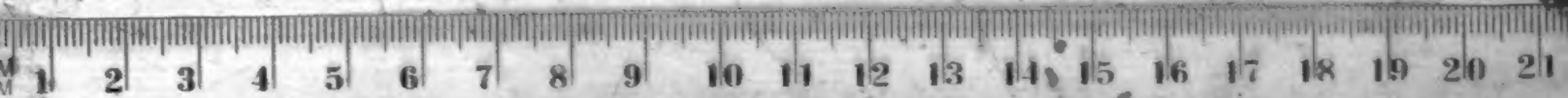

EX BIBL.
REGIÆ CHIRURGORUM
PARISIENSIUM ACADEM.

DANIELIS SENNERTI,

VRATISLAVIENSIS,

DOCTORIS, ET PROFESSORIS MEDICINÆ,

IN ACADEMIA WITTEBERGENSI,

Operum

TOMVS SECVNDVS:

QVO CONTINENTVR

De Febribus, Libri IV.
NECNON
Practicæ Liber I. II. & III.

LVGDVNI,
Sumptibus IOANNIS ANTONII HVGVETAN Filij, & MARCI ANTONII RAVAVD.

M. DC. L.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

ILLVSTRISSIMO
CELSISSIMOQVE
PRINCIPI AC D. DOMINO

VVILHELMO,

DVCI SAXONIÆ, IVLIÆ,
Cliuiæ & Montium,

LANDGRAVIO THVRINGIÆ,
MARCHIONI MISNIÆ,
COMITI DE MARCA ET RAVENSBVRG,
DOMINO IN RAVENSTEIN, &c.

DOMINO MEO CLEMENTISSIMO,

Salutem & Felicitatem perpetuam
P.

EDICINAM artium omnium esse præstantissimam, ILLVSTRISSIME AC CELSISSIME PRINCEPS, DOMINE CLEMENTISSIME, multa equidem sunt, quæ demonstrant, qui tamen eam in sanitate hominum conseruanda & recuperanda occupari dixerit, omnia, quæ in eius laudem dici possent, comprehendisse mihi videtur. Ea enim est sanitatis præstantia, vt omnia reliqua mortalium bona, honor, nobilitas, eruditio, diuitiæ, fortunæque adeò omnes, eam, quam habent, gratiam & dignitatem ab hac vnâ mutuari; aut certè, si quam ex se habeant, si absque sanitate sit, omnem penitus amittere videantur.

——— Valeat possessor, oportet,
Si comportatis rebus bene cogitat vti.
Sincerum est nisi vas, quodcunque infundis, acescit.

Qua de re in bonæ valetudinis laudem Ariphronis Sicyonij iucundissimus & plenissimus gratiarum, magni illius I. C. Scaligeri iudicio, hic Pæan exstat.

Ὑγίεια, πρεσβύστα μακάρων,
μετὰ σοῦ ναίοιμι
τὸ λειπόμενον βιοτᾶς.
σὺ δέ μοι πρόφρων σύνοικος εἴης.
εἰ γάρ τις ἢ πλούτου χάρις, ἢ τεκέων,
τᾶς εὐδαίμονος τ' ἀνθρώποις
βασιληΐδος ἀρχᾶς, ἢ πόθων,
οὓς κρυφίοις ἀφροδίτης ἄρκυσι θηρεύομεν:
ἢ εἴτις ἄλλα θεόθεν ἀνθρώποισι τέρψις,
ἢ πόνων ἀμπνοὰ πέφανται:
μετὰ σεῖο, μάκαιρα ὑγίεια,
τέθηλε πάντα, καὶ λάμπει χαρίτων ἔαρ:
σέθεν δὲ χωρὶς οὔ(τις) εὐδαίμων.

Quem his Anacreonticis Latinè reddidi.

O sanitas beata,
O sanitas amanda,
O sanitas colenda,
Tecum mihi beatè
Reliquum agitare vitæ
Liceat! mihi perennis
Comes ô adesto vitæ!
Nam quicquid est bonorum,
Et quicquid est leporum,
Et quicquid est honorum,
Et quicquid est amorum,
Magnis in auri aceruis.
In liberis venustis,
In Principum [illegible] fauore,
In coniugum [illegible] decore
Et quicquid est, quod ampli
Largitur orbis Author,
Quietis à labore,
Gaudiique post dolorem,
Tecum viget, viretque.
O sanitas beata,
Tu ver facis suaue
Fulgere Gratiarum:
Sine te nihil beatum.

Vt ergo sanitate in hac mortali vita nihil iucundius & gratius cogitari, nihil pretiosius exoptari expetíve potest: ita Ars Medica, quæ hanc moderatur, meritò omnium præstantissima habetur, vtpote quæ facit, vt maximo isto sanitatis bono, homini iucundissimè frui liceat, quæque à morborum, quibus homines ex beatissimo in eum quo vix miserior in hoc mortali vita obtingere potest, statum coniiciuntur, molestiis, iniuriis ac tormentis liberat.

In numero autem illo morborum, in quibus depellendis vtilem humano generi operam Medicina nauat, nullus Febre vulgarior & frequentior est. Etenim cùm aliorum morborum plerique non omnes ex æquo inuadant, sed alij aliis ætatibus, regionibus, corporumque constitutionibus magis, vel minùs familiares sint, nulla datur ætas, nulla regio, nulla corporis conditio, quæ à febre immunitatem sibi polliceri queat. Et vt frequens morbus Febris est: ita maximè periculosus. Neque sine causa. Occupat enim præcipuè Caloris natiui & viuifici officinam, eámque depopulatur, & nisi maturè igneus ille & præternaturalis calor exstinguatur, natiuum planè dissipat. Quo vitæ thesauro absumpto, mors præsentissima imminet, vt vix alio morbi genere plures intereant. Qua de causa Romani cum pestibus quibusdam generis humani, quas, vt Plinius, *lib. 2. cap. 24.* scribit, placatas trepido metu cupiebant, aras, & templa exstruerent: febrem præcipuè inter morbos, templis aliquot dicatis, ad minus nocendum venerati sunt, Numinísque loco superstitiosè coluerunt, vt, præter Plinium, *cit. loco,* Augustinus, *de Ciuit. Dei, lib. 2. cap. 14.* & Valerius Maximus, *lib. 2. cap. 5.* annotarunt.

Ac proinde eorum, qui ad Medicinam animum appulerunt, & olim in depellendis morbis vtilem hominibus operam nauare cogitant, officium est, de Febribus doctrinam inprimis sibi familiarissimam reddere, & omnes febrium differentias, cognitas perspectásque habere; cùm earum, vt aliorum plerumque morborum, vnicum genus non sit, sed multiplex, & in plures differentias diffusum. Quos vt & ego, quod professionis meæ ratio à me exigere videbatur, in tam vtili & necessaria doctrina, quantum in me est, adiuuarem, superioribus annis in hac Academia vniuersam de Febribus doctrinam in publicis Prælectionibus proposui, & quantum potui, perspicuè explicaui, ac postea ante annos ferè nouem in lucem & publicum produxi.

Cùm autem res ipsa necessitatem, secundam editionem adornandi, mihi imponeret: temporis atque operæ aliquid adhuc tractatui huic recensendo impendi,

impendi, eumque non paucis in locis auctiorem reddidi, & prætereà Fasciculo Medicamentorum contra Pestilentiam, diuersis temporibus à Clarissimis quibusdam Medicis præscriptorum, locupletaui.

Quia verò, *Illustrissime ac Celsissime Princeps, Domine Clementissime,* cùm primum hunc tractatum ederem, eum Illustrissimæ T. Cels. Fratri, Illustrissimo Principi ac Domino, D. Iohanni Ernesto, beatissimæ recordationis, inscripsi, atque ex Illustrissimæ vestræ familiæ nomine, meo huic labori aliquem splendorem conciliare volui; nunc, eo è rebus mortalibus exempto, Illustrissimæ T. Cels. hanc secundam & auctiorem editionem meritò consecrandam putaui. Cùm enim in Illustrissimam T. Cels. quodam quasi hereditario iure deriuatus sit erga bonas literas earumque cultores amor & fauor ac insignis beneuolentia, eamque multis ac illustribus documentis hactenus testatam Illustrissima T. Cels. fecerit: planè confido, Illustrissimam T. Cels. hoc quicquid est laboris mei, serenâ fronte suscepturam. Idque vt Illustrissima T. Cels. faciat, submissè oro, Deumque Opt. Max. precor, vt Illustrissimam T. Cels. omnibus bonis augeat, saluamque & florentem diu conseruet. VVittebergæ, Calend. Septemb. Anno Christi M. MC. XXVIII.

Illustriss. T. Celsit.

Subjectissimus

DANIEL SENNERTVS,
D. Medicinæ Profess. & Sereniss. Elect. Sax. Medicus.

LECTORI BENEVOLO S.

QVEM paucos ante annos (LECTOR BENEVOLE) *non ita multis destinaueram laborem, eum iam cum pluribus communico, non quòd persuasum habeam, rem literariam & Medicam, in tanta hodie librorum copia, hoc meo de Febribus libro carere non posse: sed vt tempori inseruiam. Cùm enim in Institutionibus Medicis doctrinam de Febribus desiderari, & quosdam hæc qualiacunque describere intelligerem; describendo tamen vitiari ac corrumpi animaduerterem: vt iis, qui ex hoc, qualicunque meo labore commodi aliquid ad se redundare posse putant, inseruirem, ea, quæ tum proposueram, relegere, & typis exscribenda dare volui. Etsi enim talia non sint, vt omnium expectationi possint satisfacere, tamen qui norunt, inter quas occupationes molestissimas nata sint, ij facilè ijs, quæ minus apta, & rectè scripta videbuntur, ignoscent, & mihi eam, quam viri magni etiam antea meruerunt, veniam dabunt. Consolidaturque me candidum Cardani de Galeno iudicium, dum,* libro de Aqua, *ita scribit:* Galenus multa sic obiter scripsit, non defectu ingenij, memoriæve aut eruditionis, vel etiam iudicij, quibus fuit admirabilis; sed temporis. Vt enim ipsemet fatetur, toto die curandis ægris intentus, per noctem studiis incumbebat, atque scribebat. Nec tantum refert temporis angustia, quàm si animus iam curis lassatus se applicet studiis.

Desiderabunt fortasse auidi nouitatis quidam Chymicorum de febribus sententias: verùm non video, quid è vulgatis ipsorum libris expectatione dignum afferre potuerim. Nam illud nitro sulphur ad omnes febrium differentias explicandas non satisfacit. Inspersi tamen passim quædam, quæ viris doctis, & quorum animi anticipatis opinionibus præoccupati non sunt, de quibusdam diligentiùs cogitandi ansam præbebunt. Neque enim omnia in doctrina febrium ita expedita & plana sunt, vt inuestigatione, & labore amplius opus non sit; quod qui in praxi versantur, quotidie experiuntur. Et vereor, ne de non paucis, quæ à nonnullis prolixissimis commentarijs hac de re dicuntur, illud locum habeat, quod Cornelius Gemma de Galeno scribit: Etsi, *inquit*, Galenum exercitatissimum fuisse, non dubitemus: plurima tamen non tam ex rerum vsu, quàm accurata mentis indagine, vel ratione constituit. *Et spero, tandem quosdam ad hanc Naturæ lucem oculos aperturos, & generationis & corruptionis rerum causas diligentiùs inquisituros, nec saltem in qualitatibus primis, & causis remotis hæsuros, sed vt proximas cuiusque mutationis causas inueniant, laboraturos.*

Desiderabunt quoque forsan nonnulli in medicamentis multa secreta, & præcipuè Chymica: quibus nihil aliud respondendum censeo, quàm quod Clarissimus ille Hieron. Capiuaccius cuidam Polono, vt quædam secreta sibi communicaret, impensè roganti, respondisse fertur: Lege meam methodum, & habebis mea secreta. *Qui enim materiam Medicam cognitam habet, nec methodum medendi ignorat, ac morbi naturam in ægris è suis signis perspicere nouit, illum non facilè medicamenta deficient. Qui verò methodo generali neglectâ, & simplicium medicamentorum cognitione non instructus, magnum thesaurum se collegisse putat, si multas compositorum medicamentorum formulas collegerit videat, ne olim, vbi ad praxin ventum fuerit, thesaurus iste carbones sint. Et exstant hodie in publico tot medicamenta Chymica, vt majoris prudentiæ ac industriæ sit, ea seligere, quàm colligere. Neque enim omnia, quæ satis incautè cum magnis elogijs atque inscriptionibus circumferuntur, illas laudes sustinere, & effectu ipso comprobare posse, existimo. Atque doleo illud, quod Galenus,* lib. 7. de comp.

Medic.

Medic. sec. gener. cap. 4. *prudenter monet, negligi.* Si quis, *inquit*, post me æquè studiosus & veritatis amans exstiterit, ne temerè ac subitò, vbi bis térve vsus expertus sit, ferat sententiam. *Imò persuasum habeo, nonnullos medicamenta non bis térve, quod Galeno tamen non satisfacit, sed vix semel probata, imò à fornace adhuc calentia, magnis verborum præconiis ornare, atque incautis cum multorum periculo obtrudere. Nec Medicina tam in medicamentis, quàm in eorum recto vsu consistit. Audiat hoc à me iuuentus nostra: nunquam erit bonus Chymiatrus, qui non bonus fuerit Galenicus, aut (si quem forsan nomen hoc offendit) Dogmaticus. Interim vtilia medicamenta non pauca, cùm à me, tum aliis doctis Medicis vsu probata, inserui; etsi sine insigni elogio. Quæ omnia Lector Candide, boni consule; & si quæ his meliora habes, mecum, adeóque cum omnibus Artis Medicæ cultoribus liberaliter communica.*

εἷς ἀνὴρ οὐ πάνθ᾽ ὁρᾷ.

VVittebergæ, Idib. April. Anno Christi 1619.

INDEX LIBRORVM, Capitum, & Quæstionum

TOMI SECVNDI *DE FEBRIBVS.*

LIBRI I.

De febre in genere, & Febre Ephemera,

LIBRI II.

De Febribus putridis,

LIBRI III.

De Febre Hectica,

LIBRI IV.

De Peste, Pestilentibusque ac malignis Febribus,

LIBRI I. PARTIS I.

De Morbis Capitis,

III. De

PARTIS II.

De Symptomatibus, quæ in sensibus internis & cerebro accidunt,

PARTIS III.

SECTIONIS PRIMÆ,

De Tactu læso,

PARTIS III.

SECTIONIS SECVNDÆ,

De Morbis & symptomatibus Oculorum,

PARTIS III.

SECTIONIS TERTIÆ,

De Morbis & Symptomatibus Aurium,

PARTIS III.

SECTIONIS QVARTÆ,

De Morbis & Symptomatibus Narium.

PARTIS III.

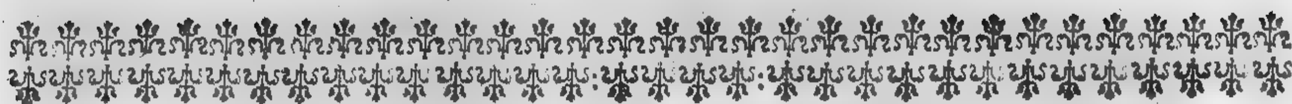
SECTIONIS QVINTÆ,

De Morbis & Symptomatibus Linguæ,

INDEX QVÆSTIONVM.

XLVIII.

Index Capitum.

Libri II. Partis I.

De Oris ac Faucium & partium in his Contentarum ægritudinibus,

PARTIS II.

De Asperæ arteriæ, pulmonis, mediastini, diaphragmatis, thoracis præter naturam affectionibus,

PARTIS III.

De Symptomatibus, quæ Pulmonibus & Thoraci accidunt,

PARTIS IX.

De Morbis ac Symptomatibus cordis,

INDEX

INDEX QVÆSTIONVM.

Index Capitum.

Libri III. Partis I.

SECTIONIS PRIMÆ,

De Morbis Oesophagi & Ventriculi,

SECTIONIS SECVNDÆ,

De Symptomatibus Ventriculi,

PARTIS II.

SECTIONIS PRIMÆ,

De Morbis Intestinorum,

SECTIONIS SECVNDÆ,

De Symptomatibus quæ Intestinis accidunt,

PAR

PARTIS III.

De Morbis Mesenterij, Pancreatis & omentis,

PARTIS IV.

De Lienis præter naturam affectibus,

PARTIS V.

Sectionis primæ,

De Hypochondriaca affectione,

Sectionis secundæ,

De Scorbuto,

PARTIS VI.

Sectionis primæ,

De Morbis Epatis.

Sectionis secundæ,

De Symptomatibus quæ Epati accidunt,

PARTIS VII.

Sectionis primæ,

De Renum & vreterum Morbis,

Index Quæstionum. Partis I.

LIX. An

LIBER

LIBER PRIMVS, DE FEBRE IN GENERE, ET DE FEBRE EPHEMERA.

CAPVT PRIMVM.

De Natura Febris.

Febris nomē.

EBREM esse morbum calidum, vel ipsa appellatio, quæ communem notionem & consensum quasi omnium hominum proponit, satis innuit. Græci enim febrim, ἀπὸ τοῦ πυρὸς, πυρετὸν, & Hippocrates absolutè πῦρ, inprimis si sit ardentior, nominat. Latinis Febris à Februo dicitur, quod à ferueo deducitur. Februum enim, vt est apud Varronem, *de ling. Lat.* Latini purgamentum vocârunt, quòd quæ deferbuerunt, pura sint. Febris appellationem & germani retinent. Licet enim nonnulli *das Kalte*, nominent, tamen ea appellatio non omnibus febribus competit; (neque enim omnes febricitantes à frigore molestantur;) & quibus competit, in iis non tam morbus ipse, quàm frigus, horror & rigor, qui intermittentium febrium paroxysmos antecedere solent, hoc nomine intelligitur.

Febris natura. Essentia verò febris non est frigus, sed vt Galenus, *lib.6.epidem.com.*1. *t.*29. habet, Essentia febrium non secundùm Hippocratem modò, atque præclarissimos Medicos, sed etiam secundùm communem omnium hominum consensum, est præter naturam caliditas, maximè quidem in totum animal effusa; sin minus, at omnino vel in plurimis partibus, vel in nobilissimis accensa.

Febris definitio. Verùm cùm de natura febris plurimæ ab authoribus controuersiæ moueri soleant: in naturam atque essentiam eius paulò diligentiùs inquirere placet. Etsi autem alij alias febris definitiones proponant: definitionem tamen, quæ non solùm Auicennæ, sed etiam Empedoclis ac Zenonis, necnon plerorumque Hippocraticorum est, teste Alexandro Aphrodiséo, *de febr. cap.* 1 proponere & explicare libet. Ita verò illi febrem definiunt: *Febris est calor contra naturam, in corde accensus, & ex eo mediantibus spiritibus ac sanguine per arterias & venas in totum corpus diffusus, actionésque naturales lædens.* Seu potiùs: *Intemperies calida totius à calore præter naturam in corde accenso & mediantibus spiritibus & sanguine per venas & arterias in totum corpus diffuso, ortum habens, actionésque naturales lædens.*

Primò quidem cùm, vt iam dictum, omnium & Medicorum & hominum consensu, febris quidam calor præter naturam sit: facilè hinc patet, febrem ad nullum aliud morbi genus, quàm ad morbos intemperiei referri posse, atque febrim esse intemperiem calidam. Nam quando, seu à Galeno, seu ab aliis Medicis febris calor præter naturam, seu contra naturam, seu calor igneus, seu extraneus, quæ omnia vno eodémque sensu dicuntur, appellatur, non simplex qualitas intelligenda est, sed intemperies calida, cuius causa vel pars, est calor præter naturam, vt habet Rondeletius, *lib. de cur. febr.* Calor nimirum, qua calor, non est febris. Hoc enim modo, & proüt sensum afficit ad passionem & passibilem qualitatem pertinet. Quatenus verò præter naturam est, atque vitiosus & intemperatus, ac partes prauè disponit, & facit vt ad actiones edendas ineptæ sint, tum demum morbus appellatur, vt pluribus in Instit. *lib.*2. *part.*1. *c.*1. hac de re dictum est. *Febris est morbus intemperiei.*

Falsum igitur est, quod Hor. Augenius, *lib.* 1. *de febr.c.*10. scribit, febrim optimè sub duabus speciebus collocari posse, sub habitu ac dispositione, & sub passibili qualitate: & paulò post; omnium febrium commune genus esse qualitatem passibilem. In quem errorem lapsus est, quod non vidit, quâ ratione morbus dicatur dispositio; id quod clarè docuimus, *loc.alleg.*

Neque aliter, quàm hoc modo, de essentia febris sensit Galenus. Etsi enim nonnulli, verba potius, quàm mentem Galeni attendentes, febrim definiant, conuersionem caliditatis innatæ in igneam: tamen nec ratione nec authoritate Galeni hoc obtinere possunt. Conuersio enim motus est: febris verò motus non est, sed affectus corporis, motu atque alteratione inductus: At conuersio ad nullam morbosæ διαθέσεως speciem referri potest. Neque Galenus febrim dicit esse conuersionem caliditatis innatæ; sed 1. *aphor.*14. & alibi, febrem fieri dicit, cùm Caliditatis natiuæ in igneam fit conuersio: vbi generationem febris explicat, non genus, seu essentiam febris proponit. Generatur quidem febris, cùm caliditas natiua in igneam conuertitur: sed non in ipsa conuersione caliditatis natiuæ febris *Galeni de Febris naturâ sententia.*

essentia consistit, verùm in illâ dispositione & intemperie calidâ, seu excessu caloris, qui illâ conuersione producitur.

Notandum & hoc, vt etiam infrà dicetur, non quemlibet calorem febrim dici posse, sed illum solum, qui tantus est, vt actiones naturales lædere possit. Hinc momentaneæ illæ calefactiones ex irâ, balneo, exercitio aliquo & similibus, Febres non sunt.

Calor febris quis. Cùm verò ex eo ipso, quod febris calor præter naturam igneus & extraneus esse dicitur, facile colligere sit, febrem calori naturali opponi: quomodo vterque calor in febricitante se habeat, & quid illa calida intemperies, quæ febris essentiam constituit, sit, videndum. Etsi autem plurimæ hac de re Authorum sententiæ occurrant: reliquis tamen sepositis, duas saltem proponere libet.

1. Opinio. Alij enim censent, in quolibet febricitante duos specie & numero distinctos calores reperiri: vnum natiuum, alterum præternaturalem. Atque hos duos calores, licèt coniungantur, vnum constituere non posse: cùm specie diuersi sint, ac febrim à solo calore præter naturam, qui naturali additur, constitui, & ab eo solum actiones lædi. Et pro hac opinione varias rationes afferunt.

Calidi natiui & præternaturalis differentia. Primò quidem naturalem & præternaturalem diuersos esse, neque ex vtroque vnum fieri, hoc modo probant. Diuersa, aiunt, edunt opera etiam eodem tempore. Natiuus enim calor coquit, alterat, humores vitiosos & excrementa segregat atque expellit: Calor verò præternaturalis contrarium efficit, & naturæ opera impedit. Itaque cùm diuersa opera edant hi duo calores, vnius agentis rationem habere non possunt, & proinde vnum ex vtroque calore non fit. Si enim ex vtroque calore vnus fieret, vnicam operandi rationem, sub vnius formæ ratione, haberet. Præterea fit pugna in febricitante à calore naturali contra calorem præternaturalem. At cùm nihil in seipsum agat, non videntur hi duo calores sub vnam formalitatem redacti.

Deinde quòd solus calor præternaturalis febris rationem obtineat, ita euincere conantur. Primò solus calor, qui actiones lædit, est morbus. At tantùm calor præternaturalis & natiuo superueniens actiones lædit. Ergo solùm is est morbus: eundémque tantùm calorem Medicus conatur depellere. Deinde cùm calorem febrilem medicus tollere debeat, si natiuus quoque ad eum pertinet, & is tollendus esset, quod absurdum.

2. Opinio. Alij verò statuunt, febrem non tantùm esse calorem additum calori natiuo, sed compositum ex vtroque; Idque eo probant, quòd in vna parte non possint simul inesse duo accidentia eiusdem speciei distincta numero. Specie autem non differre hos duos calores, vel ex eo patet, quòd vterque ab vno eodémque contrario vincitur & remittitur.

Controuersia explicatio. Ex hac controuersiâ vt nos expediamus, obseruandum, aliud esse calidum natiuum, aliud calorem seu caliditatem. Calidum natiuum est substantia; Caliditas verò est qualitas, à qua prædominante in animalibus, spiritui insito nomen indiderunt. Illud cùm vel cœlestis & nobilioris, quàm elementa, naturæ sit, vel certè suam essentiam à peculiari formâ habeat, à qua etiam nobiliores illæ actiones proueniant, de quo, *lib. 1. Instit. c. 5. & de Chym. cum Aristot. & Galen. cons. & diss. cap. 10.* diximus, facilè hinc patet, in febricitantibus quoque suam naturam retinere, & proinde alias, & calori febrili cõtrarias actiones suo modo edere posse: at si caliditatem saltem naturalem cum præternaturali compares, cùm specie non differant, vt à posterioris opinionis assertoribus probatur, atque in vnâ eâdémque febre coniungantur, fieri non potest, quin vnum constituant: Quod vel sensus testimonio patet; cùm si quis manu tangat febricitantem, vnum saltem calorem deprehendat. Atque tota illa ex vtroque calore conflata intemperies, seu caliditas illa corporis ex naturali & præternaturali caliditate constans, & in vnam simplicem formam redacta, & à gradu caloris superuenientis formalitatem suam habens, seu potiùs illa præter naturam dispositio, quæ hac intemperie constituitur, & ob quam corpus ad naturales actiones obeundas ineptum redditur, pro febri habetur. Vt enim Cor & reliqua membra omnia actiones suas exerceant, in similaribus calor quidam actualis & vegetus, seu temperies quædam calida, ob quam corpus actu calidum redditur, requiritur, atque illa calida temperies pendet ex temperie partibus singulis insitâ, & calore cum spiritu vitali in omnia membra influente. Et ob hunc calorem actualem omnes corporis partes vegetæ, & ad actiones obeundas bene dispositæ esse dicuntur, si ille se rectè habeat, & neque deficiat neque excedat. Si verò hoc commune corporis temperamentum nimis calidum euadat, & caliditas illa actualis intendatur, ob calidum è corde influens: febris accensa in corpore dicitur.

Ex quibus manifestum euadit, calidam illam intemperiem formaliter quidem totam esse supernaturalem & febrilem nominandam; non aliter vt ab vltimâ vnitate non solùm numeri species, sed & appellatio mutatur; materialiter autem (ita enim Iacobus Forliuiensis, & Hugo Senensis non malè distinguunt) non esse totam præter naturam. Nisi enim caloris naturalis quidam gradûs præexisterent, ille Calor præternaturalis superueniens hunc caloris gradum & excessum constituere non posset. Videatur hac de re & Fernelius, qui, *lib. 4. Pathol. de Febr. cap. 2.* calorem in naturalem & præternaturalem distinguit. Et naturalem rursum duplicem facit, vnum cœlestem, alterum elementarium, sed & ipsum moderatum, & ex omnium elementorum permixtione temperatum. Illúmque primarium functionum opificem constituit; hunc verò adiuuantem: Insitúmque nunquam exuperare posse docet, nec illius copiam & vbertatem vitio vnquam dari, sed quò fuerit vberior, vt infantium ætate, eò naturales vitæ actiones reddi feliciores. Et proinde in eo consistere febrem nullam posse, sed febris essentiam in calore præternaturali, qui oritur, cùm calor elementarius à temperie & mediocritate suâ recedit, consistere, qui tanquam hostis infensus insiti substantiam semper oppugnet & labefactet, & cuius vi igneâ natiuum calidum dissipetur & pereat.

Ex quibus facilè colligi potest, quid ad argumenta pro priore sententiâ allata respondendum sit. Nam *Primò* si calidum innatum vt substantia consideretur, cùm illud non tantùm caliditate absoluatur; facilè concedimus, in febricitante Spiritum illum insitum, quem in animalibus, ob sensibilem caliditatem, calidum innatum vocamus, calori præternaturali actiones contrarias edere, atque Animam mediante illo Spiritu, in id incumbere, vt caliditas illa præternaturalis depellatur. At si caliditatem solùm spectes, calor febrilis non per se, vt frigus, calori naturali est contrarius, sed per accidens, quatenus scilicet ipsum intendendo, eius actiones turbat. Vnde etiam calor naturalis præternaturalem non oppugnat, sed cùm vterque in vnam calidam intemperiem coaluerit, vna etiam ab vtroque fit actio, sed vitiosa. Cùm enim ille calor nimis intensus sit, coquit quidem, & alia agit, sed ob acrimoniam & excessum, vitiosè. *Argumentorum contraria opinionis solutio.*

Ac proinde *secundò*, si formalitatem spectes, ille calor superueniens quidem causa est, vt non fiat naturalis actio: interim cùm tota illa intemperies ad actionem edendam concurrat, vitiosa illa actio toti calori ex naturalis & præternaturalis gradibus conflato adscribenda est; & actio vitiosa vtriusque caloris gradûs imitatur & refert, & quidem nunc illum, nunc hunc, magis vel minùs, prout hic vel ille magis excedit.

Et

Et cùm ille gradus caloris præternaturalis superueniens formalitatem toti intemperiei tribuat: non opus est *tertiò*, vt Medicus, si curare febrim in animo habeat, simul etiam naturalem calorem tollat, sed satis est, si gradum illum præternaturalem, ob quem calor naturalis intensior, & ad actiones rectè edendas ineptus redditur, tollat. Eo enim sublato pristina illa, & actionibus exercendis conueniens qualitatum harmonia remanet.

An febris intemperies sit calida & sicca.

Porrò cùm febrem intemperiem calidam esse diximus, atque ex differentiis morborum notum sit, intemperiem aliam esse simplicem, aliam compositam, Quæritur hîc atque inter Authores controuertitur; An febris sit intemperies calida tantùm, an calida simul & sicca. Nonnulli calidam & siccam intemperiem esse statuunt. Cùm enim febris fiat naturalis caloris in igneum conuersione; ignis verò calidus & siccus sit: febrem quoque eâdem temperie constare existimant. Præterea cùm calor semper exsiccet, & febrilis calor ad siccitatem tendat. Atque id etiam curatio, quæ contrariorum est per contraria, monstrare videtur. De quâ, 1. *aph.* 16. Hippocrates inquit: Victus humidus febricitantibus omnibus competit, maximè autem pueris, & iis qui tali victu vti consueuerunt, Itaque si contraria contrariorum sunt remedia, & in omnibus febribus victus humidus requiritur: siccum etiam morbum febrem esse, hinc rectè argui putant. Quibus adiungi possunt multæ Galeni authoritates: Nam, 1. *de rat. vict. in acut. t.* 18. scribit: si contraria contrariorum remedia existant, febris sanè peculiare remedium vt virtute cùm refrigerante tum humectante sit, oportet. Id namque febris naturæ, quæ vt calida & sicca est, contrarium erit. Talis siquidem naturæ est ignis. Idem statuere Galenus videtur, 2. *de rat. vict. in acut. t.* 22. 8. *m.m.c.* 9. 1. *de tuend. san. cap.* 7. & alibi.

Siccitas non est de essentiâ febris.

Verùm si rem diligentiùs perpendamus, eorum sententiam, qui statuunt, febrem intemperiem simplicem calidam esse, vero magis consentire putamus. Nam siccitatem non de essentiâ febris esse, vel ex eo constat, quòd calor febrilis non semper cum siccitate, sed quandoque cum humiditate coniungitur. Corripiatur enim febri corporis constitutione humidiore præditus: Is licèt calidâ intemperie laboret, non mox tamen sicca coniungitur. Deinde, licèt concedamus; omnem febrem esse effectiuè siccam, seu calorem febrilem ad exsiccationem corporis tendere: præterea detur, in corpore aliquo caliditati siccitatem adiungi: non tamen hinc sequitur, siccitatem esse de febris essentiâ. Cùm enim non calor, qua calor, sed qualis quidam calor, seu διάθεσις quædam vitiosa, consistens in calore nimio & præternaturali, ob quam corpus ad actiones naturales edendas impotens redditur, febris sit, hinc manifestum euadit, etsi detur, vel cum omni, vel cum aliquâ febre siccitatem coniungi, non tamen illam morbum & febrem esse; nisi ob eam lædantur actiones, seu corpus ad actiones perficiendas ineptum reddatur: id quod in paucis tantùm febribus, hecticis scilicet & ardentioribus quibusdam, accidit. Ex quo apparet, siccitatem non ad febris, quatenus febris, sed tantùm speciei cuiusdam febrium essentiam pertinere.

Neque aliter intelligendus est Galenus, cùm febrim caliditatis natiuæ in igneam conuersione fieri, & affectum calidum ac siccum esse dicit. Nihil enim aliud vult, quàm calorem febrilem effectiuè quidem esse siccum, seu in id tendere, vt consumpto humore corpus exsiccet. Ex quo tamen concludi non potest, siccitatem ad eius essentiam pertinere. Neque enim subiectum & natura corporis, in quod agit, permittit, vt siccitas morbosa inducatur, sed magna humiditas impedire potest, ne calor siccitatem illam, quam intendit, inducere possit; atque ita tum sola intemperies calida morbosa est. Quod verò Hippocratis aphorismum 16. *sect.* 1. attinet, eâ saltem de causâ victum humidum febricitantibus conuenire scribit, vt corpus præseruetur, ne in morbum siccum incidat; non verò quod morbus siccus iam adsit; victúmque humidum exhibet, non vt morbus tollatur, sed vt corpus in suo statu conseruetur: id quod vel ex eo patet, quod pueris, & iis qui tali victu vti consueuerunt talem victum maximè vtilem esse dicit.

Subiectum febris.

Atque ex his quodnam genus febris sit clarum euasisse putamus: proximum iam est, vt quodnam subiectum eiusdem sit, videamus. Expressum id in definitione, dum dicitur, febrem esse intemperiem calidam totius. Cum quo consentit Galenus, qui, 6. *epid. comm.* 1. *t.* 29. dicit; essentiam febrium non modò secundùm Hippocratem atque præclarissimos Medicos, sed etiam secundùm communem omnium consensum, esse caliditatem præter naturam, maximè quidem in totum animal effusam, sin minùs, at omnino vel in plurimis partibus, vel in nobilissimis accensam. Etsi enim de hoc alij aliter doceant & nonnulli Cor, alij totum Corpus, alij aliud quid subiectum febris esse statuant: tamen ex hac controuersiâ facilè nos expediemus, si dicamus, cor quidem esse præcipuum & principale febris subiectum: adæquatum verò totum corpus, aut certè plerasque eius partes. In omni febri cor laborat, vt postea dicetur; id quod vel ex pulsûs mutatione apparet, febrique generari non potest, nisi cor primùm incaleicat. Atque hic calor in corde accensus postea in reliquum corpus diffunditur. Itaque etsi primò calorem febrilem in corde accendi negandum non sit, & cor sit primum, quod febrem recipit, ac reliquum corpus, nisi calor à corde illi communicaretur, minimè afficiatur: tamen quia illa intemperies calida, quæ ex calore à corde in corpus reliquum effuso oritur, totius corporis actiones lædit: non immeritò etiam illam ad febris essentiam pertinere dicendum est, neque ea solùm pro symptomate intemperiei cordis habenda. Vnde etiam febris morbus vniuersalis nominatur, quòd plures aut omnes quoque humani corporis partes occupat, earúmque actiones lædit. Hoc tamen cum eâ conditione accipiendum est; nisi aliquid accidat, quod caloris in totum corpus effusionem prohibeat. Sæpe enim accidit, vt in febre aliquæ partes frigidæ manifestè percipiantur; & non solùm in accessionum principio partes extremæ refrigerantur: verùm & in non intermittentibus febribus interdum partes extremæ frigidæ deprehenduntur. Id quod Hippocrates, 4. *aph.* 48. & 7. *aph.* 1. malum, & lethale esse dixit. Quod tamen impedimentum non prohibet, quin febris adesse censeatur, modò in corde calor febrilis existat, & vt Galenus 6. *epid. comm.* 1. *t.* 29. habet, in plurimas aut nobilissimas partes distribuatur. Calor enim febrilis eiusdem essentiæ est in omnibus partibus, & suapte naturâ talis, vt in vniuersum corpus diffundi possit, si sibi relinquatur, nihilque accidat, quod illam effusionem prohibeat.

Schegkij de subiecto febris sententia.

Schegkius, *lib. de causâ continente*, cum aliis quibusdam Medicis, aliter de subiecto febris sentit, & triplex febris subiectum constituit; putridæ, sanguinem; ephemeræ, spiritûs; & hecticæ, solidam cordis substantiam, *Morbus enim*, inquit, *est habitus contra naturam, quo primùm impeditur ἐνέργεια naturalis: Caterùm vt sit expedita ἐνέργεια corporis animati, non solùm agens corpus, sed etiam patiens secundùm naturam affectum: & sanũ esse oportebit: quòd si ambo sana, etiam ambo morbida esse poterunt. Quis ignorat à Galeno & Aristotele morbidum sanguinem dici? Quis non intelligit, propter spiritum deficientem sæpe languescere* vires

vires solidarum partium, quæ sunt nutrimentis & medicamentis reficiendæ? Ergo si non in continentibus aut solidis duntaxat est causa, vt corpus suas ἐνεργείας exerceat, verùm etiam in contentis: quid vetat, quò minus sanguinem πρῶτον δεκτικὸν putridæ dicamus, & ephemeræ Spiritum? quod si non faciamus, necesse erit, omnem febrem hecticam esse, si morbus, seu febris tantùm est in solidis. Contagionem porrò hanc caloris, quâ solidæ partes etiam afficiuntur à febribus contentorum, febrim non esse dicimus, sed intemperiem calidam quandam & imbecillitatem. Hæc Schegkius. Cuius opinionem & alij quidam sequuntur, vt diximus.

Paracelsicorũ de febre opinio. Finitima quodammodo ei est & Paracelsicorum opinio, qui febrim morbum nitri sulphuris accensi nominant, atque essentiam febris non calorem, sed ardorem sulphuris esse dicunt, eâ de causâ, quòd febris frigidis deleri nec possit, nec debeat, ac volunt, vt incendium à calore distinguatur, incendiúmque ipsam febrim, calorem verò saltem signum & indicium præsentis incendij esse dicunt.

Schegkij opinio reiicitur. Verumenimuerò cùm sanitas & morbus opponantur, atque eidem subiecto insint: sanitas verò tantum, quibus ad agendum potentia est, attribui possit; tales autem sint saltem partes corporis viuentes, quibus anima inest, & in quibus, vt subiecto facultates, quæ ab animâ fluunt, recipiuntur: hinc patet, solùm partes viuentes subiectum febris esse, id quod etiam doctissimi Medici pro principio quasi habent, statuentes, id saltem morbi subiectum esse, quod est facultatum subiectum, & à quo perficiuntur actiones, quod sunt partes viuentes. Cùm autem sanguis viuens corporis pars non sit, sed potiùs corporis viuentis alimentum: pro febris subiecto haberi non potest, verùm solidæ & viuentes tantùm corporis partes genuinum febris subiectum sunt. Neque humores propriâ vi, sed morbi partis cuiusque interuentu actiones lædunt. Et si citra morbi interuentum actio in aliquâ parte non rectè perficiatur: id tamen non fit læsâ facultate, sed impeditâ saltem, hoc est, propter errorem externum. Itaque etsi, vt Schegkius habet, vt expedita sit corporis ἐνέργεια, non solùm agens corpus, sed & patiens secundùm naturam affectum sit oportet: tamen quia sanitas non patiendi, sed agendi potentiâ æstimatur; sanitas solùm agentibus partibus, non verò patientibus tribuitur, & sanguis vt & alia, quibus nulla actiones animati corporis exercendi vis obtigit, non nisi impropriè sana dicuntur, & proinde etiam morbi subiectum esse non possunt. Neque si solidis tantùm corporis partibus morbum attribuamus, idcirco omnis febris hectica erit. Notandum enim hîc, calorem partibus solidis duobus modis inesse posse, κατὰ σχέσιν & καθ' ἕξιν. Κατὰ σχέσιν inest partibus calor is, qui etsi motûs terminum attigit, atque eatenus ampliùs in fieri non est, sed iam factus est, ita tamen inhæret, vt sine causa conseruante & fouente durare non possit, id quod in febrib. Ephemeris & putridis accidit. Καθ' ἕξιν verò calor inhærere dicitur, qui & terminum motûs attigit, & partibus tam firmiter inhæret, vt etiam absque causa fouente permanere possit, id quod tantùm in hecticis contingit.

An cor etiã sit febris subiectum. Ex quâ distinctione etiam facilè refutari potest Capiuaccij, *lib. 2. de febr. cap. 2.* opinio, vbi statuit, in febre cor non morbi, sed solùm causæ morbificæ subiectum esse, ideo quod cordis operationes tantùm ob errorem externum lædantur, & quòd aliàs omnis febris hectica futura sit. Etenim etsi vbi sanguis in corde solùm incaluit, substantia verò cordis nondum intemperiem calidam contraxit, actiones cordis ob errorem externum lædi dicantur, tamen id non accidit in febre. Impossibile enim est, vbi tantus calor in corde accenditur, vt ex eo in totum corpus effusus, omnes totius corporis partes similares calefacere possit, vt non etiam cordis substantia ab eo incalescat. Neque propterea omnis febris est Hectica, quia calor ille non semper, vt dictum, καθ' ἕξιν. sed plerumque κατὰ σχέσιν solùm inest.

Paracelsist. de febre sententia examinatur. Paracelsistas verò quod attinet, non distinguunt inter causam morbi & morbum ipsum, atque illud quod in curatione principaliter & primò respiciendum, simpliciter pro morbo ipso habent. Neque Galenici, etsi febris essentiam in calidâ intemperie consistere dicant, idcirco febrim solis refrigerantibus curari statuunt. Febris quidem, quâ febris, refrigerantia indicat: verùm cùm morbi, si causas à quibus fouentur, habeant, non tollantur nisi causâ ablatâ, imò causa primo loco tollenda, & cura principaliter ad causæ ablationem dirigenda sit: facilè hinc patet, etiam in febrium curatione ad causæ amotionem primariò medicamenta dirigenda esse; neque vllus Galenicorum docuit, omnem febrem solis curandam esse refrigerantibus.

Quod verò illam ipsam febrilem causam, & nitro sulphur, quod appellant, & Chymicorum de febris naturâ sententiam attinet, febres generari dicunt, dum sulphuri impuro & fœtido mucilagines ac spiritus salini nitrosi permiscentur, atque febris generationem hoc modo fieri opinantur. Statis temporibus, aiunt, germinare incipit minera nitrosi sulphuris, & primò, dum flores superficiales acetosi, frigidi, mercuriales erumpunt, horrores, rigores, pandiculationes, oscitationes, & similia symptomata inducuntur. His floribus exhaustis, vapores & spiritûs sequuntur pingues, inflammabiles sulphuris, qui calorem & reliqua febris symptomata inducunt: donec omnibus resolutis & euacuatis naturæ quies concedatur, sed cum recidiuæ metu suspecta.

Verumenimuero ex his omnibus facilè patet, Chymicos hic tantùm intermittentium febrium generationem, quam suo loco considerabimus, tradere: cùm tamen præter intermittentes aliæ adhuc multæ febres sint. Cùm ergo in genere de febrium generatione & causâ quæritur, si ex sententia Chymicorum respondendum: Sulphur accensum febris proximam causam esse, dicendum est. Quæ sententia suo modo tolerari potest, si nimirum dicatur, idem Chymicos sentire, quod Galenicos, dum ex humorum putredine, ἐκζέσει, accensione, aut vt Galenus scribit, natiui caloris in igneum conuersione febrem generari docent. Et ad mentem Chymicorum locutus est Fernelius, dum, *Physiolog. lib. 4. cap. 3.* scribit: *Corpus omne quod inflammari potest, olei cuiusdam est particeps huiúsque solius gratiâ conflagrat; quodcumque autem olei est expers, flammam non alit. Videbor hoc loco magnũ quippiam, & veteribus inauditum offundere, sed quod longè sit verissimum, & multis huius seculi experientiis confirmatum. Nullum enim corpus est ad inflammationem propensum, ex quo sincerum oleum arte non elici possit. Non adeps, non cera, non pix, non resina, non terebinthina, non vllum denique ligni stirpisue genus nulla radix, nullus flos, nullus fructus, nullum semen, atque in animalibus nulla pars est, siue os, siue neruus, siue membrana aut caro; nihil denique in stirpium aut animantium genere vitam habuit, quod non possit oleum de se profundere, aliud quidem affluentius, solóque pressu, aliud parcius maioréque industriâ: huius etiam causâ, quæcumque viuunt, inflammari posse compertum habemus. Quin etiam inanimatorum genus quæ complectitur inflammationi subiecta, eadem quoque oleo sunt finitima. Nam Sulphur, quicumque metallorum naturas perscrutantur, terræ adipem vel oleum appellant, quod moderato calore coctum cogitur atque concrescit. Ergo quæcumque viuunt aluntúrque corpora, pinguem & olei similem continent humorem.* Sed & alia multa, quæ hactenus incombustibilia & non inflammabilia credita sunt, inflammabilia esse, Alchymia monstrat. Quia tamen febrilia symptomata

ſymptomata à determinatâ cauſâ deducenda ſunt; cùm in aliis febribus ſint alia: res magis clara & perſpicua eſt, ſi febrilia ſymptomata, eorúmque generationis modus ex ſpirituum & humorum calefactione, efferueſcentiâ & putredine deducatur. Humorum tamen natura ſi clarius è Chymicis explicari poteſt, id faciendum, vt infra dicetur.

Quomodo temperamentum corporis in febre mutetur. Vt autem hæc, quæ hactenus de ſubiecto febris diximus, adhuc clariora euadant, nihílque dubij relinquatur: Quâ ratione Cor & partes ſimilares vniuerſi corporis, in quas calor è corde effunditur, ſubiectum febris fiant, porrò inquiramus. Sciendum verò, cùm febris morbus vniuerſalis ſit, vt omnes partes eâdem ratione febricitare dicantur, aliquid quod omnibus partibus commune ſit, in febre mutari & alterari. At illud nihil aliud eſt, quàm temperamentum corporis viuentis, ſeu calor ille actualis, qui ex inſito & influente quaſi conflatur. Hic enim cùm in igneum, vt Galenus loquitur, mutatur, & in corde atque vniuerſo corpore intenſior, quàm ad actiones debito modo edendas requiritur, euadit, febris generatur. Licèt autem illa actualis ſeu vniverſalis & communis corporis viuentis calida temperies in omni febri afficiatur, & in omni febricitante, non ſolùm ſolidæ partes, ſed & ſpiritus atque humores à debitâ temperie diſcedant, & calidiores reddantur, tamen hoc non in omnibus fit eodem modo, ſed ratione variâ; vnde febrium differentiæ oriuntur, vt poſteà dicetur. Aliquando calor ille in corde accenſus ſolùm ſpiritus corripit, atque in calefacto eſſe, vt loquuntur, conſtituit; humores autem & partes ſolidæ ſolùm calefiunt, calorémque, ſi incendium illud ſpirituum deſinat, mox deponunt. Aliquando verò non ſolùm ſpiritus, ſed & humores calefacti ſunt, qui quidem illum calorem etiam partibus ſolidis communicant, & actualem partium viuentium caliditatem intendunt, ita tamen, vt calor ille in ſolidis partibus accenſus durare non poſſit, niſi ab incendio ſpirituum & humorum foueatur. Aliquando verò ita viuentes corporis partes excalefactæ ſunt, vt licèt incendium ſpirituum & humorum deſineret, nihilominus illa intemperies partibus ipſis impreſſa perdurare poſſit.

Hor. Augenij opinio examinatur. Hoc loco facere non poſſum, quin Hor. Augenij opinionem examinem, qui Donatum Anton. ab Altomari valde exagitat, & pueriliter lapſum, vel in peruerſam ac verè puerilem opinionem incidiſſe ſcribit; cùm ipſe non minùs erret. Donatus Anton. ab Altomari, *de med. febr. part.* 1. *cap.* 11. febris ſubiectum eſſe calidum innatum, ac ſubſtantiam calidi innati mutari, alterari, & accidentalem caliditatem, quæ febris eſt, ſuſcipere ſcribit. Quæ ſententia, ſi eo quem iam propoſuimus, modo explicetur, non video quid falſi contineat. Etſi enim ſubiectum febris ſint partes corporis viuentes: tamen non aliâ ratione febris ipſis ineſt, niſi quatenus earum temperamentum actuale, quod à calido innato & influente dependet, mutatur, alteratur, & præter naturam in caliditate intenditur. Nam quæ contrà Hor. Augenius, *lib.* 2. *de febr. cap.*4. affert, non ſunt magni momenti. Licèt enim, ſi ex hypotheſi diſputet, & quaſdam improprias locutiones, quas Altimarus cum quibuſdam Medicis vſurpat, tanquam conceſſas præſupponat, aliquid eius rationes valeant: tamen ſi in genere contra calidum natiuum rectè & dextrè explicatum dirigantur, id quod intenditur, non obtinent.

Calidum innatum quâ ratione febris ſubiectū ſtatui queat. Primò enim calidum innatum pro ſubſtantiâ ſumptum, ſubiectum febris eſſe non poſſe ideò putat; quia forma ſit corporis, aut certè id quod formæ locum tenet, & proximum animæ inſtrumentum eſt. Verùm nemo eruditorum Philoſophorum vel Medicorum calidum innatum, quod corpus eſt, animam vel formam, quæ incorporea eſt, propriè dixit. Et licèt interdum tales locutiones apud Medicos occurrant: quo tamen ſenſu intelligendæ ſint, dictum, *lib.* 1. *Inſtitut. cap.* 5. At ſi pro animæ proximo inſtrumento accipiatur calidum innatum, quid quæſo abſurdi eſt, ipſum febris ſubiectum dicere?

Deinde contra eandem opinionem hoc affert. Sanitas, inquit, & morbus in eodem ſubiecto ſunt: Ergo ſi febris ſubiectum eſt calidum innatum, quod ſanè nihil aliud eſt quàm temperamentum cordis, imò totius corporis: ſequitur ſubiectum febris eſſe temperiem corporis, atque eandem eſſe ſubiectum ſanitatis; quod abſurdiſſimum eſt. Verumenimuerò quis facilè concedat Augenio, calidum innatum eſſe temperamentum corporis? Ipſe enim ſæpiſſime eodem in loco, & quidem rectè, dicit calidum innatum eſſe ſubſtantiam, temperamentum verò eſt qualitas.

Tertiò dicit, ſi calidum innatum nihil aliud eſt, quàm anima: febris non corpus, ſed animam afficiet; ac Medicus non corpori, ſed animæ præſidia adhibebit. Verùm ad hoc anteà in prima ratione reſponſum.

Quarta ratio, quâ quærit, An calidum innatum totum ſit ſubiectum febris, an aliqua determinata eius pars, vel ſpirituoſa, vel carnoſa vel ſolida, ſatis arguit, Augenio parum perſpectam fuiſſe calidi innati naturam. Nam partes quidem corporis noſtri ex ſolidâ, carnoſâ & ſpirituoſâ ſubſtantiâ componuntur: at quis calidum innatum ex ſubſtantiâ ſpirituoſa, carnoſa & ſolida componi dixerit? Imò calidum innatum nihil aliud eſt, quàm ſpirituoſa illa ſubſtantia, nobiliſſima noſtri corporis, ſeu, vt Scaliger, *exercit.* 280. loquitur: ſcriptum reliquêre ſapientes, nihil aliud eſſe calorem naturalem, quàm ſpiritum, vt etiam *loco allegat.* docuimus. Et ob huius ſpiritus inſiti, ſeu potiùs ob caloris, quem pars ex ſpiritu ſeu calido inſito & influente habet, rationem, quælibet pars febri corripi, dum is in igneum mutatur, dicitur.

Quod porrò Quintò quærit, cum calidum innatum ſubiectum febris dicitur, de quo calido id intelligendum ſit; de inſito, an de influente: ad id facilis eſt ex iis, quæ dicta ſunt, reſponſio, Dicimus enim, ſubiectum febris eſſe calidum illud, quod ex inſito & influente componitur; ſeu potiùs partes corporis eſſe ſubiectum febris, quatenus calorem quendam actualem ex inſito & influente conflatum habent, dum ſcilicet is mutatur & intenditur.

Cæterùm vt integra naturæ febris habeatur cognitio, & cauſa addenda eſt. Illa autem eſt calor præter naturam in corde accenſus. *Cauſa febris quæ.* Nam vt Cor, dum rectè & ſecundùm naturam ſeſe habet, caloris vitalis fons eſt, eúmque in omnia membra diffundit, atque omnium partium temperiem & calorem inſitum tuetur ac roborat: ita ſi præter naturam afficiatur, calorémque alium præternaturalem concipiat, febrilis caloris fons euadit, eundémque facilè toti corpori communicare, & temperiem eius naturalem immutare poteſt. Et vt nullum aliud eſt membrum, *Cor febrilis caloris fons.* quod temperiem actualem calidam illi tribuere, & vitalem in omnibus membris calorem fouere poteſt: ita etiam nullum membrum in corpore eſt, vnde poſſit febris proximè & immediatè accendi, quàm Cor. Nam etſi ſæpe accidat, vt etiam in aliarum partium inflammationibus, aut humoribus in aliis partibus putreſcentibus, febris accendatur, tamen calor ille febrilis non eſt, priuſquàm cordi communicetur, è quo deinceps in totum corpus diffunditur. Cuius rei & illud argumentum eſt, quòd in omni febre in pulſu quædam mutatio accidit: quod non fieret, niſi cor & conſequenter arteriæ afficerentur. Præterea ex nullo alio membro tanta caliditas in corpus diffundi poteſt, ob quam omnes eius actiones lædantur, quàm ex corde.

Qualis calor ad feb. excitandam requiratur.

Sciendum tamen, ad febrem generandam non sufficere quemcumque calorem in corde genitum, ac reliquo corpori communicatum, sed cùm calor, non quatenus calor, febris sit; sed potiùs præternaturalis in toto corpore dispositio, quam calor ille inducit, & cuius ratione corpus ad actnioes naturales ineptum redditur: tanta sit illa caliditas, atque illum terminum attingat oportet, qui ad διάθεσιν illam præter naturam constituendam atque actiones lædendas sufficit. Hinc calor ex irâ concitatus, vel vehementi motu aut balneo accensus, non est pro febri habendus, nisi eum incendij gradum attingat, vt hominis actiones lædat. Ita interdum aliis de causis quædam intemperies calida in corde accenditur, quæ tamen ipsa quoque febris nomen non meretur; nisi calor ille eum gradum attingat, vt actiones lædat. Vnde etiam Auicenna, atque alij practici peculiari loco tractant de calida cordis intemperie, quæ quidem præuia ad febrim generandam est dispositio, &, nisi inhibeatur, in febrim abire potest, tanta tamen nondum est, vt febrem inducat, peculiari etiam loco & seorsim de febribus agunt.

Ne quem autem hic turbet, quod modò dictum, calorem in corde accensum esse causam febris; cùm antea calidam cordis reliquarumque partium, quibus è corde illa communicatur, intemperiem, febris essentiam constituere dictum sit.

Febris & calor febrilis differunt.

Obseruandum enim, non esse idem febrem, & calorem præter naturam seu febrilem. Calor enim præter naturam & febrilis ille etiam appellari potest, qui est in humoribus & spiritibus, ac vnus numero in subiectis illis eum deferentibus persistens, in reliquum corpus diffundi potest; qui calor non ipsa febris est, sed febris causa. Febris verò seu intemperies illa calida, quæ febris essentiam constituit, tantùm est in viuentibus & solidis corporis partibus; neque eadem numero est cum eâ, quæ in corde accenditur, aut spiritibus & humoribus inest, sed per alterationem à caliditate, quæ in humoribus & spiritibus est, partibus inducitur. Neque enim accidentibus datum est, vt eadem numero à proprio subiecto in aliud migrare valeant.

Media verò, per quæ calor è corde in corpus reliquum diffunditur, sunt spiritus & sanguis. Hæc enim duo semper vnita sunt, & à corde in totum corpus distribuuntur per eorundem canales, arterias scilicet & venas, promptiùs tamen per arterias. Quamuis enim spiritus & sanguis in vtroque vasorum genere permisceantur, vt nunquam vnum sine altero reperiatur; idque ideò, quod arteriæ & venæ vbique coniunguntur, & vasorum sit quædam conspiratio, ac osculorum communio, calidior tamen, subtilior & spirituosior sanguis in arteriis continetur, quàm in venis; vnde etiam calor febrilis expeditiùs per arterias, quàm per venas in corpus vniuersum diffunditur.

CAPVT II.

De Causis febrium in genere.

Cognitionis causarum febres producẽtiũ vtilitas.

Atque ex his quænam febris natura sit, clarum euasisse putamus, antequam tamen ad differentias febrium accedamus, priùs adhuc in genere quædam de febrium causis & symptomatibus præmittenda sunt. Causarum enim cognitio Medico summè necessaria est. Nam licèt vulgò ignotum non sit, ex labore & lassitudine, ex ira, mœrore, æstu frigore, vigiliis, animi nimia intentione, cruditatibus, ebrietate, crapulâ, siti, inediâ, ex consuetis exercitiis omissis, è corporis plenitudine, cibis prauis, medicamentis calidis, cibisque medicamentosis, & id genus aliis febres accendi: tamen quâ ratione hæ & similes causæ febres generent, non omnibus notum est. Id itaque Medico inquirendum. Etsi enim ab his ad curationem nulla sumatur indicatio, vt pote quæ iam desierint, tamen cùm non vno modo, sed variis febrem hæ causæ producant, ex earum obseruatione inuestigari potest, quænam in corpore ab earum qualibet relinquatur dispositio, quæ febrem gignit & fouet, quam tollere omninò necessarium est: cùm morbus tolli non possit, causâ, quæ ipsum produxit, in corpore præsente. Quæ cùm à variis causis diuersa producatur, etiam diuersa curandi ratio sæpe instituenda. Nimirum si ephemera sit ab æstu, caput rasum rosaceo refrigeratur, atque ita calor ab æstu productus restinguitur. A cutis autem constipatione si febris sit, balneo aquæ dulcis, & iis, quæ cutem laxant, vtendum. Vtile igitur fuerit, non solùm causas manifestas, quæ febres producere solent, nôsse, sed modos etiam quibus eas producunt, & quas singulæ in corpore dispositiones relinquant, inuestigare.

Causam communem & proximam omnium febrium esse calorem in corde accensum, *cap. praeced.* dictum est, de quo plura addere opus non est. Id igitur videamus, quænam sint illæ causæ, quæ calorem talem in corde accendunt, & quibus modis id præstent.

Causa febris & morborum calidorum.

Galenus, *de caus. morbor. c. 2.* & *1. de diff. febr. cap. 3.* febris, vt & aliorum morborum calidorum, quinque causas recenset. Motum scilicet, putrefactionem, contactum rei calidæ, corporis constrictionem, seu retentionem calidi effluuij, calidæque euaporationis, denique admixtionem rei calidæ. Quæ tamen causæ non vno & eodem modo febres accendunt, & calorem excitant, sed aliæ per se, aliæ per accidens.

1. Motus quâ ratione calorem excitet.

Motus, primò quâ ratione calorem excitet, in genere pluribus disputant Philosophi, quæ huius loci non sunt. Quâ verò ratione in corpore humano calorem excitet, res expedita est. Cùm enim spiritus & humores in corpore nostro calidi sint, ex horum, pro animi & corporis vario motu, in partem aliquam pro variâ necessitate, concursu, calorem augeri mirum non est. Motis enim & in partes copiosiùs concitatis & collectis sanguine ac spiritibus, corpori calor intensior ab eorum concursu communicatur. Motum corporis quod attinet, ex eo, si modum excedat, primùm lassitudo solùm oritur, si scilicet priùs soluatur, quam reliquo corpori communicetur. Atsi diutius duret, & plus ad partes confluxerit, quam illæ discutere possint; ac præterea partes illæ ex frequenti collisione incalescant, calorem maiorem, quàm pro naturali habitu concipiunt; qui non solùm tendinibus & ligamentis, sed & venis ac arteriis, tandemque κατὰ συνεχὲς cordi communicatur, & febris inde producitur. Idem fit in animi affectibus & motibus. In irâ enim primò fit quædam caloris in corde efferuescentia, in quâ spiritus commouentur, & quasi tumultuantur, atque ad partes exteriores, vindictæ cupiditate, confertim, feruntur. Ad hanc caliditatem, quæ in illo ipsorum motu accensa est, retinendam si sanguis & spiritus apti sint: accidit, vt etiamsi ira & ille feruor sanguinis sedetur, nihilominus caliditas in corde maneat, & ita febris accendatur. Ad quam rem bilis, præcipuè si in corpore copiosior sit, non parum facit. Nam per iram ea etiam in venis, arteriis, hepate, folliculo fellis, feruet. Hinc nonnullis ira commotis bilis suprà aut infrà reiicitur. Si verò vehementiùs commoueatur & non euacuetur, febres inde excitantur. In metu & mœrore etsi spiritus potiùs quiescere, quàm violentiùs & impetuosiùs moueri videntur; tamen etiam ab ipsis febres excitari, experientia docet; quod fit, quia in iis sanguis & spiritus vitalis intrò, versùs cor feruntur, atque ita collecti (nisi ex nimiâ condensatione sese strangulent

&

& ſuffocent; vnde homines triſtitiâ ac timore emori ſolent) cor incendunt, quibus accedit motus ſpirituum animalium ex perpetuâ & nimiâ cogitatione.

2. Putredo.

Secundò, febrem accendere poteſt putredo in corpore excitata. Omnia enim, vt Ariſtoteles, 25. *ſect. problem.* 20. habet, quæ putreſcunt, calidiora fiunt. Nimirum calor internus in putredine ab externo intenditur, calorque internus iam turbatâ ratione, quam antea ad reliquas mixti qualitates habebat, exiens magis in ſenſum incurrit. Nam in mixtione ita erat attemperatus, & reliquis qualitatibus amicitiâ quaſi deuinctus, vt ferè non ſentiretur: quo fœdere in putrefactione rupto, fit ſenſibilior, ſuamque actionem magis liberè exerit. Hæc cùm ita ſeſe habeant, cur ex putredine febres oriantur, facilè patet. Attolluntur enim ex corporibus putreſcentibus multi calidi vapores, & plures plerumque, quàm vt per inſenſibilem tranſpirationem diſcuti poſſint. Hinc calor accenditur, qui venis, arteriis, & ſanguini in iis contento communicatur. Vnde tandem κατὰ τὸ συνεχὲς calor in corde accenditur. Id quod non tantùm à putredine humorum in vaſis, ſed etiam extra, atque in inflammationibus, præcipuè dum pus generatur, accidit: inprimis ſi inflammatio ſit magna: aut prope arterias maiores. Propterea ab Hippocrate, 2. *aph.* 47. ſcribitur: *Dum pus conficitur, dolores ac febres accidunt magis, quàm dum confectum eſt.*

3. Rei calidæ contactus.

Tertiò, contactus & vicinia rei ſiue actu ſiue potentiâ calidæ, ſi corpori occurrat, id calefacit, donec tandem ſuccedente calefactione caliditas iſta cordi communicatur: vt ij, qui in balneis calidis diutiùs morantur, & qui in Sole aut ad ignem verſantur, aut oleis, vnguentis, emplaſtríſue nimis calidis vtuntur, accidit. Ad quam rem inprimis faciunt venæ & arteriæ. Etſi enim partes intermediæ omnes non incaleſcant: tamen modò vna nimis incaluerit, facilè per venas & arterias calor cordi communicari poteſt.

4. πύκνωσις, ſeu pororum cutis cōſtrictio.

Quartò, ex πυκνώσει & pororum cutis conſtrictione, ac calidi effluuij retentione febres generari ſolent. Ita enim in corpore noſtro comparatum eſt vt ex iis, quæ in eo coquuntur, halituoſa & fuliginoſa excrementa colligantur, & per poros cutis, atque inſenſibilem tranſpirationem neceſſariò excernantur. Præter hoc etiam attracto aëre frigido calidum innatum temperandum eſt. Si itaque pori cutis claudantur, & effluuium illud vaporum, præcipuè acriorum & calidiorum prohibeatur; id quod ab aëre frigido, aut balneo aquæ frigidæ, vel aluminoſæ accidere poteſt: febres & diariæ & putridæ, iuxta vaporis retenti, & corporis ac humorum conditionem atque apparatum, excitantur. Neque enim ſemper & ſtatim prohibitum hoc effluuium febres accendit, ſed tum præcipuè, cùm in corporibus accidit minùs ſanis. Nam ſi bonus in corpore ſanguis fuerit, ex retento illo vaporum effluuio ſanguis non ita facilè inquinatur; ſed cùm vapores illi ſuaues ac blandi ſint, potiùs ex eorum retentione plethora generatur, & corpus calidius euadit. Cùm tamen vapores illi detenti ob vlteriorem calefactionem acriores redduntur, impoſſibile non eſt, quin etiam in corpore bene conſtituto, ob concluſionem pororum cutis, febris generetur. Condenſant autem poros cutis refrigerantia, adſtringentia, nec non ſiccantia immodicè.

5. Admixtio rei calidæ.

Tandem permixtio rei calidæ febrem generare poteſt, videlicet cibus & potus calidus, medicamenta calida aſſumpta, aër quoque calidus inſpiratione & per poros cutis attractus. Hæc enim omnia cum humoribus mixta febrem excitare valent, præcipuè in iis, qui ſunt ſicciore & calidiore temperamento. Siquidem omnis intemperies à ſuæ intemperiei ſimilibus cauſis promptè intenditur & augetur: iuuatur autem & in meliorem ſtatum deducitur à modico contrariorum vſu.

Argenterius equidem alias adhuc cauſas addendas cenſet; quæ ad has referri non poſſint, vtpote metum, vigilias, inediam. Sed & hæ cauſæ ad motum pertinent. In omni enim animi affectu ſanguinis & ſpirituum fit agitatio, ſiue à corde ad exteriora ferantur, vt in irâ, ſiue ad cor confugiant, quod fit in metu. In vigiliis etiam ſpiritûs ſunt in motu perpetuo, & quiete ipſis denegatâ incaleſcunt, & corpus calefaciunt. In fame quoque ſpiritûs incaleſcunt, cùm non habeant, vnde reficiantur.

Verumenimuerò quamuis hæc omnia ita ſeſe habeant, & hæc omnia modò recenſita febres producere poſſint, an tamen non adhuc aliud requiratur, ſine quo motus, putredo, contactus & vicinia rei calidæ, & rei calidæ permixtio, vix febrem inducere poſſint, nimirum cauſa illa, quarto loco antea propoſita, calidi effluuij retentio ſeu inſenſilis tranſpirationis inhibitio, perpendendum videtur. Licèt enim calidi effluuij retentio inter cauſas febris quarto loco rectè propoſita fuerit, vtpote quæ ſola abſque reliquis, ad febrem inducendam ſufficit, tamen reliquæ vix abſque hac ad febrem inducendam ſufficere videntur. Nam quamuis calor in corpore excitetur: ſi tamen corpus liberè ventiletur & refrigeretur, vix homo in febrem incidet: contra verò ſi tranſpiratio, ſeu calidarum fuliginum exhalatio, corporiſque ventilatio, & per aërem attractum refrigeratio impediatur, facilis in febrem lapſus eſt. Viuimus enim vitam ψυχικὴν, id eſt ſemper tranſpirare neceſſe habemus, calórque noſter ſemper refrigerationem & ventilationem poſtulat. Si non tranſpiramus, non ἀναψυχόμεθα, ſi non ἀναψυχόμεθα, ἐμπυρέμεθα.

Aptitudo & diſpoſitio corporũ ad febrẽ ſuſcipiendã.

Non autem ſatis eſt, nouiſſe cauſas, quæ vim febres producendi habent. Sed & corporum ad febres recipiendas aptitudo & diſpoſitio inquirenda. In patiente enim diſpoſito agentium actûs recipiuntur, vt ait Ariſtoteles, 2. *de an. cap.* 2. *t.* 24. *&* 26. Et vt Galenus, 1. *de differ. febr. cap.* 4. habet, nulla cauſa ſine patientis aptitudine agere poteſt. Hinc fit, vt etiamſi plures in eodem aere calido verſentur, aut nimiùm exerceantur, aut cibo & potu calidiore vtantur, aut irâ excandeſcant, non omnes tamen febre corripiantur, ſed vnus vel alter ſaltem. Poſt cauſarum igitur explicationem, videndum, quæ corpora ad febres paratiora ſint, ſeu quæ faciliùs à cauſis febrem inducentibus alterentur. Etſi enim cauſæ enumeratæ, ſi validæ ſint, in quouis corpore febrem accendere valeant: tamen in iis, qui diſpoſiti ſunt ad febres, etiam mediocris cauſarum vis idem præſtare poteſt. Magis autem ad febres in genere atque in vniuerſum diſpoſiti ſunt, qui plurimo calore acri & fuliginoſo abundant. Quâ de cauſâ iuuenes maximè febribus oportuni ſunt; minùs ſenes; deinde pueri. Cùm enim febris ſit intemperies calida per ſe, quæ tamen ſemper ad ſiccitatem tendit: abſolutè & in genere ad febrem recipiendam ſunt paratiora corpora calida & ſicca. Vnde Galenus. 8. *meth. med. cap.* 8. ordinem temperierum, vt ad febres recipiendas magis vel minùs diſpoſitæ ſunt, ita digeſſit: *Oportuniſſima*, inquit, *eſt ad febres calida & ſicca intemperies: Ac niſi quis hanc cibet ocyſſimè, in eâ mutatur diaria in febrem acutam. Propinqua huic eſt, præſertim quod ad febrem attinet, quamuis ad alia ſit deterior, calida intemperies & humida. Tertia ab his intẽperies eſt ſimplex illa, in quâ oppoſitio altera rectè ſe habet, vtiq; quæ ex humido & ſicco conſtat, in alterâ calidum exuperat; quippe oportunior eſt hæc, quàm cæteræ, quæ ſequũtur, tũ vt in omnibus dictis occaſionibus lædatur, tum ex diariis in plurium dierũ febres tranſeat. Huic proxima eſt, quæ in calido & frigido debitum modum ſeruat. Ab hac deinceps media omnium, quæ ſcilicet mediocritatem in*

vtrâque oppositione seruat. Quatuor quæ reliquæ sunt, intemperies neque facilè febribus occasione dictarum causarum patent, neque diariâ tentatæ, si inediam tolerent, in plurium dierum febrem transeunt: imò aliquæ earum, vbi redundantiam humorum citra corruptionem contraxêre, vtilitatem ex inedia sentiunt, ac potissimùm quæ est frigida ac humida: Ab hac, quæ humida est, tertio loco, quæ frigida; quarto loco, quæ sicca & frigida. Vt totus ordo dispositionum ad febres hic sit, 1. calida & sicca, 2. calida & humida, 3. calida tantùm, 4. sicca tantùm, 5. temperata, 6. frigida & sicca, 7. frigida tantùm, 8. humida tantùm, 9. frigida & humida.

Verùm cùm febrium magna sit diuersitas, neque hominem in genere febris corripiat, sed vel ephemera, vel hectica, vel putrida: etsi in genere hòc modo de corporum ad febres dispositione loqui possimus: tamen tutius est, in specie ista definire ac dicere, ad febres ephemeras, hecticas & biliosas, corpora calida & sicca magis esse disposita; ad pituitosas, frigida & humida; ad melancholicas, frigida & sicca; ad sanguineas, siue cum putredine, siue sine putredine, calida & humida.

CAPVT III.

De Accidentibus & Symptomatibus Febris in genere.

ACtiones naturales lædi in febribus, in definitione dictum est. Verùm cùm magna actionum sit varietas, aliæ sint naturales in specie ita dictæ, aliæ vitales, aliæ animales; & præterea dum læduntur, vel auferantur, vel minuantur, vel deprauentur: quænam actiones in febri, quatenus febris, lædantur, & num ei etiam alia symptomata, & accidentium genera superueniant, videndum.

Quæ actiones in febre lædantur. Febris cùm sit intemperies calida, & non alio modo morbus dicatur, quàm quia partium corporis similarium temperamentum mutat, & in caliditate intendit: facilè hinc patet, eas præcipuè actiones in febre lædi, quæ à similaribus partibus, quatenus tales, & beneficio temperamenti, nullâ instrumentariæ partis compositione interueniente, obeuntur.

Naturalium actionum in febre læsio. Talis actio cùm sit nutritio, coctio, & aliæ quæ ad nutritionem perficiendam pertinent: in omni febre naturales actiones insigniter læduntur, visio verò, & similes actiones non item. Ad naturales enim solùm temperies concurrit: ad alias verò etsi temperies non inutilis sit, pleræque tamen instrumentariam potiùs compositionem ad agendum requirunt. Quia tamen instrumenta & organicæ partes ex similaribus componuntur: labes illa & actionum offensio ad organicas quoque partes deriuatur, & hinc non solùm naturales, sed consequenter etiam vitales & animales actiones offenduntur. *Naturales actiones quæ.* Quanquam enim in definitione dictum; febrim actionibus naturalibus nocere, tamen sciendum est, naturalis voce interdum genus, interdum modum actionis significari. Genus actionis significat, dum actiones omnes in corpore in naturales, vitales & animales distinguuntur. Modum verò actionis significat, dum præternaturali opponitur: Quâ ratione omnes actiones, siue sint nutritioni dicatæ, quæ in specie naturales appellantur, siue vitales, siue animales, si debito & conuenienti naturæ modo exerceantur, naturales esse seu naturaliter fieri & se habere dicuntur: In qua posteriori significatione procul dubio Auicennas hoc vocabulum in definitione vsurpauit, & nihil aliud voluit, quàm à calore febrili actiones omnes à naturali statu & modo deturbari.

Vitalium læsio. Et quidem vitales actiones in febre lædi, manifestum est. Cùm enim febris primariò cor occupet, & per arterias inprimis corpori reliquo communicetur: in omni febre pulsum mutari necesse est, id quod experientia docet. *Pulsus febriles qui.* Et quidem in omni febre pulsûs eduntur frequentiores, nec non celeriores. Nam cùm vsus & necessitas augeatur, primùm editur pulsus creber, siue valida, siue debilis virtus sit; cùm creber omnium sit facillimus. Quòd si frequentia necessitati non satisfaciat, celeritas accedit. Quod si nec hæc duo satisfaciant, accedit magnitudo; modò virtus non sit debilis.

Animalis facultatis læsio. Deinde etiam animalis facultas læditur. In febricitantibus enim totius corporis languor & imbecillitas percipitur. Imò sæpè & aliæ actiones offenduntur. Nam licèt tales actiones non proximè à similaribus partibus edantur, sed ab instrumentariis, quia tamen partes organicæ ex similaribus componuntur, secundariò & ex accidente etiam illæ lædi possunt. Quamuis verò febris quibusdam morbis præsidio esse videatur, vt ex Hippocrat. 2. *aph.* 26. 5. *aphor.* 5. 6. *aph.* 40. & 73. patet: tamen fit hoc ex accidente, quatenus humores, morborum causas, absumit. Ipsa verò febris per se lædit actiones, quia per eam temperamentum partium, proximum facultatis in agendo instrumentum, vitiatur.

Quod reliqua symptomata attinet, cùm febris sit calida intemperies, calor naturæ molestus vel foris, vel intus percipitur. Vt enim ab influente calore secundum naturam sese habente calor quidam suauis & blandus in toto corpore excitatur: ita si ille calor intendatur, & igneam quasi naturam concipiat, in corpore calor quidam molestus percipitur. Et cùm ab actionum læsione, vt symptomate primario, reliqua secundaria, qualitates nimirum mutatæ, & excreta mutata proueniant: læsâ nutritione & coctione à caliditate febrili, & excreta, & qualitates corporis à febre etiam variè mutari posse facilè patet.

CAPVT IV.

De Febrium differentiis in genere.

Febrium differentia. FEbrium, vt & aliarum rerum differentiæ, aliæ, & quidem propriæ ac principalissimæ, sumuntur ab earum essentia; aliæ verò ab accidentium aliquo. Ac quoniam neque horum ipsorum accidentium est natura vna, sed nonnulla quidem propinquiora, ac magis diuisæ rei propria, nonnulla autem remotiora ac magis extranea sunt: idcircò neque earum, quæ ab iis accipiuntur, differentiarum est genus vnum, vt docet Galenus, 1. *de diff. feb. cap.* 1. Rectissimè autem ij faciunt, qui essentiales differentias, & ex accidentalibus propinquas præcipuè persequuntur.

Essentiales febrium differentiæ. Equidem cùm febris essentia à calore præter naturam dependeat, tres eius differentiæ inde peti possunt: quarum vna sumitur ex eo, quod magis & minùs est. *Febris magna & parua.* Quo in genere solent Medici magnam & paruam febrem nominare, non propriè quidem, vt Galenus, *loco allegato* monet, rei quali nomen quanti accommodantes, hoc tamen facere assueti, non in febribus tantùm, sed in mille aliis rebus, quæ licèt in qualitate subsistant, magnæ ac paruæ dicuntur. Altera differentia petitur à caloris modo motúque, quæ reliquis differentiis dignoscendis maximè inseruit: cuius generis differentias Hippocrates 6. *epid. comm.* 1. *tit.* 29. proponit, dum inquit: *febrium quidem aliæ sunt manui & ad tactum mordaces; aliæ mites; aliæ non mordaces quidem, sed post insurgentes: aliæ acutæ, sed quæ à manu vincuntur.* *Mordax.* Etenim febrilis caliditas tangentibus aliàs mordax, acris & valde molesta apparet, talísque semper manet; seu mordaces febres sunt, quæ manum tangentis mox feriunt, & propter vaporem illum acrem, qui ex putrescente materiâ effertur, quasi pungunt & vellicant, & ita molestæ sunt, vt diu ipsam ferre nequeat.

Mites

Mites. Mites verò febres ſunt, non quæ planè nullam tangentibus moleſtiam afferunt, ſed in comparatione ad alias, quæ magis ſunt mordaces, dicuntur mites, quæ calorem ita acrem non habent. Deinde ſunt febres aliæ, quarum calor quidem ad primum tactum acer & mordax valdè non apparet, ſed ſi diutius manus iniecta retineatur, tandem ſe prodit, atque acrem & mordacem exhibet. Aliarum contrà calor celeriter manui ſeſe offert, ſed ſi manus diutius iniecta teneatur, à manu ſuperatur calor, & paulatim remittitur. De quâ re videatur Valleſius, *in comm. in alleg. locum.* Verumenimuerò vix propoſitum fuit Hippocrati perfectam febrium diuiſionem inſtituere, ſed potiùs febrium quandam diuerſitatem & variationem, quæ ad cognitionem febrium faceret, monſtrare voluit.

Ideóque cùm calor, quà calor, febris non ſit, ſed quatenus corpori noſtro diſpoſitionem, ob quam ad agendum ineptum redditur, inducit: differentiæ maximè propriæ, vt Galenus, *loco alleg.* loquitur, ſumuntur à materia, in quâ calor hic præter naturam accenditur. Imò in genere differentiæ maximè propriæ & eſſentiales accidentium ſumuntur à ſubiecto, cui accidit vnumquodque accidens. Accidentium enim eſſe eſt ineſſe: & differentiæ ab inhærentiâ deſumptæ addunt generi conditionem ſingularem & ſpecificam. Ac licèt eſſe accidentium non varietur ex diuerſitate ſubiecti: variatur tamen exiſtentia, à cuius varietate variæ eſſentialéſque differentiæ ſumuntur; inprimis ſi addatur cauſa inhærentiæ. Itaque & hoc loco febris differentias præcipuas petemus ab inhærentiâ in ſubiecto, non prætermiſsâ causâ, ob quam febris ſubiecto ſuo ineſt.

Febrium alia ephemera, alia putrida, alia hectica. Talis eſt autem illa famoſa, paſſim vſitata, ac inter reliquas ſummè vtilis ac neceſſaria diuiſio febrium in Ephemeras, putridas, & hecticas. Verùm quomodo febribus eſſentialis ſit, & quodnam eius fundamentum, non omnes rectè explicant; id quod iam videbimus. Primò enim non directè opponuntur hæc tria, ephemera, putrida & hectica. Deinde ſi calor ſimpliciter accipiatur, dicatúrque (quod plurimi faciunt) calorem febrilem aliàs in ſpiritibus, aliàs in humoribus, aliàs in ſolidis partibus hærere: eſſentiales iſtæ differentiæ febris non ſunt. Nam calor iſte præter naturam, prout ſimpliciter præter naturam conſideratur, & per ſua ſubiecta, ſpiritûs, humores, ac ſolida diuiditur, non eſt morboſus, ſed in humoribus & ſpiritibus ſolùm cauſæ proximæ rationem habet: calor verò, qui morboſam corpori diſpoſitionem inducit vnicus eſt, ſaltémque in partibus ſolidis inhæret, atque ab eo ſolùm febrium differentiæ petendæ ſunt. Etſi enim calor in omni febre ſolidas corporis partes occupet, & in omni febre partes corporis ſimilares calidâ intemperie laborent, tamen illa calida intemperies alia ἑκτικὴ eſt, ſeu in habitu: aliâ σχετικὴ, ſeu in habitudine, vt loquuntur, febríſque alia eſt ἑκτικὴ, alia σχετική.

Febris alia ἑκτικὴ, alia σχετική.

Febris ἑκτική. Febris ἑκτικὴ eſt, cùm calor ita ſolidas corporis partes occupauit, & ita iis inhæret, vt nullâ cauſâ fouente indigeat, id eſt, etiamſi à ſpirituum vel humorum incendio non foueretur, nihilominus durare poſſit. *Febris σχετική.* σχετικὴ eſt, in quâ quidem etiam eſt intemperies calida in ſimilaribus corporis partibus; (hæc enim niſi eſſet, febris non eſſet) talis tamen quæ ita eas occupauit, vt ſi ab humorum, aut ſpirituum incendio non foueatur, per ſe ſubſiſtere non poſſit; ſeu in qua ſpiritûs vel humores incenſi ſunt, in ſolidis autem partibus intemperies calida tantùm in σχέσει eſt, vt ſi illud ſpirituum aut humorum incendium extinguatur, nulla in ſolidis partibus remaneat febrilis intemperies.

Eodem ſenſu, ſed paulò aliis verbis differentiam hanc febrium tradit Galenus, 1. *de diff. febr. cap.* 1. Vel enim ſpiritûs ſaltem calor occupauit; humores autem & ſolidæ corporis partes excalefactæ nondum ſunt, ſed calefiunt, quod fit in ephemerâ febri: vel non ſolùm ſpiritus, ſed etiam humores excalefacti ſunt; ſolida verò ſubſtantia tantùm calefit; quod accidit in humorali febri: vel omnes tres iſtæ ſubſtantiæ & potiſſimùm ſolida, excalefactæ ſunt; id quod fit in hecticâ.

Idem rem hanc exemplis duobus, *loc. allegat.* declarat. Repræſentet lebes vel olla parteş corporis ſolidas, aqua in eâ, humores. Fingamus itaque aquam calidam infundi in lebetem frigidum, vt ab eâ lebetis corpus incaleſcat, ſed nondum planè incaluerit: febris putridæ ſeu humoralis exemplum eſt, in quâ humores accenſi & calefacti ſunt; partes verò ſolidæ nondum planè incaluerunt: ab humoribus tamen calidis calorem recipiunt. Fingamus ruſum, in lebetem calefactum infundi aquam frigidam, atque ab eo incaleſcere: exemplum febris hecticæ eſt. Vt verò exemplum febris ephemeræ afferat, iubet nos follem imaginari, qui ita arte confectus ſit, vt in eo aqua contineri poſſit. Hic admoueatur igni; vt aër calidus in eum attrahatur, quo & aqua, & follis calefiant. Hoc exemplum eſt febris diariæ, in qua à ſpiritibus reliquum corpus incaleſcit. Alij hanc differentiam exemplo balnei declarant. In balneo enim ſunt parietes, aqua, & aër. Si itaque intra parietes calidos aër & aqua frigida effundatur, exemplum hecticæ febris eſt: Si verò parietibus & aëre frigidis calida aqua effundatur, exemplum febris putridæ eſt. Si denique parietibus & aquâ frigidis ſuperueniat aër calidus, febris ephemera repræſentatur. Verùm ſunt iſta ſimilia, quæ idcircò in omnibus etiam non quadrant. *Exēpla, quibus febrium differentia explicantur.*

Patet ex his omnibus, calorem febrilem aliàs ex alio incipere, qui accenſus poſtea etiam reliqua calefacit. Facillimus tranſitus eſt caliditatis ab humoribus in ſpiritûs. Humores autem à ſpiritibus non ita promptè accenduntur. Ita partes ſolidæ faciliùs calorem impertiuntur humoribus & ſpiritibus, quàm vt eum ab iis recipiant. Quò enim ſubſtantia eſt tenuior & calidior, eò faciliùs alterationem & calorem ſuſcipit; quò craſſior, eò difficiliùs. Inter hæc tria autem tenuiſſimus eſt ſpiritus: partes ſolidæ craſſæ ſunt; mediam naturam humores habent.

Ne quem autem turbet, quod ſolum in hecticis partes ſolidas calefactas eſſe, in reliquis verò febribus tantùm calefieri diximus, cùm tamen Galenus, *de diff. ſympt. cap.* 1. doceat, morbum eſſe affectum; affectum autem eam qualitatem, quæ ceſſante eo, quod alterabat, in patiente remanet; affectúmque eſſe quid factum, non autem quod adhuc fit. Ex quo videtur ſequi, vel hecticam febrim ſolam morbum eſſe, vel morbum non ſolùm in partibus viuentibus, verùm & humoribus ac ſpiritibus, vt ſubiecto, reſidere.

Morbus fieri & factus quomodo dicitur. Obſeruandum enim morbos fieri, dupliciter accipi à Medicis. Primò enim fieri dicitur is morbus, qui nondum eſt, terminúmque motûs, quem dicitur habere, vt ſit morbus, nondum attigit: Factus autem eſt is, qui iam productus eſt. Deinde etiam fieri is dicitur, qui quidem ſecundùm priorem ſignificationem iam factus eſt, & motûs terminum attigit, ita tamen, vt ſine cauſa fouente ſubſiſtere non poſſit: Factus autem is eſt, qui etſi cauſa, à qua productus eſt, ceſsârit; nihilominus poteſt ſubſiſtere, vt *lib.* 2. *Inſtit. p.* 1. *cap.* 11. docuimus. Cùm igitur in omni febre cor & ſimilares partes calefactæ eſſe dicuntur, in prima ſignificatione Factum vſurpatur. Cùm verò in hecticâ febre tantùm ſolidæ partes calefactæ eſſe dicuntur, in ſecunda ſignificatione Factum accipitur.

Aliam huius febrium differentiæ rationem reddit Lud. Mercatus, *l.* 2. *de febr.* Neceſſarium quidem eſſe dicit, in quauis febri ſpirituum, humorum & ſolidorum membrorum calorem alterari, calidúmque innatum affici: verùm non pari ſemper ratione, ſed maximè eam partem calidi innati affici, cuius naturæ eſt febris,

febris, spirituosam in ephemera; humidam, in putrida; solidas, in hectica: seu ephemeram constitui, cùm calidi innati spirituosa pars in calefacto esse posita est; humoralem, cùm humidior; hecticam verò, cùm solidior & crassior.

Verumenimuerò iam antea monuimus, etsi corpus nostrum tribus hisce spiritibus, humoribus & solidis constituatur, non tamen eadem etiam ad calidi innati constitutionem requiri. Calidum enim innatum nihil aliud est, quàm spiritus insitus, ad cuius essentiam nonnulli etiam humidum radicale pertinere statuunt. Solidæ verò corporis partes ad constituendam calidi essentiam non pertinent, sed calidum innatum solidis partibus inest, atque per eas diffusum est.

Febris primaria & symptomatica.

Præter has & alia adhuc est differentia, quæ hoc loco prætereunda non videtur, quâ diuiditur febris in primariam & secundariam, vel symptomaticam. Primaria febris est, quæ nullum alium morbum sequitur, sed à propria causa dependet. Secundaria vel symptomatica est, quæ ab inflammatione alicuius membri oritur; vt euenit in pleuritide, angina, phrenitide, inflammatione hepatis. Galenus aliter paulò proponit hanc diuisionem, & cùm ex suâ, tùm ex antiquorum mente febrim diuidit in febrem morbum, & febrem symptoma. Ita enim, 4. *aph.* 73. scribit: *A febribus malè habere & vexari antiqui dicebant eos, qui sine certa inflammatione, aut abscessu, aut dolore, aut erysipelate, aut vt generatim & vniuersè dicam, absque aliquo membro eximiè præ aliis affecto ægrotabant. Quòd si vel propter lateris, aut pulmonis, aut alius cuiusdam partis inflammationem febricitarent, non iam febricitantes ipsos appellabant, neque febribus vexari dicebat, sed pleuriticos, aut peripneumonicos, aut hepaticos, aut splenicos, aliisue similibus nominibus nuncupabant.* Et ibid. *aphor.* 68. *Hippocrates in febribus solet dicere, pro in morbis febrilibus, quando videlicet febres ipsa sunt morbus, non partis alicuius quopiam enumeratorum affectuum laborantis symptoma.* Idem docet, *lib.* 1. ad Glaucon. *cap.* 3. & 4. 6. *aph.* 44. *lib.* 7. *aphor.* 42. *lib.* 1. *epid. sect.* 3. *com.* 4. Verùm Auicennas, *lib.* 4. *fen.* 1. *tract.* 1. *cap.* 1. hanc diuisionem non probare videtur. Quæ res fecit, vt Medici inter se dissentirent, & dubitarent, num rectè dicatur, febrem aliam esse morbum, aliam accidens. Cùm enim omnis febris sit eadem naturâ, calida scilic. intemperies totius in corde accensa, & hinc in reliquum corpus diffusa, omnem etiam febrim in morborum numero habendam, & nullam inter symptomata referendam esse nonnulli putant.

An omnis febris sit morbus.

Verùm hac de re obseruandum, si accuratè loqui libeat, omnem febrem esse morbum, cùm ipsi definitio morbi competat; atque ideò nullam febrem rectè symptoma appellari. Symptomaticas verò febres appellare nihil prohibet, imò distinctionem inter febres primarias & secundarias seu symptomaticas obseruare vtile est. Nam febres primariæ cùm à suis propriis causis pendeant, non verò ab aliis morbis proueniant: peculiaria remedia requirunt: Symptomaticæ contrà cùm ab aliis morbis dependeant, curandi rationem peculiarem ferè non postulant, sed sublato eo, quem sequuntur, morbo, & ipsæ tolluntur. Ita sublatâ pleuritide seu peripneumoniâ, vnà febris, quæ illam sequitur, tollitur. Ideóque symptomaticæ hæ febres propter aliquam similitudinem nominantur. Vt enim symptomata morbos sequuntur, & iis sublatis tolluntur: ita hæ febres à suis morbis dependent, atque iis sublatis cessant, etsi, si earum essentiam spectes, ipsæ etiam morbi sint.

Febres comitatæ.

De symptomaticis tamen febribus notandum, earum quæ ab antiquis omnes pro symptomaticis habitæ sunt, reuerà plurimas primarias esse, & partium, pleuræ, pulmonis, faucium inflammationes potiùs iis accidere, quàm vt febres ab iis oriantur: quæ febres non incommodè Comitatæ nominantur, de quibus, *lib.* 2. *cap.* 15. dicetur.

Post febrium differentias nonnulli etiam de signis febrium in genere agunt. Verùm peculiarem tractationem id requirere non videtur. Nam pleraque signa potiùs differentiarum, quàm generis sunt propria. Et si quæ sunt talia, pauca sunt & ex iis, quæ suprà, *cap.* 3. *de sympt. & accidentibus febrium* in genere diximus, patent.

CAPVT V.

De Curatione febrium in genere.

CVm omne, quod præter naturam est, remotionem sui indicet, vt est apud Galenum, 8. *meth. med. cap.* 1. etiam febrem, vtpote morbum remotionem sui postulare, vulgo quoque notum est, qui eâ ipsâ de causâ Medicorum auxilium implorat. Verùm quâ ratione id præstandum sit, illud Medici est consulere. Principiò autem cùm contrariorum contraria sint remedia, & quodcunque mutatur, à contrario mutetur; febris verò intemperies calida sit, & ad exsiccationem corporis tendat: febrem, quà talis, refrigerationem simúlque humectationem requirere, manifestum est. Hinc Galenus, 8. *meth. med. cap.* 1. *Febrilis*, inquit, *intemperies excessus in caloris abundantia est. Huic ergò ad temperatum via erit per id, quod refrigerat.* Et 11. *meth. med. cap.* 2. *Quoniam vniuersi febrium generis intemperies est calor, per frigiditatem curabitur.* Et, 9. *meth. med. cap.* 14. *Omnis febris, quâ febris, humectatio refrigeratióque remedia sunt.* Atque id ipsum etiam est, quod Hippocrates, 1. *aphor.* 16. scribit: *Victus humidus febricitantibus omnibus vtilis est; maximè verò pueris, & iis, qui tali victu vti consueuerunt.* *Febris quid indicat.*

Sed quia non hominem in genere, sed Petrum vel Paulum curamus, & febris in hoc vel illo homine curanda est: non satis fuerit, si febri, vt morbo calido, frigida adhibeantur remedia, sed quâ mensurâ id faciendum sit, videndum; ne vel aliquid de morbo relinquatur, si in refrigerando deficias; vel ægrum in contrarium morbum deijcias, si modum excedas. Id autem assequi non licet, nisi temperamentum ægri, antequam ægrotauerit, cognoscatur, & aëris status atque alia perpendantur. Hæc enim recessum à naturali statu demonstrant. Itaque si caloris qualitatem respiciamus, quantò intensior erit calor, tantò magis refrigerante auxilio opus erit. Atque hinc calidiore corpore præditi, dum febricitant, minùs refrigerantia requirunt: frigidiore verò, magis refrigerantia postulant. In his enim major est recessus à naturali statu, in illis verò minor.

Cæterùm vt homo in genere non curatur, sed febris in hoc vel illo indiuiduo: ita etiam febris in genere non curatur, sed hæc vel illa febris species, v. g. tertiana, quartana, hectica: & propterea de curâ febris in genere multa dicere opus non est; inprimis cùm propter complicationem sibi inuicem aduersantium morborum, causarum, & symptomatum, non semper omnia, quæ indicantur, contraria adhibere, aut ea simpliciter vsurpare liceat. Nam tunc solùm contraria, quæ morbus indicat, ei simpliciter sine vllâ exceptione adhibere licet, cùm morbus solus est. Cùm verò cum aliis rebus præter naturam complicatus fuerit, non semper id, quod morbus indicat, mox exequi licet, sed alia sæpe antea remouere opus est. Id quod in febribus humoralibus accidit, vtpote quæ causam coniunctam habent. In febribus verò ephemeris & hecticis cura febris, quatenus talis, locum magis habet. Vnde Galenus, 9. *meth. med. cap.* 14. *Si sola sit febris*, inquit, *ad refrigerandum humectandúmque omne Medici consilium, veluti ad finem, dirigatur.*

gatur. Et, i 1. *meth. med. cap.* 2. ſcribit: *Quoniam vniuerſi febris generis intemperies eſt calor, nimirum per frigiditatem curabitur, ſic vt omnes indicationes inter ſe concordent.* Itaque vbi humor febrem pariens in corpore præſens eſt, is primo loco tollendus erit. In febribus verò ephemeris cùm, vt Galenus 1. *meth. med. cap.* 1. habet, ſimplex quidam præter naturam affectus ſit: in iis cura febris, quatenus talis, maximè locum habet, & faciendorum indicatio ex ipſa febre maximè petitur. Ac proinde febres Ephemeras, quæ maximè ſimplices ſunt, & in quibus febris, quatenus febris, curatio maximè elucelcit, primo loco proponemus.

CAPVT VI.

De Febre Ephemera.

DVplex eſſe febrium genus, capite præced. dictum. Vel enim calida intemperies, quæ febris eſſentiam conſtituit, κατὰ σχέσιν, vel καθ' ἕξιν corporis partibus inhæret. Κατὰ σχέσιν inhæret, cùm febrilis intemperies in viuentibus corporis partibus durare non poteſt, niſi à cauſâ aliquâ, quæ continuum calorem ſuppeditet, foueatur. Hæc autem cauſa duplex eſt, vel ſpirituum, vel humorum incendium. Quæ à ſpirituum incendio oritur & fouetur febris, ephemera dicitur; quæ ab humorum incendio vel putredine, humoralis vel putrida. Hectica verò febris eſt, quæ tali cauſâ fouente non eget. Atque ita triplex omnino febrium genus eſt; Ephemeræ, & humorales ſine putredine, Putridæ, & Hecticæ: ad quas omnes febrium ſpecies referri poſſunt.

De Febris Ephemeræ naturâ.

Febris ephemera. De iis igitur ordine iam dicemus, initio facto à febre Ephemerâ. Hæc enim febris breuiſſima, ſimpliciſſima, & curatu facillima eſt. Nam cum à ſpiritibus incenſis fiat, & propterea calor in materiâ tenui, mobili, & facilè diſſipabili ſubſiſtat, ac facilè deferueat: non diu durat hæc febris, ſed ferè diei naturalis ſpatio terminatur; vnde Græcis πυρετὸς ἐφήμερος, Latinis diaria & ephemera appellatur, nomine non ab eſſentia eiuſdem, ſed à duratione petito. Eſſentiam verò ſi ſpectes, definiri poteſt, quòd ſit *febris à ſpirituum vitalium incendio, ſeu ſpiritibus vitalibus calefactis orta & dependens, & ſpatio vnius diei durans.* *Definitio.* Licèt enim animalis & naturalis ſpiritus etiam incaleſcere poſſint: tamen antea nulla febris oritur, quàm ſpiritus vitales incaluerint. Nonnulli quidem, vt Iac. Fontanus, *de Febrib. c.* 7. nomine ſpirituum hîc intelligunt ſpiritûs inſixos & implantatos partibus ſolidis. Verùm malè. Nam ephemeræ febres non ratione eſſentiæ & ſubiecto; quod ſunt partes ſimilares calido cùm inſito tum influente præditæ, ab aliis febribus differunt: ſed modo inhæſionis, & cauſæ ratione, quæ in ephemeris eſt calor ſpirituum vitalium, qui intemperiem calidam in partibus ſimilaribus, quæ eſſentiam febris conſtituit, fouet.

De cauſis Febris ephemeræ,

Febris ephemera cauſa continens. Cauſa enim ephemeræ febris proxima & continens, à qua proximè calida illa totius corporis intemperies & morboſa diſpoſitio actiones lædens, ortum habet, eſt inflammatio; ſeu caliditas ſpirituum vitalium in corde accenſorum. Hi enim calefacti vbi in reliquum corpus è corde effunduntur, præternaturalem caliditatem illi communicant, & quidem abſque omni putredine. *Febris ephemera à putrida & hectica differentia.* Hinc & à putrida & ab hectica differt. A putridâ quidem quòd omnis abeſt putredo, neque ab humoribus putreſcentibus ortum habet: ab Hectica verò, quòd calor ille à ſpirituum incendio, partibus ſolidis communicatus nondum in habitum quaſi abiit, ſed à ſpirituum incendio continuè fouetur, atque eo exſtincto ipſe etiam euaneſcit.

Cauſa euidentes febris ephemera. Calor autē ille in ſpiritibus pluribus de cauſis excitari poteſt. Omnes enim cauſæ illæ euidentes, quæ ſuprà, *cap.* 2. enumeratæ ſunt, exceptâ putredine, potentiam habent ſpiritûs vitales calefaciendi, nunc immediatè nunc mediatè per ſpiritus animales, vel naturales. Nam vt dictum, aliquando ſpiritûs naturales primùm præter naturam incaleſcunt, id quod in ebrietate & ine diâ fieri ſolet; nonnunquam animales, vt in vigiliis, curis: febris tamen ephemera non dicitur, niſi calor ille etiam ſpiritui vitali communicatus fuerit.

Primò ſæpe ex animi perturbationibus, vt triſtitiâ, timore, ſollicitudine, irâ, vigiliis nimiis, nimiaque animi intentione, hæc febris oritur. Deinde corporis motûs nimij, cùm ſpiritûs calefaciant, febres has excitant; vt euacuationes nimiæ, cùm ſpiritus agitent atque inflamment: ſicut etiam ex dolore, fame, ſiti, hæc febris oriri poteſt; cùm iſta omnia corpus exſiccare & ſpiritus inprimis accendere poſſint. Præter hæc cibus & potus calidus calorem in corpore augent, ſpiritúſque inflammant: vt & ebrietas, ac cruditas in corporibus bilioſis. Accidit enim in corporibus duplex cruditas. Vna, in quâ alimenta acidam qualitatem acquirunt, quæ in corporibus bilioſis minùs frequens eſt, & minùs periculoſa: Altera, in quâ alimenta in nidoroſum & fumoſum humorem conuertuntur, quæ in naturis calidis & ſiccis facilè ſpiritus accendit, & febres generat. Præterea ad hanc febrem producendam facit æſtus nimius aëris, ad ignem mora, balneum nimis calidum; aut quæ calida effluuia prohibent, vt balnea aluminoſa & frigida. Pertinent huc tandem etiam inflammationes adenum & inguinum. Quamuis enim in bubonibus putredo ſit, tamen putrida fuligo cordi non communicatur, ſed quia materia certo & definito loco concluſa eſt, caliditas ſolùm partibus ſucceſſiuè ad cor vſque per alterationem communicatur. Perpendendum tamen hîc Lectori relinquo, an non etiam vapores putridi è bubonibus cordi communicari poſſint. Non enim ita vapores putridi in bubonibus concludi poſſe videntur, vt ad cor penetrare non poſſint. Vnde hæ febres videri poſſunt ſymptomaticæ putridæ potiùs quam Ephemeræ. Si v. pars aliqua nobilis, aut cordi vicinior inflammatione laboret, è qua vapor putridus ad cor penetrare poſſit, id quod in pleuritide, peripneumoniâ & anginâ fieri ſolet: non Ephemera, ſed putrida febris generatur.

An dentur ephemera ex putredine ſpirituum. Valleſius, *l.* 5. *controu. cap.* 19. aliam adhuc cauſam febris ephemeræ adfert, nimirum putredinem ſpirituum, atque à ſpiritibus fieri diarias febres, vel putreſcentibus, vel ſine putredine ſtatuit. Verumenimverò an ſpiritus putreſcere poſſint, adhuc in dubio eſt, dicetúrque de eo ſuo loco. Siue enim putreſcant ſpiritus, ſiue ſaltem à cauſa maligna incaleſcant: tamen febres, quæ tum excitantur, non diariæ ſunt, ſed malignæ & peſtilentes; niſi forſan nomen quis potiùs, quàm rem ſpectare velit: & breuis ille morbi terminus eſt à cauſa maligna.

Qui ad febrē ephemeram ſint diſpoſiti. Incidunt autem in ephemeram febrem faciliùs calidi & ſicci; cùm in iis calidæ & ſiccæ fuligines colligantur, quæ promptè incenduntur, ſi vel diutius ieiunent, vel vigilent, vel exerceantur, aut ſimile quid ipſis accidat, quod ſpiritus incendere valet. Et ſi corpus ſit cacochymicum, ephemera facilè in putridam degenerat, humoribus ob calorem illum præternaturalem putredinem concipientibus. Quod etiam facilè accidit, ſi ephemera originem habeat à prohibitâ tranſpiratione, neque adhibeantur, quæ obſtructiones & conſtipationes liberant. Hoc modo enim

enim febris prorogatur, & successu temporis humores putredinem concipiunt, atque ita ephemeræ putrida succedit; inprimis si corpus cacochymicum sit, & humores ad putredinem dispositi. Interdum quoque, præcipuè si corpus sit siccius & inediâ vtatur, in hecticam ephemera degenerat.

De signis Febris ephemeræ.

Signa febris Ephemeræ. Ne autem hoc accidat, & febris Ephemera in putridam vel hecticam abeat, id mox ab initio præcauendum: quod factu difficile non est, modò mox per sua signa cognoscatur hæc febris. Obseruandum autem est, quædam signa appellari inseparabilia, quædam propria, quædam inseparabilia & propria simul. Inseparabilia sunt, quæ affectum significant, & ab eo separari non possunt, & omni, sed non soli competunt, à quibus non licet argumentari affirmatiuè, sed solùm à negatione talium signorum, ad negationem affectûs procedere. Proprium autem signum est, quod soli conuenit, omnibus tamen non conuenit. Proprium & inseparabile est, quod soli & omni conuenit.

Inter signa autem harum febrium Galenus, **1.** *de differ. febr. cap.* 7. Primo loco ponit hoc; incipere à causâ procatarctica, euidente & manifestâ. Quod quidem signum inseparabile est harum febrium; verùm non proprium: nam & aliæ nonnullæ febres à causa euidente & procatarcticâ originem habere possunt; & ab irâ, tristitiâ, vigiliis, motu nimio, similibúsque causis non solùm febres Ephemeræ, verùm nonnunquam putridæ vel hecticæ etiam excitantur. Vnde hîc quidem licet argumentari negatiuè: Hæc febris non incepit à causâ procatarcticâ & manifestâ: Ergo non est Ephemera: sed non affirmatiuè: Hæc febris incepit à causâ euidente: Ergo est diaria.

An omnis Ephemera incipiat à causa euidente. Verùm an omnis febris Ephemera à primitiua & manifesta causâ incipiat, ab Authoribus in dubium vocatur; cùm febres Ephemeræ non solùm ab exercitio vehementi, animi perturbationibus, vigiliis, & aliis causis oriantur; sed & propter obstructionem & condensationem pororum cutis, ob cruditates & bubones: quæ omnia ad causas procatarcticas & euidentes referri posse non videntur. Aliique aliter hoc dubium soluere conantur. Nos breuiter respondendum putamus; omnem febrem ephemeram quidem à causa procatarctica prouenire: verùm non immediatè semper & per se, sed nonnunquam per accidens & mediatè, sine putredine tamen. Ita aër frigidus, vel aqua frigida, aut aluminosa causæ manifestæ sunt, sed febrem hanc non generant immediatè, sicut æstus vel similes causæ, sed mediatè, pariendo scilicet adstrictionem & occlusionem pororum cutis, quæ causæ manifestæ non sunt. Ita etiam humores, qui febres ephemeras producunt, à causis manifestis generantur. Sic enim distinguit Galenus, **4.** *aph.* 55. *De Ephemerarum*, inquit, *numero sunt febres illæ, quæ bubones, id est, in collò, aliis. inguine, & secundùm aures glandularum tumores sequuntur, à causis euidentibus ortos. Alios verò bubones, qui sine causâ manifestâ ortum habent, verisimile est, vnà cum viscerum inflammationibus accessiones suas habere, atque ideò febres quoque, quæ cum talibus bubonibus fiunt, malas esse necesse est:* Deinde & hoc notandum, à Galeno & aliis Medicis inter causas procatarcticas, potissimùm externas recenseri; quòd præcipuæ inter illas sint & maximè euidentes. Pertinent tamen ad eas aliæ etiam, quæ sunt in corpore; modò sint euidentes. Euidens enim non internæ opponitur, sed latenti & abditæ; de quâ re videatur Instit. *lib.* 2. *part.* 2. *cap.* 1.

Vbi ergo Medicus iam edoctus est, febrem aliquam à causâ euidente & manifestâ incepisse, inseparabilia illa & simul propria signa consideranda: quorum præcipua petuntur ab vrinâ & pulsu. Maximâ enim, vt Galenus, **1.** *ad Glau. cap.* 2. habet, in omnibus febricitantibus signa, in pulsibus & vrinis consistunt.

Secundò itaque vrinæ statim in principio talis febris in colore, substantiâ & contentis, vrinis sanorum sunt simillimæ, & mox aut sedimentum bonum, aut enæorema, aut nubeculam exhibent, & omnino bene coloratæ sunt. Nam calor ille præternaturalis præcipuè in spiritibus hæret; humores verò corrupti ac accensi non sunt, neque etiam solidæ corporis partes, à quibus omnes actiones proficiscuntur, multum à statu naturali recesserunt. Fieri ergo aliter non potest, quàm vt vrinæ iis, quæ secundùm naturam sunt, sint simillimæ, aut certè ab iis non multum recedant; nisi aliud vitium accesserit, quod in Ephemeris, quæ ex cruditate proueniunt, fieri solet. In his enim vrina apparet cruda & albidior; quod tamen non fit ob febrem, sed ob cruditatem & defectum coctionis; ob quem, etsi nulla adesset febris, nihilominus vrina cruda esset. Et tunc nisi calor remittatur, facilè Ephemera in putridam degenerat. *Vrina in Ephemeris qualis.*

Tertium signum à pulsu petitum etiam inseparabile est, & proprium. Vt verò vrina in Ephemera febre, ita etiam pulsus naturali propior est, quàm in aliis febribus; nisi quòd in magnitudine, celeritate & frequentiâ intendi solet. Licèt enim in Ephemera febre diastole maior & celerior sit, quàm systole, eâ de causâ, quòd spiritus saltem inflammatus est, calórque supra modum auctus, & propterea caloris ventilatio ac maior refrigeratio requiratur: tamen cùm calor sit purus, nullaque fuliginosorum excrementorum copia adsit, systole non mutatur, & præter celeritatem, magnitudinem, frequentiámque, in diastole nulla inæqualitas adest, & præterea istam æqualitatem toto durationis tempore retinet, quod in nullâ putridâ febre accidit. Si tamen alius concurrat affectus, ea proculdubio in pulsu mutatio coniungetur, quæ illi affectui propria est. Vt si quis in febrem ephemeram incidat ex nimiis vigiliis, labore, fame, quæ omnia virtutem debilitant; proculdubio etiam pulsûs minores reddentur; causæ scilicet febrim producentis potiùs, quàm ipsius febris ratione. Vbi verò febris decessit, habet hoc peculiare febris Ephemera, vt pulsus mox ad statum naturalem redeat, & talis omnino reddatur, qualis in sanis deprehenditur; quod in nullâ febre putridâ accidit, in quibus etiam intermissionis tempore inæqualitas quædam, putredinis humorum vestigium, animaduertitur. *Pulsus in ephemeris.*

Quartum signum, quod etiam inseparabile & proprium est, ab ipsius caloris conditione sumitur. Calor enim in febre Ephemerâ est mitis & suauis, respectu aliarum febrium. Etsi enim, si cum calore naturali comparetur, nonnihil molestus sit, & auctior deprehendatur, talis scilicet, qualis vel in iis, qui laborârunt, vel in ebriis deprehenditur, tamen cum aliis febribus collatus, blandus ac suauis est. Residet enim in materiâ tenui miniméque acri. 4. *Calor in Ephemeris qualis.*

Et quidem in ipso etiam statu & vigore calor moderatior est: vnde τὸ τῆς ἀκμῆς ἐπιεικές, seu caloris in vigore benignitas, pro *quinto signo* habetur: quod licèt inseparabile & proprium non sit, neque mox ab initio adsit: tamen in statu ad discernendam Ephemeram ab aliis febribus optimum signum est. 5.

Sextò, etiam modo inuasionis differt ab aliis febribus. Inuadit enim sine frigore, horrore & rigore. Nulla enim adest materia, quæ partes neruosas ac membranosas vellicet. Et licèt interdum vapor aliquis acrior horrorem parere possit: is tamen leuis omnino. Deinde in calore & pulsu ascensus & augmentum est liberum & æquale; cùm nulla præsens sit materia, quæ inæqualitatem aliquam afferat, calórque ad interiora nec reuocetur, nec opprimatur, 6.

neu

nec in exitu impediatur; id quod in putridis quibusdam accidere solet. Nam etiam in putridis omnibus hoc non euenit, sed in quibusdam, vt in continentibus, calor nunquam recurrit, nec pulsus contractus apparet; neque necessariò inæqualis. Vnde hoc signum inseparabile quidem est, sed non proprium.

7. *Septimò*, declinatio huius febris fit cum madore, seu humidâ euaporatione, sudori sanorum simili. Nam cùm in hac febre Spiritûs, vt & vniuersum corpus, incalescant: ex attenuatis, & ad cutem euocatis humoribus mador aliquis in cute apparet, non aliter, quàm ab exercitio paulò maiore in sanis etiam corporibus sudor erumpit. Madorem autem illum perfecta ἀπυρεξία sequitur, vt nullum post declinationem febris relinquatur vestigium, sed pulsus planè sit talis, qualis in iis qui sani sunt deprehenditur, & alia quoque, si quæ adfuerunt, symptomata cessant; id quod, vt etiam anteà dictum, in aliis febribus non accidit, cùm in iis etiam post declinationem, in pulsu relinquatur vestigium. Imò licèt omnia Ephemeræ febris reliqua signa adsint, tamen si sine sudore omni desinat & perfecta ἀπυρεξία non succedat, sed febris aliquod vestigium relinquatur, febrem ephemeram in aliam febrẽ permutari, indicio est; quod vel errore ægri, vel Medici accidere potest.

Febrium Ephemerarum in alias degeneratio.

Nam si corpus siccius & calidius sit, febrisque à causis exsiccantibus, puta labore, vigiliis & similibus ortum habeat, atque tum victus tenuior exhibeatur, aut etiam corpus non satis humectetur: Ephemera in hecticam transit. Si verò corpus sit plethoricum aut cacochymicum, & cibus copiosior adhibeatur, vel medicamenta adstringentia vsurpentur, aut omittantur aperientia, prohibitâ transpiratione febris putrida excitatur.

Signa causarum in Ephemeris.

Atque hæc sunt febrium ephemerarum signa communia. Verùm cùm, vt antea de pulsu monuimus, illa interdum nonnihil secundùm causarum varietatem varientur, & varietatem causarum ob curandi rationem perspectam habere summopere sit vtilia: signa etiam causarum in specie subiungemus breuiter: cùm ex relatione ægri rectissimè cognoscantur. Ab animi affectibus si fiat febris Ephemera, communiter vrina est rubicundior. In specie, qui ex ira febricitant, pulsum habent magnum, crebrum & vehementem; calor non est mordax, sed copiosus & blandus. In irâ enim sanguis copiosior cum spiritibus ad exteriora mittitur. Contrarium accidit in iis, qui ex animi tristitiâ, hac febre corripiuntur. Pulsûs enim in iis sunt parui, tardi, languidi ac rari: calor est acrior potiùs, quàm copiosior: corpusque extenuatur, atque oculi concaui redduntur, & insolita quædam decoloratio apparet. Quod etiam in iis, qui ex animi nimiâ intentione & curis in febrem hanc incidunt, contingit. Verùm in his minor, quàm in iis, qui ex tristitiâ febricitant, corporis extenuatio, oculorum cauitas, & decoloratio faciei apparet. Verùm ex oculis, sicut etiam in sanis omnes affectûs, facilè hæc animi pathemata discernuntur; oculique fenestræ quasi sunt animi. Qui ex vigiliis febricitant, iis facies est humidior, oculorumque motus grauior, ac vix palpebras attollunt, atque in palpebris etiam est humiditas quædam. Qui autem ex lassitudine laborant, eorum cutis est siccior, quàm in ephemeris ex aliis causis ortis. Nam ex labore & motu humiditas corporis absumitur. Et hoc quidem omnibus, qui ex labore nimio & lassitudine in hanc febrem incidunt, commune est vsque ad statum. Post statum verò in iis quidem, qui supra modum defatigati non sunt, ex profundo corporis humidus vapor ad ambitum erumpit, vnde cutis humida redditur. Si verò motus nimius fuerit, & maxima humorum copia per eum exhausta sit, siccitas etiam declinante febre permanet. Si ex cutis constrictione febris oriatur, vel tactu id cognoscere licet. Nam cutis est durior & compactior, calorque primò quidem mitis apparet, ob pororum occlusionem, sed si cutis diutius tangatur, poris patefactis postea augeri animaduertitur. Vrinæ etiam his rubicundiores sunt, neque moles corporis concidit, neque oculi caui fiunt. Si ex bubonibus febris Ephemera fiat, pulsûs sunt maximi, veloces & frequentes, non verò inæquales. Mouendi enim instrumentum impeditum non est, sed solùm necessitas & vsus adauctus: Calor est multus & suauis; facies rubet. Quæ tandem ex nimiâ repletione fiunt febres ephemeræ, habent symptomata, qualia Synochæ sine putredine. Eorum enim oculi & facies rubicundior est, pulsus magnus & velox, vrina rubicundior.

Prognostica.

Prognostica.

Sunt autem Ephemeræ omnes suâ naturâ breues, imò vt plurimum breuissimæ, quæ scilicet vltra diem naturalem seu 24. horas non extenduntur: ex se item atque suâ naturâ omni periculo vacant; modò error aliquis non committatur; si scilicet in temperamento calido sicco inedia vel purgatio instituatur, si in temperamento calido & humido purgatio vel venæ sectio omittatur, cibus copiosus & acris præbeatur, corpus aëri frigido obiiciatur. Pro diuersitate autem causarum, à quibus producuntur, faciliùs vel difficiliùs tolluntur: & quæ difficiliùs tolluntur, in iis metus est, ne in putridam degenerent. Animi affectûs subiti spontè ferè cessant: at corporis lassitudo & à caliditate inducta intemperies diutius durat, diutius adhuc cruditates, cutis densitas, & obstructio. Causæ enim hæ non solùm simplicem intemperiem calidam excitant, sed & vitiosos humores in corpore, vel generant, vel retinent, & propterea putridam febrim minantur.

Ephemera in aliam febrem degenerantis signa.

Porrò si Ephemera vltra diem naturalem extenditur, nullus sudor erumpit, aut post sudorem 24. horarum terminum excedit, aut si dolor capitis ephemeram comitetur, isque perseueret: vel in Synocham sine putredine, si corpus sit iuuenile, plethoricum, tempus vernum; vel in putridam mutatio metuenda, si incidat in corpus cacochymicum. Nisi enim quod vitiosum est, penitus transpiret, vt putrescat, necesse est. In hecticam verò, si corpus sit calidum, siccum, rarum. Atque ipsa etiam febrium signa propria, in quam febrim fiat mutatio, monstrant, Nam si dolor capitis, corporis grauitas, vrinæ tinctæ & crudæ, & alia putridæ signa perseuerent, in putridam degenerare indicio est. Si verò arteriæ ad tactum cæteris partibus calidiores appareant, febrisque in eodem statu semper manet, & calor post cibum, & dum assumitur cibus, augetur, & in pulsu cum æqualitate durities & paruitas obseruatur, ac reliqua hecticæ signa adsunt, in hecticam mutari argumento est.

Ephemera in hecticam degenerantis signa.

De Curatione Ephemeræ.

Indicationes in Ephemera.

Vt autem Ephemera rectè curetur, tria Indicantium genera, vt & in omni morbo, perpendenda sunt; Morbus ipse, causa morbi, & virtus; è quibus tamen hîc sola curatoria Indicatio, quæ à morbo petitur, præcipuè respicienda. Nam cùm febris Ephemera ferè causam internam non habeat, etiam indicatio præseruatoria in eâ locum non habet, febrisque Ephemera simplex quidam affectus est, & in eâ, vt Galenus, 10. *meth. med. cap.* 1. habet, faciendorum indicatio ex ipsâ febre maximè capienda. Sed cùm hîc aliquis dubitare possit, annon etiam hîc indicatio præseruatoria locum habeat; cùm febris Ephemera σχετικὴ sit, & à spirituum incensorum feruore, vt causâ continente, dependeat: sciendum,

Indicatio præseruatoria vnde petatur.

cùm dicitur, à causâ sumi indicationem præseruatoriam, id saltem de causâ antecedente esse accipiendum; causa verò continens cùm definitionem morbi ingrediatur, & iam præsentem morbum foueat, non verò futurum productura sit, indicationem curatoriam præbet. Nam cùm ægrotantia corpora, quando morbo liberantur, curari propriè dicantur; sublatâ autem causâ continente morbus tollatur, sicut eâ positâ ponitur: meritò à causa continente indicatio curatoria sumi dicitur. Præseruatoria autem Indicatio ad causam, quæ morbum factura & auctura est, dirigitur. Calida nimirum intemperies totius cum feruore spirituum coniunctim accipitur; & cum dicitur, febrem ephemeram refrigerantia, & consequenter humectantia indicare, non absolutè solum ad intemperiem partium solidarum respicimus, sed coniunctim etiam ad calorem & feruorem spirituum. Causæ verò externæ & euidentes, si adhuc præsentes sint, opus est vt remoueantur, & æger earum actionem nimiam vitet. Indicationem verò vitalem quod attinet, raro, vt Galenus, *meth. med. cap. vlt.* docet, in Ephemeris indicatio à viribus sumitur. Etsi enim eæ in hac febre negligendæ planè non sint, tamen plerumque tam robustæ & vegetæ sunt in hoc morbi genere, vt si eas cum morbo conferas, non opus sit, vt Medicus sit valde de iis sollicitus.

Causa continentis indicatio.

Intemperies itaque illa calida totius à feruore spirituum incensorum dependens, inprimis hîc Medico consideranda, & ad illam curatio dirigenda. Si tamen accidat, vt causa morbum excitans adhuc præsens in corpore sit, & illa tollenda est; quæ proüt varia est; ita varia agenda sunt. Nam si ex calidorum vaporum retentione, ob poros cutis occlusos, febris accendatur, eos aperire oportet. Si causa sit cruditas, ea concoquentibus tollenda: Si alia, & illa amouenda. Hæc cùm ita se habeant, facilè hinc patet, à tali febre multum periculi non imminere, easque facilis curationis esse, quas natura, vtpote robustior, plerumque etiam suâ sponte eiicit: vnde raro ad febres has curandas vocantur Medici.

Veruntamen licèt raro ob febres ephemeras Medicorum auxilium imploretur, accidit tamen interdum vt viri principes, aut, qui aliàs suæ sanitatis curam diligentiorem gerunt, quamprimùm minimâ corporis parte dolent, aut aliquam in corpore mutationem sentiunt, Medicum consulant, cuius officium est, & nôsse, quid remedij hæc febris, si opus sit remediis, requirat, & inprimis in id intentum esse, ne, quæ simplex est, in ephemeram plurium dierum abeat, aut in putridam, vel hecticam mutetur, ac ne morbus per se minimè periculosus in grauiorem degeneret.

Proinde vt rem paucis comprehendamus, præsidia quæ ad refrigerandum & humectandum hîc vtilia sunt, duobus ferè capitibus Antiqui includebant, Victu & Balneo. Remediis verò accuratioribus vix opus est, nec temerè vel purgantibus, vel venæ sectione æger molestandus.

Victus in Ephemerâ.

Victus ergo sit refrigerans, & humectans; facilis coctionis, boni succi, vt cremor hordei; carnes vitulinæ & hædinæ, quæ pro occasione lactucâ, acetosâ, buglosâ, succo citri, aceto, alterari possunt. Cauendû est ab oleo & pinguibus, quæ facilè inflâmantur.

Potus sit aqua hordei vel cereuisia tenuis, vinum item colore album, substantiâ tenue, quod coctionem adiuuet, & vrinas, & sudores promoueat. Et quidem vigiliis ac curâ confectis, id liberalius concedendum, vtpote quibus spiritus exhausti sunt, quos vinum facilè reparat. Quibus tamen caput dolet, ij omnino à vino abstineant; sicut & ij, qui ex irâ in febrem hanc inciderunt: cùm magnus in iis sit sanguinis & humorum feruor: nisi omnis illa animi perturbatio iâ sedata sit. Abstineant etiam à vino, qui ex bubone in hanc febrem inciderunt. Auget enim vinum humorum fluxum.

Balneum in Ephemera.

Balneum quod attinet, antiquis quidem, vt apud Galenum passim videre est, illud in hoc morbi genere, vt & pluribus aliis, fuit familiarissimum; sicut hodie quoque Ægyptij non solùm ad sanitatem tuendam, sed & ad varios morbos sanandos balneo frequentiùs vtuntur, vt refert Prosper Alpinus, *lib. 3. de med. Ægypt. cap. 19.* Verùm in balneis parandis non eadem apud nostros adhibetur industria, nec homines nostri ita balneis assueti sunt: præterea maxima hominum pars in victu errores committit; vnde in ventriculo & intestinis crudorum humorum copia cumulatur: quâ de causâ tutò, ac si pura essent corpora, balneum adhibere non licet, ne humores in corpore contenti agitentur & inflammentur. Ac proinde loco balnei aliis remediis tutioribus, quę idem prętare possunt, vtendum.

Causarum in ephemerâ amotio.

Cæterùm cùm causarum, quæ febres ephemeras excitant, aliqua varietas sit, quæ diuersas etiam dispositiones corporibus inducunt, è quo causarum genere febris ortum habeat, in curatione attendendû, & semper causis euidentibus febrem gignentibus resistendum, v. g. si à nimio aëris calore inducta febris sit, in aërem frigidiorem æger est transferendus, & cibus refrigerans, & humectās offerendus. Si à labore & motu nimio proueniat, quies imperanda, & labore dissipata corporis substantia vberiore cibo, sed coctu facili, reparanda. Et quidem qui temperatura corporis calidiore sunt, eos statim cibare expedit; ne Ephemera in putridam vel hecticam abeat. Si à vigiliis orta sit febris, somno indulgendum: si à fame, cibus dandus: si ab irâ, tristitiâ, curâ, affectûs ij moderandi, & animus ad contraria deducendus est, victusque refrigerans & humectans iis præscribendus, vt antea dictum. Per quæ, sine omni medicamentorum ope, febris ista, naturæ auxilio sponte discutitur.

Ephemera ex cutis angustiâ curatio.

Maiorem autem paulo diligentiam requirunt Ephemeræ, quæ ex cutis densitate vel obstructione, aut cruditate ventriculi oriuntur. Hæ enim facilè & leui occasione, sæpe etiam nullo errore commisso, in putridas abeunt. Obstructio primò cutis raro quidem febrē ephemeram, sed plerumque humoralem excitat. Id tamen si fiat, non tam ab ipsâ obstructione curatio inchoanda, quàm à morboso apparatu. Et cùm obstructio, quæ ephemeram excitat, potiùs proueniat à copiâ humorû, quàm à cacochymiâ (hæc enim si adesset, statim putrida procrearetur) mox sanguis imminuendus est, vt obstructio, vel statim soluatur, vel humores liberius ventilari possint, donec aperiētibus medicamentis obstructio planè tollatur. Verùm quia ista febris magnam cû febrium Synocharum curatione cognationē habet, ex earum curatione & huius curatio postea clarior euadet.

Cutis densitas à duabus causis oritur, vel à frigore aut astringente re aliquâ, vt balneo aluminoso, vel à rebus valde siccantibus, quales sunt æstus Solis, calor ignis magnus, labor vehemens. Quæ ex frigore vel adstringente re ortum habet febris ephemera, ea (si nullus adsit in corpore morbosus apparatus, qui venæ sectionem desideret) curatur iis, quæ cutem rarefaciunt & aperiunt, vt, prohibito vaporum effluuio viæ rursum aperiantur. Antiqui in hoc febris genere felicissimè vtebantur balneo: Verùm, vt dictum, nostrorum hominum corpora iis tutò non committuntur. Quapropter, aliis tutioribus auxiliis vtendum, mollibus scilicet frictionibus, oleis tepidis & temperatis corpus inungendum, sudoresque prouocandi. Qui verò ex causa, quæ vim habet corpus exsiccandi, febre corripiûtur, cùm cibo, tum potu refrigerante & humectante vtantur. Frictio non conuenit, nisi lenis & blanda: corpus fouendum potiùs oleis temperatis & humectantibus. Corpus etiam bene tectum seruandum, ne aëris frigidioris appulsu pori magis claudantur.

Tandem

Ephemera ex cruditate curatio.

Tandem cruditatem quod attinet, duplex illa est: Vna ex calore diminuto, altera ex calore præter naturam aucto: Illam Medici cruditatem acidam; hanc nidorosam appellant. In acida enim cruditate in acidum humorem cibi vertuntur, ægri sentiunt acidos ructus, acidúmque saporem percipiunt & pituitam vomunt. In nidorosa verò cruditate, nidorosum quid è ventriculo ascendit. Illa, vt dictum, fit ob caloris inopiam, quæ accidit vel ob nimiam cibi copiam, quæ calorem debilitat; vel ex nimia frigiditate. Nidorosa verò fit ob caloris exuperantiam. Alimenta tamen quædam etiam suâ naturâ, præcipuè idoneum nacta ventriculum, facilè in nidorosum quid abeunt, vt oua frixa, pisces frixi, mel, lac, & similia. Corruptionem etiam facilè subeunt fructus fugaces; persica, fraga, mora, melones, cucumeres, &c. In hac ventriculus distenditur, caput vaporibus repletur & dolet, corpus ignauum redditur. Acidam cruditatem, quod attinet, ex ea rarò quidem, vt Galenus 8. *meth. med. cap.* 5. docet, febres Ephemeræ accenduntur. Si tamen id accidat, & leuior illa sit, nondúmque materia planè aciditatem concepit, sed potius cibus semicoctus & crudus est, & talis, qui à natura in meliorem statum deduci possit, danda est opera, vt cibus ille semicoctus concoquatur. Propterea corpus somno & quieti dandum. A somno cibus facilis coctu dandus, ventérque oleo mastichino, absinthij, menthæ inungendus. Si autem maior cruditatis copia adsit, vt nauseam pariat, aut aliàs æger ad vomitum procliuis sit, rectissimè fit, si cibus ille crudus vomitu reiiciatur, & postea æger dormiat, atque ab omni cibo abstineat. Ita enim rectissimè cruditates illæ corriguntur. At si frigiditas maior sit, atque diffidamus ventriculi calorem cibo concoquendo sufficere: oleis prædictis ventriculus fouendus & panis albus vino odorato irroratus, & puluere cinamomi, vel speciebus aromatici rosati conspersus, vel Zingiber conditum exhibendum; & si opus fuerit, vbi cibus ad intestina descendit, clyster iniici potest. Quòd si cruditas eòvsque progressa sit, vt cibus iam in acidum degenerauerit, coctione solâ is non corrigitur, neque bonitatem pristinam recuperare potest. Ergo optimum est, vt vomitu reiiciatur, aut si id facilè fieri non possit, medicamento saltem primas vias expurgante è corpore excludatur. Febre cessante, postea ventriculus roborandus erit. Quòd si cruditas nidorosa fuerit, frigidis sumptis eius concoctioni studendum: quibus si non emendatur, vel vomitu cibus reiiciendus, vel mox antequam in venas distribuatur, manna, Syrup. rosar. vel violar. solutiuo, rhabarbaro vel similibus per aluum euacuandus. Quòd si morsus aliquis in ventre adhuc supersit, abstergenda materia absinthio, & ventriculus roborandus rotulis diarrhod. Abbat. Extra verò venter inungendus oleo rosaceo, mastichino, absinthij, &c. Cibi verò succo agrestæ, acetosæ, citri, &c. condiendi.

Diatrion pipereon an in cruditate cōmeniat?

Vnum hoc loco monendum de vsu medicamenti, quod à triplici pipere Diatrion pipereon vocant, & in febribus ephemeris ex cruditate ortis commendant. Vulgatum est illud medicamentum, & hodie etiam notum potatoribus à crapula malè habentibus, & præscripsit illud Galenus, 8. *meth. med. cap.* 5. Verùm Galenum reprehendit Alexand. Trallianus, *lib.* 12. *cap.* 14. & mirari se scribit, quòd Galenus calidum medicamentum hoc calido affectu laborantibus & nidorosam cruditatem à calore patientibus præscripserit Ioh. Herculanus, *in Auicenna lib.* 4. *fen.* 1. *tract.* 1. *cap.* 53. duobus modis dubium hoc soluere conatur. Primùm dicit, Galenum & Auicennam hoc medicamento vti, quando cibus corruptus est ad acetosum, & corruptio facta à frigida intemperie. Verùm etsi hoc etiam Alexand. Trallianus fieri velit, & diatrionpipereon & alia calefacientia medicamenta rectè vsurpentur, quando non à calidâ sed à frigidâ intemperie cruditas facta: tamen si Galeni mentem attendamus, ille etiam in nidorosa cruditate diatrionpipereon admittit. Aliam igitur solutionem adfert Herculanus, quæ & textui Galeni respondere videtur, nimirum ideò adhiberi, vt si corruptus cibus sit in ventriculo, ac vomitus difficilis sit, corruptus cibus ad inferiora præcipitetur, & per aluum excernatur, ac siquid crudi supersit, coquatur. Verùm tutius forsan fuerit, aliis commodioribus & minùs calefacientibus cibum illum corruptum ad inferiora promouere.

Quòd si accidat, vt venter sponte fluat, (nonnunquam enim diarrhœa ex cruditate oritur) non tamen nimiùm fluxerit: abstergenda materia illa Syrup. rosar. sol. mannâ, fol. senæ, rhabarb. & hinc ad ventris roborationem per oleum absinthij, mastichinum, Cydonior. &c. deueniendum. Quòd si venter iam nimiùm fluxerit, vt virtus iam sit debilitata, mox ad virium roborationem veniendum. Atque vtile hîc est, intùs quoque confortantia ventrem sumere, vt conseruam rosar. antiquam, Syrupum & carnem cydoniorum conditam, ac similia.

Plura qui de hac febre curanda legere cupit, consulat Galenum, 8. *meth. med.* vbi de febris Ephemeræ, secundùm omnium causarum diuersitatem, curatione prolixè agit, & Auicennam, *lib.* 4. *fen.* 1. *tr.* 1. prolixè etiam secundùm omnium causarum differentias de febre Ephemerâ agentem, Aëtium, *tetrab.* 2. *Serm.* 1. *cap.* 39. & seqq. Paul. Æginetam *lib.* 2. *cap.* 16. Alexand. Trallian. *lib.* 12. *cap.* 1. Actuar. *lib.* 3. *meth. med. cap.* 16. Oribas. *lib.* 6. *Synops. cap.* 6.

CAPVT VI.

De Ephemera plurium dierum, & Synochâ sine putredine.

Atque hæc, quæ de Ephemerâ diximus, de legitimâ & propriè dictâ maximam partem accipienda sunt, id est, de eâ febre, quæ & naturam & nomen ephemeræ propriè habet, Seu quæ à spirituum solùm vitalium in corpore incendio, citra alterius rei in corpore mutationem, ortum habuit & propterea vnicum saltem diem durat. Est verò adhuc febris ephemera illegitima, de qua iam dicendum; quæ & ipsa quidem nec hectica est, nec putrida, & propterea ad ephemeras refertur: quia verò vltra diem extenditur, ab antiquis, appellationis, vtpote, quæ de essentia talium febrium non sit, non ita magnâ habitâ ratione, & in defectu conuenientioris nominis, & ipsa ephemera, sed cum adiectione, plurium dierum, nominatur. Vulgò etiam σύνοχον πυρετὸν (de quâ appellatione suo loco dicetur) sed ad differentiam putridarum, sine putredine appellant, quod sine omni remissione aut intensione à principio vsque ad finem perdurat, à putredine verò humorum ortum non habet.

Ephemera plurium dierum.

Veruntamen aliqua inter febres ephemeras plurium dierum, & Synochas constitui posse videtur differentia. Ephemera enim plurium dierum quælibet febris appellari potest, quæ neque ad hecticas, neque ad putridas pertinet, & proinde ad primam hanc febrium classem referenda est, ad plures tamen dies extenditur. Tales febres primò sunt, in quibus quidem solùm spiritus accensi sunt, & eandem cum febribus ephemeris, quæ nomine etiam tales sunt, planè naturam habent, ob quam rem etiam earum causas præcedente capite inter causas ephemerarum legitimarum recensuimus. Earum tamen causa durabilior est, vel etiam aliquid prius, aut simul cum spiritibus accendit, à quo

quo postea spirituum incendium ad plures dies continuatur. Tales causæ sunt, obstructio vasorum circa cutem, quæ si in corpus cacochymicum incidat, aut non probè curetur, diariam plurium dierum gignit, vel etiam in putridam degenerat; repletio item & ebrietas, catarrhi, bubones. Omnes enim tales causæ cùm non mox, vt reliquæ procatarcticæ, desinant, incendium etiam spirituum continuò fouent, quod durat, donec causa illa cesset.

Atque hæ febres, ephemeræ plurium dierum propriè quidem appellantur. Verùm Synochæ febres non propriè dicuntur.

Synocha sine putredine. Synocharum enim sine putredine alia est ratio, quæ generantur à spirituum incendio, & sanguinis tenuioris efferuescentiâ. Dicuntur quoque vulgò hæ *febres inflatiuæ*. Dum enim copiosioris sanguinis pars tenuior accenditur, & vaporem copiosum emittit, ægri corpus tumidum & quasi inflatum apparet. Et propterea definiri potest hæc febris, quòd sit *febris, à spirituum & sanguinis tenuioris efferuescentiâ ortum habens, tres vel quatuor, vel non multò plures dies durans.* In hac ergo febre cùm non solùm spiritus, sed & sanguis tenuior incendatur, à reliquis & propriè dictis ephemeris aliquo modo differt. Differt quoque à putridis quòd nulla humorum putredo, sed saltem efferuescentia adest.

Causæ.

Continens igitur huius febris causa est feruor spirituum & sanguinis in vasis omnibus, aut certè maioribus. Quia enim duratio huius febris continua est, feruor ille sanguinis in tali loco hæreat oportet, è quo continuus calor cordi communicari possit: quod fieri non potest, nisi sanguis, vel in omnibus, *Synocha sine putredine definitio.* vel maximis vasis efferuescat. Vnde definiri potest Synocha sine putredine, quod sit *febris continua, nullam, antequam planè desinat, remissionem habens, à spirituum & sanguinis tenuioris portione incensâ, orta ac dependens.*

Causam verò quæ feruorem hunc excitat, quod attinet, etsi nonnulli easdem Synochæ huius atque aliarum ephemerarum causas esse statuant, & causas illas omnes, cùm leuiores fuerint, diariam simpliciter ita dictam; cùm vehementiores, Synocham absque putredine producere putent: tamen rectiùs eos sentire existimamus, qui non à quacumque causa euidente, hanc febrem prouenire statuunt, sed tantùm à prohibita transpiratione calidi effluuij, ex constrictione & obstructione meatuum cutis. Imò nec ipsa cutis obstructio & constrictio, febrim hanc excitabit, nisi sanguis copiosior in corpore adsit, atque id, quod transpirat, sit copiosum & calidum. Si enim adesset quidem obstructio, non verò vnà copia sanguinis, potiùs putrida, quàm hæc Synocha sine putredine proueniret. Ac propterea etsi obstructio à pluribus causis fieri possit, ab humorum multitudine, crassitie & viscididate: tamen vt in omni Synochâ sanguis abundet, & plenitudo adsit, requiritur. Reliquæ verò causæ, etsi interdum coniungi possint; & si crassior aliqua pituita adiungatur, facilior fiat obstructio: tamen solæ & absque plenitudine hanc febrem producere non possunt, id quod etiam de adstrictione pororum cutis ab adstringentibus & condensantibus dici potest: & si sanguinis copia desit, potiùs putrida generatur. Si verò in venis sanguinis copia adsit, ab illo etiam vaporum calidorum magnam copiam attolli necesse est, quæ si ob nimiam copiam, siue ob obstructionem aut constrictionem meatuum cutis sufficienter euaporare non possit, feruorem in sanguine à retentis excitari necesse est. Cùm verò dicimus ab obstructione, aut astrictione pororum cutis febrem hanc fieri, non omnimoda eorum occlusio, vt nihil planè effluere possit, intelligenda est, sed ita hoc accipiendum, si plus à sanguinis copiâ vaporum calidorum attollatur, quàm euacuari possit, ob meatuum angustiam, calidus ille vapor retentus, & ex retentione calidior redditus, proxima accendit, & corpus quasi inflat, vnde hanc febrim inflatiuam quoque nominari diximus.

Ex quibus patet, ad hanc febrem maximè dispositos esse eos, qui corporis habitu sunt carnosiore, & *Qui sint dispositi ad Synocham sine putredine.* sanguine abundant, inprimis si accedat corporis densitas. Vnde tempori verno, ætati iuuenili, ac iis, qui vino, ac cibis boni & multi succi immoderatiùs sese replent, & quibus consueta aliqua sanguinis per vterum, hæmorrhoides aut nares euacuatio suppressa est, febris hæc familiarior est. In frigidis verò corporibus & parum sanguinis habentibus, sanguis facilè non efferuescit, & proinde febris hæc in iis facilè non oritur, sicut nec in iis, qui raro sunt corporis habitu, porósque habent patentiores, per quos vapores illi calidi facilè effluere possunt.

Durat autem hæc febris plures dies. Nam cùm *Curatio Synocha.* proxima & continens harum febrium causa sit feruor sanguinis & spirituum, neque febris cesset, antequam ille desinat; vaporum verò copia ex sanguine maior sit, quàm in ephemera simpliciter dictâ, ac præterea adsit obstructio, vel adstrictio pororum cutis: vnicâ die omnes illi vapores discuti non possunt, ac proinde ad tertium vel quartum diem sæpe hæc febris extenditur.

Cùm verò ex vapore sanguinis accensi hæc febris *Differentia febris Synochæ.* oriatur, & tamdiu duret, quamdiu accensa noua materia suppeditatur, & tota transpirare non potest: ex proportione vaporum, qui ex sanguine accenso oriuntur, ad eos, qui transpirant, triplex constituitur huius febris differentia. Si enim, id quod accenditur par est ei, quod transpirat, ac propterea calor inde ortus toto febris decursu æqualis manet, appellatur πυρετὸς σύνοχος ὁμότονος seu ἀκμαστικός. Si verò plus accenditur, quàm transpirat, atque ob id calor continuò augetur; ἐπακμαστικὸς nominatur. Si tandem plus transpirat, quàm accenditur, & propterea calor à summo vigore incipiens sensim imminuatur: nominatur παρακμαστικός.

Signa.

Signa huius febris ferè eadem sunt, quæ reliquarum ephemerarum; magis tamen euidentia. Calor enim licèt & ipse blandus sit: tamen maior paulò, quàm in reliquis ephemeris sentitur. Cutis non est sicca, sed madore quasi perfusa. Vrina & ipsa naturali similis est; crassior tamen & rubicundior. Pulsus vehemens, celer, frequens, plenus & magnus atque æqualis. Facies & totum corpus rubet, ac quasi inflatum apparet. Venæ copiâ sanguinis tument & turgent; Vnde lassitudo tendens oritur. Caput graue est, respiratio difficilior, somnus plerumque profundus, per quem rubra spectra offeruntur.

Prognostica.

Febris hæc post ephemeram curatu facilis est, & periculo vacat, soluitúrque vt plurimùm sudore, aut hæmorrhagiâ intra quartum, aut si longiùs extendatur, intra septimum. Cùm enim eius causa continens sint spiritus incensi, ac sanguis incalescens, virtúsque valida sit, facilè cedit, si rectè tractetur. Etiamsi calor febrilis semper augeatur. Faciliùs tamen tollitur, si similis permanet: Facillimè, dum sensim imminuitur. Si autem vel ægri, vel Medici errore non rectè tractetur, periculosa fieri potest. Ex Synochâ enim sine putredine in putrem facilis transitus. Et si magna adsit sanguinis copia, nisi vel à

natura,

natura, vel artis miniſterio minuitur, metuendum; ne in phrenitidem, anginam, pleuritidem, aliúdve graue ex plethora malum tranſeat.

Curatio.

Indicationes in Synocha ſine putredine.

Cùm febris Synocha ſine putredine ex ſpirituum & ſanguinis tenuioris incendio ac feruore ortum habeat, ob prohibitum illud calidum effluuium: facilè patet ad eam curandam, ſanguinem euacuantibus, alterantibus, & meatûs corporis aperientibus, opus eſſe. Et ſanguinis quidem euacuationem quod attinet, omninò ea neceſſaria eſt: cùm febris hæc nullo modo excitari poſſit, niſi ſanguis copioſior in corpore adſit.

Remedia Synocha ſine putredine.

Remedia autem, quibus indicationibus ſatisfaciebant antiqui, duo inprimis erant: ſanguinis euacuatio & frigidæ aquæ potio. Et prius quidem quod attinet, cùm, vt antea dictum, ſine ſanguinis copiâ hæc febris non generetur, ſanguinis euacuatio omitti non poteſt. Et niſi adhibeatur, corporique libera ventilatio reſtituatur, facilè, vt dictum, fieri poteſt, vt putrida febris excitetur, vel ſanguis in aliquam partem decumbat & periculoſum morbum excitet. Quare non differenda eſt venæ ſectio, ſed quamprimùm vena aperienda, vt imminuto ſanguine tranſpiratio corpori libera reddatur, ſanguinis feruor remittatur & natura eundem rectè gubernare poſſit. Neque ſine ſanguinis miſſione facilè, vel ſanguinis feruor temperari, vel obſtructiones liberari, & corpori tranſpiratio expedita reddi poteſt. Etenim etſi quis refrigerantia medicamenta adhibeat; tamen copiam ſanguinis non tollunt: quæ verò cutem rarefaciunt, calefaciendo febrem augent. Si tamen cruditas eſt in ventriculo, differenda eſt venæ ſectio, donec cibus concoctus ſit, & ad inteſtina deſcenderit. Ita Galenus. *9. meth. med. cap.* 4. venæ ſectionem in adoleſcente primo die diſtulit, cùm vt certiùs cognoſceret, cuius generis febris eſſet, tum propter eam, quæ præceſſerat, coctionis cruditatem. Si tamen in ventriculo, vel inteſtinis aliquid vitioſi humoris inhæreat, vtile fuerit, blandis medicamentis, vt caſſiâ, mannâ, vel Syrupo infuſ. multiplic. roſar. aut lenientibus clyſteribus priùs id tollere. Imò ſi ſuſpicio ſit ad ſeptimum diem morbum poſſe protrahi, opus eſt ſeroſa & bilioſa excrementa, ob quæ hæc febris in putridam abire poſſet, euacuare, caſſiâ, tamarindis, ſyrupo ex infuſione roſar. violar rhabarbaro in aquâ cichorij vel endiuiæ infuſo.

An ſanguis ad animi deliquium mittendus.

Quantitatem ſanguinis euacuandi quod attinet, Galenus quidem vſque ad animi deliquium in hac febre ſanguinem euacuare ſolebat. Ità enim *loco modò allegato*, ſcribit: *Aufero ab homine eò vſque de induſtriâ ſanguinem, quoad animo linqueretur: maximum planè, vbi valentes vires ſunt, continentis febris remedium: Id quod cùm ratione, tum experientiâ didici. Primò namque in ſtatum contrarium agitur corpus celerrimè ex animi defectu refrigeratum. Poſtmodum in eiuſmodi corporibus neceſſariò ſuperuenit alui deiectio, nonnunquam etiam bilis vomitus, quas res ſtatim à toto corpore madores, ſudoréſve excipiunt. Quæ nimirum omnia cùm huic quoque contigiſſent, protinus febrem extinxerunt ſic, vt quidam ex iis, qui aderant, iugulâſſe me febrem per iocum dicerent.* Hæc Galenus. Verùm etſi in nulla febris ſpecie copioſiùs ſanguinem, quàm in hac, detrahere liceat: tamen videndum, ne dum Galeni exemplo febrem iugulare conamur, ægrum ſimul iugulemus, &, quod ipſe Galenus monet, ac tribus Medicis eueniſſe ſcribit, *lib. de cur. rat. per vena ſect. cap.* 11. non opinantib. pro animi deliquio mors adueniat. Licèt enim nonnulli hîc diſtinctione vtantur, & licere, dicant ſanguinem euacuare vſque ad lipothymiam, non verò vſque ad ſyncopem, tamen cùm ſyncope & lipothymia gradu differant, illum terminum attingere, non ita ſemper in Medici poteſtate eſt, atque accidere poteſt, vt nec opinantibus, vt modò ex Galeno dictum, ſyncope, atque adeò ipſa mors adueniat. Quare cum eodem Galeno ſtatuimus, ſatius eſſe, tum copioſis euacuationibus abſtinere, ac ſanguinis euacuationem partiri, ac primâ vice, quantum viſum fuerit detrahere, & poſtea, ſi opus fuerit, venæ ſectionem repetere, inprimis cùm non ſemper vires corporis Medico ſatis perſpectæ ſint, & noſtro ſeculo ac regionibus homines largis iſtis ſanguinis euacuationibus non ſint aſſueti.

Alterantia in ſynocha ſine putredine.

Alterantia verò quod attinet, Galenus inter ea proponit aquam gelidam, quantum ægro bibere libet inprimis ſi frigidæ potioni æger aſſueuerit. Verùm cùm frigidæ potioni noſtri homines rariùs ſint aſſueti: potiùs aliis auxiliis eſt vtendum: atque aliàs etiam cautio adhibenda eſt, & ea incommoda cauenda, quæ intempeſtiuam frigidæ potionem ſolent comitari. Nam vt Galenus etiam, *allegat. loc. c.* 5. hæc proponit; Intempeſtiua frigidæ potio lentos craſſoſque humores, ſiue hi obſtructionem, ſiue putredinem, ſiue phlegmonem, ſiue quemcumque alium ſimilem affectum creauerint, attenuari digerique prohibet. Deinde vbi aliqua corporis pars imbecilla fuerit, ſiue ita ex naturali intemperie ſe habeat, ſiue ex vitio adſcititio, & vel gula, vel ventriculus, vel pulmo, vel ſeptum tranſuerſum, vel renes, vel hepar ſe malè habeant: à frigidæ potione ægri non parum læduntur, & per eam hinc in hydropem, difficultatem ſpirandi, conuulſiones, tremoréſque conijci poſſunt. Quapropter cùm conditiones illæ obſeruatu difficiles ſint, & aquæ frigidæ potio plurimos læſerit, aliis tutioribus ad ſanguinem refrigerandum remediis vti licet. Qualia ſunt oxymel dilutius, aqua cichorij, endiuiæ, violar. vel decoctum hordei cum ſucco citri, oxyſaccharo, ſpiritu ſalis, vitrioli, & alia medicamenta ex iis, quæ refrigerandi ſimúlque aperiendi vim habent; qualia ſunt inprimis cichoracea parata, è quibus non dulces ſyrupi fieri, ſed potiùs decocta parari debent: Aut ſi Iulepi parantur, dilutiores ſint.

Incommoda intempeſtiua potionis frigida.

Vel ℞. *Conſerua roſar. acetoſa, violarum*, an. Vnc. i. *lactuca Ital. condit.* Vnc. ß. *ſpec. diamarg. frig.* Drach. ß. Cum *ſyr. acetoſit. cit.* F. Electuarium.

De quo ſumat æger cochlear vnum, & bibat cyathum iulepi violarum, vel è ſucco citri.

Si autem obſtructiones cutis non ſolùm ex ſanguinis copiâ proueniunt, ſed cum hac etiam craſſi & viſcidi quidam humores adſint, qui meatûs corporis obſtruant, aut cutis condenſata ſit, modo, quem præcedente capite propoſuimus, etiam illæ tollendæ ſunt. Neque serò ſolùm internis ad calorem ſanguinis extinguendum remediis vti licet, verùm etiam epithematis refrigerantibus, cordi & hepati adhibitis. Quæ omnia ex ſequentibus clariora fient. Et quia plerumque hæc febris ſudore finitur eum adiuuare vtile eſt.

Vt: ℞. *Aq. cichorij, flor. ſambuci, fumaria* an. ℥ i. In iis diſſolu. *C. C. vſti præp.* Scrup. iv. Coletur. Adde *Syr. acetoſ. citri* Vnc. i. Miſce.

Victus in Synocha ſine putredine.

Victum quod attinet, cùm virtus in hac febre valida ſit, & ſanguinis corpori alendo idonei magna adſit copia; tenui & pauco cibo ægri alendi ſunt, qui ſimul vim refrigerandi & humectandi habeat. In quem vſum commodiſſimus eſt priſſanæ cremor, qui refrigerat, humectat & abſtergit, & omnis cibus, qui conditiones, quas morbus & cauſa requirit, obtinet. Si adſit magna ebullitio, atque ipſe ſanguis ſummè tenuis inflammationi obnoxius ſit, Auicennas etiam modicè aſtringentia exhibenda ſuadet. Poteſt ergo cibis ſuccus ribium, granatorum acidorum, & ſimilia acida aſtringentia admiſceri. Potus ſit decoctum hordei, cereuiſia tenuis; vinum, niſi valde tenue aut dilutum non conceditur.

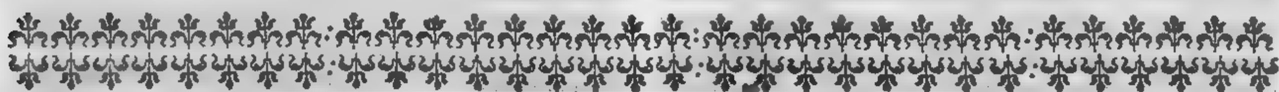
Synocha biliosa.

Præter hanc febrem Synocham à sanguine ortam Fernelius, *de febr. cap. 5.* alterius adhuc Synochæ ex bile calidorúmque humorum agitatione, mentionem facit. Si enim causæ euidentes vehementiores in biliosum corpus alioqui sanum irruant, non modò spiritûs calefieri, sed & acres humores exagitari docet, quorum æstu febris accendatur sine putredine: quæ quidem limites ephemeræ egrediatur; non tamen fit Synochus modò exposita; cùm illa sanguinis efferuescentia, hæc bilis concitatio sit sine putredine: illa in corpus incidat temperatum, benéque habitum; hæc verò in calidum siccum ac planè biliosum. Huius etiam causas non alias esse docet, quàm quæ ephemeras mouent, maximum dolorem cruciatúmque, qualis nephritici aut parturientis est, exercitationem, laborémque immodicum, æstum, balneum, animi excandescentiam. Nullam quoque putredinis notam in pulsu aut vrinâ cerni; verumtamen os amarescere, deiici appetitum, sitim excruciare, capitis dolorem ac vigilias augeri, in cute aridâ calorem acriorem sentiri. Fecit & ante Fernelium febris ex bile sine putredine mentionem Nicolaus Florentinus, qui *tract. 2. sum. 4. dist. 1. cap. 3.* febrem humoralem sine putredine diuidit in sanguineam & cholericam. Verùm quænam sit huius febris natura, omnes eodem modo non explicant. Nicolaus, *loco alleg.* inter generationem febris sanguineæ & cholericæ sine putredine hanc constituit differentiam. Sanguis, inquit, potest febrem facere sine putredine à causa intrinseca & extrinsecâ. Ab intrinseco quidem, si sanguis in quantitate, sine vitio qualitatis ita multiplicetur, vt ab eo in corde caliditas operationes lædens accendatur. A causa verò extrinsecâ calefaciente, quæ ipsum alterat, eique maiorem, quàm naturaliter habere debet, calorem imprimit. Bilem autem à causâ internâ non posse febrem sine putredine efficere, cùm bilis, vel alius humor in corpore à causâ internâ non possit tam multiplicari, vt febrem accendat nisi vitium qualitatis coniungatur. Omnis enim humor qualitate peccans sibi relictus putredinem concipit. A causa autem extrinsecâ calefaciente eum caliditatis gradum posse concipere bilem per modum assationis & vstionis statuit, vt possit febrem etiam sine putredine producere. Qualis autem illa sit febris, ibi non explicat. Alij, vt Vallesius, *lib. 5. controu. c. 9.* etiam admittit febrem à bile vsta sine putredine. Verùm ad tertianam febrem eam refert, cùm tali febre iuuenem illum tertianarium laborâsse scribit, cuius 10. *met. med. cap. 3.* Galenus facit mentionem. Et qui eius sunt opinionis, eam rationem adducunt, quòd febres ex aliis, quàm sanguine, humoribus ortæ, omnes sint periodicæ. Verùm hac de re etiam aliquid dicetur postea, *lib. 2. cap. 1.* vbi quæstio illa discutietur, an omnes humorales febres ex putredine oriantur.

Verùm si ea, quæ, *lib. 1. Instit. cap. 9. p. 64. & seq.* diximus, hîc attendamus, non ita difficulter hanc rem expedire possumus. Cùm enim eo loci sanguinis partem tenuiorem bilem interdum nominari ab auctoribus dixerimus, & sanguis, qui eâ parte abundat, biliosus dicatur, ac qui talem sanguinem habent, biliosi nominentur: hoc modo si bilis accipiatur, admitti potest Fernelij sententia. Si enim in corpore sanguineo & carnoso, ob adstrictionem cutis, sanguinis tenuior pars inflammari potest; Cur non etiam in corpore bilioso, id est, in quo calidior pars sanguinis abundat, ob eandem & alias causas tenuior illa & calidior pars incendi possit? præsertim, cùm tale corpus cum calore febrili maiorem cognationem habeat, quàm corpus plethoricum. Si verò de bile propriè dictâ & excrementitiâ sermo sit, nulla alia febris ex eâ oriri potest, quàm periodica; sed an sine putredine id fieri possit, suo loco dicetur.

Ergo cùm febris hæc sit Synocha sine putredine ex sanguine bilioso orta, nulla in pulsu & vrinis signa putredinis conspiciuntur; os tamen amarescit, deiicitur appetentia, sitis molesta est, capitísque dolor & vigiliæ infestant. Hæc, sublatâ causâ euidente, ferè, vt ephemeræ, sponte euanescit: & si quæ medicamenta requiruntur, leniter purgantia bilem, potûs, iulepi, victúsque, omnia refrigerantia & humectantia, vt in priore vsurpentur, quæ tamen frigidiora esse debent, & ad bilis acrimoniam obtundendam magis comparata; atque ad sanguinis ventilationem & refrigerationem venæ sectio institui potest.

Talis febris historiam & curationem describit Amatus Lusitanus, *cent. 3. curat. 27.* Fuit enim mulier illa naturâ gracilis. Hac febre etiam se laborâsse refert Forestus, *lib. 1. obseruat. in Schol.*

LIBER SECVNDVS *DE* FEBRIBVS PVTRIDIS.

CAPVT I.

De Febribus putridis in genere.

ABSOLVIMVS prius τῶν ζωτικῶν febrium genus, in quo calor febrilis à spirituum & partis tenuioris sanguinis incendio ortum habet & fouetur: ad alterum itaque accedimus, quo febres ab humoribus oriuntur, & idcirco humorales vulgò & putridæ nominantur. Atque hoc genus febrium vulgatissimum & frequentissimum est, ac plurimas sub se differentias complectitur; verùm simul multis difficultatibus inuolutum est, nulláque de febribus tractationis pars difficilior est quàm hæc de febribus humoralibus & putridis. Nam & antiqui quædam, quæ ad cognitionem perfectam harum febrium requiruntur, prætermisisse videntur; & recentiores, qui ea, quæ ab antiquis prætermissa erant, supplere debebant, tot controuersiis rem hanc inuoluerunt, & ab antiquis scripta in dubium vocârunt, vt se inde explicare difficillimum sit.

Varia de febribus humoralibus sententia.

Nam etsi hoc extra controuersiam sit, ab humoribus præternaturalem calorem cordi suggeri, & propterea humorum calor præternaturalis, febrilis intemperiei causa proxima & continens sit; sicut in Ephemeris est calor spirituum: tamen quæ caloris illius in humoribus causa sit, maximè controuersum est. Etenim & olim, teste Alexand. Tralliano, *lib. 12. cap. 2.* reperti sunt, qui in vniuersum febrim nunquam à putredine fieri pronunciârunt. Nam humores in venis οὐ σήπεσθαι, ἀλλ' ἐκκαίεσθαι, non putrescere, sed inflammari, exardescere, efferuescere, vel aduri dictitabant.

tabant. Quam opinionem & hodie quidam recentiores sequuntur. Alij, licèt concedant, putredinem in humorib. excitari, & febres inde generari posse, tamen negant febres ex putredine ortas, esse illas quæ vulgò ita appellantur, verùm febres putridas saltem pestilentiales esse statuunt. Et qui putredinem humorum concedunt, de naturâ putredinis, & quomodo humores putrescant, maximè inter se dissentiunt: vt de ipsâ hac re solùm, integra ferè volumina & Medici & Philosophi scripserint. Deinde etiam de humoribus, è quibus febres humorales accenduntur, Authores dissentiunt. Quidam enim tantùm à bile febres fieri statuunt, alij alios quoque humores admittunt. Vt tamen ex re intricatâ nos breuiter expediamus, dabimus operam.

Humores in febribus putrescere probatur.

Principiò autem ab antiquorum sententiâ non recedendum putamus, qui febres à putredine humorum oriri statuunt. Etenim multa sunt, quæ humores aliquando putrescere non obscurè docent. Nam primò à natura humorum alienum non est putrescere posse: cùm omni mixto conueniat per putredinem corrumpi posse.

Deinde vt actu putredinem humores incurrant, causæ sufficientes sæpenumero præstò sunt, nimirum putridæ rei occursus, id quod accidit, dum aër putridus inspiratione attrahitur, cibus vitiosus corruptus assumitur, aut à putredine abscessûs alicuius partis, vt pulmonis, vel alterius, vapores putridi sanguini miscentur, eum inquinant, & putredinis in eo causa sunt: calidi effluuij prohibita transpiratio calorisque natiui destructio.

Tertiò ea quæ per febres vel arte, vel sponte excernuntur, satis putredinem in humoribus indicant. Sæpe enim sanguis per venæ sectionem eductus adeò putruisse cernitur, vt fibris corruptis vix cohæreat. Aliquando per aluum: per vrinam, sudorem, tàm fœtida excernuntur, vt putredinem abesse nemo iure dicere possit. Quanquam enim Simon Simonius, *in Synopsi de hum. febr. natura cap.* 1. ex fœtore putredinem non rectè colligi dicat, quòd multa putrescant absque fœtore, multa fœteant absque putredine: tamen id non sufficit. Nam ingrati isti odores, qui sagapeno & aliis quibusdam rebus proprij & naturales sunt, longè alij videntur esse à fœtore, qui ex putredine oritur, & res illas non solent naturaliter comitari; sed tum demum iis accidunt, quando corrumpuntur & putrescunt: Et vt ex illo odore qui rebus quibusdam naturaliter inest, putredinem colligi non posse largiri possumus: ita si res aliqua, quæ naturaliter non fœtet, fœtere incipiat, eam putrescere rectè colligi posse, omnino statuendum censemus. Sciendum tamen fœtorem non semper, eundem adesse. Sæpe enim accidit putredo vincente quodammodo naturâ, aut naturâ putridam & corruptam rem corrigente, vbi vel nullus, vel leuis fœtor adest, vt in pure videmus fieri, quod quo meliùs à natura elaboratur; eò minorem fœtorem habet; quò verò minùs à naturâ elaboratum est, eò magis fœtet.

Tandem idem naturæ conatus & opera, curandique ratio ostendit. Nam si citra putredinem febres accenderentur, omnes solis alterantibus curari possent, neque opus esset tot euacuationibus, quæ partim medicamentorum operâ vtiliter perficiuntur, partim à natura rectè agente variis modis instituuntur, quibus putridorum corruptorúmque humorum magna copia non rarò excernitur.

Ex putredine humorum nõ semper pestilentes febres oriuntur.

Secundò nec Iouberto & Simonio aliisque, qui concedunt quidem humores putrescere, & febres accendere posse, verùm pestilentes & malignas saltem inde procreari statuunt, assentiendum putamus. Nam causa putredinis, signa, atque curandi ratio, & Naturæ opera, quæ modò recensuimus, non solùm in malignis & pestilentibus febribus, sed aliis etiam apparent. Præterea malignitatis naturam in putredine non consistere, suo loco dicetur; neque omne pestilens putridum est, sed citra putredinem etiam in corpore humano maligni & venenati aliquid generari potest.

Putredinis definitio Aristotelica.

Verùm vt hæc, & quæ dicentur, clariora reddantur, de putredine humorum quædam explicanda sunt. Definit Aristoteles, *libr.4. Meteor. cap.* 1. putredinem esse corruptionem proprij & naturalis caloris in vnoquoque humido à calore ambientis externo. Opponitur nimirum putredo generationi mixti. Et cùm generatio fiat per terminationem humidi cum sicco, calore supra humidum dominante; putredo vt contrario modo sese habeat, necesse est, & proinde putredinis natura in separatione humidi à sicco consistere videtur. Separatio autem humidi à sicco prouenit à caloris natiui corruptione. Exeunte enim, vt ipse Aristoteles addit, proprio calido, vnà euaporat, quod secundùm naturam est humidum. Nam vt calor certo modo à frigore temperatus vnit ac terminat siccum: ita si hic calor corrumpatur, causa est vt humidum à sicco separetur. Calor nimirum naturalis ab ambiente calore auctus propo tionem, quam ad passibiles qualitates habere debet, amittit, & propterea euaporat; & mixtum deserit. Quo calore tanquam rectore destitutæ partes humidæ & siccæ separantur, humidúmque cum calore, tanquam eius vehiculo, ad exteriora fertur & euaporat. Corruptio autem caloris prouenit à calore externo ambiente, quicunque is sit, siue aëris, siue aliarum rerum.

Putredinis modus.

Totius itaque putredinis modus ita se habet, Aliena caliditas ambientis corpus mixtum calefacit; calefaciendo corpus mixtum relaxat atque aperit: hinc calor internus à simili attractus egreditur, & in mixto secundùm quantitatem imminuitur. Exeunte verò proprio & naturali calido, vnà euaporat & egreditur, quod secundùm naturam est humidum. Proprio autem calore à proprio subiecto egrediente interna frigiditas augeri & supra calorem dominari incipit, & subinde in eam pro viribus naturalibus agit, ipsúmque adeò debilitat, vt ampliùs humidum cum sicco retinere non possit. Humidum autem similiter effluit, & à sicco separatur: ad quam separationem sequitur mixti corruptio.

Putredinis definitio Galenica.

Vnde etiam Galenus, 11. *meth. med. cap.*8. definit putredinem, mutationem totius substantiæ corporis putrescentis ad corruptionem à calore extraneo. Neque enim Galenus in doctrinâ de putredine ab Aristotele dissentit, sed Aristotelis doctrinam probat, & idem quod Aristoteles, licèt paulò aliis verbis, exprimere voluit. Cùm enim tria fiant in putredine, primò incipiat fieri separatio humidi à sicco, quæ est via ad formæ substantialis interitum; Deinde tanta iam facta sit dissolutio & separatio humidi, vt forma ampliùs seruari non possit, sed mixtio & materiæ vnio soluatur, sic tamen, vt partes siccæ cum humidis adhuc aliquo modo cohæreant; tandem humidum à calore in vaporem vertatur & exhalet, vt nihil nisi fimus remaneat, qui est vltimus corruptionis & putredinis terminus; Totam hanc, putrefactionis naturam vocabulo corruptionis Aristoteles, Galenus verò mutationis ad corruptionem expressit. Materiam verò & subiectum putredinis Aristoteles per humidum explicauit; Galenus verò per totam substantiam corporis putrescentis expressit. Humidum enim natiuum cum calore insito & proprio totam rei substantiam à Galeno passim appellari, nemini ignotum est. Atque hoc ipso proculdubio non tam ad commune & adæquatum putredinis subiectum, quàm ad corpus humanum, Medicæ considerationi subiectum respexit. Quam tamen ob causam reprehensionem non meretur; cùm id non faciat, vt Philosophus, sed vt Medicus. In causa efficiente putredinis etiam inter Aristotelem & Galenum nulla est discrepantia.

Putredinis differentia.

Atque hæc quidem communis putredinis natura est, de cuius differentiis multæ & quidem intricatæ ac magnam partem non sat vtiles disputationes apud Authores agitantur. Nos iis omissis, vnam putredinis naturam agnoscimus, cuius tamen aliqua secundùm variam mixtorum putrescentium naturam & constitutionem apparet diuersitas. Alia enim secundùm totum, alia secundùm partem putrescere dicuntur. Perfectè enim & secundùm totum putrescunt, *Putredo secundùm totum.* quæ planè in elementa, è quibus coaluerunt, resoluuntur, ita vt reliquis omnibus elementis euaporantibus, nihil nisi terra remaneat. Atque hanc putredinem, inprimis in definiendo respexit Aristoteles: atque ipsa est mensura & regula quasi alterius. Hoc autem modo putrescunt ea, quæ plurimum terræ obtinent. Imperfectè autem & secundùm partem, *Putredo secundùm partem.* quæ plus humidi obtinent. Cùm enim humidum, quod in his abundat, totum cum calore educi non possit, saltem partes ipsius aliquæ, præcipuè tenuiores & subtiliores, educuntur. Hoc modo Aristoteles tria elementa, aërem, aquam, terram, quatenus non sunt pura, & modo quodam cum aliis mixta, putrescere scribit. Et quidam huius etiam putredinis gradûs sunt. Interdum enim tam leuis est putredo, seu via potiùs ad putredinem, vt aliquæ saltem particulæ corrumpantur, mixtum verò propriam formam retineat: Interdum tanta existit, vt, etsi non fiat perfecta totius mixti in elementa resolutio, forma tamen eius aboleatur, & mixti in aliam speciem fiat conuersio.

Humorum putredo qualis.

Atque talis putredo, scilicet secundùm partem, est etiam ea, quâ humores putrescunt, & febres putridæ fiunt. Si enim humores à calore externo, quacunque de causâ excitato, calefiant, calor ipsorum & cum calore humidum educitur. Verùm cùm humores fluidi sint, & multâ humiditate abundent, eorum humidum totum, vt in iis, in quibus terra abundat, educi non potest, sed pars aliqua humidi educitur. Atque hanc secundùm partem in humoribus putredinem ipse Simon Simonius negare non potest, qui errare eos, qui in febribus vulgo putridis dictis, humores putrescere dicunt, statuit; Nisi tamen, inquit, *cap. 1. Synops. de humoral. febr. naturâ*, eam intelligant isti σῆψιν, quam ἰδίως ἐπὶ τῶν κατὰ μέρος φθειρομένων λέγεσθαι, propriè de iis, quæ secundum partem corrumpuntur, dici, & secundùm quam elementa excepto igne, putrescere testatum reliquit Aristoteles. Hanc enim ipsam putredinem, qui diligentiùs hac de re scripserunt, agnoscunt in humoribus Philosophi & Medici.

Putredo secundùm partem non est solùm alteratio, sed corruptio.

Quod verò Simonius porrò obiicit, hoc modo non solùm Galenum deseri, qui putredinem definit, quòd sit totius substantiæ corruptio, & maximè opposita generationi; sed etiam febres ephemeras & hecticas à putridis non distingui: cùm nihilo plus illa ἰδίως putredo significet, quàm ἔκκαυσιν aut refrigerationem, aut humectationem, aut exsiccationem quandam, quâ res præter naturæ suæ modum, ipsâ nihilominus substantiâ integrâ manente, afficiatur: id omnino falsum est. Nam etsi definitio putredinis, & Aristotelica & Galenica, principaliter putredini secundùm totum competat: tamen etiam putredo secundùm partem vera putredo est, atque in ea quoque non fit solum alteratio, sed & totius substantiæ corruptio; Verùm non vniuersi & totius compositi, sed aliquarum eius partium: id quod etiam in putredine elementorum videre est. Aër, e. g. putrescere dicitur, non dum quocunque modo alteratur, aut impuri aliquid ipsi admiscetur, (aliàs enim ferè semper putridus esset) sed dum aliquæ eius partes reuerà corrumpuntur, totius tamen aëris forma non aboletur: Vnde etiam aër nomen suum retinet. Eodem etiam modo humores secundùm partem putrescere dicuntur, cùm quidem aliquæ eorum particulæ reuera corrumpuntur, & formam suam amittunt, totus tamen humor formam suam necessariò non amittit, vnde etiam nomen suum retinet, & corruptis illis partibus, seu artis, seu naturæ beneficio euacuatis & discussis, ad pristinam naturam redit: nisi corruptio & putredo eò vsque progressa fit, vt in aliam speciem fiat mutatio. Atque ita in omni putredine reuerà aliquid corrumpitur; verùm corruptionis eius, vt ante dictum, gradûs sunt, & nunc plures, nunc pauciores particulæ corrumpuntur. Nam quod nonnulli dicunt, in omni putredine, seu perfectâ, seu imperfectâ necessarium quidem esse, vt fiat alteratio in accidentibus, non tamen esse necessarium, vt in omni imperfectâ putredine forma quoque substantialis perdatur, sed quandoque perdi, quandoque seruari: id, nisi modo iam dicto explicetur, vix admitti potest. Nam cùm in imperfectâ putredine forma substantialis quandoque non perire dicitur, id nisi de totius mixti formâ accipiatur, verum non est. Nam si id ita accipiatur, quasi in putredine imperfectâ interdum solùm in qualitatibus alteratio accidat, ita vt nullius etiam particulæ mixti forma perdatur; hoc modo putredo ab alteratione non differet, & febres putridæ ab aliis, quod vult Simonius, non rectè distinguentur. Verùm cùm in omnibus febribus putridis aliquid humoris corrumpatur, id quod non fit in aliis febribus: maxima inter eas, & alias febres est differentia.

Nec maioris momenti sunt cætera, quæ à Simonio obiiciuntur. *An putredo naturalis sit.* Nam quod primò quærit, an putredo humoribus naturalis sit, cùm aliorum mixtorum proprium πάθος sit: ad id respondendum est, omnem putredinem, non solùm humorum, sed quorumcunque etiam aliorum mixtorum, comparatam cum generatione & relatam ad principale institutum naturæ, esse præter naturam. Natura enim miscibilia vniit, vt mixtum constituant, & quodlibet mixtum in tali statu persistere cupit, at respectu, cùm principiorum, quæ naturaliter separabilia sunt, tum combustionis, quæ violenta est, naturalis esse ipsis dicitur. Humores enim apti nati sunt, vt si talis ipsis occurrat causa, putredinem concipiant.

Deinde quod obiicit, humorum calorem per febres potiùs augeri, quàm imminui: ad id ex Galeno respondemus, ea quæ putrescunt, calidiora fieri aduentitio calore, proprio autem tandem frigidiora. Licèt enim ob externum ambientis calorem accedentem, tum etiam ab interno calore exeunte primò rei putrescentis calor maior fiat: tamen in fine propter caloris natiui euaporationem frigidior redditur.

Ita etiam, quod tertiò obiicit, etiamsi vaporum ratione calor intus in venis conclusus sit; cùm in putredine exire dicatur: tamen ille calor auctus humoribus externus est, eóque ipso humorum insitus calor euocatur.

Tandem quartò, licèt frigus, quod Aristoteles ad putredinem concurrere non statuit, concurrere ad humorum putredinem dicatur à Medicis, vbi ab externâ frigiditate transpiratio prohibetur: tamen per accidens solùm, non per se tum putredinis causa est, quatenus nimirum calidos vapores retinendo calorem accendit, qui posteà internum, vel insitum humoribus calorem euocat.

Quæ verò Laur. Ioubertus, *2. decad parad. 2.* pro suâ opinione, nullas scilicet febres ex putredine oriri, affert, etiam non magno negotio dissoluuntur.

An res in suo loco putrescere possit.

Nam Primò quod obiicit, ideò humores in venis non posse putrescere, quòd sint in loco proprio & naturali, amplóque spatio: ad id respondetur, si locus ille naturalis omnes conditiones seruet, & sanguis in venis omnia ea, quæ ad sui conseruationem requiruntur, obtineat, eum non putrescere: verùm si eæ conditiones desint, & aliæ causæ, quæ putredinem conciliare solent, de quibus postea dicetur, adsint,

tum

tum generatur putredo; & si humorum copia vel qualitas, vel aliud quidpiam obsistat, non semper vasorum vis ad inhibendam putredinem sufficit.

An fœtor in omni putredine adsit.

Quod verò secundò obiicit, in putredine adesse fœtorem, qui nullus in venis percipiatur in febribus salubribus: de eo iam antè dictum, non necessariò in quauis putredine fœtorem æquè adesse, sed proüt magis vel minùs natura adhuc humoribus dominatur, eò maior vel minor fœtor est. Neque tamen in febribus putridis semper abest fœtor, sed proculdubio sæpe in venis humores fœtidi sunt, id quod ex vrinis & sudoribus percipitur.

Deinde nec reliquos humores putrescere in specie probare conatur. Nam primò, inquit: si totus sanguis, vt ex quatuor humoribus constat, in vasis non concrescit, nec putrefit, multò minùs seorsim quisque ex dictis humoribus id vnquam patietur. Nam quod concretionem attinet, omnium humorum, dempto sanguine, proprium est non gelascere, etsi è venis sinceri fluant: quantò minùs in vasis eos putrefieri est verisimile.

Verumenimuerò primò id, quod nondum concessum est, præsupponit Ioubertus, sanguinem in venis non putrescere. Deinde à concretione ad putredinem nulla est consequentia. Putredo enim est affectio, quæ omnibus mixtis, aut certè humidis competit; congelari verò non omnibus mixtis competit, sed iis, quæ admixtam habent substantiam crassam cum parte terrestri: ac sanguis, quia habet fibras, concrescit, quibus cùm reliqui humores destituantur, concrescere non possunt.

Quod porrò ait, sinceros humores in tumoribus nō putrescere, & propterea multò minùs in venis nec in febribus: id falsum est. Sinceri enim humores in tumoribus quidem difficilem reddunt suppurationem, sed non impossibilem.

Verùm ne de his prolixiores simus, si accuratè illa omnia, quæ à Iouberto proferuntur, perpendamus, ipse quoque, vt Simonius, vocabulo putredinis ludit, dum putredinem saltem pro putredine perfectâ & secundùm totum accipit; cùm tamen antea dictum sit, in febribus putredinem saltem secundùm partem adesse. Quod vel ex eo patet, quod scribit: *Se putredinem non quamcunque intelligere, sed eam quæ propriè σηπεδὼν & σῆψις dicitur, per quam gangræna gignitur ex inflammationibus; cadauera item aliaque mul-ta fœtorem acquirunt; aut certè eam quæ talis est, qualis in suppurationibus apparet.* Et postea inquit. *Verùm si quis paulò seuerior contendat, vix vllas humorales esse febres, in quibus putredinis quædam notæ non adsint: esto, leuior putredo concedatur, at non tanta, vt inde excitari possit febrilis caliditas, quod pestilentibus est peculiare. Aliarum igitur, quæ salubres dicuntur, putredo sit comes duntaxat, pestilentium comes & author.*

Verùm quod vltimum hoc attinet, non semper maior est calor in iis, quas salubres appellat, quàm in malignis & pestilentibus. Verùm etiam interdum minor: Deinde antea dictum, & postea probabitur malignitatem & pestilentiam non in putredine consistere. Hæc itaque si vera sunt, & leuis putredo in febribus salubribus admittatur: Cur non etiam tanta admitti possit, quæ febrilem calorem excitare queat?

An omnes humorales febres ex putredine oriantur.

Atque hoc modo satis monstratum esse arbitramur, dari putredinem in humoribus, & febres humorales ex putredine oriri, illud adhuc explicandum restat. An omnes humorales febres ex putredine oriantur. An verò aliquando sine putredine ex solâ humorum efferuescentia febris oriri possit. Posterius affirmat Franciscus Vallesius *lib.* 5. *controu. c.* 19. Nam cùm sint duo motûs ad corruptionē; Vstio & putredo: quædam ad hanc, quædam ad illam parationa esse dicit: Quæ calidissima sunt, adiunctâ potissimum siccitate, & partium tenuitate, ad vstionem esse paratissima; quæ verò humore abundant, aut non habent calorem multum, hæc putrescere citiùs statuit. At cùm ex priorum genere sit bilis, vstam eam sine putredine febrem producere posse putat. Et tali febre laborâsse iuuenem illum existimat, cuius mentionem facit Galenus, 10. *meth. med. cap.* 5. alioqui, cibum, quem Galenus illi obtulit, magnum damnum illi allaturum fuisse. Atque dari tales febres sine putredine ex sola bilis vstione, inde colligi posse existimat, quòd crebrò febre laborantibus accidunt vomitûs tenues, fluidi, minimè fœtidi.

Neque ab hac sententiâ alienus fuisse videtur, Lud. Mercatus, qui, *l.* 6. *de febr. cap. de tertianis exquisitis*, scribit; tertianam exquisitam, vno è duobus modis fieri posse, vel flauâ bile in extremis vasorum efferuescente, vel putredinem ibi concipiente.

Et tales febres, si dantur, sunt, quarum suprà *lib.* 1. *cap.* 7. inter synochas ex Fernelio *de febr. cap.* 5. & Nicol. Florentino *tr.* 2. *serm.* 4. *distinct.* 1. *cap.* 3. mentionem fecimus, vbi scilicet in corporibus calidiore sanguine præditis, tenuior eius pars incalescit. Quali febre etiam se laborâsse scribit Forestus, *lib.* 1. *obseru.* 10. *in schol.* Ex bile verò excrementitiâ nulla alia, quàm putrida febris accenditur. Etsi enim suo modo sit tenuis: tamen tam tenuis non est, vt spiritûs & subtilissima ac tenuissima sanguinis pars, vnde etiam à causis euidentibus tantum calorem, qui ad febrem generandam sufficiat, acquirere non potest, nisi putredinem concipiat, id quod in ictero & aliis morbis biliosis videre est. Neque etiam monstrant, quomodo sine putredine bilis feruorem tantum concipere possit. Nec est inepta ad putredinem bilis. Licèt enim bilis calida & sicca sit, cum aliis humoribus collata, tamen actualem humiditatem obtinet, ob quam putrescere potest. Præterea rarò sincera est, sed aliis humoribus permixta, qui ad putredinem faciliùs suscipiendam faciunt. Quamuis enim interdum bilis è corpore eiiciatur, quæ non fœteat: tamen illa bilis, quæ vomitu reiicitur, non semper causæ continentis, sed antecedentis rationem habet. Præterea quod antè dictum, humores putridi non necessariò, & semper coniunctum habent fœtorem.

Quod verò febricitantem illum iuuenem, 10. *meth. med. cap.* 13. attinet, nullo modo ille febre biliosâ absque putredine laborauit. Cum enim febres hæ ad synochas pertineant, quæ sine intermissione à principio ad finem durant: febris quâ iuuenis hic laborauit, intermittens fuit, & suos paroxysmos habuit, vt manifestè ex Galeno patet. Ideóque sciendum, in curatione morborum non solùm ad morbum & causam morbificam, sed etiam ad vires & ingruentia symptomata respiciendum, & sæpe aliquid necessariò agendum esse, quod præsentem virium lapsum, aut aliud graue malum auertat.

Putredinis differentia.

Cùm autem modò dictum sit, putredinem non semper habere coniunctum fœtorem, diuersósque esse putredinis gradûs, id rectissimè in generatione puris in tumoribus animaduerti potest, quâ de causâ etiam Galenus, 1. *de diff. feb. cap.* 6. putredinem, quâ in venis humores putrescunt, cum eâ, quâ in tumoribus humores putrescunt, comparat, & quæ differentia putredinis in tumoribus reperitur, eam etiam in vasis reperiri statuit. Vtrobique enim alia putredo est, quæ vincente naturâ, & calore adhuc superante materiam fit; quæ non, simpliciter putredo existit, sed etiam coniunctam habet coctionem, & potiùs coctio à vincentis caloris natiui actione dicenda est, quàm putredo, quod in eâ caloris natiui alteratio & actio maior sit, minor verò caloris præter naturam. Alia verò est putredo, quæ fit succumbente calore natiuo, cùm putrescens humor ad benignum non mutatur. Atque hæ sunt duæ extremæ alterationes, quæ in morbis contingunt, ex quarum,

seu potiùs causarum efficientium mixtione, medium quoddam exurgit, quod neque adeò bonam ostendit putredinem, sicut ea est, quæ apparet naturâ maxima ex parte dominante; neque adeò mala, qualis est ea, quæ fit natura ferè succumbente. Cuius varij gradûs sunt, prout ad hoc vel illud extremum magis inclinat. In malâ autem putredine, quæ fit naturâ succumbente, id, quod generatur, speciem non vnam habet, sed varium odorem, colorem, consistentiam. Nam quando natura non vincit humorem, id quod generatur, potiùs insequitur naturam materiæ, quàm causæ in eam agentis. Cùm igitur materia non sit vna, non erit etiam vnum illud quod producitur, sed diuersæ eius partes, & tam diuersæ, quàm diuersæ materiæ. Nam materia alia, est biliosa, alia pituitosa; alia melancholica, alia sanguinea. Quòd si natura vincat humorem, id quod generatur, vnam habebit consistentiam, vnum colorem & odorem. Natura enim etsi in alimentum partis materiam illam vertere non potest: tamen quantum fieri potest, simile partibus quid efficit. Quod autem fit in tumoribus & inflammationibus, etiam fit in putredine humorum in vasis. Quemadmodum enim humor putrescens in tumoribus vnam trium recipit mutationem, aut optimam, aut pessimam, aut inter has mediam: ita si in vasis humores putrescant, idem accidit. Et sedimentum in vrinâ secretum ab humore putrescente, aut est optimum, purique optimo respondens; aut pessimum, quod est nigrum; aut mediæ constitutionis.

Et vt hæc tandem concludamus, si omninò aliquem vocabulum putredinis offendit: is tamen sciat, solam humorum alterationem ad febrem humoralem generandam non sufficere; sed in omnibus febribus, quas vulgò putridas vocant, esse humorum in essentiâ mutationem & corruptionem; vnde & illud quod corruptum est, vel à natura euacuatur, vel medicamentorum ope expellendum est. Quòd si quis istas corruptiones & humorum degenerationes putredinem nominare nolit, & illam saltem humorum corruptionem, quæ vehementior est, qualis in malignis febribus apparet, putredinem appellare velit: is alia, quibus commodiùs nominentur, & diuersæ corruptiones & mutationes humorum distinguantur, vocabula suggerat.

Vocabuli Putredinis apud antiquos vsus.

Interim sciat, antiquos vocabulum putredinis latiore longè significatione vsurpâsse, quam hodie fit: Imò Hippocrati *σήπειν* etiam concoquere, & *σῆψις* concoctionem significat. Ita, *lib.* 3. *περὶ διαίτης, σαπρὸν διαχώρημα*, alui excrementum concoctum & *ἄσηπτον διαχώρημα*, crudum excrementum, *ibid.* appellatur: & *libello περὶ ἀνατομῆς, σηπτικὴ κοιλίη* ventriculus nominatur. Et Empedocles vinum *ὕδωρ ἐν ξύλῳ σαπέν* nominat, vt est apud Aristotel. 4. *Topic. c.* 5.

Causæ putredinis.

Causæ putredinis.

Verùm vt ad doctrinam de febribus putridis propiùs accedamus, missis iis, quæ generaliùs de causis putredinis à Physicis disputari solent, speciatim de causis putredinis in febribus agemus. Et quidem causam proximam putredinis quod attinet, in eo & Philosophi & Medici conueniunt, esse calorem externum, seu à naturâ rei cuiusque alienum. Hic enim in corpore nostro non ampliùs coquere, sed humores putrefacere & corrumpere solet, humorésque, quotiescunque naturali calore destituuntur, & ab eo ampliùs non reguntur, corrumpi & putrescere incipiunt: quæ generalis putredinis humorum causa est. Itaque omnia, quæ seu ratione humorum, seu ratione locorum, in quibus humores continentur, seu ratione caloris, seu quocunque alio modo causæ esse possunt, vt calor innatus humores ampliùs debito modo non regat, illa omnia putredinis humorum, siue propinquiores, siue remotiores causæ sunt. Qualia autem illa sint, iam in specie videndum.

An putredo in febribus semper ab obstructione fit.

Quâ in re maximè apud authores occurrit difficultas, opinionum diuersitas & obscuritas. Et primo quidem loco statim sese explicanda offert quæstio: An sola transpiratio prohibita, & ventilatio humorum impedita ob obstructionem, semper putredinis causa sit. Nam reperies quosdam, qui omnes febres putridas ex prohibitâ transpiratione ab obstructione fieri, & sine prohibitâ transpiratione & ventilatione febres putridas accendi non posse statuunt; ideóque in omni febre putridâ obstructiones aperientia exhibent. Atque hi primò mouentur authoritate Galeni, qui 11. *meth. med. cap.* 4. causas putredinis in summam quasi colligens ita scribit: *Ostensum est, vbi morborum causas tradidimus, illa tantùm putrescere corpora, quæ cum calida humidaque naturæ sint, neque perflata, neque ventilata in calido humidóque loco manent. Quòd si in motu sint, ventilentúrque ac perflentur, posse ea non putrida integráque seruari, potissimùm quæ corpora suâ ipsorum natura reguntur. vt animalium & stirpium.* Et mox: *Itaque si quid in eo putrescere debet, dictas transpirationes impeditas esse oportebit.* Deinde idem Gal. 1. *de diff. febr. cap.* 3. hæc habet: *Si corpus vitiosis humoribus plenum fuerit, nulla verò obstructio aliquod ex visceribus obsideat, liberè autem totum animal per cutim diffletur ac refrigeretur: sanitate quidem fruetur animal, sed dubiâ ac momentaneâ. Cùm autem constringi terminum exteriorem, aut obstrui penitiorum partium meatûs contigerit: in constrictionibus quidem febres consequuntur ephemeræ, in obstructionibus putridæ.* Præterea cum morbum ostendat sanatio, si methodum curandi febres putridas videamus, quam tradidit Galenus, 11. *meth. med. cap.* 10. idem inde euinci posse videtur. Nam ibi Galenus febrem deducit à putredine; putredinem à prohibitâ transpiratione; prohibitam transpirationem ab obstructione; à quâ, vt inter causas primâ, curandi initium facere præcipit. Vtuntur deinde & rationibus. Nam si, inquiunt fuligines calidæ, quantum opus erat, euaporare & discuti possent, ad Cor non peruenirent, neque febrem accenderent. Præterea quæ dicuntur putrescere, necessariò caliditatem propriam amittunt. Hoc autem fieri non potest, nisi à calore fortiore: id quod accidere non potest, nisi per transpirationem prohibitam.

Alij contrà, etiam sine prohibitâ transpiratione & ventilatione corporis putredinem in humoribus accendi posse statuunt. Atque isti etiam cùm authoritatibus Gal. tum rationibus ad id statuendum adducuntur. Nam primò Galenus, *de caus. morb. cap.* 2. vbi causas morbi calidi recenset, putredinem ab obstructione seiungit, & vt peculiarem causam affert, quòd scilicet putredo etiam sine obstructione & prohibitâ transpiratione fieri possit. Et 1. *de diff. febr. cap.* 2. & 4. ex aëre putrido & corrupto febrem pestilentem oriri posse docet. Et 2. *de diff. febr. cap.* 9. cùm ex sententiâ Aristot. docuisset, ab alienâ caliditate oriri putredinem, addit; calorem extrinsecùs sanguini aduenire, & in Solis deüstionibus, & pestilenti ac suffocato aëre, & quando in corporis parte sanguis plurimus aceruatus, supráque eiusdem vires effectus corrumpi incipit. Quod cùm præcipuè fieri dicat, cùm in partis vasis propter crassitudinem obstruitur, aut multitudinem impingitur, ab aliis etiam causis fieri posse confitetur. Imò expresse addit; in eiusmodi affectibus duplicem ob causam corrumpi sanguinem; & quia non difflatur, & quia à natura non vincitur. *Libro etiam de inaeq. intemp. cap.* 8. Accendi, inquit, febrem & citra phlegmonem ex solis humoribus putrescentibus licet. Neque enim ea solùm, quæ inculcata sunt, & perspiratu prohibita putrescunt, cæterùm putrescunt & alia multa, quæ putredini sunt oportuna. Et *de caus. morb. cap.* 8. non

solùm

solùm transpirationem prohibitam causam putredinis ponit, verùm duas adhuc alias addit, nimirum medicamenta, quæ vim habent putrefaciendi, & genita in corpore excrementa. Etsi enim Donatus ab Altomari, 1. *parte de febr. cap.* 46. vt vim huius loci effugiat, respondeat, aliud esse, agere de putredine, de quâ loquatur Galenus *lib.* 1. *m.m.* aliud de corruptione, quæ non est vera putredo, de quâ Galenus agat, *allegat. c.* 8. *lib. de caus. morb.* tamen hæc contra mentem Galeni dicuntur. Et Galenum de verâ putredine ibi loqui, cuilibet verba Galeni diligentiùs perpendenti manifestum euadit. Ratio etiam idem euincit. Nam cùm, vt de natura putredinis dictum, putredo fiat, quando calor internus euocatur ab externo: si plures causæ, quàm prohibita transpiratio, dantur, quæ calorem externum accendere possint, manifestum inde euadit, plures dari putredinis in febribus, quàm solam transpirationem prohibitam, causas. At dari plures, Galen. *de caus. morb. c.* 2. *& 1. de diff. febr. c.* 3. docet, nimirum, præter prohibitam transpirationem, etiam motum, viciniam corporis calidi, assumpta calida, & putredinem. Idem tandem testatur experientia, quâ constat, aquam, vt & res alias extra corpus humanum plurimas, sine prohibitâ transpiratione putrescere. Cur ergo non idem etiam in corpore humano accidere possit.

Non omnes Febres putridæ sunt ab obstructione. Et omninò his assentimur, qui sine prohibitâ transpiratione & obstructione viscerum putredinem in corpore humano excitari posse statuunt, ac eorum opinionem reiicimus, qui in omni febre à putredine ortâ transpirationem prohibitam, & præcipuè viscerum & venarum obstructiones, putredinis causas ponunt: exagitauitque iam olim Auger. Ferrerius, *in Castigat. practic. medic. c.* 14. eos Medicos, qui in febrib. continuis nihil nisi viscerum obstructiones obloquuntur. Quid enim, vbi febres epidemiæ, quæ per contagium propagantur, seu continuæ, seu intermittentes grassantur, contagio cum obstructionibus; aut eiúsne, qui febre laborat, obstructio in alium, qui contagio inficitur, deriuatur? certè obstructiones non transeunt de indiuiduis in indiuidua: & anne opus est, vt contagium, primùm obstructiones viscerum inducat, vt febrem possit inducere? Certè contagium & venena humores corrumpere & putrefacere posse, sine omni obstructione viscerum, notissimum est. Et si mesaraicæ semper essent obstructæ, non transiret id ad hepar, & totum corpus, quod transire manifestum est.

Et culpandi meritò Medici, qui vbi vrinas turbatas, crassissimas & impurissimas, & quidem satis longo tempore reddi vident, id pro bono signo habendum censent. Obstructiones nimirum aperiri, & materiam vitiosam euacuari, dicunt. Quamquam enim non negandum sit, non solùm in calculo, sed & in febribus per crisin, vel medicamentorum auxilio turbidas & crassas vrinas cum commodo ægri excerni: tamen tales vrinas rubras, turbatas, quæ sine omni morbi imminutione & longo sæpe tempore excernuntur, potiùs crudi adhuc & pertinacis morbi indicium, & proinde malum signum esse existimo, & arguere, malam illam dispositionem vitiosos humores generantem, & humorum feruorem & cruditatem adhuc perseuerare, neque dum bonam coctionem, quæ semper claras vrinas suppeditat fieri. Atque rem ita se habere, multa alia in ægris ostendunt.

Et quanquam interdum in febribus diuturnis obstructiones, imò & scirrhi viscerum reperiantur, à quibus febres prolongari extra dubium est: ista tamen potius à febre, ob quam multi crudi & vitiosi humores, facultate naturali debilitatâ, generantur, quàm vt illi febrim primò produxerint. Et longa ac continua sæpe est causarum, morborum & symptomatum catena: & materia, quæ adesse deprehenditur, obstructiones, vel alium morbum excitat, ipsa tamen ab alio morbo producta.

Transpiratio verò corporis prohibita seu ἀδιαπνευςία vt Galenus, 11. *meth. med. cap.* 10. nominat, cùm corpus per cutem liberè non ventilatur, longè frequentior causa est putredinis: neque tamen sola est putredinis causa; sed & rerum putridarum occursus sine transpiratione prohibitâ putredinem inducere potest; sicut argumenta pro secundâ opinione adducta id rectè probant. Etsi non negemus, longè faciliùs, & promptiùs, à quacunque etiam causâ, in corpore quod non rectè difflatur, putredinem induci, quàm in eo quod liberè ventilatur.

Si quis tamen statuere velit, sine prohibitâ transpiratione equidem putredinem excitari posse, sed non febrem, cum eo non contendam, si rectè hîc suam mentem explicet. Nam licèt vapores & fuligines à materiâ putrescente eleuentur: si tamen sufficienter discutiantur, febris non excitatur. Potestque huius rei exemplum suppeditare fimus & stercora animalium. Fimus si in aëre, à quo ventiletur, iaceat, putrescit; sed sine calore notabili. Si verò cumulatus iaceat, neque ab aëre ventiletur, & fuligines illæ exhalantes concludantur, non solùm incalescit vehementer, sed & nonnunquam flammam concipit; sicut Galenus, *de morbor. caus. cap.* 2. scribit, se vidisse columbarum stercora ob putredinem accensa arsisse. Testanturque id multa, quæ in febribus accidunt. Quæ enim corpora facilè sunt transpirabilia, non facilè febribus corripiuntur, & contrà. Et in febrium principiis sudare ægri non possunt, & quamprimùm sudant, paroxysmus desinit, & sanationis spes adest. Et causæ recidiuarum penè omnes à prohibitâ insensili transpiratione dependent. Multa prætereà arguunt, putridos humores in corpore aliquandiu latere posse, antequam æger febre corripiatur. Idque vrinæ non rarò testantur, tum ante, tum post febres, imò in ipsis febribus intermittentibus, in quibus tempore ἀπυρεξίας notæ putredinis satis euidentes in vrinis apparent. Vbi tamen putredo adest, faciliùs etiam transpiratio prohiberi potest. Ex putridis enim humoribus plurimæ fuligines eleuantur, quæ insensibiliter discuti debent, & longè copiosiùs eleuantur, quàm in homine sano. Quâ de causâ fit, vt facilè in ambitu corporis hæreant: quò etiam facit ipsorum halituum præter naturam se habentium natura & vitium. Ideóque etsi in omni febre putridâ, præter putredinem, aliæ adhuc causæ poros cutis occludentes necessariò non requiruntur: si tamen ex humoribus putridis plures vapores eleuentur, quàm vt omnes per poros cutis etiam patentes transpirare possint, ob eorum partim copiam, partim naturam febris excitatur. Crudi enim humores non ita facilè transpirant, ac cocti & boni. Quod si quis ἀδιαπνευςίαν nominare velit, cum eo non pugnabo vt dixi: sed erit ea potiùs febris quàm putredinis causa, vt dictum.

Vt ergo omnes putredinis causas in conspectu habeamus, sciendum, humores, vel ex sua natura & dispositione, vel ab externa agente atque efficiente causâ, putredinem concipere. *Putredinis causæ.* Nam quanquam omnes humores, cùm sint corpora mixta, & quidem humida, ad putredinem recipiendam apti sint: tamen inter ipsos humores quædam differentia est, & alij vel suâ naturâ ad putredinem tendunt, vel à causis putredinem inducentibus faciliùs vincuntur; alij actioni earundem causarum magis resistunt. *Humorum ad putredinem dispositio.* Humores autem qui facilè putredinem incurrunt, sunt, qui internum aliquod vitium habent, & ex sua natura sensim, vel vbi leuissimam occasionem nacti fuerint, in putredinem prolabuntur. Talia verò vitia humores contrahunt ex variis causis. Primò quidem ex prauis cibis, qui vel naturâ suâ tales sunt, prauíque succi appellantur, vel propter vetustatem, & quòd negligenter asseruati fuerint, tales redditi sunt. Deinde vitium hoc humores contrahunt à cibis, qui quidem

praui

praui non sunt, facilè tamen putrescunt, quales sunt ferè omnes fructus; quos ὡραίους appellant. Tertiò idem vitium concipiunt humores à ciborum prauâ præparatione, vt coctura malâ, aut additamentis minùs conuenientibus; vel quando cibus nouus assumitur, antequam prior est concoctus; vel nimiâ copiâ ingeritur, vt natura ipsum satis coquere & elaborare non possit; vel quando præpostero ordine cibi assumuntur. Quartò etiam huc facit partium coctioni destinatarum aliquod vitium, ob quod etiam bona alimenta inquinantur & corrumpuntur, & multi excrementitij humores cumulantur. Tandem etiam alia quædam ex sex rebus non naturalibus dictis ad vitiosos in corpore humores gignendos faciunt, vt excrementorum euacuatio suppressa, ira, atque aliæ animi perturbationes; & id genus alia.

Quò verò plus humorum excrementitiorum in corpore cumulatur, eò faciliùs putredo gignitur. Nam natura sanguinem bonum, vt familiare corporis alimentum vitæque thesaurum intra venas omni studio conseruat, & tuetur; atque ideò sanguis minùs facilè putredinem concipit: humores verò excrementitij, qui corpori alendo idonei non sunt, tanto studio à natura non gubernantur; ideóque promptè putrescunt, atque eò faciliùs, quò sunt vitiosiores. Sanguis tamen extra venas effusus cùm sit extra naturalem locum, & calidæ ac humidæ naturæ, facilimè putredinem concipit.

Putredinis causæ efficientes.

Humores igitur vitiosi, si in corpore colligantur, etsi ad putredinem concipiendam naturâ procliues sint, & suâ sponte in eam incidere possint: tamen longè faciliùs id accidit, si aliqua causa externa accedat; quæ tamen leuissima sæpe in corporibus dispositis requiritur, & multò minor, quàm in corpore planè sano, & vitiosis humoribus non referto. In corpore enim sano si putredo oriri debet, maior causæ agentis vis requiritur. Sunt tamen eæ causæ sæpe tam potentes, vt etiam in corpore sano putredinem inducere valeant.

Prohibita transpiratio.

Inter causas autem has, quæ faciunt, vt humores putredinem concipiant, frequentissima & præcipua est transpiratio & ventilatio corporis prohibita, siue ea accidat ob pororum cutis angustiam, siue ob vasorum & meatuum in corpore penitiorum obstructionem. Angustia meatuum cutis fit, vel ex constrictione à frigore, aut ex adstringentibus, vt balneis aluminosis, aut ex siccitate, vt morâ sub radiis solaribus; vel obstructione; quæ fit aut propter copiam, aut viscíditatem, aut crassitiem humorum. Easdem ob causas etiam interni meatus obstruuntur, vt humores liberè ventilari non possint; nimirum ob multitudinem sanguinis, ex cibo nimio, otio, mensibus, hæmorrhoidibus, aut aliâ consuetâ euacuatione suppressâ, vel quacunque aliâ de causâ cumulati. Deinde ex humorum crassitie & viscíditate, quæ ex cibis eius generis ortum habet. Quò etiam facit, si humores crassi, crudi & nondum satis elaborati, in minores corporis venas, vel attrahuntur ob intempestiuum & nimium motum, balnea, similésque causas, vel impelluntur, ob potum cibúmque tenuem nimis, acrem, & vim diureticam habentem.

Qui ex prohibita transpiratione facilè in febres putridas incidant.

Quacunque igitur de causâ transpiratio & ventilatio corporis prohibeatur, putredo excitari potest. Calida enim & humida in loco calido, nisi ventilentur, promptè putrescunt. Et licèt perspiratione prohibitâ faciliùs humores ad putredinem dispositi putrescant, tamen tanta huius causæ vis est, vt ob eam etiam boni humores putredinem concipiant: ideóque febres putridæ frequentissimè ab obstructione oriuntur. Ac primò in plethoricis corporibus sæpius febres putridæ excitantur. Obstructiones enim in iis multæ sunt, & corpus liberè non difflatur: inprimis si causæ euidentes antea enumeratæ accedant, motus scilicet, balnea, æstus, aut calidorum multus vsus post repletionem. Hæc enim omnia crassos & crudos humores in hepar & venas mouent ac trahunt, vnde obstructiones fiunt. Quare si quis à cibo, & potissimùm copioso, balneo vtatur, vel vehementiùs exerceatur, vel in aëre calido versetur, & postea, vbi corpus incaluit, subitò frigori sese exponat, efficacissimam febris putridæ causam præsentem habet. Crudi enim humores ad viscera atque meatus alios abripiuntur; meatus autem cutis à calore patentiores redditi à frigore faciliùs penetrante iam magis condensantur & constringuntur, calidúmque effluuium prohibetur.

Deinde non minùs promptè ex prohibitâ transpiratione febre corripiuntur, quibus cum sanguine excrementitij humores mixti sunt, è quibus calidi, acres & mordaces vapores attolluntur. Hinc videmus febres biliosas omnium frequentissimas esse. Generantur autem & attolluntur illi vapores calidi & acres triplici de causâ. Quibusdam enim corpus cacochymicum est, & vitiosis humoribus scatet, è quibus naturaliter tales vapores attolluntur. Quidam malâ vsi sunt diætâ, dum tenuiùs vixerunt, rariùs comederunt, nimiùm sese exercuerunt, etiam in aëre calido, vinum biberunt generosius, cibis calidis nimis, siccis, salsis, amaris, acribus, atque aliis etiam alimentis, quæ prauos succos generare solent, vsi sunt, vt allio, cæpis, porro, nasturtio, vrticâ, brassicâ, leguminibus, frumentis corruptis, atque inprimis, si post tales cibos aquam vitiosam, limosam nimirum, lutosam, stagnantem & putridam biberint. Quibusdam denique tales vapores attolluntur, quòd sæpe malè concoxerunt, & cibos in malum alimentum conuerterunt. Ex his itaque causis, si in corpore praui humores cumulentur, vt docet Galenus, 1. *de differ. febr. cap.* 3. si nulla adsit in visceribus obstructio, pori quoque cutis pateant, tum febris quidem non sequetur, sanitas tamen erit instabilis, inconstans & lubrica. Facilè enim fieri potest, vt aut pori cutis claudantur, aut viscera obstruantur. Nam tum mox humores putredinem concipient, & febres accendentur.

Atque hinc causam reddere difficile non est, cur aliqui, si non bene coquant, cruditatem patiantur, & humores prauos generent, mox febribus corripiantur, alij non. Nam alij prauos humores habent antea in corpore, aut transpirationem non expeditam, corpúsque ipsorum non satis difflatur & ventilatur, aut intempestiuè laborant, aut temerè balneis vtuntur, aut in calido & æstuante aëre versantur, aut irâ corripiuntur, aut cibo & potu nimio sese replent. In his igitur febres accendi, mirum non est, nam iis quibus diximus modis, praui humores in totum corpus trahuntur, vnde facilè obstructiones & viscerum & pororum cutis, atque hinc febres oriri possunt. Alij autem humores bonos habent in venis, corpúsque ipsorum liberè ventilatur, non immodicè mouentur, atque hac ratione humores vitiosi in totum corpus non trahuntur, sed solùm in ventre retinentur, atque inibi in quiete à calore naturali vincuntur; vnde non ita facilè tales febri corripiuntur.

Causæ calefacientes.

Secundò & alia, quæ in humoribus calorem præternaturalem accendere, calorémque natiuum euocare possunt, putredinem excitare valent: in quo genere est febris Ephemera. Nam ex Ephemeris putridas interdum fieri, suprà diximus, dum calor ille præternaturalis spirituum in Ephemerâ humores accendit, & ita putredinem in iis concitat: quod potissimùm fit in calidis & humidis naturis, ac iis in quibus humores iam apti & dispositi sunt ad putredinem. Tunc enim igneus ille & alienus calor in spiritibus hærens etiam humoribus communicatur, calorémque innatum euocat, & humidum in vapores attollit ac dissoluit, atque ita putredinis causa est.

Et quod febrilis calor in Ephemerâ præstare potest, idem etiam calor non febrilis à rebus non naturalibus

libus externísque profectus efficere valet. Quales sunt nimia caliditas aëris: calidum balneum, vehemens exercitatio, animi motûs nimij, atque aliæ similes causæ, quæ licèt primò spiritûs, propter eorum ad incalescendum promptitudinem, calefaciant: fieri tamen potest, vt vel statim vel paulò pòst humorum quoque calor intendatur & præternaturalis fiat, ita vt etiā sine præcedente febre Ephemerâ putrida febris oriri possit.

Putridarum rerum occursus & vicinia.

Tandem etiam putridarum rerum occursus putredinis humorum causa est; cùm id, quod à putrido tangitur, ipsum etiam putrescat, résque putridæ occurrentes corpus nostrum inficiant ac inquinent, quod solet contingere inprimis ex aëris putridi, & vaporibus putridis repleti inspiratione, tum conuersatione cum iis, qui putredine contagiosâ infecti sunt; id quod malignis febribus accidere solet.

Verùm hîc & hoc obseruandum, has causas præcipuè in prima febris inuasione locum habere, & ita etiā ad continuas producendas sufficere: In intermittentibus tamē & periodicis febribus cùm paroxysmo vno finito multi adhuc redeant, continuata putredinis causa inquirenda est.

Vbi quidem nonnulli statim ad obstructionem, quæ tamen sæpe nulla est, recurrunt, vt dictum, & postea etiam dicetur. Si verò rem diligentiùs perpendamus, ex causis propositis duæ inprimis locum habent, nimirum partium coctioni destinatarum aliquod vitium, ob quod praui humores generantur, qui postea facilè putredinem concipiunt; & putridæ rei contactus seu μίασμα aliquod, quod post paroxysmum relinquitur, quod humores, quasi fermentum, corrumpit. Quas causas & Galenus 2. *de diff. febr. cap. vlt.* proposuit, vbi inter cætera hæc habet: *Neque existimes in exterioribus istis vasis, in quibus elixatum obsonium nidorosum factum est, quandam relinqui dispositionem, nullam verò in partibus, in quibus humores putruerint.*

Febris putridæ definitio.

Atque ex his omnibus, quæ hactenus dicta sunt, *febris putrida* definiri potest, quòd sit, *Intemperies calida totius corporis, quæ à putredine humorum ortum habet & fouetur:* seu; *febris à vaporibus calidis è putredine humorum excitatis, & cor præter naturam calefacientibus ortum habens.*

CAPVT II.

De Febrium putridarum differentiis.

DIfferentiæ febrium putridarum plurimæ quidem passim ab Authoribus recensentur; quæ tamen maioris momenti sunt, & ad curationem inprimis vtiles, à materia putrescente, & loco, in quo putrescit, petuntur. Primò putrescunt vel ipsæ corporis partes solidæ, vel humores, vel etiam ipsi spiritûs, de quo tamen controuertitur, vt suo loco dicetur. Deinde consideratur in humoribus & putredine modus & qualitas putredinis. Aliàs enim simplex putredo in humoribus adest, quæ etiam nullos alios affectûs, quàm qui putredinem propriè & simpliciter sequi solent edit: talesque febres, quæ inde excitantur simpliciter & sine aliquâ adiectione, continuæ vel intermittentes, huius vel illius generis nominantur. Aliàs verò cum putredine, aliqua maligna & venenata qualitas, ac contagiosum quiddam coniungitur, vnde febres malignæ, pestilentes, & contagiosæ oriuntur, & nominantur.

Tertiò ipsa humorum natura consideratur, concipere enim putredinem possunt omnes humores, tum naturales, tum præternaturales. Nam licèt & ante Galeni tempora nonnullorum fuerit opinio, quam nostro tempore reuocârunt, Ioubertus & Simonius, omnes febres humorales ex bile flauâ oriri: tamen rectè illi refutantur à Galeno 2. *de diff. febr. cap.* 1. Et certè rationi atque experientiæ est contrarium, nullas febres ex pituitâ, vel melancholiâ oriri, sed omnes & quotidianas & quartanas, ex flauâ bile progigni.

Nam quæ per vomitum, aluum, sudores excernuntur in febribus, maximè variant: semper tamen humorem suo febrium generi peculiarem & proprium attestantur, & biliosa in biliosis, pituitosa in pituitosis, melancholica in quartanis excernuntur. Neque etiam alia quæ antecedunt aut simul adsunt, in quotidianis & quartanis febribus, biliosi humoris notas exhibent. Generatur enim bilis flaua à causis calidis & siccis; tēperamento calido & sicco; in iuuentute & ætatis vigore, tempore æstatis, aëre & regione calidâ; vitæ genere laboribus dedito; vigiliis, irâ, cibo, & potu parco, calido sicco, aut medicamentis calidis & siccis. Hæc omnia, inquam, bilem flauam gignunt. Quotidianæ autem contrario modo generantur, à causis pituitam cumulantibus, nimirum in corporibus frigidi & humidi temperamenti; tempore hyberno, aëris constitutione frigidâ & humidâ; pueritiâ, senectute; vitâ otiosâ ebriosâ, sedentariâ, somno multo, Ita & quartana à causis contrariis & melancholiam generantibus & augentibus oritur, nimirum temperamento frigido & sicco; ætate declinante; vitæ genere tristi, sollicito, solitario; cibo, & potu crasso; tempore autumnali. Denique & alia quædam, quæ febribus adsunt, rigor, pulsus, vrina, & similia, diuersitatem humorum in diuersis febribus arguunt; vt ex speciali de singulis febribus doctrinâ manifestum euadet.

Qui humores febrem generent.

Veruntamen hæc, quæ de differentiis febrium secundùm humores dicta, rectè accipienda sunt. Nimirū ista, quæ iam de humoribus tradita sunt, maximam partem de præternaturalibus excrementitiis humoribus, non de humoribus alimentariis vel naturalibus excrementis accipienda sunt. Alimentares enim omnes humores sunt sanguis, vt sæpius, & præcipuè Institut. *lib.* 1. *cap.* 9. *p.* 66. dictum. Et quamuis sanguis biliosus faciliùs in bilem abeat, tamen quatenus talis, febrē non generat; suntque multi tēperamento bilioso, seu qui sanguinem calidiorem & picciorem habent, qui diu febre non laborârunt; ita alij, sanguinē melancholicū habent, qui nondum quartanam experti sunt: sed vt febris actu in corpore producatur, causa accedat necesse est, ob quā humores à statu naturali recedant, & in præternaturales degenerent; aut vt ex alimento assumpto tales, seu alimenti, seu partis concoquētis vitio generentur. Atque ad febrem generandam sufficit, si in partem aliquam vitiosa constitutio humores prauos generans, bonosque corrumpens inducta sit, aut inquinamentum, vel causa humores corrumpens in corpus inciderit. Habet enim postea talis vitiosa dispositio seu μίασμα tale se instar fermenti, & subinde plures vitiosos humores generat, bonosque corrumpit; sicut à parua fermenti quantitate totam massam alterari videmus. Ideóque non necessarium est, vt humores, qui in febribus inueniuntur, & in intermittētibus, singulis paroxysmis euacuantur, ante febres adfuerint; aut vt ad diuersas febres generandas in toto corpore diuersi humores adsint: Sed humores illi, qui in singulis paroxysmis euacuantur, illo ipso tempore; quod hunc & antecedentem paroxysmum intercedit, maximâ ex parte generati sunt. Et illa, quæ de causis varios in diuersis febribus humores generantibus dicta sunt, potiùs de generatione humorum excrementitiorum præternaturalium, & fermenti illius putredinalis, vt sic dicam, & dispositionis vitiosæ humores præternaturales generantis accipienda sunt, quàm de generatione humorum illorum naturalium.

Causa efficiēs febrium putridarum.

An ad diuersas febres diuersi humores & corporis cōstitutio requiratur.

Quanquam enim non negemus alios humores, aliámque corporis constitutionem ad alias atque alias febres procliuiores aptioresque esse: non tamen necessarium est, vt qui diuersis febribus laborant, semper diuerso temperamento præditi sint; cùm idem humor diuersis modis ad diuersas febres inducendas corrumpi

corrumpi posse. Videmus enim diuersos homines temperamento, sexu, ætate differentes, ab eâdem febre præsertim si epidemia & contagiosa sit, corripi; & à quartanis, quæ ante annos tres & quatuor hîc & in aliis locis epidemiæ erant, corripiebantur non solùm melancholici, sed & biliosi, pituitosi, sanguinei, non solùm viri & senes, sed & iuuenes, imò infantes vix nati.

Atque idem non solùm cibi testantur, qui iidem in diuersis ventriculis, & bilescere ac acescere possunt; sed & res aliæ multæ. Idem mel & acescit & amarescit. In eandem farinam aliam dispositionem & mutationem inducunt feces cereuisiæ; aliam fermentum acidum. Et hoc sensu si accipiatur illorum sententia qui febres earumque periodos secundùm humores differre negant, & quamlibet febrem ac febris periodum à quolibet humore prouenire posse statuunt: non video, cur reiicienda sit. Et proinde magis causa humores corrumpens, aut præternaturales humores generans, quàm ipsa naturalis constitutio attendenda: cùm causam, quæ humorem illum Quartanæ authorem, etiam in corpus sanguineum, vel biliosum incidere posse, ipsa experientia testetur. Quanquā non negamus, si illud inquinamentum humores corrumpens in corpus introductum sit, sedemque alicubi fixerit, aliquam in Symptomatibus apparere diuersitatem secundùm corporis constitutiones naturales & temperamenta varia; vt quamuis Quartanâ laboret melancholicus, biliosus, sanguineus, tamen symptomata non parum varient secundùm varia hæc corporis temperamenta.

Quæ in putredine consideranda. Ideoque duo in putredine attendēda, terminus à quo, & præcipuè terminus ad quem; & cùm humores, qui corrumpuntur, tùm id quod corruptione & putredine generatur, perpendendum, neque in solâ putredine acquiescendum, sed cùm vnius corruptio sit alterius generatio, finis putredinis addendus, generatio scilicet ad quam corruptio tendit. *Putredinis varietas.* Quâ in re magna apparet diuersitas; variatque non solùm pro diuersitate rei corruptibilis, verùm etiam pro diuersitate corrumpentium: vt in contagio & venenorum differentiis videre est, cùm omne agens sibi patiens, quantum potest, simile reddere laboret. Alia enim fit corruptio humorum ex contagio pestilenti, alia ex contagio in variolis, alia in lue venereâ: aliterque humores corrumpuntur ex morsu serpentis, aliter ex scorpionis, aliter ex aliorum venenis. Patetque idem in aliis rebus. Sint ex: gr. tria cadauera, bouis, suis & cancri, atque ab eodem aëre calido corrūpantur: putredinis triplex differentia ratione subiectorum corruptibilium apparebit; & vt species viuorum corporum differebant, ita & mortuorū putredo. Sint rursus vnius speciei, e. gr. bouis, tria cadauera, quæ in tribus locis putrescant, vnū in aëre, alterum in aquâ, tertium in terrâ defossum: & maxima apparebit putredinis differentia. Patet ista mutatio & in aliis rebus naturalibus omnibus. Ex: gr. Idem vinum variis modis corrumpi & degenerare potest, atque alia est mutatio, cùm acescit, & spiritus φλογιστὸς mutatur in acetum ἀφλόγιστον, alia cùm in vappam mutatur, alia quando lentum & pendulum fit aut feruere incipit. Terminus ergo putredinis præter conuersionem & degenerationem caloris natiui in igneum notandus, quod ad curationem instituendam non parum facit. Ita in fluxibus pestilentialibus, quique interdum in febribus malignis accidunt, salsos humores crescere, symptomata indicant.

Humorū differentia. Atque omnino hîc opera danda ne res diuersæ planè confundantur, humoresque, qui totâ naturâ discrepant, ad idem genus referantur, seu potiùs confundantur. Quâ in re omnino aliquid in vulgari doctrinâ desiderari videtur. Vnum enim nomen vulgò pluribus humoribus, quorū essentia est diuersissima, tribuitur. Phlegmatis nomen tribuitur humori frigido & humido: eodem tamen humor salsus, calidus & siccus appellatur. Ita bilis nomen diuersissimis humoribus inditur; vidique ego & obseruauerunt alij Medici, flauos & planè croceos humores vomitu reiectos fuisse, non amaros, sed potiùs lactis, aut seri lactis, imò glycyrrhizæ dulcedinem æmulantes, vt ægri affirmârunt. Ita sub melancholiæ nomine comprehenditur humor frigidus & siccus, deinde atra bilis, humor calidus & siccus erodendi vi præditus; cùm tamen effectûs testentur, humorem cancri causam & authorem à fece illâ sanguinis insipidâ non minùs differre, quàm bilis in vesiculâ fellis à pituita insipidâ.

Humores naturales. Ideoque omnino hîc in conspectu habenda est humorum excrementitiorum in naturales & præternaturales distinctio. Naturales sunt illa excrementa, quæ in quouis homine optimè sano generantur, qualis est bilis flaua, fex illa sanguinis, quæ melancholia propriè vocatur, vrina. Præternaturales sunt, qui præter naturam ex cibis, vel reliquis humoribus corruptis generantur, & in nullo homine exactè sano reperiri debent. Illi sunt mixta & composita corpora homini, vel animato propria, quæ meritò etiam suis nominibus simpliciter nominanda; sicut & sanguis suo nomine appellatur: quæ cùm reiiciunt Chymici, meritò reprehendēdi. Et perinde faciunt, ac qui lixiuium eiusdem cum vrinâ aliquâ saporis, vrinam appellare velit. Aliud enim est liquor, aliud sal in liquore. *Humores præternaturales.* Humores verò præternaturales non absurdè nominibus à principiis Chymicis petitis nominari posse videntur. Quamuis enim humores illi excrementitij non merus Sal, vel Suphur sint: tamen corruptio eò tendit; & in alio morbo humores amari, in alio acidi augentur, atque in eos reliqui degenerant; quem excessum Hippocrates τῶν χυμῶν ἀκρότητας appellat. Atque ita & in febribus sese res habet, quæ potiùs à præternaturalibus, quàm naturalibus, excrementitiis ortum habent. Aut si etiam naturales seu præternaturales, seu excrementitij febribus materiam suppeditant, putredine tamen corrumpuntur, & aliā naturam inducūt.

Humorū differentia vnde petenda. Ideóque commodissimè hîc facerent Medici, si Hippocratem, *in lib. de prisc. medic.* imitati, diuersos humores, diuersis & suis nominibus indigitarent, atque alios insipidos, alios salsos, alios amaros, alios acidos, alios dulces, alios acerbos, aliisque nominibus distinctè nominarent, & singulos ad sua principia reducerent potiùs, quàm vt tot diuersis rebus & totâ essentiâ differentibus idem nomen attribuerent. Ita enim cùm alij morbi, tum febres inprimis ad suas species & causas reducerent, & generationis modo cognito, causis singulos humores generantibus obuiam iri posset. Quâ in re vtilem Chymia operam præstare potest, quæ inuestigare docet, quodnam primum amari, quod acidi, quod aliorum saporum subiectum sit. Ex quâ, reuocatis ad sua atque ea certa & definita principia singulis causis, plus commodi percipiet Medicus, quàm ex Sanctor. Sanctorij phantasiâ & inanibus speculationibus, qui *lib. 7. meth. vitand. errorum in Medicinâ, cap. 9.* 80084. humorum mixturas possibiles constituit. Quo ipso annon artem medicam incertam & obtrectatoribus deridendam exposuerit, penès prudentes Medicos esto iudicium.

Primaria febrium putridarū causa. Cùm autem illa diuersitas humorum, quæ in febribus diuersis apparet, & humorum, qui in corporibus aliàs naturali constitutione & temperamento non parùm differentibus iidem reperiuntur, generatio, à causa præternaturali seu διαθέσει illâ vitiosâ, quæ febriles istos præternaturales humores generat, aliosque humores in sui generis vitiosum corrumpit, pendeat: in qualibet febre ea præternaturalis διαθέσις attendenda: cùm tota ferè curationis ratio in huius dispositionis ablatione consistat, ac hac perseuerante nouosque humores generante, febris non cesset, & frustra purgationes instituātur, ægrique purgātibus quod multi faciunt macerentur, nisi hęc dispositio sublata sit; semperque præstet, vitiosos humores non generari,

quàm genitos euacuari. Habet autem ista dispositio sese instar fermenti, quod totam massam feruere facit, alteratque & mutat. Atque ea in plurimis morbis apparet. Vt iam de venenis non dicam, quorum minima quædam portio insignẽ peculiariter humores corrumpendi vim habet, vt à serpentibus quibusdam demorsi subitò icterici fiant, humoribus in flauum hujusmodi humorem à veneno hoc corruptis: In Cholerâ & Ileo tanta sæpe humoris flaui copia vomitu reiicitur, vt credibile non sit, tantam in corpore latuisse, sed hoc potiùs probabile est, non solùm cibum & potum assumptum, sed & humores in eiusmodi humorem corrumpi. Decuplo enim plus sæpe vomitu reiicitur, quàm cibi potûsque assumptum sit. Videmusque etiam in aliis partibus omnibus, si non rectè sese habeant, alimentum, quod attrahunt, non sibi rectè assimilare, sed in vitiosum mutare, sicut id in vulneribus manifestum est.

Quænam autem illa dispositio sit, & quâ in parte hæreat, explicare non facile est. Obstructiones à multis hic frustra accusari, supra dictum. Vero non dissentaneum videtur; in quotidianâ in ventriculo; in tertianâ in hepate & mesaraïcis ac hepati vicinis locis; in quartanâ in liene & vicinis locis causam consistere. Et quidem in quotidiana pituitam, in tertianâ bilem, in quartanâ melancholiam generari; atque in tertianâ amaros, in quartanâ acidos humores & multiplicari & augeri: Sicut antea dictum, mel & amarescere & acescere posse: qui sapores, vt ad Chymicorum principia hæc applicemus, in salibus, quibus primò insunt, quæri debent. Etsi enim in vtraque febre calor natiuus in igneum degenerat: tamen per putredinem & fermentationem quasi aliud augetur in tertianis, amarus scilicet humor, sali sui generis respondens; in quartanis acetosus, vitriolo analogus. Atque ægri in tertianis amarorem, in quartanis aciditatem percipiunt, & in ipso Quartanorum sudore aciditas animaduertitur.

Tertiana & Quartana causa.

Quanquam verò hepar tertianæ, lienem Quartanæ fontem esse credibile est: tamen ventriculus nunquam, aut rarò immunis est, sed & ipse, partim à calore febrili, partim ab affluentibus à reliquis visceribus humoribus vitiosis debilitatur, atque hinc malè coquit & cibum corrumpit, & vitiosos humores suppeditat, qui postea ad febrium scaturiginem delati, febri materiam vberem suppeditant, vnde non rarò febris prolongatur. Atque ita morbus cum suis causis in circulum redit, & qui à morbo producti fuêre humores vitiosi rursum morbum augent. Et hinc causam reddere non est difficile, cur nonnulli ad consuetum cibum reuersi, aut cibum, quem auidè expetierunt, nacti, febre liberentur. Fit enim hoc eà inprimis de causâ, quòd in ventriculo coctio rectiùs perficitur, & minus materiæ febri suppeditatur. Hinc etiam accidit, vt vulgus nonnunquam spiritu vini cum semine carui vel aromatibus sumpto febres depellat. Quanquam enim & sudores talia ciere; humoresque vitiosos dissipare possint: tamen & ventriculus hoc modo roboratur, vitiosique humores, in eo absumuntur. Verùm plura hac de re infrà, de febrium intermittentium differentiis dicentur.

Quartò locus, in quo putrescunt humores, non semper idem est. Aliquando enim putrescunt humores intra vasa, id est, intra sanguinis perfecti receptacula venas & arterias, aliquando verò extra vasa eadem in venis mesaraïcis, & aliis locis putredinem concipiunt. Quæ intra vasa fit putredo, vel æqualiter est in omnibus vasis, aut certè maximis, qualia sunt inter alas & inguina, vel est in aliquâ parte priuatâ, venisque, quæ alicui determinato membro peculiares sunt, id quod in pleuritide, anginâ, peripneumoniâ, & similibus inflammationibus accidit.

Febrium differentia.

Ex his febrium differentias commodissimè hoc modo elici posse existimamus.

Primò Febres aliæ sunt simpliciter putridæ, sine vlla malignitate & contagio: aliæ verò malignæ, pestilentes, & contagiosæ.

Febres continua.

Deinde febres aliæ sunt continuæ, aliæ intermittentes: cuius differentiæ causa hæc est. Vapor ille putridus, qui continens febrium putridarum causa est, seu calor ille præter naturam, qui à putrescentibus humoribus oritur, vel continuò cor affligit, calorémque continuum in eo excitat, vnde etiam febrilis calor in vniuersum corpus continuò diffunditur: vel per per interualla quædam. Vtriusque rursum multæ sunt differentiæ, quæ, etsi sine aliquarum quæstionum & controuersiarum discussione perfectè intelligi non possint: tamen vt tota febrium putridarum & sequentis tractationis σύνοψις quasi ante oculos ponatur, omnes illas hîc subiungere, & postea suo loco de singularum causis ἀκριβέστερον disquirere placet.

Febres continua sunt duplices.

Continuæ sunt duplices. Vel enim putredo in vasis communibus, & extra partes priuatas accenditur, vnde febres oriuntur putridæ continuæ primariæ: Vel è peculiaris alicuius partis inflammatione putredo oritur, è quâ ob continuationem vasorum vapor putridus continuò cordi communicari potest; vnde febres Symptomaticæ dictæ ortum habent, quales in pleuritide, anginâ, peripneumoniâ, phrenitide & similibus inflammationibus conspiciuntur.

Cōtinua primaria.

Continuæ primariæ iterum sunt duplices. Aliæ enim nullam accessionem, vel augmentum nullamque remissionem habent, sed continuò à principio vsque ad finem sine omni remissione aut exacerbatione durant, quas πυρετοὺς συνόχους febres continentes nominant: Aliæ verò sunt, quæ quidem nunquam intermittunt planè, aliquam tamen interdum remissionem, & iterum incrementum aliquod caloris obtinent, quæ συνεχεῖς & continuæ; nomine generis, appellantur. Quæ rursum ex remissionis & accessionis diuersitate, in tres species diuiduntur, atque aliæ appellantur tertianæ continuæ, quæ scilicet tertio quôque die quoddam caloris incrementum & intensionem habent: aliæ quotidianæ continuæ, quibus singulis; aliæ quartanæ continuæ, quibus quarto quôque die idem accidit.

Intermittentium similiter sunt plures differentiæ Aliæ enim tertio quolibet die redeunt, & appellantur tertianæ; aliæ singulis, & nominantur quotidianæ; aliæ quarto quôque, & vocantur quartanæ.

Atque hæ omnes simplicium sunt febrium differentiæ: Quæ vario modo inter se possunt componi, vnde compositæ febres oriuntur, de quibus suo loco dicetur.

Verùm antequam in specie de singulis hisce differentiis earumque causis agamus, de signis febrium putridarum in genere aliquid dicendum est.

CAPUT III.

De Signis febrium Putridarum in genere.

Signa febriū putridarum. Calor febrili putridarum qualis.

PRimum signum, quo febres putridæ ab aliis febribus discernuntur, à qualitate ipsius caloris febrilis sumitur. Febrium enim putridarum calor mordacior est & acrior, quàm aliarum febrium, tactumque ita ferè afficit, sicut fumus oculos, aut res acris nares: & quidem inprimis in statu & augmento, in quibus febrium putridarum temporibus hoc signum ferè pro proprio & inseparabili haberi potest. In principiis verò accessionum & paroxysmorum calor non mox sese acris tactui offert, sed diutius manum immorari oportet, vt sentiatur calor, velut ex profundo emergens. Quoniam in principio accessionis

accessionis, dum accenduntur excrementa, calor quasi suffocatur, nec statim liberè foràs erumpere potest. Causa autem caloris acrioris in putridis est fuliginosum quoddam excrementum acre & mordax, è putrefactis humoribus elatum. Hoc enim cùm tenuior humoris putrescentis pars sit, etiam conditionem illius monstrat.

Hoc loco monet Argenterius, *lib. de febribus*, Cùm in ephemerâ ex inediâ aut vigiliâ, quibus corpus exsiccatur, probabile sit, calorem magis esse mordacem, quàm in pituitosâ putridâ: signum hoc tantùm esse verum, si vniuersum genus putridarum aliis generibus febrium comparetur, etsi in aliis generibus quædam reperiri possint, in quibus calor acrior sit, quàm in quibusdam putridis. Verumenimuerò nisi quælibet febris putrida, per hoc signum à qualibet febre ephemerâ vel hecticâ distinguatur, vix pro certo signo illud habendum; cùm tamen Galenus id appellet maximum. Ergo sciendum, vix calorem in ephemeris, vel hecticis posse esse tam acrem, in quibus à spirituum substantiæ tenuioris incendio, vel sine vlla causa continente, ex sola alteratione partium calor accenditur, quàm vbi ex humoribus putridis vapores ad ambitum corporis effunduntur. Et licèt humor aliquis sit frigidus, cum aliis comparatus: tamen vbi putrescit, ex putredine calidior eius pars erumpit, quæ calorem tam acrem in cute excitat, qualis in nulla ephemera animaduertitur.

2. Secundum signum, quod à causis petitur, est, quòd febres putridæ incipiunt sine causis procatarcticis. Quod signum est proprium, sed non inseparabile. Proprium quidem est: nam quotiescunque aliqua febris absque causa procatarctica & euidente incipit, hinc rectè colligere licet, esse febrem putridam: cùm ephemeræ omnes à procatarcticis causis incipiant; hecticæ verò cùm absque causâ procatarcticâ incipiunt, putridam febrem sequuntur; aliàs à procatarcticâ ortum habent. Inseparabile verò non est: quoniam aliquando corpus ita est ad putredinem dispositum, vt accedente leui aliqua occasione, & causâ externâ humores putredinem concipiant, & homo in febrem putridam prolabatur. Postquam enim causa procatarctica spiritûs inflammauit, calor ille humoribus communicatur, & putredo excitatur; vnde diariæ in putridas mutantur, aut etiam statim cum incendio spirituum putredo exoritur. Aliàs, & nisi corpus sit ad putredinem dispositum, magnam vim causæ externæ esse oportet, quæ putredinem gignere debet. Calor enim, qui putredinem excitare debet, maior sit oportet, & à vehementioribus causis excitatus.

Vrina febris putridarum quales. Tertium signum ex vrinis sumitur. Vrinæ enim in febribus putridis initiò aut crudæ sunt, aut certè obscuras coctionis notas exhibent; nisi ex ephemeris in putridas fiat transitus. Tunc enim vrinæ, quæ primùm apparent, coctæ sunt; quoniam separatio fit ab humore concocto & leuiter alterato. Atque hoc signum, si diuisim accipiatur, quælibet pars signum proprium, non tamen inseparabile exhibet. Proprium quidem signum est; quoniam tantùm putridis febribus competit, habere vrinas crudas, vt & obscurè coctas. In ephemeris verò quoniam Spiritûs inprimis afficiuntur, humores verò leuiter incaluerunt, & parum adeò à naturali statu recesserunt, cocta apparet in iis vrina: sicut & in hecticis, in quibus calor exiguus est, nec corruptio in humoribus. Neutrum autem horum signorum est inseparabile. Non enim competit omnibus febribus putridis, habere crudas vrinas, neque etiam omnibus, habere vrinas concoctas; sed in quibusdam sunt crudæ, in quibusdam parum coctæ. Si autem coniunctim sumuntur hæc signa, inseparabile signum constituunt, Etenim nulla datur febris putrida, in quâ non in principio appareat vrina cruda, aut obscurè cocta: & nisi in principio alicuius febris vrina cruda, vel parum cocta sit, licet inde concludere non esse putridam.

Pulsus febris putridarum quales. Quartum, Pulsus etiam febres putridas à reliquis secernit. Nam si pulsûs accidat compressio, seu contractio, & incipiente paroxysmo pulsûs fiant parui & inæquales: febris putridæ indicium est. Quod signum est proprium, sed non inseparabile. Inæquales autem fiunt pulsûs inæqualitate systematicâ, quando nimirum vna pulsatio est maior alterâ; quod accidit, tum ob facultatem grauatam, & oppressum calorem natiuum, tum ob viscerum obstructiones & confluxum humorum versùs interiora. Non autem inseparabile est hoc signum; cùm non in omnibus febribus putridis hoc accidat. Deinde in putridis systole est velocior, quàm diastole. Fuliginosa enim excrementa multa sunt, quæ expulsionem requirunt, & magis fuliginosorum excrementorum expulsio vrget, quàm refrigeratio: & nulla est febris, in quâ fuliginosa excrementa plus abundent, quàm in putrida. Et quidem id euidentiùs apparet in augmento; licèt etiam minimè obscurum sit in vigore, & initio accessionum. Nam in principio putridi illi vapores nondum copiosè attolluntur: in statu verò etsi adsit copia talium fuliginum, atque etiam contractio sit velox: tamen quia calor etiam tum valde intensus est, diastole quoque est velox, & ita systole non multùm diastolen superat.

Quintum signum putridæ febris est, cum rigore incipere; si nimirum non frigus & causa euidens præcesserit: quod signum etiam proprium est, sed non inseparabile. Proprium est, cùm neque diariis, neque hecticis competat cum rigore incipere. Nam cùm rigor ortum habeat à motu materiæ acris & mordacis per partes sentientes: neque in ephemeris, neque in hecticis id accidit: nisi forsan in ephemeris refrigeratio nimia, quod in iis, qui per niuem iter fecerunt, accidit, aut similis causa præcesserit. Non tamen est inseparabile hoc signum, cùm non omnes putridæ cum rigore incipiant; quod in Synochis putridis euenire solet.

Sextum signum putridæ febris est ἐπιπαροξύνειν, id est, aliquas inuasiones & insultûs habere, ac per accessiones repetere. Signum hoc etiam est proprium: Nam nulla alia febris reditûs, atque accessiones habet. Non tamen inseparabile est hoc signum, neque omnibus febribus putridis competit, vt suo loco dicetur.

Tandem etiam ex aliis signis febris putrida ab aliis discernitur. Nam si aliquod symptoma adsit, quod speciei alicui febrium putridarum proprium est, tunc & febris putrida in genere, & etiam species eius significatur. Exempl. gr. Si calor vrens, sitis magna & intolerabilis adsit: non solùm febris putrida in genere, sed & species eius, scilicet febris ardens, significatur. Ita si lingua arida, vel nigra sit, delirium, aut simile quid adsit: febris putridæ indicium est. Et talia signa putridæ febris in genere signa sunt propria, sed non inseparabilia; speciei autem propria & inseparabilia; cùm non omni putridæ competant, sed certæ eius speciei.

Febris putridæ cognitio. Vt verò hæc omnia in summam quasi colligamus, si Medicus ad febricitantem vocatus fuerit, primò sciscitari poterit, an febris cum rigore inuaserit. Nam si cum rigore inceperit, signum est febris putridæ: modò non ab externo frigore, aut destillatione rigor ortum habeat. Deinde etiam videndum, quid post insultum febris acciderit, an vomitus, an simile aliquid, quod febrem humoralem & putridam arguit. Præterea attendendum, vbi febris desinit, quomodo desinat, an cum sudore, vel aliâ excretione,

&

& an finito paroxysmo æger ab omni febrili accidente liber sit. Quæret etiam ex ægro, an præcesserit aliqua causa externa vel euidens. Nam si nihil tale præcesserit, iam suspicio de febre putridâ est; quæ magis confirmabitur, si æger ad febrem putridam fuerit dispositus, ob plenitudinem aut cacochymiam, somnúmque habuerit præter solitum longiorem, aut profundiorem, capitis aut totius corporis grauitatem senserit, hypochondria tensa habuerit, deiectámque appetentiam, vel alia symptomata, quæ prauitatem aut copiam humorum in corpore arguunt; si item vita anteacta & diæta præcedens talis fuerit, quæ malos humores cumulare, corpúsque ad putredinem disponere potuerit: si alia quoque signa, quæ ex colore corporis & aliunde petuntur adsint, quæ in corpore malos humores abundare arguunt. Hinc Medicus pulsum tanget; quem si compressum, inæqualem, aut velociorem in systole, quàm diastole reperiat, aut duriorem; modò non de hecticâ sit suspicio; indicio est, febrem adesse putridam. Quod manifestius fiet ex caloris qualitate; si scil. acrior & mordacior sit, quàm in reliquis febribus esse solet. Tandem & vrinam spectabit Medicus, & an cruda sit vel parùm cocta, vel integras coctionis notas exhibeat, videbit; ex quo de febris genere facilè erudiri poterit. Vbi de febris genere erit certior, postea etiam de specie cognoscendâ erit sollicitus; id quod ex peculiaribus cuiusuis febris signis & naturâ discet: de quo suo loco.

CAPVT IV.

De curatione febrium putridarum in genere.

Indicationes in febre putridâ. FEbres putridæ inter reliquas frequentissimæ sunt, nec periculo omnes vacant: ac propterea maximè necessarium est, eas curandi methodum Medico esse notissimam. Cùm verò putridæ febres ex eorum morborum genere sint, quæ cum suis causis conjunguntur: facilè hinc patet, omne indicationum genus in putridis febribus locum habere; vitalem scilicet, præseruatoriam ac curatoriam. Et propterea febris putrida, vt morbi fientes & cum suâ causâ complicati, minùs simplicem, sed mixtam, magis operosam ac difficilem curationem requirit, & aliud φυλάξεως, aliud θεραπείας gratiâ est faciendum, & omnes indicationes tum curatoriæ, tum præseruatoriæ diligenter sunt perpendendæ: quando, vt Galenus, 11. *meth. med. cap.* 2. scribit, si vel vnam earum prætereat Medicus, ad portionem tum magnitudinis illius, tum facultatis, curatio claudicabit. Cùm verò, vt Galenus, 11. *meth. med. cap.* 2. *&* 10. scribit, vt præsidia morbo cum causâ suâ complicato inueniantur, per ἀνάλυσιν causarum indicationes quærendæ sint, & duo omnino agenda; Primò, sumpto initio ab affectu ipso præter naturam, omnes causæ, continuo, quo sese consequuntur, ordine inuestigandæ sint; Postea verò ab eo, quod in resolutione causarum vltimum est, in curatione ac remediorum inuestigatione inchoandum: etiam nobis in putridarum febrium curatione faciendum, & proinde breuiter omnis series causarum febris putridæ breuiter repetenda & ob oculos ponenda, vt postea singulis propriam ac conuenientem contrarietatis rationem opponamus.

Febris putrida, quia est calida intemperies totius ex vaporibus putridis cordi communicatis, & hinc in totum corpus dispersis orta, quatenus talis, duo indicat. Primò, quatenus intemperies calida, refrigerationem; Secundò, quatenus ille calor à vapore putrido calido, vt causâ continente, pendet, eius remotionem postulat. Cæterùm quia vapores putridi à materiâ putrescente dependent; non tolli possunt, sicut nec inde orta intemperies calida, nisi sublatâ putredine. Putredo tolli non potest, nisi sublatâ eius causâ. Et quidem in putredine duo spectanda sunt: Primùm vt pars, quæ corrupta est, tollatur: Deinde vt prohibeatur, ne reliqua putredinem concipiat: atque alij humores porrò non corripiantur, quod fieri non potest, nisi sublatâ causâ putredinis, si illa sit præsens. *Putredo quid indicet.* Putredinis autem causam plerique hoc loco solam transpirationem prohibitam, & quidem ab obstructione, ponunt. Vnde plerique curationis febrium putridarum quatuor scopos esse volunt: Febrem, putredinem, prohibitam transpirationem, & obstructionem. Et verum quidem est, frequentem putredinis causam esse prohibitam transpirationem. Nam cùm ea putrescant, quæ calida & humida sunt, neque perflantur, neque ventilantur; sed in calido & humido loco manent: hinc facilè patet, in animalibus promptam putredinis causam prohibitam esse transpirationem. Etenim cùm natura ob caloris natiui conseruationem instituerit respirationem, arteriarum pulsum, & totius corporis διαπνοὴν, vt calor ventilari & halituosa excrementa difflari & dissipari possint: si illa transpiratio impediatur, & calidum effluuium retineatur, natiuum calorem suffocari necesse est. In cuius caloris locum succedit in omnibus rebus humidis quidam calor præternaturalis, quo res tales humidæ corrumpuntur & putredinem concipiunt. Hæc, inquam, euidens putredinis causa est, quam idcirco non pauci Medici etiam pro vnicâ in putridis febribus causâ agnoscunt. Verumenimuerò si rem diligentiùs perpendamus, vnius huius causæ consideratio non sufficit, & in febrium putridarum curatione, sæpe etiam ad alios scopos, quàm solam transpirationem prohibitam, aut obstructionem respiciendum.

Putredinis causa. Ergo ne quid mancum in hac doctrinâ relinquatur, causas omnes, quas suprà proposuimus, in conspectu habere oportet, vbi diximus, in putredinis generatione in corpore humano, & ipsam materiæ dispositionem & efficientem causam considerandam esse. Nam primò si humores internum aliquod vitium, aut quasi ad putredinem propensionem habeant, satis causarum, in quocunque etiam corpore, inuenient, vt putredinem concipiant. Vitia autem humores ob plures causas concipiunt, vel ex ciborum ipsorum, qui assumuntur, qualitate malâ & constitutione, vel ex partium coctioni & gubernationi humorum dicatarum vitio, ob quod etiam humores corrumpuntur & inquinantur. Pertinet huc plenitudo, quoad vires appellata. Cùm enim illam natura regere non possit, relicti sibi humores tandem corrumpuntur & putredinem concipiunt. Pertinent huc omnia etiam ventriculi, hepatis & aliarum partium vitia, ob quæ, etsi libera sit in corpore transpiratio, & humores qui ad corruptionem procliues sunt, faciliùs putredinem concipiunt & boni etiam corrumpuntur.

Inter causas efficientes verò, quæ & vitiosis humoribus, vt putredinem faciliùs concipiant, occasionem præbent & humores etiam bonos corrumpere possunt, est primò, vt dictum, prohibita transpiratio. Hæc rursum suam causam habet meatuum corporis occlusionem. Meatuum occlusio, etsi in partibus internis solùm ab obstructione pendeat: tamen in partibus externis fines vasorum non solùm obstrui, verumetiam constringi & condensari possunt. Ergo alia hîc indicatio oritur, meatuum nimirum apertio seu obstructionis, vel constrictionis amotio. Eius rei rursum variæ causæ habentur. Obstructio pendet, vel à copiâ, vel à crassitie & lentore humorum: constrictio & condensatio fit, vel à frigore aut re aliquâ externâ astringente, vel à causâ valde exsiccante.

Atque obstructio, quæ ex copiâ fit, non semper ortum habet ab humorum in toto corpore abundantium copiâ, verùm etiam accidere potest, vt in partem, vel impellatur, vel attrahatur humor; & vel ob vehemens exercitium & motum, vel balneum, vel iram aut alios animi affectûs, vel vini generosi potum, vel diuretica, humores in aliquam partem confertim irruant. Deinde, præter transpirationem prohibitam, & ea quæ calorem naturalem euocare, præternaturalémque excitare possunt, putredinem accendunt, vt sunt febres Ephemeræ, aliæque causæ humoribus calorem præternaturalem inducentes. Tandem rerum putridarum occursus huc pertinet, quarum vi partes & humores putridi bonos humores corrumpunt. Hoc modo videmus in pestilente constitutione, licèt corpus perspirabile sit, ex hausto veneni seminio humores corrumpi. Hoc modo aliæ febres contagiosæ inducuntur. Hoc modo, seu partes, seu humores in corpore putridi & corrupti alios etiam bonos humores corrumpere possunt. Vnde Hippocrat. 2. *aphor.* 12. Quæ in morbis post crisin relinquuntur, recidiuas facere, scriptum reliquit; & quod in intermittentibus post paroxysmum in corpore remanet inquinamentum, humores alios corrumpendo noui paroxysmi causa est. Et quod aër pestilens & venenatum contagium potest, idem etiam putrefacientia medicamenta præstare valent.

Ex quibus omnibus cùm satis pateat, plures in febribus putridis causas occurrere, ad plures etiam scopos in curatione respiciendum, & singulæ causæ per sua contraria conuenienti modo amouendæ sunt: atque ita plura sæpe in febribus putridis Medico peragenda sunt: sanguis euacuandus; humores vitiosi expurgandi; materia putrescens & obstruens nonnunquam ventilanda, refrigeranda & exsiccanda; crassa attenuanda, extergenda: præternaturalis humoris generatio, causarum ablatione, impedienda, calefacta & debilitata refrigeranda & roboranda.

Indicationes in febribus putridis.

Cùm autem omnia simul exequi non liceat, & vt Galenus, 11. *Method. med. cap.* 16. docet, illud, quod in ἀναλύσει causarum vltimo loco inuentum, in curatione primo loco exequendum sit: etiam in curatione cuiuslibet febris putridæ ab eo inchoandum, quod in ordine causarum vltimum est; verbi gratiâ, materia quæ obstructionem facit, seu sanguis seu alius humor, euacuetur. Nam cùm febris non possit tolli manente putredine, illius causâ; neque putredo prohibitâ transpiratione; neque hæc, præsente obstructione vel astrictione, aut condensatione meatuum: patet hinc, causas illas prohibitæ transpirationis tollendas esse. Cùm autem obstructio partim facta sit, partim futura: frustra in eâ, quæ facta est, tollendâ laboratur, nisi antea ea, quæ futura est, prohibeatur. Licèt enim eos humores, qui obstructionem faciunt, tollere conetur Medicus, atque etiam obstructionem liberet: tamen frustra laborabit, si alij humores rursum affluunt, iterúmque obstructionem faciunt. Itaque res omnis eò redit, vt materia abundans primò tollatur, & obstructionis generatio prohibeatur. Idem etiam in aliis causis agendum.

Scopi in febribus putridis.

Atque vt in summam hæc concludamus, Is rectissimè febres putridas curauerit, qui euidentes causas omnes, si aliquæ quæ morbum augere possunt, præsentes sint, remouerit. 2. Rectam victûs rationem morbo isti conuenientem instituerit. 3. Causam antecedentem, & quicquid in corpore est, vel sanguinis superflui, vel vitiosorum humorum, priùs, si opus fuerit, ad excretionem præparatum, per conuenientia loca, vel venæ sectione, vel medicamento purgante, vel vtroque auxilio euacuauerit. 4. Obstructiones, si quæ ad sunt, soluerit, vel quocunque alio modo transpirationem & humorum ventilationem corpori liberam reddiderit. 5. Partium vitiosos humores generantium ac suppeditantium, aut humores acceptos corrumpentium vitia emendauerit. 6. humores ipsos corruptos atque inemendabiles, si qui supersint, nisi natura id præstiterit, aut præstitura sit, è corpore euacuauerit, aut si corrigi possint, correxerit. 7. intemperiem corporis & humorum correxerit; putredini restiterit, & partes tandem intemperie ac materiâ febrili debilitatas ad naturalem temperiem reduxerit ac roborârit.

Prognostica.

Prognostica febris putrida.

Indicantibus & scopis hoc modo propositis, proximum iam est, vt Medicus perpendat, an omnibus hisce indicationibus possit satisfacere: quod colliget ex comparatione febris & causarum eius cum viribus ægrotantis; verbi gratiâ, si obstructiones sint multæ & pertinaces, putridi humores plurimi, putredo magna, febris vehemens, inprimis si sit continua: vires verò ægri sunt debiles, ætas puerilis vel senilis, habitus corporis iam extenuatus: facilè hinc concludere potest Medicus, vel difficulter, vel nullo modo Indicationibus satisfieri posse. Quapropter etsi spes planè abiicienda non sit, neque æger deserendus; & præcipuè in acutis prædictiones incertiores sint, tamen prognostico se munire debet. Si verò contrario modo sese res habeat, salutis spes superest; & propterea de particularibus remediis, quibus scopo cuique satisfaciat, cogitatio suscipienda.

Atque in hac cogitatione vires, febris, & causa febris conferenda sunt. Nam si indicationes ab iis sumptæ inter se conueniant, promptè & sine cunctatione, id quod indicatur, exequi licet: vt pote si coniiciamus, remedia causæ & febri tollendæ necessaria, vires ferre posse, sine morâ id expediendum: si verò inter se pugnant, ea indicatio præferenda, cuius maior est dignitas. At maxima dignitas est virium; cùm sine vitâ nec sani esse possimus. Si ergo, verbi gratiâ, vacuatione sit opus; vires autem extremâ imbecillitate laborent: non licet id, quod causa morbi postulat, exequi, donec æger aliquid roboris acquisiuerit, vt sine insigni læsione vacuationem sustinere possit. Ita & causam & morbum inter se conferre oportet. Et licèt putredinis, vtpote, quæ febris causa est, prima sit habenda ratio, interim nec febris planè negligenda. Ac si quæ febrem extinguunt & quæ causam tollunt, consentiant; sine morâ id, quod vtriusque consensu indicatur, expediendum. Sin verò febris sanatio causam sit auctura; aut quæ causam tollere valent, febrem augere apta nata sint: diligenti circumspectione opus est. Ac tum ad tria capita Medico respiciendum, ac perpendendum. 1. Febris an sola curanda sit, neglectâ causâ. 2. An causa oppugnanda neglectâ febre. 3. An magis quidem ad alterum horum attendendum, & alteri medicamenta plura adhibenda, ita tamen, vt alterum planè non negligatur.

An febris vel causa potior ratio in curatione habenda.

Primam quæstionem quod attinet, plerumque quidem neglectâ causâ febrem curare non licet; cùm si præsidia, quæ febrem oppugnant, causam augent adhibeantur, hac ratione nec generationem eius inhibere, nec magnitudinem imminuere liceat; & plerumque maior vis causæ sit, quàm morbi. Si tamen aliquando accidat, vt tanta sit febris magnitudo, vt nisi ipsi occurratur, præsentem perniciem afferat: tunc necessarium est, ad febrem primùm respicere, causâ quasi neglectâ; deinde ad causam etiam tollendam accedere. Quam sententiam proposuit Auicennas, *libro* 4. *fen.* 1. *tr.* 2. *capite* 7. *Sciatis*, inquit, *quòd febris quandoque est tanta vehementia, vt non liceat vti regimine causæ, sed indigeat extremâ refrigeratione.*

De secundâ verò quæstione distinctio est obseruanda. Nam si intolerabilis ægro sit calor, cauendum, ne

ne per ea, quibus cauſam tollimus, febris augeatur. Ita enim cum cauſâ hominem ſuſtulerimus. Quapropter cùm aperientia, & alia medicamenta cauſæ oppoſita plurima ſint calida, ea eligenda, quæ citra inſignem calefactionem, quod opus eſt, præſtant: ſi verò febris adeò remiſſa ſit, vt quo tempore aduersùs febrem pugnamus, vires nullam interim jacturam pati poſſint, licet aduersùs cauſam ſolùm pugnare.

Tertius modus tutiſſimus eſt, cùm ſcilicet ad alterum plus curam dirigimus, ita tamen vt alterum non negligamus. Plerumque autem, vt dictum, major vis cauſæ eſt. Itaque hoc ſemper, & in febribus putridis, & aliis morbis attendendum, vt remedia, quæ morbi gratiâ adhibentur, cauſam eius non augeant.

CAPVT V.

De Venæ ſectione.

An in omni febre putrida vena ſit ſecanda?

SEd cùm de his omnibus in ſpecie agendum ſit, à venæ ſectione initium facere placet. Galenus, 11. *meth. med. cap.* 15. hoc axioma quaſi propoſuit: *Saluberrimum*, inquit, *eſt in febribus venam incidere, non continentibus modò, verùm etiam aliis omnibus, quas putreſcens humor concitat: vbi præſertim nec ætas, nec vires prohibent*. Eiúſque rationem ſubiungit hoc modo: *Leuata namque, quæ corpus noſtrum regit, Natura, exoneratáque eo, quo veluti ſarcina premitur, haud ægrè, quod reliquum eſt, vincet. Itaque proprij muneris haud oblita, & coquet, quod concoqui eſt habile, & excernet, quod poteſt excerni*. Quam ſententiam plurimi fundamenti loco ponentes, in omni omnino febri putridâ, ſi naturæ vires, & ætas id permittant, venam aperiendam cenſent.

Verùm cùm iidem facilè agnoſcant, non in omni putridâ febre ſanguinem abundare, nec ob ſanguinis abundantiam venæ ſectionem requiri: alij alias cauſas recenſent; cur in febre putridâ, in qua nulla eſt ſanguinis abundantia, nihilominus venæ ſectione opus ſit; quas poſtea recenſebimus. Alij contrarium ſtatuunt, & ſi vel humores bilioſi, vel pituitoſi, aut ſeroſæ humiditates abundent, venæ ſectionem non conuenire ſtatuunt, & ſolùm in febribus cum plenitudine ſectione venæ vtendum, in cacochymiâ verò ab eâ abſtinendum ſuadent.

Verùm cùm pluribus hac de re in vtramque partem diſputare authores ſoleant, omnia hoc loco recenſere operæpretium non eſt: ex ipsâ potiùs rei naturâ & fundamentis, quid hac de re ſentiendum ſit, inquiramus. Atque vt hinc faciamus initium, ſanguinis vitio conuenire ſanguinis euacuationem, ipſa indicationis ratio, & lex contrarietatis dictat. Verùm cùm & plura ſanguinis vitia eſſe poſſint, & plures ſanguinem euacuandi modi; poſſitque ſanguis non ſolùm per venæ ſectionem, ſed etiam cucurbitulas, ſcarificationes, hirudines, & aliis modis euacuari: non cuilibet ſanguinis vitio venæ ſectio conuenit, ſed cùm inter affectûs præter naturam & remedia proportio requiratur, venæque ſectio, vt & purgatio, magnum remedium ſit: non niſi à magno ſanguinis vitio venæ ſectionem indicari, planum eſt.

Sanguinis euacuationẽ quid indicet.

Venæ ſectionẽ quid indicet.

Cùm autem ſanguinis plura ſint vitia poſſitque is quantitate, qualitate & motu peccare: videndum, cuius ratione in febribus putridis venæ ſectio conueniat. Primùm quidem ſi adſit ſanguinis abundantia, viréſque id ferant: venam aperiendam eſſe, nullum dubium, eſt. Sed cùm ſæpe accidat, vt nulla inſignis adſit in eo corpore, quod febre corripitur, ſanguinis abundantia, quæritur: An & tum, & quam ob cauſam, ſanguinem ſectâ venâ euacuare liceat. Atque hîc primo loco occurrit illa quæſtio; *An etiam ob cacochymiam tollendam, vitioſóſque humores in venis ſanguini permixtos, venam aperire liceat*: de quo non leuis hodie inter Medicos agitatur controuerſia.

An cacochymia vena ſectione tollatur?

Negantium rationes.

Primò qui negant in cacochymiâ venam ſecandam eſſe, nituntur illo communi Medicorum decreto: ſanguinis vitium venæ ſectione; cacochymiam purgatione tollendam eſſe. Atque iſtud axioma, & rationibus & authoritate ſtabiliunt. Nam ſi in cacochymiâ venæ ſectio adhibeatur, indicationis naturam ſubuerti aiunt. Etenim ſi cacochymia in venis contineatur, Medici intentio eſt, eam tollere, non verò ſanguinem, qui non peccat. At venæ ſectio non illum ſolum humorem, qui peccat, ſeorſum, ſed omnes confuſos euacuat. Purgationis verò munus eſt, vitioſos ſanguini permixtos humores expurgare. Itaque ſi venæ ſectione cacochymiam tollere conamur, eos humores euacuamus, qui euacuandi non ſunt: imò maior quantitas humoris boni, quàm peccantis euacuatur. Atque idipſum pluribus in locis docuit Galenus, è quibus ſaltem duo proferemus. 2. *aph. com.* 8. hæc habet: *Non hoc tantùm loco, ſed in aliis quoque ſuis ſcriptis Hippocrates, cùm iuſtâ proportione inter ſe omnes humores aucti ſunt, ſanguinis detractione auxilium ferre ſtudet. Cùm verò ex iis vnus aliquis redundat, ipſi purgando conueniens medicamentum exhibet*. Et 4. *meth. med. cap.* 6. *Quod ipſum, qui redundat, ſuccum vacuandum eſſe Hippocrates ſuadet, aliàs ſanguinis detractionem adhibebis, cùm ſcilicet, is vincit; aliàs pharmacum, quod ad bilem vel flauam, vel atram, vel pituitam educendam vim habet, dabis.*

Affirmantiũ rationes.

Contrà plurimi, qui etiam ad cacochymiam euacuandam ſectionem venæ adhibendam eſſe putant. Fernelius quidem, *libro* 2. *meth. med. capite* 4. ſuam ſententiam his verbis exponit: *Simplicem venarum cacochymiam ſectâ venâ minuere, tutum eſt ac vtile; copia tamen ac virium ratione ſuſceptâ. Licèt enim, dum in hac vena ſecatur, omnes humores æqualiter prodeant, & vna eademque, ac antea, reſtet humorum proportio, quoniam tamen detractâ oneris portione, quo natura premebatur, vires nihilo imbecilliores, ſed alacriores plerumque euadunt, quod reliquum eſt, faciliùs ferunt, minoréque negotio domant atque conficiunt*. Et *ibid. capite* 15. *Quorum morborum cauſa eſt plenitudo, aliáue humorum labes in vaſis, ea incipientibus illis, mox ſectâ venâ ſubmoueri debet. Hoc enim pacto quicquid morbi in poſterum gignendum eſt, prohibebitur; quicquid verò genitum & procreatum iam eſt, faciliùs natura concoquet, euincet atque profligabit.*

L. Botalli de vena ſectione opinio.

Imò ſunt nonnulli, qui vulgatam illam ſententiam, quâ plethoræ deberi venæſectionem, purgationem verò cacochymiæ, ſtatuitur, & à veritate eſſe alienam & pernicioſam ſtatuunt: inter quos princeps eſt Leonhartus Botallus quo vix, opinor, vllus in mittendo ſanguine fuit audacior. Is, *libro de Cur. per ſanguinis miſſionem cap.* 8. pluribus defendere conatur, in cacochymiâ neceſſariam eſſe ſanguinis miſſionem. Nam, ſi cacochymia in totum corpus diſpergitur, & in omnibus venis totius corporis continetur: alio modo, quàm venæ ſectione, tolli non poteſt. Nam ſtultum eſt, ait, credere, id fieri poſſe alui excretione: ſtultius etiam, vomitu & vrinarum ductione. Non enim ab artubus ad dicta emiſſaria humorum regreſſus conceditur; niſi in lethalibus euacuationibus. Itaque proüt in variis locis hæret cacochymia, è variis partibus euacuandam cenſet: venæ ſectione eam, quæ in venis continetur; cutis ſcarificatione; aut ſudoribus, aut inſenſibili tranſpiratione, eam quæ cuti adhæret; alui excretione, quæ circum viſcera eſt ſita; vomitu, quæ ventriculum; vrinis, quæ renes; exſcreatu, quæ pulmones aggrauat, tollendam opinatur. Tandémque concludit, cacochymiæ æquè ſanguinis miſſionem, imò magis, quàm purgationem, conferre; cùm ſit redundantia vitioſi humoris in venoſo

genere existentis, quæ nullâ viâ commodiùs, quàm venâ sectâ educi possit.

Variæ authorum sententia de causâ, ob quam in omnibus febribus putridis sit sanguis mittendus.

Non multum ab hac opinione in febribus curandis absunt alij recentiores, qui in omni putridâ febre venam secandam censent. Alij tamen aliam eius rei causam afferunt. Aliqui ideò venam in febribus putridis aperiendam esse putant, quòd Galenus, *l. de curat. per sang. miss. c.* 9. & alibi scripsit: sanguinem esse detrahendum, si morbus sit magnus, ætas florens, & virium robur. Cùm enim febris putrida omnis, morbus magnus sit, modò ætas & virium robur consentiant, venam aperiendam esse existimant.

Alij venæ sectionem pariter & purgationem à magnitudine morbi indicari statuunt; delectum autem, & vtrum horum duorum vsurpandum sit, ex vnis præcipuè viribus æstimandum esse docent, & id eligendum, quod præter vtilitatem, quam confert, faciliùs tolerabitur. Tunc autem conferet & faciliùs tolerabitur, si talis perficiatur euacuatio, qualem fieri oportet, iuxta illud Hippocratis, 1. *aph.* 2. *Vasorum inanitio si talis fiat, qualis fieri debet, confert & bene tolerant: sin minus, contra.* Qualis autem fieri debeat, inde æstimandum putant, si præsente vel imminente morbo magno consideretur, vtrùm maior sanguinis, quàm cæterorum humorum, præsertim vitiosorum, sit redundantia. Nam in maiore sanguinis copiâ, quantum ad hanc attinet, venæ sectio magis, purgatio verò minùs tolerabitur: redundantibus autem cæteris humoribus, purgatio, quantum in ipsis est, meliùs; venæ sectio autem minùs commodè feretur. Hanc tamen sententiam ita limitant, vt non statim sanguine exuperante phlebotomiæ, cæteris autem redundantibus humoribus purgationi locus dandus sit. Etsi enim, quod ipsorum redundantiam attinet, id quidem sic fieri oportebat: quia tamen nonnunquam aliud quid interuenire solet, quod impediendi huius operis vim habeat, limitatione opus esse putant. Atque eam tradidisse Hippocratem, 1. *aph.* 22. dicunt, cùm crudos humores in principiis, nisi turgeant, nunquam purgandos esse præcipit. Etenim cum vi huius aphorismi crudos humores in principio purgare non liceat; nihil verò obstet, quò minùs tunc venæ sectio instituatur: per tales ægritudines sæpenumerò venæ sectionem purgationi præferendam, atque in eius locum substituendam esse, tanquam ea non minùs vitiosi succi, quàm sanguinis copiâ duntaxat peccantis euacuatorium præsidium sit. Atque id ipsum Galenum 9. *meth. med. cap.* 11. docuisse ferunt, cùm ita scribit, *Quoniam vena sectio sanguinis euacuandi causâ adhibetur, sanguis autem naturæ vtilis, vtique probè hanc administrare conueniet, sic, vt quod naturæ inutile sit, emittat. Fit autem sanguis naturæ inutilis bifariam: vel cùm propriam qualitatem ad vnguem non seruat, nec ampliùs nutrire, sicut priùs cùm vtilis esset, potest; vel ita multitudine creuit, vt aut vires premat, aut tum venas, tum arterias vel distendat, vel rumpat, vel obstruat.*

Sunt præter hos & alij, qui & ipsi, etsi sanguis non abundat, in omnibus febribus humoralib. seu putridis sanguinem mittendum censent: sed alij aliam huius rei causam afferunt. Nonnulli refrigerationis seu ventilationis gratiâ mittendum sanguinem putant; & nunc quidem copiosiùs, nunc parciùs, quò febris fuerit intensior vel mitior. Alij hanc causam afferunt, statuúntque, quòd sanguis peccare possit, vt causa sine quâ non: vnde venæ sectione via ad exhibitionem pharmacorum purgantium paranda sit. Nam cùm purgantia plerumque ex venis, aut plenioribus, aut obstructis nihil trahere aut pellere citra maximum incommodum possint; præterea purgatio institui sine corporis calefactione non queat: sanguinem priùs imminuendum putant, vt & corpus fluidum atque ad purgationem paratum reddatur, & ne sanguis incalescat & corrumpatur. Imò non solùm ob purgationem exhibendam, sanguinem euacuandum nonnulli putant: verùm & ob medicamenta aperientia, attenuantia, incidentia & abstergentia, si vsurpanda sint, quæ non tutò sine sanguinis euacuatione adhiberi possint.

Tandem sunt & alij, qui sanguinem mittendum censent, quatenus peccat ratione causæ adiuuantis, quatenus scilicet in periodo febrium ad focum & partem imbecillam confluit: & tunc sanguinem reuulsionis gratiâ mittendum putant.

Controuersiæ decisio.

Ex hac controuersiâ satis perplexâ, vt nos expediamus. Primò istud notandum, venæ sectionem non esse vnum aliquod indicatum, quæ certo indicanti ex contrarietatis lege opponatur, sed esse materiam remedij, quæ pluribus indicationibus vtilis sit. Nam cùm vnum non nisi vnum indicet, venæ sectio verò diuersis vitiis occurrat: vnum etiam indicatum, quod ab vno aliquo indicante suggeratur, non erit, sed potiùs materia diuersorum indicatorum.

Venæ sectionis vsus.

Vsus autem quos habet venæ sectio, si consideremus, generalis vsus venæ sectionis est, humorem quemcunque in venis obuium euacuare. Is autem rursus in plures distribui potest. 1. enim humores in venis contentos euacuando imminuit. 2. Impetum quendam iis conciliare & ad varias partes mouere potest. 3. Denique per accidens refrigerat.

Venæ sectio sola cacochymiam omnē non tollit.

Deinde cùm, vt iam dictum, primus venæ sectionis vsus sit humorem quemcunque in venis obuium euacuare, & iam in controuersiâ positum sit, cuius humoris, an sanguinis solius, an verò aliorum etiam euacuandorum gratiâ eam instituere liceat: sciendum, omnino istas ex contrarietatis lege toties à Galeno propositas, & ab aliis Medicis repetitas indicationes; sanguinis abundantiæ, sanguinis imminutionem; cacochymiæ præsenti purgationem deberi, nullo modo reiiciendas aut confundendas esse. Neque enim licet alteram alteri pro libitu substituere, cùm sanguinem abundantem nec purgante medicamento, quale etiam nullum datur, imminuere; nec cacochymiam in venis, sanguine emisso, totam eximere possibile sit, nisi totus sanguis simul profundatur. Etenim phlebotomia non sinceros humores vitiosos sed sanguini bono permixtos euacuat, & sola nunquam omnem cacochymiam tollit. Licèt enim, vt mox dicetur, aliquid cacochymiæ tollendæ inseruire possit venæ sectio: eam tamen totam non tollit; sed opus est, vt quæ superest pars maxima per venas omnes dispersa, nisi à naturâ sponte euacuetur, purgantibus medicamentis, vt conueniente & proprio remedio, tollatur. Venæ sectio verò abundãtiam sanguinis, quæcunque ea sit, sola tollere potest.

Venæ sectio aliquando in cacochymiâ vtilis.

Terriò, etsi autem ita sit, vt sanguinis abundantiæ tollendæ principaliter debeatur sanguinis missio, & cacochymiæ purgatio: aliquo modo tamen cacochymiæ in venis contentæ & sanguini permixtæ inseruire potest venæ sectio; præsertim cùm purgatio illa, quæ è venis humores prauos elicere potest, non semper tutò in principiis febrium institui possit; venæ sectio autem tunc rectè locum habeat. Cùm enim in venis sanguis & reliqui humores vitiosi, cùm adsunt, confusi sint, apertâ venâ cum sanguine vitiosi illi humores simul effluunt. Et licèt aliquid boni sanguinis simul cum humoribus vitiosis euacuetur: illud tamen non modò ægro non nocere; imò sæpe & prodesse potest. Nam ita Natura aliquâ oneris parte leuatur, vt humores reliquos vitiosos feliciùs concoquere & elaborare, & postea, vel sponte vel medicamentis adiuta, euacuare possit. Quamuis etiam sanguinis copia, quæ adfuit, antequam æger in morbum incideret, illi oneri non erat: tamen cùm à morbo & calore febrili æger debilitetur, fieri potest, vt illa mediocris etiam copia ægrum oneratura sit. Et videmus ipsam naturam

naturam in hæmorrhagiis criticis cum vitioſis humoribus non parum de bono ſanguine ſæpe effundere. Accedit his & illud: quòd natura in febribus plerumque non exiguam portionem materiæ vitioſæ ad extrema & ad maiores illas ſubcutaneas venas propellere ſolet. Vnde videmus plerumque primâ vice ſanguinem deteriorem effluere, & poſtea meliorem ſequi. Hinc quoque ſi animaduertamus primo loco ſanguinem vitioſum, & qui peccat, effluere, largiùs ſanguinem euacuare licet: parciùs verò (niſi plenitudo adſit) ſi ſanguis bonus primùm effluat. Id quod Gal. docuit 1. *ad Glauc.cap.*11. de curatione quartanæ ita ſcribens: *Si venâ inciſâ, is, qui fluit ſanguis, niger videatur & craſſus, audaciùs mittendus eſt: quòd ſi flauus aut tenuis appareat, ſtatim ſupprimendus.* Toti tamen cacochymiæ è venis tollendæ inſeruire non poteſt venæ ſectio, ſed id, niſi à Naturâ fiat, medicamentis perficiendum.

Quando vena ſectio in febribus locum habeat. Ex quibus patet, vt hæc omnia in ſummam contrahamus, in quibus febribus venæ ſectionem euacuationis gratiâ adhibere liceat; nimirum in iis, in quibus, vel ſanguinis plenitudo adeſt; vel in quibus cacochymia ſanguini in venis permixta eſt. In quibus verò cacochymia non in venâ cauâ eſt, ſed in primis viis maximâ ex parte hæret, neque adeſt ſanguinis abundantia, abſtinendum à venæ ſectione; cùm illa nihil de cauſâ febris tollere, verùm etiam, ſiniſtrè inſtituta, vitioſa è primis viis in communes rapere, ſanguinémque bonum inquinare, aut è febre intermittente continuam facere poſſit. Si tamen ſimul cum illâ cacochymiâ, quæ in primis viis eſt & febrem excitat, plethora adſit, quod ex vrinis craſſis, & permanente aliquo poſt febrem calore, cognoſcitur; aut vnà cum cacochymia in venis ſanguis abundet, vt in cachecticis fieri ſolet: ſanguinem detrahere venâ ſectâ licet. Non rarò enim accidit, vt ex ſuppreſſâ aliquâ euacuatione ſanguinis copia, calore natiuo oppreſſo, in cacochymiam degeneret; quod fit ſæpe in Cachexia: atque tum ſi in tale corpus febris incidat, venam aperire licet.

Atque ex his, quæ poſteriore loco diximus (ſcilicet de iis febribus, in quibus cauſa in primis viis hæret) facilè apparet, cur Galenus, *lib.*1. *ad Glauc.* de cur. febr. intermitt. ferè mentionem venæ ſectionis non fecerit, & in tertianæ exquiſitæ curatione, ne verbo venæ ſectionem nominârit; in eâ verò, quæ notha eſt, niſi oporteat, ſanguinem mitti noluerit; atque cur in quartanâ ſanguinem non euacuandum cenſuerit, niſi niger & craſſus is effluxerit.

Loci Galeni ex 11.m.m. c.15. explicatio. Ex iiſdem facilè locus Galeni in principio allegatus, *è libr.*11.*meth. med.cap.*15. explicari poteſt. Neque enim tàm vniuerſale eſt illud axioma, vt in omnibus febribus putridis ſanguinem mittere ſimpliciter præcipiat; neque tam ſtrictè accipiendum, vt non niſi plethorâ præſente locum habeat. Ipſa enim cauſa à Galeno addita, ſatis axioma iſtud determinat & explicat. Quoties enim natura ab humoribus in venis contentis, ceu onere grauatur, venam aperire vtiliſſimum eſt. Humores autem illi, qui naturam grauare poſſunt, non ſaltem ſunt ſanguis copiâ peccans: cùm dicat, ideò partem materiæ eſſe venæ ſectione tollendam, vt natura parte oneris leuata, quòd reliquum eſt, faciliùs vincat, coquat & excernat. Neque enim ſanguinem bonum in morbis natura coquit & excernit, ſed cacochymiæ id debetur.

Atque hæc cùm ſit vera, vt exiſtimo, de venæ ſectione, euacuationis ratione, tam ob plenitudinem, quàm cacochymiam adhibendâ, ſententia: facilè quiuis colligere poteſt, quid de aliorum opinionibus ſuprà enumeratis ſentiendum ſit.

Non tantùm ob plethoram in febribus ſanguis mittendus. Primò autem qui ſaltem ob plenitudinem in febribus putridis ſanguinem mittendum cenſent, rem nimis arctè contrahunt. Nam etſi rectè in eo ſentiunt, quòd principaliter ſanguinis abundantiæ debetur ſanguinis euacuatio; purgatio cacochymiæ: in eo tamen errant, quod planè nihil de cacochymiâ venæ ſectione commodè tolli poſſe putant. Aliquid enim de eâ, ſi in venis ſanguini permixta ſit, venæ ſectione tolli poteſt, vt reliquum faciliùs à natura coquatur & vincatur, ac poſtea vel à natura, vel per purgantia medicamenta euacuetur.

Atque idipſum inter eos, qui in cacochymia etiam ſanguinem mittendum cenſent, ſenſit proculdubio Fernelius, cuius ſententia hoc modo explicata facilè admitti poteſt; cùm ſit eadem cum ſententiâ Galeni, 11. *meth.med.cap.*15.

Botalli opinio de vena ſectione reiicitur. Botalli verò opinio admitti non poteſt, qui cacochymiam æquè bene, imò meliùs venæ ſectione, quàm purgatione emendari poſſe exiſtimat. Rationes enim, quas adducit, nullius momenti ſunt. Etenim cùm doceat, ideò venæ ſectione cacochymiam tollendam eſſe, quòd ſit redundantia vitioſi humoris per totum genus venoſum diſperſi: facilè patet, ſi venæ ſectione ea tolli deberet, non poſſe id fieri, niſi vniuerſus ſanguis, ſiue id vnâ, ſiue plurib. vicib. fiat, euacuetur. Quod verò purgatione id perfici non poſſe dicit, ideò quod ad aluum & ventriculum non detur humorum regreſſus, falſum eſt, & experientiæ contrarium, quæ monſtrat, non ſolùm, quod ille vult, in lethalibus euacuationibus, ſed & in criticis humorum euacuationibus, vt & iis, quæ per medicamenta fiunt, humores non ſolùm è primis viis, ſed & ex venis maioribus per aluum & vomitum euacuari.

Porrò eorum opinio, qui ideò in omnibus febribus putridis venam aperiendam putant, modò vires & ætas conſentiant, quòd ſit morbus magnus, tam ſolidè & toties à Capiuaccio, Gauaſſetio, Hor. Augenio, & aliis refutata eſt, vt nihil planè addendum cenſeam. Et ſi quæ ſunt aliæ opiniones, quæ in Cacochymiâ venam ſecandam putant, niſi eo, quo dictum, modo explicentur, locum non merentur.

Ex his cùm ſatis manifeſtum euadat, quòd euacuationis gratiâ venæ ſectione in putridis vti liceat; iam videndum, An & reliquorum vſuum, quos præſtare poteſt, gratiâ, venæ ſectio, in iiſdem adhiberi poſſit.

Refrigerationis gratiâ quando adhibenda vena ſectio. Refrigerationem & ventilationem ſanguinis quod attinet, venæ ſectio per accidens ſanguinem refrigerandi vim habet, & quandoque eius rei gratiâ in febribus putridis adhiberi poteſt. Verùm tunc ſaltem, cùm aliud vitium ſanguinis, quod venæ ſectionem requirit, ſimul concurrit: & tum venæ ſectio eſt materia remedij præſeruatorij & curatorij. Si verò vitium ſanguinis venæ ſectionem requirens nullum adſit, tutius eſt refrigerare medicamentis idoneis.

Quòd verò ideò nonnulli, præſertim in Intermittentibus, venam aperiendam putant, vt commodiùs purgantia & alia medicamenta exhiberi poſſint, id, niſi alia ſanguinis vitia venæ ſectionem ſimul requirant, facere non eſt adeò neceſſarium. Nam ſi nulla plenitudo adſit, non eſt opus metuere, ob plenitudinem purgantia officium ſuum non rectè peractura. Deinde ſuprà dictum, ita vni ſcopo ſatisfaciendum, vt alterâ ex parte nihil damni ægro inferatur, & propterea ex aperientibus & attenuantibus in febribus minùs calida eligenda eſſe.

Tandem etiam eorum opinio vix locum habere poteſt, qui ſtatuunt reuulſionis gratiâ in febribus putridis venam ſecandam eſſe, ne materia ad focum putredinis confluat. Nam ſi ſanguis non abundat, non facilè fiet aliquis talis affluxus. Si verò metuatur, etiam pauciorem ſanguinem affluxurum, non ſemel ſolùm, ſed ſæpius venam aperire opus eſſet.

Permittentia venæ ſectionem. Ex his omnibus cùm pateat, quæ humorum vitia in febribus putridis venæ ſectionem requirant: iam porrò de permittentibus & prohibentibus eandem, Medicum ſollicitum eſſe decet. Nam cùm venæ ſectio confertim ſanguinem euacuet, ſpiritúſque exhauriat:

vires & in ipsâ venæ sectione præsentes, & tales, quæ etiam post sanguinis missionem sufficere possint, requiruntur. Inprimis verò Vitalis facultatis robur hîc requiritur. Si tamen vires, ob suffocationem spirituûm à sanguinis copiâ langueant, venæ sectio conuenit, vt sanguinis copiâ spiritûs suffocans imminuatur.

Si quæ alia ab authoribus permittentia & prohibentia, vt ætas, aër ambiens, & similia recensentur: ea omnia ad vires pertinent, & vires ex iis æstimandæ sunt. Itaque quia senes frigidi & sicci, pauciorémque, quàm aliæ ætates, habent sanguinem, & idcircò vires debiliores, venæ sectionem non facilè ferunt. Si tamen accidat, vt senex aliquis adhuc satis sanguine abundet, virésque præterea vegetiores habeat, & morbus id requirat: non omittenda est venæ sectio. Ætati tamen tum aliquid est dandum, & parciùs sanguis detrahendus, quàm affectus requirit, & ætate floridiore ferret.

Senibus an vena secanda.

Pueris ante annum 14. ætatis, non solùm, quod vires habent debiliores, sed etiam quia corpus ipsorum, quod calidum & humidum est, plurimùm dissipatur, cum Galeno *lib. de cur. rat. per sang. miss. cap.* 14. venam non facilè aperiendam esse, plerique censent. Alij contrà, si morbus id requirat, etiam pueris venam aperire non reformidant; quod non solùm olim Auenzoar fecit, sed etiam hodie Ægyptiis planè familiare esse, testatur Prosper Alpinus, *lib.* 2. *de med. Ægypt.* Et reuerà etiamsi in pueris non facilè nec temerè tentanda est venæ sectio: tamen annorum numero vel decimo quarto anno præcipuè vires, quæ ferant venæ sectionem, non definiendæ. Id quod ipse Galenus, 1. *ad Glauc. c.* 14. docet, dum scribit: *Non numero solùm annorum animum aduertes, quod quidam faciunt, sed corporis habitui. Nam sunt qui 60. ætatis anno venæ sectionem non ferunt, cùm quidam, qui 70. annos nati sunt, eam perferant.* Et Celsus, *l.* 2. *c.* 10. *Interest, non quæ ætas sit, neque quid in corpore intus geratur, sed quæ vires sint. Ergò si iuuenis imbecillus est, aut si mulier, quæ grauida est, parum valet, malè sanguis mittitur. Emoritur enim vis, quæ his supererat, & hoc modo erepta est. At firmus puer & robustus senex & grauida mulier valens, tutò curantur.* Et cùm Medici sit, naturam imitari, videamúsque, non solùm in adultis, sed etiam in pueris sæpe naturam per largas hæmorrhagias morbos soluere: causa nulla est, cur non Medicus, si necessitas requirat, debito modo id imitari possit. Et omnino illud verum est, qui graues morbos experiuntur & ferunt, etiam illorum quædam remedia ferre possunt.

An pueris venam aperire liceat?

Porrò, An prægnantibus venam aperire liceat, etiam apud Authores controuertitur. Sunt qui id negant, ideò quod, erepto alimento fœtui, facilè abortus sequatur. Vnde & Hippocrates, 5. *aphor.* 31. scripsit: *Mulieri vtero gerenti, si vena secatur, abortus sequitur; præcipuè si sit fœtus grandior.* Nonnulli censent venam esse aperiendam, etsi abortus sequatur; modò mater seruetur. Verùm sententia hæc vix admitti potest. Nam si certum sit, venâ sectâ abortum secuturum, nemo matri facilè salutem polliceri potest. Etenim per se periculosus est abortus, & inprimis cum febre, præsertim acutâ. Ij verò meliùs sentiunt, qui grauidis, si necessitas requirat, primis præsertim mensibus, sanguinem detrahi posse sine omni abortûs periculo censent. Nam si febris sit acuta, quæ & matri & fœtui exitium minatur: cur sine omni auxilio & mater & fœtus relinquendus? Et quid in acutâ febre quatuor vel quinque vnciæ sanguinis detracti matri vel fœtui damni inferre possunt? At si tantillam sanguinis quantitatem emissam ægrotanti parum commodi afferre posse quis existimet, in promptu est Galeni consilium, qui monet, vbi ingens morbus copiosiorem sanguinis euacuationem postulat, quam tamen semel & vnâ vice vires non ferant, partiendam esse sanguinis missionem, ægrúmque interea alimentis reficiendum, vt iteratam sanguinis missionem ferre possit. Plerumque tamen vnica sanguinis emissio sufficit, præcipuè posterioribus mensibus. Primis autem mensibus tutiùs sanguinem copiosiùs mittere licet, si morbus id postulauerit. Tum enim menstruis suppressis humores in corpore redundant, fœtúsque adhuc tenellus minus alimenti postulat. Propter quam humorum abundantiam sæpe accidit, vt mulieres post conceptionem capitis dolores, nauseæ & alia symptomata primis mensibus infestent, quæ postea crescente fœtu & copiosiore alimento indigente, circa mensem quartum sponte euanescere solent. Ad quorum malorum auersionem & præcautionem nonnullæ fœminæ primis mensibus sanguinem sibi detrahi curant, atque ita non solùm ab his symptomatibus immunes manent, sed etiam fœtûs sanos & scabiei atque aliis cutis affectibus minùs obnoxios se edere persuasum habent. Imò obseruatum, fœminas nonnullas, in quibus copiosior sanguis generatur, abortum aliquoties passas; postea verò post conceptionem sanguine misso, ab abortu se præseruâsse. Ergò si tum sine periculo, imò cum commodo sanguis fœminis mittitur, cur non idem faciendum, si præsentis morbi id postulet necessitas? Neque idem periculum à venæ sectione, quod à purgatione, præcipuè antiquis consuetâ, imminet. Nam antiquorum purgationes totum corpus valdè agitabant, vt non mirum fuerit, post eas abortum sæpe secutum fuisse. Verùm sanguinis missio, inprimis moderatior, sine omni corporis perturbatione & agitatione vehementi sanguinem superfluum demit, atque onere corpus leuat.

An grauidis venam aperire liceat?

Tandem hîc & illud perpendendum: si accidat, vt venæ sectionem summa quidem postulet necessitas; vires autem, vel mox ab ipso morbi principio, vel sub augmentum eiusdem, neglectâ in principio venæ sectione, summè imbecilles sint, quid faciendum sit. Cornelius Celsus, *lib.* 2. *cap.* 10. quidem in tali casu anceps potiùs, quàm nullum experiri remedium suadet. *Si nullum, inquit, aliud appareat auxilium, periturúsque sit, qui laboret, nisi temerariâ quoque via fuerit adiutus: in hoc statu boni est Medici, ostendere, quam nulla spes sine sanguinis detractione sit, faterique, quantus in hac re ipsa sit metus, & tum demum, si exigetur, sanguinem mittere.* Verùm malim in hac re Galenum sequi, qui suadet, ea auxilia, quæ custodes corporis vires deiicere, Medicóque calumniam conciliare possunt, omittere, præsagióque vti, atque artis Medicæ dignitati hoc modo consulere, quàm ancipiti remedio morbum cum vitâ tollere.

An si vires sint debiles, sanguinem mittere liceat.

Variant & alia quædam robur & vires corporis, vt hominis temperamentum & constitutio, tempus anni, regio, cœli status, vitæ genus; de quibus mox aliquid dicetur, quæ etiam hûc accommodari possunt.

Non solùm autem perpendendum, an sanguis euacuandus sit; verùm etiam videndum, vt rectè mittatur & venæ sectio debito modo administretur. Quâ in re Primò considerandum, quâ quantitate euacuandus sit. Magnum sanguinis vitium copiosam sanguinis euacuationem postulat: minus verò parciorem. Verùm & hîc non solùm ad id quod indicatur, sed rursum etiam ad permittentia & prohibentia respiciendum. Itaque & hîc morbi magnitudo & vires inter se conferendæ, & ex earum collatione de sanguinis quantitate euacuandâ statuendum. Si enim vires sunt robustæ, liberaliorem sanguinis euacuationem admittunt; debiliores parciorem saltem ferunt.

Quantum sanguinis emittendum.

Variant autem vires ob plures causas, vt antea dictum; ob temperamentum, constitutionem & habitum corporis, ætatem, anni tempus, regionem, cœli statum, vitæ genus, & alia.

Corporis temperatura iusta, eam quam morbus requirit,

Ratione temperaturæ.

quirit, sanguinis euacuationem faciliùs fert. Calidum & humidum corpus; qualia puerorum sunt, quia plurimùm à calore natiuo dissoluuntur, copiosiorem sanguinis euacuationem non tolerant: calida & sicca modicè corpora, quia latas plerumque venas habent, liberaliorem sectionem ferunt. Et omninò semper habitus durus & siccus faciliùs fert venæ sectionem, quàm mollis & rarus. Graciles, si latas habent venas, multo abundant sanguine; si tenues, imbecilles sunt.

Habitûs corporis. Cæterùm cùm habitum corporis labor & otium, vigiliæ & somnus ac similia variare possint: inprimis ipsæ venæ respiciendæ sunt, quæ si latæ & amplæ sunt, venæ sectionem largiorem facilè admittunt; angustæ verò eandem non facilè ferunt. Hinc Græcis, Italis, Hispanis, quia calida corpora habent, venásque amplas, largiores etiam sanguinis euacuationes non facilè nocent. Narrat Galenus, *l. de cur. rat. per sang. miss. c.* 14. cuidam ad sex vsque libras sanguinis, sine aliquo virium detrimento, detractum fuisse: Italique & Hispani sæpe cum commodo suis ægris sanguinem ad ℔. ij. vsque emittunt. Quorum exempla si quis in nostris corporibus imitari velit, adeò vires debilitabit, vt vel morbo ferendo postea pares non sint, vel si morbum sustineant, longo tempore æger pristinum robur recuperare non possit.

Ætatis. Deinde ætas media, vtpote cuius robur maius est, copiosiorem sanguinis euacuationem faciliùs fert; iunioribus verò & senibus sanguis parciùs demendus.

Anni temporis. Anni tempus quod attinet, vernum liberaliorem sanguinis euacuationem admittit: parciùs æstate, autumno & hyeme mittendus sanguis, & quidem autumno parcè, parciùs hyeme, omnium parcissimè æstate sanguinem mittendum esse, plerique ex antiquis statuunt. Verùm quod ab iis de Græciâ dictum, id ad Germanos & alios Septentrionales populos simpliciter trahendum non est. Nam cùm eo tempore liberalior admittatur venæ sectio, quod ad optimum temperamentum proximè accedit: facilè hinc patet, in Græciâ & finitimis regionibus, si necessitas id postulet, tempore hyberno bonam sanguinis quantitatem detrahi posse. Hyems enim ibi non est aspera; contrà verò æstas est calidissima, & proinde tum minùs ferunt copiosam sanguinis euacuationem. At in Septentrionalibus regionibus, in quibus frigus est asperum & hyems longa, ac sanguine ad corpus fouendum copiosiore summopere opus est, longè parciùs tempore hyberno sanguis est detrahendus, quàm æstate, quæ in hisce regionibus sat tolerabilis est, & rarò tantum æstum & feruorem habet quantum frigus hyems.

Regionis ac cœli status. Quod de regione est dictum, idem de cœli statu est accipiendum. Temperatus enim cœli status largiorem venæ sectionem fert: parciùs verò sanguis detrahendus, siue aër nimio frigore horreat, siue squaleat calore.

Victûs. Victûs quoque ratio aliquo modo moderari potest venæ sectionem. Nam qui copiosiore, & boni ac multi alimenti cibo sunt vsi, largiorem venæ sectionem ferunt: contrà qui tenuiter vixerunt, corpus multis laboribus, sollicitudinibus, vel aliis modis debilitârunt, iis parciùs sanguis est euacuandus.

Symptomatum. Symptomata etiam quædam, quæ febres comitari solent, sanguinis euacuationem moderari possunt. Nimiæ enim euacuationes, vigiliæ pertinaces, vehemens dolor, animi deliquium & similia, parciùs sanguinem detrahendum esse monent. Quæ omnia diligenter à Medico perpendenda, atque inde vires non solùm præsentes, sed etiam futuræ æstimandæ sunt. Si tamen Medicus virium robur vsque adeò exactè perspicere non possit, præstat semper minùs detrahere, quàm copiosiore euacuatione vires deiicere. Neque quis sibi persuadeat, pleniore cibo id, quod nimium detractum est, resarciri posse. Cibus enim copiosior, præsertim in acutis, morbum auget, & incrementum sumente morbo, non parum nocet.

Quando secanda vena. Tempus venæ sectionis quod attinet: in genere sciendum, sanguinem mittendum esse, cùm indicans euacuationis sanguinis adest, nihil verò venæ sectionem prohibet. Ex quo facilè apparet, in principio febrium commodissimè institui venæ sectionem. Tunc enim & indicans, quod requirit venæ sectionem, præsens est, viresque tum adhuc sunt fortes & meliùs ferunt venæ sectionem. Ac quò morbus velociùs ad augmentum properat, eò citiùs administranda venæ sectio. Vnde in continuis & acutis febribus commodissimè mox secundo aut tertio die sanguis mittitur: post quartum verò diem plerumque minùs commodè & tutò; cùm vires, morbo incrementum sumente, iam magis languere incipiant. Neque opus est, in venæ sectione, vt in purgatione, concoctionem humorum & præparationem corporis expectare; cùm apertâ venâ semper sanguis ad effluendum idoneus sit. Secanda scilicet vena, antequam natura ad coctionem humorum sese accingit: vbi verò natura coctionem humorum aggressa est, quiete opus est, omnisque fugienda humorum agitatio, quâ coctio & separatio humorum turbari possit. In intermittentibus verò & longioribus febribus, in quibus coctiones magis lentæ sunt, in longius tempus differri potest venæ sectio. Vnde etiam Galenus, *lib. de cur. rat. per sang. miss. cap.* 20. in mittendo sanguine vires, non dierum numerum spectare iussit. Potest nimirum in febribus, in quibus plenitudinis & cruditatis signa diutius immorantur, post septimum, imò circa decimum quartum & vigesimum diem sanguis vtiliter mitti.

Quæ circa venæ sectionem in febribus attendenda sint. Non autem de vniuersali solùm tempore mittendi sanguinis constare debet, verùm etiam vbi Medicus iam de die, quo mittere sanguinem vult, certus est, quædam attendenda sunt. Primò nimirum considerandum, an in ventriculo cibus adhuc nuper sumptus & nondum concoctus hæreat, vel aluus excrementis repleta sit. Nam si tale quid accidat, & non summa & vrgens necessitas venæ sectionem maturare iubeat, priùs cibus in ventriculo concoquendus, aluúsque fecibus liberanda est, ne aliquid crudi vel impuri in venas rapiatur, vnde ægro damnum attrahi possit. Itaque expectandum, donec cibus concoctus sit, antequam venæ sectio instituatur, & quiete coctio adiuuanda; aluus verò glande, clystere, aut cassiâ, vel mannâ vel alio leniente medicamento laxanda. Imò si in ventriculo aut in vicinis locis humor aliquis vitiosus resideat, vtile fuerit, leni aliquo medicamento, quod sine vi aut corporis agitatione id præstat, illum ante venæ sectionem euacuare, aut si ad superiora vergat, leni vomitu illum tollere.

Attendendæ deinde etiam sunt exacerbationes & paroxysmi febrium. Vena enim aperienda tempore mitiori, non circa febris exacerbationem, quo tempore natura & vim ac impetum materiæ morbificæ, & venæ sectionem simul perferre nequit.

Neque symptomata negligenda, vt sunt dolores, orificij ventriculi debilitas. Symptomatibus enim, nisi per venæ sectionem remoueantur, priùs occurrendum, atque ea mitiganda sunt.

Quando repetenda vena sectio. Cæterùm & hoc expendendum; An, si partienda necessariò sit sanguinis missio, & sæpius repetenda, eodem, an verò diuersis diebus sit repetenda. Quâ in re distinctione opus est. Si enim euacuationis solùm gratiâ instituatur venæ sectio, eodem die repetenda: si reuulsionis causâ, diuersis. Nam vbi euacuandum est, præcipuè in acutis, subitò corpus in alium statum trãsferendum est; ac sæpe accidit, vt morbus mox principium percurrat, vt postea venæ sectione commodè vti non liceat. In reuulsione verò respicimus ad motum, qui rectiùs fit, si diuersis vicibus & interuallo interiecto natura contrario motui quasi assuescat, & interuallo temporis incumbens partibus humor regurgitet

tet in venas; & iteratâ venæ sectione vtiliter extrahatur.

Hora venæ sectionis. Etsi autem ex his, quæ hactenus diximus, facilè de horâ venæ sectionis iudicari possit: tamen adhuc aliquid de eâ addere libet. Sunt nonnulli, qui solùm horis matutinis venam secandam esse censent. Sunt alij, qui & in diebus & horis semper benigniores astrorum aspectûs eligendos esse putant.

Vtrique falluntur. Fieri enim potest, vt tempore matutino febris sit vehementissima, atque tum venam aperire non licet. Astrorum aspectûs non contemnendos esse, vbi licet, equidem censeo: tamen magis sæpè morbus vrget, vt sine præsenti ægri periculo in aliud tempus venæ sectionem differre non liceat. Itaque ea hora est eligenda ad venæ sectionem, in quâ æger vel à febre liber est, vel in quâ febris est mitissima. In ipso verò febris vehemētis impetu sanguinem mittere, vt Celsus ait, hominem iugulare est. Quod si manè febris intermittat vel remittat, ea hora commodissima est; aut si, quod interdum fieri solet, bis vno die, manè scilicet & circa vesperam, accidat febris remissio, vel sit febris synocha, quæ nullam remissionem habet, tempus matutinum eligendum est, quod per se ad hoc negotium accommodatissimum est. Sole enim exorto, & luce per Horizontem diffusâ, omnia vegetiora sunt.

Quæ vena aperienda. Venam ipsam aperiendam quod attinet, cùm euacuationis gratiâ venæ sectio hîc ferè instituatur, neque nobis de reuulsione aut deriuatione iam sermo sit: commodissimè aperitur vena in cubito, seu interna seu mediana. Si tamen æger vel ob timiditatem, vel vires nimiùm deiectas ad lipothymiam valde procliuis sit, venæ manûs incidendæ; etsi id cum minore fructu fiat. Maior verò est vtilitas venæ sectionis in pedibus, præcipuè si simul reuellendum sit. Nam si vires sint debiles, & materia caput petat, & capitis dolor ac vigiliæ infestent, commodissimè & cum summâ vtilitate vena in pede aperitur, quæ euacuat, reuellit, viresque minùs deiicit.

Post venæ sectionem quid agendum. Postquam vena aperta est, quiescat æger, vt spiritûs rursum instaurentur: id quod rectissimè fiet, si æger supinus decumbat. Eo enim situ cuncta viscera in spinam suauiter reclinantur, & hoc modo calor & spiritus faciliùs in corpus distribuuntur. Imò quod in continuis sæpe accidere solet, si metuamus virium lapsum ægro in lecto nonnihil supino sanguinem mittere licet: aut si sedendo vena aperiatur, & animæ deliquium instare ex pulsûs & coloris faciei mutatione, oscitatione, aurium tinnitu, oculorum caligine vel impetu sanguinis fluentis labescente animaduertatur, mox digito venam comprimere, ægrum supinum reclinare, & si opus sit, supino plus sanguinis detrahere conuenit.

An dormire liceat post venæ sectionem. Post venæ sectionem vulgus somnum totâ die planè prohibet, adeò vt piaculum ipsi habeatur, post venæ sectionem dormire: Quam ob causam non video. Licet enim metus esse possit, ne fascia forsan, quâ vulnus venæ obligatum est, soluatur: tamen hoc mediocri diligentiâ & astantium curâ præcaueri potest. Aliàs si necessitas somnum requirat, non video, cur totâ die æger à somno prohibendus sit. Galenus certè somno non prohibuit ægrum, nec eum excitauit, cui sanguinem miserat vsque ad animi deliquium, *9. method. med. cap. 4.* Ita enim scribit: *Post duas à sanguinis missione horas paulo nutrimenti datâ, ac iusso quiescere, discessi. Quintâ verò horâ reuersus, tam profundo somno detentum inueni, vt tangentem me prorsus non sentiret. Reuersus autem decimâ rursus horâ, etiam tum dormientem inueni. Egressus autem iterum ad alios ægros visendos, redeo horâ noctis primâ, non tamen, vt ante, tacens, sed voce de industriâ sublatâ; quo ægrum à somno excitarem.*

Porro cùm sæpe accidat, vt vires nullo modo admittant venæ sectionem, sanguinis tamen euacuatio summopere requiratur: Antiqui alios sanguinem euacuandi modos inuenerunt, qui vires minùs debilitant. Sunt autem illi tres, scarificatio, cucurbitulæ scarificatæ, & Hæmorrhoides. Scarificatio & scarificatæ cucurbitulæ differunt, vt *lib. 5. Inst. pag. 2. sect. 1. cap. 16.* diximus. *Scarificatio, & cucurbitulæ.* Estque scarificatio sine cucurbitulis non solùm hodie Ægyptiis vsitatissima, vt ex Prospero Alpino, *de Med. Ægypt. l. 3.* videre est: Verùm etiam antiquis Græcis in vsu fuit; vt ex Oribasij *lib. 7. Med. Collect. cap. 18.* colligere est. Adhibentur autem cùm scarificatio, tum cucurbitulæ scarificatæ euacuationis gratiâ, de quâ iam nobis sermo est, in cruribus seu suris plerumque etsi etiam cucurbitulas in dorso nonnulli adhibeant. Verùm qui plura hac de re cognoscere cupit, authores allegatos consulat, & præter eos, Herculem Saxoniam, *lib. 8 pract. cap. 22.*

Hæmorrhoides. Hæmorrhoides quod attinet, vtilem esse per hæmorrhoides sanguinis euacuationem, omnes concedunt, sed an & quâ ratione aperiri possint, non inter omnes conuenit. Breuiter, vt hac de re aliquid dicamus, in iis, quibus consuetus est hæmorrhoidum fluxus, facilè aperiri possunt, & cum fructu; & non solùm cùm sanguis crassus & ater peccat, verùm etiam in aliis morbis: cùm certum sit, etiam in sanis, non solùm crassum, sed & alium, & plerumque ichorosum excerni. In iis autem, qui assueti non sunt huic fluxui, non facilè aperiuntur frictione cum foliis parietariæ, ficûs, boraginis, panno aspero & similibus, quæ aliàs in assuetis hæmorrhoides prouocare solent. Sectione seu scalpello vt in tali casu aperiantur, vix suaserim; cùm in corpore huic effluxui non assueto; & cùm venæ istæ non tument, vix effatu dignum aliquid euacuetur; vel si nimium aperiantur & valde fluant, fluxum non semper Medicus satis moderari possit, & vlcera ac fistulæ hoc loco facilè excitari queant. Commodissimum in talibus est, & sine periculo, vt si quis eas aperire velit, hirudines applicentur, per quas longè tutiùs sanguis extrahitur, quàm si scalpello hæmorrhoides aperiantur.

CAPVT VI.

De purgatione in febribus.

POstquam hæc de venæ sectione & sanguinis euacuatione diximus: proximum est, vt de vitiosorum humorum euacuatione iam dicamus. Vt autem humores vitiosi duplices sunt: cùm illi, qui proxima febris causa sunt, tum quædam impuritates, quæ in ventriculo, intestinis, venis mesaraicis, vel saltem earum extremitatibus continentur: Ita etiam purgantia in genere dicta duplicia sunt, vt *lib. 5. Inst. part. 1. cap. 10.* dictum, alia aluum lenientia, quæ dictas vias euacuant, & alui feces ac humores in intestinis subsistentes, sine omni corporis agitatione educunt; alia verò & propriè ac in specie dicta purgantia, quæ electiuè, vt vocant, purgando ex remotioribus quoque partibus materiam morbificam & febris causam educunt. *Purgantia duplicia.*

De Lenientibus.

Lenientia. Lenientia in febrium putridarum initiis omnino necessaria sunt. Cùm enim, quando febres ingruunt, prauæ aliquæ dispositiones in corpore præcedant, ob quas concoctio in ventriculo non satis rectè expeditur: facilè fieri potest, vt cùm chylus prauus & crudus, tùm aliæ superfluitates in ventriculo & intestinis cumulentur, quæ putrescentes humores fouere & augere possunt. Materia igitur hæc quamprimùm educenda est, quod fit, vel per clysteres & lenientia dicta medicamenta,

dicamenta, vel etiam per vomitum, prout materia vel in crassis intestinis, vel in tenuibus & mesaraicis, ac ventriculi fundo hæret, vel in ventriculo supernatat, & nunc versùs inferiora, nunc versùs superiora inclinationem habet.

Clysteres quod attinet, ij quidem omnes emollientes sint: pro materiæ tamen diuersitate, quæ nunc calidior & acrior est, nunc viscidior crassiórque in intestinis & vicinis locis cumulata est, aliqua diuersitas materiæ esse potest.

Simpliciter emollientes fiunt è maluâ, althæâ, violariâ, parietariâ, hordeo, &c. cum oleo vel communi, vel violaceo.

Si maiori abstersione opus sit, aut materia crassior & viscidior fuerit, addere licet betam, mercurialem, furfur, sacch. rubrum, mel rosatum. Imò licet in hisce addere lenientia medicamenta, cassiam & simpliciter extractam, & pro Clysteribus: Electuarium lenitiuum, diacatholicum, hieram s. & similia. Exempla passim obuia sunt.

Alia autem fortiora medicamenta, & quæ à remotioribus partibus attrahere possunt, in tales Clysteres, & qui primas vias euacuandi gratiâ solùm adhibentur, præcipuè in principio, admiscere non licet, ne materia frustra agitetur.

Cùm verò Clysteres ad loca superiora non pertingant, lenientia per os exhibentur, quorum magna suppetit copia. Antiqui mercurialem, maluam, betam, aquam mulsam & similia vsurpabant. Hodie in vsu sunt, Cassia, manna, tamarindi, syr. ros. solutiuus, violarum solut. mel rosat. sol. El. diacassiæ cum mannâ, El. lenit. s. Ex quibus potiones & boli vel electuaria parari possunt.

In pueris ob humiditatem, præcipuè si vermes timentur, commodior est pulpa tamarindorum, quam Cassia.

Si biliosi & tenues humores abundant, Syr. ros. sol. & viol. sol. conueniens est.

In pituitosis verò corporibus & vbi calor mitior, conueniens est mel ros. sol.

Manna, ne in bilem vertatur, cum aquâ hordei, vel aliâ aliquâ, aut decocto refrigerante potest exhiberi, vel etiam in iusculo carnis dissolui.

Ita & Elect. lenitiua vel in liquore conueniente dissolui possunt, vel cum sacch. in bolum formari.

Chymicis hodie in frequenti vsu est cremor tartari, cuius ʒß. vel ʒj. pro ætatis & corporis constitutione, in iusculo carnis vel aquæ sine omni nauseâ, cùm iusculo saltem acidum non ingratum saporem conciliet, sumitur, primasque vias abstergit & clementer purgat: cuius vis si maior postuletur, vno atque altero diagrydij grano acui potest.

Atque talia in principio exhiberi, iam antè dictum. Nam & ob viarum latitudinem, & loci propinquitatem, humores, qui febrem augere possunt, & quibus non remotis alia medicamenta commodè exhiberi non possunt, facilè educere valent. Itaque quamprimùm Medicus accedit ægrum, inquirat, num aliqua vel arte, vel naturâ præcesserit euacuatio, quo victus genere sit vsus, an inedia vel crapula præcesserit, an aliquam grauitatem circa stomachum vel ventrem inferiorem sentiat, atque ita, si opus sit, lenientia adhibeat.

Imò & reliquis morbi temporibus Clysteres, præcipuè si aluus subsistat, vsurpare licet.

Tempus particulare quod attinet, eligenda est non solùm dies, sed & hora intermissionis, vel remissionis, & omnino tempus, cùm febris minùs vrget. Neque opus est, vt semper tempore matutino talia exhibeantur; sed si febris manè vrget, etiam circa vesperam vsurpari possunt.

Verùm de lenientibus plura addere non libet, cùm passim ea exstent, & in aliis morbis plurimis etiam adhibeantur, possúntque cum alij authores de hac re consuli, tum Capiuaccius, *libro 6. Pract. de febr. cap. 17.* Alex. Massaria, *libro 7. Pract. à capite 2. ad 14.* I. Cæs. Claudin. *de ingre. ad infirm. lib. 2. cap. 4.*

De Vomitoriis.

Vomitoria. Vnum, cuius suprà etiam mentio facta est, non prætereundum, si materia versùs superiora vergat, vomitu posse ex corpore commodè excludi. Quapropter nonnunquam in principio febrium vomitus ciendus, & quidem sæpe accidit, vt magna materiæ copia in ventriculo & vicinis locis contineatur, etiam in malignis febribus, quæ mox per vomitum reiicienda est. Nulla enim eius tàm copiosæ ibi hærentis coctio expectari potest. Et quodcunque ingeritur in humorem ei, qui antè in ventriculo hæret, similem facilè mutatur, peccánsque materia augetur. Atque experientia testatur annotauítque idem Fernelius. *lib. 3. meth. med. cap. 3.* vomitu omnem, quæ in ventriculi capacitate, eiúsve tunicis inhæret, illuuiem inprimis expurgari, è præcordiorum membranis, è cauis iecoris & lienis, & ex pancreate omnis generis supervacuos humores sinceros elici, quos plerumque nec hiera, nec aliud vehementissimum vllum, etiam frequens, pharmacum in aluum exturbare potest. Et sæpe per vomitum vitiosâ materiâ reiectâ febris in initio tollitur; quod nisi factum fuisset, materia porrò in penitiores corporis partes transmissa & sanguini pexmixta longæ febri occasionem præbuisset.

Sunt autem vomitoria alia lenia, alia mediocria, alia fortia, vt *lib. 5. Instit. part. 1. cap. 12.* dictum. Verùm hîc præcipuè de lenibus sermo est. Nonnunquam tamen ad mediocria ascendere licet.

In calida & biliosa materiâ vulgò faciunt vomitoria ex decocto hordei, cum oleo, vel communi, vel amygdalino. In materiâ crassa vsurpatur oxymel. s. & comp. cum iure pulli, vel decocto sem. anethi autraphani. In materiâ mixta vti licet syr. acetos. cum decocto hordei aut anethi.

Quantitas vomitorij, ad Vnc. xij. ascendere potest. Nam si minore quantitate, præcipuè ex debilioribus paratum, sumatur, sæpe retinetur in ventriculo. Et cùm aliàs debiliora ista non sint valde efficacia: Recentiores vsurpant vomitoria ex ʒß. vel ℈ij. aut ʒj. rad. asari, cum aquâ vel liquore conueniente, vel ex decocto eiusdem.

Chymici hodie vitriolum album in cereuisiâ calidâ cum butyro sumptum commendant. Vt & Salem vitrioli, qui à ℈ß. ad ℈j. vel etiam ad ʒß. in iusculo vel conueniente liquore exhibetur. Fortior est, & non solùm per vomitum, sed & aluum purgat. Aqua vomitoria seu Benedicta appellata, hodiè satis nota, ex ♁. seu croco metallorum parata. ℞. croci metallorum ℥j. Aquæ Carduiben. ℔ij. vel iij. Aqua cinam. ℥ß. Macerentur per biduum. Transcolatum vsui serua. Eius dosis est ℥iß. aut ℥ij. Verùm cùm hoc medicamentum non solùm primas vias euacuet, sed & in reliquum corpus penetret, cautè exhibendum est, & diligenti consideratione opus, in quibus febribus tutò exhiberi possit.

De Purgatione.

Purgatio. Purgantia propriè & in specie dicta quod attinet, illa à cacochymia indicari, & humoribus febrē gignentibus expurgandis dicata esse, extra omnem controuersiâ est. Illud autem cōtrouertitur, & multorum ingenia fatigauit, acerrimisque altercationibus occasionem præbuit, quo tempore talia purgantia exhibēda sint. Licèt enim quando agendum à præsentiâ indicātis indicetur, & vitiosi humores quouis febris tēpore, antequam soluitur, adsint, atque semper sui remotionē indicent: non tamen

quouis tempore purgatio permittitur. Et de purgationis tempore diuersæ ac dissidentes Authorum opiniones reperiuntur.

Quo tempore purgandum.

Primò enim cùm Hippocrates, 1. *aphor.* 22. scripserit: *Concocta maturáque purgare ac mouere oportet, non cruda: nec per initia, nisi materia turgeat; id quod rarò fieri solet*: atque Aphorismum hunc Galenus, 4. *de tuendâ valet. cap.* 5. Oraculum appellauerit: sunt nonnulli, qui eum tam sanctè & religiosè obseruant, & tam accuratè coctionem expectant, vt non solùm in febribus continuis & acutis, de quibus tamen Hippocrates præcipuè loquitur, verùm etiam in diuturnis & intermittentibus, imò omnibus ferè morbis, non nisi coctione præcedente, vllam purgationem instituendam putant: adeò vt Alex. Massarias, *lib.* 5. *Practic. cap.* 22. eos reprehendat, qui in quartanâ ad coctionem humorum vtuntur syrupis com. de fumaria, de pomis & epithymo, de polypodio, ideò quod cassiam, senam, epithymum, polypodium, & alia huiusmodi medicamenta recipiant, quæ coctionem non solùm non iuuent, sed etiam illam maximè turbent & impediant.

Incommoda intempestiuæ purgationis.

Causam autem, cur cruda & in initio purganda non sint, nisi turgeant, id est, sponte & suopte impetu, quasi viam excretionis affectent, vt nisi euacuentur, metuendum sit, ne in membrum aliquod princeps cum vitæ periculo irruant, istam ex Galeno, *in Com. alleg. aphor.* reddunt: Quòd scilicet crudi humores, si in principio non turgeant, & ipsi quasi exitum quærant, nec trahenti pharmaco, vtpote nondum à naturâ cocti & separati, facilè cedant, nec natura euacuationi arte institutæ opituletur. Vnde istas purgationes plurima incommoda sequi necesse sit, Vel enim finem suum non assequuntur purgantia, nihilque aut parum vitiosorum humorum educunt, atque ita eos saltem agitant, turbant, & confundunt; vnde ex materiâ motâ & non euacuatâ in primis viis hærente, tormina, animi deliquia, vertigines, & alia symptomata oriri solent; vel si medicamentum fortius fuerit, cum violentiâ euacuat, corpus liquefacit, vires calorémque natiuum debilitat, vt natura postea facilè succumbat, & morbum vel planè non, vel non nisi longiore tempore vincat.

Quando sit purgandum in principiis varia sententia.

Alij etiam aliis morborum temporibus purgandum censent, licèt materia non turgeat: qui etsi in eo conueniant, ante coctionem non rarò purgandum esse: tamen in quibus casibus hoc faciendum sit, non planè conueniunt.

Hier. Capiuaccij.

Hier. Capiuaccius, vbi de curandâ febre agit, *in append. de tempore exhibend. solutiu.* ita statuit; tum esse purgandum in principio, vbi materia morbifica magis vrget ad purgandum, quàm cruditas prohibere possit. Et primò quidem talem esse turgentem materiam seu furiosam, vt appellat; cùm ex eâ periculum immineat, ne in partem principem aliquam ruat. Deinde, non solùm turgente materiâ in principio purgandum statuit, sed & in aliis quibusdam casibus. Dari enim materiam existimat, quæ non minùs, imò magis vrgeat, maiúsque periculum minetur, quàm furiosa seu turgens. Atque talem materiam duplicem esse statuit, venenatam, & actu ad partem aliquam principem ruentem. Primò enim venenatam, cùm cor celeriter occupare & hominem interficere possit, magis vrgere, quàm furiosam putat, & proinde statim expurgandam esse. Deinde & materiam, quæ actu ad partem aliquam principem ruit, magis vrgere dicit, quàm turgentem, à quâ solùm immineat impetus ad partem principem. Imò non hanc solùm, verùm etiam quæ fluit ad partem talem, quæ principem aliquam in consensum trahere possit, magis vrgere dicit.

Pius Æneas Caprilius.

Idem ferè Pius Æneas Caprilius *de febr. putrid. in genere, libro* 1. docétque, in febribus putridis materiam vt excrementitiam indicare purgationem, cruditatem materiæ eandem prohibere, vt causam sine quâ non, materiam furiosam rursum eandem indicare, vt vrgens, & plus posse vrgens, quàm causam efficientem sine quâ non; cùm periculum sit, ne materia furiosa petat partem aliquam principem. Idem tamen addit, Hippocratis mentem fuisse, si materia rationem vrgentis habeat, licèt sit cruda, esse euacuandam, & Hippocratem per materiam turgentem intelligere omnes alias materias vrgentes. Imò si conferatur materia furiosa cum reliquis materiebus vrgentibus, minùs vrgere materiam furiosam, quàm reliquas materias. Ideóque si quæ minùs vrget, tamen plus potest ad indicandum purgans, quàm cruditas ad prohibendum, vbi aderunt materiæ illæ plus vrgentes, audaciùs purgandum esse statuit. Materiam autem plus vrgentem esse primò veneficam, vtpote, quæ celerrimè possit cor occupare & mortem inferre. Deinde mobilem, seu quæ actu mouetur & inclinationem habet ad partem determinatam, vel principem, vel quæ principem in consensum trahere possit; cùm furiosa non habeat determinatum motum.

Eust. Rudij.

Cum Capiuaccio & Pio Æneâ Caprilio consentit ferè Eustachius Rudius, qui, *lib.* 3. *Pract. cap.* 22. præter turgentem materiam, & in aliis quibusdam casibus, crudam materiam purgari posse concedit. Primò quidem si actu in partem aliquam principem, aut quæ cum principe maximum consensum habet, ruat, potissimum si purgante medicamento contrarium motum reuulsionémque moliri possumus. Deinde in ancipiti grauíque morbo, cuius semper etiam symptomata sæua sint, & incertus exitus, coctionem, quæ forsan futura non est, non expectandam, sed inter initia purgandum esse, & partem eius detrahendam censet. Tertiò venenosam materiam in principio, & quàm celerrimè, strenuóque purgante euacuandam statuit; cùm maius, quàm reliquæ materiæ omnes, periculum afferat. Quartò, dum præter continentem morbi causam, alia quædam materia in ventriculo, aut intestinis, aut vicinis locis hæret, dolore, æstu, nauseâ, angore, aliisque signis manifesta.

Octau. Roboreti.

Alij adhuc latiùs extendunt hanc materiam, & in pluribus casibus admittunt purgationem in morbi principio. Octauianus Roboretus, *de febr. petic. cap.* 16. non solùm vbi materia turget, sed & aliàs euacuandum censet. Primò cùm vrget materia, cùm scilicet in parte aliquâ vel principali, vel quæ cum principali consensum habet, fixa est, vnde grauia oriantur symptomata; qualis est materia praua in ventriculo, à quâ fit lipothymia. Secundò cùm reuulsionis gratiâ, ad præcautionem futuri alicuius ex fluxione morbi, ea opus est, vt in maximis doloribus. Tertiò quando tanta est crudorum humorum copia, vt nisi ea minuatur, natura non possit illam concoquere. Quartò cum materia est maligna, vt præ malignitate eam non aggrediatur Natura, vel si tentat eam elaborare, concoquere tamen non possit.

Herc. Saxoniæ.

Plures quoque casûs habet Herc. Saxonia, in quibus non expectatâ coctione purgandum putat, *lib.* 8. *Pract. cap.* 26. Et primò quidem vocem, Turgere, à plerisque in nimis angustâ significatione accipi statuit, dum turgentes humores illi vulgò saltem habentur, qui huc atque illuc mouentur, neque determinato loco hærent. Ipse verò turgentem materiam omnem illam esse dicit, quæ cogit nos ad importunam & citam excretionem. Atque hoc posito fundamento, ipse quinque casûs adfert, in quibus purgare liceat, non expectatâ coctione. 1. Si humores sint multi: 2. si sint calidi: 3. si sint tenues & ichorosi: 4. Si materia habeat impetum ad locum aliquem nobilem & principem: 5. si humores fuerint praui,

vt

vt suâ qualitate prauâ humores vicinos & partes solidas corrumpere possint.

Hier. Mercurialis. Hier. Mercurialis, *in suâ Practicâ de purgatione*, in febre putridâ opportunissimum quidem tempus purgandi, morbi declinationem, iam coctâ materiâ, agnoscit: initio tamen etiam quandoque purgationem institui posse concedit. Et quidem has distinctiones præmittit. Primò distinguit purgationem in perfectam seu eradicatiuam, quâ totam materiam Medicus exstirpare conetur; & imperfectam seu minoratiuam, per quam conetur ita minuere materiam, vt faciat pluribus vicibus, quod vnâ vice faceret, si liceret. Deinde distinguit Medici operationes in regularem, quæ ad normam præceptorum accommodatur; & in coactam, quæ illam transgreditur. Hinc concludit, regulari medicatione nunquam in principio crudos humores purgandos; coactâ autem operatione concessam esse in principio purgationem. Et perfectam quidem in duobus casibus; primò turgente materiâ, ob imminens periculum; Secundò in materiâ pestilenti, ob imminentem totius corporis infectionem: Imperfectam verò in duobus casibus; primò in initio febrium acutarum, vbi metus est, ne materia turgeat, præcipuè in regionibus & temporibus calidis; secundò in plenitudine corporis, quando venæ sectionem adhibere prohibemur, ad imminuendam per accidens plenitudinem.

Don. ab Altomari. Donatus ab Altomari peculiarem tractatum de quæstione hac scripsit, an in principiis morborum, materiâ non turgente, purgante medicamento vtendum sit. Atque ipse etiam in quibusdam casibus hoc faciendum putat, sed in acutis tantùm morbis. 1. Vbi materia copiosior est, partem eius in principio euacuandam censet, vt exonerata natura, quod relinquitur faciliùs possit & concoquere & expellere. 2. Si ex malâ seu prauâ qualitate humorum redundantium morbi gignantur. Nam nisi circa eorum initia purgante medicamento quis vtatur, par aut ferè maius periculum imminere, ac ex materiâ turgente, existimat. 3. Si humor, etiam absque multitudine aut prauâ qualitate circa quampiam principem partem, aut in earum aliquam decumbat. Purgationem tamen hanc ex præcepto Hippocratis, 1. *aphor.* 24. cùm præmeditatione faciendam censet. Nam si morbus toto genere exitialis sit, nihil nec eo tempore, nec alio mouere oportet. Deplorati enim curandi non sunt, sed eis morbi finem prænunciare licet. Si etiam è diligenti examinatione rectum ac perfectum iudicium in morbo acuto aliquo expectetur, viresque morbo præualere Medicus videat, absque vllo eius auxilio, præterquàm conueniente victus ratione institutâ, abstinendum à medicamento purgante in eorum morborum initiis censet. Idem faciendum, si morbus sit diuturnus, existimat: Et proinde tantùm in iis morbis initio purgandum, qui quidem periculo non vacarit: tamen non sunt ex toto genere perniciosi, vbi nimirum spes est, si medicamento purgante naturæ succurratur, ægrum conualiturum.

Atque hæ sententiæ in eo omnes concordant, quòd vel in initio, si necessitas id requirat, sit purgandum; vel, in quo etiam plerique consentiunt, coctio expectanda, & in fine statûs, si à natura nullam excretionem institui videamus, aut in declinatione, si natura nihil per crisin euacuârit, vel imperfectè euacuârit.

Iodocus Lommius. Peculiarem opinionem fouet Iodocus Lommius, *lib. de cur. feb. contin. sect.* 2. qui eos reprehendit qui in febribus, præcipuè acutis, vix vnum diem intermittunt, quo non ægrum medicamentis vel per os sumptis, vel per aluum iniectis sollicitent, naturámque in opere turbent; illos verò prorsus ineptire existimat, qui priùs declinationem febris vniuersalem, quàm purgent, expectant; cùm grauem morbum in vitam, necessario suspenso præsidio, sæuire permittant; eóque tempore medicinam adhibeant, quod omni periculo vacat. Ipse verò duo tempora purgationi in febribus eligit: Incrementi finem, & statum. Nam cùm natura excretiones non antè instituat, quàm concoctio & sequestratio vitiosi humoris sit absoluta; id verò tempus, quo absolutâ coctione fit excretio, status ægritudinis appelletur: Medicum, vt naturæ ministrum & imitatorem, non nisi in statu tuto purgare posse existimat; nisi aliud quid incidat, quod causâ securitatis hanc purgandi regulam vniuersam mutare cogat. Id quod contingat in febribus continuis, per quarum statum impetus symptomatum purgandi locum tollat. In febribus verò intermittentibus, quæ vigorem iam perfectè attigerunt, tutò licere statuit, quo die intermissio est, concoctum humorem medicamento tollere, naturâ iam tum nullis impeditâ symptomatibus. In continuarum verò statu, quia vigiliæ, deliria, ardores, sitis, inquietudines faciunt, quò minùs liceat his ærumnis oppressam naturam medicationum irritamentis lacessere, fugiendum esse istud tempus docet, atque purgationem intermittendam, & in ipsius incrementi prouectiore parte medicamentum dandum esse. Tum enim plurimâ parte iam materia maturuit; neque Symptomata impediunt, quæ nondum sunt maxima. Esse scilicet docet, quæ iuxta iecur, eíque assistentes venas, biliosa excrementa vtcunque cocta, ductáque aluo subtrahenda existimat: reliquis intra remotiora contentis vasa, ac fortè nondum prorsus coctis, ipsi relictis naturæ, per proximam semel remouendis euacuationem. Non tamen fortia vult adhiberi purgantia, sed mitia, ne calorem excitent, ac consumptis vitæ spiritibus vires supra modum extenuent: deinde cùm non opus sit, vt materiam morbi è toto corpore radicitus extrahant; cùm coctio in incremento planè absoluta non sit.

Cum hac opinione in quibusdam consentit Herc. Saxonia, *lib. alleg.* Primò enim in augmento quandoque purgationem concedit duplici ratione: 1. quòd in augmento humores æquè turgeant ac in principio: 2. quia in augmento humor aliquâ ex parte concoctus sit, qui propterea medicamento purgante possit ac debeat euacuari. In statu quoque in tribus casibus purgationem concessam esse statuit, 1. quando febris ortum ducit ex humoribus frigidis vel paucis. Tales enim humores per Crisin non expurgantur, & proinde expurgandi sunt. 2. Vbi natura Crisin tentauit, sed imperfectè, ibi purgandum esse, ex consilio Hippocratis, 1. *aph.* 21. *Quò natura vergit, eò ducere conuenit, per conuenientia loca.* 3. quando in statu, iam transacto ex toto ferè die decretorio, in morbis acutis & periculosis, cum maximis Symptomatibus, natura tamen adhuc nihil incipit agere, opus esse dicit naturæ succurrere, & propterea humores educere, ex sententiâ Auicennæ, qui inquit: *si natura non mouet, moue tu: horâ tamen motûs illius.*

Plures Authorum opiniones in medium adducere, aut quid pro iis, quas recensuimus, & contra disputari possit, prolixè recensere, operæ pretium esse non duco. Illud potiùs agam, vt fundamenta pro controuersiâ hac discutiendâ necessaria adducam, & quomodo inde vera aliqua sententia elici, atque aliorum opiniones examinari possint, monstrem. *Decisio controuersiæ.*

Primò illud notandum, de febribus hîc solùm sermonem esse. Nec nugæ hæc sunt, vt putat Pius Æneas Caprilius, qui aphorismum húc vniuersalissimum esse, & locum habere putat, tam in corpore febricitante, quàm non febricitante, & eadem contingere absurda putat, quando cruda euacuatur materia, siue adsit febris, siue non adsit febris. Nam fallitur hîc Caprilius. Etenim si antecedentes & sequentes aphorismos etiam

etiam inspiciamus, manifestum inde euadit, eum de febribus & præcipuè acutis loqui. Et quæ citra febrem est materia propriè cruda non est, nec coctione indiget, etsi interdum præparatione aliquâ, vt dicetur postea, opus habeat. Vnde & ipse concedit, materiam in hydrope, quia sit separata à bonâ materiâ, statim posse euacuari, quia possit inter coctas materias recenseri. Cùm tamen nunquam illa materia cocta sit, nec ad statum meliorem reduci possit. Itaque de febribus saltem hîc quæritur, An in principio morborum aliquando purgandum sit. Atque id ipsum voluit Hippocrates, 1. *aphor.* 22. cum dicit: *Cocta, non cruda, esse purganda, &c.* Non enim hîc de eâ coctione sermo est, quâ alimenta in substantiam corporis vertuntur, & quam Galenus, 2. *de nat. facult. cap.* 4. & 3 *de fac. nat. cap.* 7. definit. Nutrientis in propriam qualitatem eius, quod nutritur mutationem; quâ, vt dictum, cùm alimenta assumpta, tum dulcis pituita in sanguinem, & hinc in nostri corporis substantiam vertuntur; sed pro humorum excrementitiorum à naturâ elaboratione, & in meliorem, in quem quidem possunt, statum reductione.

Explicatio aphor. 22. sect. 1.

Cruditas & coctio quid.

Et quidem coctio & cruditas, de quâ hîc sermo, propriè competit humoribus putridis. Etsi enim à Medicis vrina, sputum, lippitudines, quin & humores, qui à cerebro per palatum & nares defluunt, excrementa alui, vt omnino omnia excrementa, quæ initio aquea & tenuia sunt, temporis verò progressu crassiora & pauciora euadunt, primò cruda esse, & postea coqui dicantur: tamen cùm in Aphor. allegato, cruditatis & coctionis mentio fit, & quæritur, an cruda purganda sint: cruditas & coctio non omnibus excrementis competit, sed priuatim humoribus putridis; & cruditas omnino quandam ineptitudinem ad purgationem includit, à putredine profectam, sicut coctio contrà humores illos putridos ad euacuationem aptos reddit: Quod modò recensitis omnibus non competit. Nam vrina & feces alui æquè coctæ ac crudæ excerni possunt ac debent: quod humoribus, de quibus hîc controuersia, non competit. Coctio igitur, de quâ hîc sermo, tota ad purgationem dirigitur: sicut ob cruditatem humores ad purgationem inepti fiunt. Vocabulum enim cruditatis & coctionis à cruditate & coctione propriè dictâ ad excrementitios humores transfertur. Hi enim etsi in nutrimentum corporis conuerti ampliùs non possint: dum tamen formam quandam meliorem, quam quidem possunt, acquirunt, & talem quidem, quâ idonei efficiantur ad expulsionem (quod vnicè expetitur) coqui dicuntur. Nimirum sicut apostemata adhuc cruda incidere aut purgare non decet, priusquam humor in ipsis contentus in pus laudabile sit mutatus, & bonum à malo separatum: ita nec humor crudus è corpore educendus, sed coctione priùs mitigandus, & ad faciliorem purgationem præparandus. Et natura hunc ordinem seruat in criticis expulsionibus, vt noxia primò corrigat, & quantum fieri potest, in meliorem & corpori minùs molestum ac noxium statum deducat, deinde separet à bono & vtili, ac demum è corpore expellat. Quod cùm solùm fiat in humoribus putridis: hinc apparet, quando quæritur; An cruda & initio purgandum sit: id solùm de febribus putridis accipiendum esse. Humores nimirum putridi in febribus solùm peculiari coctione ad purgationem à natura præparantur. Nam etiamsi & aliæ quædam humorum ad purgationem præparationes, & in febribus, & citra febres, fiant, quæ ab arte fieri possunt: tamen iis coctionis nomen, vt postea dicetur, non competit, & coctio à præparatione humorum differt, vt *lib.* 5. *Instit. part.* 1. *sect.* 1. *cap.* 7. dictum.

In quorum morborum

Ex quibus secundò obseruandum, duos à plurimis authoribus errores, nisi planè mea me opinio fallit, committi. Primò enim nonnulli ad amplificandum sensum allegati *aphor.* 22. *sect.* 1. seu probandam purgationem in morborum principiis, varia Galeni loca adducunt, quibus probare conantur, licere etiam, non turgente materiâ, purgare in principio. Sed præter rem planè: cùm loca illa non loquantur de febribus putridis, sed de aliis morbis, in quibus nulla est cruditas, & propterea coctio nulla expectanda, & in quibus, si qui adsunt humores in corpore, qui purgatione indigent, mox expurgari possunt. Talia sunt, quando Galenus, *lib.* 13. *meth. med. cap.* 11. in inflammationibus oculorum vnicâ die purgatione se fluxionem curâsse scribit: quando, *eodem lib. cap.* 5. in omnibus fluxionibus commendat huiusmodi euacuationem: quando, 6. *meth. med. cap.* 2. in puncturâ nerui vtitur purgatione: quando, *lib. de cur. rat. per sang. miss. cap.* 8. iubet in omnibus inflammationibus, fluxionibus, ictu vehementi, statim retrahendos esse humores venâ sectâ vel purgatione: quando Hippocrates, 2. *de fract. text.* 27. in fracturâ cranij statim purgat elleboro albo. Hæc enim loca omnia, & his similia, de talibus casibus loquuntur, in quibus nulla adest febris, & proinde nulla cruditas, de quâ Hippocrates loquitur: Et propterea ad id, cuius gratiâ adducuntur, probandum nihil faciunt. Idque ex ipso Hippocrate patet, qui etsi alleg. loco in fracturâ capitis purgat, tamen, si febris adsit, *ibid. textu* 20. in læsione calcis, cui inflammatio & febris valida accessit, purgare non audet.

principio tutò purgare liceat.

Secundò & alij peccant, qui aphorismum hunc, qui tamen solùm de febribus loquitur, omnibus morbis applicant, & semper, antequam purgent, humores coquendos esse scribunt. In quorum numero est Massaria, qui, *lib.* 1. *Pract. cap.* 13. reprehendit Fuchsium & alios, qui in apoplexiâ, non expectatâ coctione, purgandum censent. Nulla enim in apoplexiâ est talis cruditas, quæ purgationem prohibeat. Nam licèt cùm in apoplexiâ, tum in aliis morbis, quidam vitiosi humores, cùm in primis viis, tùm in venis esse possint; per putredinem tamen non ita sanguini permixti sunt, vt priùs à natura separandi sint, sed illi saltem quasi confusi sunt, vt ductum medicamenti purgantis non inuiti sequi possint. Quod ipsa experientia in pluribus purgationibus, præseruationis gratiâ institutis, testatur, quarum eadem est ratio, quæ illarum, quæ in morbis, quos nulla febris comitatur, instituuntur. Præparatio quidem aliqua interdum, & viarum apertio, vt suo loco dicetur, necessaria est; non verò ista coctio, de quâ Hippocrates hîc loquitur.

Non in omnium morborum principio coctione opus est.

Hoc tamen etiam hîc non prætereundum, etsi coctio talis fiat in vlceribus & apostematibus: tamen id, quod in iis coctum est, aperto apostemate, extra corpus effunditur, aut à natura sponte, vt in ophthalmia fieri solet, protruditur, non purgatione, de quâ iam nobis sermo, tollitur. Et proinde rectè statutum putamus, inter morbos, quorum causa proxima purgatione tollitur, solùm febres esse, quæ illâ coctione priùs indigent.

Tertiò obseruandum, cùm coctio separationem vitiosi humoris à bono sanguine, seu includat, seu præcedat: tantùm de iis humoribus quæstionem esse, qui continentur in venis & sanguini permixti sunt. Et proinde humores, qui in primis viis extra venas continentur, & omnino qui, vt confiteri necesse habet Caprilius, pag. 99. separati sunt à bona materiâ, rectè sine coctione, vel vomitu, vel purgatione euacuari posse. Hinc rectè ab Eustachio Rudio scriptum putamus; humores, qui in primis seu publicis viis consistunt, extra venas scilicet, & sanguini permixti non sunt, omni tempore vtiliter, adhibitâ tamen quadam, si opus, præparatione, medicamento purgante deiici posse. Et propterea non

Crudi humores vbi consistant.

non solùm in febribus intermittentibus, ante statum, materia præparata educi, sed etiam in continuis, si præter continentem febris causam in venis, cuius coctio meritò expectatur, alia quædam vitiosa materia in ventriculo, intestinis, aut circa præcordia hæret, quæ dolore, æstu, nauseâ, angore, aliisque signis sese manifestat, ea, nullâ etiam apparente coctione, vtiliter expurgari potest. Medicamenta tamen quæ adhibentur, leniora & mitia esse debent; præcipuè in continuis & acutis.

Quartò de materiâ verò febrium putridarum in venis, præcipue cauâ, sanguini permixtâ, & quæ propriè cruda esse & coqui dicitur, rectè scriptum putamus ab Hippoc. *cocta purgare oportet, non cruda, neque per initia, nisi materia turgeat.* Cur autem cruda purgare fas non sit, cocta verò purgare liceat, vt & cur turgens materia in principio euacuari debeat; & quænam illa sit: de eo & suprà aliquid, & præcipuè in Instit. *lib. 5. part. 2. sect. 1. cap. 6.* pluribus dictum est, quæ hîc non repetimus. Illud saltem explicandum adhuc videtur, quæ causa sit, cur turgentes humores commodè euacuari possint? Etsi enim mox expurgandi dicantur, quòd periculum ab iis immineat, ne in partem aliquam præcipuam ruant, & mobiles & tenues sint, ac facilè ductum medicamenti sequi posse videantur: tamen quomodo hoc fieri possit, dubium adhuc est, cùm crudi sint, & nondum à bono sanguine separati, & proinde ad euacuandum inepti. Ego vt meam mentem hîc explicem, cùm alios hoc dubium soluere non videam, ita sentio. Materia, quæ febri dat originem, initio sæpè exigua est, fermenti tamen instar, in continuis, reliquos humores corrumpendi & putrefaciendi vim habet. In initio tamen sanguini nondum ita exactè permixta est, sed temporis progressu, & quò maior fit humorum ebullitio & efferuescentia, magis sanguini miscetur. Ideoque si in principio naturæ valdè molesta sit, eamque stimulet, solet à natura moueri, & si nō è corpore, quod fit in euacuationibus symptomaticis, possit planè exturbari: tamen è visceribus ad partes exteriores & ignobiliores protrudi solet, (id quod in erysipelate & febribus, quas Comitatas dicunt, fieri videmus) & vt naturæ molesta hinc inde agitari solet, itaque talis materia quia non solùm mobilis est, sed & actu iam mouetur, & vagabunda hinc inde errat, idque Naturæ eam expellere volentis conatu, neque sanguini tum adeò exactè permixta sit, non difficulter in principio morbi, si imminens periculum id vrgeat, expurgari potest.

An verò hic aphorismus aliquam ampliationem patiatur de eo porrò videndum. Nos eum non facilè aliquam amplificationem pati putamus: cùm Hippocrates non in genere, vt vult Caprilius, dum crudos humores purgare vetat, omnes vrgentes excipiat, & exempli loco saltem materiam turgentem afferat, etsi sint alij etiam humores crudi plus vrgentes: sed expressè tantùm turgentes excipiat; & sicut *aph.* 22. rarò crudos humores turgere dicit, ita *aph.* 24. in morbis acutis crudos humores rarò, & per initia purgandos esse doceat. Id quod euidentius fiet, si omnes casûs, in quibus alij crudam materiam purgandam esse putant, breuiter in specie perpendamus: Cùm autem tum solùm purgare fas sit, vt est apud Galenum, 1. *aph.* 24. cùm ex infestorum humorum euacuatione vtilitatem consequi licèt maiorem, quàm sit detrimentum, quod ex medicamentis purgantibus corpus accipit: in omnibus hisce casibus, qui ab authoribus proponuntur, illud vnicè attendendum, an plus vtilitatis ex institutâ purgatione, quàm ex coctione expectatâ, aut incommodi ex eâdem institutâ oriri possit.

Humores ad partes nobi- *les diruentes, an in principio purgandi.*

Primò quod attinet humorum ad partem aliquam principem, seu quæ principem in consensum trahere possunt, actu ruentium impetum, de eo hoc perpendendum, an æger febricitet, an verò febre liber sit. Nam si nulla adhuc febris, & proinde nulla cruditas, de quâ hîc sermo: tum morbos illos ad hanc quæstionem non pertinere, & tutò in iis purgari posse antea dictum. Habemúsque hîc non solùm præceptum Galeni, qui *lib. de cur. rat. per sang. miss. c.* 8. ita scribit: *In iis, in quibus pars quadam grauiter icta est, aut vtcunque aliter incipientem habet phlegmonem, eam si magnam fore suspicamur, curationem ab inanitione auspicamur, aut purgante medicamento exhibito, aut venâ apertâ, prout nimirum alterũ altero magis conuenire putamus:* verùm etiam eiusdem & præstantissimorum Medicorum exempla, quæ sequamur, habemus, qui in talibus morbis, sine cunctatione, quæ plerumque locum non habet, non solùm venam secant, sed etiam superfluos & vitiosos humores, ne ad partem affectam confluant, medicamento purgante exhibito, è corpore educunt. Si autem febris accedat, & putredo in humoribus accendatur, iam non æquè purgare licet. Etsi enim verum sit, ex materia actu in partem principem ruente maius, quàm ex turgente, quæ potentiam tantùm irruendi in eam habet, periculum metuendum esse: tamen an istud purgatione auerti possit, & an ista materia tam commodè, ac turgida, purgantibus educi possit, dubitatur. Nam turgida materia non solùm irruendi in partem principem potentiam habet, sed etiam promptitudinem exeundi è corpore. Hac cum destituatur materia in partem principem ruens, non minus ex purgatione infeliciter institutâ, quàm ex motu ad partem principem, periculum metuendum est. Si enim moueatur saltem materia & non rectè educatur, maiore impetu in partem affectam ruet; id quòd sæpe ex insufficiente purgatione in affectibus è fluxione natis fieri experientia testatur. Neque etiam hîc saltem ad affectum, qui ex materiâ ad partem principem ruente oritur, respiciendum, sed quoque ad febrem, quæ inprimis si vehementior sit, magnum periculum minatur. Vnde, vt antedictum, Hippocrates, 2. *de fract. text.* 20. in læsione calcis, cui valida febris successerit, purgare non audet. Et licèt purgationem adhibere non liceat: tamen sine auxilio æger relinquendus non est; sed cùm in inflammationibus sanguis plerumque reliquorum humorum vehiculum sit, & ipse copiosiùs irruat, venæ sectio, & aliæ reuulsiones adhiberi possunt: & quidem pro partis, ad quam ruunt, naturâ comparatæ; inter quas etiam clysteres sunt.

Id tamen accipiendum est de eâ inflammatione, quæ febrem præcessit, & à quâ febris oritur. Si verò febris morbus sit primarius, cui accedat inflammatio ex materiæ ad partem aliquam nobilem affluxu, purgatione vti licet. Talis enim materia non immeritò ad turgentem refertur, quam Natura è venis expellere conatur. Etsi enim ad partem determinatam ruit: tamen parti nondum infixa est, sed mobilis; quod vel ex eo patet, quòd quæ primò in hanc partem fertur, mox in aliam moueri incipit, vnde morborum transmutationes fiunt, & ex pleuritide fit angina vel peripneumonia, ex peripneumoniâ phrenitis. Vnde omnino concedimus, quandoque materiam ad principes partes, vel quæ principes in consensum trahere possunt, ruentem in principio commodè euacuari posse, tum scilicet, vbi quidem ad partem determinatam fluit, fixa tamen nondum est, sed suo modo vaga, & quæ facilè in aliam partem etiam fluere possit, & quæ propterea turgens non incommodè nominari possit.

Venenata materia an in principio purganda sit.

Secundò venenatã materiam quod attinet, licèt quidem concedamus, non minus, imò maius, ab eâ periculum imminere, quàm à materiâ turgente: tamen rursus quæstio est, an purgante medicamento è corpore

è corpore tolli possit. Sui quidem è corpore amotionem materia venenata, vtpote toto genere præter naturam, indicat: sed quomodo tolli debeat, de eo accuratè dispiciendum. Et primò quidem venenata materia distinguenda est; cùm eius aliqua sit diuersitas.

Venenorum ore sumptorũ curatio.

Nam *primò* quædam Venena ore sumuntur. Quod vbi factum, vsu recepta & comprobata curatio est, vt detur opera, vt quamprimùm venenum sumptum ore reiiciatur vomitu: deinde per alexipharmaca & ea medicamenta, quæ peculiari vi veneno resistunt, eius vis infringatur. Non verò per purgantia medicamenta per longas ambages ac gyros intestinorum venena circumducenda sunt: quod si fiat, facilè contingere potest, vt in penitiores venas sese insinuans venenum hominem iugulet. Venenorum enim vis fortis, & eorum ad cor magnus impetus, qui facilè purgantis medicamenti vim superare potest.

Venenorum ictu ac morsu animalium illatorum curatio.

Secundò sunt quædam venena, quæ extrà, morsu & ictu animalium venenatorum corpori nostro inferuntur. Eorum curationem Galenus tradit, *art. med. cap.* 19. quæ in duobus consistit, in alterantibus, id est, iis medicamentis, quæ totâ naturâ & peculiari vi ipsis sunt aduersa, & attrahentibus, id est foràs venenum euocantibus medicamentis. Ita enim ait: *Alterationes quidem per ea moliemur, quæ vel totâ substantiâ, vel qualitate vnâ duabúsue sint contraria. Euacuabimus autem trahentibus facultatibus.* Quo loco per trahentia medicamenta non purgantia intelligit, sed ea, quæ ἐπισπαστικὰ alibi appellat; quod ex aliis locis patet. Nam 13. *meth. med. cap.* 6. venenatorum animalium ictûs & morsûs curari docet alterantibus & vacuantibus, id est, iis, quæ extrà trahant, vt sunt cucurbitulæ, cauteria & caustica medicamenta, ac id genus alia. Et 5. *de simp. med. fac. cap.* 18. scribit: *Omne deleterium venenum à foris impositis medicamentis euacuatur, nempe aut caliditate attractionem molientibus, aut totius substantiæ similitudine.* Purgantia ergò in hisce venenis locum non habent, imò plus nocerent; cùm ab ambitu corporis venenum ad interiora traherent.

An materia maligna & pestilens in principio purganda.

Atque ita restat tertium veneni genus, quod vel in corpore gignitur, vel cum aëre attrahitur, seu contagio communicatur, è quo malignæ & pestilentes febres, atque adeò ipsa pestis generari solet. Et de hoc inprimis quæritur, an mox in principio purgationem requirat. Vt nos breuiter hîc expediamus, sciendum, ipsam malignitatem, pestilentiam, seu in genere venenositatem, quatenus talis, non purgantia requirere, neque per ea tolli per se, sed per alexipharmaca expugnari, de quo alio loco dictum est, & dicetur de eo suo loco iterum; ac putamus, apud eos, qui rem rectâ ratione æstimare volunt, id extra controuersiam esse. Et quò veneni maior est vehementia, eò citiùs ad talia alexipharmaca properandum, & efficaciora ex iis exhibenda. Quia tamen sæpe accidit, vt ij, qui talibus febribus aut peste ipsâ corripiuntur, pluribus humoribus vitiosis scateant, qui febrem & putredinem, quæ aliàs à veneno illo plerunque inducitur, augere possent, ipsique fomitem idoneum præbere: iam porrò quæritur, quid tum in febribus malignis & pestilentibus, ipsâque peste faciendum, & an illa materia statim euacuanda, an verò concoctio expectãda sit.

De hac re in specie suo loco plura dicentur. Hîc in genere monuisse sufficiat, cùm fomes & materia, quæ febrem augere possit, plerumque in primis viis consistat, in febribus malignis, imò pestilentibus, & peste ipsâ, non incommodè primas vias euacuari. Hoc enim nisi fiat, nec symptomata mitigari, nec malignitas obtundi, nec alia cum fructu & successu aliquo tentari possunt. Præterea vitiosi isti humores à calore febrili agitati in maiores venas facilè sese insinuant, & morbum grauiorem efficiunt. Fomite verò isto sublato, symptomata remittunt, & reliqua feliciùs peragi possunt. Conueniunt huic rei syr. rosarum sol. manna, pulpa tamarindor. & cassia cum pulpâ tamarind. mixtâ. Nonnulli etiam agarico, rhabarbaro & senâ vtuntur, atque inprimis in malignis vsum agarici commendant: Alij verò & ab istis mitioribus, nisi materia turgeat, abstinendum censent. Verumenimuerò si ista lenia, syrupus rosar. solut. manna, cassia, tamarindi satisfaciant, in iis acquiescere possumus: si autem fortiora sint corpora, aut etiam, quod sæpe accidere solet, maior vitiosi humoris sit copia, talisque eius constitutio, vt lenia ista satisfactura diffidamus, rhabarbaro & agarico vti licet: Neque enim tam fortia sunt hæc, si debitâ quantitate exhibeantur, vt humores in remotioribus venis valde agitent. Licet quoque istam materiam, si ad superiora vergat, vomitu commodè excludere. A reliquis autem fortioribus purgantib. omnino abstinendum, nisi materia turgeat, & ad excretionem properet. Licèt enim materia ista non minus, imò majus periculum, quàm turgens minetur: tamen cùm à natura non elaborata sit, calórque præter naturam in corpore adhuc dominetur, medicamento purganti non cedit: ideóque frustra ab eo agitatur; & potiùs in summâ quiete detineri debet, donec à natura concoquatur & vincatur. Quamuis enim materia ista venenata sit: non tamen tota venenum est, quod nullam à natura elaborationem suscipiat; sed non rarò à natura vincitur, coquitur; & per crisin euacuatur, aut in abscessûs extruditur. Præterea vires in hoc morbo valdè sunt debiles, ac propterea omni studio conseruandæ, vt tanto morbo vincendo pares sint.

An humores copiosi in principio purgandi.

Tertiò in classem humorum, quos in principio sine coctione purgare liceat, nonnulli referunt copiam humorum, non tamen quamuis, sed vbi morbus grauis, sæuúsque sit, & metuendum nisi materiæ pars subtrahatur, & purgante medicamento mox educatur, naturam morbum non victuram, ægrúmque de vita periclitaturum esse.

Verùm sciendum, si materia illa in primis viis contineatur, (vt sæpe accidit, & æger non minùs ob materiam in primis viis, quàm in venis contentam periclitetur) de eâ libenter concedimus, & antea concessimus, esse euacuandam in principio multis de causis: sed de hac materiâ propriè quæstio non est. Verùm de illâ, quæ in venis continetur, sanguinique permixta est. Huius pars aliqua quomodo initiò electiuè purgantibus medicamentis, cum ægri emolumento euacuari possit, non videmus. Verum est, à copiâ tantâ materiæ ægro non parum periculi imminere: illud tamen per purgationem in initio morbi institutam auerti non potest. Omnia enim ex tali purgatione sequi possunt incommoda, quæ ex crudæ materiæ purgatione sequi solẽt. Inprimis metus est, ne humores saltem tenues, vtpote qui ductum medicamenti faciliùs sequuntur, educantur; reliqui qui sunt crassiores, remaneant, & agitati solùm, non verò euacuati, obstructiones pertinaces pariant morbúmque augeant. Neque tamen etiam hîc æger, etsi purgatione non vtatur, omni auxilio destituitur. Nam vbi cacochymia sanguini permixta est, vt natura oneris parte leuata, quod reliquum est faciliùs concoquat, in omni febre putridâ sanguinem mittere vtilissimum esse, è Galeni consilio suprà diximus.

An materia in parte aliquâ principe hærẽs in principio purganda.

Quartò, Octauianus Roboretus huc retulit materiam, quæ in parte aliquâ principali, vel quæ principalem in consensum trahere possit, fixa, vnde grauia oriantur Symptomata. Verumenimuerò si pars illa sit circa primas vias, vt ipse citato loco, materiam in ventriculo hærentem recenset, cuius causâ oritur lipothymia, tum facilè admittimus, illam mox in principio euacuandam esse: sed de illâ quæstio non est, verùm de eâ, quæ propriè cruda dicitur, quæ si circa aliquam partem loco remotiore sitam hæreat, commodè

modè euacuari non poteſt. Illis etiam partibus affectis, ad quas in purgatione humores trahuntur, purgare non licet. Sic in inflammatione hepatis à purgantibus abſtinendum, quod iis humorum versùs hepar fluxus magis concitetur.

An humores tenues in principio purgandi.

Quintò nonnulli calidos & tenues humores in principio purgandos eſſe exiſtimant. Quod ſi verum eſt, in omnibus ferè acutis febribus, in initio purgandum, cùm tamen Hippocrates in acutis rarò purgandum eſſe ſcribat. Nimirum tenuitas ſola ad purgationem non ſufficit: Et tenues humores æquè crudi eſſe poſſunt, ac alij; & propterea coquendi ſunt, id eſt, à natura vincendi, elaborandi, & à bonis ſeparandi, antequam purgentur; niſi vehemens periculum vrgeat, & tale, quod purgatione auerti poſſit, id eſt, niſi turgeant.

Hier. Mercurialis opinionem quod attinet, & primò diſtinctionem illam, quâ operationes Medici diuidit in regularem & coactam, niſi ita explicetur, vt regularis illa ſit, vbi Medicus id ſimpliciter, quod indicans iubet, ſine aliquo prohibentis interuentu, exequi poteſt; coactam verò illam, vbi neceſſitas aliquid aliter, quàm Indicans requirit, agere iubet, admitti non poteſt. Nunquam enim licet contra regulas methodi medendi peccare. Nihilominus vtraque operatio iſta, tam ea, quam regularem, quàm illa, quam coactam appellat, ſub legibus methodi medendi continetur, & propterea vtraque regularis eſt, ſi propriè loqui libet. Deinde quantum ad casûs, in quibus in principio purgandum putat, & primos quidem duos, in quibus perfectè purgare liceat, de iis iam dictum. Casûs verò duos, in quibus in principio eſſe purgandum imperfectè ſcribit, quod attinet, de primo, vbi ſcilicet metus eſt, ne materia turgeat, nullam mentionem facit Hippocrates, & ſaltem de materiâ actu turgente loquitur. Et quis Medicorum tam perſpicax eſt, vt ὀργασμὸν humorum præuidere poſſit? Humorum quidem caliditas & tenuitas in acutis ſemper adeſt, vt plurimùm tamen eos non turgere dixit Hippocrates. Secundus verò caſus, quando ſcilicet plenitudinem ſanguinis, quam, ob aliquod impedimentum, ſectâ venâ imminuere non licet, purgatione imminuere iubet, planè ratione deſtitutus videtur. Purgatio enim ſolùm vitioſos humores euacuat, nullum verò datur, vel in vſu eſt medicamentum ſanguinem purgans. Deinde licèt venæ ſectio adhiberi non poſſit, ſunt tamen alij modi, quibus ſanguinem imminuere licet: cucurbitulæ ſcarificatæ, malleolorum ſcarificatio, hæmorrhoidum apertio.

Tandem ſupereſt Iodoci Lommij opinio, qui in intermittentibus in ſtatu, in continuis verò in fine augmenti purgandum eſſe docet. Verùm neutrum commodè facere licet. Augmenti finem quod attinet, ſe accingit tum inprimis natura ad coctionem & futuram criſin. Cùm verò purgantia medicamenta coctionem prohibeant, humoréſque agitent, metuendum eſt, ne ab opere ſuo abſtrahatur, vel ad criſin maturandam infeliciter incitetur & impellatur. Præterea in fine augmenti ſymptomata ſatis grauia iam ſunt; & propterea æger ampliùs non eſt moleſtandus. In ſtatu verò, niſi id in fine eius fiat, commodè etiam non purgatur. Id quod præcipit Hippocrates, 1. *Aph.* 20. *Quæ indicantur & indicata ſunt integrè, neque mouere, neque medicamentis, neque aliis irritamentis decet, ſed ſinere.* Ideóque ſi natura officium facit vel factura eſt, etiam in intermittentibus, in opere ſuo turbanda non eſt. In fine tamen ſtatûs, ſi naturam non ſatis facere videamus, euacuare licet, & naturæ defectum arte ſupplere.

An in augmento febrium purgandum.

An in ſtatu febrium ſit purgandum.

Interim, quod obiicit Lommius, non ſine omni præſidio morbum in naturam graſſari permittimus, neque vbi extra omne periculum eſt æger, purgamus. Nam ſi naturam onere ſubleuare volumus, in initio id facimus, ſecundùm præceptum Hippocratis, 2. *Aph.* 29. *Incipientibus morbis, ſi quid mouendum videtur, moue.* Deinde licèt ſtatus prætererit, non ſemper æger eſt extra omne periculum. Sæpè enim accidit, vt natura vel nullam excretionem tentet, vel imperfectè purget: Ac tum naturæ defectum Medicus arte ſupplere debet, ne æger in morbum recidat. *Quæ enim in morbis poſt criſin relinquuntur, recidiuas facere conſueuerunt*, 2. *aph.* 12.

De materiâ tamen & formâ exhibendi purgantia, notandum in febribus bilioſis pilulas non eſſe ita commodas. Cùm enim dentur in paruâ quantitate, neceſſaria ſunt purgantia fortia & calidiora. Aut ſi fortè exhibeantur, poſt ſumptas pilulas ſtatim exhibeatur potiuncula refrigerans, quâ & pilulæ diſſoluuntur & earum caliditas temperatur. In febribus tamen pituitoſis & melancholicis tutiùs pilulæ exhiberi poſſunt. Reliqua quæ de purgatione dici poſſunt, videantur in Inſtitutionibus.

Atque hæc de purgatione hoc loco in genere dixiſſe ſufficiat. Vnum ſaltem adhuc monere libet, quod forſan apud antiquos ita non occurrit, nimirum recentiores quoſdam purgantibus admiſcere ſudorifera medicamenta. Ita Heurnius, *lib. de peſte cap.* 9. cœpam albam excauatam theriacæ ℥. j. & modico puluere rad. tormentillæ ac dictamni replet, & ſub cineribus coquit: Eandem poſtea contundit, effuſâ aquâ carduibenedicti, & aceto flor. calendulæ, ſuccúmque exprimit, & addit trypheram Perſicam, cum confect. hamech, vel electuar. Indo, aut diaphænico, atque id medicamentum purgaturum, & mox quoque ſudorem prouocaturum pollicetur. Neque metuit contrarios eodem tempore motûs, eò quod conclamatum ſit, niſi ab hoc hoſte ilicò vſus natura vindicetur; & præcipuè cùm hæc proba eſſe docuerit. Ita Rulandus ſenior, *in cent.* ex centaurio minore, & aſari radice, medicamentum, quod vomitum & ſudores mouet, componit. Et, *cent.* 3. *cur.* 70. aquam exhibet, quæ vomitum, aluum & ſudorem mouet. Quod & filius imitatus eſt, qui in hiſtoriis curationum morbi Hungarici radicibus aſari cùm aq. card. bened. & acetoſæ vomitum & ſudorem concitauit.

Medicamenta vomitum, ſudorem & aluum ſimul cientia.

CAPVT VII.

De coctione & præparatione humorum.

CVm ergo non ſemper, ſed rariùs tutum ſit, in initio febrium purgare: coctio plerumque expectanda eſt, & proinde videndum, quomodo illa perficiatur. Etſi autem coctio ſolius naturæ opus ſit, quæ caloris innati beneficio & viribus humores elaborat, & ad eam, quam recipere apti nati ſunt, perfectionem deducit: tamen & medicamenta digeſtiua, ſeu concoquentia dantur, quæ quia vel calorem natiuum fouent, & roborant; vel impedimenta, quæ naturam in coctione remorari poſſunt, remouent, vt coctio feliciùs expediatur: concoctio etiam ipſis adſcribitur. Egimus autem ea de re diligenter & pluribus, *lib.* 5. *Inſtit. part.* 2. *ſ.* 1. *cap.* 7. quæ ibi legi poſſunt, nec opus eſt hîc omnia repetere. Breuiter rem iam hîc complecti libet hoc modo. Concoctio humorum hîc intelligitur non ea elaboratio, & mutatio eorum, quâ idonei corpori noſtro alendo redduntur: ſed cùm ij caloris natiui viribus ita alterantur, & ab vtilibus ſeparantur, vt euacuationi reddantur idonei. Atque ita materiæ febrilis coctionem ſolius naturæ opus eſſe diximus, Hæc enim vbi cauſis morborum fortior fuerit, eáſque vicerit, humoribus vitioſis, & corpori alendo inutilibus eam, quam recipere poſſunt, perfectionem inducit, ſicut hoc in puris generatione fieri videmus; poſtea à bonis ſeparat, & tandem per criſin expellit.

Coctio ſolius naturæ opus.

Atque ita Cruditas & Coctio, de quibus in doctrinâ de purgatione loquitur Hip. non alibi locum mihi habere videntur, quàm in febribus. Vnde ij peccant, qui in omnibus morbis, etiam sine omni febre, digestiua quæ vocant, purgantibus præmittenda esse putant. Cùm materia ita sæpe sit disposita, vt licèt exhiberemus sexcentos syrupos (vt loquitur P. Æneas Caprilius) nunquam major fieret separatio. Cruditas autem in febribus videtur esse humorum quasi quædam ebullitio, fermentatio seu feruor. Nondum enim, vt Gal. id explicat, durante illâ ebullitione, vitiosum à bono separatum est. Videtúrque mihi hîc ferè se res habere, sicut in musto & cereuisia. Si quis vel decies colarit, vel per filtrum quoque, quod appellant, destillarit mustum vel cereuisiam nondum defecatam, eam claram non reddet; eam ob causam, quòd natura partes heterogeneas nondum separârit. Cessante verò illâ ebullitione & fermentatione absolutâ, postea vinum & cereuisia clara redduntur, fecésque subsident: adeò vt etiamsi agitatione turbentur, feces tamen breui temporis spatio iterum subsideant; aut si in vinum, aut cereuisiam defecatam, puluerem aliquem injicias, is facilè vel subsidentiâ, vel filtratione separetur. Ita antequam humores in venis deferbuerũt, nec à naturâ, nec ab arte cum εὐφορίᾳ & vtilitate facilè instituitur purgatio: quæ fit postea feliciter, postquam coctione partes heterogeneæ separatæ sunt. Id quod & in inflammationibus & vlceribus fieri videmus. Atque ita sese rem habere, ipsa vrinæ subsidẽtia & separatio contentorum docet. Durante enim illâ ebullitione, omnes vrinæ partes, sicut in musto, confundũtur: cessante verò illâ, separantur & subsident quædam.

Cruditas in febribus quid.

Quæ autem Medici partes hîc sint, diligenter disquirendum, cùm non omnes id satis perspicuè explicent. Existimamus autem duplicia esse medicamenta, quæ Medicus ante humorum purgationem exhibere debet. Quædam concoquentia dici possunt, seu alterantia; quædam præparantia. Etsi enim nonnulli plura recenseant: tamen ad hæc capita reduci possunt, & frustra eorum numerus multiplicatur.

Medici in coctione humorum officium.

Herc. Saxonia habet alterationem, præparationem, & concoctionem: sed cùm concoctionem soli naturæ tribuat, nobiscum sentit, & per alterantia nonnisi, quæ hîc appellantur coquentia intelligit.

Donatus ab Altomari quartam operationem addit, digestionẽ, & pluribus disputat, eos peccare qui digestionem pro concoctione, & concoctionem pro digestione accipiunt. Ipse verò hoc modo distinguẽda censet. Digerere idem est, ait, quod ordinare, dissipare, distribuere, vel distinguere, idémque est, Digero, quod Græcis διατάττω, vel διακοσμέω, vel διακρίνω. Hinc διάκρισις, separatio: & quod Græci ἀνάδοσιν dicunt, nos digestionem appellamus. Et proinde putat primò dici propriè digestionem concocti & perfecti alimenti, ac in sanguinem conuersi in corporis particulas omnes attractionem. Deinde etiam de excrementis, præter naturam in corpore retentis, vsurpari vocem digestionis statuit. Et quidẽ dupliciter: Primò cùm natura ipsa post coctionem sensibiliter, per sensibiles canales, aluum videlicet, vrinam, sudorem, ea expellit: Deinde cum eadem non sensibiliter, sed per halitum digerit, dispergit, atque per poros cutis insensibiliter discutit; quod Græcis propriè est διαφόρησις.

An digestio & coctio differant.

Verumenimuerò saltem de vocabulis hæc lis est. Scimus equidem vocabulum digerere, propriè sumptum, idem esse, quod in diuersas partes distribuere, & hinc quoque pro ordinare vsurpari. Quæ enim ordinantur, hoc hîc, illud alibi disponitur. Et scimus ἀνάδοσιν, & διάδοσιν cibi distributionem, ac διαφόρησιν humorum insensibilem discussionem esse; & aliud Græcis esse πέψιν, aliud ἀνάδοσιν, aliud διαφόρησιν. Interim vbi de præsenti negotio & Latino vocabulo digestionis sermo est, sciendum: superioribus seculis, minùs Latinis, vocabulum Digestionis semper pro coctione vsurpatum, imò in frequentiore vsu, quàm vocabulum coctionis fuisse. Neque tamen planè barbara est hæc significatio; cùm & apud probatos authores linguæ Latinæ reperiatur. Hic vocabuli vsus postea in scholis Medicorum retentus est, & digestio ipsis idem est, quod coctio; & Digestiua medicamenta dicuntur, quæ Concoquentia aliàs nominantur. Etsi enim, vt diximus, Naturæ opus sit concoctio humorum putridorum: tamen vsus hoc obtinuit, vt primò ea medicamenta, quæ calorem natiuum fouent ac roborant, vt coctioni humorum faciliùs sufficiat: deinde, etsi minùs propriè (cùm magis propriè alterantia appellentur) quæ impedimenta quædam, quæ naturam in coquendo remorantur, tollunt, & excessûs qualitatum ad mediocritatem reducunt, Concoquentia nominentur. In externis partibus & tumoribus per emplastica medicamenta calor quidem commodè fouetur: idem verò in febribus, & in partibus internis, per illa commodè vix tentari potest; sed potiùs quiete, somno, & moderato ciborum temperatorum vsu calorem natiuum fouemus, ac instauramus. Atque ita coctio propriè soli naturæ relinquitur.

Digestiua tamen & concoquentia medicamenta appellari ea vsus obtinuit, quæ impedimenta quæ naturã in coctione remorari possunt, tollunt, & quantum quidem licet, naturam in elaborandis humoribus iuuant. Cùm enim natura omnia ad mediocritatem deducere tentet, & calor, qui coctionis author est, moderatus esse debeat: omnis qualitatum excessus ad coctionem feliciter expediendam ineptus est. Intensior enim vrit; debilior ad coctionem perficiendam non sufficit. Et quò quodque magis à mediocritate abest: eò maiore cũ labore & difficultate à natura ad eãdem deducitur. Medicus ergo naturam iuuat, dum illum qualitatum excessum tollit. Hinc calida sunt refrigeranda; frigida calefacienda; sicca, humectanda; humida, siccanda; crassa attenuanda; tenuia, incrassanda, & si qui alij sunt qualitatum excessus, ad mediocritatem redigendi sunt. Etsi enim febris per se tantùm refrigerantia & humectantia requirat: tamen cũratione nonnunquam calefacientibus & humectantibus vtendum, & sua cuique humori debetur alteratio.

Digestiua & concoquentia medicamenta quæ.

Bilem primò quod attinet, à qua febres frequentissimè oriuntur, de eius in qualitatibus primis alteratione, nullũ est dubiũ; de secundis verò variè est disputatũ inter Medicos. Nonnulli in ipsâ quoque bile extenuãtibus & incidentibus vtendũ censent, authoritate Galeni, qui 1. *aph.* 24. etiam in acutis febribus origano & hyssopo, in aquâ mulsâ coctis, ad extenuationem vtitur. Alij contrà bilem incrassandam esse censent. Alij neutrum horum faciendum putant: neque attenuandam bilem, cùm antea sit tenuis; neque incrassandam, cùm ad motum reddatur ineptior, sed sine vllâ alteratione purgandam censent.

Bilem concoquentia.

Vt nos breuiter expediamus, verum quidẽ est, eos malè sentire, qui putant biliosos humores ampliùs extenuandos esse. Sunt enim antea satis mobiles. Et metuẽdũ, ne eiusmodi calidis medicamentis humores magis incalescant, & maius incendium excitetur; febrisque, & omnia eius symptomata augeantur. Et quod Galenus, *allegato loco*, hyssopo & origano vtitur, non ob bilem id facit, sed ob meatûs, qui ab humore crasso obstructi sunt; neque ante coctionem bilis id faciendum. Deinde illi quoque nõ rectè sentire vidẽtur, qui nullâ præparatione & alteratione bilem indigere putant. Etsi enim bilis sat mobilis sit: tamen eiusdem magnus est feruor, & acrimonia; & propterea qualitates hæ ad mediocritatem aliquam deducendæ sunt, ne si ita calida & acris purgetur, in internis visceribus magnum aliquod damnum excitent. Ergo rectissimè biliosi humores frigidis medicamentis attemperandi, & tenuitas eorum, si sit nimia, ad mediocritatem aliquam

deducenda est, vt, qui priùs calore & acrimoniâ nimiâ corpus turbabant, nunc refrigeratione mitescentes, ac veluti domiti, naturæ manûs dent, & ab eâ faciliùs vincantur, atque istâ elaboratione ad mediocritatem aliquam reducti postea commodiùs euacuentur. Cùm tamen, vt postea dicetur, semper videndum sit, vt meatûs, per quos humores euacuari debent, pateant, ea rectissimè tum adhibentur, quæ simul refrigerant, & leniter abstergunt; insigni autem adstrictione carent. Interim pro conseruando robore partium, præcipuè hepatis, leniter adstringentia vtilia. Dantur autem talia medicamenta, quæ vim aperiendi habent, aliquâ tamen adstrictione non destituuntur. Talia sunt: *Cichorium, Endiuia, Sonchus, Scariola, Chondrilla & omnia cichoracea.* Bili etiam temperandæ inseruiunt, *Hordeum, Borrago, Buglossum, semina refrigerantia maiora & minora dicta; succus citri, granatorum, ribes*, E quibus & decocta fiunt, & aquæ destillantur, quibus postea Syrupi ex iisdem parati, *Syrupus acetosus s. oxymel s. oxysacchara s. Syrupus acetositatis citri*, præcipuè si adsit suspicio malignitatis, *de succo acetosæ, granatorum, violarum*, & si bilis sit crassior, *Syrupus de endiuiâ compositus, byzantinus s.* & alij admiscentur. Licet quoque aliquot guttas spiritûs *vitriol.* vel ⊖ admiscere. Ex seminibus etiam possunt cum liquoribus conuenientibus fieri Emulsiones. Liquida enim ista faciliùs se in venas insinuant & calidos humores attemperant. Possunt tamen etiam ex herbis & floribus fieri conseruæ; è radicibus & fructibus condîta; vnde rursum Electuaria parantur.

In febribus *Pituitosis* cùm humores magis crassi & lenti sint, & natura in coctione illos quoque ad quandam mediocritatem redigere conetur, opus est incidentibus & attenuantibus. Qualia sunt: *radices aperientes* vulgò dictæ, *capillus* ♀. *hyssopus, betonica, agrimonia, Syrupus acetosus, & oxymel s. Syrupus byzantinus s. & compos. Oxymel compositum & scilliticum, Syr. de duab. radic. Syr. de 5. radicibus, de betonicâ, & similes* Incipiendumque à mitioribus, postea ad validiora progrediendum.

Melancholiã præparantia. In humore *Melancholico* vsurpentur attenuantia quidem, sed quæ simul vim humectandi habent. Melancholicus enim humor frigidus, siccus & crassus est. Atra bilis cùm sit calida sicca, crassa: frigida, humectantia & attenuantia postulat. Hinc in febribus ex his humoribus natis vsurpantur, *borrago, buglossum, polypodium, viola, scolopendrium, ceterach, cortices tamarisci, capparum, glycyrrhiza, & similia*, Et cõposita: *Syr. byzantinus s. borraginis, buglossi, fumariæ, de scolopendrio, de lupulo, oxysacchara composita & similia.*

Cautus tamen sit Medicus in iis medicamentis adhibendis, quæ frigidi humores requirunt, & febrem propterea augere possunt, qualia sunt, quæ validè attenuant; atque attendat, ne per ea febris augeatur. Contrà & hoc attendendum, ne infrigidantibus humores nimis incrassentur, & transpiratio, quam in omni febre rectè se habere vtilissimum est, impediatur. Vnde Galenus non sine causâ 1. *aph.* 14. etiam in acutis febribus origano & hyssopo in aquâ mulsâ coctis vtitur.

Putredinem humorum inhibentia. Cæterùm cùm omnibus humoribus his, quatenus febrem generant, putredo & corruptio quædam insit, eâ ratione omnibus his febribus, quæ putredini resistunt, conueniunt. Imò cum putredo sæpe nondum integra & perfecta sit, vt illa inhibeatur, refrigeratione, exsiccatione & calidi natiui roboratione opus est. Huic operi & fini vtilia sunt, *acetum, & Syr. acetosus, succus limonum, citri, granatorum; cichoreum, endiuia, acetosa, pentaphyllum, tormentilla.* Verùm de his plura in febrium curatione speciali dicentur.

Humorum præparatio. Atque hæc est humorum coctio seu alteratio, quæ ab Arte proficiscitur, quâ medicamentorum ope Naturæ aliquo modo opitulatur Medicus, & impedimenta quæ naturam in coquendo remorantur, remouet. Præter hanc & alia humorum præparatio necessaria est, licèt jam cocti humores sint: imò & in iis humoribus ea plerumque adhibenda, vbi nulla adest cruditas, & coctio illa, de quâ modò egimus, non requiritur. Nam cùm, vt purgatio feliciter expediatur, & vias, & per quas moueri debent humores, liberas esse oporteat; vt & humores ipsos, qui expurgari debent, mobiles, non crassos & tenaces: duo sunt, quæ humorum purgationi felici, etiam coctione absolutâ, obstare possunt; viarum obstructio, & humorum crassities ac lentor. Hinc Hippocrates jubet, corpora, quæ quis purgare vult, εὔροα ποιέειν. Humores nimirum crassi & lenti medicamentis attenuantibus attenuandi, viscidi detergendi, atque omnes, per quas transire debent, viæ, vt venæ mesaraicæ & intestina, aperiendæ & ab impedimentis liberandæ sunt. Nonnulli priorem illam humorum præparationem, quæ fit vt humor crudus faciliùs & citiùs concoquatur, Præparationem primam appellant: hanc verò, quæ fit, quando natura alimentum ab excremento, malum à bono jam separauit, Præparationem secundam appellant: Et quidem secundam hanc præparationem Pius Æneas Caprilius non solùm, vt dictum in materiæ viscidæ detersione, crassæ attenuatione, sed & in materiæ acris refrigeratione consistere docet. Verùm commodius videtur, acris materiæ refrigerationem & mitigationem ad primam præparationem referre. Eiusmodi enim naturæ molestæ qualitates coctione temperantur.

Atque hinc patet, in omnibus ferè febribus vtilissimum esse, medicamenta aperientia & detergentia exhibere.

Quando digestiua medicamẽta vsurpanda. Ex iisdem etiam clarum facilè euadit, quo tempore quodlibet ex his medicamentis vsurpandum sit. Post primarum viarum euacuationem & venæ sectionem mox, nisi quid prohibeat, adhiberi debent medicamenta obstructiones, si adsint, liberantia. Obstructiones verò aperientia, respectu reliquorum medicamentorum, plerumque habent rationem causæ sine quâ non. Neque enim possibile est, aut putredinem præsentem tollere, aut futuram præcauere; neque medicamenta alterantia & concoctionem iuuantia liberè in corpus penetrare possunt; neque humores, siue id in principio, siue alio morbi tempore fiat, feliciter expurgari possunt; nisi obstructiones tollantur.

Obstructiones aperientia. Ideoque primò obstructiones liberantia adhibenda, & perspiratio libera corpori reddenda. Hinc humores semiputridi corrigendi, & ad meliorem statum reducendi, corrupti coquendi, & tandem è corpore euacuandi sunt. Semper tamen ad id, quod magis vrget, respiciendum. Sæpe enim accidit, vt putredo & calor valde vrgeant; obstructiones verò non adeò insignes sint: ac tum non solùm ad id, quod habet rationem causæ, sed etiam ad id, quod magis vrget, respiciendum. Atque id est quod Auicennas monet, febrem nonnunquam tantæ esse vehementiæ, vt regimine causæ vti non liceat, sed summa refrigeratio mox requiratur.

Quantum tamen fieri potest, reliqua non negligenda sunt: commodissimumque est, medicamentis vti, quæ pluribus scopis inseruiunt: quod factu difficile non est, cùm & simplicia, quæ plures vires habent, dentur, & composita, si hæc desint, concinnare liceat, e. g. Syrupus acetosus s. & oxymel s. aperiunt, citra caliditatem tamen. Imò nonnihil refrigerant, attenuant, detergunt. Ideóque in omnibus febribus putridis iis vti licet. Si tamen febris sit vehementior & humor biliosus, tutius est vti syrupo acetoso simplici: in humore verò pituitoso commodius est, oxymel exhibere. Succus & Syrupus citri & acetosæ putredini resistunt, cor peculiari vi roborant, intemperiem febrilem corrigunt, aperiendíque vim habent. Cichorium refrigerat; & calorem febrilem mitigat, Hepar qualitate peculiari & leni adstrictione roborat, amaritudine

Syr acetosus s. oxymel s.

tudine leniter abstergit & aperit, bilemque omnino ad mediocritatem deducit. Decoctum hordei refrigerat, abstergit & aperit. Lactuca refrigerat & incrassat. Betonica calefacit leniter & siccat, aperit & adstringit nonnihil, & membra nutritioni dicata, ac cor ipsum roborat & pituitam benè concoquit. Ex quibus patet, & vnicum medicamentum sæpe pluribus intentionibus satisfacere posse, aut si talia desint, plura componere licet. Syrupi autem plerumque aquis vel decoctis diluuntur. Vbi de decoctis, vt vulgò parantur, notandum, incommoda esse, cùm omnia simul coquuntur, cùm alia breuem, alia longiorem coctionem desiderent: quo fit, vt quæ facilè coquuntur, planè corrumpantur, & omnes vires amittant. Commodissimum ergò est, si in vase clauso in balneo, horis 10. vel 12. infundantur.

Spir. ⊖ & vitr. vsus. Inter πολύχρηστα non immeritò recensentur spiritus ⊖ & vitriol. in febribus putridis maximi vsûs, qui insignem vim habent attenuandi, incidendi, obstructiones aperiendi, putredini resistendi, inflammabilitatem humorum prohibendi, sitim sedandi.

Spir. tartari compos. Pertinet huc & mixtura illa, seu spiritus ille compositus ex spiritu tartari correcto, aquâ theriacali camphoratâ, & spiritu vitriol. quem malè è recentioribus quidam sibi vendicat, cùm tamen descriptio integra extet in Ioh. Guinterio Andernaco, *de nouâ & veteri Medicinâ, part. 2. pag. 657.* & eius rudimenta etiam in Paracelso inueniantur. Estque spiritus hic in putridis simplicibus plurimis (non omnibus tamen, nam in biliosis puris ob aquam theriacalem non ita conuenit) præcipuè malignis vtilis; cùm, præter dictas spir. vitriol. vires, & malignitati resistendi, ac vim diaphoreticam habeat, vt ex iis, è quibus comparatur, medicamentis facilè animaduertere est.

Componitur autem *ex spirit. tartari correcti partibus* iiij. *aquæ theriacalis camphoratæ part. v. spir. vitriol. part.* j. Quanquam pro diuersitate morborum vnius vel alterius spiritûs dosis minui vel augeri possit. Spir. scilicet tartari ex tartaro crudo per retortam destillatur, rectificatur & quantum fieri potest, à fœtore liberatur. Spir. theriacalis camphoratus ita paratur.

℞ *Spiritus vini rectif.* ℥. x. *Theriac. Andromach.* ℥. v. *myrrhæ rubræ.* ℥. ij. ß. *Croci Oriental.* ℥. ß.

Omnia indantur cucurbitæ erectæ, impositóque alembico, in quo ʒ. ij. *camphoræ ponantur, clausisque exactè iuncturis, stent in B. per dies* iiij. *vt nihil vel parùm destillet: postea lento primùm igne, hinc fortiore destillentur, spiritúsque, qui exstillauit, materiæ iterum affundatur, & digerendo & destillando labor hic ter repetatur.*

Spiritus vitriol. sumatur vel vulgari modo præparatus, & rectificatus; vel qui paratur ex vitr. depurato cum Spir. vini, si scilicet vitriol. depuratum indatur cucurbitæ vitreæ satis ampli orificij luto obductæ, & affundatur spir. vini optimus, vt fiat pasta, appositoque alembico, clausisque juncturis cucurbita ponatur in furno in aperto igne, & applicetur recipiens satis amplum, atque instituatur destillatio, primò lentissimo igne, vt spiritus vini destillet; mox augeatur magis ignis, vt phlegma quoque ascendat; tandem incipientibus apparere spiritibus siccis, ignis sensim augeatur ita vt vitrum liquescere incipiat. Rectificatur postea, & in balneo separatur spiritus primò, hinc phlegma, tandem spiritus vitriol. in arenâ destillatur.

Hi ergò tres spiritus dictâ proportione mixti, in vitro angusti orificij, in balneo, vel hypocausto calido, trium septimanarum spatio digerantur.

Potentissimum quoque in febribus ad putredinem sistendam & inflammationem humorum prohibendam medicamentum est, Nitrum, etiam crudum.

Vt autem ista medicamenta efficaciùs operentur, vacuo ventriculo, duabus scilicet vel tribus horis ante cibum, & præcipuè, si licet, tempore matutino offerenda sunt; Paroxysmorum tamen & temporis exhibendi cibi habenda ratio. Etenim si tempus matutinum vel cibo exhibendo sit dandum, vel immineat aut adsit paroxysmus, in tempus vespertinum differenda, nihilque obstat, quò minus post ea sumpta dormire liceat. Et commodum est, vt vno sumpto medicamento eius operationi tempus, & Naturæ quies aliqua detur, nec mox aliud ingeratur. Continuanda autem tamdiu, quamdiu materiæ conditio id requirit.

Itaque hæc quæ de cruditate & coctione humorum dicta sunt, præcipuè in febribus continuis & acutis locum habent. Id quod ex ipso Hippocrate patet, qui *sect. 1. aph. 22.* mox *aph. 24.* subiungit: *In morbis acutis rarò & per initia purgante medicamento vtendum.* Et *aph. 29.* scribit. *Incipientibus morbis si quid mouendum, moue: vigentibus verò quiescere præstat.* Nimirum si materia turgeat, in acutis, statim in principio euacuanda. Quòd si non turgeat, coctio expectanda est. Quâ peractâ Natura ipsa sæpissime humores vitiosos expellere solet, vt rarò purgantibus opus sit. Eadem tamen cruditas & coctio etiam in intermittentibus locum habet: Etenim cùm causæ earum sedes sit in venis mesaraïcis, venæ verò mesaraïcæ etiam sanguinem sui generis elaborent & contineát: si sanguini illi alicubi humores vitiosi permisceantur ac putrescere incipiant, atque inde febris excitetur: cruditas adesse dicitur; vbi verò iam ita à natura victi & præparati sunt, vt facilè separari possint, coctio peracta est. Etsi verò in intermittentibus in singulis paroxysmis materiæ aliquid euacuetur; non tamen humor febrium talium fomes priùs totus euacuatur, quàm coctio humoris absoluta sit, sed vt Galenus 2. *de differ. febr. cap. vlt.* docet, & infrà *cap. 16.* dicetur, ob superfluitates in parte, in quâ febris fomes continetur, relictas, ipsamque partis debilitatem inde contractam, nouus humor generatur, qui noui paroxysmi causa est. Itaque & in intermittentibus coquentibus opus est, quæ sic vitiosas materiæ relictæ qualitates tollant, vt faciliùs à naturâ coqui possit, illamque vitiosam dispositionem in parte, in quâ fomes mali hæret, tollant & emendent. Exem. gr. in febre biliosâ medicamenta refrigerantia & humectantia requiruntur, ac dispositio χολοποιητικὴ seu bilis generatiua tollenda est. Quod cùm non pauci negligant, & vel ad obstructiones, quæ tamen sæpe nullę adsunt, vel ad ad humoris nondum cocti purgationem medicamenta dirigant, non rarò febres prolongant, imo augent. Etsi enim humor vitiosus purgantibus tollatur, tamen nisi à bonis separatus iam sit, aut ita à natura præparatus, vt facilè separari possit, purgatio non feliciter succedit, & à mala dispositione partis tantundem eius iterum generatur; imò nonnunquam plus: cùm medicamenta purgantia dispositionem illam vitiosam augere possint, vt quanto plus purgetur, tantum purgandum restet. Satius ergò est humores vitiosos non generari, quàm genitos euacuri. Et proinde ea medicaméta exhibenda, quæ cuiuscunque humoris vitiosas qualitates emendant, & eius generationem prohibent. De quo suo loco in specie dicetur. Concoquentia autem seu præparantia illa, sint quidem & ipsa alterantia, vt dictum, quæ scilicet & putredinem corrigant, vitiosasque humorum qualitates remittant, atque ita symptomata mitiora & leuiora reddant: maximâ tamen ex parte incidentia & aperientia. Non quòd obstructionum apertione semper opus sit; sed quòd hæc medicamenta humores excretioni aptos reddant, & ad attenuationem, & fermenti putredinalis per vrinas expulsionem aliquid faciant, & præterea naturam & meatuum ac viarum organa ad excretionem exstimulent & extergant. Præterea partes, quæ maximè laborant, & humorem vitiosum suppeditant, roborent.

Ad hanc enim classem pertinent proculdubio, & ab alterantibus hisce parùm discrepant confortantia ac roborantia dicta. Quid verò in genere Medici appellent *Roborantia.*

roboran

roborantia, *lib. 5. Institut. cap.* 4. dictum, agitque de roborantibus Lud. Mercatus, *in fine lib. secundi de recto præsidiorum vsu.* Cùm autem in febribus Medici roborantia & confortantia nominant, præcipuè ea intelligere videntur, quæ cor inprimis & hepar roborant, calorémque natiuum & spiritûs confortant, & vires reficiunt. In quem finem eliguntur plerumque talia, quæ & sapore delectant & reficiunt. Qualia sunt manûs Christi perlatæ, morsuli de succo & corticibus citri, rotulæ è succo ribium vel berberorum, diamargariti frigidi, diatrion santalon, diatrhodon, conserua rosar. violar. & similia, quæ ab alterantibus antea propositis parum differunt: atque ita roborantia hîc nihil aliud esse videntur, quàm alterantia appropriata.

CAPVT VIII.

De Sudoriferis & vrinam cientibus.

Sudorifera. CVm Natura materiam, febris causam, & in continuis in declinatione vniuersali, & in intermittentibus in particulari declinatione sæpius per sudorem expellere soleat, & vix vlla febris perfectè sine sudore curetur aut cesset: meritò Medicus naturam imitatur, & ipse quoque medicamenta sudorifera præscribit, quibus proxima febris causa tollatur. Antiqui quomodo id præstiterint, patet ex 11. *method. med. cap.* 9. Vbi Galenus hæc habet: *Sanè totum corpus, priusquam id euacuaueris, rarefacere non expedit: vbi vacuatum est, vtique licebit medicamento aliquo, cui calor tepidus insit, rarefacias, cuiusmodi est, quod ex chamamelo conficitur. In hoc tempore si vinum quoque aquosum bibatur, id omnes vacuationes promouerit. Idem facit & temperatum aqua dulcis lauacrum. Caterùm vbi magnitudo febris obstat, nec vino vtendum est., nec lauacro, nec iis qua habitum rarefaciunt inunctionibus, sed aqua frigida potio in his est aptissima; nisi tamen quid eorum, qua in synochâ sine putredine dicta sunt, hanc quoque prohibeat.* Ex quibus patet, duobus modis Antiquos sudores concitâsse, externis & internis medicamentis. Extrà quæ adhibebantur, talia erant, quæ temperatâ caliditate aperiente & leniter trahente humores ad exteriora proliciunt. Id quod vnctione cum oleo chamæmelino, tum fomentatione ex eadem aquâ calidâ cum spongiis, vel lineis pannis eâ madidis sæpius dorso & pectori appositis fiebat.

Verùm balneorum antiquis vsitata ratio, tum etiam illæ frictiones hodie ferè in vsu non sunt: & sæpius magnitudo febris obstat, vt commodè adhiberi non possint.

Ergo hodie internis sæpe vtimur, quæ humores attenuando & liquando, eos ad ambitum corporis propellunt. In quem finem adhibentur; cardui benedicti puluis, aqua, syrupus, extractum, sal, fumaria, *Sudorifera.* scabiosa, tormentilla, buglossum, centaurium minus, Zedoaria, sal absinthij, C. C. rob sambuci, imò, nisi calor obstat, theriaca & mithridatium. Antiqui in continuis febribus, iis qui frigidæ assueti erant, sanáque viscera habebant, sine obstructione & aliis causis, quæ aquæ frigidæ potum prohibent, apparentibus signis coctionis, siti vrgente, aquam frigidam copiosè bibendam dabant, quæ nisi vomitu aut per aluum reiiciatur, sudores mouere solet, si æger stragulis bene cooperiatur. Adhibentur autem sudorifera post coctionem humorum, & reliquis præmissis euacuationibus. Nisi enim corpus antea purgatum sit, metuendum, ne, materiâ agitatâ, obstructiones augeantur. Inprimis verò an crisis aliqua & qualis immineat, considerandum. Nam si per alui fluxum, aut vomitum, aut hæmorrhagiam narium febrim iudicandam speremus; si sudorifera exhiberentur, Natura in instituto & motu suo impediretur. Etsi verò crisis aliqua præcesserit; tamen non inutile fuerit, sudorifera exhibere. Vix enim febris aliqua integrè sine sudore finitur; & nemo febricitantium perfectam sanationem sibi facilè polliceatur, qui sudare non potest. Hoc de sudoriferis obseruandum, vt sufficientia sint, & materiam non saltem agitent, sed etiam è corpore expellant. Nam nisi sudent ægri post sumpta medicamenta sudorifera plerúmque vehementiùs postea febricitant. Deinde vt non semel saltem, sed quoties opus, repetantur. Vnica enim sudatio totam materiam semper exhaurire non potest, sed si in eâ subsistatur, agitatur potiùs materia, quàm vt perfectè euacuetur. Et natura per repetita sudorifera est assuefacienda, vt & ipsa sponte & semper, quod excernendum est, excernat. Vnde si sudorifera non rectè exhibeantur, sæpe accidit, vt febres, quæ antea simplices erant, duplices reddantur.

Tertiò in electione sudoriferorum delectus aliquis adhibeatur, ne in febribus, præcipuè vbi calor magnus adest, & nulla malignitas, ea adhibeantur, quæ calidiora sunt & φλογικά.

Obseruandum quoque tempus particulare exhibendi sudorifera. Eo enim tempore commodissimè exhibentur, quando materia est mobilis, & ipsa natura excretionem tentat. Ideóque sudores copiosi, vel statim ante paroxysmum, vel in fine accessionis febrem rectissimè tollunt.

Vnum hîc monendum censeo, vulgus sæpe, quamprimùm paroxysmum aliquem febrilem ingruere sentiunt, mox sudoriferis vti, ex carduo benedicto, rob sambuci, aq. zedoariæ, theriaca, &c. quod nec Medici quidam improbant cùm experientia testetur, ingruētes febres hoc modo nonnunquam præcaueri. Cuius rei ratio si quæratur, causa illa mihi esse videtur, quòd inquinamentum illud, seu μίασμα, aut quomodocunque appellare libet, quod in humoribus putredinem & corruptionem instar fermenti excitare incipit, hoc modo statim discutitur & dissipatur, corpúsque ventilatur: quod si in corpore relinqueretur, indies proculdubio maiorem putredinem excitaret. Præterea sudorifera corpus reddunt transpirabile & ad sudores disponunt.

In omnibus tamen corporibus tutò non adhiberi, & non nisi in principio vsurpari rectè puto. Nam si humorum vitiosorum magna adsit in corpore copia, vel putredo & humorum corruptio iam aliquò vsque progressa sit, vix sudorifera aliquid proficiunt; nisi, quod Rulandum in centuriis facere videmus; fortioribus sudoriferis aliquoties continuatis materiam discutere animus sit.

Interim vtile & necessarium est, toto morbi tempore, ea medicamenta exhibere, quæ corpus ad sudores disponunt, liberámque corpori transpirationem præstant: cùm, vt suprà. *cap.* 1. *huius libri*, dictum, ἀδιαπνευσία proxima febris causa constituenda videatur. Et cùm in omni febri, exceptâ hecticâ, plurimùm sudores prosint, ἀδήλως verò multò plus euacuetur & diffletur quàm sudore: quantum libera & copiosa διαπνοὴ & ἀδιαπνευσία possint, facilè colligere est. Et obseruare licet quotidie, in febribus minùs periculosè decumbere, quibus cutis est humida; quibus verò arida & sicca est, vix conualescere: Et quibus corpus non imminuitur, rarò euadere. Cuius rei causa nulla est alia, quàm facilis aut difficilis, magna aut parua διαπνοὴ vel ἀδιαπνευσία.

Cum ergo διαπνοὴ & ἀδιαπνευσία tanti momenti sint in febribus: διαπνοῆς verò seu transpirationis rationem diligentissimè & magno labore obseruauerit Sanctorius, aliquot aphorismos ex libello eius de Staticâ Medicinâ hic apponere libet; qui etiam ad ea, quæ suprà, *cap.* 1. *libri huius*, dicta sunt, rectiùs intelligenda facient. Ita autem ille: *Perspiratio insensibilis solet esse longè plenior, quàm omnes sensibiles simul vnita.* sect. 1. *De Trāspiratione aphorismi Sanctorij.*

sect.1.aph.4. *Si cibus & potus vnius diei sit ponderis octo librarum, transpiratio insensibilis ascendere solet ad quinque libras circiter.* sect. 1. aph.6. *Si corporis pondus plus solito augeri incipiat, sine maiori cibi vel potûs additione, vel sensibilium excrementorum retentione; facta est adiapneustia,* sect.1.aph.9. *Si ex staticis deprehendatur, impeditam esse perspirationem, diebus sequentibus, vel succedet plenior perspiratio, vel aliqua euacuatio sensibilis plenior, vel cachexiæ vestigium, vel febris.* sect.1.aph.11. *Perspiratio, quæ salubriter aufert è corpore multum, idque inutile pondus, non est quæ cum sudore fit, sed ille halitus inuisibilis, qualis hyeme vno die naturali ad quinquaginta vncias, & vltrà exhalare potest.* sect.1.aph.21. *Corpus ob externa errata non labitur in morbum, nisi antea aliquod viscus habeat præparatum: præparatio hæc cognoscitur ex solito maiori, seu minori pondere, non sine aliquâ præcedenti molestiâ acquisito.* sect. 1. 39. *Natura dum in perspirandi officio est impedita, incipit statim in multis deficere.* sect.1.aph. 40. *Dum caput dolore grauatur; statim corpus incipit minùs perspirare, & ponderosius reddi.* sect.1.aph. 41. *Prima morborum semina tutiùs cognoscuntur ex alteratione insolita perspirationis, quàm ex læsis officiis.* sect.1.aph.42. *Si ex ponderatione videris, cõsuetum perspirabile retineri, & in sudorem, vel lotium post aliquot dies non facessere, inde cognosces, retentum prænuntiare futuram putredinem.* sect.1.aph. 43. *Si perspirabile neque à natura, neque à calore febrili resolueretur corpus illico ad malignam febrem præpararetur.* sect. 1. aph.46. *Febricitantes in peius æquè incidunt, si à Medidico imperito medicamentis importunè exhibitis illorum perspiratio diuertatur, ac si ab erratis ægrotantium.* sect.1. aphor.47. *Magis occulta, & insensibilis perspiratio nos subleuat, quàm omnes sensibiles simul vnitæ. A somno enim ante excretionem sensibilium excrementorum quisque sentit se leuiorem, quia reuera factus est leuior solito tribus libris circiter.* sect.1.aph.58. *Spatio vnius noctis sexdecim vnciæ lotij plus minúsue; quatuor coctorum excrementorum per aluum, quadraginta & vltrà per occultam perspirationem euacuari vt plurimum solent:* sect.1. aph.59. *Pluribus vnicâ die naturali per insensibilem perspirationem tantum euacuatur, quantum per aluum quindecim dierum cursu,* sect.1.aph.60. *Si aëri æstiuo frigus superueniet, illâ die, suppositâ eâdem bibendi libertate, tertiã partem circiter perspirationis exire prohibet, quæ nisi fiat sensibilis, facilè ad putredinem, vel ad cachexiã disponit.* sect.2.aphor.9. *Ob aërem frigidum superuenientem calori, vestibus denudatus, minùs duabus libris circiter diei cursu perspirare solet, nullâ ab ipso animaduersâ molestiâ* sect.2.aph.11. *Æstate corpora tẽperata sunt minoris põderis, quàm hyeme, tribus libris circiter.* sect.2.aph. 23. *Æstiuo calori superueniente frigore eodem die libra circiter excrementorum insensibilium magna ex parte difflari prohibetur.* sect.2. aph.29. *Ab æquinoctio autumnali ad solstitium hyemale qualibet die minùs libram circiter perspiramus; inde vsque ad æquinoctium vernale incipimus liberius perspirare.* sect.2.aph.41. *Perspirabile retẽtum, vt acre, febres & erysipelata; vt copiosum apostemata, destillationes, vel cachexiam facit.* sect. 2. aphor. 51. *Stomachus cibo refertus si inter dormiendum absoluat primam coctionem, illius noctis perspiratio magnâ ex parte ascendit ad quadraginta vncias; si non absoluat, ad octodecim circiter,* sect. 3. aphor. 1. *Cibi multum nutrientes, exceptâ carne veruecinâ, à cœnâ ad prandium non solent perspirare vltra octodecim vncias.* sect.3.aphor.4. *Cibi copiosi, sed tenuis nutrimenti, noctis spatio in plurimis vltra quadraginta vncias perspirare possunt* sect. 3. aph. 5. *Caro veruecina facilè coquitur, & est vaporosa. Perspirat enim noctis spatio trientem libræ magis, quàm cætera solida edulia.* sect.3.aph.8. *Non solùm incoctus cibus, vt quantus, reddit corpus ponderosius, sed etiam vt qualis; quatenus scilicet perspirationem impedit.* sect.3.aph. 17. *Vsus carnis suillæ, & boletorum malus, tùm quia hæc non perspirant, tum quia hæc non permittunt cætera edulia simul ingesta perspirare.* sect.3.aph. 22. *Ex vsu carnis suillæ, & boletorum triente minùs solito corpus magnâ ex parte perspirat.* sect.3.aph.23. *Melones adeò pauxillum perspirant, vt quadrantem circiter auferant perspirationis consuetæ.* sect.3.aph.24. *Edulia aptissima perspirationi non corrumpuntur, imò post nocturnas vigilias hominem conseruant sine lassitudine & grauitate.* sect.3.aph.59. *Edulia non perspirantia obstructiones, corruptelas, lassitudines, mœstitias, & pondus efficere.* sect.3.aph.60. *In homine vtente moderato victu perspiratio nocturna aliquando ascendit ad tres libras; in vtente plenissimo, stomacho præexistente vacuo & robusto, potest ascendere ad quinque libras.* sect.3. aph. 68. *Dormiens septem horarum spatio occultè, salubriter, & sine violentiâ perspirare solet duplo magis quàm vigilans.* sect. 4.aph.2. *A somno nocturno corpus sentitur minoris põderis, tùm ob vires auctas, tùm ob exhalationẽ saltem trium librarum circiter excrementorum.* sect.4.aph.4. *Somnus inquietus impedire solet triẽtem solitæ perspirationis.* sect.4 aph. 5. *Duplo magis dormiens perspirat vigilante. Hinc illud famosum: Duæ horæ quietis in vigilante perinde iuuant, ac vna somni.* sect.4.aph. 19. *Perspirationem insensibilem cursu septem horarum in dormiente inueni, in multis esse quadraginta vnciarum circiter, in vigilante viginti.* sect.4.aphor.20. *Somno solito breuiore semper aliquid perspirationis prohibetur, quod nisi sequentibus diebus pleniore perspiratione compensetur, imminet febris periculum.* sect.4.aphor.31.

Ex quibus aphorismis, quos cuilibet tamen perpendendos relinquimus, cùm alia multa, tum hoc colligi potest; Transpirationis insufficientis seu ἀδιαπνευσίας causam (licèt & aliæ interdum accedere possint) in febribus præcipuam esse ipsius humoris cruditatem, à quo vapores ad transpirandũ inepti eleuantur. Si enim quidam sunt cibi, vt caro suilla, boleti, melones, vuæ & ficûs recentes, qui non solùm ipsi non rectè transpirant, sed vt alij cibi parùm perspirent faciunt; cur non crudi humores idem præstare possint? Etenim in omni cruditate est defectus πνευματώσεως, de quâ etiam *in libro de Chymic. cum Ar. & Gal. consensu & dis.* dictum. Alimenta enim assumpta coctione spiritua|scunt quasi, vt sic dicam, adeò quidem, vt licèt multum salis fixi in cibis assumatur, in corpore secundùm naturam sese habente minimum salis fixi reperiatur. Et fermentatione cibus ac potus, vt spirituosior fiat & faciliùs cõcoquatur, præparatur: qui autem non fermentatus est difficiliùs concoquitur; & cibus incoctus, non solùm vt quantus, sed & vt qualis transpirationem impedit, vt modò ex Sanct. *aphor. 7. sect. 3.* dictum.

Nonnunquam & per vrinam euacuantia medicamẽta adhibere licet. *Vrinã cientia.* Nam & illa partem materiæ per vrinam deducunt, & ad sudorem eandem quasi præparant, Est autem quædam Diureticorum differentia, vt *lib.5. Instit.part.1.cap.13. & ibidem part.2.s. 1. capite* 13. dictum. Frigida quæ sunt, etiam maturiùs vsurpari possunt; cùm vim habeant alterandi intemperiem calidam & humorum & partium, partemque humorum ad vias vrinæ ducant. Reliqua diuretica propriè sic dicta, inprimis fortia, non nisi concoctâ materiâ & vbi calor febrilis mitigatus est, conueniunt. Ex iis tamen quæ sunt moderatiora, vt agrimonia, capillus ♀, betonica, asparagus, &c. si corpus crassis humoribus abũdat, viæque vrinæ obstructæ sint, ad incidendum, & vt crassi humores à viis vrinæ amoueantur, semper cõmodè adhiberi possunt. Exemplum diuretici, quod in omnibus ferè febribus locum habet; hoc esto.

♃. *Radic. petroselini* Vnc. j. *capill. ♀. virid. si habeatur* M. ß. *ceterach.* p. j. Infundantur in *Aq. hordei* ℔. jß.

Colentur. Cum colaturâ clarâ, F. Emulsio, *ex sem. melon.* Vnc.ij Adde *inleb. violar.* Vnc.j. Misc.

Ad medicamenta, quæ causam febris tollunt, pertinent & medicamenta quædam, quæ extrà corpori, *Externa medicamenta cõtra febres.*

præcipuè

præcipuè regioni pulsûs in carpo applicantur, qualia parantur ex telis aranearum cum vnguento populeo vel terebinthinâ, apio vel rutâ minutim contusâ, cæpâ theriaca repletâ, & sub cineribus coctâ, foliis bursæ pastoris cum sale & aceto tritis; fuligine è furno cum saluiâ, allio, vel cæpis mixtâ, ranunculi foliis, atque vesicatoriis, quæ non solùm in tertianis & quartanis intermittentibus, sed & continuis malignis nonnunquam non malo successu applicantur; vt suo loco in specie dicetur. Etsi de vi, quâ iuuent, non satis constet. Credibile est, talia medicamenta seu acrimoniâ suâ naturam ad excretionem stimulare, seu occultâ vi & proprietate inquinamentum illud, quod humores corrumpit, extrahere: sicut & natura sponte nonnunquam simile quid tentat, dum vlcusculis circa labia & nares erumpentibus febres desinunt.

CAPVT IX.

De diæta in febribus putridis.

Diæta in febribus necessitas. CVm à tribus classibus Auxiliorum materiæ petantur; Chirurgiâ, Pharmaciâ, & Diætâ; & præcedentibus capitibus, quâ ratione per venæ sectionem & medicamenta febre laborantibus succurri possit, dictum sit: proximum iam est, vt & diætam febricitantibus præscribamus, quæ nisi rectè obseruatur, aliis auxiliis parum proficitur: cùm nullum efficax possit esse remedium, cui victûs ratio contraria resistit.

Diæta quid. Duo autem mox in principio notanda sunt. Primò per diætam non solùm cibum & potum, sed & reliquas res non naturales dictas, Aërem scilicet, Somnum & Vigilias, Motum & Quietem, Inanitionem & Repletionem, atque Animi pathemata intelligi: vt *lib. 5. inst. part. 2. sect. 3. cap. 2* dictum.

Alimentum duplex. Secundò circa cibum & potum hoc obseruandum, dupliciter alimentum considerari: aliàs vt tantum alimentum; quo respectu nullum qualitatum excessum habet, sed solùm vim nutriendi obtinet: aliàs vt cibum medicamentosum; quo respectu, præter nutriendi vim, aliquem in qualitatibus excessum habet, per quem morbo & causæ morbificæ aduersatur. Cùm autem pauca dentur alimenta, quæ planè temperata sint; & ægris illa, quæ per potum & cibum fit medicatio longè gratior sit, quàm quæ per sola medicamenta instituitur: meritò etiam victu, vtroque modo considerato, vtendum est.

Victum quid indicet. Quid autem victum indicet, *in Instit. lib. 5. part. 2. sect. 3. cap. 2.* dictum est, nimirum vt Galenus, *1. de vict. rat. in ac. t. 44.* habet, ob facultatis vitalis custodiam & sani edunt & bibunt, & propter eandem ægri ad potum & cibum accedunt; idque dum potum & cibum sumimus, agimus, vt vires conseruemus & instauremus. Sicut tamen ea, quæ à morbo vel causâ morbi indicantur, ob vires non semper exequi licet, sed vires ea vel permittunt vel prohibent: ita & causa morbi inprimis victum permittit vel prohibet. Nam cùm cibus offertur, natura occupatur à coctione & euacuatione materiæ ad coctionem cibi. Ergo cùm maximè naturæ in causæ morbificæ coctione vel euacuatione laborandum est: eo tempore natura ab illo opere ad aliam actionem auocanda non est. Et partes intemperie febrili debilitatæ cibum tam feliciter, ac dum sanæ erant, concoquere non possunt. Itaque nunquam plus cibi dandum, quàm quantum virtus tum debilis & in causâ febrili vincendâ occupata, concoquere possit.

Cibum quid prohibeat. Hinc illi aphorismi Hippocratis, *1. aph. 8.* *Quando vis morbi est maxima, tenuissimo victu vtendum.* Et *1. aph. 11.* *in ipsis paroxysmis cibum adimere oportet: nam præbere, noxium. Et cum per circuitum redeunt morbi, in ipsis accessionibus abstinendum.*

Quæ in cibo in febribus obseruanda. In cibo verò in febribus obseruãdo quatuor spectari debent. Forma ipsius victus, quãtitas, qualitas, & tẽpus.

Victus forma triplex. Crassus. Victûs autem seu diætæ Forma triplex est; crassa, mediocris, tenuis. Cùm enim plus substantiæ corporis apponitur, quàm quotidie absumitur, viresque non solùm conseruare, sed & augere studemus: crassus victus appellatur. *Mediocris.* Cùm verò tantum substantiæ, quantum deperditum est, apponere conamur, victus mediocris vocatur. *Tenuis.* Cùm minus corpori apponitur, quàm deperditum est, atque ita vires cõseruantur, nonnihil tamen imminutæ, victus tenuis & minuens nominatur: non quòd nutrimentum ex se vires imminuat, sed quia non tantum corpus reficit, quantum opus erat, pro eo, quod amissum erat, resarciendo.

Crassa Diæta triplex. Crassa seu ἁδρὰ rursum alia simpliciter talis est, quam antiqui in febricitantibus per integram seu totam ptisanam hordeaceam instituebant, eamque copiâ majore exhibitam: alia paulò crassior, quæ pisces & oua concedebat: alia ἁδροτάτη, quæ carnes pullorum & castratorum admittebat.

Tenuis Diæta quotuplex. Tenuis quoque alia ἁπλῶς talis est, quæ per ptisanam integram fiebat, exiguâ quantitate exhibitam: alia ἀκριβὴς, quæ per chylum seu cremorem ptisanæ; alia tenuissima simpliciter, quæ fiebat per aquam mulsam, alia extremè tenuissima Diæta erat, quæ constabat abstinentiâ ab omni cibo.

Verùm hæc cibandi ratio Græcis & Italis præscripta, Septentrionalibus populis edacioribus minùs conuenit: imò nec hac ætate Italis conuenire Itali censent, quia scilicet pleniori victui homines, quàm olim, assueti sunt. Vnde hodie licet loco inediæ integræ melicrato vel jusculo aliquo, vel quod æquipolleat his, vti; loco ptisanæ colatæ, integrâ ptisanâ, imò loco ptisanæ piscibus, ouis, carnibus vti licet.

Quâ in re tamen rursum Nationum & Naturarum diuersitas attendenda. Nam Septentrionalibus populis omnibus non eadem est victûs ratio, sed alij aliis voraciores sunt. Et in eâdem regione alij pleniori, alij tenuiori victui adsueuerunt. Ideóque iis, qui pleniori victu, dum sani essent, vti solebant, etiam ægris victus plenior paulò, quàm aliis, qui tenuiore diætâ vsi sunt, concedi potest.

Antequam autem quibus febribus, quæ victûs ratio competat, explicemus; in genere quædam de alimentorum & potulentorum in febribus vtilium materiâ dicendum est: Et vt à ptisanâ hordeaceâ, decantatissimo illo febricitantium cibo, incipiamus, parabatur illa antiquis ex hordeo selectissimo, quod, vt Galenus, *libro de alim. fac. cap. 9.* docet, manibus aut panno aspero fricabant, donec cortex exterior seu gluma auferretur: nisi quis ptisanam magis abstergentem conficere vellit, tunc enim vtilius est, hordeum ipsum integrum coquere. Pilis hodie idem præstatur, quod antiqui manibus fricando efficiebant. Ptisanam hoc modo excorticatam in s. q. aquæ coquebant, donec ius pulticulæ tenuis speciem repræsentaret. *Ptisana quid.*

Ptisanam ita præparatam & coctam duplici modo ægris offerebant. Quæ tota cocta offerebatur, eam simpliciter ptisanam, vel ptisanam integram, vel ptisanam non colatam appellabant. Si verò succus saltem percolatus exhibebatur, ptisanam colatam vel succum aut cremorem ptisanæ nominabant.

Ptisana in febribus. Ptisana hoc modo parata valde in febribus acutis commendatur. *Ptisana*, inquit Hippocrates, *de vict. rat. in ac. comm. 1. t. 18.* *Frumentaceus edulis rectè præferri mihi videtur in morbis acutis, eósque, qui eam prætulerunt, laudo. Nam viscositas eius leuis, continua, iucunda, lubrica & mediocriter humens; sitim minimè infert; ea, quæ ablutione indigent, probè abluit, non adstringit, non mole turbat, neque in ventre intumescit. nam inter coquendum, quò ad maximum potuit, intumuit.* Et addit Galenus, *in comm.* *Quæcunque ad morborum acutorum sanationem insunt bona, nulli alteri cibo ita inesse comperies.* Atque id prolixè probat.

Contra Ptisanæ vsum Ex quibus manifestum euadit, antiquis quidem valde

Vsum rationes Manardi. valde familiarem & laudatum in febribus, præsertim acutis, fuisse cibum ptisanam. An verò hodie conueniat, in dubium vocauit Manardus, *l. epist. 25.* ob has rationes: Primò, inquit, antiqui in integrâ valetudine ptisanâ vti consueuerant, vnde & in morbis illâ commodiùs vtebantur. Contrà nostro tempore cùm apud sanos nullus illius vsus sit, nec ægris facilè offerenda. Secundò, Ptisanam alimentum insuaue & nauseabundum esse dicit, & propterea ex consilio Hippoc. 2. *aph.* 38. ab eâ abstinendum. Tertiò, Antiqui in acutis saltem morbis adhibebant: at apud nos rarò dantur acuti morbi, qui diem decimum quartum non transeant. Quartò, ait hodie saltem ad brutorum, non hominum escam hordeum coli, & propterea non habere eas conditiones, quas Galen. in eo requirit, è quo ptisana parari debeat. Quintò, putat nullum inueniri hodie, qui ptisanam, vt antiqui solebant, præparare sciat. Sextò, tandem addit, tanto tempore indigere illius præparationem, vt occasio nutriendi ægrum, quæ in acutis est præceps, facilè præterire possit, antequam ptisana paretur.

Solutio earum. Verùm istæ rationes tanto Medico dignæ non sunt. Primò quidem quid apud Italos vel alias nationes fiat, non curiose inquiro: Itali tamen Medici alij referunt, ptisanâ etiam sanos, præsertim in æstate, familiariter vti & delectari. Apud Germanos certè satis frequens edulium est. Et posito, quòd sani eâ non vtantur: ad insueta tamen progressus, præsertim in morbis, non est prohibitus. Deinde insuauem & nauseabundam esse, concedi non potest; nisi forsan ægris quibusdam, qui omnes alios quoque suauissimos & delicatissimos cibos auersantur. Tertiò non tantùm in acutissimis morbis, sed etiam in aliis acutis adhibere licet, qui apud nos nulli non sunt. Quartò magnâ curâ hodie hordeum, præsertim in Germaniâ ad cereuisiam coquendam, colitur. Quintò nec ratio eius præparandi hodie ignota. Imò dixerim, diligentiùs ac maiori curâ atque artificio hodie in Germaniâ in nonnullis locis parari, quàm olim antiqui solebant: quæ, inprimis integra, hodie multis in frequenti vsu est, atque integra per se, tum cum iure carnis bubulæ vel gallinæ, gratum alimentum præbet. Sextò, & hordeum glumis & cortice exteriore jam liberatum quouis tempore in promptu hodie habetur, vt, quando lubet, coqui possit.

Ptisana cremor. Ptisanam colatam seu cremorem hordei quod attinet, fateor non ita vt ptisanam integram, nostris familiarem esse; sed cremor ex auenâ excorticatâ in satis frequenti vsu apud Germanos est. Ad eius modum si quis ptisanam hordeaceam paret, cremorem seu ptisanam colatam hordei habebit, quam ita simpliciter sumere licet, vel etiam cum modico salis & butyro condire, & aliquid quoque panis albi, vt in auenatis fieri solet, addere; cùm & antiqui parum olei & salis ei admiscuerint.

Hordeata tamen, quæ hodie Itali & Galli parant ex succo ptisanæ percolato, non multum à cremore ptisanæ antiquo differunt, nisi quòd saccharum addere solent. Plura qui de ptisanâ legere cupit, consulat Hippocrat. *de vict. rat. in ac.* & Galenum *in comm.* Eundem 1. *de alim. fac. c. 9.* tum peculiarem libellum, qui Galeno ascribitur, & inter recentiores Cardanum, *de tuend. san. lib. 2. c. 7.* & Iulium Alexandrinum, *salubrium lib. 8. cap. 7.*

Ptisana etsi inter alios cibos primas obtineat: tamen cùm & ægrorum palato inseruiendum sit nõnunquam, & varietas delectet: alij quoque cibi admitti possunt. In vsu frequenti apud Italos est Panatella dictum edulium, & apud nos etiam panis cum aquâ coctus & butyro conditus; cui sorbitioni & ouum interdum additur, Miscetur & panis cum iure pulli & gallinæ vel carnis bubulæ. Est & gratus, ac paulò plenioris alimenti cibus, iusculum carnis bubulæ vel gallinæ vel caponis, in quo ouum dissolutum & coctum sit. Fiunt & ex cereuisiâ, quæ si tenuior sit, conuenientior est, cum pane iuscula, quæ sale & butyro condiuntur. Possunt & amygdalata parari, quibus refrigerationis gratiâ semina 4. frig. maiora excorticata addi possunt, & somni causâ, semen papauer. albi & lactucæ. Commodius autem est, si in aquâ, quâ amygdalata parantur, aliquid furfuris, hordei, vel tritici, aut radicis petroselini vel fœniculi ebullierit.

Fructûs an febricitantibus conueniant, non adeò planum videtur. Auicen. *lib. 4. tr. 2. c. 7.* simpliciter omnes fructûs prohibere videtur, cùm scribit: omnes fructus nocere febricitantibus, ebullitione suâ & corruptione in stomacho. Et Galenus, *lib. de cib. boni & mali succi c. 8.* nullum fructum ferè esse boni succi scribit; fugaces verò planè malum succum habere, adeò vt nisi citò excernantur, vel si in ventriculo corrumpantur, generent succum veneno non absimilem. Alij contrà plurimos fructûs, præcipuè refrigerantes, vt angurias, melones & similes indulgent. Verùm sciendum, si qui fructus conceduntur, potiùs concedi vt medicamentum, quàm vt alimentum. Et negari non potest, plerosque facilè corrumpi, in primis in ventriculo calore febrili malè affecto, atque inde vitiosos humores generari, qui febrem valde augent. Et quò fructus aliis corruptioni magis obnoxius est, eò faciliùs in febribus corrumpitur. Plerique etiam non bene transpirant, & transpirationem impediunt, vt capite præcedente, de melonibus dictum. Atque ideò si quid omnino ægris delicatis indulgendum, permittendum potiùs, vt degustent talia, vt est apud Galenum, 1. *ad Glauc. cap. 9.* quàm vt liberaliùs comedant. Aliàs vt *ibidem*, Galenus habet, si ægri non sint delicati, iis talis victus instituendus est, qualē præscripsit Hippocrates, ex succo scilicet ptisanæ vsque ad crisin, aut certè, qui huic non sit absimilis. Acida tamen faciliùs ad sitim nimiam & calorem restinguendum concedi possunt, vt sunt mala aut succus granatorum, citri, limonum, berber. ribes, cerasa: quæ tamē omnia potiùs sunt medicamenta, quàm alimenta.

Dubitatur & de piscibus, An in febribus conueniant. Nonnulli eos, vtpote qui facilè putrescant, planè reiiciunt; alij admittunt. Sed etiam febrium & piscium distinctione hîc opus est. Commodius enim exhibentur pisces in febribus biliosis. ij tamen semper eligendi sunt, qui melius alimentum præbent, quales sunt lucij, funduli, saxatiles & alij bonæ notæ pisces. *An pisces in febribus conueniant.*

Oua quoque nonnulli in febribus putridis prohibent; scribitque Herc. Saxonia, piaculum esse Venetiis, oua febricitantibus præbere. Verùm simpliciter febricitantibus prohiberi non possunt. Facilis enim coctionis sunt, & bonum dant alimentum; modò sint recentia & rectè cocta. Et licèt antiqui in febribus paulò acutioribus plerumque ptisanâ aut eius succo contenti fuerint vsque ad crisin: tamen nostri homines tenui illi victui minùs assueti oua vel illorum vitellos facilè tolerant, nec ea febri quidquam obesse possunt, neque etiam naturam à coctione auocant, si in minori copiâ & non alieno tempore exhibeantur. Hoc tamen attendendum, ne ventriculus & hepar vitiosis, & præcipuè biliosis humoribus referta sint; cùm facilè corrumpantur. *Oua an febricitantibus conueniant.*

Carnes etiam aliqui reiiciunt, eò quod facilè putrescant, & obseruatum sit, febricitantes, qui in Cretâ & aliis Græciæ locis carnes comedunt, mori. Verùm etiamsi in Græcia, ob calorem illum insignem, & quia homines tenuem victum ibi facilè tolerant, ægri carnes vix sine damno edunt in febribus: non tamen ideò populis Septentrionalibus, huic victui assuetis, carnes subtrahendæ sunt. Ex carnibus autem conueniunt capi, gallinæ, pulli, perdices, hædi, vituli: quæ coctæ cum succo malorum granatorum, citri, limonum condiri possunt. Nonnunquam ex carne capi, gallinarum vel vituli sine aquâ, in vase duplici, vt *Carnes an febricitantibus concedendæ.*

vocant,

vocant, coctâ, contusâ, & colatâ, ius conficitur, quod vulgò consummatum vocant, quod insignes vires alendi habet, & minore labore in ventriculo coquitur. Verùm cùm victum pleniorem suppeditent talia, vbi tenuiore opus est, non satis commodè exhibentur, nisi forsan minore copiâ. Nonnulli horum decoctorum loco aquas è carnibus stillatitias exhibent. Verùm sine ratione & commodo id fieri docuimus, *lib. 5. Inst. part. 3. sect. 3. cap. 5.*

Qua victus ratio quibus febribus conueniat. Cùm has jam de materiâ alimentorum diætæ formas subiecerimus, quæ victûs ratio & forma, quibus febribus conueniat, explicandum. Victûs ratio conueniens inuenitur ex consideratione virium, quæ victu conseruandæ sunt, & collatione earundem cum causâ morbificâ, quæ eundem prohibet. Primò enim videndum quid cibi, virtus concoquere valeat. Nam vt quæ Galenus, *7. meth. med. cap. 6.* scribit, huc transferamus, si alimentum ipsum se concoqueret, ac in partes digereret, præterea alendis partibus assimilaret, & quibus alimento plurimo opus est, adhæresceret, proculdubio is cibus dandus esset, quem vires requirunt. Verùm quoniam non aliud est, quod alimentum desiderat, aliud quod ipsum conficit, sed quod nutriendum est, ipsum sibi & alimentum attrahit, & mutat, & concoquit & assimilat: ad duo in cibo offerendo spectandum est, ipsam scil. cibi naturam & vires corporis alendi. *In cibo exhibendo qua spectanda.* Deinde semper videndum, an vires plus possint ad cibum indicandum, quàm morbus ad prohibendum, vel contrà. Quantò enim natura magis in causâ morbificâ oppugnandâ est occupata, tantò minus cibo oneranda. Quantò verò minùs est occupata, tantò faciliùs cibum concoquit. Tantò autem magis natura occupatur in morbo debellando, quantò status est propior. Tantò verò minùs est occupata, quantò est remotior.

Hinc in ipso statu victu tenuissimo (respectu scilicet victûs totius morbi) est vtendum. Et in morbis acutis tenuis victus requiritur, & quò morbus est acutior, eò tenuiore victu opus est; *In statu, tenuissimo victu vtendum.* in febribus verò longis victu mediocri aut pleniore vtendum, & tantò pleniore, quò morbus est diuturnior. Docuit hæc omnia Hippoc. *1. aphor. 8.* scribens; *Quando morbus in vigore fuerit, tum vel tenuissimo victu vti necesse est.* Qui aphorismus in omnibus febribus, tam chronicis, quàm acutis locum habet. Etsi enim in diuturnis febribus pleniore victu vtendum sit: tamen in vigore de eo aliquid subtrahendum. Tenuissimúmque victum hîc appellat non simpliciter, sed præcedentium morbi temporum respectu, quibus paulò plus cibi fuit ægro datum. Et, *1. aphor. 7.* scribit: *Cum morbus peracutus est, statim extremos labores obtinet, & extremè tenuissimo victu vtendum. Cùm verò non est, sed pleniorem victum exhibere licet, tantum de extremè tenuis victûs ratione remittendum, quantò morbus ipse ab extremo fuerit remotior.* Qui ergo morbi statim, hoc est, primis tribus vel quatuor diebus sæuissima symptomata habent, in iis extremè tenuissimo victu vtendum. Qui verò ad septimum diem perueniunt, iis simpliciter tenuissimus victus conuenit. Quoniam enim, vt dictum, natura cum morbo pugnat, natura ab hoc opere ad cibi concoctionem auocanda non est. Deinde cùm status tempus in acutis febribus sit breue, in subsequente mox declinatione virium lapsus, quem victus tenuior excitauit, facilè reparari potest; cùm & morbus tum remittat, & pleniore victu vti liceat. Qui verò morbi post septimum ad vigorem perueniunt, in his tenuissimo victu vti non oportet, sed paulò pleniùs ægrum alere licet; & quidem hac lege, vt quantò longiùs febris quælibet abest à vigore, tantò liberaliùs plenior cibus offeratur, quò æger vsque ad statum perdurare possit. Itaque si morbus sit acutus simpliciter, & quidem ἀκριβὴς, qui scilicet die decimo quarto ad summum terminetur; in eo tenuis exquisitè victus conuenit: si non sit ἀκριβὴς talis, sed ad vigesimum extendatur, tenuis simpliciter exiguâ quantitate dandus est. Si denique febris sit acuta ex decidentiâ, mediocrem cibum requirit. Docuit hoc Hippocrates, *1. aph. 10. Quibus statim vigor futurus est, inquit, statim tenuiter nutriri oportet. Quibus autem posterius: in ipso vigoris tempore & paulò ante ipsum de victu detrahendum, priore verò tempore pleniùs nutriendũ, vt sustinere æger queat.*

De virium verò robore Hippocrat. *1. aphor. 9. Simul verò & coniecturam facere de ægrotante oportet; vtrùm sufficere tali diatâ possit vsque ad morbi vigorem. Et nunquid ille desiturus priùs sit, nec satis futurus ferendæ illi diæta, an futurum, vt morbus priùs deficiat & obtundatur.* *Victus quomodo secundùm vires moderandus.* Nam si vires cum morbo Medicus conferat, duo colliget, aut quòd vires cum morbo pari robore consistere possint vsque ad statum, & tum in tenuissimo victu persistendum; aut quòd vires ægri ante vigorem morbi defecturæ sint; atque tum æger, ne succumbat, paulò liberaliùs nutriendus est per principium & incrementum, sensímque postea de cibo detrahendum, quo magis status morbi appropinquat. Atque hoc ex naturâ ægri, ætate & similibus cognoscitur. Nam si corpus sit calidum & siccum, & bile, præsertim circa ventriculum, abundet, tenuem diætam aut inediam non feret. Facilè enim talia corpora resoluuntur. De ætate Hipocrat. *1. aph. 13.* scribit: *Ieiunium senes ferunt facilè; secundùm hos, qui ætatem consistentem agunt; minùs adolescentes, minimè omnium pueri, atque inter eos maximè, qui viuidiore sunt corpore.* Nam vt est in seq. aph. 14. *Qui crescunt, natiuum calidum habent plurimum, atque copiosiore alimento indigent, & propterea abundè ipsis suppeditare oportet; alioquin corpus consumitur. In senibus verò calidi inest parum, & pauco propterea pabulo indigent; multo enim extinguitur.*

Consuetudo quoque & vitæ institutum multum hîc potest. Qui enim pluribus alimentis assueti sunt, non facilè paucioribus sunt contenti. Et contrà qui paucioribus sunt assueti, facilè jeiunium perferunt. Ita qui laboribus & magnis exercitiis sunt dediti, non facilè ferunt tenuem victum: contrà qui vitam otiosam agunt, pauciore victu sunt contenti. Et vt in summam hæc contrahamus: quò vires sunt robustiores, eò plenior victus est exhibendus, ille scilicet quem Medici inclinantem ad plenum appellant. Qualis fit ex jusculo & pane & modicâ carne. Vires enim & calor fortis plus alimenti concoquere possunt. Virtuti autem debili minus alimenti exhibendum. Virtus enim debilis non potest multum cibi concoquere.

Distinguendum tamen hîc est, An vires sint debiles ex inanitione, vel suffocatione aut morbi vehementia. Etenim si virtus sit debilis ex inanitione seu copiosâ aliqua euacuatione, conuenit victus ad pleniorem accedens, & plus hîc ad vires respiciendum, quàm ad causam febrilem. Nam si spirituum, humorum, vel etiam solidarum corporis partium aliquando magnus est defectus, plus alimenti præbere oportet, vt spiritûs, humores, & ipsæ etiam solidæ corporis partes instaurentur. Quando verò nullus in spiritibus, humoribus & solidis partibus est defectus, vel etiam abundantia eorundem adest, virésque debiles sunt ex suffocatione: tenui victu opus est duplici de causâ. Primò, vt plenitudo imminuatur. Secundò, vt natura coctioni humorum rectiùs incumbere possit.

Non autem solùm ipsam Victûs formam considerare oportet, sed & quantitatem seu dosin. *Quantitas cibi exhibendi.* Siue enim crassus, siue tenuis, siue medius victus exhibendus sit, potest nunc maximâ, nunc minimâ, nunc mediâ copiâ exhiberi. Dosis verò ex virtute & causa morbificâ inter se collatis colligitur. Quamuis enim virtus, quantò est robustior, maiorem copiam nutrimenti indicet; tantò verò minorem, quò est imbecillior: attamen non sola virtutis & caloris natiui abundantia ac robur consideranda, sed cum ipso morbo aut potiùs causâ morbi

morbificâ conferenda. Causa enim febrilis victûs quantitatem minuendam indicat. Vt enim se habet alimentum crassum ad tenue: ita major quantitas ad minorem, & maior quantitas difficiliùs à natura coquitur; faciliùs minor. Itaque magna & mediocris cibi quantitas à robustâ vel etiam mediocri virtute indicatur; à paruâ autem causæ febrilis vi permittitur. Parua verò quantitas à magnâ debilitate præscribitur. Ergo cùm in statu morbi pugna naturæ & morbi sit maxima, & natura in vincendâ causâ morbificâ sit maximè occupata: minima quantitas cibi, quæ febri conuenit, tum est exhibenda. In principio autem quia nondum in eâ valde occupata est, ideò victum, qui febri competit, tum in maximâ quantitate exhibere licet; in augmento autem, quia natura jam pugnam aggreditur, aliquid detrahendum.

Qualitas cibi.

Qualitatem cibi quod attinet, consideratur cibus vel quatenus cibus vel quatenus cibus medicinalis. Si quatenus cibus, consideretur, tantum nutritionis gratiâ & ad vires conseruandas exhibetur. Ij itaque cibi sunt tum eligendi, qui coctu sunt faciles, boni succi, facilis distributionis & minimè excrementitij: quales sunt jura ex carnibus gallinarum & carne bubulâ, ouâ, panis triticeus bene fermentatus & coctus, carnes pullorum, gallinarum, hædina, vitulina, perdicum, Nec veruecina improbanda videtur: de quâ Sanctorius, *Sect.* 3. *Stat. Medic. aph.* 8. scribit: *Caro veruecina facilè coquitur, & est vaporosa. Perspirat enim noctis spatio trientem libra magis, quàm catera edulia.* Si autem cibus consideretur, vt medicinalis, qualis est ptisana, mulsa, vel respectu febris, vel causæ febrilis consideratur. Si febris respectu, de eo scripsit Hippocrates, 1. *aph.* 16. *Victus humidus omnibus febricitantibus conuenit; maximè pueris, & aliis, qui tali victu vti consueuerunt.* Cùm enim victus medicinalis iis, quæ p.n. sunt, contrarius, iis verò quæ s. n. sunt, similis esse debeat, meritò febricitantibus victus frigidus & humidus præscribendus; cùm febris omnis calidus morbus sit, & ad siccitatem tendat. Humidi tamen saltem fecit mentionem Hippocrates, cùm nec apud vulgus dubium sit, febricitantes refrigeratione indigere. Ex quo patet, prisanam hordeaceam valde conuenientem, respectu febris, cibum esse. Possunt & alij cibi, qui medicinales non sunt, plantis & succis refrigerantibus condiri, vt medicati fiant. Ratione autem causæ in febribus putridis non semper cibus frigidus & humidus admittitur. Illi enim, quod magis vrget, semper maximè resistendum. Ideóque in putridis victu attenuante, incidente & abstergente sæpe opus est. Et quò humor est crassior, eò etiam cibus majore vi attenuandi & incidendi sit prædirus. Vnde in febribus à materiâ frigidâ dependentibus sæpe calidis opus est, possúntque cibi condiri petroselino, hyssopo, fœniculo, capparibus, &c.

Tempus cibi exhibendi.

Tempus cibi exhibendi commodissimum est illud, in quo Indicans, nimirum virtus, quæ cibo instaurari & conseruari postulat, præsens est: Nihil verò adest quod illum prohibere possit. Ex quo patet, opportunum tempus particulare exhibendi cibum in febribus esse, cùm cibus, qui priùs est assumptus, concoctus est. Tum enim natura nouum alimentum desiderat. Et cùm à natura potest coqui, seu cùm nihil adest, quod naturam in coctione remorari & impedire possit. Itaque in continuis planè febribus tempus consuetum cibi assumendi est obseruandum. Natura enim tum faciliùs cibum tolerat & conficit. Si verò febris quidem continua sit, sed quæ manifestam habeat remissionem & exacerbationem, accedente declinatione cibus offerendus. Si verò febris sit intermittens, tempore ἀπυρεξίας atque interualli commodissimè exhibetur cibus; & quidem longè ante paroxysmum. Si autem interuallum tam breue sit, vt ante sequentem paroxysmum cibus assumptus nequeat concoqui, in ipsâ declinatione cibus exhibendus. Id quod docuit Hippocrat. 1. *aph.* 11. *In accessionibus abstinere oportet. Cibum enim dare noxium est. Et quibus per circuitum fiunt accessiones, in ipsa accessione abstinere oportet.*

Quot horis in febribus ante accessionem à cibo sit abstinendum. *Error vulgi ac quorundam Medicorum.*

¶ [Inualuit non solùm apud vulgus, sed & Medicos nonnullos, falsa quædam opinio, satis esse, si ægri tres vel quatuor horas ante accessionem paroxyimi à cibo abstineant; quo modo multæ febres, quæ citiùs curari poterant, prolongantur & protrahuntur. Atque vt id statuant, videtur eos adduxisse locus Galeni, 8. *meth. med. cap.* 4. vbi scribit, satis esse, si tres horæ æquinoctiales quatuórue inter balneum, accessionísque tempus interponantur. Verùm ita simpliciter hoc temporis spatium definiri non potest. Hæc quidem generalis regula est, attendendum esse, vt antequam paroxysmus adueniat, cibus in ventriculo concoctus sit; quam etiam tradit Auicenna, 1.4.*tr.*1.*cap.*8. in febribus ita cibandum esse, vt vacuo ventriculo occurrant, atque nititur ea firma ratione, quòd scilicet natura simul cibi & morbi coctioni, & febri expellendæ, vacare non possit, & propterea à morbi profligatione & coctione in paroxysmo, ad cibi coctionem auocanda non sit; quod si fiat, & morbus prolongatur, & mala symptomata oriuntur, quæ Hippocrates & Galenus, 4. *de rat. vict. in acut. text.* 39. enumerant: nimirum venter calet, fastidiunt cibum, intenduntur hypochondria, iactatur corpus propter internam turbationem, mens fixa non est, dolet æger, lancinatur, vomere affectat, & cùm mala euomuerit, dolet: &, quod præcipuum est, & è quo reliqua omnia consequuntur, cibus concoquitur, sed corrumpitur, atque ita non corpori, sed febri alimentum præbetur.

Spatium certum definiri non potest.

Spatium tamen hoc, quod inter cibum sumptum & paroxysmum intercedere debet, variat pro ratione corporum, cibi, & febrium. Nam primò corpora alia habent calorem fortiorem, vel à morbo minùs debilitata sunt; quæ ideò cibum faciliùs concoquunt; iísque propterea breuiore, ante inuasionem febris, tempore cibum exhibere licet. Alia contra ventriculum vel ex se debilem; vel à morbo debilitatum habent; & propterea longiore tempore ad cibi coctionem indigent. Atque ea de caussa iis cibus longiore ante paroxysmum interuallo exhibendus. Secundò cibi alij aliis faciliùs, & breuiore tempore coquuntur; alij difficiliùs, & longiùs ad coctionem spatium requirunt; & propterea illos breuiore ante paroxysmum interuallo sumere licet; hos nonnisi longiore. In victu nimirum planè tenui horæ tres sufficere possunt, in tenui quoque sex præterpropter, pro ventriculi robore, & febris ratione. Nam tertiò in febribus aliis humores calidi, in aliis frigidi, in aliis biliosa, in aliis calida cruditas peccat; atq; ab illis coctio minùs, ab istis magis turbatur. Vnde in febribus biliosis cibus faciliùs coquitur, difficiliùs in quartanis. Et experientia docet, in quartanis sæpe cibum, qui sex vel septem horarum spatio ante paroxysmi inuasionem assumptus est, nihilominus crudum planè in paroxysmo, vel etiam in fine paroxysmi, vomitu reiici. Accedit hoc, quòd in febribus tempus illud inuasionis & ἐπισημασίας non semper æquale est, neque demum tum, cùm paroxysmus ægrum manifestè inuadit, natura morbum aggreditur, sed sæpe diu ante latenter id agit. In febribus quidem biliosis ἐπισημασία & inuasio illa breuior est; at in quartanis ante manifestam inuasionem diu antè natura materiam aggreditur; & propterea cùm iam ante manifestam inuasionem in morbo debellandó natura occupata sit, etiam longiore ante paroxysmum interuallo cibus non exhibendus, ne natura à suo instituto auocetur. Vnde in quartana tutissimum est, sæpe tota die ante accessionem nullum cibum capere. Locum verò illum Galeni, 8. *meth. med. cap.* 4. quod attinet; loquitur

In febribus biliosis cibus faciliùs concoquitur, quàm in quartanis.

quitur ibi Galenus de victu tenuissimo, Quæ aliàs Galeni hac de re mens fuerit, patet ex eo, quod mox addit: *Si verò circa vesperam, aut duabus horis citiùs, accessio inuadat, tum lauisse manè licet, tum cibasse.*

An in paroxysmo cibum exhibere liceat. Ab istâ tamen de cibandi tempore normâ quandoque deflectendum est, & ipso instante paroxysmo cibus exhibendus: Si nimirum virtus summè imbecillis sit ex resolutione. Vt enim suprà dictum, vires debiles esse possunt vel ex resolutione & alimenti penuriâ, vel ex suffocatione aut morbi vehementia. Si ob posteriores causas virtus sit debilis, commodissimum tempus cibi exhibendi est declinatio vel interuallum, vt dictum. Si autē priore de causâ virtus sit labefactata, & per insignem aliquam euacuationem sit debilitata, aut ob inediam collabatur: nonnunquam ante accessionem, vel in ipso paroxysmi principio, vel etiam in statu cibum exhibere conuenit.

Reliqua, quæ ad cibum moderandum pertinent, proposuit Hip. 1. *aph.* 17. dum inquit. *Quibus etiam semel & bis, & plus minúsue, & gradatim præbere cibum conueniat, spectandum. Dandum verò aliquid tempori, regioni, ætati, & consuetudini.*

Cùm enim virtus nonnunquam sit debilis, nonnunquam medio modo se habeat, nonnunquam sit robusta; morbus etiam aut cum humorum defectu aut copiâ, aut corruptione coniunctus sit: vires fortes copiosum alimentum tolerant, debiles paucum, mediocres mediocre; & humorum defectus copiosum alimentum, vt instauretur, requirit; copia verò paucum, & corruptio humorum, vt malitia eorum temperetur, plenius alimentum postulat. Hinc si vires ægri sint debiles, cum defectu humorum vel corruptione, parum alimenti, sed sæpius præbendum est. Si verò vires sint debiles, nullus autem humorum defectus, neque corruptio insignis adsit, sed humores moderatè secundùm naturam sese habeant vel etiam abundent, raro & parciùs tales nutriendi sunt, & multò magis, si cum virium robore humores abundent. Si autem cum humorum defectu vel corruptione vires adhuc fortes sint, tunc copiosiùs & sæpe alendum est. Quòd si accessiones non permiserint, & sæpius cibandi occasio non sit, tariùs plura alimenta exhibebimus.

Potus in febribus. Non minor, imò ferè maior, per febres POTVS, quàm cibi cura habenda est. Nam cibos plerumque febricitantes auersantur, & non nisi inuiti sumunt: potum autem auidè expetunt, & in febre plerumque perit fames, crescit sitis. Qua de causâ etiam potus liberalior, quàm cibus, concedi potest. Ex cibo enim plerumque ad morbi materiam aliquid accedit; & proinde cibus semper à morbo prohibetur. Ex potu autem refrigerante mitescit calor, siccitas prohibetur: Faciliùs quoque potulenta concoquuntur, quàm cibi; celeriùs reficiunt, & minùs grauant.

Modus in potu seruandus. In continuis. In potu tamen etiam modus adhibendus, ne nimio humore natura oneretur, cruditas augeatur, & coctio materiæ impediatur. Itaque in continuis febribus primis diebus parciùs potus dandus; posterioribus autem temporibus, vbi æstus, sitis, & virium debilitas valde vrgent, plus potûs dandum. Valde enim ij peccant, qui ægris ardentissimâ febre laborantibus, & potum auidissimè expetentibus omnem denegant, & hoc modo natiuum humidum absumi, corpúsque arefieri & exsiccari permittunt. Etenim in continuis febribus materia in venis cōtinēter manens magno illo æstu corpus vrit, vt nisi potulentorum refrigeratione temperetur, non parum damni inde ægro immineat. Talibus ergo laborantibus frigidū potum præbere licet. Siccus enim ardor hoc modo temperatur, natura reficitur, & si coctio præcessit, materia morbi vel sudore, vel vomitu, vel per aluum euacuatur.

In intermittentibus. In intermittentibus verò, quantum fieri potest, in paroxysmo à potu abstinendum, ægrique monendi, paroxysmo desinente sitim quoque desituram, longiorémque ex potu futurum paroxysmum, & omnino citiùs desinere sitire eum, qui non bibit, quàm qui bibit. Quod enim putrescit, & corruptum est, in paroxysmo separari & excludi debet, quod opus humor multus remoratur. Instante tamen sudore potus ad sudores promouendos concedi potest. Atque ita in potu permittendo in febribus continuis magis ad morbum, calorem scilicet febrilem, respiciendum: in intermittentibus sæpe calidum potiùs, quàm frigidum bibere præstat; cùm citiùs sudent, minúsque lædantur, si calidum, quàm si frigidum biberint. In vtrisque tamen neutrū negligendū.

Potus autem, qui febricitantibus conuenit, est aqua, decoctum hordei, cereuisia tenuis, vinum & alia quædam, de quibus breuiter dicemus.

Hoc tamen priùs monendum, potum, vt & cibum, considerari vel simpliciter vt potum, vel vt potum medicinalem. *Potus duplex.* Potus, quatenus potus, ideò expetitur, vt eius vehiculo cibus rectè distribuatur, vt corpus frigiditate ac humiditate temperetur, ac præterea etiam vires corporis instaurentur & conseruentur. Atque adeò potus, qui has conditiones habent, inprimis sunt vinum & cereuisia, & quæ his cognata sunt. Potus autem si vt medicinalis consideretur, non solùm, vehiculum cibo præstare, ac vires, vbi opus est, conseruare, sed & morbo ac causæ morbificæ aduersari debet. Hinc fit, vt in febribus aliis, vt & aliis temporibus, alij potûs eligendi sint. Quò enim morbus est acutior & citiùs ad vigorem peruenit, tenuiore ac liquidiore cibo, sorbitionibúsque vtimur, & propterea tum minore potûs copiâ ob cibi distributionem opus habemus, cùm sorbitiones per se promptè distribuantur, & cibi potúsque vicem gerant. Accidit tamen sæpe, vt ob febrem, quæ humiditatem consumit & sitim auget, plus adhuc potûs exhibendum sit. Quantò verò vires fuerint imbecilliores, tantò magis reficiente ac nutriente potu vtendū. Quantò autē causa febrilis magis vrget; tantò minùs nutriēte potu opus. Quò febris fuerit intensior, putredo maior, eò magis calidiorem potum vitabimus, & frigidiorem vsurpabimus, & quidem ratione febris humidiorem; ratione autem putredinis sicciorem. Si autem contrariis qualitatibus materia febrilis sit prædita, contrarium faciemus. Hinc si respicimus ad causam febrilem, sæpe incidente, aperiente, abstergente potu opus est, qui propterea alterandus hyssopo, melle & similibus. Quantò materia febrilis crudior est: tantò minùs nutriente potu, ne naturam in coctione remoremur, vtimur; modò non natura concoquens potu instaurari & roborari summè desideret. Si materia alicui parti valde impacta est, refrigerantem potum non admittit. Ad discussionem enim hoc modo ineptior redditur.

Ex quibus facile colligere est, qui potus quibus febribus conueniat: de singulis tamen in specie, vt promisimus, dicemus.

Aqua potus an in febribus cōueniat. Aquam simplicem quod attinet, eius potum, cum venæ sectione, duo maxima in acutis febribus esse remedia, scribit Galenus: sentiunt tamen de eâ alij aliter. Nonnulli eam planè reiiciunt. Sed parum rectè, cùm ad febrilem calorem mitigandum summam vim habeat; neque facilè visceribus damni aliquid inferri possit, cùm magno calore & æstu occupantur. Alij toto morbi decursu aquam frigidam concedunt: qui & ipsi peccant. Coctioni enim humorū officit, & difficulter coquitur, diúque in ventre, antequā per corpus distribuatur, hæret, neque incidit, neque abstergit, neq; per se aluū ducit, neq; vrinam ciet. Et licèt refrigeret: tamen refrigeratio rectiùs ab iis petitur, quæ simul refrigerandi & meatûs aperiendi vim habent. Imò ne refrigerare quidē satis poterit, si exiguâ quātitate propinetur. Si verò copiosè propinetur; meatûs obstruet, & cruditate auctâ morbū lōgè deteriorē efficiet. Et propterea nō nisi in acutis in statu, coctione absolutâ, concedēda.

Frigidæ exhibendi modus. Alij in modo propinandi errant, qui aquæ frigidæ parum ægris propinant. Hoc enim modo æstum febrilem non temperant, sed potius accendunt & augent. Paucior enim aqua à maximo febrili æstu superatur. Itaque Græci authores iubent in statu, cùm febris acuta, ebullitio humorum, sitis, inquietudo, cordis & arteriarum pulsatio est vehementissima, ægerque auidissimè eam expetit, aquam frigidam copiosè exhibere. Ita enim minùs à frigiditate læduntur viscera, & acrior fit inter febrem aquamque pugna, & copiosior vel per vomitum, vel aluum, vel sudorem, imò per plures vias sæpe euacuatio. Ideò vbi venter fluxit, aut vomitus erupit post frigidæ potum in acutis, stragulis deinde corpus diligenter tegendum, donec sudor eruperit. Atque hoc modo Antiqui frigidam, vt potum medicinalem, semel in statu propinabant; non verò quotidianæ potionis gratiâ, neque antea eam concedebant, quàm materia cocta euacuationi apta esset.

In febribus tamen supra modum ardentibus, ac corpus liquantibus, interdum necessitas cogit per initia & augmentum frigidam propinare, vt caloris feruor restinguatur, & præternaturalis sitis mitigetur, præstatque, sumptâ frigidâ febrem paulò producere, quæ tamen curari possit; quàm permittere, vt æger magnitudine febris superetur. Hoc tamen rursus obseruandum, nostris hominibus ardentissimas illas febres ex tenuissimâ & sincerâ bile natas, rarò accidere, & proinde necessitatem, frigidam exhibendi tantam non esse.

In aquâ exhibendâ obseruanda. In aquâ tamen bibendâ quædam obseruanda, ob quæ nunc confidentiùs eam propinare licet; nunc verò cautiùs & parciùs illa bibenda, interdum etiam planè ab eâ abstinendum est. Confidentiùs propinari potest, vbi febris est magna; ætas iuuenilis, corpus boni habitûs, sana viscera, & vires adhuc firmæ sunt, æstas adest, & inprimis si æger potui aquæ est assuetus. Periculosum verò est frigidam propinare iis, quibus adhuc obstructio in visceribus hæret, tumor & dolor, aut imbecillitas, maximè ventriculi, lienis & hepatis adest. Obseruatum enim est, frigidâ potione gulam nonnullis ita læsam fuisse, vt vix deglutire potuerint; aliis ventriculum, aut iecur, aut pulmonem grauiter offensum.

Ergò cùm aquæ frigidæ potus in febribus acutis sua habeat commoda & incommoda, videndum, vtrùm plus commodi, an damni ex eius potu proueniat. Nam si damnum ex potu frigidæ sit futurum exiguum, confidenter propinari potest. Si verò damnum sit magnum, abstinendum ab eâ, & potiùs aliis auxiliis vtendum. Atque hæc omnia de febribus acutis saltem dicta sunt.

Frigida potus intermittentibus non cōuenit. In intermittentibus febribus verò frigidæ potus nūquam conuenit; inprimis si ex crasso & tenaci humore procreentur. Crassa enim materia, quamuis cocta nec promptè nec tutò frigidæ potu ad excretionem impellitur. Et facilè viscera tanto æstu, vt in continuis febribus, non laborantia frigidæ potu offenduntur.

Aqua electio. Eligenda est autem aqua, quæ neque limi, neque mali saporis, aut odoris, aut alterius talis sit particeps; neque in ventriculo diu hæreat, eum inflet, & grauet; sed quæ facile alteretur: quod ex iis, quæ in eâ coquuntur, cognoscitur. Nam in bonis aquis res omnes facilè elixantur; in prauis verò tardiùs. Si autem aqua naturâ suâ talis non sit, priùs coquenda est, post coctionem verò, quod graue est, vbi aqua refrigerata fuerit, subsidet. Nonnulli destillādo potiùs, quàm coquēdo aquas *Aqua correctio.* crudas corrigunt. Interdum, ne flatibus repleatur ventriculus, anisum, fœniculum, cinamomum, aut piper, exiguâ tamen quantitate, ne febris intendatur, in aquâ coquitur. Nonnunquam exiguam vini quantitatem admiscere licet, vt aqua & gustui gratior reddatur & faciliùs distribuatur.

Verùm cùm aquæ nec omnes sint assueti, nec eadem omnibus grata sit, de potionibus ægris iucundis aliis, Medici sunt solliciti. Nam, vt Aetius, *tetrab.* 2. *serm.* 1. *cap.* 132. habet, duplex robur, & admirandum simul auxilium exhibet eo, quod etiam naturæ, ob iucunditatē, gratum existit. Venter enim, vbi quod blandum est, suscepit & in se complexus est, tenet & probè concoquit pro viribus, maximè si fuerit quantitate moderatum. Excitatur enim sæpe natura, & actiones ab affectuum feritate miserè afflictas suscitat, ac morbo repugnat duplici modo, ipsum quidem morbum palàm contrarietatis naturâ castigans, vires autem animal gubernantes consolans & excitans ac fortificans ad superandum morbum.

Decoctum hordei. Frequenter alteratur aqua hordeo quæ inde decoctum hordei, vel aqua hordei appellatur. Coquitur nimirum hordeum, donec turgescat & rumpatur; quod decoctum magis nutrit, quàm aqua simplex, simulque attenuat, incidit, & sudores ac vrinam mouet. Verùm quia flatulenta est, & in ventriculo facilè acescit, alteratur plerumque passulis, glycyrrhizâ, sem. anisi, fœnic. cinamomo, sacchⅽaro; vt ♃. decocti hordei ſ. ℔. iij. sacch. ℥. j cinamomi ʒ. j. M.

Iulebi. Fit & ex aquâ admixtione sacch. vel syrupi, potus dilutior, quem Iulebum vulgò appellitant. E. g. ♃ aq. coct. ℔. iij. sacch. ℥. j. ß. cinamomi ʒ. ij vel. iij. Coq. & per manicam Hip. traiiciantur. Vel aquæ coctæ aut destillatis aquis syrupus acetosus s. Oxymel. Iulebus rosarum vel violarum, vel succus citri, pro febris ratione, admiscetur: interdum etiam spir. vitriol. ad gratam aciditatem additur. Potest & salis nitri seu præparati, seu, vt aliis non sine causâ videtur, crudi purissimi momentum in Aquâ dissolui. De quo vide Andr. Libauium. *Apoc. Hermeticæ part. prior. cap.* 17. Fiunt & ex conseruis Iulebi grati. V. G.

♃. *Conseru. rosar.* ℥. j. ß. *violar.* ℥. j *bugloss.* ℥. ß.

Dissolu. in aq. coctâ vel aquâ hordei s. additis etiam, si libet, aquis endiuiæ, acetosæ, cardui benedicti: colentur & per manicam Hipp. traiiciantur, vt fiat potus clarus; cui aliquot guttas spir. vitriol. addere licet. Videantur etiam Institut. *lib.* 5. *part.* 3. *sect.* 3. *cap.* 7.

Aetius allegato loco plures etiam potiones proponit, quæ ibi videri possunt.

Aqua mulsa. Paratur ex melle & aquâ, mulsa dicta, quæ vires habet incidendi, & obstructiones aperiendi, sed ob mel, febrem accendere potest, ideóque saltem cōuenit in febribus pituitosis, non verò in acutis & biliosis. Quantò autem magis aquosa est & minus mellis habet, eò minùs calefacit.

Oxymel. Ex melle, aceto & aquâ paratur oxymel, potus febribus commodior, quàm hydromel seu aqua mulsa. Acetum enim, vt Hip. 3. *de rat. vict. in ac. t.* 30. scribit, damnum, quod ex melle prouenire potest, corrigit, & ne in bilem facilè mutetur, prohibet. Verùm cùm de oxymelite pluribus dictum sit, *lib.* 5. *Inst. p.* 3. *sect.* 3. *cap.* 4. actum hoc loco agere nolo. Potest loco oxymelitis, syrupus acetosus s. substitui, & conueniente liquore dilui, vt formam Iulepi acquirat.

Emulsiones. Fiunt & ex sem. frigidis maioribus dictis Emulsiones appellatæ, cum decocto hordei vel furfurum vel aquis destillatis; in quibus interdum rad. petroselini vel fœniculi concoquere priùs licet. Adduntur saporis gratiâ amyd. dulces, vel somni causâ, semina papau. albi: dulcoratur emulsio facta, si opus est, rotulis manûs Christi, vel julebo rosar. aut viol. E. G.

♃. *Amygd. dulc. excort.* ℥. ß. *Sem.* 4. *frig. mai. excort. ā*, ʒ. j. ß. *Aqua hordei cum sacch. & cinamomo.* ℔. ij. F. s. a. Emulsio. Vel aquæ hordei loco sumatur decoctum furfurum, & Emulsio dulcoretur iulebo rosar. vel violar.

Nonnunquam etiam Cornu Cerui ac margaritæ, prout opus est, admiscentur.

Cereuisia. Cereuisia, potus populis Septentrionalibus vsitatissimus, etiam in febribus conuenit, inprimis hordeacea. Cùm verò magna eius sit differentia, eligenda est in calidioribus febribus, tenuis; in longis verò medio-

cris

cris consistentiæ, semper verò bene defecata, & quæ in visceribus non diu hæret.

Serum lactis. Neque incommodus potus in febribus est serum lactis, inprimis caprinum. Refrigerat enim ob partes aquosas, quibus abundat: abstergit tamen atque aluum mouet, ob quasdam salsas partes, quarum est particeps. Quia autem est flatulentum, semine anisi aut cinamomo corrigi potest.

Vin. an febricitantibus conueniat. De Vino, An in febribus conueniat, controuersia est. Verùm ad istam quæstionem simpliciter responderi non potest; cùm sit magna & febrium & vini differentia: nec omne vinum omnibus febribus, nec aliquod omnibus, aut nullum nullis, sed aliquod aliquibus solummodò conuenit. Febres enim, & humores à quibus febres procreantur, alij aliis sunt calidiores; nunc cocti, nunc crudi: vires nunc debiles, nunc fortes. Vinum aliud est potens, aliud tenue, aliud mediocre. Vinum, quò potentius est, eo magis nutrit, & spiritus celeriter reficit: sed calefacit, febrē & sitim auget, caput petit: Quod genus vini propterea nulli febri cōpetit. Austera quoque vina putridis febribus non competunt, cùm adstrictionē febres putridæ non ferāt.

Qualia verò vina esse debeant, quæ in febribus putridis admitti possunt, docet Gal. 3. *de vict. rat. in ac. t.* 8. Aquosum vinum est febricitantibus maximè idoneum. Hoc autem colore est album, consistentiā tenue, nullamque insignem earum, quæ cæteris vinis insunt, qualitatem habet, neque austeritatem, neque dulcedinem, neque odorem. Huic enim soli, inter omnia vina, datum est, vt aquæ & vini mala effugiat. Talia enim vina humectant, & si non refrigerant, tamen parum calefaciunt. Ac propterea febrili siccitati medentur, & coctionem adiuuant. Et tale vinū si habeatur, in intermittentibus, in assuetis potissimùm, circa coctionē, si opus sit, admitti potest. Id quod Gal. etiam docuit, 1. *ad Glauc. cap.* 9. qui in exquisitā tertianā, incipiente coctione, vini tenuis & aquosi modicum concessit; procedente verò coctione eius quātitatem auxit. Vinum enim tale celeriùs, quàm aqua distribuitur, excretiones promouet, vires roborat, bonum sanguinem suppeditat. Et quò humor, qui febrem generat, est frigidior, eò tutiùs vinum exhiberi potest. Vnde in quartanis, diuturnis scilicet febribus, vinum citiùs cōcedi potest: cùm ad humoris sicci humectationem, crassi attenuationē faciat, viresque, quæ in longitudine morbi deiiciuntur, custodiat. In continuis verò quia calor magis vrget, tutius est coctionem & manifestam declinationem expectare, antequam vinum propinetur; nisi forsan summa virium imbecillitas magis vrgeat, quàm febris.

Verùm quia talia vina non vbiuis obuia, & semper in promptu sunt; & Septentrionales nostri plerumque magis cereuisiæ, quàm vino sunt assueti: antequā manifesta coctionis signa adfuerint, nec in intermittentibus vinum facilè concedi debet, & illud quidem ὀλιγοφόρον, aut aquâ dilutum.

In febribus autem continuis, etsi declinatio adsit, si tamen calor adhuc sit intensior, & corpus calidum ac siccum, à vino abstinere tutius est; nisi insignis virium debilitas id requirat. Tria enim semper in continuis febribus, vt vinum propinetur, requiruntur, vt virium imbecillitas adsit, vt calor febrilis non sit intensus, vt materiæ cruditas id non prohibeat; è quibus conditionibus si vna desit, tutò vinum non permittitur. Sicut nec si deliria, capitis dolor, vel similes affectiones adsint. Vinum enim suâ tenuitate & caliditate crudā materiam per vniuersum corpus deducit, febrem auget & inprimis caput petit. Verùm qui plura legere cupit de vsu vini in febribus, consulat prolixè hac de re disputantem Ioh. Bapt. Syluaticum. *contr.* 12.

Aër qualis in febribus esse debeat. Post cibum & potum in diæta maxima ratio habenda est Aëris, vtpote quem cōtinuò spiritu ducimus, & quo ne momento carere possumus. Cùm autē aër & calorem nostrum temperet, & materiam spiritibus præbeat, primò eligendus est aër purus & nullis vaporibus impuris inquinatus. Deinde qualitatem eius quod attinet, cauendum, ne aër, quem attrahunt febricitantes, sit calidior, præsertim tempore æstiuo, ne febrilem intemperiem augeat; sed sit potiùs frigidus, vt febri aduersetur. Atque si talis aër à natura nobis non suppeditatur, præparandus est arte, domúsque & cubicula eligenda, quæ versùs septentrionem spectant; pauimenta frigidâ conspergenda, & per eadem flores & herbæ frigidæ spargendæ. Tempore hyberno temperatus sit. Illud tamen cauendum, ne aër, si frigidior sit, corpori nudo occurrat, eius poros claudat, discussionem vaporum putridorum prohibeat, calorem ad interiora propellat, sudorésque impediat: sed potiùs æger stragulis leuibus tegendus est, vt calor ad ambitum corporis trahatur, & fuliginosis excrementis per patentes poros liber exitus pateat.

Somnus in febribus putridis summè vtilis. Multum enim ad coquendos humores vitiosos facit, calorem natiuum auget, virésque roborat. Non tamen sit nimius, ne calor natiuus obruatur, & excrementorum dissipatio ac euacuatio impediatur. Cùm autem in somno calor ad interna reuocetur, in initio paroxysmi à somno abstinendum, ne calor natiuus, humoribus ad interiora nimis retractis, obruatur. *Somnus in febribus putridis.*

Quies febri putridâ laborantibus commodissima est, & iis non nisi leuis æmbulatio, aut frictiones cōueniūt, reprehenditque iure Hippocrates Prodicum, 6. *epid. comm.* 3. *t.* 31. quòd febricitantes cursibus, & similibus exercitiis nimiis interfecerit.

Danda quoque opera est, ne excrementa, quæ expelli debent, præter naturam retineantur, sed debito modo & tempore expellantur. Retenta enim calorem natiuum suffocant. Contrà videndum, nè immodica aliqua euacuatio vires exhauriat.

Affectûs denique animi tranquilli sint in febribus, iucundísque rebus febricitantium animus recreandus, vt spiritûs vitales erigantur; tristitia autem, & ira inprimis, tanquam hostes infensissimi, vitandi.

CAPVT. X.

De Febrium putridarum differentiis.

Atque hæc de febribus putridis in genere dicta sint: iam in specie de iis agendum. Quot autem earum sint differentiæ suprà breuibus dictum, quæ vt clariora euadant, paulò pluribus earum ratio reddenda & vnde eæ pendeant, videndum. Petuntur autem præcipuè & ad curationem maximè vtiles differentiæ à materiā putrescente; & loco putredinis.

Materiam quod attinet, dictum est suprà, febres oriri vel à sanguine, vel bile, vel pituitā, vel melancholiā: vbi tamen serum seu ichorem potiùs inclusimus. Equidem in omni corpore aliquid humoris aquei sanguini permixtum est, quod ὄχημα τροφῆς est: verùm si illud abundet, & præcipuè si prauæ ac tenuis alicuius humiditatis aliquid ei admisceatur, præter naturam est, & malum, sanguinemque talem ἰχωροειδῆ appellat Hippocrates, 6. *epid. comm.* 2. *t.* 38. Et quidem, vt Galenus *in comment.* addit, ab Hippocrate non simpliciter tenuis & aquosus sanguis ἰχωροειδὴς nominatur, sed qui prauam ac tenuem humiditatem obtinet, qui ichor propterea malus est, febribúsque facilè occasionem præbet. Humidum enim aqueum est maximè putredini obnoxium, résque, quæ eo abundant, putredini obnoxias reddit; quæ verò eo destituuntur, & in quibus humiditas aquea exsiccata est, nō ita facile putrescunt. Vnde etiam is sanguis faciliùs putrescit. *Febrilis materia differentia.* *Serum febrilis causa.*

Imò vt hoc iis, quæ suprà de febribus ephemeris dicta sunt, addamus, Carolus Piso in eā est sententiā, etiam febres, quæ ephemeræ dicuntur, & vulgò à spiritibus *Febris ephemera an à sero sanguinis.*

an verò à spirituum incensione fiat.

spiritibus accensis prouenire statuuntur, omnes à serosa sanguinis venosi aut arteriosi parte ebulliente, & multo magis synocham sine putredine ortum habere, etsi spiritûs vitales succendiculi siue causæ internæ rationem habere possint, quæ principium feruoris seroso humori suppeditet. Quam suam sententiam probat his rationibus, Primò quia in febre diariâ calor quidam blandus & halituosus deprehenditur, quæ caloris lenitas subiecti halituosi, & vaporosi, aquei putà, non ignei index est. Deinde pulsus parum mutatur, scilicet in magnitudine, celeritate & crebritate, in aliis verò naturalem æqualitatem seruat: quod fieri non posset, si spiritûs ita incalescerent, &, quod fieri necesse est, insigniter dissiparentur. Tertiò quia nulla grauia symptomata in diariis accidunt, quod indicio est, non spiritûs, sed humorem aliquem tenuem & benignum solùm incalescere, qualis serosus est. Quartò id etiam testantur vrinæ, quæ sanorum similes sunt, quæ morbis à pleonexiâ serosâ excitatis propriæ sunt, teste Galeno 2. *de Crisi.capite* 3. cùm à spirituum incendio vrinæ quasi fulgorem & flammeum colorem accipiant. Quintò idem solutio febrium diariarum probat, quæ cum sudore & madore quodam fit, quod non spirituum incensorum, sed humoris aquei efferuescentis indicium est. Idem causæ, quæ febrem ephemeram inducunt, euincere videntur, quæ omnes euidentes aut manifestæ sunt, quæ Spiritûs agitant, vnà tamen etiam sanguinem, & præcipuè serosam eius partem afficiunt. Et proinde quia Spiritûs in perpetuâ generatione sunt, etsi, qui præsentes sunt, calefiant, v. g. ab irâ: tamen qui postea generantur sedato animi motu minùs feruidi sunt; atque ita calor præter naturam ab ira accensus per diem naturalem durare posse non videtur, sed aliam quandam substantiam, quæ à spirituum feruore calefacta calorem integro die retinere possit, incalescere credibile est. Quæ omnia confirmant ephemeræ plurium dierum, & quæ erysipelata comitantur.

Synocharum febrium causa.

Idem febres illas synochas seu continentes dictas, quæ nullas periodos & exacerbationes atque remissiones habent, omnes ab humore seroso seu sanguine seroso prouenire statuit, copiosiùs scilicet redundante & vehementiùs incalescente: & quidem in synochâ non putri absque putredine, in synochâ putri cum putredine. Nam Synocha non putris oritur à causis vehementioribus, quàm quas habet ephemera simplex. Ideóque incidere in eam docet corpora, quæ sanguine seroso abundant, & ab iis causis, quæ plethoram serosam inducere possunt & arguunt: ideo quòd faciliùs sanguis serosus ac tenuis feruorem concipere potest, eundémque rursum deponere, quàm sanguinis massa crassior. Nam febris hæc & lassitudo ipsi coniuncta, vel per διαφόρησιν vel per sudorem sine insigni aliquâ euacuatione soluitur.

Si verò vis causæ maior fit, & venarum obstructio & constipatio maior, vt effluuium fuliginosum copiosiùs cumuletur, synocham putridam excitari docet, serosâ præcipuè sanguinis parte putredinem concipiente. Vnde calor est mitior, & similis calori, qui in balneo concitatur. Hásque febres lassitudines & varij dolores, externum sæpe corporis habitum occupantes, comitantur. Humores enim tenues ac serosi in extremitates vasorum pelluntur, & vlteriùs progredi non valentes ibi sistuntur, vnitatémque in partibus membranosis soluendo dolorem excitant.

Atque ita omnes febres, seu breues sint, seu diutiùs protrahantur, quæ continuitatem quandam æqualem seruant, & nec singulis, nec alternis, nec quarto die exacerbantur (etsi obscuros quosdam motûs, Lunæ motibus, imperium in humores aquosos habentis respondentes obseruent) ab humore aquoso & seroso, seu putrescente, seu non putrescente oriri docet.

Verùm etsi cuilibet de hac C. Pisonis opinione suum iudicium relinquamus: tamen non adeò verò consentaneum videtur, febres ephemeras & synochas sine putredine ab inflammatione & accensione fieri prouenire. Etenim cùm serum sit humor aqueus, salsas quasdam partes admixtas habens, non video quomodo tam promptus ad inflammationem & accensionem esse possit. Et si quid omnino probant rationes C. Pisonis, hoc potiùs probant, ephemeras à fuliginibus quibusdam subtilibus & pinguibus sanguinis accensis oriri. A quibus potiùs quàm à Spiritibus vitalibus si quis deducere voluerit febres ephemeras, cum eo multum non litigabo.

Ita etiam vero consentaneum non est, Synochas non putres prouenire à sanguine seroso: cùm in tales febres incidant corpora plethorica, in quibus bonus, non serosus sanguis abundat.

Hoc magis probabile est, serũ vel ichorẽ, seu sanguini, seu aliis humoribus permixtũ ad putredinẽ faciliùs suscipiẽdã occasionem præbere; præcipuè si sit impurius.

Febrium putridarũ differentia ratione materia.

Sed his, quæ de Car. Pisonis sententiâ diximus, missis, febrium putridarum differentias explicemus. Differentiam ratione materiæ quod attinet, omnes febres, seu breues sint, seu diutiùs protrahantur, quæ continuitatem quandam æqualem seruant, & nec singulis, nec alternis, nec quarto die exacerbantur, à sanguine putrescente ortum habent.

Quæ verò febres ab humore bilioso, pituitoso vel melancholico oriuntur, eæ omnes suas periodos habent, seu continuæ sint, seu intermittentes; & statis temporibus vel planè intermittunt, vel exacerbatur & remittunt.

Præter febres tamen has, quæ à sanguine, bile, pituitâ, melancholiâ, oriuntur, dantur adhuc aliæ, quæ & ipsæ sunt continuæ, sed quia nec à bile, nec à pituitâ, nec à melancholiâ, à quibus humoribus ortæ febres periodos habent, proueniunt, periodos certas nullas habent, & licèt exacerbentur quandoque, nullo tamen certo ordine id accidit. Tales febres non solùm sunt symptomaticæ illæ, quæ à partis alicuius inflammatione, vel vlcere aut fistulâ ac putredine ortum habent; sed & quæ à vermibus, lacte corrupto in infantibus, sanguine concreto extra vasa putrescente oriuntur, sicut eius rei exemplum habet Zechius, *consul.* 46. in quodam infante nobili, qui febre continuâ cum grauissimis sympromatibus ex sanguine, dum linguæ frenum sectione ipsi laxaretur, in ventriculũ illapso, ibique putrescente, correptus fuit. Imò consentaneum videtur, sicut sanguis dum in venâ cauâ putrescit, febrium synocharum, quæ nullas periodos habent, causa est, ita sanguinem illum inperfectiorẽ, si in venis meraraicis putrescat, febres continuas, nunc lentas, nunc etiam grauibus symptomatibus molestas, pro modo corruptionis, excitare; quæ febres etsi ob locum à corde remotiorem interdum nonnihil exacerbari, vel remittere videantur, nullas tamen periodos certas obseruant, sed inordinati sunt illi motûs. Tales febres si lẽtæ sunt & diuturnæ, sæpe pro hecticis, sed falsò habẽtur. Talis procul dubio fuit illa febris, quã Zechius, *consul.* 2. pro hecticâ habet, sed malè. Neque enim credibile est, hecticam posse esse in corporis habitu molli & laxo, & qui in œdema vniuersale quasi, vt loquitur, degenerat,

Febrium putridarũ differentia ratione loci.

Atque hæ sunt febrium differentiæ à materiæ diuersitate petitæ. Locum verò quod attinet, Febrium equidem putridarum causa proxima est vapor putridus calidus sanguini & spiritibus permixtus, omnesque corporis partes calefaciẽs, & omnino nihil est in toto corpore, quod id vniuersum calefacere possit, nisi priùs sanguinem & spiritûs calefaciat. His enim calefactis, partibus solidis calor communicatur.

Materia in vasis putrescens.

Materia autem è qua vapores putridi generantur, vel continetur in vasis, vel extra vasa. Vasorũ sunt duo genera, Vena Caua & arteria cũ suis ramis in vniuersũ

corpus

corpus distributis, & venæ mesaraicæ, quæ sanguinem imperfectiorem è chylo modò elaboratum continent, quæ ventriculo, intestinis, mesenterio ac reliquis partibus vicinis inseruntur. Etsi verò hæc duo vasorum genera per insignes ἀναςομώσεις consentiant: tamen ita inuicem separata sunt, vt ex vno vasorum genere in aliud sanguis confertim fluere non possit, nisi feruorem quendam conceperit, aut naturæ irritatæ operâ id fiat. Vapores tamen & fuligines è mesaraicis in cauam non ita difficulter penetrare possunt. In venâ cauâ dum sanguis putrescit, febres continuas omnes excitat, quarum aliæ synochæ seu continentes, aliæ continuæ nomine generis, & continuæ periodicæ nominantur. Vbi verò putredo est in venis mesaraicis, sanguis in venâ cauâ non primò afficitur, sed per consensum saltem sanguinis illius in venis mesaraicis putrescentis incalescit, & non ipse putrescit, sed putridos saltem vapores & humorum putridorum aliquid permixtum habet, quod tempore paroxysmi iterum discutitur.

Humores autem excrementitij in venis mesaraicis putrescentes febrium intermittentium causa sunt. Verùm non absurdum videtur, continuas etiam sanguine in venis mesaraicis putrescente excitari posse. Nam & sanguis in venis mesaraicis aptus est æquè ad putredinem, & forsan magis, quàm qui in venâ cauâ continetur. Neque causæ putredinis, obstructiones scilicet venarum & aliæ, desunt. Itaque & sanguinem illum imperfectiorem in iis putrescentem febres continuas excitare posse credibile. Verùm quia locus ille à corde remotior est, nec vapores continuò eâdem copiâ semper ad cor penetrare possunt, calor ille etiam non ita æqualis est, febrésque sunt magis lentæ, vt antea dictum.

Intermittentes verò febres magis notæ sunt, quæ oriuntur, cùm humores biliosi, melancholici, pituitosi sanguini illi imperfectiori in venis mesaraicis permixti putrescunt. Si nimirum in venis portæ hepaticæ cumuletur bilis & ibi putrescat, tertianæ intermittentes oriuntur: si verò in ramis portæ spleneticæ humor melancholicus putrescat, quartana inde excitatur.

Cur tertianæ sint breuiores, quàm quartanæ.

Cur autem tertianæ sint breuiores, pauciorésque habeant paroxysmos, quàm quartanæ, & cur paroxysmi in intermittentibus reuertantur, hanc causam affert Car. Piso, quia rami portæ hepaticæ insignes septem sint, & sanguine ac febris causâ in vno ex illis ramis putredine absumptâ febris exstinguatur; quia tamen sanguis, qui in proximo vase latet, incalescit & inde putredinem concipit, die tertio iterum redeat febris. Quia verò sanguis in liene confectus per portam splenicam diffunditur in multò plures ramos, gastricos scilicet, epiploicos, gastrepiploicos & alios, statuit, si humor in vno ramo putredine absumptus intermissionem facit, putredinem etiam proximis vasis communicari, sed longiore tempore, propter resistentiam humoris maiorem: hinc qui recurrunt paroxysmi, numerosos quidem esse, multitudini vasorum, in quibus sanguis successiuè putrescit, respondentes, sed interuallum longum, hoc est plurium dierum. Verùm malo hîc aliis Medicis, & inter eos etiam Pio Æn. Caprilio assentiri, qui statuunt, etiam in pluribus paroxysmis humorem febris causam in vno loco putrescere, docéntque simplices febres, verb. gr. tertianas excitari, quando ex vno fomite materia febrilis protruditur; duas vel tres, quando ex duobus vel tribus. Neque enim numero venarum portæ hepaticæ respondet semper numerus paroxysmorum tertianæ, neque quartanæ paroxysmi numero ramorum portæ spleneticæ. Videmúsque ex febre simplici duplicem vel triplicem reddi posse, si intempestiuo purgantium vel sudoriferorum vsu causa febris, quæ in vno loco continebatur, mota saltem & non euacuata in plura loca distribuatur. Fitque recursus, cùm causa febrilis, quæ vno in loco continetur, in paroxysmis non planè excutitur, sed περίττωμα σπινθηρῶδες relinquitur, quod noui paroxysmi causa est.

Materia extra vasa putrescens.

Extra verò vasa materia putrescens etiam febres excitat, dum ex iis vapores putridi venis & arteriis communicantur. Sunt autem hæ febres omnes continuæ, nec statas periodos habent. Tales febres sunt omnes symptomaticæ in genere dictæ; & primò symptomaticæ in specie dictæ, quæ ex partium certarum inflammationibus proueniunt, in quibus etsi pars aliquâ in vasis capillaribus parti inflammatæ insertis continetur, pars tamen etiam in spatia partis effunditur. Deinde quæ lentæ dicuntur, ex pertinacibus viscerum obstructionibus ortæ. Tertiò quæ ex putredine alicuius partis proueniunt. Quartò quæ ex lacte corrupto in infantibus, ex vermibus, sanguine extra vasa putrescente, quod interdum in contusionibus capitis, vt & aliis locis accidit, originem habent; quæ item puerperis accidunt, vt & quæ catarrhos comitantur & catarrhales dicuntur. Possunt tamen etiam Catarrhales febres fieri, dum natura stimulata materiæ partem per hanc viam expellit.

Febres Comitatæ.

Sciendum enim hîc, adhuc aliud continuarum genus dari, quod Platerus Comitatas appellat, quæ fiunt, vbi putredine in venis excitatâ & febre accensâ, Natura partem vitiosorum humorum vel è corpore expellere, vel è vasis maioribus in minores & ambitum corporis vel in partem determinatam depellere solet. È corpore expellere nititur Natura materiam in diarrhœâ, dysenteriâ, Catarrhis, qui morbi cum febribus suis epidemij ferè esse solent. Ad ambitum corporis in febribus expellit Natura materiam in variolis, morbillis, petechiis, doloribus vagis. Ad determinatas partes in pleuritide, anginâ, peripneumoniâ, phrenitide, erysipelate seu Rosâ, Arthrit. Atque hæ febres nunc sunt synochæ, neque vllam exacerbationem vel remissionem habent, nunc statis periodis exacerbantur, pro peccantis humoris ratione, etsi ad ἀπυρεξίαν non deueniant.

Sanguis interdum in febricitantibus in venis absumitur.

Hisce, quæ de febrium putridarum differentiis paulò fusiùs docere voluimus, vnum adhuc, quod iis, quæ suprà de symptomatibus febrium putridarum diximus, addendum censemus, subiungere libet: Cur nimirum febribus lethalibus correpti ante mortem habeant pulsûs ordinatiores, & à febre quasi liberi deprehendantur, & ad mentem, quâ antea delirantes erant alienati, redeant. Accidit hoc ob sanguinis & spirituum in venis & arteriis absumptionem. Nam refert Ioh. Argenterius, in Gal. *in lib. 1. de feb. ad Glaucon. cap. 2.* in cuiusdam febre exstincti cadauere ne guttam sanguinis in venis fuisse repertam. Ita scribit Adr. Spigelius, *de semitert. lib. 1. cap. 15.* in quodam febre exstincto venas maiores circa hepar sanguine euacuatas repertas fuisse. Et *ibid. cap. 16.* venam cauam & arteriam magnam sic vacuam fuisse sanguine, vt non opus fuerit filo venam cauam & portæ truncum, dum exenteraretur, intercipere.

CAPVT XI.

De febre putrida, continua primaria; & primò de Synocha.

Febris putrida continua primaria.

Sed vt iam in specie de febribus putridis, & quidem primò de continuis primariis agamus: febris continua primaria est, quæ ad ἀπυρεξίαν, antequam planè soluitur, non peruenit. Ortum habet ex putredine humorum in venæ cauæ & arteriæ vasis maioribus continuâ. Vt enim febrium putridarum in genere continens causa est vapor putridus, seu calor ille ex putredine humorum ortus calorémque cordis igneum reddens: ita in specie continens causa continuarum

est

eſt calor ex humoribus in vaſis maioribus putreſcentibus natus continuus. Nam ſi in hiſce amplis & per totum corpus diſperſis ac cordi continuatis vaſis humores putreſcant, & inde vapores putridi, vel etiam humoris putridi portiones aliquæ aſſiduò ad cor mittantur, etiam calor continuus excitatur, neque febris ad ἀπυρεξίαν peruenit, antequam quicquid putridi & vitioſi eſt in humoribus, abſumptum & euacuatum ſit.

Febris continua ab intermittente differentia.

Atque hanc febrem ab intermittentibus diſcernere non difficile eſt. Antequam enim planè ſoluitur, ad ἀπυρεξίαν nunquam peruenit. Deinde neque ſingulis, neque alternis diebus, neque longiore periodo cum rigore aut refrigeratione, vt intermittentes, aduenit: Neque etiam ſingulæ acceſſiones vomitibus, ſudoribus, aut aliis euacuationibus, id quod fit in intermittentibus, ſed ferè tandem criticâ euacuatione finiuntur. Accidere quidem poteſt, vt etiam in febribus continuis, præcipuè in earum initio, vomitûs contingant; id quod euenit, cùm in ventriculo, & vicinis corrupta alimenta & vitioſi humores continentur, qui, etſi febris primaria cauſa non ſunt, à calore tamen febrili commoti eam augent, aut certè ſymptomatibus quibuſdam, vt nauſeâ, vomitu, anguſtiis cordis eam exaſperant. Verùm in morbi progreſſu vomitûs iſti ceſſant. Ac licèt in quibuſdam febribus, quæ continuæ videntur, rigor & horror ſtatis diebus redire ſoleant: tamen illæ febres ſimpliciter continuæ non ſunt, ſed compoſitæ, & ex intermittentibus ac continuis complicatæ, vt ſuo loco dicetur.

Febres continuæ primariæ duplices.

Febrium autem putridarum continuarum primariarum duplex eſt differentia. Aliæ ſine vlla remiſſione vel exacerbatione à principio vſque ad finem continuò durant: Aliæ ſunt, in quibus quidem calor febrilis, antequam febris integrè ſoluitur, nunquam planè intermittit, certis tamen periodis excandeſcit & intenditur. Nomina quod attinet, de iis Galenus, 1. *epid. comm. 3. tit. 2* monet, non ſemper iiſdem nominibus fuiſſe appellatas, dum ita ſcribit: *Bifariam veteres vti videntur continui nomine & intermittentis. Nam continuas vocant febres quandoque omnes, quæ nullum tempus liberum habent acceſſione; quandoque non omnes, quæ acceſſione nunquam vacant, ſed ſolas præcipuè illas, quæ omni carent vſque ad iudicium mutatione. Ita intermittentes appellant ſolas illas, quæ acceſſionem perpetuam non habent; interdum eas, quarum non recedit acceſſio, ſed inſignes faciunt mutationes ſingularum acceſſionum in initium, incrementum, vigorem, & remiſſionem. At Medici quidam iuniores, quæ non magnam mutationem habent, non continuas, id eſt,* συνεχεῖς *ſed* σύνοχους *nominant: Continuas autem has ſolas, quæ non veniunt ad integritatem, & intermittunt ſingulis acceſſionibus. Has vocant antiqui interdum continuas, interdum continentes. Nam ſunt ferè inter continuas & deſinentes in* ἀπυρεξίαν *mediæ. Proinde rectè, cùm* σύνοχοις *conferuntur, intermittentes appellantur; cùm ad integritatem venientibus, continuæ.* Ex quo Galeni loco apparet, febres συνεχεῖς, id eſt, continuas, in ſpecie ita dictas, ab antiquis modò continuas, modò intermittentes fuiſſe appellatas. Ex eodem etiam manifeſtum euadit, τὸ σύνοχος nomen Hippoc. & antiquis Medicis non fuiſſe in vſu, ſed iuniorum potiùs poſt Hippocratem inuentum, qui, vt idem Galenus, 9. *meth. med. cap. 2.* docet, nomine quidem Græco vſi non ſunt, cæterùm ſolœciſmum potiùs committendum rati, quàm formam ipſam ſine nomine relinquendam. Atque iſta appellatio à recentioribus Medicis inuenta, à poſterioribus omnibus accepta, & vſurpata eſt; & proinde hodie febres, quæ ſine omni caloris intenſione & remiſſione vſque ad finem durant, σύνοχοι πυρετοί, continentes febres: quæ verò quidem continuò durant; ſed tamen aliquam caloris intenſionem & remiſſionem habent, continuæ ſeu συνεχεῖς nomine generis, appellantur.

De Febribus Synochis.

Febris Synocha.

Vt autem primo loco de febribus Synochis ſeu continentibus agamus, eſt *febris Synocha putrida continua, quæ ſine omni remiſſione & intenſione periodicâ à principio vſque ad finem affligit, à ſanguinis in venâ cauâ putredine orta.* Eſt enim huius febris, communi Medicorum ſententiâ, cauſa putredo humorum in vaſis omnibus; aut certè maioribus & cordi vicinis. Nam cùm in hac febre nulla remiſſio ſentiatur, neceſſum eſt vapores putridos pari impetu & vehementiâ continuò cordi communicari: id quod fieri non poteſt, niſi humores vel in omnibus venis putreſcant æqualiter, vel certè in vaſis cordi vicinioribus.

An febres Synochæ à vaſis determinatis ortum habeant.

Diſputat quidem hac de re Hercules Saxonia, *lib. 8. pract. cap. 6.* & pluribus probare nititur, febres continentes poſſe fieri, non tantùm ex vaſis communibus, ſed etiam ex vaſis determinatis, atque aliquando febres continuas ab inflammatione vel eryſipelate, vel abſceſſu, vel ſcirrho, vel putredine partis determinatæ proficiſci: quia ſcilicet venæ pulmonis, oris ventriculi, & hepatis ſint cordi propinquæ, & continuò vapores putridi, ſine omni remiſſione, inde ad cor mitti poſſint. Deinde plurima Galeni loca allegat, in quibus febres continentes ex vteri, ventriculi, hepatis, membranarum, cerebri inflammatione & eryſipelate fieri docet: Et proinde quando ſolas febres continentes ex putredine humorum in vaſis communibus & maximis fieri dicit, inter vaſa maxima etiam vaſa pulmonis, hepatis, ventriculi, & vteri reponenda cenſet.

Verumenimuerò prolixa hac de re diſputatione opus eſſe non videtur. Nam vix aliquis, opinor Medicorum eſt, qui neget, ex inflammatione partium, quibus maiora vaſa obtigerunt, tales febres oriri poſſe: Verùm eas Symptomaticas eſſe, de quibus ſuo loco dicetur, non autem primarias, de quibus iam agimus, antea dictum eſt, & morbus tum non tam à febre, quàm ab ipſâ parte affectâ denominationem ſortitur. Sed præter has ſunt aliæ febres, quas Platerus rectè Comitatas potiùs, quàm Symptomaticas dicendas putat, de quibus infrà in febribus Symptomaticis dicemus, quæ non oriuntur ex partis determinatæ inflammatione, ſed quæ potiùs inflammationi in parte aliquâ cauſam præbent, cùm ſcilicet Natura partem aliquam humoris in quampiam partem effundit, vnde in eâ parte nouus morbus excitatur. Et ſi omninò ſint febres aliquæ continentes, quæ ex partis determinatæ vitio oriuntur, quales Synochæ, quæ puerperis ex vteri vitio accidunt, eſſe videntur: tamen pars illa determinata ſaltem inquinamentum aliquod ſuggerit, occaſionémque præbet, vt ſanguis totus in venis maioribus putredinem concipiat; atque ita quamuis ex priuatæ partis vitio & occaſione ſanguis putredinem concipiat: tamen putredo parte determinatâ ampliùs non concluditur, ſed in reliquum ſanguinem diffunditur. Verùm febres continuæ è partium determinatarum vitio ortæ ſunt plerumque periodicæ. Et ſi etiam in Synochis quædam conſpiciantur, quæ putredinem quoque in primis viis conteſtantur, vt ſunt vermium vomitus, & alia: non tamen putredo in venis ob id neganda, & Symptomata eiuſmodi potiùs effectûs ſunt febris illius continuæ, quàm cauſa. Putredine enim & febre in corpore excitatâ, vt antea quoque dictum, quicquid vitioſum in corpore eſt, commouetur, & languente calore naturali in Synochis etiam prima coctio vitiatur, & ex vitioſâ materiâ vermes ibi generantur; vnde rurſum febris augeri grauiórque reddi poteſt. Nec rarum eſt in febribus vt cauſa & effectus, ſeſe mutuò foueant & augeant.

Cæterùm putredo illa in vaſis magnis oritur plerumque à vehementi, ab impactis, multis, craſſis, viſcidiſque humoribus, obſtructione, non ſolùm in

cute, sed etiam interioribus hepatis & aliarum partium venis, ob quam corpus liberè non ventilari, neque aër frigidior satis attrahi, neque calidæ & acres fuligines expelli possunt. Vnde humores in vasis, etiamsi aliàs boni sunt, putrescere necesse est. Atque hæc simplex Synocha putris est. Nihil tamen obstat, quin etiam à contagio humores infici, corrumpi & putrescere queant, atque hinc febris oriri possit. Ambiénsque nos aër, putridis exhalationibus refertus, continuâ inspiratione attractus, sanguinem inquinare, eique vitium suum communicare potest. Verùm vt dictum modò, hæ febres malignitatis expertes non sunt.

Quis humor putrescat in synochis. Atque ex his, quæ de loco, in quo humores putrescunt, dicta sunt, etsi aliquo modo causa continuitatis harum febrium reddi possit: ipsa tamen humoris putrescentis consideratio adhuc addenda, quæ non minoris momenti videtur; cùm varij humores in iisdem vasis possint putrescere, neque tamen idem febris genus excitent. Rectè autem statuitur, febrium continentium proximam causam esse sanguinem vel esse humores alimentarios, & nutriendo corpori dicatos, & qui in hepate iam formam sanguinis acceperint, vt antea dictum. Cùm enim hi perpetuò in corpore suppetant: non mirum est, si putredinem concipiant, quòd continuò vapores putridos ad cor mittunt, calorémque continuum excitant. Et cùm id, quod putredine corruptum est, in principio à bono sanguine nondum separatum sit, sed cruditas adsit, & sanguinis partes bonæ cum vitiosis corruptis permixtæ sint: (non secùs ac in musto, vel cereuisiâ recenti antequam deferbuit, sese res habet) Natura nullam excretionem instituit, antequàm materiam coxerit, id est, vitiosum à bono separauerit. Itaque inuadit hæc febris non corpora frigida, sed eos, qui sanguine abundant & corpulenti sunt; vnde fit, vt nec in senili ætate, nec in frigido temperamento excitetur hæc febris.

An sanguis putrescens Synochæ causa sit. Verùm an ex sanguine, quem per humorem alimentarium intelligimus, putrescente, febris hæc oriri possit, & qualis sit, apud Authores non adeò planum est. Nam & alij hac de re dubitant, & Galenum etiam dubium fuisse nonnulli affirmant. Imò Auicennas, *lib. 4. fen. 1. tract. 2. cap. 44.* Galenum reprehendit, quasi negantem, dari febrem à putredine sanguinis, & statuentem, febrem, quæ ex sanguine putrescente fit, biliosam esse, non sanguineam; cùm sanguis putrescens in bilem mutetur. Atque hanc Galeni sententiam & Hippocrati, & veritati contrariam esse, plurimúmque erroris in se continere statuit.

Verumenimuerò hi Galeni mentem non satis percipiunt, & hæc febris tot exemplis & authoritatibus Galeni, præcipuè *9. meth. med.* tum etiam rationibus confirmata est, vt de eâ dubitandum non sit. Nam cùm omnes concedant, hanc febrem oriri à sanguine, id est, massâ illâ humorum, quæ in venis continetur, corporíque alendo destinata est: nulla certè euidens ratio nos dubitare iubet, ex eius putredine febrem accendi posse. Nam sanguinem putrescere posse, satis, opinor, manifestum est. Etenim cùm videamus sanguinem extra venas in quamcunque capacitatem in corpore effusum putrescere: non est, quod dubitemus, si vehemens aliqua causa occurrat, etiam in venis eum putrescere posse. Vbi enim calor ille familiaris & proprius sanguinem conseruans, præternaturalis & igneus euadit, neque ampliùs, vt priùs, moderatus est, vt coquere & conseruare sanguinem possit, sed immoderatus: putredo sequitur. Quod etsi non mox accidat, sed sæpius triduo aut quatriduo sanguis tantùm sit calefactus, nondum verò putrescat: tandem tamen à calore illo externo ipsum corrumpi & putrescere necesse est. Atque illa putredo sæpe non obscuris indiciis in sanguine, qui venâ apertâ emittitur, sese prodit; cùm interdum, fibris omnibus putredine corruptis, cohærere ampliùs sibi non potest, Et in inflammatione hepatis non solùm putridus, sed & purulentus sæpe apparet.

Quæ etsi, vt existimo, non adeò dubia sint, hoc tamen adhuc declaratione indiget; an febris illa, quæ ex putredine sanguinis oritur, rectè sanguinea appellari possit; cùm Auicennas, vt dictum, Galeno imputet, quasi sentiat, sanguinem, dum putrescit, statim in bilem mutari, & propterea febrem, quæ ex putredine sanguinis oritur, potiùs biliosam dicendam esse. Verùm omninò hæc febris sanguinea rectè dici potest, nihilque obstat, quin sanguis sub propriâ formâ, id est antequam in alium humorem degeneret, putrescat, neque opus est, vt priùs bilis naturam induat, si putrescere debet. Si enim in inflammationibus in pus abit, non in bilem mutatus, cur idem etiam in venis fieri non possit? Et licèt pars tenuior & pinguior calore illo ex putredine accenso in bilem, crassior in atram mutari possit: tamen putredo ipsius sanguinis jam præcessit; neque opus est, vt totus sanguis in bilem, quæ postea biliosam febrem accendat, mutetur; sed & in aliud quid sanguinis substantia putredine mutari potest. Vbi tamen pars aliquammulta sanguinis in bilem mutatur, febris quoque, si non cesset, non parum degenerat, & quandoque Synochæ si protrahantur, in causum mutantur. Si verò sanguis jam in alium humorem abierit, febris, quæ inde accenditur, non est sanguinea, sed biliosa vel melancholica.

Quando autem sanguinem dicimus causam esse febris Synochæ putridæ, intelligimus omnem illum humorem, qui in venis ad corpus nutriendum in corpore quocunque continetur, modo ad corpus nutriendum adhuc aptus sit. Neque enim sanguis in omnibus corporibus eiusdem bonitatis est, sed in aliis exactè bonus est, in aliis ab illa bonitate declinat; vnde etiam alimentum non æquè bonum omnibus suppeditatur. Et cùm sanguis rarò suo sero destituatur, non malè illi sentire videntur, qui statuunt, harum febrium causam præcipuè esse ichorem sanguinis, atque ob ichorem in primis sanguinem putredine corripi. Excrementitij enim humores magis sunt corruptioni obnoxij, neque Natura eos tanto studio tuetur, vt alimentarios. Gignitur autem ichor in corporibus plethoricis, cùm fuligines & vapores, qui per poros cutis transpirare debebant, impeditâ transpiratione retinentur. Impedita transpiratio ex causis iis prouenit, de quibus antea dictum; omnésque causæ, quæ Synocham non putrem excitant, etiam Synocham cum putredine gignere valent: verùm ad Synocham cum putredine causa potentior requiritur. Cùm etiam sanguis in hisce febribus putrescere dicitur, non ita accipiendum id est, quasi vniuersus putrescat (nisi forsan ad extremam corruptionem peruenerit, morbúsque lethalis sit) sed quod partes quædam eius, præcipuè ichorosæ, putrescant, vt in putredine secundùm partem fieri solet, remanentibus eius quibusdam partibus integris, quæ vel seorsim à putri alicubi consistunt, vel etiam putridis permixtæ sunt & præter naturam ab iis incaluerunt, quæ tamen, vbi putridæ partes euacuatæ & discussæ fuerint, ad pristinam naturam redeunt. *Sanguinis in febre Synochâ diuersitas.*

De totâ autem ratione putredinis in hisce febribus insignis locus est Fernelij, qui hîc non prætereundus videtur. Ita autem ille, *libro 4. pathol. capite 6. Cùm putredo venas communes inuadit, licèt earum sanguinem, non tamen omnes eius partes æquè occupat. Cùm enim non omnino simplex sit sanguis, sed ex multorum humorum permixtione compositus & sero multo perfusus, primò quidem illius portionem putredini magis obnoxiam prehendit; ab hac deinde aliam ipsi permixtam atque confusam, quæ minus, quàm illa, sit vitiosa: hócque modo sensim obrepens simul cum calore præter naturam augetur & inualescit,*

inualescit, nec antea desinit, quàm omnes sanguinis partes putredini obnoxias absumpserit. Et mox: *Omnibus, quæ putrescere apta fuerunt, absumptis, putredo calórque febrilis cessat: manet tamen pars sanguinis melior, quæ quoniam minùs erat putredini obnoxia, huic inuiolata resistit, eáque licèt putrida permisceretur, illius tamen contagione minimè computruit, sed duntaxat incaluit; restinctâ proinde sedatâque putredine in pristinam illam puritatem redit. Atque tum vrinæ puræ ac prorsus laudabiles apparent, quæ crassæ, turbidæ, ac sine sedimento fuerant. Itaque eâ putredine, (nisi fortè extremo exitio fuerit) neque sanguis vniuersus, neque totus labefactatur. Nam solutâ febre non omnino exhaustæ venæ manent, sed aliquid etiamnum in his inesse deprehenditur, idque vtile & alendo corpori idoneum, quod tamen olim miscebatur putredini.* Hæc Fernelius.

Differentiæ.

Synocha putridæ differentia.

Differentias autem harum febrium quod attinet, triplex febrium harum est differentia, Synochus enim vel est ὁμότονος seu ἀκμαστικὸς cùm scilicet febris hæc in eodem statu manet, & neque crescit, neque decrescit; quod fit, quando tantum humoris putrescit atque accenditur, quantum discutitur: vel ἀναβατικὸς, seu ἐπακμαστικὸς, cum febris continuò accrescit & augetur; quod accidit, cùm plus materiæ corrumpitur, quàm discutitur: vel παρακμαστικὸς, cùm semper decrescit; cùm scilicet plus discutitur, quàm corrumpitur.

Deinde diuersitas humoris in venis putrescentis differentiam quandam suppeditat. Nam cùm massa sanguinea quatuor humoribus constet, seu in sanguineâ massâ quadruplices partes animaduerti possint: Si eæ debitam proportionem inter se seruent, ita scilicet, vt temperatioris sanguinis partis, quæ in specie sanguis nominatur, maior copia sit, quæcunque etiam reliquarum partium sit proportio, atque massa illa sanguinea putredinem concipiat: Synocha sanguinea in specie nominatur. Si autem massa sanguinea non debitam humorum proportionem habeat, sed tenuior eius pars, quæ propter tenuitatem & caliditatem flauæ bilis naturam æmulatur, & propterea sanguis biliosus nominatur, putredine corripiatur: Synocha biliosa dicitur. Fecit huius febris mentionem Galenus, *2. de diff. feb. cap. 2.* cùm scribit; *Continuarum; quæ ex bile flauâ proueniunt, vnam esse speciem, quæ à continuo feruore Synocha appellantur, quarum vniuersum tempus vnâ accessione consumitur.*

An etiam ex bile, pituitâ, melancholiâ, oriantur febres Synochæ.

Alij, vt Donat. Anton. ab Altomari, *part. 2. cap. 6. de febr.* aliter hac de re docent, atque non solùm Synocham à bile, sed etiam à pituitâ & melancholiâ fieri, & tot esse febrium continuarum, quot intermittentium differentias, dicunt. Et Synocham quidem biliosam fieri statuunt, quando sanguis biliosus paruum excessum habens, & simul cum sanguine copioso permixtus putrescit in maioribus venis. Ita etiam à pituitâ & melancholiâ fieri dicunt Synocham, cùm exiguum excessum habent, & cum redundantia temperati sanguinis commixti fuerunt. Et licèt frequentiùs febres Synochás excitari concedit Altimarus, cùm æquabiliter adaucti omnes humores putrescunt, aut solus sanguis, vt quarta substantia, excedit, tamen etiam non rarò ex bile cum copioso sanguine putrescente easdem oriri statuit; rarissimè verò ex bile nigrâ aut pituitâ cum eodem sanguine copioso permixtis. Atque hinc etiam Galenum has ex pituitâ & melancholiâ synochas febres præteriisse existimat; quòd scilicet eorum mentionem faciat, quæ sæpius accidunt, parui faciens ea, quæ rarò aut rarissimè contingunt. Difficulter enim hi humores, cùm frigidi sint, intra vasa putrescunt; & si putrescunt, difficulter eorum putredo per vniuersa vasa confestim & citò porrigi potest, sed potiùs in quibusdam paruis minúsque calidis vasis detenti ac impacti ob crassitiem & tenacitatem putrescunt.

Verumenimuerò non videtur Altimarus rectè naturam Synochæ biliosæ explicâsse, cùm statuit, Synocham biliosam oriri, præualente sanguinis parte optimâ & sinceriore, & post eam saltem biliosâ aliquomodo excedente. Hoc enim si accidit, non est Synocha biliosa, sed sanguinea; cùm ab eo, quod redundat, meritò fiat denominatio. Vt enim tertiana notha, in quâ bilis & pituita simul putrescunt, bilis tamen præ pituitâ abundat, febris biliosa nominatur: ita & hîc meritò si sanguis ille temperatior bilioso præualet, febris sanguinea esset nominanda. Eadem ratio est Synochæ pituitosæ & melancholicæ, quas introducit Altimarus, & cum sanguine abundante fieri statuit. A pituita autem & melancholiâ abundante febrem Synocham prouenire non posse, ipsi facilè agnoscunt. Nam, vt rectè Galenus, *9. meth. med. cap. 3.* habet, hæc febris non accenditur in corpore frigido, sed in iis, qui sanguine plurimo abundant: idque eâ de causâ, quòd febris hæc gigni non potest, nisi id, quod transpirare debet, & copiosum sit & calidum, & nisi putredo in omnes, quæ inter inguina & alas sunt, venas æquabiliter ac citò porrigatur: id quod in frigido corporis habitu fieri non potest. Quod verò dicunt, Galenum Synochæ ex pituitâ & melancholiâ ideò mentionem non fecisse, quod rarò accidat: id admitti non potest. Cùm enim aliarum febrium, quæ rarissimæ sunt, mentionem fecerit, etiam has, si eas dari animaduertisset, non prætermisisset in tot locis, in quibus de febribus agit.

Itaque alias febres Synochas non agnoscimus, quàm sanguineam & biliosam. Sanguinea quidem cum omnibus plethoræ differentiis accidere potest, cùm scilicet vel sanguis ille solus in specie dictus reliquos humores superat, vel omnes humores debitâ proportione seruatâ æquabiliter augentur, vel vnus mediocrem excessum, cum sanguine tamen copiosiore, habuerit. Biliosa verò Synocha est, cùm sanguis biliosus & tenuior putrescit.

Signa diagnostica.

Signa autem quædam vtrique Synochæ sunt communia; quædam verò huic vel illi peculiaria. Primò enim hæc omnium Synocharum communis quasi idéa est, vt vnam accessionem à principio vsque ad finem habeant, nullaque in iis mutatio, nullus circuitus appareat. Deinde causas communes habent, proueniúntque principaliter à cutis hepatísque à crassis & viscidis humoribus obstructione. Pulsus etiam non solùm est magnus, sed & vehemens, celer, frequens, & vt in aliis putridis inæqualis & inordinatus. *Signa Synochæ putridæ.*

Peculiaria verò signa sunt hæc: In Synochâ, quæ à sanguine bono abundante ortum habet, signa redundantis sanguinis apparent, facies rubet, venæ tument, lassitudo tensiua adest; exoritur febris in corpore calido & humido, ætate iuuenili, tempore verno, & tum inprimis, cùm consueta aliqua euacuatio suppressa est. Calor tangenti multus & vaporosus, minúsque molestus & aeris apparet, quàm in aliis febribus. Nam in biliosis calor non est mitis, halituosus & multus, sed acer & mordax. Calor verò in pituitosis febribus, etsi primò mitis videatur, tamen si manus diutius admota teneatur, paulò post mordax & ardens quasi tactui apparet. Alia etiam signa, quæ in Synochâ non putri conspiciuntur, adsunt.

Verumtamen sunt & notæ, quibus Synocha hæc putris à non putri distinguitur. Etenim licèt calor in Synochâ putri, si cum aliis febribus putridis conferatur, sit mitior, tamen si cum Synochâ non putri comparetur, calor in putri est acrior, quàm in non putri. *Signa Synocham putridam à non putridâ discernentia.*

Deinde

Deinde in putri Synochâ vrinâ est rubra, crassa ac turbida, sine sedimento, cruda, aut saltem leuiter cocta in principio. Pulsus præterea putredinis notas, vt in aliis putridis febribus exhibet. Tandem & Symptomata omnia alia sunt vehementiora, quàm in non putri, vt maior est dolor capitis, inquietudo, vigiliæ, & si quæ alia accidere solent.

Synocha putrida biliosa signa. Biliosa verò Synocha suis quoque signis à sanguineâ discernitur. Nam primò corripit hæc febris eos, qui sunt graciles, biliosi, & sanguine copioso, ac carne ita non abundant, qui vitam laboribus deditam agunt, corpúsque multùm exercent, & curis vexantur, qui in Sole & æstu diutiùs versantur, aut cibis, & medicamentis calidis sunt vsi; & in genere, in quibus causæ præcesserunt, quæ sanguinem biliosum generare solent. Calor præterea, quàm in sanguineâ, est acrior & vehementior, sitísque magis vexat, vrinæ sunt tenuiores atque acriores, atque alia signa conspiciuntur, quæ febribus biliosis sunt affinia.

Prognostica.

Prognostica Synochæ putridæ. Est ea inter febres putridas simplicissima, & si pura sit & rectè tractetur, curatu facillima. Pura autem rarò transit septimum diem; notha ad decimumquartum extenditur, citiúsque vel tardiùs finitur, quò scilicet signa coctionis citiùs vel tardiùs apparent. Quantò ergo vrina in initio est rubicundior: tantò citiùs terminatur cum signis bonis ad bonum, cum malis ad malum. Vrina autem alba in Synochis mala est, & plerumque mortem prædicit. Omnium saluberrima est, quæ ab initio mox decrescit, παρακμαστικὸς σύνοχος dicta: post hanc consistens, ἀκμαστικὸς σύνοχος: periculosissima est, quæ perpetuò increscit, ἐπακμαστικὸς σύνοχος nominata. Si aliquandiu duret hæc febris, facilè in καῦσον degenerat. Quò mitiora habet symptomata, eò maior salutis spes est: malum verò est, vbi plura symptomata accidunt, qualia sunt, ægros magnâ inquietudine aut dyspnœâ fatigari, ventrem inflari aut rugire, pustulas nigras aut liuidas apparere.

Indicationes.

Tota eius curatio consistit in causæ ablatione, & caloris febrilis temperatione. Sanguis quia in hac febre semper peccat, imminuendus, causæ etiam reliquæ per sua contraria tollendæ. Si nimirum ex causâ frigidâ corporis meatûs constipati sint, ij reserandi, corpúsque rarefaciendum. Si ex obstructione id accidat, hæc aperienda. Videndum autem, à quâ causâ obstructio proueniat. Si enim ex abundantiâ humorum pendeat, ij minuendi: si ex crassitie, attenuandi. Et quidem cùm in hac febre, vt dictum, semper sanguinis copia adsit: à sanguinis missione incipere conuenit. Sanguine imminuto, ad humorum, si crassi sint, extenuationem accedendum, & corpus, si constipatum sit, rarefaciendum est. Feruor quoque & æstus sanguinis temperandus. Atque has quidem indicationes causa suppeditat. Morbus verò, seu febris, refrigerationem postulat. Vitalem indicationem quod attinet, si vires, quod plerumque accidit, valentiores sint, statúsque breui sit futurus: tenuissimo victu vti conuenit: si vires iam imminutæ, aliquid adiiciendum. Eadem virium in hac febre plerumque constantia, vacuationes, quas causa postulat, permittit.

Curatio.

Victus in Synochis putridis. Quâ autem ratione ista expedienda sint, breuiter dicemus; cùm pleraque ex curatione Synochæ non putris pateant.

Victus ergo, vt ab hoc incipiamus, in hac febre tenuis requiritur: tum quia sanguis abundat, tum quia morbus est breuior. Et quidem refrigerans ac humectans. Vnde conuenit aqua hordei, & iuscula pulli, herbis vel succis refrigerantibus alterata. A vino autem & carnibus abstinendum, & aliis, quæcunque sanguinem multum generant & calefaciunt. Ad causas autem si respicias, aqua mulsa, ad crassos succos attenuandos & viscidos detergendos, ad excrementa promouenda, commoda est in iis Synochis, quæ à putredine ex habitu corporis condensato & poris obstructis proueniunt. Quatenus tamen calorem auget, nocet. Quare si calor sit maior, abstinendum ab aquâ mulsâ. Et si obstructiones contumaces sint, oxymelite vtendum. Sed de his mox plura in pharmaciâ.

In auxiliis reliquis adhibendis nihil cunctandum, citóque naturæ succurrendum est, ne vel suffocatio, vel syncope accedat, vel febris ista in καῦσον degeneret. Itaque quamprimùm, præmisso tamen, si opus sit, clystere, vena aperienda est. Duo enim, vt Galenus 9. *meth. med. cap.* 5. habet, maxima continentium febrium remedia sunt; sanguinis detractio copiosior, & potio frigidæ. De quantitate autem sanguinis, & an ad animi deliquium vsque emitti debeat, antea dictum. Tutius nimirum est, vt infrà subsistatur, & venæ sectio paulò post repetatur, quàm vt ancipiti euentu ad lipothymiam vsque sanguis euacuetur, simúlque forsan cum febre homo iuguletur. Conditiones enim istæ omnes, quæ ad sanguinis tam copiosam euacuationem requiruntur, rarò in vno corpore reperiuntur; præsertim in nostris regionibus, ita scil. vt plenitudo quoad vasa sit pura & legitima, vires planè fortes, putredo non adeò magna. Audaciùs tamen in hac febre, quàm vllâ aliâ sanguinem mittere licet ad ℥. xii. vel etiam plures. Eligenda verò vena est in cubito. *Vena sectio in Synochâ putri.*

Pharmacia.

Sanguine pro morbi vehementiâ & virium robore sufficienter euacuato, si febris non cesset aut mitigetur, suspicandum est, sanguinis aliquam partem in bilem degenerare, aut bilem coniunctam esse, à qua febris fomentum accipiat. Itaque ad ea medicamenta accedendum, quæ febris, sanguinis, & bilis calorem temperant, putredinémque inhibent. Et proinde, quod medicamenta attinet, ferè tractanda est hæc febris, vt biliosa. Itaque si purgatione opus sit, & aliquid sanguinis in bilem degenerauerit, eligenda sunt ea medicamenta, quæ humorem biliosum euacuant, & minùs calefaciunt: quem in vsum rhabarbarum, tamarindi, Syrupus rosarum & violarum, vel succus eorundem commodus est. *Purgantia in Synochis putrid.*

Vt ♃. *Rhab. opt.* Drach. ii. *cinnamom.* Scr. i. *flor. cichor. cordial.* an. P. i. *spicæ.* Scr. ß. Infund. *in s. q. aq. cichorij vel endiu. vel seri lactis.* Colat. ♃. Vnc. iii. ß. Add. *pulpæ tamarind.* Drach. vi. *vel* Vnc. i. *Syr. rosar. sol. vel viol. sol.* Vnc. ß. *vel* Vnc. j. Aut in Colaturâ dissolu. *mannæ*. Drach. vi. *vel* Vnc. j. pro ratione ætatis; iterúmque coletur.

Verùm plerúmque materiæ euacuatio vsque ad tempus crisis expectanda, vbi à naturâ cocta & victa faciliùs eiicitur. Si tamen in primis viis aliquid subsistat, clystere vel lenientibus medicamentis, vt pulpâ tamarindorum, syr. rosar. & violar. solutiuo euacuandum.

Alterantia.

Vt autem coctio faciliùs absoluatur, vtendum iis, quæ calorem temperant, obstructiones liberant, & putredinem inhibent; vt Syrupo de limonibus, de acetosit. citri, de succo acetosæ, violarum, acetoso s. oxysacchar. s. spiritu vitriol. cum aquâ *Alterantia in Synoch. putrid.*

hordei, endiuiæ, acetosæ, cichorij. Prosunt & sem. 4. frigida maiora: sicut & condita vel electuaria, parata ex conf. rosar. acetosæ, acetosellæ, violarum, buglossi.

Vt ℞. *Conserua rosar. acetosell. cichorij, citri*, an. Vnc. i. *lactuc. Italic. condit*. Vnc. ß. *santal. citrin. spec. diamargar. fr.* an. Scr. i. *Spir. vitriol.* Scr. ß. Cum *syr violar.* F. Electuar.

Frigida potus in Synoch. putrid.

Coctione perfectâ, Antiqui aquam frigidam propinabant, tantúmque eius offerebant, quantum ægro liberet bibere, vt eâ non solùm calor febrilis exstingueretur, sed & materia iam cocta per vomitum, vel aluum, vel sudores euacuaretur. Sed de frigidæ potu antea in curatione febrium generali dictum. Cautè certè in nostris corporibus, frigidæ potioni raro assuetis, vsurpanda: cùm plurima, quæ enumerauimus antea, inde possint oriri mala: & obseruatum sit, quosdam paulò pòst ex eius vsu in hydropem incidisse. Nunquam autem aqua concedi potest potûs quotidiani, & alimenti distribuendi gratiâ; cùm fluctuet & innatet in ventriculo, tardè descendat, coctioni resistat, hypochondria inflet: sed remedij saltem causâ, in quibus nullum ex eius vsu incommodum timetur, absolutâ coctione, semel concedatur iis, vt diximus, qui ei assueti sunt.

Balneum aqua frigida in Synochis putridis.

Antiqui etiam in hac febre, si æger esset εὔσαρκος, iuuenis, cæli status æstuans, febris vehementissima, in frigidâ natationem permittebant. Qui eâ vtebantur, protinus omnes sudabant, & nonnullis aluus biliosa reddebatur. Verùm cùm nostri natationibus illis & balneis Antiquis vsitatis assueti non sint, ac præterea raro solùm sanguis abundans sine cacochymiâ aliquâ reperiatur, metuendúmque sit, ne à frigore balnei eiusmodi, habitu corporis densato, vapores putridi intus coërceantur, & putredo augeatur: non tutò hodiè balnea eiusmodi permittuntur.

Quòd si absolutâ coctione naturam κρίσιν quocunque modo instituere videamus, Medicus quiescat, secundùm aph. Hippocr. 20. *f.* 1. *Quæ decernuntur, decretáque sunt rectè, nec mouere, nec aliud quippiam nouare, seu medicamentis seu aliis irritamentis conuenit; sed sinere.* Si autem natura suum officium non rectè faciat, quod restat, medicamentis tollendum, vt mox in febribus ardentibus dicetur.

Augerij Ferrerij de curandis synochis admonitio.

Vnum saltem adhuc addere libet, de quo Augerius Ferrerius, *in castigationibus practicæ medicinæ cap.* 14. monet; vt suprà etiam iam diximus, quod non de nihilo esse videtur, præcipuè in hisce Synochis febribus. Is Medicos reprehendit, qui in continentibus & continuis febribus semper hepatis & lienis obstructiones putredinis causam esse existimant, cutísque obstructiones & constipationes, quæ impeditâ transpiratione putredinem excitant, negligunt; & propterea non oxymel Hippocratis & Galeni facilè paratu remedium, nec Arabum Iulepos, sed recentium apozemata ad viscerum internorum obstructiones parant. Præter rem enim existimat eos facere, cùm ad internas obstructiones confugiunt, dum causa putredinis est fuliginosorum excrementorum retentio, quæ retinentur in corpore, cùm aut insensibiles cutis meatûs ab externâ aliquâ causâ constipantur, aut crasso lentóque humore obstruuntur; & intempestiuam præstare eos diligentiam putat, qui ex tot aperientibus herbis & radicibus toties decocta ægris propinant. Laudat contrà Antiquos, qui id inprimis agebant, vt, vacuatâ multitudine, crassos lentósque humores meatibus cutis infarctos attenuarent & detergerent. Neque id præstare posse decocta illa aperientia; cùm radices illæ & herbæ aperientes visceribus ac meatibus vrinariis peculiariter dicatæ sint, ad cutem verò non penetrent, aut si penetrent, deficiant, vel minùs potenter agant, quàm longinquæ obstructionis natura postularet. Commodiùs hunc in finem Antiquos Oxymelite vel mulsâ vsos censet, quæ tum euidenti qualitate, tum familiaritate naturæ, quam habent cùm substantia corporis nostri, ad extremas quoque particulas feruntur: cùm contrà verendum sit, ne insuauitas illarum decoctionum molestiam afferat, ac distributionem impediat. Ingrata enim remedia appetitum deiiciunt & ventriculum subuertunt, facultates suas integrè vix impertiuntur; cùm ob molestiam à naturâ repulsam patiantur. Medicos ergo Antiquos commendat, qui è tantâ remediorum syluâ paucula quædam selegerunt & reuocârunt in vsum, quæ suauitate naturam allicerent, & oblectatione suas vires altiùs imprimerent. Et licèt vehiculi vel condimenti loco saccharum eiusmodi in decoctis adiiciatur, tamen tot rerum confusione insuauia & nauseabunda euadere dicit, vt aut illud vehiculum exstinguant, aut id efficiant, vt repulsam à naturâ patiantur. Præterea intempestiuè talia in principio vel augmento febrium acutarum propinari statuit; cùm vrinas moueant, quæ tamen non nisi coctâ materiâ, vel inclinante morbo conueniant. Imò præter rem esse existimat, tanto labore ac sumptu insuaue ac incerti effectûs parare remedium, cùm facili decocto, & leuibus expensis, ea, quæ à veteribus probata sunt, summâ cum securitate & voluptate non mediocri vsurpare liceat. Ipse itaque in continuis, omissis eiusmodi decoctis, mulsâ aut oxymelite vtendum censet, quæ ad tenuandos tergendósque crassos ac lentos, qui cutem obstruunt, succos satisfacere possint. Oxymel nimirum putredini resistit, crassitudinem attenuat, lentorem abstergit, ad cutem etiam penetrat, nec febres accendit. Mulsa quoque concedi potest iis, in quibus non facilè bilescit. Nec nocumenta illa mordendi intestina, & tusses excitandi verenda putat; cùm subtractione ponderis aceti & additione mellis salubriter præparari possit, vt neque rodat, neque tusses molestas excitet, neque neruosas partes offendat. Oxymeliti si mulsa additur, mitius efficitur; si saccharum, aut hydrosaccharum, omninò delicatum. Quod si in Melancholicis & mulieribus, quarum vterus facilè offenditur melle & aceto, oxymelitis vsus suspectus sit, mulsâ vtendum docet, quæ si bilescere videtur, dilutissima parari potest ex aquis cichorij, endiuiæ, scariolæ, vel mellis loco purissimum saccharum cum aquâ decoquere licet, vt mulsæ loco hydrosaccharum præbeatur. Terget enim istud, & inter mulsam & oxymel mediam quasi naturam sortitum est. Dulcedinem autem tantillo aceti mitigare & infringere licet.

Oxymelitis & mulsæ vsus in Synochis putridis.

CAPVT XII.

De Causo seu febre ardente.

QVia verò hoc loco Causi seu febris ardentis solet ab Authoribus mentio fieri, etiam de eâ aliquid addendum est. Καῦσος autem non est febris aliqua differentia, quales sunt biliosa, pituitosa, melancholica: verùm modum potiùs & qualitatem caloris febrilis innuit. Quæ verò febres illam qualitatem participent, & quæ propriè ardentes seu καῦσος dicantur, non adeò planum est; Galenúsque ipse non eodem semper modo hac de re locutus videtur. Nam interdum affirmat, febrem ardentem oriri ex bile in vniuersi corporis venis putrescente; aliquando causum fieri concedit non solùm in vniuerso corpore, verùm etiam in aliquâ eius parte, vt ventriculo, pulmone, ieiuno intestino, imò etiam extra venas maiores in carne alicuius particularis membri, quocunque nimirum biliosus humor attractus est, adeò, vt vniuersalem & particularem causum constituere videatur. Nonnunquam causum non solùm ex bile flauâ, verumetiam ex salsâ pituitâ gigni dicit. Interdum tertianam intermittentem

Causus seu febris ardens.

tentem causum nominat, interdum verò tertianam ab ardente febre distinguit, quod nimirum in ardentibus intra vasa; in tertianâ verò intermittente extra vasa humores putrescant. Ita enim, 2. *de cris. cap.* 3. *Ardentes febres à tertianis differunt, quamuis eundem, qui eas facit, habeant humorem, quòd in his quidem intra venas continetur, in illis verò, cùm vehementer moueatur, per singulas corporis partes disseminatur.* Et 4. aph. 59. *Tertiana febris ab ea, quæ ardens nominatur, humore faciente non differt. Vtraque enim à flauâ bile fit. Differt autem, quod febris ardens habet in venis vnà cum sanguine flauam bilem redundantem & ebullientem. Tertiana verò eandem bilem habet in totum corpus delatam & motam.* Et 2. de cris. cap. 6. *Exquisita febris ardens cùm omnia alia seruet exquisitæ tertianæ indicia, eo solo differt, quod neque cum rigore incipit, neque ad infebricitationem desinit.* 4. verò de vict. rat. in ac. t. 1. vbi Hippocrates hæc habet: *καῦσος febris ardens fit, cùm venulæ tempore æstiuo exsiccatæ acres & biliosas, quæ tenues sunt, trahunt ad se humiditates, quas ichores vocant*: addit Galenus: *καῦσος propriè dictus non caliditatis, quæ in totum corpus fit, præstat modò vehementiâ, verùm quoque & siti. Nam sitis in eo vehemens est & incompescibilis.* Et paulò post: *Nempe in vnâ corporis parte interdum καῦσος gignitur, interdum & in toto corpore. Verùm cùm in toto fit corpore, sitim omnino parit; cùm verò in vnâ parte, non de necessitate, nisi pars ipsa sitim pariat: omnium autem primùm & maximè id facit os ventriculi; deinde ventriculus, pòst pulmo, & subinde ieiunum intestinum.* Et lib. de tremore & palpit. cap. 7. scribit: *Tertiana exquisita καῦσος est genere, tantò altero causo continuo inferior, quantò calor febris & flammeus & perurens deficit.*

Causi nomen quot modis vsurpetur.

Quæ res facit, vt alij etiam Medici aliter de causo sentiant & loquantur. Vt autem res omnis expedita reddatur, Obseruandum, Causi nomen interdum generaliter & minùs propriè, interdum verò specialiter & magis propriè accipi. Generaliter si vsurpatur nomen causi, pro quacunque febre, id quod nomen innuit, cuius calor est vehementior, vsurpatur, ex quacunque etiam causâ calidâ & siccâ, & quocunque in loco putrescente, is excitetur. In specie verò causus appellatur febris, quæ duo pathognomonica signa habet, vt Galenus, 3. *epid. comment.* 3. *t.* 34. docet, calorem scilicet ingentem, & sitim magnam atque inexstinguibilem, quantumuis biberint: quod etiam habet, 4. *de vict. rat. in acut.* 13. Et quidem in causo in specie dicto requirit Galenus, vt signa ista, sitis nimirum & calor vrens continuò affligant & molestent. Ita enim, *allegato loco* 3. *epid. comm.* 3. *t.* 34. scribit: *Videtur Hippocrates febrem ardentem assiduitate cognoscere sitis, calorisque exurentis; sicut phrenitim perpetuo delirio. Sic enim quamuis non perinde sitiant ægri, neque valdè exurantur, per totum autem morbum dicta duo symptomata adsint, febris ardens esse dicetur morbus; existetque alia febris hac calidior, vt & corpus fundat, reddátque deiectiones biliosas & colliquatiuas; sed non appellatur ardens febris, nisi adiuncta perpetuò habeat per totum morbum paulò antè commemorata duo, irrequietam sitim, quantumuis biberint, & ardentem calorem.* Quibus manifestè innuit, vt febris ardens propriè dicatur, hæc duo requiri, sitim irrequietam, & calorem ardentem, & quidem vtrumque perpetuò molestantem.

Causus propriè dictus duplex.

Hic autem causus propriè & in specie dictus duplex est, legitimus seu exquisitus, & nothus, vt ex loco iam citato colligere est, vbi in omni ardente febre non eandem vehementiam sitis & caloris esse innuit; manifestiùs verò traditur, 4. *de rat. vict. in ac. t.* 13. vbi diuisionem Causi in legitimum & nothum ipse proponit, legitimúmque seu exquisitum causum eum nominat, qui ista duo symptomata semper & euidenter coniuncta habet; nothum autem, in quo illa symptomata sunt minùs vehementia nec corpus ita vritur. Et 1. *epid. comm.* 1. *text.* 9. appellat febres ardentes quasi germanas, id est, non exactè exquisitas, quæ quidem fiunt à bile sincerâ, non tamen tempore æstiuo, & aëre calido & sicco. Nam si aliqua conditio ex iis, quæ ad febrem ardentem legitimam sunt necessariæ, quales sunt, temperatura corporis, ætas, aër, & alia ad bilis generationem necessaria, desit, febris quidem ardens est legitima, sed non exactè talis.

Febres ardentes quæ propriè.

Ex quibus omnibus clarum euadit febres ardentes propriè & in specie tantùm esse febres continuas, & quidem eas, quarum calor vrens est, quæque sitim incompescibilem coniunctam habent. Ideóque etsi febres intermittentes ex bile ortæ generaliter ardentes nominari possint, vt Galenus tertianæ intermittenti exquisitæ interdum hoc nomen tribuat; prætereáque ex pituitâ salsâ καῦσος hoc modo dictus gigni possit, tamen propriè dictus & legitimus causus, qui à Gal. etiam ὀξύπυρος & καυσωδέστατος πυρετὸς nominatur, non nisi ex bilioso humore intra vasa putrescente, calorémque continuum cordi suggerente oriri potest. Et tales febres possunt esse tam continuæ, quàm symptomaticæ, ex inflammatione præcipuè ἐρυσιπελατώδεσι partium internarum ortæ. Verùm cùm antiqui, vt *ex* 42. *aphor. sect.* 7. patet, tales affectûs, qui ex inflammatione visceris alicuius oriuntur, febres non appellârint, sed nomine inflammationis illarum partium, peripneumonias, phrenitides, &c. Si has febres excipias, καῦσος seu febris ardens propriè dicta est tertiana continua, quæ ex sincerâ bile oritur, & de quâ modò egimus, Synocha biliosa, quæ non solùm verus & legitimus causus est, verùm etiam inter legitimos præcipuus. Quamuis enim Argenterius, *lib. de feb.* eos errare scribat, qui causi nomen etiam Synochis tribuunt; idque ideò, quòd talem calorem Synochæ non habeant qualis est in ardentibus: tamen id solùm de Synochâ sanguineâ non verò de Synochâ biliosâ concedendum est. Quod verò postea addit; in causo quasdam esse intensiones & remissiones, quæ non sint in Synochâ: id solùm affirmat, sed non probat de naturâ ardentium esse, vt habeant quasdam intensiones & remissiones.

Ac proinde quæ sint causæ febrium ardentium, ex iis quæ de Synochâ biliosâ dicta sunt, & quæ de tertianâ continuâ dicentur, patet. Hoc saltem addimus, cùm suprà, *in initio capitis* 11. diximus, febres continuas ortum habere ex putredine humorum in venæ cauæ & arteriæ vasis maioribus: id quod de arteriis dicitur, in febribus ardentibus accidere, & sanguinis in arteriis putredinem febres ardentissimas excitare. Equidem sanguis arteriosus cùm sit spirituosus & calidus facilè incalescit, sed non putrescit: cùm sit purissimus & calidissimus. Si tamen putredo in venis accendatur, & semina putredinis ac vapores putridi arteriis etiam communicentur, putredinem eum concipere posse non impossibile est.

Corripit proinde febris hæc temperaturâ calidos & siccos vt iuuenes & ætate consistentes; inprimis si præcessit talis aëris constitutio: senes verò non facilè.

Signa diagnostica.

Signa causi.

Signa pathognomonica esse calorem vrentem, & sitim inexstinguibilem, iam dictum est; quæ tamen maiora sunt in causo legitimo, quàm in notho. De siti hoc notandum est, si accedat tussis leuicula, sitim nonnihil retundi, vt eam pro febris magnitudine ægri non sentiant. Humor enim motu ex locis vicinis attrahitur, & partibus illis affunditur, vnde minùs siticulosi fiũt. Præter signa ista pathognomonica alia adhuc habet Hip. 4. *de rat. vict. in acut. text.* 4. quæ Galen. in com. συνεδρεύοντα nominat, qualia sũt: lingua sicca, aspera & nigra, vẽtris morsus,

morsus, deiectiones pallidæ, vigiliæ, interdum quoque desipientia. Lingua quidem arescit, quòd tota corporis affectio sicca sit & calida, febrísque ipsa talis. Ventris verò morsus propter tenuium humiditatum, quæ illuc confluunt, acrimoniam oritur. Vigiliæ ob siccitatem: desipientia autem fit ab eâ, quæ ad caput recurrit, bile, & ob temperaturæ caliditatem siccitatémque. Respiratio quoque est difficilis, densa & magna, efflántque continenter os aperiendo, vt calidi spiritûs efflatione leuentur. Quæ quidem symptomata omnia vehementiora sunt in legitimo, quàm in notho causo.

Prognostica.

Prognostica febr. ardent. Febres hæ, si puræ sint, non diu durant. Natura enim calorem tam vrentem, ac vehementia, quæ hanc febrim comitantur, symptomata ferre non potest. Nothæ verò, quia mitiorem habent calorem & symptomata, longiores sunt. Puræ ardentes plerumque septimo die terminantur interdum 9. 11. 14. Omnes autem periculosæ sunt, vt scribit Hippoc. 4. *aph.* 43. *Febres quæcunque non intermittentes tertio die fortiores fiunt, magis periculosæ sunt. Quocunque autem modo intermittant, periculum abesse significant.* Aliæ tamen aliis sunt periculosiores, pro caloris & symptomatum vehementiâ ac virium robore. Febris habetur vehementior, pro maiori à statu naturali recessu. Ergo si contingat, quod tamen rarò accidit, vt senex ardente febre corripiatur, id lethale est, vt habet Gal. 1. *aph.* 14. Non minùs periculosè decumbunt, qui in aëre frigido valdè vruntur: Qui si nec vires validas habeant, nec signa coctionis appareant, fieri non potest, vt seruentur, vt idem Gal. 11. *meth. med. cap.* 9. ait. Quibus si accedant symptomata vehementia, eò periculosior morbus redditur; siue illa sint pathognomonica, siue superuenientia. Pathognomonica calorem vehementem & sitim inextinguibilem esse diximus: quæ quò sunt vehementiora, eò morbus est periculosior. Non tamen minus periculi denotat, si lingua sit arida, absit sitis. Alterutrum hoc significat, vt docet Gal. 3. *Epid. comm.* 1. *tit.* 5. vel ægrum delirio teneri, vel appetentem ventriculi facultatem emori. Exemplum febris ardentis periculosæ proposuit Hippoc. 1. *Epid. comm.* 2. *in descriptione tẽpestatis tertia t.* 75. *At cùm febres ardentes inciperent*, inquit, *annunciabant, quibus exitium immineret. Siquidem statim ab initio febris acuta eos corripiebat, à qua parum rigebant, insomnes erant, grauiter angebantur, sitibundi, fastidiosi, paululum in fronte ac clauiculis exsudabant, sed nemo per totum corpus. Multa delirabant; timores, mœstitia aderant, extremitates subfrigidæ, vt summi pedes, magísque manus.* Vrinæ etiam periculum denotant. Nigrescentes enim malæ sunt, vt & tenues & crudæ, vel alia mala indicia habentes, de quibus alibi dictum.

Obseruatio de Vrinis, & caussa frequentis delirij in febribus acutis. De Vrinis. ¶ [Equidem bonum est, vrinas etiam in ægris sanorum similes esse; sed tum demum id bonum est, cùm naturæ robore accidit. Possunt enim interdum vrinæ ægrorum vrinis sanorum similes esse, & apparere, cum ægri damno. Nam quod Hippocrates, 5. *Coac. sect.* 2. *aph.* 69. (secundum distinctionem Hollerij, sed 415. secund. Foësij) de peripneumonia in specie scribit: *Quibus in peripneumonia initio vrinæ crassæ sunt, deinde ante diem quartum tenues fiunt, lethale*; id in omnibus febribus acutis, præcipuè cum internis inflammationibus coniunctis, verum est. Vrinæ enim, quæ antè crassæ erant, tenues & sanorum similes (tenues enim hîc dicuntur non absolutè tales, sed in comparatione cum crassioribus) euadunt tribus modis: *Vrinæ tribus modis tenues fiunt.* primò cùm vrinæ, quæ ob materiæ copiam crassæ erant, naturæ robore vincuntur, & materiâ vitiosa seu per renes, seu per sudores euacuatâ, tenuiores, & sanorum similes fiunt: qui modus solùm bonus est & criticus. Secundò tenues ex crassis fiunt vrinæ, ob materiæ inæqualitatem, & virtutis debilitatem, quæ materiam modò vincit, modò ab ea vincitur; vnde vrinæ modò tenues, modò crassæ apparent; qui modus malus est. Tertiò adhuc peior est modus, cùm vrina, quæ anteà crassa erat, subitò attenuatur, ob materiæ & bilis ad caput, & aliam partem inflammatam trãslationem. Quod cùm accidit in febribus acutis & malignis, instantis delirij & phrenitidis indicium est; id quod sexcenties obseruaui, & cuilibet in febribus acutis obseruare promptum est & facile, ac diligenter obseruandum. Non rarò enim accidit, vt non solùm vulgus, sed & Medici non satis periti, si vrinas meliores & sanorum similes fieri incipiunt, id pro bono habeant, spe tamen suâ fallantur. Ideóque attendendum, an, si *Nota.* tale quid accidat, critica aliqua euacuatio præcesserit, & an meliùs æger habere incipiat. Tum enim solùm ista vrinarum in statum sanorum similem mutatio, bonum signum est. Si verò nulla crisis præcessit, & æger non modò non meliùs, sed & deteriùs habere incipiat, tum id pessimum, & plerunque lethale signum est. Materia enim tum ad cerebrum rapitur, ibique inflammationem & phrenitidem, quæ frequentissimè lethalis, & hanc consequentia symptomata, vigilias perpetuas, ac deliria excitat. Interdum tamen accidit, vt aliarum partium etiam, pulmonis, hepatis, pleuræ, inflammationes hoc modo excitentur.

Cur autem potissimùm, & tam frequenter, in febribus acutis materia ad caput rapiatur, & deliria, imò phrenitis, excitentur, consideratione dignum. *De delirio.* Caussa autem huius rei in ipso cerebro & capite quærenda est. *Eius caussæ quæ variæ.* Etenim primò venæ & arteriæ plurimæ cerebrum ingrediuntur, & in idem desinunt, pro nutritione, vitæ *1.* conseruatione, & spirituum animalium generatione. Nec dantur vasa ac viæ magnæ, quæ naturaliter euacuant, & aliorsum materiam transuehunt, sicut in ventriculo, liene, hepate, corde, pulmone. Secundò reliqua *2.* membra vapores communicatos facilè dimittunt, quia perspirabilia & porosa. Cerebrum autem cranio conclusum duriore & minùs peruio, vapores detinere cogitur, donec incrassati, sub alia excrementitij humoris forma tandem defluant. Tertiò cerebri substantia mollis vapo- *3.* res & humores eò delatos facilè immittit, & difficulter discutit, ob temperamentum frigidum. Quartò cerebri *4.* actiones continuæ sunt, & reliquo etiam corpore in ægris quiescente, animales in cerebro actiones in perpetuo sunt exercitio, vt in vigiliis, quæ febribus acutis familiares esse solent: quo exercitio cùm spiritus animales absumantur, continuò nouum sanguinem arteriosum ad eorum refectionem affluere necesse est, qui secum vapores calidos, quibus arteriæ repletæ sunt in febribus acutis, ad cerebrum vehit, vnde id calefiat necesse est. Quibus accedit alimenti & sanguinis, qui ad cerebrum affluit, conditio. Etenim alimentum & spiritus, quæ ad cerebrum confluunt, pro visceris huius nobilissimi nutritione, & spirituũ animalium tenuissimorum generatione, proportionata esse conuenit, nempe tenuia. Sanguis ergo tenuis, & spiritus vitales subtiles ac calidi, non ipsi solùm facilè incalescunt, cerebrúmque inflammant, sed & tenues & calidi vapores ipsis permiscentur: quod non accidit in partibus, quæ crasso succo nutriuntur, & non tantâ copiâ spirituum vitalium opus habent.]

Bonum autem signum est, si æger morbum facilè ferat, si non admodum æstuet, nec nimiâ siti detineatur, nec grauiter angatur; si facilè spiret; si nullam partem internam dolere sentiat; si dormiat; si somno iuuetur; si corpus æqualiter calidum sit ac molle; si lingua non sit adeò arida, nigra & aspera; si vrina bona. Tutum enim morbum & breuem significat, si statim appareat. Quod si iam signis coctionis apparentibus, cum virium robore, in die critico, larga à naribus hæmorrhagia accidat, procul dubio æger euadet. Est enim proprium, si quid aliud, vt Galenus, 1.

Epid.comm. 3. *t.* 4. ait, exquisitarum febrium ardentium, vt per sanguinis eruptionem iudicentur. Iudicantur tamen nonnunquam & per sudores & alui reiectiones, & vomitum & abscessûs. Vide *Institut.lib.* 3. *part.* 3.

Causi solutio per crisin, sanguine iuxta radicem pollicis pedis euacuato, historia. Historia ex Zacuto Lusitano.

¶ [Zacutus Lusitanus, *de Prax. Med. Adm.lib.* 3. *obs.* 110. ex annotatione D. Anton. Gomez, Prof. Med. in Acad. Conimbr. refert, fœminam quandam candidam & rubicundam, cui menses ad annum trigesimum rectè fluxerant, ab anno vigesimo, aduentante tempore verno, causo correptam fuisse: quæ cùm moritura videretur, sudore copioso leuabatur, post quem tubercula purpurea per corporis ambitum erumpebat, amygdalarum formâ, mollia & pruriginosa, quæ omnia cessabant, hæmorrhagia excitata per porum iuxta radicem pollicis pedis dextri, in interna parte; quo loco, aperto exiguo foramine, spatio quatuor horarum, sanguis riuuli instar, quantitate duarum librarum, emanabat, quo euacuato, & à febre, & à tumoribus liberabatur. Varia remedia & ad causum, & ad hæmorrhagiam istam auertendam fuêre tentata, sed natura suum cursum nunquam interrupit.]

De Curatione Febris ardentis in specie aliquid hîc addere opus non est. Cùm enim, vt antea dictum, Causus non peculiaris aliqua febris differentia sit, sed potiùs modus saltem, & tertiana continua legitimus & propriè dictus Causus sit: quæ curandi ratio debeatur, febribus ardentibus, ex curatione Biliosæ seu Tertianæ continuæ postea satis patebit.

CAPVT XIII.

De Febribus continuis in genere, & de Tertiana continua.

Febres continuæ periodicæ.

CVm ea, quæ naturam, differentias, causas, signa & curationem earum febrium putridarum, quæ vnicâ duratione sine vllâ exacerbatione & remissione absoluuntur, & συνόχοι πυρετοὶ seu febres continentes appellantur, concernunt, absoluerimus, iam ad alterum febrium putridarum continuarum primariarum genus accedimus, quæ continuæ in specie appellantur, & quidem etiam continuò durant, certis tamen interuallis & periodis exacerbationes habent; vnde à nonnullis continuæ proportionales, seu proportionatæ & periodicæ nominantur, quòd exacerbationes quasdam, quæ proportione periodis febrium intermittentium respondent, habeant. Febres enim hæ eo quidem cum continentibus conueniunt, quòd vapores ex putridis humoribus continuò cordi communicantur, idque præter naturam calefaciunt: verùm in eo differunt, quòd vapores illi non æquali impetu continenter cordi, sed inæqualiter, nunc scilicet maiore, nunc minore copiâ communicantur, vnde caloris quædam remissio atque intensio oritur.

Cõtinuitatis & periodorũ in continuis periodicis causa.

Causam continuitatis vulgò eam afferunt, quòd humores putrescant in venis, vnde calor putridique vapores continuò possunt cordi communicari. Quód verò febres hæ continuitatem retineant, & ad ἀπυρεξίαν non deueniant, Galenus, 2. *de differ. febr. cap.vlt.* hanc causam reddit, quòd ob crassitiem ac visciditatem humoris, facultatis expultricis debilitatem & viarum angustiam; Natura superflua expellere non possit. Quod verò inæquali copia, & impetu vapores putridi ad cor ferantur, eam causam reddunt, quòd materia in venis paruis contineatur, à quibus vapores, propter eam, quam habent à corde distantiam, non possunt æqualiter semper illud calefacere, sed nunc magis nunc minùs, proût putredo intenditur aut remittitur. Per venas autem minores hîc intelligunt non minimas & capillares, sed medias inter magnas & capillares, surculos scilicet & ramos venarum magnarum. Nam cùm continuæ periodicæ non fiant, nisi quòd materia non simul tota præsens est, sed trãsmittitur aut attrahitur, vnde continua ad cor effumatio, non tamen tam facilis, quàm in Continentibus: ad id venas medias has commodissimas esse statuunt; cùm si in magnis venis materia putrescat, ob loci amplitudinem & cordis vicinitatem, febris continens excitetur; in minoribus verò intermittens.

Alij aliter hac de re sentiunt, censentque non solùm ad locum, sed etiam ad materiam putrescentem esse respiciendum, atque ex hoc potiùs petendam esse causam periodorum, tam in febribus continuis his periodicis, quàm in Intermittentibus. Materiam autem hanc esse humorem excrementitium. Vt enim à materiâ alimentali seu sanguine febres continente fiunt: ita periodicas fieri statuunt ab humore excremẽtitio, qui cùm naturæ molestus sit, atque à facultate expultrice moueatur, motu suo periodos efficiat. Nam vt Galenus, *cap.vlt.lib.* 2. scribit: *Quæcunque per circuitus aliquot ægritudinum accessiones fiunt, ex membrorum dispositionibus ortum habent, quæ scilicet membra vel mittunt, vel suscipiunt, vel generant vel attrahunt superfluitates.* Nam vel partes robustiores ad debiliores sua excrementa expellere solent; vel partes ipsæ ob dolorem aut calorem, aliunde materiam attrahunt; vel partes excrementa, quæ in iis generantur, ob imbecillitatem aut etiam obstructionem nequeunt expellere, quæ deinde in iis putrescunt.

Verumenimuerò, vt ex hac controuersiâ nos expediamus, tota huius rei ratiò à materiæ febrem producẽtis natura & dispositione pendere, atque ab eâ discrimen inter continuas omnes, seu periodum habeant, seu eâ destituantur, & intermittentes oriri mihi videtur. Continentium enim febrium causam sanguinem corpori nutriendo dicatum esse, iam diximus. Continuæ verò periodicæ & intermittentes ab humore excrementitio & cacochymico oriuntur; vnde & febrium harum non parua est cognatio. Hæc tamen est differẽtia, quod materia intermittentium causa in primâ coctione, & circa hepar generatur, ibique vitium concipit & corrumpi incipit. Materia verò, quæ continuarum, periodicarum causa est, in secundâ coctione, quæ fit in liene & hepate, generatur; & proinde Sanguini perfecto & alimentario permixta est. Siue enim chyli causa, cuius in prima coctione cõtractum vitium, in secundâ coctione corrigi non potest, siue ipsius hepatis vitio, quod malè dispositum etiã ex bono chylo malum sanguinem generat, id contingat: quod vitiorum in secundâ coctione generatur, maximâ ex parte sanguini permixtum in venas mittitur, atque cacochymiæ in venis originem præbet. Nisi forsan humores isti vitiosi in meseraïcis generentur, & hinc ad hepar deducantur & cum sanguine in omnes venas distribuantur, ibique cumulati putrescant. Hoc excrementa retenta, præcipuè fuliginosa illa & serosa, faciũt: aut si quid aliud adhuc est, quòd sanguinem bonum in venis corrumpere & in vitiosum & excrementitium humorem conuertere potest.

Continentiũ, cõtinuarum, & Intermittentium discrimen.

Atque hinc continuitatis periodorum & intermissionis ratio reddi potest. Etenim cùm in Intermittentibus materia non sanguis sit, nec vnquam sanguinis formam habuerit, sed in primâ coctione generata sit: ideò etsi in venas effundatur, tamen sanguini in venis non permiscetur, sed saltem cõfunditur, & propterea à Naturâ rectè agente, vt heterogenea expellitur: quâ expulsâ intermissio caloris & ἀπυρεξία sequitur.

Cur in singulis paroxysmis fiat expulsio in Intermittẽtibus.

In continuis verò materia vitiosa non solùm sanguini confusa, sed verè permixtâ est, habétque se sanguis putrescẽs instar musti aut cereuisiæ feruẽtis. Idcóque natura priùs excretionem non instituit, antequam materia coctâ, id est, vitiosum à bono separatum sit.

Cur eadem in continuis periodicis non fiat.

Atque hæc causa vero magis consentanea est, quàm quòd, ob humorum crassitiem & viscidìtatem, facultatis

tatis expultricis debilitatem, & viarum angustiam, naturam superflua expellere non posse, statuunt. Multæ enim febres continuæ dantur, in quibus materia non est crassa & viscida, sed tenuis; virtus non adeò debilis, & quæ postea in crisi ac statu ad expellendum sufficiat; viæ etiam non sunt obstructæ.

Periodorū in continuis periodicis causa.

Quæ autem periodorum sit causa in hisce febribus, & quomodo à continentibus differant, explicare non facile est, & quæ authorum dissentientes hac de re opiniones sint, antea dictum. Dicetur verò de periodorū causis postea pluribus in Intermittētibus; cùm periodi febrium in Intermittentibus manifestissimæ sint. Vt verò breuiter hîc in re difficili, quid mihi probabile videatur, dicam: Omnino vbi nouus est paroxysmus, ibi nouam materiam suppeditari necesse est. Fieri autem hoc ideò, paroxysmúmque intendi quidam docent, vbi materia putrescens maiore copiâ, quàm ante, cumulata est, & ad cor fertur. Non autem æquali semper copiâ vapores putridos ad cor ferri ideò statuunt, quòd vasa, in quibus sanguis putrescit, nonnihil sint à corde remotiora, & propterea ob viarum ambages non possint æquali semper copiâ ad cor perferri. Cùm enim maiore copiâ materia putrida ad cor peruenit, calor inde augetur & paroxysmus excitatur: qui vapores cùm nōnihil discussi sunt, febris remittit, etsi non planè cesset, cùm adhuc vapores putridi, etsi non æquali copiâ, cordi cōmunicentur. Alij verò docēt, à membris secundæ coctionis, hepate scilicet & liene, materiam nouam statas periodos obseruantem statis temporibus communicari, & quidem plerumque ab hepate, vnde etiam tertianæ continuæ sunt frequentissimæ. Quæ sententia posterior satis probabilis & veritati consentanea videtur & proculdubio in continuis, quæ certas periodos obseruant, locum habet. Verumtamen nec prior sententia planè reiicienda videtur, potestque locum habere in iis febribus continuis periodicis, quæ ita exactè periodos non obseruant, sed nunc vno die bis, nunc singulis diebus semel, nunc longiore, sed non ita certo spatio exacerbantur, proüt ex vasis, in quibus sanguis præcipuè putrescit, tardiùs vel citiùs vapores illi putridi & calidi cordi communicantur. Si tamen certum & statum tempus paroxysmus obseruet, etsi vno die bis recurrat, illud etiam ex hepate materiam nouam suppeditante fieri potest; cùm multi venarum rami per eius corpus dispersi sint. Verùm vbi de periodorum ratione in Intermittentibus dicetur, hæc clariora fient.

Signa.

Signa continuarū periodicarum.

Signa harū febrium in genere patent, quòd scilicet nunquā ad ἀπυρεξίαν planè deueniunt; certis tamen interuallis, scilicet vel alternis, vel singulis, vel quarto die exacerbantur & remittunt. Nullum verò frigus, rigor aut horror exacerbationem antecedit, nec remissionem sequitur sudor. Et si putredo est in vasis à corde paulò remotioribus, iis in locis vbi consistit, vt & vicinis, grauitas, dolor & ardor percipitur.

Differentiæ.

Sunt autem harū febriū tres species. Aliæ enim alternis diebus exacerbantur, & à bile ortū habent, & tertianæ continuæ nominantur: Aliæ singulis diebus intenduntur, quæ à pituitâ proueniunt, & quotidianæ continuæ appellantur; Aliæ à melancholiâ oriuntur, & quarto quôque die exacerbantur, ac quartanæ continuæ nominantur. Vbi tamen, de quo postea dicetur, febres non dierum & paroxysmorum, sed ipsis causis, & humorum, à quibus proueniunt, varietate æstimandas & discernendas esse, obseruandum est.

De Tertiana Continua.

Tertiana nimirum Continua est febris putrida, à sanguine cacochymico bilioso in venâ cauâ putrescente ortum habens; continua quidem, sed tertio quôque die magis affligens.

Causa.

Causa nimirum huius febris est bilis excrementitia. Etsi enim quidam statuunt, etiam ex bile alimentali febres has prouenire posse: tamen quia illa nihil aliud est, quàm sanguinis calidior pars, non continuam periodicam, sed synocham biliosam generat. Sola ergo bilis excrementitia sanguini permixta tertianam continuam parit. Et quidem bilis illa excrementitia vel generatur ex tenuiore & calidiore sanguinis parte, quam alij bilem alimentalem nominant, vel à primo ortu fuit excrementitia, & vt excrementum secundæ coctionis in hepate generatum fuit. Quæ ipsa bilis varij generis esse potest, flaua, vitellina, porracea, æruginosa, ichorosa. Atque hæc bilis colligi potest non solùm in venis magnis publicis, verùm etiam iis, quæ sunt in parte aliquâ, vt hepate, pulmone, vtero.

Causæ verò remotiores sunt omnia illa, quæ humorem hunc multiplicare possunt. Hepatis vel totius corporis intemperies calida & sicca, ætas iuuenilis, alimēta calida & sicca, inedia, aut victus tenuis & parcior, exercitatio corporis vehemens & frequens, æstus aëris, siue à regione, siue à tēpore anni, siue ab alia causâ ortū habens, vigiliæ nimiæ, cogitationes attentæ, & similes. *Causa remota.*

Signa diagnostica.

Signa huius febris sunt primò ea, quæ omnibus febribus continuis sunt communia. Deinde hîc adsunt febrium ardentium Signa pathognomonica, qualia diximus esse calorem vrentem, & sitim inexhaustam, quæ tamen pro causæ ratione nunc vehementia sunt, nunc minùs vehementia. Reliqua etiam Signa συνεδρεύοντα dicta ardentis febris, & alia signa bilem arguentia in tertianâ continuâ conspiciuntur, qualia sunt vigiliæ, aut somnus leuis, insomnia iram præ se ferentia, deliria, oris amaritudo, linguæ siccitas & similia. *Signa continua tertianæ.*

Prognostica quod attinet, de iis cùm capite præcedente satis dictum sit, ea hîc repetere opus non est.

Curatio Tertianæ continuæ febrisque ardentis.

Et cùm eò loci febrem hanc periculo non vacare diximus: curationem præsentem postulat, nullaq; hic cunctatio admittitur. Et quidem cùm in eâ calor sit maximus, à quo & nomen sæpe habet, vt ardens appelletur, refrigerationem maximam postulat, eamque non solùm febris, sed & causa febrilis, quæ est bilis, indicat. Ipsa enim cùm sit naturâ suâ calida & sicca, refrigeratione & humectatione opus habet. Et quidem in febre hac magis refrigerantia & humectantia, quàm in vllâ aliâ, requiruntur. Humor quoque peccans, nisi à naturâ euacuetur, aut euacuari possit, commodè euacuandus est. Si autem febris sit notha, aliusque humor admixtus, tam medicamenta & alterantia ac concoquētia, quàm euacuantia humorem, qui cum bile peccat, respicere debent. Symptomata quoque aliqua, si valde vrgeant, vires deiiciant, ipsa curationem ad se trahunt, & nisi iis, quæ causæ & morbo aduersantur simul tolli possent, mitiganda sunt. Victum quod attinet, cùm hæc febris acuta sit, tenuem victum requirit, &, quò morbi vigor propior vel remotior est, eò magis vel minùs tenuem. Idem, si vt medicinalis consideretur, frigidus & humidus sit, eandémque, quam medicamenta, intentionem habeat. *Indicationes.*

Quibus autem auxiliis ista perfici queant, porrò videndum. Et primò quidem occurrit controuersia de venæ sectione, atque disputatur inter Medicos, An liceat *Venæ sectio an in febre ardente locum habeat.*

ceat in febre ardente venam aperire. Sunt qui in ardentib. febribus à venæ sectione abstinendum censent: quòd Galenus aliquoties in humoribus à sanguinis naturâ longè recedentibus à venæ sectione abstinendum moneat. Hinc Auicennas, *4. primi doctrina 5. c. 20.* metuendum putat, ne æger deducatur ad periculum cholericum, seu bilis ebullitionem sanguine bono euacuato. Verumenimuerò si illa, quæ suprà in genere de venæ sectione & explicatione quæstionis, An in cacochymiâ vena sit secanda, dicta sunt, diligenter perpendamus: in ardente quoque, modò vires id permittant, venam aperiendam esse patebit. Nam causa morbi cótinetur in hac febre in ramis venæ cauæ, biliosúsque humor sanguini permixtus est; vnde apertâ venâ non exigua vitiosi humoris quantitas cum sanguine euacuatur, vt natura postea reliquum faciliùs vincere & coquere possit. Inprimis cùm natura meliorem sanguinis partem circa nobiliora viscera & in maioribus venis detineat; prauos autem humores, expultricem stimulantes & naturæ molestos, ad remotiores & extremas venas propellere soleat: vnde accidit, vt apertâ venâ sanguis deterior plerumque primo loco effluat. His accedit quod maximâ refrigeratione in his febribus opus sit, quam commodissimè præstat venæ sectio, dum vnâ operâ & pars materiæ peccantis tollitur, & sanguis ventilatur ac refrigeratur; imò à nobilioribus partibus reuellitur. Et ipsa experientia ac natura nobis quasi viam ad hoc auxilium capessendum monstrat: cùm ij, quibus copiosior sanguinis per nares euacuatio à natura fit, minùs periclitentur. Testatur Hippocrates, *1. Epid. comm. 2. t. 68.* eos à febribus ardentibus euasisse, quibus sanguis è naribus effluebat, reliquis quibus id non accidisset, pereuntibus. Quinimò minùs periclitabantur mulieres; quippe, vt Galenus addit, quæ ingenitum auxilium habebant, purgationem menstruam. Vnde nonnullis & sanguinem è naribus, & menstrua fluxisse Hippocrates scribit; ac nullam earum, quibus aliquid horum ritè euenit, mortuam vidit.

Neque vlla bilis ebullitio, sanguine, à quo temperabatur, detracto, metuenda. Hæc enim tunc fieret, si sanguis solùm bonus detraheretur, & bilis in venis relinqueretur. Cùm verò sanguis cum bile, vt in venis mixtus continetur, venâ apertâ effluat: eadem manet sanguinis & humorum reliquorum in venis proportio, quæ antea. Imò si, vt paulò ante diximus, maior humoris vitiosi, seu bilis, in venis externis, quàm internis copia detineatur, sanguinis boni maior copia in venis relinquitur.

Quando vena aperienda. Vena autẽ quamprimùm & mox in principio morbi aperiẽda. Si tamen initio neglecta sit, etiam in augmẽto admittitur. Et quidem satis copiosè sanguinem in hac febre euacuare licet: non tamen tam copiosè, vt in Synochâ; cùm nec ea in hisce febribus adsit sanguinis copia, nec vires, vt in Synochâ; tam fortes sint.

Remedia tertianæ continuæ & febris ardentis. Aluum lenientia. Medicamenta quod attinet, ea respiciunt vel causam vel morbum. Morbus alterantia requirit: causa cùm alterantia & præparantia, tùm euacuantia. Et primo quidem loco summè necessarium est, vt aluus & primæ viæ euacuentur; cùm vt venæ sectio rectiùs institui, tùm reliqua medicamenta adhiberi possint, tùm ne biliosa & putrida excrementa in primis viis hærentia, calorem & symptomata febrilia, inprimis capitis dolorem, augeant. Sint autem ista medicamenta frigida & humida, vel certè temperata ac humida, ac vi abstergendi prædita, non autem calefaciant. In hunc finem, & quidem mox ante venæ sectionem, commodissimè clyster injicitur, qui & citò operatur, vt ejus causâ venæ sectionem differre diu opus non sit, & sine omni aliorum humorum perturbatione aut calefactione primas vias abstergit & eluit. E. g.

♃. *Maluæ, violar. endiu. lactucæ,* an M. j. *parietar. mercurialis, hordei,* an. M. ß. *sem. 4. frig. mai.* an. ℨ. j. *endiuiæ* ℨ. j. *prunor.* num. viij. Coqu. *in s. q. a. s.* Colat. ℔. i. Adde *Cassia vel El. lenitiu. s.* ℥. j. *vel* ℥. j. ß. *ol. viol.* ℥. ij. *mell. viol. vel sacch. rub.* ℥. j. *salis* ℨ. ß F. Clyster.

Vel si corpus sit pituitosius, calórque febrilis minor, talis parari potest.

♃. *Rad. alth.* ℥. j. *maluæ, parietariæ, mercurialis, brancæ vrsinæ,* an. M. j. *furfuris in petiâ lig.* M. ß. *flor. chamæm.* p. j. *sem. frig. mai.* an. ℨ. ß. *fœnic.* ℨ. j. Coqu. *in s. q. aq. s.* Colat. ♃. ℔. j. *elect. diacatholic.* ℥. j. *ol. chamæm. viol.* an. ℥. j. ß. *mel. ros. col.* ℥. j. *salis* ℨ. ß. F. Clyster.

Post clysterem, vel si æger clysterem non admittit, Lenientia dicta medicamenta variis formis adhiberi possunt. Vt:

♃. *Pulpæ tamarind.* ℨ. vj. *cass. extr.* ℥. ß. *Cum sacch.* F. Bolus.

Vel ♃. *El. lenit. s.* ℨ. vj. *Pulpæ tamarind.* ℨ. iij. *Cum sacch.* F. Bolus.

Potest & sacchari loco in bolis formandis saccharum rosatum tabulatum vsurpari, vel sacchara aliqua pars sacch. ros. tabulati admisceri. Habet & hic Cremor Tartari locum.

Vel si forma potabilis placet, ♃. *Mannæ opt.* ℥. i. ß. *vel* ℥. ii. Dissolu. *in prunorum, & tamarindorum decocto,* Et colentur.

Vel: ♃. *Pulpæ tamarind. cassiæ extr.* an. ℥. ß. *syr. ros. sol. violar. sol.* an. ℥. j. *aq. endiu. q. s.* F. Haustus.

Si corpus sit robustius, etiam elect. diacatholicum vsurpare licet.

Massarias monet, in hac febre abstinendum esse à mannâ, syrupo rosar. & violar. sol. & aliis medicamentis, quæ ex melle & saccharo præparantur, imò ipsâ cassiâ, cùm facilè in bilem conuertantur. Verùm, quod ipse diffiteri non potest, facilè hoc præcaueri potest, si admisceatur pulpa tamarindorum, quam ipse insignem in hac febre prærogatiuam habere dicit; vel etiam admixtione frigidarum aquarum, decocti prunorum acidorum, vel seri lactis.

Si humores excrementitij in ventriculo hæreant, inprimis si vomitus & nausea vrgeant, vomitu rejiciendi sunt, vel irritando fauces, vel exhibito vomitorio, de quibus suprà, *de Curatione febrium putridarum in genere,* dictum.

Venâ sectâ, si materia turgeat, vel etiam si materia in primis viis sit copiosior, aut natura robusta, vt istis humoribus non facilè irritetur, ad paulò fortiora ascendendum. Plerumque tutius est, vt lenientia illa antea numerata in majore dosi exhibeantur. Scammoniata autem & similia calida purgantia vix vsurpanda, ne humores reliqui nimis agitentur, corpus incalescat, vel diarrhœa aliqua, quod in biliosis corporibus facilè accidere solet, exoriatur. Rhabarbarum quidem conuenit, vt & Myrobalani: verùm non in substantiâ; cùm hoc modo exhibita adstringant, sed potiùs in infusione aut decocto, cum aquis refrigerantibus aut sero lactis caprini.

Si tamen fluxus alui adsit, in substantiâ exhiberi potest. E. g.

♃. *Tamarind.* ℥. ß. *prunor. Damasc. iuiubar. sebesten.* an. num. x. *flor. cordial.* an. P. j. *cichor.* P. j. *sem. 4. frig. mai.* an. ℨ. ß. *endiuiæ* ℨ. j. Coqu. *in s. q. decoct. hord. s.* In Colat. *s. q.* Infunde *rhabar. opt.* ℨ. i. ß. *vel* ℨ. ii. *spicæ* Scr. ß. Colat. ℥. iii. adde *syr. rosar. aut viol. sol.* Vnc. i. *vel mannæ aut cassiæ aut diaprunis compos. lenitiui (quod commodum in acutis est medicamentum)* Vnc. ß. F Haustus.

Vel: ♃. *Syr. ros. sol. diasereos. aq. acetosæ* Vnc. i. ß. Misce.

Vel ♃. *Syr. ros. vel viol. sol.* an. Vnc. ii. *diasereos* Vnc. i. Misce.

Tenuioris fortunæ & robustioris naturæ habitui Elect. diacatholicum, vt dictum, concedi potest, cui stimuli loco addere licet Elect. è prunis compos. laxatiu. rosati Mesuæ, de succo ros. de psyllio.

Plurimi, nec sine causâ, serum lactis caprinum commendant, vt in quacunque febre biliosâ continuâ præstantissimum remedium, quod & temperare ac *Serum lactis.*

 euacuare

euacuare humores biliosos possit & viscera roborare. Infundunt in cyatho vno seri lactis caprini, rhab. Drach. i. vel Drach. i.sem. aut addunt syr. rosar. solut. Vnc. ii. vel Vnc. iii. & postea alias duas libras, ne totum serum sapore medicamenti inficiatur, ebibendas propinant. Et omnino vtilis est in febre potus seri lactis, præcipuè cum oxymelite, quod separat serum à lacte crasso. Ideóque si metuatur fluxus alui, omitti potest rhabarbarum, & saltem syr. rosar. solut. Vnc. ii. in decocto tamarindor. dissoluti exhiberi, & hinc serum lactis propinari.

Alterantia.

Alterantia. Reliqui humores, vt rectiùs à natura vincantur, coquantur, & postea suo tempore expellantur, alterandi & præparandi sunt: quod quæ præstant, vnâ operâ calorem febrilem mitigare possunt.

Conueniunt ergo refrigerantia & humectantia, putredini resistentia, aperientia, & viscera roborantia. Inseruiunt huic rei *syr. acetosus s. oxymel s. dilutum*; *oxysacchara s. syr. acetos. s. citri, granator. acidor. endiuia, cichorij, acetosa, violarum.* Conueniunt etiam *semina 4. frigida maiora, portulaca, lactuca, st. nymphaea, santalum.*

Delectus medicamentorũ alterantiũ. Delectu tamen aliquo interdum opus est. Monent enim hîc nonnulli, ne syrup. violar. solus detur, cum laxet stomachum, & proinde semper aliquid acetosi admiscendum esse censent, vt & faciliùs penetret in venas & calori febrili resistat. Quod si non fiat, tales syrupi, antequàm in venas penetrant, calore ventriculi conuertuntur in vaporem calidum qui postea majorem sitim inducit. Ita si venter sit laxior, potiùs rosæ quàm violæ conueniunt. Ita si bilis sit pura, acrior & tenuis, talia refrigerantia & humectantia eligenda, quæ tenuitatem bilis, sine adstrictione tamen, nonnihil remittunt: Ideóque tum conueniunt syr. rosar. simpl. infusionis, potulacæ, acetosæ, ribium. Si verò pituita aliqua adsit, aliquam partem eorum, quæ aperiunt & attenuant, adiicimus. Qualia sunt radic. petroselini, fœniculi, asparagi, syr. de 2. radic. byzantinus. E. g.

℞. *Rad. acetosæ, graminis*, an. Vnc. sem. *endiuia, lactuca, acetos.* au. M. sem. *sem. 4. frig. mai.* an. ʒ. i. *santal. omn.* an. ʒ. sem. *flor. violar. nymph* an. P. ii. *tamarind.* Vnc. sem. Coqu. *in s. q. aq. hordei s.* Colat. *clarificata* ℞. Vnc. vi. Adde *vini granat. vel syrup. granat. acidorum* Vnc. ii. *vel* Vnc. iij. Misce.

Vel: ℞ *Aq. endiu. acetosa* an. Vnc. iii. *nymphaea* Vnc. ii. *vini granat. acidor. aceti vini albi* an. vnc. i. sem. *sacchar. albi.* Vnc. ii. F. Iulebus.

Vel: ℞. *Syr. acetosi s.* Vnc. ii. *violar. endiu.* an. Vnc. i. *aq. cichorij, acetosa*, an. Vnc iii. Misce. Potest etiam spir. Vitriol. vel Salis addi.

Vel: ℞. *Iulebi violar. rosar.* an. Vnc. i. *aqua hordei vel cich.* ℔. sem. *spiritus vitriol. rectif. q. s.* ad gratam aciditatem. Misce.

Vel: ℞. *Oxysacch. s.* Vnc. iii. *aq. endiuia, acetosa*, an. Vnc. iii. sem. Misce.

Vel: ℞. *Syr. de nymphaea, de portulaca, deribes*, an. ℥. i. *aq. nymphaea, acetosa, lactuca*, an. ℥. iii. ß. *spiritus salis* gutt. viii. Misce.

Vel: ℞. *Aq. fontana purissima* ℔. i. ß. *sacchar. candi alb. dr. v.* Bulliant leniter atque colentur. Colaturæ adhuc feruidæ adde *santali rubri pulu.* ʒ. iii. ß. *citrini* ʒ. i. *spir. vitriol. rectif.* Scr. ß. *succ. citri* ℥. i. *aq. cin.* gutt. xii. Misce.

Potest & tinctura rosar. iuleb. rosar. violar. syr. de succo ribes, vel etiam plus spiritus vitriol. addi.

In febre continuâ biliosâ, præcipuè ex bile porraceâ & æruginosâ. Io. Langius, *lib. 3. epistol. 1. c. 4.* hunc syrupum commendat.

Crystalli vsus. ℞. *Crystalli purissimi in porphyrio subtilissimè triti*, ʒ. ß. *Detur cum decocto aut stillatitio liquore portulaca, oxalidis, endiuia & syr. acetos. citri, vel de succo limonum.* Est enim crystallus, addit Langius, alexipharmacum porraceæ & æruginosæ bilis, ac dysenteriæ antidotus, totâ substantiâ & qualitate manifesta, vt Petrus Aponensis in suo de aquis libello testatũ experiẽtiâ scribit.

Reprehendit hoc loco Massarias illos, qui syrupos diluriores ex aquis frigidis destillatis & Syrupis paratos, sitis leniendæ & extinguendi caloris gratiâ, continuò ferè quacunque diei horâ ægris propinant, monétque tales potiones, etsi siti & calori extinguendo sint dicatæ & vtiles, non quacunque tamen horâ, nec sæpissimè de die exhibendas esse, sed tantùm vacuo ventriculo propinandas. Quod nisi fiat, coctionem turbari dicit, tantúmque abesse, vt sitim leniant, vt eam potiùs augeant. *Cautio in refrigerantibus exhibendis obseruanda.*

Monet idem Massarias, vt à syrupo de acetositate citri, de portulacâ, de limonibus, vel granatis & similibus planè abstineamus: cùm insigniter adstringant, ac propterea impeditâ perspiratione, obstructionem, morbum, & causam morbi possint augere. Verùm non simpliciter id admitti potest. Nam primò omnia acida non adstringunt, neque acida, vt acida, adstringunt. Itaque Syrupi ex succo acetosæ, acetositate citri, de limonibus, aciditatem quidem omnes habent, non tamen necessariò adstrictionem, aut siquæ ipsis inest adstrictio lenis est, quæ & sacchara temperatur. Cùm autem aciditatis ratione & suâ naturâ valde in hisce febribus vtiles sint: leuis illa adstrictio multum obesse non potest. Nam calorem si respiciamus, refrigerant; si putredinem, exsiccant; si obstructionem, incidunt; si adsit malignitas, peculiari facultate ei aduersantur: & proinde plus commodi afferunt, quàm leui adstrictione nocere possunt. Imò si nimia adsit humorum tenuitas, acrimonia & mobilitas, leuis aliqua adstrictio & humores temperabit, & partes roborabit. Verùm de quæstionibus hisce, an adstringentia in putridarum febrium curatione conueniant, & an acida suâ naturâ adstringant, videatur Io. Baptista Sylvaticus, *Controu. 50. & 51.* *An syrup. acetos. citri de limon. granatis, &c. in febribus his conueniant.*

Non solùm autem decoctis, Iulepis, syrupis & eiusmodi potionibus calorem temperare licet, sed & Electuaria ad calorem febrilem remittendum, & viscera roboranda vtilia sunt, cuiusmodi suprà in curat. synochæ putris proposui.

Vel. ℞. *Conseru. viol. acetosa, acetosella*, an. Vnc. j. *rosar. vitriol. rob ribium*, an. Vnc. j. ß. *spec. diamarg. frig.* Drach. j. *lactuca Ital. condita. rad. cich. condit.* an. Vnc. ß. *Cum syr. acetosa.* F. Electuar.

Si libet, potest crystall. tenuissimè puluer. addi Vnc. ß.

Vel. ℞. *Conseru. rosar. nymph. acetosa, borrag.* an. Vnc. j. *rob ribium* Drach. vj. *spec. diamarg. frig.* Drach. ß *spir. vitriol.* gutt. vij. *Cùm syr. acetos. citri q. s.* F. Electuar.

Possunt & conseruæ aquis dilui. Vt.

℞. *Conseru. rosar. violar. acetosella*, an. Vnc. j. *aq. acetosa. violar. hordei* an. Vnc. iiij. Parum calefiant & colentur, atque addatur *succi citri, Oxysacch. s.* an. Vnc. j.

Maximopere hodie commendatur & in frequenti vsu Chymicis est nitrum albissimum, in conueniente liquore dissolutum. *Medicamẽta Ægyptiis vsitata.*

Ægyptij, quibus febres illæ ardentes familiares sunt, potiones etiam aliquas peculiares parant, quas pro secretis auxiliis habent, quas descripsit Prosper Alpinus, *libro 4. de medic. Ægypt. cap. 15.* Propinant nimirum aquam stillatitiam anguriæ, cucumeris, melonum. Inprimis ipsis vsitata est potio, quam Idem *lib. eod. cap. 3.* describit, quæ in ardentibus febribus & lateris inflammationibus, præstantissimum habetur remedium, cùm sitim extinguat, calorémque febrilem minuat, & non minùs vrinam prouocet.

℞. *sem. melon.* Vnc. iiij. *anguria, cucurbita, cucumeris*, an. Vnc. j ß. *glycyrrh. rasa sacch. cand.* an. Vnc. j ß. *sem. fænic.* Drach. iij.

Quæ

Quæ omnia in mortario contundunt, & in petiâ paruâ ligant, ex qua aquâ rosaceâ irrorata lac exprimunt, quod ægris propinant. Atque hoc potionis genus communiter parant, cuius facultates variant, variis additis medicamentis, prout variorum morborum & causarum vsus poscere videtur. In ardentibus enim febribus, in quibus maiore refrigeratione opus est, prædictis addunt semina endiuiæ, lactucæ, psyllij, portulacæ, albique papaueris. Vsurpant & familiariter decoctum vel infusum berber. cui pulpam tamarindorum vel alia semina, prout morbi ratio postulare videtur, addunt.

Parant & hanc potionem: In aquâ multâ saccharum dissoluunt, eique admiscent tantum succi limonum, quantum aquam modicè acidam reddere queat. Atque hunc potum & sanis pro siti extinguendâ exhibent. Pro ægris eundem parant ex aquâ endiuiæ, & si febris non careat malignitate, cum aquâ rosarum. Posset ad eundem modum cum spir. vitriol. parari.

Topica in febribus ardentibus. Ad calorem temperandum & Topica conueniunt, vt Epithemata, olea, vnguenta, quæ cordi, hepati, dorso applicantur; in quorum tamen vsu cautione opus est. Cùm enim calor nullam, per quam expiret, viam habeat, nisi poros cutis: videndum, ne frigidis ii occludantur & hoc modo magis incendium excitetur. Ideò præsente plenitudine, temerè admouenda non sunt, & vix ante statum conueniunt. Et in febribus, quæ per periodos infestant, commodissimè applicantur in vigore paroxysmi. Caliditate enim per totum corpus expansâ, reliqua quæ circa viscera est, faciliùs extinguitur. Ingruente autem paroxysmo, non applicanda sunt, aut si adsint non remouenda. Cordi autem inprimis, vtpote quod maximè à colore febrili afficitur, ea admouenda: si tamen, quod in febribus, quæ aliquas remissiones habent, accidit; in venis alicuius partis materia hæreat, vt in hepate, pulmonibus, & illi succurrendum.

♃ Aq. rosf. opt. Vnc. iiii. *acetosæ, nymphaea*, an. Vnc. i. *aceti rosf.* Drach. vi. *spec. diamarg. frig. santali citrin.* an. Drach. ß. *camphoræ* Scr. ß. *croci gr.* vi. *cort. citri* Scrup. i. F. Epithema cordis.

Quod tamen calidum potiùs quàm frigidum applicandum est. Nam si frigida actu applicentur talia, calor versùs interiora repellitur & collectus magis vrit, & medicamentorum vis, clausis poris, minùs ad interiora penetrat. Si autem calida applicentur, facilè ad interiora penetrant, & per poros cutis patentes calor febrilis faciliùs exhalat & exspirat.

Vel ♃. *Vnguenti rosac. rec.* Vnc. i. *flor. rosf. rub. siccar.* Drach. ß. *santali citr. flor. nymph. luteæ*, an. Drach. i. *ligni aloës* Scrup. ß.

Parum calefiant, & vbi vnguentum vires ex puluere attraxit, colentur, & addantur camphoræ gr. vi. F. Linimentum.

Vel. ♃. *Flor. cordial.* an M. ß. *spec. diamarg. frig.* Drach. i. *santal. omn.* an. Drach. i. *ligni aloës* Scrup. i. *camph.* Scrup. ß. F. Sacculus pro corde cum serico rubro.

Hepati potest tale Epithema adhiberi.

♃. *Aq. rosf. endiu.* an. Vnc. iii. *portulacæ, aceti rosac.* an. Vnc. i. *santalorum omn.* an. Scrup. i. *spodij ex ebore, camphoræ* an. Scrup. ß. Misce.

Si magnus ardor circa pectus sit, pectus, & inprimis spina dorsi, tali linimento inungatur.

♃. *Vnguenti infrig. Galen. ol. viol. mucilag. sem. psyllij, aq. rosf. extractæ* an. Vnc. sem. F. Linimentum.

Concoctâ materiâ, naturæ motus attendendus, & num illa eam expulsura sit, obseruandum.

Aqua frigida potus in febribus ardentibus. Antiqui hoc tempore, & vt naturam ad expulsionem stimularent, & roborarent, aquam frigidam copiosè bibendam exhibebant. Vt enim Galenus, *9. meth. med. c. 5* scribit: *Potio frigida extinguit febrem, naturam robustam reddit, vt deinceps per aluum & sudorem expellat, quæcunque noxia sunt:* Testatúrque 4. *de rat. vict. in ac. t. 12. frigidæ potum in causo biliosos humores vel perfectè euacuare, vel exstinguere adeò, vt ex innumeris illis, quibus eam prebuit tempore oportuno, nemo vnquam mortuus fuerit.* Imò in hac febre leni aliquo coctionis principio apparente, confidentiùs, quàm in aliis, potus frigidæ admitti potest. Tanta enim est in eâ humorum efferuescentia, vt nisi plurimùm refrigeres, parùm proficias. Ideóque non solùm, vt dictum, aqua frigida, coctione factâ; sed ad coctionem iuuandam & humores alterandos refrigerantia copiosiùs & inter hæc assuetis aquam frigidam adhibere oportet, ne spiritus nimio calore dissipentur, aut solidæ partes exsiccentur, & æger in marasmum incidat. Licet etiam aquis admiscere ea, quæ vim aperiendi & obstructiones reserandi, ac in corpus penetrandi habent, vt succum citri, spiritum vitriol. & suauitatis gratiâ saccharum.

Balneum aquæ dulcis. Vsurpabant antiqui quoque coctione absolutâ balneum aquæ dulcis: quod non solùm refrigerat & humectat, sed & aliquid bilis educit. De quâ re Galenus, *lib. de mar. c. 7. Febrium, quæ ex putrescentibus humoribus accenduntur, balneum remedium est, si post coctionem humorum adhibeatur:* Et 7. *aph.* 42. *Non tamen, vbi inflammatio aliqua aut sine inflammatione humoris putredo igneum excitans calorem adest, balnea sunt vtilia; nisi priùs euacuatis & concoctis humoribus noxiis.* Verùm deest illa ratio balneorum antiquis vsitatorum hodie: Ideò potiùs hypochondria, & inprimis dextrum, fouendum aquis & decoctis refrigerantibus, atque extrà applicanda, quæ antea exposita sunt.

Purgantia.

Purgantia. Si autem natura officium suum non faciat, humorémque concoctum non expellat, Medicus exhibitis medicamentis id præstare debet. Galenus in tertianâ exquisitâ tantùm absinthij mentionem facit, summumque esse remedium dicit mordicationum ventriculi à bile. Verùm id de tertianâ Intermittente potiùs, quàm continuâ accipiendum est. Commodissimè autem in hac febre vtimur *rhabarbaro, syr. rosar. & viol. solutiuo, pulpâ tamarindorum, cassiâ, mannâ*, parantúrque ex iis medicamenta, quorum exempla antea allata sunt, inter quæ etiam est Tryphera Persica. Ad medicamenta verò, quæ scammonium recipiunt in hac febre non facilè ascendendum. Duo tamen sunt è compositis vulgò vsitatis, quæ minore cum periculo, præcipuè in fortioribus corporibus, exhiberi possunt; Electuarium rosatum Mesuæ, & de succo rosarum: Quibus addi potest electuarium de psyllio, & diaprunum solutinum. E.g.

♃. *Elect. rosati Mes. vel de succo rosf.* Drach. ii. *pulpa tamar.* Drach. v. *Cum sacch.* F. Bolus.

Vel ♃. *Elect. de succo rosf.* Drach. iii. *syr. rosf. sol.* Vnc. ii. *aq. endiu. q.* ß. Misce.

Vel ♃. *Elect. diacathol.* Drach. vj. *rosat. Mes. de psyllio* an. Drach. i. Dissolue super igne lento *in aqua endiuia, acetosæ* an. Vnc. j ß. Colaturæ adde *succi rosar.* Drach. ii. *vel* Drach. iii. Misce.

Vrinam cientia. Potest etiam materia per vrinas euacuari. In quem vsum in hisce febribus est commodissimum serum lactis caprinum, additâ emulsione seminum melonum; quæ cum decocto rad. petrosel. parata sit. vel emulsio 4. sem. frig. maior. cum aquâ hordei vel fragorum facta.

Sudorifera. Ad sudorem prouocandum Antiqui balneo, vt dictum, vtebantur. Commodiùs hodie vsurpantur decocta ex hordeo, radicibus tormentillæ, pentaphylli, acetosæ, C.C. & similia, quæ infrà, in malignis præcipuè febribus, proponentur.

Diæta

Diæta.

Cibus ac potus. Victum quod attinet, vt anteà in genere dictum, prout morbi vigor fuerit propior vel remotior, sit tenuior vel crassior. Quòd si statim in morbi initio febris naturam & exitum non satis cognoscere & perspicere liceat, satis tenui victu vti licet, inprimis si vires validæ sint. Nam in morbis, qui statim ad vigorem perueniunt, etsi valde tenuis victus exhibeatur, vt Galenus, 1. *ad Glauc. cap.* 8. habet, haud magnum detrimentum parit. Cibus autem, vt & potus inprimis refrigeret & humectet: vnde conuenit ptisanæ cremor, cibi lactucâ, acetosâ, succo citriorum & granatorum malorum conditi. Nonnunquam, si vires sint debiles, carnes pullorum & gallinarum concedendæ. Potûs loco conuenit aqua hordei, vel aqua cocta admixto succo granatorum, vel citri & saccharo. Ægyptij, vt refert Prosper Alpinus, *libro* 4. *de med. Ægypt. capite* 3. potum talem parant.

℞. *Furfuris tritici* P. iij. *abluunt aquâ ter, eámque abijciunt, nouáque aquâ rursum lauant, eámque additâ aliquâ aqua rosar. quantitate & sacchari candi modico, coquunt, & calidam in cœnâ ac prandio exhibent, vel etiam manè loco Syrupi vel Iulepi propinant. Aliqui etiam varia semina addunt.* Abstergit hic potus, refrigerat, aperit, sitimque extinguit, & nonnihil alit. Commoda est & hæc aqua hordeata.

℞. *hordei loti* Vnc. iii, *santali albi, citrini* an. Drach. iii. *fruct. berber. sacch Canariens.* an. Vnc. ii ß.

Indantur vasi, & affundantur canthari duo aquæ fontanæ. Vas diligenter luto claudatur. Coq. horis 4. postea sponte refrigerentur & colentur.

Vel ℞. *Radic. plantagin.* Vnc. iii. Concisis adde *sacchari albi* Vnc. iiii. *fruct. berber. siccat.* Vnc. ß. *cerasor. acidorum siccat. num.* 20.

Vase diligenter clauso Coq. in B. tribus horis. Postea colentur. Colaturæ adde *succum limonis vnius.*

Exhibent Ægyptij, vt idem, *eodem libro cap.* 15. refert, etiam aquam multam, in quâ tamarindi, berberis, prunique Damasceni fructûs per diem cum paucis seminibus anisi infusi manserint. Exhibent & aquam melonis vel anguriæ. Et omninò refrigerantia liberaliùs eáque validiora exhibent, ob regionis & loci squalorem ac æstum insignem, quæ in nostris regionibus omnia imitari fas non erit.

Iidem & potum quendam ex fermento & aquâ rosaceâ parant: qui in memoriam mihi reuocat potum & iuscula, quæ Silesii, Poloni, & quidam finitimi populi ex fermento parare solent. *Potus ex brancâ vrsinâ.* Ex brancâ vrsinâ & fermento talem conficiunt, & *Bartksch* appellant. Folia Brancæ vrsinæ siccata coquunt in Aquæ eâ quantitate & modo, vt decoctum saltem colorem flauum, non puniceum, contrahat. Decocto fermenti acidi aliquid, vel panis ex puluere brancæ vrsinæ cum fermento panis biscocti parati, addunt, & in loco tepido aliquot diebus efferuescere & fermentari permittunt, donec saporem gratum acidiusculum contrahat. Quo decocto non solùm potûs loco, sed inprimis ad iuscula conficienda vtuntur. Quod sanè seu edulij seu potûs genus adeò incommodum in febribus feruentioribus non videbitur ei, qui & brancæ vrsinæ & fermenti acidi vires diligenter perpenderit.

Alterum saltem tempore ieiunij Quadragesimalis parant, ex farinâ, fermento acido, & Aquâ cum sem. carui, quæ simul fermentari & feruere in loco tepido permittunt, donec saporem acidiusculum contrahant; atque inde iuscula non ingrati saporis conficiunt.

Si simul & refrigerare & aluum lenire (quod sæpe opus) placeat, syrup. viol. & rosar. cum aquâ coctâ vel hordei, instar Iulepi, potûs loco propinari potest: vel in aquâ coctâ aut hordei, tamarindi aut pruna Damascena infundantur vel coquantur. Ita enim aluus semper lubrica manet.

Aër sit frigidus, & si talis non sit naturâ, arte paretur, vt antea dictum. Vtile etiam est odoramentum tale.

℞. *Aq. rosar.* Vnc. iiii. *nymphææ* Vnc. ii. *aceti rosi.* Vnc. j. ß. *vel* penetrationis gratiâ, vini. Vnc. i. *santal. omn.* an. Drach. ß. *cort. citri* Drach. ß. *Camph.* Scr. ß.

Misceantur & agitata odoramenti loco sæpe vsurpentur. Odoramentum etiam vtile præstant flores rosar. viol. purpur. nymphææ luteæ.

Quâ ratione symptomatibus, quæ huic febri coniungi solent, succurri possit, suo loco dicetur peculiariter.

Tertiana Continua notha.

Tertiana continua notha. Quæ ex pituitâ salsâ vel pituitâ cum bile mixtâ oritur febris ardens, notha est, & ferè eandem curationem habet, quam tertiana intermittens notha. Sanguis nimirum mittendus est parciùs. In præparatione humorum ea, quæ pituitam attenuant, simul admiscenda: vt Syrup. de 2. radicibus, Byzantinus s. Oxzmel s. Capillus ♀, Petroselinum, fœniculum, Asparagus, betonica. Purgantibus admiscendus est agaricus. Verùm de his plura suo loco.

Conualescentes vt regendi. Atque hæc de curâ febrium Continentium & continuarum biliosarum sufficiant. Vnum saltem addere libet, quâ ratione ex febribus continuis conualescentes regendi sint. Nisi enim hoc debito modo fiat, vel recidiuam patiuntur, vel alios periculosos morbos incurrunt.

Cibus. Si febris continua euacuatione criticâ perfectâ soluta sit, medicamentis ampliùs natura molestanda non est, secundùm præceptum Hippocratis, 1. *aph.* 20. *Quæ decernantur, decretaue sunt, nec mouere, nec aliud quicquam nouare, seu medicamentis seu aliis irritamentis, sed omittere conuenit.* Et tum saltem recta victûs ratio instituenda, cibóque vires instaurandæ sunt; & viscera, quæ morbo fuerunt debilitata, roboranda: & si quæ reliquiæ ac vestigia caloris febrilis supersint, ea tollenda. Itaque cibus sit coctu facilis, boni succi, temperatus, aut si quis calor supersit, nonnihil frigidus: qualem præbet caro gallinarum & caponum, pullorum, hædina, vitulina, ptisana hordeacea. Eâ tamen quantitate cibus offerendus, ne copiâ naturam oneret. Qui enim cibum nimis copiosum sumunt, tantum abest, vt inde corpus reficiatur, vt in recidiuam vel nouam febrem, nisi abstinentiâ aut inanitione id præcaueatur, incurrant. Itaque ἀκορίη τροφῆς, quam Hippocrates commendat, hîc maximè conuenit. Et nunquam conualescentes eiusmodi ad plenam satietatem edere, sed durante adhuc aliquo cibi desiderio, ab edendo desistere debent. Quia autem corpus tum morbo, tum tenuiore victu extenuatum, alimentum copiosius requirit: cibus quidem paucus, sed sæpius exhibendus. Et quò propior iam pristinæ veletudini redditur conualescens, plus cibi & rarioribus interuallis concedendum, dum planè pristinæ sanitati & diætæ restituatur.

Potus. Potus sit Cereuisiâ probè cocta & bene defecata, vinum album, tenue: ab aquæ verò potu, cùm visceribus extenuatis valde noceat, planè abstineant conualescentes.

Somnus. Somnus conualescentibus vtilissimus noctu post cœnam, qui hoc modo initus corpus exsiccatum valde humectat, instaurat ac spiritûs reficit. Vigiliæ verò ex febribus continuis conualescentibus noxiæ sunt.

Inanitio conualescentibus nunquam conuenit, nisi ventris deiectio, quæ si subsistat, ἐκκοπρωτικοῖς & lenientibus medicamentis interdum sollicitanda. Vsus tamen lenientium, præcipuè eorum, quæ per os assumuntur, non sit nimiùm frequens, ne crebrâ deiectione alimentum cum medicamento corpori subducatur. Inprimis conualescentibus Venus inimica. Animi affectus

affectus sint moderati, & ad hilaritatem dispositi.

Viscera iis, quæ moderatè refrigerant & adstringunt, roboranda sunt. Cui rei vtile est Electuarium vel rotulæ diarrhodon, trochisci de rosis, conserua rosar. cichorii: Et vbi calor ampliùs non adest, aromaticum rosatum.

Quibus autem imperfecta crisis accidit, & cum parte relictæ materiæ symptomata quædam supersunt, ij ex alimentis etiam commodè assumptis parum reficiuntur. Itaque reliquiæ humorum medicamento euacuandæ sunt, ne abscessus aut recidiua fiat. Hîc sæpe vtilia sunt medicamenta, quæ per vrinas euacuant. Nonnulli venam iis aperiendam esse censent: sed perperam. Vires enim morbo & præcedentibus euacuationibus debilitatæ eam non ferunt. Victus his probatur tenuior, donec euacuato humore vitioso felicioris nutritionis indicia appareant. Rectè enim Hippocrates, 2. aph. 10. *Impura corpora, quo plus nutrieris, eò plus læseris.* Vbi reliquiæ vitiosorum humorum euacuatæ sunt, tractandi sunt, vt alij conualescentes, de quibus modò dictum.

CAPVT XIV.

De Quotidiana continua.

Quotidiana continua.

QVotidiana continua verò, quæ barbaris latica, quòd quendam latentem & absconditum habeat calorem, appellatur, est febris perpetuò quidem durans, & nunquam ad ἀπυρεξίαν deueniens, singulis tamen diebus exacerbationes suas habens à pituitâ sanguini permixtâ. Incidunt hæ febres in ætatem, naturam & corpus humidum; vnde iuuenem biliosâ & siccâ naturâ præditum tali febre correptum Galenus se non vidisse scribit: sed pueri atque inprimis infantes propter ἀδδηφαγίαν & lactis vsum, vt & senes, ac qui habitu sunt corporis crassiore & otio ac crapulæ dediti, & longiore somno indulgent, & loca humida incolunt, talibus febribus corripiuntur. Hinc fit, vt frequens non sit hæc febris.

Signa diagnostica.

Signa quotidianæ continuæ.

Signa quotidianæ continuæ sunt, quòd calor continuò durat, & nunquam ad intermissionem planè venit, singulis tamen diebus, & quidem plerunque circa vesperam, quo tempore pituita magis moueri solet, exacerbatur & intenditur. Verùm, vt in aliis continuis, sine frigore aut horrore calor intenditur, & remittit sine vllo sudore. Calor primò quidem attactu mitis apparet; paulò post tamen acrior sentitur, laxatis poris cutis manûs tepore. Tardè enim accenditur pituitâ, & quidem inæqualiter; cùm aliæ partes sint crassiores, aliæ tenuiores, adeò vt modò delitescere, modò rursus augeri calor videatur.

Pulsus, vt in aliis continuis, non sunt ita celeres & frequentes. Vrina quoque, vt in aliis continuis, non ita ignea est & rubra, sed crassa potiùs. Sitis etiam, nisi pituita salsa adsit, vt & alia symptomata, non sunt ita vehementia: atque alia signa, quæ in quotidianâ intermittente animaduertuntur, huic febri sunt communia. Neque enim magna est materiæ, quæ continuas facit, & eius, quæ intermittentes perducit, diuersitas. Nisi quòd intermittentibus causa in primâ coctione generatur, & ibi corrumpi ac putrescere incipit: In continuis verò etsi materia in primis viis non corrumpatur, sed ad hepar, ibi ampliorem elaborationem susceptura, mittatur, tamen vitium coctionis primæ non potest corrigi in secundâ: aut si hepar non rectè sese habeat, pro sanguine bono pituitosus & cacochymicus generatur, qui vbi putredinem concipit, hanc febrem producit.

Quotidiana continua quomodo ab hecticâ sit discernenda.

Cùm autem hæc febris lenta & longa sit, hecticæ similis apparet. Quapropter quâ ratione discerni possint dicendum. In hecticâ calor est semper æqualis, ac nonnisi post sumptum cibum aliquomodo intenditur. In quotidiana continua singulis diebus, & præcipuè circa vesperam, etsi æger nihil cibi antè assumpserit, augeri calor incipit, & circa mediam ferè noctem maximus est, ac postea iterũ sensim remittit. Pulsus in hecticâ est durus & strictus: in hac mollis & laxus. Cutis in hecticâ est squalida & arida: in continuâ autem quotidianâ mollis. Causis etiam, quæ præcesserunt, planè differunt. Hecticam enim præcesserunt causæ calefacientes & siccantes: continuam verò quotidianam causæ refrigerantes & humectantes, ac pituitam generantes.

Prognostica.

Prognostica.

Febris hæc ob humoris crassitiem est longa & curatu difficilis, ac propterea periculo non vacat. Ac quò pituita est crassior & contumacior, eò febris est pertinacior & longior. Vnde quotidiana non terminatur ante diem quadragesimum, aliis ad sexagesimum extenditur, nonnunquam longiùs protrahitur. Hinc principium ante 20. diem vix absoluitur. Minùs tamen diu durat, in quâ plures euacuationes contingunt. Longior etiam est pura, quàm quæ bilem admixtam habet. Est quoque continua periculosior, quàm intermittens: cùm ægrum magis affligat: Quæ quò peiora habet symptomata, eò est periculosior. Si enim virtus sit ab initio statim debilis, & appetitus deiectus, lethale signum est. Nam virtus ad statum non perdurabit. Ita si paroxysmus sit longus, virtus debilis, appetitus prostratus, somnus profundus, ægrum de vitâ periclitari indicat. Quæ si abfuerint, salutem spondent. Inprimis autem ventriculus in hac febre laborat & debilitatur, & ob huius debilitatem hepatis & lienis obstructiones oriuntur.

Vnde ægri tandem cachexiam & hydropem incurrunt. Terminatur eadem febris sæpè in hecticam. Diurna etiam quotidiana periculosior, quàm nocturna; cùm tempus remedij adhibendi commodum desit. Nam de die ob paroxysmum remedia adhibere non licet: si verò quo tempore ægro dormiendum est, medicamenta adhibeantur, & æger vigilet, quies turbatur & vires deiiciuntur.

Curatio.

Indicationes.

Indicationes, quibus curatio dirigitur, vt in aliis febribus putridis, petantur à morbo, causâ morbi & viribus. Morbum & causam morbi quod attinet, contrario modo in hac febre res sese habet ac in tertianâ. In hac enim febre neque morbus, calida scilicet intemperies, quæ nõ est magna; neque causa, quæ est pituita, humor scil. frigidus, refrigerationem postulant, & magis periculum hîc metuendum ex humoris naturâ, quàm ex calore eiusdem; atque ideò in hac febre minimè humectandum aut refrigerandum. Pituita enim humor frigidus, crassus, tenax & lentus est, ideóque ad coctionem & euacuationem præparandus calefacientibus & mediocriter siccantibus, incidentibus & attenuantibus: quæ tamen initio febris sint mitiora, & hinc paulatim ad calidiora ascendatur. Si autem pituita minùs frigida, crassa & viscida sit, vt est pituita salsa, & pituita cum bile mixta, mitiora medicamenta requiruntur, & calefacientibus aliquid refrigerantium addendum, eodémque ferè modo, vt in tertianâ nothâ procedendum. Materia deinde cocta & præparata euacuanda est: & inprimis ventriculus ac alia viscera roboranda, viriúmque omnino, quæ valde in hac febre vrgent, habenda est ratio; & symptomata, si quæ infestent lenienda.

Aluum

Aluum laxantia.

Primò ergò, quod in aliis febribus rectè fit, nec in hac omittatur, ac principio ventriculus ac primæ viæ euacuentur. Exempli gratiâ.

♃. *Mercurialis.beta,furfur. in petiâ lig. flor. chamæm.* an. M.i. *meliloti* M.ß.*sem.lini*.℥.ß.Coqu. *in s.q.a.s.* Colat. ♃. ℔.i.In qua dissolue *Elect.diacathol.*Vnc.ß.*diaphænic.hiera s.*an.Drach.iii.*mell.ros.sol.*Vnc.i.*ol. Chamæmel.vel communis*,Vnc.ii.*vel* iij.*salis* Drach.i.F. Clyster.

Inter medicamenta verò, quæ per os assumuntur, commodissimum est mel rosatum solutiuum.

Potest & cassia vsurpari, cui ʒ. ß. semin. anisi vel fœnic. addi potest, vel aliquid de pulu. mechoac. in bolo; vel diacatholicum.Imò interdum aliquid diaphænici, sed in exiguâ quantitate, reliquis lenientibus in fortioribus corporibus addere licet.Aliàs fortiora illa purgantia post coctionem differenda.

Materia, quæ ventriculo inhæret, proximâ viâ vomitu excludi potest, vomitoriis suprà recensitis. Conueniens hîc est raphanus, cuius vel decoctum, vel succus, vel infusum in oxymelitis ℥. iiij. vel plurium pondere propinatur. Licet & alia addere, vt sem. atriplicis,aneth.fl.chamæm.vt,

♃. *Sem.raph.atriplicis*,an.Vnc. sem. *flor. chamamel.* P.j.Coq.*in aq s.*Col. ♃. Vnc.v. Adde *oxymel.s.* Vnc.j. sem.Misce.

Venæ sectio. Aluo ita euacuatâ,an venæ sectione opus sit,videndum. Græci in hac febre venæ sectionis mentionem non faciunt: ideóque plurimi ab eâ abstinendum putât,cùm & ratio id iubere videatur. Nam sanguis in hac febre non peccat,sed pituita,quæ est frigidus & crassus humor, qui sanguine detracto magis crudus euadet. Auicennas contrà,*capite proprio*,& qui eum sequuntur, in hac febre admittunt venæ sectionem, si vrina sit crassior & rubicundior.Et omnino in hac febre continuâ interdum locum habet venæ sectio:sed ne id temerè fiat, quando & quam ob causam venæ sectio institui debeat, videndum. Massarias quidem, magnitudine morbi & virium robore præsente,semper admittit venæ sectionem;& propterea in omni febre putridâ mittendum esse sanguinem censet. Verùm falsitas huius opinionis alibi refutata est.Et quæ Galeni sententia sit, cùm inquit, in omni febre putridâ saluberrimum esse mittere sanguinem,satis apparet ex ratione,quam Galenus addit; cùm ideo sanguinem in febribus putridis mittendum esse dicit, vt natura parte oneris, quâ tanquam sarcinâ premitur, leuetur, vt postea, quod reliquum est, & coqui potest,concoquat faciliùs, & quod expelli potest expellat.

Ergo tum solùm & in quotidianâ, & in omnib.febribus putridis sanguis emittendus, vbi sanguinis euacuatione natura oneris parte leuari potest; id quod fieri potest in quotidianâ continuâ, cùm humor peccans in venis sanguini permisceatur, & ita sanguine detracto pars vitiosi humoris detrahatur.Vnde Auicennas, cùm vrinæ sunt crassiores & rubicundiores, sanguinem mittere iubet. Eâ tamen conditione, quam Galenus ipse addit, sanguis mittendus, si vires & ætas consentiant; id quod raro in hac febre accidit. Nam cùm hæc febris ferè incidat in ætatem senilem vel puerilem, tempus anni frigidum, & febris ipsa ab humere crudo proueniat: raro vires consentiunt. Iisdem de causis sanguis,vbi venam aperire licet,non copiosè,sed parcè euacuandus.

Concoquentia, & alterantia.

Alterantia & præparantia in Quotidiana continua. Sectâ, si opus sit, venâ, ad materiæ præparationem & concoctionem accedendum. Et primò attenuantibus, quæ non valdè calefaciunt, vtendum, ne si in primis viis vel venis crudi humores hæreant,valentiorum medicamentorum vi in penitiores corporis partes traducantur. Quapropter in principio vtendum syr. acetoso s. melle rosato, oxymelite i. syrupo de betonica, hyssopo,cum decocto vel aquis capill. ♀, fœniculi,asparagi,graminis,hyssopi,chamædryos: quibus adduntur syrupus endiuiæ s. & compositus. Inseruiunt huic fini & conserua betonicæ, hyssopi,cardui benedicti, vel eius generis extracta. Exempli gratiâ.

♃ *Aq.agrimon.beton.fœnic.*an. Vnc.ii. *syr. de 2.rad. acetosi s.*an.Vnc.i.*end.*Vnc.ß.F.Haustus pro ii.dosibus.

Vel ♃. *Rad.graminis. asparagi* an. Vnc. ß.*capilli*.♀. *chamædr.hyssop.fœnic.*an.M.j.*sem.fœnic.*Drac.i.Coq.*in s. q.a.s.*Colat.Vnc.ix.Adde *syr.de 2.rad.*Vnc.ii.*byzantini s.* Vnc.i.*spiritus vitriol.*Scrup.ß.F.potus pro tribus dosibus.

Vbi aliqua coctionis signa apparuerunt, mitius aliquod purgans pituitam exhibendum. In morbis enim ex crassis humoribus natis perfecta & integra, quæ requiritur, purgatio semel institui non potest, sed per vices humores concoquere & euacuare oportet. Et primò vtrumque mitioribus faciendum;hinc ad fortiora ascendendum.

Leni ergo isti purgationi inseruit agaricus, aut pilulæ alephanginæ cum tertiâ parte agarici:In pituita salsa aliquid rhabarbari vel etiam foliorum senæ addi potest. Et est tum commodus vsus diacatholici,vt:

♃. *Agarici troch.* Scrup. iv. *diagridij* gr. i. *vel* ii. *Cum melle rosar.* F.Pil.XXV.

Vel ♃ *Elect.diacathol.*Vnc.ß.*agaric.troch.*Scrup.ii. *Cum sacch.*F.Bolus.

Vel ♃. *Decocti aperient.q.s.*Coq.*in eo fol.senæ.el.agarici trochisc.*an. Drach.ii. *rhab.elect.* Scrup.i. *Zingiberis, galangæ* an.Scrup.ß.Colat.♃.Vnc.iii.Adde *mellis rosar. solut.*Drach.x.Misce.

Vel ♃. *Decocti communis aut aperient.* Vnc.iii. Dissoluantur in his super igne. *Elect. diacathol.* Drach.vi. *diaphænici* Drach.iii.Colentur.Adde *mell.ros. sol.* Drach.x.Misce.

Vel ♃. *Pil. alephang.* Scr.ii. ß. *agarici troch.* Scrup.i. *trochisc.alband.* gr.ii. *vel* iii. *cum melle ros.sol.* F. Pilulæ mediocres.

Inde ad fortiora præparantia & purgantia deueniendum:quæ tamen admodum calefaciunt & siccant, vitanda sunt. Et quia rarò admodum datur quotidiana exquisita,ideò in nothâ,ea quæ humorem biliosum vel melancholicum respiciunt,admiscenda.

Itaque etiam medicamenta, quæ indiuiduis conueniunt, ita exactè præscribi non possunt:ac proinde formulas, quas proponemus, pro cuiúsque ægri & morbi ratione variare & mutare licebit.

Inter præparantia tum conuenit syrupus de 2.rad.de 5.oxymel.compos.syr.byzantinus compos. cum aq.vel decocto hyssopi,petroselini,betonicæ.

Si pituita salsa fuerit,curatur ferè vt tertiana notha; addi potest syrupus de fumaria,aqua eiusdem,borraginis,buglossi.

Vt: ♃. *Mellis ros.col.*Vnc.i. *oxymel. compos.*Vnc.ß. *aq.hyssop.fœn.*an.vnc.ix.*vel* Vnc.x. F. Haustus, qui aliquoties repetatur.

Vel ♃. *Syr.de 5.rad.oxymel compos.* an.Drach.vj.*aq. hys.& chamædr.*an.℥.i.ß.Misce.

Vtile & hic est decoctum aperiens in pharmacopoliis vsitatum.

Vel ♃. *Rad.aperientium aceto præpar.* an. Drach.vj. *Hyssopi, betonic. chamædr. capill.* ♀ an. M.i. *sem. fœn.* Drach.i.ß.Coq.*in* ℔.iij.*aq.*Ad dimidiæ partis consumptionem.Colat.adde *mellis* Vnc.ix. *aceti* Vnc.iii. Coq. *s.a.*F.Syrupus.

Vel ♃. *Rad.graminis. asparagi, fœniculi* an. Vnc.i. *agrimon.capilli* ♀, *betonic.* an.M.i. *cardui benedicti.sem. endiu.anisi* an.Drach.ii.*cicer.rub.*M.sem. *fl. genistæ* P.ii. Coq.*in s.q.hydromelitis pro* ℔.j.Colat. adde *mell.ros.col. oxymel.compos.*an.Vnc.vi. *aq.cinam.* Vnc.ß. *vel* Drach. vi.F.potus pro 4.dosibus.

Vel ℞. *Oxymel.scillit.mell.rof.col*.an.Vnc.ij. *aq.fœnic. petrosel*.an.Vnc.1v.F.potus pro 2.dosibus.

Commodus etiam hîc est vsus spir.Vitriol.& ⊖.qui in iusculis carnium vel alio conueniente liquore ad humores attenuandos & putredinem inhibendam exhibeantur.

In phlegmate salso & bilis permixtione, atque vbi calor febrilis major est, talia præparantia conueniunt.

♃. *Syr.endiu.fumar.acetosi s*.an.Vnc.i.sem.*aq.fœnic. absinth.buglossi* an.Vnc.ii.sem.F.potus pro 3.dos.

Vel ℞. *Syrup. bysantini s*.Vnc.ii. *acetosi s*. Vnc.i.*aq. graminis,asparagi* an.Vnc.ii.sem. F. Potus.

Vel ℞. *Conf.borrag.cichor.beton.fumar*.an.Vnc.i.*cortic.citri condit.rad.condit.cichor*.an.Vnc.sem. *spec.diarrhod. abb*. Scrup. ii. *Cum syrup. buglossi* F. Electuarium.

Purgantia.

Postea iterum ad purgantia, & quidem paulò fortiora accedendum, vt pilulas aggregatiuas, addito agarico trochiscato, vel de hiera cum agarico: In pituita salsa pilulæ de fumaria addi possunt.

Vel ℞. *fol.sena el*.Vnc.ii.*agar.trochisc*.Drach.vi. *hermodactyl. turbith el.mechoacan*. an. Drach.ii. *zingiberis* Drach. i. sem. *spica* Scrup.i.*sem.fœnic.anisi* an. Drach.i. Infund.*in s.q.decocti aperientis vel hydromelitis*. Colat. add.*mell.anthosati,oxymel.scillit*.an.Vnc.i.sem. *sacch.albiss.q.s*.F.Syrupus, de quo quinto vel sexto quôque die capiat ℥. ii. vel ℥. iii. vel per se, vel cum decocto cicer. rubr. aut hyssopi, aut alio liquore conueniente. Hoc enim quod suprà etiam dictum, hîc iterum repetendum, in hac febre, vt in omnibus morbis, qui à crassis humoribus ortum habent, humores peccantes, licèt concocti sint, non vnicâ vice & semel, sed per interualla & partitis vicibus commodè euacuari.

Vel ♃. *Extract.mechoac*. Scrup.i.*vel* ʒ.ß. *panchymagogi* Scrup.ß. F. Pilulæ.

Vel: *Dissolu.in mellis rof.sol*.℥.i.ß.*vel* ii.

Vel: ♃. *El. diacathol*. ℥. ß. *diaphanici* ʒ. iii. *Cum sacch*. F. Bolus.

Vel: ♃. *Elect.diaphanici Indi*.an.℥.ß.*vel* ʒ.v.Ebulliant semel *in s.q. decocti communis aut aq. conuenientis*, & colentur. F. Haustus.

Vel: ♃. *Specier.diaturb.cum rhab*.ʒ.i. *mechoac*. Scr. sem. F. Puluis.

Vel: ♃. *Mechoac*. Scr.ii.*vel* Scr.ii.ß.*specier. diaphanici,diaturbith.cum rhab*.an.Scr.ß. *Diagalang*. gr.v. F. Puluis.

Vrinam cientia. Post euacuationem per aluum & vomitum, materia per vrinas quoque educi potest, atque vrinam mouentia medicamenta, præmissis generalibus euacuationibus, in febribus pituitosis insignem vsum præstant. Attenuant enim humores, & quia tunc crudi sunt, eos præparant, & sensim per vias vrinæ educunt. Exempli gratiâ.

♃. *Rad. aperient*.℥.ß.*asari* ʒ.ii.*capill*. ♀. *betonica, hyssopi* an. M.i. *sem.petrosel. fœnic*.an. ʒ.ii.*sem.4.frig. maj*.an.ʒ.i.ß.*Cicer.rubr*.℥.ß.Coqu.*in s.q.a.s*.Colat.*dulcoretur sacchar*o.

Verùm de his medicamentis suprà dictum.

Tandem & materia per sudores discuti potest. Nonnulli in hac febre ad fortiora, vt lignum guaiacum, sassafras, radicem Chinæ ascendunt. *Commendatur etiam hic sal absinthij vel cardui benedicti*, Scru.i.*vel* ʒ.ß.*pondere cum pauxillo theriaca, vel rob sambuci, vel conueniente liquore sumptus.*

Confortantia. Post vsum medicamentorum horum communium, id diligenter attendendum, vt membra principalia roborentur. Diuturnitate enim morbi ventriculus & hepar debilitantur, & hinc cùm prima tùm secunda coctio vitiatur, vnde lien, hepar & crura intumescunt, & cachexia, ac non rarò hydrops imminet. Huic rei inseruit inprimis vsus trochiscorum de rhabarbaro, de absinthio, de rosis, de eupatorio, qui cum syrupis & succis inspissatis & extractis cardui bened.gentianæ, centaurij minor. & aliis conuenientibus in pilulas formantur, quæ vel solæ, vel cum aliquo syrupo, decocto, aut alio liquore conueniente exhibentur. Vtiles etiam sunt species & rotulæ aromatici rosati, dialaccæ, diaxyloaloes.

Extrà quoque ventriculo Roborantia adhibeantur, Cerotum stomachicum, &c. Vel potest tale fomentum parari.

♃. *Absinthij,mentha,rof.rub*.an.M.i.*mastiches.cortic. citri. Cinamom. macis*. an.ʒ.ii.*garyophyl. galang. ligni aloës*,an.ʒ.i.*Santalor.omn*.an.ʒ.ß.

F. cum linteo albo tres sacculi, quorum duo madefiant in vino calido & per vices calidi ventriculo applicentur, tertius posteà siccus apponatur: vel post fomentationem emplastrum vel cerotum idoneū applicetur; vel tali vnguento ventriculus illinatur.

♃. *Ol.absinth*.℥.ii.*nardini, mastichini*,an.℥.i.*garyophyll.macis, rosar.rubr.nuc.mosch. specier.aromat. rosati*, an.ʒ.sem.*Vini optimi* ℥.ii.

Coqu.lento igne ad vini consumptionem, posteà colentur & exprimantur:

Hinc addatur *ladani* Drach.ii.*cera parū* F.linimētum.

Valde efficacia sunt, si addantur, olea destill. absinthij, menthæ, garyophyl.nuc.moschatæ.

Diæta.

Victûs ratio tota sit attenuans, incîdens & abstergens. Cibi ergo sint boni succi, facilis coctionis, pauci excrementi: atque hinc vtiles sunt carnes pullorū, gallinarum, caro hædina, oua, &c. Pisces in hac febre minùs conueniunt. Cibi condiantur attenuantibus & incîdētibus, vt radicibus petroselini, fœniculi, hyssopo, thymo, saturejâ, roremarino, cinamomo. Vtiles quoque sūt cappares aceto cōditi. Panis sit optimè fermētatus, pauco sale adjecto. Licet eidem & aliquid seminis anisi, fœniculi, cumini, vel carúi adjicere. Proüt tamen humor, à quo febris accenditur, magis vel minùs frigidus fuerit: ita magis & minùs calefacientia & attenuantia adjicienda sunt; Et primis diebus mitiora, in progressu morbi fortiora. *Cibus.*

De tempore & quantitate cibi administrādi non idē sentire videntur Græci & Arabes. Hippocr. & Galen. 1. *aph*.10.& alibi docent, in morbis, quibus status statim futurus est, tenuiter in principio cibari oportere; quibus autem posteriùs, & in ipso vigoris tēpore & paulò sub ipsum de victu demendū, antè verò plenius alendū esse, vt ægrotus perferre queat. Auicēnas contra primis diebus tenuē victū & diætam instituere & inediam adhibere jubet. Hippocratē & Auicennā cōciliare nititur Massarias, dū dicit: Auicennam id facere sperando, quòd status febris sit futurus propinquior, propter subtilitatem & paucitatē materiæ: Quòd si cōtrà status futurus esset diuturnior, primò crassiore, deinde tenuiore victu vtendū esse. Verùm hæc in speciē dissensio hoc modo non conciliatur. Omnis enim febris quotidiana longa est, & in nullâ quotidianâ sperandum, statum breui futurū. Ideóque secūdùm Hippocratē in omni quotidianæ principio pleniùs alendum, vt ægrotus ad statum perdurare possit, postea verò statu appropinquante de victu sensim detrahendū. Interim & Auicennæ præceptum locum habet, qui non hoc sentit, vt toto morbi principio victus tenuior, quàm in augmento, præscribatur, sed hoc saltem vult, vt primis tribus diebus cibo pauciore, aut etiam inediâ æger vtatur, vt cruditates in ventriculo & primis viis absumantur, & concoquantur: cæterùm idem sentit cum Hippocrate, & in principio pleniore victu vtendum censet, de quo posteà sensim detrahendum sit.

Prisana & ipsa, vt in aliis febribus, ita & in hac conuenit; cùm attenuet, abstergat, aluum leniat; sed quia

quia humor est frigidus, alteretur paucâ cinamomi vel piperis quantitate adiectâ.

Notãdum autem hìc, cùm in hac febre, vt & in aliis diurnis, æger plerumque adstrictam habeat aluum, quam tamen solutam esse expedit, nonnullos quotidie, vt aluum lubricam conseruent, pruna exhibere: verùm cùm in talibus morbis diuturnis ventriculus frigidus & debilis esse soleat, omninò à talibus frigidis fructibus abstinendum, & potiùs melle rof. solut. & huiusmodi aliis aluum lubricantibus vtendum.

In principio æger à vino abstineat, & aquâ mulsâ eius loco vtatur: si tamen vires vel consuetudo id postulet, vtatur vino tenui & aquoso. Conuenit & cereuisia tenuis. Apparente autem concoctione, vinũ tutiùs & commodiùs vsurpatur. Concoctio enim eius vsu adiuuatur, ventriculus roboratur, & humores per vrinam educuntur.

De Febre Epiala.

Febris Epiala. Cùm autem pituitæ variæ sint species, etiam febris huius, pro variis pituitæ generibus quædam differentia deprehenditur. Inter illas verò differentias insignis est ea, quæ Græcis πυρετὸς ἠπίαλος, febris epiala nominatur, vel ἀπὸ τοῦ ἠπίου vnde interpretes blandas & lenes febres vertunt, vel à rigore quòd ἠπίαλος Atticis rigorem, qui febres præcedit, significet. De eius autem naturâ & causis variæ controuersiæ occurrunt, quæ hoc loco inter pituitosas & quotidianas febres explicanda videtur. E Quotidianarum genere esse Epialam omnes concedunt: An sit autem continua vel intermittens, dubium. Inter continuas refert Gal. 6. *epid. comm.* 1. *t.* 29. cùm scribit: *Continuarum aliam semitertianam, aliam ardentem, aliam gelidam, aliã succẽsam, aliam pestilentem, aliam Epialam dicimus.* Alij autem hoc factum putant ob imperfectam intermissionem. Atque hæc febris insignem, quâ à reliquis quotidianis discernitur, habet differentiam. Eodem enim febris tempore ægri simul, & rigorem & calorem percipiunt. Verùm quomodo illud fiat authores nõ consentiunt. Gal. quidem *de inæq. intemp. cap.* 8. *&* 4. *de diff. febr. cap.* 6. Epialam febrim fieri docet, quando ægri simul febricitant & rigent, atque eodem tempore in toto corpore vtrumque sentiunt affectum; seu quando calidum & frigidum simul per minimas corporis particulas dispersum est. Auicennas verò, quem Arabes plerique sequuntur, *lib.* 4. *fen.* 1. *tr.* 2. *cap.* 50. aliter hac de febre loquitur, & Epialam fieri dicit, cùm in toto paroxysmo interna frigent, exteriora calent. Verùm hanc febrem, vt quidem ab Auicennâ & Arabibus describitur, plerique figmentum esse putant; cùm impossibile videatur, vt externa caleant, interna verò frigeant; siquidem febrilis calor à corde incipit, atque hinc in totum corpus diffunditur. Conatur quidem Costæus, *in comm. in locum allegatum*, Auicennam defendere, & quâ ratione hæc febris dari possit, monstrare, dum dicit: pituitam vitream, dum putrescit, intra venas præcipuæ putrescere: cùm verò actu frigidus hic sit humor, fieri putat, vt partes, quas tãgit, reddat frigidas; cùm verò putrescat, ex concepta putredine calidos vapores excitari, qui cùm per vniuersum corpus ferantur, illud calefaciant, solis iis partibus, in quibus pituita residet, ob illius contactum frigescentibus. Verùm ex hac difficultate se hoc modo non euoluit. Nam cùm febris non fiat, nisi calor primò cordi communicetur, si vapores è pituitâ putrescente attolluntur, impossibile est, vt ab iis calor febrilis exterioribus communicetur, nisi priùs ille in corde accensus fuerit. At vbi calor in corde accenditur: certè priùs interioribus, vtpote magis cordi vicinis, quàm exterioribus, & à corde remotioribus communicatur. Neque pituitæ, & quidem putrescentis, frigiditas potest esse tanta, vt calorem illum planè obtundat, præcipuè in venis, inquibus ex Costæi sententiâ continetur pituita vitrea: neque, cùm crassus admodum & viscidus humor sit, ferri per musculos & extra venas facilè possit. Quapropter vnicam saltem Epialæ speciem cum Galeno agnoscimus, vbi scilicet eodem tempore per vniuersi corporis minimas particulas calor & frigus sentitur. Etsi verò vna eademque pars alterationibus contrariis moueri eodem tempore non possit; & propterea non rectè à Galeno dictum esse alicui videri posset, quòd eodem tempore tum calidum, tum frigidum; per minimas particulas dispersum sit: tamen id de minimis particulis, quoad sensum, non verò reuerà minimis accipiendum est. Sensus enim nequit discernere partem illam, in quâ calor, ab eâ in quâ frigus percipitur.

Causa.

De Epialæ quoque causâ Authores, vt & Gal. idem docere non videntur. *Epialæ causa.* Nam Gal. *lib.* 2. *de diff. febr. cap.* 6. febrem epialam à pituitâ acidâ & vitreâ fieri docet, dum ita scribit: *acida & vitrea si per sentientes corporis partes moueatur, sine febre rigores generat. Quòd si modica aliqua in iis fiat putrefactio, febrem epialã appellatam inducit. Lib.* verò *de inæq. intem, cap.* 8. addere videtur bilem amaram, dum inquit. *Si pituitosus humor, qui frigidus est, quémque Praxagoras vitreum appellat, & amara bilis, quæ calida est, simul abundent, ac per sensibilia membra moueantur: nihil mirum est, vtrumque ab ægro pari modo sentiri.* Et mox: *in febribus, quas epialas vocant, vniuersum corpus ambo sentire videtur. Cùm enim tenuissimis particulis aspersum per corpus, cùm calidũ sit, tum frigidum, nullam sensilem alterius portionem ita paruam desumas, in quâ non sit alterum cõprehensum.* Verùm à contradictione hìc Galenus liberari potest, si dicatur, Epialam aliam esse legitimam, aliam spuriam: legitimam; quæ ex solâ pituita fit, spuriam verò, quæ ex pituita cum bile gignitur.

Cur calor & frigus simul percipiantur. Quam ob causam autem calor & frigus, ac rigor simul percipiantur, Authores etiam dissentiunt. Vbi pituita & bilis amara est permixta, calorem & frigus simul percipi docet Galenus, *alleg. loc. de inæq. intemper.* quia simul calidum & frigidum per vniuersum corpus dispersum est. Cùm verò ex sola pituitâ vitreâ & acidâ Epiala prouenit, Galenus 2. *de differ. febr. cap.* 6. causam hanc reddit, quod id, quod ex pituita putrescit, calorem accendat; reliquum verò, quod nondum putrescit, rigorem excitet. Vitrea enim pituita est humor crassus, lentus & tenax, ac omninò frigidissimus, nec promptè putrescit, sed dum putredine modicè corripitur, aliâ parte putrescit, aliâ non; vnde per sentientes corporis partes delata pars quæ nondum putrescit, vtpote frigidissima, vehementem rigorem; reliqua verò, quæ iam putredinem concepit, calorem efficit. Atque ita corpus vniuersum eodem tempore calorem ac frigus percipit. Quòd si vehementiùs & æqualiter, quod tamen non facilè fit, putrescit, tunc cum rigore inuadit, postea superatâ frigiditate calor superuenit.

Verùm hæc sententia non placet Eustachio Rudio, qui, *lib.* 3. *pract. cap.* 28. aliam causam reddit. Nimirùm calorem prouenire à causâ positiuâ, vaporibus scilicet putridis, per vniuersum corpus distributis, & à putrescente humore eleuatis; rigorem autem habere causam priuatiuam, nempe caloris ad internas partes retractionem. Et omnino potiùs ad intermittentes, quàm continuas referenda hæc febris videtur. Neque enim credibile, in venis humorem tam frigidum coaceruari posse. Et si quis inter continuas referre velit, potiùs ad symptomaticas quàm primarias referenda videtur, vbi in primis viis, humores crudi & pituitosi è debili ventriculi coctione & cruditate cumulantur & putrescunt. Quod tamen ipsum Platero difficile

videtur

videtur, qui neque credibile putat, humorem tam frigidum putrescere posse. Ipse itaque Epialas ad Intermittentes refert, ac in eâ est sententiâ, eas generari, cùm Intermittentes febres eodem die coincidunt, frigúsque vnius, antequàm calor alterius febris cessârit, incipit: vel etiam quando intermittentes cum continuiis concurrunt; cùm in continuis calor semper perseueret, & intermittente febre accedente, horror quidam & frigus in principio simul infestet.

Curatio.

Rara est ista febris, & vbi excitatur, vix talis ad finem perdurat, & putrescente pituitâ & calore agente in eam, in aliam febrem degenerat. Curationem eius quod attinet, ea à curatione aliarum febrium pituitosarum non est diuersa: ad humoris tamen peculiarem naturam est respiciendum. Cùm enim maior sit humoris, ex quo hæc febris oritur, frigiditas & cruditas, quàm in aliis febribus pituitosis: tantò fortiora medicamenta calefacientia, attenuantia & incidentia in hac febre requiruntur, quantò hæc pituitæ species est frigidior & crudior. Vires in hac febre valdè sunt debiles, ideóque etsi à contumaci & rebelli humore fortiores purgationes indicentur; vires tamen debiles eas non ferunt: ideóque frequentiâ supplendum est id, quod vnâ vice fortiore medicamento exequi non licet.

De Febre syncopali.

Febris syncopalis. Ad febres pituitosas reuerà etiam referenda est febris Syncopalis humorosa appellata. Auicennas enim & eius interpretes vulgò duas febris syncopalis species statuunt: Vnam quæ ab humore bilioso, tenui, pauco, sed corrupto & venenato oriatur, quam syncopalem minutam appellant: alteram, quæ à pituitosorum & crudorum humorum copiâ proueniat, quam syncopalem humorosam nominant. Atque hæc omninò ad febres pituitosas pertinet, & ab aliis non differt, nisi quia pituitosorum & crudorum humorum in hac maior, quàm in aliis febribus pituitosis, est copia, & præterea coniuncta est oris ventriculi debilitas, vnde ægri facilè, inprimis febre ingruente, in syncopent incidunt, vnde & febris ista nomen habet. Febris ista curatu difficilis est. Etsi in hac febre vacuantia necessaria sint: tamen ægri neque sanguinis missionem neque purgationem sustinent, ob virium imbecillitatem, & quòd facilè in syncopen incidunt. Ac propterea si pulsus fuerit paruus, debilis & valdè inæqualis, æger in summo periculo versatur. Ergo Galen. 12. *meth. med. cap.* 3. nullam aliam commodiorem vacuandi rationem se potuisse inuenire statuit, quàm quę fiat per frictiones; ideóque ibi quas partes fricare, & quâ ratione oporteat, docet. Licet tamen & clysteribus lenioribus vti. Imò nostro seculo multa innotuerunt medicamenta, quæ nullâ vi naturæ illatâ, aluum solùm laxant, citra omnem humorum reliquorum, qui in venoso genere sunt, perturbationem; qualia sunt mel rosatum solutiuum, manna, cremor tartari, & ex his confecta alia medicamenta.

Imminutâ hoc modo humorum in ore ventriculi & primis viis existentium copiâ, & ita syncopes causâ sublatâ, opera danda est, vt humores reliqui crudi in venis concoquantur, cui inseruit hydromel cùm hyssopo & cinamomo paratum, cui aliquot diebus exactis modicum oxymelitis adiici potest. His ita peractis, vt iam de præcipiti virium lapsu ampliùs metus non sit, purgatio humorum, vt in reliquis pituitosis perficienda.

De Diætâ inter authores non conuenit. Galenus totam ferè curationis spem in frictionibus, quiete, inediâ & tenui victu constituit: Alexander verò Trallianus id reprehendit, atque impossibile esse putat, vt cum exquisitâ inediâ tam vehementes frictiones æger sustinere possit: Cùm secundùm Hippocratem, 2. *aph.* 16. vbi fames, laborandum non sit. Massarias Galenum defensurus respondet, pituitam attenuatione & longiore coctione in sanguinem conuerti posse, vt ex animalibus nonnullis videre est, quæ tempore hyberno sine assumpto alimento ex sola pituitâ nutriantur. Ex quibus concludit, pituitosâ tali febre laborantes famem non pati, cùm humor ille pituitosus frictionibus & moderatâ caliditate attenuetur & in alimentum conuertatur. Quæ responsio quidem locum haberet: si pituita, à qua hæc febris oritur, semper talis naturæ esset, vt in alimentum verti possit; cùm potius corrupta sit: & nisi syncope in hac febre metuenda esset. Quam ob causam tutissimum est, hac febre laborantes roborare alimentis paucissimis & minimè pituitam generantibus, sed quæ sint tenuis substantiæ & coctu facilia; atque ea sæpius prębenda: quales cibi sunt; vitelli ouorum, iuscula carniū, cinamomo, garyophyllis, ligno aloës & similibus condîta. Potus sit vinum, quod vim nutriendi, calefaciendi, attenuandi habet, nec pituitam vllo modo auget. Vtile est & hydromel, in quo hyssopus ebullierit. Et quia ob Syncopen ægri valdè debilitantur, ea quæ ad syncopen destinata sunt medicamenta, tam externa, quam interna adhibenda, de quibus alibi.

CAPVT XV.

Quartana Continua.

QVartana denique continua est febris putrida, cuius calor quidem continuò durat, quarto tamen quôque die intenditur, à sanguine melancholico cacochymico, in venæ cauæ ramis putrescente ortum habens. Causa nimirum huius febris est melancholia putrescens. Vnde omnia, quæ melancholiam generare & putredinem eius excitare valent, huius febris causa esse possunt. *Quartana continua.*

Signa diagnostica.

Signa eius sunt, quòd calor quarto quolibet die inualescit, sine tamen frigore, horrore, aut rigore præcedente, vel sudore subsequente. Quâ ratione ab intermittentibus differt. Aliàs enim signa omnia iis communia sunt; cùm ab eadem ferè materiâ proueniant. Etenim si humor melancholicus multus in primâ coctione ac venis mesaraïcis, quibus à liene attrahi debet, vt purus sanguis in hepate ex reliquo generetur, colligatur, ibique putrescat ac corrumpatur, intermittens generatur: si verò ad hepar deferatur, vel etiam hepatis vitio pro bono & temperato crassus ac feculentus sanguis generetur, & cacochymia talis in venis cumuletur, tandémque putredinem concipiat; Quartana continua oritur. Reliquis verò diebus remittit hęc febris, nō tamen planè ad ἀπυρεξίαν peruenit. Pulsus initio est paruus, tardus & submersus, postea magnus, plenus & celerior, quàm in intermittente, qui in statu magis intenditur. *Signa Quartanæ continuæ.*

Prognostica.

Est autem hæc febris omnium rarissima, verùm satis periculosa & intermittente longè periculosior, cùm vires magis deiiciat. Quandoque quartanæ intermittentes intempestiuo medicamentorum vsu in eam mutantur, atque tunc ægri vix euadunt. Extenditur hæc febris sæpe ad diem quadragesimum & vltra. *Prognostica.*

Curatio.

Curatio ferè cum intermittente conuenit. Et primò quidem, præmissis iis, quæ primas vias euacuant, omnino mox in initio venæ sectio instituenda est; cùm humor melancholicus in venis maioribus sanguini permixtus sit. Sanguine euacuato materia præparanda & coquenda. In continuis autem parciùs calefacere & attenuare conuenit; plus verò humectare oportet, quàm in intermittente, & addenda, quæ feruorem humorum mitigant, qualia sunt Syrupus violarum, de endiuiâ, acetosâ. Vt:

♃. *Rad. bugloss. polypod. q. graminis, fœniculi, asparagi,* an. Vnc. ß. *summit. lupuli, cuscutæ, capill* ♀, *fumariæ,* an. M. j. *flor. borragin. bugloss. violar.* an. M. ß. *sem. 4. frig. maior.* an. Drach. j. *endiuiæ, fœnic. basilici,* an. Scr. ii. Coquantur *in aq. hordei* ad remanentiam ℔. 1. Colaturæ add. *Syr. de pomis, violar.* an. Vnc. ij. *tunicis, acetosi s. a.* Vnc. j. *aq. cinam.* Vnc. ß. Misce. Dosis. Vnc. iiii.

Vel ♃. *Aq. borragin. bugloss. asparag. endiuiæ,* an. Vnc. ij. *syr. byzant. s. endiuiæ, violar. acetosit. citri.* an. Vnc. j. Misce. pro tribus dosibus.

Vel ♃. *Conseru. flor. borrag. bugloss. meliss. violar. tunicis,* an. Vnc. i. *cortic. citri condit. flor. citri condit.* an. Vnc. ß. *specier. diamarg. fr.* Scr. i. *Cum syr. de pomis.* F. Electuar.

Præparato humore instituatur purgatio.

♃. *Rad. polypod. q.* Vnc. ß. *fumariæ, cuscutæ, capill.* ♀. an. M. ß *flor. bugloss. violar.* an. P. i. *epithymi*, Vnc. ß. *fol. senæ el.* Drach. v. In decocti Vnc. iii. ß. dissolu. *electu. lenitiui* Drach. vi. *vel diacathol.* Vnc. ß. Iterum coletur; Adde *syr. de pomis vel viol. sol.* Vnc. ß. F. Haustus, qui sumatur postridie exacerbationis febrilis.

Etsi natura nullam crisin molitur, ad fortiora post coctionem accedendum.

Licet & post coctionem vrinam cientia & sudorifera exhibere: verùm minùs calida sint in hac febre, quàm in Intermittentibus. Et cùm vires in hac febre valde laborent, confortantia medicamenta, ex conseruâ borraginis, buglossi, violar. melissæ, tunicis, anthos, vel Syrupis eiusdem generis, acetos. citri, è corticibus citri, cõfectione alchermes, spec. elect. de gẽmis, diamarg. frigidi, & similibus paranda sunt. Reliqua ex Curatione Quartanæ Intermittentis patebunt.

Diæta.

Diæta. In continuis Quartanis cibus parciùs nutriat, magis refrigeret, quàm in Intermittentibus. Maior enim calor est, & status propior: nec tamen is sit nimis tenuis, præcipuè extra exacerbationis dies. Vini vsus sit parcior, quàm in Intermittentibus, sitque illud ὀλιγοφόρον. Imò interdum, si calor sit vehementior, planè, à vino abstinendum.

CAPVT XVI.

De Febribus continuis Symptomaticis.

Febres symptomaticæ. HActenus enumeratæ & explicatæ sunt omnes febrium primariarum continuarum differentiæ, quæ scilicet nullo alio præcedente morbo oriuntur. Restant adhuc aliæ febres continuæ, quæ Symptomaticæ & accidentes nominantur, quæque alterius cuiusdam morbi primarij occasione hominem inuadunt. Etsi enim omnis febris morbus sit, putà intemperies calida; tamen ideò quædam Symptomaticæ & accidentes appellantur, & à nonnullis, vt habet Auicenna, *lib. 4. can. tr. 1. fen. c. 1.* febris in febrem morbũ, & accidens diuiditur, quòd quædam febres cum symptomatibus cognationem habent. Nam vt Symptoma morbum sequitur; tollitúrque ad morbi ablationem: ita & febres istæ non primariò excitantur, sed alios morbos sequũtur, & proinde nõ per se sed sublatis morbis, quos sequuntur, euanescunt Ideóque vel ob curationem has febres ab aliis discernere vtile est. Nam primariæ febres habent principales Indicationes à febris essentiâ & causâ petitas. Harum verò febrium tota curandi ratio ferè pendet à morbo, à quo accenduntur, vnde etiam Antiqui affectûs illos non à febre; sed à morbo; quem febris sequitur, denominabant, vt videre est apud Galenum, 4. *aph.* 73. Vbi in comm. hæc habet: *A febribus malè habere & vexari Antiqui dicebant eos, qui sine certâ inflammatione, aut abscessu, aut dolore, aut erysipelate, aut, vt generatim & vniuersim dicam, absque aliquo membro eximiè præ aliis affecto ægrotabant. Quòd si vel propter lateris, aut pulmonis, aut alterius cuiusdã partis inflammationem febricitabãt: non iam febricitantes ipsos apellabant, neque febribus vexari dicebant: Sed pleuriticos, aut peripneumonicos, aut hepaticos, aut similibus aliis nominibus nuncupabant.*

Sunt autem febrium Symptomaticarum plura genera. Præcipuum & frequentissimum Symptomaticarum febrium genus vulgò istud censetur, quod ab humorum putredine extra venas oritur; cuius generis sunt febres omnes, quæ interiorum cordíque vicinarum partium inflammationem, calidósque tumores sequuntur. Sic secundùm vulgatam sententiam in phrenitide, angina, peripneumoniâ, pleuritide, hepatiride, talis febris oritur, eóque vehementior, quò pars inflammata nobilior est, cordique vicinior. *Febriũ symptomaticarũ differentiæ.*

Atque has febres à primariis ita discernere docet Fern. *de febr. c. 7.* Quod vtraque acuta sit & putredinis notas exhibeat, sed Symptomaticâ nullis statis periodis exacuatur, vrina nullum putredinis indicium habeat, nisi ex affectâ sede putredo sensim obrepat venas; si non statim initio, mox tamen inflammatæ sedis indicia sese proferant; rarò vel 7. vel 14. die, aliisue decretoriis iudicio soluatur; cùm in febre continuâ primariâ hisce contraria appareant omnia. *Febriũ Symptomaticarũ à primariis discrimen.*

Verùm à vulgatâ istâ doctrinâ dissentit Felix Platerus, Clarissimus & experientissimus ille Basiliensium Medicus. Cùm enim vulgò has febres omnes à partium interiorum & aliarum inflammatione oriri statuãt; & putridas esse affirment: ille contrà inflammationes & tumores illos calidos à febri potiùs oriri statuit, & potiùs comitatas, quàm symptomaticas appellandas censet, quòd scilicet hæ febres inflammationem alicuius partis tanquam comitem sibi adsciscant. Deinde cùm vulgò istæ febres pro putridis habeantur: Ille contrà simplices has & puras adhuc, non putridas nominat. *Febres continua comitata.*

Nam primò etsi concedat, sanguine, non è venis, causâ febris præcedentis excidente, sed aliam ob causam, veluti calorem dolorémue commoto, in partem influente, id quod sæpe in vulneratis partibus accidit illique vel intemperiem solam, vel inflammationes, aut erysipelata accendente, febres eiusmodi procreari: tamen non omnes tales esse admittit, sed plerasque febres, quas vulgò pro symptomaticis habent; & inflammationibus, & calidis tumoribus superuenire statuunt, esse primarias, quibus ceu comites tales inflammationes posteà adueniant, asserit, vnde illas Synochas primarias sed comitatas, appellat. Sæpissimè enim fieri statuit, vt sanguis, quandoque ob copiam vel feruorem & tenuitatem, vel etiam impuritatem aliquam naturæ grauem in venis subsistere nequit, vel statim in primâ febris inuasione, vel mox postea vi naturæ propulsus, & tum in partem aliquam effundatur, & tum in parte, ad quam fertur, nouum morbum excitet, inflammationem scilicet, ob quam febris appellanda comitata, non symptomatica, vt hactenus creditum; cùm morbum non sequatur, sed illum præcedat, illiusque causa sit: quod vel ex eo patere potest, quòd hæ febres, antequam doloris aut inflammationis alicuius partis indicia sese exhibent, cum horrore

horrore & ſubſequente calore inuadant, & quandoque horis aliquot præueniant.

Taléſque febres ſæpiſſimè generari ſolent, cùm ſcilicet in viſcera interiora aliqua, præſertim carnoſa, & ſanguinea, veníſque copioſis referta, & cordi vicina, tales influxus fiunt. Id quod ob ſitum & conſtitutionem ad influxum humorum recipiendum aptum frequentiſſimè fit in pulmonibus, vnde peripneumonia & pleuritis. Idem etiam fieri poteſt in hepar & lienem ſanguine effuſo; quandoque etiam in cerebrum, ac tum phrenitis febri copulatur. Idem etiam accidere poteſt in ventriculo, inteſtinis, vtero, veſicâ: ſicut & in colli muſculis ac glandulis; vnde angina. Verùm & arthriticos tumores & dolores ejuſmodi febres præcedere ſtatuit, Naturâ ſanguinem & humores in articulorum ſedes propellente. Quinetiam in febribus hiſce Synochis materiam in corporis ſuperficiem interdum effundi exiſtimat, vnde rubores, ardores, puſtulæ, tumores, & ex his frequenter Carbunculi ac bubones excitantur. Frequentiſſimè autem ſanguine in crurum inferiores partes deſcendente, eryſipelas oritur. Atque his omnibus erumpentibus febrem remittere plerumque ſolere, non verò tunc primùm incipere, atque illorum affectuum ſobolem eſſe docet.

Deinde febres iſtas non putridas, ſed ſimplices & puras eſſe, contra vulgatam opinionem ſtatuit.

Atque iſti Medici hujus experientiſſimi ſententiæ in eo quidem non ſine causâ adſtipulamur, quòd ſtatuit, febres pleraſque, quæ vulgò pro ſymptomaticis habentur, & à partium certarum inflammatione excitari creduntur, primarias eſſe, & non ab inflammationibus prouenire, ſed contrà inflammationes producere; ob cauſas ſuprà allatas, ipſiúſque experientiæ teſtimonium. Qui enim ea, quæ in febribus eueniunt, diligenter perpendere velit, animaduertet, Naturam vitioſorum humorum onere grauatam illos, quantum poteſt, è vaſis majoribus, quaſi regiâ & publicâ ſede, ad minores venas & determinatas corporis partes depellere. Imò ſæpe materiam ex vnâ parte depulſam in aliam tranſire; vnde morborum commutationes fiunt. Et tales febres comitatæ præcipuè quidem ſunt eæ, quæ inflammationem alicujus partis habent comitem: poſſunt tamen & eæ ita appellari, quibus alia mala perpetuò conjunguntur, nimirum dyſenteria, variolæ, morbilli, petechiæ, dolores vagi, arthritis, catharri ferè epidemij. Hæc enim mala omnia oriuntur, vbi natura onere vitioſorum humorum grauata partem aliquam vitioſi humoris è vaſis majoribus protrudit, ſiue eam è corpore planè expellat, ſiue in partem aliquam deponat.

Hujus generis etiam febris eſt, quam eryſipelas, Germanis Roſa, comitatur. Non enim ex φλογώσει & incendio partis externæ febris oritur, ſed febrim malum hoc comitatur. De quo poſtea dicetur. Ideóque licèt in hoc tractatu communem loquendi conſuetudinem ſecuti fuerimus & febres, quæ pleuritidem, anginam & ſimiles affectûs ſequantur, ſymptomaticas appellauerimus: tamen omnino cenſemus, pleroſque tales morbos potiùs febrem ſequi, quàm vt febres ipſas accedant.

Febres Comitatæ an ſint abſque putredine. Verùm in eo Platero non aſſentimur, quòd febres has omnes ſimplices & puras continuas abſque putredine eſſe ſtatuit. Vt enim jam alia indicia, quæ putredinem ſatis arguunt, taceamus, vrinæ in pleuritide, angina, reliquíſque viſcerum inflammationibus ejuſmodi ſatis monſtrant, adeſſe putredinem. Crudæ enim principio apparent; hinc per coctionem indies in ſalubribus meliores euadunt, id quod putridorum humorum proprium eſt. Et certè rationi conſentaneum non videtur, febres, à quibus eryſipelata, carbunculi, ecthymata, excitantur, ab humore puro & non putri excitari. Tanta enim in materiâ, quæ in ſuperficiem corporis expellitur, corruptio apparet, vt illa aliunde facilè, quàm ex putredine prouenire non poſſit. Deinde, cùm, vt ipſe Platerus docet, febres ephemeræ & ſynochæ ſimplices puræ non putridæ, ſubitâ excretione, quam criſin vocant, non terminentur, ſed ſenſim per occultam tranſpirationem vel madorem ſudorémque deſinant: in febribus his contrarium accidit. Nam natura non ſolùm quantitate (neque enim materia, quæ è venis in corporis ſuperficiem expellitur, ſemper benigna eſt, vt ſolùm copiâ moleſta eſſe poſſit,) ſed & qualitate materiæ, quæ cacochymiæ propria eſt, ſtimulata, illud, quod moleſtum eſt, nunc ſymptomaticè, mox initio, nunc etiam criticè, vt in bubonibus & eryſipelatibus non rarò videre eſt, excernit: id quod natura non niſi in putridis humoribus tentare ſolet; vnde & horrores ac rigores tales febres & excretiones præcedere ſolent.

Imò ſum in eâ ſententiâ, febres illas à bubonibus ortas, quas Gal. ſaltem per alterationem & caloris communicationem, ſiue putredinis in venis accenſione oriri ſtatuit, quáſque ſuprà etiam, *lib. primo, capite quinto*, ex ejus mente inter febres Ephemeras retulimus, potiùs putridas eſſe: id quod tùm vrinæ, tùm alia ſatis docent. Et per vaſa, per quæ materia ad bubones affluit, per eadem etiam vapores putridi remeare & ad eas penetrare poſſunt.

Eſt autem febrium harum, ſiue eæ propriè dictæ ſymptomaticæ ſint, ſiue quæ partium aliquarum inflammationem tanquam comitem ſibi adſciſcunt, quædam differentia. Si enim inflammatio vera & pura ſit, & ex ſanguine, copiâ maximam partem peccante excitetur, φλεγμονώδεις πυρετοὶ eæ febres appellantur. Si verò viſcus aliquod eryſipelate, aut inflammatione ἐρυσιπελατώδει laboret, & inprimis, ſi hepar tale quid patiatur, τυφώδης πυρετὸς nominatur. *Febrium ſymptomaticarum differentia.* *Febris typhodes.*

Λιπυρίας πυρετὸς etiam huc pertinet, quæ eſt febris valde ardens & vehemens, in quâ interiora omnia quaſi vruntur, exteriora verò frigent, & quidem toto morbi decurſu: atque ortum habet à magnâ & vehementi viſceris alicujus in corporis parte profundâ inflammatione, vt & eryſipelate præcipuè ventriculi. Nam calor ille vehemens in interioribus ſanguinem & ſpiritum ad locum inflammatum tanquam cucurbitula trahit; vnde incendium in interioribus intenditur, extrema verò calore & ſanguine deſtituta frigent. *Lypyrias febris.*

Alterum febrium ſymptomaticarum genus eſt, quod lentam appellant. Ejus vnam differentiam vulgò eſſe ſtatuunt, quæ oriatur, vt habet Fern. *de febr. cap.* 8. non ex viſceris partíſque cujuſpiam inflammatione, ſed è latente obſtructione & putredine, quæ viſceri contumaciter adhæreſcit, impactáque eſt adeò, vt ſubſtantia viſceris plerumque labefactetur. Putredinis portio cùm nonnunquam in venas effundatur, & ſanguini permiſceatur, febrem excitat, ſed omnium mitiſſimam, quæ nullo graui ſymptomate ægro moleſta eſt, adeò vt æger vix ſe ægrotare putet. Putredinis tamen aliquæ notæ in vrinâ & pulſu apparent. Vires ægri collabuntur, vt æger vix præ imbecillitate progredi poſſit, nihilque ex alimento reficiuntur, ſed corpus ſenſim contabeſcit & abſumitur. Diuturnior eſt, & non priùs deſinit, quàm impacta viſceri materia putredine abſumitur, quod ſæpe non fit ante diem quadrageſimum. Hujus itaque febris cùm ſuſpicio aliqua eſt, omnes corporis partes diligenter perueſtigare jubet Fernelius, atque inprimis hypochondria & hypogaſtrium, vtrum in his tumoris aliquis ſenſus deprehendatur. *Febris lenta.*

Atque huius febris quandam differentiam conſtituit Euſtachius Rudius. Nunc enim eam oriri docet, cùm humor in vaſis impuri & imperfecti ſanguinis, quæ venæ chyli ab Arabibus appellantur, putreſcit, ita tamen, vt in vnâ quapiam parte fixus & immobilis principium, progreſſum, atque finem putredinis aſſequatur. Nunc verò excitari ab humore in vaſis non quidem communibus, ſed viſcerum & organicarum partium propriis, putreſcente.

Verum enimuerò circa hanc, quæ vulgò à pleriſque traditur,

traditur, de primo febrium lentarum genere doctrinâ, illud explicandum videtur, quid per latentes & contumaces obstructiones intelligendum sit. Nam si, vt Rudius & plerique explicare videntur, vel de mesaraicarum venarum, vel de vasorum alicui visceri propriorum obstructione explicetur, dubitatione non caret hæc doctrina. Nam si in mesaraicis putrescat materia, non impossibile videtur, vt natura illud, quod putrescit, expellat, vnde intermittentes potiùs febres etsi diuturnæ quàm continuæ symptomaticæ oriuntur. Si verò in vasis cordi continuatis materia putrescat, citra vllam partis aut visceris inflammationem, aliúmue affectum, non video, cur non putrida continua primaria excitari debeat. Itaque per latentem & contumacem, ac visceri alicui impactam obstructionem & putredinem ea, quæ in spatiis saltem partium, aut certè in capillaribus venis per substantiam visceris alterius dispersis consistit, intelligenda est. Et proinde cum Plaero potiùs has febres generari statuo, cùm extra vasa, hoc est, venas & arterias materia putrescit, vnde tantâ copiâ, sicut cùm in vasis patentioribus continetur, eóque ordine, ad cor transmitti nequit, sed portio saltem aliqua per vasa ad cor transmittitur, vnde febris lenta excitatur, quæ febres propterea plerumque inæquales sunt, cùm materia extra vasa consistens, vt dictum, tantâ copiâ, sicut cùm in vasis hæret, atque eo ordine ad cor transmitti nequeat.

Fernelius ad hoc genus febrium refert eam etiam, quæ eos, qui cachexiâ afficiuntur, & virgines leucophlegmaticas molestat, eámque ex serosæ pituitæ in corpus effusæ leni putredine prouenire statuit.

Tertium symptomaticæ febris genus est adhuc longè peius, quod ex visceris alicujus putredine & corruptione oritur, è quo per venas visceri insertas putridi & calidi vapores ad cor exspirant, eiúsque calorem igneum reddunt, febrémque continuam lentam excitant, quâ ægri vires valde dejiciuntur, corpúsque sensim extenuatur & contabescit.

Phthisicorum febris qualis. Sæpissimè febris talis excitatur ex pulmonum vlcere in phthisicis, quam vulgò plerique hecticam vocant. Verùm monet Fernelius, potiùs putridam esse, quàm hecticam, vtpote quæ ortum habeat ex putrescente pulmonum substantiâ, è qua continuò vapores putridi ob vicinitatem cordi communicantur, qui illud calefaciunt. Eadem febris generatur, si hepatis lienísque substantia putredinem concipiat, quam ἀτροφία & καχεξία sequitur. Ita & circa mesenterium, omentum & vterum sæpe putredo incidit, quæ quia lenta est, talem etiam lentam febrem producit. Accidit quoque, vt interdum fœtus vnà cum secundinâ, sæpe etiam sola secundina in vtero putrescat. Vnde febres pro ratione putredinis diuersâ vario modo excitantur, nùnc acutæ, nunc lentæ. Eodem modo è fistulis ad interiora penetrantibus, febre lentâ excitatâ, nonnullos contabuisse obseruatum est.

Quartum febrium symptomaticarum genus est, cùm vel ex lacte corrupto, quod sæpe in infantibus accidit; vel ex sanguine alicubi extra vasa putrescente; vel ex vermibus putridi vapores cordi communicantur, illudque calefaciunt, & febrem excitant. Huc referri potest & febris illa ex cruditate, quæ infantibus ex ἀδηφαγία familiaris est, cum hypochondriorum tumore & inflatione, quam Germani *das Hertzgespan* nominare solent, ex colluuie crudorum humorum in ventriculo & vicinis locis collectorum, qui putrescere incipiunt, & in flatûs mutantur.

An dentur symptomaticæ intermittentes. Sed quæritur jam, an præter hasce continuas symptomaticæ aliæ dentur intermittentes. Symptomaticas febres omnes continuas esse equidem communis Medicorum sententia est. Ab eâ tamen recedit Adrian. Spigel. *de febre semitert. l. 1. capite* 18. Qui quidem concedit, eas febres symptomaticas quæ in phrenitide, anginâ, pleuritide, peripneumoniâ, magnis jecoris lienísque inflammationibus proueniunt, esse continuas; si verò ex etiam febres pro symptomaticis habentur, quæ ab obstructionibus partium, à quauis partis alicuius inflammatione fiunt, negat eas esse continuas.

Verum enimuerò de obstructionibus res manifesta est; cùm ab iis intermittentes fieri possint. Etsi quandoque etiam continuæ symptomaticæ ab iis proueniunt, quæ lentæ dicuntur. Sed de iis, quæ ab inflammationibus partium proueniunt, quæstio est. Vbi vulgatæ Medicorum sententiæ subscribimus, statuimúsque omnes eas febres continuas esse. Si enim inflammatio sit tanta, vt febrem accendere possit, durat ea febris tamdiu, quamdiu durat inflammatio. Neque quæ probationis loco adducit, contrarium demonstrant. Nam quod ex Donati Marcelli *histor. mirab. lib. 5. c. 4.* affert, de quodam in musculo temporali vulnerato, qui septimâ die superuenientibus rigoribus vsque ad quadragesimum quintum diem riguit, & quotidie ferè semper sudauit alternatim rigoribus succedentibus sudoribus, hoc non probat. Neque enim ea febris intermittens fuit, sed continua, quod ex eo apparet, quòd septimo demùm die rigor superuenit. Ideóque huic casui non competit, quem allegat, *aphoris. 63. sect. 4.* sed potiùs alter è coacis, Febres in suppuratione intermittentes, multæ exsudantes ἐφιδρῶντες sunt. Vbi, vt rectè Iacotius, *in Commentario* monet, per febres διαλείπωντας, intermittentes haudquaquam intelligendum est, quasi eæ ad ἀπυρεξίαν perueniant; sed dicuntur intermittentes, quòd aliquam caloris intensionem & remissionem & cum horrore vel rigore accessionem habent. Fiunt illi rigores quoties inflammatio vel nouam partem occupat, vel in pus mutatur, vel dum abscessus rumpitur. Neque etiam sudor criticus est, qui in hac febre accidit, sed ἐφίδρωσις, ab euaporatione vel halitu puris cum cordis compressione, tùm ex infirmitate partium solidarum, quæ alimentum in poris contentum effluere sinunt. Neque febris illa intermittens tertiana, si modò fuerit verè intermittens in ischiade, ex ischiade ortum habet, sed ischiadicus morbus febrem istam comitatus est.

Signa diagnostica.

Signa quibus symptomaticæ & comitata febres discernuntur. Cùm autem non parua in curandis hisce febribus occurrat diuersitas, omninò vt signis suis discernantur, laborandum. Cognoscuntur autem febres symptomaticæ propriè dictæ ex eo, quòd partium priuatarum affectus sequuntur. Et primum quidem genus harum febrium ex eo patefit, quòd sequitur priuatarum partium inflammationes; atque inflammatio priùs apparet: contrarium verò accidit in febribus Comitatis, quæ ante inflammationem plerumque cum horrore vel rigore inuadunt, & inflammationem sæpe satis longo spatio præcedunt. Accedit his & hoc, quòd in hisce Comitatis febribus criticus q. naturæ motus est: (etsi imperfectus, cùm natura vitiosum humorem non è corpore expellat, sed in alium locum deponat) vnde cùm naturæ ille motus cum aliquâ corporis perturbatione fiat, symptomata etiam in hisce febribus longè apparent grauiora, quàm in symptomaticis febribus.

Lentæ autem illæ febres cognoscuntur ex calore lento, cum quo notæ putredinis in vrinâ & pulsu apparent. Vires sunt imbecillæ, vt æger vix progredi possit, corpúsque sensim contabescit, febrísque diu & vltra 40. diem plerumque protrahitur. Exasperatur purgantium vsu. Vbi autem causa harum febrium lateat, sæpe difficulter cognoscitur, ideóque Hypochondria & aliæ partes internæ diligenter perlustrandæ, & an aliquis tumor vel dolor appareat, inquirendum. Quæ verò ex partis alicuius putredine oriuntur, faciliùs cognoscuntur. Neque enim partis corruptio facilè latere potest, nisi sit planè ignobilis.

Ita

Ita quæ ex lacte vel sanguine corrupto oritur Febris symptomatica, etiam suis signis facilè cognoscitur. Vt & illa, quæ ex cruditate oritur, ex Hypochondriorum inflatione & intumescentiâ, & nauseâ patefit.

Prognostica.

Febres autem hæ etiam si ferè sui ratione non sint periculosæ, quia sunt mites: tamen causarum ratione, à quibus pendent, an sint periculosæ, necne, æstimandum. Vt & an sint longæ vel breues. Quæ enim partis affectæ alicuius inflammationem sequuntur, breues sunt; cùm & inflammatio ipsa longa esse non possit. Periculum autem earum ex inflammatione pendet.

Curatio.

Curatio febrium symptomaticarum. Curatio non tàm ad febrem quàm ad causam, à quâ ea pendet, dirigenda est. Si ergo febris symptomatica ab inflammatione alicuius partis dependet; curatio præcipuè ad ipsam inflammationem dirigenda. Curatâ enim inflammatione, febris & ipsa cessat. Et pleraque remedia, quæ inflammationis causâ adhibentur, vt venæ sectio, alui lenitio, etiam febri occurrere possunt. Febris tamen non planè negligatur. Ideóque Alterantia, & quæ putredinem inhibeant, hîc etiam ipsius febris gratiâ exhibenda sunt. Ita tamen illa moderanda sunt, ne parti affectæ & morbo primario noceant.

Lentæ febres, cùm ex pertinaci obstructione viscerum ortum habeant, aperientibus, attenuantibus & detergentibus opus est. Et eligenda medicamenta, quæ cuilibet parti appropriata sint, viscerúmque tonum, qui plerumque labefactatur, roborent. Per interualla tamen lenis purgatio interjicienda. Nec negligenda suo tempore diuretica. Extrà quoque, si locus affectus id ferat, Topica emollientia & discutientia applicanda.

Si ex partis alicujus corruptione & putredine febris symptomatica proueniat, curatio ea instituenda, quæ partium internarum vlceribus & fistulis conuenit.

Si ex lacte vel sanguine corrupto, vermibus, vel cibis crudis & corruptis ortum habeat, danda opera, vt eæ causæ conuenienti modo, vel vomitu, vel abluentibus & euacuantibus medicamentis tollantur, simulque putredini & calori febrili resistatur.

Febrium Comitatarum curatio. Febrium verò, quæ inflammationes & alios morbos producunt, curandi ratio alio modo sese habet. In hisce enim febribus, quas Platerus Comitatas appellat, non minùs ad ipsam febrem curatio dirigenda; quàm ad morbum, qui febri succedit. Et inprimis cùm motus hic naturæ sit, non impediendus. Etsi enim melius fuisset, si natura humorem illum planè è corpore expulisset; & quandoque ob partem priuatim affectam grauia inducantur symptomata: tamen si humor in venis & interioribus corporis partibus retentus fuisset, longè maius periculum induxisset, quod etiam interdum accidit, si materia in corpus retrocedat, vt in erysipelate, & arthritide criticâ videre est. Aut si incipientem inflammationem prohibere, ob grauitatem symptomatum, quæ interdum accidunt, necesse sit: talia sint auxilia, quæ humorem mali causam, simul è corpore tollant. Hoc enim nisi fiat, metus est, ne natura eundem ad alium locum non minore cum periculo pellat. Ergò inprimis danda opera, vt materia, quæ naturam grauat & ad expellendum stimulat, euacuetur, putredo inhibeatur, partique affectæ prospiciatur. Euacuatio commodissimè fit plerumque venæ sectione; cùm materia, quæ ad partem aliquam ruit, in venis contineatur, & venæ sectione non solùm reuelli, sed & euacuari possit.

Euacuandæ sunt & primæ viæ; cùm non rarò materia talis in iis colligatur. Et cùm materia plerumque tenuis sit, sæpissimè ad ambitum corporis tendit, & non rarò malignitatis particeps, commodissimè per sudores expellitur. Illud enim malignum, quod naturam stimulat, tùm in venis ad expulsionem, tùm in parte, in quam propellitur, acrimoniâ & malignitate, dolorem ciet, inflammationem parit & auget. Ita pleuritides tales non infeliciter venâ sectâ, & sudoriferis ex carduo mariæ, carduo benedicto, papauere rhœade, scabiosâ & similibus curantur; non tamen neglectâ parte affectâ, aliisque, si opus sit, euacuationibus, & alterationibus.

Verùm cùm, vt dictum, materia tales febres generans rarò malignitatis expers sit, sed ab eâ stimulata natura tales motûs instituat: curandi tales febres ratio ex curatione febrium malignarum clarior fiet. Exempli gratiâ, vnam tantùm febrem talem, cui erysipelas seu rosa vulgò dicta conjungitur, proponere libet.

De Erysipelate seu Rosa.

Erysipelas seu Rosa. Quod malum nostris Rosa, à roseo colore & rubore, quo cutis perfunditur, item *das Rothlauff.* ex rubore citò incidente, aut etiam ex vnâ parte in aliam migrante, nominatur: Græcis ἐρυσίπελας dicitur, quod vocabulum alij deriuant παρὰ τὸ ἐρύειν ἐπὶ τὸ πέλας, quòd serpat ad vicina, vnde etiam à nonnullis appellatur *das Flogfevver*: alij ἔρυθρος deriuant, à colore rubro: antiqui enim pro ἔρυθρον, ἔρυσον dicebant: Est enim morbus hic febris continua, à sanguinis parte tenuiore corruptâ & inflammatâ originem habens: quâ vt Natura se liberet, eam in corporis aliquam partem externam expellit, in quâ tumor aut potiùs (cùm tumor adeò notabilis sæpè non appareat) macula rubra, lata, dispersa, quam Erysipelas, vulgò Rosam appellant, oritur.

Erysipelatis causa. Quæ autem hujus mali causa sit, non omnes idem sentiunt. Ex pituitâ, Melancholiâ, aut sero salso hunc tumorem excitari, nemo vt opinor, est, qui crediderit, aut credat; præcipua de sanguine & bile lis est. Vulgò quidem creditur, Erysipelas à bile flauâ ortum habere: verùm sunt ex recentioribus, qui huic sententiæ contradicunt, atque Erysipelas non ex flauâ bile, sed potiùs ex sanguine tenui oriri asserunt, has ob causas. Primò enim ipse color sanguinis potiùs, quàm bilis indicium est, qui ruber est; vnde etiam nomina huic malo à Germanis indita sunt: cùm si à flauâ bile esset, vt aliquibus creditur, pallido aut flauo colore potiùs, vt in Ictero fieri consueuit, pars affecta tingi deberet. Quanquam verò interdum ex rubro nonnihil ad albedinem vergit color: tamen is color non omni Rosæ, sed saltem alicui ejus differentiæ competit. Insuper quanquam calor satis vehemens sit: tamen non est tam acer, vt in affectibus à bile flauâ. Vnde non tam frequenter exulceratur hic tumor, vt Herpes & alij tumores ex bile nati. Et cùm exulceratur Erysipelas, id non tam ex ipsius naturâ est, quàm ex transmutatione. Idem etiam hoc testatur, quòd ij qui calido & sicco temperamento sunt, vt macri, fusci, nigri, quod flauæ bili generandæ accommodatissimum est rariùs, quàm sanguinei & alij, vt obesi, carnosi, rufsi, hoc malo infestantur: & quòd carnosæ corporis partes, vt femora, crura, facies, collum, mammæ, & similes crebriùs, quàm aliæ occupantur. Atque inuadit hic morbus plerumque ab anno 30. ad 40. quanquam & aliquos ante vel post hos annos infestet: circa annum verò 35. plurimum sanguinis in corpore esse scribit Galenus, 1. *progn.t.* 33.

Etsi autem verum sit potiùs à sanguinis tenuiore parte oriri hunc morbum, quàm à bile flauâ: tamen à verâ inflammatione etiam differt, quòd minùs tumeat, minùs pulset, minùs renitatur & tendatur; non tamen minùs, sed etiam magis rubeat & caleat. In verâ enim inflammatione sanguis crassior est, & in musculorum cauitatem & spatia effunditur, hincque faciliùs suppuratur, quàm discutitur; contrà verò in Erysipelate

seu Rosâ sanguis est tenuior, calidior, & ex capillaribus venis per poros in cutem dispersus, vnde & facilius discutitur, quàm suppuratur.

Rectissimè tamen ij sentire videntur, qui non in plethoram simpliciter, & copiam sanguinis, sed potiùs depravatam & peculiarem qualitatem, quæ à sanguinis tenuioris putrefactione & corruptione prouenit, caussam hujus mali referunt. Malignâ enim illâ qualitate Natura stimulata humorem vitiosum ad ambitum corporis expellit.

Erysipelatis causa. Est autem hoc malum nostris regionibus satis familiare, quod nonnullos post menstrua, alios post trimestria, aut semestria, aut longiora etiam interualla inuadit: vbi nimirum sanguis, inprimis qualitate, peccat, atque calidior & biliosior, & peculiari modo Naturæ infestus collectus est. Hic enim, si qualecunque initium motûs seu in corpore seu extra corpus nactus fuerit, vtpote ambientis aëris caliditatem, laborem, vigilias, vini potentis liberaliorem potum, inediam, ciborum acrium, calidorum vsum, inprimis iram, terrorem (quæ ipsa tamen non solùm humores mouere, sed & corrumpere possunt) in venis agitatur, atque ex iis à naturâ ejectus ad superficiem corporis erumpit. Sanguinis hoc vitium proficiscitur ab intemperie Hepatis, sine controuersiâ calidiore, atque aliquo modo humida; non autem simpliciter humidâ, sed humiditate, quæ à siccitate quodammodo sit temperata & castigata, vt sanguinem calidiorem, pinguiorem & mobiliorem producere possit. Si enim siccum sit hepar, vix talem humorem, qui Rosam excitat, sed sanguinem potiùs crassiorem generabit, eúmque parciorem & habitum corporis sicciorem efficiet, quem huic malo minùs esse obnoxium experientia docet. Atque hæc temperatura hepatis cum hæreditario quasi jure à parentibus in liberos transeat, non rarò etiam hoc malum à parentibus in liberos propagari solet. Decumbit autem hic tumor in carnosarum partium superficiem, vt crura, vbera, faciem, brachia, & similes partes, modò in hanc, modò in illam, prout hæc vel illa imbecillior est ex vulnere, fracturâ, contusione, luxatione, vlcere, aliisque de causis, vt calefactione, fatigatione, dolore. Quò facit etiam situs, vnde plerumque crura occupantur; vt & raritas & mollities membri, vnde nonnullis in facie vel mammis Erysipelas oboritur.

Inter Erysipelata meritò etiam refertur affectus qui Plinio *lib. 26. cap. 11.* ζώνη seu Zona appellatur, qui à cruribus vsque ad lumbos seu locum cincturæ serpit, & rubedine veluti fasciâ iniectâ, eas partes cingit, sicque, vbi medium hominem ambiit, enecat.

Signa Erysipelatis. Malum hoc cùm his regionibus satis familiare sit, à vulgo etiam non solùm præsens, sed imminens agnoscitur. Dum enim materia glandulas & emunctoria sub axillis & inguinibus inuadit, aliquid agitati humoris ibi hærere solet, vnde vel in inguinibus, si ad crura materia tendit, vel sub alis aliquis dolor aut tumor percipitur, vt etiam in peste fieri consueuit; & à loco dolente vel tumente macula quædam rubea secundùm rectum ductum ad crura conspicitur. Et ferè inuadit hoc malum vt pestilentia, cum horrore & insequente calore febrili, ita vt qui malum hoc antea non sunt passi, ejúsque crebrioribus paroxysmis non sunt assueti, existiment, lue pestiferâ se corripi, donec tandem in crure aut alio loco sese affectus prodat. Vbi enim præsens est, facilè agnoscitur calore insigni, dolore, colore roseo. Quia tamen, vt antea etiam dictum, valde cognatum malum est ipsi inflammationi, distinguenda sunt hæc duo tumorum genera. 1. digito applicato supra Erysipelas, pars exalbescit, refugiente sanguine; qui tamen mox redit; quod non fit in phlegmone, nisi pars prematur, vtpote in quâ major est materiæ copia, ejusdem crassities, atque inde major ἀντιτυπία. Quâ de causâ etiam Erysipelas magis in cute hæret; phlegmone verò ipsam carnem quoque occupat. Quòd si in Erysipelate major sit tumor, id Erysipelas potiùs nothum est, quàm exquisitum & purum. 2. In Erysipelate major calor est, quàm in phlegmone, vnde non rarò cutis ita aduritur, vt vesiculæ excitentur & pars exulceretur, quod in phlegmone nunquam accidit; & febres in Erysipelate sunt majores, quàm in phlegmone. 3. Erysipelas habet colorem rubicundiorem & igneam rubedinem cum aliquâ interdum citrinitate, in phlegmone verò est color rubeus, sed ad nigrum aut fuscum vergens, propter sanguinem crassiorem. 4. dolor est major in inflammatione, vtpote in quâ non solùm est intemperies, sed etiam tensio; minor in Erysipelate. Denique Erysipelas serpendo ad vicina progreditur & crescit: inflammatio verò in vno loco fixa manet, & nunquam ab eo dimouetur.

Erysipelas seu Rosa etsi plurimos sæpius sine vllo periculo inuadere soleat: tamen danda est opera, vt diligens curatio adhibeatur, ne aliud malum inde procreetur. Nam vt est, *6. aphor. 25.* Erysipelas ab exterioribus ad interiora conuerti, malum est; sicut contrà ab interioribus ad exteriora, bonum. Ex materiæ enim illius ad interiora recursu, siue à prauâ curatione, vt medicamentis repellentibus, siue aëris frigore id accidat, ægri etiam in maximum periculum sæpe conjici solent. Malum etiam est, vt docet Hippocr. *7. aphor. 2.* ab Erysipelate putredo & suppuratio. Quapropter, vt dictum, in curatione diligentia adhibenda; quæ tutiùs è Germanorum nostrorum experientiâ & obseruatione, quàm exterorum libris peti potest. *Prognosis.*

Quantum itaque curationem attinet, vsitatum est vulgò, vbi paroxysmus inuadit, & Rosa emicat, medicamenta assumere, quibus naturæ motum adjuuant, & materiam ab interioribus ad exteriora excutiunt, ac, vt loquuntur *die Rose vom hertzen treiben*: in quem finem solent theriacam aut mithridatium, vel aquam Sambuci, aut Rob Sambuci exhibere. Aliqui nucem moschatam obuolutam lino aut canabe sub cineribus calidis assant, atque cùm semine Aquilegiæ itidem tosto in vino albo tenui, aut aquâ scabiosæ exhibent, & huic medicamento hanc laudem tribuunt, vt eum, qui semel, morbo incipiente, eo vsus fuerit, ab hoc morbo in posterum tutum reddere possit. Hæc medicamenta, quæ per sudorem & transpirationem insensibilem, materiam excutiunt, etsi meritò laudentur, & hac in parte antiquorum cura manca sit; atque etiam sæpe mox ab initio, vbi humorum copia, venæ sectione aut purgatione tollenda, non vrget, possint adhiberi: Medicus tamen non semper mox à talibus inchoare debet. Quanquam enim methodus jubeat, primò caussam antecedentem tollere, postea ipsum affectum curare; & ad causæ discussionem etiam illa sudorifera faciant: tamen si animaduertatur copiam humoris adesse, ne ejus nimia copia ad locum affectum confluat, primò ejus pars aliqua aliis rationibus euacuanda est. *Curatio.*

In principio itaque si sanguis simul abundet, & Erysipelas sit φλεγμονῶδες, vt fieri plerumque in Corporibus plethoricis & crassioribus solet, venam hepaticam aut medianam aperire vtile est. Si autem sanguis non abundet, purgatione vtendum, sed tali, quæ humores non inflammet, & membra non siccet, sed serosos, acres ac tenues humores educat, ac pòst refrigerationem quandam relinquat, & tonum membrorum conseruet. In hunc vsum adhibetur Rhabarbarum, Syrupus rosar. & violar. solutiuus, pulpa tamarindorum, & cortices interiores radicis frangulæ. v. g. *Vena sectio.* *Purgatio.*

℞. *Tamarind.* ʒ.vi. *flor. cordial.* an. P.i. Coqu. in s. *q. aq. endiuiæ.* In colaturâ Infund. per noctem *rhabarbari el.* ʒ.ii. *spica.* Scr.ß. Colaturæ. ℞. ℥.iii.ß. In quibus dissolu. *syr. rosar. sol. de cichor. c. rhab.* an ʒ.vi. Misce.

Purgato iã, si opus est, corpore, vt reliquum materiæ peccantis, *Sudorifera.*

peccantis, & vapores illi in corpore fluctuantes expellantur, ac naturæ expellenti subueniatur, danda opera. Verè enim aliquid malignitatis videtur hæc materia habere. In hunc finem ea possunt vsurpari, quæ iam suprà recensuimus. Solenander hoc Electuar. quo etiam in peste vtitur, commendat.

℞. *Theriac. opt.* ℥.i. *terr. sigillat. vel boli armeni.* ʒ.i.ß. *granorum Iuniperi recent. radic tormentillæ. sem. cardui bened.* an. ʒ.ß *spec. Electuar. de gemmis, diamargar. frigidi* an. Scr.i. *off. de corde cerui, sem. acetosæ, corallorum rubr. præpar.* an. ʒ.ß. *Cum Syrupi de acetositat. citri s. quantitat.* F. Electuarium liquidius, cuius ʒ. i. *vel* ʒ.ii. *cum* ℥. iiii. *aut v. aquæ cichorij, scabiosæ, fl. sambuci aut Cardui benedicti propinetur.* VVierus vtitur hac potione.

℞. *Aq. flor. sambuci* ℥.iii. *sem. apij.* ʒ. ß. *terræ sigillatæ* Scr. ß. Misce.

Interim etiam illa ipsa intemperies calida humorũ non negligenda, sed per conueniẽtia medicamenta alteranda, parata è cichorio, taraxaco, endiuiâ, violis, rosis, sambuco, scabiosâ, citro, ribes & similibus.

Vbi hoc modo causa amota, & febri prospectum est, iam ad ipsam partem extrà affectam accedendum: quâ in re cautione non leui opus est. Antiqui & plurimi Chirurgiæ scriptores adhibent valde refrigerantia ipsam quoque aquam frigidissimam, imò etiam adstringentia & stupefacienta admiscent, vt hyoscyamum, mandragoram, opium, cicutam.

Verùm antiquis & chirurgorum libris vulgatam ac familiarem hanc curam non sine ratione & experientiæ suffragio reprehendunt recentiores. Cùm enim materia Rosam excitans acris sit, & plerumque non sine omni malignitate, quod inuasio & alia symptomata docent: si illis valdè refrigerantibus, adstringentibus, & repellentibus eius exitus prohibeatur, ad interiora, quod vt ex Hippocrate dictum, malum est, regreditur, & membra interiora & nobilia occupat, atque ægrum etiam in vitæ periculum præcipitare potest. Vnde si Erysipelas sit in capite, & per refrigerantia ac repercutientia ad interiora repellatur, Erysipelas in cerebro & phrenitis, vel Angina; si ad cor pellatur, febris ardens; ad hepar, eius inflammatio vel Erysipelas excitari potest. Deinde in ipsa parte affectâ materia per eadem medicamenta concluditur; vnde putredo & suppuratio, quæ & ipsa secundùm Hippocratem mala, non rarò Gangræna & membri νέκρωσις oritur, vt ipsa experientia testatur. Quod cùm ex Græcorum & Arabum curatione non rarò acciderit, monent illi, vt pars non diu nimis refrigeretur, sed solùm vsque ad caloris remissionẽ, quam ex ægri relatione, qui fatetur, se non ampliùs tam insignem calorem sentire, ex tactu & colore rubicundo remisso, ac qui in liuidum mutari incipiat, agnoscere iubent. Sed facilè fieri potest, vt antequam satis cautionis hîc adhibeatur, enumerata pericula & incommoda iam præstò sint. Quapropter hîc res non multum aliter se habere videtur, quàm in ambustis. Si enim membrum aliquod ambustum aquæ frigidæ immergatur, aut aliàs valdè refrigeretur, nihil aliud agitur, nisi vt calor, qui in parte ambustâ est excitatus, cõcludatur, atque ita dolor augeatur, & alia pericula accersantur: sed tum commodius calida adhibentur, quæ cutem laxent, poros reserent, serosos humores, qui pustulis causam præbent, resoluant ac dissipent, & calorem in parte excitatum extrahant. Eodem modo & hîc illa intemperies in parte tollitur, non solùm si intemperiei per refrigerantia obuiàm eatur, sed inprimis si ipsa causa tollatur. Nam & hoc modo parti sua temperies restituitur. Itaque etsi frigida omnia simpliciter non reiiciamus, sed, si moderata sint, etiam adhiberi possint: tamen cùm absente Medico, ægri, astantes, chirurgi illa temporum & morbi discrimina non satis intelligant, non sine periculo sæpe illa adhibentur.

Tutiora verò sunt à recentioribus vsu probata medicamenta.

Vt ℞. *Lixiuij facti ex cineribus fagi* ℔. iiii. *album ouorum* iß. *camphoræ* Drach ii.

His mixtis linei panni mundi imbuantur, & in vmbrâ exsiccentur, atque vnus ad ignem calefactus parti applicetur, atque per diem ter aut quater mutetur.

Vel ℞. *Sapon. alb.* Vnc.i. Dissoluatur *in aq. cõmunis, aut quod melius, sambuci, vel scabiosæ* ℔.iij. & ebulliat.

In decocto imbuantur panni linei, tepidè parti affectæ applicentur, ac quotiescunque fuerint exsiccati renouentur. Alij eosdem priùs exsiccant, & exsiccatos admouent.

Ex vulgo multi parte affectâ suffitum ex mastiche, thure & hyperico excipiunt, & lineum pannum nondum lotum apponunt.

Alij corticem sambuci abrasum parti circumcirca applicant, & de die ter immutant. Commendant & hoc.

℞. *Theriacæ* Drach. i. *aq. sambuci* Vnc. v. M. & in eo panni linei immergantur, atque nonnihil expressi parti affectæ tepidè applicentur.

Feliciter etiam adhibetur mixtura è lixiuio & oleo rosato, aut, quod commodius, sambucino, quam *lac aureum* nominant. Vsurpant & nonnulli stercus vaccæ, & vel cum dimidiâ parte saponis, vel cum albuminibus ouorum & panis bo[illegible] miscent. Alij potiùs aquam è stercore bubulo mense Majo destillatam applicant. Possunt & furfures macri, inprimis hordei, cum lactucâ coqui & applicari. In vsum etiam [illegible]nit cortex interior tiliæ priùs per noctem in aquâ Sambuci maceratus. Secretum ad rosam VVierus esse scribit fel carpionis piscis, si pennâ tepidè membro affecto illinatur, & postea pannus lineus mundus siccus imponatur.

Si tamen omnino frigidis vti libet, accipe aliquot folia fabariæ seu crassulæ maioris, & exteriori foliorum parti pellicula detrahatur, & partem folij, qua pellicula detracta est, cuti imponatur. Calorem enim & dolorem mitigat.

Vel ℞. *Folia solani, semperuiui,* an. *partem* i. *dentis Leonis. fabariæ,* an. *part.* ii.

Contundantur cum pauxillo aceti, aq. plantaginis & solani, ac succus exprimatur, quo linteamina imbuantur, & frequenter mutentur.

Nonnulli aquam destillatam ex foliis quercûs cum succo Lactucæ applicant.

Vbi tamen per hæc calor iam deferbuit, suprà enumerata applicanda, vt materia discutiatur & resoluatur. Ab vnctuosis & vim emplasticam habentibus omninò abstinendum, ne acres vapores detineantur.

Interim etiam victûs ratio habenda est qui sit refrigerans & humectans, sed tamen simul incrassans, non qui multum aquosi & serosi humoris generat. Quapropter vitentur calida & sicca, & omnia, quæ sanguinem calidiorem & sicciorem generant, vt aromatica, acria, salsa, pinguia, oleosa, dulcia, butyri multus vsus, porrum, cæpe, raphanus, sinapi, sale macerata & fumo indurata. Abstinendum etiam à vino potentiore, cereuisiâ crassâ, carne suillâ, anserinâ. Sit contrà vsus frequens cichorei, prisanæ hordeaceæ, & omnium ex hordeo paratorum: conuenit & oryza, lactuca, acetosa, portulaca, endiuia, quæ in acetariis adhibeantur, aut cibis reliquis misceantur. Acetum ipsum quoque admittitur; sed sit passulatum, rosaceum vel sambucinum. Vtilis quoque est agresta, succus ribium, berber. cydoniorum, cerasorum. Nec serum lactis inutile est. Conceditur & vinum absinthites. In omni autem potu aurum ignitum extinguere commodum nonnullis videtur. Viscera enim hisce roborantur & nimia fluxilitas sanguinis tollitur, atque stabilitas quasi quædam ipsi conciliatur. In aliis etiam rebus non naturalibus consideratio adhibenda. Vitandus est *Diæta.*

corporis

corporis & animi motus nimius. Somnus, si in cruribus fit Erysipelas, sit mediocris: si verò in facie sit, quantum fieri potest, à somno temperandum est.

Præseruatio. Non solùm autem sciendum, quâ ratione præsens hic morbus tollendus sit, sed etiam laborandum, vt in posterum præcaueatur. Solet enim hic morbus nonnullis familiaris & quasi hæreditarius esse, eósque sæpius inuadere. Ad quam cautionem inprimis facit, si circa Æquinoctium vernum & autumnale corpus à superfluis humoribus venæ sectione aut purgatione, prout opus est liberetur. Sint autem purgantia talia, quæ biliosos humores purgent, simul viscera temperent ac roborent, vt sunt Rhabarbarum, Tamarindi, Myrobalani citrini, Syrupus rosarum solutiuus, passulæ purgantes cum Rhabarb. Postea ad præseruationem hoc medicamentum valdè commendatur.

℞. *Cimarum absinthij parum, aliquot folia taraxaci, chamædryos vulgaris tantundem.*

Ex his recentibus & manè collectis ac minutim concisis, cum duobus ouis recentibus ac pauco butyri coquatur placentula mollis.

Hac si quis singulis nouè mensibus Maij diebus (forsan non inutile esset, non solùm primis nouem, sed singulis Maij diebus tali placentulâ vti) manè vescatur, per integrum annum ab hoc morbo præseruari scribitur. Neque rationibus destituitur hoc medicamentum. Nam hepatis laxitatem nonnihil cohibet & constringit, eius obstructiones liberat, superfluas humiditates absumit, biliosa excrementa abstergit, atque ita hepati moderatam quandam temperiem conciliat.

Alij & hoc laudant.

℞. *Flor. sambuci recentium, vel cùm non habentur, rectè siccatorum* M. j. *Lactis vaccæ* (rubram quidam eligunt) Vnc. viij.

Lac bibatur manè, quoties Luna decrescit, bis, ter, quater, vel per integrum etiam, si libet, annum singulis mensibus. Hoc modo si quis vtatur lacte isto, planè in posterum immunem ab hoc malo reddi scribunt. Ab hoc malo eos etiam præseruari tradunt, qui singulis mensibus semel aut bis, vel potiùs singulis septimanis semel, in principio mensæ aut potiùs manè, 5. aut. 6. glandes non rancidas edunt, aut haustum aquæ è tenerioribus foliis quercûs destillatæ bibunt. Superfluæ enim humiditates in sanguine absumuntur: Vnde minùs fluxilis redditur. Hepatísque tonus conseruatur. Maximè commodus est acidularum potus. Obstructiones enim tollunt, hepar refrigerant, atque ad talia ex fluxionibus mala inprimis vtiles sunt.

Interim etiam partis recipientis habenda est ratio, quæ propterea lauetur aquâ chalybeatâ, in quâ plantago, verbascum, Taraxacum & parùm aluminis coctum sit.

Inprimis verò ad præcautionem Erysipelatis, facit rectam rationem victûs obseruare, talem nempe, qualis in curatione descripta est. Abstinendum à pinguibus, oleosis, salsis, acribus; vel iis parcissimè vtendum. Contrà vsurpanda subaustera, subacida, amariuscula, acetosa; talia tamen, quæ obstructiones non pariant, sed hepatis obstructiones liberent, illud mediocriter refrigerent & siccent, acrimoniam & tenuitatem humorum temperent, sanguinisque nimiam mobilitatem tollant: quæ omnia repetere opus non est.

CAPVT XVII.

De Febribus Intermittentibus.

ATque ista de febribus continuis dicenda videbantur. Iam ad doctrinam de Intermittentibus accedimus. Vbi illud mox ab initio rursum monendum videtur, quod etiam suprà monuimus. Antiquos nomen febris intermittentis latiùs, quàm hodie fit, extendisse. Ij enim omnes febres, quæ aliquam in calore mutationem certis interuallis habent, & nunc exasperantur, nunc remittunt, Intermittentes nominabant, omnésque febres, Synochis seu continentibus exceptis, intermittentes appellabant, & eas quoque hoc nomine complectebantur, quæ calorem continuum habent, modò caloris in iis fiat intensio & remissio, vt ex Galeno. 1. *epid. com.* 3. *t.* 2. patet. Iam verò vius obtinuit, vt eæ solùm febres intermittentes propriè dicantur, quæ aliquando desinunt, tempúsque aliquod habent per se accessione vacuum, quod ἀπυρεξίαν, infebricitationem, seu febris vacuitatem nominant. *Ἀπυρεξία.*

Intermissionis causa in Intermittentib. Vt autem, quæ sit harum febrium natura, manifestum fiat, illud inprimis quærendum. Quænam sit causa, cur intermittentes dictæ febres non continuum calorem habeant, sed tempus aliquod calore vacuum, quod ἀπυρεξίαν Græci nominant. Verùm id inuestigare non facile est, & vt Galenus, 2. *de differ. febr. cap.* 11. habet, difficilius est earum febrium, quæ per circuitûs accessionem faciunt, causam inuenire, quàm earum, quæ Synochæ dicuntur.

Vt verò continuarum febrium proxima & continens causa sunt, putridi vapores continuò ad cor missi; idque præter naturam calefacientes: ita febrium Intermittentium causa sunt vapores putridi non continuò, sed per interualla quædam & periodos cor affligentes. Quî autem fiat, quòd vapores putridi in Intermittentibus non continuò, vt in Continuis, ad cor mittantur, porrò inquirendum est. Hoc quidem certum est, intermissionem fieri propterea, quòd humor putridus expellitur singulis paroxysmis, neque tantum eius suppetit, vt continuum incendium fouere possit. Sed cur hoc fiat, An materia sit causa, an locus, an vtrumque non satis inter Authores conuenit. Cùm tamen id cognitum habere, ad curationem rectè instituendam vtile sit, diligenter causa inquirenda. Et quia cognitio loci, in quo humores febrem excitantes continentur, summoperè ad rei huius explicationem facit, primò omnium dicendum videtur.

De loco, in quo continentur Humores, Febrium Intermittentium causa.

Primò autem hoc monendum, differre subjectum Febris à loco putrescentis humoris. Subjectum enim omnis febris totum corpus & præcipuè cor esse, suprà monstratum. Locum verò putredinis, vnde febris accenditur, à subiecto distinguit Galenus, 1. *ad Glauc. cap.* 5. eúmque focum seu fomitem nominat, 2. *de differ. febr. c. vlt. &* 15. *meth. med. c.* 4. Qui focus in diuersis febribus alius atque alius est, & omninò explicatu difficillimus, ob dissidentes Authorum hac de re sententias: cognitu tamen vtilissimus; cùm ad ipsam febrium intermittentium, quæ frequentissimæ sunt, curationem plurimùm faciat. De eo itaque paulò exactiùs agere libet, & plerasque Medicorum opiniones recensere & expendere.

Galeni de loco putredinis in intermittentibus sententia. Galen. 2. *de cris. c.* 6. febres continuas & intermittentes hoc modo discernit. *Quæ*, inquit, *ob flauam bilem febris accenditur, sine aliquo visceris affectu, siquidem manente adhuc intra vasa bile accendatur, exquisita febris ardens nuncupatur, si verò per totum corpus deferatur, tertiana. Sic si ab atra bile sit febris, cùm per totum corpus delata fuerit, quartana efficitur; cùm immobilis illa, quæ quarto quoque die excrescit. Sicuti si ex pituitâ ortum habeant febres vel quotidianæ sunt, vel quæ singulis diebus accenduntur. Nam quæ ad infebricitationem desinunt febres tertianæ, quartanæ & quotidianæ, eandem habent hypothesin cum continuis, vno saltem inter se differunt, quòd per venas vel per totum corpus in eis deferantur humores.* Et 4. aphor. 59. *Tertiana febris*, inquit, *quod ad humorem morbum facientem non differt ab ardente, sed eo mutuò inter se differunt, quòd ardens in*

venis vnà cum sanguine flauam bilem abundantem & feruentem habeat; in intermittente verò eadem bilis toto feratur corpore. Ex quibus locis apparet, Galeni mentem esse, febres continuas fieri, cùm humores intra vasa quieti putrescunt; Intermittentes verò, cùm per corpus mouentur. Quâ de re prolixè & ex professo agit, *l. 2. de diff. febr. cap. vlt.* vbi tandem summatim quasi rem ita concludit, *Quicunque circuitibus quibusdam accidunt morbi, partium superueniunt dispositionibus vel mittentium, vel suscipientium, vel gignentium, vel attrahentium excrementa Quæ verò nullum circuitum habent, in his nulla est pars corporis, quæ præcipuè sit offensa, sed humores in venis & arteriis omnibus, maximéque maximis & calidissimis sunt.*

Alex. Tralliani. Nonnulli hoc discrimen non admittunt,& vt Alex. Trallianus, *lib. 12. cap. 2.* refert, Intermittentes etiam febres intra vasa consistere, quemadmodum & continentes, arbitrantur, ac nihil prorsus loco, sed quantitatis ac qualitatis ratione differre. Etenim in continuis & multam, & crassam esse materiam, atque ideò neque extra vasa emitti posse; intermittentium verò tenuiorem, & vt in extremam cutem efferatur, magis idoneam existimabant.

Auicenna. Auicennas, *lib. 4. fen. 1. tr. 2. cap. 1.* febres continuas & intermittentes ita discernit; *Putredo sanguinis,* inquit, *facit continuam, & locus eius est intra vasa;* Cholera autem & phlegma & melācholia quandoque putrescunt intra venas: Et quandoque putrescunt extra venas: si non est causa alia, neque est putredo in apostemate intrinseco, quod det cordi putredinem continuam, faciunt periodos, quas diximus. Et quando putrefiunt intra venas, faciunt febres assiduas.

Et tribuitur plerisque antiquis Medicis ista sententia, & vt Fernel. *lib. de febr. cap. 9.* habet, vetus iam opinio increbuit, humorem, qui continens & proxima est intermittentis febris materia, in solo corporis habitu, & extra venas computrescere; hunc accessionis initio è venis maioribus, in quibus conditus erat, sanguini permixtus, in minores, ex hísque in corporis habitum propelli. Hoc impetu summas corporis partes, quarum exquisitior est sensus, ferientis humoris occursu vel inhorrescere, vel rigere. Eum mox sensim illic incalescere, inflammari ac putrescere: tum demum extenuatum caloris vi vniuersum dissipari in sudores; sic accessionem finiri, dum noua similiter recurrat.

Fernelij. Ipse verò Fernelius hanc opinionem reiicit, & *cap. seq.* Intermittentes tum materiâ, tum materiæ situ & foco à continuis secernit. *Tertiana,* inquit, *materia bilis est flaua, affinis ei, quæ in fellis cisti conditur. Quartanæ bilis atra in lienem refusa. Quotidiana (si qua vera est) pituita mucosa & superuacanea, quæ in ventriculo, intestinísque plurima colligitur. Omnium propria sedes & origo in primâ est corporis regione, circum præcordia circa ventriculum, diaphragma, iecoris caua, lienem, pancreas, omentum aut mesenterium.*

Don Ant. ab Altomari. Donatus ab Altomari, *de med. febr. part. 2. c. 3.* Galeni sententiam ita explicat: Humores, qui à Galeno per totum corpus ferri dicuntur in intermittentibus, statuit in sentientibus corporis partibus, seu vniuerso corporis habitu contineri, ibique putrescere; idque tribus modis. Vel enim accessionis tempore humores ex vasis primò maioribus ad minora protrudi; deinde ex istis ad reliqua, quoad extrà ad sentientes corporis partes propellātur; vel sentientes corporis partes, carnes scilicet seu partes solidas, dolore aut immodico calore affectas, humores vitiosos trahere è venis; vel denique neque attrahere, neque suscipere excrementa partes sentientes, sed in se ipsis eadem generare.

Sim. Simonij. Simon Simonius, *in synopsi de nat. febr. hum. cap. 4.* Intermissionis causam statuit materiam, quæ ardet, priùs discussam, quàm noua vel generetur vel affluat ad incendij locum: Continuationis verò fomitem, qui suâ vel copiâ, quæ non tam citò potest absumi, vel crassitie, quæ dissipationi resistat, vel viscīditate nutrire febrem tam diu possit, donec iterùm alia superueniat, quâ continuetur incendium. Asseritque tam posse intermittentem excitari, cùm materia in corde primò accenditur, quàm continuam, cùm aliunde, id est, ex aliquo alio viscere accensa defertur.

Platerus in vasis mesaraïcis sanguinis putredinem causam febrium putridarum intermittentium statuit. In venis enim mesaraïcis si humor putrescat, etsi eæ cordi non sint continuæ, quia tamen cum venæ cauæ ramis, interueniente hepatis substantiâ, communionem habent, huius causâ accidere putat, vt vapores putridi in venis mesaraicis excitari cor petant, febresque putridas excitent, non tamen continuas, sed statis temporibus intermittentes & redeuntes: Idque quòd materia putris non solùm procul à corde sit dissita, sed quoque ob viarum interclusionem aliquam. Tamdiu enim intermittere febres, quamdiu materia putris in suo quasi foco coërcetur: Vbi verò veluti turgens & excedens multum de sese vaporem emittere incipit, natura irritata in venæ cauæ ramos & arterias eam expellit, per quos ad cor penetrans, febres accendit, tamdiu durantes, donec quicquid è foco excussum est, calore dissipetur. *Fel. Plateri.*

Hor. Augen. *l. 5. de febr. c. 4.* ipse quidem etiam concedit humores putridos in febribus intermittentibus maiori ex parte moueri in partib. intrinsecis, quas primas vias nominamus; id quod ex vomitu, oscitatione, oris amaritudine, caloris & sanguinis retractione ad viscera colligi possit: aliquando tamen & rarò in corporis ambitu coërceri. Et quidem instante acccessione per profundas corporis partes deferri; in declinatione verò vaporis specie per ambitum corporis discuti. Ipsam enim humoris putrefacti substantiam ad superficiem corporis deferri non concedit; quandoquidem, si ipse humor putridus per venas transiret, totam sanguinis massam coinquinaret, & exitialia symptomata excitaret. *Hor. Augenij.*

In extrinsecis verò partibus humores contineri docet, primò in corporibus biliosis, in quibus vapores acres & fuliginosi solent per cutaneos meatûs expurgari. Meatûs enim illi, si obstruantur, bilis multa colligitur, vt tertiana generetur. Deinde si eædem partes vel nimis calefactæ, vel dolore affectæ excrementa ad se trahant; quæ tamen vel propter illorum copiam, vel viscīditatem, vel crassitiem, vel imbecillitatem facultatis expultricis, expellere non valent. Si autem porrò quæratur, à quibus partibus humores transmittantur ad sensibiles istas corporis partes: docet, quod ab iisdem partib. sensibilibus fluxio fiat, cùm sensibiles partes vim quandam habere possint generandi in se huiusmodi humores, qui postea putrefacti & moti paroxysmum febrilem efficiant: deinde statuit, quod à venis deduci possint putrefacti & ad sensibiles corporis partes tam intrinsecas quàm extrinsecas appellere.

Hercul. Saxonia, *lib. 8. pract. med. cap. 6.* causam periodorum, & recessûs ac reditûs in febribus esse materiam non alimentalem, sed excrementitiam statuit, quæ scilicet facultati expultrici grauis est & molesta; & quidem tertiæ coctionis, quæ fit & augetur à quacunque corporis parte determinatâ. Locum verò quod attinet, eum duplicem ille constituit; Vnum in quo continetur materia antecedens, quæ est excrementum tertiæ coctionis antequam corrumpatur; alterum, in quo materia conclusa est, quæ actu facit febrem putridam intermittentem. Priorem locum esse posse docet quācunque corporis nostri partem, internam & externam, communem & determinatam, omnes partes vno verbo, cùm omnis pars possit excrementa generare & colligere *Hercul. Saxonia.*

colligere ac suscipere. Verumtamen hominem non semper collecto excremento febricitare, sed colligere posse hoc excrementum absque febre. Locum verò, in quo materia putrida actu febrem faciens continetur, quod attinet, statuit, materiam febris intermittentis nunquam esse in carnibus seu parenchymate viscerum; cùm si materia in ipso parenchymate hæreat, non in loco aperto contineatur, & potiùs inflammationem pariat, neque tum virtus ad expellendum sit satis robusta. Deinde nec in ambitu corporis putrescere statuit. Aliàs enim in scabie & leprâ materia in ambitu putrescens febrem faceret, & febris hæc solo blaneo, frictionibus & cucurbitulis curaretur. Præterea venæ sectio, vomitus, alui dejectio, essent perniciosissima. Insuper si transmissâ materiâ à venis extra venas in ambitum corporis febris tollitur; non generabitur eodem modo.

Ipse verò statuit primò in omni febre intermittente materiam conjunctam in principio, augmento & statu putrescere intra venas, quod probat primùm ex vrinis, quæ in omnibus febribus etiam intermittentibus, coctionem vel cruditatem in humoribus ostendunt. Secundò idem probat ex naturâ temporum febris. In principio enim paroxysmi mouentur humores à circumferentiâ ad centrum; in augmento & statu à centro ad circumferentiam; in declinatione discutiuntur per insensibilem halitum vel sudores. At hic motus non fit, nisi per venas, neque possunt moueri humores à visceribus ad ambitum corporis nisi per venas. Tertiò probat id ex euacuationibus, quæ contingunt vno & eodem die in febribus intermittentibus; quod fieri non posset, si materia contineretur vel in solo corporis ambitu, vel in carne viscerum.

Secundò statuit materiam hanc, quæ continetur in venis, in principio transmitti etiam aliquâ parte extra venas, membranas scilicet viscerum, vel carnem totius corporis; quia rigor & horror non potest fieri, nisi materiâ stimulante carnes viscerum & totius corporis.

Tandem materiam hanc, quæ febris intermittentis causa est, docet nunquam totam simul esse collectam in venis. Si enim materia simul sit in venis collecta, fieri continuam; neque intermittentes fieri ex materiâ genitâ, retentâ & corruptâ in vno eodémque loco: sed intermittentem fieri ex materiâ attracta vel transmissâ à loco ad locum.

Iul. Cæsar Claudinus.

Iulius Cæs. Claudinus *in respons. med. resp.* 1. ita continuas proportionatas & intermittentes distinguit, & febres continuas periodicas seu proportionatas oriri statuit ex materia putrescente in venis remotis à corde, quæ mediæ inter magnas & capillares dici possunt; Intermittentes verò partim ex materia in venis capillaribus, partim in mesaraïcis putrescente ortum habere existimat. Atque huius suæ assertionis hæc ponit fundamenta: Illa, inquit, vasa sunt locus putredinis in febre continuâ proportionatâ, in quibus materia collecta, ob fluxionem motúmque transmissionis, vel attractionis à venis magnis pendentem, inculcatur, transpirationéque; prohibitâ propter obstructionem putrescit, putrefacta non expurgatur, fuliginésque continuò, sed non ita commodè ac statim ad cor transmittit. Febres autem continuas periodicas non aliâ de causâ accessiones habere statuit, nisi quia in iis materia non simul tota adest, sed fit eius aut attractio, aut transmissio, quæ singulas accessiones facit, & non excernitur, sed retinetur, vnde febris continua, & perpetua in cor effumatio, sed non ita subita, nec ita facilis, sicut in continente. A venis enim remotis non ita facilè & subitò cordi suppeditatur fuligo. At talia vasa esse venas medias statuit. Sicut enim in his venis colligi potest materia vel per transmissionem, vel per attractionem: ita in iisdem venis potest materia detineri & putrescere, quæ non euacuata continuò serpit, nouamque materiam inficit, vnaque continuò cordi communicatur, sed non statim, neque ita commodè, ob causam suprà adductam.

Febres verò intermittentes fieri tradit, partim ex putredine humorum in venis capillaribus, partim ex putredine humorum in vasis partium in præcordiis existentium, puta ventriculi, cauæ partis hepatis, lienis, pancreatis, omenti, intestinorum, mesenterij. In iis nimirum febribus, quæ fiunt cum fluxione & motu materiæ, pro sede putredinis constituit venas minores per particularum carnes, & habitum corporis dispersas. Ex his autem & facilè egredi humores putrescentes, & ab iis non patere aditum fuliginibus, vt cor facilè petant. Verùm febres, quæ sine motu & fluxione humorum fiunt, habere locum in præcordiis, vt dictum, eas nimirum febres, in quibus nullus fit rigor ac horror, nulla extremorum frigiditas obseruatur, quæ citra sudorem finiuntur, & incipiunt cum oscitationibus, præcordiorum distensionibus, nauseâ, vomitu.

Atque has authorum opiniones recensere volui, vt & difficultatem huius doctrinæ quisque agnoscat, & de eâ diligentiùs cogitandi materiam habeat. Quæ verò singuli pro suis sententiis & contra aliorum opiniones prolixè afferunt, omnia hîc recensere, operæpretium non puto. Id potiùs dabo operam, vt quàm breuissimè, in re tam obscurâ & tot dissentientibus opinionibus intricatâ, veram, quantum potero, sententiam proponam. *Controuers. explicatio.*

I. Primò autem discrimen Synocharum, continuarum periodicarum, & intermittentium in conspectu habendum. In Synochis humores, qui febrem excitant, toti simul in venis continentur, eorúmque putredine & coctione tota febris Synochæ periodus absoluitur. In intermittentibus, singulis paroxysmis materia, febris causa, absumitur vel excernitur, & rursus noua, quæ putrescat, nouúmque paroxysmum inducat, subnascitur. In continuis periodicis partim aliquid, quod continuò putrescit febrémque continuam facit, in ortu ipsius febris adfuit, partim noui aliquid, quod exacerbationis causa est, subnascitur & suppeditatur. Verùm nondum ex hoc patet, quî fiat, quòd in aliis febribus materia singulis paroxysmis expellitur; in aliis verò euacuatio maximâ ex parte vsque ad integram morbi solutionem differtur. Causa itaque huius rei inquirenda erit. *Continuar. & intermittentium discrimen.*

II. Secundò ergò diligenter hoc annotandum, in Intermittentibus triplicem locum considerari posse. Primò illum, in quo materia febris causa futura generatur: secundò eum, qui materiam proximam & continentem febris in paroxysmo causam continet, quem etiam venas & arterias esse statuimus: tertiò eum, in quem materia è venis expellitur, quem extra venas esse putamus, ambitum corporis, ventriculum, intestina, renes: Cùm in hæc loca omnia venæ terminentur, & materiam in paroxysmis febrium per has vias euacuari videamus. *Triplex locus materiæ febrilis in Intermittentibus.*

III. Primò locum, qui materiam febris causam primum suppeditat, quemque focum & fomitem febris appellant, eum venas mesaraicas esse statuimus. Etsi verò à plurimis statuatur, in Intermittentibus extra venas humores putrescere: id tamen de venâ cauâ accipiendum est, quæ interdum absolutè vena appellatur, & in qua putrescentes humores febres continuas pariunt. Ex venis mesaraicis autem, etsi nullus ductus ad cor pertingat: tamen interueniente hepatis substantiâ, in quam vena portæ inseritur, & varios ramos spargit, cum venâ cauâ communionem habent, atque ideò mediante cauâ materiam putridam cordi communicare possunt: Idémque etiam fit per arterias, *Quo in loco materia in febribus intermittentibus generetur.*

quæ à corde progressæ in liene, ventriculo & intestinis, venis mesaraicis coniunguntur. Etsi verò vapores ex putredine humorum in venis mesaraicis excitati, per ductûs venæ cauæ in arteriæ ramos cordi communicantur, calorémque inde excitant: tamen non perseuerantem, vt in continuis febribus, sed statis periodis recurrentem calorem excitare possunt. Quod accidit non tam ob loci distantiam, sed quòd materia, quæ febris causa est, vbi in loco efferuescere incipit, naturamque irritat, ab eâ excutitur, & in vapores resoluta, vel sensibiliter vel insensibiliter discutitur, & inde calor ac febris cessat, quæ tum demum recurrit, vbi noua materia non solùm generata est, sed & putrescere, ac iam veluti turgens & efferuescens iterum putridos vapores per venæ cauæ & arteriæ ramos ad cor mittere incipit.

Sedes materia in febribus intermittentibus. In Intermittentibus autem originem materiæ febrilis in primis viis seu primâ corporis regione, quæ quasi corporis sentina est, & in qua plurima excrementa primæ & secundæ coctionis cumulantur, hærere, omnia, quæ circa intermittentes vel semper vel plurimùm accidunt, satis euidenter docent. Nausea scilicet, vomitus, cardialgia, præcordiorum tensio & dolor, circa ventriculum intumescentia, oris amaritudo, appetitus deiectus, singultus, atque alia symptomata, quæ materiam in iis locis generari ostendunt. In intermittentium enim febrium initiis sæpè bilis citrina, prasina, cæruleáue sincera vomitu reiicitur; eáque reiectâ febris cessat; quod indicium est, & bilem illam febris causam, & in primis viis collectam fuisse. Nam è venis tam sincera & tam copiosa sine ægri damno per has vias euacuari non potest. Et biliosam talem materiam circum iecoris caua libræ pondo post mortem febricitantis iuuentam esse; Fernelius obseruauit. Idem & hoc arguit, quòd si initio accessionis fomenta hypochondriis imponantur: horror & rigor & alia symptomata postea leuiora fiunt.

Ex loci ratione facilè etiam ipsorum humorum Febres Intermittentes excitantium natura patet. Elaboratur enim, & continetur in venis mesaraicis sanguis non adeò purus & perfectus, vt in venâ caua, sed adhuc excrementitiis humoribus, qui etiam naturaliter in primâ coctione generari solent, quíque demum in secundâ coctione in liene & hepate separantur, permixtus, quales humores sunt bilis, quæ in vesiculam postea colligitur & per aluum euacuatur, tum etiam humor melancholicus, qui cum chyli parte crassiore ad lienem transit; quibus & pituitosi aliquid nonnunquam permiscetur. Hi humores etsi sint excrementitij: tamen si moderatâ quantitate generentur, & generati in secundâ coctione separentur, nihil mali procreant: si verò vel coctionis primæ vitio qualicunque copiosiùs generantur, vel non suo loco & tempore excernuntur, variorum morborum tùm etiam febrium esse causa possunt. Neque enim statim hi humores febrim excitant, sed sæpè diu in corpore latent, donec tandem putredinem concipiunt, febrémque excitant.

Causa remotiores. Atque ex his etiam facilè patet, quænam sint causæ remotiores febrium intermittentium, nimirum ea omnia, quæ vel ad generationem vel cumulationem dictorum humorum excrementitiorum faciunt, vel in genitis & coaceruatis putredinem accendunt.

Causæ nimirum remotiores, & quæ ad istorum humorum in venis mesaraicis generationem faciunt, sunt cibus & potus non boni succi, aut qui facilè corrumpuntur. Ii enim chylum vitiosis humoribus perfusum præbent: qui si non separentur, in venis mesaraicis collecti tandémque putrescentes, febres sibi respondentes accendunt.

Facit deinde huc & ipsius ventriculi praua dispositio, in quo cibi assumpti, præsertim ad id dispositi, nunc acescunt, nunc bilescunt & amarescunt, vt postea dicetur. Ad quam rem facit constitutio corporis, non temperata satis; anni & cœli constitutio & ipsa intemperata, & aliæ causæ euidentes. Hinc tertianæ æstate, quartanæ autumno sunt frequentiores, imò nonnunquam & epidemiæ.

Nonnulli hîc nihil nisi obstructiones accusant. Verùm ad generationem humorum vitiosorum sola obstructio non sufficit. Quamuis enim obstructio adesse possit: tamen obstructio, quatenus talis, generationis illius & corruptionis humorum, quæ singulis paroxysmis accidit, sola causa non est, sed ἐνεργητικὸν aliquid requiritur, quod etiam absque obstructione adesse potest; obstructionésque & in febribus ac plurimis aliis morbis non rarò ignorantiæ pallium, & veritatis inuestigandæ obstaculum sunt. Et si obstructiones vel etiam scirrhi adsint, non inde oritur, sed fouetur febris, & putredinis fermentum ita infarctum, & quasi impactum difficiliùs loco moueri & euacuari potest. Vnde febres prolongantur, & sæpè hydrops oritur. Causa ergò (si vitium non sit in ipso cibo) ἐνεργητικὴ requiritur.

Atque ex his, quæ de loco putredinis ac materiâ febrium intermittentium dicta sunt, facilè, quodnam inter Synochas & periodicas, item inter continuas periodicas & intermittentes sit discrimen patet. *Discrimen inter febres putridas.* Nam ratione loci, in quo materia, paroxysmi & exacerbationis causa generatur, quem focum appellant, synochæ à periodicis differunt. Synochæ enim tali loco destituuntur, nec aliunde iis materia febrilis submittitur, sed tota in venis continetur: in periodicis verò in singulis paroxysmis noua materia suggeritur. Nimirum materia, quæ periodicis continuis originem præbet, in secunda coctione generatur, sanguiníque bono & alimentario permiscetur; Ideóque nulla fit expulsio & crisis, antequam coctio & humoris vitiosi à bono separatio facta sit. Vt verò febris statis temporibus exacerbetur & intendatur, noua, quæ transmittitur, præcipuè ab hepate, materia facit. In intermittentibus verò materia in prima coctione generatur, & hinc in venas transmittitur, è quibus etiam, vt aliena & heterogenea, singulis paroxysmis expellitur.

IV. Verùm etiamsi in mesaraicis venis primò materia febrium causa generetur, non tamen semper in iis continetur, sed subinde aliquid in perpetuo illo, qui est ab iis in eam meatu, in venam cauam deriuari credibile est. *Quo in loco causa putridarum febrium proxima continetur.* Vnde à Galeno, 1. *de crisib. cap.* 7. & aliis passim Medicis *febris passio venenosi generis* appellatur. Neque enim fidem meretur Horat. Augenij sententia, quâ Galeni & Medicorum communem doctrinam, quâ traditur, febrem esse affectionem venenosi generis, ita explicat, quòd in omnibus febribus venæ & arteriæ per vniuersum corpus calorem febrilem deferant. Nam certè hoc ipso putridæ febres ab ephemeris differunt, quòd in ephemeris solùm calor sine putredine per venas & arterias cordi communicatur: at in putridis ipsi vapores putridi ad cor feruntur.

Quia verò materiam, quæ febrium intermittentium causa est, in venis contineri multi negant, paucis id probandum est.

Primò autem materiam febrilem è mesaraicis in cauam transmitti ex eo patet, quòd cruditas & coctio humorum non solùm in continuis, sed etiam intermittentibus deprehenditur, atque ex vrinis animaduertitur. *Causa febris in intermittentibus in venis continetur.*

Deinde motus humorum, qui fit in intermittentibus, idem docet. Nam in principio accessionis mouentur humores à circumferentia ad centrum; in augmento & statu à centro ad circumferentiam; in declinatione discutiuntur per insensibilē transpirationem vel

vel sudorem. Is verò motus non potest fieri, nisi mediantibus venis & arteriis.

Imò ea, quæ motum humorum in Intermittentibus præcedere solent, satis testantur, in venis moueri materiam. Nam in Intermittentibus febribus, instante paroxysmo, quod materia nondum extra oscula venarum expulsa est, neque dum rigor ac febrilis calor adest, sed materia febrem factura in venis quasi turget, signis quibusdam instans motus materiæ & paroxysmi percipitur; vnde illud tempus ἐπισημασία Græcis dicitur. In membris enim extremis spontaneæ lassitudines pulsuúmque compressio percipitur; quod non fieret, nisi in vasis illis communibus, venâ cauâ scilicet & arteriis, materia paroxysmum febrilem q. parturiens etiam contineretur, nullúmque signum futuri paroxysmi ex pulsu & arteriis haberi posset, si materia extra illa vasa contineretur; sicut nec lassitudinis causa dari posset.

Præterea docet Galenus, atque experientia ei adstipulatur, non raro in Intermittentibus eodem die materiam per plures vias euacuari, & simul intrò foràsque ferri, vt eodem in paroxysmo vomitus, deiectiones alui & sudores fiant: quod fieri non posset, si materia vel in solo ambitu corporis, vel alibi extra venas contineretur.

Indicio est & istud materiam in venis contineri, quod in Intermittentibus vrinæ tempore paroxysmi meliores plerumque apparent, quàm extra paroxysmum; & quæ extra paroxysmum valdè crassæ aut turbidæ conspiciebantur, minùs extinctæ, clariores, & laudabiliores in paroxysmo conspiciantur. Denique in paroxysmis intermittentium febrium vrinæ non raro copiosæ redduntur & per eas materia febrilis euacuatur: quod fieri non posset, nisi materia per venam cauam transiret. Apparet hoc etiam ex sanguine, qui in Intermittentibus febribus, venâ sectâ emittitur, & in morbi progressu plerumque non bonus est, sed vitiosos humores admixtos habet. Vnde etiam obseruatum, venâ sectâ febrem cessâsse, cuius rei exemplum annotauit Arianus Spigelius, *lib. 1. de Febre semitertianâ, cap. 15*. Docétque idem scabies, quâ erumpente febres intermittentes solui, iterúmque eâ euanescente febres eædem recurrere solent.

Neque difficilè diluitur illud, quod hîc ex Fernelio contra hanc sententiam obiici potest. Quo pacto, inquit Fernelius, tam repentè possit noxius humor sanguini permixtus, præsertim verò crassa lentáque pituita, aut bilis atra à puriore sanguine prorsus secerni, & quasi momento in extremas corporis partes protinus extrudi. Nam etsi prima origo humorum, qui intermittentium febrium causa sunt, non sit in venis, sed in primis viis: tamen hinc in venas effunduntur. Et proinde respondemus ex Hippocrate: Non statim morbi homines apprehendunt, sed paulatim generati subitò apparent. Humor scilicet facturus suâ putredine paroxysmum sensim & paulatim, & quidem extra venam cauam in primis viis colligitur, & hinc, præcipuè instante paroxysmo, in venas transmittitur, semper in deterius labitur, & paulatim ante paroxysmum succenditur, quod Galenus ὑποτύφεσθαι appellat, & loco mouetur in venis; quando autem paroxysmus appropinquat, magis ac magis turget. Instante verò paroxysmo celerrimè motu expellentis facultatis extra oscula venarum euomitur quasi, ac magis magísque protruditur, facultate excretrice irritatâ, & subitò extra venas propellitur, vel in habitum corporis, vel etiam loca interiora. Venæ enim cauæ rami non solùm in exteriora, sed etiam interiora terminantur, ac per oscula sua eructare possunt excrementitios & putridos humores.

Obiicit deinde & hoc Fernelius: Cùm, inquit, in continuis febribus peccans materia in vasis maioribus tota consistat, cur non eius portio quoque in corporis molem effunditur, quæ sæpe rigorem efficiat? Et quanquam ad hoc respondeant nonnulli, exilium venarum obstructionem in his, quàm in Intermittentibus, maiorem esse, atque tantam, vt omnem humorem intus cohibeat, tamen hoc diuerticulum saltem esse putat. Nam plurimæ continuæ à rigore vel horrore inuadunt: quòd si ipso statim initio bilis in corporis summa effundebatur, cur non etiam deinceps, quoties inardescit, aut motu nouo incandescit, eòdem similiter insilit? Tutior & vero similior responsio est, quæ ex suprà propositis *cap. 12.* huius libri petitur: In continuis materiam febris causam totam simul in venis contineri, & sanguini non solùm confusam, sed & permixtam esse, neque ante coctionem separari, ideóque nisi coctione, quæ quidem vnicâ quasi fermentatione continuò perficitur, absolutâ, eius expulsionem vix vtiliter tentari. In intermittentibus verò materiam sanguini non verè permixtam esse, nec totam simul esse in venis, sed in primis viis genitam, per interualla & periodos inde transmitti, saltem in venas deriuari & propterea singulis paroxysmis, dum statis temporibus quasi efferuescit, & naturam ad expulsionem irritat, ab eâdem expellitur. Cuius rei exempla & in aliis morbis habentur. Et quanquam natura nonnunquam initio febrium continuarum, vel etiam alio tempore, prauitate aut multitudine materiæ stimulata, extremo conatu insurgat, humorémque vitiosum depellere annitens, rigoris causa fit: tamen conatus ille propter cruditatem materiæ plerumque est irritus, & nulla crisis sequitur.

Galeni sententia de loco putredinis in intermittentibus explicatur.

Neque hæc sententia Galeno aduersatur, vt plurimi existimant, quòd materiam febrilem in Intermittentibus per carnes deferri pronunciauit. Concedimus hoc libenter, humores per ambitum corporis moueri, sed fomitem seu focum febris ibi esse negamus, neque id à Galeno affirmatum videmus. Est enim, vt dictum, in Intermittentibus triplex locus considerandus, Primò ille, qui materiam suppeditat; Secundò is, qui febris proximam causam continet: Tertiò, in quem materia è venis expellitur. Neque est, quod hîc cum Augenio, si humor putridus in venis contineretur, eásque transiret, totius sanguineæ massæ coinquinationem & exitialia symptomata metuamus. Hoc quidem verum est, in febribus hisce sanguinem etiam coinquinari ab admixtis humoribus putridis; vnde illa etiam symptomata, quæ febricitantes molestant, ortum habent. Verùm ea necessariò exitialia non sunt. Nam materia sanguini non permixta sed saltem confusa, & ad expulsionem apta est, virtúsque satis fortis. Itaque in declinatione vt sanguis, quantum potest, ab illis excrementitiis humoribus depuretur, & natura isto onere leuetur, solet ea illos vitiosos humores expellere.

Nec illud obstat, quod statuit Augenius, in venis cõtineri nihil, nisi sanguinẽ: verùm bilem flauã & cæteros humores, quos excremẽtitios nũcupamus, extra venas propriis quibusdã receptaculis recondi. Nam hoc quidẽ libenter Augenio concedimus, in sanis ita sese rẽ habere. At in corpore ægro etiam vitiosi humores sanguini permiscentur: qui & in sanguine per venæ sectionem effuso apparent, & per purgationem tam sponte quàm arte institutam è venis expurgantur. Neque etiam hoc modo tollitur discrimen febrium continuarum & intermittentium, vt antea iam dictum.

Causa febris in Intermittentibus non tantùm in primis viis haret.

Atque ita sententiam eorum admittere non possumus, qui statuunt saltem in primis viis hærere materiam febrium intermittentium. Si enim Fernelij opinionem ita interpretantur, vt per præcordia ac viscera primas illas vias intelligant, rationes Fernelij, & ipsorum nihil aliud concludunt, nisi aliquam in venis illis putredinem humorum consistere, atque ita humores, qui febrium intermittentium causa sunt, ibi generari, atque etiam initium putredinis concipere. Interim

non

non ſequitur, non poſſe eandem materiam venis communibus communicari. Niſi enim hoc fieret, neque laſſitudinis, neque mutationis pulsûs, neque aliorum ſymptomatum, quæ in ἐπισημασίᾳ fiunt, cauſa, vt dictum, reddi, neque coctio humorum ex ſanguine cognoſci, aut ex eo emiſſo aliquid iudicari poſſet. Ideò hîc diſtinguimus inter locum, in quo generatur materia & cauſa antecedens febrem factura, & locum, in quo materia continetur, quæ actu facit febrem putridam intermittentem; & illum quidem circa viſcera & primas illas vias admittimus, & in locis illis multas ſuperfluitates colligi & contineri concedimus, imò etiam ibi initium putredinis concipere non negamus: febrem tamen generari non ſtatuimus ex materia tantùm in illis locis putreſcente; ſed materiam vitioſam & ſuperfluitates illas, vel in venas communes tranſire, atque ibi putreſcere, vel ſi putredinem ibi concipiat, venis communibus tamen communicari putamus.

Deinde & ab iis diſſentimus, qui ſtatuunt, materiam in intermittentibus tantùm extra venas in habitu corporis & carnibus putreſcere. Nam quomodo ex hac opinione vomitûs, oſcitationis, amaritudinis oris aliorúmque, quæ in febribus intermittentibus accidunt, ſymptomatum cauſa reddi poſſet, ſi materia in habitu corporis tantùm putreſceret? & quomodo ex habitu corporis ad vaſa iterum retraheretur?

Paroxyſmorum in Intermittentibus cauſa. V. Tandem locum, in quem in ipſo paroxyſmo materia à natura protruditur, quod attinet, Vbi humor in primis viis cumulatus putreſcere & efferueſcere incipit, Natura ab eo ſtimulata & laceſſita eum expellere incipit, idque per varias ſæpe vias, initio quidem per vomitum & aluum, poſtea verò per ſudores & vrinas ſenſibiliter, euacuat, Vt & per poros cutis ac inſenſibilem tranſpirationem in vapores & halitûs reſolutum diſcutit. Cùm enim humor ille vitioſus ſanguini exactè permixtus non ſit, ſed ſaltem confuſus, Natura eum facilè à bono ſanguine ſeparare poteſt, & propterea eum ſingulis paroxyſmis excutit.

Neque opus eſt hîc cum Fernelio ad cœcos ductûs, per quos vapores iſti ad cor & illinc quoquoverſum per arterias effundantur, confugere: cùm ductûs ſatis manifeſti ſint. Cùm enim venæ portæ rami in hepatis ſubſtantiam inſerantur, & horum oſcula cum ramis venæ cauæ communionem habeant; & arteriæ à corde progreſſæ in ventriculo, inteſtinis, liene & alibi venis meſaraicis coniungantur: vapores putridi in venis meſaraicis excitati facillimè in venæ cauæ & arteriarum ramos proximos irrumpere, & hinc ad cor & totum corpus diffundi poſſunt. Atque extant huius non ſolum vaporum, ſed & humorum è primis viis in venam cauam tranſitûs exempla etiam in aliis morbis, & præcipue in eryſipelate, quod Germani Roſam nominant, & paralyſi illa, quæ Colicam nonnunquam ſequitur, de quâ, *lib. 2. Inſtit. part. 3. ſect. 2. cap. 5.* dictum, vt & in dyſenteriâ, quæ nonnunquam intempeſtiuè ſuppreſſa pleuritidem & alios morbos generat. Et ſi cui hoc ignotum eſt, is ſaltem, quæ in ſcorbuticis & hypochondriacis accidunt, diligenter perpendat; & animaduertet, quàm varij effectus & mala ex μεταστάσει materiæ & vitioſorum humorum è primis viis in venam cauam & reliquum corpus oriantur.

Paroxyſmorum cauſa. Materiâ quocunque etiam modo diſcuſsâ, paroxyſmus ceſſat, & calor febrilis deſinit tandiu, donec noua materia, quæ ſimiliter ſuo tempore putreſcit & efferueſcit, genita ſit. Accidit autem hoc ob vitioſam in parte diſpoſitionem, & μίασμα ſeu inquinamentum, quod relictum poſt paroxyſmum inſtar fermenti humores inquinat & corrumpit, & vt ſuo tempore putreſcant & efferueſcant, in cauſa eſt. Id quod docet Galenus, *2. de diff febr. cap. vlt. Sed cùm, inquit, in parte maneat affectus, neceſſarium eſt, in ipsâ ſuperfluitatem aliam generari; cùm id, quod denuò ad ipſum alimentum attrahitur, non totum exquiſitè conuincatur: quæ rurſus à putridis ſuperfluitatibus in parte relictis, ac proprio ex vitio putredinis principium accipit, ac cùm ſatis caluerit, rurſus ad ipſum influit, quemadmodum ſanguis ex aliis partibus animalis. Atque eodem rurſus modo principium, aſcenſus, conſiſtentia, declinatio alterius fit acceſſionis. Neque hoc per circuitũ deſinit fieri, donec in primâ particulâ ſuperfluitates generante ſeruatur affectus. Eſt verò duplex eiuſmodi affectus: alter quidem imbecillitas partis, ex quâ fiunt ſuperfluitates; alter verò, qui ex eiſdem quotidie genitis aceruatur. Neque enim exiſtimes, in exterioribus iſtis vaſis, in quibus elixatum obſonium nidoroſum factum eſt, quandam relinqui diſpoſitionem, nullam autem in partibus, in quibus humores putruerunt.*

Qui locus omnino conſideratione dignus eſt, cùm totam generationis febrium Intermittentium rationem, & recursûs paroxyſmorum cauſam contineat. Eſtque in generatione materiæ, febris intermittentis cauſæ, duplex διάθεσις obſeruanda; vna ἡ μέν τις ἀσθένεια τοῦ μορίου καθ' ἣν γεννᾶται τὰ περιττώματα: altera, quæ prouenit ὑπὸ τῶν ἐγκαταλελειμμένων τῷ μορίῳ σηπεδονωδῶν περιττωμάτων. Nimirum ob partis ἀσθένειαν ſeu debilitatem περίττωμα ſeu excrementitius humor generatur, qui partim proprio vitio, ὑπ' οἰκείας μοχθηρίας, partim ab inquinamento & putredinali fermento, ſeu μιάσματι, ſeu, vt Galenus appellat, ὑπὸ τῶν ἐγκαταλελειμμένων σηπεδονωδῶν περιττωμάτων initium putredinis concipit. Ac quamdiu iſta in parte diſpoſitio nouos vitioſos humores generans, & putredini cauſam præbens manet; tam diu paroxyſmi recurrunt. Vero tamen ſimile etiam videtur humorem febris intermittentis cauſam non totum de nouo in ſingulis paroxyſmis generari; (id quod vel ex eo patet, quòd in primis aliquot paroxyſmis ſæpe multum bilis vomitu reiicitur, poſtea verò vomitus ceſſat) ſed quæ in principio aderat, nõ totam ſimul putreſcere in primo paroxyſmo, ſed eam eius partem, quæ putredini aptior eſt, in reliquis reliquã, donec totus abſumatur. Prius tamẽ etiam non negandum, ſcilicet partis ab humore excrementitio inductam debilitatem ad humoris ſimilis generationem multum facere, eamque continuationis paroxyſmorũ in febribus, diuturnis præcipuè, cauſam eſſe.

Quocunque autem modo & tempore generatur materia febris cauſa, non priùs febris ceſſat, quàm ea tota ſublata ſit; quod fit, vel dum in vapores reſoluta per poros cutis ſeu inſenſibiliter ſeu ſenſibiliter per ſudores diſcutitur, vel vomitu, alui fluxu, ſeu à naturâ, ſeu arte inſtituto, vel per vrinas, vel per hæmorrhoides euacuatur. Sæpe etiam, & præcipuè craſſior materiæ pars, in ambitum corporis protruditur, & febre deſinente ſcabies excitatur; quæ propterea etiam, ſi ad interiora recurrat, Recidiuam parit.

Atque hæc quidem eſt cauſa paroxyſmorum & recursûs febrium intermittentium ratio. Quæ autem cauſa ſit, quod ſtatis temporibus febres redeant, aliæ citiùs, aliæ tardiùs: alia iam quæſtio eſt; & proinde iam occurrit intricatiſſimâ illa, & quam multi mouerunt, nemo pro voto omnium forſan ſatis explicauit, controuerſia.

De cauſis Periodorum in Febribus.

Etſi enim iam cauſa reddi poſſit, Cur febres quædam intermittant & reuertantur: tamen nondum explicatum eſt; Cur hoc ſtatutis temporibus fiat, & cur in aliis febribus, ſingulis diebus, in aliis alternis; in aliis quarto quôque die nouus paroxyſmus redeat. Quanquam verò etiam id ipſum periodicis continuis conueniat: tamen quia periodorum ratio manifeſtior eſt in Intermittentibus, hoc loco de iis agere placet. Etſi verò nec mihi, multò minùs aliis, me ſatisfacturum confidam: non prætereunda tamen iſta fuit quæſtio. *De cauſis periodorum in febribus varia ſententia.*

Variæ autem hac de re variorum fuerunt ſententiæ, Aſtrologi quidem, quos ſequitur Petrus Aponenſis, Conci- *Aſtrologorum.*

Conciliator dictus *diff.* 88. eiusmodi ordinem circuituum in astra retulerunt. Sicut enim illi aliarum rerum motum in hisce sublunaribus, vt maris, menstrui fœminarum fluxus, partus, referunt in astra: ita & ordinatorum circuituum in febribus, quem periodum nominant, causam ex astris petendam censent. Verùm plurimis hæc causa nimis remota videtur; imò nec satis explicatur, quæ aut quomodo astra periodos, & quidem diuersas efficiant.

Galeni. Medici itaque plerique causam in ipso corpore humano quæsiuerunt. Galenus, *de diff. febr. cap. vlt.* causam quidem generalem periodorum tradidit, cùm periodos refert in dispositiones membrorum, quæ vel mittunt, vel suscipiunt, vel generant, vel attrahunt superfluitates. Vt si ex Galeni sententiâ de causâ periodorum quæratur, hoc respondendum sit: febres alias singulis, alias alternis, alias quarto quôque die redire, prout partes affectæ excrementa putrescentia & paroxysmum facientia, vel singulis, vel alternis diebus, vel quarto quoque die, aut transmittant, aut generent. Verùm etsi ex his causa, cur paroxysmi redeant, satis clara dari possit. Nimirum quod ex partis alicuius priuatæ vitio, & malâ dispositione noui humores vitiosi noui paroxysmi causa producantur: tamen ex iisdem de diuersitate periodorum aliquid certi colligi posse aut causam euidentem dari, cur aliæ febres singulis, aliæ alternis, aliæ quarto quolibet die demum redeant, plerique negant; & idcirco vlteriùs inuestigandum sibi proposuerunt, cur non omnes humores vel singulis, vel alternis, vel quarto die moueantur, & paroxysmum nouum faciant, sed pituitosi singulis, biliosi tertio, melancholici quarto die moueantur, & paroxysmum faciant.

Ex humorum & partium dispositione periodos deducentium sententia. Nonnulli itaque sunt, qui è dispositionibus membrorum mittentium & suscipientium & generantium humores ita periodorum causas inuestigari posse putant. Si pars, inquiunt, quæ mittit aliquâ intemperie laborauerit, alimentum corrumpet; quod postea, vbi copiâ vel prauitate eius grauabitur, transmittet in aliud. Quòd si præterea etiam alimentum ipsum, quod in partem defertur, vitiosum sit, multò magis excrementa in eo colligentur, quæ postea in partem, quæ imbecillior est, transmissa & putrescentia nouum paroxysmum faciunt. Si autem in parte mittente aliquâ vitium non sit, sed in ipsa parte generante, quæ nimirum id, quod in ipsam defertur alimentum corrumpit atque definitis temporibus & quantitate coaceruat, vt ibidem putrescens paroxysmum inducat; dispositionem partis in se generantis & congerentis excrementum, periodorum sequetur ratio.

Pituitæ igitur cùm sit magna in corpore copia, eam citiùs coaceruari & putrescere; aut in parte aliquâ colligi, & inde ad alias mitti atque ibi putrescere, & ita singulis diebus exacerbationes inducere aiunt. Bilis autem cùm non sit tanta in corpore copia, neque tam citò in parte siue mittente, siue generante, colligatur, eam etiam tardiùs ad excretionem stimulare, & non singulis, sed alternis diebus paroxysmum facere, existimant. Melancholiam denique, partim quia pauca sit in corpore, partim quia ineptior sit ad putredinem, tardiùsque putrescat, quarto saltem die naturam irritando, paroxysmi causam esse; atque periodorum rationem ita continuari, quamdiu hæ membrorum & humorum dispositiones non variant, & victûs ratio, omnésque causæ reliquæ eædem manent; variari autem & mutari, dum hæ mutantur, statuunt.

Verùm hanc sententiam alij reiiciunt: neque enim ista proportio humorum, quam isti præsupponunt, semper in corpore datur. Et licèt concedatur, in sanis corporibus istâ analogiâ sese habere humores: tamen corporibus ægris modò plus bilis, modò pituitæ, modò melancholiæ accumulatur. Quod cùm ita sese habeat, causam reddere nequeunt, cur pituita, si pauca putrescat, quotidiè tamen moueatur; bilis verò flaua, quod sæpe accidit, si copiosior vno in loco colligatur, non tamen citiùs, quàm tertio die, moueatur. Sæpe enim accidit, vt bilis sit pauca in tertianæ declinatione, contrà melancholia multa in Quartanæ principio; nihilominùs ibi tertiana, hìc Quartana periodus obseruatur.

Alij itaque aliter hac de re sentiunt. Nam nonnulli nullam periodorum in febribus causam agnoscunt, quàm naturam humorum. Cùm enim pituita sit frigida, humida, crassa, lenta & tenacis consistentiæ, quæ idcirco ægrè accenditur, tardè mouetur, & faciliùs in viis hæret, & accensa antequam deferueat, longum tempus consumit: statuunt, & paroxysmos, qui à pituita proueniunt, esse longiores, & eam in declinatione exactè expurgari non posse, sed plurimas eius reliquias remanere, quæ iterum succensæ, mox sequenti die noui paroxysmi causæ sint. Flaua autem bilis cùm calida, sicca & tenuis sit, accensa propter subtilitatem tota ferè deferuet, & deflagrat, & minus reliquiarum, quàm pituita relinquit. Vnde & intermissio eius purior est, neque tam citò nouus paroxysmus, sed tertio demum die, excitatur. Melancholia verò cùm etiam copiosiùs euacuetur, vtpotè, quæ minùs lenta & tenax est, quàm pituita, & vbi accenditur, minus reliquiarum post se relinquit, idcircò tardiùs quoque, quàm pituita, nouum paroxysmum inducit; sed cùm eadem etiam frigidæ & siccæ naturæ sit, ac terreæ substantiæ, difficiliùsque, quàm flaua bilis putrescat, tardiùs adhuc, quàm flaua bilis nouum paroxysmum facit, quarto nimirum demum die. *Ex natura humorum.*

Verumenimuerò hæc opinio saltem generalem periodorum causam, non verò specificam & determinatam, quæ quæritur, reddere videtur. Neque semper in crassitie, lentore, tenacitate, tenuitate, & similibus qualitatibus eodem modo sunt humores dispositi.

Alij ergo fuêre, qui ex solâ putredinis naturâ causam periodorum petendam censent. Cùm enim intermissio fiat febrium, dum humor, qui paroxysmi causa fuit, per halitum discussus, aut etiam alio modo euacuatus est, atque ea eò vsque duret, donec noua materia putrescere incipiat, ex humorum ad putredinem maiore vel minore aptitudine periodorum causas colligunt. Nam cùm humidiora faciliùs putrescant; pituita verò omnium humidissima sit: idcircò breuiore tempore, nimirum saltem vnius diei interuallo eam rursum putredinem concipere dicunt. Bilem cùm sicca sit, longius tempus requirere; nimirum dierum duorum spatium. Melancholiam denique, cùm humor sit frigidus & siccus, maximè omnium resistere putredini, & trium dierum interuallo solùm putredinem concipere. *Ex putredine.*

Hæc opinio, Etsi probabilis sit, animum tamen veritatis auidum non planè satiat. Pituitam quidem citiùs, quàm bilem: & hanc citiùs, quàm melancholiam, putrescere docet: verùm cur hoc istis terminis & temporum interuallis fiat, cur pituita die vno elapso; bilis, duobus elapsis; melancholia, quarto demùm die putrescat, non monstrat.

Itaq; cùm hæc omnia quibusdam non satisfaciant, & cùm hic determinatus & definitus effectus sit, qui in omnibus indiuiduis se se eodem modo habet, statisque planè periodis paroxysmi redeant; determinatã & definitã ac in omnibus eodem modo sese habentẽ causam requirendam censent. Talis autem cùm non possit esse membrorũ dispositio, humoris qualitas, crassities, viscidītas, tenacitas, ad putredinem aptitudo, & reliqua, quæ hactenus allata sunt; vtpote quæ infinitis modis, & in diuersis indiuiduis, & in eodem ægroto, diuerso morbi tẽpore variare possint: ad occultam proprietatem confugiendũ existimãt. Cùm enim ex nullâ manifestâ qualitate satis euidẽs & firma causa dari possit, cur in omnibus indiuiduis humor biliosus, cuiuscũq; etiam sit speciei, *Ex occulta proprietate.*

speciei, in quo nō parua manifestarum qualitatum differētia occurrit, tertio quôque die, & eodem modo pituita ac melancholia accessiones faciant: id in peculiaré & propriam conditionem, ac occultam proprietatem referunt. Et alij quidem causam periodorum simpliciter è natura specificâ humorum petunt; sicut attractionis ferri in magnete à formâ specifica eiusdem. Verùm cùm occultæ qualitates à formâ pendeant; formæ verò in putredine intereant: in occultam proprietatem causam simpliciter reiici non posse, nonnullis videtur. Itaque alij non simpliciter ad formam humoris respiciunt, sed putredinem coniungunt, dicúntque, si humor aliquis putrescat, hoc tanquam inseparabile & proprium accidens eius naturam sequi, habere certas quasdam & statas periodos: pituitam nimirum dum putrescit, hanc occultam naturam & proprietatem habere, vt singulis; bilem, vt alternis; melancholiam, vt quarto quolibet die moueatur & paroxysmum concitet. Imò alij locum adhuc addunt, dicúntque, si humor extra venas putrescat, hanc occultam qualitatem acquirere.

Verùm nec hoc aliis satisfacit. Cùm enim, vt ipse Fernelius, qui hanc sententiam tuetur, docet, *lib. de febr. cap.* 10. obseruatum sit, tertianam diuturnam atque quartanam in atrocem cruciatum colico immaniorem desinere, qui nonnunquam, & in articulorum dolores, & in paralysin facessit; atque hic dolor tamen consueto accessionis tempore ferè exacuatur & excandescat, pristinúmque circuitum retineat: hinc manifestum euadit, etiam circuitûs illos sine febre & putredine esse, ac proinde à putredine non prouenire. Præterea si ab occultâ humoris proprietate periodi fiunt, numerus typorum numero humorum respondere debet. At tres sunt tantùm humores causæ febrium periodicarum. Ergo tantùm tres debebant esse periodi: cùm tamen obseruatum sit, esse longè plures, quintanas, sextanas & alias. Et ij ipsi authores in eosdem, quos vitare volunt, scopulos incidere videntur, dum, quod Fernelius facit, anticipationem & postpositionem paroxysmorum in auctam & imminutam materiam referunt.

Sanctorij opinio. Sanctorius Sanctorius, *lib. 6. de vitandis error. in arte Med. cap.* 5. aliam adhuc habet sententiam, & causam periodorum petit, à locorum & partium affectarum situ ac distantiâ à corde. Quòd enim idem humor diuersos pariat morbos, à loco pendere, & locum, non humorem dare esse specificum morbis, & periodis morbos consequentibus, docet. Atque hinc statuit, si humores biliosi sint in loco proximo cordi, naturam adoriri malos humores sine circuitu; quia agens proximum patienti non impeditum semper agit, & patiens reagit. Quando verò peccantes humores sunt magis in loco distante & remoto à corde, tunc cor vicinis partibus circumseptum extemplò in humores non agit, nec humores in illud reagunt, sed solum per circuitum. Hinc sequitur, quod quantò maior sit distantia loci affecti à corde, tantò periodus erit longior. Pituitam itaque facientem quotidianam intermittentem, semper suam sedem habere in ventriculo statuit; qui quia proximus cordi, ideò quotidie mouetur: Bilem verò facientem tertianam esse modò in hepate, modò in mesenterio, modò in variis partibus hypochondriorum: Melancholiam tandem, quia sit in liene, causare quartanam.

Verùm contra hanc opinionem multa, quæ contra præcedentes dicta sunt, afferri possent, illúdque etiam in dubium vocari, an ventriculus hepate vel liene sit cordi propior, & quomodo ex variis partib. (quod ipse concedit, cùm dicit bilem facientem tertianas, modò esse in hepate, modò in mesenterio, modò in variis partib. hypochondriorum) vna periodus fieri possit: hoc saltem præterire non possumus: si locus & distantia partium à corde causa sufficiens est periodorum, quid opus est humores coniungere? & an non potest pituita etiam in mesenterio & variis hypochondriorum partibus colligi? Quod si fiat, & illa faciet tertianam periodum. Sicut & illud dubium est, quòd expulsionem, quæ fit in febribus, cordi tribuere videtur, & non partibus, in quibus continentur humores vitiosi.

Platerus. Platerus duas saltem febrium intermittentium differentias admittit, vnam à bile tenui, alteram à crassâ seu atrâ: tenuísque putredinem, antequam eò deueniat, vt febrem excitare possit, ad triduum vsque ex suâ naturâ, ab eo tempore, quo iam prior illiûs putredo discussa est, supputando, fe.è extendi: crassiorem verò ac veluti adustam bilem, quia tardiùs putrescit, antequam eò deueniat, vt febrem excitare possit, longius tempus quoque requirere, & proinde ad quartum diem vsque paroxysmum protrahi docet.

Ridiculam Paracelsistarum & Scheunemanni opinionem de periodis febrium, *de Chymic. cum Arist. & Galen. cons. & diss. c. 6.* proposui, quam, cùm nec minimam probabilitatem habeat, hîc repetere non libet.

Periodos Humorum negantium sententia. Verùm alij adhuc sunt, qui omnes, quas recensuimus, opiniones, & omnes omninò, quotquot dari possunt de quæstione, cur pituita singulis; bilis, alternis; melancholia, quarto quolibet die moueatur, vnico modo simpliciter damnant, atque istos Authores omnes à ianuâ aberrare, & in inquirendâ causâ illius effecti, quod & nullum, & nunquam, & nusquam fuit, sese frustra torquere dicunt. Falsum enim esse, quod vulgò creditur, pituitam singulis, bilem alternis, melancholiam quarto quolibet die moueri: cùm quilibet humor moueri subinde quocunque tempore vel celeriùs, vel tardiùs, vel frequentiùs, vel rariùs pro variis occasionibus possit. Et proinde ab vno humore plures typos, quotidianos, tertianos, quartanos, quintanos, & si qui sint alij, oriri posse asserunt. Quâ de re ita scribit Simon Simonius, *cap. 5. Synops. de humoral. febr. nat.* *Præfari*, inquit ille, *hîc libet: in tota Medicina arte fraudulentiorem perniciosioremque opinionem humano generi nullam viguisse hactenus illâ, quâ periodici motûs, qui per febres apparent, occulta, vel etiam cœlesti nescio cui, secundùm quam quisque moueatur humor, potestati attribuuntur. Hodie autem* (addit idem in fine capitis illius) *practici nostri, ita scilicet edocti ac persuasi, cùm ad ægrotantes ventum est, obseruato duntaxat circuitûs ordine, quem nôsse non est difficile, tanquam certâ & immotâ quadam ratiocinatione deprehensum iam tenere se peccantem humorem opinantur, pro quo deinde scopos curationis constituant, præscribántque remedia: cùm tamen in quotidianis, tertianis, quartanisque accessionibus haud paucis symptomatum à Galeno propositorum vel nullum, vel vix vnum aut alterum integrum vestigium sese illis offerat, imò & causarum, cùm externarum, tùm internarum series atque connexio, & signorum concursus aliûs, quàm ipsi quærunt, humoris præsentiam effectáque demonstrant.*

Atque huius assertionis has afferunt rationes. Si, inquiunt, humoribus attribuendæ sunt periodi, siue ex eorum naturâ, proprietate, qualitate, siue quocunque alio modo causa periodorum petatur, tres saltem erunt typi, tribus humoribus respondentes; quotidianus nimirum, pituitæ; tertianus, bili, quartanus melancholiæ. At dantur plures, quintanus, sextanus, aliique, & ab Hippocrate, & ab aliis Medicis animaduersi atque annotati. Ergò ex humoribus non potest causa reddi periodorum. Si quis verò vni humori plures circuitûs attribuere velit; id quod nonnulli in melancholiâ faciunt, & periodum quintanam & sextanam in melancholiam referunt: is causam reddat oportet, cur solùm humor melancholicus, non verò etiam alij plures periodos pariant. Itaque singulas periodos singulis humoribus

ascribendas non censent, sed quamlibet à quolibet proficisci posse statuunt. Notas enim omnes sinceræ bilis aliquando, vt & non rarò pituitæ, in quartanâ febre æquè ac melancholia deprehendi: Temperiem nimirum, ætatem iuuenilem, mores, rationem victûs, anni tempus & constitutionem, vrinam & alia excrementa, pulsum, iuuantia, lædentia, bilem potiùs, aut pituitam, quàm melancholiam demonstrare. Et contrà in tertianis etiam pituitæ potiùs aut melancholiæ, quàm bilis indicia animaduerti. Plurimos certè quartanâ, largâ pituitæ vomitione, vel per aluum deiectione liberatos esse sæpe obseruatum est, & aliæ quartanæ vomitione bilis cum pituitâ solutæ sunt. Itaque si verum est, inquiunt, quod Hippocrates scribit; sanatio morbos indicat: dubium non videtur, ab iisdem humoribus istas febres ortas fuisse, post quorum euacuationem sublatæ illæ sunt. Ita in pueris & mulieribus, aliísque corporibus pituitosis, in quibus melancholici humoris nulla suspicio, sed potiùs pituitæ certa indicia, febres quartanæ sæpissimè excitantur. Vnde Nicolaus Piso, *lib. de febr. cap.* 12. scribit: Pituita ipsa crassa multum consistentiâ melancholici humoris naturam induit. Quare circuitûs interdum quartanos facit. Ex hac pituitâ in his regionibus fiunt quartanæ quàm plurimæ, pueris, mulieribus, & aliis melancholicum nihil ostendentibus, sed candidis, pituitam vomentibus & deiicientibus lentam & crassam. Obseruatum etiam, non solùm tertianas in quartanas, sed contrà quartanas in tertianas mutatas fuisse: quod certè non fieret, nisi idem humor plures periodos excitare posset. Neque enim humoris natura mutatur, etsi periodus mutetur, neque ex melancholiâ bilem fieri credibile est. Imò ipsa accessio, anticipatio & postpositio idem suadere videtur. Nam si ab humoris quantitate, crassitie, acrimoniâ, tenuitate, & similibus conditionibus fiunt accessionum anticipationes & postpositiones: ab iisdem causis auctis vel imminutis, vno die illas accelerari aut retardari posse impossibile non est. Si enim, quod sæpe accidit, aliquam ob causam per 12. horas fit paroxysmi anticipatio; Cur non ab eadem causâ auctâ possit fieri per viginti horas anticipatio, & ita quotidiana periodus? Et cur non parcior pituitæ prouentus reditum febris in tertium aut quartum diem remorari possit? Siquę melancholiæ crassitiei & paucitati adscribendos censent quintanos & sextanos typos: Cur non etiam pituitæ tertianus & quartanus adscribi possit?

Quæ res ipsa grauissimos Authores adegit, vt faterentur, typum tertianæ ab alio etiam quàm bilioso; quotidianæ, ab alio quàm pituitoso; quartanæ, ab alio quàm melancholico humore prouenire. Hippocrates certè febrium circuitûs secundùm humorum differentiam non videtur distinguere. Alex. Trallianus febrem quartanam aliam à melancholiâ, aliam à bile facit. Auicennas, *lib.4.fen.1.tr.2.cap.*1. phlegma, vt multum, solùm facere quotidianam scribit. Idque etiam alij Medici faciunt.

Itaque hi nihili faciunt argumentum Valeriolæ, quod demonstrationis loco habet, *in app. loc. comm. cap.*1. *Qui*, inquit Valeriola, *effectûs in vno quopiam rerum genere inueniuntur, qui perpetuò rei conueniunt, & paribus modis fiunt, in quodcunque tandem corpus aut tempus inciderint, hi ad propriam substantiam eius, & quo fiunt, sunt referendi. Atqui per certos quosdam dies recursûs facere, accessionésque proritare, & perpetuò humoribus conuenit, & recursus huiusmodi paribus semper interuallis (nisi aliunde ordinis periodorum peruersio consequatur) fiunt. Itaque ex humorum tali vel tali naturâ erit, vt recursûs eiusmodi fiant.* Minorem enim propositionem, simpliciter negant, & quotidianum, tertianum, ac quartanum circuitum non solùm à singulis, sed pluribus & diuersis humoribus fieri asserunt, ipsámque experientiam & diligentem ægrotantium inspectionem testem citant.

Et proinde hi ex Galeno, 2. *de febr. cap. vlt.* non aliunde causas periodorum in febribus petendas censent, quàm ex partis tam excrementum febrium generantis & transmittentis, quàm recipientis, vel in ipsâ se procreantis & sibi retinentis vario & mutabili statu, nec non ex humoris transmissi vel collecti copiâ, naturâ & conditione multiplici. Cùm enim causa vniuersalis particularibus omnibus effectibus sit communis, & ad quemlibet particulariter restringi oporteat; si vniuersalis periodorum causa est humorum coaceruatio: etiam quotidianæ, tertianæ, quartanæ, & reliquæ vniuersalem causam certis conditionibus circumscriptam, definitam, & determinatam habebunt; Quotidianæ nimirum periodi causa erit humor quicunque, qualitate & quantitate naturæ molestâ ita auctus, vt vltra diem contineri in corpore non possit: tertianæ verò periodi causa erit humor quicunque tertio die talem vel qualitatem, vel quantitatem acquirit: quartanæ, qui quarto die ad eam qualitatem vel quantitatem peruenit.

Neque istos ab hac sententiâ deducit periodorum constantia, & per definita temporum interualla certus febrium reditus. Nam non semper statis horis febres intermittentes redire, sed anticipare & postponere; neque etiam in anticipatione & postpositione certa tempora semper obseruari, ob variam causarum dispositionem, ex quotidianâ febrium obseruatione constat. Et non impossibile esse existimant, si causæ illæ eodem in statu permaneant, quòd non solùm in diebus, sed & horis circuituum eadem ratio & qualitas obseruari possit. Videmus hoc vel in alui egestione, quæ in hominibus sanis, moderatè cibo & potu vtentibus, nullúmque errorem in diætâ committentibus, certis & definitis horis, bis vel semel singulis diebus accidere solet. Ac si qua in victu vel reliquâ diætâ mutatio contingat, etiam ille excernendi circuitus non planè obseruatur.

Etsi verò, quæ inter tot dissentientes opiniones verior sit perspicere difficile sit; imò difficillimum omninò, vt Mercurialis ait, vel ex Galeno, vel alio scriptore irrefutabilem rationem afferre; & proinde in tenebris ignorantiæ humano generi communibus, & me hîc versari non diffitear, tamen, vt & in hac parte, quantum possumus, veritatem, si non assequamur, sectemur, laborabimus. *Controuersia explicatio.*

Primò autem de illo omnino constet necesse est; An, quod à Simonio & aliis in dubium vocatur, singuli humores suas periodos habeant; an verò quilibet humor quacunque periodo, pro variis occasionibus, moueri possit; ne in effectûs, qui nullus, & nunquam, & nusquam fuit, aut erit, causâ reddendâ frustra laboremus.

Esse autem tales humorum periodos ipsa experientia satis testatur, inprimis in epidemiis constitutionibus, vbi ab vnâ causâ geniti humores eiusdem generis, nunc tertianæ, nunc quartanæ typum obseruant, & adeò exactè, vt regularitate non rarò cum automatis horologicis certent. *Humores certis periodis mouentur.*

Neque quæ obiiciuntur, tanti momenti sunt, vt contrarium persuadeant. Etenim etsi plures videantur periodi, quàm humores: tamen sciendum, humores eiusdem generis plures habere seu species, seu gradûs, à quibus diuersæ periodi proficiscuntur. Neque enim humor, qui bilis nomine appellatur, omnis eiusdem generis est. Ideóque Andr. Cæsalpinus, *art. med lib.2. cap.*15. quintanas ad bilem; septimanas ad melancholiam refert, scribítque, se sæpius vidisse conuersam quintanam in tertianam; aliquando longam mensibus septem ex erraticis ortam in autumno; & tales rariores typos species esse simplicium typorum, interpo

interpolatâ vnâ accessione aut pluribus: & accidere idem, quod in menstruis, quæ deficientia vno mense, non moueantur tempore intermedio, sed expectent consuetum tempus. Quintanam nempe esse tertianæ speciem, in quâ dies tertianæ est sine accessione: septimanam esse quartanæ speciem interpolatâ accessione diei quarti.

Deinde quod dicunt humores, qui per sua signa deprehenduntur, non respondere periodis: id si de omnibus omninò signis intelligatur, admitti non potest. Sit enim quartanas (quod post illum hisce regionibus insolitum æstatis calorem & squalorem, Anno 1616. cùm epidemiæ essent quartanæ, accidit,) non solùm senes & melancholicos, sed & iuuenes, imò infantes; biliosos, sanguineos corripere: tamen causam posse esse tam vehementem, qualis est insignis in aëris qualitatibus excessus, aut contagium, quæ etiam in puerili & sanguineo corpore humores adurere, exsiccare, ac ita corrumpere possit, vt inde quartana generetur, negandum non est.

Præterea quamuis Quartanâ laborantes sæpe pituitam vomitu reiiciant: non tamen necessariò ea Quartanæ causa est, sed potiùs effectus. Cùm enim in Quartana ventriculus valdè debilitetur, crudos in eo humores generari necessarium est: qui ipsi etsi febrem fouere & diuturniorem reddere possint: non tamen proxima periodi causa sunt.

Neque periodorum mutatio aliud persuadet; cùm humores degenerare posse notissimum sit; & ex bile humor ater fiat; vnde & sæpissimè tertianæ autumnum attingentes in Quartanas mutantur.

Ac proinde argumentum Valeriolæ suprà propositum adhuc constare opinor, nec quemlibet typum à quolibet humore prouenire posse, statuendum censeo.

Interim etsi hæc ita sese habeant: in eo tamen libenter Simonio assentior, eos medicos peccare, qui circuitûs ordine obseruato, tanquam certâ & immotâ quadam ratiocinatione deprehensum iam tenere se peccantem humorem opinantur, pro quo deinde scopos curationis constituant, præscribantque remedia. Etenim cùm dentur febres nothæ, dentur complicatæ & compositæ: non statim, si febris singulis diebus inuadat, pituitosa æstimanda; cùm duplex biliosa seu tertiana, & triplex quartana esse possit. Ideóque Medici prudentis est, non solùm ex dierum numero, sed potiùs ex signis omnibus, causis scilicet & effectibus, iisque quæ præcesserunt & adsunt, naturam humoris febrem parientis dignoscere, ac ad eum curam dirigere.

Periodorum causa. Atque ita, cùm certum sit, humores singulos habere suas periodos, iam porrò, quomodo periodi ab iis pendeant, inquiramus. Vbi primò statim distinguendum inter recursum febris & periodum, vt & inter causam, ob quam febres intermittentes redeunt, & causam ob quam statis temporibus, tertio scilicet vel quarto die, reuertuntur. Equidem Galenus præcipuè recursûs febrium causam reddit, dum, 2. *de diff. feb. cap. vlt.* scribit: *Quæcunque per circuitûs aliquos ægritudinum accessiones fiunt, ex membrorum dispositionibus ortum habent, quæ scilicet vel mittunt, vel suscipiunt, vel attrahunt superfluitates*: febriúmque, quæ per interualla repetunt, causas ex professo ibi inuestigat: cùm tamen nullam mentionem quotidiani, tertiani, aut quartani circuitûs fecerit: eo loco periodorum causam non ita manifestè reddidit.

Quia tamen distinguit Galenus eo loci inter causam collectionis nouæ superfluitatis, eámque appellat, partis superfluitates generantis ἀσθένειαν & debilitatem: & causam corruptionis & putredinis, quam statuit esse ἐγκαταλειφθέντα τῷ μιάσματι σηπεδονώδει λείψανον; à quibus generatæ superfluitates initium putredinis accipiunt: etiam hinc causa periodorum erui posse videtur.

Nimirum periodorum causam esse naturam humoris, & quidem non simpliciter eam, quam à membro debili, in quo fuit generatus; sed quam ex putredine, seu corruptione & fermentatione quasi accepit; seu inquinamentum, μίασμα, & πρᾶγμα σηπεδονῶδες in putredine humorum genitum, quod instar fermenti sese habet. Vt enim videmus, fermentum massæ farinæ vel liquori alicui admixtum facere, vt massa illa seu liquor efferuescere incipiat: ita illud putredinale fermentum in corpore post paroxysmum relictum initium efferuescentiæ & putredinis dat, facitque vt materia, quæ antea in suo quasi foco coërcita quiescebat, iam, vt Plateri verbis vtar, veluti turgens & exardescens & multum de se & tetrum vaporem diffundat: qui cùm ob copiam & aduersam qualitatem subsistere nequeat naturamque irritet, ab eâ quoque impulsus in venæ cauæ & arteriarum vicinos ramos irrumpens & ad cor vsque penetrans, febrem accendit tamdiu durantem, donec quicquid è foco excussum est, dissipetur & discutiatur. Vt autem fermentorum varia sunt genera: ita & res, quæ fermenta illa participant, citiùs vel tardiùs efferuescere incipiunt, & breuiore vel longiore temporis spatio fermentationem absoluunt. Præbet huius rei exemplum euidens mustum, quod, quò vuæ sunt maturiores, eò citiùs feruere incipit: ex vuis verò immaturis quod exprimitur, tardiùs feruere incipit. Idem in aliis liquoribus qui ex plantis earúmque fructibus exprimuntur, videre est, quorum alij, prout dulciores, acidiores, acerbiores sunt, citiùs vel tardiùs feruere incipiunt, & breuiore etiam vel longiore temporis spatio deferuent. Quæ res non parum declarat, cur humor biliosus citiùs; melancholicus tardiùs putrescere & efferuescere incipiat. Nimirum qualis est natura illius σηπεδονώδους λείψανου aut μιάσματος, & vt clarissimè dicam, fermenti: ita citiùs vel tardiùs humor paroxysmi causa efferuescere & putrescere incipit. Etsi verò istud putredinale fermentum humori ipsi respondeat, cùm ex simili humore generatum primò sit; & in omnibus tertianis bilem, in quartanis melancholiam peccare rectè dicamus: tamen in diuersis corporibus humorum esse aliquam differentiam, & humorem qui quartanam facit, secundùm corporum & temperamentorum diuersitatem nonnihil differre, non diffitemur. Illud tamen fermentum putredinale in omnibus est idem, & facit, vt certo & definito tempore humores, secundùm indiuidua nonnihil differentes, putrescere & efferuescere incipiant.

Atque ita singulæ periodi suos humores, à quibus oriuntur, habent, neque ex humoris transmissi vel allecti copiâ saltem aut aliâ conditione proueniunt: *Periodi humoribus respondent.* Id quod duplices tertianæ & quartanæ euidenter demonstrant, in quibus licèt ea sit humoris copia, etsi in diuersis locis, vt duplicem febrem producere possit: quilibet tamen suam seruat periodum, neque ob copiam humoris, febris in aliam speciem, nisi & ipse humor aliam formam assumat, degenerat, sed tertiani vel quartani circuitûs statis diebus, imò horis, sibi semper respondent. Neque enim compositæ illæ differentiæ, quibus duplices tertianæ, duplices & triplices quartanæ constituuntur, simpliciter reiiciendæ sunt, & quæ duplices aut triplices febres vocantur, quotidianæ nominandæ. Nam etsi, si diem spectes, ita nominari possint: tamen, cùm sæpe accidat, vt in diuersis locis generentur & putrescant humores, pro complicatis illæ potiùs, quàm simplicibus meritò habentur. Quæ etiam eo signo discernuntur, quòd plerumque tertia accessio in duplici tertianâ primæ, in horâ reditus & symptomatibus; quarta, secundæ; quinta, tertiæ; sexta, quartæ; septima, quintæ, & sic consequenter respondeat. Sic in quartanâ triplici in horâ reditûs, duratione, vehementiâ paroxysmi & cæteris symptomatibus quartus paroxysmus respondebit primo; quintus, se-

 cundo;

cundo; sextus, tertio; septimus, quarto, octauus, quinto. Quanquam nihil obstet, quin etiam duplices vel triplices febres eandem horam in periodo obseruare possint. Contrà etsi materiæ copia decrescat, quod fit in declinatione; ac paroxysmi fiant breuiores, nihilominus stato tempore recurrunt.

Si quis tamen etiam cœlestes causas coniungere velit, non planè obstamus. Quanquam enim periodi à suis humoribus dependeant: tamen ad primam febris & fermenti illius putredinalis generationem, causæ etiam cœlestes aliquid facere posse videntur. Videmus enim multum in febribus & has posse, ac circa solstitia & æquinoctia febres quartanas atque alias diuturniores incipere & terminari, & rarò, quamuis magna diligentia adhibeatur, ante eos terminos cessare, & vix vllam quartanam post solstitium hybernum incipere; sicut circa æquinoctium autumnale incipiunt frequentissimè.

Longitud. paroxysmorum causa. Longitudinem verò, breuitatem, atque ordinem paroxysmorum quod attinet, pendent hæc omnia ex humoribus, viribus, & corporis constitutione. Humor enim copiosus longioris paroxysmi causa est, quam paucus. Ita quoque crassus longiorem paroxysmum facit, quàm tenuis. Nam citiùs discuti potest humor paucus & tenuis quàm multus & crassus. Si vires sunt robustæ, breuior est paroxysmus, quàm si languidæ. Validior enim virtus citiùs id quod molestum est, potest expellere, quàm debilis. Corporis denique constitutio rarior, causa est paroxysmi breuioris; densior, longioris. In habitu enim raro, viæ per quas humores vitiosi in paroxysmis euacuari debent, sunt patentiores; in denso verò angustiores & magis conclusæ. Atque vbi omnes causæ, quæ breuem paroxysmum efficiunt, concurrunt, fit is breuissimus: vbi omnes, quæ longum producunt, adsunt, fit longissimus: vbi quædam causæ, quæ paroxysmum breuem efficiunt, adsunt, quædam deficiunt, fit paroxysmus medio modo sese habens.

Ordo paroxysmorum. Est & in ordine periodorum quædam differentia. Nam interdum paroxysmus eodem planè tempore redit: Aliquando sequens paroxysmus citiùs, quàm prior, recurrit; qui typus appellatur προληπτικός. Aliquando verò sequens paroxysmus tardiùs, quàm prior redit, & nominatur ὑστερητικός typus. Et quidem nunc per totum morbi decursum talis typus obseruatur, & sæpe à principio febris vsque ad integram solutionem omnes paroxysmi anticipant vel postponunt; nunc verò in aliquibus saltem accessionibus fit anticipatio, in aliquibus postpositio.

Anticipationis & postpositionis causa. Accidere autem anticipationem plerique dicunt, cùm humores ob aliquod in victu erratum augentur, aut mouentur medicamentis, irâ, motu & similibus causis. Tardiùs autem redire, dum materia imminuitur, vel crassior redditur. Quod quidem, vbi typus consuetus mutatur, ita fieri posse, vt non negamus: Ita cùm febris aliquem typum vel προληπτικόν vel ὑστερητικόν semper obseruat, causa potiùs ex humoris diuersitate petenda videtur. Etsi enim bilis suo modo corrupta, tertianæ periodi; melancholia, quartanæ causa sit: tamen bilis & melancholia secundùm corporum & temperamentorum diuersitatem nonnihil sæpe variant. Hinc etiam accidit, vt licèt illud fermentum putredinale, vel qualitas occulta bili inducta, sit causa tertiani circuitûs; melancholiæ inducta, quartani: tamen secundùm humoris differentiam fieri potest, vt horis aliquot citiùs vel tardiùs illa humorum efferuescentia accidat. Ordo verò accessionum variatur, vbi vel humores mutantur, & in aliam naturam abeunt, vel errata in victu committuntur.

Rigoris & horroris causa. Solet & hoc loco ab Authoribus pluribus disputari de rigore & horrore: verùm cùm eâ de re alibi sit dictum pluribus, breuiter rem complectemur. Est rigor, à quo Horror saltem magnitudine causæ differt, vt Galenus, *lib. 2. de sympt. caus. cap. 6. & 14. meth. med. cap. 4.* docuit, expultricis facultatis validus motus, à re molestâ eam stimulante excitatus. Etsi verò variæ de Rigoris naturâ & causis disputationes moueri soleant: tamen ex iis facilè se expediet, qui distinguet inter subiectum rigoris; causamque eius proximam & causas rigoris remotas. Subiectum nimirum rigoris sunt externæ corporis partes, quæ præter naturam concutiuntur & vibrantur. Causa proxima est, quicquid partes in ambitu corporis vniuersi sentientes subitò & confestim vellicare, iisque molestiæ sensum exhibere potest. Id enim vt amoliatur natura, partes illas concutere & vibrare solet, & vt ipse rigor est illarum partium concussio, ita causam proximam ibidem consistere necesse est. Causæ verò remotiores alibi etiã consistere possunt. Et vt de aliis, quas in *Inst. lib. 2. part. 3. s. 2. cap. 5. & lib. 1. pract. p. 1. cap. 24.* exposuimus, nihil dicamus, in febribus rigor accidit, cùm vel materia acris ex putrescentibus humoribus ad ambitum corporis delata sufficienter exhalare non potest, & per partes sentientes ibi confestim & subitò delata eas vellicat; vel cùm partes internæ ab humoribus acribus vellicantur. Sunt enim partes internæ ventris inferioris pleræque membranosæ, vel membranis inuestiuntur, quæ sensu exquisito præditæ sunt. Hæ ergò si afficiantur, vniuersi corporis partes in consensum trahuntur: hinc calore subitò ad eas recurrente non solùm externæ partes subitò refrigerantur, sed & à sanguinis ac caloris ad interiora recursu, tenues acresque humores & vapores, qui sunt in ambitu corporis, subitò mouentur, iique agitati sentientes ibi partes vellicant.

Atque hæc de causæ proximæ, quæ febres intermittentes excitat, naturâ, loco & motu dicta sint. Causas verò remotiores, & quæ ad istius materiæ in venis mesaraicis generationem faciunt suprà explicauimus. Sunt nimirum eæ, vt suprà iam dictum, præcipuè cibus & potus non boni succi, sed humoribus vitiosis suæ naturæ respondentibus materiam præbentes, ventriculi praua dispositio, ob quam cibi bilescunt vel acescunt; Aëris constitutio intemperata. Atque est causarum illarum, præcipuè aëris nos ambientis, & victûs ea sæpe vis, vt quoscunque humores etiam in corpore inuenit, eos nihilominus corrumpere, & ad certam febris speciem inducendam determinare possit, vnde non solùm continuæ, sed & intermittentes sæpe populariter grassantur; & nunc tertianæ, nunc quartanæ frequentiores vel rariores grassantur.

Etsi enim in diuersis diuersi temperamenti corporibus, in quibus diuersi etiam humores naturaliter generantur, diuersi quoque plerumque morbi, cuiusuis constitutioni & temperamento familiares producantur: tamen si magna sit causarum euidentium vehementia, etiam in diuersi temperamenti corporibus iidẽ morbi producuntur, dum diuersi humores eandem corruptionem incurrunt. Et in eiusdem temperamenti corporibus diuersi morbi produci possunt, prout diuersæ causæ iis occurrunt, quæ diuerso modo humores corrumpunt. Ideóque plerúmque potiùs ad causarum agentium vim, quàm ad corpora ipsa respiciendum. Etsi enim agens agat in subiectum dispositum: tamen ea sæpe est causarum vehementia, vt nullum corpus ab eâ sibi immunitatem polliceri possit. Et hinc diuersitas effectûs diuersitatem causæ arguit; & contrà identitas effectûs identitatem causæ indicat.

De differentia Febrium Intermittentium.

Febrium Intermittentium differentia. Differunt autem Intermittentes inter se maximè humorum, à quibus ortum habent, varietate. Tot enim sunt febrium Intermittentium species, quot humorum, à quibus producuntur. Sunt autem humores, ex quibus oriuntur, tres illi excrementitij, Bilis, Pituita, Melancholia, atque ita tres febrium Intermitten

mittentium species, Biliosa, Pituitosa & Melancholica; quas differentias, tertianam Intermittentem, quartanam Intermittentem, & quotidianam Intermittentem nominare solemus. Verùm si humores non semper sinceri sunt, sed sæpe mixti: hinc rursum febrium quædam differentia oritur. Nam quæ ex sincerâ bile ortum habet febris, vulgò tertiana pura, aut febris biliosa pura intermittens nominatur: quæ verò à bile flauâ cum alio humore oritur, tertiana notha seu spuria appellatur, & ita de reliquis.

An dentur febres pituitosa intermitt.

Verùm vulgata hæc doctrina à quibusdam in dubium vocatur, & præcipuè de pituitosis febribus ambigitur. Fernelius quidem hanc omnium rarissimam esse, [illegible] vix ex sexcentis vna obtingat: sed cùm laborans quotidiè febre conflictatur, id ferè à duplici tertianâ fieri scribit. Platerus verò planè has febres negat, & duo saltem febrium intermittentium genera constituit: Tertianam è bile tenuiore; Quartanam verò ex crassiore & veluti adustâ: pituitosam verò seu Quotidianam intermittentem non admittit. Et Platero ea, quæ Galenus, 8. *meth. med. capite quinto*, tradit, non parum fauere videntur. Etenim cum eo loci duplicem cruditatem saltem constituat, vnam nidorosam, alteram acidam, & vtramque febribus originem præbere posse doceat: duplices saltem erunt febres, vna ex nidorosâ, altera ex acidâ cruditate originem habens, aut certè hæ febres erunt frequentiores. Quia tamen ex cruditate illâ, quæ nidorosæ opponitur, etiam pituita generatur, & pituitosos humores, à bile & melancholiâ diuersos, in primis viis sæpe cumulari certum est, neque eos putrescere posse est planè impossibile: etiam Quotidianæ febres dari videntur. Quia tamen pituita est frigida, vix sola putredinem concipit, atque ita, vt Fernelius scribit, è sexcentis febribus vix vna erit quotidiana intermittens è pituitâ.

E Chymicorum principiis intermittentium differentia explicata.

Chymici illam geminam cruditatem nidorosam & acidam, per sal amarum & acidum explicare conantur. Cùm Natura in coctione in animalibus quandam συνωμάτωσιν intendat, & fermentationem quasi quandam instituat: in animalis coctione rectè sese habente vix vllus sal fixus generatur. Si verò in coctione aliquod vitium accidat, humores nunc amari, nunc acidi, atque ita sale fixo abundantes generantur. Vt enim in fructibus, vino, & cereuisiâ, vbi in coctione & fermentatione aberratur, atque aliqua fit corruptio, aliter atque aliter, quæ producuntur, sese habent: ita & cùm in nostro corpore natura in suis operibus aberrat, sese res habet. Et si ea, quæ vomitu, per aluum, per cutim excernuntur, consideremus: in tertianâ quid amarum, in quartanâ acidum quid abundare animaduertemus. Est autem maior fixitas in sale acetoso quàm amaro. Atque hinc accidit, vt tertiana citiùs soluatur Quartanâ, & paroxysmi breuioribus redeant interuallis. Qui enim aliarum rerum extra corpus humanum, præcipuè vini, cereuisiæ & musti ex pyris, pomis & aliis fructibus facti fermentationem & feruorem (cui meritò putredo febrilis assimilatur,) considerare voluerit, animaduertet, alia ad acetositatem, alia ad amaritudinem transire: & quæ ad amaritudinem tendunt, citiùs feruorem concipere; acida tardiùs efferuescere: amaritudinis item motum breuiorem esse, acetositatis longiorem; licèt amaritudinis calor maior sit. Hinc etiam accidit, vt ob salis acetosi fixitatem & corpulentiam, Quartanæ faciliùs transeant in hydropem, quàm tertianæ. Neque enim, vt Paracelsistæ sibi imaginantur, ex sale resoluto fit hydrops, sed si ex Chymicorum principiis hac de re loqui libet, abundat & excedit Salis σωμάτωσις. Verùm etsi hoc modo è Chymicorum principiis febrium intermittentium differentiæ explicari possint: hoc tamen monendum, cùm sal ad putredinem & inflammationem aptus non sit, aliquid in vtroque humore præterea requiri, ob quod ad inflammationem & putredinem aptus sit, sulphureum scilicet & φλογιστόν.

Ad bilem ergo amaram & atram seu acidam, aut quomodocunque appellare libeat, differentiæ febrium & earum periodi non ita incommodè referuntur: & ex humore atro, & salem acidum, aut certè fixum nimium continente, Quartana; ex bile seu amaro humore tertiana deducitur. Cùm tamen horum humorum, & præcipuè bilis, aliqua differentia appareat, & nunc flaua, nunc viridis, nunc æruginosa vomitu reiiciatur: si quis vni harum specierum etiam quotidianum circuitum tribuere velit, per me id licet; cùm non parua sit inter eas differentia. Non tamen à pituitâ, aut certè pituitæ admixtione eam fieri impossibile est.

An dentur febres quintana, septana, &c.

Verùm an alij adhuc, quàm hi tres dentur Typi, Medici dissentiunt. Galen. *lib. 1. de differ. febr. cap.* 8. negat, se vllam febrem, quæ vltra quartanum circuitum extenderetur, obseruâsse: Et idem cum eo plurimi alij negant. Hippoc. verò, 1. *Epid. comm.* 3. *text.* 2. 7. & 17. talium febrium mentionem facit. In t. 2. enim scribit: *Nonnullæ febres semitertianæ sunt, tertianæ, quartanæ, quintanæ, septimanæ, nonanæ.* t. 7. *septimana longa est, verùm non lethalis: nonana hac longior etiam, at non lethalis*: t. 17. *Præterea erraticæ febres, quartanæ, quintanæ, septimanæ & nonanæ quibus indicentur circuitibus, considerandum.*

Hoc verò nonnulli ita explicant, fieri quidem posse, vt aliqua febris, quæ priùs quarto die semper redierit, ex inordinato viuendi modo, aut aliâ de causâ, non quarto, sed quinto, aut septimo die semel redeat: non tamen tales febres peculiarem atque integram periodum obseruare.

Verùm referunt doctissimi Medici, de quorum fide non est quod dubitemus, se febres vidisse, quæ non semel saltem, sed per longum temporis spatium periodos quartanis longiores obseruârint. Auicenna, *lib. 4. fen. 1. tract. 2. cap. 68.* scribit: *Retulit mihi fidelis quidam, se vidisse nonanam. Quintanam verò nos multoties vidimus.* Nicolaus Florentinus, *serm. 2. tract. 2. summâ 4. dist. 5. c. 9.* refert, Gentilem vidisse febrem, quæ de decimoquinto in decimum quintum inuadebat. Cornel. Gemma, *lib. 1. Cosmocritica cap. 1.* se vidisse quintanam & septimanam febrem refert. Franciscus Vallesius, *lib. 5. contr. cap. 25.* scribit, se multo antè, quàm Medicinæ studere cœperit, febrem octanam, in quodam sene, quæ multos annos durauit, conspexisse. Petrus Salius Diuersus, *cap. 12. annot. in Altimarum* ita scribit: *Experientia mihi bis testata est, dari certò octanum circuitum, & octanam febrem. Alteram enim vidi in nobili Equite, non vltra 25. annum agente. Alteram in muliere quinquagenariâ.* Eiusdem rei exemplum etiam Amatus Lusitanus annotauit: Et Petrus Forestus, *lib. 3. de febr. obs.* 43. exemplum habet febris quintanæ.

Itaque etsi ipsi tales febres non viderimus: viris tamen fide dignis, qui eas se vidisse referunt, credendum. Vita enim breuis, ars longa; vt habet Hippoc. 1. *aph.* 1. neque facilè vni homini omnia morborum genera curanda obueniunt.

Porrò de causis harum periodorum multi anxiè disputant, atque illud eos maximè torquet, quomodo, cùm tres tantùm sint humores, plures possint dari circuitûs. Ergò variam hîc humoris melancholici cum aliis mixturam afferunt. Andréas Cæsalpinus, vt suprà dictum, *lib. 2. art. medica cap.* 15. quintanas ad bilem, septanas ad melancholiam refert, statuitque tales rariores typos esse species simplicium typorum interpolatâ vnâ accessione aut pluribus; quintanam nimirum esse tertianæ speciem, in quâ tertia dies est sine accessione, septanam esse Quartanæ speciem interpolatâ accessione quarti diei: & accidere hîc idem, quod in menstruis,

struis, quæ deficientia vno mense non mouentur tempore intermedio, sed expectant consuetum tempus. Quæ opinio etsi satis sit probabilis: tamen typorum horum causa non incommodè ad humorem melancholicum referri potest. Sunt enim hæ febres omnes longæ, & tempore autumnali, ferè vt quartanæ, oriuntur. Non tamen peculiari humoris melancholici cum aliis mixturâ opus est; cùm nullus humor detur, qui longiorem typum, quàm melancholia, excitare possit: sed sufficit ipsa humoris melancholici diuersitas, qui, vt bilis etiam, non semper est eiusdem generis, & propterea etiam corruptio, quam patitur, non semper eadem. Vt mirum non sit, si ei ea proprietas induci potest, vt quarto die moueatur, etiam eam induci posse, vt longiore interuallo moueatur. Et vt in morbis epidemiis interdum raræ & mirandæ humorum corruptiones accidunt: ita in febribus intermittentibus talia quædam interdum accidere posse, absurdum non est.

Signa febrium Intermittentium.

Antequam autem ad species has febrium Intermittentium accedamus, in genere adhuc quædam de Intermittentibus monenda videntur. Et primò signa harum febrium quod attinet, docent plerique ex Galeno, 1. *ad Glauc. capite* 5. 2. *de cris. capite* 3. 2. *de differ. feb. cap.* 3. quòd febres, quæ cum rigore inuadunt, ex eorum numero sint, quæ per circuitum infestant: & ex hoc primùm à biliosâ continuâ periodicâ intermittente distinguendas censent; quia continuæ cum rigore non incipiant; in Intermittentibus autem fiat rigor, cùm tertianis, tum quartanis. Verùm in tertianis in primo insultu cum vehementiâ rigorem accidere; quartanam verò non cum vehemente rigore incipere, sed post tempus magnitudinem illi aduenire docent. Et quidem per rigorem, cum quo tertiana inuadit, corpora quasi pungi videri, in quartanâ autem adesse magnum refrigerationis sensum. Quotidianam autem neque statim in primo paroxysmo, neque etiam pòst rigorem habere, sed solùm refrigerationem aut horrorem antecedere. Et proinde tertianam notham etiam, cùm non à bile solâ, sed à bile cum pituita aut melancholia mixtâ oriatur, non inuadere cum rigore, sed cum horrore.

Verùm contradicit huic sententiæ Simon Simonius, qui *in Synopsi de humoral. febr. naturâ*, *capite* 8. ita scribit: *Etsi in continuis assiduo igne concalefactæ partes, minus priuari calore vel sentire malitiam commoti humoris possint: attamen continuas haud sanè paucas, tum priore accessione suâ, tum sequentibus exacerbationibus, non obscuri horroris indicia, propter largioris videlicet copiosiorisque, aut etiam malignioris humoris in cor vel circùm præcordia motum concitatiorem, præter vomitûs molestiam, afferentes; vt contrà tertianas quotidianásque & quartanas febres intermittentes aliquot, quæ nullo, vel aliquo illo quidem rigore, sed exiguo frigoris sensu, absque vomitu, & citra omnem corporis perturbationem, aggredi solebant ægrum, in ἀπυρεξίαν tamen aliquando puram illam, aliquando paulò minus integram desinentes, nostris nos auditoribus multoties, ex arteriæ corporisque tactu aliorúmque omnium diligenti circumspectione obseruandas exhibuimus. Vt illud Galeno largimur, quod libro* 2. *de diff. febr. capite* 8. *docuit: Continuam febrim vt continuam, non habere rigorem aut horrorem necessariò adiunctum; ita febrium intermittentium propria indicia ista dici debere, quasi pathognomonica sint, quæque ex necessitate omnibus solísque eiusmodi febribus adsint, constanter denegamus.* Et paulò post: *Continuarum febrium ἀρχὴ frigore & horrore succedentis paroxysmi non rarò excipitur: Et contrà intermittentes, quæ in perfectam ἀπυρεξίαν terminantur, multa absque euidente frigoris, ne dicam horroris, sensu, etiam ipsius ægri confessione rediisse visæ sunt.* Hæc Simonius.

Verumenimuerò hæc quidem non sunt de nihilo, & si quis ea, quæ in praxi quotidie occurrunt, diligenter obseruare & annotare velit, comperiet, plurimas dari febres, quæ videntur Intermittentes, tertianas & quartanas, quæ non solùm absque rigore & horrore, sed sæpissimè etiam sine frigoris aliquo sensu inuadunt.

Verùm sæpe febres tales potiùs continuæ sunt, vt facilè ex pulsu patet, quàm Intermittentes: & si sunt Intermittentes, non puræ illæ febres sunt, quarum Galenus idéam quasi proposuit, sed nothæ. In continuis verò natura quoque interdum, quod molestum est, mox in principio tentat expellere, atque eâ de causâ rigor excitatur; sed cùm id assequi non possit, quia materia in venis cum probo sanguine adhuc permixta est, sæpe etiam viæ non patent, ab opere desistit, atque in reliquis accessionibus nullus rigor accidit; nisi forsan coctâ iam vel euictâ materiâ, & humoribus putridis ab vtilibus separatis, vel etiam malitiâ materiæ stimulata natura iterum ad expellendum insurgat. Præterea videntur nonnunquam febres continuæ, quæ tales suâ naturâ non sunt, sed ex accidente; cùm scilicet antequam vnus paroxysmus absolutus est, nouus succedit.

Deinde in genere quædam de curatione Febrium Intermittentium tradi posse videntur. Etsi enim materiâ, & proxima causâ discrepent, & eatenus quælibet peculiarem curationem desideret: tamen cùm loco, in quo materia generatur & putrescit, & præterea solutione, quæ fit singulis paroxysmis, conueniant: non pauca sunt, in quibus curandi febres has ratio conuenit. Etenim in primâ corporis regione & venis mesaraicis ac vicinis locis materia febrem producens primò colligitur, putredinem concipit, & hinc in venas & totum corpus diffunditur, tandémque per sudores aut insensibilem transpirationem discutitur, atque ita paroxysmus cessat. Relinquitur verò pòst paroxysmum, vt Galenus, 2. *de diff. febr. cap. vlt.* tradit, duplex in corpore vitiosa διάθεσις; vna inquinamentum quoddam aut σηπεδονῶδες περίττωμα, ex humore in præcedente paroxysmo relictum; altera membri excrementitios humores generantis debilitas. Hinc accidit vt pars hæc ob debilitatem superfluitates generet; quæ & ab innato vitio, & à putredinoso inquinamento seu fermento à priore paroxysmo relicto, initium putredinis concipiunt, atque ita nouus paroxysmus oritur. Idque tamdiu durat, donec & illa dispositio ac partis debilitas, excrementitios humores generans, sublata, & fermentum illud ac σηπεδονῶδες περίττωμα, humores inquinans, planè discussum sit.

Curatio febrium Intermittentium in genere.

Ex his ergò omnibus apparet, cum initium generationis & corruptionis humorum febrem producentium sit in primis viis, commodissimè fieri, si humoris, qui primum vitium concipit, expurgetur, antequam reliquum sanguinem corrumpat, & vitiosam dispositionem ac debilitatem parti inducat, quod fit rectissimè per aluum purgantibus & vomitoriis. Atque experientia testatur, nonnunquam vnico medicamento purgante, vel vomitu, seu à natura seu arte concitato, vitiosis humoribus reiectis, febrem planè cessâsse.

Imò vulgus non rarò statim in primâ inuasione interdum sudorifera exhibere solet, & curandi istâ ratione, etsi non satis cautâ, interdum febres, dum hoc modo περίττωμα illud σηπεδονῶδες discutitur, tollere obseruatum est. Verùm cautè in istis euacuationibus procedendum, cùm non omnium febrium intermittentium eadem sit ratio. Nam cùm humor ille vitiosus & excrementitius febris causa in mesaraicis sanguini permixtus sit, etiam cruditas & coctio quædam suo modo necessaria est, quâ humores vitiosi à bonis separentur, & ad euacuationem apti reddantur. Idque sæpe breui tempore in febribus biliosis accidit, & humor biliosus aliàs ad motum satis aptus est. In quartanis

tanis verò, in quibus humor contumacior est, de Galeni quidem consilio, 1. *ad Glauc. cap.* 11. nullum forte medicamentum ab initio facilè exhibendum, & Quartana ab initio leniter tractanda. Si tamen signa bona adsint initio, vomitu & alui purgationibus Celsus, *lib.* 3. *cap.* 16. periculum facit, antequam inualescat. Et omnino sudorifera tutò non exhibentur, nisi priùs euacuationes præcesserint. Si enim multi vitiosi & excrementitij humores adhuc in primis viis consistant, facilè fieri potest, vt sudoriferis intempestiuè exhibitis ad alias nobiliores partes detrudantur, & malorum grauium, & quæ plus periculi, quàm ipsa febris afferant, causa fiant: obseruatúrque quotidie à Medicis, atque annotauit illud D. Iacobus Oetheus, *in obseru. Schenck. lib.* 6. *obs.* 60. multos, necessariis euacuationibus in principio intermittentium neglectis, plurima incommoda sibi attraxisse, & in varios abscessûs, maximè verò coxendicum dolores, in impetigines fœdas, in icteritiam cum hydrope coniunctam, in insanabiles colicos dolores, quos tandem epilepsiæ & paralyses, aut arthritides secutæ sunt, item in tabem ac conuulsionem incidisse.

Venæ sectionem quod attinet, dicetur de eâ in specie postea suo loco. In genere tamen hoc notandum, à causâ febrium intermittentium primariâ, quæ in venis mesaraicis generatur, & maximam partem hæret, eam non indicari; cùm venarum, quas secamus, nulla ex iis euacuet: quia tamen interdum sanguis in venâ cauâ simul abundat, qui facilè corrumpi, ac vitiosis humoribus inquinari, & à naturâ febre debilitatâ satis regi, si copiosior sit, non potest, & progressu morbi subinde aliquid peccantis materiæ in venam cauam transit, ac sanguini permiscetur: habet quandoque locum venæ sectio, quæ tamen non mox initio & ante primarum viarum euacuationem instituenda est.

Euacuationibus his si febris non tollatur, danda opera, vt causæ recursûs paroxysmorum tollantur, & propterea duo omninò agenda, vt illa dispositio & debilitas partis vitiosos humores generans tollatur; quod fit alterantibus, quæ simul & humoris vitium emendant: & inquinamentum illud ac μίασμα ex humorum putredine relictum discutiatur. Et si ea, quæ in febribus hisce accidunt, obseruemus, videtur illud μίασμα & περίττωμα σηπεδονῶδες sæpè quidem esse mole exiguum, sed vi maximum, vtpote quod primaria paroxysmi causa est, & quo discusso paroxysmus cesset. Id quod interdum à naturâ fieri solet, quæ id è venis expellit, dum circa labia, nares, & alias faciei partes pustulæ excitantur, *Vvenn der Mund oder die Nasen auszschleget*, quæ etiam à vulgo, quem experientia id docuit, febris iam cessaturæ indicium habetur. Imò non solùm circa labia & nasum ac in facie, sed & in aliis partibus interdum eiusmodi pustulæ erumpunt. Ita memini studiosum febre tertianâ liberatum, dum pustulæ tales paruæ in toto digito tertio seu maiore erumperent.

Tollitur autem id μίασμα commodissimè sudoriferis: Vnde apud Germanos nostros plures pulueres ex carduo benedicto, dictamno, tormentillâ, pimpinellâ, cornu cerui, gentianâ & similibus, & alia sudorifera sunt in vsu, quæ procul dubio nihil aliud faciunt, nisi quòd illud inquinamentum, fermentum & περίττωμα σηπεδονῶδες, seu in mesaraicis seu in venâ cauâ contentum, discutiunt. Et frustra purgantibus sæpe ægri macerantur; nisi dispositio & debilitas partis humorem vitiosum generantis, ac inquinamentum illud humores corrumpens tollatur. Sempérque præstat, vitiosos humores non generari, quàm genitos euacuari.

Febrifuga. Dantur tamen & alia quædam medicamenta, quæ & à Medicis & à vulgo nonnunquam vsurpantur, quæ paroxysmos Febriles tollunt & propterea Febrilia, & πυρετάγωγά & specifica febrifuga appellantur, quæ tamen sudores non mouent, sed alio procul dubio modo illud μίασμα & per consequens paroxysmum tollunt: qualia vulgò sunt, puluis è cochlearum testis à Crollio descriptus, & mulierculis etiam dudum notus, inprimis puluis è conchis margaritiferis seu matre perlarum calcinata, à Scrup. j. ad Scrup. iiij. Puluis è cancris fluuiatilibus vstis, & præcipuè ex oculis ♋ dictis paratus. Quis autem ille modus sit, ab authoribus non explicatur. Vt quod mihi videtur dicam, talia medicamenta præcipitatione quadam vim illam efferuescendi, & paroxysmum excitandi in humoribus tollere videntur. Cuius rei documenta passim occurrunt. Vt iam non dicam de eo, quod cereuisiæ acescentis vitium cretâ iniectâ à vulgo emendatur, & acetum aciditatem cretâ iniectâ amittit, ac Spiritus vitriol. cum sale tartari mixtus aciditatem perdit: manifestum huius rei argumentum est in ardore stomachi, quem Germani *den Godt* nominant, cùm à bilis in ventriculo ebullitione vapor quidam & flatus ardens attollitur, & dolorem ac ardorem in orificio ventriculi & œsophago excitat. Ad quem affectum tollendum cretam, oculos cancri, bolum armenum & similia, quæ acribus & acutis liquoribus acrimoniam præcipitatione quadam adimunt, vsurpari, vulgo etiam notum est.

Tutò tamen talia non exhibentur, nisi humores vitiosi, & qui causæ antecedentis rationem habere possunt, priùs tollantur. Aliàs enim, qui à naturâ in paroxysmo stimulatâ expelli poterant, in corpore relinquuntur & postea cachexiæ, hydropis, icteri, doloris colici, & aliorum grauium malorum causa esse possunt.

Applicantur & extrà quædam medicamenta ad intermittentes febres tollendas, ex telis aranearum, & oleo aranearum & vesicatoribus quibusdam & similibus, quæ postea de tertianâ proponentur, quæ procul dubio id quod præstant, μίασμα seu inquinamentum illud febrile extrahendo & euacuando præstant, de quibus postea in specie dicetur. Et cùm, vt Scalig. *exercit.* 218. *sect.* 6. docet: In Zeilam fluuius Arotan pisces habeat, è quorum numero vnum, si quis manu capiat, continuò febre corripitur, amisso pisce statim liberatur: quidni etiam talia dari possint, quæ μιάσματα illa febrilia è corpore euacuare possint? *Topica.*

Est è recentioribus Chymicis Angelus Sala, qui, *in ternario bezoard. cap.* 22. in eâ est sententiâ, materiam, quæ febris quartanæ causa est, (eadem ratio esset tertianæ) primò quidem in stomacho & primis viis cumulari; in quartanâ verò confirmatâ in venis hospitari, non in primis viis; eâ de causâ, quòd quartana confirmata tollatur medicamentis externis, ex telis aranearum, apio, rutâ, & similibus, quæ carpis imponuntur; internísque vt theriacâ, mithridatio, spiritu vini cum zinzibere, pipere & similibus, quæ sanguinem agitant, spiritûs alterant, & sudorem cient. Non verò consistere in primâ corporis regione, ideò quòd epithemata ista pulsibus applicata ad profundas istas corporis partes penetrare non possint; ac quòd purgantia medicamenta Quartanas confirmatas non tollant.

Quâ re persuasus ipse in principio quidem humores vitiosos, antequam massam sanguinis coinquinent, purgare iubet. Si verò inueterata iam sit quartana, primis viis leniter euacuatis, iis quæ meatûs cutis aperiunt, sudorémque cient, curam absoluendam putat.

Verumenimuerò, si per istam subtilem & in sanguine hospitantem materiam, cuius motu paroxysmi efficiantur, intelligit illud inquinamentum, quod post paroxysmum relinquitur; & Galenus σηπεδονῶδες περίττωμα nominat, atque etiam σηπεδονῶδες fermentum appellare possumus: in eo non malè loquitur. Pu-

tridos enim humores in venis etiam in Intermittentibus contineri, antea etiam docuimus, testantúrque id cùm alia, tùm sudores in declinatione erumpentes, & sanguis venæ sectione emissus: & fomitem illum, à materià, quæ præteritâ accessione computruit, etiam in ipsis venis relinqui, docet vrina, è quâ post paroxysmum de coctione & cruditate, & ex eius sedimento de actione naturæ in materiam febrilem præcedente paroxysmo factâ iudicare licet. Testantur idem & pulsus, qui in febribus Intermittentibus etiam post paroxysmum inæqualitatem retinent, de quâ Galen. 1. *ad Glauc. c.* 5. *& alibi.*

Verùm non tota tamen ibi semper continetur materia: sed plerumque multo maxima pars, & quod crassius est, in venis mesaraicis & locis vicinis hæret: id quod dolores hypochondriorum, inflationes & tumores, & in febribus diuturnis subsequentes cachexiæ & hydropes satis docent.

Quapropter concedimus quidem, nonnunquam in declinatione febrium id accidere posse, atque & à me & ab aliis Medicis plurimis obseruatum, externis eiusmodi appositis febrem finiri: non tamen semper hoc accidit. Euenire nimirum potest, vt illa dispositio vitiosum humorem generans sublata sit: neque etiam ampliùs in primis viis aliquid de σηπεδονώδει illo inquinamento & fermento hæreat, sed in venis aliquid eius adhuc reliquum sit: tùm ergò medicamentis eiusmodi extrà applicatis illud euocari, & febris cessare potest: sicut & à natura nonnunquam idem tentari videmus, dum vlcusculis, vt antea dictum, circa labia erumpentibus febris finitur. Et hærere tandem materiam febris causam etiam in ipsis venis, vel ex eo patet, quòd venâ sectâ quandoque paroxysmus statim tollitur: cuius rei exemplum habet And. Spigel. *lib.* 1. *de semitert. c.* 15. Idem docet Scabies, quæ si erumpat, febres & tertiana & quartana cessare solent; Scabiéque euanescente Recidiuæ fiunt. Vbi certa materia è venâ cauâ in cutem protruditur, & vbi Scabies euanescit, non credibile est, materiam illam ad venas vsque mesaraicas, sed solùm ad cauam recurrere. Et μιάσματα talia in venis & reliquo corpore diu contineri, & certis interuallis moueri & paroxysmorum authores esse posse, epilepsia, venenum canis rabidi, vt & inquinamenta post alia venena in corpore relicta, satis testantur, quæ & ipsa sæpe statis periodis mouentur. Verùm si materia febris, adhuc copiosa in venis mesaraicis & vicinis locis hæreat & suppeditetur, frustra talia externa, vt & sudorifera, exhiberi, ipsa experientia testatur. Inprimis nihil talibus proficitur, si accedant pertinaces viscerum obstructiones, à quibus febres prolongari posse, iam antea dictum.

CAPVT XVIII.

De Tertiana Intermittente.

Tertiana intermitens. FEbres biliosæ frequentissimæ sunt, adeò vt nonnulli in eam sententiam venerint, omnes febres à bile ortum habere. Sunt autem duorum generum. Aliæ quidem continuæ, quæ ardentes & tertianæ continuæ vulgò nominantur, de quibus suprà dictum. Aliæ intermittentes, de quibus iam agendum est, quæ quia plerumque tertianam periodum obseruant, vulgò tertianæ Intermittentes nominantur. Cùm autem dicimus à bile has febres prouenire, non intelligimus sanguinem biliosum, seu quartam illam massæ sanguineæ partem, quæ ob tenuitatem, caliditatem & siccitatem, atque ita conuenientiam, quam cum bile excrementitiâ habet, vulgò etiam bilis appellatur: sed humorem excrementitium, & de quâ etiam iam diximus. Hæc enim in primis viis collecta, vt à naturali calore ampliùs gubernari & conseruari non possit, putrescit, & febrem hanc excitat.

Tertianarum intermittentium differentia. Est autem quædam harum febrium differentia. Nam primò bilis, è quâ febres hæ generantur, non est eiusdem generis. Interdum enim est bilis naturali illi, quæ in vesiculâ fellis colligitur, similis; aliquando verò præternaturalis, viridis vel æruginosa, qualis etiam in febricitantibus interdum per vomitum vel aluum reiicitur. Deinde bilis vel sola putrescit, vel alium humorem habet admixtum, pituitam vel melancholiam. Illa puram, hæc notham tertianam constituit. Differunt etiam ratione durationis. Nam si paroxysmi vltra 12. horas non extendantur, tertianæ puræ solent nominari; si verò paroxysmus vltra 12. horas extendatur, non ampliùs tertianæ exquisitæ, sed vel tertianæ simpliciter, vel nothæ appellantur. Et quatum paroxysmus vltra 24. horas extenditur, tertianæ extensæ dicuntur. Accidit autem hoc ob humoris vel tenuitatem aut crassitiem, vel copiam aut paucitatem. Quò enim bilis est tenuior vel paucior, eò citiùs discutitur: quò verò crassior, aut cum crassis humoribus magis mixta, vel copiosior, eò diutiùs durat paroxysmus.

Tertiana notha. Verùm de humorum cum bile permixtione authores dissentiunt. Galenus enim tantùm tertianam ex bile cum pituita mixtâ nominat, neque *in lib. de diff. febr.* neque 1. *ad Glauc.* neque *in* 2. *de crís.* neque passim in Hippocratis expositione alterius mentionem facit. Verùm recentiores plerique etiam tertianam ex bile cum melancholia mixtâ proponunt. Si enim, inquiunt, bilis potest misceri cũ pituitâ: cur non etiam cũ melancholiâ permisceri possit. Sed hîc sese opponunt alij, & Galenum non oscitantiâ aut negligentiâ quadam has febres præteriisse putant, sed ideo quòd nullæ vnquam dari possint. Primò enim dicunt flaua bilis & melancholia in diuersis, imò oppositis partibus locum habent: hæc in liene, in sinistro hypochondrio; illa verò in dextro, in folliculo fellis. Ideóque ita facilè misceri non possunt. Pituita verò facilè bili misceri potest; cùm omnes illas partes, in quibus bilis solet colligi, inprimis hepatis cauum & mesenterium, permeet & præterlabatur. Deinde febres illæ nothæ sunt, cùm duo humores ita permiscentur, vt ex iis vnus humor fiat, (nisi enim hoc fieret, vnica periodus non fieret, sed potiùs duæ febres.) Cùm autem mixtio sit miscibilium alteratorum vnio: impossibile esse putant, vt inter omnium crassissimum & tenuissimum succum talis intercedat vnio, sicut prolixè hac de re disputat Eust. Rud. *l.* 3 *pra. c.* 27.

Verumenimuerò impossibile non videtur hosce duos humores misceri, quamuis rariùs à bile cum melancholia mixtâ, quàm à bile cum pituita mixtâ febres proueniant. Nam etsi hepar & lien locis dissideant: tamen, vt Hippoc. habet, est mutuus confluxus & consensus partium, & præcipuè in febribus humores ex parte vnâ in alteram facilè transire videmus. Et licèt diuersas habeant qualitates bilis & melancholia: tamen ambo humores sunt, id est, talem naturam habent, quæ facilè miscetur.

Vbi autem ista bilis generetur, authores non idem sentire videntur. Nonnulli enim legitimas tertianas ex bile, naturali illi quæ in vesiculâ fellis colligitur, simili fieri statuunt; quæ verò à præternaturali, qualis est vitellina, porracea & æruginosa fiunt, nothas appellant. Verumenimuerò cùm bilis illa naturalis non tam generetur in secundâ coctione, quàm, vt inutilis ad alendum corpus, separetur: non negandum, ex cibis humori bilioso generando aptis, vt & ex ventriculi, in quo cibi bilescunt, vitio, mox in mesaraicis ob copiam talem humorem colligi. Cur verò febres, quæ à viridi & æruginosâ bile proueniunt, nothas appellare debeamus, causam non video, cùm nullum alienum humorem admixtum habeant; imò febres longè ardentiores, quàm bilis flaua, generent. Dubitant quidem nonnulli,

nonnulli, an ex bile vitellinâ, porraceâ & præcipuè æruginosâ Febris Intermittens fieri possit, vt videre est apud Conciliatorem, *differ. 91.* cùm bilis æruginosa quasi venenum sit, quod hominem subitò jugulet. Verùm testatur ipsa experientia, talium humorum, vel per vomitum, vel per aluum rejectione interdùm ægros à febribus tertianis liberari. Verùm febres, quæ ab iis excitantur, longè grauiores sunt, quàm quæ à bile flauâ fiunt, & sunt pleræque febres eæ ardentes, de quibus pluribus agit Franc. Valleriola, *lib. 4. enarrat. 33.* vbi ipsâ experientiâ & suis obseruationibus probat, dari tales febres è bile porraceâ & æruginosâ, & bilem hanc vtramque non solùm in ventriculo è prauis alimentis, sed etiam in hepate & venis ab earum calore nimio generari, simûlque rationem curandi has febres tradit, quæ cum iis, quæ suprà de febre ardente diximus, conferri possunt.

Causa febris tertianæ. Causæ ergò febrium biliosarum Intermittentium sunt, quæ bilem excrementitiam generare valent; intemperies nimirum corporis, inprimis hepatis & ventriculi, calida & sicca, ætas juuenilis, æstas ac calida & squalida aëris constitutio, vigiliæ, curæ, iræ, inedia, ciborum calidorum & biliosos humores generantium, potûs calidi, vt & medicamentorum calefacientium nimius vsus, labor & exercitia nimia. Cùm autem plures bilis species esse dixerimus, flaua bilis inprimis in hepate calidiore & sicciore colligitur, & hinc in primas vias regurgitat: non tamen impossibile esse, etiam in meseraicis, ob ciborum vel ventriculi vitium, colligi, modò diximus. Porracea autem & æruginosa etsi in vasis, etiam ob nimium calorem: tamen & in ventriculo ex prauis cibis producitur. Inter causas autem febrium harum non solùm numerandæ sunt eæ, quæ bilem generare & multiplicare, sed etiam quæ genitam in mesenterium vel attrahere vel impellere possunt. Vnde febrium tertianarum differentia oritur, proüt ex hac vel illâ causâ, fortiore vel debiliore, & ex hac vel illâ bilis specie oriuntur.

Causa tertianæ nothæ. Causis bilem generantibus si conjungantur causæ pituitam & melancholiam gignentes, fiunt tertianæ nothæ. Vt enim sit exactè pura tertiana, omnes causæ bilem generantes concurrant necesse est, corpus calidum & siccum, ætas juuenilis & consistens, aër ambiens calidus, victûs ratio calefaciens & siccans: quarum si vna deficiat, febris non erit exactè pura. Hinc si causæ bilem generantes incidant in senem, hominem habitûs crassioris, in otio viuentem, crapulæ deditum, aut qui quacunque de causâ crudos humores in ventriculo, intestinis, pancreate, cumulârit, fiunt nothæ febres biliosæ. Quæ ideo etiam diutiùs durant & protrahuntur, quòd fomitem ab illis crudis humoribus suscipiunt. Ita sæpe tempore æstatis crudi humores ex defectu caloris interni, vel copiâ potûs, vel crudorum fructuum vsu generantur; qui bili mixti nothas biliosas pariunt. Sic autumnus, etsi aliàs affectûs melancholicos soleat generare: tamen quia æstatem excipit, tertianas non rarò generat: vnde ab Hippocrate scriptum, *3. aph. 22. Autumno plurimi æstiui morbi fiunt*; manente scilicet, vt Galen. *in com.* habet, per id temporis adhuc humore æstiuo, nimirum flauâ bile: cui accedens melancholicus humor facit nothas eas febres. Atque ita etiam à naturis biliosis, vel victûs ratione, vel aliâ de causâ, aliquid humoris pituitosi aut melancholici colligi potest. Vnde tertianæ exquisitæ admodum raræ sunt: & quæ ab Antiquis describitur, Idea exquisitæ tertianæ est, ad quam quæ propiùs accedit febris, pro tertianâ exquisitâ habetur: quæ longiùs abest, pro nothâ.

Signa diagnostica.

Signa tertianæ Intermittentis. Signa tertianæ Intermittentis exquisitæ quod attinet, egit de iis diligenter Galenus, *2. de sympt. caus. cap. 5. 2. de differ. febr. cap. 3. 2. de crisib. cap. 1. & 1. ad Glauc. cap. 5.* Primò febres hæ statim cum vehementi rigore carnem quasi pungente incipiunt. Quo ipso non solùm à continuis, sed & aliis intermittentibus differre, cap. præcedenti diximus. In quotidianis fortis rigor non accidit, sed leuis horror aut frigefactio: In quartanâ primâ die rigor fortis non accidit, sed in progressu augetur. Itaque vbi in primâ accessione animaduertitur vehemens rigor, certò affirmari potest, esse febrem tertianam intermittentem puram & legitimam. Accidere tamen potest, vt in initio tertianæ etiam puræ sit rigor exiguus, vbi scilicet materia non confestim mouetur, & est in minore copiâ. Quod si accidat, non statim pronunciandum, non esse puram tertianam, sed etiam reliqua signa perpendenda. Non enim vnum signum sufficit, sed tota signorum syndrome consideranda.

Deinde vbi rigor cessat, mox oritur calor multus, acer & mordax, atque in vigore æqualiter quoquouersum extenditur. Si tamen manus diutiùs admoueatur, calor, qui primo occursu acer & mordax sentiebatur, mitior apparet, & manu superatur. Bilis enim flaua, cùm tenuis sit, statim discutitur, & mox ad summum vigorem peruenit. Hinc laborantes ita exuruntur, vt corpus nudent, spirandi difficultatem sentientes, magnum multumque spiritum ducant, siti crucientur, & frigidam subinde expetant, vigiliis, sæpe etiam capitis doloribus, & præcipuè circa statum, deliriis infestentur.

Pulsus in tertianis. Pulsûs, cùm paroxysmi inuadunt, sunt parui, debiles tardi, ac rari; non tamen parum à pulsu quartanæ differunt. In quartanæ enim principiis arteria videtur quasi alligata esse, atque ad interiora retracta, neque liberum habere ascensum, & quamuis æger sit juuenis, talis tamen est motus arteriæ, qualis est senum. In tertianâ verò nihil tale percipitur, tarditasque ferè similis est ei qui secundùm naturam est, motui. Increscente jam paroxysmo pulsûs mox vehementes, veloces, frequentes, atque alio modo duri euadunt, omnisque inæqualitatis, præterquam febrilis, expertes, ob tenuitatem materiæ, quæ facilè inflammatur, & quia non minor est refrigerij per diastolen, quàm expellendarum fuliginum per systolen necessitas. Quòd si vbi jam febris remisit, illa febrium propria in arteriarum motu inæqualitas relinquitur, certissimum est tertianæ seu febris biliosæ intermittentis signum. Oritur autem hæc inæqualitas febrium propria, in quâ nimirum dilatatio contractione arteriarum velocior est, ex caliditate illâ præternaturali, quâ prædita est portio illa biliosi humoris, quæ post paroxysmum in foco putredinis relinquitur, & tertio die rursum noui paroxysmi causa futura est. Cùm enim hæc caliditas successiuè reliquis humoribus communicetur, & ita ad cor perueniat; inæqualitas illa febrilis in pulsu remanet eò vsque, donec ex caliditate rursum nouæ putredinis quoddam principium appareat. Tunc enim pulsus in oppositam transit inæqualitatem, in quâ contractio velocior est. De hac inæqualitate putredinis propriâ scribit Galenus, *de differ. febr. capite 3.* quod tempus intermissionis in hac febre nullum habet humoris putrescentis ex pulsu perceptibile signum, in die ac nocte, quæ consequitur paroxysmum; cùm verò parumper succenditur, vix agnosci potest in primis diei ac noctis subinde sequentis partibus; manifestiùs proximâ, quæ accessionis diem ac noctem antecedit. In illâ verò jam signum euidentius apparet, ac multò etiam magis accessione incipiente, atque adhuc magis plus jam incalescente febre. Cùm verò iam consistit, minùs, quàm cùm augebatur; multo verò

minùs, vbi jam declinat. Post quotidianæ autem febris paroxysmum, quia breuissimum habet interuallum, & semper aliquod putredinis vestigium remanet: inæqualitas non illa febrium, sed putredinis propria in pulsu relinquitur. Post quartanæ verò intermissionem inæqualitas febrilis in pulsu non relinquitur, quia humor naturâ suâ frigidus est, & vix perceptibilis ex pulsu est illa caliditas, quæ in foco relinquitur, & post longum tempus insensibilis demum euadit.

Vbi jam ad statum paroxysmus peruenit, tum jam bibendi tempus adest, & post potum vapor plurimus per cutem erumpit, superuenit bilis vomitus; qui tamen sæpius mox post rigorem accidere solet, venter soluitur, biliosa minguntur, horum etiam plura eueniunt. Sudor jam incipit vaporosus & calidus, qualis in balneis, sudatque totum corpus æqualiter, pulsúsque talis est, qualis in iis, qui cùm sani & validi sunt, exercentur, balneo vtuntur, velox nimirum, magnus & vehemens.

Vrina. Vrina est subrufa aut subflaua, consistentiæ mediocris, & paulò pòst vel nebulam albam vel enæorema habet; quæ tum etiam vltrà quatuor paroxysmos non durat. Si autem vrina sit rubicundior, & neque nebula primò circuitu appareat, neque sublime aliquid, seu suspensio aliqua: ad septimum vsque circuitum extendetur.

Quæ autem omnia supradicta signa, ac mox primo die in vrinâ subsidentiam læuem & æqualem habuerit, ea exquisita est, & vltra tertium paroxysmum non extendetur.

Ex causis etiam, quæ præcesserunt, sumuntur signa. Accidunt tertianæ frequenter tempore anni æstiuo, & regione ac cœli constitutione calidâ, ætate juuenili, eósque inuadunt potiùs, qui exercentur, quàm qui vitam otiosam & quietam agunt; sicut & eos, qui diu vigilant, aut inediam patiuntur.

Paroxysmi tempus vltra horas duodecim non durat. Nonnunquam nouem aut septem horis, aut etiam citiùs terminatur, prout causa breuioris vel longioris paroxysmi adfuerit.

Denique in hac febre etiam reliqua adsunt signa, quæ ipsi cum continuis biliosis sunt communia, vt vigiliæ, oris amaritudo, & siccitas, sitis, appetitûs dejectio, & similia.

Signa tertianam exquisitam à nothâ differentia. Vt febris tertiana notha ab exquisitâ differt causis: ita etiam signis. Inuadit enim febris hæc notha corpora ea, quæ planè biliosa non sunt, & sinceram bilem non cumulant. Hinc quamuis adolescentes frequenter inuadat: tamen non eos, qui biliosi sunt, sed qui inordinatâ diæta vtuntur, ex quâ cibi non bene coquuntur, & humores pituitosi aut melancholici vnà colliguntur. Inuadit etiam non solùm æstate, verùm frequenter vere, autumno, imò etiam hyeme. Calor quoque non similis est exquisitæ sed mitior; neque etiam confestim per vniuersum corpus diffunditur. Non soluitur hæc febris flauæ bilis vomitu, neque per sudores, sed humidi quidam vapores pauci exeunt in declinatione, ex quibus febris remittit; ac vix intermittit. In hac enim febre bili admixti sunt crassiores humores, qui neque per superiora facilè rejici, neque etiam per angustos cutis meatûs discuti possunt. Sudores quidem interdum accidunt in paroxysmis, sed ij vel vniuersales non sunt, vel si vniuersales sunt, parum tamen juuant, & febrem non tollunt. Interdum tamen, sed rariùs attenuatis illis crassis humoribus, & expurgato corpore, sudores critici accidunt. Vrina non est adeò tenuis & ignea, vt in exquisitâ, neque in eâ tam citò coctionis signa apparent, vt in exquisitâ, sed demum post septimum paroxysmum. Pulsus initio est durus; & durities illa indies augetur, sæpe vsque ad septimum, vbi ad magnam duritiem peruenit. Deinde sensim mollior euadit, minoréfque fiunt accessiones, & vrinæ magis coctæ apparent, mediocrémque subsistentiam habent. Ex eadem etiam causâ, quia humores crassi tenuibus permixti sunt, paroxysmi in hac febre fiunt longiores, & sæpe 12. horas excedunt, & ad horas 18. imò quoque plures extenduntur. Terminantur non septem periodis, sed aliquando vsque ad 14. aliquando vsque ad 20. pertingunt.

An notha tertiana intra 12. horas terminari possit. Hoc autem loco quæritur à nonnullis, an etiam nothæ tertianæ, seu Biliosiæ febris paroxysmi horis 10. 11. vel 12. terminari possint. Nonnulli quidem planè impossibile esse existimant, tertianam notham intra horas 12. terminari. Verùm & experientia id testatur, & rationes euidentes suadent. Nam cùm breuitas paroxysmorum accidat ex paucitate & tenuitate materiæ, ac virtutis robore; si humor putrescens sit paucior, virtus fortis, nihil obstare videtur quin paroxysmus horis 5. 7. 10. 12. pro varietate harum causarum, terminari possit.

Considerandum etiam est, in quo loco præcipuè generetur bilis. Si enim in hepate generatur, aderunt signa hepatis calidioris, & vrina magis tincta apparet, neque error aliquis in victu præcessit, ob quam bilis porracea in ventriculo generari potuerit. Si verò in ventriculo generatur bilis, vel ob eius caliditatem, vel ob alimenta, quæ in bilem facilè degenerant, aderit vomitus bilis, vrina ratione caloris febrilis etiam intensioris non ita tincta est.

Etsi verò semper è venis mesaraicis aliquid materiæ febrilis per venas in ambitum corporis propellitur: tamen interdum etiam magna ejus portio per alias vias ejicitur, id quod ex vrinâ, vomitu, & alui dejectione cognoscitur. Interdum etiam magna pars materiæ in venis mesaraicis subsistit, nec in paroxysmo euacuatur. Nam si materia per venas maximâ ex parte euacuatur, non fit vomitus, aut si fit, non copiosus, nec paroxysmus per eum minuitur, vrinæque ratione febris mutantur. Si verò materia tota non in venas transmittitur, accidunt vomitûs, alui dejectiones, atque inde paroxysmus minuitur, vrinæ etiam non mutantur pro ratione febris. Quòd si materiæ magna pars in venis mesaraicis subsistit, nec rigor, nec vomitus, nec sudor apparet, & febricitantes circa præcordia angustiam & dolores percipiunt, vnde sæpe etiam inflammationes iis in locis excitantur.

Prognostica.

Signa Prognostica quod attinet, sunt hæ febres febrium putridarum ferè frequentissimæ, eædémque securissimæ. Vnde Hippocrates, 4. *aph.* 43. scribit: *Quæcunque febres non intermittentes tertio die fortiores fiunt, magis periculosæ sunt: quocunque autem modo intermiserint, periculum abesse significant.* Neque etiam diu durant. Nam quæ legitimæ sunt, vt Hippocrat. 4. *aph.* 59. habet, septem circuitibus ad summum judicantur. Et quidem *ad summum* dicit Hippocrates. Si enim materia sit tenuior aut paucior, nonnunquam in tribus aut quatuor periodis absumitur. Hoc tamen intelligendum est, si rectè curentur, & error nullus ab ægro committatur. Nam si error aliquis committatur, non solùm curatu difficiles fiunt, sed & in morbos lethales degenerare possunt. Cuius rei exemplum proponit Galenus, 1. *ad Glauc. cap.* 9. dum refert, quendam deprauato iudicio balneis vsum, extenuato corporis habitu, in tabem lethalem conjectum fuisse.

Tertianæ verò nothæ, vt sunt frequentes, ita sunt periculosiores. Nam interuallum plerumque est breuius, vnde ægri magis affliguntur. Difficiliùs quoque curantur propter bilis vel pituitæ admixtionem. Humores enim hi non solùm crassiores sunt, & difficiliùs remediis cedunt, sed & Indicationes præbent contrarias. Cùm enim ratione bilis refrigerare & humectare oporteat, calefacere & siccare oportet ratione

næ pituitæ, calefacere & attenuare ratione melancholiæ. Febres etiam ipsæ longiùs durant; raro quatuordecim periodis judicantur, sed sæpe ad 40. diem extenduntur; nonnunquam durant ad menses sex, & desinunt in vitia hepatis vel lienis, vel etiam à vitiis hepatis vel lienis fouentur & diuturnitatem inde accipiunt. Sunt tamen ex nothis tertianis quædam, quæ quinto vel septimo paroxysmo terminantur: si nimirum materia sit paucior, & vtilia medicamenta tempestiuè exhibeantur, vt modò dictum. Et licèt Galenus, *2. prognostic. tex.* 8. peiores affectiones esse dicat, quæ oriuntur ab humore sincero, quàm quæ à mixto: tamen id saltem verum est de symptomatibus. Hæc enim, vt etiam Auicennas, *in cap. de tertianâ nothâ*, testatur, sunt mitiora in tertianâ notha, quàm in purâ; cùm pituita calorem & acrimoniam bilis obtundat. Longior tamen & curatu difficilior est tertiana notha, quàm pura.

Verùm licèt tertianas febres Intermittentes omnium putridarum breuissimas & securissimas esse, vulgò tradatur: quia tamen Ludouicus Mercatus, *lib. de febr. 6.* experientiâ sibi compertum scribit, etiam tertianas nonnunquam periculo non carere, & febres etiam Intermittentes inopinatò ægros non paucos perdidisse, breuiter complecti libet, quæ ille annotauit.

De Tertiana perniciosa.

Tertiana perniciosa. Pluribus autem modis Tertianam periculosam, imò lethalem fieri posse statuit.

1. Primò, si humor, quem natura è vasis extra vasa mittit, in membrum aliquod præcipuum decumbat. Quod quidem euenit, vbi vel vasorum corporis extremitates adeò vel obstructæ, aut oppressæ sunt, vt natura per eas liberè humores vitiosos non possit expellere, vel virtus est debilis. Vnde accidit, vt quem è vasis majoribus conatur humorem natura depellere, ad partes internas per proxima vasa transmittat, nunc in venas juxta cor, nunc ad orificium ventriculi, nunc ad caput, nunc ad hepar; id quod ex signis membra illa affecta demonstrantibus constat.

2. Secundò, quando humor, qui è venis rejicitur, tenuis admodum est & summè putridus, qualis est bilis copioso ichore plena. Vnde accidit, vt qui tali febre laborant, frequenter syncope corripiantur, sudore nimio dissoluantur, & facilè virium jacturam patiantur. Itaque tales ægri vel leui corporis motione animo deficiunt, animique deliquium præcedit tenebricosa vertigo, facilè sudant, nihilque indè leuantur, pulsum habent paruum, debilem ac frequentissimum.

3. Tertiò, perniciosas fieri Tertianas tradit, ob humorum prauitatem, ex prauis alimentis contractam, aut ob vstionem & peculiare vitium, quale est in bile vitellinâ, porraceâ & æruginosâ. Humores enim hi per se praui sunt, & si accedat putredo, deteriores euadunt, vt in quamcumque partem ferantur, mala inducant symptomata. Tales febres oriuntur plerúmque media æstate, ob humorum resolutionem & nimiam exustionem; præsertim si homo irâ, aut aliis vehementibus animi pathematis percellatur. Mox à rigore febres hæ vehementer crescunt, humoresque statim inflammantur, à quâ inflammatione sitis & linguæ asperitas ac nigredo, sitisque inexhausta oritur. Oculi ob magnam spirituum resolutionem cauantur, homo redditur anxius & inquietus, ac toto corpore dolorem quasi vlcerosum percipit. Vrina ignea & veluti lixiuium apparet, ac pauca est. Alui dejectiones bilis vitellinæ, porraceæ ac æruginosæ naturam referentes, nonnunquam etiam dysenteriam efficientes. Vomitûs eosdem humores æmulantur colore, cum maximâ angustiâ. Ægri parum sudant, quòd crassior sit materia.

4. Quartò fit tertiana perniciosa ex mixtione crassorum humorum cum tenuibus. Cùm enim humor crassus, quem mouet ac secum ducit biliosus ac tenuis humor, ad extremas venas effunditur, non protinus simul incalescit, & succenditur, sed paulatim, tum quòd copiosus sit, tum quod inæqualis. Quo fit, vt tenuior pars primò succendatur, & ex crassioribus, quæ primò transmittitur, & reliquæ sic successiuè, vt natura pellit. Præterea cùm mox tenues partes succendantur, quæ crassæ sunt, simul incalescunt & rariores fiunt. Quo fit, vt ea humorum copia, quæ in vasis majoribus non erat magna, nunc in extremis vasis liquata & fusa, maxima fiat, grauis & molesta; ex quo metus, ne vniuersi corporis calor suffocetur, aut æger syncope corripiatur. Cognoscitur verò febrem ex humoribus inæqualiter crassis prouenire, quòd lentè ac cum diuturno rigore incipiunt, quem nonnunquam calor quidam interrumpit, velut flamma exurgens, quem iterum rigor compescit, ita vt per interualla rigeant ægri & calore afficiantur. Æger etiam tardè toto corpore incalescit, calórque diu durat; & licèt mitis appareat, anxium tamen reddit ægrum & debilem toto morbi tempore, vt vix sese mouere possit. Totum corpus tumere quasi, & liuido colore præditum videtur: Vrina est aquosa & subalbida, cum copioso & crasso sedimento. Pulsus in paruitate & magnitudine inæqualis est, aliquando interceptus. Sæpe animo deficiunt ægri; respiratio est frequens & cum suspirio. In febris declinatione ægri maximâ cùm inquietudine ab vmbilico ad caput sudant. Tandem nec augmentum, nec status, nec declinatio in tali febre æqualiter fit, sed in augmento sæpe aliqua fit inclinatio; vnde potu exhibito, aut etiam sine ipso, febris rursum increscit.

Quintò redduntur perniciosæ febres non ex propriâ naturâ & conditione, sed ex aliquo accidente, quod illis superuenit, ob quod periculosæ efficiuntur, licèt naturâ suâ tales non sint. Id fieri potest, 1. si in paroxysmo crassus humor à calore fusus in aliquam partem decumbat, & suffocatiuum catarrhum, vel difficilem respirationem, vel articulorum dolores excitet. Obseruatum enim sæpe est, vt ij, qui caput habent humidius & fluxionibus obnoxium, si tertianâ febre corripiantur, & in paroxysmo pituita à calore fusa copiosè defluat, aut suffocationis metum, aut dolores lateris grauissimos pleuritidi similes incurrant. Ita qui asthmati sunt obnoxij, & quibus vasa thoracis à crassis & viscidis humoribus obsidentur, ij febre tertianá laborantes ob humores illos fusos & motos non rarò grauissimâ orthopnœâ tentantur. Ita qui arthriticis doloribus sunt obnoxij, etiam per tertianas iis aliquando tentantur. Atque hæc symptomata omnia, finito paroxysmo, aliquando planè cessant, si scilicet calor humores, quos fudit, quoque absumat: aliquando aliquid mali relinquitur, quod sequentem paroxysmum periculosum fore arguit. Malum enim malo succrescit. 2. periculosæ fiunt hæ febres, si calor febrilis vterum in consensum trahat, humorésque corruptos in eo hærentes moueat; quibus motis ea symptomata accidunt, quæ hystericis fœminis accidere solent. Facilè hæc febris ab aliis distinguitur, & non difficile est cognoscere, non accidere talia symptomata ob humores febriles, sed ab aliis potiùs humoribus, quàm qui tertianam efficiunt. 5.

Tandem redditur perniciosa tertiana ob pestilentem ac malignam, & contagiosam humoris, qui tertianam efficit, qualitatem. Verùm de hoc, & an dentur febres Intermittentes malignæ & pestilentes, suo loco plura dicentur.

Curatio.

Sed vt ad curationem accedamus, vnâ operâ Tertianæ exquisitæ & Nothæ curationem proponere *Curatio.*

& quomodo pro humorum permixtione febris hæc tractanda sit, monstrare placet.

Superiorum seculorum Medici, quos hodie Barbaros appellant, tam confusam, vt Platerus hac de re scribit, & multiplicem curandarum febrium descripserunt tractationem, tamque varios purgationum pro humorum diuersitatibus, à quibus febres nasci crediderunt, modos proposuerunt, quibus scatent integra febrium curandarum volumina, vt si quis ea imitari vellet, ægro curam incertiorem redderet, quàm si totum negotium naturæ committeret, quæ per se sola ad febres tales sanandas sufficit.

Indicationes. Vt rem igitur breuibus complectamur; curatio, vt in aliis febribus, ad febrem, causam & virtutem dirigenda. Febris, vt antea dictum, refrigerantia & humectantia indicat. Eadem etiam bilis, quæ febribus causa est, requirit, simúlque vt euacuantibus idoneis tollatur, postulat. Et si febris non exquisita sit, sed notha, cùm concoquentia seu alterantia, tum euacuantia humorem cum bile mixtum respicere debent. In quibus tamen expediendis simul ad locum affectum attendendum.

Et quia, vt antea in generali febrium Intermittentium Curatione dictum, in primis viis & venis mesaraicis febris causa colligitur, primò per vomitoria aut aluum ducentia, antequam reliquos humores inquinet, euacuanda. Hinc bilis alteranda, & partis, vitiosos humores generantis dispositio contrariis tollenda, ac bilis generatio prohibenda. Ideóque si ventriculi sit calida constitutio, ob quam cibi bilescunt ac amarescunt, aut, quod in tertianâ plerumque fieri solet, hepar sit calidius, quod multam bilem suppeditat: ejus intemperies calida alteranda. Si autem tertiana notha sit, & ex pituitâ admixtâ ortum habeat, ventriculi imbecillitati succurrendum; si melancholia adjuncta sit, lieni quoque subueniendum: Tandémque illud inquinamentum ac fermentum putredinosum sudoriferis discutiendum.

Purgatio. Principiò ergò in febre tertianâ Intermittente primæ viæ euacuari debent. Nisi enim materia, quæ in venis mesaraicis & vicinis locis collecta est, euacuata sit, reliqua medicamenta cum commodo non exhibentur. Et refrigerantia saltem ob calorem adhibere, neque materiam caloris febrilis fomitem priùs euacuare, est symptoma curare, & morbum deteriorem reddere.

Inseruiunt huic rei clysteres: & quidem in tertianis legitimis ij conueniunt, qui antea in continuis propositi fuere. Si verò pituita vel melancholia admixta sit, tales parari possunt.

℞. *Rad. althaæ* Vnc.i. *maluæ, parietariæ, betæ*, an. M.i. *centaurij min. flor. chamameli. furfuris*, an. M.ß. *sem. 4. frig. mai.* an. ʒ.ß. *fœnic.* ʒ.i. *prunor.* num.x. Coqu. *in s.q.a. s.* Colaturæ ℞. ℔.i. In quâ dissolue *El. lenit. s. vel cass. pro clyst.* Vnc.i. *diaphanici* ʒ.ii. *mell. ros. col.* Vnc.i. *ol. chamamel. violac.* an. ℥.i.ß. *salis* ʒ.ß. F. Clyster.

Verùm cùm materia plerumque copiosior in hisce febribus in primis viis & locis superioribus circa ventriculum hæreat, clysteres soli non sufficiunt. Ideóque medicamenta per aluum purgantia propinare, aut vomitoria, præsertim si æger cardialgiâ, nauseâ & desiderio vomendi molestetur, exhibere conuenit. Si tertiana sit legitima, ea medicamenta idonea sunt, quæ antea in tertianæ continuæ curatione enumerauimus. Si verò pituitæ admixta sit, Agaricus; si melancholiæ, folia senæ adjungenda sunt: ideóque vbi melancholia admixta est, commodissimus est vsus diacatholici. Exempli saltem gratiâ vnam atque alteram formulam addere libet. Neque enim (quod semel hîc monere libet) quæ omnibus indiuiduis accommoda sunt, hîc præscribi possunt: sed qui methodi medendi gnarus est, materiam medicam ac methodum componendi medicamenta cognitam habet, præscriptis formulis non indiget, sed pro re natâ commodas & morbo atque ægro præsenti aptas concinnare valet.

℞. *Aq. endiuiæ, vel decocti tamarindor. & radic. cichorij vel taraxaci* ℥.iiii. Infunde in iis *rhabar.* ʒ.i.ß. *spicæ* Scr.ß. In colat. dissolu. *mannæ el.* ℥.i. Iterum Colat. & add. *syr. rosar. vel violar. solut.* ℥.ß. *vel* ℥.i. vel horum loco ʒ.ii. *vel q. s. elect. de psyllio aut de succo rosar. aut rosati Mes. dissolue.* M.

Vel: ℞. *Radic. taraxaci, cichorij.* an. ℥.ß. *asari* ʒ.i.ß *endiuiæ.* M.i. *centaurij minor. cardui bened.* an. M.ß. *fol. senæ elect.* ℥.ß. *rhabarb.* ʒ.i. *flor. cordial.* p.i. *Zingib. cinam.* an. Scrup.i. Infundantur in s. q. aq. s. Postea leniter coquant. & colentur. In Col. ℥.iii.ß. dissolu. *mannæ* ℥.ß. ʒ.vi. *vel* ℥.i. pro ægri naturâ.

Vel: ℞. *Flor. cassiæ*, ℥.i. *rhabarb.* ʒ.i. *spicæ* gr.vi. *Cum sacch.* F. Bolus. In nothâ verò tertianâ

℞. *Flor. cassiæ* ʒ.x. *spec. hieræ*, Scr.i. *Cum sacch.* F. Bolus.

Vel: ℞. *Rhabar. opt.* ʒ.i. *cinam.* Scr.i. *Spicæ* gr.vi. Infundantur *in s. q. aq. endiuiæ.* Item *agaric. alb.* Scr. iiii. *Zingiber.* Scru.i. Infundantur *in oxymel. s.q.*

℞. *Colat vtriusque* ℥.i. ʒ.vi. & addatur *elect. rosar. Mes.* ʒ.i. *vel* ʒ.ii.

Verùm talia multa è radicibus cichorij, taraxaci, polypod. q. asari, endiuiâ, carduo benedicto, centaurio minor. absinthio, centumnodiâ, pilosellâ, scolopendr. betonicâ, Rhabarbaro, foliis senæ, agarico, mannâ, elect. diacatholico, rosato Mes. de psyllio, de succo rosar. Syr. rosar. & violar. solutiuo, melle rosato solutiuo, & similibus in rem præsentem parari poterunt. Habet & inter hæc medicamenta locum tartarum, quod commodè & decoquendis rebus addi, & cremor eius decoctis atque aliis admisceri potest.

Vomitoria suprà de curatione febrium putridarum in genere sunt proposita. *Vomitoria.* Sint autem in puris tertianis mitiora, & vim temperandi bilis acrimoniam habentia, parata ex aq. hordei tepidâ & syr. acetoso s. In nothis autem febribus etiam fortiora locum habent. Inter quæ asarum primas ferè obtinet. Chymici vtuntur vomitoriis ex ♁ ij floribus, croco, vitro: quæ vt materiam in primis viis stabulantem nonnunquam feliciter euacuant: ita prudentem & peritum, qui ea exhibeat, Medicum requirunt. Aliàs sunt culter acutus in manu infantis, aut gladius in manu furiosi. Et quamuis in ipso paroxysmo non facilè aliquid mouendum: tamen necessitatis gratia in ipso etiam paroxysmo vomitoria, præcipuè illa leniora, exhibere licet. Vbi enim bilis seu flaua, seu prassina, seu alia circa ventriculum hæret, & initio paroxysmi angustia & dolores circa præcordia percipiuntur, vnde ægri interdum in Lipothymiam incidunt, licet vomitoria exhibere, vnde non solùm angustia illa tollitur, sed & paroxysmus imminuitur.

Neque medicamenta, quæ paulò quàm lenientia fortiora sunt, rejicienda sunt. Rectè enim hac de re scribit Ludouicus Mercatus: Si in primis viis, aut locis iis proximis subsistat flaua bilis, vtendum est purgatione, quæ nec omninò sit seligente pharmaco facta, ne plus, quàm par sit, ipsius flauæ bilis ad communes vias è venis trahatur; nec omninò leui, vt aliquid agere possit. Quippe eo tempore habemus naturam adminiculantem mouentémque materiam ad loca euacuationis sibi conuenientia; vnde in principio febrium vomitus & alui fluxus non rarò oriuntur. Et plerumque materiæ in primis viis maior est copia, aut lentos humores ea admixtos habet, vt lenissimis illis, Syrupo ros. & viol. solutiuo; mannâ, cassiâ, tamarindis & similibus vix loco moueri & euacuari possit. Neque coctionem expectare opus est, cùm materia

teria illa in primis viis hæreat, ad expulsionem irritet, & ad euacuationem plerumque apta sit.

Venæ sectio.

Euacuatâ aluo ac primis viis, Medicus de venæ sectione sit sollicitus: de qua inter Medicos non planè conuenit. Reddidit verò non paucos dubios Galenus, qui vbi, *1. ad Glauc. cap. 9.* de curatione tertianæ exquisitæ agit, venæ sectionis nullam mentionem facit; cùm tamen postea in curatione tertianæ nothæ eius meminerit. Hinc enim aliqui authoritate Gal. ducti venæ sectionem in tertiana Intermittente exquisitâ omittendam censent. Alij verò, qui eam admittunt, varias causas afferunt, cur Galenus mentionem venæ sectionis non fecerit. Nonnulli putant, eum ideo omisisse venæ sectionem, quòd eam, tanquam quiddam clarum & extra dubium, præsupposuerit, vel breuitatis studio omiserit. Quod tamen vix locum habet, cùm adeò clarum non sit, à quo indicetur venæ sectio in febre tertianâ intermittente, & postea in tertianâ nothâ eius mentionem fecerit, neque necessaria præsidia breuitatis studio omittenda sunt. Alij putant, ideò eum omisisse, quòd in hac febre id quod maximè ad venæ sectionem desideratur, non adsit, virium scilicet robur. In tertianâ enim exquisitâ omnia, ætas, tempus anni, regio, temperamentum, ad calidum & siccum vergunt, & proinde tale corpus viribus valentib. esse non potest.

Verùm etsi concedamus, vt postea dicetur, si ista omnia concurrant, venæ sectionem vix locum habere: tamen rarò ista omnia concurrunt, & sæpè in his febribus, quæ aliàs securæ sunt, vires satis robustæ inueniuntur, vt per eas, si illâ opus sit, venæ sectio facilè permitti possit.

Cur non semper in tertiana sanguis mittendus.

Ideóque illa potiùs huius rei causa esse videtur, quòd in tertianâ exquisitâ non semper indicans venæ sectionis adsit, de quo suprà dictum. Nam accidere potest, vt in tertianâ exquisitâ neque sanguinis copia adsit, neque cum sanguine vitiosus humor in venis permisceatur. Imò cùm bilis maximâ ex parte in primis venis contineatur, metuendum, ne venis sanguine detracto inanitis, ea in venas superiores rapiatur, atque inde febris periculosior reddatur. Ideóque in tertiana exquisita omni sanguis non mittendus est. Neque enim semper, vt dictum, indicans adest, sanguis scilicet abundans, vel bilis in venis communibus sanguini permixta. Neque etiam vires eam semper ferunt. Nam si quis temperamento biliosissimus, æstate & regione calidâ, ex fame, vigiliis, laboribus & defatigatione in febrem inciderit, sanguis mittendus non est. Vires enim hoc modo debilitatæ venæ sectionem non admittunt. Ac proinde cùm febris ista naturâ suâ periculosa non sit, si quis de sanguinis vitio aut virium robore dubitet, ac propterea venæ sectionem omittat; inprimis signis coctionis iam apparentibus, is non peccabit; modò bilis euacuationem per eas vias, ad quas vergit, adiuuerit. Imò venæ sectio intempestiuè adhibita plus nocere, quàm omissa potest.

Quãdo vena sectio in tertiana locum habeat.

Si autem tertiana non sit exactè pura, interdum vena secanda est, interdum non. Nam si vires sint fortes: adsitque sanguinis abundantia & bilis in hepate generetur, & hinc facilè sanguini in venis permisceatur, id quod ex corporis constitutione, vrinisque rubicundis ac crassis, ac calore aliquo post paroxysmum remanente cognoscimus, venam secare licet; cùm hoc modo & copia sanguinis minuatur, & humor peccans euacuetur. Si verò in ventriculo & locis vicinis bilis generetur & subsistat, neque adsit insignis aliqua sanguinis abundantia, vena secanda non est; cùm per eam saltem bonus sanguis euacuaretur, & facilè fieri posset, vt bilis in venas deduceretur. Si tamen accidat, vt progressu temporis bilis sanguini permisceatur; id quod frequenter accidit: Siquidem cum cibo & potu & chylo inde generato, in primâ corporis regione contenta bilis facilè in venas penetrare potest, & ex vitiosis humorib. in prima regione, secunda regio afficitur & inquinatur, neque adsit sanguinis penuria, venam secare licet; quæ simul corpus ventilat & refrigerat, humoris vitiosi aliquid cum sanguine euacuat.

Quãdo vena secanda.

De tempore venæ sectionis instituendæ, authores non conueniunt. Plerique Medici & Auicenna *lib. 4. tr. 2. cap. 29.* non ante tertium paroxysmum venam aperiendam censent, idque ideo, quòd in hisce febrib. bilis non in venis supra hepar, sed in venis primis contineatur, & propterea metuendum sit, ne venis sanguinis missione inanitis, in superiores venas rapiatur, & inde febris continua excitetur. Quod damnum euitari possit, si post tertium demum paroxysmum vena secetur. Nam in tribus primis paroxysmis bilis magna pars per vomitum, vt & per aluum purgatur, magnúsque in primis paroxysmis est materiæ motus, vt ex rigoris vehementiâ apparet; cùm bilis tum sit copiosior, calidior, tenuior & acrior, quæ post primos paroxysmos à naturâ domatur, & mitior redditur. Cui rei accedit & hoc, quod primis paroxysmis sanguini demùm bilis permiscetur, sanguisque inde vitiosus redditur, vt hoc modo plus de materiâ peccante post primos paroxysmos tolli possit, quàm si mox à principio vena aperiatur vbi mixtio bilis cum sanguine nõdum facta est. Et monent hic Medici, ægro prædicendum esse paroxysmum, qui venæ sectionem sequetur, quartum scilicet, grauissimum futurum, vtpote in quem morbi vigor incidit: ne venæ sectionis causâ atque errore aliquo id contigisse videatur.

Hæc etsi non negat Mercatus, atque in eo casu, vbi bilis in primis venis, & iis qui prope hepar sunt ductibus hæret, ægrúmque nauseabundum reddit, non statim in principio, cùm scilicet nondum sanguini bilis permixta est, esse venam aperiendam, sed priùs purgatione factâ, & post tertium paroxysmum venam aperiendam esse, concedit: tamen si bilis mox in principio sanguini permixta sit, sibi illam versionem Auicennæ, quæ legit, *ante tres periodos*, omissâ negatione, *non*, magis arridere scribit.

Et certè, si rem perpendamus diligenter, hoc quidem vero consentaneum esse comperiemus, non mox initio, & ante primarum viarum euacuationem, venæsectionem commodè institui posse: illud tamen minùs verisimile est, sectionem venæ post tertium paroxysmum in tertianâ legitimâ differendam esse. Etsi enim in tertianâ nothâ id locum habere possit: tamen quia in exquisitâ tertianâ post tertium paroxysmum status morbi, vel adest vel instat: melius est, eo tempore quiescere, quàm remedio tam generoso naturam molestare. Et in summâ, in tempore venæ sectionis eligendo non tam respiciendum ad paroxysmorum numerum, quàm ad præsentiam Indicantium & permittentium sanguinis missionem. Nam si adsint sanguinis missionem Indicantia, & vires permittãt, maturè instituenda venæ sectio, antequam vires deiiciantur.

In minore autem copiâ sanguis educendus in tertiana legitima; cùm, vt in continuis, is non sit primarium indicans, & maiorem copiam euacuari vires vix ferant. Tutiùs autem & maiori copiâ potest sanguis mitti in tertianâ nothâ. Cùm enim in tertiana nothâ, vel calidum & siccum corporis temperamentum, vel regio, vel anni tempus, vel victûs ratio præcedens, vel aliquid aliud ex iis, quæ in tertianis puris requirũtur, absit; atque ea præcesserint, quæ non solùm bilis, sed & aliorum humorum generationem iuuare possunt: sanguinis euacuatio faciliùs admitti potest, inprimis si vrinæ crassæ & rubræ appareant. Ac proinde ℥ iiii. v. vel vj. pro corporis naturâ, emitti possunt.

Quo die instituenda sit venæsectio.

Instituitur commodissimè venæ sectio die ἀπυρεξίας, seu tempore quietis. Quamuis enim venæ sectio, si circa paroxysmi principium fiat, eum vel retardare

vel impedire possit, tamē impedit naturæ motum, quo partem materiæ excutere solet, & vires, sequente mox venæ sectionem paroxysmo, non parùm debilitat.

Præparantia & concoquentia. Post venæsectionem præparantia & concoquentia adhibeantur, id est, talia medicamenta, quæ & humoris biliosi qualitates excedentes, quibus naturæ molestus est, emendent, dispositionémque in parte vitiosos & excrementitios humores generantem corrigant, ipsíque inquinamento à putredine relicto contraria sint: qualia in hac febre sunt refrigerantia & humectantia: quæ tamen simul vim aperiendi habeant; non quòd semper (etsi sæpè hoc accidat,) obstructiones adsint, verùm vt præcaueatur, ne humores in primis viis hæreant, sed extergantur, & ad excretionem apti reddantur, & humorum illa fermentatio ac putredo impediatur.

Talia autem quæ in legitimâ conueniunt, sunt *cichorium, taraxacum, endiuia, acetosa, hordeum, semina frigida maiora & minora, succus citri, ribes, &* ex his parata, *syr. acetosæ, acetosus simplex, Oxysacch. de cichor. de endiu. de acetosit. citri cum aq. & decoctis eorundem.* Quib. in nothis tertianis addere licet, quæ pituitam vel melancholiam respiciunt, *radices fœniculi, graminis, asparagi, asarum, polypodium, carduum benedict. centaurium minus, absinthium, scolopendrium betonicam.* Vtilis est etiam spiritus salis & vitriol. & alia suprà cap. 13. proposita.

℞. *Syr. acetosæ, de endiu.* an. Drach. vj. *aq. cich.* Vnc. iij. *vel* iiij. *spirit.* vitriol. gutt. iiij. *vel* vj. Misc.

Vel ℞. *Syr. acetos. s.* Vnc. j. *de cichor. s.* Vnc. ß. *decocti, vel aq. cichor.* Vnc. iij. Misce.

Conuenit & serum lactis vel solum & simplex, vel cum emulsione sem. 4. frig. maiorum.

Vel ℞. *Radic. taraxaci,* Drach. vj. *endiuiæ,* M. j. *hepaticæ,* M. ß. *flor. violar. bugloss.* an. P. j. *Sem. 4. frig. maior.* an. Drach. j. F. decoctio.

Colaturæ ℞. ℔. j. Adde *Syr. acetosi s. oxysacch.* an. Vnc. ij. Misc. pro iiij. dosibus.

Vel coquantur hordeum & rad. cichorij eâ quantitate, quæ ægro ob amaritudinem nauseam non conciliet, & colat. ℔. ij. adde sacchari ℥. ij. aceti, succi ribium maturor. vel spir. vitriol. q. s. ad gratam aciditatem: Fiat potus, quem æger aliquot vicibus exhauriat.

Vel radic. cichorij decoctum cum conseruæ rosar. vel violar. s. q. per manicam Hippocratis traiici potest; vt fiat potus gratior.

Vel ℞. *Hordei* M. j. *sem. endiuiæ, acetosæ, plantagin.* an. Drach. ii. *Sem. 4. frig. maior.* an. Drach. j. ß. Coqu. in aq. pura. Colaturæ ℞. ℔. i. Adde *vini granator.* Vnc. ii. ß. *Syr. acetosit. citr. sacch. candi.* an. Vnc. i. ß.

Ad ignem denuo bulliant in formam iulebi.

In horum autem medicamentorum vsu obseruandum: Primò vt illa alterantia sæpius exhibeantur & sufficiente quantitate, ac continuentur. Nam si toto die vel etiam biduo ℥. iiii. exhibeantur, facilè coniicere est, per totum corpus dispersum tantillum liquorem parum illud afficere posse. Deinde notandum, vt in principio & augmento febris magis refrigerantia dentur: Instante verò tempore purgationis ea, quæ mediocriter aperiunt, & incidunt, adiungenda sunt.

In nothâ tertianâ cum refrigerantibus & bilem præparantibus ea commiscenda, quæ pituitam & melancholiam respiciunt, & attenuant ac detergunt; *vt oxymel s. syr. acetosus compos. mel rosatum. Syr. de betonicâ. de endiuiâ comp. de 2. radic. de 5. rad. byzantinus, de carduo benedicto, cum aquis vel decoctis radic. fœnic. apy, betonica, capill.* ♀ *sem. fœnic. viridis.* Semen enim fœniculi siccum, vt hoc obiter moneam, & alia fortiora semina, adurunt humores: Ideóque si adhibentur, siccitas illorum mitigari potest glycyrrh. seminib. frig. maj. passulis. Et quidem semper à mitioribus incipiendum, ne fortiorum aperientium vsu materia, in primis viis adhuc contenta, in venas remotiores moueatur, & sic obstructiones augeantur: vt si primis diebus tribus vel quatuor exhibeatur Syr. acetosus s. sequentibus diebus compositus detur, vt:

In seminum calidorū vsu notandum.

℞. *Rad. cichor. fœnic.* an. Vnc. i. *endiuiæ, capill.* ♄, *hyssopi, agrimoniæ,* an. M. ß. *Sem. 4 frig. maj.* an. Drach. i. *petrosel.* Drach. ß. *passul.* Vnc. i. Coqu. *in s. q. a. s.*

Colaturæ ℞. Vnc. viii. Adde *Syr. de 2. rad. acetos. s.* an. Vnc. i. ß. Misc. pro iij. dosibus.

Vel ℞. *Oxymel. s. Syr. byzantini s.* an. Drach. vi. *aq. cichor. asparagi,* an. Vnc. i. ß. Misc. pro haustu.

Vel ℞. *Rad. asparagi, rusci,* an. Vnc. i. ß. *endiuiæ, scariolæ, hepaticæ, agrimon. Cardui bened.* an. M. ß. *Sem. 4. frig. maj.* an. Drach. ß. *glycyrrh. passul.* an. Drach. vi. Coqu. in s. q. a. s. Colat. addantur aceti Vnc. ii. *mellis vel sacch alb. q. s.*

F. Syrup. qui cum iisdem aquis destill. dilui potest.

In humoris melancholici admixtione talia vsurpari possunt.

℞. *Rad. cichorij, polypod. q.* an. Vnc. i. *fol. endiuiæ, Capill.* ♀, *fumariæ, summit. lupuli,* an. M. ß. *Fl. cichor. bugloss. Borrag.* an. P. i. *tartari, passul.* an. Vnc. ß. Coqu. in s. q. aq. s.

Colat. Clarif. ℞. Vnc. viii. Adde *Syr. byzant. s.* Vnc. iii. Misce.

Vel ℞. *Rad. cichor. asparagi,* an. Drach. vi. *Cort. rad. capp.* Drach. ii. *endiu. cichor.* an. M. ß. *Ceterach, fumar.* an. P. i. *Sem. 4. frig. maior. scariolæ,* an. Drach. ß. *flor. cordial.* an. P. i. *passular.* Vnc. ß. Coq. *in s. q. aq. s.*

Colaturæ ℞. Vnc. viii. Atque in calidâ adhuc infundantur *specier. diarrhod. abb.* Drach. i. *conserua cichorij, borrag.* an. Vnc. sem.

Colentur & depurentur, *& spir. vitriol. vel* ⊖ *aliquot* gutt. *addantur.*

Post potiones eiusmodi aliquot rotulæ diarrhodi abbatis, vel diatronsantal. vel aromat. ros. sumantur, quę sunt gratiores, si aliquot guttis Spir. Vitriol. vel ⊖, conspergantur.

Appropriata in tertiana. Inter ista autem medicamenta sunt quædam, quæ appropriata quasi in febribus tertianis habentur, inter quæ plerique primo loco habent taraxacum in tertiana febre, præcipuè Infantium, si detur nutrici, vel temperetur cum saccharo & lacte amygd. dulc.

Taraxacum.

Chamæmeli in tertiana vsus. Deinde commendatur ad tertianas Chamæmelum, *de quo Galenus 3. de s. m. fac. c. 110.* ita scribit: *Chamæmelum febres, quæ citra visceris alicuius inflammationem infestant, discutit dissoluitque, ac præsertim, quæ ex humoribus biliosis, aut cutis densitate proueniunt. Quâ de re & ab Ægyptiorum sapientioribus Soli consecratum est, febriúmque omnium putatur remedium. Verùm hac quidem in re à veritate aberrant. Solas autem eas, quas dixi, febres sanare potest, eásque percoctas: licèt reliquas etiam adiuuet, quæ melancholicæ sunt aut pituitosæ, aut ex viscerum inflammatione procreatæ. Nam & harum remedium est strenuissimum Chamæmelum, vbi concoctis adhibetur scilicet. Quapropter & hypohondriis, vt si quid aliud, gratum existit.* Ex quo loco apparet, ex sententiâ Galeni, Chamæmelum, præparatâ & coctâ materiâ, ad euacuandam potiùs materiam & discutiendam adhibendum esse. Scribit tamen Ioan. Anglicus, *cap. propr.* se Chamæmelum & ante & post digestionem exhibuisse & contulisse: additque, à se frequenter exhibitum Chamæmelum pauperibus, senibus, & aliis non valde delicatis, religiosisque, qui viuunt ex piscibus & similibus cibis frigidis. Recipit nimirum succum Chamæmeli colatum, clarificatum ad pondus ℔. ß. vel ℔. j. eúmque dulcem reddit saccharo vel glycyrrhizâ, exhibétque per tres dies continuos, manè ad pondus quartarij vnius vel dimidij. Et quia Chamæmelum parum succi habet, infundit in lacte amygdalarum dulcium, vel prisanâ hordei, & sic etiam è floribus Chamæmeli exsiccatis succum

succum exprimit. In nothâ tamen potiùs, quàm legitimâ locum habet. Laudatur & centaurium minus, quod & febrifuga inde appellatur. Commendant in tertiana nonnulli etiam plantaginem & morsum diaboli.

Spir. vitr. Salis & tartari in tertiana usus. E Chymicis medicamentis hîc imprimis commendantur in febribus longioribus & obstructionibus viscerum, Spiritus vitriol. ⊖, aliquot guttarum quantitate, in iusculo carnis vel alio conueniente liquore exhibitus, præcipuè verò tartarum vitriolatum.

Non autem solùm formâ potabili, etsi ea commodior sit, cùm faciliùs penetrent liquida, sed & aliis medicamenta ad præparandum & alterandum humores vsurpari possunt, vt conseruarum formâ, conditorum, electuariorum, rotularum, morsulorum, puluerum, de quibus postea dicetur, cùm monstrabitur, quâ ratione viscera in hisce febribus roboranda.

Purgantia. Præparatâ materiâ, nisi febris cesset, rursum ad purgationem accedendum. Imò si febris sit pertinacior & diuturnior, pluribus vicibus præparatio & purgatio vitiosorum humorum repetenda. *An liceat die paroxysmi purgare.* Hic autem occurrit quæstio; An liceat die paroxysmi purgationem instituere. Plerique id negant cum Auicennâ; qui hoc loco scribit: Et non moueas in die paroxysmi, quantum est possibile. Afferúntque huius rei hanc rationem; quòd natura aliàs die paroxysmi sit afflicta, ideóque ampliùs medicamentis non sit molestanda. Et cùm venæ sectionem non liceat instituere die paroxysmi, eandem rationem purgationis esse dicunt; cùm hæc non minorem naturæ molestiam afferat. Præterea dicunt, medicamentum purgans trahere à circumferentiâ ad centrum; cùm ex parte alterâ natura in paroxysmo à centro ad circumferentiam pellat: atque ita institui duos motûs contrarios, quos natura sine damno ferre non possit. Insuper si natura in paroxysmo per sudorem euacuationem instituere velit, motus iste naturæ per purgationem impeditur. Aut si natura moliretur purgationem per aluum, Medicúsque eodem tempore exhiberet purgationem, metuendum, ne ex vtroque motu immoderata sequeretur purgatio.

Alij contrarium sentiunt, idque has ob rationes. Primò, inquiunt, natura vtiliter euacuat die paroxysmi, ac die paroxysmi ferè semper crisin instituit. Ergò & Medicus, qui minister est naturæ, eam imitari debet; & quidem iure. Nam humores tùm temporis mouentur & agitantur, ac natura cùm motu, tum onere humorum irritata euacuationem adiuuabit. Testatur quoque Petrus Monauius, *in Epist. à Laurentio Scoltzio editis*, *Epistola* 22. tali curandi ratione plures, & longissimis febribus laborantes multò citiùs, quàm aliàs liberatos se animaduertisse. Et refert Prosper Alpinus, *de Medicina Ægypt. lib.* 4. *cap.* 15. Ægyptiis planè familiare esse vnâ vel binis horis ante accessionem, agarici vel rhabarbari Drach. i. cum decocto chamædryos vel absinthij exhibere, & pro singulari secreto apud quosdam celebrari potionem quandam ante accessionem, per binas horas oblatam, quam parant ex mannâ, pulpâ cassiæ, tamarindorum, an. ℥. iiii. quæ in aquæ endiuiæ vel communis ℔. i. vsque ad consumptionem duarum partium coquunt, colaturæque miscent olei sesamini Vnc. ii.

Quæstionis explicatio. De quâ quæstione vt nostram sententiam breuiter addamus, motum naturæ, & locum, in quo materia continetur, attendendum censeo. Nam si materia instante paroxysmo ad ventriculum inclinat, iubent præstantissimi Medici plerique, instante paroxysmo medicamentum vomitorium, non tamen adeò forte, quod naturam multum debilitare posset, exhibere. Ita si materia ad aluum inclinat, & materia plurima non procul à primis viis hæreat, commodè leniore aliquâ purgatione die etiam paroxysmi educitur, ita tamen vt ante initium paroxysmi purgationis motus absoluatur. Hoc modo enim futuro paroxysmo materia subtrahitur, & naturam adminiculantem in purgatione habemus. Atque hoc si fiat, non metuendum, vt vel contrarij motûs instituantur, vel sudores impediantur, vel nimia purgatio accidat. Neque tamen medicamenta illa nimis fortia esse debent, vt naturam valde debilitent. Ægyptiorum verò medicandi ratio tota ad naturam stimulandam comparata videtur. Venæ sectionis quoque longè alia est ratio, quæ & plus spirituum exhaurit, & materiam proximè paroxysmum instantem parituram non subtrahit; id quod medicamentum purgans facere potest. Quòd si die paroxysmi non detur occasio purgandi, aut naturam in hoc motu adiutricem non habeamus, aut materia loco remotiore sita sit, vt aliquo mitiore medicamento euacuari ante paroxysmum non possit: potiùs die quietis & ἀπυρεξίας instituenda est purgatio.

in ipso paroxy[illegible] initio, [illegible] sane laxativa propinavimus [illegible] successu.

In purgatione autem instituendâ videndum, per quam viam materia faciliùs educi possit. Nam si materia circa intestinorum venas hæreat, purgatione per aluum educenda: Si autem circa ventriculum vel superiores venas mesaraicas contineatur, vomitu eiicienda; inprimis si nausea aut cardialgia adsit; & æger ad vomitum non sit difficilis. *Vomitoria.* Licèt enim vomitus proximè solùm è ventriculo videatur euacuare: tamen sæpe magnam bilis copiam in venis mesaraicis & vasis remotioribus contentam excutit, febrémque causâ ac motu sublato, vel tollit, vel mitigat; & quas purgationes sæpius sanare non potuerunt febres, vomitiones repetitæ sanant.

Potest autem vomitus vel die quietis, post sumptum cibum, vel instante paroxysmo institui: & quidem qui die quietis post sumptum cibum instituitur, causam antecedentem, & materiam, causam antecedentem aucturam, tollit: qui verò instante paroxysmo cietur, materiam paroxysmum facturam, atque ita ipsum paroxysmum minuit. Vomitoria autem suprà proposita sunt, & magis exquisitis conueniunt. In febribus autem nothis & diuturnioribus paulò fortiora ex iis adhibenda sunt. Hodie apud multos in vsu, vt & suprà dictum est, asarum, cuius folia vel radices vel totum ℥.ß. vel ʒ. iii. pondere coquuntur, & decocti ℥. iiii. vel ℥. v. propinantur; vel pulueris radicum asari ʒ. ß. cum conueniente liquore exhibetur. Nonnulli commendant aquam nucum iuglandium, cum aceto destillatam, ℥.iii. pondere.

Genistæ etiam semen, flores & radicum cortices satis potenter vomitum cient, si in aquâ decoquantur: sed leuior sit illa decoctio. Reliqua suprà sunt proposita.

Hoc tamen de omnibus fortioribus vomitoriis obseruandum, vt antequam exhibeantur, & humores & corpus præparentur, crassi scilicet & viscidi humores attenuentur & incidantur, ac ita ad motum aptiores reddantur; ipsum verò corpus bene antea humectetur.

Purgantia. Purgantia per aluum tertianæ Intermittenti exquisitæ conuenientia ferè eadem sunt, quæ capite præcedente & hoc ipso iam explicauimus. Commodissimum est rhabarbarum ʒ.i. vel ʒ.i.ß. si in aquâ vel decocto cichorij, endiuiæ, vel sero lactis, cum spicæ & schœnanthi ℈.ß. infundatur, & colat. expressæ pulpæ tamarindorum, vel mannæ & syr. ros. sol. s. q. addatur.

Vel ℞. *Extr. rhab.* Drach. ß. *vel* ℈. ii. *syr. ros. vel viol. sol.* Vnc. i. ß. Misce.

Robustioribus Electuarium de succ. ros. rosatum Mesues; de psyllio exhiberi potest.

Absinthij vsus. Galenus, 1. *ad Glau. cap.* 9. signis coctionis apparentibus cum fiduciâ absinthium exhibet, idque alio-

quin summum remedium in mordicatione stomachi, quæ à bile prouenit, esse scribit; si præsertim ex ipsius comâ sufficiens quantitas melicrato immergatur, & colatum exhibeatur. Detergit enim & ad inferiora detrudit biliosam materiam, & plus prodest contra bilem, quàm pituitam. Nam pituita propter crassitiem & viscididatem non ita cedit absinthio.

In Nothis febribus ea purgantia conueniunt, quæ non solùm bilem, sed & pituitam, vel melancholiam admixtam euacuare valent, quorum formulæ passim exstant.

Et quia humores excrementitij in primis viis sæpius colliguntur, etiam in progressu morbi lenientia repetere vtile est. Quia tamen materia lenientibus medicamentis non semper cedit, fortiora addere oportet, vt in pituitâ.

♃. *Flor. cassiæ* Drach. vi. *spec. diaturbith. cum rhabarb.* Drach. ß. *Cum sacch.* Fiat Bolus.

In Melancholiâ. ♃. *Cassiæ* Vnc. ß. *elect. diacathol.* Drach. iii. *pulu. senæ præparat.* Drach. ß. *Cum sacchar.* F. Bolus.

Et omninò necessarium est, vt in hac febre sæpius purgetur.

Vtiles sunt, præter medicamenta suprà proposita, trochisci de absinthio, de rosis, de rhabarbaro, de capparibus, inprimis cùm febris in cachexiam declinare videtur: qui commodissime in pilulas formantur, *cum succo absinth. agrimoniæ, centaur. min. fumariæ, extracto absinthij, cardui bened. scolopendr. syr. de cichor. cum rhabarb.*

Si post sumptas pilulas syrupus vel aliquis liquor sumatur, faciliùs ad interiora penetrant.

Longè verò commodissimum est, vt in febribus hisce nothis, & præsertim longis, quæ repetitis præparationibus aut euacuationib. opus habent, ea medicamenta, quæ materiam simul præparare, viasque aperire, & simul euacuare valent, exhibeantur: quæ si opus sit, per aliquot dies continuari possunt; & post eorum vsum medicamentum purgans paulò fortius commodè propinatur. Ac talia decocta & syrupi plerumque ad omnes tres humores excrementitios diriguntur, quia in febribus istis aliquid bilis, ob febris ardorem, in humorem atrum degenerat.

Vsuales tales syrupi sunt: syrupus de cichorio cum rhabar. diasereos, & in humore melancholico admixto, de fumariâ compositus, & oxymel helleboratum.

Vel potest tale decoctum fieri: ♃. *Rad. cichor. fœnicul. taraxaci*, an. Vnc. ß. *asari* Drac. i. sem. *endiu. agrimon. capill.* ♀, an. M. sem. *passul.* Vnc. sem. Coqu. *in s. q. aq. s.* In colatura infund. *fol. senæ el.* Vnc. sem. *rhabar. opt.* Drac. sem. *cinam. turbith. el* an. Scrup. j. *flor. cordial.* ā. P. i.

Colaturæ ♃. Vnc. iii. sem. Adde *syr. de cichor. cum rhab. mell. ros. sol.* an. Vnc. i. Drac. vi. *vel drachmam vnam atque alteram de conueniente purgante electuario.* F. Haustus, qui si opus sit; aliquoties repeti potest.

Vel ♃. *Rad. cichor. asparagi, graminis, fœnicul. taraxaci, oxylapathi, polypod. q.* an. Vnc. sem. *endiu. capill.* ♀ *hepaticæ, chamedryos, cardui bened.* an. M. i. *sem. 4. frig. mai.* an. Drach. ii. *fœnicul. genistæ*, an. Drach. i. sem. *passul.* Vnc. i. Coqu. *in s. q. aq. s.* In colat. ℔. i. Infund. per noctem *fol. senæ el.* Vnc. i. sem. *rhabarb. opt.* Drach. i. *agar. albiss. turbith el.* an. Drach. sem. *zingiberis* Drach. i. *cinam.* Drach. sem. *spicæ* Scrup. i. *flor. cordial.* an. P. i. Col. adde *syr. de cichor. c. rhabarb. vel diasereos, rosar. sol. endiu. comp.* an. Vnc. i. sem.

F. Potus, de quo alternis diebus manè dentur ℥. iiii. vel ℥. iiii. ß. Aut Colat. addatur sacch. albi q. s. & coqu. lento igne ad syr. liquidioris consist. ac sub finem syr. de cichorij cum rhab. aut diasereos affundatur, & F. syrupus, qui aromatizetur spec. diarrhodi abbat. in nodulo suspensar. ʒ. i. De quo cochlearia duo aut plura, seu quantum opus, exhibeantur. Vtile est in febribus diuturnioribus & Tartarum, atque ex eo parata medicamenta, quæ & sola vsurpantur, vel aliis adduntur; dum scilicet decoctis & potionibus parandis ipsum tartarum; paratis cremor tartari, vel tartarum vitriolatum, vel Sal tartari admiscentur.

In decoctis autem talibus longis, vt & syrupis, qui minùs crassam habent consistentiam, hoc obseruandum; cùm optima clarificatio sit, quæ fit per subsidentiam, vt inclinatione id quod clarum, à fecibus sæpius separetur, clarúmque, si opus, rursus calefiat. Hoc enim modo sitis & corruptio præcauetur.

Sitis, quod plerumque fieri solet, si sit molesta, sedetur iis medicamentis, quæ infrà *lib. 4. cap. 16.* proponentur. Inprimis hîc vtile est decoctum hordei cum radic. fœniculi, si ad M. iiii. radic. fœniculi Vnc. ß. addatur, & ad remanentiam ℔. iiii. coquatur, qui potus largiter exhiberi potest, cùm non solùm febrim sedet, sed & sudorem ac vrinam promoueat.

Post purgationes si febris non cesset, ad reliquias humorum euacuandas vtilia medicamenta vrinam mouentia. Vnde nonnulli in eâ sunt sententiâ, Galenum absinthium potius vrinam ciendi, quàm purgandi gratiâ (cùm vtramque vim habeat) propinasse. *Vrinam mouentia.*

Sunt autem è diureticis vel frigida vsurpanda, vt emulsio sem. 4. frig. maior. facta cum sero lactis caprini, vel aquâ graminis, fragorum, cichorij, asparagi, hordei: vel è calidis, quæ non sunt valdè calida, vt decoctum rad. graminis, asparagi, fœniculi, capillorum ♀, cicer. rubrorum, absinthij, cuscutæ, flor. chamæmeli, sem. genistæ, Syrupus acetosus compositus, de duabus radicibus.

Possunt his diureticis addi aliquot guttæ spiritûs vitriol. vel ⊖, aut aliquid tartari.

Inseruiunt etiam huic rei aquæ, spiritûs, extracta, ac sales ex plantis huic vsui accommodatis; Item trochisci de absinthio, de rhabarbaro, de eupatorio.

Discutitur quoque materia febrilis per sudores; id quod natura ipsa plerumque facit in fine paroxysmi, quam Medicus rectè imitari potest. Licet autem & post paroxysmum & ante ipsum sudores instituere. Et cùm, vt suprà dictum, inquinamentum illud ac συμπληρωτικὸν πρὶν πτῶμα, post paroxysmum relictum, reliquos humores iterum inquinet ac corrumpat, illud discutiendum & è corpore expellendum est, quod commodissimè fit per sudorifera. Ideóque vix aliqua febris integrè & perfectè, ac sine recidiuæ metu sine sudore curatur ac soluitur. *Sudorifera.*

In tertianis legitimis sufficit, si natura, quæ aliàs in fine paroxysmi sudores mouere solet, adiuuetur, & detur opera, vt materia biliosa per sudorem planè discutiatur. Quâ in re interdum in hisce febribus à Medicis peccatur, qui ægro omnem planè potum interdicunt, atque hoc modo in febribus calidioribus in causâ sunt, vt corpus valde incalescat, exsiccetur, ægérque minùs sudet, vnde metuendum ne æger in hecticam incidat. Ergo tum propinanda ægro aqua hordei, vel destillata acetosæ, buglossi, borraginis, cichorij, quibus aliquid aquæ cardui bened. fumariæ, scabiosæ addi potest, cum syr. vel Iulepo violar. syr. acetoso s. oxysaccharâ s. syr. acetosit. citri. Antiqui ad sudores mouendos balnea vsurpabant, quæ in desuetudinem venisse iam aliquoties dictum est. Iidem & inunctionibus quibusdam sudores ciebant; quod & hodie Ægyptij faciunt, teste Prospero Alpino, *de medic. Ægypt. lib. 4. cap. 15.* qui inunctionibus cum oleo rutæ aut amygdal. amararum aut chamæmelino, aut iuniperino, aut nitro rubro, cum leuibus perfrictionibus administratis, sudores cient. Verùm cùm inunctionum

num harum vſus maximus ſit in malignis, dicetur de ijs infrà, in Curatione febrium malignarum.

In Nothis tertianis, calidioribus ſudoriferis vti licet, vtaquâ vel decocto cardui bened. centaur. min. ſcabioſæ, chamæmel. fumariæ; ſale abſinthij, cardui benedicti: extracto cardui benedicti, & ſimilibus; imò nonnunquam ipſa theriaca & mithridatio. Atque illa ipſa interdum tribus, 4. 5. vel 6. horis ante paroxyſmum adhibentur, vt materia paroxyſmum paritura per ſudores diſcutiatur: quorum vſu ſæpe accidit, vt paroxyſmus planè tollatur & auertatur. Hiſce ſcopis & hæc aqua inſeruire poteſt.

♃. *Cardui bened. centaurij min. abſinthij* an. M. i. *radic. gentianæ*. Vnc. ii. Infundantur in ſ. q. *aq. cardui bened. & bugloſſ.* horis 24. poſtea deſtillentur. Aqua hæc & ſola, & cum aliis vſurpetur.

Commendatur & verbena cum radice in vina cocta, ſi hauſtus ante paroxyſmum exhibeatur: vel ſi verbena cum carduo benedicto & aſaro in vitro coquatur, & hauſtus ante paroxyſmum propinetur.

Et quia ipſa experientia Germanos docuit, feliciſſimè ſudoriferis febres expugnari, ac ſine iis vix tolli: plurimi apud eos circumferuntur pulueres & alia medicamenta, quibus ante paroxyſmum exhibitis, ſudore concitato, febres tolluntur: quorum aliquot hic adſcribere libet.

♃. *Dictamni, tormentillæ*, an. ℈. ii. *C. C. vſti* Drach. i. *ſuccini albi* ℈. i. F. Puluis, qui D. Brambachio adſcribitur.

Alius ♃. *Centaurij minor. dictamni albi*, an. ℈. i. *radic. tormectill.* ℈. i. *ſem. cardui bened.* ℈. i. *cortic. aurantior.* ℈. ii. F. Puluis, & addantur *ſacchar. albi* Drach. iii. pro iii. *doſibus*. Adſcribitur hic D. Bormanno.

Alius ♃. *Dictamni, tormentill.* an. Drach. ii. *pimpinell.* Vnc. ſem. *C. C.* Drach. ii. F. Puluis.

Alius ♃. *Ariſtoloch. rotundæ, gentianæ, dictamni albi, calam. aromat. zingiber*, an. Drach. i. *piperis longi, radic. pimpinell.* an. Drach. ſem. F. Puluis, Doſ. Drach. i.

Alius ♃. *Rad. dictamni, petaſit. zedoariæ, gentianæ, fol. ſcordij, cardui bened. ſem. cardui mariæ*, an. Drach. ii. F. Puluis. Alius. D. G. Leuſchneri.

♃. *Ocul.* ♋ *praparat.* Vnc. ii. *nuc. moſch.* Vnc. ſem. *Fol. cardui bened.* Drach. i. *rad. pimpinell. dictamni alb.* an. Vnc. i. *Carab. alb. præpar.* Vnc. ſem. F. Puluis ſubtiliſſimus. Alius eiuſdem.

♃. *Ocul.* ♋. *præparat. herb. cardui ben*, an. ℨ. i. *rad. dictamni alb.* Scru. ii. *pimpinell. flor. ſiliginis, ſpongiæ ſambuci, nuc. moſch.* an. Scrup. i. *Myrrhæ gr.* vi. F. Puluis ſubtiliſſimus. Doſis ℨ. i. in aceto calido ante paroxyſmum.

Imò ſunt, vt ſuprà etiam diximus, qui mox in principio febrium talibus ſudoriferis vtuntur: hac tamen lege, vt humores è primis viis priùs euacuentur. Hoc modo enim illud inquinamentum & fermentum putredinis diſcutitur, eóque ſublato nullus paroxyſmus alius ſubſequitur.

Ægyptij, referente Proſp. Alpino, *de Medicinâ Ægypt. lib. 4. cap. 8.* ad tertianas nothas & febres quotidianas pro ſecreto habent, ante acceſſionem, pulueris chamædryos ℨ. i. ex jure pulli, vel ex herbâ paratum decoctum cum ſacchar. multis diebus exhibere.

Roborantia. Roborantia etiam non negligenda. Et quamuis corpus euacuatum ſit, aut febris ceſſet, non ſtatim à medicamentorum vſu deſiſtendum; cùm facilè fieri poſſit, vt remanens aliqua in viſceribus intemperies calida bilem rurſum generet, è qua febris iterum accendi poſſit, Itáque hepati & ventriculo ſuccurrendum medicamentis cùm internis tum externis ex roſis, cichorio & ſimilibus.

Quòd ſi febris ſit pertinacior, procul dubio viſcus aliquod vitium contraxit, febrîque materiam ſuppeditat. Quapropter membri illius cura habenda, & quidem pro variâ membri naturâ varia. In intermittentibus enim hoc obſeruandum, vt ad membrum mandans inprimis reſpiciatur. In tertianâ Intermittente Hepar ſi malè affectum ac calidius ſit, copiosè bilem generat, quam non ſemper in ſe retinet, cùm membra nobiliora, quantum poſſunt, ſe ab humoribus vitioſis liberent, eóſque ad partes ignobiliores mittere ſoleant; ſed eam ad pancreas, meſenterium & alia hypochondriorum loca mittit: Hepar autem ob plures cauſas ad bilem generandam aptum redditur. Primò dum calefactum eſt: Deinde dum à craſsâ bile obſtruitur: tertiò dum in ejus vaſis bilis abundat, à quâ chylus inquinatur & facilè in bilem mutatur. Itaque ſi tale aliquid animaduertatur ex ſiti, quam æger patitur, aut vrinâ bilioſâ, ex colore volæ manûs, ex dolore, duritie, tumore hepatis, aut totius corporis pallente collore: Hepati in prîmis proſpiciendum eſt. Vnde rectè ſcribit Gal. 1. *ad Glauc. cap. 9.* ſemper oportet contrarias qualitates illis, quæ præter naturam inualuerunt, opponere. Et hæc alteratio plus juuat, quàm crebra euacuatio. Licèt enim frequentibus purgationibus æger moleſtetur, tamen niſi cauſa bilem generans tollatur; fruſtra æger purgantibus affligitur. Ergo ſi hepar & viſceera intemperie calidâ laborent, refrigerantia & roborantia conueniunt, tum quæ ſuprà ſunt propoſita, tum quæ parantur ex ejus generis conſeruis, conditis, ſpeciebus; exempli gratiâ, conſerua cichorij, violar. acetoſæ, radic. condit. cichorij. ſpec. diarrhod. abb. diatrionſantal. ſpir. ſalis, vitrioli, & ſimilibus. *Hepar vt curandum.*

Si autem Hepar obſtructum ſit, aut bilis in ejus viis hæreat, medicamenta vſurpanda, quæ vias hepatis aperiunt, & bilem per vrinas educunt, tum etiam per aluum leniter euacuant. Atque hæc eſt cauſa, cur Galen. adeò abſinthium in hiſce febribus commendat. Vim enim habet bilem detergendi, & eam cùm per aluum, tum per vrinam educendi. Vtile etiam eſt decoctum hordei & radicum cichorij dilutius, & ſaccharo dulcoratum: vt & conſerua roſarum recens cum decocto hordei, vel radic. cichorij. *Abſinthij vſus in febribus.*

Mindererus, *de calcantho cap. 9.* in omnibus jecoris, meſenterij, hepatis ac venarum obſtructionibus Syrupum hunc, quo plurimi per diuturnas febres in cachexias ac hydropes deuoluti priſtinam ſanitatem rurſus ſint adepti, commendat.

♃. *Succ. radic. cichorij, pimpin. depuratorum* an. ℔. i. *fumariæ, lupuli*: an. ℥. vi. *petroſelini, fæniculi*, an. ℥. iii. *rad. apij, enulæ, aſparagi, eryngij, vincetoxici*, an. ℥. i. *herbarum agrimoniæ, Sanctæ Kunegundis ſeu Eupatorij Auicennæ, agerati*, an. M. i. *flor. centaurij min. fol. ceterach. adianti albi & nigri, cuſcutæ, cardui benedicti, comarum abſinthij Pontici*, an. M ß. *granorum alkekengi* ℥. i. *aquæ fontanæ* ℔. vi. *aceti ſcillitici* ℔. ii.

Arida omnia ex prædictis ſex libris aquæ coque, vſque dum ſuperſint libræ duæ, has tranſcola diligenter, & cum ſuccis & Aceto Scillitico, additis Sacchari albi libris tribus ſemis, coque in Syrupum juſtæ conſiſtentiæ.

Huic Syrupo adjiciatur vel admiſceatur tantum olei Calchanthi ſeu vitrioli, quantum ſapor tolerare poſſe videbitur, vt aſſumpturo grata obueniat aciditas. Huius tria porrige cochlearia ægro ante jentaculum, totidémque ante prandium & cœnam.

Extrà etiam Topicâ adhibenda ſunt hepati, qualia paſſim exſtant. *Topica.*

Et quia in febribus nothis materia plerumque difficiliùs concoquitur, ac præterea ab affecto Hepate cruditas in eo & ſanguis frigidior generatur, vnde tumor pedum & oculorum oriri ſolet: Ideò & extrà talia hepati adhibenda, quæ illud roborant, vias aperiunt, partes dilatant & humores fundunt, ex endiuiâ, cichorio,

rio, taraxaco, agrimoniâ, rosis, absinthio, spicâ, schænantho, chamæmelo & similibus.

Lienis cura. Lienis similiter ratio habenda est, qui in febribus diuturnioribus frequenter obstrui & duritiem contrahere solet: de quo in curatione Quartanæ dicetur.

Ventriculi cura. Inprimis verò in febribus longioribus habenda est ratio ventriculi. Solet enim is à calore febrili debilitari: debilitatus verò malè coquit: vnde vitiosus chylus prouenit, qui in secundâ coctione non corrigitur, sed vberem potiùs febri materiam suppeditat. Hoc si animaduertamus, vtilissimum est bis in septimanâ id quod crudum est, ex alimento in ventriculo, & primis viis vomitu euacuare. Quo remedio pertinacissimas febres longè feliciùs, quàm vllo alio remedio tolli, omnes Medici consentiunt. Et quidem die quietis, vomitus post cibum, materiæ antecedentis tollendæ gratiâ, commodè instituitur. Nam, vt etiam suprà de vomitu instituendo dictum, duplex est occasio vomitum instituendi. Vna, quâ commodissimè materia antecedens & quæ materiam antecedentem auctura est, tollitur; & secundùm hanc occasionem rectissimè instituitur vomitus die quietis post sumptum cibum: Altera, quâ fit vomitus ob instantem paroxysmum, qui vt imminuatur, paulò ante ipsum vomitus instituitur. Deinde fouendus ventriculus. Exempli gratiâ.

℞. *Rosar. rubrar. absinthij, menthæ.* an. M. ß. *spicæ nardi*, ʒ. ij. *mastiches*, ℥. ß. *cyperi*, ʒ. i. *flor. chamæmel. meliloti*, an. M. ß.

Coq. in s. q. aq. vel vini albi, ac spongiâ decocto calido madidâ ventriculus foueatur; vel herbæ sacculo insuantur, qui coquatur & calidus ventriculo applicetur. Post fotum ventriculus irrigetur oleo absinthij, mastich. cydoniorum, nardino, nucis moschatæ expresso; vel applicetur cerotum stomachale, & talia, quæ aliàs ventriculo debili conueniunt, atque alibi explicantur.

Scorbuti generatio. Sæpe quoque accidit in hisce regionibus, vt in febribus diuturnis & tertianis & quartanis scorbutus cōjungatur. Materia enim febrilis & vitiosa in mesaraicis collecta & diutiùs hærens, tandem dispositionem scorbuticam induit; vnde febres curatu difficiliores redduntur, imò non curantur, nisi simul medicamenta, quæ scorbutus requirit, adhibeantur. Verùm de scorbuto, peculiari tractatu.

Externa medicamenta in tertiana. Præter ista medicamenta omnia quædam adhuc occurrunt, quæ vulgò extrà corpori ad febrem tollendam applicantur, nec omnia à Medicis improbantur. Inter quæ à plurimis commendatur emplastrum ex telis aranearum & vnguento populeo. De quo Abraham Seilerus, *in Epistolis à Scholtzio collectis, epist.* 3. ita scribit: *Expertus sum, si ante accessionem febrilem tela aranea cum vnguento populeo incorporata carpo & temporibus, vbi pulsus deprehenditur, apposita fuerint, plurimum contulisse.*

Alij idem medicamentum ita parant:

℞. *Vrticæ min.* M. i. *telæ aranearum* ℥. ß. *Salis communis cochlear.* i. Contundendo & addendo *aceti cochlear.* i. M. pro Emplastro, quod ad pulsûs vtriusque manûs per duas horas ante paroxysmum applicetur.

Alij folia bursæ pastoris cum sale & aceto trita carpis applicant. Alij fuliginem è furno, & saluiam contusam & cum albumine oui mixtam: Alij eandem fuliginem cum allio, cæpis & oui albumine ac aceto mixtam carpis alligant. Nonnulli contundunt anserinam cum sale & acero, ac carpis applicant.

Alij & quæ vesicas excitant, & hoc fine folia ranunculi recentia contusa vel allium & cæpas carpis applicant. Alij recipiunt corticum interiorum nucis ramorum q. s. macerant in aceto & carpis applicant; quo remedio se feliciter vsum Platerus scribit.

Nonnulli hoc emplastrum toti abdomini ante inuasionem apponunt, & ibi relinquunt, donec exsiccetur, idque die altero renouant.

℞. *Farinæ q. s. oua nu.* iiii. *succi verbenæ, plantaginis, radic. vrticæ Rom.* an. *q. s.* Et ad formam Cataplasmatis redigantur.

Ægyptij, vt refert Prosp. Alpinus, *de medic. Ægypt. lib.* 4. *cap.* 15. audaciores in hoc genere sunt, dum vnguentum parant ex araneis vnâ cum suis telis contusis & cum oleo rosaceo ad modum linimenti mixtis vel araneis in oleo rosarum coctis; quo calido carpum vtriusque manûs inungunt.

De modo si quæratur, quo hæc medicamenta agant, vix alia quàm hæc ratio reddi potest, quod ab istiusmodi medicamentis putridus vapor à corde & suo foco reuocatur & reuellitur: ac præcipuè inquinamentum illud ac μίασμα humores corrumpens euocatur, maximè si pauca ampliùs putredo restet, & febris in declinatione sit, de quo cap. præcedente dictum.

Habet interdum vulgus & Empirici alia quædam, quibus paroxysmum impediunt. Verùm nisi adhibeantur purgatâ materia, non tutò adhibentur; cùm si materia in corpore relinquatur, licèt febris cesset, grauiora mala sæpe inde sequantur, vt dolor colicus, cachexia, hydrops, icterus: Aut nisi medicamentum simul vim diaphoreticam & confortandi habeat, qualis anodyno Bannisterij tribuitur, quod describit Andr. Libauius, *in Syntagmate arcan. Chymicor. in fine*: item Laudano opiato, quod VVilh. Pithopœus miris modis commendat, & hoc modo parat. *Paroxysmum impedientia.*

℞. *Quintæ essentiæ opij* ℥. i. ß. *essentiæ croci* Drach. vi. *essentiæ quintæ lapid. pretiosor. magisterij corallorum, rubr. cum auro, perlarum*, an. Drach. ii. *lapid. bezoartic. orient.* ℈. ii. gr. v. *auri diaphoret, siue potabil.* ʒ. ß. *ambræ gryseæ* ℈. ii. gr. v. *moschi* Scr. sem. *ol. cinam. cariophyll. succini*, an. gut. ii. Misceantur *s. a.* & in vitro satis capaci digerantur, atque interea semel atque iterum agitentur. Dosis gr. ii.

Victus tandem ratio in hac febre etiam diligens habenda: cùm natura in exquisitâ tertianâ modò victus ratio rectè instituatur, sæpe morbo abigendo sola sufficiat. *Diæta in tertiana Intermittente.*

In purâ igitur tertianâ victûs ratio requiritur eadem ferè, de qua in continuâ biliosâ diximus. Cibus nimirum sit refrigerans & humectans ejus quantitas tanta, quantam natura rectè concoquere potest. Inprimis conuenit prisana & reliqui cibi, qui sunt boni succi & facilis coctionis, simúlque refrigerant. A melle autem & dulcibus, sinapi, salsis & acribus omnino abstinendum, cùm facilè in bilem degenerent. Vinum, antequam materia coquatur, non exhibendum. At vbi concoqui cœperit, dandum est tenue, aquosum ac purum. Circa declinationem verò liberaliùs potest offerri.

Exhibendus verò cibus est extra accessiones: nisi virium ratio, spirituum dissolutio & imminens Syncope contrarium suadeat: id quod in siccis & calidis naturis fieri solet. Calidis enim & siccis naturis aduersissima est inedia, & febrium causa præsentissima: vnde Galenus, vt ex 10. *meth. med. c.* 5. videre est, nonnunquam tales, ne syncope periclitentur, in paroxysmorum principio cibare coactus est.

In nothis verò tertianis ad duo inprimis in victu præscribendo attendendum, curandúmque, ne vel morbus augeatur, vel vires, quæ in morbo longiore diu sufficere debent, periclitentur. Quorum vtrumque exactè præstare non ita facile est. Inedia enim quantum prodest ad morbi coctionem, tantum vires labefactat: Cibus contrà, quantum vires auget, tantum coctionem materiæ febrilis impedit. Ergò morbi & virium magnitudo diligenter inter se comparanda est. Victu tenui enim valentibus viribus & materiâ coctu difficiliore audaciùs vtimur; largiore autem cibo vtendum, cùm vires sunt imbecilliores, atque materia non admodum coctu difficilis. Copiosiore tamen omninò cibo

cibo opus est in tertianâ nothâ, quàm purâ; cùm morbus sit diuturnior. Cibus verò porrigatur inprimis die Intermissionis. Verùm cùm non omnes naturæ id ferant, vt tertio solùm quôque die cibum sumant, & præcipuè ob potûs necessitatem: Ideò & die paroxysmi aliquid cibi, sed qui sit omninò facilis coctu, post paroxysmum, aut pluribus horis ante paroxysmũ præbendum, sed omninò minus, quàm in tertianâ purâ; cùm paroxysmus longiùs protrahatur: die verò quietis solidior cibus & maiore copiâ, quàm in tertianâ purâ exhiberi potest, vt carnes pullorum, gallinarum, hædinæ, vitulinæ. In nostris regionibus commodissimus est potus cereuisia tenuior. Cibus autem non solùm refrigeret & humectet, vt in exquisitis, sed etiam nonnihil attenuet & incidat. Vinum tamen etiam album tenue concedi potest. Galenus ptisanæ succo vtitur, adjecto pipere; & loco potûs aquâ mulsâ, in quâ origanum vel hyssopus cocta fuerint. Verùm alij hæc sine periculo ferri posse non putant, præsertim si pituita pauca admixta sit, & corpus sit calidius. Et satius esse censent, ptisanâ vti cum apio, petroselino & cinamomo decoctâ. Quâ in re tamen ad mixtionem humorum attendendum. Si enim parum pituitæ admixtum sit, etiam parum calidorum admiscere oportet; si verò febris multum à tertiana pura declinet, plus admiscere licet. Potest tamen illud χολῶδες in melle, aceto addito facilè emendari. Aliàs, vt dictum, consuetus & vtilis potus est cerequisia tenuior, quæ & ipsa, si opus sit, commodis & idoneis plantis condîri potest.

CAPVT XIX.

De Quotidiana Intermittente.

SEcunda febris Intermittentis species est, quæ è pituita oritur; quæ quia singulis diebus inuadit, quotidiana communiter nominatur. Hanc Fernelius, *lib. de febr. capite* 12. omnium febrium esse rarissimam, & quæ vix ex sexcentis vna obtingat, scribit. Platerus verò eam dari planè negat, & quamuis multi quotidiè febri conflictentur, id tamen non à quotidiana, sed duplici tertianâ, vel etiam triplici quartanâ fieri. Et ita reuera sese res habet. Plerique enim, qui singulis diebus febri corripiuntur, febricitant ob humorem biliosum aut melancholicum; raro ob pituitosum. Atque tales febres potiùs duplices tertianæ, aut triplices quartanæ nominandæ sunt. Simon Simonius quidem planè istas differentias compositas, & appellationes duplicis aut triplicis tertianæ ac quartanæ rejicere videtur: Verùm planè & per omnia illi non assentimur. Si simili typo non inuadat quotidie febris, & primus paroxysmus tertio, secundus quarto & sic consequenter; aut primus quarto, secundus quinto, & sic deinceps respondeat: tales febres non injuriâ tertianas duplices, vel triplices quartanas nominari posse statuimus; id quod præcipuè ex duplici quartanâ apparet. Hoc tamen semper obseruandum censemus: nomina quotidianæ, tertianæ, quartanæ, non constituere febrium differentias, sed humores. Itaque jam de quotidianâ intermittente agimus, non eâ, quæ à bile fit, & quotidiè recurrit, sed de eâ, quæ à pituitâ.

Causa. Generatur hæc febris raro citra ventriculi aut hepatis offensionem. In his enim duobus locis pituita generatur, nimirum in hepate, ex frigidiore chyli parte; inprimis verò ex alimentis ac præcipuè pituitosis in ventriculo. Et cùm hæc febris à pituita fiat, omnia ea, quæ faciunt, vt pituita in corpore colligatur, huius febris causa esse possunt. Ista autem ad tria capita commodè reducuntur, nimirum ad debilem & imminutum viscerum calorem; ad alimentorum frigidam & humidam naturam, & eorum copiam atque abundantiam. Hinc colligitur pituita in iis, quibus hepar & ventriculus aut etiam tota corporis constitutio est frigida & humida: quibus nimirum habitus corporis est obesior, albicans, venæ & arteriæ angustæ. Ætas ad pituitæ generationem apta est senilis, ob natiui caloris paucitatem; & puerilis, ob voracitatem. Sexus verò muliebris & vita otiosa etiam facit ad pituitæ generationem, victus plenior & liberalior; aëris constitutio, siue ratione temporis anni, siue cœli, siue loci, frigida & humida; somnus longus, præsertim mox à cibo initus; refrigerantium medicamentorum vsus.

Signa diagnostica.

Signa febris Intermittentis pituitosæ petuntur, tum ex iis, quæ præcesserunt, quales sunt, causæ pituitam generantes & cumulantes modò enumeratæ; tum ex iis, quæ pituitæ in corpore copiam arguunt, tum propriis Symptomatis. Pituitæ copiam indicant faciei corporisque color albicans, nonnunquam pallidus aut liuidus, moles eiusdem ampla ac mollis, & ad tactum frigidior; mens & sensûs sunt hebetiores, somnus profundus, insomnia de aquis, pluuiis, niue, submersione. Pulsus est paruus, tardus ac mollis. Vrina alba vel pallida, nunc tenuis, nunc crassa, cum multo sedimento. Quòd si putredinem jam concipiat pituita, & inde febris excitetur, tempore nocturno ea præcipuè affligere solet; vnde apud Hippocratem, 3. *epid.* per nocturnas febres pituitosas intelligendas esse aliqui existimant. *Signa quotidianæ Intermittentis.*

Non enim hîc prætereundum quosdam monere, signa febrium humorisque peccantis aliqua etiam haberi posse ex horâ inuasionis, & cuique humori suam horam tribuere. Sanguinem moueri nimirum ab horâ nonâ noctis vsque in horam diei tertiam dicunt: ab horâ diei tertiâ ad horam diei nonam bilem: ab horâ diei nonâ ad horam tertiam noctis, melancholiam; ab horâ tertiâ noctis vsque ad horam nonam noctis pituitam dominari. *Signa febris ex horâ inuasionis.*

Inuadit autem hæc febris non subitò, sed sensim cum extremitatum saltem refrigeratione aut horrore. Rigor autem, vt Galenus scribit, eam non antecedit, neque initio, neque in progressu. Cùm enim materia hæc (de legitimâ pituitosâ hoc intelligendum) benigna sit & naturæ non adeò infensa, & calor ex putredine remissus, minùs quoque naturam lacessit, & propterea calor non cum impetu, sed leuiter ad interiora reuocatur.

Calor post refrigerationem cum difficultate accenditur, & tardè inualescit, ac cum magnâ inæqualitate, quâ modò calor, modò frigus sentitur. Humor enim pituitosus est frigidus, humidus ac crassus: accensus verò calor non est acris, sed halituosus primùm occurrit, quasi ex accensis lignis viridibus vapor sublatus, & quidem inæqualiter manum ferit, vt veluti per cribrum transmitti videatur, vt docet Galenus. At si manus diutiùs admota teneatur, aliquantum mordax & acris apparet. Calor postea per totum corpus diffusus illud non valdè vrit, neque denudare membra, & tegumenta abjicere cogit, neque multum aut frequenter respirare, potúmque appetere. Qui enim hac febre laborant, minùs sitiunt, tantúmque abest, vt lingua sicca sit, vt etiam humiditate perfundatur. Cùm etiam febrire incipiunt, præcordia intumescunt, inflantur ac distenduntur: color iis est pallidus; etiam cùm paroxysmus ad statum peruenit, faciésque ferè subliuida & subtumida; corporis adest grauitas, & maxima ad somnum inclinatio. In paroxysmi initio, non rarò accidit lipothymia, potissimùm ob os ventriculi, quód in hac febri afficitur. *Calor quotidianarum.*

Vrina. Vrinæ in primis diebus tales sunt, quales in quartanis incipientibus, albæ, tenues & crudæ, ob materiæ copiam, quæ & meatûs obstruit, & calorem natiuum obruit. In principio morbi etiam plerumque in fundo matulæ apparet & residet aliquid sedimento simile,

simile, quod tamen verum sedimentum non est, neque vllam coctionis notam exhibet, sed est humoris crudi adhuc peccantis portio, & propterea cruditatem materiæ potiùs, & principium morbi, quàm coctionem ostendit. Postea verò, cùm materia concoquitur, eiúsque nonnihil per vrinas expurgatur, crassiores sunt & turbidæ, sæpè etiam rubræ. Verùm & alui dejectiones crudæ sunt & pituitosæ: quia corpus frigidis & crudis humoribus refertum est. Quâ de causâ etiam primis diebus non sudant; progrediente verò tempore in declinatione paroxysmi parum sudoris emittunt.

Pulsus, vt hac de re Galenus scribit, tantò minor est pulsu quartanæ, quantò quartanæ pulsus tertianæ pulsu minor est. Pulsus item rarior, quàm tertianæ & quartanæ; æquè verò tardus. Quotidianæ ergò est minimus, rarus, tardissimus; tertianæ maximus, velocissimus & frequentissimus; quartanæ paruus, tardissimus & rarissimus. Cuius rei causa est, quia cùm in tertianâ magis vrgeat vsus, quàm in quartanâ, & in hac rursus magis, quàm in quotidianâ: mirum non est, maiorem esse in vnâ, quàm in aliâ. Celeritas verò in quotidianâ & quartanâ par est, etsi maior sit calor in quartanâ, quàm in quotidianâ: quia id, quod magnitudine in quartana adimpletur, in quotidiana mediante maiore celeritate fit. Itaque est quartanæ pulsus tantò rarior quotidianæ: quantò tertianæ frequentior quotidianæ, ob fuliginum copiam & acrimoniam in tertiana.

Paroxysmus ad horas 18. extenditur; vnde intermissio & interuallum est saltem 6. horarum: quæ etiam rarò integra & pura est sed solùm ad sensum, & humoris putrefacti in calore & pulsibus semper relinquitur indicium. Imò sæpè ad 24. horas extenditur; vnde continuæ similis apparet. Calor enim in hac febre est similis calori in lignis viridibus accenso, qui & tardè deflagrat, & multum fumorum relinquit.

Quotidianæ Intermittentis notha signa.

Quæ quidem signa omnia in exquisitis pituitosis seu quotidianis inueniuntur. In nothis verò non omnia, sed quædam ipsorum adsunt, quædam desunt; atque alia in febre à pituita acidâ, alia à pituita salsâ adsunt. Vnde Galenus, *de plenit. cap.* 11. scribit, à salsa siticulosi, ab acida famelici, à dulci somnolenti, ab insipidâ inappetentes fiunt. Ita quæ ab acidâ & pituitâ vitreâ ortum habent febres, teste Galeno, 2. *de differ. febr. capite* 6. rigorem conjunctum habent.

Prognostica.

Prognostica.

Febris hæc, cùm ex humore pertinaci generetur, ac longa sit, periculo non caret: & cùm in eâ viscera, ventriculus & hepar præcipuè, afficiantur, facilè qui eâ detinentur, in cachexiam, hydropem, atque alios graues ac periculosos affectûs, vt carum, ac similes labuntur. Et quò pituita crudior, eò febris diuturnior & periculosior est. Et quò exquisitior est quotidiana, eò est diuturnior & periculosior; durátque ad dies quadraginta; nonnunquam ad menses tres, imò nonnunquam plures.

Breuitatem autem vel longitudinem morbi ostendent signa coctionis in vrinâ, quæ quò citiùs vel tardiùs apparebunt, eò morbus erit longior vel breuior. Paroxysmorum quoque longitudo vel breuitas idem ostendent. Sicut & si in paroxysmi initio vomitus siue sudor appareat, breuiorem morbum ostendit. Indicio enim est materiam non admodum esse crassam & viscosam, & actionem naturæ non planè respuere. Contrarium sequitur, si nulla euacuatio accidat, morbúsque in eodem statu permaneat. Ideóque si vires & appetitus valdè dejiciantur, accessiones sint longæ, cum nullo sudore: parua salutis spes superest.

Etsi verò hæc febris noctu inuadit, tamen interdum interdiu etiam inuadere solet. Diurna verò nocturnâ est periculosior, & ad tabem plerumque deducit, cùm aliis de causis, tum quòd tempus medicationi non suppetit. Etenim cùm interdiu in paroxysmo medicamenta commodè offerri non possint: vel sine medicamentis æger relinquendus: vel tempus quod somno & quieti dandum erat, medicationi tribuendum. Quæ res vires dejicit, corpúsque tabefacit.

Curatio.

Curatio.

Curationem autem hujus febris quod attinet, de eâ multâ dicere opus non est; cùm ea, quæ suprà de curatione Quotidianæ continuæ dicta sunt, facilè Intermittenti applicari possint.

Primæ viæ euacuentur clystere parato ex decocto mercurialis, parietariæ, betæ, flor. chamæmel. summit. anethi, sem. anisi. fœniculi, carthami, furfur. cum Elect. diaphœnic. mell. rosato col. & similibus.

Venæ sectio.

Venæ sectio in hisce febribus puris vix locum habet; cum venâ incisâ sanguis bonus emittatur, & vitiosi ac crudi humores in primis viis hærentes in venas attrahantur.

Vomitoria.

Vtilis verò est vomitus, vt vix in vllâ febre sit vtilior; cùm ventriculum, qui in hac febre maximè afficitur, inprimis euacuet: & quidem is, per interualla sæpius instituendus. Cautione tamen in hac re opus est, ne ventriculus, qui aliàs, vt dictum, in hac febre laborat, fortioribus vomitoriis debilitetur. Etsi autem vulgò feratur, ventriculum priùs roborandum esse: tamen nec id satis tutum videtur. Etenim si ventriculus roboretur, non facilis erit ad vomitum. Ergò distinctione hac in re opus est. Nam si ex hepate & venoso genere præcipuè materia febris suppeditetur, non facilè, & non nisi fortioribus vomitoriis materia euacuatur, quibus ventriculus non parùm debilitatur. Si verò ventriculus pituitosos humores suppeditat, tunc commodiùs vomitus instituitur. Cùm autem pituitosi humores in ventriculo, qui causa sunt, vt alimenta assumpta non rectè concoquantur, sed potiùs in pituitosos humores conuertantur, plerumque crassi & viscidi sint, humores illi priùs præparandi sunt, hydromelite, in quo folia origani vel hyssopi macerata sint, additâ parte aliquâ oxymelitis, vt faciliùs postea vomitu rejici possint.

Est autem in vomitu ciendo hîc conueniens raphanus, cujus vel decoctum, vel succus, vel infusum cum oxymelite ℥. iiii. vel plurium pondere propinari potest. Licet & alia addere, vt semen atriplicis, anethi, flores genistæ, chamæmeri; quibus & ʒ.i. agarici addi potest, vt:

℞. *Sem. raphani, atriplicis, anethi*, an. ℥. ß. *flor. genistæ, chamam.* an. P.i. Coqu. *in s. q. aq. pro* ℥. v. Col. adde *oxymel. s.* ℥.i. Misce.

Præparantia.

Efficax est & hîc in fortioribus extractum Esulæ. Verùm de vomitoriis jam aliquoties satis dictum.

Postea materia præparetur medicamentis alterantibus, incidentibus & detergentibus; initio quidem mitioribus, hinc fortioribus, ex radicibus aperientibus, *hyssopo, origano, betonicâ, agrimoniâ, capillis* ♀. *chamadry, chamamelo, calaminthâ*; quibus & cichoracea, admiscere licet ob calorem febrilem: cum *Syrupo acetoso s. melle rosaceo, oxymel. simp. & comp. Syr. byz. ant. s. & composito, de endiuia comp. de hyssopo, de duabus radicibus, de quinque radicibus, oxymel. scillitic. elleborato Gesneri, Spir. vitriol.* ⊖.

Purgantia.

Materia præparata conuenientibus medicamentis expurganda, vt agarico, mechoacannâ; quæ in hac febe commodissima est: cùm non solùm pituitam educat, sed & resoluat absque exsiccet, & temperatè ventriculum calefaciat ac roboret: turbith, trochisci alhandal, elect. Indum, diaphæn. diacarthamum, extractum panchymagogum & esulæ, pilulæ de hierâ cum agarico, de agarico.

Sudorem

Indiferentia. Sudorem quoque & vrinam cientia hactenus proposita non negligenda; & quidem fortiora in hac febre vsurpanda, ex fœniculo, carduo benedicto, sarsa parillâ, ligno sancto, sassafras, theriacâ, sale cardui benedicti, ebuli. Inprimis ad sudorem ciendum & febrem quotidianam depellendam commendatur radix caua, quæ ℥.i. vel ℈. iiii. pondere ante paroxysmum in haustu vini ter vel quater exhibeatur, vt æger sudet. Tandémque vt pituitosi humoris generatio prohibeatur, viscera, & inprimis ventriculus roborandus, cùm externis tùm internis medicamentis, vt:

℞. Conserua hyssopi, betonicæ, anthos, an. ℥.i. *cortic. citri condit.* ℥.ß. *rad. condit. heleni, pimpinellæ.* an. ʒ. iii. *spec. aromatici rosati* ʒ. ß. *spir. vitriol.* ℈. ß. *Cum syrup. conseruat. calami aromatici, vel zingiberis in Chinâ conditi.* F. Electuar.

CAPVT XX.

De quartana Intermittente.

Quartana Intermittens. Tertia Febrium Intermittentium species est, quæ ab humore melancholico oritur, quæ quòd quartanam periodum obseruat, quartana appellatur: Febris nimirum putrida, intermittens, quarto quôque die recurrens, ab humore melancholico in primis viis collecto & putredinem concipiente ortum habens.

Melancholiæ differentia. Melancholicus autem humor non est vnius generis, sed plures humores sub melancholiæ nomine comprehenduntur. Alius nimirum dicitur esse humor melancholicus naturalis, alius præternaturalis. Naturalis primò est crassior sanguinis pars, quæ cum sanguine in venis continetur. Sed hic rectiùs sanguis melancholicus, quàm melancholia dicitur, neque huius febris causa est. Deinde melancholia, & quidem propriè dicitur humor excrementitius, qui tamen secundùm naturæ leges generatur, & secundùm vulgatam opinionem in lienem secedit. Melancholia autem præternaturalis aut potiùs atra bilis (ita enim proprio nomine appellatur) est, quæ ex adustione aliorum humorum fit. Huius differentias quatuor constituit Auicennas. Alia enim ex adustione & torrefactione quasi bilis flauæ: alia ex pituitæ; alia ex sanguinis; alia ex melancholiæ naturalis adustione fit.

Vnde cùm Auicennas eiúsque interpretes scribunt, dari Quartanam biliosam, sanguineam, & pituitosam, id non aliter intelligendum est, quàm has febres fieri ab atra bile, generatâ ex adustione vel sanguinis, vel bilis vel pituitæ salsæ. Et quidem ex bile immediatè atra bilis generatur; cùm verò ex sanguine tenuiore & pituitâ salsa fit humor ater, priùs in bilem, & ex bile in humorem atrum mutari credibile est.

Quinam humor melancholicus Quartanæ causa sit. Cùm autem tot sint humoris melancholici differentiæ: quæritur iam; An à qualibet eius differentiâ febris excitari possit: de quâ re alij aliter sentiunt. Alij enim ex his humoribus omnibus febres quartanas oriri statuunt, alij ex melancholiâ solùm naturali febres quartanas prouenire posse; ex iis verò differentiis, quæ ex humorum aliorum adustione & torrefactione proueniunt, nullas febres prouenire posse existimant. Cùm enim atrâ bile nullus humor sit perniciosior, & omnes partes, quas transit, erodat & exulceret, si febrem excitaret, eam non diuturnam, qualis est quartana, sed acutam faceret; tum etiam pessima symptomata inueheret, qualia non apparent in quartanâ. Imò putant, tantam esse huius humoris malignitatem, vt si in corpore generetur, priùs hominem iuguler, quàm putrescat, aut febrem excitet. Vnde etiam Galenum solùm quartanæ, quæ ex humore melancholico naturali fit, mentionem facere censent.

Videtúrque Galenus hoc expressè non decidisse, quo nomine & à Tralliano, *lib.* 12.*cap.* 8. reprehenditur, quasi vnam saltem Quartanæ curationem tradiderit, *lib.* 1. *ad Glauc. cap.* 11. cùm tamen Quartanæ febris non vna sit species, sed alia ex bile flauâ nimiùm adustâ, alia ex feculento sanguine nascatur, quæ curationis modo etiam differant. Nam eam, quæ ab humore melancholico creatur, calefacientibus humectantibúsque iuuari: quæ verò ex nimia bilis adustione prouenit, humectantibus & refrigerantibus. Miratúrque Trallianus, quomodo Gal. in omnibus quartanis non alium victum, quàm qui calefacere & siccare possit, præcipiat; ab iis verò, quæ refrigerant & humectant, abstinere iubeat. Ipse verò diuersam curam præscribit quartanæ à melancholiâ. Nam si æger naturâ calidus sit & siccus, ætate vigens, anni tempus sit æstiuum, curæ, vigiliæ, tristitia, ira, acrium medicamentorum vsus præcesserint; etiam valdè refrigerantia adhibet.

Verumenimuerò etsi possit concedi, quartanam legitimam, seu febrem melancholicam puram tantum prouenire ab humore melancholico naturali: tamen impossibile non est, quin etiam febris quædam Quartana ex humore adusto fieri possit, inprimis si alij humori permisceatur. Tum enim is ita malignus non est: neque etiam semper eiusdem gradûs est humor adustus. Et tales febres quartanæ sunt pleræque eæ, quæ à principio hominem non inuadunt, sed aliis febribus & morbis succedunt. Atque ita se rem habere, signa & symptomata docent, atque illud inprimis, quòd aliquoties quartanas in scabiem, eámque fœdissimam lepræ non dissimilem terminari vidimus.

Neque planè hoc indeterminatum reliquit Galen. cùm, 3. *aph.* 22. atram bilem, ex quâ Quartanæ ortum habent, geminam sortiri generationem, vnam ex flauâ bile retorridâ & perustâ, alteram ex crasso sanguine scribat, quod & 3.*prognost. aphor.* 27. docet.

Neuter tamen hic humor Quartanam producit, antequam putrescat; sed sæpe diu in corpore cumulatur, antequam putrescat. Itaque proxima febris Quartanæ causa est humor melancholicus, in primis viis, circa lienem & vicina viscera, putredinem concipiens. *Causa Quartanæ proxima.*

Remotæ verò sunt ea omnia, quæ ad humoris melancholici & atri generationem faciunt. Vbi enim humores à causâ calidâ quacunque aduruntur, accidit, vt vbi feruor ille desiit, quasi cineres quidam relinquantur, nunc planè frigidi & sicci, nunc caloris alicuius adhuc participes. Hinc euenit, vt quartanæ potiùs post quadragesimum annum, quàm ante, & præcipuè autumno accidant, & tertianæ in Quartanas mutentur. Nam ætate iuuenili & in æstate, inprimis, calidâ & per febres tertianas humores aduruntur, quorum quasi cineres postea accedente ætate & tempore frigidiore in corpore retinentur, tandémque putredinem concipientes Quartanam generant. Generatur nimirum humor melancholicus in iis præcipuè, qui corpus calidum & siccum habent, lienem tumidum, obstructum & imbecillem. In talibus enim crassi & terrei quasi humores colliguntur, & in liene & vicinis locis cumulantur, vel etiam in totum corpus effunduntur. Cumulantur verò ex crassorum ciborum vsu, quales sunt carnes bubulæ, ceruinæ, aprugnæ, sale conditæ & fumo induratæ; pisces ex limosis aquis, olera & legumina, panis non fermentatus, vinum crassum, cereuisia feculenta. Vt enim vinum, cereuisia, aut alius succus crassus & feculentus, dum fermentatur & digeritur, multum fecis deponit: ita & ex crasso & impuro chylo & chymo, dum coquitur, multum feculentæ materiæ separatur. *Remotæ.*

Acetum etiam melancholico humori generando aptissimum est, ob vires & qualitates melancholiæ similes. Est enim melancholia & præcipuè atra bilis

aceto persimilis, quod insignis acrimonia ostendit, præterquam quòd exsiccat simul & refrigerat. Et diximus antea, in Quartanâ fieri humorum in acidum mutationem: neque aliter fieri è vino acetum, quam ex sanguine melancholiam, Gal. 3. *de sympt. caus. c.* 2. innuit. Quâ de causâ & Hippoc. 3. *de vict. rat. in acut. t.* 38. melancholicis acetum noxium esse docet: siquidem siue temperiem siue generationis modum spectes, acetum melancholiæ pabulum est. Et omnino locus iste Hippoc. consideratione dignus est, cùm ansam cogitandi de fermentatione & generatione humorum salsorum in corpore nostro præbere possit: siquidem non in alteratione qualitatum primarum Hippocrat. subsistit; sed acidi, amari, fermentationis, exaltationis mentionem facit. Reuera enim hîc non tam ad qualitates primas, quàm ad diuersas salium naturas respiciendum, quibus multas mutationes perfici Chymia docere potest. Ita autem ille: *αἱ ἀπὸ ὄξεος ὀξύτητες πικροχόλοισι μᾶλλον, ἢ μελαγχολικοῖσι συμφέρουσι. Τὰ μὲν γὰρ πικρὰ διαλύεται καὶ φλεγματοῦται, μετεωριζόμενα ὑπ' αὐτέου, τὰ δὲ μέλανα ζυμοῦται, καὶ μετεωρίζεται καὶ πολλαπλασιοῦται, ἀναγωγὸν γὰρ μελάνων ὄξος*, id est, *Aceti aciditas biliosis naturis magis confert, quàm melancholicis. Amara enim dissoluuntur, & in pituitam transeunt, dum ab ipso in sublime attolluntur.* Nigra verò fermentantur & in sublime attolluntur, & multis partibus augentur. Acetum namque nigra exaltat. Vbi malè redditum vulgò puto: *Educit nigra acetum*: cùm potiùs verti debeat: *Exaltat nigra acetum.*

Ætas generationi melancholiæ apta est consistens & iam inclinans: vita curis ac tristitiâ occupata & studiis ac grauioribus occupationibus dedita. Nulli tamen ætati parcit Quartana, & ætatis rationem non habet, vt scribit Aëtius, *lib.* 5. *cap.* 38. Etsi enim ætas consistens demum melancholico temperamento esse incipiat: tamen, præter temperamentum, causæ externæ & rerum non naturalium vitia & errores tam potentes sunt, vt etiam in sanguineo, vel alio corpore humorem melancholicum generare possint.

Tempus, quo maximè generatur melancholia, est Autumnus; vnde etiam Autumno frequentiores sunt quartanæ. Præsertim si calidam æstatem excipiat, quæ nimio æstu humores adussit; aut Saturnius influxus ac vis accedat: quod anno 1616. accidit; cùm Quartanæ ferè toti Germaniæ essent epidemiæ, & Vvitebergæ hîc tam familiares, vt etiam infantes modò natos corriperent, quod filio meo tres menses nato tum etiam accidit, & vix domus aliqua esset, in quâ non Quartanarius vnus vel etiam plures decumberent. Quæ Quartanæ etsi à communi aëris constitutione ortum haberent: accedebat tamen contagium, quo seminaria febris in alia corpora transferebantur.

Faciunt etiam hùc suppressæ euacuationes, qualis est præcipuè, quæ per hæmorrhoides fieri solet.

Adusta autem melancholia sensim ac paulatim generatur ab intemperie calidâ & siccâ, de quâ Galenus, *de atrâ bile, cap.* 4. & 6. Confertim verò à febrili calore. Per febres enim humor melancholicus & ater contrahitur, vt Galen. 3. *de loc. affect. cap.* 7. & 3. *prognostic. cap.* 27. docet. Nam humores febrili calore aduruntur, ac quod de bile restinctum est quodammodo, in atrum humorem vertitur. Hinc ardentes & tertianæ febres, præcipuè si autumnum attingant, in Quartanas desinunt; quod frequentissimè eodem anno accidisse, notissimum est. Si enim adustorum humorum quasi cineres non excernantur, sed permaneant in corpore & incalescant, putrem quandam dispositionem recipiunt. Hinc Aëtius, *lib.* 2. *cap.* 22 Conualescentes à febribus melanagogo egere scribit, vt humoris corrupti fex per assationem crassior reddita expurgetur.

Signa diagnostica.

Signa huius febris quod attinet, primò sumuntur ea à causis, quæ præcesserunt & modò enumeratæ sunt. Deinde ex illis, quæ præsentem melancholiam arguunt, & humoris melancholici in corpore abundantiam indicant: qualia sunt, faciei, totiúsque corporis color fuscus & nigricans, interdum æqualis, & per totum corpus interdum maculis quibusdam saltem, conspicuus: Habitus corporis siccus & macilentus; aspectus tristior; mœstitia, amor solitudinis: somnus turbulentus; insomnia de rebus nigris, fumis, morte, cadaueribus, sepulchris & similibus tristibus. Vrina, si nihil melancholiæ vnà excernatur, est tenuis, alba: Si verò melancholia vnà excernatur, crassa, liuida & nigra. *Signa diagnostica.*

Atque hæc signa melancholiam in corpore arguunt, etsi febris non adsit. Verùm vbi iam melancholia putredinem concepit, & febrem generat, inuadit ea primò cum oscitatione, pandiculatione, & molestâ quadam totius corporis inæqualitate, quam rigor sequitur, qui initio paruus est, vel locò eius solùm refrigeratio & horror. Progressu verò temporis sensim fit maior, donec fiat vehementissimus; qui talis est, qualis accidit iis, qui tempore hyberno refrigerantur, sensúmque exhibet non rei pungentis, sed grauantis & quasi contundentis & confrigentis ossa, quos dolores Græci ὀστοκόπους vocant. Cùm enim materia sit crassior, primò cum impetu moueri non potest: postea verò sensim attenuatur, vaporésque ab humore melancholico crassi sunt, frigidi & sicci, ossiúmque, quæ crassiore sanguine nutriuntur, membranas ferientes, hos dolores excitant. *Quartana inuasio.*

Caloris etiam modus ab aliis febribus differt. Succenditur paulatim, neque, vt in tertianis, velut adurens est & æstuosus, sed submissus. Materia enim crassa est & frigida, quæ difficulter putrescit, ac tardè accenditur. Declinatio est cum purâ, simplici & longâ ἀπυρεξίᾳ, adeò vt plerique ægri tempore intermissionis possint ad consuetas operas redire. *Calor.*

Pulsus in melancholicâ intermittente febre toto morbi progressu rarus est; in principio tamen valde rarus. Quâ ratione ab omnibus febribus differt, neque vlla alia febris est, quæ pulsum tam tardum ac rarum habeat. Nam arteria videtur quasi ad interiora retracta, neque liberum habere ascensum; quale nihil apparet in tertianis. Et licèt, cum augetur paroxysmus & increscit, fiant pulsûs frequentes & veloces: tamen & tum seruatur ipsorum tarditas ac raritas; & si comparetur pulsus tertianæ in vigore, multò velociores & frequentiores apparebunt pulsûs in tertiana, quàm in quartana. Et licèt, vt suprà etiam dictum, æger sit iuuenis: tamen pulsum habet talem, qualis est in senibus. Bilem non vomunt, qui hac febre laborant, vt qui biliosâ febre afficiuntur. Sudores etsi primis diebus non multi sunt: tamen progressu morbi, attenuatâ materiâ, fiunt sudores copiosissimi. Vrina in principio alba est, tenuis & aquosa. Humores enim tum adhuc crudi sunt, & quia hic humor reliquis est longè crassior, magnas obstructiones facit, vt vix tenuior pars penetrare possit. Morbo procedente, coloratiores & crassiores redduntur vrinæ; quia materia coquitur, & obstructiones reserantur: & quidem sæpe color & contenta mutantur; quia materia non rarò varia est, eiúsque modò parum, modò multum ad vias vrinæ penetrat. Paroxysmi tempore durationis ferè sunt similes paroxysmis tertianæ; nonnunquam etiam longiores. Sitis non est admodum magna; minor quidem, quàm in tertianâ, maior autem, quàm in quotidianâ. Lien vtplurimùm afficitur, & ad eius affectûs quartana plerumque sequitur. Atque hæc signa in legitimâ febre melancholicâ intermittente omnia manifesta sunt. In *Pulsus.* *Vrina.*

nothâ

nothâ autem seu spuriâ etiam humoris admixti, seu ad quem humor præternaturalis declinat, notæ apparent, adustúmque humorem indicant grauiora symptomata, calor, sitis, vigiliæ, & symptomata omnia grauiora & periculosiora, quàm in eâ, quæ à naturali melancholiâ ortum habet, & semper paroxysmi referunt aliquomodo & sapiunt reliquias humoris, ex quo melancholia adusta genita est.

Prognostica.

Prognostica. Quartana autem omnium febrium longissima est, & sæpe non solùm ad aliquot menses, sed & plures annos extenditur. Æstiuæ tamen sunt breuiores; autumnales verò longæ, maximè, quæ non procul absunt ab hyeme, 2.*aph*.25. Primus terminus est proximum solstitium vel æquinoctium, id est, quarti mensis initium; quo si non soluitur, extenditur ad alterum, siue septimum mensem. Inueteratæ Quartanæ rarò soluuntur, nisi vere, scribit Celsus, *lib*. 3.*cap*.16. propter aëris temperiem & sanguinis dominium, qui melancholiæ planè aduersatur. Si tamen non accidat in eâ error, non addit vltra annum, ait Auicenna. Verùm nonnunquam ad triennium, imò annos duodecim, pluresque durâsse, obseruatum est; & adhuc hodiè inter vulgus reperiuntur, qui ab epidemiâ illâ superiorum annorum quartanâ nondum liberati sunt. Refert Massarias, se vidisse matronam Venetiis, quæ 22. annis quartanâ laborauerat. Et quidem quæ à puro succo melancholico oritur, etsi minùs molesta sit; longior tamen est, quàm quæ à bile admixtâ vel adustâ originem habet: cùm in tertianâ contrarium fiat.

Est porrò Quartana febris quidem tutissima, & periculo carens; Dat enim naturæ inducias sese colligendi diebus intermissionis. Vnde Phauorinus apud Gel. *lib*. 17. *cap*.12. fortunatiorem vocat hanc biduo mediò interuallatam febrem, in quâ *μία μητρυιὰ, δύο μητέρες*. Si tamen sit legitima, & sine alicuius visceris affectu hominem inuadit, tuta est. Nam quæ ab atrâ bile prouenit, longè periculosior est; & quæ cum visceris alicuius, hepatis puta aut lienis, grauiore affectu coniungitur, plerumque periculo non vacat, & ægros tandem in hydropem lethalem aut in contumacem scorbutum coniicit. Simplex quoque toleratur faciliùs, quàm duplex vel triplex. Senibus quoque, quibus morbi diuturni commoriuntur, 2.*aph*.39. periculosæ & plerumque lethales sunt hæ febres; quòd calor debilis humorem tam pertinacem vincere nequeat. Sicca etiam corpora ad hecticam ac tabem deducit, eóque faciliùs, quò humor magis adustus est.

Vulgò de eadem etiam traditur, eundem hominem bis quartanâ non affici. Verùm experientia contrarium docet, quâ compertum habetur, eundem hominem bis vel ter quartanâ laborâsse.

Quartana tandem homines liberat ab aliis morbis, & qui quartanâ laborant, magno morbo non corripiuntur, & si priùs corripiantur, ac quartana superueniat, liberantur, vt testatur Hippocrat. 1. *epidem.com*. 5.*t*.3. Et 5 *aphor*.70. *A quartanâ correpti non admodum conuulsionibus corripiuntur, aut si corripiantur, ac quartana superueniat, liberantur.* Dum enim materia melancholica ad hypochondria & ignobiliores partes vergit, neque ampliùs cum sanguine per venas miscetur, morbi isti soluuntur, aut ægri in eos non incidunt. Præterea vomitu multi mali humores euacuantur: calore etiam febrili diuturniore humores crassi, morborum multorum causæ, attenuantur & absumuntur.

Curatio.

Cùm ergo febris hæc sit longa & pertinax, vt etiam vulgò Medicorum opprobrium & scandalum dicatur, Medicus in eâ curandâ eò maiorem diligentiam adhibeat, atque in id attendat, ne medicamentis importunè datis duplex, vel triplex efficiátur. Id etiam ægro prædicendum, breui febrem hanc curari non posse, & sat citò curari, si sat bene. Rectè autem curabit Medicus Quartanam, si curationem secundùm Indicationes curatorias dirigat. Petuntur verò Indicationes inprimis ab ipsâ causâ morbificâ, quæ est humor melancholicus maximam partem, qui & coqui & euacuari postulat.

Is igitur quia crassus, attenuandus; quia frigidus & siccus, calefaciendus & humectandus; vt crassus, incidendus; vt putridus corrigendus, aut si adustus sit, aliquo modo refrigerandus; quod ex parte docet Al. Trallianus, *libro* 12. *capite* 8. distinctè verò Auicennas, *lib*.4.*fen*.1.*tract*.2.*cap*.64.65.66. Galenus verò, 1.*ad Glauc.cap*. 11. tantùm exquisitæ Quartanæ Curationem tradit. Deinde medicamentis idoneis euacuandus est. Causæ etiam ipsum gignentes & cumulantes tollendæ; vnde inprimis lienis habenda ratio, qui si obstructus sit, aperiendus; si intemperatus, alterandus; si imbecillus, roborandus. Et omninò *διάθεσις* humorem istum generans; & inquinamentum humores corrumpens tollendum, cùm per contraria alterantia, & ne salsus acidùs humor generetur, prohibentia; tùm per discutientia ac sudorifera. Si verò Quartana notha sit, & reliquorum humorum habenda est ratio. Febris ipsa refrigerantia & humectantia indicat. Vires equidem in hac febre plerumque satis fortes sunt. Earum tamen habenda est ratio, ne nimis citò deficiant, sed ad finem morbi, qui satis diuturnus est, durare possint. Si quoque febri scorbutus, hepatis vel lienis obstructio, aut alius morbus adiungatur, & is secundùm artem tollendus: cùm eiusmodi causis & morbis præsentibus, febris tolli non possit. *Indicationes.*

Et quidem ab initio leniter tractanda est hæc febris, vt Galenus, 1.*ad Glauc.cap*.11. monet, nullúmque forte medicamentum primò exhibendum. Qui enim fortioribus medicamentis vtuntur, vt Galenus, *loco allegato*, docet, ex simplici Quartanâ non rarò duplices aut triplices reddunt. Quanquam enim materia sit in primis viis: eius tamen alia longè ratio est, quàm in tertianâ, cuius materia bilis est, humor mobilis, & qui facilè ductum medicamentorum sequitur. Humor verò melancholicus lentâ quasi fermentatione sanguini magis permixtus est; ideóque coctione ac separatione longiore opus habet. Si tamen signa bona apparuerint initio, aut febris ex causâ euidente incipiat, nec humores adhuc valdè inquinati sint, ac dispositio interna humorum & corporis humori melancholico non multum consentiant, Celsi consilium *lib*.3.*cap*.16. non negligendum, qui vomitoriis, purgantibus & aliis periculum initio facit, an febris, ac primò conceptum humoris vitium corrigi, tolli & expugnari possit, antequam reliquum sanguinem inficiat. Vnde etiam Hercules Saxonia statim ab initio in hac febre vomitum tentandum censet, non semel tantùm, sed bis, ac ter. Imò existimat L. Ioubertus, vt postea dicetur, in principio Quartanæ valentiora purgantia esse adhibenda, quàm in augmento & statu. *Aluum purgantia.*

Si verò Curatio hoc modo non succedit, & febris nihilominus remanet, aliud ex toto sequendum curationis genus, vt idem Celsus, *ibid*. ait, idque agendum, vt quod diu sustinendum est, corpus facilè sustineat.

Ergo quod in aliis febribus fieri solet ac debet, venter primò emolliendus, & primæ viæ euacuandæ, vel medicamentis leuibus per os assumptis, vel clysteribus. Medicamenta ista antè satis nota sunt, atque vsurpari possunt cassia, el. lenit. manna, syr. viol. solutiuus, atque ea vel sola, vel cum aquis bor-

rag. bugloss. ac vbi materia adusta est, in primis cum sero lactis. Clyster talis fieri potest.

℞. *Rad. althaa, polypod.* q. an. Vnc. ß. *malua, mercurial.is, parietar. veronica, beta*, an. M. i. *summit. anethi, flor. chamam.* an. M. ß. *Ficus nu.* vi. Colaturæ

℞. ℔. i. Adde *Elect. diacathol.* Vnc. i. *ol. lilior. alb. chamamel.* an. Vnc. i. sem. *salis* Drach. i. F. Clyster.

Aut exhibeantur medicamenta è mannâ, cassiâ, electuario diacatholico, syr. de pomis Saboris Regis, foliis senæ. Fortiora verò locum facilè non habent. Minus tamen periculi est in vomitoriis, quæ postea proponentur.

Vbi primæ viæ euacuatæ fuerint, venam, si cum humore melancholico sanguis abundet, Galenus & Auicennas aperire iubent, quos Medici plerique alij sequuntur. Et monet Galenus, illud attendendum esse, an sanguis, qui fluit, sit crassus & niger, qualis in liene colligitur. Si enim talis deprehendatur, expedit illum copiosè fluere. Nam cùm lien non rectè sese habet, non attrahit ad se, vt debet, sanguinem melancholicum: & proinde non parua eius portio reliquo sanguini permiscetur, qui commodè venâ sectâ euacuatur. Idem etiam fieri potest cùm Quartana à melancholico sanguine aut sanguine adusto oritur. In talibus enim febribus materia adusta ex sanguine maximam partem in venis maioribus continetur, & propterea venæ sectione magna eius pars euacuari potest. Licèt enim tunc proxima Quartanæ Intermittentis causa in dictis hypochondriorum locis consistat: præter eam tamen non exigua quoque melancholiæ portio in supremas venas diffusa est, quam venâ apertâ educere vtile & necessarium est, ne materiam peccantem & obstructiones in hypochondriis augeat & foueat. Sin autem sanguis effluens tenuis & flauus appareat, statim supprimendus est. Tunc enim humor melancholicus & peccans circa lienem, hepar & in ramis venæ portæ atque hypochondriis continetur, qui venâ in brachio apertâ educi non potest.

Tempus venæ sectionis. De tempore venæ sectionis non omnes Medici idem docent. Plurimi simpliciter cum Galeno in principio post primarum viarum euacuationem venam aperire iubent, vt euacuatâ parte materiæ, quod reliquum manet, faciliùs concoquere possit; reprehenduntque Auicennam, quasi sentientem post statum morbi & coctionem humorum venam aperiendam esse. Verùm vix puto Auicennam id sensisse, vt post statum demum morbi in declinatione venæ sectio instituatur; sed potiùs rem distinctè proposuisse videtur, hoc modo. Si sanguis in venis abundet, sanguinisque aliqua euacuatio suppressa sit, venæ sint turgidæ, corpus graue, & alia adsint, quæ sanguinis euacuationem requirunt: commodissimum est, vt à principio, euacuatis tamen priùs primis viis, venæ sectio instituatur; sin autem quartana ortum habeat à melancholiâ melancholicâ purâ, vt Auicennas loquitur, id est, si absque sanguinis abundantiâ, causa febris tota ferè circa lienem & in venis mesaraicis continetur, tum non mox à principio vena est secanda; cùm hoc modo de causâ morbificâ nihil tollatur, sed potiùs humor melancholiæ contrarius, bonus scilicet & laudabilis sanguis, temerè & sine causâ educatur, & crassus ac vitiosus in primis viis relinquatur; sed tempore digestionis, vt docet Auicennas, id est in progressu morbi & coctione iam apparente. Non quòd ad venæ sectionem coctio humorum requiratur, sed quòd materia per coctionem aliquo modo attenuata & in superiores venas deducta sanguini permisceatur. Quo tempore etiam vrinæ crassiores apparere incipiunt. Hoc enim modo venæ sectione pars materiæ febrilis tollitur, vt natura reliquam partem faciliùs superare possit.

Quæ vena aperienda. De venâ quoque aperiendâ non omnes idem sentiunt. Galen. basilicam vel medianam brachij sinistri aperire iubet, quem plerique sequuntur. Aëtius verò, *tetrab. 2. serm. 1. cap. 84.* distinctionem adhibet, & liene affecto in sinistro brachio, si verò hepar afficiatur, in dextro brachio venam aperire iubet. Quam distinctionem breuitatis studio Galenum omisisse putant nonnulli. Sunt alij, qui Aëtium reprehendunt, & Galen. defendunt, eumque non breuitatis studio dextri brachij mentionem non fecisse, sed studiosè eam omisisse putant: cùm in dextro brachio vena commodè in quartanâ aperiri non possit, sed solùm in sinistro aperiri debeat. Atque ita istâ de re sentiunt. Ea semper vena aperiri debet, quæ ex loco, in quo sanguis, qui naturam tanquam onus premit, proximè, quantum fieri potest, euacuat: At in Quartanâ locus, in quo melancholicus sanguis abundat, est circa lienem. Etsi enim accidere possit, vt hepar sit calidum & siccum, sanguinémque naturâ crassum gignat: tamen ille in hepate, venisque illi propioribus non remanet, sed ad lienem transmittitur. Atque eâ de causâ semper in omni Quartanâ in sinistro brachio venam aperiendam cum Galeno censent.

Verùm si rem diligenter perpendamus, & ea, quæ ex Thaddæo Duno, *in Institut. pag. 951.* proposuimus, neutra opinio planè satisfacit. Etsi enim vena aperienda sit, quæ ex loco, in quo sanguis vitiosus collectus est, plurimum & proximè eum exhaurit; & hoc etiam negari non possit, lienem sanguini defecando inseruire, & in quartanâ laborare: tamen de hoc adhuc quæstio est: An vena in sinistro brachio aperta propior sit lieni, & plus ex eo euacuet, quàm vena dextri brachij aperta; cùm, vt hoc ipso loco rectè ait Hercul. Saxonia, venæ omnes ex hepate ortum ducant, & lien cum venâ cauâ non nisi mediante hepate connexionem habeat. Præterea licèt accidat, vt lien obstructus aut sanguine melancholico nimis repletus suum officium non faciat, sanguinémque feculentum non recipiat, atque is eâ de causâ in venâ cauâ sanguini reliquo permisceatur: tamen causa nulla est, cur potiùs sanguis ille melancholicus saltem reliquo sanguini in venis sinistri brachij, non verò quoque in ramis dextri brachij permisceri debeat. Neque aliquam euidentem aliam causam video, cur sinistri potiùs, quàm dextri brachij vena eligenda sit: nisi forsan quis hîc non tam ad manifestos venæ cauæ ductûs, quàm simpliciter ad συμπάθειαν & illud κατ' ἴξιν atque occultos meatûs, per quos dextra dextris, sinistra sinistris consentiant, respicere velit.

De Saluatellæ sectione. Deinde plerique sectionem saluatellæ seu venæ minimo digito proximæ in sinistro brachio commendant. Ista sententia cùm aliis minùs probetur, & eam examinare libet. Galeno ista opinio ignota non fuit: eam tamen saltem recitat, non approbat. Ita enim, *lib. 3. de administrat. anat. cap. 5.* scribit: *Reliqua pars venæ, quæ paruum digitum adit, dum obliquum cubiti perreptat, ramum quendam exilem ad posteriora medij digiti transmittit: mox bifariam scissa, alterâ parte mediam digiti medij & annularis regionem ingreditur, quam nonnulli in sinistrâ manu secantes, sinentésque sanguinem ex eâ effluere, quousque vltrò sistatur, lienem ex tali euacuatione iuuari censent.* Et, de curand. rat. per sangu. miss. c. 14. *Sicut nec si quis summâ in manu aut pede venam secet, quemadmodum putant, qui lienem curari aiunt à vena ad secundum paruum digitum sita sectione.* Atque alibi, vbi ex professo de curatione lienis agit, nullam huius venæ mentionem facit, sed solam venam in cubito aperire iubet. Vt ita Galenus sectionem

nem saluatellæ neglexisse videatur. Eandem sectionem & ratio dissuadere videtur. Nam sanguis melancholicus crassus est, vt per tam exilem ramum commodè euacuari non possit. Deinde nullum iste ramus cum liene peculiarem consensum habet.

Contrariam verò sententiam qui defendunt, rationibus destituuntur, & vix aliud, quod afferant in medium habent, nisi experientiam. Verùm nec ista ad hanc sententiam defendendam sufficit, & satis firma est. Nam primò, cùm ratio huius venæ aperiendæ nulla dari possit, necessarium est, vt occulta aliqua proprietas vel in ipsâ venâ, vel in sanguine, qui in eâ continetur, insit: quorum neutrum sine temeritate adfirmari potest. Deinde nec experientia satis certa est. Nam antiqui Medici plerique omnes de aperiendâ hac venâ nullam mentionem faciunt, vt & doctissimi ex iis, qui superioribus seculis vixerunt. Licèt igitur nonnulli liene affectis huius venæ sectionem profuisse dicant: tamen istis hoc primò cum Galeno, 3. *aph.* 11. opponendum: *Etsi*, inquit Galenus, *expertus fuerit sex vel septem homines aliquâ medicinâ purgatos, dicere non poterit, quòd omnes postea homines eâ ex necessitate purgabuntur.* Et 7. *de comp. med. sec. gen. cap.* 4. *Quare*, inquit, *si quis post me æquè studiosus & veritatis amator fuerit, ne temerè ac subitò, vbi bis terúe vsus expertusúe fuerit, ferat sententiam.* Deinde vt sit certa experientia, & vt omnis effectus alicui auxilio adscribatur, ipsum solum vsurpatum fuisse necessarium est. Nam si plura simul in vsum trahantur auxilia, atque aliquis effectus inde subsequatur, cui is tribuendus sit, dubium est. Id quod etiam in sectione saluatellæ locum habet. Nam si alia plura præcesserunt remedia, & postea saluatella quoque aperiatur, atque æger inde meliùs habeat, certè soli saluatellæ apertæ effectus is assignari non potest. Vnde autem opinio ista de venâ saluatellâ originem habeat, ex Aretæo colligere licet, qui *lib.* 2. *de acut. morb. cur. cap.* 2. ita scribit: *Sin à liene sanguis feratur, sinistra manûs venam illam, quæ inter minimum annularémque digitum sita est; rescinditur: quandoquidem nonnulli Medicorum, eam ad lienem vsque pertingere arbitrantur.* Verùm opinio ista falsa est; cùm & iste ramus à cubiti venis propagetur. Et licèt apud Hippocratem, Galenum, aliósque Medicos plurimis in locis in lienis affectibus venam in manu sinistrâ aperiendam esse legatur: tamen manûs nomine brachium intelligunt. Consuetum enim est Medicis, vt manûs nomine, si id absolutè & sine additione summæ seu extremæ ponatur, totum brachium intelligatur, vt ex *lib.* 3. *de admin. anat. cap.* 5. *&* 6. tùm aliis locis videre est. Vnde & Auicennas, 4. *primi doctrina* 5. *cap.* 20. sex manûs venas aperiri dixit, & tres inter eas præcipuas supra brachij curuaturam.

Preparantia & concoquentia. Sanguine euacuato, materia præparanda & concoquenda est. Quibus autem medicamentis hoc fieri debeat, non adeò planum est. Galenus calidis & siccis vtitur, vt medicamento è tribus piperibus, & quod diaspoliticum appellatur. Recentiores plerique longè aliis vtuntur, nimirum humectantibus & calefacientibus, vt borragine, bugloss. Syr. de pomis. Imò Alexander Trallianus, *lib.* 12. *cap.* 8. Galenum reprehendit, quòd sine discrimine talia calefacientia adhibeat. Etsi autem humor melancholicus frigidus sit: non tamen necessariò etiam siccantibus indigere scribit; cùm frigidus & siccus sit: sed potiùs calefacientibus & humectantibus. Nam calefacientia & exsiccantia terrestres magis & multò quàm prius crassiores efficiunt humores, dum humiditatem, quæ in iis est, exsugunt absumúntque, vt natura ideò recrementa tardiùs excoquat. Ipse verò distinctione vtitur, & eam quartanam, quæ ab humore melancholico procreatur, calefacientibus & humectantibus curat: eam verò, quæ ex nimiâ bilis adustione prouenit, humectantibus & refrigerantibus iuuat. Ne ergò in hac parte peccetur, diligenter humoris, qui peccat, natura peruestiganda est. Nam si quartana ex melancholiâ naturali solâ vel admixtâ bile atrâ quoque ortum duxerit, primò ferè saltem humectantia adhibenda sunt; cùm id siccissima huius humoris natura requirat. In actiuis verò qualitatibus leniora omninò in principio adhibenda sunt, neque fortiter vel calefaciendum vel refrigerandum, sed temperata potiùs vel temperatis proxima eligenda. Et inprimis si adusti humores abundent, non valdè calefaciendum; cùm tales humores potiùs refrigerantia, aut saltem attemperationem desiderent. In morbi verò progressu, vbi humores iam coqui incipiunt, vt faciliùs educi possint, incidentibus & attenuantibus opus est. Vbi autem humor pituitosus admixtus est, etiam ab initio aliquid attenuantium & incidentium admiscendum est. Et omninò in pituitæ admixtione audaciùs calefacere & incidere licet.

Ex quibus patet, quòd licèt siccantia admisceantur, non tamen ea ideò adhibentur, vt siccent, sed quia cum siccitate coniuncta est vis incidendi & abstergendi; ideoque talibus semper humectantia, qualia sunt borrago, buglossum glycyrrhyza, &c. addimus, & vix à præparantibus humectantia abesse possunt. In refrigeratione autem aliqua obseruanda est differentia, prout materia alicuius vel nullius caliditatis est particeps, & propterea in materiâ adustâ biliosâ copiosiùs refrigerantia adhiberi debent.

Talia sunt; *borrago, buglossum, violæ, melissa, capillus ♀, endiuia, cichorium, fumaria, radic. glycyrrhizæ, althéa, filicis, cichorij, ceterach, lingua ceruina, chamædrys, chamæpitys, carduus benedictus, radices aperientes, polypodij, cortices tamarisci, capparum, radic. centaurij maioris, flor. & sem. genistæ, viticis, fraxini, citri, ocymi, radix gentianæ.* Atque hinc parati Syrupi, aquæ, conseruæ, decocta, extracta; & vbi pertinaciores obstructiones sunt, *limatura & tinctura chalybis, ammoniacum, extract. splenis bouis, medicamenta è tartaro parata adiunguntur.* Quibus in morbi progressu, ob metum scorbuti, meritò additur *cochlearia, bekabunga, nasturtium,* & alia medicamenta scorbuto conuenientia, vt: *Medicamenta alterantia in quartanâ.*

℞. *Syr. borrag. byzantini s.* an. Drach. vi. *Aq. endiuiæ, borrag.* an. Vnc. i. sem. Misce.

Vel ℞. *Rad. cichor. borrag.* an. Vnc. sem. *cortic. tamarisci,* Drach. i. Coqu. *in iusculo Gallinæ.* detur haustus, qui aliquoties repetatur.

Aut vbi calor coniunctus est.

℞. *Aq. cichor. fragor. borrag.* an. Vnc. i. *Syr. endiu. byzantini. s.* an. ℨ. vi. Misce.

Repetantur talia per octiduum, vel quamdiu opus est.

Possunt & ista medicamenta formâ Electuariorum exhiberi, vt:

℞. *Cons. borragin.* Vnc. ii. *cichorij.* Vnc. ß. *rad. condit. cichor.* Drach. vi. *Cort. citri condit.* Vnc. ß. *specier. diarrhodi abb. latific. Galeni,* an. Scrup. i. *Cum Syrupo borrag. tunicis, vel violarum.* F. Electuarium.

Postea interiecto leni purgante ad fortiora accedendum. Nam in morbis talibus diuturnis per vices humores concoquere & euacuare oportet.

Vt ℞. *Rad. polypod. q. aperientium,* an. Vnc. ß. *Cortici, tamarisci, rad. cappar.* an. Drach. ii. *lingua ceruina, chamæpit. ceterach, Capill. ♀, fumariæ, flor. borraginis, violar.* an. M. ß. *genistæ* P. ii. *sem. 4. frig. mai.* an. Drach. i. *Passularum* Drach. vi. Coqu. *in s. q. aq.* Colaturæ *clarificatæ.* ℞. ℔. i. Adde *Syr. byzantini s. de scolopendr. de fumaria, de succo borraginis,* an. Vnc. i. ß. Misce.

Dosis Vnc. iiii. manè, diebus intermissionis.

Vel ♃. *Rad. aperient.* an. Vnc. ß. *bugloss.* Drach. vi. *cichor.* Vnc. ß. *polypod. q.* Drach. vi. *Cortic. tamarisci.* Vnc. ß. *Ceterach, chamædr. chamapit. borrag. fumariæ, cardui benedicti,* an. M. i. *cortic. citri*, Vnc. ß. *flor. borrag. buglossi, genistæ*, an. M. sem. *epithymi* Vnc. ß. *Passul.* Drach. vi. *glycyrrh.* Vnc. ß. Coqu. *in s. q. a.* Colaturæ. *clarificatæ* Adde *sacch. alb. q. s.* F. Syrupus, cuius Vnc. i. *vel* Vnc. i. ß. cum aquâ vel decocto conueniente propinari potest.

Vbi ad scorbutum morbus declinare incipit.

♃. *Cortic. tamarisci, radic. cappar. fraxini, polypod. q.* an. Vnc. ii. *radic. aperient.* Vnc. i. *chamædryos, chamapitios, ceterach, Cardui bened. flor. genistæ, centaurij min. sambuci, bugloss.* an. M. i. *epithymi* Vnc. sem. Macerentur omnia in *seri lactis caprini* ℔. i. *vini albi* ℔. ii. Deinde colentur & exprimantur. Colat. adde *succi fumariæ, nasturtij aquatici, cochleariæ*, an. ℔. sem. *trochisc. de cappar. de laccâ*, an. Drach. vi. Destillentur. In destillato cremor vel crystalli tartari dissoluantur.

Radices iuglandis. Steghius ad Quartanam & alias febres longas valdè commendat decoctum radicum iuglandis, cum aliis conuenientibus herbis paratum. Easdem & alij laudant, & in aceto scillitico macerant, decoctásque cum syr. rос. solutiuo exhibent. Habent enim vim attenuandi, abstergendi & viscera roborandi.

Commendatur etiam valde; coctione iam appropinquante, Syrupus de pomis Regis Sabor.

Laudatur & oxymel elleboratum Gesneri.

♃. *Oxymel. elleborat. Gesneri* Drach. vi. *Syrupi borraginis.* Vnc. sem. *Aq. endiuiæ, borrag.* an. Vnc. i. sem. Misce.

Vel ♃. *Trochisc. de capp.* Drach. i. *de absinthio* Scrup. ii.

Cum succo fumariæ vel endiuiæ, aut extracto vel succo gentianæ F. Pilulæ, quæ diuidantur in partes duas, & exhibeantur diebus intermissionis.

Commendantur hîc & crystalli ac cremor tartari, & tartarum vitriolatum.

Est & vtile hoc decoctum.

♃. *Tartari albissimi loti.* Vnc. iii. *Radic. cichorij, polypod. q. cortic. tamarisc. rad. capp.* an. Drach. vi. *sem. genistæ* Vnc. sem. *cuscutæ, capil.* ♀, *chamædryos, flor. bugloss. borrag.* an. M. i.

Contundantur grosso modo: adde mellis ℥. iiij. Aq. pluuiæ destillatæ vel seri lactis ℔. iii. vel q. s. Destillentur in vitro per arenam ad medietatem, & colentur.

Colat. refrigeratæ & filtratæ adde spiritum destillatum, & si libet, etiam salem ex remanentiâ s. artem paratum.

Laudatur à Libauio, *lib. 7. Syntag. arc. Chymic.* Antimelancholicum hoc.

♃. *Tartari albissimi* Vnc. sem. Coqu. *in aquâ chalybeatâ aut vino per infusionem chalybis medicato* ℔. ii. *aut circiter, donec soluatur.* Colaturæ *adde Spiritûs vitrioli* Drach. i. *oxymelit. scillit.* ℔. sem. *Syr. violar.* Vnc. iii. *vel.* iiii.

Detur cyathus ad præparationem & alterationem factâ euacuatione.

Raporum decoctum. Ioan. Crato decoctum raporum commendat è consilio Guainerij, qui se Abbatem quendam feliciùs rapis, quàm aliis medicamentis curâsse scribit. Sic autem Crato decoctum hoc exhibet. Primùm corticem exteriorem detrahi iubet; deinde coquit; jus primum abiicit, aliam aquam affundit, & iterum ad mollitiem coquit. Hinc succum exprimit, & butyrum s. s. cum saccharo addit. Si flatulentus sit æger, addit caryophyllos incisos. Matutinis horis dat v. nucleos persicorum mundatos; atque in istâ curatione diebus 15. plerumque persistit.

Materiæ coctio & euacuatio per vices & interualla repetenda est, & quidem purgatio die ante paroxysmum instituenda, vt materia paroxysmum factura tollatur. Omnes autem Medici suadent, vt initio leniora purgantia adhibeantur, postea fortiora: Ioubertus tamen, *de cur. quartan. interm. exquisitæ*, contrarium sentit, & in principio Quartanæ valentiora purgantia adhibenda esse docet, in augmento & statu mitiora; eâ de causâ, quòd cocta iam attenuataque materia suâ sponte ductum medicamenti purgantis facilè sequatur, imò sæpe à solâ naturâ feliciter absque medicamentorum ope expellatur: Deinde quòd in principio mitiora sint symptomata, virésque magis integræ; contrà morbo procedente vires magis debilitentur. Verumenimuerò cum Medicus naturæ imitator esse debeat, quæ prius coquit, & postea expellit: meritò & Medicus in principio, & vbi adhuc materia parùm cocta est, imitari naturam debet, & mitiore saltem aliquo medicamento illud, quod coctum est, euacuare, non fortiore totam materiam crudam turbare. Postea verò, vbi materia iam concocta & motui apta est, vt rectè & perfectè euacuetur, Medicus valentioribus medicamentis vti debet. Et licèt per vires in principio purgare liceat; tamen cruditas materiæ id prohibet. In morbi progressu verò quamuis vires debiliores sint; tamen purgatio ipsis parum incommodi affert; cùm debito modo subtractâ materiâ febris remittat, atque ipsa purgatio die quietis instituatur.

Leniora igitur sunt, syrupus de pomis Regis Sabor, de epithymo, de foliis senæ, de fumariâ compositus.

Vt ♃. *Rad. polypod. q.* Vnc. i. ß. *Ceterach* M. ß. *flor. borrag. bugloss.* an. P. i. *epithymi. passul.* an. Vnc. ß. *fol. senæ.* Drach. vi. *Cortic. citri.* Drach. i. Infund. *in s. q. aq.* Colat. ♃. Vnc. iiii. Adde. *Syr. de pomis Regis Sabor, vel de epithymo* Vnc. ß. *tartari vitriolati* ℥. v. Misce.

Vel ♃. *Cassiæ rec. extr.* Drach. vi. *pulu. senæ præpar.* Drach. ß. *cremor. tartari* Scrup. ß. *Cum sacch.* F. Bolus.

Vel ♃. *Pulu. senæ præpar.* Drach. i. *viol. purpur.* Scrup. i. *Zingiber. glycyrrh.* an. Scrup. ß. F. Puluis.

Detur cum iure carnis, vel alio conuenienti liquore.

Vbi fortioribus locus est, vtilis est Syrupus de pomis cum elleboro nigro Ioan. Cratonis, & oxymel. helleboratum Gesneri.

♃. *Succi pomor. dulc.* ℔. i. ß. *borrag. melissæ*, an. ℔. ß. *flor. borrag. violar.* an. P. i. *fol. senæ, epithymi. Cortic. ellebori nigri præparat.* an. Vnc. ß. Coqu. lento igne: *Cum sacch.* F. Syrupus. In quo suspendatur nodulus ex *cinamom. caryophill. croci, specier. aromat. rosati, diamoschi dulc.* an. ℈. ß. Huius ℥. ii. *vel* iii. Addatur *mannæ elect.* ℥. ß. *vel* ℥. i. *ac parum iusculi gallinæ.* & propinetur 3. horis ante prandium.

Vel ♃. *Succi pom. dulc.* ℔. ß. Infund. *fol. senæ el.* ʒ. ix. *cortic. elleb. nig. præpar.* ʒ. vi. *sem. ocymi contusi* ʒ. ii. Colat. adde *sacch. q. s.* F. Syrupus.

Cuius cochl. i. atque alterum pluribus diebus assumatur.

Vel ♃. *Rad. borrag.* ʒ. vi. *polypod. q.* ℥. i. *glycyrrh. rasæ* ℥. ß. *cort. rad. capparum, tamarisci*, an. Drach. ii. *fumariæ, ceterach, linguæ ceruinæ, cuscutæ, cichorij*, an. M. ß. *sem. fœnic.* Drach. i. *citri* Drach. ß. 4. *frig. mai.* Drach. ß. *fol. senæ el.* Vnc. ii. *rad. elleb. nigri prap.* ʒ. i. ß. *epithymi* Vnc. sem. *Zingiber.* Drach. i. *cortic. citri* ʒ. ii. *flor. borrag. bugloss. genistæ.* an. M. sem.

Stent in infusione per noctem: postea lento igne Coquant. Colat. ♃. ℔. i. quæ aromatizetur *cinam.* Drach. i. sem. *Eius* ♃. ℥. iii. Adde *Syr. de pomis, de succo borrag. de fumaria,* Drach. iii. F. Haustus.

In robustioribus naturis confect. Hamech & diasena reliquis purgantibus addi potest: Conceduntur & pilulæ de lap. lazuli.

Vel ♃. *Extr. elleb. nigri* Drach. sem. *syr. de pomis regis Sabor* ℥. sem. *aq. borraq.* ℥. i. sem. Misce.

Vel ♃. *Pil. aggregat.* ℈. i. *vel* ℈ sem. pro virium robore. *Extr. panchymagogi, ellebor. nigri*. an. ℈. sem. F. Pilulæ xviij.

Syrupum P. Andr. Matthioli, in quo ferè omnia medicamenta huic morbo conuenientia coaceruata sunt, Vide *lib. 3. Epist.*

Efficacissimæ sunt in melancholicis affectibus & pilulæ, quas Quercetanus tartareas melanagogas appellat, & *cap. 14 pharmacop. restit.* describit.

Sunt & vtiles pilulæ illæ de ammoniaco.

♃. *Aloës* ℥. ii. *gummi ammoniac. aceto dissoluti, myrrhæ*, an. Drach. ii. *mastiches, spec. diatrionsantal.* an. Scr. ii. *croci* Scr. i. *trochisc. de cappar.* Scr. ii. *salis fraxini, absinthij*, an. Scr. i. *Cum succo rosar.* F. massa pilularum. Platerus has commendat.

♃. *Aloës* Drach. ii. *myrrhæ* Drach. sem. *epithym.* Drach. ii. *rad. gentianæ, asari*, an. Drach. sem. *gummi ammoniaci aceto dissol.* Scr. ii. *sem. petrosel.* Drach. sem. *rhabarb. el.* Drach. i. sem. *spicæ* Scr. i. *cum succo absinthij* F. massa, de qua exhibeantur Scrup. ii. vel plus, si opus.

Verùm hæc in genere satis describi non possunt, sed pro præsenti ægri statu, & humorum, qui abundant, ratione, medicamenta necessaria præscribenda.

Et quia morbus hic diuturnus est & pertinax, & continuo medicamentorum vsu vires debilitantur, vtile est, nonnunquam aliquandiu quiescere & naturæ negotium committere, & postea rursum ad præparantia & purgantia accedere.

Vomitoria. Vtilis & in his febribus est vomitus, qui, vt suprà dictum est, nunc post cibum sumptum ad causam antecedentem tollendam, nunc ante paroxysmum ad materiam paroxysmum facturam tollendam instituendus est. Scribitque Hercul. Saxonia, se nihil præstantius inuenisse in Quartanâ, quàm ipsam vomitionem, atque illam se non prætermisisse in principio, aduentantéque statu repetiisse, ac præbuisse decoctum radicum raphani cum oxymelit. s. & scillitico, & singulis accessionibus vel saltem alternis excitâsse vomitum à cibo, & postea præbuisse ʒ. i. theriacæ. Quod ad imitationem Galeni fecisse videtur, qui, *lib. de theriac. ad Pison. cap. 15.* die ante paroxysmum à cœnâ vomitorium exhibet, postridie manè succum seu dilutum absinthij, & duabus horis ante paroxysmum theriacam.

Vomitoriorum autem materia suprà fuit enumerata. Si mitiora placent, poterit propinari decoctum sem. raphani & anethi ℥. v. pondere, cum oxymelitis ℥. i. Fortiora fiunt ex asaro & gratiolâ. Antiqui Elleborum album propinabant: sed nimis forte est medicamentum. Tutiùs licet vti vitro ♁. g̃. iiii. vel plurium pondere in vino infuso, vel croco metallorum appellato, vel floribus ♁, vel floribus è vitro ♁, paratis: quibus remediis non rarò, pertinaces quartanæ tolluntur.

Post vomitum ventriculum roborantia exhibenda.

Hæmorrhoidum apertio. Plurimum verò commodi ex hæmorrhoidibus apertis sperandum est. Nam cùm Medicus Naturam imitari debeat: natura verò in iis, qui succum melancholicũ accumulare consueuerunt, hæmorrhoides aperire soleat, fluxúsque harum venarum à multis morbis ex humore melancholico & adusto natis præseruet & liberet: Medicus naturam imitari & operam dare debet, vt hæmorrhoides aperiantur; quod fit cùm aliis modis, tum per hirudines. Commodissimè verò in hunc finem vsurpantur, quæ lienem aperiunt, quæ antea sunt proposita: inter quæ principem facilè locum hîc obtinent chalybs & aloë.

De medicamentis vrinam cientibus in specie aliquid addere opus non est. Præparantia enim & aperientia illa fortiora, quæ antea proposita sunt, idem præ re apta nata sunt.

Discutientia reliquias & sudorifera. Tandem post institutas purgationes per aluum & vomitum, calida quædam medicamenta exhiberi solent, quæ reliquias humorum dissipant, calore & partium tenuitate augmentum frigoris prohibent, humorémque febris causam, iam efferuescere incipientem, discutiunt & consumunt, atque hoc modo paroxysmum vel imminuunt, vel, si materia paucior sit, prorsus tollunt. Vnde horâ vnâ atque alterâ ante paroxysmum talia exhibentur. Eadem intemperiem longo morbo contractam corrigunt, habitum corporis malum emendant, & ventriculum ac omnia viscera diuturnitate morbi debilitata roborant. Galeno duo inprimis sunt in vsu; medicamentum ex succo Cyrenaico & theriaca. Medicamentum ex succo Cyrenaico descripsit Aëtius, *tetrab. 2. lib. 8. cap. 84.* ♃. nimirum *succi cyrenaici, piperis, myrræ Trogloditicæ, fol. rutæ virid. an. p. æq. Singula seorsim leuissimè teruntur & rutâ cum melle tritâ excipiuntur, fiúntque pilulæ, de quibus aliis obulus vnus, aliis duo exhibentur.*

Succus Cyrenaicus. Cùm autem dubitetur, An succus Cyrenaicus sit benzoë seu asa dulcis appellata hodie, aut quid omnino medicamenti apud antiquos fuerit: tutiùs Theriaca, vel, quod aliis, qui theriacam magis venenis appropriatam putant, magis arridet, mithridatium Drach. vnius pondere cum vino albo tribus vel pluribus horis ante paroxysmum, semel in septimanâ, exhibetur.

Est etiam efficax & longo vsu iam probata radix gentianæ. Nonnulli tribus horis ante paroxysmum exhibent castorei & myrrhæ an. Drach. sem. cum vini albi aquâ borrag. dilut. ℥. iii. & quartanas hoc modo plurimas fuisse sanatas scribunt, si tribus vel quinque vicibus assumatur.

Vel ♃. *Myrrhæ, castorei, opopanac. gentianæ, absinthij*, an. Scr. i. *cum mithridatio & succo gentianæ.* F. Pilulæ xxviii. de quibus per horas 2. ante paroxysmum æger septem deglutiat.

Gesnerus ad Quartanas laudat Antidotum Saxonicam. Aliqui commendant decoctum clinopodij Matthioli ex vino: alij septem semina calendulæ in vino albo propinant. Vtilis est omnino, vt dictum, in his febribus succus, aqua & extractum gentianæ. Carduus quoque benedictus, quocunque modo exhibitus, seu in decocto, seu in puluere, seu extracto, seu sale, seu syrupo seu aquâ, in Quartanâ & aliis febribus longis maximè prodest, sicut & absinthium.

Sudorifera. Huc pertinent & sudorifera. Quanquam enim nonnulli in Quartana, quòd melancholia sit humor crassior, quàm vt in vapores resolui queat, sudorifera exhibenda non censent: tamen quia melancholici sero abundant, & Quartanarij in declinatione ferè sudore tantum non diffluunt: Natura omninò in hoc motu imitanda, & sudorifera etiam exhibenda; qualia sunt plurima ex iam propositis, theriaca, mithridatium, carduus benedictus, antidotus Saxonica, sal & extract. cardui ben. absinth. puluis & extr. gentianæ, & eius generis plurima passim nota. Inter ea laudatur & hoc.

♃. *Mithridatij* Scr. iiii. *succi plantag. depurati* ℥. ii M. Detur ante accessionem.

Asarum. Inprimis verò commendatur asarum, si folia cum radice in puluerem redigantur, & pulueris huius ℈. iiii. cum aliquot granis piperis horâ vnâ ante paroxysmum cum vino generoso exhibeantur, ægérque in lecto stragulis coopertus vomitum & sudorem expectet; Quin & finito paroxysmo plerúmque aluus deiicitur. Idque bis vel ter repetatur. Proposuit hoc medicamentum Pedemontanus, *in lib. 1. secretorum*, his verbis: *Sume vini Cretici poculum vnum, & asari puluerisati ʒ. ii. Misce, bibe calidè, & in lectum ingredito, pannísque te inuoluito, vt optimè sudare possis. Cum autem sudaueris, sumito saluiæ, rutæ, bursæ pastoris an. P. i. aceti albi parum, omnia optimè contusa supra brachij pulsûs ligentur, & cùm sic per diem integrum relicta fuerint, remoueantur, ac tertiò iterentur, præsertim febris accessione instante. Quibus factis*

 fieri

fieri non potest, quin gratiâ Dei liberetur æger perfectè. Quidam enim cùm semel tantum hoc fecissent, fuerant restituti, quidam cum secundò remedia administrarent, omninò liberati.

Hæc tamen omnia, vt dixi, cum cautione adhibenda, scilicet post statum, & coctione peractâ, ac humore satis euacuato, vt id, quod reliquum est, attenuetur & discutiatur. Nam si humore adhuc crudo, crasso & copioso existente talia medicamenta exhibeantur, liquabunt quidem & mouebunt humores, sed cùm eos planè discutere non possint: ex simplici duplicem aut triplicem Quartanam efficient.

Appropriata Quartanæ. Huc pertinent pleraque etiam, quæ à proprietate prodesse dicuntur; cùm tamen plerorumque ratio non incommodè reddi possit ex eo, quod reliquias humorum discutiant, attenuent & viscera roborent. Sic succus absinthij cum aceto commendatur & satis efficax deprehenditur; succus item verbenæ cum vino. Nonnulli propinant radic. Imperatoriæ ʒ.i. cum vino horâ vnâ ante paroxysmum. Alij laudant plantaginis radic. quatuor, vel pentaphylli folia 4. cum vino sumpta. Verbenæ item supinæ quartum à terrâ geniculum cum adiacentibus foliis; quod tamen superstitiosum videtur. Laudatur & hoc,

℞. *Succi absinthij recentis*, ʒ.ii. *theriacæ* ʒ.i. *vini albi potent.* ℥.i.

Misce & da ægro tribus horis ante inuasionem, quod ter vel quater repete. Chymici hîc commendant salem ammoniacum sublimatum à gr.iii. ad ix. cum cereuisiâ calidâ exhibitum. Ægyptij, vt refert Alpinus *de Medicina Ægyp. lib. 4. cap. 15.* ante accessionem exhibent drachmam pilularum, quas parant *ex agarici, gentianæ, castorei myrrhæ, rutæ*, an. ʒ.ii. *piperis longi, calami aromatici, croci*, an. ℈.iiii. *theriacæ antiquæ* ʒ.iii. *cum syr. de granatis dulcibus*. Alij ex iis exhibent drachmam agarici cum myrrhæ scrupulo dissolutam in decocto pulegij. Crollij specificum è cochlearum testis etiam mulierculis nostris diu notum fuit. Sed an id, quod ei adscribitur, præstet, cuilibet experiri facile est. Nonnulli commendant haustum aquæ rosarum ante paroxysmum. Verùm monet & annotauit Forestus, *lib. 3. obs. 32. & 35.* quòd, nisi vomitu reiiciatur insignem dolorem & angustiam circa præcordia excitare soleat. *Cor leporis.* Commendatur & tanquam singulare secretum & experimentum, *in Epist. à Laur. Scholtzio collectis, epist. 245.* & ab aliis, cor leporis. Verùm non semper prodesse experientia ipsa me & alios docuit.

An paroxysmum impedire liceat. Sunt qui & opiata ac narcotica ante paroxysmum exhibent. Sed nisi eadem & aliâ facultate prædita sint, non tutò exhibentur. Etenim cùm facultatem expultricem sopiant saltem & obtundant, instantem paroxysmum & materiæ ac naturæ motum quidem inhibere possunt, sed non sine periculo ac ægri damno; cùm humores vitiosi in corpore retineantur, atque obstructiones pertinaces, atque alios periculosos morbos generent.

Interim semper etiam prospiciendum visceribus, & danda opera, vt illa roborentur. Ac propterea ea exhibenda, quæ coctionem iuuant humorémque melancholicum alterant. In principio conueniunt rotulæ diarrhodi abb. aromatici rosati, diamargariti, Conserua borrag. bugloss. anthos; postea confectio diaxyloaloës, lætificans Galeni, alchermes; tandem diatrionpiperon, diaspoliticum, diagalanga, theriaca, mithridatium. Commendantur & trochisci de capparibus, de absinthio, de rhabarbaro, quorum antea facta est mentio.

Scorbuti curatio. Et cùm non rarò scorbutus quartanis, vt & tertianis diuturnæ hæ febres felicissimè medicamentis scorbuto dicatis curantur, de quibus suo loco dictum.

Rigorem mitigantia. Ad Symptomata, & inprimis rigorem & horrorem, qui sæpe magnus est, & ægrum valdè molestat, mithridatij vel theriacæ, aut similium, quæ modò recensuimus, aliquid ante paroxysmum exhibetur.

Extra verò spina dorsi inungenda oleo chamæmelino, anethino, costino, rutaceo, irino, de piperibus, laurino cum theriac. mithridatio. Vt

℞. *Theriac.* Vnc.ß. *caryophil.* Drach.i. *castorei* Scr.i. *Ol. Laurini, chamæmel.* an. Vnc.i. F. linimentum.

Addi etiam potest aliquid spiritûs vini rectificati.

Vel ℞. *Nitrum dissolu. in oleo chamæmel. anethino, amygdalar. amar. castorei*, Inungatur eo spina dorsi.

Emplastrum ad abdomen. Cætera Topica quod attinet, applicanda ea sunt illis partibus, quæ febrem præcipuè fouent.

Commendatur tale emplastrum,

℞. *Absinthij puluerisati, picis, pinguedinis porci* an. ℔.i.

Pix & pinguedo dissoluantur super prunis, & admisceatur absinthium, vt inde emplastrum fiat; Quod illitum linteo imponatur stomacho & toti abdomini, & ante dies quinque non amoueatur.

Topica ad lienem. Inprimis verò lienis habeatur ratio, cui idonea fomenta, inunctiones & emplastra, ex racicibus althææ, cortic. radic. cappar. tamarisci. flor. & sem. genistæ, semine agni casti, lini, summit. anethi. flor. chamæmel. meliloti, ol. de cappar. lilior. albor. amygdal. amarar. ammoniaco, bdellio, emplastro de meliloto & similibus, applicentur.

Vtilis est valdè in hoc genere Genista.

℞. *Flor. genistæ q.v.*

Immergantur in *ol. chamæmel. vel de cappar. s. q.* & stent in sole vel loco calido per dies aliquot: postea calefiant super igne, & colentur, atque additâ *cera s.q.* fiat vnguentum.

Si efficacius habere cupis, oleo, post primam infusionem colato, noui flores immergantur, atque iterum aliquandiu macerentur & colentur.

Vel ℞. *Flor. genistæ q.s. & coq. ad mollitiem, misceanturque cum vnguento dialthæa.*

Licet etiam addere ammoniacum aceto dissolutum.

Tandem & ea medicamenta, quæ suprà in curatione tertianæ carpis & pulsuum loco applicari diximus, hîc non sine commodo nonnunquam applicantur. Et memini ipse ante biennium hîc ciuem, cùm toto autumno & hyeme quartanâ laborâsset, tandémque acutissimos in sinistrâ scapulâ dolores perciperet, mulieris cuiusdam persuasu, ranunculum carpo applicasse, & pustulâ excitatâ, à febre & dolore liberatum fuisse. Cæteris quoque membris, si opus sit, prospiciendum.

Dus de Quartana obseruatio. Febris quartana sextuplex. Quomodo fiat? ¶ [Anno 1620. in Autumno, inuasit iuuenem habitu melancholicum quartana, quæ totum annum durauit, & tandem sextuplex facta est in Autumno, anni 1621. vt singulis diebus bis ferè laboraret, manè, hora nona vsque post meridiem, & vesperi, hora octaua. Quæ autem tot paroxysmorum vnius febris caussæ sint, è generali doctrina de duplici & triplici quartana, superiùs tradita, patet. Si enim materia febrium intermittentium caussa, quam in primis viis generari, atque initium etiam putredinis ibi concipere, suprà, *cap. 17.* docuimus, vnò in loco hæreat, atque ita vnus febris fomes sit vel locus, è quo materia prodit, simplex tertiana vel quartana excitatur. Si verò pluribus in locis materia contineatur, & putrescat, totidem etiam tertianæ & quartanæ oriri possunt, quot illa loca sunt. Vnde accidere potest, vt non solùm tertiana singulis diebus inuadat, verùm etiam vno die semel, altero bis, imò vtroque bis, atque ita quadruplex fiat, & quartana non solùm duobus diebus affligat, vno intermittente, quæ duplex quartana est, sed etiam singulis diebus semel inuadat, quæ triplex quartana est; imò singulis diebus bis, quæ sextuplex est quartana, qualis in nostro ægro fuit. Nimirum quot fomites vel foci sunt, in quibus materia, febris intermittentis caussa, generatur, & putrescit, & vbi putrescere incipit, paroxysmum

xysmum excitat, tot febres fiunt.

Quartana ex scabie iterò recurrente. Eodem anno 1621. iuuenis quindecim annorum scabie fœda, sed in manibus tantùm, laborabat. Hunc quotiescunque scabies cessabat, febris quartana corripiebat. Vbi rursum scabies fumariâ, helenio, pimpinellâ, & similibus vsurpatis erumpebat, quartana euanescebat. *Ratio rei.* Caussa huius rei etiam ex iis, quæ de loco materiæ febrem excitantis in intermittentibus, suprà *cap.* 17. dicta sunt, patet. Etsi enim locus, qui caussam febribus primò suppeditat, quem focum & fomitem febris appellant, in venis mesaraicis sit, & circa viscera ventris inferioris: tamen à natura ex eo loco materia non solùm in venam cauam, sed & porrò in externas corporis partes detruditur, & si natura tam potens sit, vt eam planè ex fomite expellere possit, febris cessat. Vnde si pustulæ & vlcuscula circa os & labra oriuntur, febris tertiana cessat: quartanæ sæpe scabie terminantur; quod & in iuuene isto accidit, in quo vbi natura præcipuè medicamentis adiuta, materiam febris caussam, ad manus protrudit, febris cessauit; vbi verò natura tam potens non fuit, vt materiam è fomite illo, & ad consueta loca expellere potuerit, febris rediit.

Diæta.

Diæta. Diætam in hac febre quod attinet, cibi sint boni succi, coctu faciles, & qui minimum humoris melancholici generent; imò melancholiæ generationi aduersentur. Aliàs victus sit humectans: qui tamen simul vim attenuandi habeat, & obstructionibus resistat. Vt enim medicamenta calida & humida solùm exhibita non possunt superare crassitiem humoris: ita & victui extenuandi vis necessaria est. Vbi humor adustus admiscetur, cibus magis inclinet ad refrigerandum & humectandum; ita tamen vt vi crassa attenuandi non destituatur.

Cibi. Conueniunt ergò oua sorbilia, pulli gallinacei & gallinæ, caro hædina, vitulina, perdices, pisces saxatiles, lucius, amygdalæ dulces, vuæ passæ, poma dulcia, pruna, ptisana hordeacea, rapum item diligenter coctum. Cibi condiantur borragine, buglosso, radice fœniculi, petroselini, capparibus, cinamomo, croco. Acetum etsi vim incidendi & attenuandi habeat: tamen, quia atram bilem & melancholiam fermentare solet, non conuenit.

Abstinendum verò à cibis, qui crassum & viscidum succum generant, quales sunt carnes porcinæ, bubula, pisces plerique, caro fumo indurata, legumina, panis furfuraceus & crassus, ac similia.

Auicennas monet, vt primis tribus aut quatuor paroxysmis victu tenuiore æger vtatur; cùm in principio morbi materia copiosior sit & crassior. Deinde, secundùm præceptum Hippocratis, victus paulò crassior, ob statum remotiorem, concedatur, & hinc versùs statum tenuior præbeatur. Distinctione tamen hac in re opus. Nam considerãdum, an quartana ex se inceperit; an verò febrem vel alium morbum insecuta sit. Etenim si per se sine morbo præcedente inceperit Quartana, hæc victûs ratio conuenit. Si verò quartana post alium morbum prouenerit, simpliciter secundùm Hippocratis præceptum, primò victus crassior exhibendus, atque sensim versùs statum de eo aliquid detrahendum. Non enim consultum est, vt vires præcedente morbo debilitatas tenuiore diætâ ab initio institutâ magis debilitemus. Si æger id ferre possit, commodissimum est, vt die paroxysmi nihil cibi sumat: qui tamen inediæ assueti non sunt, & ieiunium facilè non ferunt, iis aliquid cibi liquidi & facilis coctionis post paroxysmum exhibendum.

An cibi insalubres ægro concedendi. Cùm verò ægri in morbo tam longo exactæ diætæ pertæsi interdum cibos quosdam, non satis aliàs commodos auidè expetant, & vulgò feratur; vsum ciborum, etsi prauæ substantiæ, sed auidè expetitorum, à quartana nonnullos liberâsse: Quæritur, An à medico tales cibi ægris concedendi sint. Sciendum verò etsi per accidens fieri possit, vt talium ciborum esu ægri à febre liberentur, quia sc. natura, quæ auidè appetit, faciliùs concoquit, & ex cibis rectè concoctis pauciora excrementa generantur; vel quia cibus, qui appetitur & copiosè sumitur, melancholiæ est contrarius & minimum melancholici succi generat; vel quia cibo copiosiùs sumpto onerata natura per vomitum, ad quem copiâ cibi incitatur, vnà caussam morbificam excludit: tamen cùm eundem effectum nemò sibi certò polliceri possit, & accidere queat, vt natura grauata cibum illum non bene concoquat, indéque plus excrementi generetur, morbusque augeatur: non facilè tale aliquid ægro indulgendum est.

Tempus cibi exhibendi. Tempus cibi exhibendi id obseruandum, quod in genere omnibus intermittentibus Hippocrates, 1. *aph.* 11. præscribit: *In ipsis exacerbationibus cibum adimere oportet: nam præbere noxium. Et cùm per circuitum redeunt morbi, in ipsis accessionibus abstinendum.* Et ibid. aph. 19. *Quibus per status circuitus accessiones fiunt, nihil dare, nec cogere, sed demere ante indicationes oportet.* Etenim perpetuum est, vt Celsus, *lib.* 3. *cap.* 5. habet, cibum quàm maximè semper ab accessione futurâ reducere, & hoc saluo dare quàm integerrimo corpori. Ideóque danda opera, vt paroxysmus ingruens, imò morbus & efferuescentia humorum, quæ ante sensibilem paroxysmum sæpe satis diu antecedere solet, vacuum ventriculum inueniat. Nam qui cibi tunc dantur, non corpori, sed febri alimentum sunt. Multæque & tertianæ & quartanæ prolongantur, non suâ naturâ, sed diætæ erroribus, atque isto inprimis, quòd ægri instante paroxysmo, cibo non abstinent.

Potus. Potus sit vinum album, tenue, maturum, non austerum; aut cereuisia probè defecata, quæ ventriculum non inflet, nec terrestribus fecibus aut crassitie obstruat. Condiatur eadem, vt & vinum, melissâ, linguâ ceruinâ, veronicâ, rore marino, atque inprimis absinthio.

Atque hæc de curatione quartanæ febris sufficiant. Licèt enim pleraque intermittentem exquisitam respiciant: tamen eadem facilè quoque nothis accommodari possunt. Vbi bilis admixta est, aut febris ab adusto humore prouenit, borrago, buglossum, endiuia, fumaria, capilus ♀, epithymum, serum lactis caprini conuenit. In purgantibus rhabarbarum additur. In quartanâ, quæ pituitam admixtam habet, calefaciendum, vt in aliis quartanis; sed minùs humectandum. Conueniunt nimirum radices aperientes, syrup byzantinus, de duabus radicibus, de 5. radicibus, de corticibus citri, &c.

Quantum tandem ad Quintanas, sextanas, septimanas febres, & alias, quæ periodos, quàm quartana, longiores habent; cùm omnes seu ab humore melancholico, seu certè qui in humorem atrum & adustum iam degenerat, aut humorem atrum admixtum habet proueniant, non aliter, quàm quartanæ, curantur, & propterea de iis in specie nihil addimus. Hoc enim semper obseruandum, in curatione febrium plus semper ad naturam humoris peccantis, quàm ad periodum respiciendum esse, & ad humorem ex suis signis cognitum, curationem dirigendam.

CAPVT XXI.

De Febribus compositis & Semitertiana.

Febres compositæ. ATque hæ sunt febrium simplicium differentiæ, præter quas compositæ quædam reperiuntur. Nihil hoc loco dicemus de complicatione febrium cum aliis morbis, vbi scilicet febri alius morbus non febrilis coniungitur; quod fit, cùm vel febris alij morbo succedit, vel cum febris alium morbum quasi comitem sibi adsciscit, vt cùm febris pleuritidi coniungitur, vel cùm febri nouus aliquis morbus succedit, vt cùm febri hydrops

drops

drops coniungitur:sed solùm de eâ compositione, cùm febris cum febre connectitur; quod fit variis modis. Nam febres aliæ appellantur ab Autoribus confusæ, aliæ implicitæ.

Compositiones febrium modi. *Febres confusæ.* *Confusæ* sunt,quando duæ febres eodem tempore incipiunt,& desinunt,vt vix discerni possint. Ortum habent eæ febres ex humoribus diuersis inter se confusis; ita tamen,vt licèt eodem loco contineantur, simúlque putrescant, quilibet propriam naturam seruet. Vnde etiam hæ febres omnia symptomata & signa confusa habent,vt neque caloris modo,neque aliis symptomatis discerni possint. Verùm non sine causâ dubitatur,andentur tales febres; cùm vix credibile sit, humores diuersos confusos in eodem loco putrescere posse, vt vterque suam naturam retineat. Fernelius *libro de febr. capite* 2.ad confusas febres etiam nothas refert,v.g.tertianam notham, quæ ex bile & pituitâ pariter corruptis fiat. Verùm febres nothæ non sunt compositæ. Nam licèt notha febris ex duobus humoribus eodem tempore & loco putrescentibus oriri possit: ita tamen illi duo humores sunt mixti, vt vnum mixtum constituant,& vnâ formâ contineantur:vnde etiam cùm mixtus ille & ex duobus aggregatus humor putrescit,simplex febris est,mixtam tamen ac mediam naturam quasi referens.Si autem humores duo ita in eodem loco coniungantur & putrescant, vt confusi potiùs, quàm verè mixti sint,& vterque suam naturam, vt vulgò docetur,obtineat.febris confusa oritur.

Febres implicitæ. Implicitæ autem febres sunt,quæ ita coniunguntur & concurrunt,vt vtriusque natura seorsim,& vtriusque symptomata ac signa peculiariter animaduerti possint. Complicatio autem illa fit pluribus modis.Nam primò putrida cum non putridâ coniungitur, vt dum hectica putridæ complicatur. Deinde putrida cum putridâ; & id quidem rursum pluribus modis.Nam continua continuæ misceri potest. Fernelius quidem, *de febr.c.*15. hoc negat, & continuam cum continuâ saltem confundi, non autem complicari posse docet, & absurdum esse existimat, quod Auicennas scribit,vnius continuæ putredinem ex vno loco,alterius ex altero effundi,cùm reuera in vtrâque humores putrescant in venis maioribus, in hísque agitati permisceantur. Idem alij etiam docent,& si humor aliquis in venis putrescat, per reliquum vniuersum,qui in venis continetur,putredinem serpere censent;cùm & venæ sint continuæ,& humores in iis contenti sibi continui. Verùm contrà alij hanc opinionem,neque sine causâ, reiiciunt. Nam licèt venæ sibi continuæ sint,& v.g.bilis,quæ in iis putrescit, sibi continua sit:tamen suprà dictum est,periodicas febres, quales etiam sunt continuæ, fieri partibus determinatis affectis. Vnde mirum non est, materiam, quæ febribus continuis materiam suppeditat,ex diuersis locis effundi, hanc ex vno, illam ex alio. Fieri etiam potest,vt omnes partes bilis ad putredinem suscipiendam æquè aptæ non sint,atque accidere,vt duæ partes bilis locis seiunctæ,ad putredinem dispositæ sint; ea autem portio bilis, quæ medium inter has locum occupat, ad suscipiendam putredinem apta non sit,atque ita si duæ illæ partes putrescant,duæ etiam fient febres continuæ, & accidere potest;vt cùm febris,quæ ex vnâ parte bilis accensa est, nonnihil iam remittit, altera ex aliâ parte bilis putrescente incipiat. Et quod de bile diximus, idem de aliis humoribus dici potest,vt nimirum in diuersis locis materia contineatur,atque vnius corruptio ex vno loco,alterius ex alio effundatur.

Deinde implicantur Intermittentes cum Intermittentibus:& quidem Intermittentes vel eiusdem generis,vel diuersi complicantur. Eiusdem generis complicantur,quando plures ex vnâ speciе humoris, diuersis tamen in locis putrescentis, ortæ ægrum inuadunt, quæ paroxysmi quidem tempore variant, symptomatibus tamen ferè conueniunt. Tales febres sunt duplices vel triplices Tertianæ, duplices Quotidianæ, duplices vel triplices Quartanæ.Deinde implicantur febres Intermittentes diuersi generis,sed rariùs,vt Tertiana intermittens cum Quotidianâ intermittente, quâ qui laborant,singulis quidem diebus febricitant; altero tamen semel,altero bis.Ita obseruatum est,tertianam Intermittentem coniunctam fuisse quartanæ Intermittenti, quâ febre mixtâ qui laborant, tertio & quarto quoque die febricitant. Tertiò implicatur continua cum intermittentibus. Continuarum autem cum Intermittentibus complicatio duplex est. Aut enim implicatur tertiana Intermittens quotidianæ continuæ: aut intermittens quotidiana miscetur tertianæ continuæ, & vtraque appellatur πυρετὸς ἡμιτριταῖος, seu febris semitertiana,de quâ postea in specie.

Istam doctrinam,vt suprà etiam diximus non vndiquaque approbat Simon Simonius.Ita enim, *in Synopsi de humoral.febr.nat.* scribit: *Scripsit Gal. lib. de typis c.*1.*Idiotarum hoc esse, vt cùm viderint aliquem quolibet die accessionem experiri, imaginationem quandam periodi quotidianæ concipiant.Nos tamen longè melius sapere,& acutius cernere opinamur idiotas istos,quàm eos, quos cùm febrim simili typo quotidie accedentem viderint, aut dissimili, duarum tertianarum, vel trium quartanarum, aut nescio, cuius monstrosi hemitritæi errabunda phantasia subit.*Verumenimuerò,vt libenter concedimus Simonio, in febrium naturâ definiendâ non tam ad periodos, quàm ad humoris naturam respiciendum esse,& febrim, quæ quotidianas habet exacerbationes, quotidianam nominari posse: tamen omnes febres, quæ quotidiè affligunt, simplices esse, non concedimus; atque ipse diffiteri non potest, vbi febris non vnius humoris genium & naturam præ se tulerit,rectè implicatam appellari. Imò etsi vnus humor specie sit:tamen si in diuersis locis putrescat,& periodos per vices sibi respondentes habeat, & illa febris rectè composita nominari potest.Id quod in quartanâ manifestè apparet,quæ quandoque, cùm triplex est, singulis diebus inuadit; hinc, cùm vno die intermittit, duobus diebus affligit, vno quietis die interiecto; tandem planè simplex redditur.

Porrò compositionis febrium modos Auicennas, *prima quart.t.*4.*cap.*16.tres ponit,& compositarum febrium triplicem differentiam constituit, Subintrantes, Coalternas,& Communicantes.*Subintrantes* febres appellat eas, cùm alterius paroxysmus incipit, antequam prioris paroxysmus desinit: *Coalternas* nominat illas, cùm vno paroxysmo finito, mox post breue interuallum alius incipit *Communicantes* denique eas quarum vnius paroxysmus mox post alterius paroxysmum incipit. *Compositionis febrium modi.* *Subintrantes febres.* *Coalternæ.* *Communicantes.*

De his febrium compositarum modis obseruandum, secundum Intermittentium proprium;reliquos autem duos continuis cum Intermittentibus communes esse. Subintrantes verò febres etsi plerumque ex tertianarum Intermittentium implicitarum numero sint: tamen etiam continuæ sæpe tales esse possunt.Nam cùm sanguini multi vitiosi humores sæpè admisceantur: cùm in eo accenditur putredo,primò id,quod ad putredinem suscipiendam magis aptum est,putrescit, à quo deinde putredo in reliqua sensim propagatur; & quia humores vitiosi sæpè vno in loco non continentur, neque eodem tempore putrescere incipiunt, sed alij priùs,alij deinceps, proùt magis aut minùs ad putredinem dispositi sunt:& ita plures febrium insultûs,ac, vt appellant, introitûs fiunt, sic vt vnâ nondum sublatâ, alia exoriatur. In quo etiam ob focum materiæ diuersum dissimilia symptomata concipiuntur;aliásque magis per lumbos molestia percipitur,aliàs præcordia magis æstuant, aliàs lipothymia infestat, aliàs capitis dolor,vigiliæ,deliria,proùt in hac vel illâ parte magis humor putrescit.Hinc & fallaces sæpe prædictiones fiunt. Nam quamuis vnâ parte humorum concoctâ, vrinæ iam coctæ & bonæ appareant: tamen paulò post aliâ parte

parte humoris putrescente, post coctas vrinas aliæ crudiores sequuntur.

Foret autem longius, nec operæ pretium, si istæ omnes compositæ differentiæ explicandæ essent, cùm ex simplicibus compositæ facilè pateant; & nonnullæ sint rarissimæ. Itaque exempli loco saltem de semitertianâ, & de duplici ac triplici tertianâ, de duplici ac triplici quartanâ, & quotidianâ duplici aliquid dicemus.

Signa compositarum febrium. Signa tamen compositarum differentiarum in genere quod attinet, ex signis quidem simplicium cognoscere compositas adeò operosum non est; inprimis tamen compositas arguit reditus rigoris, horroris aut frigoris post eius quietem. Quòd si planè continuæ & simplices videantur febres, attendendum, an post rigorem sudor subsequatur. Nam si in febre, quæ continua videtur, rigor fiat, & sudor non subsequatur, aut fortè post plures rigores vnus sudor, signum est, febrem illam non esse simplicem, sed compositam. Nam in Synochâ rigor non apparet, nisi crisis tempore, quem sudor sequitur. Deinde etiam pulsus febris compositæ indicium exhibet. Nam quamuis febres quædam continuæ videantur: si tamen sæpius fiat pulsûs contractio, illa noui paroxysmi, motúsque materiæ noui indicium est.

De Semitertiana.

Semitertiana. Quia autem inter Febres compositas præcipuè notabilis est semitertiana, de eâ diligentiùs paulò dicemus. Febris, quæ Græcis πυρετὸς ἡμιτριταῖος dicitur, eodem nomine etiam à Latinis antiquis appellata fuit; vt ex Q. Sereni versib. apparet:

Mortiferum magis est, quod Græcis Hemitritæum:
Vulgatur verbis: hac nostrâ dicere linguâ.
Non potuere vlli, puto nec voluêre parentes.

Posteriores tamen Latini Semitertianam nominârunt. Dicitur etiam πυρετὸς φρικώδης, id est, febris horrida, non quod cum horrore incipiat, quod multis febribus commune est, sed quòd, vt postea etiam dicetur, toto durationis tempore horrores ipsi sint familiares. De nomine autem hoc notandum, non ita esse appellatam hanc febrem, quasi dimidia tertiana sit: sic enim *Vnde dicta.* vulgò dictio *Semis* additur iis quibus integra deest perfectio, atque ita dicitur semuncia, semicirculus, semihora: sed in semitertianâ integra adest tertiana, atque symptomatum multitudine & vehementiâ longè deterior est, quàm tertiana. Verùm ita appellata est, respectu ad totius febris compositionem, cuius scilicet pars dimidia tertiana, dimidia quotidiana. Atque ita dici semitertianam censent, sicuti dicitur semibos, semiasinus, semiuir. Verùm neque in semiasino integra asini natura est, neque in semiboue & in semiuiro integra viri & bouis natura. In semitertianâ verò febre & integra tertiana, & integra quotidiana adest & ex vtraque febris hæc componitur, vt communis est sententia.

Verumenimuerò quænam sit febris huius natura obscurissimum est; cùm nec antiqui nec Recentiores hac de re consentiant. Agathinus enim, vt Gal. 2. *de febr. cap.* 8. testatur, omnes febres tertianas intermittentes, quæ producuntur ad horas 24. vel 36. hemitrithæos appellat. Cui assentitur Celsus, *lib.* 3. *cap.* 9. Archigenes etiam tertianis & quotidianis intermittentibus idem nomen tribuit, vt *ibid.* Galenus docet. Galenus verò statuit, semitertianam continuam esse, quæ ex duabus febribus, tertianâ & quotidianâ, alterutrâ intermittente vel continuâ, copulata constat, quem posteriores Medici plerique sequuntur. Verùm & de semitertianâ etiam hoc modo acceptâ, sunt quædam controuersiæ.

Semitertiana qualis febris. Primò enim de hac febre dubitatur, an sit complicata vel confusa; & nonnulli quidem confusam esse censent, eò quod in vasis vterque humor confundatur, ac neque propria tertianæ, neque quotidianæ signa appareant, sed ex duplici harum febrium genere veluti quoddam mixtum & confusum oriatur. Verùm rectiùs sentiunt ii, qui implicitam esse febrem statuunt; cùm tertianæ natura integra & non confusa ex paroxysmis tertio quolibet die inuadentibus appareat. Cùm autem febris biliosa cum pituitosâ, quatuor modis possit commisceri, & quotidiana continua cum tertianâ continuâ, aut intermittens cum intermittente, aut continua tertiana cum intermittente quotidianâ, aut intermittens tertiana cum quotidianâ continuâ coniungi possit: solùm tertiana intermittens mixta quotidianæ continuæ, verè & propriè dictam semitertianam parit. Nam cùm Hippoc. 1. *epid. comm.* 1. *t.* 23. febres semitertianas appellet horrificas seu horridas, ex duabus continuis non componetur. Tales enim febres complicatæ non erunt horridæ: cùm febres continuæ vix rigorem vel horrorem habeant. *Febres horrida.* Appellat verò Hippocr. febres horrificas seu horridas, non quòd initio solùm accessionis horror appareat, sed quòd toto durationis tempore horrores vigeant. Necesse est itaque vt febris semitertiana ex duabus febribus componatur, quarum altera sit continua, altera intermittens. Etsi verò ex tertianâ continuâ & quotidianâ intermittente etiam febris fiat continua & horrida, quæ continuitatem ex bile, horrorem ex pituitâ habet: non tamen verè & propriè dicta erit semitertianâ; quamuis etiam suo modo semitertiana appellari possit: sed propriè dicta semitertiana oritur ex quotidianâ continuâ & tertianâ intermittente; continuitatémque ex pituitâ, horrorem verò ex bile habet. Nomen verò à tertiana potiùs accepit, quòd manifestiora sint tertianæ symptomata.

Propriè verò dicta semitertiana tribus modis fieri potest. *Semitertiana quot modis fiat.* Nam vel pituita excedit bilem, vel bilis superat pituitam, vel par est vtriusque copia: atque hæc vltima non solùm propriè dicta, sed & legitima ac maximè exquisita semitertiana est, ac symptomata quasi media habet. Si verò alter humor abundet, etiam febris ex illo humore ortæ maior vis erit, & symptomata omnia huius humoris naturam magis redolebunt. Vt si bilis abundet, rigor potiùs adest, quàm horror, calor feruidior erit, magísque ad ἀκμὴν festinabit, sitis & vigiliæ erunt maiores, aliquid etiam per vomitum vel sudores euacuabitur. Si autem pituita prædominabitur, frigus potiùs aderit, quàm horror. Pulsûs sunt quodammodo coarctati, & tardi, febris tardiùs inualescit, neque inde quicquam notatu dignum excernitur.

Etsi verò etiam in tertianâ nothâ bilis & pituita simul putrescit: tamen inter eas est differentia. *Semitertiana & tertiana notha discrimen.* In tertianâ nothâ ex vtroque humore vna humoris forma emergit, & in vno loco ille humor mixtus putrescit: in semitertianâ verò vterque humor seorsim putrescit. Itaque vt hæc summatim complectamur, est ex vulgatâ sententiâ semitertiana febris, ex continuâ quotidiana & tertianâ intermittente composita; quâ de causâ nunquam ad ἀπυρεξίαν peruenit: tertio tamen quolibet die cum horrore inuadit. Rigor enim in horrorem, degenerat, quòd flaua bilis à pituita remittitur.

Deinde etsi hæc ita vulgò doceatur: tamen quia non solùm antiqui & Recentiores de febris huius naturâ non planè conueniunt, verùm etiam mixtura illa febris tertianæ & quotidianæ, bilísque ac pituitæ non semper locum habere videtur, multóque grauiora in hac febre adsunt symptomata, maiúsque periculum, quàm quod solùm ex pituitæ & bilis mixtione prouenire possit: ego quæ mea hac de re sit sententia, liberè proponam, suum cuilibet tamen liberum iudicium relinquo. Equidem non negauerim, febres tales ex continuis & intermittentibus complicatas dari posse, libentérque concedo cum Platero, simul & eodē tempore in venis mesaraicis & venâ cauâ humores putrescere posse, ac quidem vario modo, & diuersitate materiæ, vel tertianas vel quartanas simplices aut duplices, nothas, aut legitimas cum continuâ complicari, febrésque, quæ varias exacer

timas cum continuâ complicari, febrésque, quæ varias exacerbationes & mutationes in symptomatibus habent, excitari posse. Modò hoc obseruetur, non necessarium esse, vt vna harum febrium semper sit Quotidiana. Sunt enim Quotidianæ febres raræ omnino & semper longæ: cùm semitertianæ sæpè sint satis frequentes, imò interdum epidemiæ, & non semper diuturnæ. Ideò sufficit, vt vna sit intermittens, altera continua, cuiuscunque etiam generis: quo modo illæ de variis differentiis & gradibus controuersiæ tolluntur. Verùm his omnibus concessis, sum in eâ sententiâ, etiam febres naturâ suâ intermittentes, tertianas præcipuè, seu simplices, seu duplices, seu triplices, vel etiam, si cui ita libet, quotidianas, Semitertianas dici posse. Eas scilicet, in quibus causæ morbificæ pars aliqua ad ventriculum, intestina, ac vicina loca detrusa inflammationem, atque inde febrem symptomaticam excitat, vt ita hæc febris ratione intermittentis febris sit horrida, ratione symptomaticæ continua. Vt enim natura in continuis febribus interdum partem materiæ ad partes aliquas priuatas, pleuram, pulmonem, fauces deponit: ita non est impossibile, eandem etiam in intermittentibus partem materiæ cum sanguine ad intestina & ventriculum ac vicina loca depellere, quæ ibi hætens inflammationé excitet; vnde etiam hæ febres tã periculosæ sunt.

Atqui ita rem se habere, obseruationes aliquæ ex Adriano Spigelio *de Semitertianâ* docent. Is enim, *lib. 1. de semitertianâ, cap.* 15. refert, quendam ex graui dysenteriâ in semitertianam spuriam incidisse, quæ postea febris intermittens facta fuerit. Ægro sexagesimo die mortuo, & corpore aperto inuenta est interna ventriculi tunica leui erysipelate inflammatorio affecta. Venæ mesaraicæ & quæ ad ventriculum tendebant, atque omentum crasso nigróque sanguine refertæ erant; imò omentum semiputrefactum ab inflammatione erysipelatode, quæ in omnibus venæ portæ ramis minoribus inerat.

Idem *cap.* 16. *eiusdem libri*, scribit: Se plures, qui febre quotidie sese exacerbante, præcipuè circa vesperam aut statim post meridiem, in modum duplicis tertianæ continuæ vel semitertianæ perierunt, secuisse, & in his putredinem non in venâ cauâ, sed inflammato alicuius primæ regionis viscere, vel aliâ aliquâ reconditâ parte inflammationem paulò minorem, quàm vt dolore ab ægro, vel tactu hypochondriorum à Medico & ægroto cognosceretur, deprehendisse. Idem, *capit.* 14. scribit: In dissectis semitertianâ mortuorum cadaueribus se reperisse inflammationes ex sanguine bilioso & pituitoso factas circa iecoris cauam partem, in ventriculo, intestinis, tam crassis, quàm tenuibus, mesenterio, omento, liene, & sæpius in vnâ partium commemoratarum, aut pluribus, aliquando etiam in omnibus, quæ celeris mortis causa erant, superueniente gangrænâ vel sphacelo. Additque in plurimis dolores in ventre immanes, vel continuos, qui certis horis plerumque exacerbabantur, vel intermittentes eos aliquando affligebant, ortos fuisse, ex facto abscessu; sanie ac pure, aut bile saniosâ & concoctâ per secessum vel vomitum redditis.

Persuadet istud & hoc, quòd febres hæ sint frequentiores, quando dysenteriæ contagiosæ grassantur, vt testatur idem Adrianus Spigelius, *lib.* 2. *de Simetert. capite* 10. Materiæ enim ad intestina impetus est in vtroque malo. Idémque, *eodem libro capite* 11. scribit: Rarissimè Semitertianâ laborare, qui firmis sunt visceribus, sed eos, qui distillationibus laborant, iecur habent obstructum aut lienem, aut mesenterium, pulmones malè affectos, per longa interualla colicis doloribus infestantur. Additque se nullius eorum, qui à semitertiana perierant, cadauer inspexisse, in quo pulmones & iecur non malè haberent, vel vnà cum his caput, lien, renes, mesenterium, intestina magnâ ex parte inflammata, & in aliquâ parte gangrænâ correpta erant, præsertim quo loco ileum colo iungitur. Atque eius rei historiam habet, refertque *c.* 16. se in quodam iuuene Belgâ, qui post dysenteriam in semitertianam incidit, & die vigesimo mortuus est, reperisse intestina tenuia inflammata, ileum, quâ parte colo & cæco adhærebat, sphacelatum. *Ibidem* recenset aliam historiam adolescentis cuiusdam Galli, qui etiam semitertianâ correptus 27. die mortuus est: in cuius cadauere dissecto tenuia intestina inflammata fuerunt deprehensa, & olei portio magna versùs colum sphacelata, iecoris etiam cauæ partis portio inflammata fuit,

Accedit his & illud, quod febres hæ soluuntur doloribus colicis, alui fluxu, dysenteriâ, quæ omnia humorem ad intestina impetum habere indicant; & vt Adrian. Spigel. *lib.* 2. *de semitertianâ, cap.* 14. docet, aliquando in momentaneam Apoplexiam & Paralysin mutantur, quæ procul dubio ex primis viis ortum habet, éstque talis, qualis colicam quandoque sequi solet; quod vel ex eo patet, quòd febris hæc ex Paralysi superueniente, dolore colico quandoque solui solet. Scribítque Adrian. Spigelius, se longo vsu edoctum, dolores hosce colicos post duplices tertianas & tales febres sequi, quòd ortum habeant tales febres ab abscessu plerumque consistente in pancreate, mesenterio, vel cauo iecoris, è quibus materia ad intestina depellatur.

Ex quibus omnibus apparet, materiam semitertianæ non semper in venâ cauâ, quod Spigelius concedit, sed in venis mesaraicis etiam contineri, & proinde febrem semitertianam ex febre primariâ & symptomaticâ componi; & primò quidem naturâ suâ intermittentem febrem esse, cui postea continuus calor accedit ex inflammatione ventriculi, intestinorum & vicinarum partium, ex sanguine ac humoribus vitiosis in ea loca & extremitates vicinorum vasorum mesaraicorum eò desinentium confluentibus excitata. Vnde ipse Galen. *lib. de typis* scribit, non semper continuas, sed etiam intermittentes reperiri semitertianas, id est, vt Spigelius explicat, non omnibus morbi totius temporibus. Nam primò potest intermittens esse tertiana sola, huic postea accedit alicuius visceris inflammatio; quâ sedatâ nihilominus potest febris intermittens remanere. Imò fieri potest, vt sæpius hoc modo febris mutetur, prout sæpius noua alicuius partis inflammatio accedit.

Causa rigoris & semitertiana.

Atque ex his causa horroris & rigoris, & cur in febre hac continuâ toto morbi decursu horrores & rigores toties redeant; febrésque hæ φρικώδεις appellentur, reddi potest. Fit hoc primò ordinatè, & nunc sæpius nunc rariùs pro febris intermittentis naturâ, quæ potest esse tertiana simplex, duplex, triplex, vel etiam forsan quotidiana: deinde inordinatè, cùm inflammatio nouam partem occupat, vel dum pus fit, secundùm Hippocratem, 2. *aph.* 47. Sunt enim hæ partes quas inflammari diximus, membranosæ, & proinde iis affectis facilè rigor vel horror excitari potest.

Neque ex rigore vel horrore semper initium nouæ febris colligere licet, sed sunt rigores & horrores etiam inflammationibus proprij, vt modò ex Hippoc. 2. *aph.* 47. dictum; qui etiam *in Coacis* scribit. *Qui subinde exudant, rigéntque, lethale, ac sub finem morbi suppurationem habere deprehenduntur, aluósque perturbari.* Ita *ibidem* Rigor in Phreniticis accidit. Et habentur *in Coacis* plures aphorismi, qui docent, Rigores non solùm in initiis febrium accidere, sed aliàs etiam ex materiæ commotione. Et experientia id confirmat. Refert enim Marcel. Donatus, *de historia medic. mirab. lib.* 5. *cap.* 5. cuidam in musculo temporali vulnerato septimâ die superuenisse rigorem, eúmque ad quadragesimum quintum diem riguisse, & quotidie ferè semper sudâsse, alternatim rigoribus succedentibus sudoribus. Et ipse vidi ægrum inflammatione auris, quæ tandem ad suppurationem peruenit, laborantem, eodem die ter riguisse, idque aliquoties accidisse, etsi per interualla longiora. Et omninò faciliùs ex hisce, quæ diximus,

diximus, omnium, quæ in semitertianâ accidunt, caussam reddere licet, quàm ex difficili illâ, & non semper probabili febris intermittentis & continuæ mixtione, præcipuè si hoc præsupponamus, quod suprà diximus, & à doctissimis Medicis approbatur, nimirum eundem hominem posse pluribus tertianis laborare, si in diuersis & pluribus ramis mesaraicis caussa febris contineatur. Hinc enim fieri potest, vt non solùm antequam vna febris soluatur, alius paroxysmus inuadat, sed & accedens inflammatio calorem præcipuè continuat, vnde febris est continua. Toties verò rigor & horror inuadit, quot numero sunt tertianæ. Neque enim duplici vel triplici saltem tertianâ, sed quatuor, vel quinque tertianis homo laborare potest, prout materiæ febrilis sedes in tot locis consistit.

De Caussis.

Caussa semitertianæ. Ex his facilè etiam patet, quænam sint semitertianæ caussæ. Nam si ea ex continuâ quotidianâ tertianæ intermittenti, vel alio modo complicatâ continuâ & intermittente constet, etiam caussæ vtriusque febris adsint necesse est. Si verò sit tertiana cum inflammatione alicuius partis, caussæ illæ omnes, quæ tertianam constituere possunt, locum habent, si nimirum materia in pluribus venarum mesaraicarum ramis colligatur &, putrescat, parsque eius effusa ad intestina vel ventriculum vel alia loca vicina ea inflammet. Habet tamen humor hic procul dubio peculiarem Qualitatem, ob quam ad hæc loca fertur, sicut & in dysenteriâ humor peculiarem Qualitatem, quâ intestinis infestus est, obtinet. Vnde & epidemiæ sæpe ac contagiosæ sunt semitertianæ. Imò nonnullis locis familiares sunt Hemitritæi, sicut Galenus Romæ, & in Æthiopiâ, totóque littore, tractúque terræ, vbi cælum est calidius cum aduentitiâ humiditate, frequentem esse scribit. Vnde sicut anginæ & pleuritides sæpe sunt epidemiæ & malignæ, ita & semitertianæ plerumque prauitatem aliquam conjunctam habent. Et inprimis ad humores semitertianæ gignendæ aptos facit constitutio cæli humida, vt ex Hippocr. 1. *epid. sect.* 2. videre est, quâ de caussâ etiam Anno 1621. in Italia frequentes fuere semitertianæ, vt testatur Adr. Spigelius, *de febr. semit. libro* 2. *capite* 1.

Signa diagnostica.

Signa diagnostica. Signa huius febris quod attinet, & illius quidem quæ vulgò describitur, cùm ex bile & pituitâ simul putrescentibus hæc febris accendatur, vtriusque humoris Signa apparent. Alter enim humor quotidie affert paroxysmum, alter verò tertio quolibet die, & ita altera dies duos habebit paroxysmos, altera verò vnum tantùm: nisi paroxysmorum tempora in vnam horam conueniant. Tunc enim ita tempora paroxysmorum confundentur, vt neque quotidianæ, neque tertianæ formam præ se ferant, Atque vt cum Galeno signa hemitritæi exemplo declaremus, Corripiatur, exempl. grat. quis febre circa primam diei horam cum rigore, per quem carnes ægri, quasi pungi videntur; adsint alia febris tertianæ intermittentis signa; accidat vomitus, tandemque incipiat febris declinare circa horam diei nonam cum sudoribus, vt spes sit, circa diei horam vndecimam febrem planè intermissuram: sed tum subitò febris retineatur, cutisque densetur, aut etiam horreat, atque ita principium febris quotidianæ continuæ cognoscemus. Hoc enim si fiat, ex eo jam possumus colligere, duplicem caussam, duplicemque febrem adesse, mixtámque esse tertianam intermittentem cum quotidianâ continuâ. Secundo die circa horam diei nonam iterum accessio fiat, tertióque die circa horam diei primam iterum paroxysmus adueniat, & hora nona secundi diei sese habeat, vt hora nona primi diei, ac hora prima tertij diei, vt hora prima primi diei: semitertianam eam febrem esse facilè colligimus. Fieri tamen potest, vt vtraque aut altera anticipet, aut vtriusque paroxysmus in vnam horam conueniat, quæ omnia perspicuâ planè & prolixâ satis oratione explicat Galenus, *lib.* 2. *de diff. febr. cap.* 7.

Quod autem eam semitertianam attinet, quam esse tertianam intermittentem simplicem, vel duplicem cum inflammatione alicuius visceris diximus, febris ipsa quidem intermittens suum typum obseruat, siue sit simplex siue composita; calor tamen ob inflammationem est continuus, eáque etiam suis signis se prodit; adsuntque vomitûs, dolores ventris, alui fluxûs, clysteres iniecti nihil fecis educunt, sed mera clysteris materia sine excrementis, prout iniecta erat, statim vel modico post iniectionem tempore exit, quod signum inflammationis intestinorum in eiusmodi febribus frequentissimum esse solet.

Malignitas si adsit, etiam suis signis, quæ de febribus malignis proponentur, sese prodet.

Prognostica.

Prognostica. Febres semitertianæ omnes periculosæ sunt. Nam, vt Hippocrates 6. *epid. sect.* 3. scribit, in eâ accidunt acuti morbi, & est maximè lethalis, & vt Galenus, *in lib. de typis*, habet, non os ventriculi solummodo ac neruosas partes & summatim media attingit, sed & veternosas cataphoras, vigiliásque cum delirio, & diaphoreses cum syncope infert. Linguam præterea valdè exsiccat, & animi defectionem efficit, vehementer, quæ in profundo sunt commouens, & omninò, vt Galenus, *lib. de typis* scribit, ferum typum habet hæc febris. Quorum omnium vt quisque de semitertianâ sentit, ita rationem reddit. Nos periculum huius morbi à quatuor caussis procedere putamus. Prima est, quòd febris hæc non simplex est, sed vel ex continuâ & intermittente, vel ex pluribus tertianis constans. Et præcipuè hæ febres sunt curatu difficiliores, quæ ex diuersis specie humoribus componuntur. Licèt enim febris vnus morbus naturâ sit: tamen ex caussis specie diuersis generatur, ex flauâ bile & pituitâ. Ideóque remedia, quæ vni humori conueniunt, alteri sunt incommoda. Secunda, quòd sæpe etiam inflammationem visceris alicuius in ventre inferiore coniunctam habet. Tertia, quòd ipsi plerumque mala grauissima & per se periculosissima superueniunt, vnde, vt etiam ante dictum, Hippocrat. 1. *epid. sect.* 3. Semitertianam præ cæteris lethalem esse dicit, in quâ eueniunt morbi acuti, vtpote apoplexia, epilepsia, conuulsiones. Quarta, quòd plerumque maligna est, contagiosa, epidemia, & sæpè non secus ac ipsa pestis plurimos inuadit ac iugulat.

Est verò non solùm morbus acutus, sed quandoque morbus longus, & Auicennas scribit, aliquando hanc febrem extedi vsque ad septem menses. Quod quomodo verum esse possit, miratur Adrianus Spigelius, & quodammodò humanam intelligentiam superare scribit, continuam febrem tamdiu durare posse. Verùm præsupponit ille ex vulgari sententiâ, febres has esse per se continuas; cùm tamen sæpe potiùs sint subintrantes, vel continuitatem habent ex inflammatione. Si tamen tamdiu extendantur, credibile est, inflammationem vel nullam vel leuem adfuisse, febrem verò ipsam ex tertianarum diuturnarum genere esse, quæ soluitur raro quadragesimo; frequentiùs sexagesimo, frequentissimè octogesimo die.

Soluitur autem hæc febris per fluxum alui, disenteriam, dolores colicos. Interdum mutatur in tertianas

tianas intermittentes vel simplices vel duplices, vel etiam Quartanas.

Curatio.

Curatio. Etsi febris hæc non rara sit, eáque satis periculosa: pauca tamen de eius curatione apud antiquos extant, forsan eâ de causâ, quòd eius, vtpote febris compositæ curationem è simplicium febrium curatione patere posse putauerunt. Et omnino primò si hæc febris ex tertianâ intermittẽte & quotidianâ cõtinua cõstet, Curatio ejus tota dependet ex cognitione curationis simplicis tertianę intermittẽtis,& quotidianę cõtinuę. Hoc tamen obseruandum, vt quæ febris magis vrget, eius præcipua habeatur ratio; reliqua tamen non planè negligatur. Quod quomodo fieri possit, non ita clarũ est. Nonnulli censent, vt medicamenta vtramque febrẽ respicientia simul dentur, non tamen fermentata, vt natura quodlibet suo contrario opponere possit. Verùm alij hunc modum non admittunt. Mixta enim hoc modo medicamenta si offerantur, neutri morbo satisfiet. Et mixta medicamenta locum habent commodissimè, cùm causa ad vnam formam quasi redacta est; sicut hoc fit in nothis febribus. Cùm ergò hîc humores sint dispersi, commodius esse putant, vt diuersis temporibus diuersa medicamenta exhibeantur, atque vno die vni, altero alteri humori medicamentum opponatur, vel primò ad illum cura dirigatur, qui magis vrget. Ita cùm in semitertianâ primò & faciliùs bilis coquatur: medicamenta purgantia, quæ primò exhibeantur, præcipuè bilem spectare debent; Pituitosi verò humores diutius præparandi, & tardiùs euacuandi sunt. Itaque in semitertianâ, aluum lenientia præcipuè bilem spectare debent, quæ in primis viis in hac febre magis abundat & faciliùs ductum medicamenti sequitur: aliquid tamen etiam de medicamentis pituitæ destinatis admisceri debet. Nullum autem forte medicamentum, seu purgans, seu quodcunque aliud, in principio exhibeatur, ne agitata in venis materia vel ad caput, vel ad thoracem, vel ad nobiliorem aliam partem ruat, & periculosum aliquem morbum vel symptomata inducat.

Leniora autem illa, vt syr. rosar. sol. manna, Cassia, agaricus, folia senæ, rhabarb. locum habent; scribitque Adrianus Spigelius, *de semitertianâ lib. 3. cap. 7.* se vsu quotidiano edoctum fuisse, rhabarbarum, agaricum, senam, atque aloën in initio huius febris data, plurimum profuisse, castigata refrigerantibus, & viscera aperientibus permixtis, vt cichorio, gramine, soncho, borragine, chondrillâ, endiuiâ, sero caprino, & in malignis scordio ac carduo benedicto, additque, *ibid.* Rusticos, qui altos Mocauiæ montes incolunt, & in hac febre, & in quotidianâ ac tertianâ duplici non alio sibi remedio mederi, quàm agarico, cuius in substantiâ ʒ. i. vel ʒ. ii. sumunt.

Venæ sectio etiã instituenda est: verùm parciùs sanguis emittendus; cùm crudi succi in venis, & biliosi humores in primis viis abundent. Imò si talis sit semitertiana, vt pituita abundet, venę sectio omittenda. Hinc humores præparandi sunt, flauæ bilis feruor mitigandus, pituita verò incidenda & attenuanda est: Et danda opera, vt alter, quamprimùm fieri potest, euacuari possit.

Et consultissimum est, quod in aliis febribus longis fieri solet, vt & in hac fiat, vt materia primò coquatur, hinc paulatim euacuetur; atque iterum coquatur & euacuetur, donec tandem, cóctione absolutâ, perfectâ purgatio fortioribus paulo medicamentis, vt rhabarbaro, senâ, agarico instituatur.

Ex gr. ℞. *Radic. graminis, taraxaci, cichorij* an. Drach. ii. *endiuiæ, agrimoniæ, capill.* ♀. an. p. i. *fol. senæ el.* Vnc. ß. *agaric. trochisc.* Drach. i. *flor. cordial.* p. i. *zingib.* Scrip. 1. *passul.* Vnc. ß. Infundantur *in s. q. aq. s. vel sero lactis caprini. In Col.* Vnc. iii. ß. *dissolu. mannæ* Drach. vi. *Coletur.* F. Haustus.

Ad fortiora verò non facilè ascendendum, atque vt rectè Adrianus Spigelius *de Semitertianâ, lib. 3. cap.* 8. ait, in acutis febribus paulò leniore, medicamento securior medela est, quàm paulò fortiori. Et licèt nouem curentur eiusmodi fortibus medicamentis (loquitur de antimonio) & vnus in mortem præcipitetur, cum perpetuâ Medici & Artis ignominiâ id coniunctum est. Vbi morbus iam ad statum properat. Auicennas commendat decoctum absinthij. Aperit enim, & bilem, ac aquosam tenuémque pituitam euacuat, simúlque membra roborat & appetitum excitat.

Victûs ratio sit temperata, & ad frigidum ac humidum declinet, bile dominante. Initio, vt in quartanâ, per dies tres victus sit tenuior, vt humores crassi absumantur: deinde victus, vt moris est, in principio sit plenior, versus statum verò aliquid de eo detrahatur. *Diæta.*

Secundò, si verò hæc febris è tertianâ vnâ vel pluribus, atque inflammatione visceris alicuius atque inde dependente febre continuâ constet; & ad febrem & ad inflammationem cura dirigenda est. Et quidem in principio statim venæ sectio instituenda. Etsi enim alia causa non adesset, quæ venæ sectionem indicaret: tamen ob inflammationem visceris alicuius ea necessaria est.

Si tandem malignitas coniuncta sit, cautè in venæ sectione procedendum, & diligenter perpendendum, an locum habeat, de quo in febribus malignis dicetur. Aperiatur autem vena statim in initio, cùm vires statim in hac febre soleant concidere.

Purgationem quod attinet, de eâ dubitari potest, vbi inflammatio coniuncta est; cùm per locum affectum purgandum non videatur. Verùm eodem modo sese res habet, vt in dysenteriâ. Nam nisi materia lenioribus medicamentis educatur, facilè fieri potest, vt ad locum affectum confluat atque inflammationem augeat. Neque necesse est, vt materia per locum affectum tota educatur, cùm adhuc aliæ viæ sint.

Reliqua etiam curatio, vt tertiana eam exigit, instituenda, nisi quòd semper inflammationis habenda est ratio. Ideóque illa medicamenta, quæ refrigerant simúlque obstructiones aperiunt, commodissima hîc sunt. Non inutile quoque fuerit, extra è regione partium earum, quæ inflammationem patiuntur, topica applicare, vt epithemata ex aquâ cichorij, endiuiæ, sonchi, aceto rosaceo, vnguenta & emplastra, vt rosatum Mesuæ, & refrigerans Galeni, cataplasmata ex farinâ hordei, pulu. rosar. chamæmeli, absinthij, cum aq. endiuiæ, rosar. oleo rosaceo.

Tertiò si malignitas coniuncta sit, eius etiam habenda est ratio, & curatio instituenda, sicut de febribus malignis dicetur.

De duplici ac triplici Tertiana, de duplici Quotidiana, & de duplici ac triplici Quartana.

Duplex vel triplex tertiana fit ex bile duobus aut tribus locis putrescente. Si enim bilis, ex. gr. putrescat in duobus locis: fiunt duæ febres, quæ ægrum inuadunt vel singulis diebus semel, vel vno die bis, vt altero die æger à febre sit liber. Atque recentiores nõnulli distinguunt duas tertianas à duplici tertianâ; & duas tertianas nominant, cùm tertio quolibet die bis febris affligit, secundus verò dies liber est à febre. Duplicem autem *Febres intermittentes duplices & triplices.* *Duplex tertiana.*

autem nominant, cùm singulis diebus febris intermittens ex bile affligit. Alij tamen contrà duplicem tertianam nominant, quando duo sunt loca, è quibus eodem die protruditur materia : duas verò tertianas, quando causa morbifica prodit è duobus locis, sed non eodem die, verùm vno die ab vno, altero verò die ab altero. Verùm hæc distinctio magni momenti non est. Etsi, quam illi appellant, duplex tertiana sit frequentior, febris nimirum ex bile in diuersis locis putrescente orta, singulis diebus affligens, sed plerumque nec par, nec iisdem horis. Ferè enim quæ diebus imparibus accessiones fiunt, similes inter se sunt, & iis dissimiles, quæ paribus diebus accidunt. Quamuis autem, ratione periodi, quotidianæ videantur: tamen quotidianæ, id est, quæ ex pituitâ fiunt, non sunt, habéntque symptomata, & omnia signa, quæ arguunt bilem, non pituitam. Nam inuadunt cum rigore, soluuntur sudore, adest sitis, oris amaritudo, vigiliæ, & reliqua signa pleraque in simplici biliosâ conspicua. Ex quibus à quotidianâ seu pituitosâ eam discernere non est difficile. Neque enim circuitu solùm, sed ex propriâ naturâ febres discernendæ sunt.

Tertiana triplex. Si materia tribus in locis putrescat, fit inde tertiana triplex, quæ duorum dierum spacio ter affligit, vno scilicet semel, altero bis. Tali febri laborabat adolescens, cuius mentionem facit Galenus, *lib. 2. de cris. cap. 9.* qui cùm primùm circa horam diei quintam cœpisset febricitare, vnà cum rigore breui, & paululum sudâsset multo vespere, mox circa horam septimam noctis, priusquam exactè febris desineret, febricitare rursum cœpit cum rigore breui : deinde paulum sudauit secundo die, ac circa decimam iterum accessionem habuit, ac similiter sudauit in nocte. Rursum tertio die hora secundâ (nam anticipabat febris) cœpit similiter cum rigore febricitare, antequam prioris diei declinatio in quietem desineret. Et si pluribus in locis materia contineatur & putrescat, totidem etiam tertianæ fiunt. Et si possibile est, vt vno die febris semel, altero bis affligat: etiam possibile est, vt vtroque die bis inuadat. Imó censet P. Æneas Caprilius, *de febribus putridis libro secundo*, posse in eodem ægro octo tertianas dari.

Duplex. Quotidiana.

Quotidiana duplex. Duplex Quotidiana singulis 24. horis bis inuadit, ortúmque habet ex pituitâ duobus in locis putrescente, & cognoscitur ex signis quotidianam simplicem aliàs indicantibus. Verùm rarissima est hæc febris.

Quartana duplex & triplex. Frequentior est Quartana duplex, quæ fit ex humore melancholico duobus in locis putrescente, & qui hac febre laborant vnum diem febre vacuum habent, sequentibus diebus duobus febre laborant. Ex quo non solùm, verùm etiam, & quidem præcipuè ex signis Quartanæ simplicis hanc febrem cognoscere licet. Imò interdum accidit triplex quartana, quâ qui laborant, singulis quidem diebus febricitant : ex propriis tamen febris melancholicæ signis cognosci potest, eam neque quotidianam, neque duplicem tertianam esse. Talísque febris non rarò excitatur intempestiuo theriacæ & aliorum calidorum medicamentorum in principio febris quartanæ exhibitorum vsu, quibus materia cruda saltem agitatur, non verò coquitur aut euacuatur, quod euenisse Eudemo Peripatetico tradit Galenus, *lib. de prædict. c. 2.* cui quartanâ simplici laboranti cùm in principio, materiâ adhuc crudâ, Medici exhiberent theriacam, ex quartanâ simplici triplicem effecerunt; quam eiusdem theriacæ suo tempore exhibitæ vsu Galenus curauit. Si enim materia per medicamenta sudorifera non discutiatur, sed saltem agitetur, quòd de loco quidem mouetur, & non discutitur, alibi quasi nouum fermentum spargitur & seminatur, atque ita febrilis materia vtrobique multiplicatur, & febris duplicatur.

De Curatione febrium compositarum.

Cùm febres compositæ è pluribus humoribus ortum habeant : de earum curatione in specie multa addere opus non est; cùm è simplicium febrium curatione, compositarum curatio facilè patere possit. Itaque in compositis febribus non tam ad periodum, quàm humoris febrem excitantis naturam respiciendum est.

Ergò si solam bilem peccare, è signis eius cognoscatur, siue febris alternis diebus, quæ est tertiana simplex; siue singulis, quæ est tertiana duplex, inuadit; siue bidui spacio ter infestat; quæ triplex est tertiana : curanda est, vt febris biliosa seu tertiana. Hoc saltem obseruandum, vt & cibi & medicamenta, respectu paroxysmi, iusto tempore exhibeantur. *Tertiana duplicis & triplicis curatio.*

Ita si febrem à Melancholiâ prouenire suis signis cognitum habeatur, siue quarto quoque die infestet, quæ est Quartana simplex; siue diem vnum intermittat, & postea biduo inuadat, quæ est Quartana duplex; siue singulis diebus ægrum affligat, quæ Quartana est triplex : curanda est, vt Quartana. Simúlque semper hoc attendendum, An humor, qui febrem, quacunque etiam periodo redeuntem, excitat, simplex sit, an cum alio mixtus, & tunc vel vt exquisita & pura, vel vt nothæ febres curandum. *Quartana duplicis & triplicis curatio.*

LIBER TERTIVS DE FEBRE HECTICA.

CAPVT I.

De Natura Febris Hecticæ.

DVPLEX febrium genus esse, suprà diximus, in quorũ altero κατὰ σχέσιν solum calor febrilis partibus viuentib. inhæret, qui, nisi, vel ab incendio spirituum, vel humorum foueatur, durare non potest: in altero verò καθ' ἕξιν inest, ita vt causâ fouẽte nõ indigeat. De priori genere, Ephemeris nimirum & humoralibus febribus, dictum est hactenus : restat alterũ, Hecticæ scilicet, in quibus intemperies febrilis quasi in habitum transiuit, & ita partes corporis nostri viuẽtes occupauit, vt etsi à nullâ causâ foueatur, nihilominus subsistere possit; quæ vera est febris huius ratio. Nam quòd nonnulli ideò febres hecticas dictas putant, quòd calor ille præter naturam non præcipuè, vt in aliis febribus, in spiritibus aut humoribus, sed in ipso habitu corporis, id est, partibus solidis in *Febris hectica vnde dicta.*

inhæreat, simpliciter admitti non potest. Etenim in omnibus febribus calor præter naturam, qui febris essentiam constituit, partibus solidis inhæret, & omnis intemperiei febrilis subiectum sunt partes hæ. Itaque à modo potiùs inhærendi, quàm à subiecto, hecticæ denominantur, & quidem his est modus, quem iam explicauimus. Nam quòd aliqui ideò hecticam febrem dici putant, quòd suaptè naturâ difficilius tollatur; cum verò calorem præter naturam, qui faciliùs dissipatur, & tollitur, nomen habitualis caloris & hecticæ febris non mereri dicunt: id vndiquaque verum non est. Nam ab omnibus Medicis affirmatur, hecticam incipientem cognitu esse difficilem, curatu verò facilem.

Causa.

Causa. Hecticæ autem febres ab omnibus aliis causis, ob quas reliquæ febres generantur, etiam induci possunt: verùm id efficiunt eæ causæ certo quodam & determinato modo. Eæ enim solùm causæ hecticam febrem efficere aptæ natæ sunt, quæ vel plurimum humidæ substantiæ in membris solidis absumere, vel maximum calorem excitare, vel vtrumque præstare possunt. Ad quam rem inprimis, facit subiecti ad calorem præter naturam recipiendum promptitudo & dispositio, ac continua & vehemens causarum calefacientium actio.

Disponunt autem corpora ad febrem hanc faciliùs suscipiendam omnia ea, quæ humidum natiuum in partibus absumunt, cuius generis sunt diuturnæ atque insignes euacuationes, siue per aluum fiant, vt in dysenteriâ, & fluxibus colliquatiuis, siue per sudores, aut alias vias. Continua verò caloris cum corde communicatio idem præstat, qualis fit ex vlceribus, quæ sunt in pulmone, thorace, vtero, renibus, aut aliis partibus. Inedia item, labores, mœror, curæ & tristitia, omnia diuturna: sicut & calor febrium ardentium atque acutarum, aut febres aliæ etiam diuturnæ. Et omninò corporis calidior & siccior habitus, siue is naturâ talis sit, siue ex morbo talis euaserit, ad hanc febrem suscipiendam aptior est. Inprimis si concurrat aëris & loci constitutio calida & sicca.

Duplex hecticæ generationis modus. Porrò generantur febres hecticæ duobus modis. Aut enim alios morbos sequuntur, atque ex iis suam originem habent: aut statim per se, & ex causis externis vel euidentibus, vt febres ephemeræ, incipiunt. Si primo modo fiant, ex ardentibus febribus proueniunt, quæ diu durant, & protrahuntur, vt tandem calor solidas corporis partes penitus occupet, ita vt licèt ampliùs, sicut ab initio, ab humorum putredine; non foueatur, nihilominus consistere possit. Idem aliæ febres diuturniores, & aliqui acuti morbi, ac hepatis, ventriculi, pulmonis, atque aliorum viscerum, imò omnes diuturnæ inflammationes efficere valent. Nam & Galenus, 1. *de differ. febr. cap.* 9. scribit, se ex coli intestini inflammatione diuturnâ, vt & renum ac vesicæ similibus affectibus, hecticam febrem ortam vidisse; & Forestus, *lib.* 23. *obseru.* 15. ex fistulâ valde sinuosâ in ano latente quendam ad hecticam deuenisse, & tabefactum obiisse, annotauit.

Fiunt autem ex ardentibus febribus & inflammationibus partium internarum febres hecticæ, ob caloris vehementiam & diuturnitatem, qui partes omnes peruadit, earumque humidum absumit; sæpè etiam ob errorem aliquem in diætâ & medicamentis exhibendis excitantur, dum nimirum ægris victus nimis tenuis præscribitur, aut refrigerantia & humectantia non adhibentur, vel ob aliquod prohibens, e.g. materiæ cruditatem non satis tutò adhiberi possunt. Fernelius hecticas illas, quæ ex inflammatione viscerum oriuntur, hecticas veras esse negat, ac potiùs lentas & curatu difficiles putridas esse affirmat. Verumenimverò vt non negamus, tales febres puras hecticas non esse, sed ex putredine viscerum lentam putridam: adesse ita contrà negari non potest, cum talibus putridis hecticas tandem conjungi posse. Fieri quoque potest, vt in acutis febribus putridi humores vel per crisin expellantur, vel medicamentorum ope educantur, atque ita putrida desinat, & sola hectica maneat.

Quæ autem per se & à principio inuadunt febres hecticæ, à causis euidentibus eodem modo, quo ephemeræ, vt à labore, & exercitio nimio, irâ, tristitiâ, vigiliis nimis, inediâ, & id genus aliis originem trahunt. Hæ enim causæ, si leuiores fuerint, ephemeram: si vehementiores, hecticam producunt. Eos autem, vt dictum, qui naturâ sunt calidiores & sicciores, inuadunt faciliùs hæ febres: inprimis tempore & constitutione aëris calidâ & siccâ. Nullus autem eorum, qui habitu corporis sunt humidiore, statim ab initio febre hecticâ corripitur.

Sed hoc loco quæstio moueri solet; An febris hectica à causâ euidente possit incipere sine ephemerâ; seu, An causæ istæ euidentes hecticam intemperiem in partes solidas possint inducere, vt non simul inflammentur spiritûs, atque ita possit à causis euidentibus hectica oriri, quam neque præcesserit, neque comitetur ephemera. *An febris hectica à causis euidentibus sine ephemerâ induci possit.* Auicennas quidem, Fernelius, Mercatus & alij defendere conantur, posse hecticam sine ephemerâ incipere. Nam, inquiunt, in actionibus non indistinctè quodlibet fit ex quolibet, sed determinatum ex determinato, quale scilicet est id, quod magis dispositum est. At possibile est, humoribus & spiritibus secundùm naturam existentibus, cordis substantiam, ob prægressam aliquam causam, sicciorem esse; ideoque fit, vt calorem faciliùs susceptet. Nam si cui mœrore & curis contabefacto causa calefaciens accedat, credibile est, promptiùs cordis substantiam solidam calorem suscepturam, quàm spiritûs & humores, qui secundùm naturam existunt. Atque hoc supposito possibile esse existimant, adeò vehementis actionis causas externas & euidentes corpori obtingere posse, vt tum ex agentis efficaciâ, tum verò ex passi promptitudine facilè sequatur, vt solidiores partes succendantur potiùs, quàm humores & spiritûs.

Verumenimuerò frustra ista omnia dicuntur. Nam ratio sufficiens dari non potest, cur causa euidens calefaciens solidas corporis partes incendat, non tamen simul spiritûs. Sine putridâ quidem hecticam produci posse, res manifesta est; cùm ad putredinem peculiaris dispositio requiratur: sed quòd calor hecticus in partes solidas induci possit, vt spiritûs non simul inflammentur, causa dari non potest. Nam quæ ab ipsis affertur ratio, sufficiens non est. Neque enim concedi potest, ad calorem febrilem & hecticum suscipiendum magis dispositas esse partes solidas, quàm spiritûs & humores. Etenim spiritus ad calorem suscipiendum longè aptiores sunt & propterea faciliùs accendentur, quàm partes solidæ.

Præsupponitur præterea id, quod impossibile est. Nam vt causa aliqua præcedat, v.g. curæ, tristitia, & similis alia, cordisque substantia patiatur & exsiccetur, secundùm naturam manentibus spiritibus & humoribus, impossibile est. Cùm enim spiritûs ad illas actiones etiam requirantur, omninò vnà afficiuntur, & quidem faciliùs, cùm magis dispositi sint ad patiendum, quàm partes solidæ. Etsi quoque in partibus solidis semel concepta caliditas diutius retineatur: tamen in spiritibus longè facilius, quàm in solidis recipitur, vtpote quæ sunt corpora calidissima, tenuissima, & ad calorem suspiciendum aptissima.

Quapropter statuimus, si causa calefaciens sit debilis; ephemeram; si vehemens, simul & calorem in spiritibus & solidis accendi: aut si ephemera sola incipit, paulò

paulò post etiam hecticam à vehementiâ causæ induci, modò corpus ad hecticam recipiendam dispositum fuerit. Atque ita nunquam datur hectica, quæ per se incipit, & ad putridas non sequitur, quam non à principio febris ephemera comitetur.

Neque obstat, quòd hîc affert Mercatus. Licèt concedi possit, simul & aliquando citiùs à causâ externâ humores & spiritûs calorem suscipere: illum calorem tamen esse fientem, & antequam in iis substãtiis factus sit, factum in membris solidis excitari. Nam primò nihil contra nostram sententiam facit, siue ille calor in spiritibus & humoribus factus sit, siue fiens: modò hoc obtineamus, sine calore in spiritibus accenso non posse induci calorem hecticum in solidis. Primò scilicet spiritûs calefiunt à causis euidentibus, qui calorem in solidis accendunt, & fouent, qui febris ephemeræ essentiam constituit. Si tamen disquirere placet, an calor ille, qui accenditur in spiritibus sit fiens vel factus: omninò respondendum est, in partibus solidis calorem in ephemeris esse in fieri, vt pote qui pendet & fouetur à calore spirituum; in ipsis verò spiritibus esse factum. Cessante enim euidente causâ, quæ eum produxit, nihilominus aliquandiu durare potest.

Differentiæ febrium hecticarum.

Differentia.

Partes solidæ è quibus componantur.

Differentias febrium hecticarum quod attinet, vt illæ rectè intelligantur, sciendum, partiũ solidarum substantiam ex tribus componi. Primò enim est humiditas quædam, quæ per minima & vacua spatia partiũ similarium, veluti ros quidam, dispergitur; vnde etiam à Medicis Ros hæc pars appellatur. Secũdò est pars, quæ ex humore concreto constat, & à Galeno substãtia carnosa, & adiposa dicitur. Tertiò est pars vel substantia membranosa & fibrosa, quæ in specie solida appellatur.

Hectica sine tabe.

Itaque febris hectica duplex constitui potest, vel enim est cũ tabe, vel sine tabe. Hectica sine tabe est quãdo rorida humiditas partium nondum absumpta est, seu vt Galen. 1. *de differ. febr. cap.* 9. habet, cùm naturalis cordis temperies primùm euerti incipit, neque natiua humiditas, quæ in vnoquoque dispergitur corpore, in spatiis partium similarium intermediis planè abolita est, sed cum eâ veluti ebullit & efferuescit, vt de eius exsiccatione atque absumptione iam periculum immineat, nondum verò facta est exsiccatio. Atque hic gradus seu species hæc febris eò vsque perdurat, dum aliqua huius humiditatis pars reseruatur.

Hectica cum tabe.

Cum tabe verò hectica est, quando res eò deuenit, vt humiditas illa iam absumpta & exsiccata sit. Ac tum hectica μαρασμώδης nominatur; tandemque ipse μαρασμὸς est vltimus terminus, ad quem hectica peruenit, quem si attingit, curari ampliùs non potest. Licèt enim solidæ corporis partes non sint separatæ; sed ita iunctæ, vt vna sine alterâ vix videatur posse accendi: tamen dubium non est, quin pro variâ earum dispositione aliæ faciliùs absumantur, aliæ difficiliùs.

Hecticæ gradus.

Alij hinc tres gradûs huius febris constituunt. Primus est cùm rorida humiditas absumitur & exsiccatur: Secundus, cùm carnosa & adiposa substantia iam perit: Tertius, cùm etiam fibrosa colliquatur & exsiccatur. Vt enim in solidarum partium nutritione hic ordo obseruatur, vt rorida humiditas primò generetur ex sanguine, deinde carnosa, adiposa & fibrosa substantia: Ita & in hecticâ idem ordo obseruatur. Nam cùm hæ tres substantiæ non parum differant, quæ tenuior est, primò accenditur & absumitur. Tenuioris autem substãtiæ est rorida illa humiditas, quàm genus carnosum, adiposum & fibrosum. Carnosa autem & adiposa substantia cùm tenuior sit, quàm fibrosa & membranosa, ea roridâ absumptâ primùm absumitur. Tandem & vltimo loco calor ipsas etiam membranosas & fibrosas partes inuadit.

An hectica febris species habeat.

Ex quibus manifestum euadit nec plures nec pauciores esse hecticæ febris seu species, seu differentias, seu gradûs. Vtut enim appelles, non multùm refert.

Disputant nonnulli; An febris hectica in species diuidi possit: Et cùm sit species specialissima, & proinde non patiatur veram diuisionem in alias species, ideò differentias illas potiùs partes, quàm species appellandas censent; cùm potiùs ex vnâ eâdemque caloris præter naturam actione in varia subiecta prodeant, quàm ex diuersitate causæ, aut habitûs caloris, qui vicem morbi præstat; cùm vnus & idem sit, æquali intensione præditus ab initio hecticæ, vsque ad lethalem marasmum.

Hecticæ tempora.

Galenus nominat tempora. Vbi enim rorida humiditas efferuescit & absumitur, primum tempus est & hecticæ principium: secundum tempus seu incrementum est, cùm iam carnosas & adiposas partes calor depascitur. Quòd si his exsiccatis & absumptis calor ad partes fibrosas & solidas in specie sic dictas exsiccandas iam progreditur, status est. Declinatio autem est, quando illa exsiccatio iam cessat, & vltrà non progreditur, sed partes rursum refici & humectari incipiunt. Si verò hæc exsiccatio etiam vltrà ad substantiam fibrosam progrediatur, & calor illam quoque depopuletur, status & vigor summus est. Nulla autem tum est declinatio. Nam hectica cum tabe exquisitâ nullam curationem admittit, & proinde nullam declinationem habet.

Obseruandum autem hoc loco ex suprà dictis, in hecticis febribus cùm æqualis sit intemperies, & in omnibus partibus calor æqualiter factum esse obtineat, eas ratione caloris nulla tempora habere, cùm qualis est in principio, etiam in aliis partibus morbi sit calor: sed solùm secundùm modum siccitatis, quem indies maiorem acquirit.

μαρασμὸς.

Deinde & hoc notandum, non eandem esse dispositionem, febrem hecticam μαρασμώδη & ipsum μαρασμόν. Μαρασμὸς enim, Latinis marcor, est illa viuentis corruptio ob siccitatem; quæ quidem omnibus viuentibus lege Naturæ euenire solet, etiamsi causæ præternaturales & morbi non concurrant, sed ex actione Naturæ necessariò sequitur, & ineuitabilis est; cùm calor innatus humidum illud innatum & radicale perpetuò depascatur & depopuletur, atque id, quod succedit ei, quod dissoluitur, bonitate par non sit. Ita enim humidum natiuum indies sensim imminuitur, marcorque ille sequitur, seu frigida & sicca corporis constitutio, quæ senectus appellatur, quam tandem, deficiente planè natiuo humido & calore, mors naturalis sequitur.

Est & alius marcor, qui præter naturam accidit, & à causarum præternaturalium violentiâ dependet, quã nonnulli senium ex morbo appellare solent, qui non solùm senibus, sed & iuuenibus ac viris accidere potest. Hic aliquando etiam sine febre oritur, ex alimenti defectu, calorisque natiui extinctione, aliquando has, de quibus agimus, febres hecticas sequi solet. Nam quando, vt dictum, ipsæ partes solidæ & fibrosæ absumi & exsiccari incipiunt, hectica μαρασμώδης appellatur; quæ vbi eò vsque processerit, vt calor iam deficiat, ob alimentum absumptum, tum verus μαρασμὸς oritur; similis illi, qui extremam senectutem sequitur, & naturalem mortem proximè antecedit.

Atque hæ differentiæ inprimis ob curationem obseruandæ sunt; cùm prima facilè curetur, secunda difficiliùs, tertia nunquam. Reliquæ, quę ab aliis afferuntur, differentiæ propriæ non sunt, sed potiùs modi quidam quorum tamen aliquos etiam obseruare non inutile est: vt quando dicitur, hecticam aliam stomachi, aliam hepatis, aliam renum, aliam intestinorum esse. Ad curationem enim instituendam non inutile est, cognitum habere, ex quâ parte hæc febris originem habeat.

Tandem & hoc non prætereundum, cuius etiam suprà

ſuprà facta eſt mentio, hecticam aliam eſſe ſimplicem, quæ ſcilicet cum nullâ aliâ febre coniungitur; aliam quæ putridis connectitur; quod ipſum quoque ob curationem obſeruare, non inutile eſt; cùm remedia, quæ in ſimplici hecticâ proſunt, in hecticâ cum putridâ obeſſe poſſint.

CAPVT II.

De Signis diagnoſticis febris hecticæ.

Signa febris hecticæ quod attinet, primò recenſebimus ſigna omnium febrium hecticarum communia: quæ cognoſcere vtiliſſimum eſt, vt mox à principio has febres, ab aliis diſcernere, & quò vſque progreſſæ ſint, iudicare poſſimus. Nam etſi in principio ita difficiles curatu non ſint: tamen, vbi altè radices egerunt, periculoſæ ſunt, multique ex iis moriuntur; quod non fieret, ſi mox à principio cognoſcerentur.

1. Primum autem ſignum à calore ſumitur. Calor nimirum huius febris nullum dolorem, nullamque moleſtiam infert: quod ideò euenit, quia calor in iſtâ febre eſt æqualis & hecticus: Alterationes verò dum fiunt, dolorem inferunt: id autem, quod iam factum eſt, & veluti in naturam conuerſum, ampliùs dolorem & moleſtiam non efficit. Hinc fit, vt ægri ſe febricitare vix ſentiant.

2. Secundum, calor debilis primò apparet, propter ſubiectum ſiccum, & vaporum ac exhalationum fumoſarum defectum. Parum enim eſt, quod ex ſolidis partibus euaporet. In putridis verò febribus ex humoribus plures vapores attolluntur. Si autem manus diutius admota teneatur, calor acer & mordax euadit, ob ſubiecti ſiccitatem & ſoliditatem, aut potiùs, quòd cutis per manûs longiorem contactum quaſi rarior facta aliquid ſub ſpecie tenuis vaporis emittit, quod mordacitatis & acrimoniæ ſenſum exhibet.

3. Tertium, in arteriis maior calor apparet, quàm in reliquis partibus; quia arteriæ à calore cordis propter communionem, maiorem calorem, quàm reliquæ partes, ſuſcipiunt, aut quia in putridis vapores per vniuerſum corpus diſperſi in omnibus partibus magnam caliditatem excitant. At in hecticis in ſanguine non eſt tam magnus calor, ideóque partibus vicinis non ita communicari poteſt; ſed ſolùm arterias partibus vicinis calidiores reddit. Manifeſtè autem hoc apparet, cùm loti aut alio quouis modo calefacti ſumus. Tum enim in aliis partibus calor ſentitur remiſſior: in arteriis verò nihilo minor ſentitur.

4. Quartum, proprium & inſeparabile huius febris ſignum eſt, ſi vnâ aut alterâ horâ poſt cibum ſumptum calor augeatur, & pulſus ad magnitudinem & velocitatem mutetur; ita tamen, vt illa ἀνάβασις & ἐπισημασία, aſcenſus caloris & quaſi cuiuſdam febrilis ſignificatio, ἀδήλωτος, libera & incompreſſa ſit, vt dum calor augeri videtur, & incrementi ſignum præ ſe fert, neque frigus, neque horror, neque rigor aliquis, neque oſcitatio aut pandiculatio, neque aliquod aliud inſtantis paroxyſmi ſignum adſit. Vt enim in aliis febribus per paroxyſmum calor augeri ſolet: ita in his febribus increſcit calor vnâ atque alterâ poſt aſſumptum cibum horâ; quacunque horâ cibum exhibeas. Vt ergò certiùs de hac febre iudicari poſſit, hora cibi per aliquot dies eſt mutanda, & ſi calor à cibo increuerit primâ, ſecundâ, tertiâ, quartâ die, horis cibi ſumendi mutatis: tunc nullum dubium eſt, ægrum hecticâ laborare. Cui & illud adiungere licèt, quòd caloris & pulſûs mutatio tantiſper durat: donec alimentum diſtributum ſit; deinde omnia ceſſant, & homo ad priſtinum ſtatum reuertitur, eum ſcilicet, in quo fuerat, antequam alimentum aſſumeret. Ratio huius ſymptomatis eſt, quod cùm hecticarum calor in partibus ſolidis ſit, non multum eſt, quod ab his euaporare poſſit, ob earum ſiccitatem: cùm verò alimentum humidæ ſit ſubſtantiæ, ex ipſo calori plus pabuli ſuppeditatur, & ita plures vapores attolluntur.

Galenus modum hunc per calcem viuam explicat. Nam ſi quis calci viuæ aquam affundat, vapor multus & calor inde excitatur; aut ſi quis lapidibus ignitis in balneo aquam affundat, tum copioſus calor, aquâ in calidos vapores reſolutâ, per totum balneum diffunditur, qui à lapidibus illis ſiccis diffundi non potuiſſet. Alij tamen hunc modum non probāt, Nam primò impoſſibile eſſe putant, viuo animali tantam ineſſe ſiccitatem, quæ calcis naturam æmuletur: ſecundò quia partes, quæ in hecticis incaleſcunt, ſunt partes ſolidæ, ad quas alimentum non peruenit, niſi tranſactis ad minimum ſex horis; cùm tamen hectici mox à cibo incaleſcant. Verumenimuerò quod calcem viuam attinet, exemplum eſt, neque opus eſt, vt tanta in corpore ſit caliditas & ſiccitas, qualis in calce eſt; modò partes ſolidæ, ſubminiſtrato humore, calorem maiorem poſſint excitare. Deinde etſi ad integram nutritionem plurium horarum ſpatium ſit neceſſarium: tamen tenuiores quaſdam alimenti partes breuiori tempore in omnia membra diſtribui, impoſſibile non eſt, à quibus hoc in omnibus partibus caloris incrementum accidit. Hoc itaque ſignum ſi diligenter in conſpectu habeatur, facilè per id hecticam ab aliis febribus omnibus diſcernere licet. Quamuis enim in aliquibus febribus libera caloris inuaſio fiat, quam neque horror, neque frigus, aut ſimile quid præcedat: tamen hoc caloris augmentum ſine cibo etiam accidit. At in hecticis febribus omnibus nullo alio tempore calor augetur, quàm poſt cibum aſſumptum, quocunque etiam tempore ille exhibeatur.

Quintum ſignum ex pulſu ſumitur. Nam cùm in hac febre vires valdè debilitentur, extra dubium eſt, pulſûs in eâ eſſe paruos; & ob vſum auctum crebros ac modicè celeres, Vehemens verò vel magnus pulſus in hac febre non eſt; & ſi in aliquâ febre pulſus eſt magnus ac vehemens, ea hectica non eſt. Vehemens eſſe non poteſt, quia in hiſce febribus facultas vitalis imbecilla eſt, propter eam intemperiem, quæ iam in corde facta eſt. Semper enim imbecillitas facultatis cordis intemperiem, inprimis ſi vehemens ſit, comitari ſolet. Eâdem quoque de causâ magnus eſſe non poteſt. Magnus enim pulſus eſſe non poteſt, ſi facultas ſit imbecillis, & proinde multo minus, ſi præter imbecillitatem etiam inſtrumentum, ob ſiccitatem, quod fit in hecticis, reſiſtat & non obtemperet. 5.

Sextò, quod vrinam attinet, ex eâ nullum de hecticâ ſignum deſumi poſſe, docet Galenus; quod de colore & ſubſtantiâ intelligendum eſt. Color enim non eſt modo à naturali alienus. Differentiarum tamen Hecticæ non obſcura ſigna ex vrinis petuntur, de quibus paulo poſt. 6.

Atque ex his ſignis diligenter conſideratis, non adeò difficile eſt, febrem hecticam ab aliis omnibus febribus diſcernere. A putridis enim pleriſque diſcernitur, quòd Hectica interuallum nullum & remiſſionem habet, ſicut neque incrementum, ſed calor ſemper æqualis manet, quod non fit in putridis pleriſque, in quibus calor increſcit in augmento & vigore, minuitur in declinatione. A Synochis verò, quæ & ipſæ perpetuò calorem æqualem habent, differt hectica, quòd in illis calor longè eſt vehementior & maior, in hac verò obſcurus & remiſſus. Vnde etiam in illis pulſûs ſunt maximi, velociſſimi, frequentiſſimi, qui hîc ſunt parui & debiles. Ab aliis verò febribus acceſſiones liberas & ἀδηλώτους habentibus diſcernitur, quod illæ inæqualitatem quandam habent, poſt alimentū paulò ante paroxyſmum exhibitum: in hecticâ verò poſt cibum, quacunque horâ aſſumptum, veluti quædam acceſſio

accessio æqualis sentitur, calorque augeri, & pulsus velocior animaduertitur.

Signa differentiarum, Incipientis hecticæ signa.

Sed iam ad signa differentiarum accedamus. Et quidem incipientem hecticam quod attinet, eius peculiaria signa multa recensere opus nō est; cùm signa quæ omnibus hecticis sunt communia, eam satis indicare possint. Aliqua tamen hîc repetemus. Et quidem de signis hecticæ cum putridâ inuadentis postea dicemus. Iam de hecticâ cum ephemerâ incipiente agamus. Incidat aliquis in febrem, qui calidâ & siccâ est temperie, ex causis euidentibus (nam hæc conditio si desit, hecticæ ex se incipientis nullus metus est,) vt vigiliis, laboribus, inediâ, curis & similibus causis, & iis quidem ita vehementibus, præsertim tempore & statu aëris calido & sicco, vt primò quidem omnia febris ephemeræ signa adsint; extendatur autem vltra diem, neque calor magis inualescat, sed corpus reddi siccius videatur, tum hecticam incipere, magna suspicio est. Quòd si ad tertium vsque diem extendatur, æger horâ minùs suspectâ cibum sumat, & si calor nihil nisi ex cibo assumpto, augeatur vel immutetur, sed quædam quasi febris reliquiæ permaneant, cùm ariditate corporis & calore; qui primo tactu mitis sentitur, postea verò acris & mordax percipitur: illa de hecticâ suspicio valde confirmatur. Vt autem omnino certus sis de hecticâ, offeratur ægro cibus, & quidem eo tempore, quo nulla de inuasione febrili suspicio est. Si enim hectica adest, statim vnâ aut duabus post sumptum cibum horis, caliditas augebitur, vt quicunque tetigerit ægrum, accessionem febris, seu paroxysmum adesse opinetur, Illa tamen ἀνάβασις & ἐπισημασία erit ἄθλιπτος, incompressa & libera; nihilque præcedet eorum, quæ putridarum febrium paroxysmos præcedere solent. Et vt planè sis certus, sequentibus diebus horis planè diuersis cibum exhibeas. Semper enim eodem modo, vnâ atque alterâ horâ post cibum assumptum, calorem augeri, aliis verò temporibus perpetuò æqualem manere, animaduertes.

Secundi hecticæ gradûs signa.

Secundus Hecticæ gradus cùm medius sit quasi inter eam hecticam, quæ sine tabe est, & illam, quæ absolutum ferè marasmum coniunctum habet, ac latitudinem satis amplam, maioris & minoris ratione, obtineat: sicciores iam in eâ, atque inopiâ alimenti exsuccæ corporis partes redduntur. Et quantum siccitas inualescit, tantum etiam virtus fit debilior. Vnde accidit, vt quamuis pulsus paruus, durus, debilis ac frequens sit: minùs tamen talis sit, quàm in extremo marasmo; magis autem, quàm in hecticâ sine tabe, Suppeditant quoque huius secundi gradûs signa vrinæ. Vrina nimirum est oleaginosa, seu pinguedo, aranearum telis similis vrinæ innatat. Etsi enim in aliis etiam affectibus sine hecticâ pinguedo in vrinâ conspici possit: tamen si iam ex aliis signis cognitum ac perspectum habeamus adesse hecticam, tum talis vrinâ apparens inseparabile hecticæ secundi gradûs signum est. Adiposæ enim ac carnosæ substantiæ colliquationem significat. In genere tamen etiam aliquid de hecticâ ex vrinâ colligere licet, si hæc obseruemus. Vrina, in quâ pinguedo telis aranearū similis innatat, semper colliquationem significat, vel eius pinguedinis, quæ cum sanguine est in venis, vel adipis renum, vel adiposæ & carnosæ substantiæ totius corporis, atque ita hecticæ secundi gradûs. Hæc autem discerni possunt: si sanguis copiosus sit, & bonus in sano corpore, talis pinguedo interdum in vrinâ apparet, & supra vrinam quid innatat, quale in lacte summo colligitur, ac quale in refrigeratis iusculis summa parte cōcrescit, quod Græcis γραῦς dicitur. Habet enim sanguis partem quandam pinguiorem, de quâ aliquid interdum cum vrinâ etiam percolatur, nimirum vbi maior eius in corpore est copia; præsertim si corpus incalescat. Si autem pinguedine renum colliquatâ hoc accidat, ἀθρόως & confertim, ac cum dolore & ardore renum contingit. Si autem paulatim defluat, reliquo corpore ægrotante, colliquatio hæc fit ob hecticam febrim, quæ vel sola est, vel cum aliâ febre coniungitur. Si sola hectica sit, illud quod innatat, paucum est. Calor enim hecticarum febrium est debilior, & corpora ad hecticam disposita sicca sunt, & parum adipis ac pinguis substantiæ habent. Si autē alia febris coniungatur, copiosior pinguedo cum vrinâ emittitur: cùm calor illarum febrium, quæ hecticis iunguntur, sit maior; & sæpe in ea corpora incidat, quæ succulenta sunt, & adipis magnam copiam habent. Febres autem illæ, cum quibus hecticæ coniunguntur, sunt putridæ, & ardentes, nonnunquam & pestilentes. Per ardētes autem febres nonnullas à calore vehementissimo non solùm alimentum similarium partium, sed & carnosa ac adiposa substantia colliquatur & absumitur (vnde & febres illæ colliquantes & colliquatiuæ dicuntur) vt adiposum & pingue aliquid interdum per aluū, interdum per vrinam eiiciatur. Hoc itaque signum si adsit, hecticam cum putridâ coniungi significat. In nonnullis verò pestilentibus febribus etiam habitus corporis corrumpitur & colliquatur, quæ similiter cum hecticâ coniunctæ sunt. Verùm cùm vrinæ oleaginosæ non tantùm eæ dicantur, quæ oleosi quid in superficie natans habent, sed & quæ substantiâ oleum referunt; de his videantur ea, quæ *lib.3. Inst. part. 1. s. 2. capite 6.* diximus. Ad secundum gradum etiam istud referunt, quòd ægri ob imbecillitatem oculorum palpebras atollere nequeunt. Nam quod in febribus acutis defectus clausulæ oculorum in dormientibus denotat: id in hecticâ per impotentiam aperiendi oculos denotat. Verùm forsan hoc signum rectiùs ad tertium gradum refertur.

Tertij hecticæ gradûs signa.

Tertij autem gradûs signa sunt facilia & euidentia de quibus tamen hoc notandum, esse ferè eadem, quæ *1. Prognost.* ab Hippocrate in facie Hippocraticâ dictâ describuntur; & esse ea signa morbis acutis & diuturnis, ac omni causæ emacianti cum hecticâ marasmode communia. Ad marasmum enim & extremam tabem plures morbi deducere possunt. Quapropter ex his hectica non simpliciter indicatur. Verùm si antea ex aliis signis de eâ constat, de gradu ac specie eius indicia desumuntur. Signa autem hæc sunt: Oculi sunt valde concaui, & in quibusdam quasi foueis reconditi; qui & ipsi minores fiunt, exsiccatis & ex parte absumptis in iis humoribus, & adipe, qui plurimus est circa oculos, cōsumpto. Ossa genę vtriusque, imò totius oculi orbitæ limbus eminentior apparet, ob oculum intrò conditum, inprimis verò ob cutis & carnis circa hæc ossa exsiccationem. Sordes quædam circa oculos apparent. Nam illa exigua etiam, quæ superest, alimenti portio, ob naturalis facultatis imbecillitatem, retineri & concoqui non potest, sed diffluit, & à calore febrili siccatur. Periit viuidus ille faciei color, seu, vt Græci loquuntur, τῆς χρόας τὸ ζωτικὸν ἄνθος, viuidus ille flos coloris, ob sanguinem, spiritum & calorem natiuum deficientem, & cadauerosa quasi facies apparet. Quanquam autem squalor & siccitas in totâ facie, imò in toto corpore conspiciatur: tamen in fronte manifestiùs apparet. Nam in hac sana cutis subiecto musculo connata carnosior est: jam autem per hecticam tabidam, exsiccato & consumpto ferè carnoso genere, cutis hæc arida, & intenta quasi cernitur, non vt in senibus, rugosa. Palpebræ ob siccitatem contractæ apparent,, & attolli non possunt, motúsque earum est imbecillis, & trementi similis, vt modò attolli, modò claudi videantur, non aliter, ac in dormiturientibus, neque tamen dormire valentibus euenit, pręsertim ex labore lassis: ita vt in somnum propensi videantur: quæ tamen ad somnum propensio nulla est, cùm ob caliditatem & siccitatem maximè vigiles sint, sed potiùs motricis imbecillitas. Carnes circa tempora consumptæ sunt & contabescunt, vt tempora collapsa

lapsa & spatia illa circa tempora quasi concaua esse videantur. Et si totum corpus perpendas, nihil nisi ossa & cutis reliqua esse videntur, adeò vt si ventrem inferiorem (nam superior, scilicet thorax, ob ossium & costarum soliditatem ita subsidere non potest, etsi in eo viscera, pulmones, & cor, non minùs, quàm reliquæ partes, emaciatæ & consumptæ sint) nudes & detegas: vix aliquid intestinorū & viscerum superesse videatur: & partes illæ valde versus thoracē contractæ appareant. Quod si iam cutem tangas, arida est adeò, vt pellem quandam tangere videaris.

Hectica cum putridâ signa.

Restant adhuc signa hecticæ cum putridâ coniunctæ. Coniungitur autem hectica cum putridâ, quæ vel eam antecedit, vel simul cum eâ oritur, vel hecticâ iam præsente producitur. Ex febre acutâ vel ardente potest tandem etiam hectica fieri, & ita quidem, vt putrida cum hecticâ aliquandiu duret. Fieri etiam potest, vt si corpus sit biliosum valde à causa procatarctica nimiùm calefaciente simul & hectica producatur, & humores biliosi calefiant ac putredinem concipiant, atque ita & hectica & putrida simul accendantur; quarū tamen altera ab alterâ non dependet, sed vtraque ab eadem causâ ortum habet. Potest denique post hecticam oriri putredo. Nam cùm vt de aliis nihil dicamus, hectici lacte vtplurimum alantur, & corpori extrà frigida applicentur, ex lacte corrupto, & pororum cutis obstructione potest oriri putredo.

Negant quidem nonnulli, hecticam cum putridâ coniungi posse; Verùm sine causâ. Etsi enim existimant, à putridâ hecticam prouenire non posse, vt putrida maneat; cùm calor, qui erat in putridâ in fieri, mutetur in factum, & proinde cesset & aboleatur putrida, & in hecticam transeat: tamen hoc minùs rectè docent. Nam dum à putridâ febre hectica accenditur, non totus calor, qui à putredine excitatur, transit in factum, sed maxima pars manet in fieri, quæ etiam postea, cessante putredine, euanescit. Quod vel experientia testatur, quæ manifestè docet, dum hectica cum putridâ coniungitur, calorem multò esse maiorem, quàm vbi putridâ cessante sola hectica manet. Neque etiam concludit, quod dicunt, qui contrarium sentiunt, putridam hecticæ superuenire non posse ideò, quòd cùm hecticæ calor sit factus, quicunque calor subiecto ita disposito superuenit, etiam in facto esse constituatur. Nam verum non est, quòd omnis calor ex humoribus putrescentibus, præsente iam hectica, excitatus, ipse etiam hecticus euadat. Permanet enim, quamdiu putredo humorum adest, calor ille inæqualis, & à causâ suâ, nimirum humorū putredine, fouetur; quâ cessante, ipse etiam cessat, vt experientia testatur; quod non fieret, si hecticus esset, Itaque etsi in talibus febribus vnus est calor præternaturalis: tamen, vna pars est ἑκτικὴ, altera σηπτικὴ, à putredine humorum pendens.

Hectica cum Intermittēte signa.

Cùm itaque constet, hecticam cum putridâ interdum coniungi posse, diligens danda est opera, vt discernere possimus, an hectica sit simplex, an cum putridâ coniuncta; cùm ad curationem rectè instituēdam istud summè sit necessarium. Potest autem coniungi hectica cum putridâ vel Intermittente vel continuâ. Si cum intermittente coniungitur, minùs difficulter cognoscitur. Nam inclinante accessione, siue per sudores, siue per alui excretionem, si calor nihilominus aliquis relinquatur, is tamen remissus, ita vt æger se febricitare non sentiat, adsitque magnus virium languor, aut præcesserit pinguis excretio vel sudor diaphoreticus iam penitiùs & fixiùs febrem se insinuasse, indicio est. Quibus illud accedit: quòd finito paroxysmo, reliquæ omnes partes temperatiores apparent, arteriarum solùm loca calidiora sunt, pulsúsque celeritatem & frequentiam non amittit: æger quidem cibum assumit, nihil tamen inde roboratur, sed corpus sensim contabescit.

Hectica cum continuâ signa.

Verùm si hectica cum putridâ continuâ coniungatur, longè difficilius est eam cognoscere. Nam hectica, quæ cum intermittente coniungitur, tempore ἀπυρεξίας sola manet, vt non ita difficulter cognosci possit, sed quæ cum continuâ coniungitur, nunquam sola est. Primò autem sicca caliditas remanet per totum corpus post finem declinationis, vel totius putridæ febris, vel eius periodorum; quamuis forsan sudor febrem soluens copiosus superueniat. Hocque indicat, præter illum calorem, qui cum sudore euanuit, etiam alium adhuc calorem in membris fixiùs hærere. Secundò corpus plus extenuatur & emaciatur, quàm aliàs per tales febres putridas fieri solet. Atque id etiam argumento est, alium adhuc subesse calorem, quàm ex putredine, qui membra ita colliquet & absumat. Tertiò vrina oleaginosa apparet. Tandem si de hecticâ constet, de putridâ autem suspicio sit, putredinem indicat ἀνάβασις & ἐπισημασία caloris θλη-πτὸς, inuasio caloris non libera & impedita, ita vt calor non se mox liberè diffundat, sed ad interiora repulsus submergatur.

Prognostica.

Prognostica.

Etsi verò hecticas in principio curare non admodum difficile est: tamen easdem in principio cognoscere, est difficile: cùm clam & occultè sese hæc febris insinuet, vt incurabilior indies reddatur. Quò enim tabi propinquior hæc febris euadit, eo curatu magis impossibilis. Non autem hîc principium dierum numero, sed ipsius dispositionis qualitate metiri oportet, & gradûs huius febris suprà descripti attendendi sunt. Primæ enim speciei seu gradûs hectica inter reliquas facilè curatur, si simplex sit, neque putredinem coniunctam habeat. Secundi gradûs & ipsa curatur; sed difficiliùs. Tertij gradûs sanari non potest; cùm humidum illud radicale absumptum & exsiccatum sit, partésque similares absumptæ refici non possint. Quæ putridæ coniungitur hectica, curatu difficilis est, & plerumque lethalis, ob indicationes inter se pugnantes, & propterea tandem in tabem transit.

CAPVT III.

De Curatione Febris Hecticæ.

Indicationes.

CVm febris hæc, nisi dum incipit, causâ careat, Indicationes sumuntur ab ipso morbo & viribus. Et quidem vtraque indicatio in idem recidit. Nimirum quicquid humidi & solidarum partium absumptū & exsiccatum est, id, quantum fieri potest, humectantibus restituere oportet. Quod dum fit, vires simul conseruantur & augentur: Simul tamen calida intemperies refrigerationem postulat. Et quidem in curatione summa diligentia adhibenda est; cùm nec leuissimum errorem toleret hectica. Itaque in refrigerantibus adhibendis id cauendum, ne calorem natiuum iam debilem & absumptum nimiâ refrigeratione extinguamus: Et proinde vtilius est, sensim potiùs, quàm subitò refrigerare. Humectantia verò in hac febre semper tutiora & vtiliora sunt, quàm refrigerantia. Humectantia enim lentè & tardè suas operationes exequuntur. Refrigerantia verò sunt efficaciora, atque ideò etsi calorem febrilem potentiùs tollant, metuendum tamen est, ne, corpore inprimis extenuato, calorem natiuum vnà extinguant. Præterea & hoc obseruandum, inter refrigerantia & humectantia ea eligenda, quæ ita refrigerant, vt non siccent, & ita humectant, vt non calefaciant. Nam quæ refrigerantia simul exsiccant, vel humectantia calefaciunt, febri huic curandæ parum conueniunt. Atque hæc omnia de hectica simplici intelligenda sunt.

Si

Si verò hectica febrem putridam, aut visceris alicuius inflammationem coniunctam habeat: non tollitur, nisi morbo priore, ceu causâ, sublato. Si tamen hectica nimis vrgeat, ne vires sumat & incurabilis reddatur omnino præcauendum. Et quia hectica inducias dat, quas putrida non concedit, interim obstructiones aperiendæ, humorésque putridi sensim euacuandi sunt, atque ita putredo primò tollenda.

In hecticâ ergo simplici quia adjectione & humectatione opus est, nec euacuatio sanguinis, nec aliæ purgationes instituendæ, sed potiùs, cùm medicamentis, tum diætâ corpus humectandum. Medicamenta autem duplicia sunt, quæ intra corpus assumuntur, & quæ extrà adhibentur. Quæ assumuntur medicamenta, inprimis humectare & simul refrigerare debent, qualia ex violis, borragine, buglosso, nymphæâ, rosis, endiuiâ, cichorio, sem. 4. frigidis majoribus, papau. amygdalis parantur. Hinc conueniunt Iuleb. & syrupus violar. rosar. syrupus borrag. nymphææ. Inprimis verò vtilia sunt semina 4. frigida majora, è quibus emulsiones, morsuli & alia medicamenta parantur.

Medicamenta hectica.

Vt: ℞. *Amygdal. dulc.* Vnc. ij. *sem. 4. frig. mai. excortic.* an. ℥. j. *papauer. albi.* Drach. ij. *F. Cum aq. borrag. violar. vel hordei s. q. Emulsio.*

Quæ dulcoretur *rotulis manûs Christi perlatis, vel additâ sacch. s. q. misceantur super igne, &* F. Saponea.

Ad eadem medicamenta pineæ quoque, pistacia. spec. diamargariti frig. diatragacâthi frig. addi possunt.

Vel. ℞. *Conseru. cichorij. bugloss. borrag.* an. Vnc. j. *spec. diamarg. frig.* Drach. j. *santali citrini* Drach. ß. *Cum syr. violar.* F. Electuar.

Valde â nonnullis commendatur *solutio seu magisterium Margaritarum.*

Vtiles sunt & rotulæ diamarg. frigidi & diatragacanthi frigidi.

Vel. ℞. *Sacch. albissimi* ℔. j. ß. *amyli subtiliss. puluerisat.* ℥. iiij. *ol. amygdal. dul. recens expressi.* Vnc. iij. Dissolu. saccharum super igne *cum aq. ros. vel violar.* & cùm inceperit inspissari, adde *nunc amylum, nunc oleum amygdal. dulc. & cũ spatulâ continuò agitetur.* Fiatq; mixtura.

Infundere quoque licet in aquâ conueniente, vt borraginis, buglossi, rosarum, species diamarg. frigidi, santalum, & postea colare, colaturamque cum syr. conueniente aut rotulis manûs Christi perlat. dulcorare.

Talia plurima habentur apud Guainerium, c. *proprio*, & passim apud practicos.

Ioh. Anglicus hunc syrupum commendat & aureum appellat.

℞. *Vngulam caballinam. vmbilicum ♀, capillos ♀, lenticulam palustrem, endiuiam, hepaticam, cichorium, violariam, lactucam, semen lactucæ, papaueris albi, portulacæ. 4. frig. maior. maluæ, ficûs, vuas passas, pineas, amygdalas, santalorum omnia genera, flores violarum, rasuram Eboris, pruna damascena, cassiam fistular. glycyrrhizam.*

Ex quibus singulorum q. s. coquit in aq. s. q. vel hordei, & cum sacchar. albiss. s. q. parat syrupum, quem ægro manè & vesperi propinat.

In vsu tamen horum medicamentorum istud obseruandum, vt nunc magis, nunc minùs refrigerantia adhibeantur, prouit febrilis calor intensior vel remissior fuerit.

Externa. Balneum aquæ dulcis.

Inter ea, quæ extrà corpori applicantur, inprimis laudatur balneum aquæ dulcis. Quod si rectè administretur, refrigerat & humectat & propterea conuenientissimum est, cùm nulla febris putrida adest.

Balnei partes apud antiquos.

Antiqui, vt cùm ex aliis locis, tum ex Gal. 10. *meth. med.* videre est, miram in iis administrandis adhibeant diligentiam. Et quidem Balneum antiquorum, secundùm nonnullos, tribus, secundùm alios quatuor partibus erat distinctum.

Primò enim in loco nonnihil calido loturi exuebantur, & in aëre calido tamdiu morabantur, donec corpus nonnihil incalesceret. Deinde in aquam calidam immergebantur. Tertiò è balneo calido egressi in frigidam se conferebant; & quartò sudores abstergebant. Atque has partes antiqui eâ de causâ discernebant, vt primò pori corporis in aëre calido aperirentur, deinde in balneo aquæ dulcis calidæ corpus humectaretur, tandem ne corpus calore exsolueretur, aut calor intenderetur, calor frigiditate temperabatur.

Modus lauandi hecticos, Gal.

Laborans autem febre hecticâ lauandus est ex præscripto Galeni, sine omni labore, ne vires exsoluantur. Id quâ ratione fieri debeat, satis exactè & curiosè Galenus docet. Iubet nimirum, vt æger in balneum in lectulo transportetur, paratámque ad manûs habeat calentem sindonem, quâ in primam domum balnei à quatuor hominibus transportetur: hinc in secundâ oleo tepido perfundatur; postea in ipsum solium aquæ calidæ deducatur. In solio verò aquæ calidæ mediocriter moretur, ne calor natiuus & humiditas corporis discutiatur: & quidem sindone in aquam mergatur. Hinc in frigidam semel, & quidem breuissimo spatio, mergatur. Postea iterum in lecto collocetur, primò spongiis, hinc mollibus linteis detergatur: tandem vnctus & vestitus domum reducatur ac nutriatur. Ideò autem post balneum inungi jubet Galenus ægrum, vt pori cutis obstruantur, & ne corpus plus justo dissoluatur, sed humiditas ex balneo inducta intrò pellatur & retineatur. De quibus pluribus agentem Galenum consulere licet, 10. *meth. med. cap.* 10.

Cùm verò balneorum antiquis vsitatorum structura & diligentia in desuetudinem venerit; præterea non sine causâ metuendum sit, ne frigidæ occursu corpus lædatur, ægérque subitum contrariarum qualitatum occursum ferre non possit; ac facilè fieri queat, vt ex leui errato in frigidâ adhibendâ maius damnum oriatur, quàm ex recto vsu commodum: Arabes, & qui eos sequuntur Medici aliam compendiosiorem hecticos lauandi rationem instituunt. In ægri cubiculo, cuius aër sit tepidior, vt primæ parti balnei Antiquis vsitati, respondeat, labrum aquâ moderatè calidâ plenum prope lectum disponi jubent, vt in eam æger sine labore descendat, & quidem manè, post leuem ex vitellis ouorum aut iusculo carnis cibum. In aqua æger blandè manibus tractetur, & tamdiu in aquâ immoretur, donec sponte tepescat. Cùm enim Galeno & plerisque Medicis frigidæ post balneum calidum tanta necessitas visa fuerit, vt calidum balneum sine frigidâ parum prodesse putetur: frigidæ vices supplentur, si æger tamdiu in balneo donec sponte tepescere aut refrigerari incipiat. Aut si nimis tardè conuenientem teporem acquirere videatur, vt ægrum balnei tædium capere incipiat, affusâ frigidâ, balneum facilè iusto modo tepescere & refrigerari poterit. Hoc modo cùm triplex balnei qualitas haberi possit, calida, tepida & frigida: in calidâ parum moretur; diutius in tepidâ; in frigidâ minimum. Atque ista ratione, nullum ex frigidâ incommodum sentiet. Quod facilè fieri potest, si subitò ex calidâ in frigidam immergatur. Alij quidem duo labra in ægri cubiculo constituunt, alterum calidâ, alterum frigidâ plenum, atque in priore primùm ægrum immergere jubent tamdiu, quamdiu ægri virtus id perferre potest, ita vt corpus non nimiùm incalescat; postea in frigidam demittunt, & iterum aliquâdiu in eâ morari jubent. Verùm propter eandem rationem prior ratio balnei videtur esse commodior.

Vt verò balneum plus humectet, in aquâ coqui possunt, maluæ, violæ, branca vrsina, & similes humectantes plantæ.

Inprimis vtile esset balneum ex lacte dulci tepido paratum, quale & Ægyptiis hodie in vsu esse refert Prosper Alpinus. Verùm cùm sumptûs istos ferre omnes non possint, suadent aliqui Medici, vt lactis aliquot lagenæ calefiant, & linteo triplicato æger inuoluatur,

uoluatur, ac postea lacte tepido perfundatur, tandémque spongia, vel panno lineo molli abstergatur.

Inunctiones post balneum. Post balneum quocunque modo institutum, vtile est, corpus inungere oleo dulci, violarum, amygdalarum dulcium, nymphææ, rosarum, &c. Inprimis spina dorsi tali linimento inungenda:

♃. *Mucilag. sem. psylly, cydonior. aquâ violarum extracta*, an. Vnc. j. *ol. violarum, lactis muliebris*, an. Drach. vi. *butyri rec. s. aquâ violar. loti*, Vnc. ß. *camphoræ* Scrup. ß. *ceræ q. s.* F. Linimentum ad spinam dorsi.

Non solùm autem toti corpori ad refrigerandum & humectandum medicamenta topica applicantur, sed priuatis quibusdam partibus, inprimis iis, quæ præcipuè afficiuntur.

Sunt autem ad hunc vsum ea eligenda, quæ refrigerant citra vllam adstrictionem. Talia fiunt ex rosis, violis, acetosâ, portulacâ, lactucâ, lenticulâ palustri, &c.

Cordis regioni applicanda. Inprimis autem talia cordi commodissimè, vtpotè quod maximè afficitur, applicantur. Galenus, 10. *meth. cap. 9.* cerotum rosaceum commendat, & thoraci applicat.

Vel ♃. *Aq. rosar.* Vnc. iiij. *nymphaea.* Vnc. ij. *borrag. acetosæ*, an. Vnc. i. ß. *santalor. omnium* an. Drach. ß. Misce.

Possunt etiam admisceri succi acetosæ, endiuiæ.

Vel ♃. *Vnguenti ros. Mes. rec.* Vnc. ß. *spec. diamarg. frig. santali citrini*, an. Scrup. j. *Camphoræ* gr. vj. *Cum oleo rosar. odorato*, F. Limentum.

Hepati quoque & renibus refrigerantia adhibeantur, qualia suprà proposuimus.

Guainerius iubet, vt hepati frustum cucurbitæ imponatur, quæ valdè refrigerat & humectat.

Diæta.

Diæta. Aër. Maxima verò curationis spes in Diætâ consistit. Aër ergò, si naturâ suâ sit vel temperatus, vel mediocriter frigidus, tali vtendum: Si verò valdè vel calidus, vel frigidus, ad mediocritatem arte reducendus.

Cibus. Inprimis verò Cibi magna est habenda ratio. Sit autem cibus refrigerans & humectans, facilis coctionis, boni succi, paucorum excrementorum, & qui non mox discutiatur. Tales autem cibi sunt ptisana, vel eius cremor, oua recentia, pulli gallinacei, caro hædina, pisces optimæ notæ, amygdalæ, aut puls talis.

♃. *Farin. hordei puræ* M. j. *Amyli* M. ß. Coq. ad pultē in lacte amygdalino. Adde *oua recentia conquassata* ij. *sacchari penidij* Drach. vj. Misce.

Cibi autem condiantur lactucâ, endiuiâ, seminibus frigid. majoribus, papaueris.

Lac. Inprimis verò Lac conuenit, & vix quicquam ad curandam hecticam eo est conuenientius, quod non solùm alit, sed etiam medicamenti rationem habet. Est enim, vt Galenus, 4. *de simpl. med. fac. cap. 17.* docet, frigidum & humidum, facilis coctionis, optimi nutrimenti, ac summam vim habet substantiam corporis nostri humectandi & reficiendi.

Inter lactis autem genera, commendatur primo loco humanum, vtpote quod nostræ naturæ sit familiarissimum: secundo loco constituunt Medici lac Asininum, quod tenuis est substantiæ, & facilè in totum corpus distribuitur; tertio caprinum; quarto vaccinum.

In propinando autem lacte primò obseruandum, vt lac optimum eligatur, quod scilicet nullam alienam qualitatem vel gustui vel olfactui confert, sed suo genere dulcissimum sit, & genuinum lactis colorem habeat. Deinde videndum, ne in ventriculo coaguletur: Quâ de causâ lacti aliquid mellis, aut, quod commodius est, sacchari aut salis, admiscendum est. Præterea lac, quantum fieri potest, mox ab vbere calidum dandum, & quidem tribus horis ante reliquum cibum: Et à principio non plus cyatho, postea verò licet cyatho mensuram augere, rursúmque alium deinde adjicere, donec conueniens viribus ægri mensura detur, quæ scilicet à ventriculo ægri rectè possit concoqui, vt in eo neque fluctuet, neque corrumpatur, neque vires omnino grauet.

De cochlearum vsu in hecticâ inter Medicos non planè conuenit. Medici superiorum seculorum vix aliud magis commendant, quàm cochleas, & in iis totam ferè salutis spem ponūt. Vnde nō solùm cochlearum carnes ægris comedendas exhibent, sed & destillata, electuaria instauratiua appellata, morsulos, syrupos, & plurima alia inde conficiunt. Verùm apud Antiquos de his nulla fit mentio. Et Galenus passim inter alimenta crassum succum generantia eas ponit. Atque alij quidam Medici eas improbant, eâ de causâ, quòd difficulter concoquantur, & vix à sanis, multò minùs ab ægris rectè confici possint, crassum terrestre & mali succi alimentum generent, ac multa excrementa suppeditent. Quod cùm non sit de nihilo, eo modo saltem cochleæ vsurpandæ sunt; de quo Institut. *l. 4. part. 1. cap. 3.* dictum, vt nimirum non caro earum, quæ ab ægris cōcoqui nō potest, sed jus tātùm ægris præbeatur. *Cochlea.*

Nonnulli cancros in lacte caprino coquunt, atque additis herbis conuenientibus aquam-bilem Phthisicis parant. Quæ eadem etiam, plantis conuenientibus additis, pro hecticis parari potest, & rotulis manûs Christi dulcorari.

Guainerius ranas virides, quæ in arboribus viuunt, capitibus abscissis, & visceribus abiectis, tamdiu in aquâ coquit, vt caro ab ossibus separetur, deinde cum farinâ hordei & carne ac brodio illo facit pastam, quâ gallinas & pullos nutrit, eósque hoc modo nutritos mirabiliter dicit conferre hecticis. Sumit etiam loco ranarum anguillas. Possent & cancris ac cochleis hoc modo nutriri pulli & gallinæ, quæ procul dubio alimentum conuenientius hecticis præberent, quàm ipsa cancrorum aut cochlearum caro comesta. *Rana.*

Nonnulli, vt alimentum parent, quod non difficulter coquatur, facilè distribuatur, agglutinetur, nec à calore solidarū partium statim discutiatur, sumunt carnem vel cancrorum, vel cochlearum, eámque sale fricant & diligenter abluunt, ac postea in aquâ purâ, donec ferè liquescant, decoquunt: postea prisanam hordeaceam semicoctam addunt, iterúmque, donec perfectè cocta sit, coquunt, & tandem per setaceum aut linteum colant, ac ptisanam hoc modo paratam præbent. Alij cancros coquunt in lacte (præsertim caprino) postea contundunt carnem, per setaceum trajiciunt, & addito lacte caprino, vel amygdal. & sacchari sufficiente quantitate, coquunt ad spissitudinem. Quâ ratione etiam, si cui libet, cochleæ præparari possunt. *Iura instaurantia.*

Nonnulli hoc loco commendant aquas destillatas è carnibus animalium. Verùm quantum iis tribuendum sit, dictum, *l. 5. Instit. part. 3. sect. 3. cap. 5.* Plus nutrit jus instaurans dictum, & succus è carnibus assis animalium expressus. Ius instaurans tale fieri potest.

♃. *Gallinam vel caponem, Cinamomi, macis* an. Drach. j. *vel* ij. *santali citrini* Drach. ß.

Concisa caro coq. in vase duplici, donec caro ob ossibus separetur. Hinc succus exprimatur, qui in frigore concrescit. A concreto pinguedo detrahitur, & ægro de jusculo calefacto cochlear vnum vel alterum, vel solum, vel cum jusculo alterius carnis exhibetur. Potest etiam addi inter coquendum caro vitulina vel bubula. Vide Instit. *ib. cap. secundo.*

Conuenientes quoque cibi parantur hecticis ex amygdalis, nucleis pini, pistaceis cum seminibus frigidis & papaueris albi, cum aqua rosarum & saccharo, atque inde iuscula, mazæ panis, aliique cibi fiunt. Ægyptiis, vt refert Prosper Alpinus, *lib. 4. de Medic. Ægypt. c. vlt.* familiarissimæ sunt sorbitiones *maglub* atque *mastabaleb* vocatæ, quæ ex variis seminibus vim refrigeratoriam & humectatoriam habentibus parantur: semine scilicet lactucæ, endiuiæ,

son chi,

ſonchi, maluæ, pſyllii, papaueris albi: melonum, cucurbitæ, anguriæ, hordei, piſtaciorum, amygdalarum dulcium; ſingulorum ſcilicet æqualibus partibus, quæ omnia in mortario marmoreo contundunt, ac lac cum aquâ endiuiæ vel hordei exprimunt, adduntque modicum aquæ roſaceæ & ſacchari candi violacei.

In omni autem cibo exhibendo obſeruandum eſt, ægros quidem plurimo indigere alimento; ob virium tamen inbecillitatem illud concoquere non poſſe: ideò parum cibi, ſed ſæpius exhibendum eſt. Et quoniam omnis attrahendi & coquendi vis in hecticis eſt debilis, liquidiora alimenta ipſis conueniunt, cùm facilè diſtribuantur & coquantur.

Potus. Potus in noſtris regionibus conueniens eſt cereuiſia, inprimis triticea. Poteſt & vſurpari decoctum hordei, in quo pruna, glycyrrhiza, & momentum cinamom. aut ſem. coriandri coctum ſit. A vino autem, niſi illud aquoſum, album aut dulce ſit, abſtinendum, ſicut à mulſa.

Galenus, 10. *meth. med. cap.* 5. *&* 6. aquam frigidam quoque exhibet, & ſcribit, ſe hoc modo multos à maraſmo præſeruâſſe. Sed frigida ſaltem in eminente hecticâ; aut eius principio, & quidem in aſſuetis locum habet, & vbi corpus adhuc ſanguine abundat, ad maraſmum præcauendum. Quò autem corpus magis extenuatum & tabes maior fuerit, eò minùs conuenit frigidæ potio. Facilè enim ab eâ calor innatus, qui reſtat paucus, extingui, & partes extenuatæ valde lædi poſſunt.

Somnus. Somnus in hac febre ſit moderatus, vel etiam conſueto longior, qui corpus & vires miro modo reficit.

Hectica cum putridâ cura. Si hectica cum putridâ febre copulatur, & vel ad inflammationem, aut vlcus alicuius viſceris ſequitur, vel cuicunque putridæ conjungitur, curatio difficilis eſt. Facilè enim, dum vni prodeſſe ſtudemus, alteri nocere poſſumus. Imò eadem febris non facilè cognoſcitur. Itaque ſi corporis maior extenuatio, quàm pro ratione febris ſubſequatur, omnia ſigna diligenter perpendenda ſunt; & ſi febris intermittens, inprimis attendendum, an pulſus tempore ἀπυρεξίας adhuc febrilis ſit.

Vt ergo talis febris curetur, primò cauſam hecticæ, quæ eſt calor febris putridæ, niſi hectica nimiùm vrgeat, tollere ſtudebimus; ita tamen, ne hecticam planè negligamus. Nam ſi ſoli putridæ febri curandæ idonea medicamenta exhibere velimus, augebitur hectica: aut ſi ſoli hecticæ intenti ſimus, augebitur febris putrida. *Curatio.*

Ergò in præparandâ materiâ, obſtructionibus aperiendis, vt & purgantibus, aliquid addendum, quod hecticam reſpiciat, ex endiuiâ, violis, portulacâ: Et quidem alterantia hîc efficaciter humectare debent, ideò omnibus medicamentis admiſceantur.

Purgantia ſint leniora, ex ſyrupo roſ. ſol. violar. ſolutiuo, mannâ, caſſiâ. Poteſtque iis materia lentè euacuari, & per vices corpus iterum refici. E. g. In tertianâ cum hecticâ coniunctâ.

℞. *Caſſiæ* Vnc. i. *ſpec. diamarg. frig.* ʒ. ß. F. Bolus.

Vel: ℞. *Rad. cichor. polypod. eryngij* an. Drach. ii. *endiuiæ* M. ß. *flor. violar. borrag. bugloſſ.* an. P. i. *ſem. 4. frig. mai.* an. Drach. ß. *tamarind. paſſul.* an. Vnc. ß. *iuiubar. ſebeſten.* an. nu. vi. Coqu. *in ſ. q. aq. hordei ſ.* In Colaturâ infundantur. *rhab. opt.* Drach. i. ß. *ſpicæ, Schœnanthi.* an. gr. vi. Colaturæ ℞. Vnc. iii In quibus diſſolu. *mannæ el.* ℥. ß. *vel q. ſ.* Colentur. Adde *ſyr. violar. ſolut.* Vnc. ß. F. Hauſtus.

Epithemata quoque refrigerantia & humectantia cordi, pulſibus, & hepati apponantur, de quibus antea dictum.

LIBER QVARTVS, DE PESTE, PESTILENTIBVSQVE AC MALIGNIS FEBRIBVS.

CAPVT I.

De Natura Peſtilentiæ.

CVM differentias febrium eſſentiales, vt appellant, eas ſcilicet, quas Galenus in libris de febr. diff. tractat, hactenus abſoluerimus: atque inter accidentales vulgatiſſima & cognitu maximè neceſſaria ſit ea, quæ febres peſtilentes malignaſque complectitur; atque ipſa Peſtilentia tam frequenter cum febribus complicetur, vt plurimi, iique non vulgares Medici, in eam venerint ſententiam, peſtilentiam nihil aliud eſſe, quàm febrem ſummè putridam, ac putredinis quodam gradu excellentiore ſolùm ab aliis putridis differentem: operæ pretium fuerit, & ordinis ratio id poſtulat, vt iam de peſtilentiâ, peſtilentibúſque ac malignis febribus agamus.

Etſi verò per febres malignas & peſtilentes, quaſi per gradûs quoſdam, ad ipſam peſtilentiam aſcendatur, & ſummus corruptionis gradus, vt poſtea dicetur, ſit in peſtilentiâ: atque ita à malignis & peſtilentibus febribus inchoandum videatur: tamen cùm malignitas & venenoſitas in peſte ſit maxima, & maximè perſpicua, ab eâ initium facere libet.

Et vt primò in naturam peſtilentiæ inquiramus, de hoc quidem apud omnes conſtat, Peſtilentiam eſſe morbum quendam pernicioſum & periculoſum, quo qui laborant, plurimi pereunt, & alios inficiunt. Vnde etiam peſtis appellatio ad alias res periculoſas & pernicioſas traducta & tranſlata eſt; peſtilentémque inuidiam; *Senec. in Hippol.* peſtiferum amorem, *idem in Thebaide*; ciues, *Cicer.* 1. *de orat.* tribunatum, *idem pro domo ſuâ*, frugum, ventos, *Horat.* 3. *carm. Od.* 23. ſeditioſos ciues & malos conſules Rerumpubl. *Cicero pro Sylla*; milites imperij, *Liuius lib.* 2. adulatores iuuentutis, *Terent. in Adelph.* peſtes dixerunt. Aut potiùs peſtis nomen, quod in genere rem quamcumque pernicioſam ſignificat, in ſpecie malo omnium periculoſiſſimo & pernicioſiſſimo tributum eſt. In quâ tamen ſignificatione peſtilentiæ & peſtis nomen duo complectitur. Primò & præcipuè morbum omnium pernicioſiſſimum, de quo iam nobis agendum; deinde etiam ſtatum & conſtitutionem, quâ talis morbus graſſatur; quo modo tum alibi, tum 6. *epid. com.* 1. *t.* 29. Galenus hac voce vtitur.

De Peſtilentiæ naturâ. Quâ in re verò peſtilentiæ eſſentia conſiſtat, dubium eſt, & de eo variæ ac prolixæ apud Medicos occurrunt

varia autorum sententia.

occurrunt controuersiæ. Nam cum pestis cum febre putrida plerumque coniungatur, eadem contagiosa sit, & subitò disseminetur, pluresque iugulandi vim habeat; non omnes, quomodo hæc ad pestem pertineant, an eius naturam constituant, an verò alio modo ad pestem referantur, perspexerunt. Atque hinc pestilentiam alij febrem epidemiam periculosam & perniciosam, alij aliquid aliud esse dixerunt.

Ne igitur à ianuâ, quod dicitur, aberremus, primò in quo pestis natura consistat, inquirendum, & quidem rationis & experientiæ ductu. Etsi enim à Præceptorum & Magistrorum in arte Medicâ celebrium placitis, non sine graui causâ recedendum, sed eorum vestigiis, quantum licet, insistendum censeamus, seruilem tamen animum Alex. Massariæ sequi non placet, qui, *de Peste lib.* 1. scribit, sibi iamdudum constitutum esse, Galenum perpetuò imitari, & ab illo, ne latum quidem vnguem discedere, ac se malle cum eo errare, quàm cum istis (recentiores intelligit) vera sentire.

An pestis certum morbi genus sit.

At vt hinc faciamus initium, Massarias, & cum eo quidam alij, pestem nullum certum morbi esse genus dixerunt, neque vnam nostri corporis partem petere, sed omnes in vniuersum & omnis generis morbos pestilentes esse, imò ipsam pestem constituere dixerunt, modò sint vulgares, & maiorem hominum partem intersiciant. Atque hanc esse causam putat Massarias, cur neque Hipppcrates, neque Galenus peculiarem aliquem de peste tractatum scripserint. Idque eo confirmare conantur, quòd si omnes, omnium temporum pestilentias studiosè memoriâ repetamus, atque singula vniuscuiusque tum symptomata, tùm morbos accuratè animaduertamus, illa tam multa, varia, inter se differentia, ac sæpenumerò contraria fuisse deprehendimus, vt vno morbi genere comprehendi ac coarctari facilè non possint.

Atque huius etiam sententiæ Galenum fuisse aiunt, cùm alibi, tùm præcipuè 3. *epid. comm.* 3. *t.* 20. vbi hæc habet: *Non est certi morbi nomen vulgare vel pestilens. Caterùm quicunque in vno loco multos simul inuadit, vulgaris hic vocatur; qui si simul hoc habeat, vt multos perimat, pestis est.*

Verumenimuerò etsi negandum non sit, cum peste plurima morborum genera & symptomata coniungi posse; febres, deliria, vigilias, somnum profundum, capitis dolorem, aphthas & oris vlcera, anginam, pleuritidem, vomitum, diarrhœas, icterum, bubones, carbunculos, macularum varia genera, & plurima alia, quæ ab Hippocrate, *in lib. epid.* & aliis passim recensentur; & hactenus verum esse non diffiteamur, quod modò ex Galeno dictum est, non esse certum morbi genus, vulgare vel pestilens, id est, in peste non vnum genus morbi vel symptomatum grassari, sed plurima, atque in hac ista, in aliâ alia: tamen in illis morbis omnibus pestis essentia constituenda non est, sed talia solùm sunt, quæ pestem vel sequuntur, vel comitantur; ipsa verò, quatenus talia, nullam perniciositatem, quæ pestis naturam constituit, obtinent, neque, quatenus talia, hominem iugulant. Et proinde vlteriùs quærendum, cur illi morbi pestilentes dicantur interdum, cùm sæpè tales non sint. Verbi gratia febris, quæ cum peste conjungitur, sæpè mitis est, & ab eâ nullum ægro periculum imminet, qui tamen moritur, & à veneno pestilenti, quod cum febre illa coniunctum est, interimitur. Ita angina sæpe cum peste copulatur; quæ licèt neque suffocando, neque per febrem hominem iuguler, æger nihilominus non conualescit ob pestilens venenum; vnde & angina illa pestilens nominatur. Ita alui profluuia interdum pestem comitantur, quæ ex se non sunt lethalia, sed cum peste perniciosa fiunt.

Cur Pesti tot

Quod autem tam v[arij] morbi pesti coniunguntur, id tum ex veneni varietate, & causarum diuersitate, quæ non semper planè eædem sunt, proficiscitur; tum ex diuersitate corporum, in quæ pestilens causa incidit. Id quod docet Galen. 3. *epid. comm.* 3. *t.* 70. *Hac tempestas*, inquit *videtur humores aceruâsse & repleuisse caput, idque omnibus morbis commune fuisse, sed fuisse suo quemque morbo, alium alio correptum, pro suâ cuiusque naturâ; alui fluxionibus, acribus deiectionibus pinguibúsque biliosos. Rubicundi verò*, inquit, *& ad melancholiam dispositi non iniuriâ sunt phrenitide & febre ardenti correpti; vt & crasso biliosóque sanguine præditi, & cruentis dysenteriis. Quæ autem essent natura frigidiores tantùm, vel frigidiores simul & humidiores, has par erat, vt quæ nec facilè febribus, nec biliosis affectibus sunt obnoxia, in solas incidisse capitis destillationes.*

& tam varij morbi ac symptomata coniungantur.

Ex quibus omnibus apparet: Primò, illud perniciosum, quod pestis naturam constituit, non in tot differentibus morbis, sed in peculiari morborum genere quærendum esse, cum quo quicunque alij morbi coniunguntur, ij meritò pestilentes dicuntur.

Pestis vnum morbi genus est.

Deinde & illud hinc manifestum euadit, differre τὸ ἐπιδήμιον & τὸ λοιμῶδες, aliúdque esse pestilens, aliud vulgare. Vt enim morbus vulgaris sit, hoc saltem requiritur, vt plurimos in aliquâ regione vel ciuitate inuadat: non tamen est necessarium, vt omnes vel plurimos iugulandi vim obtineat. Ita annotauit Forest. *lib.* 6. *obseru.* 3. anno 1580. sex septimanarum spatio, tussim & catarrhum quendam epidemium vniuersam planè Europam peruasisse; ita vt integræ familiæ eo malo corriperentur: tantum verò abfuit, vt id malum lethale esset & pestilens, vt etiam vix millesimus eo interierit. Pestilens verò morbus is est, qui plerosque ex iis, quos corripit, iugulat.

Morbus Epidemius & pestilens differunt.

Vt verò pestilens morbus etiam sit vulgaris, ad essentiam eius non pertinet, sed accidens quoddam pestis est, eius vel causam communem, vel præter causam, pestilentis morbi effectum, contagium scilicet, sequens. Etsi enim vnus saltem in vrbe aliquâ peste corripiatur, eum peste laborare negandum non est, ideo, quòd solus eâ laboraret; sufficitque, in plurimos passim sese diffundendi potentiam habere, etsi nondum actu epidemius sit ille morbus.

An esse Epidemium ad pestis essentiam pertineat.

Objicitur quidem hîc à quodam, à me confundi actum primum cum secundo. Quemadmodum enim, inquit, lethalis dicitur hic morbus, non quòd omnes, quos inuasit, iugulet, sed quòd semper vitam oppugnet, & extinguere possit: ita quoque contagiosum & Epidemium dici potest, non quòd semper actu per contagium in alium pluresue se diffundat, & multiplicet, sed quod diffundere & multiplicare possit. Quandoquidem istud de necessitate sit pestis & naturâ; ad illud verò plures circumstantiæ & patientis dispositio requirantur.

Obiectio.

Verùm hîc confunditur Contagiosum & Epidemium, & malè statuitur, morbum aliquem potentiâ epidemium esse posse. Non enim idem est Epidemium & Contagiosum, sed omninò peculiaris est morbi differentia, quâ in sporadicos & epidemios; & rursum peculiaris, quâ in contagiosos & non contagiosos diuiditur. Et contagiosum aliquid esse libenter concedimus, quod nondum plures infecerit; contagiúmque ipsam morbi seu causæ morbificæ essentiam proximè consequitur. At quòd morbus aliquis est epidemius, pluresque corripit, id non semper ex naturâ morbi vel contagio habet, sed id sæpe solùm ex causâ communi, aëris scilicet vel victûs vitio dependet; neque omnes illi morbi pestilentes sunt. Talis morbus epidemius procul dubio fuit, cuius Forestus, *lib.* 6. *obs.* 2. facit mentionem, qui non per contagium, sed subitò vnico ferè tempore omnes inuadebat, afflatu quodam irruens, & post septimum aut vndecimum diem neminem amplius

Solutio. Morbus Epidemius & Contagiosus differunt.

amplius aggredi visus est. Ita non non rarò febres epidemiæ grassantur, quæ tamen neque contagiosæ, neque pestilentes sunt.

Itaque concedimus quidem, aliquid contagiosum actu primo & potestate saltem esse posse, quod tale non sit actu secundo: definiemúsque postea pestem potestate alios inficiendi, non ipso actu secundo, aut effectu, quem non ignoramus multis modis impediri posse. Verùm epidemius seu vulgaris morbus nullus potentiâ dicitur, sed is solùm propriè talis est: qui reuera & ipso actu plures corripit; quamdiu verò intra paucos continetur, epidemius non est.

An pestis sit etiam Endemius morbus. Vt verò pestem quamlibet, cùm omnis contagiosa sit, in vulgus facilè disseminari posse concedimus: ita non abs re quæritur; An pestis tantùm sit in morborum Epidemiorum numero: An verò aliqua pestis morbus Endemius esse possit. Sunt quidem nonnulli in eâ opinione, reperiri pestilentes morbos Endemios, quales dicunt esse illos, qui Syriam & Ægyptum sæpe exercent, ac plerumque Cairum & Byzantium affligunt.

Verùm concedendum non videtur, dari tales Endemios pestilentes morbos. Nam cùm, vt Galenus rectè, *1.epid.in proœm.* docet, ab Endemiis Epidemij ita differant, quòd hi per aliquod tempus aliquam regionem peruadunt; illi verò incolas, ac si cognati essent, nullo non tempore comitantur: homines & vita humana cum causâ pestilenti perpetuò coniuncta durare non possent, neque regio aut ciuitas homines alere, quæ causam pestilentem vernaculam habeat, & domi suæ alat. Nam pestilentiæ illæ in Syriâ & Ægypto ac Byzantiò non sunt perpetuæ, sed interdum cessant; neque etiam statas planè periodos obseruant, sed satis inordinatè, pro varietate & inconstantiâ causarum, inuadunt. Et alibi etiam obseruatur, in populosis vrbibus, atque vbi magnus est hominum confluxus, pestilentiam frequenter aliunde eò transferri, & sensim ac clanculum propagari. Ac quod Cairum in specie attinet, satis clarè Prosper Alpinus, *lib. 1. de medic. Ægyptiorum c. 15.* docet, Cur pestis ei vrbi sit familiarior, & sæuiùs in eâ grassetur. Refert enim, rariùs ex aëris vitio vel domesticis causis pestem ibi nasci, sed aliunde, præcipuè ex Syriâ, Græciâ & Barbariâ, eò adsportari, atque incuriâ incolarum subitò propagari. Persuasum enim, inquit, Turcæ Ægyptiique sibi habent, singulis à Deo prædestinatum esse exitium exitiique qualitatem, ita vt in bello morituros nullo pacto à peste interimi posse arbitrentur, & solùm peste eos mori posse, quibus quidem ab ipsâ exitium præfixum est. Quâ vanâ credulitate omnes pestiferum morbum negligunt atque parui faciunt, nihilque ab eo timent, pro certo credentes, si vitam eo morbo finiendam esse destinatum sit, quin eo moriantur, nullo pacto se effugere posse, neque in bello, neque in mari, neque alio modo mortem sibi pertimescendam. Atque hinc peste Ægyptum depopulante, vrbémque Cairum sæuissimè depascente, nemo ipsorum fugam arripit, neque cum peste infectis conuersari timet, neque vestibus aliisque laneis lineisque pannis pestis contagio infectis vti abhorret. Vestes enim aliaque peste interfectorum supellex subitò in emporiis publicè venditur, & quisque eam emit absque vllo pestilentis contagij timore.

Pestis natura. Cum ergo morbi reliqui, qui cum peste coniunguntur, essentiam pestis non constituant, & per se pestilentes non sint; neque etiam per τὸ ἐπιδήμιον pestis definiri possit: iam in quo pestis natura consistat, porrò quærendum. Atque vt ab iis, quæ nota & ab omnibus concessa sunt, incipiamus, Omnes homines, vt etiam suprà dictum, pestilentiam in aliquo loco grassari dicunt, cùm plurimi simul vno aliquo morbo corripiuntur, eodémque pereunt, aliique inficiuntur. Ex quo concludimus, eius partis necessariò morbum esse pestilentiam, à quâ vita maximè pendet, & quâ læsâ, homo de vitâ summoperè periclitatur, Cordis scilicet; atque ita in pestilentiâ Cor vitæ fontem, calorisque vitalis officinam maximè affici, eóque affecto homines tam subitò vitâ priuari. *Pestis cordis morbus.* Idque nemini dubium esse debet, qui ea quæ in pestilentiâ accidunt, perpendit. In omni enim peste animaduertitur subitaneus virtutis vitalis lapsus, summaque virium debilitas. Animalis verò facultas in peste ad finem vitæ vsque non rarò integra persistit; sicut & Naturalis facultas nonnunquam adeò insigniter non labefactatur.

Sunt quidem nonnulli, qui hîc contrarium sentiunt, & non solùm cordi, sed & aliis partibus venenum pestilens aduersari statuunt, imò pestem euenire posse, cerebro viciniśque membris primùm infestam, quæ & necare possit, antequam vis venefica cor contingat, aut spiritûs vitales, saltem grandi iniuriâ parti animali illata, vt scribit Andreas Libauius, *tract. de venen. cap. 11.* eo modo, quo in magnis cerebri vulnerib. apoplexiâ, & similibus affectibus homo moritur cerebro primò affecto. Idque eo probare conantur, quod non omnia venena primò cordi aduersa sint, sed alia pulmonibus, vt lepus marinus; alia vesicæ, vt cantharides; alia cerebro, vt hyoscyamus: atque differentiam etiam istam & diuersitatem in pestilentiâ ex varietate symptomatum & effectuum apparere, cùm in peste varij & diuersarum partium morbi & symptomata conspiciantur, carbunculi, bubones, nunc in his, nunc in aliis partibus, phrenitides, ossium denudationes.

Verumenimuerò si concedamus sanè, esse venena, quæ non cordi primò, sed aliis partibus aduersa sint: tamen pestilens tale non esse, ex summâ facultatis vitalis in peste læsione, & subitâ atque inopinatâ morte, quâ peste correpti extinguuntur, apparet. Et quanquam non in omnibus eadem pars affici videatur: tamen id accidit, partim quia, vt Galenus, *3. epid. com. 3. t. 17.* habet, ab eodem statu genitus prauus humor non easdem partes insidet, quia scilicet nec per naturam omnium in eâdem constitutione corpus esset in eodem statu, sed esset alia aliis pars infirmior: vnde accidit, vt nunc ad hanc, nunc ad illam partem venenum pestilens protrudatur: partim quia contagium non semper per eandem partem recipitur, sed nunc per aërem, quem inspiramus, nunc per poros cutis, nunc alio modo; vnde eam partem, quæ primò illud recipit, primo loco etiam affici credibile est: sicut Paræo, *lib. 1. de peste, cap. 12.* pestilentem halitum per nares in cerebrum attrahenti accidit. Facilè enim concedimus, venenum pestilens ita corpori nostro aduersum esse, vt omnes partes summopere lædat: tamen primariò cordi aduersum esse, vis illa insignis facultatem vitalem lædendi, & hominem subitò iugulandi satis docet. Nec in peste, sicut in apoplexiâ, cerebri vel alterius partis læsæ interuentu cor afficitur, sed licèt & aliæ partes in eâ afficiantur: tamen cor semper maximè lædi, symptomata, cordis affecti signa indicant, vt & antidota, quæ omnia veneno pestilenti sunt aduersa, cor verò roborandi vim habent, & propterea non ad alias partes diriguntur. Hinc quanquam Paræus per nares vaporem pestilentem primùm hauserit, atque venenum ibi etiam procul dubio hæserit, & postea per hæmorrhagiam & sternutationem excussum sit: tamen ab eodem cor affectum esse, illa ipsa lipothymia, in quam incidit, arguit. Neque enim opus est, vt venenum pestilens humoresque corrumpens & putrefaciens semper & primariò in corde resideat: sed nunc has, nunc alias partes occupat. Ita Pauli Æginetæ tempore in colicâ illâ pestilenti, quæ totam Italiam aliasq; regiones plurimas deuastauit,

stauit, in intestinis materiâ pestilens præcipuè sedem habuit: ita nonnunquam pleuritides, nonnunquam lethargi, phrenitides, & alij pestilentes morbi animaduersi sunt: in quibus tamen omnibus quocunque loco hærens materia peculiarem cum corde ἀντιπάθειαν habuit. Sicut id in epilepsiâ videre est, quæ etsi sit proprius cerebri affectus, tamen non semper oritur per primarium affectum, sed nonnunquam per consensum, vapore epilepsiam causante à pede, vtero, vel aliunde ad cerebrum ascendente. Atque mori hominem in pestilentibus istis malis, non corde tantùm malorum istorum vehementiâ in consensum tracto, sed proprio morbo, ex eo patet; quòd homo subitò sæpe & multò citiùs, quàm pro mali istius, cum quo coniungitur, naturâ pereat.

Qui autem morbus in peste Cor præcipuè oppugnet, de eo Authores non consentiunt. Omnes tamen in tres classes redigi posse videntur. Alij enim saltem ex putredine pestem oriri existimant. Atque qui hanc sententiam sequuntur, ij plerique pesti febrem coniungunt. Al. Massarias tamen immediatam pestilentiæ causam putredinem esse docet, & nihilominus defendit, pestilentiam aliquando sine febre esse posse. Quod an fieri possit, hîc non disputo.

De pestilentis veneni naturâ variæ opiniones. Alij à malignâ, venenatâ & occultâ qualitate Cor infestari existimant, & peste infectos morbo totius substantiæ, quem vulgò appellant, seu potiùs occultæ qualitatis laborare statuunt.

Mediam inter hos opinionem tueri videntur Eustachius Rudius & Raimundus Mindererus; sed diuerso modo. Eustachius Rudius quidem, *lib.* 3. *pract. cap.* 30. in putredinem & simul in rem putrescentem causam pestis refert. Statuit enim in pestilenti febre in humano corpore venenatam aliquam materiam reperiri, quæ putredinem tempore ac ratione præcedat, atque deinde putrescens, dum putredinis vi eius venenosa qualitas concitatur, actiones suas promat: atque ita prout putrescit & extraneum calorem accendit, febrem gignat; quatenus verò venenata est, cor lacessat, & pestilentiam producat. Raimundus verò Mindererus, *in lib. de pestil.* concedit: in omni peste venenum adesse; idque, & rectè, ex effectibus morbi huius, eiúsque sæuitiâ, celeritate, ac inuadendi modo, nec non lethalium symptomatum multitudine ac prauitate, imò & iudicij ipsius seu κρίσεως difficultate perspici docet. Cùm verò venenorum varia sint genera, atque in peste etiam quædam varietas appareat: omne pestilens venenum solâ ferè putrefaciendi vi nocere, ac septicum omnino seu putrefactiuum esse, & septicâ vi potissimùm omnem cladem perficere existimat.

An pestis natura in putredine consistat. Has opiniones iam examinemus necesse est, vt veritatem eruamus. Qui in omni peste putredinem atque inde ortam febrem adesse statuunt, ij, vt id credant, præcipuè adducuntur eo, quòd vident illos qui peste corripiuntur, primò horrorem sentire, quem postea calor excipit, non aliter quàm in febribus putridis fieri solet, eosdémque ciborum fastidio, capitis doloribus, inquietudine, linguæ ariditate, oris siccitate, siti, bubonibus, carbunculis corripi, & similes morbos atque symptomata, quæ putredinem ac febrem arguunt in iis apparere. Verumenimuerò vt concedamus, ista plerumque in peste fieri; (nam semper non accidunt) tamen de eo iam controuersia est. 1. An in peste solùm putredo adsit; seu, An à solâ putredine pestis natura pendeat. 2. An in omni peste putredo & febris animaduertatur.

Primùm quod attinet eorum opinionem, qui ex solâ putredine pestem dependere existimant, agnoscunt ij ipsi, dum huius inuadendi modum, sæuitiam, celeritatémque, & hominem iugulandi vim, & medicamenta, quibus curatur, perpendunt, ex putredine simpliciter causam huius morbi dari non posse. Si enim ex putredine simpliciter, & quatenus talis, pestis natura penderet: omnes febres putridæ essent pestilentes. Itaque in determinandâ & definiendâ putredine variè laborârunt, atque in varias partes secesserunt. Et quidem alij ex ipsâ putredine, alij ex putrescentis materiæ diuersitate: alij ex loco differentiam quandam ab aliarum febrium putredine quærere conati sunt. *Opinio Fracastorij.* Fracastorius quidem putredinem illam statuit esse profundam & sordidam: *Hor. Augenij.* Hor. Augenius illam excellentiore corruptione explicat, & febrem pestilentem generari scribit, cùm maxima & excellens putredo fuerit: ita vt potiùs corruptio per putredinem, quàm putredo simpliciter appellanda sit, cùm neque alterari, neque concoqui, neque euinci adeò possit, quod in hac febre putrescit, vt ad pristinam naturam redire queat. *Th. Minadoi.* Non multum ab hac opinione discrepat Thom. Minadous, qui duplicem putredinem statuit. Vnam secundùm quid, quæ non simpliciter adhuc putredo sit, sed alicuius adhuc coctionis particeps; Aliam, quæ putredo simpliciter appellari possit, eò quod nihil omnino contineat coctionis. Atque ex priore statuit oriri alias febres putridas: ex putredine verò simpliciter dictâ & perfectâ ortum habere malignas. *Ant. Portij.* Antonius Portus plura coniungit, putredinémque pestis authorem, largam, profundam, sordidam, conclusam, ad minima elaboratam, & in lentore constitutam esse dicit. *Al. Massaria.* Alex. denique Massarias peculiarem terminum & gradum putredinis, quem nemo forsan satis explicare possit, hîc comminiscitur.

Alij non in putredinem per se, sed in rem putrescentem causam discriminis transferunt, & pestilentes febres ab aliis ita secernunt, quòd in pestilentibus putredo depopuletur vniuersam sanguinis massam, atque inprimis alimentalem eius portionem; cùm in aliis putridis putrescant potiùs partes illius excrementitiæ.

Alij tandem in malignis & pestilentibus febribus focum putredinis esse in substantiâ cordis statuunt; cum in aliis febribus focus putredinis sit extra cor, è quo fuligines & vapores putridi ad cor mittantur.

Putredo pestis essentiam non constituit. Verùm vt primò in genere has opiniones impugnemus, quocunque modo illi putredinem describant & explicent, ad pestilentiam constituendam non sufficit. Nam nisi aliquid aliud addatur putredini, differentiæ illæ à putredine sumptæ saltem secundùm magis & minùs sunt, neque variant speciem: atque ita non esset opus, pestem à reliquis putridis seiungere. Et in pestilentibus febribus magnitudo febris & mos eiusdem non distinguerentur. Atque ita si putredinis magnitudo, excellentia, vehementia febris magnitudinem simúlque κακοήθειαν producit nulla erit differentia inter magnitudinem morbi & morem eiusdem; quam tamen omnes Medici agnoscunt: rectéque Galenus scriptum reliquit, 3. *de cris. cap.* 4. Debiles quidem & paruæ febres quandoque valde malignæ sunt; & aliæ calidæ atque æstuosæ, vt stomacho angustiam, & calorem ac sitim intolerabilem afferant, nihil tamen habent nonnunquam periculosum.

Deinde pestis secundùm suam essentiam & per se lædit modo toto genere diuerso, & secundùm vehementiam, & secundùm perniciem ab eo, quo putredo & reliquæ putridæ febres hominem afficiunt; & proinde toto genere pestis à putredine & putridis febribus diuersa est: cùm operationes essentialiter diuersæ formas, à quibus proueniunt essentialiter diuersas arguant. Etenim pestis, vt Galenus, *de theriac. ad Pison. cap.* 16. docet, ceu fera quædam venenata non paucos aliquos miserè perdit, verùm totas ciuitates depopulatur. *Pestilentis veneni vis.* Immutat enim aërem malo quodam modo; vnde homines, qui sine aëre respirare non possunt, contagium miserè euadere nequeunt. Attrahunt enim in seipsos aërem illum infectum, tanquam præsentaneum aliquod venenum. Hinc de quodam febri pestilente extincto Galen. 3. *epid. com.* 3. *t.* 75. scribit: *Itaque vt veneno lethali epoto quidam postridie vel*

tertio die moriuntur, qualitate eius, non copiâ, mortem afferente: ita & hic quoque æger (phreniticus) statim tertio die censendus est obiisse à qualitate succorum virulentorũ, non phrenitide peremptus. At phrenitis illum est subsecuta symptomatis vice. Momento scilicet, sese ferè exerit, & perniciosos effectûs edit pestilentia, stupendo planè modo sese propagat ac diffundit, ac tantillum veneni pestilentis vel in aëre diffusum, vel in fomite aliquo latens, diutissimè integrum conseruari potest, & postea in corpus receptum, tantâ celeritate tam grauia producit symptomata, vt à nullâ manifesta qualitate tale aliquid prouenire possit. In putredine verò, quocunque etiam modo determinetur, nihil nisi manifestarum qualitatum actio apparet; & nulli alij morbi è putredine excitantur, nisi qui in qualitatum primarum & manifestarum excessu consistunt, ac inprimis calore excedẽte lædit putredo, dum calorem natiuum in igneum mutat. In phthisicis certè non leuis putredo est, quâ pulmones interdum vltra dimidium absumuntur, ex quâ sine dubio vapores putridi cordi communicantur: multos tamen annos sæpe viuunt phthisici, neque peste extinguuntur, sed lentâ morte pereunt. Imò obseruatum est, non solùm pericardium computruisse, sed & in ipsâ cordis substantiâ vlcera & apostemata inuenta fuisse, vt videre est, apud Schenckium, *lib. 2. obseru. 202. & seqq.* quæ tamen nihil pestilens induxerunt, sed diuturnorum potiùs morborum causa fuerunt. Et si pestilentia per solam putredinem, calorem scilicet natiuum in igneum mutando, & ita intemperie calidâ læderet: in ardentibus febribus longè maior pernicies appareret, quàm in pestilentibus; cùm in ardentibus calor longè maximus conspiciatur; pestilentes verò omnes calorem vehementem non habeant.

Alexipharmaca in peste necessaria.

Præterea si pestilentia in solâ putredine, & non in venenatâ qualitate aliquâ consisteret, eo etiam modo, quo aliæ febres putridæ, curaretur. Verùm longè alia est ratio, & præseruandi à pestilentiâ & eandem curandi, quàm aliarum febrium putridarum: nimirum alexipharmaca, & in præseruatione, & in curatione pestis adhibentur. Atque ij ipsi, qui acerrimè defendunt, totam pestis curationem in putredine amouendâ consistere, vbi tandem ad pestis curationem & præseruationem ventum est, alexipharmaca adhibent, bolum armenum, terram sigillatam, scordium, tormentillam, theriacam, & similia.

Et licèt quidem hîc effugium nonnulli quærant, dum docent, ea non adhiberi, quatenus alexipharmaca, sed quatenus siccant, viscerum obstructiones aperiunt, partémque roborant, ac tonum eius conseruant, & omnino putredini contraria sunt: tamen hoc modo vim argumenti non effugiunt. Nam si hoc fine solùm ista medicamenta adhiberentur, non opus esset, alexipharmaca quærere, sed plurima alia inuenire liceret, quæ hisce indicationibus in peste satisfacere possent: Quæ tamen à nemine in peste adhibentur. Neque opus esset ex Lemno, & Armeniâ, Indiâ, Silesiâ, bolos, terras & lapides in distantissimas regiones aduehere, si siccandi solùm gratiâ & ob qualitates manifestas solùm terra Lemnia, sigillata, bolus Armenus, lapis bezoar vsurparentur: cùm in qualibet terrâ medicamenta, quæ easdem qualitates manifestas habeant, inueniantur. Et si medicamenta, quæ in peste exhibentur, saltem ad putredinem inhibendam dantur: Cur non etiam in aliis febribus vsurpantur? Quis verò est, qui in febre tertianâ, vel continuâ, vel intermittente, bolum Armenum, terram sigillatam, vel similia, quæ potiùs obstruendi, quàm aperiendi vim habent, adhibeat?

Insuper cùm putredo omnibus mixtis communis affectio sit, vbi in pestilenti & à communi aëris constitutione pestis prouenit, cur non omnia animalia æquè periclitantur; sed modò homines, modò sues, modò boues? Quod ipsum iam olim author libri de flatibus *t. 20.* annotauit. *Non omni*, inquit, *animantium generi eadem aut non conferunt, aut commoda sunt: sed sunt alia aliis magis conuenientia.* Quando igitur aër huiusmodi μιάσμασι, id est, inquinamentis plenus est, quibus natura humana offenditur, homines ægrotant; quando verò alteri cuipiam generi aër inconueniens est, tum morbus illud genus corripit. Quod certè fieri non deberet, cùm omnia animantium genera ad putredinem apta sint. Quanquam enim vnum indiuiduum, imò etiã vnum animalium genus, alio ad putredinem aptius sit: tamen nulla putredo dari potest, quæ vni saltem animalium generi aduersa sit; sed omnia putredinem concipere apta sunt, præsertim si causa sit vehementior: cùm tamen sæpe obseruatum sit, animalia ad putredinẽ concipiendam aptiora, à peste tuta vixisse, cùm alia minùs ad putredinem prona eâdem laborârint. Sicut & illud interdum annotatum est, in aëris constitutione ad putredinem augendam aptiore, v. g. austrinâ, pestem minùs grassatam fuisse, quàm sub aliâ, quæ putredini aduersatur magis, v. g. Aquiloniâ.

An in omni peste febris adsit.

Tandem cùm, quod à re abesse potest, eique ex accidente accedit, de eius essentiâ non sit, febris autem in omni peste non adsit: facilè hinc colligere est putredinem & hinc dependentem febrem, non esse de essentiâ pestis. Verùm cùm hac de re non omnes idem sentiant, & disputetur inter Medicos; An in omni peste febris adsit, quæstio hæc hoc loco discutienda est. nonnulli in eâ sunt sententiâ, nullam dari pestem, quæ non febrem coniunctam habeat. Idque præcipuè, vt suprà etiam dictum, ex modo inuasionis & symptomatibus, quæ pestem comitantur, colligunt. Nam, inquiunt, qui peste corripiuntur, primâ statim inuasione horrorem sentiunt, quem postea calor excipit, non aliter, quàm in tertianis febribus fieri solet. Comitantur pestem vigiliæ, linguæ ariditas, oris siccitas, & multa alia symptomata, quæ putredinem & febrem arguere solent. Deinde afferunt quædam ex Hippocrate & Galeno loca. Hippocrates, *lib. de flat.* ita scribit: *Sunt autem febrium duo genera, quorum alterum, commune omnibus, pestis appellatur; alterum propter malam diætam priuatim his contingit, qui eâ vtuntur.* Galenus etiam, *6. epid. com. 1. t. 29.* idem statuere videtur.

Verumenimverò etsi concedendum omninò sit, plerumque cum pestilentiâ febrem coniungi, aut si mox inter initia non adsit, tamen tandem accedere: tamen necessariò & semper febrem cum peste coniungi negamus. Nam si historicos, qui pestilentias insigniores descripserunt, consulamus, inueniemus, omninò pestilentias aliquas fuisse, quibus febris coniuncta non fuit. Thucydides celebrem illam pestilentiam Atticam adeò accuratè describit, vt etiam minima quæque non prætermittat: febris tamen non meminit. Et Hippocrates, *3. epid. com. 3. t. 25.* de pestilenti quadam cõstitutione ita scribit. *Quorum caput*, inquit, *horum quid tentaret, his caput totũ glabrescebat, & mentum, ossáque denudabantur, decidebántque ac multæ extiterunt fluxiones. His adiuncta erat aliquando febris, aliquando non erat.* Et *t. 55.* *Excrementa biliosa, pinguia, tenuia, aquosa, atque ipse morbus multis eò erumpit, citra febrem & in febre.* Et Galenus, *9. de simpl. med. fac. §. de bolo seu terrâ Armeniâ*, ita scribit: *Bibitur (bolus armenus) ex vino albo, consistentiâ tenui, modicè diluto, si aut planè febre careant, aut leuiter eâ teneantur. Sin grauiter febriant, admodum aqueo.* Etsi enim nonnulli hunc locum aliter interpretari conentur: tamen frustra laborant. Quidam enim aiunt. Galenum loqui de sanis, qui sint sine febre; iisque præseruationis gratiâ bolum exhibendum esse. Verùm hæc interpretatio manifestè contra Galeni mentem est, qui de curatione loquitur, cùm mox addat; *Quotquot hoc medicamentum biberunt, celeriter curati sunt: at quibus non profuit, omnes interière.* Mercurialis, *de peste, cap. 47.*

cap.47. Galenum, vt & Hippocratem, in locis suprà allegatis intelligendum putat, de febre exiguâ, ac vix sensibili. Verùm nec hæc interpretatio Galeni menti congruit. Galenus enim expresè triplicem eorum, quibus bolus propinari debet differentiam facit; Vnam eorum, qui febre planè carent; alteram illorum, qui leuiter eâ tenentur; & denique tertiam eorum, qui grauiter eâ laborant. Annotant quoque alij Authores, pestilentias sine febre spectatas fuisse. Testatur Iacob. de Partibus, *in primâ quarti Auicennæ, capite de febr. pestilent.* quosdam tempore pestis cum vrinis ad se venisse, quos tangebat & inueniebat sine omni febre, sine vllo graui symptomate: qui tamen statim antequam discederent, aut paulò post moriebantur. Sic refert Alex. Benedictus, quosdam subitò sine febre inter domesticas & forenses actiones, vel publica negotia, decem horarum spatio, sine pulsûs & vrinæ certo signo, in templis, in viâ, insperatò mortuos esse. Ita testatur Valeriola, *locor. comm. libro.3. capite 18.* In peste, quæ anno 1553. in Galliâ Narbonensi grassata est, homines, vt videbatur, sanos & loquentes, & incedentes, statim tanquam fulmine ictos, periisse. Quæ etiam in peste Venetâ & Patauinâ euenisse refert Hieron. Mercurialis, *de peste capite* 18. Quâ de re videantur & Capiuac. *Pract. lib.6. c.36* Forestus, *lib.6. de obseruat.20.* Paræus, *de peste, cap.10.* Petr. Salius Diuersus, *de febr. pestilent. cap.4.5.7.* Gerhardus Columba, *de febr. pestilent. libro 1. cap.27.32.*

Quæ verò pro contrariâ sententiâ adferuntur, facilè refutari possunt. Primò enim, quod ex inuasionis modo atque actionibus colligunt cum peste febrem coniungi, id plerumque quidem verum esse, concedimus: Verùm tamen contrarium aliquando euenisse, meritò Authoribus grauissimis testantibus fidem habemus. Neque sequitur: Si in hac pestilenti constitutione febris coniuncta fuit, & talia accidentia apparuerunt. Ergò in omni ita sese res habet. Neque ratio impossibile esse monstrat, pestilentiam sine febri inueniri posse. Cùm enim pestis, vt partim monstratum est hactenus, partim ampliùs demonstrabitur, non in putredine consistat, sed venenorum aliorum more, imò vt venenum longè perniciosissimum, hominem iugulet: quid obstat, quo minùs tanta huius veneni possit esse vehementia, vt hominem iugulet, antequam putredo in corpore, & hinc febris excitetur; Putredo enim, præsertim tam magna vt eam describunt, tam subitò generari non potest. At venenum aliquod subitò corpetere, hominémque breuissimo temporis spatio interimere potest.

Quod deinde locum, *ex lib. de flat.* attinet, primò nonnulli docti Medici librum illum Hippocratis esse negant; cùm quædam dogmata veritati parùm consentanea continere videatur. Deinde sit liber iste Hippocratis: in illo tamen textu, quo dicitur; febrium duo esse genera, alterum commune: quod dicitur pestis, alterum priuatum, nihil aliud continetur, quàm diuisio febris, vt morbi communissimi, in duo genera, & alteram quidem omnibus communem pestem vocari, alteram, quæ ex ratione victûs prouenit, cuique propriam esse. Emerguntque ex illâ diuisione hæ propositiones: Aliqua febris est pestis seu cum peste; Aliqua febris non est pestis, seu non cum peste. Non verò licet à particulari affirmatiuâ ad suam conuersam vniuersalem argumentando hinc concludere: Ergò omnis pestis est cum febre. Neque cum peste conuertitur febris communis. Sunt enim multæ febres communes sine peste, vt ex lectione librorum Epidemiorum Hippocratis, & ipsâ experientiâ apparet. Nimirum non est diuisio per differentias essentiales facta. Neque conuertibiliter verum est, omnem febrem communem esse pestem. Dantur enim, vt dictum, febres communes, quæ pestilentes non sunt.

Porrò vt in specie etiam istas opiniones perpendamus: Qui in putredine tantùm pestis essentiam constituunt, frustra omnes laborant in putredinis naturâ determinandâ. Primo enim Fracastorij opinionem quod attinet, qui profundam & sordidam putredinem esse dicit, manifestum est, plurimas res putridissimas nihil pestilentiæ continere, neque vllo modo corpora humana peste inficere, febrésque plurimas, in quibus maxima est humorum putredo, pestilentes non esse. Contrà verò in peste sæpè exiguas vel nullas putredinis nothas apparere, neque fœtorem semper, quem ipsemet Fracastorius in sordidâ & magnâ putrefactione animaduerti dicit, deprehendi. *Fracastorij opinio perpenditur.*

Eadem ferè contra Hor. Augenij sententiam faciunt, vt & Antonii Porti opinionem. Sequitur enim ex opinionibus illis omnibus, plurimas febres pestilentiales esse debere, quæ tamen tales non animaduertuntur. Nam non in pestilentiâ tantùm & pestilentibus febribus tanta est humorum corruptio, vt ampliùs concoqui, elaborari, & ad pristinam naturam redire non queant; sed eadem in aliis quoque febribus non pestilentibus apparet, in quibus humores ita corrumpuntur, vt ad pristinam naturam ampliùs redire non possint, vt patet ex Galeno, *2. aph.17. & 11. meth. med. capite* 8. vnde & euacuationes in febribus putridis & à naturâ fiunt, & ab arte instituuntur, vt quod corruptum planè est & ampliùs emendari non potest, è corpore tollatur. Imò eâ de causâ febribus putridis laborantes interdum moriuntur, quòd tanta sit humorum corruptio, vt natura eam nullo modo emendare possit. Contrà in pestilentiâ sæpe non magna est putredo. Etenim sæpissimè, quamprimùm pestilentiâ homo corripitur, cor statim summoperè affligitur, & actio pestilentis qualitatis manifestè sese exerit; quod à putredine esse non potest, quæ vel nondum adest, vel primùm incipit. Neque enim putredo in momento simul incipere, & summa euadere, atque excellens, profunda, sordidaque fieri, & gradum illum, à quo pestilentiam constitui volunt, attingere potest. *Hor. Augenij & Ant. Porti.*

Et si tanta putredo esset in peste, certè febris vehemens semper excitaretur. Quanquam enim hic nonnulli dicant, falsum esse, vbi magna est putredo, ibi quoque magnum esse calorem; & respondeant, ad putredinem generandam vel fouendam non quemuis calorem aptum existere, sed solum humidum: tamen scrupulum hunc non tollunt. Concedimus quidem calorem vehementem non putrefacere, sed adurere; solum verò humidum calorem putrefacere: id tamen non concedimus, ex magnâ putredine non sequi magnum calorem; sed statuimus, licèt calor, qui putredinem excitat, magnus semper non sit: tamen si magna putredo, præsertim in corporibus animalium inde excitetur, necessariò magnum calorem inde generari.

Massarias verò, dum in peculiari & ἀῤῥήτῳ quodam gradu ac putredinis termino pestilentiam constituit, effugium saltem quærit. Si enim per putredinis gradum & terminum tale aliquid intelligit, quod putredinis naturâ ac limitibus adhuc continetur: tunc contra eum pugnant illa omnia, quæ hactenus contra putredinem simpliciter dictam, & quatenus talis, attulimus. Si verò vel ille vel alius quicunque per inexplicabilem illum terminum, aut excellentem putredinem, occultam aliquam qualitatem, vel tale aliquid accipit, quod non qualitate vllâ manifestâ, sed intrinsecâ sui naturâ atque adeò innato quodam sibi substantiæ modo exitiale ac noxium sit: is nostræ sententiæ iam accedit, vt postea ampliùs dicetur. *Massaria.*

Quod verò eorum opinionem attinet, qui ex putredine totius massæ sanguineæ, & præcipuè alimentalis portionis, pestem & febres pestilentes oriri statuunt, ij videant, quid causæ afferre possint, cur febres Synochæ omnes pestilentes non sint; & cur febres, quæ pesti coniunguntur, omnes Synochæ non sint. Nam

è lectione librorum Epidemiorum Hippocratis patet, & ipsa experientia docet, febres, quæ pesti coniunguntur, non omnes Synochas esse, sed plerasque alterius generis.

Nec ij rem expediunt, qui inter pestem & alias febres putridas hoc discrimen constituunt, quòd in peste & pestilentibus febribus focus putredinis sit in corde: in aliis verò extra cor. Etenim si focus putredinis in ipso corde esset, fieri non posset, quin calor vehementior in totum corpus dispergeretur; qui tamen in peste & pestilentibus febribus semper non percipitur.

Mediam inter has opiniones eorum esse diximus, qui venenum & putredinem in peste coniungunt, Eustachij Rudij & Raimundi Mindereri: qui tamen in eo discrepant, quòd Rudius ex veneno putrescente pestem fieri statuit; Minderetus verò à veneno putredinem excitari putat. Rudij opinionem quod attinet, frustra ille putredinem veneni comminiscitur, neque naturam veneni satis considerâsse videtur. *Eust. Rudij.* Venena enim peculiarem ex se habent cum corde *ἀντιπάθειαν*, vt illud oppugnare, & hominem extinguere, etiam sine putredine, ex suâ naturâ possint. Et quomodo generabitur ex aëre pestilenti pestis secundùm hanc opinionem? Primùm necesse erit, vt humores in venenum mutentur; hoc deinde putrescat, & pestem constituat. Cùm tamen contrarium fieri, res ipsa satis doceat. Quæ enim ex aëre inspirato fit pestis, subitò sese exerit, neque per has ambages generatur. Imo videntur, vt paulò antè dictum, & animaduertuntur sæpissimè veneni effectûs, antequam febris accedit. Et licèt febris sæpe pesti coniungatur: tamen non hoc modo producitur; sed verior est eorum sententia; qui statuunt, febrem ideo pesti accedere, quòd venenum pestilens habeat vim humores corrumpendi & putrefaciendi.

Minderesi. Itaque inter has opiniones, quas hactenus in medium attulimus & examinauimus, veriorem Mindereri sententiam esse statuimus, qui venenum in peste admittit. Cui in eo quoque libenter assentimur, in plerisque pestilentibus constitutionibus pestem febri coniungi: neque aliud in peste, quæ superioribus annis hîc aliquoties grassata est, obseruaui: interim ex eo, quod vel ego vel alius quispiam obseruauit, non licet concludere, in omni pestilenti constitutione hoc euenire; sed Medicis Clarissimis, qui contrarium obseruârunt & annotârunt, fidem habemus. Inprimis cùm rationes euidentes doceant, febrem ad pestilentiæ essentiam non pertinere, & putredinem saltem pestilentis veneni effectum esse, & à veneno hominem iugulari posse, antequam febris inducatur. Est deinde in hac opinione & illud dubium, an omne pestilens venenum septicum sit, & putrefactoriâ vi potissimùm omnem cladem perficiat. Veneni enim pestilentis magna est varietas, & vt ipsemet statuit, aliud dipsadis, aliud viperæ, aliud cicutæ, aliud napelli, aliud alterius exhibiti toxici naturam æmulatur. Vnde etiam non eadem symptomata ab eo inducuntur. Et hoc quidem libenter concedimus, quodlibet pestilens venenum habere vim humores corrumpendi: an verò putredine id semper fiat, dubitamus, de quo dictum in Instit. *lib. 2. part. 2. capite* 12.

Et quod dicebatur, pestem inuadere, vt reliquas febres putridas, & symptomata plurima, quæ in putridis aliis apparent, in peste etiam animaduerti: libenter concedimus, plerumque ita se rem habere: necessariò verò id semper fieri, negamus: & exempla contraria ex Iacob. de Partibus, Alex. Benedicto & Valeriolâ allata sunt. Quanquam enim hîc nonnulli respondeant, tales mortuos fuisse febre pestilenti ephemerâ: tamen hoc modo sese non extricant. Hoc quidem concedimus, quòd illud venenum pestilens singularem analogiam habuerit ad Spiritûs, eos subitò corruperit, atque ita spiritibus corruptis homines repentè enecârit. Verùm quod necessarium fuerit, vt ephemera priùs excitaretur, & spirituum calor in igneum, in quo essentia febris consistit; mutaretur, non concedimus: neque experientia id testata est; cùm ægri calorem illum in spiritibus præternaturalem & igneum facilè percipere potuissent; siquidem cùm planè sani sibi viderentur, subitò conciderunt, & mortui sunt.

Hæc omnia, cùm ita se habeant, eorum tandem sententiæ accedimus, qui statuunt, à materiâ venenatâ occultâ totâque naturâ cordi aduersa qualitate præditâ, pestem prouenire, & reliquorum venenorum more hominem occidere; id quod effectus veneni pestilentis satis docet. *Controuersiæ decisio.* Etenim, vt rem summatim dicam, si modum agendi, ac vim & vehementiam veneni pestilentis perpendamus, omninò eius tales sunt actiones, quæ à qualitate primâ nullâ proficisci possunt. *Veneni pestilentis vis.* Tam subitò enim quod nulla qualitas prima facit, vim suam in corpora alia imprimit, vt si quis peste infectum sudantem paulisper saltem contingat, mox inficiatur. Et quidem tam breui tempore hominem iugulat, vt Ant. Portus, *lib. 3. de peste c.* 8. narret, anno 260. Romæ vno tantùm die 5000. hominum peste interiisse; Et Spangenbergius, *in Chronic.* referat, anno Christi 1348. pestem Erphordiæ grassantem, circa diem Laurentij, viginti quatuor horarum spatio 1500. homines enecâsse.

Quæ omnia arguunt, veneni huius vim non à Qualitat. primis dependere, sed in spiritali quadam essentiâ consistere, quæ promptissimè ad interiora corporis penetrat, inprimis ad ipsum cor, cui malignam suam qualitatem imprimit, spiritus occulto modo dissipat, ac corrumpit, calorem natiuum, proximum animæ instrumentum, pessundat, humorésque inquinat & corrumpit: vnde periculosissimorum symptomatum agmen suboritur, febris, vomitus, alui profluuia, syncope, dolores capitis, vigiliæ, deliria & plurima alia grauissima mala. Neque vllus alius morbus est, qui tantam in genere humano stragem edat, ac pestilentia. Refert enim Procopius, *li. 11. de bello Persico*, sub Iustiniano Imperatore, Byzantij, & finitimis in locis tantâ pernicie pestem sæuiisse, vt singulis diebus 5000. &, quod ferè incredibile videtur, 10000. hominum exinxerit. Niceph. *lib. 17. histor. Eccles. c.* 17. narrat, Pestem ex Æthiopia vniuersum penè orbem peruasisse, ita vt neminem ferè hominum intactum reliquerit, & totas ciuitates incolis vacuas fecerit. Platina, *in vita Clementis VI.* refert, olim in Italiâ pestilentiam tam atrocem sæuiisse, vt ex millesimo vix decimus euaserit. Et *in Annalibus Franciæ* annotatum Anno 1374. peste per vniuersam Galliam & Germaniam grassante penè tertiam humani generis partem extinctam fuisse. Et Quercetanus refert *in Alexicaco, cap.* 4. Anno 1400. Florentiæ paucis diebus 30000. hominum è viuis excessisse. Ita Michaël Saxo, *in vitâ Friderici III. Imperatoris* narrat, An. 1453. Erphordiæ pestilentiam 28000. hominum extinxisse.

Vnum restat adhuc explicandum; Quomodo Contagium sese ad pestem habeat. *An omnis pestis sit contagiosa.* Pestem contagiosam esse, proh dolor! omnes ij satis superque experiuntur, quos pestis affligit. Sæpè enim accidit, vt primo vno atque altero saltem peste laborante ea per Contagium breuissimo tempore per tota oppida & vrbes, imò prouincias disseminetur. Petrus Salius Diuersus quidem, *de febre pestilenti, c.* 11. dari nonnullas pestes & morbos pestilentes absque Contagio sentit, idque conatur probare ex historiis. Quoniam, inquit, Hippocrat. & Galen. cæterique tum temporis Medici, dum nonnullæ pestes maximè sæuirent, indiscriminatim nullâque habita contagij ratione, ad inuisendos & curandos ægrotos accedebant, atque

atque laborantes eâ neq; vitauere ipsi, nec vitare alios monuerunt: vtpote quòd nullum morbis, qui tum vagabantur, Contagium coniunctum erat. Deinde hodie etiam in Ægypto, Syriâ, & Asiâ minore vagari dicit pestilentes morbos, in quibus nulla contagij suspicio vel timor adsit, cùm incolæ eorum locorum nefandum scelus existiment, vitare consuetudinem peste ægrotantium. Etsi verò non negemus, pestilentes morbos alios aliis esse contagiosiores: tamen vt pestilentias illas antiquorum contagiosas non fuisse credamus, adduci non possumus. Hippocrat. certè, *lib. 2. de nat. hum. t. 4.* νοσηρῆς ἀποκρίσιος, *morbosi effluuij*, Et, *lib. 6. de stat.* μιασμάτων meminit, quæ nil aliud sunt, quàm Contagij semina. Et Galenus 1. *de different. febr. capite secundo*, hæc habet. *Quòd aëris pestilens status febrem afferre consueuerit, nemo dubitauit. Sicut & pestilenti morbo laborantium conuersatio periculosa, ne inde contagium contrahatur; quemadmodum ex scabie, & lippitudine.* Atque, *ibid. c. 4.* docet, pestem Atticam ex Æthiopiâ per contagium fuisse propagatam. Et Thucydides de illâ ipsâ peste testatur, cùm nonnulli, qui amicorum paulò studiosiores, laborantibus opitularentur, ac eodem morbo correpti & ipsi enecarentur, alij pusillanimes contagij formidine suos deseruerunt. Et pestem in Syriâ, Ægypto & Cairo quod attinet, non ideò sine timore peste infecti ab aliis visitantur, quòd pestes istæ contagiosæ non sint, sed quòd falsò sibi persuasum habeant illi homines, neminem peste mori posse, nisi cui hoc morbi genus à fatis destinatum sit; sicut suprà ex Prospero Alpino docuimus.

Contagium an sit de pestis essentiâ. Etsi itaque omnem pestem contagiosam esse statuamus: tamen de naturâ & essentia pestis contagium non est, neque ad eius formalem rationem pertinet, sed est accidens, naturam pestilentiæ sequens; tale tamen, quod omni quidem, sed non soli competit. Plures enim alij morbi, vt lepra, lues venerea, phthisis, scabies, atque alij quidam contagiosi sunt, id est, vapor seu halitus quidam ex corpore tali morbo laborante effluere potest, qui in alio corpore receptus, similem in eo morbum producit. Verùm de contagij naturâ paulò post plura.

Pestilentia definitur. Atque cùm ex hisce pateat, quænam sit proxima morbi pestilentis causa, materia scilicet venenata, & totâ sui naturâ cordi aduersa, ac quælibet causa morbû sibi congenerem per se inducat, calidum, frigidum: meritò hinc concludimus: *Pestilentiam esse morbum cordis venenosum, à materiâ venenatâ, cordique totâ substantiâ peculiariter aduersâ, contagiosaque genitum, & proinde ipsum contagiosum, omnésque cordis actiones subitò & ἀθρόως lædentem, maximè acutum, lethalem, omnisque generis perniciosa symptomata inducentem.*

Causa pestilentis vis. Ex quo iam apparet, in pestilenti materiâ maximam esse agendi vim. Est enim hoc veneni, & eorum, quæ occultâ qualitate agunt, proprium, vt ad exercendas suas actiones non magnâ corporis mole semper, sicut ea, quæ qualitatibus primis agunt, opus habeant, sed etiam in minimâ mole maximam agendi vim obtineant. Quod Galenus docuit, *lib. de sem. cap. 16. Minima*, inquit, *portiuncula lethalium venenorum, vbi animalis corpus ingressa fuerit, totum id momento temporis immutat, similique sibi affectione alterat.* Scorpionis, phalangij, & aliorum venenatorum animalium morsûs & ictûs sæpè vix tantum sui vestigium relinquunt, quod oculis conspici possit: in tantillâ tamen portiunculâ veneni per tantillum foramen iniecti tanta vis est, vt breui tempore, omnes ferè in corpore humores corrumpat, & sibi simili qualitate inficiat. Idem apparet in purgantibus, colocynthide, scammonio, helleboro, antimonio, &c. quorum pauca grana, in corpus assumpta, omnes humores perturbant & agitant. Tali etiam modo se habet pestilens venenum, cuius minima portiuncula vel aëri permixta & in corpus inspiratione attracta, vel per poros, admissa, breui temporis spatio vires suas exerit, & humores corrumpit; vt ex vomitu, diarrhœis, carbunculis, bubonibus, maculis variis, atque aliis, quæ pestem comitantur, & corruptorum humorum indicia sunt, videre est, ipsumque hominem breui iugulat.

Verùm venenorum varia sunt genera; & peculiares, non solùm cum variis speciebus sed etiam specierum indiuiduis, imò certis indiuiduorum membris, habent antipathias. *Venenorum varia genera.* Sic cicutâ sturni innoxiè vescuntur, quæ homini venenum est: sic helleboro coturnices, quo homo itidem læditur: nuce vomicâ ad veninena depellenda etiam homines innoxiè vtuntur; quæ tamen plerisque brutis lethalis est: sic cantharides solùm vesicam exulcerant; lepus marinus, pulmones. Idem etiam in peste animaduertitur. Non enim eadem pestilentia in omnia animalia grassatur, sed alia oues, alia equos, alia boues, alia homines iugulat.

Qualis autem sit specifica pestilentis veneni natura, & quomodo ab aliis differat, nemo forsan satis explicauerit. Nonnulli effectûs, quos certa venena, tum ab animalibus, & plantis, tum à mineralibus profecta edunt, perpendentes, etiam venena, quæ in homines incidunt, appellant alia viperina, alia dipsadica, alia scorpiaca, alia salamandrina, alia tithymallina, alia aconitica, alia arsenicalia, alia mercurialia, alia antimonialia. Et plerique pestem inter venena Mercurialia & arsenicalia referunt. Idque non simpliciter reprehendimus, & corruptiones humorum venenis, quæ in animalibus, plantis & mineralibus sunt, analogas reperiri posse non inficiamur, neque opus est, vt in peste ipsissimum illud minerale arsenicum, eiúsque omnes effectûs in peste appareant. Vt enim in animalium corporibus sal ille esculentus suas mutationes subit & animalis redditur: ita & talia suas fermentationes & mutationes accipiunt, & animalibus proportionata fiunt. Qualis tamen sit pestilentialis veneni natura, & quæ eius in qualibet pestilenti constitutione differentia, nemo hactenus satis explicauit. *Talia sunt hæc*, vt I. Cæs. Scarig. *Exerc. 218. s. 8.* ait, *quæ latent animos temparatos; illudunt curiosis.*

In summâ, vt mihi videtur, & vt de pestilentis veneni naturâ & generatione sententiam, quam mihi experientia suggessit, exponam. Pestilentia est supremus corruptionis gradus, quam quidem humores in corpore nostro recipere possunt, ad quem per multas alterationes, mutationes, & fermentationes, perueniitur, & in quem morbi, qui præcesserunt, tandem degenerant, & abeunt.

Etenim primò Pestilentiâ grassante, quod quinquies, dum hîc VVittebergæ Medicinam profiteor & facio, hîc accidit, hoc inter alia obseruaui, quòd alij morbi Sporadici & benigni peste grassante omnes ferè silent, imò qui præcesserunt Epidemij, cessant. *Pestis generatio.* Anno 1626. quo pestis hîc plures occidit, quàm vnquam (quantum quidem, qui in viuis sunt, meminerunt,) factum, vix integro mense vnus ad sepulturam elatus est, qui alio, quàm peste, morbo perierit: cùm ante vix dies abierit, quin vnus vel alter sepeliretur. Equidem cùm præcedentis veris & æstatis constitutionem illam siccam, cum eâ, quæ Anno 1616. erat, conferrem, persuasum habebam, febres illas epidemias, quæ Anno 1616. grassabantur, & tandem sub finem æstatis Quartanas vulgariter grassaturas; verùm postquam pestis inualuit, reliqui omnes morbi quieuerunt, paucis Quartanis exceptis. Relatum tamen est ad nos publicis litteris, febres illas epidemias & quartanas in Hispaniâ eo anno grassatas fuisse, ad eum planè modum, quem

quem Anno 1616. hîc experti sumus, & suprà *lib.* 2. *c.* 20. descripsimus. Vbi & hoc notandum, quòd rarò ij qui Quartanâ laborant, peste corripiuntur.

Deinde & hoc certum, quòd pestis non semper à contagio incipit, sed sæpè, quod in exercitibus & obsidionibus accidit, ex victu prauo & similibus causis oritur. Sicut hæc ipsa pestis, quæ hîc & in vicinis locis grassata est, in castris primùm exorta, & hinc longè latéque per contagium dispersa est.

Tertiò & hoc extra dubium est, quòd variolæ, morbilli, dysenteriæ, febres malignæ tandem in pestem degenerant.

Quartò nec hoc prætereundum, quòd ex imaginatione, terrore, & metu, eóque sæpè leui nonnulli peste corripiuntur, cuius rei exempla plurima anno 1626. hîc obseruaui. Et memini peste correptos, qui currum illum, quo peste extincti ad sepulturam vehuntur, è longinquo extra vrbem conspexerunt; alios, qui domo inclusi eum non viderunt, sed strepitum saltem eius audiuerunt. Imò etiam nobis relatum est & ex insomniis de peste, nonnullos peste correptos fuisse, qui cum nullo peste infecto conuersati fuerant, & quos certum erat, per contagium pestem non hausisse.

Tandem & hoc cuilibet obseruare promptum est, habere pestem, vt & alios morbos Epidemios, suas periodos, quibus peractis cessat. Idque anno 1626. obseruaui, in oppidis vicinis, vt Iessæ, Kembergi, vbi citiùs pestis cœperat, citiùs etiam, & sub finem Octobris desiisse; hîc verò, vbi tardiùs incœpit, etiam longiùs protractam fuisse; quod & alibi accidit.

Ex quibus omnibus colligo, quòd pestis supremus, qui humoribus & spiritibus accidere potest, corruptionis gradus est, quo nullus peior & perniciosior datur, ad quem per longas alterationes & fermentationes, vt sic dicam, q. gradûs peruenitur, qui cùm ab astrorum influxu, tum aëris qualitatibus & excessibus, tum erroribus in victu inducuntur. Cùm enim quotidie in corporibus nostris ab influxibus stellarum minùs commodis, tum etiam aëris excessibus, vt & victûs erratis mutationes accidant, & quò maior est actio istarum causarum, eò maior fiat humorum corruptio: Hinc varij morbi cùm sporadici, tum epidemij, & inprimis febres ortum habent. Verùm quia humores praui, quò diutius in corpore nostro retinentur, eò deteriores fiunt, præcipuè si externarum causarum dispositio corpori nostro inimica accedat: hinc adeò fit, vt humorum illa corruptio, quæ febres tertianas publicè grassantes, vel variolas, morbillos, dysenteriam, febres malignas, catarrhos epidemios, & similes morbos induxit, summum corruptionis tandem gradum accipiat, vnde pestis generatur. Quam prauam diathesin vbi humores acquisiuerunt, non mirum est, alios morbos quiescere & silere. Hinc etiam euenit, vt pestilentes constitutiones nunc citiùs nunc tardiùs reuertantur, prout causæ istæ, puta victûs errores in annonæ caritate, in exercitibus, aëris magna anomalia, astrorum positûs infausti, nunc citiùs nunc tardiùs reuertuntur. Et sicut morbi in singulis indiuiduis sua habent tempora, initium, augmentum, statum, declinationem: Ita etiam cùm alij morbi epidemij, tùm pestis sua vniuersalia in qualibet regione, imò oppido, & pago tempora habet. Dysenteriæ plerumque Iunio incipiunt, Septembri cessant. Pestis etsi non ita certum initium & finem habet, sed quouis tempore incipere & desinere possit: tamen plerumque Nouembri & Decembri desinere solet. Sicut hæc ipsa pestis, quæ anno 1626. totâ æstate & autumno hîc grassata est, Decembri desiit; etsi multis diebus aër potiùs vernus, quàm autumnalis fuerit, & perpetuæ pluuiæ: ita contrà ante mensem, cùm frigus esset intensum; parum intermitteret, Et quò citiùs ab initio grassari incipit, eò etiam citiùs plerumque desinere solet. In pago *Schtalah* 4. milliaribus hinc distante, eo anno citò incœpit, & dimidiam hominum partem supra 100. ibi iugulauit, sed ipso Augusto, quod mirum, cessauit.

CAPVT II.

De Causis Pestilentiæ.

CVm alius morbus nullus sit, qui genus humanum affligat acerbiùs & vehementiùs, quam pestis, in causâ eius inuestigandâ supra aliorum morborum causas ascendendum esse, tacitus ferè omnium hominum consensus probauit. Neque enim solùm veri Dei cultores calamitatem hanc à Deo, hominum peccata plectente prouenire agnouerunt: sed Ethnici quoque & Idolorum cultores idem professi sunt. Hinc Homerus 1. *Iliad.* in bello Troiano ob filiam Sacerdotis stupratam, Græcorum exercitui pestem immissam esse ab Apolline, scribit. Hinc passim ab Ethnicis victimæ diis oblatæ, preces & supplicationes, pestilentiæ auertendæ gratiâ, institutæ leguntur. Sacræ verò litteræ non solùm exemplis, sed & monitis, idem nobis multò rectiùs persuadent, vt patet ex *Leuit. cap.* 25. *v.* 36. *Num.* 14. *v.* 12. *Deut. cap.* 26. *v.* 21. 2. *Reg. cap.* 24.

De modo autem, quo Pestilentia à Deo hominibus immittitur, An Angelorum bonorum vel malorum ministerio, vel alio modo, non pluribus disputamus, sed Theologis id explicandum relinquimus. Vnum saltem hîc monemus, quòd Deus non solùm secundùm ordinariam potestatem & virtutem, per medias causas naturales, verùm etiam secundùm absolutam potestatem, non concurrentibus causis secundis ordinariis, pestem hominibus immittere possit.

An Deus sine causis secundis quandoque pestem inducat.

Ioh. Pistorius quidem, *lib. de peste*, scribit, discessisse Deum à creatione & naturam dedisse, quâ res omnes laberentur & consisterent; vim autem agendi ipsum accommodâsse. Deum igitur in Naturâ causam effectricem esse primam omnium, sed interiectam, tanquam mediam, naturam esse, vt illud quod hodie Deum facere dicimus, posteriorum causarum effectio sit.

Verumenimuerò etsi hoc plerumque verum sit: Deo tamen agenti liberrimo absoluta potestas adimenda non est. Et si hoc verum esset, omnia miracula tollerentur. Et pestem à Deo immediatè immitti, vel *ex lib.* 2. *Reg. cap.* 24. apparet. Cùm enim Dauid numerando populum, iram Dei in se concitâsset, & ex tribus pœnis, quas Dominus ipsi per propheram Gad proposuerat, pestilentiam elegisset, mox ea exorta est, & tribus diebus per Angelum percussorem 70000. hominum occidit.

Causa pestilentiæ.

Verùm, quod Medicorum est, ad naturalium causarum inuestigationem accedamus. Pestilentia cùm morbus communis sit, à causâ etiam communi, seu quæ omnes afficere possit, ortum habeat necesse est. Etsi verò nonnulli sint, qui à victu communi, vt infrà dicetur, pestem prouenire posse negent: tamen plerique duas pestilentiæ causas statuunt, aërem & victum communem. Verùm neque hoc sufficere putamus, sed præter aërem & victum, alias quoque causas pestem excitare posse existimamus. Inter eas est primò contagium. Etsi enim hoc verum sit, si in genere & simpliciter de pestis primâ origine quæramus, eam vel in aëris vitium vel victum prauum, quibus cælestis influxus forsan addi potest, referendam necessariò esse: tamen sæpe accidit, vt in aliquâ ciuitate vel regione nullum in aëre per se vitium sit, neque etiam incolæ eius loci prauo victu vsi sint; ex alio tamen loco per contagium eò pestilentia deferatur; vel fomes

mes aliquis diu latens excussus pestem propaget, & ita pestis primò paucis communicata, postea in plures se diffundat, vt iam toti oppido vel regioni epidemium malum reddatur: cuius rei sæpissimè exempla occurrunt. Deinde etiam hoc negari non potest, plurimos solâ imaginatione & terrore eundem sibi morbum attrahere.

F. Plateri de pestis origine opinio.

Fel. Platerus peculiarem de peste habet opinionem, eámque nunquam primitus generari, sed saltem per contagium propagari putat. Quemadmodum enim reliqua venena in corporibus certis ab origine mundi innata hærent: Sic & pestilens hoc venenum non tantùm in hominum quorundam, qui iam peste ægrotant, sed & aliorum nondum ægrotantium corporibus, & vestibus quoque, aliisue quibuscunque delitescere posse, & de corpore in corpus non solùm mutuo contactu, sed & intermedio aëre, illa venenata semina ab vno suscipiente & in aliud deriuante, transferri statuit, existimatque semina hæc pestis, vt & alia venena, in aliquâ mundi plagâ semper in quibusdam corporibus residere, atque ab eâ in alia loca propagari. Et licèt nihil de eâ, vbi vigeat, audiamus: non tamen credendum esse putat, eam tunc penitus extinctam & è medio sublatam esse, & cùm redit, in aëre de nouo genitam fuisse: sed tum alicubi terrarum corporibus quibusdam inhærere, atque inde suo tempore in alia deriuari.

Verùm in omnibus hisce viro Clariss. assentiri non possumus. Licèt enim primò facilè credamus, vix vnquam pestem ita planè cessare, vt nullus in toto mundo locus sit, in quo pestis non grassetur: tamen quando alicubi pestis exoritur, eam semper aliunde illuc transferri non concesserim. Sit, vt alicubi, quod tamen sæpe ignotum, pestis grassetur: tamen locus ille ab eo, in quo pestis exoritur, sæpe tam remotus est, nulláque inter vtriusque incolas commercia sunt, vt ex illo in hunc pestem translatam esse, planè incredibile sit; id quod sæpe in obsidionibus & exercitibus accidit. Deinde longè alia est ratio aliorum venenorum & veneni pestilentis. Nam venena pleraque alia ad res naturales pertinent, neque ex corruptione saltem prodeunt: & licèt homini venenum sint; tamen ad aliarum rerum naturam & essentiam pertinent, vt in napello, cicutâ, scorpio, viperâ & aliis videre est. Venenum verò pestilens hoc modo creatum esse, sicut napellum, cicutam, &c. non dixerim, sed illud totum ex corruptione aliarum rerum oritur, quæ à naturâ suâ degenerantes veneni huius naturam induunt; sicut videmus sanguinem & semen corruptum venenorum, licèt non pestilentium, homini tamen noxiorum, naturam induere; & in cane rabiosum venenum generari. Itaque si rabiem in cane, aut venenum epilepticum in homine in primâ origine mundi creatum non dicimus, sed per certas causas humores corruptos in cane vel homine huius veneni naturam induere: quid obstat, quò minus ex causarum peculiarium constitutione talis rerum aliquarum fiat corruptio, vt pestilentem naturam induant? Et fieri hoc historiæ satis testantur, conspiratque in hoc omnium Medicorum & Historicorum consensus, post annonæ caritatem insignem, victúmque, ob melioris inopiam, prauum, pestes grauissimas, in obsidionibus vrbium atque aliàs etiam, exortas fuisse: Quales etiam accidisse post insignes temporum anni ἀνωμαλίας, Hippocrates, *in epidemiis*, annotauit.

Neque obstant, quæ hîc obiicit Platerus. Nam licèt interdum post magnas eiusmodi diúque durantes tempestates alij quidem morbi, nulla verò pestis exoriatur: id tamen ideò accidit, quòd causæ illæ nondum sufficientes ad pestem inducendam fuerint. Nam neque gradum illum & constitutionem causarum, quæ ad pestem excitandam necessaria est, facilè quis explicauerit; neque pestis generatio solùm & principaliter à manifestis qualitatibus dependet. Nec sequitur; si post hanc temporum anni ἀνωμαλίαν aut tempestates nulla pestis secuta fuit: Ergo nullam dari posse, quæ eam generare valeat. Deinde licèt sæpe pestis grassetur, vbi nemo facilè, quæ vel in sideribus vel in aëre causa fuerit, explicare possit: non tamen sequitur, nullam omnino causam fuisse. Vt enim veneni huius natura nobis incognita est: ita etiam causarum hanc inducere valentium peculiarem & definitam naturam nemo facilè explicabit. Et quid mirum est, pestilentiæ causas inuestigari non posse, cùm, quantum in causis tempestatum reddendis Astrologi hæreant & fallantur, omnibus notum sit. Præterea concedimus, non semper à siderum positu vel aëre pestem oriri, sed sæpe vel ex victu prauo, vel etiam solo contagio prouenire. Tandem licèt pestis suam originem ex aëre habeat: non tamen est necessarium, vt omnes eâ corripiantur & intereant. Nam videmus etiam cum peste infectis plurimos conuersari: non tamen omnes infici, sed in nonnullis fortiorem ad resistendum veneno pestilenti naturam esse, alios eidem succumbere. Interim hoc certum est, vbi vitium in aëre est, longè plures peste & corripi & interire, quàm vbi solùm per contagium eadem diffunditur. Verùm hæc clariora fient ex iis, quæ iam de pestis causis dicentur.

De quibus hoc primùm monendum videtur, causas alias esse pestem generantes, alias propagantes, quæ contagij ratione comprehenduntur. Cùm enim, vt modò dictum, Plateri opinio locum habere non possit, qui statuit, semper pestis semina alicubi latere, & tantùm per contagium propagari, omninò causas dari necesse est, à quibus pestis, quæ alicubi grassari incipit, si per contagium aliunde delata non sit, ortum habeat, quæ postea per contagium facilè propagatur. Atque ita causæ pestis omnes in duas classes referuntur, in causas pestem generantes, & contagium. In priore classe sunt Aër, & quæ faciunt, vt aër pestilentem constitutionem acquirat, deinde stellæ, tertiò victus communis, quartò veneficia, nisi forsan ad contagium ista referantur, quintò imaginatio & terror. In alterâ contagium, de quibus causis iam ordine dicemus.

Aër.

Vt ergo ab aëre initium faciamus, cùm aër non solùm contagium ex aliis corporibus infectis recipiat, atque in alia transferat, verùm etiam absque contagio, quod suscipit, pestis causa euadat: videndum, quo modo aër ad generationem pestis concurrat. Vbi mox in principio quæstio discutienda occurrit: an aër, quando pestilentia grassatur, atque vitium ex aëre pendere dicitur, pestilentiæ seminaria in se contineat & venenatus reddatur? An verò saltem aptus reddatur, vt venenum in corporibus dispositis generet. Prius negat, posterius affirmat Hier. Mercurialis, *lib. de peste, cap. 7.* idque ob has rationes; Primò, inquit, aër est plenus multo igne: Ignis autem à se venena, vt & alias res repellit. Deinde Natura, cùm studeat animalium naturam conseruare, semper id intendere solet, vt venena in paucâ copiâ gignantur. At si aër fieret venenatus, copiosissimus esset veneni prouentus, & cùm omnia animalia aërem continuò inspiratione attrahant, si vel tantillum aër esset venenatus, perderet statim omnia animalia. Ipse verò statuit, aërem eo potissimùm modo concurrere ad venenorum generationem in corporibus nostris, quoniam in corporibus præparatis inducit quendam calorem præternaturalem, naturali inimicum, qui cùm calorem natiuum expugnet, fieri postea, vt omnes humores nostri corporis priuati custodiâ caloris natiui putrescant, & consequenter naturam veneni induant.

An aër euadat pestilens.

Quibus modis aër pestilentiæ causa sit.

Verumenimuerò etsi concedamus & admittamus, hunc primum modum esse, quo aër ad pestem generandam concurrit, quando scilicet vitiosâ constitutione suâ ad corruptionem humorum in corpore nostro facit, atque hoc modo sæpe pestilentiam excitari, statuamus;

tuamus; tamen semper hoc fieri, concedere non possumus: sed secundò statuimus, nonnunquam in ipso quoque aëre pestilentiæ semina hærere. Atque id docet subita & inopinata mors eorum, qui aërem illum attrahunt. Tam subitò enim tum nonnulli moriuntur, vt venenum in corpore per aëris constitutionem; eo modo, quem describit Mercurialis, genitum esse, credibile non sit. Non tamen est necessarium; vt totus aer venenatus sit, aut veneni naturam induat; sed sufficit, si pestilentiæ semina hinc inde dispersa sint. Neque etiam omnes, qui semina illa pestis attrahunt, eâ necessariò corripiuntur, vt modò dictum. Hoc tamen, vt etiam iam dictum: certum est, pestilentes has constitutiones esse longè grauiores & periculosiores iis, vbi saltem ex corporibus infectis semina pestilentiæ in aërem aliàs purum sparguntur. Ex quo ad id, quod Mercurialis obiicit, in aëre scilicet tali animalia viuere non posse, expedita est responsio. Quod verò ex Aristotele affert, aërem multo igne esse plenum, id sano modo intelligendum est. Calidi quidem vapores hinc inde dispersi sunt, sed plures tamen hoc, pauciores illo tempore; neque ij tantâ copiâ, vt omnem aliam materiam in aëre absumere possint. Addamus tamen & hoc, vtrumque simul fieri posse interdum, vt scilicet & aër vitiosus sit ac venenatus, & in corporibus animalium ex vitiosâ aëris constitutione vitiosi humores generentur. Nam ab eâ, quæ in aëre est, constitutione, præcipuè si sit diuturnior, corpora animalium necessariò afficiuntur.

Cùm ergo aër in seipso pestilentiæ semina aliqua contineat, vt hoc modo pestis causa esse dicatur, duo iam explicanda sunt: Primò, quodnam in aëre vitium requiratur, vt pestilens euadat; Deinde, vnde illud vitium aër contrahat.

Quomodo aër pestilens euadat.

Primum quod attinet, nonnulli in eâ sunt opinione, vitium illud à mutatione primarum qualitatum prouenire, dum scilicet in qualitatibus primis aër ita alteratur, vt putredinem concipiat, inprimis si caliditatem & humiditatem nimiam obtineat. Quâ de re Galenus, 1. *de differ. febr. c.* 4. ita scribit: *Pestilentes morbos oriri est necessarium, cùm aëris temperatura à naturali habitu ad caliditatem & humiditatem immoderatam fuerit conuersa.*

Talem aëris constitutionem describit Hippocrates, præcipuè 3, *epid. com.* 3. *Annus*, inquit, *austrinus, pluuias, à ventis in totum silens, cùm paulo superioribus anni temporibus squalores præcessissent: sub arcturum flatus austrini; multum pluit. Autumnus nimbosus, nubilus, largè pluens. Hyems erat austrina, humida, lenis. Multò post solis reuersionem circa æquinoctium Boreas spirauit & ninxit non ita diu. Ver rursus austrinum sine ventis: pluit multum & continenter vsque ad canem. Æstas serena erat & calida, magni erant æstûs: Etesiæ parua dispersim spirabant: sub arcturum rursum spirante Boreâ multum pluit.* Cùm itaque esset annus austrinus, humidus, pestem sæuissimam peperit, quâ vix alia sæuior, quam accuratè Hippocrates describit.

Humida & calida aëris constitutio quomodo pestilentiam inducat.

Verùm etsi concedimus, tales constitutiones ad pestem inducendam valere: tamen duo monenda censemus. Primò illam humidam & calidam constitutionem non causam adæquatam esse, cur pestilens venenum in aëre vel in corporibus animalium generetur, sed saltem causam præparantem, & quæ alias proximas excitat. Neque enim pestilentis causæ ratio consistit in caliditate & humiditate, vel ab hac proueniente putredine, sed potiùs aliæ causæ ab illâ humidâ & calidâ constitutione mouentur. Vbi enim multæ pluuiæ dantur, multos etiam vapores eleuari necesse est, qui in illa continuatâ humidâ constitutione aëris discuti non possunt, sed putrefiunt & corrumpuntur, tandémque venenatam naturam induunt. Præterea calida & humida aëris cõstitutio in corporibus insignem corruptionem inducere valet.

Ergò aliam adhuc addamus causam, quæ quandoque etiam sine calidâ & humida constitutione pestem excitare valeat. Vt enim Fernelius, *lib.* 2. *de abd. rer. caus. cap.* 12. Platerus, atque alij Medici testantur, animaduersum est; pestilentes constitutiones hyeme atque æstate, sicco & pluuioso cœlo, benè temperato ac inæquali, nullâ præcedente temporum anni mutatione insigni accidisse, cùm tamen impossibile sit, ab omnibus hisce constitutionibus putredinem induci. Præterea si à solâ aëris putredine pestilens constitutio dependeret, vix fieri posset, vt pestilens aliqua constitutio toti Orbi ferè communis esset, cùm locus à loco, regio à regione valdè differant. Huius tamen generis duas sub Marco Antonino fuisse referunt, quibus maxima humani generis pars extincta fuit; & qualem fuisse anno 1450. commemorant, quæ in Asiâ excitata, per Illyriam, Dalmatiámque venit in Italiam, per Germaniam verò in Hispaniã & Galliam, pluribúsque annis grassata est, vt tertiam hominum partem eâ deletam esse ferant. Vbi certè in solam aëris putredinem causa referri non potest; cùm talis vix dari possit, quæ continuò in aëre hæreat: & si talis esset, ea procul dubio aliis quoque animalibus noxia esset. Verùm supra prolixiùs explicatum est, putredinem solam ad pestem inducendam & constituẽdam non sufficere. Quapropter & hîc ad proprietates occultas omninò confugere necessarium est. Ideóque pestem statuimus generari dum aër nõ solùm in qualitatibus primis mutatur; sed etiam dum sine putredine occulta quædam semina & inquinamenta totâ naturâ nobis aduersa in eo generantur.

τὸ θεῖον Hippocratis.

Atque hîc fortasse locum habere potest τὸ θεῖον Hippocratis: cuius cùm plerique in tractatione de pestilentiâ mentionem faciant; de eo etiam hîc aliquid addere libet. Hippoc. 1. *prognost. t.* 4. hæc habet: *Cùm homines intereant, alij priusquam adhibeant Medicum ex vi morbi, nonnulli adhibentes Medicum, statim moriantur, quidam vnum diem viuentes, aut paulò plus temporis, antequam Medicus arte repugnet: oportet agnoscere talium naturam affectionum, quantum supra corporis vires sint: pariter & si quid in morbis diuinum habetur, illius quoque ediscere prouidentiam.* Quid igitur hîc nomine *diuini* intelligat Hippocrates, alij aliter sentiunt. Fuerunt iam olim Hippocratis interpretes, qui morbos ab irâ deorum immissos τὸ θεῖον appellare censuerunt; & apud nos in Theologiâ Christianâ rectè institutos extra dubiũ est, morbos à Deo mortalibus immitti. Verùm cùm, vt rectè monet Galenus, officium boni interpretis sit, non simpliciter per commentarios dicere, quid nobis verum videatur, sed quæ sit sententia scriptoris, quem enarramus, etiamsi falsa sit: atque ipse Hippocrates, *in lib. de morbo sacro*, multa scripserit, quæ docent, Hippocratem non sensisse, morbos à Deo hominibus immitti: quid per diuinum intellexerit, porrò quærendum.

Galenus, *in Comm.* nihil aliud per τὸ θεῖον hîc intelligere Hippocratem censet, quàm aëris nos ambientis conditionem, de quâ Hippocr. in sententiis ita scripserit: *si hyems squalida & aquilonia fuerit, Ver verò pluuium & australe: febres acutas fieri æstate necesse est.* Verùm nisi Gal. peculiarem aliquam aëris constitutionem intelligat, non facilè causam reddet, cur Hippocr. aëris constitutionem omnem hoc nomine dignatus sit. Plerique igitur interpretes, postquam hac de re vltro citróque disputàrunt, concedunt, per τὸ θεῖον, aëris cõstitutionem intelligẽdam, sed talem, quæ occulto modo & totâ naturâ nobis aduersa est; Hippocratémque hoc monuisse; Medico esse perpendendum, an morbus aliquis proueniat ab occultis aëris qualitatibus, eiúsque secundùm totam substantiam mutatione, quæ à cælo proueniat, vel certè aliàs admiratione digna sit. Quæ enim à cælo proueniunt, vel occulta & admirabilia sunt, diuina vocari non insuetum est. Ita Arist. 2. *de gen. animal. capite* 3. omnem animæ vim, corpus aliud

aliud participare, idque magis diuinum, quàm elementa scribit. Et Gal. *loco citato*, ait: *non quæcunque causas habent abditas & obscuras, diuina vocamus: sed vbi admirabilia videntur duntaxat.*

Porrò cùm aërem & putrescere & totâ substantiâ nobis aduersum reddi posse dictum sit: dubitare aliquis posset, quomodo aëri, qui corpus simplex est, talia, quæ mixtorum potiùs sunt, attribui possint. Ergo obseruandum, aërem dupliciter considerari posse, vel vt corpus simplex & purum putum elementum, vel prout varios ex inferioribus eleuatos vapores & exhalationes in se continet. Priori modo ad pestis generationem non concurrit. Verùm secundo modo, prout scilicet variis vaporibus est permixtus, corrumpi & totâ substantiâ nobis aduersus reddi potest. Et quidem duplici modo. Nam primò vapores illi, qui aëri permiscentur, puri nondúmque corrupti esse possunt, ob causas tamen expositas & exponendas corrumpi possunt. Deinde & corrupti aëri permiscentur. Et vtroque modo aër corruptus & nobis totâ substantiâ aduersus dici potest.

Vnde aër pestilentem naturam acquirat.

Alterum iam restat explicandum, vnde aër venenositatem illam, qualitatémque pestilentem acquirat. Plurimi inter causas pestis naturales hic primo loco cœlum & sidera constituunt. Verùm aliis hoc affirmare durum videtur, putántque nonnulli, cùm corpora cœlestia sint longè nobilissima & perfectissima, omnisque boni in hisce inferioribus authores, fieri non posse, vt tam perniciosum quid ab iis generetur. Et plurimi pro hac suâ opinione Platonis aliorúmque authorum sententias afferunt, qui affirmant, astra esse absque omni pernicie, cunctis animalibus commoda præbere, stellas omnes esse bonas, nec quicquam mali facere: ex quibus concludunt, cælum & stellas conseruare, regere, continere ac fouere hæc inferiora, & proinde ab iis venena, morbósque venenatos & contagiosos prouenire non posse.

Cœlum an pestis causa sit.

Verumenimuerò cùm sublunaria hæc secundùm indiuidua perpetua non sint, sed in speciebus habeant suam perpetuitatem, & proinde in iis generatio & corruptio accidat, ac, vt rectè docet Aristoteles 1. *meteor. cap.* 2. Mundus hic inferior superioribus motibus sit contiguus, & omnis eius virtus inde regatur & gubernetur: tam corruptionem, quàm generationem à cælo prouenire necessarium est. Ideóque etsi astra per se neque mala sint, neque mali quid simpliciter intendant: tamen per accidens ab ipsis id fit. Corrumpunt nimirum per accidens, vt generent per se: per accidens destruunt, vt per se conseruent. Atque ita tam generationis, quàm corruptionis actio, quæ à cœlo prouenit, est per se bona, & ad vniuersi perfectionem ac conseruationem instituta. Præterea actiones, quæ à cœlo proueniunt, non omnes simpliciter è cæli naturâ, sed ex mundi inferioris dispositione sunt æstimandæ. Perpendamus, e. g. saltem calorem & frigus ac quatuor anni tempora, quæ omnia per se mala non sunt, sed ad vniuersalis naturæ conseruationem omnia necessaria. Indiuidua tamen si consideremus, tam à frigore, quàm à calore plurima lædi & plurimos morbos excitari, extra dubium est. Calor nimirum æstiuus per se & simpliciter bonus est ac necessarius, ac nisi sit intensior, nec fruges, nec vina, nec alij fructûs maturescunt: ab eodem tamen in corpore impuro vel disposito febris excitatur; idque non ex intentione astrorum, sed ex dispositione corporis alicuius. Ita vbi tempore verno calor omnibus rebus inferioribus recreandis necessarius augetur, eius actionem ad bonum naturæ vniuersalis tendere omnes concedunt: ab eodem tamen in corpore, quod per hyemem vitiosos humores cumulauit, febres & alij morbi excitantur. Itaque sicut æstas & ver ideò simpliciter pro re malâ non habentur, quòd vitiosi humores ab eorum constitutione in corpore agitentur, & ampliùs corrumpantur, & hinc non solùm morbi excitentur, sed etiam multi de vitâ periclitentur: ita & astra, etsi alterationes & mutationes in corporibus nostris excitent, pro malis habenda non sunt. Contrarietas enim quæ inter res naturales est, non simpliciter mala est. Nam & in plantis & in aliis rebus, tam inter se, quam cum homine, contrarietas deprehenditur, quæ ad mundi ornatum pertinet, & sapientissimi Creatoris sapientissima dispositio est. Et cùm homo post sidera conditus sit, facillimum fuisset Creatori omnipotenti hominem ita condere, vt saltem Iouis aut Solis radiis fuisset affectus; Saturni autem vel Martis non plus sensisset, quàm lapis aliquis: Verùm hoc sapientiæ Creatoris non placuit; & propterea diuersorum siderum & rerum naturalium operationes, quas homo percipit, omnes per se bonæ habendæ sunt, & homini non plus nocent, quàm bilis flaua vel atra, si debito modo in corpore generetur.

Atque vt hæc pestilentiæ applicemus, illa ex cœlo non simpliciter prouenit: verùm sicut cœlum agendo in hæc inferiora, ventos, pluuias, niues, nebulas & alia excitat, vapores ex globo terreno eleuando: Ita etiam fieri potest, vt in abditis terræ cauernis & abyssis latentes pestilentes, sulphureæ atque arsenicales auræ, quarum venenositatem Metallici suo malo sæpe experiuntur, à stellis agitentur; atque in aërem eleuentur, aut vapores, qui continuò aëri permiscentur, ab iis ita corrumpantur, vt veneni naturam induant, à quibus postea pestilentia inducatur.

Quomodo stellæ pestem excitent.

De modo autem, quo pestis ab astris excitatur, iam antea aliquid dictum. Nimirum non solùm, quatenus in manifestis qualitatibus aëris constitutionem mutant, & pluuias ac ventos excitant, verùm etiam, quatenus occulto modo hæc inferiora afficiunt, pestem inducunt. Videmus etiam sæpe, nullâ manifestâ aëris mutatione apparente, nunc plantas, nunc bruta, nunc homines periclitari, reliquis nihil damni patientibus. Et pestilentem constitutionem induci à cœlo, non solùm, dum intemperiem manifestarum qualitatum in aërem inducit, sed inprimis per peculiares & occultas influentias, quas hominis valetudini perinde, vt notos illos in calore, frigore, siccitate & humiditate excessûs, non omnes æquè salutares & commodas esse, credibile est; illud persuadet, quod, vt annotauit Fernelius, *libro* 2. *de abdit. rerum caus. capite* 12. & testatur etiam P. Salius Diuersus, pestilens constitutio hyeme ac æstate, sicco ac pluuioso cœlo, benè temperato & inæquali, nullâ præcedente temporum anni mutatione, nullis præsentibus corruptis vel putridis exhalationibus, aliisque euidentibus causis inuadit; animaduersúmque, æstatem feruentissimam nullum pestilentiæ genus produxisse; interdum pestilentiam hyeme initium cœpisse, quæ æstate mediâ vel autumno soluta sit.

Stellæ non solùm lumine & motu in hæc inferiora agunt.

Itaque sciendum, stellas non solùm lumine & motu, sed etiam peculiari quadam influentiâ ac occultis viribus in hæc inferiora agere. Nam si stellæ solùm lumine ac motu hæc inferiora afficerent, quid opus fuisset tanto numero stellarum, magnitudine, motu & situ differentium? Ad illuminanda enim hæc inferiora solus sol sufficeret: Luna nocti illuminandæ satis esset; ad temporum vicissitudines motus Lunæ, Solis & primi mobilis sufficeret, ac esset otiosus tantus numerus reliquarum stellarum, loco, magnitudine ac motu differentium. Quod certè asserendum non est. Deinde multa in profundissimis terræ cauernis, non sine cœlestium corporum vi, generantur, quò nec motus nec lumen astrorum pertingit. Quare etiam alias vires & peculiares, quas vocant, influentias, præter motum & lumen, singulis stellis attribuimus, à quibus nimirum illæ operationes admirandæ quas in hæc inferiora à cœlo prouenire animaduertimus, quæque motui ac lumini adscribi non possunt, nulliúsque corporis

poris interuentu ac densitate impediri possunt, ortum habent; dicimúsque cum Asclepio, *lib.* 1. *ad Ammonem*; τοῦ ἡλίου ἀγαθαὶ ἐνέργειαι οὐ μόνον ἐν οὐρανῷ καὶ ἀέρι, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ γῆς εἰς τὸν κατώτατον βυθὸν καὶ ἄβυσσον διήκουσιν. *Solis & cæterorum astrorum bonæ operationes non solùm in cælo & aëre, sed etiam supra terram in profundissimas terræ cauernas & in abyssum penetrant.*

His ita se habentibus, quomodo etiam sine putredine pestis gigni possit à cœlo, non adeò difficile est inuenire. Nam sicut propter generationum & corruptionum vicissitudinem necessarium est, non solùm calorem blandum & moderatum à cælo excitari, sed etiam intensum & vrentem; & præterea frigus: ita etiam, ob eandem causam, occultæ, quæ in hisce inferioribus excitantur, qualitates per occultas influentias, non omnes sunt eiusdem generis, neque etiam omnes nobis æquè gratæ & conuenientes, sed aliæ magis, aliæ minùs: omnes tamen per se necessariæ. Et sicut, vt dictum est, ex calore & frigore, minùs conueniente tempore & loco, imò etiam quocunque, si modum excedant, quod non rarò fit, à corporibus cœlestibus excitato, varij morbi, præsertim in corporibus dispositis, oriuntur: Ita credibile est, ex occultis illis influentiis quandoque longè grauissimos & pestilentes morbos excitari. Nimirum mundus hic inferior, & inferiores hominis atque aliorum animalium facultates, ita à Deo conditæ & comparatæ sunt, vt non solùm visu corporum cœlestium colorem, vel tactu calorem sentirent: verùm etiam occultas influentias, sine rationis discursu; (id quod solùm animæ rationalis est,) sed vi quadam insitâ perciperent, ac iis afficerentur, delectarentur, confortarentur & vegetiores redderentur, vt ad eas, quas à Creatore acceperunt, vires exercendas fierent vegetiores & alacriores, aut contrario modo se haberent: sicut videmus Musicæ planè rudes & ignaros, vnde harmonia & vocum illa consonantia aut dissonantia proueniat, à Musicâ affici. Atque obiecta hæc, à quibus inferiora hæc afficiuntur à cœlo, Recentiores ingeniosè ex harmoniis Musicis, è Geometriâ & Arithmeticâ, & ex proportionibus, quæ ex occursu duorum radiorum oriuntur, petunt.

Et hæc est procul dubio Pythagorica illa astrorum chorea & concentus, de quo Plato, *in Epinomide*, scribit: εἶναι τὴν τῶν ἄστρων φύσιν ἰδεῖν μὲν καλλίστην, πορείαν δὲ καὶ χορείαν πάντων χορῶν καλλίστην καὶ μεγαλοπρεπεστάτην χορεύοντα, πᾶσι τοῖς ζῶσι τὸ δέον ἀποτελεῖν. *Astrorum naturam visu quidem pulcherrimam, progressu & choreâ optimâ vtentem, omniúmque chorearum decentissimam & magnificentissimam, quæ cunctis animalibus commoda præbet.* Inprimis autem in peste producendâ Saturnum plurimùm valere, omnes Astrologi censent, obseruatúmque ab iis, has regiones Septentrionales potissimùm peste infici, quando Saturnus triplicitatis igneæ signa Arietis, Capricorni & Sagittarij transit; de quâ re plura tradunt Astrologi.

Aura & halitus venenati.

Verùm præter cœlum aliæ etiam plures causæ dantur, à quibus aëri pestilentia communicatur, atque ipse inde pestilens redditur. Primò scilicet aër venenatus & pestilens redditur, cùm venenatæ in infimis terræ cauernis diu contentæ auræ copiosiùs aëri permiscentur. Halitus illi venenati gignuntur ex aëre diu concluso, & venenatis auris metallicis mixto, stagnantibus aquis alicubi conclusis & putrescentibus. Commouentur autem illi halitus venenati, iísque exitus sæpè patefit à terræ motu; extántque passim in historiis exempla terræ motuum, quos grauissimæ pestes secutæ sunt. Plerique etiam hûc referunt meteora ignita, vt quæ exhalationum copiam magnam suppeditent: verùm illa ignita meteora potiùs vaporum è terrâ copiosiùs exhalantium pestémque generantium indicia sunt. Pertinet hûc & illud, quod apud Iul. Capitolinum, *in Vero*, & alios annotatum reperitur, in Babyloniâ quandam miræ vetustatis arcam adapertam fuisse, à quâ tam perniciosus halitus expirauit, vt inde pestis ad Parthos vsque grassâs sit subsecuta. Ita in Campaniâ è puteo quodam aperto, ab aëre qui diutius inclusus latuerat, exhalante, adstantes subitò peremptos fuisse, scribit Guainerius, *de peste, cap.* 1. Præterea à lacubus & stagnis, æstatis tempore calore Solis corruptis & fœtidis, exhalationes exspirantes pesté excitare possunt; sicut & ex sentinis nauium. Insuper à cadaueribus interfectorum insepultis, & locustarum mortuarum copiâ aër pestilens reddi potest; quod accidisse scribit Augustinus, *libro 3. de ciuit. Dei, cap.* 31. vbi tantam ex iis pestilentiam ortam fuisse scribit, vt in solo regno Massanissæ 80000. hominum perierint, & Vticæ ex triginta millibus iuniorum militum, qui ibi erant, decem remanserint. Atque his modis aër ad pestem generandam concurrere solet.

Secundò etsi stellæ aërem corrumpendo pestilentiæ causæ esse possunt, dum eum ita corrumpunt, vt pestilentia illa, quæ in eo continerentur μιάσματα homini communicata pestem in eo excitent, quæ pestes longè grauissimæ sunt, & in plurimos grassantur: tamen etiam alio modo & per se corpus ipsum humanum afficiendo pestem excitare valent, dum vel ipsum aërem ita disponunt, vt seu manifestis seu occultis qualitatibus corpori humano conseruando aptus non sit, sed humores in eo corrumpat, ita vt pestilentem naturam induant, vel etiam proximè atque immediatè occultis influentiis corpus humanum & præcipuè humores ac spiritus in eo corrumpant. Etsi enim astrorum influentiæ omnes bonæ sint & ad vniuersum Naturæ cursum conseruandum necessariæ: fieri tamen potest, vt huic vel illi animalium speciei aduersæ sint; sicut videmus calorem æstiuum equidem ob fruges maturandas & vniuersalem naturæ cursum conseruandum esse maximè necessarium: interim fieri potest, vt ab eo æstu aliqua indiuidua vel etiam species lædantur. Qui autem ille stellarum positus sit, antea dictum, & de eo Astrologi consulendi.

Victus communis prauus an causa pestis sit.

Tertiò à victu communi quandoque pestis oritur. Etsi autem Donatus ab Altomari, & Hor. Augenius id negent: tamen cum iis sentimus, qui à victu prauo communi non minùs, quàm ab aëre, pestem excitari posse existimant. Id quod ipsa ratio, experientia, & illustrium Medicorum authoritas nobis persuadet. Etsi enim plerumque victûs aliorum alia sit ratio: tamen ea interdum incidunt tempora, vt in annonæ caritate, in castris, in obsidionibus diuturnis omnibus, aut certè plerisque eodem victu, eóque prauo, vtendum sit. Cibis nimirum & aquis corruptis, famis sitísque explendæ causâ, non minùs quàm eodem aëre vtendum. Vnde prauos humores generari necesse est qui, cùm diu à natura regi non possint, tandem corrumpuntur, & pestilentem naturam induunt. Tale exemplum proponit Galen. *lib. 2. de nat. hum. t. 3. & lib. de cibis boni & mali succi c.* 1. vbi pestis mentionem facit, quæ in multas Romano Imperio subditas gentes multis annis sæuiens ex annonæ caritate & prauorum ciborum vsu ortum habuit. λοιμὸς enim (vt hoc obiter moneamus,) id est, pestis, non λιμὸς, id est, fames legendum est. Vt enim in allegato loco habetur, pestilentia illa diu sæuiit, vt apparet, *ex lib. 3. de præsag. ex puls. c. 4. & 3. Epid. com. 3. t.* 57. Fames verò non fuit multorum annorum, sed per vnius anni hyemem & ver præcipuè durauit, vt ex loco allegato patet. Atque occurrunt huius rei alia exempla in historicis, apud Iosephum, *de bello Iudaico*, Hegesippum, *de bello Hierosol.* & alios passim. Késque hæc tam nota est, vt etiam prouerbio occasionem dederit: μετὰ λιμὸν ὁ λοιμός. Vnde etiam Galen. *lib. 2. de nat. human. t.* 3. authorem eius libri reprehendit, quòd in vnum aërem omnes communes morbos retulerit.

Quæ verò in contrarium adducuntur ab Altimaro & Augenio, non magni momenti sunt. Nam quod dicunt, morbos hos fuisse sporadicos, non vulgares,

gares, neque pestem; cùm diuersi diuersis fuerint correpti: falsum est. Pestis enim, quâ tunc laborabant, omnib. communis fuit: symptomata verò & morbi, qui pesti coniungi solent, vt in omnibus iidem appareant, non est necessarium, vt suprà dictum. Et consulantur saltem historiæ, quæ facile controuersiam hanc dirimens & docebunt, an morbi, qui annonæ caritatem & vsum ciborum corruptorum secuti sunt, fuerint saltem sporadici, non epidemij ac verè pestilentes. Præterea nec hoc verum est, quòd morbi omnes, qui tum viguerunt, fuerint singulares seu priuati planè, sed singuli pluribus communes fuerunt.

Est deinde & illud falsum, quod dicunt, eos morbos epidemios, qui à vitioso cibo potúque fuerunt orti, non fuisse veram pestem, sed pesti similes, vtpote qui plures occiderint, vnde etiam pestis nomine appellentur. Nam si ideò pesti nomen inditum est, quod affectus sit perniciosus, qui plurimos inuadit & occidit; cur morbos hosce epidemios, qui non minùs lethales & perniciosi fuerunt, quàm pestis ex aëris vitio orta, vt ex historiarum monumentis patet, pestis nomine non indigitemus? Nam opinari, dari morbos peste perniciosiores, absurdum est, communique hominum opinioni, qui pestem meritò pro morbo perniciosissimo habent, aduersatur, ipsique Galen. qui *in prœmio in 1. Epid.* dicit; morborum communium perniciosissimos esse, qui pestilentes vocantur.

Hoc tamen concedendum, vitium humorum ex victu prauo contractum, faciliùs sese exerere, vbi ex aëre occasio aliqua accedit. De quâ re Gal. *lib. 1. de differ. febr. c. 4.* scribit: *In pestilenti aëris statu inspiratio vt plurimum causa est*, (quibus verbis non semper, sed vt plurimum in aëre morborum pestilentium causam ponit.) *Fit enim aliquando*, (quo manifestè concedit, interdum eosdem à victu prauo prouenire) *ob eos, qui sunt in corpore humores, ad putrescendum paratos, cùm breuem aliquam occasionem* (quibus verbis in aëre non primariam, sed paruam pestis causam ponit, quam non solùm occasionem, sed breuem & leuem quandam occasionem nominat) *ad febris originem ab aëre ambienti acceperit animans.*

Veneficia. Quartò cognata sunt contagio vnguenta & pulueres venenati sparsi. Historiæ enim testantur, malitiam & perfidiam quorundam sceleratorum hominum eò vsque progressam fuisse, vt per vnguenta & pulueres sparsos pestem disseminârint. Cuius rei exempla habentur apud Liuium, *decad. 1. lib. 8.* Petrum Droëtum. *de pestil. c. 10.* Anton. Portum, *de pestilentia.* Vvierum, *de venefic. lib. 3. cap. 37.* Hor. Augen. *tom. 1. Epistolarum, lib. 4. Epistolâ 1. lib. 1. de peste cap. 3.* Herc. Saxoniam, *de plicâ, cap. 11. & 12.* Thomam Iordanum, *de pestis phænomenis tract. 1. cap. 18.* & ante annos non ita multos, anno nimirum, si rectè memini, 1606. suppeditauit Vratislauia & Francosteinium in Silesia, vbi vespillones quidam tale facinus ausi sunt, sed deprehensi supplicio, quod meruerunt, publicè affecti sunt: cuius scelestissimi facinoris historiam annotauit Nicolaus Polius, *in Hemerolog. Silesiæ.* Si tamen quis ista veneficia ad contagium referre velit, cum eo non litigabo.

Hoc loco alterius, miræ quidem, sed quam, ob fide dignorum Authorum testimonium, in dubium vocare non ausim, causæ mentio facienda est: Nimirum à maleficis & sagis iam defunctis & humatis pestes induci, quæ priùs non cessent, quàm cadauera illa veneficorum capitibus truncentur. Quod cùm alicui fabulosum videri possit, malo Herculis Saxoniæ, *lib. de plicâ, cap. 11.* verbis, quàm meis hac de re aliquid in medium afferre. Ita ergo ille: *Habebam sanè maximum ad hanc rem confirmandam argumentum: sed quia mihi omnem videbatur superare credulitatem, illud proferre non audebam, videlicet in Poloniâ atque Germaniâ non rarò induci pestem à maleficis quibusdam mulieribus, cum primùm defuncta & humata sunt. Neque illam desinere, quàm inueniatur cadauer, quod vel propria spolia & vestimenta, vel alia propinqua mordicus ore tenet; quasi esuriens escam auidè quærat. Hæc, quæ mihi omnem mentis captum superare videbantur, scribere non audebam. Cùm verò multiplici iam testimonio mihi confirmata sint, nunc autem potissimùm à Doctissimo Dn. Ioh. Vrsino Leopoliensi, ideò ea proferre non dubitaui. Rem itaque Dominus Vrsinus propriis oculis intuitus sic se habere inquit: Anno Domini 1572. peste per vniuersam Poloniam grassante, cùm mulier quædam defuncta ex pago Rzesna dicto in suburbanum Leopoliense aduecta ad ædem Exaltationis S. Crucis sepulta fuisset, & ex illo die pestis maximè circa illud templum sæuire cœpisset; qui sepeliendorum mortuorum curam habebant, non temerè suspicantes, villanam aliquot antè diebus sepultam maleficam esse, cadauer eius effodiunt, quod cùm nudum, & in ore reliquias suarum vestium deuoratarum habens, reperissent, caput, vt moris est palâ, præacuto ferro obductâ, absciderunt, & iterum terrâ obruerunt, ac pestis cessauit.* Atque in huius rei testimonium Saxonia etiam aliorum illustrium virorum authoritatem, & fidem adducit. Cuius rei causam cùm reperire facile non sit, est animi veritatis auidi, eam diligenter perpendere, & in eiusmodi narrationum, quæ vbiuis ferè locorum obuiæ sunt, veritatem inquirere. Et quid interdum venefici etiam post mortem præstent, satis testatur tragœdia illa & turbæ, quas excitauit post mortem sutor ille Strigoniensis in Silesiâ, quam historiam integrè & prolixè descripsit Martinus Vveinrichius, quæ pro œmij loco *Dialogis de Ludificatione Dæmonum Ioh. Fr. Pici Mirandulani* præposita, & omnino lectione digna est.

Imaginatio & terror. Tandem inter causas pestilentiam generantes non omittenda est Imaginatio, & Terror ac Timor. Experientia enim sæpe docuit, quosdam, vbi ex improuiso aliquem peste infectum ad nosocomium, vel mortuum ad sepulchrum deferri viderent, aut aliquis è domo infectâ, licèt ipse non infectus, efferretur, inde consternatos ac perterrefactos in pestem incidisse; licèt in aëre pestilentiæ semen non hæreret, neque etiam ab aliquo contagium suscepissent. Cuius rei ratio expedita & manifesta etsi facilè reddi non possit: tamen experientiæ manifestæ idcirco repugnandum non est. Et aliàs etiam patet, quantum imaginatio & affectûs in afficiendo corpore possint. Stigmata & næuos infantibus imaginatione matris imprimi, cuilibet notum est, & exempla vbiuis obuia sunt. Memorabile inter ea illud est, quod Anno 1610. die 17. Iulij Pragæ accidit. Natus enim ibi fuit puer, quoad alias partes sanus; verùm intestinis, hepate, ventriculo, liene extra abdomen, cuius tamen cutis diuulsa non fuit, propendentibus. Cuius deprauatæ conformationis causa fuit imaginatio, quam mater concepit tribus aut quatuor ante partum mensibus, cùm vituli mactati intestina & viscera ex abdomine aperto propendere vidisset. Non dissimile ante biennium hîc vidimus in infante, cui labia superiora, cum parte palati superiore, vsque ad fauces penitiores diuisa erant; id quod euenerat, quòd mater grauida à lanio suis mactatæ caput ita diuidi viderat. De repentinâ canitie, è mœrore & timore subortâ, exempla collegit Marcellus Donatus *de hist. med. mirab. lib. 1. cap. 1.* & Schenck. *obs. l. 1. obs. 1.* Et imaginationis miros effectûs recenset idem Marcellus Donatus *lib. 2. c. 4.* Illud hoc loco prætereundum non est, quod Thomas à Vegâ, *in com. super Galen. art. med. cap. 84.* habet, & insigne documentum continet, quantum imaginatio in mutandis & alterandis corporis nostri humoribus possit. *Quidam*, inquit, *ex ardenti febre decumbens & delirans postulauit, vt sibi in stagno illo (monstrauit autem cubilis pauimentum) natare liceret: constare enim sibi, se ex natatione illâ quamprimùm conualiturum, & à febre liberatum iri. Ergo cùm Medico annuente aliquandiu cum summâ iucundita*

jucunditate supra pauimentum hinc inde se voluisset, ait, iam sibi aquam accedere ad genua, optare se tamen, vt altius ascendat. Paulò pòst lætior, iam, inquit, attingit inguina; sicque iuxta imaginationis conceptum ad guttur vsque paulatim aquâ ascendente, hilari facie gestiit, séque iam sanum esse & à febre liberum euasisse pronunciauit. Id quod reuera etiam euenit.

Quomodo imaginatio pestem inducat.

De modo, quo hæc fiant, alij aliter sentiunt, Nos saltem hîc de pestilentiâ agemus. Paracelsus, *de pestil. tract.* 1. statuit; cùm quis attentè de peste cogitat, & de eâdê sibi metuit, ipso intuitu & visu Lunam inficere, non secus ac speculum mulier menstruo laborans, & ab eadem Lunâ quasi reflexis radiis hominē rursus infici.

Verùm absurda hæc & hominis ad pleraque saniora dogmata irridenda nati somnia esse, quis non videt? Sit, vt Luna pòssit hoc modo ab hominis intuitu infici: tamen necessarium esset; pestilentiæ semina in homine antea, vt in basilisco quodam, fuisse, & eadem etiam sine Lunæ operâ in actum imaginatione duci potuisse.

Alij igitur statuunt, pestilentiæ semina aliquandiu in corpore delitescere posse, & attentiore de peste cogitatione & metu illa excitari & in actum deduci: sicut terrore & attentiore de rabie cogitatione, rabiei igniculos & semina quasi sopita excitantur in iis, qui à rabidis animalibus demorsi sunt. Cujus rei exempla occurrunt in libello Germanico, *de luporum rabie* Iohan. Bauhini. Quam sententiam etiam admittimus & vtrūque concedimus, nimirum pestilentiæ semina in corpore aliquandiu delitescere, eadémque imaginatione atque terrore excitari posse: an tamen hoc semper fiat, & an ij, qui ex imaginatione & terrore pestem concipiunt, priùs semper semina pestilentiæ hauserint, dubitamus; imò contrarium diligenti exemplorum obseruatione facilè probari posse arbitramur. Hoc aliquis addere posset. In pestilenti constitutione à causis superioribus dispositionem aliquam ad pestem in omnibus corporibus induci (quod forsan aliorum morborum cessatio monstrat) quæ postea ab imaginatione ac timore & terrore in actum deducatur.

Vtut sit, & licèt modum, quo hæc fiant, facilè inuestigare non possimus: hoc tamen primò certum est, humores ab affectibus vario modo agitari & corrumpi posse. Deinde & hoc certum est, Imaginationem semper ad peculiarem & determinatam mutationem tendere, sicut hoc in imaginatione grauidarum videre est. Vnde etiam accidit eos, qui pestilentiæ metu terrentur, nihilque nisi pestem metuunt & cogitant, imaginatione & metu illo determinatam hanc corruptionem humoribus inducere; sicut grauida ad sanguinem effusum territa sanguineum næuum infanti inducit; nigrâ aliquâ re perterrefacta, nigrum. Atque hæc præcipua causa est, cur vespillones, clinicæ mulieres, chirurgi & alij, qui animo præsente & alacri peste infectis & mortuis suas operas locant, rarò peste inficiantur; alij verò, qui animo minùs præsente ad easdem operas accedunt, subitò inficiantur & peste extinguantur. Ac certum est, si quis seminarium pestis hauriat atque simul timeat, & de periculo sit attentiùs sollicitus, eum in præsentissimum vitæ periculum conjici & rarò conualescere, quamuis omnis in curatione diligentia adhibeatur. Altè enim ad cordis penetralia venenum hoc modo deducitur, vnde vix euocari potest. Nec ipsa virtus vitalis ad expellendum illud alacris est; sed penitus ferè succumbit.

CAPVT III.

De Contagio.

Atque hæ sunt causæ, quæ pestilens venenum generare possunt: vt verò illud postea in plurimos propagetur, natura ejus contagiosa in causâ est. Neque enim vbi in aliquo loco pestis exoritur, causa semper vel in cœlo, vel in aëre, vel in victu præcedente quærenda est; Verùm sæpe ex aliis locis per fomitem aliquem pestilentem defertur; & licèt primò in paucos contagium sese diffundat: tamen postea in plures disseminatur, ita vt pestem per contagium non solùm alicui ciuitati, sed toti regioni communicari posse, experientiæ sæpe docuerint. Iam ergo etiam de Contagio dicendum.

Pestis morbus contagiosissimus.

Etsi contagium in aliis morbis etiam animaduertatur: tamen cùm nullus omnino peste contagiosior sit, & contagium maximè in peste elucescat: non abs re fuerit, si de naturâ contagij, antequam ad alia accedamus, aliquid seorsim dicamus. Admiratione verò non indignum est, cùm contagium in pestilentiâ tam manifestum sit, vt nemo illud ignorare possit, & præter pestem etiam lepra, phthisis, aliique morbi contagiosi animaduertantur, quod antiquis proculdubio ignotum non fuit: quî tamen factum sit, vt de contagio nihil ferè scriptis tradiderint. Etsi enim Hippocrates nominat νοσερὰς ἀποκρίσεις & Galenus ac Hippocrates μιάσματα: tamen rem ipsam non explicant. Terruit ipsos proculdubio, quicquid alij etiam dicant, rei grauitas, cùm viderent, vt effectûs contagij manifestissimi sunt, ita naturam & causam eius inuenire esse difficillimum. Fracastorius superiore seculò primus ferè hanc difficultatem aggressus est, quem postea plurimi alij viri docti secuti sunt.

Contagium quid significet.

Contagium, quod à contactu aut antiquo verbo contago, quod est contingo, dici, extra controuersiam est, pluribus modis vsurpatur: Primò pro ipso contactu duorum corporum, cuius ratione similis morbus gignitur, seu quo vnum corpus aliud corpus inficit; atque in hac significatione contagium in prædicamento sitûs est. Secundò sumitur contagium pro actione, quâ corpus vnum aliud contingens ipsi morbum, quo laborat, communicat. Tertiò pro affectione præter naturam, quæ alteri corpori communicatur. Quartò pro νοσερᾷ ἀποκρίσει aut μιάσματι seu seminario, vapore aut spiritu, aut quocunque alio corpore, per quod affectio illa præter naturam alteri corpori communicatur.

Contagij varia definitiones.

Hinc aliter ab aliis definitur. Petrus Salius Diuersus definit contagium, contactum duorum corporum, cuius ratione similis in altero per alterum morbus producitur. Alij, productionem similis affectionis in alio; seu motum quendam à morboso corpore in aliud analogum, quo ei labes similis, qualis in primo est, per contactum eiusdem communicatur. Alij, affectionem præter naturam, quæ alteri corpori à corpore præter naturam similiter affecto communicatur. Alij, inquinamentum, quo corpori alicui similis affectus, quo aliud corpus laborat, communicatur.

Quomodo Contagium similis affectionis productio sit.

Primò autem rectè accipiendum est, quomodo similis affectionis in alio corpore productio contagium dicatur. Neque enim quæcunque similis affectionis in alio corpore productio contagium est; e g. dum calidum aliud corpus calefacit, aut frigidum aliud frigidum reddit, contagium propriè non dicitur. Sic licèt serpens aut scorpio morsu vel ictu suum homini venenum communicet: Contagio tamen id facere non dicitur.

Contagiosum quid.

Itaque sciendum, contagiosum esse, corporis morbosi saltem affectionem esse. Id enim solùm contagiosum dicitur, quod morbo aliquo laborat, aut certè causam morbosam in se continet, eandémque alteri communicare potest.

Deinde nec hæc communicatio quocunque modo fieri debet. Nam si sola aliqua qualitas communicetur, quæ ad affectum aliquem recipiendum disponat saltem, non est contagium. Verùm contagium fit per aliquod seminium, quod specificum & suæ naturæ proprium

proprium edit effectum, & citra sensibilem aliquam alterationem, & præmissam dispositionem, speciem sibi similem in corpore analogo producit. Est enim in re contagiosâ tam praua conditio, vt semen seu μίασμα ex se emittere possit, quod in corpus idoneum receptum illud inficere, mutare, corrumpere, similésque effectûs in eo producere potest.

Contagium quid. Vnde definimus Contagium esse μίασμα seu seminium vitiosum, è corpore ægro emissum, quod in analogo corpore receptum, similem in eo morbum gignere & producere aptum natum est. Vel; affectionem præter naturam, quæ corpori à corpore præter naturam affecto per peculiare μίασμα communicatur. Vel; productionem affectûs præter naturam in corpore, per semen & μίασμα ex alio corpore ægro emissum.

Quæ ad contagium requirantur. Tria autem, vt contagij natura rectè cognoscatur, perpendenda sunt, 1. corpus contagiosum, quod alia inficit. 2. morbus & μίασμα, quod alteri communicatur, & per quod aliud inficitur, 3. corpus, quod inficitur.

Contagiosum quid. Primum quod attinet, iam antè dictum, non quodlibet, quod alicui eam, quam ipsum habet, affectionem communicat, contagiosum esse, sed solùm corpus morbosum, & tale, quod affectu aliquo præter naturam præditum est. Hîc nonnulli quærunt: An corpus præter naturam constitutum contagiosum sit ratione morbi; an verò causæ morbificæ. Vtriusque ratione contagiosum esse respondemus. Ipse enim morbus, vt iam dicetur, vt accidens, de subiecto suo non egreditur & alteri communicatur, sed illud, quod egreditur è corpore morboso, & ab alio recipitur, corpus est, causæ morbificæ rationem habens: vt ita causa proximè contagiosa sit: tamen ad talis materiæ generationem & multiplicationem in corpore ipse etiam morbus, ac vitiosa præter naturam in corpore dispositio facit. *Contagiosa materia origo.* Causa autem illa, cuius ratione corpus contagiosum redditur, vel aliunde corpori aduenit, & ab aliquo corpore malè affecto communicatur; vel in corporibus nostris, ex vitiatâ coctione, siue ratione alimenti, siue ob aliam causam, generatur, à quo deinde in ipsis partibus solidis consimilis morbus introducitur, & partis actio vitiatur, vt simile excrementum multiplicet, eidémque facultatem sibi simile producendi imprimat, vt postea in aliud corpus translatum similem sibi morbum producat. Atque ita mutuus quidam ab huiusmodi causâ ad talem morbum; & contrà à tali morbo ad talem causam progressus & circulus quasi esse videtur. Nam non solùm corpus aliquod contagiosum fieri potest, cui extrà causa aliqua maligna & contagiosa obuenit: sed etiam quando in corpore, ferè semper ob errorem externum, talis vitiosus humor generatur.

Quacunque autem ratione & modo talis materia corpori obueniat, siue in eo generetur, siue aliunde ipsi communicetur: fieri potest, vt antequam morbum, qualem producere apta nata est, corpori inducat, aliud externum corpus inficiat. Materiæ contagiosæ in corpore genitæ præbent exemplum mulieres, præsertim vetulæ, quæ menses retentos, & corruptos vitiosósque humores in corpore habent; ab his enim, etsi ipsæ nondum actu ægrotent, vel solo aspectu tenellos infantes infici & fascinari posse, ab omnibus ferè receptum est. De materiâ contagiosâ corpori communicatâ habetur exemplum in lue venereâ. Si quis enim cum muliere alioquin sanâ, quæ tamen cum aliquo lue Gallicâ infecto rem paulò ante habuerit, congrediatur: fieri potest, atque experientia id sæpe testata est, vt talis à muliere illâ inficiatur, & luem veneream contrahat. Verùm tunc saltem per eam partem, quâ ipsum causam contagiosam hausit, alios inficere potest tale corpus infectum: Vbi autem iam altiùs radices egit malum, per quamcunque ferè partem alios contaminare potest. Postquam enim materia contagiosa iam solidas partes occupauit, earúmque naturalem constitutionem vitiauit: tum à solidis partibus omnes iterum humores & spiritûs inficiuntur, qui in alia corpora translati, earum naturalem constitutionem euertendi vim similem habent.

Verùm vt ad rem propiùs accedamus, cùm non quodlibet corpus morbosum contagiosum sit, neque qui arthritide laborat, eam alteri per contagium communicare possit: iam videndum, quænam sit propria corporis contagiosi natura; & secundo loco vnâ operâ explicandum, quid sit illud, per quod affectus, quo corpus contagiosum laborat, alteri communicatur; & quomodo in corpore contagioso generetur μίασμα.

Contagij seminium. Illud, quod è corpore contagioso alteri communicatur, non est ipse morbus, quo prior infectus est, sed corpus quoddam è corpore contagioso effluens, & in alio receptum similem morbum in eo excitare valens. Neque enim morbus idem numero de contagioso corpore in aliud transit, sed idem specie in eo generatur. Græci illud, quod effluit, vocant νοσερὰς ἀποκρίσεις, & ἀπορροίας, μιάσματα, σπέρματα: Latini inquinamenta, & semina ac seminaria contagij non incommodè appellant. Sicut enim semen è corpore viuente decisum animatum specie simile illi, à quo decisum, producere potest; ita contagiosus humor vel vapor è corpore infecto emissus, atque in aliud corpus receptus, similem illi morbum inducere potest. Habétque μίασμα hoc se instar fermenti, quod alteri massæ non fermentatæ mixtum facit, vt & ipsa efferuescat.

Semen hoc corpus quoddam est, sed nunc spirituale, nunc etiam humoris naturâ præditum; sicut hæc differentia in pestilentiâ, lue venereâ, scabie, opthalmiâ apparet.

Conditiones seminis contagij. Requiruntur autem in hoc semine contagij pestilentis (de hoc enim hîc agere nobis propositum) peculiares aliquæ conditiones. Nam videmus, contagij seminaria non solùm velociter sese insinuare, sed etiam tenacissimè inhærere, & postea calore vel alio modo agitata sese exerere, & corporibus aliis communicari, ac non solùm vestimenta, sed ligna & domos etiam inficere posse, vt vix maximâ diligentiâ purificari queant. Imò in aëre, licèt ventis agitato aut Solis ardoribus æstuante, satis diu durare, ac in loca etiam longinqua ac dissita, salua atque integra vehi posse, animaduersum est. Etenim ex omnibus quidem corporibus morbosis aliquid exhalare extra dubium est; imò in plerisque morbis non contagiosis longè maius est effluuium, maiorque ἀπόρροια, quàm in contagiosis aliquibus: Verùm illud plerumque vel tam facilè resoluitur & dissipatur, vel tam exiguam agendi vim habet, vt in corpore, in quo recipitur, similem morbum efficere non possit. Requiritur ergo in seminario contagij, vt validissimam habeat constitutionem, vt dum è corpore contagioso exhalat, non facilè vel ambientis aëris, vel aliarum causarum occursu vincatur & euanescat, sed sese contra omnis generis externas iniurias tueri possit. Plerique omnes viscididitatem quandam ac lentorē & tenuitatem in eo requirunt, vt in minimas partes diuidi, in iis tamen suam essentiam retinere, & corpora, à quibus recipitur, facilè penetrare & inficere possit: eam nimirum compositionem auctores plerique in contagij seminio esse statuunt, qualis in rebus oleosis est. Verùm exacta mixtio & spirituositas potiùs causa esse videtur; cùm talia multa videamus, quæ in minimâ quantitate suas vires integras retinent, nec tamen lenta sunt.

Cùm autem contagij semina peculiarem in minimâ quoque mole corporis agendi vim habeant: facilè hinc secundò apparet, præter manifestas qualitates; aliquam occultiorem requiri, quæ secundùm variam, quam habet ad diuersas corporis partes, vel humores, vel spiritûs, contrarietatem, corpora peculiariter

culiariter inficit. Hæc autem qualitas à formâ etiam peculiari, plerumque veneficæ & malignæ qualitati conjunctâ, & totâ sui naturâ substantiæ nostræ vel alicui determinatæ parti inimicâ, fluit. Atque hinc fit, vt prout forma illa in semine contagij non semper eadem est: ita etiam eadem μιάσματα non omnia, sed saltem certa corpora inquinandi vim habeant. Hinc videmus, vaporem exhalantem è boue peste laborante non hominem, sed bouem inficere; & qui halitus è pulmone phthisici emittitur, non cutem inficit & scabiem generat, sed solùm pulmones inficit: Contrà scabiosus cutem alterius, non pulmones inficit.

Ex quibus omnibus apparet, saltem æquiuocatione ludere Pet. Salium Diuersum, dum scribit, Contagij nullam ad morborum procreationem veram & positiuam esse actionem. *Cùm enim*, inquit, *contagium nec substantia sit, nec qualitas, quorum proprium est agere, verè ipsi non competit actio; quare nec in aliquo genere efficientis causæ reperi poterit, sed tantùm contagium ad hoc concurret tanquam causa sine quâ non.* Etenim dictum suprà, aliter ab aliis vocabulum contagij vsurpari; & licèt, si primam originem vocis spectes, nihil nisi contactum seu situm duorum corporum, contagium significet: tamen vsus obtinuit, vt pro ipso corpore, in quo latet vis alia inficiendi, aut pro qualitate alios inficiente vsurpetur. Frustra igitur sejungere videtur contagium ac malignam & venenatam morborum contagiosorum qualitatem. Ita enim docet hac de re: *Cùm febres pestilentes fiunt contagiosæ, actio quidem, quâ ab vno alteri communicantur, non contagij erit, sed eius tantùm praua qualitatis, qua cor lacessit, quæ insidet in materiâ corruptâ. Ab hac enim materiâ corruptâ sicut excitantur & eleuantur intra corpus ipsum vapores mali, qui cor petentes eius omnes vires perniciosâ labefactant qualitate: ita & alij extra corpus mittuntur, qui contagio præsente consimilem in altero possunt prauam qualitatem causare.*

Verumenimuerò iterum hîc luditur saltem æquiuocatione vocabuli contagij, quod ille solùm pro situ sumit. Verùm si sumatur contagium, siue pro actione, siue pro qualitate, siue pro ipso μίασμα, non opus est à subjectis venenatam qualitatem & contagium sejungere. Hoc quidem verum est, quod alia est ratio venenositatis in illâ materiâ, alia contagij. Licèt enim omnis morbus malignus & venenatus contagiosus sit: non tamen omnis contagiosus malignus est; sed malignum esse, est proprietas alicujus tantùm speciei morbi contagiosi, illius scil. qui præter vim ac proprietatem sese multiplicandi in alio, etiam peculiarem cum corpore nostro ἀντιπάθειαν habet. Verùm vbi in eodem morbo malignitas & contagium conjunguntur, non est opus, ea subjectis disiungere, sed tum vtraque qualitas est in eodem subjecto, atque eadem materia ob peculiarem formam sæpe est contagiosa & venenata, neque venenata aliqua materia è corpore egreditur, & demum extra corpus contagio, vt causa sine qua non, juncta aliud inficit, sed vna & eadem materia est è corpore exhalans, & quæ alios inficiendi & malignâ ac venenatâ qualitate offendendi vim habet.

De generatione contagij. Quâ ratione autem istud contagij seminium in corpore contagioso generetur & quomodo in aliis suam actionem exerceat, de eo non omnes idem statuunt. Nonnulli in eâ sunt sententiâ, contagiosa μιάσματα non nisi à re putrescente effluere, & per putredinem solùm generari statuunt. *An solùm putredine generetur contagium.* Verumenimuerò si actionem rerum contagiosarum perpendamus, & sine putredine contagium generari, & sine eâdem actionem suam perficere posse, facilè videbimus. Nam cùm ad putredinem inducendam longius spatium & præuiæ alterationes requirantur: videmus contrà, quamprimùm contagij semen haustum est, hominem infici, & tantam sæpe inesse efficaciam, vt homo à veneno, quod contagio conjunctum est, juguletur, antequam vlla putredo in corpore excitetur; eundémque hominem nihilominus alios inficere rursum. Per corruptionem quidem contagij seminarium generatur: sed per putredinem vt fiat, non est necessarium. Siquidem præter putredinem alia etiam corruptionis genera dantur, & tales occultas causas à totâ formâ magis, quàm manifestis qualitatibus agere, iam sæpius probatum est.

Et ad fermentationem quandam omninò rectiùs reducitur contagium, quàm ad putredinem. Fermenti enim quanta vis sit, & quàm breui spatio alia corpora in sibi similem naturam mutet, panis fermentatio, & feces cereuisiæ, quibus eadem cereuisia fermentatur, satis docent, vbi exiguum quid, & quod nullius momenti videbatur, vt cereuisia efferueat, facit. Atque eâdem ratione venena agunt, quæ tamē nec putredine generantur, nec essentiam suam in putredine habent, quorum minimum quid in corpore receptum humoribus similem qualitatem & naturam inducit: quæ tamen actiones venenorum omnes non à putredine, sed alio, qui talibus datur, agendi modo pendent. Et quanquam concedamus, in corporibus, quæ vel peste, vel alio veneno inficiuntur & corrumpuntur, tandem putredinem excitari: hoc tamen fit per consequens saltem. Dum enim calor innatus ita destruitur, vt humores in corpore ampliùs regere non possit, & humores ipsi, qui calidi & humidi sunt, à contagio & veneno corrumpantur: tandem putredo subsequatur, necesse est. Vnde præter rem fecisse putamus Lud. Mercatum, qui statuit, duplex esse contagium, aliud verum & legitimum; atque id solùm per putredinem produci; aliud illegitimum & spurium, quod etiam sine putredine gigni possit. Nullam enim causam reddit, neque etiam reddere potest, cur illud contagium, quod sine putredine per alium corruptionis modum generatum est, minùs proprium contagium sit, quàm illud, quod cū putredine conjunctū est.

Nonnulli, vt causam reddant, cur morbi putridi alij contagiosi sint, alij non contagiosi, duplicem constituunt putredinem: vnam quidem simplicem, quâ sola fiat mixti solutio, nullâ tamen nouâ generatione hanc subsequente; aliam verò præter hanc putredinem esse dicunt, quâ non solùm mixtum corrumpitur & interit, sed etiam nouum generatur, quomodo pulices, vermes & similia generari dicunt. Atque per istam putredinem contagium generari statuunt. Verùm vt illud libenter acceptamus, quod hi concedunt, à priori putredine non semper gigni contagium, sed ea solùm, in quâ talia seminaria generantur, quæ forti mixtione ita temperata sint, vt postquam è corpore ægro emanârunt, haud facilè pereant ab externis causis debilitata, sed peculiari firmitate freta diu perdurent perseuerentque, & spirituosâ essentiâ in corpora alia penetrent faciliùs, pertinaciúsque adhæreant; ita an ad istam generationem contagij vlla sæpe putredo necessaria sit, non sine causâ dubitamus. Habet se contagium, vt antea etiam dictum, fermenti instar, quod in corpore analogo receptum similem dispositionem illi inducit; quod tamen non per putredinem, sed peculiarem fermentationem, digestionem & mixtionem generatum est.

Atque vt per putredinem non generantur necessariò ista contagij seminaria; Ita etiam per eandem non necessariò suas actiones exercent, sed vbi portiuncula aliqua materiæ contagiosæ, è corpore ægro emissa, ab alio sano recepta est, occultâ quadam vi, & à totâ substantiâ, vt vocant, potiùs in illud agit, quàm manifestis tantùm qualitatibus putrefaciendo. *Quâ vi contagium agat.* Id quod ex iis, quę suprà de naturâ pestis dicta sunt, apparet, & in aliis etiam morbis animaduertitur, qui in corporibus infectis se exerunt, vbi nulla adhuc putredo adest.

Quomodo contagium disseminetur.

Non vno autem modo ac viâ è corporibus infectis contagij seminium exit. Aliquando enim per exspirationem & halitum; aliquando per poros cutis & ἄδηλον διαπνοὴν exhalat, sicut videmus halitûs acres & mordaces ex rapis, raphano maiore exeuntes, & ex rebus incensis vapores etiam res longè dissitas afficere & inficere. Principium motionis partim à se habent, vt est vaporis omnis sursum ferri: partim ab aliis, à quibus in latus seu deorsum trahuntur. Fit hoc vel ab aere, vel à solido corpore aliquo, à quo repelluntur. Aliquando per sudores sordésque cuti adhærentes; per pus & saniem è bubonibus & carbunculis effluentem, pannis aliísque vestimentis & stragulis communicantur, quibus mediantibus alia postmodum corpora inficiuntur.

Vtrùm corpora viuentia, an verò cadauera magis contagiosa sint.

Hoc loco non sine causâ quæritur: *Quænam corpora infecta magis contagiosa sint, plúsque seminis pestilentis exspirent, viuentia, an verò mortua?* Rondeletius, *de cur. feb.* in eâ est sententiâ, corpora peste mortuorum nullum ampliùs venenum conjunctum habere, mortuóque animali perire omne venenum; & si aliquando contagium ab iis contrahatur, hoc potiùs ab illorum pannis, quàm ipsis contrahi; narrátque secuisse se aliquando corpora mortuorum ex peste, multis spectantibus studiosis, sine omni damno. Quæ sententia eo præcipuè nititur fundamento, quòd cadauera nihil vel parùm expirationis de se emittant.

Alij quidem non planè venenum cadaueribus adimunt, verùm viuentia corpora infecta longè cadaueribus contagiosiora esse statuunt, atque affert pro hac sententiâ Thomas Iordanus, *de pestis phœnomenis tr. 1. cap.* 18. præter alias, quæ pro Rondeletij sententiâ afferri possunt, rationes, eam; quòd halitûs, qui è corpore viuente peste infecto exhalant, majorem habeant cum spiritibus corporum viuentium, quæ inficiuntur; cognationem & similitudinem, quàm cum vaporibus è cadauere exhalantibus, habeant spiritûs animales; magísque conuenire viuentem cum viuente, quàm viuentem hominem cum cadauere; contagium autem fieri inter similia.

Laurentius Ioubertus, *lib. de pest. cap.* 3. contrà statuit; longè majus contagionis periculum imminere à cadaueribus peste interfectorum, quàm viuentibus: & longè periculosius esse peste sublatum, quàm etiamnum ægrotantem, attingere. In corpore enim viuente à calore natiuo venenum hebetari quodammodo, & quantum fieri potest, retundi; extincto verò calore natiuo, nullo obsistente: vniuersum corpus à veneno occupari, venenúmque in eo longè ferociùs, quàm antea grassari; ipsámque quæ mortem sequitur, putredinem venenum augere & exasperare. Videntúrque omnes ferè Medici, qui de peste præcauendâ scripserunt, à Rondeletio dissentire, dum præcipiunt, peste interemptorum cadauera quamprimùm terræ esse mandanda, & quidem altiùs effodienda esse sepulchra. Quod etiam in omnibus benè constitutis Rebusp. obseruatur, refertque Thucydides, in peste Atticâ, cùm multa cadauera hominum insepulta iacerent, ea vel non attigisse bruta, quæ cadaueribus victitare solent, quæ verò attigerant, periisse.

Controuersiæ decisio.

Ex hoc dubio vt nos exoluamus, principio distinguendum putamus inter eos peste laborantes, quorum morbus in salutem & vitam terminatur, & inter eos, quorum morbus lethalis est. Eos, qui peste laborant, & de vitâ non periclitantur, minùs contagiosos esse, quàm pleraque peste interfectorum cadauera, existimo. Atque in hisce corporibus verum esse credo, quod Ioubertus dicit, calorem vitalem, cui opitulantur & alexipharmaca, sese veneno non tantùm opponere, illúdque hebetare ac retundere, sed tandem etiam, victoriâ potitum, planè infringere ac abolere. Ac quantum quidem ego memini, non obseruatum puto, in eâ, quæ superioribus annis hîc grassata est pestilentiâ, quemquam ab iis, qui conualuerunt, infectum fuisse. Hoc certè sæpius obseruaui, si primus, qui in domo aliquâ peste infectus fuit, conualuit, neminem prætereà in eâ domo infectum fuisse. Vbi verò æger de vitâ periclitatur, & tandem moritur, contrario modo sese res habet. A tali enim corpore, præcipuè jam morituro homine, quando scilicet venenum, deuicto calore vitali, triumphat quasi, plus periculi imminere, quàm à cadauere puto. Et experientia testatur, quò plures in ciuitate vel domo aliquâ conualescunt, eò meliorem de salubri statu recuperando spem esse: Contrà verò quò plures moriuntur, eò pestem sæuiorem euadere.

Rectè tamen, quæ dicta sunt, accipienda: à viuente corpore, quod, venenum ita corrumpit, vt nihil nisi pestilens ex eo exhalare possit, calor natiuus reliquus, quantum quidem potest, omni conatu venenum expellit; & per se ex tali corpore, cuius humores corrupti sunt, vapores & halitûs per omnes vias ac spiracula, inprimis per exspirationem, exhalant. Ideóque cum homine tali iam morituro periculosissima est conuersatio. Verùm vbi homo mortuus est, cadauérque calore vitali extincto iam refrixit, poríque clauduntur, & inprimis exspiratio per pulmones cessat, minus, vt rectè in hoc Rondeletius statuit, vaporum exhalat, & tum minus periculi à tali cadauere imminere concedi potest; inprimis si accedat frigus externum vehementius. Non tamen nihil exspirare, ipse odor cadaueris testatur: atque id quod exspirat, non nisi pestilens esse potest; cùm omnes talis corporis humores pestilentem naturam induerint, neque per mortem eam deposuerint. Et si in vestibus & simili supellectili pestilentiæ semina asseruari queant; cur non etiam in humoribus & corporis partibus, quas occupârunt, aliquandiu hæreant? Et si alia venena in cadaueribus aliquandiu delitescunt, cur non & pestilentis veneni reliquiæ in cadauere aliquandiu remanere possint, quæ postea exspirent, & alia corpora inficiant? Fernelius, *libro* 2. *de abdit. rer. cauſ. capite* 14. refert, venatores quosdam lupum sæuiorem trucidatum in varia obsoniorum genera apparauisse & coxisse, & eos omnes quicunque carnes esitarunt, non multo pòst tempore rabie correptos, alios periisse, alios sociorum morte prudentes sibi prospexisse. Et Ioh. Bauhinus, *in tract. de luporum rabie.* è Lycosthene tradit, in Ducatu VVirtembergensi olim hospitem quendam scelestum carnes porci à cane rabido morsi conuiuis edendas apposuisse, à quarum esu rabidi facti mutuis morsibus se miserandum in modum dilaniauerunt. Idem ex epistolâ quadam Theobaldi Fettrichij refert: rusticum prope Francofurtum suem rabidam occidisse, occisamque minùs altè in terram defodisse, quam cùm tempore hyberno vulpes olfecissent, erutamque vorâssent, in rabiem eas actas fuisse, & pecora alia, atque homines morsu impetiuisse, & rabiem ita disseminasse.

Verùm vbi cadauer putredinem concipit, ibi maxima vaporum copia ex eo exhalat, quod vel fœtor ostêdit: qui cùm ex corpore pestilenti exhalent, nô nisi pestilentes & contagiosi esse possunt: imò venenum per illam putredinem procul dubio exasperatur. Vnde, vt antea dictum, prudenter Medici & Magistratus faciunt, qui peste mortuos quamprimùm, antequam scilicet cadauera putredinem concipiant, efferri, & altiùs effodi sepulchra præcipiunt, ne illi pestilentes halitûs alios contaminent, & aërem inficiant.

Thom. Iordani sententia exterminatur.

Nam quod hîc scribit Thomas Iordanus, vim pestiferam vnà cum calore solum vertere atque euanescere, nouamque putredinem à priore planè differentem succedere; idque ex eo patere, quòd ex putredine pestilenti nullum animal generari queat, cùm tamen ex peste interemptorum cadaueribus, vt ex aliis, vermes generentur: in eo non parùm fallitur. Nam vt illud prætereamus, quod malè totam contagij

&

& pestilentiæ naturam ex nescio quâ fictitiâ & à vulgari diuersâ putredine deducit, nullam causam reddit, cur necessarium sit vt cum calore vniuersum venenum euanescere debeat. Cùm enim in aliis corporibus diu contagij semina latere posse videamus: quidni etiam in humoribus, in quibus generata sunt, aliquandiu subsistere possint? Et fieri hoc, maculæ & alia plurima, quæ etiam post mortem contingunt, atque in cadaueribus conspiciuntur, & pestilentiæ signa in defunctis habentur, satis docent.

An à pestilenti putredine animalia generentur. Deinde falsum est, à pestilenti seu putredine seu corruptione nullum animal generari. Docet enim experientia, & à pluribus annotatum est Medicis, in peste & pestilentibus febribus vermes non solùm per aluum deiectos, sed & vomitu reiectos fuisse. Et si post bella, militum, qui benè valebant, dum occidebantur, cadauera insepulta putrescentia pestem inducere valent: cur non multò magis peste interemptorum cadauera, præcipuè putrescentia, contagiosa sint? Nam nullius momenti est, quod hîc respondet Thomas Iordanus: illic aëri aliàs sincero & puro virus contagiosum à putrescentibus cadaueribus communicari; in peste verò aërem iam antea esse contagiosum, & propterea ampliùs pollui non posse, & superuacaneum esse, infecta cadauera pestem afferre, iam antea in aërem à quauis causâ introductam. Quasi verò id, quod sordidum est, ampliùs defœdari ac pollui, ac venenositas augeri nequeat? Deinde non in qualibet constitutione pestilenti vitium in aëre hæret, sed sæpissimè aër purus est, pestisque saltem per contagium propagatur. Quo in casu & aërem pestilentiæ semina è cadaueribus recipere, & viuentes è cadaueribus ea haurire, non impossibile est.

Nec illud vllum habet pondus aut rationem probabilitatis, quod scribit: Quemadmodum venena, alimenta, pharmaca, in cadauere, ob caloris actualis migrationem, nullius vsûs sunt & efficaciæ: ita etiam luem contagiosam nec in cadauere latere, actuari, aut aliquid roboris viriúmque habere à semetipsâ, neque affectionem in alium transmittere posse. Concedimus, non cadaueribus venena esse venena, sed viuentibus; & sicut purgantia remedia non cadauera purgant, sed viuentem hominem: Ita etiam venena non in cadauere vtpote cui non aduersantur, sed viuente homine, vim suam exercere. Interim cur in cadauere latere non possint, causam nullam video. Si enim in ligno aut lanâ, vbi omnis viuentis calor deest, vires suas retinere possunt & diu delitescere: cur non etiam in cadauere possint? Sicut & illud nos non mouet, quod dicit, viuentibus corporibus cum viuente, quàm cum cadauere, esse maiorem similitudinem. Verum hoc est: sed quid ad rem? Ergóne arsenicum aut alia venena, quia non viuunt, hominem non iugulant? sed de hoc postea.

Ferè eiusdem momenti est, quod scribit, venenum, vbi calorem natiuum, cui totâ substantiâ aduersatur, deiecerit, vnà commori. Quæ enim causa est, cur agens, vbi suum contrarium vicit, & ipsum interire debeat? Ab actione quidem cessat, sed non interit. Neque fidem meretur, quo hîc effugere conatur, dum dicit veneni illud seminarium, quamdiu in vestibus latet, enerue ac languidum esse; à calore autem vires suas accipere. Falsum enim hoc est: virésque suas omnes retinet in fomite semen contagij, sed in quæ eas exerat, tum non habet: at in corpus viuens receptum, vtpote cui contrarium est, mox eas exerit: ad quã actionem an calore actuãte opus habeat, non parùm dubito.

Narrationem Rondeletij quod attinet, in dubio adhuc est, an cadauera illa peste interfectorum fuerint. Nulla enim signa ex iis, quæ euidentia sunt pestilentiæ in iis apparuerunt: Et ignotum sibi inter sectionem fuisse, an cadauera illa peste interemptorum fuerint ipse refert, neque addit, vnde postea illud resciuerit. Et fuerint sanè interfectorum peste illa cadauera: fieri tamen potuit, vt in cadaueribus illis à frigore hyberno vehementiore contagiosa vis extincta fuerit; sicut videmus eandem in aliis fomitibus frigore hyberno aboleri.

Porrò semina contagij, si alteri corpori communicari debent, nisi illud immediatè contingant, id quod in lue venereâ, scabie, & similibus accidit, medio aliquo seu vehiculo opus habent, quo ab vno corpore in aliud transferantur. Hoc autem vehiculum duplex est, aër scilicet & fomes, quem appellant.

Aërem quod attinet, testatur experientia, non solùm à vicinis locis, sed & interdum remotioribus, semina illa contagij pestilentis deferri & propagari posse: id quod in famosâ illâ peste Atticâ accidit, quæ, vt testatur Thucydides & Lucretius, ex Æthiopiâ vsque Athenas peruenit. Est autem paratior & commodior ad deferendum & conseruandum semina contagij aër, si omnis qualitatis, actiuæ inprimis, sit expers. Aliàs enim vis illa μιασμάτων extinguitur, id quod potissimùm in hyberno frigore fieri videmus. *Aër.*

Fomitis rationem habere potest, quicquid ad contagionis semina & excipienda & retinenda, donec iterum alteri corpori communicentur, aptum est. Talia sunt omnia; quæ rara, laxa & porosa sunt subeuntésque fumos & vapores, ἀποῤῥοίας & νοσηρὰς ἀποκρίσεις promptè excipiunt, ac diu retinent: linum, gossypium, plumæ, pelles pilosæ animalium, & quæ ex his conficiuntur vestes. Annotátque Fracastorius, *de morb. contag. lib. 2. capite septimo.* Anno 1511. Veronæ ex vnâ veste pelliceâ 25. Germanos milites obiisse, dum vno defuncto alius indueret illam vestem. Hanc ob causam & ob pilos Cardanus *lib. 1. de venen. cap.* 14. hûc refert canes & feles, qui susceptum pilis venenum sæpe transportant in alias ædes easque inficiunt. Quanquam & ex terrore quo, conspecto fele vel cane è domo infectâ egresso, perculluntur, nonnullos pestem contraxisse, obseruatum sit. Forestus, *l. 6. obseru. 22.* peste correptum narrat quendam adolescentem, cui, cùm manum in scrinium quoddam inseruisset, tela araneæ in manum incidit, à quâ pestilens pustula oborta est. Quin & parietes & muros contagium suscipere posse experientia docuit. Quod apud Iudæos frequens fuisse, ea, quæ in Sacris de leprosis ædibus dignoscendis & purgandis leguntur, docent. Tanta enim erat illa lepræ contagio apud Iudæos & tam profundè in ipsos lapides & parietes se insinuabat, vt non solùm muros radi & nouâ calcis crustâ induci oportuerit, sed sæpe tota ædificia destrui necesse esset. Cõtrà verò quæ solida & densa sunt, cùm vapores & νοσηρὰς ἀποκρίσεις nõ facilè admittant, ad contagium etiam recipiendum & seruandum minùs apta sunt; qualia sunt lapides solidiores & metalla. Hinc Hier. Mercur. *de peste cap.* 12. simplices sibi videri dicit, qui contagij metu monetas tractare recusant. Monent tamen hîc nonnulli, contagij suspicione non carere eas monetas, quas peste infectus tractauit, dum sudore manûs maderent. Adderem & hoc, nummos sordidos pinguibúsque sordibus oblitos, quales interdum nostri minores sunt, vapores contagiosos recipere posse. *An moneta contagium suscipere possit.*

Fomes autem, quicunque demum sit, diutius ista semina pestis retinet, si in loco sit neque calido neque frigido nimis, neque tali, qui aëri libero & ventorum flatibus est expositus. Aliàs enim vel ab excessu qualitatum actiuarum vis veneni infringitur, vel ventorum flatu dissipatur.

Porrò vbi talis fomes vel mouetur, vel excutitur, vel nonnihil incalescit excussum quasi è latebris venenũ in obuium quemque transfertur, & idem tunc efficit, quod fecisset, quãprimùm ex corpore ægro exhalauit. Ita sæpe cõpertũ est à cõclusis, multósq; annos reseruatis vestimẽtis aut lectis infectis, dũ iã innoxiè tractari posse crederẽtur, totas familias, imò ex iis tota oppida infecta fuisse.

Narrat Alex. Benedictus, *de peste cap.* 3. ex culcitrâ ob contagium suspectâ, atque in remotiores ædium partes abiectâ, post septennium iterum agitatâ pestem excitatam fuisse. Et apud Trincauellium, *lib.* 3. *Consil.* 17. Francanzanus narrat, Iustinopoli post maximam pestem funes, quibus ægri portabantur, mortuique ad sepulchrum deferebantur, post capsam quandam abiectos fuisse, atque ibi per annos 20. aut plures latuisse; quos cùm seruus loco postea moueret, incidit in pestilentialem febrem, contagióque illius reliqui infecti sunt, vt 10000. homines hac occasione mortui fuerint.

Anno 1542. Vratislauiæ peste 5900. intra 22. septimanas mortui sunt, pestilensque contagium in linteo annis 14. conclusũ hæsit, è quo anno 1553. Laubani explicatũ pestẽ excitauit, quæ per contagium iterũ Vratislauiam delata est, & hinc Goldbergam; Goldbergâ per vestes à vigili in turri Lignitium deportata, & postea per columbam è turri delapsam, ac à custode portæ exceptam hinc inde per vrbem disseminata est.

An contagij semina quis in vestibus sine noxâ circumferre possit.

Verùm hîc quæritur, an quis in vestibus suis contagium possit sine noxa circumferre, & ipse non læsus aliis id communicare. Ad quod respondemus, si primò tali in loco contagij seminium in alicuius veste hæreat, vt cutem eius attingere, & per poros cutis in corpus admitti non possit, quamdiu tale μίασμα quietum manet, nullum circumferenti damnum inferet. Quod si iam excutiatur, & in aërem spargatur, fieri quidem potest, vt ipse, qui illud circumtulit, spiritu, quẽ ducit, in corpus admittat: accidere tamen etiam potest pro variâ aëris agitatione, quâ & illa μιάσματα hinc inde mouentur, vt alius illud attrahat; non ille, in cuius veste aliquandiu delituit. Eius rei in eâ, quæ superioribus annis hîc grassabatur, pestilentiâ, aliquot exẽpla habuimus, vbi aliquot ex incautâ cum vespillonibus & aliis, qui ex officio infectos visitârunt, conuersatione peste infecti & mortui sunt.

An contagiũ aliquandiu in homine delitescere possit.

Maioris verò difficultatis est quæstio, quâ controuertitur, An semen contagij ab homine haustum in eius corpore aliquandiu latere possit, antequam se prodat; an verò necessarium sit, vt suas vires exerat. Dissentiunt hac de re Medici, atque inter eos Octauian. Roboretus, & Hier. Mercurialis ac Ioan. Ant. Sarracenus. Statuit Octau. Roboretus, *de febre peticul. cap.* 19. venenum hoc non solùm per multos sæpe dies, etiam in sæuiore peste, sed & per menses, more veneni, quod morsu canis rabidi infertur, latere posse; sibique ipsi, cùm de infectione suspectus esset, atque per dies decem à consortio aliorum se subtraxisset, vix iterum postea egresso, bubonem erupisse scribit: existimatque, summâ cum ratione in bene constitutis ciuitatibus lege sancitum esse, vt qui ex peste infectis locis veniunt, tamdiu ab aliorum consortio semoueantur, donec omnis contagij suspicio sit abolita; quod 40. diebus ad summum euenire putat. Ioan. verò Ant. Sarracenus, cum quo consentit Hier. Mercurialis, concedit quidem, aliquandiu hoc pestilens seminarium corpore circumferri posse, sed non tot dierum hebdomadibus, vestibus mutatis, & corpore loto ac raso; duriusque illud, quod laudat Roboretus, statutum, quàm ex æquo & bono esse existimat.

Verùm priori sententiæ potiùs subscribimus eorum, qui semina pestilentiæ in corpore, antequam vim suam manifestè exerant, non solùm dierum, sed & septimanæ vnius atque alterius spatio latere posse existimant. Atque vt id credamus, neque pro re impossibili habeamus, inprimis illud nos mouet, quòd videmus alia venena, antequam in actum erumpant, aliquandiu in corpore humano delitescere posse. Disputatur inter Medicos, an dentur venena, quæ intra corpus assumpta, non statim, sed post aliquod temporis interuallum homini noceant, & sese exerant. Et licèt de eo alij aliter sentiant, atque illud adeò facilè probari non possit, venena esse, quæ definitis planè mensium & annorum spatiis tandem hominem iugulent: hoc tamen certum est, malitiam hominum talia venena inuenisse, quæ hominibus propinata, primò se nullo modo produnt, sed post aliquod tempus sese exerere incipiunt, hominemque lentâ morte enecant. Quâ de re Cardanus, *lib.* 1. *de venenis cap.* 26. Et de canis rabidi veneno res extra omnem controuersiam posita est, illud diu, antequam sese prodat, in corpore humano latere posse: annotatumque est à Medicis, illud non solùm per menses sex, sed & annos duodecim, imò longè plures in corpore delituisse. Si igitur in aliis venenis hoc fieri potest, cur in pestilenti id sit planè impossibile? Nimirum seminis pestilentis non eadem est semper potentia, sed ab exiguo initio maximas vires acquirit, & vt Galenus, *lib.* 6. *de loc. aff. cap.* 5. de sputo rabidi canis docet, ab exiguo initio, & venenatâ qualitate praua quædã in corpore dispositio sensim augetur, tandemque ad excellentem magnitudinẽ exurgit.

Quæ omnia cùm talia sint, vt negari non possint, ipsâ nimirum experientiâ attestante, venena plurima in corpore aliquandiu delitescere posse; in hoc nonnulli, inter quos est Ioh. Antonius Sarracenus, *de peste c.* 6. laborant, vt monstrarent dissimilitudinem inter venenum pestilens, & alia venena, inprimis canis rabidi. Ita enim Sarracenus: *Huius, inquit, atque illius diuersa est substantia, nec sedes eadem. Huius enim (canis rabidi) vis hebetior ac in crassiore & densiore materia inharescens, quâ de causâ cohibetur, nec nisi caloris natiui, eiúsque copiosi, magnâ vi excitatur. Quin id ipsum, vt imbecille admodum, ne rara quidẽ epidermis altiùs penetrare sinit, nisi forsan vel scissa, vel alioquin lacera sit. Illud (pestilens sc.) contrà multò tenuius, acrius, eiusque vis ac efficacitas ea, vt non modò* ἐπιδερμίδα, *sed & cutem ipsam, quantumuis validam ac densam, ocyssimè permeet, penitusque intrò subeat.*

Verumenimuerò hæc nostræ sententiæ parum officiunt. Sit enim quædam inter hæc venena differentia, & concedamus, quod libenter facimus, tamdiu, quamdiu canis rabiosi venenum pestilens in corpore latere non posse: interim ex his nullo modo sequitur, quin pestilens non dies aliquot occultari in corpore possit. Est nimirum venenorum in agendo efficacia non eadem; tum etiam patientis nunc minor, nunc maior ad resistendum vis. Stat itaque hoc adhuc firmum, si alia venena, atque inter ea venenum rabidi canis, quod non minùs, quàm pestilens, homini lethale est, latere potest: aliquandiu & pestilens delitescere posse, non impossibile est. Neque ideò tamdiu in corpore latet venenum canis rabidi, quòd calore natiuo copioso demum excitetur, sed, vt ex Galeno dictum, ab exiguo initio, sputi scilicet rabidi canis prauâ qualitate, praua quædam in corpore dispositio sensim augetur, tandemque ad excellentem magnitudinem exurgit. Ita etiam si semen pestilentiæ in corpus assumptum non satis forte & efficax sit, corpusque resistendi magnam vim habeat, impossibile non est, venenum illud pestilens quasi occultum latere, sensimque humores corrumpere, tandémque, vbi incrementum accepit, vim suam pestiferam prodere.

Veneni pestilentis aliquandiu in corpore latẽtis documenta.

Vt verò ex his manifestum euadit, non impossibile esse, venenum pestilens aliquandiu in corpore humano delitescere posse: Ita non pauca sunt, quæ satis docent, sæpius hoc ita contigisse. Nam non rarò accidit, vt peste aliquis corriperetur, qui tamen nullam omnino recentis infectionis causam dare potuit; sed confiteri necesse habuit, semina pestis sese ante plures dies excepisse. Testatur Octauianus Roboretus, *de febr. peticulari c.* 9. sibi hoc Constantinopoli accidisse: & in qualibet pestilentiâ. vbi causa non primariò est in aëre, sed per contagium

gium saltem pestis propagatur, obseruari potest. Sæpe enim accidit, quopiam in domo aliquâ peste extincto, licèt reliqui in alia conclauia fugiant, & omnem supellectilem, quam infectam esse vel suspicantur, studiosè vitent, nihilominus post aliquod temporis interuallum alium eâdem corripi. Imò obseruatum, cùm à me, tum ab aliis certis periodis, nunc 14. dierum, nunc plurium interuallo sese exeruisse hoc venenum. Imò & hoc obseruatum, quosdam, saluti suæ fugâ consulturos, ex locis infectis in tutiora alia se contulisse, nihilque supellectilis infectæ secum abstulisse, nihilominus post temporis aliquod interuallum, peste, etiam in locis iis, vbi tunc ea non grassabatur, correptos fuisse.

Neque sententiam nostram inuertit, quod obiicitur venenum homini pestilens esse infensissimum, & in corpore calido foueri; ac proinde fieri non posse, vt sine damno & manifestâ actionum mox per initia læsione in corpore contineatur. Nam & alia venena homini infesta sunt, & æquè in calido corpore continentur: nihilominus non mox & per initia, vbi vires corpus lacessendi nondum sufficientes habent, homini sensibiliter molesta sunt, sed per cuniculos quasi rem agunt, & tandem subitò sese produnt. Ita etiam venenum pestilens in corpus receptum, nisi mox vel à calore nostro vincatur, vel per media expellatur, nunquam quidem otiosum est: verùm si sit debilius, eius efficacia non mox deprehenditur, sed sensim sese multiplicat, & humores corrumpit, tandémque vbi vires sumpsit, sese prodit; vbi scilicet natura ab hoste iam potentiore lacessita, sese ei opponit & ex pugnâ illâ veneni & naturæ manifesta in corpore Symptomata excitantur.

Corporis ad recipiendum contagium dispositio. Tertiò in contagio perpendendum est corpus, quod illud recipit, seu patiens. Vt enim in aliis actionib. non quodlibet in quodlibet agere videmus: sic & in contagio præcipuè pestilenti, idem accidere animaduertimus. Nam non omnis pestis omnibus animalibus contagiosa est, sed quæ ex homine in homines deriuatur, eadem non sues & boues inficit, & contrà. Et à peste, quæ hominibus contagiosa est, non omnes eodem modo lædi videmus. Etsi enim tanta veneni pestilentis in agendo sit potentia, vt nemo ab eo sibi immunitatem facilè polliceri queat, atque id omnis generis corpora omni loco & tempore inficiat, iuuenes, senes, viros, fœminas, sanos, ægros; vere, æstate, autumno, hyeme; in locis calidis & frigidis: tamen corpora alia faciliùs, alia difficiliùs id admittunt. Animaduersum enim est sæpissime, nonnullos leui de causâ, & cùm vix cum vno infecto obiter conuersati fuissent, infectos fuisse, alios verò infectos & viuentes & mortuos plurimos tractâsse, nihilominus à peste immunes euasisse.

In quo ea consistat. Causam huius rei non omnes reddunt eandem. Plerique omnes dicunt hoc fieri ob peculiarem similitudinem & ἀναλογίαν, quam habeat contagium cum corpore, quod inficitur; cùm simile facilè simile recipiat, & similia promptè iungantur. Verùm hæc opinio veritati consentanea non est. Omnis enim actio est inter contraria: & agens, dum agit in patiens, agit in illud, vt id sibi simile reddat. Et quamuis similia faciliùs coniungantur: tamen eo fine fit id, vt vnum ab altero conseruetur; quod in contagio locum habere non potest, vbi corpus, quod inficitur à contagio, vt sibi simili & amico, non conseruatur, sed vt à contrario corrumpitur & destruitur. Octauianus Roboretus ergo, *lib. de febr. peticulari, cap. 9.* aliter rem hanc explicat, docétque in contagio tria reperiri. 1. terminum à quo, seu corpus, quod primò infectum est, atque alia rursum inficit; 2. terminum ad quem, seu corpus quod per contagium inficitur; 3. Ipsum affectum, qui per contagium communicatur. Similitudinem igitur in contagio quidem concedit; sed non inter contagium & patiens, quæ potiùs dissimilia & contraria, quàm similia statuit: verùm inter terminum à quo & inter terminum ad quem, seu inter corpus, quod primò infectum fuit, & illud quod deinde inficitur; existimátque, affectionem præter naturam, quæ vni alicui corpori facilè communicatur, alteri quoque, priori simili, facilè communicari posse: rationémque hanc addit; quia sicut affectio illa præter naturam priori est inimica, vt illud lædere possit, ita alteri priori simili quoque erit aduersa, & proinde æquè illud lædet.

Quam opinionem vt non reprehendimus: cùm veræ sententiæ fundamentum contineat: ita non proximam huius rei causam explicare putamus. Nam etsi verum sit, quòd contagium, quod aliquod corpus primò infecit, alteri quoque huic simili faciliùs, quàm alteri dissimili, communicari possit: tamen cùm, vt antè dictum, actionis fundamentum non in similitudine, sed in contrarietate consistat, omnísque actio contrarietatem præsupponat: quæritur porrò; Cur hoc contagium vtrumque horum inficiendi vim habeat & non alia diuersa, v. g. Cur pestis hæc tantùm homines, & non simul boues iugulet: Et cur eadem illa inter homines non omnes eodem modo inficiat. Hîc verum est illud, quod addit; quòd affectio præter naturam, quæ priori ita contraria fuit, vt illud potuerit lædere, alteri quoque huic simili aduersa futura sit. Atque ita actio in contagio potiùs à peculiari ἀντιπαθεία, quàm similitudine cum patiente erit petenda. Nam cùm, sicut se duo similia habent ad aliquod tertium, ita illud tertium habeat se ad vtrumque illorum: sic contagium, dum corpora duo æquè inficiendi vim habet, non solùm necesse est, vt duo illa corpora inter se similitudinem habeant, sed & hoc requiritur, vt contagium vtrumque æquè inficiendi potentiam obtineat: id quod pendet à peculiari ἀντιπαθεία, quam certa venena habent ad certa animalia, & animalium partes, de quo suprà dictum. Vt enim non quodlibet venenum cuilibet animali venenum est: ita etiam res contagiosa non omnibus contagiosa est.

Sicut verò nemo facilè explicauerit, quæ sit pestilentis veneni ratio & essentia, & vnde eius differentiæ pendeant: ita quoque nemo facilè explicauerit, in quo ἀντιπάθεια hæc veneni pestilentis cum certis animalium speciebus & specierum indiuiduis consistat. Hoc quidem certum est, in manifestâ aliquâ qualitate eam non esse quærendam: quæ tamen sit illa occulta qualitas, cur pestis hæc huic saltem animalium speciei sit aduersa, & non omnia eiusdem indiuidua æquè inficiat, in hac naturæ caligine, & formarum ac qualitatum occultarum inde pendentium ignoratione, obscurum est.

Vnde omnino frustra laborant ii, qui in caliditate, frigiditate, humiditate, siccitate, ætate, sexu, pororum amplitudine, vel angustiâ, corporum puritate vel impuritate, illam dispositionem quærunt. Hoc quidem verum est, eos, qui quocunque modo ad putredinem aptiores sunt, grauiùs ac periculosiùs febre affici: ad pestem verò recipiendam talia facere, experientiæ non consentit.

Itaque existimamus, dispositionem illam nihil aliud esse, quàm peculiarem aliquam cordis proprietatem, cuius ratione veneno pestilenti repellendo minimè par est. Neque enim pestis admittitur, antequam cor de naturali statu deiiciatur. Obseruatum enim est, multos, cùm impunè cum plurimis peste infectis, cum quibus sanguinis nexu deuincti non erant, conuersati essent, postea ex leui cum aliquo sanguine iuncto conuersatione infectos fuisse. Quæ autem illa sit in corde dispositio, explicare facile non est. Si pestilentis veneni ratio, atque

inprimis antidotorum natura nobis nota esset, & verbis commodè explicari posset, facillimum esset, explicare illam ad pestem recipiendam dispositionem. Alexipharmaca enim illa opponuntur morbo; naturæ verò amica sunt. Talis itaque dispositio in corde eius, qui pesti resistere possit, esse debet, qualis in alexipharmacis est: Illâ verò facultate qui destituitur, facilè venenum admittit, & peste corripitur, ac nisi antidotis ipsi succurratur, veneno succumbit & moritur.

Addimus tamen & hoc, quod, cùm illa venenata qualitas non sine subiecto è corpore infecto in aliud transferatur, faciliùs sese insinuabit, eundémque effectum edet, si in corpus analogum & simile recipiatur: vnde accidit, vt consanguinei faciliùs, quàm alij inficiantur, & sæpe integræ familiæ pestiferâ lue deleantur: obseruatúmque est, multos, cùm impunè cum multis peste infectis, quibus sanguinis cognatione deuincti non erant, conuersati essent, postea à consanguineo aliquo infecto leui occasione infectos fuisse. Nam cùm consanguinei similem quandam naturæ proprietatem habeant, accidit, vt pestilens venenum, quod vni noxium est, alteri etiam sit aduersum.

Sunt tandem & alia quædam, quæ vt pestis faciliùs in corpus admittatur, faciunt. Cùm enim aërem, in quo dispersa continentur pestilentiæ semina, per os & nares attrahamus, & inde ille per trachéam arteriam in cor admittatur; ac per externa etiam corporis spiracula seu poros ad arterias via pateat: ij, qui quacunque de causâ copiosiùs inspirant, vt fit post magnum motum & exercitia, quique poros cutis habent amplos & patentes, faciliùs semina pestilentiæ & in aëre & in fomite aliquo hærentia admittunt. Quæ verò de regione & tempore anni dicuntur, quòd scilicet loca maritima, austro obiecta, calida & humida, peste magis infestentur, & magis circa finem æstatis & autumnum eadem grassetur: illud potiùs ad causas pestem generantes, quam dispositionem in corpore ad pestem suscipiendam pertinet.

Cur nonnulli cum peste infectis sine periculo conuersentur.

Hoc loco illud meritò explicandum est: Quî fiat, quòd nonnulli, inprimis vespillones, Chirurgi atque alij, qui ministeria sua peste infectis destinarunt, sine vllo damno cum innumeris ferè peste infectis conuersentur. Sentiunt hac de re alij aliter. Nonnullis, à quorum sententiâ non alienus est Alex. Massarias, tota hæc res suspecta est, dubitántque ij, an ita sese habeat, vt scilicet isti, tanquam caduceatores, incolumes inter pestifera tela versari possint. Verum quidem est, plurimos ex hoc etiam hominum genere (cùm non pauci, parùm ad resistendum huic veneno apti, lucri & rapinæ auiditate, huius generis seruitia aliis locent) interire: obseruatum tamen etiam est, plurimos in plurimis pestilentiis sine vllo damno ægris plurimis ministrâsse.

An idem homo bis peste corripi possit.

Massarias hanc causam affert, quòd plerique antea peste laborârint: neminem autem bis pestilenti affici morbo. Verùm falsa hæc sunt. Primò enim dubium est, an omnes illi vespillones, Chirurgi & similes peste laborârint. Deinde experientia sæpius testata est, nonnullos non solùm bis, sed & ter peste laborâsse; imò nonnullos, cùm primò euasissent, iterum peste correptos, mortuos esse.

Alij in nescio quæ secreta remedia, quibus instructi illi sint, causam huius rei referunt. Verùm vnde illi rudes plerique homines habeant illa secreta remedia, quæ Medici diligentissimi summo labore consequi non potuerunt? Cum prudentissimi Medici fateantur, verum & specificum pestilentis veneni remedium homines latere. Et sæpe compertum, secreta illa remedia, à talibus hominibus aliis communicata, parum ipsis profuisse, & paucos à talibus hominibus interdum sanari.

Probabilius igitur hac de re statuunt; qui docent, in quibusdam indiuiduis esse peculiares corporis atque cordis dispositiones, qualitatésque occultas, quibus pestilenti veneno resistere possint. Etsi enim istas occultas proprietates cùm alij, tum Alex. Massarias, reiiciat, & dispositionem ad pestem faciliùs vel difficiliùs recipiendam referant in corpora, quæ modò excrementis referta sunt, modò iisdem libera: tamen experientia testatur, vespillones illos, & alios huius farinæ homines, præ aliis corpora puriora non habere, sed sæpe vitiosis humoribus scatere, crapulæ, ebrietati, aliísque, quæ vitiosos humores cumulant, deditos esse. Et dari tales naturas, quæ peculiares veneris quibusdam resistendi vires habent, sæpe obseruatum est. Et purgantia saltem remedia id satis ostendunt, quæ sine vllo incommodo in eâ copiâ, quæ omnem dosim vulgarem excedit, assumpta à quibusdam fuisse Medici annotârunt. Narrat. Ant. Musa Brasauolus, *de simpl. medic. examine pag.* 459. se vidisse quendam in officina Iacobi à Columna pharmacopolæ, qui drachmas duas scammonei præter noxam comedit, quater vel quinquies aluum deiiciens. Et Fallopius, *de simpl. remediis purgant. cap.* 48. scribit, se vidisse Ferrariæ Germanum Scholasticum, qui in Apothecâ à pineâ accipiebat vnciam vnam scammonéi, & non soluebatur. Talis ergo & veneno pestilenti resistendi vis in quibusdam indiuiduis esse potest.

Etsi verò tanta contagij pestilentis vis sit, vt nemo ab eo immunitatem sibi facilè polliceri possit: accedere tamen huic, de qua diximus modò, causæ duæ adhuc possunt. Primò animus præsens, & qui nullo periculi metu terreatur, quem in præseruatione à pestilentia, si quid aliud plurimùm posse, ipsa experientia docet. Deinde consuetudo quædam, dum tales homines ex crebra cum ægris conuersatione veneno pestilenti quasi assuescunt. Atque id planè impossibile non esse, alia venena docent. Nota est historia de elegantis formæ puellâ, quæ veneno nutrita Alexandro Magno dono missa est. Et Cælius Rhodigin. *lib.* 11. *lect. antiq. cap.* 15. narrat, Coloniæ Agrippinæ puellam fuisse, quæ araneas, in quas incidebat, sine omni damno deuorauit. Et de anu quadam Atheniensi refert Galenus, *lib.* 3. *de simpl. med. fac. cap.* 18. quæ ab exiguâ cicutæ portione auspicata nullo detrimento ad magnam progressa est copiam.

Contagij differentia.

Ex his, quæ hactenus dicta sunt, facile est colligere, Quænam sint contagij differentiæ. Plerique Medici, Fracastorium secuti, triplex contagij genus statuunt, docéntque, alia inficere solùm per contactum; alia per fomitem; alia nec contactu solùm vel fomite inficere, sed etiam ad id, quod distans est, contagium transferre. Atque ita triplex contagium esse; per contactum, per fomitem, & ad distans. Verùm non rectè opponitur contagium ad distans ei, quod per fomitem fit, cùm & quod per fomitem inficit, res longè distantes inficere possit, & in loca longè dissita transferri queat. Sed vtrique opponitur contagium per contactum, & in vtroque hoc contagio, sine contactu corporis contagiosi, per μίασμα & ἀπόῤῥοιάν τινα ἀπόκρυφον affectus præter naturam transferri potest. Modus saltem diuersus est, & vehiculum seminij non idem, nunc scilicet fomes aliquis, nunc verò aër saltem.

Contagium immediatũ.

Commodiùs igitur contagium diuidi potest in duo genera: in contagium immediatum, seu quod per contactum solum inficit, & contagium mediatum, seu ad distans. Immediatum, seu quod contactu tantùm inficit contagium est, quando per mutuum corporum duorum contactum affectio præter naturam ab vno alteri communicatur. Atque ab hoc appellatio desumpta, cum sc. corpus

contagio

contagiosum aliud corpus, quod inficitur, immediatè corpore suo tangit. Huius contagij seminaria in crassiore resident materiâ, & solùm per sudores & sordes corpori adhærentes alteri corpori communicantur, nec tam potentia sunt, vt sese longiùs diffundere possint. Contagium verò mediatum seu ad distans est, quando, aliquo interueniente, duo corpora sese proximè non contingentia se tangunt, & per effluuium quoddam seu μίασμα affectio præter naturam à contagioso corpori sano communicatur. Hîc enim causa contagiosa tam potens est, vt corporum contactum mutuum non requirat, sed subtile ac spirituale aliquid de se emittit, per quod corpora, quæ id excipiunt, inficiuntur, similémque labem contrahunt. Ideóque, vt suprà dictum necessarium est, vt μίασμα illud fortem & solidam compositionem habeat, vt sese aliquandiu integrum conseruare, & tandem in corpus viuens receptum vires suas adhuc integras exerere possit.

Hoc autem fit duplici modo: vel enim μίασμα in fomite aliquo, quem appellant, vt lanâ, lino & reliquis, quæ suprà explicata, recipitur; vel in aërem solùm dispergitur, & per eum in alia transfertur. Vbi per fomitem contagium communicatur, spirituosum illud, aut corpuscula illa insensibilia & visum effugientia se in poros rerum aliarum insinuant, tandémque excussa aliis viuentibus communicantur. Nonnulli putant semina illa faciliùs lædere, si infectorum manibus res illæ, quæ fomitem præstant, fuerint pertractatæ. Verùm cùm halitu viuentium & iam morientium, & per poros aliarum partium æquè μιάσματα illa hinc inde dispergi, & à fomite etiam ab ægro nonnihil remoto recipi possunt.

Hoc contagium mediatum an per eadem principia ac causas fiat, à quibus contagium per contactum immediatum, nonnulli dubitant, & sunt aliqui, qui hoc per substantiam quandam communicatam; contagium verò, quod ad distans, per species immateriales, aut qualitates solùm fieri statuunt. Verumenimuerò, etsi contagium per contactum immediatum à materiâ crassiore, quæ humoris aut ichoris formam habeat, fiat: reliqua tamen contagij genera, siue per fomitem, siue per aërem transferantur, non solùm in qualitate consistere, sed & ipsa substantias esse statuendum; cùm accidens non agat, nisi vi substantiæ; qualitatésque substantias præsupponant, & suis subiectis insint. Itaque hac quidem in parte nulla est inter contagij species differentia: nisi quòd immediatum corpus crassius; mediatum & ad distans subtilius corpus participet, & spirituale sit.

CAPVT IV.

De Signis Pestis.

POrrò cùm Medicus non eo fine de pestis naturâ tractet, vt quid Pestis sit, sciat, sed vt imminentem præcaueat, & præsentem tollat; id verò præstare non possit, nisi & imminentem præuideat, & præsentem agnoscat, & quid de euentu sperandum sit, sciat: necessarium est, signa pestilentiæ tum imminentis tum præsentis tradere, & quid de euentu sperandum sit, docere.

Signa diagnostica.

Signa pestis imminentis. Petuntur autem pestis imminentis signa primò à causis, quæ pestilentiam generare solent, seu præsentes sint, seu præcesserint. Inter quas cùm primo loco posuerimus contagium, pestis meritò metuenda est, cùm in vicinis locis grassatur; quæ, nisi diligenter præcaueatur, per aërem & ventorum flatûs, per commercia & varios fomites in vicina loca deriuari potest: atque tunc quilibet illud sibi dictum existimet.

Tunc tua res agitur, paries cum proximus ardet.

Quid & quantum Astrologi ex vario stellarum positu & aspectu, ex eclipsibus, Cometis & similibus de peste futurâ prædicere possint; ipsorum arti permittimus: hoc loco signa, quæ ex causis inferioribus petuntur, persequamur.

Si causæ, quæ aërem inficere possunt, præcesserunt, tetri nimirum vapores è terræ cauernis exhalauerint, terra mouerit, maligni vapores in nubes deniari, iterúmque delapsi sata, arbores, herbasque infecerint & corruperint, cadauera hominum plurima insepulta, vel etiam locustarum jacuerint, similésque quas antè recensuimus, causæ præcesserint pestem imminere meritò quis suspicabitur. Idem ex annonæ caritate, prauorúmque ciborum vsu vulgò frequentato colligitur, adeò vt Prouerbio feratur; μετὰ λιμὸν λοιμός.

Verùm cùm pestilens venenum occultum sit, & causæ illæ, quæ pestem inferre dicuntur, occulto modo id faciant, obseruatúmque sit, post hyemem etiam asperrimam secutam pestem in æstate, & ad tempora anni valdè sicca & æqualia pestem ortam esse: rectè à Fernelio dictum est, 2. *de abdit. rer. caus. cap.* 12. atque experientia etiam id testatur, pestilentiam plerumque adeò obscurè, & furtim inuadere, vt sensu internosci, causarúmque eam producentium vis primò vix deprehendi possit, & pestilentiæ semina adeò esse occulta; vt nos fugiant, inopinatáque feriant, nec nisi effectis & euentis deprehendi possint.

Quapropter secundo loco ex effectibus ferè petita, & quæ, cùm pestilens venenum sese exerere incipit, apparere solent, signa subjungemus. Imminentis nimirum pestis indicia sunt, si fungorum, boletorum nimia est copia; si plantæ marcescunt, putrescunt, & in herbâ quasi suffocantur; si vermium tinearúmque copiâ eroduntur; si ranarum, bufonum, muscarum, aranearum, papilionum, blattarum, locustarum, erucarum, scarabæorum, atque similium reptilium & infectorum soboles frequentior est; si aues nidos & pullos deserunt, aëremque salubriorem quærunt; si talpæ, mures, & quæ in cauernis terræ delitescunt animalia, cubilia & sua latebras deserunt; si pisciculi vel ranæ exstinctæ vel exanimes aquis supernatare conspiciuntur; si oues, sues, boues passim pereunt. Etsi enim pestis illa, quæ boues vel sues enecat, rarò hominibus exitialis sit: tamen venenum illud pestilens tandem ad eam sæpe malignitatem peruenit, vt hominibus etiam noxium sit. Idem & hæc indicant: Si panis aëri nocturno sub dio expositus mucescat facilè; si carnes breuiore, quàm fieri assolet, tempore corrumpantur ac putrescant, si prægnantes leuissimâ ex occasione frequenter abortiant. Ista enim omnia indicant, halitûs venenatos & malignos vel è locis superioribus in hæc inferiora demitti, vel ex terræ cauernis, vel ex aquis exspirare: qui paulò post pestilentiæ causæ euadere possunt.

Atque jam malignitatem in corpora humana serpere argumento est, si ἐξανθήματα & ἐκθύματα, variolæ atque morbilli, non modò infantes, sed & adultiores corripiunt, plurésque interimunt; si anthraces & carbunculi frequentiùs erumpunt. Dictum enim suprà est, pestilentiam esse summum corruptionis humorum gradum, atque eam alios morbos, in quibus minor humorum corruptio, insequi. Et præcipuè morbi Epidemij, vtpote causam communem habentes, in pestilentiam tandem degenerant, compertúmque, non solùm post febres petechiales, variolas & morbillos, sed & post dysenterias & pleuritides epidemias tandem pestem secutam fuisse. Quò enim diutius humores vitiosi in corpore latent, eò magis corrumpuntur & perniciosiores fiunt. Atque quò signorum istorum; de quibus pluribus agit Ant.

Ant. Gallus *de peste fascic.3.à cap.9.vsque ad* 17.plura cócurrunt,& quò grauiora ac vehementiora sunt, eò magis calamitosus ac pestilens annus metuendus est.

Pestis signa.

Signa diagnostica quod attinet , etsi , vt modò dictum , pestis sine febre quandoque reperiatur : tamen cùm frequenter ei febris conjungatur , symptomata, quæ à veneno pestilenti prodeunt, cum symptomatibus , quæ à putredine dependent, permiscentur, & ita pestilentiæ signa non rarò obscurantur. Quapropter laborandum , vt pestis signa seorsim cognita habeantur.

Primò autem hoc monendum,pestem,cùm jam plures occupat , & per oppidum vel regionem aliquam dispersa est , non difficulter agnosci ; inprimis cùm morbi , qui cum pestilentiâ aliqua signa communia habent,omnes ferè tum cessent. Verùm antequam peste plures inficiantur , vix vllum pathognomonicum signum,etiam è pluribus collectum,datur , è quo quis primùm illum,qui peste corripitur,peste laborare certò affirmare posset. Nam licèt, vt jam dicetur,à pestilentis veneni naturâ desumpta signa inseparabilia sint, quòd scilicet pestis plerósque ex iis,quos corripit , jugulat , & summè contagiosa est : tamen hi effectûs deprehendi non possunt,dum malum in vno saltem latet ; sed tum demum deprehenduntur , vbi in plures sese diffundit. Reliqua verò signa omnia ferè etiam in aliis , & præcipuè febribus malignis dictis , reperiri possunt. Hinc legimus interdum præstantissimos Medicos de morbis talibus dissensisse. Id quod accidit in peste , quæ Anno 1576. Venetias & Patauium infestauit. Nam , vt *in libro de verâ curandi bubonis atque carbunculi pestilentis ratione* , Ioh. Baptista Gemma , & alij etiam Medici referunt ; qui in Patauinâ Academiâ tum temporis primum locum obtinebant, Medici constanter affirmabant , eos tumores , qui à principio circa emunctoria conspiciebantur, non esse pestilentes ; cùm nulla pestilens aëris constitutio animaduerteretur : Alij contrà asseuerabant , à Tridentinâ peste , mediante contagio , Venetias pestem fuisse translatam , & tumores hos omninò pestilentes esse : quod & euentus comprobauit , & Hier. Mercurialis , *de peste , c.* 4. defendit. Ita idem Gemma refert, Græcij Styrorum , an. 1589.controuersiam de juuene quodam ægrotante exortam fuisse inter Medicos Archiducales , cùm alij eum peste laborare affirmarent, alij negarent : Euentus tamen postea docuit,peste eum infectum fuisse.

Vbi verò pestis jam in aliquo loco grassari & in plures se diffundere incipit , sequentibus signis non difficulter ita agnosci potest. Imò si in pluribus locis pestis grassetur , & pleraque illorum in aliquo conspiciantur,etsi nullus adhuc eo loci peste interierit : non leuis suspicio pestis tunc præbetur. Et præstat tum nimis cautum & suspicacem esse,quàm temerarium;cùm nisi talibus morbis in principio obuiam eatur,facilè se in plures diffundant.

1\. *Pestis plurimos,quos corripit , interimit.*

I. Itaque cùm pestis venenatâ , malignâ atque totâ substantia cordi inimicâ naturâ agat : Signum pestis proprium & inseparabile ab ejus essentia desumptum est , quod multos inuadit , & plerosque ex iis jugulat. Quod nos docet Hippocrat. qui 3. *epid.com.* 3*.t.* 22. dum eos morbos , qui tum grassabantur, pestilentes fuisse , monstrare vult, ita scribit : *Ex qualibet morborum,quos suprà recensuimus , specie, complures ægrotabant & moriebantur.* Quæ verba Gal. ita interpretatur ; *cùm dicit* ; & complures moriebantur ; *pestilentes fuisse morbos,qui vagabantur,demonstrat.*

2\. *Pestis est contagiosa.*

II. Eandem causam sequitur contagium; morbíque pestilentes ab vno in alium per contagium facilè deriuantur. Inseparabile tamen hoc signum solùm est, non proprium , & quod non soli conuenit. Etsi enim omnes morbi pestilentes contagiosi sint: non tamen quicquid contagiosum est, etiam pestilens est ; aliíque morbi contagiosi dantur,qui pestilentes non sunt.

3\. *Pestis vires subitò prosternit.*

III. Etsi plurima in peste in omni genere symptomata appareant : tamen cùm venenum pestilens inprimis cordi aduersetur , & pestilentia cordis morbus sit, inprimis virtus vitalis , plusquam in vllo alio morbi genere,languescit;acceditque cordis palpitatio , lipothymia,syncope, & omnino summa angustia,ob quam quiescere nequeunt, sed de latere in latus corpus voluunt, sæpiúsque situm mutant.Et quidem hæc virium defectio fit nullâ præcedente manifestâ causâ,non aliquâ insigni euacuatione , non vigiliis , non doloribus,aliisque,quæ vires frangere & labefactare solent.

4\. *Pulsus in peste.*

IV. Ex illa ipsa causâ etiam pulsus fiunt parui,languidi , frequentes & inæquales.Cùm enim alteratio à qualitate malignâ adhuc in fieri est , & pugna inter causam venenatam & naturam ; interdum pulsûs fiunt magni & celeres , mox iterum obscuri atque intercidentes.Vbi verò venenum vires sumpsit, & cor expugnauit , pulsûs fiunt parui & languidi : frequentia tamen aliqua , vtpote quæ facilior est,seruatur, nec non aliqua velocitas.Postquam autem venenum planè jam inualuit, velocitas & ipsa aboletur:etsi propter paruitatem & frequentiam falsam celeritatis speciem præ se ferant. Ex quo patet , solam frequentiam harum febrium esse propriam: Major enim est, quàm pro ratione aucti caloris.

5\. *Febris.*

V. Si morbus aliquò vsque protrahatur , nec mox veneni vehementiâ vires prosternantur, venenum sese penitiùs in humores & corpus insinuat,ac labes serpit, humoréfque putrescunt ac corrumpuntur , atque omnis generis morbi & symptomta inde excitantur,inprimis verò febris. Hæ febres etsi semper non sint ejusdem generis , sed sæpe pro rei occasione extrà & intus ardentes : pleræque tamen extrà sunt mites. Imò nares,aures & extrema pedum nonnunquam ad tactum non sunt calida , vel saltem, non vt aliæ partes , calent : intus maximus sentitur æstus , ita vt neque vestimenta & lintea sibi injici patiantur. Vnde de peste Atticâ refert Thucydides , jucundissimum fuisse pluribus , in gelidam aquam se conjicere , multósque quibus custodes defuissent,in puteos sese præcipitâsse.

6\. *Exanthemata,bubones, carbunculi. An bubones & carbunculi pestis signum sint perpetuum.*

VI.Ex istâ humorum corruptione plerumque exanthemata rubra , pallida , nigra, aliorúmque colorum, bubones & carbunculi apparent.Atque hoc loco prætereunda non est,sed discutienda quæstio ; An tumores isti , bubones scilicet & carbunculi , perpetuò pestis signa sint. Quod cognitum quidem habere vtilissimum est,ne Medicus hac de re consultus pestilentiæ suspicione aliquos prægrauet ; aut ex alterâ parte in culpa sit,vt pestis,quę diligenti adhibitâ præcautione præcaueri posset,disseminetur ; inprimis cùm non omnium eadem hac de re videatur esse sententia.Nam refert Ioh. Baptista Gemma , in Italiâ & Venetiis potissimùm sæpissimè grassari febres lenticulares vel peticulares , nihilominus Medicis non interdici , vt eos visitent , sed cùm apparere incipiunt isti tumores, tum domos ægrotantium claudi , & non solùm Medicis sed & aliis prohiberi sub capitali pœnâ , ne tales ægrotos visitent. Contrà certum est , bubones omnes pestilentes non esse,neque etiam carbunculos: etsi hi sine malignitate vix reperiantur.

Bubones non pestilentes.

Ex hac re vt nos expediamus.Primò hoc sciendum, de bubonibus quidem rem esse expeditiorem. Qui enim bubones pestilentes non sunt , neque lethales existunt , neque grauia, qualia in peste conspiciuntur symptomata conjuncta habent. Et licèt interdum in principio Erysipelatis , Rosam vulgò vocant , antequam natura materiam ad pedes protrudat , primùm in inguine indicia bubonis, cum suspectis quibusdam symptomatibus,appareant:tamen paulò pòst,erysipelate sese prodente,etiam pestis suspicio tollitur.

Carbunculi nō pestilētes.

Carbunculi verò cùm omnes maligni sint,& periculo non careant : quatenus pestilentiæ sint indicia, magis

magis obscurum est. Sciendum igitur, quod etiam suprà dictum, vbi nulla adhuc in loco aliquo de peste grassante suspicio est; neque quisquam tum peste laborauit: neque bubonem neque carbunculum, sufficiens & certum pestilentiæ signum esse posse. Nam cùm illa symptomata, quæ pestilentiam subsequuntur etiam in febribus pestilentibus in specie dictis, & quæ verum pestilentiæ gradum non attigerunt, pleráque dari possint: ex solo carbunculo apparente de peste judicare non possumus; sed fieri potest, vt illa febris saltem maligna vel pestilens in specie dicta, sit sine contagio; licèt grauia habeat symptomata, vel æger etiam moriatur.

Carbunculi pestilentes. Verùm si pestilentia etiam in viciniâ grassetur, aut alicubi semina ejus spargi incipiant, atque alicubi carbunculus erumpat, cum grauibus illis symptomatibus, vel etiam hoc accidat, vt æger moriatur: tum non leuis de peste suspicio est: locúmque hîc habet illud Hor. Augenij, qui *lib.* 8. *de febr.cap.*5. scribit: *Imaginari se vix posse, in constitutione pestilenti non pestilentem nasci carbunculum.* Notissimum enim est, febres alias malignas & pestilentes tum cessare, & omnes pestilentiæ naturam induere. Et licèt ægri aut eorum familiares sæpè judicio Medicorum hac in re se opponant, ægrúmque cum nullo infecto conuersatum fuisse proclament: tamen huic excusationi locus non dandus; cùm inscii sæpè infecti offerantur. Et præstat, hac in re nimis cautum esse, quàm temerarium: estque è Reipubl. salute, paucos potiùs aliquandiu se domi continere, quàm temerariè & cum securitatis persuasione pestilentiam in vulgus disseminari, quæ postea vix vllâ, nisi diuinâ ope, auerti potest.

Non in omnibus peste infectis apparent exanthemata, bubones, carbunculi. Illud etiam hoc loco monendum, licèt vix vlla pestis detur, in quâ non exanthemata, bubones, carbunculi appareant: tamen vt in omnibus indiuiduis ea conspiciantur, non est necessarium: neque si nullæ maculæ, nullus bubo vel carbunculus in ægro aliquo apparent, mox cum vulgo concludendum, eum peste non laborare. Sæpe enim accidit, vt antequam illa erumpant, veneni vehementiâ æger moriatur. Sæpe etiam virtus ita debilitata & oppressa est, vt veneni ad exteriores corporis partes nullam expulsionem instituere possit.

Atque hæc sunt præcipua, quæ pestem comitantur, mala & symptomata, & idcircò magis fida pestilentiæ signa exhibent. Reliqua quod attinet, magis ea sunt cum aliis morbis communia, neque eadem semper aut tam frequenter apparent. Nam licèt nihil mali sit, quod cum peste coniungi non possit, & pestilens hoc venenum nihil in corpore incorruptum relinquat: tamen non eadem mala omnes affligunt, & in omnibus pestilentibus constitutionibus eadem non apparent; ac in vnâ rarò videas duos eodem contagio inquinatos eadem pati symptomata, sed pro variâ corporis humorumque conditione alios aliis infestari de quib. breuiter aliquid addemus.

Animalis facultatis læsæ symptomata in peste. Et primò quidem plerumque animalis facultas in consensum trahitur. Hinc delirium frequens est in peste: nonnunquam memoria aboletur, quod in peste Atticâ accidisse refert Thucydides, in quâ tanta rerum omnium nonnullos cepit obliuio, vt restituti nec amicorum, nec rerum gestarum memores essent, imò sibi ipsis peregrini quasi & incogniti haberentur. Nonnullis accidunt perpetuæ vigiliæ; aliis contrà veternus & sopor. Oculi plerumque lumen refugiunt; aures tinnitu & surditate afficiuntur. Accidunt tremores, conuulsiones & similia symptomata. Lingua sermoni rectè formando inepta redditur, & non nisi magno ægri conatu mouetur & balbutire quasi videtur.

Naturalis facultatis symptomata. Confluente etiam materiâ prauâ ad ventriculum, & à malignitate virtute naturali ferè extinctâ, ventriculus valde labefactatur; vnde in nonnullis accidit inappetentia, nausea, vomitus & similia mala.

Symptomata in excretis. Vrina. Deinde etiam plurima præter naturam in Excretis accidunt. Nam primò vrina interdum tenuis apparet, & summè cruda, caloris natiui maximam debilitatem significans: aliquando turbata & iumentorum similis, cùm ob eiusdem caloris imbecillitatem, qui vrinam elaborare non potest, tum ob maximam humorum ebullitionem: aliquando, & quidem frequentiùs, liuidi & plumbei coloris apparet; ob caloris extinctionem; non raró fœtida: ob maximam corruptionem & putredinem: interdum oleaginosa; interdum etiam vrinæ vrinis sanorum similes apparent: quod fit, quia vel putredo leuis est, & si vel maxima adsit putredo & humorum corruptio, tamen natura à malignâ qualitate nimis labefactata coctionem non aggreditur, & in materiam non agit. Vnde naturâ planè ita quiescente neque cum morbo pugnante, nulla vrinæ mutatio accidit. Itaque cum vrinæ in peste & pestilentibus febribus tanta possit esse varietas, vix ex vrinâ certum aliquod pestis signum peti potest.

Sudor. Sudores ob magnam colliquationem non raró copiosi fiunt, nonnunquam fœtidi. Et sicut sudores in hisce febribus sæpe non solùm superflui, sed & intempestiui ac frigidi sunt, propter naturam iam debilitatam & caloris natiui paucitatem: ita etiam propter materiæ prauitatem & irritationem expultricis, nares stillant sanguine.

Alui deiectio. Per aluum denique praua, fœtida, malè colorata excernuntur, nonnunquam per crisin, nonnunquam per colliquationem. Præter colorem autem & odorem in his febribus aliud quippiam ipsis familiare apparet in excretis per aluum, nimirum exigua quædam glutinosa excernuntur, modò albi, modò crocei, modò viridis coloris, plerumque etiam fœtida, non aquosa, sed corpulenta. Quæ à συντήξει & colliquatione partium ortum habent; quæ colliquatio etsi plerumque in pestilentibus febribus accidat; tamen interdum etiam in aliis ardentibus apparet.

Tandem quantum ad qualitates corporis mutatas, de calore iam dictum; dictum etiam de maculis, dicenturque suo loco plura. Apparent verò & aliæ interdum cutis fœditates, & vlcera, quorum alia ignem sacrum, alia inflammationem, serpigines, impetigines, lepras, scabiem referunt. Linguæ quoque siccitas & asperitas nimia conspicitur. A prauâ enim & intus exurente caliditate lingua sicca, aspera & cõtracta redditur. Inprimis verò oculi pestilentis febris signũ suppeditãt, quod quis nõ immeritò inter inseparabilia recensere possit, si nimirũ oculi viuido colore & splendore destituantur, & flẽtium ac mœrẽtium oculis similes appareant. Quod accidit ob spirituum defectum & caloris natiui debilitationem summam. Non etiam contemnendum signum pestilentis febris est, si ægri fœtidum exspirent & sudent; aut etiam totum corpus malè oleat: quemadmodum quoque si ægri in cibo aut potu putridum saporem inesse dicant; quod accidit à fœtidis & putridis exhalationibus ex visceribus effumantibus & linguam inficientibus.

In mortuis pestis signa. Apparent autem & signa quædam in mortuis & cadaueribus eorum, qui peste extincti sunt, ac erumpunt in cute maculæ diuersi coloris. Nam facultate retentrice cum animâ ablatâ, humores à calore præternaturali agitati huc illuc mouentur; & ob tenuitatem ad cutem perueniunt, atque ibi hærent; quod etiam in iis, qui insigni & vehementiore aliquo veneno sublati sunt, accidere solet.

Hoc tandem monendum, non necessarium esse, vt hæc signa, quæ iam recensuimus, & passim à Medicis & Thucydide in peste Atticâ & graphicè à Lucretio, *lib.* 6. describuntur, in qualibet peste omnia appareant, sed nunc hæc, nunc illa, nunc pauciora, nunc plura, pro veneni pestilentis & corporis, quod inficitur, ratione apparent.

Prognostica.

Prognostica.

Prognostica.

Quantum verò ad Prognostica attinet; si vllo in morbo verum est, quod Hippocrates, 2. *aph.* 19. scribit: τῶν ὀξέων νοσημάτων οὐ πάμπαν ἀσφαλέες αἱ προδιαγορεύσιες, οὔτε τοῦ θανάτου, οὔτε τῆς ὑγιείης: id in pestilentiâ verissimum est. Nullus enim morbus homines magis ex insidiis aggreditur, & dum maximè blanditur, maximè nocet; & sæpe, cùm omnia rectè se habere videntur, mors insperatò occupat: contra qui sæpe morti addicti videbantur, præter spem euadunt.

Aliquam tamen de futuro hinc coniecturam sumere licet. Ægrum euasurum spes est, si tumores subitò & confestim erumpant; & ad locum non periculosum; atque post eorum eruptionem symptomata remittant. Etsi enim tumores magni magnam veneni copiam significent: tamen simul interiorum principúmque partium, & expellentis facultatis ac naturæ magnum robur significant; atque indicio sunt, vix aliquid materiæ venenatæ reliquum esse, quod non à naturâ victum fugatúmque sit. Ita & minus periculum significant bubones plures, modò promineant, atque ad suppurationem mox tendant, si exanthemata sint boni coloris, atque itidem cum symptomatum remissione: si medicamenta, eáque recta & tempori vsurpentur; neque vomitu reiiciantur: si cibi item & potûs non euomantur: si per sudores materia discutiatur.

Contrà verò periculum summum adesse, mortémque adeò imminere significatur: si tumores tardiùs erumpant, minorésque sint: si carbunculi cordi proximi sint, aut guttur occupent: si tumores iterum delitescant, atque ad interiora materia recurrat. Est etiam obseruatum, carbunculos plures paucioribus esse periculosiores; cùm contrà in bubonibus se res habere credatur. Si alienatio mentis continuò perseuerauerit: si conuulsio, perpetuæ vigiliæ, coma, si post somnum labor adfuerit: si æger omnia fœtere dixerit: si tremor cordis & animi deliquia adsint: si vomitu omnia reiiciantur: si extrema frigeant: si sudor sit frigidus. Si aluus varia, nigra, fœtida reiiciat: atque ita si alia symptomata enumerata pejora & vehementiora apparuerint: plerúmque ægri moriuntur.

Siue autem ad salutem siue ad mortem terminetur pestis, morbus acutus est, & præcipuè quando lethalis est, hominem citò iugulat, nunc 24. horarum spatio, nunc die tertio, nunc quarto, nunc quinto, septimo, rariùs vltra decimum quartum extenditur.

CAPVT V.

De Praseruatione à Pestilentia.

QVod circa alios morbos officium gerit Medicus: id vt inprimis in peste diligenter exequatur, operam dare debet. Ideóque non solùm in eo occupetur Medici diligentia, vt peste correptos ab eâ liberet, sed & à peste homines sanos præseruet & custodiat Et proinde nos hoc loco primùm de pestis præseruatione, deinde de curatione eiusdem dicemus.

Primò autem cùm pestilentia Dei ob scelera hominum irati flagellum sit: eius iræ non thura, non hostias, sed preces & vitæ emendationem opponemus, atque ita sub vmbrâ alarum eius securi non timebimus à timore noctis; à sagitta, quæ volauerit per diem; à peste, quæ in caligine ambulat; à peste, quæ vastat meridie. De quibus plura dicere cùm Theologorum partes sint: nos nostras hîc agamus.

Præseruatio à peste in quibus consistat.

Tota autem præseruandi ratio in duobus consistit. Primum est, vt causæ illæ, quæ pestem inducere valent, vitentur & remoueantur: Deinde cùm causas illas fugere aut tollere non semper in nostrâ sit potestate, & non rarò vel nolentibus, vel ignorantibus offerantur, atque ex improuiso homines adoriantur: vt causarum illarum vis infringatur, & inprimis corpora ad suscipiendam pestem minùs apta, ad resistendum verò fortia reddamus, sedulò laborandum.

Commercia cum peste infectis vitanda.

Primò ergo cùm alibi pestis grassatur, omnia cum eius loci incolis commercia vitanda sunt, nihilque mercium & supellectilis, quod de contagio suspectum sit, importandum. Quod quâ ratione fieri possit, Magistratûs est dispicere, & ordinare.

Pesti incipienti quomodo resistendum.

Deinde si pestis alicubi grassari incipiat, cùm totius Reipubl. salutem id concernat, cauendum ne in plures disseminetur. Quod sæpe fieri posset, si diligentia, vt par erat, adhiberetur. Itaque si primò vnum vel alterum peste correptum esse constat, infectum cum omni supellectile infectâ & suspectâ extra vrbem in locum commodum transferre, atque ibi curare, & mox, cautè tamen, domum infectam, per hos, quibus id officij demandatum est, expurgare, & à contagio pestilenti mundare conuenit. Quod si ob certas rationes & circumstantias (quod tamen commodissimum esset,) fieri non possit, vt æger extra ædes transferatur: ædes illæ occludendæ sunt, viciníque, ne quid contagij ex domo infectâ hauriant, vt domicilium aliquandiu mutent, mandandum. Et licèt ex peste ægri conualescant: ad plures tamen septimanas à conuersatione cum sanis arcendi, & ante sex septimanas ad consortium sanorum non admittendi sunt.

Ædes infectæ quomodo mundandæ.

Etsi verò infrà etiam, Quâ ratione ædes infectæ mundandæ sint, doceri posset: tamen hoc loco id monstrare placet. Conclaue infectum, patentibus omnibus fenestris, ab omnibus sordibus & telis aranearũ scopis diligenter mundetur, mẽsæ & scamna ac reliqua in conclaui supellex aquâ cum aceto acerrimo mixtâ semel atque iterum lauetur. Hinc fenestris clausis suffitûs idonei excitentur. Commodum est calcem viuam in conclaui aquâ perfundere, atque eo vix aliud est efficacius. Nonnulli suffitûs ex baccis iuniperi, foliis rutæ, quercûs, absinthij; quidam etiam ex rebus fœtidis, vt cornu hirci & similibus excitant.

Vtilis est hic puluis:

℞. *Vitrioli, nitri*, an. ℔. ß. *baccar. lauri, iuniperi*, an. Vnc. j. ß. *myrrhæ* Vnc. ij. *alumin.* ℥. ß. F. Puluis.

Vel aceto rosaceo, rutaceo, aut alio bezoartico aceto lateres igniti perfundantur.

Vel: ℞. *Myrrhæ* ℥. i. *vitrioli* ℥. iiii. *baccar. lauri* ℥. i. F. Puluis.

De quo cochlear vnum lateri ignito injiciatur, & affundatur, aliquid de aceto rutaceo, aut rosaceo.

Valde commendatur & iste puluis, & in pluribus pestilentibus constitutionibus ad infectas domos mundandas vtilis inuentus est; imò ad domos à peste custodiendas summoperè laudatur, si manè & vesperi ad suffitum vsurpetur.

℞. *Baccar. iuniperi*, M. iiii. *rutæ, radic. heleny*, *cortic. exteriorum betulæ, sabinæ, cornu hirci*, an. M. ii. *folior. quercus, myrrhæ*, an. ℥. i. F. Puluis.

Vtilis est & hic puluis ad suffitum parandum.

℞. *Myrrhæ, thuris, sulphur. viui.* an. ℥. i. *resinæ, picis nigræ*, an. ʒ. x. *baccar. iuniperi, lauri*, an. ℥. i. ß. *rad. angelic. valerianæ*, *petasit. Zedoariæ, dictamni albi*, an. ʒ. v. *rutæ, absinthy, saluiæ, menthæ, ocymi, rosmarini, maioranæ*, an. ℥. ß. *camphoræ* ʒ. i.

Omnibus dilig. puluerisatis. Adde *olei spicæ*, ʒ. v. *petrolei*, ℥. ß. F. Puluis.

Non inutilis est & puluis bõbardicus cautè accẽsus.

Facto suffitu postridie fenestræ omnes aperiantur, vt à vento conclaue liberè ventilari & perflari possit.

Nec inutile est, vt suffitûs odorati repetantur.

Tandem vtilissimum est, conclauis parietes nouâ calce dealbare.

Vestes lineæ aquâ & lixiuio mũdentur. Quæ cõmodè aquæ immergi nõ possunt, aëre vérísque diu exponantur, diligenter excutiantur, & aliquoties suffumigẽtur.

An

Modus explorandi an ædes perfectè purgatæ sint.

An autem conclaue perfectè ab omni veneno liberatum sit, quidam ita experiri iubent. Panes recentes è furno extracti & calentes adhuc in duas vel plures partes diuidantur, & hastæ seu perticæ affigantur, & in loco, qui infectus erat, 24. horis detineantur. Si adhuc venenum in conclaui latuerit, eo temporis spatio putrescere illum panem dicunt, & propterea postea cautè vel aquis immergendum vel altè sepeliendum esse.

Aliqui concutere iubent aliquot oua recentia, & in conclaui in patellâ posita 24. horis relinquere. Si quid veneni superfuerit, intra illud tempus oua corrumpentur, summumque fœtorem contrahent.

Imò sunt, qui existimant, si inter infectum & sanum oua ita conquassata ponantur, cōtagium non homini sano communicatum iri; sed oua illud suscepturas; atque hoc modo qui peste infectos visitant, se ab eâ præseruare posse. Et vt contagium ad adstantes non deferatur, vel ædes non inficiantur, nonnulli suadent, vt morientis ori crusta panis calida vel calefacta imponatur, vt in illum venenum sese insinuet. Aliqui iubent, vt in ægri mortui cubiculo aliquot vasa aquâ calidâ plena ponantur, vt venenum pestilens in illa sese insinuet. Nonnulli in eandem aquam M. i. vitriol. & lateres calefactos iniiciunt. Aliqui in aquam frigidam vitriol. coniiciunt, & hinc lateres ignitos toties in eam immergunt vt inde aqua valde calefiat.

Si verò, An aliquis peste laboret, adeò planum nō sit, vt quamprimùm id rectè cognoscatur, laborandum, & danda diligens opera, ne quid vel per ignorantiam, vel per malitiam occultetur. Et si quis de peste suspectus sit, etsi signa demonstratiua planè non adsint: præstat tamen, hac in re nimis cautum & meticulosum esse, quàm temerarium. Et cùm totius Reipub. salus hîc agatur, est Magistratûs, potiùs de totius Reipub. quàm vnius priuati priuato, quod ex pestis diffamatione periclitari posset, commodo esse sollicitum; & Christiana charitas in singulis id requirit, potiùs etiam in suspicione pestis saltem aliquandiu se domi continere, quàm vel ignorantiâ, vel temeritate in plures, aut totã Remp. seu per ignorãtiã, seu malitiã hoc fiat, malum tã perniciosum spargere.

Locus peste infectus mutandus.

Si vero iam pestilentia in plures disseminata sit, & contagium hoc publicè serpat: tutissimum est, si per pietatem & honestatem id licet, fugere, & locum mutare, iuxta vulgatum versiculum: *Mox longè, tardè, cede, recede, redi.* Nisi enim mox is, cui fugere libet & licet, ex loco infecto recedat, facilè accidere potest, vt etiam inscius cōtagium aliquod recipiat, è quo postea in peregrino loco in pestem incidat. Longiùs etiam recedendum, cùm in vicina loca contagium propagari possit, Tardéque & non nisi omni pestilentiæ metu sublato, redeundum. Qui enim peste nondum extinctâ redeunt, magis periclitantur, quàm ij, qui nunquam abierunt.

Cùm autem omnium rationes non ferant, vt pestilentem locum cum salubri mutent: quâ ratione hi pestem cauere possint, dicendum. Et licèt tutum sit, omnem cum infectis conuersationem vitare seque quantum fieri potest, domi continere, neque populi cœtibus se immiscere: tamen cùm non semper integrum sit, omnium hominum consortium fugere, imò sæpe infecti vel ignorantibus occurrant, & facilè fieri possit, vt aliquid, contagij per aërem dispergatur, & sedulò etiam cauentibus offeratur: Quâ ratione contra illud se homo munire possit diligenter perspiciendum.

Quâ ratione aduersùs pestilentiæ contagium se quisque munire debeat.

Hoc autem quisque sibi primò persuasum habeat, post Deum Optimum Maximum, à se aliâ nullâ quemquam sibi maiorem securitatem in peste polliceri posse, quàm ab Alexipharmacis. Ea ipsa nimirum, quæ pestilentiam curant, ab eâ quoque præseruant. Itaque nec quæ exsiccant, nec quæ euacuant, nec venæ sectio, nec diæta immunitatem à peste nobis polliceri possunt; cùm omnia illa, si quid præstant, vt mox dicetur, non per se sed per aliud id faciant. Sed cùm aërem continuò inspirãdo attrahamus, ac cum eo à nescientibus etiam aliquid contagij dispersi attrahi possit: opus est ita corpus roborare, ne à pestilenti contagio offendatur. Idque Mithridatis Regis exemplo, qui crebro alexipharmaci à se nominati vsu ita corpus aduersus venena roborauit, vt cùm vellet postea veneno sibi mortem consciscere, non potuerit. Si quis verò, neglectis alexipharmacis, in aliis securitatis spem ponit, is in magno versatur periculo.

Alexipharmaca.

An omnib. eadē alexipharmaca conueniant.

Atque hinc recentiori cuidam Medico per omnia assentiri non possum, qui eos reprehendit, qui vnum se à peste præseruandi modum, vnamque omnibus in vniuersum indiscriminatim periculum effugiendi viam monstrare conantur, eâ de causâ, quòd magna sit temperamentorum diuersitas, & quodlibet temperamentum peculiari conditione & tractari & conseruari postulet: Et proinde quæ calidis naturis commoda existunt, ea frigidas lædere, & quæ humidis conueniunt, siccis non profutura scribit.

Verumenimuerò concedendum quidem est, in medicamentis, quæ à peste præseruandi gratiâ exhibētur, in qualitatibus primis aliquod esse discrimen, & proinde secundùm temperiei, ætatis, sexûs, anni temporis, cœli statûs & similium conditionem, in iis exhibendis aliquod discrimen esse obseruandum, atque operam dandam, vt cuiuslibet corporis naturale temperamentum conseruetur & foueatur. Verùm quia pestilentia non in recessu à qualitatibus primis consistit, neque alexipharmaca, quatenus talia, primis qualitatibus agunt: in hoc vno omnia ista alexipharmaca conueniunt; quòd peculiari ac occulta qualitate veneno pestilenti resistunt. Et proinde eius qualitatis respectu vnus præseruandi modus est; licèt inter ista medicamenta ob alias primas & secundas qualitates: pro diuersitate temperamentorum, meritò quidam delectus haberi debeat & exempli gratiâ, tempore hyberno calidiora tutiùs, quàm æstate, vsurpare liceat; quod & de ætate, sexu, & aliis circumstantiis accipiendum est.

An detur proprium & specificū pestilentiæ remedium: siue, An venenū pestilentiale, etiã habeat proprium antidotum.

¶ [Pestilentiam morbum occultum, malignum & venenatum esse, extra dubium esse puto. Etsi enim eam quidam ad qualitates primas reducere conati sint, frustra tamen laborarunt. Cùm verò alia venena pleraque habeant sua peculiaria & specifica antidota, experientiâ inuenta & probata, etiam de peste quæritur, annon eius venenum peculiare aliquod & proprium habeat antidotum. Vt verò status controuersiæ rectè formetur, non quæstio est, an à Deo, à quo pestilentia sæpe immittitur hominibus, auxilium sit implorandū; an caussæ omnes, quæ ad pestis generationem & propagationem faciunt, sint remouendæ; de quibus suprà dictum; sed de hoc quæstio est,

Status controuersiæ.

An in natura detur aliquod seu simplex, seu compositum remedium, quod occultâ proprietate pestilenti veneno repugnet, vt in qualibet pestilenti constitutione ab omnibus, cuiuscunque constitutionis hominibus, tam ad cor contra pestilens venenū muniendum, quàm ad id expugnandum, & è corpore expellendum, tutò vsurpari possit, & in quo homo, diuinâ accedente benedictione, certam salutis spem ponere queat? De qua re diuersæ Medicorum sunt sententiæ, dum alij affirmant, alij negant id, & vtrique pro sua sententia rationes & autoritates adferunt.

Rationes pro affirmatiua.

Qui affirmatiuam defendunt, primò, adducunt dictum Syracidæ, *cap.* 33. vbi scribitur, quòd Deus opera sua ita constituerit, vt duo sint contra duo, & vnum contra vnum. Ex quo concludunt, & pesti contrarium aliquod in natura esse oppositum remedium. Idque porrò etiam arguere videntur alia venena, quorū singula

singula ferè habent sua specifica antidota.

Secundò, Dei bonitatẽ prædicant & obtendunt, qui etsi morbis homines affligit: tamen etiam remedia cõtra eosdem benignè concessit, & ita quidem, vt singulæ propemodum regiones contra morbos, quibus familiariter affliguntur, sua habeant remedia.

Tertiò, nisi certum daretur contra pestilentiam remedium, frustranei & irriti tot Medicorum, Principum & Regũ labores fuissent, qui in inuenienda contra pestẽ remedia tantum operæ, temporis & sumptuum impenderunt. Quantum in eo genere laborauerit Mithridates, Ponti, & Attalus, Pergami Rex, è Galeno, 1. *de antid. c.* 1. & aliis Autoribus notum. Imò non solùm in iis inueniendis laborarũt, sed & inuenta posteris tradiderunt, & Mithridates suæ compositioni suum nomẽ præscripsit. Et extant aliorum quorundam Græcorum, Nicandri, Andromachi, Damocratis, & aliorum in hoc genere poëmata.

Quartò. Et nisi certa haberentur contra pestem remedia, frustra ea contra pestem à Medicis exhiberẽtur. At non frustra exhiberi ea, experientiâ constat, quæ docet, medicamentorum ope & multos se contra pestẽ muniuisse, & plurimos ab ea curatos fuisse. Cuius generis medicamenta multa, *hocce lib.* & *in Fascicul. medicam. contr. pest. libris his de febribus adiuncto*, & passim apud Autores alios plurima extant.

Cur tã pauci à peste conualescãt, sẽtentia Fallopij. Quòd verò tam pauci à peste conualescunt, caussam esse putat Fallopius, *lib. 1. de decret. cap.* 185. non quòd remedia idonea desint, sed quòd non rectè exhibentur, & quòd omnes ab affectis ferè aufugiunt, vel æger planè deseritur, vel cura imperitis barbitonsoribus, vel aliis hominibus committitur. Et inprimis pusillanimitatem Medicorum reprehendit Fallopius, qui ob metum peste infectos curandos suscipere nolunt. Cui ferè assentitur Palmarius, qui, *in Praf. libb. de Febb. pestil.* prolixè hac de re disserens videatur. *Palmarij.*

Pro Negatiua. Autoritates. Contrà alij negant, vllum vniuersale & proprium medicamentum contra pestem adhuc inuentum esse; Inter eos est Conr. Gesnerus, qui *lib. 1. Epist. vlt.* scribit: *Remedia certa aduersus pestem nulla habemus. Fortè etiam non placet Deo, vt contra flagellum suum, peccatis nostris debitum, vllum certum præsidiũ habeamus.* Et Ioan. Crato, Ciuis meus, *consil.* 266. scribit; *Verum pestis antidotum soli Deo notum esse, non est dubium:* & *Epist.* 131. *Antidotus vera pestilentis veneni in Diuina manu est, nec Medicis explorata.* Et Iul. Palmarius, *de febr. pestil. cap.* 17. dari quidem in natura pestilentis veneni remedium statuit, & eum, qui pestilentis veneni nullum alexiterium esse contendit, naturalis Philosophiæ principia subuertere scribit, quibus omne ex contrarietate per contraria fieri, humanarúmque rerum vicissitudinem atque instabilitatem ex principiorum repugnantia & dissidio pendere constat. Sed alexiterium illud adhuc in naturæ sinu delitescere putat, existimátque, proprium ac peculiare pestilentis veneni alexipharmacum nos ignorare, & verisimile esse, Maiores nostros obscuritate caussæ ab eius remedij inuestigatione deterritos, nihil de peculiari pestis curatione litterarum monumentis ex professo commisisse, verẽdumque esse, ne inscrutabili Dei Opt. Max. consilio nobis illius cognitio denegata sit, vt hoc insanabili morbo, tanquam flagello, in homines animaduerteret. Ideóque nonnulli suadent, & necessarium esse existimant, vt Medici Doctissimi hac in re sua consilia cõmunicent, & sua experimenta in commune conferant, ac de certo contra pestem inueniendo remedio cõiunctis viribus laborent. Fr. Vlmus, *lib. 3. de occultis in re medic. proprietat. cap.* 9. pestis equidem exitium certum esse, remedium tamen nullum inueniri, quod certò seruare possit, scribit, cùm venenorum quodcunque genus sua peculiaria habeat alexipharmaca, à quibus opportunè adhibitis maligna vis obtundatur & superetur, & in peste, licèt quædam fortassis inueniat incerta tamen sint omnia. Vnde etiam experientissimi Medici sæpe peste tolluntur. De quo etiam Ouidius, *Metamorph. lib. 7. fab.* 26.

Nec moderator adest, inque ipsos sæua Medentes.
Erumpit clades, obsúntque Autoribus artes.

Rationes. Rationes quod attinet, ex modò allatis prima ratio esse potest, quòd scilicèt nulla pestis inuenta fuerit, in qua non plurimi ipsique etiam Medici, licèt optima fuerint adhibita remedia, iugulati sint. 1.

Secunda, quòd in remediis non solùm ad qualitates occultas, sed & manifestas respiciendum sit. De quo Platerus, *prax. tract.* 2. Quæ assumuntur antidota, cùm præter proprietatem illam quâ venenis resistunt, alia insuper sint vehementer calida, alia minùs, alia frigida potiùs, quàm temperata, habitâ ratione ætatis & constitutionis, hæc illáue potiùs eligenda, nec temerè quæuis, calidissima illa præsertim, vt euphorbium, & aquæ vitæ quæ sinistrè vsurpatæ aquæ mortis nonnunquam fiunt, iuuenibus potissimùm, exhibenda. 2.

Tertia ratio est, quæ ex hac sequitur, quòd, vt Doctissimi Medici censent, nullum sit remedium, quod omnibus anni temporibus & constitutionibus in hoc morbo præscribi possit. 3.

Sẽtẽtia Autoris. Verumenimuerò vt de quæstione hac nostram sententiam exponamus, negatiuam sententiam rectè explicatam pro veriore habemus, atque statuimus, nullum simplex inueniri medicamentum, quod omni pesti propriè & specificè opponatur, & quidẽ talis in specie; composita verò inueniri quidem contra multa venena vtilia, quæ sæpe etiam in peste profuerunt, nullũ tamen ex iis, quod semper vtile, & satis efficax inuẽtum fuerit, adhuc inuentum esse; idque rationes pro parte negatiua allatæ satis probant, & ex contrariarum rationum solutione & explicatione id magis patebit.

Solutio ratio. nũ pro affirmatiua. Rationes enim pro parte affirmante quod attinet, & primò dictum Syracidæ *c.* 33. accipiendum id est saltẽ de rebus naturalibus, quas ita cõstituit Deus, vt certæ inter eas sint sympathiæ & antipathiæ. Et siquis etiam ad venena hæc extẽdere velit, mox de eo dicetur.

Secundò Deus equidem, vt ex iustitia sua hominibus morbos immisit, ita bonitate etiam suâ contra creauit remedia. Pestis tamen, quia inter eas pœnas est, quibus singulariter ob peccata homines affligere solet Deus, contra eã non tã efficacia & certa, vt contra alios morbos, extare voluit remedia, vt hoc modo homines ad pœnitentiam, & vnius Dei auxilium reuocarentur. Et longè alia est aliorum venenorum, alia pestilentiæ ratio. Venena reliqua, vt animalium & plantarum, sunt simplicia, & ipsis plantis ac animalibus congenita & ipsis non aduersa, sed homini saltem inimica, & napelli venenum, vt & aspidis, ac serpentis, & viperæ, & scorpionis, & tarantulæ, semper est eiusdem naturæ, ideóque remedium, quod contra aliquod venenum vtile & efficax repertum est, semper contra idem vsurpari potest. Verùm pestilentiæ ratio longè diuersa est, & licèt omnis pestis hominem iugulandi vim habeat: tamen quælibet pestis peculiare quid habet; id quod ex generatione eius, symptomatibus, & curatione patet. Etenim pestis, cùm sit summus corruptionis humorum gradus, & per varias humorum corruptiones ad eam fiat progressus, vt anteà dictum, humorum verò varietas pro ciborum, aëris, constitutionis, & similium sit varietate, non mirum etiam, tandem illum vltimum, ad quem pertingit, gradum, non semper eiusdem esse naturæ, sed, vt rectè scribit Mindererus, *de pestil. cap.* 3. experientiâ constat, venenum pestis esse adeò variũ & diuersum vt singulæ propemodũ pesti sua sit peculiaris iuncta malitia, inferendæ neci sufficiẽs; quæ tamen cuiuslibet pestis specifica natura sit ignoratur. Equidẽ nõnulli ad varia venenorũ genera differentias illas reducere conantur, dicúntque, venenum pestilens modò dipsadis, 2.

dipsadis, modò viperæ, modò circutæ, aut alterius veneni naturam æmulari. Sed analogiam quandam talia habent, ipsam pestis naturam, & specificam differétiam non satis explicant. Nimirum, vt Iul. Cæs. Scaliger, *exerc.* 218. *sect.* 8. ait: Talia sunt hæc, quæ latent animos temperatos, illudunt curiosis. Vnde etiam accidit, vt quælibet ferè pestis sua peculiaria habeat symptomata: Sudor Anglicus auorum memoriâ semel accidit, posthac ampliùs visus non est. Neque etiam è Medicorum & Historicorum scriptis eum antea grassatum fuisse, notum. Hinc tandem etiam euenit, vt non semper eadem remedia in omni peste prosint, sed sæpe obseruatum sit remedia, quæ in vna peste multùm profuerunt, in altera parum profuisse. Quæ omnia cùm ita sese habeant, facilè hinc patet, nullũ simplex medicamentũ dari posse, quod omni pestilentiæ aduersetur, sed tutius esse cõpositis medicamentis potiùs, quàm simplicibus confidere, vtpote quæ è variis medicamentis contra varia venena vtilibus cõponũtur & constãt.

3. Vnde tertiò non frustrà laborarunt & Principes & Medici Doctissimi, in componendis variis medicamẽtis contra pestem. Cùm enim viderent, vix vnum simplex medicamẽtum ad omnia pestis genera sufficere, ex omnis generis alexipharmacis composita quædã adornarunt, qualia à Galeno, *in lib. de antid.* recensentur, & passim extant: & qualia etiam, *hoc ipso lib.* recensebimus.

4. Quartò. Neque etiam medicamenta talia frustra exhibentur. Eiusmodi enim medicamentorum vsu multos & pestem præcauisse, & curasse, notissimũ est. Hoc tamen certè non diffitendum est talia medicamẽta nec votis Medicorum semper respondere. Vnde Iohan. Bœkelius Medicus Hamburgensis, *de peste, lib.* 1. *cap.* 1. refert, cùm Anno 1565. pestis vehementer grassaretur Hamburgi, accitũ Lubeca à Senatu Hamburgensi fuisse Ioh. Paludarium, Virũ senem, & Medicum expertum ac in curanda peste felicem, Physicum Ordinarium vrbis Lubecæ, & se coniunctâ cum D. Paludario operâ sedulò ægris, præsentẽ etiam, inservisse, & omnẽ in iis curandis diligentiã adhibuisse. Verùm eos etiã sæpe mortuos esse, quos conualituros certò sibi persuaserant; atq; ita, quacunque etiam diligentiâ adhibitâ, paucos seruatos fuisse, & hinc D. Paludarium in hæc verba erupisse: *Hæc pestis ridet nos & pharmaca nostra.*

Quòd tam pauci à peste cõualescant, fit culpa: vel ægrorum. Interim nec hoc subticendum, quòd tã pauci in peste conualescunt, non semper medicamentorum, sed sæpe vtentium culpâ fieri. Et proinde non negligenda medicamenta, quæ sæpe profuerunt, sed de eorum vsu recto dispiciendum esse. Quòd autem finem suum non assequuntur medicamenta, culpâ inprimis (vt de adstãtium imperitiâ & negligentiâ nihil dicã) ægrorum & Medicorum accidit. Primò enim cùm vix alius morbus sit, qui citiùs in corpus penetret, idque de naturali statu deiiciat, quàm pestilentia; omnino ei maturè occurrendum. Quod tamen sæpe negligitur, dum ij, qui peste corripiuntur, nescio quos alios morbos primò incusant, & ita necessariã agendi occasionẽ, quæ præceps est, negligunt. Non rarò ægri etiã idoneis, quæ in tẽpore exhibeant, & maturè vsurpent, medicamentis destituuntur, & iis ad quamlibet occasionem instructi non sunt. Et omnino sum in ea sententia, multos, qui peste moriuntur, seruari potuisse, si medicamenta necessaria maturè vsurpassent, & quoties opus, repetiuissent. Quamprimum enim quis signum aliquod infectionis percipit, statim, & sine vlla mora alexipharmaca assumere, & sudare debet, atq; ea diei spatio vel ter repetere.

Vel Medicorum. Medicorum verò culpâ non pauci intereunt, dum (de quo & Fallopius & Palmarius conqueruntur) ægri ignaris & imperitis Barbitonsoribus curandi committuntur, qui purgando, venam secando, & alia remedia intempestiuè adhibendo, plures iugulant, quàm seruant.

An cuiusuis. Cùm autem Fallopius hîc etiam timiditatem Medicorum accuset, quæritur, an cuiusuis Medici officium sit, peste infectos visitare & curare. *Medici sit, peste infectos visitare.* Equidem si quis Medicorum eâ est confidentiâ & animo, vt pestem non metuat, & indicia etiam quædam habeat, sibi non facilè à peste periculum imminere, & operam suã ægris peste infectis curandis locare velit, is rectè facit, & si prouinciam hanc in se suscepit, officium suum fideliter facere, & Dei auxilio in viis vocationis suę confidere debet. Si quis verò minùs animosus, & timidior sit, vel ob alias caussas istud munus in se suscipere non velit, nec is culpandus. Cùm enim hic morbus longè aliter, quàm alij, comparatus sit, & nullum, vt modò dictum, certum contra pestem remedium vlli Medico adhuc innotuerit, si quis periculo huic, & dubiæ fortunæ sese exponere nolit, is non reprehendendus; cùm charitas à seipso incipiat, & quilibet Medicus non minùs suam & suorũ valetudinem curare debeat, quàm aliorũ. Præterea cùm alij etiam ægri, qui peste non laborant, Medico curandi offerantur, eos, si peste infectos visitaret, & cum iis conuersaretur, commodè non curare, sed facilè etiam inficere posset. Ex quo ipso etiam apparet, quòd pestis inter pœnas diuinas sit, vtpote cùm DEVS etiã necessaria auxilia subtrahit, dum nemo Medicorum sine suæ salutis (quam negligere, temerarium, & in se crudele est) periculo, cum ægris conuersari potest. Quale genus pœnæ olim apud Iudæos & lepra fuit, cùm DEVS leprosos ab omni aliorum hominum consortio excludere voluit. Equidem apud multas nationes, & præcipuè apud Turcas, nullus metus pestis est, sed sani cum ægris & infectis liberè conuersantur, verùm sæpe magno cum suo malo. *Turcæ pestẽ nõ metuũt.* Cùm enim Turcæ, vt Prosper Alpinus, *lib.* 1. *de Med. Ægypt. c.* 15. refert, sibi persuasum & pro certo habeant, singulis hominibus vitæ finem, mortisque qualitatem, à Deo præstitutam esse, vt in bello moriturum nullo pacto à peste interimi posse arbitrentur: hinc fit, vt pestẽ planè negligant, nihilque ab ea mali timeant, persuasi, si ab ea vitã finiendam esse à Deo determinatum sit, eã se nullo pacto effugere; contrà, si alius vitæ finis prædestinatus sit, pestem sibi nihil nocere posse. Atque hinc peste Caïrum & Ægyptum depopulante, nemo eorum fugam arripit, neque cum peste infectis conuersari timet, neque vestibus contagio infectis vti abhorret, sed vestes peste infectorum statim publicè venduntur. Verùm hinc accidit, vt pestis subitò per vniuersũ orbẽ dissemenetur, ingentémque stragem edat, vt anno 1580. sex vel septem mensium spatio 500000. hominum è medio sustulerit. Interim etsi Medici omnes non obligati sunt, vt peste infectos præsentes curent: magistratûs tamen officium est, curare, ne ægri, qui omnino ab aliorum consortio separandi sunt, necessariis auxiliis destituantur, sed vt sint adstãtes, qui ipsis inseruiant, tũ Medici, qui eos curent, vel certè Chirurgi, qui ipsis necessaria auxilia, secundùm Medicorum præscriptum, & medicamenta exhibeant, & administrent.

Nõ noua, sed lõgo vsu probata remedia in peste vtendum. Cùm ergo ex his, quæ hactenus dicta sunt, pateat; nullum medicamentum dari, in quo in omni pestilentia fiducia poni possit, multò minùs nouiter inuẽtis multùm fidendum, sed omnino medicamenta longo vsu probata vsurpanda. de quo infrà *hoc cap.* ampliùs monebimus, quòd efficacissima, & vsu probata semper medicamenta eligenda sint; cùm periculum hîc facere sine periculo non liceat, & in peste inefficacia & inutilia remedia in vitæ discrimen coniiciant, atque exitiales affectus ne leuissimum quidem errorem ferant, vt est apud Galenum *lib.* 10. *meth. med. c.* 11. Ideóque quanuis nonnulli sua nouiter inuenta medicamẽta sũmis laudibus extollãt: tamẽ antiquis non facilè præferenda, sed medicamenta amicorũ in modũ habenda sunt, è quibus non decet nouos antefere veteribus, nouitatis gratiâ, sed siqui noui accedant, vtendo priùs probare conuenit.

Probata autē experimenta non occultāda.

Inprimis verò Medicorum est experimenta sua(cùm ratio in talibus medicamentis inueniendis parum præstet) in medium conferre, & si quis aliquod vsu probatum contra pestem remedium habeat, id non occultare, & posteritati inuidere, sed liberaliter in commune conferre. Contra quod multi peccant, & suam conscientiam lædunt. Contra quos Plinius *lib.*25.*c.*1. scribit: *Nihil intentatum inexpertúmque priscis fuit, nihil deinde occultatum, quod non prodesse posteris vellent. At nos elaborata iis abscondere atque supprimere cupimus,& fraudare vitam etiam alienis bonis. Ita certè recondunt, qui pauca aliqua nouere, inuidentes aliis: & neminem docere, in autoritatem scientiæ est. Tantum ab excogitandis nouis, ac iuuandæ vitæ mores absunt, summúmque opus ingeniorū diu iam hoc fuit, vt intra vnumquemque rectè facta veterum perirent.* Rectè etiam, imò Christianè, scribit Colleg. Med. Augustanor. *in Præfat. suæ Pharmacop. In aprico sunt omnes nostræ compositiones, & patet etiam ad magnalia liber aditus. Celari enim illa non possunt, dū Christiani sumus, quibus proximo bene fit.*

An alexipharmaca in forma subtili an crassa sint exhibenda?

Hoc loco etiam non prætereunda quæstio: An medicamenta alexipharmaca potiùs in forma spirituosa & subtilissima, an verò crassiore sint exhibenda? Nonnulli subtilissima & spirituosa præferunt, vtpote quæ in corpus vniuersum citò penetrant, & venenum subitò, quod necessarium est, aggrediuntur.

Sententia nonnullorum.

Alij contrà talia medicamenta non simpliciter approbāt, cùm ob diuersitatem temperamētorum, ætatum, temporum anni, & regionum, talia calida omnibus non competant. De quo, vt anteà etiam dictum, Platerus, *Pr.tr.*2. scribit: Quæ assumuntur antidota, cùm propter proprietatem illam alia insuper sint vehementer calida, alia minùs; alia frigida potiùs, quàm temperata, habitâ ratione ætatis & constitutionis, hæc illave potius eligenda, nec temerè quæuis, calidissima illa præsertim, vt euphorbiū, & aquæ vitæ, quas sinistrè vsurpatas aquas mortis nonnunquam faciunt, iuuenibus potissimùm, exhibenda. Talia enim calida & spirituosa humores at spiritus accendunt, febres pariunt & augent, humores ad caput rapiunt, vnde deliria excitantur. Inprimis verò infantibus & teneris corporibus talia medicamenta non conueniunt. Præterea cùm pestilens venenum sit viscidæ & tenacis naturæ, quod corporibus pertinaciter adhæret & diu, vt ex contagio apparet, non solùm subitò penetrans in corpus remedium requiritur, sed tale etiam, inter quod & patiens sit proportio, quod scilicet aliquandiu in corpore hæreat, donec venenum omne expulsum sit. Medicamenta verò spirituosa subitò quidem in corpus penetrant, sed statim etiam dissipantur.

Autoris.

Ergo vt meam sententiam aperiam, omnino censeo, talia medicamenta esse exhibenda, quæ in totum corpus facilè penetrant, & veneno pestilenti se statim opponunt. Nec diffiteor, è vulgo multos esse, qui spiritum vini & frumentorum quotidie potare assueuerunt, & non dissuadeo iis, vt alexipharmaca cum spiritu vini præparata, præseruationis gratiâ, vsurpent. Verùm cùm multi sint, qui spiritibus istis ardentibus non assueuerunt, imò quibus sine periculo exhiberi non possunt, omnino statuendum, raro illas aquas vitæ solas vsurpari posse tutò, ob rationes anteà allatas, aut si libeat eas exhibere, acidis diluendas esse. Ideóque alia potiùs, quæ *alleg.loc.* proposita sunt, medicamenta vsurpanda sunt. Et dantur multa talia medicamenta, quæ licèt non sint cum spiritu vini parata, tamen satis efficacia sunt: qualia sunt extracta theriacalia, elixir pestilentiale Crollij, & similia alia, *loc.alleg.* enumerata. Et si quæ ex iis minùs penetrantia, sed crassiora videntur, qualia sunt pulueres, cum liquore aliquo conuenienti, aquis bezoardicis, vt & aceto, exhibenda sunt. Imò illæ ipsæ aquæ bezoardicæ ac theriacales cōmodiùs parantur, si pro spiritu vini affundatur vel acetum solum, vel aceti & vini partes æquales, vel alia, conuenienti proportione: siquidem acetum summam figendi, & putredini in febribus resistendi vim habet, & ita omnibus venenis resistit, nimiam caliditatem & inflammabilitatem medicamentorum alexipharmacorum infringit, vapores calidos ad caput ascendentes supprimit, sudores potenter mouet.

Aqua Theriaca. Witebergens.

Hinc in nostro Pharmacopolio talis Aqua theriacalis prostat: *Rad. tormentillæ, bardanæ,* seu *lappæ maior. pimpinellæ, succisæ, valerianæ,* an. ℥ iiij. *imperatoriæ, angelicæ, gentianæ, serpentariæ,* an. ℥ j. *nucum recentium nondum planè maturarum* ℔. j. *folior. rutæ cum flor. acetosæ, calēdulæ, cardui bened. verbenæ, scordij,* an. M.ii. *camphor. in spir. vini dissolutæ* ʒ j. *theriacæ, mithridatij,* an. ℥ j.ß. *diascordij Fracastor.* ℥ j. *aceti rosac. vini alb. præstantiss.* an. q.s. Destillentur.

Syrup. Bezoardicus.

Ad præseruationem etiam habetur Syrupus bezoardicus satis efficax, & in præseruatione, & in curatione: ♃ *spec. liberant. Austr.* q. l. Affunde *aceti* q.s. Stent in infusione diebus aliquot loco calido, donec omnis vis extracta fuerit: Postea colentur. Colaturæ *saechari ad iustam consistentiam cocti* s.q. affundatur. F. Syrupus dilutior. Aurum tamen, & siquæ sunt alia, quæ acetum non soluit, in confectione tamen vsurpari possunt, omittere licet. Syrupus iste vel solus in præseruatione, vel in curatione cum aq. theriacali, aut puluere aliquo bezoardico vsurpari potest. Acida tamen fœminis, quæ affectibus vterinis obnoxiæ, cautiùs, & aliis mixta, sunt exhibenda.]

Præter istam tamen primariam curam & altera meritò suscipienda, vt nimirum corpora ita præparemus, vt pestilens venenum non facilè recipiant, sed potiùs ei resistant. Id quod fiet præcipuè quidem, si alexipharmacis illa vt dictum, roboremus. Non tamen etiam huc parum facit, si detur opera, vt corpora munda sint, ac quàm optimè constituta. Ita enim & pestilens contagium minimè recipient, & alexipharmaca vires suas in iis faciliùs & liberiùs exerent.

Ergo summa præseruationis hæc est. Primò & præcipuè, vt quemadmodum Gal. *de theriac. ad Pisonem cap.*16. scribit, sanus frequenter alexipharmacis vtatur, vt exteriùs occurrentibus iniuriis & contagio corpus resistat, & si quando passum aliquid fuerit, ad sanitatem facilè reducatur. Deinde vt corpus mundum & ab omnibus excrementis liberum sit, atque in naturali statu & vegetum conseruetur.

Atque vt à posteriore incipiamus, Primò danda opera, vt si quæ in corpore sunt excrementa, ea tollantur: deinde videndum, ne noua cumulentur: quod fiet rectâ diætæ institutione. In quâ ordinandâ in genere obseruandum, si quid alexipharmaci vel cibo vel potui, vel quocunque modo admisceri potest, id non prætermittatur. Hoc enim modo ea in penitiores corporis partes sese faciliùs insinuant.

Purgatio.

Et primò quidem Purgationem quod attinet, purgatione, quam aliàs sana corpora, monente Hippoc. 2.*aph.*36. non sine damno ferunt, præsertim per fortiora medicamenta, temerè corpus debilitandum non est. Si quid tamen vitiosorum humorum in corpore fuerit, ne alexipharmacorum vis ab iis hebetetur, nec venenum pestilens in corpore facilè radices agat, & postea corruptis humoribus grauiùs affligat: lenioribus purgantibus sensim illud euacuandum est.

Pilulæ Ruffi seu pestilentiales.

In vsu frequenti sunt & commendantur, ac per aliquot secula iam experientiæ, medicamentorum probatricis, censuram sustinuerunt Pilulæ, ab vsu, pestilentiales, à numero simplicium, è quibus componuntur, de tribus, & ab authore, pilulæ Ruffi appellatæ; licèt formâ potionis seu προποτίσμα[?] ille hoc medicamentum exhibuerit. Componebat autem id ex aloës partibus ii. ammoniaci thymiamatis partibus ii. myrrhæ parte i. & cum vino odorato exhibebat, ac de eo prædicat Ruffus, citante eius verba Paulo Æginetâ, *lib.*2. *cap.*36. se haud scire, an sit quis, qui

ex potu hoc non in peste immunis euaserit.

Pilulæ pestilent. Arabum. Arabes pro ammoniaco crocum substituerunt, componúntque hoc medicamentum ex aloës partibus ii. myrrhæ parte i. croci parte ß. & cum vino odorato pilulas inde conficiunt. Atque istæ hodie in communi vsu sunt; vnde & Communes appellantur.

Cur autem Arabes Ruffi compositionem mutauerint, causa fortasse est, quod verum ammoniacum thymiama Ruffi vel non habemus, vel ignoramus. Ammoniacum quidem appellatur, quod in Lybiâ ad Iouis Ammonis templum nasceretur. Cùm autem à Paulo & Aëtio plerumque thymiama nominetur, quòd Antiqui pro parandis suffitibus eo vterentur; idque non competat ei medicamento, quod gummi ammoniacum appellamus: aliud procul dubio fuit Ammoniacum thymiama, quàm est gummi ammoniacum. Atque eâ de causâ sine dubio pro ammoniaco thymiamate crocum substituerunt Arabes, atque etiam hoc modo pilulas ad pestem præcauendam satis efficaces præpararunt. *Ammoniacum thymiama.* Aloë enim ventriculum & intestina à vitiosis humoribus sine omni corporis agitatione liberat: *Pilularum de tribus vis.* eadem, sicut & myrrha, corpora à putredine & corruptione præseruat: crocus cor roborat & Spiritûs vegetiores reddit. Atque de his pilulis ter in septimanâ ℈. i. vel ʒ. ß. horâ vnâ ante cibum exhibere licet. Hoc tamen obseruandum, vt senibus & grauidis, ac quibus hæmorrhoides fluunt, cautè hoc medicamentum exhibeatur.

Ex iisdem simplicibus, è quibus pilulæ pestilentiales Arabum constant, componitur Elixir proprietatis Paracelsi, nisi quòd oleum sulphuris additur, & proinde in eundem vsum adhiberi potest.

Vbi aloë locum non habet, vtilia sunt, vt dictum, syrupus & succus rosar. solutiuus, rhabarbarum; sicut & agaricus. Et proinde quibus aloë & myrrha non conueniunt, ac si hepar calidius ista non fert, hæ rotulæ parari possunt:

♃. *Extract. rhabarb.* Drach.i. *rhabarb. aq. cinamom. aspersi. conseru. rosar.* an Drach.iii. *sacch. albiss. in aq. ros. dissol.* ℥.iiii. F. rotulæ vel morsuli pondere Drach. iii.

Vel exhiberi potest confectio rhabarbari. Interdum rhabarbarum cum aloë coniungitur, vt:

♃. *Aloës rosatæ* Drach. iii. *rhabarb. aq. cinamom. aspersi* Drach.i.ß. *agarici trochisc.* Drach.i. *myrrhæ* Scr. ii. *mastiches* Scr.i. *Cum syr. acetos. citri*; F. Pilulæ: Dosis Drach.i. Andreas Gallus, *fasciculo de peste* 5. *cap.* 5. laudat pilulas Ioannis Damasceni, ex betonicâ, pimpinellâ, chamædry, cum myrrhâ, aloë, croco.

Recentiores ex his operosiùs nobiliores quasdam compositiones præparant, inprimis cum sulphure, quod & ipsum à putredine valde præseruat & exsiccat.

Flor. sulph. compositi. ♃. *sulphur.* ℔.i. *vitriol. salis gemmæ.* an. Vnc. v. *aloës, thuris, myrrhæ*, an. Vnc.iiii. Sublimentur s. ar. flores.

Postea ♃. *Flor.* ♎*torum* ℔. i. Iterum *tantum vitriol. myrrhæ, thuris, aloës* addatur, & secundâ vice *fiat* ♎*tio*: idque quater vel quinquies repetatur. Tandem,

♃. *flor. horum* Vnc.x. *myrrhæ, croci*, an. Vnc.i.ß. *aloës* Vnc.i. F. Puluis de quo exhibeatur Drach.i.

Cuius vsu 24. horis hominem à peste & omnibus pestilentibus morbis tutum esse scribunt.

Efficacius procul dubio fiet medicamentum, si floribus sulphuris diligenter ♎tis addatur balsamus aloës & myrrhæ ac tinctura croci: & adhuc efficacius, si balsamus sulph. paretur cum spiritu vini terebinthinato (addere licet & ol. iuniperi) & camphorato, cui postea essentia croci, myrrhæ & aloës admisceatur.

Grauidis verò medicamenta ex sulph. parata non conueniunt, ne iis abortus concilietur. Itaque potest iis dari extractum rhabarbari, idque vel cum syrupo aliquo, vel succo rosar, & saccharo in tabulas redigi.

Syrupus rhabarbari. Nonnulli tincturam rhabarbari, additâ s. q. aquæ cinam. cum aquâ rosar. extrahunt, extractúmque ad dimidium lentissimo igne coquunt, & additâ s. q. sacchari, syrupum parant, in quam rhabarbari tabulas coniiciunt, cuius cochlear vnum atque alterum etiam infantibus dari potest. Nam non solùm à peste præseruat, sed & lumbricos necat: atque exturbat. Iidem passulæ laxatiuæ cum cremore tartari, vel rotulæ purgantes idoneæ dentur.

Quidam etiam terebinthinam commendant. Laudatur & triphera Persica, quæ vel sola ℥ß. vel ʒ. vj. pondere, aut aliis admixta dari potest. Vtilis est & hæc potio.

♃. *Rad. dictamni, pimpinel.* an. Drach.ii. *acetosæ, scordij, cardui bened.* an. M.ß. *flor. cordial.* an. P.i. *sem. citri* Scr.i. *rhabarb. agaric. albiss.* an. Drach.i.ß. *spicæ* Scr.ß. *cinam. Zedoariæ, zingiberis*, an. Scr.i. Infundantur *in aq. s. q.* Colat. *Clarificat.* ♃. Vnc.ii.ß. Adde *extr. panchymagogi* Scr.ß. *vel* Scr.i. (pro corporis constitutione) cremor. tartari Scr.i. *syr. rosar. sol.* Drach. vi. Misce. Vel F. tale Claretum.

♃. *fol. senæ el.* Vnc. i. ß. *mechoacan.* Vnc.ß. *zedoariæ, cortic. citri, galangæ*, an. Drach.i. *flor. cordial.* P.i. *sacch.* Vnc.i. Affunde *vini Rhenani q. s.* & stent in infusione diem integrum, Postea colentur, vt fiat potus clarus, de quo Vnc.iiii. vel q. s. exhibeantur.

A fortioribus autem purgantibus & vehementibus abstinendum; cùm in pestilenti constitutione leui occasione humores cõmoueantur & ad ventrẽ confluant.

Similiter venæ sectione corpus temerè non debilitandum, spiritûsque dissipandi sunt. Si tamen aliqua plethora adsit, quæ periculum minetur, aliquid, sed parcè, sanguinis detrahendum. *Venæsectio.*

Deinde danda opera, vt corpus, quod idoneis medicamentis ab excrementitiis humoribus mundatum est, tale conseruetur, eaque victûs ineunda ratio, quæ excrementitios & vitiosos humores nullos in corpore non solùm cumulet, sed & medicamentosi aliquid habeat, atque alexipharmacis ita condita sit; vt pestilenti veneno resistere & cor aduersùs illud roborare possit. *Diæta.*

De cibis multa à multis scrupulosè præcipiuntur; quæ tamen à paucis obseruari possunt. Ideò rectè dictum existimamus ab authore, *libr. 2. de natura human. text.* 4. victum in peste, (nisi forsan prauus sit) temerè mutandum non esse; quoniam pestis causa non est, neque, quatenus cibus, pesti resistit. Itaque si quis cibo alicui assueuit, atque inde nullam vel grauitatem vel læsionem sentit, eum non facilè mutet, nec ad aliud victûs genus temerè transeat. Quorum tamen ratio id fert, ii cibos, quantum fieri potest, optimos eligant; prauos verò cibos omnes fugiant. Et quoniam inter cibos panis reliquorum quasi basis est, sit ille ex optimo frumento, fermentatus & modico sale conditus. *Cibus.*

Carnes sint facilis coctionis, paucorum excrementorum, & quæ non facilè corrumpantur ac putrescant. Oua recentia & mollia vtilia sunt. Lac plerique parum probant, quòd corpora lactis vsu humidiora reddantur. Pisces & ipsi bonæ notæ sint. Cibi verò, qui prauum succum generant, vt terræ tubera & vniuersum fungorum genus, fugiendi, Minùs etiam conueniunt fructûs fugaces, & qui facilè corrumpuntur, vt persica, cucumeres, citrulli, pruna recentia, & similes. Nuces iuglandes, maximè si cum ficubus, rutâ & sale misceantur, pro alexipharmaco habentur.

De allio & cæpis controuersia est, an in peste conueniant. Galen, 1. *de differ. febr. c.* 3. inter cibos praui succi allium & cæpas refert, atque alij etiam Medici eorum vsum improbant, quòd humores calidos & acres augeant, febriúmque causa hoc modo esse possint. Contrà ab ipso Galeno allium rusticorum theriaca appellatur, & contra morsum canis rabidi, serpentum & aliorum venenosorum animalium prodesse docetur. *An allium & cæpe in peste conueniant.*

Verùm controuersia hæc componi potest, si dicamus, cæpas & allium vtilia esse, non vt alimentum sed vt medicamentum. Vt enim certum est, non satis

bonum præstare nutrimentum: ita & illud extra dubium, contra venena plurimùm valere, ac proinde allium, vt & cæpæ, non magnâ copiâ sumendum, vt cibi loco esse possit. Sic enim prauos & acres humores in corpore cumularet: Sed in paruâ quantitate, vt saltem medicamenti loco sit, & ad pestem præcauendam sufficiat. Nec absurdum est, vt aliquid ratione medicamenti vtilissimum sit; prauum verò alimentum præbeat, sicut in cibis medicamentosis multis videre est. Ita Ocymum Galenus, 1. *de diff. feb. cap.* 3. inter cibos praui succi numerat: ad medicinam tamen vtile est; sicut eo nomine contra Chrysippum defendit Ocymum Plinius, *lib.* 20. *cap.* 12.

Potus. Potus sit cereuisia tenuis & benè defecata: Vinum item bonum & purum moderatè sumptum.

Temperantia. Non solùm autem in cibo & potu eligendo, sed etiam in vsurpando summa diligentia adhibenda; atque inprimis iucundæ salubrísque vitæ mater temperantia colenda: Neque inediâ aut siti vires deiiciendæ sunt; neque plus cibi ingerendum, quàm natura desiderat. Vbi enim, vt Hippocrates, 2. *aph.* 17. habet, cibus præter naturam copiosior ingeritur, morbum inde creari, indicat sanatio. Atque in conspectu habendum est Socratis exemplum, qui, vt est apud A. Gellium, *lib.* 2. *cap.* 1. in illius pestilentiæ vastitate, quæ in bello Peloponnesiaco inprimis Atheniensem ciuitatem depopulata est, temperantiâ salubritatem corporis retinuit, vt nequaquam fuerit communi omnium cladi obnoxius. Itaque hoc loco reiicienda est illorum sententia, qui persuasum habent, crapulâ & ebrietate aliquem à peste præseruari posse. Nam alterutrum ex nimio cibo potúque assumpto fieri necesse est, vt scilicet vel natura à nimiâ cibi potúsque copiâ onerata eum non rectè concoquere & distribuere possit, vnde calor natiuus obruitur, excrementa in corpore cumulantur, obstructiones & intemperies in visceribus gignuntur. Vel si natura cibo illi potuique coquendo par sit, plethora inde gignitur, quam Hippocrates, 1. *aph.* 3. vt periculosam, protinus soluendam esse monuit.

Et cùm facilè fieri possit, vt ex cibo etiam moderatè sumpto aliquid excrementorum in corpore cumuletur, per leuia purgantia, vt dictum, illud sæpius detrahendum. Cui fini inseruiunt etiam Fontanellæ dictæ, quibus nonnulli nihil vtilius aut melius ad præseruandam pestem esse dicunt: non quòd fontanellæ veneno pestilenti resistant, sed quòd vitiosos & excrementitios humores è corpore sensim tollant, atque hoc modo apparatum ad pestem suscipiendam demant: referúntque Medici in grauissimis quibusdam pestilentiis plurimos cauteriorum vsu ab omni damno fuisse seruatos. Nemo tamen velim in iis solis aut præcipuè, neglectis alexipharmacis, spem securitatis collocet. Tanta enim vis & efficacia est huius veneni, vt pura quoque & munda corpora inuadere possit. *Fontanella.*

Naturarum quoque in cibo administrando aliqua habenda est ratio. Cùm enim, qui calidioris humidiorísque naturæ sunt, maximè putredini contagióque suscipiendo apti sint: talia corpora refrigerare & exsiccare conuenit. Vnde cibi iis condiendi acidis, & embammata acida cum cibis apponenda ex succo citri, malorum aurantiorum, acetosâ, ribes, acetos. rosaceo.

Cibi quomodo condiendi. Omnes verò omninò, quantum fieri potest, cibi & potus iis, quæ pesti aduersantur, condiendi sunt: Naturarum tamen respectu habito & temperamentorum, vt frigidioribus naturis & temporibus calidiora, calidioribus frigidiora adhibeantur. Conueniunt autem poma citri, aurantia, acetosa, borrago, buglossum, fructus ribes, macis, crocus, saluia, ruta, pimpinella, baccæ iuniperi, absinthium, helenium, Zedoaria, &c. Exempli gratiâ, potus talis paretur.

℞. *Absinthij, dictamni Cretic.* an. M. ß. *scordij, cardui bened.* an. M. i. *cortic. citri* Vnc. ß. *Zedoariæ* Drach. ii. *radic. pimpinel.* Vnc. ß. *helenij*, Drach. ii.

Concidantur crasso modo, & cum linteo albo fiat nodulus vel sacculus, qui suspendatur in vino, de quo singulis diebus sumatur manè haustus post ientaculum, vel in prandio. Pauperes eundem in cereuisiâ suspendant & macerent.

Cibi conspergantur pulueribus, aut cum iis sumantur pulueres conuenientes; quales suppeditant santalum, macis, crocus, margaritæ, corallia, cortices citri, radices angelicæ.

Mediocritas quoque in aliis rebus ad diætam pertinentibus, nimirum in motu & quiete, somno & vigiliâ, atque inprimis Venere & animi affectibus seruanda est, & certò statuendum, illud Hippocratis: πᾶν τὸ πολὺ πολέμιον τῇ φύσει etiam in peste esse verissimum. Atque inprimis metus atque intensior de internecino hoc morbi genere cogitatio intermittenda; cùm certum sit, atque experientiâ probatum, imaginatione talem posse fieri in corpore impressionem, humorumque mutationem, vt eâ ipsâ de causâ multi peste correpti sint. Contrà quantum præsens animus possit, vel ex vespillonibus, Chirurgis & aliis, qui peste infectis & mortuis operas suas locant, videre est. Itaque, spe in Deum positâ, animus pius sibi persuasum habeat, licèt pestilentiâ cadant à latere mille, & decem millia à dextrâ, sibi tamen illam non appropinquaturam.

Atque hactenus, quâ ratione corpori prouidendum sit dictum, ne vitiosi humores in eo cumulentur, sed potiùs illud in naturali & optimo statu conseruetur. Duo tamen præterea adhuc ad pestem præcauendam necessaria sunt. Primum, ne venenatus & pestilens aër seminiúmque contagij attrahatur. Deinde si vel ignorantibus accidat, vt contagium, siue per aërem, siue alio modo corpori communicetur, vt corpus aduersùs illud muniatur, ne quid detrimenti ab eo patiatur.

Aër quomodo mundandus. Primum quod attinet, detur opera, vt aër, in quo versandum est, priuatim & publicè, quantum fieri potest purus sit, & à pestilenti contagio mundus. Vt enim rectè Author libri de flatibus scribit: mortalibus vitæ & ægris morborum causa aër est: tantaque omnibus corporibus spiritûs existit necessitas, vt siquidem ab omnibus alimentis abstineat homo, neque cibum sumat, neque potum, possit tamen dies duos, vel tres, vel plures vitam ducere: si verò spiritûs in corpus via intercipitur, in breui parte vnius diei intereat. Itaque cùm tanta aëris sit necessitas: nullâ re faciliùs, quàm per aërem, contagium pestilens corpori communicari potest.

Publica vlæ vt mundanda. Et proinde primò Magistratûs officium est, curare, vt plateæ, quantum fieri potest, ab omnibus sordibus mundæ sint; inprimis à stercore suillo & anserino, quod propter fœtorem cerebro & spiritibus infensum, præ cæteris ad contagium propagandum multum facit. Vrina, præsertim infectorum, atque aliæ sordes in publicas vias & plateas non proiiciendæ. Et omninò omnia ex publico amouenda, quæ semina contagij augere, fouere, vel excitare possunt. Quanquam enim pestilentis veneni natura in putredine non consistat: tamen contagium pestilens sordida eiusmodi facilè excipiunt fouéntque, & ipsa tandem malignitatem concipiunt; sicut ex corporibus putridis interdum pestem oriri, experientia sæpius docuit.

Neque sibi quispiam persuadeat, fœtores eiusmodi rerum putridarum & corruptarum veneno resistere, & venenum veneno pelli posse. Neque velim aliquem imitari Sarmatas, de quibus Alexand. Benedictus, *de peste* hæc habet: *Quidam nobilis mercator Cretensis, cùm in Dauricâ regione negotiaretur, & sæuissima pestis aëris vitio orta esset, quâ finis moriendi non erat, retulit, in eâ hominum summâ strage à se Medicum visum, loci eius incolam, qui canes interemptos passim*

per

per vias, perque vicos omnes abiici iussit, qui putridi tetro odore aerem replerent, eoque remedio statim ciuitatem sanitati restitutam esse. Putatque Alex. Benedictus carnes putrescentes aëris, qui hominib. saltem exitialis erat, naturam immutâsse, & venenum à veneno debellatum fuisse.

An fœtores in pestilentia vtiles sint.

Verumenimuerò, etsi quis de istâ ex barbaro loco allatâ experientiâ, & quomodo ista omnia acta sint, dubitare posset: tamen posito, rem istam ita gestam fuisse, nihilominus vt tale quid imitemur, suadendum non est. Licèt enim accidere possit, vt venenum veneno contrarium sit; & eadem pestis non omnibus animalibus, imò nec hominibus quidem sit exitialis, sicut Cardanus, *lib. 2. de rerum variet.* refert, pestem quandam Basileæ grassatam fuisse, in qua solùm Heluetij, non verò Hispani, Itali aut Galli, qui in eâdem ciuitate erant, affligebantur: Et fortasse tum singularem quandam pestem fuisse, & à singulari aëris vitio ortum traxisse, cui occultâ aliquâ qualitate putrescentium canum vapores contrarij fuerint, tamen cùm pestilentiæ magna sit varietas, nec vnica ista è loco remoto experientia pluribus & variis exemplis sit confirmata, non tutum est, fœtida talia in publicis locis relinquere; cùm facilè fieri possit, vt aëris vitium foueant & augeant.

Ignis aërem mundat.

Sed cùm longâ experientiâ cõstet, igne putridum & venenatum aërem maximè corrigi, Hippocratis potiùs aliorúmque Medicorum prudentissimorum exemplum, quàm barbarorum barbaram istam consuetudinem imitati, igne in locis publicis accenso aëris vitia corrigere studeamus. Inseruiunt hîc inprimis lignum iuniperi, quercus, pinus, picea, laurus, atque aliæ plantæ odoratæ. Ad aërem quoque puriorem reddendum multum valet, si tormenta bellica præsertim maiora, & præcipuè versùs eam partem, à quâ malum maximè imminet, sub vesperam & auroram displodantur. Non enim saltem vehementer aërem commouent atque agitant, sed & sulphur ac nitrum maximam vim eum alterandi habet.

Qua ratione quisque priuatim se aduersus contagium pestilens munire debeat.

Priuatim verò quisque, quantum licet, hominum frequentiam vitet; cùm non semper constet, qui infecti sint. Qua de causâ rectè à Magistratu conuentûs illi solemnes & frequentiores in nuptiis, choreis publicis, balneis, scholis, nundinis prohibentur. Aut si omninò cum his, qui infecti sunt, aut in suspicionem infectionis venerunt, conuersandum sit: fiat hoc ore aliquantum auerso, & vento secũdo, non aduerso. Inprimis per fenestras in ædes infectas inspicere periculo non vacat. Nemo etiam in publicum facilè prodeat, nisi horâ vnâ atque alterâ post Solis ortum, donec aër caliginosus & vapores nonnihil discutiantur. Et omninò sine alexipharmacis, vel etiam cibo aliquo sumpto, nemo in publicum progrediatur. Et cùm aër per os & nares præcipuè attrahatur, quisque in publicum egressurus naribus odoramenta admoueat, poma scilicet odorata, nodulos, vnguenta, linimenta ex rebus odoratis, atque iis inprimis, quæ peculiarem vim veneno pestilenti resistendi habent. Nares nimirum vngantur theriacâ, oleo vel balsamo rutæ, Zedoariæ, Angelicæ, succini, corticum citri, iuniperi, caryophyllorum, nucis moschatæ; vel aceto aliquo aut aquâ bezoarticâ, vel spongiæ tali aceto madidæ, pyxidibus ligneis inclusæ, aut poma ambræ dicta manibus gestentur, & frequentiùs naribus admoueantur. Dentes theriacâ illinantur. In ore teneantur angelica, Zedoaria, cortices citri, &c.

Det etiam operam quilibet, vt in ædibus suis puro aëre fruatur, & pestilentem excludat atque exterminet. Itaque claudantur fenestræ versùs domos infectas; iisdem clausis aër nocturnus excludatur, & demum Sole exorto conclaue radiis Solaribus illustrandum fenestris apertis exponatur: Aër in ædibus imbuatur iis rebus, quæ veneno pestilenti resistẽdi & corroborandi vim habent. Suffitûs scilicet excitentur è ligno iuniperi, fraxini, querno, baccis iuniperi, lauri, rutâ, saluiâ, absinthio, foliis quercûs, aceto bezoartico lateribus ignitis affuso, vel aquis conuenientibus. Vestes quoque & linteamina in scriniis contra pestilentem infectionem muniantur sacculis ex bene olentibus & veneno resistentibus plantis compositis.

Extant. alia composita passim, quæ partim naribus admoueri, partim ore teneri, partim accendi & carbonibus iniici, aut lateribus ignitis affundi possunt: pauca saltem, ex. gr. è tantâ varietate eligere libet.

In horum tamen omnium vsu obseruandum, cùm fœminæ, quæ ad suffocationem vteri procliues sunt, suaueolentia non ferant, loco ambræ & moschi admiscenda esse castoréum, galbanum, rutam & similia.

Poma ambra.

Poma ambræ, quæ appellant, parantur ex ladano, benzoë, seu asâ dulci, styrace calamitâ, radice iridis, rosis, ligno aloës, corticibus citri, santalis, caryophyllis, camphorâ, ambrâ, moscho, zibetho. Fiuntque efficaciora, si iis addantur olea destillata, citri, rutæ, angelicæ, caryophyllorum, macis cinamomi, &c. Exempli gratiâ:

♃. *Ladani puriss.* Drach. ii. *Radic. ireos* Drach. i. *Pulu. caryophyll. nucis mosch. cinam.* an. Drach. ß. *camphoræ* Scrup. sem. *ol. destill. rutæ* gut. vii. *ol. angelicæ* gut. v. *caryophyllorum* gut. iii. *nucis mosch. expressi* ʒ. ß. *moschi, zibethi, ambræ*, an. gr. iii. iiii. *vel plura.*

Cum mucilag. tragacanth. aquâ rosar. factâ, F. massa pro pomis.

Tempore æstiuo talem componere licet:

♃. *Ros. rubrar.* Drach. i. *flor. violar.* P. ß. *santali citrini, styracis calam.* an. Drach. ß. *cortic. citr. macis*, an. Scr. i. *camphoræ* Scrup. sem. *ol. destill. rutæ*, gut. vi. *Zibethi, moschi, ambræ* an. gr. vi.

Cum mucilag. tragacanth. aquâ rosar. facta. F. massa.

Linimenta ad nares.

Linimenta ad nares talia vsurpare licet:

♃. *Theriac. opt. mithridat. el.* an. Drach. i. *myrrhæ, benzoës, styr. calamitæ, ol. destill. rutæ* an Scrup. i. *angelicæ. camphoræ in aq. bezoarticâ dissolutæ*, an. Scr. ß. *ol. amygd. dulc. parum.* F. Linimentum.

Vel ♃. *Theriac. opt. mithridat.* an. Drach. i. *myrrhæ, benzoës, styrac. calam.* an. Drach. ß. *santali citrini, cortic. citr. caryophyll.* an. Scrup. i. *camphoræ* Scrup. sem. *aquæ rosarum, aceti scordij, vel bezoartici.* an. *q. s. M.* in formam Linimenti.

Vel balsamum seu linimentum, quo nares, tempora, pulsus & regio cordis inungatur, tale parari potest.

♃. *Ol. distill. rutæ* Scrup. i. *citri, angelicæ* an. Scrup. ß. *lauendulæ, caryophyll.* an. gut. vi. *Olei baccar. iuniperi* Scrup. ß. *moschi, ambræ, zibethi* an. gr. iiii. *ol. nucis moschat. expressi. q. s.* F. Linimentum.

In primis commendatur oleum Scorpionum secundùm descriptionem Matthioli paratum, si carpis, temporibus, vel etiam regioni cordis inungatur.

Laudatur & oleum viperarum magni ducis Hetruriæ: sicut & linimentum ex adipe serpentum, succo citri & theriacâ.

Balsamum.

Est qui istum balsamum commendet, & æthereum nominet, quemque non solùm à peste hominem præseruare, si semel de die aliquid carpis & cordis regioni illinatur, verùm etiam venenatorum animalium morsûs curare pollicetur.

♃. *Pingued. serpentum, ol. rubetarum, scorpionum*, an. ℥. ß. *ranar. viridium* Drach. iii. *balsami rutæ, angelicæ, succini* an. Drach. ß. *nucis mosch.* Drach. i. *citri, imperatoriæ, saluiæ, cinamomi, caryophyll. castoréi*, an. D–ch. ß. *elixir proprietatis Paracel.* ʒ. i. M.

Acetum.

Acetum, quo vel nares inungi, aut spõgiæ olfaciendæ imbui, vel silices aut lateres igniti perfundi possunt, quódque tum ad pestem præseruandam, tum curandam

randam propinari poteſt, hoc modo parare licet.

℞. *Flor. calendulæ* M.i. *ſcordij, rutæ, roſar. rubr.* an. P.j. *rad. angelicæ, valerianæ, baccar. iuniperi*, an. Drach. ii. *Zedoariæ, cortic. citri, myrrhæ* an. Drach. i. *camphoræ* Scrup. i. *aceti roſacei* ℔. ii. *vel plures.* M. & vſui ſeruentur.

Vel ℞. *Fol. rutæ. ſcordij, ſcabioſæ, morſus diaboli, cardui bened. abſinthij*, an. M.i. *Rad. angelicæ. zedoariæ, dictamni albi, imperatoriæ, valerianæ, pimpinellæ, tormentillæ, granor. iuniperi*, an. Vnc. ß. *cortic. citri* Drach. iii. *caryophyll. myrrhæ* an. Drach. i. *camphoræ* Drach. ß. Affundatur *aceti roſacei q.ſ.* & ſeruentur vſui.

Vel ℞. *Scordij* M.ii. *rutæ* M. ß. *ſummit. abſinthij*, Drach. ii. *theriacæ* Vnc. ß. *myrrhæ* Drach. ii. *camphoræ* Drach. i. *zedoariæ, caryophyll. macis, caſtorei, angelicæ* an. Drach. ß. *baccar. iuniperi* Vnc. ß. Affundatur *aceti roſacei canth.* ij.

Et conſentiunt in hoc doctiſſimi quique Medici, aceti, præcipuè in quo medicamenta alexiteria macerata fuerint, cùm extra adhibiti, tum propinati, maximam vim eſſe ad præſeruandum corpus à peſtilentis veneni corruptione. Quib. tamen ſiccius eſt cerebrum, & qui vigiliis moleſtantur, ii aceti odore parciùs omninò vtantur, aut etiam planè ab eo abſtineant.

Pulueres ad ſuffitum. Puluis ad ſuffiendum ita paratur.

℞. *Ligni iuniperi*, Vnc. iiii, *baccar. iuniperi, lauri* an. Vnc. i. *ſuccini, thuris, myrrhæ. ſtyrac. calamitæ, benzoës* an. Vnc. ß F. Puluis.

Nonnulli addunt etiam flores ſulph.

Vel ℞. *Baccar. iuniperi* M. ii. *cortic. baccar. lauri* M. i. *thuris* ℔. ß. *fol. abſinthij, rutæ, quercûs*, an. M. ii. *ſcobis ligni iuniperi.* M. iiii. *ſuccini.* Vnc. i. F. Puluis pro pauperibus.

Eſt & magna in diſcutiendis & abſumendis venenatis vaporibus pulueris bombardici accenſi vis.

Pro ditioribus talis fieri poteſt.

℞. *Baccar. lauri* ℔. i. *thuris.* Vnc. iiii. *ſtyrac. calam. benzoës*, an. Vnc. i. ß. *ſantali citrini.* Vnc. ß. *ligni aloës* Drach. ii. *fol. lauri* Vnc. i. *flor. lauendulæ, roſar. rubr.* an. Drach. ii. F. Puluis.

Candelæ pro fumo. Candelæ pro fumo tales fieri poſſunt.

℞. *Ladani, ſtyrac. calam. benzoës* an. Drach. i. *myrrhæ, thuris*, an Drach. ß. *radic. angelicæ* Scrup. i. *granor. iuniperi* Drach. ii. *terebinth.* Drac. iii. *pulu. caryophyll.* Drach. ii. *carbon. tiliæ q. ſ.* Incorporentur *cum mucilagine tragacanth. aqua roſar. facta.* F. candelæ vel trochiſci.

Pro diuitibus tales fieri poſſunt.

℞. *Ladani, flor. Stœchad. Arab.* an. Drach. i ß. *Styrac. calam.* Vnc. ß. *rad. iridis Florentinæ.* Drach. i. ß. *benzoës* Vnc. ſem. *Sacch. cand.* Drach. v. *moſchi* g̃. v. Scrup. ß. *vel q. libet, mucilag. tragacanthæ aquâ roſar. factæ parum.* F. Maſſa, è quâ formentur orbiculi parui.

Aqua odorata. Aqua odorata pro ditioribus, quâ facies, manûs, chirothecæ conſpergi poſſunt, aut quæ in ollâ ſuper carbonibus in vapores reſolui, & in aërem diſpergi poteſt.

℞. *Aq. roſar. fragrantiſſ.* ℔. i. *benzoës, ſtyracis calamit. cinamomi, macis, caryophyll. cortic. citri* an. Vnc. ſem. *camphoræ* Drach. ſem. (*quæ ſi aliquib. moleſta eſt, omitti poteſt.*) Coq. vaſe clauſo in B.M. aliquandiu, poſtea colentur, & addatur, *zibethi, moſchi, ambræ*, an. Scrup. ß. Seruentur in vaſe clauſo ad vſum.

Vel ℞. *Styrac. calamit. ligni aloës*, an. Vnc. ſem. *benzoës* Drach. ii. *iridis Florent.* Drach. i. *ſacch.* Vnc. ß.

Singula ſeorſim pulueriſentur, miſceantur: quibus adde *moſchi, ambræ*, an. Drach. ß. *zibethi*, Scr. i.

Seruentur ad vſum vaſe clauſo. Poſtea, quando libet, ſume, pulueris pauxillum, affunde in patellâ aquam roſarum fragrantiſſimam, & ad lentum carbonum ignem in halitum reſoluatur, qui ſuauiſſimum odorem de ſe ſpirabit: qui tamen fœminis vteri affectionibus obnoxiis non conuenit.

Trochiſci. Trochiſci ſub linguâ tenendi.

℞. *Zedoariæ*, Vnc. ß. *rad. pimpin. angel.* an. Drach. i. *ligni aloës, cinamom. cortic. citri*, an. Drach. ß. *macis* Scr. i. *ſacch. albiſſ.* Vnc. iiii. *Cum ſ.q. gummi tragacanthæ in aq. roſ. diſſoluti.* Fiant trochiſci ſub linguâ tenendi.

In his tamen omnibus obſeruandum, vt aëris conſtitutionis habeatur ratio, & præterea alexipharmacis potiùs, quàm ſolis odoribus gratis fidamus, quæ idcirco aliis odoratis admiſceri poſſunt. Sunt etiam quidam in eâ ſententiâ, eiuſmodi odorifera ſola peſtiferum halitum ad cor potiùs allicere, quàm à corde remouere. Et cùm in ſano non defectus aliquis ſit in ſpiritibus, ob quem eorum inſtauratio per talia odorifera requiratur: ideò prouidendum potiùs cenſent, ne Spiritûs peſtifero contagio inficiantur. Et cùm contagium peſtilens ſummam vim putrefaciendi habeat, potiùs iis vtendum putant, quæ vim illam retundant. Sicut videmus intenſo frigore contagium extingui; augeri verò & intendi in aëre calido.

Verumenimuerò etſi in ſanis defectûs adhuc non ſit ſpirituum: vtile tamen eſt, ſemper ſpiritûs eſſe maximè vegetos. Ad quod plurimùm poſſunt ſuaueolentia, quæ ipsâ experientiâ teſte, miris modis ſpiritûs recreant atque inſtaurant, & iamiam morituros ſæpe ad vitam reuocant. Itaque rebus ſuaueolentibus, (præcipuè ſi medicamenta peſti aduerſantia admixta ſint) ſpiritûs vegetiores redditi ſeſe alacriùs & fortiùs peſti opponunt. Et quanquam ſpiritûs gratos odores auidè attrahant & arripiant: non tamen ſequitur, quòd ſimul etiam venenatos vapores admittant.

Sacculus pro veſtibus. Sacculus, qui in ſcriniis veſtibus apponi poteſt.

℞. *flor. lauend. roſar. rubr.* an. M. i. *violar. nymphæa, meliſſæ, baſilici*, an. Vnc. i. *rutæ*, M. ſem. *roriſmarini*, P. ii. *cortic. citri, ſantali citrini*, an. Vnc. ſem. *rad. ireos*, Drach. ii. *caryophyll. macis, aſæ dulcis*, an. Drach. ß. *moſchi*. gr. iv. *vel q.ſ.* (omittatur pro fœminis.) F. Sacculus.

Sacculus cordialis. Sacculus regioni cordis applicandus,

℞. *Flor. bugloſſi, roſar. rub. violar.* an. P. ii. *meliſſæ vtriuſque, roriſmar.* an. P. i. *cinamomi, caryophyll. cortic. citri, ligni aloës, ſantali citrini, rad. angelic. valerianæ, ireos Florent.* an. Drach. i. ß. *ſem. rutæ, Oſſ. de C.C.* an. Scrup. i. *croci, camph.* an. Scrup. ß. *ambr. moſchi*, an. gr. iv. F. Puluis, qui excipiatur ſyndone rubro, & ſ. a. Fiat ſacculus.

Verùm talia multa deſcribuntur ab Horat. Augenio, *lib. de peſte, cap. 26. & 28.* Ant. Porto, *lib. 2. de peſte, c. 46. & 49.* Andr. Gallo, *de peſte, faſciculo 5. cap. 19. 20. 22.* & aliis.

Præter iſta, quæ Hactenus recenſuimus, medicamenta, & alia quædam, de quib. inter Medicos omnes non conuenit, à nonnullis valdè commendantur, qualia ſunt ſacculi & maſſæ, quæ è rebus venenatis, vt arſenico, puluere bufonum, argento viuo & ſimilibus fiunt, & extrà, ad præſeruandum à peſtilentiâ, corpori è regione cordis appenduntur.

Amuleta ex Arſenico, Mercurio, & aliis. Amuleta ex Arſenico plurimi commendant; & ſunt, qui iurati aſſerant, nullos peſte fuiſſe infectos ex iis, qui talia ad cordis regionem geſtârunt. Tali autem modo parantur.

℞. *Arſenici cryſtall. q.v. Cum albumine oui vel mucilag. gummi Arabici, aut tragacanthæ.* Fiant maſſæ ſeu placentæ, quæ in vmbrâ ſiccentur, & ſacculo ſericeo incluſæ regioni cordis applicentur. Nonnulli & alia addunt; vt

℞. *Pulu. bufon. exſiccati.* Vnc. i. ß. *arſenici citrini, cryſtallini*, an. Drach. vi. *pulu. dictamni, tormentillæ*, an. Drac. i. ß. *margar. prepar. ſantali citrini*, an. Scrup. ii. *croci*, Drac. ſem. *hyacinthi, ſmaragdi*, an. Scrup. i. *Cum mucilagine gummi tragacanthæ vel Arabici.* F. maſſa,

Vel ℞. *Arſenici cryſtallini*, Vnc. ii. *Zedoariæ.* Drach. ii. *croci* Scrup. i. *camphoræ*, Drach. ß. *Cum gummi Arabico aq. roſ. diſſol.* F. Paſtilli.

Iohan. Rhenanus hoc, tanquam perfectum Amuletum,

tum, commendat, quo non solùm pestilens contagium, sed & cœlestes impressiones auertantur:

℞. *Pulu. bufon. exsiccator.* Vnc. ii. *arsenici crystallini, citrini,* an. Vnc. sem. Mercur. ♎*ti, farinæ tritici, radic. dictamni vel tormentill.* an. Drach. iii. *croci, hyacinthi, smaragdi,* an. Scrup. i. *Omnibus puluerisatis, cum mucilagine tragacanthæ aq. ros. facta,* Fiat massa, è qua fiant pastilli, de collo suspendendi.

Si autem cælestes impressiones auertere debeant, hoc modo porrò præparandos esse docet. Capsulæ cordis figuram referentes è chalybe formentur, vt massæ istius ℥. i. ß. excipere possit: In istis capsulis, vbi Luna caput Draconis attigerit, insculpere iubet signum serpentis, instar cochleæ in gyrum sese voluentis: in alterâ parte, lunâ in scorpio existente, formam scorpij insculpit: postea, lunâ in scorpione existente, capsulam istam replet massâ prædictâ, eamque siccatam cordis regioni applicat. Atque id etiam de peculiari huius amuleti vsu monet Rhenanus, pastillos illos madefieri, si venenum pestilens præstò fuerit; ideóque igni tum admouendos esse. Ita enim venenum euanescere.

Eiusdem generis ferè est Zenexton Paracelsi à Crollio descriptum.

Alij commendant argentum viuum testæ nucis auellanæ inclusum. Atque istud remedium potissimùm anno 1552. & 1553. in obsidione Metensi vsurpatum & commendatum fuit; vt refert Petrus Droëttus, *Consil. de pestilent.* c. 8. & Iac. Theodor. Tabernæmontanus, in *tract. de pestilent. Germanico.* Et est, qui referat, sibi notos esse aliquot, quibus, cùm peste corriperentur per contagium, disruptæ illo ipso momento testæ auellanarum fuerint, quæ hydrargyrum continebant.

De amuletorum vi. Sed quo fine talia adhibeantur, & vnde sit ista efficacia, ipsi illi authores, qui talia vsurpant & commendant, diffident.

Sunt, qui existimant, arsenicum venenum siccum esse, & siccitate suâ prauos humores absumere, atque inquinamentum discutere.

Sunt, qui hoc modo venenis cor assuefieri, & consuetudine faciliorem veneni tolerantiam comparari putant, vt qui arsenico assuescant, sine noxâ etiam in pestilenti aëre versentur.

Petrus Droëttus, *in consil. de pestil.* alexipharmacum arsenicum esse dicit, atque admotum cor roborare scribit, quamuis aliàs erodendo noceat.

Heurnius, *de peste, cap.* 8. scribit, Cor, dum qualitatem arsenici percipit, sese contrahere, atque inde eius systolem fieri fortiorem diastole, ita vt validiùs eo motu à se expellat, quàm attrahat.

Verùm quis istas rationes parum probabiles esse non videt? Ii probabiliora dicunt, qui totius substantiæ similitudine talia venenum pestilens ad se attrahere dicunt. Nam sicut à scorpione percussi ab eodem imposito sanantur: ita procul dubio seu olea & vnguenta, seu massæ & trochisci, qui amuleti loco gestantur, & ex venenosis rebus parantur, si quid præstant in hoc genere, occultâ qualitate venenum pestilens ad se attrahunt. Et quidem dupliciter, vel venenum pestilens, quod homini appropinquat, antequam in corpus recipiatur, peculiari συμπαθείᾳ ad se alliciunt; Vel si quocunque modo in corpus receptum sit, eâdem συμπαθείᾳ ad se euocant. Ideóque quidam non sine causâ monent, ne alia medicamenta arsenico misceantur, ne eorum admixtione vis eius frangatur. Monent quoque, ne motu incalescant sacculi vel massæ, ne per poros cutis vis illa veneni cordi communicetur.

Verùm ab his dissentiunt Horat. Augenius, Gerardus Columba, & Hercules Saxonia, aliíque Medici non pauci, qui statuunt, tantum abesse, vt talia venena hominem præseruent, vt etiam præsens damnum ipsi inferre possint. Cùm enim sint naturæ nostræ aduersissima, si supra cor posita incalescant, vaporésque ad cor penetrent, maximè nocere. Et quamuis multi sint, qui talia sine periculo gestârint, id ideò factum esse existimant, quòd non incaluerint. Contra verò obseruatum esse, si motu incalescant, hominem in syncopem, & damna, atque adeò vitæ discrimen coniici, neque inde liberari, nisi sacculo amoto.

Imò sunt, inter quos Hercul. Saxon. *lib. de plicâ, cap.* 53. & Io. Baptista Gemma, *de rat. cur. bubones pestil.* qui illam præseruandi vim in istis, quam plurimi ita prædicant, in dubium vocant. Testatúrque vterque se certò scire, cùm in pestilentia Patauina, Anno 1576. Hieron. Capiuaccius multis hæc adhibuisset, nihil egregij præstitisse.

Quapropter, cùm adhuc de experientia dubitetur, & cùm, vt rectè Horat. Augenius, *lib.* 3. *de pest. cap.* 27. scribit, multa fiant, quæ diuersam habent causam, quàm vulgò creditur; atque ad experientiæ habitum non vnum vel alterum experimentum, sed hominum fide dignorum, magni iudicij, & prudentum longa obseruatio requiratur, rationésque quibus causam huius effectûs reddere conantur, non firmæ sint; vt loca allegata legenti patent: cum eodem Hercule Saxoniâ, remedio hoc quemque, pro suo arbitratu vti permittimus: modò ne reliqua maioris momenti, atque inprimis alexipharmaca prætermittat: deinde ne quid damni inde accipiat; quod fiet, si curabit, ne incalescat.

Plus tribuit Saxonia argento viuo, atque existimat, ipsum & minùs periculosum esse, atque etiam non calefactum crassam materiam discutere posse, atque ad exitum parare: quo fine quoque, scilicet crassum sanguinem, qui ob crassitiem in venas & glandulas mammarum penetrare non poterat, attenuando, lactis defectum emendare posse, atque eam ob causam Patauinas mulieres, non infelici successu, hydrargyrum auellanæ inclusum collo appendere, vt lac restituatur: quamuis, vt refert Th. Iordanus. *de peste phænom. tract.* 3. *cap.* 9. ideò superstitiosè id adhibeant, quòd contra fascinum, quo lactantibus lac adimatur, prosit. *Argentum viuum.*

Verùm maxima salutis, & securitatis spes, vt antea quoque dictum, in alexipharmacis consistit. Eadem enim, quæ pestem curant, ab eadem præseruant. Cùm verò omnia illa alexipharmaca experientiâ potiùs, quàm ratione inuenta sint: nemo suam salutem gloriosis nonnullorum promissis concredat, neque nouis medicamentis, nisi fidâ experientiâ antea probata sint, facilè fidem adhibeat, sed iis, quæ diu à multis probata fuêre, maximè confidat. *Alexipharmaca.*

Simplicia sunt: *Angelica, Valeriana, tormentilla, carduus benedictus, acetosa, dictamnus Creticus, & albus, ruta, vincetoxicum, scabiosa, morsus diaboli, pimpinella, olsenichium, veronica, scorzonera, calendula, absinthium, Zedoaria, imperatoria, gentiana, bacca iuniperi, nuces iuglandes, C.C. Os de C.C. bolus Armenus, terra sigillata, smaragdus, hiacynthus.* *Simplicia.*

De lapide Bezoar dicetur postea, Nam de eo varia sunt iudicia. Aliqui summopere eum laudant: Nonnulli parum ei in hoc genere tribuunt. Imò sunt, qui oculos seu lapides cancrorum ei præferunt. Sunt qui nec Opium omittendum censent. Cùm enim summam vim condensandi habeat, si alexipharmacis misceatur, in feruore spirituum extinguendo multum potest, ac spiritûs contagiosi motum sistit, vt ita medicamentum faciliùs eum à corde propellere possit. Sunt quidem aliqui, qui ex his medicamentis quædam suspecta habent, vt radices pimpinellæ, quòd nimis commoueant & calefaciant humores; radicem tormentillæ, quòd nimis adstringat; Bolum Armenum, quòd obstruat, & hoc modo putredinem excitare possit; Baccas iuniperi & alia plurima, quia nimis calefaciant & spiritûs accendant: Verùm modò vim veneno resistendi habeant, qualitatum primarum excessus aliorum admixtione facilè corrigi potest.

Ex compositis vsitatissima & longo vsu iam comprobata sunt Mithridatium, Theriaca Andromachi, *De Theriaca.*

Confe

Confectio liberantis. Et ex his inprimis Theriaca (à qua & multa alia medicamenta, quæ occultâ vi ac totâ substantiâ venenis resistunt, Theriacalia nominantur) cuius vim insignem cùm obseruâsset antiquitas, ad hunc vsque diem in bene constitutis Pharmacopoliis & Rebuspub. communis salutis gratiâ asseruatur: atque Ægyptij, vt refert Prosper Alpinus, *de medicin. Ægyptiorum lib. 4. c. 8.* licèt in aliorum medicamentorum compositione negligentiores sint: tamen iussu Turcarum Imperatoris singulis annis, præsentibus omnibus Medicis, in templo vrbis Cayri, Theriacam summâ diligentiâ componunt.

Theriacæ vis. Etsi autem & alios effectûs habeat, quos recenset Galenus, *de Theriaca ad Pison. cap. 16.* tamen inter omnes effectûs, & cuius gratiâ potissimùm inuenta videtur, atque vnde etiam nomen accepit, est, quòd à veneno præseruat, & à veneno læsos pristinæ sanitati restituit. Atque hæc eius efficacia omnibus temporibus perspecta & cognita est. Et vt de aliis venenis nihil dicam, quantâ in pestilentiâ eius sit efficacia, omnes medici fatentur. Galenus, *de Theriaca ad Pamphilian.* refert, se ex Æliano Meccio, omnium, quos audiuerat, vetustissimo, audiisse, Italiam olim pestem inuasisse, quæ celeriter multos interimebat. Tentatis igitur omnibus, vt fit, authorem se fuisse, vt solâ theriacâ vterentur; cùm cætera nihil conferrent. Tunc itaque ex iis, qui ægrotabant, quàm plurimos assumptâ theriacâ conualuisse; paucos in quibus vis morbi inualuerat, occidisse; reliquos omnes, quos pestis nondum occupauerat, non modò periculum euasisse, sed ne in morbum quidem incidisse. Et, *de Theriacâ ad Pis. cap. 16.* docet, Theriacam, instar ignis cuiusdam purgatorij, illos, qui ipsam biberunt, non permittere, vt pestilétiâ prorsus capiantur; illos autem, qui iam ægrotant, sanare posse; cùm aëris inspirati malignitatem commutando, tum corporis temperiei corruptionem prohibendo. Atque ob nobiles hos effectûs, theriaca & summis Imperatoribus in vsu frequenti fuit; præcipuè iis, qui sibi de veneno metuebant. Suetonius, *in Nerone, c. 34.* refert, Neronem, monstrum illud hominis, matrem ter tentâsse veneno, sed frustra; cùm se antidotis (proculdubio Theriacâ) præmunisset, & proinde aliam eius interimendæ viam postea iniisse.

Cur Theriaca hodie non easdem, quas olim vires habeat. Etsi verò hodie eas, quas Galenus, aliíque prædicant, vires non semper experiamur: falsi tamen aliquid eos scripsisse, non existimamus: sed si quid non respondet, id aut inde euenit, quòd quædam eorum, è quibus Theriaca componitur, vel ignota sunt hodie, vel ad nos non apportantur; aut quòd, qui eam componunt, non eam, quam debebant, diligentiam adhibent, atque vel ignorantiâ peccant, vel publica commoda priuatis suis metiuntur. Olim in Theriacâ componendâ tanta diligentia adhibita fuit, quâ maior vix potuit; cùm ipsi Impp. Romani curam de conficiendâ Theriacâ ad se pertinere existimarent; quod præcipuam imperandi partem arbitrarentur communis salutis procurationem: nullíque sumptui, vt quàm diligentissimè componeretur, parcerent. Testatur Galenus, *lib. 1. de antidotis, cap. 2.* Apportari sibi lectissima quæque ad theriacæ compositionem, quædam ex magnâ Syriâ, quædam è Palæstinâ, quædam ex Ægypto, nonnulla ex Cappadociâ, ex Ponto alia, pleraque è Macedoniâ, nonnulla ex Hispaniâ, Galliâ, Mauritaniâ. Quorum exemplum superiore tempore imitatus est Henricus Galliarum Rex, qui, ad Fernelij petitionem, literas dedit ad Turcarum Imperatorem, vt herbarium medicum mitteret, qui optima & lectissima medicamenta, Regis impensis, ad Mithridatij compositioné afferret. Inprimis verò, quod sæpius Theriaca non satis efficax fuit, eâ de causâ ferè accidit, quòd viperini trochisci, qui basis sunt huius antidoti, vel non è veris viperis pararentur, vel effœti, corrupti & viribus exhausti adhiberentur. Patrum certè memoriâ ad annos quingentos ita ignoratæ viperæ creduntur, vt à cæteris serpentibus non discerni possent, & aliud sæpe serpentis genus adhiberetur, vel etiam planè omitterentur, atque alia in earum locum, vt tormétilla, dictamnus substituerentur, vt refert Barthol. Marantha *de Theriaca cap. 4.* donec tandem Nicolai Leoniceni, aliorúmque industriâ veræ viperæ in lucem reuocatæ sunt.

Cæterùm cùm medicorum doctissimorum diligentiâ hodiè effectum sit, vt genuina ad theriacam componendam simplicia omnia verè iam nota sint; effectus tamen non planè respondeat, vnius adhuc & quidem præcipui medicamenti defectum causam esse puto, cur eos effectûs non edat hodie theriaca, ad quos à veteribus tantoperè commendata est, defectum scilicet Opobalsami, cuius vsui, vt Prosper Alpinus, *de Medicinâ Ægyptiorum*, refert, plus fidunt hodie etiam Ægyptij, quàm aliis auxiliis, Neque oleum destillatum caryophillorum, cinamomi, nucis moschatæ, vel aliud defectum eum supplere potest.

Non rarò etiam non tam remediorum vis imbecilla accusanda est, quàm non rectè vtentium imprudentia, Maximè enim in administrandis & vsurpandis hisce alexipharmacis peccatur. Non obseruatur tempus exhibendi, non modus, non numerus. Primò enim plerumque tardiùs Theriaca propinatur, & tum demum, vbi venenum iam altiùs in corpus illapsum radices egit, principésque partes labefactauit. Deinde & in eo grauissimè peccatur, quòd contra expressum Galeni præceptum, nimis parcâ plerumque manu, nec toties, quoties opus erat, exhibetur. In præseruatione quidem parciùs vsurpanda est: sed liberaliùs in curatione, vt docet Galenus, *1. de antidotis, cap. 2.* *Portio Antidoti*, inquit, *quæ priùs semel hausta, tutum à morte quempiam facilè præstitisset, eadem post venenum sumpta, nonnisi quadrupla, quintupláue, nec tum temporis semel modò, sed etiam bis terue, quoad videl. veneni vis fracta victáque omninò sit diebus singulis hausta, quicquam iuuat.*

Et vt de causis, & quibus viribus Theriaca nobiles istos effectûs edat, porrò dicamus; dependent Theriacæ effectûs omnes à duplicibus viribus; aliis notis, manifestísque, quæ à caliditate & siccitate proueniunt; aliis occultis & peculiari proprietate veneno aduersis. De illa vi calefaciendi & siccandi, & quæ hanc sequuntur, vt notis, & cum aliis plurimis Theriacæ communibus, nó opus multis verba facere: sed vnde illa vis venenis resistendi Theriacæ insit, inquirere operæ pretium est, præcipuè cùm alij aliter de eo sentiant.

Nonnulli ideò Theriacam omnibus venenis resistere autumant, quòd constet & componatur ex medicamentis calidis, frigidis, humidis, siccis. Verumenimuerò cùm venena non calore, non frigore, non humiditate, non siccitate, sed occultâ & peculiari malignitate, vt alibi monstratum est, noceant, alexipharmaca non ex notis qualitatibus, sed occultis æstimanda sunt. Et quidem talia medicamenta multa, vt Opobalsamum præcipuè, scordium, dictamnus, gentiana, valeriana, & alia theriacæ vt & Mithridatio, insunt; sed cur Andromachus iis non contentus carnem viperarum seu trochiscos viperinos addiderit, indagare non inutile fuerit. *Vnde Theriacæ vires oriantur.*

Barthol. Maranta, quem sequitur Thom. Iordanus, & alij, eo fine viperarum carnes admisceri docent, vt alexipharmaca ad venenum, quod expelli debet, quasi manu ducant. Cùm enim res per similitudinem, naturâ duce, coniungantur, & quasi naturali instinctu sese mutuò appetant, vt venenum, quod in corpus ingressum est, eiici possit, existimant, aliud venenum propinandum esse, quod illud appetat, atque ad aliud tendat, & ex inopinato veluti succenturiata & inuoluta secum rapiat illa venenum expugnantia medicamenta. Si verò alexiterium aliquod solum adhibeatur, metuunt, ne ad interiora venenum, vt contrarium suum fugiens, repellat, vnde, priusquam vis eò perueniret antidoti, ho- *Cur caro viperarum Theriacæ admisceatur.*

tino extingueretur. Verùm his aſſentiendum non putamus:docentque id tum alia,tum ii effectûs,quos etiam præſeruando edit Theriaca, vbi adhuc nullum in corpore venenum præſens eſt. Nam ſi eo fine admiſcetur caro viperarum, vt tanquam venenum reliqua medicamenta ad venenum ſibi ſimile ducat:locum ſaltem haberet in curatione Theriaca,vbi venenum iam præſens eſt in corpore, vbi verò veneni nihil adeſt in corpore, fruſtrà, & non tutò, exhiberetur; atque præſeruationis gratiâ,ſolùm alexipharmaca propinanda eſſent,tutiúſque eſſet in præſeruando Mithridatium,quàm theriaca. Atque Carnem viperarum loco veneni non adhiberi, inde etiam patet, quòd Andromachus & alij, qui de Theriacæ compoſitione ſcripſerunt, partes venenoſas diligenter ac ſtudioſè abſcindere & remouere iubent.

Eſſe venenoſam viperam quidem extra controuerſiam eſt: non tamen omnes eius partes neceſſariò venenoſæ ſunt, quod in aliis animalibus videre eſt, in quorum plurimis venenum ſaltem in vnâ parte hæret, reliquis nihil veneni habentibus. Draconi marino ſpina in dorſo planè venenoſa eſt: reliqua tamen caro iucundiſſimum cibum exhibere fertur. Paſtinaca marina in radio ſaltem venenum habet, non in toto corpore. Ita & in felis capite venenum eſſe creditur, non in reliquâ carne. Habet ſuum pungentem, & venenatum aculeum apis; licèt totum illius corpus plenum ſit & diffluat dulci illo & vtiliſſimo liquore, qui certiſſimum eſt ictûs,qui ab eâ infertur,remedium. Ita & vipera non in toto corpore, ſed in quibuſdam ſaltem partibus venenum habet. Obſeruatum eſt autem, venenum in viperis hærere præcipuè in capite, & in eo maximè in dentibus & gingiuis, tum etiam in veſiculâ fellis. Et qui maius ſtudium in viperarum naturâ inueſtigandâ adhibuerunt, duplex viperis venenum ineſſe exiſtimant:alterum fixum & firmiter à primo ortu dentibus inhærens, quod in mortuis quoque ſuperſit, adeò vt ſi quis ab emortuæ viperæ dentibus tangatur, periculoſum id eſſe animaduerſum ſit; alterum ſpirituoſum, quod in gingiuis tumentibus ſeu dentium veſiculis hæret, & ex veſiculâ fellis duobus meatibus ad eos deriuatur; quod,vbi ictu viperæ corpori immittitur, tanquam ignis per animantis corpus defertur,& celerrimè cor petit;atque hoc morte extingui atque expirare exiſtimant.Generari autem ex animalibus venenoſis, quibus viperæ victitant.Cùm enim viperæ etiam rebus venenoſis,ſcorpionibus terreſtribus,vt docet Ariſtoteles, *6.de hiſtoriâ animalium.capite 29.* & ſimilibus viuant: ſtatim feces venenoſæ per aluum deiiciuntur,& ſi quid relinquitur veneni, id à cæteris membris ad veſiculam fellis, ad id conſtitutam amandatur, è quâ ad gingiuas & dentes per peculiares meatûs deducitur, vnde etiam vis illa venenoſa in dentibus redditur potentior. In felle autem hærere venenum,inde coniicitur,quòd viperæ ictui illitum ſimilitudine ſubſtantiæ venenum ad cor repens retrahit, & ad ſe trahit, non minùs quàm ipſum caput viperæ impoſitum. Carnes autem nihil veneni in ſe continere, tum alij aſſerunt, tum experimento ſe didiciſſe teſtatur Baldus Angelus Abbatius. Cùm enim canibus & felibus fel obieciſſet,celeriter interiiſſe:ſi verò cor,hepar vel carnes,nihil mali ſenſiſſe refert.

Vipera venenum in quâ parte hæreat.

Non ſolùm autem non venenoſas viperæ carnes eſſe, ſed etiam ad expellenda venena comparatas,ex iis,quæ dicentur, patebit. Galenus *in libro 11. de ſimplic. medic.facultat. & libro de ſubfiguratione Empiricâ, capite 12.* ſummum in viperis contra Elephantiaſim, aliis remediis incurabilem, ineſſe remedium docet, idque hiſtoriis & exemplis inſignibus probat. *Erat,inquit,in Aſiâ in pago Elephantiaſi vir laborans, cui, cùm aliquot iam contagio inquinâſſet,in edito loco propè pagum tabernaculum habitandum pagani ſtruxerant. Æſtate circa canis ortum colonis vicinam metentibus ſegetem miniſter vini lagenam, quam attulerat, prope agri marginem dimittens abiit. Coloni labore functi cùm ad pocula acceſſiſſent,ac quidam eorum vinum in craterem funderet,ecce! exanimata vipera ſimul elapſa bibituros conſternauit. Ac ipſi quidem aquam potantes,vinum ægrotanti attulerunt, humaniter ſe acturos exiſtimantes, ſi tantam viri calamitatem morte redimerent, quam ex eo veneni hauſtu planè futuram arbitrabantur. At ille nouo prorſúſque admirando euentu ab hoc ipſo potu ſanatus eſt. Excidit enim tota cutis dura & velut lapidoſa,non ſecus,ac ſi cancris locuſtiſue aut cæteris huiuſmodi cruſtaceis animalibus teſtam,quâ conteguntur,abſtraxeris. Nec diſſimile in Myſiâ Aſiæ accidit. Vir erat prædiues Elephanticus: hic ancillam ſuam formoſam deperibat; contrà illa fœdum hominem odio habebat. Acceſſerat æger inde ſibi promiſſâ ſalutis ſpe ad quoſdam calidarum aquarum fontes,vbi multa viperarum vis ob loci ſqualorem erat. In vini igitur lagenam parùm diligenter ſeruatam vipera irrepſit,quam cùm ſuffocatam deprehendiſſet ancilla,rata fore,vt odioſus herus eo veneno facilè interiret,cœnanti alacriter vinum iſtud obtulit:eueneruntque omnia eadem,quæ pagano illi.* Hos caſûs poſtea Galenus imitatus, Philoſopho cuidam hoc morbo vehementer laboranti, vt idem remedium vſurparet, author fuit: qui & vinum ita medicatum bibens, ab Elephantiaſi liberatus eſt. Alteri etiam ſuaſit,vt viperarum carnes anguillarum modo coctas ederet:quod vbi feciſſet, ægritudo diſcuſſa eſt. Tot igitur experimentis confirmatus Galenus, certam ſpem concepit ſanandi Elephantiaſim Theriacâ, ſale viperino, & ipſâ viperarum,capitibus & caudis amputatis,carne. Quæ Galeni Elephanticos curandi ratio ab Oribaſio, Aëtio, Æginetâ, aliiſque Græcis & Latinis Medicis approbatur & confirmatur.

Viperarum carnis vis.

Eſt & hoc notatu dignum, quòd vinum corruptum à viperâ viuâ in dolium coniectâ & ſuffocatâ reſtitui affirmatur: factúmque hoc eſſe Romæ in cellâ vinariâ Cardinalis Vrſini,multorum teſtimoniis & colloquiis ſe accepiſſe, refert Baldus Angelus Abbatius, *de viperæ naturâ & facultatibus,capite 11.*

Verùm quâ vi viperarum carnes hos effectûs edant, nondum ſatis liquet. Si ea intueamur, quæ Galenus, *l.11.de ſimpl.medic. facultatibus* habet de carne viperarum,nihil occulti,ſed ſolùm notas & manifeſtas qualitates ipſis tribuere videtur. Ita enim eo loci docet. Caro viperarum exſiccat,vehementer digerit,mediocriter calefacit;Properat autem eius vis ad cutem,per eam videlicet, quæ in corpore ſunt recrementa, exigens. Author libri *de Theriacâ ad Piſonem, c. 9.* vbi præcipuus de vi venenum expellendi ſermo eſt, facultatem illam non definit, ſed ſaltem viperarum carnem ἔμφυλον πρὸς, σώζειν δύναμιν & πρὸς τὸ βοηθεῖν ἰσχὺν habere ſcribit.

Quâ vi viperarum carnes efficaces ſint.

Sed ſi quis effectûs carnis viperinæ diligenter perpenderit, & in mentem ſibi reuocauerit, quod à Paulo Æginetâ dictum eſt; contagioſum hunc morbum eſſe, non minùs quàm ipſiſſimam peſtem;& ſimul conſiderauerit, ab aliis ſaltem qualitatibus primis agentibus nihil tale præſtari poſſe: is facilè intelliget, non ſaltem vi ſiccandi vel digerendi, ſed inprimis alexiteriâ præditas eſſe viperarum carnes, atque eâ ratione Theriacæ admiſceri,non vt venenum ſint,ſed vt præcipuum alexipharmacum venenum oppugnent atque expugnent; atque animaduertet, ſimúlque mirabitur, & in viperis verum eſſe, quod *Eccleſiaſtici capite 33.* ſcriptum eſt; *Intuere opera Altiſſimi, & bina quæque videbis, quorum alterum repugnat alteri.*

Itaque & hîc meritò recurrimus ad ſalutare illud ignorantiæ aſylum, vt appellatur à Iulio Cæſare Scaligero, occultas qualitates.

Commendatur & illa Antidotus,quæ Regi Mithridati aſcribitur; de quâ Plinius *lib.23. cap.8.* ita ſcribit: *In ſanctuariis Mithridatis maximi Regis deuicti Pompeius inuenit peculiari commentario ipſius manu compoſitionem antidoti è duabus nucibus ſiccis & ficis totidem, & rutæ foliis 20. ſimul tritis,addito ſalis grano. Et qui hoc*

De theriacâ Mithridatis.

ieiunus sumat, nullum venenum nociturum ei illo die. Istam tamen compositionem Recentiores postea, variis additis medicamentis, non parùm mutârunt, vt ex formulis, quæ passim extant videre est.

Extat & Theriaca Diatessaron, item sales quidam theriacales, in hoc morbo præseruando & curando vtiles apud Galenum, *de theriacâ ad Pisonem.*

Et si quis plures antiquis vsitatas antidotos cognoscere cupit, legat duos Galeni libros de antidotis, inprimis verò secundùm librum, in quo maximè celebria antiquorum alexipharmaca à Galeno describuntur.

Recentiores plurima addiderunt, suntque celebria: *Electuarium de croco siue de ouo dictum, Diascordium Fracastorij, Puluis Saxonicus, Antidotus Guidonis de Cauliaco, Puluis Cæsaris rubeus, & gryseus, Electuarium Camphoratum Kegleri*: atque alia plurima, quæ passim describuntur; inprimis à Langio, *lib. 3. epist. medicin. Epistolâ* 1. Horat. Augenio. *l. 3. de peste, c.* 13. Petro Sibylleno, *de peste*, Andreâ Gallo, *de peste, fasciculo* 5, Cratone, *in Consil. de pestil.* Platero, *parte secundâ praxeos, in curat. feb. pestil.* & passim aliis authoribus pluribus. Rari enim sunt, qui, vt & ipsi non minùs quàm antiqui sapere videantur, non aliquid noui medicamenti hîc cõponant; cùm præstaret sæpe, bene inuentis ac probatis vti, quàm noua componere. Vt omnino maioris industriæ sit, è talibus selectiora aliqua eligere, quàm multa colligere.

Vnum tamen atque alterum medicamentum addere licet. Et primò quidem Theriacam Germanorum Iacobi Theodori Tabernæmontani, cuius vires theriacæ Andromachi non inferiores sibi compertas esse testatur.

℞. *Glandium quercus gentianæ.* an. ℔. ß, *rad. ireos, helenij, rad. angelicæ, pimpinellæ*, an. Vnc. iiii. *leuistici, eryngij, vincetoxici, plantag. tormentill.* an. Vnc. iii. *imperator. sem. anisi, fœnic.* an. Vnc. ii. *radic. Chelidoniæ, saluiæ Romanæ, rad. petasitæ, farfaræ, calami aromat.* an. Vnc. i. ß. *aristoloch. dictamni albi, rubiæ tinctor. pentaphylli, Cortic. aurantior.* an. Vnc. i. *Cardui benedicti, centaurij minor.* an. M. iiii. *summit. pastinacæ syluestris, verbenæ, Chamæpyt. hyperici, scabiosæ, succisæ*, an. M. iii. *alsines, agrimoniæ, origani, pulegij, serpilli, fol. lauri, linguæ ceruinæ, saluiæ* an. M. ii. Coq. omnia in aquæ s. q. s. a. Colentur cum forti expressione in torculari. Remanentiis affundantur xii. mensuræ vini, atque iterum coquantur & colentur. Colat. misceantur. Postea

℞. *Baccar iuniperi el.* ℔. xx. *Sambuci* ℔. iii.

His affunde decoctum colatum, & coquantur ad consumptionem medietatis: postea per setaceum traiiciantur.

Huic adde *succi cortic. iugland. virid. rutæ* an. ℔. iiii, *brassicæ, absinthij, acetosæ, borrag.* an. ℔. ii. *rad. valerianæ, betonicæ, interioris germinis Raparum*, (das hertz) *marrubij, sonchi, buglossi, veronicæ, matricariæ* an. ℔. i. *Sapæ & mellis despumati* an. ℔. iiii. Coq. in formam Opiatæ.

Quâ ratione vulgarem theriacam in nobiliorem formam redigi posse putet Quercetanus, videatur in eius Pharmacopæâ restitutâ *lib. 1. cap. 13.*

Nonnulli hoc medicamentum valde commendant,

℞. *Spirit. vini optimi mensur.* i. *theriacæ. opt.* Vnc. vi. *Myrrhæ el.* Vnc. ii. *rad. Petasitæ*, Vnc. iii. *Spermat. ceti, terræ sigillat. hirundinariæ* an. Vnc. i. *dictamni albi, pimpinellæ, valerianæ* an. Vnc. ß. *Camphoræ* Drac. i.

Concisa & contusa misceantur, de qua mixturâ, si interdum ʒ. i. in vino sumatur, magnam vim à peste præseruandi habet.

Ægyptij, vt Prosp. Alpinus. *lib. 4. de medic. Ægypt. cap.* 15. refert, plurimum in huius Electuarij vsu confidunt, quod componunt,

Ex terræ sigillatæ Drach. ii. *sem. citri, acetosæ* an. ʒ. i. ß, *boli Armeni, aristolochiæ rotundæ, scordij, zedoariæ, dictamni cretici* an. ʒ. i. *theriacæ antiq. cornu cerui vsti* an. ʒ. i. ß. *margaritar. Smaragdi, hyacinthi, camphoræ, croci* an. ℈. ii. *santalor. omn. corallor. rubr. albor serici vsti* an. ʒ. ß.

Quæ omnia in puluerem redacta cum syrupo acetosit. citri miscent: Cuius dosis est ab ℥. sem. ad ℥. i.

Inprimis verò apud Turcas atque Ægyptios nobiles, opobalsami vsus est frequentissimus, & vt à pestis contagio sese defendant, plus huius liquoris vsui fidunt, quàm aliis auxiliis: cùm succus iste aduersùs omnem humorum putrediñe præstet, vt etiam eo inuncta cadauera diu imputria seruet, hominis colorem naturalem foueat & augeat, membra præcipua roboret, atque citissimè totum corpus penetret. Exhibent autem cum aq. è succo aut floribus citri destillatâ, vel vino albo, aut iure pulli. Aut quod valdè celebre apud eos secretum in peste habetur, opobalsami vnciis duabus miscent myrrhæ, carpobalsami, ligni aloës, terræ sigillatæ, boli armeni, margaritarum, lapidis bezoar, croci, an. ʒ. i. sumúntque huius compositi singulis diebus manè drachmam vnam. Opobalsamum.

Electuarium cardiacum satis operosum videri potest apud Libauium, *in Alchymiâ pharmaceuticâ, pag.* 222. Est & hoc efficax.

℞. *Rad. tormentillæ* ʒ. i. *zedoariæ, scordij, cardui bened. acetosæ* an. ʒ. sem. *sem. citri, acetosæ* an. ℈. i. C. C. *vsti prapar.* ʒ. sem. *terræ sigill. Silef. ocul or. ♋ præpar. boli Armeni veri, oss. de corde cerui* an. ℈. i. F. Puluis.

Vel ℞. *Rad. angelicæ, valerianæ, vincetoxici, tormentillæ, helenij, olsenichij, Zedoariæ* an. ʒ. i. *dictamni cretici, terræ sigillatæ Sil.* C. C. an. ʒ. sem.

Puluerisentur subtilissimè & incorporentur, cum *rob sambuci, iuniperi, nucum, mellis despumti* an. *s. q.* addendo sub finem: *conserua acetosæ, cardui bened. scordij, rosarum*, an. ℥. sem. *ol. è baccis iuniperi* ʒ. sem. *balsami sulphur.* ℈. sem. *myrrhæ.* Drach. i. Misce. F. Electuar.

Quâ ratione ex balsamo sulphur. rotulæ ad pestem præcauendam vtiles parari possint, dictum est in Institutionibus. Quæ efficaciores reddi possunt, si iis extractum helenij vel angelicæ, aut vtrumque addatur, & saccharum in aquâ rosarum optimâ soluatur. V. g. Balsam. sulphur.

℞. *Extr. angelicæ, helenij*, an. Drach. i. *balsami sulphur.* ℈. sem. *sacch. albi in aq. scabiosæ & rosar. diss.* Vnc. vi. F. rotulæ.

Io. Baptista Gemma *de rat. cur. bubonis & carbunculi pestil.* hanc compositionem pro summo secreto à Rege Hispaniæ haberi scribit.

℞. *Myrrhæ el. Mastiches, boli Armeni, terræ sigill. ligni aloës, caryophyll. macis, croci, part. æq.* F. Puluis, de quo singulis diebus manè Drach. sem. vel q. s. sumatur.

Crato eundem ita describit:

℞. *Myrrhæ, ligni aloës, terræ sigill. boli Armeni*, an. Vnc. ß. *macis aceto præpar. croci*, an. Drach. ii. F. Puluis.

Commendatur etiam maximè puluis cordialis Banisteri pretiosus; & ad pestem, febres pestilentes, & malignas vtilis.

℞. *Succin. albi præpar.* ℥. ii. *terræ lemniæ veræ* ℥. i. sem. C. C. Vnc. sem. *rasuræ eboris*, Drach. v. *corall. alb. præpar. margarit. præpar. lap. Bezoar. santal. citrin. semin. citri* an. Vnc. sem. *cornu Vnicor.* Drach. i. sem. *cortic. citri* Drac. iii. *ambr. gryf.* Scr. i. *fol. auri & argent.* an. ℈. sem. *moschi* gr. viii. F. Puluis subtiliss. Dosis ℈. v. vel x.

Vt & alius Rubeus Alexiterius, cuius descriptionem vide apud Libauium, *Tom.* 1. *Syntagm. p.* 169.

Henrici Stapedij, qui ob dexteritatem in curandâ peste celebris est, medicamenta aliquot circumferuntur.

℞. *Sulph. opt. vel flor. sulphur.* ℥. ii. *camphoræ* Drach. i. sem. *Spiritus terebinthinæ*, Vnc. iiii.

In cucurbitâ vitreâ liquescant, & f. Mixtura.

Efficacius fit medicamentum, si post digestionem in retortâ vitreâ eliciatur oleum, cuius gutt. ii. vel iiii. cum vino vel liquore aliquo propinari possunt:

℞. *Balsami huius* Vnc. ii. *Theriacæ* Drach. ii. *croci* Drach.

Drach.i.M. & digerantur per dies 14. quo vngantur arteriæ in carpis & temporibus, & loca sub axillis.

Commendatur & hæc eius aqua:

℞. *Theriach, mithridatij,* an Vnc.vi. *pulu. Electuarij de bolo Iuberti, Bezoartici apud Nicolaum,* an.Drac.ii.*spirit.vin.opt. vini maluatici, aceti rosacei* an. ℔.i. *succi radic.pimpinellæ, limonum.* an.Vnc.vi.

Destillantur in B.Liquori qui exstillauit, iterum admiscentur theriacæ ʒ.vi.ad vsum seruantur.

Pro pauperibus idem hoc vsurpauit.

℞. *Granor.iuniperi* Vnc.vi. *caricar. pingu. num* xii. *nucl.nucũ iugland.* Vnc.viii.*conseru.fl.borrag.bugloss.* an. Vnc.iiii.*theriacæ, mithridatij,* an.Vnc.ii.*radic.tormentill. gentianæ, pimpinellæ, angelicæ, Zedoariæ,* an. Vnc. i. *Cum Syr.de limonibus* F.Electuarium.Item:

℞. *Conditi vel electuarij huius* ℔.vi. *Spiritus vini rectificati, vini maluatici, aceti rutacei, succi radic.pimpinellæ, limonum,* an.℔.i.

Destillentur in B. destillato liquori adde Theriacæ Vnc.iiii.

Est & efficax Elixir pestilentiale à Crollio descriptũ.

Nonnulli sequens miris modis commendant:

℞. *Boli Armeni, terræ sigillatæ, sigilli Salomonis, rad.helenij, tormentillæ, pimpinellæ, angelicæ, imperatoriæ, sem.erucæ,* an.℥.sem.*caryophyll.cinamom.ligni aloës* an. Drach.i. *santali rubri* Scr.i.*Theriac.opt.* Vnc.i.

Affundatur Spiritûs vini mẽs.i. Huius mixturæ si manè guttæ aliquot sumantur, 24.horis hominem à peste præseruare ea prædicatur: Infectò verò cochlear.i.ad sudorem m ciendum propinandum.

Vel ℞. *Theriacæ* Vnc.i. *Mithridatij, radic.tormentill. fol.dictamn.cretici, scordij,* an.Drac.sem.*rad.dictamn.alb.* Scr.ii.*boli Armeni, terræ sigill.* an.Drac.i.C.C.*vsti.ramentor.Vnicornu,* an.ʒ.ß.*sem.acet.citri, sancti* an. Scr.i. *camphoræ* Drach.sem.

Puluerisanda puluerisentur, & cum syrup. acetosit. citri, F.Elect.

Ferdinandi Imperat.Electuarium contra pestem hoc celebratur.

℞. *Boli Armeni* Vnc.sem.*rasuræ* C.C.*sem.cit.aurantior.* an.Drac.i.*dictamn.alb.cinam.* an.Drac.i.sem.*rad.angelicæ, tormentill.scabiosæ, gentianæ, aristoloch.spec. Elect. de gemmis, margarit.præp.ras.eboris, camphor.oss. de* C.C. *corallor.præp.nucis mosch.* an.Drac.sem.*santalor. omnium* Drac.ii.*cort.citr.condit.*℥.sem.*Cum Syr.acet.citr.*F.Elect.

Crebra etiam fit mentio apud authores Electuarij camphorati Kegleri, quod ita paratur.

℞. *Rad.tormentill.dictam.alb.nuc.vomic.* an.ʒ i.C.C. *præp.*Drac.ii.*camphor.sacch.can.* an.℥.sem.*Zingib.albiss.* Vnc.i.*theriac. Androm.*℥.ii.Misc.pro electuario.

Alij sic parant: ℞. *Rad.tormentill. dictam.nuc.vomic. oss.de* C.C.C.C.*præp.zedoar.boleti ceru.* an.Drac.ii.*camphor.aq.vit.destill.*℥.sem.*sacch.cand.* Vnc.i.*Zing.* Vnc.ii. *theriac. Androm.* Vnc.v.*syr.acet.citr.parum* F.s.a.Elect.

Antidotus hæc quoque à Recentioribus laudatur.

℞. *Theriacæ* ℔.i.Extrahatur aqua bezoartica, vel spiritu iuniperi tinctura. Feces calcinentur, & cum aquâ cardui bened.sal extrahatur, liquoriq; qui essentiã Theriacæ attraxit, misceatur. Hinc liquor per balneũ destilletur, vt in fundo essentia seu extractum theriacæ maneat, Syrupi consistentiâ. Liquor, qui extillauit, est aqua bezoartica satis efficax. Extracto adde *essentiam corallorum, perlar.* an.Drac.ii. *lapid.bezoar. veri, vnicornu veri,* an.Drac.i.ß.*ambræ, essentiæ è trochiscis viperæ, myrrhæ,* an. Drach.i.Super igne lentissimo misceantur. Vltimò addantur *Olei citri* gutt.vi.*camphor.* gutt.ii.Misce.

De hac antidoto, præseruandi gratiâ, particula pisi magnitudine datur. In curatione Drac.ß.cum aquâ aliquâ bezoarticâ.

Casp Bauhinus, *in fine lib. de lapide bezoar.* antidotum bezoardicam describit ex Francisco Ponâ, Medico Veronensi, diuturnis cogitationibus ab eo concinnatam, & experimentis euidentibus comprobatam, & quâ nulli locus ad præstantiorem excogitandum relictus sit. Quæ ad Drach. i. (quæ est summa dosis,) contra omnia venena efficacissima sit, scrupuli verò vnius pondere confectio quôque die sumpta aduersùs omnia venena tueatur.

Descriptio autem eius hæc est.

℞. *Lap.Bezoar. Orient. legitim. Pauonij siue Thaos, Malacensis ex felle hystricis, vnicornu legitimi,* an.Drach. ß.*margar.Orient.præp.*Drac.v.

Et hæ multiplicentur deficiente Thaos & lapide Malacensi pondere eorum. *fol.aur.*num. L.*terræ sigill.legit. boli Arm.lutei Orient.corall.rubr.præp.smaragdi præp.*an. Dra.ii.*rad.scorzon.Hispan.*Drac.vi.*tormentill.mundæ recentis, anthoræ, bistortæ, pentaphyll.contra bieruæ, angelicæ, pimpinellæ, eryngij,* an.Drach.ii.*cortic.citr.matur.flor.citr. nondum exolutor.in vmbrâ siccator.sem.citr.recent. præp.* an.Drac.ii.ß.*baccar.lauri, iuniperi,* an.Drac.iii.*rutæ, cardui bened.dictamn.cretic.calaminth. montan.scordij veri Cretens.*an.Dra.ß. *agalloch.legitimi, zedoariæ, galang.minoris, cinam.lecti, caryophyll.select.croci opt.*an.Scr.ii.*sem. ocym.caryophyll.amomi veri, rutæ,* an.Drac.ii. *hyperic.altheæ,* an.Dra.iii. *opobalsami legitimi, theriacæ Andromachi, mithridatij, elect.alcherm.de hyacinth.*an.Vnc.ß.*mellis Attici despumati* ℔.ii.Vnc iii.*Misc.*F.Elect.s a.

Sunt alij, qui non minùs pretiosas & operosas compositiones adornant; & quisque suam prædicat. Materia illorum sunt; Extracta ferè ex omnibus vegetabilibus pesti aduersantibus; Olea eorundem destillata; Solutiones ac magisteria margaritarum, gemmarum & corallorum; atque alia tam à mineralibus, quàm animalibus pe tita. Exempli gratiâ.

℞. *Extracti ãgelicæ, valerianæ, helenij, granor iuniperi zedoariæ, tormentillæ,* an.Dra.i.*croci* Scr.ß. *lactis sulphuris* Scr.i.*ossis de corde cerui* Dra.ß.*solution.perlar.corallor.lapidis bezoar.salis rutæ, absinthij,* an. Scr.i. *ol. destill. citri* Scr.ß.*confect.alchermes* Drac.i.*conseruæ rosar.buglossi, tunicis,* an.Vnc.i.*Cum syr.acet.citr.vel tunicis q.s.admiscendum*: de quo singulis diebus sumatur portio, quæ ii.pisa magnitudine æquet. Minùs operosa & pretiosa ex vno atque altero extracto parantur: vt

℞. *Extr.cardui bened.scord olsenichij,* an.Dra.ß.*ol.dest. angelicæ,* Scr.ß.*sacchar.in aq.scordij dissol.q.s.*F.rotulæ.

Alij, nec sine causâ, aceto extracta parant. Vt:

℞. *Rad.angelicæ, valerianæ, olsenichij, zedoariæ, scorzoneræ, tormentillæ,* an.Vnc.i. *fol.scordij, cardui bened.dictamni.veronicæ, rutæ,* an.Vnc.ß. *cortic.citri, baccar.iuniperi,* an.Vnc.i.*sem.citri* Vnc.ß.*Affunde aceti destill.q.s.* F.Extractũ.Cui adde *ol.destill.citr.*Scr.ß.*salis fraxin, absinth.*an.Drac.i.Dosis à Drac.ß.*ad* Drac.i.

Cùm verò infantibus vehementer siccantia, vt & theriacam ac Mithridatium exhibere non liceat, iis conuenient pulueres ex radicibus tormentillæ, C. C. margaritis ac similibus.Vt: *Infantibus commoda medicamenta.*

℞. C.C.*vsti, crudi, boli Armeni,* an Vnc.sem. *terræ sigill.*Drac.ii.*coral.rubr. præp. margarit.præp.* an. Drach.i. *spec.liberant.s.aloë,* Drac.sem.*Cum sacch.*F.puluis vel rotulæ.Vel tales rotulæ pueris parari possunt:

℞. *Sem.sancti* Drach.ii. *cortic.citri, rad.tormentill.*an. Drac.ß.*boli Armeni, terræ sigill.*an.Dra.i.*corall.rubr.præp. oss.de* C.C.an.Drach.sem. *sacch.in aq. scabiosæ vel card. bened.dissol.q.s.*F.Rotulæ.

Pro grauidis, quæ & ipsæ fortia medicamenta non ferunt, tale parari potest. *Grauidis vtilia medicamenta.*

℞. *Rasuræ eboris,* Vnc.sem. *corall.rubr.præpar.margar. præp.* an.Dra.ii.C.C. *vsti præp.spec.diamarg.cal. confect. cordial.temp.*an.Dra.ß.*Zedoariæ, nucis mosch.*an.Drach.i. F.Puluis, vel cum sacch.rosar.tabulæ.

Vel ℞. *Conseru.borrag.bugloss.ros.* an.Vnc i. *cort.citri condit.*Vnc.sem.*spec.diamarg.frig.*Dra.sem. *cordial.temperat.*Scr.i.*fragm.lapid.pretios.*an.Scr.ß.*boli Armeni, zedoariæ, tormentill.*an.Dra.sem.*croci*Scr.i.*Cum syr. de cort. citr.s.moscho & syr.de acetositate citri.*F.Electuarium.

Vel ℞. *Aq. cydonior. recens destillat.* ℔. i. sem.

-in quâ bulliant vase clauso *radic. tormentill.* Drac. iiij. in colaturâ dissolu. *conseruæ flor. tunicis*, Vnc. ij. *rosar.* Vnc. i. Iterum colentur. Adde *syr. de cortic. citr. acetos. citri*, an. Vnc. i. sem. F. potio clara.

De vsu calidorum medicamentorum contra pestem admonitio.

Verùm cùm talia passim extent plurima, in his immorandum non est. Duo saltem adhuc monenda censemus. Primò, licèt vt antea quoque dictum, medicamenta præseruantia in qualitate, quâ pestilenti veneno resistunt, conueniant: In primis tamen qualitatibus, quæ occultis illis coniunguntur, non paruam esse discrepantiam; Ideóque temporis & ætatis in iis eligendis habendam esse rationem. Experientia enim docuit, eos, qui tempore æstiuo & calido, grassante peste, nimis calidis medicamentis, inprimis ipsi calidioris naturæ, frequentiùs vsi sunt, in autumno, in graues tertianas & quartanas febres aliósque periculosos morbos incidisse. Quapropter vsus calidorum eiusmodi medicamentorum moderatus sit. Et temperata medicamenta omnibus naturis & temperiebus magis accommodata sunt. E quorum numero hoc esse potest.

℞. C. C. *vsti prapar.* Drac. i. *oss. de C. C. rasura eboris*, an. Drach. ß. *terræ sigill.* Drac. i. *vnicornu, margarit. præpar.* an. Drach. ß. *fragm. hyacinth. smaragdi, rubini præparat. oculor.* ♋ an. Scr. j. *lapid. bezoar.* Scrup. ß. *sem. citri, Acetosæ, rad. dictamni*, an. Drach. i. *santalor. omnium*, an. Scr. i. *sem. ocymi* Drach. ß. *macis in aceto macerati & exsiccati* Drach. i. F. Puluis.

Et cùm calida omnia, nonnullis, quòd spiritûs inflamment, atque incendant, atque hoc modo cum febre pestilenti consentiant, suspecta sint, radices omnes ferè calidas, vt angelicæ, valerianæ, zedoariæ, Imperatoriæ, leuistici, aceto priùs præparant; vel in aceto radices angelicæ, leuistici, zedoariæ, rutam, saluiam, atque alia mecerant, & manè cochlear j. tutiùs, quàm aquam theriacalem exhibent.

Vel ℞. *Theriacæ* ℔. i. Extrahatur cum aceto destill. postea destillando acetum separetur. *extracti* Drach. i. Adde *oculorum* ♋, *vnicornu, lapidis bezoar.* an. Scr. ß. Misce.

De hâc mixturâ sumendum instar grani tritici manè & vesperi, cùm cubitum itur, & superbibendum cochlear aceti bezoartici.

Eodem modo ex speciebus liberantis & aliis quibuscunque speciebus ac pulueribus, in quibus vis calefaciendi suspecta est, cum aceto extracta parari possunt, & cùm de extracto, tum de aceto præseruationis gratiâ aliquid sumi.

Atque hac ipsâ de causâ commendatur Spir. vitriol. qui aliis quoque calidioribus medicamentis commodè admiscetur, vt:

℞. *Olei macis, nucis mosch. distill. spiritûs terebinth. balsa. Orientalis*, an. Scr. sem. *spiritûs vitriol.* Scr. ii. Misce, *de quo* gutt. i. *vel* gutt. ii. *cum syrupo Granatorũ vel acet. Citri exhibentur.* Et extracta reliqua vtiliter cum aceto præparantur, atque omnia calida acidis corriguntur.

Deinde ne in morbo tam periculoso nouis & inexpertis nimiùm fidamus, sed efficacissima & vsu longo probata vsurpemus, monent nonnulli & hoc, vni alexipharmaco perpetuò inhærendum non esse, sed mutanda interdum alexipharmaca, ne natura vni assuescat, id immutet, atque ita parum ab eo auxilij percipere possit; & vt, (cùm pestilentiæ grassantis definita natura lateat,) si plura vsurpentur ab iis, quod ab vno non potest, sperari possit.

Atque hæc de præseruatione sufficiant. Illud saltem addimus, cùm ea felix habeatur ciuitas, quæ tempore pacis ea, quæ belli sunt, cogitat: quisque dum sanus est, ita & animæ & corpori prospiciat, vt si fortè grauissimo hoc morbo corripiatur, animam, &, si Deo placuerit, ipsum etiam corpus ab omni periculo seruare possit. Itaq; primò à Deo peccatorum remissionem petet, vitam emendabit, & pretiosum illud, vt Ignatius, *in Epistolâ ad Ephesios.* eleganter nominat, φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτον τοῦ μὴ ἀποθανεῖν, ἀλλὰ ζῆν ἐν θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καθαρτήριον ἀλεξίκακον sibi comparabit: deinde, vt necessaria ad pestilentis huius morbi curationem remedia semper in promptu habeat, operam dabit.

CAPVT VI.

De Curatione Pestilentiæ.

CVrationem quod attinet, de eâ quoque sunt dissentientes Medicorum opiniones. Nam quidam Alexipharmacis vel solùm vel maximè confidunt: Alij præterea, vt in aliis febribus, venæ sectione & purgatione opus esse censent. Cùm verò, vtra opinio verior sit, scire summoperè vtile sit, & leue aliquod erratum commissum in peste curandâ irreuocabile damnum pariat, diligenter de eâ re disquirendum.

Vt autem id rectè fiat, Indicationes in conspectu habere oportet. Pestis autem per se & quatenus occultus morbus, venenatæ ac malignæ qualitatis ac dispositionis per contrariam qualitatem alterationem ac destructionem: causæ verò internæ veneni per inspirationem aut contactum hausti, tum huius vi generatarum pestilentium ἀποκρίσεων eradicationem & seu per διαφόρησιν seu per sudorem discussionem indicant. Atque hinc patet, pestem per se, neque venæ sectionem neque purgationem indicare: aliis tamen de causis, aliásque ob circunstantias quandoque admitti possunt.

Et primò quantum ad venæ sectionem, testantur plerique doctissimi Medici, qui & ipsi in hac re obseruandâ diligentiam adhibuerunt, & quid alij obseruauerint, fideliter inquisiuerunt, plures, quibus vena non aperta est, quàm quibus secta fuit, euasisse; ideóque censent, minùs peccari in peste curandâ, si venæ sectio omittatur, quàm si incautâ adhibeatur: tutiorémque esse in venæ sectione adhibendâ timiditatem, quàm audaciam. *Vena sectio.*

Ambros. Paræus, *de peste cap.* 24. refert anno 1565. cùm pestis per totam Galliam ferè grassaretur, se ex omnibus vrbium, per quas Regi Carolo nono Bayonem iter erat, Medicos & chirurgos diligenter & studiosè sciscitatum esse, quid ægris successisset in purgatione & phlebotomiâ: atque omnes vna voce respondisse, obseruâsse se sedulò; omnes peste correptos, quibus liberaliter sanguis detractus fuerat, & corpus valdè purgatum, deteriùs inde habuisse, tandémque interiisse: reliquos, quibus solis alexiteriis prouisum esset, ferè cunctos euasisse. Idem testatur Cornelius Gemma, Fallopius, Conradus Gesnerus, Ioh. Bauhinus. Fatetur & ingenuè Roder. Fonseca *de sanit. tuend. capite* 27. ex multis, quos malignâ febre in hospitali curauerat, plures mortuos fuisse quibus sanguis sectâ venâ missus fuerat; pauciores, in quibus abstinuerat. Et P. Forestus refert, in peste Delphensi, quæ anno 1557. grassata est, eos, quibus post duodecim horas vel diem naturalem vena aperta fuisset, mortuos esse; vel admodum paucos ex iis euasisse. Neque aliter fieri potest. Nam si naturam pestilentiæ consideremus, & contrà naturam venæ sectionis, & cuius gratiâ adhibeatur, perpendamus: liquidò constabit, pestilenti veneno non opponi venæ sectionem, neque per venæ sectionem illud educi posse: imò facilè fieri potest, vt vires, quæ aliâs in hoc morbo valde periclitantur, intempestiuâ venæ sectione labefactentur, naturæque motus in expellendo veneno impediatur, illúdque introrsum rapiatur.

Etsi enim Lud. Septalius *in animaduers. medic. lib.* 5. *num.* 36. scribit, in peste illâ insigni, quæ Mediolani anno 1575. & 1576. grassata est, se cum aliis medicis primò quidem venæ sectionem auersatum fuisse, verùm cum ex sententiâ curationes non succederent, mutatâ sententiâ aliorum exemplis

&

& felicioribus successibus excitatum, venæ sectionem postea feliciter adhibuisse, tamen id ad omnem pestilentem constitutionem trahi non potest. Addit enim ipse, *ibid.* Septalius quòd pestis ea non ex vniuersali aëris corruptione orta fuerit, sed Contagione communicata, salubri alioquin cœlo & anni constitutione saluberrimâ, & rerum omnium, quæ ad victum faciunt, maximâ abundantiâ, & quòd corpora Mediolanensium alioqui succi plena sint. Itaque ipse concedit venam non esse secandam, si pestis sit ab vniuersali aëris corruptione vel victu prauo.

Quapropter non in qualibet pestilenti constitutione, nec in quolibet corpore sanguis mittendus: sed si ea deprehendatur in corpore aliquo sanguinis copia, vt metuendum sit, ne putrida febris vehemens, à quâ æger non minùs, quàm ob ipsam pestem periclitari possit, accedat; aut sanguinis ad loca inconuenientia impetus animaduertatur, vnde pestis curatio impediri aut retardari possit, aut, quod Fallopius addit, si bubo delituerit, virésque potiùs sint copiâ oppressæ, quàm dissipatæ: tum demum sanguinis missionem instituere licet; tantam tamen, quantam vires ferunt. Et quidem mox in principio instituenda est venæ sectio, intra 12. horarum aut non multo plurium spatium. Quibus elapsis, venæ sectio ampliùs non conuenit.

In venâ autem aperiendâ obseruandum, an dolor aliquis alicubi in corpore appareat, necne. Nam si nullus vllibi dolor animaduertatur, vena aliqua in brachio communis aperiatur. Si verò dolor alicubi deprehendatur (vbi bubo vel Carbunculus sit erupturus) in eo latere vena aperienda, & quidem ea, quæ naturæ motum adiuuet, non impediat. Ideóque si paroris post aures, vel bubo sub axillis, aut carbunculus in partibus superioribus erumpat, in brachio eiusdem lateris vena aperienda. Si autem circa inguina naturam aliquam expulsionem moliri animaduertamus, Saphænam vel aliam pedis venam eiusdem lateris aperire commodum est. Si tamen carbunculus in alterutro crure oriatur, cùm is inflammationem & dolorem vehementissimum, quo vires deiiciuntur, excitare soleat, commodum est, in opposito crure venam aperire. Neque enim hoc modo materiæ motus impeditur; sed ita etiam à partibus superioribus materia versùs inferiora trahitur, simul verò nimius ad locum affectum affluxus & inflammationis augmentum prohibetur. Monent etiam quidam, si carbunculus vel bubo appareat, antequam venæ sectio instituatur, priùs cucurbitulam tumori applicandam esse, ne venenum, quod natura ad exteriora expulit, venæ sectione ad interiora reuocetur.

Purgatio. De purgatione in peste curandâ non minor est controuersia. Verùm ne prolixè hac de re disputemus, Hoc primò tenendum, Nullo purgante medicamento, vt Cratonis verbis & sententiâ vtar, seminarium pestis eiici; nisi fortasse magnâ naturæ commotione factâ, quod fit satis periculosè, cum Antimonio & similibus, quorum vsu natura irritata cum noxiis quoque vtilia eiicit. Nimirum licèt fieri possit, vt natura fortioribus medicamentis, præcipuè ex ♄ & ☿ paratis, irritata, humores vitiosos è corpore expellat, atque vnà, quod eos occupauit, pestilens venenum eiiciat, indéque ægri sanentur: Hoc tamen ex accidente fit, in naturis quibusdam fortioribus: Ipsum verò purgans medicamentum primariò pestilenti veneno non opponitur: Imò sæpe talia purgantia plurimùm nocent. Nam cùm Natura plerumque venenum pestilens ad ambitum corporis expellat, purgatione hic motus materiæ impeditur, venenúmque pestilens ad interiora retrahitur, humoribúsque magis permiscetur. Ideò & humorum motu concitato periculosæ, imò lethales, vomitiones & diarrhœæ excitantur. Quapropter inprimis in Alexipharmacis, non in purgatione salutis spes, post Deum, in peste collocanda: quæ si rectè adhibeantur, purgantibus sæpe opus non est. Interdum tamen etiam post alexipharmaca, purgantia vsurpanda.

Duo enim hîc perpendenda. 1. diligenter corporis constitutio, quod peste corripitur, consideranda; & quomodo post Alexipharmacum sumptum sese æger habeat, qualisque febris pesti accedit, attendendum. Nam si corpus purum sit, nec de febre aliquâ putridâ periculosâ metus, sola Alexipharmaca sufficiunt, atque vnicè danda opera, vt per sudores pestilens venenum discutiatur, & per ambitum corporis, quæ via est commodissima, eiiciatur: sicut sæpe compertum est, homines à peste vnico sudore largiore liberatos fuisse. Si verò corpus Cacochymicum sit, & metuendum idem ferè periculum ex febre putridâ atque à peste: post sumptum Alexipharmacum, medicamentum purgans exhibere inutile non est, vt pars aliqua materiæ putredinem concepturæ, febrémque aucturæ subtrahatur, vt natura reliquum faciliùs vincere possit.

Deinde & illud considerandum; An pestis, quæ grassatur, magis ab aëris vitio aut contagio ortum habeat, An verò potiùs ab interno humorum vitio dependeat; vt fit post annonæ caritatem. Nam si ab aëris, qui inspiratione attrahitur, aut contagij venenositate, Spiritûs vitales inficiente, pestis ortum habeat, purgatione opus non est, sed alexipharmaca sufficiunt: nisi forsan pestis in corpus valde cacochymicum incidat. Tum enim interdum Purgatio non inutilis est, licèt non pestis, sed febris tantùm putridæ subsecuturæ ratione.

Si verò, quod interdum fit, ab internâ humorum corruptione Pestilentia maximam partem ortum habeat: purgationem instituere non solùm vtile, sed & necessarium est. Nam si corpora prauis & corruptis humoribus scateant, purgatio instituenda est, ne illi aliorum medicamentorum vsu inflammentur, aut ab humoribus corruptis venenum fortius euadat, ac sese latiùs disseminet, aut humores illi copiosi agitati in nobilem aliquam partem irruant, & inflammationem lethalem, pleuritidem, phrenitidem, anginam vel aliud periculum creent; & omninò ne febris putrida periculosa accendatur. Vnde, si purgatio omittitur, licèt pestilentis veneni vires per Alexipharmaca fractæ sint, malum non rarò in alium, non minùs periculosum morbum degenerat.

Qui verò solùm purgantibus initiò exhibitis venenum pestilens è corpore tollere conantur, frustra laborant, imò ægrum in vitæ discrimen coniiciunt. De quâ re pluribus, dictum in Institut. *lib. 5. part. 2. sect. 1. cap. 6.* Quia tamen Lud. Septalius, *animadu. medic. lib. 5. num. 46. & seqq.* acriter defendit, in pestis curatione à purgatione inchoandum, à sudoriferis verò omninò abstinendum esse; eius opinionem adhuc examinare libet. Vtitur autem mox in principio distinctione Septalius, & si pestis per contagium vagetur ac hominibus optimè sanis communicetur, à purgantibus abstinendum censet; cùm si exhibeantur, carnes colliquent, bonos humores euacuent, spiritûs exhauriant, & vires vitales destruant. Si verò corpus prauis humoribus refertum sit, omninò purgandum esse censet, præsertim cùm nostrâ ætate tot medicamenta purgantia inuenta sint, quæ neque venena sunt, neque venenatam naturam participant, neque excessu caloris igneum febris æstum adaugere, neque etiam alui fluorem concitare solent.

Et quidem statim initiò aut saltem secundo die purgandum putat, idque ideò primò, quòd materia hæc cruda, cuius purgationem prohibet Hippocrat.

pocrat. 1. *aphor.* 22. non sit, vtpote quæ coctionem nullam recipere potest; (cruda enim ea dicuntur, quæ coctionem recipere apta non sunt,) sed summoperè corrupta, quæ ad statum meliorem nullum reduci potest. Deinde quòd maxima ex parte turgeat, & principes partes impetat, vt ex variis, quas natura tentat, excretionibus, per aluum, vomitum, per sudores, per vrinas, per cutis efflorescentias, per carbunculos & bubones videre est. Imò etsi non turgeat, statim tamen euacuandum esse docet materiam pestilentem, ne reliquos humores inficiat & corrumpat. Et frustra expectari coctionem, quæ nulla futura sit. Neque etiam vlla mala & incommoda à purgantibus metuenda censet, quæ à crudâ euacuatione sequi docet Galenus, 1. *aph.* 22. *&* 2. *aph.* 9. Alexipharmaca verò frustrà exhiberi putat corpore non purgato; cùm vires suas, corpore non purgato, ad cor mittere non possint, si natura ipsa nullum sudorem mouere tentet, sed expectandum potiùs esse, donec natura ipsa aliquid moliatur.

Verumenimuerò acceptamus hoc primò, quod Septalius concedit in peste, quæ corpora sana & vitiosis humoribus non referta per contagium inuadit, à purgantibus abstinendum esse. At pestem istam frequentissimam esse putamus. Et proinde etiam rectissimè tunc ab alexipharmacis, cùm purgantia locum non habeant, est faciendum curationis initium.

Ergò quæstio saltem est de corporibus prauis humoribus refertis, an si ea peste corripiantur, à sudoriferis vel purgantibus faciendum sit initium. Quæ nostra sit sententia, iam antea dictum. Lud. Septalij verò opinio parùm firmis rationibus nititur. Nam sit sanè, vt praui & corrupti humores adsint, tamen ab iis, quatenus solùm corrupti & putridi sunt, natura pestilentiæ non constituitur, sed quatenus venenum coniunctum habent, à quo maius, quàm à putredine, imminet periculum. Venenum autem non indicat purgans, sed alexipharmacum. Et quia à veneno pestilenti maximum periculum imminet, ei primùm alexipharmaca opponenda, postea de purgantibus, quæ cacochymia requirit, dispiciendum. Et sit sanè, vt humores tales nullam coctionem admittant, tamen non purgantia indicant, quatenus venenati. Sit etiam, vt putridi purgationem indicent, de tempore tamen adhuc quæstio est, & ante alexipharm. sumpta purgandi sint. Nihil etiam huc facit aphorismus 22. *sect.* 1. Ibi enim tractatur ab Hippocrate de humoribus qui purgatione indigent, docétque humores in febribus putridis acutis crudos non purgandos esse initiò, nisi turgeant. At pestilens humor, quatenus talis, purgationem non indicat, ideóque nec quæri potest, an in principio, vt turgens, purgandus sit; cùm nullo modo purgationem indicet. Et quamuis sæpe vomitûs, alui profluuia, maculæ, carbunculi & alia in peste accidant, tamen illi motûs non semper naturæ opera sunt, sed potiùs à prauitate materiæ, vt in aliis venenis, accidunt. Et vbi naturæ operâ fiunt, ea quidem adiuuanda est; sed per alexipharmaca, non purgantia, quæ humores turbant magis, & venenum cum iis plus permiscent, ab externis ad interiora reuocant, virésque deiiciunt, & sæpè periculosas & lethales alui fluxiones concitant. Ab alexipharmacis verò tale periculum non imminet, sed quod venenatum est, & mortem acceleraturum erat, impugnant & expellunt, naturámque à summo periculo liberant, vt humores postea vitiosi faciliùs & commodiùs expurgari possint.

Methodus curandi pestilentiam. Tutissima ergò pestilentiam curandi ratio summatim hæc erit. Si pestilentia aliquem inuaserit, Deo in auxilium primùm inuocato, mox ad alexipharmaca & sudorifera confugiendum, neque vllo modo curatio differenda. Atque existimo tot homines peste sæpe interire, quòd plerique tardiùs alexipharmaca vsurpent, multósque posse seruari, si ea citiùs, & antequam venenum humores corrumpere incipit, assumerent. Aliquoties enim obseruaui hîc in pestilentibus constitutionibus, quosdam, cùm se infectos sensissent, statim sumptis alexipharmacis ad sudorem se composuisse, & postea nihil mali ampliùs passos esse, sed postridie ad consueta negotia rediisse. Contra si curatio protrahatur, & horæ 8. vel 12. iam elapsæ sint, antequam medicamentum aliquod propinetur, centesimus vix euadit.

Post primum sudorem porrò dispiciendum, an corpus sit plethoricum, & venæ sectio requiratur. Tum enim ea sine omni mora intra horas duodecim aut certè ante 24. instituenda. Verùm quia plerumque Medici tardè consuluntur, & inuasionis principium non semper obseruatur; ac propterea virium lapsus præceps vt plurimum adest: plerumque consultius est, venæ sectionem intermittere, quàm incautè & cum periculo ægri eam instituere.

Alexipharmacorũ autem antea, vbi de præseruatione egimus, magna copia proposita est, è quibus efficacissima & vsu probata eligenda sunt: cùm periculum hîc facere sine periculo non liceat; & in peste inefficacia atque inutilia remedia adhibita ægrum in vitæ discrimen coniiciant, atque exitiales affectûs ne leuissimum quidem errorem ferant, vt rectè Galenus, *lib.* 10. *meth. med. cap.* 11. scribit.

Ac proinde non immeritò quæritur; An in curandâ pestilentiâ lapidi Bezoar quoque locus sit? *An lapidi Bezoar in pestilentia sit.* Dissentientes authorum opiniones collegit Gaspar Bauhinus, *de lapide Bezoar. capite* 34. *&* c. 36. historias plures recenset eorum, qui lapide hoc feliciter vsi sunt: Contra c. 37. eorum, qui hunc lapidem non magnifaciunt, ac sine fructu vsurpârunt, historias recenset. Vt inde non facilè videre sit, vtri parti fides sit adhibenda.

Ego cùm illorum, qui eum profuisse testantur, fidem planè in dubium vocare nolim, tres causas esse existimo, cur idem effectus ab eodem non semper proueniat. Primò, quod genuinus semper non habeatur. Vt enim de aliis, quæ de adulteratione huius lapidis habentur, apud Bauh. c. 25. non dicam, in equis reperiuntur & ab iis excernuntur lapides, qui colore & substantiâ lapidem Bezoar planè referunt, vt videre est apud eundem Bauhin. c. 14. Mindererum, *de pestil. cap.* 15. Cùm enim scriptores rerum Indicarum referant, hos lapides apud ipsos Indos raros & magni pretij esse: mirum certè, tantam hodie eorum copiam suppetere. 2. Bezoar, ob magnum eius pretium, sæpiùs exiguâ quantitate, & vix vnius atque alterius grani pondere exhibetur; cùm ad VIII. x. & XII. exhiberi possit, imò in morbis periculosis debeat. 3. Quod rerum aliarum admixtione eius effectus impediri possit. Sæpè enim rerum occulti, hominibúsque parùm perspecti dissensûs sunt, ob quos effectûs quos singula seorsim habent, in mixtione impediuntur.

Ergo vt hæc concludam. Licèt verum lapidem Bezoar non contemnendum censeam, ne contra experientiam pugnare videar, tamen nisi forsan lapis iam ante probatus in promptu sit, in peste, morbo acuto & periculoso non facilè huic soli fidendum. Nam cùm magni pretij hic lapis sit, impostorum diligentiam in eo adulterando vel falso substituendo, occupari probabile est, & si in promptu genuinus habeatur, tamen pauperiorum res angustæ eum non admittunt.

¶ [Variè disputatur à Medicis de efficacia lapidis Bezoar, præcipuè de vi eius in peste curanda, dum alij eum summis laudibus extollunt, alij non adeò magnifaciunt. Sed verum esse, quod *lib.* 4. *de Febb. cap.* 6. scripsi, quòd nimirum lapis hic non semper præstat, quæ multi pollicentur, causam esse, primò quòd non semper genuinus habetur; deinde quòd ob pretium magnum *De recto vsu lapidis Bezoar. Lapis Bezoar sæpissimè non præstat, quod præstare debet.*

magnum plerunque nimis parua quantitate exhibetur, testatur historia, quam refert Zacutus Lusitanus; *de Pr. med. Adm. lib. 3. obs. 86.* vbi narrat, fœminam quandam incidisse in febrim malignissimam, deterrimis comitatam symptomatibus, inter quæ & hoc fuit, quòd tribus diebus sexaginta duos lumbricos per os excreuit; & ex contagio familiares omnes eodem morbo correptos fuisse, atque omnes periisse, quibus lapis bezoar in parua quantitate fuit exhibitus: dominam autem, cùm maximam eius assumeret quantitatem, interdum vno haustu ʒ.j. euasisse, licèt periculosiùs, quàm reliqui, laboraret; atque eodem modo & alios curatos fuisse.

Historia Zacut. Lusitan.

Eadem ferè de Vnicornu ratio est. Nam quid illud sit, quod passim in Thesauris quasi asseruatur, & in magno pretio, nomine Vnicornu habetur, vix aliquis certò affirmare potest. Ideóque vitam & sumptûs hoc medicamento in periculum adducere, consultum non est, cùm alia non minùs efficacia & vsu probata remedia suppetant; quæ suprà enumerata sunt.

Vnicornu.

Mindererus magis Smaragdum laudat, dosi gr. vi. vel vij exhibitum, atque hunc puluerem momentaneâ quasi vi mira præstitisse scribit:

Smaragd.

℞. *Smaragdi præpar. lapid. Bezoar.* an. gr. vij. *hyacinthi præpar.* gr. iij. F. Puluis.

Non sine fructu & istum olim peste hîc grassante exhibui:

℞. *Lap. Bezoar. opt.* gr. xij. *ossis de corde C.* Scr. j. *Smaragdi præpar. hyacinthi præpar.* an. gr. vij. F. Puluis.

Qui diuidatur in partes duas, atque exhibeatur cum aquâ aliquâ conueniente.

Plurimi & camphoram commendant, quòd valde putredini resistat, & venenosos halitûs discutiat. Hinc celebratur hic puluis D. Hesso adscriptus:

Camphora.

℞. *Sacchar. cand.* Drach. iii. *zinzib. albi*, Drach. ii. *camphoræ*, Drac. i. F. Puluis. Dosis Drach. i.

Qui cum aquâ conueniente, commodissimè verò exhibetur cum decocto Tanaceti, cum aquâ acetosæ, & dimidiâ parte Aceti parata.

Verùm satis efficacia medicamenta, vt dictum, suprà sunt proposita. Vnum atque alterum tamen adhuc addere libet. Ex theriacâ & flor. Sulphur compositis elegans & vtile medicamentum concinnauit Nobilissimus & Celeberrimus ille Mathematicus, Tycho Brahé, cuius compositionem peculiari Epistolâ Rudolph. II. Imperatori Augustiss. communicauit, quam integram hîc inserere libet.

Augustissime & Potentissime Imperator,

RVDOLPHE,

Domine Clementissime.

Epistola Tychonis Brahé ad Rudolph. II. Imp. continens descriptionem Alexipharm.

Descriptio Medicamenti, quod contra morbos Epidemios passim nunc grassantes, Dei dono, efficax est, quale Sacra Cæsarea Maiestas tua clementissimè per suum Capitaneum Brandeisensem à me expetiit, in hunc modum, prout ipsemet adinueni & comprobaui, se habet.

Accipiatur primum pro corpore & fundamento Theriacæ Venetæ optimæ & veteris, aut potiùs Alexãdr. lib. vna, cui in vitro oblongo satisque capaci superfundatur Spiritus vini, è generoso vino, ternâ distillatione & rectificatione moderato calore elicitur, vt extet supra theriacam ad quantitatem palmæ. Posteàque bene obturato vitro, ne spiritus exhalet, fiat digestio in tepido balneo per septimanam. Quâ peractâ materia omnis, quæ in vitro est, filtretur per bibulam chartam, vt separetur purum ab impuro, liquórque admodum rubicundus & pellucidus, qui in hac filtratione prouenit, indatur cucurbitæ vitreæ, & suprà posito Alambico cum suo recipiente, atque vtrobique bene clausis de more vitris fiat lenta destillatio in balneo mediocriter calido, nec æstuante, donec spiritus vini in receptaculum guttatim euocatus materiam siue essentiam theriacæ in fundo cucurbitæ vitreæ instar mellis liquidi, colorem tamen ad subrufam nigredinem tendentem obtinentis, reliquerit. Spiritus autem ille vini Theriacalis per se in vitro bene clauso conseruari poterit, & parum manè, vbi lubuerit, de eo sumi, instar alterius aquæ vitæ. Habet enim in se aliquid de volatili essentiâ theriacæ, ideóque præseruatiui loco est, præsertim si ex oleo iuniperi sulphurato, de quo mox dicemus, bis vel ter vlteriùs in balneo exaltatus fuerit. Porrò essentia illa Theriacæ, quæ in fundo remansit, sic efficacior reddenda. Sumatur sulphuris è cholcotare puro ter sublimati, & quartâ ex aloë, Myrrhâ & croco semel leuiter sine adustione eleuati quarta pars libræ; huic superfundatur in cucurbitâ vitreâ oblongâ de oleo Baccarum iuniperi, quod purum & in balneo rectificatum est, tantum, vt supereemineat quatuor digitis. Potest etiam addi oleum succini in balneo ter rursus destillatum, & ab odoris vehementiâ liberatum, vt sit eius quarta pars respectu olei iuniperini, éstque sic melius: ponatúrque bene clauso vitro in fornace cinerum, vbi stet in tepidâ digestione per quatriduum. Eliciet interim oleum iuniperi è floribus illis sulphuris rubicundissimam tincturam & optimam eorum essentiam in se attrahet. Fiat & hic separatio filtratione, prout antea. De puro autem & rubicundo liquore, qui papyrum bibulam transiuit, addatur duodecima pars essentiæ Theriacæ priùs confectæ, ita vt hæc duodecim vicibus oleum illud iuniperi sulphuratum excedat: Mox simul digerantur in tepenti balneo in phialâ, oblongâ bene obturatâ. Potest tamen iis priùs aliquid addi de extracto Rad. Angelicæ, sale absinthij puro & essentiâ carabis albi, his tribus simul mixtis & pro decimâ sextâ parte priori liquori iunctis, posteàque vti dictum, simul in digestione collocatis, idque per octiduum. Superaddere etiam conducit ante digestionem de priùs reseruato spiritu vini Theriacali tantum, vt tribus digitis superstet. Digestione hac peracta fiat denuò separatio impuritatum intrinsecarum per filtrationem supradictam, & spiritus vini additus separetur in balneo, lentissimo igne, donec materia in fundo remaneat, instar picis liquidæ, quæ, ex Dei benignitate, præsens est remedium contra luem Epidemiam, octo, decem, vel duodecim guttis, pro ratione patientis in aquâ aliquâ competenti, vtpote Prunellæ, Angelicæ, aut Cardobenedicti cochleari vno intrò assumpta, idque statim ac morbus sentitur, antequam per somnum virus cor occupauerit, posteàque sudore per aliquot horas, quò diutius, eò melius, elicito. Si manè quolibet ieiuno stomacho de hac medicinâ duæ vel tres guttæ in vino absinthiaco vel quouis alio appropriato liquore assumantur, præseruatiui eximij loco est.

Potest verò hæc ipsa Medicina, per se omni auro præstantior, adhuc magis exaltari per additionem tincturæ coralliorum, sapphyri & hyacinthi & margaritarum materiæ resolutæ, tum quoque auri potabilis, si modò verum & genuinum ac corrosiuis rebus non inquinatum & corruptum, haberi possit, ita vt de singulis hisce scrupulus vnus priùs confecto medicamento adiungatur misceatúrque.

Quin & vniuersalius vt hoc reddatur medicamentum ad omnes morbos, qui per sudorem curari possunt, qualis fermè est tertia pars omnium eorum qui humanum corpus infestant, sic procedendum.

Antimonium selectum in regulum purum ter vel quater reiteratâ fecum abiectione redigatur, posteàque contuso & puluerisato regulo per cucurbitam terream ignem fortem sustinentem ad latus dispositam impellatur forti igne & successiuè adaucto alchol antimoniale in aliam cucurbitam terream recipientis loco appositam, donec totus fermè regulus Antimonij instar pulueris subtilissimi vas antepositum subierit. Hoc Antimonij Alchol postea in vasculis quibusdam reuerberationi idoneis, & ignis vim perferentibus benèque argilla munitis, imponatur in reuerberatorium clausum, ita vt flamma infrà ac suprà transeat, ipsa autem vascula conclusa non attingat; & fiat reuerberatio succes

succeſſiuè adaucta per ſex hebdomadas, donec Antimonium in puluerem album vel ſubflauum redactum, quodammodo fixum euadat.

Hic puluis Antimonij etiam in aliquâ copiâ aſſumptus non purgat, nec quidpiam corpus moleſtat; ſed ſolummodò ſudorem moderatum nec debilitantem ciet.

De quo ſi prius præparatæ Medicinæ parum immiſceatur, multò adhuc præſtantior & efficacior ad omnes morbos Epidemicos redditur. Et inſuper febres quaſcunque ritè adminiſtrata curat, obſtructionéſque aperit.

Atque hæc de Medicinâ Epidemicâ, quam Cæſareæ tuæ Maieſtati, prout clementiſſimè voluit, humillimè & fideliter conſignaui; vt ſecretam habeat, ſibique ſoli reſeruet, demiſsè peto. Mitto verò nonnihil de eadem, quatenus hanc iuxta priorem deſcriptionis partem abſoluere licuit, quæ etiam valida eſt, atque Deo dante, in talibus morbis præſens remedium exhibet.

Eſtque hæc purior & præſtantior eâ, quam Cæſ. Maieſtas tua à ſuo Capitaneo per me etiam paratam habuit.

Hanc vt Cæſ. Maieſtas tua clementi animo accipere, donec plura huiuſcemodi & maiora in eius gratiam parare opportunitas dederit, non dedignetur, ſubiectiſſimè oro. Deus Opt. Max. Cæſ. tuam Maieſtatem ab omni malo tueatur. Data ex arce Cæſareæ tuæ Maieſtatis Benachiâ, die 7. Septembris, Anni 99.

Tycho Brahé.

Efficax eſt & hoc electuarium Cratonis.

℞. *Scordij* Drach.iii. *tormentill. dictamni alb. Zedoar. gentianæ, angelicæ, caryophyllatæ,* an Drach.i. *croci, camphoræ,* an. Drach.ſem.

Puluериſentur, aſpergantúrque aquâ Cardui bened. in quâ diſſolutæ fuerint Theriacæ Drach.ii. & cum ſufficiente quantitate Syrupi de ſucco Cardui bened. F. Electuarium.

Vulgus rob Sambuci cum aceto Theriacali non infeliciter vſurpat.

Mindererus hanc aquam ad exhibenda medicamenta valdè commendat:

℞. *Succi nucum iugland. immatur. limonum, acetoſæ, pimpinell.* an. ℔.i.ſem. *cardui bened. ſcordij, rutæ,* an. ℔.i. *ſcabioſæ, hederæ terreſt. caeldulæ, meliſſæ* an. Vnc.viii. *chelidon. galegæ, vel in eius defectu veronicæ, aceti de Rubo Idæo, ſambucini, roſacei,* an. Vnc.iiii. *rutacei* ℔.i. *radic. tormentill. gentianæ, dictamni alb.* an. Vnc.i.ß. *petaſitæ, imperator. angelicæ, Zedoar. cortic. citri* an. Drac.iii. *boletor. ceruinor.* Vnc.ii. *fol. dictamni cretici, ſcordij cretici, chamædryos* an. Vnc.i. *ſantali citrini* Drac.iii. *ligni Rhodij* Drac. ii. *Theriacæ Androm.* Vnc.ii. *mithridatij* Vnc.i. *baccar. iuniperi recent.* ℔.i. *cortic. medianor. ſambuci recent. fraxini recent,* an. M.iii.

Cortices Sambuci & Fraxini contundantur, & cum aceti è floribus Tunicis, aquæ Pimpinellæ, Roſarum an. ſ.q. extrahatur inde ſuccus. Succi omnes miſceantur, addatúrque Theriaca, Mihridatium, & cætera conciſa & contuſa, macerentúrq; per triduũ, & per balneum aqua inde deſtilletur. In aquæ deſtillatæ dimidiâ parte ſuſpẽdatur camphoræ Drach. i. in nodulo. Altera pars etiam ſeorſim vſui ſeruetur pro iis, qui Camphorã non ferũt.

Maximas quoque vires habet, & à plurimis valde prædicatur Elixir peſtilentiale, quod Crollius, pag. 228. deſcribit; ſi adulto ℈.ii. iuniori ℈. i. vel Drach. ß. cum aceti roſacei ſcordij vel rutacei Drach. i. vel q. ſ. propinetur.

Ergo ſi quis peſte infectus ſit, ex iis, quæ ad manus ſunt, efficaciſſimum ſumat medicamentum. E.g. Adulto Theriacæ Drach.i. vel Electuarij de ouo aut diaſcordij Fracaſtorij Drach. ii. Salis abſinth. Fraxini vel Cardui bened. gr. aliquot cum ℈. i. pulueris Saxonici, aut Cæſaris rubei, cum liquore conueniente propinetur: Vel aqua aut ſpiritus aliquis contra peſtem, vt Elixir peſtilentiale Crollij. Exg.r.

℞. *Elect. de ouo* Drach.i. *Theriac.* Drach.ſem. *pulueris Saxonici, ſpecier. liberant.* an, Scrup.ß. *ſyrup. acet. citri* Vnc.i. *aqu. acetoſæ, cardui bened.* an. Drach.x. *aceti ſcordij* Vnc.ſem. Miſce.

Vel ℞. *Pulu. Saxonici, Cæſaris rubei,* an. Drach.ß. *ſyr. acet. citri* Vnc.i. *ſcordij, aceti Theriac.* an. Vnc.ſem. *aq. Stapedianæ vel alterius talis.* Vnc.i.ſem.

Plurimum etiam commendatur decoctum rad. chelidoniæ maioris, vt ex Matthiolo, *in comm. Germanico in Dioſcor. lib. 2. cap.* 10. videre eſt, quódque feliciter vſurpauit, & modum eius præparandi deſcripſit Gaſp. Keglerus, *in tract. ſuo de peſte.* Grauidis, vt & infantibus detur Electua. diaſcordij Fracaſtorij, vel pulueris Montagnanæ infantibus ℈.i. adultis Drach.i.

Laudatur & Bezoardicum minerale & ♁, diaphoreticum. Quæ etſi ſatis efficacia ſunt, tutius tamen eſt ea cum aliis, puluere Saxonico, Montagnanæ, & ſimilibus miſcere.

Atque talia in vſum quotidianum ex aliis compoſitis facilè miſceri poſſunt.

In horum tamen medicamentorum vſu cautiones quædam obſeruãdæ ſunt. I. de Theriacâ & medicamentis calidioribus aliis, quod antè etiam monui, obſeruandum, vt non temerè, ſine vllo morbi naturæ, ætatis, ſexûs, anni temporis, atque aliarum circumſtantiarum reſpectu vſurpetur. Vbi vnim febris peſti coniuncta iam corpus occupauit, ea cautè, & non niſi frigefacientibus admixtis exhibenda. Itaq; vbi metus eſt, ne humores & ſpiritûs nimis accendantur, ſpiritúſque diſſipentur, ægróque aliquod periculũ inde creetur, rectiùs ij faciunt, qui talia non cũ aquis Theriacalibus & calidis, ſed potiùs cum frigidis aquis aut quod commodiſſimum eſt, cum aceto vel aquâ aliquâ, quæ acetũ aut acidos ſuccos recipit, qualis eſt aqua Stapediana, Mindereri, & ſimiles exhibent. Imò ſunt, qui in magno calore, vehementi ventriculi dolore & Cardialgiâ, vomitu, ſimilibúſq; ſymptomatis, Theriacam non planè veterem, ſed recentiorem annorum ſcilicet duorũ vel trium exhibẽt, in quâ vires opij adhuc vegetæ ſymptomatũ vim tandiu refrenare poſſunt, donec reliqua Alexipharmaca vires ſuas exerant, vimque veneni infringant. Sunt alii, qui opiata, vt Philonium (commodior vſus eſſet Laudani Opiati) Alexipharmacis miſcent, vt nimirum motus atque actio veneni peſtilentis ſiſtatur & frenetur, ſymptomatúmque vehementia mitigetur, donec Alexipharmaca vires ſuas exerere, séque veneno opponere poſſint. Imò ſunt quidam, qui Opio vim ſudoriferam tribuunt. Aliàs vbi non vrget calor, cauſa nulla eſt; cur Theriaca reiicienda ſit; cùm plus commodi venenum expellendo, quàm damni, calorem excitando, afferat. *De vſu calidorum in peſte medicamen. monitio.*

II. Obſeruandum, Theriacam, Mithridatium, Electuar. de Ouo, & ſimilia calida ac fortia medicamenta non facilè infantibus & pueris, grauidis & puerperis eſſe exhibenda, ſed alia mitiora ſubſtituenda. Conuenit his magis Diaſcordium Fracaſtorij, quod ſine inſigni humorum agitatione veneno reſiſtit, ſudores mouet, putredinémque inhibet, Exhibetur autem hoc modo commodiſſimè.

℞. *Succi acetoſell. ſeu trifolij acetoſi* Vnc.ii. *citri* Vnc. i. *diaſcordij* Drach.i. *ſpec. cordial. de gemmis* an. Scrup.i. *aceti* Vnc.i. Miſce.

III. In Camphorâ ac Camphoratis exhibendis naturarum conſtitutio conſideranda. Qui enim infirmo ſunt ventriculo & capite, aut qui aliàs camphoram auerſantur, iis alia potiùs, quàm camphorata, medicamenta ſunt exhibenda, In tanta enim medicamẽtorum copiâ non opus eſt, nec neceſſarium, vt vni medicamento adſtringamur. Imò medicamenta variare vtile eſt.

IV. Quò maiorem veneni vim eſſe animaduertimus, eò efficaciora, & quæ præſentiſſimas vires habeant, medicamenta eligenda ſunt: quo in genere excellunt Aquæ & ſpiritûs deſtillati, quorum mentio antè facta eſt, quæ mox in totum corpus penetrant, peſtilentíque veneno ſeſe opponũt. Facit idem Camphora, quæ

quæ reliquorum medicamentorum quasi vehiculum est. Non magnâ tamen eius copiâ opus, sed duo vel iii. gr. sufficere possunt.

V. Si æger medicamentum vomitu reiiciat, mox illud repetendum. Imò etsi illud retineat, semel exhibere Alexipharmacum non sufficit, sed intra 8. horarum spatium repetendum. Et si primùm medicamẽto exhibito Cor non liberetur, fortius exhibendum secundum: imò intra 24. horarum spatium ter Alexipharmacum exhibendum. Neque sibi quis persuadeat, si semel vel bis sudauerit, & melius nonnihil habeat, se iam extra omne periculum constitutum esse: cùm venenum iterum, si minimæ etiam eius reliquiæ in corpore hæreant, vires postmodum sumat, nonnumque naturæ bellum inferat. Itaque necessarium est, alexipharmaca & sudorifera talia intra biduũ quinquies vel sexies repetere. Quod cùm sæpe negligatur, plurimi, qui seruari possent, intereunt. Medicamento exhibito æger sese, inprimis primâ & secundâ vice (si enim veneni vis fracta sit, non multum refert, si tertiâ vice non sudet) ad sudorem componat, nec frigidum aërem vllo modo admittat; sed det operam, vt sudor copiosè fluat, atque si potest, ad duas horas sudorem continuet, vt venenum pestilens planè è corpore eiiciatur. Et si medicamento satis copiosè sudor non prolicitur, aliis etiam modis, vt lagenâ aqua calente plenâ, aut lapide calente, linteis aceto vel vino madidis inuoluto, pedibus apposito, excitetur.

Sudoris modus.

In sudore proliciendo tamen cauendum, ne vires deiiciantur. Cùm enim aliàs morbi huius vehementia vires subitò prosternat & corpus exoluat: si, quòd nonnulli faciunt, stragulis non tantùm æger contegatur, sed ferè suffocetur, sudórque nimis diu, ad horas scil. 4. vel 5. continuetur, facile fieri potest, vt vires planè deiiciantur. Quare vt dixi, sufficit, sudorem horis duabus continuare.

Censent præterea docti Medici, vni remedio in peste non esse fidendum, sed, vt Crato, *epist.* 134. hac de re scribit, initiò singulis propemodum horis, deinde successu temporis singulis diebus remedia mutanda; cùm vix in vno aliquo antidoto tantum roboris sit, quantum ad hostem tam potentem debellandum requiratur.

Somnus.

VI. A somno abstineat æger, donec bis sudauerit. Iulius quidem Palmarius, assumpto Pharmaco, duas horas dormire permittit; cùm per somnum sudor æquè profluat, ac per vigilias: verùm metuendum est, ne vis veneni per somnum ad interiora serpat, ægerque in vitæ periculum coniiciatur.

Inter sudãdũ quomodo æger tractãdus.

VII. Inter sudandum reficiatur æger Conseruâ Rosar. Acetosæ, Rob Rubium, Succo & Syr. Citri. Granator. Aquis Cordialib. & similibus, qualia mox proponentur. Odoramenta etiam ægros valde recreant, atque inspiratione cor potest roborari, vt per expirationem halitum venenatum à se fortiùs expellat. Itaque in conclaui Acetum Theriacale lateribus ignitis infundatur: Trochisci & Candelæ pro fumo accendãtur: Odoramenta cùm alia naribus admoueantur, tum in pyxide habeantur species liberantis, vel alia talis confectio; quæ subinde moueantur, vt de puluere illo aliquid naribus attrahatur. Inprimis verò hîc vtiles sunt Aq. odoratæ suprà propositæ.

VIII. Præter hæc sunt & alia, quæ partim Cor roborant, partim venenum è corpore eiicere possunt. Nonnulli, dum æger sudat, panem è furno calentem accipiunt partémque aliquam excauant, cauitatémque Theriacæ ℥. ii. replent, & vmbilico apponunt, vt venenum à pane attrahatur. Alij Raphanum, in partes orbiculares dissectum, axillis, & aliis emunctoriis ac plantis pedum applicant. Alij panis medullam aceto madidam cordi applicant. Cordi nonnulli apponunt pannum quadruplicatum, aceto vel simplici, vel theriacali aliquo imbutum; vel sacculum ex saluiâ, acetosâ, rutâ contusis & aceto madefactis, calidè applicant. Alij alios Cordiales sacculos adhibent. Potest & Electuarium aliquod, cum Oleo Citri & Myrrhæ, vel vnguentum conueniens, regioni cordis, temporibus & pulsibus adhiberi. In humidis tamen & frigidis adhibendis videndum est, ne sudorem impediant, venenúmque ad interiora repellant. Quidam ante sudorem cum lacte calido Gargarismum instituere iubent; cùm lac calidum halitum venenatum ac pestilentem ad se trahat.

Post sudorẽ quâ ratione æger tractãdus.

IX. Finito sudore corpus linteis mundis moderatè calentibus exsiccetur. Diligenter tamen videndum, ne, aëre frigido occurrente, venenum intrò recedat. Et si sudorem rectè sese habere animaduertatur, ac symptomata remittant, quod indicio est, veneni maximam partem expulsam esse: linteamina quoque & tegumenta lectorum mutentur.

Post sudorem æger cibis εὐχύμοις & εὐπέπτοις reficiatur, vt ouis recentibus, iusculis carnium, ptisanâ, & aliis, qui sunt molles, & qui in paruâ quantitate multùm nutriunt. Atque his æger sæpius reficiendus est. Neque enim, vt in aliis morbis acutis, inedia & tenuis diæta conuenit; sed vires sæpius refectione opus habent. Cibo tamen multo corpus onerandum & grauandum non est. Vtilissimum quoque, cibos acidis condire.

Et licèt sudorem ciere (si tamen die Critico erumpat, non impediendus est) postea opus non sit: continuanda tamen ea sunt medicamenta, & singulis diebus exhibenda, quæ putredinem inhibent, febri malignæ resistunt, incendiumque in visceribus extinguunt. E. g.

♃. *Conseru. rosar.* ℥. ii. *vel.* iii. Dissoluantur *in aq. acetosæ* ℔. i Colentur.

Vel: ♃. *Morsulor. de succo & cortic. citri* Vnc. i. Dissol. *in aq. scabiosæ* Vnc. iii. Adde *vini granator.* Vnc. i. Misce.

Vel ♃. *Decocti* C. C. *vsti & crudi in aquâ conueniente vase clauso cocti* ℔. ii. *succi citri* Vnc. iii. *ribium vel berber.* Vnc. ij. *iulebi rosacei,* Vnc. i. sem. Misce.

Vel ♃. *Aq. acetosæ, scabiosæ, rosar.* an. Vnc. iii. *aceti de rub. Idæo, flor. tunicis, rosar.* an. Vnc. ii. *vini albi* ℔. sem. *succi citri, iulebi rosar.* an. Vnc. i. *cortic. citri recent.* Drach. vi.

Stent simul mixta in vitro, donec liquor odorem citri attrahat.

Vel ♃. *Aq. cardui bened. acetosæ, scabiosæ,* an. Vnc. iii. *rosar.* Vnc. ii. *cinamomi* Vnc. i. *succi citri, granator.* an. Vnc. iii. *extract. croci* Scr. sem. *solut. margar. corallor.* C. C. an. Scr. i. *confect. Alchermes* Scr ii. Misce.

Vel ♃. *Conserua medullæ citri* Vnc. ii. *rosar. acetosell. borrag.* an. Vnc. i. *ribium. condit.* Vnc. sem. *confect. Alchermes* Drach. sem. *spec. el. de gem. frig. cordial. temper.* an. Scrup. i. *Cum syr. tunicis & spir.* vitrioli, *q. s. ad gratam aciditatem,* F. Electuar.

Vel ♃. *Solut. corallor. margarit.* an. Scr. i. *hyacinthi, extr. croci,* an. Scr. sem. *confect. Alchermes* Scr. i. *ol. de cortic. citri.* gutt. iiij. *sacch. albissimi in aq. rosar. s. q. dissol. q. s.* F. Rotulæ.

Possunt & alia ex Syr. Acetositat. Citri, de succo Acetosæ, Granator. Oxysaccharâ, Rob Ribium, & similibus parari.

Inprimis verò commendatur spiritus vitrioli, qui insignem vim habet putredini resistendi, obstructiones aperiendi, febresque extinguendi.

Vtilis est & confectio Alkermes, si cum succo Citri propinetur.

Vt ♃. *Confect. Alkermes* Drach. ii. *syr. acetos. citri.* Vnc. ii. *granator. rub. Idæi,* an. Vnc. i. *Aq. acetosæ* ℔. sem. *rosar. opt.* Vnc. ii. *scabiosæ,* an. Vnc. i. M. Detur sæpius haustus.

Et de talibus alterantibus singulis ferè horis aliquid offerendum, nunc potûs, nunc Syrupi, nunc Electuarij, nunc Rotularum, nunc aliâ formâ, vt natura roboretur, venenóque resistere possit.

Postquam ita malignitas ac venenositas maximam partem victa est, si humores vitiosi in corpore abundent, aut pestis inprimis ab interno humorum vitio proueniat, Purgatio conueniens non omittenda est. Sint autem medicamenta purgantia leniora, ne vel vires debilitentur, vel humores ad aluum præcipitentur, & periculosum alui profluuium excitetur. Eligantur etiam talia, quæ præter purgandi vim, veneno resistere possunt, qualia sunt, Agaricus, Rhabarbarum, Syr. rosar. solutiuus cum decocto Tamarind, vel Syrup. rosar. solut. præparatus cum Rhab. Pilulæ Pestilential. E quibus ægro conuenientia medicamenta eligere non difficile est. Inter Composita conuenientissima est Tryphera Persica, Syr. Diasereos, &c.

Sunt quidam, qui Purgantia cum Alexipharmacis miscent, atque inter hos Heurnius, qui recipit Cæpam albam excauatam, eamque Theriacæ Drach. i. cum modico puluer. Radicum Dictamni & Tormentillæ replet, ac sub cineribus coquit, coctamque contundit, & affusâ aquâ Cardui bened. Aceto Calendulæ, succum exprimit, additque Trypheram Persicam, idque medicamentum & purgaturum, & mox sudorem excitaturum pollicetur: Contrarióque eodem tempore, quod alij metuunt, motûs non timet; Cùm natura illicò ab hoste hoc liberanda sit, atque vsus, ista proba esse, docuerit.

Prosper Alpinus, *lib. 4. de medicinâ Ægypt. capite* 15. refert, Ægyptios peste infectorum cruribus, brachiis & inguinibus vesicatoria applicare, ex quibus vlcera multa iis in partibus, per quæ humores corrupti à naturâ expurgantur, excitentur: Alij tres longas scarificationes seu vulnera potiùs cruribus infligunt, quæ non sanant, priusquam ægri perfectè à peste sani euaserint.

Cùm autem plerumque Natura magnam humorum venenatorum partem ad emunctoria Cordis, Hepatis, Cerebri expellere, ac Bubones & Carbunculos excitare soleat: Restat tandem, vt de Curatione Bubonum & Carbunculorum pestilentium dicamus.

Bubonum Curatio. Et I. *Bubones* quod attinet, alij aliter eos tractandos censent.

An in Bubonibus maturatio expectanda. Sunt quidam, qui in hoc naturam planè imitandam esse existimant, & cùm natura non nisi successiuè ac longiore tempore maturationem eorum instituat: etiam Medicum id vnicum hîc operam dare debere existimant, vt maturantibus medicamentis tumor iste ad suppurationem ducatur. Si enim mox in principio vel vesicatoria adhibeantur, vel scarificationes aut incisiones instituantur, non modò magnum inde dolorem, qui inflammationis maioris causa sit, viresque debilitet, excitari: sed id etiam periculi subesse putant, ne venenum, quod à natura ad exteriora protrusum, quietum & quasi sopitum iacebat, hoc modo moueatur atque agitetur, & spiritibus atque humoribus mixtum, iterum cordi, à quo expulsum erat, communicetur. Alij contrà sentiunt. Cùm enim materia hæc pestilens contumax sit, & non facilè in pus mutetur, non solùm maturantia adhibenda & suppurationem expectandam esse censent; cùm metuendum sit, ne humor venenatus, antequam in pus mutetur, iterum spiritibus & humoribus facili de causâ communicetur. Ideóque cùm longè maius hîc, quàm in aliis non pestilentibus Bubonibus, periculum subsit, id vnicè agendum existimant, vt pestilenti veneno exitus, quem natura quærit, aperiatur, reliquúmque postea conuenienti modo maturetur. Vnde non solùm vesicantia mox adhibent, sed scalpello cutem incidunt.

Verùm distinctione hîc aliquâ opus videtur. Nam si perfectè aut certè maxima pars veneni in Bubonem è corpore eiecta videatur; id quod cognoscitur ex eo, si postquam bubo erupit, & febris & symptomata remittant, atque æger meliùs habere incipiat: non peccatur, si concoctio, licèt non perfecta, vt in aliis tumoribus, expectetur, & ea omnibus modis adiuuetur. Si verò vel bubo non satis erumpat, venenúmque à naturâ non satis, seu ob naturæ debilitatem, seu ob veneni copiam, expellatur; vel licèt maxima veneni pars in Bubonem depulsa sit, tamen ob eius copiam moles tumoris nimis augeatur, vnde febris & symptomata non solùm non minuuntur, sed augentur, ægérque meliùs non habeat: nullo modo cunctandum, sed vnicè danda opera est, vt veneno exitus patefiat. Atque tunc frustra expectatur maturatio, quæ in materiâ tam venenatâ ante mortem ægri nulla futura est.

Vesicantia. Etsi itaque Cucurbitulæ siccæ etiam versùs ambitum corporis trahant: tamen his vtiliora sunt vesicantia. Et cùm vnicè danda sit opera, vt venenum non solùm à corde auertatur, sed etiam planè è corpore eliminetur, ne vllus ad illud ei regressus detur, commodissimum est, vt cutis scarificetur aut incidatur, vt manifestâ viâ patefactâ non solùm liberiùs expiret, sed & humores pestilentes & corrupti effluere possint. *Scarificatio.* Neque vllus metus est, quod nonnulli existimant, ne venenum per hoc remedium agitatum ad cor regrediatur. Cùm enim via ipsi patefiat, potiùs per illam à natura è corpore eiicitur. Et si simpliciter hoc metuendum esset, etiam in Carbunculo pestilenti maturatio expectanda esset: cùm tamen extra dubium sit, Carbunculum mox scarificandum esse, vt exitus veneno pestilenti detur. Manifestum etiam est, naturam non à loco dolente attrahere, sed ad dolentem locum humores mittere. Neque dolor extimescendus, qui ex vnâ atque alterâ sectione adeò magnus oriri non potest; & licèt dolor aliquis inde oriatur: è duobus tamen malis minus eligendum, præstatque, cum aliquo dolore ægrum seruare, quàm sine dolore venenum in corpore relinqui, à quo mors expectanda sit. Immò dolor leniri potest lacte calente, in quo flores chamæmeli cocti sint, atque aliis, vt mox dicetur.

Vesicantia. Vt igitur venenum è corpore tollatur, aut vesicatorium aliquod adhibeatur; vt

℞. *Cantharid. demptis alis & capitibus part. j. fermenti partes* iii, *aceti parum.* Misce.

Vel ℞. *Sem. sinapi, cortic. median. sambuci partes æquales.*

Contundantur, & cum aceto misceantur in formam cataplasmatis, quod inducatur linteo albo.

Vel ℞. *Fol. sambuci, sem. sinapi, nucleorum nucum rancidarum partes æquales.*

Terantur & applicentur, Loco priùs theriacâ circumcircà illito.

Aut Cauterio potentiali, vel ferro cutis aperiatur, vt pestilenti humori egressus detur, ac via sit, per quam natura pestilens venenum è corpore expellere possit. Ac si dolor aliquis ex incisione oriatur, Ouum recens cum oleo rosaceo mixtum buboni imponatur.

Magno etiam cum commodo, licèt incisio facta non sit, pulli gallinacei vel columbini, circa anum deplumati, buboni applicantur: idque sæpius cum nouis pullis repetitur: Hoc modo enim & dolor mitigatur, & venenum euocatur. Nonnulli bufonem exsiccatum vino macerant, dum mollescat, & buboni imponunt.

Postea detur opera, vt materia reliqua per idonea medicamenta maturetur. E. g.

℞. *Rad. althææ* Vnc. iii. *farinæ lini, fœnugraci*, an. Vnc. i. *rad. lilior. alb. sub cinerib. coctar. & contus.* num. vi. *ficuum contus. fermenti*, an. Vnc. ii. sem. *fimi columbini*. Vnc. i. sem. Coquantur *in decocto radic. althææ & flor. chamæmeli in formam pultis*: Postea adde *pinguedinis porci*

porci.Vnc.iiii.*olei lilior.alb.* Vnc.ii.sem.*scorpion.* Vnc.i. sem.*croci*.Scr.i.

Iterum coque in formam cataplasmatis.

Alij cæpam cum theriacâ sub cineribus coctam cum Emplastro maturante & oleo scorpionum miscent atque applicant.

Nonnulli quidem theriacæ vsum hîc reformidant, quod puris generationem impediat: verùm si maturantia admisceantur, facilè hoc incommodum vitari potest,& nihilominùs venenum Theriaca euocat.

Vel ℞. *Rad. althææ, lilior.alb.* an. Vnc.i. Coqu. ad mollitiem,& per setaceum traiiciantur. Adde *pulueris dictamni albi, scordij*,an.Vnc.i. *caricas pingues* num.iii. *Cum oleo lilior.& chamæmel.* F. Cataplasma.

Est quidam Guilielmus Magistrius, vt neque hoc prætercam, qui scribit, ex attrahentium hîc genere esse & balneum tepidum ex aquâ fontanâ,aut potiùs lacte vaccino, in quo æger duabus horis à cibo stare debet, spatio trium aut quatuor horarum, ad medias vsque coxas, eoque modo venenum non tantùm ad exteriora allici,sed etiam vt plurimum integrè resolui.

Digerentia, & mundatio. In locum incisione apertum tale digestiuum adhibendum.

℞. *Terebinth.* Vnc.sem. *vitellum oui vnius,olei rosar.* Vnc. sem. Misce.

Quòd si ob incisionem minùs profundam bubone maturato pus adhuc conclusum contineatur,scalpello aperiendus est: Vbi pus iam fluere incipit, hoc vnguentum adhibeatur.

℞. *Terebinth. mellis rosati*, an.Drach.vi.*farinæ hordei q.s.* F.linimentum.

Simúlque hoc Emplastrum applicetur.

℞. *Empl. diachyli simpl.* Vnc.iiii. *ammoniaci,galbani vino solut.* an. Vnc. i. Misceatur in mortario pistillo calido,addendo:*Rad.cynogloss.*Vnc.ß. *pulu.bufon. exsiccati. rad. valerian. scabiosæ*, an. Drach. ii. *ebuli.* Drach.i.ß. *leuistici.* Drach. i. *olei lilior.& scorpion. q.s.* F.Emplastrum. Postea hoc vnguento vtendum.

℞. *Terebinth.*Vnc.i. *mellis rosati, farinæ hordei,sarcocollæ,thuris,myrrhæ*,an.*q.s.* F.vnguentum.

Hoc verò inprimis attendendum ne vlcus citò claudatur, sed studiosè potiùs apertum seruandum,donec, quicquid veneni est in corpore, effluxerit.

Nonnunquam accidit, vt bubones non suppurentur, sed discusso veneno, & tenuiore parte materiæ per insensibilem transpirationem, crassior in glandulis relinquatur: ne igitur dolor sæpe recurrens,ac molestia inde ægro creetur, reliquiæ emolliendæ & discutiendæ sunt, id quod fiet emplastro de Meliloto, oxycroceo,& similibus.

An in curatione Bubonis pestilentis vena secãda, & purgandũ sit. ¶ [Grauissima, & magni momenti est quæstio hæc; cùm in talibus morbis malignis aliquid præter rationem tentare, cum ægri periculo coniunctum sit. Cùm verò & de venæsectione, & de purgatione seorsim quæratur, de vtraque seorsim agemus. Et primò *De Venæsectione. Negatiua.* quidem venæsectionem quod attinet, nonnulli eam instituendam esse, planè negant. Ita Fernel. 2. *de abdit. rer.causs. cap.*12. scribit,in peste à venæsectione & valida purgatione abstinendum esse: additque caussam, quòd talia mala à venenata qualitate scaturiant, quæ antidotis propterea, pestilenti veneno contrariis, expugnanda,& per sudores eiicienda est. Petr.Sal. Diuersus etiam, *de pestil.febr. cap.*21. prolixè hanc quæstionem agitat,& concludit, in pestilenti febre venam secandam non esse. Idem statuit Paræus,*lib.*21.*cap.*21. & alij Medici multi, qui in bubone pestilenti præcipuè metuunt, ne venæsectione natura ab opere suo, quo materiam pestilentem ad locum ignobiliorem deponere conatur, auertatur,& humor malignus ad interna reuocetur. Præterea vires valde languent in talibus morbis,& propterea non facilè admittunt venæsectionem.

Affirmatiua. Alij contrà, vt Trincauellius, Massarias, *de peste*, Nicolaus Massa, Iohan. Baptista Gemma, *de bubonis & carbunculi pestilentis curatione*, venæsectionem admittunt; cùm sæpe in peste infectis magna satis sanguinis naturam onerantis copia adsit, qui facilè inflammationes parere, & febrem augere potest, neque alia remedia necessaria corpori ita repleto tutò administrari possint,& experientia testetur, sanguinis missionem in talibus morbis multis profuisse.

Verùm quæ in genere de sanguinis missione in peste, *suprà,hoc cap.* dicta sunt, etiam de peste cum bubone coniuncta locum habent: nimirum tum saltem venæsectionem locum habere, vbi & sanguinis copia adest, vt metuendum sit,nisi minuatur sanguis, febrem putridam periculosam accedere posse;& quidem id maturè & in principio statim faciendum esse. In bubone tamen pestilenti ita venæsectio instituenda, vt natura à cònatu suo nullo modo auocetur, sed potiùs is eâ adiuuetur, & humor pestilens, qui ad bubonem à natura protruditur, ad interiora reuocetur. Itaque si in aliquo loco bubo erumpat, vel dolor aliquis bubonem erupturum præsagiat, non in loco à parte affecta longinquo vena aperienda, ne materia ad interiora retrahatur, sed potiùs ita instituatur venæsectio, vt motus naturæ adiuuetur. Ac proinde si post aures parotis,vel sub axillis bubo eruperit,vel erupturus putetur,in brachio eiusdem lateris vena aperienda: si verò in inguinibus tale quid fiat, saphæna, vel alia pedis eiusdem lateris secãda, vt ita ad locum affectum materia potiùs attrahatur,quàm aliò auocetur. *Decisio.*

De purgatione maior difficultas est. Verùm cùm eâ de re prolixè, *lib.*5. *Instit. part.*2. *sect.*1. *cap.*6. & *sup. hoc ipso cap.* egerimus, quæ ibi dicta sunt,hoc loco repetere nolo. Hoc saltem addo, Zacutum Lusitanum, *de prax. Med. Adm. lib.*3. *obseru.*119. prolixè defendere, in bubone pestilenti purgandum esse. Verùm nullis rationibus vtitur, sed saltem autoritatibus pugnat, quæ sine rationibus ad controuersiam tanti momenti decidendam non sufficiunt: Nos, vt *locis alleg.* diximus, equidem purgationem in peste non planè prohibemus, sed suo loco, ac tempore, & maturè eam admittemus: verùm cùm iam bubones & carbunculi eruperint, tutò exhiberi purgantia posse, persuaderi non queo, imprimis fortiora.] *De purgatione. Affirmatiua Zacuti Lusitani. Sententia Autoris.*

Carbunculos tandem quod attinet, ij statim scarificandi sunt, & quidem satis profundè, vt humor pestilens & corruptus sanguis euocetur: postea imponendum est Emplastrum aliquod conueniens, cuiusmodi est hoc:

℞. *Farinæ lentium, fol. plantagin. vuæ lupinæ*, an. M.i. *medullæ panis secalini* ℥. iii. Coqu. in formam Cataplasm. quod calidum applicetur, singulisque 4.horis renouetur.

℞. *Theriac. mithridat.* an. ʒ.i. *fermenti ac.* ℥.ß. *ficuum.* num.iii. *cæpam sub cinerib. assatam* num. i. *allij assati*.ʒ.i.ß. *fimi columbin.*ʒ. ii. *sem sinap.*ʒ.i.ß. *croci* ℈. iiii. *sapon.Venet.*ʒ.i.ß. *butyr. rec.* ℥.ß. Misce.

Inprimis commendatur Emplastrum de Fuligine, quod sic paratur.

℞. *Fuliginis camini.* ʒ.x. *fermenti, therebinth. butyri*,an.℥.i. *saponis Veneti.* ℥.i.ß. *mellis rosati* ʒ.vi.*salis commun.* ℥.ß. *vitellos ouorum.* ii. *theriac. mithridat.* an. ʒ.ii. Misce.

Vel ℞. *Rad.consolidæ. scabiosæ*, an. ℥. ß. *salis petræ.* ʒ. ii. *vitellum oui vnius.* Misce.

Vel quod sæpe probatum est: ℞.*Succi rad.consolid. scabiosæ, pedis columbini*, an. Cochl. vi. *farinæ lentium, hordei*, an. Cochl.iii. Misce.

Commendatur & Emplastrum Angeli Salæ hoc:

℞. *Gummi sagapeni, ammoniaci, galbani*, an. ℥.iii. *terebinthinæ coctæ, ceræ virgin.* an.℥.iii.ß. *magnetis Arsenicalis subtil. pulu.* ʒ.xviii. *rad. Aron.pulu.*ʒ.viii.

Gummata defecata priùs oportet esse aceto scillitico, coctáque in formam Emplastri & pondere æstimata.Tum demum

demum Emplastrum inde cum aliis speciebus s. a. concinnetur. Ad forás alliciendum venenum virúsque in pus conuertendum, excellenti specificáque virtute pollet.

Præparatio Magnetis Arsenicalis supradicti.

℞. *Arsenici Crystallini, sulphuris vini, antimonij crudi, an. part. æqual.*

Pilo simul subigantur in mortario ferreo, mittanturque in matracium vitreum satis forte in furnum venti, posteà in arenam posita ignem tamdiu subtus habeant, donec vitro bene calefacto dictæ species simul instar picis colliquentur. Id quod cognosces, si, dum filo fundum contigeris, materia adhæreat, trahatúrque instar Terebinthinæ. Postea frange vitrum, refrigeratamque materiam subfuscam quæ repræsentat lapidē, subtiliter tere, & ad vsum custodi.

Potest & Bufo siccatus vino maceratus imponi. Ad loca vicina verò, & ne venenum versùs interiora recedat defensiuum aliquod ex refrigerantibus, siccantibus & adstringentibus adhibetur, vt vnguentum de Cerusâ cum Bolo.

Vel: ℞. *Olei rosacei* ℥. i. ß. *Aceti rosacei* ℥. ß. *Boli armeni q. s.* F. Cataplasma.

Nonnulli cotylam fœtidam contundunt, & circa carbunculum applicant, sæpiúsque renouant. Neque inutile fuerit, si multus sanguis corruptus circa carbunculum deprehendatur, venam sub carbunculo aperire, vt sanguis ille corruptus euacuetur, nec iterum ad cor feratur.

Et, si calor Carbunculi sit nimius, vt non solùm vicinas partes inflammet, sed summum dolorem excitet, applicari potest Emplastrum de Cynoglossâ, vel de pomis granatis, quod fit ex pomis Granatis acidis, ad molliciem coctis, & per setaceum traiectis: idque singulis 4. horis renouandum est. Scribit quidem Petrus Droetus, malè eos sentire, qui existimant malum punicum ad inhibendum copiosum humorum fluxum adhiberi, cùm potiùs attrahat, & inde in magnum tumorem celeriter bubo (nam de Bubone loquitur: quod tamen etiam Carbunculo applicari potest) accrescat. Sed parum in eo sibi constat. Nam mox addit: Debet autem Cataplasma vicinas Buboni partes contegere: vt ex iis velut humorem exprimat in glandulam tumentem.

Eschara vbi generata fuerit, vnguento adimenda.

℞. *Pingued. porci rec. sine sale* ℥. i. *Vitellum oui vnius farinæ tritici* ℥. i. Misce.

Vel: ℞. *Pulueris radic. altheæ* ℥. i. ß. *buglossæ* ℥. ß. *farinæ fænugræci. lini an.* ℥. i. ß. *Coqu. & cum Butyro sine sale.* F. Cataplasma.

Eschara, vbi sublata fuerit, mundandum vlcus vnguento de Apio: postea adhibetur vnguentum Basilicum vel aureum, & applicatur emplastrum de Minio.

Nonnulli referunt, si Sapphiro in cute circa carbunculum circulus ducatur, non solùm præcaueri, ne latiùs serpat, sed & venenum extingui. Interim, dum sanatur carbunculus, singulis septimanis bis hæc vel alia conueniens potio offeratur, vt quicquid veneni in corpore reliquum est, per eam expellatur.

℞. *Aq. Scabiosæ, flor. calendulæ an.* ℥. ij. *boli armeni, vel terræ sigill.* ʒ. i. Misce.

Atque hæc de præseruatione & curatione pestilentiæ sufficiant. Potuissem equidem plura medicamenta congerere: verùm, vt suprà etiam dictum, talia passim plurima extant, præcipuè apud authores, *cap. præced. p.* 407 allegatos, vt & Vnzerum, *in Antidotario Pestilentiali*, vt potiùs de delectu, quàm copiâ sollicitos esse deceat. Vt tamen etiam iis qui copiâ delectantur, satisfiat, fasciculum remediorum talium in fine huius libri subiungemus.

Quâ verò ratione symptomatibus, quæ peste infectis accidere solent succurrendum sit, ex iis, quæ infrà, *cap. vlt.* huius libri dicentur, patebit.

CAPVT VII.

De Pestilentis ac malignæ febris naturâ, & à peste differentiâ.

PRæter pestilentiam crebra mentio fit febrium pestilentium & malignarum. Quæ ergo inter hæc tria, pestilentiam scilicet, febrem pestilentem & malignam sit differentia, quæque pestilentis & malignæ febris natura, iam explicandum; cum à paucis genuinam inter hæc tria differentiam monstrari videamus.

Omnium autem hac de re opiniones recensere & examinare longioris operæ foret. Vt quisque de peste sentit: ita eam ab aliis distinguit. Vnam atque alteram opinionem recensere placet. Antonius Portus & nonnulli alij, qui pestem sine febri dari non putant, pestem & pestilentem febrim non distinguunt. Pestem verò & pestilentes febres ab aliis febribus saltem modo & gradu putredinis differre statuunt. Primò quidem à reliquis putridis, quæ nihil pestilens vel magnum habent, hoc modo distinguunt; quòd pestis & pestilens febris non à vulgari putredine, sed largâ, profundâ, sordidâ, conclusâ, ad minima elaboratâ & in lentore quodam constitutâ, à qua semina contagionis emanant, proueniat: reliquæ verò putridæ à vulgari saltem putredine oriantur. A malignis verò febribus pestem & pestilentes febres ita distinguit, quòd illæ quidem à putredine etiam non vulgari proueniat, quæ tamen contagiosa non sit. Quibus addit Portus & differentiam à loco, quod in peste & pestilentibus febribus putredo spiritûs & humores in cordis sinibus existentes, vel ipsum corpus visceris occupet: in aliis verò febribus in partibus à corde remotioribus putrescant humores: statuitque si putredo secundùm omnes gradûs & conditiones modò descriptas daretur, nisi tamen in contentis in corde extiterit, contagiosam febrem & malignam esse posse; pestilentem tamen non esse.

De pestis ac pestilentis febris discrimine variæ opiniones. Ant. Porti.

Verùm suprà sufficienter demonstratum, materiam pestis in sola putredine, quocunque etiam modo describatur & limitetur, quærendam non esse. Et proinde pestis ab aliis febribus discrimen ex solis putredinis gradibus desumi non posse.

Ludouicus Mercatus, *lib. 3. parte 1. class. 1. art. 4. quæst. 176.* satis prolixè hac de re disserit. Primò quidem docet, pestilentialem naturam non esse morbi genus specie distinctum ab aliis tribus vulgo notis, puta morbis intemperiei, malæ conformationis & solutæ vnitatis: additâ ratione (sed quæ falsa) quòd nullum morbi genus reperiri queat, præter intemperiem, malam compositionem, & solutam vnitatem: statuitque pestem saltem esse accidens ac modum & conditionem, aut quid extrinsecùs accedens cuiuis horum: pestem nimirum pro materiali esse morbum, cui adhæret venenosa conditio; pro formali verò truculentam & perniciosam naturam illi morbo additam, quæ adeò pestilens sit, vt propriam morbi conditionē obumbret & proprium nomen mutet, vt pestis nuncupetur. Reliqua verò, quæ deinde prolixè hac de re scribit, si expendamus, res eò redit. Tres esse in peste conditiones: 1. vt sit vulgaris. 2. vt sit perniciosa. 3. vt sit contagiosa: Et in quocunque morbi genere hæ conditiones reperiuntur, illum pestem appellari posse scribit; vbi vna vel plures deficiunt, ei pestis nomen non esse tribuendum. Itaque etsi aliquis morbus sit perniciosus & lethalis ac ipsa pestis: tamen si contagiosus non sit, pestilentem non esse appellandum: cōtrà licèt aliquis morbus contagiosus sit: tamen si perniciosus non sit, pestem dici non posse.

Pestem itaque ab aliis febribus putridis primò hoc modo discernit, quòd aliæ febres putridæ non habeât tantam putredinem, sed solùm superficialem, & ex communibus causis, obstructione scilicet aut cutis densitate, oriantur; neque de se semina contagij effundant: pestilentes verò etiam citra obstructionem solâ seminarij vi progigni possint; atque eædem contagiosę sint.

Inter pestem verò & pestilentes morbos tale discrimen constituit. Pestilens, inquit, morbus vnus cùm sit, vnúmque solum ad naturæ suæ integritatem requirat, talis haberi debet, si perniciosus sit & contagiosus. Præterea plerumque ex interno corporis vitio prauisque humoribus principium sortitur, & tandem nulli morborum sorti adstrictus est, sed liberè adiungi potest omnibus morbi speciebus, ita vt vno tempore febres tertianæ, continuæ, catarrhi, pestilentes esse possint, pestem tamen non generent, quia scilicet non sint vnius conditionis & speciei, quod necessarium est ad veram pestis naturam. Pestis verò ratio etsi morbis pestilentibus affinis sit, & eodem modo in pernicie & contagio sita sit: tamen aliis modis eam à morbis pestilentibus differre docet. Primò quidem, ait, vt pestis fiat, vna tantùm futura est morbi species omnibus peste correptis, siue ea sit febris, siue dysenteria, aut quiuis alius morbus, ita vt omnes vnâ morbi specie afficiantur; perniciosâ tamen & contagiosâ. Deinde quòd pestis varias sortiatur causas externas, generantes & efficientes, ob quarum diuersitatem variæ oriuntur pestis differentiæ & species.

Pestilentia an peculiare morbi genus sit.

Etsi verò in hac sententiâ aliquid veri contineatur: tamen multis quoque modis à vero aberrat. Primò enim falsum est, quod statuit, pestilentiam non peculiare morbi genus esse ideò, quod non detur aliquod morbi genus, præter intemperiem, malam conformationem & solutam vnitatem. Nam & propositio peccat & ratio, quæ ad eam conformandam adducitur, falsa est. Rationem enim quod attinet, firmissimis, vt existimo, argumentis monstratum est, *libro* 2. *Inst. p.* 1. *capite* 4. dari in similaribus alios morbos, præter intemperiem, cuius generis etiam pestis est. Neque enim pestilentia modus saltem morbi est, vt suprà monstratum, sed peculiaris morbus, cui alij coniunguntur, modò plures, modò pauciores. Nam modus nullam peculiarem indicationem suppeditat, nec curatur; id quod in peste fit, vbi ipsi pestilenti dispositioni remedia opponimus.

Neque eo quis effugiet, si dicat, pestilentiam saltem in causâ esse, nullum verò peculiarem in corpore humano morbum excitare. Refutatum enim hoc est, *loco allegato, pag.* 151. vbi monstratum, à causis occultâ vi agentibus similes naturæ causæ morbos induci. Et cùm, vt ipse Mercatus docet, ibi necessariò pestilentia existat vbi formales eius effectûs conspiciuntur: certè non saltem in causâ venenum pestilens esse statuendum; sed cùm omnis forma per formales illos, quos appellat, effectûs patienti suam naturam imprimere, illíque nouam dispositionem inducere nitatur: etiam hoc in peste fieri, negandum non est. Et cùm alij morbi omnes ob formalem rationem ad certas classes redigantur, & formalis ratio differentias morborum pariat: cùm pestilentiam formalem quandam morborum rationem esse agnoscat, cur non etiam cõcedat, eam peculiare morbi genus constituere? Præterea pestem non esse simplicem modum, sed morbum principalem & peculiarem, ex eo patet, quod qui eâ corripiuntur & contagium ab alio suscipiunt, non necessariò eundem illum morbum intemperiei, conformationis & solutæ vnitatis accipiunt, quo ille, qui eos infecit, laborabat; pestilentem tamen morbum eundem contrahunt.

Nõ iidẽ sẽper morbi pestem comitantur.

Deinde falsa est differentia, quam inter pestem & pestilentem morbum constituit, quòd scilicet peste correptis omnibus eadem sit morbi species, siue ea sit febris, siue alius morbus: vbi verò plures morbi vagantur, non esse pestem, sed solos pestilentes morbos. Nam licet in peste qualibet, vna veneni pestilentis sit ratio: tamen symptomata & morbi, qui ab eâ excitantur, sæpe sunt plures & diuersi, nunc febres, nunc dysenteriæ, nunc pleuritides, nunc alij morbi. Neque cùm pestis contagiosa esse, eandémque morbi speciem aliis communicare dicitur, id ita accipiendum est, quasi morbi illi noti, & symptomata eadem, quæ peste laborantem infestârunt, necessariò etiam infecto communicentur, sed satis est si venenum idem illi communicetur, à quo occultus morbus similis, similisque venenata in corpore dispositio excitetur; licèt symptomata pro variâ corporis laborantis constitutione non semper eadem sequantur. Id quod cuilibet in qualibet pestilente constitutione obseruare facillimum est.

Her. Saxonia.

Hercules Saxonia pestem & febrem pestilentem non pernicie aut veneno, sed ita distinguit, quòd pestis sit morbus perniciosus, vulgaris: febris pestifera verò propriè accepta sit morbus perniciosus sporadicus. Verùm nec hoc planè satisfacit. Nam dantur febres plurimæ pestilentes, quæ sunt quidem perniciosæ, sed non sporadicæ, verùm epidemiæ: veræ tamen pestilentiæ nomen non merentur.

Verùm plures opiniones recensere supersedemus, & rem breuiter sic concludimus. Pestis naturam in occultâ quadâ & homini planè aduersâ qualitate sitam esse, eandémque contagiosam esse, ac habere potestatem in alios sese diffundendi, suprà satis explicatum est, & nemo, vt opinor, facilè negauerit. In quocumque ergo morbo hæ conditiones reperiuntur, vt scilicet plurimis perniciosus sit, & facilè in obuios quosque per contagium diffundatur: is pestis appellari potest, siue febrem habeat coniunctam, siue non habeat. Si autem febrem habeat coniunctam, & pestem & pestilentem febrem sine discrimine appellari posse existimamus; modò hoc teneamus, febrem non esse de naturâ & essentiâ pestilentiæ, vt suprà dictum. Et hac ratione febris pestilentialis & pestis nec essentiali causâ, nec proximâ, nec remotis nec subiecto differunt.

Pestis ac pestilens febris interdum nõ differunt.

Febres pestilentes sine peste.

Quia autem ab Autoribus non paucis pestilentia à febribus pestilentibus nonnullis secernitur, & nonnulli etiam febres pestilentes sine peste constituunt cum Galeno, 3. *epid. com.* 3. *t.* 57. *& de præsag. ex puls. capite* 4. explicandum est, quænam sint illæ febres pestilentes, quæ à peste differunt. Tales autem sunt illæ, quæ illam formalem Pestis rationem non habent, & ob similitudinem quandam perniciei ac symptomatum ita dicuntur: in quibus scilicet vel pernicies illa, vel contagium, quorum vtrumque in peste conspicitur, & maximum est, deest, vel si vtrumque habent, minùs tamen perniciosæ & contagiosæ sunt, vel quæ licèt valde quidem malignæ sint, citra tamen constitutionem & statum anni pestilentem, quem pestilentiam quandoque nominari suprà diximus, vagãtur. Et omninò pestilentes febres sine peste eæ dicuntur, vbi humorum corruptio nondum quidem summum illum gradum, qui pestilentis veneni naturam constituit, attigit: ipsæ tamen etiam veneni & malignitatis aliquid pestilenti similis obtinent. Hinc has febres plerique sporadicas esse statuunt, & Crato, *consf.* 275. hac vtitur distinctione. *Febris*, inquit *pestilens alia est priuata, alia publica. Priuata, quæ minùs sæua & contagiosa est, nec omnib. exitialis, internas habet causas, à quibus in corpore putredine ob humorum prauitatem, ortâ, cordis calor non tam à calore putredinali, vt in aliis febribus putridis, quàm malignitate opprimitur. Hæ febres, si eò progressa fuerint, vt corpora iam morbidam exspirationem habeant, quæ omnibus est contagiosa, non ampliùs pestilentes priuatæ, sed publicæ fiunt. Priuatas autem dicimus, quia vitiosos humores continent, inuadunt, nec nisi conuersantes valdè prædispositos*

positos lædunt. Publica verò sunt, quæ propter morbidam exspiratione contagiosa conuersantibus existunt, & in aëre atque vestibus seminaria cõtagij relinquũt. Hæc Crato.

Hæc tamen dextera & commoda explicatione indigent. Verum est, febrem pestilentialem in specie dictam & pestem causâ essentiali non conuenire. Quamuis enim vterque affectus à veneno fiat: non tamen fit vterque ab eodem veneni genere. Necessarium tamen non est, vt semper causis efficientibus, præcipuè remotis differant, & pestis à causa solùm communi; aëre scilicet aut victu communi, proueniat; pestilens verò febris ex humorum priuatâ corruptione oriatur; Atque hinc pestis publica sit, pestilens verò febris priuata. Nam fieri potest, vt etiam febris pestilens sine peste, quam appellat, producatur à causâ communi, aëris scilicet vel victus vitio; quæ tamen verâ peste & pestilente febre eo differat, quòd illum venenositatis & contagij gradum non attigerit, & si plures iugulet, non tamen contagiosa sit; aut si vtrumque possit, non tamen nisi conuersantes, & quidem prædispositos inficere, nec etiam contagij semina ad distans spargere, aut per fomitem in loca longè dissita transferre possit.

Pestis & pestilentis febris discrimẽ. Summa hæc est: pestis & pestilens febris in specie dicta principaliter perniciei & contagionis vehementiâ differunt; quæ non solùm in sporadicis, sed & epidemiis febribus pestilentialibus minor quàm in ipsa peste animaduertitur. In sporadicis tamen febribus differentia illa longè manifestior est. Sporadicæ enim non solùm essentia & veneni ratione, sed etiam causarum diuersitate differunt. Causæ enim febrium pestilentialium sporadicarum, & aliorum morborum priuatorum particulares sunt & priuatæ; pestilentiæ verò causa semper communis est.

Pestilentium & malignarum febrium discrimen. Si quis porrò quærat; quænam inter pestilentes & malignas febres sit differentia: Authores quoque non parùm discrepare animaduertet. Nam si quis solùm eas velit appellare malignas, quæ à Cratone pestilẽtes priuatæ appellantur, & reliquas, ad harum differentiam, pestilentes: is nullam inter pestem & febrem pestilentem differentiam constituit; cùm tamen à plerisque tria hæc distinguantur; pestis, febris pestilens, & febris maligna. Præterea certum est, etiam malignas strictè appellatas epidemias esse posse; non solùm priuatas. Et cùm in malignis etiam febribus, præter putredinem & calorem, occulta & venenata qualitas adsit: non quidem is peccare videtur, qui omnes febres, quæ à verè & propriè dictâ peste differerunt, in quibus tamen maligna & venenata qualitas apparet, seu pestilentes, seu malignas appellarit: Quia tamen non omne venenatum pestilens est; & apud Medicos non solùm febres, sed & tumores, vlcera, aliique morbi maligni appellantur qui ab omni pestilentiæ labe immunes sunt: non immeritò malignus à pestilenti distinguitur, & pestilens opponitur non pestilenti; malignus, benigno.

Malignus morbus quis. Et in genere benignus morbus est, vt *libro. 2. Inst. part. 1. capite. 11.* dictum, qui supra propriam naturam nullum graue symptoma habet. Malignus autem quem peiora, quàm pro suæ essentiæ ratione, symptomata comitantur: seu, vt Galenus *lib. 1. prorrhet. t. 14.* habet, maligni morbi ij appellantur, quicunque periculum minantes, spem salutis non adimunt.

Febris maligna duplex. Si tamen quæratur; vnde illa praua symptomata in malignis proueniant: distinctione opus est. Febris enim maligna duobus modis dici, & præter febris propriam naturam grauiora symptomata habere potest. Primò, cùm omne quidem venenum à febre abest, ob causæ tamen vehementiam & malam aliquam qualitatem, v.g. humoris cruditatem, acrimoniam, vel loci affecti rationem, curatio difficilis redditur, & grauiora apparent symptomata. Deinde cùm ob occultam & venenatam qualitatem grauiora apparent symptomata, morbúsque periculosior euadit. Prior febris malignæ species, quomodo à pestilentibus differat, manifestum est. Sed de illa hîc nobis agere institutum non est; sed de istâ inprimis, quæ ob occultam & malignam qualitatem talis dicitur. Ideóque cùm quæritur, vnde in hisce febribus grauia illa symptomata accidant, causa alia vix reddi poterit; nisi quòd materia, à qua febris excitatur, occultam aliquam, & ad venenositatem accedentem qualitatem habeat, ob quam magis læditur æger, quàm ab aliâ eiusdem generis febre, quæ nihil tale obtinet. Itaque res eò redit, vt minor in his sit pernicies quàm in pestilentibus; vt sicut pestilentes à peste differunt, ita malignæ à pestilentibus non nisi gradu perniciei distinguantur. Perniciei gradu dico, non gradu veneni. Nam hîc facilè concesserim sicut venena alia à pestilenti veneno specie differunt: ita & malignam illam in febribus malignis materiam & qualitatem specie à pestilenti veneno differre. Quia tamen vtriusque ratio nobis ignota & occulta est, & non nisi effectibus nobis innotescit, ac vtrumque homini infestum & noxium est: gradu perniciei differre diximus; quòd scilicet pernicies & contagium in pestilentiâ sint maxima, & summum gradum obtineant; minoris vehementiæ sint in febrib. pestilentialibus in specie dictis; minoris adhuc in febribus malignis propriè appellatis; licèt procul dubio materia, à qua pestis prouenit, ab eâ, à quâ febris pestilens generatur, & à quâ maligna producitur, specie differat. Imò contagium in malignis sæpe planè abest.

Pestilẽtiũ & malignæ febris discrimen. Vnde plerique pestem & pestilentes febres à malignis ita discernunt. Primò quòd pestis & pestilens febris ex aëre & contagio ortũ trahat: malignæ potiùs ex morboso apparatu proueniant: Quod quò vsque verum sit, iam dictum. Deinde quod pestis & pestilentes febres non solùm plurimos passim inuadant, sed etiam maximam partem eorum, quos inuaserant, interimant: Malignæ autem febres licèt plurimos inficiant: tamen non plurimos, quos inuadunt, è medio tollant, sed plerique eorum conualescant, & qui moriuntur, non tam citò, vt in peste, plerumque pereant. Sicut etiam, vt dictum, febres malignæ non semper contagiosæ sunt. Præterea in peste & in pestilentibus febr. putredo & calor præter naturam non tam ex causis, à quibus aliæ febres putridæ producuntur, excitantur, sed à deleteriâ & venenatâ seminarij contagiosi vi: at in malignis potiùs ex causis aliis, vt in febribus putridis communibus, putredo excitatur, indigentque febres malignæ magis morboso apparatu, qui in pestilentibus febribus sæpe non necessarius est, cùm etiam sine eo pestilens venenum humores corrumpere possit, tandem & symptomatum vehementia in malignis tanta non est, quanta in peste & pestilentibus febribus, neque bubones, carbunculi, & similia in iis conspiciuntur.

Febriũ malignarum natura. Nimirum malignæ febres & ipsæ prauæ sunt: mitiores tamen, quàm pestis & pestilentes febres: perniciosiores autem, quàm simpliciter putridæ: & propterea quasi inter pestem & reliquas putridas mediæ, & ad veram pestem via atque initium. In omni enim febre, quæ simpliciter putrida non est, præter vulgatam putredinem, occulta & nobis peculiari ratione aduersa ac venenosa adest materia, nunc tamen magis, nunc minus perniciosa. Nam vt rem paucis verbis cõprehendam, si ea malignitas ac venenositas illum gradum attigerit, vt plurimi, qui ab eâ ægrotare incipiunt intereant, & obuij quique ab ægris inficiantur, & non solùm in proximos, sed etiam in remotos, vel per aërem, vel per fomitem, contagium propagetur pestis appellatur, siue adsit febris, siue non adsit. Et si adsit febris, nihil obstat, quò minus ille morbus pestilens febris in genere appellari possit. In specie tamen appellatur febris pestilens, vbi minor venenositas, minúsque

minúsque contagium adest; & vel quidem pleríque moriuntur, alij tamen non inficiuntur, aut saltem maximè dispositi & proximè cum ægris conuersantes; vel licèt & contagium & pernicies quædam in febre eâdem animaduertatur, contagium tamen & pernicies non summum gradum attigerint, ac non pauci conualescant. Maligna febris mitior adhuc est, & licèt grauia quædam habeat symptomata, pauciores tamen inde moriuntur; siue tales febres sint epidemiæ, & ex communi causâ ortum habeant, siue sint sporadicæ, & ex priuatâ causâ proueniant. Non semper etiam ita contagiosæ sunt, vt pestilentes verè dictæ. Verùm hac de re suprà *in fine cap.* 1. pluribus actum.

CAPVT VIII.

Ad quod febrium genus Pestilentes & malignæ pertineant.

CVm duo in febribus pestilentibus & malignis conjungantur, febris ac maligna & pestilens qualitas: jam porrò quærendum est; cum quo febrium genere malignitas hæc conjungi possit, an cum omni, an verò certo febrium genere. Sunt autem, vt suprà dictum est, tria febrium genera; Ephemeræ, Putridæ & Hecticæ. Nonnulli ergo cum qualibet harum febrium differentiâ pestilitatem & malignitatem conjungi posse statuunt, ac pestilentem nunc esse ephemeram, nunc putridam, nunc hecticam. Alij, vt Platerus, ad duo febrium genera pestilentes & malignas redigunt. Nam Platerus duplex febrium malignarum & pestilentium genus constituit; vnum breue, quod ex synocharum putarum non putridarum sit genere: Alterum longius, quod è putridarum continuarum sit numero. Alij tantùm in putridarum classem malignas & pestilentes collocant.

An dentur ephemeræ pestilentes. Quam rem si quis accuratius perpendat, hoc primò animaduertet, febres pestilentes nullas ephemeras & hecticas propriè dictas dari. Ephemeras enim quod attinet, definiuntur illæ incendio & efferuescentiâ spirituum; ac tales pestilentes illæ, quas appellant, ephemeræ non sunt. Nam licèt ipsa malignitas & pestilentia aliunde pendeat: febris tamen illa, quatenus talis, plerorúmque authorum sententiâ à putredine prouenit. Etenim siue concedamus, spiritûs posse putrescere, siue id negemus, febris pestilens, quam illi appellant, ephemera propriè dicta non erit. Nam si spiritûs putrescere non possunt; & febris, de quâ quæritur, est ex putredine: nulla dabitur febris ephemera pestilens. Si autem concedamus spiritûs posse putrescere, & ex his putrescentibus febris accendatur: tamen ea non erit de vulgarium ephemerarum genere, in quibus nulla est putredo, sed tantùm spirituum efferuescentia & calor nimius, sine eorundem corruptione & totius substantiæ mutatione.

Neque etiam credibile est, spiritûs, qui maximè ignei & mobiles, & propterea ad putredinem minùs dispositi sunt, primùm, & quidem solos putredinem concipere; humores verò, qui magis apti ad putredinem sunt, à putredine planè immunes manere. Et licèt venenum, vt Platerus docet, aliquod inflammans dari possit, atque ab hoc pestilens sæpe non multum abesse concedamus: tamen illam inflammationem & calorem igneum in corpore sine corruptione seu putredine vel humorum vel spirituum excitare vix potest. Id quod maculæ, bubones & carbunculi in pestilentibus febribus erumpentes testantur. Bubones verò & carbunculos sine humorum corruptione non erumpere certum est: maculæ verò non à portione aliquâ veneni, quod tantillum sæpe est, proueniunt, sed ab humoribus corruptis oriuntur. Et sit sanè, quod non nego, dari venenum pestilens, quod spiritibus inprimis infestum sit: tamen cùm tum non solùm spiritus incalescant, sed corrumpantur & destruantur: febres ephemeræ non erunt, nec ad febrium ephemerarum classem referri poterunt, magnáque omnino hîc apparet differentia. Etenim in verâ ephemerâ spiritûs solùm incalescunt; in pestilenti verò hac febre corrumpuntur. Et quamuis vtraque febris non diu duret, sed breui temporis spatio suum cursum absoluat: tamen hoc planè inæquali exitu accidit; cùm ephemera simplex periculo vacet: pestilens verò, quæ fit spiritibus affectis periculosissima sit, adeò vt pauci euadant, sed plerique citissimè intereant; cuius rei exemplum præbet sudor Anglicus, de quo suo loco dicetur.

Hecticas quod attinet, negandum non est, in pestilentibus febribus quandoque cor ipsum affici & forsan putrescere & corrumpi. *An dentur hecticæ pestilentes.* Quamuis etiam hoc in dubium à nonnullis vocetur, An scil. cor possit putrescere ob rationem & authoritatem Aristolis inprimis, qui *lib. 3. de part. an. cap.* 4. scribit: solum cor viscerum atque omnium partium corporis nullum graue vitium pati, vtpote à quo reliqua membra, vt principio, gubernentur, & quod in nullâ bestiâ cor, vt reliqua viscera, corruptum inuentum sit: tamen id simpliciter negandum non est; cùm ipsa experientia id testetur: sicut hac de re exempla à Fernelio, *lib.* 5. *pathol. cap.* 12. & Schenk. *obs. lib.* 2. *obs.* 202. Guilielm. Fabric. *lib.* 2. *obs. Chirurg.* 27. annotata sunt. Neque id Aristotelem latuisse existimo; qui id solùm statuit, Cor nullum grauem morbum pati posse, vt scilicet animal viuat & ad sanitatem redeat. Cùm enim hostiæ solùm ex sanis, quantum ad sensum, animalibus peterentur: verum est, nullum animal corde affecto, ita sanum videri posse, sicut dum interdum renes, lien, aut aliæ partes corrumpuntur. Ipsum tamen etiam cor, sed non sine præsenti animalis damno, affici posse, confitetur; dum paulò post scribit: *At verò, quæ morbo vitiísque eiusmodi pereunt animalia, iis dissectis, affectus morbosi in corde conspiciuntur.* Ergo licèt concedamus, in pestilentibus febribus cor affici posse, & febres inde oriri, quæ hecticam referant: hecticas tamen propriè dictas eas febres esse negamus. In hecticâ enim simpliciter dictâ etsi cordis substantia afficiatur: tamen ille affectus tantùm in calidâ intemperie consistit; in febribus verò pestilentibus cor non solùm incalescit, sed etiam corrũpitur. Vnde etiam lõgè alia est ratio harum hecticarum, si ita cui eas appellare placeat cum Galeno, 3. *de præsag. ex puls. cap.* 3. & 2. *meth. med. cap. vlt.* quàm hecticarum vulgarium, & longè alia in pestilentibus, quàm aliis hecticis, conspiciuntur symptomata.

Deinde hæ pestilentes vix dari possunt sine putredine. Nam cùm humores in corde contenti magis apti & parati sint ad putredinem, quàm cordis solidâ substantia, aut eius humores proprij: vix possibile est, ipsam cordis, à quo hi reguntur & fouentur, substantiam, aut ejus humiditates proprias putrescere posse, vt humores in ventriculis cordis contenti non sentiant putredinem. Nam quod à putrido tangitur, & ipsum putrescit; præcipuè si magis dispositum est. Atque ita maxima est inter hanc febrem pestilentem & hecticam differentia. In hecticâ enim verâ temperies saltem cordis mutatur, & cor præter naturam calefactum est: in pestilenti verò hac ipsa substantia cordis corrumpitur. Hectica sine putredine consistere potest: hæc vix, ac ne vix quidem. Hectica diu durat, antequam hominem enecet: In pestilenti hac homo breui temporis spatio moritur.

Ex quibus omnibus concludimus, in omni febre pestilenti & malignâ aliquam seu putredinem seu corruptionem esse, non saltem mutationem in qualitatibus primis. Vnde febres malignas & pestilentes in earum numerum collocamus, quæ ex humorum putredine dependent. Interim tamen quia aliqua inter eas

eas differentia apparet, & nunc ipsum cor, nunc humores, nunc spiritûs afficiuntur: magis propter similitudinem, quam cum aliis propriè dictis habent, cùm aliis nominibus destituamur, ita eas appellare & earum alias ephemeras, alias hecticas, alias putridas nominare liceat.

An dentur febres malignæ intermittentes.

Verùm jam porrò quæritur; E quo putridarum genere sint hæ febres. Et primùm: An omnes sint continuæ, an verò aliquæ intermittentes. Etsi autem verum sit, in pestilentibus febribus, præsertim si qualitas venenata præualeat, & cor labefactet, naturam impeditam & oppressam morbum vel certo ordine aggredi, vel ab humoribus corruptis aliquandiu sese liberare non posse: & proinde febres pestilentes & malignas ferè omnes continuas esse statuamus: distinctione tamen aliquâ vtendum videtur.

Pestilentes febres omnes sunt continuæ.

Nam pestilentes febres propriè dictas, & à malignis distinctas, omnes continuas esse censemus; cùm venenatæ putredinis ea sit ἐνέργεια, vt quocunque in loco excitetur, in totum corpus se diffundere, & corruptis in venâ cauâ atque arteriis humoribus, facilè continuò cor lacessere possit, ac debilitatâ virtute certis interuallis humores pestilentes expelli non possint. Neque valet hic argumentum Herc. Saxoniæ quo etiam intermittentes pestilentes dari probare conatur. Datur, inquit, pestilentia sine febre. Ergo magis potest dari pestilens intermittens febris. Consequentiam enim hîc non video. Nam licèt verum sit, pestilentis veneni tantam vim esse posse, vt hominem juguler, antequam febris & putredo excitetur: tamen si tractu temporis à pestilenti veneno putredo excitetur; fieri non potest, ob causam jam dictam, vt natura certis periodis materiæ putridæ expulsionem instituat. Et quamuis putredo pestilens in humoribus in primis viis contentis primò accendi possit: tamen, propter maximam actiuitatem & vim veneni, humorumque continuitatem, facilè labes illa superioribus quoque venis communicatur.

Malignæ febres quædam intermittentes sunt.

Febres autem quæ in specie malignæ dicuntur, & inprimis quæ ex priuato humorum vitio generantur, Intermittentes interdum esse, ipsa Experientia testatur. Nec ratio id dissuadet. Nam impossibile non est, vt in primis viis putrescentes humores malignitatem concipiant; & cùm in talibus febribus tanta veneni vis non sit, nihil obstat, quin natura statis periodis excretiones aliquas instituere possit. Verumtamen etiamsi hæ febres interdum certos typos obseruent, & quidem plerumque tertianæ sint: tamen, quia natura oppressa ordinem in motibus suis certum seruare non valet, accidit tum, vt febres stato ordine non exacerbentur, sed erraticæ quasi sint.

Pestilentes & malignæ continuæ quales.

Porrò quæ è continuarum genere sunt pestilentes & malignæ, nulli continuarum generi addictæ sunt, sed prout putredo & corruptio in sanguinem temperatum vel intemperatum, morbosum apparatum hunc vel illum, hoc vel illo in loco, incidit: ita nunc hæc, nunc illa febris species excitatur. Et febres tales nunc synocharum naturam referunt, nullásque insignes mutationes obtinent; nunc reliquarum continuarum modo cum horrore incipiunt, & quasdam exacerbationes habent ac periodos absoluunt, proût humorum apparatus sese habet. Ne que enim vsus saltem aliquis ex humoribus, sed quilibet illorum, dum putrescit & venenatus redditur, pestilentes febres excitare potest; quod symptomatum diuersitas, quæ diuersorum humorum naturam insequuntur, satis testatur. Nam alios vigiliæ, alios sopor & veternus, alios delirium, alios alia symptomata infestant, quæ non solùm propter partium diuersarum imbecillitatem, & materiæ ad eas motum, sed etiam propter materiæ diuersitatem oriuntur.

Differentia febrium pestilentium.

Ex his, quæ hactenus dicta sunt; facilè colligi potest, quid de differentiis febrium pestilentium & malignarum sit statuendum. Itaque plura de differentiâ à causis, materiâ putrescente & loco desumptâ, addere opus non est. Hoc saltem notandum est, duo, vt aliquoties jam dictum, in qualibet malignâ & pestilenti febre reperiri: Primò Putredinem, à qua febris oritur: deinde perniciosam & malignam qualitatem, ob quam febris illa pestilens & maligna dicitur. In vtroque reperiuntur quædam differentiæ.

& malignarum.

Nam febrem quod attinet, non solùm à causis, materiâ & loco putredinis, vt in aliis febribus, sumuntur differentiæ, sed etiam à vehementiâ putredinis; siquidem putredo nunc maior, nunc minor est. Deinde ipsa pestilens ac maligna qualitas insignem habet latitudinem; vnde accidit, vt febres pestilentes & malignæ aliæ aliis perniciosiores ac sæuiores, aliæ mitiores ac debiliores sint. Nam si & malignitas & putredo summa sit, perniciosissima febris oritur, in quâ & à malignæ & pestilentis qualitatis vehementiâ cor valde debilitatur, & ab insigni putredine ac calore cùm ipsum, tum reliquæ etiam vires valde læduntur. Si autem contingit, vt putredo sit magna, qualitas verò illa maligna non ita vehemens: tum febris magis ad naturam aliarum putridarum accedit, & à febre & à calore quidem, vt in aliis putridis, ægro magna molestia creatur, sed à prauâ qualitate cor non adeò affligitur. Si autem putredo non est magna: qualitas autem maligna vehemens: tum febris apparet mitis, & febrilia multa ac vehementia symptomata non animaduertuntur; nihilominùs à qualitate malignâ cor valde læditur, talésque febres valdè fraudulentæ sunt, & cùm nec ægris, nec Medicis sæpe periculosæ videantur, ægrum, vbi extra periculum constitutus videtur, iugulant. Si denique nec putredo est magna nec qualitas maligna vehemens, febres oriuntur, quæ nec ratione putredinis, nec malignitatis periculosæ sunt.

Cæterùm cùm in hisce febribus non tam putredo, quàm malignitas spectanda sit, differentiæ, quæ à putredine sumuntur, febrium malignarum & pestilentium, quatenus malignæ ac pestilentes sunt, propriæ non sunt, sed iis cùm aliis febribus putridis communes. Ideò hoc loco non saltem differentia à putredine, sed inprimis malignitatis differentia spectanda est, in quâ aliquam differentiam occurrere negandum non est. Obseruatum enim est, ea remedia, quæ in vnâ pestilente constitutione vtilia comperta sunt, in aliâ parum profuisse: quod procul dubiò ex veneni diuersitate accidit; ac rectè recentiores annotârunt, pestilens venenum modò viperæ, modò cicutæ, modò napelli, modò dipsadis, modò aliud venenum æmulari; quod ad curationem rectè instituendam obseruare vtile est.

Verùm cum, vt aliorum venenorum, ita etiam qualitatis malignæ & pestilentis formalis ratio nobis ignota sit: essentiales etiam differentias constituere difficile est; sed potissimæ desumuntur ex symptomatibus: per quæ malignitas se prodit. Quæ cùm sint varia, hinc variæ habentur febrium pestilentialium & malignarum differentiæ. Interdum enim maculæ quædam varij coloris in cute efflorescunt, vnde febres peticulares & petechiales appellantur: Alia est febris differentia cum quâ variolæ & morbilli conjunguntur: alia est febris, quæ sudatoria & sudor Anglicus appellatur: Alia, quam morbum Hungaricum nominant. Ita dantur nonnunquam febres malignæ pleuriticæ, catarrhales, anginosæ & aliæ cum dysenteriâ coniunctæ, quæ iam ex enumeratione symptomatum & signorum clariores fient, proût natura veneni cum hac vel illa parte antipathiam peculiarem habeat.

CAPVT IX.

De Cauſis febris peſtilentis & malignæ.

Cauſa febris peſtilentis. DE cauſis verò peſtilentis febris, & à peſte & à maligna differentis, vix alia, quàm quæ de peſte diximus, afferri poſſunt, ſed eaſdem illas cauſas peſtilenti febri applicare poſſumus. Cùm enim peſtilentis veneni, vt & aliorum natura determinata nobis incognita ſit, etiam cauſarum illud venenum producentium gradum determinatum vix definire poſſumus, & proinde cauſæ febrium malignarum & peſtilentium quærendæ in aëre, cœlo, victu prauo: quibus tandem accedit contagium. Verùm cum videamus venenum veram peſtem conſtituens ab aliis ſymptomatum copiâ, vehementiâ, magnitudine, modo operationis, contagij velocitate, & ad diſtans ſeſe diffundendi potentiâ, ſummáque tandem pernicie differre: Eadem procul dubio ratio etiam in cauſis eſt, vt nimirum ſi cauſæ peſtem aliàs excitantes nondum illum ſummum gradum attigerint, febris peſtilens producatur. Vnde videmus plerumque peſtilentes febres præcedere, & tandem, cauſarum vehementiâ auctâ, aut diutius durante, in veram peſtem abire.

Cauſa febris malignarum. Febres verò malignas in ſpecie dictas quod attinet, plerique earum cauſas ſaltem in morboſo corporis apparatu quærunt. Quod etſi quandoque verum ſit: tamen ſuprà dictum, non omnes febres malignas ſaltem priuatas & ſporadicas eſſe, ſed ſæpe epidemias. Exemplo ſint febres illæ, quæ Anno 1551. & 1580. per vniuerſam Europã, imò omnes ferè mundi regiones, graſſatæ ſunt. Nam cũm febres iſtæ eodem tẽpore in diuerſis regionibus diuerſæ naturæ homines, & quidẽ maximã hominum partem, inuaſerint, priuatas & ſporadicas non fuiſſe, cuilibet manifeſtũ eſt. Cùm verò pauciores ex iis perierint, neque peſtilentiæ, neque peſtilentium febrium in ſpecie dictarum naturam habuerunt, ſed ſolùm malignæ fuerunt. Et cùm maximam hominum partem, & quidem in omnibus regionibus inuaſerint: ex morboſo & priuato corporis apparatu cauſam non habuerunt, ſed ex communi aliquâ cauſâ ortæ fuerunt. Tales etiam fuerunt febres, quæ anno 1616. poſt inſignem illum & hiſce regionibus inſolitum æſtum, vniuerſæ ferè Germaniæ epidemiæ, hîc certè VVittebergæ tam frequentes fuerunt, vt nulla domus reperiretur, in quâ nõ ægri decumberẽt, imò tot ægrotarent, vt in nonnullis ædibus vix vnus vel alter ſanus eſſet, qui reliquis ægrotantibus miniſtrare poſſet. Quanquam verò & epidemiæ eſſent hæ febres & contagioſæ: tamen ſexcenteſimus vix moriebatur, atque ita peſtilentes hæ febres non erant. Neque tamen ex priuato corporis apparatu, ſed cauſâ communi, vt dixi, æſtu ſcilicet inſigni, & procul dubio peculiari aliquo aſtrorum influxu ortum habebant. Itaque & in hiſce febribus communes cauſas admittimus, & ſi epidemiæ ſint, tam ex aëris vitio, quàm victu prauo communi prouenire poſſe ſtatuimus. Vt verò in malignitate propriè & in ſpecie dictâ minor eſt pernicioſitas: ita & minorem in cauſis iſtas febres producentibus venenoſitatem & prauitatem eſſe exiſtimamus.

Quæ verò febres malignæ, vt & peſtilentes in ſpecie dictæ, priuatæ ſunt & ſporadicæ, eas inprimis à cauſis particularibus, à quibus vitioſi ac praui humores ſeu morboſus quidam apparatus in corpore colligitur, prouenire ſtatuimus. Atque huius apparatûs ratione, qui in diuerſis, pro ratione ætatis, ſexûs, vitæ generis, & aliarum circumſtantiarũ, diuerſus eſt, febres hæ & earum Symptomata valde variant, vt rarò eadem accidentia & Symptomata in diuerſis appareant.

Prauus autem hic apparatus, & humorum corruptio oritur primò à cibo prauo & putredini ac corruptioni obnoxio: quales cibi, vt hac de re Galenus, 1. *de diff. febr. capite* 3. ſcribit, quidam naturâ tales ſunt, quorum ſcilicet ea eſt natura, vt ex iis praui ſucci generentur, de quibus videatur Galenus, *libro de cibis boni & mali ſucci*: quidam verò diuturnitate temporis & negligenti aſſeruatione talem labem contraxerunt.

Huc pertinet etiam aqua, quæ computruit, aut rerum putridarum & corruptarum mixtione inquinata eſt. Deinde etiam humores boni in corpore ita corrumpi poſſunt, vt malignitatem, imò venenoſitatem acquirant. De quo alij aliter ſentiunt. Integra illa controuerſia pluribus explicata eſt, *libro* 2. *Inſtit. p.* 2. *capite* 12. monſtratúmque humores in corpore noſtro ita corrumpi, & à naturâ ſuâ degenerare poſſe, vt naturam venenorum induant, à quibus halitûs venenati & maligni ad cor delati periculoſa ſymptomata & mortis periculum inducunt; potiſſimùm vbi nouâ accedente putredine exagitantur, à quâ etiam febris oritur, quæ ob adiunctum venenum maligna eſt.

CAPVT X.

De peſtilentis febris ſignis.

Peſtilẽtis febris ſigna. DE peſtilentis febris in ſpecie dictæ ſignis peculiariter aliquid addere opus non eſt. Eadem enim, ſed mitiora & pauciora ſaltem in iis conſpiciuntur, atque inprimis illa, quæ eſſentiam veneni peſtilentis conſequuntur, in eâ non eadem, quæ in peſtilentiâ, conſpiciuntur. Neque enim tam periculoſæ ſunt, vt vera peſtilentia, neque etiam tam contagioſæ.

Quantum autem ad ſigna differentiarum, quæ ſuprà propoſitæ ſunt, ſi qualitas venenata ſit ſumma, ſimúlque etiam maxima putredo, vires maximè deiiciuntur, & grauia, ob putredinem, inſequuntur ſymptomata, vt capitis aliarúmque partium dolores, vigiliæ, inappetentia, ſitis magna & inexhauſta, inquietudo, excrementa & vrinæ valde mutatæ ac ſanorum maximè diſſimiles. Si autem putredo ſit ſumma, maligna verò qualitas remiſſior, illa, quæ ex putredine & febre oriri ſolent, ſymptomata, ſunt quidem valde vehementia, non tamen adeò grauia & moleſta, vt in priori differentiâ. Virtus enim vitalis non adeò deiicitur, & propterea meliùs ſymptomata illa perferre poteſt. In hac febre calor etiam in exterioribus ſemper ἀνάλογ@ eſt putredini, vſque ad ſtatum: circa quem demum, ſi æger non euadet, exteriora primùm tepeſcere & tandem frigeſcere incipiunt. Si enim euaſurus eſt, aliquid quidem remittit, ſed non planè. Si putredo non magna eſt, qualitas autem maligna vehemens; mitia ſunt, quæ febres comitantur, ſymptomata, ſed vires valde deiiciuntur. Si denique nulla ferè adſit putredo, ſed maxima malignitas, peſtis naturam ea febris æmulatur, in quâ ægri ſine morboſe mori conqueruntur. Nam nulla putredinis adſunt ſigna, nulla ſitis, nulla alia grauia ſymptomata, ſed tantùm ſumma viriũ deiectio & imbecillitas, ac tandẽ inopinata mors.

Ephemeræ peſtilentis ſigna. Alteram deinde differentiã, quod attinet quâ febres peſtilẽtes vulgò diſtinguuntur in Ephemeras, putridas & hecticas: Ephemera, quæ ex ſpiritibus inprimis affectis oritur, cognoſcitur. Primò ex magnâ & ſubitò inuadente imbecillitate, & quamuis interdum vires nonnihil colligi videantur, collectis ſpiritibus: tamen mox iterum concidunt, & ægri in frequentem ſyncopen & animi deliquia incidunt, ac tandem ſuccumbunt. Secundò ſentiunt hi quidem calorem, non adeò tamen mordacem, & qui non diu durat; ſed vno, duobus, aut ad ſummum tribus diebus, vel ad ſalutem, vel ad mortem ægri morbus terminatur. Tertiò pulsûs ſunt inæquales, imbecilles ac languidi. Spiritibus enim deficientibus, facultas vitalis munus ſuum

suum exequi non potest: Vnde sæpe in mediâ actione deficit, variæque inæqualitatis causa existit. Quartò in hac febre non fiunt alui fluxûs colliquantes: Vrinæ non sunt turbidæ, sed ferè similes naturalibus & sanis, non adsunt bubones, carbunculi, parotides, atque alia exanthemata.

In Humoralibus autem pestilentibus conspiciuntur bubones, carbunculi, parotides, pustulæ, maculæ, & alia exanthemata; atque alia adiunt signa, quæ in aliis putridis apparere solent, vt sunt vigiliæ, deliria, anhelitus & respiratio frequens, cardiogmi, vomitûs, variæ alui excretiones, vrinæ crassæ, turbatæ, sitis magna, linguæ ariditas, asperitas.

Hecticæ pestilentis signa. Hecticæ denique pestilentis signa sunt: Primò magnus virium languor, pulsûsque debiles ac verè deficientes. Si enim in simplici hecticâ vires ita concidunt: certè mirum non est, in hecticâ pestilente, vbi cor non solùm aliquâ intemperie laborat, sed simul à qualitate malignâ opprimitur ac corrumpitur, vires maximè deficere. Secundò, vt & in aliis hecticis calor ab ipsis ægris vix percipitur, adeò vt de nullo affectu, nisi de summâ virium imbecillitate conquerantur.

De Signis febrium malignarum.

Malignarum febrium signa. Restant signa febrium malignarum in specie dictarum, quæ diligenter cognoscere, summè necessarium est. Nam pestis & pestilentium febrium ea est vehementia, vt ferè in principio mox sese prodant. Malignæ verò febres in principio latent: vt tamen mox cognoscantur, nihil vtilius est. Nam si in principio non mox cognoscantur, malignitas altiùs radices agit, tempúsque agendi commodum præterlabitur, ac æger in vitæ discrimen adducitur. Cùm enim malignitatis, & pestilentis veneni non tanta sit vehementia, aliquandiu in obscuro quasi delitescit, aliámque febrem benigniorem simulat, nec se prodit, nisi vbi iam vires sumpsit, & victoriæ spem concepit. Quapropter omnia signa diligenter perpendenda sunt, ne vel febris, quæ maligna non est, pro tali habeatur; quod nonnulli interdum faciunt, qui vix continuæ aut acutæ febris nomine audito, malignam febrem esse pronunciant; vel si talis sit, negligatur. Et licèt vix vnum pathognomonicum datur, quod solum febrem hanc certò detegere valeat, tamen si vllum signum appareat, quod nobis suspectum sit, & de malignitate nos admoneat, illud non negligendum est, sed eâ ipsâ de causâ reliqua omnia diligentiùs perpendenda; ne si de omni periculo securi simus, fallax & latens huius morbi natura nobis imponat. Exempli gratiâ, si præter febris morem & præter solitum sopor, lipothymia, cardialgia, vel aliquid aliud accidat, omnia diligentissimè perpendenda sunt. Omninò enim in febribus malignis locum habet, quod de peste præsagiendâ habet Poeta:

----Sæpe exiguus mus
Augurium tibi triste dabit.

1. *Symptomatũ vehementia.* Primum ergò signum, quod ab illâ malignâ qualitate dependet, est, quòd omnia symptomata maioris, quàm pro febris naturâ, videntur esse vehementiæ, & in omnibus symptomatibus peculiaris aliqua apparet conditio, quâ à seipsis, dum in aliis morbis apparent, differunt, & peculiare omninò quid in hac febre præ se ferunt, quod dum in aliis morbis apparent, non obtinent. Vnde si quis periculum, quod ex febre est, conferat cum periculo, quod imminet ex symptomatibus, illud præ hoc negligendum videatur. Inprimis adest virium insignis imbecillitas, sine causâ manifestâ; mox à principio maior, quàm pro febris & caloris febrilis naturâ. Nam si quis laborat febre ardente, in quâ calor est maximus, eius vires à caloris vehementiâ debilitari non est mirum: at si quis febri laborat, cuius calor est mitior, & vires nihilominùs deiiciuntur, hoc iam malignitatem arguit. Adest inquietudo, anxietas, inordinati sudores, & similia.

Primum hoc signum sequitur alterum, pulsus frequens, paruus, inprimis debilis. Etsi autem in aliis differentiis & circumstantiis à naturali parùm discrepare videatur, tamen si vigor ille naturalis sine manifestâ causâ desit, iam malignitatis suspicionem affert; quæ tamen morbo progrediente sese magis prodit. Nam inter initia sæpe pulsûs naturalibus similes sunt, aut non multùm ab iis discrepantes apparere solent; quod diligenter obseruandum, & alia etiam signa consideranda sunt, ne hîc decipiamur. Si enim inquietudo, anxietas, inordinati sudores, frigidi & intercepti, ac alia praua symptomata adsint: falsa illa pulsûs imago & simulata bonitas ad febrem benignam indicandam non sufficit: neque pulsus naturalis cum malis accidentibus consistere potest. Est etiam interdum in huius febris initio pulsus formicanti similis, minimus & frequentissimus, qui ex materiæ malignæ copiâ procul dubio accidit. Varius quoque vt plurimum pulsus est in hac febre, & interdum intercidens, transactis primis diebus, quod fit, ob pugnam naturæ & materiæ, & illius sæpè impotentiam, ob quam ordinatè & integrè suum officium exequi non potest. 2. *Pulsus.*

Tertium, vrinæ primis diebus aliquando sanorum nimis similes sunt; quod dum fit, & alia signa ac symptomata grauia adsunt, certum est malignitatis, quæ clam & ex insidiis naturam oppugnat, indicium. Qualitas enim illa maligna & venenata cùm non in putredine consistat, sensim primò & sine insigni aliquâ humorum agitatione & perturbatione cor oppugnat. Vnde eius indicia in vrinis quidem non apparent, aliis tamen signis satis sese produnt. Aliquando etiam vrinæ tenues & crudæ sunt, nullúmque continent sedimentum: aut si quod habent, illud excremento potiùs simile est, quàm sedimento. Etsi enim vrina cruda etiam in aliorum morborum initiis appareat, tamen si tenuis sit & aquosa ac omninò à naturâ aliena, mox incipiente morbo, & cum leui febre, quæ leuem etiam adesse putredinem significat, aliquid aliud præter putredinem adesse indicat, nimirum virium & facultatum magnam impotentiam, quæ non ex humorum putredine & calore febrili, sed potiùs ex malignâ qualitate ortum habet. Conspicitur quoque interdum vrina crassa, colorata & turbida, crassum, rubrum & turbidum sedimentum habens, quod maximam humorum conturbationem, magnámque putrefactionem & facultatis naturalis impotentiam significat. 3. *Vrina.*

Quartum, calor harum febrium non habet eam acrimoniam, quam in aliis putridis; si scilicet eiusdem generis febres malignas & benignas inter se conferas. Nam etsi in ardente febre calor sit maximus, summum incendium, tamen si eundem & symptomata cum ardente simplici, quæ nullam habet coniunctam malignitatem, conferas, tùm calor erit, quàm pro naturâ eius febris, minùs mordax; symptomata verò, quàm pro ratione caloris, grauiora. 4. *Calor.*

Quintum, facies plerumque solet esse tetra, & à statu naturali multum mutata, viuidáque illâ vi & spiritu destituta videtur. Vnde plurimi existimant, febres has ab Hippocrate esse aspectu terribiles appellatas. 5. *Facies.*

His signis satis quidem cognosci potest pestilens & maligna febris; semper tamen & alia symptomata coniunguntur. Nam primò actiones læsas quod attinet, vel sopore & veterno, vel vigiliis exercentur. Imaginatio multis modis corrumpitur, somnúsque variis & absurdis imaginibus turbatur: memoria debilitatur; vertigo, tumores, conuulsiones,

siones, corporis totius inquietudo & anxietas adest. Dolores capitis infestant, oculi caligant, aures obsurdescunt, tinnitibus & sibilis molestantur, odoratus & gustus corrumpitur; crura, artûs & omnia membra quasi confracta & conquassata iis putantur, cardialgia accidit, sitis molesta est, nausea infestat. Ita etiam in Excretis varia accidunt symptomata. Vermes enim modò per aluum, modò per os, modò per nares erumpunt. Adsunt fluxûs alui biliosi, colliquantes, fœtidi. Nares stillant sanguine; quod signum vt in morbis acutis aliis malum habet Hippocrates: ita huius morbi naturam non obscurè arguit, præsertim si initio morbi accidat, etiam in maiori quantitate. Experientiâ enim compertum habetur, non solùm stillicidium narium; verùm etiam maiorem sanguinis è naribus effusionem per initia prauam morbi naturam significare. Indicat enim hoc magnam humorum ebullitionem, prauámque qualitatem, ac virium debilitatem, ob quæ omnia natura ante tempus vacuationem instituit. Apparent etiam tumores, modò post aures, modò circa alas & inguina, qui sæpè retrocedunt, & difficulter maturantur. Maculæ rubescentes & liuescentes efflorescunt in dorso, brachiis, cruribus, & thorace, de quibus suprà plura. Variolæ etiam & morbilli interdum conspiciuntur. Denique in qualitatibus mutatis accidunt symptomata: Facies est liuida, plumbea: apparent hinc inde in cute, vt diximus, maculæ; lingua est sicca, aspera & nigra, os amarum: extrema modò refrigerantur, modò incendio vruntur.

Stillicidium sanguinis è naribus quid initio febriũ significet.

Et vt hæc concludamus, nihil ferè mali est, quod non interdum in hisce febribus appareat; ac quò magis extrà omnia tuta apparent, eò magis intus omnia sunt turbata & mutata.

Prognostica febrium pestilentium & malignarum

Pestilentium febrium prognostica. Pestilentium febrium in specie dictarum eadem in prognosticis, quæ in peste ferè est ratio. Quò enim symptomata sint deteriora, vomitus scilicet humorum corruptorum, alui deiectiones fœtidæ, atræ, liuidæ, virescentes: respiratio difficilis, anhelitus frigidus & fœtidus; cardialgia, lipothymia; deliria, sopor grauis; facies horrida; pulsus paruus & debilis; extrema frigida & liuida; maculæ paucæ, violaceæ, liuidæ, nigræ, atque non debito tempore erumpant, cum grauibus accidentibus, & retrocedant, antequam discutiantur; & contrà vires sint debiles: omnia morbum grauem & periculosum significant.

Contrà si talia grauia accidentia pleraque absint, & omnia symptomata sint mitiora & moderata, si maculæ sint multæ & magnæ, rubentes, atque erumpant criticè, & quidem cum ægri leuamine, neque retrocedant, & vires sese bene habeant: salutis spes superest.

Prognostica malignarum. Ex iisdem symptomatis de malignarum febrium exitu aliquid præsagire licet. Verùm cùm de iis satis prolixè, *Instit. lib.* 1. *part.* 3. *cap.* 4. 5. 6. 7. 8. dictum sit, facilè ex iis, quid de qualibet malignâ febre sperandum sit, colligere licet.

CAPVT XI.

De curatione Febrium pestilentium & malignarum in genere.

Indicationes in febribus pestilentibus ac malignis. IN omnibus pestilentibus & malignis febribus duo adsunt, Venenum & malignitas, ac febris ad quæ tota curandi ratio dirigenda est. Et quidem quid febris indicet, & quâ ratione ei occurrendum sit, ex iis, quæ hactenus de febribus dicta sunt, patet; quomodo venenum pestilens & malignitas oppugnanda sit, ex iis, quæ de pestilentiâ dicta sunt, manifestum euadit. Verùm in hoc maxima difficultas, cui priùs, cui posteriùs prospiciendum sit, & quomodo venenum pestilens ac malignitas tollenda sit, ne febris augeatur; & contrà febri prospiciendum, ne malignitas negligatur. Et quidem præcipuè de tribus est controuersia, de alexipharmacis ac diaphoreticis & sudoriferis, ac inprimis iis, quæ primum caliditatis gradum excedunt; deinde de venæ sectione; tertiò de purgatione.

Etsi verò plerique hîc eodem modo has quæstiones, vt de pestilentiâ dictum, tractare, neque etiam inter curationem pestilentis & malignæ febris in specie dictæ discernere soleant, tamen hîc distinctione opus est. Et quamuis in plerisque febrium harum curatio conueniat, in aliquibus tamen discrepat. Cùm enim in vtroque harum febrium genere venenum & putrefactio adsit, nunc Venenum, nunc putredo & febris plus vrget. Ideóque hæc duo, pestilens venenum & malignitas, ac putredo & febris inter se conferenda sunt, & vnde plus periculi immineat, perpendendum. Ideóque si plus periculi immineat à veneno, ea ferè curandi ratio est, quæ in peste proposita fuit, quæ tamen ita instituenda, vt febris non negligatur, multò minùs augeatur. Si verò febris plus vrgeat, ad eam inprimis curatio dirigenda, ita tamen, ne malignitas augeatur.

Quapropter verè & in specie ita dictas febres pestilentes quod attinet, cùm earum natura ad pestem propiùs accedat, earum etiam curatio pestis curationi magis cognata est. Ideóque si tales febres grassentur, vel statim vel præmisso clystere, ad alexipharmaca & sudorifera confugiendum. In alexipharmacis verò exhibendis id obseruandum, vt, quantum fieri potest, temperatiora eligantur. Inprimis verò hîc efficaces sunt aquæ destillatæ; vt quæ valdè penetrant. Ideóque alia etiam cum iis exhibenda. Medicamenta autem talia in pestilentiæ præseruatione & curatione suprà multa sunt proposita. *Pestilentis febris curatio.* *Sudorifera.*

Aquæ destillatæ.

℞. *Succi ex fol. recent. & virid. galeg. verben. borraginis, scordij, melis. Calend. acetos. cardui bened. plantagin. è rosis incarn.* an. ℔. i. *limon. matur. siue citri*, ℔. ii. *aceti rubi Idæi, rut.* an. ℔. i. *sem. citr. recent.* Vnc. i. *portulac.* Vnc. ß. *flor. nymph. alb. recent.* Vnc. iiii. *cortic. fraxin. rec. manip.* iiii. Puluerisanda pulverisentur.

Infundantur per triduum in succis prædictis, postea destill. s. a. per organa vitrea.

Efficax est & hæc aqua. ℞. *Radic. & herb. pentaphyll. fol. scordij, scabios. cardui bened. acetos. calendul. rad. angelic. morsûs diaboli, contra hierua, tormentill.* an. Vnc. i. *zedoar. sem. citri*, an. Vnc. sem. *croci*, Drach. i. *Theriac. veteris*, Vnc. i. *camphor.* Drach. ß. *aceti vini*, ℔. i. sem. *succi citri*, ℔. ii. *spiritûs vini opt.* (aut si morbus eum non fert) *aq. alicuius conuenientis*, ℔. i. Stent in infusione per dies duos, & destillentur, s. a.

Ægyptiis familiaris est hic puluis. ℞. *scordij, chamadryos, sem. citr.* an. Drach. i. *aristoloch. long. zedoar. dictamni Cretici, C.C. vsti, boli Armeni, terr. sigillat. rosarũ, calef. spic. margaritarum præp.* an. ℈. i. *camphor.* Drach. ß. *corall. rubr.* Scrup. i. *sacchari candi*, Drach. ii.

Huius ʒ. i. cum theriaca Andromachi, ℈. ii. in Aq. calaf. vel citri exhibent calidè manè ante cibum, & à cibo spatio sex horarum, ægrúmque in lecto pannis cooperiunt, vt sudet, atque sudorem omni conatu prouocant, repetúntque hoc ter in die.

Vel ℞. *Spec. liberant. sine aloë*, Vnc. i. *diamargarit. frigid.* ʒ. v. *diatrion. santal.* ʒ. iii. *vnicornu*, Drach. i. *tormentill.* Scrup. iv. *sem. citri excort. bol. Armen. præp.* an. Drach. i. *terr. sigill.* dr. dimid. *Zedoar.* Scrup. ii. *cinamom.*

cinamomi, Drach. j. *croci*, Scrup. i. *camphor.* Scrup. ij. *Manus Christi ad pondus omnium.*

Dosis drachma vna cum aceto petasitæ, & Angelicæ.

Commendatur etiam valdè diascordium Cornelij Gemmæ, cum aceto bezoardico eiusdem exhibitum:

Diascordium Cornel. Gemmæ. ℞. *Scordij recens collecti, & in vmbrâ siccati*, Drach. x. *dictamni Cret. summit. absinthij Pont. Epithymi Cret.* an. Vnc. dimid. *flor. rosar. Damascen. calendul. bugloss. Ital.* an. Drach. ij. *sem. plantaginis*, Scrup. ij. *melonum excort. & incis. cucumeris excort. cucub. excort.* an. sesquidrachmam. *C. C. vsti prapar.* Drach. iij. *rad. gentian. angelic. Zedoar. diptamni albi* an. Scr. v. *nucis mosch. macis, croci orient. piperis albi, cinamomi, corallin.* an. Drachm. j. *rhabarbari, ligni aloës opt. Rhodij, asa dulcis, boli Arm, mastich.* an. Scrup. iij. *camphor.* Scrup. ij. ß. *cardamomi. spic. Ind. santal. albi, cortic. citri, rasur. eboris*, an. Scrup. iii. ß. *oss. de corde cerui, moschi*, an. Scrup. i.

Subtilissimè læuigata cum sacchari albissimi, aquâ rosarum, ac vino Cretico despumati quant. suff. coquantur ad iustam Electuarij consistentiam, cui sub finem.

Adde *Extract. rad. tormentill. veronic. Sars. parill*, an. Drach. j. *iuniperini*, Drach. ij. *ol. chalchantini rectificati*, sesquidrachmam. *citri.* Scrup. j. Fiat Opiata.

Acetum Bezoarticum. Eiusdem Acetum Bezoarticum.

℞. *Aceti vini op. florib. caryophyllorum hortensium immacerati, Vini albi*, an. part. iii. *succi fol. Acetos. expressi ac depurati, scabios. ant galeg.* an. part. 1.

Destillentur simul multo circuitu.

Efficax etiam est valdè sal volatilis C.C.

Et extant talia medicamenta plurima passim, & possunt etiam in rem præsentem varia parari.

Vt ℞. *Aq. bezoard. alicuius*, Vnc. ij. *diascord. Fracastor.* Drach. i. *terr. sigill.* Scr. i. *syr. acetosit. citri*, Vnc. j. M.

Vel ℞. *Aq. cardui ben. Acetos.* an. Vnc. j. *confect. diascordij*, Drach. ß. *Mithridat.* Scr. i. *terr. sigill.* Scr. ß. *aceti scord. syr. acetos. citri*, an. Vnc. ß. M.

Vel ℞. *Aq. bezoardic.* Vnc. ii. *salis absinthij, cardui ben.* an. Scr. ß. *diascord. Fracastor.* Drach. ß. *spir. vitriol.* Scr. ß. *syr. acetos. citri, iulebi ros.* an. Vnc. sem. M.

Vel ℞. *spec. liberant. s. aloë, pulu. bezoardici*, an. Scr. i. *Cæsar. rubei*, ℈. ß. F. Puluis.

Vel ℞. *pulueris bezoardici* Drach. ß. *spec. liberant. s. aloë*, Scr. ß. *lapid. bezoardic.* g. iv.

De diaphoreticorum & sudoriferorũ vsu in febribus malignis. Etsi verò de sudoriferis alij aliter sentiant, tamen qui rerum momenta diligenter pensitauerit experientiam consuluerit, facilè hæc quæ diximus vera esse animaduertet. Sunt equidem nonnulli, inter quos Thom. Minadoüs, *in responsione ad quæstionem de diaphoreticorum secundo ordine calidorum, & theriacæ in febribus malignis vsu, & de febribus malignis libro 2. capite 16.* 17. 18. quia diaphoretica illa calidiora & sudorifera in principio exhibita planè reiiciunt, quòd facultas concoquens lædatur noui caloris accessione; quòd calorem natiuum & spiritûs huiusmodi medicamenta dissipent, quòd respectu etiam humorum putrescentium plus noceant calore suo, quàm iuuent digerendo: Et omnino quòd nihil commodi, vt mox dicetur, ex iis sperari possit. Sudorifera verò reiicit Minadoüs, quòd malignæ febris putredo neque semper neque sæpe habeat mineram in totius corporis ambitu, sed vt plurimùm in centro & visceribus. Deinde quod sudorifera ad sensibilem euacuationem pertineant, quæ nisi coctâ materiâ cum commodo ægri fieri non possit, vt passim ex Hippocrate & Galeno patet. Ideóque neque Indicans sudorifera dari in initio malignæ febris, nimirum materiam in ambitu corporis contentam vel naturaliter ad eam partem impetum habentem: neque tempus sudores ciendi adesse, cùm sudores, qui sine coctione accidunt, infidi sint. Et inprimis calida damnat; cùm longè maius ex eorum caliditate damnum, quàm commodum ex sudoris prouocatione, consequatur.

Verumenimuerò cùm experientia contrarium testetur, & plurimos febribus malignis laborantes sudoriferis felicissimè curatos fuisse infinitis exemplis probatum sit: rationibus istis ita simpliciter fidem non habendam, sed rem diligentiùs perpendendam censemus.

Principiò verò benè ex Galeno, *lib.* 11. *meth. med. cap.* 11. Minadoüs monet, difficile esse, eiusmodi aliquod auxilium inuenire, quod citra vllam noxam magnificè prosit. Ideóque rationem decidendi hanc quæstionem rectè constituit: perpendendum esse, maiúsne commodum, quàm incommodum, vel contrà maius incommodum, quàm commodum febri malignâ laborantibus accedat ex vsu calidorum diaphoreticorum & sudoriferorum. Si enim maius emolumentum, quàm damnum importent, adhibenda; si verò contrarium præstent, omittenda esse.

Quod vt rectè perspiciatur, acceptamus & hoc: In quolibet morbo esse quinque consideranda; vrgens, causam principalem, impedimenta, affectum, vires; & ad vrgens, id est, quod vires maximè prosternit, siue sit è symptomatum, siue causarum, siue morborum genere, in quolibet morbo curationem primò esse dirigendam. In febre autem malignâ vrgere duo, febrilem calorem, & malignitatem, inprimis verò malignitatem, quæ in omnibus febribus malignis vires euidenter deiicit, quod febris malignæ calor non semper facit, & proinde huic malignitati inprimis & perpetuò in hac curatione prospiciendum esse, magis vel minùs, pro illius magnitudine & exiguitate.

Verùm ex his, quæ libenter admittimus, præsuppositis ac principiis postea non rectè hanc quæstionem concludit, & suam sententiam deducit Minadoüs. Primò enim cùm quæritur, an quid commodi afferant diaphoretica calida: neque ratione febris, neque ratione putredinis, neque ratione constipationum vel obstructionum, neque ratione redundantiæ, neque ratione virium vllum locum habere prolixè probat, atque hoc modo ex hac controuersiâ sese expediuisse putat. Verùm omittit malignitatem, quam maximè in hac febre vrgere antea dixerat. Etsi enim in omnibus febribus putridis vtilissimum sit, transpirationem esse liberam, tamen in febribus malignis id maximè est necessarium. Et cùm naturam ipsam à visceribus ad ambitum corporis malignam materiam felicissimè expellere videamus: huius gratiâ & diaphoretica & sudorifera exhibentur.

Neque eo se expedit, quòd vrgens in duo genera diuidit; in vrgens, quod dat inducias, & vrgens quod non dat inducias: ac malignitatem aut nunquam aut infrequentissimè in humoribus tantam vim, quæ omnes inducias adimat, habere scribit, sed ferè semper tantum temporis præbere, quò possimus priùs impedimenta remouere. Etenim non semper malignitas dat inducias, sed sæpe breuissimo & paucorum dierum spatio hominem iugulat. Et quamuis nonnunquam dat inducias: ita tamen humores interea corrumpit, virésque sensim deiicit, vt postea nulla salutis spes supersit, & morbus, qui primò curabilis fuerat, malignitate neglectâ incurabilis reddatur.

Neque etiam obstat materiæ cruditas. Cùm enim materia maligna, quatenus talis, vix vllam coctionem admittat; & præterea, nisi mox euacuetur, hominem in certum vitæ discrimen adducat; omnino

ninò in principio morborum valdè malignorum mox ſudorifera exhibenda ſunt; & inprimis ſi febris maligna ex contagio ortum habeat, id faciendum, vt illud μίασμα conceptum diſcutiatur. Et longè alia ratio eſt ſudoriferorum & aliorum purgantium; neque ſudorifera omnes humores vitioſos, ſicut purgantia tollunt: ſed ſufficit, ſi illud μίασμα & putredinale ac malignum fermentum, vt ſic dicam, quod inſtar veneni humores corrumpit, diſcutiatur. Quod ſi diſcuſſum ſit, etſi aliquid vitioſorum humorum adhuc remaneat, tamen ab iis tantum periculum, vt dum malignitas adeſſet, ampliùs non imminet. Neque etiam hoc concedendum, quòd febrium malignarum putredo neque ſemper, neque ſæpe habeat mineram in totius ambitu, ſed vt plurimùm in centro & viſceribus. Hoc quidem concedimus, in ambitu & habitu corporis materiam non contineri, etſi à naturâ plerumque eò detrudi ſoleat: in vena cauâ & arteriis verò continetur; cùm febres peſtilentes, vt & malignæ pleræque continuæ ſint. Si verò in primis viis vitioſi humores multi contineantur, eos omninò etiam euacuandos cenſemus, non, neglectâ tamen malignitate, vt poſtea dicetur.

Itáque vt ex iiſdem principiis quæſtionem hanc concludamus, perpendendum, an ex ſudoriferorum vſu plus commodi, quàm damni in malignis febribus ſperandum ſit: quod ex eo cognoſcemus, ſi conſiderauerimus, an febris, an verò malignitas plus vrgeat. Etenim ſi magnum à malignitate impendeat periculum, quod plerumque accidit: mox poſt primarum viarum euacuationem ad alexipharmaca & ſudorifera accedendum. Vbi quod libenter concedimus, temperata præcipuè, & quæ febrem non augeant vſurpanda. Si tamen illa non ſufficiant: plus commodi ex malignæ materiæ per ſudorifera nonnihil calidiora diſcuſſione, quàm ex aliquali calore accenſo oritur, potéſtque calor ille aliis medicamentis adhibitis iterum facilè temperari. Si verò febris plus vrgeat, vt aliæ putridæ febres quidem curanda: interim ſemper alexipharmaca admiſcenda: & præcipuè talia, quæ ſimul ad διαφόρησιν & ſudores corpus diſponunt, & expulſionem malignorum humorum promouent, vt antea dictum, vt poſtea cocta & victa materia faciliùs Naturæ ſeu artis beneficio per ſudores expelli poſſit.

Venæſectio. Poſtea, ſi opus ſit, venæ ſectiò inſtituenda eſt maturè, antequam ſcilicet omnia in corpore turbata fuerint. Vbi ſcilicet ſanguis vel copiâ peccat, vt vaſa diſtendat, vel viribus oneri eſt, vel motu aliquo concitatur, vt metuendum ſit, ne in principem partem rapiatur. Et licèt commodius ſit, vt ante venæ ſectionem primæ viæ euacuentur: ſi tamen morbus moram non patiatur, etiam ſine iſtâ euacuatione ſtatim venam aperire licet. Ne tamen planè negligatur hæc viarum euacuatio, per clyſteres fieri poteſt, qui nec vires dejiciunt, nec reliquos humores turbant, & citò operantur, nec aliorum medicamentorum vſum remorantur. Sint tamen clyſteres ij lenes.

Vbi verò progreſſum malum fuerit, ac in totam maſſam ſanguineam malignitas diffuſa, ſanguinis miſſione non ſolùm nullum auxilium Naturæ ferimus; ſed vires potiùs debilitamus. Itáque ſi principium jam præterlapſum ſit, tutiùs intermittitur, quàm intempeſtiuè inſtituitur venæſectio.

Si verò ſanguinis euacuatio quædam requiratur: virtus tamen debilior eam non admittat, cucurbitulæ, quæ ſanguinem citra inſignem virium jacturam detrahunt, calorémque à partibus internis & ſpiritûs malignitate ac veneno infectos cum ſanguine tenuiore versûs exteriora auocant vſurpandæ. Applicantur autem commodiſſimè partibus inferioribus, cruribus nimirum, vt vnà etiam humores vitioſi quàm longiſſimè à corde & cerebro, nobiliſſimis corporis partibus ad inferiora reuellantur. Adhuc verò commodior multíque vſûs eſt venarum in pedibus apertio.

Purgationem quod attinet, alia in initio harum febrium plerumque non conuenit, niſi quæ primas vias, in quibus non rarò multi humores vitioſi, qui febrem vel fouent vel augent, continentur, euacuat, & reliquos humores non agitat: Purgantia ergò mitia ſint, qualia ſuprà in curatione peſtis propoſita. Certum enim & experientiâ confirmatum eſt, fortiorum purgantium vſu in febribus peſtilentibus & malignis plurimos periiſſe, benignorum verò multos ſeruatos fuiſſe. Ipſi enim putridi & maligni humores maximè Naturam ſtimulant; qui ſi paulò vehementius agitentur, validiſſimas deinde euacuationes efficiunt, & non rarò periculoſas diarrhœas excitant. Et compertum eſt, quoſdam cùm purgationem, quâ corpus à morbo præſeruarent, vſurpâſſent, ac fomitem febris malignæ jam circumferrent, humoribus agitatis in febrem malignam incidiſſe, maculáſque erupiſſe, & intra paucos dies mortuos eſſe. Ita memini ſtudioſum cùm de dolore capitis conquereretur, nec de morbillis quicquam ſuſpicaretur, purgatione ſumptâ paulò poſt morbillos erupiſſe, ſed imperfectè, licèt medicamenta diligenter adhiberentur, & ſtatim iterum euanuiſſe ſubſequente alui fluxu, & pertinaci tuſſi. Quapropter lenes clyſteres hîc valdè vtiles ſunt, & tutò applicantur, aut lenia planè medicamenta. *Purgatio.*

Si materia ad ſuperiora vergat, & nauſea vrgeat, materia per vomitum euacuanda: quem in finem vomitoria ſuprà, *lib. 2. cap. 6.* propoſita conuenientia exhibentur. *Vomitoria.*

Verùm in genere hæc ſatis determinari nequeunt; in ſpeciali de Febribus hiſce tractatione res clarior fiet. Etenim febres tales peſtilentes malignæ interdum per contagium propagantur, vbi tutiſſimum eſt, conceptum quocunque modo inquinamentum per ſudorifera & alexipharmaca è corpore expellere, & poſtea, ſi opus ſit, purgationem & venæ ſectionem inſtituere. Interdum etiam natura ipſa ad ambitum corporis materiam expellit, vt in variolis & morbillis fieri ſolet. Ac tunc etiam Natura in opere ſuo turbanda non eſt, nec materia, quæ ad ambitum corporis protruditur, purgantibus ad interiora reuocanda, ſed potiùs natura alexipharmacis & ſudoriferis in opere adjuuanda.

Interdum verò febris à vitioſo humorum apparatu ortum habet, aut certè fouetur, & materia vitioſa in ventriculo, circa præcordia, in inteſtinis hærens nauſeâ, dolore, æſtu, amarore, anxietate & aliis indiciis ſeſe manifeſtat, quæ neceſſariò quamprimùm vel vomitu vel per aluum euacuanda. Et ſolet ſæpe in primis viis magna ſaburra vitioſorum humorum contineri præcipuè in febribus peſtilentibus, quæ à victu prauo originem habent, qui febri vel primam originem dederunt, vel ſymptomatum vehementiam augent, quam cùm natura ipſa ſæpe per vomitum excludere cum εὐφορίᾳ ſoleat, Medicus eum adjuuare debet.

Hinc iterum ad alexipharmaca accedendum, quæ tamen talia ſint, ne febris per ea augeatur. Ideóque poſtea ea adhibenda, quæ temperatiora ſunt, ſimúlque febri & putredini reſiſtunt, qualia ſunt; *Acetoſa, poma citri, granata, pentaphyllum, tormentilla, cornu cerui, os de corde cerui, lapis bezoar, bolus Armenus, terra ſigill. roſæ, camphora & ſimilia*, & ex his parata medicamenta, quorum ſuprà in præſeruatione & curatione peſtilentiæ facta eſt mentio, & poſtea etiam aliquot recenſebuntur. Ad quæ pertinent & bezoartica mineralia & diaphoretica dicta, quæ Chymici ex ♄. ☿. ☉. parant, quarum deſcriptiones paſſim extant, plurimæ.

Cùm tamen ex his quædam frigida & ſicca ſint, metuendúmque, ne obſtructiones in corpore augeantur,

tur, fuliginésque malignæ retineantur, crisisque retardetur: alia his admiscenda sunt, quæ penetrant & expulsionem humorum corruptorum promouent, vt *Carduus benedictus, scordium, scabiosa, angelica, pimpinella*, & similia. Inprimis aquæ bezoardicæ sæpiùs exhibendæ sunt, quæ ita temperari possunt, vt simul febri & putredini resistant. Ideóque iis admiscenda syr. acetosit. citri, granator. acetosæ, acetosell. ribes, rubi Idæi, oxysacch. s. &c.

Illitiones ad sudores. Antiqui non solùm internis, sed & externis medicamentis ad sudores mouendos vtebantur: Et celebris est inter alia, inunctio Aëtij, quæ paratur ex aquæ & olei communis an. ℥. iii. nitri ʒ. ii. quæ coquuntur vsque ad aquæ consumptionem. Quo vnguento totum corpus bis terue leni frictione inungitur, vt pori cutis aperiantur. Loco ol. communis oleo amygdal. dulcium, amararum, chamæmelino, anethino, sambucino, pro morbi ratione, vti licet: vt & aquæ communis loco aliquâ destillatâ conueniente.

Vtuntur & hodie Ægyptij ad omnes corporis partes talibus linitionibus cum leuibus perfrictionibus administratis: quas præstant cum oleo rutæ, aut amygdalarum, aut chamæmelino, aut iuniperino & nitro rubeo. Quâ frictione cum linitione hâc in multis ad sudores aptis largum sudorem concitant, atque sic morbum finiunt. Hoc auxilium in pestilentibus febribus, in quibus exanthemata apparere incipiunt, vel exitura sperant, plurimâ cum vtilitate exercent, semel ad minimum in die probè calidam molientes linitionem, à qua statim febricitantes multis pannis cooperientes sudorem promouere, venenosúmque humorem à visceribus ad cutim trahere student. In pueris etiam atque infantibus variolis suspectis vel malignis exanthematibus nullum præstantius neque familiarius habent auxilium, vt hâc de re scribit Prosp. Alpinus, *lib. 4. de Med. Ægypt. cap. 15.*

Vesicatoria. Imminutâ materiâ etiam vesicantia, è cantharidibus, synapi, nasturtio, fermento, ranunculo & similibus, nonnulli applicant. Verùm de hoc remedio apud quosdam altum est silentium: apud alios grauissimæ & prolixæ controuersiæ, atque de vesicantibus & phœnigmis integri tractatûs scripti extant, vt tum apud alios, tum apud Herculem Saxon. *tractatu de phœnigmis*, videre est. Verùm vt breuissimis hanc rem attingamus, non inconueniens videtur, si cruribus vel etiam brachiis, suprà cubiti flexuram extrà, vel paulò supra carpum ea imponantur, proüt locus, ad quem materia, quam reuellere & deriuare cupimus, ruit, aut circa quem præcipuè hæret, monstrat: cum citò, tutò, & sine multâ molestiâ, atque sine virium debilitatione materiam venenatam ab interioribus, vt & à capite ad ignobilissimas corporis partes euocent, atque ipsa experientia testetur, multos à grauibus malis hoc modo liberatos fuisse.

Cùm verò cantharides in nonnullis naturis incommoda vesicæ afferant, ne quid tale accidat, videndum: & si quid tale metuendum sit, (sæpissimè tamen nihil incommodi ex vsu cantharidum oriri, experientia docet) tutiùs sinapismi, quàm vesicantia è cantharidibus, adhibentur. Et in vsu tam vesicantium, quàm sinapismorum hoc obseruandum, ne mox, vt dictum, in principio, sed imminutâ, aliquâ ex parte materia, applicentur. Deinde, si forsan critica aliqua per aluum euacuatio accidat, ne illa impediatur, & quos ad aluum natura mouet humores, ad ambitum corporis retrahantur. Et proinde nec die critico applicanda, ne Natura fortè κρίσιν institutura in opere suo impediatur.

Malignarum febrium curatio. Si verò febris maligna sit in specie ita dicta, idem quod antea de pestilentibus dictum, perpendendum, & videndum, an malignitas, an verò febris plus vrgeat, & præterea etiam an ab interno humorum apparatu, an per contagium malignitas hausta sit, & quò natura ipsa vergat. Nam si per contagium contracta sit febris, vel etiam ipsa natura ad ambitum corporis tendat, tutissimum est, mox sudoriferum exhibere morbo & aliis circumstantiis conueniens, & quidem temperata possunt tunc vsurpari, & postea reliqua, vt morbus requirit, & de febre pestilenti dictum, peragenda. Comperíque sæpè, febres, quæ primo continuæ erant, & malignitatis suspicionem præbebant, leuis sudoriferi & bezoardici vsu in benignas & intermittentes mutatas fuisse. Si verò ex prauo humorum apparatu febris sit, & non minùs vrgeat putredo, quàm malignitas, non ita ad sudorifera properandum, sed primæ viæ primùm euacuandæ sunt, & non solùm clysteres, sed & lenientia locum habent, syr. rosl. solut. manna, cassia, tamarindi, rhabarbarum, agaricus, tryphera Persica. *Purgatio.* Et omninò, quod jam suprà etiam monui, hîc iterum repetendum est; In curatione febrium cùm pestilentium tum malignarum, diligenter statim initio corporis constitutionem & victûs rationem, quæ præcessit, considerandam esse. Nam si ex iis aliísque signis pateat multos vitiosos humores in ventriculo & vicinis locis abundare, à quibus grauia circa ventriculum symptomata oriuntur; ipsáque febris fouetur & augetur; danda est opera, vt ij quamprimùm euacuentur. Cùm verò clysteres eò non penetrent, vel vomitu rejiciendi vel per aluum euacuandi sunt, vt modò dictum. Vtile etiam hîc est serum lactis depuratum ℔. ii. mensurâ præter propter acceptum, modico mannæ adiecto, quod & aluum mouet & febrilem calorem temperat. Et licèt aliquid eius retineatur & per venas distribuatur: tamen sanguinis feruorem supprimit & mitigat ac calorem febrilem alterat. A fortioribus verò, scammonio, colocynthide, turbith, & similibus planè abstinendum. Tempus tamen hîc diligenter notandum, & perpendendum, quomodo febris sese habeat. Nam si putredo statim incrementum sumat, humorúmque effereruescentia statim maior fit, illico, vt in aliis acutis, & præcipuè si humores turgeant, purgandum, nec nisi ad tertium diem ad summum purgatio differenda. Quod tempus si præterfluxerit, quiescere tutius est, aut clysteribus saltem rem agere, quàm medicamenta intempestiuè exhibere, & maiorem humorum ebullitionem excitare. Et quidem si humores vitiosi multi in primis viis hæreant, ante venæ sectionem id faciendum: si verò vitiosi humores in primis viis multi non sunt, sed materia peccans præcipuè in venâ cauâ hæreat, venæ sectio, præmisso tamen clystere, priùs instituenda. Si verò putredo non citò serpat, & febris sit mitior, purgationem etiam tardiùs, ante septimum tamen, instituere licet.

Quæ de vomitu dicta antea sunt, etiam hîc locum habent. Interim alexipharmacis cor semper roborare vtile est.

Venæsectio. Primis viis vel etiam turgente materiâ euacuatâ statim venæ sectio, si ob causas antea enumeratas eâ opus sit, & quidem ante quartum diem instituenda, eo modo, vt ante dictum.

Sudoriferum. Post corporis euacuationem & venæ sectionem vtile est sudoriferum aliquod, sed quod febrem non augeat, exhibere.

Vt ℞. *Boli armeni, terræ sigillatæ, radic. tormentillæ, scordij.* C. C. an. Scr. ß. F. Puluis.

Qui exhibeatur in aquâ scabiosæ vel cardui bened. Vel exhibeantur pulueris bezoardici nostri Scr. ij. vel Dra. i. Cuius descriptio hæc est.

℞. C. C. *s. vstion. prepar.* Drach. i. ß. *oculorum cancri præparat. terræ sigillat. Sil. succini, margaritar. præparat. corall. rubr. prepar.* an. Scr. i. *off. de cord. cerui, smaragdi præparati, hyacinthi præparat. rubini præparat.* an. Scrup. ß. *lap. bezoartici Orient.* Scrupul. i. *fol. aur.* num. iij. F. Puluis.

Cui

Cui in vsu præterea lapidis bezoardici gr.iii.vel grana aliquot salis C. C. volatilis vel bezoardici mineral. addi possunt.

Inprimis verò vtiles sunt aquæ destillatæ, vt antea etiam dictum, ob summam penetrandi vim.

Fortioribus verò sudoriferis vires debilitantur, & cùm humores in hisce febribus non semper ita dispositi sint, vt per sudores discuti possint, discutitur tenuius, crassius relinquitur.

Quapropter præparatio & alteratio humorum conueniens instituenda. Solet enim in hisce etiam febribus Natura humores adhuc coquere. Quæ propterea adiuuanda iis remediis, quæ aperiunt, humores incidunt, ebullitionem & putredinem sistunt, febris feruorem extinguunt: è quibus semper eligenda & admiscenda, quæ malignitati resistunt. Excellunt in hoc genere, *Acetosa, scordium, cardum benedictus, semen citri, radices tormentillæ, scorzonera, pentaphylli, succus & syr. citri, vinum granatorum, oxysacchara.*

Alterantia & præparantia.

Magnus etiam hîc vsus est spiritûs vitrioli, qui insignem vim putredinem sistendi, obstructiones aperiendi, incidendi, attenuandi, abstergendi, corrupta separandi, reliquorum medicamentorum actiones intendendi obtinet. Idémque aliis etiam de causis commodissimè aliis medicamentis admiscetur. Nam cùm syrupus de cichorio, de endiuiâ, violarum, nymphææ & plures alij syrupi, ob sacchari admixtionem soli febribus extinguendis vix sufficiant, & vel in bilem mutentur, vel bilem certè non satis doment, nec sitim extinguant: si his spiritus vitrioli addatur, vt aciditatem aliquam contrahant, sitim longè feliciùs sedant, calorem extinguunt, omnésque suas operationes rectiùs expediunt. In huius tamen vsu id obseruandum, læsis pulmonibus, vel rupto aliquo vase, vel exulceratione internâ aliquâ in phthisi, sputo cruento, dysenteria, sanguinis mictu, renum ac vesicæ vlceribus, pleuritide, ventriculi inflammatione, & omnibus ferè pulmonis affectibus, nisi forsan à crassâ pituitâ vasa pulmonis obstruente, ortum habeant; vt & senibus macilentis ac tabidis, ab eo abstinendum esse.

Spirit. vitriol. vsus in febribus malignis.

Vtilis est & hic syrupus ad alterandum, putredinem inhibendam, sitim sedandam, qui, si libet, aquis conuenientibus dilui potest.

℞. *Aceti tunic. rubi Idæi, sacch. albi*, an. ℔. ß. Bulliant in vase vitreo clauso horâ j.

Factâ residentiâ colentur, & in loco tepido stent diebus aliquot, & feces, si quæ subsederint, iterum separentur.

Addatur *spiritus vini* Vnc. iij. *cortic. citri recet.* Vnc. ij. Stent iterum in digestione:

Postea colentur, & addatur *syr. acetos. citri.* Vnc. iiij. *spir.* vitriol. Scr. ij. & si libet, *ol. cinamom.* gutt. vi.

Insignes etiam in hisce febribus vires habet compositus ille spiritus ex spir. tartari. vitri. & Aquâ theriacali suprà descriptus.

Habéntque ista medicamenta pleraque etiam vim simul sudores mouendi. Et quanquam non semper statim sudor sequatur: tamen medicamenta talia continuanda & singulis diebus exhibenda sunt, vt corpus ad sudores sensim disponatur, & Natura tandem spontè suo tempore humores vitiosos per sudores expellat; quæ ita comparari possunt, vt simul febri & putredini resistant.

In hunc vsum sæpe aquæ contra febres malignas alicuius Vnc. ii. cum syr. aliquo conueniente dentur.

Vtilis & hæc est. ℞. *Succi citri, acetosæ, endiuiæ, galegæ, taraxaci, borragin.* an. ℔. j. ß. *cardui bened. cardui mariæ, scordy, scabiosæ, rosar. Prouincial.* an. ℔. j. *pomorum citri cum cortic. & seminibus concisorum* num. vj. *rasuræ* C.C. *crudi* ℔. ß.

Stent in infusione horis 24. Postea destillentur. F. Aqua contra febres malignas.

In frequenti etiam vsu est in pestilentibus ac malignis febribus Aqua cordialis Herc. Saxoniæ, quam describit *de febribus libro* 8. *capite* 37.

Vel detur subinde & singulis diebus aliquid istius pulueris, cum aliquâ aquâ conueniente.

℞. *Rad. Zedoariæ, angelicæ, heleny, aceto scordij præparat.* an. Drach. ii. *tormentillæ* Drach. j. ß. *fol. acetosæ, scordij, cardui bened.* an. Drach. ij. *sem. citri excortic. acetosæ, aquilegiæ*, an. Drach. j. *santali citrini, succini albiss.* an. Drach. j. ß, *terræ sigillat. boli Armeni, margarit. præpar. corall. rubr. prap.* an. Drach. j. C. C. *vsti præpar.* Vnc. ß. *Oss. de* C. C. Drach. j. *croci* Drach. j. Puluerisatis adde *spec. liberant. s. aloe. diamarg. fr. de gemm. frig.* an. Drach. i. F. puluis contra febres malignas.

Vbi humores iam satis præparati sunt, nisi naturâ sponte eos expellat, per viam conuenientem euacuandi sunt. Sed & tum lenioribus medicamentis vtendum. Et purgatio vix ante diem decimumquartum instituenda; imò si humores abundent pituitosi, vix ante 17. diem tentanda.

Purgatio.

Si ad vrinam vergat materia, emulsione seminum melonum, citri, cardui bened. cum aquis acetosæ, capillorum ♀, & similibus natura adiuuanda.

Vrinam cientia.

Toto verò morbi tempore tam in malignis, quàm pestilentibus febribus, pulsibus & cordi medicamenta cor roborantia & malignitati resistentia applicanda, quæ passim extant.

Topica.

Monetur quidem hîc à nonnullis quæstio de vsu epithematum cordis in febribus malignis, petechialibus, variolis, morbillis & similibus, An nimirum locum habeant, necne. Et quidem nonnulli ea ad cor roborandum admittunt, alij verò, vbi exanthemata pestifera efflorescunt, cordi imponenda non censent, ne παλινδρομή & recursus humorum ad cor, partem nobilissimam, fiat; & ne cutim densando fuligines & fumosa excrementa, quæ cor motu suo expellit, retineantur, & hinc putredo major febrísque acrior excitetur, & crisis impediatur. Verumenimuerò si epithemata non sunt valdè adstringentia & repellentia, sed in qualitatibus actiuis temperata, (adstringentia enim & refrigerantia valdè meritò suspecta sunt) in reliquis moderatè siccent, & inprimis peculiari facultate cor roborent: non tantùm sine vllo periculo, sed & cum commodo vsurpari possunt. Neque enim Natura fuligines malignas solùm per cutim cordi superpositam expellit, neque epithemata cordis regioni imposita totius corporis cutim adstringere & occludere valent: sed potiùs Natura, epithematum auxilio fortior facta promptiùs reliquam materiam vitiosam ad ambitum corporis expellet.

An epithemata cordis in febribus malignis conueniant.

Diætam quod attinet, Cibus sit boni succi & facilis coctionis; &, cùm vires langueant, cauendum, ne natura copiâ cibi oneretur. Cibi quoque iis rebus, quæ huic febri conueniunt, condiendi sunt. A vino, nisi forsan Syncope immineat, abstinendum: Commodior verò est potus tenuis Cereuisiæ: commodè etiam præbetur decoctum Cornu cerui, cum spiritûs vitrioli eâ quantitate, quæ ad gratam aciditatem sufficit: cui etiam iulebi rosarum vel violarum aliquid admisceri potest: Sitim enim sedat, obstructiones aperit, putredinem arcet, malignitati resistit. Nec cum iis sentio, qui C. C. decoctum non plus virium habere putant, quàm aquam, in quâ lateres igniti extincti sint. Plurimorum enim doctissimorum Medicorum obseruatione deprehensum est, vim insignem in cornu cerui etiam vsto inesse, vt hanc negare summæ sit pertinaciæ, Ægyptij, vt Prosper Alpinus, *lib.* 4. *de medic. Ægypt. cap.* 4. refert, pulpam tamarindorum & berberis fructum exsiccatum cum seminibus fœniculi vel citri

Diæta.

in

in plurimâ aquâ communi infundunt, potúmque ita parant, quem ægris in febribus malignis & pestilentibus toto morbi tempore concedunt, plurimúmque in huius potûs vsu confidunt: cùm tamarindorum & berberis fructûs febrium putredini maximè resistere compertum habeant. Reliqua commodiùs iam in specie explicabuntur. Etsi enim in malignitate omnes hæ febres conueniant: tamen natura humoris maligni non semper est eadem, quæ etiam curationem in nonnullis variat, vt ex sequentibus patebit.

CAPVT XII.

De Variolis & Morbillis.

ETsi autem cùm veneni & malignitatis natura sit latens & abscondita, pauca de differentiis eius dici possint: quia tamen effectibus & symptomatibus sese malignitas latens prodit, quædam symptomata & morbos, qui aliquam in hisce febribus differentiam videntur constituere, in specie perpendemus. Et primo loco agemus de variolis & morbillis.

Variolæ & morbilli. Notissimum autem hodie morbi genus est, quod variolarum & morbillorum nomine appellatur: Verùm cui variolarum, cui morbillorum nomen attribuendum sit; & an antiquis hoc malum cognitum, ac quo nomine appellatum fuerit, non satis clarum. Græcis vsitata sunt τῶν ἐξανθημάτων καὶ ἐκθυμάτων vocabula; quæ etsi non semper distinguantur, tamen cùm duplex sit τῶν ἐξανθημάτων genus, vnum, quod saltem colorem cutis mutat; alterum, in quo pustulæ quædam eminentiores in cute erumpunt: *Ἐκθύματα* Posterius hoc genus ἐκθυμάτων nomine propriè appellari posse patet ex Galeno, 3. *Epid. comment.* 3. *t.* 51.

An variolæ & morbilli antiquis noti fuerint. Neque enim credendum est, antiquis Græcis morbi hoc genus planè incognitum fuisse. Nam quæcunque huius morbi causa sit, de quâ inter Medicos, vt postea dicetur, non conuenit, nihilominus etiam apud Græcos illa locum habuit; & descriptiones à nostris non planè discrepant. Ac si Arabum ætate, quod nonnulli volunt, primùm hic morbus cepisset, procul dubio vt noui morbi Arabes in suis scriptis mentionem fecissent. Et licèt sint quædam, in quibus exanthemata Hippocratis, Galeni, Aëtij cum nostris variolis & morbillis forsan conuenire non videantur: tamen sciendum, nec nostras variolas & morbillos semper eiusdem generis apparere; & eiusdem generis morbos aliis atque aliis seculis ex diuersitate regionum & victûs, ex peculiari vi siderum, ex vario hominum vitæ genere, & causis aliis cùm externis tum internis, quasdam mutationes & differentias accipere posse. Interim tamen multa, quæ tum ad naturam horum, tum ad curationem spectant, communia habent. Et licèt seorsim ac singulatim de iis non tractârint Græci: ideò tamen illis ignotos hos morbos fuisse, dicendum non est. Cùm enim saltem morborum epidemiorum comites sint, & per modum criseos in morbis contagiosis & malignis erumpant, peculiariter etiam de iis non tractârunt; sicut nec de contagio & aliis, quæ pestilentes morbi comitari solent.

Latini papulas & pustulas appellant. Hodie dicuntur variolæ & morbilli; variolæ quidem quasi parui vari, vel quòd cutem varient, vt nonnulli opinantur. Morbilli verò quasi parua pestis; *il Morbo* enim Italis in specie pestis dicitur: habentque morbilli hoc nomen, quòd pesti magis cognati sint. Sunt enim variolis deteriores.

Qui autem affectus variolarum, qui morbillorum nomine sit appellandus, Authores non conueniunt. Nonnulli pustulas illas eleuatas, quæ in pus mutantur, morbillos dicunt; alias verò, quæ saltem colorem cutis variant, variolas nominant, & hinc etiam variolarum nomen deducũt. Verùm plerique doctiores Medici cõtrario modo has voces vsurpãt, & variolas quasi paruos varos dictos putant, & hoc nomen tribuunt pustulis illis eminentibus, humore plenis, & quæ plerumque suppurantur, quas Germani *die Blattern* & *die Bocken* nominant. Morbillos verò vocari maculas in cute efflorescentes seu exigua rubra tubercula, quæ Germani *die Masern* appellant. Verùm si de rebus constat, facilè de verbis conueniri potest. *Variolæ vnde dictæ.*

Notandum tamen hîc, etsi apud Medicos plerosque saltem duorum vocabulorum mẽtio fiat, Morbillorum scilicet & variolarum, tamen plures omninò sunt, aut certè specierum harum differentiæ; quas etiam Germani, vt & aliæ Nationes, vulgò peculiaribus nominibus exprimunt. Sub nomine *Blattern, Bocken* equidem variolas comprehendunt, quarum tamen est quædam differentia, & præter communes variolas & morbillos à vulgo nominantur *die Schaffsblattern vnd VVindbocken, die Steinbocken, Ritteln oder Rotteln.* Et rursum variolæ communiter dictæ, *die Blattern vnd Bocken*, non planè eiusdem modi sunt. Aliæ enim sunt maiores, aliæ minores, quædã albicant, quędã liuẽt, vel alterius coloris sunt, quædã statim erũpunt & in altum attolluntur ac maturantur, ac circulo cingũtur rubro & sine grauibus symptomatibus erumpunt & periculosæ non sunt; aliæ sunt liuidæ & tardè erumpunt, vel statim iterum subsident, & habent circulum liuidum, quæ plerumque lethales sunt. *Die Schaffsblattern oder VVindbocken* per Crystallos expressisse videtur Ioh. Ph. Ingrassias *de Tumorib. p. n. tomo* 1. quæ sunt pustulæ per vniuersum corpus dispersæ, lupini ferè magnitudine plus minúsue, albæ, ac instar Crystalli resplendentes, à quibus aquositas, quædam deinde effluit: suntque hæ minùs periculosæ & sæpe citra notabilem febrem infantes prehendunt. *Die Steinbocken* verò sunt tubercula quædam parua, sine multâ sanie, sparsim nec copiosè erumpentia, omnium ferè minutissimæ variolæ, quæ penè citra febrem infantes inuadunt, vt rarò decumbant; citissimè etiam sanantur. *Germani.*

Ad morbillos procul dubio pertinent *Ritteln* vel *Rotteln*, à rubore procul dubio sic dicta exanthemata, quæ sunt tubercula pusilla rubea cum calore aut tussi inuadentia ac aliis morbillorum symptomatibus; minùs tamen, quàm vulgares morbilli, periculosa, euanescunt etiam instar morbillorum. Et quandoque sola inuadunt, quandoque morbillis intersperguntur, quandoque sanatis variolis superueniunt. Hoc malum Rubeolam appellare videtur Haly Abbas *lib.* 8. *theoric. c.* 14. *Est species, inquit, aliqua, quæ vocatur rubeola, quæ ex sanguine fit calido & subtili: & non multum malo, & hac species cùm ad statum peruenerit, similis fit milij granis* (vnde etiam sub nomine miliarij descripta videtur) *aut paulò maior, & eius color rubeus, nec aperiuntur pustulæ, sed fluunt*, id est, *insensibiliter discutiuntur & euanescunt.* *Rubeola.*

Præter has differentias adhuc alia est, sed rarior quidem, quam aliquoties obseruaui, quo nomine tamen ab aliis discernerem, hactenus dubius fui. Etsi enim instar erysipelatis totum ferè corpus prehendat; tamen non vidi quod adultos, quod in erysipelate fieri ferè solet, sed infantes solùm corripiat. Malo ergò ad morbillos referre. Et forsan malum est, quod Forestus, *lib.* 6. *obseru.* 59. purpuram & rubores, ac ἐρυθρήματα appellat; Iohan. Philippus Ingrassias, *loco citato*, Rossaniam & Rossaliam à Neapolitanis nominari scribit: Maculæ rubræ & quasi ignitæ cum vix effatu digno tumore per vniuersum corpus quasi quædam parua erysipelata erumpunt in principio, seu morbi die, quarto vel quinto. In statu verò vniuersum corpus rubrum & quasi ignitum apparet, *Rossalia.*

ac si vniuersali erysipelate laboraret. In declinatione rubor ille imminui, & maculæ rubræ latæ, vt in principio, iterum apparent, quæ tandem septimo vel nono die euanescunt, epidermide squammarum instar decidente. Malum verò hoc graue ac periculosum & sæpe lethale est. Nam calor est feruentissimus, sitis inextinguibilis, & plerumque pulmonum (vnde tusses excitantur) faucium & aliorum viscerum inflammationes, deliria & alia mala vrgent. In declinatione tandem materia ad articulos extremorum transfertur, ac dolorem, & ruborem, vt in arthriticis, excitat. Cutis squammarum instar decidit, mox pedes ad talos & suras vsque intumescunt, hypochondria læduntur, respiratio difficilior redditur, tandémque abdomen intumescit, ægrique non sine magno labore & post longum tempus pristinæ sanitati restituuntur, sæpè etiam moriuntur. Ita obseruauit Clariss. Dn. D. Michaël Doringius, affinis & Compater meus honorandus, vt literis ad me datis scripsit, puerum quendam Vratislauiæ post hunc morbum pedibus, cruribus, scroto, ventre, ac facie intumuisse: cum genarum nonnullo ac perpetuo q. rubore, febriculâ irregulari, tussi quâ paucâ, eâque spumosa saltem & pituitosa reiiciebat, difficultate respirandi summâ. Hic septimo die, antequam moreretur, post summam respirandi difficultatem, ponderis sensum circa pectus, ac stertorem, pulmonis abscessu rupto pus & sanguinem atrum tussi rejecit, & hinc 7. ab illo paroxysmo die, cùm eadem symptomata redirent, mortuus est. Corpore aperto tota pectoris cauitas aquâ citrinâ repleta, pulmonésque ambo toti liuidi & gangrænosi conspiciebantur; & sinister magnum intus abscessum fouebat. Abdomine aperto innatabant intestina tota simili aquæ: omentum prope consumptum videbatur. Hepar, quod pro indiuidui ratione portentosæ fuit magnitudinis, subpallidum. Et talia mala ac symptomata, arthriticos nimirum dolores & tumores, tumorem abdominis, & similia morbo huic succedere, nihil mirum est. Nam cùm variolæ non solùm in externis partibus, sed etiam in omnium viscerum superficie erumpere soleant: idem etiam in Rossaliâ accidere potest; & sicut totum corpus extrà inflammatur, ita etiam viscera interna proculdubio inflammantur; & de pulmonibus res extra dubium est. Idem tamen proculdubio in aliis etiam visceribus accidit; vnde materiæ parte ad extrema protrusâ, primùm fiunt dolores arthritici, hinc tumores hydropici, ac viscera ipsa corrumpuntur.

Cùm verò talis sit horum ἐξανθημάτων differentia, tamen de variolis & morbillis saltem dicemus, reliquæ differentiæ ad has facilè referri poterunt. Et quidem variolarum & morbillorum differentiam quod attinet, morbilli à subtiliore, calidiore & ficciore, cuiusmodi sanguis potissimùm biliosus esse solet; variolæ, à crassiore materiâ proueniunt: magnitudo tanta morbillis non est, quanta variolis: variolæ sunt pustulæ quædam & vesiculæ, quales feruenti aquâ ambustis emergunt; in morbillis verò maculæ potiùs quædam apparent, instar morsûs pulicum, cum cutis asperitate tamen, aut certè exigua tubercula, sed quæ in pustulas sanie plenas non mutantur seu attolluntur, sed post septimum ferè diem sine exulceratione, nullo ferè vestigio ac nullâ fœditate in corpore relictâ, abeunt: in variolis dolor dorsi maior, in morbillis minor: contrà in morbillis maior pectoris angustia, & feruor totius corporis, & lacrymæ etiam plures, tum quia materia est mordacior, tum quia celeriùs & cum majore impetu mouetur: citiùs quoque egrediuntur morbilli & ad statum perueniunt, ob materiæ tenuitatem & calorem.

Etsi verò proculdubio diuersæ, quas hactenus enumerauimus, ἐξανθημάτων differentiæ, à diuersis & peculiari modo corruptis humoribus proueniunt, tamen cùm quæ specifica illa cuiusque humoris natura sit, quíque determinatus corruptionis gradus, vix explicari in hac rerum Naturæ obscuritate possit, & cùm in plerisque aliis, quæ ad signa & symptomata pertinent, conueniant, conjunctim de iis agemus. Si quid tamen occurret, quod alicui differentiæ peculiariter conuenire videbitur, nec illud omittemus.

Et vt primò morbos hos breuiter describamus, variolæ sunt pustulæ in summâ cute, partibúsque cuti proportione respondentibus, cum febre continuâ propter peculiarem sanguinis efferuescentiam & ebullitionem à facultate expultrice excitatæ. *Variolæ quid.*

Morbilli verò sunt maculæ aut tubercula parua, rubra, in cute erumpentia cum febre continua, itidem à facultate expultrice & sanguinis peculiari ebullitione excitata. *Morbilli quid.*

Subiectum est cutis, ac inprimis externa eius superficies, quæ ἐπιδερμὶς dicitur: sed tamen & membranæ ac partes aliæ internæ variolis vt & morbillis afficiuntur, ita vt in quibusdam post mortem dissectis deprehensum sit, eorum viscera haud secus atque cutem sordidis eiusmodi pustulis obsita atque sordida fuisse, vt etiam infrà ex Fernel. 2. *de abd. rer. caus. cap.* 12. dicetur.

Verùm vt natura tam variolarum quàm morbillorum clarior reddatur duo mox à principio explicanda sunt. *Primò*, Quænam causa sit interna & proxima, à quâ cùm pustulæ tum maculæ in cute efflorescentes proueniunt. *Secundò*, an sine febre, an verò semper cum febre, & quo febris genere erumpant.

De primo aliquid definire difficillimum est, ob discrepantes hac de re Medicorum opiniones. Arabes, qui primi hac de re diligenter scripserunt, causam proximam, & continentem variolarum & morbillorum referunt in immunditiem à primo ortu in sanguine relictam ex sanguine materno, quem menstruum vocant, quo fœtus in vtero matris alitur. Quanquam enim fœtus in vtero matris, quod optimum est, ex sanguine pro alimento attrahit, tamen fieri non potest, quin aliquid impuri, præsertim mensibus posterioribus, vbi copiosiore alimento opus habet, simul attrahat. Miscentur posteà cum hoc in corpore mulieris cacochymico vitiosi humores alij, quorum bona pars ad venas vteri, tanquam ad communem sentinam deriuatur: vbi diutius retentum totum illud majorem μοχθηρίαν acquirit. Relicta illa labes in corpore tamdiu delitescit, donec quacunque de causâ impulsa vim suam, tanquam fermentum, in vniuersam sanguinis massam effundat. Tum enim sanguis efferuescit & ebullit, vt quod ex illo inquinamento minutis etiam particulis corporis permixtum erat, secernatur, secretumque ad ambitum corporis propellitur, & has pustulas ac maculas excitat, cùm leuiori aliâ segregatione natura id præstare haud possit. *De Causa variolarum & morbillorum.*

A quâ sententiâ non multùm discrepat Rhasis opinio, qui, *de pestil. cap.* 1. sanguinem puerorum & infantum musto comparat, quem natura, cùm adhuc depuratus non sit, elaborare & purgare intendens, in eo ebullitionem excitat, per quam partes heterogeneas ab homogeneis separantur. Atque ideò omnes variollis & morbillis obnoxios esse statuit; quoniam sanguis necessariò ex statu primo in secundum, id est, ex impuriore in purum & defecatum transit: sicut mustum necessariò per ebullitionem in vinum purum mutatur. Quanquam enim expresse sanguinis menstrui mentionem non facit Rhases, tamen cùm puerorum & infantum sanguinem musto comparat, & quasdam impuritates habere statuit, quæ ebullitione separandæ sint: procul dubio innuit, in ipso vtero illam impuritatem & labem infantes contrahere.

Atque vt hæc crederent hi authores, eo præcipuè persuasi sunt, quòd viderunt, variolas & morbillos omnes homines, nisi mors ex aliâ causâ præueniat, inuadere,

inuadere, potissimùm verò infantes & pueros ad annum ætatis vsque septimum, rariùs adultiores: imò infantes in lucem editos fuisse, qui variolis & morbillis in vtero adhuc conclusi laborârunt. Deinde quòd animaduerterunt, quòd qui semel vel bis iis laborârunt, postea plerumque ab hoc morbo immunes sunt. Etsi enim accidat interdum vt nonnulli tertiùm hæc mala patiantur, tamen id rariùs euenit.

Gentilis sententia. Huic Arabum sententiæ sese opposuit Gentilis, has ob rationes: 1. Quòd infans in vtero sanguine optimo & purissimo nutriatur: 2. Quòd variolis & morbillis non solùm infantes & pueri, sed & iuuenes, imò ætate confecti & senes laborent. In quibus certè videtur impossibile, materiam illam & labem in corpore tamdiu latere potuisse. Inprimis cùm plerique ex iis antea febribus, scabie, & morbis similibus laborârint; per quos quicquid impuri in corpore est, expellitur & secernitur. 3. Quòd fœminæ, quibus menses supprimuntur, his morbis non laborent.

Fernelij. Gentilem secutus est Fernelius, *lib. de abd. rerum caus. cap.* 12. & rationes modò allatas ipse etiam contra communem sententiam adducit. Ipse verò ex causâ quadam communi cælesti malum hoc originem habere has ob causas statuit. Primò, quòd non solùm fertidiore cælo, sed etiam hyeme interdum grassentur hi morbi. 2. Deinde quòd annos complures sileant, & certis annorum interuallis sæuiant in plebem, aliàs quidem seorsim exanthemata, aliàs ἐκθύματα solùm. Causam autem cur infantibus & pueris hæc magis familiaria sint, quàm adultis, hanc reddit, quòd firmior ætas adultior tantillis malis non lacessatur, nisi cùm fortè constitutio grauior inualuerit.

Mercurialis. Mercurialis & ipse Antiquorum sententiæ se opponit, &, *de morb. pueror. cap.* 1. primò ex historiis noui orbis eam refutare conatur, cuius authores scribunt, quarundam regionum incolas ferè extinctos fuisse à variolis vitio aëris infecti. Deinde ex eo probare vult variolas & morbillos ortum non habere à menstruo sanguine, quòd menstrui sanguinis vitium mox ab ortu mundi mulieribus affuerit: Morbus verò hic antiquis fuerit incognitus, & Arabum tempore primùm innotuerit. Ipse verò statuit causam communem internam esse proprietatem & inclinationem à parentibus, qui hoc vitio priùs tentati fuerint, contractam. Statuit enim omnes à parentibus, qui his morbis correpti fuerunt, aptitudinem quandam ad similes morbos concepisse, ac proinde esse illos quasi hæreditarios.

Mercurialis opinio examinatur. Atque hæ sunt de causis variolarum & morbillorum discrepantes sententiæ, inter quas, vt ab eâ incipiamus, Hier. Mercurialis opinio minùs probabilis videtur. Nam non esse nouum morbi genus suprà dictum est.

Et-si Arabum tempore incepisset, procul dubio in descriptione huius morbi mentionem eius fecissent, nec causam in sanguinis materni impuritatem retulissent. Esse verò morbum hæreditarium, rationi consentaneum non est. Nam cur semel aut bis tantùm homines hoc morbo corripiuntur, si est hæreditarius, non sæpius? Deinde cur qui peste semel laborant, eandem ad pestem inclinationem & aptitudinem soboli non communicant? At hoc non fit. Et quidem meritò. Nam natura vincens venenum pestilens, illud è corpore planè exterminat. Idque eodem modo in variolis & morbillis facit. Et nisi hoc fieret, nemo à variolis & morbillis perfectè sanaretur. Vnde non est accommodatum exemplum macrocephalorum, quod his verbis proponit Mercurialis: *Id perinde accidit, vt id quod scripsit Hippocrates, in libro de aq. aëre & locis, de macrocephalis India populis. Nam primùm gens illa arte & studio cœpit infantibus capita oblonga facere; vnde cùm parentes eiusmodi capitibus præditi essent, factum est, vt filij ab ipsis similes geniti sint, adeò vt proprietate paternâ tota illa gens facta sit macrocephala. Sic propemodum contingit in variolis & morbillis. Hic morbus cæli vitio omnes tentauit aut ferè omnes, qui deinceps cùm proprietatem paternam filiis communicârint, non est mirum, si longè latéque morbum propagârint, & hac proprietas facta sit non solùm promiscua, sed & naturalis.*

Nam in macrocephalis duplex est causa. Primò imaginatio matrum è conspectu macrocephalorum concepta. Secunda ipsa in corpore cuiusque parentis dispositio. At neutra in variolis & morbillis locum habet. Non imaginatio, vt cuiuis manifestum est. Neque etiam omnes morbi, quibus parentes laborant, necessariò in corpore relinquunt dispositiones, per quas iidem in sobolem deriuentur. Præterea non causam reddit Mercurialis, cur omnes homines morbillos & variolas patiantur. Nam si hic morbus nouus est, & à parentibus in liberos propagatur, atque omnes ferè hodie hunc morbum patiuntur: necessarium est, cùm primùm cœpit, omnes homines eo correptos fuisse, quod impossibile est. Cùm enim actio non fiat nisi in patiens dispositum, fieri non potest, vt vna & æqualis in omnibus ad variolas & morbillos recipiendos fuerit dispositio.

Controuersiæ decisio. Reliquas duas opiniones quod attinet, habet vtraque suos sectatores; etsi apud vtrosque hoc in confesso sit, vtram etiam opinionem defendas, eam dubitatione non carere. Pro vtrâque scilicet sententiâ rationes tam probabiles sunt, vt vix videamus, quomodo alterutri saltem tutò fidem adhibere possimus. Ergo, saluo aliorum iudicio, potiùs vtramque opinionem coniungemus; licèt ebullitionem putredinémque ac determinatam quandam humorum corruptionem variolarum & morbillorum causam proximam agnoscamus: à tribus tamen illam prouenire statuimus, ab aëre maligno, à sanguine materno, & à vitioso alimento. Nimirùm variolæ & morbilli proximè proueniunt à quodam naturæ conatu, illud, quod sanguinem inquinat, expellentis. Omnes enim variolæ & morbilli proximè per modum quendam crisis proueniunt, quâ natura seu facultas expultrix excrementitios seu prauos aut malignos humores, quibus sanguis inquinabatur, paulatim, à partibus scilicet internis, per venas primùm maiores, pòst minores, ac demum minimas, quæ ob exilitatem capillarium nomen acceperunt, ad cutem, & quæ cum hac cohærent, aut ei ἀνάλογα sunt, expellit, & bonos à malis separat. Verùm vitium illud sanguinis, ob quod natura sese ad expulsionem accingit, à triplici causâ prouenit; nimirum ab aëre venenato & maligno, humores inficiente; à vitio quodam sanguinis materni, quo infans in vtero alitur; &, quod addimus, etiam à victu prauo. Vnde variolæ & morbilli plerumque duplices constituuntur: aliquando epidemij, aliquando sporadici. Atque hoc modo si vtramque opinionem coniungamus, facilè quasdam difficultates, quibus vtraque opinio, si seorsim defendatur, premitur, euadere poterimus.

Arabum sententia explicatur. Atque vt de antiquorum & Arabum sententiâ primò dicamus, etsi Fernelius & Mercurialis eam planè reiiciunt: tamen simpliciter repudianda non est. Nam cùm variolæ & morbilli omnibus hominibus communes sint, vt vix reperiatur, qui non aliquando iis inficiatur, ac ætati puerili hic morbus familiarior sit: causa etiam aliqua communis quærenda est, quæ omnibus hominibus, & inprimis puerili ætati, sit communis. Ad aërem hîc solùm cum Fernelio confugere non possumus. Nam dantur variolæ & morbilli, qui epidemii non sunt, sed sporadici ac sparsim hunc vel illum priuatim corripiunt; quod signum est, variolas & morbillos tum temporis non à communi, sed priuatâ causâ prouenire. Præterea singulis ferè annis reperiuntur infantes variolis ac morbillis laborantes. Ergo si variolæ & morbilli solùm ex aëris vitio prouenirent, singulis annis daretur aër pestilens & malignus;

malignus; quod concedendum non est. Itaque cùm in aërem solum non possimus referre causam, in corpore quærenda est causa communis, & quidem talis, quæ ab ipso ortu infantibus adfuit; cùm habeatur compertum, infantes variolis aut morbillis laborantes in lucem editos, vel statim post ortum ipsis correptos fuisse. In vtero autem alia causa non datur, quàm semen & sanguis maternus, quo alitur infans. Seminis quidem vitio qui morbi contingant, difficulter tolluntur & eradicantur, ac sæpe recurrunt. Ex sanguinis ergo, quo infans in vtero alitur, vitio, causa hîc petenda est. Licèt enim, vt rectè Galenus, 5. *Epid. com.* 3. *t.* 73. docet, meliorem sanguinem ad se trahat nutrimenti causâ infans, deteriorem autem relinquat, vnde prægnans prauis humoribus impletur, quos in partu natura euacuat: tamen vbi fœtus grandior factus, copiosiore alimento opus habet, impossibile est, quin etiam aliquid de prauis humoribus attrahat; inprimis cùm in grauidis menses supprimantur, cum quibus aliàs natura singulis mensibus id quod vitiosum in corpore cumulabatur, excernere solebat. Vnde eo tempore, quo fœtus grandior factus est, matres & plenitudine, & vitiosis humoribus minùs laborare deprehenduntur, & symptomata, quibus ob sanguinis copiam & prauorum humorum retentionem antea vexabantur, euanescunt.

Atque hæc est labes & communis causa, ob quam plerique infantes variolis & morbillis corripiuntur. Quæ labes si à causâ cælesti in actum deducatur, & ab aëris vitio natura ad expulsionem stimuletur, aut si per contagium, quod sæpe fit, malum hoc disseminetur: tum variolæ & morbilli infantibus epidemij sunt. Si verò natura solùm à causâ internâ excitata & stimulata hanc expulsionem tentet, nihil obstat, quin etiam priuatim & sparsim, morborum sporadicorum modo, diuerso tempore, nunc hos, nunc illos infantes variolæ & morbilli inuadere possint.

Cur autem ista labes non mox in primâ infantiâ à natura excutiatur, sed demum post plures annos, vt tertium, vel septimum, isto malo infantes corripiantur, quærendum est. Vtque id breuiter explicemus, sciendum, istam labem non primariò in sanguine hærere, sed in partibus solidis, neque illam materiam, quæ per crisin in variolis & morbillis excernitur, mox à primo ortu in venis contineri, & ita per plures annos asseruari: Verùm in solidis partibus totius corporis relinquitur quædam dispositio, ob quam tales humores cumulantur. Vt enim quâ semel est imbuta recens conseruat odorem testa diu, doliúmque saporem & odorem, quo est imbutum, vino, quod infunditur, communicare solet: ita cùm ex impuritatibus illis sanguinis mẽstrui in vtero labes quædam & morbosa dispositio in omnibus partibus contracta sit, etsi alimentum, quo infans vtitur, bonum sit: tamen ob illam dispositionem malam, labem aliquam contrahit, acciditque, vt sanguis non vndiquaque purus generetur: Quem vbi natura ampliùs ferre nequit, hanc excretionem instituit. Quod autem hoc apud quosdam citiùs, apud alios tardiùs accidere solet: causa est, quòd pro variâ illâ dispositione & temperamenti diuersitate, quam plurimum hac in re posse certum est, non semper eâdem copiâ impurior sanguis generatur, & quòd fermentum illud sanguinis aut paucum ab ortu fuit, aut suam quasi maturitatem non acquisiuit, & præterea natura illi quasi assueta est, atque hinc obrutum & sopitum tam diu iacuit benigniori sanguine. Vbi autem tanta eius copia cumulata est, vt naturæ molestus esse incipiat, tum solet ea hanc excretionem instituere. Quibus accedit & externarum causarum stimulus, cùm scilicet natura vel ab aëris vitio, vel à contagio aliorum variolis & morbillis laborantium ad excernendum stimulatur. Atque hanc ob causam omnes homines semel variolis & morbillis laborant, ac necessariò omnes hanc criticam quasi euacuationem patiuntur. Si quis verò bis, vel ter iis laborat, iam ad alias causas recurrendum.

Interim secundò Fernelij opinio non planè reijcienda est, qui ex peculiari quadam malignitatis specie aërem contaminante hos morbos prouenire statuit. *Fernelij sententia explicatur.* Etenim rationes, quæ eum ad id statuendum adduxerunt, non sunt leues, quas etiam suprà recensuimus. Nam non est credibile, si quis anno trigesimo, quadragesimo, quinquagesimo, aut sexagesimo ætatis, variolis aut morbillis laborat, atque interim varios morbos passus sit, labem illam in vtero contractam inter tot naturæ motûs & conatûs, atque ad id ætatis delitescere posse. Deinde morborum epidemiorum modo interdum grassantur variolæ & morbilli, certísque annis silent, & pestilentium morborum ritu per interualla quædam redeunt, & nunc quidem variolæ, nunc morbilli. Quod certè è sanguinis vitio non accidit. Ex eo enim si tantum malum proueniret, sparsim potiùs, & priuatim infantes corripere deberet, sicut priuatim quilibet hoc vitium in vtero contrahit. Atque hinc quoque accidit, quòd variolæ & morbilli sæpissime pestilentiam antecedunt, & pestis nuncij à Medicis appellantur.

Secundæ huic causæ adhuc tertiam addimus, nimirùm post ortum victum prauum, è quo scilicet tale aliquod vitium in sanguine, quale ex sanguine menstruo in vtero, iam post ortum contrahatur. Atque hac etiam de causâ accidit, vt homo idem bis vel ter morbillis corripiatur.

Nam licèt illa labes in vtero contracta primùm à naturâ discussa sit: fieri tamen potest, vt à causa superiore & aëris vitio eodem modo humores iterum corrumpantur; præcipuè si hoc, de quo modò diximus, ex alimento vitium accedat. Nonnullis tamen iterum ac tertiùm rediit hoc malum, quod in illis de primo fomite aliquid fuerit relictum, sicut vinum non planè defecatum denuò per feruorem turbidum redditur.

Cùm autem vitium hoc in sanguine, vndecunque etiam contractum sit, natura per quandam criticam euacuationem & ebullitionem, vt vulgò vocant, soleat discutere: quæri solet, an semper hoc fiat cum febre, an verò aliquando etiam sine febre. *An variolis & morbillis semper febris coniungatur.* Nonnulli etiam sine febre variolas & morbillos erumpere posse statuunt: citántque pro se authoritatem Auicennæ, qui, *primâ quarti, tract.* 4. *cap.* 6. scribit: melius esse, vt morbillos antecedat febris, quam vt subsequatur. Deinde, aiunt, si sanguis leuiter ebulliat circa cutem, & materia vitiosa per cutem expellatur, calorem cordi non communicari, sed per cutim & calorem expirare, & materiam vitiosam euacuari: atque ita fieri posse, vt toto morbi progressu febris non adsit. Imò ad experientiam prouocant, quâ obseruatum sit, variolas & morbillos absque febre interdum erupisse.

Alij verò contrà statuunt, & quidem rectiùs, nunquam variolas & morbillos sine febre fieri. Nam cùm per crisin quandam variolæ & morbilli excitentur, crisis verò & ebullitio sine febre non fiat: facilè hinc apparet variolas & morbillos sine febre non prouenire. Incipit enim illa ebullitio, vt illi volunt, non solùm circa cutem, sed in venis maioribus, locis calidissimis, è quibus vt calor cordi non communicetur, impossibile est. Quod verò locum illum Auicennæ attinet, sciendum, duo genera febrium cum variolis & morbillis coniungi posse, vnum, quod propriè ex illâ ebullitione excitatur, cuiúsque symptomata & crisis est variolarum & morbillorum efflorescentia; & bonum est, si, variolis & morbillis erumpentibus, febris hæc cesset: Nonnunquam verò post variolas febris apparet, & quando illæ suppurantur, excitatur: vel quia materia tota primo impetu non fuit expulsa, vel quia pars eius intrò est recepta, quod peius indicium est. Experientiam quod attinet, cùm pueris & infantibus

infantibus familiaris sit hic morbus, & febris sæpè non adeò magna, ex materiæ paucitate aut lenitate, ebullitionem magnam non producente, de morbo aliquo infantes non conqueruntur, vel etiam conqueri possunt, donec variolis & morbillis erumpentibus eos ægrotare cognoscatur: Atque hinc absque febre eos erumpere, sed falsò, creditur.

Qualis sit febris, quæ variolis & morbillis cõiungitur. Sed iam quæritur, è quonam febrium genere sit hæc febris. Cùm variolæ & morbilli per quandam sanguinis ebullitionem fiant, & calor æqualis per totum morbi decursum sentiatur: meritò febris hæc inter febres ex sanguine ortas, quas Synochas, & vulgò cum Arabibus conclusas siue conclusæ caliditatis appellant, refertur. Cùm verò Synocha febris duplex sit, cum putredine & sine putredine: iam porrò videndum, qualis hæc Synocha sit. De quâ re Medici non consentiunt. Nonnulli enim & cum putredine, & sine putredine variolas & morbillos erumpere posse statuunt, & ebullire quandoque illam materiam posse, quæ causa est variolarum & morbillorum, sine omni putredine; sicut per ebullitionem quandam in musto, sine omni putredine, partes heterogeneæ ab homogeneis segregantur. Atque hinc etiam febrium, quæ apparent in variolis & morbillis, quandam esse differentiam dicunt, quòd scilicet quædam grauiores sint, aliæ vix ab ægris percipiantur.

Verùm etsi concedamus, febrium esse talem differentiam, tamen semper adesse putredinem seu humorum corruptionem statuimus. Neque enim saltem est sanguinis quædam accensio, sed humorum quædam corruptio, quam materia in variolis conclusa indicat, qualis nulla est in Synochâ sine putredine. Neque etiam sponte suâ fit talis ebullitio, qualem in musto, cereuisiâ, atque aliis extra corpus humanum rebus, fieri videmus; sed à naturâ seu facultate expultrice, per modum quendam κρίσεως fit ista vitiosorum humorum expulsio, ad quam natura à materiæ putridæ, corruptæ, aut quocunque modo appellare libeat, vitio, vel à causâ externâ incitatur. Quod illa ipsa materia, quæ variolarum & morbillorum proxima causa est, satis indicat. Hæc tamen vt modò diximus modò maior, modò minor est, à quâ etiam febris modò mitior, modò vehementior accenditur. Quæ mitior est, prorsus euanescit inter paucos dies, & propterea ab infantibus & pueris ferè negligitur, nec nisi ab iis, qui diligenter attendunt, cognoscitur. Nonnunquam verò, & quidem sæpius putredo maior est, vnde & in principio, & in progressu febris maior est, quæ, si morbus salutaris futurus est, morbillis & variolis erumpentibus, fit minor. Nonnunquam & pestilentem naturam violæ & morbilli induunt, vnde non pauci infantes extinguuntur.

Causa procatarctica. Atque hæ causæ internæ, & hoc modo, ad generationem variolarum & morbillorum concurrunt. Externæ verò & procatarcticæ causæ, à quibus internæ illæ mouentur, quoque plures esse possunt. Primò est aër sanguinem exagitans, siue manifestâ, siue occultâ & malignâ, è sublimi & peculiari vi syderum, aut ex inferioribus suscitatâ qualitate: quò pertinent temporum anni mutationes insigniores, præsertim veris & Autumni constitutio calida & humida, austrina scilicet; regio item calida & humida. De aëre autem hoc sciendum, duplici nomine eum ad generationem variolarum & morbillorum concurrere posse. Aliquando concurrit vt causa principalis, vt antea dictum est, quando scilicet tanta est aëris malignitas, vt per se ad humorum generandis variolis & morbillis necessariorum ortum sit sufficiens, atque determinatam hanc in iis corruptionem, præcipuè in tenellis, qualia sunt infantium, corporibus possit inducere: vnde tunc variolæ & morbilli pestis nuntij sunt. Aliquando verò vitium aëris tantum non est, vt per se humores ita corrumpere queat, tamen qualitatem habet, vt vitiosos illos humores in corpore latentes agitare & mouere possit. Deinde & alia huc pertinent. Balnea nimirum crebra, agitatio corporis nimia, & quæcunque calorem in corpore accendere possunt. Inprimis verò ad hanc rem multum facit contagium. Nam ex corporibus variolis & morbillis laborantibus νοσερὴ quædam ἀπόκρισις, itémque ἀπόρροια νοσερὰ, effluuium morbidum, Hippocrati dicta, *l. de nat. human. com. 2. t. 4.* Aristoteli πνεῦμα φαῦλον καὶ βαρὺ, *s. 7. probl. 8.* Alexandro Aphrodisæo λοιμικὴ καὶ σηπτικὴ ἀπόρροια, effluuium pestilens & putrefaciens, *libro 2. probl. 42. Galeno, lib. 1. de diff. febr.* μίασμα λοιμῶδες καὶ σηπεδονῶδες, effluit, & minutissimis sensúmque effugientibus corpusculis diffunditur, quæ vt seminarium malignitatis alteri corpori ἀνάλογῳ quocunque modo communicata, similem in eo humorum agitationem & ebullitionem excitat.

Et si verò suprà etiam dictum sit, quomodo variolæ & morbilli differant, tamen & hîc explicandum, cur nonnunquam variolæ, nonnunquam morbilli erumpant. *Cur nunc morbilli, nunc variolæ erumpant.* Nam si vitium sanguinis materni & labes in vtero contracta horum morborum causa est, quî fit, cur nunc pustulæ quædam elatæ quæ in pus mutantur, nunc verò saltem maculæ quædam apparent; Causa huius rei primò est varia humorum constitutio. Nam sanguinis in variis corporibus varia est constitutio: Vnde etiam vitium & labes, quam infantes in vtero contrahunt, non est eadem. Deinde sit, vt eadem sit sanguinis constitutio, tamen à causarum sanguinem corrumpentium actione diuersitas aliqua induci potest; & varij corruptionis humorum sunt termini.

Differentia variolarum & morbillorum. Et vt ad differentias accedamus, secundùm ipsam humorum varietatem etiam quædam variolarum obseruatur differentia, vt & morbillorum; in substantiâ, quantitate & qualitate. Secundùm substantiam quidem aliæ ex hoc, aliæ ex illo humore constant. Secundùm quantitatem, aliæ magnæ, multæ, profundæ sunt; aliæ paruæ, paucæ, superficiales, pro materiæ copiâ maiore vel minore. Secundùm qualitatem variæ animaduertuntur differentiæ; aliæ sunt albæ, aliæ rubicundæ, subflauæ, liuidæ, violaceæ, subnigræ, coloris varij, pro diuersitate humoris, è quo constant, id est, proüt humor benignior aut malignior est, ex quo ortum ducunt, *Tactu* aliæ duræ sunt, ob crassitiem & cruditatem materiæ; aliæ molles, humore aqueo vel flatu etiam turgentes. Est & in isto quædam differentia, quod quædam subitò & cum impetu erumpunt, aliæ lentè & tardè seu paulatim; aliæ rursus diu durant & tardiùs dissoluuntur; aliæ citiùs euanescunt, ex quiete materiæ longiore aut breuiore. Reperitur & quædam in loco, in quo erumpunt, differentia. Aliæ enim cutem & extremas vel potiùs externas solùm partes occupant: aliæ verò etiam in internis erumpunt, atque hæ vel euidentes sunt, quæ in oculorum palpebris inuersis, in naribus, & aperto ore in palato, linguâ & faucibus conspiciuntur: vel occultæ seu abditæ & abstrusæ, quæ asperam arteriam seu guttur, pulmones, iecur, lienem intestina, vterum, aliásque internas partes obsident. Id quod Auicen. etiam, *lib. 4. fen. 1. tract. 4. c. 3.* docet. Obseruatúmque est, quibusdam à morte dissectis pulmones, iecur, lienem, omniáque interiora, haud secus atque cutem, sordidissimis papulis scatuisse.

Signa diagnostica.

Signa diagnostica. Signa variolarum & morbillorum quod attinet, alia imminentes ac instantes iam variolas & morbillos indicant, alia præsentes; quando pustulæ iam foràs eruperunt, alia humorem, è quo nascuntur; alia partem, quam occupant. Præsentes iam visu agnoscuntur: remanent tamen tum pleraque signa, quæ imminentes demonstrant. Itaque de signis imminentium & præsentium

præsentium coniunctim agemus. Et quidem ea ex actionibus læsis, excrementis, & qualitatibus mutatis petemus.

Actiones læsæ. Primò actiones variè læduntur: Dolor capitis, oculorum, gutturis, cum temporum & frontis pulsatione percipitur, narium pruritus, sternutatio, terror in somno, paroxismi epilepticis similes, deliria nonnunquam; quæ omnia fiunt à vaporibus & fuliginibus seu fumis acribus, ex sanguinis ebullitione in caput ascendentibus. Ad est dorsi dolor & pulsatio in spinâ ob tensam ibidem à copiâ feruentis sanguinis venam cauam, partésque vicinas. Grauitas præterea totius corporis, ardor, & punctionis quidam sensus in cute sentitur, ob copiam & feruoré materiæ eò transmissæ. Difficultas spirandi animaduertitur; ob copiam vaporum, seu feruidarum fuliginum, qui aëri frigido attrahendo vix transitum concedunt; tussis sicca & inanis è vaporibus transeuntibus, vel etiam pustulis eo loci erumpentibus, quæ naturam stimulant. Accidit præterea tremor pedum, oscitatio, pandiculatio; cordis palpitatio; omnia quidem ex ebullientis sanguinis vaporibus excitata.

Excreta. Deinde in excretis hæc signa animaduertuntur. Vrina sanorum vrinis non est dissimilis; eam ob causam, quòd natura, quicquid materiæ vitiosæ est in corpore, ad ambitum corporis propellere soleat. Interdum tamen turbidæ sunt, quod magnam humorum ebullitionem & agitationem significat. Hæmorrhagia narium quoque non rarò accidit, ex sanguinis feruore, & acrimoniâ venarum orificia aperiente; quæ si larga sit inter initia, morbum leuiorem reddere solet plerumque. Vomitus quoque ventriculo, seu à materiâ, seu à vaporibus prauis ascendentibus stimulato. Lacrymæ sponte ex oculis solent effluere, aut oculi lachrymabundi apparent, ob acrimoniam vaporum, oculorum tunicas mordicantium & vellicantium, vel etiam ob serosum humorem ad oculos per se humidos transfusum.

Qualitates corporis mutatæ. Tandem adest & in qualitatibus corporis quædam mutatio. Facies vnà cum oculis rubet, ob sanguinis ebullitionem, huiusque vel vaporum ad superiora motum: vox est rauca, siue ob vapores per asperam arteriam transeuntes, siue ob pustulas eo loci enatas: os est siccum; ob feruorem fuliginosi spiritûs è pectore redditi. Aspera est cutis, ex pustulis toto corpore per eam diffusis: febris denique synocha accenditur, ex vehementi sanguinis in intimo corpore ebullitione.

Vbi ergo initiò pleraque signa hæc conspiciuntur, & præsertim circa secundum aut tertium diem augentur, & sparsim quædam maculæ rubentes in cute apparent: imminentium variolarum & morbillorum est indicium. Et tum illæ maculæ, præsertim circa diem quartam, in sublime attolluntur, ita vt quædam quasi tubercula rubentia parum eleuata in cute conspiciantur, vnde variolæ fiunt vel in latum extenduntur, vnde morbilli. Variolæ tamen cum maiore pruritu & dolore emergunt & apparent, primò veluti capita acuum aut grana milij, deinde in pustulas mutantur, sanie repletas, ipsâ febri cæterisque symptomatibus paulatim mitescentibus, quæ tandem suppurantur, exsiccantur sensim & decidunt. Morbilli verò citiùs erumpunt, & postea resoluuntur ac euanescunt.

Arguitur autem de variolis & morbillis suspicio, si epidemij sint, & puer sit aut infans: his enim præcipuè accidit hoc malum; minùs adultioribus; rarissimè senibus, nisi ex aëre corrupto: aut æger cum aliquo variolis aut morbillis laborante sit conuersatus, aut in familia aliquâ vnus ex infantibus, variolis aut morbillis laboret, aliæque causæ externæ præcesserint. Omnibus enim modis contagiosi sunt hi morbi, & præcipuè iis corporibus, inter quæ est analogia, qualia sunt consanguineorum.

Tempus autem, quo variolæ & morbilli frequentiùs grassantur, est ver & autumnus; inprimis si æstas pluuiosa præcesserit, & austri continuò spirauerint, vel hyems tepida & australis fuerit. Hæc enim tempestas maximas humorum agitationes efficit: quibus accedit fructuum vsus, quos copiosiùs pueri solent comedere; æstiuo & hyemali tempore rariores sunt, nisi à temperie suâ naturali deflexerint, vel semina prauitatis à præcedentibus anni temporibus in pueris conceperint.

Signa causarum. Signa verò causarum quod attinet, à sanguine ipso nullæ omnino variolæ fiunt, estque humor, qui variolas & morbillos excitat, planè excrementitius. Qualis auté sit humor, facilè indicat color. A bile enim cum flauedine rubescunt: & acredinis sensum maioré exhibent: à pituitâ colorem album habent, ac sanie liquidiore abundant. Ab humore melancholico nigricantem, & cum siccitate magis sordescunt. Imò nonnunquam violaceæ, virides, liuidæ & nigræ sunt, si scilicet humores magis corrupti sunt, vehementi æstu exusti, & quidem proût hæc vel illa materia superauerit, eiusque κακοήθεια maior aut minor fuerit. Testantur varietatem causarum & alia signa. Si materia enim sit biliosa, minor quidem dorsi dolor & grauitas adest: maior tamen ardor, inquietudo & sitis. Ab humore crassiore minor quidem est pruritus & ardor, maior autem corporis grauitas.

Loca, quæ ab iis obsidentur, etiam ex actionibus læsis cognoscuntur. Nam, si non solùm in cute, sed & in partibus internis, ventre, intestinis, pulmone erumpant; febris admodum grauis est & molesta, difficultas respirationis, & angustia pectoris magna, tussisque maior adest, dolor ventris & intestinorum vehementer affligit: quibus nonnunquam vrina cruenta & dysenteria accedit.

Prognostica.

Prognostica. Pertinent autem variolæ & morbilli ad morbos acutos. Nam vtplurimùm intra diem 14. terminantur. Diuidunt nonnulli tempus variolarum in tempus ebullitionis humorum, & in tempus exitûs variolarum. Tempus ebullitionis plerumque quatuor diebus absoluitur, diesque primus est principium; secũdus augmentum; tertius status; quartus, initiũ declinationis, quo tempore febris & symptomata remittere solent. Idem quartus dies, qui declinatio ebullitionis est, exitûs variolarum principiũ esse solet. Augmẽtum ad septimum protrahitur: status vndecimo die viget: ab vndecimo ad decimum quartum est declinatio; quo tempore morbilli exsiccantur, etsi interdum ad diem 20. vsque exsiccatio protrahatur.

Quemnam autem morbus hic sit habiturus exitum, ex iis, quæ variolas & morbillos comitantur ac sequũtur, cuiusmodi sunt ipsarum variolarum & morbillorum qualitas, magnitudo, numerus, figura, tempus & modus exitûs, locus ac varia symptomata, ac viribus ægri colligere licet. Si etiam initio morbi sãguis è naribus largiter effluat, variolæ & morbilli pauciores erumpere, & æger faciliùs liberari solet. In genere, melius est, variolas & morbillos citò, quam tardè, erumpere. Nam & materiæ obedientiam, & naturæ robur id ostendit. Deinde bonum est, si post earum exitum febris ac omnia symptomata imminuũtur. In specie variolæ meliores sunt albæ & rubræ, magnæ, plures, molles, eminentes, rotundæ, disiunctæ, & sine contiguitate propinquæ, quæ citò & sine magnâ ægri molestiâ maturantur & decidunt, quæque loca externa, ignobiliora præsertim, occupant. Deteriores verò sunt violaceæ, virides, liuidæ, nigræ, siue plures, siue pauciores, siue paruæ, siue magnæ, duræ & verrucis similes, depressæ, propinquæ & contiguæ, aut duplices variolæ, inprimis si

in earum medio nigra macula apparet, quæque tardiùs erumpunt, tardiusque maturantur, aut iterum euanescunt subitò; & quæ interna occupant, vel foris faciem tantùm aut pectus. Hæ enim prauitatem & inobedientiam materiæ, calorisque incendium magnum & virium labefactationem portendunt. Et auget malum, si virium debilitas & praua accidentia adiungantur, ac symptomata post apparitionem earum non remittant; vt si post variolarum exitum æger nauseâ, vomitu, stomachi dolore, siti inexplebili molestatur. Peius est, si lipothymia crebra, magna pectoris angustia, angina, fluxus alui viridis, aut cruentus, vrina cruenta vel nigra, extremorum perfrigeratio, vel conuulsio accedat. Malum item, raucedine affici, difficulter loqui, delirare, cibum auersari, deglutire non posse, vigiliis infestari, vel somno nimio detineri. Ac qui moriuntur ex variolis vel anginâ plerumque pereunt, interclusâ à pustulis spiritûs viâ; vel syncope, ex spirituum à materiâ malignâ corruptione; vel alui profluuio & dysenteriâ. Et sæpe licèt non statim ægrum iugulent: tamen diuturna vel lethalia mala variolæ inducunt, in internis præsertim corporis partibus. In naribus vlcera diuturna sæpe, & imminutum odoratum; in faucibus, raucedinem, impeditam respirationem; in œsophago difficilem deglutitionem; in pulmonibus, peripneumoniam, tabem & dyspnœam in ventre, hepate, & intestinis periculosos fluxus ac cruentam deiectionem; in renibus cruentas mixtiones.

Maximè verò infestæ sunt oculis, in quibus ὀφθαλμίαν, lippitudinem, caliginem, albuginem, sæpe & cœcitatem plane efficiunt. Solent & in cute fœdi coloris maculas & foueas ac cicatrices turpes relinquere, potissimùm in facie, vbi partibus eius quibusdam cutis ferè ἄσαρκος seu carnis expers est, & proinde vlcera ibi difficulter coalescunt.

Eadem ferè est ratio morbillorum. Periculosiores hi quidem suâ naturâ sunt, quàm variolæ; cùm ex sanguine feruidiore, qui febrem & omnia symptomata grauiora excitat, constent: citiùs tamen iudicantur, nec oculis ita noxij sunt, seu non ita oculos petunt, vt Variolæ, quòd subtilis illorum materia priùs dissoluatur, quàm figi in iis queat. Inter eos autem rubri & disiuncti sablubriores sunt, & qui citò apparent, ac quibus apparentibus symptomata remittunt & mitigantur. Peiores autem virides, violacei, nigri, & qui tardè exeunt, aut mox ad interiora recurrunt, magnamque pectoris angustiam & frequentem syncopen adiunctam habent.

Verùm licèt variolæ & morbilli plerumque in salutem ægri finiantur: ægrum tamen in illorum παρακμῇ seu declinatione quandoque mori contingit: vel quia visæ sunt declinare materiâ intrò raptâ: vel quia etiam verè declinantibus aut resolutis variolis externis pars materiæ siue ex naturæ imbecillitate, siue ex errore ægri, adstantium, incuriâ Medici, intus relicta, magisque deprauata occupauit viscera, & febrim aliaque symptomata grauia auxit.

Curatio.

Indicationes. Curationem Variolarum & Morbillorum quod attinet, & Indicationes, quæ eam dirigunt. Primus scopus sit. Naturæ, quæ commodè materiam vitiosam per ambitum corporis expellere in hoc febris genere nititur, opem ferre; quod fit, dum causa, quæ naturam in opere suo impedit, tollitur, & motus naturæ adiuuatur, vires confortantur, & malignitati resistit Medicus.

Virium materiæ naturam impedientis consistit in humorum copiâ nimiâ, vel eorum malâ qualitate; vel natura ob viarum obstructiones in opere suo impeditur. Itaque Medici est, humores prauos tollere, eorum siue crassitiem, siue tenuitatem & feruorem corrigere, viasque clausas aperire, malignitati resistere, & naturæ humores ad cutim expellentis conatum adiuuare. Præter hoc Medicus symptomatum vehementiam auertere debet, & præcauere, ne pars aliqua, siue interna, siue externa, damnum inde contrahat.

Cùm verò morbus hic plerumque in corpora teneriora incidat, venæ sectio, quod vires eam non ferant, rarò admittitur. *Venæ sectio in infantibus.* Amatus equidem Lusitanus, *Centur. 3. curat. 16.* puero quinque annorum, dum variolarum indicia adessent, venam internam brachij aperuit, & quatuor vncias sanguinis detraxit. Sicut idem aliàs etiam in sanguine in pueris mittendo audacior fuit, (vt hæc iis quæ *libro 2. capite 5. diximus*, addamus) & Auenzoarem, quem Auenrois *7. Coll. capite. 3.* puerulo triũ annorum sanguinem detraxisse testatur, imitatus, *Centur. 1. curat. 10.* puellæ cuidam 7. annorum febricitanti venam interam brachij aperuit, sanguinisque vncias sex detraxit, & *Centur. 5. curat. 96.* puero 8. annorum quatuor vncias emisit & *Centur. 5. curat. 52.* puero 5. annorum venam aperuit. In valde tamen teneris, præcipuè in morbillis, malo Trincauellio assentiri, qui *de rat. curandi part. affect. libro 2. capite 10.* scribit, se in valde teneris venæ sectionem nunquam probasse, cùm id præter rationem fieri videatur, & sæpè malus eius rei euentus sequatur, & licèt aliquando res bene succederet, id potiùs fortunæ quàm rationi attribuendum sit. Si tamen in ætate, quæ venæ sectionem perferre possit, sanguinis abundantia venæ sectionem postulet, mox in principio, ante quartum diem, aut sanè priusquàm variolæ erumpant, dum vires adhuc constant, & sanguinis tanta copia ad ambitum corporis confluxit, vena aperienda, vt natura oneris parte leuata, quòd reliquuum est faciliùs vincere possit. Post quartum autem diem, & vbi maculæ erumpere incipiunt, abstinendum à venæ sectione; inprimis si iam æger meliùs habere incipiat, ne materia ad ambitum corporis tendens ad interiora reuocetur.

Purgatio. Deinde si aluus sit adstrictior, clystere leui aut blãdo aliquo medicamento eluenda, vt quod in primis viis hæret, expurgetur, vt Syr. Rosar. solut. Tamarindis, Mannâ, Cassiâ: Talibus scilicet, quæ non solùm aluum lenire, sed & sanguinis feruorem restinguere refrigerando, partésque internas roborare moderatè adstringendo, viresque tueri valent. Possuntque hæc pharmaca tum inter sese, tum cum conuenientibus aliis, prout res postulat, commisceri. Ab omnibus verò fortioribus purgantibus, non solùm in principio, sed & toto morbi decursu abstinendum, ne eorum vehementiâ vel naturæ conatus in expellendo à centro ad superficiem impediatur, vel profluuium alui periculosum excitetur: & proinde, si in declinatione quid humorum vitiosorum in corpore superesse animaduertatur, idipsum blandè educendum. Alioquin abstinendum purgantibus, si tranquilla omnia in ægro appareant.

Lactentium curatio, quod ad interna remedia attinet, inprimis in lactantium seu nutricum diætâ & medicatione posita est. Nam in lacte facultates ciborum & medicamentorum, præsertim purgantium tot etiam mutationibus præcedentibus conseruantur, *6. Epid. sect. 4. t. 33.*

Expulsio. Postea, cùm naturæ in hoc morbi genere præcipuæ partes sint, & ipsa sæpe sine vllis medicamentis hoc morbi genus sanet, perpendendum; An natura suum officium faciat, & rectè materiam ad cutem expellat; An verò in opere suo deficiat.

Si satis erumpere naturæ beneficio variolas & morbillos animaduertimus, non opus est eam multis medicamentis adiuuare, ne calefacientium vsu intẽpestiuo materia nimis agitetur, febrisque augeatur. Quod si tardè & parciùs erumpant variolæ & morbilli, adiuuanda

adiuuanda natura iis quæ materiam paulò magis fundunt, meatûſque aperiunt. Iſtis tamen aliquid de refrigerantibus, & modicè adſtringentibus addendum vt partes internæ roborentur, atque ita non ſolùm non afficiantur, ſed fortiùs etiam materiam vitioſam expellant: & ne ſanguis feruorem concipiat, ſemper ea eligenda vel admiſcenda, quæ malignitati reſiſtunt, inprimis ſi de hac ſit ſuſpicio, ingraueſcente, vt eſſe ſolet, peſtilenti temporis conſtitutione, & malo communiter graſſante.

Expellentia medicamenta. Ex aperientibus & expellentibus ſunt; *Radices & ſemina fæniculi, ſemen napi, cardui benedict. aquilegiæ, Citri: Radices Dictamni albi, Pimpinell. Capillus Veneris, Flores Calendul. Ius Cicerum rubrorum, Scordium, Scabioſa, Myrrha, & quæ inprimis ad expulſionem hîc faciunt, ficus, & ſecundùm plurimos, Lentes.* Imò *Theriaca, Mithridatium, & Diaſcordium*, in robuſtioribus dari poſſunt. Et alia quæ malignitati reſiſtunt, vt: *Cornu cerui, lapis bezoar, ſpecies liberantis, Corallia Margaritæ:* Quæ tamen potiùs ad ſequentem claſſem pertinent, reſpectu qualitatum primarum.

Refrigerantia. Refrigerant; *Acetoſa, & Acetoſella, Lactuca, Nymphæa, Portulaca, Hordeum, Pruna acida, Endiuia, Cichorium, Plantago, ſuccus Citri, vinum Granatorum, ſuccus Limonum, Oxyſacchara. Rob ribium.* Refrigerantia autem illa & adſtringentia commodiùs initio, primo ſcilicet & ſecundo morbi die exhibentur, antequam natura ſeſe ad expellendum accingat: Poſtea vero, vbi erumpere incipiunt variolæ & morbilli, conatus naturæ adiuuandus: pro morbi tamen naturâ, vario modo hæc miſcenda & adhibenda. Si enim febris & feruor ſit magnus, temperatoria adhibenda, aut frigida admiſcenda. Atque in hoc caſu maximè conueniunt, quæ citra calorem expellere poſſunt, vel quæ frigida ſimul vim aperiendi habent, vt *Acetoſa, Succus citri, vinum granatorum, cornu cerui, Margarita, Tormentilla.* Ex his varia medicamenta componi poſſunt. Vſitatæ compoſitiones ſunt ex Auicennâ deſumptæ, quarum prior magis partes internas roborat, poſterior magis expellit.

♃. *Lacc. ablut.* Drach. v. *lentium excortic.* Drach. vii. *gummi tragacanth.* Drach. iii. Coq. *in Aq.* ℔. ß. ad remanentiam. Vnc. iii. *vel* iiii.

Vel ♃. *Ficuum* Drach. vii. *lentium excortic.* Drach. iii. *tragacanth. ſem. fœnicul.* an. Drach. ii. Coq. *in Aqua* ℔. i. ß. Colatura potanda detur.

Vel ♃. *Lentium munda.* Vnc. iv. *caricar.* num. x. *vuar. paſſ. mundat.* Vnc. ii. *ſem. fœniculi*, Drach. iii. *croci*, Scr. i. *lacc.* Drach. i. ß. Coqu. *in Aqua*, ℔. iij ad tertiæ partis conſumptionem. De Colaturâ Vnc. iv. *vel v.* pro doſi propinentur. Aqua expulſiua ad morbillos D. Sigiſm. Kolreuteri.

♃. *Caricar. pingu.* num. xxx. *lentium* M. iii. *ſem. rapar.* Drach. vii. *hordei mund.* Vnc. x. *fœnic.* Drahc. x. Conciſa & conquaſſata Coq. in ℔. v. (vel pluribus) aq. ſimpl. ad ℔. j. conſumption. Poſtea omnia ſimul deſtillentur. in. B. Alia.

♃. *Hordei mundi*, Vnc. i. *ſem. fœnic.* Drach. v. *rapor.* Vnc. ß. *rad. glycyrrh.* Drach. ii. ß. *herb. ſcord.* M. ſem. *acetoſ.* M. j. *ſem. lentium* M. i. ß. *Caricar. pingu.* num. xii. Inciſ. & contuſ. inf. in aq. puriſſ. ℔. iii. ſtent in infuſ. per diem, poſtea deſtillentur.

Potio ad morbillos.

♃. *Sem. rapor*, Drach. i. *aniſi. fœnic.* an. Drach. ii. *hordei, lentium*, Vnc. ß. M. ß. *Caricar.* num. iv. Coq. vaſe clauſo *in aq. Cardui ben. q. ſ.* colentur. pro Vnc. iv.

Atque hæc ſunt remedia compoſita, longo vſu ab antiquis probata, quæ propterea nullo modo reiiciẽda, & cum nouis incertis commutanda ſunt. Infantibus autem, qui tales potûs non admittunt, ficûs comedendæ dentur, vinumque Granatorum propinetur. Ficus enim inſignem vim habent pellendi humores ad cutem. Et ſi quod ab earum dulcedine incommodum metuitur, id facilè vino granatorum corrigitur. In compoſitis autem his nonnulli de Lentibus & Tragacanthâ dubitant. De lentibus dictum eſt, *in Inſtitut. lib. 4. par. 1. cap. 3.* quibus ſaltem hoc addimus; Cardanum, Amat. Luſitanum & Ioh. Baptiſt. Sylvaticum ſequitur Lud. Septalius, *animaduerſ. Medic. l. 5. num. 59.* qui pluribus etiam lentium vſum improbat. Verùm cùm Arabes in medicamentorum facultatibus inueſtigandis diligentiſſimi, medicamenta illa ex lentibus, caricis, laccâ & tragacanthâ valde commendent, atque alij doctiſſimi Medici non ſine fructu illis hactenus vſi ſint, ea quæ contra lentium vſum afferuntur, de iis vt alimento intelligenda ſunt. Et verum omnino eſt, lentes cibum omnino incommodum præbere, in quem vſum, vt ſatis elixentur, diu coquendæ ſunt. Interim nihil prohibet, quin medicamenti loco decoctum, quo ex iis ſaltem quod ſubtilius eſt extrahitur, exhibitum ad promouendam variolarum eruptionem occultâ vi facere poſſit; vnde etiam nonnulli ſignaturâ ſuâ ſeu formâ variolis ſimiles eſſe ſtatuunt. Vt verò in peſte & verè peſtilentibus febribus exhibeantur non ſuaſerim, ſed tunc potiùs ad vera alexipharmaca confugiendum puto. Et omnino ſi adhibendæ ſunt, tutiùs cum aliis, quàm ſolæ exhibentur. Gummi Tragacanthæ verò licèt motum naturæ in expellendo impedire videatur, tamen ſciendum, compoſita illa medicamenta Arabum diuerſos ſcopos reſpicere, ideóque Gummi Tragacanthæ iis admiſceri, ad ebullitionem nimiam humorum præcauendam, parteſque internas roborandas. Efficacia tamen & hæc deprehenſa ſunt.

♃. *Sem. Napi*, Drach. i. *citri*, Scr. i. *aquileg. melon. excortic.* an. ℥. ii. Cum *Aq. Cardui bened. ſcabioſ.* an. Vnc. ii. F. Emulſio, quæ dulcoretur. *iulepi roſar.* Vnc. ß.

Vel ♃. *ſem. Napi, aquileg.* an. Drach. i. ß. *cardui ben. excort.* Drach. i. *melon. excort.* Drach. iii. *Aq. acetoſ. ſcabioſ. cardui bened. fumar.* an. Vnc. ii. F. ſ. a. Emulſio, quæ dulcoretur. *Rotul. manûs Chriſti perl.*

Poſſunt eiuſmodi emulſionibus ſolutiones Perlarum & corallorum addi. Imò pulueres Bezoartici, in peſte curandâ propoſiti, hîc conueniunt, vt:

♃. C. C. *vſti præpar.* Drach. ß. *oſſis de* C. C. Scr. i. *ſem. cardui bened.* Scr. i. *citri*, Scr. ß. *ſpecier. liberant.* Drach. ß. *margarit. præpar. corallor. præpar. vel ſolutionis eorundem*, an. Scrup. ß. F. Puluis.

Cuius Scrupul. i. vel Drach. ß. vel. Scrup. ii. pro ratione ætatis in *Aquâ Acetoſ. Scabioſ. Cardui bened. florum Calendul. Fumar. Fœniculi*, exhibeantur. *Vel dentur* gr. ii. iii. vel iiij.

Lapis Bezoar, cum ſolutionis Perlarum Scr. ß.

Puluis expulſiuus.

♃. *Boli Arm. Orient.* Vnc. ii. *ſem. caulium. chin. ſel. rad. tormentil. el.* an. Vnc. ß. C C. *vſti prap.* Vnc. ii. *myrrh. el. diptamni alb.* an. Drach. iii. *ſem. napi el.* Vnc. i. ß. *fol. auri*, num. xx. F. Puluis ſubtiliſſ.

Vel ♃. *ſem. naſturt. aquileg.* an. Drach. i. *ſcobis* C. C. Drac. ß. *corall. rubr. præp. margarit. præ.* an. Scr. i. F. Puluis.

Dum verò hæc exhibentur, vnicè danda opera, ne æger frigidum aërem admittat, præſertim hyeme. Itaque æger in aëre calidiore detineatur, diligenter tegatur, ne conatus naturæ impediatur poris cutis occluſis, humoreſque ad interiora recedant, atque materia, quæ expelli debebat, intus coërceatur: vnde anxietas, febris, aliaque ſymptomata cum maximo vitæ diſcrimine in ægro augeantur. Quapropter etiam nulla Epithemata frigida corpori admouenda ſunt.

Non verò ſolùm in eo laborare debet Medicus, vt variolæ & morbilli erumpant, ſed videndum quoque, ne partes ſeu internæ ſeu externæ ab iis lædantur. In partibus internis præcipua pulmonis & inteſtinorum habenda eſt ratio. *Partes quomodo à variolis defendenda.*

Pulmo. Pulmoni conueniunt *Looch de Papauere, de Lentibus & Tussilagine; Syrupus iuiubinus, violarum, Tragacanthum frigidum, Diapenidium, conserua rosar. violarum.*

Intestina. Intestina roborantur *Syrup. Cydoniorum, Myrtillor. Lentibus bis coctis in aqua Plantaginis, Tormentillâ, semine Plantagin. Acetos. Rob ribium.* Ideóque prior, vt dixi, Auicennæ compositio, potiùs ad roboranda viscera, quàm ad expellendum composita videtur. Lacca enim Hepar & Lienem, Gummi Tragacanthæ pectus, Lentes Intestina respiciunt, & roborant.

In externis Oculi, Nares, os ac fauces roborandæ sunt. Oculos defendunt, humorésque ad eos ruentes depellunt, Aqua Rosar. & Plantag. in quibus Rhus obsoniorum vel Tutia præparata infusa fuerit, aut additum Sief album vel Camphora.

Vel ℞. *Aq. rosar. plantaginis, euphrag.* an. Vnc. ß. *camphor. croci*, an. gr. ii. M.

Vel ℞. *Pulu. Smaragdi*, Scr. ß. *margarit. prep.* gr. iv. *camphor.* gr. ii. *aq. rosar.* Vnc. iii. Misce.

Ad nares defendendas vtilis est Aqua rosar. cum succ oagrestæ.

Vel ℞. *Santal.* Drach. i. *camphor.* gr. i.

Affundatur acetum rosatum, & sæpius naribus admoueatur.

Si ab ichoribus oculi claudantur, lacte calente seu tepente, vel decocto seminis fænugræci aut lini, cum aquâ rosarum parato, fomententur.

In aures instilletur oleum rosaceum & myrtinum.

Os & fauces. Vt Os & fauces præseruentur, collutiones & gargarismi instituantur, ex decocto & aquis Prunellæ, Plantaginis, Rosarum, Balaustior. cum succo Granator. acidorum, Syr. myrtino, de ros. siccis, melle rosato, Diamoro, Rob nucum.

Pueris, qui gargarisare nequeunt, fauces & palatum sæpius cum linteolo circa bacillum inuoluto liniantur rob nucum, mororum, vino granatorum, & similibus.

Aures, si fluant, curandum est, vt apertæ maneant, si dolore affligantur, spongiam in aq. tepente cum ol. rosato mixtâ immersam iis identidem applicare conuenit.

Nonnunquam nares à pustulis ita obturantur, vt negato per has spiritu os & fauces impensè desiccentur: Quod vt caueatur, iubeatur ægri attrahere naribus oxycratum, poscam, aut vaporem excipere ex decocto rosar. rubr. plantagin. fol. myrtillor. summit. rubi, fol. salicis, pampinorum vitis, & similibus.

Quæ crudæ diu ac duræ manent variolæ, earum maturationem quidam ex Rhase adiuuant vapore aquæ, in quâ chamæmelum sit coctum, aut fotu ex decocto fl. maluæ, rosar. & ficuum.

An variolæ aperiendæ. Variolas, dum maturantur, & materia in saniem cōuertitur, pruritus comitatur. Materia enim ista paulatim acrior reddita dum in cute dissipari mox nequit, tristem eam sensûs perceptionem efficit. Videndum ergo, ne scalpātur, atque inde turpes cicatrices, præsertim in facie relinquantur. Tutissimum plerumque est, præcipuè vbi sanies alba, & proinde cocta apparet, rem totam naturæ committere; cùm experientia docuerit, eos, quibus variolæ sponte apertæ & exsiccatæ sunt, minore cum deformitate, & minoribus relictis vestigiis, sanatos fuisse. Si tamen magnæ sint, aut plures coniungantur, postquam satis maturatas esse, ex mollitie, albedine, & doloris remissione appareat: id quod post septimum diem ab exitu earum, qui est morbi dies vndecimus, contingit, Arabes eas aperire iubent nisi suâ sponte aperiantur, ne sanies diutius retenta seu coërcita, vel retrocedat, atque acrior reddita, cutem profundiùs exedat. Aperiantur ergo pustulæ, saniesque molliter abstergatur. Aperiunt autem acu, inprimis aureolâ. Veteres æs magnoperè commendant; non verò forcipe, ne cuticulâ ablatâ vlcus nudum aëri exponatur, & crustæ tenaces relinquantur, quæ ἀνωδύνως sine dolore auelli à cute non possunt, ac pluribus locis, duobus aut tribus aperiunt, ne iterum mox occludantur.

Variolæ vt sanandæ. Vt verò apertæ variolæ exsiccentur, Arabes Aquâ salis cum pauco croco abluere, vel decocto aut suffitu ex santalis, rosis rubris, foliis tamarisc. myrtillorum fouere: vel si res citiùs expedienda sit, super farinâ oryzæ, milij, fabarum, hordei recumbere iubent. Alij & commodiùs quidem variolas conspergunt farinis, cum puluere thuris, mastiches, myrrhæ mixtis. Verùm plerumque, vt dictum, commodius est, naturæ rem totam committere. Sale enim facilè dolor excitari potest, vel pustulis intempestiuè clausis vlcera deteriora gignuntur: dolor tamen cauebitur, si minores solùm variolæ, non maiores, aut quæ recèns ruptæ sunt saliantur.

Arabes quoque, vt crustæ faciliùs & citiùs exsiccatis probè variolis decidant, oleo vel vnguento rosaceo, aut amygdal. dulc. eas inungere iubent. Verùm, antequam probè arescant, id tentandum non est, ne sordida vlcera reddantur. Si tamen vlcera diutius relinquantur, Vnguento albo Camphorato, de Cerusâ, de Lithargyro, & similibus exsiccentur.

Vestigia variolarum vt tollenda. Sanatis variolis color fœdus cutis, & vestigia seu foueæ & cicatrices turpes deformes, in facie præsertim, nonnunquā relinquuntur. Delētur hęc vestigia iis, quę detergunt & Græcis ῥυπτικὰ dicuntur: iis, quæ carnem replent, & σαρκωτικὰ dicuntur: & iis, quæ cutem emolliunt, ac complanant, & dicūtur Galeno λειαντικὰ læuigantia; adhibitâ simul probâ & conuenienti victûs ratione. Color fœdus tollitur frequenti ablutione, quæ fit decocto Lupinorum, fabarum hordei rad arund. vstar. tanaceti, centaur. min. chelidon. maj. abrotan. succo limonum, Sapone cum nitro & tartaro, Aquâ item sigilli Salomonis, florum fabarum, Schrophulariæ. Pro foueis explendis commendatur pinguedo humana, & asciæ piscis.

Diata.

Diata. Primùm omni curâ & studio æger ab aëre frigido prohibeatur, vt iam antea monitum, hyeme præsertim. Non tamen nimio æstu torquendus est æger, ne calor naturalis fuliginum feruentissimarum copiâ strangulетur, vel deficientibus viribus materia morbi subsistat, ęgerque odore rerum frigidarum oblato reficiēdus.

Victus rationem quod attinet, cum morbi hi ex acutorum numero sint, victus acutis morbis conueniens instituendus, tenuis scilicet, inprimis morbi primo tempore. Duo enim hîc morbi tempora, quando naturæ cum noxiâ materiâ conflictus ingrauescit, non sine ratione à Medicis constituuntur dierum numero distincta, vnum ebullitionis sanguinis, quod à primo die in quartum vsque extenditur: alterum exitûs, maturationis & exsiccationis quod in morbillis plerumque die septimo, in variolis decimo quarto finitur: Etsi exsiccatio nonnunquam ob cruditatem & crassitiem materiæ, ad vigesimum diem extendatur. Itaque primis diebus à pleniore victu abstinendum, ab ouis scilicet, iure carnium & carnibus ipsis, quippe cibis εὐτροφίμοις: ita tamen victus attenuandus, vt vires ad statum vsque perdurare possint; ne in statu postea pleniùs nutrire opus sit, quo ipso natura ab opere suo non sine periculo auocaretur. Inprimis cùm sequenti tempore, quo variolæ & morbilli erumpunt, ægri suâ sponte, ob appetitum prostratum, cibos omnes auersentur, & ad sumendos, qui conueniunt, propemodum sint cogendi. Et pueris inprimis hac in parte plus concedendum est, vtpote quorum corpora per se εὐδιαφόρητα sunt, maximè omnium difflabilia perspiratu insensili, & ob copiam innati caloris inediam non facilè tolerant.

Sint

Sint autem cibi non acres, non ſalſi, non pingues, non dulces, qui ebullitionem & acrimoniam humorum augere poſſint: ſed moderatè refrigerent & adſtringant, vt feruorem ſanguinis temperent, maximè inter initia, ac partes internas roborent, & ab iniuriâ exanthematum tueantur. Inprimis autem vitandi fructûs ὡραῖοι æſtiui, quippe εὐσηπτοι qui facilè in corpore putreſcunt. Potus etiam plenus non ſit.

Vinum non conuenit, præſertim dulce, præcipuè antequam erumpunt exanthemata. Eius loco danda cereuiſia tenuis, vel aqua hordei, in quâ lamina aurea aliquoties ſit extincta, aut chalybs ignitus, cui nonnunquam ſuccus citri, granatorum, ribes addi poteſt. Poſt exitum tamen, & vbi ſymptomata remiſerint, parum vini oligophori cōceditur, iis maximè, qui ſunt aſſueti. Quod denique ad res naturales reliquas attinet, toto morbi decurſu & *ſomnus* ſit moderatus, ne diutius retento per ſomnum intus calore æſtus ingraueſcat, capútque vaporibus magis repleatur, & moderatæ ſint *vigiliæ*, ne nimiùm reſolutis ſpiritibus virtus deficiat. Æger corpore *quieſcat*, ne calor natiuus diſſipetur, qui in expulſionem materiæ incumbit morbificæ. Incipientibus tamen variolis lenes brachiorum & crurum frictiones non improbantur, quippe quibus humoris noxij attractio ad cutem iuuetur. *Aluus*, niſi quotidiè officium ſuum faciat, leniſſimo clyſtere, aut glande ſtimuletur. Fugiendæ denique vehementes *animi perturbationes omnes*, ira præſertim ac timor, quorum hic ſanguinem prauum ad interiora retractum circa cor detinet; illa æſtu maiore ſanguinem turbat, & inflammat.

CAPVT XIII.

De Febribus Petechialibus.

EST deinde aliud febris malignæ genus, in quo maculæ quædam apparent in cute, ab authoribus puncticulæ, peticulæ, petechiæ, purpuræ, forſan etiam nominatæ; quæ idcirco variis nominibus inſigniuntur & febres peticulares, petechiales, lenticulares, purpuratæ nominantur, appellationibus deſumptis à ſimilitudine, quam hæ maculæ habent, cum lenticulis, puncturis & morſibus pulicum, & quod purpuræ colorem referunt. Sunt enim petechiæ nihil aliud, quàm maculæ diuerſorum ſæpe colorum, inprimis rubræ & purpureæ, pulicum morſibus ferè ſimiles, in cute, præcipuè circa dorſum, collum, pectus, & in brachiis, in malignis febribus apparentes. *Petechiæ.*

An febres petechiales antiquis fuerint cognitæ. Primò autem circa has febres à nonnullis in controuerſiam vocatur; An febres hæ antiquis fuerint cognitæ. Fracaſtorius, *lib. 2. de morbis contag. capite 6.* Anno 1505. & 1528. in Italia primùm has febres apparuiſſe ſcribit, cùm priùs notæ non eſſent, etſi certis regionibus, vt Cypro & vicinis inſulis, fuerint familiares, atque ibi diu cognitæ. Idem & alij ſtatuunt, qui exiſtimant, has maculas non eſſe eaſdem cum exanthematibus illis, quorum Galenus, *libro 5. meth. med. capite 12.* mentionem facit his verbis: *Qui euaſuri erāt, his puſtulæ nigræ, quas exanthemata vocant, toto in corpore confertim multæ apparebant, vlceroſæ quidem plurimis, omnibus certè ſiccæ. Erátque intuenti perſpicuum, reliquias eas eſſe ſanguinis, qui in febre putruerat, quas veluti cinerem quempiam natura in cutem truſiſſet.*

Verùm quamuis concedamus, maculas & febres has ab antiquis, vt alia nonnulla, fuſiùs & diligenter non fuiſſe pertractata, neque etiam puſtularum nomina & exanthematum cùm loco allegato tum alibi explicata: tamen antiquis planè incognitas fuiſſe credibile non eſt. Hippocrates enim in epid. & Coacis κωνώπων ἀναδήγματα & ἐκθύματα nominat, ac Aëtius, *tetrab. 2. ſerm. 1. capite 29.* in febribus à prauis humoribus ortis excitari vibices, ſimiles culicum morſibus ſcribit: & maniféſtè ibi docet, omnes non exulcerari. Ac certè ratio nulla apparet manifeſta, cur non antiqui etiam ab his infeſtari potuerint; cùm iiſdem, quibus hoc tempore, cauſis apud antiquos locus fuerit. Itaque cùm tempore Hippocratis & Galeni febres peſtilentes noſtris omnino ſimiles graſſatæ fuerint, atque cætera ſymptomata omnia cum noſtris congruant: quid quæſo, obſtat, cur maculæ iſtæ etiam non erumpere potuerint?

Quoniam verò macularum cutis varia ſunt genera, ſciendum eſt, quâ ratione petechiæ ab aliis maculis diſcernendæ ſint. Primò à tuberculis & vlceribus diſcernuntur, quòd in iſtis quædam cutis aſperitas & extuberantia apparet: In petechiis verò ſolùm maculæ. Ab aliis verò maculis, vt lentigine & ſimilibus, figurâ, magnitudine & febre differunt. Petechiæ enim habent coniunctam febrem, quæ ab aliis pleriſque maculis abeſt. Nec elatæ, longæ vel magnæ ſunt, ſed rotundæ & pulicum morſibus rectiſſimè comparantur. Ne tamen pulicum morsûs pro petechiis habeantur, quâ ratione differant, videndum. In morſibus pulicum in medio tanquam punctum quoddam morsûs veſtigium ineſt, quódque compreſſione non deliteſcit, etiam reliquo rubore circumquaque euaneſcente. Petechiæ verò, ſi digito comprimantur, euaneſcunt quidem, ſed redeunt & nullum puncturæ veſtigium in medio conſpicitur. Præterea petechiæ in brachiis, cruribus, pectore, & copioſiùs ac frequentiùs in dorſo apparent, non autem in facie. Erumpunt nimirum in partibus, per quas inſigniores arteriæ ac venæ tranſeunt. In facie verò rarò apparent; cùm hæc pars ſemper externo aëri obuia ſit, & ab aëris ambientis frigiditate materia facilè repellatur: ſicut videmus & in brachiis, in parte illâ, quæ lecto applicatur & eius calore fouetur, eas conſpici, in parte verò reliquâ, aëri externo obuiâ, deliteſcere. Et ſi apparent in facie, cùm non niſi ex maximâ copiâ materiæ prouenire poſſint, ſine periculo eſſe non ſolet. *Quomodo petechiæ ab aliis maculis diſcernendæ ſint.*

De materiâ autem, à quâ maculæ iſtæ excitantur, Authores non conſentiunt. Alij eas ſolùm è vaporoſâ materiâ prouenire exiſtimant, & quidem eâ de cauſâ, quòd hæ maculæ citò fiunt & citò euaneſcunt, ſine omni extuberantiâ, pruritu aut vlcere. Quæ ſententia ſi rectè explicetur, locum habere quidem poteſt: commodiùs tamen ij loquuntur, qui à parte tenuiore humoris putreſcentis & corrupti eas prouenire ſtatuunt. Nam etſi citò oriantur & euaneſcant: tamen id non arguit, quòd ex humore prouenire non poſſint, cùm humores tenues & ipſi ſubitò erumpant & euaneſcant; ſicut hoc in variolis & morbillis fieri videmus. Et licèt ſine exulceratione, pruritu ac ſine extuberantiâ fiant: tamen eas ab humore prouenire poſſe, vitiligo & aliæ maculæ teſtantur. Cum Galeno ergo, *de diff. ſympt. c. 5.* in humorum vitium qualitates mutatas corporis, & inter illas & maculas iſtas referimus. Generantúrque & maculæ illæ à pulicum morſiunculis ex ſanguine ad ſuperficiem corporis tracto. Ac licet humor, qui febrium harum cauſa eſt, interdum craſſior ſit: tamen ſaltem à parte eius tenuiore & ſubtiliore in cutem expulſâ hæ maculæ excitantur.

De cauſâ etiam efficiente Medici non planè conſentiunt. Alij enim criticè, alij ſymptomaticè eas erumpere docent. De quâ re iſtud obſeruandum in corpore noſtro quæcunque præcipuè in ambitum corporis, expelluntur, facultatis expultricis beneficio expelli, quæ à re moleſtâ ſtimulata, onere illo ſe liberare cupit. Excitatur autem ea humorum vel quantitate, vel qualitate vel vtroque. Verùm natura in expellendo ordinem quendam obſeruare ſolet. Nihil enim, dum omnia rectè in corpore fiunt, expellit, antequam coctrix facultas opus ſuum perfecit. Itaque nulla critica & planè laudabilis euacuatio fit in morbi principio, ſed, coctione demum abſolutâ, ea perficitur. Si verò in principio eam tentat, coacta id facit. *De modo generationis petechiarum*

Atque hinc triplex in corporibus noſtris motus obſeruatur *Triplex naturæ motus*

In expulsione humorum Criticus. seruatur, qui etiam in petechiis animaduerti potest. Interdum enim planè bonus & criticus est iste motus, vbi natura, materiâ victâ, die critico expulsionem istam instituit, & vt partes corporis internas prauis humoribus liberet, humores noxios ad superficiem corporis pellit, & hoc modo morbum soluit; id quod rariùs in petechiis euenire solet. *Symptomaticus.* Interdum motus est planè symptomaticus, vbi scilicet in principio, crudâ adhuc omnino materiâ, atque die non critico, aliqua euacuatio instituitur: id quod frequentiùs accidit in petechiis. Vt plurimum enim petechiæ ante coctionis signa & antequam materia à naturâ victa sit, apparent: vnde etiam morbum non leniunt, sed potiùs humoris maligni in venis ebullientis, & vel copiâ vel prauitate naturam stimulantis indicia sunt. *Medius.* Interdum medius quidam motus obseruatur; vbi scilicet in progressu morbi, post aliqua coctionis signa, & cum mediocri virium robore, talis excretio instituitur, vnde notabilis quædam morbi remissio, sed liberatio non integra à morbo percipitur, cùm natura adhuc ante tempus debitum ad excretionem stimuletur.

Petechiæ non critico motu erumpunt. Ex quibus apparet, rariùs per modum crisis erumpere petechias. Præterea cùm bonæ crisis & hæc conditio sit, vt notabilis aliqua fiat euacuatio, ista in petechiis non accidit; & per maculas istas materiæ copia, quæ in venis est, plerumque non satis tollitur. E quo manifestum euadit, eos non rectè sentire, qui existimant, bene cum ęgris agi, si magna macularum istarum copia erumpat. Tantum enim abest, vt materiam in venis & visceribus ebullientem maculæ istæ, nisi alia excretio manifesta accedat, tollant, & propterea ægro aliquod commodum insignius afferant, vt potiùs magnam materiæ copiam arguant. Nam licèt eius, quod malum est, copiosior euacuatio sit bona: tamen per maculas istas non multum euacuatur, sed copiosæ maculæ potiùs periculum portendunt, ideo quòd magnam prauæ materiæ copiam adesse significant, ex quâ scilicet halitûs attollantur. Neque tamen contrà, quod nonnulli volunt, ex paucitate macularum semper bonam spem concipere licet. Neque enim paucitas macularum semper paucitatem materiæ arguit, sed sæpe etiam naturæ in expellendis humoribus vitiosis versùs exteriora imbecillitatem. Neque obstat, quòd sæpe in periculum incidant, in quibus hæ maculæ delitescunt. Nam hoc quidem verum est, melius esse materiam erumpere, quàm in corpore delitescere, & moueri versùs exteriora, quàm versùs interiora: istæ tamen maculæ, vt dictum, parum de materiâ, quæ in venis delitescit, & febris malignæ causa est, tollunt. Et vbi delitescunt, ideo saltem periculum portendunt, quòd indicio sunt, materiam aliò viam affectare, & ad caput, cor, aut aliam partem internam cum ægri periculo moueri.

Petechiarum differentia. Macularum autem istarum differentiæ variæ sunt. Primò colore differunt. Nam prout hic vel ille humor peccat in corpore: ita etiam huius vel illius coloris maculæ in cute apparent. Etenim si sanguis aliàs bonus ac temperatus putredinem concipiat, & à statu naturali recedat; rubræ apparent maculæ, quæ omnium tutissimæ sunt. Si autem bilis prædominetur, & malignam putredinem concipiat; maculæ flauæ vel virides erumpunt, quæ iam deterioris conditionis sunt. Si denique melancholia vel humor ater & adustus putrescit, puniceæ & nigræ maculæ apparent, quæ omnium deterrimæ sunt.

Deinde & quantitate differunt. Aliàs enim copiosiùs, aliàs parciùs erumpunt; aliæ sunt maiores, aliæ minores: quæ differentia ex materiæ quantitate, crassitie & lentore, ac virtutis robore ac debilitate ortum habet: aliæ etiam alio tempore apparent. Nam aliæ mox in principio erumpunt, aliæ procedente morbo efflorescunt. Vnde, vt suprà dictum, petechiæ aliæ symptomaticè, aliæ criticè erumpunt. Et licèt, quæ citiùs erumpunt, magnam materiæ copiam & malignitatem arguunt: tamen quæ septimo die erumpunt, ægrum extra omne periculum constitutum esse non indicant: sed etiam alia signa consideranda sunt. Si verò tardiùs apparent hæ maculæ, non leue periculum significant. Nam accidit, id aut ob humorum crassitiem, in quam vbi incidit malignitas vel venenositas, non facilè potest separari; aut ob cutis densitatem, quæ in hisce affectibus, in quibus liberâ transpiratione & ventilatione maximè opus est, non leue creat periculum.

Signa harum febrium quod attinet, sunt eadem illa, quæ suprà in genere recensuimus: quibus vbi sese maculæ coniungunt, certius malignitatis argumentum sunt.

Curatio.

Cùm febres petechiales ad malignas pertineant: etiam earum modo curandæ. Et vix alius, præter P. Peredam, *in Scholiis in meth. medend. Mich. Ioh. Paschalij lib. 2. cap. 2.* id negat, nihílque malignitatis aut veneni in his febribus adesse affirmat: ideóque curandas censet planè, sicut alias febres continuas. *An febres petechiales peculiarem curandi rationem requirant.* Vsum verò Alexipharmacorum hîc nullum esse scribit, imò quocunque tempore noxium, quia sint crassa & obstruentia, neque habeant in hac febre qualitatem contrariam.

Verùm cum ipsâ experientiâ pugnat, quæ satis docet, malignitatem hisce febribus subesse, Symptomatum enim in iis talis vehementia & sæuitia deprehenditur, vt à solâ febri, plerumque miti, illa prouenire non possit, sed latente & occultâ malignitate. Deinde valde errat, dum Alexipharmacorum vsum ideò improbat, quòd crassa sint & obstruant. Non enim omnia talia sunt, sed dantur multa, quæ, quod ipse facere iubet, aperiunt: qualia sunt carduus benedictus, scordium, semen napi, scabiosa & plurima alia. Ideóque communem aliorum Medicorum opinionem sequimur, qui in hisce febribus ob malignitatem peculiari curandi ratione opus esse existimant.

Sicut verò febres malignæ diuersis symptomatibus sese produnt, & peculiari malignitatis gradu differunt: ita eas curandi ratio non planè est eadem. Ac licèt in omnibus ea, quæ malignitati resistunt, sint vtilia: tamen non pauca sunt, in quibus cura secundùm varios illos malignitatis & putredinis gradûs, & membra, quæ læduntur præcipuè differt. In morbo enim Vngarico, vt dicetur, plerumque magna prauorum humorum colluuies circa ventriculum & primas vias hæret, ex cibo prauo contracta, vnde & purgantia & vomitoria necessaria sunt, In petechialibus verò non ita frequenter tanta humorum colluuies est in primis viis.

Itaque has febres Petechiales quod attinet, commodissimum est; primò ventrem saltem lenire mannâ, Syr. rosar. sol. cum Infuso rhabarb. cremore tartari, extracto rhabarbari, quibus aliquid camphoræ addi potest, vel Pil. Pestilen. Drach. j. & alia conuenientia exhibentur. *Aluum lenientia.*

Vel ♃. *Elect. diacathol.* Drach. iiii. *trypher. Persit.* Drach. ii. *rhabarb.* Scr. i. *Cum sacch.* F. Bolus. Vel Fiat talis potio.

♃. *Rad. scorzonera* Vnc. ß. *fol. acetosæ.* M. ß. *cardui bened. scordij.* an. P. i. *fol. sena el.* Vnc. ß. *rhabarb. el.* Drach. ß. *zedoaria, sem. citri*, an. Scr. ß. *cinamomi* Scr. i. *flor. cordial.* an. P. i. Infundantur *in aquâ s.* In Col. Vnc. ii. ß. *vel* Vnc. iii. *dissolu. manna* Vnc. ß. Iterum colentur, *&* add. *syr. ros. sol.* Vnc. sem. *spir.* vitriol. gutt. ii.

In iis, qui ad vomitum procliues sunt, & cùm materia ad ventriculum vergit, vomitum medicamentis suprà, *lib. 2. capite 6*, propositis mouere licet.

Hinc si opus sit, sanguísque abundet, atque vrina turbida totam massam sanguineam infectam esse arguat, venæ sectio instituatur ante quartum diem, aut postea omittatur. Nam vbi omnia in corpore turbata sunt, *Venæ sectio.*

ſunt, malúmque latè diffuſum, venæ ſectione & purgatione non ſolùm naturæ opem non ferimus, ſed vires quoque fruſtrà debilitamus. An autem maculæ iam apparentes venæ ſectionem impedire poſſint, de eo dictum eſt, *lib. 5. inſtitution.*

Poſtea cùm videamus naturam ad ambitum corporis tendere, an ille motus promouendus ſit, diſpiciendum: cùm de eo Medici diſſentiant. Alij tum ſolùm iuuandum hunc Naturæ motum cenſent, cùm rectè agit, & criticè materiam vitioſam expellit, quod fit poſt coctionem, die Critico. Si verò natura rectè non agat, id eſt, nondum coctà materià expulſionem inſtituat, eam adiuuandam non eſſe. Alij ſunt, qui medios quoſdam motûs inter Criticos & malos Symptomaticos conſtituunt, vbi ſcilicet natura non quidem criticè, nec tamen cum ægri damno expellit; atque illos etiam motûs adiuuandos eſſe exiſtimant: & propterea etiam in febrib. petechialibus, vbi materiam ad cutem tendere animaduertimus, cutem laxare, aperire, & omnibus modis malignos humores ad ambitum corporis promouere iubent.

Atque hæc ſententia vero magis conſentanea eſt. Sciendum enim, non omnes euacuationes Symptomaticas vitioſas eſſe, ſed inter eas eſſe quandam differentiam. Quædam enim non ſolùm tempore, ſed & qualitate humorum, qui euacuantur, Symptomaticæ ſunt; quando ſcilicet non, quæ morbum parit, materia, ſed alia euacuatur, quæ euacuatio propterea ſemper noxia eſt, & cohibenda; Nonnunquam euacuatio quantitate vitioſa eſt, quæ & ipſa propterea ſiſtenda. Imò nonnunquam accidit, vt tempore, quantitate & qualitate vitioſa ſit aliqua euacuatio. Si verò tempore ſolùm Symptomatica ſit euacuatio, in quâ ſcilicet nihil præter naturam eſt, niſi quòd ante perfectam coctionem, circa morbi principia accidit: ea poteſt vtilis eſſe, & propterea non ſupprimenda eſt. Id quod etiam in hiſce febribus eſt faciendum, & quidem eâ maximè de causâ, quòd maligni & peſtilentes humores coctionem non ita admittant, ſed quamprimùm euacuandi ſint.

Sudorifera. Itaque æger in loco mediocriter calido, & ab omni aëris frigidi afflatu munito, detineatur; & medicamentum aliquod ſudoriferum & expulſiuum ac malignitati reſiſtens, ei exhibeatur, qualia ſuprà de peſte & curatione febrium malignarum in genere fuerunt propoſita. Ea tamen eligenda, quæ calorem febrilem augendo, inſigne aliquod damnum non afferunt. Commendantur valdè emulſiones ex ſemin. napi, citri, cardui bened. acetoſ.

Vt ℞. *Sem. Napi* Drach. i. *citri, cardui ben.* an. Drach. ß. *Aq. cardui bened.* Vnc. iii. vel iiii. F. Emulſio. Cui addatur *Syr. è ſucco ſcordij* Vnc. ß. *vel eidem aliquid confect. liberant. aut pulver.* C. C. admiſceatur.

Vel ℞. *Sem. Napi* Drach. i. *citri, cardui ben. cornu cerui vſti præpar.* an. Drach. ß. *oſſis de corde cerui. zedoariæ* an. Scr. i. F. Puluis.

De quo detur Drach. i. cum *Aq. Scabioſæ vel ſimili.*

Vel ℞. *Boli armeni, terræ ſigillat. rad tormentill. petaſit. pimpinell. ſcordij,* C. C. *vſti præpar.* an. Drach. ß. F. Puluis.

Cui etiam aliquid de ſpeciebus Confect. liberant. addi poteſt. Vtilis eſt & puluis Cæſaris rubeus appellatus. Imò in robuſtioribus naturis, & vbi maior eſt malignitas, Theriacam exhibere licet. Etſi enim febrem calore ſuo augere videatur: tamen periculum maius imminet à malignitate, quàm à calore febrili; & calor Theriacæ aliorum admixtione temperari poteſt. Et tutiſſimum eſt, talia calida mox in principio, præmiſsâ tamen, ſi opus ſit, ſanguinis euacuatione, antequam putredo inualeſcat, exhibere, vt venenoſa & maligna illa qualitas diſcutiatur. Semper tamen ad malignitatis naturam reſpiciendum, & ſi ea ſit mitior, non temerè vires fortioribus ſudoriferis debilitandæ ſunt, humoréſque accendendi. Octauianus Roboretus, cui & alij adſtipulantur, ſcribit, ſe in hac febre efficaciſſimum in ſeipſo deprehendiſſe lapidem Bezoar. Monet tamen, vt non ſemel tantùm, ſed ſæpius, & in conueniente quantitate, gr. ſci. xij. vel plurium vnâ vice exhibeatur.

Cæterùm ferè omnia hîc locum habere poſſunt, quæ variolarum exitum promouent, & quæ ſuprà in curatione peſtis & febrium malignarum in genere propoſita, quæ hîc non repetimus.

Dubium autem hîc occurrit, cùm quæritur, quid agendum ſit, vbi maculis iſtis iam apparentibus alui fluxus ſuperuenit. *In Alui fluxu cum petechiis quid agendum.* Licèt verò contrarij iſti motûs eſſe videantur: cùm tamen natura ſenſibilem humorum euacuationem per aluum inſtituat, nequaquam ea ſupprimenda eſt; niſi fortè quantitate excedat: Et propterea naturæ negotium committendum, ac interim ſolùm alterantibus conuenientibus cauſæ morbificæ occurrendum.

Poſtea pro viribus roborandis, margaritæ, cornu cerui, & ſimilia exhibenda, pulueréſque ex iis parati iuſculis & cibis admiſcendi, cibique ſucco citri condiendi. Vtile eſt & hoc Electuarium.

℞. *Conſeru. roſar. ſcabioſ. ſcordij, veronicæ, cardui ben.* an. Vnc. ß. *theriacæ* Drach. i. *rob ribium.* Vnc. ß. *ſem. napi, citri* an. Drach. i. *Syr. acetoſ. citri. q. ſ.* F. Electuar. de quo ſumantur Drach. ii. *vel* iii. cum *aq. cardui bened. ſcabioſ. vel ſcordij.*

Vel ℞. *Conſeru. roſar. incarnat. acetoſell.* an. Vnc. i. *tunicis* Vnc. ß. *cortic. citri condit.* Drach. ii. *rob. ribium,* Vnc. ß. *ſpec. liberant. cum bolo ſine aloe, diamarg. frig.* an. Scr. i. *Syr. acetoſit. citri, oxyſacch. ſimpl.* an. q. ſ. F. Electuarium.

Vtilis eſt, vtpote cordi amiciſſima, confectio Alchermes, quæ hoc modo commodè offerri poteſt.

℞. *Confect. alchermes,* Vnc. ß. *terr. ſigillat.* Drach. ii. *margarit. præpar.* Drach. i. ß. C. C. *præpar.* Drach. i. *lapid. Bezoar.* Scr. i. *Syr. acetoſ. citri, granat.* an. Vnc. ii. *aq. acetoſ. fragor.* an. ℔. ß. M. detur ſubinde hauſtulus.

Poſſent & alia, quæ ſuprà in peſte enumerata ſunt, ad confortandum adhiberi.

Extra quoque non ſine commodo adhibentur ea medicamenta, quæ venenum à corde auocant: Inter quæ in primis commendatur ol. de Scorpion. Matthioli, & oleum Magni Ducis Hetruriæ; ſi iis Vnguentum roſac. miſceatur, & regio cordis, tempora & pulſus illinantur.

Poteſt in eum finem adhiberi Theriaca cum ſucco citri.

Nonnulli quoque, vt & in morbillis, corpus pannis rubeis tegunt, exiſtimántque, eos ratione ſimilitudinis ad ſe eſe alliciendi vim habere.

Alij adhibent inunctionem ex hydrelæo & nitro, quæ cutem relaxandi, poros aperiendi, humores euocandi, ac diſſoluendi, ſimulque calorem febrilem contemperandi vim habent, de quo ſuprà dictum.

Nonnulli veſicatoria, vt etiam ſuprà dictum, in hiſce febribus adhibent. *Veſicatoria.* Cùm enim in febribus, in quibus materia maligna in venis putreſcit, continuò vapores praui cor petant, illudque offendant; vtile eſt, vapores & humores illos à nobilioribus partibus ad exteriora reuellere: id quod commodiſſimè faciunt veſicantia. Habétque Medicus hac in re, quam imitetur, Naturam, quæ ad ambitum corporis materiam malignam protrudit. Iis tamen magis conueniunt, in quibus exteriora frigent, atque interiora vruntur, grauia in capite adſunt Symptomata, vt dolores, deliria, conuulſiones, lethargus, & in quibus habitus corporis eſt carnoſior, ac temperamẽtum frigidius. Quæ ſi obſeruentur, facilè omnia incommoda quæ alij obiiciunt, euitantur. Cætera roborantia & putredini ac malignitati reſiſtentia medicamenta cum aliis febribus malignis communia habent.

CAPVT

CAPVT XIV.

De Morbo Vngarico.

Morbus Vngaricus. Inter febres malignas, & quidem non raro petechiales, est febris illa, quæ vulgò morbus Vngaricus & lues Vngarica ac Pannonica dicitur. Quod quidem nomen inde accepit, quòd lues hæc Anno 1566. in Hungaria maximè innotuisse videtur. Nam cùm Maximilianus II. Imperator contra Solimannum, Turcarum tyrannum, expeditionem suscepisset ad Camorram; tum primò innotuit hic morbus; ad Iaurinum incrementum sumpsit: postea diffluente exautorato milite, ad Germanos, Gallos, Italos, Belgas, hoc malum propagatum & penè per totam Europam disseminatum est; Et non solùm milites ex Hungariâ redeuntes, verùm etiam per contagium plurimos eorum, qui expeditioni illi non interfuerant, interemit. Diuersoria enim passim ægrotantibus repleta erant, viæ cadaueribus occupatæ; vnde labes illa in vicinas domûs & villas translata, nullâ aëris præcedente corruptione. Maximè tamen afflixit Viennam Austriæ, cùm per illam ferè omnes milites transirent, & recolligendarum virium causâ ibi hærerent. Appellabatur tum vulgò, *die Hauptkranckheit oder Kopffvveh:* Item *die Hertzbrenne*, quasi causus cordis. Vsitatissima appellatio fuit morbi Hungarici.

Nonnulli morbum Vngaricum & febrem petechialem planè pro eodem morbo habent. Sed, vt mihi quidem videtur, non satis rectè. Etsi enim petechiæ & maculæ illæ, quandoque etiam in morbo Vngarico conspiciantur, tamen non semper id accidit, & potest hic morbus esse sine maculis. Contrà verò maculæ in febri petechiali omni inueniuntur; vnde & nomen hæc febris habet. Et si petechiæ non appareant, maligna quidem dicitur febris, sed non petechialis. Ego, si nominis imponendi penès me esset potestas, eum Militarem vel Castrensem appellarem; cùm in castris ex prauorum ciborum & aquarum vsu & omnino prauâ diætâ oriatur, & hinc in alios per contagium diffundatur. Febres verò petechiales vbique grassari possunt, & plerumque vbi sunt Epidemiæ, à cœli influxu & aëris constitutione communi ortum habent. Si quis tamen morbum Vngaricum pro peculiari febris petechialis differentiâ, quam à morboso apparatu accipiat, habere velit: cum eo non pugnârim. Aliæ enim febres petechiales ex humorum in venis vitio solùm prouenire possunt. Morbus verò Vngaricus semper humorum vitiosum apparatum circa ventriculum & primas vias coniunctum habet, & inde ortam cardialgiam, quæ non adest in omnibus petechialibus febribus, vnde etiam curatio nonnihil variat, & vomitoria, quæ in hoc morbo cum commodo ægri exhibentur, non in omnibus febribus petechialibus locum habent.

Etsi verò tum temporis maximè hæc febris grassata sit, tamen non credendum, morbum nouum esse, & tum primùm ortum, sed ante etiam notum fuisse; Etsi appellationem morbi Vngarici tum forsan acceperit. Testatur enim Langius, *lib.* 1. *Epist.* 4. duce Friderico, Comite Palatino, contra Mahometicæ factionis Imperatorem in bellum profecto, in exercitu Romani Imperij, in quo ipse tum Medicum agebat, ita populariter hunc morbum grassatum fuisse, vt ferè tum plures eo morbo, quàm hostis gladio perierint. Atque ipse refert ad causum hunc morbum, duasque eius species describit, quæ cum Hungarico hodie appellato planè conueniunt: Vnam, quæ à siccâ calidâque aëris constitutione χολώδης oriatur, ab ortu Pleiadum vsque ad solstitium æstiuale, cuius interna causa sit cholera, sanguini permixta, in maioribúsque circa cor, hepar, ac non rarò circa pulmonem vasis putrescens, in quâ lingua admodum nigrescat, patientésque sæuissimis symptomatibus, nempe cephalalgiâ, delirio, hæmorrhagiâ, phrenitide, ventris torminibus vexentur: Alteram, quæ ab æquinoctio autumnali vsque ad Pleiadum occasum, si Australis cóstitutio præcesserit, ingrauescat, & ex pituitâ ac cholerâ ortum habet. Et proculdubio idem morbus antiquis incognitus non fuit. Neque enim nouæ causæ in eo inueniuntur, quæ apud antiquos locum habere non potuerint.

Origo mali Vngarici. Hoc tamen negandum non est, in Vngariâ peculiare quiddam ad hunc morbum producendum inueniri, præcipuè in exercitu, quod alibi eiusdem planè generis non facilè reperitur. Nam primò aër ad hunc morbum multum facit. *Vngaria aër.* Aër enim Vngaricus, vt ij, qui eo loci medicinam fecerunt in Castris, referunt, duobus extremis non assuetis infensissimus est. Vel enim extremè crassus est, & nocte nebulis inspissatus; vel iis discussis extremè subtilis, ac æstate feruidissimus. Atque inprimis hic aër Germanis infestus est. Nam cùm in Germaniâ Austrina aëris intemperies summis Alpium iugis maximam partem excludatur: vbi in Vngariam, quasi ad zonam torridam, veniunt, subitâ mutatione factâ non parum læduntur. Libero enim & patente tractu à Cyrenaicis & transmarinis Africæ oris Vngariam Auster & Libanotus perflant, & dispositiones in corporibus longè contrarias iis efficiunt, quas Germani ab Aquiloniis & salubrioribus ventis mutuauerunt. Familiares verò Germanorum venti Carpathiis rupibus, quasi obice, excluduntur. Quibus accedunt crebræ paludes; Et quòd amnes ex decliuibus montium iugis præcipitati, nimbis adaucti, alueos suos facilè deserunt, & magnas inundationes efficiunt, quæ limosis locis exceptæ fœtorem magnum excitant. Adiunguntur his castrorum sordes ineuitabiles, quibus aër per se crassus magis inquinatur. Talémque teporem, mollitiem & crassitiem aëris illius esse ferunt, vt si linteolum aquâ stagnante præsertim, lotum ad Solem siccandum exponatur, pediculis paulò post scaturire quasi animaduertatur.

Secundò copiosè in victu vtuntur in exercitu carnibus bubulis, crassis, iisque qui statiua iuxta flumina latent, piscibus coctu contumacibus. Quibus accedit, quòd omnia illa parum coquunt, & tantumnon cruda interdum deuorant, vitiúmque coctionis primæ in secundâ vini meracioris potu corrigere conantur. Vescuntur item fructibus fugacibus, quibus regio illa fertilissima abundat, immoderatiùs.

Tertiò non postremas partes in hoc morbo inducendo aquæ insalubris potus sibi vindicat. Sæpe enim militibus aquæ stagnantes & limosæ potandæ sunt. Etsi enim si semper suæ saluti consuleret exercitus, & nunquam ferè à Danubio diuelleretur, facilè aquæ insalubris potum vitare posset, tamen contrarium sæpe fieri, experientia docuit. Cùm enim vbiuis ferè locorum terrâ vix ad paucos pedes effossâ aquæ venæ reperiantur, in his aperiendis milites quidem laborare solent, sed parum curant, an argilaceæ, limosæ vel alterius generis sint. Stagnantes verò aquæ adhuc deteriores sunt. Etsi verò Vngari aquarum cruditatem, fœtorem & omninò omnem noxam allio, tanquam ad omnia venena tutissimo remedio, corrigere soleant, & eo non minùs familiariter, quàm pane vtantur, tamen Germani & alij milites eius vsui non assueti non parum eo læduntur, & sæpe ignem igni addunt. Nonnulli verò vt crudum cibum, ita aquam crudam vini meracioris potu corrigere student. Verùm si iam cruditates ad secundæ coctionis organa sunt protrusæ, vino potentiore malum potiùs augetur, dum crudi illi humores, tanquam vehiculo, ad exiliores venas deuehuntur.

Imò quartò ex vini Hungarici potentis vsu immoderato plurimos sibi hunc morbum contrahere, extra dubium est. Ex vini enim huius, præsertim meracioris, vsu bilis copiosa cumulatur. Et inprimis ij ab eo plurimùm læduntur, qui priùs in regionibus Septentrionalibus

libus cereuisiis tantùm assueti, vinum solum, idque fortissimum, non bibunt, sed potant, & auidissimi potûs, ad hasce vini generosi delicias delati, in eius vsu nullum modum seruant.

Quibus & aliæ causæ accedunt, de quibus omnibus frequentiùs quàm alibi, hunc morbum excitari, & sæuiùs grassari in Vngariâ, atque inde morbi Vngarici nomen sortitum esse, mirum non est.

Etsi verò in Vngariâ notissimus sit, tamen cùm & in aliis locis eædem cau .., & præcipuè aëris anomalia insignis, aut certè sub dio eius iniuriæ perferendæ, cibus prauus, aquæ corruptæ, & omninò in tot. nationum colluuie ad victum inadsuetum transitus & in diætâ errores, alibi etiam in castris dari possint: non mirum, si & alibi idem morbus excitari possit. Id quod in Germaniâ etiam nostrâ accidisse, facilè animaduertet, qui morbos, qui anno 1626. in castris excitati, & in alias regiones etiam contagio diffusi sunt, perpendet.

Vngarici morbi natura. Porrò morbi huius naturam quod attinet, apud plerosque Medicos extra dubium est, esse febrem malignam, imo reliquis perniciosiorem, vt penè ad naturam pestis accedat. Apparet enim ea symptomatum vehementia, quæ longè grauior & perniciosior est, quàm vt à simplici putredine prouenire possit. Contagium etiam in eo valde efficax est, vnde longè latèque facilè disseminatur, atque omnis ætatis ac sexûs homines inuadit & non paucos ex iis, quos corripit, iugulat. Langius, vt dictum, ad causum refert. Summus enim in hac febre feruor apparet, à quo salíualis linguæ humiditas exsiccatur, & lingua ab atrâ accensi sanguinis fuligine obfuscatur, vnde affectus hic *die Breune*, à colore linguæ, appellatur. Crato ad synochas putridas refert. Rulandus febres has ex earum numero esse statuit, quas Hippocrates τυμφιγώδεις appellat. Experientia enim testatur, in hac febre magnam semper esse humorum & sanguinis ebullitionem & perturbationem, calorem esse acrem & tactum ferire. Malignitas tamen, vt dictum, non abest, quod vel ipsa Curatio indicat. Nisi forsan quis febres alias ardentiores cum morbo Vngarico confundere velit.

Causa.

Causa. Atque ita cùm duo in hac febre coniungantur, malignitas, imò sæpe pestilentialis constitutio & humorum corruptio: vtrumque hoc vitium ortum habet ex iis causis, quas suprà in genere febriū pestilentium & malignarum esse diximus. Hoc tamen mihi notandum videtur, cùm morbus Vngaricus, vt ab aliis petechialibus febribus differt, castris proprius sit, vt ex iis, quæ de naturâ eius dicta sunt, patet: non est hîc opus ad causas cœlestes vel aëris toti regioni communem constitututionem recurrere; sed sufficit ille aër, qui castris est proprius, qualem in Vngariâ esse diximus: quæ eius constitutio etsi in aliis regionibus vbique non inueniatur; hoc tamen in exercitu & castris plurimis commune est, sub dio humi cubare, & vapores è terrâ exhalantes, vt & pluuias excipere, & vestimenta pluuiis madefacta cum saccis permutare non posse, tempore verò hyberno angustis sæpe hypocaustis includi. Iisdem accedit communis victus prauus sæpe, quo in melioris inopia vesci coguntur, & plerumque ij, qui meliori victui adsueti sunt. Vnde praui humores in primis viis primò cumulantur; è quibus cùm sensim aliquid cum chylo ad hepar deriuetur; sanguinem prauum inde fieri necesse est, qui postea in dies redditur deterior, tandémque, accedente inprimis aëris constitutione incommodâ, non solùm putrescit, sed & malignitatem concipit; vnde febris ista tandem excitatur, quæ inquinamentis in alios diffusis hinc inde latè disseminatur, & sæpe etiam eos corripit, in quibus iste prauus humorum apparatus, vt in militibus non inuenitur; vnde etiam symptomata non parum variant. Nonnulli quidem sunt in eâ sententiâ, morbum hunc per contagium primùm ab Italis in Hungariam esse delatum; atque esse febrem perechialem. Is enim morbus familiaris est Italis, & nunquam ferè ibi cessat. Et quamuis in Vngariâ quædam symptomata, ab Italis aliàs non animaduersa, contracta sint: putant tamen, eundem morbum pro regionis, victûs & aliarum circumstantiarum ratione, sæpe diuersa habere accidentia. Verùm si quis morbi huius exortum variis temporibus, & in diuersis regionibus consideret, facilè inueniet, non semper ab Italis eò translatum, sed ab iis, quæ in castris & exercitibus communes sunt, causis contractum fuisse.

Vnde etiam apparet, quid de febris huius naturâ & proximâ eius causâ sentiendum sit. Etsi alij aliter eâ de re sentiant. Rulandus enim, *de lue Vngaricâ cap. 2.* Th. Iordanum, *de pest. phænom. tract. 1. cap. 19.* secutus, pituitam non tam extra vasa, quàm intra vasa sanguini permixtam & putrescentem morbi huius causam esse statuit, idque istis argumentis probare conatur. *An pituita sit morbi Vngarici causa.*

1. Est, quòd phlegmagoga in principio morbi exhibita, quæ primam corporis regionem euacuant, prosint. Sanguinis verò missio initio instituta parum vel nihil vtilitatis afferat.

2. Quòd circa noctem fit exacerbatio, quod pituitosi humoris proprium est.

3. Quòd tempore pluuioso & flante Austro hæc febris maximè grassatur, & eos corripit, qui phlegmat. alimentis vsi sunt, & inde ortis succis abundant.

4. Quòd omnes de ventriculi dolore conqueruntur, ob lacunam pituitæ ibi constitutam: vnde & cerebrum afficiatur.

5. Quòd sudoribus & vrinarum profusionibus maximè tollitur hic morbus.

6. Quòd transit terminum peracutorum, qui est dies 14.

7. Quòd abscessu plerumque finitur.

8. Quòd calor primò tangenti mitis apparet, insistenti verò fit mordacior.

Verùm argumenta hæc non satis firma sunt, nec cum iis, quæ cùm alij Medici docti, tum ipse obseruauit, & experientia sæpe suggerit, consentiunt. Ioh. Langius enim, *loco allegato*, ad causum hanc febrem refert; Crato ad Synochas putridas, & ipse Rulandus passim in historiis narrat, ægros in hac febre æstuare vehementer, & calore totum corpus aduri, linguam esse aridam, scabram, sitim adesse vehementem. Quæ certè omnia febrem continuam, & eam non pituitosam arguunt, sed potiùs biliosam, aut interdum, si in corpus plethoricum incidat, synocham referentem, non tamen ex puri, sed praui sanguinis putredine ortam. Hoc tamen simul facilè concedo, sæpe magnam pituitosorum humorum copiam in ventriculo & primis viis ex victu prauo colligi. Verùm humores illi fomes & causæ febris continuæ, quæ omnium confessione in venâ cauâ accenditur, non sunt, sed à calore febrili agitantur, atque agitati cardialgiæ, æstûs quoque aliorum symptomatum, in principio febris præcipuè, causa sunt, ipsamque febrem augere & fouere possunt.

Vnde facile est respondere ad argumenta Rulandi.

1. Quòd phlegmagoga in principio exhibita prosunt, non causa est, quòd proximam febris causam tollunt, sed quòd pituitam è ventriculo, & proximis viis euacuant, quæ plurimorum malorum ac symptomatum causa esse, febrémque augere potest. Neque tamen illud, quod ventriculum affligit, & vomitu sæpe reiicitur, vel aliàs etiam euacuatur, semper vel saltem pituita est, sed, vt Thobias Coberus, cùm alibi in suis obseruationibus Castrensibus Vngaricis, tum *dec. 2. obseru. 5.* testatur, sæpe etiam cum pituitâ aut post pituitam bilis pallida, citrina, vitellina & æruginosa in maximâ copiâ reiicitur.

reiicitur. Neque etiam venæ sectio semper noxia est, sed ad humores vitiosos in venis contentos euacuandos vtilis & necessaria; id quod ipse *cap.* 8. *quæst.* 14. concedit, & aliquoties in historiis curationum venam aperuit.

2. Etsi pituita multo sanguini mixta sit, & exacerbatio circa noctem fieri possit, tamen non semper hoc accidit, vt ipsa experientia & obseruationes docent.

3. Quòd tempore pluuioso & austro flante hæc febris grassatur, non causa est, quòd ista aëris constitutio humores febris causam primùm producit, sed quòd occasionem præbet, vt humores vitiosi corrumpantur, & putredinem concipiant, vel poros cutis occludendo, vel aliàs putredinem inducendo; sicut alia humida & austrina aëris constitutio ad putredinem apta est.

4 Dolor verò ventriculi nullum certum pituitosi humoris indicium, sed potius bilis, quæ maiorem dolorem inferre solet, quámque copiosè sæpe in morbo Vngarico vomitu reiici experientia testatur, & æstus sæpe magnus, intensus & vix tolerabilis, ipso fatente Rulando è regione ventriculi percipitur.

5. Neque enim sudor & vrinæ copia pituitam arguit, sed potiùs vitiosos & tenues humores, quos natura à sanguine bono separat & sero dilutos per ambitum corporis expellit.

6 Et quia hæc febris terminum acutorum non transcendit, à calidis potiùs, quàm pituitosis humoribus eam generari indicio est.

7. Licèt etiam aliquando per abscessûs finiatur hic morbus, & id tamen calidorum humorum potiùs, à quibus eiusmodi inflammationes, parotides & bubones fiunt, quàm pituitosorum, indicium est. Rarò verò accidit, vt humor ad pedes decumbat, & id potiùs in fine morbi ob errores in victu commissos accidit, neque morbus criticè hoc modo soluitur.

8. Tandem neque calor semper primò mitis, sed satis acris apparet.

Signa diagnostica.

Signa diagnostica.

Quantum ad signa symptomatum in hac febre magna est varietas, nihilque ferè est symptomatum, quæ in febribus malignis aliis apparent, quod in hoc Vngarico dicto morbo reperiri non possit. Quapropter signa ibi explicata hîc repetere opus non est. Verùm inter reliqua magis molestus est continuò affligens capitis dolor, adeò vt præ doloris huius vehementiâ & continuatione reliqua symptomata ab ægris nonnunquam non sentiantur; vnde *das Hauptvvehe oder Hauptkranckheit*, nonnullis appellari hunc morbum antea diximus.

An vermes in capite nascantur.

Itaque cùm hoc malum primùm innotesceret, in eâ fuêre nonnulli sententiâ, dolorem hunc ortum habere à vermibus quibusdam in cerebro natis; vnde à quibusdam hæc febris, Vermis cerebri fuit appellata. Suntque in eâ sententiâ non pauci authores, & inter hos etiam Arabum quidam, dolorem capitis à vermibus in anteriore parte capitis supra nares (vbi oues sæpe habent vermes) natis oriri posse. Quibus quidem contradicit Volcherus Coiter, etsi prius eandem opinionem habuerit, & nullos reperiri vermes in capite scribit, sed saltem quædam filamenta esse lumbricis non absimilia, ex albâ pituita conflata, quæ incauti pro vermibus habeant. Verùm nolim ego omnes obseruationes Medicorum hac de re, quæ videri possunt apud Schenckium. *obseru. lib.* 1. *obseruat.* 77. 78. 79. 80. in dubium vocare, præsertim cùm certum sit, in capitibus ouium, spongiosâ nimirum illâ parte anteriore Cranij, vermes reperiri interdum, quod ipse testari possum. Vide *lib.* 1. *Practic. Part.* 1. *cap.* 18. Verùm an in morbo Vngarico ex hac causâ dolor fiat, non facilè dixerim.

Apparent sæpe etiam in hoc morbo maculæ illæ & petechiæ, quas nonnulli pro pathognomonico signo morbi Vngarici habent: verùm neque in omnibus morbo hoc laborantibus conspiciuntur, neque omnes febres petechiales pro morbo Vngarico habendæ sunt.

An petechiæ sint pathognomonicum morbi Vngarici signum.

De reliquis signis hoc notandum, variari, vt antea quoque dictum, ea sæpe pro regionis & victûs ratione diversâ; obseruatúmque, cùm hic morbus in Vngariâ ortus esset, eiusque semina primùm per exauctoratos milites in varias regiones essent delata, eum non vbique planè eadem symptomata habuisse, sed in nonnullis regionibus quasi eneruatum mitiorem euasisse.

Et vt hæc de signis huius morbi breuiter concludamus, placet eius historiam, cùm primùm innotuit, è Thomæ Iordani lib. *de pestis phænomenis, tract.* 1. *cap.* 19. hîc addere.

Historia morbi Vngarici

Circa tertiam, inquit, *vel quartam à meridie horam inuadebat, eiúsque εἰσβολὴ cum leni rigore aut potiùs frigore & horrore obseruabatur. Post horæ quadrantem æstus illum excepit, qui noctes & dies sequentes assiduè eos detinebat. Conquerebantur inprimis de capitis dolore. Deinde manu quoque admotâ ostendebant sub sterno regionem ad cartaliginem mucronatam, vbi orificij ventriculi sedes vulgò creditur: ibi omnibus quædam renitentia & durities obseruabantur, cuius etiam attactum non ferebant. Sitis inexhausta primis statim diebus aderat, postridie, vel ad summum tertio die, deliria adueniebant, quæ sat diu perseuerabant. Exacerbationes erant circa vesperam, & per noctem recrudescebat morbus; lingua erat arida, labia fissa: quibusdam sanguinis sputum superuenit, nonnullis materiâ per aluum euacuatâ salutaris κρίσις accedebat. Plurimis, imò ferè omnibus, materia à capite in aures secessionem faciebat; vnde surditates, eòque sequestrata materia salutis argumentum præbebat. Parotides frequentes erant. Pessima fuit Crisis, quibus tubercula in summo pedis oboriebantur, quæ scalpendo aperta, serpebant, donec negligentibus sphacelus crus occuparet. Salutem recuperabant alij decimo quarto die: licèt aliquibus etiam in vicesimum diem sit producta curatio. Omnes, qui vini potu non abstinuerant, perierunt.*

Et in primis notabile hoc signum est, & quod in aliis petechialibus febribus non reperitur, dolor circa ventriculum vehemens, præsertim si summis digitis comprimatur. Nec enim facilè quemquam reperies, vt Tob. Coberi verba habent; qui non manu quasi ductâ te ad hunc locum affectum sit deducturus. In iis tamen, qui per contagium solùm inficiuntur, nec ex victu prauo eundem apparatum morbosum contraxerunt, & hæc & alia signa variare possunt.

Prognostica.

Prognostica

Quid de morbo hoc præsagiendum sit, facilè ex iis, quæ suprà, *cap.* 6. & loco ibi allegato, de signis febrium pestilentialium & malignarum diximus, colligere licet. Nimirum quò vires fortiores; & symptomata mitiora sunt; eò melior morbi euentus sperandus: contrà quò vires debiliores & symptomata grauiora sunt, eò morbus est periculosior. Nam si vires non sint deiectæ admodum, non infestet lipothymia, aut grauior capitis dolor; à vomitu aut alui fluxu æger non debilior reddatur; maculis erumpentibus vomitus & alui fluxus sedetur, ægérque leuetur, & præcipuè die critico meliùs habere incipiat, & hæmorrhagia narium accidat, ægrum conualiturum sperare licet. Contrà si vires subitò collabantur, alui fluxus & vomitus, quibus varij coloris humores fœtidíque reiiciuntur, perseuerent, morbúsque inde non imminuatur; vrinæ nigræ, crassæ subitò tenues euadant, aut vrina retineatur, vel paucior reddatur; si æger vigilet continuò, vel soporosus euadat, somnum inquietum & terriculamentis plenum habeat, deliret, floccos legat,

&

& festucas colligat, conuellatur, tremat, tinnitum aurium sentiat perpetuum, oculis apertis dormiat, torvùm videat, dentibus stridat, manûs pedésque cōtinuò nudet, spiritum altum, frequentem ac cum stertore & clangore ducat, atque alia praua symptomata adsint: morbus lethalis & periculosus indicatur.

Signa mortis.

Curatio.

In Morbo Vngarico curando, vt & in aliis febribus malignis, ad tria inprimis respiciendum: 1. vt fomes malignitatis tollatur: 2. vt putredini & malignæ qualitati resistatur: 3. vt symptomatum vires deiicientium vehementia mitigetur.

Indicationes.

Quâ ratione autem hæc commodè expediri possint, Medici non parum, discrepant. Nonnulli, vt Minderetus & alij planè purgationem in principio reiiciunt, vtpote quæ humores plus turbet; & propterea statim ad alexipharmaca & sudorifera confugiunt: nonnulli aluum quidem laxant, sed lenissimis saltem & eccoproticis medicamentis: alij verò paulo etiam fortiora vsurpant, & plerique etiam vomitoria probāt.

Curatio.

Verùm distinctione etiam hîc, vt sæpius dictum, opus est. Etenim si corpus aliàs purum sit, & per contagium saltem labem hauserit, primis viis leniter euacuatis alexipharmaca mox exhibenda esse, facilè concedimus. Si verò ex prauâ diætâ & victu morbus hic contractus sit, & ex ventriculi dolore, anxietate, æstu circa præcordia, nauseâ & similibus symptomatibus colligatur, magnam saburram vitiosorum humorum circa ventriculum hærere, ea omnino primò per purgantia vel vomitoria tollenda est. Seorsim enim tales humores ab aliis secreti subsistunt, nullam coctionem & emendationem suscipiunt, quidquid cibi vel medicamenti assumitur, corrūpunt, ac si sudorifera, iis nondū euacuatis exhibeantur, in penitiora corporis rapiuntur, morbúmque valdè augent. Neque purgantia tunc exhibentur, vt humores è venâ cauâ euacuent, sed eos saltem, qui in viis obuij sunt magnâ copiâ, tollant.

Itaque in huius febris initio danda est opera, vt primæ viæ, quæ vitiosis humoribus plerumque scatent in hoc morbo euacuentur. Et cùm magna plerumque hîc sit vitiosorum humorum colluuies, qualis ea sit videndum, & hinc pro humorum peccantium varietate remedia varianda.

Clysteres inferiora quidem euacuant: verùm vbi circa ventriculum, quod plerumque accidit, humores hærent, eò non penetrant.

Vbi pituitosi crassi & crudi humores peccant, præcipuorum Authorum consensu vtilissimus est Agaricus. Ex. gr.

℞. *Agarici trochisc.* Scr. iiij. *oxymelit. simpl. conseru. scordij vel rosar.* ana *parum sacchari q. s.* F. Bolus.

Vel ℞. *Decocti folior. senæ, in quo agarici* Drach. i. *ebullierit.* Vnc. iii. *syrupi diasereos* Vnc. i. Misce.

Vel ℞. *Agaric. trochisc.* Drach. i. *flor. cassiæ* Vnc. i. *vel* Drach. vi. *olei citri* gutt. i. *Cum facch.* F. Bolus.

Vel si bilis sit admixta, tale fiat medicamentum.

℞. *Pulpæ tamarind.* Drach. ii. *mannæ, cassiæ*, an. Drach. iii. *agarici trochisc. rhabarb.* an. Scr. i. *Cum syr. rosar. solut. & facch.* F. Bolus.

Solâ cassiâ non vtendum, cùm humectet & putredini non resistat.

Vel ℞. *Rad. scorzoneræ* Vnc. sem. *scordij, acetosæ, flor. cordial.* an. P. i. *fol. senæ el.* Vnc. sem. *agaric. albi* Drach. i. *zedoariæ* Scr. i. Coqu. *in Aq. s.* In collat. Vnc. iii. *dissolu. mannæ* Vnc. sem. Coletur. Adde. *syr. rosf. sol.* Vnc. ß. Misce.

In fortioribus naturis, & vbi humores vitiosi in primis viis tenaciùs hærent, vt leniora medicamenta eos vix moueant, paulò fortiora admiscere licet, vt Elect. diaphænicon. el. rosat. Mesue, de succo rosar. spec. diaturbith, & similia.

Non incommodè etiam in hac febre, inprimis vbi molestia circa ventriculum percipitur, vomitus instituitur. Nam sæpe magna copia circa ventriculum hæret humorum pituitosorum, biliosorum omnis generis, qui ventriculum lancinant, tetris fumis & exhalationibus capiti & cordi molesti sunt, omne quod ingeritur corrumpunt, ac medicamentorum vim infringunt. Qui cùm nullam coctionem à natura recipere nec in statum meliorem reduci possint, maturè euacuandi. Etenim si in corpore detineatur hæc Camarina, & calore febrili & medicamentis moueatur, ad penitiora penetrat, & aliis humoribus admiscetur, febrem auget, & pessimorum symptomatum causa est. Commodissimè autem vomitu materia hæc euacuatur. Vnde Thob. Coberus, *obs. Castrens. Vngaric. decade 2. obseruat.* 5. scribit. In morbo Vngarico ad vomitum tanquam sacram anchoram, mox confugiendum esse neminem negaturum, qui curationi huius morbi interfuerit. Habetque ibi exemplum nobilis, qui cùm primò phlegma viscidum, hinc omnes bilis species vomitu reiecisset, roborato paulùm ventriculo sequenti die lustro sospes & sanus interfuerit, cùm priùs per trimestre tempus sensim quasi, licèt non decumbens, languens tamen, ad actiones obtorpuisset.

Vomitoria.

Quæ tamen hîc de fortioribus purgantibus & vomitoriis diximus, ea solùm de morbo Vngarico in specie sic dicto aut potiùs Castrensi, & quidem è prauo victu contracto, dictum, nec aliis febribus malignis & petechialibus applicari volo, in quibus tanta humorum saburra circa præcordia non hæret, sed vitiosi humores maximam partem in maioribus vasis continentur: Ibi enim omninò lenioribus medicamentis agendum. Quibus autem medicamentis hoc fieri possit, ex iis quæ de peste & febribus malignis aliis dicta sunt, patet.

Postea, ne sanguinis massa tota inficiatur, in iis corporibus, quorum constitutio eam requirit, & vires ferunt, venæsectio instituenda, Et quidem cùm vires in hoc morbo citò deiiciantur, morbúsque acutus sit, & sanguis facilè inficiatur, maturanda est, & statim initio instituenda venæ sectio: nihilque in hoc morbo periculosius, quàm curationem in principio differre. Obseruatumque est, plerosque, qui venæ sectionem in principio neglexerunt, obiisse. Itaque mox, & si cruditates ac vitiosi humores in primis viis non adsint, vel iam euacuatæ sint, primo vel secundo die vena aperienda. Plerumque enim vires tam citò collabuntur, vt venæ sectionem postea ferre nequeant. Et licèt nōnunquam in principio huius morbi maculæ in cute appareant, quæ ebullitionem sanguinis, & motum eius ad ambitum corporis indicant: tamen tantum abest, vt venæ sectione motus naturæ impediatur, vt potiùs natura illo sanguinis, quocunque modo grauantis, onere liberata, supráque residuum potentior euadens, reliquos humores rectiùs gubernare, vincere & expellere possit. Si verò dies aliquot iam elapsi sint (cùm principium vltra quartum vix extendatur) viresque iam prostratæ, & malignitas totam massam inuaserit, tutius est venæsectionem omittere. Quæ etiam non tutò instituitur, si vomitus vel alui profluuium adsit.

Venæsectio.

Pertunditur autem vena Basilica, quæ confestim multitudinem sanguinis imminuit: aut, si hæc non appareat satis, Mediana. Si verò debiliores fuerint vires, istarúmque venarum sectionem non ferant, commodissimè vena in pedibus aperitur: quam aliàs quoque in hoc morbo prodesse obseruatum est; vt quæ non solùm corpus à copiâ sanguinis liberat, sed & illâ venam magnam, per dorsum extensam, in quâ præcipua in hoc morbo putredo est, satis commodè euacuat, & humores versùs superiora ruétes reuellit. Cùm summâ verò vtilitate hæc vena in fœminis isto morbo laborantibus aperitur. Et vt hæc in summam, verbis

Quænā vena aperienda.

Iohan. Cratonis, contraham: Si quem hic morbus inuadit, & ventriculum malè affectum deprehendit, illicò vtatur bolo purgante ex agarico trochiscato, & si plethora sanguinis adest (siue ad vasa, siue ad vires) tertio die venam secet (nisi priùs id fieri possit) post tertium diem nemo, cui vita chara est & salus sua, vel purgatione vtatur, vel phlebotomiâ, quamuis minus periculi in purgatione, quàm in venæ sectione est; minúsque etiam in sectione venarum pedis, quàm venarum brachij periculum sit.

Si ergò biduo vel triduo elapso vires iam labantur, & nihilominus venæ sectio requiri videatur. Cucurbitulæ venæ sectionis vicariæ affigi possunt. Imò nonnunquam etiam post venæ sectionem eæ applicentur, vt tenuis & ichorosus sanguis cum malignis vaporibus à partibus nobilioribus interioribus ad exteriores ignobiles reuocetur. Commodissimus autem locus cucurbitulis affigendis sunt partes inferiores. Ita enim à corde & partibus superioribus sanguis reuellitur. Dorso autem vix applicare licet, ne sanguis versùs cor attrahatur.

Vbi ita natura oneris parte leuata fuerit, neque ampliùs metuendum est, ne humorum prauorum colluuies in primis viis cumulata sudoriferorum vsu, ad internas corporis partes ipsásque maiores venas & arterias rapiatur, vt maligni humores per sudores discutiantur, laborandum. Ea tamen medicamenta eligenda, quæ feruorem humorum, atque calorem febrilem non augent. Quod tamen iam aliquoties dictum, inter se comparanda febris & malignitas. Quò enim maior est malignitas, eò potentiora & efficaciora alexipharmaca, posthabitâ, etsi non neglectâ quodammodo febre, exhibenda; Cùm à malignitate maximum periculum immineat. Conuenit hîc cornu cerui vstum præpar. Puluis Cæsaris rubeus, lapis bezoar, Species Liberantis, & similia antea proposita.

℞. *Spec. liberant.* Scr. ii. *diamargar. frig. sapphiri præpar.* an. Scr. ß. F. Puluis. Detur cum aqua cardui bened. vel acetos.

Vel ℞. *Rad. scorzoneræ, fœniculi*, an. Vnc. ß. *fol. scordij* M sem. *sem. Cardui bened.* Drach. ii. *citri* Drach. sem. *granor. chermes* Drach. ii.

Coqu. vase clauso in *aq. card. bened. & acetos.*

Colaturæ ℞. ℥. iii. Adde *syr. scordij vel acetosit. citri.* Vnc. ß. *vel* Drach. vi.

Vel ℞. *Sem. napi* Drach. ii. *citri, acetosæ*, an. Scr. i. *camphoræ* g. iii. F. Puluis.

Emulsiones etiam ex semine napi, capite præcedente expositæ vtiles sunt: Decoctum item cornu cerui cum succo citri. Est & zedoaria & aqua inde destillata efficax. Alij hunc puluerem commendant.

℞. *Sacchari candi* Drach. iii. *zingiber* Drach. ii. *camphoræ.* Drach. i. F. puluis.

Cuius dosis Drach. i. cum aq. acetosæ, scabiosæ, cardui bened. petasit. & modico aceti. Commodius tamen esset, pro zingibere, zedoariam, radic. scorzoneræ, vel simile quid substituere.

Thomas Iordanus multis, quo tempore hic morbus in Vngariâ innotuit, peculiare quoddam medicamentum, quod Electuarium de zedoariâ nominabat, in vsu fuisse scribit, quod componitur hoc modo.

℞. *Theriac. Alexandrin. Mithridatij el.* an. Vnc. iii. *zedoar. el.* Vnc. i. *zingiber. albi.* Vnc. ß. *rad. tormentill. serpentar. pimpinell.* an. Drac. iii. *myrrh. croci, oss. de* C. C. *diptamni.* an. Scr. ii. ß. M.

Dosis erat aurei vnius dissoluti in pari portione aquæ & aceti. Posset etiam misceri hoc Electuarium cum syr. acetos. citri.

Verùm cautione opus est in Theriacâ & Mithridatio, & aliis sudoriferis calidis exhibendis, cùm febrem augeant. Ergò si metus est, ne eorum vsu febris augeatur, vel cum aceto & aquis frigidis exhibenda, vel planè omittenda & tutiora vsurpanda.

Alij hunc puluerem laudant:

℞. *Flor. sulphur.* Scr. i. *succini albiss. cornu cerui*, an. Scr. ß. *terr. sigill. Silesiac.* Scr. ii. F. Puluis.

Et licèt ista medicamenta ad sudorem ciendum semel atque iterum propinare sufficiat, tamen eadem, quatenus cordis vires roborant, malignitatem expugnant, sæpiùs exhibenda: singulis scilicet diebus bis vel ter: Minori tamen dosi, quàm antea. Atque tunc vtiles sunt species liberantis, Electuar. de gemmis, cordial. temperat. diamar. frigid. & alia, suprà in curatione pestis & febrium malignarum proposita. Conuenit quoque, vt antè dictum, decoctum cornu cerui cum semine & corticibus citri paratum, cui succus citri vel spiritus vitrioli addatur.

Vel: ℞. *Conseru. acetosell.* Vnc. i. ß. *rosar. incarnatar. scabios.* an. Drach. vi. *flor. citri condit. cortic. citri condit, rob ribium*, an. Vnc. ß. *spec. liberant. sine aloë. cordial. temper.* an. Scr. ii. *terr. sigill.* Drach. ß. *Cum syr. acetosit. citri.* F. Electuarium.

Nonnulli valde laudant radicem scorzoneræ, eamque cum lapide bezoar efficacissima contra hunc morbum medicamenta esse, scribunt.

℞. *Rad. scorzoner.* Drach. i. *boli Arm. terr. sigill. Ossis de corde cerui, scordij, smaragd. præpar.* an. Scr. i. F. Puluis.

Cui pro libitu *lapidem bezoar* addere licet.

Vtiles sunt & aquæ bezoarticæ suprà in peste commemoratæ, præcipuè illæ, quæ cum succis plantarum & aceto parantur. Nam cum spiritu vini paratæ in hoc morbo, minùs conueniunt, vt

℞. *Theriac. opt. mediæ ætat.* Vnc. i. *succi citri, vini granator.* an. ℔. i. ß. *aq. acetos. scabios.* an. ℔. ii.

Destillentur s. a.

Vel ℞. *Rad. scorzoner.* Vnc. ß. *dictamni alb. tormentill. zedoar.* an. Drach. ii. *rosar. rubrar.* M. ß. *sem. citri, cortic. citri*, an. Drach. ii. *rasur. cornu cerui crudi*, Vnc. ß. *camphor.* Scr. i. *succi citri, aceti rosacei*, an. lib. ß. *aq. scabios. acetos.* an. lib. i. Destillentur s. a.

Non solùm autem assumenda sunt talia Alexipharmaca, sed & extrà regioni cordis & pulsibus idonea medicamenta applicanda, Formulæ iam suprà propositæ fuerunt, quas toties repetendas non censemus. Commendatur inprimis extractum Cordiale, seu Aqua pro Epithemate Cordis in Dispensatorio Norimbergensi descripta. *Externa.*

Commendatur etiam in hoc morbo, vt & in aliis febribus malignis, sequens candela, pro spiritibus conseruandis & malignitate expugnandâ, si eius accensæ fumus ore, naribus, & sub axillis, imo toto corpore excipiatur. Paratur autem hoc modo. *Candela pro fumo in febribus malignis.*

℞. *Thuris albi* Drach. vi. *thuris nigri*, Vnc. i. *succini albi, flaui, myrrh.* an. Vnc. ß. *camphor.* Drac. ii. C. C. *Augusto capti*, Drach. vi. *angelic. pimpinell.* an. Drac. ii. *cer.* ℔. i. *fila ex cannabe* num. iii. *ex serico, auro, argento*, an. num. ii. F. s. a. Candela.

Cùm autem sæpe accidat, vt primâ vice malignitas tota expugnari non possit, humores vitiosi relicti etiam per diuretica expellendi sunt. E quibus tamen ea eligenda aut admiscenda sunt, quæ simul malignitati resistere, humorésque alterare valent. Paranda sunt ergò ea ex semine Napi, Citri, cum seminib. Melonum, radicib. fœniculi, scorzoneræ, graminis, cardui bened. cum Syr. acetositat. citri & limonibus, spiritu vitrioli.

Diæta talis sit, qualis in febribus malignis exposita, nimirum, vt Galenus, 1. *aphor.* 17. scribit: Si vires laborantis sint debiles, & ea quæ in corpore est dispositio, sit ex corruptione humorum vel defectu, parum alimenti talibus sæpe offeramus. Et quidem ipsa alimenta propter putredinem siccent, propter febrem refrigerent, inprimis verò sint cordi amica, & malignitati resistant. Cibi ergo condiendi succo acetosæ, pomorum aurantior. citri, granatorum, aquâ scorzoneræ, acetosæ, rosarum, aceto tunicis, rosarum, *Diæta.*

Vinum

Vinum huic morbo valde noxium; vt & cereuisia potens. Potus conueniens decoctum cornu cerui vel hordei cum citri succo, granatorum, oxysaccharâ, spiritu vitrioli. Vel paretur tale Iulapium:

℞. Aq. fontanæ coct. pura, vel decocti, C. C. ℔. iii. *Iulepi rosar.* Vnc.iv. *spirit. vitriol. rectific. vel succi citri recentis, q. s. ad gratam aciditatem.*

Symptomata, quæ in hac febre occurrunt, & de quibus mitigandis nonnulli prolixè tractant, quod attinet, cùm pluribus febribus, non solùm malignis, sed & aliis sint communia, de iis hoc loco non agimus.

CAPVT XV.

De Sudore Anglico.

Sudor Anglicus. E Malignarum febrium numero etiam est sudor Anglicus, quem & hydropyreton, ac febrem sudatoriam, à loco, in quo cœpit, & sudoribus copiosis, qui has febres comitabantur, appellabant. Nam in *Sudoris Anglici ortus & historia.* Angliâ cœpit Anno 1486. & 40. ferè annis Anglis fuit familiare & perpetuum hoc malum, vt quamuis brumali frigore nonnihil intermitteret, postea mox iterum reuerteretur: tantámque in Angliâ, antequam de certo remedio constaret, hominum multitudinem è medio sustulit, vt vix crederetur à tantâ hominum copiá illam Insulam inhabitari. Ex Anglia per inferiorem Germaniam, Belgium, Holandiam, Zelandiam, Brabantiam, Flandriam, Daniam, Norvvergiam, Galliam, ab anno 1525. vsque ad annum 1530. disseminatum est hoc malum, & præcipuè autumno sæuiit. Tanta fuit febris huius malignæ initiò truculentia, vt quamprimùm vrbem aliquam inuaderet, singulis diebus quingentos aut sexcentos occuparet, & ex ægris primò vix centesimus quisque euaderet. Correpti enim statim, sine bubone, carbunculo, exanthematibus, languore dissoluebantur, & animo deficiebant, cum summo virium languore, inquietudine καρδιωγμῷ, capitis dolore, pulsu crebro, celeri, inæquali, cordísque palpitatione maximâ, quæ nonnullos, qui ex hoc morbo euaserant, per duos vel tres annos, nonnullos per omnem vitam comitata est. Sudore verò diffluebant perpetuo & copioso, qui non finiebatur, antequam morbus solueretur; quod intra 24. horas contingebat. Nam qui sudorem non proliciebant, neque cardiacis vtebantur, & qui impatientiùs calorem ferebant, aurámque frigidam captabant, ii omnes subitò intra 24. horas moriebantur. Postea vbi huius morbi curatio innotuit, vt ægri sudores elicerent, ac cardiacis se munirent, pauciores moriebantur.

De naturâ sudoris Anglici. De naturâ huius febris variæ fuerunt apud authores dissensiones. Nonnulli hanc febrem antiquis planè incognitam fuisse statuebant; quorum sententia planè absurda non est. Etsi enim ad malignarum febrium à Medicis antiquis descriptarum speciem aliquam referri possit, tamen nulli apud antiquos determinatus hic malignitatis gradus fuit cognitus, aut certè non descriptus. Nonnulli ad febres ephemeras referebant, quod 24. horarum spatio solueretur.

Verùm falsa planè hæc est opinio. Nam cùm ephemeræ propriè dictæ saltem ex spirituum incẽdio fiant, nullo modo hæc febris ad eas referenda est. Cùm enim eam sudores copiosissimi & multa pessima symptomata comitata sint: inde facilè colligere est, spiritûs non solùm incensos, verùm & ipsos humores tenues ac calidiores affectos & corruptos esse. Et licèt 24. horarum spatio hæc febris solueretur: non tamen ideò ad Ephemeras referenda est; sed inde potiùs maxima inter naturam & inter morbum pessimum colligitur pugna.

Nonnulli ad Cardiacas febres: alij verò ad Colliquatiuas, de quibus mox dicetur, referebant: Quidam non incommodè illis febribus accensebant, quas Galenus, *aduersus Lycum. c. 2.* ἑλώδεις nominat. Vtut sit, certum est malignitatem in hac febre inprimis obsedisse & corrupisse spiritûs & subtiliorem sanguinis partem. Ideóque natura adhuc fortis mox expulsionem illius materiæ aggressa est, felicitérque eam perfecit: modò illam in opere ægri admissione frigidi aeris, non interturbarent.

Causa huius febris proculdubio fuit maligna & venenata aliqua aëris constitutio, spiritibus & subtiliori humorum parti ac cordi inimica. Leuinus Lemnius, *libr. 2. de Complex. c. 2.* ex victu & lautis mensis cibique affluentiâ, & continuo vini Cretici vsu originem habuisse scribit. Sed parum probabiliter: cùm & alibi causæ hæ reperiantur, nec tamen hanc febrem inducant, neque istæ causæ toti plebi communes sint. Ergo, vt dictum, potiùs ex peculiari aëris corruptione malum hoc deducendum est, quod vel illud arguit, quod in plurimis Belgij locis cum aëre nebuloso morbus hic homines inuasit. Sicut ex obseruationibus Ioh. Tyengij, Medici Amstelrod. refert Forestus. *lib. 6. Obseruation. obseruat. 7. in Scholio*, Amstelrodamum, 20. Septembris Anno 1529. post prandium, per aërem quendam nebulosum hoc malum intrâsse, & ibi tantum per quinque dies grassatum fuisse; post quintum verò diem euanuisse, neque ampliùs in eâ vrbe visum fuisse. Confirmat idem & illud, quod Ioachimus Schillerus, *de Peste Britannicâ*, scribit, Aues sub arboribus peste correptas & interemptas passim repertas fuisse, & abscessûs sub alis, ciceris instar, habuisse. *Causa.*

Qualis autem illa corruptio aëris fuerit, aut vnde originem habuerit, non facile inuenire est. Hieron. Fracastorius, *lib. 2. de morb. contag. cap. 5.* in soli rationẽ, quod gypseum est, à quo certis constitutionibus subtilissimi & corrupti humores attollantur, causam refert. Verùm probabilius est, ex præcedente cœli & regionis humiditate morbum hunc originem habuisse; accedente tamen inprimis peculiari aliquo siderum ad hanc corruptionem influxu.

Febres Colliquatiuæ.

Sudori Anglico, vt diximus, cognatæ sunt febres antiquis Colliquatiuæ dictæ, quæ & ipsæ inter malignas habentur. Etsi enim colliquatio febribus pestilentibus propria non sit, sed etiam aliis ardentibus accidat, neque etiam in omnibus pestilentibus adsit, tamen valde familiaris est pestilentibus febribus. *Febres Colliquatiuæ.*

Hîc autem notandum, Colliquationis vocabulum hoc loco non satis propriè accipi, quod Galenus ipse non diffitetur, quando 3. *de causis Symp. cap. 2.* scribit: *Fit quædam σύντηξις siue ἀνάλυσις dissolutio, aut quomodocunque libet appellare, aliquando totius corporis, aliquando humorum duntaxat, qui in venis continentur.* Ea enim propriè dicuntur liquari, quæ à frigore concreta sunt, & ex concretis humida & fluxibilia fiunt. Partium autem substantia, cùm à frigore concreta non sit, propriè non dicitur colliquari, sed potiùs extenuari & dissolui. Calorque æstuosus, à quo corpus emaciatur, non ipsam substantiam liquat, sed quod partium proximum alimentum esse debebat, absumit. Potest & vocabulum colliquare accipi cum Galeno, *de fac. nat. libro 1. capite 13. & 2. aph. 37.* pro eo, quod est in humorem soluere, quâ ratione medicamenta purgantia, si humorem proprium non nanciscantur, corpus colliquare dicuntur. *Colliquatio quid.*

Colliquatio autem hæc aliàs fit insensibiliter, & id, quod colliquatur per ἄδηλον διαπνοὴν discutitur; aliàs sensibiliter accidit, & id, quod dissoluitur, vel ad ventrem confluit, vt hac de re scribit Galenus, *lib. 3.*

de cauſ. ſympt. capite 2. vel ad renes vel per ſudores expellitur. Succis quidem, qui in venis ſunt, in ſeroſam ſaniem ſolutis, renes, qui ad excrementum id trahendum ſunt nati, potiſſimùm cùm ſani ſunt, ſeroſum quidem à venis expurgant, fluxionem autem ad veſicam aſſiduè mittunt. Vbi autem renes trahere non valent, aut venæ huiuſmodi ſerum in ventrem mittunt, aut toti corpori id partientes, ſubitaneos, hydropum ſtatûs inducunt. Si verò, quod liquatur, craſſum ſit, quales renes trahere non poſſunt, totum in ventrem neceſſariò confluit.

Calor, qui hanc colliquationem efficit, igneus eſt; cuius duos gradus rurſum conſtituit Galenus. Vnum, quo pinguedo; alterum, quo caro colliquatur aut potiùs extenuatur. Et hic longè eſt vehementior, ille moderatior. Exercet autem calor iſte vehemens vires ſuas faciliùs in corporibus molli carne & adipe præditis: qui verò habent corpus durum, vix ſenſibilem colliquationem patiuntur. Vnde & corpora iuuenum faciliùs colliquantur, quàm ſenum.

Curatio Sudoris Anglici.

Etſi autem morbus iſte ferè intra ſeculum conſpectus non ſit, tamen cùm morbi tales epidemij interdũ recurrere ſoleant, quâ ratione curatus fuerit, dicendum. Tota autem curationis ratio in veneno debellando, & ſudore proliciendo, ſita erat. Etſi enim hic morbus ſatis periculoſus eſſet, vt plerique eo morerentur: tamen minùs erat lethalis, iis, qui rectè tractabantur. Etenim in omnibus venenum à naturâ ad ambitum corporis pellebatur, & per ſudorem 24. horarum ſpatio eiiciebatur. Quâ in re Medici rectè naturam imitabantur, & proinde ea, quæ venenum retunderent, & ſudorem elicerent, exhibebant. Itaque inprimis dabant operam, vt ab omni aëris afflatu ægrum prohiberent, & propterea non permittebant, vrinæ reddendæ causâ è lecto ſe mouere, nec manum pulsûs explorandi gratiâ exerere. Nam quos frigidus aër afflabat, iis venenum ad interiora recedebat, iique ſummopere periclitabantur. Studebant quoque, ne ægri in lecto ſitum mutarent, aut ſe detegerent; aut ſi in lecto ſe mouerent, adſtantes vnicè id agebant, vt vndique corpus ab externo aëre tectum eſſet: quam moleſtiam qui ferebant, Fracaſtorius refert, mercedem laboris reportabant, & euadebant: qui verò ferre non volebant, ſed decubitum mutabant, nouum aërem aucupabantur, impedito ſudore, ſuâ causâ peribant.

Monuerunt tamen docti Medici, vt in corpore tegendo, pro virium & naturarum diuerſitate, modus obſeruaretur, ne nimio lectorum onere & calore ægri ſuffocarentur. Nam ſi vires conſtabant, planiſſimè & copioſiſſimè ſudor erat proliciendus: ſi verò ſummè eſſent languidæ, ita moderandus, ne vires planè deiicerentur. Referunt enim authores fide digni, nimio ſudandi ſtudio magnam hominum partem tum ſuffocatam fuiſſe. Cùm enim maximam in ſudore ſalutis ſpem eſſe, atque eius beneficio 24. horis ægros conualeſcere viderent: ipſi adhuc ſani, ſe mutuò adhortabantur, ne ſe negligerent vrgente morbi vehementiâ, nec, victi precibus, ſe ante tempus liberarent. Hinc factũ, vt poſtea ægri violenter operti, etſi miſerè clamarent, obteſtarenturque Deum atque hominum fidem, vt ſeſe dimitterent, ſeſeque ſuffocari iniectis molibus iurarent, aſſiſtentes nihilominus has querelas ex delirio proficiſci perſuaſi, vrgerent, & lectis continerent ægros vſque ad horam 24. & ita plurimos ſuffocarent.

Et cùm ægri etiam ad ſomnum nimiam inclinationem haberent, ægris, donec ſudor ceſſaret, & ſymptomata remitterent, tumorque manuum euaneſceret, concedendus non fuit: ſed colloquiis & aliis modis auertendus, ne venenum ad cor reuocaretur.

Vtebantur autem ad ſudorem ciendum & malignitatem retundendam feliciter aquâ acetoſ. ſcabioſ. terrâ ſigill. bolo Arm. dictamno, &c. Laudatur & ſequens Electuar. de quo Drach. ij. vel iiij. exhibeantur cum Aq. ſcabioſ. acetoſ. cardui ben. & aceti parte dimidiâ.

℞. *Spec. liberant.* Drach. ij. *Corallor. præpar. Margar. prep.* an. Drach. j. ß. *cortic. citri. rad. tormentill.* an. Scrup. ij. *flor. ſulphur.* Scrup. ß. *theriacæ* Drach. j. ß. *ſyr. acetoſ. citriq. ſ.* F. Electuar.

Tyengio, Medico Amſtelrodamenſi, vt refert Foreſtus, hic potus ad ſudorem ciendum familiaris tũ erat.

℞. *Flor. nymph. violarum*, an. M. ß. *cardui ben. pimpinell. borragin. bugloſſ. paſſular. enucl.* an. P. j. *ficuum* num. x. *lentium excortic. laccæ ablutæ*, an. Drach. v. *tragacanth.* Drach. iij. *Zedoar. dictamni, radic. tormentill.* an. Drach. i.

Coq. *in ſ. q. aq. Nymphææ & Bugloſſ.* F. Potus, qui alterat humores, membra inflammata humectat, venenum è corpore per ſudores expellit, ſpiritûs recreat. Ideóque frequenter, & quoties ægri calore nimis vrerentur, potumque appeterent, de eo aliquid propinabat.

Inter ſudandum ægri reficiebantur ſucco & ſyr. citri, granator. acetoſ. & aliis, quæ ſuprà in peſte curandâ deſcripta fuerunt. Odoramenta quoque conuenientia adhibebantur, & naribus admouebantur, vt:

℞. *Aq. roſar.* Vnc. iij. *aceti* Vnc. i. *caryophyll. ſantal. citrin.* an. ʒ. ß. Miſceantur & lento igni in conclaui euaporent. Vbi ſudauerit æger ſatis copioſè, ſenſim de tegumentorum onere aliquid tollendum, ſudorque tandem diligenter abſtergendus.

CAPVT XVI.

De Febre maligna cum ſpaſmo.

Malis hiſce meritò accenſemus & illum morbum, qui Anno 1596. & 1597. in Epiſcopatu Colonienſi, VVeſtphaliâ, Comitatu VValdeccenſi & VVittenſteinenſi, atque Haſſa graſſatus eſt; quem tum vulgò *die Kriebelkranckheit, Kriempffſicht, oder ziehende Seuche* appellârunt, conuulſionibus, veterno, delirio ac mentis alienatione, nunc cum febre, nunc ſine febre, homines grauiſſimè affligens. Qui hoc morbo corripiebantur, vellicationem aliquam in membris extremis ſentiebant, modò in manibus, modò in pedibus, modò in manibus & pedibus ſimul, nunc in vno latere, nunc in vtroque, quaſi membrum formicis plenum eſſet & ſtupore corriperetur. Poſt hanc vellicationem digiti in manibus & in pedibus conuellebantur, & vel contrahebantur vel extendebantur: & hæc conuulſio, ſumpto ita ab extremis partibus principio, ſerpebat quaſi in cubitum, genua, humerum, coxendicem, totúmque corpus, donec ægri inſtar globi alicuius, conuulſi aut rectà extenſi procumberent; quæ conuulſio nunc vno modo continuò durabat, nunc permutabatur, & nunc breuiùs, nunc longiùs perſeuerabat. Cùm conuulſione & ſpaſmo iſto acerbiſſimi dolores erant coniuncti, qui ægros ita torquebant, vt per longa locorum interualla clamores & eiulatûs miſerrimi audirentur. Tam ſubitò ſæpe hoc malum inuadebat, vt nonnullis menſis aſſidentibus cochlearia vel cultros è manibus excuteret, & ipſi mox conciderent, atque aratores poſt aratrum ſubitò procumberent, cùm antea nihil mali ſenſiſſent. Nonnulli quoque, cùm eos primùm malum inuadebat, vomere ſolebant. Atque hi affectûs per aliquot dies, nonnunquam & ſeptimanas, in membris exterioribus perſeuerabant, neque caput afficiebant, ſi remedia idonea tempeſtiuè adhiberentur. Si verò remedia non adhiberentur,

Febris cum ſpaſmo.

rentur, ipsum caput etiam afficiebatur, & ægri Epilepsiâ corripiebantur, & omnem sensum amittebant. Post paroxysmum hunc nonnulli ad sextam vel octauam horam vsque immoti quasi apoplexiâ correpti, iacebant, vt à nonnullis pro mortuis haberentur: Aliqui amentes reddebantur, alij veternosi, aliqui deliri; & quidem deliriorum varia erant genera pro humoris abundantis ratione. Durabat autem hæc mentis alienatio in nonnullis quatuor dies, in aliquibus longiori spatio: quæ tamen vbi cessabat, vel auditûs difficultatem vel visûs debilitatem relinquebat; alij verò planè paralytici euaserunt. Cessante paroxysmo fames præternaturalis omnes ferè corripiebat, cibósque auidè & eos varij generis appetebant, vt vix saturari possent. Postea omnibus ferè fluxus alui superueniebat, & quò parciùs cibo vtebantur, eò copiosiùs aluus fluebat. Plerisque tandem pedes & manûs intumescebant: nonnullis tubercula seroso humore plena erumpebant. Sudores verò non promanabant. Neque contagio carebat hoc malum. Experientia enim docuit, ex iis, qui diu & cum multis ægris in domo aliquâ conuersati sunt, rarò aliquem impunè euasisse. Neque tamen malum hoc statim sese exeruit, sed sæpe post sex, duodecim, aut plures etiam menses: obseruatúmque, nonnullos in domo aliquâ per annum aut duos etiam sine vllo damno cum ægris conuersatos, tandem tamen & ipsos isto morbo correptos fuisse. Et vt sæuissimus, ita curatu difficillimus fuit hic affectus. Qui enim epilepsiâ corripiebantur, vix integrè eâ liberabantur, sed per interualla subinde aliquid mali recrudescebat. Ita qui amentes aut deliri fiebant, stupidi vsque ad mortem permanebant, neque pristinum mentis vigorem vnquam recuperabant. Et licèt post morbum hunc nonnulli ad 15. annum superstites fuerint: singulis tamen annis, mense Decembri & Ianuario, aliquid mali sentiebant.

Causa. Ortum autem habuit hoc malum procul dubio ex pestilentibus ichoribus, & malignis vaporibus neruos & cerebrum inprimis vellicantibus. Nam ista, quæ modò recensuimus, symptomata non rarò peste infectis superuenire solent, vt docet Cardanus, *lib. 2. de subt.* Valleriola, *libro 3. Loco. com. capite* 18. Petrus Salius Diuersus, *de Pest. cap. 5.* Idem & curatio docet. Nam medicamenta, quæ tùm cum commodo adhibebantur, ex Cephalicis & Alexiteriis composita erant. Malignus autem ille vapor & humor ortum habuit ex victu prauo, dum, ob annonæ caritatem, panem non bonum, fructûs corruptioni obnoxios, fungos & id genus alia, ad explendam famem, pauperes deuorabant. Ex quo victu prauo vitiosos humores in corpore colligi necesse est qui temporis diuturnitate peiores redditi, tandem malignam hanc & inprimis neruoso generi ac cerebro inimicam vim induebant.

Historiam autem huius morbi & curandi eum rationem edidit tùm Facultas Medica in Academiâ Marpurgensi. Ex eo ergò tractatu remedia, quæ cum ægrorum commodo tùm exhibita fuerint, breuiter recensebimus.

In mali autem huius grauissimi Curatione ad duo præcipuè respiciendum fuit Medicis, vt vitiosa & venenata materia tolleretur, & nerui debilitati confirmarentur. Quantum ad primum scopum, cùm ex certis indiciis deprehensum fuerit, fontem vitiosæ materiæ circa primas vias, ventriculum scilicet, Hepar, & Lienem, & venas partibus hisce vicinas hærere, purgatio necessaria fuit. Quem in finem tale Electuarium Medici Marpurgenses tùm ordinârunt.

℞. *Diaphanici solidi*, Vnc. iiii. *elect. de succo rosar.* Vnc. ii. *pulu. hermodact. mund. turbith. albi, esulæ mund. & correct.* an. Drach. i. *diagryd. castor.* an. Scrup. ii. *costi zinzib. caryophyll.* an Scrup. i. *sem. rutæ, cumini, croci,* an Scrup. ß. Cum *Syr. rosar. solut.* F. Electuar.

Antidotum autem conuulsiuum hoc est.

℞. *Rad. pæoniæ, visci querni*, an. Vnc. ii. *castor. saluiæ* an. Vnc. i. *bacc. lauri, crani hominis prap.* an. ʒ. ii. *theriacæ. mithridat.* an. Vnc. xii. *mellis despumati.* ℔. ii. F. Electuar.

De Electuario purgante exhibita fuit Vnc. ß. idque ter repetitum. Quatuor à sumpto pharmaco horis sumpsit æger iusculum, in quo cocta vel macerata fuerunt rosmarinus, serpillum, satureia, saluia. Purgatione peractâ, totum mensem, alternis vicibus, sequentibus medicamentis vtendum fuit. Primò sex continuis diebus sumpsit æger de puluere conuulsiuo ʒ. i. Est autem hæc descriptio.

℞. *Rad. vincetoxici, helenij, succisæ, caryophyllat. pœoniæ.* an. Vnc. i. sem. *bacc. lauri.* Vnc. i. *summitat. saluiæ, serpilli, flor. rorismar.* an. Drach. ii. *spec. diamoschi dulc. pliris archont. dianthos* an. Drach. i. ß. F. Puluis.

Postea die post quadraturam Lunæ, Plenilunio vel Nouilunio, iterum Electuarij purgantis ℥. ß. sumpsit. Hinc iterum vsus est puluere conuulsiuo, vsque ad proximam lunæ phasin. Die verò insequenti rursum Electuarium purgans vsurpauit; idque, vt dixi, per mensem continuauit, donec meliùs habuit. Postea verò singulis mensibus, præcipuè Decembri & Ianuario, quibus hoc malum semper exacerbatum maximè fuit, ante Nouilunium sumpsit ʒ. i. de puluere conuulsiuo. Potus fuit medicatus è radicibus helenij, pœoniæ, saluiâ, rutâ, baccis iuniperi.

Ipsa verò membra vt roborarentur, tota spina dorsi illita fuit oleo Lumbricorum, Vulpino, Castorei. Eodem modo vncta omnia membra affecta. Linteo quoque calido fricabantur, & postea spiritu vini, in quo flores primulæ veris, Lauendulæ, Saluia, Ruta, Betonica, Castorium, macerata fuerant; vel spiritu vini & aquâ Lauendulæ mixtis, illinebantur. Et si spasmus in pedibus esset vehemens, Lotiones pedum instituebantur, ex betonicâ, serpillo, floribus chamæmeli, Primulæ veris.

In ipso autem paroxysmo membrum affectum spiritu vini, modo iam dicto illinebatur, & linteo calido fricabatur: Ac si dolor non cessaret, vinculo arctè ligabatur, donec vapor malignus, spasmi causa, dissiparetur. Simul verò exhibebatur vel de puluere conuulsiuo Drac. i. vel de Antidoto Vnc. sem. Die verò sequenti dabatur Electuarij purgantis Vnc. sem. & postea cura dicto modo continuabatur.

CAPVT XVII.

De Catarrho & tussi epidemiâ malignâ.

IN Febrium Malignarum catalogum meritò & illa adscribitur, quæ cum catarrho & tussi epidemiâ, anno 1580. sub Sirij ortum, maximè autem circa nouilunium æquinoctij autumnalis, totam penè Europam, imò ferè omnes mundi regiones peruagata est; & hinc inde varia nomina accepit. Appellabatur enim catarrhus febrilis, febris catarrhosa, febris suffocatiua, catarrhus epidemius, tussis epidemia, cephalalgia contagiosa. Germani nominabant *denziep, den Schafsshusten, die Schaffkranckheit, das Hünervvehe,* quòd ægri instar gallinarum coryzâ vexarentur.

Inuadebat hoc malum cum dolore capitis & calore febrili, nonnullos infestauit perpetua in somnum propensio, vt in peste fieri solet: alios vigiliæ tenebant: mox sequebatur tussis sicca, dolor pectoris, & præcipuè septi transuersi, faucium asperitas, ventriculi languor, tandem grauis anhelitus, qualis solet animaduerti in iis, qui morti sunt vicini. Et quamuis tussis non diu durabat: tamen illa anhelitûs difficultas ad diem 14. extendebatur, nonnullis sudor superueniebat, qui die 30. vel 40. conualescebant: atque hi *Catarrhi epidemij historia.*

non multum expectorabant, sed materia sudoribus consumebatur, aliis per aluum, aliis per vrinam excernebatur. Et quamuis maxima hominum pars hoc malo corripiebatur: omnes tamen ferè euadebant, & vix millesimus quisque moriebatur: nimirum ij, qui vitia quædam diuturna & latentia in visceribus habebant, & qui sanguinem apertâ venâ mittebant. Experientia enim hoc comprobauit, omnes ferè mortuos esse, quibus vena aperiebatur; fertúrque, Romæ vltra 2000. hominum hoc malo exstincta esse; fortassis & hac de causâ, quòd Itali Medici, (ita enim hac de re scribit VVierus) nimis prompti sunt ad mittendum sanguinem, & saltem ad calorem febrilem, minùs verò ad malignitatem & latens venenum attenti sunt.

Causa. Causam huius mali referunt plerique in catarrhum epidemium, qui ortum habuerit ex constitutione humidâ annorum præcedentium, & diuturno Austri flatu. Quantum enim incommodi afferat, & quantum humores corrumpat hæc aëris constitutio, satis ex lib. 3. Aph. & epid. Hipp. atque aliis locis patet.

Non tamen solùm Anno 1580. febrem istam grassatam crediderim: sed si obseruationes superiorum temporum in promptu essent, proculdubio sæpius, etiamsi non semper eodem modo, grassatam esse deprehenderemus. Post illud tempus anno scilicet 1591. in plurimis Germaniæ locis, etsi non eâdem planè facie, conspecta fuit febris catarrhalis.

Similem tussim epidemiam, quæ Anno 1557. populariter grassata est, descripsit accuratè Vallerio. *in App. loc. Comm. cap. 2.* refértque, eundem morbum ante etiam Anno 1510. viguisse. Descripsit eundem morbum Forestus *lib. 6. obseru. 1.*

Quomodo autem febris ad catarrhum sese habeat, consideratione dignum. Plerique quidem statuunt, materiam catarrhalem in venas per totum corpus diffundi & hinc febrem ex humorum putredine accendi, vel quia humor in venas prolapsus ibi putredinem concipit, vel quia obstructionem in iis efficit. Fieri tamen etiam potest, vt febris sit morbus primarius, eáque sæpe maligna, in quâ sicut in aliis febribus comitatis, ita hîc etiam natura partem humoris, à quo molestatur, per hanc viam è corpore eiicere tentat. Idque in catarrhis epidemiis frequentissimè accidere puto.

An sint plus quàm tres febrium differentiæ. De Catarrhis cum febre peculiarem habet opinionem Ioh. Zechius, *consult.* 52. quæ hîc prætermittenda non videtur (etsi potiùs ad febres catarrhales in genere, quàm malignas pertineat) statuitque præter tres vulgares febrium differentias, ephemeram, putridam, hecticam, quartam se inuenisse à nemine hactenus obseruatam, quæ sit febris continua, vniformis sine vllâ exacerbatione, pulmonum, thoracisque immodicum calorem citra putredinem consequens: Calorem autem accendi statuit ob aëris inspirati inopiam culpâ angustiæ vasorum. A calore verò hanc febrem accendi; cùm quia pulmones calefacti calorem cordi immediatè communicant, tum quia aërem quantumcunque frigidum inspiratum ita excalefaciunt, vt cordi quantum satis est refrigerando minimè sufficiat. Verùm vix possibile est, vt hoc modo febris excitetur, cùm etiam in aliquali angustiâ calor in pulmone adhuc ventilari possit, ne febrem accendat; neque videmus in asthmaticis hac de causâ febrem accendi. Et sit sanè, vt hoc modo febris accendatur: tamen non video, cur non ad vulgatas differentias referenda sit. Nam calor ille corpori inhærebit, vel καθ' ἕξιν vel κατὰ σχέσιν. Si prius, erit hectica. Si posterius, vel fouebitur à calore spirituum, & erit ephemera, vel humorum, & erit putrida. Neque enim credibile videtur, vt ob angustiam vasorum pulmonis tantus calor in pulmonibus excitari possit, qui febrem in toto accendat, vt non simul humores putrescant. Etsi enim excrementa, quæ è pulmonibus eiiciuntur, sint alba, id tamen non sufficit ad demonstrandum nullam adesse putredinem, cùm & in pleuriticis sæpe album sputum reiiciatur. Neque ipsam pulmonum substantiam statim putrescere opus est.

Malignæ quoque eæ febres sunt, quas Angina, pleuritis & peripneumonia comitatur popularis. Et notissima est ea, quæ Anno 1564. & 1565. plurima Germaniæ inferioris loca Rhenique accolas inuaserat. Ita autem hoc malum ortum habuit. Præcesserat anni præcedentis constitutio humida, hyeme sæpe in cœlo conspectæ fuerunt stellæ cadentes, sagittæ ardentes & similia, quæ & totâ æstate, durante hoc malo, visa sunt. Et primò quidem hyeme oriebantur tumores phlegmatici, in collo sine insigni dolore; Vere postea & æstate superueniebant Anginæ valde periculosæ & pestilentes, quarum malignitate alij primo, alij tertio, alij quarto die moriebantur: qui octauum diem attingebant, omnes euadebant. Adoriebatur autem hoc malum homines cum febre, lingua intumescebat, aëri, cibo, potuique aditus præcludebatur. Vnde ægri miserrimâ morte suffocabantur. Extrà in collo nullus tumor apparebat, præter aliquam rubedinem, similem phlegmonæ illi erysipelatodi, quam Rosam vulgò appellant. Sæpe accidebat, vt tumores illi collo & faucibus desertis ad inferiora tenderent, & intersepimentum illud thoracis occuparent; vnde ex Anginâ oriebatur pleuritis non minore cum periculo coniuncta, quàm ipsa Angina. Nonnunquam etiam in ipsos pulmones irruebat materia; vnde peripneumonia. Interdum & deserto thorace dorsum occupabat, atque in eo intolerabiles dolores excitabat. Præcipuè hoc accidebat fœminis, quæ menstrua patiebantur. Et tales omnes ferè moriebantur. Quod ex eo factum esse videtur, quòd per venam cauam propinquam sanguis infectus fuit, & purgatio illa menstrua agitatis humoribus in totum corpus concitata. Hi morbi epidemij etiamsi asperrimo hyemis frigore superueniente minuerentur: tamen malum hoc in pestilentem pleuritidem est mutatum æstate sequenti. Cum febre continuâ, dolor in vno loco primùm hærebat, postea totum pectus occupabat, præcipuè si topica dolori leniendo applicarentur; & ad pulmones materia serpebat, iisque repletis tussis cum sputo cruento accidebat, & quò copiosiùs ac faciliùs materiam expectorabant, eò magis periclitabantur, & ferè omnes circa finem sexti diei moriebantur. Qui autem nihil sanguinis exspuebant, nonumque diem attingebant, euadebant, nisi in morbum reciderent: tunc enim ante finem tertiæ septimanæ moriebantur.

Idem mali genus sæpius grassatum esse, ex obseruationum Medicarum lectione patet. Anno 1348. sæuissimam pestem cum sanguinis sputo viguisse varij referunt, quam his versibus describit Fracastorius:

Bis centum fluxêre anni, cùm flammea Marte
Lumina Saturno tristi miscente, per omnes
Auroræ populos, per quæ rigat æquora Ganges,
Insolita exarsit febris, quæ pectore anhelo
Sanguineum sputum exagitans, miserabile visu,
Quartâ luce frequens fato perdebat acerbo:
Illa eadem Assyriæ gentes, & Persidos, & quæ
Euphratem Tigrimque bibunt, pòst tempore paruo
Corripuit, ditésque Arabes mollémque Canopum,
Inde Phryges, inde & miserum trans æquora vecta
Infecit Latium atque Europâ sæuiit omni.

Peripneumoniam talem pestilentem etiam grassatam esse Anno 1557. mense Octobri, refert Dodonæus, *lib. obs. Med. cap. 21.*

Sed vt hæc concludamus, nihil, vt suprà dictum, ferè Symptomatum & malorum est, quod non cum peste & malignis ac Pestilentibus febribus interdum coniungatur. Vnde accidit, vt illi morbi varia à Symptomatibus

promatibus & affectibus maximè vrgentibus accipiant nomina. Quæ omnia inde oriuntur, quòd materia maligna modo cum hac, modo cum illâ parte maiorem ἀντιπάθειαν habet, aut eadem ad hanc vel illam partem devoluitur. Ita eâdem ad intestina confluente dysenteria nonnunquam excitatur. Qualem Anno 1583. cum febre longe latéque grassatam fuisse ferunt, atque etiam annò 1626. grassatam nouimus.

De Febre cum catarrho coniuncta. De generatione febris catarrhalis Triplex eius iuxta nonnullos modus.

¶ [Egimus equidem de hac febre, quatenus malignitatem coniunctam habet, *hoc cap.* Sæpe tamen tales febres cùm sparsim, tum populatim grassantur sine malignitate aliqua. De earum ergo generatione sine respectu malignitatis aliquid adhuc dicendum. Nonnulli statuunt triplicem febris cum catarrho generationis modum. Primum modum esse statuunt, cum catarrhus in ventriculum delapsus, coctionem primam vitiat; vn-
1. de ex prauo chylo prauus sanguis generetur in hepate, qui facilè putredinem capiat, & febrem excitet. Secundum modum ponunt, cùm materia catarrhi descendens è capite, venas subit, & in iis putrescit. Tertiò, cùm eadem materia in venas lapsa, eas obstruit, & ita putredinis ac febris caussa est.

Examinantur.

Verùm nulla caussarum harum vera esse videtur. Primam enim quod attinet, sit sane, ex catarrho in ventriculum delabente coctio eius turbari, & prauus chylus generari possit, qui postea in prauum sanguinem mutetur, vt inde febris facilè excitetur: tamen de hac febre hîc non quæstio est, vtpote quæ diu eandem præcedente & durante catarrho generari potest; sed de hac febre quæritur, quæ aut catarrhum statim coniunctum habet, aut interdum etiam catarrhum aliquo tempore præcedit. Reliqui verò duo modi planè falsi esse videntur. Neque enim credibile, materiam hanc excrementitiam seu in cerebro generari, seu per venas à reliquo corpore in cerebrum effusam, per angusta venarum orificia in venas iterum à natura recipi; cùm patentes è cerebro viæ sint, per quas euacuari possit.

Sententia Autoris. Febris comitata.

Mihi probabile videtur, tales febres ex earum numero esse, quas comitatas appellant. Natura enim humores vitiosos febrim excitantes non semper vsque ad coctionem & crisin in venis retinet: sed vt eorum onere se liberet, aliquam eorum partem vel sensibiliter euacuat per aluum, vomitum, hæmorrhagiã; vel in loca aliqua deponit, vnde fit erysipelas, angina, pleuritis, ophthalmia. Id quod fit, etiam in hisce febribus. Natura enim aliquam humorum partem ad cerebrum depellit, quæ cùm sit naturæ molesta, à facultate expultrice cerebri expellitur, vnde catarrhi fiunt.]

Curatio.

Verùm febrium harum omnium curatio conuenit in eo, quòd malignitati sit resistendum: in eo verò differt, quòd materia vitiosa nunc hoc, nunc illud membrum petit; vnde diuersa oriuntur Symptomata, Catarrhi, Tusses, & alia. Membris igitur illis singulariter prospiciendum. Et vt ex. gr. eam febrem, quæ anno 1580. cum Catarrho & Tussi passim grassata est, afferam, cùm materia febris & Catarrhi causa in primis viis maximam partem hæserit, medicamenta primam corporis regionem euacuantia, cum summâ vtilitate à Medicis præscripta sunt, vt flores cassiæ, Electuar. lenitiu. diacathol. manna. syr. rosar. solut. Fortioribus dabatur Elect. de succo rosar. Atque accidebat, vt corpore satis purgato, plerique intra triduum vel quatriduum conualescerent, nec vllum graue symptoma ampliùs perciperent, modò bonã diætam obseruarent. Si enim febrilis fomitis maxima pars sublata esset, natura adhuc fortis & parùm debilitata reliquum concoquebat & expurgabat. In quibus tamen corporibus magna vitiosæ materiæ copia erat, ij non ita facile conualescebant. Opus ergo erat materiam reliquam alterare & præparare aq. acetos. taraxaci, violar. capill. ♀, scabios. syr. acetositatis Citri & similibus. Postea materiâ concoctâ iterum instituebatur purgatio. Et tandem vsurpabantur, quæ materiam in capite contentam & ad pulmones ruentem coquerent, incrassarent, absumerent & educerent, diatragacanth. frig. diamargarit. frig. confect. diaireos, syr. de Iuiub. de papauere errat. & hortensi, cum aq. Tussilag. violar. & similibus. Looch item sanum & expert. Diacodium Montani. Exhibebatur etiam decoctum siliquarum.

Ex quibus exemplum facilè peti potest, quæ & reliquas febres Epidemias & malignas curandi ratio sit. Primò enim, quis humor vitiosus in corpore, qui malignitatis quasi fomes est, abundet, & quo loco hæreat videndum, isque conuenienti modo educendus. Deinde verò malignitati resistendum, humórque reliquus alterandus. Tandémque si aliquod membrum peculiariter afficiatur, & symptomata in eo præcipuè excitentur grauia, appropriatis illis occurrendum: quod quomodo fieri debeat, ex sequente capite etiam aliquo modo patebit.

Atque hæc de Febribus dicta sint. Etsi verò febris ipsa per se grauis morbus non est: vix tamen alius reperitur, cui grauiora accidant symptomata, vt ex iis, quæ hactenus de febrium omnium naturâ & signis dicta sunt, manifestum est. Ac proinde præ aliis morbis, quantum bonum sit Sanitas, monstrare; temperantiam, sanitatis nutricem, suadere; atque à crapulâ, morborum matre, dehortari; imò ad pietatem nos instigare potest. Quid aliis febricitantibus animi sit, ego quidem nescio: mihi quas cogitationes febris suggesserit, ex versibus hisce, quos, ante annos non ita multos, per febrim filio meo dictaui, Lector Beneuole, cognosces; & procul dubio, quicunque pius es, eadem mecum sæpe cogitabis. Rectè enim Marcus Eremita scribit: Σύμβασις ὀδυνηρὰ μνήμην θεοῦ παρέχει τῷ συνετῷ. Et Εἰ μὴ θέλεις κακοπαθεῖν, μηδὲ κακοποιεῖν θέλε.

Hospitium est Mundus, non Patria: Munde Valeto,
Dicendum cunctis mortali lege creatis.
Omnibus est calcanda semel lethi via. Verùm
Quàm forte hac via dissimili calcatur! ad orcum.
Quosdam præcipitat Mors; quosdam ad gaudia Cœli.
Ducit, & æternæ transcribit ciuibus aulæ.

Hoc, mortalis homo, semper meditare, tuique
Conscia corda roga, quò te ductura sit huius
Æternaque illius vitæ diribitor Mors.
Et si non ardes felicia gaudia cœli;
Fac tamen Infernum metuas. Non ludicra res est
Infernus. Dicam quid sit, per imaginis vmbram.

Vrentis si flamma Febris te forsitan vnquam
Vssit: iam statue hoc tecum, atque hoc vere futurum.
Vt toto affligat te anno febris ista, nec vllum
Solamen sitis implacabilis adsit, & omnis
Deficiat liquor, aut si forsan vina, Zythúmque
Vndáque circumstent, siccato nulla palato
Gutta tamen placeat. Sis solus, & vndique amici
Diffugiant, aliique, & te lux splendida nunquam
Irradiet, sed nox te terreat horrida, & ipsâ
In nocte horrendâ, per flammam pérque tenebras
Horrendum mixtas, te spectra immania miris
Affligant cruciéntque modis. Non illicò mentem
Subuertet dolor, & crudas excrescet in iras?
An non cuncta timebis, & anxius omnibus horis,
Et sortem duram téque ipsum exosus, acerbos
Optabis tandem letho finire dolores?

Quòd si tantula ferre nequis; si incerta fugacis
Vis morbi in tantum te macerat, & tibi amara
Tempora tota fluunt: quid te, quid fiet, vbi omne
Æuum vsque infandum æternis cruciabere pœnis?

Namque etenim non istud, Homo, non febris Auernus;
Sed nec somnium Auerni: imò nec somnium Auerni.
Vmbra. O quàm longum æternum hoc! quàm dirus Auernus!

Quare, homo, fac memori hæc semper duo mente reuoluas,
Atque ita mortalis fugientia tempora vitæ
Transige, vt æternum potiaris gaudia Cœli.

CAPVT XVIII.

De Febrium Symptomatibus tollendis.

SEd vt ad institutum reuertamur, & tandem huic de febribus doctrinæ finem imponamus, Medici officium est nôsse, quâ ratione symptomata illa, quæ in febribus sæpenumerò occurrunt multa, & non minorem, quàm ipsa febris, ægro molestiam exhibent, tolli aut mitigari possint. Etsi enim & aliis morbis talia symptomata coniunguntur, & ab aliis quoque causis oriantur, tamen quatenus à febrili causâ pendent, febriúmque comites sunt, de iis hîc conclusionis loco aliquid secundùm ordinem partium corporis dicemus.

Dolor capitis.

Et quidem primò dolorem capitis quod attinet, oritur, is ex humoribus & vaporibus, vel per venas & arterias, vel ex ventriculo, ipsísque subiectis locis, ad caput ascendentibus, & vel copiâ distendentibus, vel intemperie atque acrimoniâ meninges & pericranium vellicantibus & molestantibus. Is nisi tollatur per vniuersalia, quæ febris aliàs requirit, venæ sectionem scilicet, alui per clysteres & purgantia euacuationem, cucurbitulas & similia: aliæ quoque reuulsiones instituendæ, vt frictiones, lotiones extremorum, ex decocto aneth. chamæmeli, verbenæ, betonicæ, lactucæ, saluiæ, violar. &c. In malignis febribus plurimi laudant radices raphani in taleolas incisas, pedibúsque sale & aceto priùs mundatis appositas, quod vim habeant malignitatem ad se attrahendi: Imò nonnulli occipiti etiam applicant: si vehemens capitis dolor adsit. Videndum tamen, ne eius odore caput repleatur. Alij fermentum cum sapone & sale, foliis caulium inductum pedibus apponunt. Vtilia sunt & hîc vesicatoria, partibus infra caput apposita.

Vbi euacuantia & reuellentia præmissa sunt, Topica ipsi Capiti adhibenda, quæ humores & vapores moderatè repellant, simúlque alterent, mitiores reddant, & dolorem leniant.

Sunt tamen quædam ex his, quæ capitis dolorem & æstum leniunt, quæ potiùs halitûs illos & vapores calidos attrahendo, quàm repellendo & refrigerando prosunt. Qualis procul dubio est camphora. Refertur & à nonnullis huc sedum maius, quod in tectis in maximo æstu & siccitate succo & humore turget, aëre verò pluuioso flaccescit, quod procul dubio ex aëre halitûs sicciores & pinguiores, quibus nutriatur, attrahat; sicut & Aloë Americana multos annos in nostrorum hypocaustorum laquearibus suspensa durat & viret. Ideóque & succus attrahendi halitûs illos calidos & siccos vim habet, & linteis applicatus febricitantes refrigerat, & cum pauco lacte muliebri mixtus dolores capitis in febribus sedat. *Sedum maius.*

Vsitatissima sunt Oxyrrhodina dicta, ex aqu. rosar. oleo rosar. & aceto, quæ passim extant.

℞. *Aq. rosar.* Vnc. iv. *fol. salicis*, Vnc. i. *aceti rosar.* Drach. vi. *albumen oui vnius*, F. Epithema fronti applicandum.

Vel ℞. *Aq. rosar.* Vnc. iii. *flor. sambuci, betonic. verben.* an. Vnc. ii. *sem. papau. albi*, Vnc. ß. *nucleor. Persicor.* num. vi F. Emulsio, quæ suturæ coronali aut fronti applicetur cum linteaminibus.

Vel ℞. *Aq. rosar.* Vnc. iiii. *flor. sambuci, fol. salic.* an Vnc. i. *anethi*, Vnc. ß. *aceti rosar.* Drach. vi. *camphor.* gr. vi. Misce.

Vel ℞. *Aq. Verben. flor. sambuci: acac. salicis*, an. Vnc. i. ß. *rosar.* Vnc. ii. *maioran. anethi*, an. Drach. ii. *nucleor. Persicorum*, num. x. F. Emulsio. Adde *camphor.* gr. v. Misce.

Vel ℞. *Nuc. iugland. excort.* num. x. *Persicorum, amygdalar. amar.* an. num. vi. *sem. cannab.* Vnc. ß. *papaueris albi, lactuc.* an. Drach. ii. Cum *Aq. verben. rosar. flor. sambuci.* an. Vnc. ii. *anethi, aceti rosar.* an. Vnc. i. F. Emulsio.

Si dolor sit vehemens, granum vnum atque alterum Opij addi potest.

Plurimùm commendatur etiam radix Rhodia contusa, & cum aq. rosar. capiti imposita; quæ non solùm dolorem lenit, sed & caput roborat. Vt.

℞. *Radic. Rhod.* Vnc. i. *aq. rosar.* ℔. i. ß.

Coq. ad tertiæ partis consumptionem, atque decocto panni linei madefiant, capitíque imponantur.

Vel ℞. *Flor. violar. rosar. nymph.* an Drach. i. *santalor. omn.* an. Drach. i. *sem. papau. alb.* Drach. ii. *flor. chamæmeli* Drach. i. ß.

Contusa irrorentur *aquâ rosar. & Nicotianæ, pauco aceto.* ac sindoni rubræ inuoluantur, frontíque applicentur.

Medicamentis his etiam commodè nitrum præparatum admiscetur.

Vel ℞. *Ol. rosar. violar. nymphæ.* an. Vnc. ß. *rad. Rhodia* Drach. ß. *succi lactucæ, solani*, an. Vnc. sem. *Ceræ q. s.* F. Linimentum.

Efficax est & vnguentum Alabastrinum, inprimis suturæ coronali inunctum, cui aliquid vnguenti populei admiscere licet.

In horum tamen topicorum vsu obseruandum; In principio atque vbi vapores in caput ascendere incipiunt, illud tamen nondum valde replent, & vbi magnus humorum feruor adest, vt periculosa phrenitis metuenda sit, repellentia, corpore tamen priùs euacuato, & reuulsionibus præmissis; tutiùs adhiberi. Hoc enim modo viæ coarctantur, cerebrum refrigeratur; vnde vapores non ita facilè admittuntur. Sunt qui ista repellentia non capiti, sed collo applicant, vt vaporum per venas ascensus faciliùs prohibeatur.

Verùm vbi humores & vapores iam caput & cerebrum occupârunt, vel humores ipsi adeò tenues & calidi non sunt: Repellentia & refrigerantia, præcipuè sola, adeò commoda non sunt. Metus enim est, ne humores incrassentur, cerebróque impingantur: Vnde soporosi affectûs, catarrhi ad pulmones periculosè descendentes, atque alia mala oriuntur. Anodyna igitur & moderatè calida, ad discutiendos vapores admiscenda sunt, vt Anethum, flores chamæmeli, sambuci, meliloti, betonica, nuclei Persicorum, & similia.

Vigiliæ.

Vigiliæ. Vigiliæ plerumque doloris comites sunt: nonnunquam tamen etiam sine dolore in febre adsunt. Oriuntur enim vel ex dolore, vel siccitate, quæ ex humore aut vapore calido vel sicco, vel vtrâque intemperie prædito dependet. Vnde pleraque medicamenta, quæ dolorem capitis curant, vigiliis tollendis simul idonea sunt. Generalibus ergo præmissis, Repellentia, frictionésque & lotiones pedum adhibeantur, vt:

℞. *fol. salicis, lactuc. nymph. malu. violar.* an. M. ii. *summit. anethi*, M. i. *capitum papaueris albi incisorum*, ℔. vii. Coq. pro lotione pedum.

Assumenda quoque, quæ ascensum illum vaporum acrium & calidorum impediunt, eósque mitigant, cerebríque siccitatem emendant. Detur iusculum gallinæ, in quo folia lactucæ ebullierint. Vtilis est & emulsio Amygd. dulc. & sem. quatuor frig. maj. & papaueris

albi,cum Aq.hordei, violarum, borrag. vel aliâ conueniente præparata. Poſſunt eâdem operâ alia quoque vel malignitati reſiſtentia vel refrigerantia & confortantia admiſceri,vt iuleb violarum, roſar. rotul. manûs Chriſti perl.diamargar.fr.&c.

Vt ℞. *Amygd.dulc.*Vnc.ß.*ſem.melon.excort.* Drach. vi.*papauer.alb.*Drach.iii. *decocti hordei* ℔.i.ß. *aq. violar. borrag.* an.Vnc.iii.F.ſ.a.Emulſio. Cui addatur *Iulebi vel Syrupi violar.*Vnc.i.Aut ſi Electuarium placet:

℞. *Conſeru.violar.nymph.roſar.*an.Vnc.i.*caulium lactuc.Ital.condit.*Vnc.ſem.*ſem.quat.frig.maj.contuſ.*Drac. i.*Cum Syr.Papau.albi.*F.Electuar.

Vel ℞. *Syr.violar.*Vnc.ß. *papauer.* Vnc.i. *aq. lactuc. violar.*an.℥.i.ſem.M.Simul verò adhibeantur Topica,

Vt ℞. *Cortic.hyoſcyami,ſolani, ſedi maioris* an. M.i. Coq. *in vini, aceti roſacei* an. ℔. i. ß. ad partis quartæ conſumptionem.

In decocto calido panni lintei calefiant & capiti applicentur,in dolore & vigiliis.

℞. *Vng.populei* Vnc.ſem.*ol.violar.nymph.* an.Drach. ii.*ol.nuc.moſch.expreſſ.*Drach.ſem. *opij* Scrup.ſem.M. F. Linimentum,quo tempora & nares inungantur.

Vel ℞. *Capit.papau. albi cum ſem.* num.iii. *Contunduntur,& cum Aq.Aneth.*Vnc.ſem. *roſar.* an.q.ſ.Miſce in formam pultis,& temporibus applicentur.

Vel ℞.*Aq.roſar.opt.*Vnc.i.*lactuc.papaueris,* an.Vnc. ß.*fl.ſambuci,anethi,*an.Vnc.i.ß.*nucl.Perſic.* num.x. *ſem. papau.albi,*Vnc.ſem.

Contundantur & miſceantur pro epithemate.

Emplaſtrum de Lactucâ Nicolai Maſſæ, ſuturæ coronali applicandum.

℞.*Succi folior.lactuc.*℔.ß.*ſemperuiui,ſolani,fl.nymph.* an.Vnc.iii.*roſar.*Vnc.i.ſem. *aceti vini albi,* Vnc.i.*farin. hordei,*Vnc.i.ſem.*ſem.papau.albi,*Vnc.i.*hyoſcyam.* Vnc. ſem.F.ad ignem Cataplaſma.

Vel ℞. *flor.violar.nymph.ſambuci,* an.P.i. *cortic. papau.mandragor.*an.Drach.i.*ſem.anethi,lactuc.* an.Drach. ſem.*croci,* Scr.i. *opij,* Scr. ſem. Contuſa ligentur in nodulo.

Vel ℞. *Flor.violar.nymph.* an.P.ii. *cortic. mandrag.* Drach.iii. *opij,* gr.vi. *croci*, gr.iv. Ligentur in ſindone rubrâ.F.Nodulus; qui naribus crebrò admoueatur. Poteſt idem priùs madefieri aq.roſar.lactuc.anethi.

Nonnulli & plantas pedum, & volas manuum vnguento populeo,oleo violar.& ſimilibus vngunt.

Si iſta non ſufficiant, efficaciora medicamenta adhibenda,vt Theriaca recês,Philonium, Requies Nicolai, & quod inprimis laudatur, Laudanum opiatum. Inſtante tamen criſi, ab opiatis & aliis ſomniferis medicamentis abſtinendum, ne motus naturæ impediatur. Immò vbi imbecillis eſt ventriculus,tutius eſt eiuſmodi medicamenta ſolùm ore continere, quàm deglutire. Commodè quoque & minore cùm periculo laudanum opiatum clyſteribus additur. Ne quoque cerebrum per iſta medicamenta nimis refrigeretur, & lædatur, ſemper aliquid, quod cerebro familiare ſit, modicóque calore reliquorum frigiditatem temperet,admiſcendum.

Somnus profundus.

Somnus profundus. Somnus profundus in quibuſdam febribus, præcipuè quotidianis,ſemitertianis,& malignis,oritur à malignis narcoticiſque vaporibus cerebrum replentibus, vel nimio narcoticorum in curandis vigiliis vſu. Tollitur is ſenſuum irritatione & reuulſione ac diſcuſſione vaporum illorum. Ægri ergo colloquiis, vellicatione, ſtrepitu à ſomno excitentur, & arceantur, ac ligaturis, frictionibus, clyſteribus, vapores à cerebro auocentur. Naribus autem admoueatur acetum,vel ruta aceto madida. Vtile quoque eſt ad primam vel ſecundam vertebram Cucurbitulas,vel Phœnigmos aut veſicantia applicare, & Theriacâ aut Mithridatio palatum ac labia inungere, quibus aliquid Caſtorei addi poteſt. Efficaciſſima in hoc genere eſt Confectio Anacardina cum Aceto ſcillitico, ſi febris eam admittat. Fomentum autem diſcutiens tale eſſe poteſt.

℞. *Betonic.primul.ver. origani, ſaluia, ruta, flor. chamæm.ſambuci,lil.conuall.meliloti,*an.M.i.

Inſuantur duobus ſacculis, qui coquantur in æqualibus vini, aceti, & aquæ partibus & alternatim calidè capiti apponantur.

Vel ℞. *Rad.angelic.imperator,zedoar.tormentill.diptamn.*an.M.i.*roſar.rubr.*M.ii.*maioran.lauendul.*an.Dra. ii.*aceti,*Menſ.ii.ß. Coq.vaſe clauſo,& decocto linteola madefiant,& capiti imponantur.

Hoc modo vbi caput per dimidiam aut integram horam fomentatum fuerit, diligenter linteis calidis abſtergatur, & vngatur ol. chamæm. maioran. & ſimilibus.

Licet & ſternutationem ciere, quod commodiſſimè fit radicibus lilij conuallij; vel capiti raſo iſte puluis inſpergatur.

℞. *Zingib.galang.* an.Drach.ii.*piper.albi,longi,nigri, cubebar.cardamon. nucis moſch.macis,* an. Drach.i.ſem. *ſpica nardi,caſtorei,*an.Drach.i.F.Puluis.

Vel vertici ſacculus ex floribus chamæm. ſtœchad. Arab. cinam. caryophyll. origan. ſerpill. & ſimilibus calefacientibus & exſiccantibus confectus apponatur.

Si malum ſit pertinacius, phœnigmus ipſi capiti raſo applicari poteſt. Et cùm natura ſoporem grauem per parotides criticè ſoluere ſoleat,natura arte adiuuanda eſt per cucurbitulas & phœnigmos, vel veſicatoria poſt aures applicata.

Deliria.

Deliria quoque non rarò in febribus accidunt, ex calidis,acribus, & malignis vaporibus, aut tenui ac bilioſo humore cerebrum occupantibus, quibus niſi occurratur,ſimplex delirium in phrenitidem conuerti poteſt.Itaque præmiſſis vniuerſalibus, huic malo obuiam itur per reuellentia & repercutientia, eodem ferè modo, quo in dolore capitis & vigiliis. Reuellunt clyſteres, frictiones cucurbitulæ, quæ primò ſcapulis apponuntur; hinc ſemper verſus inferiores partes, tandémque ad crura deſcenditur. Et cùm aliàs febres putridæ venæ ſectionem requirant,ſi immineat, vel accidat delirium,ea multò magis neceſſaria eſt.Topica,quæ capiti apponuntur, principiò ſint repellentia; procedente verò malo ea admiſcenda, quæ calore tepido feruorem cerebri mitigant,& vapores malignos diſcutiunt,qualia ſunt flores chamæmeli, meliloti, betonic. maioran. Aut ſi metuitur, ne odoratis hiſce caput repleatur, vſurpari poſſunt, malua, ſemen fænugræci, lini. Plerique hîc valdè commendant pullos gallinarum vel columbarum viuos per medium diſſectos & capiti impoſitos. Alij eodem modo applicant pulmones calidos animalium recens mactatorum:qui ſi refrigerentur,iterum decocto chamæmeli cum lacte parato calefieri poſſunt. *Deliria.*

Conuulſiones Epilepticæ.

Conuulſiones Epileticæ nonnunquam ſatis periculoſæ, præcipuè in febribus malignis & peſtilentibus, à venenatis vaporibus aut humoribus meninges cerebri vellicantibus oriuntur. Quod ſi fiat, acetum rutaceum crebrò naribus admoueatur. Clyſteres conuenientes applicentur, detúrque aliquid de puluere hoc, in febribus malignis cum Epilepſiâ coniunctis efficaciſſimo. *Conuulſiones Epilepticæ.*

℞.*Rad.Pentaphyl.tormentill.*an.Dra.ß.*raſ.vngul. alcis.*Drach.i. *cryſtalli præparat.* Drach.ß. *corall.rubr. præparat. margar.præparat. ocul. cancr. præparat.* an. Scr.i. *ſmaragd.Oriental.præparat.* Drach.ß. *rad.pæon. maſcul.* Drach.

Drach. i. Fiat Puluis. Pro ditioribus addantur aliquot grana lapidis Bezoar.

Hæmorrhagia narium.

Si hæmorrhagia narium accidat, equidem si sit critica non est facilè sedanda; si tamen sit nimia & vires deiiciat, ei succurrendum, vt in Practicâ dictum, & inprimis malignitas, quæ naturam ad hanc excretionem stimulat, impugnanda. Vtilis hîc est syrupus coralliorum sæpe sumptus.

Vel ℞. *Succi granator.* Vnc. vi. *ribes*, Vnc. iii. *aq. plantaginis, tormentillæ* an. ℔. i. *rosar.* Vnc. iiii. *manus Christi perlati* q. s. ad gratam dulcedinem.

Vel ℞. *Succi cydoniorum inspissati lucidi vel miua cydonior.* ℔. ß. *corall. rubr. præp.* Drach. i. ß. *santali rubri, citrini* an. Scr. iiii. *succini præp.* Drach. ii. *lapidis hæmatit. boli Armeni, margarit. præp.* an. Scr. i. *cum syr. granator.* F. Electuar.

Vtile est & compositum Sperniolæ pondere gutt. iiii. vel v. cum aquâ plantag. vel tormentill. Laudani etiam opiati gr. i. in pilulâ vel syr. granatorum exhiberi potest.

Tussis.

Tussis. Tussi, quæ febres quoque comitatur, quâ ratione subueniendum sit maximâ ex parte cap. præcedente dictum. Nimirum conueniunt Syr. papauer. è iuiubis; violar. cum aq. Tussilag. spec diatrag. frigid. vt in febre malignâ.

℞. *Diacodij Montag.* Vnc. sem. *syr. viol*, Drach. x. *aq. papau. errat.* Vnc. i. sem. *spec. diatrag. frig.* Drach. i. M.

Linguæ ariditas.

Lingua ariditas. Lingua etiam in febribus sæpe arida, nigra & aspera redditur; quandoque inflammatur, quam affectionem Germani *die Breune* appellant; nonnunquam lento quodam humore obducitur: id quod accidit ex vaporibus & fuliginibus linguam faucésque adeò exurentibus, vt salíualis humiditas absumatur. Qui quidem vapores si minùs calidi minúsque copiosi sint, solùm siccitas excitatur; si valdè calidi, sicci & copiosi, lingua præterea aspera & nigra redditur. Imò nonnunquam quasi finditur. Si iidem vapores ex crudo, crasso, lentóque humore ortum habuerint, circa linguam, dentes ac fauces hærent, & lentore quodam linguam obducunt. Imò hæc mala non solùm linguam occupant, sed interdum & œsophagum totum vsque ad os ventriculi.

Huic ergo malo vt resistatur, ea, quæ refrigerant, humectant & abstergunt, si opus sit, adhibenda. Ergo si malum mitius sit, sufficiunt Syr. violar. de Iuiub. granator. portulac. mel. rosat. cum decocto hordei, prunorum, iuiubarum, violar. sem. cydon. maluæ, psyllij, althéæ.

Vt ℞. *Mucil. sem. psyll. Cydon. Malu. aq. violar. extr.* an. Vnc. ß. *syr. violar.* Vnc. i. *sacch. cand.* Drach. iii. M.

℞. *Sem. cydonior. psyllij*, an. Vnc. sem. *tragacanthæ.* Drach. i. Cum Aq. rosar. s. q. extrahatur mucilago, cui admisceatur *Syr. de granatis dulcibus* parum.

Verùm si maior ariditas & nigredo adsit, fortiora requiruntur medicamenta. Commendatur hîc aq. Lactucæ, Prunellæ.

℞. *Aq. semperuiui.* Vnc. vi. *lactuc. prunell. nucum* an. Vnc. sem. In his dissolu. *nitri præparat.* Drach. i. sem. M.

Inprimis verò aq. semperuiui, h. m. composita,

℞. *Semperuiui.* ℔. i. *salis ammoniac.* Vnc. sem.

Reponantur in loco subterraneo, donec sal liquescat; postea destillentur: aquâ destillatâ os & fauces abluantur.

Efficacissimum est & ⊖. præpar. quod salem prunellæ vocant, quodque in aq. semperuiui dissoluitur, eóque non solùm fauces colluuntur, sed eius particula aliqua absorbetur.

Est & hoc præstans remedium.

℞. *Cancrorum fluuiatilium viuorum.* num. vi. *vel* vii. *semperuiui.* M. ii.

Contundantur & succus exprimatur, cui addi aliquid nitri præparati vel salis ammoniaci potest, quo fauces colluantur. Vtile quoque fuerit, extrà collum inungere ol. violar. & aliis refrigerantibus.

Vbi lentore quodam lingua faucésque obducuntur, inprimis necessarium est, medicamentis conuenientibus sæpius linguam mundare, os verò vino diluto vel aq. hordei cum pauco aceto & melle rosato colluere, vel hoc gargarismo vti.

℞. *Hordei integri, saluiæ, hyssop.* an. M. sem. *caricarum* num. vii. Coq. in s. q. aq. puræ & in decocti lib. ii. Dissolue *Syr. acet. simp.* Vnc. iii. *vel oxymel.* Vnc. ii. M.

Licet & talibus oris collutionibus aliquot guttas spiritûs vitriol. addere, qui egregiè huiusmodi lentos humores incîdit & abstergit.

Sitis.

Sitis. Sitis & ipsa plerumque febris indiuiduus comes est, & oritur ex nimiâ oris & ventriculi caliditate, & siccitate ac humidi defectu. Siccitas autem oritur ex intemperie calidâ totius, & inprimis Hepatis & cordis, ac calidis fuliginibus inde ascendentibus; vel ex humore bilioso, salso qui ventriculum occupat. Itaque sitibundis aliis circa ventriculum magnus æstus est, aliis pulmones igneum quid quasi expirant. Quam distinctionem notare vtile est. Quæ enim ex pulmonis incendio calidas fuligines cordis excipientis & expirantis oritur sitis, per eam ventriculus non admodum afficitur; sed os maximè aridum est, & veluti torridum à fuliginibus continuò exhalantibus: eámque qui patiuntur, iis difficilis sermo est, propter trachéæ & laringis asperitatem & siccitatem. Neque hanc sitim potus facilè sedat; cùm minima eius portio, quæ bibitur, ad pulmones perueniat, sed quamdiu fauces irrigantur & potu colluuntur, tamdiu solùm sitis lenitur; postea eadem statim redit. Itaque in siti, quæ ex pulmone æstuante oritur, præstat potius frigidissimum aërem inspirare, quàm bibere. Si verò sitis ex ventriculo proueniat, rectissimè tollitur sublatis causis, à quibus dependet, humore videlicet bilioso vel salso ventriculum occupante. Cætera vtrique causæ communia sunt. Nam cùm, siue ventriculo siue pulmone æstuante, os eandem affectionem contrahat, ob internæ tunicæ communionem, eadem quoque refrigerantia & humectantia sitim ab vtrâque causâ tollent. Ergò vtile est, frigidam aquam ore continere, atque illam sæpius mutare. Etsi verò potus maximè humectat: tamen cùm, si ægri, quantum sitiunt, bibant, alia incommoda incurrere possint, sitis aliis modis fallenda est.

Cerasa itaque acida seu condita seu siccata, vel taleolæ ex cucurbitâ, cucumere, caules item lactucæ conditi, ore detineantur. Quæ tamen sitis causâ exhibentur medicamenta saccharo condita magis sitim leniunt, si ab iis saccharum priùs eluatur. Saccarum enim sitim non tollit, sed potiùs auget. Prodest item Crystallum vel Tamarindos vel ribes fructûs ore detinere, vel succum granatorum sumere: & quidem si tussis sit molesta, sumatur granatum pomum dulce; si tussis non adsit, acidum. Commendantur & folia crassulæ vel portulacæ detractâ cuticulâ in aquâ frigidâ macerata & linguæ imposita, aut aquâ fontanâ, in qua momentum ⊖. dissolutum sit, os colluere. Valde etiam commendatur semen psyllij, quod in aquâ frigidâ maceretur, vt mucilago extrahatur, & postea in ore detineatur.

Vel ℞. *Conseru. rosar. vel viol.* Vnc. ii. *flor. cassia* Vnc. sem. *mucilaginis seminis psyllij* Drac. ii. M.

Vel

Vel ℞. *Mucilag.sem.psyllij* Vnc.ß. *cydonior.* Drac.ii. *spec.diatrag.frigid.*Drach.ß.*sacch.candi q.s.*F.Linctus.

Vel fiat talis potus, qui simul aluum laxat, bilémque sitis causam commodè subtrahit.

℞. *Cassia extract.* Drach. vi. *mucilag. sem. psyllij* Drach.iii.*syr.viol.solut.* Vnc.i.*aq.hord.cum Tamarin.decoct.*Vnc.iii.M.

Vtile est etiam ad sedandam sitim saccharum candum, violaceum spiritu vitriol.admisto, atque aquâ rosar.madefactum, iterúmque exsiccatum. Si his omnibus sitis non sedatur, frigidus potus concedendus est, & quidem assuetis aquæ frigidæ potus. Verùm quæ conditiones in eo obseruari debeant, suprà dictum.

Aquæ simplicis loco varij potûs conficiuntur. Conueniens est aqua cocta, cui aliquot guttæ spiritûs vitrioli ad gratam aciditatem admixtæ sint, vel decoctum berber.de quo suprà: vel Syr.limonum, granator. oxysacchara, Syr.& Iulep.violar. Conuenit & aqua hordei. Nonnulli radices acetosæ in aqua coquunt, quæ inde colorem vini rubri contrahit. Vel coquitur hordeum cum tamarindis, & sub finem addito santalo citrin. & cinam. aromatisatur, qui potus non solùm sitim sedat, sed & aluum laxat, hepar refrigerat, cor roborat.

Vel ℞. *Aq.fontana pura* ℔. ii. *saccha. candi* Vnc. i. *santali rubr.pulu.* Drach.iii. *cinam.* Drach.ii. *fl. rosarum rubr.*Drach.i.

Infunde in vitro clauso in loco calido horis 6.

Deinde colentur. Adde *Spir.* vitriol.Scrup.i.*succi citri.iulebi violar.rosar.*an.Vnc. 1.M.F.Claretum.

Vel ℞.*Aq.fontan. cocta* (Nonnulli ei panem à furno calentem iniiciunt) *mensur. vnam, aceti quartam mensura partem, sacchari albissimi vel candi, vel rotul.manûs Chr.*Vnc.iii.*vel* iiii.F.Potus clarus.

Vel ℞. *Radic.acetosa cerasor.acidor.exsiccat.*an.Vnc. i.sem.*pulpa tamarindor.*Drach.vi.*passul.* Vnc.sem. *fruct. berber.siccat.vel condit.* Drach.v. *sem. Melon.* Drach.iii. *Coq.in aq.hordei s.*Col.℞.℔.ii.*succi citri* Vnc.iiii.*iulebi violar.vel rosar.q.s.*M.

In malignis vtilissimum est decoctum C.C.cum spiritu vitriol.vino granat.iulebo rosato.

Vel ℞. *Decocti* C. C. ℔. iii. *syr.de succo viol.* Vnc.iiii.

Transfundantur aliquoties de vase in vas, & spiritûs vitriol.guttæ aliquot, quæ ipsi gratam aciditatem concilient, adiiciantur.

In potu tamen administrando id obseruandum, de quo etiam suprà dictum, vt potus non sumatur in principio paroxysmi, vel in augmento, sed in vigore, & potissimùm febrili accessione iam declinante. De nitro suprà semel atque iterum dictum, quod aliis medicamentis in hoc genere non cedit, sed summam calorem præternaturalem coërcendi, sitímque sedandi vim habet.

Singultus.

Singultus accidit in febribus præcipuè, dum ventriculum humores acres & mordaces, nonnunquam & maligni, vel quocunque modo naturæ molesti, vellicant. Vtilissimum autem est, primò humorem illum, qui ventriculo molestus est, vomitu reiicere. Si post vomitum singultus manet, reliquus conuenienti modo alterandus: in quo considéranda est natura humoris. Nam si frigidior est humor, tutiùs dantur calida, vt Syr.de menthâ, absinthio, & si febris patitur, vinum absinthites, decoctum flor.chamæmeli, absinthij, anethi. In calido autem humore conueniunt lactuca, portulaca, acetosa, & similia: & bolus Armenus cum aq.Nymph.buglossi, rosar.portulac. Vel emulsiones sem.4.frigid.mai.cum aq. portulac.acetos. Conuenit & vinum granat, & conseru. rosar. viol. Quòd si his omnibus singultus sedari non potuerit, danda gr.iii.vel iiii.Laudani opiati; in humore quidem calido cum conseruâ rosar. acetosæ; In humore autem frigido cum conseruâ menthæ vel absinthij, cui gutta vna atque altera olei destillati chamæmeli vel anethi addi potest.

Si Laudanum opiatum desit, Philonium vel Theriaca eodem modo vsurpari potest. Extrà verò ventriculo adhibenda est cucurbita cum multâ flammâ. Alij verò dorso è regione ventriculi eandem applicant. Inungatur quoque oleo absinthij, menthæ, anethi, vel fomentum ex iisdem instituatur.

Vt ℞. *Mentha.absinthij* M.sem.*sem.anisi, carui, anethi, radic. cyperi*, an. Drach. ii. *caryophyll. sesquidrachmam.*

Insuantur sacculo, coquant. vino rubro pro fomento.

Cardialgia & Vomitus.

Cardialgia, nausea, vomitus ex eadem ferè causâ oriuntur, ex quâ singultus. Nam quandocunque materia aliqua vitiosa, corrupta, maligna, vel copiâ vel qualitate aliquâ vitiosâ ventriculum irritat & molestat, nunc inde dolor solùm oritur, nunc singultus, nunc nausea, & inanis vomendi conatus, nunc natura id, quod molestum est, vomitu reiicit: Ideóque hi affectûs eadem ferè habent remedia. *Cardialgia & vomitus.*

Vomitum quod attinet, non semper statim sistendus, sed nonnunquam etiam promouendus, vt materia vel copiâ vel malignitate molesta euacuetur. Sublatâ enim materiâ ventriculum vellicante, vomitus sistitur: si verò materia diutius detineatur, magis corrumpitur, & maiora ac grauiora postea inducit symptomata. Potest eadem quoque per aluum educi. Etsi ventriculus omnia medicamenta vomitu reiiciat, Clystere materia versùs inferiora ducenda. Si tamen vomitus sit nimius & ita diuturnus, vt cibi exhibendi nulla occasio sit, virésque debilitentur, & metuendum, ne isto motu & irritatione omnes totius corporis humores vitiosi ad ventriculum confluant, omninò sistendus est. Quod fit, si assumantur medicamenta ventriculum roborantia, humorésque secundùm qualitatem; quâ ventriculo molesti sunt, alterantia. Itaque si humor calidus & biliosus, quod plerumque fit, vomitus causa fit, exhibeatur Syrupus acetos. rob ribium, succus berber. diacydon. conserua rosar. præcipuè vitriolata, sem. acetos. portulacæ, Corallium præpar. margaritæ, extract, tormentillæ, spir.vitriol.

Si verò bilis sit acris valdè, qualis est prassina & æruginosa, ea inprimis medicamenta ex antea dictis eligenda, quæ summam vim acrimoniam illorum humorum obtundendi habent, qualia sunt decoctum hordei cum semin. melonum, Syrup. acetosæ & nymphéæ cum aq. buglosf. violar. & simil. Hinc, vel etiam priùs rhabarb. Drach. i. sumere licet, vt materia illa subtrahatur. Si verò materia sit frigidior, nux moschata, caryophylli, macis, sem. coriandri, mentha, cortic. citri, sem anethi, diacydon. composit. Theriaca non admodum vetusta conuenit. Vtile est & vinum decoctionis mastiches. Et si humor sit crassior, tenacior, vt faciliùs vomitu reiici possit, oxymelite s. vel scillitico incidendus. Vbi materia mixta est, mixta medicamenta adhibenda, vt aqua menthæ, cum Syr. ribes: puluis etiam iste in omni vomitu conuenit.

℞. *cortic. citri, ligni aloës, mastiches, sem.coriandri, portulac. santal.alb.* an.Drach.i.F.Puluis.

Extrà quoque quæ applicantur ventriculo pro varietate causarum moderanda sunt. Vtilis est panis tostus vino madidus, & puluere coralliorum, nucis mosch. macis, spec diarrhod, abba.aromatic.rosat. conspersus:

ſus:vel imponatur Emplaſtrum de cruſtâ panis, vel emplaſtrum ex fermento, menthâ & maſtiche, quod ita paratur.

℞. *Fermenti*, ℔. i. *fol. menth. ſicc.* M. ii. *maſtiches*, Vnc. i. Terantur & cum *ol. maſtich.* Fiat emplaſtrum vel linimentum.

℞. *Cruſtarum panis parum toſtarum & aceto roſaceo irrigatarum* ℔. ß. *pulpa cydoniorum vel diacydon. ſ.* Vnc. ii.

Miſceantur affuſo vino rubro, adde *pulu. maſtiches*, Vnc. ſem. *abſinthij, roſar. rubr.* an. Drach. ii. *macis, fl. chamæmel.* an. Drach. i. *ol. roſac. chamæmel. q. ſ.* F. Cataplaſma.

Vel paretur emplaſtrum ex pulpâ cydoniorum cum pulu. coralliorum & roſarum. Vel imponantur ſacculi aut cataplaſmata ex foliis menthæ, abſinthij, florum chamæmel. meliloti, roſis anetho, radic. cyperi, caryophyll. acori, zedoar. bacc. iuniperi.

Vt ℞. *Abſinthij, roſar. rubr.* an. M. ſem. *radic. cyperi*, Vnc. ſem. *maſtiches*, Drach. iii. *caryophyll. macis*, an. Drach. ſem. Cum ſindone rubrâ F. Sacculus.

Vel vngatur ventriculus ol. abſinthij, menthæ, cydoniorum, maſtichino, nardino, nucis moſch. Deſtillata ſunt efficaciora.

Naribus quoque quædam non inutiliter contra vomitum adhibentur odoramenta: vt mentha, ruta, acetum, aqua roſarum, panis item toſtus aceto madidus.

Si iis omnibus vomitus non tollitur, ad laudanum opiat. accedendum, cuius gr. iii. cum Syr. vel conſeru. conueniente exhibenda.

Eſt & hoc obſeruandum, ſi materia ſit maligna, quæ ventriculum vellicat, ea eligenda, quæ ſimul malignitati reſiſtunt, vt C. C. terra ſigillata, bolus Armenus, corallia, margaritæ, cum conſeruâ roſar. acetoſæ, rob ribium, berber. quibus addi poteſt aliquid Theriac. vel Mithridatij.

Alui fluxus.

Alui fluxus in febribus ſæpe oriuntur ob humores ad inteſtina fluentes, & vel copiâ vel qualitate expultricem ſtimulantes; vel quòd virtus ita debilitata ſit, vt excrementa retinere nequeat. Nonnunquam & fluxûs colliquatiui accidunt, cùm ob cauſæ malitiam & magnum æſtum quaſi colliquati humores ad inteſtina fluunt. Ob poſteriores duas cauſas ſi alui fluxus accidat, res cum ſummo periculo coniuncta eſt, raróque ægri conualeſcunt, & tum id vnicè agendum, vt cauſæ vehementiæ & malignitati reſiſtatur. Ob alias verò cauſas ſi fluxus accidat, modò qualia oportet euacuentur, ſi æger bene ferat, ſiſti non debet. Si enim ſiſtatur, & materia, quæ euacuari debebat, retineatur, retenta ea longè peior euadit, & poſtea rurſum fluxum perículoſiorem excitat, vel ad partes nobiles regurgitat, & ſymptomatum peſſimorum author eſt. Si verò ſponte non ſiſtatur fluxus, & ob diuturnitatem, vel virium deiectio, vel dyſenteria metuenda ſit: initiò illi humores acres & inteſtina vellicantes abſtergantur, & per lenia ſoluentia moti humores educantur, & quidem per talia, quæ poſt ſe adſtrictionem relinquunt: qualia ſunt rhabarbar. præcipuè in ſubſtantiâ ſumptum, ſyr. roſar. ſolut. myrobalani.

Poſtea ea exhibeantur, quæ ſeu acrimoniam ſeu malignitatem humorum corrigunt, & adſtringunt. Vtiliſſimum eſt, talia cibis admiſcere. Ergo ſemen acetoſæ, berber. ſumach, quod commodiſſimè cibis admiſcetur; radic. tormentill. nodulo includantur, & in iuſculis ebulliant. Cum cibis etiam ſumantur vel miſceantur Syrupus vel miua Cydoniorum, Syr. ribium, berberis, ſpec. diamargar. frig. corallium, C. C. bolus Armenus, terra Sigill. Vtile etiam eſt lac ex amygdal. dulc. & ſem. 4. frig. maior. ac papauere cum aquis conuenientibus paratum. Eadem quoque extra cibum exhiberi poſſunt. Et præter iſta conſerua roſ. antiqua. conſeru. tormentill. quæ valdè efficacia ſunt, vt & ipſa tormentill. quocunque modo ſumpta, rob ribes, diatragacant. frigid. camphora, vinum granator. cydoniorum, decoctum C. C. Trochiſci de terrâ Sigill. de carabe, de ſpodio: Cryſtallus in bile æruginoſâ, quem ſuprà ex Ioh. Langio, *lib. 1. ep. c.* 4. porraceæ & æruginoſæ bilis ac dyſenteriæ alexipharmacum diximus, quod ex eodem etiam repetit Valleriola, *lib. 4. enarrat. cap.* 3. Vterque verò proculdubio, ex Petri Aponenſis libro de venenis ſumpſit. Atque hæc omnia ferè in fluxu bilioſo locum habent.

Si fluxus verò ſit lientericus & à cauſâ frigidâ, vtiliter ſumitur Maſtiche cum roſatâ nouellâ. Per aluum iniiciantur Clyſteres abſtergentes tantùm, ex decocto hordei, addito ſaccharo & melle roſato. Poſtea adſtringentes vſurpari poſſunt, ex roſis rubris, plantagine, conſolidâ, tormentill. cum ol. menthæ, myrtino, roſaceo. Extrà quoque applicentur, quæ ventriculum atque inteſtina roborant, vt pulpa cydoniorum in aceto cocta, & alia, quæ in vomitu ſunt propoſita. Niſi his fluxus ſedatur, ad laudanum opiatum, Philonium, Theriacam recentem veniendum. Videndum tamen, ne fluxus alui ſit ex obſtructione venarum meſaraïcarum. Tunc enim adſtringentia nocent: vſurpanda verò hordeum, Rhaponticum, diatrionſantalon, ſpica nardi, & alia aperientia & ſimul roborantia.

Lipothymia & Syncope.

Tandem Lipothymia & Syncope in febribus nonnullis, inprimis malignis, ægros infeſtare ſolent, ad quam tollendam medicamenta roborantia Cor, ſuo loco propoſita conueniunt. Exhibenda videlicet Conſeruæ, Syrupi & aq. roſar. borrag. bugloſſ. meliſſæ, Syr. acetoſit. citri, de cortic. citri, de rubo Idæo, tunicis vinum granatorum, confectio Alkermes, ſpec. cordial. temperatæ, Elect. de gemmis, diamargarit. lignum aloës, corallia, margaritæ, emulſio margarit. cum aquâ roſar. borrag. & cinamomi parata, tinctura & ſolutio coralliorum, ſolutio perlarum. *Lipothymia & Syncope.*

Vt ℞. *Conſerua roſ. tunicis, borrag. bugloſſ. acetoſell.* an. Vnc. i. *margarit. præparat.* Drach. i. *oſſ. de C. C.* Scr. ii. *C. C. ſ. vſtion. præparat.* Drach. ſem. *fol. auri*, num. vi. *confect. Alcherm.* Drach. i. ß. Cum *Syr. acetoſ. citri*, F. Electuar.

Vel ℞. *Ambr. gryſeâ*, p. viii. *moſch.* p. i. *ſacch. albiſſ. parum*, Tere affundendo aliquid *ſpiritûs roſar.* F. inſtar pultis.

Hinc ponatur in vitrum clauſum in cellam in arenâ per menſem. Poſtea iterum aliquid ſacch. & ſpiritûs roſ. affunde, iterum repone. Doſis piſi magnitudine in liquore conueniente.

Extrà applicentur pulſibus & cordi ſacculi ex roſis, ligno aloës, ſantalis, corticibus citri, radic. Ireos, meliſsâ, flor. borrag. bugloſſ. vel linteamina aquis ex eiſdem madida apponantur.

Vt ℞. *Cortic. citri flauor. roſar. rubr. ſantali citrin. galang. macis*, an. Drach. i. ſem. *ſpec. diamoſch. dulc. zedoar. caryophyll. meliſſ.* an. Drach. i. *camphor.* Scrup. ſem. F. ſacculus, qui irroretur aq. meliſſæ & aceto roſ.

Vnguenta itidem cordialia ex vnguento roſaceo, ol. deſtill.

destill. citri, caryophill. cinamomi, rutæ, croco, camphorâ parata.

Odoramenta omnes spiritûs recreant, qualia parantur ex aquâ rosar. cinam. carfunculi, vino, radicibus Ireos. Vtilis est ad hanc rem puluis in dispensat. August. sub titulo; puluis violatus odoratus.

Mulieribus tamen, ea, quæ odoratiora sunt, tutò non semper admouentur. Habenda quoque in hisce ventriculi ratiò, cùm illa animi deliquia non rarò à ventriculi orificio ortum habeant: Quod si fiat; exhibendus panis vino odorato vel vino granatorum madidus, fomentandúsque est ventriculus decocto absinthij, menthæ. flor. rosar. rubr. chamæmel. & aliis, quæ in singultu sunt explicata.

Hæc, quasi obiter & appendicis loco, de quibusdam & frequentioribus, quæ febricitantes infestare solent, symptomatibus dicta sint. Qui plura de horum & aliorum, quæ febribus accidunt, symptomatum caussis & curatione cognoscere cupit: eos, qui ex professo hac de re scripserunt, consulat. Vt enim symptomata talia rectè tollantur, causarum, quæ vnius symptomatis non semper eædem, cognitione exactâ omnino opus est. Quàm quia sæpe vulgus & empirici negligunt, non leuiter errant. Dum enim, quæ vni graui aliquo symptomate laboranti, profuisse animadterant, aliis, qui simile quid patiuntur, causæ inuestigatione neglectâ, adhibent, sæpe accidit, vt ægris non solùm non prosint, sed & noceant: cùm eadem symptomata à diuersis causis proueniant.

Conclusio.

Atque hæc, Lector Beneuole, sunt quæ de Febribus iam dicere potui, Voluissem plura, & meliora, & forsan potuissem, si otium illud, quo nonnulli abundant mihi quoque concessum fuisset. Verùm hæc pleraque inter morbos epidemios superiorum annorum, & crebras ægrotantium interpellationes, animo hinc inde distracto, conscripta fuerunt. Pro quibus ipsis tamen DEO ter Opt. Max. omnium bonorum authori, gratiæ immensæ debentur. Ideóque Hymnum, quem, sub initium anni 1614. Febris quartanæ, quâ laborạueram, & pestilentiæ grassantis periculis liberatus atque ereptus, DEO Seruatori cecini, hîc subiungere, & quasi votiuam tabulam suspendere volui imò debui.

Ergo iterum desueta diu, iámque obsita longum
Spisso plectra situ in numeros animare canoros
Inclyta facta iubent, Bonitásque immensa Iehouæ.

Eja age Mens, Cor, Lingua, & corpore quicquid in hoc est,
Exerere, &, quascunque potes, nunc collige vires,
Totúmque in laudes te magni effunde Iehouæ,
Mens eja exerere & meritas Patrique Deóque
Clementi grates persolue, atque omnia in vnum
Sis conferre memor laudum ornamenta Iehouam.

Ille quidem iustus Deus est, abnormia plectens
Facta hominum: at facilis venia & placabilis idem
Non memores durus producit longius iras:
Sed leuat oppressos vltrò, gemitúsque precantûm
Audit, nec blandi affectum Patris exuit vnquam,
Nam scit, quàm nostra fragilis sit fabrica massa.

Ecce etenim! vrentis me vis longinqua tenebat
Morbi; languebam, ceu flos, cui feruidus Auster
Abstulit afflatu succum gratúmque decorem:
Iam mihi mors atra ante oculos, tenébraque sepulchri
Versari. Tum clamaui: ne, quæso, dierum
Nunc abrumpe mihi numerum; Pater optime, parce,
Audiit orantem, & mea mî peccata remisit;
Audiit orantem, & morti tenebrísque sepulchri
Me bonus eripuit; cordi, membrísque vigorem
Reddidit antiquum; & curas tristémque dolorem
Lætitiâ, luctúmque hilari mutauit ouatu.

Post cùm præsentem intentarent omnia mortem,
Vt tenebras mortis vitarem & mille pericla,
Me baculo rexit Pastor bonus: ille sinistrâ,
Et dextrâ strages inter morientium, & inter
Pestiferi occultè volitantia tela veneni
Liberum ab interitu seruauit, méque, sub alis
Ceu pullos gallina, manu omnipotente tueri,
Et tutum in mediis voluit præstare periclis.

Summa; DEVS bonus est, & quàm promittere larga
Spes vnquam potuit, largitur plura benignè.

Ergo tot toties liber, Deus alme, periclis,
Ergo tot toties auctus, Pater optime, donis,
Quid faciam? quo te iam gratus munere donem?
Nil habeo, DEVS: omne tuum est, quod Pontus & Æther,
Quod Tellus habet. Hoc vnum mihi restat egeno,
Vt grates tibi persoluam. Quare accipe grates:
Verùm quas valeo, non quas tibi debeo grates.

Magnus es, ô DEVS, atque tuum mirabile Nomen;
Magnus es, & nullis prensandus sensibus, omne
Immensum humani ingenij excedis acumen,
Principium sine principio; te nulla coërcet
Meta, nec vllius te claudit terminus æui:
Nil tibi cras, vel Heri; sunt cuncta Hodie, Omnia sunt Nunc:
Omnia scis, & cuncta potes: Tu Totus vbique
Cuncta reples; præsens sustentas omnia; præsens
Cuncta regis; cunctis tua dat præsentia vitam:
Omnia habes; nullius eges, mutabile nil est
In te: cuncta agitas; nec te tamen omnia agentem
Exercet labor; est requies, sunt otia semper
Læta tibi; in te vno requies tua; sufficis vnus
Ipse tibi: melius nil te: nil omnia præ te:
Omnia sunt à te, per te sunt omnia, & in te,

Magnus es, ô DEVS, & totus mirabilis idem es.
Verùm cuncta tua superat facta inclyta dextra
Erga mortales miseros Clementia Amórque,
Atque super cunctos Bonitas tua maxima cœlos
Eminet immensum. Lapsis peccata remittis,
Erigis oppressos; mediáq; in morte iacentes
Seruas, & morti ereptos in pristina reddis.

Sed quò plura cano, restant mihi plura canenda:
Deficiunt vires; dextra benefacta benigna
Non obtusa capit mens hæc; mea lingua, meum cor
Non laudes æquare tuas, non facta referre
O verè miranda potest, lingua hæsitat, & mens
Tot donis cumulata stupet, tanto aucta fauore.

Ergo cùm desint vires, tibi prompta voluntas,
Et grato placeant hæ fusa è pectore grates.

Sed, Pater, & porrò antiquo me amplectere amore,
Auxiliúmque, à te sperantem rebus in arctis
Non sperata ope destitue: spes credula ne me
In te confundat fidentem. In corpore sano
Da sanam mentem, vt læto te pectore semper
Laudare, ac rectè, mihi quæ expedienda dedisti,
Officiis fungi, & tua iussa capessere possim.
Pestiferi depelle procul contagia morbi,
Et tandem depone graues, vt mitis es, iras;
Vndique sit nobis salua hæc Sarepta; nec ignem,
Nec pestem, nec bella, famemuè, aut quicquid alumnis
Nempe tuis Satana minitatur vísque dolúsque,

Floret: in excubiis cœli felicis alumni
Stent vigiles: saluus sit defensoribus istis.
Cum Patriâ Patriæ Pater, & Schola floreat annis
Leucorea innumeris serorum ad secla nepotum
Vt commissa sibi Diuina oracula, Linguas,
Atque Artes, Diæ famæ monimenta, propaget.

Sic cor, sic linguam, sic corpore quicquid in hoc est,
In laudes animabo tuas; Te luce canam, te
Nocte canam, penitâ fibra te pectoris, & quod
In me est cunque tuam Bonitatem almùmque fauorem,
Perpetuò celebrabunt, & tua facta sonabunt:
Inclyta facta, tuaque feram miranda potentis
Gesta manûs, viuens dum spiritus hos reget artûs,
Quin natis narrabo meis illa omnia, natique
Vt natis porrò narrent memoranda iubebo.

Verùm quid promitto, Deus? promittere quicquam,
Me quando intueor, mea cùm promissa recordor,
Ausim ego? quin potiùs sic tendo ad sidera palmas.

Qui mentem expromptam, Deus, & qui Velle dedisti,
Da quoque posse: etenim sine te mea nulla potestas,
Idem fac rectis adsit Constantia factis.
Dux operum semper tua sit Sapientia, ab alto
Illam mitte throno cœli, scintillula lucis
Diuinæ ignigenis radiis emissa pigrantem
Fomitem in ingenij mentem hanc accendat, amore
Vsque vt inexstincto Verique calescat & Æqui.
Vt vitæ, quod restat, iter, pérque auia, pérque
Obscuras mundi tenebras, & nubila cœca,
Prælucente facem te, recto tramite pergam.

Sic erit, vt quondam felici sede receptus,
Cum Cherubim, Seraphim, & Cœlestis ciuibus aulæ
Omnibus, æterno celebrem tua numina cantu,
Et, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Ter Maxime, Térque
Optime, *non cessante canam per secula ouatu.*

FASCICV

FASCICVLVS
MEDICAMENTORVM
PESTILENTIA GRASSANTE, DIVERSIS TEMPORIBVS,

PRO

Diuersis Rebuspubl. à Clariss. aliquot Medicis præscriptorum, iuxta ordinem annorum & Respub. dispositus.

MEDICAMENTA CONTRA PESTEM, CONSCRIPTA ET COLLECTA
A
PETRO SIBYLLENO, REIPVBL. EGRANÆ MEDICO,
Anno 1564.

Trochisci fumales D.Pfeils, *quibus Illustrißimus Saxon. Princeps* Mauritius *usus fuit.*

℞. BENZOI *mundi in aq. rosar. macerati & rursus exsiccati*, Vnc.ii. *Styrac. calam.* Vnc.ß. *santal.citrin.* Drach. ii. sem.*lig.aloës*, Drach.i.sem.*rosar.* Vnc. iii.sem.

Mixta tundantur in mortario ad horã vnam, pòst addatur.*sacch.finiss.*Vnc.i.*mosch.*g̃.xv.*dissoluti in aq.rosar.* contundantur omnia ad horæ dimidiũ:addantur *zibeth.* g̃.vii. *mucilag. tragac.ex aq. ros.q.s.*Fiant Trochisci.

Candelæ vel Trochisci, qui apud Comites & nobiles in Misnia & Saxonia in usu sunt.

℞. *Benz.* ℔.ß. pulueris. crassiusculè & infundatur in aq. ros.per diem naturalem.

Postea ℞. *fol. ros. rub. recent.* Vnc. iv. *sacch. finis.* Vnc.j. pistentur longo tempore, tandem adde *Benzoë suprascriptum* & rursum simul tundantur per duas horas, his admisce,*moschi*, Drach.i.*ambr.* Drach.ß.*zibeth.* Scr.i. M. ritè & formentur troch. parui & inuoluantur foliis ros. siccentúrque in vmbra, & recludantur in scatulam mundam.

Trochisci alÿ pro Consulibus & magnis viris in urbibus.

℞.*lign.aloës*,Vnc.sem.*benz.*Dra.iii.*mosch.*gr.v.*sacch. cand.*Vnc.iii.F.*s.a.cum aq.ros.*Trochisci.

Alÿ pro iisdem personis.

℞.*benzoin.*Vnc.sem.*styrac. calam.*Dra.ii.*lign.aloës*, Scr.sem.*sacch.cand.*Vnc.ij.*mosch.*gr.ii.cũ mucilag. tragacanth.ex aq.rosar.formentur Trochisci.

Vel ℞. *ladan. benzoi, sacch.puriss.*an. Dra.vi. *mosch.* Drac.ß.M.cum infus.tragacanth. F.Trochisci.

Puluis præstans carbonibus inspergendus.

℞. *alipt.mosch.*Drac.ii.*benzoin.*Drac.iii.*styrac.calam. santal.citr.*an.Scr.i.*lign.aloës*, Scr.ß.*caryoph.* Dr.ß.*nucis mosch.*Scr.i.*cinam.acerrim.*Drac.i.M.fiat Pul.pro fumo.

Candelæ pro ciuibus suauiter redolentes & usitatæ in quibusdam Bohemiæ urbibus.

℞. *Ladan.* Vnc.iii.*alipt.mosch.oliban.*an.Vnc.i.*thymiam.* Vnc.i.ß. *ros.rub.asæ dulc.* an.gr.vi. *santal. citr. cinamomi opt.* an.Drac.iii.*myrrh.cortic.aurant* an.Drac.ii. *carbon.tiliæ* ℔.ß.Vnc.ii.*styrac.liquid.* q. s. M. cum infus. tragacanth. & formentur candelæ pro fumo.

Sacculus pro vestibus in scriniis.

℞. *fl. lauend. viol. spicæ*, an. M. j. *borrag. bugloss. nenuph. meliss. basilicon.* an.p.j. *ros.rub. non explicatarum*, p.ii. *been. alb. & rub.cortic. citri,sem.citr.* an. Drach.ß. *lign.aloës.* Scr.i.*caryophyl. macis, cinamomi acerrim.* an. Drac.i.*rad.irid. Illyr.* Scr.i.*asæ dulc.* Drac.ß. *mosch.*g̃.v. M.contundantur grosso modo, F.Puluis.

Pomum Ambræ hybernum.

℞. *lign.aloës*,Drac.i.*calam.arom.*Drac.ß.*caryophyl.* Scr. ii. *cinamomi acerrim.* Scr. j. *sem ocym. caryophyl. citri*,an. Scr.i.*nucis mosch.* Scr.i.ß. *ros.rub. maioran.* an. Drac.i.ß.*rad.valerian.diptamn. tormentill.* an. Scr. sem. *myrrh.*Scr.sem.*cubebar.* Scr.i.*sp.diamosch.*d. *diambr.*an. Scr.i.*sem. nigell.* g̃.vi. *oliban. mastich.* an. Drac.ß. *rad. angelic.* Drac.ii.*zedoar.* Drac.i. *doronic.* Scr.i.ß. *caphur.* g̃.iiii. *ladani puri, styrac. calam.* an. Drac.i. sem. cum styrace liquid. & modico olei spicæ odorif. F. Pomum cui adde, *ambr.gryseæ.*g̃.vi.*moschi.*g̃.vii.

Pomum stiuale.

℞. *terebinth. cum aq. rosar. semel atque iterum lotæ* Drac.i.*ladan.puri*,Drac.ii.*rosar.rub.* Drac.ß. *santal. omnium*, an.Drac.i. *fl.violar.bugloss. nenuph.*an.Scr.i. *cort. granator. citri*, an.Scr.i. *caryophyll.croci,macis* an. Scr.i. *zedoar.* Scr. ii. *camphor.* Scr. ß. cum mucilag. gumm. Arabic. cum aq. rosar. extract. & styrace liquidâ F. Pomum. Possunt addi gr.vi.Mosch.in aq.ros.dissoluti.

Pro Pauperibus.

℞. *ruta recent.* M. i. Contundatur in mortario adde aceti vini q. s. & agitentur inter se in mortario deinde exprime succum per telam lineam raram, hunc serua,imbue in eo spongiolã,includéque in orbiculum perforatũ ex ligno iuniperino,&alternis diebus renoua.

Pomum Ambræ pro pauperibus hyemale.

℞. *fol.rut.*Scr.ii.*maioran.*Scr.sem.*rosf.rub.* Scr.i. *ligh. aloes*, gr. iv. *rad. angelic.* Drach. i. *styrac. calam. ladan. puri*, an. Drach.i. *caphur.* gr. iv.*cera citrin.* Vnc.i. cum aq. rosf.F.Pomum.

Aliud ℞. *fol.rutæ, summit. absint.*an. n°.xxiv. *maioran.*Scr. sem.*zedoar.*Drach.sem.*angelic.*Drach.i..

Contundantur & macerentur in aceto, ligentur in telam lineam rubr. & includantur ligneo pomo iuniperino proforato.

Sacculus cordialis.

℞. *sem.acetos.citri, cort. citri been. alb. & rub. croci Oriental.integr, santal. omn. spic. Indic. corall. rub.* an. Drach. sem. *flor. borrag. bugloss. rosmar. rosf. rub.*an.p.i. *Sp. diamosch. d. latit. Galen. cordial. liberant.* an. Scrup. i.

F. f. a. sacculus quadratus interpassatus ex sindone rubeo duplici.

Aqua vitæ præstantißima præseruatiua Cl. Dn. D. August. Schurf.

℞. *Vini sublimati optimi ex optimo vino 3. vel quater distillati* ℔. i. in quo infundantur, *caryoph. piper. nigr.granor.Paradis.*an.Drach.i. ß.*Nucis mosch.* Drac.i. *Macis* Drach.ii. *cinamomi, Zingiber. alb. galang.* an. Drach. ii. *Zedoar.* Drach. i. sem. *Cubebar. lign. Aloës* an. Scr. ii. & gr. ii. omnia crassè contusa stent in infusione per d. 8. postea distillentur f. a. in M. B. Deinde.

℞. *illam aq. distillatam, & Misce cum Zedoar. diptam. alb. gentian. angelic. cardui ben. cardopatij* an. Drach. i. *Santal. alb. citr.* an. Drach. sem. *Mosch.* gr. iii. *caphur.* gr. iiii.*Theriac.Mithridat.*an.Vnc.sem.

Stent sic commixta ad dies tres, postea iterum distillentur, vt priùs. De istâ aq. exhiberi potest. Vnc.sem. cum Drah.Theria.& Vnc. iii. aq. acetos. vel plus vel minùs, secundùm naturam & conditionem infirmi & morbi.

Electuarium præseruatiuum eiusdem.

℞. *Spec. el. de gemm. liberantis*, an. Drach. ii. *de Hyacinth.* Scr. ii. *smarag. rubin.* an. Scr. i. sem. *margarit. perfor. & non perforat.* an. Scr. ii. *corall. rubr. alb. spody, rasur. Ebor.* an. Drach. sem. *ligni aloës* Drach. sem. *oss. de C.C.* n°. ii. *C. C. vst. in aq. rosar. extincti, sem. acetos.* an. Scr. ii. *santal. omnium* an. Drach. sem. *rad. diptam. alb. tormentill.* an. Scr. v. *terr. sigill.* Drac. sem. *boli Armen. sem. citri, rosf. rub.* an. Scr. ii. *croci.* Scr. i. *fol. Auri puriss.* num. xxx. *moschi, ambr.* an. gr. iii.

Terantur lapides pretiosi in vino odorifero f. a. Deinde add. *Sacchar.cand.*Vnc.xvii. *cinamomi elect.*Vnc. i. sem. M. F. Puluis. Dos. ʒ. i. in curatione, verùm in præseruatione ℈. i.

Aliud præseruatiuum & curatiuum eiusdem.

℞. *Myrrh. croci* an. Drach. ii. *oss. de* C. C.Drach.i. *diptam. alb.* Drach. ii. *Zingib. alb.* Vnc. sem. *Caphur.* Drach. i. *tormentill.* Drach. v. *Zedoar.* Drach. iiii. sem. *serpentar. pimpinell.* an. Drach. i. *theriac. opt. mithridat.* an. Drach. ii. M.cum *Aq.vitæ q. s.*F. Electuarium. Dos. in curationem Drach.i sem. cum aq. acetos. Vnc. iii.In præseruatione Scr.i.

Electuarium D. Iouochsu Coloniensis.

℞. *Cinamomi electiss.* Vnc. sem. *nuc. mosch. rad. tormentill. boli Armen.* an. Drach. ii. *Zedoar. doron. Roman. macis. aristolochia rotund.* an. Drach. ii. *fol. menth. coriand. præp. anisi, carui, corallior. santal. rub. fl. borrag. bugloss.* an. Drach. sem. *rad. Endiu. cichor. taraxac. fol. pilosell. rad. pimpinell. præmors.* an. Scr. ii. *oss.de.C. C. margarit.perforat. fragment. sapphiri, granati*, an. Scr.i. *xyloaloës*, Scr. ii. *croci* Scr.i.*conseru.rosf. antiq.* Vnc. i. *sacchar. albiss. & mellis despumati* an.q. f. *succi scabiosæ & acetos.* an. Vnc. i. M. F. f. a. Electuarum.

Puluis D. Casparis Lindemanni.

℞. *fragment. Hyacinth.* Drach. i. ß. *smaradg. sapphir. rubini*, Scr. ii. *margarit. non perforat.* Drach. ii. Scr. i.*corall. rub. alb. spodij de canna. rasur. eboris. lign. aloës*, an. Drach. sem. *oss. de* C. C. n°. ix. *serici crudi.* C. C. *vst. in aq. rosar. extinct. sem. portulac. acetos. coriandr. præp.* an. Scr. i. *santal. omnium* an. Drach. i. *beën. al. & rub. rad. tormentill. terr. sigill boli Armen. rosf. rub.* an. Drach. i. Scrup. ij. *sem. citri* Drach. i. *caphur.*gr. vj. *fol. auri* n°.xxx.*mosch.ambræ grys.*an. gr.vij. M. F. Puluis.

Puluis eiusdem, tempore hyberno.

℞ *Cinamomi electis.* Drach. ii *nuc. mosch. caryoph.* an. Drach. i. sem. *rad. valerian. pimpinell. tormentill. cort. citri, rad.vincetox.enul. camp.*an. Drach. ii. *santal. citr.* Drach. i. sem. *corall.vtriusque* Drach. i. *carab.alb.* Drach. i. sem. *terr. sigill. boli Armen.* an. Drach. iii.C. C.*vst.* Drach. i. *caphur.* Drach. sem. *margarit. orient.* Scr. ii. *spec.elect. de gem.*Drach. sem. *sem. basilic.acetos. coriandr. citri*, an. Drach. sem. *fl. scabios. anthos, rosf. rub. borrag.* an. Scrup. j. *ligni aloës* Drach.sem.

Puluerisentur omnia subtiliss. F. Puluis. Exhibeatur cum vino odorifero, vel cum aq.acetos. vel alterius aq. cordial. Drach. i. in curatione, in præseruatione Drach. sem.

Morselli D. Doct. Iohannis Bohemi.

℞. *rad. diptam. pimpinell.* an. Drach. i. ß. *santal. omnium.* an. Drach.i.*cinamomi, lign.aloes*.an.Drach.i.ß. *oss.de* C.C.Scr.i.*rasur.ebor.margarit.sapphir.rubin.hyacinth.*an.Drach. sem. *vnicorn.* Scr. sem. *been vtriusque, sem.acetos.citri excorticati*, an. Drach.ß. *cort.citri* Dra.j. *ambræ mosch.* an. gr. v. *auri præp.* Scrup. sem. *sacch.albiss. in aq. acetos. & scabios.diss.* ℔. j.ß.

F. Confectio in Morsulis vel rotulis. Huius medius morsulus manè & vesperi sumitur in præseruatione.

Electuar. eiusdem ex Zedoaria.

℞. *Myrrh. aloës, croci, oss. de* C.C. *diptam. alb.* an. Scr. ii.*Zingiber.alb.*Vnc. sem. *caphur.* Drach. sem. *rad.tormentill.*Vnc.i.Scr. ii. *serpent. pimpinell.* an.Scr.i. *zedoar.elect.* Vnc. ii. Scr. ii. *Theriac. vera Andr. Mithridat.* an. Vnc. iii. cum *aq. pestil. q. s.* F. Electuar.

Huius ℞. manè quantit. auellanæ, tempore præseruationis: sed in affectione pestis Drach. i. vel Scrup. ii.

Electuarium confortatiuum in præseruatione pro pauperibus, eiusdem Bohemi.

℞. *Ficuum rec.* ℔. sem. *nucleor. iugland.* ℔. ß. *rutæ.* Vnc. sem. *salis communis* Drach. i. ß M. & contund. omnia in mortario, F. inde Electuar. add. *succ. acetos.* Vnc.ii. *syr. acetos.citr.*Vnc. i De hoc manè sume portionem quantitate iuglandis.

Electuarium, quod in vsu habuit M. Vldaricus Leonorus Medicus Pragens.

℞. *Theriac. Alexand. opt. conseru. ros.* an. Vnc.ß. *mithridatij*, Vnc. i. *caphur.* Scr. iii. *zedoar. rad. diptam. angelic. gentian. aristol. rot. tormentill. valerian. praemors. pimpinell. leuistic. veronic. baccar. lauri* an. Scr. ii. *myrrh. rub.* Dra. i. *boli Armen. prap. in aq. acetos. abluti. terra sigill.* an. Vnc. sem. *croci* Dra. sem. *cinamomi electiss.* Dra. ii. *Sp. elect. de gem. f. & cal. diamosch. d. diamarg. f. diatrion sant. off. de. C. C.* an. Scr. ii. *electuar. regij.* Vnc. sem. *syr. acetos. citri* Vnc. ii. *aq. vita contra pestem descript. Arnoldi de Villa noua*, Vnc. i. M. omnia s. a. additis & commixtis *auri foliat. foliis* x. F. Electuarium probatissimum.

Vsus huius remedij est: tempore praeseruationis magnitudine fabae particula manè horis 4. ante prandium sumitur. Tempore verò curationis in comparatione fortis naturae & adulto viro datur de eo pondere ducati. Mulieri in pondere aurei Rhenani: puero vel puellae pondere aurei Rhenani medij. Tempore hyemis, si pestis cum frigore aut tremore inuadit, exhibetur cum vino Rhenensi & prouocatur sudor: in aestate cum calore si inuadit pestis, dissoluitur Electuarium hoc cum aq. acetos. aut aceto vini, aut aceto ros.

Electuarium aliud familiare, sed valde praestans D. Ion. Castneri.

℞. *nucleor. recent, excort.* ex *iugland.* n°. xx. *ficuum. recent.* n°. xv. *fol. rut. summit. absinth. scabios.* an. M. i. *aristoloch. vtriusque* an. Vnc. ß. *tormentill. pimpinell diptam. alb. baccar. lauri excortic.* an. Drach. iii. sem. *rad. gentian. valerian.* an. Drach. i. *off. de C. C.* Drach. i. *boli Armen. prapar. terr. sigill.* an. Drach. iiij. *macis, cinamomi elect. caryoph.* an. Drach. i. *mastich.* Drach. sem. *lign. aloës, zedoar.* an. Drach. i. *baccar. iuniper. matur.* Drach. iii. Omnibus contusis adde deinde, *Theriac.* Vnc. i. sem. *aceti ros.* Vnc. sem. *vini opt.* Vnc. iii. M. &. F. Electuarium, cui adde *salis communis* Vnc. i.

De hoc Electuario manè particula quantitate auellanae sumatur, horis 4. desuper ieiunando.

Alia eiusdem.

℞. *fol. ruta* M. i. *saluia.* M. sem. *omnium desiccatorum & puluerisator. rad. pimpin. sicc. & contus.* Vnc. i. sem. *gentian.* Drach. i. *cardamom.* Vnc. sem. *baccar. iuniper.* Vnc. i. *nucleor. recent. ex iuglandib.* Vnc. i. *baccar. lauri excort.* Vnc. sem. *serpental.* Drach. ii. *rad. tormentill.* Drach. ii. sem. *bol. Armen. prap.* Vnc. sem. His omnib. contusis & in puluerem redactis adiice *Theriac. Alexand.* Vnc. i. Mixta cum Vnc. sem. *aceti rosar.* rursus mortario contundantur & commisceantur.

Manè de hoc Electuario 4. horis ante prandium auellanae quantitas sumitur.

Puluis eiusdem praestantissimus & à multis approbatus.

℞. *Aloës hepatic.* Vnc. ii. *myrrh. el.* Vnc. ii. *croci oriental.* Vnc. sem. *cinamomi, coriandr. prap. anisi.* an. Drach. iij. *rad. tormentill. boli Armen. prap.* an. Vnc. i. ß. *terr. sigill.* Vnc. sem. *basilic.* Drach. ii. *beën alb. & rub.* an. Drach. i. *cortic. cassia lign. matris perlar.* an. Dra. sem. *off. d. C. C. corall. rub. rasur. Ebor. rhabab. el.* an. Dra. sem. *sp. el. de gemm.* ℈. i. *aromat. ros. Gabriel.* Dra. i. *latit. Galen.* Dra. sem. *Sacchar. cand.* Vnc. sem. M. F. Puluis. Dosis eius Dra. ii.

Puluis Saracenorum satis praestans.

℞. *rad. tormentill. diptamn. alb. tunic.* an. Vnc. sem. sem. *citri, boli Armen. prap.* an. Drach. ii. *off. de* C. C. *corall. vtriusque*, an. Drach. i. ß. *trium santal.* an. Drac. sem. *rhabarb. el.* Dra. sem. *spica* gr. iiij. *caphur.* Dra. i. M. F. Puluis.

Confectio in Morsellis.

℞. *sp. de gem. Mes.* Drach. ii. *liberant.* Drach. i. *radic. angelic.* Scr. iiii. *zedoar.* Scr. i. sem. *cardopat.* Drach. sem. *pimpinell.* Drach. sem. *caryophyll. cinamom. acerrim.* an. Scr. iij. *croci, cardamom.* an. Scr. sem. *diptamn.* Scr. j. *beën. alb. & rub.* an. Scr. j. *fol. rut. calament.* an. Scr. sem. *vnicornu* Scr. ii. *smaragd.* Dra. sem. *margarit. granator.* an. Scr. i. *fol. auri*, n°. xvi. *amb.* Drach. sem. *sacchar. q. s. cum aq. ros. & aceto dissol.* F. Confectio in Morsulis. Dosis pro viris Drach. j. adolescentibus, Drac. sem.

Confectio alia in rotulis.

℞. *spec. diatrionsant. el. de gemm.* an. Drac. ii. *rad tormentill. diptamni. zedoar. zingiber. cortic. citri, macis, cinamomi acerr.* an. Drac. i. *off. de C. C. croci.* an. Scrup. ß. *sp. aromat. ros. Gabr.* Drac. ii. *saluificantis*, Vnc. sem. *fragment. lap. pretios.* an. Drac. i. *sacchar. q. s. in aq. scabios. & rosar. dissoluti*, F. Confectio in rotulis.

Puluis haud contemnendus D. Doct. Sturciadis pro diuitibus.

℞. *boli Armen. prap. rad. tormentill. diptam.* an. Vnc. i. *cinamomi acerrim. corall. alb. prap.* an. Drach. iij. *rhabarb. elect.* Drach. ß. *terra sigill. corticis citri, beën. alb. & rub. santal. citrin. rasur. ebor. margarit. sem. sancti in aceto per diem infusi*, an. Drach. ii. *carabe, macis*, an. Drach. i. *sem. acetos. endiu. portulac, spodij. lign. aloës. off. de C. C.* an. Scr. ii. *serici combust. smaragd. granat. hyacinth. rubin. sapph.* an. Drach. i. *auri & argenti foliat.* an. Scr. i. *spica nardi* gr. iii. *vnicornu* Scr. i.

F. Puluis. Dos. Drach. i. sumpta in vino odorifero.

Cerotum. D. Sturciadis sub alis & in inguinis applicandum.

℞. *Aloës epat. myrrh. opt. gall. mosch. alumin. succi acac.* an. Drach. ß. *caphur.* Scr. sem. *rosar. myrtill. corall. rubr. santal. omnium* an. ℈. i. *ladani* Dra. i.

F. puluis. M cum oleo lilior. ex florib. parato & cum aq. ros. omnibus mixtis q. s. F. cerotum.

Iulep praeseruatiuum pro delicijs.

℞. *Conseru. rosar. meliss. borrag. buglosf.* an. Vnc. ii. *syr. de acetos. citri*, Vnc. i. *aq. acetos. scabios. rosar. pimpin.* an. Vnc. ii. M. F. Iulep.

Puluis praeseruatiuus pro infantibus.

℞. *Rhabarb. el.* Drach. i. *C. C. vst. aloës lot. prep.* an. Scr. i. *sem. sancti*, Scr. ii. *sem. acetos.* Scr. i. ß. *caulium* Scr. ß. *citri, pulu. lumbric.* an. Drach. ii.

M. F. puluis. Eius dosis est ʒ. i. dissoluta in aq. facchari

Conditum pro grauidis.

℞. *conseru. rosar. borrag. buglosf.* an. Vnc. i. sem. *rorismar. citri condit.* an. Vnc. sem. *bol. Armen. prap.* ʒ. ii. *Zedoar. dictamni croci, tormentill.* an. Dra. ß. *Syr. de succo*

Borrag. cortic. citri an. q. s. *fol. auri aliquot.*
M. f. a. F. Conditum. Dosis est prægnantibus quantitas mediæ auellanæ, haustu desuper exiguo ex vitro sumpto.

Alexiterium in formâ electuarij M. Iohan. Bohemi Vvittebergensis.

℞. *rad. tormentill. pimpinell. cort. citri*, an. Vnc. i. sem. *angelic. terr. sigill. vera. boli Armen. veri prap.* an. ʒ. ß, *Trochisc. de caphur.* Dra. i. *myrrh. elect. aloës lot. cum aq. ros. Zedoar. macis, garyophyl. nuc. mosch. baccar. lauri, zingib.* an. Dra. j. *croci oriental.* Drach. i. sem. *off. de C. C.* Drach. sem. *C. C. vst. ac loti*, Drach. ii. *diptamn. Cretic. ireos, gentian. sem. cardui ben. citri* an. Drach. j. *sp. diapliris. c. mosch. diamarg.* an. Drach. j. *diambr. diamosch. dulc. el. de gemmis* an. Drach. i. sem. *theriaca optima, Mithridatij*, vel *diascordij Fracastor.* an. Vnc. i. *syr. acetos. citri* Vnc. ij. puluerisanda puluerisentur diligenter, deinde cum Theriaca & Mithridatio incorporentur, donec omnia bene vniantur & cum syr. acetos. citri F. Massa mediocriter solida. Detur Drach. i. sem cum aq. acetos post incisionem venæ, & sudet ac non dormiat. Puero Drach. sem. datur. Sed in præseruatione manè horis 4 ante prandium Scru. i. exhibetur.

Alexiterium D. Stephani Vvilde, Medici Zvuiccauiensis.

℞. *rad. Angel. vera, aristoloch. vtriusque vnicornu, gentianæ, galangæ.* an. Vnc sem. *cortic. citri, croci, cinamomi, pimpinell.* an. Drach. ij. *ligni aloës, serici crudi, diptam. Cretic. tormentill. limatur. auri, margaritar.* an. Drach. i. sem. *off. de C. C sem. acetosell. boli Armen. prap. terra sigill. vera, rasur. eboris, doronici, santalor. omnium* an. Scru. iiij. *baccarum lauri, absinth. beën alb. & rub. fragment. 5. lap. pretios.* an. ℈. ii. *passular. mundat.* Vnc. i. *sacchar. cand.* Vnc ii. *caphur.* Drach. ii. M. F. s. a. Electuarium solidum.
Idem est vsus seu vtilitas cum superiore.

Electuarium siue haustus Iouis barbarè dictus.

℞. *Theriac. opt. Alexand. & el.* Vnc. iii. *rad. tormentill. subtiliter puln.* Vnc. i. M. in modum Electuarij. Deinde

℞. *vini ter destillati* Vnc. iii. *camphor.* Vnc. sem. in mortario agitentur, & fiat seorsim aqua, quæ seruetur in vitro. Signetur aqua pro haustu Iouis.
Vsus huius electuarij est.

℞. *elect. modò descripti* Scr. iiij. *vini sublimati c. camph.* ʒ. i. *aq. scabios. & acetos.* an. Vnc. i. Detur hæc dosis infecto. Quisquis enim in peste hanc medicinam vsurpauerit, eamque retinuerit & desuper sudauerit, euadet.

Antidotus monachorum.

℞. *diptamn. Cretic. tormentill. aristoloch. long.* an. Drach. ii. *Zingib. alb. Zedoar. cinamomi el.* an. Vnc. sem. *off. de C. C. vnicorn. ligni aloës* an. Drach. i. *camphor.* Vnc. sem. *sacchar. cand.* Vnc. i. *Mithridat. Theriac. Ver.* an. Drach. ij. F. cum Syr. acetos. citri Electuarium.

Pilulæ præseruatiuæ pestis & ventris lenitiuæ Spirenses.

℞. *Off. de C. C. croci, spodij, sem. ocymi* an. gr. xv. *ligni aloës* gr. xii. *boli Armen. prap. cum aq. ros.* Scr. ß, *camphor. beën alb. & rub.* an. gr. vij. *fl. bugloss.* Drachm. sem. *garyophyl. cortic. & sem. citri, Zingib. el. omnium mundatorum* an. Scr. sem. *ambr. gryf.* gr. iij. *Hyacinth. granati* an. gr. v. *agaric. el. rhabarb. opt.* an. Drach. i. *spica.* gr. v. *aloës* Drach. iij. sem. & g. iiij. cum *aq. bugloss. & saluia.* F. Massa oblonga, quæ in vmbrâ exsiccari permittatur.

Pilula alia cuiusdam excellentis Medici, eiusdem virtutis.

℞. *fol. scordij* Drach. j. sem. *summit. centaur. min. agaric. trochisc. aloës opt.* an. Drach. i. *summit. agerati, sem. santonic. nigell. anis. garyophyl.* an. Drach. i. sem. *C. C. vst. pra. pulu. succin. albiss. sem. acetos.* an. Drach. sem.
Puluerisentur omnia per se, postea aspergantur succo aurantiorum, mixto cum acerrimo aceto vini, & aq. rosarum æquis portionibus & permittantur exsiccari, maceretur septies, vltimo addendo *croci* gr. xii. *Moschi. ambr.* an. gr. x. cum *syr. de succo aurant.* F. Magdaleon vel massa.

Electuarium præseruatiuum D. Georgij Curionis.

℞. *succ. Diptam. succi folior. ruta sylu.* in vere; in æstate verò ℞. eorum radices exsiccatas, an. Vnc. vi. Deinde.

℞. *Nucleor. ex iuglandib. excortic.* Vnc. iii. *fol. ruta domest.* Vnc. iii. *salis gemm.* Vnc. i. *ambra* Vnc. sem. vel ad minus Drach. iii. *ficuum siccarum* ad pondus omnium, *Theriac. opt.* sextam partem, *myrr. opt.* Vnc. i. *baccar. lauri* Vnc. sem. cum melle despumato q. s. F. Electuarium.

Aliud eiusdem.

℞. *Nucum recent. iugland* n° xx. *caricar.* n° xvi. *ruta*, Vnc. iii. *aristoloch. long.* Vnc. i. *tormentill. diptam. lauri* an. Vnc. sem. *salis communis* ad quantitatem nucis Gallicæ, *mellis* q. s. F. Electuarium.
Sumatur omni manè in quantitate nucis Gallicæ, addendo pro lubitu, *theriac. Andromach.* q. s.

Puluis præstans D. D. Spirensium probatus & in præseruatione & curatione.

℞. *Imperat. carlin. phu, enul. aristol. rot.* an. Dra. sem. *pimpin.* Drach. i. *sem. citri, cordial.* an. Scr. i. *cardui ben.* Scr. i. *ligni aloës, croci, caryophyl. cardamom. macis*, an. Scr. i. *ambr. moschi*, an. gr. viij. *cinamomi*, Drac. iii. *aristoloch. long. zedoar.* an. ℈. i. *gentian.* ℈. sem. *sem. meliss. maioran. agni casti*, an. Dra. sem. *rasur. ebor. C. C. vst. carabes*, an. Dra. sem. *vnicornu*, ℈. ij. *tormentill.* Dra. ij. *santal. citrin.* Dra. i. sem. *ros. rubr.* Dra. sem. *camphor.* ℈. sem. *boli Armen. terr. sigill. ver.* an. Dra. ij. *corall. alb. rub*, an. ℈. i. *limatur. auri, margarit. smaragd.* an. Dra. sem. *sapphir. Hyacinth. Granat. Rubin.* an. Scrup. sem. *Sacchar.* q. videbitur.

Conditum Pestilentiale.

℞. *Conseru. violar. rosar. borrag. bugloss. citri*, an. Vnc. sem. *spec. de gemm. fr. diamosch. dulc. sem. citri, acetos. verben. gentian*, an. Scrup. sem. *boli Armeni prap. terr. sigill.* an. Scrup. iij. *rad. diptamn. tormentil. zedoar. doronic. off. de C. C. Hyacinth. sapphir. rubin. Granat. margarit. corallior. rub. santal. omnium, rasura eboris, spodij Vnicornu*, an. gr. vi. *diarrhod. Abbat. diatrag. frig.* an. Drach. sem. *fol. auri*, n° iv. *syrup. granat.* q. s. F. conditum & deauretur.

Confectio in Morsellis D. Sommerfelts.

℞. *gran. iuniper. betonic. cinamomi el. nuc. mosch. macis, caryophyl. Zedoar.* an. Scr. iiij. *saluia, menth. ruta, cichor.*

cichor. serpentar. angelic. aristol. long. & rot. enulæ campan. diptamni, gentian. tormentill. baccar. lauri, an. Drach. ß. *santal. amb. croci, doronic. sem. acetos. lenistic. citri, erucæ, oliban. mastich. terr. sigill. præp. myrrh. spodij, rasur. ebor. oss. de C. C. vnicorn. margarit. præp. sapphir. smaragd. corall. rub. ligni aloës* an. Scr. i. *boli armen.* Dra. v. *sacchar.* q. s. dissoluti in *aq. acetos.* q. s. *camphor.* Scrup. sem. F. Confectio in morsulis.

Confectio in Rotulis eiusdem.

℞. *Santal. vtriusque, rosar. rub.* an. Scr. ij. *sem. acetos. citri*, an. Scr. j. *margarit.* Scr. ij. *been alb. & rub. oss. de C. C. serici combust.* an. Scr. j. *smaragd. Hyacinth. Sapphir. vnicorn.* an. Scr. sem. *sem. basilicon. doronic.* an. Scr. i. *El. regis, diaborrag.* an. Vnc. sem. *Sacchar. tabarzet* q. s. F. dissoluto sacchoro in aq. ros. confectio in Rotulis.

Sacculi redolentes contra aëris infectionem pro vsu pharmacopolij.

℞. *maioran. basilic. lauend. rosar.* an. Vnc. sem. *cortic. aurant.* Drach. iij. *meliss.* Drach. ij. *styrac. calam, cinamomi, santal. citr. zedoar. macis, caryoph.* an. Drach. i. *sem. acetos. coriand. endiu.* an. Drach. sem. *camphor.* Scr. sem. *spicæ Celtic.* Drach. ij. *croci* gr. v. M. F. Sacculi quotquot volueris & in duplici sindone exhibeantur.

Pilulæ præseruatiuæ pestis & prauorum humorum in corpore eductiuæ D. Sixti Kolbenschlag.

℞. *aloës succot. lot.* Drach. iij. *myrrh.* Drach. j. *sem. ambræ* Dra. j. *xyloaloës, oss. de C. C. serici crudi* an. Scr. ij. *been vtriusque, tormentill. boli Armen.* an. Dra. i. *valerian. diptam.* an. Dra. sem. *croci* Dra. sem. *rhabarb. el.* Drach. j. sem. *agaric.* Drach. j. *spicæ* Scr. j. sem. *salis gemm. zingib.* an. Scr. j. *cortic. citri* Drach. j. *schœnanth. asari* an. Scr. j. *Nuc. mosch. caryophyl.* an. Scr. sem. *myrobalan. chebul. Indor. citrinor*, an. ℥. ß. *diagryd. correct.* Drach. ij. *margaritar. camphor.* an. gr. vi. cum Syr. de acetos. citri vel de limonib. F. Massa pilular. aut cum succo acetos. vel aq. absinthij. Dosis est, Drach. j.

Pilulæ pestilentiales D. Sommerfelts.

℞. *myrrh. croci, carab. boli Armen. corall. rubr.* an. Dra. j. *terræ sigill. præp.* Drac. ij. *diptamn. zedoar. sem. acetos.* an. Dra. sem. *camphor.* gr. vi. *aloës lot.* ad pondus omnium. F. pilulæ ad magnitudinem pestilentialium cum Syr. acetos. citri.

Electuarium liberantis pro pueris.

℞. *sem. santon. bol. Armen.* an. Drach. ij *sem. caulium, citri*, an. Dra. sem. *rad. tormentill. enulæ*, an. Scr. ii. *corall. rubr.* Scr. ij. *smaragd. Hyacinth. Sapphir.* an. Scr. sem. *rasur. eboris, serici crudi, sem. Plantag.* an. Scr. j. *sacch. albiss.* Vnc. viij. *aq. acetos. scabios. cardui ben.* an. q. s. F. confectio in rotulis.

Experimentum præstans in peste & omni veneno, sæpe probatum.

℞. *rad. meu, Olsenichij* an. ℔. j. *angelic.* Vnc. v. *diptamn.* Vnc. iij. *tormentill.* Vnc. ij. *pimpinell.* Vnc. i. ß. *Vnicorn. opt.* Dra. vi. *Theriac. veter. opt.* ℥. ij. sem. *Mithridat.* Vnc. j. sem.

Hæ radices omnes debent esse recentes & colligendæ circa duo festa beatæ virginis, quæ collectæ & ante mundatæ, postea subtiliter incidendæ sunt, tandem desuper fundatur *vini optim.* quod emineat duobus vel trib. digitis super præscripta ingredientia. Stent per diem & noctem in infusione, tandem distillentur cautè & reponantur in vitro, & detur patienti bonus haustus, ieiunet desuper hor. vi. tandem à sudore detur ei citonium assum ad edendum, post huius vsum dentur ei cibi facilis coctionis, & parum.

Contra pestem mirabile.

℞. *rad. tormentill. chelidon.* an. Vnc. iiij. *scabios. rutæ*, an. M. j. sem. *aceti vini.* ℔. iiij.

Coquantur per quadrantem horæ & dimittantur infrigidari. Huius decoctionis

℞. Vnc. j. in quâ dissolue, *Theriac.* Drach. ij. *boli Armen. præp.* ℨ. i. se. M.

Haustus sudatiuus optimus.

℞. *Theriac. electiss. elect. liberant.* an. Drach. sem. *Mithridat. Aure. Alexandr. pulu. diptamn. zedoar. terræ sigill. croci hortens.* an. Scr. j. *boli Armen.* Scr. ij. *aq. scabios. sambuc. solatri* an. Vnc. sem. *vini ardentis, aceti* an. Vnc. sem. M.

Alius haustus expertus.

℞. *Theriac. el.* Drach. j. *Mithridat.* Scr. j. *elect. de croco* Scr. sem. gr. v. *spec. liberant.* Drach. sem. *aq. rosar. scabios. acetos.* an. Drach. j. M. Da infecto.

Aqua vitæ saluberrima & vtilissima in pestis infectione.

℞. *Zedoar. diptam. alb. gentian. angelic. cardui ben.* an. Vnc. sem. *santal. alb. citrin.* an. Drach. ij. *mosch. opt.* gr. v. *camphor.* Scr. sem. *Theriac. Mithridat.* an. Drach. vj.

Infundatur in nostrâ aquâ vitæ: Stent in infusione per iij. dies, postea F. distillatio in B. M. Deinde.

℞. *caryophyl. piper. nigri, gran. Paradis.* an. Drach. ij. *Nuc. mosch.* Vnc. sem. *macis*, Vnc. j. *cinamomi, zingib. galang.* an. Vnc. j. *zedoar.* Drach. sem. *cubebar.* Vnc. sem.

Infundantur in aquâ vitæ nostrâ, stent in infusione per dies viij. postea distillentur s. a.

Haustus alius.

℞. *aq. bugloss.* Vnc. vj. *margarit.* Scr. i. sem. *rasur. auri Vngar.* Scr. j. *vnicorn. veri*; Scr. sem. M. F. Potus.

Electuarium pestis.

℞. *myrrh. croci, oss. de* C. C. an. Scr. ij. gr. viij. *diptamn.* Drach. ij. *zingib. albiss.* Vnc. sem. *camphor.* Drach. ij. *zedoar.* Scr. viij. *tormentill.* Drach. j. *Theriac. Mithridat.* an. Vnc. iij. M. cum aq. vitæ F. Electuarium.

Puluis optimus & expertus à quodam rustico contra omnia venena.

℞. *rad. valeria.* Vnc. iiij. *vincetox.* Vnc. j. *polypod. q.* Vnc. i. *angelic. ver.* Vnc. j *vrtic. min.* Vnc. j. *angelic. syluestr.* Drach. vj. *alth.* Vnc. ij. *cort. rad. coccognid.* Vnc. i. Hæc singula in ollam nouam vitream ponantur, affundendo aceti vini acerrimi tantum, vt duobus vel tribus digitis superemineat, postea cooperiatur olla & perlutetur optimè. Bulliant lentè, deinde per mediam horam satis bene refrigerentur. Coletur acetum per pannum & abiiciatur. Radicibus verò maceratis

ceratis

ceratis & coctis addantur baccæ duodecim vuæ lupinæ, & ad singulas baccas dena folia vuæ lupinæ. Exsiccentur hæc omnia supra fornacem, puluerisentur, & per cribrum excutiantur. De hoc puluere tempore pestis propinetur Dra.i.cum vino albo, aut aceto pro diuersitate temporis.

Electuarium aliud salubre.

℞. *Fol.scordij* Dra.vi. *Zedoar. angelic. garyophyl. tormentill. diptamn. vulg.* an. Dra.ii. *gentian.* Dra.i.sem. *croci orient.* Dra i. *theriac. veræ Andr.* Vnc.i.ß.cum *Syr. de succo scordij*, F. Electuarium.

Theriaca cuiusdam D. Norimberg.

℞. *terræ sigill. tormentill.* an. Vnc.i. *boli prep. diptamn. zedoar.* an. Vnc. sem. *smaragd. auri finiss.* an. Dra. sem. *sem. citri mund.* Dra.i. *ambræ* Scrup.i. *croci* Dra.i.F. omnium puluis, qui infundatur in *syrup. limon.* siue *acetos. citri* ℔.i.

Stet tribus diebus in infusione, deinde.

℞. *Theriac. opt. mithridat* an. Dra.i.sem. deinde commisc. & F. Electuarium.

Haustus sæpe probatus.

℞. *Vini distillati septies opt.* Dra.vi. *camphor.* Dra.sem. *croci* in quantitate mediæ lentis. M, detur infecto post venæ sectionem in aq. acetos. aut Borrag.

Electuarium curatiuum nobilissimum contra pestem D. Hupertij.

℞. *tormentill. pimpin. angelic. diptam. alb.* an. Vnc.sem. *valerian. magistrant. morsus diab. gentian. serpentar.* an. Dra.ii. *aristoloc. vtriusque, chelidon. vngul. caball. plantag. mai. caryophyllat. cort. rad. capp.* an. Dra.ii. *Zedoar.* Dra.iii. *Herb. rutæ, verben. veronic.* an. Vnc.sem. *scabios. gran. laur. iuniper.* an. Dra.iii. *cortic. citri, sem. citri, acetos.* an. Dra.ii. sem. *beën alb. & rub. doronic. lign. aloës, cinamomi* an. ʒ.ii. *galang.* ʒ.ii.sem. *myrrh.* ʒ.iii. *rasur. ebor.* C.C. *vst. Carabes*, an. Drac.ii.sem. *bol. Armen. terr. sigill.* an. Vnc.sem. *salis* Drach. ii. *nucum ingland. ab vtroque cortice mundatar.* n°.xl. *ficuum pingu.* n°.xxx.

Puluerisanda puluerisentur, ficus & nuces incidantur. Coquantur demum cum ℔.sem. mellis despumati, instar opiatæ. Vltimò add. *Theriac. opt.* Vnc.ii. *Mithrid.* Vnc.iiii. M. simul.

Infusio contra pestem D. Aubusimi.

℞. *Bol. Armen. terr. sigill. amborum in aq. ros. & aceto prep.* an. Vnc.vi. *rad. diptam. alb. pimpinell. tormentill. valerian. zedoar. gentian.* an. Vnc.ii. *angelic. imperial.* Vnc. iiii. *fl. vetonic. herb. scabios. cardui ben.* an. M.ii.

Herbæ & radices lauentur cum vino alb. deinde incidantur & infundantur in aceto & vini destillati an. ℔. vi. Huic infusioni add. Theriac. veter. lib. i. Dos. pro senioribus Vnc.ii. pro iuniorib. Vnc.i.sem.

Electuarium cuiusdam Bauarici Medici.

℞. *pulu. saluificant.* Vnc.sem. *spec. liberant. lætificant. Rasis* an. Drach.i.ß, *zedoar.* Dra.ii. *rad. angelic.* Dra.iiii. sem. *cardopat.* Dra.ii. *camphor.* Scr.iiii. *doronic.* Dra.sem. *fol. rutæ* Scr.ii.sem. *terr. sigill. prep.* ʒ.ii. *vnicorn.* ʒ.i. *oss. de C.C.* Scr.ii. *sulphur. rub. prep. caryophyl.* an. Dra. iii. *spec. lætifi. Galen.* ʒ.i. *diamarg. aromat. rosat. descr. Gab.* an. ʒ.i. *serici vsti* Scr.ii. *xyloaloës crudi* Scr.ii. *margarit. preparat.* Scr.ii.sem. *fol. auri* n°.xxii. *manus Christi perlat.* Vnc.i. *elect. de ouo* Vnc.sem. *theriac. veter.* Vnc.vi. *Mithrid.* Vnc. ii. Cum *Syrupo de succo acetos.* F. Electuarium.

Trochisci præstantes & singulares tum in præseruatione, tum in ipsâ peste sub linguâ inter sudandum tenendi.

℞. *pimpin. scabios. tormentill. zedoar.* an. ʒ.i.sem. *angelic.* ʒ.ii.sem. *rasur. ebor.* ʒ.i. *spec. el. de gemm. diamargar. diamosch. d.* an. ʒ.ß. *sem. rutæ, acetos. citri* an. Scr.ii.gr.viii. *myrrh. elect.* ʒ.ii.g.v. *alipt. mosch. gallia mosch.* an. Vnc. sem. *Theriac.* ʒ.v. *Mithrid.* Vnc.i. *vnicorn.* ʒ. vi. *Sacchar. tabarz.* Vnc.xviii. cum mucilag. Tragacanth. F. Trochisci, demum inuoluantur in spec. liberantis.

Trochisci redolentes pro fumo in conclaui ipsius ægri.

℞. *lign. aloës ladan.* an. ʒ.i. *Styr. calam.* ʒ.sem. *mosch. opt.* gr. ii. *Sacchar.* Vnc. i. sem. Cum aq. *ros.* F. Trochisci.

Puluis præseruatiuus & curatiuus pestis à Doct. Viennensibus ordinatus.

℞. *Hyacinth.* ʒ.i. *smaragd. Rubin.* an. ʒ.ii. *margarit.* ʒ.i.sem. *corall. amb.* an. ʒ.iiii. *boli Armen.* Vnc.i. *cryst all.* ʒ.i. *lap. hæmat.* ʒ.i. *diptamn. tormentill. zedoar. angelic. doronic. mors. diabol. pimpinell. valerian. beën vtriusque, rhabarb. el.* an. Vnc.sem. C.C. *vst. prep.* ʒ.iii. *rasur. ebor. santal. rub. & citr.* an. ʒ.i. *croci*, ʒ. sem. *cinamomi elect.* Vnc. sem. *serici* ʒ.sem. *sem. acetos. portulac. coriand.* an. Scr.i. *fl. violar. borrag. bugloss. nenuph.* an. ʒ.i.sem. *rosar.* ʒ.ii. *camphor.* Drach. i. *fol. aur. argenti* an. num. x. M. F. s. a. Puluis.

Electuarium D. Castneri.

℞. *Conser. fl. tunic.* Vnc.ii. *acetos.* Vnc.i. *Theriac. Venet.* Vnc.v. *Mithridat.* Vnc.ii.sem. *rad. Angel.* Vnc.sem. *tormentill.* ʒ. i.sem. *diptam.* ʒ.ii. *zedoar.* ʒ. iii. *boli Armen. prep.* ʒ.ii. *cardopat.* ʒ. i. sem. *fol. rutæ* ʒ.i. *croci oriental.* Scr.i.sem. *camphor.* Scr.iii.sem. *sulphur. rub. prep.* Scr.v. *vnicorn.* Scr. ii. sem. *smaragd.* ʒ.i. sem. *margar.* Scr. ii. sem. *fol. auri* n°.xv. *ambræ* Scr.i.

Cum *Syrup. acetos. citri* & *succo acetos.* F. Electuarium.

Aqua Bezoartica multum commendata.

℞. *Caryophyll. piper. long. granor. Parad.* an. Drach. i. ß. *nuc. mosch.* ʒ.i. *macis, cinamomi, Zingiber. alb. galang.* an. Drach.ii. *zedoar.* Drach.i. sem. *cubebar.* ʒ.i. *lign. aloës.* Scr.ii.sem. Conquassentur omnia & infundantur simul in iustâ quantitate spir. vini rectif. ad iustum tempus digestionis, postea distillentur s.a. igne primi gr. Deinde.

℞. *Zedoar. diptamn. alb. gentian. angelic. montan. cardopat. cardui ben. petasi.* an. Vnc.i. *santal. alb. citri* an. Vnc. sem. *mosch.* gr.iiii. *camphor.* Scr.sem. *Theriac. Alexand. Mithridat. opt.* an. Vnc.i.sem.

Contundantur & iterum misceantur cum prædictâ aq. destillatâ, ac digerantur simul tempore conueniente. Postea iterum distillentur & vsui seruentur in vase idoneo.

Dos. est cochl.i.sem. dissol. in aq. acetosæ aut rosar.

Puluis Bezoarticus pro pauperibus D. Kegleri.

℞. *Castor. baccar. lauri*, an. Vnc.sem. *aristol. rot.* Drac. ii. *gentian. nucis mosch.* an. Drach.i. *camphor.* Scr.i. omnia redigantur in puluerem.

Puluis

Puluis pretioſus tempore peſtis haud contemnendus.

℞. *rad. tormentill. ſerpentar. leuiſtic. corall. alb. turpeth. ſpermatis ceti*, an. Vnc. ſem. *rad. fœnic. cortic. citri*, an. Drach. i. *margarit. granator.* an. Drach. ſem. M.

Ex hoc puluere da Scr.i.mixtum Theriacæ præſtantiſſimæ Dra.i.& acet.vini vel cum aq.ſcabioſæ.

Emplaſtrum mollificatiuum & maturatiuum.

℞. *rad.lilior.alth.valerian.raphani,pirethri,ſem. ſinap.*an.vnc.ſem. *gumm.ammoniac. ſagapen. galban. opopan.*an.Drach.vi.*pulu.ſcabioſ. chamam.* an.Drach.ii. *caricar.ping.* n°.v.*ſucci capa aſſata* Drach.ii. *ol.ſcorpion.lilior.viſci quern.* an. q.ſ. Gummi diſſoluantur & F.ſ. a. Emplaſtrum.

Emplaſtrum aliud mollificatiuum, maturatiuum & aperitiuum, Doctoris Sturciadis.

℞. *Emplaſtri diachyl.ſimp.* Vnc.iii. *ammoniac. galban.diſſolut.in aceto* Vnc. ii.*ferment.* Vnc.iii. *ſem.ſinap.* Vnc.i.*cappar.aſſatar.*n°.iii.*ficuum pingu.* n°. viii. *vuar. paſſ.ſine arillis* Vnc.i.ſem.

Contundantur, & diſſoluantur ſingula. F. cum ol. roſ.reſinâ & cerâ,in modum Emplaſtri.

Aliud.

℞. *lingu.paſſer.ruta.ſcabioſ.plantag.cortic. med. ſambuci.ebuli* an.M.i.exprimatur ſuccus,cui adde *butyr.maialis* q.ſ.F.Linimentum.

Topica Spirenſia.

℞. *Theriac. Venet.* Drach. i. *ſp. diamoſch.* d. *ladan.* an. Scr, ſem. Fiat cum modico oleo de ſpicâ linimentum.

Emplaſtrum.

℞.*cap.aſſ.* n°. iii. *ficuum* n°.x. *Theriac el.* Vnc. ſem. *pulu.caſtor.*Drach.i.F.ad formam Emplaſtri.

Linimentum mollificatiuum & aperitiuum.

℞.*Mell.* Vnc.ii.*ſalis communis,alb. Graci* an. Vnc.i. *pulu.gran.iuniper.*Vnc.ſem.F.Linimentum.

Aliud cuiuſdam periti Medici pro bubonibus curandis.

℞. *Capam, eam repleto ficubus, rutâ & optimâ Theriacâ.* Hanc itaque lino craſſo, vel canabe circumligatam aſſabis, ab aſſatione in mortario contundes, atque calidè buboni impones,idque ſingulis horis renouabis.

Alia familiaria & vſitata Topica medicamenta pro apoſtematibus curandis.

℞. *ruta viridis, raphani in taleolas diſſecti*, an.M.i. *ſinap.cochl.*i.omnib.contuſis ſeorſim,deinde M.omnia,ex illis impone apoſtemati.

Aliud.

℞. ſimum gallin.M. cum albumine oui in formam emplaſtri, quod applicatum apoſtemati extrahit venenum.

Item ℞. medium corticem ſambuci,tantundem farinæ auenaceæ, coque cum optimo craſſo lacte, ad formam pulmenti,& calidè applicetur,quod citiſſimè maturat apoſtema,vt aperiri poſſit.

Pro Carbunculis & Anthracibus.

℞. Vuam lupinam Germ. *einbeern.* ea habet 4. folia & in medio nigram baccam. Ex iis folium vnum puſtulis applica quater in die, ſemper nouum apponendo.

MEDICAMENTA CONTRA PESTEM, PRO REPVB. DRESDENSI, Ordinata A D. IOHANNE NÆVIO Elect. Saxonic. Medico.

Anno 1566.

Puluis Preſeruans.

℞. *Terra Armeniaca Orientalis vera, & ter ex aq. ſcabioſa abluta*,Vnc.ſem.*rad.Scabioſ.tormentill.valerian. Petaſit.gentiana,ariſtol.rotund.dictamni noſtratis,Enul. căpan.Angelic.Briſgoënſis*,an.Dra.xv.*Fol.Dictamni Cretici,ſcordij Cretici*,an.Scr.iii.*cardui bened.*Dra.i. *cinam. interioris opt.acuti ſaporis* Dra.ii.ß.*corticũ mali citri* Dra. ii.*ſeminis eiuſd.excort.*Dra.i.ß. *acetoſ.*Dra.i.*ſancti*,Dra.ß. *cornu Cerui vſti*,Scr.iiii.*ſcobis Eboris*,Dra.ſem.*ramentorum vnicornu veri,ſi haberi poterit*,Drach.ſem. *coral.ambor.prap.*an.Scr.ii. *Margaritar.oriental.prap.* Dra.i. *ſantali lutei, croci Oriental.ſeminis endiuia* an. Drach. ſem. *camphor.*Scr.i.*ſuccini albi* Scr.ii. *ligni aloës crudi* Drach. ſem.*oſſium ex corde Cerui* Dra.i.*paſtillorum ex Caphurâ.* Drach.i.

Pulueriſentur ſubtiliſſ. & miſceantur, mixtis adde *Spec.Elect.de gemmis,confectionis cordialis*,an.Scr. ii. *Folior. auri puri ſubtiliſſ. inciſſ.* num. vii. *ſacchar. albiſſ.* Vnc. ii. Singulis bene commixtis fiat puluis. Doſ.p.i.

Rotula Preſeruatiua.

℞. *Spec.pulueris praſcripti* Drach.vi. *Conſeru. Borraginis,Bugloſſi,roſar.*an.Scr.i.*Sacchar.albiſſ.in.aq. acetoſa & parum Vini Rhenani diſſoluti* Vnc.vii. Fiant Placentulæ.

Electuarium Preſeruatiuum.

℞. *Conſeru.Borraginis,Bugloſſ.Viol.Roſar. acetoſ.* an. Vnc.i.*Roſmar.* Drach.vi. *rad. tormentilla, Dictamni noſtratis,Zedoar.elect.Angelica Briſgoënſis* an.Dra.i.*oſſis de corde Cerui veri*,Dra.ſem.*Cortic.citri* Scr.ii. *ſeminis mali citri excort.*Dra.ſem. *Terra Armeniaca cum aq.acetoſa ter abluta* Dra.ii. *Sigill.Lemnij Turcici* Dra.i.*ſantal.omnium.*an.Scr.ſem. *Croci oriental.* Scr.ſem. *Theriaca vete. Andromach.*Vnc.i. *Mithridatij boni* Dra.vi. *aceti roſati cochlearia* vi.*Theriaca cum Mithridat.*in aceto diſſoluatur:deinde addantur pulueres & conſeruæ:& omnia diligenter ſubigantur in mortario ad formam Electuarij: quod folio Auri tegatur.

Sumatur manè magnitudine nucis auellanæ vel per ſe, vel ſex cochlear.aq. ſcabioſæ, aut vini Rhenani, ſed

calidè meliùs, si sumitur cum vrinâ propriâ. Potest etiam parari sine Theriacâ & Mithridatio.

Sacculus Cordialis Preseru.

℞. *Flor. Borraginis, Buglossi, rosʃ. rub.* an. M. sem. *fol. Meliss. Basilic. seu ocymi Gariophyll.* an. Vnc. sem. *Dictamni Cretici* Vnc. sem. *Cort. citri recent.* Dra. iii. *zedoar. electa* Dra. ii. *santali citrin.* Dra. i. *ligni aloës crudi* Scr. ii. *specier. cord. temperat. confectionis liberantis sine bolo & aloë*, an. ʒ. i. ß.

Incidantur flores cum foliis & parum conquassentur: redigantur & reliqua in puluerem crassiusculum, & additis speciebus cum cæteris diligenter mixtis impleatur sacculus Cordialis ex serico rubro factus, & intersuatur.

Linimentum Cordiale.

℞. *Vnguenti de nymphæâ luteâ* Dra. i. sem. *Theriaca Andromach. Mithridatij boni* an. Vnc. sem. *succi borraginis defecati* Dra. iii. *olei de mace.* Dra. sem. *de croco* Dra. ii. *spec. cordial. temperat. pro Epithemat.* Dra. i.

Misceantur omnia diligenter, donec veniant ad formam linimenti.

Pilulæ.

℞. *Aloës rosat.* ʒ. iii. *Rhabarb. electi opt. agarici trochiscati boni* ana ʒ. i. sem. *Epithymi Cretici* ʒ. sem. *Mass. pilular. Ruffi verar.* ʒ. i. *Cornu cerui vsti, rad. Angelica* an. Scr. i. *Corallina, scordij Cretici, fol. dictamni Cretici, zedoar. electa, rad. tormentill. santal. lut.* an. Scr. sem. *schænantos* gr. iiii.

Puluerisentur singula & cum aq. acetosæ & modico vini Rhenani fiat massa. Ex qua formentur pro qualibet drachmâ, pilulæ 21. Dos. drach. i. vel sem.

Pro Infantibus.

℞. *Spec. Elect. de gemm. frig.* Dra. i. sem. *liberantis cum bolo* ʒ. ii. ß. *diarrh. Abbatis* Dra. i. ß. *Corall. rub. prap.* Dra. sem. *oss. ex corde Cerui vel.* Scr. i. *seminis sancti* Dra. i. *rad. Pœonia, Granor. eiusdem excort.* an. Scr. ii. *cinamom. inter. opt.* Vnc. ß. vel Dra. iii.

Puluerisa puluerisanda subtilissimè, adde sacchari albiss. Vnc. ii. F. Puluis.

Pro grauidis Rotulæ.

℞. *Margarit. orient. non perforat.* Dra. sem. *Lapid. pretiosor. ingredien. El. de gemmis* an. Scr. sem. *Cornu cerui vsti* an. Scr. ii. *rad. Pœonia, grani eiusdem excortic.* an. Dra. sem. *spec diamargarit. Auicenna, confectionis cordialis* an. Dr. i. *sacch. rosati veteris* Dra. ß. *sacchari albiss. in aq. acetosa & rosarum dissoluti* Vnc. vi. ß. F. Confectio in placentulis.

Electuarium Curatiuum.

℞. *Theriac. veteris Androm.* Vnc. i. *Mithridat. boni, Elect. de ouo* an. Vnc. sem. *Antidoti de sanguinib.* Dra. vi. *rad. tormentill. fol. dictamni Cretici, scordij Cretici* an. Dra. ß. *rad. dictamni nostratis* Scr. ii. *terra Armeniaca Oriental. sigilli Lemnij Turcici* an. Scr. iiii. *cornu cerui vsti, ramentor. vnicornu, si haberi poterint*, an. ʒ. sem. *seminis acetosa, mali citrij excort. sancti* an. Scr. i. *caphura* Dra. sem.

Puluerisanda puluerisentur subtilissimè, & cum Syr. acetositatis citri q. s. redigantur ad formam Elect. tegantur folio auri.

N.B. Infantibus hoc Electuarium non detur.

Aqua.

℞. *rad. dictamni nostratis, gentiana, zedoar. electe, angelica Brisgoënsis, Carlina, Imperatoria, cardui bened.* an. Vnc. ii.

Incidantur omnia & bene conterantur. Deinde.

℞. *Santalor. luteor. alb.* an. Vnc. ii. *moschi Alex. opt.* Scr. i. *caphura* Scrup. ii. *Theriac. veteris. Mithrid. bon.* an. Vnc. iii.

Puluerisanda puluerisentur, & simul omnia ponantur in organum vitreum, quibus superfunde spiritum vini, siue vini destillati boni ℔. iiii. stent in loco calido duobus diebus, deinde colentur per pannum lineum, colatura vsui seruetur. Siquis autem totam compositionem per Alembicum, vt vocant, destillaret, haberet aquam palato magis gratam.

Sumatur manè cochl. i. cum aq. cardui bened. vel acetosæ cochl. iii. pro præseruat.

Infecti sumant cochl. iii. vel. iiii. & sudent aliquot horas.

Oleum pro cute & pulsibus & bubonibus.

℞. *ol. tormentill.* lib. i. *laurini, abietis* an. Vnc. vi. *gummi elemi* Vnc. iii. *hedera* Vnc. ii. sem. *euphorbij* Vnc. sem. *olibani, ligni aloës crudi* an. Vnc. ii. *mastiches, myrrha, aloës, ladani, castoréi, serapini* an. Vnc. ii. sem. *galanga, cinamomi, garyophyllor. nuc. myristica, cubebar. zedoar. elect.* an. Vnc. i. *opopanacis* Vnc. ii. *resina pini, picis naualis* an. Vnc. sem.

Terenda terantur, & in vas vitreum recondantur, & stent diebus octo in fimo. Postea lento igne destillentur, & oleum exiens diligenter colligatur, & vsui seruetur.

Si æger sudore defatigatus fuerit, vtatur sequenti Confortatiuo.

℞. *Cons. borrag. bugloss.* an. Vnc. i. *rosar. acetosell.* an. Dra. vi. *Rob de ribes* Vnc. i. *de berberis, de cerasis* an. Vnc. sem. *sem. citri excort.* Dra. sem. *terra Armeniaca Oriental. sigilli Lemnij*, an. Dra. sem. *margarit. Oriental. splendid. & prap.* Dra. sem. *caphura* gr. vi. *corall. rub.* Scr. i. *ossis de corde cerui veri* Dra. ß. *specier. elect. de gemm.* Scr. ii. *syrupi acetosit. citri* q. s.

Fiat mixtura ad formam Conditi. Sumatur sæpe magnitudine Castaneæ.

Emplastrum ad Apostemata.

℞. *Fermenti* Vnc. sem. *raphani* Vnc. i. sem. *farin. sem. sinap.* Dra. i. *cepa assa* Dra. ii. sem. *allij assi* Drac. i. sem. *theriaca* Dra. iii.

Misceantur omnia in mortario, & F. cataplasma apostemati imponendum ter de die.

Aliud ex Gummatibus.

℞. *Caricar. non rancidar.* Dra. iii. *passular. min. exemptis nucleis, gummi Ammoniaci* an. Vnc. sem. *Bdellij, Serapini* an. Drach. ii. sem. *succi Apij* Vnc. ii. sem.

Gummata in aceto dissoluantur: Postea in mortario omnia diligenter misceantur, & fiat Emplastrum.

Applicetur calidè, post sex horas renouetur.

MEDICAMENTA CONTRA PESTEM, CONSCRIPTA A D. IOH. SCHROTERO, Profess. Medicinæ in Academia Ienens.

Anno 1566.

Puluis præseruans.

℞. *Zedoar. rad. diptam. alb. gentian. herb. scord. cardui ben. acetosæ*, an. Fiat puluis. Dos. Dra. i. manè in aq. Cardui bened. vel hyeme in vino albo.

Electuarium de nucibus.

℞. *Nuc. iuglandium* xx. *ficuum pinguium*, xxv. *aristol. long. & rotund.* Vnc. i. ß. *dictamn. alb. rad. tormentill. pimpinellæ* an. Drach. ii. ß. *fol. absinth. rutæ, scabiosæ, asari*, an. Manip. i. *bacc. lauri* Dra. ii. sem. *cortic. citri, galang. macis* an. Dra. i. *flor. borragin.* ℥ ii. *oss. de corde cerui, Myrrh.* an. ℥ i. *mellis opt. despumati* mensuram vnam cum dimidiâ. F. L. a. Electuarium, de quo sumatur quouis manè bolus magnitudine Castaneæ.

Morsuli pro ditioribus.

℞. *Cinamomi elect. bol. armen. prap.* an. Vnc. i. *corn. cerui vsti, sem. citri, limon. acetosæ* an. ℥ i. ß. *diptamni, tormentillæ, angelicæ scabiosæ, cort. rad. borrag. santal. omnium* an. Drach. i. *rosar. rub. garyophyl. coriandr. prap. sem. portulacæ, rasura eboris* an. Scr. ii. *sem. anisi, marathri, ligni aloës, nucis mosch. serici crudi, sem. iunip. in acet. infusi, sem. coti* an. Drach. sem. *oss. de corde cerui, fragment. pretios.* an. gr. xv.

Puluerisatis puluerisandis omnibus subtiliter, cum s q. sacchari optimi dissoluti in aqua ros. & acetosæ. Fiat confectio in morsulis pondere Dra. ii. Dosis n°. i. antequam aëri te exponas.

Electuarium pro infantibus & grauidis.

℞. *Cortic. citri, sem. citri, coriandri prap. garyophyl.* an. Vnc. sem. *spody, corall. rub. ligni aloës crud. sem. portulacæ ocymi, santal. rub. rasur. eboris, zedoariæ, nucis mosc.* an Dra. i. *sem. acetosæ, terræ Lemniæ* an. Dra. iii. *serici minutim incisi, corn. cern. prap.* an. Scr. ii. *cinamom. electi* Vnc. i. *oss. de corde ceru.* n°. viii. *margarit. prap. fragment. pretios.* an. Scr. iiii. *folior. auri fini* num. xxx. *conseru. borrag. bugloss. rosar.* an. Vnc. ii. *sy. acetos. citri* Vnc. iii. *sacch. albiss. q. s. dissol. in aquis Melissæ & Bugloss.* F. Elect. in formâ opt.

Electuarium pro grauidis pauperibus.

℞. *rad. tormentill. Heleny* an. Drach. vi. *sem. anisi, carui* Vnc. i. sem. Fiat cum melle despumato Electuarium.

Rotulæ.

℞. *Terræ Lemniæ veræ, boli Armen.* an. Dra. vi. *rad. tormentill. diptamni, santal. rub.* an. Drach. ii. sem. *Zedoar.* Drach. ij. *cort. citri, margar.* an. Drach. i. *rasur. eboris, croci, scordij* an. Scr. ii. *fragment. prap. Smaragdi, Hyacinthi, Rubini, Sapphyri, corall. alb. carab.* an. Scr. j. *cornu cerui prap.* Scr. iiii. *fol. aur.* num. x. *sacchari dissoluti* in aq. ros. & scabios. Fiat confectio in rotulis.

Electuarium.

℞. *Spec. Diatrionsant. conseru. rosar. borrag. Nymphææ* an. Vnc. sem. *boli Armeni, terr. Lemn. prapar. Carlin. Zedoar.* an. Drach. sem. *fragment. 5. lapid. pretios.* an. Scr. i. *Mithridat. opt.* Drac. j. *fol. auri* num. iii.

Cum Syr. acetositatis citri. Fiat Electuarium.

Electuarium pretiosum & probatum.

℞. *Tormentill.* Vnc. iii. *cardui bened.* Vnc. iii. sem. *Carlin.* Vnc. ii. *terr. Lemn. prap. boli Armen. prap.* an. Vnc. i. *caphur.* Drach. ii. *Moschi, ambr.* an. Scr. ii. *Theriac. elect. 7. annor. Mithridat. opt. & rectè dispens.* an. Vnc. iii. sem. *specier. diamarg. secundùm Nicolaüm* Dra. ii. sem. *aq. vit. ex Maluatico destill.* q. s.

Puluerisatis omnibus subtiliter ponantur in phialâ vitreâ, & ore ipsius bene obturato maneant in infusione per 24. horas. Postea suauiter destillentur, vsquequò remaneant feces siccæ: & aqua seruetur. Cui adde *sacch. albiss. & opt.* ℔ i. sem. *croci* Drach. ii Bulliant ad spissitudinem syrupi & tunc adde *Zedoar.* Dra. ii. *boli Armen. prap.* Dra. iiii. *terr. sigillat.* Drach. iii. *Carlin. corn. ceru. iusto tempore collecti & prapar.* an. Vnc. i. *lap. serpentis* an. Scr. i. *Hyacinthi, Sapphyri, Granati* an. Dra. i. *Margarit. Matris perlar.* an. Dra. ii. *Corall. alb. rubr. santal. alb. rubr.* an. Dra. i. *cort. citri, ossis de C. C.* an. Scr. ii. *beën albi, rubr.* an. Dra. i. *fol. auri* num. xxx. *argenti* num. xxxvi. *Syr. acetos. citri, de limonib. acetosell. rob. ribium* an. Vnc ii. *conser. ros. borrag. bugloss.* an. Vnc. ii. sem. M. F. Electuarium.

Elixir vitæ.

℞. *Cinam. opt.* Vnc. i. *Rorismarin. acetosell. scordij* an. M. sem. *rad. Angelic. ros. rubr. ligni aloës* an. Dra. i. *santal. citrin.* Drach. sem. *maceris, cardamomi vtriusque, garyophyl. medul. sem. cardui bened. oxalidis, citri* an. Scr. i. *moschi* gr. viii. *Aq. vit. ex vino ter destillat.* Vnc. xxii.

Per xv. dies quotidie quinquies agitando in vitro obturato reposita maneant, postea colentur, adde *Syr. de cortic. citri, Miu. cotoneor.* an. Vnc. ii. sem. Misce.

Pilulæ.

℞. *Aloës elect.* Dra. ii. *myrrh. croci* an. Dra. sem. *rhabarb. elect. Agarici trochiscati.* an. gr. xiiii. *caphur.* gr. xvi. *ros. rubr. santal. omn. corall. rub.* an. gr. iiii. *zedoar. tormentill. diptamni, gentian.* an. Scr. sem. Cum Syrupo acetositatis Citri Fiat massa pilularum.

Pilulæ magis laxantes.

℞. *Aloës hepatic.* Dra. vi. *myrrh.* Dra. iii. *croci* Dra. i. *rhabarb.* Dra. ii. *agaric.* Dra. i. sem. *garyophyl. spic.* an. Scr. sem. *cortic. citri* Dra. i. *tormentill.* Dra. sem. *sem. citri* Dra. i. sem. *santal. rubr.* Dra. i. *terr. Lemn. prap.* Scr. ii. *caphur.* gr. iii. Cum Syrupo acetositatis Citri Fiat massa.

Pilulæ Hyemales.

℞. *Aloës succotrin. Agarici trochiscati*, an. Dra. iii. sem. *rhabarb. elect.* Dra. ii. sem. *myrob. chebul.* Scr. ii. *zingib. cinamomi, garyophyl.* an. Dra. sem. *ros. rub. corall. vtriusque* an. Scr. i. *sem. Citri, myrrhæ, croci* an. Scr. sem. *rad. Pœoniæ, sem. eiusd. Zedoar. diptam. alb. pentaphyll. gentian.* an. gr. vii. Cum *Syr. de corticib. Citri* Fiat massa.

Puluis.

℞. *Medull.corn.ceru. Monocerotis* an.Dra.i. *doronici, Zedoar.*an.Dra.sem.Misce F.Puluis.

Trochisci sublinguales.

℞. *Mithridatij opt. Elect.de ouo* an.Dra.ii.*rad.angelic.*Dra.i.sem. *ligni aloes,maceris* an. Drach.i. *corticis citri,Iréos,* an. Dra. sem. *Alipt.moschat. Gall.moschat.rosf. rubr.* an. Scr.ii. *sacch. opt.* Drach. vi. Cum mucilagine Tragacanthi infusi in aquâ rof.& angelicæ, Fiant Trochisci. æstate addantur *bolus Armenus,flores Nymphéa, Violar.*

Vnguentum pro illis, qui infectos visitant, quo inungenda nares bis vel ter quotidie item cor.

℞. *Vini Maluatici,ol. Hypericonis* an.lib.sem. *Scorpion.rof.*an.Vnc. iii.*spic. Aceti de vino* an.Vnc.ii.*succ. Meliss.Borrag.acetos.abrotan.rosar.* an.Vnc.i. *Pulu.chamadryos,salu.rosar.meliss. cardui bened.* an. M. sem. *rut. verben.menth.florum Hyperic.* an.p.i. *diptamn.albi.gentian. Aristoloch.rotund.aloës, myrrh.* an. Dra.i.ß. *ladani, styrac.calamit.benzoi* an.Dra.ii.*spic.*Dra.sem.

Bulliant ad consumptionem humiditatis completam,deinde adde ceræ nouæ parum.

Fiat linimentum,cui,quando ab igne aufertur, adde *specier.cordial.temperat.santal. rubr.* an.Drach ii. *Gallia mosch.vera* Drach. i.sem. *myrrha, aloës, ladani, styracis calam.* an.Scr.iiii. *croci caphura, zedoar. diptamni albi, cardui benedicti, chamadryos, iréos, gentiana* an. Dra.i. Misce Fiat s.a. vnguentum.

Ab infectis ad alios regredientes vtantur hoc puluere suffumigatorio.

℞. *Bacc.iunip.*Vnc.iii. *Myrrh.aloës* an.Vnc.i.*succini, sant.alb.*an.Vnc. sem.*thuris,styracis calamit.ladani,thymiamatis* an. Drach.ii. Fiat ex omnibus puluis crassiusculus.

Curatio infectorum.

Puluis alexiterius pro robustis.

℞. *Gentian.diptam.alb.torment.*an.Scr.i.*cardopat.terr. sigillata Turcica aquâ acetos.lota,santali rubr. cornu cerui vsti,Zedoar.corall.rubr.prap.*an.Scr.dimid.*camphor.*gr.i. sem. F. Puluis. Detur in Vnciis tribus aquæ Scabiosæ addendo Scrup. vnum Mithridat. vel Theriacæ optimæ.

Alius.

℞. *Diptamn. alb. tormentill. gentian. Cardopat. zedoar. scordij, rad. Cardui bened. thapsi barbati* an. Scr.i.

Sumatur in aceto vini, tempore æstiuo; in vino,hyberno tempore.

Si addere volueris Theriacam, minorem pulueris dosim assumas.

Alius.

℞. *spec. cordial.* Drach. ii. *carnu cerui rasi insto tempore collecti* Drach. i. *myrrh. rubr. sem. santonic.* an. Drach. sem. Fiat Puluis subtil. Detur in aceto vini calido.

Aqua Mithridatica.

℞. *diptamn.alb.*℔.i.*rad.tormentill.pentaphyl.* an.lib. sem.*zedoar.scordij,rut.* an. Vnc.iii.sem. *cardui ben.carlina,valerian.*an.Vnc.ii. *rad.pœon.sem.eiusdem* an.Vnc.ii. *aq.nucum* lib.viii.*chamadr. rosar. scabios. chamapit.* an. lib. i. *succi scabios. angelic. chelidon. galeg.* an. lib. i. sem.

Contusas radices cum aquis & succis macera super cineribus calidis per 24.hor. postea adde *vini granator.* lib.i.sem.*Mithridat.*opt.*conseru.acetosell.* an.lib.i.*rosar. borrag. buglos. citrangul.* an. Vnc. iiii. *Spec. diamargarit. fr.* Vnc. i. *El. de gemm.* Vnc. sem. *diamosch. d.* Drach. ii. F. arte per vitrum distillatio summâ cum diligentiâ.

Aqua theriacalis.

℞. *Theriac.Androm.rectè dispens.pentaphyll. cum toto* an.lib.sem. *confer.acetos.citri,acetosell.rosar. bugloss. borrag.*an.Vnc.iiii.*rad. diptamn.alb. valerian. angelic. cardui ben.morsus diabol.* an.Vnc.iii. *galang.serpentar.pimpinell.tormentill.pœonia,*an.Vnc.i.sem. *Cort.citri,sem.citri ramentor.*C.C. *sem.pœon.* an.Vnc.i. *boli Armen. terr. Lemnia.legit.* an.Vnc.ß. *santal.omnium,Margarit. fragment.lap. pretios. prap. in succo limon. spec. diambr.* an. Drach.iii.*caphur.*Dra.i. *Mosch.*Dra.sem.*vini ter destillati ex vino optimo* lib.vi.*aq.nucum* lib.iiii. *angelic.* lib.iii. *suc.scabios.rut.verben.pentaphyll.*lib.i.ß.

Hæc crasso modo contuso infundantur simul, exceptâ Theriacâ & conseruis per dies 2.naturales,& postea F.arte destillatio per vitrum.

Aqua alia Destillata.

℞. *Theriaca Andromach.*Vnc.i.ß.*pentaphyl.cum toto, sem. Pœonia* an.Vnc.i.*rad. sigill. Salomonis,Helenij, tormentill. Pimpinell. Angelic. Ostrutij,cornu ceru.vngul.alcis iusto tempore collect.terra Lemnia ver.sem.Eruca.Garyophyllor.*an.Vnc.sem.*sem.citri,cinamomi,ligni aloës* an. Dra.i.*Margarit.cum succo.limon.prap.santali vtriusque* an.Scr.i.*Moschi.*Scr.sem.

Puluerisatis omnibus subtiliter infundantur per 24. horas in lib.vi.aut s.q. aquæ vitæ ter de vino opt.destillatæ & postmodum fiat arte destillatio.

Alia.

Infusio vel Destillatio.

℞. *Succi Galeg.* lib. ß. *aut eius loco, succi Pentaphylli* lib.sem.*Theriaca Andromachi, Mithridatij opt.* an.Vnc. iii.*Imperatoria,Carlina,zedoar. diptamni albi, Angelica, Gentiana,Card.ben.*an.Vnc.ii.*Pentaphylli cum toto* Vnc. i.sem.*sem. Pœonia* Vnc.i. *specier.elect. latitia Galeno adscript. Diamargarit.frigid.* ana.Vnc.sem. *Caphur.* Scr.ii. *Moschi* Scr.i.*fol.auri* num.xv.

Terenda conterantur, & fiat vel infusio vel destillatio in ix.libris Vini ter destillati.

Puluis.

℞. *Sacch.candi* ʒ.i. *Zinzib.alb.* Scr.ii. *Caphur.* Scr.i. Detur calidè in vnciis tribus aq. scabiosæ, vel angelicæ.

Electuarium Curatiuum.

℞. *Theriac. Andromach.*Vnc.i.*Mithridat.elect.* Vnc. sem.*scordij,galega* an.ʒ.vi.*tormentil.zedoar.diptam.alb. Verben.* an.ʒ.iii.*Angelic. Carlin. Gentiana* an.ʒ. ii. *terr. Lemn.prap.*an.ʒ.i.ß.*Caphura* ʒ.ii.*spec. Diamarg.* Scr.ii. *Diamoschi dulcis* ʒ.ß.Cum syr.de scordio fiat Electuar.

Potia

Potio pro Grauidis.

℞. *Sem. Pœoniæ maris* num. xv. puluerisentur. & coquantur in *vnc.* iii. *aq. Meliss.* vnicâ ebullitione, postea addatur. *Pulu. Card. bened. zedoar. Tormentill.* an. Scr. ii. *Aceti de vino* Scr. i. Misce Fiat potio. Hyeme pro aceto sumatur vinum.

Ad Bubones & Apostemata Emplastrum attractiuum.

℞. *Ammoniaci, Euphorbij, Castorei, Opponacis, Galbani* an. Vnc. ß. Dissolutis in *vino adde, sem. Erucæ, sinapis, Raphani* an. Vnc. ß. *squillæ* Vnc. i. *Fæcum ol. lini.* Vnc. sem. *styr. calam* Drach. ii. *Canthariđ.* num. xij. *Ceræ & ol. lini & vini sublimati* q. s. Fiat. Emplastrum.

Emplastrum de Fuligine Camini Iacobi Riccij.

℞. *Theriac. opt. Mithridat.* an. Vnc. ß. *Ferměti, Terebinthinæ* an. Vnc. ii. *Mellis rof.* Vnc. i. sem. *Butyri recentis* Vnc. i. *salis communis* Vnc. i. *Fuliginis camini* Vnc. ii. ß. *saponis saracenici* Vnc. iii. *Croci*, Drach. iij. *Vitell. ouorum quatuor.* Pistentur. omnia. & fiat Emplastrum.

MEDICAMENTA IOH. GVINTERII ANDERNACI.
Anno. 1566.

Antidotum ad Pestilentiam.

℞. *Fol. absinth. Cnici agrestis seu Cardui bened. chamædryos, chamæpytios* an. M. ß. *siue* Vnc. i. *Flor. Betonicæ altilis, Buglossi, Scabiosæ, Cyrsij seu Borraginis* an. P. i. *semin. citri, Acetosæ, Portulacæ, Petroselini, Coriand. præp.* an. Drach. ß. *semin. anisi, fœnicul. ammeos*, an. Scr. ii. *Bacc. iunip.* Drach. i. *Garyophyll.* Scr. iiii. *Corticis citri, aurant.* an. Drach. i. sem. *ligni aloës s. agalochi. santalor. omn.* an. Drach. i. *cinamom. electi.* Drach. iii. *galangæ*, Drach. i. sem. *rad. Pimpinell. Dictam. alb. Zedoar. tormentill. Angelicæ, Imperatoriæ, Carlinæ, Iridis Illyricæ s. Florentinæ Rhabarb. Centaurei, Rhapontic. Gentian.* an. Drach. i. *Myrrh. elect. & odoræ, Thuris* an. Scr. ii. *Stybeos præp.* Scr. ii. sem. *Croci* Scr. ii. sem. *boli Armeni veri* Drach. i. *Terræ sigillat.* Drach. i. *Succin. alb.* Scrup. iii. sem. *Vnicornus, Off. de corde Cerui* an. Dra. sem. *Spec. Elect. de gemmis, Diarhodon, Lætificantis Galeni. Liberantis* an. Scr. i. *Hyacinthi, sapphir. smaragdi, Corall. rubr.* an. Scr. sem. *Ambr. Mosch.* an. gr. viii. *succi Berberor. mali punici, citri acidi, absinthij* an. Vnc. i. *sacch. Penid.* Vnc. i. *candi* Drach. i. *albiss.* q. s.

Fiat mixtura instar antidoti seu Opiatæ.

Tessellæ.

℞. *Radic. Gentian. Angelicæ. zedoar. Helenij, Pimpinell. Tormentill. Iridis Florentin.* an. Drach. ii. *Semin. citri. Oxalidis, Cichorij, anisi* an. Drach. sem. *Baccar. iunip.* Dra. i. *Glycyrrh.* Drach. i. sem. *Corticum mali aurant* Scr. ii. *Cinamomi elect.* Drach. iii. *santali rubr.* Drach. i. *Agallochi seu ligni aloës* Drac. ß. *Ramenti eboris, Ossis de corde Cerui* an. Scr. i. *Croci, ambræ* an. Scr. i. *Conseruæ acetosell. bugloss.* an. Drach. ii. *rosarum* Vnc. sem.

Cum *Saccharo & aqua scabiosæ* fingantur tabellæ pendentes drach. semissem. Sumantur manè & vesperi duabus horis ante cibum.

Tragema.

℞. *Spec. Diamargar. Aromatici rosati Gabrielis* an. Drach. i. sem. *rad. Angelicæ, zedoar.* an. Dra. i. *seminis citri, Oxalidis* an. Scr. ii. *Cortic. citri, ramenti eboris* an. Scr. i. *Moschi, Ambr.* an. Scr. ß. *sacchari rof. tabulati* Vnc. vij. Misceantur & fiat puluis.

Aliud.

℞. *Rad tormentill. Diptamni* an. Drach. i. *seminis acetosæ, Citri* an. Drach. i. sem. *Zinzib. albi, cinamomi, Croci, Santali albi, rubri* an. Scr. sem. *bol. Armeni, Terr. sigillat.* an. Scr. iiii. Fiat. Puluis.

Electuarium liquidum.

℞. *Conseru. rosar. Bugloss. borraginis, Violarum* an. Vnc. i. *specierum Diarhodon. liberantis* an. Drach. ii. *santali rubri, xyloaloë, Corall. rub.* an. Drach. sem. *sacch. candi, Manus Christi* an. Vnc. i.

Misceantur cum syrupo ex corticibus citri ad electuarij liquidi formam.

Pilul.

℞. *Cinamomi electi, Garyoph, ligni aloës, Myrrhæ, Croci, Galang. Macis, Nucis mosch. Cardamomi, alipt. Moschat. Styracis calamit. Zinziberis, zedoar.* an Scr. i. *aloës Hepatic.* Drach. i. *agaric.* Scr. ii. *Rhabarb.* Drac. vj.

Omnia probè trita redigantur ex vino Maluatico in massam, & fiant pilulæ.

Aqua contra Pestem.

℞. *Rad. Angelic. Personat. maioris* an. ℔. sem. *Corticis medij fraxini* M. ii. *Cinamomi* Vnc. ii.

Macerentur per dies & noctes deinde: distillentur in balneo Mariæ celeriter: postea iterum paulatim destillentur.

Alia.

℞. *Imperatoriæ, Angelic. Carlin. valerian. tormentill. zedoar. Iridis, Pimpinell. Enul. campan. Dictamni* an. Vnc. sem. *Cinamomi* Vnc. i. sem. *fol. salu. Rutæ, agrimon. Cardui bened. Betonic. scabios. acidul.* an. M. sem.

Omnia minutim incisa macerentur in vino generoso per per biduum, deinde inferuescant ad ignem in fictili vase vitreato bene operto, lutóque obducto, ad horam vnam: postea per linteum pannum sensim colentur, & destillentur.

Trochisci pro fumo,

℞. *Laserpitij seu asæ dulcis, Styrac calamit.* an Dra. ii. *ligni aloës* Drac. iii. *radic. ireos* Drac. i. sem. *Moschi* gr. v. *sacch.* Drach. iii. Ex aquâ rosaceâ fiant Trochisci.

Aqua odorata ad vestes.

℞. *Iridis Florentin. zedoar. spic. nard.* an. Vnc. ii. *Mastichis, Cinamomi, Nucis Mosch. Garyophyl* an. Vnc. sem. *Baccar. iuniperi* Drach. iii. *Beën, Ambr Moschi* an. Scr. sem.

Omnia ex vino Maluatico ex Gallia Narbonensi, aut Alsatiâ macerentur dies decem aut viginti, postea in duplici vase destillentur.

Puluis odoratus ad vestes.

℞. *Rosar. rubr. Violar.* an Vnc. iii. *Corticis citri, Myrtorum, Xyloaloës, santali citrini* an. Vnc. i. *Camphor. Ambr.* an. Scr. sem. *Beën, Moschi* an. gr. v. F. Puluis, Qui aquâ rosarum mixtus vestibus aspergatur

Alia Aqua odorifera.

℞. *aq. rosf.* ℔. iiii. *aceti generosi* ℔. i. *rosar. rubr.* M. i. sem. *santal. omnium* an. Drach. i. *Camphor.* Drach. sem. *Moschi* gr. vii. *Specier. Diamb. Ireos* an. Vnc. i.

Omnia in mortario terantur, exceptis speciebus Diambræ, moscho & camphora, ac dissolutis in aquâ rosaceâ adduntur species & moschus: imposito alembico cœco digeruntur per dies nouem in stercore equino, postea destillantur.

Curatio.

Aqua Sudatoria.

℞. *Pimpinell. Tormentill. Diptamni albi, serpentariæ, gentian, zedoar, galang*, an. Vnc. sem. *Piperis longi, Garyophyllor. Macis* an. Drach. j. *Theriac. Venet. boli Armeni, terr. Sigill.* an. Drach. ij. Macerentur per duos dies in vino generoso muscatellino & destillentur. Dosis Vnc. iij. calidè.

Alia.

℞. *Radicum Angelic. Pimpinell. Galang.* an. Vnc. sem. *Thuris, Myrrha, aloës*, an. Drach. i. *Macis* Drach. sem. *Theriac. Venet.* Drach. ii. sem.

Ex aquæ fumariæ, Teucrij & Cardui benedicti, singulorum vnciis quatuor, vini selibrâ destillentur. Sumantur vnciæ tres cum Theriacæ vel electuarij de quo drachmæ semisse.

Pro Pauperibus.

℞. *rad. angelic. galang. ligni Guajaci, Cinamomi, Bacc. iunip.* an. Drach. i. Coquantur in mensurâ dimidiâ vini albi optimi vsque ad tertias. Dentur vnciæ tres, & sudet.

Vel.

℞. *Vincetoxici* Vnc. i. sem. *Fumar.* Vnc. i. sem. *Rut.* Drach. vj. *Bacc. iunip.* Vnc. sem.

Coquantur omnia in duab. mensuris aceti generosi ad dimidiæ partis consumptionem, & sine refrigescere, postea cola. Dentur vnciæ ii. vel iij. calidæ.

Ad Apostemata Cataplasmata.

℞. *Vitell. ouor.* q. v. *Salis, Mellis, farin. hord.* an. q. pl. F. Cataplasma.

Vel.

℞. *Lil. alb. el. cap. assat.* q. v. *malu. & bismalu. contusar.* an. part. æq. *Fermentum nucis iugland. magnitudine.* Fiat Cataplasma, quod calidè applicetur.

Ruptorium mirabile.

℞. *Vitr. ad rubedin. calcin.* lib. ij. *Salis Vrin.* Vnc. i. sem. *sulphuris.* Vnc. i. sem.

Fiat puluis subtil. qui trajiciatur per cribrum. Postea injiciatur retortæ vitreatæ benè lutatæ cum Recipiente apposito, & oleum destilla, quod per inclinationem à Phlegmate separa. Hoc oleo illine lignum mucronatum & circulum circa apostema eodem finge, tunc sponte excidet.

MEDICAMENTA PRO REPVB. TORGENSI, ordinata à D. Ioh. Kentmanno, Anno 1568.

Electuarium pro familia.

℞. *Fol. acetos. contus.* Vnc. i. *rad. Tormentill.* Vnc. sem. *angelic. Valerian. Diptamn. Pimpinell.* an. Drach. ii. *Bacc. iunip. recent.* M. ij.

Contusa omnia cum succo acetosæ vel aceto rosac. misceantur in formam Electuarij. De quo sumatur manè & vesperi instar castaneæ boli forma.

Aliud.

℞. *Nucleor. nucum iugland.* Vnc. ij. *ficuum octauam libr. partem, fol. rut.* Vnc. j. *Bacc. iuniperi quartam lib. partem. lauri* Drach. x. *zedoar. aristoloch. rotund. valerian. rad. Helenij* an. Drach. ii. *salis* Drach. sem.

Contrita cum aceto misceantur ad consistentiam Electuarij, de quo sumito tantum, quantum de priori.

Puluis pro sanis & infectis.

℞. *Seminis citri excortic. plantag. acetos.* an. Drach. sem. *fol. scord.* Drach. ii. *scabios.* Drach. sem. *acetos.* Drach. i. *Cortic. citri* Drach. sem. *Cinamomi interioris opt. & acutiss. saporis* Drach. iii. *rad. Tormentill.* Drach. ii. *serpentar. Pimpinell. valerian. angelic. Zedoar. dictamni* an. Drach. j. *boli Armeni præp.* Drach. i. *cornu Cerui vsti, Corall. rubr. Margarit. puriss.* an. Drach. sem. *Croci Orientalis* Scrup. i. Puluerisentur singula subtilissimè & misceantur. Dosis huius drach. sem.

Possunt etiam de hoc puluere Morsuli aut rotulæ confici, accipiendo huius pulueris Drach. iiii. add. sacch. alb. Vnc. sex dissoluti in aq. rosf.

Electuarium.

Ex Præcedenti puluere, pro sanis itidem ab infectis.

℞. *Pulu. præscript.* Vnc. iij. sem. *Mitridat. opt.* Vnc. i. *Theriac. veteris* Vnc. j. sem. *Camph.* Scr. sem.

Misceantur & cum *syrupo de succo acetos.* q. s. redigantur ad formam Electuarij. Dosis Scr. i.

Trochisci.

℞. *Electuarij præscript.* Vnc. j. sem. *Alipt. mosch.* Drach. i. *gall. mosch.* gr. iij. *sacchari albiss.* Drach. iii. *Camphor.* gr. ij. Cum mucilagine tragacanthæ fiant pastilli instar Bechicorum, inuoluantur speciebus liberantis.

Electuarium aliud.

℞. *Conseru. rosar. Borraginis, violarum, acetos.* an. Vnc. sem. *Folior. Scordij, Rut.* an. Drach. ii. *Amygd.* Vnc. sem. *Ficuum* num. iij. *Cortic. citri* Drach. vj. *Cinamomi interioris acutiss. sapor.* Drach. i. sem. *rad. zedoar.* Scr. j. sem. *dictamn. iréos, angelic. pimpinell. enul. camp.* an. Drach. sem. *tormentill.* Drach. ii. *tunic.* Scr. ii. *rasur. eboris, cornu cerui vsti*, an. Drach. sem. *conf. liberantis cum bolo*, Vnc. j. *spec. cordialium de gemmis Mesuæ* an. Vnc. sem. Incorporentur omnia cum *Syrupo acetositatis citri & aceto rosarum* an. q. s. Fiat electuarium ad formam opiat. Dosis Drach. sem. ieiuno stomacho.

Pomum ambræ hyberno tempore vsurpandum.

℞. *spic. nardi*, Scr.i. *ros. rubr. sem. basiliconis*, *nucis mosch.* an. Scr. sem. *garyoph.* Scr. i. *cinamomi*, *ligni aloës*, *santali citrini*, *thuris alb.* an. Scr. ii. *styracis calamit.* Drach. i. sem. *succini albi*, Scr. i. *asæ dulcis*, Drach. i. sem. *ladani purissimi*, Drach. i. Cum aquâ rosarum Fiat pomum ambræ, deinde addatur ambræ & moschi ana q. s.

Aliud quouis tempore conueniens.

℞. *flor. Lauendul.* gr. xv. *ros. maioran.* an. Scrup. i. *Rorismarini*, gt. xv. *nucis mosch. corticum citri* an. Scr. i. *cinamomi interioris*, Drach. i. sem. *ligni aloës*, Drach. ß. *santal. citr.* Drach. i. *ladani puriss.* Drach. j. sem. *styrac. calamit.* Vnc. sem. *Galliæ mosch. vulgaris*, *Alipt. moschat.* an. Drach. sem. *specierum diamoschi dulcis*, *diambr.* an. Scr. i. Misceantur cum aqua rosarum, in qua dissolutum fuerit tragacanthum, deinde bene incorporentur, Fiat massa pomi ambræ, cui adde. *Asæ dulcis*, Vnc. i. sem. *styrac. liquid.* Drach. ii. Misce.

Pomum ambræ æstiuum.

℞. *flor. nymph. violar.* an. Scrup. sem. *rosar.* Scr. i. *corticum citri*, *radic. iridis Illyric. santali citrini*, an. Drach. i. *Galliæ moschat.* Scr. i. sem. *camphor.* gr. ij. *ambr.* gran. iij. Misc. & cum Tragacanth. in aqua ros. Fiat pomum ambræ.

Curatio.

Electuarium probatum.

℞. *Rasur. vnicornu*, *ossis de corde cerui*, an. Vnc. sem. *camph.* Vnc. i. *dictamni Cretici*, *radicis tormentill.* an. Drach. i. sem. *Zedoar.* Vnc. ij. *sacchar. cand.* Vnc. j. ß. *Theriac. ver. ac bon.* Vnc. vj. *Syrupi acetos. citri* q. s. Miscendo fiat Electuarium.

Potio confortans cor & reliqua viscera, simulque à veneno præseruans.

℞. *Flor. borrag. bugloss.* an. pug. iij. *fol. acetos. flor. ros. rubr. violarum*, *cichor. endiu. syluestr.* an. M. j. *sem. citri*, *acetos.* an. Drach. ij. *rad. Valerian. tormentill.* an. Vnc. sem. *beën albi*, *rub.* an. Drach. i. *santal. alb. rubr. serici crudi*, *ossis de corde cerui* an. Scr. i. *trochisc. de camphor.* Drach. sem. Coquantur s. a. in s. q. aquæ fontis puræ ad casum tertiæ partis, stent in infusione per 12. horas. Fiat expressio fortiss. coletur. Colaturæ ℞. lib. 1. sem. In quâ dissolue, *Syrupi acetosit. citri. succi limonum*, *Pomor. dulcium* an. Vnc. i. sem. *vini granatorum* Vnc. iij. Misc. Fiat Potio. Dentur Vnc. ii. vel iij. manè.

Aliud confortans.

℞. *Conseru. borragin. bugloss. violar. rosar. acetos.* an. Drach. iij. *citri conditi* Vnc. sem. *rob de berberis* Drach. vj. *specier. cordialium temperat. diamoschi*, *Electuar. de gemmis*, *diamarg. frig. diatrionsantal.* an. Scr. sem. *Syrupi acetositatis citri* q. s. Fiat conditum.

Puluis post sudorem alternis diebus exhibendus.

℞. *Fol. scordij* Vnc. sem. *dictam. Cretici* Drach. i. *seminis citri* Drach. sem. *acetos. endiu. portulac.* an. Scr. i. *corian. præp.* Drach. i. *macis* Scr. i. *cinam. electi* Drach. ii. *spic.* gr. iiij. *radic. angelic. rhapontic.* an. Drach. sem. *tormentill. diptamni* an. Drach. j. *rhabarb. electi* Drach. sem. *beën alb. rub.* an. Drach. sem. *sericicombusti*, *ossis de corde cerui*, *spodij* an. Scr. i. *limatur. eboris* Drach. sem. *ligni aloës* Scr. i. *santali citrini*, *margar. splend.* an. Drach. sem. *carabes* Scr. i. *boli Armen.* Drach. iij. *terr. sigillat.* Drach. sem. *fol. auri* n°. vii. *ambr.* gr. ij. *moschi.* gran. j. *fragment. Sapphiri*, *smaragdi*, *Hyacinthi*, *Granati*, ana. gran. v. Misc. F. puluis. Quo etiam sani vti possunt cum buccea panis aceto madefactâ.

Ad bubones & apostemata Emplastrum.

℞. *Cap. allium*, *althæam*, ana par. æq. minutim incisa coque in aquâ fontanâ purâ ad mollitiem pulmenti instar, adde. *fœnugræci puluerisati*, *adip. porcin. veteris* parum. Omnia rursus calefiant, & pistillo ligneo subigantur, vt fiat s. a. Emplastrum.

Aliud Emplastrum maturatiuum.

℞. *Fol. sambuc.* Manipul. j. *fimi columbini*, *sem. sinap.* an. Manip. j. *Theriac. vet. opt.* Vnc. i. Fiat cum vrinâ humanâ vel vino albo Emplastrum.

Aliud,

Fortius & calidius prioribus.

℞. *Ammoniaci*, *Euphorbij*, *castorei*, *opopanac.* an. Drach. ii. sem. cum vino in mortario dissol. adde *sem. erucæ*, *sinapis*, *raphani* an. Drach. ii. *scillæ* Drach. vj. *fecis olei lini* Drach. i. sem. *styrac. calamit.* Drach. iii. *cantharid.* n°. x. *fermenti veteris* Drach. ii. *ceræ & ol. lini* q. s. Fiat Emplastrum.

Vnguentum mundificans & exsiccans.

℞. *Farin. tritic. parum*, *vitell. oui. vnius.* Misce & cum linteolis apostemati iniiciatur.

MEDICAMENTA D. IACOBI THEODORI TABERNÆ-MONTANI,

Anno 1582.

Electuarium exhilarans, pro formidolosis nimium in peste.

℞. *Conseru. ros. borraginis*, *bugloss. flor. garyophyl. hortens.* an. Vnc. i. *florum aurantiorum condit. citri condit.* an. Vnc. sem. *Pulu. lætitiæ Galeni* Drach. ij. *cinam. electi*, *pul. corticum citri*, an. Drach. j. *Zedoariæ*, *doronici Romani*, an. Scr. i. sem. *croci electissimi*, Scrup. sem. *syrup. corticum citri & pomor. dulcium redolentium*, an. q. s. Fiat Electuarium.

Sumatur vesperi & manè magnitudo Castaneæ dimidiæ.

Rotulæ.

℞. *Pulu. lætitiæ Galeni* Drach. ij. *cortic. citri*, *cinamomi electi*, an. Dra. i. sem. *Fol. melissæ*, *basilici* an. Dra. i. *doronici*, *zedoar.* an. Scrup. i. sem. *ligni aloës*, *flor. borraginis*, *bugloss. echij veri*, *macis*, an. Scr. i. *croci oriental.* Scrup. sem. *sacch. opt.* Vnc. x. dissoluti cum stillatitiis liquoribus *corticum Aurantiorum*, *Cinamomi* & *buglossi*, an. q. s. Fiat Confectio in Rotulis vel Morsulis.

Puppa pro diuitibus.

℞. *Trium florum cordialium* an. p. j. *cort. citri* Drach. ii. *rad. buglossi* Scr. i. sem. *echij ligni aloës*, *doronici Romani*,

Romani, zedoariæ, cinamomi an. Scr. i. *croci, granorum chermes, angelicæ, macis, meliss.* an. Scrup. sem. Cum sindone rubrâ fiat puppa, quæ ponatur in potu.

Præseruatiua vniuersalia.

Antidotum de ouo expertißimum D. Theodori.

♃. *Ouor. recentium vnius diei* n°. iiij. Quorum albumina abiicito, & testas eorum *Croco optimo Orientali* impleto, deinde in cinere calidissimo tamdiu, donec in tenuissimum puluerem redigi possint, assato, postea:

♃. *Seminis Thlaspi veri*, ad pondus omnium. *angelicæ, rad. Imperator.* an. Vnc. i. sem. *bacar. hederæ, scordij veri* an. Vnc. ij. *rad. pimpinell. boli Armen. terræ Lemniæ, rad. pulsatill. sanguisorb. montan. pulu. cordialis descript. Brassauoli* an. Vnc. i. *Zedoar. rad. antithor. tormentill. dictamni Cretici, rad. fraxinel. s. dictamni albi, monophylli, fol. & summitatum rut. caprar. cardui sancti, rad. vincetoxici seu hirundinar.* an. Dra. vj. *pulu. lætit. Galeni, corticum citrei mali, chamædryos, succini albi veri,* an. Vnc. sem. *pulu. cordialis temperat. diambr. sem. citri mundat. grani infectorij, pulu. diamoschi,* an. Drach. iii. *antidoti Theriacalis Matthioli*, vel eius loco, *antidoti Mithridatici, Theriac. Andromachi,* an. Vnc. xii. *Syrup. cortic. citri.* Vnc. iv. Terantur omnia & commisceantur ad minimum per spatium vnius horæ, fiatque electuarium solidum more solito.

Puluis præseruatiuus.

♃. *summitat. absinth.* Vnc. sem. *rad. tormentill.* Drac. ii. *flor. cẽtaurei minor. rad. valerian. pimpinell. calaminth. Italic. angelic.* Drach. ß. *caryophyllorum*, n°. xv. Fiat Puluis. Detur Drac. ß. in vino generoso manè ieiuno ventriculo.

Alius Puluis.

♃. *Petasitis.* Drach. vi. *rad. angelic. gentian.* an. Vnc. i. ß. *glandium decorticat. cruciat.* an. Drach. ii. Fiat Puluis.

Puluis pro diuitibus.

♃. *Doronici Romani s. Alpini,* Vnc. i. *Boli leuantici cum optimo vin. & liquoribus, stillatitiis melissæ & scabios.* loti, Drach. iii. *seminis Oxalidis,* Drach. i. sem. *rad. tormentill. fraxinel. cinamomi electi, caryophyll. maceris, spic. zedoar. croci, Agallochi,* an. Drach. i. *coriandri præparati*, Drach. sem. *sacchari rosacei tabulati*, Vnc. ii. Misce & F. Puluis subtilissimus.

Puluis grossus.

♃. *Granorum iuniperi maturorum noctem in aceto fortissimo maceratorum, rursúsque exsiccatorum, Confect. coriandri, fœniculi,* an. Vnc. iiii. *coriandri præparati*, Vnc. iii. *confect. carui, anisi, acori veri, id est, calami aromat. nucleorum nucum iugland. confect. liberantis in tabulis.* an. Vnc. ii. *seminis anisi, carui, fœniculi omnium mundatorum & in aceto rosaceo per noctem maceratorum, rursúsque exsiccatorum,* an. Vnc. j. sem. *seminis citrij mali excorticati, radicum Helenij. tormentill.* an. Vnc. sem. *pimpinell. alb.* Vnc. i. *angelic. Imperator. fraxinel. seu diptam. albi,* ana Vnc. sem. *zinziberis albi, cinamomi electi, cass. lign. ver. aut eius loco cinamomi crassioris*, an. Vnc. i. *Zedoar. doronici,* an. Dra. iii. *corticum citrij mali, caryophyllorum,* an. Drach. ii. ß. *maceris, cyper. Babylonici, nucum moschatar.* an. Drach. i.

Incidenda omnia minutim tessellatimque incidantur, misceantur omnia instar pulueris grossi: De quo sumatur manè & vesperi cochleare vnum singulis vicibus.

Alius eiusdem vsus.

♃. *Confectionis liberantis Guidon. in tab.* Vnc. iiii. *confectionis coriandri, anisi, fœniculi, carui*, an. Vnc. iii. *granorum iuniper. in aceto maceratorum, nucleorum nucũ iuglandiũ mundat.* an. Vnc. ii. *doronici Romani s. Alpini,* Drac. vi. *cinamomi, cass. lign. ver.* an. Vnc. sem. *galang.* Drach. iii. *tormentill.* Scrup. vii. *centaurij magni, rhapont. dicti, rhabarbari,* an. Drach. ii. *pimpinell. hircin.* Scrup. v. *rad. Imperator. dictamni albi, angelic. gentian. zedoar.* an. Scrup. iiij. *sem acetos. pimpinell. fœniculi*, an. Scr. ii. sem. *cubebar. crassiusculè fract. nucis moschat. acori veri, caryophil. maceris.* an. Drach. i. Incidenda incidantur. & cum reliquis misceantur. Fiatque puluis grossus secundùm artem.

Puluis pretiosus, pro diuitibus.

♃. *Boli Armeni veri,* Vnc. i. *rad. heptaphylli caryophylli hortensis, dictamni albi, santali citrini,* an. Drach. i. *margarit. præparat.* Scr. ii. *eboris, cornu monocerotis, spodij, cortic. citri, antithor.* an. Scr. i. ß. *fragment. lap. pret.* an. Scr. i. ß.

Fiat omnium puluis subtilissimus. De quo manè ieiunus sumat magnitudinem auellanæ dimidiæ, æstate cum aq. cichorij, hyeme cum aquâ melissæ, vel corticum aurantij, citri, aut vino generoso.

Pilulæ præseruantes quotidie sumendæ.

Pilulæ pestilentiales Theodori pro diuitibus.

♃. *Cornu monocerotis, rad. antithor.* an. Drach. i. ß. *zedoar. pulu. cordialis, liberantis Guidonis, rhabarb. electissimi sphragidis Lemniæ, luti Armeniaci; scordij, croci Orientalis,* an. Drach. i. *coc. infectorij,* Scr. ii. sem. *fragmẽtorum smaragdi, myrrh. elect. benzoi*, an. Drach. i. ß. *margarit. prap.* Scr. ii. *fragmentorum rubinorum, hyacinthorum, sapphirorum, granatorum veror. ossium de corde cerui, foliorum auri veri, argenti veri,* an. Scr. i. *aloës sincerissim. cum stillatitiis corticum citrij mali, & rosarum liquoribus lota, succi castracan. seu giarg. ad spissitudin. cocti,* an. Vnc. ß. Cum syrupo corticum citri q. s. Fiat massa Pilularum.

Pilulæ pestilentiales eiusdem pro pauperibus.

♃. *Aloës succotr. lot.* Vnc. i. sem. *myrrh.* Drac. iv. *croci electi.*, Drach. i. ß. *terr. sigillat. agarici trochisc.* an. Drac. i. *boli leuantici, benzoi*, an. Scr. i. sem. Cum *succo Castracanæ* Fiat massa pilularum. Formentur pilulæ magnitudine pisi minoris. Dosis n°. viij. vel. ix.

Aliæ Pestilentiales Pilulæ.

♃. *Aloës lot.* Drach. iii. *boli Armeni Orientalis, terr. sigillat. croci, antithor. benzoi*, an. Drach. i. Fiat massa pilularum cum syrupo corticum citri.

Pilulæ liberantes dictæ.

♃. *Pulu. liberant.* Scr. viii. *cinamomi, zedoar. rad. angelic. antithor. tragoselini, tormentill.* an. Scr. iiij. *boli leuantici*, Drach. i. *Imperator. rad. morsus diaboli, granor. iuniperi, rad. vincetoxici*, an. Scr. ii. *chelidon. maior. ebuli, galang. caryophilli hortulani*, an. Scr. j. sem. *doronici, caryophyllorum, nucis mosch.* an. Scr. j. *aloës lota* ad pondus omnium. Cum *syrupo de succo Oxalidis* confice massam. Detur manè Scr. i. vel Drach. dimidia.

Pilulæ de cornu Monocerotis.

♃. *Cornu Monocerotis,* Drach. ij. *seminis citri.* Scr. ii. sem.

ii. sem. *boli Armeni veri*, *terr. Lemn. ver. tormentill. radicum dictamni*, *pimpinell.* an. Scr.ii. *antithor.* Scr. ii. sem. *doronici*, *rad. bistort.* an. Scr. i. sem. *pastillorum de spodio*, Scr. i. *aloës cum stillatitio liquore lota* ad pondus omnium.

Pilulæ Theriacales.

℞. *Salis Theriaci descr. Aëtij*, *theriac. Andromachi. mithridat.* an. Drach. iij. *caryophyllor.* Scr.iii.sem. *sigilli Lemnij*, *gleb. Armen. Anthor. s. antithor. cinamomi*, *galang.* an. Scr.iii. *maceris*, Dra. i. *tormentill. agallochi*, *rosar. rubr.* an. Scr. ii. *cubebar. santali citrini rubri*, an. Scr. i. *aloës lotæ* ad pondus omnium. Cum Syrupo acetositatis citri F. massa.

Electuaria.

Electuarium aureum D.D. Achillei, Illustrißimor. principum Saxoniæ Medici.

℞. *Zedoar. boli Armeni*, *sphragidis Lemn. cinamomi acutissimi*, an. Drach. i. *sulphuris virginei*, Scr. ii. ß. *caphur.* Scr. ii. *dictamni albi*, *gentian. angelic. aristoloch. rotund. veræ*, *tormentill. rad. Valer. morsûs diaboli*, *leuistici*, *pimpinell. Germanic. betonic. baccar. lauri mundatarum*, *ossis de corde cerui*, an. Scr. i. *myrrh. ver.* & *elect. seminis citri*, an. Scr. i. sem. *fol. rut.* gr. xv. *croci*, gr. vii. *Pulueris Electuarij de gemmis frigid. de gemmis calid. diamosch. dulcis. diamargariti Nicolai*, *diatrionsantalon.* an. scr. i. ß. *conseru. rosar.* Drach. vj. *theriac. prob. mithridatij antidoti*, *electuarij de ouo*, an. Vnc. ß. *auri meri foliati fol.* n°. viii. *syrupi corticum citrij mali*, *aq. vit. rectificat.* an. q. s. F. *Electuarium solidum instar Electuarij de ouo.*

Præseruatiui loco manè ieiunus sumat magnitudinem duorum pisorum, aliquot horas postea ieiunando. Sumitur vel per se, vel in vino albo, aut liquore conueniente.

Curationis vice dantur Drach. ii. in aceto vini, aq. rosar. aut acetosæ, calidè: ad minimum tres vel quatuor horas sudando. Quod si cum horrore malum inuaserit, detur in aquâ Melissæ, vino Maluatico, aut aliàs generoso.

Electuarium de Galega.

℞. *Summit.* & *folior. rut caprar.* Dra. x. *rad.* & *sem. Pimpinell. boli Armeni veri*, *terr. sigill. ver. cortic. cass. lign. ver.* an. Vnc. sem. *petasitis*, *rad. angelic. tormentill.* an. Drach. v. *croci*, *rad. Anthor.* an. Drach. iii. *theriac. Andromach. opt. mithridat. probat* an. Vnc. i. Pulueri-sanda puluerisentur subtilissimè, & cum *nouemdecim vnciis mellis despumati*, Fiat Electuarium. Vltimò addantur theriaca & mithridatium. Detur manè magnitudo auellanæ.

Confectiones.

℞. *Boli Armeni veri cum stillatitiâ rosar. aq. loti* Vnc. i. sem. *luti sigillati*, *seu luti Lemnij*, Drach. iii. *rad. antithor. zedoar* an. Drach. iii. *agallochi*, *doronici Romani*, *diptamni albi*, *tormentill. pulu. diamargarit. Nicolai* an. Drach. i. sem. *seminis Oxalidis*, *citri mundati*, *corticum citri*, *cartilagin. è cordibus ceruorum*, *seminis ocymi*, an. Drach. i. *ramenti eboris*, Scr. i. *vnicornu*, *fragmentorum quinque geminarum*, an. Scr. i. Sacch. q. s. dissoluti in sufficienti quantitate liquorum stillatiorum buglossæ & rosl. F. confectio in rotulis vel morsulis.

Alia Confectio.

℞. *boli Armeniaci*, *zedoar.* an. Vnc. i. sem. *tormentill.* Drach. v. *rad. pentaphylli*, *vincetoxici*, an. Vnc. sem. *sigilli Lemnij*, Drach. iii. *Phu Pontici*, *coralliorum rubr.* an. Scr. iiij. *margaritarum*, Drach. i. *gall. moschat. ver.* Scr. ii. *santali citrini*, *spodij*, an. Scrup. i. sem. *Sacchari* q. s. dissoluti cum liquoribus stillatitiis cordialib. fiat confectio, vt dictum est. De hisce vel superioribus rotulis manè ieiunus sumat num. ii. vel iii.

Electuarium Bezoarticum in tabulis D. Theodori.

℞. *terr. lemn. ver. boli leuantici optimi* & *loti*, *tormentil.* an. Vnc. sem. *rad. caryophylli hortensis*, *rad. solbastrell.* an. Dra. iii. *spodij*, Scr. iii. *corallij vtriusque cinamomi electi*, *cass. lign. ver. rut. caprar.* an Dra. ii. *cornu Monocerotis*, *santalorum omnium*, an. Scr. v. *margaritarum præparatarum*, *dictamni cretici*, *spic. Indic. antithor.* an. Scr. iv. *ramentorum cornu cerui*, *zedoar. Phu Pontici*, *macis*, an. Scr. iii. ß. *doron. Europ. s. Alpini*, *succini albissimi*, *croc. opt. diptam. alb.* an. Drach. i. *sem. citr. mali*, *angel.* an Scr. ii. ß. *cocc. infector.* seu *cherm.* Scr. ii. *agallochi*, *fragmentorum pretiosorum omnium*, an. Scr. i. ß. *gall. mosch. ver. ambr. cinerit. mosch. odoratiss.* an. Scr. i. *fol. auri fini*, *fol. argent. fini*, fol. n°. xv. *sacch. albissim. in stillatitiis liquoribus bugloss.* & *ros. dissoluti*, an. q. s. Fiat confectio in morsulis, siue in Tabulis.

Potiones.

℞. *Nucum iugland. bacc. iunip. rut.* an Vnc. sem. Incidantur & contundantur in mortario: affundatur acet. de vino ad eminentiam duorum digitorum, reseruentur in vitro benè obturato. Et si libet, bene agitentur, manéque cochleare vnum assumatur. Præseru. 24. hor.

Alia.

℞. *Theriac. diatess.* Drach. i. *pulu. angel.* Drach. i. *acet. rosac.* an. Drach. sem. *aq. cardui bened.* Vnc. ii. Misce. Hac potione quolibet octiduo vtere semel aliquot horas postea sudando.

Aqua Destillata.

℞. *Scabios. cum toto*, *cruciat. rad. serpentar.* an. M. i. *absinth. sigill. Salomonis*, *tussilag. cum toto.* an. M. sem. Incidantur & vino fermententur, postea destillentur.

Alia.

℞. *Centaur. minor.* ℔. i. *rad. gentian.* ℔. sem. Incidantur & contundantur ad formam pulmenti & quinque vel octo diebus in vino generoso macerentur, posteaque destillentur.

Alia.

℞. *Rad. valerian.* Vnc. xii. *allij capita*, num. iii. *chamædryos.* Vnc. iiii. *fol. ling. ceruin.* num. xx. *rad. pimpinell.* Vnc. iii. sem. *nuc. iugland. virid. immatur.* num. xx. Incidantur & contundantur minutissimè. Affunde postea *vini sublimati mensur.* i. *aq. chelidon. maior.* ℔. i. *bugloss. centaur. minor.* an. Vnc. xii. *salu.* Vnc. vi. *rut.* Vnc. vi. sem. *absinth.* Vnc. iv. sem. *rosar.* Vnc. iv.

Digerantur omnia triduo vel quatriduo in loco calido, vel exponantur soli. Destillentur postea in M. B. lento calore. Reseruetur aqua in vase vitreo in quâ dissolue *Theriac opt.* Vnc. xii. & per mensem soli rursus exponatur. Trajice per Filtrum. De hac aquâ sumat ieiunus manè Vnc. sem. Est præseruatiuum excellens hyemali tempore.

Alia.

℞. *Rut. herb. chelidon. maior. cum toto, salu. iugland. nuc. immatur.* num. xxx.

Incisis & contusis minutissimè infunde *vini sublimati, aq. acetos.* an Mensur. i. sem.

In vase vitreato biduum soli exponantur: destilla postea in M. B. & quotidie manè cochleare vnum assume.

Præseruatiua Grauidarum, Electuarium D. Theodori.

℞. *Succi granator.* Vnc. iii. *pomorum redolentium ac dulcium,* Vnc. iv. *sacch. opt.* Vnc. xii.

Decoquantur ad lentum ignem, donec ad syrupi consistentiam peruenerint, adde. *conseru. borrag. bugloss.* an. Vnc. ii. sem. *rut. caprar. aut florum caryophyll. hortensis, cichor.* an Vnc. i.

Commisceantur omnia probè cum prædicto syrupo, & postea insperge sequentes pulueres. *pulueris doronici Roman. fragmentor. pretiosor. omnium, corall. rubr. prepar. margarit. prepar. pulu. cordial. granor. tinctorior. pulu. liberantis* an. Dra. i. *cornu monocerotis, boli armen. veri, terr. sigillat. ver. rad. anthor.* an. ʒ. i. *gall. mosch. Mes.* Scr. i. sem. *moschi, ambr.* an. Scr. i. Fiat omnium puluis subtilissimus, qui suprà dictis probè commisceatur, vt electuarium inde fiat: de quo manè detur magnitudo castaneæ dimidiæ, aliquot horas postea ieiunando.

Aliud.

℞. *Pulu. cordialis diamargariti, latit. Galeni, serici crudi torrefacti,* ana. Dra. ii. *ossium de cordibus ceruorum,* Dra. i. sem. *fragmentor. hyacinthi, granat.* an. Scr. iii. *margarit. prep. doronici Europ. agallochi, sem. oxalidis,* an. Drach. ii. *boli Armen. pulu. croci,* an. Scr. i. sem. *citr. condit. conseru. flor. bugloss.* an. Dra. iii. *rosar. Melissophylli, condit. cidonior.* an. Dra. ii. *sacchar. candefacti,* Vnc. viii. Dissoluti cum *stillatitio rosar. liquore odorarissimo,* q. s. *Syrupi de limonib. seu de acetositate citri,* q. s. Fiat Electuarium iustæ spissitudinis. Detur quantum prioris.

Aliud.

℞. *Rad. tormentill.* Vnc. i. *Pulu. cordialis, cinamomi electi,* an. Dra. ii. *spec. diamargar. Auicen.* Dra. i. sem. *cornu Monocerotis, sphragidis Lemn. boli Orientalis,* an. Dra. i. *Quinque fragmentor. pretiosor.* an. Scr. i. sem. *conseru. rosar.* Vnc. iii. *rut. caprar.* Vnc. ii. *bugloss. borrag.* an Vnc. i. sem. *Syrupi corticum citri,* q. s. Fiat Electuarium secundùm artem. Sumatur manè magnitudine duarum auellanarum.

Manus Christi cum gemmis D. Theodori.

℞. *Margarit. preparat. corall. rubr. praparat.* an. Drach. ii. *eboris combusti,* Drach. i. *Quinque fragmentorum pretiosor. cornu Monocerotis, succini albi,* an. Scr. ii. *boli Armeni veri, terr. sigillat.* an. Scrup. i. *fol. auri,* num. ii. *Sacchari albiss.* Vnc. xii. Dissoluti *in liquoribus stillatitiis rosar. & buglossi* an. q. s. F. confectio in tabulis.

Manè & vesperi, qualibet vice sumantur num. ii.

Confectio præseruans, pro Mulieribus Pauperibus.

℞. *Pimpinell. albi, Galeg.* an. Drach. ii. *Gran. iuniperi, Cass. lign. ver.* an. Scrup. iv. *dictamni Cretici,* Scrup. ii. sem. *rad. Phu* Drach. i. *caryophylli hortulani,* Scrup. ii. *chamedrios* Scrup. i. sem. *rub. tinctor. cyperi rotundi, cinamomi, nucis moschat. rosmarini coronarij, melissophylli* an. Scrup. ii. *Sacchari* q. s. dissoluti in aq. stillatitiâ radicum nardi, caryophyll. q. s. Fiat confectio in morsulis vel rotulis.

Sumatur manè duabus horis ante pastum num. ii. vel iii. Vesperi v. cubitum eundo.

Præseruatiua pro Infantibus.

Rotulæ.

℞. *Tormentill.* Drach. ii. *rad. vincetoxici, antithor. boli Armeni, terr. sigillat. cornu cerui vsti* an. Drach. i. *corticum citri, diptamni albi, scordij veri,* an. Scr. ii. *corall. rub. margarit. praparat. succini albi, sem. citri mundat.* an. Scr. i. *sacchari optimi,* Vnc. viii. Dissoluti cum stillatitiis liquorib. oxalidis & rosar. an. q. s. Fiat confectio in morsulis.

Confectio liberans à Peste pro Infantibus, D. Huperti Streitteri.

℞. *Seminis santonici, boli Armeni veri* an. Dra. ii. *rad. Heptaphylli, enul. campan.* an. Scr. ii. *sem. caulium, citri excortic.* an. Scr. i. sem. *Corall. rubr. prapapati, serici crudi, limat. eboris, sem. Plantag.* an. ℈. i. *sapphirorum, Hyacinthorum* an. Scr. sem. *Sacchari albissimi* q. s. Dissolnatur saccharum cum stillatitiis scabiosæ, oxalidis & cardui benedicti liquoribus an. q. s. Fiatque confectio. Dentur quotidie manè num. ii. vel iii.

Puluis D. Theodori.

℞. *Scordij veri* Dra. ii. *seminis santonici, Corall.* an. Dra. i. sem. *Tormentill. Dictamni albi. Fol. sen.* an. Dra. i. *Agaric. trochisci. Rhabarbari elect. Ramentorum corn. ceru.* an. Dra. ii. *seminis citri mundati* Scr. i. ß. *corn. Monocerotis, trochiscorum Alhandar, Cinamomi* an Scrup. i.

Misceantur secundùm artem, & fiat omnium puluis subtilissimus. De quo datur puero vel puellæ 12. annorum Drach. i. cum melle vel syrupo quodam. Octauo annorum infanti, Drach. dimidia. Quatuor vero annorum Scr. i.

Curatiua.

Oleum citrangulorum aduersùs pestem & venena omnia D. Theodori, quo statim, quamprimùm malum inuaserit, nares & pulsus arteriarum, item Apostemata inungi debent.

℞. *Pomorum citrangulorum* n°. vi.

Terantur cum corticibus & nucleis ad modum pulmenti, quib. superinfunde *olei recentis & loti* lib. iii. Misce & pone ad solem per dies octo, deinde in balneo Mariæ, vel in diplomate per duodecim horas coque, postea fortiter exprime & cola, mox adde *Flor. borrag. recentium, bugloss. recent.* an. Vnc. iii. *Caryophyll. hortulani, summitat. Hyperici,* an. Vnc. i. sem. *rut. capraria, Cardui benedict. Scordij veri & recentis* an. Vnc. i. *rad. tormentill.* Drach. i. *Verben.* Vnc. sem. *Dictamni Cretici, Gentian. Dictamni albi* an. Drach. ii.

Contundantur omnia minutissimè & rursus ad solem per octiduum relinquito: deinde in Diplomate seu balneo Mariæ, vt suprà dictum est, coquito, fiatque fortis expressio, aspergendo super aliquantulum vini Cretici. His factis expressioni addatur, *boli Armen. veri, Theriac. Andromac. Antid. Matthiol.* an. Vnc. i. *Angelic. gummos. santalor. omnium, Benzoi* an. Vnc.

Vnc. sem. *Rhabarbari electi, cinamomi electi* an. Drach. iij. *Myrrha pura, corticum citri, seminis citri, Zedoar. Doronici, caryophyl.* an. Drach. i. sem. *Gran. chermes, ligni aloës, spic. nard. macis* an. Drach. i.

Contundenda contundantur minutissimè, omniáque cum reliquis probè misceantur: *Terra sigill. bolus Armenus, Theriac. Andromachi, & antidot. Matthioli* cum vnciis quatuor vini sublimati, & totidem vini Græci seu Maluatici dissoluantur, misceanturque denuò, & vt suprà dictum est, in Sole relinquantur, deinde in diplomate bulliant, donec humiditas vinorum prædictorum absumatur, fiatque postea expressio, cui misceantur *Zibethi optim.* Scrup. i. *Moschi Alexandrini, Ambr. cinerit.* an. Scr. sem.

Dissoluantur probè in oleo, ipsúmque oleum in phialâ vitreâ sedulò obturatâ ad vsum tanquam thesaurus secretus reponatur. Oleo hoc inungantur pulsûs in manibus & temporibus; item regio cordis & ceruix.

Potio sudorifera pro robustis.

℞. *Electuarij de ouo* Scrup. sem. *boli Armeni veri* Scrup. j. sem. *Theriac. Andromach. Antidot. Matthiol. seu Mithrid.* an. Scrup. i. *Aq. bezoartic.* Scrup. ii. *Aq. oxalid.* Vnc. i. M. Fiat potio.

Alia pro imbecillioribus.

℞. *Electuarij de ouo* Scr. iiij. *boli Armeni* Scrup. i. sem. *Theriac. Andromachi, Mithridat.* an. Scrup. sem. *Aqu. bezoartic.* Vnc. ii. *Aq. stillatic. acetos.* Vnc. i. M. Fiat potio sudatoria.

Aqua Bezoartica mea.

℞. *Rad. Angel. Valerian.* an. Vnc. iiij. *Granorum iuniperi, Dictamni albi, Tormentill. serpentar. Gentian. Pimpinell. alb. Aristoloch. long.* an. Vnc. ij. *rad. Helenij Asclepiad.* an. Vnc. i. sem. *Corticum citri, boli Armeni* an. Vnc. i. *Croci, zedoar. Doronici, sphragidis Lemnia,* an. Vnc. sem. *Corall. albi & rubri, seminis Thlaspi, oxalidis*, an. Drach. i. *Myrrha elect.* Drach. ii. *cornu cerui vsti*, Scrup. ij. *herbarum Salu. Ruta, Pulegij, calaminth. Italic. scabios. Basilici, Veronic. Maioran.* an. M. ij. *Fumar. Scordij*, an. M. j. sem. *Florum borraginis, buglos. Violarum* an. P. j. *Rosmarini.*

Terantur omnia in puluerem crassiusculum & ponantur in vase vitreo mundo addendo. *Theriac. Andr.* Vnc. iiii. *Mithridat.* Vnc. iiii. Misceantur probè & superfunde *vini sublimati rectificati* lib. viij. *Aquarum stillatitiar. oxalidis, Cardui benedict.* an. ℔. iiij. Misce & pone ad Solem per quatuordecim dies, deinde destillentur per vesicam magna diligentia, vel in balneo Mariæ. Postea.

℞. *Cinamomi electi* Vnc. sem. *Pul. Diamargarit. frig. Macis, nucis Moschat.* an. Drach. ij. *santali rubei & citrini, zedoar.* an. Drach. i. *caryophyl. ligni aloës, Pul. Latit. Galeni, Latificantis Almansoris, El. de gemm. frigid.* an. Scr. j. *Moschi, Ambr.* an. gr. ii.

Terenda crassiusculè terantur, ac probè cum reliquis misceantur, in syndone rubro colligantur, & à filo in aquam prædictam dimittantur.

Aqua Bezoartica aurea Theodori.

℞. *Electuarium de ouo cum cornu monocerotis*, Vnc. j. *Theriac. Andromachi, Antidoti Matthioli, Mithridatis, boli Armeni veri* an. Drach. vj. *Pul. Scordij veri* Vnc. sem. *Angelic. verben. bacc. heder. antithor.* an. Drach. ii. sem. *Tormentill. cardui benedicti, Zedoar.* an. Drach. ij. *granor. chermes, dictamni albi, calaminth. Italic.* an. Drach. i. sem. *terr. Lemn. Caphur.* an. Scrup. iiij. *Spec. cordial. temperat. rad. Vincetoxici, sem. Thlaspi* an. Drach. i. *Spec. liberantis* Scrup. ii. sem. *Doronici Romani seu Alpini, Cinamomi* an. Scrup. ij. *cornu monocerotis, croci optim.* an. Scrup. i. sem. *nucis Moschat.* Scrup. i. *spec. latit. Galeni* Scrup. sem. *Aqu. bezoar. Theodori pracedentis* lib. ij. *Vini maluatici optimi*, lib. i. sem. *Aq. rosar.* Vnc. v. *oxalidis, angelic.* an. Vnc. iiii. *cardui bened. Scordij, Helenij, Tormentil.* an. Vnc. iij.

Misce, & oone in cucurbitam vitream bene obturatam per biduum, deinde lento igne per Alembicum destilla.

Dosis huius aquæ maxima Vnc. ij.

Potio sudorifera pro robustis.

℞. *Electuarij de ouo* Drach. ß. *boli Armeni, Theriac. Andromachi*, an. Drach. sem. *Pul. scordij veri, Radicum Angelic.* an. Scrup. i. *spec. Cordial. temperat. liberantis* an. Scrup. sem. *cornu Monocerotis* gr. v. *Aq. Angelic. Cardui benedict.* an. Vnc. i. sem. M. Fiat Potio.

Alia pro iisdem.

℞. *Electuarij de ouo* Drach. j. sem. *boli Armeni, Mithridat.* an. Scrup. sem. *Pulu. baccarum hedera, Radicum Antithora* an. Scrup. j. *spec. latit. Galeni, pul. Doronici Romani* an. Scrup. sem. *Liquorum stillatitiorum scordij, Helenij* an. Vnc. i. sem. M. Fiat Potio sudorifera.

Alia pro robustis, quos astu aggressum est malum.

℞. *Electuar. de ouo* Drach. i. sem. *Pulu. boli Armeni veri* Scrup. i. *Mithridat. electi, antidoti de sanguinibus, Pulu. radicum tormentill. terr. Lemn. vera* an. Scr. j. *Pulu. cordialis* Scr. sem. *aqu. oxalidis, rosarum, aceti florum caryophyll. hortens.* an. Vnc. i. sem.

Alia eiusdem vsûs.

℞. *Electuarij de ouo* Scrup. v. *Pulu. boli Armeni* Scr. ii. sem. *sphragidis Lemn.* Scrup. i. sem. *Theriac. Andromachi, antidoti Matthioli, Pulu. cordialis, antithora*, an. Scrup. sem. *cornu monocerotis* gr. v. *aqu. stillatit. oxalidis, aceti rosarum, vel florum caryophyllorum, aq. tormentill.* an. Vnc. i. Misce. Fiat potio sudorifica.

Potio sudorifica, hyeme, vel si aliàs horrore malum inuaserit.

℞. *Electuarij de ouo* Scr. iiij. *Theriac. probat.* Scr. ii. *Pulu. boli Armeni veri* an. Scrup. j. sem. *baccarum heder. scordij veri, angelic. spec. cordial.* an. Scrup. sem. *cornu monocerotis* gr. iiij. *aq. angelic.* Vnc. i. sem. *vini Maluatici* Vnc. i. Misce. Fiat Potio.

Potio AEstiua, si calore inuaserit malum, sumenda.

℞. *Electuarij de ouo* Scrup. iiii. *Theriaca Andromachi* Scr. i. sem. *boli Armeni preparati* Scrup. ii. *Pulu. tormentilla, terr. sigillat.* an. Scrup. i. *spec. cordial. temperat.* Scrup. sem. *cornu monocerotis* gr. iiii. *aqua stillatitia tormentill.* Vnc. i. sem. *aceti florum Caryophylli hortulani* Vnc. i. Misce. Fiat potio sudorifera.

Potio pro pueris duodecim & vltra annorum.

℞. *Electuarij de ouo* Scrup. iii. *Pulu. boli Armeni* Scrup. i. *Angelica, spec. liberantis* an. Scrup. sem. *cornu monocerotis*

monocerotis gr. iiii. *aqua stillatitia angelica* Vnc. ii. Misce, Fiat. Potio. Sumatur, si horrore aggressa sit pestis.

Quòd si calore, vel æstiuo tempore, detur sequens.

℞. *Electuarij de ouo* Scrup. ii.sem. *Pulu.boli Armeni veri* Scrup. i.sem. *tormentilla. spec. liberantis* an.Scr. sem. *terr. Lemn.vera* Scrup. i. *aq. oxalidis* Vnc. i. *tormentill.* Vnc.i. sem. *aceti florum Caryophylli hortensis* Vnc.sem. Misce. Fiat potio sudorifica.

Electuarium Theriacale pro pauperibus.

℞. *Theriac. diatessar.* Vnc.iiii. *Angelic. puluerisat.* Vnc.i.sem. *baccar. heder.* Vnc.i. *scordij*, *boli Armeni præparati & loti.* an.Vnc.sem. *rad. ostrutij* Dra.ii. Puluerisanda subtilissimè puluerisentur, postea Theriaca addatur, & cum Syrupo de corticibus Citri, Fiat Electuarium.

Electuarium Theriacale pro prægnantibus.

℞. *Theriac. Alexandrin.* Vnc. ii. *rad. tormentill.* Vnc. i. *boli Armeni rubri* Vnc.sem. *serpentaria*, *rad. pimpinell. rubra* an.Drach.ii. Puluerisentur,& cum Syrupo de corticibus Citri,fiat Electuarium.

Puluis pro pauperibus.

℞. *Rad. tormentill.* Vnc.i. *boli Armeni. flor. Centauréi minoris* an. Vnc. sem. *rad. pimpinell. croci* an. Drach.ii. Misce, & fiat omnium puluis.

Alius.

℞. *Rad. Pimpinell. fol. acetosa* an.Vnc.i.*rad.tormentill. sigillata* an. Dra. ii. *diptamni albi* Drach.i.sem. *boli Armeni* Drac.i. Misce. Fiat Puluis.

Alius.

℞. *Diptamni albi* Vnc. i.*meliss. Angelica*, ana Vnc. sem. Fiat omnium Puluis.

Puluis Bezoarticus curatiuus D. Theodori.

℞. *Angelica probè mundata & lot.* Drach. x. *calaminthæ Italica* Drach. vi. *anthor. Myrrh. Melissa* an. Drach. v. *granorum heder. cornu monocerotis* an.Dra. iii. *scordij veri*, *boli Orientalis*, *sphragidis Lemnia*, *rad. ari*, *tormentill. sanguisorba*, *Aristolochia rotund.ver.doronici Alpini* an. Drach. ii. *croci*, *zedoaria*, an. Dra. i. Fiat omnium puluis subtilissimus, & sedulo probéque misceantur.

Puluis alius pro diuitibus.

℞. *Rad. Imperatoria* Drach. x. *fraxinella*, *tormentill.* an. Drach. vi. *florum centauréi parui*, *Cardui benedicti* an. Vnc. sem. *fragmentorum Hyacinth. cornu monocerotis*, *antithora* an. ad Drach.j.Fiat Puluis secundum artem.Dos.Drach.i. ad Drach. i, sem.

Alius.

℞. *Scordij veri* Drach. vi. *chamadryos*, *Cardui benedicti*, *rad. fraxinel. Pulegij ceruini*, *Zedoaria*, *tormentill. granorum hedera* an. Vnc. sem. *summitatum rut. capraria*, *Aristolochia rotunda ver. boli Armeni, sphragidis Lemnia,croci, Antithor.Angelic. Imperatoria* an. Dra. ii. Fiat puluis secundùm artem.

Alius.

℞. *Zedoaria*, *corticum citri*, *rad. Imperatoria*, *Angelica*, an. Vnc.sem. *scordij*, *chamadryos*, *boli Armeni, sigilli Lemnij* an. Drach.iii. *granorum iuniperi*, *heder. Antithor. cornu monocerotis* an. Drach. ii. *betonica*, *ligni aloës* an. Drach. i. *sem. hyperici*, *doronici*, *croci* an. Drach. sem. *Ambr. cineritia*, *moschi odorati* an. Scr. sem. Fiat Puluis subtilissimus secundum artem.

Aqua destillata.

Aqua pro pauperibus.

℞. *Sigilli Salomonis*, *rad. serpentaria*, *pimpinell. rubr. angelica*, an.Vnc.ii. *tormentill.* Vnc. i. sem. *herb. betonica* Drach.x. *petasitis* Vnc. i. *Scabios.*Drach.vi. *garyophyllat. verben.* an. Vnc. sem. *baccar. heder.* M.i. Contundantur omnia & affundatur. *aqua buglost. borraginis* an. lib. i. *vini sublimati* lib. ii. sem.

In vitro bene obturato exponantur Soli, vel alij calori per octiduum. Postea destillentur cum summâ diligentiâ.

Alia.

℞. *Radic. gentian. recent.*lib. i. Incidatur & contũdatur minutissimè, eíque affundatur in vase vitreo aquæ absinth.ad digiti vnius eminentiam. Stent in loco calido per triduum. Adde *Theriac. opt.* Vnc. i. sem. *Aq. Menth. crispæ*, *Flor.chamæm.* an lib. i.*succi rut.absinthij.* an. lib.i.*nucis moschat.*Vnc.sem.

Destilla per cucurbitam in cineribus collocatam;exibit aqua pro dissolutione electuarij de ouo, vel aliorum. Vsurpatur etiam per se.

Alia non destillanda.

℞. *Rad. tormentill.* Vnc. j. *angelic.* Drach. vi. *pimpinell. sanguisorb. cinamomi* an. Vnc. vi. *rad. Valerian. zedoar. boli Armeni veri*, *terr. sigillat. ver. verben. Bacc. iuniperi*, *heder.* an. Drach.ii. *flor. bugloss.* p.i. *nuc. vomic. flor. sambuci*, *saluia Roman.* an. Drach. i. *Théeriac. prob. Mithridat. opt.* an. Vnc.ii.

Puluerisanda grosso modo puluerisentur, & in vitro affundatur spiritûs vini quater rectificati, vini maluatici ana lib. i. sem. Syrupi de succo acetosæ, acetositatis Citri ana vnc. iiii. Theriaca postea & Mitridatium in aq. rosar. & borrag. ana vnc.vi. dissoluta addantur, benéque agitentur, & Solis vel hypocausti calori quatuordecim dies exponantur. Quod clarum erit, effunde & in vitro benè obturato reserua. Dantur vna vice vnciæ tres, absque admixtione aliorum.

Alia aqua pretiosa.

℞. *Summitat. hyperici* M. iii. *chamedryos*, *Ital.calaminth. cardui benedicti* an. M. i. *scordij* M. i. sem. *centauréi minoris*, *verben. dictamni Cretici* an. M.sem. *albi*, *gentiana*, *tormentill. Aristolochia rotund.* an.Vnc. sem. *baccar. iunip. heder.* an. Drach. v. *rhabarbari* Drach. iii. *Trochiscor. de caphurâ* Drach. ii. sem. *caphur.* Drach. ii. *croci* Drach. i. Arida contundantur, herbæ minutissimè incidantur, misceantúrque. His factis superinfunde

Vini sublimati lib.vi. ponantur per octiduum continuum ad Solem, deinde in balneo Mariæ probè destillentur. Postea feces sume & puluerisa, rursúsque in Cucurbitam ponito ac superinfundito

Aq. hyperici lib. vi. *borraginis*, *buglossi*, *melissophylli* an. lib. i. *pimpinell. cardui benedicti*, *scabiosa caryophyllata*

phyllata an. lib. ſem. Miſceantur probè omnia, & in M. B. vt priùs deſtillentur, priorique deſtillationi addantur. adde *Syrup. cortic. citri* lib. i. *ficuum pinguium* lib. ſem. *vuarum zibebarum exarillatarum Paſſularum* an. Vnc. iii. *zedoariæ* Vnc. ſem. *cinamomi*, *caſſiæ odorat.* an Drach. v. *Theriacæ Andromachi*, *Mithridat.* an. Vnc. vi. *vini Maluatici generoſi* lib. ii.

Contundẽda contundantur craſſiuſculè, reliqua diſſoluantur cum vino Maluatico, ſedulóque commiſceantur, & in vitrum mundum ſtricti orificij probè reponantur per menſem ad ſolem. His omnibus peractis per filtrum traiiciantur.

Poſtea, ℞. *Spec Diamargarit. diamoſchi, diambr. Elect. de gemm. frigid.* an. Drach. ii. ſem. *Margaritarum præparatarum, fragment. Smaragdi, Hyacinthi, Corallij rub.* an. Drach. i. ſem. *Ambr. cineritiæ, moſchi* an. Scr. i. Colligantur omnia in ſyndone rubro, & à filo in aquam prædictam dimittantur. Dantur robuſto Vnc. ii. ſem.

Electuaria.

Antidotum Curatiuum, Antidotum vitæ nuncupatum.

℞. *Boli leuantici optimi* Drach. xxii. *rad. tormentill. dictamni albi* an. Drach. xi. *Helenij, biſtortæ* an. Dra. x. *limatur. cornu cerui* Dra. vii. *cinamomi, rad. pimpinellæ, granor, iuniperi, heder.* an. Drach. vi. *Antithor. ſeminis thlaſpios*, an. Drach. v. *nucis moſchatæ, rad. caryophyllatæ, agarici trochiſcati, galangæ, acori veri, cyperi, cornu monocerotis, rad. centaurei magni* an. ʒ. iiij. *rhabarbari electi* ʒ. viii. *zedoar. angelic.* an. Scr. viij. *caryophill.* ʒ. ii. *auri laminati, Margaritarum, foliorum meliſſ. ſcordij veri* an. Scr. v. *quinque lapidum pretioſorum, paſtillorum de terrâ ſigillatâ, de ſpodio, de caphurâ* an. ʒ. i. ß. *macis, granorum tinctoriorum, gall. moſchat. ver. rad. pæon. croci* an. Drach. i. *ſantal. omnium moſchi electiſſimi, ambr. gryſ.* an. Scr. ij. ſem. *agallochi, doronici Europæi, rad. chelidonij, ſem. ocymi, limatur. eboris, origani Cretici* an. Scr. ii. *Corall. vtriuſque, cardui benedict. Calaminth. Italic. chamædryos* an. Scr. i. *mell. optimi* lib. ii. ſem. *conſeru. oxalidis, ſyrup. de corticibus Citri* an. lib. ſem. *granatorum acidorum, acetoſitatis citri, conſeru. meliſſ. flor. caryophyl.* an. Vnc. iiii. Miſce probè & ſecundùm artem fiat antidotum inſtar Theriacæ.

Apoſtemata.

Diarhabarbarum Theodori, intus ſumendum, ſi vlcus iam ſit mundificandum, expellens venenatas impuritates & curationem mouens.

℞. *Rhabarb. electi.* Drach. vi. *agarici trochiſcati* Dra. v. *pulu. baccar. hederæ* Dra. ii. ſem. *diamarg. frig.* Dra. ij. *turpethi electi* Drach. i. ſem. *zinziberis albi, doronici* an. Scr. ſem. *zedoar.* Scr. i. *ſpic. Indic.* gr. xv. *conſeru. roſar. bugloſſ.* an. Dra. vi. *Syrup. roſar. ſolutiui cum Rhabarb.* q. ſ. Fiat Electuarium.

Emplaſtrum attractiuum.

℞. *Mercurij ſublimati* Dra. ſem. *cantharid.* n°. xii. Pulueriſentur & *cum oleo roſar. atque farinâ hordei.* Fiat Emplaſtrum.

Vel.

℞. *Vnguenti roſati Meſuës, diachyli ſimplicis* an. Vnc. ii. *Mercurij ſublimati* ʒ. i. *cantharidum craſſiuſculè pulueriſ.* n°. x. Incorporentur inſtar ceroti, ſ. Emplaſtri.

Vnguentum Cauſticum Theodori.

℞. *Arſenic. rubr. alb.* an. Vnc. i. Macerentur per noctem in aceto generoſo, poſtea defunde acetum, & maceratis adde *maſtich. ceruſſ.* an. Vnc. i. *vitrioli calcinati* Vnc. ſem.

Fiat Puluis omnium, & macerentur per triduum in ſucco Plantaginis in loco calido, pòſt in vmbrâ exſiccentur, & ſubtiliſſimè pulueriſentur: poſtea

℞. *adip. porcin, aquâ ſcabioſ. lot.* q. ſ. vt fiat vnguentum. Ad quod requiritur ſequens.

Emplaſtrum defenſiuum.

℞. *Ceruſſ. pulueriſ.* lib. ß. *lithargyr. argent. auri* an. Vnc. ſem. *olei oliu.* tres libr. quadrantes. Miſce & lento calore coque ad aliquam ſpiſſitudinem, tunc adde ceræ vncias vi. vt Fiat Emplaſtrum.

De Carbunculis, Vnguentum defenſiuum Theodori.

℞. *Olei roſarum omphacini, myrthini veri* an. Vnc. iii i. *ſucc. plantaginis morell.* an Vnc. ii. *vini granatorum, aceti ſl. caryophyll.* Vnc. i. Decoquantur ſimul ad lentum ignem, donec prædicti ſucci abſumantur: deinde colo transfundantur, & adde ceræ lotæ q. ſ. *Pulu. Terr. Lemn. veræ, boli Armen. veri* an. Vnc. ß. *caphur.* Scr. ii. ſ. Fiat ſ. a vnguentum.

Vnguentum incarnatiuum eiuſdem.

℞. *Terebinth.* Vnc. iij. *mellis optimi* ʒ. vi. *pulu ſarcocoll. thuris* Scr. ii. *myrrh.* Scr. ii. ſem. *aloës ſuccotrin. ſang. Dracon.* an. Scr. i. ß. *croci optimi, maſtiches* an. Scr. j. *Ceræ virgineæ* q. ſ. Fiat ſ. a. vnguentum.

MEDICAMENTA CONTRA PESTEM,

A D. SIGISMVNDO KOLREVTERO, PRO Republ. Dreſdenſi ordinata. Anno 1583.

Alexiterium.

℞. *ſucc. fol. Calend. acetoſ. betonic.* an. lib. ii. *cichor. puleg. ſcabioſ. rut.* an. lib. i. *verben.* lib. ſem. *agreſt.* Vnc. iii. ſem. *Mell. opt. deſpum.* ℔. iii. *ſucc. ribium, berberor.* an. Vnc. iii. ſem. *vini Rhen. opt.* lib. i. *Cret. aut Maluat.* Vnc. x. Miſc. decoq. poſtea lento igne in vaſe cooperto ad conſiſtentiam Syrupi, & adde permiſcendo *Syr. infuſion. roſar. acetoſ. citri, limon.* an. Vnc. ii. ſem. Deinde in tenuiſ. puluerem priùs redactis ſimul mixtis inſperge, ſemper agitando, vt formam Elect. ſolidioris acquirant, q. ſ. de ſubſeq. ſpec. *Aloës ſuccotr.* Vnc. ij. *Myrrh. elect.* Vnc. ſem. *croci* Vnc. i. *boli Armen.* ʒ. iii. ſem. *terr. ſigill.* ʒ. ii. *caſtor.* ʒ. i. *nuc. vomic.* ʒ. iii. *vnicornu* ʒ. iii. ſem. *cinamomi* ʒ. ſem. *ſantal. alb. rub. citrin.* an. ʒ. ii. *fol. auri* n°. xxi. *ligni aloës* ʒ. ii. ſem. *viſci qu.* Vnc. i. *cort. citri, limon. aurant.* an. ʒ. iii. *margarit. ſplendid.* Vnc. ſem. *Corall. alb. rubr.* an. Scr. iiii. *raſur. dent. apri* Drach. v. *C. C. vſti* Vnc. i. ſem. *ſem. erucæ* Vnc. i. *cardui ben.* Drach. vij. *baſilic.* Dra. ii. *citri, limonum, aurant. rapi* an Dra. i. *acetoſ. napi* an. Dra. iii. *nucl. iugland. excort. aceto per noctem macer.* lib. i. ſem. *caricar. pingu.* n°. xv. *bacc. lauri, iuniperi* an. Vnc. i. *rad. tormentill.* Vnc. ſem. *doronici* Drach. iii. ſem.

diptamn. Dra.iii.*angelic.domest.syluestr.pimpinell.sorbastrill.* an.ʒ.i.ß.*zedoar.bistor.Kalerian.Ostruc.phu.veri, aristol.long.* & *rot.* an.Drach.ii. sem.*gentian.* Drach.iii. sem.*vrtic.alth.* an.Dra.i.sem. *Meu,Zingib.leuistic.sigill.Salom.* an. Drach. i. *petasit.* Vnc. i. *helenij* Drach vi. *Asclepiad.* Vnc.i. *Aron.* Vnc.i. sem. *Asari* Drac.ii. *cruciat.* Vnc. i. sem. *succis.* Vnc. iii. sem. *Olsnitij* Vnc. i. *fol. diptamn.salu. gratiol. Calend. Ononid. cardui bened. Veron.Carlin.* an.Dra.ii.sem.

Quod remanet de speciebus, reseruetur in vasculo mundo,& seponatur.

Aqua alexiteria.

♃. *Puleg.acetos.cichor.scabios.rut.salu.fumar. cardui be ned.* an.M.viii.*galeg.* M.v.*Calend.* M.xiii.

Sint plantæ virides & modò collectæ; concisæ parumper humectentur. *Vini Rhen.puri* ℔.iii. *aq. scabios. fumar.meliss.cichor.verben.betonic.* an.lib.sem. *Aceti vini acerr.* lib.i.Destill.s.a.in B.

Electuarium sudoriferum.

♃. *C.C.prepar.* Vnc.sem. *succ.rut.millefol.* an.Vnc.ii. *Caricar.* num.vii.*Lentium* Dra.i.*fœniculi* Dra.i.sem *baccar.lauri* Dra.ii.*rasur.dentis apri,ligni visci q.* an.Dra.iii. *rad.apij* Dra.ii.*sem.rut. rapar. cardamomi vir.* an. Dra.i. *Cum oxymel. comp.* & *conseru. fumar.* F. Electuarium.

Puluis ad sacculos.

♃. *Rad.ireos* Dra.i.sem. *plantag. cichor. hierat. lap. mai.* an.Dra.iii.*valerian.petasit.angelic.helenij,leuist.* an. Dra.vi.*fol.basilic.rorismar.coron.Puleg.meliss.serpill. maioran.origani,hyssopi,rut.* an.M.i.*fl.millefol.rosar.rubr.* an. M.iii.*stœchad.arab,rad.pœon.* an. Vnc.i. *spic. Cel.* Dra.ii. *Ind.* Dra.ii.

Concisa & contusa mediocriter reseruentur in vase ligneo mundo.

Electuarium præseruatiuum.

♃. *nucl. iugland. per diem naturalem aceto macerat. post mundator. exquisitè.* lib.i.Tritis adde *fol. rut. virid. minutissimè concis.* Vnc.iiii.*puleg.virit concis.* Vnc.ii.*Conseru. euphras. borrag. bugloss. rosarum violar. meliss.* an. Vnc.i. *betonic.* Vnc.iii. *rad.pimpinell.cond.cichor. cond.* an. Vnc. ii. sem. Hæc bene mixta reseruentur seorsim. Rursus.

♃. *Zedoar.* Vnc.iii.*myrrh.* Vnc.ii.sem. *rad.asclepiad. hierac.olsnit.rad.angel.tormentill. cichor.* ana.Drach.sem. *sem.citri,limon.aurant.* an.Dra.i.*basilic.acetos.* an.Dra.i. sem.*Corall.alb.rub.Margarit.prap. Carabes alb.* an.Dra. i.*santal.omnium* an. Scr.iiii. *boli Armeni* Vnc. sem. *Coriandri prepar.* Dra.vi.

Ex his omnibus f.puluis tenuiss. & huius medietas commisc. reseruatæ iam mixturæ, & syr. acetos. simpl.q.s.

Efformetur Electuarium.

Rotulæ è zedoaria.

♃. *Resid.mediei pulueris,* cui adde *Myrrh.* Vnc.i.sem. *Zedoar.* Vnc.i.sem. *Sacch.in aq rosar.betonic.acetos.* an.q. s.*dissol.* F.s.a.Rotulæ trochiscorum instar.

Puluis pro fumo.

♃. *Styr.calam.* Vnc.ii. *ladani* Vnc.i. *baccar.iuniperi* M.v. *putam.bacc.lauri* M.i.*fol.quer.* Vnc.ii. *Origan.maioran.serpill.hyssop.puleg.* an.Vnc.i.sem.*cortic.citri* Vnc.i. *Thymiam.* Vnc. ii. *Thuris* Drach. vi. *Sabin.* Vnc.ii. *fol. spic. vulg.* M. iii. *summit. hypericon.* Vnc. i. *rosar. alb.* M.xii.

Concisa & mediocriter contusa dentur in vasculo lig neo bene cooperto.

Emplastrum ad Bubones.

♃. *fol.betonic.salu.Calend.rutæ virid.* an.M.ii.*rad.armorac.raphani* an.M.ii.sem. *lil.alb.* Vnc.iii. *cepæ* Vnc.i. *caricar.* num.vi.*farin.tritici* Vnc.i.

Concisa & contusa coq.in s.q.aq.ad mollitiem, optimè deinde contusis adde *sinap.* Drac.sem.*salis* Dra.iii. *fermenti.* Vnc. iii. *Ammoniaci aceto dissol.* Vnc.i. *Mellis* q.s.Coq.ad Empl. consistent.

Vnguentum mundificans.

♃. *Vitell. ouor.* num. vi. *fungi musc. aceto macerati, postea triti* Vnc.i. *fol.betonic.calend.chelidon.* an.M. sem. *fermenti* Dra. ii. Misce simul in vnam massam, contus. adde.*Galbani in aceto dissol.* Vnc.ß. *Asæfœtidæ* Dra.i.*farinæ silig.* Dra.i.*spec.alexit.* Dra.i.*terebinth.aq.scabiosæ. lota*, Drach. vi. *Mellis rosati* q. s. Subigantur in Vnguentum.

Electuar.amarum.

♃. *Aloës succotr.* Vnc.iii. *spec.alexiterij* Vnc.i.*Myrrhæ* Vnc. i. sem. *Mastich.* Dra.vi. *Diagryd.ritè prapar.* Dra.i.*Cum syr.acetos.* q.s.

Aliud lenius.

♃. *Elect.lenitiui, diasebesten sine diagryd.* ana.Vnc. iii.*trypher.Persic.* Vnc.i.Misc.

Vnguenta.

♃. *Thur.mastich.myrrh.sarcocoll.* an.Dra.i.*farin.hord. fabar.* an.gr.xv. *sangu.dracon. boli Armeni* an.Dra. sem. *resin.colatæ,terebinth.pur.colophon.pic. naual.* an. Dra.vi. *seui cerùini* Drach.iii. *Ol. hyperici* Vnc.i. sem. *Ceræ* q.s. Fiat Vnguentum.

Morsuli è zedoaria.

♃. *cort.citri cond.* Dra.vi. *aurant.* Scrup.ii. *rad.eryng. cichor.pimpinell.omn.condit.* ana Dra.ii. & absterso bene saccharo crassiusculè concisorum.*Corall.rub.*& *alb.prapar.* an.scr.i. *ligni aloës* Dra.sem. *Myrrhæ* Scr.i. *Fol. auri* num.iiii.*zedoar.* Drac.ii. *boli Armeni loti aliquoties aquâ rosar.* & *cinamomi* q.s.F.s.a. Morsuli.

Puluis pro fumo.

♃. *Rosar.rubr.* Dra.ii.sem. *Styrac.cal.* Dra.i.sem. *benzoës* Scrup. ii. *ligni aloës, cort. citri* Dra. sem. *stœchad. Arab.* gr.v. Hisce mediocriter contusis add.*scobis tenuiss. ligni ros.* Scr.ii.*Mosch.* gr.iii.*ambr.* gr.ii.M.detur in pyxide ligneâ mundâ.

Rotulæ tempore pestis.

♃. *Zedoar.* Drach.ii. *Myrrh.* Drach.sem. *ligni aloës* gran.xv.*Rad.Cichor.angelic.helenij,pimpinell.omn. cond.* an.Dra.i.*gentian.* gr.x.*Margarit.prapar.* gr.vii.ß. *Cons. rosar.rubr.* Dra.ii.*sacch.dissol.in aq.beton.* q.s. Fiant Rotulæ.

Puluis pro fumo communis.

♃. *Cort.bacc.lauri,bacc.iuniperi,* an.M.ii.*fol.querc.fagi* an.M.iii.*summit.hyperici,serpilli,pulegij,origani,sabin. rosar.*

rosar. alb. rub. an. M.ii. Concisa & mediocriter conquass. commisc. F. Puluis

Aqua pro suffumigio

℞. *Boli Rom.* lib.ii. *alum. boli vulg.* an. Vnc. iii. *acetos. rosar. rub. scabios.* an. M. iiii. *galega, absinth. Rom.* an. M. i.

Hæc omnia concisa & conquass. coq. optimè in canth. vi. aq. & aceti acerr. ad canth. consumpt. transcolatum reseruetur.

Trochisci pro fumo.

℞. *Styrac cal.* Drac. xi. *ladani, benzoës, caryoph.* an. Dra. i. sem. *rosar. rubr.* Dra.ii. *ligni aloës* Scr.ii. *sacchari* Dra. vi. *lign. rosei*, Dra.iii. *trochisc. alipt. mosch. rec. prep.* Drach. ii. *mucilag. tragacanth. cum aq. ros.* q. s. F. s. a. trochisci.

Species pro sacculis.

℞. *hyssop. puleg. basilic. meliss. maioran. rut.* an. M.iii. *rad. angelic. valerian. Cichor. ireos. lap. mai. pœon. asclep. petasit. leuistic. ostrut.* an. Vnc. i. *fl. mille fol. rosar. rubr.* M.ii. *stœchad. Arab.* Dra. ii. *spica Celt. pug.* i. Hæc omnia mediocr. concisa & mixta reseruentur.

Electuarium amarum.

℞. *Dictamni albi, gentian. asclep. pimpinell. zedoar. tormentill. pœon. bryon. eryng.* an. Vnc. sem. *boli. Armen.* Dra.iii. *Myrrh.* Dra.ij. *Cort. citri* Drach. vi.

Hæc singula minutissimè puluer. commisc. melli decocto galegæ, rutæ & puleg. in aceto despum. ad formam & consistent. Electuarij. Reseruetur. in fictili.

Puluis odoratus.

℞. *ligni aloës* Drach. ii. *ladani* Drach. vi. *santali citrin.* Drach. iii. *styrac. calam.* Drach. v. *benzoës* Dra. i. sem. *rasur. cort. citri exter.* Vnc. sem. *rosar. rubr.* ʒ. x. *caryophyll.* ʒ. i. *Moschi, Zibeth.* an. Scr. sem. Mediocriter concisa & conquass. reseruentur

Syrup. alexiterius.

℞. *fol. Calend. galeg. verben. myrrhid. cichor. beton. scabios.* an. M. i. *rad. angelic. olsnit. pimpinell. diptamni albi, petasit. bistort. tormentill. ostruc. asclep.* an. Vnc. i.

Coq. concisa & conquass. in vi. vel. viii. canth. aq. communis ad sufficientiam, transcol. cum lib. ii. mellis ad ipsius despumationem ebulliant in fictili mundo.

MEDICAMENTA PRÆSCRIPTA COLLEGIO MEDICO, IN Academia VVittebergensi,

Anno 1598. 1609. 1610. 1611.

1. *Puluis ad suffiendum pro pauperibus.*

℞. *Baccar. iuniperi* M.ii. *Cortic. baccar. lauri* M.i. *Thuris* libr. sem. *Fol. absinthij, ruta, quercûs* an. M.ii. *Scobis ligni iuniperi* M. iiii. *Succini* Vnc. i. F. Puluis pro fumo.

2. *Candela pro fumo.*

℞. *Styrac. calamit. benzoës, thuris elect.* an ʒ. ii. *cinamomi, caryophyll. macis, nucis, mosch. radic. angelic. rosar. rubr. siccarum, santal. citrin. ligni aloës, cortic. citri sicc.* an. Scr. i. *moschi* gr. ii. *carbonum tilia duplum ad species tragacanth. in aq. rosar. camphoratâ dissol.* q. s. F. Candelæ pro fumo.

3. *Alius puluis pro ditioribus.*

℞. *Baccar. iuniperi* ℔. i. *thuris* Vnc. iv. *styrac. calamit. benzoës* an. Drach. i. sem. *santal. citrin.* Vnc. sem. *ligni aloës* ʒ. ii. *fol. lauri* Vnc. i. *flor. lauendul.* ʒ. ii. *rosar. rubr.* Vnc. i. sem. *scobis ligni iuniperi* M. iii. F. Puluis grosso modo pro fumo.

4. *Puluis præseruans.*

℞. *Boli armeni veri prap. terr. sigillat. ver.* an. Dra. ii. *rad. tormentill. pimpinell. angelic. petasit.* an. ʒ. sem. *valerian. ostrutij* an. ʒ. i. *sem. acetos. citri, endiuia* an. Scr. i. *fol. scordij, dictamni cret. cardui ben. acetos.* an. Dra. i. *cinamom. interni, caryophyll. zedoar. ligni aloës, santal. citrin. corall. rubr. prap. C. C. vsti & prap. margaritar. orient. prap.* an. Scr. ij. *croci oriental. trochisc. de camph.* an. Scr. i. *spec. electuar. de gemmis* ʒ. i. M. F. Puluis.

5. *Electuarium Præseruatiuum.*

℞. *Conseru. acetos. acetosell. rosar.* an. Scr i. *anthos.* ʒ. ij. *sem. citri excort. cortic. eiusdem*, an. Scr. j. *boli armeni veri* ʒ. i. *terr. sigill. vera* ʒ. sem. *mithridatij elect.* Vnc. sem. *theriac. optim.* ʒ. ii. *croci orient.* Scr. sem. *aceti vini rosar. cochl.* iii

Theriaca cum Mithridatio in aceto dissoluatur, addanturque pulueres cum conseruis, & diligenter in mortario ad formam Electuarij ducantur. Dosis sit adultis ʒ. i. infantibus Scr. i. vel. ii.

6. *Morsuli præseruantes.*

℞. *Boli armeni veri cum aquâ acetos. prapar.* Scr. iiii. *rad tormentill. dictamni albi, pimpinell. semin. citri excort.* an. ʒ. i. *electuar. de ouo* ʒ. i. sem. *spec. liber. s. aloë* ʒ. i. *conseru. flor. acetos.* Vnc. sem. *sacch. albiss. dissol. in aquâ acetos.* lib. i. F. s. a. Confectio in morsulis.

7. *Electuarium pro familia.*

℞. *Fl. acetos.* Vnc. i. *radic. tormentill. angelic. valerian. dictamni albi, pimpinell. baccar. iuniperi recent.* an. M. ii. Contusa cum aceto rosarum, M. & adde *rob sambuci* Vnc. iii.

8. *Puluis præseruans pro pueris.*

℞. *Spec. elect. diamarg. frigid. diarrh. Abb. liberant. cum bolo* an. ʒ. i. ß. *corall. rubr. prap.* ʒ. sem. *ossis de corde cerui veri* Scr. i. *semin. santon.* ʒ. i. *rad. pœonia, granor. eiusdem excort.* an. Scr. ii. sem. *cinamom. interni optimi, cortic. citri* an. ʒ. i. ß. Puluerisatis puluerisandis add. *sacch. albiss.* Vnc. ii. M. F. Puluis.

9. *Rotulæ præseruantes pro grauidis.*

9. ℞. *Margar. orient. non perfor.* Scr. ß. *frag. lapid. pretios.* an. Scr. sem. *sem. acetos. C. C. vsti & prap.* an. Scr. ii. *rad. pœonia, granor. eiusdem excort.* an. ʒ. ß. *spec. diamarg. cal. confect. cordial.* an. ʒ. i. *sacch. rosar. veteris* ʒ. ß. *sacch. albiss. in aquâ acetosa & rosarum odoratiss.* an. *dissolut.* Vnc. vi. sem. F. Confectio in rotulis.

10. *Acetum pro spongiis.*

℞. *Granor.iuniperi* Vnc. i. *fol.rutæ recent.* Vnc. sem. *scordij* Dra.ii. Incisis iis & contusis adde *rad.angelic.* ʒ. ii. *Zedoar.* Dra.i. *aristoloch.longa, valerian.* an. Dra.i.sem. Pulueriséntur grosso modo & affundantur aceti vini fortis lib.iiij.

11. *Lingualia.*

℞. *Zedoar.* Vnc.sem. *rad.pimpinell.angel.* an. Drac.i. *ligni aloës, cinamom.elect.cortic.citri* an.Scr.ii. *macis* Scr. i. *sacchari albiss.* Vnc.iii. Cum *s.q.tragacanth.in aq.rosarum dissolut.* formentur Hypoglottides.

12. *Pomambræ pro viris.*

℞. *Flor.rosarum rubrarum, violarum* an. Drach.ii. *anthos, summit.maioranæ, lauendul.* an. Dra.i. *cortic.citri siccor.nucis mosch.cinamom.interior.* an. Dra.iii. *ligni aloës, santal.citrin.* an. Dra.i. *styrac.calamit.benzoë* an. Dra.ii. Cum *s.q. tragacantha in aqua rosarum dissolut.* F. Massa pomamb. pro viris. Dosis sint Dra.iii. quæ aromatisentur cum *moschi, ambr.* an.gr.ii. & Syndoni rubræ includantur.

13. *Pro mulieribus.*

Aromatisentur *cum castorei* gr. iii. includantur Syndoni.

14. *Sacculi Cordiales pro viris.*

℞. *Rosarum rubrar.* ʒ.iii. *flor. violar. purpur. nymph. albæ, fol.maioranæ, scordij, santali citrini* an. Dra.i.ß. *rad. iridis, cortic.citri* Vnc.sem. *zedoar.* Scr.iiii. *cinamomi, caryophyll.macis* an. Dra.sem. *styrac.calam.* an. Scr.iiii.

Concisa & tusa crasso modo seruentur ad vsum. Dosis Drach. iii. includantur Syndoni. Pro viris adde *camphoræ* gr.ii. *moschi* gr.i. F. Sacculus.

15. *Pro mulieribus.*

Adde castorei gr.iii.

16. *Linimentum ad nares.*

℞. *Theriac.optim.mithridat.elect.* an. ʒ.i. *myrrh.elect. benzoës, styrac.calam.* an. Scr.i. *santal.citrin.spec. cordial. temper.* an. Scr.ii. *ol.nuc.moschat.* Drac.i. *vini maluatici, aceti rosarum, scordij* an.q.s.F. Linimentum.

17. *Electuarium Curatiuum.*

℞. *Theriacæ Andromachi veteris* Vnc.i. *Mithridat. elect. Electuar.de ouo, diascord.Fracastor.* an. Vnc.ß. *rad. tormentill.* Scr.iiii. *dictamn.alb.* Scr.ii. *fol. dictamn. Cret. scordij* an. Dra.sem. *boli armen.ver.terr.sigill.* an. Scr.iiii. *C.C.vsti & prap.* Dra.i. *sem.acetos. citri excort.* an. ʒ.sem. *sancti* Scrup.i. *camphor.* gr.xxiv. Puluerisentur subtilis. & cum s. q. Syrup. acetos. citri redigantur ad formam electuarij.

18.

℞. *Electuarij huius* Scr.iiii. *aq.scordij* Vnc.iii. *aceti vini* Vnc.i. M.F. Haustus sudorifer, pro adulto.

19.

℞. *Elect.præscr.* ʒ.ß. vel Scr.ii. *aq.scordij* Vnc.ii.ß. *aceti vini* Vnc. ß. M. F. Haustus sudoriferus pro pueris ab anno 7. ad 14.

20.

℞. *Electuar.præscr.* Scr.i. *aq.scordij* Vnc.i. *aceti vini* ʒ. iii. M. pro minoribus.

21. *Syrup. refrigerans & confortans.*

℞. *Syr.de succo acetos. acetosell. acetositat. citri, oxysacch.s.* an. Vnc.i. *rob ribes, cerasor.* an. Vnc.ß. *vini granat.* Vnc.i. vel. q.s. Misce.

22. *Electuarium refrigerans & confortans.*

℞. *Carnium citri condit.* Vnc.i. *conseru.flor.citri, acetosell.borragin.rosar.* an. Vnc.sem. *manus Christi perlata* ʒ.i. ß. cum *Syrup.acetositatis citri* q.s.F. Electuarium.

23. *Potus purgans pro adultis.*

℞. *Decocti communis flor.& fruct.in quo sem. citri* ʒ. sem. *acetos.portulac.* an. Scr.i. bullierint, Vnc.iii. Dissolue in his *Elect.diacathol.lenitiu.s.* an. ʒ.iii. *rosati Mes.* Dra. sem. *trypher.Persic.* ʒ.i. adde *Syr.de cichor.s. oxysacchar.* an. Vnc.sem. M. Fiat haustus pro adultis.

24. *Pro iunioribus ab anno 7. ad 14.*

Paretur dimidia pars.

25. *Pro infantibus.*

Paretur pars tertia.

26. *Clyster pro adultis.*

℞. *Fol.malu.vtriusque, mercurial.violar.* an M.i. *flor. chamam.* M.sem. *sem.lini.fœnugr.* an. ʒ.ii. *rad.alth.* Vnc. sem. Coquantur in sufficienti quantitate aq.ad tertias, pro ℔.i. colat. adde *Elect.diacathol.* Vnc.sem. *diaprun.lenitiu.* ʒ.ii. *rosati Mes.* Dra.i. *ol.viol.* Vnc.ii *mellis rosat.colat.* Vnc.i. *vitell.oui* n°.i. *Salis communis* Dra.sem. M. Fiat clyst. pro adulto.

27. *Pro iunioribus.*

℞. *Decocti supra scripti*, Vnc.viii. *Elect.diacathol.* ʒ.ii. *lenitiu.simpl.* ʒ.i. *ros.Mes.* ʒ. sem. *ol.violar.* Vnc.i. *mellis ros.colat.* Vnc.sem *vitell.ouor* n°.i. *salis* Scr.i. M.

28. *Pro infantibus.*

℞. *Decoct.supra scripti*, Vnc.iv. *Elect.diacathol.* ʒ.i. *lenit.simpl.* ʒ. sem. *rosati Mes.* Scr.i. *ol. viol.* Vnc i. *mellis rosati colat.* Vnc. sem. *vitelli oui* n°. ½. *salis* Scr.ß. M.

29. *Emplastrum ad bubones mitius.*

℞. *Radic.malu.alth.fol.malu.viol.* an M. i. Coqu. ad mollitiem Post tusis iis adde. *Butyri recent. non saliti* Vnc.ii. *adipis gallin.* Vnc.i. *fermenti* Dra.i.ß. *ol.rosat.* q.s. M. Fiat Vnguentum.

30. *Fortius.*

℞. *Capar.magnar.rubr. ademptis tunicis exterioribus assatarum in puppâ cannabinâ sub cinerib.* n°. viii. *Fermenti acerrimi ad magnitudinem* iv. *caparum, ficuum pinguium* n°. viii. *passular. magnar.* n°.xx. *theriac. veteris* Vnc.ii. *ammoniac. in acet. dissolu.* Vnc.i.sem. *canthárid. abiectis alis & capitibus* Scr.ii. Puluerisatis puluerisãdis ad formam Emplastri redigantur.

31. *Emplastrum ad carbunculos.*

℞. *Theriac.opt.mithridat.elect.* an. ʒ.ii. *fermenti, terebinth.* an. Vnc.i. *mell.rosat.* Dra.vi. *butyri recent.* Vnc.i. *salis communis* Vnc.sem. *fuligin. camini* ʒ.x. *saponis veneti* Vnc.i.sem. *croci* ʒ.i. sem. *vitell.ouor.* n°.ii. Contundantur omnia, & F. Emplastrum.

32. Puluis

32. *Puluis ad infectas domos.*

℞. *Vitrioli, nitri* an. ℔. sem. *baccar. lauri recent.* Vnc. ii. ß. *myrrh. rubr.* Vnc. ii. *alumin.* Vnc. sem. *sulphur.* Dra. i. Puluerisata misceantur.

33. *Alius.*

℞. *Vitrioli* Vnc. v. *nitri* Vnc. i. *myrrhæ rubr.* Vnc. v. Puluerisata infundantur in aceto vini q. s. de hoc infunde in lateres ignitos, ad faciendum fumum qui venenatam auram in locis infectis consumit, vestésque quibus adhæret, à veneno liberas facit.

MEDICAMENTA AB EODEM COLLEGIO PRÆSCRIPTA

Anno 1626.

Præseruantia.

1. *Puluis ad suffiendum pro pauperibus.*

Idem, qui suprà ab eodem Collegio præscriptus, n°. 1.

2. *Puluis ad suffiendum pro diuitibus.*

Idem, qui suprà, n°. 2.

3. *Candelæ pro fumo.*

Eædem, quæ suprà, n°. 3.

4. *Species pro vino.*

℞. *Absinth. vulgar. scordij, cardui bened.* an. M. i. *dictamni Cretici* M. sem. *rad. helenij, pimpinell.* an. Drac. vi. *cortic. citri,* Vnc. sem. Dentur in chartâ.

5. *Puluis præseruans.*

Idem qui suprà num. 4.

6. *Puluis Montagnanæ.*

℞. *Sem. citri, acetos.* an. Drach. ii. *rad. dictamni albi, gentianæ, tormentill.* an. Drach. ii. ß. *boli Armeni, cinamon. elect.* an. Vnc. i. *margarit. præpar. sapphir. præpaross. de C. C.* an. Drach. i. *santal. omnium, semin. ocymi,* an Dra. i. sem. F. Puluis præseruans, de quo scribit Montagnana, quòd nunquam viderit aliquem mori, qui illo vsus fuerit.

7. *Rotulæ liberantis.*

℞. *Spec. liberant. s. aloë*, Vnc. sem. *extract. angelic. zedoar.* an. Scrup. i. *sacch. in aq. rosar. dissol.* Vnc. v. F. Rotulæ.

8. *Rotulæ cordiales.*

℞. *Spec. confect. de hyacint.* Vnc. ß. *confect. alchermes* ʒ. i. sem. *extract. angelic.* ʒ. sem. *zedoariæ* Scr. i. *scordij* gr. vii. *magisterij corallior.* Scr. sem. Cum *sacchar. in aquâ galegæ & acetosæ dissol.* F. Rotulæ.

9. *Rotulæ præseruantes*

℞. *Balsam. sulphur.* Scrup. sem. *extract. helenij* Scrup. i. *ol. angel.* Scrup. sem. *sacchar in aq. scabios. dissolut.* Vnc. iv. vel v. F. Rotulæ.

10. *Rotulæ pro infantibus.*

℞. *Pulu. bezoartic.* D. Sennerti, *spec. liberant. s. aloë* an. Drach. i. *extract. tormentill. boli Armenu* an. Scrup. i. *sacch. in aq. rosar. dissol.* q. s. F. Rotulæ.

11. *Rotulæ pro grauidis*

℞. *Marg. orient. non perfor.* Dra. sem. *fragm. 5. lap. pretios.* an. Scr. ß. *semin. acetos. C. C. vsti & prep.* an. Scr. ii. *rad. pœoniæ, gran. excort. eiusd.* an. Dra. ß. *spec. diamargar. calid. confect. cordial.* an. Dra. i. *sacch. ros. veteris* Dra. sem. Cum *sacch.* Vnc. vi. sem. *in aq. acetos. & rosar. dissolut.* F. Rotulæ.

12. *Electuarium præseruans.*

℞. *Conser. scordij, galegæ, rut. scabios. tormentill. acetos. acetosell. rosar. flor. calendul.* an. Vnc ii. *rad. pimpinell. condit. helenij condit. scorzon. condit.* an. Vnc. ß. *boli Armeni, terr. sigillat.* an. ʒ. ii. *rad. bistort. succis. angel. Zedoar.* an. ʒ. ii. *cortic. citri condit.* Vnc. i. *theriac. opt. mithridat.* an. ʒ. vi. Cum *syr. de succo citr. scordij, galeg.* an. q. s. F. Electuarium.

13. *Electuarium de zedoaria.*

℞. *Pulu. rad. zeddar torment. pimpinell. helenij, olsnitij, angelic.* an. ʒ. ii. *myrrh.* ʒ. i. Incorporentur *aceto bezoartico* ac addatur *Rob. sambuci,* Vnc. iiii. *iunip.* Vnc. ii. Misce.

14. *Electuarium pro familia.*

Idem quod suprà, num. 7.

15. *Syrupus & Morsuli præseruantes.*

℞. *Spec. confect. liberantis Austriac.* Diuidantur in partes duas æquales, ex vnâ cum *Sacch. in aq. acetos. scabios. cardui bened. dissolut.* q. s. F. Morsuli.

16.

Alteri parti affundatur acetum vini optim. q. s. stent in infusione per dies aliquot in loco calido, donec omnis vis attracta fuerit: postea acetum colatum cum sacch. coqu. ad Syrupi consistentiam. Fiat Syrupus.

17. *Acetum Bezoarticum.*

℞. *Fol. rut. scord. flor. tanaceti lutei, rosar. rubr.* an. M. ß. *rad. Angelic. succis. olsnitij, dictamni albi, Zedoar.* an. Vnc. sem. Affunde aceti q. s.

18. *Puluis pro infantibus.*

Idem qui suprà num. 8.

19. *Acetum ad odorandum.*

Idem, quod suprà num. 10.

20. *Pomum ambræ.*

Idem, quod suprà num. 12. 13.

21. *Noduli ad odorandum.*

℞. *Flor. rosar. rub* M. sem. *melis. lauendul. fol. rut. cortic. citri sicc.* an. ʒ. i. *santal. citrin. macis, ligni aloës, caryophylli, rad. angelic. zedoariæ, sem. nigell.* Scr. ii. *camphor.* gr. iiii. Puluerisentur grosso modo, insuantur nodulo, pondere Vnc. sem. vel Dra. vi.

Qui volunt, possunt moschum vel ambram addere.

22. *Trochisci sublinguales.*

Iidem, qui suprà numero 11.

23. *Balsamum.*

℞. *Ol. angelic. rut.* an. Scr. i. *citri destill.* Scrup. sem. *moschi, ambræ* an. gr. ii. *Ol. macis express.* q. s. Fiat Balsamum.

24. *Amuleta.*

℞. *Arsenic. alb.* Vnc. sem. *auripigment.* Dra. i. sem. *pulu. bufon. sicc.* Vnc. ii. *santal. rubr.* Drach. sem. Cum *mucilag. tragacanth.* F. Amuleta formâ consuetâ.

25. *Puluis ad infectas domos.*

Idem, qui suprà n°. 32.

26. *Electuarium Alexipharmacum curatiuum.*

℞. *Rob sambuc.* Vnc. ii. *Theriac.* Vnc. i. sem. *Sal. cardui benedict. absinth. fraxini* an. Drach. i. *Spir. vitrioli* Scr. iiij. *puluer. corall. rubr.* Drach. ii. Cum *syrup. Scordij.* F. Electuarium.

27. *Electuarium Curatiuum aliud.*

Idem, quod suprà, num. 17.

28. *Aqua Theriacalis.*

℞. *tormentill. lapp. maior. s. bardan. pimpinell. succisæ, valerian.* an. Vnc. iiii. *Imperator. angelic. gentian. serpentar.* an. Vnc. i. *capar. mundatar. à cortice, Nucum recent. nondum planè maturarum* an. Vnc. vi. *fol. rutæ cum floribus, acetos. cardui benedict. lauendul. verben. recent.* an. M. ij. *camph. in sp. vini dissoluti* Drach. i. *Theriac. Mithridat.* an. Vnc. j. sem. *aceti rosar.* Vnc. vi. *Vini albi præstant.* q. s. Destillentur.

29. *Syrupus refrigerans & confortans.*

℞. *Syrup. de succo acetos. acetosell. galeg.* an. Vnc. i. *succi citri* Vnc. i. ß. *Vini granat.* Vnc. ii. sem. *succi ribium, rubi Idæi, berber.* an. Drach. vi. *Aqu. Lauendul. fragor. s. vino, acetos. cerasor.* an. Vnc. iii. *rosar.* Vnc. i. sem. *Spir. vitrioli* Scr. i. Misce.

30. *Electuarium refrigerans & confortans.*

℞. *Carnis citri condit.* Vnc. i. *Conseru. acetos. acetosell. galeg. borragin. rosar.* an. Vnc. sem. *spec. diamargar. frig.* Drach. i. *confect. Alcherm.* Drach. sem. *cortic. citri condit. Manûs Christi perlat.* Drach. i. sem. Cum *Syrup. acetositat. citri* q. s. F. Electuarium.

31. *Linimentum ad nares.*

Idem, quod suprà, num. 16.

32. *Vnguentum ad bubones.*

Idem, quod suprà num. 29.

33. *Fortius.*

Idem, quod suprà num. 34.

MEDICAMENTA CONTRA PESTEM,

A

MEDICIS VRATISLAVIENSIBVS PRÆSCRIPTA,

Anno 1607.

Præseruantia.

1. *Pilulæ Pestilentiales.*

℞. *Aloës succotr. Gummi Ammoniaci puriss.* an. Vnc. i. *Myrrh. elect.* Vnc. sem. *Salis absinthij* Scr. ii. Ammoniacum soluatur aceto scordij. Coletur & concoqu. ad spissitudinem aliquam. F. Massa. Dosis Scrup. i.

2. *Electuarium Præseruatiuum, quod in Peste anno 1599. mirè profuit.*

℞. *Rad. bistort. tormentill. succis. thapsi barbati, valdè bon. scabios. absinthij, pimpinell. Helenij, angelicæ,* an. Vnc. sem. *Fol. rut. verben. scordij,* an. Drac. ii. *Sem. acetos.* Drach. i. sem. *card. bened. meliss.* an. Scr. iv. *myrrh. zedoariæ,* an. Scr. j. *camphor. aceto destill. solut.* Drach. vi. *Syrupi de succo scordij & acetos.* q. s. Fiat Electuarium.

Pro mulieribus, in quibus est caput debile imminuto camphoræ pondere, adde Ol. garyophyll. destill. gutt. aliquot.

3. *Rotulæ liberantis compositæ.*

℞. *Spec. liberantis* Drach. vj. *Extract. tormentill.* Drach. ß. *angelicæ Zedoariæ* an. gr. xv. *Sacchar. aqu. tormentill. scabios. & angelic. soluti* lib. sem. F. Rotulæ.

4. *Species pro sacculis.*

℞. *Rad. Valerian. angelic.* an. Vnc. i. *baccar. iuniperi* Vnc. ii. *fol. scordij* Vnc. ii. sem. *rutæ* Drach. vi. *Macis in aceto infus.* Drach. ij. M. Fiat Puluis crassiusculus.

5. *Puluis pro fumo purarum ædium.*

℞. *Bacc. iuniperi* M. iv. *rut. virent. absinth. rad. helenij, Cort. betul. infer. circa caudicem* an. M. ii. *fol. querc.* Vnc. i. *myrrhæ rubr.* Vnc. iiii. Exsiccata puluerisentur. Dosis pro ratione ædium.

6. *Amuletum.*

℞. *Arsenici Crystallini, rubri, lapid. Magnet. part. æqual. santali rubri modicum pro colore.* Cum *mucilag. gummi tragacanth. aquâ rosar. extr.* q. s. F. Amuletum formâ consuetâ.

MEDICAMENTA CVRATIVA.

1. *Electuarium Curatiuum.*

℞. *Theriac. Germ.* lib. sem. *Salis card. bened. absinthij, scabios. fraxini* an. Drach. i. *spir. vitrioli* Dra. ii. M. Fiat Electuarium. Dosis à Drach. sem. ad Dra. ii.

2. Aqua

2. *Aqua sudorifera.*

℞. *Nucum iugland. immat. n°. 100. vel maturescentium aut iam maturatarum cum toto nempe viridi lignoso cortice*, incidantur & contundantur minutim. Contusis adde. *scabios. verben. solani, semperuiui* ana. M. j. Misce & affuso aceto optimè bulliant. Stent per noctem in infusion. Postridie destill. lento igne. Dosis ab Vnc. sem. ad Vnc. ij.

3. *Puluis sudoriferus.*

℞. *Rad. pimpinell.* Vnc. sem. *dictamni albi, valerian.* an. Drach. ii. *Tormentill.* Drach. vi. *Angelic.* Drach. ii. *C. C. Oculor, cancri prap*, an. Drach. iii. *Succini albi* Drach. ii. *sem. napi* Scrup. iv. *Card. benedict.* Scrup. viii. *terr. sigill. Strig.* Vnc. ii. *boli Armeni prapar. Flor. Sulph. myrrhat.* an. Scr. iv. *Salis fraxini, scabios. card. benedict. iuniperi, absinthij, valerian. artemis.* an. Scrup. i. sem. *Macis aceto macerat. Croci* an. Scrup. i. Misce. F. Puluis subtiliss. Dosis à Scrup. i. ad Scrup. iv.

4. *Syrupus roborans.*

℞. *Syrup. de succo Rubi Idai, acetosi simpl. de succo Ribium*, an. Vnc. ii. *Aqu. tormentill. veronic. scabios. card. benedict.* an. Vnc. i. sem. *Spir. Vitriol.* Scrup. i. M. pro dosibus iv.

5. *Puluis pro domibus infectis.*

℞. *Baccar. iuniperi* M. iv. *rut. virentis, absinthij, rad. helenij. Cort. betul. infer. circa caudicem. Cornu hirci raspati non castrati, Sabinæ, Capill. hirci castrati.* an. M. ij. *fol. quercûs* Vnc. i. *myrrh. rub.* Vnc. i. Exsiccata puluerisentur. Dosis. cochl.

6. *Flores Sulph. myrrhati.*

℞. *Sulph. purific. & puluerif.* lib. i. *Vitriol. calcinati, Sal. gemmæ calcin.* an. lib. sem. *aloës* Vnc. i. *myrrh. thuris* an. Vnc. ii. *Croci* Drach. iii M. F. s. a. Sublimatio.

MEDICAMENTA CONTRA PESTEM, SELECTA PRO REPVB. Francofurtensi ad Viadrum, Anno 1611.

AD PRÆSERVATIONEM.

1. *Puluis pro fumo communis.*

℞. *Rad. ireos Florentin.* Drach. iii. *Caryophyll.* Scr. v. *Scobis ligni iuniperin. fraxini* an. Drach. i. *Cortic. tamarisc. Limonum, aurantiorum, Citri, Flor. genist. rosarum rubrarum, anthos.* an. P. s. *Baccar. iuniperi cum summitatibus ramulorum, baccarum Lauri cum corticib.* an. Drach. j. sem. *Nuc. cupressi* Scrup. ii. sem. *Fol. querc. absinthij, saluia, maioran.* an. P. s. *Myrrh. elect. Olibani, gummi Arabici* an. Scrup. iiii. *Resin. abietin.* Drach. ii. Grosso modo incisa seruentur ad vsum.

2. *Alius pro pauperibus.*

℞. *Cortic. baccar. lauri*, vel *Fol. lauri* M. i. vel vtriusque M. sem. *Gran. iuniperi select.* M. ii. *fol. querc.* M. i. *fl. rosar.* M. j. *Sabin.* Vnc. sem. *Olibani*, Vnc. i. *myrrh. rubr. Carab.* an. Dra. ii. *rad. irid. angelic. enul.* an. Drach. ii.

3. *Puluis pro fumo pro diuitibus.*

℞. *Specier. puluer. communis pro fumo q. s. adde Ligni guaiaci* Drach. j. *santal. citrini odorati, ligni aloës*, an. Scrup. i. *Garyophyll. Cinamomi electi*, an. Drach. i. sem. *fl. Lauendul. P. sem. fol. Rorismarini, lauri* an. Drach. sem. *rament. succini* Scrup. ii. sem. *Thymiamatis* Scr. ii. *Terebinth. Cypr.* Scrup. v. *Styracis calamit.* Scrup. iii. sem. *ladani puriss.* Drach. sem. *alipt. mosch.* gr. xvij. *camphor.* Drach. i. *asa dulcis* Drach. ij. F. Puluis grosso modo.

4. *Trochisci pro fumo communes.*

℞. *Thuris, Mastich. gran. iuniperi, myrrh. elect. carab. alb.* an. Drach. j. *nuc. moschat. garyophyll.* an. Dra. sem. *ligni cupressi, calami aromat.* an. ʒ. iß. *ladani, Thymiamatis* an. Drach. i. sem. *Benzoin* Drach. ii. *Styracis liquid.* Dra. sem. *Terebinth. Cypr.* Drach. ii. *moschi* gr. ii. Cum mucilagine tragacanthæ aquâ rosar. extractâ q. s. Fiant Trochisci parui.

5. *Trochisci pro magnatibus cum moscho.*

℞. *Radic. angelic. Zedoar.* an. Drach. i. sem. *galang. diptamni albi* an. Scrup. iiij. *Styracis calamit. asa dulcis odorat. ladani puriss.* an. Drach. ii. *thuris* Dra. i. sem. *alipt. moschat. Gall. moschat. ver.* an. Scr. i. *Gran. iuniperi* num. ix. *Myrrh. elect. Succini albi, ligni aloës*, an. gr. vii. *Camphor.* Scr. sem. *flor. Lauendul. rorismarin.* an. gr. iiij. *Sacchar. candi albi* Drach. ij. *ambr. grysea* gr. iii. *moschi* gr. viij. *Zibethi* gr. iii.

Dissoluantur ambra, moschus, camphora & ladanum cum aquâ rosarum & cum mucilagine tragacanthæ in aquâ rosar. extract.

Fiant s. a. Trochisci aspergendo oleum spicæ.

6. *Electuarium ex Scordio præstantissimum.*

℞. *Pulueris scordij* Vnc. i. sem. *rad. Tormentill. diptamn. albi. angelic. valerian. Bistort. Pimpinell.* an. Vnc. i. sem. *Cass. lign.* Vnc. i. *Styrac. calamit.* Vnc. sem. *boli nostratis praparat.* ʒ. i. ß. *Conseru. rosarum, calendul.* an. Vnc. viij. *Piperis longi, Zingiberis* an. Vnc. ii. *Mellis despumati* lib. ii. *Vini Maluatici vel Hispanici aromatici* lib. i. Misce. Fiat s. a. Electuarium.

7. *Conditum pro familia Stapedij.*

℞. *Gran. iuniperi*, Vnc. vi. *Caricarum.* num. xii. *nucleorum nucum iuglandium* Vnc. viii. *Conseru. flor. borrag. citri vel bugloss.* an. Vnc. iiij. *Theriac. veter. rad. tormentill. gentian. pimpinell. angelic. zedoar.* an. Vnc. i. Cum Syrupo de Limonibus. Fiat s. a. conditum.

8. *Electuarium nucum Mithridatis vulgare.*

℞. *Nuc. iugland. excortic.* lib. i. *Fol. rut. mundat.* Vnc. ii. *Caricar. pinguium* lib. ii. *Salis triti* Drach. vi. Puluerisatis puluerisandis, cum Syrupo acetos. citri, rob ribium & berberorum, atque aceto vini scordiato vel rosato, Fiat s. a. Electuarium.

9. *Idem aliter cum puluere Scordij.*

℞. *Nucum iuglandium, ficuum* an. num. iij. *fol. rut.* num. xxx. *Pul. scordij* Drach. ii. *sem. citri. excort.* Drach. j.

Drach. i. *cort. citri* Drach.sem.*salis nitri depurati*. Scr.i. *boli Armeni ver.* Drach.i. *condit.citri* Drach. i.*Theriac.* Drach. i. sem. *Mithridat.* Drach. i. Cum succo citri q. s. Fiat. s. a. Electuarium.

10. *Tabula Bezoartica.*

℞. *Spec. diamarg. cal.* Drach.ij. *Liberantis* Scr. iiij. *Zedoar. elect.cortic.citri, cornu cerui prepar.* an. Scr. i. *santal. citrin. rub.* an. Drach.sem.*Fol. auri fini* num. v. *Magisterij perlarum, Smaragdi praeparat.* an. Scr. sem. *Caryophyllorum* Drach. i. *rad pimpinell.* Drach. sem. *Extract.angelic.* Scr. ii. *Cinamomi electi* Scr.iiii. *Sacch. albi* Vnc.ix.

In aquâ cardui benedicti & rosarum soluti. Fiant s. a. rotulæ. In fine adde olei è cortic. citri destillati gutt. viii.

11. *Rotulæ, ex extracto Zedoariæ.*

℞. *Sacch. alb.* Vnc. iii. *dissolue in aquâ. pimpinell.* inspissatóque Saccharo adde *Extracti zedoar.* Drach.i. vel Drach.sem.*vel olei ex zedoar. arte chymic. ritè extracti gutt.*xv.Fiant Rotulæ.

12. *Rotulæ Zedoariæ communes.*

℞. *Pulu. zedoar.* Drach.ij.*Sacchari optimi, in aquâ pimpinell. dissoluti.*Fiant s.a.Rotulæ.

13. *Confectio Saccharata pro pueris.*

℞. *Rad.gentian.angelic. zedoar. pimpinell.*an.Dra.j. Emolliantur in aceto rosarum per horas iii. Postea diuidantur in taleolos quadratos minores,saccharóque obducantur & exsiccentur in cribro.

14. *Electuarium præseruatiuum pro grauidis Andernaci.*

℞. *Cinamomi electi,ligni aloës, santal.omnium,Nuc. moschat.* an.Dra. i.*angelic.Zedoar.enul.* an.Dra.sem. *semin. citri, anisi, cichorij* an.Scr.i.*flor. borrag. bugloss.*an. P. i. *Margaritar.Rament. eboris, Sapphiri, Corall. rubror.* an.Scr.sem. *Conseru. rosarum, borragin.flor. citri.* an. Vnc.sem. Cum *succo acetos. & saccharo* q. s. Fiat Electuarium.

15. *Aliud electuarium grauidarum.*

℞. *Cortic.citri tenuissimè incisorum, aurantiorum incisorum. Seminis citri, coriandri prapar. Caryophyll.* an. Drach.ii. *Corall. rubror. ligni aloës, santal. rubror.rasur. eboris, Zedoar. Nuc. moschat.* an. Drach.i. *terr. sigill.* ʒ. i.sem. *C.C.prapar.* Scr.i.*Cinamomi elect.* Vnc. sem. *ossis de corde cerui* num.ii. *Margar.prapar.* Scr.ii. *Fragment. hyacinth. Sapphiri Smaragd.granat.prapar.* an. Scr.sem. *sem. pæon. excortic. acetos.*an.Drach.sem.*fol.auri* num. vij. *conseru. borrag. bugloss. rosar.incarn.meliss.* an.Vnc. i. Cum *syrupo acetos. citri & de corticibus citri.*M. Fiat Electuarium.

16. *Rotulæ pro grauidis*

℞. *Rad. Tormentill. zedoar.* an. Scr. ii. *sem. pæon. excortic. acetos.* an. Drach.sem. *spec. diamarg. frig.*Dra. i.*Fragment.pretios.*omn. an. Scr. sem. *C. C. prapar.*ʒ.ß. *Corall.rubror.prapar.* Scr. j. *Ol.Nuc. mosch.*gr.v.*Caryophyll* gutt.ii. *Cinamom.* gutt. iii. *Sacchari Crystall. in aquâ acetosæ dissoluti,*Fiant s. a.Rotulæ.

17. *Puluis Bezoarticus pretiosus.*

℞. *Boli Armeni veri, ossium è corde ceru. prapar.*an. Drach.j.*santal. omnium* an. Scr. i. *terr. sigillat.* Scr.iiii. *lapid. Bezoar.* gr.ix. *camphor.* Scr. sem. *Cinamomi* Scr. ii. sem. *Croci orientalis* gr. ix. *semin. citri excortic.* Scr. sem.*Hyacinthi praparati* Scr. sem. *Moschi, Ambr.gryseæ* an.gr. v. *rad. diptam. alb. tormentill. zedoar. been vtriusque* an.Scr.ii.*fol.auri* num.iii.M.Fiat puluis subtilissimus.

18. *Puluis Præseruatiuus pro familia.*

℞. *Pulu. fol.acetos. absinthij, scordij, rut. cardui benedicti, scabios.* an.Drach.i.*rad. valerian. enul. Olsnicij,tormentill.bistort. serpentar.* an. Scr. iii. *vincetoxici, gentian.pimpinell. polypodij* q.an.Scr.ii.*Angelic.Diptãni albi, zedoar.* an. Scr. i. sem. *sem.acetos.citri.excortic.* an. Scr.i.*rut.cardui benedicti* an.Scr.ii.ß. *Gran. iuniper.* Scr.v. *Baccar.lauri* num. vii.*Sacchar.albiss.*Vnc.v.Misce Fiat Puluis.

19. *Puluis pauperum de acetosa.*

℞. *Fol. acetos. Rad.valerian.aq.part.*

Macerentur in aceto, rursumque in vmbrâ exsiccentur, seruenturque ad vsum. Possunt alia addi, vt Scordium, verbena, carlina, &c. Misce, Fiat puluis.

20. *Tragéa Bezoartica pretiosa.*

℞. *Cornu cerui praparati, Margarit. praparat. Eboris vsti, cinamomi, tormentill. boli Armeni, vnicornu veri,* an. Drach.i.*Cortic. citri* Scr. ii. *trium santal.* an.Scr. i. *Rasur. ebor. Hyacinthi, Sapphiri, Corall. rubror. & albor. Succini albi orientalis, rad. valerianæ, zedoariæ, xyloaloës* an. Scr. i. *terræ sigillatæ*, Scr.i. & gr. xi.*Serici crudi torrefacti* g. xii. *Spec. diamarg.frigid.diamosch. dulc.* an. Drach. ii. *Beën albi & rubri* gr. xii. *fol. auri* num. iiii. *Sacch. albiss.* lib. i. Misce, Fiat Tragéa.

21. *Alia Tragéa præstantissima ex flor. Sulphuris myrrhatis.*

℞. *Flor. Sulphuris myrrhat.* Vnc. i. *Sacchari cand. alb.* Vnc. sem. *Spec. liberantis cum vel sine aloë* Drac.i. Misce.

22. *Flores Sulphuris myrrhati sic parantur.*

℞. *Sulphur. flauiss. Goslariensis.* i. *Salis fusi, vitrioli Goslariensis purificati & calcinati* lib.i.vel lib.sem.

Puluerisata coniiciantur in cucurbitam vitream, & sublimentur gradato igni, sublimatum Sulphur denuo cum sale & vitriolo sublimetur. Idque tertiò cum sacch. cando. Horum florum partem vnam seruato ad affectûs thoracis magnum auxilium.

℞. *Horum florum alteram partem:adde myrrhæ aqualem portionem, & aloës tantundem, cum quartâ parte croci Austriaci, misce, & quartò sublimato.* Flores sublimatos serua in peste & pulmonum affectibus nobile remedium.

℞. Hosce *flores myrrhatos* quantum libet, verbi gratiâ Vnc. i. adde illis *Spiritûs terebinthinæ rectific. in cucurbit. vitrea* Vnc. iii. Munito sigillo Hermetico & collocato in aqu. cal. vel Bal. M. vaporoso per dies ix. & Spiritus fit rubicundissimus.Huic rubicundo liquori affunde spiritum vini probè rectificatum & paruo alembico separato aquositatem in B. M. manebit in fundo Balsamus sulphuris præstantissimus.

Spiritus terebinthinæ destillatione euanescit.

23. Aqua

23. *Aqua Theriacalis siue expulsiua temperata.*

℞. *Rad.gentian, cyperi, tormentill. enul. campan.* an. Vnc. i. *Fol. tapsi barb. cardui benedicti, morsus diaboli, pimpinell. scabios. oxalid.agrest.min.*an.M. sem.*summit. rut.* P. i. *baccar. myrti* Vnc. i.*rosar.purpur. flor. buglossi borraginis, hyperici* an. Vnc. i. mundentur omnia, pistentur, & macerentur 24. hor. in vini maluatici, aq. rosar. & oxalid. an. lib. i. Deinde reponantur in vase vitreo, addantur theriac. & Mithridatij an. Vnc. iiii. Fiat Destillat.in B. M.Aqua destillata phialâ vitreâ excipiatur, eique rursum addatur croci Drach. i. terr. sigillat. boli armeni, Santal. citrini, rasuræ eboris, limaturæ cornu cerui iunioris prope caput assumpti an. Vnc. sem. Obserata phiala soli exponatur octo vel decem dierum spatio. Seruetur pro com muni vsu.

In summis ardoribus tutò datur & sudores tamen copiosè satis mouet. Optima paratur mense Iunio: innoxiè propinatur etiam lactentib. puerulis in peste, variol. & morbill. Item grauidis, pro quibus & similibus delicatis personis, quò gratior sit, colari debet per manicam addito saccharo & cinamomo conquassato.

24. *Linimentum pro naribus.*

℞. *Theriac. Mithridat.* an. Drach. sem.*Sem. acetos.* Scr. ii. *Santal. citrini odorat.* Drach. i. sem. *Ol. nucis moschat.destillat.Angelic.Succini albi* an.Scr.sem.*Camphor. myrrh.select.*an. Scr.i. *mosch.* gr. iii. *aceti rosacei.* q.s. F.Limentum.

25. *Aliud.*

℞. *Olei nuc. moschat. express.* Drach. j. sem. *destillat. maior.* gutt.vi. *Myrrh.Succini albi* an.gutt.iii.*Theriac. optim.* Scr.i. *Extract. ligni aloës* Scr. sem.*moschi, ambr.* an. gr. iiii. Cum aqua vitæ pretiosa q.s.F.s.a. Linimentum.

26. *Pomum odoriferum.*

℞. *Nucem moschatam dimidiam, Rad. angelic. leuistici, gentian.* an. Scr. sem. *ligni aloës, santal. citrini odorat. rosar. rubrar. fol. myrtill. veror. cortic. citri fragrantiss.Aurantior. Caryophyllor.*an.sem.i.*ladani puriss.* Scr. ii. *Succini albi* Drach. sem. *myrrh.*gr.vii.*Camphor.* gr. ii. *Croci orientalis* gr. iii. *asa dulcis odorat.* Drach. sem. *moschi dissoluti cum ladano in aqua rosat. redolentiss.* gr. ii. *ambr.grisea* gr. iii. *Dissolutæ cum ladano & moscho in mortario calido.* Postea adde reliqua, & fiat s. a.massa exterius Zibethi gr. ii. inungenda pro pomo odorifero includendo orbiculo aureo vel argenteo.

27. *Noduli odoriferi, pro Orbiculis ex ligno iuniperi vel succino factis.*

℞.*absinthij, rut. meliss. Salu. maioran. lauendul. rosar.rubr.*an.P.sem.*caryophyll.*num.v. *nucis mosch.* num. *Cinamomi, macis,* an. Scr. sem. *gran. iuniperi* Scr. i.*castorei* gr. ix. *rad gentian. leuistici, angelic. ostrutij* Drach. i.

Macerentur per noctem in aceto acri rosato in loco tepido. Manè in fornace tepida cautè iterum exsiccentur: exsiccata puluerisentur,aspergantur que *aquâ vit. optim. aquâ rosar.* q. s.& adde *Theriac. Mithridatij* an. Drach. sem.

Misce omnia & syndone excepta formentur in nodulos ex qualibet Vncia, vel Vncia sem. nodulus vnus includendus orbiculo ex iunipero facto.

28. *Pomum ambræ pro Peste.*

℞. *Ladani electi* Vnc. sem. *camphor.* gr. iii. *mosch. elect.* gran. vi. dissoluantur in mortario calido cum aquâ rosarum q. s.Dissolutis adde *alypt.moschat.styrac. calamit,*an.ʒ.ii.*succini albi* Drach.i sem.*mastich.*ʒ.i.sem. *Sem.nigell. Roman.tosti* Scr.i.*cortic. citri,.caryophill. nucis moschat.macis.Myrrh. elect.*an.Drach.sem.*Rad.iréos Florentin. Xiloaloës, santal. citrin.* an. Scr. ii.*flor.rosar. rubr. lauendul.* an.P. sem. *Olei angelic. Zedoar. rut.*an. gutt. ix. *è baccis iuniperi* Scr. i. *spic. fœnicul.*an. gutt.v.

Olea arte chymicâ extracta cum cæteris incorporentur in massam: vnde fiant Poma ambræ inungenda zibetho nobilissimo,& obducenda syndone rubro,includantur nodulo.

29. *Species pro sacculis odoriferis,*

℞. *Rad.valerian. iréos Illyric. ostrucij,angelica* an.Dra. iii. *phu pontici olsnicij,zedoaria* an. Drach. ii. ß. *cortic. citri, santal. citrin.* an. Drach.i.ß. *ligni aloës* Drach. i. *baccar. iuniperi* Drach. iv. *Fol. meliss. rorismarin.thymi, ruta* an.M.sem. *absinthij, maioran.* an.P. ii. *Flor. rosar, rubrar. spica, lauendul. rorismarin.* an. P. iii. *camphora* Drach. i.sem. *nuc.moschat.*Scr.ii.sem.*caryophyllor.* Scr. iiii.*sem. nigell. tosta* Scr.iiii.sem. *Myrrh.*Scr.ii. Incisa omnia grosso modo & tusa repone.

30. *Acetum contra Pestem.*

℞. *Rad. tormentill. serpentar.gentian. pimpinell. angelic.* an.Drach.vi. *Fol. ruta, absinthij, scordij* an.Vnc. sem. *Bacc.iuniperi, lauri* an. Drach.v.*zedoar.*Drach.ii. *nuc. moschat. nuc. Indica minutim incis.* an. Drach. iii. sem. *Theriac. optim. Mithridatij elect.* Drach. ii. sem. *aceti scordij vel flor. tunic.* q.s.Seruetur.

31. *Amuletum ex Hydrargyro.*

℞. Nucem auellanam excauatam, vt moris est, immitte in illam cauitatem hydrargyri tantum,quantum capit dimidia excauati putaminis capacitas,obsignatóque foramen diligenter cum cerâ Hispanicâ. Postea istum nucleum include sacculo cordiali ex syndone rubrâ duplicatâ,& adde *Rad.angelic.zedoar.olsnit.in aceto maceratar.zedoaria,* an.Dra.sem. *camph. opt. cortic.citri, asa dulcis* an.Dra.sem.*flor.rosar.rubr.spicanardi,lauendul.* an.P.sem.

Omnia cum nucleo illo includantur sacculo cordiali minori,& benè interpassato, ne nucleus loco moueri, aut ad imum delabi possit.

AD CVRATIONEM.

1. *Electuarium Diascordium Fracastorij.*

Passim descriptum habetur.

2. *Electuarium Bezoarticum Curatiuum & Præseruatiuum.*

℞. *Theriac. Andromachi* Vnc.ß.*Mithridatij* Drach. iii. *Rad. angelic. pimpinell. cinamomi elect.* an.Scr.sem. *Flor. sulph. myrrhat.* Scr.ii. Cum *Syrupo acetos.citri* q.s. F. Mixtura.

3. *Aqua Stapediana prima pretiosa pro diuitibus.*

℞.*Theriac. Andromachi, Mithridatij Damocratis* an. Vnc.vi. *Pulu. Elect de bolo Ioubert. bezoartici. Nicolai* an. Vnc.ii. *Aqua vita per balneum bis destillat.vini maluatici,Aceti. rutacei* an. lib.i. *succi rad. pimpinell. limonum*

num. an. Vnc. vi. Destillentur in Balneo rorido, lento igne. Huic destillato liquori conseruato in phialâ vitreâ adde *Theriac. veter.* Vnc. vi. maneantque sic simul omnia, vt in fundo theriaca quiescat. Hæc Aqua quò vetustior, eò melior. Sed est valde calida, ideóque si pestis insignem calorem comitem habeat & febrim, vt & aliàs tempore æstiuo, eius loco commodè & tutò substituitur aqua Theriacalis temperata Paræi, quæ quouis tempore innoxiè sumi potest.

4. *Aqua stapedinna secunda siue sudorifera communis.*

℞. *Conditi pro familiâ Stapedij* lib. ii. *Aquæ vit. semel in Balneo extract. Vini Maluatici, Aceti rutacei, succi radic. pimpinell. limonum* an. lib. i. In Balneo, vt de priori dictum, liquor extrahatur, cui adde *Theriac. veteris* Vnc. iiii. resideatque per quietem in fundo theriaca.

5. *Aqua Bezoartica Langij.*

℞. *Herb. Chelidon. cum radicibus* M. iii. sem. *rutæ* M. i. *Scordij* M. ii. *dictamni Cretici, card. benedict.* an. M. i. sem. *zedoariæ, angelic.* an. Dra. iii. *cortic. citri, limonum*, an. Dra. ii. ß. *flor. tunica, borragin.* an. Drach. iii. *cinamomi opt.* Dra. ii. sem. *caryophyllor.* Dra. ii. Incisis incidendis & contusis contundendis fiat infusio in

℞. *vini sublimati ter destillati* lib. viij. *vini Maluatici, aceti scordij* an. lib. i. *Aquæ rosar. scabios.* an lib. ii.

Macerentur per biduum. Postea lento igne in organis vitreis destillentur. Huic destillato liquori adde *Theriac.* Vnc. iii. *Mithridatij* Vnc. i. sem. *camphor.* Scr. ii. *macis* Dra. i. sem. *cinamomi* Dra. iii. *ligni aloës* Scr. ii. *santali citrini* Dra. ii. sem. *caryophyllor.* Dra. i. sem. *conseru. flor. tunic.* Vnc. ii. *card. benedict.* Vnc. i. *cornu cerui prepar.* Dra. i. ß. *spec. liberantis* Scr. v.

Macerentur in priori destillatione & ita seruentur ad vsum.

6. *Puluis Bezoarticus Curatiuus.*

℞. *Semin. acetos. Citri excortic. rad. tormentill.* an. Dra. ii. *Margarit. prepar. Cornu cerui prepar.* an. Dra. i. *santal. omnium, ocymi* an. Dra. i. *Antidoti Saxonici* Dra. vi. Misc. Fiat Puluis.

7. *Puluis ex scordio viridis præstantissimus.*

℞. *Scord.* Vnc. ii. *Card. bened. cornu cerui vsti & cum succo Scordij prepar.* an. Vnc. i. ß. *Sem. citri, veronic, pimp.* an. Dra. iii. *Rad. petasitidis, sars. parill.* an. Vnc. i. *corall. rubr. prepar.* Drach. vi. *flor. Sulph. myrrhat.* Dra. ii. ß. *camphor.* Scrup. i. sem. Misce. Fiat Puluis diligenter mixtus.

8. *Puluis Euphorbinus VVildij.*

℞. *Euphorbij electi* Drach. i. *mastich.* Scrup. ii. *croci* Drach. sem. *sacchar. opt.* Drach. iii. Misce F. Puluis.

9. *Alexiterium VVildij.*

Ex iisdem speciebus cum Theriacâ & mithridatio additis conseruis, &c. vt notum est, fit Electuarium præstantissimum pro robustis.

10. *Potio corroborans.*

℞. *Syrup. acetos. citri, de succo limonum, de pomis, Rob ribium, berberorum* an. Drach. ii. Solue *in aquâ acetos. cardui bened.* an. Vnc. i. *scabios.* Vnc. sem. add. *manûs Christi perlatæ* Dra. vi.

11. *Aqua Perlata pro infectis.*

℞. *Tab. manûs Christi perlat.* Vnc. i. *succini albi orient. pell.* Scr. i. ß. *Magister. perlar.* Scr. i. *Aqu. borraginis, acetos. card. benedict. scabios.* an. Vnc. i. *Syrup. è succo ribium* Vnc. i. ß. *Iulepi rosacei* Drach. vi. *spir. vitrioli* q. s. vt iucundum acidulúmque saporem percipias.

12. *Alia potio confortans.*

℞. *Conseru. flor. rosar. incarn. borraginis. bugloss.* an. Vnc. sem. *acetos.* Drach. i. *meliss.* Dra. ii. *cort. citri conditi. Rad. cichor. condit.* an. Vnc. ß. *Flor. citri, myrobalan. chebul. condit.* ana. Dra. iii. *Aq. borragin.* Vnc. vi. *scabios. rosarum, endiuiæ, card. bened.* an. Vnc. iii. Bulliant parum: Colentur & exprimantur, clarificentúrque cum albumine oui: adde *succi citri acidi* Vnc. ii. *tinctur corallior.* Scr. sem. Misce & repone in loco frigido.

13 *Syrupus confortans.*

℞. *Syrup. de succo acetos. Limonum, acetosit. citri, acetosell. rubi Idæi* an. Vnc. i. *Succi violar. purpur. Robribium, berberor. oxysacchar. Iulepi rosacei, violacei, miuæ cydonior.* an. Dra. vi. *manûs Christi perlat.* Dra. x. *cortic. citri condit. & minutim incis.* Vnc. sem. *aqu. Endiuia, cinamomi tenuioris* an. q. s. pro aromatisando. Misce.

14. *Electuarium resumptiuum.*

℞. *Condit. cortic. citri* Vnc. ii. *aurant.* Vnc. i. *Conseru. rosar. acetos. acetosell.* an. Vnc. ii. *Flor. borraginis, violarum* an. Vnc. i. sem. *boli Armeni* Dra. i. *terr. sigillat. Strigensis, corallior. rubror. prapar. cornu cerui vsti & prep.* an. Dra. i. sem. *Margarit. praparat.* Dra. ii. *Santali citrini* Scr. ii. *ligni aloës* Scr. i. *Fol. auri* n°. iiii. *confect. Alckermes* Dra. ii. Cum *Syrup. acetositat. citri* q. s. Fiat Electuarium.

15. *Morsuli confortantes pro infectis.*

℞. *Sacch. Crystallini* Vnc. iiii. dissol. in aquâ rosatum, & ad iustam consistentiam cocti, agitetur donec incipiat inspissari: & tum adde *cortic. citri minutim incis.* Vnc. i. sem. *Olei cinamomi destill.* gutt. v. *macis* gut. iii. *è cortic. citri, caryophyllor.* an. gut. iiii. *succi citri recenter express.* q. s. pro aciditate euidenti. Fiant s. a. Morsuli.

16. *Tabula confortantes pro Infectis.*

℞. *Boli Armeni* Drach. i. *Magisterij perlar. corall. rubror. prepar.* an. Drach. sem. *terr. sigillat. Strigensis, cornu cerui vsti prepar.* an. Scr. i. *Pulu. cinamomi opt.* Scr. sem. *Nucis moschat. macis* an. gr. v. *Olei garyophyll.* gutt. iii. *Sacchari Chrystallini* Vnc. ii. Dissolue Saccharum in aqua rosar. addendo in fine foli. auri. n°. iii.

17. *Epithema Cordiale.*

℞. *Spec. de gemmis* Drach. j. *Santal. rubror. cortic. citri, xyloaloës, macis* an. Drach. sem. *been albi & rubri, camphora, croci* an. Scr. sem. *moschi* gr. iiij. *Aq. ros. fragrantiss.* Vnc. iii. sem. *Carfunculi* Vnc. sem. *Vini generosissimi* Vnc. iii. *aceti rosacei* Vnc. ii. Misce pro Epithemate.

19. *Linimentum Cordiale.*

℞. *Theriac opt.* Vnc. sem. *Succi Limonum vel Citri* Vnc. sem. *aceti rosacei* ʒ. ii. *Confect. Alckermes* ʒ. ß. *camphor.* Scr. ii. *croci* Scr. sem. *moschi* gr. iii. Misce pro Linimento.

Aqua

Aqua hordei pro infectis.

℞. *Hordei mundi* M. i. *Rad. Caryophyllat. mundat.* vel *acetos. scorzoner.* an. Drach. ii. sem. Coquantur in aqu. pluuial. mens. ii. ad crepaturam hordei. Colaturæ adde *Syrup. è succo rubi Idæi* vel *Syrup. Limonum*, vel *Rob berberor.* Vnc. iiii. *aceti scordiati* Vnc. sem. Coletur iterum per manicam Hippocratis.

20. *Vnguentum ad bubones primùm apparentes.*

℞. *Vnguenti dialthææ simpl.* Vnc. i. *Flor. chamameli. meliloti citrini*, *Fol. Scabios.* an. Scrup. ij. *Mithridatij* Scrup. sem. *pinguedinis gallin.* Scrup. i. sem. *caricar. pingu.* n°. ii. *Olei lilior. alborum* Drach. ij. *Scorpionum* Scrup. iiii. Cum s. q. *aqu. vit.* F. linimentum.

21. *Emplastrum validè attrahens ad bubones.*

℞. *Caparum assatarum sub cineribus, alliorum similiter coctorum sub cineribus* an. Vnc. i. sem. *Fermenti acris* Vnc. i. sem. *Theriac. veteris* Drach. sem. *Mithridatij* Drach. ii. *Axung. suillæ vet.* Vnc. sem. *stercoris columbini* Drach. i. *corporum cantharidum ablatis alis & pedibus* Scrup. sem. *ammoniaci*, *Euphorbij*, *castorei*, *opopanacis, galbani in aceto vini dissol.* an. Drach. i. *rad. diptamni albi*, *pimpinell. ari*, *vincetoxici* an. Drach. i. sem. *Pulu. fol. scabios. rut. centaurij minoris* an. Scrup. i. *Sem. eruc. sinapis, raphani* an. Drach. i. *squill. præpar.* Drach. ii. *Croci*, *camph.* an. gr. vi. *farin. hordei* Drach. iii. *Olei lini, resin. abietin. therebinthin. Cypriæ, cer. citrin.* an. q. s. Fiat s. a. Emplastrum.

22. *Alij idem minore labore sic parant.*

℞. *Caparum sub cineribus coctarum* Vnc. iiii. *Fermenti acris* Vnc. i. *stercor. columbini* Vnc. ii. *Axung. suill. & gallin.* an. Vnc. i. Contunde & Fac s. a. Emplastrum.

23. *Emplastrum ad Carbunculos.*

℞. *Mithridatij opt. Theriac.* an. Drach. i. *Saponis Veneti* Drach. ii. *Butyri recentis, Fermenti acris*, an. Dra. iii. *Mell. rosati* Drach. ij. *Croci Oriental.* Drach. j. *Capam sub cineribus assatam.* n°. i. *Allij itidem pro cineribus tosti* Drach. i. *ficuum pinguium* n°. ii. *fimi columbini*, *Sem. sinapis* an. Scrup. ii. sem. *Cantharid. ablatis alis & pedibus* Scr. i. Misce pro Emplastro s. a.

24. *Emplastrum Defensiuum in ambitu Carbunculi.*

℞. *Boli Armeni* Vnc. iiii. *terr. sigillat.* Vnc. ii. *C. C. vsti & præparati*, *Eboris præparat.* an. Drach. ii. *camphor.* Drach. iii. *cer.* Vnc. iiii. *Olei rosacei* Vnc. ii. *album. ouorum duorum.* Misce pro Linimento.

25. *Aliud.*

℞. *Boli Armen. terr. sigill. Strigens. santal. rubr.* an. Drach. i. *Vnguent. Rosacei.* Cum s. q. *succi plantaginis.* F. Limentum.

***

MEDICAMENTA CONTRA PESTEM,

A

MEDICIS BERLINENSIBVS & Coloniensibus præscripta,

Anno 1625.

1. *Puluis pro fumo.*

℞. *Benzoi puriss.* Vnc. iii. *rament. succini*, Vnc. i. sem. *styrac. calamit.* Drach. vi. *ladani mundi, ligni aloës, rosar. rubrar. Sacchar. albiss.* an. Drach. ii. *Caryophyl. Santal. citrini odorati*, *cinamomi*, *cortic. citri, granor. iuniperi*, *Thuris* an. Drach. sem. *Alipt. moschat.* Scrup. sem. Crasso modo incisa & probè permixta asseruentur in scatulâ.

2. *Trochisci pro fumo.*

℞. *Benzoës, ladani mundi* an. Vnc. sem. *Thuris, styracis calamit. granor. iuniperi* an. Drach. ii. *Myrrh. elect. ligni aloës*, *garyophyll. mastiches*, *Rad. angelic. garyophyll.* an. Drach. ii. *santal. omnium*, *cortic. citri cinamomi* an. Drach. sem. *Ambr. Moschi* an. gr. vi.
Cum *mucil. Tragacanth. aqu. rosarum extract.* & paucâ styracis liquidæ quantitat. F. s. a. Trochisci intra duo fol. rosar. purpurear. recentia reponenda.

3. *Candelæ pro fumo.*

℞. *Ladani mundi*, *Thymiamatis* an. Vnc. sem. *Thuris* Vnc. i. *styrac. calamit.* Vnc. sem. *Myrrh.* Drach. ii. *benzoi* Drach. i. *garyophyll.* Scrup. i. *cinamomi*, *ligni aloës*, *santal. citrini*, *Fol. lauri*, *Rosar. rubrar. cortic. citri*, *sem. ocymi, baccar. iuniperi* Drach. i. sem. *Gall. moschat.* Scrup. i. *Moschi* gr. iiii.
Ladanum & Moschus aqu. rosar. fragrantiss. dissoluantur, addatur Carbonum tiliæ s. q. pòst incorporentur cum mucilagine Tragacanth. aquâ rosar. extracta & fiant s. a. Candelæ.

4. *Puluis pro fumo communis.*

℞. *Baccar. iuniperi* Vnc. iii. *lauri* Vnc. iii. *Fol. Rut. meliss. tormentill. absinthij*, *Rosar. rubrar.* an. Vnc. ii. *Thuris* Vnc. i. F. grosso modo Puluis s. a.

5. *Puluis pro suffitu in Templis, æstiualis.*

℞. *Sem. coriandr. præpar.* lib. i. *Flor. rosar. rubr. exsiccat. ligni iuniperi* an. lib. sem. *thuris* Vnc. vi. *thymiamatis*, *ladani* an. Vnc. ii. *Mastichis*, *Styracis calamit. santali albi*, *citrini*, *Myrrh.* an. Vnc. i. sem. *Camphor. Benzoi* an. Drach. vi. *fol. quercûs*, *Nymphææ albæ*, an. M. iiij. *fol. acetos. flor. lilior. conuall.* an. M. ii. *Granor. iuniperi* Vnc. iiii. Incidenda incidantur & contundenda contundantur. F. Puluis pro suffitu.

6. *Puluis pro suffitu in templis, Hyemalis.*

℞. *Ligni iuniperi* lib. ii. *Granorum eiusdem contus.* lib. i. *Thymiamatis, Myrrh. thuris albi* an. Vnc. vi. *semin. coriandri, nigell. Iridis Florentin. ladani*, *sandarach.* an. Vnc. iiij. *cortic. aurantior. Styrac. calamit.* an. Vnc. iii. *Mastichis* Vnc. ii. *Garyophyllat. Absinthij* an. M. v. *Meliss. Salu. Spic.* M. iii. Incidenda incidantur & contundenda contundantur. F. s. a. Puluis.

7. *Rotulæ Extractionis Cardui benedicti.*

℞. *Extr. cardui benedict.* Drach. i. sem. *Sacchar. albiss.* Vnc. iiii. *aquâ pimpinell. dissoluti* F. s. a. Rotul.

8. *Rotulæ Extractionis Angelicæ.*

℞. *Extract. Angelic.* Dra. sem. *Sacch. albiss.* Vnc. iiij. aquâ scordij dissoluti F. s. a. Rotul.

9. *Rotulæ Extractionis Zedoariæ.*

℞. *Extr. zedoariæ* Drach. ß. Sacchar. albis. aquâ rosarum dissoluti, F. Rotulæ Vnc. iiii.

10. *Puluis Præseruatiuus suauissimus pro delicatis.*

℞. *Smaragdi, Cornu cerui, Alcis, Margarit. Corall. rubr. omnium aquâ scordij prepar.* an. Drach. ß. *Hyacinthi, Granati, Rubini omnium aquâ scordij præpar.* an. Scr. i. *Rasur. eboris* Drach. sem. *ossis de corde cerui. Oculorum cancrorum. Lapidis Bezoar veri* an. Drach. sem. Misce F. s. a Puluis subtilissimus.

11. *Electuarium ex citro Prophylacticon.*

℞. *Poma citria recentia optimi coloris, num. iii.* Discindantur in frusta & coquantur in s. q. aquæ rosar. fragrantissimæ ad pultis consistentiam, & traiiciantur per cribrum, vt fiat massa ferè impalpabilis, cui adde *Conseru. Rosar. prouinc. Borraginis, violar. purp.* an. Vnc. sem. *Spec. Liberant. sine aloë. Cordial. temper. de gemm. frigid.* an. Scr. i. *Corall. rubr. præpar. Margarit. præpar. succini albi præpar.* an. Scr. ii. *Cornu cerui præpar.* Dra. j. *Sacchar. albiss. vnc. vi. in aquâ rosar, fragantiss. & Cinamomi, au. q. s.* dissoluti. F. s. a. Electuarium, cui admisce *Confect. Alchermes* Drach. i. ß. *Olei cinamomi* gutt. vii.

12. *Electuarium ex Nucibus commune*

℞. *Nucum iuglandium recentium, vel harum defectu siccarum aceto rutaceo maceratarum, vt excorticari possint,* lib. i. *Fol. rut.* Vnc. ii. *ficuum pinguium* lib. ii. *Salis absinthij* Drach. vi. *Cum syrupi de scordio* & aceti rutacei *s. q.* F. s. a. Electuarium.

13. *Puluis Bezoarticus Aureus pro diuitibus.*

℞. *Boli Armeni veri aq. scordij praparat. Rad. Carlin. in aceto flor. tunicis per triduum macerata, Diptamni albi, tormentill.* an. Scr. iiii. *Angelic. Zedoariæ, Gentian. morsus Diaboli, Tunic. scabios. Serpentariæ, Cinamomi acutiss.* an. Vnc. ß. *rad. pæoniæ, galang. calami aromatic. Doronici Romani, Ari, Petasitidis, Ostrucij, valerian. zinziber. albiss. macis* an. Drach. ii. *Cort. citri, nucis Moschat. Cubebarum, Baccar. Lauri, Iuniperi, sem. Aurantior. Coriandr. præpar. Santonici, Acetos. Ocymi, cardui benedict.* an. Drach. i. *Fol. Chamædryos, Scordij, verben. Menth. Meliss. ruta, Cardui benedict. Saluiæ minor. Dictamni Cretici, Flor. Rosar. rubr.* an. Scrup. ii. gr. v. *vnicornu veri, Fragment. lapid. pretiosor. omnium, Ossis de corde cerui, Eboris vsti, Corallij vtriusque, Margaritar. præparat. santalor. omnium, terr. sigill. ver. vel Strigens. Succini albi, Cornu cerui vsti* an. Drach. j. *Myrr. elect. Croci oriental.* an. Drach. i. ß. *fol. auri purissimi* num. xv. *Aceti vini acerrimi,* Vnc. i. ß. *vel q. s. pro aspersione,* Misceantur, & fiat puluis subtilis.

Potest etiam aliquid Sacchari addi circiter partem quartam.

14. *Puluis Bezoarticus communis.*

℞. *Pulu. Bezoart. aurei.* Vnc. i. ß. *sem. acetos. santonici* an. Vnc. sem. *Myrrh. elect. fol. dictamni Cretici, Chamædryos, Betonic. Cardui benedicti, Rutæ, Verbenæ, Scordij,* an. Drach. vj. *rad. Zedoariæ, Liquiritiæ ras. Carlin. præpar. Petasitidis, Tormentill. Diptamni albi, Rhapontici, Gentian. Ostrucij, Angelic. Helenij, Pimpinell, sem. Coriandr, præparat. Anisi, Terr. Sigill. Strig. Baccar. lauri excortic. iuniperi.* an. Vnc. j. sem. Misce F. s. a. Puluis subtilissimus.

15. *Confectio Rotularum liberantis.*

℞. *Spec. Liberantis sine aloë,* Drach. i. *Sacchar. albis.* Vnc. iii. *Aqu. rosar. fragrantiss. dissolut.* F. Rotulæ.

16. *Rotulæ ex oleo Citri.*

℞. *Spec. Diamarg. frigid.* Scr. ii. *De gemmis* Scr. i. *Margarit. præpar. Cornu cerui præpar. Smaragdi præpar.* an. Scr. sem. *Ol. è cortic. citri* gut. iiii. *Sacch. albiss.* Vnc. iii. *in aquâ rosarum dissolut.* F. Rotulæ.

17. *Morsuli è Citro.*

℞. *Succ. citri. recent. express. & per residentiam depur.* Vnc. i. sem. *Cortic. citri recent. incis.* Vnc. i. *Margar. præpar.* Drach. i. *Smaragdi præpar. Cornu cerui vsti prap.* an. Scr. ii. sem. *Macis* Scr. i. *Ol. still. aurantior.* gut. vi. *Sacchar. albiss. in aquâ rosar. dissolut.* Vnc. vi. F. s. a. Morsulis.

18. *Aqua Præseruatiua pro pueris & infantibus.*

℞. *Poma citria recentia integra,* n°. ii. Discinde in frusta, & contundantur cum totâ substantia & seminibus, adde *Rad. Tormentill. recent. contus.* Vnc. ij. *Macis aceto rosar. per noctem macerat.* Vnc. j. *Conseru. flor. tunic.* Vnc. iiij. *Zedoariæ* Drach. ii. *Cinamom. acutiss.* Drach. vi. *Aqu. rosar. fragrantiss.* lib. ii. *Scordij Cardui benedicti* an. ℔. i. Stet in infusione super cineres calidos per horas 24. deinde destillentur in alembico vitreo.

Si vis dulcoretur Iulepo Rosaceo.

19. *Puluis Præseruatiuus pro grauidis.*

℞. *Spodij præpar.* Drach. i. *Corall. rubr. præpar. Margarit. præpar. Ossis de corde cerui* an. Scr. ii. *sem. fœniculi,* Drach. sem. *Fragment. Lapid. pretiosor. omnium* an. Scrup. sem. *Ol. nucis mosch. destill.* gutt. iii. Misce. F. Puluis subtilissimus.

20. *Electuarium Præseruatiuum pro grauidis.*

℞. *Conseru. flor. Tunic. Meliss.* an. Vnc. ii. *Rosar. rubr.* Vnc. i. *Spec. Liber. sine aloë* Drach. iii. *Corall. rubr. præpar.* Dra. ii. ß. *boli Armeni præpar. Terr. Sigill. Strig.* an. Drach. i. sem. *santali citrini, Spodij de Ebore,* an. Drach. ß. *Succini albi præpar.* Drach. i. *Margarit. præpar.* Drach. ß. *Syrup. acetos. citri & de succo acetosell. q. s.* F. s. a. Electuarium.

21. *Herbæ pro vino medicato.*

℞. *Herb. absinthij* M. ii. *Card. benedict.* M. iii. *Scordij.* M. ii. *Radic. Scorzoner. zedoar.* an. Vnc. i. *Cortic. citri* Vnc. ii. *Granor. iuniperi* Vnc. sem. Incisa & contusa dentur in chartâ.

22. *Radices*

22. *Radices ſublinguales.*

℞. *Rad. Oſtrucij. Angelic. zedoariæ, Pimpinell. Helenij, Tormentill. valerian.* an. q. v. Macerentur per horas 24. in aceti vini ſ. q. & rurſus exſiccentur.

23. *Rotulæ vel Trochiſci ſublinguales.*

℞. *Extract. Lign. aloës* Scrup. ſem. *Ol. è cort. citri, Angelicæ* an. gutt. iii. *zedoariæ* gutt. ii. *Sacchar. albiſſ.* Vnc. i. ſem. *Cum mucilagine Tragacanth. aqu. roſar. moſchat. extractâ F. ſ. a. Rotulæ.*

24. *Aqua vitæ Citriæ.*

℞. *Spirit. vini optimi* lib. xii.
In hoc per biduum infundantur.
Poma citria cum ſucco & ſemine in fruſta diſciſſa num. vi.
Pòſt deſtillentur in alembico vitreo per B. M. dulcoretur deſtillatum Iulepi roſarum ſufficienti quantitate.

25. *Species pro Saccul. odoratis.*

℞. *Rad. Zedoariæ, valerianæ, Angelic. Oſtrucij, Iridis Illyr.* an. Drach. ii. *Cortic. citri, aurantior. Fol. Meliſſ. Roriſmarin. Maioran. Rutæ* an. M. ſ. *Flor. roſar. rubr.* M. i. *lauendul. Spic.* an. M. ſem. *Ligni aloës ſantal. citrini odor. Myrrh. elect.* an. Drach. i. *ſemin. nigell. torrefact. Baſilici* an. Drach. ii. *Caryophyllor. Cinamomi acutiſſ. nuc. moſchat.* an. Drach. i. ß. *Camphor.* Drach. ſem. *Alipt. Moſchat. Galliæ Moſchat.* an. Drach. i. *Styrac. calamit. Benzoës* an. Dra. i.
Incidenda incidantur & contundenda contundantur.

26. *Pomum Ambræ.*

℞. *Rad. Iridis Illyric. Santali citrini odoratiſſ.* ana Drach. i. *Ligni aloës opt. Cinamomi opt. Caryophyllor. Cortic. citri. aurantior. Rad. Angelic.* an. Scrup. ſem. *ladani puriſſ.* Vnc. ſem. *Styracis calam. Benzoës*, an. Drach. ii. *Moſchi, Ambr.* an. gr. iii. *Ol. Maioranæ, Spic. Lauendul.* an. gutt. ii. Cum *mucilag. Tragacanth.* aqu. roſar. & vitæ albæ pretioſæ ſ. q. extractâ, fiat ſ. a. pomum: vt tenaciùs cohæreat, poteſt aliquid terebinthinæ addi, ac inuoluatur ſerico rubro duplicato.

27. *Amuletum Cordiale Hydrargyricum.*

℞. *Nucem auellanam Longobardicam excauatam, quam imple Hydrargyri ſ. q. ad medietatem; foramen arctiſſimè occludatur cerâ Hiſpanicâ. Nux poſtea includatur in ſacculum cordialem ex ſerico rubro duplicato, cui adiunge ſpecierum pro ſacculis odoratis* Dra. iii. *& interpaſſetur, ne nux ſacculi fundum petat.*

28. *Amuletum Cordiale Arſenicale.*

℞. *Bufonis torrefacti & puluer.* ℥. iii. *Arſenici albi* Vnc. ſem. *rubri, Diptamni albi, Tormentill.* an. Dra. ii. *Margarit. non perforat.* Drach. i. *Corall. rubr. Smaragdi, Hyacinth.* an. Drach. ſem. *Croci* Scr. ii. *Cum mucilagine Tragacanthi aqu. roſar. extractâ*, fiat maſſa, ex quâ formentur placentulæ ad formam cordis, quæ obducantur primò telâ lineâ. pòſt ſerico duplicato.

29. *Vnguentum Cordiale.*

℞. *Vnguenti è Nymph.* Vnc. i. ſem. *Roſati Meſ. recent.* Vnc. ſem. *Specier. Liber.* Drach. i. *Theriac. Mithridati* an. Drach. i. *olei ſcorpion.* Drach. i. ſem. *Confect. Alchermes,* Drach. ſem. *Ol. Citri, angelic.* an gutt. iii. *Cum aqua roſar. & aceti Bezoartici ſ. q. fiat ſ. a.* Linimentum.

30. *Vnguentum Naſale.*

℞. *Ol. moſchat. expreſſ.* Drach. i. ſem. *Deſtill. maior.* gutt. vi. *Myrrh. Succ. albi* an. gutt. iii. *Theriac. optim.* Scrup. i. *Extract. ligni aloës* Scrup. i. *Moſchi, Ambr.* an. gran. iiii. *Cum aqu. vit. alb. pretioſ. ſ. q. fiat ſ. a.* Linimentum.

31. *Acetum Bezoarticum.*

℞. *Bacc. Lauri, iuniperi* an. Vnc. ſem. *rad. Angelic. oſtrucij. Zedoar. Pimpinell. dictamni, Tormentill. valerian.* an. Drach. vi. *Fol. rut. Scordij, Flor. roſar. Lauendulæ* an. Vnc. ſem. *Cortic. citri, aurantior.* an. Drach. iii. *Macis Garyophyll. Myrrh.* an. Drach. ii. *Aceti flor. tunicæ q. ſ. pro infuſione.*

32. *Oleum ſcorpionum compoſitum.*

℞. *Flaued. cortic. citri* Vnc. ii. *Flor. roſar. rubr. recent. Tunic. Meliſſ.* an. Vnc. i. ſem. *Succini albi* Vnc. ſem. *rad. zedoar. angelic. Anthor.* an. Drach. ii. *Camphor.* Drach. i. ſem.
Inciſis incidendis, & contuſis contundendis affundatur *Olei Scorpionum* lib. i. *vini maluatici* Vnc. iiii. *Aq. roſar. fragr.* Vnc. ii.
Commiſceantur diligentiſſimè & ſtent in infuſione ſuper cineres calidos per horas 24. pòſt coquantur in duplici vaſe & exprimantur. Expreſſioni adde *Camphor.* Scr. ii. *Moſchi opt.* Scr. ſem. Miſce diligenter & aſſeruentur in vitreo bene clauſo: poteſt etiam maioris efficaciæ causâ theriaca addi.

33. *Potio ſudorifera pro infectis diuitibus cum lapide Bezoar & vnicornu.*

℞. *Aqu. ſcordij. Calendul.* an. Drach. vi. in his diſſolue *Antidoti Matthioli. Alexiterij* an. Drach. i. ſem. *Theriac. opt.* Scrup. i. *Pulu. Bezoart. aurei, Vnicornu veri, Lapid. Bezoar.* an. Scr. ſem. *Syrup. de acetoſ. citri, De ſucco acetoſ.* an. Drach. vi. *Aceti cortic. citri* Vnc. ſem. *Ol. ſulphur. acidi* gutt. iiii. Miſce.

34. *Alia pro diuitibus ſine lapide Bezoar & vnicornu.*

℞. *Aqu. Acetoſell. Nucum* an. Vnc. i. In his diſſolue *Electuar. de ouo. Alexipharmaci* an. Drach. ß. *Mithridatij opt.* Scrup. i. *Pulu. Cordial. pretioſ. Spec. Cord. temper. De gemmis frigid.* ana. Scrup. ſem. *Eſſentiæ Margaritar.* gr. vi. *Syrup. de Limonibus* Vnc. i. *De ſucco ſcordij, De ſucco acetoſ.* an. Vnc. ſem. *Aq. Alexiter. Aceti flor. tunic.* an. Drach. i. *ſpir. Vitriol.* gutt. iiii. Miſce.

35. *Alia pro pauperibus.*

℞. *Aqu. Cardui benedicti Scabioſ.* an. Vnc. i. ſem. In his diſſolue *Diaſcord. Theriac. opt.* an. Scrup. ii. *Pulu. Bezoar. comm.* Drach. ſem. *Aceti rutac.* Vnc. ſem. M.

36. *Alia pro Grauidis.*

℞. *Aq. è cort. citri, Cornu cerui* an. Vnc. i. In his dissolue. *Elect. diascord.* Drach. j. *Spec. Diamarg. frig. boli armeni prapar. Ter. sigill. Strig.* an. Scrup. sem. *Syrup. de rubo Idao, Succi citri recent. express.* an. Vnc. sem. *Aceti flor. Tunic.* Drach. ii. *Tinctur. corall.* gutt. iii. Misce.

37. *Alia pro pueris.*

℞. *Aqu. praseruat. pro pueris* Vnc. i. sem. In his dissolue. *Elect. diascord.* Drachm. sem. *Spec. Liberant.* Scrup. sem. *Syrup. de Limonibus* Vnc. sem. *Magister. Corall. Margaritar.* an. gr. iii.

38. *Emulsio Margaritarum pro Infectis.*

℞. *Aqu. Rosar. fragr.* Vnc. sem. *Acetos. Bugloss.* an. Vnc. i. *Vini maluatici, vel huius defectu Rhenani optimi, vel aqu. cinamomi* Vnc. sem. *Manus Christi perlat.* Vnc. i. *Succini albi prapar.* Drach. sem. *Margarit.* Scrup. i. *auri puriss. fol.* nº. iii. Misce. Fiat s. a. Emulsio.

39. *Aqua cocta pro potu quotidiano.*

℞. *Hordei mundi* M. i. *Rad. mund. tunic. Scorzoner.* an. Drach. ii. Coquantur in duabus mensuris aqu. fontis ad crepaturam hordei. Colaturæ adde *Rob. de Ribes* Vnc. iiii. *Aceti rosac.* Vnc. sem. Coletur iterum per manicam Hippocratis.

40. *Iulepus confortans pro Infectis.*

℞. *Aq. acetos. Fragorum, Scordij, Borrag.* an. Vnc. j. sem. *Vini Granat. acidor.* Drach. vj. *Syrup. de succo acetosell. de Limonib.* an. Drach. ij. *Iulep. rosat.* Drach. ii. *Margarit. praepar.* Scr. i. *Spiritûs vitriol.* q. s. pro conciliandâ aciditate iucundâ.

41. *Potio Refectiua pro Infectis.*

℞. *Aq. Endiuia Violar. Rosar. frag. Bugloss.* an. Vnc. i. *Syrup. de acetos. citri*, Drach. vj. *de rubo Idao, Rob de Ribes* Drach. ij. *Succini albi prap.* Scr. i. *Olei sulphuris acidi* q. s. pro suaui acore. Misce.

42. *Emplastrum attrahens bubones.*

℞. *Flor. Camomill. nostr. Sem. fœnugraci, Lini, Malua contusorum* an. Drach. i. *Rad. Lilior. albor. Caparum sub cineribus assatarum, Alliorum itidem sub cineribus coctorum* an. Vnc. ii. *Ficuum pinguium* num. vi. *Fermenti acris* Vnc. i. *Rad. & herb. Tormentill. Valerian. dictamni* an. Dra. iii. *Vincetoxici* Drach. ii. *Sem. sinapi, fimi columbin.* an. Vnc. sem. *Mithridatij opt. Theriac. opt.* an. Drach. i. sem. *Emplastr. Diachylon* Vnc. i. sem. *Ol lilior. albor. Scorpionum, Terebinthin. Resin. cer. aqu. scabios. lot.* an. q. s. F. s. a. Emplastrum.

43. *Emplastrum Maturatiuum ad bubones.*

℞. *Rad. lilior. albor. Althéa mundat.* an. Drach. vi. *Fol. malu. bismalu.* an. M. i. *Sem. Fœnugraci, Lini*, an. Drach. ij. *Flor. camomill. Summitat. Anethi* an. M. s. Coquatur in s. q. aqu. ad modum pultis, cui adde *Butyri recentis non saliti* Vnc. i. sem. *Pinguéd. gallin.* Drach. ii. *Olei Lini, Scorpionum* ana. Vnc. iii. sem. F. s. a. Cataplasma.

44. *Emplastrum ex Bufonibus Guiliel. Fabricij.*

℞. *Pulu. bufonis exsiccati* Vnc. i. *Fermenti acris* Vnc. iii. *Theriac.* Vnc. i. *Fol. Rut. viridis* Vnc. i. Commisceantur omnia in mortario cum mellis s. q.

45. *Emplastrum ex fuligine.*

Habetur suprà lib. 4. cap. 6.

46. *Linimentum Defensiuum pro Carbunculis.*

℞. *Vng. Albi Camphorati, Rosacei*, an. Vnc. sem. *boli Armeni, Terr. sigill. Strig.* an. Drach. i. *Ol. Rosacei q. s.* M. pro linimento.

MEDICAMENTA CONTRA PESTEM
A COLLEGIO MEDICO TVBINGENSI ordinata, Anno 1626.

PRÆSERVANTIA.

1. *Electuarium praseruatiuum acidum.*

℞. *Rob ribium inspissat.* lib. i. *Antidot. Matthiol.* Vnc. iiii. sem. *boli Armen. Orient. aquâ Theriacali praparat. C. C. vsti prapar. succo scordij* an. Drach. ii. *Ol. sulphur. acidi* q. s. Misce. Fiat. Electuarium.

2. *D. D. Horstij Electuarium praseruatiuum.*

℞. *Conseru. flor. bugloss. rosar.* an. Vnc. i. *Pulueris ligni Indici subtilissimè puluerisati, & per noctem in* s. q. *aceti scordij macerati hac ratione, vt acetum totum à puluere absorbeatur* Drach. x. *Extract. zedoar. angelic.* an. Drach. i. *camphor.* Scrup. i. *Cum Syrupo acetositatis citri* q. s. Fiat Electuarium, addendo pro fermentatione, *spiritûs vit.* Scrup. i. vel q. s. M. Seruentur in fictili amplo.

3. *Aqua vita Paracelsi.*

℞. *Spir. vini bis destillati mensuras duas, Theriac. Andromach.* Vnc. vi. *Myrrh.* Vnc. ii. *Rad. vngul. caball.* Vnc. iii. *spermat. ceti, terr. sigillat.* an. Vnc. sem. *Radic. hirundinar. dictamni albi, pimpinell. valerian.* an. Vnc. sem. *camphor.* Drach. i. sem.

Incisa & contusa indantur vitro, & stent clausa post fornacem per mensem.

4. *Puluis Bezoarticus.*

℞. *Lactis sulphuris* Vnc. i. *croci Orientalis* Drach. sem. *zedoar. myrrh. rub.* an. Drach. i. *Sacch. rosat. tabul.* Vnc. ii. *Ol. stil. angelic.* guttas iiii. Misce, Fiat Puluis.

5. Vel

5. Vel huius loco.

℞. *Florum sulphuris ter sublimatorum* (*meliùs cum aloë, myrrhâ & croco*) Drach. ii. ß. *cornu cerui præparat. terr. Lemnia ver.* an. Scrup. ii. *myrrh. elect.* Drach. i. *croci Orientalis* Scrup. i. *Sacchari fini ad lubitum.* F. Puluis.

6. Rotulæ.

℞. *Extract. angelic.* Scrup. i. *zedoariæ* Scrup. sem. *Confect. Alckermes* Scrup. i. *essentiæ croci* gr. vi. *Ol. still. citri* gutt. iiii. *succini* gutt. ii. *lapid. bezoar. Orient.* Scrup. sem. *Sacch. fini* Vnc. iii. ß. *Dissolut. in aqua Theriacalis* Vnc. i. *cinamom. rosarum* an. q. s. F. Confectio in Rotulis.

7. Rotulæ pro infantibus.

℞. *Myrrh. rub. elect.* Drach. i. *specier. liberantis* Drach. i. sem. *lapid. Bezoar. Orient.* Scrup. ß. *Margarit. prep. corall. rubr. præpar.* an. Scr. i. *Sacchari albiss. in aqu. citri & rosarum dissoluti* q. s. F. Confectio in Rotulis.

8. Puluis præseruatiuus pro infantibus.

℞. *Cornu cerui preparat. succo scordij, cortic. citri odoratiss. Rad. tormentill.* an. Drach. i. ß. *lactis sulphuris, succini albi preparat. boli Armen. Orient. præparat.* an. Drach. ß. *Sacchari candi* Drach. vi. M. F. Puluis: vel cum saccharo suffic. in aquâ rosarum & cinamom. dissolut. F. Rotulæ.

9. Puluis pro grauidis.

℞. *Boli Armeni Orient. cum aquâ veronic & cum vino destillat. decies lot.* Scrup. iiii. *Rad. tormentill.* Drach. i. sem. *zedoariæ, macis moschat. granor. alkermes recent.* an. Drach. i. *rasur. eboris* Dra. i. sem. *corall. rubr. præparat. margarit. præparat.* an. Scrup. ii. F. Puluis.

10. Amuleta.

℞. *Theriac. Andromach.* Drach. i. ß. *Radic. zedoariæ, angelicæ, enulæ, dictamni* an. Drach. sem. *castorei* Drach. i. *camphor.* Scrup. i. sem. *croci* Scrup. sem. *Thuris* Drach. sem. *Ol. still. succini, angelicæ, iuniperi* an. gut. iii. *cum infusione gummi Tragacanth. in aceto rutaceo factâ* F. Massula, cuius vncia senis vel vncia vna serico rubro inclusa pro periammate de collo suspensa gestetur.

11. Species pro globulis ex ligno iuniperino tornatis.

℞. *Folior. rut. saluiæ, scordij, rorismarini, Rad. angelic. zedoar.* an. Vnc. sem. *cortic. citri, aurantiorum* an. Drach. ii. *Flor. rosar. rubrar. semin. nigell.* an. Drach. i. sem. *baccar. iuniperi* Vnc. sem. grosso modo incisa & contusa dentur drachmæ duæ in syndone ligatæ pro vno globulo.

12. Linimentum ad nares pro ditioribus.

℞. *Balsam. rosar. incarnat.* scrup. ii. *Ol. destillat. citri, cinamom.* an. gutt. iii. *styrac. liquid.* scrup. i. *Extract. angelic.* scrup. sem. *Moschi, Zibeth. opt.* an. gr. ii. M. pro Balsamo.

13. Pro pauperibus.

℞. *Rat. Saluiæ, absinth. galeg. angelic. scordij* an. M. sem. macerentur incisa *in Olei oliuar.* Vnc. iiii. *aceti rutacei* Vnc. ii. per horas duodecim: postea lento igne coquantur ad aceti consumptionem: adde colaturæ expressæ. *Olei iuniperi ex granis* Vnc. ii. Misce & serua.

14. Trochisci sublinguales.

℞. *Mithridat. optim. Electuar. de ouo* an. Drach. i. ß. *zedoariæ, xyloaloës. cortic. citri, Iréos odorat.* an. Scrup. i. sem. *rosar. rubrar.* Scrup. ii. *flor. sulphur.* Drach. i. *Sacchar. albiss.* Vnc. viii. cum *mucilagine gummi Tragacanth. aquâ rosar. extracta.* F. Trochisci sublinguales; possunt etiam præparari cum moscho & ambrâ.

15. Trochisci pro fumo.

℞. *Myrrh. ladani puri, flor. sulphur.* an. Drach. i. *camphor.* scrup. i. *ligni aloës succulent. fragment. succini* an. Drach. i. *Sacchar. albiss.* Vnc. iiii. cum *mucilagine Tragacanth. aquâ rosar extract.* q. s. F. Trochisci.

16. Puluis pro fumo.

℞. *Ligni iuniperi tornati* lib. sem. *Radic ostrucij, baccar. lauri* an. Vnc. ii. *fragmentor. succini, mastiches, myrrh. thuris, styrac. calamit. benioin.* an. Vnc. i. *flor. sulphuris* Vnc. i. sem. Grosso modo incisa Misce.

17. Pilulæ Pestilentiales compositæ.

℞. *Myrrh. elect.* Vnc. sem. *Radic. angelic. succin. albiss. croci Oriental.* an. Drach. sem. *agaric. trochisc. Rhabarb. veri* an. Drach. i. ß. *Aloës succotrin. aquâ rosarum decies lota & exsiccat.* Vnc. i. *Ol. still. angelic.* gutt. iiii. *Syrup. masttichin.* q. s. F. Massa Pilularum.

18. Vel pro Ditioribus.

℞. *Extract. aloës* Drach. ii. *Rhabarbar.* Drach. i. sem. *ligni guaiaci* Drach. ii. *zedoar. angelic.* an. Scr. i. *Essent. croci* Scrup. sem. *Salis absinthij, ligni guaiaci* an. Scrup. i. *camphor.* Scrup. i. *Ol. stillat. citri, succini* an. gutt. v. *macis* gut. iii. F. ex his massa. Dosis à Drach. ß. ad scrup. ii.

19. Medicamentum D. Heurnij, quod simul purgat, sudorem prouocat, veneno resistit, cor firmat.

Eius descriptio habetur suprà *lib. 4. cap. 6.*

CVRATIVA.

20. Electuarium Curatiuum D. Blossij.

℞. *Theriac. Andromachi, Mithridatij optimi, Electuarij de ouo*, an. Vnc. ii. *Diascordij Fracastorij* Vnc. i. ß. *Extract. zedoariæ, angelic. Card. benedict.* an. Vnc. ß. *Spec. liberantis* Drach. iii. *diamargar, frigid. de gemmis frigid.* an. Drach. ii. *cornu cerui vsti* Vnc. sem. *citri condit.* Vnc. i. *pulu. radic. angelic. zedoariæ, chamæleont. seu Carlin. chelid. maior. enul. scorzoneræ, Dictamni albi, Pimpinell. Leuistici. Petasit. Gentian. tormentill. bistort.* an. Vnc.

Vnc.sem. *Salis absinthij, arthemisiæ*, ana Drach. ii. *prunell.* Drach. ii. ß. *Camphor. Lactis sulphur.* an. Vnc. sem. *Spiritus sulphuris, Vitrioli, Salis* an. Scrup. iiii. *Cum Syrup. acetositatis citri* q. s. Fiat Electuarium.

21. *Emplastrum ad bubones*

℞. *Caparum, indito prius croco, tostarum, Alliorum assatorum* an. Vnc. iii. *caricarum pinguium* n°. xx. *fermenti, Semin. sinapi* an. Vnc. sem. *malu. radic. alth.* an. Vnc. i. *Salis nitri*, Drach. ii. *galbani, ammoniaci* an. Drach. iii. sem. *cera*, Vnc. i. *Theriac. optim.* q. s. *pulu. bufonum* Drach. i. sem. M. Fiat Emplastrum.

22. *Emplastrum de fuligine.*

℞. *Theriac. optim. Mithridatij* an. Vnc. sem. *fermenti, Terebinth.* an. Vnc. ii. *mellis rosat.* Vnc. i. sem. *Butyri recentis* Vnc. ii. *Salis communis* Vnc. i. sem. *fuliginis camini* Vnc. ii. sem. *Ol. ligni Indici* Drach. i. *Saponis Veneti* Vnc. iiii. *Salis nitri* Drach. ii. *Croci* Drach. iii. *vitellor. ouor.* n°. iiii. *mucilag. sem. cydon. cum aquâ scabiosæ extract.* Drach. vi. Impastentur in vsum Emplastri.

DANNIELIS

DANIELIS
SENNERTI
D. ET MEDICINÆ PROFESSORIS,
PRACTICÆ MEDICINÆ
LIBER PRIMUS.

Illustrissimo & Celsissimo Principi ac Dn.

D. FRIDERICO,

HÆREDI NORVVEGIÆ,

DVCI SLESVVICI, HOLSATIÆ,

Stormariæ atque Ditmarsiæ, Comiti in Oldenburg, & Delmenhorst, &c.

DOMINO MEO CLEMENTISSIMO.

Salutem & Felicitatem perpetuam P.

VITAM hominis breuem esse, artem verò Medicam longam, tam verum est, vt hanc sententiam aphorismorum suorum initium esse voluerit Hippocrates; totius v. Medicinæ proœmium constitui posse; plurimi doctissimi Medici iudicârint. Etenim si vitæ humanæ spatium & curriculum perpendamus, infantia & pueritia nugis, adolescentia voluptatibus maximam partem consumitur: tantulum, quod restat, ætatis, neque id totum, seriis negotiis impenditur, & vbi vix rectè discere incepimus, plerique è vita abripimur, & lampada aliis tradere cogimur. Ars medica contrà tam longa & ampla est, vt ferè infinita videatur. Nam, præter variarum linguarum & artium notitiam, primum illa admirabilis corporis humani fabrica omniúmque in ea partium structura, vsus & officia exactè Medico cognoscenda veniunt. Morborum deindè hanc violantium & destruentium genera, eorúmque caussæ, cum suis signis, discenda sunt: quorum omnium tantus est numerus, vt iam ante multa secula trecenta fuisse scripserit Plinius, exceptis generum speciebus, quarum quanta sit multitudo, facilè intelligit is, qui tantùm, quas Febris nomen sub se differentias comprehendat, nouit. Præterea Medico vastissima illa remediorum sylua, in tres partes, fossilium & mineralium, plantarum, atque animalium distincta, perlustranda; quarum quælibet quàm latè pateat, vel plantarum innumerus numerus docere potest. Tandem cognitam & perspectam Medico esse oportet methodum, qua instructus suum cuique morbo remedium dextrè opponat, viresque corporis humani conseruet: abs quo si fit, quod remedium esse debebat, venenum erit. Neque ignorare decet, qua ratione simplicia medicamenta ad vsum medicum commodiorem præparanda, & ex iis composita miscenda sint. Quæ sola pars tàm ampla est, vt hodie peculiarem quasi artem, quæ Pharmacopœia dicitur, constituerit; quæ ipsa iterum maximam Chymiæ partem, eámque satis difficilem & laboriosam, complectitur.

Quò autem vita breuior & ars medica longior est: eò magis annitendum iis, qui animum ad Medicinam appulerunt, vt breuissimo isto vitæ humanæ spatio artis longissimæ, quantum fieri potest, cognitionem sibi comparent. Qua in re cum meritò ij, qui in publicis scholis, quas Vniuersitates & Academias vocant, docent, artis medicæ tyronibus facem prælucere debeant: ego etiam, postquam ante hos viginti sex annos, diuinâ prouidentiâ à Serenissimo Saxoniæ Electore ad munus docendi publicè medicinam in Academia hac vocatus sum: mearum partium esse existimaui, eò labores meos dirigere, vt Studiosis artis huius monstrarem, qua ratione breuissimum vitæ spatium in arte longissima discenda benè collocare possint. Idque primò docere conatus sum in Institutionum Medicarum Opere, deinde in Introductione ad lectionem autorum Chymicorum, quam de consensu & dissensu Chymicorum cum Aristotelicis & Galenicis inscripsi; vt & in tractatu de febribus. E quibus si quid commodi & vtilitatis ad artis Medicæ tyrones redundauit, est, quod gaudeam. Hoc certè meum propositum, hic scopus fuit. Cùm autem inventi aliqui sint, quibus ea non displicuisse animaduerti, idem in Practico opere

paulò μακρότερως & plenius conscribendo tentare cœpi. Cuius librum primum cùm amici penes me esse intelligerent, atque vt eum publici iuris facerem hortarentur: ego equidem mihi in mentem reuocaui, multa adhuc in eo lima indigere: quia tamen ex eo aliquid vtilitatis ad artis Medicæ studiosos redundare posse existimarent, ipsorum voluntati obsecutus eum in publicum nunc prodire patior.

Cùm verò operi huic, pro more huius seculi, Patronus aliquis quærendus esset, non præter rem me facturum existimabam, si illustrissimo nomini tuo, *Celsissime Princeps*, illud inscriberem & dedicarem. Nam præterquàm quod omnibus interest, qui nati homines, aliquam Medicinæ cognitionem habere: tam falsum est, seruilem eam atque indignam insinuari Principibus, quàm verum ac certum, eorum antiquitus propriam fuisse. Quod (vt Poëtarum fabulas & illorum fictos heroas prætereàm) satis, opinor, testari possunt tot maximorum regum nominibus appellata medicamenta. Quid quod Princeps bonus quilibet boni Medici refert imaginem. Nam quid ille aliud agit, quàm vt aut sartam tectámque seruet publicam rem, aut, si quid ea detrimenti passa sit, maturâ ope succurrat? non aliter ac Medicus, cuius omne officium vel in tuenda hominis sanitate, vel recuperanda occupatur. Sed sunt & peculiares mihi huius mei instituti caussæ. Quarum prima singularis ille, &, vt sic dicam, meliore quodam astro Cels. T. velut impressus erga literas earúmque cultores amor, & incredibilis beneuolentia; quam & pro mea virili commendandam mihi ad posteros hac qualicunque dedicatione existimabam. Deinde quia natum hoc opus in Electorali Saxonicâ Academiâ, iure quodam id Cels. T. cui cum eâ longè Illustrissima domo tam arcta intercedit cognatio atque affinitas, videbatur deberi. Accipe igitur, *Illustrissime Princeps*, hoc quicquid curæ ac laboris nostri est, serena, hoc est, tua fronte, & meis conatibus bonus ades ac felix. Sic T. Cels. Deus semper incolumem, semper florentem, & quantum ipsa velit felicem præstet. VVittebergæ Idib. Aprilis, anno Christi M. DC. XXVIII.

Illustriss. Tuæ Cels.

Subjectissimus

DANIEL SENNERTVS D. Facult. Medicæ Profess. & Senior, ac Sereniss. Elect. Sax. Medicus.

LECTORI BENEVOLO. S.

NON eandem, Lector beneuole, qui Medicinam scriptis explicandam susceperunt, methodum secuti sunt. Galenus equidem, cum plures Medicinæ partes sint, singulas seorsim explicauit, & de singulis plurimos libros edidit, de corporis humani nimirum constitutione, omnium partium natura, vsu, & actione, de morborum & symptomatum differentiis ac caussis, de vrinis, pulsibus, morbis, & locis affectis cognoscendis, & de prognosticis, de alimentorum facultatibus, de simplicibus & compositis medicamentis, de sanitate tuenda, de methodo medendi, & huius generis alios. Cuius vestigiis insistentes plurimi superioribus seculis & nostra ætate docti viri, ista, quæ prolixè & diffusè Galenus descripsit, in compendium redigere, quæ obscurè tradidit, explicare, quæ non satis perfectè docuit, supplere conati sunt. Alij verò, præcipuè Arabes, & Latini hos secuti, prætermissis illis generalibus methodis, secundum partium corporis ordinem à capite ad calcem omnes humani corporis præter naturam affectus, cum suis caussis, signis, & curatione tradiderunt: quod genus scriptorum vulgò Practicos nominant.

Etsi verò vtrique suam laudem merentur: tamen non parùm refert, vtrorum scripta prius legat, qui ad Medicinam discendam accedit. Sunt quidem non pauci, qui se operæ compendium facturos putant, si, neglectis generalibus Methodis, mox ad Practicorum lectionem sese conferant. Atque hic plurimos in describendis & congerendis medicamentorum formulis præcipuè occupatos videas, qui se satis instructos ad faciendam Medicinam accedere opinantur, si magnam ferraginem eiusmodi formularum, Receptas dicunt, congesserint. Verùm summopere falluntur, neque, si isti viæ insistere pergant, vnquam ad solidam Medicinæ cognitionem peruenient, sed cùm generalibus methodis destituantur, perpetuò fluctuabunt; & cum morbi non semper simplices faciè, quâ à Practicis describuntur, sed compositi, variéque complicati ac confusi sæpe occurrant, incerti hærebunt, &, quid agendum sit, sæpe nescient. Neque tamen ideò Practicorum libri reijciendi sunt. Nam cum secundùm partium diuersitatem ea, quæ in generalibus methodis traduntur, non parum varient, & secundum diuersas partes limitentur & determinentur; neque eadem planè sit ratio curandi inflammationem, exempli gratiâ, oculi & pedis: quâ ratione generalis doctrina & curandi ratio cuilibet parti applicanda sit, docendum. Quod cum Galenus integrè & absolutè expeditum non dederit, neque curandi varietatem omnem, quæ à natura partium, situ, & aliis circumstantiis oritur, ostenderit (etiamsi exempli loco multa attulerit) omnino id tradere & explicare necessarium est.

Quâ ratione tamen id fieri debeat, non omnes idem sentiunt. Quidam enim generalem methodum secuti, cùm tria sint morborum genera, & vniuscuiusque differentiæ multæ, singularum differentiarum curationem per se tradendam esse censent; à prima vsque ad vltimam, indicando semper varietatem illam curandi, quæ à natura partium, situ, & aliis oritur. Et hâc via curandi omnes morbos

morbos rationem traditurum fuisse, nisi morte præuentus fuisset, Franciscum Frisimelicam, sui seculi Medicum clarissimum, scribit Comes Montanus, in præfatione de morbis. Tentârunt idem cum alij nostro seculo, tum Ioh. Paul. Pernumia, & Godofredus Stegbius, Medici clarissimi; etsi non planè eodem modo. Alij verò, & plures, eam, quæ hodie in Practicorum libris occurrit, Methodum vsurparunt. Est tamen, quod in vtrisque docti viri desiderent. Nam quamuis prior modus μεθοδικώτερ☉ videatur, & in simplicibus quidem morbis satis bene succedat: tamen in compositis & complicatis affectibus, & vbi plures morbi ac symptomata ad vnius affectus naturam constituendam quasi conspirant, nescio quid perplexitatis & obscuritatis habere videtur; cum vnus affectus, qui vno nomine in scholis Medicorum notus est, in diuersissima sæpe genera distribuendus sit. Vnum enim symptoma sæpissime à plurimis & diuersis caussis oritur; & affectus præter naturam non semper ita simplices, vt in doctrinâ de differentiis morborum ac symptomatum proponuntur, occurrunt, sed compositi affectus sese frequenter obiiciunt. Inuenias nimirum morbos & symptomata ab autoribus, qui hanc methodum sequi volunt, in locis diuersissimis posita, & quidem iis, vbi ea, nisi indicis operâ adiutus, nunquam quæsiueris: cum tamen in praxi Medica vtile sit, caussas symptomatum omnes in conspectu & numeratò, ac quasi in tabula habere. Altera verò Methodus hoc præcipuè habet incommodi, quod eadem toties repetit, & quæ semel ac generatim præcipi poterant, sæpius in species iterat, &, quod exempli gratia affero, quæ semel doceri poterat ratio caput alterandi, purgandi, humores ab eo reuellendi, & quæ sunt huius generis alia, in omnibus affectibus capitis ferè repetitur.

Quæ cum ita sese habeant, commodissima Medicinam & docendi & discendi ratio videtur illa, si partes Medicinæ omnes ordine primùm ad Galeni exemplum tradantur & cognoscantur, partiumque corporis humani omnium natura, vsus & officium, morborum & symptomatum differentiæ, caussæ & signa, alimentorúmque ac medicamentorũ facultates & præparationes, & per hæc sanitatem præsentem conseruandi; amissam verò restituendi, morbósque omnes, eorum caussas & symptomata, è corpore depellendi ratio in genere cognoscatur: deinde verò hæc per vniuersalia theoremata Methodus per omnes corporis humani partes diducatur, &, qui in qualibet morbi, & à quibus caussis oriri possint, quæque inde symptomata proueniant, inuestigetur, &, quæ in singulis partibus ab earum natura, situ, & aliis circumstantiis curandi occurrat varietas, & quomodo vniuersalis methodus singulis partibus applicanda sit, doceatur & discatur.

Priorem illam Medicinæ seu partem, seu Methodum cùm in Institutionibus tradere studuerim; nunc, postquam ad Practicam Medicam scribendam animum adieci, vsitatum equidem Practicorum ordinem obseruabo, &, ἐκ θεοῦ ἐθέλη, à capite ad calcem omnes corporis humani præter naturam affectus tradam: ita tamen, vt perpetuò vniuersalis Methodi vestigiis insistens, omnia, quantum fieri potest, ad eam reuocem. Ideoque cum symptomata à morbis & eorum causis pleraque dependeant, & remotis, à quibus pendent, causis sponte euanescant: ordine à capite inchoato, quos qualibet pars morbos cùm in similari, tum organicâ constitutione, & quæ vtrique communis est, vnitate pati possit, docebo, eorúmque omnium caussas, signa, curandique rationem tradam. Postea, quæ ex his morbis & eorum caussis symptomata in qualibet parte oriantur, monstrabo; &, quomodo horum ablatio ab illorum remotione pendeat, docebo. Sicubi tamen symptoma aliquod ob vehementiam ad se curam trahere poterit, quanam eius vel mitigandi, vel tollendi sit ratio, non præteribo. Etsi verò vulgo apud Practicos morbi solutæ vnitatis, & Chirurgia, quam appellant, planè omittatur: tamen cum eorum Curatio non minus, quam aliorum, à Medico requiratur, & ad eorum curationem non solùm manus opera; sed & medicamenta plerumque requirantur; eos omittendos non putaui.

Commodissimè autem sex libris tota hæc tractatio absolui posse videtur: Si nimirum agatur, In primo, de morbis cerebri & organorum sensuum externorum, & symptomatibus, quæ sensibus cùm internis, tum externis accidere possunt: In secundo, de Pectoris, pulmonis, ac cordis morbis ac symptomatibus: In tertio, de morbis ac symptomatibus, quæ visceribus infimi ventris accidunt: In quarto, de morbis mulierum & infantium: In quinto, de partium externarum morbis & symptomatibus: In sexto, de venenatis ac malignis morbis.

Quam methodum & ego sequar, & isto ordine in Practico hoc opere scribendo progrediar, quousque Deus voluerit, vitámque & vires mihi cõcesserit. Tantum autem abest, vt hoc meo labore artis Medicæ Studiosos ab antiquorum & probatorum autorum lectione auocare velim, vt potius ad illam eos adducere cupiam. Ideoque non solum magis necessaria è probatioribus autoribus, antiquis & recentioribus selegi, sed etiam autores illos subinde citaui, vt vberiorem explicationem ab iis petere possint. Atque hîc dissimulare non debeo, socerum meum p. m. Dn. D. Andr. Schatonem, olim in hâc Academia Medicinæ Professorem clarissimum, & meum Antecessorem, non pauca vtilia in lectionibus in 9. Rhasis, quas tamen morte præuentus non absoluit, collegisse. Quâ operâ cùm me labore nonnullos autores legendi subleuarit; ex iis quædam, quæ meo & aliorum vsui commoda visa fuerunt, hinc inde inserui.

Ex hoc verò meo labore si, quod vnicè opto, aliquid commodi ad aliquos redundauerit, est, quod gaudeam. Omnibus placere impossibile est. Et licet forsan in reliquis exspectationi plerorumque satisfacerem: in materia tamen Medica me omnibus non satisfacturum, etiam non monitus, intelligo. Ita enim hodie res comparata est, vt non solùm tot sint Dispensatoria, seu Antidotaria, vt appellant, quot Pharmacopoliâ, sed ferè quot Medici. Quamuis enim Medici de morbo eodem curando conueniant: tamen de materia medica plerumque dissentiunt; cùm quisque sua medicamenta, quæ aliis præferat, habebeat. Quod an cum rei Medicæ incremento, ægrorumque commodo vel damno coniunctum sit, aliis iudicandum relinquo. Deo equidem benignissimo debentur gratiæ, quod hâc etiam in parte vberem supellectilem materiæ medicæ suppeditat: interim ambigo, an neglectis medicamentis, quæ multorum seculorum vsu probata sunt, & multos à grauissimis morbis liberarunt, ad noua, & sæpe nondum satis probata, tam procliues esse deceat, & ita materiam medicam mutare, vt, si Hippocrates & Galenus, imò, qui ante hos quinquaginta annos vixerunt, Medici ad viuos redirent, vix vnâ nonnullorum formulam intelligerent. Rectè & prudenter Forestus, lib. 9. obseru. 23. Temerarium, inquit, & insignis stultitiæ argumentum est, in ancipiti medicamento periculum facere; cum nulla cogit necessitas, & meliorum copia suppetit. Ideoque adduci non possum, vt cum illis sentiam, qui, vbi res etiam foliis senæ vel leni aliquo medicamento transigi potest, Mercurialia & Antimonialia medicamenta vsurpant.

Non equidem sum nescius, à multis talia commendari, quasi puerperis & infantibus etiam inoxia sint: verùm credat id, qui volet. Manus nostræ sunt oculatæ, credunt quod vident. Me vestigia terrent; cum sciam, quàm multis croci metallorum nominati, & inde aquæ, quam appellant, Benedictæ, Mercurij vitæ dicti, vt horum saltem mentionem faciam, etiam diligentissimè præparatorum, vsus infeliciter cesserit, eorúmque vsu aliquos non solùm in vitæ discrimen coniectos, sed & planè vitâ priuatos mecum multi norint. Ideóque etiamsi interdum in quibusdam grauissimis morbis talia medicamenta locum habere concedam: tamen vt tam familiariter vsurpanda esse credam, sicut folia senæ, vel agaricum, imò manna, quod nonnulli faciunt, persuaderi non possum.

De formulis etiam medicamentorum aliquid monendum videtur. Et licet primò dubius essem, an vlla, vel certè tot formulæ medicamentorum inserendæ essent; cum qui

qui methodum medendi callet, & materiam medicam simplicem notam habet: facilè cuiuis morbo accommodata remedia parare possit: tamen vt tyronibus inseruirem, non solùm simplicem materiam medicamentorum, sed & certis formulis comprehensam addere volui, vt viderent artis Medicæ Studiosi, quomodo illa, quæ in Institutionibus de compositione medicamentorum tradidi, in vsum trahi possint. Scio equidem, Practico illi experientissimo, Felici Platero, vitio à quibusdam versum fuisse, quod tot formulas, & in eodem sæpe morbo varias, suæ Practicæ inseruerit, qui idem procul dubio in me reprehendent. Sed habuit ille proculdubio sui instituti caussas graues, de quibus hîc non disputo. Habui & ego easdem, & exemplum etiam Galeni, qui, in libris de compositione medicamentorum sec. loca & genera, *multa antiquorum medicamenta collegit: vt de aliis Græcis, Aëtio, P. Ægyneta, & reliquis non dicam. Neque enim tot formulæ ideo præscribuntur, vt quilibet quamlibet arripiat, sed vt pro re natâ, & ægri conditione formulas variare sciat. Hoc enim præsuppositum volo in Medico, qui vel ipse formulā aliquam medicamenti præscribit, vel ab alio præscriptam mutuari volet, vt materiæ simplicis, & methodi medendi cognitionem habeat: qua qui instructus est, non facilè magnis encomiis & titulis medicamentorum se falli patietur. Et omnino ægrorum etiam caussâ formulas variare opus est. Si enim vnum medicamentum, & quidem eodem modo, sæpius exhibeatur, plerũque ægris nauseam cōciliat.*

Deinde non ignoro, non paucos futuros, quibus minus rem gratam fecisse videbor, quod inter medicamenta cum alterantia, tum purgantia, pleraque ad Galenicorum & vulgatum modum præparata proposui; cum medicamenta expectassent, quæ paucorum granorum pondere, aut guttarum quantitate, sine nausea ægris exhiberi possint. Verum suauitas, vbi haberi potest, vt non auersanda, ita ob suauitatem solam medicamenta non semper aliis præferenda; sed ad Indicationes semper respiciendum, & videndum, vt iis medicamenta exactè respondeant. Contra quod peccat, qui non ad humoris peccantis naturam respiciunt, & aphorismi illius Hippocratis, qui talia, qualia opus, purgare præcipit, obliti, siue bilis, siue pituita, siue melancholia abundet, sine discrimine gummi Gotte, extractum scammonij, Antimonium Mercurium exhibent, saltem vt palato ægri blandiantur. Vt & illi, qui, vt itidem ægro blandiantur, iulebum aliquem colore rubicundo, sapore acidulo exhibent, etsi ad morbum pellendum nihil faciat, forsan etiam obsit. Et omnino sum in eâ sententia, eos minus peccare, qui medicamenta Indicationibus quidem respondentia, sed paulo ingratiora exhibent, quam eos, qui exhibent quidem medicamenta ægri palato non ingrata, sed suauia, verum si facultates eorum examines, & cum morbo conferas, parum, vel nihil Indicationibus respondentia: etsi interim non nego, vbi nausea in medicamentis euitari potest, id studiosè faciendum esse. Imo res eò hodie rediit, & quidem Medicorum nonnullorum, qui sua medicamenta vltra modum laudant, culpâ, vt ægri, si iis consilium petentibus medicamenta, quæ morbi natura postulat, nomines, ea tanquam vulgaria fastidiant, & in morbis etiam grauissimis, arthritide, affectione hypochondriaca, hydrope, specifica saltem expetant, & quidem talia, quæ exiguâ dosi morbum radicitus statim tollant. Cum tamen, si μεθοδικῶς & non empeiricorum more morbos curare libeat, nulla alia dentur specifica medicamenta, quàm quæ specificum Indicans suggerit. Aut si per specifica quis occultâ qualitate agentia accipere velit, frustra in morbis notis, & à manifestis caussis pendentibus, ad occultas qualitates confugimus.

Interim verum est, in materia medica magnam esse differentiam, & medicamenta alia aliis esse efficaciora: & propterea selectissima & efficacissima semper eligenda sunt. Nec hæc etiam mea mens, quod medicamenta, quæ è vulgatis Practicorum libris, vel etiam eorum obseruationibus propono, semper vulgari modo præparata vsurpari velim. Materiam potius medicamentorum ab antiquis hactenus non infeliciter vsurpatam, & certa poportione mixtam, propono, quam quilibet, quomodo potest, artificiosissimè præparet. A Recentioribus multa medicamentorum forma, extracta spissiora & liquida, quæ essentiæ & tincturæ nominantur, aquæ artificiosius præparatæ, syrupi sine longa coctione, & alia multa inuenta sunt.

Exhibeo autem nunc Librum Primum huius operis, qui equidem ad nonum annum, quod poemata scripturis Horatius præcipit, premendus forsan, &, quod ipse agnosco, multis in locis magis exornandus videbatur. Verùm cùm Vitæ summa breuis spes nos vetet inchoare longas, *& soli Deo sit notum, quid post annum nonum vel de me, vel de aliis futurum sit, Amicorum, qui editionem vrserunt, monitis obsequi volui. Habes, Lector Beneuole, si nihil aliud, tamen Locos communes, in quos, quæ lectio autorum quotidie suppeditauerit, commodè & ordine referre poteris. Quod meum institutum si Tibi non ingratum fore intellexero, paulò post etiam librum Secundum publici iuris faciam, & nulli labori parcam, vt & reliquos libros, cum Deo, adiiciam. Interim Bene Vale. VVitteberga Cal. Martij Anno Christi 1628.*

ΣΥΝ ΘΕῶ.

MEDICINÆ PRACTICÆ
LIBER PRIMVS.

De Capitis, & Sensuum cùm internorum, tùm externorum, motúsque spontanei p. n. affectionibus.

PROOEMIVM.

CVM omnium totius corporis humani præter naturam affectuum, morborum nimirum, caussarum morbificarum & symptomatum, quæ ei præter naturam accidunt, curandi rationem tradere, si Deus voluerit, nobis propositum sit: vsitatum Practicorum ordinem secuti à Capite facimus initium. Caput autem supremo corporis loco positum, sensus & motus organa continet, atque in cerebro, parte eius præcipua, sensuum internorum seu facultatum principum actiones perficiuntur, spiritúsque animales elaborantur, & hinc in sensuum externorum & motus organa, vtpote sine quibus ij non perficiuntur, per neruos distribuuntur.

Vt ergo delineatam in Præfatione methodum sequamur, dicendum primò erit, quos morbos cerebrum patiatur, quotque modis spiritus animales, qui in eo generantur & continentur, vitientur: quibus etiam morbis, quæ cerebro & tegumenti & munimenti loco sunt,

sunt, meninges & cranium affici possint; & à quibus caussis morbi harum partium omnes proueniant; quâ ratione cognosci, & quomodo curari queant.

Postea explicandum, quæ ab harum partium & spirituum vitiis actiones læsæ, & symptomata ortum habeant. Et cum in cerebro perficiantur, & ab eo originem habeant omnes sensus interni, sensus nimirum communis, ejusque affectiones, somnus & vigilia, Phantasia, ratiocinatio, item memoria ac motus animalis: dicendum primò, quæ circa somnum & vigiliam, quæ in phantasia ac ratiocinatione, quæ denique in motu animali symptomata & læsæ actiones occurrant, & singularum læsarum actionum caussæ inuestigandæ.

Tandem de symptomatibus, in quibus cum sensibus internis ac ratiocinatione & motu animali etiam sensus externi, & ita omnes vel pleræque actiones animales læduntur, tractandum erit.

Post actiones læsas alterum symptomatum genus (nam tertium symptoma qualitatum mutatarum locum hîc non habet) explicandum, excretorum scilicet & retentorum in cerebro vitium; vbi duo symptomata præcipuè occurrunt, prius in excrementorum copiâ, quod vitium vulgò catarrhi nomine venit; & alterum in excrementorum cerebri retentione & suppressione.

Deinde similiter quot morbis sensuum externorum organa, nimirum tactus organum, oculi, aures, nares, lingua, corripi, & qua ratione illi curari possint, tradendum. Posteáque docendum, quæ actiones læsæ in his partibus accidant, & quæ sint earum caussæ. Vbi agendum erit de Dolore in genere, & qui insignis sæpe est, de Dolore Capitis in specie; de læsionibus actionum, quæ in visu, auditu, olfactu, gustu obtingunt, & si quæ alia sunt circa has partes symptomata. Ac si aliquod symptoma ob vehementiam curationem, non minus, vt alia Indicantia postulet & ad se trahat, quomodo illud tollendum vel mitigandum sit, monstrabimus.

Etsi verò & cutis capitis & capilli in eâ sua vitia habent: tamen quia cutis commune totius corporis tegumentum est, de ejus & capillorum vitiis suo loco inter externos corporis affectus dicemus.

LIBRI PRIMI
PARS I.
De morbis capitis.

CAPVT I.
De intemperiebus capitis sine materia, & primo de calida.

CEREBRVM primaria capitis pars est: id duplex membrana circumdat: Exterior quidem & Cranio propior illa, crassior & durior, quæ vulgò Dura mater; Interna verò, & proximè cerebri substantiam ambiens, tenuior, quæ vulgò Pia mater nominatur. Membranas cranium tegit: hoc pericranium: pericranium tegitur à membranâ carnosâ: omnes tandem has partes cutis. De cutis morbis & vitiis, vt antea dictum, cùm suo loco acturi simus, de cerebri, membranarum ejus, cranij & pericranij morbis hic agendum, & quos quælibet harum partium morbos pati possit, inquirendum.

Morbi intemperiei capitis. Sunt autem harum partium, vt & aliarum, morbi trium generum, intemperiei seu partium similarium, organici, & vtrisque communes. Et primò quidem quod morbos intemperiei, & qui his partibus, quatenus similares sunt, competunt, attinet, Cranium, vt osseum & durum, quodque externas alterationes non ita facilè admittit, vix ipsum insignem intemperiei morbum patitur, quandiu pericranio, membrana carnosâ & cute tectum est: verùm si propter vulnera sit denudatum, ab externo aëre alteratur & corrumpitur. Cerebrum verò & meninges intemperiei morbis sæpe corripiuntur. Etsi verò intemperies aliqua nonnunquam in alterutra harum partium primùm excitari, & vna earum plus, alia minus affici possit, & actionum quoque læsiones aliæ atque aliæ accidant, prout cerebrum & ejus membranæ plus afficiuntur: tamen quia tanta est harum partium connexio, tantúsque consensus, vt si vna insigni aliquâ intemperie laboret, fieri nequeat, quin & altera ejusdem fiat particeps; curandi etiam ratio ferè sit eadem: de intemperie harum partium conjunctim agemus. Si quid tamen, quod alterutri peculiare sit, occurret, & illud attendemus.

Cùm verò cum Galeno, *de differ. morb. cap.* 1 docuerimus, *libro* 2. *Inst. part.* 1. *cap.* 3. quod intemperies alia sit simplex; calida scilicet, frigida, humida, sicca; alia composita, calida humida, calida sicca, frigida humida, frigida sicca; & hæ omnes rursus vel sine vel cum materia: de his intemperiebus omnibus ordine hîc etiam inter morbos capitis dicendum. Quanquam enim intemperies sine materia rarò dantur; & cum dantur, ferè à caussis euidentibus & externis, (nisi morbus hæreditarius sit) ortum habent; plerumque verò cum intemperie humor similis qualitatis conjunctus est: tamen vtile est, scire, quam curationem intemperies quælibet per se & quatenus talis requirat; cum alio modo curetur intemperies sine materia, quàm quæ cum materia conjuncta est. Quapropter ordine de iis in specie agemus, si pauca quædam de morbis capitis & intemperiei in eo in genere præmiserimus.

De affectibus capitis in genere notanda.

Primò omnes cerebri morbi multa signa communia habent, quæ Galenus, *in art. Med. c.* 76. descripsit: *Signa cerebri p.n. affecti.* *Quæ sunt*, inquit, *in cerebro dispositiones, ea cognoscuntur aut ex dementia speciebus, aut ex sensuum vel imaginationum læsionibus, aut ex actionum, quæ secundum electionem & voluntatem sunt, aut ex iis, quæ excernuntur per palatum, aures, nares, aut per differentias dolorum.*

Deinde in curatione affectuum capitis hoc in genere est notandum, cùm caput supremo corporis loco positum sit, & præterea venæ & arteriæ multæ, subtilem ac tenuem sanguinem & spiritus, quibus facilè subtilia & vaporosa excrementa permiscentur, cum pro nutritione ejus, tùm pro spirituum animaliũ generatione deferentes cerebrum ingrediantur, atque in id desinant, cerebrúmque, vtpote frigidum & humidum, ac molle, vapores illos facilè imbibat, retineat, ac difficulter discutiat, imo potius condenset: in omni affectu capitis esse operam dandam, ne id à vaporibus adscendentibus lædatur. *In curatione capitis in genere obseruanda.* Ideoque non solùm ipsum caput roborandum; sed inprimis cauendum, ne vapores in partibus inferioribus generentur, aut geniti ad caput eleuentur. *Capiti nocentia.* Quapropter in capitis affectibus abstineat æger à cibis & potu, qui multum vaporum emittunt, quale est vinum potens, vt & cereuisia forti, imprimis multo lupulo condita; & maximè vitandus talis potus ab exercitio & motu corporis vehementiore. Calefacto enim corpore caput vaporibus repletur, & corpore ab exercitio exinanito, spiritibúsque & animalibus & vitalibus deperditis, natura instaurationem eorundem appetit, & proinde fit potulenti adhuc semicrudi, in vapores resoluti, in venas & arterias raptus & translatio: vnde & cerebrum vehementer turbatur, & excrementa multa cumulantur. Inter cibos, qui

qui caput replent, est præcipuè lac, quod facilè corrumpitur in ventriculo, vnde etiam Hippocrates, 5. *aph*. 64. Lac nocere caput dolentibus, scribit. Caput etiam replent ipsique noxia sunt *Semen cannabis, lini, eruca, sinapi, daurus, cœpa, bacca juniperi, dactyli*. Et quæ Galenus. 2. *de comp. med. secund. loca cap*. 1. *in fin*. & ex eo Aëtius, *tetrab*. 2. *serm*. 2. *cap*. 46. in omnibus capitis affectionibus vitare jubet, quod capitis dolorem inducant; *Viticis semen, absinthij succus, lactis potus, glandes quercinæ comesta, oliua nigra, arbuti fructus, memecylon Gracis appellatus, eruum*, quod etiam articulos exsoluit, *myrrha, thus, hederæ corymbi*, & quæ mentem perturbant, *Lentisci fructus, crocus, peucedanum, cyclaminus sicca cum vino pota, styrax*, qui modicus quidem potus tristitiam discutit, multus autem turbulentos somnos efficit. Alij inter ea, quæ capite laborantibus minus commoda sunt, recensent etiam *auellanas, nuces juglandes, castaneas, schœnanthum*, quod capiti multum nocere, scribit Savanorola, *tract*. 1. *cap*. 32. *rubric*. 1. Damnat etiam *columbas* Vega, scribitque se obseruasse, eas peculiari ratione caput affligere, de quibus videatur Valleriola, *Enarr. medic. lib*. 5. *Enar*. 10. Caput quoque replet alvus conclusa, inedia. Sicut & noxium capiti est calceatis pedibus dormire.

Ne autem genitus vapor adscendat, exercitatio vehementior post cibum vitanda, vocis intentio, & spiritus efflatio vehementior, somnus meridianus in non assuetis, & statim à cibo initus, vel longior, vomitus, tussis.

De intemperiebus capitis sine materia in genere.

Intemperies capitis sine materiâ.

Postea de intemperiebus sine materiâ hæc in genere tenenda: Primò *caussæ* intemperiei sine materiâ omnia esse possunt, quæ vel extra vel intus quoquo modo cerebrum calefaciendo, refrigerando, humectando, siccando afficere possunt, quæ postea in specie patebunt.

Signa quod attinet, primò opera danda, vt cognoscatur, an intemperies sit cum vel sine materia. Inuestigandum nimirum, an caussæ aliquæ euidentes præcesserint: quod si factum, intemperies plerumque est sine materiâ. Verùm potest etiam esse cum materiâ. Potest, inquam. Nam si caussa procatarctica plenum corpus inuenerit, aut fundendo humores, aut exprimendo, aut attrahendo intemperiem cum materia excitare potest. Si verò talis caussa absit, conjecturam facere oportet, à caussa aliqua interna malum extitisse, & ita cum materia conjunctum esse. Intemperies quoque sine materia est sine sensu grauitatis, tensionis, punctionis, morsus.

Tertiò quoad *curationem*, intemperies sine materia hanc communem rationem obtinet, quòd sicut citra materiam est, & in sola qualitatum ac intemperiei mutatione consistit: Ita etiam quatenus talis ad pristinum & naturalem statum reducitur, solâ alteratione sine vllâ euacuatione. Etsi verò in intemperiebus capitis sine materiâ quandoque euacuandum sit: tamen id non postulat intemperies per se, & quatenus talis; neque intemperiei opponitur euacuatio: Sed ideo euacuamus, quia metuimus, ne, si corpus sanguine aut vitiosis humoribus plenum sit, caput ex intemperie debilitatum, & imbecillius redditum, abundantes in corpore humores facilè admittat, atque ita affluentibus ad caput humoribus, ex intemperie, quæ sine materia est, intemperies cum materia euadat.

In intemperie capitis an purgandum.

De Capitis intemperie calida sine materia.

Intemperies capitis calida.

Intemperies hæc etsi in nostris regionibus non ita frequens sit: tamen in regionibus calidioribus non infrequens est, ob æstum solis & aërem feruidiorem.

Causæ.

Causa.

Quæ autem intemperiei calidæ causæ sint, *lib*. 2. *Instit. part*. 2. *c*. 10. è Galeno, *de caus. morb. cap*. 2. docuimus. E quibus patet, cerebrum partésque vicinas in capite præter naturam calefieri posse, si homo in aëre calidiore, sub radiis Solis, præsertim nudo capite, vel in aëre ab igne aut frequentia hominum calefacto commoretur, si calidis tegumentis caput supra modum vel diutius inuoluerit; si medicamentis caput calefacientibus seu externis, vt fomentis, lotionibus, embrochis, oleis, linimentis, odoramentis & suffitibus calidis, præcipuè ambra & moscho, & hujus generis aliis, supra modum vsus fuerit; seu interna vsurpauerit, aut cibos & potiones calefacientes, aromatibus multis conditas, vinum antiquum & generosum, Hippocraticum, mulsum & id genus alia immoderatius sumpserit; si perturbationibus animi vehementioribus, vel diuturnioribus, irâ præcipuè, correptus fuerit: si diu vigilauerit; si cogitationes, quæ spiritus ad caput reuocare, eosque variè mouere solent, diu intenderit. Quæ caussæ omnes eò facilius capiti calidam intemperiem inducere possunt, si homo cerebrum sua naturâ calidius obtineat.

Signa Diagnostica.

Signa Diagnostica.

Percipitur calor tactu in cute capitis, præcipuè in fronte & temporibus, cutísque primâ manus injectione statim aridior, quam ante apparet; intra cranium agitatio quædam percipitur & pulsatio in temporibus; facies & oculi apparent rubicundiores, lucem & splendorem refugiunt. Somnus est breuis & perturbatus, non profundus, à quo homo facilè excitatur: vel etiam vigiliæ infestant. Æger facilè irascitur. Inquietus est in motibus, in cogitationibus & imaginatione mutabilis; quorum vtrumque ex spirituum leuitate & mobilitate à calore contracta prouenit. Præcesserunt caussæ antea enumeratæ vel omnes, vel vna. Delectant & iuuant, quæ refrigerant: nocent, quæ calefaciunt & excessum caloris augent. A qua verò causâ intemperies ista contracta sit, sermones ægri docebunt. *De numero signorum intemperiei capitis calidæ controuersiam vide in fine Capitis, quæst*. 1.

Prognostica.

Prognostica.

1. Quò minor excessus caloris fuerit, eò malum tutius: quò major, periculosius: & metuendum tunc, ne inflammatio, delirium, aut alia mala attrahantur.

2. Curatio ipsa satis facilis est. In refrigerantibus tamen adhibendis cautè procedendum, ne cerebro aliquid damni afferatur; præsertim in pueris, mulieribus, & iis, qui corpus mollius & tenerius habent, ac in otio viuunt; in senibus item; & iis, qui catharrhis obnoxij sunt. In talibus enim corporibus medicamenta facilè penetrant, & caloris natiui vis non est tanta, vt maiori frigori resistere possit: ideoque insigniter refrigerantium vsu cerebrum facilè offenditur, & in contrarium malum deducitur.

Indicationes.

Indicationes.

Intemperies capitis calida refrigerantia indicat; & quidem major frigidiora, minor mitiora.

Et cum caloris tanta vis sit, vt etiam in corpore puro aliquid ab inferioribus sursum trahat, multóque facilius id præstet, si corpus plenum sit, atque ita caput repleatur, & intemperies, quæ à primo ortu sine materia est, in eam, quæ cum materia est, facilè transeat; ac præterea humiditates, quæ in capite sunt, à calore fundantur, partésque capitis à calore laxiores & imbecilliores reddantur; necessarium est, vt medica

medicamenta, quæ ad refrigerãdum caput in principio adhibentur, aliquam adstringendi vim habeant. Adstringendi tamen illa facultas sit moderata. Nam si insignem vim adstringendi haberent talia medicamenta, & topicis vim ad inferiora penetrandi occluderent, & poros ac meatus adstringerent, vaporesque, qui perspirare deberent, clausis meatibus retinerent, caput replerent, & malum augerent. Et si refrigerantium, quæ leuiter adstringunt, copia nobis desit, ea sumamus, quæ citra adstrictionẽ refrigerant, & aliquid adstringentium misceamus. Et cum iste humorum versus caput raptus ac motus facilius fiat in corpore plethorico vel bilioso: sæpe sola refrigerantia & adstringentia non sufficiunt, sed vt affluxus humorum ad caput præcaueatur, necessarium est, sicut antea etiam dictum, vt sanguis, si is in corpore abundet, imminuatur, & à capite auertatur venæ sectione vel cucurbitulis: Bilis verò, si adsit, idoneis medicamentis, de quibus postea dicetur in intemperie capitis cum bile, euacuetur.

Quia verò cerebrum membrum nobile est, facultatum principum sedes, sensus & motus fons atque origo, spirituumque animalium officina; & minimam noxam facilè percipit: non licet tàm audacter refrigerantia, vt in partibus ignobilibus adhibere, caloremque eius obtundere, neque in eorum vsu diu persistere, aut ea frequenter applicare, sed per vices caput linteo sicco abstergere & siccare, aut leniter fricare oportet. Et cùm ex refrigerantibus quædam stuporem inducant iis non vtendum, nisi dolor aut vigiliæ instent. In declinatione quoque sola refrigerantia non vsurpanda, præsertim in corporibus impuris, & quibus grauitatis aliquis sensus in capite percipitur. Cum enim per calorem p. n. vt dictum, caput facilè aliquid superflui ad se, tanquam cucurbita, trahat, illud in fine resoluendum & discutiendum.

Circa Topica caput refrigerantia quæ obseruanda. Præterea circa externorum & topicorum vsum hîc notandum, quod, cum cerebrum cranio, osse satis crasso, tegatur, 1. ea sunt admiscenda, quæ tenuitate substantiæ facilius penetrant, & alia medicamenta secum rapiunt, qua de caussa acetum plerumque admiscetur. 2. Medicamenta eo loco applicanda, quo faciliùs penetrare ad cerebrum possunt. Ideoque cùm cranium minus crassum sit circa frontem & tempora, & peruiũ etiam circa suturas: circa frontem, tempora, suturam coronalem & syncipur medicamenta topica applicanda sunt. Posteriori verò capitis parti sine fructu adhibentur refrigerantia; imò si ibi applicentur, neruos lædere possunt. 3. Et vt topica medicamenta suo munere rectiùs fungantur, abradere pilos sæpe vtile est. Sunt quoque topica, si capitis calor sit insignior, actu frigida applicanda; Et vbi paulum incaluerint, iterum mutanda. Qua de caussa etiam non crassa & multiplicia linteamina, è quibus caput incalescat, vsurpanda. In corporibus verò mollibus, in quibus fortius refrigerantia suspecta esse diximus, aliquid olei chamæmelini, anethini, sambucini admisceri potest. Topica quoque ratione ætatis moderanda, cum insigniter refrigerantia non ferant pueri, senes, & corpora mollia, ac qui catarrhis sunt obnoxij.

Neque solùm topica extra applicanda; sed cũ per nares rectà via ad cerebrum aër penetret, odoramenta quoque vsurpare licet. Præterea cum magnus pedum & capitis consensus sit, pedum lotiones vtiles sunt, sicut nec manuum inutiles.

Medicamenta simplicia interna.

Simplicia medicamẽta caput refrigerantia interna. FOLIA; *Lactucæ, portulacæ, plantaginis, solani*, quod fortius est & stuporem facilè inducit.

Flores; *Rosarum, violarum, nymphaæ, papau. albi, borraginis.*

Semina; *Lactucæ, papaueris albi, melonum, cucumeris, cucurbitæ, citrulli, hordei.*

Fructus; *Cucurbitæ, poma dulcacida, bacca myrti & myrtillorum.*

E lignis; *Santalum.*

Quibus & alia refrigerantia commodè admiscere licet, vt: *Acetosam, endiuiam, succum citri, acetum.*

Externa.

Externa. Eadem & extra adhiberi possunt: Quibus accedunt

Folia; *Semperuiui, salicis, vitis, vmbilici Veneris, myrti, cucurbitæ, nymphaæ, lenticula palustris.*

Semen; *Psyllij, lactucæ, papaueris.*

Radix; *Rhodia, radix & cortex mandragoræ.*

Succi; *Foliorum salicis, vitis, semperuiui, nymphaæ, plantagin. solani.*

Mucilagines; *sem. psyllij*, præcipuè cum aceto paratæ. De qua monet Matthæus de Grad. *lib. 1. pract. c. 1.* aduertendum esse, ne semen rumpatur; cum ea saltem pars, quæ in superficie est, & à qua per agitationem cum aceto parum calido prouenit, sit frigida & humida intima verò acuta & ignea. *Lac.*

E quibus parantur variæ medicamentorum formæ, quæ omnes capiti alterando vtiles sunt, vt *lib. 5. Instit. part. 3. cap. 1.* dictum, è quibus nunc his, nunc illis, prout commodum fuerit, vtemur.

De externis medicamentis etiam hoc monendum, etsi vulgò habeantur saltem pro frigidis simpliciter, tamen pauca eorum partes aliquas admistas habere calidas, quibus minima illa corpuscula calida, quæ cum intemperie calidâ coniuncta sunt, euocant, qualia sunt flores rosarum, violarum, nymphææ luteæ, sambuci, radix rhodia, semen psyllij & similia, quæ propterea etiam maiore cum commodo & tutius adhibentur, quàm simplicia frigida; etiam eâ de causâ, quod anodyna sunt, & dolores capitis, qui intemperie calidâ capitis laborantibus familiares sunt, mitigant.

Medicamenta composita Interna.

Composita interna. Aquæ destillatæ; *Rosarum, violarum, lactucæ, portulacæ, nymphaæ, solani, cucurbitæ.*

Conseruæ; *Rosarum, violarum, nymphaæ, citri.*

Syrupi; *Violarum, rosarum, nymphaæ.*

Condita; *caules, lactucæ.*

Iulepi & Potiones; *Iulepus rosarum, violarum*, & quæ fiunt ex syr. & aquis modò enumeratis: vt:

℞. *Syr. violar.* Vnc. j.ß. *oxysacchar. simpl. Iulep. rosar. an.* Vnc. ß. *aq. hordei simplicis* Vnc. x. *vel aq. lactucæ, endiuiæ, acetosæ an.* Vnc. iij. Misce pro duabus vel tribus dosibus.

Vel ℞. *Syrup. violar.* Vnc. i. ß. *nymphaæ de endiuia an.* Drach. vi. *aq. lactucæ cichor. endiu. an.* Vnc. ij. F. Iulep pro duabus dosibus.

Monet hic rectè Matthæus de Gradib. *pract. lib. 1. cap. 1.* vt in dolore capitis, & febribus quoque, non simus nimis parci in exhibendis syrupis & potionibus; sed in adultis ad ℥ x. potiones illas ex syrupis & aq. destillatis mixtas exhibeamus: cum in minore quantitate ad omnia membra & caput facilè non penetrent. Cui libenter subscribo; modò ægros obsequẽtes habeamus.

Emulsiones: *ex sem. quatuor frigid. maior. papau. lactuc. vt:*

℞. *Sem. quatuor. frig. maior. excortic.* Vnc. ß. *papau. alb.* Drach. ij. *Aq. hordei* ſ. ℔. ß. *lactucæ* Vnc. iij. *nymph.* Vnc. ii. *rosar.* Vnc. i. F. Emulsio. Adde *Iulep. vel syr. viol.* Vnc. i. ß. M. Species; *elect. de gemm. frig. diamargar. frigid. diatrion santal.* Electuaria.

℞. *Conseru. violar. rosar. an.* Vnc. i. *nymphaæ Lactuc. condita an.* Vnc. ß. *Specier. diamarg. frig.* Dra. ß. *Cum syr. violar.* F. Electuar.

Vel ℞. *conseru. rosar. borrag. an.* Vnc. ii. *sem. quatuor frig. maior. excortic. an.* Drach. i. *specier. diamarg. frig.* Drach. ß. *Cum syr. violar.* Fiat Electuar.

Rotulæ

Rotulæ & Morsuli; *Diacodium album solidum Augustanorum: Rotula ex speciebus ante enumeratis cum sextuplo sacchar. in aqua conuenienti dissoluto.*

Monet hîc etiam non sine caussa Matth. de Gradib. *part.1.pract.cap.1.* in morbis cerebri calidis, & omnino omnibus morbis, in quibus refrigeratione opus est, sacchar non nisi albissimo vtendum esse; cum saccharum minus purum & defecatum multum vnctuosi vaporabilis & calidi participet.

Externa.

Composita Externa.

Epithemata, irrigationes, embrocha, lotiones capitis fiunt ex simplicibus supra enumeratis decoctis, vel succis eorum aut aquis, vt & lacte. Et quidem liquida medicamenta, si frigida actu applicentur, plus refrigerant. Ac licet omnibus formis iam dictis applicari possint: tamen si à loco altiore decidant, plus refrigerant. Vt autem (vt & oxyrrhodina) non facilè diffluant, sed diutius morentur, corona ex panno lineo vel lanâ conuoluta anteriori capitis parti imponatur, & ita applicetur, vt caput circundet parte anteriore, vbi capilli desinunt, ex lateribus supra aures, in parte autem posteriore versus occiput; quo modo simul partes inferiores, facies & oculi, non inquinantur, cum caput saltem in loco intra coronam mediam irrigetur: non verò, vt vult Altimarus, *cap.10.* iuxta frontem, vbi pars pilosa desinit, & iuxta vtrumque eius latus, locum applicandæ coronæ laneæ, pro loco oxyrrhodinis perfundendo ex Galeno malè intellecto accipiens. Exempl. gr.

Epithemata & Embrocha quomodo capiti applicanda.

℞. *Flor. rosar. nymph.* an. M.ß. *sambuci* P.i. *Fol. salicis, vitis, lactucæ, hordei* an. M. i. Coq. ad consumptionem tertiæ partis. Adde *aceti* Vnc.i. ß. Colatura frigida vel tepida fronti & syncipiti panno lineo imponatur, aut eâ caput perfundatur, aut ex alto irroretur.

Vel ℞. *aq. rosar.* Vnc.iiii. *ol. rosar.* Vnc.ii. *aceti rosar.* Vnc. ß. *album ouor.* num.ii. Conquassata misceantur & linteo multiplicato syncipiti & temporib. imponantur.

Vel ℞. *olei violar. rosar. nymph.* an. Vnc.ß. *aq. rosar. lactucæ, semperuiui* an. Vnc.ii. *aceti* Vnc.ß. Misce pro epithemate frontis.

Vel ℞. *succi lactucæ, portulacæ, solani, vmbilic.* ♀ an. Vnc.ii. *semperuiui* Vnc. i. Excipiantur spongia vel linteo & fronti applicentur.

Vel ℞. *aq. rosar.* Vnc.iiii. *fol. salic. lactuc.* an. Vnc.i. *flor. sambuci* Vnc.ß. *olei violar. rosar.* an. Drach.vi. *aceti* Vnc.i. Misce.

Vel ℞. *mucilag. sem. psyll.* Vnc.i. *olei rosac.* Vnc.i.ß. *aceti* Vnc i.ß. M. Valescus de Taranta, *lib.1.cap.1.* hoc commendat:

℞. *summ. vitis, fol. salicis recent. violar. rosar. nymph. sem. papau. lactuc. portulac. vmbilici* ♀ an. Vnc.ii. *ol. viol. rosar.* ℔.ß. *vini austeri* Vnc.iii.

Coquantur & colentur ac liquor capiti Epithematis loco imponatur.

Oxyrrodina.

Oxyrrhodina huc pertinent, quæ antiquis in magno vsu fuerũt, & omnibus aliis huius generis topicis præferuntur à Galeno, 2 κατὰ τόπ. *cap.1.* qui scribit, se vbi eius copiam haberet, nullo alio vsum fuisse medicamento; sed hoc omnes curasse. Componuntur autem oxyrrhodina ex oleo rosarum & parte aliquâ aceti. Oleum autem illud sit eo anno factum, & omnis alterius misturæ expers: & si ex omphacino componatur, est initio morbi, quo tempore nonnihil repellendum, commodius; cum sit & frigidius, & adstringendi aliqua facultate præditum magis, quàm quod ex maturis conficitur, quod iam caloris alicuius est particeps, & in declinatione vtilius adhibetur. Additur autem aceti aliquid, vt partium tenuitate faciliorem rosaceo transitum præstet, quo inprimis indiget omphacinum, quod est crassioris substantiæ, magisque adstringit, & propterea ad penetrandum ineptius est. Misturam autem aceti Galenus, *in lib. de med. facil. parab. cap.1.* definit, vt quarta pars aceti addatur; quæ tamen mensura non est strictè obseruanda, sed aliquando plus, aliquando minus aceti addendum. Qui enim tenerum & minus solidum corpus habent, iis vehiculo multo oleum non indiget, maiore copia verò, quibus corpus densius est. In cerebro quoque humido plus aceti tutius admiscetur (quia valde siccat) minus admiscendum in sicco. Siccat enim acetum & vigilias inducit. Dictum etiam de oxyrrhonis in Institut. *lib.5.part.& sect.vlt.cap.39.* dicetúrque etiam de iis aliquid infra. *cap.5.*

Olea; violarum, rosaceum, nymphææ, myrtinum, cydoniorum, cucurbitæ, ex floribus mali, sem. papau. quod tutius adhibetur, quàm succus papaueris, sem. lactucæ, de salicibus. *Olea.*

Linimenta; vt

℞. *succi lactucæ vel plantag.* Vnc. ß. *mucilagin. sem. psyllij aq. lactuc. extr.* Vnc.i. *ol. rosar. violar. nymphææ* an. Vnc.iß. Coquantur ad succorum consumptionem, Fiat linimentum. *Linimenta.*

Vnguenta; Rosaceum, refrigerans Galeni, populeum; album camphorat.

Vel ℞. *olei violar. rosar.* an. Vnc.iß. *papaueris* Vnc.ß. *succi semperuiui, solani* an. Vnc.i. *aceti* Vnc.ß. Coquantur ad succorum consumptionem. Adde *santali albi, rubri an.* Drach.ß. *mucilag. sem. psyllij* Vnc. ß. *camphoræ in aq. ros. dissol.* gr.vi. *ceræ q.s.* F. vnguentum. *Vnguenta.*

Vel ℞. *cerat. albi Galeni* Vnc.ii. *succi solani vel cucum.* Vnc.i. Ducantur simul in mortario. F. vnguentum.

Vel ℞. *ol. rosar.* Vnc.i. *mucilag. sem. psyll. cydonior cum aq. ros. ext. an.* Vnc.ß. *ceræ parum liquefacta ad ignem.* M. F. vnguentum.

Vel ℞. *mucilag. sem. psyllij malu. succ. portulac. semperuiui an.* Dra i. *ol. rosar. nymph. an.* Vnc.ii. *ceræ* Dra.iii. F. Vnguentum.

Vel ℞. *olei rosar. omphacin. an.* Vnc.iiii. *santali albi, myrtillor. rad. rhodiæ an.* Dra.i. *ceræ albæ aq. rosar. lotæ q.s.* F. Vnguentum.

Cataplasmata: Emplastrum vel potius cataplasma Haly. *Cataplasmata.*

℞. *Flor. rosar. rubr. viol. nymph. sem. maluæ. farinæ hordei an.* Dra.iii. *santal. albi & rubri sem. papau. & cortic. papau. sem. lactuc. an.* Dra.ii. *meliloti* Dra.i.

(Ad temperandum frigus reliquorum) F. puluis. & incorporetur cum oleo rosaceo, succo lactuc. & aceto.

Vel ℞. *olei violar. rosar. papaueris an.* Vnc. ß. *farinæ hordei, sem. papau. albi contusi q. s. camphoræ* Scr. ß. Misceantur cum albumine oui, Fiat cataplasma.

Vel folia psyllij contundantur & cum oleo rosaceo & pauco aceto in formam cataplasmat. misceantur.

Vel fl. violar. purpurear. rec. contusi fronti & temporibus imponantur.

Vel ℞. *Sem. papaueris albi* Vnc.ß. *flor. rosar. rubrar.* P. ii. *farinæ hordei* Vnc. i. Cum lacte muliebri & oleo rosaceo, Fiat cataplasma, quod inter duo linteamina tenuia applicetur fronti.

Vel ℞. *Fol. lactucæ* M.ii. *flor. rosar.* M.ß. *sem. papau. albi* Vnc. ß. Coquantur ad mollitiem. Contusis adde *farinæ hordei* Vnc.i. *olei violar. q.s.* Fiat cataplasma.

Vtile est & cataplasma ex foliis salicis & capreolis vitis cum pauco aceto.

Vulgus non incommodè placentas illas post destillationem aq. rosar. in balneo relictas capiti applicat; quod medicamentum fit efficacius, si aq. rosar. vel alia conueniente irroretur. Nonnulli cataplasmatis loco & conseruas refrigerantes vsurpant, vel eas cataplasmat. admiscent; quod eo tempore tamen potest fieri, cum herbæ recentes & succi earum desunt.

Cerota & Emplastra, & quæ solidiorem formam habent; applicanda sunt abrasis capillis, & quotiescunque incaluerint, debent permutari. Tale est cerotum santalinum. *Cerota & Emplastra.*

Vt

Vt ℞. *ceroti santal. diu cum lactucæ succo in mortar. subacti* Vnc.i.ß. F.Emplastrum.

Vel ℞. *pulu.rosar.rubrar. cap.papau.sem. lactucæ* an. Drach.ii. *camphoræ gr.*vi. *olei violar. ceræ an.q.s.* Fiat cerotum.

Monet verò Trallianus, *lib.*1. *cap.*10. vt cera semper lauetur aqua frigida adiecta.

Sacculi. *Sacculi*; qui tamen, quia ex herbis & floribus exsiccatis parantur, vbi subita alteratione opus est, non ita efficaces sunt, nisi aquis refrigerantibus conspergantur; aliàs in diuturnis morbis & catarrho obnoxiis satis commodi sunt.

Vt ℞. *Flor.violar.nymph.rosar.fol.salic.ana M.ß.sem. papau.alb.lactucæ santali citrini ana* Drach.i.

Incisa & contusa crasso modo insuantur sacculo vel pileo linteo, qui capiti imponatur.

Pulueres. *Pulueres*. Licet quoque à capitis lotione puluere ex rosis, violis, santalo & similibus parato caput conspergere: sed & pulueres ob crassitiem tardius operantur.

Odoramenta. *Odoramenta.*

℞. *Flor.rosar.* p.ii. *violar.nymph.ana* p.i. *santali citrini* Scrup.i.

Ligentur in nodulo ex linteo albo vel sindone rubrâ, qui aq.rosar.aut pauco aceto adspergi potest.

Vel ℞. *santal. citrini flor. rosar. nymph. an.* Drach.i. *camphoræ* Scrup.ß.

Affundatur in vase angusti orificij aq. rosar. & supra ignem ebulliant, vapórque naribus excipiatur. Vel in aq. rosar. camphora dissoluatur, & aquâ spongiola vel gossypium madefiat, & sæpius naribus admoueatur. Camphora tamen cum per se non frigida sit, sed per accidens refrigeret, eiúsque odorem non omnes ferant, & vigilias quandoque excitet, & caput grauet, cautè vsurpanda. Quod & de aliis odoramentis accipiendum, quæ, quia talia sunt, ob vapores calidos, seu vt chymici loquuntur, partes sulphureas, caput facilè replere possunt; & in intemperie capitis calida, non tàm frigiditatem inducendo, quàm spiritûs animales suauiter demulcendo, doloremque, qui calida capitis intemperie laborantibus familiaris est, leniendo prosunt.

An Odoramenta cerebrum refrigerent. Rationes pro negatiua. ¶ [Equidem Practici inter medicamenta, quæ ad intemperiem cerebri calidam temperandam adhibentur, etiam odoramenta vsurpant, flores rosarum, violar. nymphææ, & similia. Verùm res ista non parum dubia est, an nimirum odoramenta ista per se cerebrum refrigerent. Nam 1. omnes odores non à frigiditate, sed à caliditate proueniunt, vt res ipsa loquitur. 2. Vnde etiam odoramenta eiusmodi caput replent; ac sunt multi, quibus odor rosarum dolorem capitis excitat. 3. Opinio ista ex falso principio nata est, nimirum camphoram, rosas, & similia, esse simpliciter frigida; cùm tamen vel calida sint, vel, licèt quidem frigida ex parte sint, partes tamen calidissimas, è quibus spiritus ardens paratur, admixtas habeant: vt in rosis, floribus sambuci, & aliis manifestum. A quibus partibus calidis cùm odores

Responsio. pendeant, certè refrigerare non possunt. Cùm tamen experientiâ constet, eiusmodi medicamenta aliquid commodi in doloribus capitis, etiam à caussa calida, præstare, id verò non faciant frigiditatem inducendo ad calidam intemperiem; alia huius rei caussa quærenda est, quæ est quòd huiusmodi medicamenta dolorem leniunt, qui calidâ intemperie capitis laborantibus familiaris est. Habent enim eiusmodi sulphurea & spirituosa vim narcoticam quandam, vt in spiritu vini, sambuci, & similibus manifestum est; vel certè spiritûs animales suauiter demulcendi, vel discutiendi, vel calidos vapores euocandi; vt in camphora id patet.]

Globuli & Poma odorata. *Globuli quoque & Poma odorata* fieri possunt ex *floribus rosarum, nymphææ, sem. papau. lactucæ, hyoscyami, si cum tragacantha in aq.rosar.* soluta excipiantur.

In nares quoque liquores refrigerantes actu tales attrahere vtile est: Inter quos præcipuè commendatur lac muliebre cum oleo violar.nymph. vel emulsio sem. lactuc.papauer.facta cum aq.lactucæ.

Oris collutionem fieri iubet Forestus, *lib.*9. *obs.*3. ex lacte ebutyrato acido incoctis prius thyrsis vitis & acetosellæ. Oris collutiones.

Lotiones pedum & manuum.

Vt ℞. *Fol.violar.malu.salic.vitis nymph.*an.M.ii. *Flor. nymph.rosar.* an.M.i. *cap.papauer.num.*x. Coq. pro lotione pedum & manuum. Lotiones extremorum.

In declinatione, ob caussam supra in indicationibus dictam, addantur ea, quæ modicè resoluunt & discutiunt; vt oleum Chamæmelinum, vel solum, vel cum oleo rosar. mistum. Nam temperatum calorem obtinet, qui etiam calidis non multum obest, si actu frigidum adhibeatur; cum actuali frigiditate calidam intemperiem tollere statim possit: mox autem cum in actum deducitur à calore capitis moderato suo calore, si quid superflui est, discutere potest. Olei Chamæmelini vires.

Vel ℞. *Mucilag.sem.althéæ cum aq.flor.chamæmel.extracta, olei chamæmel.*an. Vnc.i. *rosacei* Dra.vi Misce pro linimento.

Vel *Vnguentum alabastrinum* fronti & temporibus illitum. Videatur quoque Galen. 2. de compos. med. κατὰ τόπ. cap. 1.

Diæta.

Æger in loco frigidiusculo vel temperato versetur, vel aër, si calidus sit, corrigatur stratis in pauimento *foliis salicis, vitis, rubi, lactucæ, floribus rosarum, violar. nymphææ*, & lectulus ramulis earundem circumdetur, vel aq.rosar. aut communi frigida pauimentum irroretur; vel linteamina aqua frigida vel rosacea madida in cubiculo suspendantur, vel aqua frigida de vase in vas transfundatur, vel flabellis aër ventiletur. Contra vitentur radij Solares, Balnea, hominum turba, quæ exspiratione & transpiratione aërem calefacit, & omnino aër calidior, & quæ aërem calefacere possunt. Aër non sit lucidus valde, sed tenebricosus nonnihil: Lumen enim spiritus, hi verò agitati humores commouent. Qua de caussa vitetur quoque aspectus rerum rubrarum & aliarum coloribus lucidis præditarum; odor aromatum & ipse noxius est. *Cibi* sint frigidi, vt hordeata, aut frigidis condiantur, vt *lactucâ, acetosâ*, cuius folia cum butyro cocta gratissimum præbent cibum capiti & cordi, *portulacâ, endiuiâ, cichorio, sem.frigid. maioribus; succo vuarum immaturarum, citri, cerasorum, ribes, aceto, aq. rosarum.* Abstineat ab omnibus iis, quæ supra caput replere, eique noxia esse diximus. *Potus* sit aqua simplex assuetis, cui aliquid iulepi rosarum & violarum admiscere licet: Aq.hordei, cui etiam sem. quatuor frig. maiora addi possunt, vel cum aq. hordei ex iis emulsio fiat. Adiicere etiam licet sem. papaueris, si aq. hordei somnifera expetatur, vel cereuisia hordeacea tenuis. Auicennas quoque commendat acetum cum aqua multa mistum, si æger habeat sana viscera, sit sanguineus naturâ, & assuetus aquam frigidam bibere. Aërem calidum corrigendi ratio.

Vt ℞. *aceti vini* Vnc.i. *aq.frigid.* Vnc.v. Misc. pro vno haustu.

Commodè aliquid iulepi rosar. vel violar. addi potest.

A vino, præsertim generoso, planè abstinendum; cum præ cæteris caput tentet & calefaciat. *Aluus* sit laxa, ne vapores acres ad caput adscendant, & si sit ignauior, vel cibis aluum lenientibus in prima mensa exhibitis, vel clysteribus laxetur. In secũda verò mensa cibi sumpti adstringendi aliqua vi præditi sint, vt adscensum vaporum ad caput prohibeant. Quod præstant, cùm superius ventriculi orificium claudendo, eiúsque vim retentricem, ne vapores & partes chyli spirituosas nimis citò defluere sinat, roborando; tum, quando crassâ suâ substantiâ se cibis immiscent, prohibendo, ne chyli spiritualscentis pars tenuior nimis citò & confertim in venas

nas & arterias mesaraicas diffundatur, sed in ventriculo tamdiu moretur, donec cum crassiore chyli parte probè mixta sensim in reliquum corpus commigret. *Otium, quies, ac somnus* ægro vtilis est. Vitentur omnia, quæ spiritus & cerebrum turbant, agitant & calefaciunt; vt animi perturbationes, ira præcipuè, strepitus & clamor, sonique omnes vehementiores, Venus ac corporis motus vehemens, inedia.

QVÆSTIO I.

De Signis.

Videtur quædam diuersitas in Autoribus in recensendis signis intemperiei calidæ. Paulus, *lib.* 3. *cap.* 4. tria tantum signa intemperiei calidæ ponit, cutem prima manus iniectione aridiorem, rubentes oculos, quod iuuentur frigidis, lædantur calidis. *Auicen. lib.* 3. *Fen.* 1. *tract.* 1. *cap.* 19. & eum secuti Practici plura addunt, quæ nos etiam recensuimus. Neque omnia calori per se competere videntur. Verùm etsi Medicus distinguere debeat inter communia & propria, & ea quæ per se & per accidens fiunt: tamen omnia Medico nota esse debent. De quo Costæus in annotat. in Auicennam, *lib.* 3. *Fen.* 1. *tract.* 1. *cap.* 23.

QVÆSTIO II.

An in Calida Intemperie Capitis calida extra applicare liceat?

Calida topica an in Intemperie Capitis Cal. conueniant.

Ab Antiquioribus equidem id tentatum non memini. Sunt verò ex recentioribus Medicis, Chymicis præsertim, qui in doloribus capitis, etiam à caussa calida spiritum vini subtilissimum extra adhibere iubent. Quod etsi plurimis absurdum videatur, quibusdam tamen non displicet; cum hoc modo pori aperiantur, spiritúsque feruidi ratione similitudinis attrahantur. Neque res videtur esse de nihilo; inprimis si à caussa calida externa intemperies illa inducta sit (Neque enim in omni intemperie capitis calida sine periculo id fieri potest.) Nã idem de Camphora quæri potest, quæ etsi vulgo frigida esse statuatur: tamẽ doctissimi hodie Medici rei euidentia edocti, quique eius inflammationem, partium tenuitatem, odorem, saporem considerarunt, calidam esse rectè statuerunt. Maximè enim inflammabilis est Cãphora partiúmque summa tenuitate prædita, sapore acri, odore maximè penetrante, vigilias inducit: quæ omnia caliditatis argumenta sunt. Quibus omnibus persuasi ad intemperiem capitis refrigerandam nonnulli planè ineptam censent, vereréq; de alio succo vel gummi locutos putant; alij verò in capitis intemperie calida corrigenda ideo saltem adhiberi putarunt, vt partiũ tenuitate reliquis medicamentis viam muniat. Verùm probabilius est, ratione similitudinis calidos vapores euocare; sicut combustis non frigida, sed calida, refrigeratis tempore hyberno membris non calida, sed nix & aqua frigida adhibentur, eadem de caussa. Imo illam ipsam ob caussam etiam humida humiditates è corpore euocare valent, sicut cochlearum caro extra applicata ex intimis quoque corporis partibus humores euocat, vt Galenus, 11. *de simp. med. facult.* docet; & experientia id testatur.

Camphora temperamentum.

CAPVT II.

De Intemperie Frigida Capitis sine Materia. Caussæ.

Intemperies Capitis frigida.

INtemperiem frigidam capiti inducunt, inprimis aër frigidus, siue ob anni tempus talis, siue ob peculiarem constitutionem, vt ventos frigidos, quales sunt boreales, siue ob regionem. Is enim cum & per nares admittatur, & extra caput ambiat, illud, præcipuè nudum, vel non satis coopertum alterare potest. Lotiones item & medicamenta refrigerantia extra immoderatius adhibita: Medicamenta quoque & alimenta refrigerantia, vt lactuca, portulaca, endiuia, papauer, &c. Nimiæ itẽ sanguinis euacuationes, gaudium nimium, Venus immoderata, quæ spiritûs absumunt; quies nimia & somnus, tristitia ac timor, quæ calorem & spiritus quasi suffocãt. Nonnulli etiam lacrymarum profusionem nimiam addunt. Et facilius istam intemperiem ii contrahunt, qui antea cerebrum frigidius habent. Reliquæ caussæ refrigerantes vix solam intemperiem inducunt, sed ferè materiam simul accersunt. Et facilius intemperie frigidâ capitis pars posterior afficitur, calidâ contra syncipiut: Vnde in affectibus capitis frigidis nonnulli maximè occipiti calefacientia medicamentã adhibent.

Signa Diagnostica.

Signa Diagnostica.

Caput tangenti frigidius apparet; facies pallet; venæ in fronte & temporibus minus sunt conspicuæ; oculi subtument, non rubent, sed pallore potius deformantur: grauitas tamen capitis manifesta non adest: Alioquin simplex intemperies non esset, sed cum materia coniuncta. Æger ad somnum est propensior, animi vigor minus acris est; quia spiritus etiam refrigerantur. Eadémque de caussâ torpor & pigritia quædam in membris motui dicatis percipitur. Præcesserunt caussæ refrigerantes. Nocent frigefacientia, prosunt calefacientia.

Prognostica.

Prognostica.

I. Intemperies cerebri frigida sine materia equidem non ita difficulter curatur. Et tutius adhibentur cerebro calefacientia, quàm refrigerantia. Cauendum tamen & hîc, ne quid in excessu peccetur; cum nimium calefacientia vigilias, delitia, & similia mala inducant.

II. Recens tamen si sit intemperies frigida, facilius curatur, ideóque ei statim occurrendum. Nam si diutius duret, & in habitũ quasi conuertatur: curatur difficilius.

Indicationes.

Indicationes.

Intemperies cerebri frigida calefacientia indicat: Et si hæc recens, leuioribus primò tractanda; Inueterata verò calidorum continuatione opus habet. Tutius tamen applicantur calefacientia occipiti, ob neruos, qui eo loci habent originem, quibúsque frigida inimica, calida amica, quàm syncipiti, vbi plures sunt arteriæ calidos vehentes spiritus, qui facilè incalescunt.

Si tamen corpus sit impurum, illud prius euacuandum, vt calefacientia medicamenta tutius vsurpentur, & ne à cacochymia alicubi hærente affectus augeatur, & ex intemperie sine materia fiat intemperies cum materia. Quod quomodo fieri debeat, postea de intemperie capitis frigida cum pituita dicetur: Hic intemperiei frigidæ sine materia curationem subiungemus.

Medicamenta simplicia caput Calefacientia interna.

Caput calefacientia.

Radices; *Pæoniæ* Lunâ decrescente collectæ, *Fœniculi, ireos, caryophyllatæ, helenij, aristolochiæ, angelicæ, dictamni albi, valerianæ.*

Folia; *Rorismarini, maioranæ, rutæ, betonicæ, saluiæ, hyssopi, melissæ, calaminthæ, origani, pulegij, primulæ veris, euphrasiæ, satureiæ, scarleæ, fœniculi, lauendulæ, lauri, centaur. minoris*, quod neruis dicatum est, *mari, chamæpithyos, thymi, serpilli, ocymi.*

Stœchas Arabica.

Flores; *stœchad. Arabica*, quæ, vt *Mesue, capite de stœchade*, habet, educit cholerã nigram & phlegma, & mundificat cerebrum ac neruos & organa sensuum, ac confortat

fortat ea,& valde confert ægritudinibus factis in ipsis, secundū omnem modum vsus eius, siue in potu siue in fomentis & lauacris, *Rorismarini, lauendulæ, lilij conuallium, saluiæ, scarleæ, betonicæ, pœoniæ, primulæ veris, tiliæ, tunicis*, qui contra vertiginem, Epilepsiam, paralysin, conuulsiones & tremorem commendantur.

Semina; *Pœoniæ, anisi, fœniculi, sileris montani, carui, basilici, coriandri præparati, pastinacæ syluestris, cumini, dauci, sinapis, erucæ.*

Ligna; *Aloës, visci querni, coryli, iuniperi fraxini, guajaci.*

Fructus; *baccæ lauri, iuniperi, anacardia, carpobalsamum.*

Aromata; *Cubebæ, cardamomum, grana paradisi, nux moschata, macis, calamus aromaticus seu acorus, caryophyll. cinamomum.*

Succi & liquores; *Opobalsamum, vinum.*

Gummi; *Thus, mastiche.*

Marina; *Succinum, ambra.*

Ab animalibus petita; *Castoreum*, quo vix aliud inter simplicia in calefaciendo cerebro efficacius & potentius est; *moschus, zibethum.*

Externa.

Eadem & extra adhibere licet, quibus addi possunt.

Folia; *Verbenacæ rectæ*, quam omnium maximè discutere & perfectè caput roborare, maximè viridem, imò & acidam cum radicibus ac simul cum serpillo oleo incoctam, scribit Galenus, 2. *de compos. med. sec. loc. c.2. Lauri, Nicotianæ, asari, absinthij.*

Radices; *Asari.*

Flores; *Chamæmeli, meliloti.*

Semen; *Nigellæ.*

Gummi; *Iuniperi, tacamahaca, euphorbium.*

Succi; *Ladanum.*

Animalia; Asellos quoque sub aquario vase nascentes, qui millepedæ appellantur, maximè prodesse, si oleo incoquantur, testatur Galenus *loco allegato. adeps vrsi.*

Ex quibus parantur & componuntur Interna & Externa.

Composita Medicamenta Interna.

Decocta.

Decocta cephalica calida. Cephalicum Langij in ep. p. 740.

℞. *Fol. betonicæ, saluiæ, flor. stœchad. Arab.* an. M. ß. *rad. pœoniæ, sem. fœniculi* an. Drach. iij. *nucis mosch.* Drach. ß.

Coquantur in aq. simpl. ℔. ij. ad tertiæ partis consumptionem: colatura, si libet, dulcoretur saccharo.

Vel ℞. *rad. pœon. caryophyl.* an. Drach. ij. *maioranæ, betonicæ, saluiæ* an. M. j. *flor. stœchad. Arab.* p. ij. *rorismarin. lauend.* an. p. j. *sem. anisi, fœniculi* an. Dra. j.

Coquantur in aqu. puræ ℔. ii. ad tertiæ partis consumptionem. Post coctionem stent horis tribus in loco calido: deinde colentur.

Colaturæ adde *Sacchar.* Vnc. iij.

Clarificentur & ad Iulepi formam coquantur. Atque inter coquendum in nodulo suspendantur *caryophyll. macis, cinamomi*, an. Drach. ß. *nucis moschatæ*, Scrup. ij.

Vel ℞. *radic. acori veri, galangæ*, an. Drach. ij. *pœoniæ* Vnc. ß. *primulæ veris, saluiæ minor. maioran.* an. M. j. *hyssopi* M. ß. *sem. anisi. fœnicul. seselios* an. Dra. ij. *Flor. stœch. Arab. rorismarin. salu.* an. p. j. Coq. in aq. s. Colaturæ

℞. *libr.* j. *Sacchar.* Vnc. iij. F. potio clarificata, quæ aromatisetur puluer. nuc. mosch. & specier. diamosch. dulcis, ana Vnc. ß. Sumat æger mane Vnc. iv. vel v.

Vina Medicata & Clareta.

Vinum & claretum cephalic. *Vinum melissatum, saluiatum, rorismarini, stœchad. Arabic. betonic.* Claretum *in Instit. lib. 5. part. 3. sect. 3. cap.* 4. descriptum.

Vel ℞. *Nucis moscha. macis, caryophyll.* an. Vnc. j. *cardamomi, cubebar.* an. Vnc. ß. *sem. anisi. fœnicul.* an. Drach. ij. *conseru. rorismarin. bugloss.* an. Vnc. j. *spec. aromat. rosati dianthos* an. Drach. j.

Affunde vini albi vel Maluatici mensuras iij. Stent per tres dies in infusione: postea colentur aliquoties per manicam Hippocratis. Fiat Claretum.

Vel. ℞. *Cinamom.* Drach. vj. *caryophyll. nucis mosch. galangæ, cubebar. cardamom. granor. paradisi, sem. fœniculi* an. Vnc. ß. *Vuarum passarum* ℔. j. *rosar. rubrar.* Vnc. iij. *rorismarini, serpilli* an. Vnc. ij.

Indantur sacco & suspendantur in vase capiente mensuras xx. & affundatur vinum vel mustum, si haberi potest, quod est commodius.

Cereuisia eodem modo condiri potest *Saluiâ, melissa, roremarino, betonica.*

Vt ℞. *Zingiberis, cinamom.* an. Vnc. j. *rad. caryophyllatæ* Vnc. ß. *beleni, baccar. lauri* an. Drach. ij. *macis, nucis moschat* an. Drach. ß. *cardamomi* Drach. j. F. puluis, qui ligetur in nodulo raro.

Mulsum.

Mulsum cephalicum. ℞. *Cinamom. elect.* Drach. j. *caryophill. nuc. mosch.* an. Drach. ij. *calami aromatici, cardamomi, granorum paradisi, coriandri præparat.* an. Drach. j. Affunde *vini mensuras* iij. *vel* iiij. *Mellis despumati* ℔. j.

Bulliant in vase clauso in balneo per dimidiam vel integram horam: postea colentur per manicam Hippocratis.

Hydromel.

℞. *Mell. opt.* ℔. x. *aq puræ* ℔. LX. *Coquantur & despumentur s. a.* Postea in sacculo conclusa imponito. *Saluiæ, origani, artemisiæ, hormini, hyssopi, betonicæ* an. M. i. Item in alio sacculo, *baccarum Lauri conquassatarum* ℔. j. *flor. lupuli* M. iij. *hordei integr.* P. ij.

Omnia coquantur & despumentur ad tertiæ partis consumptionem, donec liquor ouum in superficie sustineat. Colentur, & in vasculis liquor concipiatur, in quib. fermenteretur: Feruore aliquâ parte peracto in nodulo suspendantur hæc aromata.

℞. *Cinamomi caryophyll. galangæ piperis granor. paradisi* an. Vnc. ß.

Feruore plane absoluto vascula tota repleantur, tribus mensibus elapsis mulsa ad capitis affectus frigidos efficax exhibetur.

Extat etiam hydromel *in Instit. lib. 5. part. 3. sect. 3. cap.* 4.

Aquæ Destillatæ & Spiritus.

Aqua destillata cephalica calida. Simplices; *Rorismarini, saluiæ, maioranæ, betonicæ, lauendulæ, melissæ, primulæ veris, lilij conuallium, flor. stœchados Arab. flor. tiliæ, pœoniæ, origani, calaminthæ, iuniperi, serpilli, cinamomi, tunicis, angelicæ, caryophyllatæ, macis, cubebarum, pulegij, rutæ.*

Compositæ; *Cephalicæ duæ in Instit. lib. 5. part. 3. sect. 3. cap. 5. Lauendulæ* compos. *ibid.* & aqua *infusionis Lauendulæ Augustini Schurffij*, quæ paucis mutatis ita componitur.

℞. *flor. lauendul.* M. ij. *nuc. mosch. zinzib. cubebar.* an. Drach. iij. *cinamomi opt. galangæ macis calam. aromatici sem. erucæ* an. Drach. i. ß. Infundantur in vini Rhenani lib. iiij. per dies aliquot, postea in arena destillentur. Aqua Cephalica Langij, quæ hæc est.

℞. *Flor anthos, rosar. rubrar. maioranæ* an. M. ij. *flor. bugloss.*

buglos. M. j. *spec. confect. anacardinæ* Vnc. ij. *aq. buglos. betonicæ, flor. tiliæ* an. lb. i. *lauendulæ* lb. ß. *spiritus vini* lb. j. ß. Infundantur per mensem, postea destillentur.

Aqua Cephalica Quercetani.

℞. *Flor. primul. veris Rorismarin. Maioran. Betonic.* an. M.i. *spec. diamosch. dulc. diambræ* an. Drach.vi. *confectionis anacardinæ.* Vnc. ß. *Cubebar. Ligni aloës nuc. mosch. caryophyllor. piperis longi, carpobalsami* an. Drach.i. *rad. acori, aristolochiæ rotundæ, ireos* an. Vnc.j.ß. *gran. iuniperi* Drach.ij. *sem. siler. montani, anisi, fœniculi* an. Drach.j. *aq. primul. veris, betonicæ, saluiæ* an. q. s. (*aut, quod commodius: vini generosi q. s.*)

Infundantur diebus 8. postea destillentur in cineribus calidis. Fiat aqua, cuius cohlear exhibeatur.

Vel ℞. *Flor. lilior. conuall.* M. j. *saluiæ* M. ij. *rosar.* M.iii. *lauendul. melissæ* an. M.ij. *nucis moschat.* Drach.ij. *caryophyll.* Vnc. j. ß. *macis* Vnc. ß. Affundantur vini q. s. stent in loco frigido tribus septimanis, postea destillentur.

Olea destillata Cephalica.

Olea destillata; *Rorismarini, maioranæ, lauendulæ, melissæ, saluiæ, caryophyll. macis, nuc. mosch. cinamom. fœniculi, angelicæ, pulegij, anisi, rutæ, carui, iuniperi, succini.* E quibus etiam fiunt balsama, de quibus infra.

Tinctura Cephalica.

Tincturæ, Extracta, Essentiæ Chymicis dictæ; *Rutæ calami aromatici, pœoniæ, rorismarini, succini, melissæ, &c. Extractum Cephalicum Quercetani, Matthiol. in Instit. vel Hoc:*

℞. *Rad. acori, pœon. visc. querc. lign. aloës bacc. iunip.* an. Vnc. i. *sem pœon.* Drach. vi. *cinamom. caryophyllor. macis cardamom. fruct. anacard.* an. Drach. ii. ß. *flor. anthos, salu. primul. veris, pœon. calendul. betonic. lauendul. stœchad. Arab. lilij conuall. euphrag. tiliæ* an. P. j.

Incidenda incidantur, cõtundenda cõtundantur, & affundatur *Spiritus vini*, vt digitis quatuor emineat, Digerantur in balneo diebus 8. Inde fiat colatura, liquorque per destillationem ad extracti liquidi consistentiam separetur, cuius dosis ʒ.i. Destillatum etiam pro aquâ cephalicâ vsurpari potest ad Vnc.ß.

Syrupi Cephalici calidi.

Syrupi; *De stœchad. simpl. & compos.* qui Epilepsiæ, spasmo, paralysi, tremori & omnibus cerebri & neruorum frigidis affectibus vtilis est, nisi fluxus catarrhi obstet: tunc enim aliquid ex astringentibus addi debet; *Betonicæ, rutæ, pœoniæ, melissæ, de calamintha, mel anthosatum, anacardinum.*

Conserua.

Conseruæ; *Betonicæ, saluiæ, lauendulæ, melissæ, anthos, maioranæ, flor. tiliæ, lilij conuall. primulæ veris, stœchados, pœoniæ, tunicis.*

Condita.

Condita: *Nux moschat. calam. aromaticus, myrobalani, chebulæ, nux iuglans, cum aromatibus radic. pyrethri, cortic. citri.*

Cõfectiones.

Confecta; *Cubebarum sem. anisi, fœniculi, coriandr. carui, caryophyll. cinamomi.*

Rob; *Iuniperi.*

Pulu. cephalici calidi.

Species & Pulueres; *Diambræ, diamoschi dulc. aromat. rosat. caryophyllati, diaxyloaloës, dianisi, lætitiæ Rhasis.*

Vel. ℞. *Rad. acori* Drach. iij. *flor. stœchad. Arabic. coriandri præparati, cinamon.* an. Drach. ij. *sem. fœniculi, sileris montani*, an. Drac. jß. *corall. rubr. præparat.* Dra.i. *flor. rorismarini*, Drach.ß. *nucis moschat. sem. anisi, pœon. cardamomi* an. Drach. i. *sacchari antosati ad pondus omnium*, F. puluis.

Langij puluis cephalicus.

Vel qui Langio tribuitur puluis capitalis:

℞. *Maioranæ, saluiæ, lauendul. stœchad. arabic.* an. Scrup. i. *cinamom. cubebarum, galangæ, seminis callitrichi, caryophyll. zedoariæ, sem. fœniculi, xyloaloes*, an. Drach. ß. *betonicæ, rorismarini, melissæ, nucis mosch. coriandri præparat.* an. Drach. iij. *cardamomi, piperis longi, granorum pœon.* an. Drach. i. *macis, zinziberis*, an. Drach.ß. *sacchari* lb. j. F. puluis.

Puluis ad omnes frigidos capitis affectus habetur apud Quercetanum, *in pharmacop. dogmat. restit. c.* 40.

Vel ℞. *Nucis moschat. macis, zingib. caryophyll. galangæ, sem. anisi, fœniculi, rutæ, carui, thuris, saluiæ minoris, cinamom.* an. Drach. ii. *sacchar.* lb ß. Fiat puluis.

Vel ℞. *Sem. cumin. coriandr. præparat.* an. Drach. ß. *fœniculi, macis, Zingib. cubebar. radic. pœon.* an. Drach. ii. *cinamom.* Drach. i. Fiat puluis.

Vel ℞. *Radic. Ireos Florent.* ℥.ß. *zingiberis, galang. maioran. calam. aromat.* an. ʒ.ß. *piper. longi* Scr. i. *sacchari albi ad pondus omnium.*

Fiat puluis, non solùm caput calefaciens, siccans ac confortans & catarrhos absumens, sed & reliqua membra roborans.

Vel ℞. *Nucis moschat cardamomi, cinamom. ligni aloës*, an. Drach. i. *sem. pœon. coriandri præparat.* an. ʒ. ii. *species diambræ, diamosch. dulcis* an. Drach. i. *succini albi* ʒ.ß. Fiat puluis.

Boli.

Boli.

℞. *Confer. betonicæ, saluiæ*, an. Vnc. i. *Mithridat.* Scr. ij. *Cum sacchar.* Fiat Bolus, qui diuisus sumendus in introitu lecti, duabus vicibus.

Vel ℞. *Conseru. rosar.* Vnc.ß. *anthos* Vnc. i. *theriacæ, mithridat.* an. Scr. i. *Cum sacch.* Fiat Bolus, cubitum ituro sumendus.

Electuaria cephalica calida.

Electuaria; *confectio anacardina, theriaca, Mithridatium, aurea Alexandrina, diacorum, diacastoreum, & quale habetur in Instit.* lib. 5. part. 3. sect. 3. cap. 11. *confectio alchermes.*

Langij hoc.

℞. *Diacori* Vnc. iß. *conseru. maioranæ, lauendulæ, rorismarini* an. Vnc. i. *stœchad. arabic.* Vnc. ß. *specier. diambræ*, Scr. v. *caryophyllor. cardamomi, cinamomi*, an. Scr. ii. *cubebar. nucis moschat. galangæ*, an. Drach. ß. *visci querni* Scr. ii. *corall. rubr.* Scr. i. Cum saccharo in aqua lauendulæ dissoluto. F. Electuarium.

Rotulæ & morsuli.

Rotulæ & morsuli, Fiant ex speciebus modò enumeratis, quibus & olea destillata & extracta addi possunt; vt.

℞. *Specier. aromat. rosat. diambræ*, an. Drach. i. *olei caryophyll.* gutt. iiij. *sacchar. in aqua lauendulæ dissoluti* Vnc. ij. F. rotulæ.

Vel ℞. *Sacchar. in aqua betonicæ dissolut.* Vnc. iii. *olei anisi* gutt. vij. *rorismarini* gutt. iij. *saluiæ* gutt. ij. *ambræ gryseæ* gr. v. F. rotulæ.

Throchisci; *De Gallia moschata, dianisi, de succino.*

De internorum medicamentorum omnium vsu & hoc notandum, si totum corpus simul calefacere animus est, ventriculo vacuo ea esse assumenda: Ita enim promptius in totum corpus distribuuntur. Si verò tantum caput calefaciendum, commodius sumuntur post cibũ: sic enim diutius circa os ventriculi hærentia efficacius caput afficiunt. Modò non sint ex iis composita, quæ ad distributionem cibi vehementiorem faciunt. Talia enim post cibum exhibere prohibet Galen. 4. *de sanit. tuend. cap.* 7.

Externa.

Externa medicamenta caput calefacientia.

Inter quæ liquidiora omnia actu calida admoueantur, & eligantur primò ea, quæ minus calida sunt: quæ verò calidiora sunt, admoueantur, dum ventriculus vacuus est; ne, si pleno eo admoueantur, vapores sursum ad caput alliciantur.

Validiora quoque non tutò, nisi post totius corporis euacuationem, applicantur.

Epithemata.

Epithemata, fomenta, embrochæ, lotiones.

Exemplum est in Institut. *lib.* 5. *par.* 3. *sect.* 3. *cap.* 41.

Vel ℞. *Flor. lauendulæ chamæmel.* an. M. i. *Folior. lauri, hyssopi, betonic. maioran.* an. M. ii.

Coquantur in sufficiente q. lixiuij vel aq. pro lotione capitis.

Vel ℞. *Flor. betonic. serpilli, maioranæ, origani, lauri,*

lauri, *flor. chamamel.* an. M. ij. Affundatur lixiuij q.ſ. Inter lauandum vſurpetur Smegma odoratum.

Vel ℞. *folia ſaluia,majorana,roriſmarini,lauri,calaminthæ* an.M.ſem.*betonic.*M.j.ſem. *flor. Chamam. melilot.ſtœchad Arabic.lauendul.*an.P.j.Coquantur in aq.ſ.

Colatura calida per clepſydram vel gutturnium capiti inſtilletur vacuo ventriculo. Vel decoctum per pannum linteum vel ſpongiam capiti calidè applicetur.

Epithema ex cineribus & aceto ex Auicen. *lib. 3. fen.1.tract.2.cap.* 12. commendat Iacobus de Partibus ſcribitque experientia conſtare,illud ſæpè profuiſſe.

℞.*cineris* Vnc. ij. *aceti* Vnc. vj. Miſc. in forma lixiuij; In quo calefacto intingantur panni lintei, expreſſique epithematis loco capiti applicentur.

Aquæ quoque deſtillatæ,& ſpiritus,ſi iis caput irroretur, potenter id alterant. Thermæ quoque ſulphureæ caput calefaciunt. Quæ ſi deſint,ſuccedaneum tale parat Capiuaccius.

℞. *Sulph. viui* ℔. j. *ſalis* ℔. ß. *majoran. ſerpill. ſtœchad. arabic. calaminth. montan. ſaluia, betonica, roriſmarini,pulegij,meliſſa* an. M. j. *aqua communis* ℔. 100. Fiat decoctio ad partis tertiæ conſumptionem pro ſtillicidio.

Olea; præter deſtillata antea inter Interna enumerata; *Rutaceum,nardinum,ſerpillinum,coſtinum,ſampſuchinum,de caſtoreo,de euphorbio,de lateribus,oleum Magni Ducis Hetruria*, quod veluti miracula facere videtur, vt ſcribit Capiuaccius,*oleum irinum,laurinum,* cui ob odorem grauem alia admiſcenda, *de pulegio, de ſpica.*

Balſama magiſtralia & artificialia, quæ temporibus & vertici illini poſſunt; *Arabicum ſeu Iudaicum*, ſi haberi poteſt, *è Peru & Tolu*; *roriſmarini,majorana, ruta,lauendula,nucis moſchata,caryophyll.ſuccini,*Compoſitum eſt in Inſtitut.*lib.5.part.3.ſect.3.cap.31.*

Vel ℞. *Stœchad. Arabica,lauendul.ſaluia,roriſmarini,majoran. origani,fol.lauri,ſerpill.hyſſopi* an.M.i. *ſem. aniſi fœnicul.* an. Drach. ij. *rad. caryophyllat. angelica.* an.Drach.iij. Contuſis adde *ſpiritus terebinthina, aqua aniſi*, ℔. j. *caryophyll.*an.*q.ſ.* Deſtillentur per veſicam. Deſtillatæ aquæ adde *ſtyracis liquidi* Vnc. iii. Iterumque deſtillentur.

Poſteà ℞. *Styrac.calamita* Drach.ij.*myrrha*, *gummi juniperi* an.Vnc.j.*ſuccini albi,thuris,aſa dulcis* an.Vnc. j.ſem.

Quibus affunde aquam & oleum proximè deſtillatum,aut ſi non ſuffecerint,aliquid aq. roriſmarini,granor.juniperi,vel aniſi adde,iterúmque deſtilla in cineribus.

Aquæ & oleo deſtillatis adde *Cubebarum,calami aromatici* an.Drach.ij.*caryophyllor. nucis moſchat. cinamomi* an. Vnc. ſem. *croci* Drach. ſem. Vltimóque deſtilla.

Tandem ſepara oleum ab aqua, & ſerua oleum inſtar balſami,cujus non ſolùm in externis vſus eſt, ſed etiam in vino vel alio liquore octo vel decem guttæ exhiberi poſſunt.

Vel ℞. *Terebinth.*℔.j.*thuris* Vnc.j. ſem. *ſtyracis calamita* Vnc.j. *ligni aloës* Vnc. ſem. *nucis moſch.* Vnc. j. *cubebarum*, Vnc.ſem.*cinamomi,caryophyll.ſem. carui* an. Drach. vj. *flor.lauendula* Vnc.ij. *croci* Drach.j.ſem.*moſchi*,ſi libet.& *ambra* an. Scrup.j.vel *trochiſc. gallia moſchata*, Drach. ſem.

Affunde *ſpiritus vini optimi* ℔. iij. Stent in vaſe diligenter clauſo octo diebus in digeſtione;poſtea in cineribus deſtillentur. Primò deſtillat aqua cum oleo crocei coloris; Continuetur deſtillatio, donec color ad nigredinem mutari incipiat,& tùm ſtatim mutetur recipiens: cauendum enim ſedulò, ne oleum vllum ἐμπύρευμα contrahat. Separetur oleum ab aqua & ſpiritu.

Vnguenta & Linimenta; *Marciatum, Aregon.*

℞. *Olei rutacei,nardini* an.Vnc. ſem.*nuc.moſch.expreſſ.* Drach. ſem. *pulu.caryophyll.* Scrup. j. *olei deſtillati majoran.* gutt. iiii. Fiat linimentum,quo ſynciput & tempora inungantur.

Vbi majori calefactione opus eſt, olea calidiora eligimus, iiſque *ſtyracem, calamitam, benzoen, euphorbium,mithridatium, theriacam, ſpir. vini* admiſcemus, vt:

℞. *Vnguenti martiati* Vnc. ſem.*ol.nuc.moſch.expreſſ.* Dra.ſem. *deſtill.lauendul.* Scrup.ſem.*caryoph.* gutt.iiii. M. Cataplaſmata;

℞. *Farina lupinor. pulueris ſerpilli. flor. chamamel. ſtœchad. arabic. majoran.* an. Drach. i. Miſc. ſ. a. cum vino ad ignem.Adde *Olei rutacei,ſampſuchini* an.Vnc. ſem. Fiat cataplaſma.

Vel ℞. *Farina fœnugraci,lupinor.* an.Vnc.i. *fol.lauri.* Vnc. ſem. Coquantur in mulſa & addatur *olei irini, ſampſuchini* an. *q.ſ.* Fiat cataplaſma.

Vel ℞. *Baccarum laur. origani* an. Vnc. i. *thuris, maſtich.* an. Dra. ii. Cum ſucco *betonica vel ol. conueniente* Fiat Cataplaſma.

Commendatur & radix panacis contuſa, & cum oleo miſta applicata. Guainerius laudat cineres calidos modico vino albo conſperſos cum panno lineo impoſitos. Plura Epithemata & Linimenta videantur apud Auicenn. *lib.3.fen.1.tract.2.c.13.*

Emplaſtra & Cerota; *de betonica*; *de euphorbio.*

Fortiora tamen medicamenta calefacientia, quale eſt euphorbium,ſatius eſt adhibere in intemperie cum materia,quàm in intemperie nuda & ſine materia.

Vel ℞. *gummi juniperi*, *ſtyrac. calamita*, *thuris* an. Dra.i. *ſtercoris columbini* Dra. ii. *nigella parum torrefacta* Dra. i. *nucis moſchat. caryophyll.* an. Scrup. i. *olei nardini,terebinthina & cera q. ſ.* Fiat emplaſtrum bregmati imponendum.

Aliud ℞. *Farina lupinorum,pulu. ſerpilli*, *flor. ſtœch. Arab. majoran.* an.Dra.ii. *gumm.tacamahaca* Dra. ſem. *olei nardini,cera* an. *q. ſ.* Fiat Emplaſtrum.

Pulueres; poſt lotionem capitis pulueres rectè & commodè capiti inſperguntur; vt.

℞. *Nucis moſchat. majoran. caryophyll.* an.Drach.i. *flor. ſtœchad. Arabic. roriſmarini*, *ligni aloës* an. Scr.i. *moſchi. ambra* an. gr.iii. Fiat puluis.

Vel ℞. *Nucis moſchai.caryophyll.granorum tinctorum ſe.kermes* an. Drach. i. *cort. citri* Dra. ſem. *ligni aloës* Scrup. j. Fiat puluis.

Si pulueres Caluariæ affricentur & poſteà aliquid ſpiritus vini optimi, vel potius aquæ vel ſpiritus cephalici irroretur,facilius ad cerebrum eorum vis penetrabit & id roborabitur.

Sacculi & Pilei; *pulueres, ſi linteo aut ſindone aut ſerico includantur*, Fiunt ſacculi & pilei.

Guainerius hunc commendat:

℞. *Flor.chamamel.betonica,verbena*, *majoran.abſinthij,roſar.rubr. flor.ſtœchad.Arab. roriſmar.* an.P.j.*gummi juniperi* Vnc.ſem. *folliculor. ſena*, *granor.tinctorum* an. Drach. ſem. *ligni aloës* Drach. iii. *ambra quantum libet.*

Cum ſindone rubra Fiat ſacculus vel pileus,qui diu geſtetur.

Vid. etiam Fernel. *l.5.M.M.cap.*19.

Vel ℞. *Thuris* Drach.i.*ſuccini* Scrup.i.*majorana,roriſmarini*, *betonic.* an. Drach. iii. *flor. ſtœchad. Arab.* ℥. i. *lauendula* Drach. ß. *caryophyll. nucis moſchat.* an. Scrup.ij. Cum ſindone rubra F.ſacculus.

℞. *Ruta,ſerpilli,hyſſopi* an. Dra. i. *majoran.betonic.* an. Dra. iii. *flor. ſtœchad. Arab.lauendula*, an.Dra.i.ß. Fiat pileus.

℞. *Flor. ſtœch. Arab.* M. ß. *beton. majoran. verbena*, *flor.chamamel* an. P. ij. *lauend.*P. j. *nucis moſchat. caryophyll.*an.Drach.ij.*gumm. juniperi* Scr.ii.*thur.* Dra. iii.*gall.moſch.* Scr. ß.

Cōtuſis omnibus craſſo modo F.ſacculus vel pileus. Vel

Vel ℞. *Maioran.serpilli,melissæ,rorismarini,stœchad. Arabic.lauendulæ* an.M.ß.*cort.citri,granorum kermes* an. ʒ.iii. *cubebar. caryophyll. nucis mosch.* an.ʒ.ß. F. puluis crassus & ex eo pileus

Coronas quoque ex herbis Cephalicis,vt *maiorana,roremarino* &c.paratas capite gestare vtile est.

Smegmata;Smegmatum exempla vide in Institutionibus,*lib.5.part.3.sect.3.cap.31.*

Vel ℞.*Saponis Veneti* Vnc.ii.*ladani,styracis calamit. ligni aloes. thuris* an. ʒ.i. *caryophyllor. ireos* an.Dra.iß. *moschi,ambr.*an q.s.Fiat Smegma.

Pulueres trochisci & candelæ ad suffitus;qui tamen in dolore capitis vel intermittendi vel parcè vsurpandi. Pulueres & trochisci carbonib. accensis insperguntur; candelæ accenduntur. Fumus ex his & naribus attrahi & pileis nocturnis excipi potest.De quibus tamen omnibus obseruandum,ne accendantur.Sine flamma enim suauiorem & fortiorem odorem spirant : flamma verò eorum vires & odorem facile absumit & dissipat.Exempla sunt in Institut.*loco modò allegato.*

Vel ℞.*Styracis calamitæ,benzoës,ladan.*an.ʒ.ii.*gummi iuniperi.thuris* an.Dra.ß.*gran.iuniper.*ʒ.ii.*caryophyll.* Dra.i.ß. *pulu. carbonum tiliæ q.s.* Cum mucilagine tragacanthæ aq.rosar.extracta F.candelæ.

Vel ℞. *Gummi hederæ,thuris,gr.iuniperi* an.ʒ.i.*nucis moschat.caryophyll. styrac. calamit.* an.Scr.ii. *nigellæ parum torrefactæ* ʒ.ß.*galliæ moschatæ* Scr.i. Cum ladano & mastiche dissol.in in aq.salu.F.trochisci pro fumo.

Vel ℞. *Gumm.hederæ coriandri,nigellæ aceto maceratæ & siccatæ* an.Dra.ß. *thuris,mastiches,granor. iuniperi* an.ʒ.ii F.puluis pro suffumig.

Vel ℞.*Saluiæ,maioran.rosmarin.caryophyll.cinamomi* an.ʒ.i. *fol.lauri* ʒ.ß.*ligni aloes* Scr.i. *thuris* ʒ.i.ß. *galliæ moschat.*ʒ.ß.*F.puluis.*

Pertinent huc & odoramenta,quibus vel vestes conspergi,vel manus & nares illiniri possunt, quæque supra ignem in vaporem resoluuntur,ex aquis & aliis cephalicis calidis præparata, de quibus etiam in Instit. *l. allegato.*

Balsama;Ex oleis destillatis supra enumeratis,etiam ad odorandum, vt & tempora inungenda, vt antea dictum, balsama parari possunt, *Rorismarini , maioranæ, saluiæ melissæ,rutæ,lauendulæ,nucis moschatæ, caryophyll. succini* Compositi exemplum est in Institut. *l. modò allegato.*

Vel ℞.*Olei maioran.*Scr.ß.*saluiæ,macis,caryophyllorum* an.gutt.vi.*melissæ,lauendulæ, succini* an.gutt.iii. *ol. nucis moschat. expressi q. s.* F. balsamum. *Pomambræ seu Poma odorata.*Exemplum est in Institut. *loco modo allegato.*

Vel ℞.*Ladani* ʒ.ii.*styrac.calamit.* Vnc.ß. *nucis moschat.mac.* an.Scr.ii.*rosar.*ʒ. ß. *cinamomi, ligni aloes* an. Scr.ß.*zibethi,moschi* an.gr.iiii.*ambræ* gr.ii,*olei destillat. caryophyll.*gutt.v.*mucil.tragacanth.aq.rosar.extract.q.s.* F.Pomamb.

Vel ℞. *Semin.nigellæ,caryophyll.nucis moschat.rosar. rubrar.*an.ʒ.i.*lauendul.*ʒ.ß.*ladan.* ʒ.iii. *benzoes,styracis calamit.*an.ʒ.ß.*mosch.*gr.v. *zibeth.* gr.iiii. *ambræ.* gr.iii. *mucilag.tragacanth.aq.rosar. lauend. extract. q.s.* F. Pomambr.

Vel ℞.*Benzoes,styrac.calamit.*an.Dra.ii. *cinamon. ligni aloes* an.ʒ.ß. *ol.destillat.caryophyll.*gut.iiii. *nuc.moschat.expressi* Scr.ii. *olei destillat maior.* gutt.vi. *ambræ, mosch.*ana gr.iii.

Excipiantur ladano agitato in mortario cum oleo costino vel de spica.

Vel ℞. *Styrac. calamit.* ʒ.ii. *caryophyll. macis, ligni aloes* an.ʒ.ß.*lauend.*ʒ.ii.*gall,moschat,*ʒ.iß,*mosch.ambræ,* an. gr.iii. Cum succo maioranæ & styrac. liquida. Fiat Pomum.

Noduli odorati Fernelius *lib. 5. method. medend. cap.19.*

℞.*Caryophyll.*ʒ.ß,*macis* ʒ.i.*nigellæ prap.*Vnc.ß. *flor. stœchad.Arab.maioran.*an.ʒ.ß. Ligentur in noduló ex serico ad odorandum.

Vel ℞.*Troch.Galliæ mosch.*Scr.i.*fol.maioran.rorismarini,flor.stœchad.Arabic.*ana Dra.ß.*macis* Scrup.ß. *nucis mosch.caryophyll. cinamomi, ligni aloes* an.Scr.i. *moschi, ambræ* an.gr.ii.F.puluis,qui sindone rubra vel serico includatur.

Moschus tamen , quod semel monuisse sufficiat , in mulieribus , quæ hystericis affectionibus sunt obnoxiæ,omittatur.

Masticatoria. Caput quoque calefaciunt, quæ mastiicantur,vt:*Cubebæ,nux moschata, cardamomum. pyrethrum , sem. erucæ & similia.* Resoluuntur enim ex iis halitus,qui ad cerebrum penetrant,idque calefaciunt.

Vt ℞. *Cubebar.*Vnc.i. *cinamomi,caryophyllor.macis, nucis moschat.* an. Scr. i. *semin. carui* Vnc. i. *maioranæ* Drach.i.

Concidantur & contundantur crasso modo & masticet æger tantum , quantum pugillo comprehendere potest.

Auribus immissa vel applicata. Cum in auribus in actum deducuntur hæc medicamenta,in vapores resoluuntur,qui cerebrum calefaciunt;qualia sunt:*oleũ rutaceum,costinum,de castoreo,moschus & similia.*

Vel si sacculi ex calidis cephalicis parati,& vino generoso calido vel spiritu vini adspersi , auribus applicentur, vapores, qui inde eleuantur , per aures ad cerebrum penetrant.

Inunctiones etiam volarum pedum & manuum cum oleis calidis ad caput calefaciendum prosunt, vt docet Galenus, *2.de comp.med.secundum loc.cap.1.*

Phænigmi tandem in malo contumaci vtiles sunt, de quibus Galenus, *1. de comp. med. secundum loc.c.2.* & nos *in Institut.lib.5.* Qualis apud Trallian est, *lib.1. cae.16.*

Vel ℞.*Fimi columbin.*ʒ.iiß.*piper.albi* ʒ.ii.*castorei* ʒ. ß.*croci* ʒ.i.Cum aceto & oleo nardino Misceantur.

Præter hæc multa medicamenta ad caput calefaciendum vtilia descripsit Galenus, *2.κατὰ τόπ.cap.1.& 2.*

Diæta.

Vitetur aër frigidus,subterraneus,caliginosus, venti frigidi : eligatur contra aer calidus & purus : vel paretur talis arte,stratis per conclaue herbis calidis odoratis,saluia,maiorana,roremarino,lauẽdula,pulegio, serpyllo,vel iunipero,baccis iuniperi:Et modò dictæ plantæ carbonibus iniiciantur:aut suffitus modo antè dicto excitentur:modò his æger non offendatur,sicut hystericæ mulieres non quoslibet gratos odores ferre possunt: aut accendatur ignis ex ligno iuniperi,rorismarini,lauri,lauendulæ stipitibus.In nostris regionibus aër sat cómodè in hypocaustis igne in fornace accenso alteratur. Diligenter quoque cauendum, ne manus,& inprimis pedes refrigerentur. *Aer vt sit calefaciendus.*

Cibi condiantur saluia,roremarino,maiorana,hyssopo, satureja, aromatibus. Auicennas, *lib.3.fen. 1. tr.2. c.12.*etiam allij esum commendat. Vitentur pisces. Vinũ bibatur album,tenue,quod caput non replet.Etsi enim antiquum & generosum ad frigidam intemperiem corrigendam esset potentius; tamen quia caput replet , & tentat , ab eo abstinendum : vel bibatur tenue vinum medicatum,vel mulsum ac hydromel supra descriptum. Vel paretur talis cereuisia:

℞.*cinamom.Zinziber* an.℥.j.*galang.*℥.ß. *baccar.lauri* ʒ.ß.*caryophyll.nucis moschatæ, granorum paradisi, cubebarũ* an.ʒ.i.

Puluerisata includatur linteo raro,& in vas cereuisiæ amphoras ii.vel iii. capiens coniiciantur. Vigiliæ somnum superent , quemadmodum & corporis motus & exercitium quietem. Fricentur manè crura & pedes, ac vesperi cubitũ iturus lauet pedes aquâ,in qua herbæ cephalicæ calidæ coctæ sint.Venus,vt & tristitia, timor,ac

sollici

sollicitudo nocent, gaudium moderatum vtile est. Exemplum talis intemperiei curatæ habetur apud Forestum.*lib.9.obseru.6.7.*

CAPVT III.

De Intemperie Cerebri Humida sine Materia.

Caussa.

Intemperies cerebri humida. HVmidam cerebri intemperiem excitant mora in aëre humido, pluuia & nix, si iis caput minus probè tectum objiciatur: præsertim si caput post lotionem & madefactionem non exsiccetur: Lunæ radij, balneum aquæ dulcis, vita otiosa & quies. Medicamenta humectantia tùm externa, tùm interna: vt & cibus ac potus plurimum humectans: Somnus longus. Atque inducitur hæc intemperies facilius iis, qui cerebrum natura humidius obtinent.

Verùm humida intemperies capitis diu sola non persistit: sed humores superfluos colligit, catarrhisque caput obnoxium reddit.

Signa Diagnostica.

Frons & facies est mollis, nares humidæ, & excrementa narium & oculorum plura. Actiones animales omnes hebetantur, præcipuè si adsit vnà frigoris excessus, memoria inprimis est labilis, adéstque in somnum propensio, è quo non ita facile expergiscuntur: Humiditas per se nullum delirium parit: Præcesserunt etiam causæ modò enumeratæ: Delectant & juuant siccantia, nocent humectantia.

Prognostica.

Deterior est excessus humiditatis, quàm siccitatis. Facilius verò curatur humiditas cerebri, quàm siccitas. Siccantia enim tutius adhibentur capiti.

Indicatio.

Cerebrum humidum siccantia requirit.

Curatio.

Cerebrum siccantia. Quia verò humiditas plerumque frigiditati conjungitur, aut cum materia copulatur, & calefacientia cerebrum supra proposita omnia quoque idem siccare valent: Calefacientia ea etiam hîc in intemperie humida prosunt; & quidem omnia; si frigiditas cum humiditate conjungatur. Si verò caliditas conjuncta sit, temperata eligenda, aut calida frigidis admistis, vt, rosis, myrobalanis, coralliis, cornu cerui, smaragdo, radicibus quinque fol. tormentillæ; santalo, myrtillis, nuce cupressi, & similibus temperanda: Pauca ex iis hîc quoque subjungemus. De quibus & hoc notandum: non nimis odorata vsurpanda esse, quæ caput vaporibus replendo καρηβαρίας inducunt.

Medicamenta Interna.

Interna. Plurimùm hic valet *decoctum ligni Guajaci & Sassafras & radicis China* cum modico visci querni. (Alij in capite siccando non minorem efficaciam tribuunt *decocto radic. quinque folij & tormentilla*, si ad modum decocti radic. Chinæ paretur & exhibeatur; vt & vino, in quo rad. pentaphylli & tormentillæ maceratæ fuerint) *castoreum, species diambra, aromatici rosati, theriaca, Mithridat. sales theriacales, confectio anacardina.*

Externa.

Externa. Præterea calefacientia supra proposita, herba & semen pastinacæ siluestr. radix Imperatoriæ; myrtus, myrtilli baccæ, cineres calidi vino madidi commendantur. Lotiones & Embrochæ;

Lotiones. ℞. *Betonica, majoran. rosar. rubrar. calaminth.* an. M. i. *sem. pastinaca sylu.* Vnc. sem. *radic. cyperi* Dra. ii. *flor. stœchad. Arab.* P. ij.

Concludantur in sacculo, qui coquatur in lixiuio pro lotione capitis.

Embrochæ. Inprimis siccant Embrochæ ex thermis sulphureis & bituminosis, quæ non solùm cerebrum siccant, sed & ita roborant, vt superflui aliquid facilè non admittat. Vbi calefacientia minus tuta sunt, caput lixiuio, in quo flores rosar. rubrarum & folia myrti cocta sunt, abluatur, & postea pannus fumigatus puluere rosar rubrarum & styrace imponatur.

Cataplasma. *Cataplasmata*; Vbi ob calorem siccantia calida adhibere non licet, commodissimum est cataplasma ex cochlearum carne, (licet & totas cum testis contundere) in mortario minutim contusa, addito momento thuris & myrrhæ. Cochlearum enim caro superfluitatem ab intimis ad externa euocat, & ita internas partes quocunque humore grauatas siccat: vt etiam docuit Galen. 11. *de simpl. med. facult.*

Pulueres Cephalici; qui & capiti inspergi & sacculis conficiendis materiam præbere possunt.

Vt ℞. *Pulegij, calamintha. majoran. flor. stœchad. Arab. betonic. cortic. citri, gummi juniperi, caryophyll.* an. Drach. j. F. Puluis.

Vel ℞. *stœchad. Arabic. betonic. rad. pœonia, majoran. ligni aloës, caryophyll. nucis moschat.* an. Dra. i. sem. *moschi, ambra*, an. gr. iii. F. Puluis.

Vel ℞. *Gumm. juniper. tacamahac.* an. Dra. i. *rosar. rubrar. corticum thuris, citri, caryophyll. mastich. santalor. omnium, myrtill.* an. Dra. sem. Fiat Puluis.

Antequam Pulueres insperguntur, commodum est caput prius styrace liquidâ inungere. Sacculi & Pilei;

℞. *Betonica, majoran. rosar. origan.* an. Dra. sem. *gummi. juniperi, tacamahace, thuris, mastich.* an. Dra. j. *caryophyll. nucis moschat. cupressi*, Drach. sem. F. Puluis crassus & cum sindone rubrâ cucupha. Vbi calefacientia locum non habent, fiat sacculus ex rosis rubris, myrto, santalo rubro & corallis rubris.

Vel ℞. *Salis torrefacti*, ℥. ii. *milij torrefacti*, ℥. iiii. *semin. melanthij*, ℥. i. sem.

Insuantur duobus sacculis lineis, qui capiti imponantur.

Et reliqua supra de intemper. Cerebri frigidâ proposita olea, linimenta, vnguenta, emplastra, inprimis *Emplastrum de betonica; ceratum cephalicum, de euphorbio*: Et quæ infra in capite de Intemperie cum pituita proponentur.

Diæta.

Aër eligatur naturâ siccus, qualis est montanus, vel talis arte efficiatur. Idem sit lucidus & serenus: vitetur verò humidus, crassus, nebulosus, qualis est in conuallibus, circa paludes, & in locis subterraneis: caput à ventis muniatur. Inprimis venti australes vitentur, qui caput replent, 3. *aphoris.* 17. Vitentur & Lunæ radij.

Cibus vim siccandi habeat: eligantúrque assa potius, quàm elixa: condiatur aromatibus & herbis siccantibus cephalicis. Abstinendum à carne vitulinâ, agnina, & juniorum animalium, cerebro, fructibus fugacibus.

Potus sit paucissimus. Præstantissima est in tali capitis affectu ea victus ratio, quæ præscribitur iis, qui decocto Guajaci, sarsæparillæ aut sassafras vtuntur.

Imò & ipſum decoctum vtile eſt, cerebrumque valde ſiccat. Vigiliæ, quæ inſigniter ſiccant, & eâ de cauſſa edaces ab Hippocrate, 6. *Epid. ſect.* 4. *t.* 18. aliis 20. nominantur, ſomnum, qui corpus & caput humectat, ſuperent. Motus & exercitium corporis otio præferatur. Caput diu pectinandum. Exemplum talis intemperiei curatæ eſt apud Foreſt. *lib.* 9. *obſeru.* 9.

QVÆSTIO.

An detur intemperies humida ſine materia.

De humida intemperie in genere & in ſpecie cerebri nonnulli, vt Phyloth. Ælian. Montaldus, *tract.* 1. *de dolore cap.* c. 15. dubitant; an detur idque negant; eâ ratione, quia mixtum humeſcere non poſſit, niſi humidum corpus imbibat. Verùm hi non ſatis capiunt, quid ſit humida intemperies ſine materiâ & cum materiâ. Quod explicandum. Humida enim intemperies ſine materiâ non eſt qualitas ſine ſubiecto, ſed cum ſubiecto; ita tamen, vt qualitas illa ſit in ipſa parte ſubſtantiæ, & à nullâ aliâ ſubſtantiâ humidâ à ſubſtantiâ partis diuerſa foueatur. Talis humida intemperies cerebri contrahitur, cùm cerebrum nutritur alimento nimis humido, & humidum ipſum (vt ſic dicam) ſubſtantificè ei vnitur; vel etiam cauſſa externa, vt ſi aëre humido vel aquâ atomi humidæ cerebro communicantur: ita tamen, vt ſub formâ inſenſibili ferè exſiſtant in ipſo cerebro nullus verò humor adſit, qui eam foueat. Et proptereà nullam peculiarem curam præſeruatoriam inſtituere opus eſt. Humida autem intemperies cum materiâ eſt, vbi humida ſubſtantia à parte ſubſtantiæ diuerſa adeſt, quæ intemperiem à parte excitat & fouet. Id quod faciunt humores præternaturales.

An detur humida & ſicca intemperies ſine materia. Montaldus negat.

¶ [Philot. Ælian. Montaldus, *tr.* 1. *de morb. capitis, cap.* 15. negat, dari intemperiem humidam & ſiccam ſine materiâ; idque & ratione, & authoritate Ariſtotelis ac Galeni probare conatur. Ratio hæc eſt, quòd mixtum aliquod humeſcere non poteſt, niſi humidum naturâ corpus in ſe imbibat; neque exſiccari, niſi per humidæ ſubſtantiæ deperditionem. Verùm non videtur ſatis intelligere Montaldus, quid per nudam intemperiem humidam intelligendum ſit. Quæ res propterea explicanda. Quando corpora prima ſimplicia mixti compoſitionem ingrediuntur, ſi principium humidum abundet, fit inde temperamentum humidum. Vnde etiam in morboſis conſtitutionibus & intemperiebus, ſi pars aliqua, cerebrum putâ, alimento tali nutriatur, quod plurimùm humectet, in reliquis autem ſit temperatum, & naturæ partis conueniens, cerebrum ex tali nutrimento humido contrahit intemperiem, quia partium ſolidarum ſubſtantiam humida illa alimenti ſubſtantia ingreditur, illique intermiſcetur, aſſimilatur, & ſubſtantificè, vt ita dicam, vnitur. Hinc poſtea talis pars rectè intemperata & humida nominatur. Ergo humida intemperies partium ſine materiâ non notat qualitatis humidæ præſentiam ſine omni ſubiecto: hac tamen lege, vt vnà cum aliis principiis ad partis totius conſtitutionem faciat, licèt aliquam diuerſitatē habeat, hæc tamen formam, vel, vt Ariſtoteles loquitur, totum non mutat. Humida autem intemperies cum materia denotat non ſaltem ſubiectum, ſed tale ſubiectum, quod à ſubſtantia & forma partis multùm ſit diuerſum: & intemperiem parti viuenti inducat & foueat; quale eſt humor aliquis præternaturalis, & ſubſtantia à partium corporis noſtri natura notabiliter differens, ſuaque peculiari formâ ſubſiſtens, ſuamque temperiem partis ſubſtantiæ imprimens. Hoc modo ſi res explicetur, ad Ariſtotelis & Galeni loca facilè reſpondere eſt. Hoc enim rectè docent, (de intemperie tamen ſine materia loquendo) humidum corpus non dari, niſi aquam, aut aliud humidum corpus. Interim non negant, corpus aliquod humidum, à partis ſubſtantia diuerſum, extra eam conſiſtere, ſuamque temperiem corpori communicare poſſe.

Pro intemperia humida.

Eadem eſt ratio ſiccæ intemperiei. Etenim humidū ſubſtantificum partis à calore diſſipari & exſiccari poteſt, & quidem à tali calore, qui in ipſa partis ſubſtantia, & non in humore aliquo præternaturali inhærens, conſiſtat. Et licèt nullus humor præternaturalis exſiccans parti accedat: tamen quod illa ſiccitas, quæ abſumptionem partium humidarum ſequitur, intemperies, & quidem ſine materia dici non poſſit, cauſſa nulla eſt. Nam ſiccitas eſt accidens corporis ſicci. Iam ſi ſiccæ partes, abſumptis humidis, dominium obtineant in mixto, dicitur mixtum ſiccum, illaque ſiccitas abundans facit intemperiem ſiccam, & quidem ſine materia. Imò nec hoc concedendum, ſiccitatem nihil aliud eſſe, quàm naturalis ſubſtantiæ humidæ deperditionem. Fieri enim poteſt, vt, quod antea de intemperie humida diximus, alimentum ſiccum aſſumatur, idque parti aſſimiletur. Tum equidem naturali humido nihil decedit; quia tamen partes ſiccæ humidas ſuperant, temperamentum illud meritò ſiccum appellari poteſt.]

Pro intemperie ſicca.

CAPVT IV.

De Intemperie Sicca ſine Materia, & intemperiebus Compoſitis.

Cauſſæ intemperiei Siccæ.

Intemperies ſicca cerebri.

CErebrum ſiccant calor Solis, ignis, thermarum, cibi ſiccantes, omnes immoderatæ corporis euacuationes, per hæmorrhagias quaſcunque, alui fluxum, ſudorem, Venerem: vigiliæ nimiæ, inedia, animi perturbationes vehementiores, inprimis mœſtitia & triſtitia, animi intentio & ſtudia nimia, labor, medicamenta ſiccantia immoderatè adhibita.

Signa diagnoſtica.

Capitis cutis eſt aridior, ſenſus acres, motus celeres, excrementa è naribus vel palato pauca profluunt oculi caui ſunt & aridi, tempora adſtricta, frons intenta, facies tota ſqualidior; adſunt vigiliæ: præceſſerunt cauſſæ cerebrum ſiccantes, iuuant humectantia, nocent ſiccantia.

Prognoſticum.

Siccitas cerebri, ſi non multum à mediocritate recedat, cæteris intemperiebus minus damni infert: ſi verò magnus ſit ſiccitatis exceſſus, omnium deterrimus eſt, & difficulter curatur.

Indicatio.

Cerebri ſiccitas humectantia requirit. Attendendum tamen an caliditas vel frigiditas ſiccitati coniungatur, & pro qualitatum harum ratione medicamenta varianda: ſimul etiam ad cauſſam, à qua ſiccitas inducta eſt, reſpiciendum. Si enim à triſtitia & vigiliis ortum habeat, optimè ei opitulabitur ſomnus & animus hilaris ac curis vacuus: ſi ab inedia, Venere, vel nimia euacuatione, ſuccurret rectiſſimè plenior & boni ſucci victus.

Curatio.

Medicamenta Interna.

Medicamenta cere-

Folia; *Borraginis, bugloſſæ, lactucæ, maluæ.*

Flores;

Flores; *Violarum,borraginis,buglossæ,nymph.*
Semina; *Papaueris, quatuor frigida maiora, lactucæ, maluæ.*
Fructus; *Poma dulcia & dulcacida, amygdala dulces.*

Externa.

Interna enumerata etiam extra adhibere licet: quibus,accedunt Folia & semen *Maluæ,violariæ,althéæ,* semen *Cydonior.fœnugraci,lac,pinguedo gallinæ, butyrum recens sine sale.*

Medullæ *crurum vituli; spuma ex sero lactis, omentum agninum vel veruecinum in oleo chamamelino vel sambucino coctum & capiti impositum, pulmo arietis calens & catulus dissectus capiti impositus,omentum veruecis.* E quibus liquida tepida applicentur, semel vel bis de die, manè & vesperi, pluribus diebus, prout ex vigiliis & aliis symptomatib.id opus esse coniicimus.

E quibus fiunt.

Interna.

Decocta *è plantis modo enumeratis.*
Aquæ destillatæ; *Violar. borragin. buglossæ, lactucæ, nymph.*
Syrupi; *Violar. borragin. buglossæ, nymph. papaueris.*
Iulepi; *Violarum.*
Conseruæ; *Violar.borragin.buglossæ,nymph.*
Condita; *Caules lactucæ,radic.satyrij.*
Emulsiones; *Amygd. dulc. seminum quatuor frigid. major papauer.*

Vt ℞. *Amygdal.dulc.* Vnc.ß.*sem.quatuor frigid. maior.*an.ʒ.i.*papaueris* ʒ.i.ß.*aq.hordei simplicis* ℔.ß.*borragin.bugloss.* an.Vnc.iii. F.Emulsio. Cui adde *Iulepi violar.*Vnc.iß.

Species; *Diamargarit.frigid.diatragacanth.frigid.*
Electuaria.

℞. *Conseru. violar. bugloss.* an. Vnc.i. *lactucæ Italicæ condita,* Vnc.ß. *specierum diamarg.frigid.*Scr.i.Fiat Electuarium.

Externa.

E quibus liquida tepida applicentur.

Epithema; *Ex succo vel decocto maluæ. althéæ, borragin.ex emulsione sem.papau.lactucæ,lacte,aquis humectantibus cephalicis.*

Vt ℞. *Olei viol.amygdal.dulc. lactis muliebris,* an.ʒ. vi. *succi lactucæ* Dra. iii. Misceantur pro Epithemate frontis.

Vel ℞. *Semen.papau.albi* ʒ.vi. *lactucæ, cucurb.* ana Drach.iii. *aq.violar.* Vnc.vi.Fiat emulsio,cui adde *Mucilag. semin. psyll. aq. viol. & lactucæ extracta,* Vnc. ß. Misce.

Vel ℞. *Olei viol.*Vnc.ii.*aneth.* Vnc.ß. *album.ouorum bene conquassatorum,* num.ii. *Lactis mulieris vel alterius* Vnc.iiii.Misce.

Lotiones & Irrigationes; cum decoctis humectantium herbarum ante propositarum, vel etiam lacte dulci.

Non vtendum hîc lixiuio in lotionibus capitis, quia siccat,sed lacte potius,quod humectat.

Vt ℞.*Radic.althéæ,* Vnc.i.*fol. althéæ, maluæ, violarum,lactucæ,* ana M.i. *flor. Violarum, nymph. borragin. chamamel.*an.p.i.*sem.lini* Vnc.ß.*papauer.*ʒ.vi.Coque in aqua s.pro lotione vel irrigatione capitis.

Oleum; *Oliuarum matur. violarum, amygdal. dulc. nymphææ,sesaminum.*

Linimenta.

Vt ℞. *Olei violar.* Vnc.ß. *amygdal. dulc.* Dra.ii. *pingued.gallin.*Vnc.ß F.Linimentum.

Vel ℞. *Mucilag.sem.malu.lini,fœni græc.psyll.* an.Vnc.i. *butyri recentis sine sale* Vnc.iß. *medullæ crurum vituli* Vnc.ij.*ceræ quantum satis,* Fiat Vnguentum molle.

Vel ℞.*Radic.althéæ* Vnc.ß.*fol.violarum, brancæ vrsinæ,maluææ* ana M.i. *flor.rosar.albar.violar.nymphææ.albæ* an.p.i.*sem.cydon.*ʒ. ii. Coquantur in aqua ad mollitiẽ,& probè contusa per setaceum traiiciantur.Adde *medullæ crurum vituli,butyri sine sale,olei violar.*ana Vnc.ß. *ceræ parum.*Fiat Vnguentum molle.

Odoramenta; *Ex floribus.violar.rosarum,nymphææ.*
Errhina; *ex iisdem,lacte,ol.violar.*
In aures instillentur; *Oleum violar. rosar. nymphææ, amygd.dulcium,sesaminum.*
Lotiones pedum; *Ex simplicibus modò dictis decoctis.*

Diæta.

Vniuersa Diætæ ratio ad humidum vergat. Aër eligatur humidus, qualis est in conuallib.iuxta flumina, aut si talis naturâ non detur, plantis humectantibus sparsis concilietur.

Cibi sint boni & facilis concoctionis: oua sorbilia, pinguia iuscula:carnes pullorum gallinaceorum, vitulinæ,hædinæ,elixæ potius,quàm assæ, pisces, butyrum recens:cibique alterentur lactucâ,flor.violar. borragin. malua & similibus. Salis verò & aromatum condimenta, quantum fieri potest, vitentur. Conueniunt etiam amygdalæ dulces,passulæ,pruna,rapum. Vinum sit tenue & oligophorum, vel decoctum hordei cum glycyrrhiza & iulepo violar. aut cereuisia aliqua humectans.

Somnus sit longior. Vt n. vigiliæ caput & vniuersum corpus siccant: ita somnus illud madefacit & humectat. Hinc non inutile fuerit, in tali intemperie à cœna lenia somnifera exhibere,vt lactucam,amygdalas dulces,vel earum lac,sem.papaueris.

Nec vtile est balneum aquæ dulcis. Vitetur Venus, labores nimij, ira, tristitia, nimia animi intentio: animum potiùs laxet æger.

Exemplum talis intemperiei habet Forest.*lib.9.obs.8.*

De intemperiebus capitis compositis sine materia.

Vt de Intemperiebus compositis multa in specie addamus,opus non est:cùm ex iis,quæ de simplicibus dicta sunt,facilè,quæ causæ,signa,curandíque ratio compositarum sine materia sit,pateat.

Quæ enim caussæ calefaciendi & siccandi vim simul habent,calidam & siccam intemperiem inducunt; quæ refrigerandi & humectandi,frigidam & humidam:quæ refrigerandi & siccandi,frigidam & siccam. *De Intemperiebus capitis compositis sine materia.*

Cognoscuntur quoque hæ Intemperies eodẽ modo ex effectibus,caussis,quæ præcesserunt,dispositione cerebri naturali, iuuantibus ac lædentibus. Nam si quis cerebrum sua natura frigidum & humidum habeat, eíque caussæ amplius refrigerantes & humectantes occurrant,& effectus ac symptomata adsint, quæ seorsim in vtraque intemperie sæpè diximus, v.g. ad somnum, eúmque profundiorem,propensio,mentis stupor & ingenij tarditas,sensuúmque inertia, calefacientia & siccantia prosint, humectantia & refrigerantia noceant: ex his facilè colligere est,adesse cerebri humidam & frigidam intemperiem.Contraria apparebunt, si calidum & siccum fuerit.

Curandíque ratio quoq; ex superioribus patet.Prout enim hæ vel illæ qualitates coniunguntur: ita medicamenta contrariis qualitatibus prædita eligenda & miscenda

miscenda sunt. Et provt vtraque qualitas vel vna magis excedit: ita contraria vsurpanda, quæ vel æqualem vim obtinent, vel ita temperanda, vt medicamenta cõtra eam qualitatem, quæ magis excedit, magis pugnẽt, & reliquam non augeant. Ideoque in intemperie humidâ cum caliditate conjunctâ siccãtia calidâ nõ semper tuta sunt. Sæpe tamen medicamentum vnum duabus qualitatibus resistit simul, & quæ calefaciunt, ferè omnia etiam siccant. Exemplum intemperiei cerebri frigidæ & humidæ, cum pituitâ habetur apud Solenandr. *sect. 1. consil. 2.*

CAPVT V.

De Intemperiebus capitis cum materia in genere.

Intemperies capitis cum materia.

PLerumque verò cum Intemperie materia conjungitur, quæ eam vel excitat, vel fouet: eáque est vel humor vel vapor.

Caussa.

Materia autem hæc in capite vel generatur & cumulatur, vel aliunde trãsmittitur. Cumulatur in capite ex imbecilla vel vitiosa nutrimenti concoctione ob cerebri partium & capitis ἀσθένειαν & δυσκρασίαν, quâ plura, quàm par est, excrementa proueniunt. Nam etsi alimẽtum, quod ad caput alendum distribuitur, bonum sit: tamen si coctio in capite rectè non fiat, multa excremẽta cumulantur; aut quod excrementa ob crassitiem, copiam, meatuum angustiam, expultricis debilitatem expelli non possint. Materia verò extra caput genita, seu ob cibos vitiosos, seu ob errorem coctionis primæ aut secundæ, ob quem multa excrementa generãtur, ab inferioribus ad caput fertur, vel transmissa à partibus aliis robustioribus ad caput imbecillum, præcipuè frigidum & humidũ; vel eò attracta à calore aut dolore, vt & vocis intentione & clamore, tubarum inflatione, vomitu, quæ omnes caussæ humores & vapores ad caput alliciunt, idque replent. Nimirum omnes ferè capitis affectus proueniunt, vel à capitis imbecillitate, vel à partiũ inferiorũ repletione & cacochymia. Si enim caput vel à primo ortu imbecillum sit, vel ex aliquo incõmodo, vt vulnere, casu, contusione, externisque aliis injuriis, vigiliis, animi affectibus debilitatum sit: facilè ex affluente alimento etiã bono multa excremẽta cumulat.

Deinde ob prauam victus rationem, ob viscerũ, ventriculi, epatis, lienis, vteri, &c. intemperiem, & hinc dependentem vitiosam alimentorum concoctionem, praui humores in corpore cumulari solent, qui facili de causâ ad caput, præcipuè verò si debile sit, feruntur.

Quò etiam faciunt suppressæ cõsuetæ euacuationes mensiũ, hæmorrhoïdum, vel quod vlcus, aut fistula aliqua, quæ diu vitiosos humores effuderũt, suppressa est.

Luna in cerebri morbis vis.

Non prætereundum & hoc de morbis intemperiei cum materia, cùm ex Astrologorum sententiâ Luna cerebro maximè præsit, & ipsâ experientiâ teste, secundum luminis Lunæ augmentum & decrementum, humores decrescant vel augeantur, morbos cerebri secundum Lunæ φάσεις non parum mutari, & nunc augeri nunc minui.

Signa Diagnostica.

Qua ratione a. intemperies cũ materia ab intemperie sine materia discerni possit, supra, *cap. 1.* dictum. Forestus equidem *lib. 9. obseru. 10.* etiam quædam signa communia intemperiei cum materia recenset: verùm non capitis illa propria sunt, sed intemperiei cum materia in toto corpore.

Signa autem, quibus an per se, an verò per consensum afficiatur cerebrum, discernere licet, nonnulli ex Galen. *1. de loc. affect. cap 9. & 1. prorrhet. comment. 1. text. 3.* ad tria capita redigunt.

An cerebrum per se, an per consensum afficiatur.

Primò considerare jubent, an omnia symptomata, quæ affectum illum comitari solent, quæque sunt veluti characteristica, exactè adsint. Si enim adfuerint, proprium esse capitis affectum indicio est: Si non omnia affuerint, per consensum esse argumento est.

Deinde considerare jubent, an ea symptomata, quæ affectum illum significant, sint perpetua & continuò molestent. Hoc enim si fiat, signum est primarium esse capitis affectum: Si verò interdum intermiserint, per consensum caput affici significatur.

Tertiò perpendendum monent, an alia pars prius fuerit affecta, antequam caput laborare cœpit. Nam si nullus præcessit alterius partis affectus, primariò caput affici putandum est.

His tamen alia quædam addi possunt; & signa, quibus discernitur, an caput primariò, an per consensum afficiatur, omnia hæc sunt. Si per se caput afficiatur, natiua ad tale malum est propensio; nullum in aliis partibus, quæ cerebrum in consensum trahere possunt, adest vitium; Antecesserunt caussæ, quæ potissimùm caput afficere aptæ natæ sunt; ea, quæ capiti soli adhibentur & applicantur, prosunt vel nocent; & symptomata & affectus in cerebro primariò conspiciuntur; affectúsque ferè continuus est. Fieri enim potest, vt, licet materia semper, causâ præsente; præsens sit: tamen interdum quieta sit, atque ita affectus, qui inde dependet, non continuus sit; idque propterea Medicum, si ex aliis signis certus sit, intemperiem cerebri per se adesse, turbare non debet. Contrà si genita extra caput in reliquo corpore materia continuò ad caput feratur, atque inde continuus affectus excitetur, perpendendum quandiu ille affluxus durauerit. Si enim non diu durauerit, fieri potest, vt, licet affectus continuus sit, verbi gratia, dolor capitis in febre continuâ: ipsum tamen cerebrum permanentem intemperiem nondum contraxerit; si verò diu jam durauerit, fieri non potest, quin ipsum cerebrum jam intemperie laboret, atque ita affectus complicatus sit, scilicet per se, & per consensum. Si verò antecesserunt caussæ, quæ vel totum, vel partem aliquam læserint, & in toto, vel ventriculo, hepate, corde, vtero, vel alia parte aliquis morbus apparet, ad cujus ortum, augmentum & decrementum etiam morbus in capite initium trahit, augetur & decrescit, ac proinde non semper continuus est, sed si morbus vel remittit vel intermittit, & ipse remittit & minuitur, vel cessat, ac iisdem præsidiis & morbo capitis, & parti in reliquo corpore affectæ succurritur, & symptomata non solùm in facultate animali læsa, sed & alia partis illius, à qua cerebrum in consensum trahitur, adsunt: cerebrum per consensum affici indicatur.

Notandum tamen hîc quoque, aliquando fieri posse, vt capitis affectus cum alterius partis affectu inualescat & cum eo leuetur, nec tamen ab illa parte per consensum afficiatur. Quod accidere potest, si ex eâdem parte & fonte materia in partes plures simul influat; dolor tamen in parte, quæ materiam mittit, non percipiatur. Ita, *6. Epid. comm. 4. text. 4.* Agesij Filia cùm doleret ipsi coxendix, correpta fuit Asthmate; dolore sedato suspirium sedabatur: nulla tamen hîc inter thoracem & coxendicem fuit sympathia, sed ab eodem loco, eodem tempore, in vtramque partem humor influebat, & ibidem eodem tempore dissipabatur & retrò cedebat. Ideoque hic diligenter inquirendum, an pars illa, quæ simul cum capite affligitur, primariò affecta sit, & materiam capiti communicet, an verò illa aliunde eam suscipiat.

Obseruandum & hoc, non semper statim affectu, cujus consensu caput afficitur, remittente, etiam materiam & dolorem in capite euanescere. In febribus enim intermittentibus quandoque, cessante paroxysmo, nihilominus per aliquot horas adhuc dolor in capite perseuerat; quod accidit, quòd propter cranij densitatem

tem in capite tardius materia, quàm in reliquo corpore, discutitur. Summa: per essentiam, vt loquuntur, caput afficitur, si nullum extra caput est vitium, & adsunt signa capitis per se affecti; per consensum verò, si nullum vitium sit in capite, ob quod materia generetur, sed solùm extra caput.

Transmittitur autem illa materia, quâ cerebrum per consensum afficitur, vel à toto corpore, vt in febribus vapores, in plethorâ sanguis, in cacochymiâ praui humores: vel ab aliquâ parte; & frequentissimè à ventriculo, è quo per œsophagum vapores sursum ad caput adscendunt: ab hepate item, corde, liene, pulmone, vtero, renibus, vesicâ, intestinis; imò externis artubus per venas, arterias, neruos, & occulta quoque corporis spiracula. Caput enim veluti tectum fumosæ domui impositum, excipit quæcunque ab imò effumant, sursúmque feruntur. Cum autem materia hæc, vt dictum, sit vel humor vel vapor, & humor rursum vel sanguis vel bilis, vel pituita, vel bilis atra, vel melancholia: de iis ordine dicemus, quatenus quidem intemperiei solùm cum materiâ caussæ sunt.

Humores quot modis cerebrum p. n. afficiant. Nam humores cerebrum & membranas occupantes quadruplici ratione iis damnum inferre possunt, vel dum ipsa saltem quasi irrigant, ac hoc modo eorum tēperamentum immutant, dum scilicet per venas delati, cerebro eas, quas habent, qualitates imprimunt; vel dū humores vitiosi sanguini permisti, quando ad alendum cerebrum confluunt, ejus temperiem simul mutant; vel quando succo alimentario laudabili existente, ob debilitatem cerebri is non rectè coquitur, atque inde humores excrementitij generantur, qui in cerebro subsistentes, illi suas qualitates imprimunt, & sæpe per os ad nares euacuantur; vel dum magnâ copiâ extra vasa elapsi, in spatia inania & poros ac meatus cerebri & membranas ejus effusi, ea in tumorem attollunt. De postremo suo loco: jam de intemperie solùm, quam humores excitant, dicemus.

Priùs tamen generatim quædam præmittenda, & primò quidem dicendum, quâ ratione, an cum flatu & vapore, an verò cum humore sit intemperies, cognosci possit, & quæ generalis intemperiem capitis cum materia curandi ratio sit.

Cerebri à flatu affecti signa. Primum quod attinet, si cum flatu vel vaporibus sit intemperies capitis, adest tensio capitis sine grauitate, & punctio per interualla, sonitus aurium, & sæpe vertigo, præcessit diæta flatûs generans, ægérque ab iis, quæ flatus discutiunt, emolumentum percipit.

Cerebri ab humore affecti signa. Cum humore si sit intemperies, percipitur sensus grauitatis, tensio est stabilis, nec ita de loco in locum mouetur.

Si vapore aut flatu caput afficitur, cùm is mobilis sit, ab inferioribus partibus eum capiti communicari, idque per consensum ferè affici, suspicio est: quanquam interdum etiam flatus in ipso capite, sine affectu partium inferiorum, generari possit.

Si caput ab humore crasso, pituita aut melancholia afficiatur, cùm hi humores non ita mobiles sint, neque ab inferioribus ad superiora facilè adscendant, in ipso capite genitos fuisse & cumulatos, plerunque est indicio. Tenues verò, vt sanguis & bilis, plerunque ab inferioribus transmittuntur.

Curatio.

Curatio intemperiei cerebri cū materia. Curatur intemperies cerebri cum materia, materiæ euacuatione, & intemperiei, seu simplex sit, seu composita, per contraria alteratione. A materiæ tamen euacuatione semper incipiendum: cùm impossibile sit, intemperiem capitis tollere, materiâ, quæ eam fouet, adhuc in eo hærente.

Semper tamen totius corporis prius habenda est ratio, neque caput commodè euacuatur, nisi priùs totum corpus euacuatum sit. Ideóque à corporis vniuersi euacuatione, si necessaria ea sit, curatio inchoanda, & vel sanguis, si abundet, imminuendus, vel cacochymia euacuanda, ne materia superflua ad caput affectum, quod facilè fieri potest, affluat. Et clysteres nunquam in morbis capitis sunt prætermittendi: quia non tantùm fumos & vapores reuellunt, sed etiam à cerebro ipso consequutione quâdam attragunt.

De vniuersi tamen corporis purgatione ex iis, quæ in genere de purgatione rectè instituenda præcipi solent, hoc repetimus & monemus, semper attendendum esse, an affectus sit sine febre, an verò cum febre, atque ita cruditatem conjunctam habeat. Nam si sit sine febre, quouis tempore (præparantia tamen quædam præmittere nihil prohibet) purgantia exhibere licet, & quidem etiam paulò fortiora. Si verò febris conjuncta sit, attendendus aphor. Hippocr. 22. *sect.* 1. *Concocta medicari oportet, non cruda, nisi materia turgeat.*

Postea videndum, An materia in cerebro cumulata & genita sit, an. v. aliunde transmittatur. Quid agendum sit, si aliunde transmittatur materia, sequenti capite dicetur. Si materia in ipso capite cumulata sit, primò ea ipsa euacuanda, postea caput roborandum.

Euacuatur autem caput priuatim; aut per modum & vias sensibus manifestas, aut insensibiliter. Sensibilis euacuatio fit per duas præcipuè vias, per palatum & nares, per quas natura, quam sequi decet, & ipsa caput plerunque expurgare solet. Nam quamuis Natura quandoque etiam per aures caput purget: tamen id rarius est, & plerunque non nisi in grauissimis morbis accidit, vt in internis inflammationibus, sanguine & pure circa cerebrum collecto. De his viis omnibus Hippocr. 6. *aph.* 10. *Caput*, inquit, *dolenti & vehementer laboranti, pus vel aqua vel sanguis per nares, aut os, aut aures effluens morbum soluit.* *Quot modis caput euacuari possit.* Obseruatum tamen etiam est, naturam in quibusdam per aures caput expurgasse, & citra vllum grauem morbum, nullo sanguine & pure circa cerebrum collecto quotannis aliquoties aurium doloribus præcedentibus, notabilem ichorum copiam per eas effudisse, idque familiis quibusdam hæreditarium fuisse. Multò minus per oculos euacuare licet, quam viam natura vel errans, vel vt majus malum præcaueat, quandoque eligit, ne cæcitatem, aut aliquod aliud visus vitium inducamus; cerebro verò parùm prosimus.

Inter istas tamen duas vias, nisi quid obstet, ea quæ per palatum fit, commodior est. Natura enim ipsa solā hanc viam molita est, & in sano homine per infundibulum in palatum euacuatio cerebri ferè sufficere potest. Nasus verò naturæ consilio odoratus & respirationis gratia præcipuè factus est. Vbi tamē major est excrementorum cerebri copia, natura hac via sæpe abutitur. Præterea per palatum via securior est, neq; ita istâ euacuatione cerebrum concutitur, ac eâ, quæ fit per nares, cerebrúmq; cōmotum majoris sæpe mali caussa esse potest, dum in cerebro euacuando aberrans natura ad partem aliquam principalem humorem transmittit.

Potentiùs tamē, vbi iis tutò vti licet, errhina humores commouēt, cùm non solùm medicamenti qualitas, vel vapor, vt in apophlegmatismis, sed & ipsa ejus substantia cerebrum stimulet. Neque tamē hi duo modi caput priuatim euacuandi in quouis humore, & eâdem ratione locum habent. Nam apophlegmatismi, vt ipsum nomen indicat, iis affectibus inprimis competunt, qui à pituita & frigido humore ortum habent. Ideóque de Apophlegmatismis suo loco, vbi de intemperie capitis cum pituitâ agemus, dicetur. Hoc saltem hic in genere de iis monemus, vt ad masticatoria, sic & ad apophlegmatismos ea eligantur, quæ nec odore, nec sapore sunt insuauia, nihilque maligni habent, ne vel cerebrum vel œsophagum offendant.

Errhina verò in pluribus humoribus locū habent: alia

alia tamen in alio, vt ſuo loco patebit. Quare de Errhinis hic in genere aliquid adhuc addemus.

Errhina.

Errhina. De Errhinis autem in genere in Inſtitut. *lib.* 5. *part.* 3. *ſect.* 3. *c.* 30. diximus: hic ſaltem de iis, quatenus caput euacuandi vim habent, agedum. Euacuant verò Errhina præcipuè excrementa circa anteriorem cerebri partem hærentia, & quæ circa cerebrum eiuſque meninges colliguntur: non verò ea, quæ in poſterioribus ventriculis; niſi forſan ſternutatoria cerebrũ totum vehementiùs concutiant. Hinc Errhina in omnibus ſoporoſis affectibus & ſenſuum ſtupore vtilia ſunt, & internis doloribus proſunt, & ſternutatoria catarrhos, qui in fauces irruunt, potenter reuellunt.

Medicamenta autem Errhina duplicia ſunt: alia peculiari vi humores trahunt; alia facultatem expultricem ſolùm irritãt, vt ipſa ſponte cerebro concuſſo humores vitioſos eiiciat, quæ in ſpecie ptarmica & ſternutatoria dicuntur. Prioris generis rurſum duplicia ſunt: quædã enim calore aperiũt funduntque humores, ac detergent, vt *ſuccus betæ, ſuccus calaminthæ montanæ, ſuccus hederæ, ſemen nigellæ, maiorana, pulegium*, & alia odorata, Quibus tamen vtendum non eſt in ea catarrhi ſpecie, quæ Coryza appellatur, ne dilatatione maiore partibus, & tenuitate humoribus inductâ, maior fiat fluxio, humorque tenuior & acrior reddatur. Alia non ſolùm acrimoniâ & calore, ſed etiam totâ ſubſtantiâ excrementa à cerebro allliciunt, vt *agaricus, turbith, colocynt. cyclamen, elaterium, elleborus albus & ſimilia.* Quæ verò cerebrum irritãdo euacuationis cauſſa ſunt, cum dictis quidem modò multum conueniunt, acriora tamen ſunt & tenuiora, vt ad ipſum cerebrum penetrare poſſint, qualia ſunt *ſaponaria, radix ari, piper album, zingiber, pyrethrum, caſtoreum, euphorbium, helleborus albus*, qui vtramque vim habet. Quomodo autem in ſpecie parentur Errhina, in Inſtit. *loc. alleg.* dictum.

Liquida in nares ex volâ manus attrahuntur, vel ſupino corpore naribus infunduntur; ore tamen prius vino vel aqua impleto, ne liquor per palatum in os influat: quanquam, quod ſic influit, etiam humores efficaciter per fauces educit. Formulæ verò poſtea ſuis locis proponentur.

Ab errhinis quando abſtinendum. Cauendum tamen ab errhinorum vſu, dum oculi ſunt affecti, vel nares vlceribus obnoxiæ: (errhinis ſcilicet, quæ vim euacuandi habent: vlceribus enim dicata tunc proſunt.) dum orificia venarum in naribus laxa ſunt, vt hæmorrhagia ex irritatione metuenda ſit, aut dum vertigini homo eſt obnoxius: cùm ſternutatoriis cerebrum vehementius concutiatur, & facilè vertigo excitetur; & tunc potius Apophlegmatiſmis vtendum. Poſt errhinorum verò vſum lacte vel oleo violarum nares eluere non inutile eſt, vt tollatur, ſi quid acredinis & acrimoniæ eſt relictum.

Niſi tamen hæ viæ ſufficiant, & malum pertinacius ſit, ad materiam euacuandã adhiberi poſſunt ſinapiſmi, & veſicatoria capiti applicata, quibus cutis exulceratur & ſenſibiliter humor effunditur. Et tandem, vbi reliqua non ſufficiunt, cauteria, quæ vel in vertice ad ſuturam coronalem, vel inter primam & ſecundam ceruicis vertebram, vel medicamento cauſtico, vel ferro ignito excitantur. De quo mox, *quæſt.* 3. dicetur. *Fonticuli in morbis capitis.* Sunt enim cauteria aut fonticuli potius per cauteria excitati materia auxilij ſenſibiliter euacuantis, quod indicatur ab humore, qui ſenſim gignitur & morbum diuturnum excitat. Talem materiam fonticuli cõtinuò euacuant; modò vnus, modò plures, prout materia paucior vel copioſior fuerit. Et quidem prout materia eſt euacuanda, vel reuellenda, vel deriuanda ita etiam in hoc vel illo loco fonticulus excitandus. Nam ſi ſimpliciter reuellenda eſt materia, in partibus infra caput, vt capite ſequenti dicetur, fonticulus excitandus. Si euacuanda, reuellenda ſeu deriuanda, in occipite: ſi ſimpliciter euacuanda, in ſutura coronali; modò id ſine periculo fieri poſſit, de quo *quæſt.* 3. dicetur Neque ſolùm è capite materiam euacuat vlcus cauterio in occipite excitatum, ſed etiam quæ ad pectus ruit, intercipere valet.

Cauterio non minorem vim euacuandi habet ſetaceum: imò verò maiorem, cùm per foramina duo plus euacuet, quàm per vnum; neque ita commodè pila eo loci in fonticulo geſtari poſſit. De quo in Inſtit. *lib.* 5. *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 7. ſatis dictum. Videatur Hieronym. Fabric. *de operat. chirurg. tit de ſetaceo parando.* *Setaceum.*

Auicennas, *lib.* 3. *fen.* 1. *tract.* 2. *c.* 33. etiam ad interceptionem vaporum, qui per arterias cum ſanguine arterioſo adſcendunt, proponit inciſionem arteriarum in temporibus vel aduſtionem earum per cauteria, modumque & ea, quæ in tali operatione neceſſaria ſunt, pluribus deſcribit. Idem eodem in loco plura cauteria præſcribit, & præcipit, vt tria cauteria ſupra medium capitis applicentur, vt à cerebro humores extrahantur; duo ſuper tempora, quibus via humoribus & vaporibus ab inferioribus ad ſuperiora adſcendẽtibus intercipiatur; vnum in nucha ſeu poſteriore capitis & colli parte. Verùm non ſine cauſſa addit *in comment.* Iacob. de partibus, cùm plerique ægri vix ſuaues medicinas admittant, quis toties ſe vſtulari ſinet? ideóque cõſulit, ne Medicus tot cauteriis vti attentet; niſi inſtanter ab ægro & amicis poſtulentur: cùm incertum ſit, an eorum vſu malum ſit ceſſaturum, & metuendum ſit ne ſanatis vlceribus malum recrudeſcat. *Arteriarum inciſio.*

Inſenſibilis capitis euacuatio fit per inconſpicuos tũ cutis, tum partium ſubiectarum meatus præſertim verò per ſuturas: fitque adhibitis eo loci topicis remediis, digerendi, diſcutiendi & exſiccãdi vi præditis; quæ ſupra, *c.* 3. *de Intemperie capitis humida* propoſita ſũt. Eligenda tamen ſemper ea, quæ natura humoris, & intẽperies coniuncta poſtulat: & in intẽperie humidâ & frigidâ, ſiccantia, calida; in materiâ verò calidâ, quæ ſine calore ſiccant, vſurpanda. Atque ita humor, qui in capite hæret, euacuandus apophlegmatiſmis, errhinis, ſternutatoriis, ſinapiſmis, veſicatoriis, cauteriis, reliquiſque inſenſibiliter diſcutiendus, & exſiccandus.

Tandem dum caput euacuatum eſt vel etiam dum euacuatur, intemperies, quæ ſupereſt, vel quæ materiæ coniuncta eſt, corrigenda per contraria. Vbi ſemper cephalica ſupra propoſita in intẽperie ſine materia eligenda; ſicut eadem quoque purgantibus immiſcenda ſunt. Quomodo autẽ capitis per contraria alteratio fieri debeat, ex ſuperioribus, quæ de intemperiebus ſine materia dicta ſunt, patet. Ideoque quæ intemperiei, quatenus talis, debeatur curatio, ex ſuperioribus petatur: In ſequentibus verò præcipuè, quid materia intemperiei coniuncta requirat, docebimus.

Faciemus autem initium de Intemperie capitis cum materiâ per conſenſum; vbi generales reuellendi, deriuandi, repellendi à capite leges tradæmus: reliqua, quæ materiæ in capite contentæ debetur curatio, communis eſt in capite genitæ vel cumulatæ, & aliunde communicatæ.

QVÆSTIO I.

An pilulæ commodius, quàm aliæ formæ medicamentorum, ad caput euacuandum vſurpentur.

An pilulæ commodius capite euacuent, quàm alia medicamenta. Vulgata apud plurimos practicos eſt ſententia, pilulas commodius, quàm electuaria, vel potiones, in capite purgando exhiberi, quòd fortiùs à capite & remotioribus attrahant, idque ideo, quod diutiùs in ventriculo

triculo morentur. Verùm hoc quidem concedimus, pilulas ad caput purgandum efficaciter exhiberi, sed nō faciunt hoc propter formam, verùm quia è fortioribus medicamentis constat. Quod autem propter formam ad caput purgandum, quàm aliæ medicamentorum formæ vtiliores sint, parùm rationi consentaneum est, & ex falsâ hypothesi nata est hæc opinio, quòd scilicet medicamenta in ventriculo hærentia, vitiosos humores è reliquo corpore ad se trahant. Neque enim medicamenta purgantia ad se ib ventriculo humores trahunt, (aliàs enim extra vmbilico & ventri applicata, manibus tractata, aut naribus ad olfaciendū admota non purgarent) sed quia sui aliquid in corpus transmittunt, quod humores peculiari vi, & ad singulos humores determinatâ fermentat quasi & quietos commouet; vnde facultas expultrix irritata & stimulata humores vitiosos cum medicamento purgante per aluum expurgat. De quo videantur Institut. *lib. 5. part. 1. sect. 1. cap. 11.*

QVÆSTIO II.

Quo tempore pilulæ ad caput purgandum sint vsurpandæ?

Quo tempore pilulæ ad caput purgandum exhibēdæ.

Non omnium eandem de tempore exhibendi pilulas fortiores ad caput euacuandum esse sententiam, qui scripta Medicorum seculorum superiorum legit, facilè animaduertit. Plerique in eâ fuerunt sententiâ, quā etiam in praxi ipsa secuti sunt, pilulas, quæ ex capite fortiùs trahere debent, (nam de lenioribus, & quæ saltem primas vias euacuant, hîc quæstio non est, eæque citra controuersiam hora vna ante cibum sumi debent) vna atque altera hora post cœnam exhibendas esse, eâ procul dubio ratione persuasi, quod crediderunt, cum cibi vaporibus vim medicamenti facilius ad caput ascendere, atque ita fortiùs à capite attrahere. Verùm posteriores Medici non sine caussa huic opinioni contradixerunt, & rectè olim iam etiā Paulus Ægineta, *lib. 7. cap. 4.* scripsit; qui vesperi medicamentum purgans exhibent, aut à cibo, noxam inferunt; quippe alimentum corrumpunt, minusque euacuant. Et reuera, si coctio nondum sit absoluta, alimentumque distributū, concoctio turbatur, minusque, quàm par est, operatur medicamentum, cibo à quo eius vis retunditur, permistum. Cibus quoq; nondū integrè coctus ad venas cum medicamēto purgante rapitur humoresq; vitiosi, qui purgante medicamento attrahuntur, chylo permiscentur, eumque inquinant. Ideóque commodissimum tēpus exhibēdi tales pilulas, vt & alia purgantia medicamēta, est matutinum, vbi concoctio iam absoluta est. Neque ratio, quæ illos mouit, alicuius momenti est. Nā humores vitiosi à purgante medicamento moti ad vias euacuationis non per œsophagū, per quē vapores ad caput præcipuè adscēdūt, sed per venas perueniunt: ideoque commodissimū purgationis tēpus est, si viæ illæ omnes liberæ sint, & coctio in ventriculo absoluta.

QVÆSTIO III.

Cui loco ad caput euacuandum cauteria in capite applicanda sint?

An cauteria suturæ coronali adhibenda.

Duo loca, in quibus cauteria ad materiæ in capite euacuationem applicantur, à plerisque Medicis nominantur; occiput & sinciput, seu sutura coronalis; & de priore quidem loco nulla lis est, etsi, vt antea dictum, non ita commodus videatur, & setaceum ei præferendum sit. De loco verò in syncipite seu suturâ coronali Medici dissentiunt. Plurimi quidē fonticulos, qui in capite ad suturam coronalem, qua sagittali committitur, excitantur multùm facere ad eliciendos, reuellendos, euacuandosque humores, qui intus in capite sunt, ne detenti, aut deorsum descendentes varias corporis partes afficiant, statuunt; & hinc inprimis ad capitis morbos frigidos & humidos, vt dolorem capitis, vertiginē somnum profundum, paralysin, & ad morbos, qui ex detentis in capite humoribus, & ex fluxu corū ad oculos, nares, aures, columellam, fauces, dentes, pectus, articulos vtiles esse tradunt, & quidem quinq; de caussis, vt Hieronym. Fabricius ab Aquap. *de operat. Chirurg. c. de fonticulo in sutura coronali*, docet. Primò, quia hoc in loco facilius detinentur gestanturque fonticuli: Secundò, quia anterior capitis pars humidior est posteriore, & propterea maiore humorum euacuatione indiget: Tertiò, quia hic locus minus durus & ad exhalationem humorum aptior est: Quartò, quia laxior & rarior est quàm cæteræ partes: Quintò, quia ibi adest vena interius per suturas penetrans, in nonnullis per caluariam, insculpto in eâ foraminulo; & proinde caluariâ eo loci combustâ & apertâ humores multi è penitioribus partibus profluunt: cuius rei exemplum *ibidem* adducit Fabricius, & propterea de loco illo exactè inueniendo *ibidem* pluribus agit. Alij, inter quos Montanus, *consil. 36. 143. 170.* Hieronym. Mercurialis *tom. 3. consf.* Fab. Pacius, *in lib. 5. method medendi, cap. 13. & in appendice ad libr. 7* Ludou. Septalius, *animaduers. medic. lib. 6. num. 107.* (qui testatur, se 40. annis, quibus medicinam Mediolani fecit, nullum vidisse, qui ex hac cauterij applicatione quid commodi perceperit, aliquos verò in periculum, inflāmatione excitata, conjectos fuisse.) Zechius, *in consultationibus medicis, consultat. 75.* & alij cauteria huic loco applicata improbāt, ideo præcipuè, quòd cum summo periculo coniunctum sit hoc auxilium. Cum enim os hoc loco sit tenuissimum, & durior membrana per fibras, neruos, arterias, venas, pericranio connectatur, ignito ferro facilè inflammari, & cerebrum in consensum trahi potest. Refert idem Zechius, *consultat. prima*, pistorem quendā Bononiæ ab inustione hoc loco facta, in phrenitidem eâdem die incidisse, ideóque idem in loco cauterij applicandi inueniendo manûs radicem summis naribus, non autem ad superciliorum intermedium applicare iubet. Secundò, quod difficile sit, humores in capite latentes, suaptè natura deorsum inclinantes sursum per suturas euocare. Et omninò hisce autoribus subscribo, & cum Zechio sentio, si ob euocandam ex alto materiam in cerebro hærentem, & cerebrum siccandum roborandumque, destillationem, quæ ἀθρόως in fauces aut thoracem ruit, cohibendam, aut symptoma aliquod quod subitò exsiccare iubet, quemadmodum in apoplexia & lethargicis affectibus fieri solet, vstio necessaria sit, vnicam eamque superficiariam & cutaneā sufficere; & tum tamen etiam cum summâ cautione, ne cerebrum vstione illâ lædatur instituendam esse. Vbi verò fonticulum excitare, eumque diutiùs apertū seruare animus, quò humores vitiosi à cerebro auertantur, potiùs in capitis parte posteriore, inter secundam & tertiā vertebrā cauterium applicari potest; cùm eundem vsum præstare possit, & sanè minore periculo applicari queat. Etenim cauteriū anteriori parti capitis applicatum, non tàm ex ipso cerebro, quàm ex illa venâ, quæ eo loci ad cerebrum tendit, cuius mentionem fecit Hieronym. Fabricius ab Aquapendente, euacuare, atque ita humorū affluxum ad cerebrū potius impedire quàm è cerebro euacuare videtur. Cùm verò idem fonticulus in occipitio, vel setaceum excitatum, & quidē cum minore periculo præstare possit: meritò ad ista potius, vbi necessitas postulat, confugiendum videtur.

CAPVT VI.

De Intēperie Capitis cū Materia per Consensum.

Intemperies capitis per consensum.

SAtis autē frequens est hæc intemperies, & hoc nomine omnem illā intelligimus, vbi caput à materia in

in partibus inferioribus generata, & ad caput adscendente afficitur. Capiti nimirum supremo corporis loco posito idem accidit, vt supra quoque dictum, quod in tuguriis tecto, ad quod fumi & vapores omnes feruntur & præterea per venas, arterias, vt & neruos, quos in omne corpus distribuit, cum omnibus ferè partibus consentit. Nā quidquid vaporis vel humoris in venis & arteriis est, vel ab aliis partibus, hepate, liene, corde, vtero, in eas effunditur, id omne liberè ad caput moueri potest. E ventriculo verò non solùm per latam & patentē viam vapores ad caput adscendunt, sed & per neruos sextæ coniugationis cerebrum cum ventriculo consensum habet maximum. Rondeletius, *method. curand. morb. cap.* 5. etiam per arterias & venas, quæ à vena porta originem trahunt, & exteriori ventriculi tunicæ inseruntur, materiam ad caput ferri posse docet. Et quidē cùm è ventriculo materia cerebro cōmunicatur, fit hoc, vel quia cibus est copiosus, & crudus, vel corruptus in eo continetur, vel quia humores vitiosi in eo abundant, vel quia venenum sumptum est.

Capitis cum ventriculo consensus.

Ab intestinis etiam materia quandoq; capiti communicatur, cùm scilicet vel vermes in iis delitescunt, vel humores vitiosi in iis hærent, vel feces & excrementa præter modum & tēpus retinentur, vnde vapores multi ad caput eleuantur. A Liene per arteriam magnam imprimis materia ad caput transmittitur. A Renibus per arterias & venas. E pulmone per asperam arteriam halitus & vapores ad caput adscendunt. Vterus quoq; præter vasa, per quæ cum cerebro consentit, vinculis spinæ dorsi robustissimis alligatur, & per ea cerebrum facilè in consensum trahit. Consentit quoque cerebrū cum septo transuerso. Ab extremis etiam partibus per neruorum ductū sæpe materia ad caput adscendit. Materiā tamen potiùs per vasa, venas & arterias communicari, eum verò, qui per neruos & spinalem medullam fit cōsensus, potiùs propter condolentiam fieri, nonnulli cēsent: cùm pars ab acrimoniā vel multitudine humorum vellicata, eam, cum qua communicationem habet, in consensum trahit. Quod vt facilius & expeditius fieri posse, omninò concedendum: Ita planè negandum nō putarim, aliquid materiæ per neruos sextæ coniugationis & spinalem medullam cerebro quoque communicari: cùm manifestè in epilepsia id fieri videamus in quâ aura venenata sæpe ab extremis partibus per neruos vsque ad cerebrum adscendit,

Cum intestinis. *Cum Liene.* *Cum Renibus.* *Cum Pulmone.* *Cum vtero.* *Cum diaphragmate.* *Cum extremis partibus.*

Signa Diagnostica.

Signa capitis per consensum affecti.

Quomodo in genere, an cerebrum per consensum afficiatur, cognosci possit, præcedenti capite explicatū est. In specie, si afficiatur consensu totius corporis, totius corporis affecti signa aderunt, vt plenitudo, & suppressa aliqua euacuatio, febris, crisis, mēstrua purgatio. In hisce n. omnibus cùm humores in corpore turbentur, caput aut vaporibus, aut sanguine & sæpe cùm eo vitiosis humoribus repletur, & hisce malis sublatis capitis affectus cessat.

Signa cerebri à ventriculo affecti.

Si à ventriculo cerebrum in consensum trahatur, eius affecti signa adsunt; praua concoctio, ob ventriculi debilitatem, aut cibum ac potum vel copiosum, vel vaporosum assumptum, cibi fastidium, nausea, ructus, ventriculi morsus & conturbatio. Interdū diaphragmatis compressio & anhelitus difficultas, ex materia flatulenta in ventriculo contēta. Et quidem si cibus crudus & copiosus sit in ventriculo, ex antecedente diæta id cognoscitur. Si verò cibus corruptus sit in ventriculo, adest nauseabunda satietas, ructus fœtidus, fumosus acidus, vētriculi morsus & circa præcordia dolor & anxietas, appetitus deiectio. Si materia biliosa sit, & in vētriculū aliunde effundatur, vt in picrocholis, ascēsus ille vaporum in caput sedatur humore prauo benigniore cibo depresso & mitigato. Augetur verò, cū ventriculus cibo est vacuus, & post somnum, ac præcipuè inedia, cùm tum temporis bilis liberè ad ventriculum effundatur, & ad caput fumos mittat; à cibo verò vapores illi deprimantur, & acrimonia mitigetur; modò æger cibis boni succi, non acribus, qui acrimoniam bilis augere possunt, vtatur. Ructus, si accidunt, sunt fumosi, & amari, bilis quandoque vomitu reiicitur, oculis μαρμαρυγαὶ interdum obuersantur. Qui verò à pituitâ excitatur affectus, ventriculo vacuo & per famem sedatur; cùm ventriculus vacuus & à cibo liber, frigidos & crudos humores concoquere tentet: post cibū verò magis inualescit, cruditate auctâ, dum ventriculus simul à cibo & pituitâ grauatur, & dum cibum & pituitam concoquere perfectè nō valet, & debiliter in eos agit, multi vapores & flatus ad caput eleuantur, vt dū ignis debilis in viridia ligna agens multos fumos excitat. Quādoque tamen accidit, vt ventriculo vacuo & per inediā plurimi vapores ex pituita in ventriculo excitentur, & inde dolor capitis & vētriculi excitetur: quod fit, quando humor frigidus in ventriculo est copiosus, vt calor ipsum vincere & concoquere non possit, sed vapores & flatus multos ex eo excitet. Et tum cibus assumptus non integrè sedat dolorem ventriculi & capitis, vt in bile accidere solet, sed eum potius auget. Ea, quæ ventriculo prosunt, etiam caput iuuant, vt vomitus & alia & quæ ventriculi affectum augent, ea etiam capitis morbum augent. Et id, quo vomitu reiicitur, qualis humor sit, qui per consensum caput afficit, docet.

Interdum tamen accidit, vt cerebrum & stomachus simul afficiantur, & reciproca quasi fiat materiæ communicatio. Vbi diligenter attendendum, quæ pars primò afficiatur. Fieri enim potest, vt in cerebro leue aliquod, & nisi quis diligenter attendat, sensibus vix obuium vitium sit, & à cerebro debili materia in sanum ventriculum defluat, cuius continuo affluxu ipse ventriculus tandem delitetur, eius coctio lædatur, vnde vapores multi ad caput eleuantur, idque lædunt. In quo casu licet malo ventriculi remittente etiam caput melius habeat: tamen pars primò affecta non est ventriculus, sed cerebrum. Itaque diligenter perpendendum, an cerebri, an verò ventriculi affecti signa prius adfuerint. Si enim mali initium in capite est, principiò nullū in actionibus vētriculi vitium apparuit, sed in capite potius ea præcesserunt, & capitis grauitas, somnus, vel aliarum capitis actionum debilitas vel vitium aliquod apparuit. Si venenum sit in ventriculo, eius signa aderunt, quæ suo loco proponentur. De quibus omnibus, plura de morbis ventriculi dicentur. Si ex vermibus caput afficiatur, signa vermium adsunt. Si humores vitiosi in intestinis hæreant, vel feces retineantur, etiam suis signis id facilè cognoscitur.

Si ex Vtero caput afficiatur, vel menses suppressi sunt, vel viduis ac cœlibem vitam agentibus semen retinetur, & alia signa vteri affecti adsunt. Caput verò imprimis in vertice afficitur, & quæ vtero prosunt vel obsunt, ea etiam capitis affectum minuunt vel augent. *Ab Vtero.*

Si ab hepate caput per consensum afficiatur, affectus is plerumq; occupat dextram partē capitis excrementa capitis sunt salsa & calida: Hepatis affecti signa adsunt, & ad hepatis morbum curatum vel diminutum capitis affectus imminuitur vel tollitur. *Ab hepate.*

Si à Liene, sinistra capitis pars magis afficitur & dolor, si adest, magis à cibo infestat, & eadem circa lienem occurrunt. *De quo vide quæstionem in fine capitis.* *A Liene.*

Si à Corde & arteriis caput in consensum trahatur, sanguinis feruidioris in corde & arteriis signa adsunt, & feruor in capite, & rubor in facie atque oculis apparet, & arteriæ in capite vehementius pulsant, & quæ feruorem sanguinis temperant, præcipuè prosunt. *A Corde.*

Eodem modo si à Pulmone sit affectus capitis, affecti pulmonis signa adsunt, & quæ pulmoni cōmoda vel incommoda sunt, eadem simul capiti prosunt vel obsunt. Simul etiam, si ex vesicâ vel renibus materia communicetur, earum partium affectarum signa aderunt. *A Pulmone.*

Progno

Prognosticum.

Facilius curatur, cæteris paribus, Intemperies hæc per consensum, quàm quæ per essentiam.

Indicationes & Curatio.

Capitis per consensũ affecti curandi ratio. In omni capitis per consensum affectu hoc generale præceptũ est, vt partis mandantis, materiæ, quæ trãsmittitur, & capitis, partis recipientis ratio habeatur: nisi à crisi is proueniat. Nam si à critico humorũ motu aliquis affectus in capite excitetur, si natura rectè agat & humorem vitiosum è corpore euacuare conetur non verò errans ad caput trasmittat, de consilio Hippocrat. 1. *Aphor.* 20. ad Galen. 1. *ad Glaucon. c.* 15. nullo modo crisis turbanda, neque repellẽtia, neq; alia adhibenda; sed totum negocium naturæ rectè agenti committendum. Crisi n. absolutâ affectus ille facilè euanescit nisi forsitan ex vehemẽti humoris ad caput motu præsentissimũ periculum, inflammationis scilicet cerebri & delirij lethalis immineat; quod ex vehemẽtissimo dolore, calore, & instante delirio cognoscitur. Tum n. ne ob sanguinis cum impetu ad caput ruentis copiã crisis vel nulla fiat, vel imperfecta, mediocriter repellentia adhibere vtile est, quæ affluxũ humoris ad caput non tollant penitus, sed moderentur. Rarius tamen hoc accidit & cautè hîc agendum. Quòd si crisis nondum sit præsens; ex motu tamen materiæ, quem natura crisin moliens instituit, vapores vel humores ad caput mittantur, perpendendum, per quæ loca natura crisin sit institutura, de quo in Instit. *lib.* 3. *part.* 3. *c.* 16. dictum. Et si natura sit ignauior, ei subueniendum, vt per conuenientia loca humores vitiosos facilius expellat.

Si verò extra Crisin fit, & partis mandantis & capitis recipientis habenda est ratio. Curandi verò ratio semper à parte inchoanda, quæ materiam ad caput transmittit, & pars mandans vulgò appellatur; nisi affectus ipse tantus sit, vt ad se curationem mox ab initio conuertere iubeat. Nam si multa materia in toto corpore, vel in parte aliqua contineatur, à quâ ea, quæ in capite est, foueatur, nisi prius totum vel pars, quæ materiam capitis morbo subministrat, euacuetur, frustra in capite vel euacuando vel alterando laboratur.

Deinde caput non negligendum, sed eius simul habenda ratio est, ne humores ad id affluant, vel ab eo facilè recipiantur, vel in eo sedem figant. Quod fit *Reuellentia à capite.* reuulsione, deriuatione, interceptione. Reuulsio fit venæ sectione in brachiis vel cruribus instituta: cucurbitulis, dorso, scapulis, brachiis, coxis ac cruribus admotis, tàm scarificatis, quæ fortiùs reuellunt, quàm non scarificatis, vel hirudinibus partibus inferioribus appositis: clysteribus iniectis, purgantibus exhibitis, frictionibus crurum ante cibum, coxarum, dorsi; vinculis cruribus iniectis, lotionibus extremorum, vesicatoriis collo ac cubito applicatis; fonticulis item seu cauteriis. Cauteria autem ad excitandum fonticulum applicanda cruribus quatuor digitos infra genua, si à toto corpore materia capiti communicetur. Hoc n. modo & totum corpus euacuatur & à capite materia reuellitur. Quod etiã faciendum, si à partibus infra renes ob menses vel hæmorrhoides suppressos, ad caput materia transmittatur. Nam ita & materia reuellitur, & menstrua ac hæmorrhoides prouocantur. Si verò partes supra renes, vt & hepar & lien capiti materiam suggerant, in brachiis fonticuli excitandi, dextro quidem, si ab hepate, in sinistro verò, si à liene.

Intercipientia & Repellentia materiam ad caput tendẽtẽ. Intercipitur materia adstringentibus collo adhibitis.

Repellitur à capite materia, & caput, ne facilè admittat, roboratur oxyrrhodinis & aliis repellẽtibus, refrigerantibus ac adstringentibus adhibitis. Deriuatur materia, quæ in cerebro & eius mẽbranis est, apertis venis post aures, in fronte, sub lingua, in naribus. Si quæ tandem materia in cerebro sedem fixerit, euacuatur ea cùm sensibiliter, tùm insensibiliter, iis modis, qui capite præcedente propositi sunt.

Repellentia à capite. Quæ omnia qua ratione fieri debeant, postea in specie patebit: de repellentibus saltem, & quæ humorum ad caput affluxum prohibent, in genere adhuc quædam addemus.

Cum reuellere incipimus seu sanguinis missione, seu quocunque modo alio, statim subiungenda repellẽtia. Si enim & reuellentia materiam à capite auertãt, & repellentia eandẽ repellant, faciliùs scopum nostrum assequimur, caputque roboratur, ne tam facilè affluentem aliunde materiam admittat. Excipiunt tamen aliquos casus Medici, in quibus non liceat adhibere repellentia, nimirum in febribus, cùm vaporibus exitum intercludant, & dolorem capitis ita augeant; quando euaporatio fit à toto in corpore plethorico; & quando catarrhus coniungitur, ne repercutientium vsu is augeatur. Matthæus de Grad. tamen, *in* 9. *Rhasis in fin. c.* 1. Catarrhum nõ semper sufficere putat ad prohibẽdũ repellentia, sed monet, si materia biliosa ad caput tẽdat, vt de phrenesi sit metus, ad prohibendam phrenesin & maius malum, non attendendum esse catarrhum, & minus malum, quod ex repellentium vsu euenire posset, sed repellentia adhibenda esse. Imò & in reliquis casibus idem obseruandũ puto, & si ex motu materiæ ad caput graue aliquod malum metuendum sit, nõ omittenda sunt repellentia. Præstant autem hoc medicamẽta refrigerantia & nonnihil adstringentia, qualia sunt *succus portulacæ, semperuiui, polygoni, aqua rosacea, cui oleum rosaceum & aceti aliquid admistum sit, succus cucumeris, cucurbitæ, quibus etiam aliquid aceti, vel alterius adstringentis medicamenti mistum sit.* Vbi nihil aliud ad manus est, posca, id est, aqua frigida aceto mixta scopo huic satisfacere potest. In omnibus tamen capitis affectibus hîc commendatur oxyrrhodinum appellatum, quod conficitur ex oleo rosaceo, cui aliquid aceti admisceatur, & quod ob adstrictionem commodius ex oleo recenti, & quod annum vnum non excesserit, de quo *supra cap.* 1. plura dicta sunt, quæ & huc referantur.

De oxyrrhodinis notãda. Hoc saltem hîc addimus, in aceti electione hoc attendendũ esse, vt in biliosâ & calidâ materiâ, ac vbi vigiliæ vrgent, acetum minus acre (acre enim caloris particeps est) eligatur, aut si acre sit, minor eius portio admisceatur: si autem materia sit crassior, acri & copiosiore vti licet.

Hoc quoque monendum ex Galeno, 2. κατ' τόπ. c. 1. Si cranium vel cerebrum, vel eius membranæ vulnere aliquo detectæ sint, acetum planè omittendum esse; quia, cum acre & mordax sit, excitato dolore maiorem fluxum concitare potest. Conueniunt & alia refrigerantia & repellentia supra *c.* 1. proposita.

Tandem quod in genere alibi in Instit. de repellentium vsu dictum, id in affectionibus capitis omnibus quoque obseruandum, vt inter prima initia sola repellentia adhibeantur; posteà verò cum aliquid materiæ affluentis in capite receptum, quod ampliùs repelli nõ potest, mixta oritur indicatio; & materia, quæ adhuc fluit, repellenda, quæ verò iam influxit, discutienda digerentibus; atque ita mixta remedia adhibẽda; & quidem vbi à statu remotior est morbus, repellentia prævalere debent; vbi statui propinquior, vel in statu est, æquales vires habere debent medicamenta, & in declinatione, ac vbi materia iam ampliùs non affluit, sola laxantia & discutienda adhibenda; atque vbi fluxus iã cessauit, materia, quæ in capite substitit, iis modis, qui capite præcedente propositi sunt, tollenda.

Materia à toto ad caput ruens quomodo reuellenda. Postquam hæc in genere de affectibus capitis per cõsensum dicta sunt, quædam adhuc in specie addenda. Primò si caput per consensum totius afficiatur, quod sæpe accidit in febribus, vnde dolor capitis & deliria excitantur: tum, quia in capite permanens caussa non est, magis incumbendum euacuationi & reuulsioni affluentis

affluentis materiæ, capútque per repellentia defendendum. Ideóque materia ad caput ruens venæ sectione in brachiis, vel talo & pedibus, clysteribus, purgatione, cucurbitulis, frictionibus, ligaturis, cruribus, brachiis, & dorso adhibitis, reuellenda; quem in finem etiam cubito extra applicantur vesicatoria ex cantharidibus & fermento, plantis pedum imponitur raphanus cum sale, ruta item contusa cum sale & fermento applicatur, vt extremitates venarum arteriarúmque laxatæ ad se vapores proliciant, & à capite retrahant.

Repellentia. Interim dum hoc modo reuulsioni materiæ à capite studemus, simul repellentia & caput roborantia oxyrrhodina & alia supra *cap.* 1. & modò proposita applicanda.

Intercipientia. Ad intercipiendam verò materiam collo circa arterias & venas carotidas linteola succo lactucæ, vel aqua rosarum cum aceto madida, vel oleo rosarum, nymphææ, myrtino imbuta apponere licet.

Reliqua curatio ad ipsum principalem morbum dirigenda. Intus tum ea exhibere vtile est, quæ vapores, qui sursum feruntur, deprimant, conseruam rosarum, rob ribes, succum citri, granatorum, species diamargariti frigidi & similia. Quæ omnia locum habent, si, vt antea dictum, affectus capitis non à criticâ euacuatione proueniat. Tùm enim nihil agendum, sed totum negotium naturæ committendum. Si tamen natura nondum crisin tentaret, sed aliquam eius significationem præmitteret, vnde caput afficiatur, natura adiuuanda est, & leni aliquo medicamento ad conuenientia loca, quò natura tendit materia ducenda.

Capitis per consensum ventriculi affecti curandi ratio. Si ventriculo affecto caput in consensum trahatur, & quidem, si cibus vel potus plus nimio in ventriculo redundet, procuranda eius coctio, & inedia imperanda, vel si malum vrgeat, cibus vel potus statim vomitorio leni exhibito per os reiiciendus; vel vt maturè per aluũ descendat, clystere aluus irritanda. Ita si cibus corruptus sit in ventriculo, similiter vel vomitorio eiiciatur, vel, si homo ad vomitum aptus non est, leni purgante exhibito, vel clystere iniecto per aluum educatur. Et quantum fieri potest absque cibo æger somno & quieti se dedat, aut si dormire non possit, leniter ambulet, donec cibus vel coquatur & à natura superetur, vel ad intestina descendat. Cibo vomitu eiecto vel per aluum euacuato, ventriculus internis & externis roboretur, &, vt suo loco dicetur, curetur.

Nidorosæ cruditatis remedia. Inprimis verò considerandum, an in ventriculo cacochymia & cruditas sit nidorosa vel acida. Si enim nidorosa cruditas & humores biliosi ac mordaces in ventriculo abundent, & vapores congeneres ad caput inde adscendant, euacuandi illi syrupo rosarum solutiu. mãnâ, cassiâ. Ad vapores verò reprimendos & extinguendos, ac præterea vias coarctandas aq. frigidæ potus in assuetis vtilis est. Item syrupus de rosis siccis, granatorum, acetositatis citri, myrtillorum cum aqua plantag. lactucæ, portulacæ.

Acidæ cruditatis remedia. In acida verò cruditate & pituitosis humoribus conuenit mel rosarum solutiuum, hiera simplex Galeni, diaphœnicum. Ad flatus verò ab hoc humore natos discutiendos vtile est anisum, cuminum, chamæmelum, mentha, cortices citri, diagalanga, dianisum. Mercatus ad flatus in ventriculo discutiendos commendat aquã calidissimam, quæ præterquam, quòd malitiam humorum retundat, coctioni etiam plurimùm prosit, ventriculum abluat, & ad euacuationem non parum iuuet, & actuali caliditate flatûs, antequam in ventriculum irruant, mirum in modum discutiat. Idem in vtraq; caussa, & in quacunq; intẽperie, quæ ex inferiorum viscerũ consensu oritur, se feliciter vsũ fuisse his pilulis scribit:

℞. *Folior. senæ* Vnc. vi. *passular. mundatar.* ℥. iii. *glycyrrhiz.* ℥. iß. *folior. fumariæ, borrag. betonic. cichorij, absinthij,* an. ℥. i. Coque in vase clauso in aqua borragin. fumar. aut absinthij.

Decocti ℞. Vnc. viij. In iis macerato *rhabarbar.* ℥. iß. *schenanth.* Scr. i. Colat. adde *specier. hieræ Galeni* Vnc. j. agitentur donec pulueres humorem assumpserint, & additâ syrup. rosat. solutiu. s. q. F. Massa.

A cibo exhibeantur, quæ adscendentes vapores reprimunt, & os ventriculi claudunt:

Vt ℞. *Coriand. præparat.* Vnc. iii. *cinamom. sem. anisi* an. Vnc. ß. *fœniculi*, ℥. iß. *cumin. aceto præparat. carui* an. ℥. ß. *rosarum rubrar.* ℥. i. *mastich.* Scr. i. *sacchari albissimi vel manus Christi perlat.* Vnc. i. F. puluis, in cruditate acidâ & humore frigido.

Vel ℞. *Conseru. rosar.* Vnc. ii. *betonic. carnis citri condita* an. Vnc. i. *myrobal. emblic. condit.* Vnc. ß. *diacydon. sine speciebus. sem. coriand. præpar.* an. ℥. i. *corall. rubr. præparat.* Scrup. ii. *mastich.* Scrup. i. Cum syrup. cydoniorum. Fiat Electuarium, in cruditate nidorosa.

℞. *Coriand. præparat* Vnc. ii. *sem. anisi* Vnc. ß. *cinamom. specier. diarrhod. glycyrrhiz.* an. ℥. ii. *sacchar. rosat. tabulat. ad pondus omnium.* Fiat puluis post pastum.

Reliqua, quæ huc faciunt, patebunt ex doctrinâ de ventriculi intemperie cum materiâ.

Vermes, si tetros vapores ad caput mittunt, interficiantur, & è corpore exturbentur, vt suo loco dicetur.

Eadem ratione & aliæ partes, à quibus cerebrum per consensum afficitur, hepar, lien, renes, vterus, curentur, vt de singulis suo loco dicetur. Quod dum fit, id quod antea in genere præceptum est, semper obseruandum, vt caput, quod pars recipiens est, non negligatur, sed ab ipso materia reuellatur, repellatur, ipsumque, ne humores & vapores admittat facilè, roboretur, & materia, quæ in id affluxit, modis antea dictis euacuetur, tandémque intemperies, si quæ reliqua est, contrariis alteretur.

In specie si ab Vtero materia cerebro cõmunicetur, cucurbitulæ spinæ propè anũ & intra coxas versus pudenda admotæ reuellendo plurimum præstant. Si materia, præcipuè vaporosa & calida in venâ cauâ & arteriâ magnâ lateat, vel per eam adscendat, spina secundũ longitudinem, sub quâ trunci venæ cauæ & arteriæ magnæ latent, refrigerantibus inungenda est. *Ab Vtero.*

QVÆSTIO.

An cerebro consensu Hepatis affecto, dolor & molestia in dextrâ capitis parte; Lienis in sinistra; Vteri in vertice & syncipite percipiatur?

Communis ferè Practicorum sententia est, si caput hepatis consensu afficiatur, in dextra parte dolorem & molestiam magis percipi; si ob Lienem afficiatur, in sinistra; si ob vterum, magis in vertice. Dissentit verò ab hâc sententia Rondeletius, *method. curand. morbos, c.* 5. statuítq; dolorem, qui ex consortio hepatis & Lienis in capite suboritur, non dextram potius, quàm sinistram partem occupare, nec aliã partem præter anteriorem ei assignandã in qua omnis materia, quæ ab inferioribus partibus sursum fertur, subsistit, ob causas, quæ postea ex Galeno, 1. *Epid. comm.* 1. *text.* 2. afferentur. (quo loco etsi Galenus tantum de dolore per vteri consensum agat, causæ tamen, quæ ab eo afferũtur, communes sunt omni dolori; qui per materiæ ab inferioribus transmissionem fit) Etsi enim ab hepate facilius per venã cauam, à Liene per arterias materia sursum ad caput feratur: tamen cùm vena caua arteriaq; magna tantùm iuxta iugulũ diuidantur, dextrámq; & sinistram arteriam & venam in caput mittant, caussam esse nullam putat, cur, quod à iecore & liene demandatur, per hanc potius, quàm per illã viam ad caput perueniat, & in dextrâ potius, quàm in sinistrâ parte dolorem exciter; nisi forsitã casu vel aliquã aliã læsione pars vna debilior sit quàm altera, vt faciliùs id, quod ab inferioribus transmittitur, suscipiat.

suscipiat. In consensu verò per vterum distinctionem adhibet. Caput in vertice & syncipite ab vtero magis affici, tum tantùm verum esse putat, cùm materia per arterias & venas ad caput transmittitur. Nam, vt Galenus, *6. Epid. comm. 1. text. 2.* docet, vapores calidi per arterias ad caput eleuantur, arteriæ verò per collum ab vtraque infundibili parte rectâ in syncipur discurrunt. Præterea & sanitatis tempore tenuia ac calidiora cerebri excrementa maximè per syncipur dissiari solent: siquidem eò loci suturæ sunt laxissimæ & ipsa caluaria subtilissima, plurimísque meatibus peruia. Adhæc multa sensu prædita corpora per suturas euadũt, quæ ad dolorem percipiendum sunt aptissima. Imò non per arterias solùm ad caput vapores mittuntur, sed & per venas, ac in syncipite & vertice sedem figunt, & distẽsionẽ faciũt, eò quòd venæ, quæ sinus duræ meningis cõstituunt, ibi desinãt, potissimùmque tertius & quartus. Si verò cerebrum ab vtero in consensum trahatur, non per fumos & vapores per vasa transmissos, sed per condolentiam, quæ fit ob connexionem spinæ cum vtero, tum dolor & molestia magis in occipite percipitur; & hoc vnum peculiare habent hi dolores, qui ab vtero per cõsensum spinæ fiunt, quòd in occipite magis percipiuntur & initium faciunt, cùm reliqui omnes, qui per fumos & vapores transmissos, imò & per humores in capite collectos fiunt, ob caussas à Galeno modò allegatas in syncipite & vertice magis percipiantur.

Et quidem vterum quod attinet, facilè Rondeletio assentimur, & considerandum putamus, an consensus capitis & vteri fiat per venas & arterias, an per spinam. In priori enim magis verticem & syncipur, materiâ ad caput per venas & arterias transmisâ, in posteriore occiput, capite per spinam in consensum tracto, affici putamus. Et quidem cùm cerebrum per spinam consentit, quia vterus membranosâ constat substantiâ & nerueâ naturâ intextâ, seu per condolentiam neruosum genus in consensum trahere potest, seu per materiæ alicujus communicationem. Etsi enim corpus totum est ξύῤῥοιν καὶ ξύμπνοον: tamen neruosa neruosis & cerebro facilius aliquid communicant, quàm aliis partibus, vt in Epilepsia, quæ fit à partibus extremis, fieri videmus, vbi aura illa maligna per neruos cerebro, non cordi vel alteri parti communicatur.

Hepar verò & Lienem quod attinet, etsi verum esse concedimus, plerumque per vasa, arterias & venas materiam ab hisce visceribus communicari, & non magis ad dextram quàm sinistrâ ferri, & inde dolorem in syncipite excitari: tamen experientia ipsa testatur, sæpissimè in dolore per consensum, nunc partem dextram, nunc sinistram affici; quod non solùm fit, quòd hæc vel illa pars debilior sit, sed ob Hepatis & Lienis cũ dextrâ & sinistrâ consensum. Si autem porrò quæratur, quomodo ille consensus fiat, vix alia caussa dari potest, quàm ξύῤῥοια & ξύμπνοια Hippocratis, quæ fit κατ' ἴξιν, quâ dextra dextris, sinistra sinistris respondent.

CAPVT VII.

De Intemperie cum vapore & spiritu flatulento.

Intemperies capitis à vapore & flatu. POstquam ista in genere de Intemperie capitis cum materiâ, seu in eo genitâ & cumulatâ, seu aliunde transmisâ diximus: Proximum est, vt pro diuersitate materiæ caput afficientis, ista in specie explicemus. Initium autem facere libet de Intemperie cum vapore & spiritu flatulento.

Caussa.

Caussa. Flatus autem & vapores vel in ipso corpore generãtur, vel extra in caput admittuntur. Primò si in corpore generatur flatus & vapor, Intemperiem hanc excitant quæcunque flatum vel vapores gignendi aut concitãdi vim habent. Flatus autem generantes caussæ duæ sunt: Agens, scilicet calor imbecillis, qui materiam quidem rarefacit, discutere verò nequit; & materia ad flatum generandum apta, vt cibi flatulenti & humor pituitosus ac melancholicus. Pro natura tamen humorum, è quibus eleuantur, est flatuum & vaporum differentia. Flatus equidem ex humoribus frigidis, crassis & viscidis ac glutinosis eleuãtur, & propterea difficilius resoluuntur: vapores verò & à frigidis humoribus, & à calidis, sanguine & bile excitantur. Vapor verò is vel spiritus flatulentus aliquando in ipso cerebro generatur, ob aliquam ejus intemperiem, ob quam alimentũ, ex quo alendum erat, ex parte in flatum conuertitur; quòd etiam faciunt venti, qui per aures & nares admissi cerebrum afficiunt, vt & frigus externum: vel in reliquo corpore generatus ad caput mittitur, idque fit, vel ex toto corpore, vel aliqua parte. Humores quoque commouet, & vt inde vapores ad caput eleuentur, facit ira, exercitium corporis nimium, aër calidior, balneum à cibo.

Secundò etiam extrinsecus flatus & vapores in caput admitti possunt. Primò quidem venti cùm australes tum boreales, per aures & nares in caput admissi, id replent. Deinde vapores aliarum rerum frigidi, calidi, humidi, interdum etiam maligni, vt vapores ex locis palustribus & limosis, vapores rerum, quæ suauem quidem habent odorem, sed fortem, vt camphoræ, moschi, croci, scarleæ, menthæ, & similium; vapores rerum fœtidarum, vt allij, caulium, folior. nucum, cannabis, lini & similium, carbonum item fumus, & candelarum exstinctarum; maligni, ex cadaueribus, interdum & fodinis metallicis.

Signa Diagnostica.

Cognoscitur flatus vel vapor in cerebro, quòd sensus tensionis sine grauitate percipitur; quòd affectus, quem excitat, subitò nascitur & remittit, quòd facilè de loco in locum mutatur. *Vaporum & flatuum caput afficientium signa.* Vapores etiã & flatus in capite præter dolorem, quẽ distendendo membranas pariunt, sonitum & sibilum in auribus, vertiginem, incubum, sopotem, epilepsiam, apoplexiam etiam excitare possunt. Sæpè quoque venæ in collo intumescunt, & inflatæ apparent, pulsatio arteriarum capitis est fortior, maximè si in arteriis sit materia peccans; quandoque etiam imaginatio, spiritibus turbatis, corrumpitur & deprauatur; excrementa è capite ferè nulla excernuntur, nisi vapores tandem in humorem degenerent. Præcesserunt caussæ flatus generantes modò dictæ, vt materia crassa & flatulenta, ac calor imbecillis; vini potentioris, aut cibi flatulenti aut vaporosi vsus; adest febris; instat crisis vel menstrua purgatio. Quòd autem flatus vel vapor in ipso capite sit genitus, & non aliunde transmissus, ex eo cognoscitur, quòd nullus sonitus aut inflatio in ventriculo aut partibus vicinis percipitur, & neque propter ciborum repletionem, neque inanitionem, vel symptomatum, quæ flatus in capite excitant, remissio, vel augmentum percipitur. Præcessit capitis grauitas, & aliquis sensuum sensim læditur, leuique de caussa malum inde excitatum recurrit. Si autem flatus & vapor ab aliis partibus ad caput feratur, partium affectarum notæ indicabunt locum, à quo flatus attollitur. Venæ in collo sæpe tenduntur, vrinæ in superficie bullis repletæ sunt.

Et cùm flatus non ex seipso originem habeat, vidẽdum, quæ sit materia, à qua resoluitur, & an cum caliditate vel frigiditate sit conjunctus, id quod ex iis cognoscitur, quæ de ipsis humoribus postea tradetur. Ipsi tamen vapores etiã, cujus humoris soboles sint, produnt. Pituitosi enim flatus & vapores tardiùs mouẽtur quàm biliosi, grauitas capitis major adest, cum quãdam in somnum propensione, tenebræ si oculis oborian-tur,

tur, diutius durant; biliosi mordaces sunt & acres, citò euanescunt: melancholici tristitiam excitant, fixi sunt. Melancholia enim ad euaporandum minùs apta. Qui à sanguine sunt, mites sunt, temperati caloris, & magis quantitate quam qualitate molesti, somnum excitant.

Sunt quoque signa, quæ docent, per quas vias vapor & flatus ad caput adscendant. Nam si per partem anteriorem adscendunt, percipitur tensio thoracis, & quidē, si per arterias latentes in profundo, quasi chorda cum pulsatione tendens apparet, si per venas, sine pulsatione id fit. Si per partem posteriorem, tenduntur venæ & arteriæ in eâdem parte. Si fiat ascensus per venas & arterias manifestas in collo vel facie, tensio vel pulsatio ibi deprehenditur.

Prognosticum.

Non ægrè curatur à vaporibus & flatibus orta intemperies, modò materia & pars, vnde proueniunt, cognoscatur, & facilè curari possit. Tamdiu enim durant, quàm diu humor, à quo attolluntur.

Indicationes.

Materia, è qua flatus eleuatur, siue sit in capite, siue in reliquo corpore, euacuanda; flatus & vapor à capite auertendus, repellendus, intercipiendus, discutiendus; caputque alterandum & roborandum: Si tamen vaporum & flatuum commotio valdè vrgeat, vt ea sedetur quamprimum opera danda: si extra flatus in caput admissus sit, is discutiendus & caput alterandum.

Curatio.

Ideóque primum videndum, qualis materia seu in toto seu in capite abūdet, & flatibus ac vaporibus materiam suppeditet, eáque euacuanda, vt sequentibus capitibus dicetur, tùm venas secando, tum purgando, tum etiam particulares capitis euacuationes instituendo.

Vapores in capite discutiendi. Quibus expeditis, si in capite flatus sit genitus, ex materiâ frigidâ & humidâ, caput fouēdum decocto *florum chamameli, anethi, ruta, folior. lauri, flor. meliloti, sem. cumini, fœniculi*, vel inungendum *oleo anethino, chamamelino, irino, rutaceo*: vel imponatur sacculus ex milio, sale & dictis modò plantis.

Vt ℞. *Milij torrefacti* M.ß. *flor. cham. melilot. rorismarini, stœchad. Arabic. pulegij*, an. P.j. *sem. cumini, anethi*, an. Drach.j. Fiat sacculus.

Olfacienda exhibeantur; *Majorana, rosmarinus, radix ireos, caryophylli, castoreum, ol. saluia*. Auribus instilletur *oleum rutaceum, saluia, chamamelinum, anethinum, amygdalar. amarar.* vel moschus & castoreum lanæ bombicinæ inuoluta aurib. indantur. Et alia, quæ in Intemperie cum Pituita proponentur, vsurpentur, vbi flatus est à materia frigidâ.

Vapores à capite auertendi. Si verò aliunde flatus vel vapor ad caput eleuetur, curatio ab iis inchoāda, quæ materiam, quæ flatus suppeditat, euacuant, & quæ flatus & horum materiam à capite deorsum trahunt, quæque humores & vapores ad caput tendentes repellunt. Ideóque commodissimè initio vsurpantur clysteres paulò fortiores, qui materiam, quæ in intestinis & circa mesenterium est, euacuant, & ne ad caput feratur, potenter reuellunt. E.g. fiat talis Clyster:

℞. *Mercurial. beton.* an. M.ij. *flor. chamamel.* M.j. *meliloti*, M.ß. *sem. fœniculi, cumini, carui*, an. Drach.ij. Coquantur in aqua simplici. Colat. ℞ ℔.j. *Benedicta laxat.* Drach. sem. *elect. diaphenic. hiera simpl.* an. Drach.ij. *olei chamamel. anethini* ana Vnc.i. Fiat Clyster.

Si Intemperies capitis calida adsit, quæ motū ad caput vaporum adjuuat, eósque attrahit, oxyrrhodina vel alia repellentia, supra *cap.* 1. proposita, vsurpanda, quæ intemperiem capitis corrigant; idque roborent, ne eos facilè recipiat. Imò collo eadem ad inhibendum vaporum adscensum, applicare vtile est. Vt & ligaturas in partibus adhibere, à quibus vaporem adscendere cognitum est.

Neque inutile fuerit medicamēta, quæ vapores supprimunt, adhibere: inter quæ sunt conseruæ rosarū, rob ribes, myrobal. conditæ, corallia, spiritus vitrioli, salis, & similia. Reliqua etiam curatio eo modo, qui mox de humoribus tradetur, perficienda, & humores, qui vel in ventriculo, vel venis mesaraicis, vel circa vterum, vel in habitu quoque corporis continentur, à quibus vapores hi attolluntur, expurgandi, & vnà cum vaporibus à capite auertendi sunt, per venæ sectionem, scarificationem, frictiones, purgationes, vomitus & alia, quæ deinceps proponentur. Hoc saltem obseruato, vt medicamentis ea admisceantur, quæ flatus discutiunt, cujusmodi sunt *Semen anisi, fœniculi, carui, cumini, dauci, seseleos, ammeos, anethi, ruta, acorus conditus, cubeba, galanga, juniperi bacca, leuisticum, bacca lauri, species diacalaminthæ, diacymini, dianisi, aromatici rosati, diamosch. amari, diagalanga*, & alia, quæ flatus crassos in intestinis & ventriculo discutiunt.

Videndum tamen, qualis sit materia. Si enim sit calidior, & ab humoribus biliosis & mordacibus vapores eleuentur, à calidis abstinendum, & vtendum syrupo granatorum, limonum, citri, acetosellæ, quibus vaporum ad caput adscensus prohibeatur. Caput quoque oxyrrhodino tunc fouendum. Tandem flatus discutiendi medicamentis modò enumeratis.

Et cùm ex ventriculo sæpius vapores ad caput adscendant, illúdque repleant, ejus tum inprimis habenda ratio, ac medicamenta, quæ vapores è ventriculo adscendentes supprimunt, exhibenda: de quo *cap. pracedente* dictum. De coriandro ad vapores è ventriculo adscendentes supprimendos vsurpando vide paulò post *quæstionem*. Auicennas *prima tertij, tract.* 2. *cap.* 19. & Mesues *distinct.* 12. *antidotarij*, si caussa mali sint flatus in ventriculo, valde commendat *oleum de kerua*, seu granis cataputiæ majoris, vtpote quòd crassos flatus discutit & phlegma crassum attenuat, ac propterea dolori stomachi, vt & capitis, ex hâc causa orto prodest, seu ventri inunctum seu ebibitum, seu clystere injectum. Auicennas *loc. alleg.* ad flatus discutiendos etiam adhibet balneum siccum, præcipuè jejuno stomacho vsurpatum.

Tandem si flatus & vapor extrinsecus in caput penetrauerit, & quidem si vetus causa mali sit, cōsiderandum, an fuerit austrinus & calidus, an verò frigidus & borealis; & an per nares, an verò per aures magis ad caput penetrauerit. Si calidus, in aures instilletur oleum chamæmel. anethin. cum rosac. mixtū tepidè, vel ex iisdem medicamenta naribus admoueātur. Etsi enim causa sit ventus calidus: tamen cùm animus sit flatum discutere, non aures stipare & concludere, moderatè calidis vtendum. Si verò ventus fuerit frigidus, calidiora adhibenda, ea scilicet, quæ supra in Intemperie capitis frigida, & anteà in hoc ipso capite sūt proposita, & modis ibi explicatis. *Intemperies capitis à vento.*

Caput ab odoribus repletum. Si à bonis odoribus caput sit repletū, qualitates odorum perpendendæ, & frigida calidis, humida siccis opponenda. Si verò odores mali & graueolentes fuerint, etsi ferè calidi sint; cùm euaporabilia ad caliditatem inclinent; tamē simpliciter frigida olfaciēda non sunt; cùm vapores in capite retineant & eorum discussionem prohibeant: sed moderatam caliditatem habere debent; nisi forsan magnus caloris excessus sit: tum enim oleum cucurbitæ, violar. & similia narib. attrahenda, & aër ipse, qui inspiratur, refrigerandus, vt supra, *c.* 1. dictum. Si vapores maligni sint, non solùm contrariis qualitatibus prædita naribus sunt attrahenda, verùm cùm maligna qualitas plerumque altius in corpus sese insinuet, ea quoque, quæ peculiari vi malignitati illi resistunt, exhibeantur.

Caput à va- Cōtra vapores metallicos, mercuriales & arsenicales commendatur

[...]poribus me-[...]ollicis affe-[...]Bum vt cu-[...]randum.

commendatur Zedoaria; item hoc Electuarium, de quo mane portio auellanæ magnitudine sumenda, & naribus quoque aliquid illinendum.

℞. *Allij, nucum juglandium* an. M.ß.

Contundantur & super igne cum melle despumato misceantur; addantúrque *theriac. optima* Dra. ii. *zedoariæ, garyophyll. macis* an. Drach. j. F. Electuarium.

De his vide Auicennam, *prima tertij, tract. 2. cap. 20. 22. 23.*

Suffocati à fumo carbonum.

Tandem vapores illos quod attinet, qui ex carbonibus accensis periculum suffocationis inferũt, etsi & illi intemperiem cerebri & spirituum procul dubio etiã aliquando mutant, & procul dubio narcoticã vim cõjunctam habẽt: tamen quia etiam replendo, & angustiam pariendo nocent, dicemus de curatione à vapore carbonum penè suffocatorum infra, *c. 17. de angustia cerebri.*

Quantum ad curandi rationem attinet, danda opera, vt quàprimùm illi vapores discutiantur. Itaque æger statim in aërem liberum deducendus vel deportandus est, & aliqua vitæ aqua præstans, quæ vapores illos discutiat, adhibẽda, cui aliquid theriacæ addi potest. Hinc vomitorium cum oxymelite exhibendum, & tandem sternutatorium naribus inflandum & oleum destillatum, vel balsamum rutæ, saluiæ, vel aliquid simile naribus inungendum; neque omittendæ reuulsiones per clysteres, frictiones & similia.

Diæta.

Abstineat æger à cibis flatulentis, & iis omnibus, quæ caput replere possunt, & supra, *c. 1.* proposita sunt. Si causa aliqua euidens, quæ humoribus & spiritibus in capite & corpore commotis, vapores & flatus excitauit, adsit, vt Solis radij & æstus, motus violentus, ira, vini potentioris vsus, odores vehementes, capitis agitatio, inspectio rerum, quæ velociter mouentur: causæ hæ omnes remouendæ sunt. Caput muniendum à frigore, ne vapores concludantur & retineantur; fugienda crepusculi aura, & venti australes, aërque nebulosus & crassus, lunæ ac Solis radij. Si à pituita sit flatus, cibi condiantur flatus discutientibus. Aluus seruetur aperta, cœna sit frugalis, & post cibum non bibatur, nec à cœna statim dormiatur. Nihil enim æquè caput replet ac somnus & potus post cibum. A cibo studia grauiáque negotia ac seriæ cogitationes omittantur, ira & tristitia vitetur. Caput sit quietum, nihilque capite inclinato agendum vel adspiciendum.

QVÆSTIO.

An coriandrum ad supprimendos vapores è ventriculo adscendentes sit vsurpandum?

An coriandrum vapores suppri-mat.

Apud plerosque Practicos ad supprimendos vapores è ventriculo adscendentes & coctionem ventriculi adjuuandam coriandrum dari, notissimum est. Sunt tamen quidam, inter quos P. Salius Diuersus, *in annotat. in Altim. cap. 18.* qui ejus vsum improbant, ideo quòd non tantùm non prohibeat ascensum vaporum ad caput, sed & suâ naturâ maximè caput petat, vapores alios secum ad caput ducat, & si largius sumatur, delirium inducat, vt Dioscor. *lib. 6. cap. 9.* docet. Et de aliis quoque Coriandri facultatibus Medici discrepant, aliíque calidum, alij frigidum esse putant: de quo Matthiolus, *in Diosc. lib. 3. cap. 57.* Verum enimuerò si quis odorem, saporem, aliásque coriandi qualitates perpendat, facilè animaduertet non frigidum, sed calidum esse; de quo tamen hic controuersia præcipua non est. Verùm ejus vim, quâ caput petit, quod attinet, est ea, si immoderatè sumatur, cum croco, nuce mosch. thure & similibus ei communis. Moderatè tamẽ sumptum propterea non rejiciendum, præcipuè præparatum. Vaporosum enim illud & volatile, vt loquuntur Chymici, quod est in Coriandro, quódque caput immoderatè sumptum instar veneni lædit, ab aceto figitur & corrigitur, vt vtile ad ventriculum roborandum, concoctionem adjuuandam, cor & cerebrum mundandum fiat remedium, quod ipsa experientia testatur. Quod cùm non attendunt Chymici quidam, qui oleum coriandri destillatum quasi egregium confortans exhibent, illud ipsum, quod cerebro adeo noxium esse, non sine caussa scripsit P. Salius Diuersus, propinant.

CAPVT VIII.

De Intemperie Capitis cum Sanguine seu Plethora.

Caussæ.

De Intemperie capitis cum sanguine.

INtemperies hæc calida & humida est, qualis sua natura est sanguis: Ad sanguinis autem in capite copiam cumulandam faciunt omnes plethoræ & sanguinis in corpore abundantiæ caussæ, quas *lib. 2. Institut. part. 2. c. 3.* recensuimus. Ad caput verò copiosiùs fertur & attrahitur sanguis calore, dolore, ira, mentis nimiâ intentione, corporis exercitatione nimia, vini generosi potu, acribus calidisque fumis & odoribus; & faciliùs affluentem sanguinem caput admittit, si laxius sit vel debilius.

Signa Diagnostica.

Signa sanguinis in capite abundantis.

Adest capitis grauitas & tensio, præcipuè flante austro; vasa in capite distenduntur, oculi & facies inflantur, rubent, venæque in iis conspicuæ sunt; calor capitis mitior est: quæ omnia certum signum exhibẽt, modò non ab alia causa externa proueniat. Nam ira & erubescentia, corporis item motus vehementior, potus vini potentioris, febris, calor externus, balnea, & quæcũque alia sanguinem calefaciunt & fundunt, eum ad exteriora mouere possunt, licet sanguis in corpore non abundet. Contra timor, mœstitia, externum frigus, sanguinem, quamuis ille subsit multus, ad interiora reuocant. Vt igitur certum ex calore & colore corporis & capitis peti possit signum, expectandum, secundum Galeni consilium, donec animi & corporis motus sedentur, antequam feramus inde aliquod judicium.

Notandum & hoc, etsi interdum sanguis in capite non peccat, sed alius humor, bilis, pituita, melancholia: tamen si à tali humore dolor diuturnior excitetur, fieri potest, vt doloris occasione tenuior sanguinis pars ad caput attrahatur, ad cujus præsentiam rubeat & caleat. Verùm symptomata isthæc tum non sunt diuturna, & quis humor adsit, ex aliis quoque signis discernere non difficile est.

Sanguinis etiam in cerebro copia interdum somnum longum, interdum deliria, eáque cum risu & hilaritate aliquâ, insomnia cum spectris & visis rubris: si tamen sanguis est tenuis, in vigilias propensionem excitat, & proinde modò in somnum ruunt, modò mox expergiscuntur; pulsus arteriarum in temporibus magnus est & plenus.

Dolor, qui adest, magis in parte anteriore percipitur, & præcipuè ab hora nona noctis vsque ad tertiam diei; nonnunquã & sanguis è naribus effunditur: vrinæ, si in toto simul sit plethora, sũt subrubræ & crassæ: excremẽta, quæ à cerebro proueniũt, probè cocta sunt, moderatè crassa, nõ salsa, sed potius dulcia. Præcessit victus ratio sanguini copioso gignendo apta, cõsuetæ sãguinis euacuationis suppressio; ætas & temperamentum ad sanguinẽ copiosũ gignẽdum apta sunt, & aliæ plethoræ caussæ præcesserũt. Ab euacuatione sanguinis æger melius habet, vt & inediâ & victus ratione frigidiore. Nocet satietas, crapula, ebrietas, sãguinis euacuationis consuetæ suppressio, & capitis ac totius calefactio.

Prognosticum.

Non contemnendum hoc malum est, sed statim curandum; etsi sit sine febre: quia facilè sanguis in ista plenitudine extra vasa lapsus inflammationem cum febre, vel graues capitis dolores, vel alias graues affectiones inducere potest. Et si pulsus inualescat, inflammationem instare indicio est.

Indicationes.

Sanguinis copia est imminuenda, & si is ab inferioribus ad caput mittatur, est reuellendus, repellendus, intercipiendus; qui influxit, deriuandus, euacuandus & discutiendus. Intemperies verò ipsa contrariis alteranda. Vnâ sæpe tamen operâ & sanguis repelli, & intemperies emendari potest.

Curatio.

Plethora in capite curatio. Præmisso ergo clystere, vel aluum leniente medicamento, sanguis imminuendus & reuellēdus. Cum verò quæ sanguinem euacuant & imminuunt, vt & reuellūt, alia tardè & insensibiliter, alia subitò & sensibiliter id faciant, vt *lib. 5. Institut. part. 2. sect. 1. cap. 16.* dictū; qui verò à sanguinis copia in capite fiunt morbi, aut statim in principio sint magni, aut in magnos morbos transire facilè possint; imminentis periculi ratio subitam requirit sanguinis euacuationem, qualis fit venæ sectione, modò vires ferant.

Itaque aperiatur cephalica vel dextra, vel sinistra, prout secundum hanc vel illam capitis partem major molestia percipitur, vel si caput totum dolor æquè occupet, in dextro brachio; aut etiam mediana, aut interna, prout in toto, vel aliqua parte sanguis abundare videtur. Extrahatur autē sanguis, pro ratione plenitudinis & viriū, semel, aut iteratò, vt *loco alleg.* dictū. Quod si ex mensium vel hæmorrhoidum suppressione sāguis ad caput feratur, major tamen sit sanguinis copia; primùm ad plethoram minuēdam vena in brachio aperiatur: hinc reuulsionis gratia in malleolo secetur: si verò non ita magna sit sanguinis copia, vnâ operâ sanguis minui, & reuelli potest, venâ in talo apertâ: deturque opera, vt consueta euacuatio reuocetur.

Si tamen vires, ætas, & alia, quæ vires definiūt, venæ sectionem prohibeant, cucurbitulæ cum scarificatione primùm lumbis, deinde scapulis & brachiis, tandē ceruici imponantur: modò mensium suppressio non præcesserit; & si major sit sanguinis copia, à tibiis inchoare oportet. Sunt quidem nonnulli, qui ob solam animi mollitiem venæ sectionem renuūt, atque his quidē aliquando indulgēre, & ea, quæ modò diximus, auxilia substituere possumus, modò morbus det inducias, nec ob longiorem curationem aliquod immineat periculū: si verò morbus sit acutus, & qui, si curatio protrahatur, præsens periculum minetur, nihil ægro indulgendum, sed quod Hippocrates, *4. aph. 10.* de purgatione monet, etiam hic locum habet. In acutis morbis eadem die, quâ incipiunt, esse medendum: si enim differatur, morbus interim naturam superabit. Non omittantur quoque aliæ reuulsiones per clysteres, ligaturas & frictiones extremorum, aut per lotiones crurum & brachiorum, ante cœnam institutas.

Neque inutile fuerit etiam post venæ sectionem lenes illas purgationes, præcipuè bilem spectātes, ex syrupo rosarū solutiuo, manna, tamarindis &c. repetere. Etsi enim sanguinem non euacuāt: tamen bilē, in quam sanguis calidior facilè degenerat, tollunt, & intestina ac primas vias ab excrementis, à quibus vapores ad caput eleuantur, liberant. Inprimis vtiles sunt myrobalani, cùm non solùm bilem euacuent, sed & sanguinem alterent, vtpote quæ sunt frigidæ in secundo, & siccæ in tertio. Quod etiam præstant, simulque euacuant & alterant, tamarindi, qui sunt frigidi & sicci in secundo.

Deinde ad sanguinis ad caput motum impediendum vsurpentur repellentia, potestate & actu frigida tempore æstatis, & si æger sit juuenis: potestate verò tantùm frigida tempore hyberno, & in senibus. De quibus cum *cap. 1. & cap. 5.* dictum sit, ea hic non repetimus. *Repellentia sanguinem ad caput fluentem.*

Intercipientia etiam venis & arteriis temporum applicari possunt, vt: *Intercipientia.*

℞. *Mastich.* Drach. iij. *myrtill. corall. rubr.* an. Dra. ß. *olei myrtini* Drach. ij. *succi plantag.* Drach. iij. *ceræ q. s.* Fiat Ceratum.

Vel ℞. *boli armeni* Dra. ij. *mastich.* Drach. i. *sanguin. draconis* Scrup. ij. *balaustiorum* Drach. ß.

Excipiantur albumine oui & aqua rosarum. Applicentur temporibus.

Si verò sanguis ad caput jam fluere desiit, repellentibus opus non est; siquidem illum ibidem figerent & retinerent. Abstinendum quoque ab iis, si catarrhus adsit frigidus; quia ejusdem fluxum per compressionē cerebri magis commouent: atque tunc frictionibus potius à vertice ad humeros deorsum factis vtimur.

Materiam autem, quæ influxit, quod attinet, ea euacuanda est ex capite, quod fit primò: Sēsibiliter; aut venis narium cum recentibus ramulis herbæ millefolij, flor. graminis, vel aliis foliis nonnihil asperis, vel setis porcinis reseratis; (nam licet quidem etiam scalpello, vel hirudinibus appositis eas reserare jubeant; tamen id tutum non est, vt postea *in quæstione tertia*, dicetur) aut venâ frontis apertâ, aut hirudinibus narium apicibus appositis, aut cucurbitulis ceruici affixis: vt & errhinis ex succo betæ, majoranæ &c. *Sanguinem à capite euacuantia.*

Interest tamē aliquid, quę vena aperiatur. Nariū enim venæ apertæ euacuant ex ipso capite, quacunque parte dolor fuerit; ex capitis parte v. posteriore laboranti rectè in frontē excurrens vena incisa prodest, vt habet Hippocrates, *5. aph. 68.* quæ, vt Galenus habet *in commētario* nō solùm vacuat, sed etiā cū reuulsione vacuat; cùm antè & ponè opponantur: sicut cùm anterior pars capitis laborat, in occipitio vena aperta, vel cucurbitulę admotæ prosunt. Laudantur & incisiones venarū, quæ sunt in tēporibus; in dextro quidē latere, si sinistra pars sit affecta; in sinistro, si dextra. Nonnulli venas, quæ ex vtraque parte colli adscendunt, & Arabibus Guidez dicuntur, aperiunt, & in extremis à sanguine ortis in capite morbis præsentaneum remediū esse scribūt. Et procul dubio plurimū cōmodi afferret harū venarū sectio, si non periculū immineret, quod ob amplitudinem, & quia in valida spiritus retentione, & vocis intentione admodum tument, ægrè sanguis sisti possit. Itaque tutius est, minores ipsius ramos, cutē capitis in temporibus & fronte perreptantes, vt modò diximus, aperire. Licet & venas sub lingua aperire, quæ jugularis interioris os perreptātis sunt propagines. Galenus, Aëtius, Paulus Ægineta, Auicennas & antiqui plerique, si sāguis calidus & vaporosus in capite morbū diuturnum, qui aliis remediis nō cedit, excitet, secare jubēt arterias, quæ in tēporibus, in frōte, & post aures sūt: eas scilicet, quæ raso capite si tāgātur, calidiores apparēt, & pulsum majorē excitant, de quo postea, *quæst. 5.* plura dicentur. *Quæ vena in cap. affect. aperienda.*

Secūdo: Insensibiliter euacuant discutientia & resoluentia. Itaque post principiū addenda resoluētia repellentibus vsque ad statum: in declinatione sola resoluentia, sed moderata, cùm intemperies sit calida, cōueniūt. Discutiunt autē medicamēta ex flor. chamæm. meliloti, sem. althéæ, lini, fœnigræci. Nonnulli pulmones animalium recenter mactatorum in aq. calida, vel decocto chamæmeli, meliloti, anethi applicant: alij etiam catulos vel pullos columbarum per medium discissos. Verùm hæc sæpius permutanda sunt; cùm facilè corrumpantur, & corrupta prauum odorem exspirent.

Dum hæc fiunt, non negligenda caput alterantia, qualia supra, *de Intemperie capitis calida sine materia*, proposita sunt, iisque si

intem

intemperies quædam reliqua sit, ea corrigenda. E quibus eligenda ea, quæ refrigerant & minus humectant, vt: rosæ, plantago, santalum, margaritæ, corallia, & eorum solutiones.

Cæterùm si his præstitis capitis grauitas & dolor adhuc perseueret, indicio est, sanguinem amplius purum non esse: sed bilem vel melancholiam admistam; cùm sanguis copiâ peccans facile inflammetur, & quod subtile est, in bilem, quod crassum, in melancholiam vertatur. Itaque reliqua curatio ad bilis & humoris melancholici præparationem & purgationem dirigenda de qua postea.

Diæta.

Victus ratio & intemperiei calidæ & humidæ, & plenitudini sit contraria. Aër sit moderatè frigidus, in passiuis parùm declinans ad siccitatem, qui si talis non detur, parandus, vt supra, *cap.* 1. dictum. Vitentur venti, præcipuè austrini. Cibus sit refrigerans, & tenuior, vergens ad siccitatem, & vitentur ea vsque ad declinationem, quæ plenius nutriunt, vt ouo sorbilia, & carnes, quæ multum nutrimenti præbent, vt pulli gallinacei, gallinæ, capi, carnes vitulinæ, hædinæ, veruecinæ. Vitetur quoque lac, & omnia cum lacte parata, ac multò magis ea, quæ ad caput effumant, idque vaporibus replent; quales sunt fructus oleosi, cœpe & similia, supra, *cap.* 1. proposita.

Conceduntur hordeata, pisces saxatiles, pruna, & huius generis alia: cibi condiantur refrigerantibus, suprà, *cap.* 1. propositis. Vino planè abstinendum, aut tenue aquosum oligophorum aut dilutum bibendum, aut aliquid aquæ superbibendum; ita enim vapores supprimuntur: aut bibatur cereuisia tenuis, vel ab assuetis aqua. In prima mensa quæ aluum lubricam reddunt, vt pruna Damascena, iuscula gallinarum aut pullorum, aut aliarum carnium, cum herbis emollientibus, spinachia, malua, borragine, lactucâ parata; in secunda verò mensa sumantur quæ ascensum vaporum prohibent, claudendo os ventriculi; vt caro cydoniorum condita sacchаro, pyra cocta, vel tosta, semen coriandri præparat. sacchаro obductum. Æger non valde exerceatur, vitétque iram, & animi affectiones vehementiores, & studium atque animi intentionem à cibo. Neque caput multis tegumentis inuoluatur, ne humores & vapores ab inferioribus ad superiora rapiantur. Membra inferiora fricentur post vniuersales euacuationes, somnus non sit prolixus. Aluus, vt dictum, sit lubrica, ne ab excrementis in intestinis morantibus vapores ad caput eleuentur. Exemplum talis morbi curati est apud Forestum, *lib.* 3. *obs.* 9. *& seqq. vsque ad* 13.

QVÆSTIO I.

Quænam vena in capitis affectibus aperienda sit?

Quænam vena in affectibus capitis aperienda.

Non idem hac de re sentiunt Medici. Galenus equidem, quem reliqui Græci sequuntur, vt è *lib. de curand. rat. per venæ sectionē, c.* 7. & albi passim videre est, venam humeralem seu cephalicam dictam, modò in conspectum veniat, aperiendam censet: Auicennas verò & alij Arabes non sine distinctione hanc rem definiunt. Si enim abundantia sanguinis, quæ morbum in capite parit, solùm in capite sit, & partibus capiti vicinis, aut etsi in reliquo corpore fuerit, iam tamen ad partem affectam omnino affluxerit, neque metus vllus amplius sit, ex reliquo corpore sanguinem ad caput affluxurum, solas venas capiti proprias incidendas docent, vt venam frontis, vel in occipite, vel post aures cucurbitulas apponendas censent. Si verò etiam in reliquo corpore sanguis abundet, & fluxus adhuc duret, vel sanguinis fluxus metuatur, tunc venam cephalicam aperiendam existimant, quâ apertâ & partes capiti vicinæ euacuentur, & sanguinis ad caput affluxus reuellatur: vel etiam si viscera & partes infimi ventris sint repletæ, basilicam aperiendam putant, quæ, vt Galenus, 4. *de rat. vict. in acut.* docet, præcipua membra, quæ infra collum & clauiculam sunt, facilius & expeditius euacuat. Quòd si & caput & inferiora repleta videantur, venam, quæ media seu mediana dicitur, secandam statuunt, quæ ex coalitu humeralis & axillaris fit, & caput, ac sub eo partes, euacuare potest. Auicennas hoc præterea addit, si plus euacuare voluerimus, venam prope talum vel saphenam secandam esse. Mesues etiam in omnibus capitis morbis hæmorrhoidum prouocationem plurimum posse scribit.

Et omnino distinctione hic quadam opus est, & quid leges euacuationis ex toto, quid reuulsionis, & ex parte affecta euacuationis requirant, attendendum. Etenim in principio morbi non solùm ad caput, sed etiam ad totum corpus, & partem, à qua fit affluxus sanguinis, respiciendum, & ita venæ sectio instituenda, vt capiti prosimus, non noceamus, id est, sanguinis ad caput affluxum prohibeamus. Ideóque in principio talis vena aperienda, quæ simul sanguinem abundantem possit euacuare, & à capite reuellere: nullo verò modo vena in ipso capite in principio aperienda: sed si plenitudo proueniat ab hepate, & partibus ad illud attinentibus, & sit in toto corpore, vena interna vel mediana statim aperienda.

Si verò à mensium vel hæmorrhoidum suppressione sanguinis abundantia & capitis morbus proueniat, quæ vena primùm aperienda sit, autores dissentiunt.

Alij enim statim in principio, dum fluit adhuc sanguis, venas in cruribus & pedibus secandas, aut loca illa scarificanda putant; cùm, si in partibus superioribus vena aperiatur, sanguinis motus ad caput magis concitetur. Alij plenitudinem primò demere, venâ communi in brachio apertâ, postea sanguini motum ad inferiora reuocare, venâ in pedibus sectâ, iubent.

Verùm hîc quantitas sanguinis abundantis, & morbi capitis hinc dependentis magnitudo attendenda. Etenim si sanguinis copia sit minor, & morbus det inducias, venas in pede primùm, & quidem sæpius, si opus sit, aperire licet; cùm venæ hæ & sanguinem minuant, & reuellant; siquidem vena vbicunque aperta sanguinem imminuere potest. Cum verò hæ venæ in pedibus, vt minores, sanguinem tardius euacuent: si magna sit eius copia, & morbus vehemens, ac præsens propterea auxilium requiratur, in cubito vena primùm aperiri potest, seu externa, seu mediana. Hinc deinde danda opera, vt naturalis fluxus iterum concilietur. Si verò in toto corpore nulla, vel non magna sit sanguinis abundantia, affluxus tamen eius ad caput metuatur, statim cephalica aperiri potest. Tandem verò & corpore euacuato, & fluxu cessante, nisi malum cesset, venas in capite aperire licet. Videatur & Iachinus, *in* 9. *Rhas. cap.* 3. Inualuit quidem apud vulgus, & apud tonsores nostros opinio, in affectibus capitis plurimùm prodesse venæ, quæ est inter pollicem & indicem, quam ideo cephalicam appellant, sectio. Verùm nullis fundamentis ista opinio nititur. Nam nullus ramus ex cephalica ad manum tendit, sed omnes rami venarum in manu sunt vel rami basilicæ, vel communis.

QVÆ

QVÆSTIO II.

An arteriæ in affectibus capitis à sanguine secandæ sint?

An arteriæ in affectibus capitis aperiendæ.

Veteres, vt ex Galeno, 3. *de loc. affect. cap.* 8. 6. *de tuenda san. cap.* 9. 1. *de curand. ratione per sang. missionẽ, capp. duobus vltimis*, Aëtio, Ægineta, Auicenna, Rhase videre est, vbi sanguis calidior & feruidior ad caput fertur, & in eo abundat, & sæpe diuturnos capitis dolores, vertiginem & alia mala diuturna, quæque aliis remediis non cedunt, excitat, ad arteriarum sectionem, tanquam præsentissimum remedium, accedere solebant. Et quidem in temporibus, infestantibus oculos fluxionibus calidis; post aures verò in vertiginosis maximè, & iis, qui diuturnis doloribus capitis ac spirituosis affliguntur. Experientiaque cõprobatum est, post varia diu frustra tentata remedia hoc auxilij genus tandem profuisse. Verùm plerique hodie eam tentare metuunt: 1. cùm nostris chirurgis ratio eas secandi non sit cognita. 2. (quæ duæ rationes etiam à Galeno, *lib.* 3. *de curandi ratione per sanguinis missionem, cap.* 2. attinguntur) quòd difficile sit, erumpentem ex arteriis sanguinem compescere & supprimere. 3. quòd, etiamsi sistatur, & vulnus ad cicatricem perducatur, nihilominus ἀνεύρισμα fiat.

Verùm enim verò periculum & hæmorrhagiæ & aneurismatis vitari potest, si arteria tota præcidatur, vt ex Galeno, *loc. allegat. cap. vltim.* patet. Aliàs enim, vt Galenus, 5. *meth. med. cap.* 7. docet, difficulter sanguis sisti arteriâ sectâ potest. Platerus prius etiam arteriam denudare iubet, vt ligari postea possit. Sed nec planè impossibile est, etiamsi tota non dissecetur, sed sic vt vena aperiatur, sanguinem sistere, modò deligatio rectè fiat, neque ea citò soluatur, vt Ambrosius Paræus, *lib.* 16. *chirurg. c.* 4. docet, qui in diuturnis capitis affectibus, à sanguine feruido, tenui & vaporoso, istam sectionem non solum in seipso, sed & in aliis feliciter & cum commodo instituit. Verùm nisi aliis omnibus frustra tentatis, ad hanc sectionem non accedendum. Diligenter etiam perpendendum est, quibus in casibus ea necessaria sit. Plerique statuunt, id tentandum esse, cum certi sumus, causam in arteriarum sanguine spirituoso esse, idque ex arteriarum pulsu vehementiore & calore ad tactum agnosci: id quod verum etiam esse credimus. quanquam enim multa hac de re argutetur Theodorus Collado, *in obseru. in Holler. methodum, cap.* 9. & probare conetur, primò, aliquem dolorem capitis ac oculorum pulsatilem, etiam materia fluente per arterias exteriores, non requirere hoc remedium, imò id, si adhibeatur, malum esse; secundò, in aliquo affectu seu dolore capitis aut oculorum, cuius materia fertur per venas & arterias internas, arteriotomiam vtilem esse: tamen quæ affert non magni momenti sunt. Ludit enim procul dubio æquiuocatione doloris pulsatilis. Neque enim credo, Hollerium, cum dicit, in omni dolore capitis pulsatili singulare remedium esse arteriotomiam, dolorem pulsatilem propriè dictum intelligere, qui est proprius partium inflãmatarum, vbi ob partes inflammatas tensas pulsatio arteriæ vehementior percipitur, sed eum, qui fit sine inflammatione, cum scilicet ob sanguinem arteriosum, spirituosum & flatulentum, qui dolorem capitis diuturnum excitat, arteriæ in temporibus vehementius pulsant, & tactæ calidiores percipiuntur, qui dolor sæpe tam pertinax est, vt nisi sectâ arteriâ vix tolli possit. Neque, quod se demonstraturum promittit, demonstrat Collado, scilicet aliquem dolorem etiam materiâ fluente per arterias externas non requirere hoc remedium; sed hoc probat, aliquem dolorem esse pulsatilem, materiâ non existente intra arterias, sed etiam aliquando intra venas: & ita concedit, materiam tum non existere intra arterias, sed venas; cum tamen se demonstraturum promiserit, materia intra arterias existente aliquando arteriotomiam non solum inutilem, sed etiam noxiam esse. Alterum quod attinet, contrarium statuit Galenus, & non ob quosuis capitis affectus arteriotomiam instituendam, sed ob eos solùm, cum sanguis feruidus per arterias externas fertur, clarè docet, 3. *de loc. aff. cap.* 8. cum scribit; *Non omnes huius auxilij beneficio fuisse curatos, eos nimirum, vbi vapor ille spirituosus per arterias internas ad caput adscendit.* Addit enim: *Etenim aliæ arteriæ iis maiores ad cerebrum ex ipsius basi per retiformem plexum adscendunt*, per quas huiusmodi affectionem fieri consentaneum est, elato per ipsas vaporoso calidóque spiritu.

QVÆSTIO III.

An venas narium scalpello vel hirudinibus aperire liceat?

An venas narium scalpello vel hirudinibus aperire liceat.

Plurimi quidem Medici etiam venas narium scalpello & hirudinibus aperire iubent, sed neuter modus tutus est. Nam cum venæ illæ visui non pateant, quâ ratione etiam scalpello aperiendæ sint, Chirurgus non videre, & facilè hic aliquid peccare, neque etiam vulnus ita obligari potest, sicut in venis subcutaneis. Refértque Alexander Benedictus, *in Proœm. lib.* 14. *pract.* tonsorem quendam in naribus pilos incautè tondentem venulam secuisse, nec cõtinuato sanguinis profluuio sistendi modum fuisse, ita, vt sequenti die vulneratus exspiraret. Neque est, vt quis arteriam vulneratam dicat. Id ipsum enim satis in naribus cauere non potest chirurgus, nec discernere, an venam vel arteriam secet. Imò, vt ibidem monet Alexander Benedictus, in toto corpore venæ & arteriæ orificiis conueniunt. Multò minus tutum est, hirudines naribus immittere; cum facilè penitus irrepere & pertinacius hærere queant, vt non facilè extrahi, ac magnæ hæmorrhagiæ causæ esse queant: cuius rei exemplum annotauit Herc. Saxonia, *lib.* 1. *pract. c.* 2. de quodam Patritio Veneto, cui hirudo naribus apposita adscendit in caput, ita, vt nullo modo vel extrahi vel necari posset, vnde æger nimia sanguinis effusione extinctus est. Et simile quid etiam Venetiis accidisse refert.

QVÆSTIO IV.

Cui loco cucurbitulæ reuulsionis gratia sint applicandæ?

Cui loco cucurbitulæ in affectibus capitis applicandæ.

Diximus cucurbitulas scarificatas, venæ sectionis vicarias, primùm lumbis, deinde scapulis & brachiis, tandem ceruici imponendas esse. Contrarium sentire videtur Platerus, dum, *pract. tract.* 2. *p.* 257. scribit: Cucurbitulas colli lateribus, summo humero, scapulis, brachiis, coxis, suris, naribus quoque applicandas esse: sensim à superioribus versus inferiora cucurbitularum applicatione procedendo, repetendòque eodem, vel etiam sequentibus diebus: adhibitâ postmodum scarificatione, si validius à parte trahere velimus.

Verùm nulla est hîc repugnantia. Nos enim tantùm de cucurbitulis scarificatis locuti sumus, quas meritò primo partibus remotioribus applicamus. Platerus verò & de scarificatis & non scarificatis loquitur, & non scarificatas primo loco propinquo applicat, hinc sensim remotiori, vbi demum & vltimò scarificationem adhibet, atque ita non scarificatis saltem sanguinem versus locum scarificandum deducit.

CAPVT

CAPVT IX.

De Intemperie capitis cum Bile.

Caussæ.

De Intemperie capitis cum bile.

INtemperies hæc calida & sicca est, bilémque coniunctam habet: quam quæ causæ generent, in Institut. *lib. 2. part. 2. cap. 5.* explicatum est. Eæ autem & hic locum habent: nimirum aër calidior, anni tempus calidum, vigiliæ nimiæ, exercitatio corporis nimia, & vitæ genus laboribus deditum; inedia, cibi, qui facilè in bilem vertuntur, vinum potens, medicamenta calida & sicca, & id genus alia. Idque facilius ista præstant, si hominis temperatura sit calidior & siccior, habitus corporis gracilis, ætas iuuenilis.

Signa diagnostica.

Signa bilis in capite.

Sensum mordacitatis, & dolorem acutum mordacem & pungentem ob acrimoniam & feruorem totius capitis, excitat humor biliosus: vnde caput totum calidum tangenti deprehenditur, dolórque, etsi vehemens, est sine insigni grauitate, quia suâ tenuitate poros subit, nec inflat, dolórque magis in dextrâ parte percipitur, quod procul dubio intelligendum est, cùm caput ab hepate κατ' ἴξιν afficitur. Facies pallet, vel potiùs flauet, & ad citrinum colorem tendit, vt & oculi. Actiones cerebri potiùs deprauantur, quàm abolentur, vel imminuuntur. Aliter enim sæpe imaginantur, & ratiocinantur quàm par est, bilísque in cerebro abundans delirium sæpe, cum quadam seueritate & iracundia, excitat; vigiliæ infestant, quas interdum leuissimus & breuissimus somnus interrumpit, obuersantur ante oculos, præsertim dum æger obdormiscit, imagines flammarum & incendij, pugnarum & dimicationis, volatûs. Excrementa cerebri sunt pauca, aurium verò multa, & flauescunt, adéstque linguæ, narium & oculorum siccitas, os amarescit. Non quiescunt ægri, sed inæqualiter variè & inordinatè corpus mouent: Pulsus, si in corpore reliquo bilis abundet, est magnus, velox, frequens: Vrina citrina, ignea, & tenuis: ac symptomata, quæ coniunguntur, per periodos affligunt, & plerumque circa meridiem ingrauescunt. Refértque Iachinus, *in 9. Rhas. c. 4.* Iuuenem quendam dolorem capitis ex bile adeo grauem quotidie circa meridiem passum esse, vt fureret. Solétque tunc accidere, sicut & in febribus, vt vrinæ tenues & aqueæ quasi mingantur, bile ad caput tendente; circa vesperam verò iterum tinguntur, dum eadem in venis humoribus permiscetur; & cum vrina excernitur.

Præcesserunt caussæ bilem generantes, vt hepar calidum & siccum, ætas iuuenilis, cibi & potus ad bilis generationem facientes, & reliquæ bilem cumulantes caussæ. Iuuant quæ refrigerant, bilem euacuant, à capite auertunt, alterant, eiúsque generationem prohibent: contrà nocent quæ calefaciunt, bilem generant, retinent, augent, eámque ad caput concitant. Lux etiam vehementior molesta est.

Indicationes.

Humor biliosus est euacuandus, à capite auertendus; repellendus; si aliunde affluit. Intemperies verò tam cerebri, quàm humorum coniuncta, calida & sicca, contrariis alteranda, capútque roborandum. Et quidem si febris adsit, coctio prius expectanda; nisi materia turgeat: si verò febris absit, quocunque tempore purgationem exhibere licet, modò viæ apertæ sint. Hæ enim si apertæ nō sint, aperiendæ prius, de quo in Institut. *lib. 5. part. 2. sect. 1. cap. 6.* & de febribus, *lib. 2. cap. 6.* dictum. Ideóque frustra nonnulli ad bilem digerendam multa medicamenta propinant. Etsi enim illa, quæ præscribunt, medicamenta vtilia sint tamen potius purgationem, ad intemperiem alterandam, quam ante purgationem, ad bilis coctionem, quâ hîc, in morbo non febrili, nulla opus est, conducunt.

Curatio.

Initiatur ergo primùm clyster ex refrigerantibus & emollientibus.

Vt ℞. *Fol. maluæ, violariæ, parietariæ, mercurialis, betæ*, an. Mi. *prunor. damasc.* num. x. *hordei* M. ß. Coquantur in aq. simplici. Colat. ℞. ℔. i. *cassiæ vel elect. lenitiui, aut diacathol.* Vnc. i. *olei violar.* Vnc. iii. *sacchari rubri* Vnc. ß. *salis* ʒ. ß. Fiat clyster.

Vel ℞. *Maluæ, violar. endiu. lactuc.* an. Mi. *flor. nymphæ* P. ii. *sem. quatuor. frigid. maior.* Vnc. ß. *prunor.* num. XII. Coque in aqua hord. s. Colat. ℞. ℔. j. *flor. cassiæ* ʒ. vi. *elect. diacathol.* Vnc. ß. *olei violar.* Vnc. ii. *mell. rosati colat.* Vnc. j. Fiat clyster.

Vel exhibeantur syrup. violar. aut rosar. solutiu. Vnc. ii. vel iii. cum aqua vel decoctione endiuiæ, vel decocto florum & fructuum.

Vel ℞. *Cassiæ, elect. lenitiu.* an. Vnc. ß. *pulpæ tamarindorum* ʒ. ii. Cum saccharo F. bolus.

Vel in decocto aut aqua calidos humores alterante dissoluatur *cassiæ* Vnc. i. & addatur *syrup. solutiu. rosat. aut violar. solutiu.* Vnc. ß. F. haustus.

Postea si bilis mista sit cum sanguine, vtilis est sanguinis missio, sed parcior, ad sanguinis copiam imminuendam, eundémque refrigerandum: mittendus etiam reuulsionis gratia sanguis, vbi inflammatio metuitur. Si verò nulla copia sanguinis adsit, nihilque tale metuatur, venæ sectione opus non est. Censent autem Medici, venam potius in dextro, quàm in sinistro brachio aperiendam esse; quia sedes bilis potissimum sit in dextro latere: & aperienda est vena vel mediana vel humeralis.

Præparantia bilem in affectibus capitis.

Postea bilem præparantia exhibenda, quæ scilicet eius feruorem & acrimoniam attemperant, vt sine molestia per conuenientia loca euacuari possit, refrigerantia scilicet, & humectantia, è quibus cephalica eligantur. Si tamen id conditio humoris postulat aliàs, & si bilis sine vllo incommodo euacuari potest, statim ad purgationem accedendum, vt antea dictum. Conueniunt ergo hic, si opus est, caput humectantia, & refrigerantia supra proposita; quibus & alia bilem præparantia, vt endiuia, acetosa, cichorium & similia misceantur. Et si bilis sit tenuior & cum multis vigiliis, lactuca, nymphæa, papauer.

℞. *Syrup. papau.* Vnc. i. *de nymphaa* Vnc. ß. *aq. lactucæ, violar. nymph.* an. Vnc. i. Misce.

Vel ℞. *Syrup. granatorum, de agresta, nymph.* an. ʒ. vi. *aq. portulac. lactuc. rosar.* an. Vnc. i. Misce.

Si bilis sit crassior.

℞. *Aq. endiu. cichor.* an. Vnc. iß *syrup. acetos. s.* Vnc. i. *endiu.* Dra. vi. Misce.

Etenim natura bilis semper perpendenda. Quò enim bilis calidior, eò fortiora refrigerantia adhibenda. Vt si bilis sit pallida, fiant medicamenta ex hordeo, cichorio, endiuia, rosis, acetosâ: si flaua, & præsertim vitellina, illa scilicet ex adustione bilis pallidæ orta, nymphæa, papauer addenda: si sit viscid itatis particeps, vt vitellina illa Guainerij ita dicta, quæ pituitæ aliquid admistum habet, syrup. acetosus & acetum addendum: de qua re prolixius agit Sauanarola, *pract. tract. 4. cap. 30.*

Obseruandum etiam hic in vsu istorum medicamentorum, quod aliàs in genere percipitur; cùm dulcia facilè in bilem mutentur, syrupos & alia dulcia in parua quantitate esse vsurpanda, & aquis ac decoctis refrigerantibus bene diluenda. Acida potius, præcipuè vbi incisione aliqua opus est, conueniūt, & si bilis sit crassior.

Deinde

Purgantia bilem in affectibus capitis. Deinde purgetur humor biliosus, verùm non admodum validis & calefacientibus medicamentis, quibus sanguis magis calefit, & ad superiora fertur, sed lenioribus, & quæ simul feruorem sanguinis tollunt, blandéque euacuant; qualia sunt *syrup. rosar. & violar. solutiuus, aloe* cui, vt fortius purget, pauxillum scammonij, ad Vnc.i.ß.gr.VIII.vel x.prout natura corporis, & humoris copia id requirit, addi potest, & Gal. *hiera picra, myrobalani citrin. tamarindi, manna,* cui, quia facilè bilem eicit, refrigerantia, & quæ eius in bilem mutationem prohibeant, addi possunt; vt syrup. rosar. solutiu. cremor tartari, aqua endiu. violar. &c. *Rhabarbarum.* De quo tamen notandum, quod quidem ad bilem euacuandam vtile, & admodum familiare est medicamentum; quia tamen siccat ac fumosum est, & facilè exhalat, solum non dandum, sed cum aqua endiuiæ, violar. & similibus frigidis, addendúsque *syrup. rosar.* vel *violarum solutiuus, electuarium lenitiuum, diaprunis lenitiu. diacatholicum.* Et fortiora, *electuar. de psyll. diaprunis solutiuum, de succo rosarum, pilulæ aggregatiuæ, aureæ,* quæ vsurpanda, si bilis sit crassior & ob lentorem pertinacius adhærescat, vel pituitæ aliquid admixtum habeat:

Haustus. ♃. *Specier. decocti flor. & fructuum* Vnc.ß. *sem. quatuor frigid. maior.* an. Dra.i. *tamarind.* Vnc.ß. Coquantur in aqua simpl. *In colat. s.q. Infund. rhabarb.* Dra.ß. *cinamomi* Scr.ß. *spicæ* gr.vi.

Colat. ♃. Vnc.iii. in iis dissolue *manna* Drach. vi. vel Vnc.i.

Iterum colentur. Adde *syr. rosar. solutiu.* Vnc.ß. Fiat Haustus.

Decoctum etiam vel syr. flor. & fructuum hic, quod bilis feruorem reprimit, sanguinem mundat, & bilem leniter educit, vtilis est.

Syrupus. ♃. *Prunor.* num.XL. *iuiubarum, sebesten,* an. num.xxx. Coque in aq. ℔ iii. ad remanentiam ℔. i. In colatura dissolu. *pulpæ tamarindor. cassiæ extract.* an Vnc.iii. *manna* Vnc.i. Si libet, adde saccharum. Fiat syrupus pro iiii. dosibus, quarum quælibet scammonij gran. iiij. acuatur.

Vel ♃. *Rhabarbari* Scr.iiii. *cinamomi* Scr.i. *flor. cordial.* P.ii. Infundantur in aq. endiuiæ.

Colat. ♃. Vnc.iii.ß. In iis dissolu. *pulpæ tamarind. el. de succo rosar.* an. Dra.ij. *syrup. violar. solut.* Vnc.ß.M. Delicatis talis Bolus exhiberi potest.

Bolus. ♃. *Conseru. violar. vel rosar. cum manna parata* Vnc. ß. *extracti scammonij* gran. vi. *vel diagrydij* Scr.ß. *cinamomi, macis, mastiches,* an. gr.iii. Fiat Bolus.

Vel ♃. *Cassiæ* Vnc ß *elect. rosat. Mes.* Dra.i. *rhabarbar. elect.* Scr.ii. *spic.* gran.vi. *trochisc. de viol. cum scamon.* Scr.i. Cum sacchar. Fiat Bolus.

Puluis. ♃. *Rhabarbari.* Dra.ß. *spec. diaturbith, cum rhabar.* Scr.i *diagrydij* gr.iiii *macis, santal. citrin.* an. gr.iii. Fiat Puluis.

Et quidem bolis & liquidis medicamentis bilis commodius purgatur; cum iis refrigerantia & humectantia commiscere liceat, pilulæ verò magis siccant. Si tamen alicui pilulæ arrident, & præcipuè si bilis sit crassior, tales exhiberi possunt.

Pilulæ. ♃. *Pilul. aggreg.* Scr.ii. *de rhabarbar.* Scr.i. *diagryd.* gr. iiii. *cum aq. endiu.* Fiant pil.XXI.

Vel ♃. *Rhabarb.* Dra.ß. *spicæ* gran.iii. *specier. hieræ s.* Scr i. *agarici trochisc.* Scr.ß. *diagrydij* gr.iiii. *Cum syr. violar.* Fiant Pil.xxv.

Notandumque hîc illud, quod Galenus, *lib.* 1. κατὰ τόπ. *cap.* 2. monet, in omni capitis morbo, à quocunque humore fiat, admiscenda esse phlegmagoga.

Clyster. Clysteres etiam refrigerantes & humorem biliosum euacuantes sæpius inijcere vtile est.

Vt ♃. *Maluæ, althéa, violariæ, parietariæ,* an M.i. *hordei* M.ß. *semin. quatuor. frigid. maior.* ana ℥.iii. *prunor.* num.x. Coquantur in aqua simplici.

Colat. ♃. ℔.j. *cassiæ pro clysteribus* Vnc.i. *elect. de psyll.* Vnc.ß. *olei violacei* Vnc.ii. *mellis rosati colati* Vnc.i. *salis* Dra.i. Fiat Clyster.

Vomitoria. Si bilis ad ventrem confluat, atque inde vapores ad caput eleuentur, ægérque ad vomendum facilis sit, vomitoria etiam lenia exhiberi possunt. Si verò æger ad vomendum difficilis sit, ne caput magis repleatur, omittenda vomitum cientia, & bilis per aluum educenda.

Vrinam cientia. Neque solùm ista electiuè purgantia vsurpanda, sed & ea, quæ abstergendo potius eandem cùm per aluum, tum vias vrinæ educunt qualia sunt dococtum lupuli in sero lactis, & fumaria cum sero lactis exhibita.

Postquam humor biliosus ita euacuatus, qui restat, alterandus, & intemperies inducta corrigenda contrariis, frigefacientibus scilicet & humectantibus, supra, *cap.* 1. & 4. propositis, quæ hic repetere opus non est. Quibus & alia ad bilem temperandam vtilia addere licèt, vt *dentem leonis, sonchum, portulacam, syrup. de portulaca, de aggresta, oxysaccharum,* & si vigiliæ infestent, præcipuè vsurpanda *lactuca, nymphæa, papauer,* & ex iis parata medicamenta. Simul etiam & postquam humor biliosus per aluum aliquo modo euacuatus fuerit, ab initio etiam hîc repellentia conueniunt, quæ supra de intemperie capitis calidâ & à plethorâ proposita sunt. Et licet repellentibus opus non sit: refrigerantia tamen adhibeantur tùm interna, tùm externa, *cap.* 1. proposita. Inter quæ odoramenta reliquis præferuntur, quòd satis refrigerant, exitum tamen vaporum è capite non prohibent. Topica, quæ adhibentur, non sint humida, & & sanguinem ad putrefactionem disponentia, sed eligenda adstringentia, succ. granat. berber. Ideóque Forestus, *lib.* 9. *obseru.* 12. sacculis potius, quàm lotionibus vtendum censet.

Camphora in affectibus capitis. Camphora tamen hîc, quia siccat, & vigilias inducit, vel omittatur, vel cautè adhibeatur; cum somnus in hac intemperie capitis commodissimus sit. Ideóque & quia bilis siccat, & plerumque vigilias inducit, somnum conciliantibus sæpe opus est, vt lotionibus pedum, medicamentis, quæ acrimoniam bilis retundunt, & cerebrum humectant, ex foliis lactucæ, flor. violar. capitibus & seminibus papaueris, & similibus, de quibus suo loco dicetur

Neque omittantur reuulsiones per cucurbitulas si ne scarificatione, per frictiones, ligaturas, lotiones extremorum. Vtile etiam hic est balneum aquæ dulcis.

Euacuantia bilem à capite. Hinc particulares euacuationes instituantur. Apophlegmatismi quidem pituitæ propriè conueniunt. Masticari tamen & hîc possunt grana mastiches cum passulis, & saliua crebro expui. Et si aliquid pituitæ admistum sit, aliquot grana piperis vel cubebarũ, vel parum cortic. radic. cappar. addi potest. Errhina parentur ex succo betæ; aqua tamen hordei admixtâ. Vel fiat Gargarismus ex decocto hyssop. hordei & oxymel. simpl.

Vel ♃. *Succi rosarum* Vnc.ii. *diagryd.* ʒ.i. *extract. rhabarb.* Scr.i. *succi betæ* Vnc.iii. *mellis* q.s.F. Errhinum.

Vel ♃. *Succi rosarum* Vnc.ß. *diagryd.* Scr.i. *mellis parum.* Misce.

Vel *Scammoniam aut elaterium cum lacte* misceatur, quod naribus attrahatur.

Vel ♃. *aq. maioran.* Vnc. ii. *manna* Vnc. sem. Misce.

Rhabarbarum quoque vsurpare licet. Sternutatoria cum ex solis frigidis, vtpote quæ naturam sufficienter non stimulant, parari non possint, parantur, si iis opus, ex frigidis & calidis simul mistis, vt ex succo violarum vel rosarum, quibus aliquid piperis aut helleb. addi potest. Aut vapor aceti, in quo castoreum dissolutum sit, naribus attrahatur.

Et si bilis sanguine permixta sit, sanguísque biliosus, tenuis, feruidus ac vaporosus mali causa sit, ad arteriarum

teriarum sectionem, aliis remediis non iuuantibus, accedere quoque necessarium est, de qua *capite praecedente* dictum.

Tandem etiam digerentia ex chamæmelo, meliloto, sem. lini, fœnigræci adhibenda; vt & vnguentum alabastrinum, eodem modo, vt in Intemperie cum sanguine, de quo postea etiam, *in quæstione*, dicetur. Et quia cochlearum caro citra calorem redundantem humorem euocat, etiam hic nonnulli cataplasma, quod paratur ex cochlearum carne contusa, cum modico thuris commendant.

Diæta.

Aër, in quo æger degit, sit frigidus & humidus, vel talis arte paretur, vt supra, *c.* 1. dictum. Victu vtatur æger refrigerante & humectante, supra, *eodem capite*, proposito & descripto, quo generatio bilis prohibeatur, & genita temperetur. Abstineat vino, potúsque assuetis aqua cocta & præparata, vel aqua hordei aut cereuisia tenuis. Assueti cubitum ituri haustum aquæ frigidæ bibant. Somnus sit longior: perturbationes animi & corporis motus vehementiores, vt & inedia, vitentur.

QVÆSTIO
An in Intemperie cum humore bilioso etiam locum habeant discutientia & resoluentia.

Videntur quidem minus conuenire discutientia, 1. Cum sint calida, & intemperiem augeant, ac facilè putrediné humori inducere possint 2. Quia attrahere valent humores ad caput. 3. Quia bilis sponte & facilè exhalat, & vix vllas sui reliquias in capite relinquit.

Verum enim verò in declinatione non sunt planè omittenda discutientia. Si enim locum habent in inflammatione, vt docet Galenus, 13. m. m. *c.* 6. 8. & 9. & 1. ad Glauc. *c.* 15. & 2. κατὰ τόπ. *c.* 2. omnino etiam in humore bilioso adhiberi possunt. Tantum verò abest, vt intemperiem augeant, vt potius refrigerent. Digerentia enim, vt vult Galenus, 1. *de simpl. medicam. facult. c.* 4. & 2. ad Glaucon. *c.* 2 refrigerant ex accidente, quatenus materiam calidam discutiunt. Neque metus est attractionis; cùm non nisi vniuersalibus præmissis, & post vsum repellentium adhibeantur; vbi verò metus adhuc est de affluxu, compositis ex repellentibus & discutientibus vtendum. Et quanquam humor biliosus sit tenuis & facilè exhalet, tamen facilè fieri potest, vt in capite hærens crassescat, & hinc non totus exhalet. Interim non diffiteor, cautione opus esse in discutientibus in hac intemperie adhibendis, videndumque esse, ne istis intemperies calida augeatur.

CAPVT X.
De Intemperie Capitis cum Pituita.
Caussæ.

De Intemperie capitis cum pituita.

QVæ cum pituita coniuncta est intemperies, frigida & humida est. Generatur autem & cumulatur pituita in cerebro hyeme, & cōstitutione aëris frigidâ, locísque palustribus & vliginosis, ætate senili, inprimis vbi cerebrū frigidius & humidius est, vel à morbo aliquo, aut nimiâ Venere, aut immoderato sanguinis è naribus fluxu, debilitatū est, aut ob meatuū angustiā, excrementorum crassitiē, facultatísque expultricis debilitatē excrementa expellere non valet. Aliunde verò ad caput transmittitur, si in vniuerso corpore, aut determinata aliqua parte abundet, & causæ accedant, quæ ipsā ad caput allicere valēt, vt dolor capitis, calor, & similia. Non parum etiam sæpe ad hanc intēperiem generandam facit hepar calidum & humidū, à quo sanguis vaporosus materiam multis vaporibus, qui in caput eleuantur, præbet, quæ ibi hærentes cerebrum debilitant & materiā pituitæ præbent. Et omnino huc faciunt causæ omnes pituitam generantes, *lib.* 1. *Instit.* enumeratæ.

Signa Diagnostica.

Signa pituitæ in capite.

Adest capitis grauitas & tensio, sensuum cùm internorum tùm externorum inertia, mentísque stupor & tarditas, in somnum propensio, idem est longior & profundior; nisi mœror & sollicitudines, vel aliæ causæ interrumpant, ac vigilias excitent. Somnia sunt de rebus albis, aquis, pluuiis. Cœlo sereno melius habent ægri; nubilo, & aëre frigido habent peius: circa Lunæ φάσεις peius: Lunâ ab aspectu Solis vacuâ meliùs. Si tamen in parte capitis anteriore pituita abundet, soporosus magis affectus extat; si in medio vel posteriore, fatuitas & memoriæ læsio magis excitatur.

Os saliuâ multâ humet, lingua est mollis, sitis adest nulla, & pituita copiosior è naribus & per palatum excernitur, quæ sapore est vel dulci, vel acido, vel salso, pro natura & differētia pituitæ. Facies pallet, nisi forsan doloris vehementia aut diuturnitate tenuior sanguinis pars ad caput rapiatur, cuius præsentia id rubeat & caleat; oculi subtumēt. Caput si tangatur, non est ita calidū, sed potius frigidum, & quod non nisi tegumentis multis adhibitis calefieri potest. Nonnullique conqueruntur, se frigiditatē instar niuis & glaciei in capite percipere. Molestia, quam parit, ferè magis in occipite sentitur, præsertim iis horis, quibus pituita dominatur, à tertia scilicet hora noctis vsque ad nonam. Vrina, si simul in reliquo corpore pituita abundet, est cruda, crassa, alba; pulsus paruus, mollis, tardus, rarus; affectus, qui inde excitatur, est diuturnus. Quod si cum his tēperamentum ægri, ætas, anni tempus, aëris constitutio, diæta præcedens, & omnino causæ, quæ caput frigefacere & humectare, ac pituitam in eo cumulare solent, consentiant, certiora omnino erunt ista signa. Iuuant quæ pituitam alterant & euacuant, capútque calefaciunt & siccant; nocent quæ pituitam nimiùm augent, capútque frigefaciunt & humectant.

Prognostica.

Intemperies hæc curatu non ita facilis est, & sæpe in stuporem, paralysin, apoplexiam, & soporosos affectus degenerat; & quò diuturnior est, eò difficiliùs curatur, vt & in corpore senili. Tempus hybernum quoque, quòd morbum augeat, minus aptum est ad curationem; commodior est calida & sicca aëris constitutio, qualis est æstiua.

Indicationes.

Cùm intemperies tolli non possit, nisi causa prius tollatur, pituita primùm euacuanda, & si ad caput moueatur, reuellenda, Intemperies verò frigida & humida per calefacientia & siccantia corrigenda.

Auxilia & Curatio.

Itaque sanguinis euacuatione ob pituitam equidem nullā opus est. Si tamen in reliquo corpore, quod fieri impossibile nō est, præcipuè si hepar sit calidius, sanguis abundet, cum in ætate florente vel consistente etiā detrahere inutile non est. Hoc enim modo & vaporū ad caput exhalatio impeditur, & superfluū alimentum demitur, vt natura postea quicquid crudum & pituitosū in sanguine est faciliùs & exactiùs cōcoquere possit, & medicamenta postea tutius vsurpantur. Sanguine euacuato, aut si sanguis euacuatione opus non sit, statim ad ipsius

ipsius humoris pituitosi euacuationem se accingat Medicus.

Primò ergo, præcipuè si ab inferioribus humor ad caput feratur, inijciatur clyster.

Clysteres enim non solùm ex primis viis materiam superfluam euacuant, sed & à membris principalibus superioribus, & maximè cerebro, humores superfluos versus inferiora trahunt. Primò talis sufficit:

Clysteres.

℞. *Maluæ, althææ, betæ, parietar. betonic. hyssopi*, an. M. i. *flor. stœchad. chamæmel. melilot.* an. p. ii. Coq. in aqua s.

Colat. ℞ ℔ i. in qua dissolue *hieræ simpl.* Galen. *benedict. laxatiu.* an. Vnc ß. *mellis anthosati, rosat. colati*, an. ℥. i. *succi betæ* ʒ. x. *olei lilior. alb.* ℥. ii *salis* ʒ. ß. F. Clyster.

Vel ℞. *Rad. ireos, pœoniæ*, an. ℥. ß. *mercurial. betæ, saluiæ, rutæ, betonicæ*, an. M. i. *rorisinarin. flor. chamæmel.* an. p. i. *sem. anisi, fœniculi*, an. ʒ ii. *agaric. albi in petia ligati* ℥. ß. Coquantur in aq. simplici.

Colat. ℞ ℔. i. adde *benedict. laxat.* Vnc. ß. *diaphœnici* ℥. ii. *mellis rosat. solut.* Vnc. i. *olei rutacei* Vnc. iß. *laurini* ℥. i. *salis* ʒ. i. F. Clyster.

Si in ventriculo sit materia fluitans aut nauseam excitans, ægerque ad vomitum facilis sit, vomitus concitetur: aliàs vomitus inutilis, cum caput repleat.

Præparantia pituitam in capite.

Præparantia pituitam in capite.

Deinde humor pituitosus, nisi sit salsus, cùm magna ex parte sit crassus & viscidus, præparandus & attenuandus incidentibus & abstergentibus, *hyssopo, saluia, origano, maiorana, betonicâ, verbenâ*, quæ siue assumpta, siue extra vsurpata in morbis capitis à materia frigida multũ prodest, *rutâ, rosmarino, stœchade, pœonia, matricariâ*, in mulieribus, & aliis cephalicis calidis, supra, *c.* 2. propositis, tum simplicibus tum compositis; quibus & alia medicamenta incidentia & abstergentia addi possunt. Magna ex parte pituitam crassam & viscidam esse diximus. Quando enim pituita fluida est, & catarrhus coniunctus, ac materia euaporationi apta, quæ nimia attenuatione redderetur fluidior, & plures vapores suppeditaret, vsurpãda calefacientia & sistentia nonnihil, atq; incrassantia, vt; *saluia, mentha, absinthium, mastiche, nux moschata, nuces cupressi, thus, mel rosatum*, & similia. Vbi verò materia est frigida, crassa, viscida, ab attenuantib. mitioribus inchoandum; qualia sunt oxymel simplex, aqua maioranæ, hyssopi, betonicæ: postea ad fortiora ascendendũ, qualia sunt oxymel compositum, scilliticum, syrup. stœchad. Arabic. aq. maioranæ, rutæ, rorismarini, decoctũ radicum pœoniæ, acori; & prout viscidita, maior, vel minor est, ita etiam incidentium & abstergentium, vt oxymel simplicis & compositi plus vel minus admiscendũ. Omnino enim in præparãtibus istis medicamentis hoc obseruandũ, vt à lenioribus incipiamus, ne, si nimis calida statim initiò vsurpantur, materia fundatur & morbus vehementior reddatur. Ideo Matthæus de Gradibus reprehẽdit eos, qui in dolore capitis à causa frigida à principio exhibent syrup. de stœchade, qui est valde calidus. Quapropter rectissimè fit, si, cùm materia est multa, primò leniora vsurpentur, hinc pars materiæ euacuetur, & postea ad fortiora fiat progressus. Si pituita sit salsa, semper addenda cichorium, endiuia, scariola.

Potiones.

Vt ℞. *Radic. fœnicul.* Vnc. ß. *fol. betonicæ. hyssop.* an. M. i. *semin. fœnicul.* ℥. i. *flor. rorismarini, stœchad. Arabic.* an. p. ii Coquantur in aq. simplici.

Colat. ℞. Vnc. vii. *syrup. de betonica, de stœchad. simp.* an. ʒ. vi. *oxymelitis simpl.* Vnc. i. Misce pro duabus dosibus.

Vel ℞. *Radic. calam. aromat. pœoniæ, galangæ*, ana Vnc. ß. *betonic. saluiæ, rorismarin.* an. p. i. *sem. pœon.* Vnc. ß. *anisi, fœnicul.* an. Drach. ii. *flor. stœchad. Arabic. saluiæ, sambuc. rosarum*, an. p. i. Coquantur in aqua pura.

Colat. ℞. ℔. iß. *sacchari* Vnc. iii. Fiat potio clara, Quæ aromatisetur *specier. diamosch. dulcis* Dra. i. Pro 3. vel 4 dosibus.

Vel ℞. *Hyssopi, betonicæ, saluiæ*, an. M. i. *flor. stœchad. Arab.* M. ß. Coquantur in aq. simpl.

Colat. ℞. Vnc. viii. *syrup. de hyssop. de stœchad. simpl.* an. Vnc. i. Misce pro duabus vel tribus dosibus.

Vel ℞. *Syrup. stœchad.* Vnc. i. *oxymel. simpl.* Vnc. ß. *decocti cephalici* Vnc. iii. vel iiii. F. Haustus.

Vel ℞. *Radic. fœnicul.* Vnc. i. *pœoniæ, angelic. ireos Florentinæ*, an. ℥. ß *saluiæ, maioran. betonic. calaminth. hyssopi*, an. M. ß. *sem. fœnicul. sileris montani*, an. ʒ. ii. *carui* ʒ. i. *flor. stœchad. Arabic. anthos, lauendulæ*, an. p. i. Coquantur in aq. simplici.

Colat. ℞. ℔. iß. Dulcoretur saccharo & clarificetur, Adde *aq. cinamomi* Vnc. ß. Fiat potus pro quatuor dosibus.

Vel ℞. *Rad. fœnicul. petrosel.* an. Vnc. ß. *pœoniæ* Dra. ii. *betonic. hyssopi, calaminth. capill. Veneris, meliss. maioran.* an. M. i. *flor. stœchad.* Arabic. p. i. Coq. in aqua. s.

Colat. ℞. ℔. i. *mellis anthosati, syrup. de betonica, oxymel. s.* an. Vnc. i. Fiat potio pro 4. dosibus, Quæ aromatisetur *specier. aromat. rosat.* Dra. ß.

℞. *Rad. fœnicul. pœon.* an. Vnc. ß. *hyssop. calaminth. betonic. capill. Veneris, maioran. rorismarin. stœchad. Arab.* an. M. i. *flor. sambuc.* M. ß. *sem. pœon.* Drach. ß. Coq. in s. q. aq. puræ.

Colat. adde *mellis* ℔. ii. *aceti scillitici* ℔. ß. Fiat Syrupus, Qui aromatisetur *pulueris nuc. moschat.* ʒ. i. Quæ conquassata in nodulo sub finem decoctionis addatur. Syr. huius datur Vnc. iß, cum *aq. beton. fœnic. hyssop.* an. Vnc. i.

Vel ℞. *Syrup. de stœchad. simpl. de betonica, de hyssopo*, an. ℥. i. *oxymel. scillit.* ʒ. vi. *aq. betonic. rorismarin. hyssopi*, an. Vnc. iii. M. pro tribus dosibus.

Et reliqua, quæ supra, *c.* 2. de intemperie capitis frigida sunt proposita.

Purgantia pituitam è capite.

Postea purgatio instituatur *agarico, turbith, trochisc. albandal. foliis senæ, aloe, pilulis aureis, cochiis, Arabicis, lucis, de agarico, assaiereth, speciebus diaturbith, electuario diaphœnic.* & similibus. *Purgantia pituitam è capite.*

Pilulæ.

℞. *Aloes lotæ cum aq. maioranæ, agaric. trochiscat.* an. Drach. j. *mastiches, cubebar.* an. gr. vi. *trochiscorum albandal.* Scrup. i. Cum syr. betonicæ. Fiant pilulæ. Dosis Drach. j.

Vel ℞. *Pilul. cochiar.* Scr. ii. *aurearum* Scr. i. *trochiscorum albandal.* gr. iii. Cum aqua betonicæ. F. Pilul xvij. vel plures.

Vel ℞. *Pil. cochiar.* ʒ. i. *aurear.* ℈. ß *trochiscor. albandal.* gr. ii. Cum oxymel. scillit. F. Pilul. xvii. vel plures.

Vel ℞. *Pilul. cochiar.* ℈. ii. *aurear. aloephangin.* an. ʒ. ß. *agarici trochiscat.* ℈. ii. *turbith electi* gr. xv. *mastich. cinamom. cubebar.* an gr. vi. *trochiscor. albandal.* gr. vii. Cum aq. rorismarini. F. Pilul. è Drach. j. xv. vel xvi. vel xvij. vel quot libet. Detur Drach. j.

Vel ℞. *Pilul. cochiar.* Scr. ii. *de hiera cum agarico* Scr. i. *trochiscorum albandal.* gr. iii. Cum aqua maioranæ. Fiat Pilul. xx i. Zechius has Pilulas laudat:

℞. *Agar. elect.* ʒ. ii. *colocynth.* ʒ. v. ß. *myrobal. chebulor.* ℥. i. *semin. maioran. rutæ, pœoniæ, asari, piperis, zingiber.* an. ℈. i. *nuc. moschat. cubebar. caryophyll. xiloaloes, mastich. cardamom. spicæ nardi*, an. ʒ. ß. *hellebor. nigri* ℈. ii. *salis gemmæ, nitri*, an. gr. v. *aloes hepaticæ pondus duplum.* Fiant Pilulæ cum benedict. laxatiu. Quarum ʒ. i. bis terue in mense, vel ℈. i tertio quoque die sumatur.

Boli.

℞. *Elect. diaphœnic.* ℥. ß. vel ʒ. v. vel vi. *pulu. stœchados Arab. rad. pœoniæ* an ℈. ß. Cum saccharo. Fiat Bolus.

Vel ℞. *Agarici trochiscat.* ℈. iiii. *elect. diaphœnic.* ʒ. ß. *fl. stœchad. Arab. semẽ anisi*, an. ℈. ß. Cũ saccharo F. Bolus.

℞. Pulue

Pulueres. ℞. *Pulueris senæ præparatæ* ℥.i.*mechoacannæ* ℥.ß.*turbith*.Scr.i.*cremor.tartari, rad.ireos Florentinæ, diagrydij*, an.gr.vi.*ambr*.gr.ii.F.puluis pro ii.dosibus.

Vel ℞. *Turbith.elect*.℥.i.*Zingiber.flor.stœchad.Arab*. an.Scr.ß.*sacchari* ad pōdus omnium. F.Puluis.Vel iste.

℞. *Fol.senæ* Vnc.ß.*agaric.trochisc*.℥.iß.*turbith.gummosi,infusi in lacte,& exsiccati* ℥.ii.*Zingiber.salis gemmæ, mastiches*,an.℥.ß. *cremor.tartar*.℥.ii.*cinamom.cubeb*. an. Scr.ii.*summitat.thymi* ℥.iii.*sem.violar*.℥.ß. *medullæ sem.carthami* ℥.i.*sacchar.candi* parum.Fiat puluis.

Simul alterat & purgat. Dosis ℥.ii. Quæ dosis si videatur maior,purgantia augeri poterunt.

℞. *Agaric. trochisc*. ℥.ii. *zingib. albissimi* ℥.i. *salis gemmæ* Scrup.i.

Potiones. Incisa infundantur in s.q.oxymelitis simplicis horis octo.Postea ebulliant,colentur & exprimantur.

Expresso liquori adde *decocti foliorum betonicæ,hyssopi,flor.stœchad. Arabic*. Pro haustu, in quo dissoluantur *elect. diaphœnici* Drach. iiß. *mellis anthosati* Vnc.ß. Iterum coletur.Fiat haustus.

Vel ℞.*Rad.fœnic*.℥.ß. *pœoniæ* ℥.ii. *hyssopi* M.ß. *agaric*.℥.i.ß. *fol. senæ elect*.℥.iii. *sem.carthami contusi* ℥. iß. *anisi,fœniculi*,an.℥.i. Coquantur in aq.simpl.

Colaturæ ℞.℥.iiii.ß.*mellis rosati solutiui* ℥.ß. Misce.

Sed quia humor pituitosus plerumque cōtumax est, & vna vice vix educi potest,ex interuallis repetere vsū præparantium & purgantium conuenit, sintque semper posteriora medicamenta prioribus fortiora:vt si primò mel rosatum exhibitum sit, postea vsurpetur syrupus de duabus radicibus, de stœchade simplic. oxymel simplex, tandem syrup. de stœchad. compositus, oxymel scilliticum cum decoctis & aquis herbarum cephalicarum,saluiæ,rorismarini,stœchadis. Si primò exhibitæ pilulæ Assajeret, postea exhibeantur pilulæ aureæ, tandem cochiæ,fœtidæ.

℞.*rad.fœnic.pœon*.an.Vnc.ß.*ireos,calami aromat*.an. ℥.ii.*sem.carui* ℥.i.*anisi,sileris montani*,an.Dra.iß.*fol.betonic*.M.j.*maioranæ,hyssopi,rutæ*,an.M.ß. *flor.stœchad.rorismarin.lauendulæ* an.P.i. Coquantur in aq. simplic.ad consumptionem tertiæ partis,pro ℔.i.

Colat.adde *syr. de hyssop.de stœchad.compos*.an.℥. iß. *mellis antosati*.Vnc.ii. *oxymel.simpl.vel scillit*. Vnc.i. *aq. cinamom*.℥.iii.M.pro quatuor dosibus.

Vel ℞.*Betonic.menthæ,saluiæ,flor.rorismar*.an.P.j.*caryophyll.cinamom*.an.Scr.i.*corticum citri* Vnc.ii. Coq.in s.q.aq.betonicæ,ad quartæ partis consumpt.

Colat.adde *mellis & aceti* q.s.Fiat oxymel.

De quo manè,tribus diebus continuis,sumantur cochlear.2.vel 3.

Hinc iterum purgatio instituatur.

Vt ℞. *Pil.cochiarum,aurearum,fœtidarum*, an. Scr.i. *agarici trochischat*. Scr. ß. *trochiscorum alhandal*. gr.iii. Cum aq.saluiæ F.Pil.xxj.

Vel ℞. *Agaric.el*.℥.ii.*Zingiber*.℥.ß. Infundantur *in s.q.hydromelitis & aq.hyssopi* per horas septem.

Colat.express.℞.℥.iiii.In iis dissolue super igne *electuar.diacatholic.Indi maior*.an.℥.iiß. Iterum colentur. Adde *mellis rosat.sol*.Vnc.ß.F.haustus.

Vel ℞.*Elect.diaphœnic*.℥.iii.*Indi* ℥.iiß.*diacarthami* ℥.ß.*pulu.flor.stœchad.Arab.sem.pœoniæ*, an. Scr.ß. Cum saccharo.F.bolus.

Vel ℞. *Turbith.elect*.℥.i.*agaric.trochiscat.flor.anthos, stœchad.Arab.zingiber*.an. Scr.ß.F.puluis.

Efficax est in hunc vsum etiam medicamētum,quod nonnulli Hippocratis Theriacam appellant, & ita paratur.

℞. *Absinthij,marrubij,stœchados, mastiches, rhabarb. chamæpith.chamædryos* an.Dra.iii.*hyssopi* Drac.i. *agarici boni ad pondus omnium*.

Puluerisentur & cum melle cocto excipiantur.

Detur manè à ℥ ii.ad ℥.iii.in decocto stœchadis, vel alio conueniente liquore.

Vtile etiam est sæpe clysteres repetere & iniicere, & si ab inferioribus aliquid adscendat,frictiones,cucurbitulas,& similia reuulsoria auxilia adhibere. Clyster fortior talis parari potest:

℞. *Rad.ireos recent.angelic.pœoniæ*,an.℥.ß. *fol.lauri, rutæ*,an.M.i.*origani,calaminthæ*,an.M.ß.*flor.stœchad.Arabic.anthus*, an.p.i.*sem.carui,fœniculi*.an.℥.iß *baccar. laur.sem. carthami, agaric. in petia ligati*, an.℥.ii. Coquantur in aqua pura.

Colat.℞.℔.i.*elect.benedict.laxatiu*.℥.ß.*hieræ diacolocynth. vel hieræ Logadij* ℥.ii. *pilul. aurearum* ℈.i. *mellis anthosati,succi betæ, vel mercurial*.an.℥.i. *olei rutacei* ℥. iß.*decastoreo* ℥.vi.*salis* Dra.i.Fiat clyster.

Post purgationem,vt caput alteretur ac roboretur,& purgantium noxa eluatur,sumat æger *Mithridatij*.Scr. ij.*conseru.rosarum,anthoûs*,an.℥.i.Misce. Caput confortantia Calida.

Vel ℞.*Theriac.Mithrid*.an.℈.ii.*conseru.flor.saluiæ* ℥. ß.*ros*.℥.i.*Cum melle anthosato* F.electuarium.Dosis ℥.ii.

Aut alia caput frigidum alterantia supra proposita vsurpentur.Et quia malum hoc sæpe pertinax est,& generosis etiam remediis non semper cedit, non inutile fuerit,corpore purgato aliquot diebus decoctum ligni Guaiaci exhibere.Nam corpus & caput calefacit ac siccat, & crudos humores in vniuerso corpore coquit, crassos attenuat, viscidos incidit, lentos abstergit, & quicquid aquosum est,per vrinam educit, ac per habitum corporis digerit & discutit:ad quæ omnia multum etiam facit tenuior illa victus ratio, quæ cum potu decocti ligni adhiberi solet.

Purgationibus vniuersalibus hisce si materia tota nō tollatur,particularibus euacuationibus quod reliquum est,per conuenientes vias,per nares scilicet & palatum, educere, tandem per insensibilem perspirationem resoluere,& medicamentis, quæ ex alto quoque attrahunt,discutere & dissipare necessarium est.

Per nares pituitam euacuant errhina, quorum quæ simul sternutationem cient,ptarmica dicuntur.

In os & fauces pituitam proliciunt apophlegmatismi in genere dicti; masticatoria scilicet, collutiones oris & gargarismi,faucium seu palati illitus.

Medicamenta hæc, quæ caput euacuant,seu per palatum,seu per nares id fiat,sunt,vt Galen.2. κατὰ τόπ.c. 2.& 6.κατ.τόπ.c.1.docet,calida,tenuis substantiæ,acria, detergentia,odoris & saporis non ingrati,& malignitatis ac venenositatis expertia. Quatenus autē calida sunt, attrahunt & fundunt materiam in capite;tenuitate penetrant;acrimonia facultatem expultricem irritant;detergendo faciunt,ne materia viscida adhæreat;odore & sapore carere debent ingrato; cùm ore & naribus excipiatur.Et eâdem de caussâ,ac quia facilè aliquid ad œsophagum vel asperam arteriam peruenire potest, venenatæ qualitatis expertia sint.Si tamen aliqua vel nimia acrimonia, vel sapore, vel odore insuaui offendere possunt,corrigentia addenda;propter acrimoniam,fœnum græcum,caricæ pingues,passulæ,ol.violarum,amygdalarum dulcium;propter odorem,aromata,moschus,ambra,gallia moschata,asa dulcis,styrax calamitha; propter saporem,dulcia,mel,saccharum, vinum dulce, passulæ, caricæ.Commodissimum tamen est,vt talibus qualitatibus ex se ista medicamenta prædita sint. Caput euacuantia medicamenta.

Sunt autem horum medicamentoram gradus quidam, Alia sunt debilia, vt, *mastiche,thus,manna,oxymel simplex*:alia mediocria-vt; *origanum,hyssopus,maiorana, saponaria,nasturtium,semen nigellæ,radic.capparum,semen erucæ,sinapi, nasturtij, calaminthæ montana, dictamnus creticus,acorus,fol.lauri,piper,zingiber,pyrethrum,succus betæ,iridis,oxymel scilliticum*: alia fortia, vt; *purgantia, agaricus,sena,scammonium,turbith,colocynthis,helleborus albus,niger,elaterium,euphorbium*.

Quorum omnium cùm alia sint mitiora, alia volentiora, semper à benignioribus inchoandum, & subinde paulatim vim medicamenti augendo tentandum,quātum ferre possint ægri;nihilque incōmodi habent leniora, quàm quod parùm prosunt, quod tamen augendo

Medicamenti vires corrigere possumus: contra verò valentiora incautè vsurpata plurimum nocere possunt. Sensibiliter quoque euacuant vesicatoria, & cauteria. Ad insensibiliter verò resoluendam & digerendam materiam capiti applicantur lotiones, embrochæ, vnguenta, cerota, emplastra, ac denique quæ ex profundo materiam attrahunt, dropaces, & sinapismi, vt supra etiam dictum.

De tempore autem errhinorum, vt & apophlegmatismorũ vsurpandorum notandum hoc in genere: Vsurpanda ea esse tempore matutino, & ieiuno stomacho.

Errhina.

Errhina. De Errhinorum & Ptarmicorum varietate dictum est in Instit. *lib.5.p.3.sect.3.c.39.* vt & in genere supra, *c.3.*

Materiam errhinis præbent *folia maiorana, ruta, Nicotiana, flores lil. conuallium, sem, nigella, rad, beta, pyrethri, cyclaminis, cucumeris syluestris, hellebori: succus beta, bliti, brassica, maiorana, anagallidis, cyclaminis: mel, manna, saccharum rubrum, piper, euphorbium, castoreum: aqua maiorana, Nicotiana:* nonnulli *& fel anseris,* & aliorum animalium admiscent.

Vt ℞. *Caulem beta vel radic. iridis, vel cyclamini, vel gentiana.* Formentur inde styli pyramidali figura, alligentur filo, & macerati in aqua maioranæ indantur in nares manè, jeiuno stomacho, vel etiam vesperi, ante cœnam.

Vel ℞. *Ladani* Vnc.ß. *pulu. maioran.* Dra.iß. *sem. nigella* Dra.i. *styracis liquida* q.s.F. Nasalia iustæ magnitudinis, & inuoluantur puluere, qui sit *ex maioran.* Dra. ß. *rad. nigell.* Scr.ß.

Vel ℞. *Succi beta, maioran. ruta,* an.℥.ß. *mãna electa, vel mellis anthosati,* ℥.iß.M. Attrahatur liquor in nares.

Vel ℞. *Succi beta, maiorana, ruta,* an. Vnc.i. *vini albi* Vnc.iii, *sacchari rubri* Vnc.ß.M. Addi etiam potest semen nigellæ torrefactum.

Vel ℞. *Succi beta rubra* Vnc.ii, *aq. mellis* Vnc.iii *vini alb.* Vnc.ß, *pulu. sem. nigell. macis, cubebar.* an. Dra.ß. Misc. pro Errhino.

Vel ℞. *Succi cyclamin. beta, brassic. maioran,* an. Vnc. ß.M.

Si herbæ vel radices virentes & succulentæ desint, è quibus succi exprimi possint, illorum decoctum vel aqua vsurpetur.

Vt ℞. *Rad. ireos* Vnc.ß. *maiorana, saluia, ruta,* an.M.ß. *rad. cyclam.* ʒ.i. Coqu. in aq. simplici.

Colat. ℞. Vnc.viii. *mellis rosati colati, spiritus vini,* an. Vnc.i Misce.

Vel ℞. *Rad. pyrethri, ireos,* an. Drach.ii. *pulegij, origani, betonica, maiorana,* an. M. ß. *agarici trochiscati* Drach. i. *flor. stœchad. Arab.* P.i. Coq. in sufficient. q. aq. simpl.

Colat. ℞. Vnc.vi. In iis dissolue *mellis anthosati* ℥.i. *scilliitci* Dra.ii. Misce.

Vel ℞. *Agaric. trochiscat.* Vnc.ß. *betonica, anagallid. flore rubro.* an.P.ii. Coqu. in hydromelite pro Errhino.

Efficacissima etiam sunt Errhina, si scammonij modicum admisceatur.

Linimenti formâ,

℞. *Sem. nigella prapar. piperis albi: myrrha,* an. Scr.ii. *rad. cucumer. syluestr,* Scrup.i. Trita excipiantur *oleo irino,* F. Linimentum.

Vel ℞. *Piperis albi, cubebar. caryophyll. nuc. moschat. sem, nigella, pyrethri,* an. Scrup.i. *diagrydij, elaterij,* an. Scr.ß. *moschi* gr.ii.

Trita excipiantur s.q. *olei irini,* & ducantur in formam linimenti naribus inungendi, & post illitionem aër attrahatur.

Trallianus, *lib.1, c.11.* ad varios capitis affectus hoc commendat:

℞. *Melanthij* Drach.viii. *salis ammoniac.* Dra.i. *elaterij* Drach.iiij.

Trita excipiantur *oleo sicyonio vel irino,* vt cerati habeant consistentiam, quo nares illinantur.

Loco Errhinorum etiam vsurpari possunt turundæ ex gossypio paratæ, & madefactæ succis, decoctis, vel aquis supradictis, pulueribúsque idoneis conspersæ, & naribus immissæ.

Videatur quoque Galenus, *2. κατὰ τόπ. cap. 2.* Paulus, *lib.3, cap.3.*

Ptarmica

Ptarmica. Ptarmica ex iisdem ferè medicamentis fiunt, ex quibus errhina, acrioribus tamen, quæ suo calore & acrimoniâ cerebrum ita feriunt & percellunt, vt ad sensum illum molestiæ quasi refugiens sese contrahat, suíque concussione supervacanea simul cum immisso medicamento à se repellat, & extrudat.

Præstat id herba *ptarmica* ab effectu sic dicta, sole etiam odore, si eius flores & folia terantur; & *ellebori albi* radix in spiritu vini macerata, si sola fibra radicis in nares immittatur, iterúmq; extrahatur. Nam puluerem solum insufflare, nisi veterno consopitis, aut apoplexia detentis, tutum non est, ob ingentem, quam efficit in cerebro, agitationem, *Lilij conuallium flores* Puluerisati etiam sternutationem cient.

℞. *Piper, albi, pyrethri, hellebori albi, castorei, caryoph.* an. Scrup.i.

Trita macerentur in suff.q. hydromelitis, in quo intinctum linteum naribus indatur.

Vel ℞. *Ellebor. albi* Dra.i. *piper. longi, sem. staphidis agria, nuc. moschat.* an. Scr.i. Cum tragacantha in aq. maioranæ dissolutâ. F. Nasalia.

Vel ℞. *Fol. maiorana, sem. nigella, caryophyll. zingiber. rad. pyrethri, acori, cyclamini,* an. Scr.ß, F. Puluis.

Vel ℞. *Sem. nigell.* Scr.ii. *piperis albi, ellebori albi,* an. Scr.ß. *maioran.* Scr.i. F. Puluis sternutatorius.

Pertinet hûc & puluis, qui hodie è Nicotiana, macere, maiorana, moscho, ambra paratur.

Si catarrhus coniunctus sit, errhina & ptarmica fortiora vitentur; cum caput vehementius agitent, & humores commoueant. Ac tunc potius odoramenta exsiccantia conueniunt.

Si post errhinorum & ptarmicorum vsum ardor aliquis intra nares percipitur, aqua tepidâ simplici, vel oleo violarum, vel lacte tepido attracto is lenitur.

Apophlegmatismi.

De iis actum est in Institut. *lib.5. sect.3. part.3. c.28.* Apophlegmatismi. Detrahunt verò à capite pituitam, & è crebro per palatum in os alliciunt, gargarismi, collutiones oris, masticatoria, inunctiones palati. Quocunque autem modo vsurpentur, duplici ratione vim suam exserunt.

Vel enim caliditate & acrimonia humores fundendo id præstant, vel simul tota substantia id perficiunt.

Prioris generis sunt *semen anethi, hyssop, origan. rad. capparum, pyrethri, valeriana, sem. eruca, sinapis bacca lauri, cubeba, cardamomum, grana paradisi, galanga, mastiche, passula, ficus.*

Posterioris generis sunt quæ purgant; vt *radix iridis recens, sem. staphidis agria,* & similia.

Ideóque pro humoris peccatis & affectus natura & differentia etiam medicamentorum quendam delectum habere oportet.

Prioris generis medicamenta, vt leniora, in affectu leuiori vsurpari poterunt: vbi verò humores altius in cerebro, delitescunt, & magnum instat periculum, valentiora eligere conuenit.

Cautè tamen vsurpentur apophlegmatismi in iis, qui fluxioni ad pectus, & tabi obnoxij. His enim magis conueniunt Errhina, quæ nonnulli Caput purgia in specie appellant; cum tamen hoc nomen iure optimo etiam apophlegmatismis competere possit.

Masticatoria.

Masticatoria. *Mastiche* mansa vel sola, vel cum passulis, blandè & leniter pituitam è cerebro elicit: *Passulæ* item cum pipere masticatæ.

Valentiora sunt *radix iridis, agaricus, semen sinapi, nasturtij, staphidis agriæ, radix pyrethri, cyclamini.*

Vt ℞. *Mastiches* Drach. ii. *pyrethri, staphidis agriæ,* an. Drach. ß.

Contusa grosso modo masticentur, crebrò expuendo, aut cum s. q. mellis, vel pulpa caricarum pinguium & cera figurentur pastilli mansiles, instar lupinorum.

Vel ℞. *Pyrethri, cubebar. staphidis agriæ,* an. ʒ. ß. Excipiantur mastiche & cerâ an q. s. F. Pastilli mansiles.

Vel ℞. *Agaric.* Dra. ß. *specier. diambr.* Scr. ß. *pyrethri, cubebar. ligni aloes,* an. Scr. i. *mastiches* Scr. ii. Cum aqua iridis Fiant Trochisci mansiles, & in Sole siccentur, qui mansi manè caput purgant & roborant.

Vel ℞. *Piperis longi, nucis moschat.* an. Dra. ii. *staphidis agriæ, pyrethri,* an. Scr. ii. *sem. sinap.* Scr. i. Cum melle F. trochisci mansiles.

Vel ℞. *Vuarum passarum* Dra. iii. *hyssopi, pyrethri* an. Dra. ii. *mastiches,* Dra. iii. Cum melle & cera Fiant trochisci mansiles.

Vel ℞. *Cubebarum, piper. albi.* an. Dra. ß. *pyrethri* ʒ. i. *mastiches* Vnc. ß.

Contusa & conclusa nodulo vel sacculo lineo raro masticentur. Vtilissimum etiam est agarici Scr. i. vel ii. diu masticare.

Masticatoria tamen non omnes admittunt, vt quibus dentes cariosi aut exesi sunt, aut exciderunt, & masticare non possunt. Non quoque conueniunt, cum adsunt vlcera circa fauces, vel tussis adest, aut affectus pulmonum. Nam materiam versus eas partes trahunt. Videatur etiam Galenus, *2. κατὰ τόπ. c. 2.*

Inunctiones palati.

℞. Theriacæ, vel Mithridatij q. s. dissoluanturq; in oxymelite scillitico, & addatur aliquid sinapis vel pulueris castorei, & misturâ illâ palatum inungatur.

Vel ℞. *Pulu. nuc. moschat. caryophyll. sinapis, piper. albi, pyrethri, zingiber.* an. Scr. ß. *mellis anthosati* Vnc. ß. M. & inungatur palatum.

Fortius erit medicamentum, si aliquid de staphide agria, vel elaterio addatur.

Gargarismi & Collutiones oris.

℞. *Fol. betæ, maioran. hyssopi, calaminthæ* an. Mß. *cort. rad. cappar.* Dra. i. *sem. sinapis, rad. pyrethri, pip. alb.* an. Scr. ii. *caricarum pinguium* num. iii. Coquantur *in suff. q. aq. vel hydromelitis,* pro ℔j.

Colat. adde *mellis anthosati, oxymelitis,* an. Vnc. iß. *vel oxymel. scillit.* Vnc. ii.

Misceantur. Tepidum ore diu contineatur manè ante pastum cum, vel sine gargarisatione.

Vel ℞. *Origani, pulegij, maioranæ, betonicæ, rutæ, Zingiber. piperis, stœchad. Arab.* an. Vnc. ß. *mastiches, staphidis agriæ, nuc. moschat.* an. Drach. iß. *sem. sinap.* Drach. vi.

Contusa coquantur in *suff. q. vini* ad tertiæ partis consumptionem,

Colatura vsurpetur pro Gargarismo.

Vel ℞. *Agarici trochiscat.* Vnc. ß. *hyssopi, origani, calaminthæ,* an. Mß. Coquantur in aq. s.

Colaturæ ℞. ℔. ß. *oxymel. simpl.* ℥. i. F. Gargarismus.

Dodonæus quoque lac ex amygdal. amaris, aut ex nucleis persicorum, cum aq. pulegij factum non inutiliter apophlegmatismi loco vsurpari posse scribit; cùm & pituitam detrahat, & eam expediat, præsertim erucæ & sinapis semine addito.

Apophlegmatismi etiam in Errhina mutari possunt, si capite supino naribus hauriantur, vt per summum palati relabantur in fauces. Hoc enim modo dum basin cerebri transeunt, viam, per quam excrementa cerebri decurrunt, abluunt, & ex ventriculis cerebri excrementa validius extrahunt.

Ad Apophlegmatismos meritò etiam refertur fumus ille, qui ex Nicotiana accensa canalis beneficio, à Belgis præcipuè, per fauces & palatum attrahi solet, & pituitam è capite elicit; de qua re consulantur libelli à recentioribus de Nicotiana scripti. Commodior tamen est puluis, cuius supra inter ptarmica facta est mentio.

De apophlegmatismis quoque agit Aëtius, *tetrab. 2. serm. 2. cap. 53.* vbi & sequentem recenset, ac de eo scribit, quòd, qui eo vtitur, neque capitis dolore, neque oculorum caligine, neque aurium & dentium affectibus corripitur:

℞. *Sampsucci sicc. irid. Illyricæ, pyrethri, hyssopi, nitri, piperis, semin. apij, rad. panacis, staphydis agriæ,* an. ℥ ß.

Si verò vim eius intendere voles, adde *myrrhæ* ʒ. iii.

Singula primũ seorsim, deinde simul terito cum aqua, & formato pastillos, pauco melle admixto. Vsus autem tẽpore melle & aq. diluito, ac pro gargarismo vtitor.

Errhina supra, *c. 5.* fuerunt enumerata. Recenset etiam quædam Aëtius, *tetrab. 2. serm. 2. cap. 52.*

Topica.

Topica cephalica in pituita. Topicorum, quæ vim habent reliquias discutiendi, & caput roborandi, calefaciendi & exsiccandi, formulæ supra, de Intemperie capitis frigidâ & humidâ, traditæ sunt, quæ huc transferantur. Inter quæ cùm à Galeno, *2. de comp. medicamentor. sec. loc. c. 2.* tum ab Aëtio, *tetrab. 2. serm. 2. c. 48.* valde commendatur *verbenaca recta,* vt quæ omniũ maximè discutiat, & mirificè roboret, omnique capitis dolori ex frigiditate aut crassis humoribus orto medeatur, præsertim viridis, imò & arida, cũ radicibus, & cũ serpillo oleo incocta, & inprimis si crocodiliadis maximè circa aquas nascentis radix addatur. Verbenacæ vis.

℞. *Vini albi fortis* Vnc. v. *salis communis* Vnc. i. Fomenta.

Liquefiat sal cum vino bulliendo. Postea addo *spirit. vini vel aquæ alicuius cephalicæ* Vnc. v.

Madefiat eo linteum, quod capiti imponatur.

Vel ℞. *Fol. lauri, maioran. flor. stœchad. Arabic.* an. M. i. *chamæmeli, meliloti, fol. senæ,* an. M. i. *agarici albi* ʒ. ii. Coquantur in lixiuio pro lotione capitis.

Vel ℞. *Lixiuij ex sarmentis vitis* q. s. ad vnam lotionem. In eo coq. *maioranæ, bacc. lauri, pulegij, calaminthæ, ocymi,* an. M. i. *agaric. elect.* ʒ. ii. Addatúrque pars tertia vini, & Coquatur ad quartæ partis consumptionem.

Postea colentur, & lixiuio isto ac sapone odorato caput lauetur.

Vnguentum hoc, quod

℞. *euphorbij* ʒ. i. *ceræ quadrantem, olei dulcis* ℔. i. commendat ad temporum & frontis inunctionem Aëtius, *tetrab. 2. serm. 2. c. 49.* & sæpe vnico eius vsu ante balneum frigidas capitis affectiones cessare scribit. Vnguenta.

Prodest & *oleum* ex *euphor.* Drach. iii. & *olei* ℔. i. paratum, in aurem instillatum. Paul Ægineta, *lib. 3. cap. 5.* valde laudat vnguentum ex euphorb. & castoreo. Vbi & alia externa medicamenta habet ad capitis affectiones frigidas.

℞. *Radic. cucumer. syluestr. minutim concisæ, & crasso modo contusæ* Vnc. i. Coq. *in olei cheiri,* Vnc. x. ad consumptionem quintæ partis. Emplastra & ceratæ.

Colentur cum forti expressione. Col. adde *pulu. castorei, absinth.* an. Dra. ß. *euphorbij* Dra. i. *spicæ nardi* Scr. ii. *Ceræ* q. s. F. Emplastrum.

Quo solo inueteratos capitis dolores diuturnos internos & externos, etiam contumacissimos, se sanasse scribit Zechius, *cons. 3.*

℞. *Styrac. calamitæ* Vnc. i. *olei irini* ʒ. ß. *de euphorb.* ʒ. ii. *theriacæ veteris* ʒ. i. *ceræ* q. s. Fiat Ceratum.

Aliud ceratum, eiusdem Zechij, ad intemperiẽ cerebri frigidam

frigidam & humidam,& inde pendentes catarrhos diuturnos efficacissimum.

℞.*Garyophyll.thuris,macis*,an.Scrup.ii.*coralliorum.ambar.spodij.ambari*,an.ʒ.ß.*nucis cupressi* ʒ.i.*styracis calamitæ,vernicis* an.ʒ.iß.*ladani* ʒ.vi.*resinæ* Vnc.i.

Soluatur ladanum cum resina in vino veteri, & coquantur ad iustam consistentiam.

Aqua cephalica ad extra. Inprimis vero ista aqua valde commendatur ad pituitam & flatus in capite absumendos,& catarrhos exsiccandos, ad cerebrum & memoriam roborandam, ad dolores capitis è causa frigida;si cochleare vnum capiti infundatur & tempora ac frons ea illinantur.

℞. *Saluiæ,rorisimarin.betonicæ,serpilli,maioran.*an.M.ii.*flor.chamæmeli,meliloti*,an.M.i. *lilij conuall. lauendulæ, summit.anethi*,an.Vnc i. *sem.sileris montani, carui, cinamomi,nucis moschat.caryophyll.granor. Paradisi, cubebar. baccar.lauri*,an.Vnc.ß.Concisis & contusis affundantur in vitro vini Rhenan. optim. Mens. ii. Hinc adde *succi rosar.alb.plenar.aq.fl.cheiri*,an.℔.iß.

Stent in digestione octo diebus, hinc destillentur.

Sacculus. Aut paretur talis sacculus: ℞. *Milij. furfuris macri, salis communis*,an.Vnc.ii. *sem.fœniculi* Vnc.i. *bacc. lauri contusarum* Vnc.ß.

Torrefactis omnibus in sartagine fiant sacculi duo ex linteo, qui manè capiti calidi applicentur per dimidiam horam & per vices permutentur.

Aut *Pileolus* vel *cucupha* ita fiat: ℞. *Flor. rorismarin. stœchad. Arab*.an.P.i *fol.saluiæ,maioranæ,verbenæ,origani*,an.M.ß.*macis,nuc.mosch.caryophyll*.an.ʒ.i.

Tria omnia Pileolo ex sindone rubra insuantur, qui aliquot septimanis in capite gestetur.

Eadem medicamenta, vel his similia, sacculo lineo inclusa in lixiuio coquantur,pro capitis lotione.

Aut ℞.*Flor.chamæmel.fol.betonicæ.saluiæ,asari*,an.M.i.

Subiiciantur cineri sarmentorum vitis in fundo vasis,& aq. superfusa fiat lixiuium. Postea, antequam caput lixiuio illo lauetur, madescat eo sacculus lineus continens *maioran.saluiæ,rorismarin.flor. lauendul. stœchad.Arab.rosar.rubrar*.ana Mß.*agarici albi* Vnc.ii.Caput manè ante prandium lauetur,adhibito,si placet,sapone odorato.

Commendatur & sequens medicamentum:

℞.*Cucumeris agrestis* q.s.Coqu.in s.q.aq.addita parte sextâ olei communis.

Colaturâ caput vngatur, & radices contusæ instar cataplasmatis capiti applicentur.

Guainerius hoc præcipuè laudat:

℞.*Bacc.lauri,origani*,an.Vnc.i. Fiat Puluis, & cum succo foliorum betonicæ F.Cataplasma.Si addatur cera & oleum irinum,Fit Emplastrum.

Puluis pro fumo ad cerebrum siccandum:

℞.*BenZoes* Vnc.ß.*styrac.calamitæ* ʒ.iii.*thuris* Vnc.ii. *flor.lauendulæ* ʒ.ii. *caryophyll*.ʒ.iii.*gran.iuniperi* Vnc.ß. *trochiscorum galliæ moschatæ*,si libet, Scr.i. qui in fœminis omittantur. Fiat puluis crassus carbonibus ignitis inspergendus.

Trochisci. ℞.*Ligni aloes,costi*,an.ʒ.i. *galliæ mosch.thuris,gummi iuniperi*, an.Scr.ß.Cum styrace liquid. Fiant pilul. vel trochisci carbonibus iniiciendi.

Odoramentorũ tamen vsus nec continuus sit,nec frequens,verùm moderatus:aliàs enim capitis grauedinem inducunt.Non etiã,nisi corpore purgato,vsurpentur.

Reliqua etiam topica,quæ supra,in intemperie capitis frigida & humida, proposita sunt, etiam hîc locum habent Inter quæ magis commendãtur sacculi, & pulueres, inunctiones, cerota, emplastra, quàm fomenta, embrochæ & lotiones, quæ actuali suâ humiditate caput offendere possunt.Ideóq; si vsurpẽtur,calefaciẽdi & siccãdi vis humectandi vim actualem superet; & proinde pro aqua simplici vsurpetur lixiuium. Aquarũ tamẽ & spirituum cephalicorum destillatorum vsus nihil incommodi habet,sed potiùs plurimũ vtilitatis præstant, si iis caput allinatur.Exempla supra proposita sunt.

Quod si hæc non sufficiant in affectibus grauioribus, vt lethargo,caro,ad sinapismos ex sinapi,pyrethro, castoreo, euphorbio, columbarum stercore & ficubus paratos adscendendum.

Vt ℞. *Pyrethri,sinapi.scillæ*, an.Vnc.i. *euphorbij*, an. ʒ.ß. Misce omnia cũ succo asphodeli & maioranæ. Fiat Emplastrũ in lethargo & caro vtile,& à somno excitans.

Vel ℞.*Ol.nardini,costin*.an.Vnc.ß.*castorei,euphorbij, pyrethri*, an.ʒ.ß. *scillæ* Vnc.iß. F.Linimentum.

Topica talia etiam proponit Paulus Ægineta,*lib.3.c.5.*

Interna caput roborantia.

Caput calefacientia & roborantia interna. Neque negligantur medicamenta interna caput calefaciẽtia,supra,*c.2*.enumerata, quæ intemperiem corrigunt,caput roborant;ne aut aliunde transmissa superflua recipiat,aut intra se generet & cumulet,quibúsque reliquiæ pituitæ consumuntur & discutiuntur. Inter quæ multum laudatur decoctum rad.sarsæ parillæ, Chinæ,& si maiore exsiccatione & calefactione opus sit,ligni Guaiaci.E.g.paretur tale decoctum:

℞.*Rad.Chinæ transuersim in tenues taleolas incisæ* Vnc. ii.*fol.betonicæ,calaminth*.an.M.i.*flor.stœchad. Arab*.M.ß. *rad.pœon*.Vnc.ß.Incisa omnia infundantur *in aq*.℔.xii. vase clauso,horis xiiij.in loco calido.

Postea lento igne secundum artem coquantur ad dimidiæ partis consumptionem.

Sub finem adde *cinamomi* Vnc.ß.

Sumat æger quotidie manè Vnc.v. horis v.ante prandium,& Vnc.iiii.horis ii.ante cœnam.

Bene purgato corpore etiam sudor ægro manè præcipi potest.

Embrocha. Quod si his omnibus tentatis & adhibitis malũ perseueret,vt de cœcitate,vel aliis grauioribus malis periculum immineat, repetitis euacuationibus vniuersalibus & particularibus,intermixtisq; roborantibus,expedit adhibere embrochas, ex thermis naturalibus vel artificialibus actu calidis,quarum aquæ manè ex alto pluuiæ instar demittantur supra futuram coronalẽ,ad horæ quadrantem vel semissem,continuando per septem aut plures dies,prout vires & vsus ægri postulat.

Sinapismi. Vel Sinapismi ex sinapi,stercore columbino, capillo,ruta syluestri,radicibus pyrethri,bryoniæ,costo, euphorbio, incorporatis cum caricis pinguibus, vel alio modo,applicentur,inchoando semper à mitioribus: de quibus in Institut.*lib.5.p.3.sect.3.c.28.*

Vt ℞.*Caricarum pinguium* q.s. Macerentur per diem in aqua.Deinde addatur dimidium vel æquale pondus, vel duplum sinapis,prout lenior, vel acrior sinapismus expetitur.

Acetum an sinapi miscendum. Monent hîc nonnulli,nec abs re,quòd,licet antiqui quidam acetum adhibuerint;experientia tamen docuerit,sinapis vires aceto exolescere,quod non aliunde accidit,quàm quod sal volatilis, à quo tota vis mordicãdi in sinapi & similibus pendet,ab aceto figitur.

Cauterium. Aut applicetur cauterium,vel ad futuram coronalem, quâ parte extremitas medij digiti verticem capitis attingit,posita radice manus circa carpum ad radicem nasi, idque exsiccationis causa; vel, quod tutius, ad colli vertebras, quà capiti committitur, deriuationis gratiâ. Eodem modo ad euacuationem & exsiccationem materiæ Dropax vsurpari potest: & ad sensibilem euacuationem Setaceum in ceruice, quo solo sæpe graues & diuturni capitis affectus curantur. *Dropax. Setaceum.*

Diæta.

Victus ratio ad calidum & siccum vergat. Itaq; aër talis sit,siue natura,siue paratus arte, iis modis, qui supra,*c.2*.sunt propositi. Videndum tamen,ne odore æger offendatur. Valde etiam calidus aër cauendus; cum & caput repleat,& humores in eo cõtentos liquet & fundat, flatusq; excitet, & sæpe malum hoc,quod latebat, detegat,

detegat. Hinc etiam videmus, eos qui hâc intemperie cerebri laborant, si sub Solis radiis morentur, vel caput ad ignem calefieri sinant, peius habere. Ideoque commodissimus est aër siccus, qui in alterutra qualitate actiuarum non multùm excedat, ad calidum tamẽ plus quàm ad frigidum vergat. Vitandus aër crassus & nebulosus circa fluuia, stagna, lacus, paludes: in locis subterraneis non diu morandum.

Caput æstate leniter tegatur, & radiis Solis nudum non exponatur, vt nec Lunæ radiis; hyeme bene tegatur, sed non oneretur. Si aërem morbi caussam fuisse constet, is mutetur.

Victus sit parcus, inprimis cœna. Alimenta sint boni succi, facilis coctionis, nec frigida, nec excrementitia, nec vaporosa, sed attenuandi vi prædita. Alimentorum diuersitas inprimis vitanda. Abstineat æger à multo piscium esu, præsertim eorum, qui carnem molliorem habent; à lacte item & lacticiniis, carne suillâ, & similibus; leguminibus item, & oleribus & fructibus, præter vuas. Panis sit bene fermentatus, coctus cum semine carui & anisi, & modico salis: vtilis est & bis coctus. Reliqui cibi condiantur saluiâ, majoranâ, roremarino, pipere, caryophyllis, cinamomo, nuce moschatâ. Carnes assæ potiùs sint, quàm elixæ. Potus sit parcior. Vinum post corporis purgationem conceditur, sed parcè. Commodissimus potus est hydromel medicatum saluiâ, hyssopo, roremarino &c. Corporis exercitatio sit paulò vehementior, ieiuno stomacho, & excrementis prius depositis. Somnus moderatior, parcior potiùs, quàm nimius, qui horas 7. non excedat, nocturnus, non diuturnus; nec ineatur; nisi duabus à cœna horis exactis; ante quem leuis deambulatio vtilis. Decubitus in somno sit in alterutrum latus, non supinus. Dormiatque æger capite elato & tecto.

Post somnum, antequam æger è lecto surgat, pedes, crura, & brachia diligenter fricentur, qua frictione & calor naturalis excitatur, & fit à capite auersio. Venus vitetur, vel sit parcissima; quæ immoderata mirum in modum capiti noxia est. Animi affectus, qui spiritus agitare, & turbidiores reddere possunt, vitandi, & maxime mœror, & tristitia; quæ caput frigidius reddunt, & debilitant. In multam noctem non lucubrandum. Aluus sit laxa, & nisi respondeat, sollicitetur subinde pilula vna atque altera ex aloë ante cibum assumpta, aut terebinthina Cypriâ auellanæ magnitudine eodem tempore deglutita, vt primæ viæ mundentur, & vapores ad caput tendentes reuellantur. Commodæ sunt in hunc vsum hæ pilulæ:

℞. *Terebinth. Cypr. vel Veneta* Vnc. ß. *aloës rosat.* Drach. iij. *agaric. trochisc.* Drach. jß. Fiant Pilulæ mediocres.

QVÆSTIO

An odorata in hoc affectu conueniant?

De aromatum & aliarum rerum bene olentium ad olfaciendum vsu alij aliter sentiunt. Quidam ea admittunt, quòd caput exsiccent; quidam improbat, quòd vaporibus & exhalationibus caput repleant. Mesues, vt hanc controuersiam dirimat, dixit, immoderatum vsum aromatum cerebro nocere, moderatum verò prodesse; quia siccet. Malim tamen dicere, odoratas res, quæ moderatum odorem spirant, prodesse; quòd cerebrum siccant, & spiritus animales recreant; quæ verò vehementiorem odorem spirant, nocere; quia caput repleant, & humores sæpe fundant. Ita ambræ odor frequens capiti non nocet, sed plurimum prodest; moschi non item, quia vehementior.

Exempla huius intemperiei sunt apud Montanum, *Consil.* 31. Solenandrum, *sect.* 1. *consil.* 2. Forestum, *lib.* 9. *obseru.* 17. 19. Zechium, *consil.* 12, 72.

CAPVT XI.

De Intemperie Capitis cum Humore Seroso.

Etsi non leuis pituitæ & humoris serosi sit cognatio: tamen non planè eiusdem naturæ esse, vel ex iis, quæ de naturâ serosi humoris in Institut. *lib.* 2. *part.* 2. *cap.* 7. dicta sunt, patet. Pituita enim plerumque crassior est; serum verò tenue & aquosum. Non tamen serum pura puta aqua est, quod vult Carolus Piso, qui puram putam aquam, seu aqueam humiditatem, siue cum cibo & potu ingestam, siue partem chyli aqueam serum esse dicit, idque ab ichore discernit; qui scilicet sit cuiusque humoris pars fluxa, eiusdem coloris & naturæ cum propriis humoribus. *Intemperies capitis cum humore seroso.*

Quanquam autem autores quandoque has voces discernunt, vt Ichor vel sanguis crudus, vel imperfectus sit, vel tenuior pars massæ sanguineæ corruptæ & colliquatæ; ὀρρὸς verò, seu serum, ὄχημα τῆς τροφῆς: tamen duo hæc vocabula sæpe sunt synonyma, vt ostendit Dn. Caspar Hofmannus, *in collectaneis de Ichoribus, num.* 12. & 13.

Duo autem seri seu ichorosæ materiæ sunt genera: Vnum mite, quod est sanguinis pars aquea eũ diluens, vel aquea humiditas cibo & potui admixta; alterum acre & salsum, quod suam acrimoniam ex colliquatis seu corruptis, seu quacunque de causâ salsis & acribus acquirit. Serum enim quod pura puta aqua sit, in corpore vix reperitur, sed quod ipse Piso, *in præfatione*, fatetur, dũ per vasa decurrit, ex iis ichoribus, qui in sãguine redundant, partem aliquam secum transportat, quocunque fertur. Neque etiam, vt pituita, in corporibus pituitosis tantùm reperitur serum copiosius; sed in iis præcipuè, qui corpore sunt graciliore, & ad caliditatem & siccitatem vergunt, & sanguinem æstuosum atque arrescentem habent. Atque si quis ea, quæ in nonnullis morbis accidunt, diligenter perpendat, in nullam aliam causam, quàm humorem serosum, referri posse animaduertet. Affectus enim illi sæpe fugaces & momentanei sunt; ac facili de causâ recurrunt; quod neque ex pituitoso, neque ex alio humore accidere potest, neque aliorum humorum signa tum adsunt Vnicum verò serum eius est naturæ, vt vbicunque in corpore redundat, facilè hinc illic moueatur, ab alieno calore efferuescat & ebulliat, ac feruens atque agitatum in varias partes feratur, easque afficiat; facilè tamẽ etiam discutiatur & euanescat.

Vt autem in aliis partibus variorum malorum sæpe est causa humor iste serosus: ita in capite quandoque plura mala excitat; de qua re inter recentiores diligentius monuit Carolus Piso, *in lib. de morbillis à colluuie serosa.* Cum enim ad caput venæ & arteriæ plures tẽdant, & per id disseminentur, ac inprimis cum spiritu vitali, qui vnâ cum sanguine arterioso ad caput, ad spiritũ animalem generandum, mittitur plurimus, etiam serum multum, quo sanguis arteriosus abundat, ad caput mittatur, & sanguis quidem in nutrimentum capitis absumatur, serum verò ad illud ineptum sit, neque etiam per vasa, per quæ adscendit, recurrere, neque per partis calorem debilem transpirare insensibiliter possit, neque ob cranij densitatem exsudare sensibiliter; vel in capite cumulatur, vel pondere suo deorsum secundum ductum membranarum & neruorum descendit: vnde & in capite & partibus capiti subiectis, & cum eo cõsentientibus, variorum affectuum caussa est; doloris capitis, dentium, aurium, & aliarum partium & præcipuæ vagorum illorum in externis partibus, scapulis, dorso, thorace, brachiis, cruribus; epilepsiæ, cõuulsoriorum motuum, paralysis, tussis, thoracis doloris, & similium. *Seri in capite collectionis caussa.*

Caussæ.

Seri generatio. Non generatur autem serum in capite, sed præcipuè in secundæ concoctionis instrumentis, ac inprimis vitio lienis in toto corpore cumulatur; de quo alibi dictum, atque inde ad caput fertur, ibique cumulatur. Et quò maior serosi huius humoris in toto est abundantia: eò facilius ad caput conuertitur. Colligitur autem in toto vel ob nutrimentum tali humiditate abundans, vel densatis in toto habitu corporis, vt & in capite, poris cutis, ab aëre frigidiore, aut alia de caussa, retentoque sudore; vel vitio lienis, vt iam dictum. Corripiatur autem ad caput serum, vel sensim, dum cum ipso sanguine, qui nutrimenti gratia attrahitur, & præcipuè cum arterioso, affluit, & copiosè ad caput fertur, si accedat hepatis caliditas, venosumque genus sit amplum; vel confertim ad caput mouetur ob caussas, quæ feruorem in sanguine excitare possunt, & faciunt, vt tenuior & serosior sanguinis pars sursum feratur; quod fit quando corpus motu, calore febrili: animi affectibus, aëris æstu, vel alia de caussa incalescit; vnde quoque accidere solet, vt plerumque cum catarrhis & morbis à motu serosi humoris ortum habentibus febricula coniungatur, ex agitatione & feruore seri in arteriis proueniēs. Facit huc multum etiā Luna, quæ secundum φάσεις suas humores in corpore mouere solet: præcipuè verò mouent serum radij Lunares, si nudo capite excipiantur. Atque hinc accidit, vt perturbationes & commotiones serosi humoris, cùm in toto corporis habitu, tùm in capite præcipuè euenientes, instantium Lunæ φάσεων & mutationum tempestatum mox futurarum sint prænunciæ.

Signa Diagnostica.

Dolor qui inde oritur plerumque non est admodum acris aut pungens, sed grauis potius, cum tensione Interdum tamen accidit, vt acerbissimi dolores in brachiis & cruribus ab humore seroso excitentur: vbi scilicet ille acris, ac prauæ qualitatis est particeps. Mala, quæ ab hoc humore oriuntur, non sunt continua, & sæpe locum mutant. Vapor enim & humor hic quoquò versum variè moueri & impelli possunt. Vaporem tamen à sero discernere non ita difficile est. Vrina plerumque est paucior, nec sudores matutini fluunt. Ea etiam, quæ de caussis modò tradita sunt, in notitiam huius humoris deducere possunt.

Indicationes.

Humor serosus è toto corpore & capite euacuandus, à capite auertendus & repellendus, intemperies adiuncta corrigenda, & partis, quæ eum generat, intemperies emendanda.

Curatio.

Euacuatio humoris serosi. Primò autem euacuatio eius per aluum instituenda est ad quam (modò viæ sint apertæ) nullâ præparatione opus est; cum serum per se satis fluidum sit. Ideoq; exhibenda medicamenta serosos & aquosos humores educentia; qualia sunt manna, syrupus & mel rosatum solutiuum, syrupus de spina ceruina, mechoacāna, agaricus, semen carthami, ebuli, gummi gotte, extract. esulæ, cortic. ebuli, sambuci, flor. persicorum, prunor. syluestrium, folia senæ; quibus quoque rhabarbarum & diagrydium addi possunt, quæ bilem, seri stimulum & vehiculum, expurgant.

Vt ℞. *Polypod querν.* Vnc. ß. *cuscutæ, betonicæ, summitat. lupuli, hyssopi.* an. P. ii. *fol. senæ elect.* Vnc. ß. *sem. carthami contus.* Drach. iii. *rhabarb.* Scr. i. *passularum.* Vnc. ß. Coquantur in aq. simpl. In Colat. Vnc. iii. dissolue *mannæ* Vnc. ß. Iterū coletur. Adde *syrup. rosar. solutiui, vel de spina, ceruina,* Vnc. ß. F. Haustus.

Vel fiat talis Syrupus:

℞. *Radic. pœoniæ, ireos Florentinæ,* an. Vnc. ß. *mercurialis, cuscutæ, capillor. Veneris, betonic. summitat. lupuli, flor. sambuci,* an. M. ß. *sem. ebuli, carthami contusi,* an. Drach. vj. *fol. senæ elect.* Vnc. iii. *sem. fœnicul.* Drach. ij. *flor. bugloss. anthoûs,* an. P. ij.

Coquantur in aq. vel hydromelite. Colaturæ ℞. ℔. j. Infundantur in ea *agarici* Vnc. ß. *mechoacannæ* Drach. iij. *zingiber. galangæ,* an. Drach. j.

Iterum coletur.

Adde *sacchari* q. s. *succi rosarum* Vnc. ii. F. secundum artem Syrupus, de quo cochlearia tria vel quatuor manè exhibeantur.

Vel ℞. *Mechoacan.* Scrup. ij. *specier. diacarthami, vel diaturbith. cum rhabarb.* Scr. j. *diagrydij, gummi gotte,* an. gr. ii.

Fiat puluis, qui sumatur in iusculo carnis, & postea superbibatur serum lactis.

Si tamen feruor aliquis sanguinis percipiatur, qui occasionem præbuerit, vt serum ad caput moueretur; aut sanguis copiosior sit, vel consueta euacuatio suppressa, præmisso leniente medicamento venę sectio primùm instituenda, quæ feruorem sanguinis sistit, eiusque copiam imminuit; cùm magna serosi humoris copia sæpe cum sanguine educi soleat.

His paractis reliqua serosi humoris copia per vrinas, & sudores euacuanda. Eligenda autem hîc ex diureticis ea, quæ lieni prosunt, eiusque obstructiones aperiunt, & intemperiem calidam non augent, sed potius corrigunt.

Inprimis verò vtilia sunt sudorifera, sudoresq; certissimum sunt & prophylacticum, & curatiuum remediū doloris capitis, & aliorum morborum, qui à seroso humore à capite defluente ortum habent. Ideóque danda opera, vt æger sæpe manè sponte in lecto sudet, & nisi sudores sponte proueniant, medicamentis prouocandi. In quibus eligendis cauendum ab iis, quæ valde calefaciunt & siccant; cum etiam calidæ & siccæ constitutiones seroso humore abundare possint; sed temperatiora eligenda: aut si ligno Guaiaci, sarsa parilla, & similibus vti libeat, cichoracea & humectantia addenda. Vtile est & vinum chamædrytes, ♁ diaphoreticum. *Sudores in morbis à seroso humore vtilissimi.*

Deinde particulares euacuationes fiant per masticatoria è mastiche & passulis, apophlegmatismos capite præcedente propositos.

Vesicantia quoque & cauteria occipiti & brachiis, vel setaceum ceruici applicetur.

Ad absumendos quoque, & exsiccandos, vt & per sudorem & insensibilem transpirationem discutiendos serosos humores, non inutiles videntur ij pulueres, (qui tamen facilè etiam in pilulas & electuaria redigi possunt) qui quidem ad arthritidem præcipuè commēdantur, sed tamen ad omnes generis affectiones ab humoribus serosis ortas vtiles sunt, & quidem sub nomine Cratonis, Erasti, Monauij, Donzellini, & aliorum circumferuntur, sed, vt ex consiliis Cratonis à Scholzio collectis, *Consil. 216.* patet, medicamenta sunt à veteribus excogitata, quibus arthriticos sanari posse affirmant, si per integrum annum eorum vsus continuetur, vt per Ianuarium mensem Scr. ij. per quinque dies, in Februario totidem per totidem dies, in Martio & Aprili per duos dies, in Iunio vno die, in Iulio duobus, in Augusto vno, in Septembri, Octobri, Decembri duobus sumantur. Quanquam putārim neminem ad dies istos ita planè adstrictum esse, sed vel vno mense per dies viginti, aut plures, prout vsus postulat, vsurpari posse. Cratonis descriptio hæc est: *Pulueres Arthritici.*

℞. *Aristoloch. rotund.* Vnc. j. *centaur.* Drach. iij. *gentianæ* Drach vj. *mei* Drach. v. *hyperici* Drach. vj. *petroselini Macedon.* ℥. ß. *agaric. albiss.* ʒ. ij. *rhapontic. veri* ℥. j. F. Puluis. Alia antiqua descriptio hæc est:

℞. Rhapon

℞. *Rhapontic. veri* Drach. i. *agarici* Drach. ij. *valerian.* Drach. iij. *petroselin. Macedonic. mei*, an. Drach. v. *gentianæ, aristolochiæ rotundæ*, an. Drach. vij. *chamædryos* Drach. viiij. F. Puluis.

Alia: ℞. *chamædryos, dictamni, Cretici, iuæ arthriticæ, centaur. minor. gentianæ, aristolochiæ rotundæ*, an. Vnc. ij. *cort. interior. iuglandium* ℔. j.

F. Puluis; cuius dosis Drach. ß. per dies triginta vel quadraginta. Eiusdem generis est diacorallium Alexandri, quod Capiuaccius, *de Arthrit.* omnibus in arthritide curanda anteponendum censet.

℞. *Corallij nostri* seu *Anagallidis* Drach. ij. (forsan Vnc. ij.) *myrrhæ* Vnc. iiij. *caryophyll.* Vnc. ß. *rhapontici* Vnc. j. *folij* Vnc. ß. *aristoloch. vtriusque*, an. Vnc. ij. *spicæ nardi* Vnc. iiij.

F. puluis. Exhibetur manè, hor. 6. ante cibum, Scr. j. per centum dies, postea triginta diebus intermittitur; rursum centum diebus exhibetur, iterum 30. dies intermittitur; hinc per dies centum sexaginta alternis diebus exhibetur; inde rursus tertio quoque die: de quo plura in doctrina de Arthritide dicentur.

Cuius generis & alia ad serosos humores absumendos, & insensibilem transpirationem promouendam, parari possunt; *ex cineribus ossium humanorum, equorum ceruorum; ex cineribus & sale miluij, ciconiæ, hirundinum; ex herbis; primula veris, pilosella, ruta, saluia, asaro, betonica, hyperico, acoro; floribus consolidæ regalis, succino, vngula alcis.* De quibus plura suo loco de Arthritide: qualia etiam habet Platerus, *tract. 2. pract. pag.* 721. 722.

Neque omittantur caput siccantia & roborantia supra proposita. Quibus hoc addi potest:

℞. *Mastich. gumm. iuniperi, nuc. mosch. parum tostæ*, an. Scr. j. *caryophyll. subtiliter puluerisatorum* Scr. ß. *ladani puri* Drach. vj.

Ducatur ladanũ in mortario calido, addanturque pulueres cum pauxillo oleo mastich. F. Massa, quæ extendatur supra alutam, tegatur sindone rubra. F. Emplastrum vertici imponendum.

Pila quoque è succino si manibus gestetur & versetur, vt incalescat, ac subinde naribus admoueatur, sine offensione excrementitios humores in capite absumit, idque roborat.

Diæta.

Victus ratio sit siccans, aër siccus & calidus moderatè, & cibi tales, qui minimum aquosi & serosi humoris suppeditant. Cum autem, vt in Instit. *loc. allegato*, dictum, serosus humor partibus duabus constet; vna aquea, altera salsa: quando dicitur cibum siccum esse debere, non tale alimentum intelligendum, quod siccæ & terræ naturæ sit; quales sunt carnes sale & fumo induratæ, pisces sale conditi, & quæ terrestrem succum generant; (hæc enim potius augent salsedinem serosi humoris, quàm minuunt) sed hic eum substantiæ modum intelligimus, & tale alimentum, quod non multum aquosi humoris, nec salsi, suppeditat, ideóque bonum & vtilem succum præbet; quales sunt carnes, tum quadrupedum animalium, tum auium plerarumque; vt carnes gallinaceæ, hædinæ, vitulinæ, perdicum, & similes, quæ & bonum alimentum præbent, & viscerum, præcipuè lienis, feruorem & siccitatem corrigere possunt: imò hac ipsa de causa iuscula, præcipuè carnium non reiicienda, moderatè sumpta; cum substantiam alimentorum multam participent. De liquidis verò aliis non plus sumendum, quàm distributio alimenti in totum corpus, & correctio caloris & siccitatis in visceribus, præsertim liene, seri plus, quàm par est, ad se trahente, postulat. A fructibus horariis, prunis, pyris, pomis, & similibus abstinendum; cum serosam humiditatem augeant. Passulæ verò vtiles sunt. Vino etiam parcè vtendum, eiusque non plus, quàm cibi concoctio & distributio requirit, bibendum. Etsi enim spiritum ardentem in se contineat: tamen is paucus est, maxima verò pars aquea; & præterea vinum serosos humores secum ad caput rapit, atque illis, qui iam in capite hærent, feruorem inducit, eósque cõmouet. Aluus aperta seruetur, &, nisi spõte officium faciat, arte laxetur. Animi motus vehementes, & meditationes atque animi intentiones nimiæ vitentur; cum vnà cum spiritibus sanguinem arteriosum, & cum eo serũ, ad caput rapiant, naturáque meditationibus & cogitationibus intẽta excremẽta minus rectè expellat. Vtilis verò est corporis exercitatio ieiuno corpore facta, quæ serosos humores discutit, vel sẽsibiliter, sudoris forma, vel insẽsibiliter, per ἄδηλον διαπνοήν. Vestibus ita corpus tegatur & muniatur, vt pori cutis aperti seruentur, iisque patentibus vel sudor erumpat, vel vapores liberè transpirent. Qua de causa etiam corpus noctu plumeis culcitris probè tegatur, vt sub somni finem manè sudor erumpat, quem ad præseruandum à morbis à serosis humoribus ortis, optimum prophylacticum esse supra diximus, ipsâ astipulante experientia. Venus vitetur.

CAPVT XII.

De Intemperie capitis cum humore Melancholico.

Caussa.

INtemperies, quæ cum hoc humore coniungitur, est frigida & sicca. Quæ autem humoris melancholici caussæ sint, Institut. *lib. 2. part. 2. c. 6.* dictum, quæ omnes hîc locum habent: præcipuè verò in capite ipsam cumulant, & ad id trahunt, mœror, tristitia, animi sollicitudo, curæ, meditationes nimiæ, vigiliæ immoderatæ, medicamenta desiccantia nimiùm capiti adhibita. *Intemperies capitis cum Melãcholia.*

Signa Diagnostica.

Grauitatis sensus est cum vigiliis & visis in somno tristibus, pauores sine caussa; cogitationes sunt assiduæ, sæpe etiam deliria cum timore & mœstitia. Punctiones quasi circa oculos; facies est macilenta & horrida, maximè si humor melancholicus ad atram bilem vergat, color faciei est liuidus & plumbeus: nonnunquã accidit repentina motus amissio, in qua ægri oculis apertis fixo obtutu res aspiciunt, ac licet taceant, ferè omnia animaduertunt: quæ circa ipsos fiunt; excremẽta ferè nulla eiiciuntur è capite. Molestia, quæ percipitur, magis est in parte sinistra, & sentitur illa magis horâ, quâ melancholia moueri solet; scilicet ab horâ nonâ diei vsque ad tertiam noctis. Cum quibus si ægri temperamentum, ætas, vitæ ratio præcedens, tempus anni autumnale, & caussæ aliæ melancholiam generãtes prægressæ consenserint, certius de hac intemperie iudicium habetur. Vtilitatem adferunt quæ melancholiam euacuant, temperant, & à capite auertunt. Nocent quæ humorem hunc generant & augent.

Prognostica.

1. Longus & curatu difficilis hîc morbus est, sicut omnis affectus melancholicus; præcipuè si diuturnitate temporis radices egerit: circa initia verò curatu facilior est. Ideoque circa initia curatio eius non negligenda, sed maturè medicamenta adhibenda.

2. Faciliùs quoque curatur hæc intemperies cerebro per consensum laborante, quàm si per se afficiatur: modò affectus primarius, à quo dependet, sit curabilis.

3. Malum

3. Malum à suppressâ aliqua euacuatione profectum reductâ illa non ita difficulter tollitur.

Indicationes.

Melancholicus humor præparandus & euacuandus est: & si ad caput moueatur, reuellendus. Intemperies frigida & sicca corrigenda, & ne humor melancholicus iterum generetur, præcauendum.

Curatio.

Itaque si cerebrum primariò afficiatur, nihil opus est, quantum ad ipsam rationem affectus attinet, sanguinis detractione: quod si aliquando mittendus sanguis, aliquâ aliâ ratione mittendus est, vt Galenus, 3. *de loc. aff. c.* 7. scribit. Quæ autem illa sit, docet Aëtius ex Posidonio; si scilicet sanguis multus sit in toto, aut aliqua euacuatio consueta suppressa fuerit. Quapropter si plenitudinis cuiusdam signa affuerint, & cætera consentiant; primæ viæ primùm euacuentur.

Paretur ergo & iniiciatur talis clyster.

℞. *Rad. althéæ, polypod. quern.* an. Vnc. ß. *maluæ, althéæ, mercurial.* an. M. j. *betonicæ, maioran.* an. M. ß. *fol. senæ elect.* Vnc. ß. Coqu. in aq. simpl. vel iure carnis Colat. ℞. ℔. j.

Cassiæ pro clysteribus ℥. j. *elect. diacathol.* ℥. ß. *mellis anthosati* Vnc. j. *olei chamamel.* Vnc. iij. *salis* Drach. ß. F. Clyster.

Vel exhibeatur hic Bolus:

℞. *Cassiæ recens extract.* Drach. vj. *elect. diacathol.* Drach. iij. *confect. Hamech.* Drach. ß.

Cum saccharo fiat Bolus. Vel dissoluatur in seri lactis Vnc. iiij F. Haustus.

Vel purgentur primæ viæ cassiâ, syrup. rosar. vel violar. solutiu. elect. lenitiuo, diacatholic. fol. senæ, vel decocto fol. senæ, secundum Augustanos.

Vel ℞. *Meliss. fl. borrag. bugloss.* an. P. ij. *passul.* Vnc. ß. *fol. senæ elect.* Drach. vj. *galangæ* Drach. ß.

Infundantur per noctem in s. q. aq. ℞. Colat. Vnc. iii. ß. In quibus dissolue *manna* Vnc. ß Iterum colentur. Adde *syr. p. violar. vel rosl. solutiu.* Vnc. i. Misce.

Imò etiamsi venæ sectione opus non sit: tamen à primarum viarum ejusmodi euacuatione curam inchoare necessarium est.

Hinc, si opus, aperiatur cephalica sinistri brachij, & sanguis ad Vnc. iiij. vel plures, educatur, præsertim si niger ille fluxerit; alioquin, si lucidus & purus, vena citò constringatur, vt Galenus iubet, 3 *de loc. aff. cap.* 1. Quia autem sanguis melancholicus crassior esse solet, frictio vel corporis exercitatio, vel brachij aquâ tepidâ fomentatio, vt attenuetur, præmittenda, & vulnus latius infligendum.

Si vero menses vel hæmorrhoides suppressæ sint, vena in talo aperiatur. Postea humor præparetur, & purgetur medicamentis conuenientibus, ita vt attenuantibus semper addantur humectantia; cum humor melancholicus per se sit siccus & terrestris.

Humorem melancholicum in capite præparantia. Præparant humorem melancholicum medicamenta, quæ humectant & calefaciunt, eumque liquant, atque attenuant, sed non siccant admodum, aliquot diebus continuanda: & maximè victus talis.

Radic. *Buglossi, borraginis, fœniculi, filic. polypod. graminis, cappar. helenij, glycyrrhizæ, scorzonera.*

Folia; *Melissæ, lupuli, scolopendr. cuscutæ, rorismar.*

Flor. *Borrag. bugloss. stœchad. Arabic. violar. rorismar.*

Cortices *citri.*

Serum *caprinum.*

Vnde fiunt; *Syrupus de melissa, de borragine, de lupulis, de buglossa, tunicis, de thymo, de corticib. citri, de pomis.*

Conseruæ; *Bugloss. borragin. meliss. maluæ.*

Condita; *Cortic. citri, caro citri.*

Confectio; *Alchermes, de hyacyntho.*

Vel ℞. *Rad. fœnicul. polyopd. querni,* an. Vnc. i. *glycyrrhizæ* Vnc. ß. *bugloss. cort. rad. cappar.* an. Drach. ij. *melissæ, betonicæ, summitat. lupuli,* an. M. j. *flor. borrag. bugloss. stœchad. Arabic.* an. P. j. *sem fœniculi, citri, ocymi,* an. Drach. j. *passul. exacinatar.* Vnc. j. Coquantur in aq. simpl. Colat. ℞. ℔ j. Vnc. ij. Dulcorentur saccharo pro quatuor dosibus.

Vel addantur *Syr. de pomis & de borragine,* an. Vnc. ij.

Vel ℞. *Rad. fœnicul. asparag. polypod. quern. glycyrrh.* an. Vnc. ß. *capill. ♀. thymi,* an. M. i. *rorismar.* M. ß. *flor. borrag. bugloss.* an. M. i. *violar. stœchad. Arab.* an. M. ß. *santalor. citrinor. cortic. citri.* an. Drach. j. *passular. minor.* Vnc. j. Coqu. in aq. s. Colentur, & cum saccharo F. Syrupus, cuius Vnc. ij. dentur cum sero lactis caprini. Vel Colaturæ clarificatæ dentur Vnc. iiij. cum Syrupi de pomis Vnc. jß. pro dosi.

Vel ℞. *Rad. borrag. fœnicul. cichorei, cortic. rad. cappar.* an. Drach. ij. *radic. asari* Drach. j. *fol. meliss. serpill. maioran. betonicæ, chamadryos, pulegij,* an. M. ß. *flor. stœchad. Arabic schœnanth.* an. P. j. *fol. senæ. epithymi.* an Drach. iij. *sem. anisi, fœnicul. cortic. citri,* an. Scr. j. *flor. cordial.* an P. ij. *passul. maior. exacinatar.* Vnc. j. Affundantur aq ℔. iiij & coquantur in vase duplici clauso in aqua. Colaturæ adde succ. fumar. pomor. borrag. rosar. an. Vnc. vj. facch albi ℔. jß. F. s. a. potio, de qua sumat æger mane & vesperi Vnc. iiij.

Purgant. *fol. senæ, polypod. quern. epithym. myrobolani Ind. elleborus niger & albus; lapis Armenus & Lazuli,* de quibus videatur in Institutionibus, *lib. 5. part.* 1 *sect.* 1. *cap* 11. Et cum, vt ibi dictum, Alexand Trallianus lapidem Armenum elleboro albo præferat, autoritate Tralliani confisus Guainerius sæpissime eo vius, & diuersimodè quidem, ac nunquam optato fine frustratus est, vt scribit *tract* 15. *cap.* 6. pulueremque, quem mox subiiciam, inde parat; *electuarium diacathol. diasena, confect. Hamech, pil. de fumar. de quinque generib myrobolan. Inda, de lapide Lazuli, extractum hellebori nigri, antimonium.* *Euacuantia melancholiã è capite affecto.*

In quorum vsu obseruandum, ne in principio fortiora exhibeantur, ne humorem agitent, & per se pertinacem contumaciorem reddant, fortioribusque semper blanda & leniora quædam, & humectantia admiscenda. Ideoque medicamenta in forma liquida cõmodiora sunt. Et omittenda quoque sunt omnia siccantia, vt aloë, hiera, pilulæque rarò vsurpandæ.

Vt ℞. *Rad. fœnicul. polypod. quern.* an. Vnc. ß. *betonic. melissæ, capill. Veneris,* an. M. i *ceterach. flor. borrag. bugloss.* an M. ß. *sem. anisi, fœnicul.* an. Drach. i. *fol. senæ elect.* Drach. x. *hellebori nigri prap.* Drach. jß. *epithymi* Drach. ij. *passul. maior. enucleat.* Vnc. i. *glycyrrhiz.* ℥. ß. Coq in s. q seri lactis Colaturæ ℞. ℔. j. *syrupi è stœchade simpl. violarum solutiui, de pomis,* an. Vnc. j. Misce pro tribus dosibus.

Vel ℞. *Fol. senæ elect.* ℥. ß. *polyopod. querni, epithymi, rad gialapa,* an. Drach. i. *cremor. tartari* Drach. ij. *diagrydij* Scr j. *sem. anisi fœnicul. spicæ, caryophill. macis,* an. Scrup. ß. Dosis Drach. j. Si libet, potest addi saccharum.

Vel ℞. *Fol. senæ mundat.* ℥. j. *cremor tartari* ℥. ß. *cinamomi* Drach. ij. *caryophyll. diagryd.* an. Drach. ß. F. Puluis. Dosis Drach. i.

Puluis Guainerij:

℞. *Lapid. Armeni* Scrup. ij. *croci* Scrup. ß. *macis* Scrup. j. F. Puluis. Alij de lapide Lazuli talem parant.

℞. *Lap. Lazuli sæpius loti* Scrup. ij. *epithymi* Scrup. j. *croci* Scrup. ß. *facchar.* Drach. i. F. Puluis.

Vel ℞. *Elect. diacathol.* Vnc. ß. *diasenæ* Drach. ii. *cõfect. Hamech.* Drach. j. Cum saccharo F. Bolus. In morbi progressu hæ Pilulæ exhiberi possunt:

℞. Pil.

℞. *Pil. Indarum* Scrup. ij. *cochiar.* Scrup. j. *extracti hellebori nigri* gr. vj. Cum aq. meliss. F. Pilulæ xxiiij.

Et quia humor hic pertinax est, & semel nunquam plenè euacuatur, præparantia & purgantia repetere & continuare opus est.

Inter omnes syrupos hic primas tenere syrupum de de pomis compositum, descriptum à Mesue, *cap. de soda frigidâ à melancholia*, scribit Rondeletius, *method. curandor. morbor. cap. 9.* vt qui non solùm concoquit, sed & educit humorem melancholicum ac pituitosum; idque sine noxa ventriculi & aliarum partium.

Paratur autem hoc modo:

℞. *Capillor. Veneris, radicum buglossæ domesticæ & sylvest. florum bugloss. polypodij, epithymi*, an. Vnc. j. *folior. senæ; chamamel. stœchad.* an. Drach. vij. *chamædryos, schænanthi, hellebori nigri*, an. Drach. iij. *fumi terræ* Drach. vij. *eupatorij* Drach. iiij. *succi pomorum dulc.* Drach. viij.

Omnia præter epithymum & succum pomorum, bulliant in ℔. iij. aquæ vsque ad ℔. ij.

Deinde bulliat in iis ebullitione vna epithymum, & coletur, & cum succi pomorum ℔. ij. sacch. q. s. Fiat Syrupus.

Non tamen vsurpari debet in principio, sed in progressu morbi, & præcedente totius capitis vniuersali purgatione.

Iacchinus decocto hellebori nigri vtitur, hoc modo parato:

℞. *Cortic. helleb. nigri* Vnc. ß. Contusi leniter infundantur in ℔. ij. aq. horis vj. Postea adde adde *cinamomi, sem. dauci, epithymi*, an. Drach. j. *passular.* Vnc. ß. *flor. bugloss.* M. i.

Coqu. ad dimidiæ partis consumptionem, dulcorentur saccharo, propinentur pro duabus dosibus.

Post vniuersales istas corporis euacuationes particulares, euacuationes per errhina & gargarismos supra propositos instituendæ; quibus hic polypodium, thymum, epithymum, elleborum addere commodum est.

Si morbus sit pertinax, & æger sanguine simul abundet, etiam frontis vel narium venas aperire vtile est.

Per insensibilem etiam transpirationem discutienda materia: medicamentis verò, quæ hoc præstant, semper admiscenda humectantia. Vtendum nimirum *oleo trino, anethino, lilior. albor. amygdal. dulc. chamamelino, vnguento alabastrino; vel lotione ex decocto florum chamameli, borraginis, rosarum, flor. stœchad. Arab. fol. betonicæ, melissæ, sem. anethi, fol. senæ adiectis.*

Decoctum hoc Embrochæ modo per plures dies capiti instillare commodum est:

℞ *Folior. maluæ, althéæ, bugloss. summ. aneth.* an. M. ij. *fl. chamam. viol.* an. M. j. *sambuci* P. j. *capit. papau.* num. vj. Coquantur in aquæ ℔. xxj.

Si humor melancholicus ab inferioribus, præcipuè liene & hypochondriis, communicetur, frictiones & alia reuulsionis media non omittenda; de quo plura dicentur suo loco de melancholia hypochondriaca.

Caput & Cor roborantia in melancholia. Peracta purgatione, imò dum adhuc peragitur, ea exhibenda, quæ caput & cor alterant, roborant, & simul exhilarant: *ex conseruis; borraginis, buglossi, violarum, melissæ, anthous, cort. citri conditis, radic. condit. helenij*, quod Rondeletius, *in meth. curand. morbor. cap. 9.* miram vim & proprietatem ad hilaritatem & gaudium excitandum habere, & à nonnullis pro secreto haberi scribit; *confect. alchermes. de hyacintho, elect. de gemmis, lætificante Rhasis & Galeni, dianthous, diamoschi dulcis, item lapid. Bezoar*, aduersus omnes melancholicos morbos valde vtili, *corallijs, margaritis.*

Vt ℞. *Conseru. bugloss borraginis*, an. Vnc. j. *rosarum* Vnc. ß *margarit. prap.* Drach. ß. *hyacinthi, sapphiri, smaragdi, coralli j vtriusque*, an. Scrup. ß. *cinamomi, macis galangæ, nuc. moschat.* an. Scrup. j. *caryophyll. cubebar. ligni aloës, styrac. calamitæ, sem. Basilici*, an. Scrup. ß. *croci* Scrup. j. *moschi, ambræ*, an. gr. iiij. *carnis. vuar. passar.* Vnc. ij. *aq. rosarum moschatæ* Vnc. j. *sacchari* q. s. F. Electuarium. De quo mane sumat. Drach. iij. cum aquæ bugloss. Vnc. iij.

Vel ℞. *Conseru. bugloss. borragin. melissæ.* an. Vnc. j. *anthous, violarum*, an. Vnc. ß. *cort. citri condit.* Drach. iij. *specier. diamoschi dulcis, lætitiæ Galen.* an. Scr. i. *confect. alchermes* Drach. ß. Cum Syrupo tunicis. F. Electuarium.

℞. *Conseru. bugloss. violar. rosar.* an. Vnc. jß. *tunicis* Vnc. j. *specier. dianthos, diambr. diamarg. frig.* an. Drach. ß. Cum syrupo de pomis & corticib. citri F. Electuarium.

Vtile est & semel in septimana sumere Drach. ß. vel Scrup. ij. Mithridatij, cum Vnc. ß. conseru. flor. borragin. vel buglossæ.

Vel ℞. *Conseru. bugloss. violar.* an. Vnc. jß. *meliss. cortic. citri conditorum*, an. Vnc. ß. *specier. diambr. diamosch. dulc. diamargarit. frigid.* an. Drach. ß. *lapid. Bezoar.* Scrup. ß. Cum syrupo de pomis. F. Electuarium.

Vel ℞. *Conseru. bugloss. meliss. violar.* an. ℥. ij. *cort. citri conditor.* Vnc. j *specier. diambr. diamosch. dulc. diamargarit, calid.* an. Drach. ß. *confect. alkermes* Drach. j. *lapid. Bezoar.* Scrup. j. Cum syrupo de pomis. F. Electuarium.

Diæta.

Aër ad calidum & humidum vergat, sit lucidus, non tenebricosus, non fœtidus, sed suaueolens. Victus ratio instituatur ita, vt præter caliditatem magis inclinet ad humidum: cibusque talis sit, vt bonum sanguinem suppeditet. Sæpe enim, præcipuè si malum recens sit, solâ victus ratione bonâ, qua probus, tenuis & clarus sanguis, qui omnem humorum malitiam corrigit, gignitur, & corporis humectatione malum hoc curatur. Ad bonum sanguinem gignendum faciunt panis ex bono frumento, bene coctus, oua recentia, carnes animalium iuuenum, præsertim pullorum gallinaceorum, hædorum; vinum bonum, & similia. Conuenit & prisana hordeacea. Ex oleribus conueniunt malua, buglossa, borrago. Ex fructibus, vuæ & mala dulcia, vuæ passæ. Vitet æger omnem cibum, qui succo melancholico materiam præbet, qualia sunt legumina, porrum, cæpe, caules & similia, quæ Galenus 3. *de loc. affect. cap. 9.* recensuit. Cibi quantitas etiam moderata sit, nec abstinentia se maceret æger. Vinum tenue bibat, conditum melissa, flor. bugloss. borrag. cort. citri. Modus & exercitia corporis sint moderata, & quæ ad excrementa discutienda sufficiant, non verò corpus resoluant & exsiccent: animus à mœrore abducatur, & omnibus, quantum fieri potest, modis ad lætitiam componatur. Somnus sit longior, omnique modo prouocandus; cum in eo maxima curationis spes sit, vtpote qui cerebrum maximè humectat: vigiliæ verò nimiæ sunt interdicendæ. Balneum aquæ dulcis in hac intemperie vtile est. Omnia, quæ metum & tristitiam conciliare possunt, vitentur. Animus contrà, quibus potest modis, ad hilaritatem componatur.

QVÆSTIO

An acetum melancholicis vtile sit?

Donatus Antonius ab Alto Mari, *de medend. corp. human. morb. cap. 7.* ex Aëtio & Paulo Ægineta, qui hoc ipsum è Posidonio mutuati sunt, extollit aceti acerrimi sorbitionem post omnem cibum, vbi iam dormire velit æger; vel quod attenuet, succumque melancholicum discutiat, vel quod sumptorum ciborum vapores humidos confestim ad caput deferat, somnúque propterea conciliet: tantorúmque virorum, siue his, siue aliis rationibus moti fuerint, consilium sequendum

dum censet. Verùm maioris ponderis nobis sit Hippocratis & Galeni autoritas, ratione & experientia munita, qui in affectibus melancholicis aceti vsum improbant. Hippocrates, 3. *de ratione victus in acut. cap.* 38. scribit: Nigra ab aceto fermentantur, attolluntur & multiplicantur, & exaltat nigra acetum; & Galenus *ibidem*, acetum melancholiæ aduersissimum esse dicit. Qua de re etiam diximus *de Febrib. lib.* 2. *cap.* 19. vid. etiam infrà, *part.* 2. *cap.* 8.

An acetum & acida, in melancholicis morbis conueniant?

¶ [Equidem non infrequens est apud multos, acidos liquores in melancholicis morbis exhibere; vnde nonnulli in frequenti vsu habent spiritum Vitrioli, tinctur, rosar. & violat. Vitriolat. syrup. rosar. Vitriolat. conseru. rosar. Vitriolat. quæ omnia hypochondriacis etiam frequentissimè exhibentur. Verùm an rectè, dubium.

Negatiua.

Hippocrates certè 3. *de rat. vict. in acut. text.* 38. scribit: ὑπὸ ὄξεος τὰ μέλανα ζυμοῦται καὶ μετεωρίζεται, καὶ πολλαπλασιοῦται. ἀναζωγὸν γὰρ μελάνων ὄξος, id est, *Nigra ab aceto fermentantur & in sublime attolluntur, & multis partibus augentur. Acetum namque nigra exaltat.* Vbi notandum vulgo malè verti hunc locum: *Educit nigra acetum.* Et *ibid.* Galenus acetum melancholiæ aduersissimum esse statuit. Et licèt humor melancholicus, non sit ita acidus, vt bilis atra: tamen aliquam aciditatem etiam melancholiæ tribuit Galenus, *lib.* 14. *meth. med. cap.* 9. *libr.* 3. *de loc. aff. cap.* 7. *lib. de placit. cap. vlt.* Ergo si humor melancholicus aliquo modo est acidus, acidis corrigi non potest, cùm contraria contrariis curentur.

Affirmatiua.

Contrà alij ad experientiam prouocant, & in morbis melancholicis spirit. Vitrioli Martis & Veneris se magnum vsum comperisse iactitant, & eos penè pro Panaceis habent.

Decisio.

Quâ de re vt meam sententiam aperiam, omnino certum esse puto, acida per se humorem melancholicum non corrigere, sed potiùs eum augere, & deteriorem reddere, &, vt in atram bilem degeneret, facere, & propterea ab eorum vsu in alteratione humoris melancholici meritò abstinendum esse. Quòd verò interdum prodesse videntur, caussa hæc est: Humor melancholicus, quandiu in hypochondriis quietus hæret, molestus non percipitur, ægróque nihil mali inferre videtur. Tum autem, quando mouetur, & in alias partes principes transfertur, vel vapores, & sui generis noxios ichores à se mittit, molestus esse incipit, variaque grauissima symptomata producit. Tunc ergo omne illud, quod commotionem illam sentinæ melancholicæ, humorisque huius motum ad partes principes inhibere, exhalantes inde halitûs compescere, & ita disponere ac figere potest, ne quid ampliùs ichorũ prauorum è se fundat, symptomata quoque ab humore melancholico profecta tollere potest. Et proinde pro salutari remedio habendum, & ægri & medici (ab ægris rectiùs post horum vsum iam habentibus persuasi) censent. Et non negandum, acetum, & inprimis acidos succos minerales assumptos, qui fixo Sale constant, humores quoque salsos figere, &, vt in hypochondriis quietè coërceantur, nullamque homini molestiam creent; nec sui generis vapores & ichores de se fundant, præstare. Et hoc ipsum est, quod Paracelsus scribit, nihil esse salutarius & melius, quàm morbum in centro suo retinere (quod ipsum tamen etiam de narcoticis accipiendum videtur, quæ ad paroxysmos febrium tollendos exhibentur) id est, fumos illos noxios ita figere, vt molesti ampliùs esse desinãt. Verùm nec hæc regia & tuta via curandi morbos est. Nam salutare illud præceptum; ad caussam morbi, & morbum ipsum, magis quàm ad symptomata, nisi valde vrgeant, respiciendum esse, hîc negligitur, ægérque palliatiuâ hac curâ deceptus, in maius periculum conicitur. Et hæc ipsa consuetudo, acidos eiusmodi spiritus in omnibus ferè morbis exhibendi, inter alias plures etiam forsan vna est, cur hypochondriaca affectio ita frequens & diuturna sit. Et obseruatum est, ex nimio spirituum acidorum vsu quosdam planè melancholicos factos.]

CAPVT XIII.

De Intemperie Capitis cum Bile Atra.

Caussa.

Intemperies capitis cum atra bile.

Bilem atram è sanguine, bile flaua, vel humore melancholico adustis prouenire, Institut. *lib.* 2. *part.* 2. *cap.* 6. dictum. Eædem causæ & hic locum habent. Causæque, quæ sanguinem, vel bilem, vel melancholiam, seu in capite, seu in hypochondriis, seu in toto adurunt, vbi ille humor adustus capiti communicatur, intemperiei calidæ & siccæ cum materia, quæ est atra bilis, causa esse possunt. Vnde malum hoc (quæ remotiores causæ sunt) sæpe incalescenti melancholiæ succedit, & ira, mœstitia, nimia animi intentio, ac studia, sollicitudo, vigiliæ, præcedentes capitis dispositiones calidæ, inflammatioque, vini potentis nimius vsus, medicamenta immoderatè calefacientia, intemperiem hanc producere possunt. Præcipuè verò in biliosis, extenuatis, & iis, qui hepate ac corde calido & sicco præditi sunt: obesi verò & pituitosi ad hunc morbum minus sunt dispositi.

Signa Diagnostica.

Adest dormiendi impotentia, & vigiliæ pertinacissimæ; sæpe etiam accedit delirium. Pro humorum tamen, è quibus atra bilis gignitur, diuersitate hîc etiam est quædam differentia. Nam si ex sanguine adusto bilis atra sit generata, hilariores nonnihil sunt, & ad risum procliues, ac præcesserunt signa sanguinis abundantis. Si ex bile flaua profecta sit, ferinum est deliriũ, cum iracundia & temeritate, ac quod Hippocrates. 6. *aphor.* 23. μετὰ σπουδῆς appellat, audaces sunt & violenti. Si ab humore melancholico sit atra bilis, mœsti sunt & taciturni, & cum per interualla loqui incipiunt, garruli sunt, neque loquendi finem faciunt. Omnibus tamen ferè hoc commune est, vt aspectus sit horridior & truculentior; de quo suo loco de Mania plura.

Prognostica.

1. Curatu difficile hoc malum est, & tempus ad curationem satis longum requiritur. Cum enim cerebrũ naturâ sit frigidum & humidum, longè à naturali sua constitutione recessit, & valentiora medicamenta; ac longius tempus, vt ad pristinum statum reducatur, postulat.

2. Facilior curatu est in iuuenibus, ac mediæ ætatis hominibus: difficilis verò in senibus.

3. Melancholicis & nephriticis hæmorrhoides superuenientes bono sunt.

Indicationes.

Intemperies hæc calida & sicca refrigeranda & humectanda est. Materia ipsa eodem modo alteranda, tẽperãda, attenuanda & euacuanda est, eiusque generatio inhibenda. Et quidẽ si humor ater proueniat à bile flaua exusta, calidior est, & magis refrigerantibus indiget: si verò ab humore melancholico, minus calidus est, minusq; refrigerantia requirit, vterque tamen humida postulat. Qui autẽ à sanguine exusto est, mediocrẽ cõditionem obtinet. Et si in toto, vel partibus inferioribus generetur, & ad caput trãsmittatur, à capite reuellatur, repellatur, & quod reliquũ, euacuetur. Et quò eius generatio prohibeatur, intemperies visceris, à qua producitur,

ducitur,corrigenda,& cùm plerunque à caliditate & ficcitate hepatis,vt & lienis,ortũ habeat, ea viscerum intẽperies refrigerantibus & humectantibus alteranda.Et quia vigiliæ in hoc morbo vrgent,eúmque augẽt,danda diligenter opera, vt somnus omnimodo concilietur.

Curatio.

Itaque primò clyster aliquis humectans, ex althéa, malua, parietaria, borrag. bugloss. violis, cùm cassia & electuario diacathol.paratus,iniiciendus,

Vt ℞. *Rad.althée,polypod.querni*,an.Vnc.ß. *parietariæ,branca vrsin.fumariæ,lactuca,borrag.* an.M.i.*fol.sena* ʒ.vi.*prunor*.num.xij.Coquantur in aq.simpl.

Colat.℞.℔.i.*cassiæ pro clysteribus* ℥.i.*elect.diacathol.* ʒ.vi.*olei oliuar.chamæmel*.an.℥.iß.F.Clyster.

Hinc si ex sanguine adusto bilis atra prouenerit,vel in capite,aut toto sanguis adustus & feruidus redundet, communis,basilica,vel cephalica vena,prout opus,aperiatur:sanguinisque missio præsentissimum in hoc morbo est remedium. Et quidem si in capite redundat sanguis,statim cephalica aperiatur; si in toto simul, primò cõmunis vel basilica,deinde cephalica secetur,& præcipuè in sinistro latere.Reuulsionis quoque gratiâ saphena aperiri potest;præsertim in mulieribus,cum menses suppressi huic malo originem dederũt, vt & si hæmorrhoides suppressæ morbi caussa sunt. Quandoque etiã in viris natura κατὰ μετάστασιν humorem, huius morbi caussam, à capite & nobilioribus partibus ad crurales venas detrudere,& varices in cruribus excitare,morbũque hoc modo dissoluere solet.

Neque inutile fuerit hirudines circa tempora & post aures, vel etiam ani venis applicare, si hæmorrhoides suppressæ sint.

Atram bilem in capite reparantia.

Hinc materia præparanda refrigerantibus & humectantibus,vt:

Radicibus; *Borrag.bugloss.gramin.asparagi, polypod. glycyrrhiza.*

Floribus;*Borrag.bugloss.violar.nymphaa.rosarum.*

Foliis;*Lactuca,borrag.endiuia.*

Seminibus;*Quatuor frigidor.maior.papau.lactuc.*

Fructibus;*Passul.iniubar.sebesten,pomor.prunor.*

Et,quæ hinc fiunt,

Aquis;*Borrag.bugloss.violar.rosar.endiu.fumariæ.*

Syrupis;*Viol.de borrag.bugloss.nymphæa, byzantin.simpl.*

Conseruis;*Borrag.bugloss.rosar.violar.nymphaa*, quibus cordialia ob affinitatem adiicere licet: Conseru. *Anthoũs,meliss.cortic.citri.*

Et quidem medicamenta ex his,pro natura humoris, è quo humor hic ater generatus,eligenda sunt.Nam si ex sanguine feruido atra bilis sit genita, ea eligenda, quæ de intemperie capitis cum bile proposuimus; si ex humore melancholico,ea ferè conueniunt, quæ capite præcedente de intemperie cum humore melancholico tradita sunt,

Vt ℞. *Aq borrag.bugloss.fumar*.an.℥.ii. *syrup.borrag. bugloss.violar*.an.℥.iß.M.F.Potio pro ii.dosibus.

Vel ℞.*Rad.bugloss.glycyrrh.polyp.querni*,an.ʒ.vi.*fumar.ceterach*.an.M.ß.*fl.cordial*.M.i.*epithym*.ʒ.ii.Coqu. in aq.pura,

Colat.℞.℥.vi. Adde *succi pomor*.℥.vi. *sacchari* ℥. iß. Ebulliant & depurentur, vel addatur *syrup. de pomis, violis*,an.Vnc.i.

Vel ℞. *Conseru.bugloss.borrag.violar*. an.℥.i. *nymph. rosar*.an.℥.ß.*specier.diamarg.frig.* ʒ.ß. Cum syrupo de pomis.F.Electuarium.

Atram bilem è capite purgantia.

Purganda postea est materia *syr. viol. solut. diapruno solutiu.decocto sena,epithymo, polypod. diacathol.* quibus deinde *hellebor.niger* adiici potest, *confect. Hamech & diasena,lapide Armeno,Lazuli,pilulis de fumaria, de lapide Lazuli*.Vbi notandum,vt purgantibus istis semper ex humectantibus & præparantibus antea enumeratis aliquid admisceatur, & purgantia non vsurpanda, nisi corpus prius humectatum fuerit.

Vt ℞. *Flor.cass.elect.diacath*.an.℥.ß.*confect.Hamech.* ʒ.i.Cum saccharo.F.bolus,vel dissoluantur in aq.fumariæ & bugloss.an.℥.ii. & addita syrup. violar. Vnc.ß.F. Haustus.

℞. *Fol.sena* Vnc.ß.*epithym*.Dra.ii.*flor.violar. borrag. fumariæ*,an.P.ii.*passular.exacinatar.glycyrrhiza*,an.℥.ß. Coqu.in aq.hordei simplici.

Colat.℞.℥.iiij.In iis dissolue *manna elect*.Vnc.i.Colentur,adde *syr.violar.solutiu*.℥.ß.

Vel ℞. *Rad.bugloss.graminis*,an.℥.ß. *polypod.querni* ʒ.ii.*glycyrrhiz*.℥.ß.*cortic.fraxin.tamarisc*. an.ʒ.iii. *meliss.lingua ceruina,ceterach.capillor.*♀ an.M.i. *fol.sen.elector*.℥.ii.*epithym*.℥.ß. *hellebor.nigri prap*. ʒ.ii. *sem.4.frigid.maior*.an.ʒ.i. *sem.portul*,ʒ.ii. *ocymi,fœnicul.zedoar.* an.ʒ.i.*iniubar.sebesten*, an.num.x.*passul.exacinatar.tamarind*.an.Vnc.iß.

Infundantur per noctem in aq. pura, postea ebulliant & colentur.

In colaturæ ℔.ij. infundatur *rhabarb*. ℥.ß. *cinamom.* Scr.iiii.*flor.cordial*.an.P.ii.

Colat.adde *succi pomor.Borstorfianor.vel aliorum odoratorum* ℔.i.

Iterum parum coquantur,sacchariq; q.s.ad dulcorãdum addatur,& clarificentur.F.Potus ad dies 5.vel 6.

Vel addatur sacchari q.s.Coquantur ad syrupi consistentiam,de quo 2.vel 3.cochlearia propinentur.

Licet & in grauioribus malis antimonio & medicamentis ex eo præparatis vti.

Atram bilem in capite alterantia topica.

Post purgationem alterantia supra proposita repetenda,quibus addi possunt margaritæ,fragmenta lapidũ pretiosorum,lapis Bezoar, corallium, bolus Armenus, quæ non solùm,vt nonnulli putãt,vim habent exsiccãdi ichores,qui in arterias penetrarũt,sed & salsis illis ac adustis humoribus (quo modo etiam acetũ acrimoniã amittit)acrimoniã adimunt,& ita ad illa,quæ solẽt,symptomata excitanda ineptos reddunt,vel etiam peculiari vi spiritus defecandi & illustrandi prædita sunt.

Post sanguinis missionem & purgationem fronti & suturæ coronali frigida humectantia applicanda sunt.

Vt oleum *rosac.violaceum,nymph.amygdal.dulc*.quibus oleum *anethinum* & *chamæmel*.admisceri potest.

Aqua *rosar.lactuc.viol.& aliar.plantar.refrigerãtium,*

Epithemata *è refrigerant. & humectantium aquis & decoctis.*

Vt ℞. *Ol.viol.nymph.rosar*.an.℥.i. *aq.lactuca,solani, rosar.aceti*,an.℥.ß.Misce.

Vel ℞. *Fol.lactuca,borrag.endiu*. an. M.i. *flor. rosar. borrag. bugloss.nymph*. an.P.ii. *capit. papau. cum semine* num.x.Coquantur in aq.

Colaturæ ℞.℔.i.Adde *ol.violar.rosar*. an.Vnc.ii.M. pro Epithemate.

Vel ℞.*Fol.malu.flor.violar.nymph*.an.M.ii. *capit.papauer.albi cum seminibus* num.vi. *flor.chamæmel.melilot. summitat.anethi*,an.M.i.*fol.sena* ʒ.ii.

Coqu.& decocto caput abluatur, & hinc ol. viol. & de nymphæa cum lacte muliebri irrigetur: vel si ascensus vaporum metuatur,cum oleo rosaceo.

Linimentum:

℞. *Ol.violar.seu cucurbita*, an. Vnc.i. *papauer.aneth.* an.Vnc.ß. *mucilag.sem.psylly aq.violar. extracta* Dra.v. *sem.lactuca,hyoscyam*.an.Drach.ß.*croci* Scrup.ß.Misc.F. Linimentum.

Emulsiones;*sem papau.lactuc.amygd.dulc.*

Sacculi fiunt ex *rosis,flor.violarum nymph.sem.papau.*

Lotiones pedum & manuum ex *refrigerantibus & humectantibus supra propositis.*

Balneum aq.dulcis vtile est, cum decocto earundem plantarum paratum.

Tandem post euacuationes vniuersales institutas & absolutas ad particulares cerebri euacuationes perueniendũ,quæ fiunt apertione venarum frontis,nariũ,aut sub lingua, aut applicatione hirudinum ad venas post aures,errhinis item,vt capite præcedente dictum.

Si malum non cedat, Zechius, *Consult*.80.ad tria tanquam generosa remedia confugiendum censet, si humor adustus in toto corpore simul redundet Sunt autem ea, lactis serum, cum succo cichorij & fumariæ largâ copiâ quindecim diebus hor.5.ante prandium haustum; aquæ thermales, quarum minera sit ferrum, epotæ; & aquæ dulcis tepidæ balneum, pluribus diebus vespere, duabus horis ante cœnam, vsurpatum: cuius vsu & vniuersum corpus humectatur, & obstructi & adstricti meatus aperiuntur.

Cauterium in mania. Si reliqua non prosint, etiam ad cauteria bregmati, modo supra explicato, nonnulli deueniendum, & cauterium per menses aliquot apertum tenendum censent. Scribitque Guainerius, *tract*.11.*c*.9. se nobili cuidam fœminæ maniâ laboranti cauterium potentiale syncipiti applicasse, quo cutis ad cranium vsque absumpta sit: hinc in coniunctione Lunæ & Solis cranium trepano aperuisse, & foramen per mensem apertum seruasse, atque ita fœminam illam, quæ plus quàm duobus annis maniâ laborauerat, sanitati restitutam fuisse. Vtilissimum etiam est ægrum in balneum aq. dulcis calidæ sæpius inducere.

Diæta.

Aer in caliditate sit temperatus, ad humiditatem vergens. Cibus sit in quantitate mediocris refrigerans & humectans, vt: ptisana, iuscula carnium, carnes pullorum gallinaceorum, gallinar. agninæ, hædinæ, vitulinæ, perdicum, oua sorbilia. Abstinendum verò ab iis, quæ bilem gignunt, iisque, quæ crassum succum suppeditant; quales sunt, caro bubula, ceruina, hircina, & fumo, indurata. Ex piscibus conueniunt saxatiles & friabiles. Grandes verò pisces, duri & viscidi, salsi, & fumo vel aere indurati nocent. Cibi condiantur borrag. malua, lactuc. asparago Panis sit similagineus. Vino æger planè abstineat, nisi à metu aut melancholia adusta hoc malum originem habeat. Tum enim vinum album tenue concedendum, aut si fortius sit, diluendum aq. borrag. violar. endiuiæ & cichorij. Huiusmodi enim vinum ad excrementa biliosa temperanda & expellenda, partiumque solidarum siccitatem corrigendam est aptissimum. Vel bibat æger aquam hordei cum succo granatorum dulcium, aut serum lactis, in quo epithymum maceratum sit; vel etiam lac calidè emulsum cum sacharo potet. Exercitium sit mediocre. Somnus sit consuetudo longior, qui propterea medicamentis cùm externis, tùm internis conciliandus. Aluus laxa sit, & nisi sponte officium faciat, clysteribus vel lenientibus medicamentis aperta seruetur Animus ad hilaritatem componatur, & omnes, quæ iram & tristitiam commouere possunt, occasiones vitentur.

CAPVT XIV.

De Venenatis & malignis, & tota Substantia cerebro contrariis morbis.

Venena cerebro aduersa. PRæter intemperies hactenus enumeratas cerebrum quoque morbos quosdã malignos, venenatos, quos totius substantiæ vocant, quandoque patitur. Talis est illa διάθεσις quam imprimit aura vel vapor, vel materia venenata, quæ epilepsiam excitat seu ea in cerebro generetur, seu ab inferioribus transmittatur. Tales sunt dispositiones, quas imprimunt venena cerebro peculiariter infensa; solanum furiosum, hyoscyamus, herba Sardonia, seu apium risus, virus canium, torpedo, mẽstruus sanguis malignus, vinum fulmine tactũ, cicuta, napellus, vmbra arboris iuglandis, taxi, cocculi de Leuante, & & pisces iis capti, aconitum; thus cum vino, sanguis humanus potus, lolij semen, flores colchici; quorum alia somnũ p.n. inducunt; alia imaginationem & ratiocinationem lædunt, ac deliria excitant; nonnulla conuulsiones aut paralysin inducunt. Refertur inter ea etiam cerebrũ & sanguis felis; de quo memorabilis historia est apud VVeinrichium, *de mõstris c*.15.quæ ita sese habet: Puella quædam Vratislauiæ mollior, non multorũ annorum, cùm publicè spectaret à carnifice latronem capite truncari, territa spectaculi fœditate in epilepsiã incidit. Multa, vt fit, pro remedio tentata, sed frustra omnia. Ex vulgo quispiam suasit, felium sanguinem porrigi vtile esse, quo ebibito malum non difficulter cessaturum. Offertur, accipit misera infelici euentu admodùm. Paulò pòst enim felis naturam induit ex interuallo, & quod id animal in ædibus solet, id illa imitatur, voce, saltu, gestu, vestigiis, cùm mures in silentio venatur in angustissimis etiam quibuscunque potest foraminulis, idque ita diu, dum paroxismi vehementia remiserit. Hactenus VVeinrichius. De quibus omnibus vide etiam *lib.6.pract.part.6.7.8.* Ita in mania peculiarem malignitatem statuit Platerus.

Verũenimuerò cum, vt modo dictum, alia alias actiones lædant, ac de epilepsia, sopore graui, & deliriis, quæ ab huiusmodi venenis proueniunt, suo loco dicendum sit, & vix aliquod venenum sit, quod, etiamsi cerebrum primò afficiendi vim habeat; non tamen reliqua membra in consensum trahat: in enumeratis symptomatibus de iis aliquid dicetur; reliqua suo loco, vbi de venenis in specie agetur, explicabuntur.

CAPVT XV.

De Vitiis Spirituum Animalium.

AN spiritus animales partes sint corporis, nec ne, hîc non disquirimus: satis est, si sciamus, eos ad actiones animales omnino necessarios esse, neque sine iis eas perfici; & si actiones hæ rectè perfici debent, requiri, vt ipsi non minus, quàm cerebrum suam naturalem temperiem & constitutionem habeant. *Spirituum animalium vitia.*

Generatur spiritus animalis in cerebro, quod eius fons & origo est; & ea de caussa præter facultatem altricem, quæ ipsi cum omnibus partibus viuentibus cõmunis est, peculiarem substantiam, ab omnibus aliis corporis partibus diuersam, habet, & potentias, quibus & retinet materiã, è qua spiritus animalis generatur eamque alterat & coquit, & in spiritum animalem mutat.

Generatur autem spiritus animalis ex subtilissima spiritus vitalis parte, & aere attracto, ab ipsa cerebri substantia, quæ animæ, vt agentis principalis, proximũ instrumentum est, cui in toto corpore similẽ reperire non est. Ea enim animæ sedes est, non verò ventriculi, & ab ea spiritus animales elaborantur, atque in ea, nõ verò in ventriculis, quorũ alius vsus est, vt alibi dictum, continentur. Cerebri verò substantia ad actionẽ hanc concurrit præcipuè per suum calidum innatum & peculiarem temperiem, ac pro huius variatione etiam spiritus animales variant. Est tamen etiam necessaria peculiaris cerebri conformatio, quæ in magnitudine, figura, & cauitatibus consistit, quæ non solùm in spirituum generationem & conseruationem, sed ad motum, necessaria est; & præterea cerebrum suam temperiem & calidum natiuum debito modo dispositum habere debet. Hoc enim modo cerebrum constitutum spiritûs animalis origo, fons & domicilium est. *Spiritus animalis generatio.*

Plura autem ad naturalem constitutionem spirituũ requiruntur. Primò vt habeant suam temperiem, quæ est quidem calida, sed longè temperatior, quam spirituũ vitalium. Secundò vt sint tenuissimi & subtilissimi: qua de causa rerum Creator sapientissimus innumeros arteriarum plexus in cerebro collocauit, vt per minutissimarum arteriarum insensibilia orificia spiritus vitalis in cerebrum exactè tenuissimus quasi percolaretur, *Spirituum animalium naturalis constitutio.*

& à sanguine arterioso separaretur. Tertiò vt sit purissimus, lucidissimus & splendidissimus: quâ de caussa spiritus animalis è spiritu vitali, à sanguine arterioso separato, & in cerebro, omnis ferè coloris experte, recepto gignitur, & ibi vlteriorē elaborationem adsequitur. Idem nimirum hic fieri credendū est, quod in igne, qui quò magis in flamma à fumo separatur, eò fit clarior & lucidior. Quartò vt sit copiosissimus: quam ob causam cerebrum amplissimum, mollissimum, innumerísque poris & cauitatibus præditum est, & ad illud innumeræ ferè arteriæ decurrunt. Quintò vt naturalem suum motum in cerebro habeant.

Quæ naturalis spirituum animalium constitutio si lædatur quocunque modo, etiā actiones animales, quæ per ipsos, vt instrumentum proprium, obeuntur, vitiari necesse est. Etenim si spiritus animales nimium incalescāt & feruidiores reddātur: id quod fit in febribus acutis, & partium internarum inflammationibus, vaporibus calidis caput petentibus, spiritibúsq; sese permiscētibus, item in cerebri & membranarum inflammationibus, & intemperie calida p.n. in phrenitide, in mania; aut dum à caussis externis, vt æstu Solis, aliísque, supra, c. 1. enumeratis, cerebrum incalescit, vigiliæ immodicæ & deliria accedere solent. *Spiritus animales calidiores.* Frigidus contra spiritus animales actiones omnes hebetat, & stoliditatis ac amentiæ caussa est. *Frigidiores.*

Si spiritus animales suam naturalem tenuitatem nō obtineant, sed crassiores iusto sint, animales actiones quoq; rectè sese non habent, sed torpidiores quasi sunt. Negat quidem Platerus planè, vbi de læsâ visione tractat, spiritus animales crassescere; cum sint æetherei penè, & tales mutationes non patiātur: verùm id ita simpliciter admitti non potest. Etenim spiritus animales duobus modis crassiores esse possunt; vel dum tales generantur, vel dū vapores aliqui ipsis admiscentur. Primò enim si spiritus vitalis, & aer, è quibus spiritus animales generantur, crassiores sint, spiritus etiam animales inde crassiores fiunt. *Crassiores.* Atque inde accidit, vt ob aeris & spirituum vitalium subtilitatem nonnullarum regionum incolæ ingeniosores sint, quàm in aliis; aliarum verò stupidiores, ob aerem, in quo viuunt, crassiorem. Sic Bœoti apud antiquos stoliditatis & stupiditatis nomine male audierunt; de quo Horatius, *in Epistolis:*

Bœotum in crasso iurares aere natum.

Impuriores. Si spiritus animalis tenuitas & puritas propter vaporis alieni admistionem perturbetur, actiones animales etiā variè læduntur. Si enim vapor frigidus & humidus ipsi admisceatur, spiritus animalis quasi torpidus & iners redditur; vnde sæpe post cibū propter vaporū in cerebrū adscensum, hominē ad actiones illas cerebro proprias minus aptū esse animaduertimus. Si vapor obscurus & nebulosus quasi, qualis cùm ab internis humoribus, tū ab aere externo cerebro cōmunicatur, & spiritui animali permiscetur, homines non ita alacres, sed quodāmodò tristes esse animaduertimus. Si vapores sint calidi, quales in ebriis à vino, vel potus alterius largiore vsu eleuari solent, variæ animi mutationes, & quasi deliria, pro cerebri & humorū in corpore variâ dispositione excitātur; de quo Horatius, *lib. 3. Carm. Od. 21.*

O nata mecum Consule Manlio,
Seu tu querelas, siue geris iocos,
Seu rixam, & insanos amores,
Seu facilem, pia testa, somnum.

Si enim vini vel alterius potus vim inebriandi habētis vapor cū sanguinis abundantis vapore permiscetur, iocos & hilaritatem excitat; si caput humidū sit, propēsionem in somnū inducit; si vasa seminaria semine sint referta, insanum amorem producit; si pituitâ caput refertum, somnum: si bilis vapor permiscetur, rixas & iram excitat; si melancholiæ vapor, tristitiam & querelas.

Tenebricosi. Si spiritus animalis naturalem illam luciditatem & splendorem amittat, & opacus, tenebricosus, ac niger quasi euadat: quod præcipuè fit à vaporis melancholici admistione; metus & tristitia sine caussa, & affectus melancholici excitantur. Nam vt Galen. 2. *de sympt. caus. c. vlt.* scribit, cum nihil eorum, quæ extra corpus sunt, nos æquè perterreat, ac tenebræ, si eæ ipsi rationalis animæ parti sint circumfusæ, necesse est hominem timere, vt qui semper vnà cum corpore timoris causam circumferat.

Si spiritus animales sint pauciores, quàm par est, & deficiant, omnes animales actiones languent, & ex defectu spirituū, & caussis spiritus dissipantibus actiones principis facultatis non solùm imminuuntur & abolētur, sed & deprauantur quandoque, & delirium excitatur, vt docet Galen. 7. *aph.* 9. eodem modo, quo tremores artuum. *Pauci.* Vt enim dum pondus nimium facultati mouenti imbecilli offertur, tremor excitatur, ita dum obiectum sensibile principi facultati debili offertur, imaginatio & ratiocinatio obiecto non satis proportionatæ & debiles vacillant quasi.

Deficiūt autem in cerebro spiritus animales, vel quia absumuntur, & non generātur in cerebro, vel quia in reliquum corpus diffunduntur. *Defectus spirituum animalium caussa.* Absumunt spiritus in cerebro sanguinis nimia profusio, nimia euacuatio, Venus nimia, morbi diuturni, præsertim maligni, nimia animi intentio & studia, vigiliæ, curæ. Non verò generantur, si spiritus vitales non suppeditentur. Effunduntur etiā nonnunquam spiritus in sensuum externorum organa, vt in cerebro deficiant. Vt enim in magnis animi affectibus spiritus vitales è corde in reliquū corpus interdum effunduntur, vt animi deliquium inde accidat: ita quoque spiritus animales in externorum sensuum organa effundi possunt, vt veluti attoniti homines fiant.

Præter has caussas & aliæ sæpe dantur, occultæ nimirum, spiritus maligna vi afficiētes; quales sunt venena, quæ cerebro tota substantia infesta esse antea diximus, & inter ea, quæcunque narcosin quandam, & temulentiam quasi inducunt, vt lolium, semen hyosciami, cortex mandragoræ, solanum, venenum canis rabidi, & quod ab aliarum quoque bestiarum venenatarum ictu communicatur.

Imò etiam vapores maligni spiritus animales afficientes intra corpus generantur: hinc in epilesiâ ægri in fine paroxysmi sopore corripiuntur, & stupidi aliquandiu iacent; quod, vt Platerus docet, non accidit, quia cerebrum nimiâ agitatione defatigatum est, sed quia vapores maligni, qui prius neruosum genus afficiendo conuulsiuos motus excitabant, cerebrum & spiritus iam labefactant, soporémque & stupiditatem, donec discussi sint, excitant.

Si tandem spiritus nimium agitentur, per iram, gaudium, terrorem, & alios animi affectus; vel à vaporibus ab inferioribus partibus ascendētibus, aut etiam in ipso capite, è putridis humoribus, vt in membranarum corruptione, & vermibus in capite, eleuatis perturbētur; *Agitati & moti.* vel à nimia corporis circumgyratione & agitatione, aut rerum motarum aspectu, casu & ictu vehementi, cranij depressione, calore & Lunæ radiis, doloribus vehementioribus, cerebri intemperie calida, & ipsi agitentur, & motu quodam inordinato cieantur, vertigo & alia symptomata oriuntur.

Facit huc & simulata ác diu continuata stultitia, quæ spiritus continuò & deprauatè agitans prauam dispositionem ad continuum talem motum per consuetudinem inducit, vt suo loco dicetur. Contra si non moueantur, &, vt debent, in organa sensuum non influant, etiam animales actiones læduntur; quod fit in affectibus soporosis, & catalepsi.

Curatio.

Cum ergo tot sint spirituum vitia, quæ ex effectibus & symptomatibus modò enumeratis, & signis etiā hu-

morum cognoscuntur: non vna erit spirituum vitia emendandi ratio; sed quodlibet vitium peculiari modo ad naturalem constitutionem reduci postulat. Si enim sint nimis calidi spiritus, sunt refrigerandi; si frigidi, calefaciendi; si crassi, impuri, attenuandi & purificandi, iisque naturalis tenuitas & claritas restituenda, & vapores, qui eos inquinant, discutiendi & ab iis separandi. Si malignis qualitatibus inficiantur, iis resistendum. Si desi nt, reficiendi.

Verùm cum ista vitia spiritibus cum cerebro sint cõmunia, & ab humorum vitiis pendeant: plura de curatione non addimus; cum materia medica, quibus hisce indicationibus satisfieri potest, praecedentibus capitibus proposita sit. Si quæ tamen restant peculiaria, ea postea explicabuntur, vbi de actionibus læsis, quæ à spirituum horum vitio proueniunt, agetur.

Spiritus animales roborantia & augentia. Hoc saltem addimus, ad cerebrum roborandum, spiritus reficiendos & augendos, plurimum posse vinum, vt & oua sorbilia cum saccharo & cinamomo, si bonum vinum superbibatur; plurimum etiam ambram griseam orientalem, cũ saccharo in iusculo vel ouo sorbili sumptam, si scilicet ad Dra.ß. ambræ addatur ℔.ß. sacchari, vel rotularum manus Christi perlat. vt & moschũ, hyacinthum, margaritas, & aromata pleraque. Inde ad spiritus animales roborandos & recreandos vtiles sunt trochisci Moscardini dicti:

℞. *Ambræ, moschi*, an. Dra. ii. *Zibethi* ʒ.ß. *tragacanthæ in aq. flor. naphæ odoratiss. solutæ* q.s. *sacchari* ℔.iii. vel iiii.

Contundantur omnia in mortario, & s.a. misceantur. F. Pasta, è qua formentur pastilli parui, figura rhomboide, vel alia, qui exsiccentur, quorum vnus si in mensuram vini iniiciatur, ei suauissimum odorem & saporem conciliat. Commendantur & lapis Armenus ac Lazuli, vt fuligines, quibus spiritus inquinantur, discutiant; item myrobolani emblicæ & chebulæ, quòd spirituum dissipationem prohibeant.

Spiritus quoque instaurat confectio Alchermes. Ad eosdem confortandos commendatur succinum. Magna quoque vis est, ad spiritus instaurandos & reficiendos, spiritûs ex vino maluatico vel alio optimo destillati: & maior adhuc Aquæ vitæ dictæ, quæ si rectè paretur, sæpe cum admiratione vires languentes, & iam ferè collabentes reficit; quarũ passim multæ extant descriptiones.

Aqua Carfunculi. Nobilis est illa, quæ vulgò aqua Carfunculi dicitur, cuius descriptio in Institutionibus, *lib.5. part.3. sect.3. c.5.* habetur: vt & illa aqua, quam Matthiolus, *lib.5. in Dioscorid. c.7.* describit. *Aqua vitæ Matthioli.* Alia minus sumptuosa:

℞. *Granorum Paradisi, cinamom. cubebar. styrac. calamitæ*, an. Vnc. i. *macis, nucis moschatæ, cardamomi, caryoph.* an. ℥.ß. *flor. lilior. conuall.* M. ii. *rosar. rubrar.* M. vi. *lauendulæ* M. j. *borrag. bugloss.* an. M. ii. *melissæ, saluiæ*, an. M. i. *menthæ crispæ* M.ß. Contusis adde *vini maluatici, aq. ros.* an. Canth. ii. Digerantur & destillentur suspendendo in nodulo, in collo alembici, ambræ & moschi, an. Scr. i. vel quantum libet.

Extãt passim etiam multa electuaria, ad spiritus multiplicandos & confortandos vtilia, vt illud Mesue, quod ad lætificandum, gaudium generandum, iuuentutem conseruandam, coloris pulchritudinem, & odoris bonitatem conciliandam prædicatur, & ita paratur:

℞. *Rosar.* ʒ.iii. *cyperi* ʒ.ii. *caryophyll. mastiches, ligni aloes, spicæ Indic. asari*, an ʒ.iß. *cinamomi, croci, melissophylli, ocymi minoris, margaritar. fol. Indi, macis, cardamomi minoris, nucis moschatæ, corticum citri, galliæ moschatæ, doronici, ocymi maioris*, an. ʒ.i. *moschi* ℈.ß. Cum mellis myrobalan. emblicar. vel belliricarum quantitate ad species quadrupla. F. Electuarium, hyeme præsertim vtile.

Vel ℞. *Hyacinth. sapphir. smaragd. doronici, corall. alb. rubri*, an. ℈.i. *cinamom. macis, galãgæ, nucis mosch.* an. ʒ.ß. *caryoph. cubebar. lign. aloes. styrac. calamitæ, sem. ocymi*, an. ℈.ß. *croci* ʒ.ß. *moschi, ambræ*, an. gr. vi. *cort. citri conditorũ* ℥.ß. *glycyrrhiz.* ℈.ii. *passul. pinguium, sacchar. candi*, an. ℥.i. *conseru. bugloss. borrag* an. ℥.iß. *succi pomor. dulc. depurati* ℥.ii. *aquæ rosar. moschatæ* ℥.i. *sacchari optimi* ℔.i. F. secundum artem Electuarium.

Videantur etiam Actuarij *de spiritu animali libri duo.*

CAPVT XVI.

De Morbis Cõpositionis, & primò de morbis figuræ.

CVm hactenus morbos, qui cerebro, quatenus similare est, competunt, explicauerimus: proximum iam est, vt de morbis organicis eiusdem dicamus. Cum verò, vt ex Galeno, *lib. de morbor. different.* & Institut. *lib.2. part.1. c.5.* patet, morbi organici in morbos numeri, magnitudinis, conformationis, compositionis, & situs diuidantur: quinam ex his in cerebro & capite inueniantur, videndum.

Et primò figuram quod attinet, naturalis capitis figura, quæ optima est, vt Galenus, *lib. de ossibus, 9. de vsu part. c.17. & art. med. c.11.* describit, sphæræ assimilatur, *Capitis figura optima quæ.* ad latera vtrinque leniter compressæ, quæq; in temporibus rectior, & quodammodo plana; in parte verò antica & postica plus, quàm in sphæra, prominet: hac tamen plus protuberat, quàm illâ; in vertice verò sphæræ curuitatem seruat. Quibus ergo hæc capitis figura cum decente magnitudine obtigit, ij vigorem & alacritatem habent sensuum, pollent ingenio, iudicio & memoriâ, & robore corporis præstant.

Quæ verò capita à naturali figura recedunt, ea φοξὰ *Figura capitis vitiosa.* generaliter à Galeno vocantur, dicunturq; ita non solùm ea, quæ fastigiata sunt, sed etiã in quibus vel antica, vel postica, vel vtraque ἐξοχὴ, seu eminentia, deest, vel plus, quã par est, eminet, vt vel retrò solùm vel ante, vel sursũ fastigiata capita appareant. Etenim vel synciput, seu anterior cranij pars plus iusto eminet, occipite cõtra quasi euanescente & nõ extuberante; vel occiput p. n. prominet; vel neque antica, neque postica eminentia protuberat: & si in lateribus depressu non sit, quasi perfectã sphæram exhibet; quod si in temporibus depressũ sit, in vertice caput eminere potest, & acuminatum esse. Cuiusmodi Thersitæ caput fuit, quod, vt Homer. *Iliad. β.* scribit, ὕπερθεν φοξὸς ἔην κεφαλὴν, quod interpretes per ὀξυκέφαλον rectè explicant. Galenus eam capitis figuram, quâ longitudo in latitudinem, & latitudo in longitudinem mutetur, dari negat, & propter deprauatam cerebri constitutionem talem hominẽ viuere posse inficiatur, quod in ea tota cerebri constitutio peruertatur, eaque à paucis, cùm rarissima sit, animaduersa. Vesalius tamen illam se vidisse, *lib.1. anatom. c.5.* testatur, & ante eum Conciliator, *diff.79.* & Hugo Senens. *in com. in art. med. Galen.*

Caussæ.

Ortum habent figuræ hæc vitia plerumque in vtero ante natiuitatẽ, vel ob materiæ vitium, vel ob facultatis formatricis errorẽ; nonnunquam & post ortum inducũtur, dum tenella infantium capita ab obstetricibus & nutricibus vario modo formantur, quando fasciis inuoluuntur, & manibus tractantur; aut dum, quæ in vtero vel partu contracta sunt vitia, ab iis non rectè emẽdantur. Nonnunquam tamen tum pueris, tũ adultis figura capitis vitiatur, dũ ex casu vel percussione caput deprimitur; quod & cũ, & sine fractura fieri potest. De quo vitio emendando cum in Instit. *lib.5 part.1. sect.2. c.5.* sit dictum, & suo etiam loco de fracturis cranij eius mentio sit facienda, de eo hîc nihil addimus.

Signa Diagnostica.

Figura vitiosa visu cognoscitur, quæ etsi cranij conformationem præcipuè indicet: tamen & cerebrũ quod cranio concluditur, eandem figurã participare, vero cõsentaneũ est. Effectibus tamen sese etiam prodit, & stultitiam

titiam quibusdam innatam facilè ex capitis figura vitiosa cognoscere est.

Prognostica.

Figuræ vitium, quod vel à conformatione praua, vel ex partu difficili, vel obstetricum imperitia inductum est, si recens sit, & non procul ab ortu, aliquantisper corrigi potest, dum adhuc ossa mollia & flexibilia sunt. In adultis verò, vbi ossa iam indurruerunt, incurabile est.

Indicatio & Curatio.

Si quâ parte caput præter naturam eminet, ibi deprimendum, quod nullo alio modo fieri potest, nisi manuum operâ; vt scilicet obstetrix vel nutrix manibus caput sæpius leniter tractando, & fasciis inuoluendo, eam figuram, quæ præternaturalis est, aboleat, & eam, quæ expetitur, ipsi inducat.

De Suturis Capitis.

Suturæ capitis. Suturas capitis, quarum tres esse; coronalem, lamdoidem & sagittalem, ex anatomicis patet, pro varietate figurarum capitis variare, docet Hippocrates, *in initio libri de vulneribus capitis.* Idq; aliquando quidem verum esse obseruationes docent, quale & Volcherus Coiter, *in obseru. anatom.* habet. Non tamen semper suturas variare propter eminentiarũ cranij defectũ vel excessum, doctissimi Anatomici testantur. Reperta quoque capita esse, quæ omnibus suturis destituta fuerunt, obseruatũ est. Verùm quia ista ipsam conformationem sequuntur, neque à Medico corrigi possunt, plura hîc addere ea de re non libet. Videantur Vesalius, *de human. corp. fabr. lib. 1. c. 6.* Syluius, *in comment. ad lib. Galen. de oss.* Colũbus, *lib. 1. anatom. c. 6. & l. 15.* Eustachius, *de oss.* Ambrosius Paræus, *lib. 4. Chirurg. c. 3.* Riolanus, *anatom. c. 19. & in commentar. de ossib. c. 8.* Bauhinus.

CAPVT XVII.

De Morbis meatuum & Cauitatum Cerebri.

IN superficie cerebri nulli morbi occurrunt, & si qui in cranio interdum reperiuntur, cùm in fracturis interdum exasperatur, & festucæ quasi prominentes mẽbranas comprimunt, de eo suo loco, cum de vulneribus capitis, & fracturis cranij agetur, mentio fiet. Sequuntur ergo morbi in meatibus cerebri.

Meatus & cauitates in capite. Sunt autem cauitates & meatus hi triplices: alij in cerebro, alij ad cerebrum, alij à cerebro.

Cerebrum est porosum. Primò enim cerebrum ipsum porosum est, & in porosa & fungosa quasi eius substantia spiritus animales generantur, continentur & mouentur; quod vel spatium illud docet, quod in mortuis inter tenuem & crassam meningem interiectum est satis magnum.

Cerebri ventriculi. Deinde sunt in cerebro ventriculi, excrementis eius euacuandis parati; qua de caussa in iis etiam glandulæ quædam locatæ sunt, quæ veluti spongiæ per vasa à cerebro vel cerebello eò trãsmissa excrementa cerebri exsugunt; ideoq; omnes etiam in infundibulũ, cui glandula pituitaria substrata est, desinũt. Ad corporis enim callosi latera duo superiores ventriculi cerebri tenui quodam corpore, quod speculum lucidum dicitur, inferius distincti positi sunt. Ab horũ tergo apparet corpus concameratũ seu fornix, sub quo tertius est ventriculus, ex priorũ concursu proueniens, in quo duplex est meatus: anterior desinit in palatum, seu infundibulum dictum, quod finit in sellam ossis sphenoidis, vbi glãdula pituitaria est, & plexus retiformis, seu rete mirabile, vt Galenus vocat; posterior verò in quartum ventriculum delabitur. Cerebello etiam suum ventriculum recentiores quidam attribuunt. De quo infra, *part. 2. c. 33. quæst. 3.* dicetur.

Ad cerebrum tendentia vasa. Ad cerebrum tendunt, quæ è sinubus cerebri egrediuntur venæ & arteriæ, quas ὀχετούς, ductus, vulgò vocant, quæ à tenui meninge susceptæ, in ipsam cerebri substantiam dispergũtur, quæque rubra illa puncta, quæ dissecto cerebro conspiciuntur, constituunt, & sanguinem arteriosum ac venosum, spiritúsque vitales, cùm ad cerebri nutritionem, tùm ad spirituum animalium generationem, aduehunt.

A cerebro & spinali medulla, quæ & ipsa à cerebro ortum habet, nerui omnes suam originem habent; quorum συζυγίαι seu paria triginta septem, secundum vulgatam opinionem, recensentur: septem scil. à cerebro orta, triginta à spinali medulla. Recentiores verò quadraginta numerant: decem à medulla oblonga, intra cranium, triginta à spinali medulla, vulgo ita dicta, extra cranium ortum ducentia; de quibus consulantur Anatomici.

Pertinent & ad vias è cerebro suturæ cranij, per quas vapores & fuligines è cerebro exhalant.

Caussa.

Hi ergo meatus & cauitates vt ad cerebri nutritionẽ, spirituum animalium generationem, conseruationem, motum, & in totum corpus distributionem necessariæ sunt: ita iis angustioribus redditis istas actiones lædi necesse est. Etsi verò angustiæ plures caussæ sint: tamen angustia meatuum horum omnium prouenit vel ab obstructione, vel à compressione.

Obstructio fit à vaporibus, vel humoribus. Compressio vel à cranio depresso, vel à sanguine, aut humore, aut tumore, aut ipsa cerebri substantia, anfractus eius & neruorum principia comprimente.

Meatuum cerebri obstructio, eiúsque caussa. Obstructionem quod attinet, fit illa primò à vaporibus crassis. Si enim hi confertim & copiosè ad caput ferantur, meatus cerebri opplere & obstruere possunt. Tales vapores eleuantur à cibo vel potu pleniore vel vaporoso, vel humidiore, ab humoribus item & excrementis vaporosis in ventriculo, intestinis; à vermibus in vtero, in venis cùm mesaraicis, tùm venæ cauæ ramis; quod non rarò in principiis & inuasione febrium cùm intermittentium, tùm continuarum fieri solet, vbi à materia calore attenuata & agitata vapores ad caput copiosi feruntur, meatúsque obstruunt, & somnum inducunt. Possunt quoque meatus cerebri obstruere fumi & vapores crassi extrà admissi: id quod ii, qui ex carbonibus accẽsis in conclauibus conclusis exhalant, præstare possunt; quibus non dissimiles sunt, qui à musto & cereuisia feruente attolluntur. Cuius rei exempla habet Marcell. Donatus, *de hist. medic. mirab. lib. 1. c. 6.* & Platerus, *obseru. lib. 1. pag. 16. 17.*

Deinde idem præstat humores crassi, qui in ipsa substantia cerebri cumulati eius meatus obstruũt, & præcipuè si exortum neruorum, & vias illas, per quas spiritus animales in totum corpus influunt, occupant, & varia, pro modo obstructionis, & natura humorũ, actionum læsarum genera inducunt. Si enim obstructio illa sit leuior, affectus soporosi excitantur; si verò grauior & integra, apoplexia generatur.

Tertiò idem fieri potest à sanguine extra vasa sua effuso, si non inflammationem parit, sed anfractus eius obstruit: id quod non solùm in percussionibus & lapsu fieri potest, vbi interdum, cerebri substantiâ etiam non vulneratâ, vasa aperiuntur & rumpuntur; sed etiam interdum ob plethoram quoad vasa: vnde & viuentibus & mortuis quandoque magna sanguinis copia per os & nares erumpit.

Angustiores etiam redduntur illi meatus ad cerebrum tendentes in φλεγμονώδει illa diathesi; de qua postea.

Compressio meatuum cerebri, eiúsque caussæ. Compressio fit à caussis vel internis, vel externis. Inter internas sunt primò humores crassi & pituitosi, qui basin cerebri, vbi neruorum principium est, occludere, & spirituum animalium in corpus reliquum distributionem impedire possunt.

Deinde sanguis ex vulnere, vel contusione, vel etiam sine cerebri vulnere, ex eius vehementi concussione, vel ex venæ alicuius, ob plethoram ad vasa, & ob sanguinis, per menses, hæmorrhoides, nares, euacuationem suppressam, ruptione, aut in cerebri substantiam, eiúsque poros, anfractus & meatus, aut ad basin cerebri effusus, comprimendo sensum & motum omnem abolere potest.

Tertiò idem accidere potest, vbi vasa ad cerebrum tendentia φλεγμονώδει διαθέσει laborant, & ita replentur ac distenduntur, vt sanguis ab iis vix capi queat, & propterea substantiam cerebri, eiúsque meatus grauet, comprimat, ac angustiores reddat, vt nec spiritus vitales liberè à corde adscendere, & in cerebrum distribui, nec animales liberè in cerebro moueri, & in neruos influere possint.

Quartò Platerus neruorum principium, seu basin cerebri, ab ipso etiam cerebro comprimi posse, statuit, dum scilicet vel eius substãtia ab humore pituitoso in eo immoderatius cumulato, vel etiã ab aëre humido & crasso, vt vult Matth. de Gradibus, ita irrigatur, vt mollior laxiórque facta subitò subsidat, neruorúmque principia comprimat; vel ventriculi seu cauitates cerebri ita subitò replentur, vt non ob obstructionẽ spiritibus animalibus transitum denegent, (neque enim spiritus animales in ventriculis cerebri, sed in cerebri substantia & neruis sedem suam habere statuit) sed basin cerebri grauent, & principium neruorum comprimant.

Quintò idem addit tumorem durum, qui pondere suo meatus cerebri comprimat, & angustiores reddat.

Inter externas verò caussas est cranij cerebríque à caussis externis compressio. Si enim ictu vel casu vehementiore fractâ vel depressâ caluariâ cerebrum simul comprimatur, poros & meatus in eo angustiores fieri, & hominem subitò sensu & motu priuatum concidere necesse est.

Suturarum capitis defectus. Suturarum angustiam quod attinet, potest illa fieri à vaporibus multis & lentis eò loci hærentibus. Interdũ etiam planè deficiunt suturæ, & inuenta sunt capita omnibus suturis carentia. Quod cum antiquis, Aristoteli, *de histor. animal. lib. 3. c. 7.* Herodoto & Arato notum fuit, tum recentiores plures idem obseruarunt. Fallopius, *in comm. in lib. Gal. de ossib. & in obseruat. anatom.* Volcher. Coiter. *in obseruat. anatom. & Chirurg.* Reald. Columbus, *lib. 1. anatom. cap. 5.* Iohan. Andreas à Cruce, *lib. 1. Chirurg. sect. 1. cap. 2.*

An valetudini commodus sit. Capita talia sanè firmissima & à dolore tutissima esse, & quò suturæ sunt pauciores, eò capitis valetudinem commodiorem esse scribit Celsus, *lib. 8. de medic. cap. 1.* Verùm etsi hæc Celsi sententia vera sit de externis iniuriis, quæ capiti occurrere possunt: tamen vaporibus & fuliginibus retentis multa incommoda cerebro accidere possunt; ac si de iis etiam accipiatur, falsissima est. Obseruationes enim (qualem etiam habet Reald. Columbus, *loc. alleg.*) docent, nonnullos diuturno & incurabili capitis dolore fuisse vexatos, non aliâ de causa, quàm ob suturarum defectum, ob quem vaporibus & exhalationibus nullus datur exitus.

Signa Diagnostica.

Angustiæ meatuum cerebri signa. Cognoscuntur hæc meatuum cerebri vitia ex operationibus cerebri læsis, præcipuè imminutis & abolitis. Cum enim ad actiones animales obeundas spiritus animales liberè per cerebri substantiam moueri, & in neruos influere debeant: si angustioribus illis meatibus redditis, & occlusis liberè moueri & in neruos influere non possint, fit inde somnus nimius, stupor, apoplexia, paralysis, pro vitij magnitudine. Nam si vitium sit leuius, ob id sensus saltem aggrauantur, quod fit in sopore, vel in stupore leuiore, motúsque tunc manet, etiamsi in sopore quiescat. Si verò vitium hoc magnum sit, sensus omnes & motus abolẽtur vt in sopore & stupore grauiore, caro; aphonia & apoplexia accidere solet.

A quibus verò caussis meatuum hæc angustia proueniat, porrò inquirendum. Caussæ externæ, ictus, percussio, lapsus, ex aliorum relatione cognoscuntur: quæ eadem etiam, an sanguis extra vasa sua effusus mali huius caussa sit, docere potest.

Internas caussas quod attinet, patent eæ ex iis, quæ antea de signis intemperierum capitis cum materia diximus. Si à vapore, eius signa aderunt, & cibus ac potus vel copiosus, vel vaporosus adsumptus est; vel alius morbus vel in toto, vel parte aliqua deprehenditur, ex cuius causâ agitatâ sursum multi vapores ferri possunt. Vapores soli nisi narcoticam vim habeant, stuporẽ vix excitant, soporem verò frequenter pariunt, imò & apoplexiã excitare possunt, sed quæ leuior est, & quæ sola corporis agitatione & concussione sanatur. Si à pituitâ proueniat angustia cerebri, cognoscitur ex præsẽte corporis constitutione, ætate senili, ex anni tẽpore, cœlique constitutione, & aliæ caussæ pituitã generantes præcesserunt: pituitæ per nares faucésque euacuationes consuetæ suppressæ sunt, æger q; prius de capitis grauitate ac pondere, pigritia in motu, oculorum obtenebratione est conquestus, & cum multo stertore dormiuit.

A sanguine si ortum habeat, dolor capitis plerumque præcessit, & rubor in facie, atque alia plethoræ, tum in toto, tum in capite præcipuè, signa adsunt, sanguísque per os & nares interdum erumpit. Cum à tumore est angustia, vix viuente homine is satis cognoscitur; diuturnus tamen stupor adest.

Prognostica.

1. Quò minor causæ seu obstruendo, seu comprimendo angustiam parientis vis est, eò malum leuius est; quò potentior, eò grauius.
2. Hinc quæ à vapore fit obstructio, leuior est, & facilius vapore discusso curatur, quàm quæ ab humore.
3. Et quò maior humoris copia, eò malum periculosius est. Hinc nisi pituita per emunctoria sua euacuetur, & è meatibus, quos obstruit, aut comprimit, excutiatur; vel in spinalis medullæ principium delapsa paralysin excitat; vel circa principium neruorũ hærens, motúmque auferens cessante tandem etiam thoracis motu, & respiratione penitus sublata, ægrum suffocat.
4. Quæ à sanguine prouenit angustia, si sanguis adhuc in vasis suis hæreat, facilè curatur: si verò è vasis effusus sit, nisi per aures, nares, & os effundatur, aut tanta eius saltem copia sit, quæ insensibiliter discuti possit, putrescit, & inflammationem, febrem, conuulsionem, & tandem mortem accersit.
5. Quæ à tumore est angustia, incurabilis est; cum tumor in cerebro abditus emolliri & discuti non possit, & si quid curationis admittit, ea non alia erit, quàm quæ intemperiei cum pituitâ debetur.
6. Quæ à compressione cranij fit angustia, prout ea vel maior, vel minor, & cum minore, vel maiore cerebri & vasorum eius læsione coniuncta est, & prout facilius cranium eleuari potest, vel non potest, eò periculosior, & difficilior, vel minus periculosa, & facilior curatio est.
7. Defectus suturarum incurabilis.

Curatio Angustiæ cerebri à vapore.

Vapor, qui continens obstructionis meatuũ cerebri caussa est, discutiendus, & ne extra cerebrum generetur, & ad id mittatur, præcauendum. Itaque materia, à qua suppeditatur, euacuanda, & partis mittentis ratio habenda, *Vapores caput infestantes vt amoliendi.*

benda, vt supra, *cap. 7.* dictum. Proinde si à venoso genere, quod in febribus accidit, & quidem mox cum febre incipiat, ad febrem præcipuè curatio dirigenda: capitis tamen & cerebri, quod vapores recipit, ratio habenda, & ea, quæ vaporum ascensum impedire possunt, eosque deprimere, repellere, discutere valent, vsurpanda, vt supra, *de intemper. capit. per consens. c. 6. & 7.* dictum. Si à ventriculo, vel vtero, vel alia parte vapor ille eleuatur, pars illa euacuanda, roboranda, & vapores à capite reuellendi, atque in eo discutiendi.

Curatio eorum, qui à Carbonum fumis, & similibus vaporibus suffocantur,

A carbonum fumis suffocatio vt curanda. Pertinent huc vapores illi, qui ex carbonibus accensis, vt & illi, qui è musto ac cereuisia feruescente attolluntur, & quibusdam periculum suffocationis intentarunt, quosdam planè suffocarunt. Qui qua ratione noceant, alij aliter sentiunt, vt apud Marcellum Donatum, *de histor. medic. mirab. lib. 2. cap. 6.* Forestum, *lib. 15. obseru. 26.* Paræum, *tractat. de renunciationibus, &* Institut. *lib. 2. part 3. sect. 2. cap. 6.* videre est: quin tamen etiam crassitie suâ cerebri meatus oppleant, negari non potest.

Quantum ad curandi rationem, danda opera, vt quamprimum vapores illi discutiantur. Itaque ægri statim in aërem liberum deducendi vel deportandi sunt, & Aqua vitæ aliqua præstans, quod vapores illos discutere potest, instillanda, cui aliquid theriacæ addi potest. Hinc vomitorium cum oxymelite exhibẽdum, & sternutatorium naribus inflandum, atque oleum destillatum vel balsamum rutæ, saluiæ, vel simile quid naribus inungendum. Neque omittendæ reuulsiones per clysteres, frictiones, & similia.

Curatio Angustiæ cerebri à pituita.

Angustia cerebri à pituita curatio. Si à pituita cerebri meatus obstruente siue comprimente angustia in eo fiat, & inde seu somnus grauis, seu stupor, seu apoplexia, seu paralysis fiat, eo modo curanda, qui supra, *cap. 9. de intemper. capit. cum pituita,* propositus est: nimirum ex vniuerso corpore pituita euacuanda, eadem à capite reuellenda, per os & nares euacuanda, & medicamentis tum internis sumptis, tum extra adhibitis discutienda, caputque calefaciendum & roborandum, vt *ibid.* dictum.

Curatio Angustiæ cerebri à sanguine.

Angustia cerebri à sanguine curatio. Ita si à sanguine, siue obstruente siue comprimente, angustia est, sanguis venæsectione, cucurbitulis, & aliis modis euacuandus & reuellendus, ac repellendus vt supra, *cap. 8. de intemper. cum sanguine,* dictum. Et quidem si sanguis extra venas illapsus sit, & vena aliqua seu caussâ violentâ, seu quocunque modo aperta; præter ea, quæ ibi tradita sunt, & venæ frontis, & nasi, & sub lingua, deriuationis gratia, aperiri possunt sanguisque, ne confertim affluat, repellendus, & qui iam extra vasa exstitit, euacuandus & discutiendus, vt postea, *cap. 20.* dicetur.

Curatio Angustiæ à cranij compressione.

Si à cranij depressione sit angustia; cranium eleuandum, vt Institut. *lib. 5. part. 1. sect. 2. cap. 6.* dictum, & postea etiam suo loco de fracturis & compressione cranij dicetur. Quamuis verò in infantibus etiam sine fractura deprimi possit: curandi tamen ratio est eadem.

Curatio Angustiæ Suturarum.

Si Suturæ à vaporibus vel humoribus obstructæ sint, discutiendi illi fomentis ex chamæmel. meliloto, betonica, stœchade, serpillo, & similibus, quæ ex superioribus nota sunt. Cauendum verò hîc à repellentibus & adstringentibus, quæ malum augent.

Vt meatus & cauitates in cerebro & capite plures sint, vel maiores, id non facilè accidit, nisi forsan à prima conformatione; quæ mala incurabilia sunt; quale exemplum anno 1622. Mense Augusto, in oppido vicino, Kemberga, sese obtulit; vbi infans natus est, qui in capite foramen habebat; quod ab ore sursum ad occiput patebat, ita vt ore aperto per totum caput, quasi tubum vel canalem, transpicere liceret.

CAPVT XVIII.

De Morbis in Numero, & de Vermibus ac Calculis in Capite.

MOrbos Numeri quod attinet; etsi nullos in cerebro statui vel dari nonnulli statuunt; suo tamẽ modo dari & concedi possunt. Nam vt de iis, qui Bicipites nati sunt; quorum historias recenset Schenckius, *lib. 1. obseru. 15. & 16.* Platerus, *obseru. lib. 3. p. 550.* nihil iam dicam: Cornutos etiam natos fuisse, atque ita hac parte in capite quosdam abundâsse, idem Schenckius, *lib. 1. obseru. 24.* & Guilelmus Fabricius *cent. 2. obseru. 25.* testantur. Verùm cum hæ monstrosæ sint à primo ortu capitis constitutiones, nec curationẽ admittant, eas prætermittimus. Hoc tamen prætereundum non censemus, Bartholomæum Cabrolium, *obseru. 11.* referre, se cuidam cornu in fronte natum, cuius lõgitudo erat dimidiati pedis, crassities pollicis, serra resecuisse. *Bicipites. Cornuti.*

Quoniam verò Galenus, *lib. de diff. morb.* inter morbos numeri refert non solùm id vitium, quod à rerum naturalium, verùm etiam illud, quod à præternaturalium abundantia accidit, atque inter ea etiam vermes recenset; eum secuti, inter morbos in numero, seu rerum p. n. in cerebro abundantium hîc vermes recensebimus. Etsi enim alij aliter hac de re sentiant, vt Institut. *lib. 2. part. 1. cap. 7.* dictum, & in re obscura quiuis per me quidlibet sentire possit: tamen quia de vermibus capitis commodiore loco, quàm isto, tractari vix potest, hoc capite de vermibus agemus.

Vermes in capitis parte anteriore, ad nasi radicem, vbi oues & capræ frequenter, eos habent, nasci, Auicennas, *lib. 3. fen. 1. tr. 2. cap. 3.* ex Medicorum Indorum relatione narrat. Idem tamen & in aliis regionibus ac seculis accidere annotatum, & cuidam Italo ex frequẽti odoratu basilicæ herbæ natum scorpionem in cerebro dolores vehementes & longos, & mortem denique attulisse, Hollerius, *lib. 1. de morb. intern. cap. 1.* refert. Et è capitibus eorum, qui febre Vngarica Theriode mortui sunt, vermes confertim proruppisse; testatur Conradinus, *cap. 11. de febr. malign.* Quod confirmat Volcherus Coiter, *in append. obseru. anatom. & Chirurg.* Et Cornel. Gemma, *in append. oper. Cosmocritici,* in matronæ cuiusdam, pestilenti hemitritæo extinctæ, capite aperto magnam putredinem circa cerebri substantiam, & inter meninges cum vermiculos, tum cimicum copiam incredibilem repertam fuisse. Valescus de Taranta quoque, *lib. 4. cap. 30.* refert, se vidisse in iuuene febrem habente acutam duos tresuẽ vermes, ad formam granorum pini expulsos, & iuuenem sanatum fuisse. Narrat quoque Forestus, *lib. 9. obseru. 1. in schol.* Beniuentis cum multi morbo quodã ignoto è vita decederent, tandem Medicos hoc morbo interemptum incidisse, & in eius cerebro inuenisse vermem rubrum, breuem; quem cum multis medicamentis *Vermes in capite geniti.*

mentis vermes occidendi vim habentibus occidere nõ possent, tandem frusta raphani incisa in vino Maluatico coxisse, quo medicamento vermis occidebatur, atque hoc remedio postea simili morbo, quasi epidemio, affectos omnes curasse. Refert *ibidem*, Forestus, se quendam nouisse lue Gallicâ infectum, qui cùm longo & diuturno capitis dolore affligeretur, nec vllis remediis curari posset, tandem Bononiæ cranium eius in frontis parte superiore, quâ dolor hærebat, perruptum, & vermem sub eo, supra duram matrem, nigriusculum, instar gurgulionis, inuentum esse, quo ablato dolor cessauerit. Ita narrat Ambr. Paræus, *lib. 9. cap. 20.* cuidam ex cranij putredine & carie supra ipsam crassam meningem vermes plures natos fuisse. Notabilis quoque est historia, quam Franciscus Hildesheimius, *specileg. lib. 1. pag. 41.* recitat, de quodam, qui vermes tredecim oblongos, lanuginosos, viuos, instar erucarum seu oniscorum, quos auriculares vocant, in capite continuit, quique per fauces, nares & aures prodierunt.

Historia ex Alsar. Cruzio, de verme è naribus excreto.

¶ [Vermes è capite excretos fuisse, variæ testantur historiæ, quarum aliquas, modò recensuimus: quibus addenda est historia, quam habet Vincentius Alsarius Cruzius *de quæsit. per Epist. Centur. 3.* & disputatio de loco, in quo generatus fuerit, quæ *ibid.* habetur. Quidam Fuluius Angelinus, ad Vincent. Alsar. Cruzium scribit, quendam febre malignâ epidemiâ laborasse, & octo noctes insomnes duxisse. Tandẽ cùm conualesceret, sensisse quendam pruritum in dextra nare, & statim elapsum esse vermem, qui medij digiti longitudinem æquaret, crassiusculo corpore, rubrum nigro capite & duro, duobus acutis brachiis, instar scorpionis mordentem, nonnullis pilis rubeis præditum, sex pedes versus caput, nonnullos verò paruos versus caudam habentem, quibus placidè gradiebatur. Vixit quatuor dies sine cibo.

De loco in quo generatus, sententia Fuluii. Angelini.

De huius vermis generatione statuit Fuluius Angelinus, eum in ventre inferiore generatum fuisse, atque inde in ventriculi capacitatem regurgitasse, è quo dum æger somnum per noctem caperet, per œsophagi viam leniter gradiens, in amplitudinem buccæ peruenerit, & ore clauso, vt per noctem fieri solet, in nariũ cauitatem se absconderit, inuento narium satis capaci foramine, ibique quietus eò vsque permanserit, donec vel grauans, vel vellicans ægrum ad emungendas nares stimulauerit; idque vt statuat, istis rationibus vtitur. Prima est, quòd nullum graue symptoma circa cerebrum apparuit; quod fieri solet dum vermes in cerebro, vel loco vicino generantur. Deinde quòd aliàs compertum sit, vermes intestinorum per nares exiisse. Verùm non credibile est, vermem tam magnum, & taliter figuratum, è ventriculo in palatum, & hinc in nares irrepere potuisse, vt æger id nullo modo perciperet, neque rationes allatæ satis firmæ sunt. Neque enim æger planè fuit sine omnibus grauibus symptomatis, sed octo ferè noctes duxit insomnes, & mente aberrauit. Possunt etiam tales vermes, si quieti degant, id quod accidit, cùm alimentum habent, diu latere, vt nullum graue symptoma afferant. Deinde vermes, qui interdum ex ore, & quandoque etiam è naribus, ex vẽtre inferiori eò progressi, erumpunt, veri lumbrici sunt, nec adscendunt tales vermes, vt id ab ægro non percipiatur.

Alsar. Cruzij.

Rectiùs sentit Vincent. Alsarius Cruzius, *d. l.* vermem hunc, si non in ipso cerebro, tamen prope cerebrum, circa colaturam nasi, genitum fuisse; & docent hoc aliæ etiam historiæ vermium in capite generatorum, qu videantur apud Auicennam *fen. 1. tr. 2. cap. 3. de Soda*, Arculanum, *in 9. Rhas.* Forestum, *lib. 9. obseru. 4. in schol* Guilhelm. Fabricium. Hildan. *centur. 1. obseru. 8. & 16.* Et omnino isto in loco nec materia, nec caussa efficiens deest: de quo suo loco dictum.]

Caussa.

Possunt quandoque in caput irrepere eiusmodi vermes; id quod seruus ille apud Hildesheimum suspicatus est, qui cum sæpius bene potus in gramine dormiuisset, vermem eiusmodi vnum atque alterum in aurem irrepisse, à quo reliqui deinceps generati fuerint, credidit. In capite tamen etiam generari, ex corruptione humorum, præcipuè malignorum, certum est: id quod in malignis & pestilentibus febribus, & nonnunquam in putredine ac corruptione cranij accidit.

Signa Diagnostica.

Vermium in capite signa.

Cognoscuntur vermes ex dolore diuturno, qui nullis remediis cedit, vehementi, maximo; præsertim cum caput mouetur, & ferè lancinante fœtore, qui per nares & os exhalat, sternutatione, & frequenti vertigine, quæ ægrum corripit.

Prognosticum.

Malum hoc satis periculosum est, & curatu difficile, ac quod sæpissime ægris exitium affert.

Indicationes.

Vermes seu viui, seu mortui, exturbandi sunt ex capite. Ideoque præmissis vniuersalibus, vermibus aduersantia, eosque necantia, & errhina, & sternutatoria ad eorum expulsionem vsurpanda.

Curatio.

Vermes è capite sellētia.

Errhina & sternutatoria ex superioribus nota sunt: iis tamen talia admiscenda, quæ vermes hos necare vi peculiari comperta sunt, vt *succus raphani, hiera, aloë, succus fol. persicorum, abrotani, absinthij, ol. amygdal. amarar. ol. persicorum.*

Vel excipiatur naribus & ore hiante talis fumus:

℞. *Centaur. minor. marrub. betonica*, an. Drach. ij. *zedoariæ* Drach. ß. *angelic. succini*, an. Drach. ij. *antimon. crudi* Vnc. i. *miniȷ* Drach. jß. *boli Armeni* Drach. i. *aristolochiæ rotundæ* Drach. ij. *absinthij* Drach. iii. Fiat puluis carbonibus inspergendus.

Loco verò dolenti applicetur hoc Emplastrum:

℞. *Aloës, puluer. lumbricor. cuiuscunque descript.* an. Drach. ij. *fellis taurini* Drach. j. *olei absinth. ceræ*, an. q. s. F. Cerotum.

Quod emplastrum cum applicauisset, & fumum naribus ter quatervé excepisset seruus ille apud Hildesheimium, vermes lanuginosi viui tredecim per fauces, nares, & aures prodierunt, atque dolores remiserunt: post menses tamen aliquot adhuc duo prodierunt.

Marquardo tamen, *pract. lib. 1. cap. 1. corollar. 64.* suspecta est vermium interfectio. Ideoque hoc Emplastrum imponit capiti raso:

℞. *Amygdal. amarar. contusar. succi folior. persicor. abrotani, absinthij*, an. Vnc. j. Misce, & capiti imponatur.

Per nares verò excipiatur vapor è lacte, vt ita vermes exeant. Commendatur & Tabaci succus, & fumus naribus attractus, ad vermes in capite occidendos.

Calculi in capite geniti.

Calculos etiam quandoque in cerebro nasci, obseruatum est à Medicis; cuius rei historias collegit Schenckius, *lib. 1. obseru. 81.* Exemplum etiam extat apud Guilelm. Fabricium, *cent. 1. obseru. 11.*

Cognoscunturque ex dolore, qui est fixus, & nullis cedit remediis, adest grauitas, sine excrementis tamen. Sed malum id incurabile est.

Annotauit etiam Guilelmus Fabricius, *cent. 2. obseru. 2.* globulum plumbeum sclopeto emissum in caput

put

put iuuenis adactum fuisse, ibique, vulnere etiam sanato, sex mensibus inter cranium & duram matrem ad latus suturæ rectæ, nullo superueniente symptomate, remansisse.

Possent & huc referri fungi cerebri, verùm cum ij saltem in vulneribus cerebri nascantur, suo loco, vbi de vulneribus cerebri agemus, de iis dicemus.

CAPVT XIX.

De Morbis Magnitudinis in Capite.

Capitis magnitudo vitiosa. AD morbos Magnitudinis vitiatæ in capite pertinet hydrocephalus, & tumores cerebri, ac membranarum eius. Verùm cum ij morbi compositi sint, & cum magnitudine aucta concurrat intemperies cum materia; de iis seorsim in fine huius libri dicemus.

Pertinet hûc & illa prodigiosa capitis magnitudo, quam ex Fincelio *de miracul.* refert Schenckius, *lib.* 1. *obseru.* 32. de infante quodam, cui ad quintum mensem capitis magnitudo ita aucta est, vt in circumferentia vlnam æquaret. Et occurrunt similia interdum etiā capita prodigiosæ magnitudinis: sed cum ista vitia à prima conformatione sint, incurabilia sunt. Eodem modo sese res habet de nimia capitis paruitate.

CAPVT XX.

De Commotione cerebri.

Commotio cerebri. SItus totius cerebri in homine viuente mutari non potest: in partibus verò cerebri eiusmodi affectio fieri potest, vbi ob depressionem ossis, ab ictu aliquo validiore, vel etiam sine ossis depressione, ab ictu vel collisione capitis quacunque vehementiore, partes cerebri, præcipuè superiores, quæ alioquin ab inferioribus disiunctæ seruari debent, p. n. cum ipsis coniunguntur, cerebrique partes quasi loco naturali dimouentur. Agendum ergo hîc de illa affectione, quæ vulgo Cerebri commotio nominatur. Etsi verò & angustia ferè cum ea coniungatur, & nonnunquam etiam vasa quædam rumpantur, & proinde in diuersis locis de ea agi posset: tamen non incommodè inter morbos in situ, & ante vulnera capitis, hoc loco, de ea agi posse videtur.

Facit huius affectionis mentionem Hippocrates, 7. *aph.* 58. & Galenus, *in comm.* Paræus, *lib.* 9. *Chirurg. c.* 9. *&* 22. Guilelm. Fabricius, *cent.* 1. *obseru.* 11. 12. *cent.* 3. *obseru.* 9. & alij. Hippocrates de ea ita scribit: *Quibus occasione aliqua cerebrum vehementius fuerit concussum, mutos protinus fieri necessum est.* Recentiores appellant cerebri commotionem: quo nomine malum id præcipuè intelligunt, vbi sine externo aliquo vulnere, sine cranij fractura, vel depressione, ex percussione vel lapsu vehementiore, vel cranij modiolo perforatione, vel manus illisione, vel bombardarum & tonitrui fragore talis consternatio accidit, vt ægri neque loquantur, neque agant aliquid, sed ferè apertis oculis immoti maneant, similes iis, qui motu & consternatione perculsi sunt, atque attoniti. Accidere ista symptomata statuit Galenus, *loc. alleg.* quia virtus animalis retracta in cerebrum cogatur, per tales affectiones commotione vehementiore offensa; & propterea quietem agat, & ferietur, atque inde organa sensuum & motus suo officio non fungantur. Et quidem hoc ita sese habere, in leuiore modo facilè concedi potest; in grauiore tamen credibile est, non solùm spiritus in cerebrum reuocari, sed & conturbari, & ob cerebri situm mutatum, & angustiā, motu eorum impedito, symptoma eiusmodi excitari. Vbi enim cerebrum vehementius concutitur, non solùm spiritus commouentur, & conturbantur, sed & cerebri partes à naturali situ dimouentur, & meatus cerebri concutiuntur, imò vasa ad cerebrum tendentia, & per eius substantiam sparsa, vt & nerui, non solùm comprimi & contorqueri, sed & rumpi possunt, si vis maior sit, & inde sanguis in cerebrum effundi potest: quod sanguis per os & nares sæpe effusus testatur, à quo meatus cerebri tum obstrui, tum comprimi possunt. Et quidem, vbi cranium frangitur vel deprimitur, fit hoc facilius: integro tamen etiam eodem manente, imò capite galeā ferrea tecto, vehementiore ictu cerebrum grauissimè concuti; & venæ ac arteriæ in eo rumpi possunt. Ideóque quæ hîc de isto malo dicentur, tam in commotione cerebri cum fractura cranij, quàm sine fractura eiusdem locum habent. Facilius autem ista commotio fit sincipite percusso, quam alia capitis parte, vt historia de Nerei filia, quæ mox recitabitur, docet.

Signa Diagnostica.

Ex adstantium relatione, an æger grauiter percussus vel lapsus, vel simile quid passus fuerit cognoscitur. Symptomata autem, quæ cerebri commotionem sequuntur, hæc sunt: Si concussio minùs violenta est, non statim muti redduntur, sed sopore quasi corripiuntur, non adeò tamen profundo, quin excitari possint; vel vertigo corripit: sin concussio sit vehementior, ἀφωνία & ἔκπληξις, vt Hippocrates 7. *aph.* 14. nominat, accidit, & auditus, visus, motusque abolentur; delirium etiam quandoque accedit, sanguis per os & nares effunditur, oculi inflammantur, & sæpe inflantur; plerique hoc modo affecti vomunt, cōsentiēte cum cerebro ventriculi orificio per neruos sextæ coniugationis. Et primò quidem quicquid in eius capacitate reperitur, euomitur: hinc quicquid à vicinis paribus affluit, inprimis bilis flaua, quæ ad motum aptior, vesiculā fellis lacessitā, in ventriculum infunditur. Vbi sanguis corruptus putrescere circa cerebrum & membranas eius incipit, cerebri & membranarum eius inflammatio excitatur, calorque cordi communicatur; vnde febris continua oritur, delirium, conuulsiones, & tandem, nisi materia euacuetur, cerebri corruptio & sphacelus.

Rei huius historiam narrat Hippocrates, 5. *Epidem. Pulchra*, inquit, *erat virgo, Nerei filia, & ferè annos nata viginti, cui à fœmina ludente latā manu sinciput percussum est. At tum quidem oculorum caligo corripuit, & sine respiratione erat, cumque domum peruenisset, ilicò febri vehementi correpta, & capitis dolore tentata est, cum faciei rubore. Septimo autem die ad aurem dextram pus graueolens aliquantùm, rubrum, cyatho vno amplius, prodiit, meliùsque habere, & alleuiari visa est. Rursus inualescente febre in somnum propensa erat, neque loqui poterat; faciei pars dextra contrahebatur, difficultas spirandi, & conuulsio cum tremore aderat, & lingua impediebatur, oculusque stupidus factus est; nono mortua est.*

Prognostica.

1. Duplicem hic affectus euentum habet. Aut enim redeunt ad se ægri; aut non redeunt, sed moriuntur. *Prognostica.*

2. Et quidem dum ad se redeunt, atque iterum loqui & moueri incipiunt; id fit quandoque sine grauibus symptomatibus, postquam facultas animalis ad se redit, spiritúsque explicando partibus communicat, meatus aperiuntur, spiritibusque naturalis motus restituitur, præcedente interdum quodam leui delirio; quod accidit, vbi nulla vasorum, neruorum aut membranarum cerebri facta est disruptio.

3. Quandoque verò ad se quidem redeunt, & loqui incipiunt ægri, sed grauissima tamen patiuntur symptomata.

symptomata. Vasis enim ruptis, & sanguine circa cerebrum, vel in cerebri substantiam effuso, febris acuta, delirium, vel, cerebro repleto, sopor grauis, stupor & paralysis sequitur. De quo Hippcrates, 7. *aphor.* 14. *Ex ictu capitis* ἔκπληξις ἢ παραφροσύνη, *stupor aut desipientia, malum*.. Si materia è capite eiiciatur, & ad neruos detrudatur, sequuntur & alia interdum symptomata, vt colli relaxatio, tumores periculosi in capite, cæcitas, ab obstructione neruorum opticorum, conuulsiones. Cuius rei historias habet Gulielm. Fabricius, *cent.* 1. *obseru.* 11. *&* *cent.* 3. *obseru.* 9. 36.

4. Interdum verò ægri ad se non redeunt, sed moriuntur; & si symptomata enumerata permaneant, vel alia accedant, quo tempore omnia remittere oportebat, periculum portenditur, & ob inflammationem, putredinem & gangrænam, ac sphacelum cerebri, conuulsio & apoplexia, & tandem mors sequitur. Quod si cerebri portione abrupta, vel nerui, vel membranæ auulsæ, vel vasa disrupta insignia sint; quod in corporibus senilibus facilius accidit, in quorum capite minor est cerebri motus, spatiumque inter cerebrum & cranium maius, quâ de caussâ cerebrum magis concuti potest; sic affecti breui, & plerumque intra triduum moriuntur. Eius rei historia fuit modò ex Hippocrate, 5, *epid*, relata. Habet etiam similes *Valleriola, lib.* 3. *obseru.* 1. *&* 8. Dodonæus, *obseru. med cap.* 12. Guilelm. Fabricius, *loc. alleg.*

5. Si cerebrum vehementius loco suo motum sit; nihil tamen in eo ruptum, fatuos reddit, qui nullo modo restitui possunt.

Indicationes.

Principiò curandũ, ne sanguis ad caput affluat; quod expeditur reuellentibus & repellentibus. Sãguis è vasis effusus, saniésque ex eo genita, circa membranas cerebri hærens, euacuanda; quod fit vel sensibiliter, cranio aperto, vel insensibiliter, dum medicamentis attractiuis foras elicitur, & discutitur. Si quid verò læsum est, sanandum.

Curatio.

Curatio cõmotionis cerebri. Ideóque statim vena in brachio aperienda; simulque caput, crinibus abrasis, oleo rosaceo, vel myrtino inungendum, aut tale Cataplasma capiti imponendum;

℞. *Farin. hordei, fabarum*, an. Vnc. vi. *olei rosar.* Vnc. iij. *aceti.* q. s.

Fiat Cataplasma; quod capiti applicetur, & sæpius renouetur. Sicca verò, & vehementius adstringentia vitanda sunt; cùm poros obstruant, & transpirationem prohibeant, ac proinde inflammationem non arceant, sed potius accersant.

Clysteres quoque iniiciendi, & repetendi; & vapores à capite auertendi, atque aliæ reuulsiones per frictiones partium extremarum, cucurbitulas scapulis appositas, instituendæ.

Die altero Paræus venam puppis, quæ supra lambdoidem est, aperit, obturatis, vt id commodius fiat, ore & naribus, & spiritu magno conatu eliso, vt membranæ cerebri hoc modo intumescant, & sanguis extrudatur: & paucis diebus pòst etiam venam frontis, & sub lingua, vt sanguis omnibus viis è capite eliciatur.

Post quartum diem repellentibus discutientia admiscenda sunt; quale est hoc Cataplasma;

℞. *Absinthij* M. j. *flor. rosar, rubr. chamæmel*, an. P. j. *farinæ fabarum* Vnc. j. *sanguinis draconis* Drach. ij. *mumiæ* Drach. iij. Cum *oleo rosaceo* F. s. a. Cataplasma.

Vel hoc. Fomentum:

℞. *Rad. althéæ* Vnc. iij. *ireos, cyperi, calami aromatici*, an. Vnc. j. *fol. saluiæ, maioran. betonic. flor. rosar. rubr. stœchad. Arab.* an. M. ß. *salis communis* Vnc. j.

Coquantur in vino rubro, & aqua fabrorum.

Decocto spongiá excepto foueatur caput, vt tamen non nimis incalescat.

Ceratum Vigonis. Inseruit etiam huic scopo *Ceratum Vigonis*, vsu comprobatum, quod ita paratur.

℞. *Furfuris* Vnc. iij. *farinæ lentium* Vnc. ij. *rosarum, fol. &. granor. myrti*, an. Vnc. j. *calami aromat.* Dra. x. *chamæmel. meliloti*, an. M. ß. *nuc. cupress.* num. vi. *olei rosacei, chamæmel.* an. Vnc. iij. *ceræ albæ* Vnc. ijß. *thuris, mastiches*, an. Drach. iij. *myrrhæ* Drach. ij.

Puluerisandis puluerisatis, & liquefactis oleis cum cera, F. Emplastrum.

Tandem sola discutienda vsurpantia, ex radicibus althéæ, cyperi, calami aromatici, fol. saluiæ, maioran. betonic. flor. stœchad. chamæmel. quibus ad caput roborandum flores rosarum rubrarum addantur.

Emplastrũ gummi hederæ. Alexander Benedictus, *lib.* 1. *meth. med. morb. cap.* 5. *Emplastrum ex gummi hederæ* valde commendat, eoque senem decrepitum octogenarium, qui ex capitis percussione obmutuerat, præter omnem opinionem, se sanâsse refert; idque etiam fracta caluariæ ossa, plusquàm credibile sit, ferruminare scribit. Paratur autem hoc modo:

℞. *Gummi hederæ* Vnc. iij. *resinæ puræ* Vnc. ß. *ceræ* ℥. iij. *olei rosacei* ℥. ij ß. *ammoniaci* ℥. ij *terebinth.* ℥. iij. *succi corymb. hederæ* Vnc. iiij. *farinæ fabarum* q. s. Misceantur.

Pulli quoque columbini, vel gallinacei, vel catuli per medium dissecti, vel pulmones animalium calidi, capiti admoti insignem discutiendi vim habent.

Diæta.

Diæta sit tenuis, & æger vino ad diem 14. abstineat; vt & carne ferè, & pane ac prisanâ, vel alio tenuiore cibo sit contentus. Acida, salsa, & acria vitanda; ægerque in quiete & tranquillitate continendus.

Exempla videantur apud Hippocratem, 5. *Epid. num.* 55. & 7. *Epid. num.* 85. Forestum, *lib.* 9. *obseruat.* 30. 32. Exempla commotionis cerebri etiam habet Schenckius, *lib.* 1. *obseru.* 47.

De Cranij depreßione sine fractura.

Cranium depressum. Cum hactenus depressionis cranij aliquoties mentio facta sit, &, si cranium deprimatur, cerebri, quod vnâ comprimitur, meatus angustiores reddantur, capitis figura vitietur, & in situ etiam vitium accidat; de ea etiam aliquid hoc loco dicendum.

Caussæ.

Fit autem compressio illa à caussa violenta, percussione, casu, & quidem nunc cum fractura cranij, de quâ suo loco, vbi de fracturis cranij agemus dicetur; nunc sine fractura, de qua hoc loco. In infantibus enim, & qui ossa cranij molliora habent, caluariæ ossa absque vlla fractura comprimi possunt, idemque patiuntur, quod plumbea, stannea, & cuprea vasa.

Signa.

Digitis fouea & depressura deprehenditur; & si depressio paulò sit maior, muti fiunt, vomitus bilis adest.

Quomodo sit curandum. Modum curandi tradidimus in Institut. *lib.* 5. *part.* 1. *sect.* 2. *cap.* 6. quibus hoc addimus, in infantibus nulla violentia opus esse, nec aliam curam requiri, quàm vt derasis capillis cerato mali quod cephalicum, ad depressa ossa eleuanda idoneum, adhibeatur. Mollia enim infantium ossa, natura cooperante, facilè iis in pristinam sedem restituuntur.

Vt ℞. *Resinæ pini, ceræ flauæ*, an. Vnc. iiij. *terebinth. claræ, gummi elemi*, an. Vnc. iij. *olei rosacei* Vnc. ij.

ammoniaci Vnc.ʒß.*farinæ volatilis* Vnc. j.*vini nigri* q.ſ. F.Emplaſtrum.

Vel applicetur *Emplaſtrum de gummi elemi Conciliatoris*,aut *Guidonis de centaureo*.

Vel hoc: ♃. *Maſtiches,terebinth*.an. Vnc. j. *gummi elemi* Drach.x.*colophoniæ, reſinæ pini rec*. an.Vnc.ß.*ammon*.Drach. j. *ſucci betonicæ, conſolidæ maioris, minoris*, an. Vnc.i.*apij* Drach. vj.*vini odorati* ℔.ß.

Bulliant ad conſumptionem ſuccorum & vini. Poſtea fortiter colentur:

Colaturæ adde *cera alba, olei maſtich*.an.q.ſ.

F. Ceratum ſuper ignem,quod cranium depreſſum ſuum in locum reducit.

Siriaſis. Præter hanc, quæ à cauſſa violenta fit cranij depreſſionem, alterius adhuc mentionem faciunt Autores;quæ à cauſſa interna ortum habet in infantibus. Aëtius, *tetrab*. 1.*ſerm*. 4.*cap*. 13.Siriaſin appellat,quod in ſyncipite cauitas quædam apparet. Σιρὸς enim, &, vt nonnulli legunt, σειρὸς, apud Græcos dicitur foſſa ac fouea, in qua ſemina ſeruntur. Etſi verò Aëtius, *loco allegato*, ſaltem ab inflammatione cerebri ac membranarum id accidere dicit: tamen & in aliis morbis os bregmatis in infantibus nonnunquam ſubſidet. In Germania mulieres appellant *das Blat fallen oder ſchieſſen*. Oſſa enim ſyncipitis parte ſuperiore, vbi coronalis & ſagitalis ſutura coëunt, in infantibus non dura ſunt, ſed cauitatem quandam efformant, quam membrana quædam,quæ omnium poſtrema ſicceſcit, & oſſea euadit, quamque Arabes Zeudech, nonnulli Fontanellam,Germani *das Blat* appellant, tegit.Id os ſeu membrana potius, vt diximus, interdum in infantibus ſubſidet, & à mulieribus pro lethali plerúmque ſigno habetur: quod procul dubio accidit, cum ipſum cerebrum in morbo aliquo graui in motu deficere incipit,nec ſatis dilatatur.

CAPVT XXI.

De Morbis ſolutæ Vnitatis in capite & Cerebro; & primò de Contuſione capitis.

Suturarum cranij ſolutio. RESTAT tertium morbi genus, ſoluta Vnitas,quæ vt plurimum à cauſſis externis & violentis accidit: aliquando tamen à cauſſis internis ſuturæ capitis,quæ aliàs contiguæ ſunt, diſiunguntur, vt euidens inter eas ſit diſtantia; (niſi quis hanc ſuturarum diſtantiam ad morbos compoſitionis referre malit) quod euenit ab humorum vel vaporum copia, qui diſtendendo faciunt, vt ſuturæ magno ſpatio diſtent; vt docet Paulus Ægineta;Et tale exemplum recitat Iacob. Fontanus, *pract*.l.1.*cap*.3.de quodam Iuuene Aquenſi, in cuius capite diſſecto ſuturæ ferè quatuor digitis inuicem diſtabant, & è quo ingens copia ſeroſi humoris, qui in ventriculis & tota ſubſtantia cerebri continebatur, effluebat. Scripſit etiam nuper ad me Medicus quidam è Sileſia, peſtis, quæ anno 1622. in Polonia graſſata eſt,tantam fuiſſe ſæuitiem, vt eâ extinctis cranium rumperetur. Verùm rariora hæc ſunt, & incurabilia. Itaque de ea vnitatis ſolutione, quæ à cauſſis externis & violentis accidit, dicamus.

Sunt autem ſolutæ vnitatis plures differentiæ, de quibus in Inſtitut, *lib*.2.*part*.1.*cap*.10. dictum:hîc inprimis dicendum erit de contuſione, vulnere, fractura, & carie. Et quidem ſoluta vnitas in capite, eſt vel in cute tantùm & carne, vel ſimul in pericranio, vel etiam cranio. Et quæ in cranio eſt, vel cranium totum penetrat, vel non; & quæ penetrat, eſt vel ſine duræ matris læſione, vel cum eâ; & quæ cum duræ matris læſione eſt:aliquando ad piam matrem & cerebrum penetrat,aliquando non.

Non autem hîc dicemus de vulnere in genere, ſed quæ de eo dicenda ſunt, ſuo loco, vbi de partium externarum, & habitus corporis morbis agetur, explicabuntur. Hîc ſaltem ea, quæ capiti propria ſunt, perſequemur; ſicut & Hippocrates, *in libr. de vulneribus capit*. de iis agit. Dicemus autem primò

De Contuſione.

Contuſio capitis. Contuſio autem eſt interna membri continui ſolutio & colliſio, extrinſeco plerumque integro apparente,quæ fit à re graui, dura & obtuſa, quam ſequitur ἐκχύμωσις, ſeu ἐκχύμωμα, ſanguinis ſcilicet ſubter cutem effuſio.

Cauſſa.

Hæc fit, cum caput vel fuſte, vel aliâ re obtuſâ percutitur: vel ex lapſu caput rei duræ, non acutæ allididitur,& cute plerunque integrâ venæ exiguæ ſub cute aperiuntur,ſanguiſque ex iis effunditur,& inde tumor mollis,liuidus,abſque magno dolore,excitatur.

Fit autem duplici modo; vel cum cutis vulnere,vel ſine eo. De eâ,quæ fit cute integrâ, primò dicemus;de altera *capit.ſequent*.

Prognoſtica.

1. Malum hoc,ſi nimirum & cutis & cranium ſalua ſint,ſi rectè tractetur,periculo vacat.

2. Si tamen muſculi temporales contundantur,delirium, paralyſis,conuulſio,& mors inde ſequi poteſt. Cuius rei exempla ſunt apud Glandorpum. *in ſpeculo Chirurg.cap*.10.11.12.

Indicationes.

Danda autem opera,vt humorum affluxus prohibeatur dolorque,ſi adſit, mitigetur, & ſanguis,qui ſub cutem effuſus eſt,euacuetur, & vaſorum orificia iterum claudantur.

Curatio.

Curatio. Ideoque ſtatim initiò repellentia & adſtringentia adhibenda, eaque ſæpius, ne incaleſcant,remouenda, Ac proinde ſtatim capillis,ſi in loco capillato contuſio ſit, prius abraſis, adſtringentia, ſupra, *cap*. 1. & *cap*. 8. propoſita applicanda,& oleo roſaceo locus inungẽdus;deinde oui albumen bene conquaſſatum, vel ſolum,vel aquâ roſaceâ & aceto miſtum,& ſtuppâ exceptum imponendum.

Vel tale Repellens applicetur:

♃. *Olei roſacei* Vnc.iij. *album.ouor*. Vnc.ij.*pulu.nuc. cupreſſi, balauſtiorum,alum.rochæ, roſarum rubrarum*,an. Drach.j.Miſce, & imponatur.

Vel ♃. *Farinæ hordei, fabarum*, an.Vnc.vj.*olei roſacei* Vnc. iij.*aceti* q.ſ. F.Cataplaſma.

Locus ipſe paulo arctius ligetur,ſitque ligaturæ initium in loco affecto, & deſinat eo loco, è quo fluxum imminere metus eſt. Ligatura enim arcta fluxiones arcet.Medicamenta autem talia ſæpius renouentur.

Secundo die vinum auſterum, in quo roſæ,myrtus betonica, & aliquid florum chamæmel. cocta ſint,tepidum imponatur, & ſi dolor aliquis appareat, medicamentum bis de die mutetur,& locus oleo roſaceo tepido foueatur.

Si contuſio maior ſit, & ob dolorem affluxus maior metuatur,vena ſtatim aperienda, & ſi corpus impurum ſit, medicamentum bilem purgans exhibendum, vel etiam clyſter iniiciendus,& tenuis victus imperandus. Et ſi dolor vehementior ſit, lanâ oleo roſaceo & chamæmelino madidâ locus fouendus, vel decocto, roſarum, radicis althéæ, lini, fœnugræci: betonicæ,vel vnguento Alabaſtrino inungendus.

Vbi iam dolor sedatus, & de affluxu amplius non metus est, danda opera, vt sanguis extra vasa effusus euacuetur: quod fit vel insensibiliter, per ἄδηλον διαπνοὴν, vel sensibiliter, materiâ in pus conuersâ, & tumore aperto.

Tutius verò longè est materiam insensibiliter discutere, quàm permittere, vt in pus vertatur.

Quapropter paretur tale Cataplasma.

℞. *Sum. absinthij* M.j ß. *rosar. rubrar. flor. chamæmel, betonica, sertulæ campanæ*, an. M.ß.

Coquantur in vino ad mollitiem. Postea contundatur, & addatur *farina hordei, fabarum*, an. Vnc.j ß. *pulu. sem. cumin.* Drach. ij. *olei rosar.* q.s.F. Cataplasma.

Vel imponatur emplastrum, quod capite præcedente ex Alexandro Benedicto recensuimus; aut *emplastrum de betonica, aut de gummi elemi, aut ceratum Isidis*, descriptum à Galeno, 5 κατὰ γένη, *cap. 2. ceratum de matrisyluia, emplastrum de Ianua Fernelij, emplastrum de gratia Dei Fernel. lib. 7. method.*

Vel ℞. *Emplastr. diachyl.* Vnc. ij. *oxycrocei, de meliloto*, an. Vnc. j. *olei chamæmel. anethini*, an. Vnc. ß. Malaxentur. F. Emplastrum.

Cerotũ Vigonis de minio. Vel vsurpetur, *Cerotum Vigonis de minio*, quod emollit & discutit, & ita paratur:

℞. *Olei chamæmel. lilior. albor.* an. Vnc. x. *mastichini* Vnc. ij, *pingued. veruecis* ℔. j.ß. *lithargyri auri* ℥. viij. *minij*. ℥. ij. *vini boni* cyathum j.

Bulliant omnia simul agitando, primùm lento, hinc fortiore igne, donec massa colorem subnigrum contraxerit, tum adde *terebinthinæ* ℔. iij. *pulu. mastiches* ℥. ij. *gummi elemi* ℥. j. *ceræ* q.s. Iterum coquantur. Fiat Emplastrum.

Vel Fomentum tale paretur.

℞. *Nuc. cupressi contusar.* num. x. *myrtill.* ℥. j. *rosar. rubr. absinthij, fol. saluiæ maioranæ, stœchad. flor. chamæmel.* an. M.ß. *aluminis rochæ, rad. cyperi, calam. aromat.* an. Vnc. ß. Coquantur in *vini rubri* ℔. iiij. *lixiuij communis* ℔. ij.

Decocto caput foueatur, & post fomentationem exsiccetur, & emplastrum aliquod imponatur. Forestus *lib. 9. obseru. 32.* hoc emplastrum Helidæi, quòd mirum in modum humiditatem in contusionibus discutiat, commendat:

℞. *Flor. rosar. rubrar. chamæmeli, absinthij, betonicæ*, an. M.j. Coquantur ad mollitiem, & contundantur, adde *farin. fabar.* Vnc. iij. *ol. rosac. vini nigr. styptici.* an. q. s. Fiat Emplastrum, seu potius Cataplasma.

Si verò ob humoris effusi copiam is totus discuti nequeat, & suppuratio impediri non possit, medicamentis maturantibus suppuratio promouenda, vt oleo dulci tepido, vel decocto maluæ, althéæ, caricarum; vel parando ex his cataplasma, cum farina hordei, adipe gallinæ, oleo communi; vel imponendo emplastrũ triapharmacum, quod fit olei dulcis parte vna, aquæ communis partibus duabus; & triticeæ farinæ s.q. quibus vitellum oui addere licet.

Vbi ex dolore & loci mollitie materiam in pus conuersam esse cognitum fuerit, extrahenda ea; idque ocyus faciendum, ne pericranium, & quæ ei connectitur, duram matrem corrumpat. Quod fit sectione factâ in loco decliuiore, & ad materiæ euacuationem commodiore. Si temporalis musculus est contusus, sectio non in ipso musculo, sed in loco propinquo instistituenda; aut si in ipso musculo sectionem instituere libeat, secundum longitudinem fibrarum fiat; ferrum tamen non nimis altè alligetur: vitandíque musculi caput mouentes.

Abscessu aperto, & materiâ euacuatâ, vlcus detergendum tali, vel simili medicamento:

℞. *Syr. de absinth. simpl. rosarum*, an. ℥. j. *terebinth.* ℥. j ß. *pulu. ireos, aloës mastiches, myrrhæ, farinæ hordei*, an. Drach. sem.

Vlcere mundato cauitas implenda, & cicatrix inducenda. Carnis tamen excrescentia seu ὑπερσάρκωσις, quæ in hisce contusionibus frequẽter suppullulat, depascẽda pulueribus καθαιρετικοῖς aut liquore illo viridi, qui in ὑπερσαρκώσεις quacunque vtiliter, & sine omni dolore, adhibetur; qui Institut. *lib. 5. part. 1. sect. 2. cap. 13.* describitur.

De Contusione Capitum Puerorum.

Quia verò inprimis pueri & infantes, propter capitis molem, tibiarumque imbecillitatem sæpius labuntur, caputque grauiter offendunt, & contundunt, sanguísque ex contusione collectus sub cute tumorem excitat; de hac in puerorum capitibus contusione in specie aliquid addemus ex Iulio Cæsare Arantio, qui, *in fine comment. l. Hippocr. de vulnerib. cap.* scribit, se iuniorem, minusque exercitatum, metuisse, ne sanguis sub cutem effusus ibi putresceret, & ad membranam descenderet; & idcirco sectionem cuti adhibuisse vt sanguis educeretur: sed hoc modo in maximum discrimen infantes adduxisse; cum & ob sanguinem affluentem vires resoluerentur, & dolore, ac clamore & eiulatu infantum, fluxio, & tandem inflammatio excitaretur: ideóque longo rerum vsu se oculatiorem factum, tandem à sectione planè abstinuisse, ac sequenti curandi modo graues etiam contusiones feliciter curâsse. *Contusio capitũ puerorum.*

Curatio. Ab accepta contusione protinus, vbi opus, abraso, aut, si rasio ob dolorem fieri non possit, forfice detonso capillo, linteum, vel stuppa, oui albumine, & aceto rosaceo madida, imponenda, & deligatione factâ, integro die naturali linteum extrinsecus iisdem madefaciendum, ne exsiccetur. Ita enim humorum confluentium impetus prohibetur, & aliqua pars resoluitur.

Sequenti die sequens Cataplasma imponendum:

℞. *Pulu. rosar. rubrar. fol. & baccar. myrti*, an. Vnc. ij. *farinæ fabarum, hordei*, an Vnc. j. *absinthij, betonicæ*, an. Vnc. ß. *sem. cumini* Drach. j *mellis albi* Vnc. ij. Cum vino nigro austero F. Cataplasma. cui adde *olei rosar. chamæmel.* an. Vnc. j.

Hoc medicamentum, quod appellat Benedictum, bis singulis diebus tepidè imponendum est, vt non solùm contusam partem, sed & circumsitas complectatur; sitque eius quantitas, quæ vnâ vice adhibetur, mediocris. Si enim sit exigua, parum habet virium, & à partis calore facilè exsiccatur: si nimia, locus affectus comprimitur. Atque in istius medicamenti vsu ad diem vsque nonum vel decimum perseuerandum est. Indies enim partem detumescere, & collectum sanguinem resolui, ac per poros cutis euaporare animaduertetur; ac si caluaria etiam contusa sit, ad pristinum statum reducetur.

Cum verò dies vndecimus præterierit, *Emplastrum diapalma Galeni*, corio tenuissimo illitum, imponendum, & tertio quoque die immutandum.

Post vigesimum diem ad reliquias humorum absumendas, & collisam caluariam in suum naturalem statum reducendam, *emplastrum Barbarum* corio illitum applicandum. Et quamuis curatio protrahatur, & collecti, & effusi sub cutem humores tardius dissipentur, tamen curatio hoc modo feliciter expeditur.

Forestus ad tumores, qui pueris ex lapsu in capite oboriuntur, *oleum anisi* commendat, si eo tumor illinatur. Victus interim ætati sit sufficiens, non nimis tenuis.

Eadem curatio adhiberi potest, si infanti recens nato in partu difficili, caput contusum & tumidum, ob sanguinem effusum, sit: sed simplicior. Solum enim diaphœnicum ex rosaceo confectum tumores hos discutit.

CAPVT XXII.

De Vulneribus Capitis sine cranij, membranarum & cerebri læsione.

Et primò

De Vulnere sine Contusione.

Vulnus cutis capitis simplex. PRimò vulneratur caput sæpe, cranio integro manente; vbi scilicet solùm cutis, paniculus carnosus, musculi, & nonnunquam etiam pericraniũ vulneratur.

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica. Signa diagnostica quod attinet, vulnera capitis, quæ partibus cranio superpositis accidunt, & cutis carnisue vulnera dicuntur, vel ipso obtutu, vel saltem specilli indagine patefiunt. Cæterarum verò partium læsiones non ita facilè innotescunt.

Prognostica.

Quæ vulnera etsi per se periculosa non sunt; præcipuè cuti & panniculo carnoso inflicta, nemoq; ex iis, si rectè tractentur, moriatur: tamen nec illud malè dicitur: nullũ capitis vulnus contemnendum esse; quod Hippocrates, *in proœmio libr. de vulner. capit.* monuit. Ideóque in iis curandis, quàm in aliarum partium cutaneis & non profundis vulneribus, plus diligentiæ adhibendũ: cùm, si quid negligatur, sæpe magnũ periculũ accersatur. Etenim etsi cutis solùm vulnerata sit: tamen nisi diligentia debita adhibeatur, vlcus incrudescens non parùm molestiæ exhibet, & à pure partes subiectæ corrũpuntur: aliquãdo febris inducitur; vnde Medico quidẽ negotium, ægro verò periculũ affertur: Exẽplũ notabile est apud Schenckium, *lib. 1. obseruat. 35.* de Carolo Regis Hispaniæ filio, qui ob vulnus capitis non periculosum negligenter tractatum in vitæ periculũ adductus est & alterũ, *ibid. obseru. 36.* de quodã, cui ob vulnus capitis etiã non graue, sed non rectè curatũ, cranij os vitiatum fuit, & hinc diuturnus & longus capitis dolor exortus, vt & apud Valeriolam, *lib. 3. obseru. 1.* Guilelmum Fabricium, *cent. 1. obser. 21.*

Curatio.

Eius curatio. Primò ergo videndum, quousque vulnus penetret. Nã si cutis sola læsa sit, nulla alia curãdi ratio est, quàm quæ aliis cutaneis vulneribus debetur. Nimirũ sanguis, si copiosius fluat, sistendus, capilli circa vulnus abradẽdi, & labia vulneris coniungenda ac coniuncta seruanda, & ne quid labiis vulneris intercidat, neque accidẽs aliquod superueniat, cauendum. Quod potissimum fit, si interna caussa, quæ est δυσκρασία partis calida & dolorifica, quæ grauia concitat symptomata, cùm caloris, tum doloris vi, & humores tenues ac mobiles, à quibus φλεγμονῆς metus imminet præsentissimus, attrahit, submoueatur. Submouetur autem, si dolori & calori, attractionis caussis, resistamus. Dolori succurrimus eo, qui infra exponetur, modo; calida verò & flãmea partis affectæ intẽperies corrigitur refrigerantibus, nẽpe rosis rubris, plantagine, albumine oui: è cõpositis autẽ, vnguẽto de cerussa, vnguento de alabastro, vnguento rosaceo Mes. vnguento infrigidante Galeni, vel linimento simplici, quod confit ex æquali portione vnguenti rosacei Mes. & ceroti de succo solatri. Labia vulneris solâ deligatione hîc facilè coniunguntur. Si enim capitis cutis sola incisa sit, propter capitis rotunditatem vulnus non est adeò longũ, (nã si longum fuerit; procul dubio cranium simul læsum erit) neque labia eius ita distant, vt non facilè vniri possint. Si tamen solâ deligatione hiãtia vulneris labia satis coniungi non possint, suturâ incruentâ vel siccâ ad mutuũ cõtactum adducenda. Vulneri verò vsitatum aliquod medicamẽtum digestiuum, quod vocant, imponendum; quale fit ex *terebinth.* Drach. vj. *olei hyperic.* Drach. iij. *thuris pulu.* ℨ. j. *oui vitello* j. Mistis.

Vel ℞. *Resinæ abietinæ* ℨ. vj. *vitellum oui* j. Misce.

Vel hoc, quod valde efficax:

℞. *Terebinth. claræ, gummi elemi*, ãn. ℥. jß. *pingued. castrati* ℥. ij. *porci antiquæ* ℥. j. Liquefiant ad ignem, Fiat Vnguentum.

Pure bono apparente; quod tridui vel quatridui spatio accidit, digestiuo addi potest aliquid mellis rosati colati, ad vulnus detergendum, etiam mel crudum; aut despumatum; vel resinarum & thuris dosis augeri.

Vel tale Vnguentum vsurpetur:

℞. *Terebinth. Venetæ* ℥ ij. *syr. rosa. vel mellis rosarum* ℥. j. *pulu. aloës, myrrh. mastich.* an Drach. ß. Misc. F. Vnguentum.

Hinc Sarcoticis & Epuloticis vulnus claudendum.

Interdum tamen accidit, vt capitis cuti vulnus non pũctim, vel cœsim infligatur, sed lapsu, vel simili violẽtiã cutis pars maxima à cranio, sine eius læsione, auellatur, vt in frontem vel latera dependeat; atq; tũ, nisi alio modo suo in loco contineri possit, cutẽ suere nihil prohibet, vt cranium ab aëre defendatur, Toti verò capiti repellens cataplasma, quale *capit. præced.* propositum, imponere necessum.

Si verò vulnus vsque ad pericraniũ penetrauerit, illudq; læserit, danda & tunc quidẽ opera, vt labia vulneris coniungantur; quoniam quæcunque cute deteguntur & denudantur, ægrè ad curationem perducuntur: & sæpe accidit, vt si vel pericraniũ, vel craniũ denudetur, etsi primò simplex fuerit vulnus; partibus tamẽ subiectis alteratis à sua natura degeneret, & facultate alteratrice læsâ humiditates crudæ in vulnere generẽtur, & postea maiore labore ad pus generandũ opus sit. Potest tamen & hic labiorũ vulneris cõiunctio solâ deligatione fieri, nec facilè sutura instituenda. Cũ enim pericranium arctissimè cranio cohæreat, fieri vix potest quin læso pericranio & cranium lædatur, & vulnerato pericranio os ab aëre alteretur. Ideoq; cũ craniũ deradendum sit, tum ob has caussas, tum vt cranio ad exsudationẽ sanguinis vsque deraso sãguis ad carnis generationem facilè suppeditetur, sutura, ob quã derasio cranij impeditur, vix hîc locũ habet. *Vulnus cutis capitis cum pericranij læsione.* *Cutis capitis vulnera non facilè suẽda.* Si tamen vulnus tã amplũ sit, & labia latius distent, ac magna cutis pars, siue sola, siue cũ subiectis partibus, vt tẽporali musculo reiecta & auulsa sit: si cui vulnus tale suere libeat, videat tamẽ, vt solã cutẽ suat; nõ verò simul subiectũ pericraniũ. Nã cũ pericraniũ sit mẽbranosum, & sensus maximè particeps, magnus dolor ex sutura ista excitaretur & facilè inflãmatio suboriri, ac dura mater in consensũ trahi posset. *Pericranium suendum.* Cauendũ quoque, ne labia vulneris cum violentia attrahantur: quod si faciendum esset, & cum labia vulneris sint tumida, potius sutura omittenda.

Attendendũ & hoc in sutura, vt ita instituatur, vt saniei detur liber exitus, ne supra cranium colligatur, & cranium corrumpat. De sutura in vulneribus capitis vide *cap. 24. quæst. 1.*

Verùm siue vulnus suatur, siue non suatur, pericranij diligẽs habẽda est ratio. Cũ enim sit substantiæ mẽbraneæ, & per suturas duræ meningi adnexum, dolorẽ, inflãmationem, febrem, conuulsionem, si malè habeat, accersere potest. Ideoq; vniuersalibus corporis euacuationibus, si opus, præmissis, & circa vulnus capillis, vt antea dictũ, derasis, si dolor adsit, vulnus oleo rosaceo circũcirca inungendũ. Vel cataplasma ex vitello oui, & oleo rosaceo imponendũ. Et cum dolor ex pericranij læsione excitari, & sanies sub eo colligi, ac craniũ corrũpere possit, pericranium, nisi satis pateat, incidendũ, & os radendum, vt sanguine quasi exstillante idoneã carni generandæ suppeditetur materia. Temerè tamen, & sine necessitate pericranium non secandum, neque sine caussa doloribus æger infestãdus; sed tũ solũ, cùm suspicio

suspicio est læsi cranij, aut insignis est contusio, sanguinem cruentum continens. Inprimis in pueris non facilè ad hanc sectionem veniendum, ne vires in ea ætate imbecilliores dolore & sanguinis profusione deiiciantur, & vasa capitis clamore & eiulatu distendantur; vnde inflammatio & alia symptomata oriri possunt: sed potius Topicis materiam resoluere conandum.

Cranio denudato quæ medicamēta imponenda.

Cranio verò ipsi denudato & raso non vnguenta, sed medicamenta actu & potentia sicca cū linamentis siccis imponenda, vt temperamento ossis similima, ex doctrina Galeni, 6. *meth. med. c.* 6. pulueres nimirū cephalici dicti, qui parantur *ex aloë, thure, cortic. thuris, mastiche, myrrha, sarcocolla, bolo Armeno, sangu. dracon. farina hordei, orobi, rad. irid. Florent. vel Illyricæ, aristolochiæ.* Et quidem in mollioribus corporibus minus sicca eligenda sunt, potestque solum thus sufficere: in siccioribus magis siccantia vsurpentur:

Vt ℞. *Aloës, sarcocollæ, myrrhæ,* an. ʒ. iij, *thuris* ʒ. ij. *sang. dracon.* ʒ. ß. F. Puluis.

Vel ℞. *Myrrhæ, aloës, cortic. thuris, aristoloch. ireos sarcocollæ,* an. Drach. j. F. Puluis.

Vel ℞. *Aloës hepaticæ* ʒ iij. *myrrhæ* ʒ. j. *thuris* ʒ. ß. F. Puluis.

Vel ℞. *Aloës hepaticæ, rad. irid. aristoloch. rotundæ* an. ʒ. ij. *myrrhæ, thuris* an. Drach. j. *sanguin. dracon.* Drac. ß. F. Puluis.

Ipsis verò vulneris labiis vnguentum aliquod digestiuū & sarcoticum adhibēdū, qualia paulò ante proposuimus. Omnino enim primis diebus, vt pericranij dolor sedetur, illico pus mouendū vnguentis, quæ Chirurgi digestiua vocant. Eorum tamen vsus cum in omnibus, tum vel maximè capitis vulneribus, ita moderādus est, ne vulnus recens & ἀνεπίπλωτον in vlcus diutinum & sordidum facessat. Postea vulnere satis purgato protinus ad σαρκωτικὰ deueniendum; qualia fiunt è thure & cortice thuris, myrrha, radic. aristolochiæ, ireos Illyricæ, aloë, sanguine draconis; & vulnus, vt dictum, consolidandum, & cicatrice claudendum. Inseruit huic vsui & hoc Emplastrum:

℞. *Olei rosacei omphacini completi* ℥. iij. *mastichini, myrtini,* an. ℥ j. *succi betonicæ* ℥. ij. *pingued. hircin.* ℥. jß.

Coquantur ad succi consumptionem, & postea coleutur. Colat. adde *mastiches* ʒ. x. *gummi elemi* ʒ. vj. *terebinth.* ℥. ijß. *ceræ albæ* q. s.

Iterum ebulliant, & fiat Cerotum.

Historia curati vulneris, in quo tota musculosa capitis cutis vsque ad pericranium diuulsa erat, vt tota ab occipitis initio in frontem & faciem dependeret, exstat apud Ambr. Paræum, *lib. 9. cap.* 15.

In omnibus autem capitis vulneribus & hoc attendendum, an vulnus telo venenato inflictū sit. Si enim venenum telo vulneri illatum sit, illud extrahendum, & alexipharmacis oppugnandum & infringendum, vt suo loco de vulneribus in genere dicetur.

De Vulnere cum partium externarum contusione.

Vulnus capitis cū cutis contusione.

Sæpe etiam accidit, vt telū, vel aliud quid, quo æger vulneratur, simul obtusum & inæquale sit; & tum vulnus quidem infligitur, sed cum partium subiectarum, cranio tamen integro manente contusione; quæ cum in pus abeant paulò pôst vlcus latum & profundum efficitur: quod genus vulneris ita curandum:

Primò diligenter dispiciendum, ne in vulnere lapillus, festuca, capilli, vel simile quid insit, & relinquatur, & an cranium saluum sit. Et si cranium sit saluum, abrasis per vulneris ambitū capillis, sanguis, si immoderatiùs fluat, sistēdus, atque opera dāda, ne pars vel dolore, vel inflāmatione corripiatur; cū hoc generale axioma sit: Nullū vulnus sanari posse, nisi partis, quæ vulnerata est, tēperies sese rectè habeat. Itaque, si opus est, sanguis euacuandus, humores vitiosi expurgādi, & fluxio à capite auertenda, victusque tenuis imperādus, neque ægro oua, carnes, vinum concedenda, vulnusque in ambitu, vt dolor arceatur, oleo rosaceo inungendum.

In ipsum verò vulnus, quæ pus mouent, digestiua appellata, imponenda, (cum carnes cōtusas in pus mutari sit necessarium) vt suppuratio quāprimùm promoueatur, & cruditas illa in labiis vulneris, quæ ab aëre alterante inducta est, quæq; Medico molestiā sæpe exhibet, ægro verò periculū affert, auertatur. Omne enim vlcus exiccationē requirit, præter id, quod contusum quod humectari & emolliri postulat. Videndū tamē, ne medicamēta illa sint nimis humectātia & putrescētia; sed ita constituta, vt partis calorem naturalem à contusione, externo aëre, medicamentis debilitatum, foueāt, & humores in labiis vulneris cōgestos attenuēt: quod præstāt tēperatæ caliditatis, & paucæ humiditatis medicamenta, & quæ alicuius abstersionis participia sunt ac dolorem leniendi vim habent. In quem finē in principio vtendum oleo rosaceo maturo, vel solo, vel cū vitello oui, in corporibus mollioribus, quod præstantissimū est medicamentum, & requisitas cōditiones omnes obtinnet. In durioribus verò corporibus *resina laricina,* vel aliud digestiuum vsurpandum.

Terebinthinæ vsus in vulneribus.

Et omninò hîc vtilissimum medicamentum est Terebinthina, omnibus vulneribus commoda, præsertim partium neruosarum, qualis pericranium est. Præseruat enim contusa à corruptione & putredine, ea corroborat, dolores sedat, vlcera mundat, & si acrimoniam aliquam præ se ferat, ea facilè tollitur ablutione cum aqua betonicæ vel consolidæ. Et cùm in passiuis sicca sit, siccitas temperatur humidis, vt oui vitello, & olei rosacei modico adiecto.

Efficax est & hoc:

℞. *Olei rosacei, terebinthinæ,* an. ℥. jß. *ceræ* ℥. ß *croci* Scrup. ß.

Si inflammationis metus adsit, addatur *farina hordei* Vnc. ß.

Et vt fiat sarcoticum, addatur *corticum thuris* ℥. j. *aloës* Drach. ß.

Si dolor vrgeat, reliquis medicamentis cataplasma ex radicibus althéæ, hordei farina, floribus meliloti, oleo rosaceo, vitello oui, & croci momento paratum imponatur.

Coctione sese ostendente, & pure optimo apparente; quod fit circa diem septimum, vulnus abstergatur melle rosato, terebintha, succo apij, & similibus, vel per se, vel cum digestiuis mistis. Vlcere purgato sarcotica adhibenda, & humida omnia dimittenda. Cui vsui inseruiunt pulueres cephalici. Vel vsurpentur hoc vnguentum, in vulneribus capitis vtile:

℞. *Artemisiæ, betonicæ, scabiosæ, caudæ equinæ, pimpinellæ,* an. M. j.

Contundantur, & succus exprimatur;

Cuius ℞. ℥. vj. *olei rosacei, mastichini, myrthini.* an. Vnc. ij. Coquantur ad succorum consumptionem.

Postea adde *aloës, thuris, mastiches, sanguinis draconis, gummi elemi, myrrhæ,* an. ʒ. ij. *ceræ* q. s. F. Vnguentum.

Cicatrix tandem emplastro diapalma, vel de betonica inducatur. Si os caluariæ detectum sit, diligenter inquirendum, an & ipsum aliquid damni acceperit. Etsi enim fractū non sit: tamen contundi potest; vnde paulò pôst, cùm sanies in eo colligitur, maculæ & puncta subrubea in eo apparent, quæ postea in colorem liuidum & plūbeū mutantur, ipsumq; cranium deinde nigrescit, non nutritur, & emoritur, vt cum eo pericranium vniri, & caro super eo generari non possit. Tū ergo abradendum os est eo vsque, donec rubeus color appareat, & sanguis instar lacrymarū rubearū exstillet.

Tandem vnū adhuc circa ista cutis capitis vulnera monet Paræus, *lib. 9. c.* 15. nimirū, si à ferarū, vel hominis etiam morsibus tale vulnus infligatur, aliter tractādū esse, quàm si à gladio, vel alio telo inferatur; & qua ratione tractandum sit exemplis ibidem docet. Statuit scilicet

scilicet, omnia ferarum, imò & hominis, morsu inflicta vulnera maligni aliquid coniunctum habere: quod nisi aliquis in contusionem, quæ à dentibus fit, referre velit, procul dubio à saliua coniuncta eueniet; & proinde eius etiam rationem habendam. Quapropter etiam labia vulneris scarificat, & saniem sanguisugis extrahit, vlcusque abluit medicamento:

℞. *Mithridatij* Vnc. j. *theriacæ* Vnc. ij. *vnguenti Ægyptiaci* ℥. ß. *aq. vitæ, cardui benedict.* an. q. s. M.

De quâ re infra etiam, *lib. 5. par. 4. cap. 19.* dicetur.

CAPVT XXIII.

De Soluta vnitate cranij, sine meningum & cerebri vulnere.

Cranij vulnera sine meningum & cerebri læsione.

HActenus de ea continui solutione in capite egimus, in qua tantùm cutis & pericraniũ, cranio integro & saluo, læsa sunt: iam de ea agendũ, in qua cranium læsum est; & primò quidem de Vnitate soluta, in quâ cranio læso meninges & cerebrum salua manent.

Differentiæ.

Fractura cranij quot.

Autores autẽ alij aliter solutæ vnitatis in cranio differentias recensent, & alij aliis nominibus vtuntur: nos Hippocratem, *in libro de vulnerib. capit.* secuti, qui ante omnia hac de re diligenter cognoscendus: siquidẽ neq; superfluas, & minus vtiles recensuit, nec necessarias, & quæ frequẽter accidunt omisit; quinque, & quidẽ Hippocratis nominibus, recensebimus, aliis tamen aliorũ autorum appellationibus nõ omissis: nimirum, ῥωγμὴν, φλάσιν, ἔσφλασιν, ἕδρην, ξυμφορὴν. Ægineta, *lib. 6. c. 90.* plures habet differentias.

Fissura.

Fissura cranij.

Fissura & fissio, ῥωγμὴ & ῥηγμὴ & ῥῆξις, Latinis etiã rima dicitur. Accidit autem fissura vel fissio, cum à graui & contundente telo, vt lapide, ligno, casu ab alto, & in rẽ durã impulsu, cranium ita læditur, vt vasis testacei in modum findatur, seu rimã agat, ita tamen, vt craniũ situm suum naturalem seruet, & partes eius loco non moueantur: Et semper quidẽ à re graui & contundente rima prouenit; nonnunquã tamen simul ab incidẽte & acutã, vt gladio acuto, sed graui simul. Quantò verò ossa sunt duriora, tantò sunt aptiora ad rimam contrahẽdam; quantò molliora, ad contusionem sunt aptiora. Sunt tamen qui rimam à fissura distinguunt, & sub rima fracturam, sub fissura sedem comprehendunt.

Fissura cranij quot.

Fissurarum autem, seu rimarum rursus sunt differẽtiæ, seu modi: & quatuor præcipuè: à latitudine seu angustia: à longitudine vel breuitate: à rectitudine & curuitate: à profunditate desumpti. Alię enim fissurę cõspicuæ sunt, quæ osse denudato oculis cõspici, & specillo tangi possunt; aliæ verò inconspicuæ & cœcæ, quæ visui obuiæ nõ sunt; præcipuè circa initiũ, antequã saniẽ contraxerunt. Non verò cœcæ eæ dicuntur, vt nonnulli putant, quando non is, in quem ictus incidit, locus, sed alius in cranio finditur. Hæc enim alia fracturæ differentia est, vt mox dicetur: alia media, quæ capillaris, τριχώδης ῥωγμὴ, & τριχισμὸς appellatur, angustissima & arctissima fissura, & instar capillorum sese habens, sẽsum q; ferè latens; quæ tamen, si ad interiora penetret, grauissimorum symptomatum, & mortis sępe caussa est. Cum enim & oculorum obtutum effugiat, nec specillo inuestigari queat, læsi ossis abrasio, aut perforatio negliguntur, sanguis contra, ruptis effusus vasis, intus coercitus putrescit.

Aliæ rursus fissuræ non per totum cranium, seu vtraque laminã, penetrant; aliæ totum penetrant: vbi scilicet vtraque lamina ad meningem durã vsque finditur, cui fissuræ interdum & hoc accedit, quod meninx ab interna caluaria separatur, ex qua separatione vasa diuulsa sanguinẽ effundunt, qui sub cranio collectus, nisi ipsi via ad exitum patefiat, ægro exitium affert. Aliquãdo solùm externa lamina finditur, internâ integrâ manente: aliquãdo contrà accidit, vt externa lamina integra maneat, interna verò rimam seu fissuram contrahat. Cuius rei exemplum recitat Fallopius, *in lib. Hipp. de vuln. capit. cap. 13.*

Aliæ rursum fissuræ breues sunt, aliæ longæ, aliæ rectæ, aliæ curuæ. Quibus addere possumus differentiã à Numero, quod nunc vna rima est, nũc duæ, vel plures.

Contusio.

Contusio cranij.

Secunda differẽtia est φλάσις, Galeno, & Paulo Æginetæ, θλάσις, contusio & collisio, cum sine rima & fissura, ab irruente & illiso extrinsecus violenter, aut obstãte duro aliquo & obtuso corpore, os ita contunditur, vt etsi externa eius facies ad sensum permaneat integra; in profundo tamen sit continui solutio, dũ os intus deprimitur, & in se cogitur, vt idẽ ferè ossi contingat, quod canibus, dũ à re dura non acuta læduntur, accidedere solet. φλᾶν enim contundere, & cõtundẽdo emollire significat: & vsurpatur hoc vocabulum de piscibus & carnibus duris quæ plagis emolliuntur. Et necessariũ omnino est, vt sub ipso ictu os in seipsum impellatur, & cauum fiat id, quod colliditur; alioquin nõ collideretur: vt verò cessante ictu cauũ & cõpressum maneat non est necessarium. Maxima enim ex parte mollia ad naturalem situm regrediuntur, vbi percussio & vis externa cessauerit. Itaque eorum sententia mihi non videtur probabilis, qui φλάσιν per depressionẽ cranij explicant, ita vt tangẽtibus & intuẽtibus fouea appareat, rẽque explicant similitudine vasorum cupreorũ, stãneorũ, plumbeorum, quæ rebus duris allisa introrsum pelluntur, absque solutione cõtinui, & foueã contrahunt. Hæc enim fracturæ cranij species non est, neque ad fracturas pertinet, sed figuræ saltem fit vitium, cũ nihil neque fissum, neque fractum, neque collisum sit, sed os solummodò depressum: etsi quandoque fractura cnoiungi possit. Clarum verò est, & ex Hippocrate apparet, cum de contusione loqui, quando os nunc plus, nunc minus collidi, & nunc altius, ac totum os, nunc saltem in summo statuit; quod depressioni non competit, sed contusioni. Nisi quis fortè Hippocratem vtraque cranij læsionem, depressionẽque & contusionem sub nomine φλάσιος comprehendisse dicere velit. Vtrumque enim fieri potest, vt scilicet cranium contundatur, simulque deprimatur.

Contusionis cranij species.

Atque ita duæ contusionis seu collisionis cranij species constitui possunt: vna, cum cranium solummodò in seipsum cedit, ac subsidet, sicut spongia, vel caro cõpressa, & locum, ac figuram naturalem non mutat; altera, cum cranium simul deprimitur, & figuram mutat, ac foueam acquirit. Verum contusio hæc simplex non est, sicut & reliquæ, cum quibus aliæ læsiones concurrunt: & cum fractura hæc species sæpe coincidit. Interdum enim cranium contunditur sine rima & fissura, quod in puerorum capitibus, quorum ossa sunt molliora, ferè accidit; aliquando rimam contrahit. Quorum enim ossa sunt duriora, in iis vix contundi potest cranium, quin simul frangatur.

Cõtusio rursum aliquando est sine eorum, quæ sunt intra cranium, læsione; aliquando verò cũ eorum læsione. Etenim nonnunquam ex graui capitis contusione non solùm venæ, sed & arteriæ, ac nerui, qui sunt intra cranium, rumpuntur; quæ contusio periculosissima est. Et quidem venulæ & arteriæ, quæ sub cranio rumpuntur, non semper sub loco cranij, in quo fit contusio, rũpuntur, sed etiã in parte cõtusioni oppositã vel vicinã. Fieri quoq; potest, vt cranio in vna parte cõtuso vel percusso, in aliã parte aliqua sutura dissoluatur, & ossa,

quæ per suturam vnita erant, disiungantur & hient; imò etiam cranium integrum in alia parte rumpatur & rimam contrahat.

Depressio.

Depressio cranij. Tertius modus, seu differentia est ἐσφλασις, Latinis depressio, desessio, introcessio, contrusio, effractura Paræo; cum scilicet os finditur, sed nõ, vt in fissura simplici, in suo loco manet, verùm intrò cedit: id quod fit ex validis telorum obtusorum, lapidum, fustium ictibus, vel capitis ex lapsu ad rem duram obtusam vehementiore allisione. Quanquam enim depressio cranij etiam dicatur, cũ cranium integrum manens intro saltem deprimitur, sicut dum cuprea, vel stanea vasa comprimuntur: tamen inter vulnera, & vnitatem solutam illa læsio non est referenda, ac osse in suum locum reducto, nihil mali amplius superest. Hîc verò de ea saltem compressione loquimur, quæ cum fractura & ossis comminutione est coniuncta, atque ita nón simplex fractura est, sed coniuncta cum rima vel sede.

Differentiã hanc fracturæ aliqui non rectè explicãt, & plurimi ita solùm fieri docent, cum os prædictus vehementia non solùm finditur, ac intrò truditur, verùm insuper frangitur, fragmentumq; cranij secedens sub oram siue limbum ossis vicini integri truditur. Quod vt aliquando fieri posse concedimus; & vnum ἐσφλάσεως modũ hunc esse admittimus: ita non semper necessariũ esse putamus, vt particula ossis effracti sub os quod integrũ manet, detrudatur, & sub eo lateat. Sufficit enim ad ἐσφλασιν constituendam, vt aliquod ossis fragmentum à toto separatum interiora, & cerebri membranas versum detrudatur, & vel aliquibus angulis & extremitatibus acutis, quasi spiculis, meningem, lædat vel planã superficie seruatã cerebrum comprimat, eiusq; motũ impediat. Ego hanc læsi cranij differentiam commodissimè fracturam in specie appellari posse existimo.

Ἐσφλάσεως etiam peculiaris differentia est, quæ Galeno, *6. method. medend, c.6.* Paul. Æginetæ, *libr. 6. c. 9.* καμάρωσις & καμάρωμα dicitur: cum scilicet fragmenta cranij deorsum compulsa simul cum telo feriente, dum illud educitur, sursum trahuntur, ac reliquis sublimiora fiunt, ita tamen, vt Galenus, *loco allegato* scribit, vt, quã primũ ab integris fracturæ partibus deduci cœpit ægra, intrò magis recedat, & membranæ innitatur.

Sedes.

Sedes fractura cranij species. Quarta solutæ in cranio vnitatis species est ἕδρη, Latinis sedes, sessio, vestigium. Erotianus per διακοπὴν explicat, & alij ἐγκοπὴν, διακοπὴν, καὶ ἕδρην pro eodem habent. Incisio etiam Latinis commodè dici potest. Interpretes Hippocratis etiam hîc varij sunt. Planissimè rẽ explicari posse puto, si dicatur, ἕδρην seu sedẽ, & vestigium esse, cum à telo acuto craniũ læditur, ita vt aciei teli impressi vestigium, & sedes, quâ scilicet parte telum insedit, manifestè appareat. Aduenit autem ἕδρη perpetuò cum cutis & pericranij vulnere.

Verùm varij huius læsionis rursum modi sunt. Primò enim huc pertinet simplex illud vulnus, cùm pugione, cultro, stylo, vel alterius rei acutæ cuspide cranium læditur, quæ Punctura rectè appellatur, quæque nunc externam solùm, nunc vtramque tabulam cranij penetrat. Deinde illud simplex vulnus, cum à telo leui, acuto, & benè scindente secundum longitudinẽ scinditur, ita vt suum naturalem situm adhuc retineat, & vestigium in osse inciso appareat, quæ Incisio appellari potest: fitq; ea nunc ita, vt extrema saltem lamina, nunc v. vt vtraq; discindatur. Tertius simplex modus est, si cum incisione aliquid ossis deperdatur, quam διακοπὴν καὶ ἐκκοπὴν in specie, & dedolationem siue excisionem nominant; dum scilicet sicut, quando asseres asciã vel dolabellã complanantur, aliquid ligni abscinditur: ita hîc etiam aliquid de superficie cranij abscinditur. Huc referunt nonnulli etiam id vulnus, quando bombardarum & sclopetorum glandibus aliquid cranij interdũ aufertur.

Compositi modi sunt, cum quidem ipsum telũ acutum est, sed non satis acutum, nec leue, sed aliquo modo obtusum, vel graue; vnde accidit, vt cranium non solùm scindatur, sed etiam rimam contrahat, aut contũdatur, imò deprimatur, & cranium effringatur. Et quidem si cranium sit durius, cum incisione facilius fractura coniungitur; si verò sit mollius, contusio.

Fieri quoque potest, vt in exteriore cranij superficie solum incisionis vestigium sese ostendat; intus tamen rima sit.

Contrafissura.

Vltima differentia est, quam Hippocrates ξυμφορὰν seu infortunium, Paul Æginetà ἀπήχημα, Latini contrafissuram, seu resonitum appellant. *Contrafissura cranij.* Neque sine caussa hoc nomen indidit huic malo Hippocrates. Reuerà enim infelices & infortunati sunt, qui nec ipsi sciunt, quo loco læsi sint, neque Medicus satis certus hac de re fieri potest, nisi cũ res ferè iã desperata est. Accidit autẽ contrafissura ex resultu ictus in partẽ à plaga distantẽ, & ad resistendum minus aptã. Dum enim aër in diploë vocata, hoc est, in meditullio cranij, seu inter vtramque laminam, conclusus vehementer ex ictu alterius loci agitatur & impellitur vndique, fit, vt loco alter caluæ solidæ allisus ipsam perfringat.

Cõtrafissura quo loco fiat. Etsi verò de hac fracturæ specie alij aliter sentiunt, & nonnulli eam ad oppositam plagæ partẽ simpliciter restringunt; alij verò, vt Paulus Æginetà, *lib. 6. c. 90.* hoc negant, & si quid tale accidat, etiam in contraria parte cranium collisum esse dicunt, similitudinem; vitri, vtpote quod vacuũ est, rejiciunt: tamen controuersia hæc facilè decidi potest, si verbis Hippocratis adhæreamus, qui non in parte opposita semper cranium frangi dicit, sed alio, quam quo vulnus est, osq; nudatum fuit, loco; & addit, non scire posse Medicum, vbinã malum hæreat, & quanam parte vulneratus sit æger: cum tamen facilè id sciri posset, si in contrariã semper parte læsio esset; siquidẽ æger facilè significare potest, quo loco percussus & læsus sit. Itaque satis est ad hãc differentiã cõstituendam, si rima non in loco sit, cui ictus inflictus est, sed alio, seu vicino, seu opposito. Sunt quidẽ nõnulli in eã sententia, rimam nunquã egredi extra os, in quo plaga facta est: sed contrarium docet experiẽtia. Testatur enim Nicolaus Florentinus, *serm. 7. sum. 1. tract. 4. c. 1.* se hoc obseruasse in quodam artifice, qui funes faciebat, qui cum in capite fuisset percussus, factã in loco cõtusionis incisione, nihil læsũ repertũ fuit; tertia post eã die cum febris fuisset subsecuta, apertã parte oppositã copiosa sanies fuit inuenta. Refert quoq; Petrus Pavv, *in anatomico succenturiato*, se vidisse ictũ bregmatis os sinistrũ, quo loco λαμβδοειδεῖ iungitur, fisso syncipitis osse, dextro idque propè bregma, loco ita vicino coronariæ suturæ, vt in ipsã rimæ pars sese extenderet.

Præterea interdum accidit, vt in externam laminam cranij ictus incidat, eaque integra maneat, altera verò non solùm rimam contrahat, sed & fragmenta, quæ meningem & cerebrum pungunt, de se emittat; quod malum longè periculosissimum est: imò præter cranium & venulæ cerebrum ambientes ex aduersã ictus parte rũpi, & aperiri possunt. Inde sanguis effluit, & breui in pus mutatus cerebri substantiam putrefacit & corrũpit: id quod se deprehendisse testatur Amatus Lusitanus, *centur. 6. curat. 110.*

Ex his, quæ dicta sunt, patet, tres posse constitui contrafissuræ modos. Primus est, cum locus fissus & locus percussus sunt in vno eodemque osse. Secundus, cũ eiusdem ossis percussa tabula externa, eâque integrã manente, interior dehiscit. Tertius modus est, vbi os percussum ab osse fisso suturã disterminatum est.

Potest

Potest huc & alius casus referri, vt ictus scilicet in aliqua parte capitis infligatur, vas autẽ aliquod in meningum alterutrã, (sæpius autem in pia matre, ob vasorum eius tenuitatem) non eâ regione, quâ ictus illatus est, sed aliâ etiã, ad quã ictus non pertigerit, disrũpatur ob concussionis vehementiã. Sic vbi occipitio grauiter percusso sanguis manasset è naribus, conualuisse percussos obseruauit Fallopius. Et contra fronte percussâ sanguis sub occiput, ruptis vasis, effundi, ægróq; malum lethale afferre potest. Exempla cõtra fissuræ recensent Nicol. Florẽtinus, *serm.7.sum.7.tr.4.c.1.* Fallopius *in com. in lib. Hippocr. de vuln. capit, cap.14.* Paræus, *l.9.c.8.* De loco contrafissuræ vide *c. sequent. quæst.2.*

Fracturarũ cranij differentia vnde. Atque hæ sunt differentiæ fracturarum cranij; quas licet alij aliter recenseant & explicent: tamen si Hippocratem & ipsam rei euidentiã consulimus, res plana est.

Pendent enim, vt breuiter ista contrahamus, omnes vulnerati & fracti cranij differentię tum à telorum, quibus cranium læditur, varietate; tum ab ossis, quod læditur, ratione.

Etenim si telum acutum sit & leue, eóque, seu punctim, seu cæsim cranium vulneretur, fit simplex Incisio, quæ ἕδρη, & vestigium dicitur, quã nunc cranium perforatur, quæ in specie Punctura dici potest, nũc cœsim læditur, quæ Incisio dicitur; nunc etiam particula, si ad angulum obliquum vulnus infligatur, abscinditur. quam Dedolationem appellant: cui læsioni vicina est ea, quæ sclopetorũ & bombardarũ fit glandibus, quibus interdũ aliquid de externa lamina tollitur. Si obtusum sit telum & graue, idque incidat in cranium mollius, vel ictus non sit admodum vehemens, cranij Contusio accidit: si verò cranium sit solidius & durius, & ictus grauior; vel rimam contrahit cranium, vel frangitur, & pars aliqua de eo abrumpitur: si autem telum non admodum acutum sit, simulque graue, potest fieri aliqua incisio, simulque cranium contundi, deprimi, frangi.

Caussæ.

Fracturarũ cranij caussæ. Cranij istæ fracturæ, & læsiones omnes à caussis euidentibus & violentis ortum habent; quæ etsi Indicationibus non considerentur: nonnihil tamen in fracturis determinandis, & ad earum quantitatem, & qualitatem definiendam faciunt.

Cum enim istæ, de quibus hactenus diximus, læsiones omnes sectione, contusione, tensione fiant, in telo considerandũ põdus, prout graue vel leue; figura, prout latum vel angustum, acutum vel obtusum est. Ab acuto enim fit incisio vel punctura; à lato & obtuso contusio vel fractura: quæ omnia curiosè planè persequitur Paulus Æginetа, *lib.6.cap.88.*

Considerandus etiam est modus ictus & læsionis, & quod de telo dictum, idem etiam fit, si lapsu ab alto caput rebus duris illidatur. Si enim id acutum est, incisio fit: si obtusum, fractura, rima, vel contusio. Et plerunque à lapsu fit cõtusio, rima vel fractura, eaq; maior vel minor, provt casus ex loco alto, vel humiliore est, resq; cui caput alliditur, dura vel minus dura. Modus, vt dictũ, ictus læsionem variat. Si enim æger rectã telo occurrat, siue manu iaciatur, siue feriatur, siue quid in ipsum illabatur, siue lapsus in rẽ durã impingat, grauius læditur; minus verò grauiter, si ictus obliquus sit.

Neque hîc solùm teli & ictus conditio, sed & ossis habilitas cõsideranda. Nã licet nullũ os tã firmũ sit, quin à caussa violenta possit frangi: plurimũ tamen interest, an sit validũ vel infirmũ, durum vel molle. Quod enim validum est, non nisi ab ictu vehementiore & telo grauiore frangitur; quod infirmum, etiã ab ictu & telo nõ admodum graui læditur: quod molle, facilius cõprimitur; difficilius, quod durum. Consistit autem ossis robur in crassitie, duritie, soliditate, tegumento: quæ omnia cùm clarissimè Hippocrates explicet, ea *ex libro de vulner. capitis* hîc recitare libet. *Caluaria,* inquit, *media duplex est, ossaq; eius & in summa parte, quâ carne tegitur, & ab ima, quâ cerebrum membrana contegit, durissima sunt; maximè densa & leuia. sed cum à summo ad ima discedis, ex durissimis & maximè densis minus densa, mollia magis, & caua inuenies, vsque ad interiorẽ partem, quâ inter se connectuntur. Hæc autem maximè caua est, mollissima, & spõgiæ similis. Quin & vniuersa caluaria à sũmo & ab imo, parte exiguâ exceptâ, spongiã repræsentat, pleraque est caruncula similis, madẽtisq;, quaué, si digitis teratur, in sanguinẽ vertitur. Discurrunt etiã in osse venulæ tenues sanguinis plenæ. Quod igitur ad duritiẽ, mollitudinẽ, & cauitatẽ, caluaria sic se habet. Quod verò ad crassitudinẽ & tenuitatẽ, ex vniuerso caluariæ osse id tenuissimũ est & infirmissimũ, quod inter frontẽ & verticem est, idéque paucissima & tenuissima carne tegitur. Hac etiam parte plurimũ cerebri subest. Quamobrem vbi vulnus & telum æquale sit, vel etiam minus, ab hac parte magis colliditur, finditur ac desidet: in quo casu res magis ad interitum præcipitat, maiori negotio curatur, & vitatur mors, quàm cum id incidit qualibet aliâ capitis parte. Ex pari itẽ vulnere, pari ictu, vbi alioquin plaga lethalis sit, homo celerius moritur, cum hâc parte caluariæ percussus est, quàm cùm aliã quauis; quoniam cerebrum inter frontem & verticem celerrimè ac maximè sentit id malum, quod accepit os & caro: ex cæteris os temporis infirmissimum est, quod maxilla in tempore cum caluaria committatur, & sursum ac deorsum moueatur articuli modo; quod iuxta sit item, per quod facultas audiendi est, quod vena caua & valida per tempus transit. Ex vniuersa caluaria id, quod post aures & verticem est, robustius est, & carne continetur copiosiore & altiore, quàm omne id, quòd à parte priore est. Quocirca, vbi vulnera ac tela paria similiaq; omnino sunt, atque homo æqualiter, vel etiã grauius percutitur hac parte caluariæ minus finditur & colliditur. Ac si alioquin ex vulnere homini intereundum sit, noxa in posteriore parte existente diutius trahitur; cùm os ob crassitudinem diuturniore tempore pus contrahat, & inferius ad cerebrũ transfundat. Præterea hac parte minus cerebri subest, & plerique ex iis, qui posteriore caluariæ parte vulnerantur, plures mortem euadunt, quàm ex iis, qui priori.* Hactenus Hippocrates.

Neq; solùm ossa pro diuerso situ: verùm ætatis etiam & temperamenti ratione differunt; & in aliâ ætate & temperamento molliora, in alio duriora & solidiora sunt, atque hinc facilius contunduntur & franguntur.

Signa Diagnostica.

Signa hîc petuntur primò ab affectibus seu symptomatibus, quæ plagæ superuenire statim solẽt: secundò à caussis: tertiò ipse sensus consulendus. Primùm frontem quod attinet, caluaria ipsa, cum ossea planè sit, sensusq; per se expers; neque dolorẽ, neque aliud graue symptoma excitare potest, sed tantùm è membranarum & cerebri compressione, puncturâ, lancinatione, grauia symptomata oboriri solent: de quibus Celsus, *lib.8.cap.4.* *Pertusâ, inquit, caluariâ protinus requirendum est, num bilem vomuerit, num oculi eius obcœcati sint, num obmutuerit, num per nares aurésuè sanguis ei effluxerit, nũ conciderit, num sine sensu quasi dormiens iacuerit. Hæc enim non nisi osse fracto eueniunt.* Quibus addi potest oculorũ rubedo, vertigo tenebricosa. Augetur suspicio, si æger in percussionis actu stridoram quasi fracti ossis perceperit. De his sunt aphorismi Hippocratis: *Quibus diuisum est cerebrum, his febrem & biliosum vomitum superuenire necesse est,* 6.aphor.50. *Quibus occasione aliquâ cerebrũ vehementer fuerit cõcusũ, mutos protinus fieri necesse est,* 8.aph.58. *Propter plagam in capite acceptã stupor & desipientia, malum,* 7.aph.14. *Ab ossis vulnere desipientia, si in vacuum vsque penetrauerit.* 7.aphor.24. Quæ symptomata omnia eueniunt cerebro & eius mẽbranis affectis. Etenim cum cerebrum facultatis animalis sedes sit, & ab eo spiritus animales omnia sensus & motus

Fracti cranij signa & exploratio à symptomatibus.

motus organa accipiant, si cerebrum comprimatur & concutiatur;& spiritus animalis motũ turbari,eiusq; in organa sensus & motus influxum inhiberi necesse est, Hinc ex spirituũ animali ũturbatione vertiginẽ,ex influxu ac motu denegato lapsũ,&spontanei motus abolitionem,obcœcationem; obmutescentiam,stuporem, somnũque quasi profundum fieri necesse est. Atque vbi membranæ cerebri lancinantur,trahitur ventriculus in consensum, ob neruos sextæ coniugationis, atque facultas eius expultrix irritatur, vt primũ ea,quæ in ipso continentur,deinde bilis (quæ ad motum aptissima, vesiculâ fellis membranaceâ eâdem de causâ in consensum tractâ,facilè reiicitur.)euomantur. Et cum venæ & arteriæ ad cerebrum tendentes violenter rumpuntur, sanguis ex iis effunditur,qui interdũ per os,aures,nares effluit. Signa tamen hæc etsi propria sint: non tamen semper sunt inseparabilia,atque accidere potest, vt etsi cranium fractum sit; nihil tamen istorum appareat: si scilicet fractura sit parua, caput robustum. Quædam etiam horum symptomatũ statim inuadunt, vt subitus in terram lapsus,vertigo,caligo oculorum,biliosus vomitus, sanguis è naribus, auribus,palato fluens *ἀφωνία*; alia postea superueniunt, vt conuulsiones & epilesia, febris, delirium,torpor,paralysis,

Ab ictus conditione. Ideóque etiam secundus fons signorum consulendus,& ictûs conditio perpendenda. In quo considerãda:Percutiens,capitis ictũ recipientis dispositio,& instrumenti conditio. Inquirendum nimirum,an is,à quo percussus fuit æger,robustus vel imbecillis fuerit;num de industria,vel de improuiso,cũ vehementia,vel obliquè ictum intulerit;num ex alto vel minus alto loco;nũ ex propinquo,vel minus propinquo percusserit. Nam si qui vulnerat, est fortior,& de industria ac præmeditatus,aut ex loco altiore & rectâ percutit,is grauius ferit, & os facilè rumpit,contundit,& intrò deprimit. Et qui ex loco altiore in rem duram cadentes impingunt, iis & facilè os rumpitur,&contunditur,& introcedit. Qui verò in loco plano cadit, & in rem minus duram impingit,cranium minus affligit.

A subiecto. In eius verò,qui percussus est,capite perpendendũ, an debile & robustum sit,durum vel molle,sanum,antequã percuteretur,vel morbosum fuerit;an æger sit senex,vel iuuenis;item:quã parte vulnus inflictum sit,& inde de læsionis vehementia coniectandum, vt modò in caussis dictum fuit.

Instrumentum tandem considerandum,an nimirum lapide,ligno,ferro,telo percussus sit, &an telum leue vel graue, acutum vel obtusum,durum vel minus durum, æquale vel asperum fuerit. Tela enim rotunda, orbiculata,& plana,obtusa,dura,grauia cranium maximè rumpunt,contundunt,& intrò deprimunt. Tela verò oblonga,tenuia, acuta,& leuia magis secant,quàm contundunt.

Per visum. Tertiò sensus ipse,fidelissimus testis, fracturas detegit,& hîc Hippocrates iubet,vt Medicus,antequã quid tentetur,quò ægrũ & astantes sibi confidentiores reddat,primò capillos cõsideret. Si enim hi telo sunt dissecti,& in vulnere ipso continentur,ossis denudati & læsi signũ id esse docet. Etenim à lapide,vel alio telo cadente proiecto,si extremitas eius in angulũ acutũ abiecerit,pili sæpe & conscinduntur,& in ipsam ossis substantiã impinguntur:vt citra rimę abrasionẽ euelli non possint. Deinde vulneris conditio attendenda. Nam si vulnus longũ sit in syncipite,quia ibi cutis est tenuis,& os rotundum,de cranij fractura meritò suspicio suboritur. In temporibus verò etsi vulnus sit longius, tamen quia os ibi depressum & planum est,& caro multa, os ibi fractum esse,non ita facilè suspiciandum.

Per specillũ. Verùm certior explorandi modus est per specillum. Itaq;quà plaga est,specillum immittere oportet,neque nimis tenue & acutum,ne, cùm in naturalem quandã foueam inciderit, opinionem fracti ossis frustra exhibeat;neque nimis crassum,ne exiguæ rimulæ fallãt. Vbi specillum os attigit,si nihil asperum, sed omnia leuia apparent,integrum os habetur Si verò eo loci extra suturas asperi quid occurrat,fractũ os esse indicio est. Sutura vero,quæ & ipsa aspera est,fallere potest,& pro rima haberi. Et quamuis suturæ plerumque naturalẽ suũ locum habeant:tamen cùm is non sẽper sit ita planè certus,ne fallamur,& suturã pro rimã,vel cõtra habeamus, tutissimum est,os nudare,& plagã diligenter explorare. Verùm si in ipsis suturis sit vulnus,longè difficilimum est fissuram cognoscere,vt pluribus Hippocr. *lib. de vulnerib. capit.* & suo exemplo,qui,*l. 5. epidem.* se hoc modo deceptum,idque cum vulnerati pernicie,ingenuè fatetur. Suturarum enim loco cranium naturâ suâ fissum est: Itaque si his locis leuior inciderit fissura,facilè pro naturali suturæ fissurâ plaga habetur, seu visu,seu specillo id explores. Ideoque diligenter omnia animaduertere oportet,& teli conditionem attendere; cum à simili telo,eiusdemque magnitudinis,aut etiam minori ictu,atque graui;vel etiam leuiori,multò magis homo lædatur,si telum suturas attigerit,quàm si alias partes.

Celsus specillo contentus non est,& licet nec minima rima appareat:tamen si ex tali,vel ictus conditione,& symptomatibus superuenietibus de fractura cranij suspicio sit, ossi atramentum scriptorium (quod ex sola galla fieri potest, si vitrioli acrimonia metuatur) medicamento mistum inducere iubet; & postea os radere. Quod enim fissum est,quia nigrum colorem in se recipit, nigrum manet,reliquum album naturalem colorem rasurâ acquirit. *Per atramẽtũ scriptoriũ.*

Hanc autem fissuram hoc modo deprehensam porrò secundum profunditatem radere oportet. Si enim rasione nigredo omnis eximitur,indicio est,fissurã minorẽ esse;si verò deleri non potest,ad profundiora peruenit. Quæ ex Hippocrate mutuatus est Celsus. *lib. 8. cap. 4.* qui vult,vt primò ossi nigrum aliquod medicamẽtum imponatur;secundò linteum oleo imbutum supra extẽdatur;tertiò cataplasma ex maza superponatur, & postridiè,resoluto vulnere,caluaria radatur. Nonnulli hoc modo fracturam explorant:

℞. *Thuris, ladani, ceræ*, an. Vnc. iiij. *terebinthinæ, farinæ fabarum*, an. Vnc. ij.

Omnia simul imponantur. Si postridie aliquo in loco medicamentum fuit exsiccatum, ibi fracturam esse censent. Alij hoc imponunt:

℞. *Ceræ nouæ flauæ, thuris, santali*, an. ℥. ij. *terebinthinæ, aceti, farinæ fabarum*, an. Vnc. j. Misc. ad ignem. Fiat Emplastrum.

Fallopins scribit,eò loci,vbi cranium contusum est, quasdam maculas,seu puncta alba,instar eorum,quæ in vnguibus apparent,conspici. Os enim contusum post duos vel tres dies adhuc viuit & nutritur:post tertium autem diem sanguis,qui in partibus contusis est,exhalat,ideóque cessat rubedo.

His addiderunt alij & alia. Iubent nimirũ,vt æger filum vel funiculũ dẽtibus apprehensum alterã extremitate teneat,alterã verò Chirurgus eũ fortiter intẽdat,& intentum manu percutiat;aut vt aliquid, quod durum est,frangi tamẽ facilè non potest,dentibus frangere conetur. (Hippocrates, *in Coacis*,caulem asphodeli, vel ferulam masticare iubet. Videatur Duretus in Coacis, *l. 3. tract. 2. aph. 6.*) Dum enim hoc modo vel funiculus percutitur, vel in frangenda dentibus re dura laborat æger, ipsum facilè locũ affectum & cranij partem fractam deprehensurum,atque ibi stridorem, vel strepitũ percepturum existimant. Scribit tamẽ Ambros. Paræus, *lib. 9. cap. 2.* etsi vtrumque sæpius tentauerit,signorum tamen horum veritatem experientia comprobare non potuisse.

Signa verò Infortunij ab Hippocrate appellati, seu cõtrafissuræ quod attinet,si quis grauiter percussus,vel lapsus sit,& symptomata suprà enumerata adsint,rima tamen nulla in parte læsa appareat; in parte vicina vel *Signa contra fissura.*

opposita

opposita diligenter inquirendum. Etenim in aliis partibus vulnus cicatrice obducitur, in ea verò, in qua est latens fractura, nullo modo: caro quoque ibi mollior, tumidior, & flaccidior apparet; sanies, quæ è vulnere effluit, copiosior est, quàm pro vulneris magnitudine. Per interualla febricula quædam percipitur; & si stylus immittatur, cutis à cranio separata reperitur. Imò, etsi cutis sub loco fracto integra sit: tamen si raso diligenter capiti emplastrum ex pice, cùm liquida, tum nigra, cera, terebinthina, puluere ireos & mastiches imponatur; locus cutis, in quo fractura est, humidior & mollior apparet: æger etiam nihil tale cogitans cogitur subinde manus ei cranij parti admouere.

An autem vtraque lamina cranij fissa sit, vel externa solùm, hoc modo præter rasuram deprehenditur: Primò æger ore ac naribus obturatis spiritum comprimat; si vtraque lamina est fissa & fracta, humor, vel spiritus cum ipso mixtus per rimam egreditur; quod tamen in osse nudo saltem locum habet. In tecto verò ex auditu id cognoscitur, cum mandendo fortiter strepitus exauditur, vtrâque ossis parte diuisâ.

Deinde iubent, vt puluis mastiches albumine oui excipiatur, & in linteo extensus rimæ applicetur. Si enim postridie medicamentum ea parte, quâ rima est, fit magis, quàm alibi, siccum, indicio est, rimam ad membranas cerebri penetrare; cum calor expirans medicamentum siccet. Si non penetrat, etiam tale nihil adest. Tandem si, vt dictum, atramentum scriptorium rimæ illinatur, & cranium abradatur, quamdiu nigredo apparet, facilè, quousque rima penetrat, deprehenditur.

Si dura mater sit vulnerata, aut ab aliquo officuli fragmento pungatur, præter bilis vomitum, casum, occæcationem, vertiginem, torpor accidit, mens non constat, neruorum resolutio, vel conuulsio sequitur, febris adest continua. Videatur etiam Celsus, *lib. 5. cap. 26.*

Prognostica.

Fracturarum cranij prognostica. 1. Si cranium quocunque modo læsum sit, periculo non vacat, nec contemni vulnus debet; etiam vbi omnia bene sese habere videntur. Scribitque Ambros. Paræus, *lib. 9. cap. 13.* & à veteribus proditum, & experientiâ confirmatum esse, in cranij fractura neminem extra periculum positum censeri debere, nisi post exactum diem centesimum: quod & Hippocrates, *in proœmio libr. de vulnerib. capitis*, monuit. Minus tamen periculi est, si externa saltem tabula læsa sit; & minus adhuc, si incisa solùm: contusio verò maius periculum coniunctum habet.

2. Si verò vtraque lamina diuisa sit, & tota caluaria aperta, maius periculum adest. Minus tamen periculi est, si sedes sit, aut fissura lata & ampla: maius, si sit augusta; adhuc maius, si sit contusio & rima; & præcipuè si sit rima angusta; maximum, si rima sit in alia parte ab ea, quæ ictum excepit. Etenim etsi rima sæpe sit tam angusta, vt sensum exiguitate fallat: tamen pluribus mortis caussa fuit, teste Æginetа; cuius rei historiam recitat Valleriola, *in appendic. loc. comm. cap. 15.* Quanquam non tam ob rimam ipsam, quàm ob sanguinem supra cerebrum effusum ægri periclitentur. Periculúmque auget, si non constet, qua in parte fractura sit, & quod sæpe osse extra integro, nihilominus ossis aliquod fragmentum ab interna tabula separatum sit, quod dum membranas pungit, grauissimorum symptomatum, & sæpe mortis caussa est.

3. Maius adhuc periculum est, si præter cranium & dura mater; maximum si simul tenuis membrana & cerebrum læsa sint: & quò vulnus profundius penetrat, eò periculosius est.

4. Vt autem hæc clarius pateant, & quantum periculi quodque vulnus habeat, appareat, aëris ambientis conditio & regio, locus vulneris, vulneris conditio, capitis dispositio, & ea, quæ superueniunt, symptomata consideranda. Et aërem quidem quod attinet; æstate capitis vulnera sunt periculosiora, propter inflammationis imminentis metum: hyeme quidem etiam, ob frigus; quod tamen aëre igne temperato facilè euitari potest. Et si homini ex vulnere moriendum est, hyeme, quàm æstate viuet diutius. Calor enim tempore hyberno vegetior est, ac æstate humores citius incalescunt, & putredinem concipiunt.

5. In humida regione plus periclitantur ægri, quàm in sicca, cum cerebrum ab humidis facilè offendatur. Hinc in nonnullis regionibus vulnera capitis etiam à Chirurgis non satis peritis feliciter curantur; id quod sæpe in Germania accidit. In aliis verò etiam à peritissimis Chirurgis tractata ferè omnia sunt lethalia: id quod Neapoli, Florentiæ, & Bononiæ accidere solet. Fracturæ etiam, & vulnera capitis in plenilunio inflicta periculosiora sunt; cùm tum corpus & caput magis humoribus abundet.

6. Vulnus quò cerebro vicinius, eò periculosius: & ex cerebro vulnerato maius, quàm ex vllâ capitis parte, periculum imminet.

7. In occultis rimis & contusionibus etiam non parum periculi affert, quod, quæ inter duas tabulas est medulla compressa, aliquid sanguis effundit, qui eò loci putrescens, ossis inflammationem & corruptionem affert, vt interdum non solùm aliquot post acceptum ictum septimanis, sed & mensibus, nihil malè suspicans æger moriatur: cuius rei notabile exemplum habet Petrus Pavv, *in comm. in lib. Hippocrat. de vulner. capit.* de quodam, poculo stanneo in capite percusso, in quo nihil fissi deprehensum est; consolidatóque vulnere æger bene se habere persuasum habens, post decimum mensem inter deambulandum vertigine correptus concidit, neque diu pòst obiit. Aperto cranio deprehensum est, os loco ictus planè computruisse, & meningem in consensum traxisse.

8. Vulnera in syncipite & bregmate valde periculosa sunt. Nam os illud debilius & tenuissimum est, carne tegitur paucissima, & cerebrum eò loci copiosius; vt Hippocrates, *libr. de vulnerib. cap.* habet. Reuerà tamen cerebrum hoc loco, quàm alio, magis abundare non videtur: sed hîc magis arcuatur & attollitur, vt conuexam cranij partem repleat, (quod forsan etiam intellexit Hippocrates) vicinius etiam est cranio, ac proinde hoc loco facilius, quàm aliis, ab externa violentia lædi potest. Præterea quocunque modo æger decumbat, saniei non datur commodus effluxus. In posteriore capitis parte vulnera se contrario modo habent; quia ibi os est firmius. Quæ in anteriore sunt parte, medio modo sese habent, cæteris paribus. Licet enim & ibi cerebrum sit copiosum, os tamen satis crassum est, & præterea viæ adsunt expurgandæ materiæ per nares & aures. Ideóque etsi tela æqualia sunt, & vis æqualis: tamen semper grauius afficitur os capitis anterius, quàm occiput. Et vulnerato occipite plures euadunt, quàm in aliis capitis partibus. Et si ex occipitis vulnere homini moriendum est, vitam diutius trahit. Nam propter ossis crassitiem noxa tardius cerebro communicatur, & longiore interuallo pus generatur & colligitur.

9. Sicut ipsius ossis læsi ratione nulla periculosiora sunt vulnera, quàm quæ bregmati infliguntur: ita in temporibus vulnera valde periculosa sunt, ob musculos temporales, in quibus venæ, arteriæ, & nerui disseminantur, quibus arctè cerebro tempora connectuntur; & propterea iis læsis hæmorrhagia, conuulsiones, deliria, carus, & alia symptomata accidunt. Neque propter musculos os ibi commodè nudari & secari potest. Quibus accedit, quod maxillæ inferiori detrimentum affertur, eiúsque motus impeditur, ob læsum temporalem musculum, qui maxillæ motui addictus est; & auditus organo vicino damnum facilè afferre potest. Vi-

deatur historia huius rei apud Guilelm. Fabricium, *cent.2.obseru.8.*

10. Sunt quoque vulnera periculosa in suturis, cùm propter cranij eo loci imbecillitatem, tum propter duram meningem, quæ fibris ibi annectitur. Et sanies per suturas è vulnere facilè in duram matrem destillat.

11. Minus periculosum vulnus est, quod cæsim factum; magis, quod punctim; maximè, quod cum contusione. Contundentia enim præterquam, quod osse depresso cauitates cerebri comprimunt, etiam complura alia mala inferunt, quæ ob cutis integritatem oculis non sunt obuia; qualia sunt, totius medullaris cerebri substantiæ concussio, squammulæ alicuius ex cranij interna parte, membranas cerebri pungentis abscessus, ruptio denique nerui alicuius molliusculi, vel venæ, vel arteriæ.

12. Rima quò latior est, & statim primis diebus apparet, eò minus periculosa: angustæ verò rimæ, & quæ non apparent, magis periculosæ sunt. Etsi externa saltem lamina findatur, rima periculo vacat: periculosum verò est, vbi vtraque lamina fissa est; cum sanies tum in duram matrem decidere possit: periculosissimum est, si solùm interna lamina findatur; cum rima illa lateat, & in conspectum non veniat; præcipuè si festuca aliqua membranas pungat. Valde etiam periculosa est fissura, si cum depressione coniuncta sit, & ossis pars auulsa subiectum cerebrum premat. Periculosissimum vulnus est, si rima in aliâ parte sit, quàm quâ percussa est, & vas aliquod intus in parte aliqua, quam ignoramus, rumpatur.

13. Periculosæ etiam sunt cranij depressiones, & sæpe neglectæ mortem afferunt; cuius rei exempla annotauit Guilhelm. Fabricius, *cen.2.obs.3.* vbi etiam rectè Felicem VVirtz refutat, qui in sua Chirurgia, *cap.* 7. statuit, non multùm laborandum in cranio depresso eleuando, sed negotium totum naturæ committendum esse, & parùm referre, etiamsi fouea remaneat. Etsi enim in infantium & mollioribus capitibus hoc locum habere possit, & idoneis emplastris adhibitis, vt supra dictum, cranium naturâ coopitulante restituatur: tamen in sicciotibus & durioribus ossibus omnino eleuatione cranij opus est. Spatium enim inter cranium & membranam est satis exiguum, vt eo depresso & cerebrum lædi, & motus eius impediri possit. Imò etsi ab initio grauiora symptomata non superueniant: tamen curatione neglectâ, & cranio depresso incuruato manente, stupiditas ingenij incurabilis sequi potest: vt id obseruatione peculiari docuit Guilelm. Fabricius, *cent.3.obseru.21.*

14. Maius adhuc periculum est, si præter cranium etiam dura membrana, quacunque sui parte, præcipuè autem mediâ capitis parte, vbi sinum illum sanguine refertissimum (torcular vocant) constituit, lædatur; quo loco sauciata omnem illam intercapedinem, quæ inter cerebrum & duram matrem interiacet, adimplet, cum præsentaneo mortis periculo.

15. An autem ex vulnere cerebri conualiturus sit æger, ex virtutis robore, & morbi vehementia diiudicandum. Si enim naturæ robur sit magnum, & calor innatus sese rectè habeat, sæpe etiam periculosa capitis vulnera præter spem sanantur: contrà vbi vires deficiunt, & calor est imbecillis, malum est indicium, præsertim si praua symptomata statim accedant. Et quò pars, quæ læditur, est nobilior, & quò læsio maior, eò vulnus periculosius est.

16. Quò caput, vel naturâ, vel ex morbo, vel ex ætate, est debilius, eò vulnus est periculosius. Hinc in senibus vulnera capitis sunt periculosiora; minus iuuenes & mediæ ætatis periclitantur. Nam & calor in senibus est debilior; sanguisque minùs laudabilis, & serosus minus aptam vnioni & adglutinationi materiam præbet. Infantes verò, & pueri, etsi ossa habent molliora, & sanguine bono humentia; ac propterea ex sese facilius sanantur: superuenienientium tamen symptomatum ratione, & quod putredo in corpore calido ac humido facilè excitatur, satis suspecta sunt.

17. Si caput destillationibus obnoxium, aut æger erysypelata in capite pati soleat, aut corpus lue Venereâ infectum, aut omnino cacochymicum sit, aut hecticâ febre, vel tabe, vel alio morbo consumptum; vulnus periculo non vacat. Cum enim ad vulnus vniendum naturæ robur, & bonus sanguis requiratur; vtrumque deest in hecticis, & morbo vel tabe consumptis; bonus verò sanguis in cacochymicis. Periculosum etiam est, si quis in capite post Veneris actum vulneretur.

18. Symptomata quod attinet, duo eorum genera sequi solent: vnum eorum, quæ affectûs cerebri substantiæ, & partium vicinarum sequuntur, qualia sunt, conuulsio, paralysis, delirium, sopor, stupor, febris, & similia, quæ in toto apparent; alterum eorum, quæ ob repentinam spirituum animalium agitationem, turbationem, & dissipationem proueniunt, qualia sunt voce priuari, non videre, non audire. A quibus symptomatibus aliquando ad se redeunt ægri, sine vllis grauibus symptomatibus superuenientibus; quando scilicet nec cranium fractum, nec neruus, venæ, aut membrana aliqua cerebri rupta est: aliquando verò ad se non redeunt, vel si ad se redierint, in grauissima symptomata incidunt; vbi nimirum partium harum aliqua læsa est.

19. Itaque quæ initio vulneratis accidunt symptomata, minus terrere debent, quàm quæ perseuerant, vel postea superueniunt. Cum enim fiant saltem ob dolorem, hæmorrhagiam, aut spirituum animalium turbationem, lethale vulnus non significant. Quæ verò vel permanent, vel quarto, septimo die, aut deinceps, quo tempore omnia in melius mutari oportebat, accidunt, periculum portendunt, & saniei collectionem, putredinem, vel simile quid adesse significant.

20. Si nullum prauum symptoma adsit, vulnus quidem periculosum dicendum est, non tamen lethale, modò Medicus & ægro adstantes singuli suum officium faciant. Et quod de aliis morbis acutis dicitur, id & hîc locum habet. Si æger quiescat, mente constet, somnum capiat, facilè spiret, siti non vrgeatur, cibum non fastidiat, non doleat; si febris absit, vel desierit, pus album sit, leue, æquale, non fœtidi odoris, conuenientis quantitatis; si ægri facies sit similis bene valentis, & sui potissimum; si membrana sit mollis, sui coloris, liberè moueatur, caro increscens rubicunda, ac ceruicis & maxillæ quietus & facilis motus: bene præsagire licet, etsi vulnus magnum sit.

21. Si per vulnerum capitis initia febris oboriatur quarto, aut septimo die, id à puris generatione fieri putandum est, nec adeò periculosum est. Dum enim pus fit, dolores, ac febres accidunt, 2. *aphor.*47. Si verò post septimum, & eo tempore, quo iam terminari debet, incidat, periculosum; cùm putredinis in cerebro, meningibus, aut cranio sit indicium: præcipuè si alia etiam adsint signa, quæ putredinem adesse simul attestentur, vt pallidus & subflauus vulneris color. Perpendendum tamen hîc, an febris sit ab erysipelate: tum enim minus periculum coniunctum. Cognoscitur autem ab erysipelate, & biliosæ materiæ confluxu febrem ortam esse, si cum rigore inuadat, tertianæ typum obseruet, atque sudore terminetur paroxysmus; si vulneris labia subtumida sint, vnàque tota facies; si ceruix & maxilla adeò rigeant, vt vix caput moueri, & os deduci possit; si mordicans & pungens dolor, & calor maior, quàm ab inflammatione.

22. Si vulnus aridum & siccum, salitarum carnium instar, appareat, & vulneris labia depressa, & non tumida sint, nihilque saniei vulnus emittat, & liuidum ac citrinum appareat, periculosum est. In vulneribus enim magnis,

magnis, si tumores non superueniant, malum: Hippocrates, 5. *aphor.* 66.

23. Si capitis vulneri tumor superueniens statim euanescat, malum: nisi fiat id ob euacuationem aliquam per purgationem, phlebotomiam, aut resolutionem: Hippocr. 5. *aphor.* 56.

24. Si os initio nigrum euadat, mors prædicenda & timenda.

25. Propter plagam in capite acceptam stupor aut desipientia, malum, 7. *aphor.* 14.

26. Si os purulentum euadit, & pustulæ per linguam exoriuntur, linguáque præ siccitate finditur & denigratur, ex acris saniei per palati foramina in linguam delapsu, rarò euadunt ægri.

27. Si æger delirat, si memoria aboletur, si lingua est incontinens, si caligant & obscurantur oculi, si aures obsurdescunt, si æger in lecto iacet immobilis, vel ex eo se præcipitem vult dare, si vrina & alui excrementa supprimuntur, si paralysis aut conuulsio accedit: omnia ista vulnus lethale indicant.

28. In omnibus capitis partibus facilè caro regeneratur & inducitur, exceptâ frontis eâ parte, quæ paulum est super intercstitium superciliorum; vt interdum per omnem ætatem vlcus ibi maneat. Est enim eò loci cauitas, quæ ad nasi cribrosa ossa pertingit, & excrementa, quæ alioquin per nares & oculos efferuntur, eò confluunt: Ambros. Paræus *lib.* 9. *cap.* 12.

29. Vrinæ quoque perturbatæ, quales iumentorum, cùm maximam humorum corruptionem ostendant; nec non albæ & perspicuæ, vtpote bilis flauæ ad caput motum significantes, periculosæ sunt. Obseruauit etiam Ioh. Andr. à Cruce, vt, *tract.* 2. *de vuln. lib.* 1. *c.* 5. refert, eos, quibus diarrhæa, dysenteria sponte superuenerit, ferè omnes periclitatos fuisse; ac quàm plures etiam, qui pollutione vexantur.

Curatio.

Cranij fracti curatio. Si cranium læsum sit, quocunque etiam modo, corpus euacuandum, in corporibus plethoricis & cacochymicis. In eiusmodi enim corporibus etiam quæ leuia sunt vulnera, ob humorum copiam praua attrahunt symptomata; multò magis verò id accidit in magnis. Imò in omnibus vulneribus capitis euacuatio necessaria est, in quibus sectione, dilatatione, ossis abrasione opus est, & caussa adest, ob quam affluxus humorum metuatur.

Ideóque primùm, & protinus primâ die vena aperienda, cephalica vel communis, modò vires id permittant, vt affluxus tenuioris sanguinis ad caput impediatur, & sanguinis tantum euacuandum, quantum eius copia requirit, & vires ferunt, & prout ex vulnere parcè vel copiosè effluxit; aut si venam aperire non liceat, cucurbitæ scarificatæ dorso applicentur, & scapulis, vel etiam lumbis.

Deinde corpus euacuandum medicamentis idoneis, & inprimis bilem ac serum, quæ, vt mobiliora, facilè ad caput feruntur, purgantibus; plurimumque omnino vtilitatis in vulneribus capitis purgatio rectè instituta habet. Conueniunt hîc syrup. rosar. & violar. solutiuus, pulpa tamarindor. myrobolani; præsertim citrinæ, infusæ vel decoctæ; cùm humorum ad caput motum impediant, & caput roborent. Neque inutile est rhabarb. (alioquin quidem vaporosum, & capitis affectibus minus commodum) infusum in decocto myrobolan. citrinar. & admisto syrupo rosarum solutiuo, vel pulpâ tamarindorum.

Vel iniiciatur hîc Clyster:

♃. *Rad. pœon.* Vnc. i. *parietar. maluæ, altheæ, betonic.* an. M. i. *sem. pœoniæ,* Drach. ii. *flor. borragin.* P. ii. Coquantur in aq. simpl.

Colat. ♃. ℔. i. *elect. diacathol. Indi maioris,* ana ℥. vi. *olei lilior. alborum* Vnc. ii. *rutacei; mellis anthosati,* an. ℥. i. *salis* Drach. ß. F. Clyster.

Non tamen medicamenta purgantia sint nimis lenia; cum ob humorum ad caput motum in vulneribus capitis aluus plerumque adstricta sit. Ideóque syrupo rosarum vel violarum solutiuo, & lenibus istis medicamentis in robustioribus ℥. i. vel ℥. ii. electuarij rosati Mesuæ, vel de succo rosarum addere vtile est, cum aqua vel decocto cichorei.

Clysteres quoque sæpius repetere conuenit, vt vapores à capite reuellantur.

Exhibenda præterea biliosos humores alterantia, & quæ calidorum vaporum ad caput motum impediunt, capútque roborant, vt *syr. rosar. myrtinus, de endiuia, granatorum, de betonica,* quæ simul serum sanguinis subducit, vrinámque mouet, *cum aquis vel decocto hordei, betonicæ, cichorij, plantaginis, conserua item rosarum.*

Ipsum verò vulnus quod attinet, potest, vt ex superioribus patet, id variis modis fieri. Si enim vulnus fiat ab instrumento incidente, vel pungente, non potest cranium lædi, nisi cum vulnere cutis: si verò à contundente, potest id fieri etiam sine cutis capitis vulnere, & cum eo: potest quoque vulnus vtramque laminam penetrare, vel alteram tantùm. De his ergo ordine dicendum.

Et primò quidem si cutis vulnerata sit, & satis pateat, labiaque, quantum opus, diduci possint, sectione nulla opus est; sed aut digito, aut vnguibus, aut instrumento obtusam aciem ex altera parte habente membrana ab osse diuellenda, sic, vt labia æqualiter, & quantum satis, distent.

Si verò cutis non satis pateat, latius aperienda, donec fissura tota in conspectum veniat: & inprimis hîc cauendum, ne quid de pericranio integrum relinquatur. Terebrâ enim vel scalpello postea laceratum dolores & inflammationem excitat, & malum facilè cerebro communicat. In pericranij autem sectione id monendum, tunc eam solùm tentandam, cum suspicio est læsi cranij, aut insignis est contusio, sanguinem concretum continens. Aliàs verò non sine caussâ doloribus affligi æger debet. In pueris etiam non facilè hæc sectio tentanda, & sanguis profusione ac dolore vires ea ætate debiles deiiciendæ; sed potius opera danda, vt conuenientibus topicis materia discutiatur. *Pericranij sectio.*

Sectio verò cutis ea plerunque commodissima est, si Chirurgi operâ fieri debet, (Nam quæ ex vulnere est, necessariò talem habemus, qualem accipimus) quæ duabus transuersis lineis crucis, siue litteræ X. figuram exprimit; præsertim cum fractura aut depressio magna est. Aliàs hæc sectio non semper necessaria est, sed etiam rectam à latere vulneris, versus ipsum vulnus, ita vt anguli recti constituantur, ex linea recta ducta supra rectam, inprimis si vulnus sit rectum vel oblongum, instituere licet, hoc modo: ⊣ vel trigonam ≺. Sanguinis postea fluxui & dolori succurrendum linamentis vel albumine oui, vel vino austero madidis. *Sectio cutis capitis quo modo instituenda.*

In sectione autem musculi temporales vitandi, quantum fieri potest; cum & neruosissimi sint, & cerebro vicini, & inflammationes, deliria, & conuulsiones afferre soleant. Vitandæ quoque sunt suturæ; cùm eò loci fibræ duræ matris pertranseant: & ad latera suturarum sectio facienda. Scribit tamen Iohannes Andr. à Cruce, *tract.* 2. *de vulner. lib.* 1. *c.* 11. se necessitate cogente, & in temporibus, & in suturis felici euentu sæpe sectiones molitum esse; statuitque consultius esse, aliquid nonnullâ cum fiduciâ, vel cum periculo facere: secutúsque est hac in re Celsum, qui scribit, vrgente necessitate, & si accidentium magnitudo impellat, etiam temporum incisionem faciendam, sed iuxta villorum progressum.

In vulnere etiam frontis cauendum, ne sectio fiat per transuersum. Etenim si musculus, qui palpebram attollit, per transuersum secetur, palpebra decidit, nec

oculus aperiri potest; atque hoc modo visio læditur: sed sectio à parte inferiore sursum versus facienda. Neque etiam sectio nimis ampla facienda; non solum quia turpitudo ex cicatrice maiore oritur, sed pars denudata etiam imbecilla redditur. Ideóque tanta solùm, quanta ad plagam detegendam opus est, sectio facienda.

Hinc ad os læsum accedendum. Cum verò cranium variis modis lædi possit, vt supra dictum, de iis ordine dicemus;

Et primò de fissura, in qua externa solùm lamina læsa, internâ integrâ manente.

Fissura cranij in externa so. lùm lamina. Fracturâ detectâ & denudatâ, scalpro, seu plano, seu incuruo, seu cauo os deradendum, quamdiu vestigium aliquod fracturæ apparet: de quo In Institut. *lib.5. part. 1. sect. 2. cap.* 8. dictum. Quia enim in rima necessariò aliqua sanies colligitur, quæ è superpositis partibus defluit, & os atque subiectam membranam facilè corrumpere potest; derasione ossis eiusmodi saniei collectio impeditur. Deinde quia labia in osse plerumque inæqualia & aspera sunt, ac dolorem pariunt, neque caro cum iis facilè vnitur; asperitas omnis deradendo tollitur. Tertiò etiam in cognitionem fracturæ peruenimus, & quàm profunda sit, radendo cognoscimus.

Vt autem de profunditate fissuræ certius constet, primò super os aliquod nigri coloris medicamentum liquidum, vel atramentum scriptorium imponendum, ac vulnus siccis linamentis implendum, & cataplasma dolorem leniens imponendum; postridie soluto & purgato vulnere os deradendum. Tum enim fissura, quæ nigrum medicamentum in se suscepit, nigra apparet, os verò reliquum album. Os ergo tamdiu, vel vnâ vice, vel pluribus vicibus deradendum, donec tota rima aboleatur, & os totum album appareat, & sanguis instar lacrymarum extillare incipiat. *Cranium in fractura quomodo radendum.*

Non tamen sine caussa quis hic dubitare posset, an opus sit (præcipuè in nostris regionibus, in quibus capitis vulnera non ita periculosa sunt, vt in multis locis in Italia) ita curiosè semper fracturas rimari; præcipuè non penetrãtes, & tam accuratè radere. Si enim, vt postea dicetur, Galenus, *6. meth. med. cap. 6.* rectè monet, & ipsa experientia confirmat, fragmenta ossium longius excurrentia vsque ad finem prosequenda non esse; cùm nulla inde noxa sequatur, & tales ossium rimas natura sponte, vt in aliis ossium fracturis, consolidare soleat: cur non etiam in his fracturis, vbi non totum cranium, sed superior saltem lamina fracta est, idem fieri possit? Vid. *quæst. 3. cap. frequent.*

Figuræ scalprorum videantur apud Iohan. Andr. à Cruce, & Ambros. Paræum, *lib. 9. cap. 4.*

Antequam autem os radere incipimus, vulnerati aures aut lanâ, aut gossypio, aut carptis linamentis obturandæ sunt, ne ex raturâ molestiam aut strepitum æger percipiat: ægri quoque caput ab astantibus immobile tenendum. Dum verò raditur, vulneris labia puris linamentis munienda, ne à scalpro vel aere lædantur.

Scalprum verò, ne attritu longo incalescat, & os inflammet; vel in oleum rosaceum, vel aquam rosaceam sæpius immittere, vel, quod commodius, immutare oportet; cum aliàs etiam scalpra permutanda sint. Ideóque scalpella & numero multa & magnitudine differentia in promptu habere oportet.

Post raturam, & ossis & cutis vulneratæ ratio habenda. Etsi verò & regeneratio partis deficientis, & rimæ, & cutis coalitus naturæ opus sit: adiuuanda tamen ea medicamentis. Et primò quidem pulueres cephalici supra propositi imponendi, nec pingue quid cranio imponendum. Delectus tamen hic medicamentorum habendus. In vulnere enim exiguo, & corpore humidiore & molliore, sufficit thus: in maiore & ficciore, manna thuris vsurpanda: si vulnus sit sordidum, & corpus valde siccum, myrrha, & alia valentius siccantia vsurpanda. Et tempore quidem frigido calida vsurpanda; iris, aristolochia: tempore verò æstiuo sanguis Draconis, cornu cerui. Supra os pulueres, linamenta sicca imponenda: (quæ etiam in principio, si pulueres illi non in promptu sint, semper cranio imponenda) supra linamenta verò tandem digestiua vnguenta dicta, cutis & labiorum vulneris gratiâ, applicanda; inprimis verò in capitis vulneribus laudatur resina abietina cum modico oleo rosaceo: & sunt suprà etiam talia proposita.

Vt verò post rasionem inflammatio aliqua non excitetur, interdum anodynis vti oportet, & proinde partes circa vulnus oleo rosaceo calido fouere: deinde linteum vino calido, in quo rosæ & betonica cocta sint, madidum imponendum, quod totam partem oleo inunctam complectatur Aut, si inflammatio iam immineat, cataplasma ex farina hordei & rosis cum posca imponendum. Apparente iam pure ad detergendum vnâ & alterâ vice melle rosaceo, vel solo, vel cum dicto vnguento misto, vtendum, prout puris maior vel minor copia est. Nam si copiosum sit pus, solo melle rosaceo vtendum. Vulnere deterso sarcoticum medicamentum supra pulueres imponendum, vt vnguentum Basilic. de betonica, de matrisyluiâ.

Tandem vulnere carne repleto, vel siccis linamentis, vel emplastro diapalma, vel alio conuenienti cicatrix inducenda.

Curatio fracturæ Cranij, quæ vtramque laminam penetrat, sine tamen membranarum læsione.

Si verò maior sit cranij læsio, quàm vt extrema solùm lamina fissa sit, videndum, qualis sit fractura. Potest enim tantùm esse fissura, vel simul ossis depressio & fractura; vel etiam contusio. Si sit simplex vtriusque laminæ fissura, sed sine membranarum & cerebri læsione, curanda est vt mox dicetur. Si v. cranium simul depressum sit, eleuandum, vt in Institut. *lib. 5. part. 1. sect. 2. c. 5.* dictum, & Ambr. Paræus, *lib. 9. c. 5.* tradit. Si ossis aliquid effractum, & in multas testas defractum sit, & ita auulsum, vt facilè eximi possit, forcipe vel volsellâ extrahendum: si pertinacius autem adhæreat; & præcipuè si membranas pungat, vel premat, vectibus, forcipibus excisoriis, scalpris eximendum: de quibus Paræus, *lib. 9. cap. 6.* *Fractura cranij laminæ vtriusque.*

In ossibus tamen extrahendis nulla violentia adhibenda; sed si extractioni resistant, opus totum naturæ committendum; (modò ab iis membranæ non lædantur) quæ id, quod instrumentis nullis consequi licet, facilè suo tempore expedit. Multò minus cranij pars, quæ cuti vel pericranio adhuc cohæret, (etsi à reliquo cranio auulsa sit) extrahenda, & cerebrum ac membranæ eius, suo tegumento spoliata, nuda relinquenda, sed suo loco restituenda, & naturæ negotium committendum; quæ ipsa vel separabit, vel reliquis ea agglutinabit. Vt Paræus, *lib. 9. cap. 7.* monet, & historia curationis comprobat.

Si verò simplex rima sit, sed sine cerebri & membranarum læsione, ita curatio instituenda. Duo pericula hîc præcipuè imminent. Primum est, quod sanies ad duram matrem destillat. Cum enim ex fractura, os debile effectum sit, alimentum affluens debito modo concoquere non potest; vnde excrementitia quædam humiditas in loco fissuræ nascitur, & etiam in partibus incumbentibus, quæ per rimam in membranam duram destillat: vnde metuendum, ne humor hic putrescens membranam corrumpat, & inflammet; vnde febres, conuulsiones, deliria, & sæpe mors ipsa sequitur: atque hæc vulgatissima interitus eorum, qui ex vulneribus capitis moriuntur, caussa est. Secundò interdum accidit, *A fractura cranij quæ pericula immineant.*

cidit, vt festuca quasi, & frustulum ossis intus separetur, ac duram membranam pungat, vnde dolores, acutissimi, & conuulsiones oriri possunt. Itaque præcipuus hic curationis scopus est, vt saniei huic exitus pateat, vel paretur, &, si festuca aliqua cerebrum pungat, illa dematur. Ac proinde si foramen inflictum vulneri expurgando & curando non sufficiat, vel quia ex depressione ossis nimium comprimitur membrana dura, vel quia nigrescit; alterum foramen adhuc, priori vicinum, moliendum est prominentibus interstitiis cuspidibus resectis.

Quapropter curandum, vt cutis loco affecto, vel ex vulnere pateat, vel dicto antea modo aperiatur. Si verò fractura tam ampla non sit, vt per eam sanguis vel sanies, quæ ab osse & cute continuò separantur, inque duram matrem destillant, euacuari possint; cranium maturè, &, quàm potest fieri citissimè aperiendum, vt saniem expurgare, & duram membranam ab ea mundare liceat.

Cranium quomodo aperiendum. Quomodo verò cranium aperiendum sit, Institut. *lib. 5. part. 1. sect. 2. c. 8.* dictum; & tractat hac de re diligenter Iohan. Andr. de cruce, *de vulner. lib. 1. tr. 2. c. 13.* Aperitur autem cranium vel scalpris, vel terebra, vel modiolis. Neque enim, vt verbis Petri Pavv, *in comm. in Hippocr. de vuln. capitis*, vtar, semper per prisin exsectio, quæ trepano fit intelligenda. Tentandum delere fissuram; planandæ ossis fracti oræ; si angustæ sint valde rimæ, dilatandæ, vt superfluis exitus detur; idque accommodatorum scalprorum vsu. Abradentes scalpri si non suffecerint, etiam ad cycliscum accedendum. Breuiter: omnia tentanda, priusquam modiolus in vsum trahatur. Periculo enim non vacat. Vnde nisi summâ vrgente necessitate eo non vtendum. Nimirum scalpra locum habent, vbi magna fractura est, & ossa fracta vacillant, vt & in ossibus mollioribus: si verò os firmius sit, terebrâ vel modiolo opus est. Si enim os non solùm fractum, sed & effractum & depressum sit, nec terebram, nec modiolum adhibere conuenit, ne osse magis compresso subiectæ membranæ lædantur; sed sano ossi tunc; proximè tamen, quantùm fieri potest, versus fracturam, imponenda, & cranium, quantum ad saniei exitum necessarium est, aperiendum, ossisque quàm minimum eximendum, ne membranæ valde denudatæ aliquid incommodi patiantur; sed satis est, si, quod membranas pungebat, eximatur.

Monet & hoc hîc Galenus, *6. meth. med. cap. 6.* Si ossium fragmenta quædam longiùs excurrant, ne ea vsque ad finem prosequamur; cùm nulla ex eo, modò reliqua rectè peragantur, noxa sequatur, ipsâ experientiâ teste; ad quam etiam prouocat Amatus Lusitanus, *cent. 6. curat.* 100. qui tales ossium rimas longiùs procurrentes consolidari & ferruminari vidit. Vt enim in aliis ossibus; ita etiam in cranio natura callum obducere solet.

In scalpris verò eligendis hîc alio modo res sese habet, ac in rima, quæ externam tantùm cranij laminam penetrat. Ibi enim latiora scalpra primò vsurpanda, deinde strictiora & angustiora: hîc verò ab angustioribus incipiendum, & ad latiora progrediendum.

Dura mater quandoque aperienda. Notandum etiam hîc, quod obseruauit Guilelm. Fabricius, *lib. 1. obseru. 7.* duram matrem, inter quam, & cranium plerunque spatium est, quandoque arctè totam cranio adhærere: quo in casu perforatio ferè inutilis est; cum sanguis non inter ipsum & membranam duram, sed infra duram membranam, seu matrem, quam vulnerare ita non licet, contineatur. Si tamen necessitas id postulet, ea ipsa potius aperienda, quam permittendum, vt æger sine auxilio moriatur. Cuius rei historia extat apud Glandorpium, *in speculo Chirurgiæ, obseru.* 4. de quodam pugili, cui cùm grauiter in capite vulnerato tertia die grauia symptomata superuenirent, vt suspicio esset, materiam intra cranium collectam esse, cranium apertum est; verùm nihil effluxit, sed dura mater in tumorem elata in conspectum venit; quæ cùm scalpello incuruato, ne pia mater læderetur, aperiretur, maxima copia saniei effluxit, quæ non intra cranium & piam matrem, sed intra duram & piam matrem latuerat; quâ euacuatâ, & idoneis medicamentis adhibitis; æger sanitatem recuperauit.

Quo loco aperiendum. In apertione cranij & hoc obseruandum, vt in decliuiori, quantum licet, parte apertio fiat, (modò per suturas aut per ossis tenuitatem aut crassitiem liceat, & cerebrum vulneratum non sit, quod tunc per decliuioria loca aperta exire solet) vt saniei faciliùs exitus detur. Neque etiam perforatio in suturis facienda est: nam quia eò loci venæ & membranæ transeunt, ferro facilè lædi possunt. Et quia cranium ibi imbecillius est, facilè fieri posset, vt in terebrando ferrum præter opinionem descenderet, & membranam, ac cerebrum læderet. Præterea suturæ factæ sunt, vt per eas vapores capitis exhalarent: si ergo callus ibi post apertionem generaretur, exspiratio impediretur. Si tamen aliter euacuatio saniei fieri non potest, minus periculi è suturarum apertione, quàm ex retentione saniei est. Nec etiam in osse temporum, etsi id læsum sit, perforatio instituenda; cum musculos temporales secare non liceat, ob pericula *prognost. 9.* proposita. Nec tamen æger sine auxilio relinquendus, sed, si necessitas id postulet, loco vicino, in osse syncipitis, sectio instituenda; vt docet Galenus, *6. meth. med. cap. vlt.* & Ambros. Paræus, *lib. 9. cap. 15.* Imò si necessitas summa expostulet, etiam tempora diuidere, & ægrum omni ope non destituere iubet Petr. Pavv. *in comm. in Hippocr. de vulner. capit.* refértque, se vidisse alâ molæ puero ita contusum tempus dextrum, vt aliquot ossis pertusi fragmenta per vulnus eximerentur; nihil tamen incommodi toto curationis tempore patiente puero; imò tempora aperiri manu Chirurgi non semel vidisse, absque vllo symptomate. Duo tamen monet: primum, vt non, nisi summa exposcente necessitate, tempora diuidantur, deinde vt nouacula semper secundum ductum fibrarum temporalis musculi ducatur.

Tempus aperiendi cranij. Tempus aperiendi quod attinet, dierum numero id definiri non potest; sed quò citius, eò melius, &, si fieri potest, ante quartum aperiatur. Neque expectandum, donec grauia symptomata superueniant; sed si malum tantum sit, vt grauia superuentura symptomata metuendum sit, quamprimum apertio cranij instituenda. Si tamen Medicus in principio non vocatus, vel alia de causa apertio dilata sit, quandocunque opus & necessitas id postulat, apertio instituenda; cùm experientia docuerit, sæpe satis longo, ab accepto vulnere, tempore, cranium feliciter fuisse apertum, & ægros à grauissimis symptomatibus liberatos. Et satiùs est, tardius occurrere remediis malo, quàm iis omissis sine auxilio ægrum mori sinere. Itaque quantum fieri potest citissimè, vel ante quartum diem, apertio instituatur; præcipuè tempore æstiuo, quo humores faciliùs putredinem concipiunt. Imò Celsus nec tertium diem expectari voluit; cum humores interea temporis ad membranam descendentes, & exitum non habentes, grauissima symptomata excitent.

Si tamen fractura ita pateat, vt saniem per eam euacuari posse spes sit: vel si materia exigua & benigna fuerit, quæque à calore natiuo facilè regi & discuti possit, regióque sit temperata, aër non æstuans, ægri constitutio robusta, nec is prauis humoribus scateat, neque accidens vllum appareat; potest apertio nonnihil differri, an forsan naturæ operâ, sine sectione, æger conualescere possit.

Post perforationem si sanguis copiosius fluat, medicamento aliquo sanguini sistendo apto cohibendus: quale est, quod à Galeno, *5. meth. med. cap. 4.* describitur, quod paratur ex thuris parte vna, aloës parte vna & dimidia; & cum vtendi tempus instat, oui albumine ad mollis crassitiem subigitur, & mollissimis leporis pilis excipitur,

excipitur, ac vulneri imponitur. Et oræ foraminis radendæ ac læuigandæ sunt instrumento lenticulari, ne asperitas in carne succrescente aliquem dolorem excitet; & si quid scobis in dura membrana collectum est, id omne detergendum.

Capitis vulnera, patente membrana, quo modo curanda.

Osse patente vel aperto, vt iam saniei exitus dari possit, de medicamentis idoneis dispiciendum, quæ patenti iam duræ membranæ imponenda sunt. De quibus Medici, cùm antiqui, tum recentiores, valde dissentiunt; vt postea, in *quæstione 4. post caput sequens*, dicetur. Vt igitur rem in pauca contrahamus, feliciter vulnera talia curantur, ipsâ experientiâ teste; vt ex Valleriola, *lib. 4. obseruat. 19. lib. 5. obseru. 9. lib. 6. obseru. 4.* Guilel. Fabricio, *cent. 4. obseru. 4.* & aliis videre est, si mel, vel syrupum rosaceum (pauxillo olei rosacei addito, si dolor vrgeat) panno serico vel syndoni illitum membranæ imponamus, vulnus verò cephalico aliquo vnguento repleamus, cranióque puluerem cephalicum inspergamus, tandémque emplastro de betonicâ, vel simili cephalico id muniamus, caput verò totum oleo rosaceo inungamus. Sedato dolore & inflammatione, melli rosaceo, quod membranæ imponendum, guttula vna atque altera aquæ vitæ admisceri potest.

Cephalicum Conciliatoris celebre, quod, *different.* 181. descripsit, vnguentum ita paratur:

Vnguenta & Emplastra ad vulnera capitis.

℞. *Gummi elemi* Vnc. iii. *resinæ puriss.* Vnc. iiii. *ceræ* Vnc. vi. *ol. rosac.* Vnc. iii. ß. *ammoniac.* Vnc. ii. *terebinth.* ℥. iij. F. Vnguentum.

Aliud eiusdem:

℞. *Gummi elemi* Vnc. iii. *opopanac.* Vnc. ii. *bdelli* ℥. ß. *resinæ pini* ℥. i. *ceræ* q. s. F. Vnguentum.

Gummi elemi vtilitas.

Inprimis enim in capitis vulneribus vtile est *gummi elemi*, quod, vt, *ibidem*, Conciliator scribit, attrahit, dolorem mitigat, malam intemperiem propter familiaritatem, quam cum corpore habet, corrigit.

Guilelmus Fabricius hoc primò vtitur.

℞. *Terebinth. aq. beton. & salu. lotæ* Vnc. i. *olei rosac.* ℥. iß. *e vitell. ouorum* Drach. i. *gumm. elemi cum oleo super igne lento dissoluti & colati* Vnc. ß. *croci* Scr. i. *vitellos ouorum* num. ii. Misce.

Vtile est & hoc:

℞. *Resinæ pini* ℔. ß. *terebinth.* Vnc. iij. *ceræ, thuris, gummi elemi* an. ℥. ß. Misce. F. Vnguentum.

Dolore sedato ad mundificationem hoc vtitur:

℞. *Pulu. caryophyllat. angelic. aristolochiæ rotundæ, ireos Florentin.* an ℥ i. *extract. saluiæ, betonicæ* an. ℨ. ii. *gummi elemi, oleo rosaceo dissolut.* ℨ. ii. *mellis rosati* q. s. *aquæ vitæ parum*, Misce in mortario, F. Vnguentum.

Emplastrum de betonica.

Emplastrum de betonica ita paratur:

℞. *Betonicæ* M. ii. *matrisyluiæ, saluiæ, hyperici, millefolij, pilosellæ, consolid. minor.* an. M. i. *centaur. minor. maior. pimpinell. verbenæ*, an. M ß. *terebinth. claræ* Vnc. xx. *olei rosac.* Vnc. x. *resinæ pini, gummi elemi.* an. Vnc. iß.

Herbæ contundantur & terantur, ac affundantur vini albi ℔. ii. Digerantur per dies viii. vel plures, ac quotidie agitentur. Hinc coq. ad tertiæ partis consumptionem, colentur, exprimantur. Pòst reliqua, & *ceræ* q. s. addantur, & s. a. Fiat Emplastrum.

Alij hac descriptione Emplastri de betonica vtuntur.

℞. *Betonicæ viridis, pimpinellæ, agrimon. saluiæ, pulegij, millefol, consolidæ maioris, matrisyluiæ*, an. Vnc. vi. *thuris, mastich.* an. Drach. iii. *ireos, aristoloch. rotund.* an. Drach. vi. *ceræ albæ, terebinth.* an. Vnc. viii. *gummi elem.* Vnc. ii. *resinæ pini* Vnc. vi. *ol. abietini, vini albi*, an. q. s.

Herbæ in mortario contusæ octo diebus in vino albo macerentur, & sæpius agitentur, tandémque ebulliant. Expressum & colatum vinum coquatur ad tertiæ partis consumptionem, & addatur ol. abietinum, postea cera liquata, & hâc fusâ, resina & gummi, deinde terebinthina; quibus paulùm refrigeratis reliqua trita, & creta: & manibus assiduè subigantur, dum totus humor exeat. Tandem ad formandam massam additur lac caprillum, iterúmque manibus continenter medicamentum subigitur.

Emplastrum cephalicum, Basilicum.

Emplastrum cephalicum Basilicum ita paratur:

℞. *Herbar. viridium; betonicæ, plantag. matrisylu. pimpinell. rorismarin.* an. M. ß.

Contusa macerentur per diem in *olei rosac.* Vnc. iii. *mastich.* Vnc. i. *pinguedinis recentis vitulinæ, porcinæ*, an. Vnc. ii.

Deinde adde *vini* Vnc. vi. Coquantur ad vini consumptionem.

Colentur. Postea adde *mastich. gummi elemi, resinæ pini, lithargyri*, an. Vnc. ß.

Rursum coquantur, donec subnigrum acquirant colorem, semper agitando, tandémque addantur *terebinth. claræ* Vnc ii. *ceræ* q. s. Fiat Emplastrum.

Guilelm. Fabricius tale parat:

℞. *Emplastri de betonica* Vnc. iiii. *gummi elemi oleo rosaceo dissol.* Vnc. i. *pulu. rosar. rubr. myrtillor.* an. Drach. i. *mastiches, calami aromatici, angelicæ, caryophyllor*, an. ℥. i. *olei & ceræ* q. s. F. Emplastrum.

Emplastrum Fr. Arcæi:

℞. *Ol. rosac. omphacini & completi* Vnc. ij. *mastich. myrtin.* an. Vnc. i. *pingued. hirci* Vnc. iß. *succi betonic.* ℥. j.

Coqu. ad consumptionem succi. Adde *mastiches* ℨ. x. *gummi elemi* ℨ. vi. *terebinth.* ℥. iiß. *ceræ alb.* q. s. Iterum ebulliant, F. Emplastrum.

Est & hoc vtile:

℞. *Gummi elemi, resinæ puræ*, an. Drach. ii. *ceræ* Vnc. iß. *ol. rosat.* Drach. vii. *ammoniac.* Vnc. ß. *terebinth.* ℨ. vi. *succi betonic.* ℨ. x. F. s. a. Emplastrum.

Habet & hîc locum Emplastrum Alexandri Benedicti, quod *lib. 1. cap. 5.* describit, quod supra, *cap. 20.* proposuimus.

Felix VVirtz hoc suum laudat Vnguentum:

℞. *Seui ceruini, mellis despumati*, an. Vnc. ß. *aloes hepaticæ puluerisat.* ℨ. i. Misce. Ioh. Andr. à Cruce hoc feliciter vsus est.

℞. *Vini* Vnc. xx. *succi betonic.* Vnc. iiii. *calaminthæ* ℥. ii. *myrrhæ, thuris, aloes, sanguinis draconis, centaur. minor. granor. hyperic.* an. Drach. i.

Puluerisanda puluerisentur, ac omnia misceantur, & per biduum macerentur.

Postea lento igne ad tertiæ partis consumptionem coquantur.

Addantur *mellis rosac.* Vnc. iiii. Iterum parum bulliant: vase ab igne remoto adde *aquæ vitæ*, vel *spiritus vini* Vnc. vi. Colentur:

Tandem adde *olei terebinth.* Vnc. iiii. & in vase vitreo clausa seruentur.

De betonica Vnguentum Hieron. Fabricij ab Aquapendente.

℞. *betonic. viridis* M. viii. Contundantur: contusis addantur *ol. communis* ℔. iiii. *ceræ, terebinth.* ℔. i.

Coquantur & exprimantur.

Expresso succo iterum adde *betonic. viridis contusæ* M. viii.

Iterum coquantur & exprimantur.

Plura talia vnguenta & emplastra videantur apud Andream à Cruce, *lib. 1. de vulner. tract. 2. c. 16.*

Aqua & spiritus ad vulnera capitis.

Sunt nonnullis; præcipuè vbi dolor & inflammatio non adest, (Nam dum pars præter naturam calet, & sanguis ac spiritus ad locum affectum confluunt, non ita tutò adhibentur) aquæ vitæ in vsu; & quod Galenus de Eudemi medicamento testatur, idem etiam multi de aquis & spiritibus istis prædicant, quæ propterea apud plures nationes in vsu sunt, videntúrque membranarum cerebri naturæ siccæ optime conuenire: ideóque vnam & alteram formam adscribemus.

Iohannis de Vigo hæc est:

℞. *Aq. ardentis* seu *spiritus vini* ℥. x. *myrrhæ* ℥. i. *aloes* ℥. ii. *sarcocollæ, thuris*, an. ℨ. ii. *croci* Scr. i. Misce.

Imum

Imum vulneris linamento isto liquore imbuto repleatur,& hinc emplastrum de betonica, vel aliud applicetur.

Iacob. Carpensis hæc est:

℞. *Aq. vitæ* ℔. v. *vini Maluatici* ℔. ij. ß. *aloës, myrrhæ, thuris*, an. Vnc. jß. *pulu. rad. consolid. maior.* Vnc. ij. *centaur. minor.* Vnc. jß. *hyperici* Vnc. ß. *terebinthin. claræ* ℔. j.

Omnia misceantur,& per mensem stent in vase vitreo optime obturato. Postea colentur & exprimantur. Expressum vsui seruetur, in quo lintea pura madefiant, & vulneri imponantur.

Alia: ℞. *Spiritus vini* ℥. j. ß. *aloës hepatic.* ℥. j. *myrrhæ* Drach. iij.

Super lento igne misceantur.

Alia: ℞. *Spiritus vini rectificati* ℔. ij. *mastiches, myrrhæ, thuris, gummi elem. hederæ, ammoniac. opopanac. bdellij, matrisylu. betonic.* an. Drach. j. *theriacæ*, ℥. ij.

Contundenda contundantur, & omnia misceantur simulque stent in infusione vitro clauso per triduum: inde destillentur in B. M. Destillatum vsui seruetur: vel potiùs, vbi in spiritu vini soluta fuerint soluenda, colentur. In destillato, seu liquore, linteamina pura madefiant, iisque vulnus repleatur; & deinde emplastrum de betonica, aut de matrisylu. imponatur.

Monet hic etiam Ambros. Paræus, *lib.* 9. *c.* 18. quod os, quod terebra attigit, vel aër afflauit, squammas semper emittit; ad quam desquammationem celerius promouendam aspergit puluerem ex eruca, pœonia, cucumere syluestri, & aristolochia. Prohibet verò, ne squãmam detrahat Chirurgus, sed totum negotium naturæ committat. Desquammato ossi cephalicum puluerem adspergit.

Defensiua in vulneribus capitis. Neque solum vulneris, sed & partium vicinarum habenda ratio est. Ideoq; in principio opus est repellentibus & exsiccantibus, vt materiæ influxus prohibeatur, &, quod influxit, exsiccetur: partésque vicinæ roborentur.

In hunc vsum Hippocrates, *libr. de vulner. cap.* cataplasma cõponit ex farina hordei, & oleo rosaceo; quod omnibus medicamentis reliquis vltimò, vt & vulnus, & partes vicinas complectatur, superponendum.

Vel fiat tale, tempore æstatis:

℞. *Farin. hordei* ℥. viij. *olei rosacei* ℥. iiij. *poscæ, seu oxycrati* q. s. F. Cataplasma.

Hyeme verò farinæ hordei & oleo rosar. addantur *pulu. rosar.* Vnc. ij & cum vino formetur cataplasma.

Si contusio aliqua adsit, ea, quæ supra proposita, vsurpanda vel tale Cataplasma:

℞ *Farin. hord.* Vnc. vi. *myrtill.* Vnc. ij. *olei rosac.* Vnc. iiij. *pulu. betonic.* Drach. vj. *oxymel. simpl.* Vnc. iij. *vini, albi generosi* q. s. F. Cataplasma.

Simul vtile fuerit caput magnâ ex parte, vt & ceruicem, & collum, & inprimis venas iugulares, oleo rosaceo calido inungere, ad dolorem, si adsit, leniendum, & ad sanguinem, qui ad caput affluit, moderatè refrigerandum & repellendum.

Notandum & hoc, quod monet Iohan. Andreas à Cruce, quod post caluariæ perforationem membrana intacta colorem & motum naturalẽ seruare solet; postmodum eo amisso, amplius non mouetur, nec ob id aliud nouum symptoma superuenit: paucis pòst diebus superficies eius alba & tenuis ad modum in squamas resolui incipit, & pellicula quædam prætenuis araneæ telæ modo eleuatur, inde noua caro oriri incipit. Vt enim ob aëris externi, & medicamentorum topicorum contactum externa cranij superficies emoritur, & ab humido suo natiuo derelictum, ab osse reliquo separatur, & quasi piscium squamas de se emittit: ita duræ matri idem iisdem de caussis euenit; & Chirurgos non *Duram meningem mũdificantia.* exercitatos sæpe timidos reddit, vt membranam illam corruptum iri metuant; cum tamen nihil periculi subsit, sed superficialis illa corruptio solo melle rosaceo amoueatur. Cui si non cedit, hoc Vnguentum imponendum.

℞. *Terebinth. claræ, vin. alb. lotæ* ℥. ij. *mellis rosati, aq. vitæ, farin. hordei cribratæ*, an. ℥ j. *myrrhæ, aloës, sacchari albi*, an. Drach. ij. Misce.

F. Vnguentum; quo vtere donec membrana iterum pura & sui coloris appareat.

Solet interdum & fœtor quidam in separatione istius membranæ apparere, qui tamen nihil periculi coniunctum habet; cum saltem in externâ superficie sit vitium; nisi alia praua symptomatata adsint.

Neque sine fructu est; si cephalica interna etiam exhibeantur, nunc calidiora, nunc frigidiora, & tẽperatiora; prout febris, & alia, quæ coniuncta sunt, id requirunt. Valleriola etiam aureæ Alexandrinæ, vel Mithridatij Drach. j. cum diamoscho dulci, & pœoniæ semine exhibet. Ipsum verò cranium quod attinet, etsi rimæ coalitus, & cranij per callum ferruminatio, vt capite præcedente dictum, naturæ opus est: adiuuanda tamen ea medicamentis, & cranio pulueres cephalici, ita veteribus dicti, quòd cranij fracturis sint idonei, supra enumerati, inspergantur & imponantur. Callus autem, quo cranij ossa ferruminantur, ferè 40. aut 50. dierum spatio perfectionem suam acquirit: quanquam propter corporum diuersam constitutionem ita certus dierum numerus definiri non possit; cum in iuuenibus citius, in senioribus tardiùs absoluatur. *Calli in cranio generatio.*

Exemplum talis vulneris curati est apud Guilelm. Fabricium, *cent.* 4. *obseru.* 4. Glandorpium. *spec. chirurg. cap.* 20. *obseru.* 3.

De Cranij fractura, cute integra manente.

Cranij fractura cute integra manente. Interdum accidit, vt cranium frangatur, cute ad sensum integrâ manente. Etsi enim contusio etiam tũ in cute sit: eius tamen externa superficies est integra, nullumque vulnus in ea apparet. Nã cũ sit mollior, cedere potest, vt nõ vulneretur: os verò subiectũ, quia durum, ictui resistit, & ab impetu eius frangitur; id quod ex ictus ratione, superuenientibus symptomatibus, tactu, dignoscitur, Tum ergo inquirendum, an fracturæ cranij aliquid annexum sit, quod neque à natura, neque à medicamentis curari possit; quorum tria præcipuè sunt: nimirum magna sanguinis copia intra cranium & membranam cerebri effusa, ossis particula vel festuca membranam pungens, & ossis depressio, cerebrum comprimens. Sanguinis effusi copia cognoscitur ex sanguine per nares & aures etiam effuso ex capitis grauitate, ex sopore, stupore. Os depressum tactu cognoscitur, & fouea digito deprehenditur. Cerebrum comprimi & pungi ex eo colligitur, quod, dum æger nasum emungit, puncturam percipit: aut post puncturæ signum succedit delirium.

Si itaque horum aliquod adsit, omnino cranium aperiendum, &, si depressum sit, eleuandum, & sanguis è venis effusus euacuandus, ac fragmentum cranij eximẽdum. Si verò horum nihil adsit, & symptomata mala absint, præmissa venæ sectione, & medicamento purgante bilem exhibito, ea ferè curatio instituenda, quæ *cap.* 21. *de contusione capit.* proposita est, Nimirum capiti raso tale Repellens imponendum:

℞. *Farina hordei* ℔. ß. *ladani, pulu. rosar. myrtill. mastiches*, an. Drach. j. *olei rosac. oxycrati*, an. q. s.

F. Cataplasma, quod manè & vesperi renouetur.

Particulares quoque capitis euacuationes instituantur: quarto die gargarismus paretur ex decocto hordei, in quo passulæ & hyssopus cocta sint, & mel rosatum dissolutum. Nares quoque intus oleo amygdal. dulcium inungantur. Post quartum diem vsque ad septimum caput hoc vnguento illinatur:

℞. *Pulu. rosar. rubrar. myrtill. nuc. cupressi, santal. rubr. albi, absinth. ladani, schœnanthi, asari*, an. Drach. j. *olei rosati completi, myrtini*, an. Vnc. iij. *ceræ* Vnc. ij. ß. F. Vnguentum.

Post septimum vel nonum dissoluentia siue discutientia applicentur, vt emplastrum de betonicâ, cerot. de gummi elemi, emplastrum sacrum, cum æquali portione diapalmæ. Vtile est & hoc Emplastrum:

℞. *Opopanac.* Vnc. ß. *gummi hederæ* ʒ. vj. *bdellij* ℥. ß. *resinæ* Vnc. ij. *ol. rosar.* Vnc. iiij. *terebinth.* Vnc. vj. *ammoniaci* Vnc. ij. *ceræ* q. s. F. s. a. Emplastrum.

Linimentum extrahens saniem & materiam contentam sub cranio:

Vel ℞. *Ol. lentisci, laurini, gummi elemi, resinæ pini*, an. Vnc iij. *succi saluiæ* Vnc. ij. *ammoniaci, opopanac. galbani* an. Vnc. ß.

Dissoluantur gummi in aceto, postea bulliant in succo saluiæ ad succi consumptionem, & refrigerentur.

Si verò post septimum mala accidentia superueniât, quæ saniem collectam indicent, tunc cranium aperiendum, & producendum vt supra dictum. Videatur etiam infra post *caput seq. cap.* 5.

Facta etiam inter solutæ vnitatis in cranio differentias contusionis mentio. Verùm ad eam curandam eadem ferè medicamenta vsurpanda, quæ supra, *cap.* 2. de contusione capitis, proposuimus: quibus saltem hoc multiplici vsu probatum, è 59. *Epist.* à Scholtz. *collect.* addimus.

℞. *Farinæ hordei, fabarum*, an. Vnc. ij. *puln. betonicæ, chamameli, meliloti, rosar.* an Drach. j. *calami aromat.* ʒ. ß. *oxymel* ℥. j. *olei rosar. hyperici*, an ℥. ß. *vini boni* q. s. Misce. F. Cataplasma.

Obseruatio Fabr. Hild. ¶ [Guilh. Fabricius *Centur.* 2. *obseru.* 2. quendam Geneuensem ictu sclopeti in fronte cum insigni fractura cranij vulnus accepisse refert, & Geneuæ curatum, globum tamen inuentum non fuisse, & semestre post sanationem incolumen vixisse. Cùm verò morbo acuto tandem obiisset, cranium eius apertum, & globulum è regione verticis inter cranium & duram matrem ad suturæ rectæ lactus inuentum fuisse, membranâ tamen planè à globulo illæsâ.

Zacut. Lusit. Et Zacutus Lusitanus, *de Pr. Med. Adm. lib.* 1. *obseru.* 5. refert, Meretrici cuidam vulnus profundum per verticem capitis acuto cultello inflictum fuisse, somnolentâ pluribus diebus sine sensu & motu remansisse, magno tamen labore euasisse, & domestica negotia iterum obiisse, neque vnquâ de animali actione læsa conquestam fuisse. Cùm verò annis octo post febre malignâ mortua esset, & cranium apertum fuisset, inter duram matrem & cranium, dimidium cultelli, quo fuerat vulnerata: ferrugine obsitum inuentum fuisse.]

CAPVT XXIV.

De Cranij Fractura cum meningum & cerebri læsione.

Et primò

De Vulnere meningis duræ saltem.

Vulnus duræ meningis. SI vulnus tam altum sit, vt etiam simul dura meninx sit læsa, vulnus hoc id peculiare habet, vt sanguis copiosè effluat; cum plurima vasa per eam disseminêtur, & dolor in parte membranosâ valde vrgeat; ac proinde sanguis sistendus, & dolor leniendus. Et quia cum membranâ & cranium & cutis læsa sunt, quæ & cutis & cranij vulnus requirunt, peragenda, & videndum, ne membrana ex sanie ab hisce partibus destillante lædatur; tandémque vulnus duræ matris sanandum.

Ideóque si sanguis copiosè fluat, os, nisi antea ex vulnere pateat, statim aperiendum, & membrana detergenda. Osse aperto statim imponêdum aliquod medicamentum sanguinem sistens; inprimis illud celebre Galeni quo 5. *m. m. cap.* 4. se ad sistendum sanguinem, etiam in vulnere capitis, & sanguine à durâ matre fluête, feliciter vsum scribit: quod ex aloë, thure, & oui albumine: mollissimisque pilis leporis componitur.

Nonnulli tamen ante hoc medicamentum imponunt prius puluerem ex aloë, & manna thuris compositum.

Ad dolorem leniendû, ne inflammatio & conuulsio excitetur, nihil commodius est oleo rosarum tepido, quod & leniendi & repellendi vim habet. Alij instillant sanguinem ex alâ turturis & columbæ recens effusum: in quibus sanguinibus præter doloris mitigationem etiam vis detersoria inesse deprehenditur; & illam curationem ad septimum diem continuant. *Dolorê lenientia in vulneribus meningis.*

Iohan. Andr. à Cruce ita in curando progreditur, Præmissis vniuersalibus in secunda visitatione hoc medicamentum imponit:

℞. *Olei terebinth.* Vnc. j. *spiritus vini, syr. de rosis sic.* an. Vnc. j. Misce.

Postea totum vulnus tali puluere replet:

℞. *Myrrh. aloës, mastich. sangu. dracon. rhabarb. corall. rubr.* an. Drach. ij.

F. Puluis subtilis, qui per pannum lineum rarum traiiciatur; & imponatur emplastrum de betonicâ. Et quia hic autor oleo terebinthinæ spiritum vini miscet, possent etiam hîc aquæ cephalicæ, *cap. præcedente* descriptæ, locum habere, vt & vnguenta cephalica ibidem proposita.

Si autem corrumpi & purulenta euadere incipiat membrana, detergenda, ne putrescat, melle rosato, vel melle cum farina hordei, & succo apij. Ioh. Andr. à Cruce etiam Isidis medicamento vtitur ad incipientem membranæ corruptionem; vt & Ægyptiaco vnguento initium sphaceli feliciter curasse se scribit. *Dura meningis corrupta.*

Matthiolus oleum è vitellis ouorum ad membranas cerebri putrescentes cômendat, & eas putrilagine confectas à sanis mirum in modum separare, idque se in quâplurimis magno cum honore expertum esse, testatur. Ambros. Paræus, *lib.* 9. *cap.* 2. hoc Iohan. de Vigo proponit.

℞. *Aquæ vitæ* ℥. iij. *mell. rosar.* ʒ. ß.

Quod si leniore isto remedio contumacius malum corrigi nequeat, hoc vtitur:

℞. *Aq. vitæ* Vnc. ij. *mell. rosar.* ℥. j. *puluer. mercur.* Drach. ij.

Misce super ignem.

℞. *Aq. vitæ* ℥. jß. *syrup. absinth. mell. rosar.* an. ʒ. ij. *vnguent. Ægyptiac.* ʒ. ijß. *sarcocollæ, myrrhæ, aloës*, an. ʒ. j. *vini albi boni* Vnc. j.

Bulliant leniter, & colentur.

Quod si putredinis tanta vis sit, vt istis remediis non cedat, Ægyptiaco cum aqua plantaginis, aceti loco, composito solo ad id profligandum vtitur, vel solo Mercurij puluere, vel cum alumine misto.

Quod si dolor non valde vrgeat, aut iam mitigatus sit, vt materia, quæ è vulnere segregatur, rectè concoquatur, oleum hyperici, mastichinum, vel abietinum imponendum, vel cephalicum aliquod vnguentum.

Pure laudabili apparente olea omittenda, & ad detergendum syrupo vel melle rosato vtendum.

Tandê ipsam duram matrê quod attinet, vulnus quidê eius vnionem postulat, sed quia & dura est, & labia eius adduci nequeunt, vnio eius per carnis, vel substantiæ ei analogæ generationê procuranda. Archigenes in hunc vsum succum calaminthæ supra durâ matrem effundit, & farinam milij inspergit, vt vulnus siccetur, detergatur, & caro generetur. Habent & hic locum medicamenta cephalica. Reliquis partibus vulneratis pulueres, vnguenta, & emplastra cephalica imponenda.

Pertinet

Dura meningis contusio. Pertinet huc & duræ matris contusio. Nonnunquã enim membrana dura, vt crassior, contusa, & concreto sanguine respersa est. Et tum sanguis concretus abstergendus est *oxymelite s. syrup. rosato, melle rosato, syrup. de absinthio, syrup. de marrubio*, quibus *resina terebenthina*, aut *abietina*, vel *sanguis columbinus* immisceri queunt.

De vulnere tenuis meningis, & cerebri.

Cerebri & tenuis meningis vulnus. Tandem si pia mater, seu tenuis membrana, cum cerebro cui arctissimè annexa est, vulneretur; & sanguinis profluuium, & inflammatio metuenda est, propter innumera vasa, quæ per tenuem meningem disseminantur, & propter vtriusque membranæ sensum exquisitum.

Quâ de caussa etiam vulnera capitis valde periculosa sunt, si non solùm cranium, & dura membrana, sed simul & tenuis, & cerebrum læsa sint: & quò vulnus profundius penetrat, eo periculosius est. Cerebrum enim aëri expositum facilè corrumpitur, & à sanie defluente læditur, ac putrescit. De quo Hippocrates, 6. aph. 18. *Vesica discissa, aut cerebro, aut corde, aut septo transuerso, aut aliquo ex tenuibus intestinis, aut ventriculo aut iecore, lethale est.* Vbi, vt Galenus, *in comment.* monet lethale non mortem necessariò inferens significat, sed etiam periculosum.

An cerebri vulnera omnia sint lethalia. Neque enim omnia vulnera cerebri necessariò mortem afferunt; sed ea solùm, quæ profundiora sunt. Ac vt in aliis, ita etiam in capitis vulneribus sæpe quasi miracula fiunt, & qui planè desperati videbantur, præter spem conualescunt. Ideóque vulnerati sine auxilio nunquam relinquendi, nec deserendi. Vidit ipse Galenus vulnera talia curari. 8. *de vsu part.* 10. 6. *aph.* 18. Exempla quoque habentur apud Valleriolam, *lib.* 4. *obseru.* 10. *lib.* 5. *obseru.* 9. *lib.* 6. *obseru.* 4. Guil. Fabriciũ, *cent.* 4. *obseru.* 1. 2. 3. Et longum catalogum Medicorum, qui vulnera cerebri sanata viderunt, recenset Ioh. Andr. à Cruce, *de vulnerib. lib.* 1. *tract.* 2. *cap.* 14. *de cerebro sanciato.* Imò obseruatum est, particulâ cerebri amissa ægrum nihilominus conualuisse: cuius rei historiæ variæ annotatæ à Medicis Anton Musa Brassauola, *comment. in Hipp. aph.* 18. *libr.* 6. Nicolao Massa, *lib.* 1. *epist.* 11. Fallopio, *de curand vuln. c.* 45. Francisco Arcæo *de curand. vulner. lib.* 1. *c.* 6. Iohan. Andr. à. Cruce *lib.* 1. *de vulner. tract.* 2. *cap.* 14. Ambrosio Paræo, *lib.* 9. *cap.* 22. & aliis, quæ pleraque collegit Schenckius, *lib.* 1. *obseru.* 40. 42. Notatu etiam dignæ sunt historiæ de periculosissimis cerebri vulneribus, quę extãt apud Cabrolium, *obseru.* 16. 21. & 34. Henric. Petræum *tom.* 2. *Disput. at. harmoniac. disput.* 26. *quæst.* 10. Dum hæc scribo, offertur mihi & Chirurgo faber lignarius curandus, qui in osse sinistro, ad suturam coronalem, securis ex alto proiectæ acie vulnus pollicis ferè longitudine in cerebrum penetrans acceperat, ita vt particula cranij effracta statim eximi posset, & cerebri portio nucis iuglandis ferè magnitudine propenderet. Conualuit tamen, cerebri illa portione extra propendente sensim abscedente. Et, quod mirum est toto morbi decursu nec de dolore capitis, nec de vllo symptomate conquestus est, & ambulare sine vllo impedimento potuit. Ad vulnus curandum vsurpatum vnguentum Guilielmi Frabricij, quod infra describetur, cui Chirurgus aliquid interdum pulueris cephalici admiscuit; & emplastrum de betonicâ.

An sine Cerebro homo viuere possit. Historia Zacuti Lusitan. ¶ [Zacutus Lusitanus, *de prax. Med. Ad lib. obs.* 4. scribit, quòd decennis puer ense percussus fuerit in postica parte capitis, & vulnus satis magnum acceperit, cum læsione ossis, membranarum, & deperditione substantiæ cerebri. Nam ex illo cerebrum quantitate nucis iuglandis exiuit. Additque quòd hic puer post tres annos, confluentibus humoribus ad partem debilem, hydrocephalo correptus, & mortuus fuerit, apertumque cranium sine cerebro inuentum sit, & dura membrana duplicata fuerit.

An etiam vera. Quæ historia mira modò vera sit. Ego de veritate eius non parum dubito. Neque video, quomodo homo sine cerebro, membro tam nobili, & tam necessariis actionibus destinato, vel momento temporis viuere possit. Equidem aliquid de cerebri substantia exemptum fuisse, homine saluo, & alij obseruarunt, & ipse vidi, vt suprà annotaui: Et Volcherus Coiter, *in obseru. Anat. & Chirurg.* refert, cùm quidam ab equo calce in capite iuxta coronalem suturam percussus, & grauissima symptomata passus, & tandem mortuus esset, inuentum fuisse, postquam cranium apertum fuit, putredinem dimidiam cerebri partem in eo occupasse. Verùm quod aliquis eò vsque viuere potuerit, donec tota cerebri substantia absumeretur, hactenus à nemine annotatum. Ergo vel hæc historia falsa est, vel si vera est, non cerebrum erit officina spirituum animalium sed alius eorum generationis locus inquirendus erit. Optârim, tempus, locum, & testes huius obseruationis, quæ magni momenti, adscripti fuissent.]

Curatio. Curationẽ quod attinet, vt sanguis sistatur, medicamentum ex Galeni 5. *meth. c.* 4. antea propositum, cui bolus Armenus addi potest vel aliud cõueniens, vsurpandum. Et si quid cranij fractum, quod euelli queat, maturè extrahendum: si verò sine violentiâ euelli nequeat, naturæ totum negotium committendum, ne, si violentia adhibeatur, æger in manibus Chirurgi moriatur atque ita ægro Medicus nihil prosit, sibi verò infamiam pariat.

Hinc cauendum, ne sanies ex partibus cerebro incũbentibus vulneratis in cerebrum descendens, illud, vtpote frigidum & humidum, labefactet, alteret, & corrumpat, ideoque sanies illa quamprimum absumenda, & exsiccanda; ad quam rem calore & siccitate opus est, & proinde digestiua humida hîc locum non habent, & omnia oleaginosa, vnctuosa, pinguia, etsi potentia sicca sint, fugienda; cum cerebri corpus molle ab iis facilè corrumpatur; sed siccantia vsurpanda. Nonnulli quidem oleum abietis, ol. terebinthinæ destillatum, balsamum Orientalem adhibere solent: sed ista propriè pinguia non sunt.

Quapropter dum vulnus soluitur, aër cubiculi calidus sit, vel candelis circa ęgrum accensis, aut simili modo alteretur, & linteola vino Cretico, vel alio potenti, in quo rosæ & betonica cocta sint, imponenda, aut sanguis columbæ calidus instillandus. In siccioribus etiam corporibus, & tempore hyberno, aquis vitæ supra descriptis vti licet. Alij succum nepethæ laudant: alij thuris purissimi puluere vtuntur, vsque ad septimum, donec caro incipiat succrescere.

Hieron. Fabricius ab Aquapendente se in magno cerebri vulnere felicissimo successu hoc vsum scribit. *lib.* 2. *Chirurg. c.* 20.

℞. *Farin. milij* ℥. ß. *olei Hispani* ℥. j. *Mithridatij* ʒ. vj. *balsam. nigri, quod è Portugalia affertur*, Drach. iij. *aq. vitæ* ʒ. v. *olei de calchanto* ʒ. jß. (quod ego tamen non facilè adderem) Misce.

Supra verò imponit hoc Emplastrum:

℞. *Farinæ hordei* ℥. viij. *pul flor. chamæmel.* ℥. iiij. *spicæ, schœnanth. an.* ʒ. iij. *betonic. stœchad. an.* ℥ ß. *olei mastich* ℔. ß. *rosac. complet.* ℥. iij. *oxymelit. simpl.* ℥. v. *vini albi* q. s. ad emplastrum formandum,

Oleum autem Hispanum, quod ad vulnera breuissimo tempore sananda valde commendatur, ita paratur:

℞. *Olei vetustissimi* ℥ iij *terebinth. puræ* ℥. ii. *frumẽti*, id est, *tritici integri* Vnc j. *sem. hyperic.* Vnc. ij. *rad. cardui benedict. valerian.* an. Vnc. j. *thuris puluerisat.* Vnc. ij.

Rad. & herbæ crasso modo contundantur, & in vino immergantur, & per biduum macerentur. Hinc oleũ & frumentum

frumentum adiiciatur, & coquantur ad vini consumtionem, & colentur: Colaturæ addatur terebinth. & thus,& iterum parum ebulliant.

Iohan. Andr. à Cruce cum sindone rubra imponit oleum terebinth. cum melle rosato mistum. Reliquum vulneris replet tali medicamento:

℞. *Myrrh. aloës mastich.sanguin. dracon* an. ʒ. ij. *terebinth.* ℥.ij *spiritus vini* ℥.j.Misce.

Vel ℞. *Therebinth.aq. consolidæ lotæ* Vnc. ij. *spiritus vini. syrupi rosacei*, an Vnc. j. *pulu. thuris* , *mastich. myrrhæ*,an. Dra.ij *mumiæ ex cranio,sem. hyperic.sanguin. dracon*.an.Drach. j. Misce.

His emplastrum de betonicâ, vel gummi elemi imposuit,totumque caput oleo rosaceo omphac. inunxit, superpositis spleniis vino, in quo rosæ & betonic.cocta fuêre,madidis.Puellam quoque, quæ cuspide falcis vulnus in capite cũ cerebri læsione acceperat, atque è cuius capite cranio aperto notabilis portio cerebri exierat,curauit ad diem vsque 14.solo oleo terebinth.& aq. vitæ,vel spiritu vini mistis:inde in vulnus guttatim instillauit istum liquorem:

℞. *Vini* ℥. xx. *succi betonic.* ℥. iiij. *calaminth.* ℥. ij. *myrrhæ*, *thuris*, *aloes*, *sanguin. dracon. centaur. minor. granorum hyperici*,an.ʒ.j.

Contusis contundendis infundantur per triduum vase clauso.Postea coquantur ad tertiæ partis consumtionem,& addantur *mellis rosacei* Vnc.iiij.iterúmque parum ebulliant. Ab igne remotis addatur *spiritus vini* Vnc. j. Colentur : Colaturæ addantur *ol. terebinth.* Drach. iiij.

Et in vase vitreo diligenter clauso vsui seruentur.

Reliquum vulnus repleuit puluere cephalico,& emplastrum cephalicum imposuit.

Feliciter etiam ad vulnera cerebri sananda vsurpatur balsamum Orientale ; cui & artificiale hoc substitui potest:

℞. *Terebinth.claræ* ℔.ij.*resinæ pini* ℥. iij.*thuris, myrrhæ,mastiches*,an.℥.jß.*gummi elemi* ℥.j.Destillentur s.a.

Quod si dolor & hîc vrgeat, oleum rosaceum cum vino miscendum,& imponendum.Extra verò,dum dolor molestus est,conuenientia fomenta imponenda,inprimis emplastrum vel cataplasma de farinâ hordei.

Potiones Vulnerariæ in Capitis Vulneribus.

Potiones vulnerariæ in vulneribus capitis. Potionum vulnerariarum nonnullum vsum esse, in Institut, *lib.* 5.*part.*1.*sect.*1.*cap.*9. dictum, & docet id experientia.Non tamen eædem in omnibus partibus æquè conueniunt;sed secundum partium diuersam materiam variandæ sunt.In vulneribus capitis ergo,si cranium,vel cerebrum,aut eius membranæ vulneratæ sint eligendæ plantæ,quæ aliàs capiti conueniunt, vt *betonica* , *primula veris* , *artemisia* , *lilium conuallium, caryophyllata,saluia,carduus benedictus,hypericum*, *nux moschata* quibus *plantago,veronica*,& alia loco allegato enumerata addi possunt:quæ coquẽda sunt in vino, vel,si vinum locum non habet,in vino & aqua,aut cereuisiâ:& sumitur plerumque pulueris ex plantis ℥. ß. vel paulò plus,& coquitur in vini vel cereuisiæ mens. 1. ad tertiæ vel quartæ partis consumptionem. Et colatura,si libet,melle vel sacchato edulcoratur,& exhibẽtur manè & vesperi Vnc.ij.vel paulò plus.

Vt ℞. *Betonicæ, primul. veris, cardui benedicti, pyrolæ.consol. Sarracenic.artemisiæ rubræ,sanniculæ* an.℥. ß.

Puluerisatis omnibus, ℞. tantum,quantum cochleari capi potest.Coquantur in vini vel cereuisiæ mẽs. 1. ad partis tertiæ consumptionem , dulcorentur melle vel saccharo,& vesperi & manè ℥.ij.propinentur.

Vel ℞. *Plantag. rosar.rubrar. caryophyllat. hyperic. veronicæ*.an.Vnc.ß.

Coquantur in vino:

Colaturæ addantur *magisterij oculorum cancri* Scr.ij.

Vel ℞. *Artemisiæ rubræ*, *betonicæ* , *primulæ veris*, *verbenæ* , *rad. caryophyllat*.an Vnc.ß.Coq. in mensura vini vna.

Vel ℞. *Saniculæ*, *artemis. betonic. veronicæ*,an. ℥.j. *conseru. rosar.rubrar.* Vnc. ij. *caryophyllat.* ℥.ß.*tormentill.*ʒ.ij.

Coq .in aq.puræ,& vini Rhenani,an.℔.ij.vase clauso,in B. M.Colentur per manicam Hippocratis.

Vel ℞. *Fol aquilegiæ* M.vj.*consolidæ Sarracenic.*M.iiij. *betæ* M.iij.*betonicæ*. M.ij.

Omnia viridia conscindantur & contundantur, & in vase duplici clauso,nullo liquore addito , in balneo bulliente coquantur horis 4.Postea sponte sinantur refrigerari,& liquor percoletur : de quo mane & vesperi ægro duo cohlearia exhibeantur.

Potionum loco quoque conseruæ exhiberi possunt, vel pulueres.

Vt ℞. *Conseru.betonic.primul.veris,rosar.rubrar*.an.℥.j. *margarit.prapar.oculor.cancri.prapar.macis*.an.℈.j.

Cum *syrupo betonicæ* Fiat Electuarium,de quo manè & vesperi ℥.ß.detur.

Vel ℞. *Nuc. mosch.* ℥.ß. *oculor.cancri præpar.*℥.iij. F. Puluis.Detur Drach.j.

Vel *Corall.rubr.præpar. margar. præpar.* an. ʒ.j. *spodij* ʒ.ij. *oculor.cancri* ʒ.j.

F. Puluis ; cuius dosis Drach. j.

Diæta.

Diæta in vulneribus capitis. Aër sit temperatus,ad calidũ vergens,&,nisi talis sit, arte paretur;ita tamen,vt ignis longius ab ægro accendatur. Calidum enim,vt est 5. *aphor. s.* 2. in vlcere pus mouet, & maximum securitatis præbet indicium,cutẽ emollit,extenuat, dolorem lenit, rigores , conuulsiones mitigat , capitis grauitatem soluit , ossibus fractis plurimùm prodest , maximè si nudata , multoque magis , si in capite. Aër verò frigidus in vulneribus capitis,præsertim cum cranij fracturâ , & meningum læsione , vitandus. Frigus enim conuulsiones , tetanos, rigores ac horrores febriles affert:Hippocrates, 5. *aph.* 17. Proinde vulnus diligenter tegendum, aër cubiculi temperandus,& dum vulnus detegitur,calefaciendus. Imò,vt Ambros.Paræus,*lib.* 9. *c.*13. testatur , multi ex vulneribus capitis sauciati frigore imprudenter admisso in discrimen vitæ adducti sunt.

Aër tamen nimis calidus,æquè ac frigidus , vulneribus capitis inimicus.Ideoq; etiã plumis,linteaminibus,fasciis,pellibus,medicamentis calidis,aliisq;calorẽ augentibus caput non est onerandum,sed,vt Hippocrates,*de offic. Medici*,ait,fasciæ mundæ sint,leues,molles, tenues,ne locus vulneratus oneretur,neuè vaporũ trãspiratio prohibeatur , & calor augeatur. Imo si magnus æstus sit, qualis sub Cane , & tempore æstiuo, aër etiam refrigerandus,vt suprà,*c.*1 dictum. Aër quoque sit obscurior,non valde lucidus , qui spiritus commouet,& dolorem auget.

Victus sit tenuior, ne vapores multi ad caput adscẽdant,& humores ad caput moueantur.Et si sanguinem humorésq; tenues ad partẽ vulneratam affluxuros metus sit , cibus refrigerans , & sanguinem nonnihil incrassans,ac vasa constringens esse debet. Ideóque ægri primùm panatellâ , vel ptisanâ hordeaceâ sunt alendi. Non improbantur tamen etiam cichoracea,malua, lactuca,quæ & somnum conciliant,& vapores calidos caput petentes temperant ac incrassant.

In mensa vltima cydonia vtilia sunt. Nonnulli hîc cerebrum gallinarum commendant;vt quod ob substãtiæ similitudinem cerebro vulnerato multum prosit. Scribit quidem Iohan. Andr.à Cruce , *de vulner. lib.* 1. *tract.* 2. *cap.* 6. se nunquam ob cerebri gallinarum exhibitionem cerebrum vulneratum sanitati restitutũ videre potuisse;licet interdum ob tenuem victũ,& medicamenta idonea id acciderit. Ad negandum tamẽ *Cerebri gallinarum in vulneribus capitis vsus.*

hoc

hoc non sufficit. Scribit contrà Cardanus, gallinæ cerebrum & memoriam iuuare, adeóque, vt aliquos, qui delirare inceperint, resipiscere fecerit. Amygdalas dulces quidam etiam non exhibendas censent; quòd caput grauent.

Vini potus ad diem 14. vsque planè intermittendus; cùm caput petat, & vaporibus repleat, neruisque noceat: sed cereuisia tenui, & aq. hordei bibenda. Si sitis molesta est, succus malorum granatorum vtilis est. Feruorem enim bilis reprimit. Somnus sit moderatus. Interdiu æger non dormiat; quoniam caput somnus diuturnus replet; nisi noctu nō dormiuerit. Si tamē phlegmone cerebrum aut meninges inuaserit, etiam interdiu, præsertim ab aurora ad meridiem, somnum inire suadet Ambros. Paræus, *lib. 9. cap. 14.* cum eâ diei parte sanguis in corpore dominetur; qui cum per vigilias in habitum & superficiem corporis effundatur, somno cōtrà intrò ad partes corporis nobiles, cor & hepar reuocetur: si cum ortu Solis in habitum corporis effunditur, etiam vigiliarum motu magis magisque effunderetur, inflammatioque augeretur. Si vigiliæ sint immoderatæ, somnus concilietur lenioribus medicamentis, vt *part. 2. c. 1.* dicetur. Decubitus sit in ea parte quę minus dolet, donec pus sit genitum; postea in affecta parte æger iaceat, vt pus effluat, nisi dolor prohibeat. Quies animi & corporis imperanda. Exercitij tamen loco lenes frictiones in partibus inferioribus ante cibū instituantur. Oculorum acies non intendenda; & proinde, vt dictum, lumen intensum vitandum, & potiùs mediocres tenebræ eligendæ.

Vitandus quoque sonus & strepitus vehemens, vt tympanorum, tubarum, serrarum, & similes. Compertum enim est & hunc quibusdam mortem attulisse, vt refert Guilel. Fabricius, *cent. 1. obseru. 20.* Æger pauca loquatur, abstineat risu, clamore, & inprimis sternutationem caueat: nihil duri etiam masticandum.

Animi symptomata, vehementiora præsertim, ira & metus, valde capite vulneratis noxia sunt, vt mortem quandoque afferant; sicut id obseruauit Guiliel. Fabricius, *cent. 1. obseru. 17.*

Nocentissima quoq; est Venus, adeò, vt quidam penè sanitati restituti ex vsu Veneris mortui sint. Exemplum annotauit idem Fabricius, *cent. 1. obseru. 84.*

Aluus singulis diebus reddatur, & nisi spontè officium faciat, arte mouenda, ne fæces retentæ vapores ad caput mittant.

QVÆSTIO I.

An vulnera capitis per agglutinationem seu suturam, an verò per carnis generationem sananda sint?

An vulnera capitis sanãda sint per suturã, an per carnis generationẽ.

Inter chirurgos agitatur controuersia de curatione vulnerum capitis sine cranij fractura, an capitis cutis vulnerata per suturam & agglutinationem, vt loquuntur, an verò per carnis generationem curanda sit. Alij enim per agglutinationem curari volunt, eâ de caussâ, ne caput ab externo aëre offendatur: alij verò vulnera capitis consui nolunt: 1. quia cutis capitis durior. &, vt aliarum partium, non agglutinatur, 2. quod periculum immineat, ne sanies sub sutura retineatur, & retenta pericranium & cranium corrumpat & dolorem, inflammationem, & alia mala excitet 3. quod metuendum sit, ne suendo pericranium lædatur. Ab externis verò aëris iniuriis, etiam sine sutura, tegumentis caput defendi posse aiunt.

Verùm enimuerò quod ipsam suturam attinet, dictū iam ante est, omittendā omnino esse, nisi necessitas summa id postulet, & vbi necessaria est, cauendum, ne pericraniū simul lædatur. Et præstātissimi chirurgi ferè eam omittunt: potestq; alteratio capitis ab aëre frigido tegumētis caueri. Et si tota cutis incisa est, omnino metuendum, pericranium simul læsum esse; quo vulnerato tutius est suturam omittere, quàm adhibere. Malè verò puto opponi suturam carnis generationi, atque curationem per agglutinationem & suturam pro eodem haberi. Etsi enim negandum non sit; cùm experientia id testetur, etiam cutem capitis (quamuis tardius, cùm crassior sit & siccior) conglutinari: tamen vix fieri posse puto, vt illa agglutinatio fiat sine omnis carnis generationē; præsertim cùm longiore tempore ad cutis agglutinationem opus sit. Et licèt tardè generetur: omnino tamen & conglutinationem cutis fieri necessarium est; cum non ex carne cutis, neque ex cute caro crescat, aut cutis per carnem conglutinetur; sed ex cute solum cutis generetur, & cutis per cutem seu cicatricem coalescat. Ideóque satis esse puto, si chirurgus de hoc primùm sollicitus sit, vt necessaria medicamenta adhibeat, & vulneris labia per deligationem cōiungat, reliquum naturæ committat. Nam vt simul aliquid carnis succrescat, ipse vix prohibere poterit; cum non sit possibile, vt sine omnis puris generatione & prouētu tale vulnus sanetur. Alteratur enim tum à telo, tū ab aëre externo, cruditatēque quandā contrahit, quæ non nisi coctione, & puris aliquâ generatione emendatur. Vnde in eius, quæ in pus vertitur, locum alia noua succrescat necesse est.

Vulnera frontis nonnulli etiam per suturam coniūgi debere docēt, vt deformitas vitetur; idq; ideò, quod primò statim sutura sicca, vel per glutinum adhiberi nō possit; quapropter suendum censent vulnus, & secundo & tertio die suturam remouendam, & glutinum adhibendum putant. Verùm hoc modo deformitas nō euitatur. Puncta enim semel facta cōspiciuntur; neque sutura vsque ad vulneris consolidationem durat. Neque refert, etiamsi in prima deligatione sutura sicca non adhibeatur. Sufficit, si in secunda id fiat. *Vulnera frōtis an sint suenda.*

QVÆSTIO II.

Quo in loco contrafissura fiat.

Cōtrafissura quo in loco fiat.

De contrafissuræ loco non omnes idem scribere, supra dictum est. Nonnulli in eâ sunt sententia, fieri hāc fracturam in aliâ quidem ossis parte ab ea, quæ ictū excepit, in eodem tamen osse, nullo modo in opposita parte. Sententiæ huius est Paulus Ægineta, *lib. 6. cap. 90.* vbi aduersus Soranum disputat: cui assentiuntur Guido de Gauliaco, Vidus Vidius, Gabriel Fallopius. Idq; ex vsu suturarum probare conantur, quas inter alias caussas ideo etiam datas volunt, vt, si parte aliquâ cranium frangeretur, reliqua indemnis seruaretur, terminúsq; læsionis esset sutura ipsa. Ideóque etsi vitra & cucurbita exsiccata in parte oppositâ frangantur: in cranio tamen aliter se rem habere statuunt. Vitrea enim vasa & cucurbitæ exsiccatæ vacuæ sunt; & agitato ex percussione in iis aëre, nec exitum inueniente; in aliâ, vel oppositâ parte fit fractura: cranium verò vacuū non est. Vitra etiam & cucurbitæ continua corpora sunt; cranij verò partes inter se saltem contiguæ, & suturis distinctæ.

Alij verò, & quidem ipsâ experientiâ edocti, in aliâ cranij, quam quæ percussa est, parte; immò in oppositâ fracturam fieri posse statuunt. Dux horum procul dubiò Hippocrates, qui, in *libr. de vulnerib. capitis,* scribit: Frangitur caluaria sub vulnere aliâ parte, quàm vbi plaga est. Idem post Hippocratem Soranus, *lib. 8. de affect. cap. 4.* & Cornelius Celsus, *lib. 8. cap. 4.* Galenus, *lib. 6. meth. med. cap. vltimo.* Auicennas, *quinta quarti tract. 3.* Nicol. Florentinus, Iohan. de Vigo, Io. Andr. à Cruce, statuunt, qui omnes in aliâ, quàm vbi plaga est, cranij parte fracturam fieri posse asserunt, & obseruarūt. Ideóq; ob rationes quasdā sensum dimittere nō licet, vt Aristoteles, *1. de generat. & corrupt. text. 58.* habet; & in morbis externis sensus omnibus rationibus

bus præferendus. Neque experientia hæc elidi potest, quod Amatus Lusitanus, *cent. 3. curat. 42.* & alij quidam asserunt, fieri posse, vt vnâ parte caluariæ læsâ, alia longè distans afficiatur, nō quod os fissum sit, sed quod sub eo cerebri meningum, venula aliqua rupta sit, ex qua saguis effluit, & sanies fit, ac putredo oritur. Experientia enim contrarium docet, obseruatumque, vt ex locis allegatis patet, non solùm venas, sed ipsum craniū in parte opposita, vel distanti ruptum fuisse. Et quamuis cranij ossa non continua sint, sed contigua saltem: tamen quod aliis corporibus accidit, & cranio accidere potest. Dum enim aër in cranio ex ictu commouetur, & per totam cranij substantiam fertur, vbi in concursu cranij parti oppositæ allidirur, renitens frangit. Et sit sanè, quod etiam Galenus, *9. de vsu partium cap. 17.* vult, vt hanc quoque suturæ vtilitatē habeat, ne, si fractura accidat, ea nimis lōgè protrahatur, sed ad suturam terminetur: tamen nihil obstat, quin in oppositâ etiā aliâ parte fractura fieri possit, ob caussam modò dictam. Fracturæ quidem ad proximum os continuationem prohibent suturæ: vt verò in alio osse fractura peculiaris fiat, prohibere non possunt. Nō tamen necessarium est, vt quoque supra diximus, vt cōtrafissura semper fiat in parte oppositâ, sed satis est, si fiat in aliâ, quàm quæ percussa est.

QVÆSTIO III.

An cranium fissum statim & semper radendum sit?

Craniū fissū an semper radēdū sit?

Celsus, *lib. 8. cap. 4.* quo de vulneribus capitis diligenter tractat: antiquiores quidē Medicos in omni fisso fractóue osse protinus ad ferramenta, quibus id exciderent, venisse scribit. Ipse verò melius esse putat antè emplastra experiri, quæ caluariæ caussâ cōponuntur, eorúmque aliquod ex aceto mollitum per se supra fissum fractúq; os imponere, deinde super id aliquando latius, quàm vulnus est, eodem medicamento illitum linteolum, & præterea succidam lanam aceto tinctam imponere iubet, & hoc modo vsque ad diē quintum curare. Quod si caruncula increscere cœperit, & febricula aut soluta erit, aut leuior, & cupiditas cibi reuerterit, satisq; somni accedat, in eodem medicamento perseuerandū esse censet. Hac enim ratione sæpe rimas callo quodam, qui veluti ossis cicatrix est, impleri scribit; qui callus aliquando melius sit velamentum cerebro, quàm caro, quæ exsciso osse increscit. Si verò sub prima curatione febris intenditur, breuésque somni, & iidem per insomnia tumultuosi sunt, vlcus madet, neque alitur, & in ceruicibus glandulæ oboriuntur, magni dolores sunt, cibique semper fastidium increscit: tum demum ad manum scalprúmque veniendum censet.

Hieronym. Fabricius ab Aquapendente verò, *lib. 2. chirurg. c. 17.* Celsi sententiam, quam etiā Petrus Pavv, *in comment. in hunc locum,* paradoxam appellat, improbat, ob sequentes rationes: 1. quia in vulneribus capitis quæ suâ naturâ admodum periculosa sunt, pessimum est, expectare praua symptomata, ac tum demum prouidere, cùm forsan occasio præteriit. 2. quia, si rima non deradatur, vt plurimùm nigritiem contrahit, ob quā deinde ad os radendum cogimur. 3. quia cranium, etiam non læsum, si denudatum sit, deradendum est, vt rasurâ saniei collectio, quæ ad subiectam membranam destillare potest, & eam corrumpere, præcaueatur. Labia, quæ in osse incisa sunt, inæqualia & aspera læuiganda sunt, & rasurâ in exactam cognitionem profunditatis rimæ perueniendum.

Verumenimuerò Celsi, vtpote viri in Chirurgia peritissimi, sententiam, præsertim vbi externa saltē lamina fissa est, non planè reiiciendam puto. Etsi enim in iis regionibus, vbi periculosa sunt capitis vulnera, nemini suaserim, vt rasionem differat: tamen in nostris, & aliis regionibus, vbi minus periculosa sunt capitis vulnera, ex Celsi sententia curationē institui posse puto, cum certum sit, & experientia id testetur, natura, vt in aliis partibus, ita & in capite, sæpe ossa consolidare, sine omni rasura; quod vel fissuræ illæ, quæ longius procedunt, testantur, quas ad extremum vsque inuestigare, Galenus, *6. m. m. cap. 6.* & omnes Medici prohibent, quasque natura sine rasura sanat. Itaque hic vulneris conditio diligenter perpendenda. Si enim eius labra non sint aspera & inæqualia, & vulnus tale sit, vt non sit metuendum, grauia symptomata superuentura: naturæ negotium committere, & pulueres cephalicos atque alia necessaria medicamenta adhibere licet. Et quamuis negari non possit, multos satis commodè viuere, quibus magna pars cranij dempta est: tamen quod Celsus habet negari non potest, melius & fortius velamen cerebro esse callū, qui in rimâ cōcrescit, quàm carnem, quæ concrescit, vbi os derasum est. Potest etiam sine rasione vulnus mundari. Si verò vulnus sit inæquale & asperum, aut ob grauia symptomata imminentia malum metuimus, ad rasuram statim accedendum. Neque hic semper ad septimum vel octauum vsque diem naturæ negotium committendum, & grauissima symptomata expectanda sunt; sed quid sub primâ curatione, vt Celsus loquitur, & primis statim diebus fiat, attendendum. Facilè enim ex signis à Celso traditis cognosci potest, an morbus in peius vel melius vergat.

QVÆSTIO IV.

An duræ meningi denudatæ siccantia, an verò humectantia medicamenta imponenda sint?

Non eadem medicamenta membranæ duræ denudatæ chirurgos, vel olim, imposuisse, ex Galeno, *6. m. m. c. 6.* patet: sed aliquos blandissima, quæ hodiè digestiua vocantur; alios vehementer siccantia. Meges Sidonius, vt, *ibidem*, refert Galenus, vehementissimis siccantibus vtebatur, vt & ciuis quidam ipsius, Eudemius vir satis exercitatus in hâc artis parte, sic, vt emplastrum, quod Isin vocant, nudatæ membranæ imponerent, & super hanc foris oxymel. Emplastrum autem Isis cephalicum *lib. 5. de comp. medicamentorum sec. gener. c. 2.* describitur, paraturque *ex cera* ℥. 100. *terebinth.* Drach. 200. *squamma æris rubri, æruginis rasæ, aristoloch. rotund. thuris, salis Ammoniac. æris vsti, rad. dracunculi*, ana, Drach. viij. *aluminis vsti* Drach. xij. *olei veter.* Vnc. x. Terenda terantur, adiecto aceto acerrimo, &, vt conuenit, coquantur, quousque nō inquinētur manus, & fiant pastilli, manibus aceto acerrimo intinctis, qui per decē dies in aceto acerrimo macerētur. Nullū verò alium his vsum se vidisse scribit Galenus: hoc tamē testatur, magis sanatos fuisse eos, qui ab Eudemo illo curabantur, quàm ab aliis, qui blandis vtebātur. Neque ea curandi ratio Galeno displicet, hanc ob causam, quod auditorius meatus, qui non solum vsque ad durā cerebri membranam pertingit, sed etiā neruum attingit, qui in ipsum à cerebro descendit, etiam vehementissima medicamenta tolerat: qualia propterea etiā duræ membranæ, vt naturâ siccissimæ, conuenire possunt: atque ita Eudemi curationem approbare videtur Galenus. Eandem curandi rationem & Celsus obseruauit, qui perforatione peractâ duram matrem aceto acerrimo vult inspergi, vt, si cruor aliquis super ipsam sit concretus, discutiatur. Deinde vsurpat emplastrum viride, vel Iudæum, quæ valde siccant, & ab eo *libr. 5. cap. 19.* describuntur. Atque hæc curandi ratio petita videtur ab Hippocrate, qui, *lib. de vulnerib. capit.* iubet, vt exciso osse, & membranâ patefactâ, valdè siccātibus & detergētibus ea purgetur, ne diutius madens

An duræ meningi siccantia an humectantia imponenda.

madens sub aliis medicamentis hebes fiat, & putrescat.

Ex posterioribus verò Medicis sunt, qui membranæ duræ denudatæ spiritum vini, seu aquam vitæ aliquam, præcipuè cum cephalicis, vel solam, vel cum melle rosaceo, aut terebintina, aut vnguentis cephalicis siccis mistam imponunt. Neque hic curandi modus per siccantia rationibus destitui videtur. Primò enim vlcera omnia exsiccatione indigent; anodyna verò & humida facilè putredinem excitant. 2. Oleum est neruis inimicum. Meninx autem dura est neruosæ substantiæ. 3. Frigida sunt neruis inimica; quale est oleum rosaceum, quod plerique adhibent.

Qui verò Romæ viuebant Medici tempore Galeni, contrariam rationem sequebantur, ac humectantibus, & præcipuè oleo rosaceo vtebantur: alij columbæ sanguinem calidum supra membranam instillabant. Et de oleo rosaceo quidem scribit Galenus, 11. *de simpl. medic. facult. cap. 2. de sanguine columb.* se sexcentos nouisse eorum, quibus Romæ persanata fuerint, capitis ossa, nec quidquam ab vsu rosacei citra columbæ sanguinem offensos: statuítque, nihil melius inueniri posse, quàm vt osse perforato optimo rosaceo vtaris. Galeno adstipulatur Aetius, *lib. 2. cap. 85.* & Paulus Ægineta, *lib. 6. c. 90.* Sequuntur hanc curandi rationem & hodie plurimi, qui tum oleo rosaceo, tùm digestiuis medicamentis vtuntur, scribúntque non dari aliquod medicamentum, quod ita nobis similis temperaturæ naturalem & innatum calorem foueat & corroboret, fluxiones inhibeat, intemperiem remoueat, causis dolorem parientibus resistat: & proinde cum præcipua cura Medici esse debeat, inflammationem prohibere; nihil verò magis ad inflammationem excitandam faciat, quàm dolor, medicamenta dolorem sedantia, & præcipuè oleum rosaceum, semper esse necessaria. Præterea quia vulnus incrudescens non parum molestiæ exhibet; incrudescit autem siccis medicamentis: potiora putant humectantia & lenientia.

Sunt tandem, qui vtramque curandi rationem probant, ac parùm referre putant, vtram sequamur.

Verùm enim verò cum siccantia & humectantia medicamenta valde differant, & contrarios planè effectus edant, non parùm refert, an his, an verò illis vtaris. Itáque hac in re & vulneris, & corporis, & regionis conditio consideranda. Etenim si membrana sine inflammatione sit alba, illæsa, ac pura appareat, dolórque absit, medicamenta sicca cephalica vsurpanda. Accidit verò sæpe hoc, vbi à telo membrana detecta est: quæ si mollis, illæsa, alba, & pura appareat, mel rosatum, vel solum, vel cum siccāte aliquo mistum adhiberi potest. Scribítque Iohannes Andreas à Cruce, se longo experimento compertum habere, in athlethis & exercitatis corporibus mel rosatum cum guttis iiii. aquæ vitæ immo vulneri, seu membranæ detectæ feliciter cum sindone imponi, & residuum vulnus puluere vel vnguento cephalico repleri. Neque omnino aquæ vitæ illæ in tali vulnere planè reiiciendæ videntur; cum neruosis partibus amicæ sint, à putredine præseruēt, & in omnibus vulneribus vlceribúsque detergendis, siccandis, & ad bonum exitum perducendis, mirabilem vim habeant: id quod quadraginta annorum experientiâ se obseruasse scribit Valleriola. *lib. 5. obseru. 8.* Si verò dolor & inflammatio metuatur, & membrana non planè illæsa sit; id quod plerumque accidit, cùm artificis manu ac instrumentis cranium aperitur, & vel agitatione nimiâ, vel ossis eminentiâ, vel quocunque modo membrana læditur, & non rectè sese habet: commodissimum est oleum rosaceum omphacinum, quod ex immaturis oliuis expressum est, & cum rosis non planè apertis paratur. quod & adstringendi vi aliquâ roborat, & temperatâ frigiditate inflammationes prohibet, & suppurationem, quæ in principio vulneris statim procuranda, citat. Cùm enim inflammationem penitus euitare non possimus, mitiorem eam fore docet Hippocrates *lib. de vlcerib.* si quàm celerrimè vulnus suppurare fecerimus. Non tamen nimis diu, & vltra septimam, præter propter, quod fit tertio die, deligationem, (neque etiam certo dierum numero hoc definiri potest) in huius vsu persistendum, ne putredo aliqua excitetur, & membrana tum à frequenti oleorum impositione, tum è puris longiore morâ hebes fiat; præsertim æstate, quo tempore citius pus generatur: hyeme autem ad septimum vsque diem nunquam medicamentis suppuratoriis vtendum. Ideóque quamprimum pus bonum apparere incipit, oleo rosaceo mel rosaceum addendum, aut syrupus rosaceus, vel etiam oleum de vitellis ouorum. Hinc ad magis siccantia accedendum, & cranio pulueres cephalici inspergendi. Ad quam rem Meges Sidonius Iside solò vtebatur in capitibus Persarum durissimis & robustissimis, & his, qui in Asia degebant. Itali non nisi duplo rosaceo adiecto vti audent. Neque verò siccantia eiusdem planè modi in omnibus corporibus vsurparunt antiqui; sed in mollioribus corporibus vtebantur emplastro, seu vnguento Isidis, à Galeno descripto; quod fit ex vna parte emplastri Isidis, & duabus partibus cerati rosacei: in mediocri tempe amento, vnguento composito ex æquali horum portione. In robustissimis corporibus, qualia sunt nautarum, agricolarum, emplastrum Isidis solum locum habere potest.

Spiritus vini in vulneribus vlceribúsque à putredine præseruandis vtilitas.

Eodem modo temperaturæ & corporis constitutionis ratio habenda est in lenioribus, & anodynis illis adhibendis. Etenim in corpore molliore & humidiore, qualia puerorum, sufficit solum oleum rosaceum. Sin caput sit siccius, vt in adultis, & præcipuè crispos capillos habentibus, resina abietina admiscenda, vel oleum hyperici. Sin adhuc siccius, plus resinæ, quàm olei rosarum sumendum. Ita & æstate vtilius est oleum rosaceum, hyeme resina abietina.

Hodiè ferè vtuntur vnguentis cephalicis, de gummi elemi, de betonic. de matri syl. quæ ita pleraque sunt composita, aut aliorum admistione ita facilè temperari possunt, vt dolorem leniant, inflammationem prohibeant, putredinem arceant. Vbi maiore siccatione opus est, adhibent, vel admiscent aquas vitæ supra propositas. Exempla talium curationum videantur in locis supra allegatis.

QVÆSTIO V.

An Cranio fracto, cute verò integrâ manente, cutis secanda sit?

An Cranio fracto cutis integra secanda sit.

Est Pauli Æginetæ, Celsi, & plerorumque Chirurgicorum opinio, si cranium fractum, cutis verò integra sit, cutem capitis secandam esse, vt fractura pareat & reliqua, quæ debent, commodè peragi possint. Refert tamen Vidus Vidius, *in comment. in lib. Hippocr. de vulneribus capit.* Iacobum Perusinum, Romæ Medicum & Chirurgum suo tempore celebrem, longo vsu obseruasse eos magis seruari, qui sine cutis incisione, partim lenientibus, partim siccantibus medicamentis curantur, quàm quibus cutis inciditur, & os aperitur; atque is longè aliam esse rationem cranij fracti denudati, quàm cute intecti docet. Etenim si cranium detectum sit, si absque sectione relinquatur, humor, qui supra membranam cerebri delapsus est, à calore, qui exspirat, discuti non potest; quocirca putrescens hominem iugulat. Vbi verò cutis integra est, calor non exspirat; ideóque saniem digerere, & ossa solidare potest; id quod in aliis etiam fracturis, quæ carne & cute teguntur, quotidiè fieri videmus.

Verùm sententia hæc absolutè vera non est. Facilè quidem eam recipimus, si neque magna sanguinis copia sub cranium effusa sit, neque os fractum membranas pungat, neque cranium depressum cerebrum comprimat, vt supra dictum. Vt enim alia ossa fracta à natu-

ra consolidantur, ita in cranio idem accidit; sicut manifestè in fracturis longius progredientibus euenit, quas ad extremum vsque inuestigare Galenus prohibet. Et si nec vasa nec cutis valde læsa sit, sanies illa exigua à natura facilè discutitur.

Verùm si sanguinis magna copia sub cranium effusa sit, & partium subditarum corruptio à pure metuatur, membrana ab osse fracto, vel depresso pungatur, aut comprimatur; id quod ex signis supra traditis, & symptomatibus grauibus superuenientibus apparet: cum natura ista vitia corrigere non possit, omnino cutis sectio, & cranij apertio necessaria est. Præterea cum cutis sectione neglectâ nec fractura ossis, neque modus eius, neque terminus satis cognosci possit, cautus hîc sit Medicus, ne in aliquod periculum ægrum coniiciat. Et sit, vt saniem per cutem exhaurire possit: officula tamen & squammæ in profundo hærentes non ita facilè extrahuntur.

QVÆSTIO VI.

An in cranij fractura, etiam internam laminam penetrante, semper cranium aperiendum sit?

An in cranij fractura cranium semper aperiendum sit.

Communis est opinio, quam supra proposuimus, si cranij vtraque lamina fissa sit, cranium aperiendum esse, vt saniei, quæ colligitur, & deligatione non exprimi, nec alio modo euacuari potest, exitus patefiat. Sunt tamen nonnulli, qui contrarium sentiunt, & breuiùs ac tutius emplastris, ceratis, & aliis medicamentis extra appositis, quàm manuum & ferri operâ cranium hoc modo fractum curari posse putant; ideò, quòd 1. per medicamenta nihil ampliùs destruitur; quod fit manuum opera, sed quod fractum est, statim reficitur. 2. quod cranij apertione sæpe inflammationes & alia symptomata accersuntur. 3. quod membranarum cerebri inflammationes solis medicamentis, non verò manuum operâ sanantur. 4. quod dantur medicamenta, quæ sagittas, spinas, & alia è corpore extrahunt, quorum sylua est apud Galenum, *6. de compos. med. sec. gen.* Scribonium Largum, *de compos. med. cap.* 201. Celsum, *lib.* 5. *cap.* 9. quibus etiam sanies sub cranio contenta extrahi posse videtur. Et 5. tandem, quod ipsa experientia testatur, plurimos sola medicamentorum applicatione, sine manuum operâ, sanatos fuisse.

Verum enim verò eadem ferè huius quæstionis solutio est, quæ tertiæ. Etenim si certò constet, neque cranium depressum esse, neque quicquam effractum, à quo cerebrum lædatur, & saniei tam paruam copiam esse, ac naturæ robur tantum, vt medicamentis adiuta saniem absumere & dissipare possit; id quod ex symptomatibus apparet: apertione cranij opus non est. Verùm si sanies sit paulò copiosior, aut à cranio cerebrum, aut membranæ eius lædantur; nullo modo omittenda sectio. Et cum semper satis certi esse non possimus, quanta saniei copia collecta sit sub cranio, & quantum naturæ robur sit: tutiùs ferè semper videtur, maturè cranium aperire, antequam symptomata grauia superueniant, quæ postea apertionem difficiliorem & periculosiorem reddunt. Neque enim, si vtraque lamina rupta sit, per medicamenta semper sanies omnis discuti, neque membrana abstergi, & à corruptione seruari potest. Et quamuis in partibus carnosis ad extrahendum aliena talia medicamenta adhibeantur: tamen quia id tardius præstant, & interea temporis inflammatio, & alia mala excitari possunt; his solis non fidendum. Inflammationum etiam membranarum cerebri sine vulnere & fractura cranij alia ratio est, quàm eius, quam hîc metuimus. Ibi enim humor adhuc in venis, & partium poris est: non verò extra parti incumbit; & propterea faciliùs à naturâ regi potest; hîc verò, extra parti incumbens, si putrescat, eam necessariò corrumpit. Neque etiam omnes à membranarum cerebri inflammationibus conualescunt. Et quamuis interdum in robustioribus naturis, in quibus sæpe in vulneribus quasi miracula fiunt, fracturæ tales sine cranij apertione curentur; tamen idem de aliis omnibus polliceri non licet.

CAPVT XXV.

De Fungis Cerebri.

E Membranis cerebri vulneratis interdum caro quædam mollis, & radice subnixa, instar fungi, pullulat; quæ idcircò etiam fungus appellatur. Vt enim per arborum cortices interdum humor quidam vitiosus exstillat, qui in fungum concrescit: ita si membranæ cerebri lædantur, humor quidam exstillans in carnem mollem, quæ fungi instar est, mutatur, & breui tempore sæpe magnum incrementum sumit. Natura enim nunquam otiosa est, ac si humores affluentes, ob eorum ineptitudinem, vel etiam partis debilitatem, in eius alimentum vertere non possit, in eam, quam potest, naturam conuertit; quo modo etiam alibi in corpore verrucæ & similia generantur. *Fungi cerebri.*

Subiectum, vt *in Epist. ad Guilelm. Fabric. cent.* 1. *obseru.* 35. scripsi, membranam esse puto, eamque non integram, sed vulneratam, seu contusam, ita vt humores affluentes ex eâ læsâ exstillent, & in talem fungosam ac mollem substantiam conuertantur. Ideóque non solum in cerebro, sed etiam in aliis partibus membranosis contusis, tales fungi oriuntur.

Discernendos autem esse puto istos fungos, propriè ita dictos, à carne illâ vtili, quam natura prouida interdum ad cerebrum & membranas nudatas tegendas ex vtili alimento, ex humoribus secundariis, quos vocant, generat, quamque nonnulli etiam fungum appellant. De quo procul dubio intelligendum est, quod Volcherus Coiter, *in obser. anat.* scribit, se in omnibus capitis vulneribus, quæ tum ipse curauit, tum à Fallopio, & Iulio Cæsare Arantio curata vidit, animaduertisse, substantiam quandam fungosam, duram, & ita tenaciter partibus subiectis annexâ, vt spatula auferri nequiuerit, suppullulasse. Fungos enim propriè dictos, qui plerunque lethales sunt, in capitis vulneribus ita frequenter nasci, credibile non est. Ista quoque caro non ita subitò generatur, nec valde extuberat. Fungi verò propriè dicti ex humoribus vitiosis affluentibus, instar fungorum, citissimè generantur, vt sæpe vno die magnitudine oui gallinacei excrescant; & licet aliqua pars dematur, paulò post maior repullulat.

Symptomata & Signa.

Visu facilè huiusmodi vitium cognoscitur. Ex contusâ enim, seu vulneratâ membranâ cerebri breui temporis spatio fungosa pallida caro subitò excrescit & pullulat, vt sæpe etiam supra cranium & cutem emineat.

Prognosticum.

Fungi hi periculosi sunt, & plerúmque lethales; cum ab humorum vitiosorum ad cerebrum affluxu proueniant, & tandem putrescentes gangrænam attrahant.

Indicationes.

Cùm ab humorum vitiosorum ad cerebrum affluxu gignentur fungi; humores illi è corpore euacuandi, & à capite reuellendi sunt. Ipse verò fungus siccantibus & exedentibus medicamentis absumendus: acriora tamen hîc vitanda. Excisio verò, quæ ferro fit, vt & quæ ligatura

ligaturâ, & filo ſerico, adeò tuta non eſt; cum grauia ſymptomata ſuperuenire ſoleant. Si tamen fungus nimium incrementum ſumat, filo ſerico ad radicem ligandus arctius, vt decidat; reliquum medicamentis ſiccantibus abſumendum. Si etiam durities aliqua, & malignitas adſit, quæ cancri naturam referat, tum lenioribus medicamentis non cedit fungus; acrioribus verò magis irritatur; & proinde niſi radicitùs exſcindatur, vix tuto, citò, & ſine dolore curari poteſt, vt ſenſit Guilelm. Fabricius.

Curatio.

Fungorum cerebri curatio. Qua ratione corpus vniuerſum à vitioſis humoribus euacuari debeat, ex ſuperioribus patet Ad fungum verò exſiccandum & abſumendum inſeruiunt ſabina, hermodactyli combuſti, rad. caryophyllat. angelicæ, ariſtoloch. rotundæ, irid. Florent. roſmarinus.

Ambroſius Paræus hoc puluere vtitur:

℞. *Sabinæ* ℥. ii. *ochræ* ℥. i. F. Puluis.

Guilelm. Fabricius iſto:

℞. *Rad. caryophyll. angelic. calami arom.* an. Drach. ß. *ariſtolochiæ rotundæ, iridis Florentin. ligni Guaiaci*, an. Drach. ii. *flor. ſalu. ſumm. maioran. flor. roriſmarin.* an. P. i. F. Puluis ſubtiliſſimus.

Deinde hoc Emplaſtrum imponit:

℞. *Emplaſtri de betonic.* Vnc. iiii. *gum. elemi diſſol. in ol. roſ.* Vnc. i. *pulu. roſar. myrtill. maſtiches, calami arom.* an. Drach. iß. *Cum* ſ. q. *olei roſarum.* M.

Videatur Paræus, *lib.* 9. *c.* 19. Guilelm. Fabricius, *cent.* 1. *obſ.* 14. 15. *cent.* 2. *obſeru.* 35. 36.

CAPVT XXVI.

De Carie Cranÿ.

Cranÿ caries. Continui ſolutio in oſſibus, quam eroſio ab humoribus acribus gignit, caries appellatur. Ea quandoque etiam cranio accidit; cum ſcilicet per vulnera aut vlcera ſanies defluens oſſis ſubſtantiam corrumpit. In quo humore interdum eſt peculiaris proprietas, quæ oſſi aduerſatur, vt obſeruatum ſit, cranium corruptum & carioſum euaſiſſe, cute capitis integrâ manente.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur viſu, & os nudatum à naturali colore in liuidum & nigrum mutatum eſt; actu quoque, ſpecillo immiſſo, deprehenditur: cum ſcilicet inæquale & aſperum quid occurrit, & ſpecillum leuiter adactum, in oſſis ſubſtantiam, tanquam lignum carioſum penetrat. Cariem oſſis indicat etiam ſanies liquidior, tenuior, & fœtidior, quàm quæ à ſimplice carnis vlcere prouenire poſſit. Caro inſuper eſt laxa & mollis, vlcúſque, ſicut accidit, eſt rebelle, nec facilè cicatricem contrahit.

Prognoſticum.

Si caries non admodum magna ſit, & medicamenta, vel ferrum cummodè adhiberi poſſit, malum incurabile non eſt,

Curatio.

Quicquid oſſis corruptum eſt, à ſano ſeparandum. Fit hoc dupliciter: medicamentis, vel manus operâ. Si enim caries minus profunda ſit, ſufficiunt medicamenta, quæ inſigniter exſiccant; quo fit, vt glutine, quo cum oſſe ſano cohærebat, abſumpto abſcedat, & ſeparetur: vel natura roborata, & vitioſo humore abſumpto, ſponte, quod corruptum eſt, ſeparat. Inſeruiunt huic vſui pulueres cephalici dicti, ſupra enumerati, quibus & alia exſiccantia addi poſſunt. Ex iis ſunt alia mitiora, alia fortiora.

Mitiora, in corporibus mollioribus, & ſi corruptio oſſis non ſit magna, vſurpanda, ſunt, *Radix ireos, ariſtolochiæ rotund, peucedani, myrrha.*

Fortiora, quæ in corporibus durioribus, & ſi corruptio maior ſit, locum habent, ſunt, *rad. dracontij, cortices pini, ſcoria æris*; inter fortiſſima eſt, *euphorbium, & vitriolum.*

Exempli gratia:

℞. *Pulu. aloes, pumic. vſti, pompholyg.* an. Drach. ii. *rad. ireos Florentin. ariſtoloch. rotund. myrrhæ*, an. Drac. i. *oſtreæ combuſtæ* Drach. ß. F. Puluis ſubtiliſſimus, qui vel ſolus, vel melle roſato, & ſpiritu vini miſtus applicetur, & hoc emplaſtrum apponatur:

℞. *Ceræ nouæ, reſinæ pini, gummi ammoniac. elemi*, an. Drach. vi. *terebinth.* Vnc. iii. *pulu. maſtiches, myrrhæ, ariſtolochiæ rotundæ, ireos Florentin. aloes, opopanac. euphorbij*, an. Drach. i. *olei roſacei* q. ſ. F. Emplaſtrum.

Vel imponatur emplaſtrum de betonica.

Quod ſi maior ſit oſſis corruptio, quàm vt medicamentis emendari poſſit, os radendum, donec integrum & album appareat, ac aliquid ſanguinis exſtillet; vel ſcalpro, aut alio inſtrumento carioſum exſcindendum: aut ſi corruptio maior ſit, & maligna, vt nec ferro tolli poſſit, cauterio os adurendum. De quibus plura dicentur, vbi in genere de oſſium carie curandâ tractabitur. Videatur interim Celſus, *lib.* 8. *cap.* 2. Ambroſ. Paræus, *lib.* 9. *cap.* 20. *& lib.* 18. *cap.* 26 27. Hieron. Fabricius ab Aquapendente, *lib.* 3. *c.* 10. Chalmeteus, *ench. Chirurg. cap.* 8.

CAPVT XXVII.

De Tumoribus Cerebri:

Et primò

De cerebri & meningum eius inflammatione.

Abſoluimus hactenus tria morborum ſimplicium, quæ capiti accidere poſſunt, genera: ſuperſunt quidam morbi compoſiti; tumores nimirum, in quibus intemperies cum materia coniungitur, cum magnitudine auctâ, & quandoque etiam cum vnitate ſolutâ: quorum duo explicanda ſunt, inflammatio ſcilicet, & hydrocephalon.

Et primò quidem inflammationem quod attinet, cum ad cerebrum & eius membranas plurima vaſa ſanguinem vehentia tendant, & per has partes diſſeminentur, ſi ſanguis ex iis excidat, & in poros, & ſpatia partis effundatur, atque ibi corrumpi, & putreſcere incipiat, inflammatio excitatur, quæ Græcis φρενῖτις nominatur, ἀπὸ τῶν φρενῶν, quod ratio læditur, & delirium ab hac inflammatione excitetur, vt infra, *part.* 2. *cap.* 7. dicetur: vbi etiam, *quaſt.* 1. an cerebrum inflammari poſſit, explicabitur. *Cerebri & meningum eius inflammatio.*

Cauſſæ.

Cauſſa nimirum inflammationis cerebri eſt ſanguis iſque vel purus, vel pituitoſus, vel bilioſus. Vt autem ſanguis ille p. n. ad cerebrum & membranas eius effundatur, faciunt quæcunque ſanguinem nimis calefacere, & ad caput conuertere poſſunt, vt aëris feruor, quo cerebrum incaleſcit, humoréſque feruidi è toto corpore ſurſum trahuntur, ictus & capitis vulnera, ac dolor inde ſequens, vigiliæ diuturnæ, ira, victus ratio calidior, ac inprimis vini meracioris potus, à quo ſanguis accenditur, & ad caput mouetur, tandémque motus humorum ſymptomaticus in febribus. *Cauſſæ inflammationis in cerebro.*

Inprimis

In primis verò duobus modis cerebri & membranarum eius inflammatio generatur; vel febre præcedente, vel sine febre, ex cerebri & membranarum eius læsione, aut nimiâ calefactione.

Primò enim vt in febribus quibusdam continuis, sæpe malignis, materiæ febrem parientis pars aliqua à natura mox sub initium ad partem aliquam, vt pleuram, pulmones, fauces detrudi solet, vnde pleuritis, peripneumonia, angina oritur: ita si eadem ad cerebrum, aut membranas eius detrudatur, inde inflammatio cerebri & membranarum eius excitatur; quæ febris propterea vulgò quidem symptomatica appelletur, sed rectius à Platero comitata dicitur; cum febris ista non inflammationem cerebri, sed inflammatio cerebri febrem sequatur, & à febrili materia ortum habeat.

Deinde aliquando ex caussis euidentibus, vt vulnere, percussione, contusione capitis, morâ sub radiis solaribus, & similibus caussis sanguis ad cerebrum, eiusque membranas concitatur, & confluit, ibique inflammationem excitat.

Pars affecta nunc est cerebrum secundum membranas eius: aliquando cerebrum ipsum. Etenim cum vasa, quæ sanguinem ad cerebrum deferunt, membranis cerebrum inuestientibus inserantur; si sanguis eò effundatur, ipsæ inflammationem concipiunt, & sanguinis parte in cerebrum effusâ ob vicinitatem ipsum quoque calorem concipit, & inflammatur. Et cùm cerebrum ipsum etiam alatur, & ad spirituum animalium generationem arteriæ sanguinem aduehant, si sanguis confertim in eius substantiam & poros effundatur, ibi calorem p. n. concipit, putrescit, & inflammationem parit.

An cerebri inflammari possit. Vocatur quidem à nonnullis in dubium, an cerebri substantia inflammari possit: sed nihil obstat, quin id accidat; cum & illud sanguine nutriatur: de quo plura in Institut. *lib. 2. part. 2. sect. 2. cap. 4. de phrenitide* dicta sunt. Videatur etiam Petrus Salius Diuersus, *de affectibus particul. cap. 1.*

Siue autem cerebrum, siue membranæ eius inflammentur; & generationis ratio, & curandi modus idem est. Quamuis, si cerebrum inflammetur, cum maiori periculo coniunctus morbus sit; cum phlegmones magnitudinem gangræna sequi soleat, de quâ interpretatur Galenus aphorismum 50. sect. 7. *Quibus cerebrum syderatum est, intra tres dies pereunt; si verò hos superuixerint, sani fiunt.* Et cum inflammatio cerebri plerumque in gangrænam abire soleat, inflammatio ista cerebri sub nomine sphaceli cerebri plerumque à Medicis proponitur: de quo etiam Hippocrates, *3. de morb. intern. & 2. de morb.*

Etsi verò curandi ratio parùm aut nihil variet, siue cerebrum, siue membranæ eius inflammentur: tamen symptomatibus non parùm differunt; de quo mox in signis dicetur.

Differentiæ.

Differt hæc inflammatio: I. vt dictum, ratione subiecti, quod nunc sunt membranæ solùm, nunc verò ipsum etiam cerebrum. II. ratione caussæ, quæ nunc est sanguis purus, nunc sanguis cum multa bile mistus, vel etiam sanguis serosæ humiditatis, aut pituitæ aliquid participans. Etsi verò sanguis & bilis aduri possint, vt in atram bilem vergere incipiant, & tum etiam grauiora deliria excitentur: tamen cum bilis in atram bilem jam abiit, potius mania, quàm phrenitis oritur, & vix atra bilis putrescere, ac febrem excitare potest, sicut id in cancro videmus.

Verùm differentiæ hæ cum curationem non multum diuersam habeant, inflammationes cerebri & membranarum eius simul proponere voluimus. Quia tamen signis & symptomatibus non parùm discrepat inflammatio cerebri ab inflammatione membranarum eius, signa vtriusque seorsim proponemus.

Signa Inflammationis Membranarum Cerebri.

Inflammatis cerebri membranis adest febris continua, & delirium perpetuum, ac vigiliæ; quæ propterea signa inflammationis membranarum cerebri sunt pathognomonica. Primò febris acuta & continua semper coniuncta est: siquidem aliquando febris inflammationem procedit, aliquando, ob magnum cordis & cerebri consensum, statim inflammationem cerebri sequitur, quæ de tertio in tertium exacerbatur; vt etiam in pleuritide accidere solet, quòd bilis ferè semper coniuncta sit. Et licet prior differentia inflammationis cerebri à febre ortum habeat: tamen rursus inflammatio capitis & cordis consensum augere potest. Deinde adest delirium perpetuum; sed id sensim, & paulatim inchoat, & inflammationis hujus præludium esse solet: quoniam in incendio illo, spiritibus animalibus continuò agitatis & impulsis, mentisque officinâ turbatâ, imaginatio & ratio suo munere, vt par est, fungi non possunt. Tertiò vigiliæ plerumque vrgent & molestæ sunt. *Membranarum cerebri inflammatarum signa.*

His accedunt & alia: sæpe ægri floccos & festucas legunt, ob turbatam spectris inanibus phantasiam. Dolor capitis & ceruicis percipitur, quem successu temporis ægri non percipiunt; quoniam mens ægrotat: ægri ad iram proni sunt, strident dentibus, oculi rigent, accidunt tremores, & totum corpus inordinatis motibus concutitur: obliuiscuntur ægri meiere petitâ matulâ, vel linguam intra os retrahere, vbi exseruerint, memoriâ varietate spectrorum & imaginum à munere suo auocatâ. Pulsus est tardus & durus; respiratio magna & rara; quia spiritum etiam ægri ducere obliuiscuntur, & raritas magnitudine in illo febrili incendio suppletur. Æger fit βραχυπότης, id est, sitim etiam præsentem non sentit; quia mens læsa est. Facies & oculi rubent; attracto per calorem sanguine ad caput; oculi squalent, ob siccitatem cerebri; & viuidi amplius non sunt, quod spirituum animalium vigore destituuntur; & lumen refugiunt, quo spiritus agitati magis dissipantur. Aspectus est toruus, ob conceptam animi ferocitatem; lacrymæ excernuntur acres, paucæ oculorum angulis adhærentes. Lingua aspera est, citrina vel nigra, vaporibus feruidis humiditatem linguæ absorbentibus, eiusque tunicam corrumpentibus: sanguinis stilla fit è naribus, natura conante quod molestum est expellere, sed præ virium imbecillitate succumbente: quod si stilla nigra sit, lethale est; ob exustum in venis cerebri sanguinem. Interdum lacryma acris ex altero oculorum fluit ob dissolutionem humorum ab immodico calore, vnde & lemæ siue sordes in oculis existunt. Vrina supprimitur, quia sensus interiores laborant, & ægri neque pondus, neque acrimoniam vrinæ percipiunt. Dum autem emittitur, alba plerumque est, & perspicua, quod bilis, quæ vrinam tingere solet, ad caput rapitur. Imminentis quoque inflammationis cerebri signum ex vrina haberi potest. Si enim circularis spuma in vrina appareat, in morbo, qui in inflammationem cerebri abire potest, flatuum copiam significat, qui humores secum ad caput rapere, & inflammationem ibi parere possunt. Vbi verò iam vrina, quæ antea erat valde tincta, vel etiam turbida, clarior & remissè colorata apparet, sine signis coctionis, & morbi diminutione; moueri humores ad caput, & iamiam instantis cerebri inflammationis indicium est; præcipuè si vigiliæ infestare, & æger delirare incipiat. Auus est adstrictior.

An autem inflammatio sit à sanguine puro vel bilioso, ex signis intemperierum capitis supra traditis cognoscendum. Hoc saltem hîc addimus, si ex sanguine puro sit inflammatio, vel cum humore seroso aut pituitoso

toso misto; deliria sunt mitiora, & cum risu: si verò à flaua bile; delirium est grauius, & cum iracundiâ & truculentiâ: quæ si aduratur, grauissimum fit delirium.

Signa Inflammationis Cerebri.

Cerebri inflammati signa. Si verò sanguis confertim & subitò in ipsum cerebrum effundatur, symptomata non parùm variant. Febris quidem continua vtrique inflammationi communis est: reliqua tamen non parum differunt. Nam in inflammatione cerebri, primò quidem, cùm sanguis per membranas affluit, ægrum apprehendit ingens capitis dolor, qui per occiput collo & vniuersæ spinæ communicatur. Hinc sensus omnes amittuntur, tum externi, tum interni. Et ægri nec dolorem, nec quicquam molestiæ percipiunt, nec delirant, & interrogati non respondent, & parùm aut prorsus non loquuntur: quod non accidit in inflammatione membranarum cerebri, in qua adest delirium, dolor perseuerat, & sensus non amittuntur, sed solùm deprauantur, solúsque motus in inflammatione cerebri remanet, qui adeò interdum validus est, vt vix loco contineri queant ægri, qui nonnunquam etiam in proprium corpus sæuiunt, & capillos sibi euellunt, vel vnguibus faciem dilaniant; quod procul dubio prouenit irritatâ naturâ, ab æstuante intra corpus maximo incendio. Facies in principio rubet, vt & oculi. Morbo verò procedente corpus languescit, & ad motum impotens redditur, vt decubitum rarò mutent ægri, ac dormitare quasi videantur; manus tamen sæpiùs mouent, quasi aliquid quærere vel apprehendere velint; manus etiam sunt tremulæ.

Prognostica.

Inflammatio cerebri quot diebus terminetur. 1. Inflammatio cerebri & membranarum eius morbus est acutus & periculosissimus; quæ si sit acutissima, quale exemplum est 3. *Epidem.comm.*3. *agrot.*4. tertio die hominem iugulare potest. Plerique ita affecti intra septimum diem moriuntur; perpauci; híque rari, hunc superant. Galenus, vt, *loc. allegat.* testatur, acutâ à prima die statim phrenitide correptos, quarto & quinto die vidit exanimatos fuisse, tertio non vidit. Auicennas, *lib.*3.*fen.*1.*tract.*3. vnicâ die phrenitide extinctos narrat. Prosper Alpinus, *lib.*1.*de med. Ægypt.cap.*13. refert, in Ægypto se vidisse phreniticos mortuos tribus vel quatuor diebus. Nonnunquam tamen ad diem 23. & 24. & plures extenditur: mutatâ morbi naturâ ex acuto simpliciter in acutum ex decidentiâ; vt ex Hippocrate, *loc. allegat.t.*84.*& seqq.* videre est.

2. Longè tamen periculosius malum est, si ipsum cerebrum, quàm si membranæ tantùm inflammentur. Cerebri enim inflammatio plerunque in gangrænam & sphacelum desinere solet; de quo Hippocrates, 7. *aphor.*50. *Quibus cerebrum sphacelo correptum est, intra dies tres moriuntur: si verò hos superant, sani fiunt:* qui verò conualescunt, nec morbi, nec alterius rei ad morbum pertinentis recordantur.

3. Inflammatio cerebri & membranarum eius, quæ à puro sanguine est, minus periculosa est, quàm cum bilis simul mista est.

4. Quò functiones plures sunt læsæ, & grauiora sunt symptomata, eò malum periculosius est.

5. Lingua contremiscens hic malum. Significatur enim magna animalis facultatis imbecillitas, ex immoderata cerebri caliditate & siccitate.

6. In inflammatione membranarum cerebri alba deiectio mala; quia significat motum bilis ad caput. Galenus, 1.*prorrhet.com.*1.*t.*12.

7. Vrina pellucida & alba, veluti aqua, in inflammatione cerebri, & membranarum eius, malum; quia morbum maxime crudum esse, bilemque omnem sursum rapi ostendit. De quo Hippocrates, 4. *aphor.*72. *Quibus pellucidæ & albæ sunt vrinæ malum: maximè verò si in phreniticis appareant.* Scribítque Galenus, *in commentar.* nullum se phreniticum seruatum vidisse, in quo talis apparuisset vrina.

8. In inflammatione adhuc cruda rigor signum pessimum est; id est, si accidat rigor ille, materiâ biliosâ adhuc in corpore existente: quod ex eo cognoscitur, quòd alba per aluum deiiciuntur. Est enim rigor ille symptomaticus, 1.*prorrhet.tom.*1.*aphor.*13.

9. Vt in aliis febribus acutis: ita in inflammatione cerebri, & membranarum eius, sanguinis è naribus stilla mera, id est, nigra sincera, pessima est, exustionem scilicet sanguinis in cerebri venis significans, quem natura morbo succumbens frustra expellere nititur. Nam, vt Galenus addit, rubri sanguinis stilla in morbo exitiali haud vnquam visa est, sed nigri semper, 1.*Epid.comm.*3. *agroto.* 1. Si verò copiosiùs sanguis fluat, indicio est, ægrum ex morbo conualiturum.

10. Si quis in tali morbo dentibus stridat, non consuetus id facere à pueritia, futuri delirij indicium est: quod si verò iam deliret æger, & simul stridat dentibus, mors in propinquo est. Nam conuulsio significatur musculorum in temporibus & maxillis, 2.*prognost.*1.*&* 1.*Epidem.com.*2.*t.*53.

11. In inflammationibus cerebri, in quibus tremulæ, obscuræ, & contrectabiles desipientiæ sunt, vt Hippocrates, 1. *prorrhet.*33. nominat, longè periculosiores sunt, quàm quæ sunt θορυβώδεις, & tumultuosæ, ob membranarum inflammationem, & ob simulatam mansuetudinem minimè contemnendæ; quòd tam cerebrum ipsum, quàm membranæ ipsæ inflammatæ sint. Non rarò enim accidit, vt Galenus, *in comment.* ait, vt ægri tales quieti iaceant, neque solùm non tumultuosè exclament, exsiliantque, vt antea, vel aliàs fieri videmus, sed neque prorsus loquantur, neque figuram decubitus permutent, ita vt familiaribus præbeat opinionem, quod mox sint dormituri; imò dormire putentur. quod neque loquantur, neque moueantur, & clausas etiam palpebras quidam habeant, & si quis accedens cum iis colloquatur, alij palpebras non aperiant, alij, postquam aperiunt, statim claudant. Vnde Hippocrates obscuras desipientias appellat, quòd non solum Idiotis, sed etiam Medicis cognitu sint difficiles. Galenus tales φρενίτιδας hecticas appellat; quod ipsum cerebrum humorem acceperit, & quasi imbiberit. *Deliria in inflammatione cerebri qualia.*

12. Pessimum etiam signum est, si phrenitidi superueniat conuulsio; vt Galenus, 12.*meth.med.cap.*8. testetur, se nullum vidisse, aut audiuisse vnquam, qui hoc modo affectus euaserit.

13. Qui in febre acuta, aut phrenitide (quæ omnis est vel inflammatio cerebri, vel membranarum eius) aut peripneumonia, aut capitis dolore manus ad faciem subinde ferunt, aut frustra venantur muscas, aut colligunt festucas, aut de veste pilos euellunt, aut de pariete festucas carpunt; id omne malum exitiale est. Affectus enim tanta vis significatur, vt mentis etiam sedem inuaserit, & perturbauerit. 1.*prognost.text.*23.

14. A peripneumonia inflammatio cerebri, malum. Nam materiæ à loco ignobiliore ad nobiliorem translatio significatur, ob morbi magnitudinem; & virium imbecillitatem. 7.*aphor.*12.

15. Inflammationem cerebri & membranarum eius, & inde prouenientem phrenitidem iudicat sudor bonus; & præcipuè si à capite multus & calidus fluxerit, sudante simul reliquo corpore. Contingit antem nonnunquam etiam per sanguinis è naribus fluxum eandem iudicari. Galenus, 3. *de crisib.cap.*3. Nonnunquam & per aluum ingens copia bilis post summum morbi vigorem à natura euacuatur.

16. Quæ verò ad suppurationem tendunt, omnes ferè sunt lethales; cum pus intra membranam & cranium euacuari non possit. Refert tamen Hercul. Saxonia

tia, *capite proprio*, se vidisse seruatum, cui sanies erumpebat per os & aures: sed ipse hoc pro raro & tantùm non pro miraculo habet. Ducit autem morbus ad interitum per virium resolutionem, tremorem, conuulsionem, veternum.

Indicationes.

Cerebri inflammatio quomodo curanda.

Quæ in aliis inflammationibus dantur indicationes, eæ & hîc locum habent: nimirum sanguis & humor, qui ad caput affluit, euacuandus, reuellendus, deriuandus, repellendus, intercipiendus: qui verò iam affluxit, & in capite hæret, vel sensibiliter euacuandus, vel insensibiliter discutiendus. Et si per attractionem ipsius capitis eò confluat, ob intemperiem capitis calidam, refrigeranda illa est; si ob dolorem, is mitigandus. Si verò per transmissionem eò feratur materia, siue à toto, siue à parte aliqua; ratio habenda cùm mittentis, siue sit pars aliqua, siue totum corpus, & ea euacuanda, & alteranda; tùm recipientis, hoc est, capitis, quod propterea roborandum, ne materiam affluentem admittat. Et cum febris semper coniungatur, totius corporis simul ratio habenda, & inprimis si à febre ortum habeat hæc inflammatio, curatio febris, vt decet, instituenda. Ipsa tandem intemperies capitis alteranda. Vires quoque corporis custodiendæ, alimento iusto modo & quantitate adhibito, & somno ac quiete conciliatâ.

Curatio.

Quâ ratione autem istis indicationibus satisfieri possit, maximam partem ex iis, quæ suprà, *cap.8. de Intemp. cap. cum sanguine curandâ*, dicta sunt, patet. Nimirum cum inflammatio cerebri sit morbus valde acutus, & breui tempore ita inualescat, vt curationem postea non admittat, subitum auxilium requirit; quale est venæ sectio, quæ sanguinem, inflammationis caussam, euacuat, alio reuellit, deriuat, atque ita quod in inflammatione adhuc fit, prohibet, quod verò factũ est, tollit.

Venæ sectio.

Qua vena aperienda.

Itaque si vires id ferant, præmisso leni clystere, sanguis mox detrahatur ex cephalica, aut si magna adsit sanguinis copia, ex hepatica vel mediana primùm, & post aliquot horas è cephalica, quæ non solùm reuellit, sed etiam deriuat, & è venis, per quas sanguis ad caput proximè fluit, euacuat. Si tamen ex mensium vel purgationis post partum, vel hæmorhoidum suppressione malum originem habeat, saphena in pede aperienda. Quia tamen verò consentaneum est, iam aliquid in capite receptum esse, vel proximè in id moueri; nec cephalicæ sectio postea omittenda. Nisi enim sanguinis ad caput fluentis impetus sistatur, & ille, qui in venis, per quas ad caput defertur, fluctuat, deriuetur, sine fructu repellentia adhibentur; cùm humores, dum vasa plena sunt, repellentibus non cedant. Etsi verò nonnulli dubitant, an in inflammatione cerebri & membranarum eius præsertim à sanguine bilioso, sanguis mittendus sit: tamen caussas dubitandi sufficientes non habent; cum certum sit, bilem sine sanguine inflammationem non parere, & non nisi sanguine commixtam ad cerebrum ascendere; idque inprimis verum est, si inflammatio cerebri per se, sine febre, incipiat. Etsi verò quandoque accidat, vt natura errans, vel in augmento, vel in statu febrium biliosos & vitiosos humores à sanguine separare conetur, eosque ad caput mittat: tamen nec tunc id sine sanguine fit, & tunc vena, vt mox dicetur, aperienda.

Quando vena aperienda.

Aperiatur autem statim ab initio, quacunque etiam diei horâ; cùm tutum non sit in inflammatione cerebri phlebotomiam ad tertium diem differre, donec tota materia influat, & in capite figatur. Si verò febris inflammationem aliquandiu præcesserit, nec ab inflammatione febris illa ortum habeat, & iam ratione febris sanguis missus sit, nihilominus repetenda venæ sectio, & pro virium, quæ procul dubio febre iam debilitatæ sunt, ratione parcius sanguis mittendus. Si verò sanguis antea non sit missus, & vires constiterint, audacius sanguis emittendus. Itaque tunc cephalica mox aperiatur, vel, si vires id non ferant, vena in manu, aut, quod commodissimum est, saphena in pede vno, vel vtroque; cuius venæ in talibus morbis apertio plurimum vtilitatis affert. Cum verò delirium aut immineat, aut iam adsit, foramen non amplum fiat, vt vulnus citò coalescat: accuratè quoque vulnus obligetur, ne ab ægro reuellatur. Quam ad rem linimentum vtile est ex aloë, albumine oui & pilis leporinis paratum.

Quantum sãguinis euacuandum.

Quantum sanguinis euacuandum sit, tum ex viribus ægri, tum ex humoris inflammationem parientis copia & conditione æstimatur. Minus enim educitur, si humor ad bilis naturam propius accedat, plus si ad sanguinis, & si sanguis sit copiosior, & inflammatio incipiens, nec ex alio morbo orta. Non tamen, vt Arabes quidam volunt, vsque ad deliquium animi sanguis emitti debet, ne vires collabantur, quæ per se ob vigilias, & iactationes perpetuas, mentémque turbatam imbecilliores sunt, & à victu paulò pleniore auxilium in hoc morbo expectare non possunt. Et tutius est, bis potius eodem die, vel bidui spatio venam aperire, quàm semel copiosâ nimis euacuatione vires deiicere.

Cucurbitulæ.

Si verò venam aperire non liceat, cucurbitulæ cum scarificatione iteratâ & profundâ applicentur primò partibus inferioribus, postea superioribus; nec omittãtur alia reuulsionum genera, per frictiones crurum, cucurbitulas, etiam non scarificatas, cruribus applicatas, vbi sanguinis euacuatione ita non opus est. Nam si plenitudo adhuc adsit, scarificatio, vt dictum, simul adhibenda: quod inprimis faciendum, vbi ex suppressis mensibus, vel hœmorrhoidibus malum originem ducit. Vtile quoque fuerit, vesicatoria ex cantharidibus scapulis & brachiis apponere.

Clysterum vsus etiam post phlebotomiam conuenit; ac inprimis, si phlebotomia omissa sit, frequentius iniiciantur ex humectantibus & refrigerantibus parati; quibus præterquam, quod aluus emollitur (ventris enim adstrictio hîc summoperè cauenda est, vt quæ malum & caussam eius auget & confirmat) humorum etiam acrimonia temperatur.

Vt ℞. *Rad. altheæ* Vnc.i. *fol. malu. violar. lactuc. parietar. betæ.* an. M.i. *centaur. min. flor. nymphææ* an. p.i. *prunor. Damascen.* num. x. Coquantur in aqu. hordei simplic.

Colat. ℞. ℔.i. adde *elect. lenitiu. simpl. vel diacathol. cassiæ pro clysterib.* an. Drach. vi. *olei violar.* Vnc. ii. *syrup. rosar. solut.* Vnc. i. *salu.* Drach. ß F. Clyster.

Et quod clysteres præstant, idem commodè mitiora lenientia efficere possunt, quæ propterea commodè intrò exhibentur; cum non solùm primas vias euacuent, sed & feruorem humorum temperent ac refrigerent, qualia sunt *syr. rosar. & violar. solutiu. cassia, tamarindi, diaprun. simplex, lenitiu.*

An electiuè purgantia inflammationi cerebri conueniant.

An autem electiuè purgantia inter initia exhibere liceat, de eo inter Medicos non conuenit, vt postea, *in quæstione prima*, dicetur, quorum summa hæc est. Si inflammatio hæc febrem sequatur, & materia errabunda sit, vt pro turgente haberi possit, & magna sit cacochymia, vt sanguinem copiosiùs mittere non liceat; lenientibus antè enumeratis rhabarbarum vel etiam aliquid Trypheræ Persicæ elect. rosat. Mesue, de succo rosarum, aut aliquot grana diagrydij addere licet.

Vt ℞. *Rhabarb. opt.* ℥. iß. *flor. cordial.* an. P.j. *cinamomi, spicæ*, an. Scr. ß. Infundantur *in aq. endiuiæ*.

Colaturæ ℞. Vnc. iij. In quibus dissolue *elect. rosati Mess.* Drach. ii.

Iterum colentur. Adde *pulpæ tamarind. syr. rosar. solut.* an. Vnc. ß. Misce.

Si verò inflammatio sine febre ex vulnere, vel simili causâ

causâ inceperit, quamdiu febris abest, purgare licet: vbi verò febris accedit, à purgantibus abstinendum.

Videndum tamen hîc, an maior sit sanguinis copia, an verò cacochymia. Cum enim in tali casu vtroque auxilio sit opus, si sanguinis maior copia adsit, liberalius is euacuandus. Et tunc leniora purgantia exhibenda, sufficitque in tali inflammatione rhabarbarum. Si verò maior adsit cacochymia, & ideo sanguinem copiosiùs emittere non liceat, copiosiùs purgandum, & tum rhabarbaro, vt dictum, aliquid Trypheræ Persicæ, vel elect. rosati Mesue, vel de succo rosarum addendum.

Repellentia in inflammatione cerebri. Quamprimum autem vena aperta est, ad sanguinis motum in caput impediendum, & caput, ne nimis incalescat, temperandum, vsurpanda repellentia; de quibus supra, *cap.* 1. 5. 8. dictum est.

An tepida vel frigida sint adhibenda. An verò vel tepida, vel frigida sint adhibenda, morbi natura & tempus, ætas, & anni constitutio definient. Nam in inflammatione legitima incipiente, si æger sit iuuenis, & anni tempus calidum, refrigerantia actu frigida adhibeantur; imò Auicennas niue ea refrigerare iubet: si verò inflammatio sit notha, æger senex, tempus anni frigidum, tepida admoueantur. Ita Galenus, 2. *de compos. med.* 1. hyeme actu calida vel tepida; æstate frigida applicare iubet.

Si etiam æstus sit vehemens, & ipsum cerebrum inflammatum, actu frigida adhibeantur, & quoties incaluerunt, renouentur, & raso eâ parte capiti hæc topica imponantur; cùm vt vis medicamenti melius penetret, tum vt capite onere capillorum leuato fumi faciliùs discutiantur. Non enim, quod Archigenes metuit, tam breui tempore detonsa capillorum seges ita largè fruticare potest, vt plus materiæ hâc ratione ad caput trahatur. Vbi autem capilli per se breues aut rariores sunt, etiam intonso capiti rectè applicari ista medicamenta possunt.

Non quoque nimis diu horum vsus continuetur, sed circiter dies tres saltem. Aceti etiam portio minor sit, propter vigilias, quæ vrgent.

Si verò, quod nonnunquam accidere solet, inflammatio ad cutem, & versus capitis partes exteriores vergegere videatur, ne materia intrò, & ad cerebrum repulsa grauius malum inducat, à repellentibus, inprimis fortioribus abstinendum.

Odoramenta quoque vtilia sunt, quæ cerebrum refrigerant; quæ supra, *cap.* 1. proposita ex flor. rosar. violar. nymph. aq. rosar. Nec omittantur lotiones crurum ex decoctis herbarum refrigerantium cephalicarum: sed quæ actu calidæ vsurpentur. Ita enim actuali caliditate reuellunt: potentiali autem frigiditate refrigerant, humores temperant; quibus aliquid florum chamæmeli & meliloti addi potest, ad aliquam discussionem.

Vt quoque impetus humoris ad caput fluentis intercipiatur, inter initia fasciæ aquâ rosarum & aceto madidæ collo circumiiciendæ. Imò nec abs re fuerit, dorsum vnguento rosaceo aut aceto, ad feruorem humorum in vasis temperandum, inungere.

Dum hæc peraguntur, & capiti extra applicantur, non omittenda interna medicamenta, quæ humores alterant, eorúmque calorem remittunt, supra, *cap.* 1. proposita.

Et quia æstus non solùm est in cerebro, sed in toto simul corpore, nonnulli epithemata ex refrigerantibus aquis, & aliis medicamentis cordi imponunt.

Somnum conciliantia in inflammatione cerebri. Quia etiam in hoc morbo vigiliæ pertinaces sunt, quæ morbū miris modis augent, vires deficiunt, coctionémq; humorum, quæ in somno fit, impediunt, mox ab initio medicamenta somnum conciliantia, vel repellētibus miscenda, vel seorsim adhibenda, formâ epithematum, inunctionum, lotionum, odoramentorum. Pleraque tamen ex iis, quæ somnum conciliant, etiam repellendi, & calorem cerebri temperandi vim habent.

Vt ℞. *Fol. lactucæ, salic. vitis*, an. M. ii. *flor. nymph. violar. rosar. albar.* an. M. j. *chamæmel.* M. ß. *capit. papauer. albi cum sem.* num. xv. Coq. in aq. s. q.

Decocto tepido spongia imbuatur, quæ capiti applicetur, atque eodem extrema abluantur; cum lotiones extremorum magnam ad somnum conciliandum vim habeant.

Vel ℞. *Capit. papauer. alb. cum sem.* n. vi. *flor. nymph. luteæ* P. ii. *sem. lactucæ* Drach. ii.

Contundantur minutim, & affundendo *aqua anethi* Vnc. ß. *rosar. lactucæ*, an q. s.

Misceantur in formam pultis, seu cataplasmatis, & fronti imponantur.

Post lotiones inungatur frons & tempora tali Linimento:

℞. *Olei violar. nymph. vnguenti populei*, an. ℥ iii. *opij, ol. nuc. mosch. express.* an. gr. iii. Misce.

Vel ℞. *Fol. lactuc.* M. iß. *flor. rosar.* M. ß. *sem. papauer. alb.* Vnc. ß. Coq. in aq. ad mollitiem. Contusis adde *farinæ hordei, lactis mulieb.* an. Vnc. ß. *olei violacei* q. s.

Fiat Cataplasma ad frontem.

Si delirium & vigiliæ valde vrgeant, quomodo iis occurrendum sit, dicetur *part.* 4. *cap.* 1. Exhibeantur laudani opiati gr. ij. vel iij. In opiatorum tamen vsu Medicus cautus sit, & circumspectus, ne exhibeantur, si vires valde debiles sint, ne spiritus ac calor ab iis extinguantur.

Vt autem materia, quæ influxit, euacuetur, cùm sensibiles, tùm insensibiles euacuationes instituendæ. Sensibiliter euacuatur sanguis, qui influxit, venis in capite apertis; de quibus supra, *cap.* 8. dictum. Inter eas verò maxima cum vtilitate aperiuntur venæ narium, & si vllo modo morbus est sanabilis, hoc modo curari poterit, sanguísque satis copiosè per eas emittendus. Idque satis maturè, & statim post vniuersales euacuationes faciendum. Suadent quidem nonnulli etiam, vt venæ sub lingua aperiantur; neque sine fructu id foret: verùm in iis, qui mente non constant, id præstare non ita facile est. Possunt & hirudines post aures applicari; vt & cucurbitulæ cum scarificatione occipiti apponi. *Sanguinem à capite euacuantia. Vena narium aperienda. Vena sub lingua an hic aperienda.*

Quo tempore, & dum hæc fiunt, remittantur illa repellentia & refrigerantia, & quoad actualem, & quoad potentialem frigiditatem. Itaque in morbi progressu repellentibus aliquid discutientium addendum, secundum notissimam communem illam curandi inflammationes legem. Et primò quidem parum addatur de resoluentibus: quò verò morbus ad declinationem propius accedit, eò plus addatur. Et tandem in declinatione resoluentia sola vsurpentur, vt reliquiæ humorum in cerebro discutiantur. Ideóque oleo rosaceo addatur ol. chamæmel. vel anethin. *Discutientia.*

Vel ℞. *Flor. rosar. rubr.* M. i. *sum. anethi, flor. chamamel.* an. M. ß.

Coquantur, & loco fomenti adhibeantur.

Est & vtile tum vnguentum Alabastrinum.

Applicantur quoque suturæ coronali pulli columbarum, vel catuli per medium dissecti, vel pulmones agnorum calentes; quæ omnia efficaciter resoluunt, sine nouæ materiæ attractione, vt etiam suprà, *c.* 8. dictum Et quidem à lenioribus ad efficaciora sensim adscendendum; nec fortiora primò adhibenda, ne tenuior pars humoris discutiatur, & crassa relinquatur, & graue aliquod delirium excitetur.

Cucurbitula an vertici affigenda. Si verò ex hisce medicamentis parum commodi sequatur, consultissimum censet Ludouicus Mercatus, summo capiti cucurbitulas affigere, quibus per suturas aliquid extrahatur & euocetur; &, si rubor ac tumor appareat, cutem scarificare: scribítque, hoc auxilio Medicum consequi posse, quod reliquis omnibus non valuerit; maximè si mox adhibeatur lauacrum aq.

aq. dulcis, in quo aliquid ex discutientibus coctum sit. Monet tamen, hoc saltem in eâ inflammatione esse faciendum, quæ sine febre per se incepit: in febribus verò malignis & acutis id non tentandum esse, nisi multæ euacuationes præcesserint, vt nulla plenitudo, vel vitiosi humoris in corpore sit redundantia, sed materia solùm in capite hæreat.

Interea verò, & toto morbi tempore, alterantia, quæ calorem in cerebro & toto corpore temperant, simúlque vires conseruant, vsurpanda & continuanda; qualia supra, *cap.* 1. proposita sunt; præcipuè in ea inflammatione, quæ à febre continuâ, vt morbo primario, ortum habet.

Vt ℞. *Conseru. rosar. violar. borragin. nymph. acetos.* an. Vnc. i. *spec. diamargar. frigid.* Scrup. ii. *fragmentorum* 5. *lapid. pretiosor.* an. gr. iii. *sem. acetosæ, portulac.* an. Scrup. i. Cum *Syrup. acetosit. citri*, vel *granat.* F. Electuarium.

Diæta.

Diæta. Aër, in quo continetur æger, sit temperatè frigidus. Calidior enim morbum auget: nimis verò frigidus cutem densando, & insensibilem transpirationem prohibendo nocet. Æstate ergo, vbi calidus est nimis, refrigeretur iis modis, qui supra, *c.* 1. sunt propositi.

Victus sit tenuis & refrigerans, ac quò morbus est acutior, eò sit victus tenuior. Conuenit autem, vt in aliis calidis & acutis morbis, ptisanæ cremor. Olera itē, quæ refrigerandi vim habent, vt lactuca, endiuia, & alia, supra, *c.* 1. proposita. Non diu ieiunet æger. Cibus enim acrimoniam humorum demulcet. Cibúsque paucus, sed sæpius offeratur. Potus sit aqua hordei, vel julepus ex *aqua fragorum sine vino, endiuiæ, acetosæ, violarum, iulepo rosar, violar, vino granatorum*, aut decoctum radic. acetosæ cum syrupo violarum. Nec inutilis est emulsio sem. quatuor frigid. maior. & papaueris albi; Vel coquantur sem. quatuor frigid. maior. nodulo inclusa in aqua, & colatura, vel sola, vel cum iulepo rosarum, vel violarum exhibeatur. In nostris regionibus commodus potus est cereuisia tenuis, quæ non multum lupuli habet. Vino omnino abstinendum in principio, ne malum exasperet, vt postea, *quæst.* 2. dicetur. Æger, quibus fieri potest modis, in quiete contineatur; cum motus ille varius, & vires deiiciat, & somnum impediat. Somnus verò omnibus modis concilietur.

Cerebri sphacelus. De sphacelo cerebri extstat historia apud Amat. Lusitanum, *cent.* 1. *curat.* 9.

QVÆSTIO I.

An electiuè purgantia in principio inflammationis cerebri, aut membranarum eius exhibenda sint?

An electiuè purgantia in inflammatione cerebri conueniant. De hac re inter Medicos non conuenit, aliíque ea vsurpanda; alij verò ab iis abstinendum censent. Qui ab iis abstinendum putant, eâ ratione ducuntur; quod materia cruda sit, humórque vitiosus à bono nondum separatus: ideóque si agitetur purgantibus, futurum existimant, vt citius, & maiore cum impetu ad caput affectum ruat.

Alij contra plus commodi sperant ex humorum euacuatione, quàm damni ex agitatione. Quanquam enim negare non possint, humorem plerunque adhuc esse crudum; tamen eandem conditionem turgentis materiæ habere existimant, & errabundum caput petere; ideóque quamprimum purgandum esse, ne ad caput ruat, & malum tam periculosum generet: imprimis cum venæ sectione totus euacuari non possit.

Verùm distinctione hîc opus est, & perpendendum, vt supra dictum, an inflammatio ortum habeat à febre, an febris ab inflammatione, vt morbo primario, proueniat. Si enim morbus primarius febris sit, atque ex humorum vitiosorum, qui per eam in venis agitantur, motu excitetur inflammatio, non immeritò talis materia ad turgentem refertur; ideóque de consilio Hippocratis, 1. *aph.* 22. per initia statim euacuanda est. Etenim errabunda est materia, & natura eâ liberari cupit, eámque propterea è venis expellere conatur; quod non facit in materia quieta, & non turgente. Et quanquam natura ad certam partem eam pellat: tamen tam immobilis non est materia, quin ductum medicamenti purgantis facilè sequatur. Atque errabundam esse, & turgentem, vel ex eo patet, quod materia talis primò in hanc partem moueri videtur, mox ad aliam fertur. Vnde ex pleuritide fit nonnunquam angina, vel peripneumonia, ex peripneumonia phrenitis. Si verò materia iam fuerit in cerebrum recepta, & principium morbi præterierit, frustra adhibentur purgantia. Ad declinationem etiam, quod vult Massarias, cum periculo differtur purgatio; cum hic morbus occidat vel in principio, vel in augmento, vel statu: si verò conualescat æger, ad periculum auertendum post statum purgatione amplius opus non sit. Alia verò longè est ratio inflammationis, quæ sine febre præcedente à cerebri vel membranarum eius læsione, aut ab efferuescentiâ sanguinis in capitis venis prouenit. Ibi enim omnino Hippocratis consilium, 2. *de fract. t.* 20. & 22. sequendum, qui in talibus inflammationibus purgat quidem in principio, dum febris abest; si verò febris accedat, ampliùs non purgat. Non enim tum turgens est materia, qualis est, quæ per febrium initia ad partem aliquam ruit; neque morbi initium est ex venis totius, sed ex peculiari parte incipit.

QVÆSTIO II.

An vini potus in inflammatione cerebri, & membranarum eius conueniat.

An vini potus in cerebri inflammatione conueniat. De hoc etiam Medici non consentiunt. Nonnullis à vino in hoc morbo omnino abstinendum esse, atque id tanquam venenum fugiendum censent; cum humorum ad caput motum adiuuet, & delirium, quod coniunctum est, augeat. Alij verò vinum concedunt, si vigiliæ pertinaces sint, virésque concidant, vtpote quod vires instaurat, vigilias temperat, & insaniam demulcet.

Verùm prior sententia vero magis consentanea est, ob rationes allegatas. Nam quod vigilias moderari, & animum demulcere dicitur vinum, hoc de melancholicis deliriis & vigiliis potius verum est, quàm isto, quod ex humore calido, & inflammatione oritur, quæ vini vsu potiùs exasperantur. Ideóque in principio à vini vsu planè abstinendum, Postea verò, vbi morbus id admittit, virésque requirunt, in assuetis ὀλιγοφόρον saltem concedendum; præcipuè iis, qui aliàs meraciore vti consueuêre.

CAPVT XXVIII.

De Hydrocephalo.

Hydrocephalon. Aliquando serosus humor in capite tantâ copiâ colligitur, vt illud in tumorem attollat, qui affectus Græcis ὑδροκέφαλον & Hippocrati, 2. *de morb.* ὕδωρ ἐπὶ τῷ ἐγκεφάλῳ, Latinis Hydrops capitis appellatur: magnitudo scilicet capitis aucta ab humore seroso. Autor *Defin. Medic.* definit hydrocephalum, quod sit collectio humoris aquosi, vel cruenti, vel feculenti, in

in parte aliqua corporum eorum, quæ caput constituunt. Ita enim legendum videtur, ἀπὸ τοῦ ὑγροῦ ὑδατώδους, ἢ αἱματώδους, ἢ τρυγώδους. Nam sic etiam Aëtius habet, qui proculdubio hunc locum in sua scripta transtulit.

Caussæ.

Hydrocephali caussa.

Caussa huius morbi continens est humor serosus, quo nomine omnes humores, quos Medici inter caussas hydrocephali ponunt, complectimur. Celsus solum ab aqua fieri; Autor *definit. Med.* vt & Aëtius, *tetrab. 2. serm. cap. 1.* ab humore aquoso, vel cruento, vel feculento fieri scribit; vbi malè Cornarius vertit, fieri ab humore lento; cum hoc saltem velit Aëtius, tardè & lentè, non subitò hunc tumorem generari; non verò ab humore crasso, vel lento. Auicennas non solùm ab aqua, sed & aliis humoribus fieri scribit. Nimirum vt serum, à quo hydrops in abdomine generatur, non semper est eiusdem modi, sed nunc simplici aquæ planè respondet, nunc feculentum est, & plus de hoc vel illo humore participat: ita quoque se res habet in hydrocephalo, in quo aqua illa nunc pura & limpida est, nunc feculenta, nunc etiam cruenta, sanguine tenuiore, ex venarum orificiis apertis effluente, permisto.

Quo loco aqua in capite colligatur.

Locum affectum quod attinet, non semper vno in capitis loco serosus ille humor colligitur, sed coaceruatur nunc inter cutem & pericranium, nunc inter pericranium & cranium, nunc inter cranium & cerebri membranas, nunc inter membranas & cerebrum: & tum, vbi scilicet aqua est intra cranium, suturæ cranij sæpe dilatantur, ipsúmque cranium, quod in infantibus adhuc molle est, distenditur. Vesalius, *de corp. hum. fabric. libr. 1. cap. 5.* aliam adhuc differentiam obseruauit in puella biennij Augustana, cuius caput in mensibus plus minus septem ita increuit, vt viri caput quoduis mole excederet, ob aquæ nouem libras in ipsius cerebri cauitate, & quidem dextro, sinistróque ventriculo collectas, quorum amplitudo & cauitas valde extenta erat; cerebrum verò in capitis vertice, membranæ quasi modo, tenue, & quodammodo continuum cum sua tenui membrana corpus: caluaria quoque prorsus membranea erat; in reliquo capite nihil aquæ erat. Et, quod mirum, ad mortem vsque sensibus integris vsa est. Qualis historia etiam est apud Guilelm. Fabricium, *Cent. 1. obseru. 12.*

Colligitur ista etiam aqua nunc in toto capite, nunc in parte aliqua præcipua; sicut in anteriore id obseruauit Epiphan. Ferdinandus, *hist. medic. 21.* Quocunque autem in loco aqua contineatur, effunditur in eum, cum è venis, vel anastomosi, vel diapedesi patefactis effluit, idque, quod vel à reliquo corpore ad caput mittitur, vel, quod frequentius accidit, quia ibi sensim coaceruatur. Cuius rei caussa est calor cerebri debilis, & cerebrum nimis refrigeratum & humectatum, quod alimentum rectè elaborare, vel ab inferioribus transmissos humores discutere nequit. Facit hûc inprimis sanguis, quo infans in vtero alitur, aquosus & serosus, quem mater vel ex nimio aquæ potu, vel ex vsu fructuum, aliorúmque ciborum, qui copiosum serum gignunt, cumulauit.

Hydrocephalus infantibus frequentius obtingit.

Accidit autem malum hoc frequentius infantibus, quàm adultis; & quidẽ, vel in vtero, vt obseruauit Epiph. Ferdinandus, *hist. med. 21.* vel extra vterum, dum circa partum caput ab obstetricibus incautè comprimitur, vel, etiam sine errore obstetricis, natura serosum humorem multum in capite collectum ex venis pellit. Nonnunquam tamen & adultiores hoc morbo corripiuntur; sicut rei huius historiam habet Carolus Piso. *de morbis à colluu. serosi humor. obseru. 1.* de quadam puella temperamenti calidi & sicci, (in quo serosi humores faciliùs colliguntur) quæ ex menstrua purgatione suppressa, & aquæ liberaliore potu hoc malum contraxerat; vt & alterum viri cuiusdam, *obseru. 2.* Guilelm. Fabricius, etiam iuuenis 18. annorum, hydrocephalo laborantis historiam annotauit, *cent. 3. obseru. 19.*

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica.

Facilè visu hoc malum cognoscitur. Quo autem capitis loco serosus humor contineatur, ex signis discendum. Si extra cranium, & quidem inter cutem & pericranium, contineatur humor, tumor est euidens, mollis, eiusdem vbique coloris, pellucidus plerumque, vt positâ ex aduerso candelâ, vel ad radios Solis capite collocato, aqua conspici possit: tumor est doloris expers, in altum incuruatus, qui tactui cedit, & rursus assurgit, compressúsque aquæ fluctuantis motum exhibet. Atq; ista signa apparent, vbi per se incepit hic tumor: at si ex contusione vel percussione prouenit, initiò quidem rubet, & dolet tumor, postea verò concolor, & sine dolore euadit. Cum autem inter cranium & pericranium aqua continetur, cætera quidem eodem modo sese habent, & figura ferè sunt eadem; nisi quod doloris aliquis sensus adest, propter pericranij distensionem, tumórque est durior.

Si verò inter cranium & cerebri membranas aqua contineatur, tumor is ad tactum mollis non est, nisi valida fiat compressio. Tum enim impulsus cedit; cum cranium infantum adhuc sit mollius, & maximè suturis dilatatis. Dolor etiam in iis maior est, & totum caput tumidius, & frons ipsis extra proiecta est, ac intentis oculis vident, & frequentius lachrymantur, sensus ferè hebetantur, ac sopore afficiuntur.

Prognostica.

1. Si aqua extra cranium contineatur, affectus curationem recipit. Neque tamen etiam tum periculo vacat; cum adsit magna intemperies, & ætas plerumque tenera sit, quæ neque morbum, neque remedium sustinere potest; præcipuè si aqua sit copiosa. Tum enim lenia medicamenta parùm iuuant, fortia ætas non fert. Si verò aqua intra cranium collecta sit, plerumque incurabile malum est. Nec tamen tum planè æger deserendus, sed exsiccantia medicamenta vsurpanda, & cauteria applicanda.

2. Si lethargus vel apoplexia accedat, mors in propinquo est.

Indicationes.

Aqua, quæ in capite quocunque loco continetur, euacuanda, &, vt in eo amplius non colligatur, præcauendum; quod fit, totum corpus, si opus est, euacuando, cerebrúmque frigidum & humidum calefaciendo & siccando, & vitium, cuius ratione generatur & colligitur aqua, corrigendo.

Curatio.

Aquam è capite euacuantia.

Euacuatur autẽ aqua è toto corpore hydragogis, sudores & vrinam mouentibus. E capite verò, vel insensibiliter, per medicamenta discutientia & exsiccantia; vel sensibiliter, vesicatoriis, cauteriis, cutis capitis sectione. Humor, qui paucus est, insensibiliter discuti potest; qui verò multus, sensibiliter educendus. Nihil tamen tum prohibet, quin cum euacuatione sensibili etiam discutienda & exsiccantia adhibeantur.

Vniuersalem corporis euacuationem quod attinet infantibus vix tutò hydragoga dantur; & alia remedia, quàm externa, vix iis commodè adhibentur. Si verò nutrix prauis humoribus scateat, corpus eius purgandum. Si tamen puer tam adultus est, vt sustinere medicamenta possit, exhibendum mel rosar. solutiu. vel succus irid. & sambuc. sed paucâ quantitate, & cum syrupo rosar. solutiuo.

Vel ℞. *Rad. ireos* Drach. vi. *sem. fœnicul. anisi, coriand.* an. Drach. ß. *passular.* Vnc. ß. Coqu. in aq. pura. In colaturâ infunde *mechoacan. agarici*, an. Dra. ii.

Colaturæ adde *mellis rosat. solutiu.* Vnc. ii. Detur cochlear.

Adultioribus pil. cochiæ exhiberi possunt; vel succus iridis, vel gr. ii. elaterij cum pil. conuenientibus.

Per sudorem serosum humorem euacuant decoctum ligni Guaiaci, sarsæ parill. sassafras, vel balneum Laconicum & sudatorium.

Per vrinam euacuant decoctum betonicæ, rad. fœniculi, asparagi, sem. anisi, & alia.

Vniuersalibus euacuationibus præmissis, si opus est, prius tentanda insensibilis euacuatio, quæ tutior est, quàm sensibilis. Quia autem cutis densitas ad aquæ retentionem & collectionem non parum facit, primò cutis rarefacienda & mollienda decocto maluæ, chamæmeli, meliloti, parietariæ. Hinc exsiccantia & discutientia vsurpanda; in quem finem vsurpari possunt, *oleum chamæmel. anethin. rutaceum, laurinum, irinum.*

Cataplasma item *ex farina fabarum, lupinorum, orobi, rad. iridis, absinthio, ac melle.*

Ceratum *de betonica*, Emplastrum *ex stercore columbino, caprino, thapsiâ.*

Cochlearum in hydrocephalo vsus. Auicennas vsurpat cochleas, quas coquit in decocto artemisiæ, stœchadis, calaminth. montan. vel cucum. asinini, vel ebuli, easque ita coctas contundit, & calidè capiti raso applicat.

Amatus Lusitanus, *cent.* 1. *cur.* 69. infantem hydrocephalo laborantem intra tres dies hoc medicamento se curasse scribit:

℞. *Pulu. absinthij, chamæmel. meliloti*, an. Vnc. ii. *butyri recentis, olei chamæmel.* an. Vnc. iiij. *ceræ* parum, Fiat ad ignem vnguentum.

Idem & hoc, vt vsu comprobatum, laudat:

℞. *Mell.* ℔. ß. *salis* Vnc. ß. *pulu. origani* Vnc. iii. Misce, & calidè caput inungatur. Exsiccat & thermæ sulphureæ, vbi earum est copia, si spongia in iis madefiat, & capiti imponatur. In defectu verò coquantur in aqua sal, sulphur, & alumen, & eodem modo applicentur.

Vel ℞. *Sem. coriandr. anisi*, an. Drach. ii. *artemisiæ origani, pulegij*, an. M. ß. *sulphur.* Vnc. ß.

Coquantur in lixiuio. In colatura spongia madefiat, & calida capiti applicetur.

Aqua calcis viuæ in hydrocephalo. Hieron. Fabricius ab Aquapendente in pueris, qui infantiam excesserunt, in hydrocephalo maximo, vt remedium efficacissimum, laudat aquam calcis viuæ (abiectâ calce) si eâ calidâ spongia imbuatur, & capiti imponatur; ac hoc solo remedio se hydrocephalum curasse scribit.

Idem commendat spiritum vini primæ destillationis, cum parte quarta aquæ scabiosæ cum spongia impositum. Monet autem hîc spongiam nouam esse recipiendam, & arctè fasciâ capiti alligandam, ac, ne refrigeretur, calido linteo superposito moderate calefaciendam esse.

Vel ℞. *Ol. irini, rutac. chamæmel.* an. Vnc. iß. *pulu. rad. ireos, sulphur.* an. Drach. ij. *ceræ* parum Fiat Linimentum.

Vel ℞. *Ol. Chamæmel. vel rutac.* Vnc. iiii. *sulphuris* ℥. i. M. F. Vnguentum, quod diu continuetur.

Potest & hîc locum habere Balsamus sulphuris cum aliis mixtus.

Vel ℞. *Emplastri cephal.* Vnc. ii. *pulu. cumini* ℨ. i. *absinth. aneth. specier. aromat. rosat.* ana ℨ. ß. *olei chamæmel.* parum, Misce, F. Emplastrum.

Vel ℞. *Farinæ fabar. lupinor.* an. M. ii. *sulphur. flaui* Vnc. iß. *cumini* Vnc. ß.

Coquantur in suff. q. lixiuij non fortis, addantur *olei aneth. vel rutac.* Vnc. ii F. Cataplasma.

Carolus Piso ægram illam puellam hoc modo curauit: primò syrup. rosat. solutiu. cum diacatholico exhibuit; hinc sanguinem è talo detraxit, pilulas aggregatiuas septimo quoque die exhibuit, caput verò fouit lixiuio cum herbis cephalicis, semine carthami, & agarico parato, atque imposuit cataplasma ex absinthio in vino cocto, & emplastro è cochleis supra proposito.

Quod si ex vasorum contusione non solùm aquosus humor, sed & feculentus sanguis collectus sit, sanguinem primò incidere & attenuare, inde discutere & euacuare oportet.

Quod præstat spongia aut stuppa poscâ madida, in æstate, vino verò cum aceto misto in hyeme. Vtilis est & farina hordei cum oxymelite.

Si his remediis non cedat malum, ad sensibilem euacuationem accedendum. Celsus antequam ad sectionem accedit, prius sinapismo rem tentandam suadet, dum, *lib.* 4. *c.* 2. scribit: In hydrocephalo tonderi ad cutem necessarium est; deinde imponere sinapi, sic vt exulceret. Si id parùm proficit, scalpello vtendum est. Euacuant & cauteria aquam sensibiliter. Ita Carolus Piso virum illum curauit, cauterio occipiti imposito, quo aqua subuiridis quædam per multos dies euacuata est, ægérque inde conualuit.

Sectionem tandem quod attinet, si reliqua non prosint, in eâ, modò morbus sit curabilis, maxima salutis spes est. Paulus Ægineta, *lib.* 6. *c.* 3. si inter cutem & pericranium aqua sit, vnam dissectionem per medium transuersam facere iubet: si verò inter pericranium & cranium, & tumor sit maior, duabus dissectionibus per medium sese mutuò secantibus vtitur. Si maximus sit tumor; tribus vtitur, literam H. referentibus. Facienda autem est sectio in loco vbi maior est aquæ copia, & in loco decliui. Vitandi tamen sunt musculi temporales. Aëtius, *tetrab.* 2. *serm.* 2. *cap.* 1. si paruus est tumor, apicem ipsius vnicâ sectione diuidit; si verò magnus, duas aut tres, aut plures sectiones facit iuxta magnitudinis proportionem, in locis ad effluxum commodis. Vbi autem sub cranio hæserit humor, tamdiu expectandum est, donec è capite per cranium redundet humor, suturæque distendantur, & tumor appareat. *Sectio in hydrocephalo.*

Aqua ex hydrocephalo eductio. Sectione peractâ aqua non semel, sed paulatim euacuanda. Si enim confertim educatur, non minus periculo id vacat, quàm si hydropicorum aqua ἀθρόως euacuetur; cuius rei historia est apud Guilelm. Fabricium, *cent.* 3. *obseru.* 17.

Hinc Hieron. Fabricius, cùm sensibilem euacuationem propter infelicem, qui sæpe accidit, euentum pertimescat, vtramque euacuationem instituit, & sensibilem, & insensibilem. Facit primò exiguum vulnus, cui immittit cannulam argenteam nonnihil incuruam, exactè vulneri respondentem, ita vt nihil humoris effluere possit, nisi cannula sit aperta. Hinc parum humoris emittit, & cannulam ligno stuppâ inuoluto obstruit, ac capiti medicamentum aliquod siccans & discutiens imponit, & ita sensim humorem tum sensibiliter emittit, tum discutit. Euacuatâ aquâ vulnus debito modo, & vt aliàs fieri solet, ac de cutis capitis vulnere dictum est, conglutinandum & sanandum.

Tandem cerebrum refrigeratum & humectatum calefaciendum & siccandum. Verùm eâdem operâ id per medicamenta aquam exsiccantia & discutientia expediri potest: possuntque medicamenta calefacientia & siccantia etiam post aquæ assumptionem & euacuationem aliquandiu continuari, vt cerebro sua temperies restituatur. Hoc saltem attendendum, facilius in calefaciendo errorem, quàm in siccando committi posse.

Historia Hydrocephali etiam exstat *in Spicileg. Fr. Hildesheimij, pag.* 780.

Inflatio Capitis.

Non tamen semper ab humore seroso caput intumescit, sed quandoque etiam flatûs admiscentur, sicut in hydrope tympanite, qui tumor ad ἐμφυσήματα, de quibus *lib.5.part.1.cap.41.* dicetur, pertinent. *Inflatio capitis.*

Curatu autem tumor hic est facilior; nisi illum caussa antecedens foueat. Talisque forsan fuit tumor, qui ab Amato Lusitano intra triduum medicamentis flatûs discutientibus curatus fuit.

LIBRI PRIMI
PARS II.

DE ACTIONIBVS CEREBRI LÆSIS, Sensuum Internorum scilicet, & Ratiocinationis; Motus item animalis symptomatibus, ac Excretorum & Retentorum in cerebro vitiis.

Præfatio & summa huius partis.

BSOLVIMVS hactenus omnes cerebri, vt & partium, quæ cerebrum muniunt & tegunt, morbos: proximum iam est, vt de symptomatibus, quæ homini cerebri ratione accidunt, dicamus. Etenim ex morbis his, & eorum caussis, symptomata omnia, de quibus dicemus, originem habent, iisque sublatis euanescunt. Nam cum ad actiones, quæ à cerebro, & in cerebro fiunt, cerebrum bene & naturaliter constitutum, ac dispositum, id est, suam temperiem, calorem innatum, & spiritus, & præterea structuram, ac naturalem conformationem, ac vnitatem obtinens requiratur: si quid horum à naturali constitutione degenerat, actiones, quæ à cerebro, & in cerebro eduntur, lædi necesse est, & varia symptomata excitari.

Sunt autem illa symptomata duorum generum: Actiones læsæ, & Retentorum ac Excretorum à cerebro vitia. Symptomata enim qualitatum mutatarum hîc vix vlla Medico occurrentia dantur. Et si enim à cerebro vsu fumi Tabaci, vt & caussis internis, maculæ aliqua contrahi possint, eaque in Anatome conspiciantur: tamen in viuis sensibus obuiæ non sunt.

Actiones cerebri, præter nutritionem priuatam, quæ ipsi cum omnibus partibus est communis, duæ sunt: Vna, quæ ab ipso fit, cerebróque propria est; Spiritus nimirum animalis generatio: altera, quæ in ipso perficitur; Sensus nimirum interni, & Ratiocinatio, Spiritus animalis generationem quod attinet, cum ille à cerebro, quatenus calido innato & propriâ temperie præditum, perficiatur, & vix alia, quàm quæ supra de Intemperiebus Cerebri dicta sunt, hîc dici possint: vitiis, quæ circa spiritus animalis generationem accidunt, de quibus etiam part. 1. cap. 5. *dictum est, missis, saltem hîc de Symptomatibus Sensuum internorum ac Ratiocinationis agemus: quibus coniungemus Motus animalis, qui quoque à cerebro prouenit, vitia.*

Et proinde hîc agendum erit,

1. De Symptomatibus, quæ in sensu communi accidunt, nimirum de vigiliis nimiis, de Somno p.n. Cataphorâ, & Comate, de Insomniis p.n. immoderatis & grauibus,

2. De Imaginationis symptomatibus; vbi dicendum erit de Vertigine.

3. De Symptomatibus, in quibus Imaginatio & Ratiocinatio læditur; siue imminuatur, siue deprauetur: cuiusmodi affectus sunt, Mentis imbecillitas & hebetudo, Tarditas ingenij, Stupiditas & Torpor mentis, Fatuitas, Stultitia & Amentia, (vbi simul de Memoriâ imminutâ & abolitâ, seu obliuione agetur) Temulentia, Delirium, Παραφροσύνη, Phrenitis, & Sabare Arabibus dicta affectio, Melancholia, Amor insanus, Melancholia errabunda, Arabibus Cutubuth, Mania, Lycanthropia, Rabies; quò pertinet Insania canina, lupinâ, felina, Tarantati, Chorea S. Viti.

4. De Symptomatibus, in quibus plures sensus interni læduntur: qualia sunt Coma vigil. Typhomania, Sopor grauis, dæmoniacus, sopor ecstaticus, Somnambulatio, Lethargus.

5. De motus animalis symptomatibus, & læsionibus, quales sunt, Lassitudo, Pandiculatio, Inquietudo, Horror, Rigor, Tremor, & Motus impotentia, ac Paralysis, Conuulsio, & Motus conuulsiui.

6. Tandem de symptomatibus, in quibus sensus interni, & Ratiocinatio, & Motus, ac sensus externi simul læduntur, vel certè plures animalis facultatis actiones; qualia symptomata sunt, Incubus, Catoche, & Catalepsis, Stupor manente auditu, vel motu ecstaticus, Epilepsia, Carus, Apoplexia.

Quæ verò sensibus externis seorsim & priuatim, sine superiorum facultatum læsione, accidunt symptomata, de iis parte sequenti tractabimus.

Tandem explicandum erit & alterum symptomatum genus in Excretis & retentis, vbi dicetur de Catarrho, & Excrementis cerebri p.n. retentis, & Sternutatione.

CAPVT I.

De Vigiliis nimiis.
Et primò
In Genere.

VT ergo de symptomatibus, quæ sensui communi accidunt, primò agamus; affectiones sensus communis sunt Somnus & Vigiliæ: atque ita animalia, & inter ea homo, comparata sunt, vt per vices vigilent & dormiant. Etsi enim ad actiones, quæ per vigilias fiunt, condita sunt: tamen quia spiritus animales, & consequenter etiam vitales, ac calor innatus per eas absumuntur, eorum instauratio, quæ in somno fit, necessaria est. Itaque homo sanus actiones suas per vigilias quidem obire; vbi verò spiritus aliquo modo absumpti sunt, se quieti dare, somnúmque capere debet: id quod commodissimè fit horis duabus vel tribus post cœnam exactis. Quod vbi fit, corpus ad actiones per vigilias rursum obeundas redditur vegetius, alacrius, mens acuitur, & ad omnia peragenda habilior redditur homo; cum per somnum spiritus absumpti instaurentur, calor augeatur, cibi crudi, & humores concoquantur, corpus humectetur, & ita in sanitate conseruetur, atque ad senectutem traducatur. *Vigilia nimia.* *Somni finis & vtilitas.*

Si verò modum somnus & vigiliæ excedant, malum, vt est 2. *aphor.* 3. Et vt Galenus, 2. *de sympt. diff. cap.* 3. scribit: Duo egregia circa primum sensorium, quod omnium sensuum est commune adsunt symptomata; Sopor & Peruigilium.

Et primò quidem vigilias quod attinet, si eæ modum excedant, quando nimirum omnino homo non dormit per aliquot dies, vel non satis diu, scilicet non 7. vel 8. horarum, vel plurium spatio, pro naturæ constitutione, (Infantes enim diutius dormiunt, quàm senes) noxa corpori infertur. Cum enim in iis calor ad exteriora moueatur, sensúsque sint in continuo exercitio, spiritus ac tenuior sanguinis pars absumuntur, *Vigiliarum nimiarum incommodum.*

carnes colliquantur, corpus, & præsertim cerebrum, siccatur; vnde plurima incommoda oriuntur. Spiritibus enim animalibus absumptis, & cerebro exsiccato, spiritus obtunduntur, mens perturbatur: & cum consequenter etiam spiritus vitales, qui animalibus præbent materiam absumantur, imò ipsi etiam per se in vigiliis cum labore coniunctis imminuantur & dissipentur; languor totius corporis sequitur, naturalésque actiones, quæ, vt rectè perficiantur, spiritu & calore plurimo indigent, simul offenduntur. Et si homo vtatur alimento solido, aut copioso, corpus cruditatibus, & superfluis humoribus repletur, & ad cachexiam deducitur; si verò minore, & tenuiore victu vtatur, ad tabem disponitur, senectúsque acceleratur. Et quia spiritus ac humores, præcipuè sanguis & bilis, per vigilias incalescunt, & accenduntur, dolor capitis, oculorum rubedo, ventriculi rosiones, vertigo, febres, & deliria excitantur, variísque malis corpus obnoxium redditur. Ideóque etsi vigiliæ nimiæ in symptomatum numero sint, ac sublatis caussis, à quibus pendent, tollantur: tamen si nimiæ sint, ita interdum vires deiiciunt, & tot incommoda secum afferunt, vt Medici in iis temperandis, & inducendo somno, qui auxilium est in multis morbis, supra gemmas & lapides pretiosos æstimandum, vt quidam ait, opera necessaria sit.

Cum autem somnus & vigiliæ contrario modo sese habeant, & somnus naturalis sit cessatio naturalis sensus communis & primi, ac sensuum externorum, salutis animalis gratia facta; Vigiliæ contrà ἐνέργεια seu λύσις sensus communis, & externorum: vigiliæ immodicæ, & p.n. Græcis ἀγρυπνία, sunt sensus communis, & externorum, præter modum, ac tempus constitutum, solutio ac exercitium, & durans ἐνέργεια. Nihil enim in vigiliis, quæ in symptomatum numerum veniunt, p.n. est, quàm quod vltra debitum tempus extenduntur, &, dum dormiendi tempus est, in officio & ἐνέργεια sensus persistunt. Quod tamen non de iis vigiliis intelligendum est, quando homines ex proposito, & de industriâ, negotij alicuius expediendi gratiâ, vigilias protrahunt, & somnum quasi arcent; sed iis, cum homo, qui dormire debet ac cupit, dormire non potest, sensuúmque externorum actiones præter voluntatem persistunt, atque ita vigiliæ homini molestæ sunt.

Vigilia nimia quid.

Caussæ.

Vigiliarum nimiarum caussæ.

Cùm verò hæ vigiliæ somno naturali contrariæ sint, somníque naturalis defectus; contrarias somno naturali caussas habebunt. Cum autem, vt in Institut. *lib.* 1. *c.* 14. dictum est, somni proxima caussa sit spirituum animalium à cerebro in organa sensuum influentium in cerebro detentio & quies, ac quasi feriatio: vigiliarum nimiarum caussa proxima erit quies eorundem denegata, & continuus in organa sensuum externorum influxus.

Caussæ verò mediatæ variæ esse possunt. Auicennas, *fen.* 1. 3. *tract.* 4. *cap.* 4. ponit octo. 1. Intemperiem simplicem calidam vel siccam, vel intemperiem compositam, calidam & siccam, & quidem cum, vel sine materiâ. 2. Salsedinem seu nitrositatem humoris serosi, misti cum sanguine & salsa pituita, vellicantem cerebri membranas. 3. Dolorem. 4. Intentam cogitationem & curas. 5 Lucem nimiam & splendorem. 6. Apostema aliquod in partibus cerebri, aut cerebro propinquis, à quo eleuantur vapores sicci & mali. 7. Malam digestionem & repletionem, ex acribus vel corruptis cibis, aut multo potu. 8. Febrem putridam, è qua vapores multi eleuantur: quas tamen ita ad methodum commodissimè redigi posse putamus.

Vigiliæ p.n. accidunt, vel quia vapores illi, qui spiritus animales in statu s.n. sopiunt, aut, vti aliis placet, qui principia neruorum obstruunt, desunt; vel quia spiritus in cerebro turbantur, agitantur, commouentur. Ob vaporum illorum, qui spiritus sopiunt, vel principia neruorum obstruere dicuntur, defectum, vigiliæ p. n. accidunt inedia nimia, aut cùm cibi, qui assumuntur, nullam ferè talem exhalationem suauem præbent; aut quod vapores à caussa calida vel sicca absumuntur. In senibus & decrepitis vigiliæ accidunt ob cerebri siccitatem, & imprimis ob defectum suauium exhalationum, prouenientem à debili & difficili coctione, & contrà vellicationem cerebri ab acribus & salsis humoribus ac vaporibus, &, vt Practici quidam loquuntur, humoris nitrositatem Hinc vini potus senibus somnum conciliat, non tantùm vi narcoticâ, sed & quod coctionem & distributionem ciborum adiuuat, & facit, vt vapores suaues ad cerebrum eleuentur. Contra refrigerantia & humectantia ad somnum conciliandum senibus non sunt vtilia. Vide Langium, *lib.* 1. *epist.* 26.

Spiritus turbantur ac commouentur, & inquietiores redduntur variis modis: 1. ab intemperie cerebri calida vel sicca, vel calida & sicca, cum, vel sine materia 2. ab externis sensuum obiectis vehementioribus, vt strepitu, somno, punctionibus. 3. in specie ab obiectis tactus vehementioribus dolorem parientibus, seu doloribus magnis, quacunque in parte. Quò pertinent eorum affectus; qui dispnœam in morbis pectoris, vel hydrope patiuntur. Hi enim vel dormire nequeunt, vel, si obdormiant, suffocationis periculum incurrunt, 4. in animi affectibus nimiis, irâ, mœstitiâ, sollicitudine & curis, timore, gaudio, amore, insomniis grauioribus. 5. à vaporibus acribus, inprimis biliosis, & melancholicis.

Differentiæ.

Differentia vigiliarum.

Vt ita caussæ omnes, quæ vigilias p. n. excitare, quæque curationem variare possunt, & hîc vigiliarum p. n. aliquot differentias constituunt, hæ sint.

1. Vaporum spiritus animales sopientium, vel, vt alij loquuntur, principia neruorum obstruentium, defectus.

2. Cerebri intemperiès calida, vel sicca: vel calida & sicca cum, vel sine materia, vt bile, pituitâ salsa, humore melancholico, atrâ bile.

3. Dolor vehemens in quacunque corporis parte dispnœa, & omnino omnium sensuum externorum obiecta vehementia.

4. Vapores acres turbantes spiritus.

5. Animi affectus nimij: de quibus iam ordine dicemus; si prius, quæ in genere de vigiliis p. n. dicenda sunt, expediuerimus.

Signa Diagnostica.

Quâ ratione vigiliæ cognoscendæ sint, signis opus non est; cum ipsæ sese satis manifestent, & ægri de iis conquerantur. Et quamuis ægri id non referant: tamen, vt Galenus, 1. *prognost. t.* 8. docet, vigilias longiores præcessisse cognoscitur ex eo, quod oculi apparent squalidi, licèt nulla immodica euacuatio præcesserit, ægri palpebras difficulter attollunt, eæque instabiles sunt. Quâ ratione autem caussæ cognoscendæ sint, postea in specie de singulis dicetur.

Prognostica.

Vigiliarum nimiarum incommoda.

1. Vigiliæ nimiæ non contemnendum malum sunt, quæ præter id, quod homini eam, quæ ipsi naturaliter ex somno debetur, refectionem subtrahunt, etiam, vt Galenus, 1. *prognost.* 8. *&* 12. *meth. med. c.* 1. *&* 5. docet, non minus vires exsoluunt, ac deiiciunt, quàm sensibiles euacuationes. Vnde ab Hippocrate, 6. *Epid. comm.* 4. *t.* 20. vigiliæ edaces appellantur. Et quot incom

incommoda immodicæ vigiliæ homini afferant, antea, in initio huius capitis dictum.

2. Vigiliis, qui iunt ætate consistente, plus offenduntur, quàm iuuenes. Galenus, 3. *aph.* 30.

3. Corpora vigiliis assueta minus læduntur. 2. *aph.* 50.

4. Quò maior caussarum, à quibus vigiliæ p.n. excitantur, vis est, eò periculosiores sunt vigiliæ: & quò facilius caussæ tolli possunt, eò etiam minus periculi coniunctum habent vigiliæ. Atque ideo à caussa interna periculosiores sunt vigiliæ, quàm ab externa, & euidente.

5. A vigiliis conuulsio aut delirium malum, 7. *aph.* 18. Videatur Galenus, & alij commentatores in hunc aphorismum.

6. Si à vigiliis nimiis proueniat tussis, malum. Siccitatem enim organis respirationis communicari significat.

7. Breue autem plerunque tempus est, quo siue ad salutem, siue ad mortem vigiliæ terminantur; cum vires diu sine somno consistere non possint. Et quidem via ad mortem est per virium dissolutionem; via verò ad salutem & sanitatem, per somni restitutionem.

Obseruatum tamen est, nonnullos satis diu sine vitæ dispendio vigilasse. Seneca, *in libr. de prouident.* refert, Mecœnatem tribus annis integris sine somno permansisse, & tandem ab hac ægritudine liberatum fuisse solâ placidâ & leni harmoniâ. Sicut & de eodem Plinius, *lib.* 7. *natur. hist. cap.* 51. narrat, quod ei triennio supremo nullo horæ momento contigerit somnus. Fernelius. *Patholog. lib.* 9. *c.* 2. mente quendam captum menses 14. insomnes duxisse refert. Montuus, *de morbis, lib.* 1. *cap.* 27. scribit, se nouisse mulierem, quæ per 35. annos insomnis permansit sana, & citra noxam. Heurnius, *de morb. capit. cap.* 16. refert sibi in Italia narratum esse, Nizolium, illum Ciceronianum, decennium somnum non vidisse.

Vigiliarum diuturnarũ historia.

Indicationes.

Vigiliis nimiis quidem commodissimè succuritur, si caussæ, à quibus eæ pendent, tollantur: quod quomodo fieri debeat, postea in specie dicetur. Verùm cum caussæ illæ sæpe statim & breui tempore tolli non possint, ac interim vigiliæ vrgeant, & vires deiiciant, atque ob vigilias tum periclitetur æger: vigiliæ tunc curam ad se trahunt, & remedia postulant. Vigiliæ autem nimiæ somnum indicant, vt sibi contrarium, seu remedium somnum concilians.

Interim si etiã caussæ succurri possit, facilius somnus conciliabitur. Et quia plerumque vigiliæ nimiæ fiunt à vaporibus biliosis; bilis euacuanda, si morbi natura id admittat, & tẽperanda. Venæ sectioni verò hic nullus per se locus est; cum sanguis per se non inducat vigilias. Et si interdum, vbi vigiliæ vrgent, venæ sectio requiritur, id non fit ob vigilias, sed ob adiunctum alium affectum. Vide Benedict. Victor. Fauentinum, *tom.* 1. *cap. de vigiliis.* Forestum, *libr.* 10. *obseru.* 36. *in schol.*

Curatio.

Quia verò somnus conciliatur, cum spiritus animales ad sensus necessarij sopiuntur, vt quiescant, & in organa sensuum non influant; seu, vt alij volunt, cum meatus, per quos in organa sensuum spiritus animales influunt, clauduntur, & nullum obiectum vehementius in sensuum organa agit; (cum vnus saltem sensus excitatus vigilias excitare possit) quatuor modis somnus conciliari potest: Si primò remoueantur omnia, quæcunque sensum aliquem ad operandum excitare possunt, 2. Si ab externorum sensuum actione animus auocetur, & spiritus animales à motu ad quietẽ placidè inuitentur. 3. Si ea exhibeantur, quæ calidos, siccos, & acres vapores temperant, & suaues vapores, ac ἀναθυμιάσεις in cerebrum mittunt, quibus id humectatur, & spiritus animales quasi sopiuntur; quæque vapores acres à cerebro auocant: vt frictiones extremorum. 4. Si ea exhibeantur, quæ peculiari vi spiritus animales sopiunt, ac torpidos reddunt; quæ in specie ὑπνωτικὰ, & ναρκωτικὰ dicuntur. De quibus ordine dicendum.

Sõnus quot modis concilietur.

Primò ergo danda opera, vt omnia obiecta, quæ sensum quemcunque excitare possunt, remoueantur: lux nimia, strepitus, & sonus vehementior omnis, odores item fortes, & inprimis quæ tactum afficiunt. Ideóque æger in molli lecto cubet, à quo absint culices & pulices, claudantur fenestræ, æger ipse oculos claudat, omnis strepitus & sonus vehementior absit, ac silentium adstantibus imperetur.

Secundò facultas ad vnum aliquem sensum blandè diuertatur, & ab aliis auocetur blando aliquo, non vehementi obiecto, (cum vehemens obiectum potius excitet sensus, quam sopiat) vt spiritus à reliquis sensibus auocati blandè sopiantur, & quieti tradantur; id quod fit cantu suaui, & Musicâ vniformem sonum edente, auium cantillatione, susurratione submissè loquentium, strepitu aquæ ad modum riui blandè fluentis, vel aquæ in peluim per gutturnium, vel filtrum, quod Chymicis dicitur, stillantis sonitu, motu in lecto pensili, scalpturâ cutis capitis leni, plantarumque pedum blandâ titillatione.

Tertiò somnum conciliant quæ suaues ἀναθυμιάσεις ad caput mittunt, & calidos, siccos, atque acres vapores temperant, aut propter cognationem euocant; & tum maximè conueniunt, vbi à vaporibus calidis, siccis, & acribus vigiliæ proueniunt. Quæ tamen ipsa pleraque peculiarem aliquam, sed leuem omnino spiritus animales sopiendi quasi vim habere credibile est. Cuiusmodi sunt: *sem. & fol. lactuc.* cuius frequens tempore vespertino comestio familiare antiquis erat ad somnum conciliandum remedium; *flores violar. nymph. rosar. sem. frigid. maiora, anethum, amygdal. dulc. nuclei Persicor. quibus & sem. papau. alb. addere licet,*

Somnũ conciliantia medicamenta.

E quibus fiunt,

Interna.

AQVÆ, *violar. nymph. lactuc. portulacæ, solani, rosar. hypnotica Dorncreilij.*

EMVLSIONES:

Vt ℞. *Amygdal. dulc.* Vnc. ß. *sem. papau. alb.* Dra. iii. *aq. rosar.* Vnc. i. *lactuc.* Vnc. vi. Fiat s.a. Emulsio. Cui adde *iulepi, vel syrup. violar.* Vnc. i. Misce.

Vel ℞. *Sem. papau. alb.* Vnc. ß. *lactuc.* Drach. i. *amygd. dulc. excort.* num vii *aq. lactuc.* Vnc. iii. *nymph. violar.* an. Vnc. ii. F.s.a. Emulsio, cui adde *iulepi violar. rosar.* an. Vnc. ß.

Possunt etiam addi species diamarg. frigid. vel aliæ, pro morbi naturâ.

SYRVPI, *violarum nymph. papau.* qui ad Vnc. i. & plus, post cœnam exhibetur.

CONSERVÆ; *violar. nymph.*

CONDITA; *caules lactucæ Indicæ conditi.*

POTIONES vel IVLEPI.

Vt ℞. *Syrup. violar.* Vnc. i. *nymph. papau.* an. Vnc. ß. *aq. lactuc. nymph.* an. Vnc. iii. *rosar.* Vnc. i. Misce pro 2. vel 3. dosibus.

Vel ℞. *Syrup. de papau. de nymph.* an. Drach. vi. *aq. lactuc. portulac.* an. Vnc. iß. *specier. diamarg. frig.* Scr. ß. Misce.

Vel ℞. *Syr. papau.* ℥. j. ß. *aq. lactuc.* ℥. ij *vini albi.* ℥. j. Misce.

Vel ℞. *Aq. violar. lactuc,* an. Vnc. jß. *confect. alkerm.* ℈. ß. *spec. diamarg. frig.* ℈. j. *syr. de papau. de violis,* an. ℥. ß. Misce pro haustu.

DECOCTA:

Vt ♃. *Fol. lactuc.* M.j. *flor. violar. borrag. bugloss. nymph.* an. M.ß. *passular.* ℥.ß. Coq. in aq. s. Colaturæ ♃. ℔. ß. add. *syrup. violar.* Vnc. jß. *nymph.* ℥.j. Misce pro duabus dosibus.

Vel coq. in iure pulli, vel gallinæ, iij. vel iiij. capita papau. aut folia aliquot lactucæ. Iusculum hoc detur sub horam somni. Cum quo etiam hordeatum fieri potest.

ELECTVARIA; *diacodium simpl.* Vnc. j. exhibitum.

Vel ♃. *Conseru. violar. rosar. nymph. caulium lactuc. cond.* an Vnc.ß *Cum syrup. de papauer.* F. Electuarium, de quo datur Vnc.ß. vel Drach. vj.

Vel ♃. *Conseru. nymph.* Vnc.j. *violar. syrup. papau.* an. Vnc.ß. Misce.

PVLVIS; *ex semine papauer. & saccharo.*

ROTVLÆ, *diacodium album*, in forma solida, de quo ℥.ß exhibetur.

Sunt autem ista omnia medicamenta exhibenda sub tempus somni.

Externa.

Externa. Quæ fronti, temporibus, naribus, suturæ coronali, vel toti capiti, pedibus item, ac manibus applicantur.

LOTIO CAPITIS; fiat cum decocto *fol. lactuc.* & imponantur fol. lactucæ, quibus sæpe renouatis in febribus, vbi ne opiata quidem contulerunt, somnum se conciliasse scribit Nicol. Massa. Possunt & addi *fol. nymph. solani, vitis, violar.* & alia, quæ suprà, *part. 1. c. 1.* sunt proposita.

EPITHEMATA; fiant ex earundem plantarum decoctis, *succo lactuca, nymphaa, solani, lacte muliebri, emulsione sem. papau. alb. & lactuc.*

Vt ♃. *Sem. lactuc.* ʒ.ij. *papau. alb.* ʒ. v. *nucleor. Persicor.* ʒ.ij. *aq. lactuca, papau.* an. Vnc. ijß. *anethi* Vnc. j. F. Emulsio pro epithemate.

Vel ♃. *Nucleor. Persicor.* ℥.ß. *sem. papau. albi* ʒ.ij. *aq. solani* ℥.iij. *rosar.* Vnc.j. F. Emulsio pro epithemate.

Nonnulli aq. anethi cum zedoaria puluerisata vtuntur, eamque temporibus apponunt.

Vel ♃. *Mucilag. sem. psyllij aqu. violar. extract. emuls. sem. papau. alb.* an. Vnc.ß. *nucum iugland. nucl. Persic.* an. ʒ.jß. *lap. alabastr. prapar.* Drach.ß. Misce.

Parari etiam possunt SACCVLI ad tempora. E.g.

♃. *Flor. violar. rosar. nymph.* an. ʒ.ij.

Fiat Sacculi duo ex sindone rubra, qui conueniente liquore aliquo humectentur, & temporibus applicentur.

Vel ♃. *Fol. lactuca* P.iij. *solani* P.ij. *sem. papau. albi* ℥.j. *nucl. Persicor.* num. x. *flor. rosar.* M.j. *nymph.* M.ß.

Concidantur & indantur sacculo, qui ebulliat in aqua, & expressus capiti imponatur.

CATAPLASMATA:

♃. *Amygd. dulc.* num. vj. *nucleor. Persicor.* num. v. *sem. papau. albi* ℥.i. *lactuc.* Drach. ij. *thuris* ʒ.j. *nuc. moschat.* num. j.

Omnia contusa cum medulla panis albi, aq. rosar. & lacte muliebri subigantur, & misceantur. Vide Institut. *lib. 5. part. 3. sect. 3. cap. 39.* in fine.

OLEA; ad inungendum frontem, tempora, & plantas pedum: *Ol. violar. nymph. papau. alb. amygdal. dulc. anethinum, salicis, mandragora.*

MEDVLLA; crurum vituli, cerui.

VNGVENTA; *populeum recens, somniferum* Vnde variæ illitiones & inunctiones fiunt.

♃. *Ol. amygdal. dulc.* ℥.j. *violar. nymph. papau.* an. ʒ. vj *vnguent. populei* ℥.ß. Misce.

ERRHINA. & quæ naribus admouentur, vel naribus attrahuntur, iisque illinuntur; vt *aqua destillat. rosar. lactuc. solani, nymph. lac muliebre, ol. papau. violar. nymph.* Vel odoranda exhibentur ex *flor. rosar. violar. nymphaa, papau.*

Vt ♃. *Papau. alb.* cap. ij. *flor. rosar. alb. violar. nymph. sem. coriandr. non praparati* ʒ. jß. *oculor. populi, santali citrin.* an. Drach. j.

Conquassentur, & ligentur in nodulo, qui irroretur aq. rosar. & lactuc. & sæpius naribus admoueatur Flores quoque ligustri odore somnum conciliant.

LOTIONES extremorum; cum *decocto fol. lactuc. malu. violar. althéa, salicis, vitis, flor. nymph. sūmit. aneth. flor. chamamel.* quæ actu calida adhibeantur, vt faciliùs penetrent.

Vt ♃. *fol. lactuc. salicis, violaria, malua, vitis,* an. M. iiij. *flor. nymph. summit. anethi,* an. M. ij. *capit. papau. albi cum sem. incisor.* num. xij. vel xv.

Coq. pro lotione pedum.

Vel ♃. *Fol. malua, violar. lactuc.* an. M. ij. *flor. chamamel.* M.j. *summit. anethi* M.ij.

Incisa coquantur pro lotione pedum.

Vel ♃. *Flor. nymph.* M. iij. *rosar. alb. fol. vitis, violar. lactuca, summit. anethi* an M.j.

Coq. in aqua pro lotione pedum.

PVLVINARIA quoque è plantis viridibus, vt *fol. lactuca, salicis, vitis, flor. nymph. violar.* parare licet: quibus ob odorem suauem, & penetrationis gratiâ, aliquid melissæ addere commodum est.

Quartò somnum conciliant, quæ spiritus animales torpidos reddunt, & sopiunt quasi. Quod (etiamsi calida sint) peculiari vi præstant, & idcircò ὑπνωτικὰ, aut potius ναρκωτικὰ dicuntur: quem effectum hactenus malè nimiæ frigiditati attribuerunt. De quo *quæst. 1.* dicetur. Narcotica & Hipnotica.

Talia sunt.

Rad. *Mandragor. hyoscyami.*
Fol. *Solani, hyoscyami, mandragora, tabaci.*
Flor. *Hyoscyami, papaueris, croci.*
Sem. *Papau. albi, nigri, hyoscyami, lolij.*
Fruct. *Mandragora.*
Cortic. *Papau. & mandragora.*
Succ. *Mandragora, hyoscyami, opium.*
Gumm. *Styrax.* Neque refert, quod styrax aliàs inter calida medicamenta refertur. Est enim ipsi hoc cum opio commune. Interim experientia edocti styracem ad somnifera medicamenta referunt, Dioscorides, *libr. 1. cap. 69.* & Galenus, *2. de compos. med. s. loca cap. 1. in fine.*

E quibus leniora sunt *sem. & cortic. papau. solanum.* quò etiam referri possunt, (nisi quis in tertiam classem ea referre velit,) absinthium, sem, coriand. crocum; fortiora, *hyoscyamus, mandragora*; fortissimum *Opium*, quod hactenus 4. gradu frigidum habitum est. Vnde autem reuera ea efficacia proueniat, dicetur *quæst. 1.*

Ex his parantur varia medicamenta somnifera,

Interna.

AQVÆ DESTILLATÆ:

♃. *Allij, opij.* an. Vnc. ii. *aq. solani* ℔.j.

Destillentur, & aliquot guttæ aquæ exhibeantur.

Alia: ♃. *Opij* Vnc. j. *allij* capit. ij.

Simul contundantur, & in B. M. per alembicum destillentur. Aquæ vna vel altera gutta in vino data somnum mirabiliter prouocat. Langius, *libr. 3. Epist. 1. cap. 1.*

Alia: ♃. *Sem. papau. alb. nigr.* an. Vnc. ß. *vini albi, fellis leporin.* an. ʒ. ij. *aq. lactuc.* ℥. iiij.

Macerentur per 3. dies: Postea destillentur in B M.

Huius aquæ gutta vna somnum ad horam 1. conciliare dicitur.

Alia, quæ Helidæo Paduano attribuitur:

♃. *Lolij* ℔. j. *opij.* ℥.j. Infund. *in vini Maluat.* ℔. vj. adde *salis commun.* ʒ.ij. *papau.* ℥.ß. *hyoscyam. alb. lactuc.*

Euc. an. M.ß. Destillentur, & aqua à Drach.ß. ad Drac. j. exhibeatur.

PILVLÆ; *de cynoglosso*, quæ dantur à. ℈. ß. ad ℈. j. *pilulæ narcoticæ Plateri*, quæ parantur hoc modo:

℞. *Opij* Drach. j. Dissoluantur sensim, & rursum exsiccetur. Deinde nouo spiritu vini affuso opium dissoluatur, & add. *ol. cinamomi* gutt. ij.

Postea ℞. *cinamom.* ʒ. ij. *sacchari candi* Vnc. j. *piper.* Drach. j. *sem. coriandr.* Scrup. ii. *croci* Drach. ß.

Subtilissimè puluerisatis addatur opium dissolutum, & sensim misceantur, ac cum syrupo papau. redigantur in massam, addendo *moschi* Scrup. ß. Massa diligenter in mortario agitetur. Ne verò massa exsiccetur, oleo de been subigatur. Dosis pilulæ duæ paruæ.

Possunt inde etiam fieri tabulæ, si sacchari dosis augeatur: sed tum dosis etiam est augenda.

Aliæ eiusdem: ℞. *Opij* Scrup. j. *sem. hyoscyam alb.* Scrup. ij. *piper.* Drach. ij. *castor.* Drach. sem. *croci* Scrup. j.

Dissoluatur opium in vino Maluatico, vt fiat massa, quę exsiccetur, rursumque puluerisata cum syrup. papau. redigatur in massam, de qua in forma pilular. detur Scrup. ß. vel, si parum operetur, plus.

Sequentes Dorncreilio attribuuntur:

℞. *Opij purificati* Drach. j. *magist. perlar. corall.* an. Scrup. j. *sal. salu. maioran.* an. Scrup. ß. *Cum confect. alkerm.*

F. Pilulæ num. xviij. inaurandæ.

Dosis pilula j. vel sola, vel cum aq. lactuc. Vnc. ij. & syrup. de papau. Vnc. ß.

Sal. Albertus sequentib. frequentissimè vsus esse dicitur:

℞. *Philon. Rom. confect. alkerm.* an. Drach. ß. *pulu. croci* Scrup. j.

Fiat Pilulæ xviij. quæ diuidantur in duas partes, & vna pars circa medium noctis sumatur.

TROCHISCI ex Mesuë laudati, ad vigilias & delirium in febre:

℞. *Sem. lactuc. portulac. papau. cucurbit. melon. cucumer.* an. Drach. v. *succi glycyrrhiz. amyli, tragacanth. opij*, an. Drach. jß.

Terantur omnia subtiliter, & cum mucilag. sem. psyllij F. Trochisci. Dantur ad. Drach. ij.

Plateri: ℞. *Species pro electuario opiato*, (cuius descriptio paulò pòst proponitur.) add. *gum. tragacanth. in vino Maluat. dissolut.* & cum saccharo F. Trochisci, ad Drach. ß. exhibendi.

Alij, qui etiam Tabularum narcoticarum Plateri nomine circumferuntur:

℞. *Opij* Drach. ij. Infund. in vini Maluatic. Vnc. iij. & postquam dissolutum, ac bene agitatum fuerit, rursumque subsederit, liquor clarus à fecibus effundatur, & filtretur: cui adde *sacchari* Vnc. ij. *cinamom.* Drach. ij. *moschi* Scrup. ß. *mucilag. tragacanth. cum aq. rosar. factæ* q. s.

Misce instar pastæ, siccenturque, donec in tabulas formari queant, quæ exhibentur ad Scrup. ß.

Habuit & sequentes alias in vsu, quas etiam ad sedandam tussim vehementem exhibuit:

Specier. diatrag. frig. Drach. jß. *pulu. sem. hyoscyami albi* Scr. j. *opij vino dissoluti* gr. vj. *sacchar. penidij* Vnc. j. *gum. tragacanth. aq. rosar. dissolut*, q. s. Fiant Trochisci parui.

PVLVIS:

℞. *Cinamom. myrrh.* an. gr. vj. *opij, croci*, an. gr. iiij. F. Puluis, qui diuidatur in partes. 3.

Laudanum. LAVDANA, quæ ferè reliquorum omnium instar esse possunt; de quorum compositione, & variis variorum autorum descriptionibus prolixè agit Libauius *syntagm. arcanorum Chymic. lib. 8. cap. 44.*

Nostrum, quo hactenus vsi sumus, hoc est:

℞. *Opij s. a. purificati* ℥. j. Affunde *spir. vin. optimè rectif.* vt digitis tribus supereminęat, stent diebus 14. sæpius agitando: Postea quod clarum est sensim effundatur, & spir. vin. lento calore separetur, ad syr. liquidioris consistentiam.

Seorsim infundantur in spir. vin. etiam dieb. 14. *specier. diambr.* Vnc. ij.

Et tinctura clara separetur.

Hinc extracto Opij affundatur *tinctura diambræ* pars dimidia, & *succi citri recentis purificati* Vnc. j. Sténtque in digestione, seu calore tepido, dies 20. sæpiusque agitentur.

Vbi spir. vin. maxima pars exhalauerit, adde *extract. castor. solut. corallior. margarit.* an. Drach. ß. *essent. croci* Scrup. j.

Affunde *tinctura spec. diambræ* reliquum: in lento igne spiritus vini exhalet. Sub finem adde *ol. citri, cinamomi, caryophyll.* an. gut. vj. F. Massa instar extracti: Dimidiæ parti adde *moschi, ambræ.* an. gr. vj.

Reliquum reseruetur pro fœminis.

Laudanum Opiatum D. Andr. Donreri.

℞. *Essent. opij debito modo purgati, atque aceto opt. extr.* ℥. j. *croci aq. limonum stillat. extract.* ℥. ß. *styrac. liquid. puriss.* Scrup. j. *spec. diambr. diamosch. dul.* an. ʒ. iij. *terr. sigill. Turc.* Scrup. ij. *pulu. oss. de C. C. magist. succini*, an. Drach. ß. *corallior. perlar.* an. Scrup. ß. *ol. anisi* Drach. ß. *nucis mosch. expr.* Scrup. j. *citri, aurantior*, an. gutt. v.

Essentiæ cum styrace primò vniantur ad lentum ignem.

Postea addantur species cum reliquis speciebus atque oleis:

Diuidantur in partes duas æquales: Vni part. adde *essent. castorei* Scrup. j. atque cum *syrup. papau. simpl.* q. s. redigatur in iustam Electuarij consistentiam. S. Laudanum Opiatum pro mulieribus. Parti alteri adde *ambr. mosch.* an. gr. vj. Cum *syrup. papau. simpl.* q. s. F. Electuarium. S. Laudanum opiatum pro viris.

Possunt tamen ista Laudana etiam forma liquida, seu extracti liquidi exhiberi; quale est illud, quod in *Epist. à. Scholtzio collect. epist. 61.* commendatur, & in maniâ, in vigiliis extremis, colicâ in febribus ardentibus, phrenesi, peripneumoniâ desperatâ; cum commodo exhibitum fuisse prædicatur.

℞. *Spec. diambræ* Vnc. ij.

Infundantur in vino destillato quatuordecim diebus, vt latum digitum supereomineat.

Adde *opij* Drach. vj. *mumiæ* Drach. ß. *succi hyoscyami* Vnc. j. *corall. rubr. carabæ*, an. Drach. ij. *croci* Scrup. j. *moschi* gr. xvj. *ambr.* gr. xij.

Affuso rursus spiritu vini, vt supereomineat latum digitum, digerantur per mensem, quotidie agitando. Dosis Scr. ß. pro ægri constitutione.

Et quia Laudanum Opiatum instar omnium, vt diximus, esse potest, & frequentissimè vsurpatur, varium eius vsum monstrare libet.

POTIONES.

℞. *Aq. rosar. borragin.* an. Vnc. j. *cinamom.* ʒ. ij. *syr. violar.* ʒ. iij. *margarit. præparat.* ℈. ß. *laudani opiati* gr. ij. vel iij. Misce.

Vel ℞. *Aq. papau. solani*, an. Vnc. j. *succini præparat.* ℈. ß. *essent. papau.* Drach. ij. *laudan. opiati* gr. ij. *syr. violar.* Drac. iij. Misce.

SIRVPVS.

℞. *Syr. de papau.* ℥. ß. *de nymph.* ʒ. ij. *pulu. croci* gr. iij. *laudan. opiati* gr. ij Misce.

EMVLSIONES.

℞. *Amygdal. dulc.* ʒ. ij. *sem. papau. albi* Drach. j. *aq. violar. nymph.* an. Vnc. j. ß. F. s. a. Emulsio; in qua dissolue *laudan opiat.* gr. iij. *iulebi violar.* ℥. ß. *margarit. præparat.* gr. v. Misce.

PILVLÆ.

℞. *Laudan. opiat.* gr. ij. vel iij. *magist. perlar* gr. ij. Cum *aq. violar.*

Fiant Pilulæ ij. inaurandæ.

Vel

Vel ℞. *Laudan. opiati* gr. ijß. vel iij. *magist. corall. rubr.* gr. iij. F. Pilulæ num iij.

Electuaria, vel MISTVRÆ:

℞. *Conseru. violar.* Drach. ij. *laudan. opiati* gr. iij. Misce.

Vel ℞. *Conseru. flor. nymph.* Drach. ij. vel iij. *laudan. opiati* gr. ij. *spec. diamarg. fr.* ℈. ß. Cum *syrup. de papau.* Misce.

Vel ℞. *Conseru. rosar. albar.* Drach. ij. *laudan. opiati, magist. perlarum*, an. gr. ij. Misce.

ELECTVARIA: Philonium, à Philone medico Tarsensi, ita dictum; cuius descriptionem habet Galenus, 5. *de comp. medic. s. loc. cap.* 4. Aëtius, *tetrab.* 3. *serm.* 1. *cap.* 37. Ægineta, *lib.* 7. *cap.* 11. & alterum, quod maius, seu Romanum (Arabes enim res Græcas Romanas appellare solent) appellatur, descriptum à Nicolao: quæ à Scrup. j. ad Drach. j. ad summum exhibentur: *Requies Nicolai, theriaca recens*, & aliæ antiquis vsitatæ compositiones.

Plateri Electuarium Opiatum:

℞. *Specier. diambr. vel diamosch. vel aromat. rosat.* ʒ. ij. *cinamom.* ʒ. jß. *santali rubr.* ʒ. ß. *sacchar.* ℥. ß. *opij in vino Maluatic. dissol.* ʒ. ß. *ol. caryophyllor. vel cinamom.* gutt. aliquot: additâque *syrupi cydonior. vel conseruat. citri* q. q.

F. Electuarium, quod exhibetur ad Drach. ß.

Commendatur & hoc:

℞. *Conseru. nymph. violar.* an. Vnc. j. *diacodij* ℈. ij. *requiei Nicolai*, ʒ. iij. *specier. diarrhod. abbat.* ℈. ij. *sem. frigid maior. papau. alb.* an. ℈. j. *lactuc. scariola, coriandr.* an. ℈. ß. *croci* gr. v. Cum *syrupo de papau.* Fiat. Electuarium.

Vel ℞. *Spec. pil. de cinoglossa* ℈. j. *philon. Mes.* ʒ. j. *requiei Nicol.* ʒ. j. ß. *conseru. rosar.* ℥. iij. *violar.* ℥. ij. *borragin. bugloss.* an. ℥. j. *Mithridat. opt. recent.* ℥. ß. Cum *syr. de papau.* q. s. F. Electuarium; cuius dosis ℥. ß.

Externa.

Quæ, vt antea etiam dictum, vel temporibus, syncipiti & fronti imponuntur, aut inunguntur, aut in lotionibus capitis adhibentur; vel naribus odoranda admouentur; vel etiam volis manum & pedum inunguntur. Mitiora equidem suturæ coronali applicari possunt Opiata verò non item.

EPITHEMATA, & CATAPLASMATA ad tempora, & frontem:

℞. *Rad. mandragor. aut hyoscyam. capit. papau. alb.* an. part. æq.

Torreantur, & deinde terantur cum vino; & ol. rosacei q. s. apponanturque fronti, & temporibus.

Vel hoc Dominici Leoni:

℞. *Farin. hordei* ℥. jß. *cort. rad. mandrag. sem. hyosciam. alb. cort. papau.* an. Vnc. i. *sem. lactuc. portulac. flor. violar. nymph.* an. Drach. ß.

Coqu. omnia *in succo solani, hyoscyam. & mucilag. sem. psyllij.*

Deinde addatur *ol. de mandragor. de nymph. de papau. amygdal. dulc.* an. Vnc sem.

Iterum coquantur ad formam pultis, & tandem addatur *lac. muliebre*, in quo *opij* Drach. i. fuerit dissoluta. F. Cataplasma.

Vel ℞. *Sem. papau. alb.* Vnc. j. *opij* gr. iiij. *croci* gr. vj. *nucleor. Persicor.* num. x.

Contusa cum aqua anethi misceantur in formam pultis, vel cataplasmatis; ac extendantur super pannum lineum, qui fronti & temporibus applicetur.

Vel ℞. *Sem papau. albi* Vnc. ß. *lactuc.* Drach. iij. *nucleor. Persicor.* Drach. j. *aq. papau. alb.* ℥. ß. *lactuc. anethi*, an. Drach. jß. F. Emulsio, cui adde *requiei Nicolai* Drach. j.

Epithematis loco capiti applicetur.

Fieri quoque possunt SACCVLI ad tempora:

Vt ℞. *Flor. nymph. violar. enula*, an. Drach. j. *sem. hyoscyami, croci.* an. Scr. j.

F. Sacculi duo interpassati, temporibus admouendi.

INVNCTIONES, quibus non solùm tempora, sed & plantæ pedum, volæ manuum, pulsus, nares inungi possunt:

Vt ℞. *Ol. violar. nymph. vnguenti popul.* an. Drach. j. *opij, croci*, an. gr. vj. Misce.

Vel ℞. *Ol. violar, vnguenti popul.* an. Drach. j. *ol. hyoscyam. mandragor.* an. Drach. ß. *opij, croci*, an. gr. vj. *cera* parum.

Fiat Vnguentum.

Vel ℞. *Nucleor. Persicor. sem. anethi* an. ʒ. j. Contusis affunde *aq. lactuc.* Drach. iij.

Exprimatur succus, in quo dissolue *opij* gr. vj. adde *ol. papau. vnguent. popul.* an. Drach. ij. *cera* parum.

F. Vnguentum.

Vel ℞. *Vngu. populei* Drach. ij. *sem. hyoscyam. cort. mãdragor.* an. Scr. j. *ol. nuc. moschat. express.* Drach. ß. *opij* ℈. ß. Misce cum ol. papau.

F. Vnguentum.

Aliud: ℞. *Vngu. rosac. alabast.* an. Drach. iij. *croci* gr. v. *opij* gr. iij. Cum *oleo rosar.*

F. Linimentum.

Aliud: ℞. *Vnguenti popul.* Drach. iij. *ol nuc. moschat. expr.* Scrup. j. *laudani opiati* gr. vj. *extr. croci* gr. iiij. *spec. diambra* gr. iij. Misce.

Vel ℞. *Vnguenti popul. rec.* Drach ij. *ol papau.* Drach. iij. *sem. hyoscyami* gr. v. *cort. mandragor.* gr. x. *opij* gr. iij. *croci* gr. vij. *cera* Drach. ß. *styracis* Scr. j. Misce & F. Vnguentum molle.

Vel ℞. *Ol. violar. nymph. vnguenti popul.* an. Vnc. ijß. *cort. mandrag.* Drach. ij. *croci* Scrup. ij. *opij* Scrup. j. *cera* Drach. vj. Misce & F. s. a. Vnguentum.

Vel ℞. *Ol. hyoscyami, papau. nymph. mandrag. violar.* an. Vnc. j. *vnguenti popul.* Vnc. iii. *pulu. cort. mandragora, opij*, an. Drach. ii. *croci* Drach. ß. *cera* q. s. M. & F. Vnguentum.

Hisce addenda sunt *Balsama*, quæ pro delicatioribus, vt qui grauem & ingratum vnguentorum istorum odorem fere non possunt, vel nolunt, adhiberi solent.

℞. *Ol. nuc. mosch. expr.* Drach. j. *extr. croci* gr. iij. *laudan. opiati* gr. iiij. *styracis calamita* Scr. ß. Misce.

Aliud: ℞. *Balsam. anethi* ʒ. jß. *ol. nucis mosch. expr.* ʒ. ß. *tinct. croci* guttul. v. *extract. opij* gr. vi. *moschi* gr. ii. *camphor.* gr. i. Misce.

Vel ℞. *Bars. chamemeli* Drach. j. *anethi* Drach. sem. *ol. thuris destill.* gr. v. *opij, croci*, an. gr. vi. Misce.

EMPLASTRA:

℞. *Capit. papau. alb. cum semin.* ℥. ii. *cort. mandragor. hyoscyam* an. Drach. vj. *fol. lactuc. salicis, flor. nymph. rosar.* an. M. i. *ol.* ℔. i. *vini* ℔. ß.

Coqu. ad vini consumptionem. Colat. ℞. ℔. ß. *sem. lactuc.* ʒ. ii. *opij* ʒ. iß. *croci* ℈. ii. *cera* q. s. F. Emplastrum pro fronte, & temporibus.

Aliud: ℞. *Vnguenti popul.* ℥. i. *sem. hyoscyam.* ℈. iiii. *opij, croci, ol. nuc. mosch. expr.* ℈. ß. *rad. mandrag.* ℈. ii. *ol. de papau.* ℥. ß. *cera* q. s. F. Emplastrum.

PEDVM LOTIONES:

Vt ℞. *Herb. violar. lactuc.* an. M. iiii. *solani, nymph.* an. M. ii. *capit. papau. alb. cum semin.* n. iiii. *flor. verbasci, melilot. rosar. hyoscyam. cum sem.* an. M. i. *rad. hyoscyam.* Vnc. i. Coq. in aq. pro pedum lotione.

Vel ℞. *Fol. lactuc. alkekengi, solani, malu. violar.* an. M. ij. *flor. rosar. nymph.* an. M. i. *melilot.* M. ß. *capit. papau. alb.* num. xii. *summit. anethi* M. i. *cort. mandragora* Vnc. i. Coq. in aq. pro lotione pedum.

Vel ℞. *Fol. salic. lactuc. cucurbit. vitis* an. M. ii. *flor. nymph. summit. anethi*, an. M. i. *capit. papau. alb. viridium cum sem. concisor.* num. vii. *cort. mandragor.* Vnc. ii. Coq. pro lotione pedum.

Vel

Vel ℞. *Fol.salic.solani,lactuc.*an.M.j *flor. anethi,chamam.*an.M.jß.*cort.mandragor.*Vnc.j.*capit. papau.* num. vj. Coq.pro lotione pedum.

ERRHINA, quæ fiunt ex opio, & croco, dissolutis in ol. violar. mandragor.

ODORAMENTA & SVFFITVS ex styrace, & opio.

NODVLI ad odorandum:

℞. *Fl.violar.nymph.rosar.* an. P.i. *sem. lactuc. papau. alb.* an. Drach.j. *hyoscyami* Drach.ß. *cort. papau. alb. mandragor.*an.Drach.ß.*opij* gr.iiij.*croci.*Scrup. ß. Cum sindone rubra,vel linteo albo.F. Nodulus naribus sæpius admouendus;qui etiam intingi potest in aq.rosar. lactuc.solani.

Vel ℞. *Flor.nymph. violar.*an. P.j. *cort. papau. mandragor.*an.Drach.j.*opij* Scr.j. *croci* Scr.ß.
Cum linteo,vel sindone rubra F.Nodulus.

Alius: ℞. *Flor.nymph.violar.*an.P.ii.*sem.lactuc.*℈.ß. *cort.mandrag.*Scr.jß.*sem.anethi* Scr.j.*croci* gr.viij
Ex concisis. F. Nodulus.

Alius: ℞. *Capit.papau.flor.violar.nymph.*an.P.j.*sem. lactuc.portul.* an.Drach.j.*cort.mandragor.sem.hyoscyami* an.Scr. ß.*anethi, croci,*an gr.iij.vel iiij. M.& F. Nodulus.Parari etiam possunt.

POMA SOMNIFERA:

℞. *Flor.violar.sem.cicutæ, hyoscyam.* an. Drach.j. *opij* ℈.j. *camphor.* ℈. ß. *cinamomi, caryophyll.* an. ʒ. ß. *asæ dulcis* ℈.ij.*ladani,styrac.liquid.* an. Drach.ij. Cum aq. hyoscyami F. s. a. Pomum.

Commodum quoque est, vt plantis hactenus enumeratis,& odorem spirantibus pauimentum conspergatur.

GLANDES ex Opio, & ol. violac. ac melle. Verùm cum facilè ex his damnum aliquod ægro afferri queat, filum alligandum,si iis vti placet,vt, quando libet,extrahi possint. Tutius est,grandem parare ex cort. mandrag.& melle.

De Vsu Opij & Opiatorum Medicamentorum.

De vsu opij & opiatorũ medicamentorum. De vsu tamen Opij, & Opiatorum quædam monẽda sunt. Magnam omnino Opiatorum medicamentorum esse vim, certum est. Cum enim vix aliud vires corporis humani magis deiiciat, quàm dolor, & vigiliæ nimiæ;somnus contrà vires reficiat, & calorem ac spiritus instauret:Opiata certè,quæ vnâ operâ & somnum conciliant,& dolorem tollunt, vtilissima sunt: & propterea valde à Medicis commendantur.

Aëtius, *tetrab.*4.*serm.*1.*cap.* 102. Antidotum Pœoniam opiatam valde commendat,& multos ex ægris ab eius vsu à somno surrexisse scribit, adeo concoquendi facultate præstantes,vt obliti sint, an vnquam aliquid à principio doluerint. Nostro verò seculo in opiatorum vsu & laudibus multus fuit Felix Platerus, Medicus Experientissimus. Interim cum plurimùm etiam Opiata nocere possint, non equidem, vt antiqui crediderunt, refrigerandi supra modum vi, sed quia spiritus torpidos reddunt,soporemque sæpe grauem, stuporem,spiritus difficultatem inducunt,&interdum ipsam mortem afferunt,vt videre est apud Schenckium, *lib.*7.*obseru.* 186.Forestum, *lib.*10.*obseru.*6.*in Schol. & obseru.*35.*in fine Scholij*,Platerum,*lib.*1.*obseru.*15. Guil. Fabricium, *in responsoriâ ad D. Doringium Epistola,de Hernia vterina*, cautus omnino in opii,& opiatorum vsu sit Medicus. Tutiusque est, extrà primò ea capiti adhibere,& videre,an extrà applicatorum vsus sufficiat, antequam intra corpus exhibeantur. Sunt tamen & ipsa topica cautè adhibenda, ita vt & morbi, & naturarum ratio habeatur, ne scilicet ea ante vsum vniuersalium applicemus, vel fortiora pueris, & mollioribus corporibus adhibeamus. In hisce enim stuporem inferunt, memoriamque lædunt in reliquam vitam, vel alios affectus procreant.Sic refert Forestus, *lib.* 7. *obseru.* 22. de sorore suâ Gertrude,quòd ex morbo conualescens ab vnctione opij ad vigilias vrgentes adhibitâ,circa tempora perpetuo vrgens frigus senserit, tanquam gelu fuisset. Multos quoque ob intempestiuam stupefacientium tam applicationem, quàm exhibitionem lethargum incurrisse; idem Forestus obseruauit, ita,vt illi,qui prius vigiliis vexati fuerant, posteà somnolenti & lethargici euaserint,vt videre est ex *scholio obseruationis sequentis* 23.*citati lib.*7.

Quæ autem cautio hic necessaria sit,docet Galenus, 12.*meth.med.cap.*1.*Committunt*,inquit, *Medici eiusmodi excessus, in aliis quoque remediorum generibus non paucis,tum vel maximè in iis vocatis Anodynis, quæ ex papau.succo, vel alterci semine, vel mandragoræ rad.vel styrace,vel tali quopiam fiunt. Nam & qui ægris gratificantur,in eorum medicamentorum vsu modum excedunt; & qui intempestiuè immodicéque sunt animosi, dum prorsus horum vsum refugiunt, doloribus ægros iugulant. Ergo veluti in omni totius vitæ tum habitudine,tum actione: ita hic quoque consilium illud sapientis, qui, Ne quid nimis dixit, amplectimur, habentes pro fine, quò tendamus, ægri vtilitatem. Quippe si fas est, iis remediis, quæ morbum sanent, vtendo, quod optamus,efficere, abstinendum à sopientibus medicamentis.Sin ex vigiliis & viribus resoluendis ad mortis discrimen æger tendat, tum profectò tempestiuè eiusmodi medicamentis vtare,scilicet non ignarus,corporis habitum nonnihil ex iis lædendum, læsionem tamen,quàm mortem, potius eligendam.* Hæc Galenus. Omnino enim hoc præcipuè attendendum,an vires tam diu morbum sustinere possint, donec caussa vigiliarum, vel doloris, ordinariis medicamentis tolli possit, neque prius ad opiata accedendum, antequam periculum aliquod ægro ex vigiliis, vel dolore imminere videatur. Perpendendum & hoc, an vires à morbo nondum valde deiectæ sint, sed saltem ob dolorem, vel vigilias periclitari incipiant. Tum enim tuto, reliquis nihil iuuantibus, opiata exhibere licet, quæ cum somnum inducunt, fit, vt dolor etiam non percipiatur, & in somno spiritus ac calor reficiantur,ac materia morbifica rectiùs concoquatur,& vincatur. Verùm, reliquis nihil iuuantibus dixi.Primò enim semper leniora vsurpanda; & primò quidem cibi medicinales somnum inducentes, hinc medicamenta leniora, & tandem ad opiata adscendendum. Si verò non solùm ob vigilias & dolorem æger periclitetur, sed ab ipso quoque morbo vires iam deiectæ sint, vt ferè de ægri vita dubitetur, tum non facilè opiata exhibenda, quæ eo in casu nihil aliud efficiunt, quàm dum spiritus sopiunt, torpidosque reddunt & ignauos, vt mortem accelerent, & soporem perpetuum inducant. Quod innuere videtur Auicennas,dum,*lib.* 5. *summ.* 1. *tr.*1.quasi sub persona Philonii loquens scribit:Et meũ iuuamentũ ad eum,cui dimissa mors est, est iuuamentum maximum.Frequens etiam nimis opiatorum vsus fugiendus,ne cerebrum lædant, & ipsi dispositionem prauam inducant, vel etiam ventriculo noceant.

Infantibus quoque & pueris parcè admodum somnifera,præsertim opiata,exhibenda.Solent enim ingenium & memoriam labefactare. Imò nec concedendum nutricibus, vt sæpe syrupum papaueris infantibus nimis vigilantibus exhibeant, vt & infantibus, & sibi inprimis quietem concilient. Hebetat enim & is sæpius sumptus ingenium ac memoriam.

Tempus exhibendi somnifera medicamenta quod attinet,si leuiora sint, ex violis, nymph. lactuc. sem. papau. alb. amygdal. cum cibis exhiberi possunt. Ita enim suauis illa exhalatio cum cibi euaporatione permista in caput fertur, & exhalationes calidas & siccas in eo,ac siccam cerebri intemperiem temperat, ac demulcet.Quæ verò fortiora sunt, vt opiata, cum planè medicamentosa sint, cibo permisceri non debent, sed *Tempus exhibẽdi opiata.*

vel

vel cibo concocto, vel vnâ atque alterâ horâ post cibum sumptum exhiberi.

Non etiam in principio paroxysmorum, aut crisi instante exhibenda. Cum enim tum calor expandi ad exteriora debeat, & expulsio spirituum beneficio fiat; in somno verò calor ad interiora reuocetur, & spiritus sopiantur: naturæ ille conatus, ac motus impediretur.

Læsio à narcoticis inducta vt corrigenda. Si quis etiam torpor capiti, & læsio aliqua inducta videatur, corrigatur lotione cũ decocto fol. beton. maiorae, flor. chamæmeli: & si præter opiniõnem æger profundiùs, ac diutiùs dormiat, naribus admoueatur spongia, vel linteolum aceto acerrimo madidum, vel puluis nigellæ & rutæ aceto maceratus naribus indatur.

Diæta.

Cibus sit talis, qui suaues vapores generet, & qui vim habeat vapores ex alimento adscendentes densandi, vt spiritus sopiantur. Talis est prisana hordeacea; inprimis si alteretur lactucâ coctâ, oua sorbilia, carnes gallinar. vitulina, hædina, panis cum amygdalis & sem. papau. alb. paratus, iuscula, & alij cibi ex amygdalis parati. Ex oleribus vtilia sunt lactuca, malua. Vinũ, si morbus id ferat, dilutum liberalius bibatur. Antiquum verò, & generosum potius vigilias excitat. Neque inutile fuerit, antequam quis cubitum eat, haustum aq. destillatæ lactuç. aut violar bibere. Si morbus id ferat, ad somnum conciliandum etiam valet aq. dulcis tepida bibita. Nã & corpus vniuersũ refrigerat, & succos acres temperat. Antiqui ad somnum conciliandum post cœnam lactucâ frequenter vtebantur: cum hodie, imò & apud Romanos, iam appetitus potiùs excitandi gratiâ ante cibum, vel cum cibo exhibeatur; de quo Martialis, *lib. 3. Epigram.*

Claudere quæ cœnas lactuca solebat auorum,
Dic mihi cur nostras inchoët illa dapes?

Abstineat æger à cibis salsis, acribus, acidis, exsiccãtibus. Reliqua quod attinet, vt supra de somnum conciliantibus dictum, cubile non sit lucidum, absit omnis strepitus & sonus vehementior, æger ipse quietus sit, & taciturnus, oculos clausos habeat. Hoc etiam non prætereundum, quod Galenus ad somnum conciliandum habet, *6. Epidem. comm. 4. text. 17. Quos arctè dormire volumus, eos eatenus vigiles seruare debemus quatenus stare iam nisi conniuentes non possint. Ego enim multis, qui se celeriùs quieti dederant, cum vigilare diutius eos coëgissem suauem somnum conciliaui.*

De vigiliis præter naturam in specie,

Et primò

De vigiliis nimiis ob vaporum spiritus sopientium defectum.

Postquam hæc ita in genere de vigiliis p. n. dicta sunt; iam in specie de iisdem, secundum caussarum supra enumeratarum differentias, dicemus. Et primò quidem vigilias, quæ ob vapores ad somnum necessarios deficientes fiunt, quod attinet, suaues illi vapores somno conciliando necessarij deficiunt, vel quia ad cerebrũ non feruntur, vel quia ad cerebrum eleuati ibi non cõseruantur, sed dissipantur. Non feruntur ad caput, non solùm cum non generantur; vt in inedia, & dum cibus, qui tales vapores nõ suppeditat, est assumptus, aut ob nimiam copiam non coquitur, aut quia coctio debilis est; quod in senibus, & frigidum ventriculum habentibus fieri solet: verùm etiam quia à calore p. n. absumuntur, & dissipantur vapores, in intemperie totius corporis, calidâ præcipuè, vt & siccâ; quod fit in febribus acutis & biliosis, aliisque ægritudinibus biliosis; aut tales vapores generantur, qui ad spiritus sopiendos idonei non sunt, sed potius eos turbant; de quo mox dicetur. Ad cerebrum verò eleuati vapores non conseruantur, sed dissipantur ab intemperie cerebri calida & sicca; quod in inflammatione cerebri præcipuè accidere solet.

Ideóque febres pluribus modis vigilias inducere possunt; nimirum, quia nec vapores idonei ad somnum inducendum in iis ad caput eleuantur, sed tales; qui spiritus potiùs turbant, & agitant: & si qui blandi vapores è cibis eleuantur, à calore febrili absumuntur. *Febres quomodo vigilias inducãt.*

Signa Diagnostica.

Vapores somno conciliando necessarios deficere ob inediam, cibum iis suppeditandis ineptum, copiam cibi & cruditatem; ex diætâ ægri, quæ præcessit, & ætate senili cognoscitur.

Absumptos ac dissipatos esse, & adhuc dissipari, cognoscitur ex intemperie calida & sicca totius corporis, ex febre acuta & biliosa, ex immoderato vini generosi potu, aut medicamentorum calefacientium & siccantium vsu.

Prognostica.

1. Si ex inedia, vel diætæ vitio vigiliæ proueniant, cibo exhibito, & diætæ errore correcto vigiliæ facilè tolluntur.

2. Prout febris est vehementior, vel minus vehemens, ita etiam vigiliæ magis vel minus pertinaces sunt.

Indicationes.

Si ob inediam sit hic vaporum defectus, vel in diæta aliquem errorem, vt multum nocet perseuerantia in iisdem caussis: ita plurimum prodest transitus ad cõtrarias. Et proinde cibus boni succi suppeditandus, vt & potus; qui multos suaues, & benignos, somno conciliando aptos vapores suppeditat. Si cibus minus cõmodus sit, melior substituendus; si copiosiùs sumptus; paucior præbendus; si cruditas adsit, corrigenda: vt de morbis ventriculi dicetur. Si calor febrilis vapores illos absumat, curatio ex doctrina de febribus petenda.

Curatio.

Materia remediorum ex iisdem locis depromenda. Hoc saltem hîc monendum, vt ex medicamentis, quæ ad calorem febrilem alterandum vsurpantur, ea eligantur, quæ simul suaues & somniferos vapores ad caput mittunt, & calidos vapores temperant, qualia sunt, *lactuca, nymphæa, viola, sem. papau. alb. lactuc. quatuor frigid. maiora, amygdal. dulces,* & quæ ex his fiunt.

Ex cibis similiter eligendi, qui probè coquuntur in ventriculo, suaues illos vapores plurimos suppeditant; quales antea in diæta in genere enumerauimus.

Secundò.

De vigiliis ex caliditate, & siccitate cerebri.

Etsi verò idonei vapores ad caput eleuantur: tamen ibi dissipantur ab intemperie cerebri calida, vel sicca, vt Galenus. *1. prorrhet. comm. 2. text. 29. & 2. aphor. 3.* docet. In vigiliis verò producendis primas tenet caliditas, secundas siccitas. Caliditas enim maioris actiuitatis est, & vapores ab inferioribus adscendentes facilè dissipat, ipsosque spiritus agitat, ita vt caliditas duobus modis ad vigilias producendas concurrat. Siccitas tamen eosdem etiam absumit, & maximè hoc fit, si caliditas & siccitas coniungantur. *Vigiliæ ex caliditate & siccitate cerebri.*

Intemperies autem hæc vel est cum materia, vel sine materia:

materia: quorum prius sæpe accidit in febribus putridis ardentibus, inflammatione cerebri & membranarum eius, melancholia, mania, intemperie cum pituita salsa, & humore seroso. Nonnunquam & à potu vel medicamentis calidis, & siccis contrahitur. Ita Galenus, 2. *de loc. affect. c.* 9. refert, puerum apud Grammaticum agentem ex meraci vini potu vigilem permansisse, ac postea febre correptum periisse.

Vnde autem intemperies istæ cerebri originem habeant; quomodo cognoscãtur; quid periculi portendãt; quid indicent; & quomodo curandæ sint, dictũ est *parte* 1. huius libri, quæ omnia inde petenda. Hoc saltẽ hîc iterum repetimus, quod antea etiam monuimus, vt ex medicamentis, quæ ad intemperiem cerebri corrigendã vsurpantur, ea eligantur, quæ simul suaues vapores ad caput mittunt, & vim aliquam soporiferam obtinent

Interna.

E. g. ℞. *Conseru. nymph. violar.* an. Vnc. jß. *lactuc. Italic. condit.* Vnc. ß. Cum *syrup. de nymph. vel papau.* F. Electuarium in vigiliis ab intemperie calida & sicca.

Vel ℞. *Aqua lactuc. violar.* an. Vnc. iij. *syrup. violar. papau.* an. Vnc. jß. F. Potus pro 2. dosibus.

Externa.

Si intemperies sit calida, vsurpentur *ol. violar. rosar. nymph. papau. mucilago sem. psyllij, semperuiuum, lactuca, papauer.* è quibus vel epithemata, vel lotiones capitis fiant. Si intemperies sit sicca, cõuenit *ol. amygd. dulc. lac.* Si siccitati iungatur frigiditas, quod in melancholia accidit, prosunt *chamam. aneth. fœnugracũ, malua, althéa, melilotus, & ea,* quæ supra, *c.* 12. sũt proposita.

Si peccet bilis, humectãtia & refrigerantia conueniũt, quæ supra, *c.* 1. & *cap.* 9. *de intemperie capit. cum bile,* sunt proposita, inprimis *lactuca, viola, papauer, nymphaa, cucurbita.*

Si caussa vigiliarum sit pituita salsa, calida simul admiscenda, & attenuantia, vt *aneth. chamamel. melilot.* & vsurpanda *ol. amygdal. dulc. commune,* in quo cum aq. hordei, & vino albo subdulci sit parum chamæmeli, meliloti, serpilli, coctum.

Exempl. grat.

Flor. rosar. violar. nymph. fol. salicis, an. Vnc. j. *santali* Vnc. ß. *cort. papau.* Drach. vij.

Iniiciantur in vas vitreum, & affundatur aq. rosar. q. s. Bulliant in cineribus calidis, vaporesque exhalantes ore & naribus excipiantur in vigiliis ex intemperie cerebri calida & sicca.

Exemplum vigiliarum ex intemperie cerebri calida & sicca sine materia est apud Forestum, *lib.* 10. *obseru.* 35.

Tertiò

De vigiliis à vaporibus calidis, siccis, & acribus.

Vigilia à vaporibus calidis & siccis. Si vapores calidi, sicci, acres, ab humoribus biliosis, salsis, melancholicis, prauis, ad cerebrum attolluntur, spiritus etiam turbantur, & vigiliæ excitantur.

Attolluntur autem illi vel à toto, vt in febribus ardentibus, vel ab hepate, liene, vtero, vt supra, *c.* 6. *part.* 1. dictum. Accidit etiam hoc sæpissime à generosi vini potu, à calidis & siccis medicamentis; aut cum in ventriculo fit praua concoctio & à cibo vel potu copioso, aut corrupto, aut cibis flatulentis, & prauis; quales sunt lentes, fabæ, fungi, & tubera.

Neque solùm à reliquo corpore vapores illi in caput mittuntur, sed sæpe etiam in ipso capite ex apostemate aliquo, vel vlcere, in partibus cerebro propinquis ad cerebrum eleuantur; sicut & in inflammatione cerebri & membranarum eius vapores tales calidi attolluntur, & spiritus animales agitant.

Signa Diagnostica.

Signa humorum & vaporum caput molestantium supra, *part.* 1. tradita sunt. Pituita salsa, & ventriculi debilitas plerumque in senibus vigiliarum caussa est.

Prognostica.

1. Quantum periculi hoc genus vigiliarum habeat, ex morbificis humoribus, à quibus pendent, coniectandum.

2. Vigiliæ, quæ senibus ab humoribus salsis eueniũt, difficulter curantur; cum materiæ istius generatio ob ætatis constitutionem præcaueri non possit, nec ætas fortiora, vel crebriora purgantia sustineat.

Indicationes & Curatio.

Parti, quæ vapores ad cerebrum mittit, conuenientibus medicamentis succurrendum, humorque peccans euacuandus, & post cœnam exhibenda ea, quæ vapores illos demulceant; qualia supra de curatione vigiliarum in genere, *numero* 3. recensuimus. Febrẽ quod attinet, & totius corporis intemperiem calidam, temperanda ea refrigerantibus, aq. hordei, lactuc. sero lactis caprini, cum emulsione sem. papau. & melon. Opiata verò cum cautione suprà proposita exhibenda.

Ad intemperiẽ frigidam & siccam hoc cõmendatur:

℞. *Spec. diambra* Scrup. ij. *diamosch. dulc.* Drach. ß. *succini alb.* Scrup. j. *ambra grysea* gr. iij. Cum *syrupo de cort. citri.*

F. Pilulæ num. xxiiij. Capiantur tres hora somni.

Quartò

De vigiliis à frigida & sicca intemperie, & de vigiliis senum.

Nonnunquam & à frigida & sicca intemperie excitantur, & non solùm vapores calidi & sicci, sed & frigidi atque acidi vigilias pariunt; quale quid melancholicis & senibus accidit. Fit hoc quandoque è serosis humoribus, & pituita salsa, quæ humores, & ipsi membranas cerebri vellicant, & sui generis vapores emittunt, quibus spiritus turbantur: quæ non minima caussa est vigiliarum in senibus; etsi & aliæ concurrant: quod scilicet cerebrum ipsum euadat siccius, coctio debilior, & pauci suaues vapores in cerebrũ eleuentur; de quo vide Langium, *lib.* 1. *epist.* 26. vbi de senum vigilia agit. Neq; solùm in senibus, sed & aliis, vigiliæ ab humoribus, seu salsis, seu acidis, generantur. Dum n. vel ob cibi copiam vel calorem debilem, fit cruditas acida in ventriculo, vapores & fumi similes in cerebrum eleuantur, & vigiliarum caussæ sunt. *De vigiliis à frig. & sic. intemperie.*

Et omnino senum vigiliæ aliquid peculiare habent. Etenim in senibus vigiliarum caussa est suauiũ illarum exhalationum, ad somnum inducendum necessariarũ, & in iuuenibus abundantium defectus, à debili coctione in ventre inferiore proueniens; & contrà copia serosorum, salsorum, & nitrosorum humorum, qui alimentum spiritnascere, vt sic dicam, non sinunt, & suaues ac volatiles vapores figunt ac supprimunt, atq; ita impediunt, ne suaues ἀναθυμιάσεις in cerebrum eleuentur, aut si quæ ascendunt, iis permiscentur, & cerebro ac mẽbranis eius molestæ sunt, atq; ita vigilias & inquietudinẽ nocturnã potiùs, quàm somnum pariunt & proinde vigilias hoc modo excitatas nullo modo frigida curant, vtpotè quæ coctionẽ ampliùs debilitãt, & cruditatẽ illam acidam augent, sed potiùs moderatè calida, *De vigiliis senum.*

calida, vinum nempe dulce, aqua vitæ, & aromata ac medicamenta coctionem iuuantia, quæ quò meliùs sese habet, eò plures vapores suaues somnum conciliantes ad cerebrum eleuantur.

Curatio autem harum vigiliarum difficilis, & vt Crato, *consil.* 118. monet, vigiliis senum, ac præcipuè eorum, qui in summis curis versantur, & quos iamdiu hoc malum vexat, vigiliis mederi, difficile est.

Curandi etiam ratio ab aliarum vigiliarum curatione diuersa est. Etenim quibus calor est debilis, vt in senibus, ab his, vtpote frigidis, abstinendum, & contrà calida ac spirituosa exhibenda, quæ non tantùm coctionem adiuuare, sed & spiritûs ac vapores suaues emittere valent; quale est vinum dulce. Et proinde, vt idem Crato monet, lotiones, inunctiones, præsertim frigidæ, nihil prosunt, imò frigida plurimum lædunt. Itaque calidis & odoratis vapores potiùs contemperandi, & propterea horâ decubitûs vna atque altera pilula ex sequentibus sumenda:

℞. *Spec. diambræ* ℈. ij. *diamoschi dulcis* ʒ. ß. *succin. albi* Drach. j. *ambræ gryseæ* gr. iij. Cum *syrup. de cortic. citri* F. Pilulæ xxiiij.

Quintò

De vigiliis à dolore, pectoris angustia, ac sensuum externorum obiectis.

Vigiliæ à dolore. Cum cuiusque sensus externi obiectum vehemens sensum communem in consensum trahat, vnusq; sensus excitatus reliquos commouere, ac vigilias excitare possit: frequentissimè vigilias excitant tactus obiecta, quæ dolorem gignunt, dolorque in quacunque parte corporis, si sit magnus, vigilias excitat.

Quomodò à dolore vigiliæ fiant. Cum enim sensus communis simul afficiatur eo commoto omnes reliqui sensus commouentur, atque ita vigiliæ suboriūtur. Capiuaccius quidem existimat, dolorē excitare vigilias, quia nō permittat alimenti vaporē in caput ferri; cum propter dolorem fluat materia in partem, quæ primò afficitur. Verùm ratio prior probabilior est. Neque enim omnes vapores à cibo ad partem dolentem confluunt. Et licet vaporum satis sit in capite, æger que dormire incipiat, tamen ab obiecti vehementia iterum excitatur, non secus ac si æger vellicetur, aut pungatur, aut clamore excitetur.

Quomodo autem dolori succurrendum sit, dicetur *in part. 3. sect.* 1. huius libri, *c.* 2. vbi de symptomatibus tactus agetur. Hoc saltem hîc addimus, si dolor grauis somnum turbet, neque aliâ ratione leniri possit, narcotica vsurpanda esse, quæ vnâ operâ & somnum conciliant, & dolorem leniunt: de quibus antea de vigiliis in genere diximus.

Pertinent hûc & illæ vigiliæ, quæ sitientibus accidūt, vt & quæ fluxu alui, & dysenteria laborantes infestant; nec non quæ dispnœa in morbis pectoris, & hydrope laborantibus molestæ sunt, quibus accidit, vt dormire nequeant, vel, si dormire incipiant, suffocationis periculum immineat. Ideóque sitis lenienda, & morbi, à quibus vigiliæ pendent, tollendi.

Et quod obiecta tactus præstant, idem & aliorum sēsuum symptomata præstare valent, vt lux nimia, strepitus, & sonus, quæ omnia dormientes inquietos reddunt & excitant; ideoque amouenda sunt.

Sextò

De vigiliis ab animi affectibus.

Vigiliæ ab animi affectibus. Tandem etiam animi affectus vehemētes, ira, timor, mœror, curæ, & sollicitudines, amor, gaudium, spiritus concitare, & vigiliarum caussæ esse possunt. Quò referenda & consuetudo. Vt enim in excrementis reddendis natura sua tempora obseruat: ita consuetudo facit, vt homines certis horis noctu excitentur & vigilent; inprimis si curæ & cogitationes variæ accedant; quod senibus familiare est.

Caussæ hæ ex ægris, vel adstantibus facilè cognoscuntur.

Prognostica.

1. Ab animi affectibus, & caussis euidentibus, vigiliæ non sunt ita periculosæ, quàm quæ ab internis proueniunt.

2. Consuetudo, tanquam altera natura, non facilè mutatur.

Curatio.

Animi affectus corrigantur, & ad lætitiam moderatā æger disponatur, quæq; eam excitant, & somnum conciliant, exhibeantur; vt vinum, sed moderatum. Ac si de re aliquâ intenta cogitatio vigiliarum caussa sit, mēs aliò auocanda. Et cum affectus, si diu durent, tandem intemperiem aliquam capiti concilient, ei occurrendū, & biliosorum, ac melancholicorum humorum prouentus præcauendus, &, si quid eorum genitum iam est, euacuandum, vt *part.* 1. diximus. Consuetudo contrariâ consuetudine sensim mutanda, & cogitationes omnes à cubitum ituris seponendæ.

QVÆSTIO I.

Qua vi ὑπνωτικὰ *&* ναρκωτικὰ *somnum concilient?*

Quâ vi medicamenta, quæ somnum conciliant, id præstent, Autores non parùm dissentiunt. Nonnulli in ea sunt sententia, caussam vigiliarum proximum esse immoderatam canalium, per quos spiritus animalis ad singula organa sensuum influit, apertionē, ob defectū vaporum, qui eosdem canales certis quibusdam horis obstruere debebant. Ideoque eorum occlusionem per tales vapores esse proximam somni caussam: & propterea ad somnum conciliandum, si vigiliæ vrgeant, requiri medicamenta frigida, crassos, ac frigidos vapores, eosq; plurimos, ad caput exhalantia. Capiuaccius verò statuit, quod talia medicamenta nariuum calorem sensorij iudicantis dissipent. Atque ita existimat, talia soporifera & anodyna non reuera talia esse, sed saltem secundum dici, quod partem quasi sensu priuent. Cum enim quò pars calidior est, eò sensum habeat exquisitiorem, si medicamentum calorem natiuum sensorij dissipet, & remoueat; & stuporem induci, & somnum conciliari. *De vi narcoticorum.*

Alij frigoris excessu spiritui animali ad partem aditū intercludi dicunt. Atque ita secundum has opiniones ὑπνωτικὰ & ναρκωτικὰ valde frigida statuuntur. Vnde etiam secundum hanc communem opinionem ad narcoticorum correctionem adhibentur calida, piper, cinamomum, pyrethrum, costus, euphorbium, castoreum, crocus, nux moschata, sem. petroselini, dauci, fœniculi.

Verùm, vt liberè dicam quod sentio, nulla vnquam in Physicis introducta fuit perniciosior opinio, quàm eorum, qui omnia ad qualitates primas reducere conātur; qui error hactenus & in ista controuersia cōmissus est, dum omnes ferè Medici facultatem somnum inducendi frigiditati principaliter attribuerunt; cum tamen, si rem diligenter perpendamus, longè aliter sese res habeat. Nam tantum abest, vt ὑπνωτικὰ illa & ναρκωτικὰ medicamenta propriè dicta valde frigida sint, vt contrarium potiùs verum sit, & calida deprehendantur. Vinum vim narcoticam habere rectè statuit Platerus, *prax. tract.* 1. *lib.* 1. *cap.* 2. *pag.* 31. *&* 107. & testatur id experientia. Eadē vis inest lolio, quosdáq; à panis è lolio confecti esu primò in leuem quandā amētiā, hinc *Narcotica sunt calida.*

in

in somnum profundũ, longumq; incidisse, refert VVierus, *de præstig. Dæmon. lib. 7. cap. 13.* Styracem calefacere, extra controuersiam est; & tamen soporẽ afferre docet Dioscordes, *lib. 1. de mat. med. c. 68.* & Galenus. 20. *de compos. med. sec. loc. cap. 1. in fine, & 6. Epidem. comm. 5. t. 13.* Anethum calidum est, & nihilominus somnum conciliat, teste Galeno, *6. de simpl. med. facult.* Eodem modo sese res habet de sem. cannabis, nuce moschat. nucleis Persicor. amygdalis amaris, absinthio, lupulo, allio; quæ omnia calida sũt omniũ confessione, & tamẽ somnum conciliant. Reliqua etiã, quæ frigiditate somnum inducere creduntur, omnia frigida non sunt. Nã vt de papauere vulgari, cuius semen frigidum esse creditur; cùm tamen oleum ex eodem exprimatur, quod flammam alit, & ad lucernas eodem modo, vt ol. olinar. lini, cannabis, adhiberi potest, nihil dicam: opium vulgò frigidum, & quidem vltra tertium gradum, statuitur. Verùm si eius qualitates & vires diligẽter perpendamus, calidũ esse animaduertemus, vt prolixè & accuratè id demonstrauit Cl. Dn. D. Doringius, *tract. de opio sect. 2.* Est enim amarum, acre, vt linguam vellicet, fauces incendit, sitim excitat, odorem grauem habet, facilè inflammatur, animum efferat, Venerem concitat, pruritũ excitat, sudorem ciet, dura emollit & discutit; de quibus omnibus D. Doringius, *loc. allegat.* videatur, ne actum agere hîc opus sit.

Opium est calidum.

Ex quibus omnibus patet, frigida non esse, quæ ὑπνωτικὰ & ναρκωτικὰ dicuntur. Quibus accedit & hoc, quod tantulâ quantitate, gran. scilicet ij. vel iij. pondere, quo Opium, & Laudanum opiatum (quod tamen purũ putum opium non est) exhibentur, corpus tam insigniter refrigerare, & tot crassos ac frigidos vapores, qui ad meatus cerebri omnes obstruendos sufficiant, emittere non potest. Quis enim, nisi qui opinionibus præcõceptis obcœcatus est, credat, ab opij gr. ij. vel iij. assumptis corpus etiam febre æstuans ita refrigerari posse, vt illa refrigeratio vsque ad cerebrum penetret? Quod ne à satis magnâ aquæ quantitate fieri potest. Cùm ergo in tàm parua quantitate exhibitum non solùm somnũ profundũ, & stuporem inducat, sed & paulò liberalius exhibitũ enecet: rectius qualitati alicui occultæ, & peculiari proprietati quæ in spiritu quodam sulphureo consistit, vt ex odore & inflammabilitate, ac resolutione patet, vim hanc tribuimus. Hic enim spiritus, seu odore in cerebrũ admissus, seu per poros cutis penetrãs, seu intra corpus sumptus, in cerebro spiritus vi peculiari sopit, & torpidos, ac quasi immobiles, atque ita ad actiones animales edẽdas ineptos reddit. Quod id etiã confirmat, quod Platerus, *tract. 1. lib. 1. cap. 5. pag. 185.* scribit, se nunquam deprehendere potuisse, quod à narcotico extrà cuti applicato, ea stupida, & indolens reddatur; licet, vt certi aliquid cognosceret, massam opij emollitam podagrâ laboranti extra explicarit.

QVÆSTIO II.

Quomodo opium præparandum & corrigendũ sit?

Opium quomodo corrigendum.

Antiquos, qui Opium frigiditate excedere, & nocere putabant, calidis planè medicamentis, pipere, pyrethro, croco, castoreo, euphorbio, & similibus ad eius correctionem vsos fuisse, anteà dictum. Verùm falsâ hypothesi ad istam opium corrigendi rationem adducti sũt. & medicamenta non satis commoda præparãrunt. Vt saltem de Philonio Romano dicam, olim satis vsitato medicamento, experientia docuit, ob tot medicamentorum calidorum admistionem vix posse deglutiri, quin fauces accendat, & in iis ardorem excitet; clysteribus etiam, vel pondere sesquidrachmæ admistum, nonnullis ingentem ardorem in imo ventre, & intestino recto excitasse.

Hodie satis vsitatum est, vt Opium cum spiritu vini spec. diambr. aromat. rosat. vel similibus imprægnato extrahatur, vel spiritus vini eiusmodi extracto opij addatur, vt & olea destillata, atque alia cordialia, vt ex variis Laudani Opiati (ita enim medicamentum hoc appellare libuit Paracelso) descriptionibus, quas collegit Libauius, *Syntagm. arcan. Chymicor. lib. 8. cap. 84.* videre est.

Reprehendunt tamen hanc Opij præparationem Recentiores quidam, quòd, vt Petræus *in Nosolog. harmon. tom. 1. disput. 5. quæst. 9.* habet, fœtidum, & venenosum suum sulphur, quod etiam post ignis examen adhuc supersit in opio, in spiritum vini æquè deponat; imò à spiritu vini magis attenuatum malignitatem suam citiùs exserat, & in partes penitius insinuet. Quibus addunt & hoc, quod vino vis quædã narcotica insit, quã de caussa Platerus, *pract. tr. 1. lib. 1. cap. 2. p. 66.* in sopore & stupore vini vsũ improbat. Præterea Turcos & Ægyptios vino, quasi opij succedaneo, in eius defectu vti, patet ex Christoph. à Costa, *de arom. lib. 1. cap. de Opio.* & Prosper. Alpino, *de Medic. Ægypt. lib. 4. cap. 1.*

Isti igitur aliam Opium præparandi, & corrigendi rationem ineunt. Opium in exiguâ frustula concidunt, & in patellis aliquot super leni cinerum, vel alio calore tam diu siccant, donec sulphur fœtidum exhalet, ac opium suauiorem, & gratiorem odorem spiret, ac digitis in puluerem teri possit; quod ferè 6. vel 7. dierum spatio accidit. Inde tincturam aceto destillato extrahũt. Acida autem, vt acetum, succus citri, & limon. ea de caussa eligunt, quòd, sicut acrimoniam humorum, ita, & narcoticam vim acida hebetant, & spiritus narcoticos figunt, ac supprimunt: vnde in soporiferis affectibus, venenisque soporiferis commodus est aceti vsus, ipsiusque ebrietatis acetum & acida sunt remedium.

Verum enimuerò, vt, quid mihi hâc de re videatur, liberè aperiam: primò illam Opij siccationem, & leuem quasi tostionem quod attinet, si, de quo tamen certò constare prius debet, quædam heterogeneæ partes sunt in Opio, quarum aliæ aliis magis sunt noxiæ, torreatur sanè, me non obstante, Opium, sed ita, ne illud sulphur narcoticum, cuius vis expetitur, dissipetur, & corpus inefficax relinquatur. Ipse tamen Petræus, vt antea dictum, etiam post ignis examen sulphur illud fœtidum, & malignum superesse scribit.

Quantum ad reliquam præparationem, rectissimè opium extrahitur, seu vtilis eius substantia à reliquis inutilibus partibus separatur, spiritu vini. Hic enim sulphurea corpora & substantias facilè recipit & imbibit. Correctionem verò quod attinet, illa antiquorum per calida, & quidem vehementer calefacientia, falsâ nititur hypothesi, vt antè dictum, neque opium summè frigidum calefacientibus corrigendum: nisi forsan talia sint, quæ occultâ proprietate vi narcoticæ opij resistũt, qualia sunt inprimis asa, & castoreum, quod oppositam opio facultatem habere, Galenus, *de compos. med. sec. loc. cap. 3.* scribit, & quæ opij theriacam ac Bezoar esse dicunt Auicennas & Guainerius, *locis propriis.* Acida verò quod attinet, quæ hic à plurimis ad vim narcoticam refrænandam admiscentur, imò quibus à nonnullis opium extrahi diximus; equidem libenter concedo, acida narcoticorum vim infringere, & soporosis affectibus prodesse: verùm id non expetitur, sed vis soporifera quæritur. Si tamen quis metuat, ne illa nimis vehemẽs sit, & aliquid periculi homini afferat, illi acida, inprimis succum citri & limonum, addere fas esto. Et tùm etiam, additis scilicet acidis, laudanum opiatum in maiori dosi exhibere licet, & cùm laudanum opiatum, sine succis acidis paratum, vltra grana iij. vel iiij. vix exhibeatur, illud, quod cum acidis paratum est, ad vj. vij. viij. vel plura etiam grana propinare licet. Tandem, quia cũ vi narcoticâ qualitas corpori nostro, & spiritibus inprimis, aduersa coniuncta est, vt illa corrigatur, &, ne quid dãni spiritûs patiantur, aromata, & eorum olea, moschus, ambra, margaritæ, corallia, & similia adduntur.

CAPVT II.

De Somno p. n. ac Comate & Cataphora.

Somnus quotuplex.

Vigiliis opponitur Somnus, qui & ipse nimius esse potest, si nimirum homo diutius, quàm par est, & profundius dormiat, quàm s. n. solet. Vt autẽ somni nimij natura & caussæ rectius cognoscantur, afferenda ex Auicenna, 3. *Can. fen.* 1. *tr.* 4. *c. de Suboeth & Caro*, somni distinctio, quâ alium naturalem facit, eumque vel absolutè talem, vel non absolutè; alium p. n. Absolutè naturalis est, qui post moderatas & vsitatas vigilias quotidie hominem apprehendit noctu, à cibo, vt calore & spiritibus intrò reuocatis alimentum rectius concoquatur, spiritúsque per vigilias dissipati instaurentur. Non absolutè naturalis est, qui & naturalis grauior dicitur, qui nimiã corporis exercitationem & laborem, sanguinis vel alui profluuium, dolorẽ, similesq; caussas sequitur, calore naturali, & spiritibus supra modum absumptis; vel vbi halituoso quodã vapore caput repletur, id quod ebriis euenit. Diuturnior enim, & profundior somnus ex his caussis absolutè quidem naturalis non est: non tamen etiam p. n. Pertinet huc & ille somnus profundus, cuius Galenus, 2. *Prorrhet. t.* 29. mentionem facit, qui ægrotantes interdum prehendit post tridui, vel quatridui vigilias, magno cum ipsorum commodo; sicut & pueris interdum idem accidit, eosque à morbis tum præseruat, tum liberat. Hic enim somnus à spirituum & caloris ad interiora retractione saltem ortum habet. Nam natura defectum spirituum sentiens, tam diu calorem & spiritus animales in cerebro retinet, donec reparati sufficiẽter fuerint: & calore ad interiora retracto coctio fit felicior. Vnde multi suaues & halituosi vapores ad cerebrum adscendunt, somnumque longiorem & profundiorem excitant.

Præternaturalis tandem, & morbosus, vt appellant, somnus, de quo hoc loco nobis agendum, est, qui à caussa p. n. & morbificâ prouenit, spiritúsque ita vincit & detinet, vt difficilis ab eo fiat expergefactio; neque ad spirituum, & virium instaurationem, sanitatisque commodum aliquod emolumenti affert. Is autem, etsi varius sit, & sub se complectatur Cataphoram & Coma, Lethargum, ac Carum, & nonnulli coniunctim de his agant: tamen, quia, quia in Comate vigili, Lethargo, Caro non solùm sensus communis, sed & aliæ actiones animales læduntur; de his suo loco agemus: hîc verò vbi de symptomatibus sensus communis tractamus, saltem de Cataphora, & Comate somnolento, in quibus sensus communis primariò afficitur, dicemus.

Nomen.

Coma, Catapohra.

Quod malum Mauritani suâ linguâ Subeth nominãt, id Græcis est κῶμα, vel καταφορά. Etsi enim Galenus 4. *de sanit. tuend. cap.* 4. etiam sanis Comata accidere scribit: tamen non propriè Comatis voce tum vtitur, sed abusiuè, pro somno naturali profundiore. Et quidem κῶμα dicitur quasi κοίμημα, à κοιμᾶν, quod est profundiùs, & prolixè dormire. Alij ἀπὸ τοῦ κωμάζειν, id est, commessationibus indulgere, deducunt hanc vocem, siue quod tales communiter symptomate soporis profundi teneantur, siue quod κωμάζοντες omnium facilimè in hunc morbum incidant. Καταφορὰ verò dicitur, quod vehemens sit in somnum propensio. Vocabulum enim καταφορᾶς & κώματος, vt mox dicetur, non solùm de somno profundo accipitur, sed etiam de propensione in somnum, qualis est in Comate vigili. Etsi autem nonnullis καταφορὰ minus malum est, quàm κῶμα; sicut κῶμα minus rursum, quàm Carus: tamen exquisitâ hâc vocabulorum distinctione opus non esse, ex Galeno intelligimus, qui, *in lib. de Comate, & in* 1. *prorrhet. comm.* 1. affirmat, ab Hippocrate quamlibet καταφορὰν Coma nuncupari, vt promiscuè his vocabulis ille vsus fuerit. De quo etiã videatur Anut. Foësius, *Oeconom. Hippocrat. ad vocem* κῶμα Interdũ & Carus nominatur; sed nõ propriè: quoniam hoc vocabulo malum multò grauius significatur quod à leui apoplexiâ non multùm distat.

Est autam Coma duplex, ὑπνῶδες, seu somnolentũ, & ἄγρυπνον, seu vigil. Coma ὑπνῶδες, quod & sæpe absolutè Coma appellatur, est, cum ægri oculos aperire nequeunt, & non solùm in somnum propensionem cõtinuam habent, sed & profundiùs dormiunt. Coma verò οὐχ ὑπνῶδες, seu, non somnolentum, & ἄγρυπνον, seu vigil est, cum ægri quidem in somnum propensionem habent, nihilominus dormire non possunt, sed saltem oculis clausis & conniuentibus inani dormiendi cupidine tenẽtur, ipsisque variæ imagines obuersantur, quæ & somnum impediunt, &, vt nonnihil delirent ægri, in caussâ sunt. In Comate vigili cum plures actiones animales lædantur, dicetur de eo suo loco: hoc capite saltem de Comate somnolento nobis agere propositum est.

Definitio.

Est autem Cataphora seu Coma somnolentum sopor grauis, seu sensus communis quies, à caussa, quæ facit, vt spiritus animales ad sensuum organa non sine difficultate influant, ortum habens: seu symptoma in imminutâ actione sensus communis, dum is veluti torpet, & neque spiritus animales ad externos sensus diffunduntur, neque is ab iis accepta obiecta agnoscit, & diiudicat. *Coma quid.*

Caussæ.

Caussam huius mali esse ea, quæ spirituum animaliũ ad sensus organa influxum prohibent, eosque ad actiones animales ineptiores reddunt, iam antè dictum. Etsi verò à frigiditate & humiditate, vel à repletione, & obstructione canalium, per quos spiritus animales influunt, id fieri plerique doceant; vt ex Galeno. 3. *Epid. comm.* 1. *aphor.* 7. 2. *prorrhet. t.* 29. 3. *prorrhet. t.* 1. videre est: tamen, vt postea dicetur, *in quæstione*, probabilius est, à peculiari vi narcoticâ spiritus animales torpidos & ad actiones animales ineptos reddente, ac in vapore quodam residente, id fieri, qui à venis & toto, in febribus, malignis præcipuè, & quæ κωματώδεις appellantur, vel à parte aliqua, vt à ventriculo, ab humoribus vitiosis, vini nimio potu, (cuius rei exemplum est apud Forestum *lib.* 10. *obseru.* 34. *& tria in Scholio*) intestinis, & vermibus in his, vtero, vt in hystericis sæpe euenit, ad caput eleuantur. Pertinent & huc medicamenta, ac venena narcoticâ vi prædita, vt lactuca, papau. solanum, lolium, fungi quidam, opium. Si tamen vapores sunt crassiores, & copiosiores, vel vapores; qui ad caput exhalãt, in crassum & lentũ humorẽ conuertantur meatus cerebri ab iis obstrui posse, non negauerim: quæ si sit leuior, Coma esse potest; si verò grauior, Carum vel Lethargum excitat. Vapores tamen illi vix qualitatis narcoticæ expertes sunt. Ita etiam compressio cranij à percussione, & percussio in temporibus Coma inducere potest.

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica.

Æger diu & profundè dormit, demissâ ferè inferiore maxillâ, & hiante ore, cum difficultate excitatur, oculos, si excitetur, aperit, sed mox iterum profundè dormit, & palpebras non sine difficultate attollit. Quis autem humor peccet, ex febre præsente, vel aliis indiciis, quæ supra *part.* 1. tradita sunt, patebit.

Differt

Differt à Comate vigili, quòd in Comate vigili solùm est in somnum propensio, non verò dormiunt ægri: à Caro, quod in Comate interrogati respondent, in Caro verò non respondent, ab Apoplexiâ, quod in hâc non sentiunt, immoti iacent, & stertunt: à Syncope, quod in hâc facies est mortuis similis, & pulsus paruus & languidus: ab Vteri suffocatione, quod ad interrogata ferè non respondent, & oculos non aperiunt, licet interdum audiant: in graui verò somno omnibus his contraria accidunt.

Prognostica.

1. Somnus & vigiliæ vtraque, si modum excesserint, malũ, 2. *aph.* 3. Ac somnus immoderatus malus est, non solùm vt signum; quod scilicet cerebrum p. n. affectum significat, sed etiam vt caussa, eò quod spiritus & calorem naturalem obtundit, actiones animales torpidas reddit, cruda excrementa in capite, & toto corpore cumulat, & denique destillationum ac frigidorum morborum autor est.

2. In quo morbo somnus laborem facit, malum est, 2. *aph.* 1. Cum enim somnus naturaliter vires instaurare debeat, si id non fiat, malum indicium est, tantâque humorum vitiosorũ ac prauorum copiam adesse significat, quam calor in somno retractus & collectus cõcoquere, & superare non potuerit: aut somnum illum non à naturali, sed malignâ caussâ inductum esse, indicio est. Contra si delirium adsit, illudque somnus sedet, bonũ.

3. Exitiosum est Coma, cuius morbi calidi & sicci autores sũt, teste Galeno, 3. *Epidẽ comm.* 1. *text.* 7. cuius caussam esse putant vulgò, quod insignem in cerebro refrigerationẽ in morbo calido esse oporteat. Sed cum in morbo calido & sicco simul insignis intemperies frigida adesse non possit: probabilius est, potius à maligno & narcotico vapore in eiusmodi febribus talem somnum nimium excitari.

Periculosum quoque est, quod virium magnam imbecillitatem sequitur, ex acutissimo aliquo mobo, vel graui cerebri affectione. Galenus, *ibid.*

5. Minus periculosum est, quod ob consensum fit, siue ventriculi, siue intestinorum, siue vteri; modò caussa tolli possit. Sublatis enim illis caussis, Coma etiam tollitur: si tamen caussa illa maligna sit, etiam suo periculo non vacat. Magis verò periculosum est, quod ipsius cerebri affectus sequitur.

6. Periculosius coma est, quod in continuis febribus accidit, quàm quod in intermittentibus. In intermittentibus enim ad remissionem, aut intermissionem cum ipso paroxysmo desinit: in continuis verò etiamsi primo accessu leue, & non magni momenti videatur: tamen indies crescit, & sæpe in Carum ac Lethargum permutatur.

7. Tempus, quo, siue ad salutem, siue ad mortem terminatur, semper breue est. Neque enim cerebrum membrum nobile, tam diu grauem affectum tolerare potest.

8. Ad salutem terminatur per discussionem caussarum à quibus prouenit, quando natura per hæmorrhagiam narium, alui fluxum, sudorem, sæpe etiam insensilem transpirationem, nonnunquam & per abscessus, & tumores, præcipuè post aures materiam euacuat; artis verò beneficio, cùm medicamentis euacuetur. Ad mortem verò terminatur per virium dissolutionem, reliquis visceribus in consensum tractis, vel suffocationem, vbi malum ita ingrauescit, vt sensus & motus, atque ipsa adeò respiratio tollatur.

Indicationes.

Intemperies cerebri, humoris & vaporis alteranda, aut potius vis ὑπνωτικὴ, & ναρκωτικὴ per contraria expugnanda. Materia, quæ in capite proxima Comatis caussa est, euacuanda, & discutienda; si aliunde capiti cõmunicetur, reuellenda; è toto vel parte, è qua communicatur, tollenda, ac, ne ampliùs generetur, præcauendum. Sensibus verò omnibus obiecta vehementiora, quæ ipsos excitent, offerenda; viresque simul alimentis instaurandæ.

Curatio.

Quâ ratione totius ratio habenda, & quomodo vapores ad caput adscendentes reuellendi & pellẽdi sint, patet ex iis, quæ suprà, *part.* 1. diximus. Et cum plerũq; Coma in febribus accidat, ad duo tum omnino respiciendum; ad ipsam febrim, quæ caussæ rationẽ habet, & ad somnum; atque ita curatio instituenda, ne ea, quæ somno depellendo exhibetur, febrem augeant. Hoc tamen cùm febris, tum Coma requirit, vt humor vitiosus, & febris, & somni p. n. caussa euacuetur. Ideóque etsi febris caussâ iam sanguis euacuatus sit: nihilominus venæ sectionem, si opus sit, repetere licet: vt fluxio inhibeatur, & materia à capite auertatur; quod commodissimè fiet vena in cruribus apertâ. Sicut & clysteres sæpiùs iniicere, aut materiam leniter euacuare vtile est. *Curatio Comatis.*

Et licet coctionis perfectæ signa non adsint: tamen si magis magisque materia in caput repere videatur, vt malum maius præcaueatur, materia vitiosa euacuanda est. Et aliis quoque modis, frictionibus, cucurbitulis, vinculis reuellenda. Quod etiam faciendum, si à ventriculo, vtero, vel alia parte inferiore materia ad caput adscendat; & partium, à quibus vapores eleuantur, curatio debito modo instituenda.

Si à nimio vini potu, eoque adhuc in ventriculo hærente, sit coma, oxymelite in os infuso, & penna oxymelite ac oleo intinctâ in fauces demissa vomitus excitandus.

Oxyrrhodina, quæ repellendi gratiâ, &, ne vapores in caput admittãtur, si materia per partes externas fluat, vsurpantur, actu calida vsurpentur, & suturæ coronali applicentur, ac liberalius acetum iis admisceatur, ita, vt ad vnam partem olei rosacei aceti partes duæ sumantur. Quia tamen vapores, vtpote tenuiores, repellentium medicamentorum vim sæpius subterfugiunt, discutientia potius vsurpanda; post capitis vniuersalem euacuationem.

Caussam somni proximam quod attinet, cùm eam frigidam esse hactenus creditum sit, ad eam expugnandam etiam calida exhibenda esse traditum. Verùm etsi quædam calida ad somnum p. n. expugnandum vtilia esse certum sit: tamen cùm non omnia id præstent, & vis illa narcotica à peculiari proprietate, quæ etiam in minimâ portione maxima est, consistat; ea medicamenta eligenda, quæ peculiari proprietate hypnoticorum vim expugnare obseruatum est: qualia sunt ruta, nigella, castoreum, acetum & acida. Quòd verò Platerus scribit, narcoticorum vires debilitare ea, quæ leniendo temperie quâdam ipsorum caliditatem potiùs, quàm frigiditatem emendant; id commodâ interpretatione indiget. Equidem frigida specificæ facultati narcoticorum non opponuntur: quia tamen occulta illa qualitas in subiecto tali, quod manifestis quoque qualitatibus præditum est, plerumque hæret, non infrequens est, vt mutato subiecto occulta qualitas suam naturam ex accidenti quasi mutet, & amittat; id quod acetum & acida commodissimè præstant.

Ideóq; acetum, & acida, vt succus citri, limonũ, ruta, castoreum, & ex his parata exhibenda, atq; aliis medicamentis morbo conuenientibus admiscenda; & naribus admouenda ruta cum aceto, vel balsamum rutæ, castoreum cum aceto, nigella cum aceto. Efficax etiã remedium est in Comate ac cataphora, si acetũ acerrimũ supra laminam ferream ignitam fundatur, & vapor *Narcoticorũ vim quæ infringant.*

aceti ab ægro naribus excipiatur. Adhuc efficacius erit, si aceto addatur sem. nigel. rutæ, & castoreum. Excitat etiam à somno suffitus ♀. Nonnulli theriacam exhibent: sed cum theriaca ob opium vim narcoticam potius augeat, ab ea abstinendum, præcipuè si non planè vetus sit.

Apophlegmatismis, & Errhinis, quæ ad particulares capitis euacuationes adhibentur, & Topicis, quæ ad vapores in capite discutiendos vsurpantur, addantur etiam ruta castoreum, acetum. Sternutatoria quoque adhibere licet. Sicut & alia medicamenta, quæ ad vapores illos discutiendos ab antiquis vsurpata sunt, eaq; pleraque calida, quod somnum nimium, & p.n. ab humore frigido semper prouenire crediderunt. Verùm cū & calidi humores ac vapores somnum talem inducere possint, videndum, an natura morbi ista medicamenta admittat. Si ergò humor pituitosus peccet, exhibeantur diabra, diamosch. conserua betonic. & vngatur caput ol. rutac. laurino, costino, de castoreo; vel foueatur decocto serpilli, rutæ, pulegij, calaminthæ, betonic. & aliis, quæ supra, *part. 1. c. 2. & 10.* sunt proposita.

Diæta.

Diæta caussæ respondeat. Aër sit lucidus. Potus diluatur aceto, & acidis. Cogitationis, & ratiocinationis exercitium in soporosis affectibus, quæ πάθη sunt ναρκώδη, τὸ λογικὸν καὶ τὸ μνημονευτικὸν, vtile esse docet Galenus, *6. Epid. comm. 5. aphor. 11.* Vt enim Hippocrates, *ibid.* habet: ψυχῆς περίπατος φροντὶς ἀνθρώποις: Animæ quasi deambulatio est cogitatio, & meditatio hominibus. Ideoque ægris subitò iucunda, vel molesta nuncianda sunt. De quo Horatius, *serm. libr. 2. satyr. 3.* de quodam auaro Opimio scribit, qui

Quondam lethargo grandi est oppressus, vt hæres
Iam circum loculos, & claues lætus ouansque
Curreret: hunc Medicus multum celer, atque fidelis
Excitat hoc pacto: Mensam poni iubet, atque
Effundi saccos nummorum, accedere plures
Ad numerandum, Hominem sic erigit: addit & illud:
Ni tua custodis, auidus iam hæc auferet hæres,
Men' viuo? Vt viuas igitur, vigila.

Et omnino sensibus omnibus obiecta vehementiora, & quæ iis molestiam aliquam exhibent, offerenda. Excitādus æger clamore, sonitu & strepitu, inprimis proprio nomine magnâ voce sæpe appelletur: naribus acria, vt ruta, castoreum, acetum, vt modò diximus, obiiciēda. Ori & palato itidem acria iniicienda. Oculi radiis solaribus, & luci splendidæ obiiciendi.

Tactus frictionibus, vellicationibus, pilorum euulsionibus, & aliis huiusmodi irritandus.

Historia huius mali curati habetur apud Forestum, *lib. 10. obseru. 33. & 34.*

QVÆSTIO.

Quænam Comatis, & Cataphoræ caussa sit?

Caussa comatis & cataphoræ. Caussam Comatis & cataphoræ esse ea, quæ spirituū animalium ad sensuum organa influxum prohibent, iam dictum: quænam autem caussæ id præstent, non ita planum, nec omnes eodem modo hîc sentiunt, vt in Institut. *l. 2. part. 3. sect. 2. c. 4.* dictum, vbi de caussa Comatis & cataphoræ egimus. Vt rem breuiter hîc complectamur, caussæ Comatis somnolenti non sunt quæ calorem & spiritum ad interiora reuocant, ibique detinent, donec instaurati sint: sed quæ prohibent, ne iterum iusto tempore, imò etiam externâ vi stimulati organa sensuum influere possint.

Caussas huius rei antiqui duas posuerunt, vel intēperiem frigidam & humidā, spiritus animales quasi stupidos reddentem, vel materiam canales per quos spiritus animales ad organa sensuum influunt, obstruentem; caussamq; comatis somnolenti & cataphoræ posuerūt intemperiem frigidam, aut humidam, vel frigidam & humidam, cum, vel sine materia: refrigerationemque & humectationem nunc à caussa externa, vt aëre ambiente, pluuiis, medicamentis, & alimentis tali qualitate præditis, præsertim vaporosis prouenire, nunc ab interna, vt humoribus, & vaporibus in corpore. Plerique tamen statuunt, intemperiem esse cum materia coniunctam, quæ vapor sit (nam si sit humor, iam grauiorem affectum, carum scilicet, sequi ab humore sui generis ad caput eleuatus. Vtramque enim enumeratam qualitatem vim habere calorem, & spiritus densandi, cohibendi, & ad motum, actionesq; minus idoneos reddēdi, (quamquam frigiditas id magis præstet) non tamen solùm à refrigeratione & humectatione cerebri coma produci, sed & à repletione, quæ etiam fiat à copia calidorum & putridorum vaporum, exhalantiū, vel à toto vt in febrium, præsertim pituitosarum, accessionibus, & inprimis iis, quæ propterea κωματώδεις nominantur; vel à parte aliqua, vt ventriculo, intestinis, & vermibus in iis. Sunt tamen quidam, qui negant, coma produci à materia meatus cerebri angustiores reddente, & obstruente, (hanc enim non coma, sed carum producere) sed solum cerebrum irrorando, & refrigerando. Ideoque soporem illum profundum, qui vel ictum capitis grauiorem, vel cerebri compressionem in cranij perforatione minus dextrè instituta, vel musculi temporalis inflammationem sequitur, potius ad Carum, quam Coma referendum censent.

1. Recentiores verò & Galenici, & Chymici rem clarius explicare videntur. *Hypnotica qualia.* Nam in hoc quidem cum antiquis consentiunt, quod ea, quæ vim habent spiritus cohibendi, torpidos, & ad motus, actionesque animales minus idoneos reddendi, Coma producant; verùm quænam vis id præstet, in eo ab antiquis dissentiunt, neque solū in frigiditate & humiditate acquiescendum esse censent; cum multa sint frigida, quæ somnum non inducunt, contrà verò etiam calida, quæ sunt hypnotica. Ideóque etsi non planè negent, frigiditatem cum humiditate ad somnum facere posse: non tamen hanc solam, & vnicam huius mali caussam esse, & qualitates has somnum aliquem naturalem profundiorē paulò quàm illum p. n. de quo hic sermo est, inducere; sed malum hoc à peculiari qualitate ὑπνωτικῇ & ναρκωτικῇ prouenire putant. Et videtur eorum sententia rationi consentanea. Etenim videmus eos, qui vinum fortius, aut spiritum vini immoderatius biberunt, quasi soporiferum medicamētum sumpsissent, profundius dormire. Et vt, *c. præced. quæst. 1* demonstrauimus, medicamenta, quæ somnum grauem conciliant, non frigiditate, sed peculiari vi hypnoticâ & narcoticâ id præstant; quâ & venena quædam prædita sunt, eáque procul dubio non carent humores, qui in febribus malignis, & iis, quæ κωματώδεις nominantur, somnum profundum inducunt. Cum enim humores sæpe satis calidi in iis sint, frigiditate id præstare credibile non est. Et sunt multæ febres, in quibus longè maior vaporū, & quidem crassiorum, copia in cerebro est, quæ tamen κωματώδεις non sunt. Non tamen planè negauerim, vapores interdum posse tàm crassos & copiosos esse, aut in humorem crassum degenerare, vt angustiam aliquam, & obstructionem in meatibus, per quos spiritus animales in organa sensuum influunt, excitare possint: verùm tum plerumque Carus, vel Lethargus sequitur.

CAPVT III.

De Insomniis immoderatis.

Insōnia immoderata. Etsi in somno profundiore, qui ex copiosiore alimēti vapore excitatur, sēsus & externi & interni quiescunt;

ſcunt; vnde ſtatim à cibo, vt ſenſus externi fortius ligantur, ita etiam ſomnia rarius obueniunt: tamen in ſomno ex moderatis vaporibus obrepente, etſi ſenſus externi quieſcant; interni tamen ſæpe ſeſe exſerunt, & phantaſia quidem ex parte libera manet; vt ex rebus, quas vigilans geſſerit, ſenſerit, cogitaueritque ſpectra plurima compareant, quæ ceu vera intuetur, iiſque fidem adhibet, neſciens ſe dormire, quæ operatio in ſomno Somnium appellari ſolet. Iſta tamen operatio minus perfecta eſt, ſed, vt in delirantibus phantaſia malè cohærentia coniungit: ita & in ſomno minimè cohærentia coniunguntur. Vnde rectè dicitur, quod ſomnia ſint dormientium deliria, deliria verò vigilantium ſomnia. & ad iſtam inconcinnam & ineptam imaginum coaptationem non parùm faciunt vapores mobiles, ſpiritúſque turbantes; quales cum in febribus ſæpe ſint ſatis copioſi, etiam febricantes inſomniis huiuſmodi maximè moleſtantur, vnde etiam prouerbium natum: *Per febrem ſomniare.*

Compertum tamen eſt, vt Ariſtoteles, *de hiſtoria animal. lib. 4. cap. 10.* & Plinius, *libr. 10. hiſtor. nat. in fine*, refert, & mulieres, & viros fuiſſe, qui nunquam quicquam ſomniauerint, quorum nonnullis in proceſſu ætatis accidit, vt viſo ſomnio mutarentur habitu ſui corporis, vel in morbum, vel in mortem, Atlantes etiam non ſomniare fertur. Etſi verò plerumque inſomnia ſine hominis incommodo ſint, & propterea naturalia habeantur: tamen ſi immoderata, grauia, & cum terrore ſint, cum ſpiritus exagitent, hominéſque delaſſent, vt excitati plus defatigationis, quàm refectionis, & refocillationis à ſomno percipiant, & ita plus incommodi, quàm commodi à ſomno habeant: de hiſce inſomniis inter actiones ſenſus communis læſas agendum. Etſi enim phantaſiæ, ac memoriæ propria ſint: tamen quia non vigilantibus, vt alia deliria, ſed dormientibus accidunt, & cum vigiliis p. n. ferè communes cauſſas habent; de iis hoc loco dicemus.

Somnia naturalia quid ſint. Cum autem ſomnia naturalia nihil aliud ſint, quam viſa homini in ſomno apparentia, ſeu operatio imaginationis circa phantaſmata per ſomnum oblata: inſomnia illa, de quibus hîc agendum, ſunt ea, quæ vel præter conſuetudinem longiùs, & totam ferè noctem durant, vel animum ita exercent, ſpiritúſque exagitant, vt, quamuis omnia falſa & ficta ſint, tamen non minus hominem moueant, & turbent, ac ſi verè acciderint. Vnde vel ſubito terrore percuſſi homines excitentur, &, ſi euigilare non poſſunt, in ſomno anxietatem ſummam percipiunt, corpus variè iactant, præ angore ſudant, vt excitati ita laſſi ſint, ac ſi maximos labores ſuſtinuiſſent.

Cauſſæ.

Inſomnia grauia quæ excitent. Etſi verò & à Deo, & à Dæmone, qui, permittente Deo, falſis ſpectris, etiam per ſomnum, homines terret, talia ſomnia immitti extra dubium ſit; atque illud etiam ſit certum, ab actionibus diurnis, quas memoria per ſomnum ſuggerit, ſomnia multa excitari, de quibus Claudianus:

Omnia, quæ ſenſu voluuntur vota diurno.
Tempore nocturno reddit amica quies:

Tamen illa non ſunt ea, quæ Medico conſideranda veniunt; ſed illa, cum à cauſſa interna homo grauioribus, & immoderatis ſomniis vexatur. Vnde nec hûc pertinent inſomnia illa grauia, quæ à mœrore, timore, ſollicitudine, & ſimilibus cauſſis ortum habent, illiſque ſublatis ceſſant.

Cauſſæ autem illæ ſunt vapores impuri, tetri, melancholici, à cibis vel humoribus eiuſdem naturæ copioſiùs exhalantes, ſpiritúſque animales inquinantes, & exagitantes; vel intemperies cerebri, vapores ab inferioribus adſcendentes, & ſpiritus in cerebro agitantes.

Primò enim cibi, & aſſumpta quædam terribilia ſomnia faciunt, vt fabæ, lentes, lolium, phaſeoli, braſſica, paſtinaca, ſ. erucæ, allium, ſmilacis ſemina. Pertinet hûc & vinum, quod ſæpe copioſiùs ſumptum ſomnū inquietum, & ſomnia grauia facit; vt & narcotica pleraque Vide Proſper. Alpinum, *de med. Ægypt. lib. 4. cap. 2.* vbi refert, Ægyptios certò affirmare, ſi aſſium, vel aſis, vel boſa, vel bernaui, vel bers (deſcriptio horum medicamentorum narcoticorum allegato loco habetur) aſſumant, ſe in ſomno multa & varia, quibus delectantur, obiecta, vt viridaria, & hortos, puellas, & milites, bella videre: quod procul dubio accidit, vapore medicamentorum illorum narcoticorum ad cerebrum delato, ſpiritúſque turbante, ac phantaſmata varia obiiciente, accedente inprimis forti deſiderio cum imaginatione huiuſmodi res in ſomno videndi.

Secundò humores praui, corrupti, melancholici. Hinc ii, quibus cibo ventriculus nimium repletur, vel quibus cibus in ventriculo corrumpitur, vt inde multi vapores ad caput adſcendant, inquietè dormiunt. Accidit hoc ſæpiſſimè infantibus, qui, cum lac copioſius, quàm par eſt, ſugunt, id ipſis in ventriculo corrumpitur; vnde vapores praui & acres ad caput eleuantur, ſpiritibúſque permiſti eos turbant, vnde vel excitantur, & nimis vigilant, vel grauibus inſomniis terrentur. Quandoque etiam ex toto corpore & venis vapores tales ad caput copioſiùs attolluntur; id quod ſæpe accidit in febribus, vnde prouerbium ortum: *Per febrem ſomniare*; quod ſcilicet plura abſurda febricitantibus in ſomno, quàm ſanis occurrant. Idque hominibus magis in ſupino decubitu accidit, cum in eo vaſa magna in dorſo incaleſcant, & vapores copioſos ad caput mittant. Nonnunquam ex parte aliqua priuata tales vapores eleuantur; quod ex liene & hypochondriis fit frequenter in melancholicis, nonnunquam ex vtero.

Tertiò ſi cerebrum ſit calidum, vapores adſcendentes, & ipſos ſpiritus animales turbat. Vnde homo vel vigiliis p. n. vel inſomniis grauibus vexatur.

Signa Diagnoſtica.

Ipſi homines hac de re, & de ſomniorum grauitate conqueruntur, & ſomno laſſitudinem percipiunt. In infantibus ex eo id cognoſcitur, quod inter dormiendum gemunt & concutiuntur, excitati clamant & plorant, nec placari poſſunt, fœtidus odor ſæpe ex ore exhalat, calor percipitur in iis. *Signa diagnoſtica.*

Cauſſæ etiam ſuis ſignis facilè cognoſcuntur. Si è ciborum, vel copia, vel qualitate malum proueniat, id ex diætâ, & cibis, quibus æger vſus eſt, cognoſcitur. Humores ſeu in toto, ſeu in parte aliqua abundantes etiam ſuis ſignis deprehenduntur. Cerebrum nimis calidum ex ſignis ſupra, *part. 1. c. 1.* propoſitis innoteſcit.

Prognoſtica.

1. Vt iucunda & læta ſomnia hominis ſanum, & bonum ſtatum indicant: ita triſtia & horrenda plerumque morbi imminentis ſunt indicia, & melancholicam conſtitutionem ſignificant. *Prognoſtica.*
2. Somnia grauia & terribilia corpus debilitant.

Indicationes & Curatio.

Si æger cibis, vel flatulentis, vel prauis vſus eſt, pro iis melioris ſucci ſubſtituendi. Si nimia copiâ ſint ingeſti, cœna parca & ſobria vitium hoc emendat; inprimis ſi æger non ſtatim à cœnâ ſe cubitum conferat. *Curatio inſomniorum grauium.*

Humores, vel in toto, vel in parte aliqua abundantes, & vapores, qui ſpiritus turbant, ſuppeditantes, euacuandi, vel venæ ſectione, vel purgatione; & diſpoſitio vitioſa corporis, quæ humores illos generat, emendanda, de quo ſupra, *part. 1. cap. 5. & ſeqq.* dictum.

Post cœnam etiam exhibenda ea, quæ vaporum ad caput adscensum prohibent, quæ etiam supra, *part.1. c.6.* sunt proposita.

Calida euaporatio à cibo vel potu, vino præsertim, adscendens, insomniorum caussa, frigidâ in fine cœnæ, vel aceti potu supprimenda. Vnde nonnulli, si dormitum ituri haustum aquæ frigidæ sumant, præsertim post vini vsum, suauius dormiunt. Vitandus quoque decubitus supinus.

Si ab intemperie cerebri calida sit malum, alteranda ea, & curanda, vt supra, *part.1.c.1.* dictum.

Simul ea vsurpanda, quæ tetros illos vapores, spiritus turbantes, discutiant. Melissa in cœna comesta contra molesta insomnia commendatur; vt & rad. bugloss. puluerisata cum aq. fl. tiliæ. Laudatur etiam oleum anisi, si eius gutta vna atque altera linguæ, vel naribus illinatur; modò malum non sit ab intemperie cerebri calida.

Puluis, qui somnia horribilia arcet, & somnum inducit:

℞. *Smaragd. hyacinth. margarit. corall.* an. q. s. F. Puluis. Sub noctem detur Scrup. i.

Si in infante malum proueniat à lactis in ventriculo corruptione, videndum an lac à nutrice non bonum suppeditetur; ideóque vel nutrix mutanda, vel danda opera, vt lac corrigatur. Si copiosius sumpserit infans lac, parciùs præbendum. Si ob ventriculi debilitatem corrumpatur, extrà oleo absinth. menthæ, mastichino ventriculus inungendus, vel emplastrum aliquod stomachale imponendum. Lac verò corruptum è ventriculo abstergendum melle, vel simplici, vel rosarum solutiuo.

CAPVT IV.

De Vertigine, & primò in genere.

Nomen.

Vertigo. VErtigo affectus est à symptomate sic denominatus. Qui enim hoc malo corripiuntur, iis omnia in gyrum circumagi videntur. Diciturque Latinis vertigo, Græcis δῖνος, περιδίνησις, ἴλιγγος item, & ἴλιγξ, σκότωμα, σκοτόδινος, σκοτοδινία, σκοτωματικὸν πάθος: quibus nominibus non species distinctæ, sed mali eiusdem diuersi gradus significantur, ac discernuntur.

Nam cum solum circumagi corpus, vel exteriora videntur, δῖνος & ἴλιγγος vocatur: quando verò simul oculi veluti offusâ caligine, obscurantur, σκότωμα & σκοτόδινος, seu vertigo tenebricosa appellatur, quæ sæpe ita ingrauescit, vt æger protinus concidat, nisi prehensis proximis adminiculis sese fulciat, ac sustentet. Barbari verò Scotomiam appellant, & hoc nomine etiam in genere Vertiginem intelligunt; sed minus rectè. Neque enim omnibus, qui Vertigine laborant, tenebræ (quod σκοτώματος vox propriè innuit) offunduntur; etsi omnes, qui σκότωμα patiuntur, etiam vertigine laborent. Nonnulli tamen inter σκότωμα & σκοτόδινον distinguunt, & σκότωμα adhuc lenius malum, quàm sit σκοτόδινος, esse volunt, ita vt σκότωμα sit, cum sine circumactione, aut illâ sanè leui, tenebræ offundi videntur, aut solum fumi, nubes, muscæ, volitare ob oculos putantur; vt ita σκότωμα sit σκοτόδινος incipiens.

Scotoma. Aliud verò à Scotomate malum est ὑπόχυμα impropriè sic dictum, quando è ventriculo fumis ad caput adscendentibus, aut per ardentium febrium vigorem, aut phrenitidem, fumis è calido humore elatis, & spiritui optico permistis, pupilla nonnihil occluditur, visúsque obtenebratur, quod etiam instante crisi per hæmorrhagiam narium fieri consueuit. Illud enim omne absque circumgyrationis phantasiâ accidit.

Definitio.

Etsi verò certum sit, animalis functionis læsionem in vertigine accidere: tamen quæ actio lædatur, non ita planum est. Alij enim visum, alij sensum communem, alij imaginationem, alij motum, & sensum deprauari existimant. Verùm cum ista controuersia in Institut. *libr.2. part.3. sect.1. cap.9.* explicata sit, breuiter hic omnia complectimur, statuimúsque principaliter, & semper imaginationem, & sensum communem in vertigine lædi. A visu quidem plerumque huic malo occasio primùm præbetur, & tum sensus communis, & hinc phantasia etiam afficitur: attamen & oculis clausis à motu vertigo excitatur; imò ebriis idem accidit. Et vertigine nonnunquam homo corripitur, etsi nulla vel à visu, vel à motu, aut certè leuis occasio præbeatur. Et præcipua læsio est phantasiæ, ac Vertiginosi ea, quæ quiescunt, in orbem circumgyrari existimant, idque in omni vertigine accidit, siue occasio per visum præbeatur; siue absque tali occasione ab interna caussâ excitetur. Neque tamen hinc sequitur, quod vertigo sit delirium, de quo cum Altimaro disputat Massarias, *cap. de vertigine*; cum non quælibet functionum principum deprauatio delirium sit, sed solùm, quæ in compositione aberrat, non verò, quæ in apprehensione simplici; id quod hic accidit, cum obiectum quietum pro moto apprehenditur. In vertigine quæ actiones animales lædantur.

Et quidem si à visu occasio Vertigini præbeatur: & sensus communis ac phantasia afficitur, & vterque rem, quæ quiescit, quasi motu agitatam apprehendit. Cum enim spiritus animalis obiecta sensuum recipiat, & ad sensum communem ac phantasiam deferat, si ille p.n. moueatur, obiecta quoque moueri videntur. Habétque se res, vt in aliis rebus visibilibus. Etenim vt, si rei albæ species per vitrum flauum, aut rubeum in oculum admittatur, res rubra, vel flaua apparet: ita etiam res quiescentes moueri videntur, si spiritus animales non rectè in oculos, sed circulariter agitati, influant. Si verò ab internâ tãtùm caussâ excitetur Vertigo, & oculi sint clausi, solùm imaginatio afficitur, non verò simul sensus cõmunis vtpote qui non agit, nisi ab externo sensu motus, & externorũ sensuum obiecta mediis sensibus exterioribus percipit. Secundariò postea motus, & visus sæpe læditur. Cum enim à phantasia gressus animalis regatur, accidit, vt læsâ imaginatione consequenter lædatur motus, & ægri concidant: aut quia spiritus animales in anteriore cerebri parte p.n. moti etiã eos, qui ad organa motus influunt, turbãt, ac, vt inordinatè moueantur, efficiunt, vnde fit, vt, spiritibus animalibus non, vt par est, in organa motus influentibus, ægri collabantur; aut, vt aliis placet, cum omnia circumagi videantur, non habent, vbi gressum figant ægri.

Et quia spirituum hoc vitium oculis quoque communicatur, tenebræ simul oculis oboriuntur. Vtrumque tamẽ etiam euenire potest, vt & aliorum sensuum læsio, quòd spiritus animales in organa sensus ac motus non influant. Etenim cum spiritus animales rectâ lineâ in neruos influant, si hi circulariter moueantur, neruos præterlabuntur; sicut aqua, quæ in vase aliquo, circulariter mouetur, è vase non effluit; etsi illud perforatum fit.

Sed & auditus nonnihil deprauatur interdum, vt leuis fluctuatio obaudiatur, spiritu illo flatulento, spiritus animales turbante, etiam ad neruum ἀκουστικὸν pertingente.

In nonnullis etiam olfactus, in aliis gustus læditur, teste Ægineta, *libr.3. cap.12.*

Ratiocinatio autem, & memoria salua est: cum Vertiginosi in ipso paroxismo agnoscant, se errare, & post paroxysmum omnium recordentur.

Quandoque tamen etiam sine Vertigine oculi obtenebrantur, & varia corpuscula, ac colores iis falsò offeruntur, & in auribus sibilus, & motus quidam percipitur,

pitur, si agitatio, & circumgyratio ea spirituum in cerebro non fiat, sed sola vaporum cum illis permistio. Quæ symptomata cum veram vertiginem præcedere soleant, vt docet Aetius, *tetrab. 2. serm. 2. in princip. cap. 7.* Rhases, *cap. 3.* sub nomine Vertiginis hunc affectum comprehendit, eundémque describit Auicennas, *prima tert. tr. 5.*

Locus affectus in vertigine. Locus affectus est cerebrum, & quidem quatenus pars organica, & spiritus animales continet, ac quibusdam meatibus, in quibus illi mouentur, est præditum; & quidem secundum partem potissimùm anteriorem, quæ organis sensuum externorum propior est: quanquam & reliquis postea communicetur, quod ex motu deprauato colligitur.

Caussa proxima vertiginis. Caussam huius mali proximam quod attinet, etsi de ea alij aliter sentiunt: tamen si non solùm perpendamus, quod vertiginosi omnia in gyrum circumagi imaginantur, sed &, quod ex corporis circumgyratione Vertigo sanis quoque oboritur, facilè colligere est, immediatam, & proximam caussam esse inordinatum, & quidem circularem spirituum animalium motum, quem alij vndosum appellant, quod tale quid in spiritibus in cerebro fiat, quale in vorticibus aquarum. Cum enim visio fiat speciebus non solùm colorum, sed & reliquorum sensibilium, vt quietis, motus, & huiusmodi aliis per oculos receptis, atque à spiritu animali ad sensum communem, & phantasiam deductis: si spiritus illi, qui species oculo receptas ad sensum communem, & imaginationem deferunt, p.n. & circulariter moueantur, motus ille speciei imprimitur, non aliter, vt antea etiã dictum, ac dum res alba per vitrum coloratum adspicitur, atque ita res quiescens moueri putatur. Omne enim, quod recipitur, per modum recipientis recipitur.

Vertigo quid. Atque ita Vertigo est imaginationis, ac sensus communis læsio, ac deprauatio talis, vt omnia in gyrum circumagi videantur, à circulari spirituum animalium motu in cerebro ortum habens. Nonnunquam tamen, vt dictum, etiam sensus externi simul afficiuntur.

Caussæ.

Caussa vertiginis. Inordinatus autem ille, & circularis spirituum animalium motus, quem modò Vertiginis caussam proximam & continentem esse diximus, non ab vna caussa proficiscitur; vnde accidit, vt alij aliter de causis vertiginis sentiant. Cõmodissimè a. caussæ hæ ita diuidi possunt: Caussæ circularis, & inordinati spirituum animalium motus, sunt vel internæ, vel externæ. Internæ, vel in capite hærent, & vertiginem per essentiam pariunt, vel aliunde adueniunt, & vertiginem per consensum pariunt; qui fit vel ratione totius, vel partis alicuius, vt ventriculi, intestinorum, hepatis, lienis, vteri.

Primò nimirum, & plerunque illam circumgyrationem parit κίνησις ἄτακτος φυσώδους πνεύματος, inordinata motio spiritus flatuosi per venas, & potissimum per arterias, in cerebrum effusi. Πνεῦμα enim hoc ἀτμῶδες καὶ φυσῶδες cum ἀτάκτως in cerebro mouetur, spiritus animales quoque agitat, & impedit, vt in illis angustiis occlusi in sese motu circulari conuertantur, & phantasiæ falsam hanc rerum externarum, vel proprij etiam corporis, speciem exhibeant. Atque hinc, qui imbecillo sunt capite, & qui flatibus abundant, facilè vertigine tentantur, etiam ob externam aliquam leuem caussam; & propterea Vertigo malum est senibus familiare, ob spiritũ vaporosum, ex imbecillitate caloris naturalis & pituitæ copiam redundantem, motúque inordinato impulsum: *3. aphor. vlt.* Chymici quidam vapores hos resinosos, ac sulphureos esse statuunt, non salinos, qui dolores capitis, vigilias, epilepsiam, & deliria excitant, ac proinde citra acrimoniam esse, & nullos dolores inferre, sed saltem spiritus turbare, iisque tenebras offundere. Verum vapores omnis generis caussa vertiginis esse possunt, modò ita sint dispositi, vt spiritus animales in gyrum agere valeant.

Initium autem motionis sumit πνεῦμα φυσῶδες, vel extrinsecus à leui aliqua occasione, vel intus à seipso, vt est vaporis, & spiritus omnis natura fluxa, ac mobilis, præsertim calidi ac tenuis. Hinc accidit, vt, qui in arteriis cerebri spiritus feruidiores habent, facilè per se, vel etiam leui accedente occasione, vertigine corripiantur, quæ diu multúmque, & facili de caussa sæpe etiam cum dolore capitis hominem infestat, vt & aurium tinnitu, & arteriarum in capite, & auribus præcipuè, pulsu, ac vix, nisi arteriarum apertione, curatur.

Hinc caussæ antecedentes sunt omnes humores, è quibus vapor suscitari potest, sanguis nimirum, bilis, pituita, melancholia, & humor serosus; cum tam calidus, quàm frigidus vapor vertiginem excitare possit, vt docet Galenus, *3. de loc. affect. cap. 8. & 3. aph. 23.*

Caussæ istæ, & humores, vel in cerebro hærent, & calefacti, vel agitati vertiginem per essentiam generant, vel extra cerebrum geniti aliunde ei communicantur, ac vertiginem per συμπάθειαν excitant: quò pertinet & Ebrietas, quæ corpus vaporibus replet; vnde ebrij non rarò vertigine corripiuntur, & ebriosi vertigini sunt obnoxij.

Caussæ verò προκαταρκτικαὶ sunt omnes aeris in qualitatibus excessus; præcipuè austrina constitutio, teste Hippocrate, *3. aphor. 17.* æstus & mora sub Sole, & quæcunque alia foris incidentia subitò humores fundere, agitare, & in vaporem dissoluere possunt; vt immoderata corporis exercitatio, præsertim à repletione, balneum, ira, & aliæ animi perturbationes, Venus nimia, inædia in iis, qui eam ferre non possunt, ob bilem in ventriculo, qui ab Hippocrate πικρόχολοι ἄνω dicuntur; corporis item in gyrum conuersio, vel rerum externarum circumrotatarum adspectus, aut velox motus, vel aquarum vorticosarum adspectus, prospectus ab alto, adspectus rerum lucidarum, & Solis inprimis, sonus vehemens, vt tonitru, & bombardarum, percussio capitis & dorsi. Quorum quædam cum tam potentia sint, vt in sanis etiam vertiginem excitare possint, multò magis in ægris, & iis, quibus caput ab internis caussis malè dispositum est, præstare valent. Inducit & vertiginem nonnunquam purgatio. Nam à medicamento purgante humores vitiosi, si adsint, agitantur; &, qui sani purgantur, vertigine corripi solent, teste Galeno, *2. aph. 22. & libell. quos purgare oporteat.* Vapores enim ex colliquatione humorum etiam bonorum excitati, spiritus animales in cerebro motu inordinato turbare possunt.

II. Eandem spirituum circumgyrationem producit vasorum, & meatuum cerebri angustia. Nam si spiritus animales per loca impedita moueantur, retrocedunt, ex quâ retrocessione fit motus circularis.

III. Spirituum illam circumgyrationem excitant omnia illa, quæ spiritus, etiam sine vaporis admistione, agitare, mouere, ac perturbare possunt. A caussis tamen his facilius excitatur vertigo, si cerebrum sit debile, quod spiritus animales continere, &, vt par est, ac s. n. fieri assolet, distribuere non potest, sed caussarum violentiæ facilè cedit.

Differentiæ.

Est quidem aliqua Vertiginis secundum gradus differentia, vt ex iis, quæ antea dicta sunt, patet, quod nunc περιστροφῆς seu circumgyrationis species offertur sine visus obtenebratione; nunc visus simul quasi caligine offusâ hebetatur; nunc malum adeò inualescit, vt spiritus animalis in organa sensus ac motus voluntarij distributio impediatur atque ita homo concidat. Maximi verò momenti est illa differentia, quæ à caussarum modò enumeratarum varietate sumitur, quod scil. vertigo *Vertiginis differentia.*

go generatur 1. à vapore spiritus animales turbante, qui quidem, si in ipso cerebro generetur, Vertiginem per primarium cerebri affectum constituit; si verò aliunde in cerebrum eleuetur, per συμπάθειαν; quæ rursus varia est, pro locorum, quæ vaporem illum subministrant, varietate. 2. à vasorum & meatuum cerebri angustia, quæ fit ab eorum compressione, obstructione, coalitu. 3. à spirituum, sine vaporum permistione, à caussis euidentibus, & externis agitatione. Quæ differentiæ cum ob curationem attendendæ sint, de singulis in specie agemus: priùs tamen de vertiginis signis diagnosticis, prognosticis, & curatione in genere dicemus.

Signa Diagnostica.

Vertiginis signa. Si cui omnia in gyrum circumagi videntur, quæ reuerà quiescunt, aut homo ipse circumrotari videtur, is vertigine laborat: quod tamen plurimis modis accidit. Aliis enim hoc solùm contingit; aliis præterea & visus obscuratur; nonnullis sibilus quidam, vel tinnitus in auribus percipitur; quidam, nisi proxima adminicula præhendant, planè concidunt. Non tamen vlli, qui vertigine saltem laborant, voce & sensibus priuantur, neque conuulsione tentantur: quâ ratione ab apoplexia & epilepsia vertigo differt.

Prognostica.

Prognostica. 1. Vertigo, quæ citra externam & euidentem caussam non accidit, leuior est, quam quæ etiam sine euidente caussa inuadit.

2. Vertigo, præcipuè grauior & diuturnior, est affectio epilepsiæ & apoplexiæ proxima, & ad has quasi via, teste Galeno, 2. *aphor.* 17. & 23. Si enim caussa illa augetur, tandem grauissima ipsa symptomata accersit.

3. Vertigo in senibus magis periculosa; quia ipsorum cerebrum debile est, & calor in eo paucus, pituita verò abundans. Et si frequentius senibus malum accidat, præsertim cum magna sensuum perturbatione, apoplexiam tandem affert.

4. Periculosior est Vertigo, in qua caput, vel corpus circumagi videtur, quàm in quâ saltem externa, & in qua fit vehemens visus læsio, ob caussæ vehementiam. Et si Vertigo adeò inualescat, vt homo concidat, apoplexiæ & epilepsiæ prænuncia est.

5. Vertigo à calidis humoribus citius soluitur, quàm à frigidis.

6. Quibus in vertigine viridis aut purpureus color obuersatur, ad epilepsiam; quibus ater, ad apoplexiam; quibus rubeus, ad maniam magis proni censentur.

Indicationes.

Indicationes. Cum vertigo fiat ab inordinato, & circulari spirituum animalium motu, danda opera in paroxysmo, vt spirituum animalium motus ille sedetur, & caussæ, quæ spiritus agitarunt, si adhuc præsentes sint, tollantur. Extra verò paroxysmum ad præcauendum, ne malum recurrat, singulæ caussæ, prout natura earum id requirit, & postulat, tollendæ. Diæta quoque pro varietate caussarum idonea instituenda, ac vitanda omnia, quæ caput replent.

Cura in Paroxysmo.

Cura vertiginis in paroxysmo. Itaque vt in Paroxysmo inordinatus spirituum animalium motus sedetur, æger ad quietem componatur: & si ab inferioribus humores & vapores ad caput tendant, reuulsiones, ac diuersiones, instituendæ, & proinde inferiores partes ligandæ, & fricandæ, quod in plantis pedum sale & aceto fieri potest, donec, si fieri possit, somnus superueniat; facies vino adspergenda. Si insignis sit Vertigo, non solùm frictiones instituendæ, sed & glandes, ac clysteres indendi. Hinc odoramentis vtendum, caussæ tamen adhibitâ distinctione. In calidâ ex aceto cum aq. rosar. in frigidâ fiant odoraméta ex aceto cum moscho, ambra, spec. diambr. sem. nigellæ. Narium foramina inungantur oleo destillato nucis moschatæ, aut maioranæ, aut galbani. Tépora & manuum carpi fortiter fricentur aquâ, & aceto rosaceo, additâ pauculâ aquâ cinamom. ori indatur momentum salis, aut cinamomum, & macis masticanda dentur. Si ex fame sit Vertigo, quod in picrocholis fieri solet, mica panis in succo cydonior. granator. vel vino austero intincta exhibenda. Marcellus, *de medic. cap.* 3. scribit, Vertiginem citò tolli, si betæ nigræ succo tempora illinantur: item si abrotonum tritum in vino tepido bibatur, vel cum oxymelite non acri exhibeatur: vel applicetur fronti serpillum, aut aqua eius; temporibus ac ceruici affricetur aqua rorismarini.

Interdum tam vehemens est vertigo, & tam diu durat, vt apoplexia & epilepsia metuenda sit. Ideóque tum, ægro reclinato, & clystere præmisso, venam aperire, aut cucurbitulas cum scarificatione applicare, & palatum theriacâ vel Mithridatio inungere opus est.

Etsi verò de venæ sectione in tempore paroxysmi instituendâ in vertigine controuersia sit, atque eandem nonnulli dissuadeant, metuantque, ne vires, quæ tum debiliores sunt, magis debilitentur: tamen si diuturna, & vehemens sit vertigo, & ea sit ægri constitutio, vt omnino, si apoplexia illum inuadat, venæ sectio instituenda sit; hîc verò apoplexiæ periculum immineat: caussa nulla est, cur non admitti debeat venæ sectio, si adsint Indicántia, quæ eam postulent.

Nonnulli, si vertigo per consensum à partibus inferioribus fiat, intercipientia quoque vsurpant, & medicamenta siccantia, atque adstringentia venis, atque arteriis iugularibus apponunt.

Præseruatio à vertigine. Quæ verò extra paroxysmum instituitur curatio, tota ad præseruationem, ne malum recurrat, dirigenda: quæ cum varia sit pro caussarum varietate, de ea postea in specie dicetur.

Hoc saltem hic addo, ad præseruationem commendari semen carui maceratum in vino, & postea siccatum, si quotidie sub horam decubitus cochlear dimidium diu masticetur, tandémque deglutiatur, ídque per dies aliquot continuetur.

Diæta.

Diæta in vertigine. In diæta ea conferunt, quæ humorum & spirituum inordinatum motum sistunt, & nullo modo motui isti caussam præbent. Aer sit temperatus, non admodum lucidus, tempore paroxysmi: fugiendus crassus, humidus, nebulosus, qui vertiginem excitat, vt est apud Hippocratem, 3. *aphor.* 17. Caueat æger ventos, vitet quoque radios Solis & Lunæ: cibus sit caussæ vertiginis aduersus: nocent omnia alimenta difficilis coctionis, & praui succi, ac quæ vapores, & fumos multos ad caput mittunt, vt fabæ, pisa, & alia legumina, lac, pisces viscosi, conchylia omnia, castaneæ, auellanæ, nuces rancidæ, allium, porrum, cepæ, raphanus, & omnia huiusmodi suprà; *part.* 1. *cap.* 1. proposita. Vitet æger etiam ciborum varietatem, & nimiam repletionem. Potus non sit vaporosus; ideóque vinum non bibendum, nisi ventriculus sit imbecillis ex frigiditate, aut vires in toto corpore deficiant: vel parcè bibatur, & tenuius, non vinosum.

Cereuisia non multo lupulo sit condita, quæ caput replet. Post cibum sumenda, quæ os ventriculi claudunt, & adscensum vaporum ad caput impediunt, vt coriandr. præpar. cum nuce moschata, cydonia condita, vel diacydonium. Nonnulli crystallum appensum vertiginosis prodesse censent, atque ex poculo inde parato bibere, vel potui crystallum imponere iubent.

Motus, qui fit ventriculo vacuo, moderatus non est

incommodus, modò non fiat capite, vel dorso inclinato: vice exercitij sint frictiones, quæ à supernis partibus ceptæ desinunt in inferiores.

A cibo non statim dormiendum. Vitandus adspectus rerum, quæ circumrotantur, & in gyrum aguntur, vel celeriter mouentur, vt rotæ, & impetuosa flumina. Æger ex alto non despiciat, turbam etiam hominum, qui hinc inde ambulant, & mouentur, vitet. A Venere abstinendum, nisi à mensibus suppressis, vel semine retento fiat vertigo. Cauendæ animi perturbationes nimiæ, ira, mœstitia, aluus sit aperta, &, nisi singulis diebus officium faciat, arte irritetur.

Secundò.

De Vertigine in specie,

Et primò

De Vertigine per essentiam.

Caussa.

Vertigo à flatu.

Si in capite flatus ille, vel vapor generetur, fit vertigo κατ' ἰδιοπάθειαν, eâque ab omnibus caussis, quæ flatus, & flatuum materiam in capite generare possunt; quales sunt sanguis spirituosus & feruidus, ac alij humores, è quibus flatus, & spiritus eiusmodi eleuantur in capite cumulati: plerumque verò iis accidit, quibus consuetæ cerebri euacuationes supprimuntur; idque Galenus exemplo ostendit eorum, qui, cum soliti essent purgari per aures ab excrementis cerebri, euacuatione illâ suppressâ facti sunt vertiginosi, & auribus reclusis, exitûque iterum patefacto à vertigine liberati sunt, *comm. 2. in 6. epid. text. 29.*

Carolus Piso, *in libr. de morb. ex colluu. serosa* in Vertigine animalem spiritum tumultuari, ac moueri scribit à feruente sero in capite; & ad suam sententiam probandam affert locum Hippocratis, 2. *de morb.* vbi hæc habentur: *Aqua si in cerebro oborta fuerit, dolor acutus syncipùt, & tempora, interdúmque alia capitis parte detinet, subindéque rigor, ac febris, oculorum regiones dolor occupat, iique caligant, pupilla scinditur, ac, si surrexit, ipsum Vertigo tenebricosa prehendit*, &c. Neque hîc de hydrophobia, quæ Mercati sententia est, sed de hemicraniâ Vertiginosâ agere Hippocratem statuit. Quod vt sæpissimè verum esse existimo: ita nihil obstare puto, quin & ex aliis humoribus eiusmodi vapores eleuari possint: sicut & vapores ex inferioribus adscendentes, ac vertiginem excitantes non omnes à serosis, sed & ab aliis humoribus proueniunt.

Signa Diagnostica.

Signa vertiginis flatulentæ.

Per affectum primarium, & à spiritu flatulento in ipso cerebro genito Vertiginem produci, cognoscitur ex præcedente capitis dolore, & grauitate, ex aurium tinnitu diuturno, ac sensuum externorum quadam læsione; in nulla verò alia corporis parte aliquid mali, quod vertigini caussam præbere possit, deprehenditur. Malum ipsum frequens est, vel continuum; nec citò discutitur: & ex leui caussâ atque ἀφορμῆ homo vertigine corripitur, & præcipuè cum imaginationem in aliquid intendit. Vide Galenum, 3. *de loc affect. cap.* 8. Et quidem si vapor ille (quod plerumque fit, imò à nonnullis semper fieri creditur) sit calidus, & à sanguine feruidiore ortum habeat, cognoscitur id ex temperamento corporis calido, ex tumore & pulsatione arteriarum in capite, ex rubore, & colore faciei, & signis aliis, *part.* 1. *cap.* 8. suprà propositis. Alij etiam humores, qui flatibus & vaporibus præbent materiam in capite abundantes, signis, *ibid. cap. sequ.* propositis cognoscuntur.

Prognosticum.

Prognostica.

1. Periculosior est Vertigo, quæ fit per ἰδιοπάθειαν, quàm quæ per συμπάθειαν.

2. Si vertigo hæc adeò inualescat, vt homo concidat, apoplexiæ prænuncia esse solet, vt antea dictum.

Indicationes.

Curatio vertiginis à flatu.

Quid in paroxysmo agendum sit, antea in genere dictum. Extra paroxysmum verò primò materia illa, è qua vapores illi generantur, conuenienti modo tollenda, & euacuanda: deinde vapores discutiendi: tandem ille cerebri morbus, ob quem materia, & vapores illi generantur, tollendus, & cerebrum roborandum.

Auxilia.

Itaque si sanguis siue in toto, siue in capite abundet, vena aperiatur, & sanguis per interualla educatur, capite reclinato, cum vertiginosi facilè ex qualibet occasione vertigine corripiantur, & concidant. Aperiatur autem, si sanguis in toto simul abundat, primò basilica, vel communis, hinc cephalica: si verò in capite præcipuè; statim cephalica. Et omnino in venæ sectione, si caussa mali sit sanguis nimis spirituosus, aut flatuosus curationis maxima spes est sita; cum sanguis arteriarum & venarum in cerebri sinubus confundatur, atque ita venâ apertâ sanguis spirituosus euacuari possit.

Post cephalicam Rhases, & Auicennas venas post aures incidunt. Non incommodè quoque vena in fronte aperiri potest. Galenus, 3. *de loc. affect. c.* 8. & 9. *de tuend. sanit. cap.* 9. arterias quoque aperit, si scilicet vasa illa multo sanguine calido turgeant, & malum vehemens fit. Verùm quid de arteriarum sectione statuendum sit, suprà, *part.* 1. *cap.* 6. *quæst.* 2. dictum: hoc saltem hîc repetimus, experientiam non rarò docuisse, post varia remedia frustrà adhibita arteriarum apertionem tandem profuisse, vbi scilicet in spirituoso sanguine in arteriis caussa mali hæret. Res igitur diligenter exploranda, &, si certi simus, sanguinem in arteriis caussam mali esse, sectio arteriarum nonnunquam necessariò instituenda. Præcauetur autem omne periculum, si tota arteria transuersim incidatur. Reuulsis enim vtrinque partibus dissectis, ad sibi continuas vulnus facilius coalescit. Quod tamen suprà etiam monuimus, diligenter hîc perpendendum, quænam arteriæ vapores, & humores ad caput deferant. Deraso nimirum capite, vbi opus est, arteriæ tum quæ retrò, tum quæ secundum vtramque aurem sunt, propterea in fronte, & temporibus curiosè tangendæ sunt, quarum quæ calidiores aliis apparent, & maiorem pulsum exhibent, incidendæ sunt.

Si enim in arteriis internis spiritus ille flatulentus contineatur, (id quod ex eo cognoscitur, quod abest tensio & pulsatio vasorum externorum; adest verò colli dolor fortis, non tamen ex neruis affectis: nec vertigo remittitur per compressionem vasorum externorum, siue per fascias, siue per laminam plumbeam, siue digitis factam, neque per compressionem adstringentium) frustrà externæ secatur. Atque in eo casu Rhases iubet cucurbitulas scapulis apponere, quæ sint quasi vicariæ sectionis vasorum internorum latentium. Vide Galenum, 13. *meth. med. cap. vlt.* Scarificationes etiam loco venæ sectionis, vel post illam, ad deriuationem faciendam, in scapulis, & collo cucurbitulis applicatis prosunt.

Si verò alij humores abundent, purgatio conueniens secundum singulas humorum species instituenda: quod quomodo fieri debeat, suprà, *part.* 1. propositum. Et inprimis in humore pituitoso vtile est electuarium suprà, *part.* 1. *cap.* 10. propositum, quod nonnulli Thariacam Hippocratis nominant: de quo hoc notandum: nonnullos pro absinthio,

marrubio, stœchade, siccis, eorum succum sumere.

Medicamentis suprà enumeratis pilulas istas addere libet.

℞. *Agaric.el.*Vnc.ß.*myrobal.chebul.cubebar.* an.ʒ.ii. *rad. asari, sem.pœon.ligni aloës, Zingiber.* an.Scr.ß. *mastich.cardamom.spicæ nard.*an.gr.xv.*trochiscor. albandal.* Drach.ß.gr.xv.*extract.hellebor.nigr.pœon.*an.gr.v.*ol.maioran.rutæ,caryophyllor.*an.gut.j.*aloës rosat.*Vnc.iß.Cum *benedict.laxatiu.*F.Pilulæ,quarum Scrup.ii.vel Drach.j. bis in mense,vel singulis septimanis sumatur.

Aliæ:℞.*Pil.cochiar.*Scr.ii.*extr.solutor.*Scr.ß.*pulu.cubebar.*gr.iii.Cum*aq.salu* F.Pil.num.xxI.

Vel hoc Decoctum propinetur:

℞. *Rhabarb.elect.*Scrup.ii.*agaric.alb.*Drach.i.*fol.senæ elect.*Drach.iii.*sem.fœnicul.*Scr.i. *carui* Drach.ß. *zingiberis* Scr. ß. *schœnanth.* gr. vii. *herbar. beton. meliss.* an.P.ij.

Infunde per noctem in aq. betonic. Mane decoq.pro Vnc.iß.

In quibus dissolue *syrup.rosar.sol.*Vnc.ß.*extract.panchymag.*gr.v.*aq.cubebar.*Drach.i.Misce.

Vel hæc potio:

℞. *Aq.rorismarini,meliss.*an.Vnc.i.*flor.lauendul.*Dra. ii.*extract.helleb.nigri.*Scrup.ß.*panchymag.* gr.xii. *syrup. cichorij cum rhabarb.* Drach.iii.*spir.*🜍. gutt.ii. *aq.pœon.* Drach.i.Misce.

Postea ad particulares capitis euacuationes per sternutatoria, errhina, masticatoria, apophlegmatismos deueniendum, quæ etiam suprà sunt propositæ. Errhina quidem nonnullis suspecta sunt, quod metuunt, ne eo motu humores & spiritus in cerebro magis agitentur, & vertigo excitetur. Verùm si capitis euacuationes conuenientes præcesserint,nihil tale metuendum.

Fiant & deriuationes omnis generis,per vesicatoria, setacea, cauteria, si opus sit; de quibus etiam supra dictum.

Vaporum quoque impetus reuellendus est frictionibus, à collo per spinam ad inferiora sensim ad extremitates perueniendo,eaque fricando. Post has frictiones,quod in capite collectum est discutiatur,caput panno fricetur,non tamen calefacto.

Tandémque adhibenda, quæ vapores illos discutiunt,& caput roborant,tam interna,quàm externa medicamenta.

Inter interna sunt cephalica calida, suprà proposita, *part.I.cap.I.* & ex iis præcipuè *rosmarinus,betonica,saluia,melissa,maioran.euphrasia, flor. stœchad. Arabic. lauendul. sem. pastinac. syluestr.* Inprimis verò commendantur *radices Doronici*, quas comedere solent contra Vertiginem,qui in alpibus damas persequuntur; vt & *auricula vrsi*; quam similiter venatores contra vertiginem vsurpant, & inde *Schvvindel-oder Krafftvvurkel.* nominãt, teste Bauhino, *in Tabernamont.tom.2.pag.40.* Commendant etiam nonnulli stercus pauonis, idque (& quidem masculi masculis,fœminis fœmellæ)puluerisatum à Scr.vno ad Drach.ß,cum saccharo formâ pulueris mixtum exhibent: alij Drach.j. per noctem vino alao macerant, & per linteum colant, & propinant; huiúsque vsu etiam inueteratam vertiginem curatam fuisse testantur. Exhibentur etiam *margaritæ, succinum, corallium.*

Commendatur & *oleum succini,anisi,fœniculi, cumini,caryophyllor.lauendul. nucis mosch. maioran. rosmarin. balsama* ex iisdem.

Composita: *diambr.diamosch.theriaca, Mithridatiũ.* Vtilis est & hic Puluis:

℞. *Macis* Drach.ii. *cinamom.* Drach.i. *fol.euphragiæ* Vnc. i. *stœchad. Arab. flor. lauendul.* an. Drach. ii. *sacchar.*ad pondus omnium.F.Puluis,cuius dosis ad ʒii.

Vel ℞. *Sem.cumini,carui,anisi, fœnicul.* an.Drach.ij. *flor.lauend.*Drach.iß.F.Puluis.

Vel ℞. *Euphragiæ cum floribus* Vnc. ß. *macis aceto prepar.*Drach.i.*coriand.prapar.*Scrup.iii.*cubebar.*Dra.ß. *sacchari candi* Drach. vi. F. Puluis, de quo sumatur Drach.j.

Efficaces sunt & sequentes Pulueres:

℞. *Cardamomi vtriusque* Drach.iß.*cubebar.* Scrup.ij. *carui* Scrup. iiii. *cumini* Drach. iß. *cinamom.* Drach.iij. *cort.myrobal.chebul.*Drach.iiß.*rad.bryon.* Drach.iii.*sem. papau.albi* Drach.ii.*fol.veronic.euphrag.lauendul.* an.P. i. *cap. stœchad. Arab.* num. iii. *sacchari albi* Vnc. iß. F. ex omnibus Puluis tenuissimus, qui Dresdæ in vsu est.

vel ℞. *Cubebar.* Drach.ii.*cardamon.sem.sinapi,cinamom.macis,ligni aloës,* an.Drach.iii. *spec. dianthos* Scr.i. *diamosch. dulc.* Scr.ii. *ambr. grysea. ver. zingiber. albi, maioran.* an. Drach. ß. *sacchar. albiss.* Vnc. v. M. F. Puluis.

Vel ℞. *Sem.pœoniæ,nuc.moschat.coriandri prapar.visci q.* an. Drach iß. *cubebar. galangæ, piperis, tormentill. zingiber.* an.ʒ.ß. *flor.rorismarin.* Drach.i. adde *sacchari.* Vnc.iii.F.Puluis subtilissimus.

Vel ℞. *Spec.arom.*Drach.ß.*pulu.nuc.moschat.succin. albi prepar.margarit.prepar.*an.Drach.i. *macis* Drach.ß. *ligni aloës* Scrup ß.*ol.carui fœnicul.*an.gut.iii.*nuc.mosch.* gutt.ii.*sacchar.*Vnc.iiiß.M.pro Tragea.

Commendatur à nonnullis etiam contra vertiginem, vt & contra epilepsiam, (etenim epilepsiæ ac vertiginis ferè eandem curandi rationem statuit Rondeletius) Puluis ex cinnabari natiua:

℞. *Cinnabaris mineral.ver.*Vnc.ß. *margaritarum,corralliorum.*an.Scrup.ii. *croci* Scrup.i.*fol.auri* x. F. Puluis subtilissimus,cuius Scr.ß.vel Scr.i.detur cum aq.lilior. conuall.

Vel ℞. *Nucis mosch.*Vnc.ß.*euphragiæ* Vnc.ii.F.Puluis magnæ in vertigine efficaciæ,qui detur manè à ʒ.j. ad Drach.iij.

Efficax est etiam Confectio capitalis contra vertiginem D.Casp.Kegeleri:

℞. *Sem.pœon.excort.*Vnc.iß.*nucl.auellanar. Lampert. excort. & parum incisar, prius in aquâ maceratur, & lotar,postea exsiccat.*Vnc.iiii.*granor. Paradisi,cardamomi,* an.Vnc.ii. *cubebar.* Vnc.iiii. *sem,anisi,fœniculi,* an.Vnc. iii. *carui,cumini aceto macerat.erucæ,acori, siler. montan. nucis moschat.macis,* an.Vnc.iiß. *caryophyll.cinamom.optim.*an.Drach.iß.*Zingiber.*Vnc.ß.*flor.tiliæ.rorismarin.lauendul.*an.Drach.iii.*stœchad.Arab.*Vnc.ß.Cum *saccharo albissimo* F.s.a.Confectio.

Vel ℞.*Granor.pœon.excort.coriandr.prepar.nucis moschat.galang.visci quern.cubebar.piper.long.cardamom.* an. Drach.ii. *zingiber. rorismarin.* an.Drach.i. *sacchar.alb.* Vnc.iß.F.Tragea.

Possunt etiam ex pulueribus Rotulæ fieri:

Vel ℞.*Zingiber.alb.caryophyll.*an.Drach.iß.*cubebar. cardamom.macis,* an.Drach.i.*sem.pœon.excort.nucis moschat.*an Drach ß. *seu. ocymi caryophyllat. maioran. spicæ Indicæ,galang.*an.Drach.i.*sacchar.albi* vnc.viii.Dissoluatur saccharum cum *syrup.stœchad.* & add. *conseru.lauendul.*Vnc.i.Misce.F.Electuarium.

Vel ℞ *Conseru.stœchad.betonic.* an.Vnc.i. *tunicis,anthos,*an Vnc.ß. *spec.diambr.diapliris,theriacæ,* an.Drac.i. cum *syrupo de stœchade.*F.Electuarium.

Vel ℞. *Conseru.anthos,lauendul.* an. Vnc ß. *maioran.* Vnc.ii.*euphrag.rosar.*an.Vnc.i.*calam.aromat.condit.myrobolanor.chebul.condit.* an.Vnc.ß. *spec.diambr.*Drach.i. *ol.destill.fœnicul.carui,*an. gutt.vi.*caryophyll.nuch.mosch.* an gutt.ii. *Cum syrup.de stœchad.*F.Electuarium.

Vel ℞. *Conseru. flor. rorismar. lauendul. betonic.* an. Vnc.ß. *Mithridat.*Drach.ß.*elect.diacor.*Vnc.ß.*pulu.nuc. moschatæ,macis,caryophyll.cubebar.cardamomi,*an.Drac. ß.*sem.carui,fœniculi,seselios,eruc.* an.Scrup.i. *extr.pœon. visci querni* gr.v.*enulæ* gr.viii.*spec.diaplir.* Scr.ii. *diamoscat.dulc.* Drach.i. *diagalangæ* Drach.ß. *aq.theriac. apoplect.*an.Vnc.ß.*spirit.* 🜍 Drach.ß. *Cum syrupo de cortic.* citri

*citri & miuâ cydonior.arom.*an.q.s. F. Electuarium, seu Conditum, de quo manè & serò dosis nucis moschatæ magnitudine capiatur.

Aut sumantur manè sem.fœnic.carui, grana junipe-ri, cubebæ, vel horum condita, & confectiones. Præcipuè commendatur sem.pastinac. sylvestr. & aquilegiæ saccharo obductum.

Vel ℞. *Pulu.rad. pœoniæ, ireos, margarit.preparat.* an.Scrup.i.*ol.destill.succin.cinamom.caryophyllor. carui, nucis moschat.*an.gutt.iij.*sacchar. in aq.lauendul. dissolut.*Vnc.iij.F.Rotulæ.

Vel ℞. *Spec.diambr.diamosch.dulc.* an.Scr.j.*aromat. rosat.* Scr.ij. *corall.rubr.succin.alb.*an.gr.xvj. *cardamom. nucis moschat.santali citrini*,an.Drach.sem.*cubebar.* Scr. j.*cinamom.macis*.an.Dra.sem.*sacchar.*Vnc.vj.Dissolu.in aq.rosar.& F.Rotulæ, quæ inungantur ol.anisi, vel fœniculi.

Vel ℞. *Margarit.preparat. corall.rubr. preparat.*an. Scr.j.*ol.caryophyllor.nuc.moschat.anisi*, an.gutt.iiii.*sacchari in aq.rosar.diss.*Vnc.ij. F. Rotulæ.

Vel ℞. *Spec. dianthos, diamosch. dulc. arom. ros.* an. Drach.ß. *extr.pœon.*Scrup.j.*ol.nuc.mosch.destill.* gutt. x. *fœnicul.*gutt.vj.*sacch.in aq.lauend.diss.* Vnc.iii. F. Rotulæ.

Vel ℞. *Sem.pœon.pastinac.sylvestr.carui*,an. Scrup.j. *rad. pœoniæ, visci querni, cubebar.cranij human.prepar. granor.Paradis.*an.Drach.ß.*spec.diamosch.dulc.* Scru.ij. *sacchar. albiss. in aq. rosar. & rorismar. dissol.* q. s. F. Morsuli.

Alij: ℞.*Conseru.flor.beton.* Drach.ij.*myrobal. chebul. condit.* Drach.i *cortic.citri condit.* Drach.ii.*spec.diambr.* Scrup.j.*dianthos.*Scrup.ß.*pulu.puleg.* Scrup.ii. *cubebar. caryophyll.cardamom.* an.Dr.ß. *calami aromat.* Scrup.i. *extr.pœon.* Scrup.ß. *galangæ* gr.vii.*smaragdi preparat.* Scrup.ß.*solut.margarit.* Scrup.ij. *corall.rubr.* Scrup.i.*ol. carui,macis*,an.gutt.v.*nuc.mosch*, gutt viii. *sacchar. opt. in aq.lilior. conuall.dissol.* q.s.F, Morsuli Drach. ii. pondere, de quibus manè & serò vnus atque alter capiatur.

Vel ℞. *spec.diamosch.dulc.*Scrup.ii.*diambr.dianthos, diagalang.diaplir.*an.Drach.ß. *pulu.cubebar. cinamomi, cardamomi*,an.Scrup.i.*conf.anthos* Vnc.sem. *sacchar.albiss.in aq.beton.dissol.*Vnc.iiii.sem.In fine adde *ol.caryophyllor.*gutt.iij. F. Confectio in morsulis.

Vel ℞.*sacch.ros.tabul.in aq. scorzoner. dissolut.* Vnc. iiii.*rad.pœoniæ, ireos, scorzoner.* an.Scrup.sem.*Doronici* Drach.i.*spec.dianthos,arom.rosat.diatrion.santal.*an.Scr. i.*extr. pœon.*gr.x.*ol.nuc. mosch. macis*,an.gutt.iiii.*cortic. citri,fœnicul.*an.gutt.ii.F.Morsuli.

Alij: ℞.*Sacchar.albi* ℔.j.*cinamomi,zingiberis,ireos, macis,nuc.mosch, cardamomi,cubebar.caryophyll.* an.Dr. i.*fol.euprhag.*℥. sem.*amygd.dulc.mundat.* ℥.i. Cum *aq. euphras.*q.s.F.s.a.Morsuli.

Vel ℞. *Cubebar.cardamom.fl.lauendul.* an.Drach.ß. *macis,piper.longi,pyrethr.*an.Scr.sem.*mosch.ambræ*, an. gr.ii. Cum *mucilag.tragacanth.aqu.cinamom.factâ.*

Fiant Trochisci, qui in ore detineantur, & sensim deglutiantur.

Efficax est ad vertiginem depellendam Aqua vitæ rubra, Electoris Saxoniæ vulgo dicta, quæ hoc modo paratur;

℞. *Cinamom.opt.*Vnc.i.sem.*zingiber.alb.caryophyll. santal.rubr.*an.Vnc.sem.*macis,nucis moschat.piperis, galangæ, cardamom.cubebar, specier.aromat.rosat.diambr. dianthos*, an.Dra.ii.*sem.anisi,coriandr.prap.maioran.basilici, flor. lauend.anthos,spicæ nardi*, an. Drach.ii.*rosar. rubr.*M.j.Incisa crasso modo infund.in *spiritus vini opt.* ℔.v. *aq.rosar,moschat.*Vnc.ix.*caryophyllor.cinamom.* an, Vnc.i. (Caryophylli aq.borrag. macerantur, & postea destillantur; hæc est aq.caryophyll.) *vini maluatic.* ℔. i.sem.

Macerentur omnia per dies iiii. Postea exprimantur, & colentur per manicam Hippocratis.

Colaturæ add. *sacchar.cand.* ℔.ii. Sinantur per biduum ita stare, deinde bis vel ter colentur, donec liquor clarescat.

Commendatur etiam valde aqua, vel spiritus rorismarini in Vertigine continua, præcipuè à caussa frigida, & hyeme, ac aëre frigido, cujus Vnc.ß.exhibeatur; vt & aq.cinamomi, vel aq.& extract.scorzoneræ, quæ peculiari proprietate contra Vertiginem opitulatur.

Est & hæc Aqua efficax:

℞. *Saluiæ,menthæ crispæ*, an.M.i.*flor. lauendul.* M.ii. *majoran.rutæ,rorismarin.*an.M.ß.*nucis mosch.caryophyll. macis*,an.Vnc.ß.*granor.Paradis. cinamom.granorum juniper.sem.pœon.*an.Vnc.ß

Infundantur in s.q.vini Rhenani vel Maluatici per dies aliquot, postea destillentur. Aqua hæc ad vsus tam internos, quàm externos commoda est.

Aliæ aquæ compositæ ad vertiginem descriptæ habentur in Institut. Efficaces sunt & sequentes, quarum prior Dresdæ in vsu est:

℞. *Veronic.*M.iiii.*euphrag.*M.iii.*flor.maluæ* M.ij. *lauendul. rorismarin. cardui benedicti*, an.M.ß. *stœchad. Arabic.*M.j.*rad.bryon.*Vnc.iii.*castorei* Drac.ß.*cinamom.* Dra.i.sem.*vini veteris optim.*℔.iii. *aq.lauendul.veronic. tiliæ,lilior.conuall.betonic.*an.℔.sem.

Stent infusa in loco calido per biduum, postea s.a. destillentur. Dosis cochleare manè & vesperi, vel per se, vel cum pulueris contra vertiginem Dresdensis, supra descripti, Drach.j.

Vel ℞.*Radic.bryoniæ,scorzoneræ*,an.Vnc.ii.ß. *pœon. Imperat.*an.Drach.vj.*herb.veronic.betonic.saluiæ, cardui benedicti*,an.M.ii.sem.*majoran.*M.i.ß.*flor.anthos, lauendul.euphragiæ*,an.M.sem.*confect.anacardin.*Drach.vi *cinamomi elect.*Vnc.i.*cubebar.*Drach.ii.*ligni aloës* Drach. i.sem.*castor.elect.*Drach.ß.*aq.veronic.lauendul.flor.tiliæ*, an.Vnc.x.*scorzoner.*vel *saluiæ* ℔.ß. *vini Hispan.*℔.ii.

M. & infunde per dies 14. in loco calido. Postea destillentur.

Vel ℞.*flor.lilior.conuall.*℔.i.sem.*lauendul.tiliæ*,an ℔. sem.*pœon.fol.beton.* an.Vnc.ii. *visci querni* Drach. i. ß. *rad.pœon.*Drach.ii.*cubebar.castorei*,an.Drac.sem. *macis, cardamomi,cinamomi*,an.Drach.iii.*vini generosi Rhenani* ℔.v. Macerentur per dies 7. vel 8. Deinde destillentur per B.

Et ne post pastum vapores multi ad caput adscendant, idque debilitent, talis Tragæa parari potest:

℞. *Confect.sem.coriandr.anisi,fœnicul.carui,cubebar.* an.Vnc.ß.*cinamomi* Drach.ii.*macis* Drach.j. *sacchar.rosat.tabulat.*Drach.i.F.Tragæa.

Vel ℞. *Pulu. cydonior.exsicc.* Drach. j.*sem. coriandr.* Drach.sem.*nuc.moschat.macis*, an.Drach.i.*mastich.sem. anisi, fœniculi*, an.Drach.sem.*cinamom.cortic.citri*, ana Drach.j.*sacchar.rosat.tabul.*Vnc.v.Misce.

Inter externa sunt odoramenta; *ex nigellâ, majoran.castor.menth.& puleg.cum aceto.*

Vel fiat tale Pomum:

℞. *Ladani puri* Drach.ii.*styracis calamit.* Drach.ß. *benzoes* Scrup.j.*ol.destillat.caryophyllor.macis*, an.gutt. iiii.*galliæ moschat.*Scrup.j. F.Pomum.

Vel paretur sequens Nodulus, & odorandus in manibus teneatur:

℞. *Summit.maioran.stœchad.Arab.*an.P.i.*flor.lauendul. rorismarini*, an.P. sem. *nucis moschat.* Drach. sem. *caryophyllor. cubebarum*. an. Scrup.sem. *sem. nigell.in aceto quinquies macerati* Drach.ii. *erucæ* Scrup. ii. *castor.* gr.iij.

Ex concisis fiat Nodulus rotundus, ex serico rubeo cum stylo, qui manibus, vti dictum, teneatur.

Vel in aqua sequenti intingatur, naribúsque sæpius admoueatur:

℞. *Aq. multipl. infus. flor.lauendul.*Vnc.ii. *apoplect.* Vnc.sem.*maioran,rutæ,saluiæ*, an.Vnc.i.*cinamom.* Drac. ii. Misce. Balsamum.

℞.*Nuc.mosch.express.*Dr.i.*styrac.calamit.*gr.v.*ladani* gr.iii.*ligni aloës* gr.ii.*mosch.*gr.iii.*ambræ* gr.j.*ol.lauēd. maioran.*

*majoran.*an.gutt.ij.*croci,caryophyll.* an.gutt.j. Cum *aq. rosar.* q.s.F.Balsamum.Inunctiones sint *ol.rutac.laurin. nucis moschat.succin.balsam.apoplect.*

Vel ℞. *Ol.nuc. mosch.express.* Drach.i.*ol.destill. caryophyll.majoran.rorismar.*an.gutt.iii.*succini* gutt.ii. Misce,& eo tempora,nares,occiput inungantur,vel exceptum gossypio auribus indatur.

Vel ℞. *Ol.nuc.mosch.express.*Drac.i.*spec.diambr.diamosch.dulc.*an.Scr.ß.*ol.succini* gutt.vi. *moschi* gr.ii.M.

Vel ℞.*Balsami saluiæ,rorismarin.*an.Scrup.ß.*caryophyll.* gr.vii.*ol.nucis mosch.express.*Drac.i.*lauendul.*gutt. iiii. *succini* gutt.ii. *ambræ* gr.iii. *moschi* gr. iiii. *zibeth.* gr. v.

Misce pro Balsamo, quo nares & tempora sæpius inungantur.

Nonnulli commendant pinguedinem damarum temporibus illitam.

Lotiones fiant ex decocto *pulegij, hyssop.serpilli,rosar.betonic.stœchad.majoran.saluiæ,rad.ireos,bacc.lauri.*

Valde commendatur bombyx exsiccatus, & puluerisatus vertici inspersus,quo Carolum V.frequentissimè vsum ferunt.

Puluis etiam sequens capiti inspergi, vel cucupha inde parata capiti imponi potest:

℞. *Herb. rorismarini,majoranæ, saluiæ,*an.P.iii.*flor. chamæmel.* P. ii. *serici crudi* Drach. ß. *rad. Imperator,* Drach.i. Misce.F.Puluis grossus.

Possunt & sacculi capiti imponi, ex plantis modò enumeratis parati.

Auribus immittatur *ol.caryophyll.cinamom.*

Ex periaptis commendantur,præter crystallum, corallia rubra, vt& succinum,siue de collo gestetur, siue pocula inde parentur, siue in potu suspendatur. Montuus,*in anal.c.morb.lib.1.cap.12.*ex Nicolo virgam vulpis capiti alligatam vertiginem tollere scribit. Ruellius corollam ex foliis vlmi paratam capiti imponi jubet.

Puluis ab apoplexia preseruans. Et cum Vertigo ista per essentiam sæpe in apoplexiam degeneret, ad præseruandum ab apoplexia apud multos in vsu est hic Puluis; cuius Drach.i. singulis mensibus ante nouilunium cum aqua lauendul. aut cerasorum datur.

℞. *Succin.præpar.*Drach.ij.*spec.diarrhod.abbat.* Dra. ß.*rad.pæon.* Scrup.ii. F.Puluis.

Exemplum eiusmodi Vertiginis exstat apud Solenandrum,*sect.1.consil.2.*Forestum,*lib.10.obseru.*

Secundò.

De Vertigine per Consensum orta.

Caussæ.

Vertiginis per cōsensum caussa. Vapor verò,qui Vertiginem per consensum excitat, ex variis locis eleuari potest.Frequenter excitatur Vertigo per consensum è ventriculo,vaporibus ab humore bilioso, vel pituitoso, vel cibis corruptis ad caput adscendentibus.

Primò enim,cum bilis per inediam in eo efferuescit, & hepar excrementa sua ad ventriculum mittit, vapores copiosi ad caput eleuantur,& vertiginem excitant: quod picrocholis imprimis accidere solet. Deinde idem ex pituita interdum euenit; vt & ob ventriculi imbecillitatem,propter quam ex cibo & potu vaporosus & flatulentus spiritus gignitur,& cibus in eo corrumpitur. Feruntur autem hi vapores ad caput facilius,cum agitantur:id quod fit ab inedia, motu nimio, vt vectione,aut nauigatione; cujus rei exemplum habet Forestus, *lib. 10. obseruat. 49. in Schol.* de quodam Iuuene,qui,si curru veheretur,vertigine, nōnunquam & syncope, corripiebatur;cum pedes sine incommodo magnum iter conficere posset.

Iidem vapores ab aliis quoque partibus,hepate,liene,vtero,venis mesaraicis, intestinis item & vermibus in iis communicari possunt: sicut & à parte aliqua interna. Vt enim vapor malignus,à pede, vel alio membro externo auræ alicujus instar eleuatus, epilepsiam quandoque excitat: ita & ab eodem Vertigo generari potest. Vnde & Vertigo interdum epilepsiam præcedit,ejúsque mox secuturæ præsagium est.

Aliquando & per totius corporis & venosi generis consensum accidit vertigo, vt in febribus, quæ ἰλλιγγώδεις ab Hippocrate, *in Coac.* dicuntur. Vbicunque enim in corpore tales vapores generantur,si per venas, & arterias,vel etiam per vias apertas,vt œsophagum,& asperam arteriam, sursum adscendunt, & ad cerebrum penetrant,spiritúsque agitant, vertiginem excitare solent.Id quod & ebriis interdum euenire solet,quibus à potu,vel multo,vel potenti, & spirituoso caput vaporibus repletur.

Signa Diagnostica.

Si per consensum oriatur Vertigo, malum per vices affligit, nulla capitis p. n. affectio, aut sensuum læsio præcessit, aliarúmque partium affectarum signa adsunt;& Vertigo crescit,aut imminuitur, prout ipse affectus partis,quem sequitur,minuitur vel augetur. *Vertiginis per consensum signa.*

Et quidem si sit à ventriculo, aderit cruditas, nausea,oris amaritudo;quia linguæ tunica ventriculi tunicæ continua est: καρδιωγμὸς, teste Hippocrate,*4.aphor. 17.* & quidem jejunos maximè, infestat; quia bilis in eo tum efferuescit, & ad eum vndique alimenta attrahentem hepar excrementa sua transmittere solet.Sumpto cibo minuitur,vel cessat;cessat quoque post vomitionem:& alia affecti ventriculi signa adsunt.

Si ab aliis partibus malum originem habeat, earundem affectarum signa aderunt; vt si ab vtero Vertigo proueniat,mensium suppressio,vteri strangulatio, vel alia ejusmodi aderunt.

Si per consensum totius Vertigo accidat, affecti quoque totius corporis signa aderunt; vt in febribus fieri solet.

Et quidem si signa coctionis præcesserint, hæmorrhagia critica sequitur;si nulla,à febris potius malignitate prouenit.

Si verò absque febre sit, & à sanguine calido & flatuoso in venis proueniat,inprimis post motum corporis vehementem Vertigo excitari solet.De quibus omnibus etiam suprà,*part.1.cap.6.* dictum.

Prognostica.

1. Vertigo,quæ accidit per consensum alicujus mēbri stupore affecti,epilepsiæ,vel apoplexiæ indiciū est.

2. Si vertigo accidat in febre ob crisin instantem, salutem indicat;modò vires constent. Si ante signa coctionis accidat, periculum portendit. Si medio modo sese res habeat,crisin imperfectā,& malam denunciat.

Indicationes.

Vt Vertigo per consensum rectè tollatur, necessarium est humorem, qui vaporem illum subministrat, præparare,si opus sit,& euacuare,vaporem ipsum, qui ad caput adscendit,reuellere,intercipere,(quam ad rem clysteres vtilissimi sunt)& repellere, si per vasa externa feratur; eum verò,qui jam caput occupauit, discutere, & partem ipsam mittentem roborare, eique naturalem dispositionem restituere,ne in eā materia vitiosa vapores transmittens generetur; simul & ipsum caput roborare,vt vapores non suscipiat, aut facilè discutiat, & ii,qui adscendunt,non ita facilè spiritus commouere possint. Et quidem si affectus non vrget,à caussæ, à qua is pendet, remotione curatio inchoanda; si verò malum vrgeat, ipsi primò prouidendum, vt suprà, de curatione paroxysmi,dictum. *Vertiginis per cōsensum curatio.*

Auxilia

Auxilia.

In sanguinis missione, si ille euacuandus sit, attendendum, vt præseruationis gratia venę in cruribus potiùs aperiantur, quàm in brachio, vt Galenus, *de missione sangu. cap. 19.* docet; vtpote quæ non solùm sanguinem euacuare, sed & reuellere, & ad partem contrariam trahere potest. Atque id præcipuè faciendum, si menses vel hæmorrhoides suppressæ vertiginis caussam præbeant.

Si à Ventriculo sit Vertigo.

Vertiginis à ventriculo curatio. Humor in ventriculo contentus vomitu, nisi quid prohibeat, aut purgatione per aluum euacuandus, pręmissâ, si opus est, præparatione. Quanquam enim Hippocrates, *in libr. de loc. in homin.* vomitum, vbi oculi affecti sunt, damnat: tamen de eo solùm oculorum affectu id intelligendum est, qui ex primaria in cerebro caussâ est, non verò per consensum ventriculi ortus. Et ne in vomitu æger vertigine corripiatur, capútque lædatur, vtile fuerit, fasciâ caput, dum æger vomit, constringere, aut oculos obuoluere, & ad suturam coronalem aliqua medicamenta adstringentia adhibere, quæ cerebrum à vaporibus adscendentibus tueantur; qualia sunt flor. rosar. rubrar. myrtilli, balaustia; nux moschata, acetum; vel vaporum ad caput adscensus clystere injecto prohibendus. A vomitu verò statim aliquid aromatici rosati, vel myrrhæ, vel syrupi de mentha, vel de cortic. citri propinandum, ad ventriculum roborandum, & vaporum adscensum prohibendum. Si verò euacuatis cruditatibus affectio non cesset, aluus leniter purganda, & quidem in purgatione inchoandum à lenioribus, vt mannâ, syrup. rosar. solut pilul. ex aloë paratis, & similibus; quæ si non suffecerint, humore præparato ad fortiora deueniendum.

Si æger sit picrocholus, non diu jejunet, sed cibum sumat maturius, vt vertiginem præcaueat; aut si jejunum paroxysmus inuadat, statim cibus exhibeatur.

Tandem quæ ventriculum roborant, & confortant, & halitus adscendentes compescunt, aut in ventriculo discutiunt, vsurpanda, cùm interna, tum externa. Et quidem considerãdum, an cruditas sit nidorosa, & humores calidi & acres in ventriculo abundent; an verò acida: &, prout opus, cura instituenda; sicut hac de re suprà, *part. 1. cap. 6.* dictum. Ne post cibum etiam sumptum multi vapores ad caput adscendant, vertiginemque renouent, trageæ antea propositæ vsurpandæ, quæ hic vtilissimæ sunt, vel hoc Electuarium:

℞. *Conseru. rosar.* Vnc. ij. *maioran.* Vnc. j. ß. *cydonior. condit.* Vnc. j. *cort. citri condit.* Vnc. ß. *myrobalan. chebul. condit.* n. ij. *sem. coriandr. præpar. corallor. rubr. præp.* an. Drach. j. *mastich.* Drach. ß. Cum *syrup. cydonior.* F. Electuarium.

Si ab hepate, Liene, Vtero, vel toto Corpore

Vertiginis ab hepate, liene, vtero, toto, curatio. Vertigo ortum habeat, curatio & ad partem mittentem, & recipientem dirigatur. Pars nimirum, cujus συμπαθείᾳ vertigo oritur, euacuetur, seu venæ sectione, seu purgatione, prout natura humoris peccantis requirit. Per venæ sectionem, cucurbitulas, scarificationes, frictiones, reuulsio instituatur: si consueta aliqua euacuatio suppressa sit, reuocanda ea, & pars cùm mittens, tum recipiens roboranda. Si reliqua auxilia non prosint, nonnulli arterias post aures scindere jubent, vt ita via, per quam à toto, vel ab aliqua parte ad caput feruntur vapores, intercludatur.

Verùm de arteriarum sectione antea, vbi de Vertigine per primarium capitis affectum, cui præcipuè competit, egimus, dictum. Tutius hîc venæ frontis, vel tẽporum, si eæ turgeant, vel venæ sub linguâ aperiuntur, vel in brachio fonticulus excitatur. Si tamen ex hepate, vtero, suppressis hæmorrhoïdibus, vlcere, aut fistulâ aliquâ in locis inferioribus, malum originem habeat, fluxio antiqua reuocanda, vel loco ejus fonticulus in cruribus aperiendus.

Vteri etiam regioni applicari potest *emplastrum de galbano*, seu *matricale*, & *emplast. de mastich.* modò retentio mensium id non prohibeat.

In critica in febribus Vertigine nihil agendum, capitique nihil applicandum, neque natura in opere suo turbanda. Si tamen crisis non rectè procedat, promoueri potest; vt alibi dictum.

Tertiò.
De Vertigine à Meatuum Cerebri angustia.

Caussæ.

Non solùm verò à vaporibus spiritus animales in cerebro agitantur, sed & cerebri meatuum angustia ejusdem motus caussa esse potest; cùm scilicet spiritus animalis per loca impedita mouetur, & retrocedit. Angustia tamen hæc non est integra. Aliàs enim apoplexia sequeretur. *Vertigo à meatuum cerebri angustia.*

Fit autem hæc angustia

1. Ab obstructione, quam pariunt vapores crassi; quæ non diu durat. Vt enim subitò oritur: ita etiam subitò resoluitur vapor. Quandoque & aqueus, serosus, atque pituitosus humor, qui cerebri anfractus, spatiáque adimplens, & flatuum copiam simul generans, in eo fluctuat, & Vertiginem illam, quæ apoplexiam & carum præcedere, ac minari solet, & frequens, ac diuturnior est, excitat; vt hac de re Platerus docet.

2. Ex cranij fractura, ac cerebri compressione eadem angustia, & hinc sequens Vertigo excitari potest.

3. Angustiam hanc productam fuisse à vase venoso cerebri, omnibúsque illius arteriis ab exortu, & ingressu in caluariam vniuerso per cerebrum ductu coalitis, induratísque, glandulísque paruis toto processu distinctis, obseruauit Platerus sectione in quodam mercatore, qui multis annis Vertigine laborans, nec ambulare, nec è lecto ampliùs surgere, quin corrueret, poterat. Ab angustiâ enim vasorum cerebri spiritus impediti retentíque in cerebro ex leui corporis motu circumducti incurabilem Vertiginem pepererant.

Potuit ad vertiginem hanc etiam facere humor aliquis corruptus in glandulis illis hærens, qui moto corpore, & sanguine spirituoso arteriarum & venarum, simul excitatus, tetros emisit halitus, qui spiritûs animales peculiari vi turbare valuerunt. Cui rei fidem facit Fernelius, qui refert, occasione alicuius particulæ in occipitio dolentis, & post leuem contrectationem, noxium vaporem in cerebrum efflantis, vertiginem concitatam fuisse.

Nonnulli & subsidentiam addunt, eámque fieri statuunt à veneno, aut humore acri, vellicante ventriculos cerebri, aut ex nimio dolore in quacunque corporis parte; vt in morsu oris ventriculi, in fame item sine vapore aliquo sursum misso. Verùm non probabile est, ex istis caussis cerebrum ita moueri posse, vt subsideat. Vero magis consentaneum est, à spirituum perturbatione & agitatione ex istis caussis, quæ & materiâ aliquâ communicatâ, & sine materiæ communicatione fieri potest, Vertiginem produci.

Signa Diagnostica.

Si vertigo sit ab obstructione, signa adsunt vaporum & humorum illam inducentium, & pituitæ præcipuè in cerebro redundantis. Et quidem quæ ex vapore obstruente fit Vertigo, citò soluitur: quæ verò ab humore, pertinacior est.

Si humor aliquis extra vasa hæret quandoque etiam ægri de fluctuationis quodam sensu in capite conqueruntur; estque hæc etiam vertigo frequẽs, & diuturna.

Si à compressione, ictus, aut compressio, aut fractura cranij præcessit.

Si à coalitu vasorum sit Vertigo, grauissima illa est, & diuturna, vt historia antea à Platero adducta docet. Vix tamen in viuente homine de caussa hac aliquid certi statui potest, sed sectio demum post mortem Medici conjecturam confirmat.

Prognostica.

Difficilis curatu est Vertigo, quæ à compressione, ac obstructione prouenit, & apoplexiam, aut carum præcedere, ac minari, &, nisi præcaueatur, tandem in hæc mala terminari solet. Coalescentia verò vasorum cerebri incurabilem vertiginem gignit.

Curatio.

Cum autem quâ ratione angustia cerebri à quacunque caussa curanda sit, suprà, *part.* 1. *cap.* 17. dictum sit: nihil ampliùs hîc de ea addere opus est; sed quæ ibi dicta sunt, in vertigine ex angustia meatuum cerebri curandâ omnia locum habent.

Quartò.

De Vertigine à Spirituum ex Caussis euidentibus agitatione.

Caussa.

De vertigine à spirituum à caussis euidentibus agitatione.

Spiritûs, præter dictas hactenus caussas, etiam euidentes caussæ agitare possunt. Faciliùs tamen id præstant, si interna dispositio, & debilitas cerebri adsit.

Et primò quidem spirituum circumrotationem excitant caussæ externæ, vt corporis in gyrum conuersio, rerum externarum circumrotatarum, & variè motarum, vel aquarum vorticosarum adspectus, ab alto prospectus, item ambulatio per pontem angustum, & tremulum, adspectus rerum insigniter splendidarum, vt Solis, exercitium intempestiuum, & motus corporis: vnde conualescentibus surgentibus, vel se mouentibus Vertigo obrepere solet; vehemens fragor tonitrui, bõbardarum, capitis percussio, & casus in caput, percussio in dorso; quæ & ipsa quandoque ob consensum spinalis medullæ vertiginem excitat.

Deinde internæ, vt Imaginatio. Si quis enim fortiter imaginetur objectum in gyrum motum, spiritibus animalibus, vt etiam in gyrum moueantur, occasio potest præberi. Ita animi perseuerantes vel inhærentes commotiones spiritibus sæpe, & validè in cogitationibus illis profundis, & assiduis, vt & vigiliis, exagitatis vertiginem pariunt.

Signa Diagnostica.

Cognoscitur hæc Vertigo facilè ex ægri & adstantium relatione, qui caussas, quæ præcesserunt, & vertiginem inducere valent, patefaciunt.

Prognostica.

Non adeo periculosa hæc est Vertigo, nec diuturna, vt reliquæ differentiæ.

Curatio.

Caussis enim illis cessantibus, cessat Vertigo; accedente inprimis quiete, & somno: ac proinde aliâ curatione opus non est. Si tamen non planè cesset, frictiones extremorum vtiles sunt.

QVÆSTIO I.

An Vertiginis, quæ dantur, differentiæ sint saltem secundum gradus, an verò etiam secundum speciem?

An vertigo differat secundum gradus an secundum speciem.

Vertiginis non eandem esse rationem, sed aliquando solam imaginationem, interdum & visum lædi, ac tenebras oculis offundi, interdum præterea etiam ægros concidere, notum est. Sed an hæ vertigines gradu tantùm, an verò specie differant, controuertitur. Gradibus saltem differre, plerique statuunt. Ludouicus Mercatus verò; *tom.* 3. *lib.* 1. *cap.* 9. non gradu tantùm, & secundum magis & minus; sed specie distinctas esse has tres differentias, statuit; hac inprimis ratione ductus, quòd differre eas videmus non solùm ratione partis affectæ, sed & facultatis læsæ, & morbi, à quo oriuntur. In vertigine enim simplici anteriorem cerebri partem affici, lædique facultatem imaginatiuam, ob deprauatum spirituum motum: in tenebricosa etiam oculos pati, læsa facultate visiua, ab obstructione facta à vapore in neruis opticis commorante: in caduca denique posticam cerebri partem, & locomotiuam facultatem lædi per consensum, à deprauato motu spirituum in parte cerebri posteriore. Verùm controuersia hæc non difficulter solui posse, & vtrumque rectè dici mihi videtur; modò res rectè explicetur. Gradibus differre has vertiginis differentias existimo ratione caussæ, cujus minor est vehementia in vertigine simplici, major in tenebricosa, maxima in caduca. Si enim caussa sit lenior, vt saltem prauus spirituum motus, isque lenior inde excitetur, imaginatio saltem deprauatur: si verò sit grauior, &, seu à vapore copiosiore nerui obstruantur optici, seu motus ille spirituum sit tantus, vt liberè in neruos opticos influere non possint; tenebræ etiam oculis offunduntur: si verò caussæ ejusdem vis sit tanta, vt etiam influxus spirituum in neruos motui inseruientes prohibeatur, ægri concidunt. Si autem vertigo vt actio animalis læsa consideretur; omnino species hæ tres vertiginis differre videntur. Nam in simplici vertigine vnica saltem actio, imaginatio, læditur: in tenebricosa duæ, imaginatio & visus: in tertia tres, imaginatio, visus, & motus animalis. Etsi autem ad vertiginis essentiam constituendam sufficiat sola imaginatio læsa, & neque visus, neque motus læsio ad essentiam vertiginis pertineat, & posteriores duæ differentiæ affectus compositi sint, in quibus plures actiones animales læduntur; quia tamen ferè eadem curandi ratio est, & à communi caussa, gradibus saltem differente, pendent, eaque sublatâ cessant, Medici, quos & ego secutus sum, has differentias non ad eos affectus, in quibus actiones animales plures læduntur, sed ad eos, in quibus vna animalis actio læditur, referunt.

QVÆSTIO II.

An intemperies, vel humor sine vapore Vertiginem producere possit.

An sine vapore possit vertigo excitari.

Dubitant equidem nonnulli, an solus vapor, an verò etiam humor possit inordinatum hunc motum spirituum inducere; imò nonnulli affirmant, solam intemperiem calidam sine humore & flatu Vertiginem inducere posse, atque exemplo aquæ feruentis id probare conantur, quæ mouetur in gyrum à calore ignis. Rem tamen planam esse puto. Humor certè, nisi ex eo flatus excitetur, spiritus ita agitare non potest. Neque caliditas id per se præstat; cum in multis affectibus capitis spiritus incalescant sine Vertigine. Neque exemplum aquæ feruentis id probat. Quod enim aqua feruens agitatur, & mouetur, caussa sunt partes illæ aquæ, quæ vi caloris aërescunt; aut, vt aliis placet, partes ignis

ignis permistæ, quæ cum, vtpote leuiores, sursum tendant, & exitum quærant, aquam simul mouent.

QVÆSTIO III.

An repellentia locum habeant in Vertigine per consensum partium inferiorum?

An repellentia in vertigine locum habeant. Respondet quidem Massarias, quamlibet materiam repellendam esse; & quanquam huiusmodi repellentia præsidia aliquo incommodo non careant: tamen longè maiorem vtilitatem afferre. Verùm in omnibus affectibus capitis per consensum tutiùs semper reuellentia & intercipientia, quàm repellentia adhibentur.

QVÆSTIO IV.

Quâ ratione prospectus ab alto, & in profundum Vertiginem excitet?

Quomodo prospectus ab alto vertiginem excitet. Cur ab obiectis externis circumrotatis, & variè motis Vertigo excitetur, res non ita difficilis est. Ad obiecti enim talem motum per species visibiles spiritus optici speciei visibilis in oculo receptæ celeritatem veluti sequentes simili modo concitantur, & agitantur. Hinc ij, qui Vertigini sunt obnoxij, ad rerum talium adspectum oculos claudunt, vel obuelant, & iumentis, quæ molas in gyrum circumducunt, oculi obuelari solent, aut cœca in hanc operam eligi. Quomodo verò rerum profundarum & ab alto prospectus Vertiginem generet, non ita planum est. Theophrastus caussam refert in titubationem, & dissipationem spirituum externorum, qui interiores agitent. Cum enim spiritus visorij, vbi res profundæ spectantur, in immensum quasi protendantur, in tantâ spatij longitudine firmos manere non posse, sed titubare quasi, & tremere, eúmque tremorem radiorum communicatum spiritibus cerebri eos similiter mouere existimat. Verùm malè præsupponit visionem fieri radiorum, & spirituum emissione, & spiritus continuò ab oculo ad rem visam extendi, & quasi baculum, vel funem tremere posse. Et si saltem longitudo spatij esset in caussa, cur non etiam prospectus in altum, & stellarum adspectus vertiginem moueret.

Hercul. Saxonia ex adspectu rei profundæ spiritum animalem ita consumi putat, vt propter eius defectum, ne vacuum detur, postea attrahantur vapores, qui vertiginem excitent. Verùm enim verò non plus spirituum in rei profundæ, quàm propioris adspectu consumitur. Et si hæc huius rei caussa esset, etiam res longinquæ è directo in plano, vel alto positæ, æquè ac res profundæ, vertiginem excitare deberent.

Probabilius est, ex rei quasi horrendæ, & metuendæ, ac periculosæ adspectione terrorem & metum excitari; & spiritûs primùm vitales, & ab his naturales, vtpote qui ex illis generantur, agitari, & ab illorum cursu & recursu & hos inordinato motu moueri. Vnde qui assueti sunt in alto versari, neque metuunt sibi, si ex alto prospiciant, Vertigine facilè corripi non solent. Ita capite deorsum inclinato, spiritibúsque tunc ab eo ad principium neruorum vergentibus, cum illud rursum erigitur, iisdem spiritibus impetu ad propriam sedem remeantibus, Vertigo excitari solet. Quanquam & à sanguine venoso atque arterioso spiritus vitales continente deorsum fluente, & spiritus animales turbante ac mouente idem, & forsan facilius, accidere possit.

CAPVT V.

De Phantasia, Ratiocinatione, & Memoria imminuta, atque abolita.

POst sensus communis symptomata, de quibus hactenus egimus, explicanda veniunt symptomata, quæ Phantasiæ, Ratiocinationi, & Memoriæ accidunt; de quibus in Institut. *lib.* 1. *p.* 1. *s.* 1. *c.* 7. *& s.* 2. *cap.* 4. tractauimus.

Læduntur autem functiones istæ triplici modo: vel dum imminuuntur, vel dum abolentur, vel dum deprauantur. Imminutæ Phantasiæ & Ratiocinationis symptomata sunt, Mentis imbecillitas, & hebetudo, Tarditas ingenij, Stupiditas, & Torpor mentis abolitæ, Amentia. Ad deprauatas has actiones pertinent omnia deliriorum genera. Memoria verò, cuius officium est non iudicare, sed saltem imagines recipere, & retinere, debilitari & aboleri, deprauari non potest, vt plerique sentiunt. *Phantasia, Ratiocinatio, Memoria læsa.*

De his itaque actionum principum læsionibus, quæ sine aliis, vt soporosis, & aliis, in quibus omnes animales functiones læduntur, affectibus contingunt, iam dicendum. Et primò quidem de imminutis & abolitis. Agemus autem de his coniunctim; quia communes caussas, & communem curandi rationem habent. Præterea læsa memoria plerumque stoliditatis caussa est. Cum enim memoria species rerum non retinet, neque eas, vt debet, phantasiæ, & intellectui suggerit, facultates hæ obiecta, quibus exerceantur, non habent. Atque ita solùm occupantur circa species ab externis obiectis oblatas; ac in operatione non persistunt; & homines dicuntur stolidi, infantibus similes, qui non discurrunt circa species reseruatas, sed provt hoc vel illud ipsis offertur, ita iudicant, statimque & rei, & iudicij facti obliuiscuntur, & modò vnum, modò alterum appetunt & statuunt.

Phantasia & Ratiocinatio imminuta & abolita. Primò ergo quod imminutas & ablatas has functiones attinet, pertinent hùc omnes, qui adultiores facti, istas actiones, quæ homini maximè propriæ sunt, vel nullo ferè modo, vel debiliter certè exercent. Quod malum longè maximum est. Cum enim solis hisce functionibus homo à brutis differat, si iis destituatur, & priuetur, ferè ad brutorum classem detruditur. Sunt tamen talium quidam gradus.

Quidam enim omni ferè ingenio destituuntur, & facultas imaginatrix, præcipuè verò ratiocinatrix, ita à caussis p. n. impedita est, vt nullos conceptus gignere possit, qui ad sapientiam spectent, nec illa ipsa principia, quæ ad disciplinas omnes in vniuersum discendas præsupponuntur, & præcognoscenda sunt, assequi queant. Qua de caussa omnis via, & ad sapientiam aditus ipsis præcluditur, atque in istis instituendis oleum & opera perditur. Qui Amentes & Stolidi dicuntur; vitium ipsum ἄνοια, Amentia, & μώρωσις, Stultitia nominatur. Alij sunt, qui primorum quidem principiorum cognitionem assequuntur, atque hinc aliquas conclusiones deducunt, sed magno cum labore: qui ingenio Tardi, Hebetes, Stupidi appellantur; vitium ipsum Mentis hebetudo, Stupiditas, Torpor ingenij. Etsi enim symptomata ista, præcipuè apud Latinos, nominibus non semper accuratè distinguantur; vsus tamen ferè obtinuit, vt in Institut. *loc. alleg.* dictum, vt ἄνοια dicatur, cum Imaginatio, Ratiocinatio, & Memoria ferè abolentur: μώρωσις, vt ex Galeno, 1. *prorrhet. comm.* 2. *t. vltim.* patet, cùm sine delirio homo parùm ratiocinatur; à quo vitio gradibus saltem differunt, Stupiditas, Tarditas, & Torpor ingenij. Cum verò actio imminuta, & deprauata concurrunt, & homo parũ ac malè iudicat, Stultitia appellari potest. Memoria, vt diximus, non deprauatur, sed vel imminuitur, vel abolètur.

aboletur. Læduntur autem actiones hæ vel seorsim, vt sola interdum ratiocinatio, interdum sola phantasia, interdum sola memoria; vel plures simul.

Dicemus verò inprimis de Memoriæ læsione. Hâc enim læsâ, vti diximus, læditur consequenter phantasia & ratiocinatio; & læsæ memoriæ exempla sæpius offeruntur. Phantasia verò & ratiocinatio cum plerumque vel à primo ortu lædantur, & homo stupidus, aut fatuus nascatur; vel ætate aboleantur, aut debilitentur, vt fit in senibus; vitia ea ferè incurabilia sunt.

Memoriæ læsæ exempla. Passim autem Memoriæ læsæ notabilia exempla occurrunt, quæ collegit Schenckius, *lib.* 1. *obseru.* 128. *& seqq.* Inter reliqua notatu digna sunt, quod Plinius, *natur. histor. lib.* 7. *cap.* 34. narrat, quendam ex præalto tecto lapsum, matris, & affinium propinquorúmque cœpisse obliuionem: alium ægrotum seruorum etiam; sui verò nominis Messalam Coruinum, Oratorem. Et Christoph. à Vega, *libr.* 3. *art. Med. cap.* 10. refert, Franciscanum quendam ex acuta febre ita memoriam amisisse, vt, etsi prius peritus esset Theologus, postea nec litteras agnosceret, neque nomina rerum, quæ sibi assiduè in vsu erant, memoria teneret. Et quod Bassianus Landus, *de human. historia*, recitat; Franciscum Barbarum, Hermolai amicum, Græcarum literarum, quarum erat doctissimus, in extrema senectute oblitum esse; quanquam diiudicandi, & commentandi facultate polleret. Et quod de Studioso quodam Mompeliensi ex Rondeletij narratione Thom. Iordanus, *de pest. Phænom. tract.* 2. *cap.* 2. habet, qui ex vulnere ita rerum omnium oblitus est, vt instar infantium Lutetias retrogredi, & prima pueris tradi solita elementa discere denuo necesse habuerit.

Caussæ.

Caussa læsæ Phantasiæ, Ratiocinationis, & Memoriæ. Ad caussas horum symptomatum rectè inuestigandas necessarium est, quærere, quomodo, & quibus instrumentis hæ actiones in sanis perficiantur. Videmus enim homines etiam sanos secundum ætatis differentias diuersimodè has actiones edere. Primò enim infantes parùm valent hisce functionibus, & à brutis non multum differunt: postea ætatis progressu magis magísque & memoria, & ratiocinatio, & phantasia sese exserunt, donec in adolescentia, & virili ætate ad ἀκμὴν perueniant, & quidem mirabiles & stupendos effectus homo edat. Hinc rursum declinante ætate vigor ingenij & memoriæ imminuitur, & tandem in decrepita ætate quasi repuerascunt plerique senes. Hæc in hisce ætatibus actionum istarum varietas animæ adscribi non potest, quæ ipsa semper eadem manet, nullámque alterationem, & mutationem recipit, sed diuersitas ista omnis ex organorum, cerebri puta, & spirituum animalium diuersa dispositione prouenit. Cerebrum certum caliditatis & humiditatis gradum requirere ad has actiones, extra controuersiam est; idque vel ex eo patet, quod infantes ob nimiam humiditatem in hisce actionibus minus valent, quâ absumptâ, & corpore indies ficciore euadente, facultates hæ magis sese exserere incipiunt.

Quis autem ille gradus sit, in hac humanæ mentis caligine determinare difficile est, imò impossibile. Ne dicam de occultis illis qualitatibus, quæ cerebro non denegandæ, ac modo substantiæ; vt nec de eo, quænam dispositio ad memoriam, quæ ad phantasiam, necessaria, & aptior sit. Videmus enim homines secundùm has facultates variare, & rarissimè vnum aliquem hisce omnibus eminere. Id quod procul dubio à cerebri, & spirituum constitutione peculiari prouenit. Neque enim eadem omnibus actionibus æquè apta est. Primæ ætatis constitutio vegetatiuæ, ac sensitiuæ actionibus apta est, non verò actionibus mentis: contra senum constitutio ad has apta, ad illas verò inepta. Atque inde etiam accidit, vt in affectibus p. n. qui dispositionem cerebri, & spirituum mutant, quales sunt phrenitis, melancholia, mania, in momento quasi omni sapientia, & scientia, quâ antea præditus fuit homo, priuetur. Contrà etiam obseruatum, stolidos & stupidos plus ingenij ex morbo acquisiuisse. *Ex morbo acquisitum ingenium.* Aristoteles, *sect.* 30. *problem.* 2. refert de Marco quodam Syracusano, quod, dum mente alienaretur, præstantior Poëta erat. Notabilia verò huius rei exempla duo recitat Ianus Huartus, *Scrutinij ingenior. cap.* 7. Primum: Cordubæ, anno 1570. in aula Regia fatuus quidam erat, Ludouicus Lopezius, qui ob iocos & sales in gratia aulicorum erat. Is cum febre maligna corriperetur, in medio morbo ad tantum iudicij & discretionis acumen peruenit, vt vniuersam aulam in admirationem raperet; & toto vitæ, quod reliquum habuit, tempore prudentissimus perstitit. Alterum est hoc: Puer nobilis, satrapæ cuiusdam in Hispania pedissequus, sanus ingenij stupidi, & pauci intellectus, postquam in maniam (melancholiam fuisse existimo) incidisset, tam aptè, tam prudenter ad interrogata respondit, támque acutas & ingeniosas edidit regulas de administrando regno, cuius ipse se Dominum esse imaginabatur, vt prodigij instar videndi, audiendíque eius caussa complures confluerent. Ille ipse, cui inseruiebat, herus rarò à lecto discedebat, DEVM rogans, ne mentis ipsi restitueret Medicus sanitatem. Et cum ipsum pristinæ sanitati restituisset, malè id habuit herum, doluitque, ex sapienti & ingenioso rursum stolidum reddidisse. Imò ipse puer ægrè tulit, se pristinam sanitatem recuperasse. Cum enim in delirio viueret, eius animus subtilissimis mundi cogitationibus pascebatur, cuius Monarcham se esse imaginabatur, omnésque Reges, quasi Vasallos, se Dominum agnoscere credebat. Quod licet falsum esset, nihilominus tantam inde delectationem habebat, ac si reuerà talis esset.

Galenus hac de re peculiarem libellum scripsit, quo monstrat, quod animi mores temperamentum corporis sequantur. Cui ipsa experientia adstipulatur, quæ ingens discrimen ingeniorum secundum regiones, & in singulis regionibus secundum temperamentorum varietatem nobis ostendit.

Naturalis autem hæc constitutio requirit tria: 1. bonam temperiem; quò & occultas qualitates, & modum substantiæ referimus. Cerebrum enim non solùm bonam temperiem habere debet, sed & constare substãtia suo modo tenui, ac subtili, non crassâ. 2. debet habere iustam quantitatem, figuram, & cõformationem. 3. vnitatem. In his si quid mutetur, actiones, quæ in eo, & ab eo fiunt, mutari necesse est.

Neque solùm ipsum cerebrum bene dispositum sit oportet, sed & spiritus animales, qui proximum animæ in hisce actionibus obeundis sunt instrumentum. Et cum spiritus animales ex vitalibus fiant, & hos bene dispositos, subtiles, rectè temperatos esse oportet. Vnde etiam in sacris litteris prudentia & sapientia cordi adscribitur. Deúsque Salomoni cor prudens & sapiens largitus esse dicitur.

Cum autem diuersæ sint facultates, phantasia, ratiocinatio, & memoria, & videamus etiam homines sanos alios memoriâ, alios phantasiâ, alios intellectu pollere: si, quæ constitutio memoriæ, quæ phantasiæ, in specie magis inseruiret, notum haberemus; & in caussis harum læsarum functionum inuestigandis faciliùs progredi possemus. Nam intellectum quod attinet, eius operationes quidem sine corporeo organo perficiuntur; quia tamen in corpore perficiuntur, & anima, dum est in corpore, non sine phantasmate intelligit, & ante operationem propriam subordinatis actionibus vtitur, quæ cerebri & spirituum beneficio perficiuntur: his læsis & ipsa etiam Ratiocinatio læditur.

Ad memoriã Tentarunt quidem in hac re aliquid cum alij, tum Ianus

Qua cerebri constitutio sit commoda. Ianus Huartus, *in scrutinio ingenior.* Et memoriam quod attinet, vulgata equidem sententia est, ad apprehensionem vtilem esse humiditatem; cuius rei signum sit in pueris, qui feliciùs res memoriâ apprehendant, quàm senes, cum cerebrum habeant humidius. Idque ideo, quod cum memoria per viam quandam impressionis fiat, in cerebro molli facilius figuræ inprimantur, in duro difficilius. Ad species verò firmiter retinendas, necessariam esse cerebri duritiem, & siccitatem statuunt, & exemplo rerum externarum, ceræ præcipuè, id declarant, quibus, si molles sint faciliùs figuræ inprimuntur, facilè tamen obliterantur: si verò duriores, difficilius quidem signa inprimenda recipiunt, inpressa verò fortiter retinent. Verùm si ea, quæ I. C. Scaliger, *exerc.* 307. *sect.* 28. hac de re habet, diligenter consideremus, vix admitti potest hic memoriæ modus. Cum enim memoria sit penè infinita, quibus spatiis continentur illa, quibus sedibus ita disposita, atque etiam ordinata, vt & vnumquodque separatim, & cuncta confertim, & singula ordinatim promere, statuere, digerere possimus? Et si, qua ratione actiones sensuum externorum perficiantur, diligenter consideremus, atque attendamus, species illas sensibiles non recipi in materia, sed à spiritibus ad animam deferri: tota huius rei caussa in spiritibus proximè quærenda videtur; secundariò verò in cerebro.

Læsæ memoria causa. Ac si porrò caussas omnes, quæ memoriam, & intellectum tardant & iuuant, perpendamus, inueniemus, siccitatem cum moderato calore coniunctam memoriæ & intellectui esse aptissimam; id est, cerebrum, quod nec calore destituitur, nec humiditate abundat, esse ad has actiones aptissimum. Vnde Heracliti illud, quod Galenus, *in lib. quod anim. mores, cap:*5. recenset: *Splendor siccus, animus sapientissimus*, id est, spiritus calidi & sicci, sed moderatè, tam ad memorandum, quàm ad ratiocinandum sunt aptissimi. Ideóque contrà & frigidum, & humidum, & siccum cerebrum, ad has actiones ineptum redditur. Abolet memoriam frigiditas, imminuit frigiditas aut siccitas. Et quidem frigiditas, vel sola, vel cum humiditate aut siccitate coniuncta. Hinc cùm infantes, tum decrepiti senes parùm hisce actionibus valent. In infantibus quidem calor est copiosissimus; verùm multa humiditate obruitur. In senibus & calor deest, & multa adsunt excrementa, seu, vt Scaliger, *loc. allegat.* loquitur: in puero sunt multa excrementa; in sene etiam aliena. Et in humido cerebro multi spiritus commeantes sese tanquam circuli in aqua secant, & in humido cerebro multa inter intellectum, & species seruatas interponuntur, quæ si fuerint crassa, fit obliuio; si mobilia, dilatio recordationis; atque ibi reminiscentia, cum remouentur intercedentia impedimenta. Ideóque cum à frigiditate & humiditate cerebri spiritus animales ad has actiones inepti reddantur: frigiditas, & quæ hanc, ferè vt indiuidua comes, sequi solet, humiditas, & excrementorum copia, imminutæ & abolitæ phantasiæ, memoriæ, ac ratiocinationis caussa meritò statuitur. Sufficit tamen etiam sola frigiditas, & calidi natiui defectus, vt Galenus, 2. *de loc. aff. cap.*7. & 3. *de loc. aff. cap.*5. docet.

Calida tamen & sicca etiam intemperies, vt dicetur, memoriæ obesse potest. Sicut & conformatio cerebri vitiosa hisce actionibus impedimento esse potest.

Et quod frigiditatem, quam plerumque humiditas sequitur, attinet; ad eam producendam faciunt omnes causæ, quæ suprà, *part.*1. *cap.*2.3.10. sunt propositæ. Quas vt hic coniungamus, & huic loco applicemus, sciendum, quod frigiditas cerebri est vel simplex, vel composita, cum, vel sine materia, à caussis, *loc. alleg.* propositis inducta. Non tamen hic saltem ad misti temperiem & qualitates elementorum respiciendum, sed etiam ad ipsum calidum natiuum, cuius copia actiones omnes vegetiores reddit, defectus debiliores. Deficit autem calidum natiuum vel à primo ortu, vel post ortum. Calor natiuus à primo ortu deficit, dum cerebrum est nimis paruum, & ita in paruo cerebro paucus calor; aut dum cerebrum est nimis magnum, cui caloris innati quantitas non respondet, sed, propter magnam cerebri molem exiguus calor quasi dispergitur. Vnde plerumque Capitones parùm ingenio valent. De quo vide Institut. *lib.*3. *part.*1. *sect.*2. *cap.*3. Infantes verò etsi quoad molem & quantitatem satis caloris habent: tamen ad ratiocinandum non apta est eorum cerebri dispositio: quia calor iste à nimiâ humiditate obtunditur, quâ postea absumptâ calor acrior & efficacior redditur, & indies homo ad has actiones aptior euadit. Siccitas enim ad prudentiam, humiditas ad dementiam animum deducit, vt Galenus, *in libr. quod animi mores, cap.*7. scribit. Transfertur autem hoc vitium sæpe à parentibus in liberos, & vt aliarum partium imbecillitas sæpe hæreditaria est; ita & cerebri vitium istud in sobolem transit. Et quod in infantibus accidit, idem etiam in adultis potest fieri, vt in iis nimiâ humiditate calor obruatur, vel etiam à primo ortu nimis paucus sit; vnde homines, cum adolescunt, stupidi, vel amentes manent.

Si autem post ortum calor natiuus deficiat, vel ab humido obruatur, causæ eius rei variæ esse possunt. Primò est ætas, ob quam in senectute calidum deficit, senésque, etsi siccissimi sint; tamen quia humidum radicale, & calidum innatum in iis ferè absumptum fuit, ideo & ad ratiocinandum, & memorandum minùs apti sunt, &, vt Galenus, *in lib. quod anim. mores, cap.*5. habet, multi decrepiti senes amentes fiunt, seu, vt in prouerbio dici solet: *Bis pueri senes.*

Deinde Aër. Vt enim aër tenuis & purus subtilia reddit ingenia: ita crassus & impurus contrà tarda ac obtusa. Hinc, vt Galenus, 6. *Epid. comment.*6. *t.*8. scribit, Athenienses acuto sunt ingenio, propter aërem tenuem, in quo degunt: Thebani verò stupidi, quia Thebis, & in tota Bæotia crassum est cœlum; vnde Horatius, *in epist.*

Bæotum in crasso iurares aëre natum.

Tertiò ciborũ, & potus frigidi ac humidi frequẽs vsus, & præcipuè eorum, quæ vim quandam stupefacientem habent, vt papau. vsus frequẽs, crapula & ebrietas; quæ maximæ ingenij & memoriæ pestes sunt. Et inprimis si duæ hæ caussæ, aëris nimirum, & cibi ac potus vitium concurrant, ingenium ac memoriam valde debilitare solent. Ita refert Eustach. Rudius, *lib.*1. *Pract. cap.* 6. se in Tirolensi quodam Comitatu amentium, stultorum, fatuorúmque frequentissimum numerum vidisse, caussámque mali agnouisse aëris frigiditatem & humiditatem, aquarum cruditatem; id quod ex gutturis bociis deprehendit; vini penuriam, & vsum frequentem panis cum semine papau. confecti. Quod etiam obseruauit Platerus, vt refert *tract.*1. *Pract. c.*3. in Carinthiæ valle, *Bink gerthale* dicta, in qua multi reperiuntur stulti & stupidi, capite informi, linguâ magnâ, & tumidâ, muti, strumoso gutture, aspectu deformi.

Quartò morbi, & caussæ morbificæ eorundem symptomatum caussæ esse possunt, si calidum innatum cerebri destruant, idque humidius reddant. Ita post morbos diuturnos, malignos, cerebri abscessus, vulnera, contusiones capitis, stupiditas & stoliditas interdum sequi, ac memoria amitti potest. Sic in peste illa famosa Attica, quam Thucidides, *lib.*2. & Lucretius, *in fine lib.*6. describunt, homines tanta omnium rerum cœpit obliuio, vt & familiares, & seipsos non agnoscerent; & memoriæ ex febre, & vulnere, ac capitis percussione amissæ exempla suprà recensuimus.

Venena quoque, & philtra ex ingeniosis stolidos, & amentes reddidisse, notum est. Et inter ea cerebrum felis comestum memoriam abolere dicitur. Quò pertinent & narcotica capiti & ceruici incautè applicata. Idem præstare possunt medicamenta calidũ natiuum

abſumentia, vel extinguentia. Humores etiam vitioſi, intemperiem frigidam, vel frigidam & humidam cerebro inducentes, calorem natiuum ſuffocant, ſpiritusque ineptos ad haſce functiones reddunt. Pertinent hûc & nimia ſanguinis profuſio, labores nimij, vigiliæ immodicæ, ſtudia nimia, & omnia huiuſmodi, quæ calidum natiuum cerebri poſſunt abſumere.

Calida tamen & ſicca intemperies etiam memoriam labefactare poteſt, dum inordinatum ſpirituum animalium motum facit; vt teſtatur Galenus, *3. de loc. affect. cap. 5.* vbi ſcribit; nouiſſe ſe quendam, qui ob labores in ſtudiis, atque vigilias memoriam penè amiſerat, læsâ etiam ratiocinatione: item agricolam, qui ob labores, quos vires colendo ſubierat, ac tenuem victum, eodem malo affectus ſit. Et Scaliger, *loc. alleg.* ſcribit, quod etiam in ſiccis cerebris, ſi ſint billioſa, propter ſpirituum mobilitatem memoria lædatur. Quæ intemperies etiam à medicamentis induci poteſt; nouimúsque aliquos, qui, dum medicamentis calefacientibus, & ſiccantibus memoriam roborare vellent, cerebro nimium exſiccato, & calido natiuo abſumpto, fatui ferè euaſerunt.

Nocet quoque memoriæ & ingenio, ſi mens diuerſis ſtudiis diſtrahatur, &

Pluribus intentus minor eſt ad ſingula ſenſus.

dum plurimæ imagines ſeſe inuicem turbant, obfuſcant, ac confundunt.

Præter intemperiem etiam Conformatio, quæ ad ſpiritus capiendos, eorúmque motum neceſſaria eſt, ingenio, ac memoriæ obeſſe poteſt. Quò referri poteſt & ſubſtantiæ cerebri modus; de quo in Inſtitut. *lib. 3. part. 1. ſect. 2. cap. 3.* Qui enim tenuitate cerebri deſtituuntur, & cerebrum craſſius habent, ij procul dubio ad has actiones omnes non ita apti ſunt. Etenim in tenui ſubſtantia cerebri ſpiritus animales mouentur expeditius, in craſſa verò impediuntur. Et quò cerebri ſubſtantia, ac calidum, & ſpiritus innatus ſunt tenuiora, & puriora, eò etiam puriores & tenuiores ſpiritus in eo generantur. Figura cerebri imitatur cranij figuram, & plerique, qui minus decentem capitis figuram habent, ſtupidi ſunt, aut malitioſi, quale caput Therſites, ob id famoſus, habuit. Quò pertinet & caſus ex alto, & percuſſio, quibus procul dubio cerebri conformatio læditur; vnde quoſdam memoriam amiſiſſe, ſuprà ex Plinio diximus. Et Guilhelm. Rondeletius, *in fin. lib. 1. meth. cur. morb.* refert, quendam valde eruditum, cui gladius in oculum altius adactus fuerat, ob vulnus illud memoriam ita amiſiſſe, & rerum omnium ita oblitum fuiſſe, vt Lutetias repetere, & prima literarum elementa iterum diſcere coactus fuerit.

Signa Diagnoſtica.

Læſæ memoriæ ſigna. Ipſum malum ex actionibus ægri læſis facilè cognoſcitur. Cum enim memoriæ officia ſint, facilè arripere, fideliter retinere, expeditè expromere, & reddere; ſi horum aliquid deſit, & inprimis, ſi imagines ſenſibilium rerum, quæ prius animum mouerunt, in mentem, vbi opus eſt, non veniant, imaginatione & ratiocinatione ſaluâ: potiſſimum memoriæ vitiatæ ſignũ eſt.

Cauſſas quod attinet, ſi conformatio cerebri & capitis vitioſa horum malorum cauſſa ſit, ea in oculos incurrit, & vel ab ortu homini contigit, vel homo percuſſus & lapſus eſt.

Hæc ſi abſit, defectus calidi natiui, & frigiditas ac humiditas abundans ex cauſſis calidum innatum cerebri abſumentibus, & cerebrum refrigerantibus, ac humectantibus, vel etiam ſiccantibus, (quæ & ipſæ conſequenter calidum natiuum abſumunt) aut ex actionibus læſis, vel excretis, iuuantibus item, & nocentibus cognoſcitur; vt ſuprà, *part. 1. cap. 2. 3. & 10.* dictum. Nimirum ſi intemperies cerebri ſit frigida & humida, ſomnus eſt longus & profundus: ſi humida tantùm eſt ſomnus longus, ſed non profundus: ſi frigida tantum, moderatè ſomnolenti ſunt: ſi frigida & ſicca, non ſunt ſomnolenti. Ita & copiâ, vel paucitate excretorum frigiditas, vel ſola, vel cum humiditate, aut ſiccitate coniuncta cognoſcitur. Qui enim frigidum & humidum habent cerebrum, multa excrementa per palatum & nares emittunt; qui frigidum & ſiccum, pauca; ſi frigidum tantùm, moderata; ſi cerebrum ſit calidum & ſiccum, cum memoriâ læsâ adeſt deliriũ ac rationis læſio.

Prognoſtica.

1. Euentus mali talis exſpectandus, qualem cauſſæ promittunt. Ipſa enim ſymptomata ex ſe eum non indicant: ſed vt à cauſſis ſuis pendent, ita non tolluntur, niſi iis ablatis.

2. Si abſque cauſſa externa memoria ſubitò lædatur, imminentis apoplexiæ, epilepſiæ, paralyſis eſt indicium; ſi homini ſaluo aliàs id accidat. Si verò ægroto viribus deſtituto memoria deficiat, certiſſimum eſt propinquæ mortis indicium.

3. Mentis imbecillitas & ſtupiditas ab ortu contracta, & quæ à conformatione prima capitis vitioſa prouenit, incurabilis eſt.

4. Incurabilis eſt & illa, quæ ætatis ratione accidit.

5. Nec curatur, quæ ab inueterata epilepſia pendet. Vt enim illa vix curatur: ita & ſymptoma inde excitatum.

6. Difficulter & illa curatur mentis imbecillitas, & memoriæ læſio, imò plerumque incurabilis eſt, quæ à malignis morbis, venenis, ac philtris ortum habet.

7. Quæ à frigiditate & humiditate, ac humore pituitoſo ortum habet, & cum lethargo, caro, apoplexia accidit, etſi & ipſa curatu ſit difficilis: tamen interdum curatur, præcipuè dum ætas viget, & vires conſtant.

8. Obliuio à caliditate & ſiccitate contracta curatu difficilior, quàm à frigiditate & humiditate; quia talis conſtitutio à cerebri conſtitutione remotior eſt, & facilius & tutius eſt caput calefacere, quàm frigefacere & humectare.

9. Obliuio ſub acceſſiones periculoſa. Hippocrates, *3. epid. comm. 3. text. 37.*

Indicationes.

Intemperies cerebri & ſpirituum, quæ adeſt, & cauſſa horum malorum eſt, corrigenda per contraria; & materia, quæ cum ea coniuncta eſt, euacuanda; vt *part. 1.* dictum; calidum natiuum inſtaurandum, & ſpiritus torpidi excitandi. Quæ tamen immodicas corporis euacuationes, & inanitiones ſequitur memoriæ læſio, requirit tantùm commodam refectionem per cibum, & calidum natiuum ac ſpiritus inſtaurantia ac roborantia; ſicut & illa, quæ ſenibus accidit. *Memoriæ læſæ, & Ingenij debilitatis curatio.*

Auxilia.

Quâ ratione autem hiſce Indicationibus poſſit ſatisfieri, dictum etiam ſuprà, *part. 1. cap. 2. 3. & 10.* vbi monſtratum, quâ ratione intemperies frigida & humida calefacienda, & ſiccanda ſit, & pituita caput obſidens præparanda & euacuanda. Pauca ſaltem hîc illis adiungimus.

Alterantia quod attinet, quæ eadem humorem pituitoſum præparant, proponentur etiam poſtea inter roborantia. V. g. materia pituitoſa ſic præparanda:

℞. *Rad. ireos Floren. acori veri, valerian. pyrethr.* an. ℥.ß. *galang.* ʒ.ii. *betonic. majoran. meliſſ. thymi, flor. lily conuall.* an. M.ß. *lauendul. ſaluiæ, ſtœchad. Arab.* an. M.ii. *ſem fœnicul.* ℥.ß. Coqu. in ſuf. aq. q.

Colat. ℔.jß. adde *mellis* q. ſ.

Deſpumentur, & aromatiſentur *nuc. moſchat. & cinamom.* pro 4. vel 5. doſibus.

Vel

Vel ℞. *Rad.pæon.acori veri*, an. Vnc.ß. *betonic.maio-serpill.hyssop.saluiæ,stœchad. Arabic.rorismarin.* an. M.ß. *sem. carui, fœnicul. sileris montan.* an. Vnc.ß. *cinamomi, nuc.mosch.macis*, an. Dra.ij.

Concisa & contusa indantur in vas vitreum, & affund. *hydromelit.* ℔.iii. vel q.s. & vase clauso in B. horis 2. coqu. postea colentur.

Colaturæ, si libet, addantur *oxymelit.scillit.* ℥.iij.

Dentur singulis diebus manè, & vesperi ℥.iiij.

Vel ℞. *Aq.beton.salu.* an. ℥.iß. *essent.salu. meliss.* an. Scr.ß. *syrup.de stœchad.* ℥.i. *aq. cinamomi* ʒ.ii. Misce pro haustu, qui cubitum ituro exhibeatur.

Purgantia.

Purgantia ex prima parte nota sunt. Exempl. gr.

℞. *Pilular.aurear. Arabic.* an. ʒ.ß. *trochiscor.alhandal.* gr.iii. *extract.castor.* gr.ii. F. Pilulæ xxv.

Vel ℞. *Extract. solut. Andern.* Scr. i. *hellebor. nigri* Scr.ß. *gummi gotte* gr.i. vel.ii. *extract. castor.* gr.ii. Cum *aq.lauend.* F. Pilulæ xxi.

Commendantur & hæ, quæ tamen potius caput roborant, quàm purgant:

℞. *Aloës, agaric.* an. Dra ii. *sal.gemmæ* ʒ.iß. *caryophyllor.cinamomi,macis,nuc.condit.ligni aloës,thuris,mastich. myrrh.el.cubebar.absinth.croci, bacc. lauri, iuniperi, stœchad. Arab.calam,arom.* an. Dra.ß.

Puluerisata cum vino odorifero Misc. & F. Massa pilul. Dosis Drach.i.

Vel ℞. *Agaric.albiss.* ʒ.iß. *fol.senæ el.* ʒ. ii. *zingiber. alb.sem.carui*, an. Scr.i.

Macerentur per noctem in *aq.beton.& hydromelit.* an. Vnc.iij.

In Colatura dissolu. super igne *diaphœnic.* ʒ.iii. vel Vnc.ß. Iterum coletur. F. Haustus.

Antiqui fortioribus, vt hierâ compos. hierâ Logadij, hierâ Ruffi vtebantur.

Si ex intemperie frigida & sicca sit vitium, præparatio & purgatio fit vt suprà, *part.*1. *de melancholia* dictũ.

Particulares quoque euacuationes per errhina, masticatoria, gargarismos, apophlegmatismos fiant; de quibus etiam supra dictum.

Vtiles quoque sunt reuulsiones per cauteria & fonticulos, qui in cruribus, vel brachiis excitari possunt.

Roborantia.

Roborantia, quæ scilicet intemperiem cerebri emendant, & reliquias materiæ absumunt, cerebrúmque confortant, etiam ex superioribus patent.

Sint autem fortiora; cum temperamentum cerebri hisce affectibus valde mutatum sit, & difficulter in pristinum statum reducatur.

Interna.

Medicamenta memoriam & ingenium conseruantia. Inter simplicia cephalica hîc magis vtilia sunt, *lilium conuall. melissa*, quæ memoriam confortat, ingenium acuit, & animi tranquillitatem, ac hilaritatem præstat, & ad curas pellendas vtilis est, *beton.fl.stœchad. Arabic.lauend. primulæ veris, maiorana, saluia, rosmarin. rad. acori veri, pirethr. semen hormini, zingib. nux moschata*, quæ non tantùm ob manifestas, sed & occultas qualitates ad caput roborandum, & memoriam confortandam commendatur, si sæpe jeiuno stomacho masticetur, vel alio modo vsurpetur, *cubebæ*; *thus item*, Scrup.ß. pondere cum vino, aut liquore conueniente sumptum, *sem.sinapi myrobalan. castoreum*; *ebur.* & alia suprà, *part.*1.*c.*2 proposita.

Ex quibus parantur:

Aqua; *lilij conual.meliss.primulæ veris, maioran.saluiæ, rorismarin.*

Conseruæ; *lilij conuall.meliss. lauendul. betonic. stœchad. Arab.anthos.*

Syrupi; *stœchad.simpl.& compos.de betonica, mel anacarainum.*

Benedictus Victor. Fauentinus syrupum suum de aromatibus commendat, quem ita describit:

℞. *Herb.& flor.sampsuchi, thymi, pulegij, serpilli, menthæ, calaminth.hortens.sisymbrij. rorismarini, saluiæ, betonic.* an. M.ii. Coquantur in suffic. quant. aquæ ad consumptionem tertiæ partis.

Colat. in sindone ligatæ infunde *cinamom.nuc.mosch. macis, spicæ nardi, Celticæ, folij, Zingiberis*, an. Scr.i. *ambr. moschi*, an. gr.ij.

Bulliant ad 4. partis consumptionem, & cum s.q. sacchari F.s.a. Syrupus; cuius ℥ ß. cum aquæ flor.citri ℥.iii. misceantur pro dosi vna, & sic pro aliis 5. vel 6.

Extracta & Essentiæ; *melissæ, saluiæ, rorismarini, ligni aloës, cinamomi.*

Condita; *Zingiber*, præsertim si cum modico thure sumatur, *rad.pyrethr.acori.myrobolan.*

Confectio; *sem.sinapi.*

Olea destillata; *nucis moschat.meliss.maioran. saluiæ, rorismarin.*

Species aromaticæ; *diambr. aromatic. rosat. diamosch.dulc.*

Vina medicata:

℞. *Ligni aloës, Zingiberis, piper.long.galang.* an. ℥.i. *caryophyllor.cubebar.* an. Vnc.ß. *nuc.mosch.* Vnc.ij.

In sacculum includantur, & affund. musti ℔.xij. vel etiam plures.

F. Vinum medicatum.

Electuaria; *Confectio anacardina*, quæ ad frigidam & humidam intemperiem cerebri corrigendam est efficacissima, vnde etiam confectio sapientum appellatur, quæ, vt gratior sit, sine castoreo parari potest. Scribit tamen de ea Ianus Huartus, *in scrutinio ingeniorum, cap.* 22. compositione istâ, quia valde calida & sicca, intellectum & memoriam perire, etsi imaginationem exacuat, vt quis loquendo & respondendo per dicteria & comparationes excellat, & malitias ad dolos fingere calleat. Verùm præsupponit ille vulgarem doctrinam, nimirum ad memoriam opus esse cerebro molli. Cum autem certum sit, siccitatem cum moderato calore ingenium ac memoriam acuere, non est de nihilo, quod de compositionis huius efficacia dicitur; & obseruatũ, quosdam eâ mirabilem sibi memoriam comparasse, & proinde etiam in imminuta à caussis p. n. memoria vsurpari potest. *Confectio anacardina.*

Caute tamen ea exhibenda, præcipue in sanis, ad memoriam roborandam. Vnde nonnulli eius Drach.ß. vel minus, cum aq.calida exhibent, vt nimia eius exsiccatio remittatur. Iis verò, qui membra principalia calida habent, nullo modo exhibenda. Docuit enim & hoc experientia, nullos quidem memoriam admirabilem sibi hac confectione comparasse, sed parùm vitales fuisse, & in ipso ætatis flore, corpore nimis exsiccato, extinctos.

Et rectè de hac confectione hoc etiam monet Mercatus, prodesse quidem eam sæpe iis, qui memoriam, quam à natura felicem obtinuerunt, vi caussarum præternaturalium læsam habent: iis verò, qui à natiua constitutione debilem memoriam habent, maximopere obesse, & ex eius vsu nonnullos iudicium, alios memoriã planè amisisse, & capitis dolores ingentes contraxisse. Natiua enim partium temperies, si in meliorem statum mutari debet, sensim, & paulatim mutanda est, non vehementibus medicamentis, quale est Confect. anacardina, calidum & humidum natiuum absumendum & exiccandum est. Ideóque iis qui debilem habent à natura memoriam, victu idoneo, & inprimis frequentioribus studiis, & memoriæ exercitatione subueniendum. Abs quo si fit, medicamenta parum proderunt.

Forestus hoc Electuario in muliere, quæ post apoplexiam memoriam ferè amiserat, feliciter vsus est:

℞. *Rad.*

℞. *Rad. acori veri, seu galang. minor. condit. conseru. fl. betonic. rorismar.* an. Vnc. j. *fl. herbæ paralysis* Vnc. ß. *cubebar. nucis mosch. cinamom. pulverisat*, ana Drac. j. Cum *syrupo de stœchad.* F. Electuarium de quo singulis diebus manè sumebat instar castaneæ, & nucham, occiput, & frontem aq. hederæ arboreæ, ter, vel quater in alembico destillatæ inungebat.

Laudatur & hoc Mesue tanquam expertum, & satis vtile.

℞. *Mellis anacardin. thuris, rad. cyperi, acori*, an. Vnc. j. *piperis, macropiper.* an. Vnc. ß. *myrobalan. chebular. Indar.* an. Vnc. i. *mellis* q. s. F. Electuarium, cujus dosis à Drach. j. ad Drach. ij.

Vel ℞. *Conseru. lilij conuall. betonic. saluiæ, rorismar.* an. Vnc. j. *lauendul.* Vnc. ß. *spec. diambr. diamosch. dulc.* an. Drach. i *sem. carui, caryophyllor. cubebar. nuc. moschat.* an. Drach. ß. *ol. cinamom.* gutt. vj. Cum *syrup. de stœchad*, vel *s. q. sacchari in aq. rosar. dissolut.* F. Electuarium.

Vel ℞. *Conseru. betonic. meliss. lilij conuall. anthos*, an. Vnc. i. *mellis anacardin.* Vnc. ß. *spec. diambr. diamosch. dulc.* an. Dra. j. Cum *syrup. stœchad.* vel *conseruation. myrobalan. chebular.* F. Electuarium.

Vel ℞. *Cinamomi, spicæ nardi, caryophyllor.* an. Vnc. ß. *macis, zedoar.* an. Dra. ij. Scrup. ij. *moschi* gr v. *ambræ* gr. vj. *confect. anacard.* Dr. ij *ol. nuc. moschat.* Dra. ij. Cum *syrup. de beton.* q. s. F. Electuariũ. Platerus hoc præscribit:

℞. *Confect. anacardin.* Drac. ij. *conseru. majoran. rorismarini*, an. Vnc. ß. Misce, & Fiat Electuarium, de quo quantitas nucis moschat. manè & vesperi sumi potest.

AQVÆ COMPOSITÆ:

℞. *Rad. ireos, valerian.* an. Vnc. j. *meliss. betonic. origan. rorismarin.* an. M. j. ß. *flor. primulæ veris, lilij conuall. lauendul. rosar. rubr.* an. M. ij. *stœchad. Arabic.* Vnc. ß. *cinamom. opt.* ℥. ij. *galangæ, macis, caryophyllor. nuc. moschat.* an. ℥. ß. *cubebar. cardamom.* an. ʒ. vi. *ligni aloës* ℥. ß. *spec. diambræ* ℥. i. *asæ dulcis* ℥. ß. Incisis & crasso modo contusis affunde *vini Maluatic.* vel *Rhenani*, ℔. vj. vel viij.

Stent in digestione per octiduum, postea destillentur. Aquæ in vsu spir. rosar. & julebus rosar. addi possũt.

Alia: ℞. *Aq. betonic. bugloss. flor. tiliæ*, an. ℔. i. *spir. vini opt.* ℔. ß. *flor. rorismarin. rosar. rubr. majorã. flor. bugloss.* an. M. i. *spec. confect. anacardin.* Vnc. ij. Stent in digestione per mensem, hinc destillentur.

Vel ℞. *Flor. lilij conuall.* M. ii. *spirit. seu aq. destillat. de baccis iuniper.* ℔. iiii.

Stent in digestione per dies 14. Hinc colentur, & exprimantur. Suo tempore adde *flor. saluiæ, rorismarini, lauendul.* an. M. i. *spec. diamosch. dulc. diambr.* an. Drac. ii. Macerentur per mensem, & hinc in vitro in Balneo destillentur. Huius aq. cochl. j. ter in septimana sumptum memoriam roborat, spiritus animales illustrat, & ab apoplexia & epilepsia præseruat.

Vel ℞. *Flor. recentium & succulentor. rorismarin. bugloss. meliss.* an. q. v.

Minutim incidantur, & add. sacchar. albi q. s. & in Sole aqua succulenta destilletur, de qua singulis diebus mane cochlear. j. hauriatur.

Præstat tamen hanc aquam in M. B. parare.

Vtilis est & Aqua sophorum Dorncreilij, vt & Aqu. sequens Vidi Vidij, quam *libr. 7. de Medic. cap. 5.* describit, & mirificè memoriam confortare, & ingenium acuere scribit, si manè Drach. ij. sumantur:

℞. *Spir. vini opt.* ℔. v. *aq. bugloss. melissæ, betonicæ, stœchad. flor. lilij conuall.* an. ℔. ß. *flor. anthos, rosar. rubr. bugloss. majoran.* an M. i. *spec. diaplir. diacastor.* an. Drac. iii. *confect. anacard.* Vnc. i.

Infundantur prius flores, pòst species. Stent in digestione per mensem 1. Postea destillentur.

Sequens Aqua sapientiæ nonnullis dicta etiam commendatur; quæ tamen inutilia quædam recipit. Neque enim radices buglossæ, pœoniæ, myrobalani, anacardi vires aliquas aquæ communicant; cùm nihil de iis in alembicum eleuetur:

℞. *Rad. bugloss.* ℥. ij. *costi amari & cand.* ℥. j. *cyperi rotundi* ʒ. ij. *paeon. maris* ʒ. iij. *summitat. maioran. verbenæ, euphras. flor. anthos, betonicæ, primulæ veris*, an. M. iij. *meliss.* M. ij. *lauendul.* M. j. ß. *stœchad. Arabic.* ʒ. vi. *santal. albi, rubri, citrini*, an. ʒ. v. *myrobolan. chebular. bellyric. Indar. citrinar. piperis longi & nigri, castorei cardamomi, nuc. anacard* an. ʒ. j. *cubebar.* ʒ. ij. *bacc. lauri excort.* an. ʒ. iij. *nucis mosch.* ʒ. ij. Puluerisentur subtilissimè, flores autem incidantur. Affunde *aq. lilij conuall.* vel *bugloss. Italic. flor. tiliæ, rorismarini, aureæ Langij*, an. Vnc. ix. *vini maluatici* ℔. xj. Adde *spec. latif. Rhasis, latif. Galeni*, ana. ʒ. i. *trochisc. Galliæ mosch.* Scrup. ii.

Stent in infusione in loco calido per 8. dies. Deinde destillentur igne lentissimo in M. B. addẽdo postea *magister. perlar.* ʒ. ii. *tinctur. corall.* ʒ. i. *essent. croci* ℈. ß. *solut. sapphiri* ℈. i. *tinctur.* ☽. Scrup. i. Misce.

Vsus. Hæc aqua ingenium ob nimiam humiditatem & frigiditatem stupidum acuit, memoriam eandem ob caussam labilem, debilémque mirificè confortat, sensus omnes spiritúsque viuificat, atque exhilarat, melancholiam reprimit. Dosis est Vnc. i. alternis diebus.

Aquæ vitæ duæ pretiosissimæ, quas Casparus Peucerus describit, in suo tractatu de memoria, & ex aulis principum accepit:

Prima.

℞. *Vuarum Creticar.* vel *Damascen. grand.* (officinæ Cybebas vocant Vnc. ii. Concid. minutim, & infund. vini sublimati ℔. i. ß. aut dimid. canthar. (vel etiam ℔. ij.) Insolentur autem calido loco, reponantúrque octiduum vase vitreo bene obturato, adde *flor. salu. minoris, rorismarini, borraginis, bugloss.* an. ʒ. ii. *rosar. rubr. exarefact. lilior. conuall.* an. ℥ ß. *meliss. cortic. citri. recent. betonicæ, flor. tunicis*, an. ʒ. ß. *santal. citrin. rubr.* an. Drach. ij.

Deducantur omnia in tenuissimum puluerem, & sic infusa tepido loco asseruentur, macerentúrque tamdiu, donec liquor iniectorum vires omni ex parte exsorbuerit ac combiberit, quod sapore deprehenditur, fitque ferè spatio 2. mens. Nihil obfuerit, si integrã æstatem Solis radiis exposueris. Tandem per manicã Hippocrat. traiiciantur. Si libet, adiici possunt, *moschus, ambra*, vt aqua tantò fiat fortior. Dosis cochlear. i. aut ß. ieiuno stomacho.

Altera Aqua:

℞. *Cinamomi* ℥. ß. *zingiberis* ʒ. ii. *santal. omnium*, an. ʒ. iii. *caryophyll. galangæ, nucis moschat.* ana. ℈. iv. *macis, cubebarum*, an. ʒ. ß. *cardamomi* ʒ. i. ß. *Zedoariæ, sem. nigellæ*, ana. ʒ. i ß. *anisi, fœniculi, pastinac. sylueſtr. ocymi, rad. angelic. caryophyllat. glycyrrhiz. calami aromat. valerianæ minor. fol. scarleæ, thymi, calaminth. puleg. menthæ, serpill, majoran.* an. ʒ. i. *flor. rosar. rubr. saluiæ, betonicæ, rorismarini, stœchados, bugloss. borraginis*, ana. ʒ. ii. *cortic. citri* ʒ. i. ß. *spec. diambræ* ʒ. iii. *aromat. rosat. diamosch. dulc. diarrhod. Abbat.* an. Drach. ii.

Terenda terantur, & infund. libris aquæ vitæ præstãt. vi. hoc est, duobus canthar. Sinantur in vitreo vase 15. dies cõtinuos stare, occluso subinde vasis osculo. Deinde destillentur per alembic. in B. M. arctè occlusis commissuris. In aq. exstillatam ponantur *santal. tesseratim incis.* Drach. i. *mosch. ambræ in pet. lig.* an. gr. iiii. vel v. *julepi rosati clariss.* ℔. ß.

Sténtque ita per dies 15. postea aqua separetur. Præsentanea auxilia sunt aquæ hæ ad reparandã memoriã.

PVLVERES:

℞. *Rad. cyperi, croci, myrrh. thuris, piper. alb.* an. Drac. i. F. Puluis: Detur à Scr. i. ad Drach. i.

Vel ℞. *Rasur. eboris, C. C. castorei*, an. Drach. i. *mosch. ambr.* an. gr. iii. F. Puluis.

Antiquitus valde celebratus est Puluis sequens:

℞. *Thuris masculi* Drach. i. *piper longi vel albi* Scr. ß.

Deducta in puluerem propinentur ieiuno stomacho, aliquot diebus sub aurorã, cũ vino, vel aqua mellis.

℞. *Nuc.*

℞. *Nuc.moschat.thuris,ligni aloës,rasur.ebor*.an.Dra. ß.*sem.anisi,sinapi,coriandr.preparat.cubebar*.an.Scrup.i. *cinamom*.Drach.ii.*margarit.prepar*. Dra.ß. *mosch.ambr*. an.gr.vi.*manus Christi perlat*. Drach.vi. F. Puluis, de quo cum pane albo, vino subdulci madido, cubitum iturus bis in septimana Drach.i.vel Drach.i.ß.sumat.

Multum etiam prodest,præsertim apud senes,in memoria deperdita instauranda puluis Thrithemij,qui ita paratur:

℞. *Macis*, *cubebar.caryophyll*.an. Drach.vi.*fol.senæ elect.chamæpyt.zingiber.albi,crystallor.tartari*, an.Drac. v.*rad.calami aromat.gentianæ,sem.cumini,sileris montani,anisi,petroselini,spicæ Indic.spicæ nardi*, an.Vnc.sem. *magister.corallior.perlarum*,an.Drach.ii.

Redigantur secundum artem in puluerem. Dosis est Drach.i. Hunc accipiat per primum mensem manè & vesperi ante cibum horis tribus,in vino,vel etiam brodio; secundo mense tantum manè; tertio mense manè ter in septimana; quarto mense bis in septimana; & sic deinceps per aliquot menses.

Valde commendatur sequens Tragea, de qua manè & vesperi tantum, quantum duo vel tres cuspides cultri capere possunt,sumatur:

℞. *Sem.leuistici,petroselini,ammios,anisi,apij*,an.Drachm.sem.*thymi,epithymi,hyssopi,origani*,an.Drac.i.*spic.Celt. cinamomi,sem.rutæ*,an.Drach.ii.*piperis albi & nigri,chelidon*.an.Drach.i.sem.*myrobal.omnium*, an.Scrup.ii.*sal.gemmæ,chamædryos,centaur.vtriusque,marathri*, an.Dra. ii. Cum *pauco sacchare* F. Tragea.

PILVLÆ:

℞.*Puln.cubebar.calament.nuc.moschat.caryophyll.thuris*, ana.ʒ.ß. *ambræ* Scr.i.*moschi* gr.v.Cum *succo,& aq. majoran*.vel *saluiæ*,aut *syrup.de stœchad*. F.Pilulæ è Dr. xii.& conspergantur spec.diambr.& sumantur hora decubitus 4.vel 6.quotidie,per integrum mensem.

Marsilius Ficinus,*lib.2.de studios.sanit.cap.9.* è tribus illis muneribus, quæ Magi Christo obtulerunt, confectionem auream parat memoriæ conseruandæ, ingenio acuendo,sensibus vegetandis,spiritibúsque fouendis & roborandis vtilem:

℞. *Thuris* Vnc.ii.*myrrhæ* Vnc.i.*auri foliat*. Drach.ß. Cum vino fiant Pilulæ, quarum aliquot sub auroram sumantur.

Vel ℞.*Succini odorati* Drach.i.(posset ambra sumi) *cubebarum,thuris,myrrhæ*,an.Drach.ß.*ligni aloës* Scru.i. Cum vino F.Pilulæ mediocres,quorum duæ vel tres alternis diebus ante cubitum dentur.

ROTVLÆ & MORSVLI:

℞. *Nuc. moschi* num.ij.*caryophyll*.num.vi.*ligni aloës* Drach.j.*sacchar.in aq.majoran.dissol*.q.s.F.Rotulæ.

Vel ℞. *Spec.diamosch.dulc.diambr.flor.lauendul.rorismarin*.an.Drac.ß.*cubebar.sileris montani,flor.stœchad. Arab.ligni aloës*,an.Scr.j.*spec.confect.anacardi* Drach. i. *moschi,ambr*.an.Scr.ß.*ol.destill.cinamom. nucis moschat. caryophyll*.an.gutt.iiii.*sacch.in aq.rosar.dissol*.q.s. Fiant Rotulæ.

Claudinus sequentes Tabulas commendat:

℞. *Ligni aloës* Scr.ij.*cardamomi,galangæ*.an.Drach. j.*cinamomi* Drach.ß.*galliæ moschat*.Scr.j.*sacchari in aqu. flor.citri dissolut*. Vnc. vj. F.Rotulæ, de quibus 3.vel 4. manè sumantur.Vel parentur hi Morsuli:

℞. *Sacchar.clarificat*.℔.ß.*aq.lauendul.borragin*.ana. Vnc.ß.Coq.ad consumpt. aquæ. Postea adde *margarit. preparat*.Scrup.j.*eboris vsti,C.C.vsti,smaragdi preparati*,an.Scrup.ß.*ol.nuc.mosch.express*.Drach.j. F.s.a.Confectio in morsulis, de quibus vnus vnâ vice præberi potest.

In intemperie frigida & sicca, quæ calefaciunt & humectant, requiruntur. Paretur ergo tale Electuarium:

℞. *Conseru.flor.borrag.bugloss.betonic.lilij conuall*:ana. Vnc.sem. *spec.diamarg.frigid*. Drach.ß.Cum *syrupo tunicis,vel stœchad*. F. Electuarium.

Externa.

Externa eodem modo se habere debent,& in intemperie frigida ac humida & sicca supra, *cap.2. 3.part.1.* proposita vsurpanda. Commendatur hic aq.hederæ arboreæ,diligenter destillata,& occipiti applicata.

Vtiles & hîc sunt,extraque capiti applicari possunt, aq.destillatæ modò propositæ.

Vel ℞. *Spirit.vini opt*.℔.ß. *caryophyll.nucis moschat. acori veri,maioran.flor.stœchad.Arab*.an.Drach.ij.

Stent in vase clauso,&,vbi opus, caput isto liquore illinatur. Sunt qui sequentem Aq.vitæ miris laudibus extollunt:

℞. *Cubebar.cardamomi,croci,confect.anacardinæ*,an. Vnc.sem.

Affunde spiritum vini Maluatici ad supereminentiam 3. vel 4. digitorum. Stent in infusione per dies 10. Hinc effundatur liquor, & per chartam filtretur, quo tempora & occiput illinantur.

Vel abluatur caput lixiuio,in quo radices asari, lauri folia, thus, fol. senæ,acorus,flor.chamæmel.majoran.melissa,rosmarin.&c ebullierint.

Aliàs quidem nimium, & præter modum caput lotionibus non fatigandum. Redditur n. inde caput debile, atque ad leuissimam auræ iniuriam destillationibus obnoxium. Quoties tamen vsus exigit, vt octauo, vel decimo quoque die,lixiuio abluatur, in quo dicta modò ebullierint; vel eisdem indatur sacculor.alterutrer, qui

℞. *Macis* Drach. j. *caryophyll.nuc.mosch.maioran.* ana Drach. sem. *flor. labrusc.rosar*. an. Drach.j. *spic.Celtic*. Drach. sem.

Concisa indantur in sacculo.

Vel ℞. *Spicæ Celticæ* Drach.ii.*flor. lauendulæ, rosarum*, an.P.j. *maioran. rorismarini*, an.M.sem. *rad.irid.* Drach. j.

Concidantur,& panno laneo insuantur,fingatúrque sacculus, qui feruenti lixiuio impositus probè exprimatur; vt vim trahat & sorbeat. Apprimè confortant cerebrum & memorandi facultatem.

Adhibeatur & Sapo odoratus:qui

℞. *Saponis Veneti* ℔.ß. *rad.irid.odorat*. ʒ.ij. *calami aromat*. ʒ ii.ß.*fol.hæderæ,caryophyll.cardamom.maioran. thym.stœchad. Arab. nigell.meliss*.an.Scr.i.ß.

Tritis terendis, & sapone deraso F.cum aqua card. benedict.Magdaleon,è quo formentur pastilli didrachmales.

Ol.thuris destillatum illitum valde etiam prodest. Oleum etiam myrrhæ temporibus, & occipiti inunctū in confortanda memoria valde efficax est. Paratur autem vel per destillationem, vel per deliquium; si scilicet oua ad duritiem coquantur, per medium dissecentur, vitellóque exempto spatium puluere subtili myrrhæ impleatur,& in cellam ponatur, vt myrrha in oleū resoluatur. Vtile est & oleum majoran.saluiæ, rorismarin. nucis moschat. caryophyllor. Laudatur & fel perdicis arteriis temporum semel in mense illitum.

LINIMENTA & VNGVENTA:

℞. *Ol.de lateribus,nardin*.an.Vnc.sem.*nuc.mosch.express*. Drach.ii. *ol.destill.saluiæ, majoran. nucis moschat.* an.gutt.vj. *mosch*. gr. ii. *ceræ* parum. Misce.

Vel ℞. *Ol.de lateribus*, *de castor*. an. Vnc.sem. *nuc. mosch.express*. Drach.j. *ol.destill.caryophyll*.Drach.sem. *thuris* Scrup.sem. *benzoës* Scrup. j.*ceræ* parum.F.Linimentum.

Vel ℞. *Ol. de lateribus*, *castor*.an.Vnc.sem.*destill. nucis moschat.caryophyll.cinamomi*,an.Scrup.j *rad.pyrethri* Scrup.ij. Cum pauca cera F.Vnguentum.

Vel ℞. *Pulu. rad.pœon. valerian. maioran*.an. Vnc. sem.*rutæ* Drach.j.*succi verben*.Vnc.sem.*castor*.Drach.j. *medull.nucum anacard*. Drach.ii. Cum *pinguedine vrsi*. F.Vnguentum Commendatur & hoc:

℞. *Ol.*

℞. *Ol. costini, juniperin.* an. Vnc. j. *nardin.* Vnc. ij. *de castor.* Vnc. sem. *spicæ* Drach. iii. *pulu. cinamom. nuc. mosch.* an. Drach. j. *caryophyll. macis, flor. anthos, lauendul. stœchad. Arab. spic. Indic. Celt.* an. Drach. sem. *rosar. purpurear. cubebar. sileris montan. piper. long. cardamom.* an. Scr. ii. *vini Maluatic.* Vnc. iii. *aq. rosar.* Vnc. iiij. Coq. ad consumption. humiditatis, & colentur. Postea adde *spec. diambr. diamosch. dulc. dianth.* an. Drach. ij. *mosch. in aq. ros. dissolut.* Drach. ß. *ceræ* q. s. Misce pro Vnguento, quo post lotionem occiput illinatur.

Nonnulli hoc commendant:

℞. *Pingued. vrsi*, eamque pone in vesicam vrsi cum ejus vrina, stent simul per octiduum: postea extrahe, & adde succ. hormini, euphrasiæ, verbenæ, bugloss. valerian. aloës part. æq. Fiat Vnguentum.

Non prætereundum est hic Vnguentum, quod miris laudibus efferunt, & Carolum, Ducem Burgundiæ, à Doctore quodam Anglo decem millibus florenorum emisse, & tantæ efficaciæ esse scribunt, vt perpetuam rerum memoriam pariat. Etsi verò hîc meritò illius recordemur, quod Galenus, 4. *de compos. med. s. loc. cap.* 4. scribit de medicamentis ad suffusiones: Promissiones horum omnium esse magnificas, effectus verò aliquando nullos, aliquando valde exiguos; & facilè crediderim, laudes istas hoc vnguentum non sustinere: tamen etiam non negauerim ad memoriam vtile esse. Paratur autem hoc modo;

℞. *Succ. fol. meliss. basilic. flor. myricæ, lilior. primulæ veris, rorismarin. lauendul. borragin. genist.* an. Vnc. ii. *nymph. rosar. violar.* an. Vnc. i. *cubebar. cardamom. gran. paradis. santal. citrin. carpobalsam. ireos, croci oriental. satureiæ, pœoniæ, thymi*, an. Vnc. ß. *styracis liquid. calamit. opopanac. bdellij, galbani, gummi hederæ, ladan.* an. Drach. vi. *rad. aristoloch. long. pœoniæ, ol. terebinth. nardin. costini, juniperin. laurin. masticbin. de been, de spica*, an. Drach. v.

Puluerisanda puluerisentur, & misceantur omnia, destillentur per alembicum secundum gradus ignis; & aqua, ac oleum separetur. Vsum ejus hunc esse ferunt, vt primis duobus mensibus nares, & aurium meatus quotidie magnitudine pisi illinantur; sequentibus duobus mensibus, tertio quoque die; aliis duobus mẽsibus bis in septimana, deinceps singulis septimanis semel; hinc 14. diebus semel, vt ita annus compleatur; tandem sequentibus annis singulis bimestribus semel.

Christophorus à Vega, *art. med. lib.* 3. *cap.* 10. adhibita diætâ frugaliore ex carnibus perdicum, gallinarum, turturum in prandio, passularum, & amygdalarum dulcium in cœna, & vino oligophoro rubro propinato per 20. dies, solum pulu. seq. dosin Drach. i. sem. exhibuit:

℞. *Calaminth. origani, puleg.* an. Drach. iii. *macer. cinamomi*, an. Drac. ii. *piperis, galangæ, zinziber, caryophyllor. cubebar.* an. Drach. sem. *castor.* Scr. ii.

Trita M. Vtatur sex diebus continuis Drach. j. jejuno stomacho, cum Vnc. j. vin. alb. aut Vnc. ii. aquæ mulsæ, vel puluer. Scr. ii. M. cum syrup. de stœchade ℥. ß. ac deinceps propinetur mixtura diluta Vnc. i. sem. aq. fœnicul. siue cardui benedicti. Horâ somni pessulum j. ex sequenti antidoto sinistræ nari indidit, ac deinde ægrum legere jussit per horam j. vel ij. quæ vellet, tandem extracto pessulo dormire. Manè expergefactum affirmat lectorum exactè meminisse, & sine hæsitatione ea recitasse.

℞. *Menth. sicc. puleg. euphrag. verbenæ, sem. coriandri præpar. callitrich.* an. Drach. j. *flor. anthos* Drach. i. sem. *calam. aromat. cinamomi*, an. Drach. ij. *caryophyll.* Dr. i. sem. *moschi, galliæ moschat.* an. gr. vi. *mellis anacardin. styrac. calamit.* an. Drach. ß.

Formentur cum aqua fœniculi in Pessulos.

Vel tale fiat Balsamum:

℞. *Balsf. majoran. rutæ*, an. Drach. j. *succini* Scr. i. *extr. rad. valerian. ol. destill. acori*, an. Scrup. j. *confect. anacard.* Drach. j. *galliæ mosch.* gr. v. Misce pro Balsamo.

Sacculus:

℞. *Flor. lauendul. rorismarin. saluiæ, fol. maioran. melissæ, flor. stœchad. Arab. serpill.* an. M. sem. *nucis moschat. macis, caryophyll.* an. Drach. j. *styrac. calamit. benzoës*, an. Drach. sem. *sem. carui* Drach. ii. F. Sacculus.

Cum etiam odores hic aliquid emolumentis conferant, in hunc vsum ejusmodi pomum odoriferum præscribi potest:

℞. *Rad. ireos* Drach. i. sem. *seseli stœchad.* an. Drac. ii. *nucis moschat. menthæ*, an. Drac. i. *thuris, calamenth. styracis calamit. ligni aloës*, an. Drach. sem. *ambræ* Scr. i. *ladani* q. s. ad formandum Pomum.

In intemperie frigida & sicca conueniunt malua, althæa, flor. borrag. bugloss. ol. chamæmel. anethin. amygdal. dulc.

E. g. Paretur talis Lotio;

℞. *Rad. altheæ* Vnc. iii. *caryophyllat.* Drach. j. *betonic. maioran.* an. M. j. *flor. violar. borragin. bugloss. rosar. chamamel. lauendul.* Coq. in lacte pro capitis lotione.

Amyleta etiam quædam, quæ appensa gestantur, ab Autoribus hic commendantur. Amethystus lapis gestatus sensus omnes acuere, Beryllus quoque intellectum, memoriámque roborare scribitur. Rhases linguam vpupæ appensam obliuionem tollere refert. Paratur etiam annulus ex auro puro, in quo inclusus est Adamas, sub coniunctione ♄ & ♃ in ♈. quem ad memoriam & ingenij præstantiam valere, ex Hermete refert Mizaldus, *centur.* 1. *memorab. aph.* 19. de quo cuique liberum iudicium esto.

Diæta.

In læsa memoria, & ratiocinatione à caussa frigida & humida, quæ frequentissima est, diætæ sit hæc ratio, quæ etiam sanis, quibus ex eadem caussa memoria est debilior, si medicamenta cerebrum roborantia modò proposita coniungantur, ad memoriam augendam prodest. Poterat equidem ea ex iis, quæ suprà, *part.* 1. *cap.* 2. 3. & 10. de diæta dicta sunt, patere; eam tamen præsentibus affectibus accommodare libet.

Aër sit naturâ moderatè calefaciens & siccans, purus & tenuis, vel talis arte paretur, vt supra dictum. Caput ab aëris externis iniuriis, & frigore ac humiditate muniatur.

Cibus item sit moderatè calefaciens, & siccans, ac tenuis substantiæ; condiatur caryophyllis, nuce mosch. cinamom galang. piper. zingiber. croco, maioran. saluiâ. Gallinarum cerebrum hîc valdè commendatur, & id adeò iuuare scribit Cardanus, vt aliquos, qui delirare cœperint, resipiscere fecerit. Abstinendum à carne porcina, anatina, anserina, & piscibus, præsertim mollioribus, lacte, caseo, leguminibus, brassicâ, lactucâ, papau. fructibus horariis, & omnibus, quæ vaporosa sunt, crassæ substantiæ; & coctu difficilia. Vinum moderatè sumptum spiritus exhilarat, & coctionem adiuuat: copiosius autem sumptum multos vapores ad cerebrum mittit, qui caput replent, spiritus turbant, & calorem extinguunt. Inprimis vitentur crapula & ebrietas, maximæ ingenii & memoriæ pestes. Ac si incommodum aliquod ex vsu vini percipiatur, eius loco substituatur aq. mulsa, in qua acorus, nux moschat. cinamom. cocta sunt. Cereuisia sit pura, non vaporosa multum.

Corpus exerceatur moderatis laboribus, extrema sæpe fricentur, caput manè diligenter pectinetur, vt pori cutis aperiantur. Et vt aliæ functiones otio torpent, exercitio verò expeditiores fiunt: ita & hæ functiones crebro exercitio acuuntur. Vt enim Hippocrates, 6. *Epid. comm.* 5. *aphor.* 11. scribit, ψυχῆς περίπατος φροντὶς ἀνθρώποις. Ideoque memoria acuenda multum memoriæ mandando; iudicium, res subtiles meditando. Tempestiuè tamen id fiat, non statim à cœna, vel prandio

prandio, ſed præcipuè tempore matutino, quo tempore ſpiritus inſtaurati & refecti ſunt, & organa coctionis in ſuis functionibus non ita occupantur. Vnde aurora Muſis amica rectè dicitur. Contrà nocturnæ lucubrationes ingenio non parum obſunt, vt Marſil. Ficinus, *lib. 1 de tuenda ſanit. cap. 7.* prolixè docet. Somnus, & vigiliæ ſint moderata. Somnus non mox à cibo ineatur; diuturnus vitetur: fugiat æger mœſtitiam, & animi ſollicitudinem, & ad lætitiam diſponatur.

In obliuione verò à frigiditate & ſiccitate diæta ad calidum & humidum vergat: cibi omnes ſint calidi & humidi: vinum dilutum moderatè bibatur: exercitia ſint moderata: ſomnus longior: caput abluatur decocto flor. chamæmel. & meliloti. A Venere planè abſtinendum.

Quæ de artificiali, ſeu locali memoria apud Ciceronem, Quintilianum, & noſtro ſeculo in multis hac de re editis libellis habentur, huius loci non ſunt. Etſi enim arte ea non parùm adminiculi memoriæ in ſanis ſuppeditatur, & mira per eam præſtari poſſunt: tamen præſupponit illa memoriam, & phantaſiam ſaluam, ac bene ſe habentem: ac quò quis hiſce magis valet, eò ad hanc artem tractandam aptior eſt; quò minus, ineptior. Itaque vt claudus ad ſaltandum ineptus: ita qui phantaſiæ & memoriæ imminutæ, aut abolitæ vitio laborat, de quo hîc agimus, is nihil, vel parum auxilij ab hac arte ſperet.

Exempla curationis læſæ memoriæ, & multa ad eam vtilia medicamenta, videantur apud F. Hildesheimium, *ſpicileg. 3.*

CAPVT VI.

De Delirio in Genere, & de Delirio ſimplici, Paraphrenitide, ac Temulentia.

Delirium

NOn ſolùm autem imminuuntur & abolentur phantaſia ac ratiocinatio; ſed etiam quandoque deprauantur: quæ functionum harum deprauatio, ſiue ſit Phrenitis, ſiue Melancholia, ſiue Mania, ſiue quæcunque Phantaſiæ & Ratiocinationis deprauatio, Græcis in genere παραφροσύνη, Latinis Delirium, & Deſipientia appellatur. Occurrunt tamen & aliæ horum ſymptomatum appellationes. Hippocrates & Galenus ad leuem deſipientiam ſignificandam ferè vocabulis ληρῶσαι, ſiue παραληρῆσαι, παραφρονῆσαι, & παραχθῆναι vtuntur: item παραπαῖσαι, & παρακροῦσαι: ad grauem ἐκστῆναι μανῆναι, & ἐκμανῆναι. Παρακόψαι promiſcuè de vtraque vſurpatur: Παραφέρεσθαι verò maiorem, quàm leuem mentis errorem, & ad inſaniam ac furorem quendam gradum ſignificat.

Etſi verò magna ſit deliriorum varietas: tamen in genere in deprauatione functionum principum phantaſiæ, ac ratiocinationis conueniunt, quando ſcilicet phantaſmata, ſeu imagines, nec quæ debent, nec vt debet, offeruntur, nec, vt par eſt, coniunguntur, ſeu phantaſmata à conſuetudine, & ratione aliena obijciuntur, ac inordinatè & confuſè mouentur, ac diuerſorum obiectorum ſimulacra ſimul offeruntur, & ineptè coniunguntur: vnde abſurda & loquuntur, & agunt delirantes.

Acciditque Delirantibus tale quid, quale dormientibus in inſomniis, vnde, vt ſuprà dictum, non ineptè ſomnia deliria dormientium, & deliria vigilantium ſomnia appellantur.

Ideóque etiam in genere, quæ deliriorum cauſſa ſit, quærendum. Cum verò nec ad conformationem ſolam, nec ad ſolutam vnitatem hæc ſymptomata referri poſſint; cum videamus multos delirio corripi, in quibus neutrum horum læditur: vel cerebro, vt parte ſimilari, læſo, vel ob errorem externum hæc ſymptomata excitari neceſſe eſt.

Capiuaccius Melancholici delirij cauſſam primam Phantaſma tenebricoſum, Maniaci verò igneum phantaſma, ſtatuit. Cùm enim Ratiocinantem oporteat phantaſmata ſpeculari, & ipſa etiam phantaſia circa ſuas imagines, & obiecta verſetur: ſi illa non rectè ſeſe habeant, functio illa deprauatur, & perinde ſeſe res habet, vt, dum ſpecies viſibilis rei albæ per vitrum rubrum conſpectæ, rubra, aut res quieſcens mota videtur, ob obiecti, ſeu ſpeciei viſibilis, quod à medio concepit, vitium.

Verum enim verò hîc ſciendum quod, cùm in delirio duæ facultates diuerſiſſimæ quarum vna organo corporeo vtitur, alia nullo indiget, afficiantur, phantaſia ſcilicet, & ratiocinatio, vna cauſſa delirij ſtatui non poſſit; ſed duplex: Phantaſiæ ſcilicet læſæ ſpiritus animalis vitioſus; Ratiocinationis verò deprauatæ phantaſma vitioſum.

Itaque in genere Delirium definiri poteſt actio deprauata phantaſiæ, ac ratiocinationis, à ſpiritu animali impuro, phantaſmati abſurdo, & inconuenienti occaſionem præbente. Phantaſmatis enim huius p. n. ſe habetis cauſſam idē rectè in ſpiritibus quærit. Sicut enim, vt de vertigine diximus, ſpiritus animales ſi circumrotentur, hanc qualitatem ſpeciei per viſum oblatæ communicant: ita ſi alio etiam modo p. n. ſint affecti, ſpecies & obiecta facultatum principum deprauare ſolent.

Atque ita cauſſa præcipua horum ſymptomatum in ſpiritibus animalibus quærenda: quam ſi quis ad morbum cerebri, vt partis ſimilaris conſiderati referre velit, non repugnamus. Hoc tantùm notandum, cerebrum, vt partem ſimilarem, poſſe conſiderari, primò vt mixtum; deinde vt viuens, & calore vitali præditum, per quem animæ vegetantis actiones perficit; & tertiò vt includit ſpiritum, qui ſolus proximum harum actionum inſtrumentum eſt. Hinc accidit: vt, etſi temperies cerebri lædatur, quod ſæpe fit in febribus, & alijs morbis; tamen delirium nullum accidat, vbi malum ſpiritibus non communicatur. Vbi verò ſpiritus ille cerebri inſitus, & conſequenter etiam reliqui, qui in eo continentur, afficiuntur; tum deliria contingunt. Cum enim ſpiritus illi, quibus anima in obeundis actionibus illis principibus vtitur, debeant eſſe temperati, tenues, puri, lucidi, & ordinatè, ac certo quodam, ac regulari modo moueri: ſi quid horum deſit, & mutetur, vitiúmque illud ſpeciebus & phantaſmatibus communicetur, varia deliriorum genera excitantur.

Cum autem duo ſpiritus, quem vtrumque animalem dicimus, ſint in cerebro: Vnus inſitus, qui proximum, & maximè intimum animæ in actionibus iſtis obeundis inſtrumentum eſt, quique ad temperiem cerebri pertinet, eámque perficit; alter, qui in cerebro generatur, quo anima etiam in actionibus ſenſuum, tum internorum, tum externorum, vt & motu animali vtitur: ſi ille ſpiritus mobilis, quem in ſpecie animalem nuncupare ſolemus, à cauſſis p. n. quod facilè fieri poteſt, nimium calidus, vel impurus reddatur, & inordinatè ac irregulariter moueatur, leuiora deliria excitantur; ſi verò ille inſitus à ſtatu naturali deflectat, grauiora illa & pertinaciora deliria contingunt.

Atque ita delirij ſeu deſipientiæ in genere cauſſa quærenda eſt in pr. nat. conſtitutione ſpiritus animalis in cerebro, ſiue illius inſiti & fixi, ſiue mobilis. Etenim ſi hic impurus fiat, vel inordinatè ac irregulariter moueatur, vitium id communicatur phantaſmatibus, circa quæ occupatur ratio: vnde non ea, quæ debebant, menti præſentantur, ſed aliena & abſurda; nec eo modo, quo debebant, ſed alienâ qualitate infecta, nec ordinatè intellectui offeruntur, ſed vel omnia ferè ſimul, & confuſè; vel inordinatè; &, quæ diuerſiſſima ſunt, & non cohærentia, dum ſimul occurrunt connectuntur.

Quodnam autem illud ſpirituum vitium ſit, explicare non facile. Vulgò quidem in manifeſta intemperie ferè

ferè subsistitur & inprimis in febribus delirij caussa in intemperiem calidam refertur. Verùm vix febris dari potest, in qua non etiam cerebri intemperies lædatur; cùm febris totius corporis sit intemperies, & consequenter etiam spiritus animales incalescunt, & in febribus omnibus spiritus vitales accendantur, caloremque p. n. toti corpori communicent, & procul dubio inde etiam spiritus animales calefiant. Datur tamen multæ febres, in quibus nullum adest delirium. Præterea in melancholicis, & inprimis iis, quibus magna humoris melancholici copia in hypochondriis cumulatur, vapores melancholici ad cerebrum ascendunt; nec tamen ægri inde melancholici fiunt. Ideóque procul dubio ἄῤῥητος quædam, & occulta dispositio est in spiritibus animalibus, quæ delirij caussa proxima est; quæ etsi vulgo calida, ignea, tenebricosa, impura dicitur: tamen satis his vocabulis declarari & innotescere non potest.

Deliriorum differentia.

Deliria autem hæc differunt primò Loco affecto; quod nimirum nunc cerebrum per se afficitur, & ipsum caussam delirij suppeditat; nunc per συμπάθειαν afficitur, caussa delirij à venoso & arterioso genere, hypochondriis, diaphragmate, ventriculo, vel aliis partibus communicatâ. Et quidem nunc caussa illa, vti modo diximus, saltem spiritus animales in cerebro mobiles, nunc etiam spiritum insitum vitiat. Deinde Caussa efficiente. Interdum enim solus vapor, sine humore, deliria excitat, iis, quæ ebriis eâdem de caussa accidunt, non absimilia; interdum sanguis, bilis flaua, vel humor melancholicus, aut ater delirij caussa est. Atque ex hac humorum varietate, & inprimis morum ac ingeniorum diuersitate varij sunt desipientium ordines. Quidam enim solâ cogitatione delirant, imaginando absurda phantasmata, qui sæpe longam telam absurdarum cogitationum texunt, etsi pauca loquantur; vndè σιωπηροὶ nuncupantur; alij sermone delirant, qui ridicula, aliena, magnifica, vel maledica proferunt: alij opere, & factis cogitationes suas absurdas & aberrantes explent. Efficiúntque hæc omnia vel μετὰ γέλωτος, vel μετὰ σπουδῆς, sicut παραφροσύνης differentias hasce statuit Hippocrates, *6. aphor. 53.* Et rursum quædam παραφροσύνη νόσημα est quædam θρασεῖα καὶ θηριώδης. Vt autem de deliriorum generibus distinctè agamus, ita cõmodè diuidi possunt: Primò est delirium simplex, quod nomine generis exprimitur, & λῆρος, ac παραφροσύνη nominatur, cum reliqua desipientiæ genera sua peculiaria nomina habeant. Est enim secundò Phrenitis; tertiò Melancholia; quartò Mania, & quæ sub his comprehenduntur.

De Delirio Simplici.

Delirium simplex.

Et primò quidem simplex delirium quod attinet, etsi vox delirij, & παραφρονοῦντος omni desipientiæ generi tribuatur: tamen in specie interdum, & vbi absolutè ponitur, certum delirij genus significat, quod nonnulli etiam Paraphrenitidem, alij Paraphrenisin, sed sine antiquorum exemplo, nominant.

Est autem hoc delirium non vnius generis. Aliquando enim est cum febre, aliquando sine febre.

Et primò quidem à nonnullis etiam delirium leuius, quod à calida intemperie cerebri, ab æstu Solis, vigiliis, meditationibus, & similibus caussis contracta, oritur, nomine delirij simplicis comprehendunt: plerumque tamen apud Autores hoc nomine venit delirium; quod non proprio cerebri, sed partium inferiorum vitio, à vaporibus scilicet calidis, à reliquo corpore cerebro communicatis, excitatur.

Qui enim sine cerebri primario affectu, ob reliquum corporis consensum delirant, quod in febribus ardentibus accidit, eos, vt Galenus, *3. de loc. affect. cap. 7.* habet, nemo Phreneticos, sed vel παραφρονοῦντας, vel παραληροῦντας nominat. Quandocunque enim vapores calidi, præcipuè maligni, copiosè in caput irruunt, spiritúsque ac cerebrum nimis calefiunt, ac turbant, delirium excitatur; id quod accidit in augmento, & statu febrium ardentium, ac malignarum continuarum, & internis partium inflammationibus, in vermibus, cum putrescunt, & febrem excitant; interdum etiam paroxysmis intermittentium. Vt enim frigus spiritus torpidos reddendo ingenij tarditatem, stupiditatem, ac mentis torporem, & soporem excitat: ita nimia caliditas spiritus turbando, & nimis mobiles reddendo, errorem, & deliria generat. Et quia vapor ille, qui in caput irruit, tenuis substantiæ est, & facilè discutitur, neque malum spiritum cerebri insitum occupat; propterea delirium non est continuum, sed remittente accessione, aut exacerbatione, & parte mittente calidos vapores non ampliùs communicante, delirium cessat, aut certè non est eiusdem generis vel vehementiæ.

Platerus caussis his addit sanguinem calidiorem & tenuiorem in sinibus & vasis cerebri contentum, non vapore solum, sed & propriâ substantiâ cerebrum accedentem: vti & eum, qui ab ictu, vel casu eò affluit. Quæ tamen sententia commoda interpretatione indiget. Nam si sanguis ab ictu vel lapsu, & capitis vehementi contusione elapsus intra cranium & duram matrem contentus putrescat & incalescat, delirium simplex excitare potest; cum non necessariò statim simul cerebri membranæ inflammentur. Deinde etiam sanguis in vasis contentus incalescere citra vasorum & cerebri inflammationem, & simplex delirium excitare potest. Verùm si sanguis non solùm vapore, sed & suâ substantiâ cerebrum ipsum accendat, Phrenitidem potius, quàm delirium simplex, seu Paraphrenitidem, vt appellant, excitare videtur, tunc scilicet, cum extra vasa in ipsam cerebri substantiam effundatur. Et licet adhuc in vasis contineatur: tamen phrenitidis, & inflammationis membranarum cerebri metus tum iam adest.

Deinde nonunquam ex inflammatione partis alicuius, quæ calidos vapores ad caput mittit, febrémque continuam coniunctam habet, accidit delirium. Et præcipuè hoc fit ex inflammatione septi transuersi, quod antiqui etiam φρένας appellarunt. Vnde nonnulli recentiores hoc delirij genus in specie Paraphrenitidē nominant: sed sine antiquorum exemplo. Nonnulli tamen omne delirium per consensum paraphrenitidis nomine appellant; sed & hoc sine antiquorum exemplo. Nonnulli hoc delirium παραφρένιτιν appellant; quod etsi Hercul. Saxonia, *lib. 1. cap. 4.* ex Galeno, *de sympt. differ. c. 3.* citet: tamen ibi non extat, sed vocabulum παραφροσύνης.

Prius delirium, quod in febribus accidit, quod attinet, sæpe delirij simplicis meminit Hippocrates, & Galenus. Hippocrates, *6. aphor. 53.* Desipientiæ, quæ in calidis febribus fiunt, ferocitatem non habent; Phreniticis verò appellatis id inest. Galenus, *prorrhet. t. 31.* Desipientiam consuetam, familiarémque gignit biliosus sanguis cerebrum petens. Et in *6. Epid. comm. 3. text. 36.* In febrium vigore deliria contingunt ex repletione capitis.

Sunt autem huius delirij varij gradus, quos Hippocrates quoque peculiaribus nominibus expressit. Primum enim, & leuissimum gradum per τὸ λῆρος exprimit, *3. Epid. agrot. 1.* & ληρῆσαι, vel παραληρῆσαι, nugatum esse dicit, *1. Epid. ægrot. 14.* σμικρὰ παρέκρουσε, parum delirauit. In secundo gradu παραφρονῆσαι, delirasse dicit, & παρέκρουσε, delirauit, *6. Epid. ægrot. 5. & 8.* De tertio gradu dicit, παρελήρει πάντα, planè nugatus est, *1. Epid. agrot. 13.* & παρέκρουσε πολλά, multùm delirauit, *ibid. agrot. 4. & 10.* De quarto gradu, πάντα παρέκρουσε, planè delirauit, *1. Epid. agrot. 1.* Qui vltimus etiam huius delirij simplicis gradus est. Nam si illud ampliùs intendatur, in phrenitidem degenerat.

Signa Diagnostica.

Signa delirij simplicis. Delirium hoc ex febre comite cognoscitur, & quidem delirium præcedente. Imminere autem ex garrulitate quadam, aut nimia loquendi promptitudine, morúmque mutatione deprehenditur. Si nimirum, qui naturâ mitis, & facilis est in respondendo, fit ferox, & temerarius, & in iram præter solitum procliuior; qui taciturnus est, incipiat fieri loquax, corpus indecorè nudet, vel obscœna dicat, aut faciat, aut in lectum mingat, eorum, quæ egit, & locutus est, statim obliuiscatur, eundémque sermonem sæpius repetat, & omnino si ægri actiones, & vultus à naturali modo, & consuetudine mutentur; delirium imminere indicio est; vt etiam Hippocrates 2. *Coac. s.* 1. *aphor.* 10. docet, inprimis si vigiliæ pertinaces, aut somnus turbulentus præcessit. Si quis etiam in febribus acutis dentibus stridat non consuetus id facere à pueritia; futuri delirij indicium est. Pulsus quoque in hypochondriis cum perturbatione delirium portendit; magis etiam si oculi crebriùs moueantur. Hippocrates; *in Coac. lib.* 3. *s.* 2. *comm.* 1 *aphor.* 13. *sec. distinct. Hollerij.* Et oculorum motûs in omnibus morbis, in quibus delirium metuendum, diligenter considerandi. Etenim instabiles illi ipsum præsagiunt. Nam cum cerebro vicini sint, & cum ipso, venis, arteriis, & neruis sociati; omnium ferè primi ipsius iniuriam persentiscunt, atque inde imminente delirio crebro hûc atque illuc mouentur.

Ipsum verò delirium iam præsens ex sermonibus & actionibus ægri deprehenditur. Delirantis enim actiones, & sermones à consueto modo multùm deflectunt, dum loquuntur & proferunt absurda, quæ cum rebus non consentiunt, nec cohærent, obscœna, & turpia loquuntur; dum manus temerè iactant & agitant, floccos carpunt, festucas legunt, muscas venantur, quæ nullæ adsunt, partes tegendas, & pudendas nudant, subitò è lecto surgunt; lætantur, aut mœrent præter solitum, vrinam & feces in lectum excernunt, tardius, quàm necessitas postulat, respirant, dolores non sentiunt. De quo Hippocrates, 2. *aphor.* 23. Quicunque dolentes aliquâ parte corporis omnino dolorem non sentiunt, iis mens ægrotat. In ventrem etiam cubare, qui non est assuetus ita dormire, quo tempore sanus fuit, malum est. Delirium enim, aut dolor circa ventrem significatur. Eius generis aphorismi multi ex Hippocratis prorrheticis, prognosticis & coac. prædict. colligi, & hûc referri possunt.

Prognostica.

Prognostica. 1. Ipsum quidem delirium per se magni momenti non est, sed ex caussa omne periculum pendet; ob quam nullum delirium tutum putat Galenus, 6. *aphor.* 53.

2. Euentus tamen is prædicendus, quem febris & vires præsagiunt. Quò n. vires sunt debiliores, & febris vehementior, vel malignior, eò plus periculi metuendum. Si vires contrà constent, & febris non sit periculosa, nec delirium aliquid periculi portendit.

3. Et delirium, quod cum bonis signis coniungitur, minùs metuendum est, quàm quod cum malis. Et delirium intermittens, non vehemens, sed leue, præsertim quod fit per accessiones, non lethale est.

4. Somnus in delirantibus bonum signum est, præcipuè si delirium sedet, vt Hippocrates, 2. *aphor.* 2. docet. Contrà deliria, quæ iam valde debilitatis accidunt, exitiosa sunt, vt nullus ferè ex iis conualescat.

5. In principio quoque febris, quæ apparent deliria, & quæ sine signis coctionis accidant, pessima sunt, & ad phrenitidem deducunt.

6. Mala signa cum deliriis apparentia mortem; lethalia verò iam imminens exitium minantur. Exitium nimirum portendunt deliria, si delirans non videat, non audiat; si oculi lucem subterfugiant, inuoluntariè lacrumentur, aut peruertantur, aut alter altero maior fiat, aut album oculi rubicundum euadat, si ægri obrumescant, vox fiat clangosa.

7. Tempus solutionis breue est, cum febres illæ non sint diuturnæ, sed breui, vel ad salutem, vel ad mortem terminentur. Et quidem ad salutem terminatur delirium, si febris, quæ eius caussa est, cesset, & critica euacuatio bona sequatur: ad interitum verò, si febris vel vires deiiciat, vel ex delirio per consensum fiat delirium per se, & homo Phreniticus euadat. Si nimirum signis coctionis præcedentibus largior sequatur sanguinis euacuatio per nares, vel menstruæ purgationes, vel hæmorrhoides, prorumpant, nihil periculi habet delirium, sed è signis decretoriis vnum est. Si verò nulla euacuatio sequatur, vel parua; vt sanguinis è naribus stillicidium, sudores capitis frigidi, & huiusmodi alia, lethale signum est delirium. De quibus passim exstant multi aphorismi apud Hippocratem in Coacis, prorrheticis, & prognosticis, quorum aliquos etiam in Institut. *lib.* 3. *part.* 3. *cap.* 5. proposuimus.

Indicationes.

Quamprimum delirij aliqua suspicio adest, videndum, ne illud incrementum sumat, & in phrenitidem degeneret. Itaque feruor humorum, qui vapores suppeditant, temperandus, vapores ad caput adscendentes reuellendi, repellendi, intercipiendi, quique ad caput iam penetrauerunt discutiendi. *Delirij simplicis curatio*

Auxilia.

Sanguinis feruorem temperant medicamenta, quæ aliàs febribus eiusmodi debentur.

Reuulsionis gratiâ instituendæ frictiones, ligaturæ, aut cucurbitulæ, etiam cum scarificatione, si opus sit, cruribus affigendæ. Et si hæc non sufficiant, & sectione venæ febris vehementiæ primò non sit satisfactum, ea, si vires ferant, repetenda, & vena cephalica, aut, quod commodius est, & si nondum vehementer materia caput obsedit, venæ in pedibus aperiendæ. Clysteres quoque, qui materiam à capite reuellant, infundendi. Imò si febris aliquam remissionem, vel intermissionem habeat, die quietis lene purgans ex cassia, manna, tamarind. syrup. rosar. & violar. solut. vel rhabarbaro exhibendum. Vesicatoria quoque cruribus, vel brachiis applicata ad reuellendum à capite vtilia sunt. Prosunt etiam pedum lotiones, & epithemata ac cataplasmata iis admota.

Vt: ℞. *Fermenti acerrimi* Vnc. iiii. *sapon. Veneti* Vnc. i. *sal. communis* Vnc iß. *aceti rosar.* q. s. pro impastatione. F. Cataplasma, quod linteis imponatur, plantísque pedum admoueatur.

Dum hæc fiunt, simul refrigerantia, & adstringentia nonnihil capiti adhibenda, quæ feruorem humorum temperant, eósque ad caput non admittunt: de quibus suprà, *cap.* 1. 7. 8. 9 *part.* 1. dictum.

Et quia vigiliæ plerumque cum delirio coniunguntur, hypnotica medicamenta, de quibus, *cap.* 1. suprà dictum, tum internis refrigerantibus, tum repellentibus, quæ extrà exhibentur, admiscenda.

Tandem vt etiam materia, quæ iam caput occupauit, euacuetur, vena in fronte aperiri potest, vel sub lingua, vel post aures. Repellentibus verò in morbi progressu admiscenda leniter discutientia, malua, chamæmel. melilot. betonic. aneth. sem. & mucilagò lini, fœnigræc. & & ex his parata, ol. chamæmel. anethinum. In declinatione solum chamæmelum vsurpari potest, vel vnguentum alabastrinum. Prodest etiam tum columbas per medium dissectas calentes capiti apponere, vel pulmones arietis, aut agnorum calentes, aut in lacte, vel ol. chamæmel. calefactos capiti applicare, & post

post remotionem horum caput aq. calente abluere. Ac quò malum magis ad declinationem tendit, eò magis horum vsui insistere decet. Id tamen attendendum, ne nimiùm calidis medicamentis caput iterum incalescat, ac vapores rursum à partibus inferioribus ad caput attrahantur.

De Paraphrenitide.

Deinde delirium tale, idque etiam cum febre coniunctum, oritur quandoque ex diahragmatis inflammatione: quod recentiores nonnulli in specie Paraphrenitidem appellant; cum alij hoc vocabulo omne delirium, quod accidit capite non primariò affecto, comprehendant: vtrique tamen, vt dictum, sine Antiquorum exemplo, & autoritate. Cum enim diaphragma neruosum sit in medio, habet magnam cum cerebro per neruos συμπάθειαν, &, vt Galenus hac de re scribit, *lib.5.de loc. affect. cap.4.* (quo in loco cum expressè de hoc malo agat Galenus, meritò vox Paraphrenitidis occurrere deberet, si antiquis in vsu fuisset) ab aliarum partium nullâ perpetuum delirium procedit, excepto solo septo transuerso, à cuius inflammatione excitatum delirium non multum differt à phrenitide, & continuo delirio, vt veteres putauerint hâc parte inflammatione affectâ homines phreniticos euadere, atque ob id φρένας appellarint, quasi φρονοῦντι, id est, sapienti parti aliquid conferat.

Caussa huius delirij proxima cùm sit inflammatio diaphragmatis, nihil de ea amplius hîc addi potest: reliqua patebunt ex iis, quæ *libr.2.de pleuritide, & diaphragmatis inflammatione* dicentur.

Signa Diagnostica.

Delirium hoc eadem ferè signa habet, quæ in phrenitide apparent. Verùm distinguitur ab eo, vt Galenus, *alleg.loc.* docet, & ex oculorum accidentibus, & sanguinis è naribus stillis; vt & spirationis specie. Quippe phreneticorum respiratio magna est, & ex longis semper interuallis. Contrà vbi à septo transuerso delirium oritur, inæqualis, vt modò exigua sit, atque frequens; modò magna, & cum angustia coniuncta. Nam incipiente septi transuersi inflammatione, priusquam delirant laborantes, exiguum, ac frequentem reddunt spiritum; contrà ab iis, qui ab affecto cerebro delirant, magna prodit, raràque spiratio. Sed frequenter ita confunduntur hæc signa, vt vix quicquam certitudinis habeant. Præterea vt eorum accidentium, quæ phrenitidem antecedere solent, quæque Galenus eodem loco proponit, aut nullum apparet, aut exiguum; ita sursum & intrò reuelli hypochondrium, septi transuersi illico ab initio affecti proprium indicium est: id quod affecto cerebro posterius accidit, non incipiente affectu; sed cum is iam factus est. Inprimis verò Paraphrenitis ex eo cognoscitur, quod delirium iunctum est cum tussi & dolore lateris. Calor quoque circa caput, & faciei & oculorum rubedo maior est in iis, qui ob cerebri, quam qui ob septi transuersi inflammationem delirant.

Prognosticum.

Delirij huius periculum æstimandum est ex vehementia morbi, & virium robore, & ex horum collatione salus, vel mors prædicenda. De quibus etiam *cap. sequ.* dicetur.

Curatio.

Curatio ad partem affectam inprimis dirigenda, de qua *lib. 2.* dicetur; cùm curatâ inflammatione diaphragmatis etiam hoc delirium cesset. Interim tamen materia à capite auertenda & repellenda, vt modo de Delirio simplici, &, *part. 1. cap. allegat.* diximus.

De Temulentia, vel Ebrietate.

Sine febre verò deliriorum generæ etiam aliquot sunt. Pertinet primò hûc Temulentia, vel Ebrietas, à vino aliisque potibus, & rebus inebriandi vim habentibus orta. Vt enim in febribus vapores calidi ex humore putrescente ad caput eleuantur, spiritúsque turbant: ita etiam à ventriculo, vino, vel alio potu inebriante repleto, imò toto venoso genere, in quo spiritûs eiusmodi penetrant, vapores calidi eleuantur, & phantasiam ac ratiocinationem turbant. Vnde Ebrietas rectè Voluntaria insania appellatur; cum ebrij delirantibus similia agant, & loquantur: & vt deliria pro corporis dispositione, in quod incidunt, variare solent: ita & Ebriorum non eædem actiones, & mores sunt. Alij enim in hilaritatem nimiam, risum, cachinnos, cantilenas, & iocos se effundunt: alij tristes euadunt, & de rebus sacris, de morte faciunt verba; vel etiam lacrumantur: alij ad iram, rixas, contentiones, clamores, pugnásque concitantur: alij somno statim corripiuntur. De quo Horatius, 3.*Carm. Ode 21.* *Temulentia & Ebrietas*

O nata mecum Consule Manlio,
Seu tu querelas siue geris iocos,
Seu rixam & insanos amores,
Seu facilem, pia testa, somnum.

Hebent autem vim ebrietatem inducendi pleraque narcotica dicta, quorum vis antequam eò progressa est, vt soporem, vel stuporem excitet, prius temulentiam, & delirij quoddam genus producit. Inter ea primum est Vinum, & præcipuè eius spiritus, in quo vis illa vnita est. Idem tamen præstant & aliarum plantarum succi & spiritus. Cereuisia enim omnis, seu triticea, seu hordeacea, seu auenacea vim inebriandi habet, partim à lupulo, partim à frumento, è quo spiritus ardens æquè ac ex vino elici potest. Et spiritus omnes ex plantis parati, vt baccis & flor. sambuci, cerasis, rosis inebriant, si copiosiùs sumantur. Inebriant quoque cannabis, lolij, pseudomelanthij, & hyoscyami semen, fructus fagi, cocculi de Leuante, cortic. mandragor. opium, si cum vino fortissimo bibatur. Refert etiam Lobelius, *in obseru. stirp. pag.* 570. fœminam Anglam grauidam esu 10. & 12. nucum myristicarum ebriam delirasse. Et Matthiolus scribit, ambarum vino infusum temulentos efficere: quod & lignum aloës Indum in vino infusum sine nocumento præstat.

Turcas, cum in aciem prodire volunt, vt audaciores fiant, & furibundi, quasi pericula minus metuant, opij Drach. ß. cum vino sumere scribit non solùm Bellonius: sed & Prosp. Alpinus, *de Medic. Ægypt. lib.4 cap.2.* refert, Turcas post opium sumptum hilares admodum euadere, multaque ac varia loqui, fortioresque ad quæque omnia obeunda sibi videri, præterea subdormientes hortos, ac viridaria arboribus, herbis, ac floribus variis perbellè ornata in somniis videre. Ita ex cannabe, quæ Turcis Assis est, puluerem Turcas parare, idem, *eodem in loco*, scribit, quo sumpto ebrij fiant. Refert & hoc, Ægyptios in vsu habere quoddam electuarium, quod in India paratur, & Bernaui nominatur: cuius si Vnc.j. sumatur, homines primò hilares fiunt, multúmque loquuntur, & canunt amatoria, multúmque rident, aliáque deliramenta læta produnt, atque ea amentia ferè per horæ spatium durat; postea statim iracundi fiunt, & in iram præcipitantur, in eóque statu parum persistunt; demum tristes fiunt, tantóque timore, ac mœrore anguntur, vt continuò plorent, & lamententur; denique somno corripiuntur.

Quædam etiam capiti admota idem præstant; sicut Rondeletius refert, quendam, cum hyoscyami folia capiti applicuisset, ad insaniam redactum esse.

Signa Diagnostica.

Actionibus & moribus facilè se produnt Ebrij: ac si narcotica medicamenta tale delirium excitauerunt; ex ægro, vel adstantibus id cognoscitur.

Prognostica.

1. Ebrietas quidem ex potu vini vel cereuisiæ contracta post aliquot horas discutitur; præcipuè somno accedente, & vomitu.

Historia quatriduanæ ebrietatis. Obseruatio Henr. ab Heer. ¶ [Ebrietatem interdum diutius & ad quartum vsque durare diem, patet etiam ex hac historia, quam habet Henr. ab Heer, *obseru.* 19. Vir quidam ætatis consistentis, cùm vino cereuisiâque plurimâ inebriatus fuisset, supinus concidit, domúmque relatus, à Medico quodam triduo pro apoplectico curatus fuit, qui etiam decreuerat, quarto die cranium trepano aperire. Verùm cùm accederet Henr. ab Heer, & nullam in corpore, quod resupinatum erat, læsionem perciperet, pulsum æqualem deprehenderet, respirationem nullo modo impeditam, cum omnimoda sternutationis absentia, summaque anhelitûs libertate, de ebrietate suspicari cepit. Et cùm ab vxore intelligeret, virum aliàs sobrium, malum hoc ex ebrietate contraxisse, cranij apertionem prohibuit, & ægrum, cùm nec conuulsionibus, nec febre correptus hactenus fuerit, extra vitæ periculum esse pronunciauit, iuxta *aph.* 5. *sect.* 5. *Siquis ebrius obmutescat, conuulsus moritur, nisi febris incidens hunc corripiat, aut quo tempore crapula solui solet, vocem edat.* Vt verò eum excitaret, mystaceos pilos (cum in capite omnes abrasi essent) vellit, vnde ille & brachia mouere, & loqui cepit.

Etsi verò rara est ebrietas quatriduana: tamen accidit interdum, nec Galeno ignota fuit, qui, *in comment. alleg. aphorism.* scribit: Quidam postridie crapulâ liberantur, alij sequenti nocte, aliis in tertiam vsque diem durat, pro vini epoti viribus & copia, & potoris natura. Sicut enim cibi concoquendi vnum non est omnibus certum & statutum tempus, sic neque vini exhalandi. Crassa enim vina tardiùs exhalant, citiùs tenuiora, & assueti minùs læduntur. Crediderim tamen hanc ebrietatem in aphoniam degenerâsse. *Alia obseruatio.* Addit & hoc *ibidem*, quendam, cum vino Hispanico se inebriasset, è scamno delapsum, & pro mortuo ferè in vicinum cubiculum delatum fuisse. Cùm verò quidam semperuiui succo, aceto acri, nitro permixto, scrotum inuoluisset, ebrietatem breuissimo temporis spatio discussam fuisse.]

1. Si verò à veneno, vel medicamento narcotico fit delirium, magis periculosum est. Imò etiam ex vino vel cereuisia ebrietas, si sæpius continuetur, memoriam & ingenium debilitat; vt non sine caussa pestis, & mors memoriæ appelletur: neruosum genus lædit; vnde tremor, paralysis, apoplexia, podagra excitatur: & quia etiam hepati nocet, sæpe hydropem inducit.

Præseruatio ab Ebrietate.

Præseruatio ab ebrietate. Si tamen istam bibendi necessitatem, quæ magno mortalium malo, & Christianismi damno, in Germaniam præcipuè inuecta est, quis effugere non possit, commendatur amygd. amar. 5. vel 6. aut 10. ante cibum sumptæ, vt & nuclei persicorum; quod quidem nonnulli putant fieri, quod amaritudine humiditates absumant, ne ad caput adscendant: verùm probabilius est vrinam ciendo id præstare. Commendatur & absinthium in ventriculo frigido. Scribitque Arculanus ex propria experientia, si quis absinthij comas, aut etiam folia rutæ manè, ieiuno stomacho, edat, ab ebrietate defendi.

Vtilis etiam est contra Ebrietatem brassica, vt & sem. ipsius in cibo sumpta, vt & folia eius capiti imposita; verbenaca recta, lac ieiuno stomacho bibitum. Commendatur & rad. betonic. Nonnulli hunc puluerem laudant:

℞. *Sem. caulium* Drach. i. *coriandr.* Drach. ß. *camphor.* gr. ii. F. Puluis.

Vel paretur tale Electuarium:

℞. *Conseru. rosar. rubr. rob ribes, berberis,* an. Vnc. ß. *amygdal. amar. contusar.* num. xii. *sem. caulium* Drach. ii. *coriandr. præpar.* Drach. i. Cum *syrupo granator.* F. Electuarium.

Syrupus:

℞. *Succi caulium albor. vini granator. succi ribes,* an ℥ ß. *aceti* ℥. i. *sacchari* q. s. Coqu. ad Iulepi consistentiam.

Vel ℞. *Syrup. acetositat. citri & aq.* q. s. F. Iulepus.

Extrà commendantur fol. hederæ capiti imposita; vnde antiqui in conuiuiis coronis ex hedera caput cingebant; vel succus illius capiti inunctus: vt & lapis Amethistus gestatus.

Qui Ebrietatem etiam præcauere cupit, non ieiunus, vel statim in prima mensa ἀθρόως bibat, sed tardè, & vbi satis comedit.

Curatio.

Iam verò Ebrios, vt ab Ebrietate citò liberentur, iuuat vomitus, si vinum adhuc crudum ex parte in ventriculo consistat; qui etiam, si opus, medicamentis prouocandus: & si acida in fine mensæ exhibeantur, acetúmque aquâ dilutum, vel solum etiam haustum quod Ebrietatis & venenorum narcoticorum ac furiosorum est antidotus; poma acida, pruna, cydonia comesta, eorúmque succus haustus, lac acidum, lactuca item & brassica.

Vel ℞. *Aq. fontis* ℔. ß. *aceti vini* Vnc. iii. *syrup. acetosit. citri,* vel *oxysacchar. simpl.* ℥. iß. *syrup. violar.* ℥. ß.

Misce pro Iulepo. Vel etiam haustus aquæ frigidæ propinetur ad vapores supprimendos, & vini feruorem restinguendum.

Extrà Oxyrrhodina capiti applicentur; & camphora, ac santali odoranda exhibeantur. Postea etiam pedes fricentur, vel aquæ calidæ immergantur. Vtilis est & sudor, si erumpat.

Maximè verò ad abigendã Ebrietatem somnus facit.

Pertinet hûc & illud delirium, quod Græci etiam παραφορὰν, & λῆρον nominant, quod ab imbecillitate facultatis principis oritur, ob immoderatum sanguinis fluuium, vel diuturnas vigilias; nonnunquam ob ictum capitis quo spiritus animales perturbantur. Atque istud delirium ex suis caussis cognoscitur, & iis amotis tollitur. *Παραφορά*

Referenda & hûc stultitia, in qua facultates principes non solùm imminutæ, sed & deprauatæ sunt. Quæ nonnullis à primo ortu impressa est, aliis post ortum etiam contrahitur. Et quidem pendet istud malum proximè à spiritus cerebro insiti vitio; vt & interdum à cerebri, & capitis conformatione prauâ; quam cùm nec satis explicare, nec emendare possibile sit, de eâ amplius nihil addimus.

QVÆSTIO.

Quid sit Maslach Turcarum?

Vt hoc loco obiter quasi de Maslach Turcarum, cuius supra facta est mentio, aliquid inseramus; communis hactenus fuit opinio, Maslach, vt ex Scaligero, *exercit.* 175. *sect.* 1. V Viero, *lib.* 3. *de præstigiis dæmonum, c.* 18. & aliis videre est, ex opio parari. *Maslach Turcarum quid.* Etsi enim nomen Maslach non apud omnes occurrat; rem tamen ipsam satis Autores omnes describunt. Sunt tamen hodie, qui id negant, adducti autoritate Leonard. Thurnheuseri, qui sui *herbarij, lib.* 1. *cap.* 29. ex ceruariæ succo Maslach parari scribit, idque ex secreta Turcarum relatione sibi cognitum fuisse refert. Etsi verò apud nos non sit

sit in vsu Maslach: tamen, vt etiam hac in re veritatem rescirem, scripsi eo nomine Patauium, ad virum Clariss. Dn. D. Danielem Bucretium, Ciuem, & amicum meum, eúmque rogaui, vt Venetiis apud Turcas, vel alios, quos huius rei notitiam habere putaret, hâc de re inquireret. Percontatus ergo ille est primo hac de re Dn. Iohan. Baptistam Syluagium, Genuensem, Reipublicæ Venetæ apud Turcarum Imperatorem Interpretem, peritissimum linguarum & morum gentium orientalium. Is hoc primò negauit, Turcas prælium inituros tale quid, quo animosiores se morti opponant, deuorare: imò grauissimè prohibitum esse, ne quis prælium accessurus, quicquam earum rerum vel degustet, quæ mentem quocunque modo turbare queant. Id autem, quod animum præliaturis addit, prædestinationem esse, quam de vita & morte hominis ab æterno factam esse à Deo credunt. Vbi enim dimicandum est, Imperatores, vel Duces belli suos quisque adhortatur, se præstent strenuos, memores, se pro Deo sanctáque fide maiorum pugnare, &, si quod periculum impendeat, se immunes nihilominus à morte futuros esse, si ita æterno Numini visum fuerit: sin aliquid secius forte contingat, iamiam martyres se sciant esse, quibus cœlum apertum sit. Deinde Maslach quod attinet, idem retulit, habere Turcas medicamenta quædam, quibus frequenter vtuntur, quæ primùm hilares reddunt, at mox, præsertim si copiâ peccatum sit, insanos; inde in somnum coniiciunt, quo variæ rerum iucundissimarum imagines omnino repræsentantur. Et quidem talia præcipuè duo habere, quorum primum patrio sermone Afión dicitur; alterum Bóngelic. Et Afión nihil aliud esse, quam opium nostrum, quod iter facientes assumunt, vt hilarius tempus perdant, fessíque redeuntes suauius dormiant. Aiunt enim, post eius vsum sibi somnia iucunda obiici, & choreas pulcherrimarum virginum sibi videri. At si sæpius id sumant, insensati quasi redduntur, minúsque, vt antea, animo semper valent. Quin etiam si assuescant huius vsui, fieri quàm sæpissime solet, vt, quâ horâ sumere consueuerant, nisi eâdem sollicitè repetant, iam malè se habeant, ac, si consuetudo fuerit vetustior, in animi deliquium cadant. Tristes fiunt toto vitæ tempore, & ad omnia animi officia inhabiles redduntur, nec redire ad vllam hilaritatem queunt, nisi fucata sit, & arte, vsúque opij parata. Quæ caussa est, cur ii, qui animo ferè nobiliori prædití, & ad res gerendas nati, tanquam rem infamem & impiam exsecrentur, sicque inter plebeios tantum, vilésque animos locum inueniant. Bóngelic autem electuarium est ex melle paratum, foliis & semine cannabis puluerisati, quod in maximo vsu, & frequentiore adeo, quam opium habent; cum languentem ventriculi vim ipsis colligere videatur. Coniicit tamen & hoc in eadem homines pericula; cum delirantes reddat, & somnum capiant, (quem conciliat similiter) gigantes pugnare sibi videantur, ignésque & ciuitates ardentes. Cæterum idem Dn. D. Bucretius, vt ab aliis etiam in veritatem inquireret, cum Venetiis manè in coronam Turcarum circa mensam cuiusdam fœminæ stantem incideret, videretque, ipsos aquam quandam potitare (quam vendebat hæc) feruentissimam, vt non nisi guttulam semper deglutirent, atque ex ipsis, quid esset, quæreret, responderunt, decoctum esse seminis cuiusdam, quod Caphe vocant, allati ex Arabia Felice, quod bibunt matutinis horis, vt nostri aquam vitæ. Tandem cum etiam incideret in Dn. Poterium, ex scriptis Chymicis notum, atque ipsum de Maslach percontaretur, retulit hic, se multa iuuenem de eodem indagasse, ac tandem à pluribus Turcis edoctum esse, nihil quam opium hoc nomine vocari. Cui cum Dn. D. Bucretius autoritatem Thurnheuseri, cui fidem facit, tot circumstantiis, quas affert, obiiceret, ille se paruipendere hominis istius fidem respondit, à quo nunquam non credulus fuerit delusus. Ex quibus omnibus patet, etsi vox Maslach non omnibus nota, nec vbique obuia sit; tamen medicamentum, quod eo nomine circumfertur, ex opio esse. Et cum de hac re sit vnanimis consensus, non tantum Turcarum, sed & Christianorum, qui nihil aliud pro Maslach, quod in Turcia emerunt, quam opiū monstrant: non video, cur eum deserere, & Thurnheisero assentiri potiùs debeamus, qui tamen in aliis rebus multis fidem suam suspectam reddidit. Si quis tamen hac de re certiora (nam fides hic penes experientiam est) cognita & perspecta habet, vt veritas patefiat, ea in publicum conferat.

CAPVT VII.

De Phrenitide.

Phrenitis Græcis ἀπὸ τῶν φρενῶν dicitur; quo vocabulo, vt Galenus, 1. *protrhet. t.* 4. docet, νοῦς seu διάνοια propriè significatur, significátque (vt pleuritis, nephritis) inflammationem, ob quam ratiocinatio læditur, & delirium excitatur. Et cum diaphragmate inflammato mens etiam turbetur, factum est, vt à Platone, & veteribus aliis τῶν φρενῶν appellatio (Latini tum præcordia vertunt) diaphragmati tributa sit; quod huius etiam constitutio ad mentem aliquid facere videatur. Verum cum diaphragma ad mentem non pertineat, sed per accidens delirium illud contingat, verè ac propriè dicta Phrenitis fit tantum cerebri membranis primariò affectis; & propriè membranarum cerebri affectio est Phrenitis. Aliquando tamen etiam deliria symptomatica febrium ardentium deliria dicuntur.

Affectio autem hæc dupliciter considerari, vt & definiri potest; vel vt morbus, inflammatio scilicet membranarum cerebri, quâ ratione suprà, *part.* 1. *cap.* 27. considerata fuit; vel vt symptoma, seu deprauata actio facultatum principum; quâ ratione hîc consideranda venit. *Phrenitis dupliciter consideratur.*

Atque hoc modo considerata Phrenitis, est delirium perpetuum & continuum, seu principum functionum cerebri, imaginationis scilicet, & ratiocinationis deprauatio, ab inflammatione membranarum cerebri orta, cum febre continua; aut potius delirium dependens ab intemperie calida cerebri cum materia, eaque ab inflammatione membranarum cerebri proueniente; vt postea de caussis dicetur. *Phrenit. quid.*

Vt enim in aliis deliriis, ita hîc phantasia, & ratiocinatio suum officium non faciunt, sed in iudicandis rebus aberrant, nec verum à falso, bonum à malo, turpe ab honesto, congruum ab absurdo, & quod nec loco, nec tempori conuenit, distinguere valent, & ob caussæ rationem omnia cum contentione, rixa & furore agunt. *Quænam facultates lædantur in Phrenitide.*

Interdum tamen sola imaginatio, ratiocinatione saluâ; interdum vtraque functio deprauatur. Dum imaginatio sola afficitur, res absurdæ & non cohærentes offeruntur, ac ea, quæ nullo modo adsunt, præsentia putantur: cætera rectè iudicant. Id quod Theophilo, Medico, contigit, vt Galenus, *de differ. sympt. cap.* 3. refert, qui cum tubicines angulum domus, vbi decumbebat, occupasse, assiduéque sonare, tum pulsare putabat, in eo imaginationem deprauatam habebat: quod vero eos, vt sibi molestos, & quietem turbantes, domo eiicere iubebat, & in cæteris omnia prudenter agebat, & loquebatur, atque, vbi conualuit, quæ quisque adstantium dixisset, fecissetvé, narrare poterat, & imaginationis illius deprauatæ de tibicinibus recordabatur, in eo ratiocinatio & memoria salua erant. Alius, vt *ibidem*, Galenus refert, qui occlusis foribus singula vasa promens, & per fenestrā transeuntibus monstrās, ac nominans, & an ea proiicere iuberent, interrogans, eáque ab alto proiiciens, phantasiam & memoriam eatenus salua

salua habebat, dum vasa omnia agnosceret,& nomina eorum recitaret: verùm dum ea ex alto proiecit,rationē saluam non fuisse,ipso facto demonstrauit. Plerumque tamen & phantasia, & imaginatio simul deprauantur.

An læsa phātasia ratio salua permanere possit.

Eustach. Rudius quidem hanc doctrinam impugnat statuitque, fieri non posse, vt ratione saluâ & illæsâ permanente,sola imaginatio possit lædi; idque ea de caussa, quia speculantem & intelligentem oporteat circa phantasmata versari: ideóque si à phantasia deprauata ratiocinatrici potentiæ absurda phantasmata offeruntur,necesse esse, vt intellectus ea praua phantasmata speculando prauè quoque & absurdè speculetur.

Verum enimuerò etsi hoc verum sit, intellectum circa phantasmata versari: tamen ad intellectum non transmittuntur species materiales, vt à sensibus exterioribus transferuntur ad sensum communem, & hinc ad phantasiam; cum intellectus specierum sensibilium non sit capax,neque organum corporeum habeat, sed intellectus agens phantasmata illustret, eaque à conditionibus materialibus liberet, & speciem intelligibilem efformet; vt de his pluribus Philosophi docent. Præterea intellectus de vno ad aliud discurrit, & circa species memoriâ retentas etiam occupatur. Ideóque etsi phantasia aliquid absurdi menti offerat: tamen si species antea perceptæ in memoria adhuc retineantur, & rationi offerantur;inde errorem illum & deprauationem phantasiæ cognoscere, & corrigere potest: si nimirum animaduertit, neque loco, neque tempori, neque aliis circunstantiis, quas adhuc rectè memoria habet,& veras esse scit,absurda illa phantasmata, quæ ab imaginatione deprauata afferuntur, conuenire. Vnde rectè Aretæus, *lib.* 1. *de causs. & sign. morb. diutur. cap.* 5. scribit, in melancholia in re vna aliqua esse lapsum, constante in reliquis iudicio.

Memoria etiam in Phreniticis sæpe læditur,seu aboletur;cum ægri, etsi sitiant, bibere, & lotium vrgeat, mingere obliuiscantur. Id tamen ferè ex accidenti. Innumeræ enim in tumultuosa illa spirituum commotione imagines offeruntur, quæ phantasiam ita occupatā reddunt,vt ad id, quod natura iubet, non attendat. Aliquando tamen etiam per se lædi potest memoria.

Caussæ.

Caussa Phrenitidis cerebri mēbranarū inflāmatio.

Caussa huius mali primaria est membranarum cerebri inflammatio, cum sanguis biliosus è vasis suis effusus membranas cerebri occupat, ibique putrescit,& accenditur; aut potius intemperies cerebri & spirituum calidā, à membranarum cerebri inflammatione proueniens, qua spirituum animalium turbulētus & inordinatus motus seu agitatio oritur, quæ proxima delirij huius caussa est, vtpote phantasmata deprauans. Neque enim, vt postea *in quæstione*, dicetur, inflammatio cerebri, quatenus talis,delirium hoc excitat; sed tum demum, vbi calida illa intemperies cerebro, & spiritibus eius communicatur, qui inde turbantur. Imò obseruatum, cerebrum inflammatum fuisse sine delirio. In hoc enim delirio membranæ cerebrum ambientes, vt per quas vasa sanguinem continentia transeunt,præcipuè inflammantur. Vix tamen fieri potest,quin cerebrum ita vicinum etiam non incalescat;imò aliquando, præcipuè eius externa pars, simul inflammetur. Vnde & spiritus insitus, & qui in cerebro generatur,ac cōtinetur,incalescit,& nimis mobilis redditur, varièque agitatur, atque inde delirium continuum excitatur. Etsi enim etiam in aliis febribus deliria accidant, de quibus capite præcedente dictum: tamen quia ista saltem per consensum fiunt,vaporibus biliosis ad caput: siue ex aliqua parte,siue toto elatis; deliria illa non sunt continua, nec tàm vehementia & ferocia; vt in Phrenitide, vbi materia ipsum cerebrum occupauit.

Cerebri inflāmatio quomodo & vnde fiat.

Qua ratione autem cerebri & eius membranarum inflammatio generetur,& quas caussas habeat, dictum est supra, *part.* 1. *cap.* 17. vt de eo hîc addere nihil opus sit. Imò cum Phrenitis nihil aliud sit, quàm cerebri membranarum inflammatio, nihil ferè amplius hic addere opus esset;sed omnia,quæ de Phrenitide dicenda sunt,ex *loco alleg.* peti possent: pauca tamen adhuc addere libet, præcipuè ea quæ huic affectioni ratione delirij sunt propria, & dicentur etiam quædam postea, *in quæstione*.

Differentiæ.

Differentia Phrenitidis, 1. ratione caussarum.

Primò pro caussarum varietate etiam delirium hoc variat. Equidem omnis phrenitis, vtpote inflammatio, est à sanguine: quia tamen sanguis is varius est,& non semper purus, etiam delirium variat. Mitius est,& cum risu, ac leui in somnum propensione, quod fit à sanguine puro;quod tamen rarius accidit: & diu non durat, cum ex sanguine inflammato facilè bilis, aut atra bilis fiat: sæuius,si pallida bilis admisceatur:adhuc sæuius,& cum pertinacissimis vigiliis, si flaua bilis admisceatur, quæ si aduri incipiat,sæuissimum delirium excitat. Variatur etiam Phrenitidis magnitudo pro caussarum vehementia, ita vt nunc sola imaginatio, nunc quoque ratiocinatio, imò quandoque memoria lædatur.

2. Ratione loci affecti.

Deinde ratione loci affecti. Etsi enim solùm cerebri membranæ inflammatio,quod malum Arabes Charabitum,& Sirsin calidam nominant;ad Phrenitidem cōstituendam sufficit:tamen interdum inflammatio ipsū cerebrum simul corripit;quod malum Sabare ab Arabibus appellatur. Et quidem cum sanguis, ac humor biliosus nondum per totam cerebri substantiam diffusus est,sed in mēbranarū meatibus adhuc hęret, Phrenitis θορυβώδης, seu tumtuosa appellatur: si verò in ipsam cerebri substantiam humor imbibatur, hectica Phrenitis est,quam Hippocrates ἀσαφώδης obscuram & mitem nominat, quod ægri quiescunt,neque loquuntur, neque se mouent, & dormire videntur, vt ex 1. *prorrhetic. t.* 33. videre est.

Sabare.

Signa Diagnostica.

Signa Phrenitidis imminentis.

Vtile est autem etiam signa imminentis Phrenitidis cognita habere, vt ei maturè occurratur. Proponuntur verò à Galeno, 5. *de loc. affect. cap.* 4. & 1. *prorrhetic.* 5. & sunt hæc: Vrgent vigiliæ, aut somnus est interruptus,& molestis somniis horrendis perturbatus, somniaque sunt conspicua; quidam dormientes vociferantur; alij è lecto exsiliunt;incipiunt delirare,etsi delirium non sit continuum,sed præcipuè circa accessiones, & acerbationes vrgeant; in facie, & oculis præcipuè,apparet rubedo, in auribus percipitur sibilus,sonitus, strepitus, tinnitus;res oblatæ visui geminæ videntur,lacrymæ ex oculis erumpunt, oculi inordinatè mouentur, ægri se variè iactant & mouent, frequenter exscreant sine necessitate; vrinæ ex tinctis albæ,& crudæ fiunt, humore bilioso caput petente;præterea ægri eorum, quæ dicuntur,obliuiscuntur, respondent cum iracundia, ac, vbi iamiam Phrenitis præstò est, ægri fixis & toruis oculis homines,qui ad eos accedunt,intuentur.

Signa Phrenitidis præsentis.

Signa verò præsentis iam phrenitidis ex iis, quæ de inflammatione cerebri, ac membranarum eius; *loco alleg.* dicta sunt, satis patent; vbi signa pathognomica inflammationis cerebri, seu Phrenitidis esse diximus, febrem continuam, delirium perpetuum, & vigilias pertinaces. Duo hîc saltem addimus: primò, Galenum de signis illius Phrenitidis, quæ à cerebri inflammatione prouenit, & Arabibus Sabare nominatur, ipsi verò Phrenitis hectica est,prolixè agere in 1. *prorrhet. comment.* 1. *t.* 33. vbi docet, non solùm illos

Phreniticos dicendos, qui exclamant, vel exsiliunt, sed & eos, qui quieti iacent, & prorsus non loquuntur, neque frequenter decubitum mutant, sæpiusque famulantibus præbent opinionem, quod mox si quod fiat silentium, dormituri sint; & cætera, quæ ibi videantur.

Phrenitidis à cognatis affectibus dignoscẽda ratio. Deinde ex signis pathognomonicis suprà propositis, febri continua, delirio perpetuo & vigiliis facile Phrenitis, ab omnibus cognatis affectibus discerni potest. Febre enim differt à melancholicorum delirio; vigiliis à lethargo; delirio perpetuo & æquali ab aliis deliriis, in quibus caput non primariò, sed per cõsensum afficitur; præterquam cum consensu diaphragmatis laborat. Verùm hoc delirij genus aliis signis à phrenitide differt. Respiratio enim in delirio ex septi transuersi inflammatione est parua, & frequens; in Phrenitide magna & rara: & in Phrenitide caput, ac frons magis calent, oculi rubent, neque statim hypochondria sursum reuelluntur, vt in diaphragmatis inflammatione; sicut *cap. praced.* dictum. Addimus & hoc, flauam bilem sæpe in atram degenerare; cuius conuersionis signa sunt, animi ferocia, cum scilicet æger clamat, alios verberibus & morsibus impetit, & familiares pro hostibus habet.

Prognostica.

Prognostica de inflammatione cerebri, & membranarum eius, suprà, *part. 1. cap. 27.* proposita, omnia etiã hic locum habent; cum Phrenitidis caussa proxima sit inflammatio cerebri, & proinde reipsa non differant. Vt breuiter illa contrahamus, euẽtus ex morbi magnitudine, & virium robore æstimandus est. Si enim vires sint languidæ, vt neque solæ, neque præsidiis artis adiutæ morbo sustinendo, & vincendo pares sint morbus verò sit vehemens; id quod hîc non solùm ob præstantiam partis accidit, sed etiam à symptomatum vehementia colligitur: morbus lethalis est. Ideóque cũ hic pars nobilis afficiatur, & ob id omnis Phrenitis periculosa sit, si accedant conuulsiones linguæ, & neruosarum partium, ἀφωνία, singultus, dentium stridor, vox clangosa, & tremula, tremor membrorum, vrinæ & fecum inuoluntaria, & inscia deiectio, & similia suprà enumerata, Phrenitidem lethalem significant. Si verò hæc symptomata, vel pleraque ipsorum absint, & vires sint validæ, de salute adhuc spes est. Videatur etiam Forestus, *lib. 10. obseru. 3. in scholio.*

Phrenitis lethargum vel coma mutatur. Vnum saltem iis addimus: Phrenitis si vertatur in lethargum, aut coma, non bonum; non tam quia materia biliosa, consumptâ pituitosâ putredine, accenditur; vt nonnullis videtur, quàm quia ipsa cerebri substantia corrumpi & labefactari incipit. Vnde & Phrenitis hectica praua est, *1. prorrhet. comment. 1. t. 32.* Et quamuis hectica Phrenitis videatur esse mitior, nec dolor capitis sit in eâ ita magnus, nec delirium tam vehemens, sed ita blandum, vt æger delirare vix videatur: tamen fucatâ istâ mansuetudine Medicus non decipiatur, sed potius mortem proximam esse colligat. Etenim quibus cerebrum sphacelo correptum est, substantiâ cerebri ob inflammationis magnitudinem ita corruptâ, vt iam emori incipiant, ij intra 3. dies moriuntur, *7. aphor. 50.*

Curatio.

Cum Phrenitis ab inflammatione cerebri & membranarum eius, vt proximâ caussâ, dependeat, & eâ positâ excitetur, sublatâ cesset; nihil aliud de curatione Phrenitidis dici potest: quàm quod suprà, *loc. alleg. de curat. inflammat. cerebri, ac membranarum eius*, dictum. Et præcipuè venæ sectio hîc necessaria est. Notat quidem Arculanus, vnum saltem casum occurrere, in quo non competat venæ sectio: quando scilicet phrenitis pendet à sola bile, nullo sanguini permixtâ. Verùm cum phrenitis sit inflammatio, impossibile est, vt sine sanguine fiat.

Duo saltem hîc addimus: Primò, quia in Phrenitide vigiliæ vrgent, & maximum negotium facessunt; vtpote quæ attrahendo humores ad caput, & id calefaciendo, Phrenitidem augent, imò excitare valent; deliriumque præterea est perpetuum: ad somnum conciliandum, & delirium sedandum hypnoticis hîc plurimùm indigemus, imò ad narcotica quandoque deueniendum; de quibus suprà, *cap. 1. de vigiliis nimiis*, dictum. *Vigiliæ in Phrenitide quomodo tollendæ.* Ideóque è medicamentis internis, quæ ad temperandum humorum feruorem exhibentur, ea eligenda, quæ simul somnum conciliant; vt lactuca, violæ, nymphæa, papauer. Multum hic prodest electuariũ illud, quod ex sem. papau. & sacchaoro conficitur, & Græcis Diacodium appellatur, quod non solùm calidos, & acres vapores, & humores temperat, sed & somnum egregiè conciliat.

Extrà mox ab initio repellentibus misceantur hypnotica, vel seorsim adhibeantur, Exempl. gr.

℞. *Fol. lactuc. salicis, vitis*, an. M. jß. *flor. nymph. rosar. rubr. violar*, an M. j. *summit. anethi* M. ß. *capit. papau. alb. cum sem.* num. xv. Coq. in s. q. aq. ad tertias.

Colatura tepida capiti cum spongia applicetur, & eàdem extrema abluantur. Si Vnc. ß. vel Vnc. j. rad. mandragor. addatur, efficacius erit. Neque solum caput, sed & pedes ac manus lauandæ ad refrigerationem, reuulsionem, & somni conciliationem.

Harum lotionum capitis vsum Hippocrates & Galenus probant in delirio cum vigiliis, etiam vbi sanguis è naribus profluit, minus tamen profluit, quàm oportebat; de quo in 1. *Epid. comm. 3. aph. 24.* seu *tot. 7.* A lotione inungatur frons tempora & pulsus hoc, vel simili Linimento:

℞. *Vnguent. rosac. populei, ol. violar. de nymph.* an. Drach. ij. *opij, ol. nuc. mosch. express.* an. gr. iij. Misce.

Oxyrrhodinis etiam, & illitionibus addantur *aq. lactuc. papau. nymph. ol. papau. nymph. mandragor.* Plurimum prodest in vigiliis ex hac caussa, si caput inungatur ol. violar. frigido, & oxyrrhodinum superponatur. Et reliqua suprà proposita, *c. 1.* vsurpentur.

Potest & hic Clyster iniici:

℞. *Malua, violar. lactuc. parietar.* an. M. j. *summit. anethi* M. ß. *capit. papau.* num. vj. *hordei* M. ß. Coq. in aq. s.

Colat. ℞. ℔. j. *ol. violar.* Vnc. iij. *sacchar. alb.* Vnc. j. F. Clyster.

Vel ℞. *Malu. mercur. lactuc. scariol.* an M. j. *nenuph. viol.* an. M. jß. *prun. Vngar.* N. x. *furfur. macri* M. j. Coq. in aq. hord. Colat. Vnc. xiij. Dissolu. *cass. rec. extr.* Vnc. ß. *diaprun. s.* aut *pulpa. tamar.* Drach. ij.

Vel *Elect. de succ. rosar.* Drach. jß. *tripher. Persicor.* Scr. iv. *olei violac.* Vnc. iij. *vitell. oui.* N. j. *sacch. rubr.* ℥. ß. *salis* Drach. j. M. F. Enema.

Bilis etiam feruorem restinguentia exhibenda.

Vt; ℞. *Pulp. tamarind.* Drach. ij. *rad. cichor. satiu. condit.* Vnc. ß *lactuc. Ital. condit. pulp. citri condit.* an. Drach. iij. *conseru. flor. nymph. rosar. incarnat. bugloss.* an. Drach. v. *acetosell.* Vnc. ß. *spec. diamarg. frig.* Drach. sem. *fragment. lapid. pretios.* an. Scr. j. *corall. rub. prapar.* Dra. j. Cum *syr. conseruat. citri* q. s. F. Condit.

Superbibatur *aq. hord.* aut *vin. Cydon.* aut *aq. flor. nymph. endiu.*

Si calor cordi communicetur,

℞. *Aq. rosar.* Vnc. iv. *viol.* Vnc. ij. *bugloss. borrag.* an Vnc. jß. *acetos.* Vnc. ij. *acet. vin. alb.* Vnc ß. *pulu. spod.* Drach. ß. *seric. cocco tinct. crud.* Scr. j. *ossis de cord. C.* Scr. ß. *lign. aloës* Scrup. j. *santal. omnium*, an. Scr. ij. *croci* gr. viij. *camph.* gr. vj.

M. F. Epithema. Ad sinistram mamillam applicetur cum

cum panno chermesino, quod lixiuio semel atque iterum elotum est.

Hepatis regioni sequens apponatur Epithema:

℞. *Aq. Lactuc.* ij. *rosar.* Vnc.iij. *endiu. acetos.* an. Vnc.iij. *absinth. aceti*, *vini alb. odorif.* an. Vnc. ß. *santal. alb. rubr. spodij* an. Scr. j. *camphor.* gr.v. *spic.* gr. iv. *spec. diarrhod. abbat.* Drach. i.M. Applicetur tepidum cum linteo.

Sunt qui generales etiam partes refrigerent.

Vt: ℞. *Vini alb.* Vnc. j. *aq. rosar.* ℔.ß. *santal. rubr.* Vnc.ß.M. His foue testiculos.

Opiata cautè vsurpanda. Opiata cautè omnino, & circumspectè vsurpentur, vt, *ibid.* dictum, ne Phrenitis in veternum mutetur; & ab iis abstinendum, si vires sint imbecilliores. Etsi enim, si mitioribus remediis febris ac delirium non sedetur, res plena periculi sit: tamen salus ab opiatis sperari non potest, sed spes in angusto est, quia aut vires iam succumbunt, aut abscessus metuendus est, cuius maturationi cerebrum sufficere non poterit. Vbi tamen necessitas id postulat, laudanum opiatum exhiberi potest, vt suprà, *cap.* 1. dictum. Aut, quod tutius est, clysteribus permisceatur.

Deinde quia contingit, vrinam quandoque supprimi in hoc morbo, siue quod sponte illa subsistat? siue, quod credibilius, quod ægri eam reddere negligant; vnde partes illæ distenduntur, & tandem inflammatione corripiuntur, quæ vel sola ægro interitum afferre potest: itaque tum ægri ad vrinam reddendam sæpius incitandi sunt, ac pubes, & perinæum fouendum emollientibus, ac laxantibus, & vrinam prouocantibus; (à calidis tamen abstinendum.) decocto fol. parietar. maluatic. petroselin. & similium, aut inungenda illa loca ol. amygdal. dulc. scorpion. vnguento dialthéæ, vel pinguedine cuniculi, aut cataplasma fiat ex parietaria cocta cum ol. scorpion. & amygdal. dulcium.

Reliqua, vt dictum, ex *part.* 1. *c.* 27. petantur. Hoc saltem adhuc addimus: si febrilis feruor, & sitis vrgeat syrupi modicè adstringentes, veluti sunt, syr. de succo granat. de succo ribes, de succo berber. limonum, citri, exhibeantur. Vel præparetur sequens Iulepus:

℞. *Aq. nymph.* Vnc.iij. *rosar. bugloss.* an. Vnc.vj. *syrup. de succ. ribes* Vnc. ij. *spir.* 🜍. Drach. i. vel q.s.ß.M.

Vel ℞. *Aq. fontan. puriss.* ℔. ij. *trifolij acetosi, papau. errat.* an. ℔. ß. *spir.* 🜍. Drach. j. vel q. s. ad gratum saporem:

Adde *flor. violar. borragin. nymph.* an. Drach. j. *santali rub. limati* Scr. ii.

Stent in infusione per aliquot horas; postea filtretur per chartam emporeticam: tinctura, quæ rubicundissima erit, edulcoretur saccharo albo q. s. vel syrup. acetosit. citri.

Cordi quoque, & pulsibus epithemata applicentur refrigerantia, & confortantia; de quibus in doctrina de febribus dictum. Testibus etiam nonnulli epithemata adhibent refrigerantia, vtpote spongiam marinā in aq. rosar. madefactam, cui penetrationis gratia acetum admiscent.

Chymici magisterium margaritarum, tincturam coralliorum commendant.

Diæta.

Diætæ etiam ratio ea obseruetur, quæ suprà, *de inflammatione cerebri & membranarum eius*, proposita est.

An in luce vel tenebris detinendi sint phrenetici. Ob delirium hoc saltem addimus, quæri à Medicis vtrum æger in luce, vel tenebris habendus sit. De eo Celsi sententiam adferimus, qui, *libr.* 3. *cap.* 19. sic scribit: Antiqui tales ægros in tenebris habebant, quas ad quietem etiam conferre iudicabant: at Asclepiades, tanquā tenebris ipsos terrentibus in luce habendos esse dixit. Neutrum tamen perpetuum est. Optimum itaque est, vtrumque experiri, & habere eum, qui tenebras horret, in luce; eum, qui lucem, in tenebris. At vbi nullum tale discrimen est, æger, si vires habet, loco lucido; si non habet, obscuro continendus. Hæc Celsus. Aliqua n. naturarum diuersitas hic occurrit, atque alios plus tenebræ, alios lux turbat. Et nonnulli dum in aëre sublucido versantur, multa, quæ non sunt, se videre imaginantur, alia pro aliis agnoscunt, & varias imagines ab obiectis concipiunt. Ideóque tum non solùm omnes picturæ è cubiculo amouendæ; cum eiusmodi colorum varietas occasionem præbeat, vt multa falsa imaginentur ægri, sed & æger in loco obscuro continendus. Contra si æger tenebras horreat, & pertimescat, in luce continendus. Vt æger in quiete detineatur, etiam turba ab eo arceatur, adstantesque sint pauci, prudentes, & ægro familiares, ac grati: absint verò quos ægri odio habent.

Musicā quoque suaui interdum demulcendus æger: custodiendus etiam diligenter; ne damni aliquid, vel sibi, vel aliis inferat, &, nisi admonitionibus, ac obiurgationibus quietus contineri possit, vinculis coërcendus. Somnus omnibus modis concilietur; cum nihil Phreniticis tam vtile sit, quàm somnus & somno deliria mitescant, ægrique conualescant.

QVÆSTIO

An Cerebrum, an verò membrana eius in phrenitide inflammentur?

Vt in iis, quæ supra, *part.* 1. *cap.* 27. & hoc ipso capite dicta sunt, nihil dubij, quantum possibile, relinquamus, explicandæ omnino videntur sequentes duæ controuersiæ, quæ à nonnullis mouentur: Primò, an omnis inflāmatio membranarum cerebri delirium afferat; deinde, an phrenitis fiat solùm ab inflammatione membranarum cerebri, an verò etiam ab ipsius cerebri, substantiæ inflammatione. De priore vt dubitarent nonnulli, ipsis occasionem præbuit Hippocrates, qui, 5. *Epidem. t.* 47. recensens historiam Nerei filiæ, quæ membranarum cerebri inflammatione ex percussione laborasse putabatur, nullam delirij mentionem facit; quod tamen in similibus casibus non omittere solet. Et *libr.* 3. *sect.* 1. *ægrotat.* 3. referens historiam ægri, qui in Dealcis horto decumbebat, qui Phrenitide laborauit, nec tamen continuò delirauit. Et, *in Commentar. in locum* 5. *Epidem.* refert Franciscus Vallesius, se vidisse in capitis fracturis membranas, præcipuè duram, inflammari conspicuè, atque adeò suppurari, postea & frustatim extrahi, homine non delirante. *An in inflāmatione mēbranarū cerebri semper adsit delirium?*

Secundò, etsi negandum non sit, cerebrum inflammari posse, tamen id non fieri in phrenitide, sed aliam eam esse affectionem nonnulli putant, cum cerebrum inflammatur, quàm quæ inflammatio membranarum ipsius parit; vtpote quæ diuersa habet symptomata.

Ex his dubiis vt nos expediamus, hoc ex iis: quæ suprà de delirio dicta sunt, patet; delirium non fieri posse nisi ipsum cerebrum, spiritusque in eo, qui functionum principum sunt instrumenta, afficiantur. Non tamen necessarium est, vt ipsum cerebrum semper inflammetur; sed satis est, si à vicinis membranis inflammatis incalescat, vel aliunde vapores calidi illi communicentur.

Ideóque non impossibile est, etsi cerebri membranæ afficiantur, vt tamen delirium nullum accedat: si nimirum malum cerebro non communicetur, neque spiritus in eo turbentur.

Si verò cerebrum ab inflammatione membranarum p.n. incalescit, tunc delirium, de quo nunc agimus, excitatur. Atque ita Phrenitis non potest esse sine inflammatione membranarum cerebri; inflammatio autem membranarum cerebri potest esse sine delirio.

Alteram verò quæstionem quod attinet, concedendum putamus, phrenitidem, vtpote quæ sæpe curabilis affectus est, solum ab inflammatione membranarum

rum cerebri prouenire: ipsum verò cerebrum, etsi quoque inflammari posse concedimus, ipsius tamen inflāmatio alius à Phrenitide affectus est, & Phrenitide lōgè periculosior, vtpote in quo ægri non delirant, sed sensu omni priuantur. Inflāmationis equidem cerebri nomine tres affectus comprehenduntur: Primò enim ab humore bilioso, aut eius vaporibus, ad cerebri membranas cum sanguine affluente, etiam cerebri substantia irrigatur & incalescit. Deinde humor, qui est in membranis cerebri, etiam in venulas cerebri effunditur; nondum tamen in ipsam cerebri substantiam effusus est. Tertiò sanguis in ipsam substantiam, & spatia cerebri effunditur, & tum non solùm membranæ sed ipsa cerebri substantia simul inflammatur. Etsi enim nonnihil. Etsi enim nonnulli Medicorum cerebrum inflammari negarint: tamen non solùm doctissimorum Medicorum autoritas, sed & experientia, & symptomata, quæ ex inflammatione cerebri proueniūt, contrarium persuadent. Ad phrenitidem autem constituendam priores duo affectus sufficiunt; etsi inflāmationes cerebri propriè dictæ non sint, sed cerebrum saltem ob vicinas membranas affectas afficiatur. Si verò ipsa cerebri substantia afficiatur, longè, vt dictum modò, periculosior affectus est, cuius Hippocrates, 2. & 3. *de morbis*, sub sphaceli cerebri nomine mentionem facit; vt & 7. *aph.* 50. dum scribit: Quibus cerebrum sphacelatum est, in tribus diebus pereunt: si verò hos euaserint, sani fiunt. Paulus Ægineta etiam, Aëtius, & Auicennas eius meminerunt, & diuersis capitibus de ea, & phrenitide tractant: & proinde nos etiam signa eius suprà, *part.* 1. *cap.* 27. seorsim proposuimus, & ab inflammationis cerebri signis & symptomatibus separauimus; cuius historiam descripsit Hippocrates, 2. *de morb. in initio*, & Petrus Sal. Diuersus, *de affect. partic. c.* 1. Hoc tamen ita accipiendum putamus, in Phrenitide quidem non totam substantiam cerebri inflammari, sed solùm externam eius partem, quæ membranas contingit; & qui hoc modo afficiuntur etiam Phrenitici ab Hippocrate, 1. *prorrhet. text.* 33. sed ἀσωφώδεις nominantur, vt Galenus, *in comm.* explicat. In eo verò affectu, quem Hippocrates, 2. & 3. *de morb.* ac P. Sal. Diuersus, *de affect. partic. cap.* 1. describunt, internæ partes cerebri, eiusque propria substantia inflammatur, & malum plerumque in sphacelum degenerat.

CAPVT VIII.

De Melancholia in Genere.

Nomen.

Melancholia vnde nomen obtineat

MElancholia, vt ex Hippocrate, 3. *aphor.* 14. & *lib. de aëre, aq. & loc.* videre est, morbi nomen est, non humoris: proculdubio tamen ex illorum affectuū p.n. genere, qui, teste Galeno, 2. *meth. med. cap.* 2. & 3. *de loc. affect. c.* 7. nomen acceperunt à caussa, id est, à materia, quæ illos produxit. Cum verò humoris melācholici duo præcipuè genera sint: vnum, quod excrementitius humor naturalis est, & veluli fex sanguinis, qui circa lienem pręcipuè cumulatur, & μέλας χυμός, ac Melancholia in specie appellatur: aliud, quod est excremētū p.n. ex adustione melancholiæ, sanguinis, & bilis genitum, & μέλαινα χολή, atra bilis nominatur: malum, de quo iam agendum, ex priore genere, hoc est, succo atro, vel melancholico ortum habet; quando is peccans, siue in cerebro, siue in toto, siue in hypochōdriis, principes animæ functiones deprauat. Quæ verò ab atra bile prouenit, harum functionum deprauatio Mania appellatur, vt postea dicetur. Interdum tamen Hippocrates melancholicum delirium nomine μανίας indigitat; vt 6. *aphor.* 21. & 56. sed minùs propriè.

Definitio.

Definitur itaque vulgo Melancholia, quod sit delirium, seu imaginationis, & ratiocinationis deprauatio, sine febre, cum timore & mœstitia, à spiritu animali tenebricoso & melancholico, simili phantasmati occasionem præbente, orta. Vt enim in aliis deliriis, ita etiam hîc phantasia, & ratiocinatio læditur; sed Inprimis phantasia: ratiocinatio verò non semper multùm, neque in omnibus, &, vt Aretæus, *lib.* 1. *de caus. & sign. morb. diuturn. cap.* 7. loquitur, in melancholia in vna re aliqua est lapsus, constante in reliquis iudicio. Melancholicorum enim ratiocinatio circa vnam rem falsam plerumque, quam veram esse credunt, & phantasiæ deprauatæ circa eam assentiuntur, aberrat, de reliquis prudenter, & sapienter ratiocinantur. Ita puer ille, cuius suprà, *cap.* 5. *ex Huarti scrutinij ingenior. c.* 5. mentionem fecimus, in eo solùm delirabat, quod se totius mundi monarcham credebat; de republ. verò administrandâ prudenter disserebat. Sic mercator ille apud Forestum, *lib.* 10. *obseru.* 15. optimè ratiocinabatur, nisi quod ad extremam inopiam se redactum esse conquereretur. Sic qui melancholiâ hypochondriacâ laborant, & sine caussa timent, ac mœrent, ipsi sæpe intelligunt, timorem illum, ac mœstitiam esse vanam, & sine caussa.

In Melācholia phantasia inprimis læditur, ratiocinatio verò nec in omnibus, nec sēper multū.

Memoria verò nec per se, nec per accidens læditur: quod non fit in phreniticis, vbi imaginatrix ob immoderatum calorem spirituum, & veluti efferata innumeram obiectorum multitudinem memoratrici offert, sed sine ordine; quæ propterea citò, & facilè in illâ obliterantur. Atque hinc accidit, vt propter memoriæ integritatem cùm probè sæpe ratiocinentur melancholici tum plerique versuti admodum sint. Imò obseruatum est, nonnullos in delirio hoc carmina etiam elegantia composuisse.

Memoria hic planè non læditur,

Differt autem hoc delirium ab aliis deliriis, quod metuunt plerumque, & mœsti sunt ægri præter solitū; neque tamen metus aut tristitiæ caussam vllam afferre possunt, quæ alicuius momenti sit, nisi forsan eam, quam animo falsò conceperunt, & pertinaciter fouēt: dum scilicet alij carceres, alij supplicia, alij condemnationem æternam, alij alia timent, & quidem ex leuissima sæpe occasione, vt apud Forestum, *lib.* 10. *obseru.* 12. videre est. Quandoque tamen à manifesta caussa incipit timor, qui si perseuerans, melancholiam parit. Raro verò rident: & risus potius maniacis ex feruore sanguinis, quàm melancholicis competit. Si enim sanguis sit calidior, & feruidior, maniam mitem efficit si verò sit crassior, & frigidior, melancholiam producit, à quâ mœstitia vix abest, etiamsi ea minor sit; talesque melancholici per interualla lætitiæ alicuius signum exhibent, & interdum in risum prorumpunt. Si autem plus iusto lætentur tales melancholici, iam instantis maniæ est indicium, ac præludium.

Melancholia ab aliis deliriis differentia.

Quod tamen ex communi Medicorum sententia de timore & mœstitia, quæ huius delirij propria sint; quibusque à reliquis deliriis discernatur, dictum est, rectè accipiendum. Neque enim semper mœstitia aliqua, & timor insignis in omnibus melancholicis apparet; imò nonnulli lætitiâ quasi affici videntur, cùm falsis suis imaginationibus indulgent, & se Reges, vel Principes, aut diuites esse imaginantur. Ita, vt Horatius, *epist. lib.* 2. *epist. vlt.* scribit:

------ fuit haud ignobilis Argis,
Qui se credebat miros audire tragœdos,
In vacuo lætus sessor plausorque theatro.
Hic vbi cognatorum opibus curisque refectus
Expulit helleboro morbum bilemque meraco,
Et redit ad sese: pol me occidistis, amici,

Non

Non seruasltis, ait, cui sic extorta voluptas.
Et demptus per vim mentis gratissimus error.

Cui similem historiam suprà, *cap. 5. ex Huarti scrutinij ingenior. cap. 7.* recensuimus, de famulo Hispano, qui se totius mundi Monarchã esse imaginabatur, & hinc maximâ delectatione ac voluptate afficiebatur. Ita refert Marcell. Donatus, *de histor. medic. mirab. lib. 2. cap. 1.* mulierculam quandam se Regi desponsatam esse persuasum habuisse, quæ si fortè in fragmenta vitrorum, aut alia lucida corpuscula incidebat, gemmas sibi à coniuge Rege transmissas dicebat, eaque tanquam rem carissimam, in arca, quam totam ferè oppleuerat, asseruabat. Eiusdem generis fuit deliramentum cuiusdam senioris diuitis, qui, referente Senecâ, quæcunque, quibus, vti opus erat, quam maxima expetebat, mulieres paruas, & homines paruos abominabatur, prægrandes equos peroptabat; amplissimis poculis vtebatur, & calceamenta pedibus maiora gestabat, latissimis vestibus vestiebatur. Et huius generis deliramenta sæpe occurrunt, vbi ægri quidem absurda imaginantur, & in cogitatione illa, vt verissimâ, pertinacissimè hærent; timoris tamen, aut mœroris parum, vel nihil adest: qui omnes cum sine febre delirent, neque etiam vlla in iis truculentia, aut ferocia appareat, vt maniaci appellari non possint; nomine Melancholicorum meritò etiam comprehenduntur. Et cogitandum Lectori relinquo, quò referenda sit illa falsa imaginatio, quæ iis, quibus crura amputata sunt, accidit, cũ sæpe post multos post amputationẽ menses crus amputatũ grauiter sibi dolere conquerantur; vt testantur Ambr. Paræus, *lib. 11. cap. 17.* eiusque rei historias recenset Guilel. Fabricius, *centur. 3. obseru. 14. & 15.*

Vera Melancholiæ definitio.

Itaque vt Melancholiæ nomen pro delirio acceptũ omnibus eius speciebus competat, malo cum Aretæo, *de caus. & signis morbor. diutur. lib. 1. c. 5.* Melancholiam definire, quod sit animi angor in vna cogitatione defixus, atque inhærens, absque febre, & furore, à phantasmate melancholico ortus. Vbi tamen notandum, per angorem animi non cordis passionem intelligendam esse; cum melancholia phantasiæ & facultatum principum læsio sit: sed cogitationem in vna re ita defixam, falsam tamen, vt inde quasi animi quædam anxietas oriatur. Vnde etiam ita commodè Melancholia definiri potest, quòd sit delirium sine febre & furore, in quo animus à falso phantasmate, à spirituum animalium dispositione occulta seu tenebricosa orto, delusus in vna cogitatione cum angore quodam hæret, & defigitur.

Melãcholicorũ magna, varietas.

Est autem Melancholicorum magna varietas, vt omnes melancholicorum imaginationes absurdæ facilè cõprehendi non possint, nihilque tam absurdum, & ineptum sanis occurrere potest, quod non melancholici sibi imaginantur, & verissimum esse pertinacissimè credunt. Atque occurrunt huius rei exempla passim, quorum aliqua in Institut. *lib. 2. part. 3. sect. 2. cap. 4.* recensuimus: plura exstant apud Schenckium, *libr. 1. obseru. 254. & seq.* Marcell. Donatum, *de histor. med. mirabil. lib. 2. cap. 1.* Forestum, *lib. 10. obseru. 12. & in schol.* Platerum, *lib. 1. obseru.* Pro dispositione enim humorum variâ, vitæ, conditionis, ac cogitationis varietate innumera hîc varietas occurrit. Nam quidam risum interdum admiscent; quidam cum ira aliqua, & contentione phreniticis assimilantur; quidam nescio quæ scelera se commisisse imaginantur, atque hinc supplicij metu, & mortis terrore vexantur; alij se ad inferos damnatos, imò gehennæ flammis cremari conquerũtur; nonnulli se mori, vel etiam mortuos putant; nonnulli cœlum ruiturum metuunt; quidam serpentes, vel ranas in ventre se gestare persuasum habent; nonnulli se in bruta animalia conuersos credunt; alij in testam, aut vitrum mutatos; nonnulli lacrymantur quidam desperabundi mortem sibi inferunt; quidam diuina affectant, & colloquia cum Deo & Angelis somniant; alij auari nihil nisi de diuitiis cogitant; quidam quasi diuites, etsi tales non sint, de magnis opibus gloriantur; quidam elati, & superbi, vel de pretiosis vestibus, auro & gemmis cogitant, ac loquuntur, vel se Principes, aut Reges esse opinantur; alij contrà animo abiecti, licet diuitiis abundent, de paupertate conqueruntur; alij de studio, quo sunt delectati, perpetuò cogitant, ac loquuntur. Mœstitia tamen, & timor plerumque cum hoc delirio coniungitur, aut certè pertinax, & intenta, quasi cum animi angore de re vna, sed falsâ, cogitatio. Abest etiam febris, etsi post febrem aut in declinatione febris, humoribus adustis relictis melancholia generari aliquando possit.

In Melãcholia præter cerebrum, quod primariò laborat, etiam Cor afficitur.

Affici autem cerebrum, & quidem vt pars similaris est, extra controuersiam est; de quo mox in caussis dicetur. Verùm cum, vt Fernelij verbis vtar, negandum non sit, dum iracundiâ, doloribus, gaudio, metu, cæterisque eiusmodi animi perturbationibus concutimur, conspicuè, atque insigniter cor in nobis opprimi, & gestire, animique perturbationes in corde fieri; Melancholia verò sit delirium cum tristitiâ, aut metu, aut certè alio animi affectu: concedendum est, eâ ratione in melancholicis simul cor affici: imò plerúmque principium melancholiæ est ex corde. Cordis enim temperies corrupta corrumpit temperiem cerebri. Et licet delirium hoc nunquam accidat, nisi cerebro primariò affecto: tamen, vt iam in caussis dicetur, si spiritus vitalis impurus sit, & tenebricosus, vitium hoc spiritibus animalibus, & cerebro communicatur, & ita cor sæpe huic delirio primam occasionem præbet, malumque hoc fouet, & proinde tum non solùm ad cerebrum, sed etiam ad cor in curando respiciendum. Imò etsi cerebrum primariò afficiatur: tamen quia hoc delirium semper cum aliquo animi affectu coniunctum est, animi verò affectus cor valdè alterent, ac afficiant: vix fieri potest, vt in melancholico delirio cor etiam non afficiatur.

Caussa.

Caussa Melancholiæ proxima.

Caussa huius delirij proxima statuitur phantasma, vt Capiuaccius appellat, tenebricosum. Vbi tamẽ quod supra de delirio in genere diximus, monendum, quia in melancholico duæ diuersæ facultates afficiuntur, phantasia & ratiocinatio; quarum illa organo corporeo, spiritibus vtitur, hæc non vtitur, sed saltem phantasmata speculatur: duæ etiam proximæ caussæ ponendæ sunt, phantasiæ scilicet læsæ spiritus animalis tenebricosus & melancholicus; rationis verò deprauatæ phantasma, vt Capiuaccius appellat, tenebricosum. Caussa enim, à qua prima huius mali origo, est certa, & occulta, quam vulgo melancholicam & tenebricosam nominant, spirituum animalium dispositio, quam immediatè & proximè sequitur phantasiæ deprauatio, seu phantasmatis tenebricosi & melancholici efformatio: quod intellectui postea obiectum & obuersans, illud delirium melancholicum, & animi angorem excitat. Ego, vt omnibus eiusmodi deliriis competat, malim appellare melancholicum. Phantasma autem tenebricosum, aut melãcholicum redditur à simili animaliũ spirituum dispositione. Cum enim spiritus animales, qui sunt proximum animæ in hisce actionibus obeundis instrumentum, speciesque deferunt, lucidi, tenues, subtiles, & mobiles esse debeant; quã de caussâ ipsum etiam cerebrum est nitidissimum, ac nullo colore infectum: si illa ipsorum naturalis constitutio lædatur, actiones animales, quæ eorum beneficio perficiuntur, læduntur; & quidem variis modis, prout spiritus vitiantur. In Melancholiâ spiritus Melancholicos, id est, opacos, obscuros, tenebricosos, & fixos quasi reddi dicimus; quæ eadem dispositio plerumque etiam est in spiritibus vitalibus. Qui enim tristes, & meticulosi sunt in hoc delirio, procul dubio spiritus

vitales

vitales crassiores, impurioresque habent. Nam vt spirituum puritas & subtilitas animum hilarem ac alacrem reddit: ita crassities, frigiditas, & impuritas mœstum ac tristem.

Melancholia quomodo timorē & mœstitiam inducat.

Quâ ratione autem spiritus ac vapores Melancholici tristitiam ac mœrorem efficiant, inter Galenum, ac Auerroëm controuersia est; de qua quæ in Institut. *lib. 2. part. 3. sect. 2. cap. 4.* dicta sunt, hîc repetere superuacaneum est. Hoc saltem declarationis gratiâ addimus; in spiritibus non solùm qualitates primas, sed & secundas, ac occultas esse attendendas; cum ad actiones illas perficiendas æquè sint necessariæ, ac qualitatum primarum temperies. Videre est huius rei exemplum in humore vitreo, crystallino, & tunicâ corneâ in oculo, in quibus non solùm qualitates primæ, sed ad visionem rectè perficiendam æquè, imò multò magis, pelluciditas, & ἀχροια, seu coloris carentia est necessaria; quæ si desit, visio non rectè perficitur. Eodem modo in spiritibus, & vitalibus, & animalibus, præter qualitatum primarum temperiem etiam tenuitas & subtilitas, puritas, ac luciditas requiritur; quæ si desit, spiritûs non satis aptum animæ instrumentum sunt. Atque hunc puritatis, luciditatis, & subtilitatis defectum in spiritibus, atri coloris, & tenebrarum nomine Galenus exprimit. Et quanquam à sensibus externis non percipiatur illa tenebricositas: tamen caussa est, vt omnia obiecta ad modum vitiosæ dispositionis spirituum repræsententur, & vitiosa illa dispositio spirituum speciebus imprimatur. Id etiam fieri in somniis animaduertimus, in quibus sæpe horrenda & metuenda offeruntur, propter abundantiam vitiosorum humorum in corpore, qui faciunt, vt obiecta hoc modo sensibus internis repræsententur.

Platerus equidem malignitatem materiæ, quæ melancholiam, vt & quæ maniam producit, tribuit. Verùm vt facilè concedimus, & hactenus defendimus, nō solùm à qualitatum primarum mutatione melancholiā prouenire; ita malignitatem peculiarem, & propriè dictam ei tribuere opus esse non putamus, sed sufficit ad melancholiam generandam, si spiritus animales naturalem luciditatem & puritatem amittant, & in statū contrarium deducantur: quæ tamen dispositio p. n. qualis sit, facilè explicari non potest. Ideoque etsi malignitatem negamus; occultam tamen, qualitatem facilè admittimus: quam si intellexit Platerus, ei assentimur. Et dispositionem illam Melancholicorum p. n. non esse simpliciter opacam, sed occultam, ex eo patet, quòd, si imaginationi ipsorum satisfit, sanitati restituuntur; sicut illi accidit, qui, cum nasum magnum se habere putabat, farcimine apposito, & mororo conualuit: cuius rei etiam alia exépla in Institutionibus habentur, & infra etiam recēsebuntur.

Fiunt autem spiritus Melancholici, seu opaci, impuri, & tenebricosi, seu quocunque nomine appellare libeat, tribus modis: vel quia tales vitio cerebri generantur: vel quia, etsi naturâ suâ sunt puri, à materia aliqua impura, & melancholica, quæ ipsis permiscetur, inquinantur, & Melancholici redduntur: vel quia ob sanguinis, & spirituum, è quibus generantur, vitium tales fiunt.

Prius fit cum cerebri constitutio vitiosa est, & Melancholica, quæ ex sanguine, & spiritu vitali, etiā puro, impurum; & melancholicum spiritum animalem generat, quę cerebri constitutio potissimùm à spiritu insito melancholico dependet. Capiuaccius equidem hoc negat, & à nullâ qualitatum primarum intemperie in cerebro melancholiam excitari posse statuit, dicitque, à cerebro calido fieri spiritus animales calidiores, & hinc delirium maniacum, à frigiditate spiritus animales paucos, ac frigidos, indeque fatuitatem. Verùm non solùm ad qualitates primas in cerebri constitutione est respiciendum, sed etiam ad alias, vti antea dictum; sicut oculi constitutio id manifestè demonstrat.

Secundò fiunt spiritus melancholici, cùm spiritus vitalis in corde vitiosus, & impurus gignitur; qui cum sit spiritus animalis materia, spiritum animalem eiusdem generis & modi generari necesse est, impurū scilicet, & melancholicum Si tamen hoc diu duret, tādem ipsum etiam cerebrum affici necesse est. Nam cum cor caloris natiui, & spiritus vitalis, qui in totum corpus diffunditur, fons sit, si illud frigidius & siccius, quàm par est, seu melancholicum euadat, tandem totus corporis habitus talis redditur; imò & ipsum cerebrum, quod tali sanguine etiam nutritur, & à spiritibus melancholicis affluentibus continuò inquinatur, & tandem Melancholicum euadit.

Tertium fit cum cerebrum per consensum afficitur, & quidem tribus modis. Primò cum ab vniuerso corporis habitu, & præcipuè venis maioribus, materia hæc in cerebrum fertur; quod fit inprimis corde affecto, & spiritus, ac sanguinem melancholicum generante: secundò cum ab hypochondriis materia melancholica transmittitur; quæ Melancholia Hypochondriaca nominatur: tertiò cum ab vtero.

Notandum tamen hic, etiamsi caussa Melancholiæ sit humor melancholicus, à quo etiam affectio hæc nomen habet: tamen in melancholicis, vtpote frigidis & siccis, multum pituitæ cumulari, propter debilitatem caloris naturalis; ad quod propterea in curatione Melancholiæ sæpe etiam simul respiciendum.

Differentiæ.

Prima Melancholicorū differentia à varia delirÿ forma.

Melancholicorum hìc differentiæ sumuntur primò à forma ipsa delirij, quæ multiplex & varia est, pro phātasmatum varietate, quæ ab imaginatione deprauata exhibentur. Caussa diuersitatis illorum phantasmatum est primò natura humoris melancholici, qui in aliis sincerior est, in aliis impurior, in aliis nōnihil adustus: deinde natura & constitutio corporis ac cerebri. Nā vt vinum moribus potantium, ita humor melancholicus laborantis constitutioni se accommodat. Postea consuetudo vitæ, & actionum. Qualis enim olim cuiusque intenta cogitatio fuit, aut qualis vitæ conditio, talis sese repræsentat melancholica deliratio. Propter has ergo caussas alij alia cogitant, & loquuntur. Quidam prorsus conticescunt, quod melancholicorum, inter initia præsertim, proprium est, teste Galeno, vt multum loqui Phreneticorum, & semper cooperiri, vtrorumque, *in 3. Epidem. comm. 3. aph. penult.*

Secunda & præcipua Melancholicorum differentia à situ materiæ sumitur, & quadruplex est.

Sed præcipua Melancholicorum differentia, quæ ad curationem mali plurimum momenti affert, sumitur ex situ materiæ, vel ex sedibus, in quibus humor gignitur, & redundat, vt ex caussarum enumeratione patet. Atque ita quatuor præcipuæ sunt Melancholiæ differentiæ. Prima est per primarium cerebri affectum; secunda per consensum cordis, & totius; tertia Hypochondriaca; quarta per consensum Vteri. Arabes quidem plures partes, quibus in Melancholia cerebrū per consensum affici potest, recensuerunt, vt ex Auicenna, & interpretibus eius videre est, Ventriculum, Hepar, Lienem, Vterum, Hæmorrhoides, & alias partes: nullus tamen reuerà inter eos & Græcos, qui omnem Melancholiam ad tria capita redegerunt, in proprium cerebri affectum, consensum à toto, & eum, qui fit à venis mesaraïcis, & hypochondriis, est dissensus, si res rectè explicetur: Galenus enim, *3. de loc. affect. cap. 1.* expressè fatetur, quod si Lien officium suum non faciat, & humorē melancholicum vel non attrahat, vel per conueniētia loca non excernat, tū alios affectûs, tū Melancholiam inde excitari posse. Idem de Hepate, hæmorrhoidibus dici potest. Verùm hæ partes omnes aliter melancholiam non producunt, nisi quatenus humor retentus vel in totum corpus diffunditur, vel in hypochondriis stabulatur; ideoque Melancholia inde

orta

orta ad Melancholiam per consensum totius, vel ad hypochondriacam referri potest. Veri tamen quin peculiaris mentio fiat, ab re non videtur; cum in specie & priuatim ad eum curatio interdum dirigenda sit. De his ergo quatuor Melancholiæ differentiis iam ordine dicendum, si prius ea, quæ in genere de signis Diagnosticis, Prognosticis, Curatione, & Diæta, quæ omni Melancholiæ competunt, proposuerimus.

Signa diagnostica Melancholiæ in genere.

Dum imminet Melancholia, æger insomniis terretur, somnumque habet turbulentum, & horrendis somniis interruptum: postea vigiliis infestatur, præter solitum fit mœstior, & tristior, aut tristia cogitat, & metuit sine euidenti caussa, aut certè in vna cogitatione pertinacissimè hæret; quæ si perseuerant, præsentis iam Melancholiæ indicia sunt. Ita enim Hippocrates, *6. aph.* 23. Si metus atque tristitia longo tempore perseuerant, Melancholiæ est signum. Hinc æger fit taciturnus, & morosus, hominum consortia fugit, & solitudinem sectatur, fit suspicax, præter solitum inediam tolerat, & in nonnullis inediæ tolerantia tam pertinax est, vt fame mori malint, quàm comedere, & viuere; crebrò suspirant, respiratio est tarda & rara, pulsus tardus, paruus, rarus; tandemque, vbi malum augetur, illa, quæ cogitant absurda, sermone, & gestibus proferunt, vt manifestè delirare deprehendantur: absurda tamen illa loquuntur & agunt sine omni sæuitia & furore; febre præterea carent.

Prognostica in genere.

1. Sicut nulla desipientia tuta est; quia functio princeps læditur: ita nec Melancholia. Per se tamen lethalis morbus non est, nisi aliud accedat.

2. Malum hoc recens facilè, & non multo negotio curatur. Sæpissimè enim solâ victus ratione conueniẽte, quâ probus, tenuis, & clarus sanguis gignitur; & præterea humectatione corporis, ac capitis, præsertim verò balneis aquæ dulcis, se Melancholicos sanitati restituisse, absque vllo alio remedio validiore, testatur Galenus, 3. *de locis affect. cap.* 7. Et tum bonum signum est, melancholicorum corpus augmentum sumere. Indicio enim est, sanguinem iam meliorem reddi, & attemperari. Inueteratũ verò malum difficulter curatur. Itaque inter initia ipsi occurrendum; cum inueteratum plerumque ægrum ad mortem comitetur.

3. Facilius tollitur, & minus periculi habet Melancholia per consensum, quàm quæ per essentiam.

4. Facilius curatur Melancholia, quæ cum risu aliquo est; difficilius, quæ cum studio, ob humoris prauitatem maiorem.

5. Leuius est malum, si imaginatio saltem læditur grauius, si simul ratiocinatio.

6. Melancholia hæreditaria ferè nunquam curatur.

7. In morbis Melancholicis periculosæ sunt tempore verno humorum depositiones, & decubitus; quoniã permutantur frequenter vel in apoplexiam, vel in conuulsionem, vel maniam, vel cæcitatem; teste Hippocrate, 6. *aph.* 50. Mala enim hæc nonnunquam ab humore Melancholico proueniunt. Sæpissime verò melancholia in epilepsiam transit, teste Hippocrate, 6. *Epid. in fine.*

8. Si melancholicus præter solitum in risum, vel fletum, vel lacrumas soluatur, ne in maniam transeat, metuendum.

9. Via ad interitum in melancholia est, vel per viriũ resolutionem, quæ paulatim succedit, cum ægri cibum ac potum pertinaciter auersantur, parùm aut nihil dormiunt; vel caloris natiui suppressione, & suffocatione, quod fit, dum ægri animi mœrore, vel aliis cogitationibus se miserè conficiunt; vel per conuulsionem, aut epilepsiam, materiâ ad neruorum principium, & membranas cerebri conuersâ.

10. Via ad salutem est, si materia melancholica vel dissipetur, si pauca fuerit, vel ad inferiores & ignobiliores partes à naturâ detrudatur, & per varices, hæmorrhoides, aut vteri venas expellatur, aut in scabiem, similesque cutaneos affectus mittatur; vel denique præsidiis artis eadem superetur, & profligetur.

11. Insanis si varices, vel hæmorrhoides superuenerint, insaniæ solutio, 6. *aphorism.* 21. Quod de Melancholiâ intelligendum esse explicat Galenus.

Curatio in Genere.

De curatione in genere vix multùm dici potest, præter id, quod suprà, *part.* 1. *cap.* 12. dictum fuit. Hæc tamẽ diligenter attendenda: Primò procurandum esse omni studio, vt bonus, clarus, tenuis, ac subtilis sanguis generetur, qui omne caussarum vitium corrigere potest, quo solo auxilio, & aquæ dulcis balneo, sine vllo fortiore remedio, se recentem Melancholiam sanasse testatur Galenus, 3. *de loc. aff. cap.* 7. Quâ ratione autem hoc fieri possit; dicetur mox in diæta. Deinde vt ab animi perturbationibus, mœrore, tristitia, timore, & curis æger liber sit, eiusque animus ad hilaritatem adducatur. Tertiò vt æger ad contrariam imaginationem deducatur. Compertum enim est sæpe, si ægro persuadeatur, illud, quod ipsi molestum videtur, & in quod omnem cogitationem defigit, remotum esse, Delirium cessare, & pòst ægrum, si quid caussæ supersit, ad eam extirpandam medicamenta facilius admittere. Commodum quidem est, vt æger ad contrariam imaginationem deducatur: verùm rarò hoc ab ipsis obtinetur. Ideoque ipsorum imaginationibus quidem indulgendum; sed interim fallendi sunt. Ita refert Trallianus, *lib.* 1. *cap.* 17. Medicum quendam, qui caput sibi amputatum putabat, curasse imposito repentè capiti ipsius pileo plumbeo, vt grauitatem sentiens caput se recepisse putaret. Alius natum se ingentis magnitudinis habere putabat; Chirurgus naribus prehensis nouacula eas se imminuere fingit, carnisq; frusta abscissa ostendit, quomodo æger conualuit. Gattinaria refert, Medicũ quendam melancholico, qui ranas in ventre se habere putabat, purgans exhibuisse, & excretis ranas viuas iniecisse, quas cum ille è ventre suo exturbatas crederet, conualuit. Quidam se mortuum putabat, referẽte Hollerio, *lib.* 1. *de morb. inter. c.* 15. & propterea cibum capere noluit: is socij comitate, qui cum eo se in sepulcro mortuũ esse asserebat & cibum nihilominus capiebat, ad cibum capiendum persuasus fuit. Et exstant huius rei exempla passim plura. Nullo verò modo concedendum, vt Medici, vel adstantes cum ægro de imaginationibus eius falsis pertinacius contendant. Quartò hoc etiam notandum, ex præcepto Aëtij, interdum ab omni medicamento abstinendum esse aliquandiu; & naturæ aliquam quietem concedendam, quæ aliquando continuis remediis afflicta quiescens recreatur, & validius morbum aggreditur & superat. Quia etiam humor melancholicus circa vesperam moueri solet, commodum videtur, circa vesperam, horâ quartâ, exhibere purgantia, eaque mitiora, (fortia enim rarò fert) & illa aliquot diebus continuare. Præparantia verò horis matutinis exhiberi possunt. *Curatio Melancholiæ.*

Reliqua patebunt ex iis, quæ postea de singulis Melancholiæ speciebus dicentur. Cordialia tamen hîc etiã non omittenda; cum cor in Melancholiâ nõ planè immune sit: & cum dẽtur medicamenta, quæ simul & cordi, & capiti amica sunt, & alterando humori melancholico apta; illa eligẽda sunt: qualia sũt, borrago, bugloss. melissa, ocymum, cort. citri, grana kermes, fl. tunicis, lignum aloës, crocus, moschus, ambra, & similia. Conserua satyrij, & radices eiusdem conditæ etiam in melancholia vtiles sunt; exceptâ eâ, quæ ex amore est.

Diæta.

Cibus & potus. Cum probus sanguis omne hoc vitium ferè emendare possit, vt talis, id est, purus & tenuis generetur, prouidendum. Fit autem hoc dupliciter; primò si cibus ad talem sanguinem generandum aptus eligatur; deinde si is probè coquatur. Itaque cibi sint calefacientes, moderatè humectantes, puri, tenuis substantiæ, concoctu faciles, non flatulenti. Exhibeantur, ergo carnes pullorum, gallinarum, caponum, perdicum, hædorum, agnorum, veruecina, vitulina, & similes; pisces saxatiles, oua sorbilia; ex olerib. borrago, bugloss. lactuca, endiuia; ex fructibus ficus, amygdal. pineæ, pistacia, vuæ passæ, mala Punica medij saporis: & quibus ob iecoris calorem maior copia atri humoris colligitur, ij refrigerantibus, & humectantibus cibis vtantur, vt iusculis ex hordeo. Breuiter: melancholicis omnibus conuenit cibus, qui est tenuis substantiæ, copiosioris nutrimenti, humidus in passiuis, in actiuis temperatus vel ad caliditatem declinans. Frigiditas tamen excedat, aut ad frigidum vergat, si ex adustione melancholiæ proueniat.

Cõtrà verò vitādus cibus frigidus, crassus, siccus, feculentus, & omnia, quæ sanguinem melancholicum gignunt, vt caro bubula, hircina, caprina, aprugna, leporina, & animalium omnium, quæ annosa sunt; & ex auibus, quæ magis ambulant, quàm volant, vt anserina, anatina, & similes. Inter pisces, qui habent crassam carnem; ex oleribus brassica, legumina omnia & maximè lentes. Abstinendum & à salsis, duris, aceto conditis, & sale ac fumo induratis tam piscibus, quam carnibus. De aceti vsu diximus suprà, *part. 1. cap. 12. in quæstion.* Et nullo alio modo concedi potest, nisi vt vapores illos siccos ad cerebrum adscendentes reprimat & figat, ne somnum turbent: idque saltè in melancholia ab hepatis affectu fieri potest; in aliis locum non habet. Potus sit vinum bene maturum, & dulce, aut cereuisia pura inprimis triticea.

Aër, somnus, & vigilia, animi pathemata. Aër sit in calore & frigore temperatus, paulisper humidus, ac, nisi talis sit, arte paretur. Somnus vigilias superet, qui melancholicis est remedium supra gemmas & lapides pretiosos æstimandum: inprimisque dāda opera, ne æger multum vigilet; cum ex hac vnica caussa malum in habitum transire, &, quod peius; in maniam mutari possit. Curæ & sollicitudines animi omnes studiosè cauendæ sunt, ægrique animus suauibus colloquiis, vel etiam musicâ ab intentis & mœstis cogitationibus, ac imaginationibus auocandus, & ad hilaritatem adducendus. Et cùm ægri de vna re falsò animo conceptâ plerumque solliciti sint, & de ea perpetuò cogitent; danda opera, vt, quibuscunque fieri potest, persuasionibus, ac mediis à falsa illa cogitatione abducantur.

CAPVT IX.

De prima Melancholiæ specie, quæ fit Cerebro primariò affecto.

PHantasma tenebricosum ac Melancholicum, quod proxima melancholici delirij caussa est, fieri à spiritibus animalibus eodem modo dispositis, antea dictum. Dispositionem autem istam, vt itidem antea dictum, spiritus animales obtinent, vel quia tales in cerebro, & quidem eius vitio, generantur; vel quia, licet puri & lucidi generentur, aut à cerebro bene constituto generari possent, à materia aliunde in caput missa inquinantur, aut ad eorum generationem materia melancholica suppeditatur. Vt autem de prima melancholiæ differentiâ, quæ fit per primarium Cerebri affectum, prius dicamus, vt aliarum partium vitia coctiones, quæ in iis obeuntur, corrumpunt, & ventriculus malè constitutus chylum vitiosum, hepar malè sese habens sanguinem vitiosum generat: eodem quoque modo si Cerebrum non bene sese habeat, spiritum animalem vitiosum, & dispositioni p.n. respondentem gignit.

Caussæ.

Melancholica cerebri dispositio nõ in qualitatibus primis solùm consistit. Dispositio autem illa Cerebri vitiosa non solùm quęrenda est in qualitatibus primis, frigiditate ac siccitate; cum multi senes has obtineant, neque tamen sint Melancholici: sed in eo præcipuè sita est, quòd cerebrum in modo substantiæ à naturali puritate luciditate, seu albedine deflectit, & impurum, crassum, tenebricosum, & melancholicum euadit. Tum enim spiritus animales eiusdem constitutionis vitiosæ generat. Si tamen frigida & sicca intẽperies cerebri eò progressa sit, vt tenues, lucidas, & puras partes ex cerebro, & spiritu insito quasi exprimat, & cerebri constitutionẽ ita mutet, vt tenebricosum euadat, inter Melãcholiæ caussas numerari potest. Caussæ enim, quæ Melancholicam dispositionem cerebro inducunt, sunt omnia illa, quæ humorem melancholicum in cerebro cumulant, eiusque, & calidi innati substantiam tenebricosam reddunt.

Caussa melãcholica cerebri dispositionis prima fortis imaginatio, & graues animi perturbationes. Primò ergo caussa huius mali sunt terror grauis, subitò & ex improuiso accidens, fortisque rei horrendæ imaginatio, quæ fortes impressiones in spiritibus, humoribus præsertim si iam antè ad melancholiã dispositi sint, & cerebro ipso faciunt, vt rectè scribit Platerus, totumque corpus ita mutant, vt melancholiam grauissimum, deterioremque ferè eâ, quæ ab interna caussa fit (humores & vapores intelligit) producat, & quæ, vt idem Platerus scribit, ægrè, nisi tota sanguinis massa exhauriatur, possit curari. Posset quidem hæc melancholiæ species etiam ad eam, quæ per consensum totius est, referri, cum sanguis in toto corpore ferè mutetur: quia tamen cerebrum maximè, & primariò afficitur, ad hanc speciem eam referre malumus. Fit autem hoc, si homo viso aliquo horrendo, vt cadauere, aut simili re abominanda, vel spectro terreatur, aut imaginatione, & metu periculi in tenebris nocturnis, in sylua, vel loco solitario percellatur; cuius rei historias habet Platerus, *tom 1. Pract. pag. 111. & in obs. lib. 1.* Etsi verò quomodo imaginatio, & animi perturbationes tales istam in humoribus & spiritibus alterationem efficere possint, integrè explicari non facilè sit: tamen experientia testatur, species rei, vel iucundæ, vel horrendæ & formidabilis, visui, aut auditui oblatas, & memoriâ conceptas, ac conseruatas, atque imaginationi & mẽti repræsentatas adeo seruare vestigia & naturam rerũ, vnde prodierunt, vt ferè non minus, quàm ipsæ res externæ alterare, & corpus mutare, & morbos tum inducere, tum depellere possint. Et faciliùs præstant hoc hæ caussæ, si corpus ad melancholiam sit dispositum. Tum enim humor melancholicus in corpore abundans ad caput rapitur, ibiq; hærens cerebri constitutionẽ mutat.

Secundò humor melancholicus in capite collectus. Secundò Melancholicam hanc dispositionem Cerebro inducit humor melancholicus in capite cumulatus, quod fit inprimis ob intemperiem Cerebri frigidam & siccam, aut potiùs ob natiuam, aut quocunq; modo cõtractam, melancholicam, id est, minus puram, & lucidã cerebri constitutionem; quæ cùm sæpe à parentibus in liberos deriuetur, accidit etiam, vt melancholia tunc in liberos traducatur, imò quandoque totis familiis hæreditaria sit.

Cerebri autem hanc constitutionem melancholicã, sanguinem in materiam sibi similem mutantem, post ortum frequentissimè inducunt tristitia, mœror, curæ, luctus, atq; animi sollicitudo diu perseuerans, vel ob rei charæ amissionẽ, vt parentum, liberorum, amicorũ, pecuniæ, & bonorum, honorum; vel in generosis animis ex pudicitia, & verecundia ob errorẽ aliquem, sæpe etiã leuem, & nullius momenti, commissum, vel ex inuidia,

uidia, odio, & vindictæ cupiditate, ex zelotypia, vel ex desiderio; & amore alicuius rei, de quo *c. seqq.* in specie agetur.

Deinde humor iste melancholicus in cerebro colligitur, cerebroque etiam talis constitutio, inducitur, & in eo relinquitur interdum à morbis calidis, post phrenitidem, cùm calore remittente, & resolutis partibus tenuioribus, materia sicca & crassa, ac feculenta in cerebro relinquitur, & in cerebro similis intemperies excitatur, à qua humor melancholicus, & fouetur, & augetur. Idem post epilepsiam interdum accidit, & epileptici Meaancholici, & contrà Melancholici epileptici fiunt. De quod Hippocrates, *6. Epid. in fine*, Melancholici quoque magnâ ex parte epilepsiâ corripi consueuêre, & epileptici Melancholici fieri. At horum vtrũque magis accidit, prout ad alterutram partem morbus inclinat. Etenim si in corpus, epiletici, si verò in mentem, Melancholici fiunt. Quem locum prolixè explicat Galenus, *3. de loc. affect. cap. 6.* Nimirum si humor melancholicus cerebri corpus, seu conformationẽ lædit, id est, obstructionis in ventriculis autor est, secundum vulgatam doctrinam, seu potius, si membranas ventriculos inuestientes vellicat, epilesiam producit: si verò ipsam Cerebri constitutionem, & spiritus, qui facultatum principum proximum instrumentum sunt, lædit, Melancholia excitatur.

Signa Diagnostica.

Delirium melancholicum ex primario cerebri affectu est perpetuum, & vt plurimum vehemens, oculorum obtutus fixus, & signa abundantis melancholiæ in capite suprà, *part. 1. cap. 12.* proposita adsunt. Symptomata contrà, & præternaturale aliquid circa hypochondria, hepar, venosum genus, & cor non animaduertitur: præcesserunt vigiliæ, cogitationes assiduæ, curæ, aut subitus terror & consternatio, atque aliæ caussæ, quæ caput exsiccare, humoremque melancholicum tandem in eo relinquere potuerunt, vt phrenitis, epilepsia. Sanguis etiam emissus hic signum præbet. Si enim is non est crassus, & ater, non in toto, vel corde caussa mali est, sed in Cerebro: nisi forsan membri alterius affecti signa adsunt.

Prognostica.

1. Quò materia in capite est copiosior, frigidior, & siccior; eò difficiliùs hoc malum curatur.

2. In morbis Melancholicis vere & æstate suspecti sunt humorum decubitus, & vel apoplexiam, vel maniam, vel conuulsionem, vel cæcitatem, denunciant, *6. aphor. 56.*

3. A terrore Melancholia profecta primariò cæteris omnibus est curatu difficilior. Platerus.

Indicationes.

Materia melancholica, quæ in capite spiritus inquinat, similemque dispositionem iis imprimit, & cerebrũ ad spiritus melancholicos generandos disponit, est alteranda, & euacuanda; nimirum cum sit sicca, frigida, crassa; humectanda, calefacienda, attenuanda. Hinc medicamentis humorem melancholicum educentibus expurganda. Postea reliquiæ discutiendæ: caput roborandum, & intemperies, ac constitutio eius vitiosa corrigenda, ipsumque ad naturalem statum deducendum. Totius tamen semper simul habenda est ratio.

Auxilia.

Quâ ratione autem hisce Indicationibus satisfieri possit, explicatum suprà, *part. 1. cap. 12.* vbi de intemperie capitis cum humore melancholico curandâ dictum. Ideoque hic pauca saltem addimus.

Et præparantia quod attinet, iis etiam ♀rum ⊕tum, vt & crystallos ♀ri admiscent nonnulli. Verùm etsi in melancholia hypochondriaca locum habere possint, cùm aperiant, & abstergant: tamen non video, quomodo in melancholia per essentiam locũ habere queat; cùm sint frigida & sicca, nec qualitates humoris melancholici corrigant. Exempl. gr.

♃. *Aq. pomor. redolent. borrag.* an. Vnc. jß. *spir. ros.* Scr. ß. *syr. de pom. s.* Vnc. j.

M. pro haustu, qui per aliquot dies horis matutinis continuandus.

Purgantia sæpius repetenda sunt. Ad humorem verò melancholicum euacuandum valde efficax est extractum hellebori nigri Scr. j. vel etiam Drach. ß. pondere exhibitum.

Vel ♃. *Aq. borrag. bugloss. fumar.* an. Vnc. j. *extr. solutiu. Andernac.* Scr. j. *helleb. nigr.* Scr. ß. *syr. de epithymo, borragin.* an. Drach. iij. M. pro Haustu.

Commendatur & puluis Valesci de Taranta, qui infrà, *cap. 11.* proponetur.

Vel ♃. *Fol. sena* Vnc ij. *epithym. rhabarb. zingiber* an. Scr. iiij. *spec. diarrhod. abbat.* Drach. j *cinamom. macis anisi, margarit.* an. Scr. ß. *confection. electuar. de succo rosar. in tabulis* Drach. ij. *sacchar. candi in syrup. violar. concreti* ad pondus omnium.

F. Puluis. Dosis Scr. iiij. vel Drach. jß. in iusculo.

Vel ♃. *Mass. pil. de fumar. de lapid Lazuli*, an. Dra. ß. *extr. helleb. nigr.* gr. iiij. *ol. maioran.* gut. j. Cum *syrup. rosar. sol.* F. Pilulæ.

Vel ♃. *Extr. panchymagogi*, vel *extract. melanagogi Querc.* Scr j. *helleb. nigr.* Scr. ß. *trochisc. alhand.* gr. iij. *ol. anisi* gutt. ij. F. l a. Pilulæ.

Quod si melancholici neque has, neque alias medicamentorum formas admittere velint, quod sæpe fieri solet, propinetur sequens Decoctum galli decrepiti:

♃. *Rad. polypod.* Vnc. sem. *scorzonera* Drach. ij. *cortic. rad. helleb. nigri preparati* Drach. j. *glycyrrh.* Drach. j. ß. *flor. borrag. bugloss. violarum*, an. P. j. *sem. anisi, fænicul.* an. Drach. ß. *passul. minor. lotar.* Vnc. ß. *fol. sena Alex. s. st.* Drach. v.

Ebulliant in iusculo galli decrepiti, & detur iusculum edendum & bibendum.

Verùm purgantibus multis ægri non fatigandi: sed plus commodi ab alterantibus expectandum.

In alterando & roborando capite commendantur præcipuè margaritæ, hyacinthus, borrago, bugloss. crocus, rosæ, melissa, doronicum, aromata subtilia, & odorem ac saporem suauem habentia. vinum album subtile aromaticum.

Commendatur etiam hoc Electuarium.

♃. *amygdal. dulc. excort.* Vnc. ij. *nuc. iugland. excort.* Vnc. jß. *nucl. persicor.* Drach. j. *sem. papau. alb.* Vnc. ß. *ocymi* ʒ. j. Contundantur, & add. *nucis condita* Drach. ij. *margarit. prapar.* Drach. j. *conseru. meliss. betonic. bugloss. borragin.* an. Vnc. j. Cum *syrup. de cort. citri & violar.*

F. Electuarium, de quo vesperi exhibeatur Vnc. ß.

Vel ♃. *Condit. flor. citri, aurant.* an. Drach. ij. *nuc. Indic.* Drach. iij. *cort. citri* Vnc. ß. *Conseru. fl. nymph. rosar. violar.* an. Vnc. j. *borraginis, bugloss.* an. Vnc. ß. *flor. lauend. anthos*, an. Drach. j. *spec. elect. de gemm.* ʒ. ß. *diamosch. dulc.* Scr. j. *conf. alkerm.* ʒ. ß. *tinctur. coralliör. rubr.* Scr. j. *essentia cinamom.* ʒ. j. Cum *syr. de cort. citri. cum moscho* q. s.

F. Conditum, (quod duplici folio auri tegi potest) cuius dosis quantitas nucis moschatæ, vel castaneæ.

♃. *Conseru. rosar.* Vnc. j. *flor. tunic. pœon.* an. Vnc. ß. *violar. nymph.* an. ʒ. ij *aq. pomor. redolent.* ℥. v. *borragin. bugloss.* an. Vnc. jß. *succi granator. dulc.* Vnc. j. *cydonior. rec. depurati* Vnc. ß.

Misce, & contund. in mortario marmoreo. Hinc fortiter

fortiter exprimantur,& colentur, Colaturæ add. *tinct. corallior.* Scr. j. *smaragd.* Scr.ß. *syr. de cinamom, borrag.* an, Drach. vj.

M. pro potione, cuius dosis cochlear. ij. manè & vesperi.

Cardanus se solis somniferis potionibus,& lotionibus, ac vsu chrysolithi intra octiduum Melancholicos curasse scribit.

Chymici hic præcipuè tincturam,& magisterium ☽æ laudant; de quo infrà, *cap.* 20. *pag.* 478. Commendant etiam tinct. coralliор. magist. lap Lazuli, chrysolithi, perlarum, coralliorum, sal chrystalli, smaragdi, sapphiri, essentiam macis essentiam & tincturam croci. sapphiri, smaragdi, essentiam anagallidis. E Chymicis nonnulli etiam spir. ♁, & præcipuè spir. ⊕ ♀is commendant Sed non video quàm commodè; cùm aliàs acida melancholicis sint noxia, & humorem melancholicũ, qui per se aridus est, augeant,& exaltent. Nonnulli tanquam specificum commendant sanguinem asini ex venis post aures tempore verno emissum, si in colinteola munda, nullo vsu antea infecta, madefiant, & exsiccentur, & postea particula duos digitos lata, & vnum pollicem longa in aqua fontana maceretur, eaque ter postea manè exhibeatur,& sudor, si fieri potest, prouocetur.

Externa. Si materia adhuc generetur à perseuerante ibi calida dispositione, tum refrigerantibus,& humectantibus, vt violis, rosis, nymphæâ,& similibus, quę odoramenti loco vsurpentur, vtendum; vel caput abluatur decocto rosarum, violarum, maluæ, hordei.

Particulares capitis euacuationes. Particulares quoque capitis euacuationes instituantur, cùm sensibiles, tum insensibiles. Aperiantur venæ narium, temporum, frontis, post aures, idque aliquoties fiat; imò & in pedibus vena aperiri potest. Sanguini enim permiscetur humor melancholicus, & cum eo commodè euacuatur.

Apophlegmatismus talis instituatur:

℞. *Pyrethri, zingiber.* an. Drach. j. *sem. staphid. agriæ, erucæ,* an. Drach ß. *cubebar.* Scrup. j. *ambræ* gr. vj. Cum *oxymel. simpl.* F. Linimentum palato inungendum.

In nares immittantur sternutatoria ex hellebor. alb, maiorana, nigella, & similibus; & quidem fortiora eligantur.

Commendatur & serum caprinum cum extracto hellel. or. nigri pro errhino.

Efficax est & sequens Puluis sternutatorius:

℞. *Fol. Tabac. veri, oleo sem. anisi præparat.* Drach. j. sem. *maioran.* Drach. j. *agarici albiss.* Drach. sem. *pulu. fl. lilior. conuall.* Scrup. j. *ambræ* gr. v, *moschi* gr. iij.

M. pro Puluere subtilissimo, cuius parum manè & vesperi naribus attrahatur.

Fomenta & inunctiones fiant ex stœchad. Arab hyssopo, melissa, thymo, pulegio, flor. chamæmel. borragine, bugloss. quibus addantur malua, althéa, sem. fœnigræc. quæ coqu. in vino subdulci, vel in lacte, vel in iure capitis veruecis, aut pulli gallin. & spongiâ decocto imbutâ caput foueatur. Ac si papau. capita, aut fol. nymphææ addantur in mediocri quantitate, somno conciliando, cuius semper in melancholia curanda Medicus rationem habere debet; vna operâ succurritur.

Vel imbuatur spongia ol. calidis,& humectantibus, vt oliu. chamæmel. anethin. lilior. albor. amygdal. dulc. & capiti applicetur.

Inprimis vtile est stillicidium ex lacte caprino recenti super suturam coronalem factum.

Vtile est & Linimentum ex oui vitello, & *ol. amygd. dulc.* Vnc. j.

Vel ℞. *Sem. papau. alb. cannabis, granor iuniper.* an. M. j. *thuris* Vnc. sem. *nucleor, Persicor. malor, Armeniac.* an. Vnc. iij.

Contund. & misc. cum aq. rosar, & flor. sambuci, ac supra totum caput in panno lineo ponantur, idque toties repetatur, quoties exsiccata fuerint. Nonnulli etiam fonticulos supra suturam coronalem factos commendant. Alij cranij per trepanum apertionem, vt vapores melancholici, & si quid aliud est p. n. in cerebro, euacuetur. Refertque Rondeletius, *meth. curandi morb. cap.* 41. quosdam, quibus ex casu, & lapsu cranium apertum fuit, sanatos fuisse; & Sauanorola scribit, quendam ex vulnere sanatum fuisse.

Somni, vt diximus, vtpote qui valde vtilis est in hoc morbo curando, etiam Medicus rationem habeat. Ideoque si ea, quæ antea diximus, non sufficiant, opij grana aliquot cum vnguento populeo misceantur, eoque tempora & nares illinantur. Si contumaces sint vigiliæ, laudan. opiat gr. iij. exhibere licet. *Somnifera.*

Monet tamen Crato, *consil.* 186. remedia somnifera foris adhibita, etsi plurimùm prodesse videantur, tamen melancholicis non satis tuta esse quod de fortioribus intelligendum puto.

Amuleti loco de collo nonnulli suspendi iubent Smaragdum, alij corallia rubra, alij lap. Chelidonium.

Diæta.

Diæta ex antea dictis patet. Inprimis cibus sit boni succi, quo solo,& aquæ dulcis balneo recentem hanc melancholiã Galenus se curasse scribit, 3. *de loc. affect. c.* 7. Si enim cerebri constitutio nondum valde mutata sit, nutrimentum bonum continuò affluens vitiũ præsens,& nondum inueteratum corrigere,& balneum aq. dulcis frequens materiam discutere & euacuare potest. Reliqua diæta eadem est, quæ antea,& suprà, *part*, 1. *c.* 12. est proposita.

CAPVT X.

De Amore insano.

ETsi ad caussas, quæ cerebri constitutionem immutando melancholiam inducunt, & quidem ad animi sollicitudinem, & curas Amor quoque pertineat, & proinde melancholia ex amore immoderato orta ad eam, de qua modò diximus, melancholiæ speciem referri possit: quia tamen hic animi affectus præ reliquis vehementior est, & peculiare quid obtinet, Medicis plurimis peculiari capite de Melancholia ex amore orta, seu de Amore Insano agere placuit; quos & hic sequemur,& seorsim de hoc delirio hoc capite agemus: de quo etiam in Institut. *lib.* 2. *par.* 3. *sect.* 1. *c.* 7. & *ibid. sect.* 2. *cap.* 4. quædam diximus. *Amor insanus.*

Amor Græcis ἔρως est, vnde affectum hunc Barbari Hereos, & hoc malo laborantes Heroticos nominant, Arabes Ilisci. Est autem Delirium melancholicum, ex amore nimio ortum. Non equidem omnes amantes delirant. Etsi enim verum sit Poëtæ illud. *Vnde dicatur.*

Crede mihi, stulto nemo in amore sapit.

& plerique amantes cœco amoris impetu in diuersum à recta ratione abripiantur,& videant meliora, probëtque, deteriora sequantur: tamen non semper rectæ rationis vsum amittunt, sed amicorum, imò mentis,& conscientiæ ad meliora hortantis monita sequi possunt, si validius paulò affectui huic reluctentur,& resistant,& caussas, ac occasiones huius mali vitent. Interdum tamen affectus hic tam vehemens est, vt, præcipuè si diu duret, hominem ratione quasi spoliet,& ferè delirium efficiat.

Caussa.

Caussa.

Caussa amoris insani primaria. Caussa enim huius delirij primaria est impressio fortis rei amabilis; seu Amor, non ille blandus Dei, virtutis, boni, ac honesti, parentum, liberorum, imò & coniugũ, sed Venereus, quo homines cũ ratione insaniunt. Etsi enim & hic amor, qui est inter masculum & fœminam, si intra suos limites contineatur, blandus, & suauis affectus sit: tamen si nimius sit, vt Seneca ait, est rationis obliuio, & insaniæ proximus, fœdum, ac minimè conueniens animæ sospiti vitium, turbat consilia, altos & generosos spiritus frangit, à magnis cogitationibus ad humilimas detrahit. Etenim si hominis, seu viri, seu fœminæ, vel reuerà pulchri, vel qui talis apparet, (Est enim, quod vulgo dicitur, Amor cœcus) species ex visu, vel colloquiis concepta fortiter memoriæ imprimatur, & imaginationi, ac menti sæpius offeratur; tãtum rei amatæ desiderium, & appetitus oritur, vt magna in homine inde fiat mutatio, & præ amore ægri nec somnum, nec cibũ capere possint, & animi variis perturbationibus percellantur. Dũ enim, vt in Institut. *loc. alleg.* diximus, spem & opinionem consequendi rem amatam concipiunt, in profundissimum sæpe gaudium erumpunt, & præ gaudio multa inepta, & stulta agunt, & loquuntur, & periculis se non rarò maximis exponunt. Vbi verò de consequenda re amata desperãt, nec mutuum amorem respondere animaduertunt, lugent, dolent, aut etiam irascuntur, interdum etiam violentas manus sibi inferunt. De quibus multa passim apud Poëtas, quæ, etsi de amore, qui nondũ in delirium degenerauit, dicta videantur: tamen eadem etiam omnino delirantibus ex amore conueniunt. Terentius. *in Eunuch.*

In amore hæc omnia vitia: Iniuria,
Suspiciones, Inimicitia, Induciæ,
Bellum, Pax rursum.

Et Plautus, *in Mercat.*

Amori accidunt etiam vltrò hæc, quæ diximus,
Insomnia, ærumna, error, terror & fuga,
Ineptia, stultitiaque adeo, & temeritas,
Incogitantia, cupiditas, & maleuolentia.
Inhæret etiam auiditas, desidia, iniuria,
Inopia, contumelia, & dispendium.

Inprimis verò graphicè incommoda amoris describit Plautus, *in Cistell. act. 2. Sc. 1.*

Credo ego amorem primùm apud homines carnificinam commentum:
Hanc ego de me coniecturã domi facio, ne foris quærã,
Qui omnes homines supero atque antideo cruciabilitatibus animi.
Iactor, crucior, agitor, stimulor, versor in amoris rotâ miser:
Exanimor, feror, differor, distrahor, diripior: ita nullam mentem
Animi habeo. Vbi sum, ibi non sum: vbi non sum, ibi est animus.
Ita mihi omnia ingenia sunt: quod lubet, non lubet iam id continuò.
Ita me amor lapsum animi ludificat, fugat, agit, appetit;
Raptat, retinet, iactat, largitur: quod dat, non dat, deludit:
Modò quod suasit, dissuasit: quod dissuasit, id ostentat.
Maritimis moribus mecum experitur: ita meum frangit amantem
Animum: neque, nisi quia miser non eo pessum, mihi vlla abest
Perdito pernicies.

Imò, vt Virgilius. *Eclog.* 8. ait:

Sæuus amor docuit natorum sanguine matrem
Commaculare manus; quod à Medea factitatum.

Egregiè quoque insanum hunc amorem descripsit Seneca, *in Hippolyt.*

Torretur æstu tacito, & inclusus quoque,
Quamuis tegatur, proditur vultu furor:
Erumpit oculis ignis, & lassa genæ
Lucem recusant, nil idem dubia placet,
Artusque variè iactat incertus dolor:
Nunc vt soluto labitur moriens gradu,
Et vix labante sustinet collo caput:
Nunc se quieti reddit, & somni immemor.
Noctem querelis ducit; attolli iubet,
Iterumque poni corpus, & solui comas,
Rursusque fingi: semper impatiens sui
Mutatur habitus: nulla iam Cereris subit
Cura, aut salutis; vadit incerto pede
Iam viribus defœta, non idem vigor,
Non ora tingens nitida purpureus rubor.
Populatur artus cura; iam gressus tremunt:
Tenerque nitidi corporis cecidit decor,
Et qui tenebant, signa Phœbea facis
Oculi, nihil gentile, nil patrium micant:
Lacrumæ cadunt per ora, & assiduo genæ
Rore rigantur.

Et sunt huiusmodi ærumnarum, quibus amantes affliguntur, pleni Poëtarum libri.

Tot verò curis, ærumnis & sollicitudinibus cùm amantes conficiantur, non mirum est si tandem in melancholiam incidant. Etsi enim Amor, vt diximus in principio species delirij, & Melancholiæ non sit: tamẽ nimia animi sollicitudo, inedia, & vigiliæ, ira, & vehementissimi animi affectus, quibus continuò cruciantur amantes, cerebrum refrigerant, & exsiccant, humores melancholicos cumulant, & cerebro Melancholicam dispositionem inducunt. Et quidem in principio nihil tale incauti metuunt; dum verò obiectum gratum, & delectabile memoriæ nimis imprimunt, & continuò de eo cogitant.

Labitur totas furor in medullas,
Igne furtiuo populante venas.
Non habet latam data plaga frontem,
Sed vorat tectas penitus medullas,

vt Seneca, *in Hippolyt.* habet. Ideoq; vt idẽ, *ibid.* scribit,

Qui blandiendo dulce nutriuit malum,
Serò recusat ferre, quod subiit, iugum.

Caussæ verò huius delirij remotæ sunt omnia, quæ ad amorem conciliandum faciunt. *Caussa remota.* Cum verò amor sit appetitus. appetitum verò præcedat notitia, & ignoti nulla cupido sit: primus ad amorem gradus est rei notitia; ad quem peruenitur visu, & auditu. Et inprimis amoris caussa est obiectum pulchrum, seu reuerà tale apparens, visui oblatum. Vnde Amor Græcis ἔρως, ἀπὸ τοῦ εἰσρεῖν, ab influendo, quod ex adspectu per oculos, quasi per fenestras, in mentem hominis influat, dictus putatur; & hinc illud est vulgatum, ἐκ τοῦ ὁρᾶν γίνεται τὸ ἐρᾶν, & illud: *Oculi sunt in amore duces.* Vnde ille apud Virgilium:

Vt vidi, vt perij, vt me malus abstulit error.

Ita Dauid Bersabæ, Dido Æneæ conspectu amore accensa est.

Vt verò Amor ex visu, seu auditu perceptus, penitius sese menti insinuet, & obiectũ fortius animo inprimatur, multum facit otium, solitudo, lectiones librorum amatoriorum, colloquia amatoria, & frequens cũ amico, vel amicâ conuersatio: de quo Seneca. *in Octau.*

Vis magna mentis, blandus atque animi calor.
Amor est: iuuenta gignitur luxu, otio:
Nutritur inter læta fortunæ bona.

Et de otio Ouidius ait:

Hæc sunt iucundi caussa cibúsque mali.

De Philtris.

Philtra unde dicantur. Cum verò inter caussas Amoris insani etiam Philtra à multis numerari soleant; de iis hîc aliquid dicendum. Φίλτρον, Græcis ἀπὸ τοῦ φιλεῖν, hoc est, ab amando

deriuatur, nomenque ab effectu inditum, quod scilicet res ea amorem conciliare creditur. Interdu etiã in genere φάρμακον appellatur; de quo postea locus adducetur: vnde etiam Pharmaceutria apud Theocritum, & Virgiliũ nominata est. Latini Poculum amatoriũ, Germani *Liebtranck*, itidem ab effectu, & formâ exhibendi nominant; cũ talia in liquidis, & potulentis facilius propinari possint. Describique solet Philtrum, quod sit pharmacum ad amorem conciliandum exhiberi solitum Quanquam enim à malè feriatis quibusdam etiam quædam actiones, & ceremoniæ Magicæ in eundem finem institui soleant, vt ex Pharmaceutria Theocriti, & Virgilij apparet; tamen de iis hîc non agimus. Inprimis verò, de quo in Institut. *lib. 2. part. 3. sect. 2. c. 4.* dictum, hîc quærendum: an philthra id, quod ipsis tribuitur, præstare, id est, amorem conciliare possint; Cum verò amor, vt Plato definit, sit desiderium, rei placitæ; seu, vt Scaliger, *exerc.* 301. definit, Affectus vnionis; hoc quæritur: an philtra talem appetitum, & affectum conciliare possint? Et quidem cum Philtra eâ ratione exhibeantur, vt amorem mutuum concilient, hoc in quæstione est; an ea mutuum erga eum, qui iam amat, amorem in alio excitare possint: seu an is, qui amantem non redamat, pharmacis & philtris cogi possit, vt repugnans; & inuitus etiam amantem redamet. Neque enim Amor semper mutuus est, sed amatus sæpe se amari nescit; & nõnulli licet amari se sciant, amãtem tamen non redamant: cuius rei exemplum est in Didone & Ænea.

Quid sint.

An amorem inducere possint.

Fieri autem hoc non posse, in Institut. *loc. alleg.* diximus. Cum enim amorem rei notitia præcedere debeat, & quidem sub specie pulchræ rei; & ignoti nulla cupido sit: at verò ij, quibus philtra propinantur, sæpe nullo modo cognitum habeant, se amari, neque eius, à quo amantur, notitiam habeant; multò minus vt pulchrum agnoscant; nullo modo in amorem philtris pertrahi possunt, quæ notitiam illam conciliare non valent. Imò licet is, à quo amoris conciliandi gratiâ philtra propinantur, notus sit: tamen si idem exosus sit, nec placeat, philtra pro odio amorem inducere nõ possunt; cum talia pharmaca in corpus quidem agant, in animam verò hominis agendi nullam potestatem habeant.

Hoc quidem non negamus, Veneris stimulos, & Venereos affectus interdum à talibus medicamẽtis induci posse: non tamen is appetitus ad certam, & peculiarem, quod hîc præsupponitur, personam determinatur, sed promiscuè in obuiam quamque.

Hoc verò experientia sæpe docet, pro amore furorẽ, & insaniam philtris inductam fuisse; de quo Poëta:

Philtra nocent animis, vimque furoris habent.

Vnde & leges Romanorum graues, & capitales pœnas in eos constituunt, qui pocula amatoria aliis exhibent. Plutarchus de L. Lucullo, Imperatore, refert, quod hausto poculo amatorio in furorẽ inciderit, quo tandẽ miserè periit. Lucretius, Poëta, philtro ab vxore Lucilla, accepto in furorẽ coniectus sibiipsi manus violentas intulit. Et talia exempla passim occurrunt, atque aliquot etiã annotauit Schenckius, *lib. 7. obseru.* 30. & 31. Notusq; hîc VVitebergæ fuit ante paucos annos quidã calceolarius, qui philthro accepto multos annos insanus vixit, & tandẽ in claustro insanus mortuus est.

Etsi, vt occurrant exẽpla eorum, qui philtris in amorem alicuius inducti creduntur: tamen id vel Dæmonis fraudibus factum, qui etsi in hominis animam nullum habet imperium; tamen Dei permissu, vt alios prauos affectus in hominum animis, ita & istum excitare potest, hominũq; mentẽ dementat, & impuris cogitationibus amantium sese associat, atque interim iis, qui philtra exhibuerunt, persuadet, à philtris eiusmodi effectum dependere; atque ita superstitiosam de philtris opinionem in hominũ mentibus confirmat, eosque ad malè agendũ, & secũ colludendũ porrò incitat; vel quod philtris adscribitur, conuersationi potiùs, colloquiis amatoriis, & aliis caussis amorẽ conciliantibus adscribi debet. Ita narratur historia de Rege Macedonum, Philippo, qui cum amore puellæ arderet, & Olympiæ, Reginæ, vxori, persuasum esset ab aliis, philtro à puella propinato Regem maritum in hunc amorem pertractũ esse, illa puellam ad se adduci iussit; adductam verò cum & formæ elegantiâ, & morum suauitate excellere videret suspicione de philtro abiectâ exclamauit: χαιρέτωσαν διαβολαὶ σὺ γὰρ ἐν σεαυτῇ φάρμακα ἔχεις: *Valeant, inquit, calumnia: Tu in te philtra habes.* Vbi vox φάρμακον, vt supra diximus, pro philtro sumitur.

Signa Diagnostica.

Qui melancholici sunt ex amore, vultum sæpe mutant, & nunc hilaritatem, nunc tristitiam præ se ferunt; & inprimis si amici, vel amicæ mentio fiat, vel is, aut ea visui obiiciatur, non solùm in vultu, sed & in pulsu mutatio deprehenditur; quo modo Galenus, *de præcogn. ad Posthum. c. 6.* mulierem quandam ex amore ægram esse deprehendit, & ab Erasistrato, Medico, Antiochum, Seleuci Regis filium, Stratonicæ nouercæ amore ægrotare deprehensum esse, refert Valer. Maximus, *lib. 5. c. 7.* Ideóque si Medicus tale quid de ægro suspicetur, neq; is ob verecundiam animi affectum prodere velit, Medicus tangat pulsum, & curet, vt amicæ, vel amici mẽtio fiat, vel de eo nuncium, aut epistola afferatur: aut is, vel ea ex improuiso ægrotanti offeratur. Tum enim ad mentionem, vel adspectum eius non solùm faciei color, sed & pulsus mutabitur. Pulsus equidem amantibus nullus proprius est, & peculiaris; sed turbatus saltẽ, vt neque naturalem æqualitatem, neque ordinẽ seruet. Sic etiam si carmina amatoria, vel sermones, aut cantilenas amatorias audiant ægri, vel in hilaritatem & risum, vel in tristitiam, & fletum soluuntur, in risum quidem, si se in gratia amicæ esse existimant; in fletum, si repudiatos se opinantur. Facies amantium pallet, vigiliæ vrgent, corpus contabescit, oculi intra orbitas conduntur, & graues sunt, ob spirituum defectum. In sermonibus, gestibus & actionibus decorum non obseruant amantes, & multa præter τὸ πρέπον loquuntur, & agunt, & in iis grauitas nulla, quæ debebat, apparet; de quo illud:

Non benè conueniunt, nec in vna sede morantur,
Maiestas & Amor.

Et ita homines immutantur ex amore, vt Terent. *in Eunuch*, ait, vt non cognoscas eosdem esse. Et effectûs amoris, & quantũ ex iis corpus immutetur, antea etiã in caussis diximus; vt exẽplis etiã in Institut. *loc alleg.* ex Galeno, *lib. de præcognit. ad Posthum. c. 6.* Valerio Maximo, *l. 5. c. 7.* Amato Lusitano, *curat. medicin. cent. 3. curat.* 56. Frãcisco Valleriola, *lib. 2. obseruat.* 7. docuimus: qualia etiam passim in historiis, & Poëtis occurrunt. Medea filios discerpit impotentia amoris, vel zelotypia in amatum Iasonem. Dido sibi ipsi manus violentas infert vehementiâ amoris in Æneam victa. Hercules amore effœminatus turpiter seruiuit Omphalæ. Sãson amore superatus arcana sua cum suo maximo damno amicæ reuelauit. Salomon, omnium hominum sapientissimus, amore mulierum victus Idololatriam committit. Notatu etiam dignum est quod Cornax, *lib. 2. consult. Medic. c. 3.* refert, se vidisse, Nobili cuidam iuueni, qui puellæ, cuius nuptias ambiebat, in mensa assidebat, subitò venam in temporibus prope aurem sponte apertam fuisse, & copiosum sanguinem ex ea profluxisse. Quosdam ob repulsam, vel amicæ discessum subitò mortuos esse, refert Marcell. Donatus, *de histor. Med. mirab. lib. 3. c. 13.* vbi plures insani amoris historias recenset.

Prognostica.

In principio quidem malum hoc curatu difficile non est: si verò radices agit, vel in maniam degenerat, vel ægri marasmo, & tabe consumuntur, vel sibiipsis violentas manus inferunt.

Curatio.

Initio ergo, vbi constitutio cerebri nondum adeò immutata est, saltémque vanis illis cogitationibus torquentur amantes, malo statim resistendum, &, vt Ouidius habet,

Dum licet, & modici tangunt præcordia motus,
Si piget, in primo lumine siste pedem.
Opprime, dum noua sunt, subiti mala semina morbi.
Et:
Dum nouus est, cœpto potius pugnemus amori:
Flamma recens parua sparsa resedit aquâ.

Ideóque fugienda solitudo, & amicorum colloquiis & conuersatione animus amore æger à mœstitiâ, & vanis illis cogitationibus ad hilaritatem auocandus, & quibus fieri potest modis oblectandus, & de re amata cogitationes excutiēdæ, & virorum grauiū admonitionibus æger ad mentē meliorem adducendus, monstrandúmque quàm absurda, inepta, & genere ac conditione indigna agat; atque ea, quæ amatur, omnibus modis exosa reddenda, eiúsque vitia, seu corporis, seu animi exaggeranda. De quibus tamen multa præcipere potiùs Ethici est, quàm Medici. Et extant hac de re non pauca apud Ouidium, *in lib. de remedio amoris*, Ideóq; plura hîc non addimus. Inprimis fugiendum otium. Nam, vt idem Ouidius habet,

Otia si tollas, periêre cupidinis arcûs,
Contemptaque jacent, & sine luce, faces.
Desidiam puer ille sequi solet, odit agentes:
Da vacuæ menti, quo teneatur, opus.
Quàm platanus riuo gaudet, quàm populus vndâ,
Et quàm limosâ canna palustris humo:
Tam Venus otia amat: finem qui quaeris amori,
Cedit amor rebus. Res age, tutus eris.

Hinc tres Deas Amori inuictas esse Poëtæ tradunt; Mineruam, Dianam, Vestam.

Si verò malum ita radices egerit, vt admonitionibus vix ampliùs locus sit; modo capite præcedente proposito æger curandus.

Et si ex Veneris appetitu, & seminis abundantia tale malum ortum habeat, vxorem, vbi res fert, ducere commodissimum est; cum, etiam ex Apostoli consilio, melius sit, nubere, quam vri: aut, si res id non ferat, medicamenta Venerem sopientia, & semen exstinguentia exhibenda. Inter quæ commendatur sem. agni casti, rutæ, portulaca, mentha, camphora; quod tamen Scaliger, *exerc.* 104. *s.* 8, negat, sem. coriandr. lactucæ. Folia etiam salicis trita, & pota Venerem imminuunt, &, si sæpe vsurpentur, planè auferunt. Idem verbena præstare dicitur, atque etiam gestata Venerem extinguere. Idem præstare lapidem topazium in annulo gestatum scribunt. Inprimis saccharum ♄ni, quod Venerem imminuit, &, si sæpius vsurpetur, virilitatem tollere potest.

De Menthâ procul dubio hinc ortum prouerbium: *Mentham tempore belli neque serito, neque edito.* Quod quamuis inde natum putat Aristoteles, *sect.* 20. *problem.* 2. quòd, quia corpus refrigerat, animositati & fortitudini sit aduersa: tamen quia mentha frigida non est, hæc potius huius adagij causa videtur, quod Mentha Venerem extinguit; quod ipse, *loc. alleg.* concedit Aristoteles. Cum enim belli tempore multi pereant, & proinde nouo milite & ciue, qui mortuis succedant, opus sit; ad eam rem liberorum propagatione opus est, quam Mentha, vtpote semen extinguens, impedit; & proinde eo tempore inutilis est.

Hinc commendantur hæc medicamenta:

℞. *Trochiscor. de camphora, menth. sicca*, an. Drach. i. *sem. agni casti* Drach. ß. Cum *syrup. nymphaa.* F. Pilulæ.

Vel ℞. *Menth. sicca, sem. agnicasti. nymph.* an. Drac. i. *rasur. eboris, cerall. rubr.* an. ʒ. ß. *sacchari alb. in aq. nymph. dissolut.* Vnc. iii. F. Rotulæ.

Vel ℞. *Sem. lactuc. portulac. coriandr. menth. sicca* an. Drach. i. F. Puluis.

Cui si addantur sacchari Vnc. iii. vel iiii. in aq. nymph. vel menthæ dissolut. F. Rotulæ.

Aqua Castitatis, vt appellant:

℞. *Aq. menth. chelidon. aneth. lilior. conuall. lilior. albor. nymph.* an. Vnc. i. Misce. Dosis Vnc. ii. vel iij.

Diæta.

Victus sit tenuis; cum sine Cerere & Baccho frigeat Venus, & hic etiam locum habeat oraculum Saluatoris: Hoc genus Dæmoniorum non eiicitur, nisi precatione & ieiuniis. *Diæta.*

Videantur de hoc affectu etiam Langius, *lib.* 1. *Epist.* 24. Valesc. de Taranta, *lib.* 1. *c.* 11. Forestus. *lib.* 10. *obseru.* 29. & 30. Inprimis verò eruditè & prolixè de insania ex amore tractat Fr. Valleriola, *obseru. lib.* 2. *obseru.* 7. qui ibi videatur.

Cura furoris ex philtris.

Quamprimùm cognitum habetur, vel suspicio est, philtrum datum esse, statim ipsi occurrendum, ne venenum, in quod philtra degenerant, cor petat, & hominem iugulet. Primò itaque necessaria sunt vomitoria, vt sunt aq. benedicta, elect. vitri ♁nij Crollij, Aurum vitæ, & similia; quibus semper addendum aliquid alexipharmacorum, ceu sunt lap. Bezoar, terra sigillata, aqua theriacalis, mithridatica, &c. Ægro quidam radicem asari contusam exhibuit, quâ sumptâ multum euomuit, & ita pristinæ sanitati restitutus est, vnde radix hæc mirè commendatur. *Cura furoris ex filtris.*

A sumpto vomitorio statim prouocandus sudor cum aqu. acetosæ, cardui benedict. angelicæ, betonic. præseruatiuâ aliquâ, aqu. Mithridatica, theriacali, spir. theriacali, spir. Tartari compos. Andernaci, terra sigillata; quibus admisceri possunt elixir propriet. mater perlarum præparata, vel eius magisterium, succinum album præparatum.

℞. *Aq. acetos. card. ben.* an. Vnc. i. *terræ sigill. Siles.* Scr. i. *matr. perlar. præpar. succini albi præpar.* an. Scr. ß. *lap. bezoar.* gr. ii. *mixtur. simpl.* Scr. ß. *aq. theriacalis* Drach. i. *syr. acetos. citri* Vnc. ß. M. pro Haustu.

Vel ℞. *Aq. plantag. cardui bened.* an. Vnc. iß. *theriacal.* Drach. ii. *terræ sigill.* Scr. j. *C. C. præparati* gr. xv. *sal. absinth.* Scr. ß. *extr. gentianæ* gr. iiii. *spir.* ⊕. gr. vii. *syr. de succo acetosæ* Drach. iii. Misce pro Haustu, quæ dosis per aliquot dies manè vacuo ventriculo repetenda, donec sudor largus consequatur, & alleuiationem aliquam percipiat æger.

Postea per aliquot dies exhibeatur tale Decoctum:

℞. *Succi meliss. recent. hyperic.* an. vnc. ii. *extr. rad. vincetox.* Drach. ß. *lap. magnetis boni, & ferrum trahentis*, ʒ. ii. *mellis despumati* q. s. F. Electuarium, cuius Drach. i. vel Drac. iß. ieiuno ventriculo exhibenda, donec remittat malum. A meridie quotidiè exhiberi potest aliquid de tincturâ coralliorum, à gutt. vi. ad x. vel Haustus de emulsione cannabinâ sequens:

℞. *Sem. cannabis* Vnc. i. *vini albi generosi* Vnc. ix. F. contundendo Emulsio, cui adde *margarit. præparat.* ʒ. ß. *pulu. sem. hyperic.* Scr. i. *lap. chrysolith.* Scr. ß. *bezoar.* gr. iii. M. pro 3. dosibus.

CAPVT XI.

De Melancholiâ per Consensum Cordis & Totius.

Melancholia per consensum causa.

VAlde cognata, & proxima Melancholiæ ex primario cerebri affectu est Melancholia, quæ fit consensu cordis, & totius, adeò, vt nonnulli eam, quæ fit cordis vitio, spiritus vitales melancholicos ad spirituum animalium generationem suppeditantis, ad melancholiam per primarium cerebri affectum referant. Nos ad melancholiam per consensum referre malumus; cum cerebrum saluum esse possit, & spiritus animalis melancholicus saltem ob errorem externum, seu materiæ vitio generetur. Hoc tamen verum est, si spiritus & sanguis vitalis impurus diu ad cerebrum affluat, tandem ipsum cerebrum dispositionem melancholicam inde contrahere.

Caussa.

Melancholiæ huius causa est humor melancholicus, & spiritus vitalis similis in toto abundans; & quidem nunc purus, nunc cum alio humore mixtus.

Continetur autem iste humor melancholicus in venæ cauæ, vt & arteriæ magnæ ramis; sicut ille, qui melancholiam hypochondriacam excitat, in ramis venæ portæ continetur: vnde & delirium hoc continuum est, non verò per vices infestans, vt in melancholiâ hypochondriacâ accidere solet; licet quasdam exacerbationes habere possit, quales etiam in febribus continuis fieri solent.

Colligitur verò iste humor præcipuè ob intemperiem cordis frigidam & siccam. Cum enim cor, si sit frigidum & siccum, etiam intra sanitatis limites spiritus tales gignat, ob quos homo est tristior, & timidior: probabile est multò magis si intemperies illa iam morbosa fiat, quòd spiritus tales generabuntur, quorum ratione ægri etiam sine causâ externa timidi, & tristes redduntur. Cor enim frigidum & siccum tam subtiles, vt par est, & tam calidos spiritus non generat. Hi ergo ipsi ad melancholiam apti sunt, &, cùm spiritibus animalibus præbeant materiam, eiusdem generis spiritus animales inde generabuntur, id est, minus calidi, crassi, impuri, &, vno verbo Melancholici.

Et cùm cor officina sanguinis, & spiritus vitalis sit, & ad temperiem totius corporis mutandam maximam vim habeat, temperiémque cordis temperies totius sequatur: intemperies hæc & constitutio p. n. cordis toti corpori communicatur. Facit tamen etiam sæpe ad melancholicam totius corporis constitutionem inducendam hepar, & lien, si eorum vitio sanguis melancholicus generetur. Et quidem non solum hepar frigidum & siccum, verum etiam calidum & siccum ad humoris melancholici generationem facit. Cum enim hepar tale sanguinem adustum. & crassum generet, vbi calor exspirat, & crassiores partes in liene hærent, sanguini melancholico præbetur materia. Neque tamen ob id melancholia, & mania easdem planè caussas habent, & confunduntur. Nam in melancholia quidem humor esse potest adustus, sed caussa exurens iam cessauit, calor deliit, & humorem frigidum & siccum post se reliquit; in mania verò causa adurens adhuc durat. Interdum tamen accidit, vt mistus quasi affectus ex mania & melancholia excitetur, & æger aliquo temporis spatio maniacus sit, alio melancholicus; dum scilicet humores sunt adusti, sed amplius caliditatem notatu dignam non obtinent.

Et quidem ista cordis, & viscerum, imò totius corporis intemperies, & melancholica constitutio nonnunquam à parentibus in liberos deriuatur, & tum inter morbos hæreditarios melancholia numeratur. Si etiam quis corporis constitutione melancholicâ est, faciliùs hoc morbo corripitur. Hinc graciles, nigri, hirsuti, præsertim cum pilis crassis, & nigris, & qui venas latas habent, facilius melancholiâ corripiuntur. Nec tamen alij, qui eam corporis constitutionem non habent, sed corpore sunt molli, albo, aut rubro, à morbo hoc planè immunes sunt; sed si caussæ, quæ iam enumerabuntur, adsint, aut præcesserint, in omnibus omnino corporibus, cuiuscunque constitutionis, melancholicum delirium hoc excitari potest: quod ipsa experientia testatur.

Secundò etiam in quacunque corporis constitutione melancholiam generant curæ, tristitia, subitus terror & consternatio, metus, quæ sanguinem in toto corpore mutare possunt; nimia animi intentio, & rerum difficilium, vel impossibilium inuestigatio, nimia exercitatio & labores, vigiliæ, ieiunia: quæ omnia humidam radicale, & corpus absumunt & exsiccant. Faciunt quoque huc febres acutæ, & diuturnæ, humores in corpore adurentes, & siccantes, cibi item crassi, & sanguini melancholico generando apti; quales sunt caro bubula, ceruina, hircina, aprugna, pisces marini, & grandes, & alij cibi sale & fumo conditi, ac indurati, brassica, lentes, legumina, panis furfuraceus, vel ex panico, milio, fabis coctus, caseus vetus, vina crassa, nigra, cereuisia crassa. Facit quoque ad melancholiæ generationem aër crassus, & turbulentus, frigidus, siccus, vel etiam siccus adurens, vt æstas calida & sicca, quæ humores adurit. Quamuis enim ea potius bilem, quàm melancholiam gignat: tamen superueniens frigiditas autumni id impedit, & materia adusta, & crassa in melancholiam degenerat; vnde quartanæ autumno sunt familiares: & inter anni tempora ad hunc morbum autumnus commodissimus est. Cumulant quoque humorem melancholicum in toto corpore caussæ, quæ eum in corpore detinent; vt vitium aliquod lienis, ob quod sanguis à feculento humore non expurgatur, atque hinc in vniuersum corpus redundat: hæmorrhoidum etiam, & mensium suppressio, ob quam sanguis talis retentus in totum corpus redundat, illúdque inquinat.

Cum verò multi humore melancholico abundent, nec tamen delirent: delirium non generatur, nisi humor iste cerebro communicetur, & spiritus tenebricosi, & melancholici inde reddâtur: quod fit inprimis ob animi affectus, studium, curas, sollicitudinem, quibus is ad cerebrum rapitur. Interdum tamen & Dæmones hanc occasionem arripientes, Deo permittente, sese huic corporis constitutioni associant, & omnis generis tristes, absurdas, & prauas cogitationes homini suggerunt; vnde Melancholia balneum Diaboli vulgo nominari solet.

Signa Diagnostica.

Melancholia per consensum signa.

Si à totius corporis venis ad caput humor melancholicus transmittatur, erit delirium continuum, quod tamen aliquas interdum exacerbationes, vel remissiones habet: nihil verò insigne p. n. circa hypochondria apparet, aderúntque melâcholiæ in toto corpore abundantis indicia, & æger vel ab ipso ortu corporis constitutionem melancholicam obtinet, est fuscus, macilentus, niger, hirsutus, vel, si natura talis non sit, præcesserunt caussæ melancholiam multiplicantes, siue eam generent, siue detineant, febres acutæ, diuturnæ vigiliæ, curæ, & similes antea enumeratæ. Hinc nonnunquam corpore molli, albo, vel rubro, vel etiam biliosi melancholici fiunt, si præcesserint curæ, vigiliæ, cibus prauus, melancholicum succum generans, hepar, & cor ex morbo aliquo ad melancholiam generandam disposita sint, præcesserint febres diuturnæ, mensium vel hæmorrhoidum suppressio. Quæ omnia confirmantur sanguinis phlebotomiâ emissi inspectione, qui melancholicus apparet, si talis in toto redundet.

Humoris melancholici simplicis & misti signa.

An autē humor melancholicus purus & simplex sit, an cum alio mistus, deprehenditur ex iis, quæ antecesserunt, & effectibus. Nam si ea præcesserunt, quæ simplicem humorem melancholicum tantùm generare valent, vel quacunque ratione eum in corpore colligere, si ægri constitutio & temperatura sit melancholica, color plumbeus, nulla præcesserit febris diuturna, vel ardens, aut cordis, vel hepatis caliditas, vel siccitas nimia, quibus humores aduri solent, cum delirio metus & tristitia sit insignior: à puro humore melancholico delirium est.

Si autem humor alius admistus sit, præcesserunt caussæ cum humore melancholico etiam sanguinem, bilem, pituitam, vel atram bilem generantes, & symptomata quoque nonnihil variant. Nam si sanguis admistus sit, delirium interdum fit cum risu; si pituita, delirium est mite, cum obliuione & pigritia, metus ac mœror valde excedunt; si bilis admista sit, delirium est cum ira & excandescentia aliqua; si bilis atra, delirium est maniæ proximum.

Diaboli melancholia se immiscentis signa.

Diabolum verò se immiscere melancholiæ, patet ex eo, quod ægri ea, quæ antea ignorabant, proferunt, futura prædicunt, arcana patefaciunt, linguis, quarum ignari antea fuerunt, loquuntur, & alia supra captum & ingenium proferunt. Quamuis enim ex morbo, vt suprà diximus, dispositio aliqua cerebro induci possit, quæ ingenium augeat, & hominem quàm antea prudentiorem vel sapientiorem reddat: tamen si ea proferat æger, quæ planè supra eius captum sunt, ad caussam naturalem id referri non potest.

Prognostica.

1. Prognostica, quæ supra de melancholia in genere enumerata sunt, etiam hîc locum habent. In specie huc pertinere videntur, *aphor. 11. sect. 6. Melancholicis & nephriticis hæmorrhoides superuenientes bonæ sunt.* Et *aphorismo 12. sect. eiusdem: Insanis si varices, vel hæmorrhoides superuenerint, insaniæ solutio.*

2. Melancholia per consensum, seu totius, seu partis alicuius, tandem in melancholiam per essentiam sæpe degenerat.

Indicationes.

Humor melancholicus cùm in toto, tum in capite consistens primò præparandus, & deinde euacuandus. Omnium verò primò si sanguis abundet, & humori melancholico mistus sit, is euacuandus, & si cordis, vel alterius membri, hepatis putà, vel lienis vitio, aut generetur, aut cumuletur, & detineatur in corpore humor melancholicus; morbus illius membri curandus. Inprimis autem melancholia à capite reuellenda. Multi enim sunt, qui humore melancholico abundant, nec tamen delirant, & melancholici fiunt; cum humor iis caput non occupet. Tandem caput, & cor alterandum, & roborandum.

Curatio.

Venæ sectio.

Si ergo sanguis redundet, præmisso clystere, vel in leni pharmaco purgante, vena aperiatur in brachio, inprimis sinistro, & pro eius redundantia, & viribus ægri sanguis euacuetur: præstatque ob spirituum necessitatem paulatim, & partitis vicibus sanguinem detrahere. Atque præcipuum ad curationem melancholiæ, & maniæ remedium venæ sectionem esse censet Platerus, scribitque, se longâ obseruatione didicisse, innumeros hac ratione sanatos fuisse à chirurgis quibusdam, vel aliis, qui hisce morbis sanandis operam dabant, qui vigesies, & sexagesies quoque venas tundendo, insanos penitus, & melancholicos ita restituerunt, vt postea sani adhuc longam vitam vixerint, qui in vena certa eligenda nihil laborarunt, sed nunc brachij, nunc pedis, hanc, illamve, nunc alibi, sine discrimine, aperuerant: quod remedij genus & ipse, sed maiore curâ & prouidentiâ, ac methodicè, præmissis semper alui purgationibus, vsurpauerit. Is enim non solùm venam aliquam patentem in brachio eligit, sed & saluatellam sinistræ manus, & in pedibus quoque malleoli venam, & Saphenam dictam, præcipuè si menses non rectè fluant, vel quæ ad pollicem pedis excurrit, secat; varices quoque si in cruribus, aut alibi appareant, cùm magnam eiusmodi materiæ melancholicæ copiam contineant, aperiendas censet; tandémque frontis & narium venas. Quæ omnia de repetitâ venæ sectione, etsi inprimis de maniâ verâ esse non dubitem, habent tamen suo etiam modo locū in melancholia, præcipuè in melancholia, quæ ex terrore, vel metu subito, & ex improuiso accidēte oritur, quæque tam fortem in spiritibus, & humoribus, ac cerebro ipso impressionem facit, vt ægerrimè, nisi tota sanguinis massa exhauriatur, curari possit: Habétque, vt Crato ex sententia Montani loquitur, humor melancholicus seminarium ignis in se, quod aliàs magis, aliàs minus intenditur &, cùm efferuescit, in maniam degenerat. Aliquâ tamen cautione opus est, ob timorem & mœstitiam, quibus plerique melancholici perpetuò afficiuntur, ob spirituum, quibus maximè opus habent melancholici, dissipationem, suffocationem, & imminutionem, ne nimiâ sanguinis euacuatione spiritûs exhauriantur, & vires deiiciantur. Cognoscit autem facilè Medicus, quid in hoc melancholiæ genere agendum sit, si caussas, ob quas humor melancholicus genitus, aut collectus est, consideret. Si enim hepar ob intemperiem calidam & siccam talem humorem generet, aut sanguinem in corpore abundantem exurat aut eadem totius corporis intemperies ab internâ, vel externâ caussâ contracta præster, aut à subitâ consternatione malum ortum habeat, hæmorrhoides, vel menses suppressi sint: sanguinem audacius pro copia, & viribus ægri, & quidem ex pluribus venis, per interualla tamen, euacuare licet. Si verò vigiliæ, curæ, inedia, amor, & similes caussæ sanguinem spiritúsque absumentes præcesserint; vel nulla, vel parcior sanguinis euacuatio instituenda.

Quænam vena secanda.

Aperiatur autem primò interna, aut Mediana, vel dextri, vel, quod commodius videtur, sinistri brachij vena; & quidem latiore foramine, vt sanguis crassior etiam effluat. Diligenter enim hîc attendendum, ne crassior sanguinis melancholici pars intus relinquatur, subtilis verò, & vtilis euacuetur. Monet quidem Galenus, si sanguis affluens non sit melancholicus, statim supprimendum esse. Verum monent hîc alij, sæpe accidere, vt, licet sanguis primò subtilis exeat; crassus tamen postea sequatur. Hinc vena in talo aperiatur. Aut si venam sæpius aperire non licet, vena in talo statim aperiatur; cuius apertionem in hoc morbo maximè vtilem esse, experientia docet. Reuellit enim à capite promptiùs, & sanguinem crassiorem ad inferiora tendentem facilè euacuat. Et si ex mēsium, & hæmorrhoidū suppressione malum hoc proueniat, consueta euacuatio reuocanda; non tamen statim id in principio morbi tentandum, sed prius plenitudo in toto demenda, ne medicamenta, quæ euacuationes illas prouocant, cum sint calida & sicca, malum augeant. Per venæ tamen in talo, sectionem statim sanguinem ad consuetum euacuationis locum reuocare nihil prohibet; nisi forsan tanta copia sanguinis ex suppressione eius sit cumulata, vt consultius sit, primò in brachio venam aperire. Si æger etiam crurum venas amplas habeat, quæ varicibus similes sint, hirudines iis affigere vtile est.

Præparantia.

Sanguinis euacuatione peractâ, ad præparationem materiæ melancholicæ accedendum, quæ per dies nunquam pauciores, quàm quatuor, interdum etiam octo continuanda est. Dictum verò antea, ad humorem melancholicum requiri calefacientia, humectantia, & attenuantia,

tenuantia, qualia suprà, *part.1.cap.12.* sunt proposita, quæ vna operâ humorem melancholicum in cerebro, corde,& toto præparare,& alterare possint.

Syrupi & potiones.

Exempl.gr.

℞. *Syrup.de succ.borrag.bugloss.de epithym.*an.Vnc.ß. *aq.scolopendr.borrag.*an.Vnc.iß. Misce pro vna dosi, & sic pro reliquis.

Vel ℞. *Rad.fœnicul.scorzonera,bugloss.* an.Vnc ß. *polypod.q.cort.tamarisc.rad.cappar.*an.Drach.iii.*sem.anisi, fœnicul.*an. Drach.iß. *citri* Drach.ii. *fol.capill.* ♀. *scolopendr.meliss.lupuli,thymi,*an.M.i. *flor.borrag.bugloss.violar.*an.P.j. *passular.exacinat,* Vnc.i. *glycyrrhiz.* Vnc.ß. Coq.in aq.s.

Colat. ℞. Vnc.xvi.add.*syrup.de epithymo,de pomis,de succ.borragin.byzant.simpl.*an.Vnc.iß.Misc.pro 4.vel 5. dosibus.

Vel ℞. *Rad.polypod.q.asparag.fœnicul,*an.Vnc.i.*helenij,bugloss.cort.tamarisc.rad.cappar.fraxini,* an. Vnc ß. *herb.borrag.lupuli,melissa,thymi,epithym.capill.*♀.an.M.i.*sem.fœnicul.ocymi caryophyllor.*ana Drach.ii.*flor.borrag. bugloss.violar.genist* an.P.ii. Coqu. in sero lactis,& sub finem adde *succ. pomor. dulc. melissæ , fumaria ,* an. Vnc.iiij.

Postea colentur, & sacchcharo colatura dulcoretur:vel addatur syrup.de pomis,bugloss. de cortic.citri, an.q.s. & cinamom.condiatur.

Electuaria.

Non solum autem syruporum,vel potionum formâ præparantia exhiberi possunt, sed & formâ conseruarum,& electuariorum, qualia postea inter alterantia & roborantia proponentur. Et vt facilius talia in corpus distribuantur, aliquid syrupi,vel aq. conuenientis, aut iusculi gallinæ post sumptum tale medicamentum haurire vtile est.

Exempl.gr.

℞. *Conseru. bugloss. borragin. fumar. rosar.* an.Vnc.i. *spec. diamarg. frigid.diambr. dianthos , pliris archontici* an. Drach.i. *cort.citri condit.* Drach. vi. Cum *syrup. de pomis* F.Electuarium, cuius manè, & ante cœnam Vnc. ß.exhibeatur aliquot diebus,cum syrupo,vel aq.conueniente,aut iusculo.

Atque hæc humoris melancholici præparatio omnino necessaria est, & sæpe satis diu continuanda. Etsi enim humor hic putridus non sit,& propterea propriè non crudus , nec ob cruditatem coctionem hîc moliri necessarium sit,vt in Institut. *lib.5.part.2.sect.1.cap.7.* dictum : tamen alia de caussa præparatio necessaria est. Etenim cum hic humor sit crassus, siccus, terrestris, & omnino contumax, ac , vt Platero placet , malignitatis quid obtineat, non temerè ipsum purgantibus agitare decet. Aliàs enim, &, nisi præparatus sit, purgantium, præsertim validiorum,vsu exacerbabitur,vt cancer medicamentis , quæ digerendi & abstergendi vim habent. Itaque priùs mitior reddendus humectantibus & attenuantibus medicamentis.

Nectar Varignana.

Varignana inter præparantia laudat sequẽs vinum, non solùm in melancholiâ , sed & in aliis morbis melancholicis , atque eo solo quartanas se curasse scribit:

℞. *Epithym.follicul.sem.flor.borrag.* an.Vnc.ß. *cinamom.* Vnc.iiß. *cassiæ, spicæ, macis, cardamom.* an.Vnc.ß. *zingiber.caryophyll.sem.anisi,* an.Vnc.iiß.F.Nectar.cum vino subtili, cuius dosis manè cyathus vnus. Quia tamen potus hic parum humectat, conuenire videtur in eâ tantùm melancholiâ , quæ sine caussa calefaciente orta est.

Imò non solum hisce præparantibus humorem melancholicum præparare necessarium est ; sed vtile quoque dum præparantia ista vsurpantur,tertio,vel quarto quoque die clysterem emollientem , & humectantem, quique humores ad aluum blandè alliciat,inijcere.Humor enim melancholicus terrestris, piger , & pertinax est,vt, nisi egregiè humectetur, & attenuetur, medicamentis purgantibus non cedat.

Parentur autem tales clysteres ex parietar. malua,althæa, mercuriali, violaria, branca vrsina, chamæmelo, melilot sem. anisi, lini, polypod. passulis, glycyrrhiz. cum melle rosar.& violar.cassia,electuar.diacatholic. & modico hieræ picræ,ol.violar.

Vt ℞. *Rad.althææ,polypod.q.*an.Vnc.ß. *parietar.mercurial.maluæ,violar.*an.M.i.*flor.chamamel.* M.ß.*sem.lini* Vnc. ß. *passul. maioran. exacinat.* Vnc. ii. Coqu. in aq.s.

Colat. ℞. ℔.i. *cassiæ, electuar.diacathol.* an. Vnc.ß. *ol. violar.* Vnc.ii. *chamamel.* Vnc.i. *vitell. ouor.* num.i.F. Clyster.

Purgantia.

Præparantibus talibus præmissis ad purgationem accedendum; quæ melanagogis instituatur , qualia sunt; *sena,epithym.polypod.radix gialapa.* quibus *syrup. violar.solut.*& *manna* addi possunt,*helleborus niger,lap.Lazuli , & Armenus , electuar. diacathol. diasena , confectio Hamech,pilula de fumar.*&c.

Confectio Hamech.

De confectione Hamech tamen hoc loco notandum , eam à Medicis nonnullis improbari. De ea enim Solenander,*sect.5.consil.22.*scribit ; *Hamech,* inquit, *in sua confectione mirificam farraginem contulit, & non decoquenda decoxit, longéque dissimilia simul confudit,tandémque confecit horrendam confectionem sine vlla Medicorum arte, quæ nulli grata esse potest. Nihil dico de acribus,scammonio , & colocynthide, medicamentis admistis.* Idem ferè sentit Rondeletius , *in Pharmacop. officina,* vbi eandem saltem ad ichores prauos humorum vtilem esse docet. Eandem confectionem improbat Fernelius, vt & Steeghius, *Medicinæ pract.lib.1.cap.14.* Et reuerà non videtur satis commoda confectio , præcipuè ob myrobalanorum,quæ constringunt, copiam. Etsi enim Arabes iis frequenter vsi fuerint , recentes tamen habuerunt,quibus nos destituimur.Et commodiùs omnino,si cui eâ vti libeat,ad ichores prauos,& hinc ortam scabiem,& similes cutaneos affectus, quàm melancholiam vsurpatur.

Verùm de purgatione hîc rectè instituenda Autores non consentire videntur.Aliqui enim fortiora purgantia planè reformidant : scribítque Crato, *Consil.174.* se multos melancholicos curasse,licet verè affirmare possit , se nunquam lapide Lazuli , vel scammonio vsum fuisse. Ideóque ex Mesue sententia censet,istum gradum esse sapientiæ, ne ad medicinas fortes deueniamus,nisi vbi debiles non contulerint. Et cum eo faciunt alij quidam,qui experientiâ teste adfirmant,fortioribus medicamentis humorem melancholicum deteriorem , & ferociorem reddi. Contrà Antiquos in curanda melancholia helleboro,& fortissimis medicamentis purgantibus vsos esse constat;quos & Recentiores quidam imitantur:neque id sine caussâ facere videntur;cùm humor pertinax sæpe mitioribus remediis non cedat , sed fortiora requirat.Ne ergo in curando hoc morbo Medicus vel timiditatis, vel temerariæ audaciæ crimen incurrat, rem hanc diligentiùs perpendat.Distinctione verò hoc negotium expediri potest. Primò inter initia non fortiora, sed leniora medicamenta vsurpentur:postea verò, vbi humor iam satis præparatus est,ad fortiora progrediendum. Deinde origo humoris melancholici consideranda Nam si ex abundantia sanguinis, hepatis, vel alterius membri calore , aut externa caussa calefaciente humor melancholicus ortum habeat, à fortioribus , & vehementioribus purgantibus abstinendum; cum medicamenta talia socia se caussæ melancholiam generanti præbeant , humorémque melancholicum , qui in se seminarium ignis continet, vt antea ex Cratone dictum, ferociorem reddant. Tunc ergo mitiora medicamenta , quibus Crato se melancholicos curasse refert, vsurpanda:modò sint electiuè purgantia, & eâ quantitate exhibeantur,vt humorem melancholicum non solùm agitent, sed etiam educant. Aliàs enim damnum, quod ex humorum agitatione accidit,maius est, quàm commodum ex leni,& insufficienti purgatione. Atque

inter

inter ista medicamenta purgantia præcipua sunt, fol. senæ, myrobalani Indæ, polypod. q. epithym. quibus tamen aliquid hellebori nigri ritè correcti addi potest. Neque is tam vehemens medicamentum est, vt albus, prætertim is, qui ex alpibus, & vicinis regionibus in nostras defertur, qui tam vehemens non est, vt qui in calidis regionibus crescit; inprimis si mitioribus misceatur, & aliis medicamentis temperetur: vt in syrupo de pomis solutiuo videre est.

Hellebori nigri ritè correcti tutus in hoc affectu vsus.

Si autem terrestris, & crassus sit humor, sine sanguinis, vel aliorum humorum efferuescentiâ, fortiora purgantia adhibenda, vt hellebor. niger, imò etiam albus, quem in melancholicis sine vllo incommodo, imò cum ægri vtilitate se exhibuisse scribit Matthiolus, *in Dioscorid. lib. 4. cap. 146*. Et mitior redditur, si aliquoties radices mundatæ cum aceto forti coquantur, rursúmque exiccentur; & quò crebrior earum cum recenti aceto affuso fuerit decoctio, eò mitior futura est per superiora euacuatio; ita, vt dosis tandem earum esse possit Dra. i. in cereuisia calente cum tantillo butyri. Minore tamen quantitate exhibeantur talia fortiora, & sæpius repetantur; cum quantitas minor vehementiam medicamenti minuere, & nihilominus sæpius repetitum humorem etiam pertinacem frangere possit. Si tamen iam corpus valde exsiccatum sit, & contabuerit, ac humor potius siccitate, quàm copiâ peccet, virésque iam symptomatum vehementiâ debilitatæ, & collapsæ sint, tum fortiora medicamenta locum non habent, sed mitioribus, & quæ corpus humectant, vtendum, in maiore tamen copia.

Regula circa purgationem obseruanda.

Mesues de purgatione hîc instituenda quatuor Regulas tradit:

Prima est, vt non semel, & confertim, adeóque cum labore, & molestia corpus euacuetur: sed moderatè, & per interualla, vt natura purgans medicamentum regere possit, non verò à medicamento violento prosternatur.

Secunda, vt medicamenta purgantia non multùm recedant à gradu medicamentorum lenium, quæ Benedicta appellari solent, cùm in qualitatibus manifestis, tum in occultis.

Tertia, vt purgantia semper misceantur cum aliquibus humectantibus. Qua de caussa in hoc affectu medicamenta purgantia commodiùs in forma liquida, quàm sicca exhibentur; cùm liquida plus humectent, & iis plus humectantium misceri possit.

Quarta, vt purgantibus semper admisceantur medicamenta, quæ spiritus, ac partes principes roborant.

Quibus consideratis non erit difficile, conuenientia cuique ægro medicamenta in hoc morbo præscribere. Vbi ergo mitioribus purgantibus opus est, talis potio præparari potest:

♃. *Fol. sen. el.* Drach. vi. *epithym.* Vnc. ß. *zingiber. sem. fœnicul.* an Scr. ii. *glycyrrh.* ʒ. i. *flor. borrag. bugloss. violar.* an. P. i. *passul.* Vnc. ß.

Coqu. vel infundantur in iure pulli, vel prunorum Damasc pro Vnc. iv.

Colaturæ adde *syr. rosar.* vel *violar. solut.* Vnc. i. vel *mann.* Drac. vi. F. Haustus.

Vel ♃. *Succ. borrag. bugloss. depurator.* an. ℔. i. *pomor. odorator.* ℔. iii. *fol. sen.* Vnc. iiii. *sem. anis. fœnicul. cort. citri*, an. Drach. ii. Simul infundantur per diem vnum; & post lenem ebullitionem addatur sacchar. ℔. i. Fiat secundum artem Syrupus.

Vbi fortioribus medicamentis opus, admiscetur confectio Hamech, aut vsurpantur pilulæ de lapide Lazuli, vel ipse lapis Lazuli, aut helleborus niger; præsertim in robustioribus.

Vt ♃. *Electuar. diacatholic.* Vnc. i. *confect. Hamech* ʒ. iß. vel Drach. ii.

Dissolu. in *aq. borrag. meliss. scolopendr.* an. suff. q. vel Vnc. iiii. vt. Vnc. v.

Colentúrque & F. Haustus.

Vel vsurpetur *syrup. de succ. pomor.* cum *fol. sen.* & *helleboro nigro.*

♃. *Succi pomor. dulc.* ℔. iß *borrag. meliss.* an ℔. ß. *flor. cordial.* an. P. ii. *fol. senæ, epithym. cortic. hellebor. nigr. præparat.* an. Vnc. ß.

Coquantur secundum artem cum suffic. quantit. sacchar. F. Syrupus, in quo in nodulo suspendatur *cinamom. caryophyll. croci, spec. aromat. rosat. diamosch dulc.* an. Scrup. ß.

In cuius Vnc. iii. dissolu. *mann.* Vnc. i. & cum iuscu. capon. vel gallin. tribus horis ante prandium exhibeatur.

Vel ♃. *Rad. bugloss. polypod. q.* an. Vnc ß. *fol. sen.* Vnc. i. *follicul. sen. hellebor. nigri præparat.* ana. Drach. vi. *flor. bugloss. borragin. anthos, fumar*, an. P. ii. *sem. anisi, cortic. citri, zedoar. galang. cinamom.* an. Drach i. Coqu. in suffic. q. aquæ ad remanent. ℔. iß.

Colaturæ adde *succ. pomor. dulcium* ℔. iß. *facchari* q. s. F. secundum artem Syrupus: Cuius dosis Vnc. ii. vel iii.

Vtilia etiam sunt sequentia:

♃. *Rad. polypod. q.* Vnc. ii. *gramin. scorzoner. helenij, bugloss. glycyr.* an. Vnc. ß. *cortic. tamarisc. fraxin.* an. Dra. iii. *summitat. lupuli, meliss. thymi*, an. M. i. *sem. melon. excorticat.* Vnc ß. *anisi, fœniculi*, an. Drach. ii. *iuiubar. sebest.* an. num. x. *passular.* Vnc i. ß. *hellebor. nigr. præpar.* Drac. ii. *sem. carthami contus.* Vnc. i. *turbith. el.* Drac. ii. Coqu. in aq. pura.

In colat. infundantur *fol. sen. el.* Vnc. ii. *epithym.* Vnc. ß. *rhabarb. el.* Drac. iii. *flor. cordial.* M. ß. *cinamom.* Dra. i. *spicæ* Scrup. i. *cortic. citri* Dra. ii.

Colat. ♃. ℔. ii. *succ. pomor. dulc.* ℔. ß. *facchar.* q. s. Coq. ad syrup. liquidior. consistentiam, qui per dies 5. & plures exhibeatur. Huc pertinet, & ab huius syrupi descriptione non multum differt, (nisi quod rhabarbarum additur) syrup. rosatus laxatiuus compositus, seu helleboratus Montani, in dispens. Augustano descriptus.

Vel ♃. *Myrobal. omnium*, an. Vnc. ß.

Contundantur crasso modo, & manibus cum oleo amygdal. dulc. madidis fricentur.

Hinc infundantur in suffic. quant. *aq. borrag.* & *fumar.*

Postea ♃. *Polypod. q.* Drach. i. *epithym. thymi, glycyr.* an. Vnc. ß. *fol. sen.* Vnc. iß. *cortic. radic. hellebor. nigr.* ʒ. iii. *sem. citri, fœnicul. anis.* an. Dra. ii. Bulliant omnia ad consumptionem medietatis. Postea colentur, & additâ sacchar. s. q. F. Syrupus; cuius dosis Vnc. iii. vel iiii. cum syr. rosar. solut. vel violar. sol. Vnc. ß.

Vtilis etiam est Helleborismus Matthiol. ab eo *lib. 3. Epistolar. in Epistola ad Georgium Hantschium* descriptus.

Helleborismus Matthioli.

♃. *Cortic. hellebor. nigr.* Vnc. ii. *sem. anisi, fœniculi*, an. Dra. ß. *citri, cinamom.* an. Drac. i. *spic.* Scr. i.

Infundantur in *succi rosar.* ℔. iiii. Omnia bulliant ad consumptionem tertiæ partis, & cum sacchari ℔. iß. vel ℔. ii. F. secundum artem Syrupus; cuius Vnc. iii. vel solius, vel cum aliis medicamentis exhibendæ.

Vtile quoque est Oxymel helleboratum Iuliani à Gesnero commendatum.

Habetur quoque in Euonymi Thesauro succus hellebor. nigr. qui paratur ex radicibus hellebori nigri, si coquantur in aqua simplici, & inter coquẽdum despumentur diligenter, & effusâ aquâ primâ noua aqua affundatur, atque ita coctio aliquoties repetatur, donec nihil amaritudinis in radicibus amplius percipiatur; tandem omnis illa aqua per filtrum coletur, & lentissimo igne ad spissitudinem mellis coquatur, & sub finem aliquid mastiches, exempl. gr. ad rad ℔ i. mastich. Drach. ii. vel iii. addantur. Cuius exhibeatur Scrup. i. vel Drach. ß.

Succus hellebori nigri Euonymi.

Verùm conuenientius esset, si aquæ simplicis loco ad coctio

coctionem vsurparetur decoctum fœnicul. anisi, puleg. Commodius adhuc, si succo isti primo per coctionem extracto spiritus vini tantum, vt quatuor digitis emineat, superinfunderetur, & extractum pararetur.

Si adhuc artificiosius parare velis extractum, primo menstruo separato digeri poterit primum extractum per aliquot dies cum nouo spiritu vini, qui macis vim prius imbiberit. Vel extracto guttæ aliquot ol. anisi, citr. meliss. addi poterunt. De quo exhibeatur Scrup. i. estque Extractum hellebor. nigri in morbis melancholicis summè efficax, quod vel solum, vel cum aliis purgantibus, vt extract. panchymagogo, vel catholico aliquo, vel pilulis, pro constitutione humoris, & corporis ægri, misceri poterit.

Extractum hellebori nigri.

Habet & Penotus, *de medicamentor. chymicor. præparat.* Extracti hellebor. nigr. descriptionem, quam ex vetustissimo codice se transcripsisse dicit, estque talis.

Aliud Penoti.

℞. *Hellebor. nigri rad. cum fol.* M. iiii. Conquassatis adde vinum moschatellin. & in balneo bulliant per diem & noctem. Colatura fortiter expressa filtretur, & fundatur supra recentium itidem conquassat. *radic. hellebor. nigri* M. i. *rosar. rubrar.* M. v. (forsan M. ß.) *caryophyllor. prius contus.* Drach. vi. addendo *spiritus vini* partes octo. Digerantur per dies tres, postea colentur, & filtrentur, ac destillentur ad crassitiem mellis, hinc feces comburantur, & phlegmate seu aquâ ab extracto separatâ sal extrahatur. Huius salis

℞. Vnc. ß. *croc.* Drach. i. *ambr. grys.* Drac. ii vel q. l. M. omnia.

Dosis est Scrup. i. cum *aqua asseruat.* Drach. iiii. Extracto huic miras vires in sanguine mundificando, & senectutem retardando tribuit Penotus. Qui de eo videatur, *pag. 186. de præparat. medicament. Chymicorum.*

Valescus de Taranta, *lib. 1. cap. 13.* & alij valde laudant hîc puluerem Haly, quem ipse his verbis commendat: Posito, inquit, quod aliæ medicinæ non valeant, ista valet nutu Dei Misericordis, & est medicina coronata, quæ secretissimè teneatur, vt humanus intellectus q. deperditus hoc medicamento instauretur. Paratur autem hoc modo:

℞. *Epithym.* Vnc. ß, *lapid. Lazul, agaric.* an. Drach. ii. *scammon.* Drach. i. *caryophyll.* num. xxx. F. Puluis, qui semel in septimana datur à Scrup. ii. ad Scrup. iiii. in aqua vel syrupo aliquo conueniente. Vix tamen & iste pulnis, nisi corpus antea bene humectatum sit, satis commodus est; cum valde siccandi vim habeat.

Pilulæ sequentes etiam vtiles sunt in humore melancholico euacuando:

℞. *Fol. sen. elect.* Vnc. ß. *polypod. q. epithym. Cretic.* an. Drach. ii. *aloes extract.* Drach. vi. *extract. scammon.* Drac. ii. *hellebor. nigr.* Drach. ß. *succ. glycyrrh. extract. helen. zedoar.* an. Scrup. i. *mastich. macis, sem. aquileg.* an. Drac. ß. Cum syrup. borrag. & pomor. s. q. redigantur in massam pro Pilulis formandis.

Verùm cum humor melancholicus pertinax, & fixus sit, sæpius iteranda est huius præparatio, & euacuatio, ac continuâ medicatione plurimos melancholicos curatos fuisse, experientia docet. Imprimis verò perpetuâ humectatione indigent melancholici, ideóque humida alterantium loco vsurpanda, & purgantibus admiscenda: vnde etiam medicamenta in liquida forma vtiliora sunt quàm sicca; & frequentiùs euacuandum per leniora, quàm per fortiora. Inter leniora valde vtilis est syrupus multiplicis infusionis violarum cum fol. sen. ita paratus, vt nouem vicibus in aqua communi, vel borraginis, vel scorzoneræ violæ infundantur, & postea vltimæ infusionis ℔. viii. addantur fol. sen. Vnc. vi.

Commendatur ad melancholiam, vt & maniam curandam in robustis etiam ♁, & multis hoc medicamentum profuisse, è Galeni quoque schola Medici testantur. Excipit tamen melancholiam hypochondriacam Mercatus, neque etiam iis exhiberi vult, quibus sanguis superabundat, vel caliditas in toto, aut viscere aliquo viget. Contrà tamen Matthiolus, *in Dioscorid. lib. 5. cap. 59.* in vniuersum aduersus morbos omnes prouenientes ab humore melancholico, ac præsertim iis vtile esse scribit, qui hypochondria habent inflata & ventosa. Verum humor, & viæ prius benè præparandæ essent, ne humor frustra agitaretur. Et cum ♁ humorem melancholicum à proprietate non trahat, helleborus verò niger in humore melancholico peculiari vi euacuando multiplici experientiâ comprobatus sit; malim hunc præferre.

Antimonium an locum hic habeat.

Dum hæc ita fiunt, vel maxima ex parte peracta sunt, danda etiam opera est, vt corpus externis medicamentis humectetur, &, si vna pars, verbi gratia, hepar, intemperata sit, humorique melancholico generando caussam præbeat, eius intemperies corrigatur, partes principes roborentur, & spiritus foueantur. Atque hæc iis inprimis diebus, quibus purgantia non exhibentur, vsurpentur, & post purgationem continuentur.

Et si malum aliis remediis non cedat, tria esse remedia vtilissima, serum lactis cum succo cichorij & fumariæ, potum thermarum, quæ mineram ferri habent, & balneum aq. dulcis, suprà *part. 1. cap. 14.* dictum. Et omnino ad corpus humectandum vtilissimum est aquæ dulcis balneum, quod corpus humectat, & suaui humore & calore temperat, ipsúmque humorem melancholicum benigniorem reddit, & sudorem leniter & moderatè mouendo (Nam liberalior sudor exsiccando nocet) eius aliquid discutit. Vtile etiam fuerit in aq. balnei humectantia & moderatè calefacientia coquere, vt maluam, althæam, violar. borrag. bugloss. sem. hord. lini, flor. chamæmel. melilot. parietar. branc. vrsin. capita veruecis. Affundere quoque licet libras aliquot lactis recentis. Aqua autem balnei à tepore ad caliditatem declinet, nostróque calori respondeat. Lauet verò æger horis tribus vel quatuor ante cibum. Quidam totum corpus leniter fricando inungunt ol. chamæmel. anethin. Aëtius ol. communi vtitur, addito nitro.

Balnea, & lotiones.

Dum lauat æger, caput irrigetur decocto plantarum modò dictarum, siue ex alto per stillicidium demisso, siue spongiis capiti applicatis.

Embrocha.

Vt ℞. *Fol. malu. althéæ, flor. chamæmel.* an. M. i. *borrag. bugloss. violar.* an. M. ß, *stœchad. Arabic.* P. i. Coquantur pro Embrocha.

A lotione caput inungatur ol. violar. anethino, amygdal. dulc. quibus parum ol. nuc. mosch. aut macis admisceatur. Spinam dorsi in balneo, aut post exitum in è balneo inungere vtile est ol. lilior. albor. violar. amygdal. dulc. pinguedine gallinæ.

Inunctiones.

Ad reliquias humoris melancholici insensibiliter discutiendas Antiqui magnis antidotis vtebatur. Sic Galenus theriacam in quartana exhibet, humore satis præparato, & corpore euacuato: & Aëtius theriacam dare iubet quibusdam interuallis, præsertim hyeme, & incipiente vere.

Antidota magna.

Ad viscera roboranda Absinthij decocto quidam vtuntur; quod Aëtius ita prædicat, vt eius solius vsu quosdam ab hoc morbo curatos fuisse affirmet. Ventriculum enim, & hepar roborat.

Absinthij decoctum.

Inprimis verò cerebri & cordis, vt in omni, ita & in hac melancholia, habenda est ratio, & ea roboranda aquis, syr. conseru. borrag. bugloss. meliss. violar. nymph. rosar. & similibus.

Cerebrum & cor roborantia.

Magna vis & efficacia cor roborandi, & exhilarandi, ac resistendi timori & mœrori sine caussa est in confectione Alkermes, modò rectè præparata sit, qualis hodie in monte Pessulano præparata ad nos adfertur: & lapis Lazuli, quem nonnulli in hac confectione omittendum censent, non solùm vim purgandi, teste Auicenna, *in libro de viribus cordis,* sed

Confectio Alkermes.

sed & segregandi à sanguine vapores melancholicos habet.

Electuaria:

℞. *Conseru.flor.borrag.violar.meliss.nymph. rosar.* an. Vnc.i.*cortic.citr.conditor.* Vnc.ß. *spec.lætificantis Rhasis diambr.diamargar.frigid.*an. Scrup ii.*corall.rubr.præpar. margarit.præpar.* an. Scrup.i. *confect. Alkermes* Drach. i. Cum *syrup. tunic. & de pomis*, an. q. s. F. Electuarium.

Vel ℞.*Succ.pomor. Borsdorffianor.* vel *alior.odorat.*℔. ii.*borrag.bugloss.flor.tunic.* an. ℔.iß. *sacchar.albiss.* ℔.ii. Coqu. secundum artem. Sub finem adde *vini odorati*℥. v.*spec.lætificant.Rhasis* ℥.i.*galliæ moschat.* Scr.ß. *confect. alkermes* ʒ.i.F.Conditum,de quo manè singulis diebus sumatur Vnc.ß.

Vel ℞. *Conseru.fl.borrag.tunic.violar. meliss.rosar.incarnatar.* an.Vnc.ß. *spec. lætitiæ Gal.* Scrup.iiii. *diambr. dianthos, diamargarit. frigid.* ana. Scrup.ii. *corall. rubr. præpar.margarit. præparat.* an.Scr.i.Cum *syrup.de pomis* F.Electuarium.

Vel ℞. *Conseru.fl.borrag.bugloss. rosar. violar. tunic. rorismar. maioran.* an.Vnc.i. *lap.bezoar.orient.* Scrup.i. *spec.conf.dianth.diamarg.frig.diambr.diamosch.dulc.* an. ʒ.i.Cum *syr.de succo borrag.* q.s.F.Mixtura,addendo *ol. cinamom.*gutt.iiii.

Vel ex speciebus cum saccharo in aq. rosarum & cinamom.dissoluto F.Confectio in Tabulis.

Commendantur & hæ aquæ contra Melancholiam:

℞.*Pomor.citri* num.vi.*vini maluat.*mens.ii. *aq.rosar.* mens.iß.*spec.diamarg.fr.de gemm.fr.cordial.temper.lætif. Gal.diaplir.arch.diamosch.dulc.*an.ʒ.vi.

Destillentur lento igne. Ligentur in petia mosch. ambræ,an.Scr.ß.

Verum de talibus notandum,frustra margaritas, corallia,& lapides pretiosos in destillando admisceri;cùm in alembicum non adscendant.

℞. *Conseru. borraginis, bugloss.* an. Vnc. iß. *margarit. præparat.* Drach. ß. *hyacinthi, sapphiri, smaragdi, corallior.lapidis bezoar,*an.Scrup.ß. *radic.condit.scorzoneræ* Vnc.ß. *cinamom. macis, galangæ,* ana. Scrup.i. *caryophyll. ligni aloes,* an. Scrup. ß. *ol. citri* gutt. iiii. *spir. rosar.* Dra.i. *sacchar. opt. in aq. rosar. dissolu.* q.s. F.Electuarium.

Morsuli:

℞. *Spec. electuar. de gemm. diambr. diamosch. dulc. lætific. Rhasis*, an. Dra. i. *sacchar. in aq. cinam.* Vnc. ß. *rosar. suff.* q. *dissolut.* Vnc. iii. F. Rotulæ, vel Morsuli.

Externa cordialia. Et quia,vt dictum,in omni melancholia cordis maxima habenda est ratio, non solum interna ad id roborandum vsurpentur; sed & externa medicamenta cordi applicentur.

Epithema:

℞. *Succ.borrag.bugloss.*an.Vnc.iß.*aqu.rosar.* Vnc.iiij. *meliss.* Vnc.ii. *spec.cordial.temperatar. lætificant. Rhasis, cortic.citri,*an.Dra.ß.*vini odorati* Vnc.i.*spir.rosar.*Scrup. ß.F.Epithema cordis.

Sacculus:

℞. *Meliss.flor.rosar.rubr.*an.M.ß.*bugloss.violar.*an.P. i. *cortic.citr. caryophyll. macis, santal. citrin. ligni aloes, cinamom.* an. Drach. ß. *galliæ moschat.* Scrup. ß. *zedoariæ sem.ocymi,*an.Dra.ß.*granor.Kermes* Dra.i.*ambr.*gr.iii. Cum *sindon.rubr.*F.Sacculus pro corde.

Vnguentum:

Vel inungatur cordis regio oleo destillato citri, aut solo,aut cum vnguento rosaceo odorato, vel alio cordiali misto.

Inprimis danda opera, vt somnus concilietur statim ab initio; quod fit frictionibus extremorum sub somni tempus, epithematis,linimentis, odoramentis,& aliis suprà,*cap.*1.propositis.

Diæta.

Diæta sit talis,qualis supra de melancholia in genere proposita est, in omnibus ad calidum & humidum vergens.Aër igitur in hisce qualitatibus sit temperatus, & propterea purus, odoribus suauibus refertus, non fœtidus, non tenebricosus, nisi quantum somni ratio exigit. *Aër.*

Cibi sint εὔχυμοι & εὔπεπτοι, ac mediocriter humidi, flatúsque expertes; vt caro pullorum, gallinarum,hædina,vitulina,veruecina, oua recentia, pisces saxatiles, passulæ,amygdalæ:condiantur flor. borrag. bugloss. roremarino. Conueniunt quoque poma & pyra dulcia, & odorata cocta. Abstineat æger à leguminibus, caseo antiquo, & omnibus omnino cibis, qui succum crassum, atque excrementitium generant. Vinum conceditur album, tenue, oligophorum. Et cum morbus sit diuturnus, talis victus ratio instituatur, quâ corporis vires, si non augeantur, tamen conseruentur, non verò debilitentur,vel imminuantur;in melancholicis præsertim, qui cibo pertinacius abstinent, aut parcè admodum hunc sumunt. Somnus omni studio concilietur, & prorogetur. Delectatio quærenda est ex Musicâ, aliísque, quibus maximè delectari sanus consueuit,lenitérq; obiurganda inanis tristitia, aut, si nihil proficiatur,æger acriter increpetur & obiurgetur,ac diligenter ab astantibus obseruetur & custodiatur. *Cibus & potus.* *Somnus.* *Animi pathemata.*

CAPVT XII.

De Melancholiâ Hypochondriacâ.

Secunda Melancholiæ per consensum differentia,eáque satis frequens,est,quæ Hypochondriaca appellatur,quòd ex hypochondriis ortum habeat,& ex caussâ in hypochondriis genitâ excitetur. Hypochondriorum autem nomine veniunt non solum sita in his vtrinque Hepar & Lien, sed & Ventriculus, potissimum eius fundum,& Mesenteriũ cum suis venis,itémque Pancreas,& Omentum,vt postea dicetur. *Melancholia hypochondriaca vnde dicta.*

Notandum tamen hîc, affectionem, aut passionem hypochondriacam latius patêre, quam melancholiam hypochondriacam. Non solùm enim melancholia, sed & alia mala plurima ex materia vitiosa in hisce locis cumulatâ oriri possunt: neque semper cum affectu hypochondriaco melancholia coniungitur,sed tum demum, cum cerebro vapores peculiari modo dispositi ex materia illa exhalantes communicantur, spiritibúsque animalibus miscentur.Ideóque hîc non omnia, quæ de affectu hypochondriaco dici possunt,proponemus,sed ea tantùm, quæ ad Melancholiam hypochondriacam explicandam,& curandam necessaria videntur,reliqua infra,*lib.*3.*part.*5.*sect.*1.vbi in genere de affectione hypochondriaca dicetur,explicabuntur. *Affectio hypochondriaca latius patet, quàm Melancholia hypochondriaca.*

Arabibus Melancholia Mirachia, vel Mirachialis eâdem de caussa appellatur,quod scilicet caussa eius in Mirach,id est,ventre inferiore,seu abdomine contineatur;Græcis φυσώδης,& vulgò etiam Flatulenta melancholia nuncupatur,quòd qui eâ laborant,in ventriculo & intestinis flatibus abundant, qui & rugitibus sese produnt. Chymici affectionem hypochondriacam Tartarum hypochondriorum appellant.

Definitio.

Est autem Melancholia Hypochondriaca delirium melancholicum non continuum, ex vapore è melancholiâ p.n. in hypochondriis cumulatâ, & peculiariter disposita, eleuato, & cerebro communicato, spiritúsque animales inquinante, &, vt melancholicum phantasma generetur, faciente, ortum habens.

Caussæ.

Proxima melancholiæ hypochondriacæ caussa.

Proxima enim & continens huius mali materia est vapor Melancholicus cerebro communicatus, spiritúsque animales inquinans, & obfuscans, & mœrorem, ac tristitiam eo, quo supra, *de Melancholiâ in genere*, dictum fuit, modo excitans. Nam sicut vt Galenus, 3. *de loc. aff. cap.* 7. docet, elato ex ventriculo ad oculos fuliginoso quodam, & fumoso halitu, aut crassis vaporibus, similia, vt in suffusione, accidentia contingunt: eâdem ratione sublatâ ad cerebrum ab atra bile euaporatione fuliginosâ fumosâque melancholica eueniunt in mente accidentia.

Caussa antecedens.

Caussa antecedens est humor melancholicus in hypochondriis cumulatus. De cuius natura & sede alij aliter docent, vt prolixius de affectione hypochoadriacâ dicetur. Et quidem humorem, qui affectiones hypochondriacas parit, non semper eiusdem naturæ esse, ex affectibus, seu symptomatibus, quæ sequuntur, & coniunguntur, satis apparet: eum verò, qui hoc, de quo iam agimus, delirium parit, melancholicum esse, etiam extra controuersiam positum puto. Vnde Galenus, 5. *de loc. aff. cap.* 6. scribit: De flatuoso verò, & hypochondriaco malo nemo non dixit, quomodo tristitiam, desperationem, mœstitiam inducat, atque, vt summatim dicam, ad melancholiæ accidentia nihil reliqui faciat. Quippe laborantes hypochondriaco morbo post cruditates dictis accidentibus multò vehementius infestantur; ac plures ex ipsis quoque splenetici sunt: quocirca coniectandum, ex hoc etiam viscere vitiosam saniem euadere. Ideóque quamquam alij authores aliter hac de re loquantur; videtur tamen id omne de hypochondriaco affectu in genere accipiendum esse, de quo infrà, *lib.* 3. *part.* 5. *sect.* 1. dicetur: huius verò, de quo iam agimus, delirij caussam meritò melancholiam statuimus.

Subiectum & sedes caussæ antecedentis.

Eodem modo sese res habet de subiecto, quod quidem hypochondria statuimus, à quibus nomen etiam hæc melancholia sortita est: veruntamen cum plures in hypochondriis partes contineantur, lienem præcipuè, & loca vicina, antecedentem huius melancholiæ caussam continere putamus. Lien equidem humoris melancholici sedes est: si tamen magna huius humoris copia colligatur, vt tota in eo contineri non possit, etiam in mesenterium, ac omentum protruditur, ac in venis mesaraicis naturalia viscera perreptantibus continetur, iis præsertim in locis, vbi plures, maioresque venæ portæ rami versus lienem in hypochondrio sinistro tendunt: licet, si maxima eius sit copia, in totum abdomen per venæ portæ ramos dispergi possit. Vnde nonnulli duplicem melancholiam hypochondriacam ratione loci, in quo caussa antecedens continetur, statuunt, vnam in venis dextræ partis, ab hepatis caliditate excedente ita calefactis, vt calefaciendo chylum perpetuo feruore & ardore molestiam quasi caliditatis alicuius internæ in eo loco exhibeant; alteram in sinistrâ parte, in venis mesaraicis, quæ sunt inter splenem, & ventriculum sitæ. Frequentiùs tamen in sinistro hypochondrio delirij huius causa cumulatur, & continetur. Atque ita, quia caussa huius mali in hypochondriis primario sita est, non est continuum hoc delirium, sed tam diu durat, quàm diu vapores atri spiritibus animalibus miscentur, quibus discussis, & illud vel euanescit, vel minuitur, atque iterum redit, vel exasperatur, vbi noui vapores & flatus, qui caput petere solent, collecti & coaceruati sunt, qui vbi vel per ructus, vel per vomitum, vel per alui crepitus, aut deiectiones euacuantur, ægri melius habent.

Viam per quam vapores melancholici ad caput feruntur, quod attinet, statuunt quidem nonnulli, nunquam, nisi mediante orificio ventriculi, ad cerebrū hos vapores ferri. Verùm probabilius est, per venæ cauæ ramos, & arterias id fieri. Facilis enim vaporum ex vena portæ in cauam est transitus, vt & in arteriam magnam, per arterias, quas lien habet magnas, & multas.

Caussæ antecedentis natura quanam.

Quæ autem humoris huius melancholici, quem antecedentem Melancholiæ hypochondriacæ caussam esse diximus, sit natura, non ita planum est. Vulgata sententia est, eum esse frigidum, siccum, atrum. Verum negat id Platerus eâ de caussâ, quod æstuatio quædam eo in loco, vbi humor latet, percipitur, quæ acrimoniam, & caliditatem illius satis declarat. Imò non solum adustum & feculentum esse hunc humorem, sed & malignitatem peculiarem obtinere statuit, ob enormia illa accidentia, quæ in maniâ, & in melancholia apparent, ob quam etiam Cacodæmones sedem in hoc humore habere gaudeant. Verùm enim verò distinguendum est inter melancholiam hypochondriacam, & affectionem hypochondriacam. Affectio enim hypochondriaca latiùs sese extendit, quàm melancholia hypochondriaca. Neque nim omnes hypochondriaci melancholici sunt. Qui verò melancholici sunt, in iis omnino proxima delirij caussa ad humorem melancholicum referenda; etsi nihil prohibeat, quin etiam ob ἀντιπραξίαν viscerum æstuatio quædam in hypochondriis percipiatur, & propterea diuersa symptomata hypochondriaci patiantur. Vnde etiam Melancholiæ hypochondriacæ non est vnum genus. Quidam enim melancholici sunt torpidi, ignaui; alij μετὰ σπουδῆς sua peragunt. In illis delirij caussa est Melancholia naturalis, quæ eo modo, quo, vt suprà, in genere, dictum, melancholiam inducit; in his verò iam aliquid quidem adusti humoris est, vel alij humores adusti admiscentur.

Vbi Platero libenter assentimur, adustum aliquem humorem caussæ melancholiæ admisceri. Et plerumque adsunt ructus & vomitus acidi. Acida autem non paucas partes calidas in se continent. Et humor summè calidus atrabilario proximus est. Adustio tamen illa non est magna: aliàs enim potiùs mania, quàm melancholia, inde excitaretur. Et si humor melancholicus amplius aduratur, ex melancholiâ fit mania; cum ex humore valde calido & adusto delirium cum timore, & tristitia prouenire non possit; sed caliditas illa potius audaciam inducit. In aliis verò plerisque hypochondriacis affectibus facilè concedimus, humorem illum, qui affectionis hypochondriacæ caussa est, non semper frigidum esse, sed in venæ portæ ramis accumulatum aduri, & calorem, atque acrimoniam contrahere &, vt ex Diocle Galenus, 3. *de loc. aff. cap.* 7. docet, hypochondriacas affectiones plus caloris, quàm decet, in venis, quæ alimentum è ventriculo excipiunt, habere. De quo infra, *lib.* 3. *part.* 5. *sect.* 1. *cap.* 4. plura dicentur.

Malignitatem quod attinet, equidem humor melancholiam excitans propriè malignus non est, & non, nisi impropriè loquendo eum malignum appellat Platerus. Interim in hoc ei assentimus, peculiarem aliquam, occultam, & nobis ignotam esse dispositionem humoris melancholiam generantis, quæ vulgo, cum proprio nomine eam exprimere non liceat, impuritas, & nigredo dicitur, ob quam spirituum animalium naturalis luciditas & puritas vitiatur, & p.n. dispositio inducitur.

Caussæ remotæ & procatarcticæ internæ & externæ.

Quomodo autem generetur humor hic in hypochondriis, pluribus dicetur, vbi de affectionibus hypochondriacis in genere tractabitur, *libro tertio. part.* 5. *sect.* 1. & *ibid. sect.* 2. *cap.* 3. de Scorbuto. Vt breuiter de eo, quantum huius loci ratio postulat, dicamus,

camus, præcipuæ generationis & cumulationis humoris melancholici in hypochondriis caussæ sunt errores in victu diu continuati, & ventriculi, ac hepatis, & lienis ἀνϊσοραξία.

Primò enim, cum coctionis primæ errata in secunda corrigi non possint, à pluribus verò in diæta plurimùm delinquatur, & hinc in prima coctione multi errores committantur; plurimos etiam errores & vitia in secundâ coctione consequi necesse est. Ad humoris verò melancholici generationem faciunt ea, quæ crassum & feculentum succum generant. Si enim plus huius fit in chylo, quàm debebat, omne hoc excrementum à liene attrahi, elaborari, segregari, atque euacuari nequit, sed eius maxima pars à natura valida & robusta plerumque in pancreas, mesenterium, & omentum, atque ferè per eos venæ portæ ramos, qui non in ipsa intestina, sed in mesenterium, & pancreas desinunt, & obliterantur, deponitur, vt hac de re rectè Fernelius, *de part. morb. & sympt. lib. 3. cap. 7.* disserit.

Ventriculi debilitas. Facilius verò id accidit, si ventriculus sit debilis. Cum enim cibi eiusmodi crassi & feculenti etiam in eo, qui ventriculum satis fortem habet, nihilominus similem chylum suppeditent; multò magis hoc accidit, si ventriculus sit debilis. Ideóque inter remotiores caussas omnia locum habent, quæ ventriculum debilitare valent; de quibus *lib. 3. de imbecillitate ventriculi,* dicetur.

Ventriculi ac Hepatis & Lienis ἀνϊσοραξία. Et adhuc promptius id fiet, si aliqua adsit lienis, ventriculi, & hepatis ἀνϊσοραξία. Tum enim ventriculus debilis cibos non rectè coquit, & cruditatis caussa est. Lien verò & Hepar, si calidiora sint, auidius illum ad se, & sæpe adhuc crudum, trahunt, & quidem tenuem, & aquosam chyli partem maturius, crassam tardius; illámque in vapores tenues: nunnunquam & subsalsos, ac acres resoluunt, atque vel in caput, vel in totum corpus distribuunt; vnde catarrhi, dolores vagi, vel sudores excitantur; hæc vehiculo destituta in venis mesaraicis subsistit, obstructiones in iis parit, ampliúsque exiccatur, & incrassatur, vel etiam aduritur, & obstructiones in venis mesaraicis parit, ac humori melancholico materiam præbet, atque ita humorum crassorum, & feculentorum copia in hypochondriis cumulatur, atque hinc cùm melancholia, tùm plurima alia hypochondriaca mala oriuntur, quæ ibidem Fernelius recenset, & prolixius infra, *lib. 3, part. 5. sect. 1.* enumerabuntur.

Imò hæc, si affectum hunc producere debet, necessario circa lienem hæret, & si id tantùm fiat, mitior est melancholia. Accidere tamen potest, vt in vtroque hypochondrio illa cumuletur, & tum grauior affectio est, & non solum melancholia, sed & alia symptomata adsunt, ob materiam mistam, quæ partim calida, sicca, acris & amara est, ob igneam, quæ in hepate & venis circa hepar est, dispositionem, & sensum æstus in dextro hypochondrio exhibet; partim frigida, sicca, acida, quæ in liene, & circa eum hæret, & colligitur; de quibus *loc. allegat.* dicetur. Suppeditant autem tali humori mate-

Cibi & potus vitiosi. riam cibi crassi, difficilis coctionis, viscidi, flatulenti, caro bubula, suilla, aprugna, ceruina, pisces maritimi, & in aquis stagnantibus degentes, carnes & pisces sale ac fumo indurati, aues in aquis degentes, legumina, brassica, oua indurata; vina non defecata, austera inprimis, quæ in lapide calcario, vel alio solo, quod materiam mineralem, vel tartaream continet, crescunt; cereuisia ex aquis impuris cocta, præcipuè si sit turbida, & non defecata.

Aëris vitiosa constitutio. Facit ad hoc malum generandum etiam aër crassus, fœtidus, nebulosus, qui inspiratione attractus spiritus animales, & vitales inquinat; item autumnalis, modò calidus, modò frigidus.

Quies & nimium otium. Quies & otium nimium huius mali generationem quoque promouent, dum ob ea multa excrementa in corpore retinentur, calórque non excitatur, & ventilatur; vnde obstructiones in corpore fiunt. Atque hæc, cũ lucubrationibus & meditationibus, caussa est, cur literati, & qui vitam sedentariam agunt, malo hypochondriaco frequentiùs sint obnoxij, minus verò ij, qui quotidianis laboribus exercentur.

Euacuationes suppressæ. Aluus suppressa etiam ad malum hoc generandum facit. Etenim si excrementa diutius in intestinis detineantur, venæ mesaraicæ ex iis pro bono, & recenti chylo crassam & feculentam materiam attrahunt, è qua multi feculenti humores generantur, atque obstructiones in venis mesaraicis & liene excitant; vnde iis, qui ad affectionem hypochondriacam sunt dispositi, summè vtile est, aluum semper habere laxam. Multum quoque ad malum hoc inducendum faciunt suppressæ euacuationes, per quas natura vitiosos eiusmodi humores in primis viis collectos euacuare solebat, vt alui deiectiones, & vomitus quibusdam certis temporibus consueti: ac quæ maxima huius mali caussa est, hæmorrhoides, quæ aliquando fluxerunt, suppressæ.

Immoderati animi affectus. Inprimis verò mali huius caussa est metus & tristitia, & animi nimia intentio; idque maximè in iis, qui à naturâ corporis constitutionem melancholicam adepti, taciturni, cogitabundi & tristes sunt. Atque hinc etiam accidit, vt infantes, & iuuenes, qui à curis & mœstitia alieni sunt, in hoc malum non incidant, sed adulti, post annum trigesimum plerumque. Tum enim temperamentum corporis non solum fit siccius, & errores in victu commissi in adolescentia sese produnt, sed & curis, meditationibus, atque animi intentione homines tum magis occupari incipiunt.

Signa Diagnostica.

Signa Melancholiæ hypochondriacæ diagnostica. Melancholiæ Hypochondriacæ signa sunt, delirium absque febre, cum mœrore & timore; idque non continuum, sed notatu digna interualla habens. Sunt enim melancholiâ hypochondriacâ laborantes nonnunquam satis hilares; mox tamen sine caussa in mœstitiam recidunt. Cùm enim vapor Melancholicus ater & tenebricosus, huius mali caussa proxima, in cerebrum eleuatur, spiritibúsque animalibus permiscetur, eósque inquinat, delirium inde excitatur, ægérque multa falsa imaginatur, metuit non metuenda, sine caussa mœret, & variis modis animum macerat: durátque hoc delirium tam diu, quàm diu vapores illi spiritibus permiscentur: postquam verò vapores illi melancholici discussi sunt, delirium cessat, donec noui vapores ad caput eleuati spiritibus animalibus permiscentur, eósque turbant.

Et hæc quidem propria Melancholiæ signa sunt; quibus tamen interdum & alia coniunguntur. Nam quia vapor ille flatulentus melancholicus in cerebro permiscetur spiritibus animalibus, qui non solum imaginationi, sed & aliis sensibus inseruiunt, accidit, vt etiam circa alios sensus varia symptomata oboriantur; in auribus tinnitus, strepitus, sonique varij, nunc campanarum sonitum, nunc aquarum strepitum referentes; oculi obscurè vident, vel etiam omnia circumagi videntur. In neruos etiam sese insinuans vapor varios dolores, & alia neruosi generis symptomata accersit. Idem vapor, dum seu per venas, seu per arterias sursum tendit, & cor transit, illud in eas angustias redigit, vt motu violento palpitare, & arteriarum celerem, & velocem motum ad expellendum, & discutiendum vaporem sibi molestum, instituere cogatur: quod dum fit, æger de summa cordis angustia conqueritur, de vita desperat, maximísque suspiriis opem & auxilium exposcit: plerumque etiam vrgent vigiliæ, quæ à vaporibus illis siccis ortum habent, qui non solũ spiritus perturbant, sed & cerebrum exiccant, ac somni proximam caussam absumunt; aut, si dormiunt, somnus

somnus ea de caussa est perturbatus cum somniis metûs & terroris plenis. Adsunt etiam alia affectionis hypochondriacæ signa, quæ Galenus, 3. *de loc. aff. cap.* 7. ex Diocle ita recenset: Sumpto cibo, maximè coctu difficili, sputum multum & humidum concitatur: item ructus acidissimus, flatus, æstus, in hypochondriis fluctuatio non ilicò, sed cum retinuerint, interdum quoque ventriculi vehementes dolores, qui nonnullis ad dorsum vsque procedunt: concoctis deinde cibis quiescunt, mox aliis cibis ingestis eadem reuertuntur symptomata, quæ inter ieiunos, interdum etiam à cibo molestant, atque euomunt crudos cibos, & phlegmata sub amara, & calida, & acida, adeo vt dentes stupore afficiantur. Et alia coniunguntur, quæ suo loco de affectione hypochondriaca explicabuntur.

Hoc saltem hic addimus, non omnia symptomata in omnibus apparere, sed modò hæc, modò illa, pro partium læsarum, vel seorsim, vel simul ratione. Si enim venæ mesaraicæ saltem obstructæ sint, & in iis humor contineatur, mitior est affectio: grauior, si ipsa viscera simul afficiantur. Et quidem si vtrumque viscus afficiatur, atque vtriusque venæ sint obstructæ, grauia, & plurima apparent symptomata: si verò vnum saltem viscus obstruatur, mitiora & pauciora sunt.

Paroxysmi & symptomatum, quænam sit ratio.

Quia verò hoc malum non continuum est, sed per interualla quædam inuadit, & paroxysmos suos habet; qua ratione illi oriantur; & quo modo inuadant ægros, etiam explicare non inutile fuerit: præsertim cum ægri ipsi rarò omnia recensere possint, quod improuisò hoc malo corripiuntur, & ratione ac mente perturbatâ omnia memoriâ comprehendere non valent. Primò quidem corripiuntur paroxysmo ægri sæpe etiam citra vllam euidentem, vel externam caussam, vbi materia copiosius accumulata à natura mouetur, & vapores, ac flatus ab ea excitantur, Solétque & hic morbus, vt alij, suas habere periodos. Facilius tamen hoc fit, si caussa externa aliqua accedat, vt improuisus terror, mœror, ira, vsus ciborum flatulentorum, vini potentis crapula. Vbi verò malum ægros apprehendit, in nonnullis quidem subitò, & ex improuiso hoc accidit; interdum ex flatibus, & vaporibus ascendentibus ructus antecedunt, ventriculus distenditur, & orificium eius lancinatur, ac per gulam transiens vapor acidus linguæ neruos peruadens eam quasi constringit, ac rigidam, & ad sermonem immobilem reddit, interdum per cor transiens vapor anxietatem lipothymiæ non absimilem, vel cordis palpitationem excitat, atque altiùs ascendens difficilem respirationem parit. Hinc cerebrum occupans delirium parit, atque, vt antea etiam dictum, caligo oculis offunditur, in auribus tinnitus excitatur, ac membranæ cerebri tenduntur, & dolor in iis excitatur, vt ægri totam cerebri substantiam è cranio sibi euulsum iri metuant. Et dum porrò vapor per spinam dorsi deorsum tendit, interdum in vtroque brachio frigus quoddam, aut stuporem potiùs, & motum formicantem inducit. Quæ cùm anxietatis & terroris omnia plena sunt, ægrique metuunt, ne labantur & concidant, ideóque locum quieti quærunt, interea mente quasi priuantur, vel delira loquuntur, & sudore frigido perfunduntur. Hinc calore illos vapores discutiente, rubore iterum suffundi incipiunt, anxietas minuitur, & mentis actiones sese iterum exserunt, ac tandem, paroxysmo superato, nihil ægri amplius sentiunt, præter metum alicuius grauioris morbi, epilepsiæ vel apoplexiæ, vel subitaneæ mortis; atque hinc tristitiam, & animi mœrorem concipiunt.

Prognostica.

Signa Melancholiæ hypochondriacæ prognostica.

1. Malum hoc, vt omnes morbi melancholici, diuturnum, & difficile curatu est. Humor enim melancholicus natura suâ pertinax est, nec facilè medicamentis cedit, imò si minus cautè tractetur, ferocior redditur. Præterea Indicationes inter se plerumque pugnant: ventriculus est debilis, frigidus, & calefacientia postulat; contra hepar in hoc affectu plerumque est calidius. Humor ipse quoque crassus, & siccus, & propterea humectantia postulat: cum eo tamen plerumque serosus humor coniungitur, vnde sputo abundant hypochondriaci. Faciunt quoque non parum ad morbi huius diuturnitatem errores ægrorum dum & in victu sæpe delinquunt, & diuturni morbi pertæsi, vel vsum medicamentorum intermittunt, vel Medicos temerè mutant.

2. Faciliùs tamen curatur in principio, quàm si iam sit inueterata: & si duret hæc melancholia, tandem similis vapori dispositio cerebro inprimitur, & ex affectu per consensum proprius excitatur.

3. Tantò malum est grauius, quantò humor magis aduritur, & atræ bilis naturam accedit. Si enim humor ille, qui vaporem suppeditat, aduritur, vel adustus illi admiscetur, melancholia in maniam tandem transit. Cuius rei signum est, cum, qui antea erant meticulosi & tristes, iam hilares quasi, animosi, audaces & iracundi fieri incipiunt; quod facilius accidit, si æger multo, & potenti vino pro potu vtatur.

4. Si materia illa, & vapores inde excitati prauam & peculiarem corruptionem subeant, aut copiosiùs ad cerebrum ferantur, malum interdum in epilepsiam degenerat; interdum cerebro morbi diuturnitate valde debilitato, & cruditate auctâ, in apoplexiam transit.

Indicationes.

Vapor ille, qui proxima, & continens huius delirij caussa est, etsi sponte à natura discuti soleat: tamen danda opera, vt id quàm citissimè fiat. Ne verò malum recurrat, vaporum ascensus prohibendus, iique, ne cerebro, & cordi molestiam afferant, aliò diuertendi. Et quod curationis caput, humor melancholicus, è quo vapor ille eleuatur, ex hypochondriis euacuandus. Quod rectè & ordine fiet, si viæ obstructæ aperiantur, & venæ mesaraicæ, quæ simul siccitate plerumque laborant, humectentur, humor ipse crassus attenuetur, & incidatur, & tandem per aluum & vrinas euacuetur, atque eius generatio prohibeatur; quod eueniet, si omnes caussæ, à quibus is originem traxit, vel à quibus moueri, & augeri potest amoueantur, & vitentur. Tandem cerebrum & ventriculus roborandus, vt & aliæ partes principes.

Curatio.

Alui Lenitio.

Cùm aluum in hoc morbo laxam habere semper vtile sit, & reliqua remedia, nisi primæ viæ euacuatæ sint, parum prosint; ab alui lenitione, & primarum viarum euacuatione curatio inchoanda. Vbi maximè cauendum, ne purgantibus validioribus, & à partibus remotioribus trahentibus humores non solùm in hypochondriis, sed & in aliis venis commoueantur; qui cum exitum non inueniant, nec ad euacuationem tum apti sint, hepatis & venarum obstructionem augent, aliaque incommoda secum trahunt, atque ita plus nocent, quàm prosunt. Inijciatur ergo talis Clyster:

℞. *Rad. althéa, polypond. q.* an. Drach. vi. *malu. pariet. althéa, viol, mercurial.* an. M. i. *flor. chamamel.* M. ß. *furfur. in petia ligat.* M. i. *prunor.* num x. Coqu. in aqu. pura.

Colatur. ℞. ℔. i. *Electuar. lenit.* vel *diacathol.* Vnc. i. *hiera simpl.* Dra. ii. *mell. rosat. colat. ol. violar.* an. Vnc. i. *chamamel.* Vnc. iß. *vitell. oui* num. j. F. Clyster.

Sanguinis Euacuatio.

Postea si sanguis abundet, & hepar sit calidius, vt sanguis euacuetur, corpúsque ventiletur, & ad vsum medicamentorum aptius reddatur, vena aperienda.

Sanguinis missio. Commodissimum autem foret, si ex venæ portæ ramis sanguis euacuari posset. Cum autem ii nullibi pateant, nisi in ano, vtilissimum esset, sanguinem per hæmorrhoides euacuare; hæmorrhoidúmque fluxus ad melancholiam curandam multum potest, atque interdum hypochondriaca melancholia, quæ aliis remediis tolli non potuit, hoc vno sanata fuit. Verùm nisi natura ipsa hunc tentet, ab arte sola earum fluxus vix sperari potest. Si tamen fluere consuetæ sint hæmorrhoides, aut tumeant, hirudinum applicatione, vel aliis modis, vt aperiantur, tentandum.

Cum etiam menstruorum fluxus naturalis sit, & natura per eum vitiosos humores, qui in corpore colliguntur, simul euacuare soleat, cauendum, ne supprimatur, &, si suppressus sit, reuocetur.

Venæ verò in brachio tum demum aperiendæ, vbi, vt diximus, sanguis abundat, aut ille jam à succo melancholico infectus est. Hinc sanguis ex venis crurum, poplitis, aut malleoli emictatur; cum sanguis prauus infra hepar maxima ex parte consistat, & humor melancholicus, tanquam fex sanguinis, aliquando inferiora petere soleat. Et fieri potest, vt hoc modo sanguis ad hæmorrhoides fluat, & illæ cum maximo ægri commodo aperiantur.

Vomitoria.

Quia verò non raro ob ventriculi debilitatem crudi & pituitosi humores in ventriculo cumulantur; sæpe necessarium est, à vomitu initium curationis facere, ne à præparantibus, vel purgantibus excrementitij illi humores ad penitiores partes rapiantur, atque obstructiones augeant.

Vt ℞. *Succ. radic. raphani express.* Vnc. iiii. *hydromel.* Vnc. iij.

In quibus mistis macerentur per noctem *radic. asari contus.* Drach. ij. Manè colentur & exprimantur, liquórque tepidè propinetur.

Præparantia humorem melancholicum in hypochondriis.

Materia morbifica præparatio. Hisce peractis jam ad materiæ præparationem accedendum, quæ attenuantibus, & aperientibus perficitur, sine insigni tamen calefactione, & exiccatione, propterea, quod plerumque ardor quidam, & siccitas mesaraicarum adsit, & inflammationi quid simile partes illæ, & inferiori orificio ventriculi vicinæ obtineat. Quâ in re non raro peccatur ab iis, qui ad flatus tātùm, quibus hypochondriaci etiam abundant, habito respectu, valde calidis & siccis medicamentis in hac melancholiæ specie vtuntur, quibus morbus potius exasperatur.

Contra nec nimis refrigerantia, & humectantia sine aliqua apertione conueniunt; cum in partibus illis sint obstructiones, quas tollere semper conuenit. Vbi tamen plus aquosi admistum est, calida non omittantur. Atque ita, prout varia est conditio humoris in hoc morbo, & aliud atque aliud membrum magis læsum est, ita curatio aliàs magis calida, aliàs minus calida postulat, aut etiam moderatè refrigerantia & humectantia, quæ omnia tamen sint aperientia & attenuantia. Si caliditas & æstus major percipiatur in hypochondriis, horâ vnâ ante cibum seri lactis caprini ℔. ß. vel ℔. j. commodè exhibetur, quod & calorem istum temperat, ac venas mesenterij refrigerat, & materiam, obstructionis caussam eluit. Simplicia;

Radices; *Fœniculi, asparag. eryngij, graminis, borragin. buglosſ. cichorij, scorzoneræ, helenij, polypod. glycyrrhiz. centaurij major.* Crato enim inter aperientia, & obstructiones tollentia in hoc morbo multum tribuit rad. centaur. major. quod vulgò Rhaponticum appellatur, si succus è recenti radice exprimatur, & cum saccharo in formam syrupi redigatur, ac de eo singulis diebus manè sumantur cochlearia duo, vel tria: vel si radix centaurij majoris in vino horis 24. maceretur, & ante cœnam æger vini haustum sumat, idque aliquot diebus continuet.

Cortices; *cappar. tamarisci, fraxini, citri.*

Folia & herbæ; *ceterach. scolopendr. chamædr. chamapit. capill.* ♀ *meliss. betonic. hyssopi, endiuiæ, cichorij, fumariæ, cuscutæ, cardui ben. absinthij,* præcipuè *Pontici, cochleariæ, veronicæ.*

Flores; *borrag. buglosſ. violar. centaur. minor. sambuc. genist.*

Semina; *anisi, fœnicul. endiu. ocym. aquileg. genist. quatuor frigid. major.*

Fructus; *prun. amygdal.*

E quibus fiant Medicamenta vsualia:

Aquæ; *borrag. buglosſ. meliss. chamædr. capill.* ♀. *hyssop. fumar. cuscut. scolopend. lupuli.*

Syrupi; *byzantin. de duab. radicib. de fumar. de scolopendr. de borrag. buglosſ. endiu. de epithym. de lupul. de polypod. de pomis.*

Conseruæ; *borrag. buglosſ. meliss. fumar. cichor. betonicæ, cochlear. tunic.*

Condita; *cortic. citr. radic. helen. eryngij.*

Extracta; *veronic. meliss. card. benedict. absinthij, ceterach.*

Species; *electuar. lætitiæ Galen. Rhas. de hyacinth. diarrhod. Abbat.*

Trochisci; *de capparib. de absinthio.*

Ex his varia pro vsu & constitutione ægri fieri possunt. De quibus hoc monendum, vt initiò non ea vsurpentur, quæ fortiùs vrinam mouent, ne materiam vitiosam è primis viis ad hepar, & venam cauam deducant, malum augeant, aut morbum aliquem in renibus excitent.

Rejicit quidem alia de caussa diuretica Hollerius, quòd scilicet splen nullum habeat consensum cum renibus per viam communem: verum diuretica nec planè rejicienda sunt, sed corpore, & primis viis per purgantia euacuatis etiam locum habent, & sæpe nigra planè per vrinam euacuantur, cum ægri commodo: nec ratio Hollerij vera est. Sunt enim viæ è liene ad renes, quas monstrarunt Recentiores Anatomici, & eas recenset Laurentius, *quæst.* 27. & per arterias emulgentes satis commodè è liene ad renes materia euacuari potest. *An diuretica in melancholia hypochondriaca conueniant.*

Valde etiam calida vitanda, aut, si vsurpentur, aliis temperanda, ne humorem adurant, pejorémque reddant, tetrósque vapores excitent, & grauia symptomata inducant.

Potio:

℞. *Rad. cichorij, borraginis, scorzoneræ, polypod. q. cortic. rad. cappar.* an. Drach. ii. *rad. asari* Drach. i. *fol. melissæ, betonicæ, ceterach, fumariæ, capill.* ♀. *chamadryos*, an. M. ß. *centaurij minoris, absinthij Pontici*, an. P. j. *flor. cordial.* P. ii. *cortic. citri* Drach. ii. *sem. anisi, fœniculi*, ana Drach. i. *fol. senæ el. epithymi*, an. Drach. iii. *passul. minor.* Vnc. i. *Potiones.*

Infundantur omnia in aq. puræ ℔. iii. Stent vase clauso, loco calido, & postea in B. ebulliant:

Colat. add. *succi borragin. rosar. fumariæ*, an. Vnc. iiii. *sacch.* ℔. j.

F. Potio clara. Dosis Vnc. iiii. vel Vnc. v.

Syrupi.

℞. *Succi buglossi, borragin. pomor. suaueolentium*, ana ℔.i. *melissæ* ℔.ß. Infunde in eo *granor. kermes* Vnc. i. *croci* Drach. i. Colentur, & cum *sacch.* s. q. F. Syrupus.

Vel ℞. *Rad. asparag. fœnicul. polypod. q. helenij, scorzoner. cichor.* an. Vnc. sem. *cortic. rad. cappar. tamarisc. fraxin.* an. Dra. iii. *citri, aurantior.* an. Drach. ii. *fol. ceterach, ling. ceruin. endiu. hortens. hepatic. nobil. chamædr. card. benedict. capillorum ♀is*, an. M. sem. *epithymi* Vnc. sem. *sem. aquileg.* Drach. i. sem. *anisi, fœnicul.* an. Drac. i. *quatuor frigid. majoran.* ana Drac. ii. *glycyrrh. rasæ* Vnc. sem. *passular. exacinat.* Vnc. i. sem. Coqu. in aqua pura. Colaturæ ℞. ℔. iii. *succ. pomor. dulcacidor. odorator.* ℔. i. *borrag. fumar.* an. ℔. sem. *sacchar.* q. s. F. Syrupus.

Cujus Vnc. ii. vel iij. sumat æger manè, & superbibat haustum aquæ borraginis.

Decocta. Vel ex iisdem simplicibus fiat Decoctum, & clarificato idonei syrupi addantur.

Claretum.

Claretũ. Si æger decocta & syrupos respuat, aut ex syrupis aliquid incommodi metuatur, cùm dulcia lieni non satis vtilia sint, fiat tale Claretum:

℞. *Rad. fœnicul. eryng. helen. scorzoner.* an. Vnc. sem. *cortic. tamarisc. rad. cappar. polypod. q.* an. Drach. vi. *cortic. citri* Vnc. sem. *zedoar.* Drac. ii. *chamædr. ling. ceruin. meliss. capill. Veneris, absinth.* an. M. sem. *flor. borrag. buglos.* an. M j. *cinamom.* Drach. ii. *spic. Indic. ligni aloes*, an. Drach. i. Affunde *vini Rhenani calefacti* ℔. vj.

Stent aliquandiu in infusione, & postea aliquoties trajiciantur per manic. Hippocrat.

Vltimò add. *sacchar. albiss.* Vnc. iii.

Manè post jusculum, vel in prandio & cœna loco primi haustus vsurpetur.

Aqua.

Aqua. Vel paretur talis Aqua:

℞. *Rad. aperient.* ℥. i. *helen.* Dr. vi. *cortic. tamarisc. fraxin.* an. ℥. ß. *meliss. betonic. chamædr. chamæpit.* ana. M. ii. *card. benedict.* M. i. *sem. anisi, fœnicul.* an. ℥. ß. *flor. bugloss. genist. centaur. minor.* an. M. i. Macerentur omnia in *aq. borrag.* lib. iiii. *vini* ℔. iii. postea colentur. Colat. add. *succ. fumar.* ℔. i. *cochlear.* ℔. ß. *trochisc. de cappar.* Vnc. j.

Destillentur. Destillatum exhiberi potest vel solum, vel cum syrupo borrag. aut alio, aut etiam addi oxymel. scillitic. vel ☐rum ⊕latum.

Electuarium.

Electuarium. ℞. *Conseru. cichor. meliss. borrag. bugloss. card. bened.* an. Vnc. i. *cortic. citri, condit. rad. condit. helen.* an. Vnc. ß. *spec. diarrhod. abbat.* Drach. j. *confect. Alkerm.* Drach. ß. Cum *syrup. byzantin. simpl.* F. Electuarium.

De quo sumat æger Vnc. ß. vel Drach. vi. & superbibat aquam borraginis.

Purgantia.

Purgatia. Postquàm aperientia & præparantia hæc aliquot diebus sunt exhibita, quarto vel quinto die purgatio instituatur. Et quidem purgantia sint mitiora. Crato sæpe non fortiora, quam syrup. rosar. solut. cum aq. roris Majalis (vtpote quæ longè subtilior est reliquâ aquâ, ita vt testæ qui inclusa Solique meridiano exposita, & calefacta statim euaporet) confectum additâ mannâ dilutâ infuso flor. persicor. exhibet. Et talia mitiora sæpe, & diu continuanda sunt Licet tamen interdum & fortiora exhibere.

Maximè verò vtiles sunt clysteres sæpius repetiti sed non admodum acres; verùm mediocres, & simul flatus discutientes.

Potiones.

℞. *Polypod. q.* Drach. vi. *cortic. citri* Drach. ii. *fol. sen.* Drach. v. *rhabarb.* Drach. sem. *epithym.* Drach. iii. *flor. borrag. bugloss.* an. P. ii. *caryophyll.* num. iiii. *sem. fœnicul. anisi*, an. Scrup. i. *cinamom.* Scrup. sem. *passular.* Vnc. sem. *el. diaphan.* Drach. ii. Infund. in suffic. quant. seri lactis. Potiones.

Colat. ℞. Vnc. iiii. *syrup. de pomis Regis Sabor.* Vnc. j. M. F. Haustus.

Vel ℞. *Radic. aperient. vino præparat.* Vnc. j. *scorzoner.* Vnc. sem. *cortic. tamarisc. fraxin. citri*, an. Vnc. sem. *meliss. ceterach. chamædr.* an. M. sem. *flor. borrag. bugloss. sambuc. genist.* an. P. i. *sem. endiu. portulac. agni casti, anis.* an. Drach. j. *rad. helleb. nigri præparat. glycyrrh.* an. Vnc. sem. *passular. maior.* Vnc. i. Coqu. in aq. simpl. In Colat. infund. *fol. sen.* Vnc. ii. *zedoar. galang.* an. Drach. i. sem.

Colat. ℞. Vnc. xiiii. adde *syrup. de epithym. de pom. Reg. Sabor.* an. ℥. ii. F. Potio pro 4. dosibus, quæ aromatizetur spec. lætitiæ Galeni, aut diambr.

Alia; ℞. *Infusion. rosarum fact. in aq. endiu. & fumar. aq. part.* Vnc. ii. *aq. anisi, cuscut. flor. borrag.* an. Vnc. j. *fol. senæ el. & vino albo irrorat.* Drach. v. *passular. minor.* Drach. ii. *rad. glycyrrh. rasæ, sem. anisi, coriandr. præpar.* an. Scrup. ii. *caryophyllor.* num. iii.

Bulliant omnia tribus ebullitionibus vase tecto, tunc adde *rhabarb. opt.* Drach. i. *el. de succo rosar.* Drach. ii. *diaphœnic.* Drach. i. *pulu. santali citr.* Scrup. i.

Relinquantur per noctem in infusione loco tepido; postea fortiter exprimantur per linteum, Fiatque Potio, quæ detur manè tribus horis ante pastum in humoribus mistis.

Syrupi.

Donatus Antonius ab Alto Mari hunc Syrupum valdè commendat, quem & alij laudant;

℞. *Hyssop. sampsuchi, serpilli, melissophyll. betonic.* an. M. sem. *borrag. lupul. scolopendr. fumar. capill. Veneris*, an. P. sem. *rad. cichor. borragin. fœnicul. cappar.* an. Vnc. iiii. *absinth. cortic. citr.* an. M. j. *fol. sen. elect. polypod. q.* an. Vnc. ii. *puleg. flor. chamæmel. centaurij minor*, an. Drach. ii. *chamædr. chamæpit.* an. Vnc. ii. *junc. odorat.* (id est, *schœnanth.*) *spic. anis. fœnicul. asar.* an. Drach. j. *passular. enucleat.* Vnc. i. Coquantur s. a. Colat. ℞. ℔. iiii. add. *succ. pomor. dulcacidor. rosar. & maioran. punicor. acidor.* an. ℔. sem. *borrag. & fumar. depurat.* an. ℔. i. *sacchar.* q. s. F. Syrupus, de quo æger sumat. Vnc. iii. vnâ vice, & superbibat parum aqu. lupul & borrag.

℞. *Rad. scorzoner. polypod. q.* ana Drach. vi. *bugloss. cichor. cortic. tamarisc. citri.* an. Vnc. sem. *ceterach. chamædryos, meliss.* an. M. i. *thymi, epithym.* an. Vnc. sem. *flor. sambuc. genist.* an. M. sem. *sem. fœnicul.* Drach. ii. *hellebor. nigr. Styriac. præpar.* Drach. iii. *glycyrrhiz.* Vnc. sem. *passul. exacinat.* Vnc. i. Coqu. in aqua pura. In Colat. infundantur *fol. sen. elect.* Vnc. ii. *follicul. senæ* Vnc. i. *radic. gialapa, rhabarb.* an. Drach. j. *turbith, el.* Drach. ii. *flor. borrag. bugloss.* an. M. sem. *stœchad. Arab.* P. j. *cinamom.* Scrup. j. *spic. Indic.* Scrup. sem. *caryophyll. zedoar.* an. Drach. i. sem.

Colat. ℞. ℔. j. *acet. scillit.* ℥. ii. *succ. borrag.* vel *pomor.* Vnc. iii. *sacchar.* ℔. sem.

Coqu. ad julep. vel syrup. fluidior. consistentiam, de quo singulis diebus æger manè Vnc. iii. vel iiii. vel q. s. sumat, addatúrque singulis dosibus ol. anis. vel cinamom. vel citri gutt. i. idque continuetur 4. diebus, quinto æger quiescat, hinc ad vsum syrup. redeat, donec planè absumptus sit.

Eſt & hic Syrupus, vt in omni, ita etiam in Melancholia hypochondriaca vtilis:

℞. *Polypod.q.* ℔. ſem. *bugloſſ. borragin. meliſſophyl.* an. M. i. *cyperi, cappar. acori, aſari*, an. Vnc. i. *ſenæ, epithym.* an. Vnc. ii. *ſem. lactuc.endiu.*an. Vnc.iii.

Puluerisata omnia præter ſenam & epithym. quæ reſeruentur, ebull. in ſ. q. aquæ ad conſummat.medij. In fine decocto adde ſenam & epithym. & mox remoueatur ab igne. Poſtea colentur. Colaturæ adde *ſacchari* q.ſ. F.Syrup.ſ.a.

Sumatur 6. diebus continuis.

Et quia aliis aliæ formæ medicamentorum magis arrident, poteſt etiam talis Nodulus parari:

Cereuiſia purgans. ℞. *Rad.polypod. q. ſcorzoner.*an. Drach.ii. *fol. ſen.* Vnc. i. *rad. gialapæ* Drach. ii. *hellebor. nigr. præpar.* Dra. i. ſem. *zingiber. cortic. citr. galang. zedoar.* ana Drach.j. *ſem. aniſ. fœnicul.* an. Drach. ß. *flor. anthos. bugloſſ.* an. P.i.

Ligentur in nodulo, qui in cereuiſia ſuſpendatur. Ne reliquorum medicamentorum ſapor ingratus percipiatur, aliquid abſinthij addere licet.

Vinum.

Commendatur & vinum purgans, quod Zvvingero adſcribitur:

Vinum purgans. ℞. *Rad. aperient.* an. Vnc. ſem. *bugloſſ. cardui benedict. abſinth.* an. M. ſem. *ſem. fœnicul.* Vnc. ſem. *fol. ſen. elect.* Vnc. i. ſem. *agaric.* 🜿ri *alb.* an. Vnc. ſem. *zingiberis, cinamom.* an. Drach.i.

Infundantur in vino, de quo chyathus vnus vel duo, prout opus fuerit, manè & veſperi, ante cibum, vel manè ſaltem, per dies plures ſumatur.

Vel ℞. *Fol. ſenæ el.* Vnc. ij. *rhabarb.opt.* Drach. ii. *rad.mechoacannæ* vel *gialapæ* Dra.j. *cort. rad. hellebor. nigri præpar.* Vnc. ſem. *fol. fumar. cuſcut. ſcolopendr. ceterach. meliſſ. flor.* 3. *cordial. flor. roriſmarini*, an.P.ii. *ſem. aniſi, fœniculi*, an. Drach. ii. *cinamomi*, Drach.j. *limatur. chalybis præpar.* Vnc.ſem.

Inciſa & contuſa ligentur omnia in ſindone pro nodulo, qui in ℔. iiii. vini Rhenani injiciatur, de quo vino medicato quatuor horis matutinis ante prandium quotidie Vnc. iii. præter propter exhibeantur.

Pulueres.

Pulueres. Tenuioris fortunæ homines vtantur pulu.ſen. præpar. juxta deſcriptionem Montagnanæ, qui acui poteſt gr. iii. vel iiii. diagryd. pro natura ægri.

Vel ſumatur pulueris ſen. præparat. Drach. i. vel Scr. iiij.

℞. *Cryſtallor.* 🜿i Vnc. ſem. *fol. ſenæ Alex.* Drach. v. *rhabarb. el. agarici trochiſc.* an. Drach. ii. *ſcammon. præpar.* Drach.i. *turbith. alb. hermodactyl.* an. Drach.ij. *cinamom. galang. macis*, an. Drac.ß.

Miſce pro puluere, de quo Drach. i. in liquore, vel juſculo propinetur.

Pilulæ.

Pilulæ. Aut vſurpentur Pilul. 🜿reæ à Quercetano deſcriptæ, vel de Ammoniaco. Platerus has commendat.

℞. *Aloës* Drach. ii. *myrrh.* Drach. ſem. *epithym.* Drach. i. *rad. gentian. aſari*, an. Drach. ſem. *gumm. ammoniac. aceto diſſolut.* Scrup. j. *ſem. petroſelin.* Drac. ſem. *rhabarb. el.* Drach. i. ſem. *ſpic.* Scrup.i. Cum *ſucc. abſinth.*

F. Maſſa, de qua æger alternis, vel tertio quoque die ſumat Scrup. ii. vel etiam plus, ſi copioſiùs purgare libeat & liceat.

Idem & has commendat:

℞. *Aloës Succotrinæ* Vnc. i. ſem. *rhabarb. agaric.* an. Drach. i. *zingiber. maſtich. gentianæ*, an. Scrup. i. *ammoniac. aceto diſſ. l.* Drach. ſem. *ſucci abſinthij inſpiſſati* (extractum efficacius eſt) *centaur. min.* an. Scrup. j. *limaturæ chalybis* vel *croci* ♂ Drach. ß. *terebinthinæ Cypriæ* q.ſ. F. Pil. Doſis Drach.ß.

Quibus Electuaria vel Boli arrident, ſumant el. diacathol. diaſenæ vel in bolo, vel in ſero lact. diſſoluta. Multum in hoc morbo valet extract. hellebori nigri, quod in pilul. formari, vel alio modo exhiberi poteſt. Ventriculi tamen in purgantibus inprimis habenda eſt ratio, præcipuè iis, qui cruditate acidâ laborant, & cauendum, ne nimio purgantium medicamentorum vſu is amplius debilitetur. *Electuaria & Boli.*

Vomitoria in aſſuetis etiam repeti poſſunt, & pro ægri tolerantiâ nunc leniora, nunc fortiora vſurpanda. Vomitu enim excrementitij humores circa ventriculum & loca vicina hærentes, non rarò excutiuntur, qui purgantibus per aluum euacuari non poterant. *Vomitus prouocatio.*

Vt ℞. *Rad. aſar.* Drach. iii. *ſem. atriplicis* Drach. i. *agaric.* Scrup. ii. *flor. geniſtæ, ſambuc.* an. P. i. Coq. *in hydromel.* ad Vnc. vi. adde *oxymel. ſ.* Vnc. i. ſem. F. Vomitorium.

Purgatione hoc modo peractâ, iterum aperientia, incidentia, attenuantia vſurpanda. Et cum purgantia viſcera nonnihil calefacere ſoleant, & aliàs in hoc affectu hepar & venæ meſaraicæ plerumque ſint calidiores, addantur medicamenta, quæ p. n. illam venarum meſaraicarum caliditatem, & ſiccitatem emendent: quos ſcopos omnes explere poterit ſeri lactis caprini vſus aliquot diebus, octo ſcilicet aut 14. continuatus. Et ne vllum damnum afferat, & magis ſit efficax, pulueres vel pilulæ conuenientes ante ſerum vſurpentur. *Seri lactis caprini vſus.*

℞. *Rad. filicis maris, quinquefol. abſinth. cardui bened. chamædryos, ceterach, agrimon.* an. Drach. i. Cum *ſyrup. acetoſ. citri.*

F. Pilulæ majores, quarum 6. vel 10. ſingulis vicibus ante ſerum hauſtum ſumantur.

Vel ex pulu. horum omnium fiat extractum, de quo ante vſum ſeri lactis ℈. ii. forma pilul. vel aliâ æger ſumat.

Vel vſurpetur cum ſero lactis extract. carduibened. veronic. meliſſ. ceterach, & ſimilium. Ita enim major vis aperiendi & penetrandi conciliabitur ſero, & minus refrigerando nocebit.

Neceſſarium verò eſt vt ſumatur majore copiâ, præſertim ventriculo non admodum debili, nimirum ad ℔. iii. vel etiam plures, & ebibatur calix vnus poſt alium pitiſſando, & poſt vſum ſeri deambulandum, vt in profundiora corporis ſeſe inſinuet, & materiam, quæ obſtructiones facit, per aluum & vrinas deducat. Neque magna ſeri copia pertimeſcenda. Si enim per venas penetrare, & iterum per aluum, & vrinas ſtatim dejici debet, magna copia requiritur; in minore verò nihil præſtat eodem modo vt thermæ & acidulæ in majore quantitate ebibuntur.

Ne tamen ventriculo damni aliquid inferatur, ſacculis, vnguentis, & emplaſtris conuenientibus roboretur. Et poſt vſum ſeri ſingulis diebus manè & veſperi ſumatur de elect. ſeq. portio, quæ quantitate nucem juglandem æquet:

℞. *Conſeru. bugloſſ. borragin.* an. Vnc. i. *roſar. anthos*, an. Vnc. ſem. *ſp. diarrhod. abbat. diatrion. ſantal.* an. Drach. ſem. *margarit. præpar.* Scrup. ii. *ligni aloës* Scrup. i. *cortic. citri condit.* Vnc. ſem. *confect. alkerm.* Drach. ſem. Cum *ſyrup. de pomis* F. Electuarium.

Vtile eſt & abſinthium per dies 30. vel 40. exhibitum poſt purgationes in vino generoſo non auſtero; cum abſinthium ipſum per ſe ſatis adſtringat. Nimirum in vini ℔.iii. macerentur abſinth. M.ii. & ſingulis *Abſinthij vtilitas & vſus.*

diebus vnum atque alterum cochlear exhibeatur.

Vel cereuisia aut vinum absinthites paratur simpl. vel compos.

℞. *Cortic. tamarisc. frangulæ, sarsæparill.* an. Vnc.ii. *absinth.* M. v. *epithym. meliss.* an. M. j. *gr. junip.* Vnc.j. *flor. genist.* Vnc. sem.

Concisa, & contusa sacculo includantur, & in musto, vel recenti cereuisia deferueant.

Vtiles etiam sunt trochisci de cappar. de absinth. additis iis, quæ virtutem cordis, & cerebri roborant; vt sp. diambr. cordial. temperat. de gemm. de hyacintho, lætitiæ Galen. Rhas. hyeme, & vere incipiente, corpore euacuato, theriacæ vel Mithridatij aliquid cum refrigerantibus mistum exhibeatur.

Vt ℞. *Theriac.* Scr.j. *conseru. rosar.* Drach.ii. Misc.

Ægerque omnibus aliis medicamentis eo die abstineat.

Vel ℞. *Conseru. rosar. borrag.* an. Drach.ii. *Mithridat.* Drach. sem. *sp. lætificant. Rhas.* Scr.j. M.

Chymici ad intentionem istam conplendam cremore & cryståll. tartari, tartaro vitriolato, spir. tartari compos. quam vulgo misturā simplicē vocant, vtuntur.

Chalybis vsus. Primùm quoque ad obstructiones hypochondriorum aperiendas commendatur non solùm à Chymicis, verum etiam à Galenicis chalybs præparatus, adeò vt Iul. Cæs. Claudinus, *respons.* 29. proprium melancholiæ hypochondriacæ alexipharmacum chalybem nominet, quoniam continuus illius vsus semper felicem in ægris finem sit assecutus; siquidem in reserandis obstructionibus, in quibus omnis melancholiæ curandæ cardo vertitur, nulli medicamento cedat.

Cum verò chalybs non solum vim aperiendi, sed & adstringendi, & fluxus sistendi habeat, prout diuerso modo præparatur, chalybs præparatus aperiens vsurpetur. Inprimis hic vtilis est tinctura chalybis; de qua re plura dicentur suo loco de affectibus hypochondriacis in genere.

Commendatur & seq. Electuarium de chalybe D. Kolreuteri.

℞. *Limat. chalyb. tenuiss.* ℔.ß. Superfund. acetum vini acerrimum, quantum imbibit. Stent. 24. hor. postea, vbi exiccata reperitur, aliud affundatur simili modo, sin minus, ad prunas in lebete vitreato incrustato agitata teratur, donec perfectè exiccetur, & tum acetum, vt primò factum est, affundatur, & hoc fiat tertiò, id est, tribus diebus continuò, postea perfectè exiccata aceto scillitico in marmore, vel alio duriore lapide teratur, & in liuorem redacta, exiccatáque sumatur; & add. puluis subscript. totum.

℞. *Rad. ireos* Drach.ii. *Zingib. lapath. acuti, cyclamin. eryngij, bryon.* an. Vnc.i. *fol. ceterach. scolopend. betonic. rutæ, chamedryos, chamæpit. agrimon. calaminth. galanga, caryophyll. macis, ligni aloës, zedoar. Doronici*, an. Drach. sem. *spic. Ind. croci*, an. Scr.ß. *cort. rad. cappar. fraxini, fagi, salic. tamarisc. cass. lign. ver. costi dulc.* an. Scr.ii. *visci q.* Drach.ß. *cinamomi* Drach.iii. *ammeos, cardamomi, cymini aceto macer. coriandr. præparat. sem. agni casti, petrosel. melanth. portul.* an. Drach.i. *siler. mont.* Drach.ii. *sem. anisi* Scrup.iiii.

F. Puluis tenuiss. Huic chalybs totus præparatus commisceatur, & cum melle purissimo despumato, ac tertia parte oxymel. scillit. & syr. è cich. c. rhab. F. Electuarium.

Acidulæ. Vtiles etiam, & magnæ efficaciæ sunt in melancholia hypochondriaca Acidulæ: vtpote quæ lienem & venas mesaraicas aperiunt, ac sine omni molestia omnis genis vitiosos humores per aluum copiosè educunt: quales sunt Egranæ & Schvvalbacenses.

Thermæ. Eadem, quæ acidularum, & Thermarum ratio est. Etsi enim externus thermarum vsus in melancholicis, qui plerumque macilenti atque exsucci sunt, rarò commodus sit, & metuendum, ne corpus amplius iis exsiccetur; tamen, si bibatur, eâdē ratione, quā acidulæ, prosunt: cum ob mineralia, à quibus suas vires habent, & primas vias eluant, & vitiosos humores, qui in iis hærent, per aluum & vrinas educant, ventriculum calefaciant, hepar & lienem roborent. Thermæ, quæ in hoc affectu conueniunt, sunt Aponenses, in agro Patauino, & Aquarianæ, Regio Longobardo 25. miliaribus distantes: thermæ S. Casiani in Italia, Badenses Marchionis, & Ferinæ in Germania.

Vbi nec acidularum, nec thermarum copia habetur, serum lactis caprini eorum loco vsurpetur, cum succo cichorij & fumariæ: ac si flatulētia ejus metuatur, dum igne depuratur, aliquid seminis coriandri & ligni sassafras addi potest. Vel medicamenta ex chalybe aliquot diebus continuentur.

Neque interim externa & Topica omittenda sunt, sed extra etiam vsurpanda, quæ obstructiones aperiūt, ac flatus discutiunt, vt fomentationes lienis, præcipuè ex flor. chamæmeli, genistæ, melilot. sambuc. fol. & rad. malu. althéæ, rutæ, calaminth. pulegij, ceterach, rad. filic. cortic. rad. cappar. tamarisc. & similibus. *Topicorum vsus.*

Vnguenta etiam ac linimenta, vel emplastra lieni applicentur; de quibus de lienis affectibus atque affectione hypochondriaca in genere dicetur.

Hoc saltem hic non prætereundum censemus: post corporis purgationem vtile esse aq. dulcis tepidæ balneum, in qua fol. viol. malu. althéæ, mercurial. brancæ vrsin. fl. chamæm. meliloti & similia cocta sint.

Tandē quæ viscera roborāt, vsurpāda, nō solum in fine curationis, sed & medicamētis præparātibus, & purgātibus per interualla subjūgi debēt, vt ita caput & viscera ad natiuā cōstitutionē & temperiem reducantur. *Viscerum con. roboratio.*

Pro corde & cerebro roborando jam antea medicamenta proposita sunt. Iis addi possunt & hæc:

Commendatur inprimis Smaragdus, & potus, & collo gestatus, vt in omni melancholia, ita & hîc, ejusdémque tinctura, vt & sapphiri, & corallior.

℞. *Aq. flor. borrag. in B. destill.* ℥.iv. *cinamom.* ℥. sem. *margarit. præparat.* ʒ.ii *smaragdi præpar.* Drach.i.ß.

Misceantur in mortario marmoreo. F. Liquor potabilis instar emulsionis. Vel sumantur margaritarum & smaragdi præparat. loco horum magisteria. Detur vnū atque alterum cochlear ingruente paroxysmo calidè.

℞. *Sp. aromat. rosat. diambr.* an. ʒ.i. *margarit. præpar.* Scr.j. *ambr.* gr.iv. *ol. destill. macis, caryophyl. citri*, an. gutt. ii. *sacchar. in aqu. cinam.* ℥.ß. *borrag.* s.q. *dissol.* Vnc.iii. F. Rotulæ

Efficax est & hoc in paroxysmo Hypochondriaco: *Mixturæ & Electuaria.*

℞. *Essent. melissæ* ʒ.ii. *zedoariæ* ʒ.ii. *spir. rosar.* Scr.i *julebi rosar.* ℥.ii. *syrup. tunicis* ℥.i. *succ. recent. citri, granator. dulc.* ana. Vnc. sem.

Vt & hæ Rotulæ:

℞. *Ol. nuc. mosch. destill.* ℈.ß. *confect. alkermes, extract. pæoniæ*, an. ℈.i. *calam. arom.* ℈.ß. *margarit. præparat.* ℈.i. *corall. rubr. præpar.* ℈.ß. *ol. carui* gutt.iii. *facch. in aq. pæoniæ & melissæ dissol.* Vnc.vi. F. Rotulæ.

Est & hæc aqua efficacissima:

℞. *Rad. bugloss. borraginis*, an. ℥.i.ß. *pæoniæ, cortic. citri*, an. ℥. ii. *rorismar. meliss.* an. M i. *flor. borrag. bugloss. stœchad. Arab.* an. ℥.ß. *sem. basilic. croci, cinam. caryophyll.* an. ʒ.i. *confect. alkerm.* ʒ.ii *aq. bugloss. borrag.* an. Vnc.iiii. *vini Rhenani* ℔.ii.

Stent infusa, destillentur.

Felici etiam cum successu exhibere licet sequentem puluerem, dosi, quantum apice cultelli bis capi potest, sub lecti ingressum.

℞. *Pulu. smaragd. hyacinth. margarit. corall. præpar. scobis eboris, boli Armen.* an. part. æq. Misc. F. Puluis.

Vel cū tryphera Mesuæ in formā Electuarij redigātur.

Hoc quoque in obstructione venarum mesaraicarum profuisse deprehensum est.

℞. *Spec. diarrhod. abbat. diatrion. santalon, rosat. nouell.* an. ℥.ß. *diapenid.* ʒ.ii. *fl. cuscut. beton. hyperic.* ana Scr. ß. *sem. fœnic.* Drach.ß. *cinam. spic.* an. ℈.ß. *spodij, santal. ru br. alb.*

alb. an. Scr. j. Cum *syr. de epithym. & endiu.* an. q. s. F. Electuarium.

Vel ℞. *Conseru. rorismarin. maioran. meliss. borrag.* an. Vnc. j. *margar. præpar. hyacinth. præpar. confect. alkerm.* an. Drach. ß. *cortic. citr. condit.* Vnc. ß *cinamom caryophyllor. macis*, an. Scrup. j. Cum *syrup. tunic.* Fiat Electuarium.

Vel ℞. *Conseru. anthos, meliss. bugloss.* an. Vnc. j. *calam. aromat. condit. cortic. aurant. condit. rad. cichor. eryng. conditarum*, an. Vnc. ß. *trochisc. de cappar.* Drac. jß. *nuc. in India condit.* Drach. ij. *cinamom. macis, crasso modo concisorum*, an. Scr. j. *ol. citr.* gutt. iij. Cum *syrupo borrag.* F. Electuarium.

Vel confect. de hyacintho Scr. ij. vel Drach. j. sæpe exhibeatur.

Pretiosa quidem, sed vtilis est hæc mistura, multúmque facit ad vapores melancholicos discutiendos.

℞. *Conseru. tunic.* Vnc. j. *rosar. confect. alkermes*, an. Vnc. ß. *lapid. Bezoar*, Scr. j. *succin. alb. puluerif.* Scr. ij. Cum *syrup. de cortic. citr.* F. Electuarium.

Si vigiliæ sint molestæ, lotiones pedum & manuum, item vnguenta, & alia supra proposita vsurpanda.

Aqua destillata. Commendatur & hæc Aqua in melancholiâ hypochondriaca:

℞. *Cor cerui* num. j *fol. meliss.* M. j. *basilic. menth, ceterach, fl. borrag. bugloss. violar. tunic.* an. M. ß. *anthos, lauend.* an. P. j. *sem. basilic. coriandr. præpar. anis. citri*, an. Drach. j. *macis, santal. citr. cinamom.* an. Drac. ij. *caryophyll.* Drach. j. Concisa & contusa macerentur in *vini maluat.* ℔. j. *aq. borrag. bugloss.* an. ℔. ij. *meliss.* ℔. j. F. Destillatio in Balneo.

Exhibeantur Vnc. iij. cum syrup. violar. tunic. vel borrag. Vnc. j.

Reliqua, & inter ea etiam quæ Chymici exhibere solent, proponentur *libro tertio*.

Diæta.

Quod in omni curatione verum est; in huius affectus curatione verissimum: Omnia medicamenta frustra vsurpari, nisi diligens diætæ ineatur ratio. Et omnium Medicorum testimonio, atque ipsâ experientiâ teste, nihil ad hoc malum curandum est magis necessarium aut plus confert, quam bona diæta. *Cibus & Potus.* Ergo causæ omnes, è quibus malum hoc prouenire supra diximus, sedulò vitandæ sunt: cibi nimirum omnes crassi, & vitiosi succi; ac vsurpandæ potius carnes gallinarum, vitulina, agnina, hædina, veruecina: inter pisces, lucius, percæ, & saxatiles. Panis sit albus, bene, non tamen nimis, fermentatus; vinum album, tenue, cereuisia clara, & defecata. Commodum est, si primus haustus semper sumatur de vino, vel cereuisiâ melissâ, absinthio, carduobened. borrag. & simil medicatâ. Aromatū vsus nimius noxius; quod caliditate, siccitate, & acredine iecur & sanguinem plus, quàm par est, calefaciunt, & venas meseraicas exsiccant. A cibo tamen medicamento aliquo peptico vti interdum vtile est.

Vt ℞. *Sp. aromat. rosat.* Drach. i. *succin. alb. puluer.* Drach. sem. *ambr.* gr. viii. *mosch.* gr. iii. *ol. nuc. mosch. destill.* Scrup. sem. *conseru. rosar. rubr.* Drach. ii. *sacchar. in succo cydonior. dissol.* Vnc. jv. F. Morsuli.

Et sunt tales formulæ passim notæ. Cibi quoque assumantur eâ quantitate, quæ ventriculo nullam in coctione molestiam pariat; nec noui assumantur, priusquam priores è ventriculo in ventrem descenderint. *Excreta, & animi pathemata.* Varij quoque & multi cibi simul assumpti hoc malum non parum augent. Aluus vt laxa semper sit, opera detur. Mœstitia & curæ nimiæ vitentur. Plura de diætæ ratione in hoc malo videantur in consilio Petr. Andr. Matthioli, quod est 182. *Consil. à Scholtzio collect.* Diligenter etiam, & prolixè de Melancholia Hypochondriaca tractat D. Balthas. Brunnerus, *Consil.* 6. 7. 8. 9. 10. 11. qui videatur. Et dicentur plura huc conferentia infra, *lib. 3. de aff. hypochondriaca.*

CAPVT XIII.

De Melancholia ex Vtero.

Tertia Melancholiæ per consensum species est Melancholia ex vtero; quæ quidem duplici modo generatur. Vel enim sanguis melancholicus per menses euacuari solitus exitum non habens regurgitat, & aut in hypochondriis, aut vasis totius corporis cumulatur, vnde melancholia per consensum totius, aut hypochondriaca oritur, de quibus antea dictum; vel in ipso vtero à sanguine retento vitiosa dispositio inducitur, & ab humoribus prauis in vtero cumulatis vapores melancholici ad cerebrum eleuantur, qui varia symptomata inducere solent.

Causa proxima huius mali, vt in hypochondriaca, etiam est vapor, qui & cor anxium reddit, & spiritus animales obfuscat, obscurat, atque inquinat, atque ita mœstitiam, timorem, & delirium parit. *Melancholia ex Vtero caussa proxima. Caussa antecedent, & remota.* Quod eò facilius in fœminis accidit, quod naturâ sint deiecti animi, & præcipuè in viduis, quas animi mœror, & curæ cruciant. Verùm symptomata hæc non sunt continua, sed tamdiu durant, quamdiu vapor, qui proxima est causa, adest: quo discusso symptomata remittunt, & euanescunt, donec noui ad caput eleuentur: quod ex eo patet, quòd, dum vapor ille quiescit, satis hilares sunt eiusmodi fœminæ, nec vlla melancholiæ signa exhibent, mox commoto, & agitato humore, & vaporibus ad cor & cerebrum eleuatis, subito mœrore corripiuntur. Docuit ista omnia eleganter Hippocrates, *in lib. de morb. virgin.* dum ita scribit: *Est muliebris natura animi magis deiecti & imminuti. Caeterùm virgines nubiles & maturæ viro hoc magis patiuntur vnà cum mensium descensu, antea non valde his affecta. Postea enim sanguis in vterum confluit, veluti effluxurus. Cùm igitur osculum exitus non fuerit apertum, sanguis autem amplius influxerit, propter cibos & corporis augmentum, tum sanguis non habens exitum resilit ad cor, & septum transuersum. Cùm igitur hæc repleta fuerint, cor fatuum fit, deinde ex fatuitate torpedo, postea ex torpedine delirium apprehendit.*

Malum nimirum hoc virginibus iam nubilibus familiare est, cum sanguis ad vterum confluens, ibique exitum quærens, exitum non inuenit. Deinde viduis, inprimis ob curas & mœrorem animi, in quem ob mariti obitum pleræque coniiciuntur: vt & aliis fœminis quibus menses, aut post partum purgationes, ex aliqua causa euidente supprimuntur, aut non rectè fluunt.

¶ [Vteri culpâ melancholiam contingere posse, nullum dubium. *Melancholia per consensum in fœminis non semper ab vtero.* Obseruatum tamen, in iis, quæ propter retentionem mensium melancholicæ fiunt, malum non semper ab vtero proficisci, quasi vterus ipse proximè humorem melancholicum cumularet, & ad caput mitteret; sed potiùs, quòd sanguis melancholicus retentus, & consuetum exitum ex vtero non habens, in venis totius corporis regurgitat, & sic melancholiam per consensum totius producit. Exemplum huius rei præbuit fœmina, Anno 1636. quæ nunquā mensium profluuium passa erat, licèt aliàs sana esset. *Exemplum.* Tandem autem propter euacuationes sanguinis consuetas per venæ sectionem & scarificationem omissas, in melancholiam incidit satis grauem. In huius curatione ad vterum respicere opus non erat; cùm impossibile esset, vasa quæ naturâ clausa erant, aperire, & melācholicus sanguis in toto redundaret. Ideóque venæsectione repetitâ, clysteribus alterantibus, hypnoticis adhibitis, breui perfectæ sanitati restituta fuit.

Quod

Quod non factum fuisset, si vterus aliquam notabilem noxam contraxisset, cùm illi nulla fuerint adhibita medicamenta. Ideóque etsi non negandum, in quibusdam fœminis melancholiam in specie ab vteri mala dispositione ortum habere, quæ quando adest, peculiarem habet typum, signa diuersa, & per vices vehementer recurrentē melancholiam, non continuò affligentem; curationémque priuatim ad vterum directam requirit: tamen etsi vterus interdum primus mali fons est, caussa proxima non in vtero, sed venis communibus consistit. Quapropter si fœmina, & quidem ex mensium suppressione, in melancholiam incidat, considerandum, annon occasione retentorum mensium in illis, quæ temperamento sunt melancholico, propter retentionem sanguinis melancholici, qui aliàs tempore consueto cum mensibus euacuatur, melancholia sit contracta, quæ per consensum totius & cordis dici meretur; an verò vapor ille melancholicus ab ipso vtero proximè, propter prauam vteri dispositionem, (quod ad curationem scitu summoperè necessarium) communicetur. Nam illius melancholiæ curatio ad totum corpus dirigenda: simul tamen etiam laborandum, vt fluxus menstruus in illis, quæ iam antè illum passæ sunt, reuocetur: in hac verò cura præcipuè ad vterum dirigenda.] *Nota.*

Signa Diagnostica.

Melancholiæ ex Vtero signa diagnostica. Fœminæ hoc malo laborantes sunt mœstæ, cogitabundæ, timidæ & anxiæ citra causam manifestam, nullaque re delectantur, vel gaudent, sed tædio habent omnia, amantque solitudinem, sed cum suo incommodo. Et quidem hæc patiuntur per interualla quædam, in quibus cum aliis melancholicis conueniunt. Sunt autem alia non pauca, quæ à melancholia per essentiam, cum reliquis melancholiæ per consensum differentiis, eam discernunt. Nimirum præter hæc omnia symptomata accidunt fletus & risus, non satis possunt verbis exprimere, quid mali sentiant, sed conqueruntur, & multa proferunt, ex quibus, quid mali patiantur, Medicus vix certò colligere potest. Conqueruntur de doloribus variis, tum præcipuè sinistri lateris, è regione cordis, qui vniuersam mammam aliquando prehendit, inprimis verò de manifesto pulsu in dorso circa diaphragma, qui accidit ob arteriæ magnæ eò loci p. n. vehementem pulsationem. Nam cum sanguis circa vterum hærens incendantur, communicatur id malum non solùm venæ cauæ; sed & arteria, quæ iuxta dorsum est, venæ cauæ malorum fit particeps. Habent præterea somnia tumultuosa: aluus in quibusdam supprimitur, in quibusdam pauca reddit: menses supprimuntur, vel parciùs fluunt.

Prognostica.

Prognostica. 1. Quò diutiùs hoc malum durat, eò curatu est difficilius.

2. Nisi maturè huic malo occurratur idoneis remediis, in maniam periculosam plerumque transit.

Indicationes.

Indicationes. Cum à suppressa sanguinis euacuatione malum hoc ortum habeat, 1. Sanguis superfluus imminuendus & euacuandus. 2. Hinc humor melancholicus, qui ex sanguine suppresso generatus est, præparandus & euacuandus. 3. Sanguinis superflui in vtero & vicinis locis congestio præcauenda. 4. Animus à tristitia ad hilaritatem auocandus, cerebrum & cor roborandum.

Curatio.

Venæ Sectio.

Sanguis imminuitur venæ sectione, & cibi detractione. Venæ sectionem quod attinet, si tempus, quo menses fluere solent, adhuc longius absit, vena basilica, vel mediana in brachio aperiatur. Si verò mensium fluxus iam instet, aut nuper præterierit, vena in pede secetur. Et commodissimum quidem est ad melancholiam hanc tum curandam, tum præcauendam, duobus, tribus, vel 4. diebus ante consuetum mensium fluxum venam in talo aperire. Ad sanguinem imminuendum vtile est cibi aliquid detrahere, & cibum tenuis substantiæ præbere, vt crassi humores vasa obstruentes attenuentur. *Sanguinis per venam sectã missio.*

Purgatio.

Sanguine euacuato, si constet ex signis, scilicet si affectio diutius durauerit, quod mores aliquo modo immutati sint, ægerque cogitationibus absurdis, & melancholicis resistere nequeat, iam humoris melancholici aliquid accumulatum esse, id quod ferè semper accidit; is præparandus & euacuandus. Quod quâ ratione fieri debeat, ex capitibus præcedentibus satis patet: ideóque pauca hac de re addemus. Cum fœminarum natura fortiora purgantia non ferat; humor verò contumax sit, mitiora medicamenta; sed frequentiùs, vsurpanda. Exhibendæ scilicet pilulæ ex aloë, agarico, mastich. & fol. senæ paratæ. Vel exhibeatur confect. Hamech. s. scammon & colocynthide facta; vel serum lactis, in quo fol. senæ & flor. cordiales macerati sint. *Purgatio. Pilulæ. Electuaria. Infusa.*

Vel fiat Syrupus.

Syrupi. ℞. *Rad. polypod. q. scorzoner.* an. Vnc. j. *fol. sen. elect.* Vnc. iij. *flor. cordial.* an. M. ß. *cortic. citr.* Vnc. ß. *zedoar.* Drach. ij. Infund. in *aq. borrag. lupul. meliss.* an. Vnc. x. *succ. borrag. depur.* Vnc. viij. *pomor.* Vnc. vj.

Postea leniter ebulliant.

Colaturæ adde *rhabarb. agaric. trochisc.* ana Vnc. sem.

Iterum parum bulliant; & colentur.

Colaturæ adde *sacchar.* q. s. F. s. a Syrupus.

Cui adde *aq. cinamomi* Vnc. j. Datur ad Vnc. ij. vel Vnc. iij.

Si tamen morbus iam augmentum sumpserit, ita vt mediocria non sufficiant, cum ne mouere quidem humorem tam crassum, fixum, ac stabilem possint; ad fortiora, elleborum nigrum, & lap. Lazuli ascendendum. Ideoque helleborismus Matthioli, & alia medicamenta purgantia capite præcedente proposita vsurpanda.

Commendatur quoque hic Puluis;

Pulueres. ℞. *Epithymi* Vnc. ß. *lap. Lazuli præpar. agaric. trochisc.* an. Drach. ijß. *diagryd.* vel *extr. scammon.* gr. xv. *caryophyll.* num. xx. *fol. sen.* Drach. vj. *sacchar. albiss.* Vnc. iij. F. Puluis, Dosibus Drach. ß. vel q. s.

Vbi semel atque iterum purgatum est, antequam iterum ad purgationem accedatur, medio tempore medicamenta humorem melancholicum alterantia vsurpanda, quæ hactenus proposita sunt. *Alterantia & Præparantia.*

Vel ℞. *Conseru. borrag. anthos, meliss.* an. Vnc. j. *cortic. citr. condit. rad. bugloss. condit.* an. Vnc. ß. *myrobal. chebular. emblic. condit.* an. num. ij. *confect. alkermes* Drach. jß. *lap. Lazul. præpar.* Drach. ß. *spec. el. de gemmis*, vel *hyacinth.* Drach. j. ß.

Cum syrup. bugloss. F. Electuarium.

Simul & vtero prospiciendum, & danda opera, vt menses, si subsistant, prouocentur. Ideo hæc potio parati potest: *Vtero appropriata. Vinum medicatum.*

℞. *Vini alb.* ℔. vj. *aq. matricar.* ℔. jß. *dictam. Cret. puleg.*

puleg. calaminth. an. P. j. *sabin. rad. rubiæ*, an. Vnc. j. *galang. cinamom. macis, sem. dauc.* an. Drach. iij.

Stent in infusione per diem integrum: postea colentur, & addatur limaturæ chalybis præpar. ℔. ß. atque in loco calido in vase vitreo bene clauso asseruentur per dies 10. Dosis ab Vnc. iij ad ℔. ß.

Commendatur etiam valde hæc Aqua in vteri affectionibus è mensium & seminis retentione, & melancholia inde nata:

℞. *Succi borragin, depurati, meliss.* an. ℔. ij. *croc. opt.* Vnc. ß.

Infundantur, & postea destillentur in balneo. Dosis cochlear vnum manè cum iusculo.

Cor & cerebri confortatio. Et cùm cor atque cerebrum simul in hoc morbo afficiantur, ea etiam roboranda, & à vaporum melancholicorum iniuria defendenda, vt, *capit. praeced.* dictum. Hoc saltem addimus; diligenter laborandum esse, ne habitualis frigiditas & siccitas cordi, cerebro, vel etiam toti corpori inducatur. Quapropter medicamenta humidiora semper vsurpanda: sicciora verò quibus humor melancholicus exasperatur, vitanda. *Topica.* Ideoque nec externa, quæ caput & corpus humectant, negligenda. Atque inter purgandum, & post purgationem aquæ dulcis tepidæ balneum cum herbis humectantibus, & moderatè calefacientibus vsurpandum: &, si malum his medicamentis non cedat, vt à capite & corde materia auertatur, fonticuli in cruribus excitentur.

CAPVT XIV.

De Melancholia Errabunda, Arabibus Kutubuth dicta, & Attonita.

Melancholia Errabunda. MElancholia Errabunda Medicis dicta, ea melancholiæ species est, quæ plerumque Februario mense ægros infestare solet; nomenque hoc accipit, quòd, qui eâ laborant, ne horam in vno loco quiescere possunt, sed hinc inde continuò vagantur, nescientes tamen quò vadant. *Kutubuth.* Ab Arabibus vocatur Kutubuth, ab animali, vt scribunt, quod in superficie aquarum stagnantium hinc inde perpetuo cursitat.

Caussæ.

Caussam proximam huius melancholiæ esse statuũt melancholiam naturalem aliquo modo adustam, & certum corruptionis modum adeptam. Nam si valde esset adusta, accederet furor. Alij censent prouenire à bile adusta, melancholiæ non adustæ permista, quæ in permistione talem, & peculiarem, corruptionis gradũ adepta est. Et quidem generatur per primarium cerebri affectum, non per consensum. Infestat autem magis mense Februario, quòd ista peculiaris sit materiæ malitia, quæ autumno cumulata, & hyeme reseruata, in fine hyemis sese exerit. Nonnulli etiam eo tempore astrorum positum concurrere putant: sicut certum est, pro vario siderum positu, nunc hos, nunc illos humores moueri, & varios morbos inde excitari.

Signa Diagnostica.

Ægri, vt dictum, sunt in continuo motu, fugiunt hominum consortia, loca solitaria amant, nec tamen sciunt quò vadant. Color corporis est citrinus, lingua sicca, vt valde sitientis, oculi sicci, concaui, nunquam lacrymantes, totum corpus est siccum & aridum, facies præ se ferens tristitiam. Tales melancholici timidiores sunt, quàm vlli alij Melancholici, vnde, vt dictum solitudinem amant, noctu magis vagantur, latebras circa mortuorum sepulchra, & alia loca solitaria quærunt. Homines obuios fugiunt, &, si iis insperatò offerantur, eos non aspiciunt, aut vident. Cuius rei procul dubio caussa est, vel summus timor, ob quem omnia suspecta habent & fugiunt, vel quia obiectis ab extra oblatis non attendunt; cùm phantasma eorum, & ratio circa phantasmata & species mente conceptas perpetuò sit occupata. Solitaria autem loca quærunt, ne turbentur in suis, speculationibus, quas error phantasiæ offert, sicuti sani speculationibus dediti consortia hominum, ac obiecta sensus irritantia fugere solent. Crura eorum plerumque vlceribus scatent, quæ non consolidantur; cum ob continuum motum melancholia ad crura descendat.

Curatio.

Curandi ratio ferè eadem est, quæ melancholiæ, cum vnam cum ea causam, gradu saltem, & permistionis modo differentem, obtineat. Ideoque humor melancholicus, qui in capite spiritus inquinat, & cerebrum ad spiritus similes generandos disponit, est alterandus & euacuandus. Deinde caput roborandum, & intemperies eius ad naturalem constitutionem cephalicis humectantibus moderatè calefacientibus, vel potius temperatis deducenda; qua de re supra, *cap. 9.* dictum. Et inprimis hic vtilis est sanguinis euacuatio, quæ copiosius, vel vnâ vice, vel pluribus instituenda. Danda quoque inprimis opera, vt somnus concilietur; cum vix aliud ad malum hoc expugnandum plus faciat, quàm somnus. Medicamenta purgantia sæpe repetenda. Præcipiunt etiam hîc nonnulli Medici, vt ægri, si alia non prosint, flagellentur, vt à prauis cogitationibus abducantur, & ratio ad se conuertatur; deinde vt obedientes fiant. Verùm an id satis tutum sit, dubito; cùm hic metus, qui in hac melancholiæ specie maximè viget, augeri, iisque aliquid periculi attrahi possit.

De Melancholia Attonita.

Affectui melancholiæ errabundæ contrarius est Melancholia Attonita. *Melancholia Attonita.* Nam sicut in illa ægri vagabundi & inquieti hinc inde discurrentes locum, quo subsistant, non inueniunt: ita in hac omnia contrario modo sese habẽt. Nẽpe ægri quasi stupidi, & locomotiuâ, sed apparenter solùm destituti, certo loco affixi & immobiles quasi hærent, iacentes se non erigunt, sedentes non assurgunt, stantes subsistunt, nec spontè pedes promouent, nisi vel ab amicis & adstantibus impellantur, & ad locum mutandum manuum operâ sollicitentur. Homines quidem non fugiunt: loquentibus tamen, licet attendere videantur, nihil respondent, surdis veluti auribus, quicquid monitum fuerit, prætermittũt, & quasi cogitabundi, & contemplatione aliarũ rerũ occupati, obiectis visui, & tactui oblatis nõ attendunt. Interim & dormiunt & vigilant per interualla: cibum ori admotum comedunt, potum hauriunt, inque his & similibus satis tractabiles, vel non multum reluctantes existunt.

Est quidem hic affectus rarus: obseruatus tamen à Clarissimo Dn. D. Iacobo Iano, Sereniss. Elect. Saxon. Viduæ Lichtenburgi Medico, Amico meo singulari, anno 1630. in viro triginta, & quod excurrebat, annorum, Ecclesiæ cuiusdam pastore. Hic enim temperamento melancholicus verno tempore melancholia laborare cepit, tristiorque subinde factus nihil quidem absurdi protulit: attamen quasi tentationibus vexatus, sed propter peccata (quæ in iuuentute commiserat, nõ atrocia, sed leuia planè) se cum Deo in gratiam redire non posse, sibi persuasum habebat, indignumque se reputabat, qui gereret munus Ecclesiasticum. Itaque desperabundi instar non tantùm totum tempus vernum, sed & integram æstatem, qua aliquoties sibi ipsi, vt & vxori, violentas manus inferre tentauit, suaque interdum,

dum, & quasi per paroxyſmum *μετὰ σπουδῆς* agere viſus eſt, miſerè tranſegit. Tempore autumnali feruore illo in actionibus remittente, triſtior præter modum factus eſt, ſemperque tacens crebra ſolùm ſuſpiria ingeminauit. Amicis præſentibus, & variis conſolationibus ægri miſeriam lenientibus, interdum à melancholia & triſtitia ſeriò dehortantibus, lubens quidem auſcultare viſus eſt: ad reſponſum tamen dandum, licet variis propoſitis interrogationibus continuò inſtigatus, permoueri non potuit. Hanc tamen vocem aliquando edidit: Ah DEVS! Qua exceptâ aliquot ſeptimanis non verbum vllum ex eo, licet ſæpius interrogato, &, vt loqueretur, monito, extorqueri potuit. Interim nocturno tempore dormiebat, bene manè euigilans cogitabundi inſtar in lecto immobilis iacebat, è lecto operâ vxoris eleuatus, ab eadem veſtibus induebatur, indutus ſtabat inſtar ſtatuæ, manu capiti & temporibus ſponte admotâ, quod præter modũ triſtes facere ſolẽt, ſuſpirabat, impulſus, & manu deductus, incedebat, ad ſcamnum vel ſellam adductus ſedebat: inſtigatus mẽſæ aſſidebat, cibum à coniuge in os inſertum edebat, & cantharo ori applicato, quem monitus arripiebat & tenebat, bibebat. Hic affectus durauit toto autumno: media hyeme minui cœpit, ita, vt tandem reſtitutus munus Eccleſiaſticum iterum obiret, cui adhuc præeſt: triſtior tamen, quia naturâ melancholicus longo tempore eſt deprehenſus.

Cauſſæ.

Cauſſæ huius mali à melancholia per conſenſum totius & cordis non multùm differre videntur. Etenim hic humor melancholicus in toto cumulatus, illâque diſpoſitionem, quæ melancholicum deliriũ inferre poteſt, acquirens, ſibi ſimiles vapores cerebro communicans, ſpiritûs animales ita reddit fixos, & quodammodo immobiles, vt præter illa firmiter cõcepta & impreſſa phantaſmata nulli fermè ſpeciei phantaſticæ efformandæ, & rationi repræſentandæ apti & idonei ſint. Vnde phantaſia & ratio ſpeciebus illis firmiter inhærentibus occupata, nec obiectis aliis attendere, vel illa ſatis cognoſcere poteſt. Hinc per conſequens nullus rerum obiectarũ appetitus, & voluntarius ad illa motus ſed mera apparens ſtupiditas. Hoc enim ſæpiſſime habet hæc melancholiæ ſpecies, quod cauſſa ſit vehemẽtior, vtpote quæ non tantùm triſtitiam & delirium melancholicum inferre, ſed & ſpiritus torpidiores, & quaſi fixos ac immobiles reddere valet; idque propter naturam humoris melancholici, & vaporum inde aſcendentium. In caſu verò anteà propoſito melancholicus humor æſtatis tempore nonnihil caloris præternaturalis acquirens, & ſic quodammodo aduſtus exiſtens, delirium vehemens excitauit, & quaſi maniacum. Abſumptis autem tractatu temporis partibus calidioribus, vel fixioribus redditis, ſegnius animum irritare, tandemque ſpiritus planè torpidos reddere cœpit.

Signa Diagnoſtica.

Signa huius melancholiæ non eſt opus prolixè recenſere; cùm ex eius deſcriptione ſint manifeſta. Patent etiam ex hiſtoria ſupra recenſita. Hoc tantùm monendum, nonnullos Medicos hiſtorias duas à Fernelio, *lib. 5. de part, morb, ac ſymptomat, cap. 2.* deſcriptas, non eſſe Catoche, ſed melancholia attonita laborantium, exiſtimare. Verùm falluntur, & non parum intereſt inter Catochen & Melãcholiam attonitam. Etenim in hiſtoria prima primus illorum repẽtè hoc vitio correptus eſt; melancholia a. hæc plerumque lentè inuadit. Deinde omni ſenſu & motu caruit; melancholici attoniti verò ſenſũ & motu præditi ſunt; etſi ſenſibus illis tam promptè non vtantur, vt ſani: quia illorũ phãtaſia in certum phantaſma defixum reliquis obiectis nõ attendit. Alter in hiſtoria ſecunda non vidit, neque audiuit, neque ſenſum tactus habuit; melancholici attoniti verò vident, audiunt, & ſentiunt, licet hoc ſe facere verbis non proferant. Deinde ille membra habuit, in loco & ſitu perſiſtentia, fixa & ſtabilia, quò fuerunt ab aſtantibus locata; melancholicus verò attonitus ex hiſtoria ſuperiore brachium ſpontè eleuauit, & capiti admouit, bibens cantharum manu tenuit. Catoche etiam correpti oculos apertos habent, loqui non poſſunt; quod non animaduertitur in melancholia attonita laborantibus.

Curatio.

De cura in ſpecie aliquid addere opus non eſt. Eſt enim eadem, quæ aliorum melancholicorum; niſi quòd ob cauſſam vehementiorem fortiora medicamenta requiruntur.

CAPVT XV.

De Mania.

Mania vnde dicta.

MAnia Græcis ἀπὸ τοῦ μαίνεσθαι, id eſt, inſaniendo dicitur, (ineptè verò à nonnullis à manibus, id eſt, diis infernalibus, vel μαντεία, vel μαντεύομαι, vel μήνη, id eſt, Lunâ deducitur) iiſdem etiam ἔκστασις eſt, vehemens mentis motus & delirium. Vocabulum Maniæ & Latini retinent; iiſdem quoque Inſania nominatur; quanquam Celſus nomine Inſaniæ omnia deliriorum genera complectatur: iiſdem & Furor dicitur. Neque Medici Ciceronem ſequuntur, qui, *lib. 3. Tuſcul. quæſt.* ſcribit, Latinos eam affectionem furorem appellare: quam Græci Melancholiam. Non enim Melancholicolicorum furor eſt, ſed Maniacorum.

Mania quomodo à Melancholia differat.

Solet equidem Mania melancholiæ ſæpe ſuccedere & cauſſæ ſaltem, ac ſymptomatum vehementia ab iſta differre nonnullis videtur: qua de cauſſa Tralliano nihil aliud eſt, quàm intenſio melancholiæ ad maiorem feritatem. Verùm cauſſæ, melancholiæ & maniæ nõ ſolùm vehementiâ, verùm & naturâ ac ſpecie differunt, & interdum per ſe, ac non præcedente melãcholiâ oritur Mania, quæ quidem cogitatione, verbo, & opere melancholicorum deliramenta imitatur, ſed citra timorem, vel metum, imò cum audacia, iracundia, iurgiis, & mentis perturbatione tanta, vt ægri tanquam immanes beſtiæ obuios quoſque inuadant, imò nec ſibiipſis ſæpe parcant.

Maniæ definitio.

Eſt nimirum Mania, ſeu Furor, delirium, ſeu imaginationis & ratiocinationis deprauatio, ſine timore, ſed potius cum audaciâ, temeritate, ira, iurgiis, & ferocia, ſine febre, à diſpoſitione ſpirituũ feruida & ignea ortum habens. Vide Inſtitut. *lib. 2. part. 3. ſect. 3. cap. 7. pag. 398.* Imaginantur enim ea, quæ non ſunt, & nullum diſcrimen inter honeſtum & turpe, bonum & malum, amicum & inimicum agnoſcunt. Memoria verò in Mania ſæpe maxima ex parte ſeruatur; quod ex cantilenis ipſis familiaribus colligit Aëtius, quarum in furore illi non obliuiſcuntur.

In Mania præter cerebrum & cor affici.

Verùm vt natura huius mali manifeſtior reddatur, de loco affecto, & cauſſa antè diſpiciendum. Et quidem locum affectum quod attinet, etſi plerique Medici cerebrum ſolum in Mania affici dicant, & verum ſit, delirij huius cauſam proximè in cerebro contineri: tamen vero valde conſentaneum eſt, cor ſimul affici, quod affectus illi, & perturbationes animi vehementes, audacia temeritas, ira, & alia animi παθήματα monſtrant, quæ etiam ad eſſentiam Maniæ pertinent, & tamen à corde proueniunt. Præterea & hoc idem perſuadere videtur, quod Maniaci, qui in clauſtris, & domunculis publicis cuſtodiuntur, hybernum frigus, & quidem ſæpe nudi, multos annos, ſine vlla corporis læſione &

iactura ferunt, ac, quod mirandum, si tangantur, non frigere, sed calere in medio frigore hyberno deprehenduntur, vt videre est apud Forestum, *lib. 11. obseru. 20.* Quanquam enim consuetudo etiam hic aliquid facere possit: tamen eam solam non sufficere, aliorum exempla docent. Qui calor in vniuersum corpus, nisi corde affecto, vix diffundi potest: & credibile est, non solùm spiritus animales, sed & vitales, feruidos, & quasi igneos euasisse; sicut idem iis, qui vino inebriantur accidit.

Caussa.

Maniæ Caussa coniuncta. Caussam primam & coniunctam Maniæ feruidam, & igneam quasi, spirituum dispositionem esse diximus. In quo si quis acquiescere nolit, sed occultam aliquā qualitatem addere velit, ei facilè assentiemur. Facit id Platerus, qui quidem non negat, in hoc affectu humorem atrum adesse; verùm manifestâ qualitate contentus non est, sed malignam, occultam, & venenatam qualitatem addit, necessariumque putat, vt humor ater hanc dispositionem suscipiat, si maniam inducere debet, atque impossibile esse existimat, vt tam enormia accidentia, quæ in ægris, ac si veneno perciti essent, sese proferunt, & non breui tempore, sed sæpe multos annos durant, à manifesta causa, & solo calore prouenire possint. Etsi enim negari non possit, insignē esse feruorem in sanguine & spiritibus, quod ipsum testatur, vt modò diximus, quòd qui in claustris publicis custodiuntur, & nudi misere in stramine voluntantur, frigus hybernum multos sæpe annos citra vitæ iacturā ferunt: tamē longè alia in mania est huius humoris conditio, quàm aliàs atræ bilis esse solet. Aliàs enim viscera omnia labefactat & corrodit, ac humores fermentat: maniaci verò cæterà sani sunt, & viscera salua habent, ac sæpe satis viuaces sunt. Cum isto etiam spirituum feruore nulla febris coniungitur. Ideóque credibile est, aliam adhuc, occultam, & potentiorem qualitatem subesse, venenis cognatam, & talem, qualis etiā à venenis quibusdam inducitur. Dantur enim venena, quæ insaniam inducunt, & compertum est, nonnullos à philtris propinatis in maniam incidisse.

Caussa antecedens. Dispositionem hanc spirituum igneam, vel quocunque nomine alio appellare liceat, plerique vel ab intēperie cerebri sine materia, vel à materia simul prouenire statuunt. Verùm impossibile est, affectum tam grauem & diuturnum, atque in quo non solùm cerebrum, sed & cor afficitur, à nuda saltem intēperie prouenire; neque credibile est, seu cor, seu cerebrum ita à naturali statu deiici posse, vt non simul humores afficiantur. Caussa ergo antecedens semper coniungitur, materia nimirum simili qualitate prædita, bilis scilicet atra, hanc igneam & occultam qualitatem adepta, quæ in venæ cauæ ramis detinetur, maioribus præsertim; (procul dubio & arteriis) id quód vtilitas venæsectionis in hoc malo indicat. Refert enim Platerus, innumeros sanatos fuisse à Chirurgis quibusdam, & aliis, qui ex professo hisce morbis sanandis operam dabant, qui vigesies & sexagesies etiam venas tundendo, nunc brachij, nunc pedis, hîc illam, alibi aliam, sine discrimine, insanos plurimos restituerunt, vt postea incolumes longam adhuc vitam vixerint.

Caussæ antecedētis sedes. Verùm continetur hæc materia nunc in vniuersi corporis venis, nunc in venis cerebro propioribus: imò interdum in ipsis cerebri vasis; vnde etiam mitiora, vel grauiora, & hæc, vel illa symptomata excitantur. Nonnunquam & circa vterum, ex sanguine illic abundante, & semine retento ac corrupto, talis materia colligitur; vnde melancholiam ex vtero quandoque in maniam degenerare, *capite præcedente* dictum, quæ Furor vterinus appellatur, in quo, tum aliis modis insaniunt fœminæ, tum quandoque etiam concubitum & Venerem vehementissimè apppetunt. Cuius rei historiam annotauit Dominicus Leonus, *cap. de mania*, in quadā virgine, quæ ob seminis retentionem, & Veneris desiderium maniaca facta erat, ita vt per agros & syluas erraret, & obuium quemque ad coïtum prouocaret, ac renuentes conuitiis, & lapidibus insectaret; quem eius furorem coïtus sedauit. Quocunque autem loco prima illa caussa contineatur, reliquam sanguinis massam ab ea, quasi fermento & veneno, infici, credibile est.

Et quamquam atra bilis, huius mali caussa, ex bile flaua, vel melancholia adusta plerumque generetur: sanguis tamen etiam hoc modo corrumpi potest, docetque experientia, non solùm macilentos, fuscos, tristes, & qui naturâ ad melancholiam procliues sunt, hoc malo corripi; sed omnibus naturis hoc malum accidere posse.

Feruor autem ille sanguinis & humorum etsi vehemens & acris sit: tamen putredine & inflammatione caret, ac propterea mania sine febre est.

Caussas remotiores & euidentes quod attinet, gignitur ille feruidus humor vel in hepate, ob calorem illius nimium, vel cùm chylus calidior in ventriculo genitus ob calidiorem victum hepati suppeditatur. *Caussa remota & euidētes.*

Quò faciunt & hæmorrhoidum ac mensium purgationes, & post partum in fœminis euacuationes retentæ; item fistularum & vlcerum antiquorum occlusio, vel varicum curatio; sicut de Mario referunt, eum euasisse maniacum, postquam varices in cruribus ei Medici exemissent.

Externæ caussæ sunt aëris constitutio calida; vnde tempore æstiuo, & circa caniculares; vt & in autumno, *3. aph. 22.* magis, quam alio tempore, infestat hoc malum; atque aliæ caussæ, ob quas humores aduruntur, & maniacam διάθεσιν acquirunt. Quò pertinent & morbi præcedentes, qui humores adurunt, sicut interdum phrenitidi Mania succedere solet.

Inter euidentes autem caussas præcipuæ sunt duæ: diurna mœstitia, curæ & sollicitudines, præcipuè excandescentiâ, & irâ concurrente, quo modo Ajax in Maniam incidit, & sibi ipsi manus violentas intulit; & sæpe melancholiæ diuturnæ mania succedere solet.

Et huc etiam pertinet insania ex amore. Etsi enim supra, *c. 9.* inter melancholiæ differentias de melancholia ex amore egerimus, tamen vt aliæ melancholiæ; ita & hæc, si diutius durer, tandem in ipsam maniam degenerat, atque ad hoc caput pertinet.

Deinde venena assumpta, quorum quædam insaniā inducere posse, iam antea dictum. Ita solanum, quod maniacum inde dicitur, insaniam inducit: idem facit cerebrum felis comestum, mustelæ, morsus canum, luporum, & aliorū animalium rabiosorum. De quibus Dioscorides, *lib. 6.* Pertinent huc & philtra, de quibus Poëta:

Philtra nocent animis, vimque furoris habent.

Ita Lucretium amatorio poculo accepto in delirium hoc incidisse scribunt. Vinum quoque fulmine congelatum, cum redit ad pristinam constitutionem, potum, aut enecare, aut insaniam inducere referunt. Quibus omnibus non sine caussa addi potest vis illa superior dæmonum, quæ Dei permissu humoribus vitiosis sese associat, talemque insaniam inducit; vnde Maniaci sæpe talia loquuntur, agunt & perpetrant, quæ vix ad caussas naturales reduci possunt.

Differentiæ.

Differentiæ Maniæ respectu varietatis delirij sunt, quòd delirium aliud est breuius & mitius, aliud vehementius & diuturnius. *Maniæ differentia.*

Deinde quòd Mania nunc à caussa interna, nunc externa ortum habet, quodque maniaci interdum certarū bestiarum feritatem imitantur; præcipuè in duo genera Mania diuiditur. Prius est, quod speciale aliquid, præter delirium illud cum audacia, iracundia, & reliquis

maniæ symptomatibus, non obtinet, neque ab animalis alicuius veneno inductum est, sed à caussa interna ortum habet, neque alicuius bestiæ mores in specie refert, quod etiam ἔκστασις μελαγχολική à nonnullis nominatur. Alterum verò genus est, quãdo ægri vnius bestiæ mores in specie referunt, quod etiam plerumque à veneno, & morsu talium bestiarum rabidarum communicatur & inducitur; qualis est Lycanthropia, rabies canina, lupina, ac felina. De posteriore hoc genere dicitur *c. seq.* Prius quod attinet, quódque hoc capite tractamus, etiãsi ex humoribus aliqua eius delirij possit constitui differentia, & humores in iis, qui in insaniam incidunt, varij reperiri possint, atque in aliis sanguis, in aliis bilis flaua, in aliis melancholia, & humor ater abundet, & propterea etiam ij, in quibus sanguis abundat, mitius insanire, ridere, & frequẽter cantare soleant; qui bile abundant, temerarij sint, & iracundi; ex atro verò humore triste & ferinum delirium oriatur: tamen, in omnibus maniacis humores in atram bilem degenerasse oportuit, quæ tandem igneam, vel potius malignam, & occultam illam dispositionem suscipit.

Et siue homo, antequam eum mania corripit, sit sanguineus, siue biliosus, siue melancholicus, quod è suis signis dignosci potest: tamen maniacus non euadit, antequã humor, quicunque etiã, specificam illã, igneã & occultam dispositionem acquirit: atque ideo curandi ratio parum discrepat. Hoc tamen non prætereundũ, cum materia illa vel æqualiter per omnes venas diffundi possit, vel vno in loco præcipuè contineatur, & hinc in alia diffundatur, si materia est in venis, vel omnibus, vel membris principalibus propioribus, insania est perpetua & continua: quod si vno in loco præcipuè cõcludatur, circa vterum, vel alium, habet delirium hoc interdum quasdam remissiones & interualla.

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica ipsius affectus. Mania leui negotio cognoscitur ex imaginatione & ratiocinatione deprauata, cùm ægri & falsa imaginãtur, & absurda & inepta multa agunt & quidem sine timore, sed potius cum audacia, temeritate, loquacitate, iurgiis, iracundia, sæuitate in se & alios, & omnino animi perturbatione tanta, vt ægri bestiarum instar obuios quosque inuadant; & morsu, vnguibus, aliisque, quibus possunt, modis, noceant, nec sibi ipsis parcant, sed vestes dilanient suas, ac manus violentas sibi inferãt, & propterea custodiã & vinculis continendi sint, è quibus tamen omni conatu erumpere conantur. Vigilant prætera Maniaci pertinacissimè, vt referat Fernelius, quẽdam menses 14. insomnes duxisse; ac inusitato atq, admirando corporis robore valent, quod ratione deprauatã solus appetitus dominatur spiritibus animalibus, iisque igneis quasi, & feruidis à mentis functionibus ad neruos & musculos totis conuersis. Oculi multis sunt sanguinolenti, aspectus toruus & truculentus.

Signa distinctiua. Atque his notis maniam ab aliis cognatis affectibus discernere non erit difficile. A phrenitide differt, quod non febricitant maniaci, neque alia cerebri inflammati signa adsunt: à melancholia, quòd non est cum timore & tristitia, sed potius cum audacia & iracundia: à dæmoniacis distinguũtur Maniaci eo, quod dæmoniaci quæ supra humanam potestatem sunt agunt, vt quod linguis peregrinis, & quas nunquam didicerunt, loquuntur, futura prædicunt, sæpe per vomitum particulas ferri, globos plumbeos, puluerem tormentarium, animalia viua, & alia, quæ naturaliter in homine generari non possunt, eiiciunt; cuius rei exemplum habetur apud Hildesheimium, *spicileg. 2. p. 186.*

Signa caussarum. Caussarum signa quod attinet, humorum in capite abundantium signa suprà, *part. 1.* sunt proposita. Euidẽtes caussæ ex relatione ægri, vel astantium, & iis, quæ præcesserunt, cognoscuntur. Si ex amore sit insania, cognoscitur, vt suprà, *cap. 9.* dictum. Si ex vtero, præcessit mensium obstructio, & alia, quæ *capit. praced. de melancholia ex vtero*, sunt proposita.

Nonnulli etiam signa instantis maniæ recensent, enumeranturque ab ipsis, capitis grauitas, auriũ tinnitus & sonitus, splẽdores oculis obuersantes, vigiliæ immodicæ, curæ & sollicitudines, ira ex leui occasione, oculi caui & fixi, consueti hæmorrhoidum & mensium in fœminis fluxûs suppressio. *Signa Maniæ instãtis.* Verùm etsi hæc, & alia, quæ nonnulli recensere solent, Maniã præcedere cõsueuerint: tamen non omnes, quibus ista conspiciũtur, maniã corripiuntur, sed, exẽpli gr. ex hæmorrhoidibus, & mensibus suppressis alia quoque mala excitari possunt; & symptomata modò enumerata multos affligunt, qui nunquam maniaci euadunt Hoc maniæ instantis certius signum est, si æger quacunque etiam de caussa delirare, & melãcholiã corripi incipiat, & simul in obscœnũ, & ineptũ risum pronus sit, siq; qui antea blandus erat, leui de caussa validè excãdescat, & animo vehemẽter perturbetur, oculorum obtutus sit intentus, fixus, & toruus.

Prognostica.

1. Malum hoc diuturnum, & curatu difficile est, ac non solùm per menses, sed sæpe multos annos durat, & ægros vsque ad mortem comitatur. *Prognostica.* Est enim atra bilis humorum omnium pessimus & pertinacissimus, præcipuè si malignitatem induat, ac habet se instar fermẽti, nec malum cessat, quamdiu istius materiæ aliquid in corpore superest. Præterea in vsurpandis medicamẽtis Medico ægri non non obtemperant & obediunt, nec in isto furore persuaderi possunt, vt idonea medicamenta admittant.

2. Minùs tamen periculosa est insania, quæ fit cum risu, & mitioribus symptomatibus, quàm quæ cum studio, & insigni feritate accidit.

3. Si menses & hæmorrhoides fluant, bonum.

4. Bonum est, si aluum laxam habeant ægri: quod si non fiat, malum.

5. Quanquam verò curatu difficilis est hic morbus: tamẽ per se lethalis nõ, &, nisi ægri vel sibi ipsis manus violẽtas inferãt, vel alij morbi accedant, rarò ex hoc malo moriuntur, sed sæpe vsque ad mortẽ malũ id eos cõmitatur. Quî autem fiat, quod maniaci sæpe tamdiu cũ tot in diæta erroribus viuant, postea, *quæst. 7.* dicetur.

6. Via ad interitum, nisi ægri sibi ipsis violentas manus inferant, aut sponte in vitæ periculum sese cõniiciant, est virium dissolutio, quam afferunt vigiliæ continuæ & longæ, abstinentia à cibo, & fames, quam interdum ægri pertinacissimè perferunt, & motûs violenti, quibus continuò ferè exercentur.

7. Ad salutem verò terminatur Mania, si insignis aliqua fiat per sudorem, vel alui fluxum euacuatio, aut copiosa hæmorrhagia è naribus, hæmorrhoidibus, vtero, varicibus; vel artis præsidiis spirituũ ille feruor, & praua qualitas remittatur & corrigatur, & humor, qui proximam caussam fouebat, euacuetur. De quo Hippocrates, *6. Aphoris. 21. Si insanis varices aut hæmorrhoides superuenerint, fit maniæ solutio.* Potest & hûc referri *aph. 5. sect. 7. Post Maniam dysenteria, aut hydrops, aut ἔκστασις, bonum* Soluitur enim Mania, & in alium morbum mutatur humore vitioso ad inferiores corporis partes robore naturæ per crisin, licet imperfectam, depulso, & ad intestina misso, & per ea euacuato; aut eodem intra abdominis cauitatem cumulato; aut quando furiosa insania in taciturnam & silentem desipientiã mutatur, acrimoniã humoris à natura deuictã & castigatã. Alij tamen hic per ἔκστασιν vehementem furorem intelligunt. Dum enim natura humores coctos per crisin est euacuatura, vehementissima antecedere solent symptomatata, ob materiæ motum & impetum.

Etsi verò morbus in alium morbum hîc mutetur: tamen qui succedit, non ita periculosus est, vt pote adhuc fiẽs Et morbi per crisin facti sẽper citius curãtur, si remedia

remedia adhibeantur; cum humores illi magna ex parte à natura victi & cocti sint.

Indicationes.

Indicationes. Cum Maniæ proxima & continens caussa sit feruida illa, ignea ac maligna, si ita appellare libet, spirituum dispositio; ista verò à simili humore dependeat, & foueantur: primò omnium humor ille vitiosus præparandus & euacuandus est.

Deinde danda opera, vt idem à partibus principalibus, cerebro & corde, auertatur & repellatur.

Tertiò intemperies illa, & dispositio, cum spirituum tum humorum, alteranda & mutanda. Et si materia magis in vna parte, quàm alia contineatur, cùm in euacuãdo, tum in alterando eius partis præcipuè ratio habenda est. Ac cum cerebrum & cor inprimis afficiantur, ad eas partes maximè respiciendum. Sic & hepar & lien refrigerandus, si sanguinem calidiorem ac feruidiorem suppeditent; ac omnino præcauendum, ne materia vitiosa amplius, atque iterum generetur. Denique symptomata, quæ grauiter infestant, vt vigiliæ, mitiganda.

Curatio.

Sanguinis Euacuatio.

Vena sectio. Inchoanda autem est curatio à venæ sectione, cui, si æger persuaderi queat, clyster præmittatur, vel aliud medicamentum primas vias euacuans. Et omnino venæ sectionis magna est in hoc morbo vtilitas, vtpote, quæ non solùm sanguinem & humores in venis contentos euacuat, & à cerebro reuellere ac deriuare potest, sed & ex accidente refrigerat. Potestq; sanguis hic pluribus modis peccare, vel vt caussa principalis, in iis scilicet, in quibus sanguis abundat, vel vt caussa adiuuans vbi materia maniaca miscetur sanguini, vel etiam vt caussa sine qua non, vt aliis auxiliis locus detur. Testaturq; Platerus, Practicus Experientissimus, vt antea etiã dictum, se longâ obseruatione comperisse, innumeros ab aliis Medicis derelictos sanguinis missione sanatos fuisse à quibusdam chirurgis, vel aliis, qui ex professo hisce malis sanandis operam dabant, qui vigesies, & sexagies quoque, venas tundendo insanos penitus ita restituerunt, vt postea incolumes adhuc longam vitã vixerint; qui in vena certa eligenda nihil laborãrũt, sed nunc brachij, nunc pedis, hanc, illamve, nunc alibi sine discrimine aperuerunt. Quod remedij genus & ipse, sed maiori curâ & prouidentiâ quàm illi, methodicè præmissis semper alui purgationibus, vsurpauit.

Quænã vena aperienda. Primò ergo vena aliqua visui & tactui magis obuia in brachio, & præcipuè in sinistro, aperienda. Deinde in manibus, saluatella; in pedibus, maximè in fœminis, saphena; vel quæ ad pollicem pedis excurrit. Varices quoq; si in cruribus, vel alibi apparent, cùm magnã copiam melancholici humoris, ad eũ locũ detrusi, contineant, aperiantur, & non statim sanentur, hæmorrhoides, si fieri potest, prouocẽtur. Cum enim à maniâ præseruare soleant, & sponte apertæ à maniâ liberent; Medicus naturam imitari, ac materiæ inclinationem sequi debet. Menses quoque in fœminis, si debito modo non fluant, prouocentur. Venæ etiam frontis in pertinaciore malo aperiendæ, vt & venæ narium, setis, vel millefolio immissis. Verùm venæ istæ nõ omnes simul, aut cõtinuò aperiendæ, sed per interualla, interiectis humorũ præparationibus & euacuationibus, de quibus mox dicetur. Maxima enim curationis spes in his magnis euacuationibus, sanguinis scilicet, & humoris melancholici, per vices factis, sita est. Perpendendus autem sanguis, qui effluit. Si enim sit nigrior, copiosiùs euacuandus; si rubicundior, parciùs.

Post venæ sectionem æger cibo & potu reficiendus, & studendum, vt nocte sequenti dormiat; quod iis medicamentis, quæ postea proponentur, perfici poterit.

Multis quoque profuit, hirudines ad tẽpora, & post aures, & ad anum, si hæmorrhoides suppressæ sint, apponere.

Humoris Præparatio.

Venæ sectione, & sanguinis euacuatione peractâ, ad materiæ præparationem accedendum, eaque sæpius repetenda, ac diu continuanda, atque à leuioribus ad fortiora progrediendum. Præparantia sunt refrigerantia, & humectantia, quæ atræ bili conueniunt, ex borrag buglos. viol. nymph. lactucâ, & aliis supra, *part. 1. cap. 13.* propositis simplicibus. Et licèt medicamenta quædam simplicia non semper vtraque qualitate huic morbo conueniant: tamen aliis admistis, quod deest, potest suppleri. E quibus talia vel similia parari possunt: *Materia morbifica præparatio.*

℞. *Aq. borrag. nymph.* an. Vnc. vj. *syr. borrag. viol. nymphææ*, an. ℥. ij M. Propinentur tribus vicibus.

Vel ℞. *Rad. buglosſ.* Vnc. ij. *glycyrrh.* Vnc. i. *ceterach, fumar. endiu.* an. M. j. *sem. 4. frig. maior.* an. Drach. j. *tamarindor.* Vnc. ß *flor. cordial.* an. P. ij. Coqu. in aq. pura.

Colaturæ ℞. Vnc. x. *syr. viol. de pomis, nymph.* an. Vnc. jß. F. Potio pro tribus dosibus.

Vel Colat. adde *sacch. suc. de pomis*, an. ℥. ij.

Parum ebulliant. F. Iulebus, qui aromatizetur pulu. santal. citr.

Vtile est & serum lactis, quod non solùm ad humorem atrum est præstantissimum medicamentum, sed & tale, ad quod vsurpandum faciliùs persuaderi possunt ægri; cui addi potest syrup. violar vel rosat. solut. de fumaria.

Purgatio.

Purgatio. Postea purgantia vsurpanda, & quidem leuiora singulis septimanis exhiberi possunt, fortiora singulis mẽsibus exhibenda, atque inter ea per vices, vt iam dictũ, venæ sectio, si opus sit, repetenda. Et prout bilis, vel ater humor plus abundat, ita ad hunc vel illum magis respiciendum; & vsurpanda, rhabarb. sena, epythym. polypodj el. diacathol. diasen. &c. cocta vel dissoluta in sero lactis, addito syr. rosar. solut. vel viol. solut.

Inter fortiora sunt ellebor. nigr. alb. lap. Lazuli, confect. Hamech., ☿um, & ex eo parata medicamenta, quæ & ob humoris contumaciam necessaria sunt, & quòd minori dosi exhiberi possint, ægris etiam ignorantibus. Ægri enim in hoc morbo non facilè obtemperant, ideoque fallendi sunt, & medicati vini, vel aliâ formâ, quæ commoda videbitur, ipsis exhibenda medicamenta.

℞. *Rad. glycyrrh.* Vnc. j. *polypod. q.* Vnc. ij. *helen.* ℥. ß. *sem. 4. frig. maior.* an. Drach. j. *ling. ceruin. capill.* ♀. *ceterach, meliss. fumar.* an. M. j. *epithym.* Vnc. ß. *tamarind. passular.* an. Vnc. j.

Coqu. in aqu. simpl.

In Colat. infundantur, *fol. senæ* Vnc. ij. *rhabarb.* ℥. ß. *ellebor. nigr.* Drach. ij. *flor. cordial.* an. P. ij. *sem. ocym. fœnicul.* an. ʒ. j. *cortic. citri* ʒ. ij. *galang. zedoar.* an. ʒ. j. ß. *cinamom.* ʒ. ij. *spic. Indic.* Scr. j.

Postea ebulliant, & colentur.

Colat. add. *suc. pom. dulc. borrag.* vel *viol.* an. ℔. ß. *sacch.* q. s.

Coqu. ad syrup. dilutioris consistentiam. Vel, quod commodius, rhabarb. non simul infundatur, sed cum cinamomo nodulo inclusum in syrupo suspendatur.

Vel paratur tale Diacydonium:

℞. *Polypod.* Vnc. jß. *epithym.* Vnc. j.

Coq. in aquæ puræ ℔. j. vel s. q. Colentur. Colat. add. carn. cydon. iam coctam, & exprimatur. Expressioni addat *sacch.* ℔. j.

Iterum coq.ad formam diacydoniati, cui insperge sub finem *pulu. mechoacan.* vel potius *rad. gialapa* Vnc. j. *santal. citr. zingib.* an. Drach. j. M. Dosis est ad Vnc. j.

Vel exhibeatur hic Puluis aliquoties:

℞. *Fol.sen.el.*Vnc. j. *sem. anisi, fœnicul.* an. Drach. j. *glycyrrhiz. flor.viol.*an.Drach. ß. *cremor. tartari* Drach. vj.F.Puluis.

Cuius dosis Drach. j. vel ʒ. j. ß. Si minor dosis, vel fortior operatio expetitur, addere licet lap. Lazuli, vel diagryd. Scrup.j.

Vel paretur talis Puluis:

℞. *Lap. Lazuli* Drach. j. ß. *diagryd.* vel *extract. scammon.* Scrup. j. *turbith.* Drach. j. *sena* Vnc. ß. *epitym. cremor. tartari*, an. Drach. ij. *sem.anisi, cinamom. cortic.citri*, an. Drach. j. *croci* Scr.ß.

F. Puluis, cuius dosis ʒj. vel ℈. jv. primâ vice exhibeantur.

Vel paretur talis Potio:

℞. *Cortic. helleb. nigr. prapar.* (quod fit, si f. q. aceti, vel vini, cum sem.anisi, aut in aq.vel decocto dilutiore fœnicul.vel anisi 24.horis in balneo macerentur, & postea liquore effuso rad.asseruentur) Vnc.ij.*fol.sen. follic.sen.* Vnc. j ß. *sem fœnicul. anisi*, an. Drach. vj.*flor. cordial.* an. M. ß. *cortic.citri* Vnc.ß.

Macerentur in mensur. vini albi tenuis duabus, Colentur sine expressione, & per manicam Hippocr. traiiciantur, ac dulcorentur iulepo rosar. & violar. atque aromatizentur santal. citrino.

Et imprimis hellebor niger vtilis est: ideóque eius extract. vel in formâ pilular. vel syrup. exhiberi potest.

Vt ℞. *Extr. hellebor.nigr.*Scr.ij.*syr.viol.*Vnc. j. *borrag.*Vnc.ß.M.

Si hæc non suffecerint, potest exhiberi ☿ium, & ex eo parata medicamenta,

Tandem helleborus albus, quo antiqui frequentissimè in talibus morbis vsi sunt, adeo, vt in prouerbio eos, quos insanire dicere volumus, *Helleboro purgandos esse* dicamus, sed cautè, adhibendus, & corpus ad eius vsum rectè præparandum; de qua re videantur tum alij, tum Heurnius, *lib. 2. meth. ad praxin.c.*21.& Iohan. Baptista Codronchius, *in Commentario de Helleboro.*

Cor. & Cerebrum roborantia. Purgatione vnâ atque alterâ peractâ, ea simul vsurpanda, & interiicienda, quæ cor & cerebrum corroborant, sanguinem & spiritum mundant, ac fuliginosas exhalationes discutiunt; qualia parantur ex rosis, violis, nymphæa, bugloss. borrag. fl. tunic. melissa, scorzonera, cortic. citri, pomis odorat. sp. diamargar. frig. confect. de hyacintho, alkermes: quæ ipsa vnâ operâ humorem atrum alterare & præparare possunt.

Vt ℞.*Conseru.rosar.incarnat.borrag.bugloss.*an.Vnc.j. *cortic.citr.condit.*Vnc.ß.Affunde *aq.borrag. bugloss.viol.* an. Vnc. iij. *nymph. rosar.* an. Vnc.i. M. diligenter in mortario marmoreo, & colentur. Colaturæ adde *succi citri, granat.syr.tunic.*an.Vnc.j.

Traiiciantur per manicam Hippocratis, addendo *cinamom.santal. citr.*an.Drach.j.F.Potio clara.

Vel ℞.*Conseru.rosar. violar.bugloss.borrag.tunic.*an. ℥.ß,*meliss.cortic. citr.condit.lactuc. Ital. condit.*an.℥. ß. *pulu.sem.ocym.sp.diamagr. frig. diarrhod abbat.*an. Scr. ij.*confect. alkerm.*Drach.j. Cum *syrup.nymph.*& *succ. citri.*F.Electuarium.

Vel paretur talis Puluis:

℞.*Sem.ocym.santal.citr.cortic.citr.*an.Drach.j.*fl.cordial.*an.℈. j,*meliss.*Drach.ß,*margarit.praparat.sp. el. de gemm.frigid. de hyacintho*,an.Scrup.j.F. Puluis.

Somni conciliatio. Et cum vigiliæ in hoc malo sint pertinacissimæ, vt ægros nonunquam per aliquot menses non dormiuisse obseruatum sit; somnus tam externis, quàm internis medicamentis prouocandus: de quibus supra, *capite primo*, dictum.

Monendum tamen hîc, somniferorum non eandem esse naturam. Quædam enim licet somnum inducant, spiritus tamen magis turbant, &, vbi ægri euigilant, longè inquietiores, quàm antea, euadunt, ac malum curatu difficilius reddunt: qualia sunt, hyoscyamus, solanum furiosum; imò nec opium ipsum, nisi corrigatur, ab hac noxa immune. Et sicut nemo vino, vel ebrietate, quæ etiam somnum inducunt, maniacos ad somnum deducere audet: ita quoque, cum hîc non solùm somnus quæratur, sed somnus quietus, & hinc spirituum quietatio: ea eligenda, quæ simul spiritus quietos reddunt.

Inter externa commendatur succus sedi maioris recens expressus, capiti impositus, & aqua eiusdem. Vtilis est & aqua solani, & papaueris.

Inter interna à nonnullis laudatur Mādragora, quòd nō solùm somnum inducat, sed & spiritus quietos reddat, ac, vt Dioscorides habet, etiam bilem atram vomitu educat, sanguinemque & spiritus puriores reddat. Coquuntur autem radices in vino bono, & decoctum exhibetur.

Occurrunt etiam quædam Empeirica apud Authores, quorum proba est penes experientiam, Commendatur cerebrum arietis nondum Venerem experti, si nimirum caput vno ictu ipsi amputetur, & totum cum pelle, cornibus saltem abiectis, coquatur, cerebrumque postea cum farina, additis cinamomi, zingiberis, nucis moschat. macis, caryophil. an. Vnc. ß. (forsan, Drach. ß.) super prunis misceatur, & in partes tres diuisum manè exhibeatur, ita, vt post sumptum medicamentum duabus horis nihil comedat æger; ac in cæteris quoque rectam diætam obseruet. *Empeirica & specifica.*

Retulit mihi nuper quidam vicinæ Ecclesiæ Pastor, in suo pago intra triduum sanatum fuisse maniacū exhibito canis cerebro cocto, (addebat, vnius coloris canem esse debere) affirmabatque, sibi præterea alios tres notos esse, qui eodem medicamento fuit sanati. Alij commendant emulsionem ex sem. papaū. albi, nuc. iugland. semin nigell. cannab. granis iuniperi, thur, factam cum cereuisia calida. Specificâ etiam proprietate huic malo resistere creditur radyx nymph. luteæ, quæ mense Maio effossa, ☽ decrescente in tessellas dissecanda, & cum aceto vini leniter decoquenda, hinc rursus exsiccanda in vmbra, & in pollinem redigenda inque vsum reponenda, de qua Maniacis manè & vesperi Drach.j. vel Drach. jß. cum tribus cochl. prædicti aceti ex decoctione reseruati propinetur.

Commendantur & folia buxi;

℞. *Fol buxi* num ix.

Scindantur in minimas particulas, & exhibeantur in vno atque altero cochlear. aq. lauend. ieiuno ventriculo, (præmissis tamen præmittendis) &, si fieri potest, sudor eliciatur: repetaturque hæc dosis semel atque iterum.

Nonnulli imprimis laudant sanguinem asini ex venis post aures emissum. Venas post aures aperiūnt, sanguinemque linteolis mundis, nulli vsui antea expositis, excipiunt, eáque siccant, atque ex his vnum digitos duos latum, pollicem verò longum, accipiunt, & in haustu aquæ fontanæ macerant, aquamque illam manè tribus diebus exhibent, dantque operam, quantum possibile, vt æger sudet. Nonnulli valde laudant decoctum anagallid. flor purpureo.

Quo pertinent & Amuleta, quæ à nonnullis commendantur, de quibus etiam penes experientiam esto iudicium: radix eryngij, bryoniæ, hyperici, de collo gestata. Adamas sinistro lacerto alligatus, lapis chrysolithus, lapis Lazuli gestatus, lapis Chelidonius ruffus panno illigatus, & sub sinistra ala detentus.

Chymici commendant *saccharum* ♄*ni, & liquorem seu tincturam coralliorum, lap. Armeni, lap. Lazuli, sapphiri,*

sapphiri, spir. margaritarum, sal angelica, pimpinellæ, & alia.

Laudatur & Nitrum, neque sine causa. Cum enim malum hoc ab impuris, feruidis, & inquietis spiritibus ortum habeat; nitrum non solùm omnem fumum crassum, & flammam fumosam clarefacit, sed & volatilia figit, ideóque cereuisiæ, dū feruet, aliquid ⦶ nonnulli adjiciunt. Ita enim non solùm cereuisia purior & clarior redditur, sed & obstructiones aperiuntur, crassities & fuliginosa sanguinis ac spirituum dispositio emendatur.

Vtilis est & spir. vitrioli, præcipuè si sit mania ex iracundia, aut cum iracundia multa conjuncta. Iracundiâ enim affectis maximè resistit spir. vitrioli.

Topica. Quantum ad Topica, si æstus & furor vehemens sit, repellentia mox inter initia applicentur, vt oxyrrhodinum, addito oleo anethin. aut chamæmel. & aliis, de quibus supra, *part. 1. cap. 13.*

Circa quorum vsum hoc obseruandum, vt humectantia potius præpolleant, quam refrigerantia: ideóque merè frigidis vix vtendum, sed flor. chamæmel. aliquid addendum, vel pòst adhibenda resoluentia & discutientia. Deinde topica non actu frigida, sed tepida applicanda. Commodè ergo caput fouetur ol. violar. nymph. cui aliquid ol. chamæmel. addatur, vel omentum agni tepidum capiti admoueatur, vel foueatur caput decocto maluæ, viol. lactuc. nymph. chamæmel. sem. lini, aneth. papau. lactuc. fl. stœchadis, rosarum, vt & succo polygoni, plantag. vel aquis destillatis eorumdem, vel similibus.

Vel ♃. *Herb. verben. fragar.* an. M.j. *beton.* M.ii. *sem. cannabis* Vnc.j. sem. *coriandr.* Vnc.ß. *milij.* Vnc.j.

Incisa & contusa includ. sacculo ex tela linea parato, qui in vino coquatur, & vertici calidè admoueatur.

Vel ♃. *Verben.* M.j.ß. *sabinæ, lupuli*, an. M.j. *placentam rosarum* num.j. *granor. juniperi* Drach.vj.

Concisa grosso modo indantur sacculo in aqua communi coquendo, & vertici imponendo.

Vel imponatur capiti sequens Placenta seu Cataplasma:

♃. *Placentam rosarum* num.j. *granor. juniperi* M.ß. *sem. lactuc.* Drach.j. *papau. nigri* Drach.ii. *spir. vini* Vnc. sem. *albumen oui* j.

Contundantur cum s.q. aq. rosarum, in fine addendo seminis carui vel cumini parum.

F. Placenta, quæ vertici imponatur.

Singularia repellentia in hoc affectu esse perhibentur succus ex cancris viuis contusis linteo exceptus, qui fronti applicetur, & quoties siccescit, mutetur, & renouetur. A Chymicis mirè laudatur Balsam. ♄. quod fronti & temporibus inungendum. Nitr. præparatum, quod cum modico *camphora in aq. nymph.* dissolutum cum petiis capiti applicatur. Tinctura santali rubri, cum aq. rosarum præparat. in cujus Vnc.v. dissoluantur camphor. gr. ix. moschi gr. v. & calidè capiti raso imponantur.

Commodissimæ sunt lotiones capitis, quas, vt consuetas, faciliùs, quàm alia medicamenta, ferunt ægri; quæ, si symptomata vrgeant, singulis diebus semel, vel etiam bis vsurpentur. Intermittendum autem est in lotionibus hîc lixiuium, cùm nimium siccet, sed aqua dulcis sufficit, cum speciebus modò dictis.

Vtilis est & hic Sacculus:

♃. *Sem. cannabis* Vnc.iiii. *coriandr. milij*, an. Vnc.ß. *herb. fragar. beton.* an. Vnc.ii.

Sacculo insuta coquantur in cereuisia, & capiti applicentur.

Corpore euacuato nonnulli etiam calidiora discutientia adhibent; & recipiunt herbas cephalicas, easque in aqua fontana coquunt, postea parant sacculum ex baccis lauri, & rad. hellebori nigri contus. an. q.s. sacculúmque istum in decocto modò dicto parum coquunt; hinc diebus 9. continuis caput isto decocto fomentant, & postea sacculum suturæ coronali imponunt: vnde humores vitiosi per omnia capitis emunctoria euacuātur. Docet enim experientia, helleborum nigrum in morbis melancholicis non solùm intus, sed & extra vtiliter adhiberi.

Cauteria suturæ coronali applicata maximè vtilia sunt, vt scribit Gordonius, *cap. de Mania*, probátque id experientia cujusdam Maniaci, cui cùm esset vulnus inflictum capiti cum fractura cranij, quamdiu fuit vulnus apertum, tam diu bene habuit; vulnere sanato, reuersa est Mania.

Cordi quoque prospiciatur. Etenim cùm vehementer irascantur maniaci, & feroces sint, magnum æstum circa cor esse credibile est, qui omnino mitigandus.

Ergo imponatur cordi tale Epithema:

♃. *Aq. rosar. nymph.* an. Vnc.iii. *borrag. acetos.* an. ℥. ij. *flor. rosar. rubr. sem. ocym. santal. citrin. rubr.* an. Drac.ß. *camphor.* gr.vj.

Tepidè regioni cordis applicetur.

Vel ♃. *Vng. rosac. ol. violac. nymph.* an. ʒ.ii. *pulu. rosar. rubr. santal. citr. rubr.* an. ℈.ß. *camph.* gr.vj. M.F. Vnguentum.

Vel Sacculus talis paretur:

♃. *Flor. rosar. rubr. violar. bugloss.* an. M.j. *meliss.* M.ß. *sem. ocym. rad. rhod. santal. citr.* an. ʒ.ß. *camph.* gr.v.

F. Sacculus, qui vel siccus, vel aq. rosac. aut vino madidus cordi applicetur.

Ad totum corpus temperandum, acrésque vapores discutiendos, balneum tepidum aquæ dulcis vsurpetur, cum herbis refrigerantibus & humectantibus, aut temperatis.

Lotionibus quoque, & frictionibus externorum vapores feruidi à capite reuellantur & dissipentur.

De Furore Vterino.

Furor vterinus Maniæ species. Pertinet ad Maniam, & peculiaris ejus species est, illa insania, quæ vulgo Furor vterinus dicitur, cùm fœminæ in insaniâ illâ Venerem potissimùm appetunt, vel eâ non satiari possunt.

Eius caussa. Cuius caussa est, vel semen copiosum, ob plethoram, aut vasorum seminariorum feruorem genitum; vel, si semen præternaturalem caliditatem, & acrimoniā acquirat, & virosū quasi euadat, ex humoribus salsis, serosis, biliosis, & acribus, qui semini permiscentur.

Signa. Hinc enim si sanguis feruidus in caput feratur, maniam inducit. Cuius imminentis signum est sanguinis in mammis collectio. De quo Hippocrates, 5. *aphor.* 40. *Quibus in mammis sanguis colligitur, furorē significat.*

Curatio.

Curatio. Curatur hoc malum, si nimius seminis prouentus prohibeatur, aut legitimâ Venere euacuetur, vel medicamentis absumatur, ardórque illius emendetur: &, si humores vitiosi & acres semini permisti illud vitiosum & acre reddant; si illi humores euacuentur, seminísque caliditas & feruor remittatur.

Refrigerant semen, & ejus feruorem extinguunt, vel etiam siccando, (in qua classe etiam sunt quædam calida) aut occultâ qualitate absumunt, lactuca, portulaca, mentha, quæ peculiari vi Venerem extinguit, semen viticis, inde agni casti dictæ; vnde ad maniam ex semine, & retentis menstruis tale fiat Electuarium:

♃. *Sem. agni casti, gr. juniperi*, an. ʒ.iii. *myrtill.* ℥ß. *sem. portulac. lactucæ, pæoniæ*, an. ʒ.i. F. Puluis, & cum melle crudo Electuarium, de quo Drach.i. exhibeatur ante prandium, & vesperi cubitum ituro.

Reliqua, quæ Venerem reprimunt, ex *cap.* 10. de amore insano petantur.

Diæta.

Diæta. Quæ in diæta sint obseruanda, supra, *part. prim. c.* 13. dictum.

dictum. Quibus saltem hæc addimus: cauendum esse studiosè, ne æger solus relinquatur, vel inter ignotos, vel quos contemnit, aut odio habet. Si opus, vinciantur, & vinculis cohibeantur ægri, & omnia circa ægrum ita comparentur, vt delectetur potius, quàm offendatur: qua in re astantium prudentiâ opus est, vt interdum ipsis assentiantur; non tamen ipsorum delirium confirment. Suauis Musica maniacos sæpissime demulcet, vt exemplum Saulis, Israëlitarum Regis, testatur.

Caueat & sibi Medicus, ne aliquid damni patiatur; cùm sæpe odium erga Medicum blandis verbis occultent ægri. Somnus, quibus fieri potest modis, prouocetur. In cibo dulcibus & acribus, quæ calidos humores generant, abstinendum. Vino quoque æger abstineat. Neque enim ignem igni addere conuenit. Ac si omnino concedendum videatur, detur tenue, & diluatur, ac temperetur aq. violar. bugloss. rosar. nymph. santalis, julepo rosat. violar. Qua in re consuetudini aliquid dandum. Qui enim vino assueuerunt, minùs eo offenduntur; cum exhilaret, modò moderatè sumatur, vel, vt dictum, diluatur. Aluus seruetur aperta.

QVÆSTIO I.

Quî fiat, quòd Maniaci & Melancholici interdum peregrinis linguis loquuntur, & futura prædicunt.

Sunt quidem nonnulli, qui hypothesin quæstionis in dubium vocant, negántque, vel Melancholicos, vel Maniacos peregrinis linguis loqui, vel futura prædicere posse: sed cum nimiis agitationibus moueantur, linguamque etiam variè agitent, & sæpe sonos inconcinnos edant, accidere existimant, vt, cùm vulgus illos intelligere non possit, putet, eos Latinè, Græcè, aut Hebraicè loqui.

Verum enimuerò non est, vt de historiæ veritate dubitemus; cum fide digni authores testentur, rem ita se habere. Refert enim Antonius Guainerius, *tract.* 15. *cap.* 4. se rusticum quendam melancholicum vidisse, qui semper Lunâ existente combustâ carmina componebat Latina, & transactâ combustione, circa duos dies ad aliam Lunæ combustionem, ne verba latina proferre poterat. Idem & alij Medici testantur. Rhases refert, quosdam melancholicos ex illiteratis literatos euasisse, & ea prædixisse, quæ euentus comprobauit. Erasmus Roterodamus, *in Encom. medic.* narrat quendam Spoletanum idiomata locutum esse, quæ nunquam didicerat, recuperatâ verò valetudine, & vermibus ope medicamentorum pluribus ejectis, ea loqui amplius non potuisse. Refert quoque Forestus, *lib.* 10. *obseru.* 19. mulierem melancholicam cantiunculas latinas, & hymnos cantasse, quos nunquam didicerat. Et, *ibidem, in Schol.* se vidisse puerum, nautæ filium, qui, cum in capite esset vulneratus, & deliraret, semper linguâ Germanicâ optimos Syllogismos fecerit, quos postea, cum curatus esset, facere nesciebat.

Caussas hujus rei alias afferunt. Quidam enim ex astris easdem deducere conatur; inter quos est Guainerius, qui, *loco modò allegato*, vbi pluribus de hac quæstione agit, ex hypothesibus Platonicis & Astrologicis quibusdam ita hac de re philosophatur: Animam, inquit, ante infusionem in corpus omnium rerum notitiam possidere, sed eam aboleri quodammodo, & obfuscari, corporis, cui infunditur, vnione, & ergastulo. Recuperari verò per doctrinam, vel per influxum, vel per impressionem Planetæ, qui natiuitati tempore infusionis animæ præsidebat. Et hujus impressionis tantam vim esse vt animam donet potestate talia efficiendi, qualia ipsæ stellæ efficere possunt; faciendi scilicet ex sano ægrum, ex ægro sanum, & alia multa: verum huic potestati resistere corpus, & sensus corporeos; quibus ligatis, quod fiat in melancholiâ, posse stellas suas influentias perfectiùs animæ communicare, atque ita melancholicum illiteratum posse fieri literatissimum, & futura quoque prædicere.

Verùm magna petita sunt, quæ præsupponit, & sibi concedi postulat Guainerius: animam scilicet in corpus infundi ex se omnium rerum notitia præditam, per infusionem in corpus obliuione rerum antea cognitarum capi, eámque stellarum influxu rursum excitari; quæ ipsi non conceduntur.

Deinde etsi concedamus ipsi, astra ad temperamentum immutandum multa posse, vel etiam inclinationem ad linguas, aut alias disciplinas imprimere; hoc tamen concedi non potest, astra ipsam linguarum, vel aliarum disciplinarum notitiam inducere posse. Hoc enim si possent, quandoque etiam sanæ mentis homines sine doctrina ad talem notitiam peruenire possent. Neque deprauati sensus plus possunt conferre ad recipiendum astrorum fluxum, quàm bona eorum constitutio. Neque melancholici & Maniaci planè à sensibus abstracti sunt.

Alij humori melancholico id tribuunt. Nam plurimos, qui ingenio, & artibus excelluerunt, vel in administrandis Rebuspubl. aut aliis rebus perficiendis plurimum præstiterunt, melancholicos fuisse, deprehensum est. Etiam facultatem linguis peregrinis loquendi, ac futura prædicendi melancholiæ tribuunt, melancholiamque humanam animam ad res miras disponere dicunt; & sicut vinum immoderatius haustum mores hominum immutat: ita etiam humorem melancholicum, si plus justo abundat, vel à naturali temperie desciscit, mentem hominis immutare, & eam ad res mirabiles perpetrandas disponere putant. Quibus & addunt illud, quòd Aristoteles, 7. *Eudem. cap.* 14. Melancholicos esse εὐθυονείρους, id est, recta habere somnia, scribit.

Verum enimuerò neç opinio ista assensum meretur. Etsi enim hoc suo modo concedatur, melancholicos esse ingeniosos, de quo in Institut. *lib.* 3. *part.* 1. *sect.* 1. *cap.* 2. dictum: tamen ea, quæ supra hominis vires sunt, melancholia efficere non potest; qualia sunt peregrinis linguis loqui, & futura prædicere. Etenim etsi in homine ad omnes linguas discendas sit aptitudo: tamen omnes linguæ vsu discuntur; & futura prædicere, solius Dei est, aut eorum, quibus id communicat. Et quod Aristoteles dixit, melancholicos esse εὐθυονείρους, eò nihil aliud voluit, quàm eos clara habere somnia, qualia etiam solent esse matutina, non ita obscura, qualia pituitosi & biliosi habent. Neque etiam ebrietas præstare id potest, vt homo aliquid vltra vires naturales agat. Etsi enim ebrii multa confidentius agant, atque audaciores facti voculas aliquas, quas aliquando didicerant, vel Græcas, vel Latinas proferant, & sæpe magis diserti, quàm sobrij videantur: tamen plura non possunt in hac re præstare, quàm didicerunt.

Atque ita quamquam concedi possit, & ab ebriis ac melancholicis nonnulla rectius perfici, quam dum sunt sobrij, & sani: tamen id verum saltem est de iis, quæ antea didicerunt. Nam & vinum, & melancholia, vt Aristoteles, *sect.* 30. *problem.* 1. habet, πνευματώδη sunt, & ad ciendos spiritus, à quorum alacritate omnis ingenij vis pendet, plurimum possunt.

Non multum ab hac sententia differt opinio Iani Huarti, Medici Hispani, qui, *cap.* 7. *ingen. scrutin.* scribit, Latinæ linguæ magnam esse cum anima rationali consonantiam, & esse quasdam naturas, quæ peculiariter linguis inueniendis accommodatæ sunt. Ideóque si per morbum illud temperamentum in cerebro excitetur, quod elegantissimæ alicui linguæ necessarium est, illico linguam Latinam hominem obuiam habiturum, & vocabula Latina, etiam citra deliberationem, ei occursura scribit.

Verũ nec hæc opinio probabilis. Etenim præsupponit

nondum

nondum concessa. Primò homines habere ad linguas inueniendas peculiarem dispositionem. Secundò delirantes saltem linguâ Latinâ loqui, ac linguam Latinam maximam habere cum anima rationali consonantiam. Quorum & hoc nullo fundamento nititur: & obseruatum, melancholicos non solùm Latinè, sed & Græcè, & Hebraicè locutos esse. Et quamuis, vt suprà, *cap.5.* dictum, concedamus, ex morbosa constitutione dispositionem in cerebro aliquam concitari posse, ob quam homo ingeniosior euadat, quàm sanus fuit, vt ejus rei exempla *loc.cit.* attulimus: tamen ad id quod supra hominis vires, perficiendum nec melancholia, nec alia morbosa constitutio disponere potest. Neque enim linguarum peritia ab ingenio est; sed à memoria. Et quamuis à morbosa constitutione cerebri actiones phantasiæ & ratiocinationis exaltari possint: tamen memoria, quæ rerum cognitionem præsupponit, ita perfici non potest, vt linguas, quas nunquam cognouit, suppeditare possit.

Alij ergo, cùm harum rationum nullam vero consentaneam videant, statuunt, Dæmones, qui morbis sese immisceant, permittente DEO, horum effectuum autores esse. Morbis enim naturalibus similia multa sæpe pati eos, qui à dæmone vexantur, testatur historia, quam habet Fernelius, *2. de abd. rer. caussis cap. 16.* de juuene quodam, qui pro epileptico habitus, & in tertium mensem curatus fuit, donec tandem tertio mense dæmon, totius mali autor, se tum Latinè, tum Græcè loquendo prodidit.

Quorum opinioni & nos assentimur; modò rectè explicetur. Non enim omnia, quæ patiuntur melancholici & Maniaci, dæmonibus attribuenda. Etsi enim sæpissime sine vlla corporis morbosa dispositione, Deo permittente, hominem obsidere & occupare Dæmon possit, qui verè obsessi dicuntur & sunt: tamen quandoque morbis, & præcipuè melancholicis, sese immiscet dæmon, & forsan frequentius hoc accidit, quàm sæpe creditur. Ita in historiâ Euangelicâ, apud Lucam, *cap.13. v.12.* mentio fit mulieris, quæ habebat πνεῦμα ἀσθενείας, spiritum infirmitatis, annos octodecim, quæque erat contracta, nec omnino poterat caput erigere. Et præcipuè, vt dixi, humori melancholico sese immiscet dæmon; vnde etiam melancholia Balneum diaboli dicitur. Melancholici enim, & atri humoris ea natura est, vt varia phantasmata & deliria pariat, metum, mœstitiam, ferocitatem, & alia multa excitet. Dæmon ergo tali occasione abutens, & se humori melancholico immiscens, multa edit, quæ vulgus sæpe morbo asscribit; cum tamen asscribenda sint dæmoni. Alia nimirum humori vitioso, alia dæmoni asscribēda sunt. A melancholiâ est mœstitia, timor; ab atra bile ferocitas, iracundia; ab vtraque delirium, vigiliæ. Si verò in delirio multa miranda accidant, si ægri ad desperationem adigantur, sibi ipsis & aliis noceant, si ad impia stimulentur, aut ad maledicendum DEO incitentur, vt ejus rei exempla aliquot habet Platerus, *lib.1. obseru. pag. 44. & seq.* ea jam à Dæmone prouenire credendum est; etsi aliis indiciis sese is non prodat. Si verò æger jam linguis, quas nunquam didicit, loquatur, futura prædicat, eo ipso Dæmon se manifestè prodit.

Atque ita rem se habere, patet ex eo, quòd ii, qui à dæmone hoc modo vexati fuerunt, medicamentis idoneis adhibitis curati sunt. Postquam enim subjectum aptum & dispositum amplius non est, deserit dæmon suam sedem, & aliò migrat. Ita Erasmus, *in Encomio Medicinæ*, refert, dæmonem, qui ab exorcistis curari non poterat, medicamentis exhibitis, plurimisque vermibus ejectis, curatum fuisse, vt amplius peregrinis linguis loqui non potuerit. De quo etiam Langius, *lib.2. Epistola 35.* Ita Martinus Rulandus, Pater, dæmoniacum & Maniacum curauit; de quo videatur *Cent.3. curat. 100.*

QVÆSTIO II.

Quî fiat, quòd Maniaci cum tot diæta erroribus tam diu viuant.

Quomodo Maniaci tam diu viuere possint.

Omnino admiratione & cogitatione dignum est, quî fiat, quòd, cùm Maniaci tam grauia symptomata patiantur, & cùm cerebrum, tum cor afficiatur, nihilominus tam diu, & sæpe multos annos, & quidem cum tot in diætæ erroribus, viuere possint. Hieronym. Mercurialis tres hujus rei caussas affert. Prima est, quod viscera nobiliora vitiosos humores à se quam maximè depellere soleant, ac propterea & hîc cerebri facultas humorem vitiosum ab eo maximè depellat. Secunda, quia in aliis visceribus similis humor non colligatur; cum ad humorem melancholicum expellendum natura machinata sit amplissimas venas, quæ educant sanguinem melancholicum ab hepate (aut potius à vena portæ) ad lienem, ac lienem ipsum maximum, & ad excipiendum hunc humorem amplissimum. Tertiam caussam hanc ponit, quòd, licet portio aliqua colligatur in cerebro, tot tamen sint motus maniacorum, vt satis esse possint ad consumendum illum humorem atrum, ne noceat cerebro.

Verùm relinquamus has rationes suo loco. Quanquam enim natura expellat humorem melancholicum, vbi omnia rectè sese habent: tamen in hoc ipso morbo cumulatum esse, & eâ ipsa de caussa in maniam ægros incidere, neque etiam motibus illis maniacorum violentis discuti posse, manifestum est.

Caussa ergo potius in dispositione humoris hujus quærenda est, quæ omnino talis est, (ab est enim putredo & inflammatio) vt facultatem naturalem, ob cujus læsionem plerique morbi lethales sunt, non afficiat; imò calor ita auctus, aut fixus esse videtur, vt facultatis naturalis robur potius adjuuet, quàm debilitet. Hinc & frigus hibernum, atque alios in diæta errores enormes tolerare possunt maniaci. Ad quam rem tamen, vt supra quoque dictum, etiam facere potest assuetudo: sicut sæpe videmus pueros penè nudos faciliùs frigus hibernum tolerare, quàm viros quosdam optimè vestibus munitos. Præterea qualitates occultæ sæpe sine vitæ jactura longo tempore in corpore asseruantur: cujus exēpla suppeditat epilepsia, philtra, & alia venena.

CAPVT XVI.

De Rabie, & Hydrophobia.

Reliqua deliriorum genera, quę partim Melancholiæ, partim Maniæ affinia sunt, hoc, & sequenti capite comprehendemus. Et quidem quæ de iis in Institut. *lib.2. part.3. s.1. cap.7. & sect.2. cap.4.* diximus, hic non repetemus, sed pauca quædam addemus, & præcipuè de curatione hic tractabimus.

Et primò quidem Lycanthropiam quod attinet, duę ejus sunt differentiæ: vna Dæmoniaca; altera Naturalis, quæ medicinæ considerationis est, de quâ nihil, præter ea, quæ in Institut. diximus, addemus, reliqua ex sequentibus de Rabie patebunt.

Quantum verò ad hydrophobiam & rabiem; etsi non semper hoc morbo affecti delirant: tamen quia frequenter hoc accidit, & præterea omnes præter voluntatem agunt; etiam inter deliria de ea agendum.

Appellatur hoc malum à plerisque hydrophobia, quod eo affecti aquam, imò omnia liquida, exhorrescunt. Alij sub nomine Rabiei caninæ de morsu canis rabidi, de veneno rabidi canis, & aliis hoc malum proponunt. Verùm in genere Rabiem appellare malo; cum non canes tantùm rabie corripiantur, & ab eorum morsu homo in rabiem incidat sed, vt in Institut. dictum, etiam lupi, cameli, equi, sues, boues, vulpes, feles, &, vt Cœlius Aurelianus, *libr.3. acutor. cap.9.* & Auicennas,

An & alia, præter canes, animalia in rabiem agantur?

cennas,*6.quarti,tract.4.cap.5.& 6.*habet,vrsi, leopardi,asini,muli,mustelæ,simiæ.Baccius,*in tract.de venen.* etiam gallum in rabiem actum fuisse, & ab eo hominem interemptum,vidit.

Plerique tamen à cane Rabiei hoc nomen indiderunt,quòd frequentius, quàm alia animalia, canes in rabiem agantur.Imò sunt, qui existimant, solum canem primariò & principaliter, & ex principiis internis rabie corripi, reliqua animalia omnia saltem secundariò,& malo à cane rabido communicato,eâ laborare.

Verùm non impossibile videtur, etiam in aliis animalibus hoc venenum generari posse, præsertim iis, quæ cognationem habent cum canibus; quales sunt lupi,qui frequentissimè quoque rabie corripiuntur,vt ex libello Germanico;*de lupis rabidis*,Ioh.Bauhini patet.An verò in homine etiam generari possit, de eo in Institut.dictum.

Definitio. Est nimirum Rabies affectus præter naturam, & sæpe quidem delirium, à veneno quodam peculiari in animali genito, & homini communicato genitum, cum vehementi liquidorum omnium,& aquæ potissimum,abominatione.

Caussæ.

Rabiei caussa. Mali hujus caussa est venenum peculiari modo dispositum,quod ab animali rabido homini communicatur.Et vt veneni hujus natura non in qualitatibus primis consistit, sed à tota substantia, vt loquuntur agit: ita quoque non ex manifesta humorum corruptione, sed ex proprietate peculiari naturæ animalium infensâ prouenit, nó ex qualitatibus primis;quod ex eo patet, quòd indies multæ mutationes in qualitatibus primis accidunt,quæ tamen rabiem non excitant;& quod, vt plurimi Medici,& ipsa experientia testatur, non solùm maximo æstu, sed etiam per maxima frigora canes & lupi in rabiem agi solent;quod fieri non posset,si à caliditate & siccitate malum hoc originem haberet;cum à causa frigidissima effectus calidissimus fieri nó possit: sed ab vtroque excessu hoc accidit, quòd vterque humores corrumpere,vel corruptos mouere potest.

Cur autem canis præ reliquis animalibus in rabiem agatur, nonnulli caussam ex qualitatibus primis, alij ex temperamento melancholico, quo canis præditus sit,deducere conantur;sed frustra.Nam cum qualitates primæ in aliis animalibus tale nihil efficiant,& nullis indiciis probari possit, canem esse animal melancholicum:omnino etiam hîc ad peculiarem proprietatem & inclinationem ad hoc malum contrahendum,quod canis præ reliquis animalibus habet,recurrendum.

Quomodo venenum ab animalibus rabidis homini communicetur. Communicatur autem hoc venenum ab animali quocunque radido,seu cane,seu lupo,seu homine, seu alio:& quidem frequenter per morsum & saliuam:imò & per osculationem animalis rabidi,quâ seu saliua,seu halitus animalis rabidi excipitur: nonnunquam tamen & per solum saliuæ animalis rabidi contactum, aut esum carnis rabidi animalis,vt in Institut.dictum.

Hoc saltem addimus, venenum rabidorum animalium nunc esse fortius, nunc debilius. Si venenum sit fortius,& majoris efficaciæ,etiam contactu carnis,prçcipuè mollioris, & rarioris, qualis est in lingua & labiis, rabiem inferre potest. Quandoque tamen etiam per cutem densiorem hoc præstat,sicut Matth. de Gradibus,*cons.*82.quendam,Iohan. Coqueranum, ex sola manus impositione in os rabidi canis post multos dies rabie affectum fuisse refert; quod idem testatur Petrus Andr. Matthiolus. Si verò venenum sit debilius, non solo contactu,imò nec semper morsu,rabiem infert.Est enim,vt aliorum animalium venenatorum, ita & rabidorum animalium in hoc genere differentia,secundum locorum, temporis anni, ac aliarum circumstantiarum differentiam.

Scribit etiam Aretæus, *lib. 1. de sign.& causs. morb. acutorum,cap.*7. quod à rabido cane,qui in faciem,dum spiritus adducitur,tantummodò inspirauerit, & nullo modo momorderit, in rabiem homo agitur.Et Cœlius Aurelianus;*acutor.morb.lib.*3.*cap.*9. scribit, quod quidam in hydrophobicam passionem deuenerint solius aspirationis ardore ex rabido cane adducto.

Venenum rabidorum animalium diu latere potest in corpore. Post acceptum autem,& communicatum hoc venenum,alij citius,alij tardius in rabiem aguntur;alij quidem statim,& post paucos dies,& infra septimanę spatium;alij post longius tempus. Anton.Musa Brassauolus;*lib.*2.*Aphor.comment.*23. scribit, repertos aliquos, qui 17.anno post morsum rabiem contraxerit.Guainerius,*in tract.de venen.cap.*12.scribit,se à fide digno accepisse,cuidam post 18.annum malum accessisse.Alzaharauius testatur, expertum se esse, rabidi canis venenum per 40.annos in corporibus delituisse.

Quæ autem caussa sit,quod nunc tardius, nunc citiùs sese exserit,in Institut.dictum. Quibus hoc saltem addimus,ob partis etiam,quæ demorsa est, varietatem nunc citiùs, nunc tardiùs in rabiem incidere demorsos posse. Si enim neruus,vena,aut arteria læsa sit,citiùs,& breuiore tempore, per has partes nobilioribus membris venenum communicari potest;quàm si pars ignobilior, & cum partibus nobilioribus consensum non habens,demorsa fuerit.Quò etiam facit ipsius veneni natura,quod nunc debilius,nunc validius est.

Quamuis verò diu in corpore possit latere hoc venenum: tamen potius morbus ab eo inductus inter morbos acutos,quàm diuturnos referendus.Illud enim tempus,quo actiones in homine adhuc saluæ sunt, & quo venenum nondum lædit,in morbum non computandum est.

Excitatur autem hoc venenum latens in corpore etiam occultis quarundam rerum actionibus; si nimirum quis sub vmbra sorbi dormiat, vel commoretur. Narratque Guainerius,*tract.de venen.cap.*12.venenum à morsu canis rabidi communicatum, quod per decem & octo annos latuerat, excitatum fuisse, cùm morsus sub vmbra sorbi maneret, ægrúmque intra tertium diem rabidum mortuum fuisse;quod & Fernelius affirmat. Et Matthiolus scribit, si commorsus à rabido animali ante annum exactum tangat vel cornus, vel sanguinariæ plantam,eum in rabiem incidere.

An venenum hydrophobiā inducens in corpore humano generari possit. Atque hæc quidem mali huius frequentissima generatio est,& venenum hoc ab animalibus rabidis homini communicatur. Obseruatum tamen est, venenum hoc,aut certè quod id æmulatur, &,si non rabiem, tamen hydrophobiam inducit,breuíque tempore hominem jugulat,in corpore humano generari posse,præcipuè ex terrore; eiúsque rei historias quinque recenset Marcell.Donatus, *de histor.medic.mirabil.lib.6.cap.*1. vnam etiam Petr. Salius Diuersus,*de affect.partic. cap.* 19.Præter quæ exempla notabilis etiam exstat historia apud Fel.Platerum,*lib.*1.*obseruat.* de fœmina quadam, quæ noctu extra vrbem relicta, & deserta,ac solitudine territa,domum reuersa nec aquam,nec vinum,nec jusculum,nec aliud quicquam deglutire potuit, sed hisce oblatis suffocationis periculum incurrit,imò ex contactu, & conspectu rerum liquidarum; & quod mirum, aërē nonnihil agitatū,vel aurâ leuē sentiens idē patiebatur:quæ octauo à prima inuasione die exstincta est.

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica. Cum verò multum referat,malū hoc statim in principio agnoscere, vt medicamentis idoneis ei obuiam iri possit,antequam ad rabiem,& summum, ac incurabilem gradum perueniat; ac verò sæpe incertum sit,an canis, vel alia bestia, quæ hominem momordit,rabida fuerit,necne:diligenter danda opera, vt in eius rei notitiam perueniamus;præsertim cū vulnus, quod animal rabidū inflixit à vulnere,quod canis nō rabidus intulit, nihil differat.Ad explorandū ergo,an canis,qui aliquē momordit, rabidus fuerit, nuces iuglandes contritas

vulneri imponere,& aliquot horis,vel per noctem, aut diem (prout vulnus magnum vel paruum fuerit; cum à magno vulnere facilius venenum nucibus communicetur) super vulnere relinquere, & postea gallo vel gallinæ deuorandas obiicere. Si enim canis rabidus fuerit, postero die peribit. Alij triticum vulneri imponunt: alij sanguinem ex vulnere detrahunt, & cum farina offam inde formant, ac gallinæ obiiciunt, quæ si inde moriatur, canis fuit rabidus. Rhases & Auicenna medullam panis vulneri affricare iubent, vt sanguine, vel sanie emanante inficiatur, eámque cani deuorandam obiicere, qui si illum non comedere, vel etiam non olfacere velit; vel, si comederit, inde rabidus fiat, aut moriatur; signum est, canem rabidum fuisse.

Verùm vt nullum dubium relinquatur, ipsum animal, quod aliquem momordit, considerandum. Secundum Dioscoridem verò canis rabidus potum & cibum auersatur, multam pituitam, spumámque ex ore & naribus emittit, vel potiùs saliuam siccissimam, & rubiginosam; præter solitum toruus videt, oculos rubentes & igneos habet, in omnes, notos pariter, & ignotos, sine latratu irruit, eósque mordet, domesticos non agnoscit, non latrat, vel parùm, vox est rauca. Canes rabidi etiam sunt macilenti, caudam demissam, & sub ventrem inflexam gestant, linguam exserunt, eámque tanquam bile infectam, croceam, rubram, vel nigram; sæpe velociter currunt, mox subsistunt, sæpe in cursu in arbores, vel alia obstacula impingunt, canes alij ipsos fugiunt.

Incipientis rabiei signa. Signa autem incipientis rabiei sunt, anxietas & iracundia sine ratione, ventriculi vellicatio, & grauitas, & querela de aëre inclementiore, & quasi austrino, etsi serenus & mitis sit, corporis grauitas, & impotentia ad omnes actiones, vigiliæ & somnus perturbatus, timor sine caussa, paruum bibendi desiderium contra morem. Ægri secum loquuntur, & murmurant, lucem ac luminum accensionem etiam de die optant. In parte olim vulnerata & commorsa, etsi vlcus, iam diu fuerit consolidatum, dolor quidam percipitur, ac versus caput tendit; quod cum apprehenderit, quædam vertigo excitatur, vt æger rectè progredi non possit. Quæ signa propterea diligenter attendenda sunt; cum sint iam instantis rabiei signa.

Rabiei iam factæ signa. Vbi verò iam facta & confirmata est rabies, accidit membrorum quædam veluti distensio, pandiculationi similis, sed non continua; corporis & faciei rubor; ægri fiunt anxij, spumant, oculos toruos & aspectu horribiles habent, in proximos exspuunt; quidam more canum, si à canibus morsi fuerint, latrant, & obuios quosque dentibus impetunt, & quidem præter voluntatem. Narrat enim Gentilis, *in Comment. in Auicenn.* adolescentem quendam rabiosum matrem hortatum fuisse, ne sibi propinquaret; siquidem se continere non poterat, quin appropinquantes morsu inuaderet. Aliqui ex iis delirant, aliqui verò mente constant vsque ad extremum spiritum.

Hoc omnibus commune est, vt aquam, & liquida omnia abhorreant, & cum vident pauxillum aquæ, timeant; ac peius habeant: imò non solùm visum, sed nec sonitum & nomen aquæ, & liquidorum ferre possunt.

Cur rabidi aquam abhorreant. Etsi vero, vt in Institut. *lib. 2. part. 3. sect. 2. cap. 2.* dictum, alij huius rei caussas afferant: tamen maximè probabilis ratio ibi proposita, quod nimirum venenum hoc, quod omnia membra hominis ægri occupauit, peculiarem dissensum & ἀντιπάθειαν ad omnia liquida habet, & à liquidis exasperatur ac concitatur, vt ferocius in partes infirmas sæuiat. Vt enim qui à phalangij specie, quam Apuli Tarantulam vocant, icti, audito musicorum instrumentorum sono statim exsiliunt, & saltare incipiunt: ita veneni à rabidis animalibus illati hæc vis est, vt à liquidis exasperetur; vnde rabidi liquida omnia auersantur.

Pulsus in rabidis sunt parui & inordinati, grauitas membrorum augetur, aluus supprimitur, vrina guttatim redditur, vox est rauca, spiratio difficilis, ægri linguam exserunt, &, cùm malum valdè intenditur, bilem euomunt, vel flauam, vel atram; singultu corripiuntur: quæ tamen non in omnibus, & non, nisi vno atque altero die ante mortem, apparent; aliqui etiam paulò ante mortem conuulsionibus, & maximo stridore dentium corripiuntur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Cum rabies, vt alij morbi, vel ad salutem, vel ad mortem terminetur; secundum Rhasem & Auicennam salutis spes est, si sanguis copiosè è vulnere effluxit, aut postea, dum vulnus curatur, vel sponte sudor multus, vel vrina, præcipuè nigra, euacuatur. Veruntamen hisce non firmiter fidendum est, sed tutissimum, statim idoneis præsidiis malo huic occurrere. Vnde Aëtius: Qui à rabioso cane morsi sunt, si neglecti fuerint, vel malè curati, in affectionem aquæ timoris incidunt. Et Celsus: Vbi parùm citò initiò occursum est, solet aquæ pauor nasci.

2. Si vulnus ab animali rabioso inflictum non sit profundum, nec neruus, vena, vel arteria vulnerata, de salute maior spes est, modò idonea remedia adhibeantur.

3. Si malum iam eò processit, vt rabies & timor aquæ adsit, tum in augusto spes est: & Dioscorides, Paul. Ægineta, Aëtius, Celsus, Auicenna, & plerique alij Medici scribunt, nullum ferè, quem aquæ timor iam corripuit, euasisse, etiamsi idonea medicamenta adhibeantur, & alios quidem 4. dierum spatio, alios intra septimanam mortuos esse. Cùm enim membra principalia iam venenum occupauit, frustra omnia medicamenta adhibentur. Quia tamen Dioscorides ex aliorum relatione narrat, Eudemum, & Themisonem, Medicum rabie affectum, pristinæ sanitati restitutum fuisse, idémque de aliis etiam alij referunt: distinguunt hic nonnulli, & eos, qui per contagium ab homine acceptum in hunc morbum inciderunt, posse seruari; eos verò, qui à cane, lupo, vel alio animali rabido morsi fuerunt, omnes interire putant.

Indicationes.

Indicationes. Duo ergo hîc Medico agenda. Primo cùm, si homo iam in rabiem inciderit, & hydrophobiâ correptus sit, spes sit in angusto; danda opera, vt, quamprimum homo à cane, vel alio animali rabido morsus est, aut linguâ, ore, aut alio modo sputum animalis rabidi tetigit, ne in rabiem aut hydrophobiam incidat, præseruetur. Et quamuis ab initio grauia symptomata non percipiantur: tamen quia sæpe longo post tempore, vt dictum, morsi in hoc malum incidunt; nullo modo curatio differenda.

Deinde si homo iam morbo hoc laboret, curandum, vt ab eo, quantum possibile, liberetur.

In præseruatione tres scopi Medico sunt propositi.

Primus est, vt veneno morsu immisso via in corpus progrediendi intercipiatur, idémque mox reuocetur & extrahatur.

Secundus, vt, seu morsu, seu alio modo communicatum sit venenum, prohibeatur, ne ad interiora progrediatur, & per vniuersum corpus diffundatur, ac membra principalia, ne id admittant, sed potius à se propellant, roborentur.

Tertius, vt venenum, & ab eo impressa mala λάθαι, seu malignitas extinguatur.

Cura

Curatio.

Præseruatio & Curatio: Ligatura.

Primum expeditur, si vincula partibus affectâ parte superioribus, si partis conditio admittat, iniiciantur, & per tres vel quatuor digitos supra partem læsam arcta deligatio instituatur. De quo tamen monet Celsus, *lib. 5. cap. 27.* ne partes nimium fortiter ligentur, ne torpeant. At si partis conditio ligaturam non ferat, medicamenta adstringentia, puta sanguis dracon. bolus Armen. balaustia, & simil. cum oui albumine vicinis locis imponenda.

Cucurbitularum applicatio, & scarificatio.

Simul statim vulneri, quod ab animali rabido inflictum est, cucurbitulæ cum scarificatione, si partis conditio id ferat, & quidem cum magna flamma, imponantur, vt venenum immissum extrahatur; qua in re tamen vulneris qualitas perpendenda. Si enim vulnus antea satis sit magnum, non opus est scarificationes adhibere, ne inflammatio excitetur, quæ postea impediat, quò minus alia remedia, quæ venenum euocant, adhiberi possint. Si autem vulnus sit exiguum, locus morsus tutò scarificari potest, & quidem si aliquod temporis spatium à morsu præterlapsum sit, sæpius adhibendæ sunt, & partibus vicinis altiora vulnera infligenda. Si verò pars talis sit, vt cucurbitulæ commodè affigi non possint, scarificatio sola adhibenda, vt sanguis effluat, qui siccâ spongiâ è vulneribus exsugendus, non verò vulnus aquâ abluendum; aut hirudines applicandæ, quæ sanguinem veneno infectum exsugant. Si quoque vulnera ab animali rabido inflicta sint angusta, amplificanda, & carnis nonnihil orbiculatim auferendum, si pars ferat, vt vulnus diutiùs apertum seruetur, ac venenum effluere possit. Licet etiam animalia viua, vt columbas, gallinas, plumis priùs euulsis, podice vulneri admouere, &, si vna moriatur, statim aliam adhibere, vel pullos gallinarum, aut columbarum per medium dissectos adhuc calentes læsæ parti imponere.

Attrahentia medicamenta.

Postea applicentur medicamenta valde attrahentia, quæ Institut. *lib. 3. part. 1. c. 9. & part. 3. sect. 3. c. 36.* sunt proposita; ex allio scilicet, stercore columbino, sinapi, nuce iuglande, trita cum fermento, sale & melle, quibus commodè admiscetur Theriaca. Vtile est & emplastrum vel cataplasma de angelica. Commendatur plurimùm ex Dioscoride desumptum, & sæpe cum felici successu vsurpatum, ex allio, cepis, & semine tritici masticato paratum. Galenus, *lib. 11. de simplic. med. fac. cap. de cancr. vstis*, & *lib. 3. de composit. medicament. secundum gen. cap. 5.* Item, *lib. 2. de antidot. cap. 11.* commendat valde Emplastrum paratum ex pice, opoponace, & aceto.

Recipit autem *Picis* ℔. i. *aceti acerrimi* ℔. j. ℥. viii. *opopanac.* Vnç. iij.

Oppopanax priùs in cyathis 4. aceti dissoluitur, acetum, quod superest, cum pice coquitur, quod vbi consumptum est, opopanax additur, & coquuntur, cauendo ne efferueant; scribitque Galenus, neminem se vidisse, qui illo vsus mortuus sit. In tenerioribus corporibus liquari potest vino, vel oleo veteri; in robustioribus per se applicatur.

Galenus, *de theriaca ad Pisonem*, etiam cum felici successu theriacam cum ol. rosar. liquatam imponi testatur.

Aëtius laudat hoc: *tetr. 3 serm. c. 10.*

℞. *Spum. argent. ceruss. resin. pini*, an. ℔. i. *ol. veter.* ℔. iii. Vnc. vii. *ammoniac. thymiam. galban.* an. Vnc. iv.

Cerussæ & argenti spumam ol. coquito, donec manus non inquinent; deinde liquefacta adiicito, & vnito.

Laudatur & emplastrum diadictamnum, quod Galenus, 5. *de compos. medicam. secund. genera, cap. 4.* descripsit.

Hieronymus Capiuaccius, *lib. 7. pract. cap. 12.* sequens commendat:

℞. *Ciner. cancr. fluuiat. allij, menth. gentian. aristol. rotund.* an. Dra. ii. *baccar. lauri, boli Armen.* an. Dra. i. M. cum *succo menthæ*. F. Emplastrum, vel potiùs Cataplasma.

Expeditissima verò via est, adhibere cauteria actualia, quæ & venenum absumunt, & diuturnum vlcus, per quod virus effluat, relinquunt. Vstione peractâ danda opera, vt crusta quàm celerrimè amoueatur, vt venenum quàm citissimè per vlcus euacuari possit. Nam crusta vlceri inhærens facit, vt venenum retineatur, & ad corporis interiora penetret. Amouetur autem aliàs, si illinatur vitello oui, & recenti butyro. Verum cùm periculum sit in mora, si locus sit carnosus, etiam manuali opera crusta demi potest, Si autem locus vstionem non ferat, aut æger ignem actualem admittere nolit, adhibenda medicamenta caustica, & escharotica dicta, inter quæ etiam ☿ius sublimatus, & præcipitatus vtiliter vsurpatur. Vlcus seruetur diu apertum, ad minimum 40. dies, ne aliquid veneni in corpore relinquatur.

Sunt nonnulli, qui, si partis conditio id ferat, partem demorsam statim amputandam censent, exemplo illorum, qui ab aspide, aut viperis demorsi digitos amputauerunt, & salui euaserunt, vt refert Galenus, 3. *de loc. affect. cap. 7.* *Pars demorsa an statim amputanda.*

Verùm non ita necessarium hoc factu videtur: cùm venenum canis rabidi non sit tam celeris actiuitatis, ac venenum aspidis, vel viperæ; & aliis modis satis euacuari & extrahi possit.

Quidam & hoc remedium proponunt; vt seruus aliquis adhibeatur, qui ore è vulnere venenum exsugat. Verùm cum id non sine periculo sugentis fiat, id tentare, quod gentiles in mancipiis suis sibi licere putabant, in fratribus Christiana charitas non permittit, præsertim cum alia remedia, quæ idem præstare possunt, sint in promptu.

Circa auxilia autem ista externa & chirurgica, quæ venenum euocant, Dioscorides, *lib. 6. cap. 39.* & Paulus Ægineta. *lib. 5. cap. 3.* admonent, quod si à principio prætermissa fuerint, (principium autem alij tribus diebus definiunt, alij ad septimanam extendunt) postea frustra adhiberi, & ægrum doloribus cruciari; cùm iam venenum in totum corpus diffusum sit. Non tamen inutile fuerit, si, quocunque etiam tempore, fonticulus in loco affecto excitetur, vt continuâ illâ euacuatione venenum reuellatur.

Vt autem cognoscatur, an hisce remediis venenum omne extractum & dissipatum sit, nihilque periculi amplius subsit, Paul. Ægineta ex Oribasio eadem probatione vti iubet, quæ vsurpari solet ad cognoscendum, an canis, qui morsum intulit, rabidus fuerit, nec ne: nimirum nuces iuglandes tritas vlceri apponere, deinde gallo, vel gallinæ deuorandas obiicere. Si enim non moriatur, signum est, venenum planè esse extractum, vulnúsque ab eo mundatum, ideóque tutò cicatricem induci posse. Si verò moriatur, signum est, nondum omne venenum extractum esse, & propterea vulnus adhuc apertum seruandum, operámque dandam esse, vt reliquum etiam extrahatur.

Venæsectioni hîc nullus locus est, vtpote quæ venenum non euacuat, sed vires debilitat, venenúmque exagitat.

Purgationem quod attinet, vt ab initio ea instituatur, nihil est, quod eam indicet. Imò si exhibeantur purgantia, metus est, ne venenum ad interiora trahatur, & humores, ac corporis partes inquinentur. Si verò malum iam progressum sit, & venenum ad interiora penetrauerit, tum purgatio non inutilis est, eámque tantum auxilij afferre scribit Dioscorides, vt quidam, qui iam hydrophobiæ propinqui essent, sumpto helleboro sanati fuerint; ideóque non semel atque iterum, sed frequentiùs ante diem 40. eâ ita vti præcipit. Imò nonnulli referunt, si canis rabidus helleborum album

cum

cum polenta sumpserit, ac euomuerit, à rabie liberatum fuisse.

Humores tamen prius præparare non inutile fuerit calefacientibus, incidentibus, abstergentibus, atque veneno simul resistentibus; vt syr. scord. de cortic. citri, betonic. de pomis, de succ. bugloss. epithymo, decoctionibus paratis è semin. citri, radic. gentian. angelic. dictamn. alb. scord. vincetoxico, buglos. melissa, hippolapatho, &c.

Purgantia, quæ in Rabie caninâ conueniunt, sint omnium consensu validiora, vt elleborismus, hiera diacolocynthid. Ruffi, Archigenis, Logadij, Pacchij. pilul. ex helleboro, ♃nio, de lapid. Lazul. cochiæ, de nitro, fœtidæ. Si ætas, temperamentum, vires, vel aër dissuadeant talia, eligantur mitiora, ac mediocria, vt est sena, epithym. polypod. hellebor. niger, myrobal. nigri, & agaric. præcipuè, qui simul veneno resistit.

Composita sunt elect. de dactyl. confect. Hamech, elect. Indum maius, ac benedicta laxatiua.

Reliquis scopis, nimirum vt veneni ad interna progressus prohibeatur, partes principes roborentur, quò facilius venenum à se propellere possint, ac maligna διάθεσις humoribus & corpori à veneno impressa aboleatur, iisdem ferè medicamentis satisfieri potest, scilicet antidotis, & iis, quæ peculiari vi huic veneno resistunt.

Simúlque pulsus omnes, temporum, manuum, pedum, & cordis regio per biduum singulis sex horis, & aliis quinque diebus bis tantùm in die, & circa locum demorsum etiam eodem modo, vel, vt alij volunt, tertiâ quoque horâ illiniri debent oleis illis famosis Magni Ducis Hetruriæ, vel scorpionis Matthiol. aut aliis, vt venenum à partibus nobilioribus propulsetur.

Etsi autem plurima à plurimis recenseantur: tamen cùm non pauca ex iis fabulosa videantur, certa saltem enumerabimus. Ab omnibus verò commendatur *Alyssum*, vt Dioscorides, *lib. 3. cap. 89.* habet. De eodem scribit Galenus, *lib. 6. simpl. medic. fac.* Nuncupata est herba alyssum, quòd mirificè iuuat commorsos à cane rabido; sed & rabienti data sæpe in totum sanauit, & hoc ex totius substantiæ similitudine. De eodem etiam Plinius, *lib 24. cap. 11.* Alyssum nomen accepit, quod à cane commorsos rabiem sentire non patitur ex aceto potum, alligatúmque. Et Galenus, *2. de antidot. cap. 11.* modum exhibendi tradit: Alyssum, inquit, herbam contusam & cribratam, accipe, cuius, cùm opus fuerit, cochlear exhibe ex aquæ mulsæ cyathis tribus, à primo die vsque ad 20. sin minus, saltem primis septem diebus. Verùm vt authores in commendanda hac planta contra morsum canis rabidi consentiunt: ita in eâ describendâ discrepant, aliámque Dioscorides, aliam Galenus, aliam Plinius describere videtur. Sed quia suam valde commendat contra morsum canis rabidi Galenus, præstat ei adhærere, & videtur Alyssum Galeni satis clarè descripsisse & depinxisse Tabernæmontanus, *lib. 2. herbar. sect. 5. cap. 5.* & quidem ex C. Clusij *lib. 4. histor. rar. plant. cap. 21.*

Commendantur deinde valde *cancri fluuiatiles*, cùm eorum cinis, tum decoctum, multo anetho admixto, *scordium, chamedrys, gentiana radix, ruta agrestis semen, chamæmelum, centaurium minus, artemisia, aristoloch. rad. sylu. rosa, vincetox. radic.* Drach. iß. exhibitæ, *pulegium, oxylapath. carduus benedictus. Radicem cynorrhodi* Plinius, *lib. 25. cap. 2.* vt oraculo patefactam, commendat, eámque aliis omnibus ferè remediis præfert. Laudatur & *vinum* generosum statim potum, & *allium* comestum.

Inter composita antidotus è cancris pluribus commendatur & à Græcis, & Arabibus, vt ex Dioscoride, *lib. 6. cap. 37.* Galeno, *2. de antid. cap. 11.* item, *11. de sim. fac.* videre est. Scribítque Galenus, neminem vnquam mortuum esse, qui cancrorum puluere rectè vsus sit, & quidem, *11. de simpl. medic. fac.* ex Æschrione, Præceptore suo, sumit cancros fluuiatiles post ortum Canis captos, quando Sol Leonem transit, Lunâ decimâ octauâ, & eos viuos in sartagine æris rubri comburit. *Cinerum* sumit duo cochlearia, vel Drach. ii. *puln. gentian.* cochlear. j. seu Drach. i. *vini meraci* iv. cyath. quæ in modum polentæ dilutæ miscet, & quotidie bibenda exhibet.

Deinde ex Asclepiade recipit *ciner. cancr.* part. x. *thur.* part. j. *gentian.* p. v. & exhibet huius pulu. cochlear. bibendum xl. diebus, aut, si iam à morsu aliquot dies processerint duo cochlearia propinat. De hoc tamen medicamento obseruandum, cancros veros vsurpandos esse, qui sunt corpore rotundo, non nostros gammaros, aut astacos. Nonnulli tamen etiam nostros vsurpant.

Commendatur à plerisque Medicis aduersus morsum canis rabidi Theriaca, vt efficacissimum remedium, cui tutò in hoc malo præcauendo fidi possit. Galenus, *in libr. de Theriac. ad Pison. cap. 14* & *in libell. de Theriac. ad Pamphil.* Scribon. Largus, *lib. de comp. medic. c. 171.* & 173. proponit quoddam antidotum Apuleij Celsi, &, *cap. 176.* aliud, cuiusdam Cassij, &, *cap. 177.* antidotum Martiani, Medici, cui quia nihil deest, πλήρη appellata sit, quæ felici cum successu in hoc morbo curando exhibita sit.

Laudatur à nonnullis & hoc Antidotum:

℞. *Mithridat. elect. pulu. rad. aristol. rot.* an. Vnc. ii. *terra sigill.* Vnc. ß. *muscarum, quæ de Napelli fructibus victum quærunt.* num. xx. Cum *succi citri recent.* q. s. F. Mistura, cuius dosis Dra. i. ad Dra. iß.

Inter Recentiores alexipharmacum præsentissimum proponit Palmarius, *in lib. de morbis contagios.* quod solum, neglectis purgantibus, & omissâ etiam vulneris curâ, quocunque à morsu tempore vsurpatum, certissimum ac tutissimum remedium existat, & quo nullum vnquam animal vsum fuerit, quod non mali huius periculum euitauerit, cum quacunque victus ratione, illæsis tamen capitis partibus, & modò vulnus inflictum capitis partes ore superiores non attigerit, aut aquâ elotum fuerit. His enim partibus vulneratis, aut parte vulnerata statim à morsu frigidâ elotâ, parum spei superest.

Est autem tale:

℞. *Fol. rut. verben. salu. plantag. polypod. absinth. vulg. menth. artemis. melissophyll. beton. hyperic. centaur. minor.* singulor. æquale pondus.

Colligantur singula, quo tempore magis viribus pollent: deinde papyraceis chartis inclusa siccentur, seorsim in loco, ad quem neque Sol, neque pluuia pertingat, ne vel nimium exarescant, vel situm contrahant. Pòst redigantur in puluerem, de quo Drach. iß. vel Drach. ii. singulis diebus demorso exhibeantur, vel cum saccharo, vel cum vino, vel iusculo, vel alio modo, ieiuno stomacho, horis tribus ante cibum. Si tamen tempus aliquod à morsu inflicto præterierit, Drach. iij. exhibeantur.

Extra verò vulnus priùs spongia, vel linteolis siccis exsiccatum vino aut hydromelite, in quo pulueris huius Drach. ß. soluta sit, bis vel ter quotidie foueatur, deinde emplastrum, vel vnguentum, quale in aliis vulneribus, admoueatur.

Post alexipharmaca, & purgationem etiam exhiberi possunt sudorifera, vt venenum dissipetur. Efficacissimum autem est visc. querc. lignum sumptum, viscus autem ipsum extrinsecus applicatum.

Sudorifera simul alexiteria sunt, *dictamnus Cretic. & alb. vulgar. card. benedict. scord. tabac. angelica.*

Vt ℞. *Ligni visci q. dictamni*, an. ℥. ii. vel iii. *aq. chamæmel.* ℔. ii. Coq. ad medietat. Dosis ℥. viii. vel x.

℞. *Dictamn. alb.* ℥. ß. *lign. visci q.* ℥. ii. *sem. & flor. cardui bened.* ana Drach. iß. F. Puluis;

Cuius ℈α. à Dra. j. *vsque ad* ℥. ii. *vini albi generosissimi* Vnc. iß. *aq. cardui ben.* ℥. ii. vel iii. Mixta exhibe.

Præter

Præter sudorifera conueniunt etiam diuretica antidotis mixta, vel exhibita, quæ vtraque vi polleant, inter quæ præstant spica Celtica, valeriana, asarum, scordium, & alia, quæ eodem tempore, quo sudorifera, conueniunt.

Nonnulli etiam, & quidem Auicennæ autoritate, vrinas validissimè prouocādas esse, vel ad sanguinis mictum censent; cum hac ratione venenum simul excernatur; atque in eum finem cantharides etiam exhibent. Hinc rustici vulgato experimento vermes, seu scarabæos Maiales melle asseruatos in hunc vsum exhibent. Alij capita iis abscindunt, & reiiciunt, postea in oleum oliuarum recens eos iniiciunt, & quidem in ℔, j. num. vi. atque de hoc oleo ægro sæpius Vnc. i. vel Vnc. ii. propinant.

Rabiei imminentis curatio, & per totum annum præseruatio.

Imminente Rabie quamprimùm validiora adhibenda remedia, vt sinapismi, vesicantia ex validissimis simplicibus parata, quale est tale:

℞. *Cantharid. abiectis pedibus & alis* Dra. vi. *sinap, hellebor. alb.* an. Dra ii. *semin. ammeos* Drach. i. *fermenti* Dra. iv. *aceti scillit.* q. s. Misce. F. Massa, de qua portiones brachiis, femoribus, & tibiis apponantur, & diutius detineantur, vt cutis simul absumatur; vlceráque diu aperta seruentur emplastro diachylo simplici.

Antidota propinentur in dupla quantitate, quàm in præseruatione, singulis diebus manè theriac. vel Mithridat. Dra. ii. in vino potenti, vesperi, ante cœnam, antidot. de cancris, gentian. hellebor. albus protinus exhibendus, (qui tamen in rabie iam præsente non exhibēdus, vt nec alia purgantia, nec sanguinis missio tum concedenda) qui magis, quàm quid aliud, prodest, interpositísque diebus repetendus. Hæcque antidota ad 40. diem tum exhiberi debent. Quidam suadent, vt æger in anno quater purgetur, & singulis 15. diebus sumat theriacam. Nic. Florentinus, vt per integrum annum antidota vsurpentur, Aëtius, vt singulis annis appropinquante morsus tempore per hieram æger purgetur, & instante die per triduum theriacam sumat.

Pro amuletis commendantur, dens canis rabidi humero suspensus & substratus, corium vrsæ & phocæ.

Tandem si æger iam hydrophobia correptus sit, etsi, vt dictum, spes sit in angusto; tamen nec tum deserendus, sed medicamenta modò dicta exhibenda, verùm maiore dosi. Palmarius ægrum etiam vinciri, & ore aperto illi suum puluerem infundi iubet.

Balneum & aquæ potus an in hydrophobia conueniant.

Antiqui etiam balneum & aquæ potum commendant, scribitque Celsus, vnicum hydrophobiâ oppressis remedium esse, non opinantem ægrum in piscinam non ante ei præuisam proiicere, ac si natandi peritiam non habeat, modò mersum bibere pati, modò attollere; si habet, interdum deprimere, vt inuitus etiam aqua satietur. Verum obseruarunt plurimi, ad præcautionem quidem non rarò hoc profuisse, quanquam alios nec ad præseruationem huic remedio fidendum esse, experientia docuerit; hydrophobiâ verò correptis nihil profuisse, sed etiam nocuisse: id quod Cœlius Aurelianus, Auicennas, & Celsus docent, quod ipsa quoque ratio suadere videtur. Etenim cum inter venenum hoc & aquam tanta sit antipathia, vt ægri etiam ad visum, sonum, imò motionem aquæ exhorrescant, credibile omnino est, ex mersione in aquam, & potu eiusdem morbum magis exasperari.

In præseruationis diæta vitentur pulli columbini, quia tota substantia nocent; contra à proprietate commendantur caro arietis, cancri fluuiatiles, castaneæ, brassica. Vescantur ægri nucibus iugland. caricis, amygdal. allio, cæpâ, porro, raphano, smirnio, asparago, cichorio, rumice sylu. & hortensi, &c.

QVÆSTIO I.

Quâ vi venenum animalium rabidorum agat?

Quæ huius veneni caussa sit, & in quo mali huius essentia consistat, alij aliter statuunt, & nonnulli quidem quandam putrefactionem esse dicunt; quod facit Fracastorius *lib. 1. de morb. contag. cap. 9.* Alij, vt ex Dioscoride, Aëtio, Paulo Ægineta, & Actuario colligi potest, intemperiem calidam & siccam, in partibus præcipuè solidis contractam, vel, vt Pelops, Galeni Præceptor, statuit, vt ex *lib. 11. de simpl. med. fac. c. de cancris vstis*, videre est, immodicam siccitatem, quasi in contrarium habitum mutatâ penitus solidarum partium substantiâ, veneni huius essentiam constituere statuunt. Verum enim verò neque in putredine caussa huius mali constitui potest; cum nulla putredinis signa adsint, ac putredo sine manifestis signis tam diu in corpore latere non possit: neque etiam intemperies calida & sicca ad constituendam huius mali essentiam sufficit; cum intemperies tamdiu in corpore esse non possint, sine læsione actionum corporis, neque effectus insignis caliditatis & siccitatis appareat, neque si in intemperie caussa consisteret, malum ferè incurabile esset: de quo Galenus, 1. *prorrhet. com. 2. t. 19.* Idem docet communicationis modus; cum tantillum sæpe sit, per quod malum hoc homini communicatur, & nihilominus tam insignem in corpore mutationem efficiat, quod qualitates primæ in tam parua mole non faciunt. Insuper durabilitas huius veneni, tam longo tempore in tot corporis mutationibus permanens idem docet, in quibus nihilominus venenum hoc naturam suam retinet, imò in dies se multiplicat; quod etiam patet ex historia à Fernelio allegata de lupo, qui in cibum variè præparatus plurimos rabie infecit: quod fieri nō potuisset, si essentia veneni huius in qualitatibus primis consisteret; cum ignis vi qualitates illæ variè mutentur. Tandem & curatio idem persuadet, quæ non qualitatibus primis, sed totâ substantiâ agentibus perficitur: de quâ re in Institut. *loco allegat.* dictum.

QVÆSTIO. II.

An Venæ sectio in hoc morbo conueniat?

Cum morbus à canis, vel aliorum animalium morsu contractus sit longè periculosissimus; & Antiqui & Recentiores Medici omnis generis auxilia ad depellendum hoc malum excogitarunt, & inter ea quidem purgationis, & venæ sectionis mentionem faciunt: de quo quid sit sentiendum, paucis dicendum.

Et quidem venæ sectionem quod attinet, primò quidem nonnulli venæ sectionem in morsu canis rabidi præcipiunt, persuasi, vt putant, authoritatibus Pauli Æginetæ, *lib. 2. cap. 2.* Celsi, *lib. 3. c. 27.* Rhasis, *lib. 20. continentis, tractat. 2. cap. 2.* Deinde etiam ratione; cùm vero consentaneum videatur, si in aliis vulneribus magnis venæ sectio adhibetur, vt æger à dolore, febre, inflammatione, conuulsione, & similibus accidentibus præseruetur, etiam eodem fine in morsu canis rabidi venam aperiri posse. Verùm, vt antea dictum, contraria opinio vera est, ac venæ sectio in morbis à cane rabido potius obest, quàm prodest; cùm sanguinis missio venenum potius in venas trahat, quam extinguat, simúlque vires deiiciat. Atque eâ procul dubio de caussa Dioscorides, Galenus, Oribasius, Ægineta, Actuarius, aliique Medici Præstantissimi, vbi ex professo de hoc morbo agunt, venæ sectionis nullam mentionem faciunt, vel etiam planè eam reiiciunt. Et longè alia est vulnerum magnorum simplicium, quam morsus canis rabidi ratio, in quo potius à veneno, quam à vulnere periculum. Et si fortè aliqui sanguinis missionis mentionem faciunt, potius de eâ quæ

quæ ex parte commorsa fit, quam quæ ex venis in brachio, loquuntur.

QVÆSTIO III.

An Purgantia medicamenta in hoc malo conueniant?

Qui purgationem in morsu rabidorum animalium instituendam negant, eo potissimum argumento nituntur, quòd veneni hujus natura non in qualitatibus primis, & manifestis, sed in occultis consistit, & nec qualitatum primarum alteratione, nec purgantibus, sed alexipharmacis, ac tota substantiâ agentibus curatur; quòd purgantia calori nostro sunt aduersa, ideóque vires potius frangere, quam conseruare videntur. Alij contrà purgantia admittunt, qui quidem fatentur, purgantia non rectà veneno huic aduersari, illúdque expugnare, sed hoc solum à peculiaribus alexipharmacis fieri: interim tamen hoc mediatè præstare posse statuunt, dum nimirum vitiosos humores, in quibus venenum resides, educunt, atque ita venenum simul euacuant.

Cui sententiæ ea ipsa de caussa & nos subscribimus; præsertim cùm venenum hoc sit lentum, & diu in corpore hæreat.

Quo autem post morsum tempore purgatio instituenda sit, dispiciendum. Rhases, *in tractat.* 8. *ad Almans.* statuit, statim in principio purgandum esse medicamentis humorem melancholicum euacuantibus. Verùm alij Græci & Arabes omnes vetant in principio, id est, quando adhuc venenum in partibus externis residet, purgatione vti. Verum hic considerandus modus, quo venenum hoc in corpus immissum est. Si enim labris & linguâ venenum in corpus attractum sit, statim in principio purgare licet; cum aliis auxiliis venenum aliàs euocantibus locus tum non detur. Si verò morsu venenum partibus externis immissum sit, in principio purgare non licet. Ideóque cum Rhases, *in tractat.* 8. *ad Almans.* statuit, statim in principio purgandum esse, id de priori casu intelligendum est: de posteriori verò, quando alij Græci & Arabes omnes vetant in principio purgantibus vti, ne venenum ex vulnere ad interiora corporis rapiatur; sed tum tandem purgantia exhibenda sunt, cum omnia ritè circa vulnus peracta sunt. Et licet ritè omnibus peractis spes sit, venenum exstinctum esse: tamen cum facilè fieri possit, vt aliqua eius portio ad interiora penetrauerit, ea, quàm minima etiam fuerit, humores corrumpit, & in sibi similem materiam immutat. Ideóque corrupti illi humores euacuandi sunt, vt venenum simul euacuetur, & alii humores à veneno & corruptis humoribus, non inficiantur, simúlque medicamenta, quæ reliquos humores à corruptione præseruant, & contra venenum pugnant, exhibenda. Si tamen crassi humores, adsint, vt ij facilius ductum medicamentorum sequantur, attenuantia priùs vsurpari, & quæ primas vias euacuant, vel abstergunt, possunt. Præcipuè verò adhibenda alexipharmaca, quæ vim veneni mitigant. Ad purgationem autem in hoc morbo Antiqui omnes, Dioscorides, Oribasius, Paul. Ægineta, Aëtius, Actuarius, helleborum album commendant, eúmque præ reliquis in hoc morbo efficacissimum esse dicunt. Antiqui etiam hieram diacolocynthidos, hieram Logadij, Pachij, lapid. Lazuli & medicamenta, quæ aliàs ad melancholicum humorem & atrum vsurpari solent, commendant. Qui helleborum album reformidant, helleborum nigrum vsurpare possunt, & inprimis agaricum, qui in morbis venenosis commendatur, & vim alexiteriam habere prædicatur.

CAPVT XVII.

De Tarantatis & Chorea S. Viti.

Tarantulæ morsus.

Ad hunc locum non incommodè refertur malum, quod ab ictu Tarãtulæ infertur; quo qui laborant, vulgò Tarantatos nominant. Etsi enim de morsu Tarantulæ etiam inter venena agendum sit: tamen quia à veneno hoc peculiare delirij & insaniæ genus inducitur, etiam hoc loco de eo non incommodè tractatur. Huic cognatum est alterum, quod Choream S. Viti appellant.

Est autem Tarantula, seu Tarentula, Phalangij, seu aranei genus, quod procul dubio à Tarento, antiqua Apuliæ ciuitate, nomen accepit, vbi frequens est hoc animalculum, & valdè sæuit. Etsi verò ejus operationes planè admirandæ sunt, vt videre est apud Aristotelem, *lib.* 9. *histor. animal. cap.* 39 & Plinium, *lib.* 11. *naturalis historiæ, c.* 24. adeò, vt Aristoteles genus quoddam araneæ σοφώτατον nominet; & tela ejus, vt ex Dioscoride patet, sanguinem sistit, & vulneribus commodè adhibetur, & in tertianis diuturnis, ac quartanis pulsibus apposita febrem tollit: tamen venenosum & noxium etiam est animal, & non solum cum ceruo, lacertis, viperis, bufone antipathiam habet, vt ex *loco allegato* Aristotelis, Æliano *lib.* 1. *cap.* 8. Plinio, *lib.* 10. *c.* 74. patet, sed & homini damnosum. Et dubium ferè est, vtrum magis admiranda sit eius in tela texenda industria, quam planè ad Geometriæ leges conformat, & tam tereti filo, & tàm æqualia deducit stamina, ac à centro & medio texere incipit, circinnato orbe subtegmina annectens, vt Plinius loquitur: an verò veneni illius natura. Tam enim admiranda à veneno hoc hominibus inducuntur symptomata, vt reperti fuerint, qui penè pro fabula habuerunt, quæ de malo hoc scribuntur: cum tamen omnia sint certissima, & oculatos huius rei testes habeant plurimos, & hodie Apuliæ & Salentinis sint notissima. Antiqui equidem, Nicander, Ægineta, Aëtius, Celsus, Auicennas, Rhases, & alij, referunt plurima, eáque satis magna, quæ à Tarantula commorsis accidere solent, symptomata; nimirum quod dolor in parte icta exoritur, tumor & pruritus, superuenit corporis frigiditas, ventris ac totius corporis inflatio, virgæ in quibusdam erectio & priapismus, corporis stupor, tremor, membrorum conuulsio & resolutio, adeò vt iuuenes etiam robustissimi omnes vires statim amittant, artuum dolor, corporis varia iactatio, vertigo, vigiliæ, somnus, deliria, vocis priuatio, oculorum rubor, sudores frigidi, & similia, quorum alia aliis, & quidem aliis plura, aliis pauciora accidunt. Verum id maximè admiratione dignum est, quòd, vt Matthiolus, *in lib.* 2. *Dioscorid. cap.* 75. scribit, *icti à Tarantulis non solùm alij perpetuò canunt, alij rident, alij plorant, alij clamitant, sed & , quod præcipuè mirum veneni huius vis Musicâ mulcetur. Quandoquidem auditis lyricis instrumentis, per tibiarum sonum primo statim occursu icti à tarantula à plangoribus cessant, & in medium tripudiare & saltare incipiunt, támque diu rem persequuntur, ac si sani essent, & nullo vnquam tenentur dolore. Quod si eueniat, vt tibicines tantillum quiescant, non multo post tempore in terram concidunt, & ad pristinos redeunt languores, nisi tamdiu indeficiente sonitu saliant atque tripudient, donec venenum partim insensibiliter, per cutis meatus, partim per sudorem exeat & discutiatur. Ob id igitur tibicines stipendio conducuntur, alternatímque mutantur, vt absque vlla sonitus intermissione tamdiu tripudient demorsi, quousque penitus curati conquiescant.* Refertque Epiphanius Ferdinandus, *histor.* 81. senem 94. annorum adeò debilem, vt non, nisi scipione innixus, ambulare posset, commorsum à Tarantula, auditâ musicâ veluti capreolum statim

saltasse & tripudiasse. Vnde etiam pauperes in Apulia omnem penè suam substantiam in musicos & tibicines erogant. Cum enim sciant, mense Iunio, Iulio, Augusto, nisi tripudient, se pessimè habere, sibi de nummis prospiciunt, quibus tibicines & musicos, qui per totam illam prouinciam vagantur, & Tarantatis inseruiendo multum lucri faciunt, conducant. Et quidem tripudiant & saltant intra oppida, in publicis plateis, in agris, alij vno die, alij duobus, tribus, quatuor, quinque; alij vnâ hebdomade, alij pluribus. Neque semel icti vno anno saltem saltant, & alij quidem bis, alij semel, sed sæpe per multos annos. Refertque idem Epiphanius Ferdinandus, se nouisse mulieres, quæ vsque, ad decimum, decimum quintum, decimum septimum, trigesimum annum saltarent. Scribit etiam Petrus Pomponatius, *de fat. lib. arb. & prædest. lib. 2. cap. 7.* sibi ab incolis Apuliæ relatum esse, quòd illa saltandi libido per periodos annuos recurrat, & si quis morsus fuerit à Tarantula Calend. Iuniis, iterum sequenti anno iisdem Calendis tripudiare eum incipere, & quidem (de quo tamen dubitat Pomponatius; & proinde experientia consulenda) si Tarantula moriatur vel suo fato, vel violentiâ non amplius venenum operari; quandiu verò viuat Tarantula, tandiu singulis annis morbum redire.

Præterea à Tarantulis morsi quidam circa sepulchra versantur, & in feretris mortuorum cubant, virgines obscœnas partes ostendunt, euellunt sibi crines; alij pensiles in cunis moueri, alij terrâ obrui cupiunt; nonnulli etiam alios morsu impetunt. Magnâ quoque appetentiâ laborant, præcipuè dum saltant, variis coloribus delectantur, & si quem colorem auersantur, eum, qui veste eo colore infectâ indutus est, insectantur; aquam abhorrent, vinum bibunt, & merum etiam potum eos non inebriat, & alia admiranda patiuntur.

Caussa.

Verùm qua ratione à veneno Tarantulæ tot & tanta, ac tam admiranda symptomata inducantur, obscurissimum. Qui à manifestis qualitatibus, & à veneni frigiditate talia symptomata deducere conantur, eos operam & oleum perdere tam manifestum est, vt cum iis disputandum esse non censeam. Et optarim, vt ii, qui omnium rationes è qualitatibus primis reddi posse audacter, & gloriosè promittunt, &, vt præ aliis sapere, ac nihil ignorare videantur, ad necessarium ignorantiæ illud asylum, occultas qualitates, confugere turpe putant, hic exerceant ingenium, & quantum possunt, periculum faciant, & eorum, quæ hactenus de veneni Tarantulæ, & musicæ in eo curando vi diximus, & dicemus, caussas è qualitatibus primis reddant. Nos hic, vt in omnibus aliis venenis, in occulta qualitate necessariò acquiescimus. Et quidem actiones naturales pleræque læsæ à spirituum & caloris natiui, quæ à veneno hoc fit, corruptione proueniunt; nec mirandum, quòd tot diuersa in diuersis accidunt symptomata; cùm idem etiam ab aliis venenis pro corporum diuersitate accidat. Verùm quod musicâ adeo delectantur demorsi, id inprimis in occultam, & ἄρρητον veneni hujus vim referendum, quæ à musica excitatur. Nam Tarantulæ ipsæ etiam ad sonum citharæ, tympani parui, tibiarum, cymbalorum, fidium, solent saltare & tripudiare. Scribitque hac de re Epiphanius Ferdinandus: Qui nobis non credit, veniat, ac videat, ac periculum faciat. Nam verissimum esse, quod scribimus, inueniet. Imò etiam alia animalia à Tarantula demorsa saltant; refertque item Epiphanius Ferdinandus, se vidisse vespam à Tarantula morsam fuisse, & cum forte fortuna ibi esset citharædus, citharamque pulsaret, & Tarantulam, & vespam tripudiare cœpisse: gallum quoque commorsum saltasse ac tripudiasse.

Ita etiam, quòd in Apulia præcipuè hæc symptomata accidunt, non in caliditatem (cùm alia loca sint calidiora) id referri potest, sed in occultam procul dubio regionis vim, seu cœlitùs, seu diuinitùs immissam.

Signa Diagnostica.

Malum ex caussa, quæ præcessit, ictu scilicet tarantulæ, vt & sequentibus symptomatibus cognoscitur, vt opus non sit hìc plura recensere.

Prognostica.

1. Malum hoc periculo non vacat, &, nisi medicamentis idoneis curatur, potest esse lethale.
2. Etsi verò Tarantulæ morsus periculosus est, non est tamen morbus acutus, vt ictus aspidum, viperarum, sed tardi motus est hoc venenum.
3. Ratò etiam morbus lethalis est, vt ex mille à tarantulis demorsis, si conuenientia remedia adhibeantur, vix duo moriantur.
4. Secundum locorum varietatem vt aliorum venenorum, ita etiam hujus veneni vis nunc major, nunc minor est.
5. Pro ratione etiam loci, qui pungitur, malum nunc periculosius, nunc mitius est. Qui enim in loco, cui vena, arteria, vel neruus subjectus sit, morsus fuerit, periculosius laborat, quam qui in carne solùm; cum hoc modo partibus principibus venenum faciliùs communicetur.
6. Periculosum quoque, si Tarantula jejuna jejunum mordeat,

Indicationes.

Cum hoc venenum, vt alia, occultâ vi in corpus humanum agat, ipsi peculiaria & propria antidota statim opponenda. Et primò quidem si homo in loco, qui à Tarantulis infestatur, degat, idoneis antidotis se munire debet, ne, si forsan pungatur, periclitetur. Si verò quis punctus sit, danda opera, ne venenum in corpus penetret, sed statim è corpore extrahatur; deinde vt per interna medicamenta è corpore expellatur,

Curatio.

Ad præseruandum (vt & ad curandum) commendatur anchusa comesta, & decoctum ejus potum, artemisia, allium, bolus Armenus, theriaca, & antiphalangium, quod postea proponetur in curatione.

Deinde si quis à phalangio morsus sit, curandum, ne venenum ad interiora penetret, sed statim ad exteriora reuocetur, & è corpore extrahatur. Apponantur igitur loco commorso cucurbitulæ, vel etiam pars scarificetur, aut ei vesicatoria, vel stercus capræ, aut panis masticatus, aut muscæ cum fermento imponantur: idque statim fiat, antequam venenum ad interiora penetret.

Vt verò venenum à partibus interioribus repellatur, mox alexipharmaca exhibenda: inter quæ sunt & antè in præseruatione enumerata, quæ tamen hic in majori dosi sumenda. Inprimis verò commendatur ex Dioscoride semen pastinacæ sylu. ad Drach. j. cum vino bibitum: item melissa, vel agrimonia Drach. vnius pondere cum vino hausta. Laudatur & radix aristolochiæ rotund. ad Drach. j. sumpta, vt & semen nigellæ, & succus plantaginis. Albucasis hoc Electuarium commendat:

℞. *Flor. rutæ sicc. costi, mentastri, pyrethri*, an. part. æquales, *asæ fœtidæ* partem quartam ad pondus omnium, *mellis* q. s.

Fiat Electuarium. Dosis Drach. i. Epiphanius Ferdinandus,

Ferdinandus, qui diligens fuit in obseruandis iis, quæ circa demorsos à Tarantulis euenerunt, quinque remedia experientiâ comprobata commendat. Primum est aqua vitæ seu spir. vini. Cum enim omnes authores ad curandos Tarantatos vinum commendent: multò magis spirit. vini vtilis erit, qui felicissimè ab Vnc. j. ad Vnc. iii. pro ratione ætatis exhibetur.

Secundum est quinta essentia rorismarini, quæ ipsa etiam contra ictus Tarantulæ prodest.

Tertium aqua vitalis ejusdem, quæ ita paratur:

℞. *Flor. citranguli* bonam quantitat. *fol. tenerorum quercus, cardui bened. scabiosa, acetosell. sonchi, saluia, majorana, flor. lauendula, absinthij, rorismarini, tussilaginis, rosar. rubr. scorzonera, melissa, pimpinella, borraginis, fol. arbuti, lenticularis, ruta*, an. M. iii. *cyperi nostrat. radic. angelica, baccar. lauri, juniperi, cortic. citri, tormentilla, zedoaria*, an. Vnc. j. *cinamom. caryoph.* an. Vnc. ß.

Destillentur in Balneo.

Quartum est Electuarium Antiphalangium, quod omnia ferè simplicia contra Tarantulæ morsum commendata complectitur.

℞. *Fruct. myrti, tamarisci*, an. Vnc. j. *sem. pastinaca nigell. agni casti, dauci, anisi, cumini, origani*, an. Drach. j. *terra sigill. boli Arm. orient. prapar.* an. ʒ. ii. *centaur. minor. aristoloch. rotund* an. Drach. ß. *fol. meliss. trifolij bituminosi, chamepityos, abrot.* an. P. ß. *theriac. opt. Mithridat.* ana. Drach. ii. ß. *succ. cœpar. allij, plantaginis, atriplicis, hedera depurator.* an. q. s.

Cum melle fiat è succis Syrupus, cum quo fiat Electuarium, addendo *spir. vini* q. s. Dosis ʒ. j. ß. ad ʒ. iij. cum vino.

In præseruatione Drach. j.

Musica vis. Verùm nullum certius remedij genus est, quàm Musica. Vt enim fide digni authores, & oculati testes referunt, si à Tarantula morsus jam moribundus, & ferè omnibus sensibus priuatus sit, quàmprimùm cytharæ, lyræ, fidium, tympani parui, cymbali, tibiarum sonum audit, statim quasi reuiuiscit, oculos aperit, aures arrigit, in pedes sese attollit, primum digitos pedum & manuum secundum musicam melodiam mouere incipit, hinc manibus, pedibus, capite gestare, saltare & tripudiare. Vnde in tota Apulia tempore æstatis tibicines vagantur, vt Tarantatis præstò sint.

Quâ autem vi hoc præstet Musica, obscurissimum est, vt, quod supra etiam dictum, habeant hic, qui omnia ad qualitates primas deducere conantur, in quo vires ingenij experiantur. Equidem quæ de Musicæ viribus dicuntur, nemini ignota sunt, esse nimirum in ea quid diuini, Musicam esse animi exercitium, sicut motus est exercitium corporis, à dolore animum abstrahere, ad lætitiam inuitare. Verùm hoc in quæstione est, quî fiat, quod Tarantulæ veneno infecti ita musica delectantur, & ad saltandum ac tripudiandum inuitantur, & saltando à morbo liberantur.

Primò cur adeo Tarantati musica delectentur, aliud, quod dicam, non habeo, nisi quod animalculum hoc ipsum est harmonicum, & musica delectatur. Non enim omnia animalia musicâ delectantur, non sues, non boues, non alia plurima. Tarantulam verò esse animal harmonicum, &, vt Aristoteles appellat, σοφότατον, vel ex ejus tela apparet, quam plane ad Architecturæ & Geometriæ leges texit, vt id pulchrè Plinius, *lib.* 11. *cap.* 24. describit. Exemplum simile habetur in apibus, quæ & ipsæ in fauis cellulas suas affabre, quasi ad Geometriæ regulas, delineatas formant. Eædem æris sono quoque delectantur & conuocantur. Quia ergò Tarantulæ musica delectantur, ipsásque ad cytharæ sonitum tripudiare vidit Epiphan. Ferdinandus; venenum quoque animalis hujus similem dispositionem sanguini & spiritibus in corpore humano (habent enim venena vim totius corporis humores & spiritus mutandi) imprimit, quæ postea auditâ musicâ ab imaginatione mouetur. Sed quî fiat, quod animalculum hoc musicâ delectetur, & huic veneno vis adhuc impressa maneat, vt homo eo infectus auditâ musicâ ad saltandum moueatur, hoc nemo facilè explicabit. Ita admiranda sunt Iehouæ opera etiam in rebus minutissimis; & in abjectissimis animalculis tanti diuinæ sapientiæ thesauri absconditi latent, quos nullus hominum facilè eruet. Deinde postquàm à Musica occulta quadam, & inexplicabili via ad saltationem excitantur, saltationem sequitur veneni oppugnatio; cùm motis cum corpore spiritibus venenum sensibiliter per sudores, & insensibiliter discutiatur, & vi naturæ, præcipuè si remediis adjuuetur, venenum præsens & agitatum expugnetur.

Chorea S. Viti. Malo huic cognatum est aliud, quod Chorea & saltus S. Viti appellatur. Hoc enim delirij & insaniæ genere qui laborant, dies noctésque saltare gestiunt. Nonnulli equidem choream S. Viti ad ἐνθουσιασμὸν Veterum referendum censent. Neque negandum est, quandoque etiam quiddam diuini subesse, & malum hoc pœnæ loco interdum diuinitus immitti, sicut sedecim viris, & tribus fœminis in cœmiterio choreas ducentibus ex imprecatione sacerdotis anno Domini 1012. id accidisse refertur ex Vincent. Beluacensi, *lib.* 26. *cap.* 10. Verum sæpissimè hoc malum à causis naturalibus, & humore maligno prouenit; cum ἐνθουσιασμὸς Græcorum sine dubio à Dæmone immissus fuerit, & præcipuè in sacrificiis, quibus cessantibus etiam ἐνθουσιασμὸς cessauit. Qui verò hoc modo laborant, continuò, diésque noctésque saltant. Ita refert Felix Platerus, *libr.* 1. *obseruat*, vt & *in Practic.* se vidisse fœminam Basileæ, cui magistratus viros aliquot robustos constituerat, qui alternatim vno fesso, altero succedente cum ea dies noctésque tripudiarent. Quod ferè mensis spatio spectantibus multis durauit, sine ferè intermissione, etsi solearum pedum ejus cutis attrita esset, Et licet aliquando, vt cibum caperet, & somno correpta, sedere cogeretur: tamen gestu motúque corporis inquieto interim nihilominus corpus veluti saltans agitabat.

Ortum autem habet procul dubio hoc malum ab humore maligno Tarantulæ veneno simili. Sicut enim hydrophobia quidem à rabidorum animalium veneno extra communicato plerumque oritur: interdum tamen, vt suprà dictum, etiam in ipso corpore tale venenum generatur, à quo hydrophobia excitatur: ita etiam non impossibile est, humorem malignum Tarantulæ veneno cognatum in ipso corpore generari.

CAPVT XVIII.

De Comate Vigili, & Sopore graui atque Ecstatico.

x qu[illegible] Ty-phomania dicitur, affectus scilicet, ex Lethargo, et phrenitide mixtus, vid. [illegible] Comas.

POstquam symptomata, in quibus sensus Interni singuli sedrsim læduntur, explicauimus; proximum est, vt de iis, in quibus sensus interni simul læduntur, agamus. Qualia sunt Coma vigil, Sopor grauis & Ecstaticus, Somnambulatio, & Lethargus.

Comatis vigilis natura quanam. Et primò quidem Coma vigil quod attinet, in eo sensus communis, Imaginatio & Ratiocinatio læditur. Nam, vt Institut. *lib.* 2. *part.* 3 *sect.* 1. *cap.* 7. dictum, qui Comate vigili detinentur, in somnum quidem propensionem habent, quem etiam clausis oculis plerumque exprimunt, dormire tamen non possunt, simúlque plerique delirant, clamant, aut somno correpti statim, quasi territi, aut spasmo correpti, brachia vel crura inordinatè mouent, & jactitant, atque excitati toruùm vident, absurda loquuntur, & à delirantibus non differunt. Est enim Coma vigil, cùm ægri clausos habent oculos, vt dormire videantur,

cum tamen vigilent, seu, cum clausis, & in somnum propensis, ac conniuentibus oculis frustra somnum captare tentant ægri, & facilè oculos aperiunt, ac delira loquuntur, & manus ac crura, imò totum corpus inordinatè mouent ac concutiunt.

Differentia. Estque Coma hoc duplex, vt habet Galenus, *lib. de Comate*, vnũ Phreneticũ, alterum nõ Phreneticũ. Phreneticum est cum delirio; non phreneticum sine delirio. Phreneticum rursum duplex est, vel ignauum, cum ægri vix mouentur; vel expeditum, cum ægri valde delirant, ac promptè mouentur, &, vbi euigilant, è lecto prosiliunt, ac nonnunquam adstantes inuadunt. Qualis ille æger apud Heurnium fuit, qui, cum ad somnum se composuisset, & cum monacho, custode clinico, solus relictus fuisset, rursus expergefactus monacho, qui defatigatus vigiliis & ipse obdormiuerat, caput cultro abscidit, iterúmque ad somnum se composuit.

Caussa.

Caussa proxima. Causam hujus symptomatis quod attinet, vt ea, quę in Institut. *lib.* 2. *loco allegat. sect.* 2. *cap.* 4. diximus, non repetamus, sed breuiter saltem contrahamus; Comatis vigilis causam esse compositam, & quæ simul somnum & vigilias producit, extra controuersiam est. Verùm quænam sit illa causa, controuersum. Vulgo quidem assignatur bilis cum pituita, aut sanguine mista. Verùm probabilius est, causam hujus symptomatis esse vaporem narcoticum, simúlque mentem turbantem, sicut hoc in spiritu vini, solano maniaco, & aliis multis narcoticis videre est, quæ & somnum inducunt, & deliria excitant. Ideóque præcipuè in febribus malignis hoc symptoma accidit, &, teste Paulo Ægineta etiam à venenis idem malum introducitur: qualia proculdubio sunt illa narcotica, quorum supra, *cap.* 6. ex Prosperi Alpini *lib.* 4. *de Medicina Ægyt. cap.* 2. mentio facta est: in quibus tamen venenis nulla pituitæ & bilis mistio est, sed peculiaris malignitas, & occulta qualitas, quæ simul & delirium & in somnum inclinationem parit. Quanquam enim vis narcotica ad somnum disponat, & adsit ad somnum inclinatio, atque ideo oculis conniueant ægri: quia tamen ille vapor in causa est, vt multæ absurdæ imagines phantasiæ objiciantur, accidit, vt ægri delirent, & dormire nõ valeant.

Si quis tamen duos vapores hic statuere velit, vnum narcoticum, & somnum inducentem, alterum somnum turbantem; nec cum illo morosè litigabo.

Inprimis verò maximam vigilandi necessitatem habet inflammatio phrenetica, si adsit. Etsi enim vapor ille narcoticus faciat, vt æger ad somnum propensus sit: tamen inflammatio somnum impedit. Atque hinc accidit, vt, prout hujus vel illius causæ vis est, major, etiam somnus vel vigiliæ, ac deliria præualeant, atque æger nunc plus, nunc minus moueatur,

Nonnunquam tamen etiam (etsi ratione caussæ tum alterius generis videatur) hoc malum oriri potest à summa virium debilitate, quæ ex vehementi morbo, immanissimis doloribus, aut immodicâ euacuatione accidit; vnde homines oculos apertos seruare nequeũt, & inclinationem in somnum habere videntur, non tamen dormiunt, ob dispositionis ad somnum necessariæ defectum, & in summa dormiendi necessitate causæ somniferæ inopiam. Accidit hoc in iis, qui diuturno morbo exhausti, jam in limine mortis versantur; vt in phthisicis: quibus tamen non tantùm virium defectus, sed & continuæ euaporationes calidæ in cerebrum, propter vlcus, & vomicam pulmonum, vigilias faciunt. Et hoc comatis genus est illud, quod Galenus Phreneticum appellat.

Huc pertinet etiam sopor ille grauis, qui ἐκστατικὸς dicitur, qui quidem à naturali caussa dependet (nam qui à caussa supernaturali accidit, de eo Medici non est agere, & dictum fuit de eo, *loco modo allegato*, in Instit. oritúrque à vapore simul somnum inducente, & insomnia simul excitante. Solùm in eo videtur esse differentia, quod hîc, quàm in comate vigili, somnus arctior est. Et habere narcotica quædam vim simul somnum inducendi, & multa in somnis spectra injiciendi, patet ex eo, quod Prosper Alpinus, *de Medic. Ægypt. lib.* 4. *cap.* 2. scribit, Ægyptios affirmare, si opium, vel Asis, vel bosa, vel bernaui, vel bers accipiant, se plurima pulcherrima viridaria, atque formosissimas, lasciuientésque puellas in somnis videre, vel alia, quibus delectantur: additque, hanc opinionem sic apud Ægyptios inualuisse, vt non tantùm de plebe, sed etiam ex primatibus, Nobilibúsque Ægyptiis multi eum in finem hisce medicamentis vtantur; ibique antiquam consuetudinem esse, vt aliquis ad aliquam rem vocatus, volens ejus laborem subterfugere, neget se id posse, quia eo die atque hora herbam comedere consueuerit. Nam quum somnia nihil aliud sint, quàm dormientium deliria, & certum sit, illa narcotica, vt ex *eodem loco* Prosperi Alpini patet, varia deliria in hominibus, antequam in somnum delabuntur, excitare: non mirum est, etiam dormientibus imaginationem variis modis turbare, & varia spectra objicere, quæ illi pro veris habent.

Signa Diagnostica.

Qui Comate vigili laborant, ii, vt ex modò dictis apparet, oculis conniuentibus somnum captant, dormire tamen non possunt, aut, si dormiant, mox iterum excitantur, delirant, inepta loquuntur & agunt, corpus variè mouent & jactitant, temerè è lecto surgunt, móxque iterum decumbunt.

Prognostica.

1. Coma vigil. periculosum & curatu difficile esse, ideo vulgo docetur, quòd ex materia contraria, & bile cum pituita & sanguine mista ortum habeat. Verùm id falsum esse, & modò, & in Institut. *loco allegat.* monstratum. Interim periculosum esse negandum non est, sed aliâ de caussa: quia scilicet à vapore maligno & venenato ortum habet. *Prognostica.*

2. Si sermo sit impeditus, spirantibus in gutture murmur audiatur, potulenta ægri difficulter deglutiant, humor tenuis è naribus destillet, ægri supini cubent; morbum periculosum indicant.

3. Coma vigil in phrenitidem, vel lethargum mutari solet.

4. Lethale coma vigil est, quod ex virium infirmitate accidit.

5. Deliria vehementiora in Comate vigili plerumque conuulsionem præsagiunt. Non quidem, vt vulgò docetur, quòd calorem hic superiorem esse, & successu temporis totam humiditatem absumendo, ac siccitatem inducendo conuulsionem pariturum indicio sit; sed potius quia vapor ille malignus spiritus turbans etiam neruos vellicando conuulsionem inducere potest.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & curatio. Eodem fundamento, vt modò diximus, nixi plerique, quod scilicet ex contrariis caussis constet, contrariis etiam medicamentis curandum esse Coma vigil censent, partim scilicet iis, quæ lethargum, partim quæ phrenitidem curant. Et quidem considerare jubent, vtra caussa, bilis, an pituita, superet. Nam si pituita bilem superet, ad lethargum curam magis esse dirigendam; si verò bilis excedat, magis ad curam phrenitidis esse declinandum.

Verùm puto, tutissimum esse, ad ipsam naturam vaporis

vaporis hoc malum excitantis respicere. Et cum malum hoc rarò solùm inuadat, sed plerumque febrium malignarum comes sit, tota ferè curatio ad febrem illam dirigenda est, ac malignitas expugnanda; cum sublatâ febris caussâ, & malignitate expugnatâ, cum febre hoc etiam malum tollatur. Cùm tamen materia tum caput præcipuè petat & occupet; vt à capite amoueatur, omnis danda opera.

Primò ergo venæ sectio instituatur, & si iam in principio morbi, cui coma vigil coniŭgitur, ea instituta sit, repeti potest, & vena in pede reuulsionis gratia aperiri.

Hinc oxyrrhodinum capiti admoueatur, & prout somnus, vel delirium magis vrget, ista mistura temperanda, vt malo præsenti conueniat. Vltra tamē triduum oxyrrhodina non continuanda. Glandibus quoque, clysteribus acribus, frictionibus fiat reuulsio. Hinc materia præparanda & euacuanda conuenienter. Tandem, vt reliqua materia in capite discutiatur, & caput roboretur, inunctionibus & fomentis ex ol. chamæmel. irino, costino, pulegio, aceto maceratis, & similibus vtēdum; de quibus in caro & Lethargo dicetur.

Soporis grauis curatio itidem ex cura lethargi & cari patebit.

Sopor verò dæmoniacus, vt à caussa supernaturali pendet, ita etiam Medicæ curationi non subiicitur.

QVÆSTIO IV.

An Coma ἄγρυπνον, & Catochus sint iidem affectus?

Coma ἄγρυπνον nonnulli etiam κάτοχον, vel κατοχὴν appellant, & Coma ἄγρυπνον ac Catochum pro eodem affectu habent. Reprehenditque Amat. Lusitanus, *Centur.* 2. *curat.* 15. *in Schol.* Leonhardum Fuchsium, quod *lib.* 1. *de med. morb.* eodem capite, 24. nimirum, de Catocho & Catalepsi egerit; putàtque, catochum & catalepsin diuersos affectus esse, eandem verò κάτοχον & Coma ἄγρυπνον, seu vigil. Verùm, vt existimo, sine ratione, & sufficiente caussa. Cum enim κατάληψις & κατοχὴ deprehensionem, & firmam detentionem significent, à Medicis vtraque vox iis tribuitur, qui diductis palpebris, & apertis oculis obrigescunt quasi, & immoti ac fixi manent. Κατοχὴς verò, siue κάτοχυ vox propriè Comati vigili non competit; cum in Comate vigili ægri apertos oculos non habeant, vt faciunt, qui Catoche laborant, sed perpetuò conniueant, vt Galenus, *l. de Comate, c.* 3. & 4. & *Comment.* 3. *in tert. Epidem.* docet. Κατόχυ tamē vox non semper in vna significatione vsurpatur, vt infrà, *cap.* 29. dicetur.

CAPVT XIX.

De Somnambulis.

Somnambuli. PErtinet ad hunc locum & eorum affectio, qui vulgò Noctambuli, seu νυκτιβάται (rectius forsan, cum etiam sani noctu ambulent; ὑπνοβάται, somnambuli) nominantur, qui dormientes è lecto surgunt, ambulant, & vigilantium munera exercent: quorum passim fit mentio apud Medicos. Ex professo verò de hac affectione scripserunt, Petrus Sal. Diuersus, *de affect. particularibus*, *cap.* 18. Iacob. Horstius, *in Comm. de Noctambulis.* Andr. Libauius, *part.* 2. *singular. tract.* 8. dictúmque etiam fuit hac de re Inst. *lib.* 2. *part.* 3. *sect.* 1. *cap.* 7. & *sect.* 2. *cap.* 4. Quibus vt quædam addamus, & signa ac curationem subiungamus, sunt Somnambuli propriè ij, qui dormientes noctu è lecto inscij surgunt, & dormientes ambulant, ac vigilantium, & mira quidem, opera perpetrant; quorum tamen manè è somno excitati non recordantur, motu animali vi imaginationis fortioris concitato.

Mira verò planè, & vix credibilia, ac vigilantibus inimitabilia sæpe perpetrant isti somnambuli, quorum exempla quædam collegit Schenckius, *lib.* 1. *obs.* 127. Mirum & ridiculum est illud, quod ex Iacobo Horstio recitatur, de quodam Nobili, qui nudus in somno surrexit, indusium manibus secum gestans, & ad fenestram perrexit, ac correpto fune è trochlea pendente in domus fastigium ascendit, & in picarum nidum incidens, pullos indusio inuolutos secum abstulit, ad lectum rediit, & actorum immemor probè dormiuit. Manè verò expergefactus, fratribus duobus in eodem cubiculo dormientibus quasi somnum id, quod reuera perpetrauerat, recitauit. Postea verò è lecto surrecturus, & indusium quærens, illud, sed pullis picarum circumdatum, inuenit, & postea etiam cum fratribus picarum nidum expugnatum deprehendit.

¶ Quòd in Somnambulis motus expeditus sit, extra controuersiam est. In sensuum autem internorum & externorum læsione maximam diuersitatem occurrere, variæ historiæ docent. Vt iam alias omittamus, Henricus ab Heer, *obseru. Medic. oppidò rarar.* 2. refert, Sacerdotem quendam, annorum 45. iam à quindecim annis in somniis mortem sibi intentari autumasse, & vt plurimùm ab amicissimis. Atque talia somnia terribilia singulis noctibus ter, quater, & sæpius recurrisse, & quidem circa primas noctis vigilias, recessisse mediâ nocte transactâ. Somnia hæc tam terribilia fuerunt, vt, licèt funibus vel linteis multiplici plexu connexis scienti & volenti vesperi vincti fuerint pedes: tamen furibundus & quasi alter Samson, vincula omnia rumperet, vel certè compedibus pedes expediret; sæpe extra lectum, imò extra cubile se corriperet, tanto cum horrore, vt toto corpore concuteretur, & cordis palmo teneretur. Hæc omnia, *addit* Heer, dixit, sibi apertis obseruari oculis, campanæ pulsum se audire, horásque distinctè numerare, solâ se libertate iudicij circa ea, quæ spectant obiectum somnij, priuari.

Somnambulorum Obseruationes ex Henr. ab Heer.

1.

2.

Idem, *eod. in loco* refert iuuenem quendam, cùm in celebri Academia Poësin profiteretur, interdum mentem in omnia versasse, vt versus meliùs elaboraret: sed quòd vigil nequiuerat, noctu præstitisse, surrexisse, pluteum aperuisse, scripsisse, sæpe altâ voce, quod scripserat, relegisse, demum cum risu & cachinno sibi ipsi applausisse, atque contubernalem, vt secum plauderet, hortatum esse, positísque sandaliis & veste, clauso pluteo, chartisque, vt vesperi fecerat, repositis, lectum repetiisse, somnúmque, dum excitaretur, protraxisse, omnium quæ noctu egisset, ignarissimum: manè pridianâ sollicitudine adhuc laborasse, quomodo hiatûs versuum repleret. Cùm verò chartas ad suum libitum impletas, idque suâ manu, videret, attonitum quasi, & sollicitum fuisse, bonine an mali genij opus esset. Idem, vt, *ibid.* addit Heer, cùm vxorem duxisset, eam tamen, vt refert coniugij conditio, quædam celârat, quoties noctu, infantem cunis ereptum vt plurimùm gestans, domum perambulabat, comitanti per omnia vxori, quæcunque rogatus patefaciebat, & ad omnia vxoris quæsita verissimè respondebat, ita vt ab ambulante & quasi dormiente, quæ à vigili nullis extorsisset illecebris aut artibus, & quæ rogare erubuisset, simplici interrogatiunculâ sincerè & sine fuco intelligeret: mirante postea sæpiùs noctambulo, quomodo, quæ secretissima habebat, in vxoris cor linguámque venissent. Qui ambulantem & loquentem viderunt, vxor, socij, & familia, oculis apertissimis fuisse asseuerârunt. Idem tamen nihil se vidisse, sanctè affirmabat. Sub annum ætatis 45. somnambulare desiit, nec vnquam sopitus lecto se mouit, nisi priùs vino se nimis repleuisset. Idem cessante somnambulatione somniis multis, sed plerunque veracibus, detentus fuit; in iis soceri, vxoris, filij primogeniti, affinium plurium secutura funera tam clarè vidit, ac si ipsorum exequiis interfuisset. Etiam nunc plerunque, vt scribit Heer, postridiè sibi

euentura læta, tristia, rixas, damnum, lucrum, in somnio ita præuidet, vt ferè horam venturorum prædicere possit.]

Caussa.

A quo ad motum incitantur Somnambuli?

Perficitur autem iste motus beneficio pedum & manuum, & aliorum animali motui inseruientium organorum. Imperatur à locomotiua stimulata ab appetitu, concitato à phantasia, quæ obiectum aliquod in somno oblatum cognoscens illud appetitui vel fugiēdum, vel appetendum offert. Et si enim in homine vigilante ratio & voluntas in locomotiuam imperium habeat, tamen in somnambulis voluntatis, & rectę rationis imperium non concurrit; aut certè si concurrit, obscurum, obtenebratum, & exiguum illud esse ex eo patet, quod somnambuli sæpe in præcipitia, & loca periculosa adscendunt & feruntur, in quæ vigilantes conscendere nec possunt, nec audent, vt ipsi postea somno excusso, & periculi, in quod dormientes se coniecerunt, magnitudinem attendentes, toti cohorrescant.

Qui autem fiat, quod non omnes homines affectum hanc patiuntur, sed quidam solùm, & illi quidem non singulis noctibus, sed per certa interualla, & alij quidem frequentius, alij rarius, consideratione dignum est. Caussa verò proxima huius rei esse videtur, quod appetitus in iis est fortior, & vehemens, ac locomotiua agilior, & summa ad res expediendas alacritas; imaginatio verò debilior: ac caussa adest, quæ sensus externos ligat, somnúmque profundum excitat. Vnde fit, vt ratiocinatio phantasiæ segniter operantis ope destituta, in somno nullas consideret circunstantias; & memoria quiescente errores phantasiæ non corriguntur. Inde etiam euenit, vt nec pueri, nec senes, sed adolescentes ferè, qui appetitum habent fortem, & affectibus facilè ducuntur, hoc malo solùm laborent.

Somnambulorum natura & constitutio qualis.

Appetitus verò illa vehementia à spirituum dispositione pendet, quam quidem illi ab admistis vaporibus accipiunt. Vt enim sanis ratione dispositionis spirituum actiones illæ principes variantur: ita etiam somniantes rerum imagines in memoria asseruatas alij clarius, alij obscurius perspiciunt, & non solùm imaginatio, sed & appetitus hinc variatur, & quidem pluribus modis. Quidam enim planè quietè dormiunt, nonnulli in somno loquuntur, rident, flent, pedes & manus variè mouent, in lecto sese erigunt, secum cubantes percutiunt; & si hic appetitus valde intendatur, tandem accidit, vt planè è lecto surgant, & ad rem appetitam persequendam moueantur. Neque enim hæ dormientium & somniantium actiones differre videntur, nisi quòd hi surgunt, illi in lecto iacētes eadem ferè agunt.

Quæ autem vaporis illius, qui spiritibus hanc dispositionem imprimit, & somniorum illorum caussa est, natura sit, alij aliter docent. Et plerique ex qualitatibus primis & secundis caussas petunt, & alij melancholicæ, alij cholericæ corporis complexioni caussam hanc adscribunt, cerebrúmque humidum addunt, quod vapores illos ex inferioribus ascendentes condenset. Verùm, vt mihi quidem videtur, frustrà; cum sufficientem huius affectionis causam non afferant. Etenim in quocunque corporis temperamento & constitutione, seu sanguinea, seu pituitosa, seu biliosa, seu melancholica affectionem hanc accidere posse, ipsa experientia docet. Ideóque mihi vero magis consentaneum videtur, vaporem, huius affectionis caussam, talem penè vim obtinere, qualem illa narcotica, quæ sensus ligant, & simul somnia plurima, eáque clara excitant; qualia quædam dari, & Ægyptiis in vsu esse, ex Prosperi Alpini *lib. 4. cap. 2. de medic. Ægypt. cap. præced.* diximus, & quale quid, atque huic analogum etiam in comate vigili accidit, vt, *ibidem*, dictum: etsi in his quædam occurrat varietas. Etenim in quibusdam sensus & motus ita ligatur, vt in lecto iacentes gestibus solùm, vel voce, ad quæ in somnio stimulantur, peragant; in comate vigili oculi subinde conniuent, somnus verò ab imaginationis vehementiâ turbatur; in somnambulis sensus externi solùm ligantur, appetitus verò tam fortis est, vt etiam ad motum animalem hominem incitet. Et hoc ita sese habere, vel ex eo patet, quod inter euidentes & externas caussas à Medicis lactuca, semen papaueris, vinum, & similia narcoticam vim habentia recensentur.

Disputatur hoc loco, an cholerici, an melancholici ad hanc affectionem magis dispositi sint. Nonnulli cholericos, ob illam audaciam & temeritatem, quâ sua peragunt somnambuli, magis, quam melancholicos ad hanc affectionem dispositos esse putant. Alij probabilius esse putant, statuere, melancholicam spirituum dispositionem ad eam aptiorem esse. Melancholicorum enim imaginatio, vt ad deliria promptior, ita fortis planè est, & ita quidem, vt, quæ semel animo conceperunt, pertinacissimè persequantur, & nullis persuasionibus à proposito dimoueri queant. Et narcotica ipsa, quæ somnia talia turbulenta inducunt, melancholiæ magis cognata, quàm aliis humoribus videntur.

Verùm negandum non videtur, melancholicam quandam dispositionem hîc concurrere, & plerumque eos hoc malo laborare, qui ad affectionem hypochondriacam sunt dispositi; & in somnambulis, quod melancholicorum est, circa vnam saltem rem imaginationem occupari, etsi in cæteris sopita quasi, & ligata sit. Quia tamen melancholici, etsi pertinaciter imagines impressas conseruant, & circa eas fortiter occupantur, plerique tamen ad rem persequendam tardiores, meticulosi, & cunctatores sunt; contrarium vero in somnambulis accidit, qui expediti & audaces sunt: talis dispositio spirituum accedat, necesse est, quæ appetitum valde moueat, & omnino tale quid, quale est in vino, à quo etiam melancholici sæpe, dum eo incalescunt, in risum & iocum soluuntur, atque audaces fiunt.

Proxima somnabulationis caussa.

Atque ita proxima caussa huius affectionis est fortior appetitus, locomotiuam ad aliquid agendum stimulans, sensibus reliquis à vaporibus ligatis, nec phantasiam, & consequenter ratiocinationem mouentibus. Vt enim phantasia modò est fortior, modò debilior: ita etiam appetitus modò est fortior, modò debilior; vt ex amore & odio apparet. Appetitus verò ille à spirituum dispositione pendet; quam inducunt vapores, qui spiritibus permiscentur, qui, vt diximus, vim sensus ligandi, & simul somnia multa, eáque clara, obiiciendi vim obtinent, in quibus appetitus facilè mouetur. Hinc adeo fit, vt somnambuli non singulis noctibus surgant, sed tum demum, cùm vapores illi ad cerebrum eleuantur. Quò faciunt tum caussæ antecedentes, tum procatarcticæ, & euidentes.

Caussæ antecedentes.

Inter caussas antecedentes sunt humores, qui vapores suppeditant, qui eiusmodi dispositionem spiritibus inducere valent; qualis in ebriis & delirantibus sæpe apparet. Neque est, vt caussam antecedentem ad vnum humorem astringamus; cùm omnes humores tale quid contrahere possint, quale ebriis & narcotica sumentibus accidit.

Caussæ externæ, euidentes, & procatarcticæ.

Hinc caussæ externæ, euidentes, & procatarcticæ sunt, quæ vel eiusmodi humores & vapores subministrant, vel eos commouent; quales sunt fabæ, & alia legumina, lactuca, sem. papaueris, vinum recens dulce, vel aliud generosum caput replens. Faciunt huc etiam diurnæ actiones & cogitationes, quarum imagines memoria per somnum phantasiæ obiicit. Inprimis huc facit Luna, cuius motu vt epilepsia, ita etiam hoc malum commoueri experientia docet. Et præcipuè radij Lunares, si dormientis capiti incidant, hoc malum excitare solent. Facilius quoque ad hoc malum dispositi in aëre pluuioso, & turbido eo, corripiuntur, quam in sereno: vt & post crapulam, & cibum, vel potum copiosiùs sumptum.

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica. Omnibus somnambulantibus hoc commune est, quod noctu surgunt, & dormientes ambulant, & eorum, quæ egerunt, non reminiscuntur, aut, si reminiscantur, ea pro somniis habent. Reliqua, quæ agunt, & dormientes perpetrant, planè varia sunt, &, vt vigilantes alij aliis occupantur, ita etiam variæ sunt somnambulantium actiones, vt historiæ, quæ de hac re passim extant, docent. Quæ quidem nonnulli clausis oculis, alij verò apertis peragunt. Neque enim qui seras aperiunt, pullos auium è nidis extrahunt, obuiam factis de via cedunt, vel alia, ad quæ visus requiritur, peragunt, oculis clausis efficere possunt.

Cur somnambuli ea agãt, quæ vigilantes non possunt? Quod autem tam mira peragunt, &, quæ vigilantes perficere non possunt, aggrediuntur & perficiunt, ædiũ fastigia sine scalis superant, in puteos descendunt, ex iisdem adscendunt, præcipitiis sine damno se committunt; non est, vt caussam corporis leuitati spiritibus turgentis adscribamus, sed vera caussa est, quod somno sensus ligati sunt, ac solo appetitûs ductu cum summa incogitantia, sine omni metu, actiones suas aggrediuntur. Videmus idem in ebriis & delirantibus fieri, qui eâdem temeritate ea sæpe perficiunt, atque ea pericula aggrediuntur, quæ sobrij & sani facere non possent.

Prognostica.

Prognostica. 1. Noctisurgium etsi plerumque nihil damni inferat: tamen quia somnambuli tales in vitæ discrimen sæpissime adducuntur, affectúsque hîc in peius malum, vt epilepsiam, vel simile quid mutari potest; danda opera, vt æger ab eo liberetur.

2. Solet autem hic affectus sæpe ætatis decursu mutari. Vt enim infantes & pueri non facilè eo corripiuntur, sed iuuenes, & consistentis ætatis: ita etiam senes plerumque sponte deserit, humorum dispositione ad hoc malum inducendum aptâ mutatâ.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. In Curatione ad duo attendendum. Primò quid in paroxysmo agendum sit. Deinde quomodo is præcauendus sit. Prius quod attinet, si somnambuli sunt in loco tuto, excitandi sunt, vel clamore, vel aliis modis, aut, si ex loco periculoso eripi possint, & illud faciendum. Si verò in præcipitio sint, vel alio loco periculoso, è quo vigilantes sine periculo redire non possint, nullo modo inclamandi, vel excitandi sunt. Obseruatum enim est, quosdam excitatos in vitæ discrimen peruenisse. Ita refert Bodinus, quendam dormientem noctu in profluentem iuisse, vlterius tamen non processisse: cùm verò socius metueret, ne vlterius procederet, eúmque proprio nomine inclamaret, eum tum repentè corruisse, & submersum esse.

Increpandi etiam & castigandi sunt expergefacti, vt metu objurgationis; vel castigationis à surgendo postea absterreantur.

Ne verò iterum in somno surgant & ambulent, humores illi vitiosi, qui vapores illos, spiritus animales ligantes, phantasiámque turbantes, emittunt, expurgandi. Sanguis nimirum, si abundet, euacuandus, humores vitiosi, inprimis melancholici, euacuandi, & alia, quæ supra, *cap.* 8. sunt proposita, sunt agenda. Inprimis cerebrum est roborandum, vt supra, *part.* 1. dictum; & quæ postea de Incubi curatione dicentur, facile huic affectui etiam applicari poterunt.

Diæta.

Diæta sit talis, quæ materiam, huius mali caussam, non suppeditat. Aër sit purus. Noctu radij Lunæ vitentur, & ne ii ad caput dormientis pertingant, caueatur. Cibi sint boni succi, non flatulenti, & qui somnia turbulenta pariunt, vt fabæ, lentes, & similia. Somnus non statim à cibo ineatur. Cœna sit parcior, animi affectûs sint moderati, ne imagines diurnarum actionum, vel cogitationum vehementiorum in somno recurrant, phantasiámque turbent. Cibus. Somnus. Animi affectus.

CAPVT XX.

De Lethargo.

Lethargus. Lethargus nomen ἀπὸ τῆς λήθης ἀργοῦ, siue ἀπὸ τῆς λήθης καὶ ἀργῆς, vel ἀργίας accepit, id est, ab obliuione & inertia, seu obliuione inerti, aut cum ignauiâ coniunctâ, quasi dicas obliuionem inertem; quoniam iis, qui hoc malo laborant, memoria ita læditur, vt nihil eorum, quæ fecerunt, viderunt, audiuerunt, recordentur; & oculis clausis, ac in somnum perpetuò propensis quasi, ignauiâ sepulti iacent. Celsus & ipse vocabulum Græcum retinuit; cùm alii Latini Veternum nominent. Plinius tamen, *lib.* 28. *cap.* 17. Veternum à Lethargo discernere, & pro sopore graui, seu caro accipere videtur. Generaliter enim nonnunquam Lethargi vox, vt & vocabulum comatis & cari, pro omni somno profundo, & difficilis expergefactionis vsurpatur.

In specie autem, & propriè Lethargus & Veternus is affectus est, in quo perpetua adest in somnum propensio, cum omnium rerum obliuione, imaginatione & ratiocinatione læsa, cum lenta febre continua. Seu Lethargus est inexpugnabilis dormiendi necessitas, somnúsque grauis, cum delirio & memoria læsa, ac lenta febre continua. Hæc enim in hoc affectu concurrunt; perpetua in somnum propensio, omnium rerum obliuio, delirium seu phantasia, & ratiocinatio læsa, ac lenta febris continua. Estque Lethargus affectus inter coma vigil & carum mediæ naturæ. Nam qui Lethargo laborant, profundius dormiunt, quam qui coma vigil patiuntur: leuius verò, quam qui caro laborant.

Caussa & Locus affectus.

Verùm vt natura huius affectus clarior euadat, de loco affecto & caussa eius disquirendum; cum nec antiquiores, nec recentiores eâ de re inter se consentiant. Caussa & pars affecta. Antiqui omnes caussam ponunt pituitam lentam & viscidam, in cerebro redundantem, & putrescentem; etsi de loco & modo, quo id fiat, non omnes idem planè sentiant.

Plerique statuunt, frequentissimè cerebrum secundum anfractus suos, nonnunquam & secundum substantiam temperiémque affici, & à pituita imbibita nunc quidem solùm irrigari, nunc etiam instar spongiæ intumescere, & à pituita putredine incensa inflammationem, vel inflammationi simile quid exhiberi. Vnde nonnulli Lethargum inter tumores cerebri ponunt, atque ipse Auicena Lethargum apostema phlegmaticum nominat, genitum in meatibus substantiæ cerebri, hoc est, in sinuosis illis ductibus, & plicaturis, non in membranis, quæ, vt ipse censet, humorem phlegmaticum, & duritiem non recipiunt; nec in ipsa cerebri substantia, quæ tam viscidam & lentam pituitam non admittit; nec etiam in ventriculis cerebri. Nam si in ventriculis cerebri gigneretur, apoplectici fierent; cum tamen Lethargici contra, quàm apoplectici, excitati oculos aperiant, audiant, respondeant, quanquam ægrè: quod indicio est, ductus spirituum à cerebro ad organa sensuum, non planè, vt in apoplexiâ, obstructos esse. Hinc Capiuaccius, & alij Recentiores distinguunt inter Lethargum verum, & nothum: & verum ab inflammatione, alij ab apostemate frigido fieri statuũt; nothum verò absque apostemate in capite, sed per cõsensum aliarum partiũ, vt in febre quotidianâ, hemitritæo,

 vel

vel à membro aliquo: qui propterea fit continuus, sed modò intendatur, modò remittatur, secundum morbi modum. Et huiusmodi Lethargo sæpe laborare putant senes decrepitos, & quidem ob calorem debilem, quo neque excrementa, neque vapores discutiuntur. Aliis tamen Galeni & Auicennæ interpretibus hæc non placent, qui in cerebri substantia, & anfractibus, sine vllo tumore & inflammatione pituitam colligi & putrescere censent. Et licet Auicenna apostema phlegmaticum Lethargum nominet: id tamen non de tumore cerebri accipiendum esse putant Interpretes, sed de materiæ pituitosæ in cerebri anfractibus collectione, quam putredo & phlogosis quædam sequatur. Neque enim inflammationis cerebri adesse indicia, neque in Galeni scriptis occurrere putant, Lethargum tumorem, multò minus inflammationem appellari, vt ex 1. *prorrhet.comm.*1. 13. *meth.med. cap.*21. 3. *aphor.*30. 3. *de caus.puls. cap.*16. 4. *de præsag.ex puls.cap.*8. & plurimis aliis locis patet, in quibus quidem pituitam in cerebro putrescentem caussam Lethargi ponit; tumoris tamen, vel inflammationis non meminit. Quod verò, 13. *de meth.med.cap.*21. Lethargum phrenitidi contrarium malum esse dicit: id de loco affecto inprimis, & caussa, quæ in Lethargo est pituita, in phrenitide bilis, accipiendum existimant: vnde 4. *de caussis puls. cap.*14. scribit: Lethargus in cerebro fit, Phrenitis in membranis.

Porrò cum febris, quæ in Lethargo adest, lenta & obscura sit, eam à cerebri inflammatione, vel affectione inflammationi cognatâ deducunt, quæ ortum habeat à materia per se frigida, calida tamen per accidens, ob putredinem.

Pituitam enim putrescentem in cerebro vapores ad cor mittere paucos, & non impensè calidos, atque hinc oriri febrem illam lentam censent; reliquum, quod non putruerit, refrigerando, & humectando soporem inducere. Et carum & Lethargum vtrumque quidem à pituita oriri statuunt; eo tamen discrimine, quòd in caro pituita non putrescat, in Lethargo verò putredinem concipiat.

Atque ita plerique Medici caussam proximam & coniunctam Lethargi statuunt esse humorem pituitosum, frigiditate quidem & humiditate calorem cerebri naturalem obtundente, & spiritus animales torpidos reddente, sed calore etiam p. n. per putredinem contracto cerebrum nonnihil accendente, & φλόγωσιν, atque affectum inflammationi similem, & hinc febrem lentam continuam excitante.

Hinc antecedentes caussas ponunt, quæcunque pituitam in capite gignunt & cumulant; quales sunt aëris immoderata frigiditas, humiditásque, cibi viscidi & lenti; quò inprimis facit diæta & ventriculus, quæ succum pituitosum generant, siue suo, siue alimentorum assumptorum vitio. Non tamen Lethargus generabitur, nisi materia prius capiti communicetur, illúdque occupet, quod fit vel quòd hepar succi huius copiâ aggrauatum eum ad cerebrum mittit, vel quòd cerebrum ob calorem & dolorem eum attrahit, quò facit somnus multus à repletione & supinus, præsertim diurnus. Hinc etiam Lethargum familiarem esse ætati ingrauescenti, & consistenti, & iis, qui naturâ sunt pituitosi, statuunt; ita tamen, vt calor aliquis supersit, qui febrem accendere possit.

Primitiuas faciunt aërem crassum, turbidum, austrinum, moram in radiis Lunæ, cibos crassos & viscidos, vt & cœpas, quæ vnam partem habent crassam, à qua generatur pituita; alteram vaporosam, quæ caput vaporibus replet; otium, intermissa exercitia, & alia, quæ supra, *p.*1. *cap.* 10. proposuimus, & pituitam in capite cumulare diximus. Et vt Lethargus actu inducatur, præstant, quæ faciunt, vt materia transpiratione prohibitâ in capite putredinem concipiat: qualia sunt cibi multos vapores ad caput exhalantes, vini potentis vsus nimius, & similia. Atque hæc communis & vulgata de natura & generatione Lethargi est doctrina.

Inter recentiores verò Platerus aliter hac de re sentit, negátque, ex putredine pituitæ, præsertim in capite, febrem accedi, aut fieri posse, vt idem pituitosus humor putridus suâ frigiditate carum, & calore febrem accendere, atque vnum idémque & frigidum, & calidum esse queat; cum contraria in eodem subiecto consistere non possint. Ipse verò ita hac de re statuit, vt in febribus intermittentibus, ex materia in venis mesaraicis putrescente calore attenuatâ, & copiosè sursum ad caput in paroxysmi initio delatâ, sopor grauis in tertianis, & quartanis nonnullis accidit, & vt in febribus continuis cerebrum dolore præcedente diuturno, & graui incalefactum, in vigore, vel post ipsum caro subsequente, perculsum ægrum in summum sæpe discrimen adducit: ita in principiis continuarum febrium, si propter nimiam euaporationem cerebrum ita labefactetur, vt sopor grauis sequatur, Lethargum hunc esse dicit, qui cum febre continua copulatus sit, & mox cum illa inuadat, quémque ab alio caro, qui in declinatione accidit, non adeò differre censet, nisi quod statim cum febre incipit. Et omnino hac in re Platerum rectius, quàm Antiquos (nisi forsan eorum sententia commodius explicetur) sensisse existimo, atque impossibile esse credo, vt eâdem pituitâ putrescente in cerebro, & febris, & sopor excitetur. Etenim nec humor hic per se ad putredinem, præcipuè in capite, concipiendam aptus est, neque, si eam concipiat, tantam concipere potest, quæ in totum corpus calorem diffundere, & cor ita labefactare potest, vt inde febris continua excitetur; præcipuè si extra cerebrum subsistat, & extra vasa eiusdem in sinuosis anfractibus putrescere debeat.

Hoc verò magis consentaneum videtur, soporem illum grauem non esse primarium affectum, sed à vapore narcotico fieri, & esse symptoma febris talis, quas Platerus comitatas appellat, continuæ nimirum lentæ, qualis est quotidiana continua, tertiana notha, & semitertiana. Quod ipsum præter Platerum alij etiam Medici, qui pituitam scilicet præcipuam huius mali caussam statuunt, confitentur. Vnde Vidus Vidius scribit, Lethargum frequenter consequi febres pituitosas, ac mali moris, cuiusmodi sunt semitertianæ, vel tertianæ nothæ, & pestilentes. Etenim sopor ille grauis, qui Lethargus non est, in variis febribus accidere potest; cum Lethargus saltem lentam febrem coniunctam habeat: quod indicio est, eum saltem cum febre pituitosâ coniungi. Ideóque etsi vapori narcotico in excitando Lethargo primas partes tribuimus, & à pituitâ in capite putrescente febrem non deducimus, sed febrem primarium affectum esse statuimus, quem Lethargus comitatur: tamen pituitam non planè excludimus, eámque, siue in toto, siue in capite collecta sit, ad malum hoc etiam facere, concedimus. Etenim si pituita in copia in capite collecta sit, & cerebrum aliàs sit humidius, atque homo in febrem incidat, & pituita illa in cerebro calore febrili liquetur & fundatur, cerebrúmque eâ irrigetur; aut si pituita in venis calore fusa per febrem in caput pellatur: eo facilius somnus, & quidem grauior, induci potest, vapórque narcoticus cū bile pituitâ concurrens somnum grauem facit, sicut cum coma vigil. Et adsunt in hoc malo indicia, quæ pituitæ copiam non solùm in cerebro, sed & venis cumulatæ arguunt. Vrinam enim reddunt ægri instar iumentorum turbidam, cuius caussa est crudorum humorum in venis à calore facta agitatio; alui excrementa sunt liquida, oculi plerumque & facies tument, vbi à somno excitati ad se reuertuntur ægri, conqueruntur de colli doloribus, ex humoris decubitu ad spinæ vertebras. Si quis tamen Lethargum etiam dari putat, qui à febri primaria non dependeat, sed quem potius febris sequatur, cum eo etiam non pugnabo, modò commodè

ea sententia explicetur. A pituitæ equidem solius putredine affectum talem, qui febrem habeat comitem, produci facilè non posse, satis probabile est;verum si è sanguine pituitoso id fieri dicatur, absurdum non videtur. Galenus, 13. *meth. c.* 12. Lethargum malum phrenitidi contrarium secundum speciem esse affirmat;at phrenitis, cum sit inflammatio membranarum cerebri, non à sola bile, sed à sanguine bilioso ortum habet. Ita vero consentaneum videtur, Lethargum non à sola pituita,sed à sanguine pituitoso, seu ab inflamatione pituitosa fieri, quæ febrem lentam etiam excitare potest. Quæ sententia, vt antea dictum, Capiuaccij fuit:quam sine caussâ sufficiente nonnulli rejiciunt. Neque enim,quod Platerus vrget, sola pituita sine sanguine in cerebro putrescere,& tantum calorem concipere potest, vt febrem excitet. Et res ipsa loquitur,atque experientia testatur,inflammationem in Lethargo adesse, & sæpe tantam, vt etiam sphacelus cerebri inde producatur; cujus rei exemplum est apud Forestum,*lib.*10. *obseru.* 11.in nobili puero, cujus caput cum post mortem apertum fuisset;cerebrum & cerebellum,in parte dextra vergens ad posteriorem, omnino saniosum,putridum,corruptum, & sanguinolentum inuentum est; quod indicio fuit, sine sanguine hanc pútredinem excitatam non fuisse. E quibus Antiquorum & Plateri sentétia forsan aliquo modo conciliari potest; si cum Capiuaccio dicatur, Lethargum alium verum esse, alium nothum;aut potius esse duos Lethargi modos: Vnum prouenire ab inflammatione cerebri pituitosâ; alterum vel à vaporibus prodeuntibus in febre pituitosa primaria,vel à pituita copiosa in cerebro collecta;ibique à calore fusa & liquata.

Signa Diagnostica.

Qui Lethargo laborant,omnium obliuiscuntur,delirant cum perpetua in somnum propensione,& excitati rursum feruntur in somnum, interrogatique vix respondent,oculósque, quos excitati aperiunt, statim iterum claudunt:in affectu tamen grauiore non ita arctè committuntur palpebræ, vt non aliqua albi oculi pars videatur. Vbi reuersi ad se fuerunt, conqueruntur de capitis dolore grauante, & de colli doloribus, ex humorum decubitu ad spinæ vertebras,oscitant,osque hians aliquandiu ob ignauiam & obliuionem apertum seruant, matulâ porrectâ eam se in manibus habere obliuiscuntur. Febris lenta statim adest, cujus calor non acris,nec mordax est,eáque continua, habens tamen accessiones quotidie sub noctem. Pulsus magni sunt,aucti necessitate ob febrem;non tamen absolutè magni, nec respectu sanitatis; sed respectu respirationis, quæ cum sit parua, necessitatique sufficere non possit, ejus vice pulsum magnum fieri necesse est. In Lethargo enim instrumenta respirationis,nerui scilicet thoracis,magis afficiuntur, quam pulsus,arteriæ scilicet. Iidem tamen sunt intermittentes, ob fractam facultatem,rari & tardi;quia locus affectus;nempe cerebrum,viscus molle est.Respiratio rara est,& imbecilla, ob motricem facultatem languentem. Nonnihil tussiunt,ob pituitæ defluxum ad laryngem & pulmones. Alui excrementa plerumque liquida sunt, vrinam reddunt,vt jumenta,turbidam; cujus caussa est crudorum humorum in venis à calore facta agitatio, sine tamen separatione. Tument oculi & facies, vt somnolentorum; sudor multus, & præsertim in extremitatibus adest,isque ferè frigidus:lingua est alba & mollis,oculi prominentes,faciésque vniuersa est tumida & pallida: manibus & capite tremunt, ob neruorum principium affectum; supini jacent,ad pedes delabuntur, in multis singultus accidit.

Lethargi à cognatis affectibus differentia. Quibus signis Lethargum à cognatis affectibus discernere non ita difficile est. A caro enim differt, quod in caro non adest febris, vel,si adest, præcessit, eáque vehementior. A catalepsi differt, quod in Lethargo oculi manent clausi,in catalepsi aperti,ægérque in eo, quo correptus fuit,statu permanet, quasi obriguisset. Ab apoplexia differt, quod in hac sensus & motus,ac ratio,principésque cæteræ facultates non solùm imminuuntur & hebetantur, sed & abolentur, respiratione solùm seruatâ: & apoplexia non sensim gignitur, vt Lethargus,sed subitò hominem inuadit, & quidem sine febre. Ab vteri strangulatu differt,quod Lethargici excitati respondent; hystericæ verò mulieres non, & præter hæc sæpe conuelluntur, febrisque abest. A comate, quod coma in accessione præcipuè febrium inuadit,iisdémque declinantibus remittit, vel euanescit: somnus verò,quo Lethargici opprimuntur, æquè profundus semper est,à quo vbi violenter excitantur, statim in eum relabuntur. A Typhomaniâ, aut comate vigili differt, quod in hac propensio, quidèm in somnum adest;æger tamen non dormit,sed facilè expergiscitur:id quod in Lethargo vero non accidit.

Prognostica.

1. Lethargus acutum genus mali est, &, nisi succurratur,celeriter jugulat,Celsus,*lib.*3.*cap.*21. omnisque Lethargus legitimus ferè lethalis; vnde malum periculosius esse, quàm peripneumoniam, etsi & ea plerumque sit lethalis, testatur Galenus, 4. *de Caus. puls.cap.* 13. ob partis affectæ præstantiam. Occupat enim Lethargus partem præstantissimam, & grauissima habet symptomata,nihilque,quod ad morbum periculosum constituendum facit,Lethargo deest. *Prognostica.*

2. Lethargici in septem diebus moriuntur; si verò hos effugiunt,sani euadunt, teste Hippocrate, 2. *de morbis.*

3. Lethargus accidens junenibus, æstiuo tempore, regionibus calidis & siccis, deterior esse statuitur, quam qui accidit senibus,hyemali tempore, & regionibus frigidis, ex 2. *aphor.* 34. Platerus tamen senes plerumque interficere scribit; quod & ipsa experientia, & ratio persuadet.Siue enim febrem illam,ex sententia Plateri, spectes, siue inflammationem pituitosam,ex Capiuaccio.vtrobique senes, ob caloris natiui debilitaté,qui neutrũ malũ vincere potest,periclitatur.

4. Sanantur autem ægri,si facultas naturalis & vitalis constat, & actiones animales non valde læduntur. Si nimirum Lethargicus jam melius intelligit,facilius mouetur, memorari incipit, ad interrogata respondet,spiratio fit facilior & liberior;parotides erumpunt die critico,multa exspuit, per nares purgatur, & symptomata omnia minuuntur,spes est ægrum conualiturum.

5. Quando materia Lethargi causa, euacuatur per aluum,vel deriuatur ad emunctoria post aures,cum febris & symptomatum remissione,bonum.

6. Contra verò, si symptomata statim ab initio sint grauia,ac vires prosternantur,nulla salutis spes est.

7. Qui ex Lethargo seruantur, Empyici fiunt, teste Hippocrate,*in Coac.prædict.*& *in tertio de morbis.*Pituita,enim à capite ad fauces decumbens, si non exspuatur,confluit ad pulmones,à quibus compressis in cauum thoracis spatium ejicitur, ibique putrescens suppuratur, vt à plerisque hoc Prognosticum explicatur. Monet tamen,non sine caussa,Mercurialis,alienum esse à ratione, hoc Prognosticum de Empyicis in specie dictis interpretari velle;cum non sit possibile, vt materia,quæ in cerebro lethargum facit, in pectus transmittatur, ac ibi in pus vertatur. Ipse verò per suppuratos hoc loco eos intelligit, quibus materia putrefacta per aures,vel nares euacuatur.Et verum est,Hippocratem ἐμπυήματα sæpe nominare consueuisse non eas tantùm,quæ fiunt circum thoracem, sed etiam in aliâ quáuis corporis parte in pus mutationes, vt Galenus, 5.*aphor.*8.& 7.*aphor.*44.docet.

8. Si Lethargici vrinas claras & tenues reddant, malum.

9. Si Lethargicus multa & liquida egerat per aluum, valde exigua vitæ spes est, teste Hippocrate, 3. *de morb.* Nam indicium est prostratæ, & ferè extinctæ virtutis retentricis.

10. Quando symptomata, quæ Lethargo conjunguntur, inualescunt, & sudor frigidus, præsertim in capite, augetur, lethale est, virtute jam magis & magis debilitatâ, teste Auicenna.

11. Tremor in Lethargo malum statuitur, vel quia materia flatulenta resoluta cerebri neruos concutit, vel quia tanta materiæ copia significatur, vt & dorsalis medulla ab ea occupetur. Si tamen materia è cerebro expellatur ad neruos, & inde æger melius habeat, bonum; habetque se res, vt in paralysi post apoplexiam.

12. Fit nonnunquam, vt Lethargus in sphacelum parte aliquâ cerebri desinat, quando sanguis pituitosus putrescens abscessum gignit. Adest tum dolor capitis vehemens, febris intenditur, tremores vniuersi corporis accidunt, & alterius lateris paralysis, si totum cerebrum non sit occupatum. Cujus rei exempla sunt apud Amat. Lusitanum, Dodonæum, Forestum.

13. Lethargum phrenitis sanat, concoctâ morbi materiâ: & contra non vtiliter phrenitis in Lethargum vertitur cerebri naturali calore extincto, Galenus, 6. *Epid. comm.* 6. *aphor. vltim.*

Indicationes.

Indicationes. Ex iis, quæ de natura & caussis Lethargi dicta sunt, patet, curam partim ad febrem, siue ea sit continua quotidiana, siue semitertiana, siue tertiana notha, & malignitatem, si quæ adsit, partim ad caput dirigendam esse. Qua ratione febres illæ sint curandæ, suo loco dictum.

Habitâ igitur febris, & totius ratione, eóque, quantum opus, euacuato, materia ad caput affluens & reuellatur, & repellatur, æger à somno excitetur, materia, quę ad caput affluxit, euacuetur, & discutiatur, capútque tandem roboretur.

Curatio.

Curatio. Primò ergo danda opera, ne materia in toto corpore redundans ad caput feratur, verùm potius ad partes cæteras reuellatur, &, quod commodissimum est, è corpore euacuetur. Et in reuulsoriis auxiliis diutius, & ferè semper persistendum.

Vena sectio. Ergo clystere præmisso sanguis euacuetur è venâ cephalicâ, nisi id vires prohibeant. Et quidem maturè instituatur venæ sectio; cùm morbus sit acutus: præcipuè si malignitas adsit, venæ sectio non diu differatur.

Vbi pituitosus humor, quod plerumque fieri solet, simul abundat, & frigidiore tempore morbus inuadit, parcius sanguis ad ℥. iiii. vel iii. euacuandus. Nonnulli quidem planè dissuadent venæ sectionem; sed cum febris conjuncta sit, & procul dubio humor vitiosus per venas diffusus ad caput affluat; non solùm à capite reuellitur venæ sectione sanguis, sed & natura parte oneris leuata reliquum facilius concoquet. Post cephalicam nonnulli venam frontis aperiunt. Potest & hîc vena in pedibus aperiri.

Cucurbitularum cum & sine scarificatione applicatio. Si verò venam secare non liceat, cucurbitulæ scarificatæ vtiles sunt, quæ dorso & humeris primùm, hinc versus occiput admoueantur. Vtiles tamen etiam sunt cucurbitulæ non scarificatæ, quæ tractu suo non solùm materiam à capite reuellunt, sed & facultatem animalem sopitam excitant.

Hirudinum admotio. Si vniuersi corporis euacuatio præcesserit, cucurbitulæ inter primam & secundam vertebram ceruicis applicari possunt.

Ligatura & frictiones. Cum commodo etiam hirudines hæmorrhoidibus affiguntur; quod remedij genus ab imminente Lethargo præseruare, & jam Lethargo correptos ab eo liberasse, obseruatum est; præsertim si malum ab hæmorrhoidũ suppressione ortũ habeat.

Eadem fine instituantur ligaturæ fortes, frictiones pedum cum sale & aceto, manibus inunctis ol. rutaceo, & de castoreo.

Suppositorum & enematum usus. Repetantur quoque glandes & clysteres:

♃. *Parietar. mercurial. saluiæ, majoran. betonic. centaur. minor.* an. M. j. *agaric. in petiâ ligat.* Drach iij.

Coquantur in hydromel. s. q. Colaturæ ♃ ℔. j. *elect. hier. simpl. Ind.* an. Vnc. ß. *ol. lilior. albor. rutac.* an. Vnc. j. *mell. rosar.* vel *anthos.* ʒ. vi. *sal.* Drach. i F. Clyster.

Purgatio. Post venæ sectionem sæpe statim ad medicamenta purgantia transeundum; & præcipuè si humor ad caput ruens turgentis naturam præ se ferat, atque graue periculum immineat, si coctio, & præparatio humorum expectetur.

Ideóque attenuatis crassis humoribus, quantum temporis angustia concedit, purgantia exhibeantur. Cathartica autem medicamenta in principio mitiora sint, ob febrem continuam coniunctam. Commodum est hîc infus. agar. cum hydromelite, cui aliquid rhabarbari addi potest; cùm bilis plerumque humorum ad ad caput vehiculum sit, aut pilul. de hierâ cum agarico.

De purgantibus autem hoc monendum, quandoque solis pituitam purgantibus vtendum esse, quandoque bilem purgantia admiscenda, prout pituita, vel bilis admiscetur. Si Lethargus est in principio, cùm materia adhuc ad caput confluat, & ejus vehiculum sit humor biliosus, non solùm pituitam purgantibus tunc vtendum est, verùm etiam de bilem purgantibus aliquid admiscendum, rhabarb. scilicet, & scammonium. In morbi progressu verò, & cùm materia jam ad caput fluxit, & in eo hæret, solis pituitam purgantibus vtendum; nisi forsan febris etiam notha sit, & ex misto humore ortum habeat.

Si tamen febris sit remissior, & materia in capite valde vrgeat, etiam fortiora exhibeantur. Possunt & clysteres acriores sæpius repeti.

Vomitus prouocatio. Non incommodum fuerit & vomitoriis vti, si materia in ventriculo contineatur.

Repellentium usus. Interim dum hæc peraguntur, & quidem mox post venæ sectionem, repellentia medicamenta capiti ad suturam coronalem applicentur, quæ supra, *part.* 1. *c.* 5. & *seqq.* proposita sunt.

Mitiora tamen illa vsurpentur, vbi frigidus humor & pituitosus admistus est.

Neque à reuellentibus interea desistendum, sed clysteres acres, ligaturæ & frictiones continuandæ. Post secundum, vel tertium diem repellentibus discutientium aliquid addendum, vt ol. chamæmel. rosac. flor. stœchad. Arabic. origani, pulegij, calaminthæ, castorei.

Vel ♃. *Ol. rosac.* Vnc. iiij. *aceti st. tunic.* Vnc. ß. *castorei* Drach. ij. M.

Alij cinerem capillorum humanorum admiscent, quem Lethargi antipharmacum vocant.

Vel applicetur hoc Epithema:

♃. *Fol. majoran. fl. lauendul.* an. p. iij. *rosarum rubr.* M. j. *rad. angelic. tormentill.* an. Drach. j. ß. *ostrutij, zedoar. aceti vini opt.* Vnc. ij, *aq.* q. s.

Coq. ad tertias. Colentur. In colatura stuppa madefiat, capitíque imponatur.

Somni inhibitio. Danda quoque opera, vt æger è somno excitetur. Excitatur autem iisdem ligaturis & frictionibus, quæ ad reuellendum adhibentur; çum dolorificæ sint, vt & pilorum vellicatione, vociferatione & strepitu, ac aliis, quibus fieri potest, modis. Inprimis verò tactus objecta vehementia & dolorifica hic plurimum possunt. Ideóque frequenter cucurbitulæ magnæ sine scarificatione variis corporis partibus applicandæ, plantæ pedum fricandæ, & alia objecta, & quæ ægrum ad vigilandum excitare possunt, ipsi obiicienda.

Exemplum

Exemplum elegans Lethargici excitati ex Horatio, supra, *c.2.* recensuimus. Facit ad eam rem etiam inunctio palati cum oxymelite s. & scillit. sinapi, pyrethr. Mithridatio,& similibus.

Suffitus an conveniant? Suffitus, quibus nonnulli ad excitandum vtuntur, satis commodi hîc non sunt; cum cerebrum valde repleant. Rectius ex pulegio,ruta,serpillo,hyssopo, origano,in aceto coctis,additâ particulâ castorei,vapores calidi naribus ægri excipiuntur;de quibus suprà,*cap.2.* dictum.

Vel ♃. *Sem.nigell.* Drach.j. *rad. angelic. Zedoar.*an. Scrup.ij.*castor.*Scrup.j.*baccar.lauri* ℈.ß.*camphor.*gr.vii.

Contund. & Misc.F. Nodulus ex sind.rubr.

Potest & sequens Balsamum naribus inungi:

♃. *Bals.angelic.majoran.rutæ*,an.ʒ.j.*extr.theriac.* ℈.j.*ol.lauendul.destillati,galban.*an.gutt.v.M.

Vel acetum destillatum acre infundatur laminæ ferreæ candenti,& fumus naribus accipiatur.

Materia morbifica præparatio. Si morbus det inducias,materiâ præparetur medicamentis ex betonicâ, saluiâ,capill.♀ris, majoran.roremar.fœniculo, pulegio. Medicamentisque hic semper particula castorei admiscenda,vtpote cujus vsus in Lethargi curatione ferè omnibus aliis medicamentis præfertur, & quo vnico, vt Trallianus,*lib.1.cap.14.* docet, plurimi veterno correpti pristinæ sanitati restituti sunt.

Exempli gratiâ,

♃. *Rad.fœnic.*Vnc.i.*pœon.*Vnc.ß.*beton.rorismar.* an. M.i.*saluia* M.sem.Coq.in aq.s.

Colat.♃.Vnc.ix.*oxymel.s.*Vnc.ij.*mell.rosat.col.* Vnc. i.M.pro 3. dosibus.

Vel ♃. *Oxymel.s.*Vnc.ij.*castor.*Drach.ß.Misce.

Est & efficax hîc oxymel.scillitic. quo æger singulis diebus cum syrup. de betonic. & simil. vtatur. Si febris sit valida,à syrup. de stœchad. abstinendum. Vtilis est & spir.⊕,ac ⊖is, cum aquis & syrupis cephalicis exhibitus; cum humores crassos attenuet, & incidat, & euaporationem ad caput prohibeat.

Vel ♃. *Lign.sassafras,rad. pœon.* an.Vnc.j.*acori veri* Vnc. ß. *saluiæ,beton. majoran.satureiæ*, an.M.i.*flor.stœchad. Arab.rorismar.*an.M.ß.*sem.sesel* Drach.ij.

Coqu.in hydromel.℔.ij.in vase clauso.

Colaturæ clarificatæ adde *oxymel. scillit. mell. rosati colat.*an. Vnc.i ß. & aromatisetur *nuc. mosch.* Drach. ß. pro tribus vel 4.dosibus.

Pituita purgatio. Postea purgantia fortiora vsurpentur. Vtendum ergo ad pituitam purgandam agarico, semine carthami, mechoacannâ,turbith,electuar. Indo major. Episcopi. diaphœnico, benedictâ laxatiuâ, trochiscis alhandal. Alexander Trallianus scammon. Scrup.j. cum castor. Scrup.ij. in oxymelit. exhibet, quo deploratos multos se restituisse testatur. Verùm etsi,vt Oribasius ex Ruffo Ephesio refert, nullum aliud sit Lethargo correptis æquè vtile ac efficax medicamentum ad purgandam pituitam, quam bilis admista in caput detulit, quàm scammoneum cum castoreo exhibitum: tamen cautè hîc in dosi agendum,præsertim in febre continua,quę hoc malum comitatur. Neque tamen & in purgando cunctabundus nimis, aut timidus sit Medicus; cum materia ad caput ruens valde vrgeat, & consultius sit, eam euacuare, dum in motu est, quàm dum in capite firmata est, & sedem ibi fixit. Et omnino periculum in hoc morbo aliquid periclitari permittit, &,vt Serenus habet: *Medici hæc potiora putant,quam dulci morte perire.* Et si accidat,vt Lethargus per crisin eueniat,humoribus,qui morbum produxerunt ad caput ruentibus, & febris,quæ adfuit,jam facta sit remissior,tum totius, & febris non magnam habere rationem oportet, sed necessarium est caput respicere, & materiam, quæ ad id fluxit,& in eo hæret,præparare & euacuare,sicut supra, *part.1.cap.10.*dictum.

♃. *Turbith.elect.*℈.iiii. *agaric.alb.*ʒ.ii. *zingib.* ℈.ii. *sem.fœnicul.*℈.i.*fol.beton.salu.*an.P.ii.*castor.*gr.vi.

Infundantur in s.q.*hydromel.*

Colat. ♃. Vnc. iii. *mell. rosat. solutiu.* Vnc. sem. Misce.

Si vires ferant,adde *electuar.Ind.*Drach i.

Vel ♃.*Pilul.de agaric.cochiar.*an.Drach.ß.*castor.*gr. iii. *extract. panchymagog.* vel *mechoacan.* gr. vi.

F. Pilulæ xx.

Clysteres acriores repetendos esse, antea etiam diximus.

Vt ♃. *Hyssop.calaminth.origan.flor.stœchad. Arabic. hyssop.centaur.minor.*an.M.i. *pulp.colocynth. in petia ligata* Drach.i. ß. *agar.in petiâ ligati* Drach. ii. *sem. cartham.*Vnc.i.*fœniculi,cumini*,an.Drach.ii.

Colaturæ ♃. ℔.i. adde *hier. simpl.elect.Indi*,an.ʒ.ß. *olei rutac.* Vnc.ii.F.Clyster.

Quod si clysteres vel non retineantur, vel nimis retineantur, atque ita parum prosint, glandes acriores immittendæ, & toties repetendæ, donec aluus egeratur. *Suppositoriorum applicatio.*

Vt ♃. *Sp.hier.picra Galen.* Drach.ii. *pulu.colocynth. agar.alb.* an.Drach.ß.*diagryd.*Scrup.i.*sal.gemm.*Drach. ii. *mellis* q.s.

Coquatur mel ad iustam consistentiam, & species inspergantur,ac fiant Glandes.

Neque omittenda,vbi vniuersales corporis euacuationes præcesserint, humorum per vrinas euacuatio, ex decocto rad.petrosel. fœnicul. asparag.gramin.asari, quæ vnâ operâ & humores crassos attenuare, & ad vias vrinæ deducere possunt. *Materia morbifica per vrinam euacuatio.*

Atque hoc modo Antiqui tam præparantia, quàm purgantia satis fortia & calida vsurpabant, vt febris cum Lethargo conjunctæ nullam ferè rationem habuisse videantur: idque ex eo fundamento, quod putârunt,febrem esse saltem symptomaticam,& sequi putredinem pituitæ in cerebro, quâ sublatâ febris cesset. Verùm cum,vt antea dictum, si rem diligenter perpendamus,febris non solùm sit symptomatica,sed ex materia febrili vapores narcotici in caput ascendant, & calor pituitam in capite fundat, vel ex vniuerso corpore pituita in caput ruat: febris planè non negligenda est, & prout est intensior,vel remissior, medicamenta moderanda, ac calida illa medicamenta, quæ aliàs caro competunt,in Lethargo ob febrem ita temperanda, ne periculum,quod aliàs à Lethargo imminet,auctâ febre per calidiora medicamenta duplicetur.Et potest caliditas medicamentorum temperari oxymelite, quod aliàs commodissimè admiscetur. Et si omnino ob reuulsionem materiæ purgantia, eâque fortiora, requirantur, nec tamen febris ea admittat,clysterum vsus repetitus, vt dictum,commodissimus est.

Nonnunquam sudore Lethargus, seu potius febris, Lethargi caussa,finitur,eaque sublatâ etiam Lethargus cessat;quod ipsum indicio est,febrem esse morbum primarium,quò si naturam vergere animaduertamus, sudor arte & medicamentis promouendus. *Sudoris prouocatio.*

Vniuersali curatione peracta caput euacuandum tam sensibiliter,quàm insensibiliter per nares,palatum, errhinis,ptarmicis,inunctionibus palati. Insensibiliter embrochis & fomentis, inunctionibus, & aliis supra, *part.1.cap.10.* propositis.

Sternutatoria etiam ex helleboro albo & nigellâ parari possunt. Inprimis puluis rad. lilii conuall. naribus insufflatus tanquam appropriatum hîc remedium commendatur. Apophlegmatismis,vt & Masticatoriis, ob illam in somnum propensionem ægri non facilè vtuntur.Vbi tamen sese recolligere incipit æger,non negligenda.

Formulæ horũ remediorum petantur ex *allegato c. 10.part. 1.* Inprimis verò,vt antea etiam dictum,castoreum in hoc malo magnæ efficaciæ est,& reliquis omnibus præfertur, quod nõ solum vim habeat pituitam incidẽdi, sed & quia caput non valde repleat ac turbet. Ideóque errhinis & apophlegmatismis admiscendum.

De

De Sternutatoriis hoc monendum, si affectus perseueret, & æger difficulter excitetur, eorum vsum commodissimum esse; non tamen continuò in eo persistendum, ne caput repleant, ac humores nimis fundant ac moueant. Multò magis ab initio morbi ab intempestiuo sternutamentorum vsu abstinendum; cum magis ab iis tum materia fundatur; partibus impingatur, vnde morbus fit contumax, vel interdum in apoplexiam degenerat.

Diaphoreticorum vsus. Tandem insensibiliter resoluentia applicanda, & à mitioribus ad fortiora progrediendum, quæ etiam ex *cap.*10.*part.*1. petantur.

Vel coquatur castoreum in succo rutæ, & aceto ac oleo, atque eo occiput fricetur: nonnulli capillos hominis vstos addunt.

Vt ℞. *Castorei* Vnc. ß. *capill. homin. vstor.* Vnc. i. *aceti, succi rutæ*, an. q. s.

Misc. eóque caput irroretur & fricetur.

Aut hoc Decocto caput illinatur:

℞. *Beton, saluiæ, rorismar. flor. stœchad. Arab. spicæ nostrat.* an. Drach. ii. *castor.* Drach. iii. *baccar. lauri, juniperi*, an. Vnc. ß. *sem. pœon. rutæ, fœnicul*, an. Drach. j. *pyrethri* Drach. iii.

Coqu. in vase duplici, vel loco calido digerantur, colaturaque expressâ caput illinatur.

Vel ℞. *Baccar. lauri, juniperi*, an. Vnc. i. ß. *rad. angelic. zedoar. Imperator.* an. Vnc. i. *herb. rorismar. saluiæ, betonic.* an. M. i. *rutæ, satureiæ, majoran. flor. lauendul.* an. M. sem.

Incisa bulliant in s. q. aceti; in quo decocto spongia, aut linteum in eo madefactum, calidè capiti imponatur. A fomentatione hâc capiti absterso sequens adhibeatur Linimentum:

℞. *Ol. rutæ, majoran.* an. Drach. ii. *satureiæ* Scrup. i. *succini* Scrup. sem. *rorismar. zedoar.* an. gutt. vii. Misce.

Rondeletius hoc vtitur Linimento, quod capiti raso applicat:

℞. *Castor. rec.* Drach. ij. *ciner. capill. propr.* ʒ. ii.

Dissolu. cum oxyrrhodino, & redigantur ad formam vnguenti.

Vesicatoriorum & sinapismorum applicatio. Quod si mitiora non sufficiant, ad vesicatoria ac sinapismos, ex sinapi, pyrethro, columbarum stercore, nigella, euphorbio, castoreo, &c. adscendendum, vt & alia medicamenta, quibus materia ex alto attrahitur, quæ scapulis, humeris, post aures, aut deraso capite vertici & suturæ coronali imponantur.

Vt ℞. *Pulu. cantharid.* Scrup. i. *euphorb.* Scrup. sem. *piper.* gr. vi. *fermenti* Vnc. ß. F. Vesicatorium.

In mollioribus vesicatoria ex puluere & semine flammulæ Iouis parantur, quibus octaua pars pulueris cantharidum addi potest. Quòd tamen dictum est, vesicatoria locis capiti vicinis, vel ipsi capiti applicanda esse, id de morbi progressu, & cùm materia jam capiti impacta est, ac in eo quiescit, & cùm deriuationis atque euacuationis gratiâ applicantur, accipiendum est. Aliàs verò, vt hoc superioribus addamus, etiam reuulsionis gratiâ in principio morbi vesicatoria vsurpari possunt; sed loco remotiori tum applicanda, cruribus scilicet, vel brachiis.

Nonnulli, cum morbi vis maxima est, etiam cauteria actualia occipiti inter primam & secundam vertebram applicant.

Capitis roboratio. Tandem caput roborandum medicamentis supra, *part.*1.*cap.*14. propositis, vt:

℞. *Conseru. beton. anthos, saluiæ*, an. Vnc. i. *lauendul.* Vnc. ß. *calam. aromat. condit.* Drach. ii. *nucis mosch. cond.* Drach i. *spec. aromat. rosat. diambr.* an. Drach. ß. *Mithridatij* Scrup. ii.

Cum *syrupo stœchad. simpl.* F. Electuarium.

Vel ℞. *Conseru. flor. anthos, primul. veris*, an. Vnc. ß. *rosar. incarn.* Drach. iii. *spec. arom. rosat.* Drach. j. *lætif. Gal.* Drach. ß. Cum *syrup. de stœchad.* & modico *acetos. citri* F. Electuarium.

Vel ℞. *Aq. saluiæ, lauendul.* an. Vnc. i. ß. *extr. angelic. zedoar.* an. gr. v. *essent. castor.* gutt. iii. *manus Christi c. ol. succini* Drach. iii. *aq. theriacal.* Drach. j. Misce.

Inprimis castorei vsus continuetur, si malum protrahatur, & manè per aliquot dies eius gr. iii. & iiii. cum oxymel. simpl vel scillit. aut syrup. de stœchad. exhibeantur. Testatúrque Trallianus, vt etiam antea dictum, multos isto morbo victos hoc solo remedio mortem euasisse.

Chymici plurima quidem commendant, veluti sunt ol. majoran. rorismar. serpilli, rutæ, saluiæ, ol. vitrioli castorei, quod gran. aliquot pondere in aq. lilior. conuall. majoran. & rorism. exhibent: sed istis omnibus hîc, & in similibus cerebri affectibus præferunt sulphur Lunæ hoc modo paratum.

℞. ☽ *purissimi* tantum, quantum videbitur; solue in aq. forti communi. Deinde calcina tartar. cui affunde aq. calentem, & vulgari via sal tartar. elice: filtra lixiuium hoc sale tartar. impregnatum, & inijce ☽ dissolutum; & præcipitabitur ☽ in formâ subtiliss. calcis: calcem hanc frequenti aquæ calentis affusione edulcora, & à salsedine libera; tùm intra prunas in trigillo triquetro colloca, vt colorem assequatur puniceum. Calci affunde acetum ter destillatum, & extrahetur sulphur. coloris cærulei. Acetum tinctum separa, & aliud substitue, dum nihil aliud amplius extrahatur. Abstrahe in cineribus per alembicum acetum, & sulphur. ☽æ remanebit in fundo. *Sulphur ☽æ.*

Iam ℞. *spir. vini subtilissimi* part. j. *sal. vrinæ* part. ß.

Misc. probè, & in baln. vaporosum collocata inuicem vniantur. Hinc sulphuri ☽æ id superfunde, & denuò hoc soluatur. Solutum vasi circulatorio inditum per dies 30. circuletur, postea in cucurbitam non nimis amplam circulatam liquorem transfer, & ex arena destilla forti igne. Sic sulphur. ☽æ cum spiritu vnà adscendit per alembicum coloris cœrulei. Hoc postea cum extr. castor. dosi gr. vi. vel viii. miscendum, & in aq. saluiæ, majoran. rorismarin. quotidiè exhibendum.

Diæta.

Diæta. Aër. Aër sit moderatè calidus, alteratus odoribus ex castoreo, pulegio, hyssopo, origano, & similibus, purus ac lucidus, vt spiritus excitentur.

Cibus & potus. In principio sit victus tenuis & paucus, vímque attenuandi humorem pituitosum habeat, alteretúrque propterea hyssopo, roremarino, majoranâ, & similibus, oxymelite ob febrem addito. Ratione febris quidem commodus est prisanæ vsus, sed conspergatur ea cinamomo. Reliqui etiam cibi aceto, & herbis cephalicis condiantur. In progressu tamen morbi & præcipuè in declinatione, aliquid carnis boni succi, & facilis coctionis concedi potest. Nonnulli vtuntur lacte amygdalar. dulcium cum melle. Sed quia amygdalæ vim quandam somnum conciliandi habent, vsus earum hîc tutus non est. Vitentur omnia alimenta pituitosa, & vaporosa, pisces, lac, fabæ, legumina, fructus frigidi & humidi, vt Persica, pyra, poma, pruna, ficus.

Potus sit aqua hordei cum cinamomo, vel hydromeli, quod sit plenius vel dilutius, prout febris minus vel magis vrget. Vtile quoque est oxymel dilutum.

Vel ℞. *Mell.* ℔ ʃ. *aq.* ℔ iii. *saluiæ, betonic.* an. M. j.

Coquantur ac digerantur. Colaturæ adde *aceti* ℥. iiii. F. Oxymel.

A vino abstineat æger vsque ad declinationem, aut, si ob ventriculi imbecillitatem aliquid vini ægro sit indulgendum, sit aquosum & subastringens.

Somnus & vigilia. De somno non plus concedatur, quam quod viribus saltem conseruandis sufficiat. Ab assiduo verò somno, æger omnibus modis arceatur, inprimis mox à cibo. Et cum æger obliuiosus, & quasi stupidus sit, ac cùm *Excreta.* mictionis, tú egestionis alui obliuiscatur, admonendus & sollicitandus, ne vrinam, vel feces alui diutius detineat; curandúmque, vt aluus quotidie egeratur.

CAPVT

CAPVT XXI.

De Laßitudine.

HActenus de ſymptomatibus, in quibus ſenſus interni ſolummodo læduntur, actum eſt. Proximum iam eſt, vt de motus animalis ſymptomatibus, ac læſionibus dicamus, quales ſunt, Laſſitudo, Pandiculatio, Inquietudo, Horror, & Rigor, Tremor, Conuulſio & Motus Conuulſiui, Paralyſis, & Motus impotentia.

Laſſitudo. Et vt de Laſſitudine primò dicamus, quæ Græcis eſt κόπος, dolor, labore inprimis, qui Græcis πόνος, contractus, eſt ea in genere ſenſus quidam moleſtiæ in partibus motui animali dicatis, ſeu pigritia quædam, & debilitas, & ad motum animalem ineptitudo cum dolore; cùm ſcilicet homo ob exercitium & laborem ad motum, quem prius facilè obire poterat, ſuſcipiendum non ita aptus eſt, vt antea, ſed cum moleſtiâ quâdam & dolore aliquid agit.

Differentia. Recenſentur autem Laſſitudinis quatuor genera: Vlceroſa, Græcis ἑλκώδης, Tenſiua, τονώδης, Inflammationis ſpeciem referens φλεγμονώδης, & Exſiccatiua.

Laſſitudo ſpontanea. Commodè tamen in duo primùm genera omnis Laſſitudo diuidi poteſt. Alia videlicet Laſſitudo eſt Spontanea, quæ etiam ſine inſigni motu & exercitio ab humorum vitio prouenit, & corporibus cacochymicis vel *Laſſitudo exſiccatiua.* plethoricis accidit: alia non ſpontanea, quam Exſiccatiuam nominant, quę nimios labores, & corporis motum, etiam abſque humorum vitio, ſequitur.

Laſſitudo ſpontanea tria Laſſitudinis genera ſub ſe complectitur: Vlceroſam, Tenſiuam, & φλεγμονώδη.

Laſſitudo vlceroſa eiuſque cauſſa. Vlceroſa eſt imbecillitas corpus mouendi, cum ſenſu punctionis in ambitu & muſculis totius corporis, à materiâ acri & mordaci. Quã qui patiuntur, per vniuerſam cutẽ, & corporis ambitum quaſi puncturas, ac ſi acubus pungerẽtur, percipere conqueruntur, ac ſi infixas carni & cuti ſpinas haberent; & omnino quendã quaſi exulcerationis ſenſũ percipiunt, Vnde & vlceroſa Laſſitudo nomen accepit. Ortũ verò habet ab acrium, & mordaciũ excrementorũ copia, quales ſunt humores bilioſi, atra bilis, vel alij, qui ex putredine & corruptione acrimoniã acquiſiuerunt. Nonnulli & adipem colliquatum ex nimio calore inter huius laſſitudinis cauſſas referũt. Imò non ſolũ humores, ſed & vapores acres hanc laſſitudinẽ excitare valent. Quæ omnia vel à natura & calore fuſa ad ambitũ corporis pelluntur, ſeu motu & exercitio nimio liquata & attenuata eò attrahuntur, ſeu à mora in Sole, ira, aliaque aliqua commotione vehemẽti eò concitantur.

Laſſitudo tenſiua, eiuſque cauſſa. Tenſiua eſt impotentia motus cum ſenſu tenſionis fibrarum rectarũ in muſculis in toto corpore. Nam qui hâc laſſitudine laborant, tenſionẽ quandam ſe percipere aiunt, præcipuè in partibus, quæ inter exercitandũ laborare maximè conſueuerunt, muſculorũ ſcilicet tendinibus & fibris, ac neruis, ita vt amplius non moto corpore, & ceſſante exercitatione, impreſſa quaſi remaneãt antegreſſi laboris veſtigia, atque in muſculis, & eorũ partibus relinquatur diſpoſitio, qualis inter exercitandũ affuit. Sequitur verò maximè plethorã ob quã ſolidæ partes in muſculis tenduntur. Non tamẽ impoſſibile videtur, quin & ab alia materia fieri poſſit, modò nõ ſit mordax, ſiue ſit vapor & flatus, ſiue pituita, ſiue melãcholia. Huic nõnulli addũt laſſitudinẽ contundentẽ, quæ Græcis ὀστοκόπος eſt. Verùm hæc doloris potius ſpecies eſt.

Laſſitudo phlegmonodes. Phlegmonodes laſſitudo eſt ad motum impotentia cum ſenſu contuſionis quaſi, vel cõtractionis muſculorũ, & partium voluntario motui inſeruientium. Quam qui patiuntur, contuſas quaſi, & confractas atque inflãmatas partes ſibi eſſe conqueruntur. Et hæc ab vtraque cauſſa ortũ habet, nẽpe cacochymia & plethora, & in ea ſimul muſculorũ tenſio & calor percipitur: cum ſcilicet & humores vitioſi, & ſanguinis copia, ſeu potius vapores à ſanguine attenuato excitati ad muſculos effundũtur, vel muſculi inter exercendum calefacti nimium humorem ad ſe attraxerunt. Senſuſq; hic laſſitudinis in muſculis ferè, qui ſub cute locum habent, percipitur. Vbi verò nerui interiores, tendines oſſibus adhæreſcentes, & membranæ oſſa obuoluẽtes tenduntur, ita vt oſſa dolere putentur, Laſſitudo, & dolor ὀστοκόπος Medicis nominatur. Atque hæc laſſitudo potiſſimum ex materia melancholica, membranas, quæ oſſa obuoluũt, occupante ortum habet; & propterea febribus quartanis, ac ſcorbuto valde familiaris eſt, vt & ſæpe morbo Gallico.

Laſſitudinis exſiccatiua cauſſa. Laſſitudo verò non ſpontanea, ſeu exſiccatiua, nullum talem doloris ſenſum habet, ſed fit ſolùm, cum corpus nimio exercitio exiccatum ac reſolutum eſt, atque poſt defatigationem quietem cupit.

Alij adhuc plures differentias addunt, & nunc vlceroſam tenſiuæ, nunc vlceroſam phlegmonodi, nunc tenſiuam Phlegmonodi, nunc omnes miſceri ſtatuunt.

Laſſitudo Gracilitatis. Præter has tamen adhuc alia addenda videtur, quam Gracilitatis appellant, quæ eſt imbecillitas ad mouendum, ob facultatis mouentis, ſeu potiùs muſculorum læſionem. In hac nullus eſt triſtis ac moleſtus ſenſus, ſicut in vlceroſâ, tenſiuâ, ac phlegmonodi, ſed tantùm difficulter mouentur ægri. Hæc autem ad mouendum impotentia ſequitur carnis & adipis muſculorum conſumptionem, quæ Gracilitatis propterea dicitur, quia in hac laſſitudine corpus emaciatum eſt. Acciditque & ſequitur vel morbos longos & chronicos, vt febrem hecticam, tabem, & omnino ἀτροφίαν in quocunque morbo longo; vel febres ardentes, malignas, & peſtilentes; atque tunc vlceroſa, tenſiua, phlegmonodes coniungi poteſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica. Atque hæ ſunt cauſſæ Laſſitudinis, eiúſque differentiæ, è quarum deſcriptione etiam ſigna earum patent. De ſignis hoc ſaltem addimus: Laſſitudinem ſpontaneam cognoſci, quod nullus labor, vel exercitium nimium præceſſit, ſed, quamprimùm ægri mouentur, ea percipitur. Et in vlceroſa quidem laſſitudine, præter ſigna antea enumerata, cacochymiæ, præſertim bilioſæ, ſigna adſunt, & huic ferè ſuccedit rigor. In tenſiuâ ſigna plethoræ adſunt. In phegmonode ſigna vtriuſque. In non ſpontaneâ verò neceſſariò præceſſit exercitium & motus: quod in non ſpontanea non ſemper eſt neceſſarium. Plerumque enim ſine omni præcedente labore & exercitio hominem occupat: quãdoque tamen exercitium & labor in corpore cacochymico, vel plethorico humores ad ambitum corporis mouere poteſt: vnde ſpontanea laſſitudo oritur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Laſſitudo non ſpontanea, & quæ ſolùm laborem atque exercitia ſequitur, plerumque nihil periculi coniunctum habet, ſed, ſi quiete, & cibo ac potu corpus reficiatur, ſponte ceſſat. Aliquando tamen laſſitudo etiam ex laboribus periculoſa eſt, ſi in corpus cacochymicum incidat, cuius exemplum eſt apud Hippocratem, *lib. 3. Epidem. ſect. 2. agr. 8.*

2. De Laſſitudine verò ſpontanea in genere ſcribit Hippocrates, *2. aph. 5.* κόποι αὐτόματοι φράζουσι νόσους. Laſſitudo ſpontanea morbos præſagit. Oſtendit enim, redundare in corpore humores, vel qualitate, vel quantitate, vel vtroque modo peccantes. Et propterea tum alij morbi, tum febres, plerumque ſequi ſolent. Ideóque quando ſpontaneam Laſſitudinem ſentit homo, cacochymiæ vel plethoræ tollendæ idonea remedia quærere debet.

3. In quibus per febres Laſſitudinis ſenſus eſt, illis ad articulos, & iuxta maxillas potiſſimum abſceſſus fiũt 4. *Aphor.*

Aphor. 31. Dum enim natura victrix humores crassiores, & ad euacuationem minus aptos à partibus nobilioribus ad imbecillos articulos, & glandulas post aures, ac sub mento propellit, in partibus iis & vicinis sparsi lassitudinem in iis pariunt. Et quidem si dolor, & molestiæ sensus in toto corpore percipiatur, ad articulos magis humor decumbit: si contra in superioribus partibus, magis ad maxillas, & post aures.

4. Post febrem Lassitudo totius perseuerans recidiuam significat. Hippocrates, *lib. de indicat.* ῥώμη τοῦ σώματος, id est, corporis robore deficiente.

Indicationes & Curatio Laßitudinis spontaneæ.

Laßitudinis spontaneæ curatio. Cùm Lassitudo omnis spontanea ex humoribus in musculis, & circa musculos, & in ambitu corporis hærentibus fiat, & foueatur, vel à cacochymiâ, vel à plethorâ, vel ab vtraque: vt humores circa musculos hærentes tollantur, danda opera; deinde, vt caussa, quæ humores istos subministrat, tollatur, laborandum. Itaque humores in ambitu corporis discutiendi, cacochymia vero, vel plethora, vel vtraque tollenda. Quæ verò post laborem sequitur lassitudo, si quiete & cibo corpus reficiatur, cessat eodem modo quæ in extenuatis à morbo accidit, bonâ victus ratione, quæ conualescentibus debetur, tollitur.

Ideóque humores seu à natura ad ambitum corporis protrusi, seu motu, & exercitatione eò attracti, leni exercitio, frictionibus, vel balneo discutiendi. Si verò vel cachochymia, vel plethora subsit, eaque leuis sit, quiete, somno, & cibo parco, sed boni succi, tollenda, iuxta aphorismum: *Quiete & abstinentia multi magni morbi curantur*; & vini moderato vsu, vt videlicet humores crudi, & semicocti coquantur, & per sudores aut vrinas euacuentur. Neque enim crudi illi humores ideo coquendi esse dicuntur, vt in sanguinem, corporis alimentum, conuertantur, (cum, nisi in venis consistant, & ad sanguinis formam suscipiendam apti sint, id fieri non possit) sed vt attenuati difflentur melius. Quod si maius humorum vitium sit, quam quod istis modis tolli possit, ad maiora illa remedia, sanguinis missionem & purgationem, accedendum, prout hoc, vel illud remedij genus requiritur. In vlcerosâ lassitudine purgatione opus est; in tensiuâ sanguinis missione; phlegmonodes vtroque auxilio opus habet. Vt ergo in vlcerosâ Lassitudine humores vitiosi facilius discutiantur, frictio adhibeatur; præsertim cum oleo dulci. Si verò paulò altius hæreat materia, vt frictionibus discuti non valeat, motu & exercitio insuper opus est, vt excitetur, & cum calore spiritus corporis omnes partes peruadentes excrementa discutiant. Cibi iis conueniunt humidiores, & tenuior victus ratio.

Tensiua Lassitudo similiter frictionibus mollibus cum dulci oleo opus habet, vt tensa laxentur. Ab hac quies imperanda. Balneo etiam aquæ dulcis modicè calidæ vti commodum fuerit. Cibus, quàm in vlcerosâ lassitudine, sit parcior, sed boni succi. In phlegmonode Lassitudine corpus quoque oleo dulci fricandum, & balneum tepidum paulò calidius vsurpandum, cibóque paucissimo boni succi, & vi attenuandi prædito vtendum.

Laßitudinis ex labore Curatio.

Laßitudinis exsiccatiuæ curatio. Lassitudines post labores quies sanat. De quo Hippocrates, 2. *Aphorism.* 48. *In omni corporis motu simul ac quis fatigari cœperit, quies statim laßitudinem leuat.* Ideóque si quis lassitudinem percipiat à labore, non est in labore persistendum.

Maximè verò quies per somnum lassitudinem hanc tollit. Nam in somno membra omnia in homine quiescunt, dum eo in situ collocantur, eâque formâ, quæ media dicitur, musculis omnibus relaxatis, & nihil laborantibus; & in somno humores nimium fusi in musculis hærentes discutiuntur, ipsique spiritus labore absumpti reficiuntur. Si quis tamen à Lassitudine quiescat, nec mitigetur lassitudo, purgatione, vel sanguinis missione opus est.

Verùm non solùm quies, sed & exercitium à labore contractas lassitudines corrigit, si sit priore leuius; quia discutit humores, seu sponte, aut alia de caussâ in ambitum corporis motos, seu à calore attractos. Et quidem contrarius priori motui lassitudinem & defatigationem tollit, vt si quis montem scandendo defatigatus sit, descendendo rursum citius lassitudo tolletur. Inprimis verò exercitij loco vtebantur veteres frictionibus, quas & sanitatis caussâ instituebant. Et quidem frictionem, quæ ante labores ad partes laxandas, & excrementa discutienda instituebatur, Præparatoriam nominabant; quæ verò post labores eâdem de caussâ fiebat, ἀποθεραπείαν. Frictiones autem instituebantur manibus oleo dulci inunctis. Apud nos vt balneorum, ita & frictionum antiquis vsitatarum vsus ferè exoleuit, & eorum loco balnea humida & calida vsurpantur, quibus seu maior corporis pars, seu pedes tantùm immerguntur; quod mirè lassos reficit: cui etiam frictio coniungi potest. Parantur verò Balnea vel ex aqua simplici, vel additis, maluâ, altheâ, chamæmel. hyssopo, & similibus.

Quod si maius humorum vitium sit, quam vt istis remediis tolli possit, ad magna illa remedia, sanguinis missionem, & purgationem accedendum. Verùm de Lassitudinum differentiis & curatione videatur Galenus. *lib.* 3. & 4. *de tuenda sanitate*, vbi prolixè hac de re agit; vt & Aëtius, *tetrab.* 1. *serm.* 4. *cap.* 35. 36. & *seqq.*

CAPVT XXII.

De Pandiculatione & Oscitatione.

Pandiculatio est præter solitum extensio quædam musculorum totius corporis, ad vaporum non acrium in iis partibus dissipationem instituta. *Pandiculatio & oscitatio* Coniungitur plerumque & oris apertio ac diductio, quæ Oscitatio nominatur; quæ tamen & sine pandiculatione potest accidere. Cœlius Rhodiginus, *lection. antiquar. lib.* 11. *p.* 4. affectionem hanc ab Hippocrate ἀλύκην vocatam, plerisque etiam ἀλύειν nominari, scribit. Neque planè præter rem, vt mihi videtur; cum Hippocrates, 7. *aphor.* 56. coniungat ἀλύκην, oscitationem, & horrorem; eique potius, quam inquietudini, potus vini competat, atque ita totus Aphorismus potius pandiculationi, quam alij affectioni congruat. Si tamen Galeni explicatio sequenda sit, malo potius de quo *cap. seqq.* dicemus, tribuenda hæc vox videtur. Ita enim ille in hunc Aphorismum: ἀλύειν secundâ valetudine eos dicunt, qui præ sensuum offensione, & læsione errabundâ sunt sæpe mente & incertâ, atque ad alias subinde, aliasque transeunt tum res, tum actiones; aduersâ verò valetudine similiter etiam ἀλύειν eos dicunt, qui non ferentes decubitum lecto non quiescunt, sed formas mutant, quia præsens semper grauis sit & molesta. Et est procul dubio hæc primitiua potius significatio; sed sæpe ad vicina transferuntur vocabula.

Caussæ.

Nimirum si vapores halituosi in musculorum spatiis colliguntur, & non acrimoniâ, sed copiâ potius molesti sunt, musculi in toto corpore, vt eos expellant, constringuntur. *Caussæ.* Quod si vapor in musculis temporalibus, & masticatoriis præcipuè contineatur, Oscitatio fit.

Vapores

Vapores autem illi halituosi, pandiculationis caussa, sæpe ex latente cacochymiâ aut plethorâ in musculorum spatiis colliguntur, & cum Lassitudine spontanea coniunguntur. Vnde sicut lassitudo spontanea, ita & pandiculatio, & oscitatio frequens futurorum morborum, & instantium paroxysmorum sunt præsagium. Sæpe post somnum Pandiculatio accidit, vbi in somno ex alimenti coctione, & cessatione à motu halituosa ac vaporosa excrementa in spatiis musculorum colliguntur. Solet & ante somnum pandiculatio & oscitatio accidere, vaporibus illis halituosis per diurna exercitia & vigilias collectis, & lassitudine inde oborta, quæ postea in somno in quiete tollitur. Insuper & post exercitia nimia Pandiculatio sequitur, lassitudinísque ex labore contractæ Pandiculatio quasi remedium est. Etenim cum ex labore halituosi vapores ad musculos attrahantur, ibique cumulentur, motu isto pandiculationis vapores isti discutiuntur. Præterea musculi à motu nimio defatigati in quiete lassitudinem illam sentiunt. Verùm constricti lassitudinem illam minus percipiunt, & propterea ad eam edendam inuitantur. Nonnunquam & externum frigus pandiculationem conciliat, cùm poros cutis claudat, fumidósque ac halituosos vapores sub cute detineat, quas natura per pandiculationem discutere satagit. Tandem etiam imaginatio sæpe Oscitationis causa est, vt si quis alium oscitantem videat, vel de oscitatione cogitet, & ipse oscitet: præcipuè tamen hoc pigris, lassis, & somnolentis accidit.

Nictatio oculorum. Ex eadem causâ, è qua, Pandiculatio & Oscitatio prouenit, etiam pendet Nictatio oculorum, quæ cùm homo ad somnum propensus est, accidit, ortúmque habet, cum ex continuo motu oculorum palpebræ lassatæ sunt, & ad claudendum, quod dormientibus necessarium est, inuitantur. Facit tamen huc etiam spirituum animalium dispositio, qui cum iam sopiri incipiunt, eius rei indicium in palpebris cerebro valde vicinis primò statim apparet.

Potest tamen dari adhuc alia caussa Nictationis, asperitas nimirum oculi, quæ ab aëre, contentísque in eo, inducitur, oculóque molesta est. Hæc enim vt tollatur, palpebræ grata quadam humiditate imbutæ oculis exasperatis crebrò inducuntur, vt eorum superficiem irrigent, abstergant, & leuitatem quandam iis inducant.

Prognostica. Porrò Pandiculatio in sanis saltem vaporum in musculis quacunque de causâ collectorum, & lassitudinis indicium est: in febribus verò instantis paroxysmi signum; sicut &, si extra febres sæpius accidat Pandiculatio, vel oscitatio: impendentium morborum signum est, & materiæ vitiosæ exsuperantiam significat, corpúsque febrili propinquam dispositionem habens indicat, & proinde instantibus morbis occurrendum esse monet. Plinius, *lib. 7. c. 6.* & Gellius, *lib. 3. c. 16.* Oscitationem in enixu lethalem esse scribunt, sicut sternuisse à coitu abortiuum.

Cæterùm cùm à pãdiculatione & oscitatione in sanis periculi nihil immineat, sed potius prosint, curatione nullâ opus est. Ideóque in Pandiculatione ciuilitatis potius quam vtilitatis gratiâ, membra minus extendere iubemus, quod & in oscitatione locum habet. Est enim oscitatio pigritiæ, & fluxæ atque apertæ securitatis, & vagi animi indicium. Vnde oscitantes pro negligentibus sumuntur, & oscitatio pro ignauia. De oscitatione tamen hoc monendum, os non nimis dilatandum, sed comprimendum esse; cum ex nimiâ in oscitatione oris dilatatione, seu diductione maxilla inferior facilè luxari, & os hians manere possit. Si tamen latentis humorum vitij pandiculatio & oscitatio frequens signum sit, ei occurrendum, vt modò de Lassitudine dictum.

CAPVT XXIII.

De Inquietudine.

Inquietudo. INquietudo, quam Barbari Iectigationem appellant (etsi alij Iectigationem pro Palpitatione sumant) Hippocrati & Galeno variis nominibus appellatur, ἀλύκη nimirum, & ἀλυσμὸς & ἄλυσις, ἄση, ῥιπτασμὸς, βληστρισμὸς, δυσφορία: quanquam Hippocrates in historia adolescentuli, 3. *Epidem.* hæc distinguere videatur. Tertio, inquit, die δυσφόρος, ἀσώδης πολὺ, βληστρισμὸς, ἀπορίη. Est verò symptoma cùm aliis morbis; tum præcipuè febribus nonnullis familiare, cùm ægri corpus & membra variè iactant, & nunquam in eodem situ manent, sed nunc pedes, nunc manus de loco in locum transferunt, nunc de latere in latus, modò in dorsum, modò in ventrem se conuoluunt, mox se erigũt, iterúmque quiescunt, ad pedes prouoluuntur, nec vllam loci vel decubitus formam seruant.

Caussæ.

Etsi verò delirantes & phrenetici idem facere solent: tamen tum ex imaginationis deprauatione, & variis phantasmatis, nunc ad hoc, nunc ad illud agendum inuitantibus, id accidit. Ista verò inquietudo, quæ sine delirio, in febribus præcipuè, accidit, ortum habet à re molesta, musculos, & partes motui dicatas, aut sentientes molestante. Etsi verò calor totum corpus in febribus occupans etiam homini molestus esse possit: tamen quia non omnium febrium, nec semper, sed præcipuè quarundam continuarum, & quandoque etiam intermittentium in paroxysmo est symptoma, potius ab acri & maligna materia, quàm calore solo prouenire videtur.

Inquietudo duplex. Est autem duplex ista Inquietudo, vel Critica, quæ in perturbatione fit, criticum humorum motum antecedente; solentque tum ægri se erigere, iactare, & variè mouere, quandoque etiam delirare. Altera, quæ citra crisin est, & Symptomatica nominatur, quæ accidit in genere, cum quicunque dolor, & quæcunque molestia hominem angit. Estque rursum duplex: Vna, cùm os ventriculi à prauis humoribus vellicatur; de qua Galenus, 7. *aphor.* 56. scribit, ἀλύκην, seu anxietatem, & inquietudinem istam iis maximè euenire, quibus in ore ventriculi propria quædam humoris molesti qualitas continetur, neque multi, neque innatantis in ventriculi capacitate, sed altius in ipsis tunicis inhibiti. Nonnunquam caussa istius inquietudinis est cibus intempestiuè exhibitus. Altera est, quæ oritur à materia maligna & acri, febrim excitante, quæque circa viscera molestat, vel ab inflammatione alicuius visceris prouenit; vnde eæ febres ἀσώδεις nomiminantur.

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica. Affectio hæc per se satis patet. Inquietudinis verò, quæ ab orificio ventriculi fit proprium signum est Nausea ἀνέμετος, Nausea sine vomitu: quæ si absit; vel ab humore prauo & maligno circa viscera, vel ab inflammatione alicuius visceris prouenit, quod ex suis signis patet.

Prognostica.

Prognostica. Ex Inquietudine, quæ præcedit crisin, nihil incommodi metuendum, si inde euacuatio, vel abscessus sequatur. De quo, 2. *Prorrhet.* hæc habentur: Ex inquietudine rigor iudicatorius si fiat, morbum soluit, superuenientibus sudoribus, vel vomitionibus commodis, vel aluo subductâ.

2. Nec illa aliquid periculi habet, quæ fit à cibo intempestiuè exhibito, sed eo vel concocto, vel reiecto quiescit.

3. Periculosa verò est inquietudo, quæ ortum habet à malignitate & acrimonia materiæ febrem excitantis, vel ab inflammatione interna, vel virium debilitate, quæ morbum ferre nequit. De quibus Hippocrates, 1. *Coac. aphor.* 2. *Quæ cum refrigeratione anxietates fiunt, pessimæ.* Et quidem dupliciter ratione mala est hæc inquietudo, partim vt signum, quia prædicta mala & morbos indicat; partim vt causa, quia vires deiicit, & coctionem humorum impedit.

Curatio.

Curatio. Inquietudo, quæ febres sequitur, curationem peculiarem nullam requirit, sed si crisin antecedit, videndum, vt crisis rectè peragatur. Si citra crisin fiat, danda opera, vt morbo, à quo pendet, succurratur, ideóque in restinguendo humorum incendio, & prauitate materiæ corrigendâ laborandum. Si tamen æger ab humoribus ventriculi orificium vellicantibus valde angatur, exhibenda, quæ acrimoniam illam humorum mitigant, & ventriculi orificium roborant; qualia sunt, syrupus granat. acetos. citri, ribes, acetosel. papau. cum aqua lactuc. portulac. nymph. Extra verò inungendus ventriculus oleo mastich. cydoniorum, absinthij. Vel fouendus similibus medicamentis, de quibus in doctrina de Cardialgia & de Febribus.

CAPVT XXIV.

De Horrore & Rigore.

Horror & Rigor. DE Horroris & Rigoris generatione ac causis satis multa in institut. *lib.* 2. *part.* 3. *sect.* 2. *cap.* 5. diximus, & extant passim prolixæ apud Medicos, hac de re disputationes, neque Galenum semper idem de eo docuisse, sed varium fuisse, ex locis ibi allegatis patet. Vt pauca addamus, Horror & rigor affectus sunt saltem vehementiâ & magnitudine differentes. Rigor enim est musculorum totius corporis vibratio, & concussio cum refrigeratione, & dolore quodam: Horror verò quasi paruus rigor est, cum in eo saltem cutis concutiatur; habétque caussam, quàm rigor, minus vehementem.

Horror & Rigor quomodo ad facultatis animalis, & motus deprauati symptomata referantur. Et quidem primo hoc præsupponendum, quod nemo facilè negauerit, Rigorem fieri à facultate expultrice stimulatâ; & eatenus quidem ad facultatis naturalis symptomata referri posse: quia tamen facultas animalis ad id, quod molestum est, expellendum, & propulsandum simul insurgit, satis commodè etiam ad facultatis animalis, & quidem motus deprauati, symptomata refertur. Generatur enim eodem modo horror, & rigor, quò sternutatio, tussis, singultus, qui motus & ipsi fiunt facultate expultrice à re molesta stimulatâ. In eo tamen differunt, quod certarum & determinatarum partium hi sunt motus; in horrore & rigore verò totum corpus concutitur.

Horroris & Rigoris caussa proxima. Rigoris subiectum sunt musculi totius corporis, seu potius musculi in ambitu corporis. Caussam verò proximam quod attinet, Galenus equidem alicubi, quem alij etiam Medici sequuntur, refrigerationem, & motum calidi innati caussam proximam Rigoris constituit, docétque, dum calidi innati, seu spiritus influentis ob refrigerationem externam, quæ in musculis accidit, influxus & motus ad exteriora prohibetur, eundem cum impetu & violentia quasi ad exteriora viam quærere, atque iterum repulsum maiore cum impetu ad exteriora tendere, atque ita ex lucta ista, & motu calidi ad interiora, & hinc rursus ad exteriora, corporis totius concussionem sequi, quæ Rigor nominatur.

Verùm enim verò non semper à refrigeratione Rigor incipit, sed concussio illa corporis in Rigore à bile excitata refrigerationem antecedit; vt & vbi medicamentum acre vlceri imponitur, aut scintilla ignis corpori incidit, quod etiam Galenus, 2. *de Sympt. caus. c.* 5. docet. Et Refrigeratio non causa est retractionis caloris ad interiora, sed effectus potius proueniens à retractione caloris innati ad interiora, ob causam dolorem excitantem. Deinde si eo, quem Galenus ponit, modo Rigor induceretur, motus similis palpitationi esset, neque fieret à facultate expultrice stimulatâ.

Itaque caussam proximam Rigoris constituimus rē molestam subitò partes sentientes vellicantem, atque expulsionem irritantem. Ad quam caussam omnes aliæ caussæ reducendæ. Primò quidem extra dubium est, materiam aliquam Rigoris proximam caussam plerunque esse, imò à nonnullis pro sola Rigoris caussa poni, quæ materia primo acris esse debet, mordax, & omnino molesta, vt partes sentientes vellicare possit; deinde multa, & velociter moueri. Nam si pauca sit, & immota, potius lassitudinem vlcerosam excitat.

Si quis tamen etiam solum caloris ad interiora recursum caussam Rigoris quandoque statuere velit, illi hoc notandum, à caloris solius recursu Rigorem non fieri, cùm in lipothymia & syncope nihil tale animaduertatur, sed omnino adesse aliquid præter materiam vel excrementitiam, vel onerosam naturæ, quod eam stimulet. Refrigeratio autem, seu caloris recursus non caussa est rigoris, sed quiddam consequens. Cùm enim partes sentientes à re molesta subitò ingruente percellantur, cohorrescunt, & illo ipso horrore ac rigore calor versus interiora, & fontem suum recurrit, & sic accedit refrigeratio. Fit autem hic caloris ad interiora recursus nunc ob causas externas, dum nimirum parti exvlceratæ acre medicamentum imponitur, vel scintilla ignis cuti incidit, aut aqua frigida cuti inspergitur; nunc à caussa interna. Cum enim partes omnes circa viscera membranis vestiantur, quæ neruos à sexta coniugatione accipiunt, & propterea sensu exquisito præditæ sunt, accidit, vt vellicatæ omnes partes corporis sentientes, etiam externas, in consensum trahant. Natura verò de partium internarum, vtpote nobilium, salute sollicita sanguinem & calorem ad suppetias ferendum ad interiora subitò reuocat, vnde partes externæ molestiam percipiunt, quam facultas expultrix à se amotura totius corporis musculos concutit.

E quibus controuersia illa, quæ de subiecto Rigoris, aut potius materiæ, rigoris caussæ, inter Fernelium & alios agitatur, facilè componi potest.

Galenus & Interpretes eius Rigoris subiectum constituunt partes corporis sentientes, seu musculos, & carnem in ambitu corporis, vt ex Galeno, *de Sympt.* 4. *de tuenda sanit. c.* 2. 2. *de Crisibus, c.* 2. 10. *meth. med. c.* 4. videre est. Ab hac tamen sententia discessisse putatur Fernelius, dum, *lib.* 4. *Patholog. c.* 11. febrium intermittentium materiam non in ambitu corporis, verùm in primis viis, & circa viscera contineri docet, scribítque, præcordia & partes omnes, quæ circa hæc sunt, quia membranis separantur, neruósque sentientes suscipiunt è sexta cerebri coniugatione, eximio tangendi sensu esse præditas, magna quoque societate cum principibus, corde & cerebro, tum externis partibus esse connexas, & cum iis ita consentire, vt affectæ mox principes partes, vniuersúmque corpus in consensum trahant. Ita bilem vomituri rigescunt, & cùm calida, mordacia, ac acria medicamenta, vel cibus vntriculum & præcordia feriunt, & cùm pus interiore abscessu collectum erumpit in membranas, rigor accidit. *Horroris & Rigoris subiectum.*

Verùm enim verò non multum Fernelius à vulgata sententia de caussa Rigoris dissidet. Sit sanè, vt statuat, aliquando

aliquando ex solo consensu partium externarum cum internis rigorem fieri, cum scilicet partibus membranosis & neruosis circa viscera affectis, eæ in consensum trahuntur, & natura quasi auxilio & subsidio internis ventura, calorem ad interiora reuocat, vnde exteriora refrigerantur, totumque corpus concutitur: tamen eum negaturum non puto, etiam dum partes externæ à re molesta vellicantur, rigorem accedere posse. Atque ita primum & adæquatum rigoris subiectum sunt membranosæ partes non solùm circa viscera, sed etiam in ambitu corporis. Hæ enim à re molesta vellicatæ, vel quibusdam ex his vellicatis, reliquæ in consensum tractæ, musculos quoque, quibus arctè cohærent, in consensum trahunt.

Rigoris generationis modus. Itaque vt Rigoris generationem, quam nonnulli variis disputationibus inuoluunt, & obscurant potius, quàm explicant, breuiter & perspicuè comprehédamus, Rigoris caussa proxima est res molesta facultatem expultricem in partibus membranosis stimulans, ac musculos in ambitu corporis in consensum trahens, & ad concussionem talem concitans. Quod ipsum manifestum esse puto. Cum enim sensus doceat, totius corporis musculos externos in Rigore concuti, necesse est, vt caussa aliqua in iis adsit, quæ ad motum istum stimulet. Siquidem natura non lacessita nihil tale tentat.

Caussa autem naturam ad motum hunc & concussionem stimulans vel in ipsis musculis in ambitu corporis continetur & colligitur, cum scilicet humores & vapores biliosi, aut quicunque acres in ambitu corporis collecti sunt; vel aliunde communicatur. Consensum partium externarum cum internis quod attinet, si quis cum Fernelio per simplicem consensum, & qualitatem spiritualem transmissam, seu affectum saltem, vt loquũtur, non materiam & caussam affectus communicatam ab internis partibus & visceribus, Rigorem quandoque generari statuere velit, nec cum eo, vt antea etiam dictum, pugnauerim. Non enim absurdum videtur, partibus neruosis & membranosis intus affectis consentire neruosas & membranosas in ambitu corporis, & propterea quasi subsidio, & in auxilium calorem & spiritum ad interiora recurrere, quo subitò partes externæ quasi spoliatæ, molestiam quandam ex subitâ alteratione percipiunt, ideóque ad eam amoliendam concutiuntur.

Fieri tamen etiam potest, & id magis simile vero, videtur vt calore & spiritibus ad interiora recurrentibus humores & vapores vitiosi in ambitu corporis hærentes vnà moueantur, atque ita proxima fiant rigoris caussa. Frequenter verò, quod etiam Fernelius admittit, fit Rigor per consensum internarum partium, cum vapor quidam teter & acris ex humore ibi quocunque modo moto in ambitum corporis mittitur, & partes illas vellicat.

Refrigeratio in Rigore quomodo se habeat. Quia verò cum rigore coniungitur refrigeratio, ita quidem, vt nonnulli rigorem etiam per refrigerationem definiant; quomodo refrigeratio in rigore sese habeat, videndum, vt & vnde dolor ille, & molestia illa oriatur, an à refrigeratione semper, an aliunde proueniat. Rectissime autem ij sentiunt, qui statuunt, cum rigore, & quidem omni, adesse sensum doloris, verùm eum aliquando quidem à caussa refrigerante, plerumque tamen ab ipso motu, & concussione corporis prouenire; vt cum dolor præcedit refrigerationem, refrigeratio verò sequitur, & fit ex spiritus & caloris ad interiora ob dolorem retractione.

Refrigeratio enim duplici modo in rigore accidit. Aliquando est saltem cutanea, & in superficie corporis fit, ob doloré, quem acrimonia humoris excitat. Aliquãdo verò fit in ipsis musculis refrigeratio, eaque vel ob humoré pituitosum, aut melancholicum attenuatum, & in omnes partes diffusum, partes vellicantem, vel ob viscerum inflammationem, in quâ interna vruntur, exteriora verò calore retracto ad interiora frigent.

Atque hic cum sit generationis Rigoris modus, & hæc proxima caussa, facilè omnes remotas & mediatas ad eam reducere licet. Sunt verò Rigoris caussæ vel Internæ, vel Externæ. Inter Internas cum sit materia acris & mordax colligitur ea sub cute, ob partium in ambitu corporis caliditatem & siccitatem; vt docet Galenus, 5. *de loc. affect. cap. vlt.* & *in libr. de Rigore, & Palpitat. c.* 7. *Rigoris caussa remota & mediata interna.* Idque facilius accidit accedente cutis densitate, & ex quacunque caussa, adstrictione, & prohibita transpiratione, in corporibus præcipuè biliosis, vt docet Galenus, 10. *meth. med. cap.* 4.

Deinde generantur humores biliosi & ichores praui in ambitu corporis, cùm venæ & aliæ partes in ambitu corporis exsiccantur; vt est apud Hippocratem, 1. *de victus ratione in acut. comm.* 4. *t.* 1. & Galenum, *in Comment.* Transmittitur verò materia à partibus vel communibus, vel priuatis. A communibus venis mittitur materia in ambitum corporis vel criticè, instante crisi, vel periodicè, & secundum typos in principio paroxysmorum in febribus intermittentibus; vel sine typo, & symptomaticè, quando sine crisi subsequente materia in ambitum corporis è venis protruditur. A partibus verò determinatis variis materia transmissa rigoris caussa est; vt ex Cerebro: cuius exemplum 1. *in Prorrhet. t.* 20. 23. & 25. ex Vtero, 5. *aph.* 61. 69. ex Ventriculo, 6. *Epidem. t.* 31. & 3. *Prognost. t.* 31. ex Hepate, Renibus, Vesica. Et omnino, siue aliquid materiæ & vaporis ad ambitum corporis trahatur, aut mittatur, siue saltem in consensum trahantur partes externæ, dum interiora vellicantur, Rigor accidit. Potéstque materia vellicans esse bilis, salsa pituita, melancholia, atra bilis, humórque quicunque putridus, sicut pus, acria medicamenta, cibus & potus acris.

Externa & euidentes. Inter externas verò & euidentes Rigoris caussas sunt aër & ventus frigidus, siue penitius in corpus penetret, siue cuti exulceratæ occurrat; aspersio aquæ frigidæ, scintilla ignis in cutem illapsa, aqua feruens infusa, medicamentum acre parti exulceratæ impositum. Hæc enim quia molesta sunt partibus sentientibus in ambitu corporis, natura ea excutere conatur. Potest tamen etiã fieri, vt calor & spiritus talia molesta percipiens ad interiora refugiat, humorésque in ambitu corporis commoueat, vnde accidit, vt partes subitò alteratæ & vellicatæ sese concutiant. Sæpe enim calor externus rigoris caussa est; quod nonnunquam balneum ingressis accidit. Idem facit mora sub Sole, vnctio calida, animi affectus, præcipuè timor. Tales enim caussæ omnes excrementa, quæ prius quiescebant, calefaciendo, attenuando, & in spiritum vertendo, ad motum concitant, vel spiritus commouendo ea simul agitant, vt Galenus, 2. *Sympt. caus. cap.* 5. docet.

Horroris caussa. E quibus caussis hactenus rigorem fieri diximus, ex iisdem etiam Horror prouenit, minus tamen vehementibus acrimoniâ, copiâ, & motu, vt docet Galenus, 2. *de Caussis Sympt. cap.* 6. Etenim in horrore est caussa, vel minus acris, vt bilis cum pituita mista, vel si sit pura bilis, ea non est ita acris, neque copiosa, neque vehementer mouetur. Præterea in horrore membrana saltem, & panniculus carnosus afficiuntur; in rigore autem simul musculi in consensum trahuntur.

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica. Ipse Rigor vt signis inuestigetur, opus non est; cum sensibus satis pateat. Vt verò à qua caussa proueniat, cognoscatur, per signa inuestigandum. Caussæ externæ & euidentes ex ægri, vel astantium relatione cognoscuntur. Vbi verò Rigor sine caussa euidente & manifesta inuadit, vnde proueniat, inquirendum. Quia verò Rigor plerumque cum febribus coniungitur; quam febrem indicet, & à qua caussa per consequens proueniat, è doctrina de febribus petendum: neque omnia ea recensere huius loci est. Vt pauca saltem attingamus;

Rigor est vel vehemens; vel paruus. Vehemens in continuis semel fit saltem vel in principio, vel in fine. In principio qui accidit, est signum inflammationis internæ in parte membranosâ, vt meningum cerebri, pleuræ, mediastini, ventriculi, membranarum hepatis, vesicæ, tenum, peritonæi. Fitque vbi pars membranosa primum vellicatur, & inæqualis intemperies adest. Vbi verò in progressu morbi partes membranosæ repletæ sunt, atque intemperies æqualis inducta est, rigor amplius nō accidit. In fine verò febris continuæ si rigor vehemens accidat, fit vel sine inflammatione, vel cum inflammatione. Si sine inflammatione contingat, indicat, quod materia febrilis vel criticè, vel symptomaticè è venis extra venas pellatur. Si cum inflammatione, eam ad suppurationem tendere indicio est. Sicut etiam quandoque rupto abscessu rigor accidit. In intermittentibus verò fit Rigor vehemens in principio paroxysmi, materiâ per partes sentientes motâ, facultatem expultricem fortem adhuc stimulante, scilicet in tertiana, vel quotidiana ex pituita vitrea, vel quartana.

Si verò Rigor sit paruus, & is longus, ac quotidie inuadat, vel etiam eadem die sæpius recurrat, cum magna refrigeratione, capitis grauitate, catarrho, & faucium ardore, indicat febrem quotidianam catarrhalem. Si verò paruus Rigor sit, & longus, & quarto quoque die inuadat, quartanæ signum est. Longus Rigor, sed paruus, ad tertium diem inuadens, ita tamen, vt etiam die intermedio accessio fiat, semitertianæ signum est. Rigor paruus non admodum longus, nec cum magna refrigeratione, singulis, vel alternis diebus corripiens, tertianam notham significat.

Prognostica.

Prognostica. Prognostica pleraque ad doctrinam de febribus pertinent; & proposuimus etiam quædam in Institut. *lib.* 3. *part.* 3. *cap.* 5. quibus adhuc quædam addemus.

1. Rigores periodici, qui febrium intermittentium propria sunt symptomata, & vel quotidie, vel alternis, vel ternis diebus inuadunt, omni periculo vacant.

2. Optimi verò sunt Rigores critici in febribus continuis, die critico cum signis coctionis accidentes, & post quos corpus maximè incalescit, (quò enim calor corporis est robustior, eò post rigorem fortius in ambitum corporis sese exserit) quósque sudores copiosi, aut vomitus, alui deiectio, aut hæmorrhagia narium sequitur, & post quos febris vel tollitur, vel imminuitur; de quibus Hippocrates, 4. *Aphor.* 58. Eorúmque exempla sunt passim apud Hippocratem, 1. *Epidem. comm.* 3. *t.* 22. 3. *Epidem. comm.* 2. *t.* 2. 4. *Epid. text.* 83.

3. Mali verò sunt Rigores, quos mala signa antecesserunt, vel comitantur, vel statim sequuntur, à quibus corpus non incalescit, quod naturam & calorem languidum significat; aut quos nulla, vel mala sequitur euacuatio, & qui morbum nec tollunt, nec minuunt. De quibus, 1. *Prorrhet. A rigore refrigeratus non incalescens, malum.* & 1. *Epidem. comm.* 3. *text.* 28. & 3. *Epidem. comm.* 3. *text.* 29. & 4. *Aphor.* 56. *Febricitanti rigor superueniens, febre non deficiente, malum.*

4. Inprimis verò Rigor malus est; si euacuatio aliqua morbum subsequatur, quæ tamen morbum non imminuit, vel tollit, vt docet Galenus, 4. *Aphor.* 64. Nam & virtus debilis rigorem ferre non potest, & vires ab euacuatione dissoluuntur: de quo Hippocrates, *loco modò allegato*, 4. *aphor.* 46. *Si Rigor accidat febre non deficiente, agro iam debili, lethale est.* De quibus etiam 1. *Prorrhet. t.* 57. 3. *Prorrhet. text.* 27. 3. *Epidem. comm.* 2. *t.* 9.

5. Rigere sæpius in febribus acutis, inæqualis, & perturbatæ motionis febrilis materiæ, ac proinde periculosi morbi indicium est, vt ex Hippocrate, *lib.* 2. *Coac. sect.* 2. *Aphor.* 32. *comm.* 2. *ex distinctione Hollerij*, patet.

6. Ex his, qui tabe diuturnâ consumpti sunt, aliqui ante mortem rigere deprehenduntur. Hippocrates, *lib.* 6. *Coac. sect.* 2. *comm.* 1. *aphor.* 18.

7. Quæ de Rigore dicta sunt, eadem & de Horrore plerumque locum habent. Etenim horrores illi boni sunt, quos signa coctionis præcesserunt, quósque euacuationes morbum tollentes, vel minuentes sequuntur. Mali verò sunt, qui sine signis coctionis, propter maximam humorum prauitatem, aut naturæ imbecillitatem, fiunt, quæ vitiosos humores expellere tentat, verùm expellere nequit; vel quas prauæ euacuationes sequuntur.

Verùm multi Aphorismi de Rigore & Horrore agentes videantur apud Hippocratem, *lib.* 1. *Coac. comm.* 2. & passim alibi in Coacis, quos omnes huc afferre prolixioris operæ foret. Et potius ad prognostica febrium pertinent.

Curatio.

Rigor & Horror cum aliorū morborū comites & symptomata sint, per se curatione nullâ indigēt, sed sublatâ caussâ cessant. Quia tamen in febribus interdum, præcipuè quartanâ, Rigor adeò magnus est, vt ægro valde molestus sit, viréſque deiiciat, tum calidis dorsum, à quo rigor incipit plerumque, inungendum, oleo scilicet rutaceo, chamæmelino, anethino, costino, laurino, de castoreo, de piperibus cum theriacâ, Mithridatio, castoreo, & similibus. *Curatio.*

CAPVT XXV.

De Tremore.

TRemor, Græcîs τρόμος, etiam inter symptomata motus animalis læsi, eiúsque deprauati pertinet, quo qui laborant, membra liberè mouere, & protensa vel suspensa seruare non possunt; sed membrum à facultate animali in altum sublatum pondere suo deprimitur, iterúmque à facultate motrice erigitur, eáque motus vicissitudo breuibus, & quæ vix discerni possunt, interuallis accidit. *Tremor quale symptoma.*

Est videlicet Tremor motus voluntarius deprauatus membrorum huic motui inseruientium, quo perpetuâ vicissitudine seu eleuantur & deprimuntur, seu in anteriorem & posteriorem, seu in læuam & dextram partem mouentur, pendens à facultatis motricis, membrum in eodem situ seruare non valentis, imbecillitate, seu à facultate motrice p.n. oneratâ.

Nonnulli quidem ad actionem imminutam referunt tremorem: verùm, seu deprauatam, seu imminutam actionem dixeris, non multum peccabis. Siquidem si totius membri motum, & motum secundum se spectes, omnino deprauatur est, aliterque fit, quàm fieri debet. Si verò facultatem mouentem respicias, eius, vtpote debilis, & membrum, vt debet, mouere non valentis respectu, etiam imminuta actio appellari potest. Et quidem motus is, qui à facultate motrice prouenit, membro simpliciter p.n. non est, sed is, qui à membri grauitate prouenit. Concurrit enim in hoc motu facultas animalis, neque planè contra voluntatem est omnis motus in tremore, vt in conuulsione, sed facultas mouens quidem voluntariè membrum in altum eleuat, vel dextrorsum, aut sinistrorsum, vel antè aut retrò mouet, (hoc enim nisi faceret, membrum in eam loci differentiam, quò pondus vergit, laberetur; & prolapsum, quod in paralysi accidit, in eo maneret) sed ob debilitatem membrum in eo statu seruare nequit. Duobus videlicet motibus

motibus contrariis partes tremore laborantes afficiuntur, vno, qui voluntarius est, & à facultate animali mouente instituitur; altero, qui contra voluntatis imperium accidit, quo membrum ob grauitatem & pondus deorsum, aut in aliam loci differentiam labitur, in quã prolapsum cum facultas mouens iterum conetur erigere, pondus contrà perpetuò renitatur; breuibus, & quæ vix discerni possunt, interuallis hæc motus vicissitudo accidit: quæ tremoris essentiam constituit. Ideóque membra tremorem non sentiunt, dum rei alicui firmiter innituntur, sed tum demùm, cum facultas mouens membrum liberè mouere conatur.

Tremoris à paralysi & conuulsione differentia. Ex quibus patet, rem se longè aliter habere in Tremore, quàm in paralysi & conuulsione. Etenim in paralysi membrum, postquam in aliquam situs differentiã delapsum est, eam solùm seruat, vel per interualla continentur vno, eoque tardo & languido motu attollitur & mouetur. In conuulsione verò pars solùm contrahitur, & contracta seruatur. In Tremore autem vt dictum, duobus motibus pars continuò mouetur, vno, qui fit à facultate animali, membrum attollente & mouente; altero, qui contra voluntatis imperium sequitur mẽbri naturalem grauitatem. Inter quos duos motus perpetua quasi pugna est, dum facultas animalis membrũ eleuare, & liberè mouere conatur, ob grauitatem verò membri ipsa debilis, illud mouere liberè non potest. Habetque se res vt in iis, qui pondus aliquod gestant. Si enim id leue sit, facultasque ei ferendo par, nullus tremor fit, & facultas motrix ponderis inclinationi satis obsistit. Si verò pondus sit grauius, quam vires ferre queant, partes sub pondere tremunt. Qui verò planè oneri ferendo pares non sunt, sub eo succumbunt, & immoti manent. Ita etiam nec in iis, qui bene valent, nec cum membrum planè resolutum est, & nihil mouetur, tremor accidit; sed cum facultas debiliter mouet.

Tremoris à palpitatione differentia. Differt etiam Tremor à palpitatione. Tremor enim ex dimidia parte motus voluntarius est; palpitatio verò planè p. n. fit, siquidem qui membrum mouere non instituunt, non tremunt. Palpitatio verò accidit, etsi pars voluntario motu non moueatur. In palpitatione etiam non totum membrum, scilicet cutis, musculi, ossa, nerui, & omnia, è quibus constat, quod in tremore fit, mouetur, sed caro, & inprimis cutis mouetur, palpitansque membrum non, vt tremens, continuò sursum & deorsum, aut dextrorsum vel sinistrorsum mouetur, sed in eodem situ manens, & immotum, nunc distenditur, nunc subsidet.

Tremoris à rigore differentia. Differt tandem à rigore, qui non fit facultate motrice secundum voluntatis imperium membrum attollere conantis, sed ab expultrice naturali stimulatâ, quæ animalem in consensum trahit: & plerumque Tremor est in vnâ parte; rigor verò in omnibus totius corporis, rigorque fit cùm dolore & molestia; Tremor verò sine dolore accidit.

Caussa.

Tremoris caussa proxima. Facultatis motricis imbecillitatem & debilitatem, seu facultatem motricem pr. nat. oneratam tremoris proximam caussam esse, in definitione diximus. Idque verum esse, facilè corpora, quibus tremor accidit, consideranti patebit. Tremunt enim senes, ebriosi, valdè refrigerati, qui ad paralysin inclinationem habent, & omnino qui ex caussa quacunque neruosum genus debile habent. Verùm hîc monendum, dum facultatis motricis debilitatem caussam esse diximus, nos Medicis vsitatum morem loquendi sequi. Aliàs enim, vt in Institutionibus, *lib. 2. part. 1. cap. 2.* dictum, facultates propriè non debilitantur, sed animæ inseparabiles proprietates sunt, & senex, si haberet oculum iuuenis, videret vt iuuenis, cum eâdem potentiâ sit instructus, ergo dum facultatum debilitatem dicimus, proximè de instrumentis intelligimus, & proinde tremoris caussa in instrumentis voluntario motui dicatis quærenda est.

Proxima Tremoris caussa vbi hæreat. Proximum autem, & proprium voluntarij motus organum est musculus, & præcipuum in eo neruus, qui per ipsius musculi substantiam tenuissimis fibris disseminatur; seu fibræ illæ, in quas nerui musculi resoluuntur; & quidem neruosæ illæ fibræ bene constitutæ, calido scilicet suo innato, quod Auicennas spiritum motorium nominat, præditæ, & spiritu animali influente, qui insitum fouet, & excitat, perfusæ. Facultatisque ad mouendum robur totum pendet à neruorũ musculis insitorum, seu fibrarum neruosarum in musculis, rectâ constitutione: & contra facultatis motricis imbecillitas ab ipsarum malâ dispositione, quæ prouenit vel à domestico & peculiari neruorum, vel spirituum animalium influentium vitio.

Atque ita Tremoris p.n. caussa quærenda est vel in spirituum animalium influentium vitio; vel in neruorum & fibrarum neruosarum in musculis mala dispositione; & quidem aut in intemperie, & similari constitutione, ac caloris illius insiti vitio, aut in morbo organico eorundem. De quibus, vt caussis tremoris proximis, iam dicemus, & vna operâ cuique alias remotiores, cum internas, tum externas caussas subiiciemus.

Tremor à spirituum absũptione, & resolutione. Spirituum animalium influentium vitio fit tremor, cum illi deficiunt, non quidem absolutè, vt in paralysi, sed cum non iustâ copiâ influunt. Quod accidit, quia vel non generantur, vel geniti absumuntur, & dissipãtur. Non generantur ob cerebri intemperiem frigidam, cùm in morbis cerebri frigidis quacunque de caussa cõtractis, de quo supra, *part. 1. cap. 2.* & 10. dictum, tum in senibus; vnde Tremor senibus familiarissimus est, vt pote quorum cerebrum vnà cum vniuerso corpore refrigeratur, vt & iis, quorum parentes hoc symptomate laborârunt.

Ob spirituum vitalium defectum spiritus animales non generantur, vel quia ipsi vitales spiritus non sufficienti copiâ generantur: id quod in morbis, in quibus calor & vis concoctrix languet, accidit; vel quia ob inordinatum motum à cerebro non fluunt; id quod fit in vehementibus animi pathematis, vt in ira, gaudio nimio, timore & terrore ex aspectu rei, quæ vel veneratione, vel metu & horrore terret; qualis est hostis, periculi instantis, principis, loci præcipitis, serpentis, facinoris, vel alterius rei horrendæ intuitus; quibus modis omnibus spiritus subitò percelluntur, & magno impetu, siue ad interiora, siue ad exteriora, feruntur; atque ideo ad cerebrum non perueniunt; vnde spiritibus animalibus generandis materia denegatur.

Generati verò spiritus animales resoluuntur, & dissipantur (quod tamen ipsum etiam spiritibus vitalibus commune esse potest) in morbis diuturnis nimiâ sanguinis euacuatione, & purgationibus immodicis, & exercitio nimio, Venere immoderatâ, longâ inediâ, vigiliis, animi deliquiis, & similibus.

Tremor ab intemperie neruos lædẽte. In ipsis verò membris & neruis caussa tremoris est, primò, cum intemperie aliquâ, vel frigidâ, vel humidâ laborant; id quod plerumque accidit; vel etiam siccâ: vt in phreneticis & maniacis quandoque euenit, vt Hippocrates, 1. *Prorrhet. aphor. 9.* & 14. docet, vbi aut calidum innatum neruorum à calore p.n. absumitur, aut malignâ qualitate dissipatur. Potest enim illa intemperies frigida & humida, quæ plerumque Tremoris caussa est, neruosis partibus induci à caussis tum Externis, tum Internis. Caussæ externæ sunt aër frigidus aqua frigida, nix, glacies, nimius aquæ frigidæ in febribus, post balnea, exercitia & motus corporis, aut inediam, potus, inprimis si aqua è niue, vel glacie soluta sit. Internæ verò sunt, humores frigidi & crassi, inprimis pituitosi, quacunque de caussâ cumulati: quæ caussa

caussa & in iis locum habet, quibus sanguis, vel alia consueta euacuatio suppressa est. Vnde, vt postea, *quæstione tertia*, dicetur, caussa morbi apud Hippocratem 2. *Epidem. sec.* 4. Stymargi ancillæ puerperæ, quæ ob retentionem sanguinis tremore correpta, sanguinisque, è venis tali emissione curata est; potius ad humorum neruosi generis calorem opprimentium copiam referendum puto, quàm ad errorem externum, pondus scilicet membrorum deprimens, quod Capiuaccius existimat: nisi quis forsan ad vapores prauos, è sanguine post partum suppresso elatos ad neruos, caussam referre velit.

Tremor à maligna & narcotica caussa.

Deinde in neruosis partibus vitium est, cum praua dispositio à caussis tota substantia, & occulto modo neruosis partibus infestis ipsis inducta est. Quod à venenis plurimū accidit; vt & ☿io: vnde Aurifabri, & alij, qui argentum viuum tractant, eiusque halitus & vapores excipiunt, vt & ij, qui lue Venereâ laborantes, cinnabaris & ☿rij suffitu vsi sunt, plerumque tremulas manus habent. Idem præstare possunt humores maligni & praui, in febribus magnis, aut aliis morbis; quibus tamen febres plerumque coniunctæ sunt, vt & retentiones secundinæ, sanguinis etiam post partum suppressiones, vt modò diximus. Pertinent huc & medicamenta narcotica, vt opium, hyoscyamus, quorum incautior vsus tremorem inducere potest; vt & vinum meracius ac potentius, præsertim ieiuno stomacho potum, quod ipsum neruos ferit, & vim quandam Narcoticam obtinet: vnde vini potatoribus & helluonibus tremor familiaris esse solet.

Tremor à neruorū obstructione, vel cōpressione.

Tandem in neruis vitium est, cùm obstruuntur, & densiores redduntur, vt spiritus animales sufficiente quantitate in eos influere non possint: idque ab humoribus frigidis & humidis, vel etiam melancholicis fieri potest, aut, vt aliis placet, cum à quocunque humore comprimuntur & irrigantur; quod etiam ab humoribus serosis, & pituitosis fieri potest; quâ ratione in febribus ardentibus tremores fiunt, teste Galeno, 6. *Aphor.* 26. nisi qui ab occultâ humorum illorum malignitate, vt dictum, neruos lædi, humidum radicale consumi, spiritusque dissipari statuere velit. Ab ortu quoque neruis vitium inesse potest; cuius rei historiā refert Platerus de quodam, qui à primo ortu ad seniū vsque continuò tremuit brachiis, manibus, pedibus, quibus inter ambulandum veluti saltabat, capite item, quod agitabat, & maxillâ, quâ veluti masticabat.

Differentia.

Differentia.

Etsi alij plures Tremoris differentias constituant; vt quod alius maior, alius minor; alius totum corpus, alius partem quandam, hancce, vel illam occupat: tamen ea præcipua est, quæ à causis petitur; cum secundum eam curatio etiam variet. Aliam enim curationem requirit tremor, qui ab intemperie cerebri frigida prouenit, aliam, qui à spirituum vitalium, qui animalium materia sunt, defectu, aut inordinato motu; aliam, qui à spirituum, seu animalium, seu vitalium dissipatione & resolutione prouenit; aliam iterum, cum nerui intemperie frigidâ & humidâ laborant; aliam cum ab occulta, venenata, ac maligna, aut narcotica qualitate afficiuntur; aliam cum obstruuntur, densantur, seu comprimuntur, & humectantur.

Est etiam notatu digna tremoris differentia, quod alius simplex, alius cum conuulsione mixtus, qui σπασμοτρομώδης dicitur; cuius etiam postea, *prognost.* 10. fiet mentio, qui non solum in febribus interdum accidit, sed nonnunquam etiam in epilepsia, remittente paroxysmo, cum ægri tremore tali, cum conuulsiuis motibus mixto, aliquot horis affliguntur, donec vapor epilepticus totus discussus est.

Signa Diagnostica.

Tremor seipsum oculis prodit, siue sit in parte aliqua, siue in toto, sicuti &, an paruus vel magnus sit. Quomodo etiam ab aliis affectibus, paralysi, conuulsione, palpitatione, rigore differat, antea dictum. A qua verò caussa dependeat, suis indiciis colligendum, quæ ex constitutione corporis, præsertim cerebri & neruorum, ac humorum in his, & symptomatum, vt & caussarum, quæ præcesserunt, vel accidunt, consideratione sumuntur. Primò nimirum quærendum, an caussa externa, vel euidens aliqua, ex earum numero, quas antea recensuimus, præcesserit. Hæ si non præcesserint, de caussis internis inuestigandis sollicitus sit Medicus. *Signa diagnostica.*

Cerebro affecto, & spirituum animalium influētium (absque caussis externis & euidentibus) vitio tremorē fieri, colligitur ex signis, quæ intemperiem frigidam & humidam cerebri indicant, & supra *part.* 1. *cap.* 2. 3. & 10. sunt proposita. Prosunt quæ cerebro hoc modo per se affecto sunt vtilia; cerebroque curato pars ob consensum læsa & ipsa curatur. Absunt signa membrorum, quæ tremorem patiuntur, per se affectorum, & prius partes cerebro propiores, hinc remotiores afficiuntur. Ipsas verò partes neruosas absque spirituum animaliū influentium vitio malè affici colligitur, si cerebri malè affecti signa non adsint; contra cùm caussæ tum affectus monstrent, in ipso membro dispositionem vitiosam hærere. A parentibus propagatum fuisse malum, ex relatione ægri cognosci potest.

Prognostica.

1. Tremor, qui à caussis euidentibus, vt terrore, & aliis animi pathematis, vigiliis, inedia, exercitiis nimiis prouenit, nihil periculi habet, sed caussis iis sublatis ipse cessat. *Prognostica.*

2. Tremor paralysi succedens etiam malus non habetur; quoniam indicium est naturæ vel vincentis morbum, vel certè imminuentis. Et præstat actionem aliquam esse imminutam, quam abolitam.

3. Tremor verò à caussis internis pendens, & vt morbus affligens, etsi & ipse per se lethale malum non sit, nec per se aliquid periculi afferat; quia tamen facilè in paralysin, apoplexiam, lethargum, spasmum degenerare potest, non contemnendus. Sicut & ob caussam, à quâ pendet, mortem non longè abesse, sæpius significat.

4. Tremor quò vehementior est, aut in parte nobiliore consistit, eò deterior. Auicennæ in parte sinistra est periculosior; quia calidum innatum eius partis facilius cedit & succumbit.

5. Tremor in senibus non curatur ob cerebri, & spirituum magnam imbecillitatem; sed eos plerumque ad mortem comitatur.

6. Tremor hæreditarius, vel qui paulatim ob errores in victus ratione contrahitur, & præcipuè in iis, qui à natura facultatis animalis organa debiliora habent, rarò curatur; sed vel in eo statu permanet, vel ætatis progressu etiam augetur.

7. Quibus in febribus tremores sub initio incidendentes conquiescunt, iis tandem in articulis abscessus dolens suppurat, aut vesica laborat; materia scilicet à venis in neruos, aut articulos effusa, aut in vesicam, vbi vrinæ difficultatem efficit. Hippocrates, *in Coac.*

8. Si tremor in conuulsionem permutetur, malum; quia, vt vulgus existimat, neruosarum partium exsiccationem magnam sequitur, à qua, tanquam à priuatione ad habitum, non fiat regressus; vel potius quia materia, quæ antea neruis intemperiem inducendo tremorem efficiebat, iam deteriorem qualitatem inducit, vt neruos vellicet.

9. In febre ardente trementibus delirium succedit,

μιλασάσι

μελανέου factâ materiæ è venis in neruos; sed cum ægri detrimento. Cum enim priori morbo succedit alius æquè grauis, aut etiam grauior, viribus hac ratione consumptis, exiguam tum vitæ spem superesse necesse est. 6. *Aph.* 36. & *in Coacis*.

10. Qui Tremores ad manum resiliunt, in malo sunt, Hippocrates, *in Coac.* Aliquando enim si ægri manus diligenter spectetur, aut attingatur, intremescentem illam reuelli subitò animaduertimus; qui motus ex tremore & conuulsione mixtus est, ac σπασμωτρομώδης appellari potest, & 3. *Prorrhet. Aphor.* 13. Estque periculosa affectio; non tamen simpliciter. In longis enim febribus, vbi multa cruditas est materiæ, minore illa periculo accidit, neruis humore madentibus, vnde & multi euadunt. In acutis verò, & ardentibus, vt vulgata est sententia, incendio febrili nerui exsiccati sunt seu potius, vbi à materia praua vellicantur, lethale signum est, ac ferè delirium & conuulsio sequitur, vnde ægri moriuntur.

11. In vehementi phrenitide & melancholia ex flaua bile in atram mutata, tremores sunt mortiferi, teste Hippocrate, *in Coacis*, ob neruorum, vt vulgò existimatur, ex incendio febris & vigiliis exsiccationem, aut potius ob prauam qualitatem humoris neruoso generi inimici. Videre tamen licet & in phrenitide, & ante hanc, tremulum quendam motum ab acrium vaporum morsu, aut humorum per partes neruosas transitu; qui sæpe criticus est & salutaris.

12. Mulieri post partum ex retentione secundinæ tremor proueniens, malum; quia signum est putridorum, & malignorum humorum spiritibus inimicorum.

13. Tremor in apoplexiâ vel lethargo accidens, malum signum est. Indicat enim, quod virtus extremè oppressa exsurgere nitatur ad expulsionem materiæ; in quo tamen conatu deficiens, exstincto calore naturali tandem succumbit.

14. Inedia, aut quauis alia euacuatione extenuatum si tremor apprehendat, malum; quoniam spiritus dissolui, & vires ex inanitione collabi est indicium.

15. Tremor in labio inferiore vomitum instare indicio est.

Indicationes.

Indicationes. Etsi Caussa tremoris proxima sit, facultatis motricis debilitas: tamen quia illa à multis caussis, vt suprà dictum, oriri potest, singulis suis contrariis occurrendum. Neque enim in omni tremore, vt Galenus, *lib. de Tremore, c.* 5. monet, calefaciendum, sed si à bile proueniat, vt in febribus ardentibus, infrigidantia nonnulla requiruntur.

Si videlicet non generantur spiritus animales ob cerebri intemperiem frigidam, cerebrum calefaciendum & roborandum. Si spiritus vitales, animalium materia, deficiant, causa, ob quam hoc accidit, tollenda, ac corpus inanitum reficiendum, & spiritus instaurandi.

Si in neruis sit intemperies frigida & humida, calefacientibus & siccantibus tollenda, humores, à quibus fouetur, euacuandi & discutiendi, ac nerui roborandi.

Si autem praua aliqua διάθεσις à causa maligna, vel venenata, aut narcotica iis impressa sit, si causa adhuc præsens sit, tollenda, & διάθεσις illa neruos roborantibus expurganda.

Tandem si seu obstructio ac densitas, seu compressio & irrigatio neruorum adsit, humor, à quo id fit, tollendus, ac nerui roborandi.

Curatio.

Curatio. Cum autem quâ ratione cerebri intemperiem cum, & sine materia emendare, vt & spirituum animalium vitia corrigere conueniat, supra, *part.* 1. dictum sit, de spirituum verò vitalium vitiis de affectibus cordis, *lib.* 2. dicendum sit, & præterea Tremor ille, qui ex conspectu rei quocunque modo tremendæ, vel ex ira, aut aliis animi pathematis prouenit, sublatâ causâ, quæ spiritus perturbat, facilè cesset: tantùm hic dicemus de Tremore à spirituum, tum vitalium, tum animalium dissipatione & resolutione: deinde de Tremore, qui à neruorum vitio ortum habet, videlicet de intemperie frigida & humida, simulque, cùm eandem curationem habeat, de neruorum obstructione, densitate & compressione: tandem de praua dispositione, à venenis, ac malignis & venenatis humoribus, & narcoticis impressa, curanda; & quidem breuiter, cum curatio tremoris multa cum paralysis curatione, de qua, *c. seq.* dicetur, communia habeat.

De Curatione Tremoris à spirituum absumptione & dissolutione.

Si spiritus vel ob morbum aliquem grauem, aut longum, vel euacuationem nimiam, vel Venerem, vel similem caussam, absumpti sint, dissipatas quidem aliquo modo vires restituere non ita difficile est, amissæ verò planè difficulter reparantur. Ad reficiendum autẽ spiritus etsi & medicamenta supra proposita, *part.* 1. *cap.* 15. & quæ postea *lib.* 2. *de Affect. cordis*, proponentur, vtilia sunt: tamen inprimis bona diætæ ratio, quæ refectoria nominatur, vtilis est. Versetur ergo æger in aëre puro, temperato, & rerum suaueolentium odore alterato. Cibus sit boni succi, facilis coctionis, & qui plurimum spirituum suppeditat. Talis sit & potus, plurimumque hîc valet vinum bonum moderatè sumptum. Æger quiescat, vel etiam moderatè exerceatur. Somnus sit moderatus, vel etiam paulò prolixior. Æger sit animo læto, & ab affectibus animi immoderatis alieno.

Curatio Tremoris à caussa frigida & humida neruos lædente.

Si verò Tremor à materia frigida & humida, temperiem, seu innatum calidum neruorum lædente, seu eos obstruente, aut comprimente, & irrigante ortum habeat, eadem ferè curandi ratio competit, quæ postea de paralysi proponetur. Videndum primò, an plethora aut cacochymia in toto, vel parte adsit; eaque tollenda. Itaque si sanguis peccet, siue ex se, siue suppressa aliqua euacuatione consueta, vena aperiatur. Ita Hippocrates, 2. *Epidem. sect.* 4. Stymargæi ancillæ, quã post partum tremores toto corpore occuparant, quod à partu purgata non fuisset, venam secuit in talo, vt sanguinis multitudinem demeret. Et vix in alio casu sanguinis euacuatio in tremore conuenit, quam vbi tremor ex suppressis hæmorrhoidibus, menstruis, vel purgatione sanguinis post partum, ortum habet. Atque tum commodissimè vena in talo aperitur, vel etiam hæmorrhoides prouocantur. Aliàs verò in frigido affectu, ne corpus magis perfrigeretur, non conuenisset venæ sectio, vt refert Galenus, *in libr. de Tremore, cap.* 5. &, *de vena sectione aduersus Erasist. cap.* 5. Vbi verò plethora tanta non est, venæ sectionis scopus cucurbitulis cum scarificatione, & cibi paucitate suppletur.

Si verò humor frigidus mali caussa sit, præparetur & purgetur, vt suprà, *part.* 1. *cap.* 10. dictum, cerebrumque, ac partes neruosæ roborentur. Iis verò, quæ supra, *loc. alleg.* dicta sunt, pauca saltem addimus. Ad alterandum & roborandum inprimis saluia & castoreũ commendantur, vt & galega & stæchas Arab. Drach. j. pondere cum hydromel. exhibita; item conseru. primul. veris, anthos, meliss. & acorus conditus, & huius generis alia.

Auicennnas commendat cerebrum leporis assatum; & castoreum omnibus modis, cum assumptum, tum extra adhibitum, prodest.

Ad confortationem neruorum, præcipuè post diuturnos morbos, vtile est hoc Electuarium:

℞. *Pulpæ pullorum columbarum sylueſt.* vel *ciconiarum in vino elixarum* Vnc. iij. *cerebri leporis assati* Vnc. j. *amygdal. dulc. mundatar.* num. xxx. *pinearum recentium lotarum cum hydromelite* num. xx. *passul. minor.* Vnc. j. *sp. elect. resumptiui* Drach. ij. *pulu. cinamomi* Drach. iij. *zingiberis, caryophyll. galang. macis*, an. Scrup. j. *cardamom.* Scrup. sem. *mosch.* gr. ij. *mellis despumati* q. s. F. Electuarium.

Vel ℞. *Conseru. fl. lauend. rorismar. salu.* an. Vnc. ß. *elect. diacori* Drach. vj. *cerebri leporis assi* Vnc. j. *castorei* Drach. ß. *cranij hum. præparati* Drach. ij. *pulu. rad.* & *sem. pœon.* an. Drach. j. *visci quern.* Drach. ß. *spir. primul. veris* Drach. j. *essen. salu.* Drach. ß. Cum *syr. de stæch.* q. s. F. Electuarium.

Vel ℞. *Conser. beton. rorismar.* an. Vnc. j. ß. *zingib. cond.* Drach. vj. *spec. diamosch. d. diambr.* an. Drach. ß. *theriacæ* Drach. ij. *aureæ Alexand.* Drach. ß. *spir. vitr. volatil.* Scrup. j. Cum *syr. de betonicâ* q. s. Fiat. Electuarium.

Vt & hoc:

℞. *Conser. flor. saluiæ, anthos, acori*, an. Vnc. ij. *cranij hominis præparati* Vnc. ß. *rad.* ac *sem. pœon. rad. plantag. aquatic.* an. Drach. j. ß. *cerebri leporis assati* Vnc. ij. M. F. Electuarium.

Vel paretur hic Syrupus ad neruos roborandos vtilis:

℞. *Herbar. primul. veris, saluiæ, rutæ, chamæpythios, maioran, chamædryos, satureiæ, calaminth. origani, betonic.* an. M. ß. *calami aromat.* Vnc. sem. Coqu. & cum s. q. mellis F. Syrupus, in quo adhuc calido Nodulus sequens suspendatur & relinquatur:

℞. *Cinamomi, caryophyll. macis, nuc. moschat. sem. pœon. piper. nigri, longi, zingiberis, spicæ, sem. anisi*, an. Drach. j.

Nicol. Florentinus refert, *serm. 3. tr. 3. cap. 9.* quòd mulier quædam sexagenaria à tremore capitis liberata fuerit solâ comestione nycticoracum, quos depilatos cum visceribus decoquebat, & comedebat.

Chymici essentiam melissæ laudant, in aqua basilic. exhibitam. Alij in quinta essentia vini folia saluiæ macerant.

Nonnulli aliis remediis nihil proficientibus decoctum ligni sancti, & sarsæ parillæ per aliquot dies propinant, ad excrementitium humorem exsiccandum; & per sudores exhauriendum & euocandum.

Tremor à potu aquæ è niue resolutæ curatur balneo calidissimo, in quo æger moretur, donec bene sudauerit. Postea vtatur cibis & inunctionibus calidis.

Ex Topicis ad alterandam intemperiem neruosarum partium, humorem pituitosum discutiendum, & neruos roborandos conueniunt ol. costin. vulpin. de castor. lumbric. terebinth. Philosophor. de piper. nardinum, iuniperi, & lilior. alborum, in quo flor. lauendulæ, liliorum conuall. macerati fuerint, vel oleum ex floribus trifolij, qui inprimis commendantur, & alia, quæ de paralysi postea proponentur, quibus ceruix, & origo neruorum, & membrum tremulum inungatur, iisdemque aqua aliqua apoplectica aut cephalica admisceatur.

Vel ℞. *Ol. iunip. de castor. de piperib. vulpin.* an. Vnc. ß. *vnguenti Martiati* Vnc. j. ß. *sapon. Veneti*, Vnc. j. *pulu. sem. eruc. vrtic. rutæ, cepar.* an. Drach. j. *axung. anatis* Vnc. j. ß. Misc. pro Vnguento.

Vtilis est balsamus rorismarin. lauendul. saluiæ, petroleum, ol. destillat. iuniperi, maioranæ, melissæ.

Lauetur quoque membrum tremulum aquâ vel decocto saluiæ, rorismarini, lauendulæ, maioranæ, baccar. iuniperi, addito castoreo.

Nonnulli sequentem Aquam stillatitiam pro secreto habent.

℞. *Fol. salu. recent.* ℔. j. *camphoræ* Vnc. j. *vini alb.* q. s.

Digerantur per 8. Dies, deinde destilla in B. & modo dicto vtere.

Vtile est & hoc Destillatum:

℞. *Mastiches, thuris, myrrhæ, opopanacis, sagageni*, an. Drach. iij. *styracis calamitæ, liquidæ*, an. Vnc. ß. *terebinthin.* Vnc. ij. *herbæ iuæ arthetica, fl. lilij conual. lauendulæ*, an. M. jß. Concisis & contusis affunde *vini Rhenani* ℔. ij.

Stent in infusione locò calido 4. diebus. Postea destillentur.

In destillato dissolue *mosch.* Drach. j. Hoc liquore & nucha, & spina dorsi, & membrum affectum illinuntur.

Possunt & sacculi, & cucuphæ ex cephalicis, & aromaticis pulueribus concinnata vertici capitis raso admoueri.

Nec inutile fuerit, cucurbitulas sine scarificatione ad vertebras, vnde nerui membri affecti prodeunt, apponere.

Sunt & efficaces thermæ, & præcipuè sulfureæ, quæ si desint, Laconicum parari, aut balneum cum herbis conuenientibus potest.

Curatio Tremoris à maligna, venenata, ac narcotica caussa.

Si ab vsu narcoticorum medicamentorum, aut vapore, vel contactu argenti viui, aut venenis, aut humoribus malignis, qui neruis infesti sunt, tremor originem habeat, exhibenda medicamenta venenis & malignitati aduersantia, neruosque roborantia. Nonnulli, neque sine ratione, si Tremor sit ab hydrargyro, aurum limatum, vel foliatum medicamentis internis (vt & externis, vt dicetur) permiscent. Cum enim aurum cum hydrargyro tantam habeat cognationem, vt hydrargyrum ab auro imbibatur, fieri potest, vt, si id in corpore reperiat, cum eo vniatur, & tandem per aluum excernatur.

Nonnulli docent, hydragyrum sudoribus è corpore elicere, vt instar arenæ cuti adhæreat, & postea aqua ablui possit, hoc modo: Ægrum alternis diebus in balneo sicco lauare iubent, vno die ignitis lateribus affuso vino, in quo saluia & absinth. cocta sint, altero, thure carbonibus iniecto, ægrumque dum balneo egreditur, aquâ vitæ cum melissa destillata, idque diebus 14. continuant.

Extra etiam adhibenda, quæ neruis familiaria sunt, ac membra tremula illinenda theriacâ dissolutâ in ol. irino aut laurino, vel decocto & aquâ saluiæ lauanda.

Vel ℞. *schœnanth. cyperi, acori* seu *calami aromat. spicæ, caryophyll. nucis moschat. piperis*, an. Drach. ij. *hermodactyl. satyrij*, an. Drach. j. *spir. vini* vel *aq. Apoplect.* Vnc. j. *ceræ* q. s. F. Linimentum.

Efficacius redditur, si auri limati, vel foliati Drach. sem. addatur, si malum sit ab hydrargyro. Commendatur & ol. sulphuris, vel Balsamum sulphuris, si tota spina & membrum tremulum eo inungatur.

Diæta.

Diæta pro ratione causarum conueniens ordinanda. Si à spirituum absumptione, & inediâ pendeat tremor, cibo boni succi corpus quamprimùm reficiatur. Si à cerebri & partium neruosarum intemperie frigida & humida ortum habeat Tremor, diæta conuenit, quæ suprà, *part. 1. cap. 10.* proposita est. In senibus tremulis pullorum, & columbarum iuuenum caro, præsertim tempore hyberno, commendatur.

Bibat æger cereuisiam, vel hydromel saluia, betonica, roremar. conditum. Abstinendum ab immoderato vini vsu, à nimiâ venere, lotione in aqua frigida; neque etiam manus frigidâ aqua abluendæ, sed potius decocto, vel aqua saluiæ, aut flor. lauendæ.

Nonnulli vrinam ad manuum lotionem commendant. Vtile est & balneum ex aqua thermar. vel marina. aut, si hæc desint, ex decocto plantarum, quæ cerebro & neruis amicæ sunt.

QVÆSTIO I.

An Tremoris vox quandoque etiam pro Rigore accipiatur?

Tremoris vocem duobus modis à Galeno accipi, propriè, & impropriè, scribit Hercul. Saxonia, *libr.* 1. *cap.* 14. Propriè pro deprauatione motus ex facultatis motricis imbecillitate, de qua iam actum. Impropriè etiam pro Rigore. Atque hanc impropriam significationem vocis Tremoris vsurpatam docet à Galeno, *libr. de Theriac. ad Pamphilian.* vbi scribit; theriacam curare tremores; qui contingunt in febrium accessionibus, &, 2. *de Antidot. cap.* 9. vbi docet, Mithridatium curare tremores accessionum febrium. Verum enim verò, etsi vulgus istas appellationes, & symptomata interdum confundit; tamen Medici eas semper discernere solent. Neque loca allegata contrarium probant; sed versione Latinâ vtrobique deceptus est Hercul. Saxonia. Neutro enim in loco aliquid de tremore in textu Græco habetur: etsi versio Latina pro rigore vocem tremoris substituerit; quod etiam Latina attentè legentem facilè latere non potest. Etenim, in *libr. de Theriac. ad Pamphilian.* ita habetur; ἀγαθὴ καὶ παντὸς τύπου ῥῖγος ἀπαλλάξαι, hoc est, *vtilis est Theriaca cuiuscunque typi rigorem tollere,* vbi ῥῖγος, non τρόμος habetur. *Lib.* 2. *de Antidot. cap.* 9. ita legitur: καὶ τοῖς κατὰ περίοδον πυρετοῖς βοηθεῖ καὶ παρέσεις τρόμωδεσιν, id est, *febribus secundum periodum affligentibus auxiliatur, & qui paresi ac Tremore laborant.*

QVÆSTIO II.

An proxima Tremoris Caussa sit vna, facultatis motricis imbecillitas.

Proximam Tremoris caussam esse facultatis motricis imbecillitatem, quæ membrum, quod à naturali pôdere deprimitur, liberè mouere non potest, supra dictum est. Hercul. Saxonia tamen, *loc. alleg.* aliam caussam habet, dicitque, dari adhuc alium tremorem, qui fiat musculis nullâ ratione exercitatis, & motis, ac differre à legitimo tremore, non quidem in forma motus, sed potius in caussis. Esse enim eandem motus formam compositam ex eleuatione, & depressione, sed caussis differre; cum legitimus tremor habeat eleuationem factam à facultate animali, motum depressionis à grauitate membri. Spurius verò habeat motum eleuationis à caussa, vel non naturali, vel præter naturam, vapore scilicet, vel flatu, qui repleat neruosum, & musculosum membrum, & replendo membrum eleuet, motum verò depressionis similiter à grauitate membri.

Verùm fallitur & hîc Saxonia. Et primò confundit palpitationem ac Tremorem. Palpitatio enim est Tremor ille spurius, quem ponit, & motu isto reciproco non totum membrum volũtario motui dicatum, quod tremoris subiectum proprium est, sed solùm musculosa pars cum cute à vapore, vel flatu eleuatur, membro toto situm non mutante, nec moto.

Deinde quod putat, fieri posse tremorem, musculo non moto, vel exercitato, atque hoc in Doctore Bottonno, & virgine quadam moniali se vidisse scribit; etiã in eo deceptus fuit Saxonia. Musculorum enim actio duplex est, vna, quâ pars attollitur, seu transfertur; altera, quâ eleuata seu suspensa, vel in quacunque loci differentia mota, in eodem statu seruatur, quod fit in motu tonico. Ideóque fieri potest, vt, licet vnâ parte manus vel brachium rei alicui quietæ innitatur, nihilominus tamen ob motum tonicum, quem facultas animalis debilis in toto membro præstare non potest, Tremor in membro, quod quiescere videtur, accidat, qui nullius alterius generis est, nec aliam caussam habet, quam tremor antea descriptus.

Cardanus quoque, *in.* 6. *Aphor.* 26. seu, vt ipse numerat, 25. Galenum reprehendit, quod vnicam proximã tremoris caussam posuerit, facultatis motricis scilicet imbecillitatem, quæ membrum, vt par est, mouere, vel extensũ seruare nequit. Etsi enim Tremor iste senibus familiaris sit; alium tamen, præter illum ponit, qui & validis corporibus accidat. Talem se vidisse scribit in vxore Mercatoris, Iohannis Angli de Monte, quæ tremore adeo cruciabatur, vt tres viri illam non possent continere, quæ simul & cordis palpitationem patiebatur. Idem in Duce quodam militum se vidisse scribit. Atque omnino maximam inter has duas tremoris species differentiam esse docet. Illum, qui à Galeno & aliis vulgò describitur, accidere senibus imbecillis, aut alio modo debilitatis; hunc verò iuuenibus & validis. Illum esse continuum; hunc habere accessiones, vt comitialem morbum, & conuulsiones: illum tremorem esse lentum, exiguum, ac vix conspicuum; hunc. velocem, vt vix contineri possit: illum superposito tabulæ membro cessare; hunc, etiamsi membrum quiescat, nihilominus membrum agitare: illum fieri sursum ac deorsum; hunc etiam ad latera. Caussis etiam differre hoc tremores statuit, vt iam dicetur. Ipse ergo duo genera tremoris constituit, vnum, quod fiat ab imbecillitate facultatis motricis, quod sit tardum, & cum paruâ concussione, ac cesset, si membrũ quiescat: alterum verò velox, & cum magno impetu, ac per accessiones, quod fiat ex corruptione facultatis, non debilitate. Caussam autem corruptionis facultatis, dicit esse vaporem quendam stimulantem & pungentẽ neruos, sicut id & in conuulsionibus videre est, Ascendere autem illos vapores ad cerebrum, & nonnunquam etiam à cerebro ad neruos, aut ad cor transmitti, vnde simul palpitatio cordis accidat; sicut id vxori illius mercatoris accidit. Atque tales etiam tremores esse docet, qui per febres ardentes contingunt, qui accidunt vaporibus talibus ad principium neruorum missis: vnde etiam Aphorismus ille habet; solui Tremorem delirio, vbi scilicet vapor, qui antea principium neruorũ vellicabat, iam ad ipsam substantiam cerebri, eiusque ventriculos penetret. Neque etiam hunc motum ad palpitationem referri posse docet, cum tremor hic sit motus magnus, velox, creber, totius membri sine dilatatione & contractione cum mutatione situs, quorum contrarium accidit in palpitatione, vt ex Galeno, *lib. de Palpit. & Tremore, cap.* 5. videre est.

Non dissentire videtur à Cardano Platerus, qui de caussis Tremoris scribit: Neruorùm quosdam affectus non spiritus intercludere, sed neruos alia ratione labefactando, lædendove tremorem inducere; vt si ab humoribus excrementitiis, sicut dictum, non tantùm spiritus intercipiendo imbecillitas hæc in musculo tremoris caussa sit, sed & irritando neruum ad motum, qui in tremore fit, nonnihil impellat; vnde & auctâ causâ, vel perseuerante, tremor in conuulsionem sæpe desinat.

Verum enimuerò libenter quidem concedimus, motum hunc, quem describit Cardanus, à Tremore, qui vulgo explicatur, omnino distinguendum esse, ne forsan in curatione nobis accidat, quod ipsi Cardano euenit cui, vt, *loco allegato,* ipse scribit, cum Dux quidam militum hoc malo correptus curãdus oblatus fuisset, atque ipse tantùm ea cogitaret, quæ Galenus passim de

de Tremore ſcribit, nullamque aliam cauſſam eſſe exiſtimaret, quàm facultatis debilitatem, ægrum curare non potuit, quem tamen forſan curare potuiſſet, ſi ea, quæ de hoc tremore addidit, perpendiſſet. Sed non Galenus Cardanũ, verùm Cardanus ſeipſum decepit, dum putauit, hunc affectum, quem in vxore illius mercatoris ac Duce militum obſeruauit, tremorem eſſe à Galeno deſcriptum, & pendere à facultatis motricis imbecillitate; in quo valde errauit. Etenim tremor nunquam fit ſine motu voluntario, & tremor, reſpectu facultatis motricis, eſt motus voluntarij debilitas; reſpectu verò totius membri, motus voluntarij deprauatio: id quod non accidit in hoc motu à Cardano deſcripto, qui omnino contra voluntatem accidit, & ita quidem, vt etiam vi externâ motus ille p. n. ſemper impediri non potuerit. Præterea Tremor non fit cum tanta corporis concuſſione & agitatione; ſed ſaltem in duas ſitus differentias, vnam, in quam, à facultate motrice trahitur, alteram, in quam pondere ſuo membrum vergit. Vnde ad tremorem hic motus à Cardano deſcriptus referri non debet.

Vt verò, quid mihi videatur, aperiam, conuulſiones, epilepticis non diſſimiles fuerunt hi motus, quos Cardanus pro tremore habet. Etſi enim in perfecta epilepſia ægri concidant: tamen ſi cauſſa ſit leuior, id non ſemper accidit, & talis epilepſiæ exempla in Inſtitutionibus recenſuimus, ac tale etiam habet Smetius, *in Miſcell. pag.* 526. Ac hoc ipſo anno 1624. fœmina quædam Halæ Saxonum tale quid perpeſſa fuit, quæ cum cancrum exulceratum in mamma haberet, atque indies ille profundius ſerperet, tandem cum corruptio vſque ad membranam thoracis peruenìſſet, aliquoties tales cõuulſiones paſſa eſt, vt etiam ab aliquot hominibus quieta contineri non potuerit. Quomodo autem & reſolutiones & conuulſiones ex conſenſu thoracis fiant, docet Adrianus Spiegelius, *de human. corp. fabr. lib.* 6. *c.* 4. nimirum ob conſenſum, qui eſt inter arterias intercoſtales, & ſpinalem medullam, prouenit que à propaginibus illis, quæ in ſpinam ſe penetrant per foramina thoracis. Atque facile hoc cognoſcere potuiſſet Cardanus; cum ipſe ſcribat. Tremorem hunc acceſſiones habuiſſe, & membrum concuſſiſſe, & à vapore neruos vellicãte ortum habuiſſe. Ideoque vel ad epilepſiam, vel ad conuulſiuos motus potius hic tremor, quem ita appellat Cardanus, referri debet, quàm ad tremorem propriè dictum. Si enim cerebrum & principium neruorum ſimul afficiatur, eſt epilepſia; ſi verò neruorum propagines infra caput afficiantur, fiunt motus conuulſiui.

Quod verò tremores illos in febribus ardentibus attinet, hîc concedendum puto, conuulſionem quandã interdum cum tremore concurrere, & tunc ſpaſmum τρομώδη aut τρόμον σπασμώδη appellari poſſe. Facilè enim accidere poteſt, vt facultas ex morbo ad mouendum ſit debilis, & inde fiat Tremor: quod ſi humor ſit magnus & ſimul neruos vellicare incipiat, tremori conuulſio accedit, & motus quidam ex conuulſione & tremore miſtus accidit.

Atque ita vna proxima tremoris eſt cauſſa debilitas facultatis motricis, quæ membrum eleuatum in eo ſtatu ſeruare nequit. Motus verò illi, qui à vellicatione neruorum oriuntur, conuulſiui ſunt.

QVÆSTIO III.

An Tremor ab errore externo quoque prouenire poſsit?

Capiuaccius, *cap. de Tremore.* motum in Tremore duobus modis deprauari ſtatuit, vel læſâ facultate, vel ab errore externo; & ad errorem externum refert primò vitium ſpirituum animalium, quod hi nequeunt facultatem influxam ſeruare robuſtam. Deinde mobile, ſeu pondus mobilis, partiumque motui deſtinatarum, cuius exemplum ponit ſanguinis abundantiam, & potum copioſum. Tertiò ad vitium ſpirituum & pondus ſimul refert venena, frigiditatem nimiam, calorem, & humores calidos, ac ſimilia, quæ cùm ſpiritibus animalibus aduerſantur, tum calidum partibus inſitum lædunt.

Verùm non video, quomodo aliquid ad errorem externum referri poſſit, quod obiecti rationem, reſpectu motricis facultatis, non habet. Itaque ſpirituum vitium non ad errorem externum, ſed partium, quæ proximum motus organum ſunt, neruorum ſcilicet, morbos & diſpoſitionem p. n. rectiùs referri puto. Spiritus enim animales influentes inſitum neruis calidum perficiunt, temperiemque eorum quaſi complent, &, vt facultas motrix motum actũ præſtare poſſit, efficiũt. Potus verò copioſus; & ſanguinis euacuandi retentio, tremoris cauſſa ſunt, non quod membrum nimis graue reddunt, ſed potius, quia vel inſitum neruis calorem debilitant, vel ad vitioſorum humorum, qui idem efficiunt, generationem faciunt.

Atque idem præſtant venena, frigus nimirum, & humores in febribus ardentibus; qui ipſi tamen maligna ſæpe, & occulta potius vi, quàm manifeſta qualitate, neruis inimici ſunt; vt ſupra de cauſſis dictum.

QVÆSTIO IV.

Quomodo Hydrargyrum Tremoris Cauſſa ſit?

Hydrargyrum Tremoris cauſſam eſſe, extra dubium eſt, teſtaturque id experientia. Nec ignotum eſt id aurifabris, qui ad noxam, quam argentum viuum inferre poteſt, vitandam, dum argentea vaſa inaurant, in aere libero, vento ſecundo, ſedere ſolent, vt fumus argenti viui ab eis arceatur. De modo autem controuerſum eſt. Nonnulli & vaporem argenti viui noxium eſſe, & in inunctionibus extra etiam adhibitum neruis nocere ſtatuunt. Alij ſaltem vaporem ore exceptum noxiũ eſſe docent, Platerus, *in tract.* 1. *de Cauſſis Tremoris*, vtrumque negat, & argentum viuum in ſubſtantia, nec per ſuffitum nec per inunctiones corpus ſubire, ſed viribus tantùm eo vſque deductis, neruis nocere ſtatuit.

Verum enimuerò nemo, qui argentum viuum tractauit, eiuſque naturam cognitam habet, Platero facilè aſſentietur. Etenim Hydrargyri ea natura eſt, vt in alia corpora ſeſe intimè inſinuet, eiuſque miſtio tã exacta, vt naturam ſuam, quocunque etiam modo mutata videatur, non amittat, ſed ad priſtinam naturam facilè redeat; vaporque Mercurij nihil aliud eſt, quàm ipſum argentum viuum in tenuiſſima corpuſcula redactum. Ideoque vtrumque fieri putamus, vt & vapore ac ſuffitu, & inunctionibus noceat, & quidem nõ ſolùm qualitates communicando, ſed etiam ſubſtantiam. Etenim vapor ille, vt dictum, nihil aliud eſt, niſi Mercurius in ſubtiliſſimas & minimas partes reſolutus, qui facili negotio in Mercurium viuum & currentem etiam redit, quod Chymicis tam notum eſt, quàm quod notiſſimum. Quin verò & inunctionibus in corpus penetrare poſſit, nemo dubitabit, cui vires argenti viui notæ ſunt; atque ipſa experientia id confirmat. Quantũ enim è ſuffitu & inunctionibus corpori nocere poſſit, hiſtoriis & exemplis demonſtrãt, Fernelius, *de Lue Venerea, cap.* 7. Iulius Palmarius, *de morb. contag. l. de hydrarg. c.* 5. Foreſtus, *lib.* 8. *obſeru.* 5. & quidem non ſolùm qualitate, ſed & ſubſtantiâ, facilè patebit ei, qui exẽpla iſta & hiſtorias diligenter perpendet. Præterea refert Laurentius Scholtzius, *in obſeru. Schenck. lib* 7. *de Hydrarg. obſeru.* 20. cuidam frequenter vtenti Mercurio accidiſſe, vt Mercurius brachio eleuato & demiſſo in eo fluctuaret, & motu manifeſtè perciperetur.

CAPVT

CAPVT XXVI.

De Motus Impotentia in Genere.

CVm Tremor sæpe fit paralysis sequentis prælu-dium, isque, vt à facultatis motricis imbecillitate dependet, ita in motus impotentiam, & abolitionem sæpe desinat; commodè atque ordine post tremorem iam de motus impotentia, & abolitione agimus. Et primò quidem in genere de motus impotentia; postea in specie de Paralysi dicemus.

Motus impotentia latius patet, quàm paralysis. Notandum enim hîc, motus impotentiam latius patere, quàm paralysin. Nam ob luxationem articulorũ, & ossium dislocationem, eorundémque fracturam, ob vulnera, ob tumores, ob exsiccationem, & duritiem tendinum ac ligamentorum, & similes caussas, membra, vt debent, & secundum voluntatis imperium moueri non possunt, ac mouendi impotentia excitatur, quæ tamen paralysis non dicitur. Neque cui crus fractum, ac vulneratum est, paralyticus appellatur, etsi ambulare non possit: sed tum solum paralysis nominatur cum facultas motrix læditur, aut frustratur, ob spirituum animalium in musculis defectum, vt, *capite sequenti*, dicetur.

Caussa impotentia motus. Cum ergo plures caussæ esse possint, ob quas facultas motrix in officio suo impeditur, eas omnes in conspectu habere oportet, vt, quæ in quolibet ægro locum habeant, inuestigari queat. Cum autem motus voluntarij organum sit musculus, nerui spiritum animalem, sine quo nullus fit motus voluntarius, deferant, cerebrum verò eum communicet & transmittat; ac insuper mẽbrũ, quod moueri debet, naturaliter dispositum esse debeat; in hisce quatuor impedimenti ac læsionis, quæ in motu voluntario accidit, caussa quærenda est. De ea verò motus impotentia, quæ fit ob spirituum animalium defectum, ac neruorum, spinalis medullæ, ac cerebri vitium, postea de paralysi ac apoplexia dicemus. Hoc verò capite eas caussas saltẽ explicabimus, ob quas citra paralysin & apoplexiam motus animalis læditur; & præcipuè de musculorum ac partium musculis connexarum, & quæ mouentur, vitiis & morbis.

Motus impotentia à nimia musculorum refrigeratione. Et musculos quod attinet, primò nimia eorum refrigeratio caussa motus impotentiæ esse potest: id quod iis accidit, quibus manus vel pedes ab externo frigore aëris, vel aquæ, nimis refrigerati sunt, in quibus neque manus, neque pes officium faciunt, & neque rectè apprehendere, neque rectè ambulare possunt.

Motus impotentia à musculorum exsiccatione. Deinde exsiccatio musculorum interdum motus impotentiæ caussa est, vbi videlicet musculi, tendinesque iis inserti ita exsiccantur & indurantur, vt amplius flecti aut contrahi, & extendi nequeant. Tunc enim membrum fixum & immobile manet. Accidit hoc sæpius post nimios labores, præcipuè in senibus, quibus membra ita exsiccantur, vt digiti & manus incuruæ maneãt neque rectè amplius officium facere possint. Accidere etiam potest interdum exsiccatio ex pinguedinis, quæ musculis adnata est, defectu, vt & à glutinis illius, quo tendines oblinuntur, absumptione; quæ ab atrophia dependet. Cuius rei notabile exemplum est apud Forestum, *lib.* 10. *obseru.* 97. de puero quodam, qui crurum atrophiâ laborans, vt ambulare non posset pro paralytico à multis Medicis, quorum consilia, *loco allegato*, videre est, frustra curatus, tandem verò à Foresto restitutus est.

Motus impotentia à duris tumoribus. Nonnunquam tumor durus, veluti scirrhus, aut nodus ab excrementis in musculis genitus, inprimis circa tendines, vbi plures in articulorum regione concurrũt, mouendi impotentiam excitat; id quod in carpo, & circa genu frequentius accidere solet, Germani ab hac, & priori caussâ mouendi impotentiâ laborantes Contractos vocant, quod manus, vel genua incurua & rigida contrahuntur, vt extendi planè non possint. Idem à cicatrice post vulnus in musculo, vel tendine, qui vulnerati, nõ verò planè dissecti erant, accidere potest, à quo vulneris labiis contractis, musculoque breuiore reddito, pars, cui inseritur, contrahitur, nec rectè moueri potest; quod non solum in articulis manuum ac pedum accidit, sed etiam musculo temporali læso accidisse, indeque os adeo constrictum fuisse, vt vix liquidissimos cibos admitteret, obseruauit Platerus.

Motus impotentia à nimia tendinũ extensione. Si quoque extendantur per motum violentum nimium tendines adeo, vt fiant inde distracti longiores, quam par erat, aut à vinculis, quibus continentur, liberentur, ac laxentur, accidit, vt membrũ postea sufficienter eleuari nequeat. Ita refert Platerus, *lib.* 1. *obseru.* 140. cuidam lapicidæ, dum saxum immẽsæ molis volueret, adeo tendines in sinistra manus vola ad digitos, annularem & minimũ desinẽtes, attractos fuisse, vt à vinculis, quibus detinentur, laxati, eleuatique duas chordas sub cute tensas in altum referrent, contractique hi duo digiti & attracti postea semper manerent. Contractionum talium aliquot historiæ videantur apud Platerum, *obseru. lib.* 1. *à pag.* 137. *ad pag.* 140.

Tumor etiam in musculo dolorem coniunctum habens motus impotentiæ caussa est, membrumque dolens, vt par est, ægri mouere nec possunt, nec volunt.

Motus impotentia à soluta continuitate. Tandem soluta continuitas in musculis vel illorum tendinibus facit, vt membrum, quod trahere debebant, mouere non possint, partim ob dolorem, ob quem pars vulnerata moueri non potest, partim quod musculus, vel tendo vulneratus contrahi, aut extendi nequit. Idẽ efficiunt vlcera, & præcipuè post ischiadicos dolores orta, quæ membranas, neruos, ligamenta, & tendines circa coxæ articulum corrumpunt, vnde claudicatio, aut ad motum impotentia excitatur. Idem tamen & in aliis articulis fieri potest. Sicut etiam à magnis combustionibus ad articulos nerui & tendines quandoque ita retrahuntur, vt membrum inde incuruetur; præcipuè si circa initia Chirurgus ferulis & aliis idoneis medicamentis incommodum non præcaueat.

Secundò in partibus musculis annexis, & præcipuè ossibus, nonnunquam tamen & ligamentis ac cartilaginibus, caussa motus impotentiæ hæret.

Motus impotentia à conformatione ossiũ vitiosa. Primò si conformatio ossium sit vitiosa, qualis nonnullis à primo ortu obtingere, vel etiam ex fracturis accidere solet, motus impeditur, vt vel æger claudicet, vel manu rectè apprehendere non valeat.

Motus impotentia ab ossium luxatione, & fractura. Secundo dislocatio ossium, & luxatio, & ea qualiscunque motui obest. Præterea si ossa frangantur, membrum moueri non potest, partim quia, cùm pars ossis fracti, cui musculus & tẽdines inseruntur, mouetur, reliqua pars abrupta nõ sequitur: partim propter dolorem, qui etiam leui motu in osse fracto excitatur.

Motus impotentia à ligamentorum vitiis. Insuper caussa motus impotentiæ in ligamentis articulos obuoluentibus & firmantibus esse potest. Eorum enim continuitas si soluatur, vel si laxentur, ossiũ luxatio, vel membri elongatio, quam appellant, accidit. Nam quandoque ligamenta rumpuntur, quandoque etiam ex vulnere soluuntur; sed vtrumque rarius accidit. Nonnunquam etiam ex vlcere ibi latente exeduntur; quod in coxendicis articulo ob sinuosa ibi excitata vlcera accidere solet: vnde nonnulli toto reliquo vitæ cursu luxato & abbreuiato crure claudi manent, vel pede elongato claudicant. Nonnunquam distractis ex tensione nimiâ, & motu violento quocunque ligamentis articulos firmantibus, & ex parte ab ossibus, quibus cohærent, veluti auulsis motus articuli impeditur, cum dolore ab initio sæpe diu molesto. Denique laxata ligamenta neque membrum satis firmant & constringunt; vnde fit, vt articuli elongentur, & facili de caussâ luxentur. Idque nonullis ab ortu accidit, vt crura quasi pendula, & vnum altero longius obtineant, ac facili de caussâ ossium dislocationem patiantur. Si quoque exiccentur nimium, & indurentur ligamenta; id quod in callosa & nodosa podagra fieri solet,

solet, articulus & membrum immobile manet, vel ægrè mouetur, & cum mouetur, stridor aliquis ac fragor, ac si rumperetur, percipitur.

Motus impotentia à cartilaginis vitio. Tandem si cartilago, quæ capita ossium mobilium munire solet, suam illam naturalem lubricitatem amittat, & hinc cartilago vel exsiccetur, vel exasperetur, motui impedimento est. Atque hæ caussæ sunt, ob quas citra paralysin spontaneus motus impediri, vel tolli potest.

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica. Ipsum motus impedimentum per se obuium est, nec signis opus habet. Cum verò pro diuersitate caussarum cura varianda sit, caussæ diligenter inquirendæ.

Primò refrigeratio manuum vel pedum latere non potest, sed ipse æger, quid passus sit, referet.

Exsiccatio & Induratio musculorum ac tendinum, & atrophia membri, visu ac tactu comprehenditur, postque hac in re Medicus, ne fallatur, & atrophiam membri pro paralysi habeat, satis instrui à Foresto. *loco anteà allegato, lib.* 10. *obseru.* 97.

Contractos etiam, & qui scirrhos ac nodos circa articulos habent, facilè à paralyticis visu & tactu discernere licet. Paralyticorum enim membra aliorum ope flecti & extendi possunt; membra verò contracta & rigida etiam aliorum ope extendi non possunt, sed incuruata manent, tumoresque duri tactu deprehenduntur.

Si ab extensione violentâ tendinum & ligamentorum motus impotentia proueniat, æger ipse, quid violenti passus sit, vel quid egerit, referet; atque ipsa extẽsio tendinum tactu deprehendi potest. Ita tumores, vulnera, vlcera, combustiones in musculis, & circa articulos visui obuia sunt.

Ossium quoque vitium, seu organicum seu luxatio, seu fractura, sensibus deprehenditur, diceturq; de signis fracturarum & luxationum suo loco. Ita si ligamenta vel rumpantur, vel vulnerentur, ex caussis euidentibus, quæ præcesserunt, id patebit. Et tunc articuli luxantur, & membrum plerumque iusto longius redditur; quod si accidat, & nihil tale præcesserit, indicio est, ligamentum laxius redditum fuisse.

Exsiccatio ligamentorum tactu deprehenditur; & tum inter mouendum stridor plerumque percipitur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Quæ à refrigeratione extremorum mouendi impotentia, facilè refrigeratione cessante, & plerumque sponte, cessat. Nonnunquam tamen medicamentis opus habet.

2. Immobilitas membrorum, quæ ab exsiccatione & induratione musculorum, item duris tumoribus, nodis, callis, vel cicatricibus in tendinibus & ligamentis accidit, curatu difficilis est, & si malũ diuturnum sit, ac ratione ætatis, & ob labores diuturnos obtigerit, ferè incurabilis est. Recens verò curationem sæpe admittit.

3. Si impotentia membrum mouendi fiat, quòd à violentiâ tendo aut ligamentum distracta sint incurabile malum est, si, vt & musculus penitus amputatus sit. A combustione vitium facilius, vel difficilius curatur, prout illa minor vel maior est.

4. Si ab organico ossium vitio motus impedimentum eueniat, idque sit natiuum, & à primo ortu contractum, malum incurabile est.

5. Si luxatio, vel fractura rectè curetur, etiam impedimentum motus tollitur: si verò incurabilis est, vel integrè curari non potest; & motus impedimentum aliquod remanet. De prognosticis autem luxationum & fracturarum dicetur suo loco.

6. Quæ ab vlceribus diuturnis circa articulos, præcipuè coxẽdicẽ, est immobilitas, plerumq; incurabilis est.

7. Eadem ratio est ligamentorum vitij. Si enim illud curabile est, mouendi impotentia corrigi & tolli potest: sin minus, perpetuum motus impedimentum remanet.

Curatio.

Curatio motus impotentiæ à refrigeratione. Primò, si ob refrigerationem nimiam manus, vel pedes officium facere non possunt, plerumque, si æger de loco frigido in calidum se conferat, spõte cessat malum. Hoc tamen hic notandum, statim ad ignem & locum valdè calidum non accedendum, neque medicamenta calida mox applicanda esse. Hoc enim si fiat, magnus dolor percipitur, & nonnunquam, si magna sit refrigeratio, etiam gangræna inducitur. Imò si magna sit refrigeratio, aquâ frigidissimâ pars primùm lauanda, aut niue fricanda est: id quod Norvvegis, Finlandis, & aliis Septentrionalibus populis familiarissimum est. Documentum huius rei præbent, rapa, poma, & oua congelata. Si enim ea in aquam frigidissimam iniiciantur, gelu extrahitur & extra adhæret, & ea incorrupta manent. Si verò in aquam calidam, vel tepidam iniiciantur, corrumpuntur. Postea verò si aliquid intemperiei adhuc remaneat, fouenda calidis medicamentis, vt decocto baccar. lauri, rorismar. saluiæ, lauendul. & simil. aut lacte dulci, in quo ea cocta sint, aut oleis calidis, de cerâ, terebinth. de lateribus, & similibus inungenda.

Curatio motus impotentia ab exsiccatione. Secundò, si ab exsiccatione musculorum & tendinum sit membrum mouendi impotentia, humectantia & calefacientia, neruosque roborantia adhibenda. Musculus vel tendo ad eum tendens inungendus ol. amygdalar. dulç. violar. chamæmel. lilior. albor. lumbricor. hyperici, pinguedine anserinâ, humanâ, præcipuè medullâ crurum vituli, terebinth. & similibus. Alij commendant pinguedinem iuniorum catulorum per decoctionem paratam hoc modo: Catulorum, qui 9. dies non excedunt, sumantur numero iij. exenterentur, & decoquantur in aqua communi ad totalem carnis dissolutionem: vbi pinguedo supernatabit, refrigescat; hinc pinguedo colligatur, & vsui seruetur. Balnea etiam, & fomenta vsurpentur, ex radic. althéæ, liliorum alb. bryoniæ, ireos, mandragoræ, quæ etiam valde emollit, foliis maluæ, violar. althéæ, saluiæ, chamæpyt. thymi, florib. chamæmel. melilot. semin. lini fœni græc. psyllij. Etsi enim quædam ex his discutere, & ita magis exsiccare videntur: tamen humectantibus admistis illud præcaueri potest. Interim vim neruos roborandi habent. Vbi tamen attendendum, an impotentia motus sit ex simplici exsiccatione, an verò etiam ichores in partibus contenti motum naturalem impediant; & cuilibet indicationi conuenientia medicamẽta eligenda. Ex his enim quæ proponuntur, nón omnia impotentiæ ab exsiccatione, sed illi, vbi tendines & ligamenta sunt laxa, & humida, conueniunt, quod facilè prudens Medicus agnoscet, & discernet.

Possunt & insessûs ex decocto ebuli, & radic. althéæ parari, & singulis quinque diebus renouari.

Vel parentur seq. species pro Balneo:

℞. *Rad. ebuli* ℔. iiij. *baccar. lauri, iuniperi, rutæ sylu.* an. M. ij. *fl. chamæmeli, hyperici, agrimon. fol. salicis, querc.* an. Mj. M. Cataplasmata ex iisdem fiant.

Emplastra parantur ex gummi ammoniac. elemi, bdellio, galbano, opoponace, styrace calamitâ, medull. crurum vituli, radicibus ireos, lilior. albor. & similibus.

Vt ℞. *Rad. althéæ, bryon. lilior. albor.* an. Vnc. j. *maluæ. althéæ, chamæpyt. fl. chamæmel. melilot.* an. Mj. *sem. fænigræc. lini*, an. Vnc. j.

Coq. in decocto pedum & capitis veruecis pro Fomento.

Postea inungatur locus affectus tali Vnguento:

℞. *Vnguenti dialth.* Vnc. j. *axung. human. gallin. anseris,*

anseris, medull. crur. vitul. an. Drach.ij.*succi lumbric.* Drach.ß.

M. pro Vnguento. Postea Emplastrum diachylon imponatur.

Post balneum & hoc Vnguento membra affecta mox illini possunt:

♃. *Gumm. Ammoniac. opopan.* an. Vnc.j.ß.*bdellij.* Drach.vj.Dissoluantur in sp. vini Rhen. add.*ol.lumbricor.terrest.*Drach.jx.M.

Platerus, *lib.*1.*obseru.p.*138.139.140.non sine fructu hisce vsus est:primo hoc Vnguento:

♃. *Ol. lumbric.lilior. albor.*an.Vnc.ij.ß. *cheirin.irin.* an. Vnc.ß.*lithargyr.* Vnc.j. Coque parum, & addatur *gummi Ammoniac. dissolut in aq.vitæ* ℥.j. *styracis* ʒ.ij. *laricea* Vnc.ß.*ceræ* q.s.F. Vnguentum.

Euplastrum postea tale apposuit.

♃. *Gummi Ammoniac.* Vnc. ij. *galban. opopanac. bdellij*,an.℥.j.Dissoluantur in aq.vitæ,adde *styrac. calamit.*℥.ß.*pinguedin.anserin.medull crurum vituli*, an.℥.j. *thuris* ʒ.ij.*rad.ireos*,ʒ.j.*hermodactyl.*ʒ.j.ß.*laricæ* & *resinæ communis* q.s.F.Emplastrum.

Manè remoto emplastro hunc Fotum instituit:

♃. *Rad. altheæ, bryon. ireos*,*lilior.recen.incisar.*quantum poculum vulgare capit,*absinthij, thymi, saluia*,an. M.j.*flor.chamæm.meliloti*, *sambuci*,an. p.j. *sem. lini,fœnigræc.*an.cochl.iij. vel iiij.

Cocq.in decocto intestin. capitis & pedum vituli, addito pauco vino.

Plura eiusmodi medicamenta videantur *lib.* 3. *de Scorbuto,de Curatione membrorum contractorum & rigidorum.*

Manualis quoque opera,ac instrumenta,& machina ad tendines, musculos, & ligamenta adstricta sensim relaxanda, & extendenda non incommodè adhibentur.Sed id pro membrorum affectorum ratione variâ variis modis perficitur. Si digitus vnus, vel plures in manu sint extensi,annulus illi indendus,qui alij annulo vicino digito sano adhibito affixus & cõnexus sit.Ita enim cum sanus digitus mouetur & contrahitur,alter simul inflectitur. Si verò membrum, vt genu,brachiũ, digitus contractum,fit sensim indies, & sæpe membrũ vel manibus, vel pondere appenso, quod in pede fieri potest,vel idoneis instrumentis & machinis extendendum. Instrumenta ad hanc rem idonea videantur apud Guilielmum Fabricium.*Centur.*1.*obseru.*83. & *libr. de Combust.cap.*15.

Ad atrophiam illam in cruribus in adolescente,vnde motus impotentia orta erat,adhibuit Forestus singulis diebus manè,interdum & bis de die, frictiones mediocres manu factas,dum adhuc in lecto decumberet manè æger, per integram horam, incipiendo à coxa vsque ad talos & pedes, & sursum, atque deorsum membrum fricando,vt eo modo apertis poris, & meatibus sanguis ad crura tabida conflueret. Has frictiones cũ per dies 12. & plures continuasset,peruenit ad vnctiones, quæ humectarent & moderatè calefacerent. Prius nimirum per dimidiam horam instituit frictiones illas siccas cum panno aspero, deinde talem inunctionem adhibuit.

♃.*Ol.amygdal.dulc.*℥.ij.*chamæmel.*Vnc.j Misce,quo modo adolescentem pristinæ sanitati restituit.

Curatio motus impotentia ex scirrhis,durisque tumoribus,ac ligamentorũ vitiis.

Tertio Eodem modo,quo ob exsiccationem tendinum & musculorum motus impotentia curatur, etiam tollitur motus impotentia ex scirrhis,durisque circa articulos tumoribus;modò sint curabiles;vt & à combustione, aut ligamẽtorum exiccatione ac duritie ortum habens,videlicet per emolliẽtia antea proposita,& mẽbrorum rigidorum, manuum, vel instrumentorum idoneorum opera in contrariam figuram sensim factâ extensione. Guilelmus Fabricius,*loco allegato*, in contractionibus à combustione callum nouacula exscindit, & partes,quæ præter naturam coaluerunt, separat, ac vulnus debito modo curat.

Quarto.Mouendi impotentia ex fractura vel luxatione tollitur, curatâ fracturâ, vel luxatione; quod quo modo fieri debeat,dictum in Institutionibus,*lib.*5.*part.*1.*sect.*2.*c.*3.& 4.& dicentur de iis suo loco plura.

CAPVT XXVII.

De Paralysi.

Paralysis.

PAralysis, à παραλύεσθαι, id est, resolui, dicitur:quoniam neruus & musculus,in quem neruus inseritur ita resoluitur,& eneruatur,vt ad motũ προαιρετικὸν exercendum fiat planè ineptus. Est enim, vt Galenus, 3. *de loc. affect. cap. vlt.* habet; Paralysis maxime τῆς κινήσεως ἀπώλεια, Vbi verò sensus solùm periit: ea, si propriè loqui libeat, partis est ἀναισθησία. Etsi & ea affectio, vbi sensus & motus simul perit, nomine paralyseos comprehendatur.Cognata Paralysi est νάρκη, ἢ νάρκωσις, hoc est, torpor, vel stupor, quæ affectio etsi potissimum sensus hebetudo sit: tamen etiam à Medicis pro affectu ex sentiendi, mouendique difficultate composito accipitur, seu pro diminutâ & imperfectâ Paralysi. Stupor enim seu Torpor sæpe ad veram Paralysin via est,eiusque futuræ prodromus; & saltem caussarum magnitudine hi duo affectus differunt. Particula autem παρὰ hoc locò vim minuendi habet, vt παραλυόμενοι media corporis parte, aut vno in membro resoluti dicantur, cum λυόμενοι & καταλυόμενοι qui toto corpore hoc modo affecti sunt, quales apoplectici & morti vicini, de quibus Hippocrates, 2. *Aphor.* 47. Nominatur & παραπληγία, vel παραπληξία, tanquam vnus medietatis corporis resolutio, inde & ἡμιπληγία appellatur, ad differentiam apoplexiæ, quæ πάθος est & affectus totius. Sic enim Galenus,*in* 3. *Prorrhet. Aphor.*26. & 68. scribit, παραπληγία tale πάθος est dimidij corporis, quale apoplexia totius. Denique πάρεσις quoque pro Paralysi vsurpatur. quæ remissio laxatio, aut resolutio est membrorum,mouendi facultate potissimum deficiente. Ab Auicenna & interpretibus vulgò Mollificatio nominatur; non quod reuerâ nerui emolliantur & laxentur, sed quod molliores videantur, Propria enim musculi actio est contractio ad originem, quo fibræ neruorum & tendo fit rigidior & durior quasi, vt in fidibus etiam fieri videmus. Cum autem fibræ illæ ab illâ actione cessant,& tendines non contrahuntur,aut non contrahi possunt, videntur esse molliores, etsi reuerà molliores non sint, ac nulla essentialis mollities ipsis accidat;sicut & fides, cum remittuntur,reuera non molliores,sed laxiores saltem fiunt.

Paralysi cognatus est stupor. *παραπληγία, παραπληξία, ἡμιπληγία.* *πάρεσις.* *Mollificatio.*

Cur autem accidat, vt nunc sensus & motus simul, nunc motus saltem,saluo sensu,aut contra,saluo motu, sensus saltem aboleatur, de eo dictum est in Institut. quæ hic repetere opus non est.

Definitio.

Est videlicet Paralysis motus in parte vna, vel pluribus abolitio, (nonnunquam & sensus simul aboletur) ob spirituum animalium ad motum spontaneum necessariorum defectum. Cùm enim plures & diuersæ sint caussæ, ob quas hæc motus abolitio fieri potest, omnes ad caussam vnam aliquam redigi oportet, quæ est spirituum animalium defectus. Spiritus enim animales ad motum voluntarium, vt & sensum, omnino necessarij sunt,ac sine illis nullus sensus ac motus perfici potest. Vulgò quidem docetur, caussam proximam esse denegatum influxum facultatis motricis. Verùm, vt alibi sæpius dictum est, propriè loquendo facultates non influunt, sed anima vbicunque est, ibi omnibus suis facultatibus prædita, & instructa est. Exercet autem illas organis idoneis. Ad quorum perfectionem

perfectionem & spiritus animales influentes requiruntur, qui faciunt, vt facultas insita in actum prorumpere possit.

Differentia.

Aboletur autem motus nunc in toto corpore, (quod tamen rarius accidit) seu in omnibus infra caput partibus, citra læsionem actionum principum, (Hæc enim si coniungatur, est apoplexia) cum spinalis medulla tota affecta est: nunc alterum latus tantum, seu sinistrum afficitur; dextrâ scilicet, aut sinistrâ saltem parte spinalis medullæ læsa: nunc determinatæ saltem partis motus tollitur, vt manus, pedis, palpebrarum, à quibus etiã nomen accipit, & Paralysis pedum, manuum, linguæ, palpebrarum, aut alterius partis nominatur.

Caussæ.

Caussæ. Etsi verò de caussâ proximâ nulla sit controuersia: in caussarum tamen reliquarum enumeratione non parum discrepant Autores. Quamquam enim è Galeno & Auicenna suas opiniones omnes ferè depromant: alij tamen aliter eas explicant. Galenus quidem, *libr. 1. de Symptom. Causs. cap.* 5. de Paralysis causis hæc habet: *Continens siue proxima, siue quomodocumque alio vocabulo libeat appellare, huius symptomatis caussa est talis quispiam in neruo affectus, cuius occasione à principio ad ipsum virtus transmitti prohibetur. Porrò prohibetur, siquidem meatum aliquem neruus habet, qualem qui ad oculos descendunt, manifestè habere cernuntur, vel ex obstructione, vel compressione: si autem non habet, ex constipatione, vel frigore, vel compressione.*

Auicenus verò, *cap. proprio*, ita de caussis Paralysis docet: *Destructio sensus & motus fit, quoniam spiritus sensibilis, vel motiuus, aut retinetur à penetratione ad membra; aut penetrat, sed non suscipitur eius impressio propter complexionis corruptionem.*

Hinc plerique doctiores Medici de caussis Paralysis ita sentiunt, quod facultas influens (rectius spiritus influens) vel non transmittitur, ob morbum neruorum eum deferentium; vel non suscipitur, licet influat, membri recipientis vitio Alij tamen aliter id explicant.

Nos, vt hæc hoc loco breuiter contrahamus, (plura enim postea infra, *quæstione* 1. dicentur) statuimus, cum à neruo musculus omnem vim mouendi accipiat, hicque & suam peculiarem temperiem, & similarem constitutionem necessariò habeat, &, vt spiritum animalem à cerebro in musculos ferat, etiam organicam constitutionem obtineat: à neruorum, siue in partem ipsam, quæ moueri debet, insiti sint, siue longius ab eâ remoti, & ad eam tendant, vitio & morbis omnem Paralysin prouenire. Et quidem neruos (sub quibus & spinalem medullam comprehendimus) malè affectos Paralysis caussam esse, vel vt sunt partes similares, atque intemperie laborant, aut τάρκωσιν patiuntur; vel vt instrumenta & canales spiritum animalem ferentes, dum angustiâ præter naturam laborant; vel qum ipsorum vnitas soluta est. Etsi enim partis ipsius, quæ moueri debet, vitio spiritus animales non suscipi etiam vulgò dicatur: tamen id omne partibus obtienit, quatenus sunt neruosæ & neruos obtinent; & ob neruos ipsis insitos hoc accidit. Quamuis, vt postea dicetur, ob curationem & medicamentorum applicationem necessarium sit inquirere, an in ipso musculo, seu neruo musculo inserto, an verò in via, seu neruo ad ipsum tendente caussa mali sit.

Quod verò nonnulli addunt tertium; nimirum caussam posse esse etiam in origine, id superuacaneum videtur. Nam si intelligunt originem spinalis medullæ, aut cuiuscunque nerui; & tum in via à cerebro ad membrum caussa hæret. Si autem per originem ipsum cerebrum intelligunt, (sicut nonnulli statuunt, quod in cerebro caussa Paralysis esse possit, si illud spiritibus destituatur) verum equidem est, cerebro affecto motum in toto corpore aboleri posse; verùm is affectus non est Paralysis, sed apoplexia, vel aliquis soporosus affectus.

Cum ergo tria ista tantùm morborum genera, intemperies & τάρκωσις, angustia, & soluta vnitas in neruis, siue à cerebro, aut spinali medulla ad membrum aliquod tendentibus, siue alicui musculo insertis, sint caussa Paralysis, quæ faciunt, vt musculus spiritibus animalibus destituatur; (quorum defectum proximam & coniunctam Paralysis caussam esse diximus) de his ordine dicemus.

Et primò quidem Intemperiem quod attinet, in eo omnes consentiunt, frigidam & humidam intemperiem in neruis caussam Paralysis esse; quâ totus neruus resoluitur, & ad spiritum animalem suscipiendum, (frigus enim spiritibus inimicum) & motum ineptus redditur. Vnde rectè vulgò frigus neruis inimicum esse statuitur. Et potest hæc intemperies vel sine, vel cum materia esse, siue à caussa externa vel interna prouenire. *Paralysis ab intemperie frigida & humida in neruis.*

A caussa externa & euidente Paralysis fit ob contactum diuturnum rei frigidæ, nimirum aërem ambientem frigidum, ventum borealem, contrectationem niuis vel glaciei, moram in aqua frigida, vel sessionem super lapide frigido; sicut hoc quibusdam accidisse, Galenus, 1. *de loc. affect. cap.* 6. docet. Idem etiam, 4. *de loc. affect. cap.* 4. refert, quendam hyeme tempore frigido & pluuioso, cum madidum pallium collo diutius obuoluisset, in manus paralysin incidisse, neruis, qui à spinali medulla ad manum deducuntur, nimium humectatis & refrigeratis.

Ab interna verò caussa excitatur Paralysis, cum humores pituitosi, frigidi & humidi neruos alicubi irrigant, refrigerant, & humectant, eorumque tonum laxant, & temperiem naturalem destruunt, vt spiritum animalem commodè suscipere, eoque frui & vti non possint. Humores autem illi, qui spinalem medullam, seu neruos alterando Paralysieos caussa sunt, plerumque à capite descendunt. Cum enim spinalis medullæ, & omnium neruorum origo sit à cerebro, si quid vitiosi humoris in capite collectum sit, & à natura à cerebro expellatur, vel sponte defluat, viâ decliui & pronâ in neruos descendit, eosque afficit; & hoc etiam modo (nam an compressione, vel obstructione idem etiam fiat; postea dicetur) post apoplexiam Paralysis sequi solet: cum humor, qui apoplexiam produxerat, è cerebro excussus, & per cauitatem vertebrarum dorsi descendens, & spinalis medullæ ac neruorum ductus sequens neruos irrigat, alterat & humectat, atque ad officium suum, & vsum ineptos reddit. Quod tamen & sine apoplexiâ aliis de caussis fieri potest.

Quî autem fiat, vt post apoplexiam alterum tantùm latus resoluatur, altero manente incolumi, inquisitione dignum. Auicennas statuit, spinalem medullam diuisam esse in duas partes, perinde ac cerebrum, & hinc fieri, vt, licet humor alteram occupet, altera salua manere possit. Leonhardus Iacchinus verò, qui neque in coctâ vitulorum arietum medulla, neque in crudâ hoc discrimen inuenire potuit, *in 9. Rhasis, cap. de Paralysi* Auicennam reprehendit, quasi, rationibus quibusdam deceptus, falsa statuerit; cum contrà mirari naturam potius debuerit, quæ in continuis quoque corporibus alteram partem sine altera possit afficere. Ipse enim miræ naturæ sagacitati hoc tribuit, quæ τὸ κατ' ἴξιν seruat non solum per capitis & spinæ neruos, verum & per neruos, musculos, & cutem totius corporis. Verum etsi Iacchinus istam spinalis medullæ in duas partes diuisioné inuenire non potuerit: Recentiores tamen Anatomici, Varolius, & alij satis clarè monstrârunt, vt ipsum cerebrum est duplex, ita & spinalem medullam esse duplicem.

duplicem. Vnde facilè est rationem reddere, cur vnum latus lædatur, altero saluo. In quam enim partem natura humorem, apoplexiæ causam, deponit, ea Paralysi afficitur. Hoc tamen non negandum, naturæ hoc esse sagacitatis & prouidentiæ, vt humorem vitiosum non ad vtrumque latus simul deponat, sed alterum saltem, & ita vno læso alterum integrum conseruet.

Intemperies autem hæc non solum in ipsis musculis, sed & in neruis ad musculos tendentibus esse potest. Capiuaccius equidem, & alij Auicennæ Interpretes statuunt, ab intemperie non in ductibus, sed solum in musculis Paralysin fieri posse. Verùm nec experientia, nec ratio id satis confirmat. Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* 4. refert, quendam, cum madidum pallium tempore frigido & pluuioso diu collo obuoluisset, in manus paralysin incidisse, neruis non in manu, sed qui à spinali medullâ & collo ad manum deriuantur, refrigeratis. Ac si nerui altera portio vbicunque refrigeretur, & ad officium inepta reddatur, partes omnes, quibus nerui illius ductus reliqui communicantur, seu quæ à ramo isto neruos suos accipiunt, resoluuntur.

Præter intemperiem nerui, quatenus sunt partes similares, etiam à causis occultis, iisque peculiari modo infestis, lædi possunt. Quod facit vis narcotica, cum in medicamentis & venenis narcoticis, tū in humoribus, qui similem naturam induunt. Ab hâc caussâ procul dubio est Paralysis, quæ à contactu marinæ torpedinis, seu retis, in quo fuerit capta, ortum habet, aut à contrectatione argenti viui prouenit, & aurifabris, atque iis, qui specula parant, vt de Venetianis refert Hercul. Saxonia, familiaris est.

Vinum etiam huc pertinere credibile est, quod quantum neruis incommodi immoderatius sumptum pariat, tremor manuum in potatoribus non rarò docet; vnde etiam vulgò neruos ferire dicitur. Quanquam verò Paralysin à vino induci putent alij à siccitate, vt Rondeletius, & quod suo calore, ac tenuitate excrementa ad neruos deducat; alij, vt Eustach. Rudius, quod in neruis acetosum euadat: tamen probabiliorem putamus Plateri sententiam, qui statuit, vinum peculiari vi narcoticâ sensus ac spiritus torpidos reddere; quam confirmat Fernelius, qui, *lib. 5. de part. morb. & symptom. cap.* 8. refert, se vidisse aliquando vniuersam corporis cutem ex crapula & vinolentia stupore affectam fuisse. Et narcoticam talem vim habere non rarò humorem illum, qui apoplexiæ & Paralysis caussa est, credibile est. Quanquam enim frigiditas concurrere potest: tamen si saltem frigiditas Paralysin excitaret, non tam pertinax esset hoc malum, nec tam diu tam efficacia medicamenta calefacientia & siccantia sæpe sine omni, vel cum paruo fructu adhiberentur; quod satis arguit, caussam aliam longè potentiorem & efficaciorem: quàm sit sola intemperies frigida & humida, subesse.

Huc pertinet procul dubio Paralysis Scorbutica, atque ab his duabus caussis, irrigatione videlicet, & humectatione neruosarum in musculis partium, ac vi narcotica prouenit, quæ seu ab ichore & seroso humore, seu à vaporibus malignis, qui à colluuie humorum Scorbutica eleuantur, ortum habet; de quâ cum in Institut. & *lib. 3. de Scorbuto, cap. 2.* plura dixerimus, hîc nihil addimus: vbi etiam, quomodo ex colica fiat Paralysis, monstratum.

Paralysis à neruorum angustia. Secundò si nerui quatenus partes organicæ considerantur, seu quatenus sunt canales spiritus animales ad musculos ferentes, angustia p.n. in iis spiritibus animalibus transitum intercludens Paralysis caussa esse potest, & in eo omnes Medici consentiunt. Verùm quot modis angustia ista in neruo excitari possit, dissentiunt.

Vulgò autem tres angustiæ caussæ ponuntur: Obstructio, Compressio, & Densatio.

Obstructio fit, cum ab humore crasso nerui substantia, seu cauitas ita repletur, vt spiritus animales transire non possint.

Verùm obstructionem hanc fieri posse negat Platerus ideo, quod humor crassus in neruorum tam solidorum substantiam, tam subitò, vt sæpe apoplexia in Paralysin mutetur, se insinuare non possit. Ipse verò humores istos secundùm cauitates spinæ descendentes, & pondere suo incumbentes neruis, ipsos comprimere, & spiritibus animalibus viam intercipere, ac præterea neruorum naturalem temperiem ac tonum labefactare statuit. Veruntamen non impossibile planè videtur, vt humor aliquis in substantia cerebri collectus in ipsam neruorum substantiam sese insinuet: neque opus est, vt humor ille planè crassus sit. Nam quo minus porosi sunt nerui, eo facilius obstrui possunt.

Compressio fit secundum Platerum ab humoribus neruis extra incumbentibus. Deinde accidit à tumore quocunque neruos comprimente, à contusione, à luxatione vel inflexione vitiosâ vertebrarum dorsi subitò factâ, (nam si sensim fiat, quod fit in gibbosis, sensim quoque cedit medulla, nec contorquetur; vnde nihil mali nerui patiuntur, nec motus aboletur) vel aliorum ossium, à fracturâ ossium, à vinculo injecto, & caussâ quacunque comprimente, vt à diuturno in cubitum innixu, capitisque supra cubitum inclinatione, vt & femoris super femur positu. Quò & frigus referri potest neruos adstringens.

Denique Densatio seu coarctatio, seu stipatio, quæ Galeno est πίλησις, accidit, vt Galenus, *lib. 1. de caus. sympt. cap. 9.* docet, cum neruus crassiorem, quàm pro sua natura, habitum seu conditionem susceperit. Id verò contingit duplici ratione; vel quia nutritus sit viscidis & crassis succis, vel quia sit coactus à violento frigore.

Tertiò caussa Paralysis est soluta vnitas, cum neruo dissecto, eroso & rupto, membro, in quod spiritum animalé deferebat, ille denegatur, & hinc sensus, ac motus perit; nisi ab aliis neruis illæsis adhuc spiritum hauriat. *Paralysis à soluta vnitate.*

Atque ex his, quæ de triplici morborum genere, quibus dum nerui afficiuntur, Paralysis inducitur, diximus, manifestum euadit, qui humores Paralyseos caussa esse possint; de quo Autores dissentiunt, vt postea, *quæst.* 2. dicetur. Nimirum humores omnes, qui neruos, vel secundum vulgarem sententiam obstruunt, vel extra comprimunt, vel alterant, refrigerant, humectant, ac irrigant, ac stupefaciunt, paralysis caussa esse possunt; imò & vapores, qui idem præstare queunt: quod in Paralysi Scorbutica fieri videtur, nisi quis ad humorem serosum potius tum recurrere velit. Ideóque etsi humores pituitosi & frigidi ad Paralysin inducendam sint valde apti, & hinc destillationes talium humorum à capite, & omnia, quæ crudos ac pituitosos humores in capite generant, ad Paralysin inducendam sint apta: tamen humores biliosi & melancholici ac serosi hinc nō planè excludendi sunt, vt postea, q. 2. dicetur. Quanquā enim humores biliosi & melancholici siccādi vim habeant, & aliis humoribus collati sicci sint: tamen quia humores sunt, humidi sūt, & neruis humidiores, ipsósque proinde humectare & irrigare, ac præterea extra iis incumbentes eos comprimere possunt. Non rarò quoque in febribu smalignis malignitatem & vim narcoticam inducere solent, atque eo etiam modo Paralysis caussa esse possunt. Via autem, per quam influunt humores ad musculos, cerebrum plerumque esse, facilè concedimus; vnde affectus cerebri sæpe futuræ Paralysis indicium sunt, & in Paralysin degenerant. Quandoque tamen etiam è venis eò effundi posse, vel crises in morbis monstrant. Narrat enim Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* 4. cuidā, qui à vehemēti peripneumoniâ cōualescebat, brachij, tā quoad posteriores, quam quoad superiores partes, & cubiti maximā partē, ac summos digitos sēsus difficultate laborasse,

boraſſe, atque motum quoque aliquot digitorum læſum fuiſſe. P. Ægineta, *lib.3.cap.* 18. facit mentionem Paralyſeos ex colicâ per judicatoriam quandam tranſlationem, quæ etiam Scorbuticis familiaris eſt. Et Fernelius, *lib.5.de part.morb.& ſympt.cap.3.* refert, bilem flauam ſub finem intermittentium febrium in ſpinam dorſi, ac in neruorum originem effuſam aliquando Paralyſin generaſſe. In quibus caſibus omnibus per venas potius ad ſpinalem medullam & neruos effundi humores biliosos, quàm à cerebro communicari, probabilius. Aliam tamen adhuc viam monſtrat Adrianus Spiegelius, *de human.corp.fabric.lib.6.cap.4.* nimirum per arterias meſentericas; de quibus in Inſtitut.& *lib.3.de Scorbut.cap.2.*

Patet ex iiſdem etiam, quæ ſint cauſſæ procatarcticæ & euidentes, videlicet frigus aëris & aquæ, medicamenta & vina narcotica, ſomnus in loco humido, vel ædibus calce recens obductis, mora ſub radiis Lunæ, ſibi pituitam ſuppeditantes, præcipuè crapula & ebrietas, præſertim ex vino, inprimis ſi jejuno ſtomacho potetur, & quæcunque caput replent, ac neruis nocent, vt & Venus nimia, caſus ab alto, percuſſio capitis vel ceruicis, contuſio & luxatio vertebrarum, vt & aliorum oſſium, eorundémque fractura, & ſimilia, quorum hactenus facta eſt mentio.

Cauſſæ diſponentes. Ex his etiam, quæ hactenus de cauſſis Paralyſis tradita ſunt, eam ſenibus & hyeme frequentius accidere poſſe, & quos morbos ſequi ſoleat, manifeſtum eſt. Secundum Auicennam quinque ægritudines ſequi ſolet: apoplexiam, epilepſiam, dolorem colicum, ſtrangulationem vteri, & febres chronicas. Rarius tamen epilepſiam ſequitur; tunc ſcilicet, quando à paroxyſmo epilepſiæ materia ad neruorum principium vno impetu detruditur, ſpirituúmque animalium tranſitum impedit. Quandoque tamen etiam, alios morbos ſequi ſolet, vt de peripneumoniâ dictum. Scorbuto quoque familiaris eſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica. Paralyſis ipſa, & ſymptomata ex iis, quæ ſenſibus apparent, facilè à vulgo etiam agnoſcitur. Etenim pars affecta motu, vel ſimul etiam ſenſu deſtituitur; ſæpe numero & atrophiâ tandem contabeſcit. Addunt quidam & alia ſigna, quod nimirum pulſus in parte affecta ſit debilis & frequens, quandoque etiam latus ſanum ita calidum, ac ſi eſſet in igne, & latus reſolutum ita frigidum, ac ſi eſſet in niue: quod vt quandoque accidere poteſt, ita proculdubio à peculiari cauſſa accidit; cum videlicet humores frigidi & craſſi ſunt in latere affecto, qui faciunt, vt non ſolùm ſpiritus animales, ſed & vitales ſeſe liberè in partem affectam diffundere non poſſint: vnde latus ægrum frigidum apparet, ſanum verò, in quod calor influens totus conuertitur, & liberè effunditur, calidius.

Duo verò ſignis diligenter inquirenda veniunt: Locus primariò affectus, & cauſſæ, ſecundum quas curatio maximè variat; neque ipſi parti affectæ ſemper medicamenta applicanda. Stultè (vt Iacchinus loquitur) faciunt, qui ad reſoluta membra operam ponunt, origine naturali ignoratâ; nihilque perficies, niſi affectam prius partem noueris. Notabile eſt huius rei exemplum apud Galenum, *1.de loc.affect.cap.5.* de quodam Pauſania Syro, qui in tribus digitis, ſeruato motu, ſenſum amiſerat, & triginta jam diebus è medicamentis ſatis idoneis digitis impoſitis nihil auxilij ſenſerat. Hunc enim cum Galenus à vehiculo in dorſum lapſum cognoſceret, conjecturam fecit, in primo exortu nerui poſt ſeptimam vertebram prodeuntis partem quampiam ab ictu fuiſſe inflammatam, & nunc habere ſcirrhoſam diſpoſitionem; ideóque illud ipſum medicamentũ à digitis amotũ illi ſpinæ parti appoſuit, vnde digitus læſus cum adſtantiũ admiratione eſt reſtitutus.

Cauſſarum eadem eſt ratio. Longè enim aliter Paralyſis, quæ ab intemperie eſt, curanda venit, ac ea, quæ à compreſſione, vel luxatione, vel fracturâ, vel ſimili cauſsâ euidenti.

Locus ergo primariò affectus vt rectè cognoſcatur, *Signa loci affecti.* primò inquirendum, an ægro aliquid ab externis, & euidentibus cauſſis acciderit, an ſcilicet percuſſus, contuſus, lapſus, vulneratus, aut in parte aliquâ corporis compreſſus ſit; aut an ab aëre, pluuiâ, aquâ, niue refrigeratus. Ex his enim & locus affectus, & cauſſa innoteſcit. Ita Galenus in Pauſania illo, de quo modò dictum, qui in itinere ex curru delapſus dorſum ita læſerat, vt ſenſum trium digitorum ſiniſtræ manus amitteret, ex cauſſa illa euidente locum primariò affectum non manum, ſed ſpinam dorſi eſſe collegit, *1.de loc.affect.cap.6.*& *3.de loc.cap.vltimo.* Vbi plura huius generis exempla reperiuntur.

Si verò nulla externa, vel euidens cauſſa præceſſerit, obſeruandum, in quibus partibus functiones animales laborant, vel amiſſæ ſunt. Multitudinem enim neruorum affectorum oſtendit partium affectarum numerus. Ad quam rem inprimis Anatomica cognitio requiritur, vt Galenus, *1.de loc.affect.cap.6.* docet, & notitia, vnde in quamlibet partem nerui deriuentur & implantentur. Si enim ſimul cum dextra vel ſiniſtra corporis parte eadem quoque faciei pars reſoluatur, & impedimentum accidat in ſermone; cerebrum ſecundum illam partem, ſimúlque initium ſpinalis medullæ ſecundum illam partem affecta ſunt.

Si autem pars faciei dextra, vel ſiniſtra ſolùm reſoluatur, reliquo toto corpore ſaluo manente, ſpinalis medulla ſalua eſt, cerebro ſaltem ſecundum illam partem, à qua nerui ad partes eas deriuãtur, affecto. Quod ſi verò omnes partes capitis ſaluæ ſint, ſub capite vero partes reſolutæ, cerebrum ſaluum eſt, vitiúmque eſt in ſpinali medulla, aut neruo aliquo. Et quidem ſi omnes totius corporis, vel vnius lateris ſub capite partes reſoluuntur, initium ſpinalis medullæ affectum eſt. Et quidem totum, ac ſecundum tranſuerſum, ſi omnes ſub capite partes, tam dextræ, quàm ſiniſtræ reſolutæ ſint. Sin verò in vno ſaltem latere, vel medietate corporis ſub capite, motus ablatus ſit, in altera duntaxat ſpinalis medullæ parte, dextra vel ſiniſtra, cauſſa mali hæret. Sin autem non omnes vnius lateris partes reſolutæ ſint, ſed multæ ſaltem, non initium ſpinalis medullæ affectum eſt, ſed in loco aliquo inferiore cauſſa mali hæret. Quo loco autem conſiſtat cauſſa mali, docebit partium reſolutarum numerus, & cognitio neruorum è ſpina in quamcunque partem prodeuntium. Exempl.gr. Si motus brachiorum ſaluus ſit, crura autem reſoluta, vtrumque, vel alterum; mali cauſſa hæret infra lumbos, in vertebris oſſis ſacri, neruíſque inde prodeuntibus. Et quidem ſi vtrumque femur, crus, & vterque pes reſoluatur, ſpinalis medulla eò loci tota afficitur; ſin verò vnum crus ſaltem reſoluatur, vna ſaltem pars ſpinalis medullæ, dextra vel ſiniſtra, læſa eſt.

Si verò non totum corpus, non multæ partes, ſed aliquæ, vel vna ſaltem reſoluta ſit: neque in cerebro, neque in ſpinali medulla, ſed extra eam, in nerui alicuius, vel neruorum propagine cauſſa hæret. Ideóque ex Anatomicis tum inquirendum, vel in mentem reuocandum, vnde muſculus, cuius motus ceſſat, neruos ſuos accipiat. Exemplis aliquot rem illuſtrabimus: Si (citra muſculorum affectum) caput circumagi nequeat, vel buccæ non moueantur, vel ſi ceruicem in latera mouere nequeat æger, aut potius ſi hæ omnes partes laborent; tunc nerui poſteriores ex propagine primæ, ſecundæ tertiæ, quartæ, quintæ, aut ſextæ vertebræ ceruicis affecti ſunt. Vbi ceruicem quis flectere nequit, anteriores nerui dictarum propaginum ſunt læſi.

Si brachiũ ſtupeat & reſoluatur, reliquo corpore ſano, & illæſo, ſi ſolum brachium attollere nequeat æger,

aut cutis externa summi brachij stupeat, primus brachij neruus afficitur. Si cubiti motus impeditus sit, consideranda est ejus flexio. Si enim sola cubiti flexio extrorsum sit impedita, cum stupore cutis internæ, cubiti alio motu omni saluo, secundus brachij neruus laborat. Quando autem æger cubitum introrsum flectere, non potest, & anterior cutis brachij stupet, aut musculi in cubito siti stupent, aut flectere digitum aut carpum non potest cum stupore cutis, tertius neruus læsus est totus: vel si flectat adhuc cubitum, circa articulum cubiti affectus est. Sin verò stupeat, aut non moueatur digitus annularis aut paruus, quintus neruus patitur. Si extendere cubitum, carpum, vel digitos nequeat, vel si musculi stupeant, quartus neruus affectus est. Partem ejus affectam ita cognosces. Si enim extensio cubiti sit integra, paulò supra articulum cubiti patitur. Sed si externa cutis, cubitúsque ad brachiale sensum amiserit, intra articulum illum afficitur. Ita & in aliis partibus affectis exortus & propagines neruorum, qui spiritum animalem iis deferunt, inquirantur.

Præterea à juuantibus & nocentibus sedes mali, & locus primariò affectus cognoscitur. Nam si noxa supra partem Paralyticam consistat, & medicamenta ipsi affectæ adhibeantur, nihil juuabunt. Conferent autem, si fonti mali applicentur; id quod in Pausania Syro, de quo antea, accidit, 1. *de loc. affect. cap. 6.*

Cæterum de partibus in facie obseruandum, quod resoluta in aduersam sanam contorqueri soleat; quia musculus sanæ partis ab actione suâ, id est, tensione siue tractione non cessat, atque ita pars resoluta tractum aduersæ siue oppositæ sanæ partis sequitur, quæ & breuior propterea redditur.

Diligenter tamen tunc discernendum est, vtrum pars affecta & contorta laboret paralysi, an conuulsione. Nam si, exempl. gr. distorsio oris exsistat à paralysi, pars resoluta longior facta in sanam trahitur, vt diximus. Contrarium accidit, si fiat à conuulsione, vbi ægra decurtata sanam attrahit. Deinde in Paralysi pars affecta facilè extendi potest; quod in conuulsâ fieri nequit, quæ rigida manet. Præterea conuulsio cum dolore aliquo est conjuncta, non paralysis, in qua plerumque sensus simul perit. Postremò in Paralysi faciei palpebra oculorum inferior demissa est, ægérque deorsum aspicit, cujus contrarium obseruatur in conuulsione.

Signa caussarum. Cognitâ jam sede locóque affecto διαθέσεως malique caussa inquirenda. Et primò quærendum de caussis externis & euidentibus, vt de refrigeratione ab aëre, aqua, niue, medicamentis foris impositis frigidis, de contrectatione marinæ torpedinis, de opiatorum & narcoticorum vsu, de compressione à corpore duro, tumore, casu, ictu, vinculis, luxatione ossium, fracturâ eorundem, & similibus.

Si horum nihil præcesserit, sed apoplexiâ æger laborauerit, facilè & hoc ex ægri & adstantium relatione cognoscetur. Si nec hæc præcesserit, à corporis constitutione ex humorum abundantia insigni, ac morbis, quæ præcesserunt, vel adsunt, ex ætate, regione, anni tempore, victus ratione, humor peccans & morbi caussa cognoscetur. Consuli etiam possunt juuantia & lædentia.

Prognostica.

Prognostica. 1. Omnis Paralysis fortis à caussa interna difficulter curatur; cum humores, qui neruos occupant, non sine maximo labore & negotio amoueri possint: inprimis cum in medicamentorum necessariorum vsu, ac recta diæta rarò persistant. Et primò quidem solent, qui per omnia membra resoluti sunt, celeriter rapi; ac, si correcti non sint, diutius quidem viuunt, sed rarò tamen ad sanitatem perueniunt, & plerique spiritum miserum trahunt, memoriâ quoque amissâ. In partibus verò nunquam acutus, sæpe longus, ferè sanabilis morbus est. Celsus, *lib. 3. cap. 28.* Verùm hic notandum, primò, procul dubio prioribus verbis de apoplexia Celium loqui. Sua enim tempora secutus, vtrumque affectum, & apoplexiam, & Paralysin propriè dictam, paralysin nominat. Deinde non simpliciter verum esse, paralysin semper esse longum morbum, etiam eam, quæ in partibus saltem est; id quod Paralysis Scorbutica testatur, quæ sæpe breui temporis spatio finitur, vt *lib. 3. de Scorbuto, part. 5. cap. 4. sect. 2.* dicemus. Experientia idem docuit Petrum Salium Diuersum, qui propterea, *in notis in Altimarum, cap. 14.* statuit, Paralysin non semper ab humore frigido & viscido prouenire, verùm & à vaporosa materia, quæ ad principium neruorum transmissa, obstructionem in iis inducens, ac spiritus animalis viam intercipiens, sensum & motum inferiorum partium inhibeat. Exemplúmque affert cuiusdam tonsoris, qui post crapulam nocte mediâ cum timore suffocationis expergefactus incidit subitò in paralysin omnium corporis partium infra faciem existentium, sensúque & motu adeo priuatus est, vt nec acu profundè perforatus, nec gladiolo scarificatus, quicquam sentiret, nullamque partem, nisi caput, mouere posset; qui solutâ crapulâ, ac frictionibus tantummodò, ac inunctionibus quibusdam resoluentibus ad spinam intra tertium diem omnino sanatus est. Ideóque ea paralysis sola longa est, quæ ab humore crasso prouenit.

2. Et præcipuè paralysis, quæ ex soluta apoplexia prouenit, difficilis curationis est, & periculosa, ob caussæ vehementiam, ob confirmatam partium imbecillitatem, & ob metum recidiuæ. Nam Paralysis apoplexiam excipiens, sæpe in eandem recidit, vel materiâ, quæ ad cerebrum & spinalem medullam defluxit, ad cerebrum iterum recurrente, vt nonnullis placet; vel, quod verosimilius est, facto vndique majori concursu similis materiæ ad cerebrum, vel ejusdem in cerebro cumulatione, vbi retenta hominem denuo apoplecticum reddit.

3. Minus periculosa est Paralysis, si solùm motus aut sensus lædatur; magis, si vterque: pejor rursum, in quâ plures nerui & musculi sunt affecti. Hinc majus periculum minatur Paralysis, si medulla spinalis sit affecta, quàm si partis alicuius saltem neruus sit affectus. Et eò periculosiores etiam spinæ affectus, quò cerebro sunt propiores.

4. Paralysis ex nerui grandioris aut spinalis medullæ incisione transuersim factâ non curatur; quia incisio hæc non coalescit. Hippocrates, *6. aphor. 39.*

5. Paralysis ex luxatione valida & subita vertebrarum, præsertim ceruicis, (cum à vertebris ceruicis nerui è medio inter vertebram superiorem & inferiorem exeant; in lumborum non item, sed è vertebra superiore exeant) plerumque lethalis est, teste Auicenna; propterea, quod nerui insigniter contunduntur & atteruntur, & ipsa spinalis medulla contunditur & læditur, ac propter sequentem inflammationem vertebræ facilè ad pristinam sedem reduci nequeunt. Si in Paralysi ex ictu, contusione, casu nerui vehementer contundantur; non curatur. Signum verò est neruos vehementer contusos esse, si illico post ictum Paralysis oriatur. Aliàs si non illicò, non tam ob attritionem nerui Paralysis existit; quàm ob inflammationem, quæ ictui succedit.

6. Tremor Paralysi superueniens, bonum; quoniam meatus neruorum aliquo modo aperiri significat, per quos aliquid spiritus animalis ad aliqualem motum sufficiens transire potest.

7. Si membrum resolutum fuerit actu calidum, de sanitatis recuperatione spes est.

8. Si membrum Paralyticum extenuetur, ejúsque color vegetus mutetur; aut non curatur morbus, aut difficulter: quia non solùm spiritus animalis defectum, sed & calorem naturalem propemodum exstinctum arguit;

guit; præsertim si resoluti lateris oculus imminuatur: id quod spirituum defectum indicat.

9. Cruribus & pedibus resolutis facilior est curatio, ob sicciorem & robustiorem eorum neruorum naturam.

10. In senibus difficulter curatur Paralysis, ob caloris natiui imbecillitatem: vt & hyeme. Plus autem sperare licet tempore æstiuo & verno, si æger rectè regatur.

11. In omnibus neruosi generis affectibus, qui à pituitosis & frigidis humoribus fiunt, vt sunt apoplexia, & paraplegia, febris valida superueniens non parum adjumenti affert, teste Galeno, *2. Prorrhet. aphor. 50.* Morbi enim caussam febris illa absumit, neruósque calefacit, & exsiccat.

12. Rhases, *1. contin.* se multos resolutos ex diarrhœa superueniente curatos vidisse scribit: quod Marcell. Donatus, *in histor. medic. mir. lib. 2. cap. 5.* non de valida & antiqua, sed de debili & recenti Paralysi accipiendum censet. Potest idem & de Paralysi scorbutica verum esse, quæ ex humore seroso & mobili prouenit.

13. Paralysis rarò degenerat in alios morbos, ipsa verò alios morbos sequitur, apoplexiam, epilepsiam, colicam, febres chronicas, suffocationem vteri, vt supra dictum.

Indicationes.

Indicationes. Cum proxima Paralysis caussa sit spiritus animalis in parte resoluta defectus; vt is parti restituatur, requiritur. Verum ista indicatio inutilis est; cum non detur materia remedij, quæ huic proximè & immediatè possit satisfacere. Ergo à caussis, à quibus continens ista dependet, indicatio vtilis petenda. Sunt autem illæ, vt dictum, intemperies frigida & humida, vis narcotica, angustia, quæ rursum à plurimis caussis, vt dictum, prouenit; & soluta vnitas. Etsi verò de modo, quo caussæ nonnullæ paralysin efficiunt, autores non conueniant, vt supra, *de caussis*, dictum, & postea, *in quæstionibus*, dicetur; tamen in curatione vix aliqua est discrepantia. Humor enim pituitosus, siue alterando & refrigerando, ac humectando, siue obstruendo, siue comprimendo Paralysin efficiat, curationem eandem requirit, humórque pituitosus, quocunque etiam modo Paralysin efficiat, è neruis tollendus est.

Curatio ergo tribus capitibus comprehendi potest, agendúmque primò de curatione Paralysis ex humore pituitoso & frigido: secundò de curatione Paralysis ex humore tenui & seroso: tertiò de curatione Paralysis à caussis euidentibus. Quamquam verò etiam vim narcoticam inter caussas Paralysis supra recensuimus: tamen eadem medicamenta, quæ ad humorem pituitosum adhibentur, videlicet medicamenta neruis amica, narcoticam quoque vim infringere possunt.

In curatione tamen semper ad locum affectum, in quo caussa mali hæret, respiciendum, & ei medicamenta applicanda. Si enim omnes infra caput partes resolutæ sint, ad spinæ initium in cauitate ceruicis topica applicanda; simul tamen cerebrum non negligendum. Si verò seu plures, seu pauciores partes læsæ sint, semper ad eam partem medicamenta applicanda, in quâ caussa mali hæret. Et si origo nerui affecta sit, eò loci medicamenta applicanda. Si verò non in principio, sed in parte quadam solùm progressus neruus affectus sit, eò loci medicamenta adhibenda.

Curatio Paralysis è pituitâ ortum habentis.

Curatio Paralysis pituitosæ. Paralysis, quæ ab humore pituitoso, vel spinalẽ medullam, vel neruum occupante, & quocunque etiã modo spiritus animalis influxum prohibente, partísque temperiem corrumpente, ortum habet, curatur, si humor pituitosus è loco illo tollatur. Quod fit, si vel in alium locum trahatur, vel è corpore euacuetur, vel discutiatur & absumatur; ac præcaueatur, ne noui humores, qui paralysis caussam augere & mouere possunt, cumulentur, & ad partem affectam affluant, tandémque intemperies introducta corrigatur, neruíque roborentur.

Vt autem ista ordine fiant, ab vniuersi corporis euacuatione incipiendum. Deinde cùm à capite ad neruos materia confluere soleat, illud euacuandum & roborandum. Et tertiò parti affectæ succurrendum. Etsi verò, quânam ratione hæc fieri, & in actum deduci possint, & præcipuè quomodo capiti succurrendum sit, supra, *part. 1. cap. 2. 3. & 10.* satis dictum: tamen quædam hic adhuc addere libet. Ea verò, quæ ad neruos propriè spectant, subiicere necessarium est.

Vniuersalem ergo corporis euacuationem quod attinet, in hac Paralysis specie vix venæ sectione opus est; cum sanguis non peccet, sed pituita, & plerumque in senibus pituitosis, ac naturâ frigidis hoc malum accidat. Si tamen crudi sanguinis copia humorem pituitosum producat & foueat, venam in brachio partis sanæ aperire licet. Parcè tamen sanguis euacuandus, ne languidus calor extinguatur.

Vniuersi potius corporis purgatio ad humorem pituitosum dirigenda. Itaque secundum commune præceptum aluus & primæ viæ primò expurgandæ, ne attenuantium & præparantium, quæ necessaria sunt vsu humores crudi in ventriculo & primis viis hærentes maiori copiâ ad penitiora corporis & neruos deducantur. *Lenientia & Purgantia mitiora.*

Clyster ergo talis iniiciatur:

℞. *Mercurialis, betæ, saluiæ, hyssopi, origani, betonicæ,* an. M. j. *fl. chamameli, summit. centaur. minor.* an. M. ß. *sem. rutæ, fœnicul.* an. Dra. j. ß. *agaric. alb.* ʒ ii. Coqu. in aqu. s.

Colaturæ ℞. ℔. i. In qua dissoluantur *electuar. hier. cum agaric. benedict. laxat.* an. Drach. vi. *ol. chamamel. lilior. alb. rutæ, mell. ros. col.* an. Vnc. j. *salis* Dra. ß. F. Clyster.

Vel ℞. *Rad. bryon.* Drach. vj. *fol. saluiæ, iuæ arthet. centaur. min. mercurial.* an. M. j. *fl. primul. ver. origani Cret. rutæ,* an. p. sem. *stœchad. Arab.* p. j. *sem. siler. mont.* Drach. j. sem. *carthami in pet. lig.* Vnc. sem. *colocynth. in p. l.* Drach. i. F. Decoctio in s. q. aquæ.

Colaturæ ℞. ℔. j. In quâ dissolue *elect. diaphenic.* Vnc. sem. *hiera diacolocynth.* ʒ. iii. *ol. castorei, rutæ,* an. ℥. i. *sal. gemm.* Scrup. i. M. pro Enemate.

Vel alia purgantia mitiora in eundem finem vsurpanda, vt pilulæ assaireth & alœphangin.

Vt ℞. *Pilul. assaireth.* Drach. j. ß. *alœphangin. agar. troch.* an. Drach. j. *mastich.* Scrup. i. Cum *syrup. stœchad. simpl.* vel *oxymel. scillit.*

F. Pilulæ mediocres, quarum æger Drach. j. capiat per vices.

Inter mitiora ista & lenientia in hâc Paralysis specie cassia locum non habet; cum nimium humectet: species hieræ magis conueniunt. Vtilis est hic in Paralysi & terebinthina, quæ cum aliis electuariis & pulueribus purgantibus conuenientibus in formam Boli formari, & Drach. i. vel Drach. ii. pondere exhiberi potest.

In forma liquida exhibendi terebinthinam modum ex Lemnio, Institut. *lib. 5. part. 1. sect. 1. c. 11.* proposuimus.

Si ventriculus pituita repletus sit, commodum etiam est, vomitum ciere in iis, qui ad eum apti sunt. *Vomitoria.*

Vomitorium ergò tale parari potest:

℞. *Raphani in taleolas incisi* Vnc. j. ß. *sem. raphani, atriplicis, rad. asari,* an Drach. ii. *agar.* Drach. i *flor. genist.* p. i. Coqu. in hydromel.

Colat. ℞. Vnc. iiii. v. vel vi. *oxymel. simpl.* Vnc. ß.

In fortioribus succi nicotian. depurati ℥. ß. addi potest.

Chymicis sua sunt vomitoria è floribus ♁nii, croco metall.

metall. vitriol. albo ☉le vitrioli, Mercurio, de quibus alibi.

Præparantia. Postea ad præparationem & euacuationem humoris pituitosi accedendum, & vtraque aliquoties repetenda. Si tamen statim in principio vocetur Medicus, non incommodum est, imò necessarium videtur, vt Medicus statim ad fortiora purgantia, qualia postea proponentur, accedat, dum materia adhuc in motu est, antequam neruis sese penitius insinuet, iisque impingatur. Vbi verò malum iam confirmatum est, & materia neruis impacta, prius attenuanda & præparanda, postea euacuanda est.

Pituitam hîc præparantia omnia sint calida, sicca, attenuantia, símulque cerebro & neruis amica, qualia supra, *parte* 1. *cap.* 2. & 10. recensuimus, quæ hîc omnia repetere opus non est. Pauca saltem composita addemus.

Vt ♃. *Syr. stachad. de betonica, de hyssopo, mellis anthosat.* an. Vnc. i. *aq. lauendul. saluiæ, rorismarini, hyssopi,* an. Vnc. ii. *cinamomi* Drach. ii. F. Potio pro tribus dosibus, cui aliquid oxymel. simpl. vel scillit. addi potest.

Etsi enim acetum sit neruis inimicum; tamen, vt Hercul. Saxonia hac de re loquitur, neruis inimicum non est cum melle, & inimicum est neruis exiccatis, non pituitâ repletis. Veruntamen, quia etiam ipsum oximel. neruos, si sit acrius, vel eius vsus nimius vellicat, acidorum vsus omnino parcior sit.

Vel ♃. *Aq. betonic. primulæ veris,* an. Vnc. iii. *saluiæ,* Vnc. ii. *hyssop.* Vnc. i. *syr. de hyssop.* Vnc. i. ß. *de beton.* Vnc. i. *essentiæ castorei* Scrup. ß. *aq. cinamomi* Drach. ii. M. pro 4. dosibus, quarum vna mane & vesperi propinetur.

Vel Fiat hoc Decoctum:

♃. *Rad. ireos, helenij, acori veri,* an. Vnc. ß. *saluiæ, beton. hyssop. rorismar.* an. M. i. *flor. stachad. Arab.* M. ß. *sem. anisi, fœniculi.* an. Drac. ii. Coqu. in aquæ puræ ℔. iii. ad remanentiam ℔. ij.

Colatura dulcoretur *sacchari* vel *mell. rosat.* aut *anthosat.* ℔. ß. & aromatisetur *pulu. cinamomi* Dra. i. *Zinzib. alb. nucis moschatæ,* an. Dra. ß. *cubebar.* Scr. i. atque per manicam Hippocr. traiiciantur.

Syrupus de iua Arthetica. Valde etiam commendatur Syrupus de iua arthetica, qui hoc modo conficitur:

♃. *Iuæ* M. ii. *saluiæ, maioran. rorismar. polij, origani, calaminth. mentastri, pulegij, hyssopi, thymi, rutæ syluestr.* & *domestic. betonic. serpill.* an. M. i. *rad. acori veri, aristoloch. peucedani, valerian. bryon. gentian. dictamni,* an. Vnc. ß. *fenic. petroselin. apij, asparag. rusci,* an. Vnc. i. *stachad. Arabic. sem. anisi, fœnicul. ligustic. ameos, carui, siler. montan.* an. ʒ. iii. *rad. pyrethri* Vnc. ß. *passul.* Vnc. ij.

Bulliant omnia in iustâ quantitate aquæ ad consumptionem quartæ partis.

Inde colentur, & cum mell. s. q. f. a. ℞ Syrupus, qui aromatisetur *puluere nucis moschatæ, cinamomi,* & *cubebarum,* cuius ℥i. vel ℥i. ß. cum aqua idonea sæpe exhibeatur.

♃. *Mell. rosat. col.* ℥. viii. *extr. calami arom.* ʒ. i. ß. M. pro Syrupo, de quo manè & vesperi per aliquot dies cochlearia ij. propinentur.

Inprimis hic vtilis est primula veris, quæ ob magnam in Paralysi curanda vim herba Paralysis vulgò appellatur.

Vtilis est & mulsa, in qua castorei aliquid dissolutum sit.

Paulus Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 18. & Aetius, *tetrab.* 2. *serm.* 2. *cap.* 28. Sagapeni, opoponac. asæ fœtidæ exiguam portionem cum mulsâ manè singulis diebus exhibent.

Et quia morbus est diuturnus, ac medicamenta sæpius iterata facilè nauseam ac fastidium pariunt, commodum est, potui talia miscere. In hunc ergo vsum fieri potest hydromel. seu melicratum; cuius generis est, quod Quercetanus à Friderico, Electore Palatino, communicatum, *Pharmacop. dogm. restit. lib.* 1. *cap.* 1 describit:

Vel ♃. *Mell. opt.* ℔. ß. *aqu. fontan.* ℔. vi. Despumentur.

Postea adde *saluiæ, puleg. betonic. hyssopi,* an. M. i. vel M. ß.

Coquantur tam diu, donec herbarum vires melicratum attraxerit.

Colatura calida aromatisetur *cinamomi, cortic. citri* an. Drach. i. ß. *trium piperum* an. Scrup. ß. *granor. paradisi, cardamomi, galang.* an. Scrup. i. *nuc. moschat.* Scrup. ß. F. Potus clarus.

Vel ♃. *Aq.* ℔. xx. *mell.* ℔. i. ß. *rad. acori veri, saluiæ, rorismarini* an. M. i. *rad. ireos* Vnc. ß.

Coquantur ad consumptionem tertiæ partis, addendo sub finem *cinamomi, nucis moschatæ,* an. Dra. ii. *piperis* Dra. ß. F. Melicratum.

Loco mellis & saccharum vsurpari potest.

Vel paretur seq. Hydromel digerens:

♃. *Aq. communis* ℔. ii. *mellis opt.* Vnc. iij.

Decoq. lento igne donec non amplius spument. Decocto adde. *fol. saluiæ, origan.* an. p. i. *puleg. serpill.* an. p. ß. *rad. ireos concisæ* ʒ. ii. *sem. anisi, coriand.* an. ʒ. ß. *macis, cinamomi,* an. Scr. j.

Bulliant ad consumptionem quartæ partis. Colentur, & in 4. doses diuidantur.

Hydromelitis aromatici descriptio etiam exstat apud Langium, *lib.* 3. *epistolar. medic. Epist.* 1. *cap.* 5. De quibus omnibus & cum cibo, & extra cibum sæpe aliquid bibi potest.

Etsi autem vinum, imprimis potens, non conuenit Paralyticis: tamen in assuetis id loco vehiculi ad medicamenta ad neruos interius deferenda vtile est. Ideo in vino saluia, rosmarinus, hyssopus, betonica, herba Paralys. chamæpit. & huius generis alia macerari possunt. Commodius verò est, si cum musto hæ plantæ deferueant.

Purgantia.

Purgantia fortiora. Præparatâ iam per aliquot dies materiâ aliquid purgantium admiscere licet, agaricum, mechoacann. fol. senæ. Vt:

♃. *Rad. fœnic. pœon.* an. Vnc. ß. *ireos, calami aromat.* an. Drach. ii. *sem. fœnicul.* Dra. i. ß. *baccar. iuniperi, cubebar.* an. ʒ. ii. *fol. betonic. herb. paralys. saluiæ, chamæpit. rorismar. flor. stachad. Arabic.* an. p. i. *fol. sen. elect.* ℥. i. ß. *agar. alb.* ℥. ß. *mechoacan.* Dra. ii *zingib.* ʒ. i. ß. *cinamomi, mastich. nuc. mosch.* an. Drach. i Infundantur in s. q. hydromel.

Colat ♃. Vnc. x. *syrup. stachad. simpl.* Vnc. ii. *de hyssopo* Vnc. i.

Dentur manè tribus diebus.

Vel ♃. *Flor. calend. exicc.* ℥. iii. *aq. fl. primul. ver. vini albi generos.* an. ℔. ij.

Indantur vasi vitreo bene munito, ac macerentur. hor. xxiv. in B. tepido, postea exprimantur prælo: hinc.

♃. *flor. primul. ver. sicc.* Vnc. ii. ac macerentur denuo hor. xxiv. in supraseripta prima colatura in B. tepido; exprimantur secundâ vice fortiter. Ac in hac express. infundantur tertiâ vice. *flor. anthos* Vnc. i. per horas xxiv. in B. tepido, ac exprimantur prælo.

Tandem ♃. *fol. sen.* Vnc iiii. *turbith. alb.* & *gumm. hermodactyl. mund.* an. Vnc. i ß. *cort. lign. sanct.* Vnc. i. *cinamomi* Vnc. ß. *caryophyl. arom. sem. anisi,* an. Dra. ij.

Præparatis rite omnibus affundatur spir. vitriol. rectif. Drach. ii. ac affundatur præscripta colatura, indatur phialæ vitreæ capaci; ac maceretur iterum in B. tepido hor. xxiv. Tandem ignis subministretur, vt omnia ebullire incipiant; postea exempta exprimantur prælo, add. *sacch. albiss.* ℔. i. Despumetur album. oui, ac coqu. ad Syr. consistentiam, seruetur vsui.

His

His peractis quiescendum per aliquot dies, ægérque interea conuenienti diæta regendus. Hinc fortiora purgantia vsurpentur, turbith, colocynthis, pilulæ de agarico, cochiæ, fœtidæ, de hermodactyl. de sagapeno, de opoponace, elect. Indum. benedicta laxat. hiera cum agaric. hiera Logadij hiera Pacchij, atque inter ea mitiora primùm vsurpanda.

Pilulæ de Iua arthetica. Mirum in modum commendantur pilulæ de Iua, quarum singulis diebus hora vna post cœnam (ego mallem manè eas exhibere) Scr.i. sumat æger.

Parantur tamen hoc modo:

℞. *Iua, herb. paralys. betonica. flor. stachad. Arab.* (al. addunt *fl. anthos*) an. Dra.i. siccata in vmbra in puluerem redigantur, quibus adde *turbith. elect.* ʒ.i.ß. *agaric, alb.* Dra.ii. *colocinth* ʒ.ß. *zingib. sal. gemm.* an. gr.x. *rhabarb. optim.* Dra.i.ß. *spica. Indic.* gr.viii. *spec. hiera simpl. Gal.* ʒ.ß. *diagryd.* Dra.i.

Omnia puluerisata cum succo Iuæ recenti in massam pilularum redigantur.

Vel ℞. *Pilul. fœtid. Mesua*, aut, quæ fortiores sunt, *Rhasis*, Scrup.ii. *de opopanace* Scrup.i. *castor.* gr.v. Cum *syrup. de betonic.* vel *hyssop.* F. Pilul.xx1. quæ repetantur quoties opus est.

Vel ℞. *Agar. trochisc.* Dra.ii. *turbith.* Drach.i. *sal. gemma, zingib.* an. Scrup.i. *castor.* Scr.ß. *hier. diacolocynth.* ʒ.i. F. Mistura, cuius dosis Dra.i.

Vel ℞. *Pilular. fœtid.* Scrup.ii.ß. *agar. troch.* Scrup. i. *troch. Albandal.* gr.ii. *castor.* gr.iiii. Cum *mell. scillit.* F. Pilulæ.

Nonnulli pilulas, & quidem maiori formâ, ne vis medicamenti cito dissoluatur, sub tempus somni exhibent. Verùm si forte tale medicamentum sit, cibum corrumpet; si lene, nihil præstabit. Ideóque commodissimum fuerit, tales pilulas post mediam noctem exhibere.

Quibus pilulæ non arrident, Potiones exhibeantur.

Vt ℞. *Betonica, rorismar. chamapit.* an. p.i. *sem. carthami contusi, fol. sena elect.* an. Dra.iii. *hermodact.* Dra.i. *sem. anisi* Scrup.iiii. F. Decoctio in hydromelite. In colatura infundantur *Agarici trochisc.* Dra.i.ß. *turbith.* Drac.ß. *Zingib.* Scrup.ii. *cinamomi* Scrup. i. Colaturæ Vnc.iiii. adde *mell. rosat. solut.* Vnc.ß. M.

Vel fiat Syrupus talis:

℞. *Rad. acori veri* Vnc.i. *pœon. helenij, imperator.* an. Vnc.ß. *chamapityos* M.ii. *saluia, beton, hyssop. primula veris*, an. M.i. *flor. lauendula* Dra.ß. *sem. anisi, fœnicul.* an. ʒ.ii. *bacbar. lauri, iuniperi*, an. Drach.iii. Coqu. in s. q. aq. puræ.

In colatura infundantur *fol. sen. elect.* Vnc.iiii. *agaric. albi* Vnc.i. *turbith.* Vnc.ß. *mechoacan.* Dra.iii.

Iterum ebulliant & colentur.

Colatura cum s. q. sacchari coquatur ad Syrupi consistentiam, & aromatizetur *cinamomi, zingib. galang.* an. Dra.ii. De quo dentur ℥ii. vel iij.

Hoc modo si diebus aliquot purgantia & præparantia exhibita fuerint, quies à medicamentis per dies aliquot concedenda, & postea eadem medicamenta secundâ, tertiâ, aut pluribus vicibus repetenda, ac semper à mitioribus ad fortiora progrediendum. Tempore quietis tamen reuulsiones per clysteres, frictiones, & cucurbitulas institui possunt.

Roborantia quoque nonnulla capiti & neruis vtilia vsurpanda, ægérque bonâ diætâ regendus.

Vt ℞. *Conser. primula veris* Dra.iii. *Mithridat.* Dra.i. Misce.

Vel cum saccharo F. Bolus, qui post purgationem seqq. die manè, horis 4. vel 5. ante prandium, sumatur.

Vel ℞. *Theriac.* Scrup.ii. *aur. Alex.* Scrup.i. *conf. fl. lauend.* Drach.ii. *essentia castor.* gr.v. *sal. chamepit.* gr.vii. *essent. a saluia* Scrup.ß. Cum sacch. q. s. F. Bolus post cœnam deglutiendus.

Vel ℞. *Mithridat.* Dra.ß. *conf. anacard.* Scrup.ß. *conf. fl. salu.* Drac.ii. *spir. primul. ver.* gutt.v. *ol. destill. salu.* gut. ii. *extr. castor.* gr.iii. Cum *saccharo* F. Bolus.

Particulares capitis euacuationes. Purgatione vniuersali peractâ, si caput & cerebrum sint primariò affecta, materiamque suppeditent, vel pars materiæ ibi hæreat, particulares eius euacuationes instituantur, per errhina, apophlegmatismos, gargarismos, de quibus supra, *part. 1. cap. 10.* dictum.

Habent & suum hîc locum ptarmica, vt & masticatoria. Præparari etiam possunt tales hypoglottides, quæ manè ieiuno ventriculo, vt & horis pomeridianis, in ore detineantur.

℞. *Pulu. nuc. mosch.* ʒ.iß *sem. nasturt. pœon.* an. Scr.ii. *rad. pyrethri* Scr.i. *castorei* Dra.ß. *moschi.* gr.ii. Cum *succo saluia* F. Trochisci lupinis similes.

Vel ℞. *Rad. acori veri* Drach.i. *pyrethr.* Scr.ii. *zingiber. pœonia, caryophyll. nuc. moschat.* an. Dra. ß. *cubebar.* Scr.i. Cum *insuf. gum. tragac. in aq. lauend.* & *salu. facta addita sacchari* q. s. F. Trochisci quantitate lupinorum, quorum vnus, præsertim tempore decubitus, in ore teneatur.

Apophlegmatismus talis parari potest:

℞. *Rad. pyrethr.* Drach.iʒ. *calami arom.* Drac.i. *ireos* Dra.ß. *granor. iuniperi* Drach.i. *fol. salu. maioran.* an. P.i. *rorismar. meliss.* an. P.ß. *cubebar.* Dra.ß. F. Decoctio in s. q. aquæ puræ ad tertias.

Colat. ℞. Vnc.vii. in quibus dissolu. *essentia salu.* ʒ.ii. *syr. de stœchad.* Vnc.iß.

Misce pro Apophlegmatismo, de quo calefacto cochlear vnum atque alterum per horæ quadrantem in ore detineatur.

Si caput ab affectu liberum sit, euacuationibus hisce præmissis, corroborantia neruos vsurpentur, de quibus postea.

Sudorifera. Si iteratâ aliquoties materiæ præparatione & euacuatione, morbus tamen contumaciter persistat, sudores prouocandi decocto ligni Guaiaci, sarsæparill. Chinæ, vel ligni sassafras; seorsim singulorum vno sumpto, vel pluribus admistis. Et sub finem decoctionis addantur, si libet, fol. primul. veteris, saluiæ, rorismarini, cinamomum, nux moschata. De quo decocto manè bibat æger Vnc. vi. vel vii. & in lecto horâ vnâ atque alterâ sudet. Decocto dilutiore secundo potus loco in mensa vti poterit. Atque istiusmodi medicamenti genus aliquot septimanis continuandum.

℞. *Ligni Guaiaci* Vnc.viii. *cortic. eiusdem, rad. helen. pœon. iridis, cortic, citri siccorum*, an. Vnc.i. *aq. pura* ℔.x.

Infunde hor. xxiiii. in loco calido, postea coquantur.

Colatura dulcoretur saccharo, & condiatur spec. diagalang. vel diacinamomi Dra.i. Capiat æger manè, & post meridiem Vnc.vi. ac manè sudet.

Loco deco[illegible] interdum destillatum parari potest. Exempli loco sit sequens liquor antiparalyticus:

℞. *Limat. ligni Guaiaci* Vnc.iiii. *cort. ligni eiusd.* ℥.i. *rad. sarsæparill.* Vnc.iß. *China* Vnc.i. *lign. sassafr.* Dra.vi. *aloes, galanga*, an. Dra.iß. *rad. scorzoner, polypod. hermodactyl. pœō. fœnic.* an. ʒ.iiß. *sem. pœon.* ℥.ii. F. Infusio 24. hor. in loco calido *in aq communis, vini Rhen.* an. s. q. Postea in vesica destillentur.

Destillatum funde super *fol. betonic. iua arthet. salu.* an. M.i. *flor. tilia, primula ver. stachad. Arab. rorismar. lauendula* an. M.ß. *chamam. Rom.* ʒ. *cordial.* an. P.ii. *theriac.* Dra.iiß. *Mithridat.* Dra.iii. *sem.* & *cort. citri*, an. Dra.iiß. *cinamomi* Dra.vi. F. s. a. Destillatio in MB. pro ℔.iiß.

Liquori destillato adde *manus Christi c. ol. cinamomi, c. ol. succini*, an. ℥.i. *conf. diacymini c. ol. cymini* ʒ.vi.

Misc. De hoc destillato manè & vesperi Vnc. iii. vel iiii. propinentur.

Pro Potu ordinario hoc vti poterit:

℞. *Rad. China* Vnc iii. *aq. fontan.* ℔.x. Coq. ad partis quartæ consumptionem.

Colatu

Colatura dulcoretur saccharo, & condiatur cinamomo.

Multum quoque tribuitur aq. vel decocto rorismarini, si illius Vnc.iii. quotidie sumantur cum gr.iii. extr. radic. pyrethr. vel castorei.

Vbi decoctum hoc, vel destillatum semel absumptum est, iniiciatur clyster; vel purgantia supra proposita repetantur. Atque ita per vices decoctum sudoriferum & purgantia diebus XL. continuentur, si tempus, ætas, & vires id permittant.

Neruos roborantia. Tandem quæ frigidos humores in neruis absumunt, eósque calefaciunt, spiritum & calorem ad eos attrahunt, eosdémque roborant, cùm internè, tum externè vsurpanda. Qualia sunt pleraque, quæ supra, *part.* 1. *c.* 2. 3. & 10. sunt proposita.

Ideóque vsurpanda melicrata antea descripta.

Aqua destillata. Aqua destillata; *Rorismar. salu. lauendul. primul. veris, chamapit. betonic.* & compositæ *Apoplectica* & *Paralytica.*

Conserua. Conseruæ; *primul. veris, chamapit. beton. salu. anthos, lauendul. stœchad.*

Condita & species aromatica, Antidoti. Radic. condit, *acori, helenij, ireos, galang. pyrethr. nux. moschat. condita, diacorum Mesue.*

Spec. *Aromat. caryophyll. diambr. diagalang. diamosch. dulc.*

Valde commendatur etiam magisterium perlarum. Prodest & theriaca antiqua, vel Mithridat. quæ Drac.i. pondere exhibeantur cum conseru. vel aqua appropriata, vel mulsa. Efficacior est aurea Alexandrina & confect. anacardina.

Vel ℞. *Aq. betonic. cubebar. salu. primul. veris*, an. Vnc. ii. *antepilept. Langij* Vnc.ß. *cinamomi* Drach.ii. *syrup. de stœchad.* Vnc.i. Misc. F. Potio pro 3. dosibus. Alia:

℞. *Conseru. chamadr. chamapit.* an. ℥.ß. *saluia, primul. ver.* an. Dra.iii. *aq. betonic. chamadr.* an. Vnc.iii. *flor. tilia, pœon.* an. Vnc. iß. M. & agitentur fortiter in mortario marmoreo, post leuiter bulliant, exprimantur, & colentur.

In colatura dissolu. *extr. granor. juniperi* Scrup.i. *galang. calam. arom.* an. Scrup.ß. *aq. cinamomi* Dra.ii. *brodij rad. enula cond.* Drach.vi. *syrup. de cinamomo* Dra. iii. M. F. Potio pro 3. dosibus.

Electuaria. Vel ℞. *Conseru. saluia, anthos, primul. veris, chamapit. lauendul.* an. Vnc.i. *calami aromatici condit.* Dra.vi. *spec. diambr. diamosch. dulcis*, ana Dra.ß. *Mithridat.* Drach.i. *pulu. nucis moschat.* Scrup.ii. *cubebar.* Scrup.i. Cum *syrupo stœchados simpl.*

F. Electuarium, de quo quantitate nucis iuglandis quotidie, vel alternis diebus, 4. horis ante prandium, & tantundem duabus horis ante cœnam, & vesperi æger sumat.

℞. *Conseru. fl. primul. ver.* Vnc.iß. *salu. rorismar.* an. Vnc.ß. *nuc. moschat. cond. rad. enula cond.* an. Dra.iii. *spec. diambr. diamosch. d.* an. Dra.ß. *extr. visci q.* Scrup.i. *galanga* Scr.ß. *margarit. prap.* Scr.i. *corall. rubr. prap.* ʒ.ß. *Mithridat.* Dra i. *essentia castor.* ʒ.ß. Cum *syrup. brodij nuc. mosch.* F. Electuarium.

Vel ℞. *Flor. lauendul.* Vnc.iß.

Incidantur minutim, & addantur *sacchari* Vnc. vi. *pulu. caryophyll. cinamomi, macis*, an. Vnc.ß.

Stent in vase clauso in Sole aliquot diebus, & nonnunquam agitentur.

Vel ℞. *Conseru. fl. lilij conuall. primul. veris, saluia*, an. Vnc.ii. *Mithrid. optimi antiqui* Vnc.i. *cerebri leporis assi & exsiccati* Dra.ii. *spec. diambr.* Dra.i. *sem. pœon. baccar. iuniperi*, an. Scr.ii. Cum *syrup. stœchad.* F. Electuarium, de quo sumat æger singulis diebus Vnc.ß.

Cerebrum leporis. Cerebrum quoque leporis laudatur, quod peculiari proprietate in hoc morbo prosit. Vnde commendatur hoc Electuarium:

℞. *Cerebri leporis recentis assi*, vel *in fictili frixi, conseru. saluia.* an. ℔.ß. *chamapithyos, betonic.* an. Vnc.iii. *cinamomi, caryophyll. piper. nigri*, an. Dra.i. *terebinth. Cypria aq. chamapit. lota* Vnc.ß. *sacchar. dissolut. in aq. iua.* vel *mellis* q. s. F: Electuarium, de quo manè, horis iii. ante cibum, sumantur Vnc.ß. vel Dra.vi.

Pulueres quoque varii parati possunt, qui in aqua appropriata, vel cum pane vino aut mulsâ madido sumuntur, vel cum saccharo in Rotulas aut Morsulos formantur. *Pulueres.*

Vt ℞. *Nuc. moschat.* Vnc.ß. *radic. pyrethri* Drach.i. *flor. lauend.* Drach.ii. *anthos, saluia*, an. Drac.ß. *cinamomi, caryophyll.* an. Dra.i. *galang. cubebar. cardamom.* an. ʒ.ß. F. Puluis.

Vel ℞. *Fol. meliss. primul. veris, iua arthet.* an. Dra.iß. *cubebar. nuc. moschat. sem. anisi*, an. Dra.i. *coriandr. praparati, cinamomi, caryophyll. cardamomi*, an. Drach.i. *visci q. sem. pœon.* an. Drach. ß. *sacch.* ad pondus omnium F. Puluis.

Efficacissima sunt olea destillata, vt & extracta; quæ vel cum conseruis, misceantur, vel saccharo excepta in Tabulas vel Morsulos concinnentur. *Morsuli & Rotula.*

Vt ℞. *Extract. calam. aromat.* Scr.i. *ol. destillat. nucis moschat. salu. rorismar. cinamomi*, an. gutt.vi. *caryophyll.* gutt.ii *spec. diambr.* Dra.ß. *sacchar. in aqua lauendula dissoluti* Vnc.iii. vel iiii. F. Morsuli.

Vel ℞. *Spec. diamosch. d.* Dra.iß. *diambr.* Scrup.ii. *diamarg. cal.* Dra.ß. *rasur. visci q. vngula alcis*, an. Scrup.i. *fragm. lap. v. pretiosor.* an. Scrup.ß. *extr. galanga, ireos, pœon.* an. gr.vii. *cardamom.* gr.xv. *ol. destill. nuc. mosch.* gut. vii. *sacch. in aq. lil. conuall. dissol.* q. s. F. Morsuli.

Vel ℞. *Spec. diambr.* Drach.i. *ol. destillati saluia, nucis moschat. caryophyll.* an. gutt.iiii. *sacch. in aq. rorismar. dissolut.* Vnc.ii. F. Rotulæ.

Vel ℞. *Ol. destillati saluia, nucis moschat. cinamomi. caryophyll.* an. gutt.vi. *sacchar. in aqua iua dissoluti* Vnc. ii. vel iiß. F. Rotulæ.

Ve ℞. *Sacchari* ℔.ß. Decoqu. *in aq. fl. lauend.* & *lilior. conuall.* Vnc.iiii. ad perfectam coctionem; adde *ol. succini rectif.* gutt. xv. *cinamomi* gutt. ix. *essent saluia* Drach.i. F. Rotulæ.

Aquæ Apoplecticæ & Paralyticæ passim extant apud Langium, *lib.* 3. *epist.* 1. *cap.* 1. Vidum Vidium, Heurnium, Hercul. Saxoniam, & alios, quos consulere licet. *Aq. Paralytica.*

Potest & talis sine destillatione (Tincturam vel Essentiam hodie appellant.) parari: *Tinctura.*

℞. *Primul. veris, saluia*, an. M.i. *flor. lilij conuall. stœchad. Arabic. lauendul. anthos*, an. M.ß. *caryophyll. nuc. moschat. galang. cinamomi, cubebar. granor. Paradisi, ligni aloes*, an. Dra.iiii. *rad. acori veri, ireos, pœon.* an. Vnc.ß. *sem. fœnicul. anisi, siler. montani, pœon.* an. Drac.i. *spec. diambr. diamosch. d.* an. Dra.ii.

Affundatur *spiritus vini optimè rectificati* tantum, vt ad manus latitudinem, vel plus etiam emineat. Stent in infusione diebus aliquot in vitro clauso, & singulis diebus agitentur. Postea spiritus vini, qui vim specierum imbibit, per inclinationem effundatur. Dosis est Vnc. ß. vel solius, vel cum aqua aliqua conuenienti.

Alia aqua contra Paralysin:

℞. *Rorismar. lauendul.* an. Vnc.iii. *saluia, sem. sinapi* an. Vnc.i. *cardamomi, galanga, cubebar. cinamomi*, an. ℥.ß. *macis, croci Orient. visci q.* an. ℥. i. *castor. opt. aurea Alexand. Mithridat.* an. ℥.ß.

Macerentur in loco cal. diebus 8. in *vini sublim. opt.* ℔ ij.

Postea ℞. *aq. salu. rorismar. lauendul. flor. tilia, lil. conuall.* an. ℥.ii. Misc. & s. a. destillentur. Alia:

℞. *Spec. diambr.* ℥.iiß. *diarrhod. abb. diamosch.* an. ℥.ii. *spir. vini opt.* q. s. F. s. a. Extractum liquidum, quod saccharo in aquâ conuenienti soluto dulcorari potest.

Aqua Saluiæ composita:

℞. *Fol. salu. hortens. virid.* ℥.vii. *nucis mosch. caryophyll. zingiber. albi, cubebar. gran. Paradis. cinamomi*, an. ℥.ß. *baccar. lauri* Drach.i. *galanga* Drach.ii. *spic. nard. cort. citri*,

citri, an. ʒ.i. *camphor.* Scrup.i. *flor. lauendul.* ʒ.ß. *rorismar.* ʒ.I. Infund. omnia, vt decet, præparata in *vini opt. veter.* ℔.viii. per dies 3. Postea s.a. in B. destillentur.

Alia aliqua:

℞. *Rad. acori veri, galangæ, angelic. enulæ, cyperi*, an. ʒ.vi. *fol. salu. minor. maior. rorismar. meliss. rutæ*, an. M.i. *flor. lauend. spicæ, lilij conuall. primulæ veris*, an. M.ß. *nuc. moschat. zedoar. cinamomi, caryophyll.* an. Dra.iii. *castor.* ʒ.iß. *cort. citri* Vnc.ß. *spec. diamosch.* ʒ.ij.

Conquassata infund. in vino forti, & permisceantur donec pultis instar fiant, postea destillentur.

Aqua articularis:

℞. *Iuæ arthet.* ℔.i. *rad. pentaphyll.* Vnc.iii. *fol. pilosell.* ℔.ß.

Incisis & contusis affund. *vini Rhen. veteris opt.* ℔.vi. F.s.a. Destillatio per organa vitrea in B. Collectus liquor seruetur.

Alia D. Kolreuteri:

℞. *Vermium terrestr. ablutor. vino veteri* ℥.ii. ʒ.iii. *castorei* ℥.ß. vel Vnc.j.

His superfund. *vini veteris* ℔.i. Stent infusa 24. horis; postea seorsim

℞. *melissophyll. odor. puleg.* an. M.i. *chamæpit. agrimon. herb. paralys. chamæmeli Romani*, an. M.iß. *betonic. euphrag.* an. M.ii. *saluiæ* M.iiii. *hyperici* M.iii. *flor. sambuc. verbasc.* an. M.i. *baccar. lauri* ℥.iß. *stæchad. Arab. cap.* N. vii. *rasuræ Guaiaci* ℥.ii. *sassafr.* Vnc.ß. *caryophyll. nuc. moschat.* an. Drach.ii. *schænanth.* Scrup.i. *rosar. rubr.* M.ii. *flor. lauendul. spicæ nard. betonic. maioran. rorismarin.* an. M.i.

His quoque concisis & conquassatis superfund. *spir. vini puriss.* ℔.v.

Stent per triduum ad cineres calidos sæpius mouendo. His adde *vini Rhen. veter.* ℔.iii. *aq. meliss. lauend. betonic. hyperic. sambuc. saluiæ, rorismar.* an. ℥.vi.

Postea simul omnia mixta destillentur s.a. in B. Destillato liquori, si placet, addi potest moschi Scr.ß.

Aqua Arthetica D. Brambachij:

℞. *Baccar. iuniperi* ℔.ii. *lauri* ℔.i. *flor. lauend. fol. puleg. cum summit.* an. Vnc.xvii. *menth. crisp. calamenth.* an. ℔.j.

Postea ℞. *rad. ostrut. Zedoar. macis, cinamomi*, an. Vnc.i. *caryophyll. cardamomi*, an. Vnc.ß. *flor. anthos* M.i. *vrtic. min. c. sem.* M.i. *salu. minoris* M.ii.

Omnibus contusis ac minutim incisis affunde *vini opt. ardent.* q.s. atque bene cooper.

Deinde sepeliatur vas bene conclusum & obstructum in cella, in loco & terra frigida. Stent in infus. per mensem, deinde destillentur.

Topica. Tandem ad Topica accedendum, quæ cum parti resolutæ ad calorem & spiritus reuocandos, tum inprimis loco, vbi caussa mali hæret, applicãda, ad humorum exsiccationem & discussionem.

Frictiones. Pars ergo affecta pannis calentibus quotidie fricetur; sed leniter, ne quod de naturali calore & spiritibus attractum est, iterum dissipetur.

Cucurbitulæ. Cucurbitulæ etiã applicentur, quas valde commendat Auicennas post corporis expurgationem, si absque scarificatione capitibus musculorum partis affectæ applicentur, præcipuè eo fine, vt spiritus ad partem torpentem attrahatur. Qua de caussa cucurbitulæ angustiores esse debent, & cum multa flamma applicari, sed non diu affixæ manere, ne, quod attractum est, dissipetur. Et vt id, quod attractum est, ibi conseruetur, & non statim dissipetur, emplastrum ex pice & resinâ pini statim imponi potest. Quin tamen aliquid materiæ morbificæ neruis inhærens hoc modo extrahi, & loco moueri possit, impossibile non videtur.

Rubificantia. Vel membrum stupidum & resolutum vrticis viridibus leniter percutiatur, aut ipsi sinapismi & Rubificantia imponantur, donec pars rubescere incipiat. Et si materia à cerebro descendat, & in spinali medulla hæreat, etiam scapulis & brachiis interdum adhiberi debent, vt materia à cerebro & principio spinalis medullæ ad exteriora trahatur, & euocetur.

Postea, & progressu temporis (Auicennas post trigesimum diem iis vtitur) spinæ dorsi quoque ea applicare vtile est, vt reliquiæ materiæ extrahantur, & spiritus ac sanguis ad partem affectam reuocetur. Rubificantia tamen tam diu non sunt in loco affecto relinquenda, vt vesicas in cute excitent (tum enim spiritus & sanguis ad partem affectam, nõ reuocaretur, sed dissiparetur) sed tam diu solùm, sinapismi & dropaces relinquendi, donec pars rubicunda digito pressa non albescat, sed rubicunda permaneat.

Olea & vnguenta. Postea inunctiones fiant Oleis & Vnguentis conuenientibus, cuiusmodi sunt, *ol. chamæmel. lilior. albor. irin. hyperici, sambuci, rutaceum, laurinum, costinum, de spica, lumbricor. terrestr. de piperibus, vulpinum, de castoreo, euphorbij, destillatum iuniperi, ceræ.* Peculiari ratione præparata *olea, viperinum, de ciconia, anserinum*, habentur in Practica Leonell. Fauentini, *cap. de Paralysi*, &, *Cati seu Felis*, apud Forestum, *lib. 10. obseru.* 82.

Ex Vnguentis commendatur, *Agrippæ, Aregon, Martiatum vtrumque, de bdellio.* Efficax est & sequens Vnguentum Anserinum:

℞. *Anserem veterem pinguem*, suffocetur, deplumetur, & exenteretur. Exenteratus inde *ceræ flauæ, butyri ouilli, salis communis*, an. Vnc.ii. *pingued. vulpin.* Vnc.iii. *cati syluest.* Vnc.iiß. *porcinæ* Vnc.ii. *humanæ* Vnc.i. *medull. crurum asini, bouis, cerui*, an. Vnc.iß. *pulu. thuris, farinæ fabar. siliginis*, an. Vnc.ii. repleatur, & consuatur, verúque transfigatur, & assetur; vel ollæ vitreatæ inditus lento igne assetur: vbi cauendum, ne aduratur. Liquor exstillans vsui seruetur.

Aliud:

℞. *Anserem deplumatum, euisceratum, vino albo ablutum*, configatur vndique *caryophyllis*, & infarciatur *foliis saluiæ, rorismarin. spicæ*, iisdem addendo *pingued. felis sylu.* Vnc.iß. *pulu. myrrh. thuris*, an. Vnc. ß. *castor. euphorb.* an. Drach. iß. *lumbric. in aceto suffocator.* n.xxx.

Insuantur omnia, & torreatur anser more vsitato in veru, aceto albo rutaceo supposito in sartagine in quod pinguedo destillet, posteaque refrigerato liquore innatans axungia colligatur, & seruetur in vitro ad hosce vsus præstantissima.

Crato commendat Vnguentum de Sapone, quod ipse ita parat:

℞. *Sapon. Veneti* ℔.ß. *ol. baccar. iuniperi* ℥.i. *pulu. sem. eruc.* Dra.vi. M. pro Vnguento.

Vel ℞. *Ol. laurin. de laterib. nardini, sinapi expr.* an. ℥.iß. *gummi seqq.* in aquâ vitæ dissolutor. *opopanac. galban. ammoniac. sagapen.* an. Vnc.ß. *euphorbij* Drach.ii. Misc. quibus adde *ol. iuniper. de piperib. succini, spicæ destill.* an. Dra.i. *rad. helleb. alb. pyrethr. sinap.* an. Dra.i. *piperis alb.* Dra.ß. *sal. ammoniac.* Scrup.ii. *castor.* Scrup.i. *Ceræ* q.s. F.s.a. Vnguentum, quo partes læsæ spir. vini ante ignem prius fricandæ illinantur.

Valent & *pinguedines humana, anserina, vulpina, cati, cati syluestr. vrsi, leonis, viperarum.*

In calidis tamen & siccis oleis, præcipuè destillatis, & inprimis in principio adhibendis, hoc obseruandum, vt aliquid pinguium addatur, ne materia neruis inpacta, vel adhærens exsiccetur, induresćat, & quasi lapidescat.

Ex his varia pro re nata misceri possunt.

Vt ℞. *Ol. chamæmel. lilior. albor.* an. Dra.i. *lumbric. terrestr. vulpini*, an. ℥.ß. *spec. diamosch. dulc. pulu. chamæpit. rorismarin.* an. Dra.ß. *castor.* Scr.i. *ceræ, pinguedin. vulpis*, ana q.s. F. Vnguentum.

Vel ℞. *Gummi Ammon. bdellij in spir. vini dissolut.* an. Vnc.ß. *axung. taxi, anseris, vulpis*, an. Vnc.iii. *rad. ireos* Drach.i. *fol. rutæ, betonic. herb. paralys.* an. Dra.i. *fl. stæchad. Arab. rorismar. chamæm. melilot.* an. p.i. *styrac. calamit. benzoes,*

benzoes, an. ʒ.ii. *caryoph. thuris, nuc. mosch.* an. ʒ.i. *ol. vulpin. castor. lumbric. terrestr. ceræ*, an. q.s. F. Linimentum.

Vel ℞. *Ol. vulpini, laurini, terebinth. de castor.* an. ℥.ß. *vnguenti Aregon. Martiati magni*, an. ʒ.ii. *galbani, Ammoniac. bdellij*, an. ʒ.i. *ceræ* q.s. F. Linimentum.

Vel ℞. *Rad ireos, calam. aromat.* an. ʒ.i.ß. *galang.* ʒ.i. *fol. saluiæ, rorismar. iuæ, fl. lauend. stæchad. Arabic.* an. p.i. *ol. vulpin. de castor. lumbric.* an. ℥.ii. *terebinth.* ℥.i. *vini albi fort.* ℥.iiij. Coq. ad vini consumptionem.

Colaturæ adde *spiritus vini* ℥.i. *sagapen. bdellij, castor. styrac. calamit. benzoes*, an. ℈.i. *nuc. mosch. caryoph. piper. longi, pyrethri*, an. ℈.ß. *pingued. taxi* ℥.ß. *ceræ* q.s. F. Linimentum.

Efficax etiam ad Paralysin Vnguentum describit Valeriola, *lib. 4. obs. 4.* quod huc transferri potest.

Efficax est & hoc:

℞. *Lumbric. terrestr. spiritu vini lotorum, & in furno exsiccat.* ℔.ß. *pulu. zingiberis, galang.* an. ℥.ß. *ol. lilior. albor.* vel *costini* q.s. F. Vnguentum.

Sacculi & fomenta. Ante nouam inunctionem sordes, quæ de priori relictæ sunt, abluantur pano imbuto decocto *fl. chamamel. melilot. beton. maioran. rutæ, salu. fol. lauri, chamæpit. hyssop. rad. ebuli, cyclamini, ireos, calami aromat. pyrethri.*

Ex quibus & Sacculi ac fotûs parari possunt, additis *caryoph. nuce mosch. castoreo.*

Vt ℞. *Betonic.* M.i.ß. *maioran. chamadr. chamæpit.* an. M.i. *calaminth. origani, serpilli, marrub. vrtic.* an. M.ß. *fol. lauri* num. v. *fl. spicæ, stæch. Arab.* an. p.ii. *galangæ, piper. l.* ʒ.i.ß. *mastich. succini*, an. ʒ.i.

Concisa & contusa crasso modo decoq. pro Fomentatione.

Alij sequenti Mixturâ membra affecta fricant:

℞ *Spir. vini, spir. granor. iuniperi*, an. ℥.iiii. *pingued. castorei* ℥.i. *pulu. sem. sinapi* ʒ.i. ß. *rad. aristoloch. salis communis*, an. ʒ.ß. Misce.

Efficacissima verò sunt Balsama cum naturalia, tùm Artificialia, seu olea destillata, quæ Balsami nomine veniunt, & apud Euonymum, Heurnium, *c. de Paralysi*, & alios descripta extant.

Inter quæ valde commendatur sequens Balsamum, quod Guidoni de Cauliaco attribuitur, quodque Matthiolus loco veri balsami substituit:

℞. *Fol. saluiæ, maioran. menth. herb. paralys.* an. p.i. *spic. nard. croci, carpobalsami, sang. dracon. thuris, mumiæ, opopanac. bdellij, mastich. gumm. Arab. styrac. liq. benzoes*, an. Dra. ii.ß. *moschi* ʒ.ß. *terebinth.* Vnc. v.

Omnia puluerisata Misc. cum terebinth. ponantur in alembic. & destillentur: primò exit aqua, hinc oleum, postea subsistentia quædam crassior, quam Mel appellant, cuius vsus est in hoc, & omnibus frigidis affectibus.

Est & magna vis ol. destillatorum, *saluiæ, nucis moschatæ, lauendul. spicæ. rorismar. succini, de lateribus*, vt & *petrolei*, præcipuè *albi*.

Aqua destillata. Vtilis est hæc Aqua, quâ membra affecta illinantur & fricentur. Libet eiusdem etiam ℥ß. cum aqu. saluiæ, vel alterius conuenientis ℥iii. manè exhibere:

℞. *Flor. lauendul. spic. nostræ, stœchad. Arab. saluiæ, rorismar.* an. M.ß. *maioran. iuæ, primul. veris*, an. M.i. *rad. aristoloch. rotund. ireos, calami aromat.* an. ℥.i.ß. *nuc. mosch.* ʒ.ii. *caryophyll. piper. cubebar. cardamom.* an. ʒ.i. *spec. diamosch. dulc. diambr.* an. ℈.ii. *sagapen. opopanac. myrrh. castor.* an. ʒ.ß. *baccar. iuniperi* M.i.

Incisa & contusa infundantur in vini albi ℔.vi.

Stent in infusione diebus 8. postea, si odoratior expetatur, aliquot grana ambræ, vel moschi tenui linteolo obuoluta rostro alembici appendantur.

Possunt & sequenti Aquâ arthericâ membra affecta humectari & fricari:

℞. *Granor. iuniperi, herb. vrtic. Rom.* an. M.ii *spic. nostr.* M.ß. *schœnanth.* Dra. i. *gran. paradis. coccognid. piperis l.* an. ʒ.i.ß. *caryoph. castor. myrrh.* an. ʒ.ii.ß. Concisa & cõtusa infund. *in spir. vini Rhen.* mens. ii.

Stent. in infus. per 3. dies, postea destillentur in M.B.

Alia Aqua arthetica, D. Eulenbeck, Medici quondam Dresdensis:

℞. *Fl. lauendul. spicæ, betonic. maioran. rorismar.* an. M.i. *fol. sambuc. fl. verbasc.* an. M.ii *hermodactil.* ℥. ß. *nuc. moschat.* Dra. ii. *caryophyll.* ʒ.i. *baccar. iuniperi* M.i. Incis. & contus. infundantur *in vini Rhen.* ℔.v.

Stent in infus. per 4. d. hinc destillentur.

Vtiles sunt & Suffumigationes, quibus inseruit sequens Puluis. *Suffumigationes.*

℞. *Succini mastich. myrrhæ*, an. ʒ.i. *thuris* ℈.ii. *caryoph. cinamomi, nuc. mosch. macis*, an. ʒ. ß. *ligni aloes* Scrup. ʒß.

Puluerisata irrorentur *spir. vini*, exiccentur postea, & iterum irrorentur quinquies, ac exiccentur, & F. Puluis, qui iniiciatur prunis, vt fumus excitetur, quo calefiat linteum, eóque subinde membra paralytica fricentur & foueantur.

Si his malum non cedat. Emplastra & Cerota supra spinam dorsi imponenda. *Emplastra & Cerota.*

Vt ℞. *Castor. euphorb. piper. longi & nigri*, an. Dra. i. *ammoniac. opopanac.* an. Dra. vi. *medull. cerui, cruris bubul.* an. ʒ.ii. *terebinth.* ʒ.vi. *styrac. liquid.* ʒ.ii. *adipis gallin. anseris, porci*, an. ʒ.i.ß *ol. nardini, irini, de lateribus, de terebinth.* an. ℥.ß. *vini albi veteris* q.s. *ad gummi dissoluenda.*

Bulliant omnia ad ignem. F. Emplastrum.

Alij ab inunctione imponunt emplastrum ex solo gummi Tacamahacæ paratum.

Vel ℞. *Empl. de bacc. lauri, de beton. melilot.* an. ℥.i. *thuris* ℥.ß. *castor. euphorb.* an. ʒ.i. *sem. nigell. nasturt. sinap. rad. pyreth. fol. nitri*, an. ℥.ß. Cum *ol. de laterib.* redigantur in formam Emplastri, quod super alutam extensum applicetur.

Sudores quoque in parte affecta prouocare vtile fuerit; quod fiet per euaporationes è decocto herbarum prædictarum & radicum facto in aqua, aut potius vino ita parato, vt halitus calentes partem affectam attingant: aut decoctum ex herbis dictis calens in vas aliquod infundatur, in quo æger ieiunus ita sedeat contectus, ne aquam attingat, sed vapores saltem excipiat; vel lateres calentes linteis decocto herbarum dictarum madidis inuoluti parti affectæ imponantur, vt sudor eliciatur, vel in balneo sicco, quod stufam vulgò appellant, vapor ex decocto herbarum dictarum lapidibus vel scoriis calentibus insperso excipiatur. Ad sudores mouendos valde hîc commendatur decoctum radicum bardanæ vel lappæ maioris. Vbi æger satis sudauit, in lectum componatur exhibita *theriaca, Mithridat.* vel *aurea Alexandr.* ʒß. vel ℈ii. cum aq. conueniente. Non verò semel tantum eiusmodi balneis vtendum, sed sæpius, & bis vel ter singulis septimanis. *Sudorifera.*

Autumnali quoque tempore vinaceis ex vuis maturis efferuescentibus membra manè per horam vnam, vel longius spatium immergere, & postea oleo, vel vnguento aliquo conueniente inungere, idque per dies 15. vel plures continuare summè vtile fuerit; de quo videatur Donatus ab Alto Mari, *Tractat. de vinaceorum facultate & vsu.* Idem faciunt feces vini, si in illis calefactis partes resolutæ quotidie bis foueantur. Membra resoluta tegantur pellibus vulpinis, leporinis, canis, cati syluestris, plumis anserum, columbarum, auicularum syluestrium.

Si his omnibus nihil, vel parum efficiatur, ad Thermas deueniendum erit, præsertim verno tempore, præmissis vniuersalibus & particularibus corporis euacuationibus. Est autem hîc opus delectu thermarum; súntque vtiles sulphureæ, bituminosæ & nitrosæ, non multi aluminis participes. Súntque singulis ferè regionibus etiam suæ; de quibus descriptiones thermarum in singulis regionibus & historiæ ab iis curatorum consulendæ. *Thermæ.*

Si thermæ naturales desint, Artificiale balneum tale parari potest, si aquæ exsiccationis caussa, sal, alumẽ, tartarum vini, sulphur, permisceatur, & in eis ferrum *Balnea artificialia.*

vel chalybs sæpe ignitus extinguatur; &, vt appropriatum magis balneum fiat, & calefaciat, plantæ etiam conuenientes admiscendæ.

Vel tale paretur:

℞. *Fol. betonic. saluiæ, maioran. pulegij, rorismar. hyssopi, origani, thymi, rutæ, chamæpit.* an. M.iii. *fl. chamæmel. melilot.* an M.ii. *rad pyrethri, bryoniæ,* an. ℥.ii. *baccar. iuniperi* M.iiii. *lauri* M.ii. *sulphuris* ℔.iii. *nitri* ℔.i. Coqu. in aqu. ad Balneum.

Cauteria. Nonnulli & Cauterium apponunt inter primam & secundam vertebram, vel alio loco, pro ratione membri affecti, vt humor neruos occupans euacuetur.

An febrem accendere liceat. Nonnulli & febrem accendendam putant ad absumendum & exsiccandum humorem pituitosum, exhibitâ crebriùs theriacâ & confect. anacardinâ, aut oleorum calidiorum, vt formicarum, euphorbij, circa pulsus temporum & brachiorum, ac sub axillis inunctione. Verùm cum accedere febrim facilius sit, quam accensam extinguere, relicto præsidio minus tuto, alia tutiora eligenda.

Chymici, præter magisterium perlarū, (quod in *aq. primulæ veris* vel *rorismar.* Scr.ß. pondere exhibent) cōmendant ol. saluiæ, succini; magister. smaragdi, coralliorum; tincturam amethysti; essentiam flor. cheiri.

Extrà inungunt (præter olea antea commemorata) ol. sanguinis humani, vt & balsamum de galbano, cuius descriptio in Institutionibus habetur.

Diæta.

Interim dum hæc fiunt, & toto morbi decursu Diæta conueniens instituenda, qualis, *part.* 1. *cap.* 2. proposita. Aër sit calidus, siccus & purus. Qui si talis naturâ loci non detur, arte paretur, vt, *ibid.* dictum. Nonnulli censent intra ægri cubiculum columbos alendos, vtpote quorum halitus Paralyticis prosit.

Cibus calefaciendi & attenuandi vim habeat, pituitæ generationem prohibeat, condiatúrque cinamomo, cariophyll. nuce moschat. macere, hyssopo, thymo, saluia, roremarino, maioranâ, satureiâ, & similibus. Et primis quidem 14. diebus victus sit tenuior & parcior; cum materia morbi plus, quam vires vrgeat. Ideóque famem interdum tolerare, & cœnam intermittere proderit. Toto verò morbi decursu cibo sese æger non oneret; cum nihil in hoc affectu sit perniciosius, quàm nimia cibi & potus repletio. Cibus quoque sit boni succi; carnes assæ, quàm elixæ magis conueniunt. Eligantur & ij cibi, qui peculiari vi huic morbo resistunt, aut certè pituitam non generant, vel eam etiam absumunt; quales sunt columbæ syluestres, turtures, hirundines, cuculi, cerebrum leporis. Commendant nonnulli viperarum carnem; ideoque harum carne, vel farinâ harum iure subacta capones & gallinas saginant. Vtiles sunt & pineæ nuces, pistaciæ, amygdalæ, auellanæ Lombardicæ. Panis condiatur semine carui, fœnicul. anisi, melanthij. Condimenti loco in mensa vsurpetur sinapi, cappares; item sales theriacales, de viperis, betonicæ, cinamomi, hyssopi, iuniperi, saluiæ, nucis moschatæ, cariophyllor. Contra ab omnibus cibis frigidis & humidis, flatulentis, auibus aquatilibus, carnibus agninis, suillis abstinendum. Pisces, si fieri potest, in cibum planè non admittantur; aut ægro eos appetente saxatiles aromatibus conditi concedantur. A lacte etiam, & omnibus lacticiniis abstineat æger, vti & à fructibus horariis.

Potus. Potus sit hydromel aliquod ex supra scriptis, cum foliis saluiæ, maioranæ, rorismarini, hyssopi, chamæpityos, cinamomo, nuce moschat. zingibere, cardamomo, granis paradisi, pipere paratum, aut cereuisia hyssopo vel saluia condita, vel potus, qui Hippocras vulgò pharmacopæis appellatur, & hoc modo paratur:

℞. *Cinamomi* ℥.ii. *zingiberis* ℥.ß. *piper. longi, granor. paradisi, galang.* an. ʒ.i. *cardamom.* ʒ.i.ß. *nucis moschatæ, caryophyll. macis,* an. ʒ.i.

Coquantur vase clauso in aq. fontan. ℔.vi. Colatura dulcoretur *sacchar. alb.* ℔.ß. & per manicam Hippocratis traiiciatur.

Morbo tamen declinante ad ventriculi robur conseruandum vinum concedi potest, sed antiquum, quod non facilè acescit, idque paucum.

Pars corporis affecta, quæ restitui nonnihil cœpit, frequenter exerceatur, aut potius fricetur; moderatè tamen, vt calor, sanguis & spiritus ad illam reuocentur. Et quidem frictiones in partibus ægris vtiles sunt ad calorem & spiritus reuocandos: in sanis ad auersionem. *Motus & exercitia.*

Somnus non excedat horas septem, sitque nocturnus, non diurnus. Aluus aperta seruanda, &, quia Paralyticis aluus adstrictior esse solet, per interualla clysteres iniiciendi. *Somnus & vigilia. Excreta.*

De Curatione Paralysis ex humore tenui, & ex Colica ac Scorbuto.

Curatio Paralysis ex humore tenui, & ex Colica ac Scorbuto. Cum Paralysis ex Colica ex tenui potius & bilioso vel seroso humore, quam crassa pituita proueniat, vt & ea, quæ morbos biliosos interdum sequi solet: curatio quoque non parum à curatione Paralysis ex pituitâ variat. Neque enim tam calida medicamenta, vt in Paralysi pituitosa, hîc locum habent. Et cum materia illa tenuis, biliosa ac serosa, ex intestinis non tam ad principium neruorum, quàm ad neruosas musculi partes ac tendines transmittatur, principio neruorum illæso; tota curationis ratio in eo consistit, vt intemperies intestinorum corrigatur, & humores vitiosi ex iis euacuentur. Deinde vt materia quæ est in membris exterioribus, discutiatur, ac membra roborentur. Et cùm in ista Colica & Paralysi pertinaces alui obstructiones adsint, clysteribus opus est, sed iis non calidis & siccantibus quales in Colica ex pituita & flatibus requiruntur, sed potius humectantibus, moderatè refrigerantibus, emollientibus, & abstergentibus. Et quia motus ad inferiora segnior est, vnde etiam accidit, vt materia cùm ad alia membra, tum ad musculos moueatur; irritantibus opus est, quæ intestina ad excretionem stimulent. Conueniunt ergo hic clysteres ex maluâ, parietaria, mercuriali, branca vrsina, violaria, ex lacte caprino; quibus cassia extracta addatur, ex ol. violaceo & rosaceo cum adipe anserino, & vitellis ouorum, item ex cremore ptisanæ cum ol. chamæmel. Ad abstersionem verò & expultricem stimulandam commodissimè additur aliquid hieræ simplicis, vel mellis violar. aut rosac. vel nitri parum. Et quidem clysteres tales semel atque iterum iniicere non sufficit, sed ter vel sæpius etiam infundatur, vt peruersus naturæ motus inuertatur, & humores praui per aluum excernantur.

Postquam aluus per clysteres aperta & emollita fuerit, si plethoræ in venis indicia appareant, vena aperienda. Hinc purgantia exhibenda, & per mitiora medicamenta, ac per ἐπίκρασιν materia expurganda; quibus, si indicia obstructionis in venis appareant, medicamenta aperientia temperata admiscenda sunt. Conuenit hîc syrup. rosat. solut. violar. solut. manna, rhabarb. Si morbus id requirat, etiam extract. esulæ, hellebori nigri, turbith exhibentur. Et si ventriculus est humidus ac laxus, conueniens est vsus hieræ, quæ humores in intestinis abstergit. Ne tamen caliditate vel siccitate sua hiera noceat, ex refrigerantibus & humectantibus aliquid misceri potest.

Materiâ subductâ sæpius ieiuno ventriculo ea, quæ in affectione hypochondriaca & scorbuto vsurpari solet, dentur. Nonnulli tart. correcti ℈j. in aq. saluiæ, aut mixtur. simpl. ℈i. in aq. Paralys. ℥.iß. exhibent. Hinc sudor prouocari potest tali Potiuncula:

℞. Aq.

℞. *Aq. primulæ veris, betonic.* an. Vnc. iß. *succin. præparati, matris perlar. præparatæ*, an. Scrup. ß. *extr. galangæ* gr. vii. *spir. tartar. correcti* Scrup. ß. *manus Christi c. ol. succini* Drach. iii. *aq. theriacal.* Dra. ii. Misce:

Vel sequenti Bolo:

℞. *Conserv. betonic. saluiæ*, an. Drach. iß. *theriacæ* Scr. ii. *extr. ligni sancti* Scr. ß. *sal. chamam.* gr. vii. Cum *sacch.* q. s. F. Bolus.

Quo sumpto liquor aliquis conueniens bibatur. Dentur etiam quotidie de Rotulis confortantibus manè & vesperi aliquot.

℞. *Extr. galangæ* Scrup. i. *ligni aloes* Scrup. ß. *essent. saluiæ* Drach. ii. *succini præparati* an. Drach. ß. *ol. succini* Scrup. ß. *cinamomi* gut. vii. *sacch. in aq. flor. lauend.* & *fl. tiliæ dissol.* Vnc. vi. F. Conf. in Rotulis.

Membra verò resoluta fricentur panno asperiore, postea inungantur oleis non vehementer calidis; qualia sunt, lilior. albor. anethin. chamæmel. & similia. Et si illa supra proposita adhibentur, aliquid moderatè refrigerantium admisceri potest; vt ol. rosac. & similia. Quæ præterea ad huius Paralysis curationem facere possunt, videantur apud Schenckinm, *lib. 1. obser. 189.*

Paralysin autem Scorbuticam quod attinet, in ea curanda inprimis ad materiam, Scorbuti caussam, respiciendum est, postea membris resolutis medicamenta adhibenda. Qua de re, *de Scorbuto. lib. 3. part. 5. sect. 2. cap. 7.* dictum.

Curatio Paralysis à caussis euidentibus.

Curatio Paralysis à caussis euidentibus. In Paralysi à contusione, casu vel ictu, si ob plethoram affluxus ad partem læsam metuatur, vena aperiatur, aluo per clysterem prius euacuata. Postea corpori applicentur non simpliciter adstringentia & refrigerantia, vt in contusione sine Paralysi, sed partim discutientia, partim adstringentia cum quadam calefactione, nisi inflammatio adsit. Vtile ergo est tale Emplastrum:

℞. *Mastich. thuris, gummi hederæ*, an. Vnc. ß. *pulu. lumbric.* Drach. i. *maioran.* Drach. ii. *flor. chamamel. rosar.* an. Drach. ß. *ol. rosar. chamamel. cheirini*, an. Vnc. i. *terebinth.* & *ceræ* q. s. Fiat Emplastrum.

In declinatione diminutis adstringentibus, digerentia augeantur, vt reliquiæ dissipentur, ac medicamenta, quæ in Paralysi pituitosa proposita sunt, vsurpentur, vt:

℞. *Farin. fœnigræc. pulu. rad. althéæ*, an. Vnc. ß. *lumbric. terrestr.* Drach. iii. *ammoniaci, bdellij, adipis anserin.* an. Drach. ii. *ol. lilior. alb. ceræ*, an. q. s. F. Emplastrum.

De particularibus resolutionibus Linguæ, Palpebrarum, Vesicæ, Ani, & similibus dicetur suo loco.

QVÆSTIO I.

An Galenus & Auicennas de caussis Paralysis consentiant, & Frigus saltem densando neruos Paralysin inducat?

Defectus equidem spirituum animalium in neruis proxima & continens Paralysis caussa est. Cum verò is à pluribus caussis prouenire possit, in iis recensendis inter Autores discrepantia quædam esse videtur. Primò quidem aliter eas caussas recenset Galenus, aliter Auicennas. Galenus, 1. *de Sympt. caussis*, *cap.* 5. ita de iis scribit. Continens quidem, siue proxima, siue quocunque alio vocabulo libeat appellare, huius symptomatis caussa est talis quispiam in neruis affectus, cuius occasione à principio ad ipsum virtus transmitti prohibetur. Porro prohibetur, (siquidem meatum aliquem neruus habet, qualem ille, qui ad oculos descendit, manifestè habere cernitur) vel ex obstructione vel compressione: si autem non habeat, ex constipatione, vel frigore, vel compressione. Vbi quatuor caussæ ponuntur Paralysis: nerui scilicet Obstructio, Compressio, Constipatio, & Frigus.

Auicennas verò aliter caussas Paralysis digessit, & Paralysin fieri docet, vel quia facultas, seu spiritus non fertur ad membra, vel, licet feratur, membrorum vitio non suscipitur, his verbis: Destructio sensus & motus fit, quoniam spiritus sensibilis aut motiuus vel retinetur à penetratione ad membra, vel penetrat, sed membra non suscipiunt eius impressionem propter complexionis corruptionem. Quibus easdem quidem caussas prohibiti spiritûs animalis in neruos influxus affert, obstructionem scilicet, densationem, & compressionem: addit verò alterum membrum, cum videlicet influit quidem spiritus, sed ob deprauationem temperamenti partis spiritus influens à membro non suscipitur.

Hic tamen Galenum & Auicennam facilè conciliari posse putat Iulius Guastauinius, *lib. locorum è medic. select. cap.* 24. & quidem hoc modo. Nam primò quidem eos in eo conuenire statuit, quod vterque tres caussas ponit, cur spirituum influxus prohibetur, videlicet, obstructionem, compressionem, & densationem. Nec de hoc dubium est. Deinde etsi aliud vitium addere videatur Auicennas, cum scilicet membrum spiritus impressionem non suscipit, propter complexionis corruptionem, neruorum scilicet illius membri, qui spiritum suscipere debent: tamen eam ipsam temperamenti corruptionem ab Auicenna propositam non esse aliud putat, quam affectûs à Galeno propositos, obstructionem, compressionem, & densationem. Cum enim Auicennas temperiem corrumpi in neruis affirmet non ab intemperie calida aut sicca, sed frigida & humida; obstructionem à Galeno propositam ab humore frigido, & densationem à frigore illam ipsam temperiei corruptionem esse putat. Affectus enim, qui caussa Paralysis, modò pertinet ad neruos iuxta eorum initium, cerebrum aut spinam, aut locum à membro læso remotiorem; modò ad eorum propagines seu portiones exiliores, quæ musculis inseruntur. Cùm ergò exiles hi nerui in ipsis partibus propter obstructionem, compressionem, aut densationem spiritus suscipere non possunt, id Auicennam propter complexionis corruptionem fieri statuere putat. Et licet Galenus refrigerationem in specie addat: tamen has duas læsiones, refrigerationem & densationem, ad vnam redigendam censet; cum à frigore fiat densatio, & densationem ac frigus putat esse synonyma, ac prius posterioris explicationem.

Verùm enim verò hoc modo Galenus & Auicennas non satis conciliantur, & omnino Auicennas peculiarem caussam adhuc addere voluit. Licet enim hoc non sit negandum, frigus aliquando neruos condensare posse: tamen frigus tum proxima prohibiti influxus spirituum animalium caussa non est, sed densatio seu angustia; voluitque Galenus tum proximas prohibiti influxus spiritus animalis caussas recensere: idémque expresè distinguit constipationem, frigus, & compressionem, & disiunctiuè eam proponit. Auicennæ verò locus multò minus istam interpretationem patitur, & præter mentem eius dicitur, quod temperamenti corruptio, quam ponit Auicennas, non sit alius affectus, quàm à Galeno proposita obstructio, compressio & densatio. Frigus enim quidem temperamentum mutare potest, sed compressio id non mutat, vt neruus fiat inha

inhabilis ad spiritus suscipiendos: potéstque fieri compressio sine omni intemperie.

Mens ergo Auicennæ hæc est; spiritum animalem aliquando influere non posse propter angustiam nerui à quacunque etiam caussa prouenientem, & quocunque loco ea hæreat; aliquando verò, licet nulla sit in neruo angustia, & licet influant spiritus animales; tamen à membro eos non suscipi, seu, vt loquitur Auicennas, eius impressionem non suscipi propter complexionis corruptionem, id est, quia à frigore innatum partis, & in ea neruosarum fibrarum temperamentum & calor corruptus est, cum eo spiritum animalem influentem vniri, ei se associare, & suam ἐνέργειαν in membro, cuiustemperies naturalis destructa est, exercere non posse. Quod nec ipsum Galenum negare puto; cum, 4. *de loc. affect. cap.* 4. Paralysin à refrigeratione deducat, & medicamentis calidis sanatam fuisse scribat.

QVÆSTIO II.

Qui humores Paralysis caussa esse possint.

Agitatur quoque inter Medicos controuersia, qui humores Paralysis caussa esse possint. De pituitosis equidem res plana est, eósque omnes inter Paralysis causas admittunt: verùm an biliosi etiam & melancholici, ac quo modo Paralysin inducant, controuertitur. Galenus, 4. *de loc. affect. c.* 4. narrat, cuidam, qui à vehementi peripneumonia conualescebat, brachij tam posteriores, quàm inferiores partes, & cubiti maximam partem eodem modo ad summos digitos sensus difficultate laborasse, atque motum quoque aliquorum digitorum nonnihil læsum fuisse. Alexander Trallianus, *lib.* 1. *cap.* 6. refert, quendam in Paralysin ex mœrore incidisse, deinde sumpta hierâ adeo læsum, vt totus immobilis fieret, & propemodum interiret, nisi in contrarium mutatus fuisset, & humectantibus omnibus, cùm potibus, tum cibis, & aliis, quæ temperatum ipsum redderent, vsus fuisset. Paulus Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 28. & 43. facit mentionem Paralysis ex Colica per iudicatoriam quandam translationem, ab humore bilioso (refrigerantia enim proderant) ortæ. Fernelius, *lib.* 5. *de part. morb. & sympt. cap.* 3. scriptum reliquit; bilem flauam sub finem intermittentium febrium in spinam dorsi, ac in neruorum originem effusam aliquando Paralysin. generasse. Hercul. Saxonia, *lib.* 1. *c.* 40. refert, quendam inflammatione oris ventriculi laborasse, & rupto abscessu factum fuisse Paralyticum. Rondeletius verò, 1. *Method. curand. morbor. cap.* 32. Fernelio sese opponit, & bilem, vt & melancholiam, Paralysin efficere posse negat; cum hi humores potius siccent, quam emolliant neruos, & bilis ad conuulsionem magis, quam ad Paralysin excitandam sit idonea. Deinde quod bilis, quæ concocta & pauca sit, ad loca tam dissita & remota facilè penetrare non possit. Neque enim per cerebrum, neque per vertebrarum foramina & spinam eò peruenire posse putat. Etenim si per cerebrum & spinalem medullam delaberetur, phrenitidem excitaret; atque id potius in ardentibus febribus accideret: si verò per vertebrarum foramina eò ferretur, cum sanguine simul eò deduci, & in venis contineri potius debuisset, atque hac ratione continuam potius, quam intermittentem excitâsset. Ipse verò sub finem febrium intermittentium biliosarum Paralysin fieri putat, quòd bilis & febrilis calor pituitam in cerebro contentam, aut in ipsa spinali medulla latitantem eliquare potuerit, quæ in neruos effusa Paralysin induxerit: statuítque, sanguinem solùm tenuiorem bilémque aquosiorem Paralysin committere posse, dum aut obstructionem faciunt, viámque spiritibus intercipiunt, aut humiditate spiritus extinguunt vel consopiunt, aut neruos emolliunt & elongant.

Verum enim verò negandum non est, bilem & melancholiam caussam Paralysis esse posse; cum tot modi sint, quibus Paralysis excitari potest. Possunt videlicet humores Paralysis caussa esse neruos refrigerando, humectando, & irrigando, sensus ac spiritus vi occultâ sopiendo, extrà pondere & grauitate eos premendo, eosdémque obstruendo. Quod ipse Rondeletius negare non videtur.

Duplici autem viâ humores ad neruos feruntur. Vel enim ex ipsis meatibus cerebri in neruorum substantiam infunduntur, vel saltem, ductum spinalis medullæ neruorúmque inde ortorum sequentes, extrà neruis incumbunt. Platerus quidem posteriorem modum solum admittit, obstructioně verò reiicit, negatque, humores crassos in ipsam neruorum, qui ita manifestas vias non habent, substantiam penetrare posse. Verùm si vapor, præcipuè qui vi narcotica præditus est, in ipsa substantia cerebri contineatur, atque in humorem ibidem condensetur, vel etiam tenuior humor ibi contineatur, eum in neruos infundi & penetrare posse impossibile non est. Quanquam enim manifestas cauitates non habent nerui: tamen, cùm neruorum substantia sit rara, humores tenues in eos sese insinuare possunt. Obseruandum tamen & hoc, bilis nomine non raro etiam serosos & salsos humores apud autores accipi.

Atque hinc ad argumenta Rondeletij respondere facile est. Nam cùm ipse concedat, sanguinem tenuiorem bilémque aquosiorem Paralysin committere posse, frustra pugnat contra Fernelium; cum Fernelius non definiat bilem, quæ Paralysin facit. Neque enim omnis bilis acris est, vt necesse sit, eam neruis effusam conuulsionem excitare, vt in ictero videre est, in quo in cute nullus pruritus aut dolor percipitur. Neque in intermittentibus febribus via, quâ humores ad neruos transeant, denegatur. Quamuis enim fomes febrilis in febribus intermittentibus sit extra venam cauam: tamen in eam effunditur, & in paroxysmo tandem per eius ramos expellitur, vt, *lib.* 2. *de Febribus, cap.* 16. monstratum fuit. Atque hoc modo partim ad spinalem medullam, partim musculos transmitti potest. Videantur quoque quæ de generatione & curatione Paralysis Scorbuticæ, *lib.* 3. *part.* 5. *sect.* 2. *de Scorbuto, cap.* 4. & 7. dicemus.

Si verò ex capite delapsus biliosus humor Paralysin generet, modus generationis est facilis; cum & comprimendo, spiritibúsque viam intercipiendo, &, si aquosa sit bilis, neruos irrigando, Paralysin excitare possit. Et si saltem à liquatione pituitæ fieret hæc Paralysis, potius in augmento vel statu febris, vbi calor maior est, quàm in declinatione, ea accidere deberet.

Melancholiam quod attinet, statuunt quidam è Recentioribus melancholicum humorem, etsi siccus & terrestris inter humores dicatur, tamen, quia humor est, humidum, & neruo humidiorem esse, ipsúmque humectare posse, melancholiámque aliis humoribus collatam esse siccam, partibus verò corporis humidam & humectantem. Verùm rectè explicanda est hæc opinio. Etenim etsi humor melancholicus ad tactum, & quà humor, & quiddam liquidum est, humidus est: potentiam tamen non humectandi, vel siccandi habet, sicut thermæ, lixiuium, vina potentia, spiritus, & alij liquores multi siccandi potentia præditi, corpora, quæ contingunt, non emolliunt, sed siccant potius. Ergo si à melancholia generatur Paralysis, credibile est, eam extrà pondere suo neruos comprimere, & spiritui fluxum prohibere, vt Platerus sentit. Aut si omnino humectando id efficiat, fit potius hoc ab humore seroso, quo melancholicus humor plerumque diluitur, quàm à crassa eius substantia; id quod in Scorbuticis accidit.

QVÆSTIO III.

An Sudorifera in Paralysi sint exhibenda.

Ludouicus Septalius equidem, *lib.6.animaduers.medic.n.74.* Sudorifera in Paralysi reiicit, & vrinam cientia præfert, magnúmque errorem passim à Medicis committi putat, quòd, omissis vrinam cientibus, ea vsurpent, quæ sudores mouent, decoctum Guajaci, sarsæparill. & similia, eâ de caussa, quod per vrinam crassiora quoque educantur, per sudores autem tenuibus euacuatis crassiora magis incalescant & crassiora reddantur, magis obstruant, atque difficiliora reddantur ad motum & euacuationem.

Verùm etsi hæc omnia vera esse concedimus de morbis, quorum caussa circa viscera & in hypochondriis, vel etiam in venis hæret, tamen in Paralysi hæc ratio locum non habet. Cum enim circa neruos caussa mali hæreat, non video, quomodo inde ad vias vrinæ facile peruenire possit: per ambitum verò corporis facilis euacuatio est. Neque metuendum, vt sudoriferorum vsu materia incalescat nimium, vtpote quæ frigida est, & ita calefactionem requirit, vt etiam nonnulli febrem, quæ eam calefaciat & fundat, accendendam putent; aut crassescat: cum illa ipsa sudorifera vim habeant eam attenuandi.

CAPVT XXVIII.

De Spasmo, seu Conuulsione, & Conuulsiuis motibus.

Σπασμὸς Græcis, Celso Distensio neruorum, vulgò Conuulsio, est motus membrorum ita deprauatus, vt præter voluntatis imperium, & contra id membra versus musculorum suorum principia retrahantur. *Spasmus.* Aut, si verbum verbo reddere velimus, Spasmus dicendus cõtractio. Σπᾶν siquidem Græcis est trahere. Membrum enim conuulsum, vt & motum secundum voluntatem, musculi sui medio, quod ventrem vocant, contrahitur versus suum initium, quod caput musculi nominatur. Tendo etiam, in quem musculus desinit, contrahitur, & ab hoc os, vel membrum, cui inseritur, contrahitur. Quia tamen in contractione illa partes ita distenduntur, vt rumpi quasi videantur, Latinis conuulsionem & distensionem nominare placuit. Et quidem quod musculus tenditur, & ad principium suum trahitur, vnáque cum hac pars, cui inseritur; id commune est sanis ac conuulsis, teste Galeno, *2.de sympt.caus.cap.2.* Sed quod inuitis, & præter voluntatis imperium accidit, id p.n. affecto corpori inest, non sano, vt Galenus docet, *3. de loc.affect.cap.6.* Aliud verò vocabulum est σπάσμα, quod propriè vnitatem solutam in parte neruosa citra vulnerationem significat, seu partium neruosarum, vel fibrarum in musculis ex distentione ruptionem. *Σπασμὸς & σπάσμα differunt.* Nam quod in carne ῥῆγμα dicitur, id in neruis appellatur σπάσμα, vt ex Galeno, *3.meth.med.cap.6.* & *m.m.cap.1.* & *de constitutione artis, cap.6.* videre est. Et quidem manus vel pedes, vt & caput, frequentius conuelluntur, quandoque etiam maxillæ ita constringuntur, vt vix vllâ vi diduci possint. Rariores aliquot conuulsionum historias annotauit Marcellus Donatus, *de histor.medic.mirabil.lib.2.cap.3.* Refert enim, penem quibusdam morientibus, imò etiam jam mortuis rigidum & conuulsum fuisse; (modò conuulsio fuerit illa penis rigiditas) aliquando anum ita à conuulsione constrictam, vt clysteris canalem non admitteret; deprehensum etiam, manûs mortuorum tam constrictas fuisse, & quandoque tractantium manus ità firmiter constrinxisse, vt difficulter diuelli potuerint; cujusdam etiam capite truncati cadauer, dum in pheretro ad sepulchrum portaretur, repentè adeo concussum fuisse, vt loculi tabulæ inuicem disiungerentur, ac penè ex gestantium humeris decideret, quod ad jactum sagittæ, dum funus progrederetur, durauit.

Est videlicet Spasmus seu Conuulsio symptoma deprauatæ facultatis animalis, liberè mouentis; inuoluntaria scilicet, & ἀκούσιος facta membri versus musculi sui principium contractio, quæ plerumque non sine dolore fit. *Spasmus quid?* Quod tamen de ipso actu motus & contractionis intelligendum. Posteaquam verò contractio jam facta est, membrúmque rigidum est, ablatus potius motus est. Siquidem neque ipsi ægri membrum contractum liberè mouere possunt, & sæpe ita rigidum à Conuulsione fit, vt neque ab astantibus extendi possit. Et vbi motus tonicus est, membrum rigidum manet, vt flecti nullo modo possit.

Affectus est in musculo, qui proprium voluntarij motus instrumentum est, & quidem secundum se totus contrahitur; præcipuè verò secundum fibrosam partem: vnde Galenus conuulsionem, nunc musculorum, nunc neruorum πάθος esse scribit. Contrahitur verò pars fibrosa versus originem suam. Origo autem neruorum est cerebrum & spinalis medulla; musculi, vel fibrarum hujus, ipsius caput; tendinis, finis musculi; sicut ligamenti origo vel principium est os, cartilago, aut durior membrana.

Sunt quidem nonnulli, qui inter Conuulsionem & distensionem distinguunt, ac Galenum reprehendunt, quod ista confuderit. *Conuulsio & distentio non differunt.* Verùm illa ipsa Distensio, quæ in tetano apparet, etiam est contractio. Quanquam enim membrum tetano laborans rigidum, rectum, & extensum manet: tamen id fit, quia ex vtraque parte fit æqualis contractio, & musculi anteriore & posteriore parte æqualiter contrahuntur, vt neutra pars vincat; vnde membrum rigidum manet.

Monendum tamen hîc, distinguendum esse inter spasmum seu conuulsionem, & motum conuulsiuum, seu σπασμώδεα πάθη. *Conuulsio & motus cõuulsiuus differunt.* Spasmus enim, seu Conuulsio propriè dicta est musculi versus suum principium contractio, ex qua membrum rigidum manet, sicut in tetano, ὀπισθοτόνῳ, risu Sardonio, & aliis veris conuulsionibus apparet. Motus verò σπασμώδης seu conuulsiuus est etiam musculi versus suum principium retractio; verùm non in vna situs differentia continuat, sed cum quadam concussione, vt in epilepsiâ, febribus malignis, vulneribus capitis sæpe videre est. In hoc enim differt spasmus seu conuulsio à motu conuulsiuo, quod, vt dictum, in conuulsione membrum ex contractione rigidum manet; in conuulsiuo verò motu membrum agitatur, vibratur, & variè concutitur.

Deinde in vera conuulsione sensus omnes, cum interni, tum externi integri sunt: in motibus verò conuulsiuis sæpe læduntur.

Ad motus hosce conuulsiuos referendus, vel iis cognatus est ille, qui nonnullis sub primum somnum accidit, quo totum corpus ita concutitur, vt lectum totum concutiat, & homo inde excitetur. Qui procul dubio accidit à vaporibus quibusdam acribus à ventre inferiore adscendentibus; & principium neruorum vellicantibus, sed qui statim euanescunt.

Cardanus verò, *in Comment.aphor.37.seu, secundum ejus distinctionem, 39.sect.6.* etiam hanc differentiam agnoscit & admittit, verum nominibus aliis exprimit, & quem nos Conuulsiuum motum appellari diximus, quíque cum manifesta agitatione & concussione fit, Conuulsionem solùm appellandum censet; Distensionem autem, quæ fit motu occulto, cuius species ἐμπροσθότονος, ὀπισθότονος, & τέτανος. Verùm præter communem loquendi vsum hæc statuit, & præter necessitatem vulgatas appellationes mutat: cum synonyma sint spasmus, cõuulsio, & distẽsio, vt dictũ. Concussiones verò illæ & agitationes manifestæ, quas solùm conuul

conuulsiones appellandas censet, σπασμώδεα πάθη, seu conuulsiui motus, non conuulsiones propriè à Medicis dicuntur.

Spasmus & Paralisis interdum iunguntur. Notandum & hoc, Spasmum equidem opponi paralysi, quod in paralysi est mouendi impotentia, etsi membrum flexile sit, in spasmo verò & motibus conuulsiuis motus deprauatus: interdum tamen junguntur ita, vt per vices & alternatim affligant, ita vt pars modò conuellatur, modò resoluatur. Cujus rei exemplum est apud Hippocratem & Galenum, 3.*Prorrhet.t.* 26.quale etiam vidit Petrus Salius Diuersus;vt *in notis in Altimarum,c.*13.refert,quod tamen raro accidit.

Definitio.

Conuulsionis caussa proxima. Sed,vt definitio perfecta constitui possit, de proxima caussa conuulsionis inquirendum,ad quam omnes aliæ,quæ satis multæ sunt,redigi possint.Etsi autem ea sit tendinum & fibrarum in musculis contractio seu longitudo imminuta, ob quam eandem situs differentiam musculum & totum membrum, cui inseritur, secum trahit: tamen cùm idem etiam in motu voluntario accidat;Conuulsio verò contractio præter voluntatem fit: quænam caussa sit,vt præter voluntatem tendines & fibrosæ musculorum partes ita ad originem suam contrahantur, grauissima & intricatissima controuersia est.

Vulgata equidem doctrina est ex Hippocrate, 6. *Aphor.*39. Spasmum ex inanitione vel repletione fieri. Et vtuntur plerique cum Galeno similitudine petita à chordis ex intestinis animalium exsiccatis paratis, vt& coriis ac pellibus. Vt enim hæc, vbi Soli vel igni exponuntur,humore absumpto corrugantur & breuiora fiunt; pariter etiam vbi humorem aliquem imbiberunt,latitudine & crassitie auctâ, longitudo imminuitur,& breuiora redduntur:ita etiam putant, in neruis, ac neruosis musculorum tendinibus ac fibris idem accidere, eósque à caussis nimium siccantibus & humectantibus breuiores reddi.

Recentiores plerique tertium genus caussæ addunt; quod tamen etiam Galenus,5.*Aphor.*1.obseruauit,vellicationem videlicet neruosi generis ex re molesta.

Verùm etsi calumniis facilè obnoxium sit, si quis à sententia in omnium libris ferè vulgata secessionem faciat:tamen vbi de veritate agitur,non quis, vel quot aliquid dixerint,videndum, sed quam bene quid dicatur, perpendendum. Idque & hîc faciendum puto. Quibus autem & quantis difficultatibus priora duo caussarum genera inuoluta sint,in Institutionibus,*lib.* 2.*part.*3.*sect.*2.*cap.*5. dictum, & infrà,*quæst.*1. dicetur. Et quamuis nonnulli anxiè laborarint, vt caussas omnes remotiores ad hæc duo genera referrent:tamen id, quod conati sunt,non præstiterunt; adeo vt doctissimi atque ingeniosissimi Medici de vera caussa inuenienda ferè desperasse videantur. Inter quos est acutissimus Auenrois,qui,3.*collectan.*scribit: *Vtinam scirem,cur distendantur in latum nerui, & non in longum.* Et mox: *Scias, Medicorum verba in hoc symptomate vniuersè propiora esse verbis Musicorum,seu fabellas canentium,quàm demonstratorum.*

Verùm ne actum agamus, ea, quæ in Institutionibus,*loco allegat.* prolixè hac de re diximus, hic non repetemus,nec ea,quæ postea, *quæst.*1.dicentur, sed saltem sententiam nostram, quam vero magis consentaneam,quantum quidem in hac rei obscuritate licet,esse putamus,summatim proponemus.Et propterea breuitèr hic statuimus,caussam proximam Spasmi esse facultatis expultricis partium neruosarum à re molestante irritationem, quæ animalem facultatem sibi in eodem subjecto junctam in consensum trahit, atque ad motum incitat; seu materiam fibrosas & neruosas partes in musculis irritantem. Reliqua, quæ ad hanc rem pertinent,infra,*quæst.*1. proponentur.

Vnde definimus spasmum,quod sit musculorum deprauatus motus, seu versus principium contractio præter voluntatem, à facultatis expultricis partium neruosarum à re molestâ irritatione, quæ animalem sibi junctam in consensum trahit,& ad hunc motum incitat, orta. *Spasmi definitio.*

Caussa & Subjectum.

Sed vt hæc clariora fiant, de subjecto & caussis quædam addenda. Subjectum quidem proprium & proximum conuulsionis musculum esse statuimus. Cum enim musculus proprium & adæquatum motus voluntarij,qui secundum naturam fit, instrumentum sit: etiam motus illius deprauati seu conuulsionis caussa erit; & musculo contracto ossa, & quicquid in parte mobile est, simul contrahuntur. Veruntamen neruis solùm, & fibrosis neruorum partibus mediantibus, vt etiam supra dictum, musculi conuelluntur. Etsi enim musculi ipsi per se sæpe vulnerentur,contundantur, & tumorem aut alium morbum patiantur: non tamen conuelluntur, nisi neruos malum peculiariter attingat.

Variarum autem corporis partium musculos conuulsio occupat. Interdum enim totum corpus, caput scilicet, & omnia sub capite membra conuulsione corripiuntur: interdum caput saluum est, & omnes sub capite partes conuulsionem patiuntur: interdum vnius lateris membra omnia: interdum vna saltem pars, oculus,lingua,ceruix, brachia,manus,crus, pes,digitus.

Caussam proximam diximus esse facultatis partium neruosarum irritationem, quæ animalem in musculis in consensum trahit,& ad motum incitat, seu si alicui ἀκριβολογεῖν libeat, materiam neruosas & membranosas in musculis partes irritantem. Nam, vt in Institut. etiam dictum, aliter sese res habet in expulsione in parte, quæ potentiam habet ad voluntatis imperium sese mouendi, aliter in ea, quæ eâ destituitur.Conuulsio ad prius genus pertinet, sicut & sternutatio ac tussit: in quibus omnibus,quia facultas expultrix naturalis,facultatem animalem in consensum trahit, motus quidam sensibilis excitatur, atque ita vtraque facultas ad conuulsionem concurrit. Neque sola facultas animalis huius motus causa est, vtpote quæ sibi relicta nullum motum,nisi ad voluntatis imperium, aggreditur. Sed hic ad motum hunc primò facultas naturalis concurrit.Cùm enim caussa, quæ conuulsionem parit, in musculo resideat,seu humor seu vapor, primò inde afficitur & irritatur facultas naturalis,quæ sibi conjunctam facultatem mouendi in consensum trahit. Quæ etsi aliàs salua sit,atque imaginatio non deprauata, ob irritationis tamen vehementiam,& totius animalis salutem,ac illam, quæ est in toto corpore, sympathiam partium & actionum obsequi cogitur, & hunc motum coacta seu permittit seu imperat,quem non irritata nō imperasset,seu permisisset;aut certè facultas animalis à naturali in consensum tracta & irritata spiritus animales coacta ad membrum affectum mittit,forsan non ita concurrente imaginatione. Neque enim adeo credibile esse videtur, cum tam vehemens contractio in conuulsione fiat, vt etiam membrum extendi non possit, eam contractionem ab imaginatione, ac locomotiuam dirigente facultate imperari;sed potest fortasse per spiritus animales ad membrum affectum affluentes etiam inuitâ imaginatione motus ille, cuius modum ignoramus,fieri.Neque tamen sine concursu facultatis animalis motum istum fieri posse, manifestum est.Estque irrefutabilis demonstratio hæc, quod conuulsio est contractio:contractio musculorum actio propria:musculi instrumentum non facultatis naturalis, sed motricis: motus musculorum nunquam fit citra facultatis animalis operam, quæ appetitum & rationalem, *A qua caussa musculi in conuulsione contrahātur.*

lem, & sensitiuum complectitur, aut certè non sine spirituum animalium ope.

Neque refert, quod hi motus contra voluntatem fiunt, & quod partem conuulsam etiam volentes extendere non possunt ægri. Etenim vel ab appetitu irrationali fiunt, vel animâ quasi perturbatâ, vt ex Aristotele, *lib. 3. de anima*, *cap. 2.* & Galeno, *2. de motu musculorum*, *cap. 6.* in Institut. diximus; vbi monstratum fuit, motus voluntarios non esse planè ejusdem generis.

Si porrò quæratur, quî fiat, quòd nunc saltem versus vnam partem contractio fiat, parsque ita contracta immobilis maneat; quæ propriè est Spasmus, Conuulsio seu Distensio: nunc verò in hanc vel illam partem varia fiat agitatio, quæ motus Conuulsiuus propriè nominatur: etsi Cardano contrà conuulsionem appellare placuerit; differentiæ caussa in hisce consistere videtur, quod in vera conuulsione seu vapor seu humor neruos vellicans penitius se in neruorum substantiam insinuauit, iisque adhæret, & quasi infixus est: in Conuulsiuo verò motu materia non adhæret neruis pertinaciùs, sed facilè iterum à natura excutitur; quæ tamen cùm iterum neruos petit, conuulsiuus motus continuatur, & tam diu durat, donec materia vellicans tota discussa est. Vnde procul dubio materia, quæ conuulsiuum motum excitat, vaporosa, serosa vel biliosa, ac omnino tenuis est; quia facilè discutitur, & sæpe hinc inde vagatur. In Spasmo autem & conuulsione vera materia est crassior & tenacior, ac propterea pertinacius neruis adhæret. Præterea in conuulsiuis motibus materia neruos extra musculos positos potius afficit, & sic musculi mediatè, & per consensum patiuntur, dum id, quod molestum est, neruis motu suo excutere tentant. In conuulsione autem ipsæ neruosæ fibræ in musculis insertæ afficiuntur immediatè. Quibus accedit & hoc, quod in vera conuulsione vnus musculus saltem, vel plures ejusdem generis, seu extendentes seu contrahentes afficiuntur: in motu verò conuulsiuo etiam contrarij, aut certè nerui extra musculos eò loci, vbi versus oppositos, & contrariorum motuum musculos æqualiter ramos mittunt. Ita enim cum musculis in corpore humano comparatum est, quòd omnes, si paucos excipias, sphincteres vesicæ & ani, vt & cremasteres, contrarios musculos habent, quorum si hic contrahit, ille extendit; si hic eleuat, ille deprimit, & ita de cæteris motus differentiis: etsi numero contrarij semper non sunt pares, sicut caput flectentes duo sunt, extendentes duodecim. Itaque in conuulsione seu spasmo in vno saltem musculorum contrariorum genere caussa mali hæret; vnde etiam membrum versus musculi illius principum contrahitur, & ita rigidum manet. In couulsiuis verò motibus materia vellicans neruos, qui ad vtrumque contrariorum musculorum genus tendunt, infestat; vnde pars nunc contrahitur, nunc extenditur, & omnino vario motu agitatur, prout materia nunc hunc, nunc illum musculum vellicat. Hinc etiam in spasmo, vtpote in quo caussa saltem circa partem affectam, & in loco priuato hæret, cerebrum & sensus integri sunt: in conuulsiuis verò motibus cerebrum sæpe simul afficitur; vnde etiam sensus ferè simul læduntur. Et conuulsiui motus ferè accidunt per partium aliarum consensum, materiâ ab vtero, ventriculo, vel alia parte cerebro per neruos communicatâ: quæ cùm à cerebro rursum excutitur, & in neruos expellitur, nunc hanc, nunc illam partem vellicat, atque inde variorum membrorum concussio & agitatio excitatur. Et quidem si materia hæc ad principium medullæ spinalis mittitur, & æqualiter totam occupat, tunc æqualiter vniuersum corpus conuellitur, & tam dextræ, quàm sinistræ corporis partis membra concutiuntur. Malumque hoc omnium grauissimum est, præcipuè si aliquid materiæ adhuc in cerebro hæreat, vnde & partes capitis conuelluntur, & sensus afficiuntur. Si autem dextram saltem, vel sinistram corporis partem petat, motus conuulsiuus tantùm in dextra vel sinistra parte accidit. Si verò non ad principium spinalis medullæ, sed ad neruum priuato alicui membro inseruientem materia mittitur, motus etiam conuulsiuus fit saltem in priuato illo membro, & nunc brachium, nunc crus, nunc manus concutitur. Et si magna materiæ efficacia vel copia sit, membro è directo posito per communes neruos communicatur. Aliquando etiam, vbi caussa mali in priuato aliquo membro generatur, cùm ea agitari incipit, primùm illa pars motu conuulsiuo corripitur; postea tamen materia per neruos cerebro communicatur, & hinc ad principium spinalis medullæ protruditur; vnde vniuersum corpus motu conuulsiuo prehenditur, aut certè latus è directo loci affecti situm.

Non etiam hîc prætereundum, quomodo Spasmus flatulentus generetur, qui Græcis σπασμὸς φυσώδης, der *Krampff* appellatur, Italis etiam Crampa vel Cramfus nominatur, qui cum maximo dolore, in cruribus præcipuè, & inprimis in suris, accidit, si inter dormiendum pedibus non contectis quis decumbat. Quod malum cacochymicos, flatulentos, & poculis ac crapulæ deditos infestat, partésque cum dolore summo affligit, sed plerumque breui temporis spatio durat. Durat tamen interdum, vt Iohan. Baptista Montanus, *in 9. Rhasis*, refert, per horas quatuor, vt Medicos aduocare opus sit, & plerumque ad verum spasmum via est. *Spasmus flatulentus.*

Quomodo autem generetur, pluribus, in Institution. dictum est, quæ hic repetere non licet. Vero consentaneum est, spasmum hunc flatulentum à flatu vel humore aliquo tenui ac seroso in musculo aliquo collecto, ejúsque fibras vellicante, fieri.

Caussas antecedentes, procatarcticas & euidentes Spasmi quod attinet, primò à sanguine ac plethora spasmum fieri vulgo docent, & quidem ex plenitudine, eiúsque rei exemplum inflammationes afferunt. Verum enim verò multi dantur plethorici, qui spasmum non patiuntur; sicut nec inflammationibus omnibus Spasmus conjungitur. Et si Spasmus tum accidat, fit hoc vbi sanguis corrumpitur & putrescit, acrimoniam acquirit, neruósque vellicat; vt etiam ex Galeno, *6. method. meden. cap. 2.* & alibi videre est.

Pituita deinde conuulsionis caussa statuitur, & plerique eam replendo neruos conuulsionem excitare statuunt. Verùm de modo planè inter se dissentiunt, neque adhuc sufficienter caussam reddiderunt, cur ob pituitam paralyticis membra potius resoluantur, quàm conuellantur, vt postea, *in quæstione*, dicetur. Probabile ergo & hîc est, pituitam corruptam acrimonia sua potius neruos vellicare, quàm replere. Et dantur multi morbi pituitosi, quibus conuulsio non conjungitur. Atque exempla, quæ Forestus & alij afferunt, quibus monstrare volunt, à pituita neruos replente Spasmum excitatum fuisse, id non satis demonstrant, nec plus probant, quam cacochymiam pituitosam in talibus corporibus fuisse. Quomodo verò conuulsio à pituita illa producta fuerit, non satis probant.

De bile Medici, qui vulgarem sententiam sequuntur, in hoc quidem consentiunt, quod conuulsionem inducere possit: sed de modo dissentiunt. Etsi enim quidam statuunt, bilem esse tenuem, & in nerui substantiam facilè penetrare, ac in eam sese insinuare posse: tamen plerique agnoscunt, bilem vellicando potius id præstare, quàm replendo.

Humorem melancholicum, non, nisi rarissimè, aut fortè nunquam, spasmum producere posse quidam statuunt, ea de caussa, quia crassior sit, quam quod possit in neruum, qui durus est sese insinuare. Verùm ex præsupposita opinione hæc dicuntur. Si ergo melancholia spasmum parit, vellicando id præstat.

Quæcunque ergo caussæ humores, qui neruos & fibras musculorum vellicare possunt, generant, conuulsionis *Caussa procatarctica.*

ſionis cauſſa eſſe poſſunt; vt ebrietas, crapula & repletio, conſuetæ euacuationes ſuppreſſæ, balnea & exercitia in corpore plethorico vel cacochymico, aër frigidus ac humidus, & ſimiles.

Quia tamen tales humores in multis abundant, & cauſſæ tales multis obtingunt, qui tamen conuulſionem non patiuntur: procul dubio occultam aliquam diſpoſitionem neruis inimicam humor acquirat neceſſe eſt, antequam conuulſionem pariat, ſimilem illi, quæ epilepſiam generare ſolet.

Cauſſa euidentes. Cauſſas reliquas euidentes ferè omnes neruos exſiccando conuulſionem inducere ſtatuunt; ſed parùm rectè, vt poſtea etiam, *quæſtione* 1. dicetur.

Primò enim inter cauſſas illas referunt febrem ardentem & phrenitidem, quæ cerebri membranas ac neruos omnes exſiccent. Verùm enim verò non omnibus febribus ardentibus, nec omni phrenitidi hoc accidit, & ſæpe conuulſiones in febribus malignis, ſatis, quantum ad calorem, mitibus, accidunt; contrà in aliis febribus, vbi calor ardentiſſimus eſt, non contingunt conuulſiones. Quod indicio eſt, non à calore ſiccante, ſed à vapore aut humore maligno neruos vellicante conuulſiones prouenire. Quod & hoc arguit, quòd conuulſiones illæ non ſunt perpetuæ, ſed per interualla ſæpe recurrunt, quod fieri non poſſet, ſi à nimia exſiccatione prouenirent.

Coleram quoque inter cauſſas conuulſionis referunt; nec malè, ipsâ experientiâ teſte: eam tamen tum ab humore aliquo acri & maligno prouenire, cùm alios neruos, tum orificium ventriculi vellicante, & ita alios neruos in conſenſum trahente, probabile eſt. Sicut etiam Galenus vomitum ex bile æruginoſa inter cauſſas conuulſionis ad cauſſas neruos vellicantes refert, teſtatúrque, adoleſcentem quendam interdum vomitu bilem æruginoſam rejeciſſe, & inter vomendum toto corpore conuulſum fuiſſe, & ſimul vt euacuata eſt ærugo, protinus conuulſionem ceſſaſſe, 5. *aphor.* 1. 12. *method. medend.* & 5. *de loc. aff.*

Eadem ratio eſt hellebori & aliorum fortium purgantium medicamentorum. Etſi enim quidam ſtatuunt, ſiccando, & nimia inanitione hæc ſpaſmum producere: tamen ipſe Galenus, 5. *aphor.* 1. & plerique interpretes eius agnoſcunt, non tam ab inanitione & exiccatione, quàm à vellicatione neruorum conuulſionem prouenire. Et omnino rationi conſentaneum eſt, potius à re moleſta neruos vellicante, ſiue ſit ipſum medicamentum, ſiue humores vitioſi à medicamento agitati, quam inanitione, conuulſionem tum fieri: cùm ſæpe tam breui temporis ſpatio poſt ſumptum tale medicamentum accidat, quo non probabile eſt, tantam interea inanitionem factam fuiſſe, è quâ nerui exſiccari & corrugari quaſi potuerint. Et contra ſæpe in dyſenteria & alui profluuio longo tempore fluxus durant, corpúſque ſatis inaniunt, neque tamen vlla inde ſequitur conuulſio.

A frigore quoque interdum accidunt conuulſiones; refertque Foreſtus, *lib.* 10. *obſeru.* 13. *in Schol.* & *lib.* 10. *obſeru.* 104. *in Schol.* Fridericum, Comitem de Alta flamma, ex largiore aquæ frigidæ potu in Conuulſionem incidiſſe. Verùm frigus nec ſiccando nec replendo id præſtare poteſt, ſed potius quia vel neruis inimicum eſt, vel crudos ac vitioſos humores in corpore retinet, febrémque auget.

Eodem modo in vulneribus capitis interdum neque ex repletione, neque ex inanitione Conuulſiones accidunt, ſed quia à ſanie collectâ membranæ cerebri & nerui vellicantur.

Ita in punctura neruorum conuulſio fit, quam alij ad plenitudinem, alij ad inanitionem referunt, ſed neutri, vt manifeſtum eſt, rectè: ſed fit ea potius propter dolorem ac condolentiam ac conſenſum, & propterea etiam neruo diſciſſo ſanatur.

Et omnino tales cauſſæ, vt frigoris & caloris immoderatus appulſus, neruorum & neruoſarum partium vulnera & puncturæ, compreſſiones, inflammationes, luxationes, ciborum corruptiones, animalium venenatorum ictus & morſus, ſubitus terror, ira, & ſimilia, in quibus fruſtra ſe torquent nonnulli, vt ea ad repletionem & inanitionem referant, rectiſſimè ad vellicationem neruorum referuntur, quam res tales vel ipſæ præſtant, vel humores in corpore commouent, qui id efficiant.

Differentia.

Differentia à loco affecto. Præcipuæ differentiæ ſumuntur à loco affecto, qui eſt nunc totum corpus, nunc pars vna vel plures. Et inprimis notabilis, & ab omnibus Medicis propoſita eſt ceruicis ac ſpinæ dorſi, & hinc totius corporis, conuulſio. Cuius tres ſunt ſpecies: Prima eſt ἐμπροσθότονος, quando non ſolum ceruix, ſed & reliquum corpus in anteriora conuellitur, & mentum pectori penè admouetur, vt æger corpus erigere non valeat: fitque muſculis, qui corpus in anteriora flectunt, affectis, & ad principium ſuum reductis.

ὀπισθότονος. Τέτανος. Altera eſt ὀπισθότονος, quando ceruix & ſpina verſus poſteriora flectitur, quod fit affectis muſculis, qui corpus poſteriora verſus flectunt. Tertia τέτανος, in qua ceruix & reliquum corpus rigidum ac in neutram partem flexile apparet. Etenim in iſto affectu partes manifeſtè conuulſæ non apparent, ſed æqualiter & antè & retrò tenſæ in æquilibrio permanent, quemadmodum in illo motu voluntario ſecundum naturam, qui τονικὸς dicitur. Et corpus hoc modo affectum propriè rigidum dicitur. Celſus tamen, *lib.* 4. *cap.* 3. quamlibet iſtarum differentiarum rigorem appellat.

Deinde huc referenda & illa differentia, cujus ſupra mentionem fecimus, quòd conuulſio in genere accepta alia eſt perpetua, nullis motibus ac concuſſionibus interrupta, qua membrum contractum manet, quæ propriè conuulſio & Spaſmus eſt, in qua cerebrum ſaluum eſt; alia, quâ membrum variis motibus hinc inde agitatur; quod fit, cum cauſſa per corpus variè mouetur, & plerumque accidit cerebro affecto, & conuulſiuus motus propriè dicitur. Iſtam tamen nominum diſtinctionem Medici accuratè non obſeruant, ſed paſſim etiam conuulſiuos illos motus conuulſiones appellant. Spaſmum autem propriè appellatum vulgò ex Arabibus proportionatum ad materiam; conuulſiuos verò motus Spaſmum non proportionatum ad materiam, ſeu per alicuius partis conſenſum nominant. Et quidem hunc non proportionatum ad materiam ideò dicunt, quod non propter materiæ neruos implentis copiam, nec ob eius inopiam, quam ſiccitas neruorum ſequitur, ortum habeat, ſed quod proueniat ex appulſu rei parũ, aut nihil proportionatæ ad materiam, neruoſo generi inimicam, quæ ex parte aliqua, cuius cauſsâ tum hic morbus oritur, ad principium neruorum per partes neruoſas tranſmiſſa, neruos vellicat, & ad expellendum id, quod moleſtum eſt, per hunc motum incitat. Seu, vt Capiuaccius explicat, appellatur non proportionatus ad materiam in quâ, quæ eſt muſculus; cum muſculus à facultate animali liberè mouente non moueatur, ſed ab expultrice, quæ eſt facultas naturalis.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica. Spaſmus ſeu conuulſio propriè dicta facilè cognoſcitur, quod videlicet pars præter voluntatem verſus neruorum muſculique originem contrahitur, ac rigida manet, vt flecti ad voluntatis arbitrium non poſſit. In conuulſiuo verò motu eadem fit cõtractio, ſed non ſemel, verùm ſæpius, ac pars variè concutitur atque agitatur. Præterea, vt dictum, ſenſus reliqui in conuulſione verâ integri ſunt; in conuulſiuis verò motibus plerumque ſimul læduntur.

Signum pathognomonicum. Atque ista præter voluntatem contractio sola ad Spasmum & motum conuulsiuum indicandum sufficit; atque vnicum signum pathognomonicum est. Nam etsi & alia conuulsis symptomata accidant: tamen non semper hoc euenit. Dolor quidem satis frequenter adest: non tamen semper, vel quia sensim fit contractio, vel quia membrum vltra modum & naturalem terminum non contrahitur.

Ita interdum etiam febres coniunguntur, ægri modò calent, modò refrigerantur, modò pallescunt, modò facies rubet & turget, ob inordinatum sanguinis & humorum motum: nonnunquam vrina est bona; nonnunquam magna vrinæ crudæ copia emittitur; aliquando vrina retinetur, & aluus supprimitur. Verùm hæc pathognomonica signa non sunt.

Motus conuulsiui à tremore differentia. Conuulsiuus equidem motus tremorem nonnihil quandoque refert; verum facilè ab eo discernitur, quod in tremore semper concurrit voluntarius motus; Conuulsio verò planè præter voluntatem accidit; tremorque solùm fit in vnam situs differentiam cùm conuulsiuus motus varius esse possit.

Spasmi à Paralysi differentia. A paralysi quoque Spasmus facilè discernitur; quia membrum conuulsum non sine difficultate, vel etiam dolore extendi potest: at membrum resolutum sine omni difficultate partis sanæ, vel astantium operâ extendi potest. Præterea in Spasmo nerui & tendines rigidi ad tactum percipiuntur; in paralysi non item. Spasmus denique breui temporis spatio vel ad salutem vel ad mortem terminatur; cum paralysis sine vitæ periculo in multos annos durare possit.

Vbi autem caussa mali hæreat, è partium conuulsarum numero cognoscitur. Etenim si cum toto corpore faciei quoque musculi conuellantur, & vnà sensus interni ac externi afficiantur, cerebrum ipsum affectum est: si verò sensus omnes constent, neque faciei musculi conuellantur, verùm totum corpus afficiatur; spinalis medullæ principium laborat. Vbi verò pars aliqua saltem conuellitur, nerui ac musculi eius membri motui inseruientes afficiuntur, sicut antea de Paralysi dictum est. Quam ad rem musculorum & neruorum ex Anatome cognitio necessaria est. Cuius verò partis consensu cerebrum afficiatur, ex eius affectæ signis patet.

Recensent hic Authores plerique etiam signa, quibus cognoscatur, an ex plenitudine vel inanitione conuulsio fiat. Verùm cum ex hypothesi ista omnia dicantur, vt ea hic afferamus, opus esse non puto. Qui verò humor peccet, id ex suis signis hîc & alibi propositis cognoscitur. Caussæ euidentes etiam ex ægri vel astantium relatione cognoscuntur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Quò motus in conuulsione est vehementior & diuturnior, aut plures, vel cerebro vicinas partes occupat, aut nobiles, & quarum actiones valde necessariæ sunt, lædit, respirationem difficilem & interruptam, thoracis vel septi musculis conuulsis, efficit, eò periculosior est. Tales enim conuulsiones grauissima inferunt symptomata, maximos ac continuos dolores, virium prostrationem, lipothymiam & syncopen; vigilias, difficilem respirationem ac suffocationem, quæ omnia hominem iugulare possunt. Contrà verò, vbi partes à cerebro remotæ aut ignobiles conuelluntur, minus periculi est,

2. Facilius curatur conuulsio, si cerebri consensu fiat, quàm si primario affectu nerui laborent: nisi tamen affectus, quo cerebrum laborat, ipse pertinax sit; quod in inflammatione cerebri accidit. Neque enim ob vehementia symptomata, dolorem, vigilias, æger diu durare potest, affectus verò breui tempore curari non potest.

3. Si toto corpore ab affectione immuni, aut labrum conuellatur, aut palpebra, aut lingua, prauum symptoma putandum est, & quod magnos timores afferat, etsi affectæ partes paruæ esse videantur. Paul Æginera, *de re Med. lib. 3. c. 19.* Cerebrum enim ipsum tum affectum est.

4. A copioso sanguinis fluxu singultus aut conuulsio, mala, 5. *Aphor. 3. Et.* A sanguinis profluuio desipientia, & conuulsio, malum, 7. *Aphor. 9.* non tam ob inanitionem, quàm ex motu & insultu bilis ac humorum prauorum sanguine euacuato.

5. Ab ὑπερκαθάρσεως conuulsio aut singultus, malum, 5. *Aphor. 4. Et,* Conuulsio ab helleboro lethalis, 5. *Aphor. 1. Et,* A medicamenti purgantis potione conuulsio mortifera, 7. *Aphor. 25.* quod accidit, vt antea etiam, non quòd helleborus & similia medicamenta neruos ita exsiccent & contrahant, sed quod qualitate maligna eosdem stimulent, & lacessant, aut humores, qui id præstant, agitent. Non tamen semper conuulsionem à medicamento purgante fortiore lethalem esse, sæpe experientia docuit; atque ipse aliquot, qui post sumptam colocynthidem & mercurialia medicamenta conuulsionem passi sunt, atque euaserunt, curaui.

6. Ab ileo vomitus, singultus, conuulsio aut delirium, malum, 7. *Aphor. 10.* Nonnunquam enim singultus à materia, quæ præcluso per inferiora exitu sursum vomitione expellitur, concitatur, orificio ventriculi ab ascendente praua materia vel vaporibus irritato. Si verò ad cerebrum vapores tetri efferantur; aut cerebrum orificio ventriculi consentiat, conuulsio aut delirium oritur, prout vel mentis officina, vel nerui offenduntur.

7. Si muliebri profluuio conuulsio aut animi defectus superueniat, malum 5. *Aph. 56.*

8. In acutis febribus conuulsio & circa viscera dolores vehementes; malum. 4. *Aphor. 76. Et.* Propter ardores vehementes conuulsio aut tetanus, malum. 7. *Aph. 67.* quia indicium, materiam sursum ad cerebrum ferri. *Et,* In febribus spiritus offendens malum est: conuulsionem enim indicat. 4. *Aphor. 68.* ob musculos scilicet thoracis initium conuulsionis iam sentientes. De Conuulsionibus in febribus passim etiam alij aphorismi extant apud Hippocratem: In febre non intermittente, si labrum, palpebra, vel oculus, vel nasus, vel supercilium peruertatur, vel non videat, vel non audiat, iam debili existente corpore, quicquid horum eueniat, mors in propinquo est. 4. *Aph. 49.*

9. Conuulsiones, quæ perniciosas phrenitidas sequuntur, lethales sunt. Scribitque Aetius: *tetrab. 2. serm. 1. cap. 131.* se neminem ex iis, qui sic conuulsi sunt, seruatum vidisse, neque, qui vidisset, audiuisse.

10. A vigiliis conuulsio aut desipientia, malum. 7. *Aphor. 18.* non quod nerui calore vel vigiliis nimium exsiccati sint, sed quod humores vaporesque praui per vigilias geniti & agitati, cerebrum & neruosum genus lacessant.

11. Conuulsio à vulnere perniciosa. 5. *Aphor. 2.* ob saniem neruos vellicantem, & inflammationem neruos corripientem: præcipuè si vulnus cerebri sit.

12. Febrem conuulsioni superuenire melius est, quam febri conuulsionem, 2. *Aphor. 37. Et,* Spasmo aut tetano si febris accesserit, morbum soluit. 4. *Aph. 57.* Febris enim ad conuulsionem accedens humores, conuulsionis caussam, absumit: cum contrà si febri conuulsio accidat, à materia maligna eam prouenire, eamque cerebrum petere, & partes neruosas occupare indicio sit.

13. Quartana correpti non admodum conuulsionē patiuntur: si verò prius tentati sint, superueniente quartanâ liberantur. 5. *Aphor. 70.* Rigor enim in quartanâ humorem neruoso generi partim excutit;

&

& calor rigorem ſubſequens eundem concoquit & abſumit.

14. Quicunque tetano corripiuntur, in quatuor diebus pereunt;ſi hos effugiunt, ſani fiunt, 5. *Aphor.6.* Natura enim tam grauem tenſionis, quæ vtrimque fit, laborem, ac hinc ortum dolorem diu ferre nequit, & propterea primo ſtatim dierum criticorum circuitu morbus iſte iudicatur.

15. Quibus tandem hoc addimus, quod plerique, qui ex ſpaſmo moriuntur, diu calidi manent;quia ſuffocati moriuntur, muſculis reſpirationi dicatis conuulſis.

Curatio.

Curatio.

Vt quiſque de cauſſis conuulſionis ſentit, ita ad eas curationem dirigit. Quæ enim ab humore frigido neruos replente creditur fieri conuulſio,eam humorem craſſum attenuantibus, viſcidum detergentibus & euacuantibus, curandam cenſent, atque eodem medicamentorum genere, quæ in paralyſi ſunt propoſita. Quam verò ab inanitione fieri putant conuulſionem, eam humectantibus, vt in hecticâ, interdum refrigerantibus,dum ſcilicet malum eſt à febre ardente;interdum moderatè calefacientibus, cum ſcilicet immoderata euacuatio præceſſerit, curandam putant.

Et quidem in Conuulſione, quam ex repletione vocat, curanda nihil peccatur. Humor enim ille, quocunque etiam modo neruos afficiat,tollendus. Verùm an humectantibus ſolis (quod lex methodi requirit, ſi malum eſt à ſiccitate)conuulſio aliqua curata fuerit,hiſtoriæ & obſeruationes Medicorum conſulantur:Foreſtus equidem, *lib. 10. obſeru.108.* exempla conuulſionis ab inanitione humectantibus curatæ proponit. Verùm ſi rem diligenter perpendamus, Contractura potius fuit, cuius capite præcedente mentionem fecimus quàm vera conuulſio. Idem, *obſeru.110.* vbi conuulſionis ex cholera exemplum habet, quam plerique ad inanitionem referunt, non humectantibus, ſed calefaciente & ſiccante inunctione vtitur.Et quamuis interdum humectantia & calefacientia adhibeantur: tamen potius ad neruos ex conuulſione rigidos nonnihil laxandos, & hoc modo ad dolorem leniendum, quàm ipſam cauſſam tollendã adhibentur.Idẽ Foreſtus, *lib.7. obſeru.17.* in conuulſione poſt febrem continuam,quæ vulgo inanitioni & ſiccitati aſſcribitur, inunctionem ex oleo irino & terebinth.adhibet: extrà verò radicem pœoniæ de collo ſuſpendit,& ſtœchadem medicamentis internis admiſcet.

Itaque cùm generalem cauſſam conuulſionis vnam poſuerimus, atque ab eadem cauſſa Spaſmos illos particulares prouenire docuerimus, à quibus vniuerſalis conuulſio & epilepſia generantur:ea quoque medicamenta Spaſmo conuenient; quæ in epilepſia poſtea proponentur. Ac propterea materia illa praua expultricem in neruis ſtimulans euacuanda & tollenda, & qualitas eius vitioſa corrigenda, cauſſæque omnes, à quibus hoc malum extitit, aut fouetur tollendæ, & omnino præcauendum, ne ex particulari conuulſione vniuerſalis, & epilepſia generetur. Pleraque tamen medicamenta, quæ adhibentur ad paralyſin curandam, rectè quoque adhibentur in conuulſione;cum neruoſo generi amica ſint,& cauſſam Spaſmi diſcutiendi vim habeant.

Ideoque vniuerſales, ſi opus ſit, euacuationes, vt & reuulſiones, maximè per clyſteres fortiores, inſtituantur,poſtea topica,quæ in paralyſi propoſita, etiam hic adhibeantur.Ad curationem tamen rectè inſtituendam inprimis perpendendum an conuulſio fiat per ſe, an verò per conſenſum, Etenim ſi per ſe, & primarium partis affectum fiat, ſimul quidem ad totum corpus, quod plethora vel cacochymia laborans cauſſam in parte affecta fouere vel augere poteſt, principaliter tamen ad partem affectam curatio dirigenda. Si verò per conſenſum fiat,partis illius,cuius conſenſu malum excitatur,habenda ratio, vt poſtea dicetur.

Conuulſionis per primarii membri affectũ curatio. Sanguinis miſſio.

Primò ergò in conuulſione per primarium membri affectum videndum, an ſanguis abundet; iſque pro abundantia & virium ratione copioſius vel parcius educendus. Hippocrates etiam, & Galenus, 4. *de victus rat.in acut.t.28.* cum ob ſpirituum interceptionem & venarum ἀπολήψεις conuulſio excitatur, venam aperit,ſed adhibitis prius fomentis & frictionibus, vt fluxus ſanguinis adiuuetur.

Cucurbitularum cum ſcarificatione applicatio.

Si verò ætas & vires venæ ſectionem non admittant, cucurbitulis vtendum eſt cum ſcarificatione, primò quidem longius à parte affectâ, deinde, corpore bene expurgato, etiam in parte conuulſâ,in qua materia fixa eſt.

Applicentur dorſo & cruribus, ſi ſanguis in toto abundet: ſi in parte, pro vario eius ſitu etiam locus cucurbitulis quærendus eſt.Paulus Ægineta, *lib.3.cap.19.* & 20. ſi crura ſint conuulſa, applicat coxis & poſtremis ſpinæ vertebris; ſin manus, primæ dorſi vel thoracis;ſi labrum tantùm, aut palpebra, aut lingua, occipiti & primis ceruicis vertebris: in tetano ceruici apponit &, vtrinque ad ſpinam, & pectori, quo muſculis magis munitum eſt, & præcordiis, & ad veſicæ ac renum locum.Diligenter tamen cauendum,ne tendinibus muſculorum cucurbitulæ affigantur.

Purgatio.

Hinc ante topicorum vſum ad totius corporis euacuationem accedendum, & pro materiæ ratione præparatio ac purgatio inſtituenda, vt, *capite præcedente,* dictum,& poſtea etiam de epilepſia dicetur. Si tamen fortis ſit conuulſio,& partis nobilioris, ſiue totius corporis, ad purgationem feſtinandum eſt, materiâ etiam nondum præparatâ:ſemperque *caſtoreum* purgantibus admiſceatur.

Reuulſio per clyſteres,& frictiones.

Simul fiant Reuulſiones omnis generis,maximè per clyſteres, fortiores etiam, quàm in paralyſi: adhibeantur quoque frictiones ceruicis,ſpinæ, ſpatularum,manibus oleo lilior. albor. lumbricor. terreſtr. vel caſtor. intinctis,idque ſæpius in die;præſertim vbi dolor vrget:& dum frictiones intermittuntur, ſpina & conuulſæ partes à frigore cuſtodiantur, vel, ex Celſi conſilio, malagma aliquod ex calefacientibus imponatur.Membrum quoque conuulſum ad naturalem figuram ſenſim reducatur.

Topicorum vſus.

His peractis veniendum eſt ad Topica materiã reſoluentia & diſcutientia;vt ſunt olea,linimenta, vnguenta, fotûs, ſacculi, inſeſſus, balnea naturalia & artificialia.

Et quidem cum materia craſſior eſſe videtur,aut cũ calor adeſt,vel corpus valde ſiccatum eſt,ne ſiccantium & calefacientium vſu nimio materia induretur, &, vt dolores illi,qui ex violenta membrorum contractione oriuntur, leniantur,medicamenta ſimul anodyna ſint. Hinc Auicennas laudat renes pingues arietis, hœdi aut vituli,quos in parte affecta detinere iubet, donec exſiccentur. Poſtea membrum conuulſum inuoluit lanâ,quæ perfuſione olei ſemper madida ſeruatur. Idem quoque balneum ex oleo communi & lacte parat. Ac inſeruit huic ſcopo etiam malua, borrago,althéa, fœnumgræc. ol. amygdal. dulc. adeps gallinæ & vituli;quæ aliis,quæ ſpaſmo propriè conueniunt;admiſcentur.

Sunt autem illa, *ol. vulpin.de caſtoreo,* & quod *ex catellis pinguibus* paratur, vt & *pinguedo anſerum ſylueſtrium,* cuius præparationem, ſicut & pinguedinis vulpinæ, peculiarem docet Hollerius, *cap. de Conuulſione.* Vtile eſt *& oleum Philoſophorum, iuniperi, laurin.rutac. terebinth. petroleum, Balſamum ſulphuris, gummi hederæ, Ammoniac.galbanum, & oleum ſeu balſamum galbani.* in Inſtitutionibus, *lib. 5. part. 3. ſect. 3. cap. 33.* deſcriptum.

Vel

Vel ℞. *Ol. terebinth. lumbric. terr.* an. Vnc. jß. *pingued. human.* Vnc. j. *canis* Vnc. ß. Misce.

Linimenta, Olea & Vnguenta. Vel ℞. *Vnguenti dialthéæ* ℥. vj. *ol. terebinth. chamamel.* an. Vnc. j. *lauendul.* ʒ. iij. *caryophyll. cinamomi, ligni aloës*, an. Drach. jß. *styrac. liquid. calam.* an. Drach. ij. F. Vnguentum.

Vel ℞. *Ol. aneth. chamamel.* an. ℥. j. *vnguent. Martiat.* Vnc. ß. *ol. petra, spica*, an. Drach. j. *spirit. vini* Drach. iij. Misce.

Vel ℞. *Ol. laurin.* ʒ. ij. *spica, vulpin. lumbricor.* an. ʒ. jß. *destill. succini, galban.* an. gutt. vj. *ruta, anethin.* an. gutt. iiij. *nuc. mosch. expr.* Drach. jß. Misce.

Vel paretur hoc Oleum, quod in Spasmo in vulneribus vtile est:

℞. *Ol. rosac. chamamel lilior. alb.* an. ℔. ß. *matrisylu. betonic. rosar.* an. ℥. j. *œsypi humidi* ℥. iij. *vini nigri* ℔. j.

Coquantur in vase duplici ad vini consumptionem atque exprimantur.

Commendatur & hoc: ℞. *Mustelam in frusta dissectam*, imponatur in anserem pinguẽ, additis herbis & aromatibus conuenientibus: *pyrethro, saluiâ, lauendulâ, sinapi, castoreo*, & similibus, anserque ad ignem lentum assetur, & pinguedo vsui seruetur.

Inunctæ partes pellibus inuoluantur, vulpium, catorum syluestrium, aut vesica apponatur oleo calefacto semiplena.

Æginera in tetano diuturno in solium olei calentis ægrum descendere iubet bis quotidie; non diu tamen in ipso moram trahere, ne vires exsoluantur.

Possunt etiam balnea fieri ex herbis conuenientibus additâ olei parte tertiâ, vel inunctis mox à balneo partibus conuulsis.

Nonnulli vtuntur sequenti decocto carnis vulpinæ pro Balneo, quod simul anodynum est:

℞. *Carnis vulpin. ab ossibus separata* ℔. ij. *sal. commun.* M. ij. Coqu. ad perfectionem. In *decocto colato* ebulliat *summit. anethi* M. j.

In quo decocto calefacto ponantur manus vel pedes per 2. vel 3. horas, tribus vel pluribus diebus.

Potest & tale Fomentum parari:

℞. *Agrimon. betonic.* an. M. jß. *saluia, chamadr. chamapit.* an. M. j. *origani, calaminth. pulegij, serpilli, hyperici, stœchad. vtriusque*, an. M. ß. *anethi, meliloti chamameli*, an. M. ß. Misce & in aqua communi decoq. & decocto pars affecta fricetur.

Alij hoc Emplastrum commendant:

℞. *Colophon.* Vnc. ij. *picis naual. resina*, an. Vnc. j. *thuris mastich. ceruss.* an. ℥. ß. *sangu. dracon. nitri, sal. Ammoniac. terebinth.* an. Dra. ij. *cera noua* ℥. ij. *vitriol. albi* ʒ. ij. *matr. perlar.* Vnc. ij. *lap. magnet.* ℥. ß. *succini flaui* ʒ. j. ß. *ol. ouor. rosar.* an. Drach. ij. F. s. a. Emplastrum, quod alutæ inductum imponatur.

Vtilis est & aqua Antispasmatica, quâ locus affectus fricandus:

℞. *Fol. lauri, rorismar.* an. M. j. ß. *flor. rosar. rubr.* M. ij. *serpill.* M. ß. *flor. lauend.* ℥. iij. *rad. ireos* ℥. iiij. *cinamomi* ℥. j. *macis.* Drach. j. Contus. & concis. macerentur in *aq. fl. tilia* Mens. j. ß. *saluia* Mens. ß. hinc destill. in MB. Liquor destillatus seruetur.

Balnea sicca. Efficacissima verò sunt balnea sulphurea. Conueniunt & Balnea sicca seu vaporosa è decocto saluiæ, rorismarin. stœchad. chamæpit. origan. iuniperi, & similium, lapidibus ignitis, aut scoriis ferri ignitis infuso.

In vsu tamen horum medicamentorum omnium, quod antea etiam monui, obseruandum, ne subitò siccentur partes, ne tendinibus induratis malum grauissimum ægro concilietur, & membra contracta maneant. Ideoque à mitioribus inchoandum, vt ol. chamæmeli, pinguedine anseris, medulla crurum bouis, oleo vulpino, lumbricorum; hinc ad fortiora ascendendum.

Medicamentorum internorum vsus. Intra corpus sumptum castoreum cum mulsâ, aut alia aqua conueniente valde efficax est.

Inprimis verò essentia castorei cum spiritu vini extracta, gutt. v. vel vij. dosi in aqua saluiæ propinata, simulque extrà loco affecto illita, valde vtilis est.

Vel ℞. *Elect. dacori.* Vnc. jß. *conseru. fl. saluia, betonic.* an. ℥. j. *rad. pyreth. cond.* ʒ. iij. *theriac. el.* ʒ. j. *Mithridat. spec. diacastor.* an. Drach. ß. *extr. radic. cardopat.* Scrup. j. Cum *syrup. de stœchade* Fiat Electuarium, de quo manè & vesperi capiatur quantitas nucis moschatæ.

Aliud:

℞. *Conseru. pœon. rorismar.* an. Vnc. j. *maioran. betonica* an. Vnc. ß. *primul. veris* Drach. iij. *bugloss.* Drach. ij. *pulu. sem. cardui ben. fœnicul.* an. ʒ. j. *rad. pœon.* ℈. iiij. *nuc. mosc. cond.* ʒ. ijß. *cort. citri condit. zingib. cond.* an. ʒ. vj. *galanga cond. calam. arom.* an. ʒ. jß. *cinamom. acut.* ʒ. sem. Incisis incidend. misc. Cum. *syrup. pœonia.* F. Electuarium.

Vtilis est Aqua hirundinum composita, sicut & in epilepsiâ, quæ hoc modo paratur:

Aqua hirundinum composita. ℞. *Pullos hirundinum domesticorum è nidis extractos*, num. LX. purgentur, (quod fit demendo tantùm extremitates pennarum grandiorum, capitibus pennarũ, vel radicibus in corpore relictis non euulsis) & lotis vino (alij integras comburunt in olla noua) affunde *vini Maluatici* ℔. iij. vel. q. s. adde *semin. sesel. cardui bened.* an. Vnc. ß. *calami aromat. cyperi longi*, an. Drach. ij. *fol. maioran. ruta.* an. M. ß. *rasura C. C. visci querni, vngula alcis* an. Vnc. ß. *radic. pœon* ☽ *â decrescente collectarum* Vnc. ij. *castorei* Vnc. j.

Stent in infusione per vnam atque alteram septimanam, postea destillentur in B. M. vel arena. Atque hæc Aqua hirundinum dulcis appellatur.

Alij loco vini Maluatici sumunt acetum, & Aqua hirundinum acida appellatur. Dosis aquæ est à Drach. ß. ad Vnc. ß. pro ratione ætatis. Datur vel sola, vel mixta cum saccharo, aut cum duplo aquæ flor. tiliæ, vel lilij conuallium. Ad tetanum etiam laudatur lotium caprinum cum aqua mixtum, & ieiuno ægrotanti exhibitum.

Paulus Æginera, *de re Med. lib. 3. c. 10.* scribit, conuulsis acanthi radicem & spinæ albæ semen potum, itemque spinæ Ægyptiæ opitulari, quosdam etiam centaurij tenuis succum exhibere refert. Ibidem, *c. 30.* in robustis exhibet aquam mulsam ad dimidias decoctam, & panacis Drach. j. Dat & Ammoniacum, & succum Cyrenaïcum erui magnitudine.

Laudatur valde hoc Electuarium.

℞. *Castor. sagapeni, opopanac.* an. Drach. j. *succi Cyrenaici* Drach. jß. *acori, scordij*, an. Drach. ijß. *trium piper. schœnanth. carui*, an. Drach. ij *asari, scilla assata*, an. Drach. jß. *radic. ireos, sem. apij, mastich.* an. ʒ. j. *succi stœchad. Arab.* Vnc. j. *mellis*, q. s.

Terenda terantur, & melle anthosato excipiantur. F. Electuarium, cuius exhibetur quotidie Drach. ß. cum aqua mulsâ.

Cardanus, *de curationibus admirandis. cap. 15.* quẽdam opisthotono laborantem curauit abstinentiâ à carnibus, vino & ouis, linteis in ol. chamæmel. & liliac. madefactis perpetuò impositis ceruici, partibusque, quæ contrahebantur, & medicamento; quod constabat ex Mithridatio, & electuario de moscho cum margarit. hyacintho, smaragdisque Orientalibus.

An conuulsi aqua frigidæ perfundendi. Hippocrates, *5. Aph. 21.* & *3. de morbis* largam perfusionẽ aquæ frigidæ probat in mediâ æstate in tetano sine vlcere; (nã vlceratis frigus nõ cõuenit, quia est mordax, suppurationemque impedit) quod Galenus etiam ad alias conuulsionum differentias accommodat, vbi scilicet æger iuuenis est, non infans, εὔσαρκος, & tempus æstiuum. Ita enim calor natiuus clausis poris cutis intrò cogitur, & per accidẽs absumitur morbi materia, seu à subita aquæ frigidæ perfusione corpus frigore concutitur, & materia neruis adhærens excutitur. Etsi verò Paulus Æginera, *loco allegato*, hoc remedium improbatum

probatũ eſſe ſcribit à poſteris,quod & ipſe reijcit:tamẽ reperti ſunt, qui poſt eum id vſurpârunt, inter quos eſt Valeſcus de Taranta, *lib.1. cap.21.* qui duos tetano laborantes hoc modo curauit:Ægrum à quatuor viris erectum tenere iuſſit,& 24.vrceos aquæ ſupra collum & omnia inferiora membra eius perfudit,& ſtatim eum collocauit ante ignem,& poſt ſeſquihoram inunxit eũ à collo vſque ad vltimam vertebram & lumbos ac brachia vnguento dialthéæ,Martiato,& Agrippæ, ac oleo caſtorei, ipſique iuſculum pulli propinauit: vterque æger hoc modo conualuit.

Nonnulli ad ſpaſmum curandum etiam febrem inducendam putant:de quo quid ſentiendum ſit,*quæſtione 2.* dicemus.

Diæta.

Diæta.

In hac conuulſione victus ratio ſit eadem, qualis in paralyſi propoſita eſt.In cibo vitetur coturnix:cum ex eius vſu,vt Auicennas ſcribit,periculum Spaſmi & Tetani immineat,non ſolum quia helleboro veſcitur, verum etiam quia à tota ſubſtantia eam vim habet. Decoctum ligni Guajaci,ſarſæparillæ vel ſaſſafras cum victu attenuante & incidente egregiè tam generationem humoris pituitoſi prohibet,quàm generatum ac neruis adhærentem abſumit, at neruos roborat. Acetum etſi inſignem vim attenuandi craſſos humores habet: tamen quia neruis inimicum, ſeu ſolum, ſeu cum aliis miſtum, eſt vitandum.Danda etiam opera, vt membra conuulſa extendantur,ſed lentè,ac ſenſim.Sic enim cõuulſione minus affliguntur, nec materiam neruos impetentem admittunt.Inprimis verò ſi maxillæ conuelluntur,præcauendum cuneo, vel alia re interiectâ, ne dentibus linguæ damnum inferatur.

Conuulſionis per conſenſum Curatio.

Conuulſionis per conſenſum Curatio.

Conuulſionis autem per conſenſum eadem ferè curandi ratio eſt, quæ epilepſiæ per conſenſum, vt ſuo loco dicetur. Nimirum, vt pauca addamus, ſi ab ore ventriculi ſuccis acribus vellicato conuulſio fiat, Galenus vomitũ præcipit, *12.meth.med. c.vltim.* aut,ne os ventriculi tranſitu maligni humoris magis offendatur, pilulis ille per aluum ſubducatur,aut clyſtere acri.

Si ex cholera acutiſſima fiat,ſimili ferè ratione curatur,addendo quæ os ventriculi roborant. Ita cum bilis æruginoſa in ventriculo hærens conuulſionem excitat vomitu reijcienda.

De curatione Conuulſionis ex vteri vitio videatur Galenus,*6.de loc.affect.cap.5.*

A venenati animalis ictu orta cõuulſio curatur vinculis ſupra partem læſam iniectis, teſte Galeno,*3.de loc. affect.c.7.*& cucurbitulæ cum magna flamma,vel cauterium actuale ſupra partem læſam apponatur;ac præterea veneni illius, quod iniectum eſt, antipharmacum exhibeatur,aut,ſi hoc ignoretur, ad communia alexipharmaca confugiatur,& exhibeatur theriaca vel gentiana,ſaluia,vtraque ariſtolochia, dictamnus Creticus. Extra quoque vulneri theriaca cum oleo roſaceo miſta imponenda. Vulnus diu apertum ſeruetur:de quo plura de venenis.

Quæ à vulnere conuulſio exiſtit, cum non omnis lethalis exiſtat,curatur prouidẽdo,ne phlegmone neruoſa pars apprehendatur, miſſo etiam ſanguine ſi non ſatis effluxerit;poſtea dolorem ſedando per frictionem continuam cum oleo lumbricor. terreſtrium. In punctura nerui ſi foramen ſit anguſtius, ferro id dilatetur, vt medicamenta penetrare,& ſanies exſtillare queat:cauendo tamen, ne aucto dolore conuulſio ingraueſcat. Dolori medetur terebinth.cum ol. roſac. miſta. Spina dorſi oleo liliorum albor. & terebinth. inungatur; vel vulneri inſtilletur ſulphur, (aut loco eius Balſamum ſulphuris) aut parum euphorbij diſſolutum in oleo roſaceo & terebinth.

Vel ℞.*Ceræ* Vnc.j.*picis,terebinth.*an. Vnc.ß. *euphorbij* Drach.j.F. Emplaſtrum.

In corporibus mollibus euphorbij doſis minui poteſt.Iſta tamen vehementer calida & acria nõ applicãda neruo detecto,ſed in profundo condito.In punctura enim nerui medicamenta exſiccare, ſed ſine mordacitate, debent. Talia medicamenta parantur ex calce ſæpe lota cum oleo roſaceo miſta.

Quod ſi conuulſio his remediis non ſanetur, ne cerebro, ac toto neruoſo genere in conſenſum tracto æger de vita periclitetur, neruus per tranſuerſum, paulò ſupra locum vulneratum, præſcindendus. Præſtat enim motum vel ſenſum partis amittere, quàm de vita periclitari. De quibus plura Galenus,*6.meth.med. cap.2.& 3.*

A meningum punctura cranium trepano aperiendum, vt materia tranſpiret;aut epiſpaſticis extrahenda niſi plenitudo ſubſit.

Reliqua ex curatione epilepſiæ & paralyſis petantur. Et quidem medicamenta interna præcipuè è cura epilepſiæ;topica è cura paralyſis.Inprimis caſtorei intra & extra aſſumpti magna efficacia eſt,quia non ſolum maximam attenuandi & diſſoluendi vim habet, verùm etiam neruoſis partibus proprietate quadam ſingulari conuenit.

Spaſmi flatulenti curatio.

Si à flatu Spaſmus ortum habeat, qui vulgò *der Krampff*, appellatur,muſculorum inuoluntariæ extenſioni voluntaria contrariorum muſculorum, qui conuulſis muſculis opponuntur, extenſio opponenda.Ita enim flatus, qui muſculos contrahebant, ab iis repelluntur & quaſi excluduntur. Atque hoc modo paroxyſmus ſæpe facilè tollitur;præcipuè in muſculis, qui ſuram conſtituunt,& pedes digitoſque mouent. Quod ſi non tantùm in pedibus,ſed & alibi, & in maxilla inferiore accidit, periculum epilepſiæ imminet. Si verò extenſione in contrarium non tollatur iſte Spaſmus, clyſter, ſi opus ſit, flatus diſcutiens iniiciatur. Extra verò membrum decocto flor. chamæmeli, meliloti, rutæ, ſaluiæ, fol. lauri foueatur, fricetur; & inungatur ol. coſtino,de caſtoreo, de ſpica, & ſimilibus. Vtilis eſt & ſpir. vini,præcipuè in quo fl chamæmel.& lauend. macerati fuerint,ſeu aqua aliqua Apoplectica & Epileptica, ſi ea membrum illinatur. Theriaca quoque in ſpiritu vini diſſoluta valde prodeſt. Poteſt & hoc Cataplaſma apponi:

Spaſmi flatulenti curatio.

℞.*Abſinth.pulegij,rutæ,*an.M.j.*baccar.lauri* p. j. *cumini* Vnc.j.

Coquantur in vino,& cum melle F. Cataplaſma. Vel ſacculus ex milio, furfure & ſale imponatur; cui addi poſſunt fl. chamæm.meliloti,baccæ iuniperi,lauri, ſemen cumini. Æger verò caueat ſibi ab aëre frigido, nec membra aquâ frigidâ humectet.Cibos flatulentos, crapulam,cruditatem & nimiam Venerem fugiat.

Chymici in hoc affectu commendant tincturam & liquorem ☽æ, corallior. medicamenta ex ſulph. Balſamum gummi hederæ & elemi, eſſentiam & ol.deſtillatum radic.Imperatoriæ,magiſterium hyacinthi.

Amuleta.

Inter amuleta ab autoribus recenſentur,vngula alcis annulo incluſa,vel aliàs geſtata, tendines eiuſdem, radix eryngij, tormentillæ, & biſtortæ de collo appenſa, magnes item,corallia rubra,lignum viſci querni.

* * *

QVÆSTIO

QVÆSTIO. I.

Quæ ſit proxima Conuulſionis cauſſa?

Cauſſa proxima Conulſionis etſi ſit muſculi verſus ſuum principium contractio: tamen quia hoc ipſi cum motibus voluntariis commune eſt, de alia cauſſa Medicus ſollicitus ſit, neceſſe eſt, ob quam præter naturam & voluntatem fit hæc contractio, quæ conuulſionem parit. Verùm res hæc plurimis controuerſiis inuoluta eſt, & ſiue veteres, ſiue recentiores conſulas, difficultatè non caret, vt rarò inuenias, quæ animum veritatis auidum ſatient. Quia autem plura de hac quæſtione in Inſtitut. diximus, iſtis repetendis tempus & operam perdendam non puto. Pauca ergo ſaltem addam. Galenus equidem, vt Iacchinus apertè confitetur hac in re varius eſt, & parum ſibi ſimilis. Interdum enim duas illas cauſſas ab Hippocrate, *6. Aphor. 39.* poſitas, inanitionem & repletionem ſcilicet, ſolùm ponit; alibi verò, vt *5. Aphor. 1.* tertiam cauſam addit, vellicationem partium neruoſarum à re moleſta. Et quidem ad hanc cauſſam multæ cauſſæ euidentes facilè referri poſſunt, in quibus ad plenitudinem vel inanitionem referendis vulgò Medici fruſtra laborant, & ipſi inter ſe diſſentiunt.

Sunt equidem, qui putant, temerè ab Hippocratis doctrina recedi, idque ideò fieri à quibuſdam, quod fundamenta, quibus ea innititur, non aſſequi queant. Fundamentum autem eſſe, quod Galenus, *2. de ſymptomat. cauſſis, cap. 7. 2. de loc. affect. cap. 7. libr. 3. cap. 6.* proponit, nimirum ſimilitudinem inter motum voluntarium & conuulſionem. Vt enim in motu voluntario muſculi verſus ſua principia contrahuntur, contractique ſimul attrahunt partes, in quas inſeruntur: ita conuulſione eodem planè modo ἀκουσίως muſculos ad ſua principia contrahi. Quod fundamentum equidem libenter concedimus, & hactenus aliquoties propoſuimus. Dum verò ſubſumunt, hoc tantùm fieri ob neruoſorum corporum repletionem & inanitionem, principium petunt, & plurimùm falluntur. Neque enim in ſanis, & dum ſecundum voluntatem fit motus, repletio & inanitio eſt contractionis cauſſa. Neque etiam ipſe Galenus, & qui Hippocratem ſequuntur, Medici duas has ſolùm cauſſas conſtituunt, ſed vellicationem à re moleſtâ addunt. *5. Aphor. 1.* Neque à repletione vel inanitione conuulſiones oriri id ſatis probat, quod cauſſæ cum internæ tum externæ, quæ ad plethoram & cacochymiam faciunt, conuulſionis cauſſa ſunt. Id enim tantum docet, conuulſionem fieri in corporibus vel plethoricis, vel cacochymicis. Quo verò modo non paralyſis, non alius affectus à plethora & cacochymia proueniat, ſed côuulſio, id non docet. Ita etiam quamuis euacuationes inſtituantur, id tantum inde colligi poteſt, plethoram vel cacochymiam tollendam eſſe, quod conuulſioni cum multis aliis affectibus commune; non verò probat, quomodo inde conuulſio proueniat.

Et cauſſæ illæ duæ tot difficultatibus ſunt inuolutæ, vt nemo ex iis ſeſe hactenus expedire potuerit. Ad inanitionem quomodo puncturas, ictus animalium venenatorum, vſum medicamentorum purgantium & malignorum, & ſimiles cauſſæ referri poſſint, nonnulli quidem ſe variis modis torquent, ſed fruſtra, vt etiam in Inſtitution. dictum. Et quidem hoc concedimus, chordas, lora & coria exiccata abſumpto humido breuiora fieri, corrugari & contrahi: ſed quomodo hoc in neruis ab iſtis cauſſis fiat, nondum docere potuerunt. Ideóque plerique doctiores Medici, qui aliàs vulgarem doctrinam ſequuntur, cauſſas iſtas pleraſque non exiccando neruos, ſed vellicando eoſdem, cauſſam ſpaſmi eſſe, vltrò concedunt.

Nec magis feliciter in altera cauſſa, ſcilicet repletione, ſeſe expediunt: neque dum cauſſam reddere potuerunt, cur humor pituitoſus neruos replendo potius conuulſionem, quam paralyſin efficiat. Scribitque Iacchinus, Auicennam difficultatem hanc vidiſſe, ſed ſic reſpondiſſe, vt à nemine intelligatur. Neque ſimile, quod de chordis & coriis hic adducunt, quadrat, quod ſcilicet quod accedit latitudini, à repletione decedat longitudini. Hoc quidem verum eſt, quod corpora, quæ manifeſtam habent cauitatem, & tendi poſſunt, ſi in latum diſtendantur, breuiora fiunt, & quod latitudini accedit, longitudini decedit. Quæ verò cauitate manifeſtâ deſtituuntur, vt lora, coria, & ipſæ neruoſæ illæ fibræ, ſi humectentur; & ſecundum longitudinem, & ſecundum latitudinem laxiora fiunt: vt manifeſtè hoc in coriis, vt & in lignis, ſi aquam vel aërem humidum imbibant, fieri videmus, quæ & ſecundum latitudinem, & ſecundum longitudinem plus ſpatij occupant, & iterum exſiccata & ſecundum latitudinem, & ſecundum longitudinem imminuuntur.

QVÆSTIO II.

An febris pro Spaſmo curando excitanda ſit?

Cum febris ſuperueniens ſpaſmum curare poſſit, vt antè diximus, de febre excitanda Autores diſſentiunt. Alij id planè improbant. Arabes Ephemeram concedunt. Galenus, *6. Epidem. comment. 6. aphor. penult.* cum alias febres, tum ex diuturnis quartanas potiſſimum: Hippocrates & Galenus *1. Prorrhet. comm. 2. aphor. 50.* ita moderatam, vt nec nimium debilis nihil vel parum efficiat, nec nimium vehemens aut maligna vires exſoluat. Ideo Numenij filium obortâ apoplexiâ febri debili ac diuturna ſubſecuta haudquaquam ſanatum fuiſſe. Verum febrem ſemel accenſam deinceps ita temperare ac moderari, vt morbum ſolùm expugnet, & naturæ non noceat, difficile eſt; vt ſupra etiam de Paralyſi dictum. Ideóque tam anceps & periculoſum remedium non tentandum.

CAPVT XXIX.

De Incubo.

Poſtquam ſymptomata, in quibus facultates principes ſeorſim, vt & motus animalis, læditur abſoluimus: reſtant adhuc ea ſymptomata, in quibus animales actiones ſeu plures, ſeu omnes læduntur. Inter quæ primò eſt Incubus, Græcis ἐφιάλτης, ab ἐφάλλεσθαι, hoc eſt, inſaliendo nomen habens; quod hoc malo correpti ſe ab aliquo inuadi, atque ab onere incumbente premi ſomniant: cuius affectionis tamen recordantur expergefacti, falsámque illam imaginationem fuiſſe agnoſcunt. Cæterùm nonnulli malum Dæmoniacum eſſe putant, & Plinius, *lib. 25. cap. 4.* Faunorum in quiete ludibria appellat; quæ tamen fabuloſa Aetius, *tetrab. 2. ſerm. 2. cap. 12.* & Oribaſius, *συνόψ. cap. 12.* meritò repudiant. Quidam & ἐμβολήν, teſte Aureliano, hoc eſt, aggreſſionem & inuaſionem nocturnam nominant. Themiſon, teſte Ægineta, πνιγαλίωνα & πνιγάλωνα, Dioſcorides πνιγμὸν ἐνύπνιον, à ſpecie ſuffocationis, quæ hoc malo laborantibus in ſomno offertur, Auicennas ſuâ linguâ Strangulatorem nominat: Nimirum qui hoc malo laborant, ſub primum ſomnum onere ſe aliquo opprimi & quaſi ſuffocari ſomniant, & quamuis clamare, & alios in auxilium vocare velint, non poſſunt, neque etiam manus ad onus hoc, quo ſe opprimi ſomniant, amoliendum & amouendum liberè mouere valent, Incubus.

Alij verò Incubi ſunt, quorum Auguſtinus, *de ciuit. Dei, lib.* 15. *c.* 23. aliique Autores mentionem faciunt, Dæmones ſcilicet, qui mulieribus ſe commiſcent, & ab incubando Incubi dicuntur, ſicuti qui viris, & patiuntur muliebria, Succubi; quod an fiat, vel qua ratione fiat, diſquirere hujus loci non eſt: cum tantùm de ſymptomate facultatis animalis læſæ & affectæ p.n. à cauſſis naturalibus proueniente agere nobis ſit propoſitum. Sunt tamen nonnulli, qui hoc malum Incubi nomen accepiſſe putant ex eo, quòd ephialte laborantes opinantur, hominem, qui illos opprimit, turpis libidinis vſum ab iis exigere, ſeu vnà cum illis concumbere; vnde etiam quidam in Cacodæmonem ejuſmodi ludibria, quæ per ſomnum contingunt, referunt. Et fieri poteſt, vt hoc morbo, tanquam inſtrumento, ad affligendos & vexandos homines Cacodæmon vtatur.

Definitio.

Definitio. Eſt ergo Incubus reſpirationis offenſio, & vocis interceptio, corporiſque oppreſſio, ſeu motus impedimentum, cum falſo inſomnio ponderis thoraci incumbentis, à vapore craſſo, poſteriora potiſſimùm cerebri obſtruente, vt ſpiritus animales ad liberam reſpirationem, & motum edendum prodire nequeant.

Nimirum omnes ferè actiones animales in Incubo læduntur. Nam imaginatio deprauatur; ſenſus eſt torpidus; facultas motrix, quæ reſpirationi, voci & motui membrorum inſeruit, laborat. Vnde ægri ſomnum quidem excutere conantur, ſed cum maxima difficultate id accidit; aſſurgere, vel manus mouere, vel loqui aut clamare conantur; id tamen præſtare nequeunt.

Quam læſionem cum homo percipit in ſomno, varias dormiens cauſſas, vnde ea quaſi oppreſſio veniat, comminiſcitur & ſomniat. Quale quid etiam aliàs iis, qui cauſſam aliquam morbificam in parte aliqua in ſomno ſentiunt, accidit, dum ſe vulnerari, mordeti, vel alio modo lædi, aut crus lapideum habere ſomniant. Etſi verò ad vocem edendam, & ad membra mouenda, qui Incubo laborant, adeo apti non ſint, ſed & in iis motibus aliquid impedimenti percipiant: tamen quia illi motus in ſomno ita neceſſarij non ſunt, ſed ceſſant, thoracis verò motus etiam in ſomno ob reſpirationem neceſſarius eſt, fit, vt hoc, tanquam ſummè neceſſario, etiam in ſomno, læſo, triſtis ſenſus oriatur grauitatis pectoris, qui ſenſus oblatus phantaſiæ facit, vt æger ſuffocari ab externa aliqua violentia ſibi videatur.

Cauſſæ.

Cauſſa proxima. Cauſſa proxima eſt obſtructio meatuum cerebri, qui ad initium ſpinalis medullæ tendunt, & ſpiritus animales organis ſenſus ac motus deferunt, à vapore craſſo. Fernelius equidem, *de part. morb. & ſympt. l.* 5. *cap.* 3. quem Platerus ſequitur, cauſam eſſe craſſam pituitam & melancholiam ſtatuit, verum non in cerebro, ſed circa præcordia inhæreſcentem, quâ per crapulam & cruditatem turgeſcente, diaphragma pulmoneſque premantur, craſſo autem vapore in fauces & cerebrum exhalante vox ſupprimatur, ſenſus atque mens obturbetur, viſiſque triſtibus offendatur. Etſi verò quãdoque iſtâ thoracis ſuppreſſionẽ hoc modo fieri poſſe nõ negamus; tamen ea non eſt præcipua cauſſa, nec ſemper à cruditate & crapula, verùm etiam ſine his, & aliis cauſſis fieri poteſt. Et cerebrum præcipuè affici, id indicio eſt, quod non ſolùm motrix reſpirationi ſeruiens, ſed & quæ voci & aliorum membrorum motui præeſt, non ita libera eſt, & Incubo laborantes difficulter expergiſcuntur: atque Incubus ſæpius imminentis grauioris cerebri affectûs præſagium eſt.

Et quidem poſteriores cerebri meatus, qui ad ſpinalem medullam tendunt, inprimis obſtruuntur; vnde & ſupino corpore cubantes maximè hoc malo corripiuntur. Obſtructio autem iſta non fit ab humore, ſed à vapore craſſo ſaltem. Nam malum hoc citò fit, & citò deſinit. Vapor autem craſſior eſt, quia æger non ſine difficultate expergiſcitur, aut forſan etiam narcoticam quandam vim habet. Obſtructio etiam ea non integra eſt, ſed leuior, quam quæ carum aut apoplexiam generat.

Cauſſa antecedens. Antecedẽs cauſſa, à qua vapor ille eleuatur, eſt craſſa pituita, aut humor melancholicus in hypochondriis & circa præcordia hærens, quâ materiâ per crapulam & cruditatem, vel aliis de cauſſis turgeſcente & motâ nõnunquam diaphragma & pulmones premuntur; præcipuè verò craſſo vapore illinc in cerebrum exhalante, & neruorum principia obſtruente, vnà cum motu thoracis, reſpirationi inſeruiente, vox impeditur, & phantaſia viſis triſtibus turbatur. Etſi verò à reſpiratione impeditâ, & grauitatis ſenſu præcipuè triſte illud ſomnium de opprimente aliquo oriri veriſimile eſt: tamen aliquid etiã hîc facere vaporem prauum in imaginationis ſedem irrepentem, & ſpiritibus ſeſe miſcentem, credibile; ſicut contra benignis & ſuauibus vaporibus mixtis cum ſpiritibus animalibus inſomnia læta & concinna exiſtunt.

Rhaſes & Auicennas etiam vaporis ſanguinei meminerunt, ſiue à ſanguine ipſo craſſo è venis prodeat, ſiue à ſanguine in ſemen craſſum mutato: vnde Veneris per hunc morbum in ſomniis ludibria exiſtunt.

Itaque vapor ille ad caput plerumque aſcendit à materia extra hoc alibi conſiſtente; in pueris etiam à vermibus: interdum verò & in ipſo capite gignitur, ex alimenti cerebri excremento tenui, quando illud frigore externo repentino incraſſatur & repellitur, ne citò diſcuti queat.

Generatur autem ille vapor vel ob errorem externum, ob victum ſcilicet craſſum & vaporoſum, vel læſa facultate, præcipuè ob intemperiem frigidam capitis vel ventriculi. Atque hinc cauſſæ remotiores, procatarcticæ & euidentes ſunt nimia cibi repletio, crapula & hinc ſequens cruditas, ſomnus ſtatim à repletione, decubitus ſupinus, aër denique frigidus, cuius vi materia incraſſata in cerebro in meatus eiuſdem exprimitur; atque hinc temulentis inprimis ac cruditate laborantibus Incubus familiaris eſt, & quidem ſomni initio, quando vapores craſſiores maiori copia ad caput eleuari incipiunt, nec, ſicut vigilantibus accidit, ſatis diſcuti poſſunt. Et præcipuè hoc accidit, dum homo ſupinus decumbit; cum per illum decubitum prompta fiat in caput euaporatio, ac materia facilius ad nucham & ad poſteriores cerebri partes, ac initium ſpinalis medullæ moueatur, meatuſque in illo decubitu nonnihil comprimantur. Non negarim tamen, ob decubitũ ſupinũ incubũ faciliùs excitari etiã ob motus muſculorum motum thoracis promouentiũ lęſionẽ. Motus enim is in decubitu ſupino non ita liber eſt: Vnde etiã qui ſupini dormiunt, facilius ſtertunt, quam ij, qui in alterutrũ latus decumbunt. Inde cauſſa huius morbi definitur, quod ſit ἀναθυμίασις εἰς κεφαλὴν ἀναθρέχουσα ἐξ ἀδηφαγίας καὶ ἀπεψίας. Hinc etiam pueri huic morbo inprimis ſunt obnoxij ob ἀδηφαγίαν, qua vitioſi humores collecti vapores multos in caput remittunt; ſæpe & ob vermes in inteſtinis genitos. Atque hinc pauores quoque per ſomnum in pueris exiſtunt, de quibus Hippocrates, 3. *aph.* 24. Narrat quoque quidam apud Cœlium Aurelianum, Romæ aliquando hunc morbum epidemium & publicè graſſantem fuiſſe, & multos inſtar peſtis iugulaſſe.

Dubia de Incubi natura & cauſſa. ¶ [Egi equidem de Incubo *hoc ipſo c.* & vulgarẽ ſententiam explicaui: quia tamen de Incubi natura & cauſſis aliquid dubij adhuc occurrit, illud explicandum. Vt autem ex definitione Incubi ibi traditâ conſtat, duæ

De Natura. duæ actionum læsiones in Incubo sunt, nimirum somnium graue & falsum, ac respirationis difficultas, quo vnico Incubus ab aliis omnibus somniis grauibus differt, quòd scilicet in Incubo maior est respirationis difficultas, quàm aliàs in somnio naturali esse solet: vt ita Incubus sit respirationis offensio cum prauis insomniis. *Definitio Incubi.* Læsiones corporis enim sæpius in somno offeruntur, & somnia pariunt. Ita Galenus refert, quendam somniâsse, sibi crus lapideum factum, & postea eiusdem cruris paralysin passum esse. Nam cùm aliqua molestia, vel læsionis sensus, in parte aliqua per somnium occurrit, nec imaginatio liquidò cognoscere potest, qualis illa sit, aliquid aliud fingit. Ita ille, cùm caussam paralyseos iam influere sentiret, crus lapideum sibi factum esse somniauit. Incubum patientes cùm difficili respiratione laborent, nec tamen vnde illa pendeat, liquidò cognoscere possint, onus vel hominem aliquem pectori suo incumbere imaginantur.

De caussa. Antiqui. De caussa verò maior difficultas est. Antiqui statuunt, in Incubo ventriculos cerebri à vaporibus crassis oppleri, & influxum spirituum animalium per neruos ad organa respirationis prohiberi: atque ita in neruis à cerebro ad thoracem tendentibus caussam mali hærere existimant. *Fernelius & Platerus.* Fernelius verò & Platerus equidem in eo consentiunt cum Antiquis, quòd vapor crassus huius mali caussa sit; de modo verò quo difficilem respirationem inducat, dissentiunt, dum non ob cerebri & neruorum obstructionem influxum spirituum animalium in musculos thoracis prohiberi, sed à vaporibus circa præcordia hærentibus diaphragma & pulmones comprimi statuunt. Et sanè, quæ de obstructione ventriculorum cerebri dicuntur, falsa esse, iam plerique Medici agnoscunt, cùm non in ventriculis, sed in substantia cerebri generentur & hæreant spiritus animales. *An læsa respiratio à neruorum obstructione, an verò à diaphragmatis compressione.* De hoc tamen iam quæstio est, an læsæ respirationis caussa à neruorum vaporibus crassis obstructione, an verò, vt vult Fernelius & Platerus, diaphragmatis compressione ortum habeat. Si, quod res, dicendum est, equidem sensûs & motûs ligatio quædam est in Incubo, sed talis saltem, qualis in profundè dormientibus accidere solet. Videmus hoc in canibus dormientibus, qui pedes aliquando mouere solent, quin & vocem latratui similem, non claram tamen, sed veluti suppressam edunt, dum somniant se feras insectari, seu aliud quid agere. Et licèt à vaporibus etiam caput repleatur: tamen illa repletio non est caussa Incubi, sed potiùs etiam est *Proxima Incubi caussa in thorace.* sine Incubo. Vnde caussa Incubi vera & proxima à Fernelio & Platero rectè in thorace consistere dicitur. Dum enim à vaporibus ascendentibus respiratio aliquo modo læditur, in somno inde phantasma oneris incumbentis formatur, vt homo se ab aliquo pectori incumbente opprimi somniet.

Quomodo respiratio à vaporibus lædatur? Quomodo verò à vaporibus illis respiratio tunc lædatur, rectè explicandum. Fernelius *de part. morb. lib.* 5. *cap.* 3. scribit, crassam pituitam, aut melancholiam circa præcordia inhærescere, quâ per crapulam & cruditatem turgente, diaphragma, pulmonésque premantur; crassò autem vapore illinc in fauces & cerebrum exspirato, vox supprimatur, sensus atque mens obturbetur, visisque tristibus offendatur. Eodem modo Platerus statuit, à venis mesaraïcis, maioribus præsertim, vndique circa præcordia dispersis, & in quibus propter primæ coctionis multa excrementa sanguis impurus faciliùs colligitur, vapores eiusmodi aliquando exsurgentes, & circa septum transuersum subsistentes suffocationem hanc procreare.

Quomodo fiat compressio. Verùm quomodo compressio ista diaphragmatis & pulmonum accidat, explicandum. Cùm enim humores illi, è quibus vapores isti attolluntur, in vasis consistant, non poterunt in ventre abundantes, extra diaphragma comprimere, sed potiùs per vasa in pulmones, musculos abdominis, & diaphragma penetrare, atque ibi suffocationis quendam sensum excitare. Et quamuis in mesaraïcis venis inprimis hæreant illi vitiosi humores: tamen facilè venæ cauæ communicari, & inde in totum corpus eos distribui posse existimo: & præcipuè in lienem, in quem ramus splenicus maximâ parte absumitur, & in eo disperditur. A liene verò per arterias, quæ quintuplo plures sunt in eo, quàm venæ, tales humores facilè per totum corpus dispergi possunt. Interim negandum non est, tales vapores etiam per venas & arterias ad caput ascendere, & somni illius grauioris caussam esse. Vnde ipse Platerus concedit, malum hoc sæpius recurrens tandem cerebro grauiora minari atque afferre accidentia.]

Differentia.

Differentiæ Incubi à caussa efficiente potissimùm sumuntur. Provt enim vapor vel à pituita, vel ab humore melancholico, vel à semine eleuatur: ita diuersa, & pro natura humoris, phantasmata vel imagines per insomnia in hoc affectu exhibet; sicut à semine retento Venereorum illecebris hominem ludificat. Alius quoque incubus fit per essentiam in capite, quem tinnitus aurium & vertigo, & dolores capitis antecedunt & sequuntur: alius per consensum ventriculi, hypochondriorum, testium, quas partes affectas esse, suis indiciis manifestum redditur.

Signa Diagnostica.

Affectus hic ex relatione ægri facilè cognoscitur. *Signa Diagnostica.* Conqueruntur enim, sibi inter dormiendum quid quasi incidere atque incumbere, grauíque onere incumbente se premi, vel ab hoste aliquo inuadi & strangulari; ita vt neque clamare, (quamquam, quod à præsentibus, qui vigilant, auditur, vocem edant obscuram, inarticulatam & nihil certi significantem) neque se mouere, neque fugere queant, donec multo tandem labore & conatu de somno expergiscuntur. Nonnulli etiam se audire illum, qui super ipsos incidat, imaginantur. Virgilius 12. *Æneid. circa finem*, Incubum eleganter hoc modo describit:

Ac veluti in somnis, oculos vbi languida pressit
Nocte quies, nequicquam auidos excendere cursus
Velle videmur, & in mediis conatibus ægri
Succidimus, non lingua valet, non corpore nota
Sufficiunt vires, nec vox aut verba sequuntur.

Quibus signis facilè ab aliis affectibus p.n. discernitur. *Incubi ab epilepsia differentia.* Scribit equidem Posidonius apud Aëtium, *tetrab.* 2. *serm.* 2. *cap.* 10. Quæcumque patiuntur comitiali morbo correpti in exacerbationibus, eadem perpeti incubum passos, dum dormiunt. Verùm maxima est inter hos duos affectus differentia. In epilepsia enim motus conuulsiui accidunt; in Incubo est motus impotentia: ortúmque habet epilepsia à materia acri cerebri meninges stimulante; Incubus à vapore crasso, meatus cerebri obstruente. Caussarum & locorum, vnde vapor eleuatur, differentia è suis signis cognoscitur, tum ex specierum, quæ per somnum imaginationi offeruntur, qualitate, provt nigri vel alterius coloris sunt, aut hominem ad Venerem incitant.

Prognostica.

Prognostica. 1. Incubus quidem, si rarior sit, leuior affectus est; grauior tamen, cæteris paribus, quàm vertigo: quoniam à vapore crasso producitur, & dormientem hominem comprimit.

2. Incubus à caussa interna perseuerans, præsertim in ætate prouectioribus, aut epilepsiam nunciat, vapore tandem prauitatem & epilepticam διάθεσιν acquirente; aut apoplexiam, si meatus cerebri fortiùs occupet; aut melancholiam, si vapor ater commisceatur spiriti

spiritibus animalibus. Imo pueri, & obeso corpore aliquando hoc malo suffocantur, quando materia crassior & copiosior est, exitúmque non reperit. Ideóque inter initia huic malo occurrendum est, monente Aëtio, Paulo, & Rhase.

3. Periculosior Incubus est, qui diuturnus est, ac frequens, & à quo æger stupidus permanet.

4. Incubus à caussa externa refrigerante, aut à crapula continuata, minus perniciosus est.

5. Si Incubus accidit partim dormienti, partim vigilanti, deterior est; qui epilepsiæ propinquior: & rursum deterior, si post excitationem sudor frigidus, tremor cordis, spasmus, aut syncope sequatur.

Indicationes.

Indicationes. Cum Incubus ortum habeat à vapore cerebri meatus quadantenus obstruente, ille, vt paroxysmus tollatur, discutiendus. Postea, ne redeat malum, humor, è quo gignitur, euacuandus. Amouenda quoque caussa, à qua humor producitur, siue ventriculi imbecillitas sit, siue hepatis, siue alterius cuiusdam membri, siue error externus; atque ita etiam vaporum generatio prohibenda.

Auxilia.

Curatio. Æger ergo in ipso paroxysmo seu insultu huius morbi statim leuiter excitetur, compellatione per nomen, vellicatione corporis, ac deinde, vt vapores reuellantur, discutiantur ac dissipentur, etiam extremorum frictione. Quam ob caussam vtile est, vt ij, qui huic malo obnoxij sunt, noctu fidum semper hominem adiunctum habeant, qui gementem ac quiritantem ægrum mox expergefaciat, ne suffocationis periculum longius augeatur.

Ne verò malum reuertatur, vena aperienda, si plethora adsit. Aperiatur autē vel cephalica vel hepatica: in mulieribus ex mensium suppressione laborantibus, saphena; quæ etiam in viris, post euacuationem per venæ in cubito sectionem factam ad reuulsionem aperiri potest. Si phlebotomiâ vti non liceat, cucurbitulæ cruribus & scapulis applicentur, ac clysteribus reuulsio fiat, & frictiones continuentur.

Si humor pituitosus aut melancholicus altius insederit, præparetur incidentibus & abstergentibus, quibus misceantur quæ flatus discutiant. Postea debita ratione ac modo humor euacuetur. Et purgatio sæpius repetatur per interualla, maximè cum metus est, ne in alium affectum hoc malum transeat. Vtrobique verò ad ipsum cerebrum respectus habeatur, & tota curatio partim ad ventriculum & hypochondria, partim ad affectionem cerebri dirigenda. De quo supra, *part.* 1. *cap.* 7. 10. 12. & antea, *de Vertigine*, dictum, ac postea de epilepsiâ & apoplexiâ dicetur. Cordis tamen simul ratio habenda, vt in melancholia.

Post vniuersales euacuationes caput priuatim purgetur errhinis, apophlegmatismis, & similibus, vt locis allegatis dictum & dicetur. Quidam puluerem è corticibus citri siccis, cypero, caryophyllis, coriandro præpar. fol. maioranæ & betonicæ, flor. rosar. rubr. stœchad. Arabic. lauendulæ & rorismarini capiti inspergunt, vel cucuphæ includunt. Anisum etiam puluinis inspersum pauores in somniis prohibet. Vel caput lauetur lixiuio, in quo flor. stœchados Arabic. betonic. an. M. j. cyperi agaric. macis, an. Vnc. ß. cocta sint. Commendatur & lupina pellis pro tegumento capitis inter dormiendum.

Ad flatus & vapores in capite, seu pituitosos, seu melancholicos propulsandos, capútque roborandum, iis medicamentis, quæ locis allegatis proposita sunt, vtendum. Auicennas, Aëtius, & alij commendant semen nigrum pœoniæ maris, si eius grana x v. trita per plures dies cum liquore conueniente exhibeantur. Plurimum quoque hîc valet electuarium. Pleres arconticum appellatum, si cum confectione alkermes seu diambræ permisceatur, & manè, ac hora decubitus, exhibeatur. Vtilis est & creber vsus diacori quotidie tribus horis ante cibum, vt & diamosch. dianthos, elect. de gemmis. Commendatur & theriaca bis singulis septimanis cum aqua pœoniæ exhibita. Naribus quoque subinde odoramenta caput confortantia & flatus discutientia adhibeantur.

Cordi verò & pulsuum regioni sacculi cordiales & arteriales passim noti, aqua rosar. melissæ, & similibus irrorati imponantur. Vel Balsama inungenda:

Vt ℞. *Bals. citri* Drach. i. *chamamel. Rom.* Dra. sem. *ol. destill. rutæ* gutt. iii.

Vel ℞. *Bals. rorismarini*, *succini*, an. Scrup. i. *rutæ* Drach. i. *theriacæ* Drach. sem. Misce.

Vtiles sunt & frequentes pedum lotiones; cum vapores à capite reuellant.

Post cibum assumptum vapores prohibent diacydonium, aut puluis ex coriandro præparato, semine anisi, galanga, nuce mosch. cum sacchar. rosat. tabulato paratus. Et alia supra, *part.* 1. *cap.* 7. proposita.

Vel ℞. *Spec. aromat. rosat.* Drach. i. *diarrhod. abbat.* Drach. sem. *diamarg. frig.* Scrup. i. *cinamomi, macis, caryophyll.* an. Scrup. i. *sem. pœoniæ* Drach. i. *coriandri præpar.* Vnc. ß. *anisi* Drach. ii. *visci querni* Drach. sem. *magister. coralliorr.* ʒ. i. *sacchar. rosar. tabulati* ad pondus omnium. F. Puluis. Dosis cochlear. i.

Vel ℞. *Sem. coriandri præpar.* Vnc. sem. *anisi, fœnicul.* an. Drach. ß. *spec. aromat. rosat.* Drach. i. *sem. pœoniæ excortic. corallior. rubr. præpar.* an. Scr. ii. *sacchar. rosar. tabul.* ad pondus omnium. F. Puluis.

Vel paretur tale Electuarium:

℞. *Cydonior. cum arom. cond.* ℥. iß. *nuc. iugland. condit.* num. i. *cortic. citri condit.* ℥. ß. *conseru. rosar.* Drach. vi. *anthos, lauendulæ, maioranæ, rad. condit. scorzon.* an. ℥. ß. *pulu. radic. pœoniæ, sem. pœoniæ excortic.* an. Drach. sem. *corallior. rubr. præpar.* Drach. i.

Cum *syrup. cydonior. & de cort. citri* F. Electuarium.

Dum cubitum itur, sumatur bolus ex conserua flor. rorismarini, lauēdulæ, menthæ, melissophylli, pœoniæ; aut conditæ radices pœoniæ, aut excorticata eiusdem grana aquâ lauēdulæ inebriata, aut nux Indica condita.

Chymici in hoc affectu commendant tincturam & magisterium corallior. perlar. lapid. Armeni, Lazuli, chrysolithi, malachitæ, ol. rorismarini, saluiæ, rutæ, succini, chamæmeli, cinamomi, extractum pœoniæ, visci qu. iuniperi.

Amuleta commendantur, radix pœoniæ de collo suspensa, corallia rubra, lapis chrysolithus auro inclusus, vt & malachites, & in sinistro brachio gestatus.

Infantes, qui pauoribus in somnis obnoxii sunt, non statim à cibo sumpto: dormiant, sed hinc inde gestentur, donec cibus descendat: mel etiam vel crudum vel rosatum lingendum exhibeatur, quod extergit; aut exhibeatur puluis ex radic. pœoniæ, margarit. coralliis.

Diæta.

Degat æger in aëre ad calidum & siccum vergente, puro, neque tetris vaporibus inquinato: vitet aërem nebulosum, humidum, & ventis turbatum. Non moretur sub radiis Solis, Lunæ, vel ad ignem. Diæta sit tenuis, attenuans, flatúsque expers, & proinde vitentur legumina, & fructus ac radices flatulentæ. Ideo cibi calidi sint & sicci, qui facilè concoquuntur & distribuuntur, nec in viis hærent, nec flatus ad caput mittunt. Vita sit sobria, cœna frugalis; ægérque crapulam, repletionem & ebrietatem fugiat. Cibi condiantur iis, quæ extenuandi vim habent; vt, pituitâ peccante, hyssopo, serpillo, satureiâ; in melancholia, quæ eam temperāt, flor. buglosſ. borrag. & similibus, de quibus supra, *part.* 1. dictum. *Aër.* *Cibus & potus.*

Vinum,

Vinum, cum caput repleat, parcius sumendum, vel eo tenuiori vtendum, aut cereuisia tenui, vel aqua, in qua semen coriandi, anisi, & cinamomum ebullierint. A cœna ad somnum tres horæ interponantur. Vitetur decubitus supinus, quo caput repletur. Ad lectum ægri suspendantur vel humi sternantur radices pœoniæ, majorana, thymus, ruta, lauendula, rosmarinus, pulegium, mentha. Corpus moderatè & tempestiuè fricetur & exerceatur.

Symptoma quoddam partim Incubum, partim epilepsiam referens (etsi potius mitior epilepsia esse videatur) describit Forestus, *libr.* 10. *obseruat.* 52. quod seminis pœoniæ vsu sublatum fuit, vtpote quod epilepsiæ, Incubo, pauoribus & ludibriis nocturnis, vtrique strangulationibus egregiè medetur.

CAPVT XXX.

De Catoche seu Catalepsi.

Nomen.

QVæ Latinis vulgò Congelatio dicitur, Platero Stupor cum rigiditate, Græcis est κατάληψις & κατοχὴ, siue κάτοχος: quanquam posterius vocabulum non in vna significatione vsurpatum fuerit veteribus; vnde & hodie ambiguitas reliqua manet. Nam Paulus Ægineta distinctè agit de Catocho, qui coma vigil est, & de Catocho, qui vera Catalepsis. Et autor *definit. Medic.* Catochi (quē fieri docet, cū sensu priuatur omni, corpúsque omne velut gelu obrigescit) genera tria facit: primum Somnolentum, lethargo proximum; secundum Vigilans, affine tetano & præfocationi vteri; & tertium Phreneticum, ex catoche & phrenitide mixtum, quod & Typhomania nominatur. Quæ genera aliqui commodiùs sic discernunt, vt primum sit Lethargo proximum, secundum Coma vigil, tertium Catochus seu Catalepsis vera. Nos hîc Catochi & Catalepsis vocabulis pro synonymis vtimur.

Dicitur autem Catoche, siue κάτοχος, à κατέχεσθαι, id est, detineri, vel occupari, & κατάληψις, à καταλαμβάνεσθαι, id est, prehendi, quod æger hoc malo repentè corripitur correptúsque eo situ permanet. Appellatur & Stupor in genere, qui si vehementior sit, & validius incumbat, ac diuturniùs insideat, ἔκστασις à Græcis dicitur, à Latinis Excessus, vt habet Scaliger, *exercit.* 312. Priuatio scilicet officiorum animæ sentientis, mouentis & intelligentis.

De vocabulo autem ἐκστάσεως hoc hîc monendum est, quod Hippocrati quidem semper Ecstasis vehemens est mentis amotio ac delirium, & ἐξίστασθαι de mentis potestate exire, aut vehementer mente emoueri ac delirare significat, & vehementer insanientibus, phreniticis ac maniacis, passim apud Hippocratem tribuitur, & Galenus ἔκστασιν per μανίαν σφοδρὰν exponit: vsus tamen vulgò obtinuit, vt ii, qui omnibus animæ sentientis, mouentis ac intelligentis functionibus priuati, & quasi mortui jacent, & sæpe, postquam euigilant, mira, quæ audiuerint, & viderint, narrant, ἐκστατικοὶ nominentur.

Ab ἐκστάσει aliam faciunt adhuc, ἀφαίρεσιν, in qua non facultatibus animæ modò, sed & ipsâ anima corpus priuatur. Quod an fieri possit, Philosophis & Theologis discutiendum relinquimus. Hoc saltem addimus, si hic affectus à caussa diuina proficiscatur, siue intra corpus manente, siue extra egrediente animâ, νυμφολήπτους ab Aristotele, 1. *Eudemior.* & θεολήπτους, ac ἐνθουσιαζομένους appellari, vt, *loco allegato*, Scaliger docet.

Definitio.

Est videlicet Catalepsis sensuum internorum & externorum, ac in his præcipuè tactus, & voluntarij motus cessatio, seu, vt nomen innuit, subita prehensio & occupatio tum mentis & sensuum internorum, tum externorum, & motus voluntarij, quâ qui corripiuntur, rigidi in eo statu, in quo prehensi fuerunt, apertis ac immotis oculis, statuæ alicujus instar, manent, & nec sentiunt, nec vident, nec audiunt, respiratione saltem & pulsu salvo manente, à congelatione & immobilitate spirituum animalium, quam vapor quidam figens caussauit, orta.

Interdum tamen, & vbi malum minus vehemens est, ægri nonnihil audiunt, vident, imaginantur, recordantur, & quæ astantes loquuntur, percipiunt, & postea referunt, immoti tamen manent sine voce & sensu tactus; quemadmodum Galenus de suo condiscipulo narrat, 2. *Prorrhet. aphor.* 16. Atque hos in specie ἐκστατικοὺς appellat Platerus.

Affectus sanè vt rarus, ita admiratione dignus, vnde etiam vulgò eo detentos in ecstasin à Deo raptos existimant; atque hinc etiam procul dubio νυμφολήπτων, θεολήπτων, ἐνθουσιαζομένων vocabula, vt modò dictum. Eius historias duas Fernelius, *lib.* 5. *de partium morbis & symptom. cap.* 2. & aliquot Marcellus Donatus, *de histor. mirab. Medic. libr.* 2. *cap.* 7. & Shenkius, *lib.* 1. *obseru.* 115. recitant.

¶ [Catalepsis tam rarus affectus est, vt credant inter centum, imò sexcentos, vix vnum Medicum reperi, qui Catalepticum aliquem viderit. Ideóque historiæ Catalepticorum, si occurrant, diligenter annotandæ. Talem refert Henric. ab Heer. *obs.* 3. hoc modo: Frater Christianus Insulensis, Capucinus, Leodij Catalepticus factus, vno genu terræ innitebatur, alterum ceu flexurus, incuruabat, brachium sinistrum pendebat ad genu, dextrum in aërem eleuatum habebat, diductis digitis, vt viam prætereuntibus, sicut olim statuæ Mercurij, ostentare videretur, vtrumque omni marmore rigidius erat. Patebant oculi, sed ita retorti, vt, licèt sudario perstringerentur, non conniuerent. Os hiabat cum respiratione satis libera. Pulsûs in vtroque brachio & temporibus sat magni. Postquàm post 20. horas ad se rediit, surrexit, & ambulauit, omnium præteritorum ignarissimus. *Obseruatio Henr. ab Heer, de Catalepsi.*

Etsi verò Dodonæus & Heurnius in ea sunt sententia, neminem secundò sine vitæ periculo Catalepsi corripi: tamen hic Monachus sæpe paroxysmis catalepticis, etiam in secundum & tertium diem durantibus correptus est, & tandem ita conualuit, vt duodecim annis mali nihil senserit. Quoties verò, rigente parum collo, malum secuturum præsagiit, statim oleo calido nucham, totámque spinam inungi curauit, & ita malum auertit.]

Caussæ.

Vt autem malum hoc admirandum est, ita eius caussam reddere difficillimum. Et afferunt quidem alij alias, vt in Institut. *lib.* 2. *part.* 3. *sect.* 2. *cap.* 6. dictum: verùm quæ rem satis non explicant, vt ibi pluribus monstraui. Iulius Cæsar Scaliger, *loco allegato*, animæ hunc excessum, vel à functionibus abscessum, aut absistentiam, prouenire scribit perculsis spiritibus, ac receptis in intimos cordis sinus. Verùm si Catalepsis & hic stupor hoc modo fieret, animi affectus & syncope potius, quàm Catalepsis aut Ecstasis excitaretur.

Si verò in hac naturæ obscuritate probabile quid afferendum, omnino talis caussa danda, quæ differat à caussis paralysis, comatis, cari, apoplexiæ, epilepsiæ, syncopes, & similium affectuum: (quales caussæ non sunt, quæ vulgò afferri solent, sed hisce affectibus communes) atque talem caussam esse puto peculiarem spirituum animalium διάθεσιν, vt scilicet illi in organis sensus & motus non deficiant, sed figantur quasi & immobiles reddantur, ac immoti maneant, seu, vt vno verbo cū Scaligero, *loco allegato*, dicā; caussa Catalepsis est spirituum animalium congelatio seu immobilitas.

Hæc autem ortum habet à vapore congelante, seu vim talem figendi habente, qui quidem ab humore melancholico ferè attollitur. Vnde rectè Stuporis nomine hic affectus appellatur, mentis puta. Vt enim in stupore, qui symptoma tactus est, obiecta tactui oblata ab organo non percipiuntur: ita hîc etiam sensuum exteriorum obiecta, etsi à suis organis apprehendantur, à mente non percipiuntur.

Quæ autem spiritus illius congelantis natura sit, explicare non ita facile est. Quidam equidem in frigiditatem & siccitatem caussam referunt, & ab humore melancholico, alij etiam à pituita vitrea eam petunt. Verùm in corpore viuente vix talis frigiditas esse potest, quæ instar frigoris hiberni in cerebro spiritus congelet. Commodissimè vapor is figens, seu fixatiuus & congelatiuus appellari potest, qualis spirituum natura Chymicis satis nota est, qualisque natura fulminis interdum est, & spirituum illorum, qui in terræ motibus, & aliàs etiam è terræ cauernis erumpentes homines & bruta repentè rigida reddunt.

Caussæ enim huius probabilitatem natura fulminis satis declarat, vt dictum, quæ res sæpe subitò congelat; narratque Cardanus, octo messores sub quercu cœnantes fulmine percussos fuisse, sub ea specie, quam decumbebant, vt vnus comedere videretur, alter manum poculo admouere, alius bibere, qui procul dubio hoc morbo detenti exanimati fuêre. Vnde etiam rectè Medici morbum hunc Congelationem nominant.

Verùm vt rectius caussa mali huius cognoscatur, porrò inquirendum, an spiritus illi, qui sensui & motui inseruiunt, an verò qui sensibus internis, an verò omnes spiritus animales congelentur. Communis equidem opinio est, spiritus animales omnes, & potissimum eos, qui sensui & motui inseruiunt, immobiles reddi. Verum si quid in re obscura proferendum est, potius statuendum videtur, non illos spiritus, qui in membra corporis influxerunt, congelari & immobiles fieri, sed potius spiritus, qui imaginationi & menti inseruiunt. Cum enim motus à phantasia dirigatur, neque sensuum externorum obiecta etiam ab organis suis recepta percipiantur, si sensus interni & mens non attendant; sicut compertum est, viros quosdam deuotos meditationibus sacris quasi ex se raptos, aut literarum Studiosos meditationibus suis ita intentos fuisse, vt etiam oculis & auribus apertis non viderent, non audirent, imò nec sentirent: si spiritus ille phantasiæ & menti inseruiens quasi figatur & immobilis reddatur, vt sensuum externorum obiecta affluentia non apprehendat, fit, vt, etsi in organis sensuum externorum spiritus animales adsint, qui sensuum externorum obiecta percipiant, & ad phantasiam deferant; ab ea tamen illa non percipiantur, neque etiam à phantasia tum quasi torpida & quiescente motus vllus imperetur; & si quis ab externo impulsu fiat, ille non attendente nec gubernante phantasia accidat. Hinc procul dubio nata est Medusæ fabula, quæ huius morbi caussam aliquo modo declarare potest, quæ cum esset mulier formosissima, ita, vt qui eius pulchritudinem attentè contemplarentur, extra se quasi raperentur, & ab omnium sensuum functionibus abstraherentur, fixique & immobiles, ac quasi lapides redderentur, finxerunt Poëtæ, ex capitis eius intuitu spectatores in lapides conuersos fuisse.

Hæc autem ita se habere, ac in organis sensus ac motus spiritus animales non deesse, vel illud arguit, quod quidam ex Catalepticis ipsi quidem nullum membrum mouent, verum si ab alio id moueatur, mouendi potentia se exserit, & erecti consistunt, impulsi incedunt, & quocunque vel manus vel brachium vel crus inflectitur, illic quasi fixum & stabile permanet; quod non fit sine spirituum animalium ope. Sicut & hoc spiritus animales non deesse indicat, quod ægri oculos diductis palpebris apertos seruant, quod non fieret, sed potius conciderent palpebræ, si spiritus animales deessent, sicuti in paralysi accidit.

Ac hinc patet, quomodo id accipiendum sit, quod in definitione diximus, in Catalepsi sensuum externorum & motus actiones cessare. Nimirum non quantum obiectorum per organa sensuum susceptionem attinet, sensus quiescunt, sed quantum superioris facultatis apprehensionem. Oculis enim apertis imago visibilis excipitur, sed à facultate superiore non apprehenditur. Eodem modo sese res habet in sensibus reliquis.

Neque est, vt, quod hodie non infrequens, hæc doctrina alicui suspecta sit, quia Chymicorum terminos sapere videtur. Agnouerunt eandem, & iisdem terminis vsi sunt, docti Galeni Interpretes & Arabum; etsi rem non satis commodè explicauerunt. Vt de Scaligero jam non dicam, cuius antea mentionem fecimus, Matth. de Gradibus, *part.1.Pract.cap.6.* ita scribit: Causa coniuncta congelationis est mala complexio frigida & sicca in capitis posteriore parte immobilitans spiritus & neruos & neruosa membra ad operationem sensus & motus, maximè ad motum. Ita Dominicus Leonus; *artis Medic.lib.2.sect.1.c.6.* Causa cõiuncta, inquit, sunt vapores & humores, ipsaque intemperies frigida & sicca, actu frigida, figens & incrassans spiritus animales, eorundemque transitum obstruens. Qua quidem in re rectè sentiunt, immobilitatem, fixionem, vel, vt Scaliger loquitur, congelationem spirituum animalium proximam huius mali causam esse, eamque à figente quodam vapore fieri. Et hoc etiam verum est, quod ille spiritus in cerebro, sede mentis, figitur, & immobilis redditur, atque in organa sensus & motus non influit. Interim non negandum est, spiritus animales alios in ea organa influere. Neque fixio illa & congelatio fit à frigore & siccitate, quæ tanta in corpore viuente non datur, vt tam subitæ congelationis causa esse possit, sed à vapore peculiarem vim spiritus figendi & immobiles reddendi habente, qualis est in fulmine & aliis spiritibus.

Causam antecedentem ponunt humorem frigidum siccum. Et concedimus sanè, humorem melancholicum præ ceteris aptum esse ad vapores, qui talem dispositionem suscipiunt, emittendos. Non tamen solâ frigiditate & siccitate id præstare potest.

Potest autem eiusmodi vapor nunc in ipso cerebro generari, & ita primarium affectum excitare; nunc per consensum à toto, vt in febribus malignis; aut à membro aliquo, vt splene, intestinis, vel aliis.

Causa procatarctica. Ad causas procatarcticas multi referunt aërem frigidum, pluuiam, glaciem, niuem, & iter facere per loca niuosa & nimis frigida, vt per Alpes. Verum etsi verum sit, multos, qui per alpes, & similia loca tempore hiberno iter faciunt, ita congelari, vt partes extremæ emoriantur, & tandem sphacelo corripiantur: tamen planè alterius generis est hæc congelatio, quæ fit à frigore hiberno, quàm de quà hîc sermo est. Ita cibi quidem, qui humorem melancholicum generant, ad hoc malum producendum aliquid facere possunt: sed nisi humor is, vel vapor inde emissus peculiarem vim congelandi & figendi spiritus induat, causa huius mali proxima non fit. Referunt huc nonnulli etiam contactum torpedinis piscis, fumum vel inunctionem argenti viui. Verum & ista omnia potius stuporem in sensu tactus, quam Catalepsin inducunt.

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica. Malum hoc subitò hominem inuadit, & in quo statu ægrum offendit, vigilantem, stantem, bibentem, edentem, scribentem, legentem, in eo immotum seruat, ac si congelatus esset. Æger apertos oculos habet, eosque fixos & immobiles, palpebris veluti rigentibus, quas ne ad minas quidem claudit. In sensibus tamen in quibusdam aliqua est differentia. Qui enim exquisitâ

Cata

Catalepsi laborant, nihil audiunt, nihil vident, etsi oculos apertos habeant, quòd mens non attendit. Alij audiunt & vident, sed nihil loqui possunt. Quidam etiam mouere manus visi sunt. Quidam si impellantur, ambulant, sed instar statuarum in eodem statu manent. Quidam etiam somnia se vidisse ferunt. Respiratio seruatur, sed ita, vt per interualla sæpe magnum spiritum ducant. Pulsus similis est lethargicorum; non tamen ita languidus & mollis, magis verò æqualis. Præterea in lethargicis laxatur vniuersum corpus: contrà stipatur & cogitur in Catalepticis, teste Galeno, 4. *de caus. puls. cap.* 16. Aluus & vrina supprimitur expultrice sopitâ, nec stimulationem excrementorum percipiente.

Prognostica.

Prognostica. 1. Catalepsis morbus periculosius est, &, nisi tempestiuè ægris succurratur, stupidi moriuntur non aliter, ac si gelu hiberno rigentes emoriantur.

2. Eò periculosior est Catochus, quò plura grauiora symptomata conjunguntur, vt spirandi difficultas & interceptio, oculorum distorsio, excrementorum suppressio, & tandem virium summa imbecillitas ac exsolutio. Ita Hippocrates, 3. *Prorrhet. text.* 4. scribit: *Quæ cum exsolutione fiunt Catoche & aphonia, periculosa sunt.*

3. Tempus, intra quod siue ad salutem, siue ad mortem morbus terminatur, breue est.

4. Intereunt Cataleptici, siue per virium dissolutionem, siue per suffocationem, vbi adeo motus cohibetur, vt respiratio supprimatur.

Indicationes.

Vapores spiritus congelantes & immobiles reddentes è capite retrahendi, & in eo discutiendi, & materia, è qua generantur, euacuanda, totiúsque simul ratio habenda. Quod rectissimè fieri posset, si occulta illa vaporis qualitas & natura nota esset. Interim cephalica calefacientia & humectantia vsurpanda, & curatio, qualis intemperiei capitis cum melancholiâ, & vapore melancholico supra, *part.* 1. *cap.* 7. & 12. fuit proposita, instituenda. Et si omnino ad qualitatem occultam respicere libet, medicamenta, quæ Epilepsiæ, & soporosis affectibus conueniunt, adhibenda.

Curatio.

Indicationes & Curatio. Itaque, si æger sanguine abundet, vena cephalica secetur. In aliis clystere acriore prius aluus eluatur, & reliqua diuersionum genera vsurpentur. Postea humor melancholicus præparetur & euacuetur, vt supra, *locis allegatis*, dictum. Minimè autem hic à paruis incipiendum est auxiliis, quod in morbis, in quibus periculum non impendet, tutò facere licet: at vbi vitæ periculum imminet, alienum est à ratione, à mitioribus inchoare velle. Topica quoque ibidem proposita vsurpentur, fiántque fomentationes, inunctionésque ex chamæmelo, meliloto, floribus stœchad. Arabicæ, buglossi, majorana, roremarino, primula veris. Et hoc obseruandum, ne in principio nimis calida & sicca adhibeantur, sed potius temperata & humectantia, vt materia ad euacuationem aptior reddatur. Monendum quoque hoc, ne in topicis acetum adhibeatur, ne vis congelandi & figendi spiritus in vapore vel humore aceti vsu augeatur.

Diæta.

Diætæ etiam ea sit ratio, quæ supra, *in temperie cum humore melancholico*, fuit proposita.

CAPVT XXXI.

De Epilepsia.

Nomen.

Epilepsia Græcis dicitur ab ἐπιλαμβάνεσθαι, quod subitò mentem sensúsque omnes quasi prehendat. Ἱερὸν quoque νόσημα, seu quod crederetur diuinitus immitti, & à dæmone aliquo, qui hominem tam repentè ac subitò corriperet, prouenire, quémque ideo incantationibus curare conati sunt, vt ex libro de Sacro morbo videre est; seu quod nobilissimam & sanctissimam corporis partem, cerebrum, occuparet & perturbaret, vt Platoni, *in Timæo*, placet; seu quod magnus morbus sit. Ἱερὸν γὰρ τὸ μέγα, quod magnum est, sacrum appellatur, Aretæus, *de caussis & signis morbor. diuturnor. lib.* 1. *cap.* 4. seu quod sit morbus detestabilis & abominãdus, sicut apud Poëtã *Auri sacra fames* dicitur. *Epilepsia vnde dicta, & quæ habeat synonyma.*

Παιδίον πάθος & νόσημα παιδίων Hippocrati, *de Aere, aqua, & locis*, quod pueris familiaris sit. Aristoteli, 30. *Problem.* 1. fortasse ἢ περὶ παῖδας ἐνκασις. Hinc Auicennæ mater puerorum dicitur.

Herculeus morbus, non tam, vt sentire videtur Aristoteles, *loc. allegat.* quòd Hercules eo laborauerit, quam, vt Galenus, 6. *Epidem. in fine*, statuit, ob sæuitiam & magnitudinem, & τὸ δυσκαταμάχητον, id est, quod facilè vinci non possit.

Caducus, à casu & lapsu subito ægri.

Comitialis, quod in comitiis & hominum frequentia facilè detegatur, & quod, si hoc malo correptus quis fuisset, comitia peragi fas non esset.

Sonticus, quod valde noceat.

Lunaticus, Tralliano, *lib.* 1. *cap.* 15. vel quòd in nouilunio nati solent hoc morbo corripi; vel quod secundum Lunæ conuersiones hic morbus inuadit.

Qui insputatur, Plauto, *in Captiu. Act.* 3. *sc.* 4. Contagiosum enim antiquitas credidit. Hinc Plinius, *lib.* 28. *cap.* 4. despuimus comitiales morbos, hoc est, contagia regerimus. Nã exspuere inter amuleta habitum est priscis, & ne familiam inficerent, rus ablegabant epilepticos. Apuleius, 1. *Apolog.*

Maior morbus, Celso *lib.* 3. *cap.* 27. Germanis, *die fallende Sucht, schvvere Noth, schvvere Gebrechen, schvvere oder böse Kranckheit, &c.*

Definitio.

Est autem Epilepsia actionum principum, sensúsque & motus voluntarij ablatio & cessatio, cum totius corporis præternaturali concussione & motu conuulsiuo, à materia acri & peculiari ac occultâ vi, cerebro infesta, & membranas cerebri, neruosúmque genus vellicante ortum habens. *Definitio.*

Caussæ.

Proxima & continens caussa est vapor vel humor specifica & occulta vi membranas cerebri & neruosum genus vellicans, vt infra, *q.* 2. & 3. pluribus probabitur. *Proxima Epilepsiæ caussa.*

Antecedentes sunt, quæcunque specificam illam corruptionem pati, atque ita materiam acrem, malignam, cerebróque aduersam suppeditare possunt. Aliàs enim, & nisi διάθεσιν Epilepticam induant, Epilepsiam parere non possunt. Humores videlicet quicunque, sanguis, melancholia, bilis, pituita, semen, sanies; imò corporis partes, sicut ex cranii carie Epilepsia excitari solet, secundina, item corrupta, vermes. Quâ verò ratione hæ caussæ hãc corruptionem inducant, explicari facilè non potest; cum διάθεσις illa Epileptica occulta & ἄρρητος sit, & non nisi ex effectu pateat. *Caussæ antecedentes.*

Quandoque etiam hoc malum hæreditarium est, & à parentibus cũ semine & sanguine eorundẽ in liberos *Caussa remota.*

diffunditur, atque Epileptici Epilepticos generant. Facit ad Epilepticam dispositionem inducendam etiam astrorum positus, & plerumque qui in eclipsi lunari nascuntur, huic malo obnoxij sunt; de quo consulantur Astrologi. Corripiuntur autem hoc malo frequentiùs pueri; vnde & παιδίον νόσημα Græcis, & *puerilis passio* dicitur Cœlio Aureliano: hinc adolescentes & iuuenes; rarius ætate majores.

Caussæ remotæ. Remotiores etiam quasdam caussas ad Epilepsiam generandam facere, experientia docuit; quales sunt, cibi excrementitij, graueolentes, & facilè corruptibiles. Quanquam enim non in omnibus Epilepsiam inducant: tamen frequentius, quàm aliàs ad Epilepsiæ generationem faciunt. Ita ex esu fructuum hortariorum crudorum, & lactis nimiâ ingurgitatione puellam Epilepsiâ correptam fuisse, refert Franciscus Hildesheim, *spicileg. p.* 599. Cibi itidem illi, qui peculiari vi Epilepsiam excitare creduntur, vt carnes hædorum, hepar hircinum & caprinum, coturnices, passeres, anguillæ; de quibus exemplum habet Forestus, *lib.* 10. *in Schol. obseru.* 57. apium, de quo infra, *quæst.* 12. lentes, de quibus exemplum habet Iulius Alexandrinus, *lib.* 8. *salubr. cap.* 7. tubera & fungi.

Caussæ procatarcticæ & euidentes. Procatarcticæ verò atque euidentes caussæ, quæ materiam, Epilepsiæ caussam, mouere, aut, vt antecedentes διάθεσιν illam Epilepticam suscipiant, facere possunt, sunt, calor Solis, radij Lunæ, quos Anathyllus, Medicus, apud Stobæum, *serm.* 100. καρηβαρίας καὶ ἐπιληψίας ἀνακλητικῶν scribit; inedia, cuius exemplum recitat Galenus, de Grammatico, 5. *de loc. aff. cap.* 6. potus vini generosi & vaporosi, mora longa in balneo; cuius historiam affert Gabelkoffer, *Centaur.* 4. *curat.* 59. Olfactus rerum fœtidarum, bituminis, picis, gagatis, cujus suffitu antiqui seruos emendos, an essent Epileptici, explorabant, Mercurialis, *de morb. capit.* cornuum, sulphuris, hepatis caprini assati, Mercurij sublimati, aquarum fortium, allij, apij, petroselini; animi affectus, vt ira, Iohan. Baptist. Montanus, *Consil.* 41. terror ex tonitru, clangore tubarum: cujus exemplum apud Iohan. Matth. à Gradibus, *in* 9. *Rhasis*, Forestum, *lib.* 11. *in Schol. obs.* 54. bombardarum fragore, aut occurrente re aliqua improuisâ & terribili. Ita excitatam fuisse Epilepsiam ob fratrem subitò mortuum, refert Amatus Lusitanus, *Centaur.* 12. *curat.* 90. ob decollationem spectatam. Martinus VVeinrich, *de Monstris, cap.* 15. Epilepticum cadétem, Platerus, *lib.* 1. *obseru.* Christoph. à Vega, *lib.* 3. *de arte Medic. cap.* 12. narrat. Imò per jocum incussus metus & terror pueros fecit Epilepticos, referente eodem Christoph. à Vega, *loc. alleg.* mœror; cujus exemplum habet Amatus Lusitanus, *Centur.* 2. *curat.* 90. ira, referente Galeno de Grammatico 5. *de loc. affect. c.* 6. exercitatio vehementior, Vntzerus, *de Epileps. p.* 102. titillatio, capitis inclinatio diuturna, medicamenta purgantia fortia, Venus. Tandémque Dæmon malus se non rarò dispositioni Epilepticæ immiscet.

Differentiæ.

Differentia. Sunt quidem plures Epilepsiæ differentiæ, vt quòd alia est fortis alia mitis; alia recens, alia inueterata; quod alia seruat periodum, & vel singulis annis semel vel bis, vel singulis mensibus, in nouilunio & plenilunio, vel breuioribus interuallis, sed iis statis & certis, inuadit; alia verò non seruat periodos, sed nunc sæpius, nunc rarius, nunc per breuia, nunc per longiora interualla infestat. Est etiam epilepsia alia perfecta, alia imperfecta, vt mox de signis dicetur. Differentia tamen, quæ ad curationem maximè facit, est, quæ sumitur à caussa, aut potius à loco in quo Epilepsiæ caussa generatur, quæ est, quod alia est primaria, seu per ἰδιοπάθειαν, & prouenit à materia in capite generata; alia per consensum, à materia ad caput eleuata, siue à toto, siue à certa aliqua parte.

Itaque dicemus primò in genere de Epilepsiâ & signis diagnosticis ac prognosticis, & curatione, quæ in quacunque Epilepsia locum habet; secundò de Epilepsia per primarium cerebri effectum; tertiò de Epilepsia per consensum.

I.

De Cognoscenda & Curanda Epilepsia in genere.

Signa Diagnostica.

Signa Epilepsiæ imminentis. Qui comitiali vitio solent corripi, jam aduentare inualetudinem intelligunt, si calor summa deseruit, & incertum lumen, neruorúmque trepidatio est, si memoria sublæditur, capútque versatur. Seneca, *lib.* 3. *de Ira, c.* 10. Splendores instar iridis oculis obuersantur, odorem fœdum sentiunt, aures sonant, bilis præter rationem accenditur. Aretæus, *lib.* 1. *cap.* 5. Capitis dolor & grauitas, pallor faciei, inordinatus linguæ motus, tristitia quædam percipitur.

Signa Epilepsiæ præsentis. Vbi autem jam inuadit paroxysmus, homo subitò corruit, toto corpore conuellitur, & motu non voluntario concutitur, omnes animales functiones tolluntur, atque inde post paroxysmum æger nihil eorum, quæ circa se gesta sunt, recordatur.

Nonnunquam tamen in mitiore Epilepsia æger non toto corpore conuellitur, neque concidit, sed aliquæ saltem partes conuelluntur, & vel caput saltem concutitur, vel oculi contorquentur, vel manus ac pedes hinc inde jactantur, vel manus clausæ tenentur, vel æger in gyrum agitur, aut hinc inde discurrit; nihil interim loquitur, audit, sentit, & paroxysmo finito ad se reuersus omnium, quæ egit, vel acciderunt, ignarus est. Obseruauit non cadentem Marcell. Donatus, *lib.* 2. *hist. Med. mirab. cap.* 4. stantem Antonius Benivenius, *de abditis morbor. caussis, cap.* 97. qualem ipse etiam vidi; sedentem Dodonæus, *in Schol. ad cap. Benivenij allegat.* cursitantem Erastus, *in Anatom. librorum Comitis Montan. part.* 2. *p.* 195. Nonnunquam etiam euenit, vt Epilepsia laborans ea, quæ aguntur, audiat, & post paroxysmum eorum recordetur: cujus exemplum est apud Brunnerum, *Consil.* 14.

Accedit his nonnunquam vt æger, præcipuè in morbi insultu, vociferetur, & vocem inconcinnam edat, aut cum stertore spiritum sonorum emittat, dentibus stridat, spuma ante os appareat, quam sanguineam vidit Crato; vrinæ, feces alui, aut semen præter naturam excernantur.

Epilepsiæ à spasmo differentia. Differt Epilepsia à vero spasmo, quod spasmus, cujus species sunt, ἐμπροσθότονος, ὀπισθότονος, & tetanus, est conuulsio, seu musculorum ad principia contractio pertinax & continua: in Epilepsia verò corporis fit concussio per interualla. In conuulsione nulla in facultatibus principibus fit læsio: in Epilepsia verò principes functiones & sensus simul plerumque læduntur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Epilepsia omnis periculosum & longum malum est. Alia tamen aliâ periculosior est; alia minus periculi coniunctum habet, ac faciliùs curatur.

2. Epilepsia hæreditaria vel omnino nunquam, vel rarissimè curatur; eámque neque ætas neque Medicus discutere potest.

3. Recens curatu facilior est, quàm inueterata; & si in initio neglecta fuerit, frequenter is, qui ea detinetur, commoritur. Alexander Trallianus, *lib.* 1 *cap.* 15.

4. Periculosior est, in qua functiones animales omnes abolentur, & conuulsio vehementior est, ac diuturnior, atque excrementa sponte effluunt.

5. Curatu facilior est, quæ, licet sit crebrior, breuiores habet

habet paroxyſmos,& conuulſionem non vehementem, in qua æger liberius ſpirat.

6. Epilepſia ante pubertatem eueniens, curabilis: poſt annum verò 25. fere vſque ad mortem durat. 5. *Aphor.* 7. quod tamen vtplurimùm verum eſt. Nonnulli enim,qui poſt annum ætatis 25. Epilepſiâ correpti fuerunt,Medicorum ope liberati ſunt. Teſtatúrque Trincauellius, *lib.* 1. *conſil.* 29. ſe vidiſſe ſenem quinquagenarium,qui laborauerat 25.annis Epilepſia, curatum fuiſſe:qui tamen incidit in febrem & ſcabiem ſimilem lepræ,quæ plus illi negotii faciebat,quam Epilepſia, donec eandem ſuperaret. Et Nicol. Florentinus fœminam quadragenariam ab infantia Epilepſia vexatam liberauit.

7. Epilepſiâ laborantes iuniores cum ætatis mutatio,tum loci,& victûs liberat.2. *Aphor.*45. Sed & Epilepſia,quæ cum ætatis flore euaneſcit,abiens quaſi pulchritudinis inuidiâ quoſdam deformat,aut manum inutilem reddens, aut faciem torquens, aut ſenſum aliquem auferens. Aretæus.

8. Infantes admodum parui, & mox poſt natiuitatem Epilepſia correpti,rarò euadunt.

9. Infantes tempore nouilunii nati plerunque epileptici fiunt,& rarò mortis periculum euadunt.

10. Epilepſia in ſenibus ac decrepitis difficulter curatur.

11. Si mulierem vtero gerentem fortis Epilepſia inuadat,magnum periculum minatur.

12. Si ad vſum ſternutatoriorum æger non ſternutet,malum indicium eſt,atque argumentum, naturam iam ferè ſuccumbere & proſtratam eſſe: niſi in ægro quædam ad ſternutationem ſit ineptitudo ac impotentia naturalis.Obſeruatum autem,quoſdam nullo remedio ad ſternutationem commoueri.

13. Epilepſia nonnunquam in paralyſin terminatur. Quod etſi nonnulli negant, experientia tamen ita rem ſe habere teſtatur; atque exſtant exempla apud Schenckium,*in obſeruat.*

Indicationes.

In curatione Epilepſiæ duo à Medico requiruntur. Primum eſt,vt à paroxyſmo,quàm fieri poteſt citiſſimè, & ſine omni damno,æger liberetur. Alterum,vt præcaueatur,ne inpoſterum æger Epilepſiâ iterũ corripiatur.

Rectiſſimè tamen etiam ad paroxyſmum inſtantem ſeu impendẽtem reſpicitur,operáque danda, vt is auertatur,aut ſaltem minus vehemens euadat,ligaturis conuenientibus partibus adhibitis, ſi per conſenſum malum fiat.Statim verò,vbi paroxyſmi inſtantis ſigna præſentit æger, pilulam vnam laudani opiati, cuius partibus quatuor vna olei camphoræ admiſta fuerit, vel rotulam vnam antepilepticam capiat & aſſumat.In quem vſum hæ Rotulæ antepilepticæ parari poſſunt.

♃. *Pulu.rad.pœon.iuſto tempore collecta* Drach.i.*magiſt.perlar.corall.rub.* an. Drac. i. ſem. *cranij hum.* ʒ. ß. *ſacch.opt.in aq.tiliæ diſſoluendi* q.ſ.

F.ſ.a. Confectio in tabulis.

Poteſt etiam eſſentia caſtorei, gutt.iii. vel v. doſi,in aqu.flor.tiliæ propinari. In horũ defectu exhiberi poſſunt ol.ſuccini albi gutt.i.vel ii.in aq. Epilept. Langii.

Vel præbeatur ſeq.Hauſtus.

♃. *Aq. Epilept.Langij* Drac.vi.*ſyr.de pœon.*Drac.ii. *ſpir.vitriol.*gutt.vii.Miſce.

Vel Potionis ſequentis cochl.vnum atque alterum:

♃. *Aq.ſl.tiliæ,pœon.*an.Vnc.ii.*cheiri,herbæ Trinit.*an. ℥.i.*eſſentiæ pœoniæ* ʒ.ſem.*ſyr.de pœon.* Vnc.ſem.

Nares & præcordia inungantur balſamo aliquo antapoplectico,vel balſamo rutæ aut ſuccini.

Quid in paroxyſmo Epileptico agendum. Prius perficitur,ſi vapor malignus,& materia illa cerebrum neruoſúmque genus ſuâ acrimoniâ & malignitate moleſtans ac turbans à cerebro omnibus, quibus fieri poteſt, modis reuellatur, diſcutiatur, diſſipetur & tollatur; per medicamenta inprimis antepileptica, ſeu materiæ illi peculiari modo oppoſita, facultas excitetur; &,ne æger in paroxyſmo damni aliquid patiatur, præcaueatur.

Poſterius vt præſtetur,primò radix mali venæ ſectione,purgatione, quam præcedat præparatio, & ſudoris prouocatione tollenda. *Quomodo Epileptici extra paroxyſmum curãdi.*

Secundò,ipſa maligna qualitas,& Epileptica διάθεσις antepilepticis expugnanda. *Curatio in paroxyſmo.*

Tertiò,cerebrum priuatim per errhina,apophlegmatiſmos,& gargariſmos expurgandum.

Quartò,materia,quæ iterum cumulari poſſet,per ſetaceum, cauterium, & fontanellas abſumenda & euacuanda.

Quintò, caput appropriatis medicamentis roborandum.

Sextò,diæta reliquæ curationi cõueniens inſtituẽda.

In genere autem hæc notanda: 1.In præparantibus purgantibus, ſudoriferis, roborantibus ſemper ea eſſe eligenda vel admiſcenda,quæ cerebro & neruoſo generi ſunt familiaria & appropriata, & quæ vi ſpecificâ Epilepſiæ reſiſtunt.2.Sæpius & per interualla medicamenta eſſe repetenda.3.Ad nauſeam euitandam,& ventriculi debilitatem præcauendam vtiliſſimum eſſe,medicamenta cibo ac potui admiſcere,ac potum ac cibum medicatum præbere.

Cura in Paroxyſmo.

1. Æger in loco lucido potius, quàm tenebricoſo contineatur,& capite ſublimi collocetur. *Curatio in paroxyſmo.*

2. Dentes diducantur, patulúmque os ſeruetur, interiecto ligno aliquo,commodiſſimè viſci querni,ſi ad manus ſit,vel cochleari,vel alio inſtrumento.(quæ ſucco vel extracto rutæ inungi poſſunt) vt æger facilius ſpiret,ſpuma effluat,& inprimis ne linguam morſu lædat vel amputet. Obſeruauit enim Galenus, *de differ. morb.cap.*8. & Foreſtus *lib.*10.*obſeruat.*66. quoſdam in paroxyſmo particulam linguæ ſibi morſu amputaſſe.

3. Clamore forti in aures facto facultas excitetur.

4. Membra cõuulſa,cùm pollices & digiti manuum, qui vehementiſſimè conuelluntur, tum aliæ partes, in rectum extendantur leniter; commodúmque fuerit, ſi oleo vel pinguedine aliqua dolorem leniendi & reſoluendi vim habente prius inungantur, vt pinguedine humanâ,anſerinâ,oleo chamæmelino,lilior.albor.amygdal.dulc. vulpino,rutaceo,è caſtoreo,laurino, lumbricor. terreſt.hyperici,iuniperi,petroleo.

Vt ♃. *Pingued.anſerin.ol.amygdal.dulc.vulpin.lumbric.*an. Vnc.ſem.*petrolei* ʒ.i.*ol.terebinth.*℥.ſem. Miſce.

Vel ♃. *Ol.lilior.albor.chamæmel.*an.℥.ſem.*deſt.iuniperi* ʒ.i.*pingued.human.*Drach.ii.Miſce.

5. Membra directa ita detineantur,caueatúrque, ne ex violenta illa corporis concuſſione æger aliquid damni percipiat. Omnem tamen motum cohibere non expedit; ne materia in capite retineatur; & paroxyſmus protrahatur.

6. Enumeratis modò oleis & pinguedinibus tota quoque ſpina dorſi à ceruice ad os ſacrum illinatur,vel aquâ aliquâ antepilepticâ.

7. Reuulſio inſtituatur per frictiones & ligaturas, quæ validæ ſint ac dolorificæ, ac ligaturæ ſæpe laxentur,iterúmque conſtringantur.Conuenit in hunc vſum & plantas pedum ſale ac aceto fricare.

8. Si paroxyſmus ſit diuturnior, aluus ſtimuletur glande vel clyſtere acriore, vt non ſolum excrementa in inteſtinis ac locis vicinis euacuentur, ſed & ea, quæ ad caput eleuarentur & euaporarent, reuellantur, & ad aluum deducantur. Exempli gratia:

♃. *Rad.pœon.ireos*, an. Vnc. ſem. *fol.rutæ, betonic. maioran. ſummit.centaur.minor.* an. M.i.*flor.tiliæ,lauendul.*an.M.ii.*ſem fœnic.aniſi,pœon.* an.Drach. i. *agarici in petia ligati* Drach.ii.

Coqu.

Coqu.in *suff.quant.aquæ fontan.* Colaturæ ℞.℔.j. In qua dissolue *elect.diaphænic. benedict. laxat.* an.℥. sem. *hiera simpl.* Drach.ii. *olei rutac.* Vnc.ii. *mell.anthosat.*℥.i. *salis* Drach.i.

F. Clyster, cujus vis augeri potest, si pilular. aurear. vel trochisc.alhandal.grana aliquot addantur.

Chymici croci metall.vel vitri ♁ii gr.iii. vel iiii. in aqua conueniente ebullire sinunt, & colaturam clysteri admiscent. Vel etiam reliquis purgantibus omissis croci metall.ʒ. sem. in liquore conueniente coquunt, & colaturam cum decocto clysteris miscent.

In paroxysmo epileptico ex vtero & ventriculo nonnulli etiam vomitum commendant, pennâ oleo, cui gr. iiii. ß. ♁nij admista sint, intinctâ excitatum. Nam per vomitum solet tum solui accessio.

9. Naribus ea adhibeantur, quæ non solum vim attenuandi & discutiendi habent, sed & specificâ vi Epilepsiæ resistendi prædita sunt. Inter quæ primas facilè obtinet ruta quocunque modo adhibita. Ea ergo vel viridis cum aceto, vel lacinia succo rutæ cum castoreo misto imbuta naribus admoueatur: vel oleum & balsamum rutæ naribus illinantur. Vtile est & oleum vel balsamum succini, quibus addere licet oleum destillatum majoran.pulegij.nucis moschat.caryophyll.cinamomi. Efficaces etiam sunt aquæ antepilepticæ, si iis nares irrigentur. Rutam syluestrem tanquam arcanum cuiusdam rustici experientiâ probatum, quo & ipse feliciter sæpe visus est, commendat Trallianus.

Exempli gratia:

℞. *Succi rutæ* Vnc.ii. *aq.antepilept.*℥. sem. *castor.*℈. ii. *puln.rad.pœon.*℈.i.M.& naribus immittantur.

Vel ℞. *Ol.destillati rutæ* Scrup.i. *succini* Scrup. sem. *major.* gutt.iiii. *ol.nuc.mosch.expressi* q.s.F. Linimentum vel Balsamum.

Vel ℞. *Ol.nuc.mosch.express. extract.rutæ,castor.* an. Scrup.i. *ol.destill.rutæ,succini,* an. Scrup.sem. *theriac.antiqu.* Drach.sem.F. Linimentum.

Vel ℞. *Extract.rutæ* Scrup.ii. *castor.* Scrup.i. *ol. destill.rutæ,succini,* an. Scru.sem. *granor.juniperi,major.* an. gutt.iii. *camphor.* gr.v. *theriac.antiq.* Drach.sem. F. Linimentum ad nares.

10. Lingua & palatum illinantur theriaca, Mithridat.confect. anacardin. aut diacastor. in succo vel aqua rutæ, lauendulæ, aut alia conueniente, vel aceto rutaceo dissolutis, aut castoreo in aceto macerato; aut sal ori indatur, & dentibus affricetur, & quidem non tantum sal esculentus, sed & ex ruta, aut aliis plantis antepilepticis paratus.

Vel ℞. *Castorei opt.*℈.ii. *benzoës* Scrup.i. Trita misceantur cum *oxymel.scillitic.*℥.i.sem. & diductis dentibus cochleari in os infundantur.

11. Auribus, vertici, & suturæ coronali ea, quæ naribus admouentur, inungere licet: vel sacculus capitalis è speciebus diamosch.dulc.aromat.rosat.rutæ, flor.lauendulæ, succino paratus vertici imponatur, vel ceratum ex iis compositum. Inprimis suturæ coronali oleum cranij humani commodè inungitur. Iisdem & tempora inungi possunt.

Commendantur & suffumigia ex granis juniperi, semine rutæ, asa fœtida, galbano, & inprimis ex succino albo. Licet enim succini fumus extra paroxysmum lædat: tamen in accessione, seu in paroxysmo Epilepticos non parum juuat; quod multiplici experientiâ confirmatum.

12. Si hisce æger non concitetur, aut hisce admotis sternutatio non cieatur, fortiora sternutatoria adhibenda; præsertim adultis, de quibus jam loquimur. De Infantibus enim postea in specie dicemus.

Exempli gratia:

℞. *Rad. pyrethr. ireos*, an. Scrup.i. *castor. hellebor. albi*, an. gr. ii. *sem. rutæ, nigellæ, fol. majoran. siccæ*, an. Scrup. i. *cubebar, piper. alb.* an. Scrup. sem. F. Puluis.

Vel ℞. *Piper.alb.fol.majoran.siccor.* an. Scrup.ii. *castorei* Scrup.sem. *euphorb.* gr.ii. F. Puluis.

Vel ℞. *Rad.ireos,majoranæ siccæ,sem.nigellæ,* an. Drac. sem. *piper.albi* ℈.i. *pyrethri,caryophyll.* an.℈.ß.F.Puluis.

Horum puluerum granum vnum atque alterum in nares ægri immittatur, vel puluerisata, & nodulis inclusa aceto madefiant, & naribus ægri admoueantur.

13. Aëtius, *tetrab.2.serm.2.cap.15.* refert, collapsos statim excitari, si sanguis ex magno ægri pedis digito vulnerato labiis illinatur; de quo experiẽtia consulẽda.

Ferunt, D. Brunnerum, Archiatrum Halensem, turturem fœminam deplumasse, & vmbilico Epilepticæ in paroxysmo imposuisse, atque sic paroxysmum abegisse. Extrahi enim fumum quendam venenatum scribunt, quo extracto ipsa conuellatur, & moriatur. Id quod in fœminis, &, si Epilepsia fit ex consensu vteri, vero consentaneum esse puto.

14. Neque amuleta negligenda, sed ægri collo appendenda; radix pœon. vngula alcis, corall. jaspis, smaragdus, lapis chelidonius.

15. Et cum in Epilepticis paroxysmis sæpe cor non parum afficiatur, non abs re fuerit, cordis regioni epithema aut sacculum cordialem applicare.

16. Monenda præterea & hæc, dum turpitudinem faciei, oris distorsionem & spumam occultare volumus, capite & facie tecta, videndum, vt id ita fiat, ne respiratio impediatur. Et dum ori aliquid indimus, ne dentibus lingua lædatur, & vt spuma emanare possit, & palato medicamentum adhiberi. Si conuulsio mandibularum sit fortior, lignum, vel alias res duras dentibus interponere non semper licet; cum interdum dentes hoc modo elidantur: sed commodius est, sacculum ex corio vel classiore linteo paratum, & rutâ, sinapi, pyrethro, castoreo, & similibus refertum dentibus interponere, quo modo & os apertum seruabitur, & morbo succurretur.

Non solum autem hæc circa ægrum agenda, & extra adhibenda sunt, sed & statim, & dum hæc fiunt, medicamenta quædam, quæ peculiari vi Epilepsiæ aduersantur, eiúsque caussam dissipãt ac discutiũt, exhibenda.

Theriaca videlicet, vel *Mithridat.* in aqua conuenienti dissoluta.

Vel *castorei* ℈.i. *in oxymel.scillit.* Vnc.i. dissolut. *aq. cerasor.nigror.dulcium, aqu.hirundin.tiliæ, dentariæ,* & Epilepticæ aliæ; *ol.succini* gutt.iii. vel iiii. in aqua conueniente, *mixtur.simpl.* ℈.i. Drach.sem. vel ℈.ii. in aqu. idonea; *liquoris cranij humani* gutt.viii. in aqu. conuenienti.

Cinnabarim natiuam à Cratone commendatam, ac magnetem Epilepsiæ appellatam fuisse, & hunc puluerem ad Epilepsiam, vt & vertiginem, vsurpatum fuisse referunt:

℞. *Cinnabaris natiuæ* Vnc.sem. *corallior.rubr.preparat. margarit. præpar.* an. Scrup.ii. *croci* Scrup.i. *fol.auri* duodecim.

F. Puluis, cuius gr.xii. vel xvi. dentur cum aqua conueniente.

Vel pulueris alicuius antepileptici Drach. sem. vel Drach.i. in liquore conueniente exhibeatur.

Vel ℞. *Aquæ flor.tiliæ* Vnc.i.sem. *cerasor.nigror.* vel *spiritus eorum. hirundin.* vel *picarum*, an. Vnc.i. *tinctur.* seu *extract.liquid.castor.* Drach.sem. Misce.

Vel exhibeatur hæc Aqua:

℞. *Cranium humanum non sepultum*, destilletur per retortam in arena s.a. igne valido, ac destillatio ter repetatur.

Postea ℞. *pœoniam marem cum toto*, comburatur, & cum aqua fiat Lixiuium. Tandem

℞. *Lixiuij huius, aq.cranij humani*, an.℥.iii. *castorei* ʒ.i.sem. *spec.diamoschi* ʒ.sem. Destillentur per B.M.

Destillato adde *margarit.præpar.* gr.xx. *ol.* ⊕i gutt.v. *anisi* gutt.x. Misce.

Exhibeatur in paroxysmo cochlear.j.

Cura

Cura post Paroxysmum.

Curatio extra Paroxysmum. Postquam paroxysmus cessauit, danda opera, ne reuertatur. Et quamuis Epilepsia morbus non sit ejusdem generis, sed alia per primarium cerebri affectum, alia per consensum: tamen cùm multa sint, quæ in omnibus Epilepsiæ speciebus locum habent, illa primò proponemus.

Venæ sectio.

Et primò quidem si plenitudinis notæ appareant, aut sanguis multus melancholicus adsit, viresque permittant, mox ab initio vena aperiatur; primis tamen viis, vt moris est, clystere vel medicamento propinato expurgatis. In malo verò inueterato venæ sectio tutò omittitur. Quantitas autem conueniens emittatur, & potius parcior, quàm copiosior.

Præparantia.

Præparantia. Postea ad vitiosorum humorum purgationem accedendum, qui prius tamē præparandi sunt. Etsi verò plerique in præparatione & euacuatione humorum ad pituitam, quòd ab ea Epilepsiam fieri credunt, respiciunt: tamen tutissimum erit, considerare, quis humor, vel plures etiam misti abundent, & ad eos curationem dirigere: cum humores tales vitiosi caussas eiusmodi malignas foueant, & earum naturam facilius induant. Ea tamen, vt supra de Indicationibus in genere dictum, medicamenta hic eligantur, vel admisceantur, quæ peculiari proprietate Epilepsiæ aduersantur.

Humor Pituitosus ergo ita præparetur:

Potio.

℞. *Rad. pœoniæ decrescente Lunâ collect.* ℨ vi. *ireos Illyric.* Vnc. sem. *acori veri, angelicæ*, an. Drach. ii. sem. *sem. pœon. cardui bened.* an. Drach. ii. *rutæ, fœnicul.* an. Drach. j. sem. *fol. rutæ, betonic. hyssopi, saluiæ, majoran.* an. M. j. *flor. pœon. stœchad. Arabic. anthos*, an. P. j. *visci querni* Vnc. ß.

Coqu. in diplomate vase clauso in s. q. aqu. vel hydromelit. Vnc. xv.

Colatura expressa, vbi subsederit, effundatur, atque addantur *syrup. de hyssopo* Vnc. ii. *stœchad. simpl.* ℥ i. ß. *de pœon. oxymel. scillit.* an. Vnc. i. F. Potus, qui in partes quinque diuidatur, & diebus quinque mane propinetur.

Vel ℞. *Rad. pœoniæ* Vnc. i. *fœniculi, eryngij*, an. Vnc. sem. *angelicæ, fraxinellæ*, an. Drach. ii. *visci quern.* Vnc. i. *betonicæ, rutæ, majoranæ, hyssopi*, an. M. j. *flor. anthos, stœchad. Arabic. saluiæ*, an. P. j *caryophyll.* Drach. j.

Infundantur in s. q. *aquæ pœoniæ* & *flor. tiliæ* vase clauso per triduum, in B. Colat. clara effundatur & s. q. sacchari dulcoretur. Dosis Vnc. iiii.

Vinum.

℞. *Visci querni* Vnc. i. *saluiæ, hyssop.* an. M. j. *flor. stœchad. Arab. tiliæ.* an. P. ii. *sem. pœon. fœnicul.* an. Drach. ii. *cinamomi* Drach. vi. *calami aromat. nuc. moschat.* an. Drach. iii.

Infundantur in vase vitreo, in sufficiente quantitate vini boni, & macerentur per dies iiij Postea trajiciantur per manicam Hippocratis, ac colatura sacchara, si libet, dulcoretur. F. Claretum.

Hydromel.

℞. *Mellis opt.* ℔ vi. *aqu. puræ* ℔ xxxvi.

Coqu. in vase conueniente, & despumentur, spumâ detractâ addantur, & in sacculo coquantur, *saluiæ. betonic. hyssopi, rorismarin.* an. M. iii. *flor. stœchad. Arab.* M. ß. *visci querni* Drach. vi.

Coqu. ad tertiæ partis consumptionem.

Postea liquor recondatur in vasculo ligneo, vt deferueat. Post dies aliquot suspendantur in eo in nodulo *cinamomi, calami aromat. nuc. moschat.* an. Vnc. ß. *caryophyll.* Drach. ii.

Asseruetur hebdomadibus aliquot, vt hydromel clarum fiat, de quo Vnc. iii. propinentur.

Syrupus vel Iulepus.

℞. *Syrup. de hyssop.* ℥ i. ß. *stœchad. simplic. pœoniæ, oxymel. scillit.* an. ℥ i. *aq. hyssopi. lilior. conuall. pœon.* an. ℥ ii. *cinamomi* Drach. i. Misc. pro duabus dosibus. Loco oxymel. addere licet spiritus vitrioli Scrup. ß.

Ad humorem pituitosum vtile etiam est decoctum hyssopi, de quo infra in Curatione Infantium.

Humor Melancholicus si abundet, ita præparetur:

Potio.

℞. *Rad. pœon. helen. polypod. querni*, an. ℨ iii. *betonic. meliss. rorismar.* an. M. j. *flor. pœon. stœchad. Arabic. tiliæ*, an. P. i. *vuar. passar.* Vnc. i. *glycyrrhiz.* ℥ ß. Coqu. s. a.

Colat. ℞. ℥ ix. *syrup. bugloss.* Vnc. i. ß. *tunic. beton.* an. Vnc. i. M. F. Potio pro tribus dosibus.

Iulepus.

℞. *Aq. pœon. cerasor. nigror. dulc. borrag.* an. Vnc. iii. *syrup. pœon. stœchad. simpl. tunic.* an. Vnc. i. ß. *aq. cinamomi* Drach. iii. M. pro tribus dosibus.

Humor Biliosus si abundet.

℞. *Rad. pœon. taraxac. graminis, asparagi, visci querni*, an. ℥ ß. *endiu. capill.* ♀. an. M. ß. *sem. pœon. endiu.* an. Drach. i. Coqu. in s. q. aquæ puræ.

Colat. ℞. Vnc. x. *syrup. endiu. simpl. violar. betonic. acetos. simpl.* an. Vnc. i. ß. Misc. pro 4. dosibus.

Purgantia.

Præparati humores euacuandi sunt. Et quidem incipiendum à lenioribus, & ad fortiora progrediendum, continuandúsque eorum vsus diutius. Censetque non sine caussa Thom. Erastus, *in disputat. contra Paracelsum*, in Epilepticis plurimis frustra omnia fieri, si purgationes non continuentur: ideóque non solum bis, ter aut quater, sed etiam plures menses continuandas esse. Principiò tamen crebrius purgat, & alternis vel ternis vel quaternis diebus leniora purgantia exhibet. Postea verò, cum actiones animales rectè sese habere incipiunt, ac symptomata remittunt, rarius purgat, singulis scilicet septimanis semel vel ter in mense; idque per totum annum. Post hoc tempus semel in mense, aut etiam per longiora interualla. Monet & hoc Massarias, non semper in lenioribus subsistendum, sed quandoque etiam ad fortiora purgantia progrediendum esse; & hinc fieri putat, quod Epilepsia rarò curatur; quòd scilicet Medici semper in lenioribus hæreant. *Purgatio.*

Inter purgantia commodiora sunt agaricus, pituitâ præcipuè abundante, sicut & helleborus in melancholia; in biliosis rhabarbarum addi potest.

Pituitoso ergo humore abūdante in *decocti ad pituitosi humoris præparationem parati* sufficiente quantitate. Coqu. vel infundantur *agarici trochiscati* Drach. vi. *fol. senæ elect.* Vnc. i. *zingiber. galangæ*, an. Drach. i.

Colat. ℞. Vnc. vi. *mell. anthosat.* Vnc. ii. M. pro duabus dosibus.

Vel ℞. *Pilular. coch.* Scrup. ii. *Arabicar.* Scrup. i. *trochisc. albandal.* gr. iii. *ol. salu.* gutt. i. F. Pilulæ num. xxv.

Verùm

Verùm quia plerumque humores plures simul peccant, purgantia quoque ad plures humores dirigenda, atque iis, cùm continuatione opus, commodè præparantia adduntur.

Syrupus.

℞. *Rad. pæon. justo tempore collect.* Vnc. i. *acori veri, visci querni*, an. Vnc. sem. *fol. hyssopi, betonic. saluiæ, rutæ, primul. veris, cardui bened.* an. M. j. *sem. pæon. fænicul.* an. Drach. ii. *flor. tiliæ, lilior. conuall. primulæ veris*, an. M. ii. *polypod. querni* Vnc. sem. *fol. senæ elect.* Vnc. ii. *sem. cartham. excorticat.* Vnc. i. *agaric. trochisch.* Drach. vj. *hellebor. nigri Styriac. præparat.* Vnc. sem. *zingiber. galang.* an. Drach. ij. *cortic. citri. nuc. moschat.* an. Drach. j.

Infundantur in suffic. quant. aqu. simplic. Postea ebulliant, colentur, & clarificentur, additaque sacchari suff. quant. coqu. lento igne ad syrupi consistentiam, cui sub finem addantur oxymelit. scillit. Vnc. iii. De quo dentur Vnc. ii. vel plures, pro corporis ratione.

Oxymel helleboratum Iuliani ad Epilepsiam vtile descripsit Gesnerus, quod in Augustano Dispensatorio quoque extat.

Habetur etiam syrupus helleboratus ad Epilepsiam vtilis apud Quercetanum, *in tetrad. in fine cap.* 17.

Vinum.

℞. *Mechoacan.* Vnc. ß. *fol. senæ elect.* Vnc. i. *turbith. elect.* Drach. vj. *zingiberis, galang. cinamom. nucis mosch.* an. Drach. j. *caryophyll. granor. Paradisi*, an. Drach. sem. *flor. stœchad. Arab. lil. conuall.* an. P. j.

Conquassata macerentur in vini Rhenani ℔. i. sem. in vitro clauso, loco calido.

Colatura filtretur per chartam, &, si libet, dulcoretur. Dosis Vnc. iii.

Vel tale, quod Erastus in vsu habuit:

℞. *Rad. pæon. sem. pæon. excortic.* an Drach. i. sem. *cinamomi, macis, galang. zingiber. caryophyll.* an. Drach. j. *fol. senæ elect.* Vnc. i. *turbith.* vel *agaric.* Drach. vi. *vini* ℥. xii. *aquæ simpl.* vel *alius conuenientis* Vnc. viij.

Macerentur horis 24. & postea additis sacchari ℥. iii. per manicam Hippocratis trajiciantur.

F. Claretum purgans, quod ad tres vel quatuor haustus suffecerit.

Electuarium.

Electuarium laxatiuum Norinbergensibus vsitatum esse fertur *die purgierende Kriebel-Latwerge*; dictum.

℞. *Elect. diaphœnic.* Vnc. iiii. *de succo rosar.* Vnc. ii. sem. *antidoti conuulsiu.* Vnc. ii. *turpeth. alb. esulæ præparatæ*, an. Drach. i. *castorei, diagryd.* an. Scrup. ii. *costi, zingiber. caryophyll.* an. Scrup. i. *sem. cumini, rutæ, croci*, an. ℈. sem. Cum *syrup. rosar. sol.* F. Electuarium, cujus dosis ab Vnc. sem. ad Vnc i.

Antidoti conuulsiuæ descriptio hæc est:

℞. *Visci querni, rad. pæon.* an. Vnc. i. *castorei, saluiæ*, an. Vnc. sem *baccar. lauri, cranij hum. vsti*, an. Drach. i. *theriac. elect. Mithridat. opt.* an. Drach. vi. *mellis despum.* ℔. ii. Misc. pro Electuario.

Extracta.

Extractum hellebor. nigri descripsit Quercetanus, *in Tetrad. cap.* 14. Potest & tale fieri:

℞. *Cortic. hellebor. nigri Styriac. autumno collecti* ℔. i.

Macerentur in vase vitreo clauso in B. in s. q. aqu. rutæ & anisi per octiduum. Postea succus exprimatur, & aqua per alembicum separetur, donec succus mellis consistentiam acquirat. Succo huic affundatur spir. vini optimus, & omnis tinctura extrahatur. Spiritus vini separetur, vt remaneat extractum, cui adde *diagryd.* Drach. j. vel *extract. scammon.* Drach. sem. *solutionis perlarum* Scrup. sem. *corall.* Scrup. i. *salis volatilis succini* Scrup. sem. *ol. succini, rutæ*, an. gutt. vii. *croci opt.* Drach. sem. *ol. cinamomi, caryophyll.* an. gutt. v. M. Dosis à Scru. sem. ad Scrup. i.

Morsuli.

℞. *Turbith. elect. & gumm.* Drach. iii. *diagryd.* Drach. i. sem. vel *extract. scammon.* Scrup. ii. *cinamomi, zingiber. nucis moschat. galangæ*, an. Drach. sem. *corall. rubr. præpar.* Scrup. sem. *conseru. pæon.* Vnc. sem. *ol. saluiæ* gutt. vi. *sacchar. in aqu. lilior. conuall. & tiliæ dissol.* q. s. F. Morsuli. Dosis Vnc. sem.

Pilulæ.

℞. *Extr. pilul. cochiar.* Drach. sem. vel Scru. ii. *hellebori nigri* gr. v. *ol. rutæ* gutt. i. F. Pilulæ xv.

Alexander Trallianus, *lib.* 1. *cap.* 15. commendat Antidotum, quod Theodoretum dicitur, & describitur à Paulo Ægineta, *lib.* 7. *c.* 11. Trallianus autem, vt quoque reliquum corpus purgare possit hoc antidotum, addit colocynthidem & scammon. pro ægri viribus, ac multos se nouisse scribit, quos sola ejusmodi purgatio sanauerit. Idem refert, se quidem etiam hiera picra purgasse, ac lap. Armeno, eius tribus scrupulis datis, & profecisse: verùm in comitialibus inueteratis nullum adeo efficax medicamentum inuenisse, vt hoc medicamentum purgans, multósque se nouisse desperatos ab aliis Medicis vel hoc solo persanatos fuisse.

Inter Chymica & metallica commendatur ♁. & quæ ex eo fiunt, vitrum, flores crocus, & hinc facta aqua benedicta Rulandi, spir. vitriol. viridis, qui ex vitriol. cum vrina puerorum destillando elicitur, ☿ vitæ. Quia tamen pleraque ex iis sunt vomitoria, in Epilepsia potius per consensum conueniunt; in Epilepsia v. per primarium cerebri affectum parum prosunt. Eadem etiam cautè, & non, nisi rectè præparata, vsurpanda. Et de medicamentis ejusmodi prolixè tractat Quercetanus, *in tetrade*. Quæ an omnia titulos illos & encomia, quæ præscripsit, sustinere possint, experientia docebit; quæ tamen sæpius periculosa: inprimis cum non satis certum, an quædam ex illis ipse Quercetanus, & quo cum fructu, vsurpauerit.

Quod autem supra monuimus, post purgantia sæpe ad præparantia redeundũ, & ea vsurpanda esse, quæ radices mali absumere possunt, hic repetendum. In quẽ vsum Galenus, *in consilio de puero Epileptico*, medicamentum de scilla commendat, quo per dies XL. vti jubet. Laudatur & oxymel. scilliticum, quod cum aceto paratur. Si tamen neruosum genus sit imbecillum, simplex potius succus scillæ cum melle aut saccharo miscendus, ejúsque vsus similiter XL. diebus continuandus à Drach. ii. ad Vnc. ii. ante prandium, & in robustis etiam ante cœnam, purgante singulis septimanis interposito. Potéstque hoc medicamentum vel solum dari, vel etiam antepilepticis misceri.

Trallianus inter simplicia, quæ, si quid corporis meatibus insideat, extenuare & absumere possunt, valentissimum pyrethri radices contusas & melle exceptas esse scribit, si detur cochleare vnum per internalla, donec vndecies exhibueris. Experientiâ, inquit, probatum est auxilium; ne ipsius vilitatem contemnas.

Verùm de scilla, pyrethro, & similibus medicamentis calidis, atque attenuandi & incidendi vim habentibus notandum, ea ab antiquis vsurpata fuisse eo præcipuè fine, vt pituitam crassam, à quâ cerebrum obstruente Epilepsiam fieri credebant, attenuarent & inciderent. Verùm cum Epilepsia potius à materia neruosum genus irritante & vellicante fiat, talia non nisi in frigida & humida corporis constitutione locum habent.

habent, aut si in ventre inferiore epilepsiæ caussa pertinacius hæreat; in reliquis cautius vsurpanda. Imò magis efficacia sunt, si medicamenta, quæ peculiari vi Epilepsiam curant, adiungantur; cuius generis medicamenta inter antepileptica postea proponemus.

Post repetita præparātia & alterantia subinde ad purgantia recurrendum, & diutius ea, vt antea dictum, continuanda. Ideoque etiam ea eligenda, quæ corpori minus nocent, & minus maligna sunt. Ac licet in principio, cum, vsurpari incipiunt medicamenta, appetitus deiici soleat: tamen hoc accidens statim cessat, vt scribit Erastus, paulatim assuefacta natura ad medicamentorum vsum, & corpore puriore iam reddito, ac per interualla medicamentis idoneis roborato.

Sudorifera.

Sudoris prouocatio. Vt radices huius mali, quæ sæpe altius infixæ sunt quā vt purgantibus tolli possint, plane euellantur, post vniuersales euacuationes sudorifera vtilia sunt. Nimirum decoctum ligni Guaiaci, cuius vsu cum victu siccante & extenuante se multos Epilepticos curasse testatur Leonhard. Iacchinus, *in 9. Rhasis, cap. de Epilepsia.* Continuandus autem eius vsus non solùm per dies aliquot, sed & septimanas, si vires ferant.

Efficacior autem redditur, si medicamenta Antepileptica addantur.

Exempli gratia:

℞. *Ligni Guaiaci* ℔.j. *visci querni* ℥.ij. *radic. pœon.* Vnc.j. Infundantur horis xxiiij. in aqu. ℔.xij.

Postea coquantur ad tertiæ partis consumptionem.

Colat. dentur Vnc.vj. ad sudorem ciendum. Remanētiæ iterum coquantur, & decoctum illud loco potus in mensa vsurpetur, vel vinum eo diluatur.

Eodem modo decoctum sarsæ parillæ, radic. Chinæ, ligni sassafras, parari potest. Commendatur & decoctum visci querni; radicum item pentaphylli.

Quercetanus, *in Pharmacop. dogmat. rest. cap.* 8. tale parat.

℞. *Rasur. ligni buxi* ℥.ijß. *ligni iuniperi, rad. pœon. visci querni*, an. ℥.jß. *ligni Rhod. C. C.* an. ʒ.vj. *eboris, radic. China*, an. ℥.ß. *sem. cardui benedict. cortic. citri*, an. ℥.j.

Macerentur horis 24. in aq. tepidæ ℔. viij. Deinde coquantur ad tertiæ partis consumptionem. Sub finem addantur *flor. tiliæ, lilij conuall.* an. p.ij.

Colentur per manicam Hippocratis. Dosis Vnc. v. vel vj.

Dantur & lapis Bezoar. eundem in vsum.

Chymici ad sudorem ciendum spir. cardui ben. vel sambuci propinant Vnc.j. spirit. Guaiaci Scrup.ij. cum conueniente liquore, spirit. tartar. comp. Drach. ß. vel Scr.ij. in liquore conueniente, sal volatile C.C. Bezoartic. miner. gr. iiij. v. vel vj. ♃ij. fixi Scr.ß. cum pauxillo theriacæ.

Antepileptica medicamenta.

Antepileptica medicamenta. Corpore euacuato ea medicamenta, quæ occultâ & specificâ vi Epilepsiæ resistunt, vsurpanda; siquidem in his maxima curationis spes sita est: eaque singulis diebus, quibus non vsurpantur alia medicamenta, exhibenda. Eadem tamen vtiliter quoque præparantibus, purgantibus, & sudoriferis admiscentur.

Simplicia.

Pæonia radix, semen, & flos. Colligendam autem radicem censent alij mense Iulio, Sole existente in Leone, in meridie, die Solari, decrescente Lunâ, aut potius nouâ, vt Hercul. Saxonia. Alij mense Aprili, Sole in ♈ te existente, & ☽a in opposito; quod commodius videtur. Alij ☉ in ♈ existente, ☽a in ♐ *Viscum quernum corylinum, & tiliæ*, quod nonnulli aliis præferunt, ℈ij. vel Drach. j. pondere datum. *Ruta* cum *hortensis* tum *syluestris*. De Ruta syluestri, eiusque in Epilepsia efficacia videatur Alexandr. Trallianus, *lib. 1. cap. 15. Polium montanum, castoreum*, à ℈ j. ad ℈ ij. in liquore conueniēte datum. *Vngula alcis, cranium hominis* violenta morte, non morbo, interempti, atque inprimis ossiculum illud triangulare, quod ad suturam λαμβδοειδῆ in quibusdam corporibus reperitur. Commendantur etiam *radices pyrethri, eryngij*. Multos sanatos fuisse bibendo pulueris bryoniæ Drach. j. cum vino manè, vnius anni spatio, scribit Fontanus, *lib. 1. Pract.* Mizaldus *verbenam* collectam Sole per arietem currente, & mixtam cum aliquot granis pœoniæ tritam, & cum vino exhibitam epileptico miracula facere scribit. *Valeriana syluestris* Radix, antequam caulem edat, effossa valde commendatur à Fabio Columna, *in histor. Plantarum*, qui refert, pulueris radicis huius cochlearis dimidij quantitate semel vel bis cum vino vel alio conueniente liquore sumpti vsu pro ægri & ætatis ratione plurimos sanatos fuisse. *Succinum, corallium, smaragdus, lilium conuallium, flores tiliæ, radix dentariæ, vesica apri cum vrina in furno exiccata*, C. C. *coagulum leporis* erui magnitudine ex aceto potum. *Lignum coryli*, quod Heracleum Rulandi esse censetur, *stercus pauonis*. Hieron. Donzelinus, *in consil. à Scholtzio collectis, consil.* 38. scribit, *cùm primùm pullus equinus in lucē prodit, vomitu quandam materiam reiicit, quam nisi quis præripiat, mater statim deuorat. Hæc siccata & puluerisata à morbo comitiali liberat certo experimento, vt mira res videatur.*

Præter ista selectiora recensentur passim & alia. Πολυνέυρον (plerique interpretantur plantaginem illam septinerueam) oportet ieiunum quam plurimum viride comesse à primâ Luna ad tricesimam, tradit Scribonius Largus, *c.* 2. qui & alia remedia eodem loco habet.

Ab aliis laudatur hepar asini assatū, hepar capri, turdi, vrsi, inprimis verò hepar ranarum, vtpote quo etiā pertinax & diuturna Epilepsia sublata fit. Colligantur mense Maio, Iulio, Iunio ranæ palustres virides num. XL. viuis dissectis hepar eximatur, siccentur hepata extensa super foliis brassicæ in olla vitreata lento calore. Hinc puluerisentur, & puluis in partes quinq; æquales diuidatur, cuius pars prima ieiuno cum vino sub ipso nouilunio ☽ in ♋ existente, exhibeatur, & puluere sumpto duabus horis à cibo æger abstineat: secunda pars cubitum ituro exhibeatur, & ita reliquæ. Sanguis mustelæ, caro mustelæ, cor lupi, testiculi apri, cor leporis, hirundinis, ciconiæ, vulturis, lac equinum, fimus ciconiæ, vermiculi inuenti in tuberositatibus cynosbati; & alia multa, quæ cum alij recensent, tum ex aliis collegit Nicolaus Florentinus, *serm. 4. tr. 2. c. 15.*

Chymici spir. vitrioli cōmendant, & ol. ☽æ, & ex modo enumeratis præparant oleum & sal. volatile ac magisterium succini, de quibus videatur Cl. D. Michael Doringius, *in Diatribe de Opobalsam. sect.* 3. oleum ligni buxi, Quercetanus *in tetrad. c.* 16. ol. ligni Heraclei seu corylini, de quo Rulandus, *in obseruationibus*, oleum, spiritum, & sal volatile & solution. cranij humani: tincturam & magisterium coralliorum, vngulæ alcis solutionem seu magisterium; item sal, aqua & spiritus cerasorum nigrorum dulcium, florum tiliæ, pœoniæ, lilij conuall. radic. dentariæ.

Etsi verò ista medicamenta ob peculiarem illam vim, quâ Epilepsiæ aduersantur, in omnibus caussis locum habent; quia tamen alia temperata, alia calida, alia frigida sunt, non inutile fuerit, pro diuersa corporis constitutione in his aliquem delectum habere.

Composita.

Ex his simplicibus multa cōposita fiunt medicamēta.

Pulueres.

Habentur ferè in omnibus pharmacopoliis pulueres contra Epilepsiam: inter quos est & puluis Marchionis dictus, in dispensatorio Augustano.

℞. *Visci querni, granor. paeon. fl. paeon. radic. paeon. omnium justo tempore collector.* an. Drach. ii. *solut. corall.* Scrup. ii. *perlar.* Scrup. i. *cranij humani* Drach. j. ß. *ungulæ alcis* Drach. j. *succini albi* Drach. ß. F. Puluis.

Dosis à ℈.i. ad ʒ.j. Pro ditioribus addi potest *lapid. bezoar. ambræ*, an. Scrup. i. *moschi* Scrup. sem.

Puluis Epilepticus D. Sigismundi Kolreuteri:

℞. *Fol. beton. hyssop. quinquefol. herb. paralys.* an. ℥. ß. *rad. bryon. paeon. eryng. gentian.* an. ℥. ß. *lign. visc. querni. corylini, coriand. præparati, sem. paeon. excort.* an. Scru. viii. *C. C. usti præparati* Drach. vi. *ungulæ alcis* Drach. ii. *unicornu* Drach. iii. *fl. pæon, lil. conuall. viol. purp. tiliæ*, an. ʒ. iii. (al. Drach. i. sem.) *fol. auri puri* num. vi. *corall. alb. rubr. margarit. præparat.* an. Drach. ii. *chamædr.* ʒ iii. *unguium anterior. pedum mediorum leporis* Drach. i. *coaguli leporis* vel *hœdi* Drach. iii. *off. de C. C.* num. iiii. *rasura partis anterior. crany* Drach iii. *ungulæ asini* Scrup. iiii.

Ex his omnibus F. Puluis.

Alius:

℞. *Vngul. alcis, crany humani, rad. paeon. sem. paeon.* an. Drach. i. *corall. rubr. præpar.* Scrup. ii. *diamosch. dulc.* Drach. sem. F. Puluis.

Alius:

℞. *Rad. paeon. iridis Florentin. visci querni, ungulæ alcis, granor. paeon.* an. Drach. j. *corall. rubr. præpar. succini albi*, an. Scrup. i. *smaragd. præpar. ligni aloës*, an. Scrup. ß. *flor. lauendul. smaragd. præpar.* an. gr. vi. F. Puluis.

Alius:

℞. *Crany humani* Drach. ii. *succini præpar. magist. perlar. corall.* an. Drach. i. *vngul. alcis, visci qu. rad. pœon.* an. Scrup. ii. *flor. tiliæ, lauendul.* an. Drach. ß. *lap. bezoar. unicornu veri*, an. Scrup. ß. F. Puluis. Dosis ad ʒ. ß.

Alius:

℞. *Sem. paeon. visci querni, crany hominis è parte anteriore, stercor. pauonis*, an. Drach. j. ß. *spec. diaxyloaloës, diamosch. dulc.* an. Drach. ß. ℞. F. Puluis.

Possunt addi *sacchar.* ʒ. iiii.

Alius:

℞. *Rad. & gran. pœon. cubebar. visci q. cinamomi*, an. Scrup. i. *succini albi præparat. castorei*, an. gr. iii. *crany hum. C. C. usti præparati*, an. Scrup. i. *lap. smaragdi* Scr. ß. *spec. diamosch. d. diaplir.* an. Scrup. i. *fol. auri* num. ii. F. Puluis.

Alius:

℞. *Visci q. ungulæ alcis, C. C. usti, corall. rubr. ocul. ♋. margarit. præpar.* an. ʒ. ß. *rad. pœon.* Vnc. ß. *rasur. crany hum.* ℈. i. *fol. auri* num. vi. *croci Orient.* ℈. i. *sacchar. candi albi* Vnc. sem. F. Puluis.

Alius:

℞. *Rad. pœon.* Drach. j. *visci q. vngul. alcis*, an. ℈. ß. *fimi ciconiar.* ℈. j. ß. *cal. aromat. galangæ*, an. ℈. ß. F. Puluis.

Alius:

℞. *Rad. pœon. & sem. ejusd. tormentill. lapid. 5. pretiosor. præparator.* an. ℈. sem. *spec. diamosch. d. pulu. visci q.* an. ʒ. i. *crany human.* ʒ. iii. *vngul. alc.* ʒ. ii. sem. *macis, cardamomi, cubebar. coriandri*, an. Drach. i. *fol. auri* & *argent.* num. vi. F. Puluis saccharo edulcorandus.

Alius:

℞. *Corn. unicornu*, vel, in defectu hujus, *lapid. bezoar.* Drach. j. *vngulæ alcis, margaritar. non perforat. corall. rubr. alb. præparat. C. C. usti, radic. pœon. sem. pœon. excort. visci querni, auri Vngar. purissimi*, an. Drach. sem. *stercor. pauon.* Scrup. i.

Puluerisentur singula seorsim, & F. Puluis subtilissimus.

Detur senioribus Drach. sem. cum aq. fl. tiliæ, vel lilij conuall. primulæ ver. fl. pœon. vel aq. hirund. cum aceto destill. Iunioribus verò, & præsertim pueris trium vel quatuor annorum, aut circiter, ℈. j. vnâ vice detur.

¶ [Crato *Epist.* 121. mentionem facit pulueris cuiusdam contra Epilepsiam, quem Cæsar pro maximo secreto habuerit, & quo homines etiam prouectæ ætatis, & qui diu huic morbo fuerunt obnoxij, post purgationem curati fuerint. Eius descriptio hæc est. ℞. *crystalli præp.* ʒ. i. *corallior. rubr. præp.* ℈. ii. *Margar. præp.* ℈. i. *smaragdi Oriental. præp.* ʒ. ß. Fiat puluis, cuius dimidia pars est vna dosis, in aq. taraxaci. Additque Crato, se bis fecisse periculum, ægrósque liberatos fuisse ab Epilepsia, sed postea tamen obiisse; existimatque crystalli vsum non esse tutum. Verùm contra probatur ab aliis Medicis, vt Anton. Guaignerio. *tr.* 3. *c.* 2. *de fluxib.* Ioh. Langio, *lib.* 3. *Epist.* 1. *cap.* 4. Anshelm. Boëtio *de gemm. & lapidib. lib.* 2. *cap.* 74. qui scribit, Crystallum fluxum cholericum citissimè, & à proprietate, tanquam bezoar aliquod compescere. Et experientia aliquoties docuit, eius vsum non solùm tutum, sed & vtilem esse. Nec refert, quòd ægri, qui ex vsu pulueris anteà descripti ab epilepsia liberati sunt, tandem obierint. Alia enim obitûs caussa, non crystallus, esse potuit.] *De Crystalli usu contra Epilepsiam. Puluis contra Epilepsiam.* *An crystalli usus etiam tutus.*

Puluis è cinnabari natiua Cratonis supra propositus est, de quo videatur. Quercetanus, *in tetrade*, *c.* 33.

Alij ita præparant:

℞. *Cinnab. natiuæ & mineral. veræ* Vnc. i.

Leniter supra ignem lentum in tabula torrefiat. Postea subtilissimè teratur super marmore in puluerem impalpabilem.

Deinde adde *margarit. præparat. corall. rubr. præparat.* an. ʒ. i. ß. *crany hum. præparati, C. C. usti præparat.* an. ʒ. i. *croci* Drach. ii. *fol. auri* num. xxv.

Exactissimè misc. & iterum terantur super marmore.

Plures pulueres videantur *in Spicileg.* Hildesheimi, *cap.* 7. Antidotario speciali VVeckeri, *sect.* 20.

Aquæ.

Aquarum Antepilepticarum passim descriptiones multæ extãt. Aliquot saltem exempli loco afferre libet.

Aqua Hirundinum talis parari potest:

℞. *Hirundin.* n. XL. *rutæ* M. ii. *castor.* ℥. i. *vini albi* q. s. Destillentur in B. M.

Aqua Hirundinum D. Sigismundi Kolreuteri.

℞. *Pullor. hirundinum viuorum* quot haberi possunt, (e. g. numero 200.) quibus adde tertiam partem (℥. xiii.) *castorei.* Contundantur simul in mortario, & pro qualibet hirundine affunde aceti vini cochl. i. ß. (vel etiam ij.) & stent sic simul in vase vitreo per triduum; postea destillentur, & rostro alembici imponatur cinamomum, vt per id transeat. *Aqua Hirundinum.*

Alia:

℞. *Hirundinum* num. xx. Macerentur in vino per dies xiv. His adde *visci quern.* ℥. iii. *rad. pœon.* ℥. ii. *castor.* ℥. i. *herb. rutæ rec.* M. ii. *fl. sambuc. tiliæ, rorismar. primulæ ver.* an. M. j. *cinamomi acutiss.* ℥. iii. *cubebar. macis*, an. ʒ. ii.

Incis. & contus. misc. & destill. cũ s. q. vini Rhen. opt.

Alia:

℞. *Hirundin.* num. LXXXIIII. *castorei, galbani*, an. ℥. v. ʒ. ii. ß. *sem. coriandr.* ℥. ii. ℈. iiii. *seseleos* ʒ. x. ℈. i. *aceti vini* ℔. x. ℥. viii. F. Destillatio s. a.

Quæ aqua fœminis præcipuè exhibetur.

Alia:

℞. *Hirundin. domest.* num. XLV. amputatis pennis alarum & caudarum grandioribus; non euulsis, discerpantur in medium, & incidantur, affund. *aceti* ℔. iiii. *vini Rhen.* ℔. i. sem. Stent 3. d. & noct. Postea add. *castor.* ℥. sem. *visci qu.* ℥. i. *ungulæ alcis* ʒ. iii. *C. C. crudi* ʒ. ii. *rad. & sem. pœon.* an. ℥. i. sem. *ireos* Drach. ii.

Stent iterum hor. 24 Postea F. Destillatio in M. B. bene obturatis vasis, ne quid exspiret.

Alia:

℞. *Hirundin. præparat.* ℥. iiii. *castor.* ℥. iii. *rad. pœon.* ℥. ii. ß. *succini* ℥. ß. *fl. lil. conuall. chamam. Rom. maior.* an. M. j.

Macerentur

Macerentur in aceto forti hor. 24. Deinde superinfund. *vini Rhen. opt.* ℔. vj. & destillentur in B. s. a.

Aqua Picarum composita talis paratur:

℞. *Sem. pœon. radic. eiusdem*, an. ℥. ß. *aristoloch. long.* ʒ. iij. *visci querni* Vnc. ß. *castorei* Drach. ij. *pyrethri* Vnc. ß. *flor. stœchad. Arabic.* ʒ. v. *liliol. conuall.* ℥. jß. *primulæ veris, pœon.* an. Drach. vj. *lauendul. rorismarini*, an. Drach. v. *fol. saluiæ, maioran. beton. hyssopi*, an. Vnc. ß. *cinamomi, caryoph. nuc mosch. cardamom.* an. Vnc. sem.

Singulis crasso modo contusis adde *aq. lilior. conuall.* ℔. iij. *flor. tiliæ* ℔. j. ß. *primulæ veris*, ℔. i.

Deinde ℞. *Pullorum picar.* num. xx. Bulliant in vase clauso in aqua lilior. conuall. Hinc. mista simul destillentur in B.

Alia: ℞. *Pullor. picar.* num. xv. Bulliant *in aq. herb. & fl. pœon.* q. s.

Coqu. ad mediet. Exprimantur fortiter. Expressioni add. *cardamomi, gran. pæon. cubebar.* an. Drach. ii. sem. *coriandr. præparati, visci q.* an. Drac. ii. *galang. cinamomi, caryophyll. nuc. mosch. macis*, an. Drac. i. sem. *castor.* ʒ. i. ß. *fol. lauri, bacc. lauri.* an. Drach. ii. *zedoar. ligni aloës*, an. ʒ. i. ß. *fl. rorismar. lauend. rosar. majoran. saluiæ, meliss. betonic. stæch. Arab. cort. citri*, an. ʒ. vi. *Zingib.* Vnc. ß. *pyreth.* Drach. ii.

Pulueris. omnia grosso modo, & in aqu. prædicta & aq. herbæ paralys. stent per d. 14. in loco cal. vase bene obturato. Postea destill. per B. Tandem in fine add. *Croci* Vnc. sem.

Alia: ℞. *Picar. mundatar.* num. x. *visci q.* Vnc. sem. *rad. pœon.* Vnc. i. sem. *fl. hyperici, betonic. primulæ ver. tiliæ*, an. M. sem. *maioran. pœon. fl. cordial.* an. M. i. *lauendulæ, saluiæ, rutæ*, an. p. i. *nuc. mosch. cinamomi, spec. diamosch. d. diaplir.* an. Scr. i.

Picæ prædictæ & species commisc. quibus add. *aq. fl. tiliæ, pæon. card. ben.* an. q. s.

Infund. per hebdom. i. postea destill. per B.

Alia Aqua Antepileptica.

Alia aqua antepileptica.

℞. *Flor. lilior. conuall. recent.* ℔. ij *primulæ veris* ℔. j. Macerentur *in vino Maluatico* aliquot diebus, postea destillentur.

Destillato suo tempore adantur *flor. beton.* M. i. *stæchad. Arabic.* p. ii. *saluiæ, betonicæ, rutæ, hyssopi*, an. M. ß. *sem. pœon. visci quern.* an. Drach. ii. *rad. pœon.* Vnc. sem. *aristoloch. pyrethri* an. ℥. ii. *castorei* Vnc. ß. *galang. maior. zingiber. sem. sesel. cardamomi*, an. Drach. ii. *cubebar. ligni aloës, nuc. moschat. caryophyll. cinamomi*, an. Vnc. sem. *spec. diamosch. dulc.* Drach. i. *diambr. dianthos*, an. Drach. sem.

Si destillatum superius non sufficiat, affundatur adhuc vini Maluatici tantum, vt emineat supra species iiii. digitorum altitudine: macerentur aliquandiu, hinc destillentur in B.

Aqua Antepileptica D. Caspari Dornauij, Archiatri Burgensis, à Cl. Dn. D. Iohan. Georgio Pelshofero, Collega & Amico charissimo, mihi communicata:

℞. *Flor. lilior. conuall.* ℔. j.

Affunde aceti vini acerr. Vnc. iiij. Misc. Postea.

℞. *flor. violar.* ℥. iij. Contud. cum *mellis anthos.* Vnc. ß.

℞. *flor. & fol. primul. ver. betonic.* an. Vnc. vj.

Misc. cum supradictis, adde *flor. rosar. rubrar.* ℥. iij. *calendul.* ℥. iiij. *bugloss. lauendul.* an. Vnc. ij. *summit. rorismar. maioran.* an. Vnc. vj. *saluiæ* ℔. ij.

Concisa & contusa misceantur cum *aq. fl. tiliæ* Vnc. ix. *succ. depur. rutæ* ℔. j. Misc. Postea.

℞. *rad. pœon.* Vnc. vij. *rhapont.* ℥. jß. *aceti fl. tunic.* Vnc. vj.

Misce, quibus factis omnes istæ infusiones commisceantur: superfunde *vini Vngar.* ℔. xiij.

Stent in loco calido vase bene clauso, diebus vj. Abstrahe aquam per vesicam.

Huic destillato add. *asæ dulc. styrac. cal. ladani*, an. ℥. j ß. *sem. fœniculi, anisi*, an. Vnc. j. *pœon. erucæ, synapi raphani*, an Drach. iij. *visci querni* Vnc. sem. *vngulæ alcis* Drach. ij. *C. C. præparati* Drach. iij. *crany hum. præparati, succini albi præpar.* an. Vnc. sem. *croci Orient. cinamomi*, an. Drach. ij. *cardamomi, cubebar.* an. Vnc. sem.

Stent per 2. dies, loco calido. F. rursus destillatio in cucurb. ex arena, donec ℔. vj. exstillarint.

Dubitari tamen non immeritò potest, an ex visco querno, vngula alcis, C. C. præpar. cranio humano vires aliquæ huic aquæ accedant.

Huc referri etiam potest

Aqua Pœoniæ composita, aliàs *Flusßwasser* dicta:

℞. *Rad. pœon. in Martio.* ☽ *decrescente, collect. sem. pœon. conquass. diptamn. alb.* an. Vnc. j. *visci querni, cort. citri rec.* an. Vnc. sem. *flor. lil. conuall. rec. primul. ver. rec. maioran. sicc.* an. M. j. *vini Maluat. opt.* ℔. vj. *spir. vini* ℔. ij.

M. Incis. & contus. infund. in vase vitreo bene tecto in loco tepido, per mensem sæpius agitando; destillentur in cucurb. lento igne: destillat. adde *flor. lauend. rec.* M. ii. *sem. fœnicul.* Drach. vi. *piperis l.* ʒ. j. *cinamomi acerr. macis*, an. Drach. i. sem.

Contundenda contund. Mixta simul stent 14. diebus denuo in infus. in loco cal. diligenter obstructo orificio vasculi & vitri. Vltimò destillentur lento igne.

Alia Aqua Epileptica:

Aqua Epileptica.

℞. *Flor. lil. conuall.* ℔. i. *herb. paralys.* Vnc. viii. *pœon. lauend. tiliæ, betonic. verbasc.* an. Vnc. ij. *pullor. iuuenum hirund. purgat. & vino diligenter lotor.* num. xxiv. *sem. siler. mont. cardui bened.* an. Drach. ii. *pœon.* Vnc. ii. ß. *summit. rutæ* P. ii. sem. *rad. pœon.* ℥. ii. sem. *aristol. l.* ℥. iß. *diptamn.* ℥. ß. *visci qu.* ℥. i. & ʒ. vi. *cubebar.* Vnc. j. *piper. n. castor.* an. ℥. ß. *flor. anthos* ℥. i. sem.

Affund. vini Maluat. q. s. & per vesicam destill.

Alia:

℞. *Flor. lil. conuall.* Vnc. iiß. *pœon. lauend. beton.* an. ℥. i. sem. *tiliæ* ℥. i. *anthos, stœchad. Arab.* an. ℥. ß. *rad. & sem. pœon.* an. Scr. v. *aristoloch. rot.* ʒ. iii. *visci qu.* Drach. ii. *cubebar. cinamomi*, an. Scr. iiii. *piperis l.* Drach. sem. *castorei* Scrup. i.

Contund. & incid. Infund. in spir. vini q. s. per aliquot dies, deinde destill. in B.

Alia Aqua Epileptica:

℞. *Flor. lil. conuall. rec.* ℔. i.

Infunde in s. q. vini generosi tamdiu, donec haberi possint *flor. tiliæ* recentes, tunc sume *eorum* ℔. sem. *flor. pœon.* Vnc. iiii.

Stent in infus. aliquot septimanis, deinde destil. in B. ad siccitaté. In Destillato iterum infund. *rad. pœon.* ℥. i. sem. *diptamni alb. visci qu.* an. Vnc. sem. *rad. pyrethri.* ʒ. ß. *sem. pœoniæ* ℥. sem. *castorei* Scr. ii. *fol. rutæ* M. i. *flor. stœchad. Arabic. lauend.* an. P. iiii. *betonic.* P. vi. *cubebar. macis*, an. Drach. ii. *cinamomi* Vnc. sem. *scillæ præparatæ* Drach. iii.

Digerantur dieb. 15. hinc per alembicum destillentur.

Dosis ab Vnc. sem. ad Vnc. i.

Commendatur & Antidotus Phœdronis.

℞. *Rad. angelic. tormentill.* an. Vnc. sem. *rhapont.* ʒ. iii. *rad. & sem. pœon.* an. Drach. vi. *herb. potentill. cum. fl.* ʒ. iii. *rutæ, coriandr. præpar.* an. ʒ. ii. *macis* Drach. i. sem. *galangæ* Drach. iii. *cubebar.* Vnc. sem. *piperis l.* ʒ. iiiß. *castorei* ʒ. ii. *stercor. anserum. syluestr. pauonum.* an. ℥. ß. *ciner. hirundin.* ℥. iß. *vngulæ asini.* Vnc. sem.

Puluerisatis superfund. aq. picarum & hirund. an. ℔. ii. vel q. s. Macerentur per mensem integrum in B. postea destillentur. Tum

℞. *ligni aloës* Drach. ii. *succini alb.* ʒ. iß *spinæ serpent. purg. crany hum. vtriusque sex.* an. Scr. v. *corallij vtriusque margarit. præparat.* an. Scr. iiii. *lap. Chalcedon. cand.* ʒ. i. *smaragd.* Drach. ß. *stibij ad modum croci reuerberati* ʒ. i. *ambr. grys.* Scrup. i.

In pollinem redacta circulentur in B. in pelicano per mensem integrum, ac tandem recondantur vitro bene obturato, ac seruentur vsui.

Si vsus postulat, omnia bene simul agitentur, & adulto inde præbeatur cochl. j. in aq. lauendulæ; puero cochlear. ß.

Vel ℞. *Flor. lil. conuall.* Mens. j. Affunde *vini opt.* Mens. iij.

Macerentur vase clauso diebus aliquot, postea destillentur. Hinc

℞. *flor. lauendul.* quart. j. *cubebar. cinamomi, galangæ, nuc. moschat. macis*, an. Vnc. ß. *visci querni, radic. pœon.* an. Drach. vj.

Affundatur destillatum superius, digerantur diebus 14. postea destillentur.

Aqua etiam nobilis Antepileptica habetur in Institut. *lib. 5. part. 3. sect. 3. cap. 5.* Et videantur plures apud Langium, *lib. 3. Epistolar. cap. 1.* Conrad. Gesnerum, *in Euonymo*, Arnold. de villa noua, *Breuiarij lib. 1. cap. 2.* Andernacum, *de vet. & noua medicina*, VVeckerum, *Antidot. spec. lib. 2. s. 1.* Quercetaneum, *in Pharmacop. Dogmatic. restituta, cap. 7.* Dornkreilium, *in Dispensatorio*, Vntzerum, *pag. 221.* Brunnerum, *consil. 17. 18.* Francisc. Hildesheimium, *in spicileg. pag. 605.*

Syrupi.

℞. *Mellis scillitic.* Vnc. j. ß. *aceti scillit.* Drach. vj. *succi pœon.* Vnc. vj. *sacchar.* Vnc. iij.

Coq. ad Syrupi consistentiam.

Vel ℞. *Rad. pœon.* Vnc. jß. *eryngij, filipendul. dictamni albi*, an. Vnc. j. *visci querni* Drach. vj. *fol. rutæ, saluiæ, millefoll. hyssopi, maioran. cardui benedicti*, an. M. j. *flor. stœchad. Arab. tiliæ lauendul.* an. P. j. (al. P. ij.) *sem. pœon.* Drach. ij. *rutæ, trifolij*, an. Drach. j.

Coqu. in aq. puræ q. s. Colat. adde *succi radic. pœon.* ℥. ij. *mellis scillitic.* Vnc. iij. *sacchar.* Vnc. v.

F. Syrupus, qui aromatisetur *spec. diamosch. dulc.* ʒ. ij. De quo frequenter sumatur, Vnc. ß. vel Vnc. j.

Syrupi è Nicotiana contra Epilesiâ efficacia. Relatio Zacuti Lusitani.

¶ [Testatur & refert Zacutus Lusitanus, *de prax. Med. adm. lib. 1. obs. 20.* se plures etiam natu iam grandes vidisse Epilepsia laborantes, quibus plurima auxilia, tam occultâ, quàm manifestâ qualitate agentia, adhibita nihil profuerint, vno syrupo è succo folior. viridium Nicotianæ, & melle parato sanatos fuisse, assumpto ℥. iij. quantitate, tribus horis post cœnam, quadraginta diebus. Si viridis Nicotiana deest, sicca bonæ notæ vsurpari potest.

Electuaria.

Nicol. Florentinus, *cap. propr.* refert, se quandam fœminam, annorũ 40. quæ ab infantia passa fuerit Epilepsiã, curasse solo huius Electuarij vsu: ℞. *Herba*, quæ vocatur *S. Pauli*, quæ à quibusdam vocatur herba Paralytica, quantitatem, quam libet; ea incidatur minutim, ac misceatur cum melle, atque addatur puluis caryophyll. pyrethri, radic. pœoniæ.

Crato hoc commendat.

℞. *Succi millefol. rutæ, melissæ, maioran. hyssop. ad spissitudinem cum saccharo cocti*, an. Vnc. ß. *rad. eryng. minutim incis. visci querni*, an. Vnc. j. *radic. pyrethri tormentill.* an. Vnc. ß. *C C. præpar.* Drach. v. *Mithridat. theriac.* an. Drach. j. *conseru. fl. rorismarini* Vnc. j. sem.

M. lento igne. Dosis mane Drach. j. & ante somnum post cœnam moderatam Drach. ß.

Vel ℞. *Rad. pœoniæ, sem. eiusdem*, an. Drach. j. *smaragdi præpar.* Vnc. ß. *corall. rubr. præpar.* Drach. j. *pulu. pullor. hirundin. vstor.* Drach. ß. *vngulæ alcis* Drach. j. *succi rutæ* Vnc. ß.

Cum *syrup. hyssopi*,

F. Electuarium. Dosis ad quantitatẽ nucis moschatæ.

Vel ℞. *Spec. diamosch. dulc.* Drach. ij. *visci querni* ℥. ij. *rad. pœon.* & *sem. eiusdem* an. Drach. ij. *maioran*, Vnc. ß. *smaragdi præpar.* Drach. jß. *fol. auri* num. v. Cum *syrup. pœoniæ* F. Electuarium.

Montagnana, *Consil.* 44 scribit, se millies expertum sequens Remedium:

℞. *Pyrethri, stœchad. costi*, an. Drach. x. *agaric.* Drach. v. *sem. carui, anethi, asæ fœtidæ, aristoloch. rotundæ*, an. Drach. jß. *succi scillæ, mellis electi*, an. ℔. j. Vnc. ij.

Coquat. scilla & mel lento igne, ad iustã consistentiã. Deinde speciebus additis F. Electuarium. Dosis manè, horis iiij. ante prandium, Drach. iij. singulis diebus.

Aliud:

℞. *Conseru. fl. pœon. herb. paralysis, tiliæ*, an. Vnc. j. *rutæ* Drach. vj. *anthos, lauend.* an. Vnc. ß. *spec. diambr. diamosch. dulc.* an. ℈. ij. *extracti rad. pœon. ireos, magisterij corallior. succin. præpar.* an. ℈. j. Cum *syrup. de stœchad. simp.* & *pœon.* F. Electuarium.

Rotulæ & Morsuli.

℞. *Cinamomi opt.* Drach. j. *rad. pœon. sem. eiusdem* an. Scr. ij. *cubebar. caryophyll. macis*, an. Scr. j. *spec. aromatici rosati, caryophyll. diambr. diamosch. dulc.* an. ℈. ß. *sacchari in aqu. pœon.* & *tiliæ dissolut.* Vnc. iiij.

F. Rotulæ, quæ conspergantur *oleo anisi* & *macis*, an. gutt. iiij.

℞. *Extract. aromat. rosat. pœon.* an. Scr. j. *conseru. primulæ veris, fl. tiliæ*, an. Drach. ij. *facch. in aq. pœon. dissol.* Vnc. ij. F. Morsuli.

Circa istorum autem medicamentorum vsum inprimis notandum, vt & in aliis difficilibus morbis, ne ab vsu horum remediorũ statim desistamus. Licet enim in principio parum sæpe videantur prodesse: eorum tamen vsus continuatus insignem affert vtilitatem, secundum illud Hippocratis, 2. *Aphor.* 52. *Secundum rectam rationem omnia facienti si secundum rectam rationem minus res succedat, protinus non est ad aliud transeundum; dum modò constet id, quod ab initio propositum fuerat.*

Externa Medicamenta.

Neque solùm intra corpus talia medicamenta vsurpanda, sed & extra applicanda.

℞. *Ol. nuc. mosch. express.* Drach. j. *ambræ gryseæ, mosch.* an. gr. vj. *zibeth.* gr. x. *ol. succini, maior.* an. q. s.

F. Balsamum, cuius granum vnum vel alterum naribus inungatur.

Vel ℞. *Bals. rutæ* Drach. j. *sucini alb.* Scr. ij. *rorismar.* Scr. j. *ol. destill. cubeb.* gutt. v. *cal. arom.* gutt. iij. M. pro Balsamo.

Vel ℞. *Ladani puri* ℥. j. *styrac. calam.* ℥. ß. *lign. aloes opt. galliæ mosch. caryophyll.* an. Drach. j. *myrrh. thuris*, an. ʒ. ß. *moschi* gr. vj. *ol. nuc. moschat. express.* Drach. ß. *aq. maioran.* q. s.

F. Pomum, obducatur sindone rubra.

Possunt & præcordia, nucha, & tempora (sicut & spina dorsi) sæpius ieiuno ventriculo Vnguento sequenti inungi.

℞. *Ol. de castor. de piperib. costini, de euphorb.* an. ℥. ß. *caryophyll. nucis moschat.* an. Scr. ij. *flor. lauend.* Scr. ijß. *mastich.* Drach. ß. *vini rubri fortiss.* Vnc. ijß.

Bulliant ad consumpt. vini. In fine adde *Mithridat. opt.* Drach. jß. F. fortis expressio; add. *axung. vrsi, vulpis*, an. Drah. vj. Misce.

Applicentur quoque vertici capitis ex cephalicis & antepilepticis medicamentis sacculi & cucuphæ ac emplastra; de quibus postea inter caput confortantia medicamenta dicetur.

Amuleta.

Amuleta in Epilepsia. Nec abs re fuerit Amuleta quædam collo & brachiis appendere, quæ occultâ vi hunc morbum depellât: qualia sunt, radix pœon. semen eiusdem; de quo videantur, Galenus, *6. de simpl. medicamentor. facult.* Fernelius, *2. de abditis rerum causs. cap. 17.* Lemnius, *de occultis naturæ miracul.* Hercul. Saxonia, *cap. de Epilesia*, viscum quernum, sambucus supra salicem crescens, è quibus orbiculi & cruces fiunt, vngula alcis, corallium, smaragdus, iaspis, lapis chelidonius.

Particulares cerebri euacuationes.

Particularis capitis euacuatio. Interim dum ista fiunt, non omitti debent particulares capitis euacuationes per errhina, apophlegmatismos, gargarismos, quæ collectam ex debilitate in cerebro materiam tollunt, quibus semper ea, quæ specificâ vi contra Epilepsiam pugnant, addenda.

Errhina.

♃. *Succi rutæ, betæ*, an. Vnc. ß. *aq. sambuci, maioran. sem. pœon. nigell.* an. Scr. j. M. & in nares trahantur.
Aliud:
♃. *Succi pœoniæ, cyclamin.* an. Vnc. ß. *maioran. rutæ*, an. Drach. ij. *mellis* Drach. jß. *spir. vini* Vnc. ß. Misce.

Sternutatorium.

♃. *Nuc. moschat. rad. pœon.* an. Drach. j. *piper. albi, pyrethri*, an. Scrup. j. *ellebor. albi* Scrup. ß. F. Puluis.

Apophlegmatismi.

♃. *Nuc. moschat. rad. pyrethri, pœon. acori veri*, an. Drach. j. *sem. eruc.* Drach. ij. Cum *suff. quant. mastiches.* F. Pastilli Scrup. ij. pondere in ore tenendi & masticandi. Eadem materia in puluerem redacta, ac in nodulo inclusa masticari potest; vel pulueri addantur. *mastich. & passular.* an. Drach. vj.
Commendantur & sequentes Trochisci masticandi, quorum vnum atque alterum teneat per semihoram manè ieiuno ventriculo in ore æger:
♃. *Galangæ* Drach. ij. *nuc. moschat.* Drach. ß. *rad. pœon. cubebar.* an. Scr. j. *rad. pyrethri* Drach. ß. *sacchari* Drach. j. *ol. nuc. mosch. destill.* gutt. ij. Cum *syrup. de stœchad. & album. oui.* F. Trochisci.

Gargarismi.

Alexander Trallianus pastillos ex hyssopo, pulegio, & pipere commendat. Item gargarismum ex hyssopo, pulegio, origano, & ficubus siccis septem.
Vel ♃. *Rad. pyrethri* Vnc. jß. *rorismar. saluiæ, hyssopi, rutæ*, an. P. ij. Coqu. in aqu. s.
Colat. ♃. ℔. ij. *aceti rosacei, mellis anthosati.* an. Vnc. ij.
Misce. Et misturâ istâ fauces colluantur.
Vel ♃. *Rutæ, betonic. saluiæ, hyssopi*, an. M. ß. *rad. pœon. ireos*, an. ℥. ß. *acori, pyrethri, granor. pœon.* an. ʒ. ij. *nuc. moschat.* ʒ. j. ß. Coqu. in s. q. aq. simpl.
Colat. ♃. ℔. j. *oxymel. scillit.* ℥. ij. *mell. anthos.* Vnc. j. F. Gargarismus.
Plura talia videantur apud Vntzerum, *de Epilepsia, pag.* 194.

Cauteria,

Setaceum, Fonticuli.

Ad eundem vsum, & vbi materiæ sedes est in capite. vsurpari possunt cauteria actualia, quæ insignem exiccandi, & humorem parti firmius impactum attenuandi & discutiendi vim habent. Ideoque vt humiditas cerebri nimia exiccetur, & materia, Epilepsiæ caussa, attrahatur ac dissipetur, suturæ coronali applicetur cauterium actuale. In applicatione autem huius cautè agendum, & cauēdum, ne altius, quam par est, adagatur ne vicinæ cerebri membranæ lædantur, & graue aliquod malum attrahatur; de quo supra *part. 1. cap. 5.* dictum.
Fontanellæ verò cauterio, seu actuali, seu potentiali excitatæ, materiam, quæ iterum cumulari posset, euacuant, & à cerebro auertunt, quæ tamdiu apertæ seruandæ, donec animaduertatur, nihil ampliùs talis humoris vitiosi in corpore colligi.
Idem ferè præstat Setaceum.

Cerebrum roborantia.

Cerebri roboratio. Tandem vt cerebrum à morbifica caussa debilitatum pristinum robur acquirat, & ne ob eius debilitatem vitiosi humores in eo cumulentur, roborantibus opus est, internis & externis, quæ parantur ex medicamentis cephalicis & antepilepticis. Itaque exhiberi possunt medicamenta ex cephalicis & antepilepticis, quæ passim nota, & cuius generis antea titulo, Antepileptica, proposita fuerunt. Vide etiam Vntzerum, *de Epilepsia, pag. 204. & seqq.*
Vnum atque alterum adhuc apponere libet:
♃. *Rad. vincetox. enulæ, succisæ, pœon. caryophyll.* an. Drach. vj. *baccar. lauri*, Drach. ij. *saluiæ, serpilli, flor. anthos*, an. Drach. j. *spec. diamosch. dulc. diaplir. dianthos*, an. Drach. ß. F. Puluis.
Alius D. Næuij:
♃. *Sem. pœon. oss. de C. C. rasur. eboris*, an. Drach. ß. *rad. pœon. visci querni, nucis moschat.* an Drach. j. *cranij human. vngulæ alcis, margarit.* an. Drach. ij. Fiat Puluis.
Vel ♃. *Aq. epilepticæ Langij* ℥. j. *picar. hirundin.* an. ℥. ij. *spirit. cerasor. nigr. sylu.* ℥. j. *essent. flor. pœon.* ʒ. iij. *tincturæ corall. rubr.* ʒ. ß. *extr. dictamni* gr. iij. *rutæ* gr. iiij. *ol. destil. saluiæ* gutt. iij. *manus Christi perlat. cum ol. succini* Drach. v. M.
Vel parentur seqq. Rotulæ:
♃. *Spec. diamosch. d. diaplir. diapœon.* an. Scr. j. *sem. pœon. citri, rad. pyrethri*, an. ʒ. ß. *visci querni, carduibenedicti*, an. Scr. j. *succin. alb. caryophll. nuc. mosch. limatur. C. C. crudi, cranij hum. crudi*, an. Scrup. ß. Cum *sacch. in aqu. lil. conuall. dissol.* q. s.
F. Rotulæ.
Valde efficax est & seq. Electuarium:
♃. *Castor.* Drach. iij. *rad. & sem. pœon. sem. nigellæ, rutæ sylu. rad. pyrethri, hyssop.* an. Drach. j. *succi rec. rutæ, maioran.* an. Vnc. ß. *cranij hum. vngulæ alcis*, an. Drach. ij. *Mithridat. el. rad. cond. eryng.* an. ℥. jß. *pulu. ligni sassafr.* ʒ. vj. *conseru. betonic. rorismar.* an. ℥. ijß. Cum *mellis scillit.* q. s.
F. Electuarium Soli per mensem exponendum. Dos. Drach. ij. vel iij.
Vel ♃. *Ol. nuc. mosch. express.* ʒ. j. *zibeth.* ℈. j. *mosch. ambræ*, an. gr. v. *ol. succini, lauendul. maioran. rutæ.* an. gut. vi. M. F. Balsamum.
Emplastrum:
♃. *Ol. de castoreo, rutacei, irini*, an. ℥. i. *destillati succini* ʒ. ß. *rad. pœon. sem. pœon. visci querni*, an Drach. i. *sem. nigellæ, rutæ, castorei, flor. lauendul. tiliæ, liliør. conuall. stœchad. Arab.* an. Scrup. i. Cum *resina & cera* an. q. s.
F. Emplastrum suturæ coronali applicandum.
Sacculus:
♃. *Fl. lauendulæ, betonic. stœchad. Arab. anthos*, an. ʒ. ii. *summitat. serpill. maioran.* an. Drach. i. *rad pœon.* Drach. ii. *sem. pœon. nigell.* an. Drach. i. *ligni aloës, sassafras*, an. ʒ. ii. *cinamomi, nucis moschat. macis, caryophyll.*

*caryophyllor.*an.Drac.ß.*granor.iuniperi, gummi iuniperi, tacamahac. mastich. thuris,succini,*an.Drach.j.

Crasso modo contusa includantur sacculo ex serico rubro.

Præclarum etiam auxilium præstant thermæ, si lotiones & embrochæ ex iis instituantur.

Diæta.

Diæta. Aër. Diæta medicamentis respondeat. Aër sit purus & & temperatus, aut potius à temperato ad calidum & siccum declinans: crassus verò & nebulosus, fœtidus, frigidus ac humidus, ventique australes & aquilonares. & fumi ac fuligines à carbonibus accensis, & rebus fœtidis vitentur. Radij Lunæ, qui hunc morbum excitandi peculiarem vim habent, fugiantur; atque inprimis aperto capite sub radiis Lunaribus cubare vel dormire summè noxium.

A cibis abstineat æger, qui crassos succos gignunt, flatuosi sunt, caput peculiari vi feriunt, etsi cæterà sint εὔχυμοι καὶ εὔπεπτοι. Inter carnes abstineat æger à caprina, & hircina inprimis, vt & coturnicibus, quæ peculiari quadam vi Epilepticis nocere creduntur: item à porcina, anseribus, anatibus, passeribus. Inter pisces ab anguillis, carpionibus, & omnibus piscibus, qui in cœnosis ac fœtidis stagnis ac paludibus degunt. Vitentur & legumina, præter ciceres, lacticinia itidem, nuces iuglandes, fructus horarij, brassica, lactuca, portulaca cæpe, allium, synapi, raphanus, apium, quod occultâ proprietate Epilepticis nocere dicitur; de quo infrà, *quæst.* 12. dicetur. Vtatur contra cibis boni succi & facilis coctionis. Atque Epilepsiam tollere dicuntur, caro turturis ac columbarum syluestrium, hirundinum item, ac vulturis. Condiantur cibi hyssopo, saluiâ, maioranâ, fœniculo, roremarino, rutâ, nuce moschatâ, macere, cinamomo, caryophyllis.

In potu vitandum vinum, aut, si vel ventriculi, vel virium ratione concedendum, sit paucum ac tenue, medicatum roremarino, saluiâ, hyssopo. Cereuisia in nostris regionibus satis commodus potus est, quæ sit clara ac bene defecata, nec multo lupulo cõdita, ne caput grauet. Vtile est & hydromel cum pœonia, saluia, roremarino, & visco querno coctum, ac nuce moschata aromatisatum. Item hic Potus:

℞. *Passular, cinamomi, rad. pœon, sem. pœon.* an. q.s.

Radices incidantur, semina parùm contundantur, & omnia in vasculum cum segmentis coryli S.S.S. faciendo imponantur; atque affundatur aqua cum saccharo cocta, vel hydromel. Vel bibatur decoctum ligni Guajaci, ita vt libræ vni ligni aquæ. f. ℔. xxiiij. affundantur, & ad tertiæ partis consumptionem coquantur.

Somnus & quies. Somnus sit moderatus, capite nonnihil eleuato, nocturnus non diurnus, nec mox à cibo. Exercitationes sint moderatæ, ac iusto tempore, scilicet ante prandium & cœnam, instituantur, vel earum loco extrema fricentur. *Animi affectus.* Animi affectus vitentur, inprimis terror & ira. Venus in hoc morbo vt pestis fugienda. *Excreta & retenta.* Aluus semper sit aperta; quod si naturâ non fiat, clystere vel leniente aliquo medicamento primæ viæ euacuentur. Cauendum quoque, ne æger ingruente paroxysmo versetur iuxta puteos, aquas, ignem, & omnia loca, in quibus damni aliquid pati potest. Ac si æger paroxysmum ingruere animaduertat, astantibus id statim aperiat.

Signa perfectæ curationis.

Cum ab vsu medicamentorum non prius sit desistendum, antequam morbus sit planè expugnatus, nonnulli signa tradunt, quibus cognoscatur, an quis perfectè sit curatus. Si nimirum ægri naribus suffitus admoueatur ex hyssopo hortensi, myrrha, bitumine, cornu capræ vel hirci, & quis ex tali suffitu non concidat, indicio esse, ægrum perfectè sanatum; sin secus, nondum perfectè existimant. Adhibetur & in eundem vsum suffitus succini. Si quis item comedat hepar hirci, & non concidat, is sanatus putatur. *Atque hæc de Epilepsia in genere.*

DE EPILEPSIA IN SPECIE.

Suprà iam dictum est, esse quasdam Epilepsiæ differentias, quæ curationem variant; atque eæ præcipuè sumuntur à loco, in quo materia, Epilepsiæ caussa, generatur. Nam cum materia nunc in cerebro, nunc extra cerebrum generetur; dicitur Epilepsia alia per idiopathiam, alia per sympathiam, seu consensum.

De Epilepsia per primarium cerebri affectum.

Per ἰδιοπάθειαν, seu per essentiam, & primarium cerebri affectum, Epilepsia propriè est, cum in ipso cerebro est διάθεσις Epileptica, & materia, mali huius caussa, in eo generatur.

Atque hæc praua qualitas ac διάθεσις nonnunquam cum semine & sanguine à parentibus propagatur: vnde morbus hic fit hæreditarius. Nonnunquam grauidarũ perterrefactio, & ex hac fortis imaginatio hoc malum producit. Exemplum habetur apud Guilelmum Fabricium, *Cent.* 3. *obseru.* 3.

Abscessum quoque in cerebro huius mali caussam fuisse, annotauit Fernelius *l.* 5. *Patholog. cap.* 3. Ad quam Epilepsiæ differentiam & ea referri potest, cum in parte aliqua in capite cerebro vicina fons mali est. Ita corruptam meningem Epilepsiæ caussam fuisse, obseruauit Fernelius, *loc. alleg.* & 2. *de abdit. rer. causs. c.* 15. Ex cranio quoque carioso Epilepsiam ortam docet Vidus Vidius, *lib.* 2. *de morb. particul. c. propr.* Forestus *libr.* 10. *obseru.* 67. *in Schol.* Faciunt huc capitis læsio ex ictu & percussione. Ioh. Langius, *lib.* 1. *Epistol.* 10. vulnera item, Valescus de Taranta, *cap. propr.*

Signa Diagnostica.

Præter signa supra in genere enumerata hæc in hac Epilepsiæ specie sunt peculiaria: *Signa Epilepsiæ per primarium cerebri affectũ.* Homo subitò quasi attonitus, sine vlla paroxismi instantis præsensione, concidit, nihil vitij in partibus inferioribus, neque vllus dolor in parte vlla infra caput instante paroxysmo percipitur, neque vllus vapor ex vllâ parte inferiore ad superiora ferri animaduertitur. Signa cerebri & capitis affecti adsunt, capitis grauitas & dolor, faciei pallor, oculorum caligo, somnia turbulenta, & insignis facultatis animalis debilitas, sensuum ac motus stupor & tarditas, auditus scilicet difficultas, sonitus ac tinnitus aurium, vocis tarditas, vertigo tenebricosa, manuũ torpor. Paroxysmus ac motus cõuulsiuus est vehementior, ac longius durat, spuma copiosior circa os apparet. Frequenter inuadit circa Nouilunia & Plenilunia.

Prognostica.

Prognostica. Epilepsia, quæ per primarium cerebri affectum est, deterior ac periculosior est eâ, quæ fit per συμπάθειαν aliarum partium: nisi tamen pars, cuius consensu inducitur, habitum quasi prauum contraxerit.

Curatio.

De curatione Epilepsiæ, quæ fit per primariũ cerebri affectum non opus est vt multa dicamus; cùm omnia illa, quæ antea de curatione Epilepsiæ in genere dicta sunt, huic speciei, vtpote primariæ, competant.

Notandum saltem hoc, in hac Epilepsiæ specie, vbi opus est venæ sectione, cephalicam in cubito esse

eligendam:&, nisi malum remittat, ac præsertim si caput simul sanguine calido repletum sit, venam in fronte etiam esse aperiendam.

De Setaceo verò hoc monendum est, id magnum hic vsum habere; refértque Guiliel. Fabricius, *Cent.* 1. *obseru.* 41. se iuuenem quotidie Epilesiâ laborantem, & cui frustra alia remedia adhibita fuerant, &, *cent.* 4. *obseru.* 81. puellam 18. annorum ab ipsa infantia Epilepticam solo setaceo restituisse.

De Cauterio verò actuali suturæ coronali applicando hoc obseruandum, id in hac præcipuè, imò ferè sola Epilepsiæ differentia, locum habere; de quo suprà, *part.* 1. *cap.* 5.

Fonticuli, si malum nondum sit inueteratum, commodissimè in brachio ad musculum deltoidem excitantur, vt ad eum scaturiens in cerebro materia deriuetur. Si autem malum inueteratum sit, in loco viciniore, nucha scilicet, seu occipitio aperiendi sunt, vt ex loco vicino materia facilius deriuetur & euacuetur.

Exercitia sint moderata; & in specie à frictionibus in brachiis incipiendum, deinde ad pectus & ventrem descendendum, postea ad crura, & hæc valentius perfricanda, vt etiam recrementa, quæ sursum vergunt, ad infera reuellantur. Ac aliis partibus perfricatis, caput demum fricari debet. Prius enim non conuenit, ne humores & vapores attrahantur.

Reliqua omnia, vt modo dictum, petantur ex curatione Epilepsiæ in genere.

De Epilepsia per consensum;

Et primò quidem in genere.

Caussæ.

Epilepsia per consensum caussa. Hæc in parte aliqua infra caput generatur, & ex ea in caput sublata Epilepsiam excitat. Partes autem, è quibus materia, Epilepsiæ caussa, ad caput tollitur, variæ sunt: *Ventriculus*, cuius exempla refert Galenus, 5. *de loc. affect. cap.* 5. Valeriola, *lib.* 3. *obseru.* 7. Fernelius, *in Consil. Medic.* 7. Forestus, *lib.* 10. *obseru.* 64. *Lien*, cuius exemplum refert Hollerius, *ad caput* 14. *lib.* 1. *in Schol. Vterus*, vel ex mensium obstructione, vt refert exemplum de puella Beniuenius, *de abdit. morb. causs. & curat. c.* 97. vel fluxione, vaporibus è materia commota cerebrum petentibus, vel in prægnantibus, de quo Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 13. Fernelius, *lib.* 1. *Patholog. c.* 3. Leonhardus Iacchinus, *in* 9. *lib. Rhasis, cap. propr.* Forestus, *lib.* 10. *obseru.* 65. Iohan. Schenckius, *lib.* 1. *obseru.* 83. Franciscus Hildesheim, *in spicileg. pag.* 598. vel ex secundinis retentis, vel ex vtero imperforato, Guilielmus Fabricius, *Cent.* 3. *obseru.* 60. *Vesica*, Heutnius, *de morb. cap.* 22. *pag.* 163. *Testes & vasa spermatica*, Leonhardus Iacchinus, *in* 9. *Rhasis*, Marcellus Donatus, *libr.* 4. *de histor. Medic. mirab. cap.* 11. *ex Alsabarauio. Intestina & vermes in iis*, Forestus, *lib.* 10 *obser.* 65. Iulius Cæsar Claud. *in consult. consult.* 64. Martinus Rulandus, *Cent.* 8. *curat.* 13. *Colica*, Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 13. Aetius, *tetrab.* 3. *serm.* 1. *cap.* 29. *Massa sanguinis*, vt in variolis, aliísque malignis febribus, inter quarum initia Epilepsia excitari solet. *Pars aliqua externa*, vt pes: videatur exemplum apud Galenum, 3. *de loc. affect. cap.* 7. Iacchinum, *in* 9. *Rhasis*, Valetium, *in Schol. ad cap.* 16. *lib.* 1. *Hollerij*, Trincauellium, *libr.* 3. *de ratione curandi affectus particulares, cap.* 6. Mercurialem, *in consil.* 6. Forestum, *libr.* 10. *obseru.* 67. & 68. Pollex pedis. Gentilis, *super Auicenn. lib.* 3. *Fen.* 1. *tr.* 5. *cap.* 8. Donzelinus, *in Consil. Scholtzij Cons.* 38. digitus, Leonell. Fauentinus, *cap.* 11. *de morb. med.* Brassauola, *in Comment. ad aph.* 45. *sect.* 2. *aphor. Hippocr.* manus, Pinellus, *tom.* 1. *Consil.* 13. Platerus, *lib.* 1. *obseru.* coxa, Syluius, *in lib. de morbis internis, cap. proprio*, mammæ, papilla, Marcell. Donatus, *lib.* 2. *de histor. Medic. mirab. c.* 4. labium superius, Douanetus, *lib.* 3. *Apolog.* referente Schenckio.

Signa Diagnostica.

Paroxysmus ingruens aliquo modo præsciri potest, vapórque aliquis, ac veluti aura à parte quapiam inferiore versus superiora eleuari animaduertitur, aut dolor in parte aliqua percipitur, quem mox Epilepsia insequitur. Signa cerebri affecti non adsunt, sed pars aliqua inferior præ cæteris vitio laborat. Omnia ferè sunt leuiora, paroxysmus scilicet non tam longus, nec concussio tam vehemens, nec tanta facultatis animalis læsio, ac in Epilepsia per primarium cerebri affectum. *Signa diagnostica.*

Curatio.

Curatio eadem ferè est cum superiore, nisi quòd semper partis mandantis habenda ratio: totaque curatio idcirco quinque capitibus continetur: 1. Vt totius corporis euacuatio seu per venæ sectionem, seu purgationem, prout opus est, instituatur. 2. Vt antepileptica medicamenta antea proposita vsurpentur. 3. Vt partis, quæ materiam cerebro communicat, ratio habeatur, eaque euacuetur, atque in eâ, si locus ferat, cauterium actuale applicetur, aut quocunque modo in eâ vlcus excitetur, vt materia effluat ac dissipetur. 4. Vt materia ad caput tendens reuellatur, viæque, per quas aura maligna ad cerebrum fertur, intercludantur. Ideóque in paroxysmo frictiones & ligaturæ non in brachiis, sed in cruribus tantùm & pedibus instituendæ, vt materia versus inferiora, non superiora trahatur. Vincula quoque supra partem, quæ caussam suppeditat, iniicienda, si eius natura & situs id ferat. Venæ sectio etiam commodissimè in cruribus & pedibus instituitur, præsertim si à menstruorum aut hæmorrhoidum suppressione malum originem habeat. 5. Cerebrum roborandum. *Curatio.*

De Epilepsia per consensum Ventriculi.

Signa Diagnostica.

Si è ventriculo vapor ille, Epilepsiæ caussa, ad caput eleuetur, dolor quidam, turbatio & rosio in ventriculo, grauitas & tensio circa præcordia, deiectus appetitus, concoctionis debilitas, ructus, & alia ventriculi affecti signa adsunt. Ægri quoque morbi accessionem sentiunt, atque in Epilepsiam incidunt, si tardius cibum sumant, & diu ieiunent. Et inprimis infantes sæpe hac de caussâ Epilepsiâ corripiuntur; cum lac ipsis in ventriculo corrumpitur, aut cùm vitioso nutricis lacte nutriuntur. Et tum animaduertuntur ventris tormina, fecésque alui croceæ, aut ærugini non absimiles apparent. *Signa Epilepsia à ventriculo.*

Curatio.

Purgationis loco vomitus rectissimè concitatur in iis, qui ad vomitum proni sunt. Et quidem biliosus humor protinus vomitu excludi potest. Crassus verò & pituitosus prius præparetur melle rosaceo, oxymelitis generibus, syrupo de betonica, de stœchade, & similibus, cum decoctis & aquis conuenientibus. Si autem æger ad vomitum promptus & procliuis non sit, per alui deiectionem caussa mali tollenda; biliosa, hierâ & pilulis ex aloe; pituitosa, agarico, & cæteris, de quibus de morbis ventriculi dicetur. Fortiora autem purgantia in hac Epilepsiæ specie non vsurpanda, ne excrementa aliunde attrahantur, ventriculúsque magis debilitetur. *Curatio.*

Deinde operam dare oportet, ne imposterum in ventriculo humor vitiosus generetur, sed ventriculus roboretur. Et quidem ne alimenta in bilem corrumpantur, prohibet Trallianus potu absinth. & picra, Antidoto, quæ bilem euacuant, vel tunicis inhærentem absterguntur

gunt; iubétque victum tepidum & temperatum adhibere, qui nihil habeat acre, aut pingue, aut oleosum, aut salsum.

Ventriculus roboretur cùm extra admotis, in caussa calida ol. cydonior. rosar. & similibus; in frigidâ, mastiche, menthâ, absinth. caryophyll. nuce moschatâ, & similibus: tùm intrà exhibitis, vt coriandro præparat. sacchar. rosat. betonic. myrobal. chebul. condit. zingiber. in Indiâ condito, extracto iuniperi, spiritu vitrioli, rotulis aromat. rosat. caryophyllat. syrupo de mastiche, de cinamomo. E quibus varia medicamenta composita, prout humores & ægri natura requirunt, concinnari possunt.

Semper tamen iis aliquid medicamentorum contra Epilepsiam pugnantium admiscendum.

Vt ♃. *Conseru. rosar. betonic. pœon.* Vnc. ii. *extract. gran. iuniper.* Vnc. ß. *spec. aromat. rosat.* Scrup. iiii. *zingiberis in China cond.* Vnc. ß. *sper. vitriol.* Scrup. ß. Cum *syrupo conseru. cortic. citri* F. Electuarium.

Vel ♃. *Spec. aromat. rosat.* Dra. i. *extract. pœon.* Scrup. j. *calam. aromat.* Scrup. ß. *zingiberis in China conditi* ʒ. ij. Cum *sacchari* q. s. F. Morsuli.

Post pastum etiam sequens Tragæa commoda est:

♃. *Rad. pœon. scorzoner. nuc. mosch.* an. ʒ. i. *macis aceto macer.* ʒ. i. ß. *sem. anisi, fœnicul.* an. Drach. i. *succini albi, visci querni, sem. pœon. cardamomi,* an. Drach. ß. *cubebar. galangæ, rad. tormentill. doronici Rom. flor. anthos,* an. Scrup. i. *facchar. albi* Vnc. ii. F. Puluis. Dosis cochl. ß. vel j.

De Epilepsia à Vermibus.

Signa Diagnostica.

Signa Epilepsia à vermibus. Si à vermibus sit Epilepsia, animaduertitur stridor dentium, membrorum tremor, terror item ac clamor subitus in somno, narium pruritus & frictio, saliuæ, nocturno præsertim tempore, ex ore effluxus, facies pallida, eadémque subitò rursus incalescens & rubens, morsus ac dolor stomachi & intestinorum, & hinc frequens abdominis contrectatio, rugitus ac tormina ventris, abdominis insolita durities, membrorum verò ἀτροφία, tussis sicca, singultus, vermium cum alui excrementis egestio.

Curatio.

Curatio. Ea, quæ vermes enecant atque expellunt, admixtis medicamentis antepilepticis exhibenda,

vt ♃. *Aloes lota* vel *extracta* Dra. i ß. *extract. scammon. trochisc. albandal.* an. Scrup. ß. *ol. destill. absinth.* gutt. ii. *myrrh. zedoar.* an. gutt. i. F. Pilulæ, quæ dantur à Scr. i. ad Drach. ß.

Vel detur ☿ dulcis à gr. xvi. in eduliis.

Pulueribus contra vermes, & aliis medicamentis, de quibus suo loco de Vermibus dicetur, addatur pœonia, & alia medicamenta Epileptica.

Postea exhibeatur hic vel similis Puluis:

♃. *Vngula alcis* Dra. vi. *spec. diamosch. dulc.* Vnc. ß. *corall. rubr. & alb. preparat. margarit. smaragd. præparat. terræ sigill. bol. Armen.* an. Drach. ii. *sem. nigell. sancti, rutæ. pœon. exc. blattæ byzant. dictamn. alb. nuc. mosch.* an. Dra. i. *rad. pœon. C. C. præparati, scordij, maior. corallinæ,* an. Dra. iij. *moschi, ambr.* an. Scr. ß. *fol. auri* num. xii. *sem. caulium, portulac.* an. Drach. i. *tormentill.* Drach. i ß. *rhabarb. elect.* Drach. j.

Puluerisentur omnia subtilissimè.

De Epilepsia ab Vtero.

Signa Diagnostica.

Epilepsia ab Vtero signa diagnostica. Si ab Vtero sit Epilepsia, adest menstruorum suppressio, seminis vel secúdinæ post partum retentio, fœtus in vtero mortuus: dolor circa vteri regionem in pectine, in vtroque inguine, in dorso: abdominis crebra à flatibus distensio, respiratio difficilis, cordis palpitatio, vlcus aliquod in vtero; si malum hoc primum, quando menstrua inceperunt fluere, inualerit. Symptomatum in hac differentia magna est varietas, quæ neminem turbare debet Neque enim solum, vt in aliis Epilepsiæ differentiis, membra conuelluntur & sensus turbantur; sed & aliis totum corpus cõtremiscit, aliis vna aut plures partes; aliis oculi saltem, aut lingua, aut caput, aut manus, aut crus, aut septum transuersum: quibusdam mentis quædam, aut sensuum externorum actiones læduntur; quædam oculis apertis non vident, aliæ multa se audire & videre dicunt, quæ à ratione aliena sunt; aliæ vociferantur & querulantur, quid vero mali sentiant, proferre non valent; aliæ rident, aliæ flent; pleræque omni tactus sensu priuantur; nonnullis horum plura accidunt.

Curatio.

In curatione semper ad vterum respiciendum, & propterea ea Epilepticis admiscenda remedia, quæ vtero prosunt, & vteri suffocationi conueniunt. Itaque in Paroxysmo admouenda naribus fœtida, vt galbanum, castoreum, sagapenum, ol. succini, rutæ. Vterò verò suaueolentia adhibenda, nisi fœmina sit granida; tum enim satis fuerit graueolentia naribus admouere. Sternutationem quoque ciere in hac Epilepsiæ specie plurimum prodest. Cucurbitulas verò ventri è regione vteri affigere, & medicamenta applicare, quæ flatus discutiant, vtile est, vt ol. rutæ. è baccis lauri, & similia.

Extra paroxysmum primò vniuersales euacuationes instituantur. Sanguis nimirum, venis in cruribus circa malleolos apertis, euacuetur, & totum corpus conuenienter purgetur. Deinde vterus euacuetur, & materia vitiosa in eo contenta tollatur: quod fit non solùm purgantibus; sed inprimis iis, quæ menses prouocant, cùm internis, tum externis; de quibus suo loco. Eligenda tamen ex iis talia, quæ simul vi specificâ & occultâ Epilepsiæ aduersantur, aut iis talia admiscenda.

Et cum in fœminis natura vitiosos humores, qui in corpore cumulantur, ad vterum detrudere soleat, sanguisque, qui ad vterum affluit, si non rectè sese habeat, corrumpatur: danda opera, vt humores vitiosi subinde è corpore euacuentur, &, si quid corrumpatur, sensim ac paulatim per loca, quibus natura assueuit, euacuetur. Ideóque sanguinem bis terve in anno è venis tali emittere, & corpus sæpius euacuare vtile fuerit, habito respectu ad eum humorem, qui maximè peccare videtur.

Exempli gratia:

♃. *Rad. pœoniæ, aristoloch. rot.* an. Vnc. i. *angelicæ* Vnc. ß. *polypod. quern.* Drach. vi. *betonic. rutæ, pulegij, mercurialis,* an. M. ß. *sem. pœon.* Vnc. ß. *cartham. contus.* Vnc. i. *fol. senæ elect.* Vnc. i. ß. *follicul. senæ* Dra. vi. *sem. anisi, fœnicul. sesel.* an. Drach. ii. *fl. buglos. anthos,* an. M. i ß. Coquantur in aqu. simpl.

Colaturæ ♃. ℔. i. in qua infundatur *agaric. albiss.* ʒ. i. *Zingib. galang.* an. ʒ. i. ß. Cum *sacchαro* F. Syrupus, qui aromatisetur puluere cinamomi.

Causâ sublatâ vterus & cerebrum roboretur theriacâ, Mithridatio, diamosch. dulc. amaro, lapide Bezoar, cum aqua scorzoneræ. Efficax est & oleum succini, tum in paroxysmo, tum in mensibus ciendis.

Vtilis & valde efficax est hîc Aqua hirundinum, cum castoreo & galbano ac aceto destillata, supra, inter medicamenta antepileptica, proposita.

Laudatur & hic Spiritus:

♃. *Antidot. Matthioli* Vnc. v. *sp. vini opt.* ℔. i. *camph.* Drach. ij.

In vitro clausa digerantur in B. vel fimo equino per dies

dies sex. Postea tepido Balnei calore destillentur, ne vnquam alembicus calefiat, donec tertia pars exstillet, idque tertia vice repetatur. Sumatur de hoc spiritu manè & vesperi cochleari. cui sacchari pauxillum, sp. vitrioli gutt. iv. vel tincturæ coralllior. gutt. vi. addi possunt.

Vel ℞. *Syrup. de succo pœonia* Vnc. i. *ruta, meliss.* an. Vnc. ß. *extract. liquidi castor.* Dra. ii. *gran. iuniper.* Drac. i. ß. *angelic. zedoar.* an. Scrup. i. *sp. theriacal. modò descripti* Drach. ii. *aq. lauendul.* Vnc. i. Misce.

De qua mistura tempore paroxysmi cochlear. i. infundi potest.

Vel ℞. *Conseru. pœon.* Vnc. i. *margarit. prepar. corall. rubr. prepar. smaragdi, sapphir. hyacinth. preparat.* an. ʒ. ß. *rad. pœon. sem. eiusdem, agni casti, visci querni, cranij humani,* an. ʒ. i. *theriac.* ʒ. i. ß. *caryophyll.* ʒ. ß. Cum *syrupo stœchad. simplic.* F. Electuarium.

Circa hæc medicamenta hoc obseruandum, in hac Epilepsiæ specie medicamenta suaueolentia exhibenda non esse; cùm & caput grauent, & paroxysmum Epilepticum concitent.

Extra quoque adhibeantur quæ & menses cient, & vterum roborant. Inter quæ nonnulli commendant hanc pedum Lotionem:

℞. *Strobil. abiet. viridium* M. ii. *artemis.* M. ß. *fermentor. iuniperi, cortic. fagi,* an. M. i. *chelidon. fol. alni,* an. M. ß. *rad. vincetoxic. aristoloch. rotund.* an. Vnc. v.

Coqu. in aqua ad Balneum, quo manè per semihoram lauentur pedes.

Vel inungatur venter ol. rutaceo, laurino, lilior. albor. quibus ol. destillatum anisi, caryophyll. cinamomi addi possunt.

Vel fomenta adhibeantur ex rosmarino, artemisia, chamæmelo, betonica, ruta, semine agni casti, baccis lauri, & aliis, quæ in suffocatione vteri proponentur.

Tandem cum in hac Epilepsiæ specie alia, præter caput, viscera sæpe in consensum trahantur, & humoris Epilepsiam generantis malignitas plerumque membra nutritioni dicata labefactare soleat, & hinc varia excrementa generentur: illorum quoque viscerum habenda est ratio, & ea ab excrementis subinde expurganda & roboranda, ne noua mala gignant, aut vetus augeant.

Et cum, vt antea diximus, in hac Epilepsiæ specie magna symptomatum varietas esse soleat, quia materia morbifica non solùm cerebro, sed & aliis partibus communicatur, sæpe ea de loco affecto Medicum dubium reddunt. Qua de re egregia disquisito; an scilicet vterus vel crura fuerint affecta, exstat in Consiliis Brunneri, *Consil.* 14. & 15. cuius etiam infra, *lib.* 4. *part.* 2. *sect.* 3. *cap.* 3. fiet mentio.

De Epilepsia à partibus externis.

Caussa.

Epilepsia à partibus externis caussa. Præter supra enumeratas caussas externas referenda huc contusio, vulneratio, vlcus, aut alia aliqua in parte externa læsio; morsus item & ictus bestiarum venenosarum.

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica. In parte aliqua externa caussam Epilepsiæ contineri, argumento est, si æger aliquando in ea vulneratus, vel contusus sit, aut vlcus in ea habuerit, aut ab aliquo animali morsus sit; atque inde vaporem vel auram quandam, paroxysmo Epileptico ingruente, versus superiora ascendere sentiat, aut in ea dolorem vel tensionem ante paroxysmum percipiat. Ægrum in eâ parte læsum esse, vel ex eius relatione, vel (cum multa infantibus & pueris accidant, quorum adultiores facti non meminerunt) ex vestigio aliquo in ea, vt cicatrice, duritie, vel quacunque alia læsionis notâ cognoscitur. Si item vincula supra partem, quæ suspecta est, iniecta, & frictiones infra eam institutæ paroxysmum vel intercipiant, vel minuant: eò loci caussam Epilepsiæ contineri argumento est. Inprimis verò in fœminis de loco, qui caussam suggerit, hîc diligenter inquirendum. Accidit enim sæpe, vt instante paroxysmo Epileptico dolor vel tensio in cruribus, aut aliâ parte externâ percipiatur; imò inde etiam quasi aura quædam ad caput ascendere sentiatur: cùm tamen eò loci caussa mali generata non sit, sed in vtero; cuius facultas expultrix à caussa morbifica stimulata per venas & arterias malignam & venenatam materiam excludere conatur, cui calor innatus & vis partium principalium occurrens, eam per venas & arterias in pedes, vel alia loca remotiora detrudit, vbi cumulata vires tandem acquirit, & vel neruis communicata, vel per alias vias ad cerebrum tendens Epilepsiam excitat. Ideóque in tali caussa diligenter inquirendum, an vteri affecti signa præcesserint.

Curatio in paroxysmo.

Curatio. Quamprimùm æger quasi auram è parte illa eleuari sentit, intercipienda ea est vinculis supra locum iniectis. Et si à manu ascendit aura illa, vincula ad alam iniiciantur. Hæc enim pars strictius ligari potest, quàm carpus, in quo ob carpi ossa vasa inter illa constringi satis nequeunt. Affigantur eidem, si moram res patitur, cucurbitulæ scarificatæ, locúsque fricetur.

Extra paroxysmum.

Si à venenatæ alicuius bestiæ morsu malum ortum habeat, venæ sectio & purgatio locum non habent; sed locus demorsus scarificetur, vel cucurbitulæ scarificatæ affigantur ad venenum eliciendum. Applicentur & topica valde attrahentia, adiectis iis, quæ peculiari vi illi veneno debellando accommodata sunt.

Si verò ex caussa alia quacunque materia Epilepsiam excitans alicubi contineatur, primum corpus semel atque iterum purgandum est. Postea danda opera, vt materia, è qua vapores ascendunt, reuoluatur ac discutiatur. Ergo cucurbitulæ scarificatæ parti affigantur; aut pars lauetur acri lixiuio, cui sulphur admixtum sit. Si his nihil proficitur, cauteria vsurpentur, aut valde attrahentia medicamenta ex tapsia, euphorbio, lepidio, quod Trallianus, *lib.* 1. *c.* 35. inprimis commendat, sinapi, stercore columbino, cantharidibus, admixtâ simul theriacâ; aut emplastrum oxycroceum applicetur, cui tantum euphorbij admixtum sit, vt vesicas pustulasque in cute excitet. Efficacissimum verò est cauterium actuale; cum nihil potius venena, ac prauos eiusmodi humores & dispositiones è partibus exstirpet, quàm ignis, videatur etiam Alex. Trallianus, *loc. allegato.*

Epilepsia per consensum curatio singularis. Obseruatio Henr. ab Heer. ¶ [In Epilepsia, quæ per consensum alicuius partis fit, diligens danda opera, vt pars illa, quæ auram malignam ad cerebrum mittit, innotescat: cui vesicatoria vel cauteria, quæ materiam malignam extrahant, imponenda sunt, vt *lib.* 1. *Pr. part.* 2. *cap.* 31. dictum. Exemplum eius rei habet Henricus ab Heer, *obs.* 24. de quadam puella, quæ cùm ex terrore toto quadrimestri ferè continuò epilepsiâ laboraret, & in paroxysmo duos vtriusque pedis pollices continuò confricaret, ipse vtrique pollici butyrum Antimonij imposuit, vesicásque magnas excitauit, iísque incisis & carne ad ossa ablata à paroxysmo triduum liberam fecit. Quarto die, cùm leuissimè conuelleretur, exhibuit antepilepticum ex cranio hominis, stercore pauonis, vesicâ apri cum lotio in furno exsiccatâ, visco corylino, oleo succini cum aquis antepilepticis, atque eam ita planè sanauit, & ab omni paroxysmo liberauit.

Dubium. In qua historia hoc tamen mirabile, cùm epilepsia

hæc

hæc ex terrore orta fuerit, & talis epilepsia cerebro primariò affecto fieri soleat, quî factum fuerit, quòd puella illa pollices confricauit, & cauterio ibi apposito sanata fuit. Caussam eius rei esse puto, quòd materia maligna ex terrore genita statim à natura forti ad extrema pedis depulsa fuit, à quibus postea vapor prauus & malignus ad cerebrum exhalans, epilepsiam excitauit; aut quòd in paroxysmis à natura eò detrusa, & postea per cauterium euacuata fuerit.]

Cranium carie affectum, malignámque saniem supra membranas cerebri destillans, excisione & vstione sanatur; de quo supra, *part.* 1. *c.* 26. dictum. Simul etiam medicamenta Antepileptica adhibeantur, & cerebrum roboretur.

De Epilepsia per Consensum, vbi de fonte mali non constat.

Nonnunquam tamen accidit, vt, quamuis caussa Epilepsiæ in capite non generetur, ita tamen occultè illa sese in cerebrum insinuet, vt, quo in loco generetur, vel per quas vias ad cerebrum tendat, satis assequi non liceat, nec prius vllo vel sensuum, vel intellectus iudicio percipi possit, antequam paroxysmum producit.

Prognosticum.

Quam Epilepsiæ speciem nonnulli insanabilem putant. Verum etsi curatu difficilior sit, incurabilis tamen planè non est.

Curatio.

Vnde autem curetur, danda opera, vt radix mali, in quacunque etiam parte lateat, è corpore tollatur, & à cerebro auertatur.

Perficitur hoc frequenti corporis purgatione, quâ & materia iam genita euacuatur, & materia, è qua generari possit, subtrahitur. Facilius enim ex humore vitioso, quam ex succo probo partis alicuius mala constitutio malignam talem materiam generat. Et natura pharmaco purgante incitata, quicquid vitiosum in corpore est, facilius ad intestina, consuetámque euacuationis viam, quam ad partes nobiles, mittit.

Simul verò exhibenda medicamenta antepileptica, & ex iis efficacissima, vt diathesis illa Epileptica, & vitium humorum occultum, vbicunque etiam latentium, expugnetur.

Si purgationes non sufficiant, per medicamenta valida ex alto ad circumferentiam humores trahere, & inprimis per cauteria & fonticulos in locis conuenientibus excitatos humorum euacuationem tentare conuenit.

Tandem cerebrum roborandum, vt caussæ malignæ resistere possit.

INFANTIVM CVRATIO.

Etsi ex his, quæ dicta sunt, quâ ratione infantes curandi sint, facilè patere possit: tamen cum morbus hic infantibus sit familiarior, nec omnia medicamenta, quæ adultis adhibentur, infantibus adhiberi possint; in specie quædam de Infantium curâ addenda videntur.

In paroxysmo.

Distenta & rigida membra flectenda, vel in rectum dirigenda sunt, & tractanda vt antea dictum; ceruix & occiput linteolo aquâ lauendulæ calidâ madido fricandum; vertex oleo succini aut rutæ illinendus; ruta trita naribus admoueatur, vel oleum aut balsamum succini & rutæ; pituita ore eximatur; infundatur ori succus rutæ cum lacte, vel cum aqua tiliæ, aut cochleare paruum liquoris alicuius Antepileptici detur; vel puluis aliquis antepilepticus cum aqua conueniente, vel lacte Scr. ß. vel Scr. i. pondere pro ratione ætatis.

Puluis puerorum contra Epilepsiam D. Iohan. Næuij:

℞. *Visci quer. cortice abraso* Dra. ii. *sem. pœon.* ʒ. i. *rad. pœon.* ʒ. iiiß. *vngulæ alcis, corall. vtriusque* an. ʒ. ß. *C. C. vsti* ʒ. iß. *margarit. preparat.* ʒ. i. *crany hum.* Scr. ii. *sacch. albi* ℥. iß. F. Puluis.

Alius:

℞. *Rad. pœon.* ʒ. v. *irid. Illyr.* Vnc. ß. *eryng.* Drach. ii. sem. *visci querni, gran. pœon.* an. Scr. v. *sacchar. albiss.* ℥. ii. F. Puluis.

Alius:

℞. *Rad. pœon.* Vnc. i. *serpentar.* Vnc. sem. *visci querni* Drach. ß. *croci Orient.* Scr. i. *corall. rubr.* Drach. ß. *rad. & sem. fraxinell.* an. Scr. i. *fol. auri puriss.* N. iiii, *C. C.* Scrup. i. *margar. Oriental. non perforat.* ʒ. ß.

Puluerisanda puluerisentur subtilissimè. Misc. Fiat Puluis. Dosis infanti quantitas pisi vnius vel duorum, cum lacte nutricis. Maioribus natu tripla quantitas cũ aqu. betonic. flor. tiliæ, rutæ exhiberi potest.

Alius:

℞. *Fragm. lap. pretios.* an. Scr. ß. *rad. pœon.* Drac. i. *ireos* Scr. ii. *bistort.* Scr. ß. *glycyrrh.* Dra. ß. *sem. anisi, pœon. visci querni,* an. Scr. ii. *croci* Scr. ß. *margarit.* Scr. ii. *sacchar. candi alb.* Vnc. ß. F. Puluis.

Alius:

℞. *C. C. vsti prepar.* Vnc. i. *sem. pœon. rad. eiusd. sem. aquileg.* an. Vnc. ß. *smaragdi prapar.* Dra. i. *oss. de C. C.* N. j. F. Puluis.

Alius:

℞. *Smaragd. prepar. corall. rubr. margarit. prepar.* an. Drach. i. *rad. pœon. sem. eiusd.* an. Drach. ß. *succini alb. vngul. alcis, cornu alcis,* an. Drach. i. F. Puluis. Dosis Scr. i. cum aqu. tiliæ:

Conuenit & hoc:

℞. *Aq. pœon. flor. tiliæ, dentariæ,* an. Vnc. i. *hirudinum, syrup. de succo pœon.* an. Vnc. ß. *sp. cerasor. nigror.* Drach. ii. *magister. corall.* Scrup. ii. *perlar.* Scrup. i. *extract. pœon.* Drach. ß. M. diligenter. Dosis cochlear paruum in paroxysmo.

Cordis regioni emplastrum ex theriaca & radice pœon. admoueatur, vel tale epithema paretur:

℞. *Fol. rutæ* P. i. *fl. pœon. tiliæ, rosar. rubr.* an. P. ß. *spec. diapæon.* Scr. iiii.

Incisa aspergantur aq. apoplecticâ & hirundinum F. s. a. Scutum cordiale, sindone rubra tegendum.

Fiat etiam sacculus ex rad. pœon. & granis eiusd. contusis, & apponatur cordis regioni.

Nucha & spina dorsi inungatur seq. oleo:

℞. *Olei de castor.* Vnc. ß. *succi rutæ* Vnc. i. Coqq. ad consumptionem succi.

Extra paroxysmum.

Censet quidem Trallianus, *lib.* 1. *cap.* 15. in infantibus nihil moliendum esse, neque agendum, quantum ad curationem attinet. Subsequentem enim ætatem, & calorem augescentem superfluam in capite humiditatem discutere posse. Verum cum, antequam illam ætatem attingat homo, hoc morbo vel iugulari, vel insigniter debilitari possit, sine auxilio non est relinquendus æger, neque in morbo tam periculoso negotium naturæ committendum, sed naturæ arte succurrendum.

Lactentes ergo infantes commodiùs curari non possunt, quàm si medicamenta nutrici exhibeantur. Nutrix itaque primò talem vitæ rationem obseruet vt & ipsa sana degat, & salubri lacte infantem alat. Cibus propterea sit εὔχυμος καὶ εὔπεπτος, isque in isto tempore & quantitate exhibeatur. A vino vel abstineat, vel illud sit

tenue & paucum, ne neruosum genus infantium adhuc tenerum & imbecillum lædatur. Exercitia sint moderata. A Venere, quæ pueris lactentibus est nocentissima, planè abstineat. Si verò lac probum nutrix non præbeat, vel alia quærenda, vel opera danda, vt lac mutetur: &, si lac sit nimis tenue, vt crassius reddatur, vtatur carnibus assis, aliisque cibis minus humidis; sin crassius, extenuetur fœniculo, aniso, anetho, ruta, recentibus & virentibus sumptis. Nam sicca magis acria sunt. Et si accidat, vt nutrix concipiat, cauendum, ne illa porrò infantem lactet, sed alia quærenda, quæ lac habeat bonum. Lactis autem boni notas tradit Alex. Trallianus, *l.1.c.15*.

Propinentur quoque nutrici medicamenta, quæ contra Epilepsiam pugnant, & supra sunt proposita. Infans non lauetur crebrò, ne fiat humorum agitatio. Inprimis cauendum, ne terreatur, aut ad iram commoueatur.

Infantis quoque corpus à vitiosis humoribus purgetur: quod commodè fit medicamentis purgantibus nutrici propinatis. Et quidem cum nutrici duabus de causis purgantia exhiberi soleant, primò vt ipsa purgetur, secundò vt infans: si, vt nutrix à cocachymia liberetur, exhibeatur purgans, à lactatione abstinere nutrix debet, donec purgatio absoluta sit; si verò infantis gratia purgans exhibeatur, eo ipso tempore, quo purgatur nutrix, infantem lactare debet. Infanti tamen ipsi etiam ad aluum subducendam dari potest mel passulatum Hollerij:

℞. *Agaric. trochisc.* Vnc.sem. Infundatur in aquæ ℔. sem.

Postea exempto agarico passulæ in eadem aqua macerentur, donec turgere incipiant, turgidæ coquantur ad mellis crassitiem.

Vel ℞. *Fol. senæ* Vnc. i. *agaric. albiss. rad. pœon.* an. Vnc. sem. Infund. *in aqu. anisi* & *fœniculi* æqual. part. deinde imponantur *passular. Corinthiac.* ℔.i.

Coqu. & exprimantur, & ad mellis consistentiam iterum coquantur. Aut exsiccentur passulæ absque expressione facta. Vtilis est hic etiam syrupus de cichorio cum rhabarb.

Roboretur postea cerebrum melle anthosato, speciebus electuarij pleres Archontici, diamosch. dulc. cum lacte nutricis, vel detur hic Puluis:

℞. *Rad. pæon.* Drach.ii. *ireos, vngul. alcis, visci querni, sem. pœon.* an. Drach.sem. *corallior. rubror. prapar.* ℈.ii. *smaragd. prapar.* Scrup.sem. *succin. albi, croci*; an. Scrup. i. *sacchar. alb.* Vnc.sem. F. Puluis.

Vel ℞. *Rad. pœon. iusto tempore collectar.* Vnc. sem. *vngulæ alcis* Drach.sem. *succini alb.* Drach.i. *croci optimi* Drach.sem. *sacchar. alb.* Vnc.sem. F. Puluis.

Suturæ coronali inspergatur hic Puluis:

℞. *Granor. pœon.* Drach.i. sem. *flor. lilij conuall. pœon. lauend.* an. P.j. *succini albi* Scrup.ii. *nucis mosch.* Dra. sem. F. Puluis.

Itali, ac Florentini inprimis, quibus hoc malum familiarius est, pueros recens natos ferro candente, aut particula ligni ignitâ adurunt, vbi summa vertebra cum capite conjungitur. Alij ex candela cerea accensa guttam vnam atque alteram feruentem in eundem locum, eundem ob finem, destillare sinunt.

Ad præseruandum verò, ne infans vnquam Epilepticus fiat, nonnulli hoc commendant:

℞. *Spir. vini* ℞. iiii. *castor.* Vnc.sem. *radic. pœon.* ℥.iii.

Macerentur & colentur. Colat. infantis totum corpus abluatur.

Et cum non rarò accidat, vt infantibus circa aures, maxillas, & in aliis corporis partibus vlcera & pustulæ erumpant, nullo modo hic naturæ conatus impediendus. Si enim talia vlcera, materia intrò recedente, euanescant, cum in alios morbos, tum in Epilepsiam interdum infantes incidunt. Imò si intempestiuè euanescere incipiant talia vlcera, atque infans inde malè habeat, conatus naturæ potius adjuuandus syrupo fumar. C. C. & similibus materiæ ad ambitum corporis motum promouentibus.

Cura lactentium per consensum ventriculi.

Præseruationis gratiâ recens natis, antequam lac vel alius cibus ipsis porrigatur, hoc detur:

℞. *Sacchar. alb.* Vnc. ii. *ol. amygdal. dulc. recens expr.* q. s.

F. Mixtura instar pultis, cujus vsu materia vitiosa in vtero collecta in primis viis eiicitur. Alij exhibent saltem mel crudum, vel mel rosatum colatum, vel syrup. de cichorio cum rhabarb. vel mel despumatum cum modico sem. fœnicul. & radic. pœoniæ & ol. amygdal.

Nonnulli putant, naturam ipsam huic rei prouidisse lacte materno, quod in principio serosius est, & propterea majorem abstergendi vim habet, censentque eos malè facere, qui lac hoc maternum, quasi vtile præsidium, reiiciunt, & aliarum nutricum, quod jam crassius est, exhibent.

Caueatur etiam, ne ventriculus lactis copiâ oneretur, ideóque infans rarius lactetur. Si lac coaguletur, atque in grumos concrescat in ventriculo infantis, dissoluatur exhibito melle cum sale, oxymel. simpl. sem. fœnicul. radicibus eryngij, aut, si hæc nihil juuent, propinentur gr. v. plus minúsue coaguli hœdini vel leporini: vitia quoque lactis emendentur vt supra dictum.

Vel, in Epilepsia orta è lactis concretione in ventriculo.

℞. *Fol. vlmi* P.iii. Coqu. in vrina pueri. Adde *butyri recentis* Vnc.ii.

F. Cataplasma, quod applicetur ventriculi regioni.

Vel ℞. *Fol. maluæ, absinthij, vlmi*, an. pug.j.

Coqu. in vrina pueri, & cum *butyri* ℥. ii. addito pauco fermento & ol. nardino, F. Cataplasma applicandum ventriculi regioni.

Infanti frequentius & copiosius lac non dandum, vt dictum, quàm vt ventriculus conficere possit. Aliàs enim si copiosè & ferè assiduè infans lac sugat, fieri non potest, quin magna cruditas generetur, ex qua non solùm Epilepsia, sed & alij morbi proueniunt.

Cura Infantium ablactatorum.

Infantes ablactati quomodo curentur, docet Galenus, *in consil. de puero Epileptico*: quod tamen cum sale legendum censet Hercul. Saxonia; cum infantibus concedat lactucam, apium, porrum, brassicam & lentes. Petatur etiam curatio ex præcedentibus Alex. Trallianus decoctum hyssopi, inprimis hyeme & autumno, commendat; cum ejus solius vsu plerique conualuerint, vt non amplius secundùm aut tertium eundem in morbum inciderent. Quippe vitiosa & crassa recrementa incidit, & non permittit, vel in stomacho, vel in thorace recrementum in crassitiem coire & spissari; aliúdque per vrinas, aliud per aluum expellit.

Et cum morbus hic aliquandiu latere, & inducias dare soleat, cura non citò abrumpenda, sed continuanda, vt radix mali extirpetur. Habéntque & hic locum cauteria in occipite inter tertiam & quartam colli vertebram, aut vbi summa vertebra cum capite coniungitur.

Videatur etiam Alex. Trallianus, *lib.1.cap.15*. Rondeletius, *de medend. morb. cap. 36*. Hieron. Mercurialis, *de morb. pueror, cap.3*. Iacobus Trunconius, *tractat.4. de custodienda puerorum sanitate, cap.13. tom.2. consultat. lib.8*. Horat. Augenius.

Diæta.

Diæta.

A carnibus omnino infantes abstinere bonum est, præcipuè suillis & bubulis, voluptatis autem causâ, aut alio etiam vrgente vsu modicas accipiant, & raro; sed quæ non sunt pingues. Alex. Trallianus, *loc. allegato.* Idem non concedit sinapi, cœpas, daucum, vt quæ caput replent, nec apium; de quo infra, *quæst.6.* Plura de diæta infantium videantur apud Trallianum, *loc. allegato.*

QVÆSTIO I.

An solus homo Epilepsia laboret?

Quæ animalia Epilepsia laborent.

Affirmare quidem hoc videtur Aristoteles, *sect. 30. probl. 49.* Verum id alij iure negant, vtpote quos experientia aliud docuit. Referunt enim Epilepsiâ laborare & coturnicem, Plinius, *lib. 11. cap. 22.* Iulius Solinus, *in Poly-histor.* Aloysius Mundella, Vlysses Aldrouandus, *lib. 2. Ornithologia*, Alaudam, Aloys. Mundella, *lib. 3. cap. 23.* Aldrouandus, *lib. 18. cap. 10.* Accipitres & graculos, Dalechampius, *in comm. in Plin. lib. 3. c. 22.* Picas & perdices, Aldrouandus, *tom. 1. Ornithol. lib. 12. c. 11.* Mundella *loco citato*; Capos, Iacobus Oliuarius, *lib. 12. c. 22.* Passeres; idem, Barthol. Anglicus, Aldrouandus, *tom. 2. lib. 15. cap. 30.* Capras & oues, Hippocrates, *in lib. de Sacro morbo*; Canes, Iulius Cæsar Scaliger, *in comm. in lib. 2. Aristot. de plantis*, Cœlius Rhodiginus, *lib. 6. Antiq. lect. c. 5.* Alij etiam animalia addunt.

QVÆSTIO. II.

Quodnam sit subiectum Epilepsiæ?

Epilepsiæ subiectum quod.

Subiectum Epilepsiæ omnes Medici cerebrum esse docent, vtpote, quod omnium, quæ in Epilepsia læduntur, actionum fons & caussa est, & quo non affecto Epilepsia non excitatur. Solus Quercetanus aliter sentit, *in Tetrad. c. 8.* Verum nullius momenti sunt rationes, quibus contra Galenum & vulgatam sententiam probare conatur, quod Epilepsiæ sedes non semper sit in cerebro, sed quòd & in quibusdam Epilepticis cor primò & per se afficiatur, quia scilicet cordis actiones, non minus quam cerebri lædantur, vt ex cordis palpitatione, pulsus conuersione, animi deliquiis videre sit: quòdque Epilepsia quædam sit, in quâ phantasia & memoria integra manent. Equidem si de loco generationis materiæ, quæ Epilepsiam excitat, quæratur, nec Galenus, nec Galenicorum vllus vnquam asseruit, eam semper in cerebro generari. Verum hoc quæritur, quâ parte proximè & præcipuè affectâ Epilepsia excitetur. Eam cerebrum esse rectè affirmatur, vtpote quod omnium actionum, quæ in Epilepsiâ læduntur, fons & caussa est, & hoc saluo, & non affecto nunquam Epilepsia excitatur. Et licet cordis palpitatio, & pulsus peruersiones in Epilepsia quandoque animaduertantur: non tamen hinc sequitur, quod cor Epilepsiæ sedes sit. Fit enim hoc vel antequam Epilepsia ingruit, dum vapores maligni versus caput tendunt: & in transitu illud lædunt; vel in ipso paroxysmo Epileptico, corde ab eâdem causâ læso, aut per consensum affecto. Nam cùm motu animali impedito respiratio quoque deprauetur, impossibile est, vt cordis actiones non deprauentur. Et licèt cum Epilepsia aliarum partium actiones læsæ concurrere possint: tamen inter se non sunt confundendæ, quod Paracelsus plerumque facit, qui suffocationem vteri, syncopen, tremorem, & palpitationem cordis vertiginem, ecstasin, morbi caduci species facit. Licet quoque in quibusdam Epilepsiæ speciebus quædam sensuum internorum actiones non aboleantur: illud tamen non euenit, quod cerebrum tum non sit pars affecta, sed cor. Nam & tum aliæ ac pleræque actiones læduntur, etsi aliquæ superstites maneant. Id quod accidit, quod caussa Epilepsiæ alia est potentior, alia debilior, & cerebrum nunc magis, nunc minus læditur, Et dari quasdam imperfectas Epilepsias, supra diximus. Ac si omnium affectionum, in quibus cor per consensum afficitur, cor sedes esset: in plurimis morbis illud subiectum statuendum esset, vt in suffocatione vteri, malo hypochondriaco, & aliis pluribus. Et si cor primarium Epilepsiæ subiectum est, cur Quercetanus omnem curationem dirigit ad cerebrum, non verò ad cor?

QVÆSTIO III.

Quænam sit Epilepsiæ Caussa proxima?

Epilepsiæ caussa proxima.

Proximam Epilepsiæ caussam statuimus esse expultricis facultatis in membranis cerebri à materia tenui & acri, & qualitate occulta, neruoso generi inimica, irritationem; & quidem, vt existimo, rectè, vt pluribus in Institut. *lib. 2. part. 3. sect. 2. cap. 6.* demonstrauimus. Etenim materia ex subito sæpe sumpto ab aliqua parte initio cerebrum neruosúmque genus peruadit, & paulò post discutitur, sæpe nullo relicto sui vestigio. Et cum Galenus, *3. de loc. affect. cap. 7.* & cum eo alij Medici omnes, Epilepsiam quandam admittant, quæ excitatur, cum à parte aliqua interna quasi aura quædam ad caput ascendit: cur in Epilepsia per primarium cerebri affectum ad obstructionem ab humore crasso confugere opus est, & cur non tum eadem caussa admittitur, præcipuè cum sternutatio & singultus, Epilepsiæ cognati affectus, eodem modo generentur? Quâ de re Galenus, *loco allegato*, scribit: *Existimaui*, inquit, *similem aliquem in Epilepsia cerebri motum fieri, qualis stomacho interdum à re quapiam molesta accidere solet.* Et Auicennas, *Fen. 1. lib. 3. tract. 5. cap. 8.* sternutationem paruam quandam Epilepsiam nominat, quando videlicet quod in anteriore parte cerebri molestum continetur, cerebrum excutit. Sicuti enim quod in anteriore parte cerebri acre & mordax inest, impetu quodam in sternutatione excutere natura tentat: ita in Epilepsia, quod in membranis cerebrum inuestientibus & principio neruorum molestum est, natura excutere conatur. Et sicut sternutatio oritur non à crassis & viscidis humoribus, sed iis, qui acrem vaporem emittunt: ita à simili vapore & humore Epilepsiam concitari vero consentaneum est, & experientia id confirmat. Compertum enim est, quosdam à vaporibus & odoribus prauis Epilepsiâ correptos esse: contra aliarum rerum vapores & odores eandem discutere. Ita suffitus galbani, cornu capræ, hepatis hirci manifestant Epilepsiam. Eandem contra tollunt odor rutæ, castorei. E quibus caussis externis de internis in corpore latentibus coniecturam facere non difficile est: siquidem cum plura idem efficiunt, vt in communi efficiendi ratione conueniant, necesse est. Quæ omnia satis indicant, caussam Epilepsiæ proximam esse humorem vel vaporem acrem, aut potius malignum, peculiari vi cerebrum stimulantem, & molestantem.

Galenus equidem aliud statuit, &, *lib. 3. de loc. affect. cap. 5. & 7. 2. Aphor. 45. 2. de Symptom. causs. cap. 7. lib. de atra bile, cap. 5.* & alij Medici, qui eum sequuntur, plurimi docent, Epilepsiam fieri ab humore crasso, qui ventriculos cerebri obstruat, non integrè quidem, vt in apoplexia, sed ex parte, quem dum conetur eiicere cerebrum, sese contrahat, quo contracto nerui etiam contrahantur, & in consensum trahantur. Ita enim *in Comm. 2. Aph. 45.* scribit: *Apoplexia & Epilepsia inter se quodammodo affines & cognatæ sunt affectiones. Eundem enim locum affectum, & eundem humorem habent mali caussam. Hoc differunt, quod Apoplexia fiat propter virtutis ad neruos affluentis plenam consummatámque priuationem: epilepsia ad motum vitiosum & peruersum; quin etiam vtrobique humor est frigidus & crassus.* In quo quidem rectè docet, quod in Epilepsia laborantibus cerebrum

cerebrum concutiatur, & quidem, vt humorem vitiosum excutiat: quod in infantibus Epilepsiâ laborantibus manu capiti applicatâ sæpe manifestè deprehenditur. Verùm in eo non parum fallitur, quod humorem illum eiusdem naturæ cum eo, qui appoplexiam excitat, esse statuit, & obstruendo etiam cerebrum ad concussionem stimulare docet. Etenim non credibile est, pauxillum illud, quod ex partibus inferioribus, ipsius Galeni testimonio, instar auræ, per vias sæpe occultas ad superiora ascendit, crassum esse, & obstruendo Epilepsiam excitare, sed potius membranas cerebri vellicando id præstare. Si quoque obstruendo Epilepsiam excitaret materia, Epilepsiæ caussa, motus potius tolli aut imminui, non verò conuulsio excitari deberet. Et cum apoplexia & Epilepsia hoc modo, & ratione caussæ saltem secundum magis & minus differrent, ob eam tamen differentiam non ita variarent symptomata, sed potius paralysis & stupor, ac animalium actionum ablatio aut imminutio inde fieret, non conuulsio. Præterea si ab humore crasso cerebrum ex parte obstruente fieret Epilepsia, apoplexiam antecederet, & sequeretur Epilepsia. Neque enim credibile est, vt videtur Massariæ, tam repentè, & tam inexplicabili temporis momento integram cerebri obstructionem fieri, vt nullo modo ob inchoatam & semiplenam obstructionem præcederent Epileptica symptomata, si hoc modo generaretur Epilepsia: cum sæpe dolores capitis, vertigines, & similia symptomata apoplexiam præcedere soleant. Multo minus in momento illa obstructio integra, solui potest. Ideóque cum obstructio non est integra, siue ingruente, siue desinente apoplexiâ, Epilepsia sequeretur.

De specifica autem huius humoris ac vaporis natura si quæratur, omnino admittendum est, simplicem acrimoniam ac malignitatem & venenositatem ad Epilepsiam generandam non sufficere. Nam dantur multi morbi, in quibus tales humores, & inde exhalantes vapores ad caput ascendunt, vt lues ♀rea, febres malignæ multæ, venenatorum animalium morsus, quibus tamen, & aliis pluribus Epilepsia non coniungitur. Ideóque ad Epilepsiam generandam non sufficit, vt vapor sit acris, mordax, malignus, sed peculiaris in eo qualitas, & specifica proprietas, quâ membranis cerebri & neruoso generi peculiari modo infestus est, & omnino ἰδιότης Epileptica in eo requiritur.

Quæ autem illa specifica sit malignitas & ἰδιότης Epilepsiam excitans, explicare in hac naturæ obscuritate impossibile; éstque ea, sicut aliorum venenorum, occulta, & non nisi ex effectu colligitur. Nonnulli quidem è Chymicis hic se rem clarius explicare posse, quàm Galenicos, promittunt, sed an re ipsâ præstiterint, dubito. Paracelsus & Paracelsi sectatores plerique Epilepsiam morbum Mercurialem esse docent. Quomodo verò id clarè explicent, non video. Neque enim, vt, *in tractatu de Chymic. cum Galen. consens. ac dissens.* dictum, satis explicant, quid sit Mercurius, & quomodo à reliquis principiis differat. Deinde cum multi morbi Mercuriales ex eorum sententententia ponantur, non monstrant, quâ in re determinata & specifica huius mali natura sita sit, & quomodo hic morbus Mercurialis ab aliis morbis Mercurialibus differat. Alij, vt rem clarius explicent, è Petri Seuerini Idea radicem huius mali statuunt Vitriolum Mercuriale, & Quercetanus, *in Tetrad. cap.* 11. scribit, nullum ex vaporibus Epilepsiam producere posse, nisi sit naturæ vitriolatæ. Et quidem plerique è Chymicis istis Mercurialem hunc morbum esse dicunt, deinde etiam ex parte aliqua salarium.

Verum enim verò asseruntur quidem ita hæc, sed firmis rationibus non probantur. Nam primò quòd dicunt, morbum Mercurialem esse, ob subiectum eius, quod sit cerebrum, frigidæ & humidæ cum Mercurio naturæ, id hoc non satis probat. Etenim etsi Epilepsia fiat cerebro proximè læso: tamen hic quæstio est non de subiecto, sed de natura specifica illius humoris aut vaporis, qui cerebrum vellicando Epilepsiam parit. Is autem non semper in cerebro generatur, sed interdum in cranio, in ventriculo, vtero, & aliis corporis partibus. Neque etiam ideo Mercurialis dicendus, quod caussa materialis, hunc affectum generans, in liquida seu vaporosa substantia consistit; cum vapores etiam sulphurei esse possint. Præterea nec medicamenta omnia, quæ curant hunc morbum, Mercurialia sunt: sicut ol. succini sulphureæ naturæ est; sal succini, sal C.C. magisterium coralliorum, salariæ.

Tandem cum ex illorum sententia omnis vis mordendi & dolorem excitandi à salibus sit, atque Epilepsia fiat à vapore cerebrum vellicante; potius Epilepsiæ caussa, quâ talis, ad salem; quàm Mercurium pertinere videtur. Ideóque ipsi Paracelsici necessarium hîc censent, salem coniungendum esse; id quod nec nos negamus. Cuius autem naturæ is sit, & an satis demonstrent, salem istum vitriolatum esse, & nullum vaporem Epilepsiam concitare posse, nisi proprietatis & naturæ vitriolatæ sit, dubito. Cum enim ipsi paroxysmum Epilepticum excitari statuant, cum exhalationes malignæ, acres, acidæ, adstringentes & corrosiuæ spiritibus animalibus miscentur: id non solùm ex vitriolo, sed & aliis pluribus fieri potest, alumine scilicet, & sale Armoniaco, vt & antimonio & arsenico. Vnde Petræus de Epilepsia scribit, humorem, qui Epileptici vaporis fomes est, ob copiam salis vitriolati, aluminosi & Armoniaci, quandoque & Mercurialis & arsenicalis, phlegmate Mercuriali, & sulphure glutinoso exuto instar aquæ fortis summam acrimoniæ, fermentationis, corrosionis, & penetrationis vehementiam acquirere. Et certè si vapor iste, quod Quercetanus non negat, malignus est, potius malignitas in antimonio & arsenico quærenda est, quam in vitriolo. Adstrictio in alumine quoque est; vis corrodendi in omnibus salibus, vnde tot aquarum fortium differentiæ. Et multi in febribus & aliis morbis æruginosos humores vomitu reiiciunt, à quibus procul dubio etiam vapores congeneres in caput attolluntur, qui tamen Epilepsiam non excitant. Ergo æquè hic Chymicis ac Galenicis ad occultam & specificam qualitatem & proprietatem, necessarium illud humanæ ignorantiæ asylum, confugiendum. Vt non immeritò magnus ille Medicus, Iohannes Crato, *ad Zuuingerum, in Epistolis à Scholtzio collectis, Epistola* 137. scripsisse videatur: Vtinam ante vitæ meæ exitum veram dignotionem huius mali, & verum remedium aliquis ostenderet!

¶ [De proxima epilepsiæ caussa dictum *suprà*. Quia tamen ibi non facta est mentio quæstionis, *an epilepsia etiam à sanguine fiat*, eam hoc loco proponere libet. Dari epilepsiam à sanguine, probare conatur Petrus Salius Diuersus, *de morb. partic. cap.* 3. & historias duas epilepsiæ, à sanguine, (vt putat) ortæ proponit Zacut. Lusitanus, *de Pr. Med. adm. lib.* 1. *obseru.* 81. & 26. Et quidem epilepsiam à sanguine generari docet P. Sal. Diuersus, quando sanguis copiosus ab aliqua caussa extrinseca, vt ex potu vini nimio, vel ex valida exercitatione, concitatus, ruit ad partes superiores, cerebríque vasa affatim replet. Tum enim naturam insurgere ad eiusdem propulsionem & discussionem. Et signa huius epilepsiæ ponit, quòd æger sanguine abundat, facies rubet, manûs porriguntur, dentes strident, & motus conuulsiui accidunt. Zacutus Lusitanus verò ad hanc epilepsiam credendam adductus est eò, quòd fœminam quandam illustrem curauit, quæ cùm sanguine plena esset, & horribili epilepsiâ laboraret, ei post septimum paroxysmum cephalicam aperuit, vnde octauus paroxysmus mitior fuit; quod cùm animaduerteret, iterum copiosiùs ex altero brachio sanguinem euacuauit, atque ita his euacuationibus factis, & enematum acri vi, & largè exoneratâ aluo, conua

An detur Epilepsia à sanguine.
Dari, probare conatur.
P. Salius Diuersus.
Zacutus Lusitanus.

conualuit. Idem probat historiâ Viri cuiusdam quadragenarij, robusti & rubicundi, qui ex interuallo epilepsiâ fuit correptus. Huic cùm varia remedia interna & externa essent imperata, tandem etiam præseruationis causâ extra paroxysmum singulis mensibus vena in talo aperta fuit; & ita, euacuato & distracto sanguine ad longinquas partes, æger imposterum bene valuit.

Responsio Autoris.

Verùm rationes istæ non satis concludunt, sanguinem proximam epilepsiæ caussam esse. Nam *supra* satis mõstratum, ab obstructione meatuum cerebri non prouenire epilepsiam; & proinde nec à sanguine copioso, meatus cerebri obstruente, ea prouenire potest. Et quot sunt plethorici, qui vino sæpe inebriantur, exercentur vehementiùs, irâ concitantur, nec tamen epilepsiam patiuntur? Nimirum solùm ab occulta & maligna qualitate, cerebrum vellicante epilepsia prouenit, vt *ibid.* probauimus. Ad quam qualitatem confugere necesse habuit etiam P. Salius Diuersus, cùm scribit, sanguinem ad cerebrum ruentem Epilepsiam excitare, cùm naturæ grauis, & qualitate forsan etiam molestus est. Dispositionem epilepticam in corpus plethoricum incidere, & forsan copiam sanguinis etiam dispositionem epilepticam fouere posse, concedimus: at quòd proxima & primaria Epilepsiæ caussa sit copia sanguinis, id negamus. Vnde etiam argumentum à curatione & euacuatione sanguinis petitum, id quod debet, non satis probat. Sit enim, vt post repetitam sanguinis euacuationem æger meliùs habuerit: tamen non sequitur, quòd sola sanguinis copia proxima Epilepsiæ caussa fuerit. Nam & alia remedia fuerunt adhibita. Et si in sanguine dispositio epileptica hæsit, non profuit venæsectio copiam sanguinis imminuendo, sed partim à capite eum reuellendo; partim cum eo vitiosum illud, cui maligna qualitas inhæsit, euacuando. Eodem enim modo, quo in melancholia, vt suo loco dictum, prodest repetita venæsectio, non copiam sanguinis imminuendo, à qua non prouenit melancholia proximè, sed melancholicum sanguinem tollendo, in cuius locum posteà purior & laudabilior succedit, ita etiam, si dispositio epileptica ipsi massæ sanguinis inhæret, ac sanguis ille sæpe euacuatur, & postea purior succedit, cessat Epilepsia. Ideóque si plethora adsit, & caussa Epilepsiæ in sanguine hæreat, cum commodo venam, & quidem aliquoties aperiri concedo; plethoram verò proximam Epilepsiæ caussam esse nego.]

Sola maligna qualitas proxima Epilepsiæ caussa.

Epilepsia à sanguine, vt sanguis non datur.

QVÆSTIO IV.

Quomodo Cerebrum in Epilepsia afficiatur, & qua de caussa omnium sensuum actiones aboleantur?

Qua ratione cerebrum in Epilepsia afficiatur.

Quomodo Cerebrum in Epilepsia afficiatur, id totum ex cognitione caussæ proximæ pendet. Nam qui ab humore crasso Epilepsiam fieri statuunt, necessariò etiam cerebrum vt partem organicam affici, eiúsque ventriculos ab humore isto obstrui sentiunt. Verùm cum istam opinionem supra reiecerimus, eorúmque sẽtentiam probauerimus, qui à vapore mordace, acri, & peculiari vi cerebro infesto, Epilepsiam prouenire docent, rectè etiam hîc statuimus, cerebrum in Epilepsia affici quidem & secundum substantiam, & secundum spiritus, quibus peculiari modo caussa Epilepsiæ aduersa est; postquam tamen cerebrum rem sibi aduersam percipit, & facultate expultrice naturali id, quod molestum est, expellere conatur, neruosum & membranosum genus in consensum trahere. Et hinc fit, vt malignitate & acrimoniâ materiæ Epilepticæ vellicatum cerebrum sese cum neruoso genere concutiat, atque id, quod molestum est, excutere conetur.

Qua verò de caussa omnium sensuum actiones aboleantur in Epilepsia, si ea non fit ab obstructione ab humore crasso, alij aliter sentiunt. Platerus in Epilepsiâ neruosum genus molestè ab humore prauo affici statuit, quem dum excutere conatur, cerebrum simul exagitari, & in consensum trahi dicit; & dum suppetias ad expellendum id, quod molestum est, afferre nititur, spiritus animales à se in neruorum initia propellere, atque ita effusis à cerebro spiritibus sensus internos cessare, & suis functionibus destitui; non aliter, quàm in lipothymia & syncope nonnunquam spiritibus vitalibus effusis cor à sua functione cessat.

Alij ab angustia meatuum cerebri hoc prouenire statuunt: verùm non ab obstructione, sed dum cerebrum à vapore molesto irritatur, contrahi & constringi illud dicunt, vnde meatuum oriatur angustia. Verùm magis probabile est, in Epilepsia magnam fieri spirituum animalium perturbationem, atque ideò omnes actiones turbari. Nam cum actiones animales sine spirituum animalium, & quidem sese rectè habentium, ministerio perfici non possint; in Epilepsiâ verò spiritus animales sese rectè non habeant, sed variè turbentur: actionibus animalibus obeundis debito modo inseruire non posse, manifestum est.

Quomodo Cerebrum in Epilepsia afficiatur. De caussa proxima Epilepsiæ.

¶ [Equidem de hac quæstione fusè hactenus dictum. Vt tamen, quæ illata sunt, clariora fiant, quædam adhuc addenda putamus. Existimamus autem, & docuimus, cerebrum affici non solùm secundùm membranas, sed & ipsam substantiam cerebri, ac spiritus animales; & his vapores epilepticos præcipuè occulto modo esse infestos. Etenim spirituum animalium maxima fieri solet perturbatio in epilepsia & omnium sensuum abolitio, quod non accidit membranis tantùm affectis; cùm in conuulsionibus & motibus conuulsiuis, ab irritatione membranarum cerebri solùm profectis, vt in vulneribus accidit, nulla fiat facultatum principum abolitio; sicut nec sternutatione, etsi itidem cerebri membranæ vellicentur. Deinde quia vapor, qui epilepsiæ caussa est, non saltem acrimoniâ, sed occultâ qualitate agit; ad quam percipiendá non inprimis sensu tactus, qui in membranis est, opus est, sed ipsa cerebri substantiâ, quæ facultatem expultricem habet, ad eam percipiendam sufficiens est. Præterea nullus dolor percipitur, qui excitatur, cùm membranæ affici solent. Tandem si cerebrum saltem, vt sensu tactus secundum membranas præditum afficeretur, tantùm acrimonia præstaret id, & ad occultas qualitates confugere opus non esset. Etsi verò cerebrum afficitur, quatenus cognationem naturalem habet rem ipsam percipiendi, & facultatem expultricem, id quod molestum est, expellendi: quia tamen cerebrum membranas & neruosum genus coniunctum habet, id in consensum trahitur, atque, hoc in consensum tracto, porrò musculi, in quibus nerui disseminantur: vnde illi conuulsiui motus, qui ab aliis conuulsionibus, cùm aliis modis, de quibus *lib.* 1. *part.* 2. *cap.* 28. dictum, tum eo inprimis differunt, quòd in epilepsia sensus interni etiam læduntur, qui in conuulsionibus veris sunt integri; vtpote neruis saltem affectis, non cerebri substantiâ & spiritibus, quod fit in epilepsia.]

QVÆSTIO V.

An Motus conuulsiuus in Epilepsia fiat à facultate animali, an verò naturali?

Motus conuulsiui in Epilepsia quis autor

De motus etiam illius conuulsiui, qui in Epilepsia accidit, quóq; membra variè agitantur, natura & caussa inter autores, præcipuè Thomam Erastum, & Comitem Montanum, est controuersia. Thomas enim

Erastus,

Erastus, *in Anatomia librorum Comitis Montani, & in disputatione de conuulsione*, pluribus defendere conatur, morbum hunc è facultate animali prouenire. Inter cætera autem vtitur hoc argumẽto: Omnis motus, quem appetitus cùm rationalis, tum irrationalis musculis imperat, siue bene siue male id faciat, animalis est, siue arbitrarius. Is autem motus, qui per contractionem musculorum ad sua capita fit, mandatur ab anima seu appetitu musculis. Omnis igitur motus talis dicitur, & est voluntarius seu animalis. Minorem ita probat, quod nulla animati corporis actio, quæ ab eo, quatenus animatum est, editur, siue laudabilis ea sit, siue vituperabilis, ab vlla eiusmodi corporis affectione, nihil ad hanc rem concurrente anima, produci possit. Musculorum verò illa contractio, qua, citra alicuius rei extraneæ operam, ad sua capita contrahuntur, ac membra, in quæ inserta sunt, mouent, operatio est animati corporis, quâ animatum. Et proinde eiusmodi musculorum motus à re nulla alia fieri potest, anima non coagente. Cum vero naturalis non sit, vtpote per musculos voluntarij motus instrumenta exercetur, esse animalem & arbitrarium statuit.

Contrà Comes Montanus hoc negat, *lib. 3. de morb. c. 30.* &, *defensione quintâ aduersus Erastum*, idque hac ratione, Si facultas animalis motum imperat partibus, imperium hoc ex appetitu oriri necesse est. Appetitus autem oritur ex cognitione; cognitio à sensu; sed sensus in Epilepsia non vigent, & illud, quod corpori molestum, neque percipere, neque facultatibus superioribus communicare possunt. Deinde etsi in aliis conuulsionibus & spasmo sensus sunt integri: tamen motus omnis, qui fit à facultate animali, est voluntarius seu spontaneus: at conuulsiuum motum præter voluntatem, & contra eam fieri nemo ignorat; ac propterea facultati animali asscribi non potest.

Verùm etsi opiniones hæ extremè discrepare videantur: tamen neutra per se veritati planè consentanea est, sed si coniungantur, veram sententiam constituunt; cum vtraque vis, & expultrix naturalis, & motrix animalis facultas in Epilepsia concurrant. Etenim motus hi conuulsi simpliciter animales non sunt; cum contra voluntatem fiant. Neque etiam simpliciter naturales; cum fiant beneficio musculi, animalis facultatis instrumenti, neque credibile sit, facultatem naturalem expultricem posse tam vehementes ac validos motus solum edere.

Itaque hac de re sic statuendum puto. Cerebri membranæ, vbi à materia mordaci & maligna vellicantur ac molestantur, illud, quod molestum est, excutere conantur. Atque hoc modo vis expultrix cerebri primò quidem mouetur: eadem tamen animalem facultatem, quæ subiecto illi simul inest, in consensum trahit, eámq; ad expulsionem lacessit. Hinc fit, vt potentia illa cerebrum vehementius dilatet & comprimat, ac ista compressione, quod sibi molestum est, excutere conetur; quod in sternutatione fieri videmus. Imò simul facultatem mouentem in neruoso & musculoso genere in consensum trahit. Atque hoc modo à facultate expultrice quidem initium motus est, motus tamen vehementiam iuuat vis animalis. Aliter n. sese habet expulsio in parte, quæ motu destituitur; aliter in ea parte, quæ ad motum apta est: variántque symptomata secundum partes subiectas; id quod & in sternutatione, quæ magnam cum Epilepsia conuenientiam habet, videre est, vt & in singultu. Quanquam enim princeps & prima caussa sternutationis sit vis expultrix cerebri: irritatur tamen eadem & in consensum trahit vim motricem capitis & thoracis, cerebrúmque irritatum in expulsione ista à motrice functione corporis adiuuatur, musculique capitis & pectoris contrahuntur, vt felicius ac potentius id, quod molestum est, à cerebro expellere possit. Videantur etiam quæ supra de Conuulsione dicta sunt.

QVÆSTIO VI.

An sanguis in paroxysmo Epilepsiæ sit mittendus?

Fuerunt quidem inter Antiquos nonnulli, qui in Epilepsiæ paroxysmo venam aperiendam censuerunt. Verùm hodie nemo Medicorum est, qui id suadeat aut tentet. Etenim in ista vehementi & inordinata concussione corporis nec commodè satis institui potest venæ sectio, nec, si posset, satis tutò ac cum vtilitate aliqua adhiberetur. Nam cùm in paroxysmo Epileptico maxima naturæ & caussæ morbificæ lucta sit, ac natura id vnicè agat, vt materiam illam sibi molestam excutiat, eadémque valde laboret tum ob denegatum animalium spirituum influxum, ac respiratio, & hinc aliæ actiones, non rectè sese habeant: facilè fieri posset, vt sanguine, & cum eo spiritibus subtractis natura succumberet, & ita æger in ipso paroxysmo cum medicinæ ignominia expiraret. Nec vlla caussa est, quæ venæ sectionem suadeat; nec per eam æger à paroxysmo citius liberari potest. *Sanguis an in Epilepsia paroxysmo mittendus.*

QVÆSTIO VII.

An extra paroxysmum sanguis mittendus sit in Epilepsia?

Sunt quidem nonnulli, qui nec extra paroxysmum in Epilepsia sanguinem mittendum censent, eâ inprimis de caussa, quod morbus hic ab humore frigido & crasso oriatur. Sed, vt sæpe dictum, ex falsa hypothesi id asserunt. Neque enim ab humore crasso, sed potius à tenui ortum habet Epilepsia. Ideóque etsi nunquam fieri queat, vt corporis constitutio pituitosa adsit, aut è ventriculo, vel alia parte determinata, nullo sanguinis vitio concurrente, Epilepsia excitari possit, & ita venæ sectione opus non sit: (in quibus etiam casibus nulla venæ sectionis supra facta est mentio) tamen in Epilepsia per essentiam, & si plenitudinis cuiusdam notæ appareant, aut sanguis multus melancholicus adsit, vena omnino aperienda est; cum indicans venæ sectionis adsit: modò vires id permittant. Idem faciendum, si à consueta aliqua sanguinis euacuatione, vt mensium in fæminis vel hæmorrhoidum suppressione, Epilepsia originem habeat.

QVÆSTIO VIII.

Quænam vena in Epilepsia sit aperienda?

Quæ verò vena aliàs aperienda sit in Epilepsiâ, Autores non planè consentiunt. Etsi vero suprà in singulis Epilepsiæ differentiis, quæ vena, vbi opus est, aperienda sit, definitum est: tamẽ, vt res clarior fiat, &, quo fundamento supra proposita nitantur, pateſiat; sciendum, si Epilepsia fiat per primarium cerebri affectum, & aliqua plenitudo sanguinis in capite appareat, vel in toto corpore sanguinis plenitudo adsit, quæ vel ad producendã, vel fouendam Epilepsiam faciat, virésque permittant, commodissimè in cubito vena aperitur, quâ sanguis euacuatur, & à capite deriuatur. Si vero Epilepsia sit per consensum ab vtero, ac menstruorum suppressionem, vel à suppressis hæmorrhoidibus, venæ in cruribus aperiendæ sunt, vt & sanguini motus suppressus concilietur, & materia à capite reuellatur. *Quæ vena in Epilepsia aperienda.*

QVÆSTIO IX.

An Vomitus in Epilepsia conueniat?

Etsi nonnulli vomitum in Epilepsia planè improbent, ea inprimis de caussa, quod vomitus caput, quod aliàs *Vomitus an in Epilepsia conueniat.*

aliàs in Epilepsia afficitur, concutiat: tamen hæc ratio sufficiens non est, nec vomitus planè improbandus, sed distinctione opus est. Etenim vbi cerebrum primariò afficitur, aut vbi à parte aliqua externa Epilepsiæ caussa cerebro communicatur, nullus vsus est vomitus; & experientia docuit, eos, qui violentioribus per aluum & vomitum simul purgantibus in Epilepsia cerebro primariò affecto vtuntur, non solum nihil commodi inde percipere, sed peius inde habere. Sed tum vomitus prodest, & locum habet, vbi Epilepsia per consensum ventriculi, partiúmque vicinarum oritur, seu cum causa Epilepsiæ iis in locis hæret, è quibus per vomitum excludi potest. Et naturæ quædam ad vomitum satis pronæ sunt, nec facilè incommodi aliquid ex eo tum metuendum. Et fit, vt caput aliquo modo afficiatur vomitu: tamen longè maius commodum est, quod tum ex eo prouenit.

QVÆSTIO X.

An Frictiones in paroxysmo Epileptico vsum habeant?

Frictiones in Epilepsia.

Non malè, *in spicilegio, c. 1. de Epilepsia*, scribit Franciscus Hildesheim; in ipso paroxysmo Epileptico nullum vnquam auxilium præstantius se expertum esse, quàm frictiones validas ac violentas scapularum, brachiorum, crurum, & ipsius dorsi cum pannis asperioribus & pilosis. Erastus tamen, *disp. 4. contra Paracels.* frictiones non multi vsus esse putat, quòd nihil euacuare ex loco affecto possint, propter obtusum membrorum sensum. Verùm enim verò sententia prior verior est. Etsi enim verum sit, sensum tum esse obtusum: tamen si frictiones fortiores sint, quales esse debent, sensus sopiti excitantur quasi. Præterea etsi sensus frictiones non percipiat: tamen frictiones fortes partes calefaciunt, humores & spiritus ad partem, quæ fricatur, concitant, ac mouent. Vnde fit, vt vapores ad caput tendentes versus inferiora & partes illas, quæ frictione incaluerunt, attrahantur & discutiantur.

QVÆSTIO XI.

An in paroxysmo Epileptico sternutationem ciere liceat?

Sternutatoria in Epilepsia an conueniant.

Sunt nonnulli, qui in paroxysmo Epileptico sternutationes ciendas non putant, eâ de caussa, quod humores crassos sternutatoria è cerebro excutere non possint, verùm eos mouendo & agitando maiores obstructiones pariant; imò, capite non euacuato, visui insigne damnum adferre possint; cùm experientiâ constet, ex intempestiuo sternutamentorum vsu, materia in cerebro copiosâ agitatâ, neruorum opticorum obstructionem, & hinc cœcitatem secutam fuisse. Verùm supponunt hi ex antiqua opinione, à crassis humoribus, ventriculos cerebri obstruétibus, excitari Epilepsiam. Cùm verò supra satis sit demonstratum, non ab humore crasso, sed potius tenui, imò vapore & aura, Epilepsiam excitari; frustra hoc incommodum metuitur, materiámque talem ptarmica satis discutere valent. Atque vsus & experientia docet, nihil damni à ptarmicis in Epilepsia exhibitis prouenire, sed cum summa vtilitate ea adhiberi. Interim non negamus, in aliis morbis, in quibus materia crassa & copiosa in capite abundat, ptarmica cautè & cum circumspectione esse adhibenda.

QVÆSTIO XII.

An Apium Epilepticis sit noxium.

An apium Epilepticis sit noxium.

Auicennas, *lib. 3. Fen. 1. tr. 5. cap. 11.* è cibis præcipuè apium reiicit, vtpote quod peculiarem proprietatem Epilepsiam commouendi habeat; quem Arnoldus de Villâ nouâ, *lib. 1. cap. 2.* & alij inter quos e recentibus est Tabernæ montanus, sequuntur. Auicennam verò reprehendit Leonhard. Iacchinus *de acutor. morb. curat.* & merum delirium esse id putat, cum Galenus, *in consil. de puero Epileptico*, Apium Epilepticis concedat.

Verùm non solum Auicennas, sed & Alex. Trallianus, *lib. 1. c. 15.* Apium Epilepticis, ceu naturaliter eos offendens, prohibet. Et Plinius, *lib. 20. nat. hist. c. 11.* ex Chrysippo & Dionysio refert, in puerperio ab eo cibo comitiales fieri, qui vbera hauriunt. Cum ergo tot docti viri id affirment, non puto planè istam sententiam esse reiiciendam, sed potius experientiam, quæ non planè refragabitur, consulendam: Et quamuis multi hodie sine noxa vtantur eo: ij tamen ad Epilepsiam dispositi non sunt. Et licet Galenus Apium Epilepticis concedat; id tamen degustare saltem permittit, sicut & smyrnium, quod tamen postea caput replere scribit; & similia, quæ ei ætati, & in Epilepsia parum commoda, concedit: quâ ipsâ de caussâ Hercul. Saxonia hoc consilium cum sale legendum putat.

Hoc tamen hic monendum, cùm de Apio quæstio est, petroselinum nobis ita dictum intelligendum esse. Id enim est verum apium hortense, & domesticum antiquorum; quod verò apium hodie dicitur vulgò, id est apium palustre antiquorum.

QVÆSTIO XIII.

An Cranij humani aliquis in Epilepsia vsus sit?

Cranij humani in Epilepsia vsus.

Cranium humanum contra Epilepsiam hodie vsurpari notissimum est. Reprehendit tamen hoc Erastus, *in disputat. contra Paracelsum part. 4.* scribitque, Diabolum persuasisse latenter hominibus, vt pro Epilepsiæ depulsione vterentur puluere ex cranio humano præparato, & iussisse, vt deuorent fœminas fœminæ, mares musculi. Paracelsum verò, cum inaniter offerri cranij puluerem animaduertisset, vt superstitionem confirmaret & augeret, ossiculum quoddam paruum, angulare, magnitudine vnguis in capitis vertice inueniri, mentitum esse, quod epotum liberaret ab Epilepsia, &, ne in mendacio deprehenderetur, addidisse non in omnium capitibus, sed in quorundam saltem reperiri. Ipse verò Erastus in nullis reperiri statuit.

Verum enim verò etsi verum sit inter medicamenta passim circumferri multa, quæ reipsa quod de iis prædicatur non præstant; nolim tamen hoc facilè de cranio humano asseuerare; cum tot docti eruditique Medici testentur, verum esse, quod de efficacia cranij humani in Epilepsia scribitur, præcipuè cum Erastus nullam rationem, quæ contrarium suadeat, afferat. Ideóque etsi superstitiosorum medicamentorum vsus rectè reiiciatur, atque inde etiam Galenus, *de simpl. med. fac.* scribat, absurdum & indignum hominibus esse, talia vsurpare: idem tamen Galenus, *lib. 11. de simpl. Med. fac. titul. de Ossibus*, refert, se nouisse, quendam ossa combusta potui exhibuisse haud scientibus quid biberent, ne scilicet ea auersarentur, ac multorum tum Epilepsiam tum Arthritidem curasse. Id quod de cranio etiam obseruare cuique promptum est. Et inprimis ad Epilepsiam curandam efficacissimus est spiritus, qui ex eo elicitur, si infantibus gutt. vi. vel vii. adultioribus plures exhibeantur; vt & sal ille volatilis, qui in destillatione liquoris huius è cranio colligitur.

Ossiculum triangulare in cranio humano.

Paracelsum quoque ossiculum illud in cranio humano reperiri affirmantem mendacij immeritò arguit Thomas Erastus. Etsi enim ipse ea non viderit: in multis tamen ad commissuram suturæ coronalis & sagittalis

talis talia officula triangularia reperiuntur. Et sunt penes me aliqua, quæ nuper etiam meis Auditoribus monstraui, quæque habeo ex dono Dn. Michaëlis Dôringij, iam Medicinæ Doctoris, & Physici Vratislauiensis, qui cum iter in Sabaudia cum Dn. Guilielmo Fabricio, Hildano, Chirurgo celeberrimo, faceret, in ossuariâ obuiâ multa ex craniis ibi asseruatis cum Dn. Fabricio collegit.

QVÆSTIO XIV.

Vtrum Amuleta prosint in Epilepsia?

Amuletorum in Epilepsia vsus. Cum de Amuletis quædam in genere dicta sint, *in Tractat. de Consens. & Chymic. cum Aristotel. & Galen.* ea, quæ ibi prolata sunt, hîc repetenda non censeo, sed argumenta solùm, quæ, *loc. allegato*, affert Erastus contra Amuleta, examinabo. Primò quidem scribit, naturalia ..., siue propter formam substantiæ effectricem, siue propter certam temperaturam rebus subiectis insint, non aliter mutari, quam per sensibilium qualitatum alterationem. Quippe formæ substantiales neque corrumpuntur, neque mutantur, non mutato temperamento: at ab Amuletis eiusmodi temperamentum sensibilium qualitatum mutari nequit. Verum enim verò male præsupponit Erastus, nullas in rebus dari qualitates, & per eas mutationes, præter eas, quæ sunt à temperamento primarum qualitatum; aut, si dantur, non mutari posse, nisi temperamento sensibilium qualitatum mutato. Experientia enim multiplici constat, dari multas occultas qualitates, quæ ab ipsa forma substantiali, non mediante temperamento primarum qualitatum, fluunt. Hæ ergo qualitates cum sui generis qualitates contrarias habeant, vnde rerum antipathiæ proueniunt, possunt mutari, non mutato temperamento à sui generis qualitatibus.

Deinde nec illud admitti potest, occultas qualitates non, nisi proxima, & quæ contingunt, corpora afficere, in remota vero, & inter quæ aliquod interiectum sit, non agere. Reperiuntur enim inter quos & feles ea est antipathia, vt ad præsentiam felis etiam cistæ inclusæ: & quam non vident, animo deficiant. Et magnetis vires trahendi ferrum nullo obice aut obstaculo impediri posse, ac per tabulam interpositam ferrum à magnete trahi, res ipsa docet. Et quod Erastus negat, ferrum à magnete per medias carnes & cutim trahi, id affirmat Ambrosius Paræus, *lib. 8. Chirurg. c. 15.* vbi refert, quendam Chirurgum hernias puerorum curasse magnete in tenuissimum puluerem redacto, & cum polenta exhibito, inguine verò, quà præcipitabantur intestina, melle inuncto, & subtili ferri limatura aspersa: de quo tamen Lectori iudicium relinquam.

Quod etiam impossibile putat Erastus, frustum lapidis aut radicis appensum cuti tantam vim morbifici humoris educere, vt morbum tam terribilem iugulare possit, id impossibile non est. Etsi enim sensibiliter humores vitiosos non educant talia: in ipsam tamen caussam morbificam aliquo modo agere possunt. Etenim non ipsi humores, quatenus tales, caussa Epilepsiæ sunt, sed malignum illud in humoribus, & praua humorum διάθεσις ac quod peculiari vi cerebro infestum est, quod in minima etiã quantitate magnas vires habet; vt in venenis videre est. Illud ergo si extinguatur, & qualitas illa si tollatur, Epilepsia cessat, humore manente, modò is non totus corruptus sit. Nec impossibile est, humorem aliquem qualitate praua depositâ manere, aut certè aliorum admixtione ita obtundi posse, vt ampliùs non deprehendatur: sicut non solum id in coctione humorum, & febribus, extincto paroxysmo, videre est, sed & aliis in rebus apparet. Spiritus vitrioli, exempli gratia, insignem aciditatem & acrimoniam habet; at si aliquid salis vel ol. tartari addatur, omnem illam amittit. Vina pendula corrigi possunt manente substantia. Ita & cereuisiæ acescentes sæpe qualitatem illam deponunt.

QVÆSTIO XV.

An vsus sanguinis humani conueniat in Epilepsia?

Ex Tertulliani *Apologetico aduersus gentes* patet, Romæ vsitatum fuisse, vt in theatro & arena iugulatorum gladiatorum sanguinem recentem de iugulo decurrentem & tepentem adhuc contra morbum comitialem biberent. Idem Plinius, *lib. 28. natur. histor. cap. 1.* testatur, & Cornel. Celsus, *lib. 1. cap. 34.*

Verùm vt illa ipsa theatrica spectacula, & gladiorum cædes diaboli inuentum sunt: ita, vt Plinij, *loc. allegato*, verbis vtar, ille euersor iuris humani, monstrorúmque artifex cæde humanâ, & sanguinis humani effusione delectatus, ex hominum sanguine & sacrificia & pharmaca per suos sacerdotes fraudulenter instituit, hominibúsque superstitiosis persuasit, vt contra Epilepsiam sanguinem humanum haurirent. Verùm nullius animalis sanguis adhuc calens sine incommodo bibitur. Docétque experientia, sanguinem animalium potissimum adhuc calentem & spirituosum, haustum magnam in corpore mutationem efficere; possúntque inde Lycantrophia & Galianthropia excitari, ita vt homines eorum animalium mores referre incipiant, de quo supra, *cap. 16.* dictum. Sanguinem quoque humanum Epilepticis nihil profuisse, sed animum ferocem induxisse, eadem experientia docuit. Nota est ex Iulio Capitolino historia de Marci Antonij Philosophi Imperatoris vxore Faustina. Ea enim cum amore gladiatoris detineretur & contabesceret, Marcus Imperator id ad Chaldæos & Mathematicos retulit, qui suaserunt, vt occiso gladiatore Faustina tepidum cruorem illius biberet, viróque suo mox concumberet; quo quidem sanguine gladiatoris hausto amorem deposuit, (forsan desiderio potius per remotionem obiecti, quam sanguinis haustu, sublato) vis autem illius gladiatoris sanguinis sese prodidit in partu illius Faustinæ. Antonius enim, quem peperit, homo crudelis & gladiatorio animo ac temeritate fuit, vt pugnis gladiatoriis & cruentis cædibus Rempubl. Romanam ferè attriuerit. Vid. etiam Libauius, *2. part. singul. p. 164.*

Refert quoque Iohan. Longius, *epist. lib. 1. cap. 71.* quendam Pastorem sicarium & homicidam duos habuisse filios, quos sibi in sui facinoris & latrocinij subsidium asciuit. Cum verò iuniorem ad tam sæua obeunda facinora pusillanimem animaduertisset, occiso in sylua Ottonis tabellario, panem sanguine occisi madidum filio esurienti edendum præbuit, quo degustato tanquam dæmonis œstro percitus sese ad quæuis perpetranda flagitia longè audaciorem factum, dum de eo sumeretur supplicium, sponte confessus est. Plura de sanguinis humani, instinctu diaboli, vsu videantur in allegata modo epistola. Summa, vt Lucanus scribit:

Nullus semel ore receptus
Pollutas patitur sanguis mansuescere fauces.

¶ [Vsum sanguinis humani tutum non esse, *suprà* diximus. Id confirmat etiam historia, quam refert Zacutus Lusitanus, *de Prax. Med. Adm. lib. 3. obs. 79.* vbi narrat, iuuenem quendam inimico suo, amicitiâ simulatâ, ad conuiuium inuitato, inter potandum obtrusisse poculum vini cum vnc. duabus sanguinis humani, ex homine ruffo venæ sectione emissi, adiecto etiam saccharo. Quod cùm ille incautus exhausisset, post triduum delira loqui cœpit, & in perpetuum fatuus remansit, nec vllo remediorum genere curari potuit.] *Potus sanguinis humani minus tutus.*

CAPVT XXXII.

De Caro.

Nomen.

Carus vnde dictus.

CArus ἀπὸ τῆς κάρης, à capite sic dictus est, quod sit capitis grauitas, & inexpugnabilis dormiendi necessitas. Latini nonnulli torporem, Arabes Subeth appellant. Idem cum Caro etiam affectus videtur esse malum, quod Hippocrates, 7. *Aphor.* 14. & 58. ἔκπληξιν & ἀφωνίαν nominat. Quanquam ἀφωνία pro magnitudine affectus interdum apoplexiæ tribui videatur; de quo infra, *de Apoplex. quæst.* 1. Etsi verò Carus nonnunquam pro comate sumitur: tamen cum de Caro propriè dicto loquimur, est is proximus apoplexiæ affectus, in quo non solùm somnus longior est & profundior, quàm in lethargo, sed præterea æger vocatus non audit, &, nisi punctus, vix sentit, & quamuis sentit, non tamen loquitur, aut oculos aperit. Respiratio tamen illæsa est, quo ipso ab apoplexia differt, in qua respiratio est difficilis cum stertore. Quando verò Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* 2. & 2. *acutor. aphor.* 20. scribit; in Caro hominem neque sentire neque moueri, neque intelligere, neque meminisse, id ita accipi debet, quod Carotici non sentiunt nec mouentur, nisi obscurè, & confuso quasi iudicio, dum videlicet obiecto fortius feriente ac pungente partem contrahunt, quod non fit in apoplexia.

Definitio.

Definitio.

Est videlicet Carus, vt Galenus definit, *de sympt. different. cap.* 3. Paralysis quædam τῆς φανταστικῆς, seu, vt res clarius explicetur, resolutio & priuatio quædam sensuum internorum & externorum, motúsque voluntarij, spirandi solùm facultate illæsa: seu somnus profundus cum sensus & motus, respiratione exceptâ, imaginationísque seu imminutione, seu ablatione, ob impedimentum motus, ac liberum exercitium spirituum animalium.

Caussæ.

Caussa proxima.

Caussam huius mali proximam esse in spiritibus animalibus, qui in organa sensus & motus influere, ac liberè in cerebro moueri non possunt, planum esse puto. Hoc autem impedimentum plerique ab angustia ventriculorum cerebri prouenire statuunt: quod commodè explicandum. Neque enim, vt alibi dictum, in ventriculis cerebri spiritus animales continentur & mouentur, sed potius in substantia & meatibus cerebri. Ideóque à meatuum cerebri, siue compressione, siue obstructione seu angustia, Carus ortum habet.

Et quidem primò à compressione cranij & cerebri fieri Carum, docet Fernelius, *lib.* 5. *Pathol. c.* 2. dum scribit, se vidisse quendam ictu vehementi ac valido concidisse, vt sanguis ex oculis, naribus, auribus, & ore emanârit, hinc totius mentis sensúsque stupor inhæserit, vt caluaria pertusa ac denuo obducta fuerit, omnéque remedij genus sine sensu inductum fuerit, atque is tertio mense restitutus immemor omnium, quæ acciderant. Refértque Mercurialis, se vidisse quendam ab importuna cranij perforatione factum caroticum, vbi scilicet in vulneribus inter perforandum vel eximendum os, membrana cerebri violatur, negligentius impresso instrumento Chirurgico, quod μηνιγγοφύλακα appellant. Pertinet & huc musculorum temporalium ac arteriarum contusio: nisi caussæ istæ commodius ad tertium caussæ genus referri possint, de quo postea. Pertinent & huc allegati aphorismi 14. & 58. *sect.* 7.

Secundò ab obstructione meatuum cerebri, imò cerebri refrigeratione & humectatione ab humore quodam frigido & crasso, Carum fieri posse, negandum non videtur: cum omninò inter soporis præternaturalis species hæc sit grauissima. Ad hanc caussam faciunt iter per loca frigida, vt pluuiis & niuibus, habitatio in conclaui nuper ædificato & humido.

Tertiò. Sed præter angustiam caussæ illæ externæ, ictus & percussiones capitis, casúsque alio etiam modo actiones animales turbare posse videntur, videl. vel agitatis, commotis & perturbatis saltem spiritibus, vel etiam neruis, quibus spiritus feruntur, ruptis. De qua caussa vtrâque Fernelius, *loc. allegato*, ita scribit: Fiunt præterea & soporosi affectus cerebro ictu vel casu vehementius concusso. Agitatis quippe & commotis spiritibus nulla rectè actio edi potest, túmque subsistit homo quasi attonitus, vt qui aut timore aut verecundia obstupuit. At si concussionis vi & impetu fracta & depressa caluaria meninges cerebrúmque premit, sensus atque sermonis expers obstupescit homo. At certè cum effractum cerebrum est, atque eius, aut neruorum inde prodeuntium diuulsio quædam obtigit, omnibus quidem fractis ac debilitatis deterrimus sopor oritur, exiguam nobis salutis spem relinquens.

Pertinere huc videtur & ea Cari species, quæ fit arteriis, carotidibus, & musculis temporalibus affectis. Cum enim hæ arteriæ spiritum vitalem ad animalium spirituum generationem ad cerebrum vehant, si lædantur hæ arteriæ, & spiritui vitali transitus denegetur, spirituum animalium generatio non fit, & ita spiritibus vel deficientibus, vel perturbatis Carus oritur. Idem fit musculis temporalibus contusis, compressis, vel alio modo læsis, quos idcirco Hippocrates, *lib. de articulis*, κρόταφος nominat. Habent enim non solùm maximum cum cerebro consensum propter insignes neruos, qui si lædantur, facilè cerebro malum communicatur, sed & arteriæ carotides his musculis læsis lædi possunt.

Ad hanc differentiam Cari, quæ à perturbatione spirituum fit, pertinet & ille, qui fit à vehementissimis doloribus à caussa siue internâ, siue externa, dissipatis videlicet spiritibus, & concidente in cerebro spirituum animalium robore; vnde nonnulli etiam subsidentiam cerebri deducunt, quæ peculiaris in hoc affectu angustiæ caussa sit.

Pertinet huc & ille somnus grauis, qui in Epileptici paroxysmi fine accidit.

Quartò. Quibus tandem meritò addimus vim narcoticam, de qua supra, *cap.* 2. dictum, & *cap. seq.* de Apoplexia dicetur, dum spiritus animales torpidi, & ad actiones suas inepti redduntur. Accidit hoc ex medicamentorum narcoticorum, cum assumptorum, tùm extra applicatorum vsu. Deinde quædam venena Carum inducunt, sicut ex morsu aspidis soporem & torporem lethalem accidere, Plutarchus, *de morte Cleopatræ*, scribit; vt & fungorum quorundam esus, & alia venena. Sæpe etiam ex intus genitis malignis humoribus in malignis febribus Carus accidit. Imò interdum in intermittentibus etiam febribus in principio paroxysmi calore attenuatâ & fusâ materiâ vapores ad caput eleuantur, & Carum excitant, qui non prius cessat, quam vapores illi discussi sint. Et quod in febribus à toto corpore accidit quandoque, idem etiam à priuatis partibus, intestinis, & vermibus in iis, ac vtero accidere potest. Refert quoque Mercurialis, Sabæos populos incidere in hunc morbum ex odore & fragrantia fructuum & florum apud eos nascentium, & curari suffitu bituminis & barbæ hirci. Pertinet huc & fumus carbonum accensorum in conclaui conclusorum, qui & aërem crassum & ventilando calori ineptum reddit, & vi narcotica spiritus torpidos efficit. Quod præstant & vapores illi è musto & cereuisia feruente exhalantes.

Differen-

Differentia.

Differentia. Differentiæ vtiles & ad curationem cognitu necessariæ à caussarum diuersitate, & locorum, in quibus illæ in corpore generantur, varietate petuntur. Carus videlicet alius est per essentiam, vbi materia, eius caussa, in capite generatur; alius per consensum: & quidem nunc ex hac, nunc ex illa parte prouenit. Caussæ quoque sunt variæ, vt modò dictum.

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica ipsius affectus. Æger graui & continuo somno opprimitur, atque oculos habet clausos, quod non fit in catalepsi; & si eos dum magno clamore vocatur, aperit, statim iterum claudit, interrogatus non respondet; quod fit in lethargo, in quo ipsa febris semper coniungitur: cùm carus, si cum febre sit, accessiones saltem febrium sequatur. Si pungatur, sentit, & membrum contrahit; quod non fit in apoplexia: libera tamen respiratio adest; nisi caussæ vehementia sit maxima: ac tum parum ab apoplexia differt hic affectus.

Signa Caussarum.

Signa caussarum. Caussæ quoque huius affectus sua habent indicia. Nam si à compressione est; præcessit contusio vel ictus; quod ab ab astantibus cognosci potest: sicut & si à fumo carbonum aut veneno hoc malum originem trahat. Si ab obstructione, vel cerebri humectatione, pituitę signa aderunt ex antegressis caussis humectantibus & refrigerantibus, vt aëre, cibis, medicamentis, ex temperamento itidem ac habitu corporis humidiore ac frigidiore, & signis aliis, de quibus supra, *part.* 1. Si febris adsit, facilè suis cognoscitur signis, & naturam caussæ patefacit. Si ex vermibus originem habeat, item si vapor ab inferioribus ascendens malum producat; diligenter inquirendum, in qua parte fons mali & materia, quæ vaporem illum narcoticum suppeditat, hæreat. Si à veneno ortum habeat, id ex adstantium relatione cognoscitur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Τὸ καρῶδες vbique malum, teste Hippocrate; *in Coac. prædict.* & Galeno, 1. *Prorrh. Aphor.* 29. Nā actiones animales, exceptâ solâ respiratione, sunt affectæ, & cerebrum, quod nobile membrum est, patitur. Magis verò periculosus est Carus, in quo respiratio quoque læditur. Tum enim apoplexiam in propinquo esse, indicio est.

2. Cephalalgia καρώδης cum capitis grauitate conuulsionem indicat. Hippocrates, *in Coac.* Cuius rei caussam hanc reddunt, quod humor frigidus non nimis crassus in neruorum substantiam penetret, eos repleat, extendat, aut frigore vellicet, vt conuulsio sequatur. Verum probabilius est, materiam, quæ seu cerebrum humectando & replendo, seu vi narcoticâ, carum inducit, simul peculiari modo neruoso generi infestam esse, illudque vellicare, & prout in hunc vel illum locum prius incidit, hoc vel illud symptoma prius producere posse. Etenim si in fine paroxysmi sopor accidit, non tam ob defatigatum à nimia agitatione cerebrum, quam quod, vt rectè Platerus hac de re statuit, vapores maligni, qui prius neruosum genus afficiendo motus epilepticos excitabant, posteā cerebrum labefactando soporem inducunt: cur non etiā vapor aut humor, qui prius in cerebro soporem inducebat, postea ad neruosum genus conuersus idem vellicare, & conuulsionem parere possit? Cuius rei documentum præbet vinum & spiritus vini. Etenim compertum est, ebriis nonnunquam post soporem conuulsionem superuenisse.

3. Carus in declinatione febrium continuarum proueniens, si vires sint debiles, lethalis est.

4. Si cranio contuso meninges & cerebrum contūdantur, malum est; quoniam æger aphoniâ corripitur, & sensu motúque priuatur. Si verò cerebrum ipsum effringatur, aut neruorum fiat auulsio, deteriora symptomata succedunt, cum exigua salutis spe, vt ex 7. *Aph.* 14. & 58. colligitur.

5. Carus & somnus nimius ac grauis post quamlibet magnam inanitionem aut spirituum dissipationem & absumptionem, pessimus est. Ægrum enim morti vicinum nunciat.

Indicationes.

Indicationes. Si malum hoc proueniat à copiosa pituita cerebrū refrigerante, humectante, & irrigante, vel etiam meatus eius obstruente, calefacienda, attenuanda, & euacuanda ea erit, habitâ prius ratione totius corporis. Si autem ab humore vel vapore narcotico fiat, ea exhibēda, quæ peculiarem facultatem habent narcoticam vim infringendi: simulque partis, quæ illam materiam suppeditat, habenda ratio est. Si à veneno proueniat, curatio ad illud dirigenda. Si accidat à compressione cerebri, cranium eleuandum, affluxus prohibendus, &, quod affluxit, discutiendum.

Curatio.

Curatio. Ergo si vel à pituita, vel à vapore narcotico originē habeat Carus, habitâ prius totius corporis ratione, eoque euacuato, reuulsionibus institutis per frictiones, glandes, clysteres acres, vt suprà, *part.* 1. dictum, caput per errhina, apophlegmatismos & similia euacuetur, vt, *ibidem*, dictum. Æger frequenter rutam & pulegium olfaciat, aceto intincta; pars capitis anterior fricetur ol. rutæ, cui castoreum admistum sit, vel etiam addatur sinapi ac nigella, vel sinapismi instituantur. Acetum quoque acerrimum laminæ ferreæ candēti infundatur, ac vapor naribus excipiatur; quod efficax est in affectibus soporosis remedium. Reliqua curatio ferè instituitur, vt, *capite seq. de Apoplexia* dicitur.

Si autem cum febre vel vermibus coniungatur Carus, vel aliunde per consensum accidat, respiciendum ad totum corpus, vel ad partem mittentem. Materia scilicet à capite auertenda, cerebrúmque, quod est membrum recipiens, roborandum. Inprimis materia, quæ caussam suppeditat, tollenda. Sublato enim morbo principali vel fomite, & illud, quod eum sequitur, cessat. Ea tamen non sunt negligenda, quæ vim narcoticam infringunt; ideóque acetum, ruta, pulegium olfacienda.

Si autem à veneno hoc malum inductum sit, & quidem hausto, mox vomitus instituatur. Deinde dentur conuenientia alexipharmaca. Si opium sumptum sit, castoreum mixtum cum oxymelite detur. Si hyoscyamus; cassia lignea aut castoreum exhibeatur. Si morsu animalis venenati inductum sit venenum & hinc pendens Carus, conuenientia alexipharmaca danda, ac venenum, per vulnus extrahendum. Si ignoretur venenum, propinetur theriaca antiqua cum castoreo. Sin extra admotum sit narcoticum, ol. castor. rutæ & de piperibus conuenit.

Simul in his omnibus danda opera, vt æger à somno excitetur, de quo suprà, *cap.* 2. dictum. Nimirum extra adhibenda ruta, & ex ea parata medicamenta, castoreum, acetum, moschus, vel applicetur capiti emplastrum ex vna parte scillæ, vna rutæ, & duabus castorei.

Nonnulli plura medicamenta à proprietate iuuantia contra hunc affectum proponunt. Dominic. Leonus, *cap. proprio*, scribit, quendam Empiricum retulisse, succum consolidæ, præcipuè minoris, quantitate ℥ij, haustum, lethargicos & caro laborantes excitare, & omnem

omnem somnum profundum remouere. Idem scribit; fel gruis tepefactum in vase plumbeo, & illitum occipiti, à somno excitare, myrrham item & thus deglutitum somnum discutere. Recenset ibidem & alia quædam sub ceruicali posita, vel corpori alligata, quæ vigilias præstant, vt oculos, cor & fel philomelæ, pennam dextræ alæ merulæ, caput & cor vespertilionis, oculos vpupæ; quæ tamen videntur esse superstitiosa.

Si denique à compressione cranij & cerebri originẽ habeat Carus, curatio instituenda vt suprà, *part.* 1. *c.* 10. dictum.

Diæta.

Diæta. Æger contineatur in aëre temperato, vel ad siccum & calidum vergente, lucido, non tenebricoso, & clamore forti ac vociferatione excitetur. Instituantur & frictiones & ligaturæ extremorum. Reliqua ex iis, quæ de Lethargo dicta sunt, & iam de Apoplexiâ dicentur, petantur.

Cura fumo carbonum, vel musti vapore suffocatorum.

Propter cognationem non prætereunda cura eorum, qui fumo carbonum vel vapore musti aut cereuisiæ suffocantur. Cum enim interdum accidat, vt Medicus ad eos, qui fumo carbonum, vel vapore musti aut cereuisiæ feruentis penè suffocati sunt, subitò vocetur, quid tum agendum sit; vt in promptu habeat, necesse est. Forestus, *lib.* 15. *obseru.* 36. *in scholio*, curationem ex Haly, *Practica lib.* 6. *cap.* 4. desumptam proponit. Verùm Haly eo loci non de fumo suffocatis, sed de strangulatis, & fune suffocatis agit. Æger autem talis statim in aërem liberum exportandus, & os diducendum, ac apertum seruandum, & sp. vini optimè rectificatus, in quo aliquid theriacæ dissolutum sit, vel aqua theriacalis aut apoplectica vel epileptica vel hirundinum cum castoreo, vel acetum rutaceum instillandum. Hinc vbi æger iterum moueri incipit, vomitorium ex multo oxymelite exhibendum, dorsóque ægri concusso vomitus excitandus. Hinc aliquod sternutatorium naribus inflandum, & palato theriaca, Mithridatium cum castoreo, aliáque, de quibus de apoplexia dicetur, illinenda. Nec intermittendæ frictiones, clysteres. Tandem ea exhibenda, quæ spiritus animales & vitales reficere valent.

CAPVT XXXIII.

De Apoplexia.

Nomen.

Apoplexia vnde dicta. APoplexia, Græcis ἀπὸ τοῦ ἀποπλήττειν dicitur, quod homo ceu fulmine ictus, aut victima ad aram cæsa, subitò concidat. Ἀφωνίαν & Apoplecticos ἀφώνους appellat Hippocrates, 4. *de rat. vict. in acut.* 6. *Aph.* 51. 7. *Aphor.* 58. quod hoc malo correpti statim obmutescant.

Ἀφωνία quid sit. De voce verò ἀφωνίας notandum, etsi vox etiam lædi possit solùm instrumentis voci destinatis læsis: tamen Hippocrates, vt Galenus, *in Comm. ad allegatos Aphorismos*, docet, ἀφώνους κατ᾽ ἐξοχὴν eos saltem, quibus sensus & motus ablatus, quíque non aliter atque attoniti sine vllo sensu & motu prostrati iacent, sub nomine ἀφώνων intelligit, sub vno maximè manifesto symptomate τῆς ἀφωνίας omnes voluntarias actiones læsas comprehendens. Fit autem hoc & in Apoplexiâ & in caro. Ideóque ἀφώνων nomine vtroque affectu laborantes comprehendit Hippocrates. Aphoniam quidem pro caro sumit, 5. *Aphor.* 5. pro Apoplexia verò locis modò allegatis.

De voce tamen ἀφωνίας, & qualis is affectus sit, dicetur infra, *quæst.* 1. Latinis morbus sideratus & attonitus appellatur, quod quasi fulmine tacti ægri concidant. Nonnullis quoque vniuersalis paralysis nominatur, quòd omnium partium sensus & motus auferantur. Germani *den Schlag, vnd, die Hand Gottes* nominãt.

¶ [Aphonia equidem, vt *suprà* diximus, etsi sit sæpe propriè vocis læsio, quæ pluribus à caussis accidere, & etiam sine sensus & motus læsione contingere potest, solùm instrumentis voci destinatis læsis: tamen Galenus, *in coment. ad aph.* 5. *sect.* 5. *ad aphorism.* 51. *s.* 6. *ad aph.* 58. *sect.* 7. docet, Hippocratẽ in allegatis aphorismis, & alibi etiã, ἀφώνους eos dicere, qui sẽsu & motu voluntario priuantur, κατ᾽ ἐξοχὴν, quòd vox voluntariarum actionum sit præcipua, atque ἀφωνίαν tum idem esse quod apoplexiam. Et 4. *de rat. vict. in acut. text.* 23. scribit, vno ἀφωνίας nomine Hippocratem & epilepsiam, & apoplexiam, & syncopen cardiacam intelligere. *De Aphonia, & an Aphonia & Apoplexia sine idẽ affectus. Aphonia quid.*

Verùm enimuerò obseruaui aliquoties in praxi affectum quendam, qui meritò ad ἀφωνίαν refertur; an tamen sit apoplexia, meritò dubitatur: cùm potiùs inter epilepsiam & apoplexiam quasi medius esse videatur. Etsi enim veluti apoplectici concidunt ægri: tamen motu planè non priuantur, neque conuelluntur, neque etiam vox iis initio planè perit, sed interdum quædam, pauca tamen, proferunt. Descriptum tamen hunc affectum apud nullum Authorem inuenire potui; nisi nuper apud Adrianum Spigelium, *lib.* 2. *de Semitert. cap.* 16. vbi eum his verbis describit: *Est*, inquit, *morbus in Germania & Pannonia frequens, quem Austriaci, Morauí & Styri Timorem appellant, inter apoplexiam & epilepsiam quodammodo ambigens. Cadunt enim veluti apoplectici sine sensu, non tamen motu priuantur, neque conuelluntur, vt epileptici. Aliquando stertunt, nec tamen discusso morbo paralysin alicuius membri incurrunt.* Hæc Spigelius. *Obseruatio cuiusdam affectûs, Aphonia cognati, & inter Epilepsiã ac Apoplexiam quasi medij.*

Talis Aphonia est, quam ebrij quandoque patiuntur. Talis fuit ille affectus, quem hîc Vir quidam doctus debilitate ventriculi laborans, passus est. Ille cùm mensæ assideret, & parum comedisset, subitò color faciei mutari cœpit, vocémque amisit, interdum tamen quædam pauca locutus est; (neque enim tales vocem semper planè amittunt, sed pauca quædam loquuntur) motus tamen non fuit ablatus, cùm & manu medicamenta propinanda à se propelleret, & ab adstantibus ductus, ambularet. Oculos habebat apertos, neminem tamen cognóscebat. Accidit verò, vt cùm vltra dimidiam horam ita habuisset, surgeret, & stans, sed ab adstantibus sustentatus, euomeret cruda multa, ac plura, quàm tum absumpsisset. Post vomitum statim ad se rediit, & adstantes agnouit; se tamen vomuisse non meminit, atque ita horæ spatio ab hoc affectu liberatus est. *Aliquot eius Exempla.*

Simile malum alium quendam Virum mediâ nocte post crapulam inuasit, qui itidem vomuit, sed vix post horas duodecim à malo isto liberatus est. Idem post quinque septimanas, horâ tertiâ pomeridianâ, eodem malo correptus est, cùm solus esset, pronus in faciem concidit; frontémque parte sinistrâ læsit, & pronus in facie iacens repertus est. In lectum deportatus, mox vomuit aliquoties, neminem agnouit, motu tamen non planè priuabatur. Nam omnia medicamenta, manu sinistrâ tamen solùm à se repulit, & stans à ministris sustentatus in matulam minxit, pauca locutus est. Post horas duas planè ἄφωνος factus, stertere etiam cœpit, & aliqua conuulsionis indicia in brachiis apparuerunt, & ante sextam vespertinam mortuus est.

Alius quidam Vir, hepate calidiore præditus, cùm crapulæ nimis indulsisset, subitò mensæ assidens omnium sensuum perturbationem passus, atque ἄφωνος factus est: sermonem post horam recuperauit, sed sensuum illa perturbatio diebus aliquot durauit. Eundem

morbum

morbum in pluribus aliis obseruaui, qui omnes post vomitum meliùs habuerunt, paralysi tamen, quod post apoplexiam fieri solet, non fuerunt correpti: Et memini, quendam ducem militum plusquam vigesies hoc malo, isto, quo dixi, modo correptum fuisse, semper tamen conualuisse: quod non fit in apoplexia.

Cùm ergo non planè sensus externi, & motus voluntarius auferantur, sed potiùs interni sensus perturbentur, omnino ἀφωνία talis apoplexia dici non potest, neque etiam epilepsia, etsi nonnunquam in alterutrum affectum desinat, & plerunque apoplexiæ, prodromus sit.

Caussa huius affectus. Oritur hic affectus plerunque consensu partium inferiorum, à vapore narcotico, spiritus animales in cerebro seu sopiente, seu perturbante; id quod ebriis accidit, *5. aph. 5.* interdum etiam à capitis percussione, & spirituum perturbatione, sine principij neruorum concussione. Quia tamen, vt dictum, si caussæ vehementia maior sit, ægri tandem, vt apoplectici, subitò moriuntur, ad apoplexiam tunc hic affectus referri potest, etsi ab apoplexia, quæ fit ab angustia principij neruorum, non parum differat. Nam in hac apoplexia simul statim ferè motus voluntarius aufertur, sensusque externus perit: in aphonia verò sæpe satis diu sensus externi, & motus voluntarius reliquus est; cum spiritus animales in ipso cerebro inprimis afficiantur. Et quamuis aliquis in eam sententiam venire possit, ἀφωνίαν omnem pertinere ad eas affectiones, de quibus Hippocrates, *3. de rat. vict. in acut. text. 23. & seqq.* agit, vt vult Salius *de affectibus particular. cap. 2. & 3.* & eam prouenire à sanguine: vt non negârim, tale quid à sanguine aliquando accidere posse; tamen qui ea, quæ in ægris accidunt, diligenter perpenderit, facilè animaduertet, id non semper accidere, & sæpe hoc affectu eos corripi, in quibus nulla est sanguinis abundantia, & nulla caussa, quæ sanguini ad caput motum conciliare potuerit, præcessit. Et ipsa solutio mali testatur, non semper à sanguine malum hoc prouenire; cùm, vt suprà dixi, plerunque post vomitum cesset. Et sit sanè, vt in facie aliquis rubor appareat, is tamen potiùs affectum sequitur, cùm natura cerebro laboranti suppetias ferre vult, sanguine & spiritibus ad caput missis.

Cura. Cum autem plerumque post crapulam, & ex repletione hypochondrij, hoc malum accidat, necessarium est, ventriculum potu crudo, quo repletur, & cuius vaporibus cerebrum atque spiritus offenduntur, liberari, proptereàque vomitorium exhibere commodissimum est, & quidem tale, quod statim vomitum prouocet. Ad quod præ ceteris tutissimum est, Vitriolum album, & sal Vitrioli, cum cereuisia calida butyro condita, vel iusculo aliquo pingui sumptum, quod statim vomitum prouocat, cùm cætera vomitoria pleraque tardiùs id præstent.]

Definitio.

Definitio. Est autem Apoplexia animalium actionum omnium, motus scilicet ac sensuum cum principium facultatum læsione, ablatio, ab influxu spirituum animalium in organa harum actionum denegato, orta. Cùm enim omnes actiones animales per spiritus animales expediantur, vbi spiritus in neruos & musculos non influunt, sensus ac motus perfici non possunt. *Respiratio cur in Apoplecticis seruetur.* Sola respiratio, imminuta tamen, aliquandiu reseruatur, ob maximam eius necessitatem; quia natura de salute hominis sollicita, quicquid spirituum potest, ad musculos thoracis mittit, & omnibus aliis motibus, quibus homo sine mortis periculo carere potest, ablatis, respiratio, quâ homo sine vitæ periculo carere non potest, quandiu possibile, seruatur. Præterea quia respiratio actio animalis simpliciter non est, sed præcipuè pulmonis motu perficitur, concurrente tamen motu thoracis. Seruatur plerumque & pulsus integer, quia is non ab animali, sed vitali facultate proficiscitur. In vehementissima tamen Apoplexia fit languidus, paruus & celer.

Caussæ.

Cum actiones animales à spirituum animalium operâ proximè proficiscantur, meritò quoque actionum harum læsarum caussa in denegato spirituum animalium influxu & motu quæritur, & rectè proxima caussa Apoplexiæ & læsarum actionum animalium omniũ statuitur esse denegatus influxus & motus spirituum animalium. *Proxima Apoplexia caussa.* Etsi verò antiqui hâc de re consentiant, & ab obstructione ventriculorum cerebri hoc fieri putent: tamen hodie non eadem est omnium Medicorum eâ de re sententia, vt in Institut. dictum, & postea, *in quæstione prima*, dicetur. Hîc verò, vt rem paucis complectamur, statuimus, influxum & motum spirituum animalium prohiberi vel à meatuum, per quos spiritus animales in sensuum & motus organa influunt, seu principij spinalis medullæ angustia, vel à spirituum animalium torpore & narcosi, vel ab eorundem spirituum effusione aut perturbatione.

Meatuum angustia. Angustia autem meatuum, per quos spiritus animales ad organa sensus & motus tendunt, cum rursum quatuor modis fieri possit, scilicet ab eorundem meatuum vel obstructione, vel compressione, & quidem cum humores pituitosi & excrementitij, vt & sanguis è vasis suis ad basin cerebri effusus meatus illos comprimunt, aut phlegmonodes διάθεσις, aut cranium ictu, vel alia caussa externa compressum meatus illos comprimit & angustiores reddit: caussæ hæ, quæ ad curationem rectè instituendam omnino discernendæ sunt, sex erunt. 1. Humores pituitosi, seu quicunque alij excrementitij, spirituum animalium influxum prohibentes. 2. Sanguis è vasis suis ad cerebri basin effusus. 3. φλεγμονώδης cerebri διάθεσις. 4. Cerebri à caussa externa violenta compressio. 5. Vapor seu spiritus narcoticus, spiritus animales torpidos reddens. 6. Spirituum animalium à vulnere vel capitis percussione perturbatio aut effusio; de quibus ordine dicemus.

Pituita Apoplexia caussa. I. Si pituita, vel etiam simul humor melancholicus subitò commoueatur, & spiritibus animalibus ad organa sensus & motus influxum prohibeat, non quidem, vt antiqui credebant, ventriculos cerebri obstruendo, sed basin cerebri, & principium neruorum, atque omnino cerebri oblongati, & in spinalem medullam iam desinentis, partem, è quâ omnes nerui originem suam habent, & per quam spiritus animales in omnes neruos influunt, seu premat, seu obstruat, spiritibus animalibus influxus & transitus denegatur. Vtroque enim modo, & compressione, & obstructione id fieri posse putamus. Nam si excrementa cerebri extra cerebrum subitò fundantur, principium neruorum comprimere possunt. Si verò intus cumulentur, & ad basin cerebri & principium neruorum subitò moueantur; illud obstruunt. Non tamen à veritate alienum videtur, etiam pituitam tenuem & acidam, seu potiùs serum acidum, vtpote in loco per se angusto, obstructionem facere posse. Et humoris huiusmodi in apoplecticis abundantis sæpe multa adsunt indicia. Atque est humor hic per se neruis inimicus, & sæpe pertinacem paralysin, in quam apoplexia degenerat, excitat, & apoplexia in paralysin subitò desinens sæpe arguit, materiam non semper adeo fuisse crassam.

II. Si sanguis è vasis suis seu ictu, seu contusione, seu quocunque validiore impetu ad basin cerebri & dictum locum effundatur, & non statim per os, aures, nares, quod quandoque fieri solet, effundatur, sed neruorum principio extra affusus, eique incumbens id comprimat & coarctet, Apoplexiam inducit. Huius rei

rei duas historias describit Fernelius, *lib. 2. de abdit. rer. causs. cap.* 15. Primò enim refert, se vidisse, aliquando virum viribus integrum sinistri oculi ictu vehementiori repentè attonitum corruisse, cum omnibus fortis Apoplexiæ indiciis, atque intra 12. horas mortuum fuisse: in cuius mortui aperto capite neque ossis, neque meningum neque substantiæ cerebri quicquam confractum diuulsumque, sed duntaxat internas oculi venas contusionis vi disruptas animaduertit, è quibus sanguis cochlearium duorum mensura ad cerebri basin procubuerit. Deinde alium, qui citra caussam externam Apoplexiâ extinctus esset, se dissecuisse refert, in quo humor crassus ac viscosus similiter ad contextum retiformem inuentus est, cerebri ventriculis nec oppletis, nec obstructis.

III. Non solùm sanguis è venis affusus dicto modo Apoplexiam generat, sed & phlegmonodes diathesis; quando scilicet cerebri vasa sanguinis copia ita replentur, vt substantiâ cerebri, meatibusque angustioribus redditis, spiritibus transitus denegetur; de quo in Institutionibus. Et pluribus etiam de his agit. Petrus Salius Diuersus, *de affect. partic. cap.* 2. Hoc saltem addo, etsi verum sit, ipsis vasis iugularibus, seu venis, seu arteriis constrictis vel obstructis, nec soporem grauem, nec apoplexiam fieri; tamen cùm non solùm Arabes vasa hæc apoplectica & subetica nominarint, sed & ipsi Græci carotidas appellarint, caussam certè aliquam fuisse oportet, cur hoc nomen iis imposuerint, quam ego eam existimo fuisse, vel quòd per hæc vasa sanguis, qui Apoplexiæ sanguineæ, & soporis grauis caussa est, ad cerebrum fertur, vel quod vapores narcotici per ea ad cerebrum adscendunt.

IV. Si ictu vel casu vehementiore caluaria deprimatur, cerebrumque, & inde neruorum principium comprimatur, idem accidere potest. Vbi tamen impossibile non est, & ruptis vasis sanguinis effusionem, & spirituum perturbationem, vt etiam fit in cerebri commotione, concurrere posse.

Spirituum animalium torpor & narcosis.

V. Si vapor seu spiritus narcoticus spiritus animales quasi sopiat, & ad motum ineptos reddat; neque in cerebro rectè mouentur, neque in organa sensus & motus influunt, & omnino ad actiones animales inepti redduntur. Id quod accidere potest & ab opio, ac opiatis medicamentis, & à venenis ac humoribus narcoticâ vim habentibus. Cum enim carus & similes affectiones somnolentæ ex humoribus in corpore genitis, & venenis quandoque producantur: Apoplexiam etiam hoc modo generari posse, impossibile non est. Frustra verò laborant, qui horum affectuum caussam ex sola frigiditate deducere conantur. Atque hinc fit, vt, etsi Apoplexia in paralysin interdum desinat, tamen in eiusmodi hominibus ratiocinatio & memoria vix pristinum vigorem recuperet, sed hebetes ac torpidæ illæ actiones, præcipuè in senio confectis, deinceps relinquantur. Quod accidit non tam quod frigida & humida intemperies cerebro inducitur, quam quod à vapore narcotico mala & torpida diathesis cerebro & spiritibus imprimitur. Pertinet huc & illa à & vino & spiritu vini narcosis, qua nonnulli omni sensu & motu ablato moriuntur. Et multis nota sunt exempla illorum, qui ebrij se currui domum reuersuri commiserunt, & ab assidentibus pro dormientibus habiti domum reuersi mortui inuenti sunt. Et memini ante paucos annos hîc infantem quendam, cum in conclaui à parentibus domo egressis, ne extra domum vagaretur, conclusus esset, inuento vitro spiritu vini pleno, cum magnam partem eius exhausisset, à parentibus domum reuersis humi prostratum vitrum in brachiis tenentem semimortuum inuentum esse, & paulò post expirasse.

Spirituum animalium effusio aut perturbatio.

VI. Tandem si cerebrum vulneretur insigniter, vt spiritus animales effundantur, vel etiam ictu aut casu ita concutiatur, vt spiritus animales omnes perturbentur; id quod fit in commotione cerebri, de qua suprà, *parte 1. cap.* 20. dictum, aut cerebrum subsideat & comprimatur, vel sanguis è vasis suis excidat; actiones illas, quæ spirituum animalium operâ perficiuntur, aboleri, & Apoplexiam induci necesse est: de quo Hippocrates, 7. *Aphor.* 58. *Quibus occasione aliqua cerebrum fuerit vehementer concussum, mutos protinus fieri necesse est.*

Differentiæ.

Differentiæ.

Primò Apoplexia secundum gradus quosdam distinguitur. Galenus, 3. *de loc. aff. cap.* 7. &, *cap.* 10. 2. *Aphor.* 42. & alibi Apoplexiæ magnitudinem æstimat ex respirationis noxa maiore vel minore. Fortissima enim Apoplexia est, in qua protinus cum sensu & motu in toto corpore cessat quoque respiratio; vnde nec stertor nec spuma in hac apparet. Tales ante triduum siue ante horas 72. elapsas sepulturæ dandi non sunt, cum respiratio sensum nostrum latere possit, & dubium sit, vtrum Apoplexiâ extincti sint, an vero ecstasi melancholica, vel præfocatione vteri laborent. Ita de Iohanne Scoto, celebri illo Scholastico, narrant, quod bis sit mortuus, & semel sepultus. Cum enim incidisset in ecstasin melancholicè, & exanimi similis iaceret, fratres illum pro mortuo sepeliuerunt in sepulchro concamerato. Tertiâ nocte ad se rediisse dicitur, cùque exclamasset in sepulchro capite ad fornicē illiso, idq; pro spectri tumultu aliquandiu habitū esset, postea aperto sepulchro mortuus tandem inuentus est. In his enim affectibus calor cordis tam insigni ventilatione per pulmones non indiget; sed sufficienter διαπνοῇ corporis per motū arteriarum facta aliquantisper tēperatur & sustinetur; de quo Galenus, 6. *de loc. aff. c.* 5. Et proinde diligens exploratio motus etiam obscuri arteriarum certius exhibet signum de reliqua in corpore aliqua vita, quam quæ aliàs capi solent ab admotis ori vel naribus lanâ aut gossypio carptis, aut pennâ molli, aut candelâ accensâ, si moueantur, aut à tersissimo speculo ori admoto, si ad halitum maculas contrahat, aut à cyatho aquæ pleno pectori imposito, si agitatio aliqua percipiatur. Præterea hâc intra triduum expectatione color faciei in cadauerosum mutatus, & fœtor toto corpore exurgens mortuum ostendit.

Proxima fortissimæ, atque ita fortis ac vehemens Apoplexia est, in qua æger difficulter, & cum magna violentia respirat, stertorque auditur, & spuma circa os apparet. Tertia vehemens & ipsa est, sed minus, vbi respiratio quidem violenta est, inæqualis tamen, inordinata, & intermittens. Postremò debilis est Apoplexia, vbi respiratio aliquem ordinem seruat, quæ in paralysin ferè alterius lateris desinit, materiâ in spinalem medullam protrusâ.

Altera Apoplexiæ differentia est, quam caussarum consideratio suppeditat; quæque sensibus facilè colligitur: nimirum quod Apoplexia alia est ab humore pituitoso; alia à sanguine è vasis violenter ruptis effuso; alia à phlegmonode diathesi; alia à cerebri à caussa externa compressione; alia à spirituum animalium perturbatione & effusione ob cerebrum vulneratum & læsum.

Signa diagnostica in genere.

Signa diagnostica.

Si homo subitò concidat, omnisque sensus ac motus, ac simul vox repentè auferatur, solâ respiratione, sed ea difficili, remanente, nisi quod æger quasi dormiēs, aut quasi mortuus (nisi adhuc aliqua respiratio, color faciei, & pulsus animaduertatur) iaceat, membrumque nullum moueat, sed omnia membra laxa sint, & si brachium vel pes eleuetur, pondere suo, vt in cadauere concidat, æger nec audiat, nec videat, nec, si tangatur

gatur vel pungatur, sentiat, nec loquatur, ore hiante, & cum stertore, respiret, oculosque clausos, vel palpebras suspensas aut contractas habeat, pulsus tamen, nisi fortissima sit Apoplexia, plenus sit & validus: is Apoplexia laborare dicitur. Resoluitur interdum in Apoplecticis & ani sphincter, sicut id ante paucos annos in Ciue quodam huius Academiæ obseruaui, cui cùm Apoplexia corriperetur, anus sphinctere resoluto hiabat, vt clysterem iniectum retinere non posset.

Apoplexia à cognatis affectibus differentia. Atque his signis Apoplexiam ab omnibus cognatis affectibus discernere non est difficile.

Primò quidem à lethargo differt Apoplexia, quod lethargo laborantes somnolenti sunt, & excitari possunt: Apoplectici verò excitari non possunt, sed quasi mortui iacent, nisi quod stertunt. Præterea febris cum lethargo coniuncta est, quæ in principio Apoplexiæ non adest: progressu tamen morbi calor quidam interdum in Apoplexia percipitur.

A caro differt, quòd hic non subitò, vt Apoplexia, sed sensim inuadit, & libera ac facilis, sine stertore, est respiratio, aut, si stertor adest, adest cum somno, & quidem profundo, sensúsque & motus in caro non est planè ablatus, ac, si pungatur æger, sentit, & quamuis non loquatur, ad punctionem tamen mouetur, & membrum contrahit.

Ab vteri verò suffocatione differt, quòd in Apoplexia æger faciei colorem retinet; in vteri suffocatione autem color faciei mutatur, ac cadaueri similis est. In vteri quoque suffocatione vis sentiendi nonnunquam manet, neque respiratio impeditur, aut, si caussa sit vehemens, vt etiam respiratio lædatur, tunc pulsus simul obscuratur, qui in Apoplexia plenus est ac validus: cum cor in Apoplexia ita affectum non sit, vt instanti suffocationis periculo valde repugnet.

A syncope discernitur, quod in ea quoque color faciei à naturali in pallidum, & cadaueri similem mutatur: deinde quod in syncope subitò, spiritibus & sanguine ad cor raptis, musculi per consensum afficiuntur, vnde ægri dentes atque os, item manus arctè claudunt, vt vix aperiri possint; cum in Apoplexia membra omnia laxa sint. Neque veluti in Apoplexia, in syncope sensus prorsus est ablatus. Pulsus verò nullus est, vt & manifesta respiratio nulla, aut, si quæ est, maiorem æqualitatem seruat, quàm in Apoplexia.

Ab ἐκστάσει verò melancholicâ differt, quod in hac pulsus & respiratio obscuratur, & signa malum melancholicum indicantia præcesserunt.

Ab epilepsiâ differt, quod in hâc corpus conuellitur, & motu inordinato concutitur, qui in Apoplexia nullus est.

A catarrho suffocatiuo differt, quod in hoc subitò humor à capite ad pectus & pulmones decumbens respirationem & sermonem sæpius interrumpit, hominémque sensu & motu integro suffocat, aut certè suffocationis periculum minatur.

Signa Caussarum.

1. Apoplexiam ab humore pituitoso fieri, cognoscitur ex corporis constitutione, ætate, præcedente victus & vitæ generis, & aëris ratione. Si scilicet temperatura corporis fuerit frigida & humida, corpus pallidum & molle, ætas senilis, ægérque antea in aëre frigido, humido, nebuloso versatus sit, in otio vitam duxerit, & somno multo indulserit, cibísque frigidis & humidis vsus fuerit, ac consueta per nares & fauces pituitæ vacuatio suppressa sit. Quæ de pituitâ coniectura confirmatur, si æger, antequam in morbum incidit, capitis grauitatem, pigritiam in motu atque omnibus operationibus senserit, si palpebras tumidas habuerit, cũ stertore dormiuerit, in aqua se suffocari aut glacie aut niue se operiri somniauerit; de quo etiã supra *p.1.* dictum.

2. Si sanguis è vasis ad basin cerebri affusus Apoplexiæ caussa sit, aliqua externa violentia, quæ vasa vicina vulnerauit, vel rupit, præcessit, quod adstantes indicabunt.

3. Si à phlegmonode diathesi cum sanguinis copia ortum habeat Apoplexia, signa eius sunt, si æger ante morbum toto corpore, & inprimis facie, rubeat, calidæ & humidæ constitutionis sit, lautè vixerit, cibísque boni & multi nutrimenti vsus fuerit, vinum generosum biberit, in aëre calido & humido versatus sit, in otio vixerit, aut minus se exercuerit, somno nimio indulserit, absque sollicitudine vixerit, consueta aliqua sanguinis euacuatio suppressa sit, tensionem & grauitatem in corpore senserit, vrinam crassam & rubram emiserit. Quæ signa confirmantur, si venæ colli turgeant, in somno rubra spectra appareant, vt suprà, *part.1. de Intemperie capitis cum plethora*, dictum.

4. Si narcoticum quid extra sumptum Apoplexiam induxerit, ex aliorum relatione id Medicus cognoscet. Sicut nec ille affectus latet Medicum, si quis vino vel spiritu eius sese ingurgitauerit. Si autem intus in corpore genitus sit ille vapor, id ex eo colligitur, quod reliquarum caussarum indicia absunt, & nulla pituitæ vel sanguinis abundantia in corpore animaduertitur, & nihilominus cum signis Apoplexiæ æger quasi attonitus subitò concidit.

5. Si à vulnere, vel ictu, aut casu cerebrum læsum sit, nec illud Medicum latere potest.

Prognostica.

1. Quicunque sani repentè doloribus capitis tentantur, & statim obmutescunt ac stertunt, in septem diebus pereunt; nisi febris eos prehendat, *6. aphor. 51.* & *5. aphor. 5.* Febris autem intelligitur non quælibet, sed acuta, quæ materiam illam pituitosam, ac spiritum flatulentum tum attenuet, tum dissoluat. Si tamen Apoplexia ortum habeat ab affectione cerebri phlegmonode, febris, quæ adest, morbum non leuat, propterea quod phrenetica quædam symptomata accersuntur, quæ omnes facultates corporis vehementius prosternunt. *Prognostica.*

2. Apoplexiam fortem soluere impossibile est, debilem non facile, *2. aph. 42.* Ideóque Medicus mox inter initia curationis sese prognostico muniat, & in adhibendis necessariis remediis non cunctetur: in generosis tamen ac vehementibus remediis administrandis cautus & non temerarius sit. Accipiendus autem hic aphorismus de Apoplexia quam materia pituitosa & crassa efficit, quæ facilè discuti nequit, aut quam materia narcotica fortis excitat, & vbi virtus omnis, ac inprimis expultrix, obruta & consopita est, suffocationísque periculum imminet. Quæ autem à compressione fit, & externa violentia, facilius curationem admittit, materiâ è venis per venæsectionem tempestiuè exhaustâ.

3. Apoplexiæ verò vehementia ex noxæ, quam respirationi affert, vehementia dignoscitur; teste Galeno, *3. de loc. affect. cap. 7.* Maximè enim vitæ necessaria est respiratio, tandémque ægri spiritũ præcluso suffocantur. Quatuor verò gradus seu differentias huius morbi ex respiratione magis minúsve læsa idem Galenus, *2. aphor. 42.* constituit, vt antea etiam dictum. Si enim respiratio ordinem aliquem seruat, debilis est Apoplexia, quæ in paralysin alterius lateris ferè desinit. Si verò respiratio est quidem contenta ac violenta, inæqualis tamen, inordinata ac intermittens; vehemens iam est Apoplexia. Vbi respiratio cum magna violentia est, stertórque auditur, & spuma circa os apparet, fortis iam ac vehementior est Apoplexia. Vnde Hippocrates, *2. aphor. 43.* *Strangulati & suffocati, nondum tamen mortui, ad se non redeunt, quorum circa os collecta spuma apparet.* Sciendum tamen hîc, cum spuma illa fiat

ex

ex materia humida, & spiritu siue flatu, à motu vel calore, vel vtroque; materiam illam humidam duplicem esse posse in Apoplecticis, humorem scilicet pituitosum, vel propriam pulmonis humiditatem. Si materia spumæ sit propria pulmonum humiditas, quæ ob vehementissimam cordis compressionem, angustiam & calorem excitatur, spuma ea paucior est, & hinc illa Apoplexia lethalis. Si verò spuma fiat ex humore pituitoso, qui ex difficili respiratione flatu repletur, spuma est copiosior, & tales apoplectici interdum seruantur. Refertque Galenus, *in comm. alleg. aphor.* nonnullos, quibus strangulatis spuma circa os apparuit, sibi esse restitutos, quamuis id rarò accidat. Eadem stertoris ratio est; qui quò vehementior, eò malum periculosius est. Si tamen stertor antea magnus fuit, & is iam minuatur, symptomatibus reliquis non remittentibus; mortis iam instantis indicium est. Vbi verò mox cum sensu & motu ipsa quoque respiratio ad sensum aboletur, atque inde nec stertor nec spuma apparet, cum spiritus vel aëris inspirati reciprocatio nulla sit; fortissima Apoplexia est.

4. Et quidem ita interdum in Apoplexia ad sensum aboletur respiratio, vt, an æger viuat, an mortuus sit, ambigatur, & signis quibusdam ad id explorandum opus sit, de quibus antea dictum. Ac tutissimum tunc est, tales ante tertium diem finitum non sepelire; cum respiratio sensum latere possit: de quo etiam supra, *de differentiis*, dictum.

5. Apoplecticis si à difficili respiratione sudor superueniat, lethale est. Ea enim ἐξίδρωσις seu sudatiuncula ab oppressione caloris innati accidit.

6. Si Apoplexia iuuenem, atque æstate inuaserit, maximam caussæ vehementiam ostendit: ideoque talis Apoplexia admodum periculosa est *2. aphor. 34.*

7. Si subitaneis Apoplexiis febris mediocris ac diuturnior superueniat, periculosum; *1. prorrh. comment. 2. aphor. 50.*

8. Apoplexia, si soluitur, plerumque in paralysin desinit, materiâ naturæ robore in alterutrum latus depulsâ. Neque tamen semper, etsi in paralysin desinit Apoplexia, æger seruatur: quia sæpe aut morbus ipse redit, aut sopor grauis prehendit, à quo æger non euadit, ob summam cerebri debilitatem, præsertim si sit senex. Nonnunquam apoplexia finitur fluxu phlegmatico oris, qualis lue Venerea laborantibus post inunctiones Mercuriales accidit.

Curatio in genere.

Curatio in genere. Medicus ad ægrum vocatus, si eum Apoplexiâ correptum videat, eamque fortissimam esse animaduertat, non temerè aut facilè eius curationem suscipiat. Ne tamen planè eum deseruisse, aut neglexisse videatur, frictiones, clysteres, & alia, quæ spiritus animales excitare possunt, adhibeat; generosiora verò medicamenta non prostituat. Si verò aliqua vitæ spes superfit, ad curationem, cum prognostico tamen, accedat, & quidem maturè; quod faciendum est faciat, idque, seu de die, seu de nocte exsequatur; cum morbus exiguo tempore incrementum capiat.

Cum itaque in Apoplexia actiones animales ablatæ sint, & facultates quasi sopitæ, danda opera est, vt facultas animalis excitetur. Et cum actiones animales cessent ob spirituum animalium denegatum influxum, curandum, vt iis in principium neruorum transitus patefiat, &, ne plus humorum vel vaporum, qui malum augere possent, ad caput feratur, cauendum. Reliqua curandi ratio, quæ caussam aufert, pro diuersitate caussarum instituenda.

Primùm itaque æger in loco temperato collocetur, nec omnino supinus & extensus decumbat, sed aliqua ex parte sedens, erectâque ceruice, vt facilius aërem attrahat, tegumenta sint leuia, & cuneo interposito os apertum seruetur, nares prehendantur, pili, præsertim in cruribus, vellicentur, digiti complicentur, totum corpus concutiatur, vt spiritibus via aperiatur, moderatè tamen, ne agitatione vehementiore fusa in corpore pleno materia morbum augeat & foueat.

Partes extremæ, ac potissimum volæ pedum, fricentur sale & aceto, extrema fortiter ligentur; ruta, cuius loco balsamum rutæ, vel Apoplecticum, vt & succini, saluiæ, castoreum vsurpare licet, naribus admoueatur, vt & vertici & nuchæ.

Cucurbitulæ cruribus affigantur. Imò in Apoplexia summum & vnicum remedium habentur cucurbitulæ capiti impositæ: quod remedij genus D. Fracastorius Apoplexiâ correptus nutibus suis indicasse fertur; sed non intellectus periit. Ano glandes indantur, clysteres iniiciantur. Et quidem clysteres tam ante, quàm post venæ sectionem, si ea opus sit, adhibere licet; qui etsi ex primis viis solùm, ac intestinis euacuare videantur: tamen consecutionis ratione à toto corpore trahunt, & vapores exhalantes à capite auertunt. Itaque eâdem die duos vel tres clysteres iniicere l[illegible]t, seu diu seu noctu id fiat, prout res postulat. Sint autem glandes aut clysteres paulò acriores. *Cucurbitularum suppositoriorum, & clysterum vsus.*

Exempl. gratia.

℞. *Spec. hier. Logad.* vel *hier. colocynth.* Drach. ij. *sem. carui, rutæ*, an. Scr. ij. *castor. sal. gemm.* an. Scrup. j. Cum s. q mellis cocti F. Suppositorium.

Clyster fiat talis:

℞. *Parietar. betonic. betæ, saluiæ, rutæ, origan. primul. veris*, an. M. j. *sem. carui, fœnicul.* an. Dra. ij. Coq. in aqua fontana.

Colat. ℞. ℔. j. In ea dissolue *el. diaphœnic.* ʒ. vj. *Indi maior. bened. laxat.* an. ʒ. ij. *ol. chamæmel. rutac.* an. ℥. ß. *mellis rosat. colat.* ℥. j. *salis comm.* ʒ. jß.

F. Clyster.

Vel ℞. *Herb. chamæpyt. paralys. saluiæ, hyssop. calaminth. rutæ, parietar. beton. centaur. minor.* an. M. sem. *sem seseleos, vrtic. rutæ, fœnicul. anisi*, an. Drach. ij. *flor. rorismar.* P. j. *stœchad. Arabic.* P. ij.

Coq. in aq. communi.

Colat. ℞. Vnc. x. In quibus dissolue *elect. bened. laxat.* Vnc. ß. *diaphœnic.* Drach. vj. *ol. de castor. rutæ*, an. ℥. j. M. pro Enemate.

Sunt etiam qui croci metallorum aliquid clysteribus hic addunt, vel ʒj. eius in spiritu vini ebullire sinunt, & postea cum reliquo decocto miscent. Verùm an satis tutò, dubito. Compertum enim est, etiam à gr. iii. vitri antimonij glandi inditi, non solùm aluum copiosè motum, sed & duos vomitus excitatos fuisse. Idem ergo ne & hîc accidat, metuendum. Quod si accideret, sanè incommodum foret, timendumque, ne ex conatu vomendi suffocatio acceleraretur.

Alius fortior:

℞. *Rad. angelic. ireos*, an Drach. iij. *fol. rutæ, calaminthæ, pulegij, hyssop. centaurij minor. lauri*, an. M. j. *flor. stœchad. Arabic. lauendul.* an. M. ß. *fol. senæ, semin. cartham.* an. Vnc. ß. *baccar. iuniperi* Drach. iij. *agar. albi* Drach. ij. *pulp. colocynt. in petia ligata*, vel huius loco in melancholico humore, *hellebor. nigri* Drach. j.

Coq. in s. q. hydromel.

Colat. ℞. ℔. j. *elect. hier. simpl.* Drach. vj. *hier. Logad. benedict. laxat.* an. Drach. ij. *pilul. coch.* Scrup. j. *ol. rutacei* Vnc. ij. *mell. rosat. colat.* vel *anthos.* Vnc. j. *sal. gemm.* Scr. iiij. F. Clyster.

Si clyster debito tempore non reddatur, glande aluus prouocetur. Sæpe tamen accidit, vt antea etiam dictum, vt sphincter ani resoluatur, vnde anus planè pateat, ac clysteres sine fructu iniiciantur, cum retineri non possint; qui casus plerumque desperatus est.

Inprimis verò sollicitus sit Medicus, an venam aperire liceat, & necessarium sit. De hac enim verum quod

quod Celsus, *lib. 3. c. 28.* scribit: *Si omnia membra vehementer resoluta sint, sanguinis detractio vel occidit, vel liberat. Alind curationis genus vix vnquam sanitatem restituit, sæpe mortem tantum differt, vitam interim infestat. Post sanguinis missionem si non redit & motus & mens, nihil spei superest; si redit, sanitas quoque conspicitur.*

Ergo considerandum, an sanguis caussæ principalis, vel adiuuantis, vel sine qua non, rationem habeat, virésque venæ sectionem ferant, túmque sanguis mittendus. Vires autem non actionum animalium ablatione æstimandæ sunt, sed, quales ante Apoplexiæ inuasionem fuerant, considerandum. Si enim tum satis fortes fuerunt, etiam nunc permittunt venæ sectionem; nisi planè fortis sit Apoplexia. Nec vires sunt in Apoplexia debiles per resolutionem, (quæ debilitas venæsectionem prohibet) sed per suffocationem & oppressionem. Ac proinde non solùm non prohibent, sed & coindicant venæ sectionem. Si verò nullo modo sanguis peccet, aut vires sint dejectæ, aut æger admodum senex, venæ sectio intermittenda.

Quando venæ sectio instituenda. Statim verò, & sine omni mora siue noctu, siue de die Apoplexiâ quis corripiatur, venæ sectio instituatur, & quidem ante clysterem, præsertim si sit fortior Apoplexia. Si non adeo fortis, clyster præmitti potest. Fricetur tamen prius corpus, & aperiatur vena in brachio. Quanquam enim nonnulli à saphenâ incipiant: tamen ejus sectio parum prodest in tam præcipiti morbo; cum vena sit exigua, & tam longè à capite ac sanguis officina distet, nec satis citò, nec satis copiosè sanguinem à capite reuellere possit. Licet quoque sanguinis euacuatio aliqua suppressa Apoplexiam antecesserit: tamen in paroxysmo Apoplexiæ non agitur de sanguinis euacuatione suppressa reuocanda, sed laboratur, vt emittatur sanguis, qui ita vrget, vt nisi subitò euacuetur, mortem minetur.

Quanam vena aperiẽda. Aperiatur verò cephalica vel communis, & plus vel minus sanguinis emittatur, pro copiæ ratione, & virium tolerantiâ.

Est & hoc hîc notandum, vtilius ac tutius esse, non vnâ vice mittere, quantum opus est, sanguinis, sed per vices, intra tamen paucarum horarum spatium. Nam per iteratam illam sanguinis missionem & materia facilius mouetur, & vires non deiiciuntur. Atque inspiciatur post primam venæ sectionem ægri facies, & pulsus exploretur, & si color faciei viuidior reddatur, & respiratio facilior, ac pulsus se bene habeat, bene sperandum, & confidentius sanguinis missio repeti potest.

Cucurbitulæ cum scarificatione quibus partibus applicandæ. Si venæ sectione vti non liceat, reuulsio fiat per cucurbitulas cum scarificatione applicatas cruribus, brachiis, lumbis, scapulis; non verò posteriori thoracis parti, aut hypochondriis, ne contractis thoracis & abdominis musculis respiratio magis impediatur. Quanquam Aëtius post purgationem corporis etiam hypochondriis eas adhibere non dubitet: sicut & capiti nonnulli vnam magnam cum multa flamma adhibent.

Ad euacuationem materiæ proximæ è capite expedit, si fieri potest, venas narium aperire, aut mediam frontis. Nonnulli venæ jugularis sectionem commendant, secundum longitudinem factam, vt facilius coalescat; estque illa in Apoplecticis satis conspicua, vt collum stringere vel ligare opus non sit. Peritum tamen & prudentem chirurgum hæc sectio requirit; &, ne post venæ sectionem arctiore ligaturâ opus sit, emplastrum de bolo Armeno, aloë, pilis leporinis, & albumine oui vulneri imponatur.

Venarum jugularium sectio.

Aquarum apoplecticarum vsus. Commodè quoque in paroxysmo Apoplectico aliquid aquæ Apoplecticæ ægro infunditur, siue sit à vapore narcotico, siue à pituita, Apoplexia. Aquæ enim hæ ob summam penetrandi vim præsentissimum sæpe afferunt auxilium, & multos ab imminente Apoplexia, vel etiam jam præsenie, liberârunt: modò sanguis non valde abundet, qui aquarum istarum vsu fundi posset; aut à caussa externa, aut violenta quadam malum ortum habeat, vt postea, *quæst. 5.* dicetur.

Vel de hac Potiuncula:

℞. *Aq. langij, cardamom.* an. Vnc. sem. *cubebar.* Vnc. j. *apoplectic.* Vnc. i. ß. *essentia anthos, salu.* an. Drach. i. *flor. pœon. gran. Kerm.* an. Drach. sem. *extract. pœon.* Scru. sem. *succini alb. preparat.* Scrup. i. Misce.

Si à caussa interna ortum habeat Apoplexia, sternutationem quoque ciere vtile est; de quo mox dicetur in curatione Apoplexiæ pituitosæ.

Curatio Apoplexiæ pituitosæ.

Curatio Apoplexiæ pituitosæ. Reliqua curatio secundum caussarum diuersitatem, quæ supra fuit proposita, instituenda. Primò ergo Apoplexiam, quæ à pituita ortum habet, quod attinet, præter ea, quæ antea in genere sunt proposita, & ad excitandum spiritum animalem necessaria sunt, in specie quædam adhuc monenda sunt.

Vena sectio. Inprimis & hîc Medicus attendat, an venam aperire liceat. Quod faciendum, si sanguis pituitæ permisceatur, ac caussæ adiuuantis, vel sine qua non, rationem habeat, virésque ferant. Minus tamen in hac specie Apoplexiæ, quàm in sanguinea, sanguinis euacuandum. Vulnus in venæ sectione fiat amplius. Aliàs enim sanguis, qui crassior est, statim subsistit.

Cucurbitularum applicatio. Si venæ sectione vti non liceat, cucurbitulis cum scarificatione vtendum, vt antea in genere dictum.

Nec post venæ sectionem à reliquis reuulsionum generibus supra propositis desistendum.

Clysterum iniectio. Inprimis clysteres repetendi *ex radic. angelic. fœnicul. pœon. cortic. sambuci, fol. rutæ, saluiæ, hyssop. origan. betonic. rorismar. maioran. calaminth. pulegij, florib. stœchad. Arab. lauendulæ, granis juniperi, ebuli, sem. pœon. fœnicul. anisi, agarico, sena, colocynthide, sem. carthami, el. hiera simpl. diacolocynth. Logadij, Pacchij, diaphœnic. benedict. laxat. pilul. coch. melle anthosat. ol. rutac. laurin. chamæmel.*

Et omnino laborandum, vt materia ad diuersas corporis partes distrahatur, cerebrúmque ab angustia & oppressione liberetur.

Purgatio. Post purgatio instituatur cum pilul. fœtid. cochiis, aureis, Arabicis, Indis, quæ acuantur trochisc. alhandal, diagryd. vel extr. scammon. addito gr. vno atque altero castorei. Aut loco pilularum extracta illarum, vel alia conuenientia extracta vsurpentur. Et, vt facilius deglutiantur, pilulæ dissoluantur conueniente liquore. Neque ingratus sapor illarum metuendus; cum sensus gustus in ægris his etiam torpeat. Vel extracta purgantia in liquore dissoluta exhibeantur.

℞. *Pilul. coch.* Scrup. ii. *de agarico* Scrup. i. *trochisc. alhandal.* gr. iii. *diagryd.* gr. ii. *castor.* gr. iii.

F. Massa cum melle anthosato, quæ dissoluatur in aq. saluiæ Vnc. iii.

Vel ℞. *Extracti catholici* Scrup. ii. in *aqua saluiæ* Vnc. iii. exhibeantur, additis extract. liquid. castorei gutt. iii.

Vel fiat talis Potio:

℞. *Fol. senæ* Drach. iii. *follicul. senæ* Drach. ii. *agar. albi* Drach. i. ß. *turbith. elect.* Drach. ß. *zingiber. galang.* an. ℈. ii. Coqu. in aq. saluiæ & rorismar. Colat. Vnc. ii. ß. add. *diaphœnic.* Drach. i. ß. *castor.* Scrup. ß. *oxymel. simpl.* Vnc. ß. F. Potio.

Vomitoria an locum hic habeant. Vomitoria verò fugienda, ne suffocationis periculum augeatur, & caput repleatur.

Ideóque etsi purgãtia vehemẽtiora cõueniũt, vt exigua quantitate exhiberi possint: antimonium tamẽ hic non conuenit, cum vomitum simul moueat.

Cauteriorum vsus. Auicennas post euacuationem etiam ferrum candens admouet coronali suturæ & occipiti; quod ratione doloris & caloris sensum ablatum reuocat, & in hac pituitosa saltem Apoplexia locum habet.

Rhases sartagine candente blandius vtitur; quam ita capiti admouet, vt capilli saltem adurantur, non cutis. Possunt & vesicatoria brachiis, pedibus, & syncipiti admoueri.

Particulares capitis euacuationes. Corpore vniuerso purgato particulares euacuationes instituendæ sunt, tam quæ sensibiliter per os & nares fiunt, quam quæ insensibiliter per poros cutis in capite, de quo, *part.* 1. *cap.* 10. dictum.

Lingua & palati inunctiones. Sinapi vsus. Lingua ergo & palatum inungantur Mithridatio vel theriaca veteri, vel Aurea Alexandrina, vel diacoro, vel confect. anacardina. Sinapi etiam semen pituitam potenter prouocat. Coquitur autem in vino forti, & eo palatum fricatur, vel in puluerem redactum, & melle exceptum palato inungitur. Pyrethri radices in oxymelite coctæ idem præstant. Omnibus verò hisce vtiliter admiscetur castoreum.

Errhina. Parantur & errhina cum vel sine sternutatione, quibus materia è capite elicitur; quæ fiunt ex majoran. semine nigellæ, pipere, castoreo, & similibus.

Vt ℞. *Pulu. majoran. piperis, nucis mosch. sem. nigell.* an. Scrup. i. *castor.* gr. vi.

Cum *oleo irino* M. in formam Linimenti.

Vel cum cera & terebinth. fiant Nasalia figura pyramidali, quæ alligata filo naribus indentur.

Sternutatio magis mouetur, si formâ pulueris indantur, vel naribus inflentur. Fortiora sunt pyrethrum, helleborus albus.

Vtendum denique iis, quæ caput per insensibiles meatus euacuant; cujusmodi sunt olea calida spinali medullæ, ejúsque potissimùm initio, & capiti, abrasis prius pilis, applicata & inuncta: qualia sunt; *Oleum rutac. irinum, laurinum, castor de lateribus, de piperibus, ol. destill. spica. rorismar. juniperi, cera, terebinth.* quibus spir. vini, vel aquæ Apoplecticæ addi possunt. Item Bdellium aquâ vitæ dissolutum.

Cerebri roboratio. His ita peractis ad cerebrum roborandum, & reliquam materiam discutiendam medicamenta exhiberi possunt. Inter quæ facilè primas obtinent, *aqua destillata & spiritus; vt aqua lauendula, cinamomi, saluia, rorismarini, ruta, lilij conuallium, flor. tilia*; & *composita Apoplectica dicta*, quarum passim multæ descriptiones extant apud Langium, Vid. Vidium, Euonymum, VVeckerum, Quercetanum, & alios.

Vnam atque alteram saltem hîc afferre libet.

Aqua Apoplectica meæ descriptionis, quæ in nostro pharmacopolio parata habetur, hæc est:

℞. *Flor. primul. veris* Vnc. vi. Affunde *Spirit. vin.* ℔. i. Stent in infusione. Suo tempore adde *flor. lilij conuall.* ℔. iij. *rorismar.* ℔. i. *vini Rhenan.* canth. iv. Iterum destillentur.

Stent in digestione diebus 4. postea destillentur.

Hinc suo tempore

℞. *flor. tilia* Vnc. vi. *lauendul.* ℔. i. ß. *fol. & flor. betonic. saluia, ruta*, an. M. j. *flor. stœchad. Arabic.* M. ii. sem. *rad. pœon. visci querni*, an. Vnc. vi. *sem. paon. cruca*, an. Vnc. iii.

Affunde destillatum liquorem.

Stent in infusione dieb. viii. postea destillentur.

Similiter.

℞. *Cubebar.* ℥. ii. *nucis moschata, granor. Paradisi, cardamom.* an. Vnc. i. sem. *calam. aromat. cinam.* an. Vnc. i. *caryophyll.* Vnc. sem. *spec. diambr. cum. moscho & ambra, diamosch.* an. Drach. ii.

Affunde *vini Maluatici* q. s.

Stent in infusione dieb. 8. Hinc destillentur. Tandem destillatum vtrumque conjungatur, aromatibus iterum affundatur, atque iterum destillentur. In vltima hac destillatione liquor diuidi, & tertiæ parti in destillando *castorei* Vnc. i. addi potest. Solent quidem nonnulli istis aquis totis in destillando admiscere castoreum: verum cum eæ & præseruationis loco parentur, castoreum verò ingratum illis saporem conciliet, præstat eas sine castoreo parare, & parti saltem alicui castoreum addere.

Aqua Apoplectica D. Sigismundi Kolreuteri:

℞. *Nuc. mosch. caryoph. macis, zingib. zedoaria, galang. maj. & min. piperis albi, nigri, longi, cinamomi, calami arom. cyperi rot. doronic. gran. parad. cardamomi, cubeb. castorei, sem. carui, fœnic. anisi, cort. citri, limon. aurantior.* an. Drach. iii. *thuris, myrrh. mastich. aloës hepat.* an. Drach. ii. *spic. Ind. Celtic. vulgar. rad. gentian. eryng. ireos, pœon. pyreth. ligni visci q. corylini*, an. Vnc. sem. *fol. chamadr. nepeta, chamapyt. melissophyll. saluia, rorismar. majoran.* an. M. sem. *euphras.* M. ii. *puleg. menth. hyssop. artemisia, origan. serpill. chelidon.* an. M. sem. *beton.* M. i. *aneth.* M. sem. *dactylor. amygd. d.* an. Vnc. sem. *baccar. juniperi* M. j. *flor. sambuc. violar. lauendul. tilia, rosar. rubr. pœon. primula ver.* an. p. ii. *borrag. buglоss. lil. conuall.* an. p. ii. *croci* Drach. i. sem.

Concis. & conquass. superinfund. *vini albi Rhen. spir. vini opt.* & *puriss.* an. canth. ii. ß.

Bene obturato vase ponantur per mensem integrum ad Solem æstiuum, vel prope fornacem tempore hyemali, singulis diebus bis vel ter agitando, ac postmodum fiat Destillatio.

Vel ℞. *Flor. lauendul. tilia, pœonia, saluia, anthos, lilij conuall.* an. Vnc. i. *visci quern. Luna decrescente collecti* Vnc. sem. *fol. beton. primula veris, hyssopi*, an. M. j. *cubebar. macis, nucis mosch.* an. Vnc. sem. *sem. eruca* Drach. ii.

Affunde vini q. s. Destillentur.

Alia:

℞. *Cardamomi min. cubebar. nucis mosch.* an. Vnc. sem. *ligni de visco q.* Vnc. i. *fol. ruta, saluia min.* an. Vnc. i. sem. *flor. lauendul.* Vnc. iii. *castorei opt.* Vnc. i. sem.

Incisis & contusis affund. *vini Rhenan. opt.* vel *aq. lil. conuall. cum vino destill.* q. s.

Digerantur per d. 14. in vitro probè sigillato, Destillentur deinde s. a. in B.

Alia:

℞. *Fl. lauend.* M. ii. *anthos, spica, sambuc. ruta, rorismar. puleg. calaminth. menth. crisp. origan. serpill. beton. saluia, major. fol. lauri*, an. Vnc. sem. *sem. anisi, fœnic. pœon.* an. Drach. iii. *eruc. rad. enul. ireos Flor. angelic. doron. ostrutij, pyreth. pimpinell. pœon. asari*, an. Vnc. sem. *cinamom.* Vnc. sem. *zinzib. cubeb. nuc. mosch. caryophyll. macis*, an. Drach. ii. *gran. Parad. cardamomi, galang. zedoar. croci, piper. trium gen.* an. Scrup. iiii. *cal. arom.* Vnc. sem *spic. Ind. schœnanth. stœchad. Arab.* an. Scrup. iiii. *visci quern.* Vnc. i. *castor.* Vnc. sem. *flor. lil. conuall.* M. iiii.

Incis. & contus. grosso modo admisc. *spec. diamosch. d.* Drach. ij. *diapras.* ℥. i. *diapœon.* Vnc. sem. M. F. Nodulus.

Superfund. *vini opt. Rhen.* ℔. ix. *sp. vini opt.* ℔. viii. *aq. salu.* ℔. i. *lauend. spica, hyssop. tilia, lil. alb.* an. ℔. sem. *rorismar. majoran.* an. Vnc. viii.

Infunde omnia simul in vitro per 14. d. loco calido. Deinde destill. s. a. & prima aq. cuius sint ℔. iv. separatim seruetur, & deinde altera seorsim.

Aquarum istarum loco etiam tale Electuarium vsurpari potest:

℞. *Conseru. flor. lauendul.* Vnc. i. *anthos, saluia, majoran. betonic.* an. Vnc. i. *calam. aromat. condit.* Vnc. sem. *spec. diambr. diamosch. dul.* an. Drach. sem. *sem. eruca* Drach. i. Cum *melle anacardino* & *syrupo stœchad. simpl.*

F. Electuarium.

Aliud:

℞. *Cons. saluia, rorismar. majoran. stœchad. lauend.* an.

an. Vnc. sem. *cal. arom. cond. conf. anacard.* an. Drach. ii. *pulu. diamb. diamosch.* an. Drach. sem. *sem. eruc. rutæ*, an. Drach. i.

Cum *oxymell. scillit.* vel *melle anacard.*

F. Electuarium.

Dosis instar castan. alternis diebus.

Addi quoque possunt castor. gr. aliquot.

Vel propinetur huius Potiunculæ cochlear j.

℞. *Aq. fl. tiliæ, cubebar. lilior. conuall.* an. Vnc. j. *spir. cerasor. nigr.* Vnc. sem. *syrup. de pœon. de cort. citri*, an. Drach. ii. *succini alb. præparat.* Scrup. i. *brodij nuc. mosch. condit.* Drach. ii. *aq. apoplect.* Drach. i. M.

Confectio anacardina, vt in omnibus cerebri frigidis morbis, sic & hic summopere probatur, per se eam exhibendo, (modò æger ad se redierit, & medicamenta solidiora admittat) vel cum aqua vitæ, dissoluendo. Conuenit & sinapis semen contusum, & ʒ. sem. pondere cum oxymelite exhibitum; sicut & castoreum gr. vi.

Vel parentur hi Morsuli:

℞. *Spec. arom. ros.* Drach. i. *diambr.* Scrup. ii. *diaplir. c. mosch. dianth.* an. Scrup. i. *pulu. macis, nuc. mosch. caryophyll. cubeb. cardamom.* an. Scrup. i. *conf. flor. lauendul. anthos*, an. Drach. i. sem. *extract. pœon.* gr. v. *galangæ* gr. iii. *solut. corall. rub.* ℈. i. *ol. nuc. mosch. express.* gr. iv. *caryophyll. succini*, an. gutt. ii. *sacchar. in aq. rorismar. & lil. conuall. dissol.* q. s. F. l. a. Morsuli.

Alij:

℞. *Succini alb. prap.* Drach. ii. sem. *spec. arom. ros. diambr. dianthos, diaplir.* an. Scrup. ii. *sacch. in aq. beton. dissolu.* Vnc. viii. F. Morsuli.

Valde efficaces etiam sunt Rotulæ ex oleo cubeb. paratæ.

Vel præparentur hæ Rotulæ:

℞. *Extract. rad. pœon.* Scrup. i. *cal. aromat.* gr. xi. *margarit. prap.* Scrup. ii. *corall. rubr. præpar.* Drach. sem. *ol. nuc. mosch. expr.* Scrup. i. *ol. nuc. mosch. destill.* gutt. xii. *fœnicul.* gutt. vii. *sacchari in aq. pœon. dissolu.* Vnc. iii. F. s. a. Rotulæ.

Simul etiam externa cerebrum roborantia vsurpanda.

Multum hic commendatur oleum nuc. mosch. destillatum, si naribus & auribus instilletur, palatóque illinatur.

Balsama apoplectica. Magni etiam vsus sunt Balsama Apoplectica.

Vt ℞. *Ol. nucis mosch. express.* Vnc. sem. *destill. lauendul. majoran. rorismar. rutæ*, an. Scrup. sem. *cinamomi, caryophyll.* an. gutt. v. *succini* Scrup. sem. *ambr. zibeth. mosch.* an. Scrup. i. Misceantur.

Vel ℞. *Ol. nuc. mosch.* Drach. iii. *zibeth. ambr. mosch.* an. Scrup. i. *balsam. Orient. ol. succini albi, majoran. lauendul.* an. Scrup. i. sem. *caryophyll.* ℈. sem. M.

Aliud:

℞. *Ol. nuc. mosch. destill. macis*, an. Scrup. ii. *lauendulæ, succini, caryophyll.* an. Scrup. i. *majoran. spicæ, rutæ, anthos*, an. Scrup. sem. *nuc. mosch. express.* q. s. Misce.

Aliud:

℞. *Ol. nuc. mosch. expr.* Drach. sem. *zibeth.* gr. vii. *ambr. grys. mosch. opt.* an. gr. xi. *ol. rutæ destill.* Scrup. sem. Misce.

Aliud:

℞. *Ol. nuc. mosch. expr.* Vnc. sem. *ambr. grys.* gr. viii. *mosch. opt. benzoes, styrac. calam. ladani opt.* an. Scrup. sem. *ol. destill. lauendul. cinamomi, rutæ, rorismar.* an. Scrup. i. *caryophyll.* gutt. vii. *succini* gutt. iiii. M. optimè in scutella argentea.

Sequentia etiam simul caput roborare, & materiæ reliquias euacuare ac discutere possunt.

℞. *Extract. rutæ* Dra. i. *pœon.* Scrup. i. *ol. nuc. mosch. expr.* Drach. sem. *destill.* gutt. vii. *rutæ, fœnic.* an. Scrup. sem. *succini* gutt. v.

M. pro Linimento.

Vel ℞. *Spec. diagalangæ* Drach. i. sem. *pulu. pyreth. piper.* an. Scrup. i. *cubebar.* Scrup. sem. *sinap.* gr. v. *conf. anacard.* Scrup. i. *theriac.* Drach. i. *aq. saluiæ, lauend.* an. Vnc. sem. Cum *syr. de stœch.* F. Linimentum.

Vel Fiat talis Compositio:

℞. *Sem. sinap. piper. rad. pyreth. castor.* part. æq.

Excipiantur *melle* & *succo rutæ*. Fiatque Illinitio linguæ & oris.

Conuenit & Gargarismus, cuius vsus sit manè:

℞. *Rorismar. rutæ, origani, saluiæ, vincæ peruinc.* an. p. i. *Zingib. pyreth.* an. Drach. i. sem. *rad. lappæ majoran.* Scrup. iiii.

Decoqu. in ℔. ii. ad tertiæ part. consumpt. & Colaturæ add. *aceti rosac. acerr.* q. s. F. Gargarismus.

Fomenta quoque capiti ex plantis cephalicis applicentur. Vt:

℞. *Fol. saluiæ, majoran. puleg. rutæ*, an. M. i. *flor. chamæm. stœchad. Arab. melilot.* an. M. sem. *rad. calami aromat. sem. anisi, bacc. juniperi*, an. Vnc. sem. *nucis mosch. cubebar.* an. Drach. ii.

Coqu. in vase clauso in s. q. vini. Colatura pro fomento capitis vsurpetur. Si prædictis ad mollitiem coctis & contusis ol. irinum vel rutac. addatur, F. Cataplasma capiti applicandum.

Vel ℞. *Ol. rutac. nardin.* an. Vnc. i. sem. *destill. è baccis juniperi* Drach. iii. *pulu. castor.* Drach. i. *euphorb.* Drach. sem. *ceræ* q. s. *Cataplasmata & linimenta.*

F. Linimentum pro capite & principio spinalis medullæ.

Vel ℞. *Ol. mastich.* Drach. iii. *castor.* Drach. i. *rutæ* Drach. i. sem. *pulu. lauend. baccar. lauri*, an. Drach. sem. *caryophyll.* Scrup. i. *pingued. vulp.* Drach. iii. *ol. rutæ destill.* gutt. v. *saluiæ* gutt. vii. *succini* gutt. iii. *medull. crur. vituli* Drach. ii.

F. Linimentum, quod nuchæ & vertebris dorsi inungatur.

Vel ℞. *Ol. petræ, laurini*, an. Drach. ii. *nuc. mosch. expr.* Drach. i. *destill. saluiæ, fl. lauend. caryophyll. galbani* an. Scrup. sem. M.

Potest & capiti post fomentationem talis Sacculus imponi: *Sacculi.*

℞. *Caryoph. nuc. moschatæ, cubebar.* an. Vnc. sem. *majoran, rutæ*, an. Vnc. i.

Concisa & crasso modo contusa insuantur sacculo è tela tenui, quo calefacto caput foueatur, hinc oleis antea nominatis illinatur.

Multum quoque prodest Epithema ex succino puluerisato in sacculum oblongiorem, interpassatum inclusо, si sacculus iste in aqua vitæ vel spiritu vini cum pipere longo imbuto madefiat, & ol. succini aliquot guttis aspergatur, suturæque coronali imponatur. *Epithemata.*

Circa oleorum tamen calidorum, præcipuè destillatorum, vsum hoc obseruandum, vt non sola vsurpentur, sed cum cera & pinguibus misceantur, vt cuti tenaciùs adhæreant. Sola enim adhibita facilè dissipantur, & in auras euaporant.

Quidam & Phœnigmos capiti raso applicant formâ emplastri, è s. q. ficuum leniter coctarum, & duplo sem. sinapi contusarum, adjecto, si videbitur, pauco castoreo & euphorbio. Valenter quoque ad externa trahit emplastrum oxycroceum cum ol. laurino subactum; quod potentius præstat, si aliquid sinapis, pyrethri, staphidis agriæ addatur. *Phœnigmi.*

Vel applicetur hoc Emplastrum:

℞. *Galbani, opopanac, pyrethri, sem. sinap. castorei, piper.* an. Drach. ii. *sulphuris* Drach. i. *terebinth.* Vnc. ß. *ol. destillati rutæ & saluiæ*, an. Scrup. ß.

Puluerisatis puluerisandis misceantur, ac super aluta extendantur, & capiti calidè applicentur.

De Cauterio actuali, & sartagine candente, antea dictum, quam ignitam, aliis non proficientibus, nonnulli supra caput per horæ quadrantem detinent, vt caput *Cauteriorum vsus.*

caput non tangat, nec vrat, sed calefaciat solùm, & capillos ferè comburat.

Oleis illis calidis & eæ inungendæ sunt partes, quæ magis paralysi tentari videntur, vt ita paralysis excitetur, & materia à capite ad partes ignobiliores transferatur. Præstat enim vsum alicuius partis amittere, quam hominem mori. Et paralysis dat Medico ad agendum inducias, quas non concedit Apoplexia.

Nonnulli cæteris non juuantibus febrem excitandam esse, quæ præsentaneum sit, ad materiam pituitosam exsiccandam & resoluendam, remedium: & propterea confectionem anacardinam cum hydromelite, vel alio conueniente liquore Drach. j. pondere exhibendam censent.

Si jam in Paralysin morbus desinat, reliqua curatio ad eam dirigenda.

Chymica. Quæ à Chymicis hîc commendantur, pleraque vulgata etiam sunt, & è simplicibus, quæ in vulgari contra Apoplexiam vsu sunt, parantur, nec Galenicis ignota sunt, spiritus scil. *liliorum conuall. cerasorum, granorum juniperi, saluiæ, flor. lauendulæ, visci querni, cranij humani*: essentiæ, *rorismarini, lauendulæ, saluiæ pœoniæ*: tinctura, *corallior, succini, smaragdi*: olea destill. *lauendulæ, saluiæ, majoranæ, rorismarini, nucis moschatæ, rutæ, angelicæ, sambuci, carui, succini, caryophyll.* extract. *pœoniæ, saluiæ, cardamomi*: sal *saluiæ, pœoniæ, succini, cranij humani*: fecula, *pœoniæ* magisterium, *cranij humani, succini, margaritarum, coralliorum*: balsamum, *rutæ. majoranæ, succini, angelicæ*. Quibus addunt medicamenta ex argento præparata.

Diæta.

Diæta. Aër. Cibus & potus. Diætam quod attinet, in hac Apoplexiæ specie aër ad calidum vergat. Cibi in paroxysmo nihil exhibeatur, nec facilè exhiberi potest vsque ad declinationem. Sit autem tum cibus attenuans. A vino abstinendum. Potus sit hydromel saluiâ, hyssopo, roremarino, calaminthâ, origano, pulegio, melissâ conditum. Cibi etiam condiantur hyssopo, roremarino, thymo, satureiâ, rutâ, saluiâ, nuce moschatâ, vt de paralysi dictum.

Curatio Apoplexiæ à sanguine ortæ.

Curatio apoplexiæ sanguineæ. Si Apoplexia fit à sanguine orta, iis, quæ in genere proposita sunt, non neglectis, mox, si vires id ferant, atque Apoplexia non sit fortissima, & desperata, etiam *Vena sectio.* ante clysterem vena aperienda, & venæ sectio administranda, vt ante de Apoplexiæ curatione in genere dictum. Plus verò in hac Apoplexiæ specie, quam in pituitosa, sanguinis emittendum, sanguísque satis liberaliter, & quantum vires ferunt, euacuandus. Rhases in vtroque brachio venam aperit, quod interjectis 6. vel 7. hor. fieri potest, vt expeditius sanguis à toto corpore & capite educatur, & iterata ista venæ sectio, vt antea quoque dictum, materiam facilius moueat, nec vires deiiciat. Prudentiâ tamen hîc opus est, &, si ex pulsu ac facie coniiciat Medicus, ægrum non satis bene tolerare phlebotomiam, repetenda non est, ne æger in periculum coniiciatur.

Cucurbitularum cum scarificatione applicatio. Si autem æger venæ sectionem non toleret, cucurbitulis scarificatis vtendum. Post sanguinem euacuatum clysteres & omnia reuulsionum genera, vt antea dictum, vsurpanda & repetenda.

Purgatio. Cæterum cum sanguis purus rarò peccet, purgantia post venæ sectionem quoque exhibere non abs re fuerit. Istud autem de purgatione, & quidem in omni Apoplexia, monendum, vt ea maturè, horis non multis post venæ sectionem, instituatur, neglectâ temporum electione. Neque enim vehementia morbi tempus matutinum, venæ sectioni & purgationi aliàs commodissimum, semper expectare sinit.

Particulares euacuationes. Post purgationem exhibitam abstinendum aliquandiu à frictionibus, ligaturis, cucurbitulis; quoniam hæc contra, quàm pharmacum, ab interioribus ad exteriora trahunt.

Corpore vniuerso purgato & particulares euacuationes instituere licet, quæ tamen hîc moderatiores sint, & medicamenta, quæ adhibentur, minus calida.

Curatio Apoplexiæ à vapore narcotico.

Curatio Apoplexiæ à narcosi. Si à vapore narcotico Apoplexia oriatur, mox etiam omnia reuulsionum genera, quæ in genere supra dicta sunt, adhibenda; &, si vaporem illum materia aliqua foueat, euacuanda ea est. Deinde vsurpanda & propinanda, tum extrà applicanda ea, quæ vim sopitam excitant, & peculiari facultate vaporum narcoticorum vim infringunt. Inprimis vtile est castoreum, ruta, pulegium, quæ cum aceto mista naribus admouenda. Acetum enim & acida maximè narcoticorum vim retundunt & infringunt. Commoda quoque sunt balsama Apoplectica, rutæ, majoranæ, quibus aliquid castorei addi potest.

Exhibeantur etiam pleraque quæ supra in Apoplexia pituitosa sunt proposita; qualia sunt, saluia, ruta, betonica, rosmarinus, lauendula, majorana, pulegium, stœchas Arabica, &c. Nec omittantur sternutatoria, quæ & ipsa vaporem illum discutere valent.

Huic Apoplexiæ cognatus affectus est, vt dictum, qui ex spiritus vini nimio vsu excitatur. Ideóque hujus curatio non prætereunda.

A spiritu vini stupor & inebriatio. Cum verò spiritus vini non solùm periculosum stuporem, sed & maximum calorem excitet, ea exhibenda, quæ & calori, & facultati narcoticæ resistunt. Primò ergo vomitum excitare vtile est, quod fieri potest aquâ calidâ cum oleo communi ac butyro exhibitâ. Deinde exhibeatur lac caprinum, vel aliud: item emulsio ex amygdalis dulc. ac semine cucurbitæ ac melonum cum aqua hordei parata, acida item ac acetum ipsum, & syrupi acidi.

Diæta in Apoplexia à vapore narcotico sit qualis in Apoplexia à pituita. A vino & omni potu inebriante toto curationis tempore abstinendum.

Curatio Apoplexiæ à caussis externis & violentis.

Curatio Apoplexiæ à caussis externis. Cum reliquæ tres Apoplexiæ species, quæ vel à sanguine è vulnere ad basin cerebri effuso, vel à cerebro compresso, vel ab ejusdem vulnere, & læsione insigni ortum habent, curatione maximâ ex parte conueniant, eas quoque coniungemus.

Si ergo quis in oculo vel aliâ parte capitis vulneratus sit, atque in Apoplexiam incidat, aut ex alto aliquid in caput decidat, aut lapide, vel alia re graui caput percussum, cerebrúmque compressum aut commotum sit, vt æger sine sensu & motu iaceat; primò omnium, si vires ferant, statim, seu die, seu noctu, cephalica vena aperienda, & postea clyster iniiciendus, vt materia à capite reuellatur; aut, si venæ sectionem ægri vires non ferant, cucurbitulæ scarificatæ partibus inferioribus affigendæ. Reliqua curæ ratio ad ipsum caput læsum dirigenda; & primò ad sanguinis affluxum inhibendum repellentia adhibenda, postea etiam digerentia. Et, si cranium depressum sit, illud retrahendum ac eleuandum: officula, si cerebrum pungant aut premant, eximenda.

Apoplexia, quæ fit ab insigni cerebri vulnere, etsi plerumque desperata ac lethalis sit, quamdiu tamen viuit homo, vulnus inflictum ex arte tractandum. Cætera verò naturæ permittenda sunt, quæ interdum per aures, nares, & os sanguinem expellit, quas vias Medicus facilè quærere non potest. De quibus videantur, *part. 1. cap. 20. 21. & seqq.*

Victus ratio in his Apoplexiæ generibus sit tenuior, &

& in principio carnibus, & omni pleniori victu, vt & vino abstinendum, & ptisanâ hordaceâ, aut aquâ cum semine coriandri, aut cinamomo decoctâ, aut decocto hordei vtendum: reliqua etiam victus ratio ad frigidum declinet; cum plerumque è sanguine è vasis effuso putredo & febris excitetur.

PRÆSERVATIO AB APOPLEXIA.

Præseruatio ab Apoplexia. Cum autem longè vtilius & tutius sit ab imminente Apoplexiâ ægrum præseruare, quàm à iam præsente liberare; præterea danda sit opera, vt, qui semel à paroxysmo apoplectico liberatus est, imposterum ab eo non corripiatur, quod sæpissimè accidere solet: de præseruatione ab Apoplexia etiam dicendum.

Apoplexia imminentis signa. Signa autem imminentis Apoplexiæ sunt, diuturna grauitas & dolor capitis, ac in somnum propensio, segnior totius corporis motus, frequens vertigo, tenebræ oculis offusæ, vel incerti ac discurrentes ante oculos lucis splendores, frequens incubus, somnia terribilia, aurium tinnitus, inflatio venarum iugularium, tremor totius corporis, vox tremula & interrupta, mentis abalienationes, rerum obliuio, mœstitia, refrigeratio extremorum sine caussa.

Præseruatio in quibus cõsistat. Vt autem curatio Apoplexiæ in eo præcipue consistit, vt caussa illa proxima, quæ influxum spirituum animalium impedit, tollatur: ita præseruatio in eo occupatur, vt caussæ antecedentes, quæ, nisi amoueantur, Apoplexiam excitare possent, tollantur. Quæ autem caussæ antecedentes sint, iam antea dictum. De caussis verò illis violentis dicere nihil opus est; cum Medici arbitrio dirigi non possint.

In præcauenda ergo Apoplexia hæc prospicienda; primò, vt humor, qui angustiam cerebri parere potest, vaporésque, qui spiritus torpidos reddunt, non generentur, aut, si adsint, tollantur: deinde vt cerebrum, quod humores seu vapores vel gignit, vel admittit, & discutere non potest, roboretur.

Præseruatio ab Apoplexia sanguinea. Sanguinis imminutio. Primò itaque si à sanguinis copia metuenda sit Apoplexia, sanguis, quantum opus, imminuendus: & cum nihil commodius hîc esse possit, quàm hæmorrhoides fluere, danda est opera, vt prouocentur; cum, quamdiu fluunt, facilè ab Apoplexia immunitatem polliceantur. Cæterum si id fieri nequeat, per venæ sectionem & cucurbitulas sanguis detrahatur, &, ne copiosior generetur, præcaueatur. Ideóque etiam à crapula, & inprimis vino multo ac generoso abstinendum.

Preparatio, alteratio, purgatio. Cum autem sanguis non solum quatenus copiosus, (cum multi sanguinei ab Apoplexia immunes sint) sed etiam quatenus spirituosus nimium, aut potius vaporosus est, seu vaporibus multis spiritus animales turbat, caussa Apoplexiæ sit, & talis sanguis adustus in atram bilem degenerare soleat; omnino necessarium est, per interualla corpus iis, quæ humoribus biliosis conueniunt euacuare.

Alterantia quoque exhibeantur, quæ talibus adustis humoribus & sanguini vaporoso conueniunt. Inter purgantia inprimis conueniunt fol. senæ & rhabarb. cui addi possunt polypod. quern. epithymum.

Vt ♃. *Rad. polypod. quern. pæoniæ, cichor.* an. Drac. iii. *passul. minor.* Drach. vi.

Coq. in aqua pura.

In Colat. infundantur *fol. senæ* Drach. vi. *rhabarb.* Scrup. ii. *flor. borrag. buglóss. violar.* an. P j. *zingiberis, galang.* an. Scrup. jß. *calam. aromat,* Scr. ß.

In colat. Vnc. iiiß. dissolue *mannæ* Vnc. ß. vel ℨ. vj. adde *syrup. cichor. cum rhabarb.* ℥. ß. Misce.

Diæta ratio. Exercitia sint moderata. Caueant à somno meridiano, imò nec post cœnam mox cubitum eant, sed duabus demum horis à cœna peractis, quo temporis spatio etiam potandum non est.

Aquarum apoplecticarũ vsus. Abstinendum quoque ab aquis vitæ dictis, etiam iis, quæ ad Apoplexiam aliàs commodæ sunt, & aquæ Apoplecticæ dicuntur, in hac Apoplexiæ specie: etsi à nonnullis non satis cautè vsurpentur; cum in corporibus eiusmodi plenis, & sanguine spirituoso ac vaporoso abundantibus caput nimium repleant. Eadem de caussa vitanda sunt vina crassa, turbida, dulcia, & potentia, quæ copiosiorem ac crassiorem sanguinem suppeditant. Non verò omittenda cerebum confortantia: de quibus postea dicetur. Ea tamen eligenda, quæ sanguinem non nimis calefaciunt.

Præseruatio ab Apoplexia pituitosa. Secundò si à pituita metuenda sit Apoplexia, ac in senibus præcipuè, ob calorem natiuum iam debilem, & spiritus pauciores, cerebrum nec bene coquat, nec humores excrementitios satis rectè excernat, atque inde pituitosi & crudi humores in capite cumulentur, ob quos in hyeme præcipuè ad hoc malum procliues sunt: inprimis danda est opera, vt cerebrum roboretur, & ita generatio pituitæ præcaueatur, &, quæ generata est, euacuetur.

Et cum indies magis magísque temperamentum debilitetur, singulis diebus quod lapsum illum in cerebro corrigat, cerebri calorem conseruet, spiritus animales recreet, assumendum.

Electuaria. Vt: ♃. *Conseru. lauendul.* Vnc. iiii. *primul. veris, lilior. conuall. saluiæ, beton. anthos,* an. Vnc. i. *calam. aromat.* Vnc. ß. *spec. diambr. cubebar. nusc. moschat.* an. Drach. ß. Cum *syrup. pæon.* & *stœchad.*

F. Electuarium.

Inprimis ambra ad cerebrum roborandum & spiritus instaurandos maximè valet.

Rotula. Vel ♃. *Ol. destillat. anisi* gutt. iiii. *nuc. moschat. carui,* an. gutt. iii. *caryophyll.* gutt. i. *ambr.* ℈. vi. *sacchar. in aqu. rosar. dissolut.* Vnc. iii.

F. Rotulæ, quibus & ol. succini addere licet.

Vel ♃. *Spec. diambr.* Drach. iß. *diamosch. dulc. diaxyloal.* an. Scrup. i. *ol. anisi destillati, nuc. moschat.* an. gutt. ii *sacchar. in aqua rosar.* & *lauendul. dissolut.* ℥. iii.

F. Rotulæ.

Vel ♃. *Ol. destillat. nuc. moschat. cinamomi, caryoph.* an. gutt. iiii. *succini* gutt. v. *saluiæ* gutt. iiii. *sacchar. in aq. rosar. dissol.* Vnc. iiii. F. Rotulæ.

Vtilissimæ etiam ad præcauendam Apoplexiam sunt hæ Pilulæ:

♃. *Cubebar. calaminthæ, mastiches, nucis moschat. cariophyll.* an. Drach. i. *ambræ* Drach. ß. *mosch.* ℈. vi.

Cum succo vel extract. maioranæ formentur Pilulæ, de quibus Scrup. i. nocte nouilunium & plenilunium præcedente exhibeatur.

Ad cerebrum quoque roborandum vsurpandæ aquæ Apoplecticæ, quarum supra mentio facta. Quibus hæc addi potest.

Aqua Apoplectica. ♃. *Flor. lauendul.* M. ii. *anthos, betonicæ, salu.* an. M. i. *cubebar. gran. Paradisi,* an. ℥. ß. *nuc. moschat.* ℨ. ii.

Stent in infusione spirit. vini opt. ℔. ii. in vase diligenter clauso per dies aliquot postea colentur. De hoc spiritu, tempore hyberno inprimis, ante nouilunium præcipuè, vt & alio tempore, Drach. i. vel altera, pro temporis ratione, cum pane albo sumatur.

Puluis. Commendatur etiam, & multis in vsu est hic Puluis:

♃. *Succini albi* Drach. i. *spec. diarrhod. abb.* Drach. ß. *rad. pæon.* Scrup. i.

Datur Drach. i. cum aqua conueniente ante nouilunium.

Alij tamen.

♃. *Succini* ℨ. i. *spec. diarrhod. rad. pæon.* an. ℨ. ii.

Alij aliam proportionem obseruant.

Nucem quoque moschatam, cubebas, semen erucæ, sæpe ore detineant & masticent, qui ab Apoplexia sibi metuunt. Aut semen carui & erucæ in puluerem redactum, & cum sacchare mistum masticetur. Efficax est *Alius.* & hic Puluis, de quo sumatur manè ad fabæ magnitudinem:

♃. *Sem. eruc. cubebar. cardamom. seseli Cretici, piperis albi,* an. Drach. i. F. Puluis.

Balsama Apoplectica.

Odoramentum quoque naribus admoueatur, & inprimis balsama Apoplectica.

Vel ℞. *Ol.nuc.mosch.express.*℥.i.*ambræ mosch.Zibeth. balsami Oriental.*an.Drach.sem.

M. & ol. caryophyll. & cinamomi quantum libet addatur.

Vtile est & hoc Emplastrum ad caput roborandum, & Apoplexiam præcauendam:

℞. *Myrrhæ elect.styrac.calam.benzoes ladani*.an.ʒ.ß. *gummi iuniperi* ʒ.iii. *crany hum.puluer.*ʒ.iiß. *lap.lazul.* ℈.ß. Cum *styrace liquid.& terebinth.*

F.Emplastrum, cuius portio panno serico magnitudinem taleri æquanti illinatur,& vertici imponatur.

Manè lingua & os mundetur aquâ,cui aliquid aquæ origani,rorismarini,saluiæ,& lauendul,admistum sit.

Diæta ratio.

Vitandus aër frigidus & austrinus,& contra eum caput muniendum. Cibi condiantur aromatibus, ita tamen,ne caput repleant;vel condiantur sem.carui,saluiâ, & similibus. Post cibum sumptum sumantur pulueres peptici de semine coriandri,cumini, galang.sem.fœniculi & mastich;vel diacydon. cum speciebus paratum, & similia supra,*part.*1.proposita.

Inprimis verò rectâ victus ratione hîc opus est, quâ præcaueatur,ne humor iste,quantum fieri potest,generetur, abstinendúmque à cibis pituitosis, ac multorum piscium,olerum & lacticiniorum esu;ac magna ventriculi ratio habenda est,cùm ad humoris pituitosi generationem multum faciat.

Purgatio.

Quia verò vix præcaueri potest in corporibus dispositis pituitæ generatio, per interualla conuenientibus medicamentis euacuanda est, atque euacuationes secundum indiuidui cuiusque rationem instituendæ.

Vtilissimum & efficacissimum est & hoc Decoctum, quod non solùm materiam detergit,incidit,& obstructiones viscerum soluit, sed & membra interna, ac cerebrum inprimis,roborat:

℞. *Sarsæ parillæ* ℥.ii.*ligni sassafras* ℥.i.*sem fœnic.*ʒ.vi. Infundantur hor.xxiv.in aq.fontanæ ℔.iiii.vel v.

Coqu.ad dimidiæ part.consumptionem:sub finè adde *flor.primulæ veris,anthos*,an.M.i.*ligni aloës* ʒ.ii.

Colat.seruetur ad vsum in vase vitreo. Dentur mane Vnc.iiii.vel v.cum aq.cinamomi cochleari dimidio,vt sudor leniter prouocetur.

Multum etiam ad præseruandum ab Apoplexia faciunt fonticuli in brachiis excitati.

Errhinorum & gargarismorum vsus.

Præterea in nares aqu.maioran.in qua semen nigell. erucæ,& parũ zingiberis infusa sint,attrahere vtile est. Vel vtendum hoc Gargarismate:

℞. *Rorismar,saluiæ,rutæ,origani*, an.P.i. *zingiber.pyrethr.*an ʒ.iß.*rad.lappæ mai.*ʒ.ß.

Coqu.in ℔.i.aquæ ad tertiæ partis consumptionem. Colat.adde aceti quantum sufficit.

Vel ℞. *Aq.lauendulæ,saluiæ,rorismarini,rutæ*,an.℥.iv. *pyrethr.zingiber*,an.ʒ.iß.*oxymel.scillit.*ʒ.iß.

Seruetur ad vsum pro Gargarismo.

Præseruatio ab apoplexia vaporosa.

Tertiò. Cùm Apoplexiæ,quæ à vaporibus ortum habet,præcipuè obnoxij sint, qui cruditatibus & crapulæ dediti sunt;quiete & abstinentia,talibus inprimis,opus est , & proinde vitanda maximè crapula , & quæ hinc oritur, cruditas , ciborum varietas , exercitia post cibum , ira & vehemens animi motus. Et cum ex ista caussa Apoplexia maximè metuenda sit melancholicis , melancholicúsque humor præcipuè literatis , & aliis ingeniis excellentibus ab anno 40. ad 60. molestus esse soleat , à curis molestis,& aliis caussis humorem melancholicum cumulantibus,cauendum , & hæmorrhoidum fluxus , si fieri potest, prouocandus , humórque melancholicus conuenientibus medicamentis præparandus & euacuandus , vt supra , *part.*1. *cap. de Intemperie cum humore melancholico*, dictum. Deinde medicamenta modò proposita ad cerebrum roborandum, & vapores discutiendos adhibeantur. Præcipuè & hîc vtilis est puluis è succino, spec. diarrhod. abbat.& radic. pæon.vt & sem.carui, quod comestum & olfactum hîc valdè vtile est, & odores & vapores, qui cerebrum infestant, vertiginem excitant, apoplexiamque minantur,corrigit ac discutit. Efficacissimum verò est eius oleum destillatum. Castoreum quoque aceto madidum naribus admouere conuenit,Viro cuidam litterato iam sexagenario,ob cruditatem ventriculi , & vapores inde in caput eleuatos , semel atque iterum Apoplexiæ initia sentienti , valde profuerunt hæ Rotulæ:

℞. *Ol.carui* ℈.ß.*nuc.mosch.*gutt.vii.*sacchar.albi* ℥.ii. F. Rotulæ.

Auertantur etiam vapores à capite lotionibus pedum matutinis è decoctis herbarum cephalicarum , & frictionibus.

QVÆSTIO I.

An à sola intemperie cerebri possit Apoplexia generari?

An intemperies sola Apoplexiam excitare possit.

Caussas Apoplexiæ supra suo loco recensuimus.Inter eas numerata non est intemperies cerebri. Cum verò experientia testetur , Apoplexiam esse morbum hæreditarium , & quorum parentes Apoplexiâ mortui sunt, iisdem malum hoc metuendum esse ; non verò angustia cerebri & principij neruorum ab ortu contrahi & communicari possit : ipsa etiam cerebri substantia in talibus malè affici & disposita esse videtur. Nam cum compressio illa aut obstructio sit extra cerebri substantiam, eáque tantum in paroxysmo accidat, nemo autem actu Apoplecticus , seu in ipso paroxysmo generet : omnino statuendum videtur, dispositionem aliquam prauam, intemperiem, ac debilitatem in cerebro eius,qui Apoplexia demum corripitur,antequam ea corriperetur,adfuisse,quæ,sicut alij morbi hæreditarii, cum semine deriuari & communicari soboli potest. Quibus accedit & illud , quod Platerus præter caussas supra enumeratas aliam adhuc ponit, scilicet spirituum animalium consumptionem tantam , ob quam non solum functionum animalium debilitas , sed & omnimoda illarum subsequatur abolitio,& grauis omnino,hominémque subitò iugulans excitetur Apoplexia , quâ senes aliquando intereant. Quæ ipsa caussa ad intemperiem cerebri,seu eius debilitatem,ob quam spiritus animales amplius non generantur, redigenda videtur. Præterea cerebri imbecillitas sæpe diu antè percipitur,& facultatis animalis,intellectus,memoriæque debilitas , torpor in omnibus actionibus , aurium tinnitus ac sibilus,ac vertigo animaduertitur.

An Apoplexia sit morbus hæreditarius.

Sunt tamen , qui Apoplexiam morbum hæreditarium esse negant. Cum enim non generent podagricos,nisi ij,qui ipsi podagra laborârunt,nec leprosos aut lue Venerea affectos,nisi qui ipsi leprâ vel lue Venerea affecti fuerunt, & plerique in ipso paroxysmo Apoplectico pereant,nec post paroxysmum generent : fieri non posse videtur,vt morbum,quo non laborârunt,in sobolem transfundant. Præterea cum multi Apoplexiâ subitò corripiantur , qui operationes cerebri integras habuerunt ; probabile non videtur , vt, qui omnes operationes integras habuerunt , morbum aliquem in sobolem deriuent. Insuper cum intemperies non subitò, sed per diuturnas alterationes inducatur , Apoplexia verò hominem subitò & in instanti corripiat : non videtur ab intemperie ortum habere posse.

Verùm enim verò vtraque opinio aliquid veri & aliquid falsi continet.Primo enim omnino concedendum, intemperiem quandam in Apoplexia concurrere posse; cum negari non queat , atque id experientia testetur, Apoplexiam sæpe morbum esse hæreditarium,qui omnino ab intemperie ac dispositione aliqua, & cerebri imbecillitate à parentibus communicatâ ortum habeat,Neque necessariũ est,vt, qui Apoplexiæ obnoxios

generant, ipsi iam ante Apoplexiâ laborauerint. Sufficit, vt dispositionem, à qua caussa Apoplexiæ prouenire potuerit, habuerint, eámque soboli communicauerint, ob quam in liberis olim, ac suo tempore caussa Apoplexiæ gigni possit, etsi, cum generauerint, Apoplexiâ nondum laborauerint.

Interim tamen nec illud negandum, ab intemperie, quâ talis, Apoplexiam proximè produci non posse; cum intemperies actiones saltem deprauet vel imminuat, rarò planè aboleat: &, licet hoc præstet, sensim tamen & paulatim hoc faciat. Sed ab intemperie ac dispositione illa, & intemperie cerebri caussa proxima producitur, quæ vel angustiam parit, vel spiritus perturbat, pituita scilicet copiosa, & vapores ac flatus.

An autem à consumptione spirituum animalium omnimoda fieri possit Apoplexia, quod vult Platerus, dubito. Cum enim illam consumptionem à cerebri debilitate in senibus fieri statuat Platerus; subitò accidere non posset, sed, quod fieri solet, sensim ac indies spiritus imminuerentur, & propterea satis manifestæ functionum animalium immutationes in aliis partibus omnimodam illam, ob quam lethalis accideret Apoplexia, consumptionem præcederent: cum tamen senes sæpe sensus omnes atque integros habentes subitò Apoplexiâ corripi videamus.

QVÆSTIO II.

Quæ sit Caussa Apoplexiæ proxima?

Causa Apoplexia. De caussis Apoplexiæ pluribus in Institutionibus egimus, quæ hic repetere superuacaneum puto. Vt tamen quædam addamus, primò hoc præsupponendum est, spiritum animalem dari, atque differre à vitali, & proximum instrumentum animalium actionum esse; vt id satis, *lib.* 1. *Instit. cap.* 6. probaui. Neque dum satis euidentes & graues rationes vidimus, ob quas ab illa sententia nobis recedendum sit. Sunt quidem è Recentioribus, qui statuunt, argumenta, quæ pro spiritu animali probando adducuntur, nihil aliud ostendere, quam ad sensum & motum requiri partis sentientis & mobilis cum cerebro communicationem; quæ tamen fieri possit per solum spiritum vitalem, vt spiritus animales fingere opus non sit. Et vt principes actiones eduntur ministerio spiritus vitalis in cerebro existentis; (scil. implantati & influentis) ita eundem spiritum in neruis habitantẽ species sensibiles ab organo sensuum ad cerebrum, & contra imperium facultatis superioris, à cerebro ad musculos, deferre putant. Deinde nullam dari officinam generationis spirituum animalium in cerebro existimant, cum nulla cauitas in cerebro detur, in quam spiritus vitalis ex arteriis & cerebri sinibus, vel aëre per nares attractus (quæ sunt spiritus animalis materia) attrahatur. Tertiò infantes in vtero sine spiritus animalis opera moueri statuunt, vtpote qui neque à matre suppeditetur, nec ab infante generetur. Non suppeditari à matre putant, quia nullus neruus à matre infanti implantetur: non generari verò infantes, quia aër desit, & per inspirationem in cerebrum non attrahatur.

Spiritum autem vitalem immediatè inseruire sensui & motui, probare conantur his rationibus: 1. Quia Venus nimia etiam actiones animales debilitat; cum tamen solus vitalis spiritus semini permisceatur. 2. Quia spiritus vitalis interceptio in carotidum angustia actiones animales abolet. 3. Quia in syncope actiones animales etiam abolentur. 4. Et in timore ac metu, in quibus spiritus vitalis perturbatur, tremor, qui facultatis animalis est symptoma, accidit. 5. Quia motus nimius lipothymiam, quæ facultatis vitalis symptoma est, inducit; & meditationes nimiæ coctionem ventriculi turbant, spiritum vitalem à ventriculo auocando.

Verùm nullo modo concedendum, quod communicatio, quæ est inter cerebrum & organa sensus ac motus, fiat per spiritus vitales. Ratio enim illa, quæ ad id probandum adducitur, falsa est, quòd videlicet actiones animales principes operâ spirituum vitalium administrentur. Etenim spiritus insitus, seu calidum innatum cerebri non est spiritus vitalis, sed animalis insitus. Nam calidum innatum, seu spiritus insitus, non omnium partium idem est, sed pro diuersitate partium & actionum varius: in aure est naturæ aëreæ; seu aër insitus & implantatus; in oculo luminis insiti nomine venit spiritus innatus. Ita & cerebrum calidum innatum peculiare habet, cuius beneficio, quod sibi proprium est, agit, quódque à calido insito cordis & hepatis differt. Neque etiã spiritus mobiles in cerebro, quorũ ministerio principes actiones obeuntur, vitales sunt; & dum id affirmatur, principium petitur. Quorsum enim cerebri substantia, cui similis in toto corpore non est, & tanta eius moles & structura tam artificiosè facta essent? Certè nisi spiritus animalis ratione facta sunt, frustra facta sunt. Itaque petitio principij est, vt diximus, quod spiritus, à quibus species sensibiles ab organis sensuum ad cerebrum deferuntur, vitales sunt.

Cauitate verò sensibili nulla ad spirituum animalium generationem opus est; sufficit substantia cerebri illa mollis & spongiosa. Si lac tanta copia in mammis generari potest, si semen in testibus, vbi tamen nulla sensibilis cauitas apparet: quidni spiritus animales longè subtiliores in substantia illa cerebri spongiosa, quò spiritus vitalis & aër facilè penetrare potest, generari possint? Sunt quidem nonnulli in ea sententia, vt in Institut. *lib.* 1. *cap.* 6. & supra etiam, *part.* 1. *cap.* 17. dictum, spiritus animales in quarto ventriculo cerebri, qui cerebro oblongato insculptus sit, seu generari, seu colligi. Verum Anatomici diligentiores demonstrant, ventriculi nomine hanc cauitatem vix dignam esse, neque in ipsa cerebri cerebellíve substantia sitam esse, neque primaria intentione à naturâ efformatam, sed ex corporum dispositione ita emergere, nihilque aliud esse, quàm cauitatem quandam teretem, è duobus sinibus semicircularibus efformatam; & superiorem eius portionem cerebellum, inferiorem spinalem medullam conferre.

Infantes mouentur spirituum animalium beneficio, quorum sufficiens copia (magnâ enim opus non est; cum sensus & motus ferè orientur in infantibus in vtero) ex spiritu vitali in cerebro generari potest.

Quæ verò afferuntur ad probandum, spiritum vitalem ad sensum & motum sufficere; id non satis probant. Quod enim Venus nimia facultatem animalem lædit, accidit, quia spirites vitales, qui animalibus materiam præbent, subtrahuntur: Sunt tamen, qui & spiritus animales ad seminis generationem concurrere statuunt. Eâdem de caussa in carotidum angustia & syncope, in terrore & metu, in exercitiis nimiis, actiones animales cessant, vel alio modo læduntur, quia materia spiritibus animalibus generandis necessaria subtrahitur. Spiritus equidem vitales ad actiones animales necessarii sunt, verùm non vt caussa proxima, sed vt remota, vt materia scilicet, è qua animales, qui proximum facultatis animalis instrumentum sunt, generentur.

Et si à spirituum vitalium defectu fieret Apoplexia, quæ differentia esset inter syncopem & Apoplexiam? Quam tamen omnes Medici admittunt, & rectè; cum maxima inter hos affectus sit differentia, atque in syncope, spiritibus scilicet vitalibus affectis, pulsus lædatur, qui in Apoplecticis non mutatur. Et quod caussa Apoplexiæ in meatibus spiritus animales ferentibus, non in arteriis, aut vlla parte spiritus vitales continente, consistat; vel ex eo euidenter patet, quod Apoplexia mutatur in paralysin, quam neruis affectis fieri, extra controuersiam est.

Cum ergo spiritus animales proximum actionum

animalium instrumentum sint, etiam læsarum harum actionum caussa in illis quærenda. Etenim quicquid secundum naturam sese habens animalium actionum integratum caussa est proxima, id etiam præter naturam sese habens caussa est læsarum earundem. At non spiritus vitalis, sed animalis, proximum actionum animalium instrumentum est. Ergo etiam ab hoc, non ab illo, actionum animalium caussa pendet. Et proinde sicut sensus & motus priuatim ab eorum defectu læduntur; ita etiam illius vniuersalis sensus ac motus læsionis in Apoplexia caussa in spiritibus animalibus quærenda est. Nimirum sicut in tremore, paralysi, cæcitate, surditate, stupore, caussa rectè in spiritus animalis in parte illa, cuius actio imminuta vel abolita est, imminutionem vel defectum refertur; ita etiam omnes ferè antiqui & Recentiores caussam Apoplexiæ, in qua omnes animales actiones abolentur, in spiritus animalis influxum omnimodè prohibitum rectissimè retulerunt.

Sed quæ caussa sit, ob quam spiritus animalis influxus in organa sensus & motus in toto corpore prohibeatur, de eo Autores non consentiunt. De caussis reliquis iam non dicam, quarum supra in enumeratione caussarum facta est mentio: solum de angustiâ, ob quam spirituum animalium influxus prohibetur, aliquid afferam; cum de eâ Autores valde dissentiant. Antiqui, qui in ventriculis cerebri spiritus animales & generari, & contineri, & moueri, ac per eos in neruos influere crediderunt, omnes Apoplexiam ab omnimoda ventriculorum cerebri obstructione prouenire statuerunt. Verùm Recentiores, Varolius, Platerus, Bauhinus, & alii diligenti cerebri anatomiâ edocti, falsum hoc esse demonstrarunt, & in ipsa substantia cerebri membranis suis conclusâ spiritus animales contineri, & hinc in neruos influere rectè docuerunt. Præterea obseruatum est à Fernelio, *lib.2.de abdit.rer.causs.cap.15.* & Casparo Bauhino, *in Anatom. lib.3.* non semper in ventriculis cerebri Apoplexiâ extinctorum aliquid reperiri, quod obstructionis caussa esse potuerit.

Itaque alia caussa quærenda est, ob quam influxus spirituum animalium ad organa sensus & motus planè inhibetur. Eam verò esse putamus talem viarum, per quas spiritus animales influunt, angustiam, vt spiritibus animalibus via omnis intercludatur. Non verò opus esse putamus, vt tota cerebri medulla obstruatur vel comprimatur; sed ad Apoplexiam excitandam sufficit medullæ cerebri oblongatæ, seu principij neruorum in basi cerebri posteriora versus talis angustia, ob quam in omnia sensus & motus organa in toto corpore spirituum animalium influxus prohibetur. Etsi enim Antiqui aliter senserint: tamen Recentiores Anatomici summâ diligentiâ adhibitâ obseruarunt, neruos ad vnum omnes à medulla cerebri oblongata prodire; etsi alij, dum medulla hæc caluariæ adhuc inclusa est; alij postquam cranium reliquit, & per dorsi vertebrarũ foramina procedit, iámque spinalis medulla propriè dicitur, enascuntur. Hoc ergo neruorum omnium principium si ita afficiatur, vt spirituum animalium in neruos, qui in organa omnium sensuum externorum referuntur, & è locis vicinis, vnâ scilicet cerebri medullâ oblongatâ, oriuntur, influxus denegetur, Apoplexia excitatur.

Fit autem hoc vbi medulla cerebri oblongata obstruitur vel comprimitur. Et quidem in forti Apoplexia anterior & posterior pars medullæ cerebri oblongatæ comprimitur vel obstruitur: in debili & mitiori nihil prohibet angustiam in alterutro saltem esse. Et est ea neruorum sensibus externis inseruientium in origine vicinia, vt, si caussa grauis sit, quod in Apoplexia accidit, omnes simul afficiantur.

Id quod ipsa experientia confirmat, vt rationes conquirere opus non sit. Refert enim Fernelius, *loco modò allegato*, virum quendam viribus integrum sinistri oculi ictu vehementiore repentè attonitum corruisse, móxque sensu ac motu priuatum fuisse, cum spiritu difficili ac stertore, & cum aliis fortis Apoplexiæ indiciis, eúmque nec venæ sectione, nec alia potuisse ratione seruari, quin horis duodecim interiret. Discisso apertóque capite neque ossis, neque meningum, neque substantiæ cerebri quicquam confractum diuulsumvè, cerebri etiam ventriculos prorsus illæsos & inanes, sed duntaxat interiores oculi venas contusionis vi diruptas animaduertit, è quibus sanguis cochlearium duorum mensura in cerebri basin procubuerat, qui non, vt Fernelius vult, retiformem contextum obstringebat, sed principium neruorum comprimebat.

Et si Apoplexiæ terminationem, & in alios morbos mutationem diligenter consideremus, facilè patebit, nullo alio in loco, quàm quo diximus, caussam apoplexiæ consistere posse. Mutatur verò Apoplexia vel in paralysin lateris alterutrius, vel in memoriæ & ratiocinationis læsionem. Prius accidit, cum humor è cerebro oblongato, & principio neruorum in spinalis medullæ alterutram partem à natura excutitur, vnde cerebro & neruorum principio ab humore vitioso liberato sensibus quidem suus vigor redit, brachij verò & cruris alterutrius motus tollitur. Si verò è principio neruorum in ipsam substantiam cerebri hinc inde humor dispergatur, ac cerebrum eo quasi irrigetur, tunc morbus in via quidem cessat, sed cerebrum, vt similaris pars, malè afficitur; vnde memoria & ratiocinatio læditur, sensibus externis & motu corporis saluis; ægrique cum tali memoria & mentis imbecillitate sæpe diu viuunt, vt exempla passim nota sunt. Quæ omnia, si alio, quàm quo dixi, loco caussa apoplexiæ consisteret, fieri nullo modo possent.

Caussa tamen, quæ istam angustiam inducit, non semper in eodem loco hæret. Nonnunquam enim caussa est in ipso cerebro. Aliquando verò eandem angustiam etiam humores extra cerebrum ad basin eiusdem effusos, & principium neruorum comprimentes, atque ita ventriculis non obstructis, efficere posse, suprà, vt & in Institut. dictum. Licet verò nerui optici non ex medio basis cerebri, parte anteriore, oriantur, vt antiqui crediderunt, sed reuera, si capite inuerso, Varoliano modo, sectio administretur, ex principio truncorum priorum spinalis medullæ: tamen eo in loco est eorum exortus, vt à caussa apoplexiam excitante simul seu comprimi, seu obstrui possint. Et sit sanè in neruos opticos influxus liber: tamen cum actio sensuum externorum non absoluatur in suis organis, sed sensus internos concurrere necessum sit; si illi laborant, neque visus, neque alius sensus perfici potest, & quamuis oculi speciem visibilem percipiunt: tamen nisi facultas princeps concurrat, nulla fit visio, vt alibi monstraui.

Tandem id aliquem dubium reddere posset, quod in Apoplexia sensus communis, phantasia, & cæteræ actiones principes etiam rectè sese non habent. Etsi enim influxus spirituum animalium in organa sensuum externorum & motus prohibetur: quia tamen cerebrum saluum est, & spiritus animales in eo; caussa nulla esse videtur, cur non & actiones hæ, & facultate & organis rectè sese habentibus, fieri debeant. Verum nec istud nos de nostra sententia dimouet. Caussas enim, cur principio neruorum affecto in Apoplexia sensus etiam interni lædantur, in Institut. *lib.2. part.3. sect.2. cap.6.* easque tres, proposuimus. Prima est, quod spiritibus animalibus motu, qui ipsis est perpetuus, denegato, eos quasi suffocari necesse sit. Cum enim spiritus animales non tardè, sicut humores, generentur, sed in perpetua generatione sint, & hinc etiam in perpetuo motu: si canales, per quos in totum corpus distribui debent, occludantur, eos in cerebro detineri, quasi concentrari, atque ita ad actiones sensuum internorum

edendas ineptos fieri, necesse est; præcipuè cum spiritus vitales assiduò copiâ largiori ipsis permisceantur, ideóque non tantum illorum generatio interturbetur, sed & generatorum actiones confundant. Apparet huius rei exemplum in corde, in quo si spiritus concententur, nec liberè in corpus diffundantur, actiones corporis læduntur. Secundò, membro vna ex parte saltem læso totam eius œconomiam turbari necesse est, vt epilepsiæ exemplo id manifestum est, & cerebri commotio ac percussiones docent. Tertio, cum cerebrum ita grauiter affectum spirituum animalium generationi non sufficiat, mirum non est, actiones etiam internas turbari: Si enim in iis, quibus cerebrum pituita repletum est, & discursus & memoria laborat: quid ni in Apoplexiâ, cerebro tam grauiter affecto, omnes actiones aboleri queant? Vt enim caussæ, sic effectus magnitudine differunt.

QVÆSTIO. III.

An à vapore narcotico fiat Apoplexia?

Cum suprà inter caussas Apoplexiæ etiam vim narcoticam recensuerimus, de ea verò non omnium eadem sit sententia; aliquid de eo dicendum est. Et quidem à recentioribus quibusdam hæc pro solâ causâ ponitur, vt ex Quercetano, *in Tetrade*, videre est; vapor scilicet, seu nebulosa exhalatio in cerebrum eleuata. Quam caussam equidem libenter, sed non solam, admittimus, vt suprà, & in Institut. dictum. Hoc saltem hic addimus, etsi Quercetanus & alij in natura huius vaporis definienda laborant: vix tamen commodius illam explicari posse, quam si dicatur, eam vim narcoticam spiritus animales seu stupefaciendi, seu congelandi, & in aliam quasi naturam vertendi potentiam habere. Narcotica enim spiritus quasi ligant, stupefaciunt & sopiunt, ac sensui ac motui maximè obsunt. Atque tales humores & vapores in corpore nostro generari, impossibile non est; cum constet, soporem, carum, & similes somnolentos affectus, ex humoribus in corpore genitis prouenire, quorum caussæ frustra ex solâ frigiditate deducuntur. Atque hinc fit, vt, etiamsi Apoplexia in paralysin desinat: tamen rarò in ejusmodi hominibus ratiocinatio & memoria ad pristinum planè vigorem redeant, sed hebetes ac torpidæ illæ actiones, præcipuè in senio confectis, deinceps relinquantur; quod accidit non tam quod frigida & humida intemperies, quàm quod à narcotico vapore mala & torpida talis ἰδιάθεσις cerebro imprimitur. Idque multò minus accidere posset, si ab aliâ causâ extra cerebrum, & citra spirituum animalium vitium, Apoplexia generaretur. Et quamuis narcotica plerumque soporosos saltem affectus inducant: tamen impossibile non est, si eorum vis sit major, quin ipsam Apoplexiam inducere possint. Imò lethargus & carus sæpe in Apoplexiam degenerant, vt experientia testatur; vnde caussas eas habere communes necessum est; vt magni etiam Medici dubitauerint, quomodo hi affectus differant. Et ex vini & spiritus ejus potu nimio Apoplexiam excitari, suprà dictum, atque ebrios ἀφώνους interdum fieri, testatur Hippocrates, 5. *Aphor.* 5.

Qui vero aliter naturam huius vaporis explicare conantur, iis id quidem per me licet; an verò commodiùs id faciant, dubito. Quercetanus, *in Tetrade*, ad spiritum vitriolatum, congelandi, coagulandi, constringendi & coarctandi vim habentem, qui nebulosas exhalationes in cerebrum euectas subitò in glaciem & gelu quasi conuertat, generationem Apoplexiæ refert. Verum enim verò dicit ista, sed non probat; & quomodo in corpore viuente & actu calente talis vaporum in glaciem quasi & gelu conuersio fieri possit, non video, neque id in Anatomia eorum, qui Apoplexiâ extincti sunt, deprehenditur. Et qui effectus opij & aliorum narcoticorum cum vitrioli aciditate contulerit, simúlque cum his Apoplexiæ symptomata comparauerit, facilè animaduertet, stuporem, & reliqua symptomata, quæ in Apoplexia & cognatis soporosis affectibus contingunt, rectius ad vaporem narcoticum, quàm ad vitriolatum, acidum, & constringentem referri posse; inprimis cum acida vim narcoticorum infringant.

Si quis tamen Quercetani sententiam mitius interpretari, & statuere velit, vel à cerebri dispositione peculiari, vel à vaporibus quibusdam seu narcoticis, seu coangulantibus spiritus animales à natura sua dejici & mutari, & quasi acquiescere, & à spirituosâ natura in crassam & aqueam quasi mutari, & ad actiones animales ineptos reddi, ille non multum diuersi dixerit, & contra me non pugnauerit. Refert Fauentinus, *lib.6. annal. ex historia Bauarica*, An. 1548. ex terræ motu plures quàm 50. rusticos ita mulgentes cum vaccis extinctos riguisse, & corpora in salinas quasi statuas redacta. Et quomodo à fulmine vinum interdum vasis quasi coaguletur, non ignotum. Quidni ergo talis spiritus in corpore generari possit, qui cum ante quietus latuisset, vel irâ, vel terrore, vel aliâ causâ agitatus & motus, instar venenorum subito in actum erumpat, & spiritus animales à natura sua mutet & quasi coagulet? Quid carbonum fumus possit, & quomodo homines attonitos subitò reddat, non ignotum est, & collegit eius rei exempla Marcell. Donatus, *de histor. medic. mirab. lib.* 2. *cap.* 12. Idem calcis vapores præstant: refertque Valerius Maximus, *lib.9. cap.* 2. Quintum Catullum à Mario propter publicas dissensiones mori jussum, recenti calce illito, multóque igne percalefacto cubiculo se inclusum peremisse. Ita etiam musti & cereuisiæ recentis feruentis vapore homines subitò, quasi attonitos, concidere, & quandoque mortuos fuisse, omnibus notissimum est.

Cuius rei etsi alij alias caussas reddant: maximè tamen veritati consentaneum est, vapores illos, seu fumos è carbonibus accensis, musto & cereuisia exhalantes aëri permisceri, & sic cum spiritu, quem ducimus, attrahi, atque ad cerebrum penetrare, ibique spiritibus animalibus misceri, & eos à natura sua immutare, & ad officium suum ineptos reddere. Nam quod nonnulli putant, ideo ex hac caussa attonitos concidere, quod in iis, quibus cerebrum excrementitiis humiditatibus scatet, eæ ab hac caussa fundantur, quæ fusæ obstruendo postea Apoplexiæ caussæ sint, vero consentaneum non est. Nam vapores hi in omnibus, non tantum in iis, quorum cerebrum vitiosis humoribus repletum est, idē præstant. Nec humorum fusorum indicia in iis satis apparent. Si quis tamen à solâ vi narcoticâ Apoplexiam excitari credere nolit, cum eo quidem non litigabo. Interim hoc vero consentaneum est, quod ille ipse humor, qui angustiæ in cerebro caussa est, simul talem vim narcoticam obtineat; vt ex pertinaci illa paralysi, & mentis ac memoriæ læsione, quæ apoplexiam sequitur, patet, vt antea dictum. Et forsan hoc etiam in caussa est, quod pueri rarius Apoplexiâ corripiuntur. Etsi enim non nego, id etiam ideo fieri, quia facultas expultrix in iis fortior non facilè permittit pituitam copiosam coaceruari: tamen & hoc probabile, in pueris humores tales narcoticâ vi præditos non generari, sed in ætate senili præcipuè accidere; vnde etiam senibus Apoplexia familiarior est. *Cur pueri rarò apoplexia corripiātur.*

Henningus Scheunemannus, *Med. refor. cap.* 3. è ☿ cremoso seu destillato Apoplexiam deducit, & exemplo fulminis rem explicat. Sicut videlicet fulmen sacculis illæsis nummos conflat, aut vaginâ illæsâ ensem liquat, integrâ cute ossa comminuit: ita & ☿ destillatum in vnam massam cogere & colliquare cerebrum & pulmones, haud aliter, ac si cera essent. Verum portentosa illa opinio refutata est *de Consens. ac dissens. Chymic. cum Galen. cap.* 16.

QVÆSTIO

QVÆSTIO IV.

An Aquæ Apoplecticæ statim in principio conueniant?

Aquarum apoplecticarũ vsus.

Etsi apud Antiquos, vt & Practicos posteriores plurimos, nulla istarum aquarum fiat mentio: tamen hodie in Germania notissimæ & frequentissimæ sunt, nihilque iis cum in præcauendâ, tum in curandâ apoplexiâ est vsitatius. Et res ipsa loquitur, ob summam, quam habent, vim penetrandi præsentissimum sæpe afferre auxilium. Quæritur tamen, an in omni Apoplexiâ, & mox in principio, nec venæ sectione; nec corporis purgatione aliquâ præmissâ, tutò, & sine alicuius incommodi metu, vsurpari possint. Ex hoc dubio vt nos expediamus, sciendum, istas aquas insignem vim habere, vapores illos apoplexiam excitantes, humorésque frigidos discutiendi & dissoluendi, calorem natiuum & facultatem sopitam excitandi, cerebrum roborandi, & spiritus animales à natura sua quasi degenerantes conseruandi, & in pristinum statum reducendi. Præterea in minima quantitate maximam vim obtinent, & totum corpus facilè ac subitò penetrant. Ac proinde apoplecticis, qui ferè nihil deglutire valent, commodæ sunt, & commodissimè exhibentur iis, qui à vaporibus illis narcoticis, & spirituum animalium vitio, aut pituitâ sine sanguinis permistione apoplexiâ laborant, corporis constitutione frigidâ prædit, aut in senectute constituti sunt, in quibus nullus metus est, vt humorum aliquis impetus & fluxus ad caput concitetur. Sin autem à sanguine Apoplexia ortum habeat, vel alij etiam humores sanguini iam permisti abundent, non satis tutus vsus harum aquarum mox in principio; cum humores fundant, caput repleant, & hoc modo morbum augeant.

QVÆSTIO V.

An Purgantia sint exhibenda in Apoplexia?

Purgantia an in Apoplexia exhibenda.

De Purgatione in Apoplexiâ instituenda duas difficultates obiicit Petrus Salius Diuersus, *in annotat. in Altimar. cap. 19.* Vnam; an stante cruditate pharmacum exhibere liceat, contra præceptum Hippocratis & Galeni: alteram; quomodo medicamentum, licet intra fauces ponatur, possit in ventrem descendere; cum Apoplectici sint toto corpore resoluti, atque ideo facultate deglutiendi careant. Ac proinde incassum credit exhiberi purgantia, nisi in declinatione morbi id fiat.

Verum priorem difficultatem quod attinet, nullam hîc propriè dictam cruditatem & quæ prohibere possit purgationem, ac de qua Hippocrates & Galenus, cum cruda purgare prohibent, loquuntur, adesse facilè patet, si ea quæ, Institut. *lib. 5. part. 2. sect. 1. cap. 6.* & 7. dicta sunt, perpendantur. Ideóque humor hic statim purgantibus tolli potest. Si tamen crassus sit nonnihil, vt præparatione aliquâ indigere videatur, attenuantia purgantibus admisceri possunt. Vt verò soli præparationi opera detur, morbi magnitudo, & præsens, quod summopere vrget, periculum prohibet. Facilè enim fieri posset, si tempus in humore præparando consumatur, vt interim ob materiam ipsam caput affligentem homo de vita periclitetur.

Et omnino in paroxysmo hujus morbi magis periculi metuendum à copia materiæ peccantis, quam eius aliqua crassitie. Si tamen morbum inducias dare animaduertatur, & is aliquo modo minuatur, aut saltem in præceps periculum non labatur; humores præparare & attenuare conuenientibus medicamentis licet: quæ tamen præparatio propriè coctio non est.

Altera difficultas non est de nihilo, & verum est, communia illa medicamenta purgantia in principio statim vix exhiberi posse, &, vt Hercules Saxonia ait; si in his casibus præbeatis aliquod medicamentum commune, suffocabitis ægros. Ergo tum demum, cum post venæ sectionem & alia adhibita medicamenta æger iterum aliquid deglutire potest, exhibenda ista vulgaria medicamenta. Si verò in principio statim aliquid exhibere libet, validum sit illud, & in exigua, quantum fieri potest, quantitate: qualia fieri possunt è trochiscis alhandal. dyagrid. extract. scammon. Antimonium equidem, vt & ☿ ob exiguam molem hîc satis commoda essent, sed an exhibenda sint, è sequenti quæstione patebit.

QVÆSTIO VI.

An Vomitoria in paroxysmo apoplectico sint exhibenda?

Auicennas, Paulus Ægineta, Aëtius, & alij vomitum prouocare jubent, pennâ oleo imbutâ, & in fauces immissâ. Sed cum Apoplecticus motu sit destitutus, ac conatum illum, qui ad vehementem istam excretionem est necessarius, adiuuare non queat; metus est, ne diaphragmate & thorace vehementius compresso, spiritúsque viis arctius astrictis, suffocatio acceleretur. Ac proinde verisimile est, Autores illos vomitum præcepisse in progressu morbi, quando euacuationes vniuersales jam præmissæ sunt, & æger paulatim restitutus conatum illum adiuuare potest, atque ad vomitum promptus est. Nam mox ante euacuationem, repleto corpore & capite, vomitum non profuisse, compertum est; quale exemplum etiam habet Forestus, *lib. 10. in schol. obseru. 76.* *An vomitoria apoplecticis exhibila.*

QVÆSTIO VII.

An Repellentia in Apoplexia conueniant?

Repellentia in Apoplexia Rhases proponit. Medicorum nullus iis vtitur, inquit Leonhart. Iacchinus & Paulus, Auicennas, & Medici alij hoc auxilium prætermittunt. Putat tamen Massarias, si Galeni doctrinam sequamur, qui docet, materiam, qualiscunque ea fuerit, fluentem à capite repellendam esse, vtique negandum non esse omnino, quod repellentia quoque possint conuenire. Verum enim verò etsi inter auxilia, quibus materia ad caput præter naturam fluens ab eo auertitur, etiam repellentia à Galeno proponantur: tamen non ibi docet, quod simpliciter in omnibus affectibus capitis, vt & aliarum partium, illa omnia semper sint adhibenda; sed satis est, si nunc hæc, nuncilla vsurpentur: & repellentia tum locum suum habent, vbi cum fructu, & sine omni incommodo, materia ad caput fluens per ea à capite auerti potest; quod in omni apoplexiâ fieri non potest. In pituitosa enim Apoplexia nullum locum habent repellentia, vt & in eâ, quæ fit à vapore narcotico: cum caussæ in ea apoplexia repellentium vsu à cerebro auerti non possint, sed magis cerebro impingantur, & ad dissoluendum ineptæ reddantur. In apoplexiâ tamen sanguineâ, si caput admodum æstuare videatur, repellentia planè reiicienda non videntur. Etsi enim morbus mox ad statum perueniat: tamen vt difficilius angustia cerebri tollatur, sanguis magis magísque affluens facere potest. Ideóque eius affluxus principaliter quidem reuellentibus, atque inprimis venæ sectione, inhibendus. Post venæ sectionem verò repellentia planè reiicienda non sunt. Cautè tamen iis vtendum, ne materiam, quæ in superficie

ſuperficie eſt, intrò pellant. Ideo adſtringentia non ſint, ſed ſufficiunt oxyrrhodina ex ol. roſarum & aceto, vel ol. & aceto. Vbi tamen ſuſpicio humoris pituitoſi admixti adeſt, ſatius eſt, omiſſis repellentibus in reuulſionis ſubſidiis conſiſtere.

CAPVT XXXIV.

De Catarrho & Cerebri Excrementis retentis.

HActenus ſymptomata recenſuimus, quæ cerebro accidũt, quatenus functionum animalium principium, & loco mouentis facultatis organum eſt. Nũc, priuſquam ad externorum ſenſuum accedamus vitia, illud adhuc ſymptomatum genus, quod cerebro accidit, non quatenus animalis, ſed & facultatis naturalis inſtrumentum eſt, Excretorum ſcilicet & Retentorum vitium, quod multorum aliorum in vniuerſo corpore malorum fons & principium exiſtit, explicandum. Eſt illud, dum excrementa cerebri vel in eo, vel circa illud detinentur, & non debito modo euacuantur, vel in cerebro copioſius cumulata in alias ſubiectas partes defluunt. Ideóque hîc in genere quædam de excrementis cerebri dicenda, inprimis qualis ſit illorum materia, à quibus cauſſis procreentur, per quæ loca euacuentur, & quas denique præter naturam affectiones ſuo in varias partes decubitu efficiant.

Excrementorum cerebri materia quæ ſit? I. Cerebrum cùm peculiarem ſubſtantiam & παρέγχυμα habeat, quod non ſolùm ipſum nutritur, ſed & in quo ſpiritus animalis generatur: in eo etiam quædam excrementa generantur; ſed illa pauca, quæ in ſanis per nares & palatum euacuantur. Excrementa autem illa pituitoſa ſunt, frigida & humida, ſicuti ipſius cerebri intemperies ad frigidum & humidum declinat. Et pituitoſa quidem in ſanis pura, vt & in ægris nonnunquam, interdum verò cum aliis humoribus mixta, frequentius cum bile, rarius cum humore melancholico. Sic Plato ſcribit, *in Timæo*, quod Galenus, 8. *de plac. Hippocrat. & Platon. cap.* 5. repetit, pituitam acidam & ſalſam eſſe fontem omnium morborum, qui καταῤῥινοὶ ſunt, aut à deſtillatione ortum habent. Præterea ſunt excrementa illa συςάσῃ ſuâ plerumque tenuia & acria, nonnunquam craſſa, accedente vtrobique lentore. Quod ad cæteras qualitates, maximâ ex parte ſunt frigida, interdum de caliditate aliquid participant; quædam item dulcia, vel inſipida ſunt, quædam ſalſa, acria, aut amara, ſiue per aduſtionem talia ſint facta ſiue per putredinem, ſiue per admiſtionem ſeri aut bilis, quædam acida, ſummè cruda, aliáſque qualitates habent, prout ex corruptis humoribus genita ſunt, aut ex cibo potuvè reſoluta, iterúmque in liquorem denſata. Sed ferè principio pituita eſt tenuior; vbi diutius in corpore hæret, ſenſim calore craſſeſcit, vt ex tenui & aqueâ primùm lenta & mucoſa fiat, poſtea vitrea, tandem gypſea.

Excrementa cerebri à quibus cauſſis generentur? II. De cauſſis excrementa in cerebro gignentibus & cumulantibus ſciẽdum eſt, cerebrum, veluti tectum fumoſæ domui impoſitum, aſſiduè excipere halitus & vapores ex imis in variis coctionibus ſurſum eleuatos, tum per parentes vias venarum, arteriarum, ventriculi, gulæ, tracheæ; tum per occulta ſpiracula, quæ in viuentibus ſemper hiant, à ſpiritu & calore reſerata. Ea enim eſt halituum & vaporum natura, vt continuò ſuâ leuitate ſurſum ferantur, donec vel diſſipentur in itinere, vel in cerebrum ingredientes, ibique condenſati, & in liquorem coacti inde delabantur, propemodum vt nubes & pluuiæ ex terræ halitibus reciproco motu generari ſolent. Neque ſolùm excipit vapores cerebrum, vt limes corporis ſuperioris extremus, ſed ſi immoderatiore calore præditum ſit, huius vi plurimum quoque ex vniuerſo corpore attrahit. Quò etiam faciunt meditationes intenſiores & frequentiores, quibus cum ſpiritus animales abſumantur, vitales multos iis reficiendis ſuppeditari neceſſe eſt, cum quibus humores & vapores, qui in corpore abundant, facilè in caput rapiuntur. Quod ſi præterea ex inferioribus membris aliquod, hepar inprimis, diſcraſiâ calidâ laboret, non tantùm ſanguinem aduſtum ad caput mittit, per totum venarum ambitum, præcipuè verò per venas jugulares externas & internas, ſed ſimul etiam caput calidorum halituum copiâ replet, quos cerebrum diſcutere nequit.

Accedit & hæc cauſſa, quod cerebri & medullæ ſubſtantia ampla in homine per ſe multo indiget alimento, à quo multùm etiam excrementorum gigni, facilè eſt intelligere.

Si denique cerebrum ſuâ naturâ frigidius humidiúſque ſit, ac debiliter & imperfectè nutrimentum ſuum concoquat, aut ſi à quacunque alia cauſſa copiâ crudorum halituum obruatur, accedente otioſâ vitâ & victus intemperantiâ, magnum ex his cauſſis excrementorum in cerebro prouentum exiſtere, neceſſe eſt.

III. Quoad locum excrementorum cerebri, ille plerumque extra vaſa continetur. Nam de ſanguine, qui in vaſis intra cranium vltra menſuram abundat, vt phrenitidis, apoplexiæ, anginæ, parotidum, aut tumorum aliorum calidorum in capite autor eſt, in præſentiâ nihil dicemus. Extra vaſa autem excrementa illa (craſſiora ſcilicet. Nam tenuia per ſuturas cranij exeunt) vel intra cranium, vel extra hoc continentur. *Excrementa cerebri per quæ loca euacuentur?* Quæ intra cranium in cerebri ventriculis, anfractibus, poris ſubſtantiæ eiuſdem, & circa meninges conſiſtunt ea, ſi copia modum excedunt, maxima ſui parte in palatum decumbunt, per vias ad hunc vſum deſtinatas: reliqua per foramina ſecundi paris neruorum cerebri, vt Veſalius docet, ad oculorum radicem feruntur, vnde per amplum quoddam foramen, & minora alia in narium capacitatem corriuantur. Si immoderatius abundant, per ſinus organorum olfactus, & per os ἠθμοειδὲς, aliquid etiam in nares expurgatur, via non naturali nec legitima, vt in coryza ſiue grauedine contingere ſolet. Docétque Galenus, 8. *de vſu part. cap.* 6. in ſanis non neceſſariò pituitam per nares excerni, ſed ſufficere expurgando cerebro illos canales, qui è glandula pituitaria in os deſinunt, vſúmque proprium narium eſſe, odores excipere, & reſpirationi inſeruire, pituitam verò effundi per narium meatus ex vſu abundante. Quæ extra cranium, ſub cute præſertim verticis, cumulantur, ea vel ex ramulis jugularium externarum per faciem & tempora ſurſum ſparſis, & in cutem deſinentibus reſudant, vel ex halitibus per illas venas effumantibus concreſcunt. Nam hæ venæ omne ſuperuacaneum in cutem effundunt, quod ibi retẽtum acceſſione nouorum halituum aſſiduè augetur, & in liquorem cogitur, qui ſæpe cutem à cranio diuulſam in tumorem ſatis manifeſtum, inſtar ceræ mollem, attollit, interdum putredine accedente achores, alióſque tumores & puſtulas in capite parit.

Quæ pr. n. affectiones ab excrementis cerebri gignantur? IV. Quod ad affectiones præter naturam, quæ ab excrementis cerebri gignuntur; excrementa illa, quæ intra cranium coaceruantur, in corporis partes internas magna ex parte præcipitantur. Atque ſi materia ad ventriculos cerebri expreſſa membranas cerebrum inueſtientes vellicet, epilepſiam; ſi ad baſin cerebri & principium neruorum delabatur, apoplexiam; ſi ad ſpinalem medullam & neruos detrudatur, ſtuporem, paralyſin, tremorem, & conuulſionem gignit. Quæ verò ad anteriores capitis partes fertur, ſi ad nares confluat, grauedinem, aut odoratus læſionem; ſi ad oculos, cœcitatem; ſi ad aures, tinnitum aut ſurditatem affert. Quod denique per os delabitur, ſi in fauces procumbat, Catarrhum propriè dictum ſi in columellam, ϛαφύλην, hoc eſt, vuæ ſpecie apparentem,

apparentem, in dependente illa tumorem; si in musculos laryngis, anginam; si in trachæam arteriam, branchum; si in pulmones, tussim, asthma, dyspnœam omnem, sputum sanguinis, phthisin; si in thoracis cauitatem, empyema; si in ventriculum ἀποψίαν, lienteriam, vomitum; si ex ventriculo porrò in intestina effundatur, diarrhœam; si ex intestinis in hepar sese insinuet, obstructiones hujus, aliorúmque viscerum efficit. Neque solum per patentes hasce vias materia à cerebro defluit, sed nonnunquam tantùm per latentes, cuiusmodi potissimum sunt venæ & arteriæ. Quæ enim tenuis & acris materia est, primò latas siue amplas, mox angustas quoque venas ingreditur, atque ita per vniuersum corpus distribuitur. Quæ verò crassa est, in amplioribus venis detenta, eas obstruit; vnde putredo & febres, vel diariæ, vel putridæ excitantur.

Descendit aliquando etiam materia à capite per arterias ad oculos; vnde diuturnâ & acri fluxione illi infestantur, à qua vix sanari possunt, nisi arteriæ dissecentur, vt Galenus, 13. *meth. med. cap. vlt.* scribit.

Cæterùm quæ excrementa cerebri extra cranium, sub cute potissimùm verticis, congeruntur, in externas ferè corporis partes diffunduntur: quæ scilicet aut ob situs opportunitatem, aut ob imbecillitatem, excipiédæ fluxioni magis aptæ sũt, vt in oculorum partes externas; vnde lachrymarum fluxus & tumores præter naturam existunt, in maxillas, in dentes, in ceruicem, in scapulas, in brachia, in latera, in dorsum, in coxendicem, in crura, in omnes denique articulos. Atque ita externa hæc destillatio omnis arthritidis, (ut rectè, suo loco dicetur) omnísque ferè doloris externi, qui sine tumore manifesto est, caussa à Fernelio statuitur. Etsi autem cranij interuentu hi fluxionum, internæ scilicet & externæ, fontes distinguuntur: tamen inter se communicantur per venas & arterias, & per poros membranarum, vt ab internis semper aliquid penetret ad externa, & ab his vicissim intra cranium quædam subeant. Vt ita verum sit, quod Hippocrates, *lib. de princip.* scripsit; ὁ ἐγκέφαλος ἐστὶν μητρόπολις τοῦ ψυχροῦ καὶ τοῦ κολλώδεος: *Cerebrum est metropolis frigidi glutinosi seu pituitosi humoris.* Capútque multum ad seri in totum corpus distributionem facit. Cùm enim extra & intra caput venæ & arteriæ multæ, in quibus etiam serum multum continetur, perreptent, sanguis quidem in nutrimentum capitis absumitur, serum autem cùm ad nutriendum ineptum sit, neque tamen per vias, per quas ad caput peruenit, recurrere, neque ob cranij densitatem sensibiliter exsudare, neque etiam insensibiliter ob calorem illarum partium debiliorem discuti possit, eò loci cumulatur; & cùm pondere suo natura deorsum tendat, & in loco decliui hæreat, facilè à capite secundùm ductum membranarum & neruorum in inferiores corporis partes descendit. Quæ autem in genere de fluxionibus istis è capite curandis dici possunt, facilè ex iis, quæ supra, *part. 1. de Intemperiebus capitis cum materia,* diximus, patent, & ex iis etiam, quæ jam de Catarrho dicemus, patebunt.

Postquam hæc in genere de excrementis cerebri diximus, jam de Catarrho in specie dicemus. Sunt enim symptomata in excretis hic duo: cum scilicet excrementa illa copiosius, quàm debent, excernuntur; quod symptoma in genere Catarrhus appellatur: vel cum detinentur; de quibus jam in specie agemus, & primò de Catarrho.

De Catarrho.

Duo præcipuè vocabula occurrunt, quibus motus humorum præter naturam in corpore nostro exprimuntur. Generalissimum est ῥεῦμα & ῥευματισμός, fluxus seu fluxio, quæ vox omnem motum cuiuscunque humoris è quacunque in quamcunque partem nostri corporis significat. Κατάρροος verò, κατάῤῥους, & κατάρρος, Celso destillatio, (malè enim Argenterium, *in comm. ad aphor. 4. lib. 2.* scripsisse, Latinos non habere proprium vocabulum, quo Catarrhi nomen exprimant, ex Plinio, *lib. 19. cap. 6.* & *libr. 23. cap. 8.* patet) Græcis etiam aliàs καταρισμὸς tantùm humoris superuacanei è capite, & præcipuè cerebro, in alias partes prolapsum & defluxum significat.

Auicennas tamen, ejúsque interpretes, & superioribus seculis alij Arabes secuti, hæc vocabula confuderũt. Vnde, *lib. 3. Fen. 2. tr. 11. c. 11.* anginam, pleuritidem, & peripneumoniã à Catarrho fieri, Auicennas scripsit.

Catarrhi nomen rursum tripliciter sumitur, vel generalissimè, pro quacunque humoris in partem corporis quamcunque fluxione. Ita, 3. *aphor.* 12. Catarrhi vox tribuitur fluxionibus per venas & arterias ad pectus & cor, vt ex Hippocrate, *libr. de aere, aquis & locis* patet. Ita κατάῤῥους νωτιαῖος defluxio in spinalem medullam nominatur, *in Coac. prænotion.* Sic Catarrhi ad dentes, ad oculos, ad aures, ad neruos & ad musculos ac inania membrorum spatia, vnde dolores varij oriuntur, fieri dicuntur. Catharr.

Deinde Catarrhi nomen strictius quidem, sed generaliter adhuc sumitur de fluxione humoris è cerebro in palatum, ac os & nares. Specialissimè verò Catarrhus est defluxio humoris è cerebro in palatum, os, ac pulmones. Atque ita Catarrhi vox generaliter accepta tribus fluxionibus tribuitur, Catarrho in specie dicto, Brancho, & Coryzæ. Hoc autem loco Medici non de Catarrho generalissimè accepto, seu de omnibus, quæ à cerebro & capitis vasis ad alias tum remotas, tum vicinas partes fieri possunt, fluxionibus, de quibus antea in genere diximus, sed de Catarrho in posterioribus duabus significationibus accepto agere solent. Quos & nos imitabimur. Interdum tamen & quædam immiscebimus, è quibus & aliarum è capite fluxionum generatio innotescere possit.

In specie enim Catarrhus est defluxio humoris à capite in palatum, os ac pulmones, teste Galeno, 3. *de Sympt. causs. cap. 4.* & 2. *Prognost. text. 64.* & *in comment. 12. Aphor. lib. 3.* vbi scribit: (ita enim legendum; cum locum hunc Leonicenus & Altimarus malè verterint) *Per hæc verba videtur Hippocrates significare, non qui maximè consueto more catarrhi dicuntur, qui ex capite per asperam arteriam in pulmonem, sed omnes, quæ à capite per venas deferuntur, fluxiones ad partes inferiores.* Branchus verò est excrementorum è capite in fauces destillatio, cum vocis obscuritate & raucedine. Coryza verò, sicut posteriores Græci hoc vocabulo vsi sunt, est ejusdem humoris in nares defluxus. Latinis Grauedo dicitur, quod in parte corporis anteriore circa frontem sensus quidam grauitatis percipitur, vt oculi vix attolli queant. Hippocrates tamen Coryzæ vocabulum olim generalius vsurpauit. Catarrhus specialiter acceptus quid sit

Verùm etsi vsus ita obtinuerit, vt Catarrhus in specie dictus à brancho ita distinguatur, quod in brancho præcipuè catarrhus ad vocis instrumenta decumbit: tamen vtrobique ex eodem cerebri loco, & in os humor defluit, ac præterea nonnunquam etiam in ventriculum catarrhus delabitur, qui tamen peculiarem appellationem non accepit.

Est igitur Catarrhus, vt quidem hoc loco de eo agimus, in genere symptoma præter naturam excretorum è cerebro, vt ex Galeno, 3. *de symptom. causs. cap. 4.* patet, seu humoris excrementitij fluxus præter naturam è cerebro in partes inferiores. Catarrhus generaliter & specialiter sumptus quid sit?

In specie verò, eiusdem humoris è cerebro ad palatum, os, & pulmones defluxus, factus expultrice cerebri ad ea, quæ sibi molesta sunt, expellenda stimulatâ. Neque enim secundum naturam iis, qui optima valetudine fruuntur, eiusmodi materia destillat, sed exigua saltem saliuæ aut muci pars interdum per os aut nares detruditur. Afficitur autem hîc primò cerebrum, sicut ex eodem Galeni loco constat. Quale enim

αὐτὸς

πάθος in ventriculo diarrhœa est, orta ex δυσπεψίᾳ, siue mala & imperfecta eius coctione, tale in cerebro est catarrhus & Coryza.

Caussæ.

Proxima Catarrhi caussa.

Proxima nimirum Catarrhi caussa est humor, seu quantitate seu qualitate facultatem cerebri expultricem ad expellendum stimulans. Vt autem generario & natura Catarrhi rectè explicetur, cum materia, tum efficientes caussæ considerandæ sunt: seu, quod in omni fluxione necessarium est, consideranda materia seu mobile, mouens, terminus à quo, seu locus, vnde suppeditatur materia, locus per quem, & terminus ad quẽ. Ideóque dicendum de Catarrhi materia, vbi ea generetur, quibus de caussis, vnde moueatur, ad quas partes & per quas vias fluat.

Materia Catarrhi qualis sit?

Materia Catarrhi est humor excrementitius, cui pituitæ nomen vulgò tribuitur. Licet enim excrementitij huius humoris pro alimenti & humorum ac vaporũ, qui à partibus inferioribus ad caput mittuntur, diuersitate magna sit diuersitas, dum interdum nulla insigni qualitate præditus est, & saltem copiâ peccare videtur nonnunquam etiam alienam qualitatem habet, & frigidus est, vel calidus, acidus, salsus, acris, malè coloratus, nonnunquam etiam corruptus & substantiâ peccans; vnde Catarrhi epidemij & contagiosi ortum habent, vt infra de differentiis dicetur: tamen omnis ille humor excrementitius de capite destillans pituitaa nominatur; cum peculiarem alterationem in capite à cerebro accipiat. Vt enim aliæ partes, sic & cerebrum, habent innatam & propriam vim, non solum assumptum alimentum coquendi & assimilandi sed & excrementa peculiari modo alterandi & elaborandi.

Vbi, & quibus de caussis Catarrhi materia generetur.

Colligitur autem humor iste in capite & cerebro, quod ob id, vt dictũ ab Hippocrate, *lib. de princip.* (aliis *de carnibus* inscribitur) pituitæ metropolis appellatur.

Cæterum Catarrhi materiam alia gignunt, & suppeditant, alia mouent & ad fluxum impellunt. Gignitur & colligitur materia in capite, vel ipsius cerebri, vel partium inferiorum vitio; seu generatur materia in capite vel læsâ facultate cerebri coctrice, ob morbum, vel frustratâ ob errorem externum, dum scilicet aut nimia copia alimenti cerebro offertur, aut id alienis qualitatibus infectum actioni eius resistit.

Cerebrum materiam Catarrhi suppeditat, & gignit, cum ob debilitatem nutrimentum non bene concoquit, & ita multa excrementa gignit; & cum vapores in caput ascendentes non resoluit ac discutit. Idq; accidit ob frigidam inprimis cerebri intemperiem, præcipuè si humiditas concurrat. Et pro materiæ dispositione nunc excrementum pituitosum, insipidũ, & subdulce parit; nunc acidũ. Atque huc facit ætas senilis, aër frigidus & humidus, pluuiosus, & hyems, quo tempore cum pituita abundet, etiam Catarrhi sunt frequẽtiores, somnus nimius ac longus, & in loco humido ac subterraneo, diurnus item, pedum refrigeratio. Calidum verò & siccum cerebrum, etiamsi, *in arte medica, cap.* 18. excrementis carere dicatur; tamen id de cerebro intra sanitatis limites constituto accipiendum est. Si verò intemperatum sit, alio modo ad Catarrhos generandos facit, dum scilicet copiosius ab inferioribus attrahit Catarrho materiam.

Non verò semper cerebri & capitis vitio materia catarrhi principaliter colligitur, sed sæpe etiam partium inferiorum culpâ, puta ventriculi, hepatis, lienis, venarum mesaraïcarum, vteri, imò & nonnunquam totius venosi generis: quæ partes cum vitiosos humores cumulant, non solum multi vapores ab iis ad caput adscendunt, sed & ipsi vitiosi humores ad caput feruntur & protruduntur, atque ab illo rursum ad subiectas partes descendunt & defluunt. Vnde frustra sæpe in catarrhis auertendis ad caput solum respicitur: cum fons mali, vnde catarrhus gignitur, in partibus longè remotis hæreat, ventriculo puta, hepate, liene, vtero. Magis tamen catarrhis obnoxij sunt, qui cerebrum debile habent. Illud enim humores & vapores ex partibus inferioribus facilè admittit. Cerebrum verò robustius vel non admittit, vel facilè discutit. Atque ad hoc caussæ genus pertinent omnia, quæ ad vitiosorum humorum in ventriculo & partibus aliis inferioribus generationem & collectionem faciunt, vt crapula, ebrietas, victus ratio humida, cibi, à quibus multi vapores ad caput attolluntur & difficulter coquuntur, & ob quos ventriculus non clauditur, vt & alia omnia, quæ in aliis partibus inferioribus humores vitiosos generant.

Ea enim ipsa materia, quæ à partibus inferioribus suppeditatur, atque in cerebro & capite colligitur, non solum ex eo per internas vias & intra cranium in partes subiectas delabitur; sed & excrementitij humores in externis partibus colliguntur, maximè sub cute verticis, quò venarum per faciem & tempora caput irrepẽtium extrema desinunt. Nam quoties hæ vel sero, vel alio humore excrementitio turgent, superuacanea sub cutem effunduntur, & in externas corporis partes ferũtur, non tantum intra cutem & carnem, sed etiam per continuitatẽ musculorum, membranarum, neruorum, per venas, arterias, atque in oculos, in dentes, in maxillas, in ceruicem, in scapulas, in brachia, in latera, in dorsum & lumbos, in coxendicem, in crura, & alias partes externas influunt, vt supra etiam dictum: vnde dolores in variis partibus excitantur; quandoque & tumores. Atque hinc Fernelius, *l.* 5. *de part. morb. & sympt. c.* 4. destillationem seu catarrhum in genere dictum diuidit in Internum & Externum.

Vnde moueatur materia Catarrhi.

Materiam verò in cerebro seu eius vitio ibi genitam seu aliunde transmissam, commouent & ad motum, ac vt in partes subiectas defluat, impellunt, primò expultrix cerebri irritata à materiæ vel copia, vel qualitate vel vtraque. Dum enim plus humoris excrementitij in cerebro collectum est, quam vt à natura sensim & quotidie per consuetas vias euacuari possit, id eius copia grauatum, & se exonerare cupiens, confertim ad partes inferiores eum protrotrudit. Idem facit, dum eius salsedine, acredine, vel corruptione stimulatur.

Deinde commouent materiam in capite congestam caussæ frigefacientes, vt aër frigidus, venti boreales, medicamenta frigida capiti applicata; id quod & experientia testatur, quacunque etiam vi id præstent. Vulgata equidem opinio est, frigus comprimendo & constringendo cerebrum id præstare. In dubium tamen id vocat Mercatus, *lib.* 2. *Prax. cap.* 1. qui impossibile existimat, vt cerebrum in animali viuente tantam possit sustinere frigiditatem, vt partes præ congelatione densatæ intra cranium humores expellant. Ipse verò putat frigiditatem aëris ambientis cutem & partes externas densare, partes verò internas calidiores inde fieri, quo calore commotis & liquatis humoribus, ac viis apertis, fluxiones excitantur. Verùm probabilius est, nõ à calore aucto tum Catarrhi materiã moueri; sed à frigore partim poros occludi, per quos aliàs vapores discuti solẽt, & hinc materiam Catarrhi cumulari, partim vapores in capite collectos condensari, & in humores mutari, & forsan etiam cerebrum nonnihil cõstringi; cum viæ satis patentes sint, per quas frigus intrò ad cerebrum penetrare possit.

Humores quoque fundunt caussæ calefacientes, vt æstus, radij Solares, & omnino aër calidus, ob quẽ tẽpore verno Catarrhi frequẽtiores sunt, quod hyeme in capite collecti aëre calidiore resoluantur, ac diffluant; calor item balnei, hypocausta calida, frictiones intempestiuæ capitis cum pannis calidis, motus animi & corporis vehementes, medicamenta calida mox à cibo vsurpata, coopertura capitis nimia.

Ad quas partes fluat materia Catarrhi.

Materia verò siue è cerebro expulsa, siue quacunque caussâ cómota vt fluat, in Catarrho in specie dicto fluit vel ad nares, vel in fauces & palatum, & his subiectas partes. In Catarrho generaliter sumpto ad loca multò plura defluit, nimirum vel in totum corpus cum sanguine per venas, atque hinc gignitur interdum febris catarrhalis nominata, interdum atrophia vel cachexia, quæ non ab hepate, sed capite ortū habet, vel ad partē aliquam extra cranium, oculos, aures, nares, os, fauces, thoracem, ventriculum, artus, vt modò dictum.

Febris catharrhalis.

Illud tamen, quod modò de febri catarrhali dictū, diligenti consideratione dignū est. Etsi enim negandum non censeam, febrem quandoque hoc modo generari posse: tamen nec illud contra absurdum est, naturam, vt per febrium initia interdum excretiones quasdam per aluum, vomitū, hæmorrhagias narium instituit, ita & materiam ad caput protrudere posse, vnde Catarrhus generetur. Atque ita febrem talem esse ex earum genere quæ comitatæ dicuntur, febrique catarrhum accidere.

Fertur autem materia nunc ad hanc, nunc ad illam partem, prout attrahitur vel calore, vel dolore, aut trāsmissa recipitur ob partis debilitatem, vel ad recipiendā fluxionem aptitudinem, sicut hæ caussæ, Inst. *lib. 2. part, 2. c. 11.* explicatæ sunt. Ab Hippocrate, *lib. de glandulis*, septem loca enumerantur, ad quæ fluit materia; aures, oculi, nares, palatum, venæ & arteriæ, vertebræ, spinæ dorsi & neruí: de quo videatur Crato, *Consil. 3.*

Per quas vias fluat materia Catarrhi.

Tandem etiam via per quam consideranda est. Nunc enim per partes internas è ventriculis cerebri, per vias intra caluariam, in os, fauces, pectus, vel nares materia fluit; nunc verò per externas partes, seu extrà caluariam potissimum sub pericranio, in partes corporis externas fertur.

Chymicorū de Catarrhi natura & caussis sententia quæ sit.

Atque hæc Galenicorum de Catarrhi natura & caussis doctrina est, cui an aliquid lucis & perfectionis è Chymicorum dogmatibus accedere possit, dubito. Nā qui Mercuriū caussam Catarrhi esse dicunt, nihil, quod animum veritatis auidū satiet, afferunt, nisi prius, quid Mercurius sit, explicauerint, de quo, *in tractat. de consens. & dissensu Chymic. cap. 12.* dictum. Qui Catarrhum Sal esse dicunt, etiam rem penitus non attingunt. Quanquam enim verum sit, Catarrhos multos salsos & acres esse: tamen etiam nonnulli planè insipidi sunt. Qui verò morbum Tartareum esse dicunt, nihil aliud ferè, quam Galenici docent, nisi quod verbis saltem discrepant, & præterea dum dicunt, Tartarum esse impuritates & superfluitates, vtili alimento permistas, non ita propriè voce Tartari vtuntur, vt *ex tractat. alleg. cap. 16.* patet. Neque tamen hoc ipsum concedi potest, quòd omnis Catarrhus ex impuritatibus & superfluitatibus alimento mixtis ortum habeat, sed sæpe nullo alimenti, vitio materia catarrhosa gignitur, si scilicet cerebrum debile sit, atque alimentum satis elaborare non possit, atque multum excrementi ita generet.

Differentia.

Catarrhi differentia.

Atque hinc variæ Catarrhorum sunt differentiæ. A materiæ varietate alius est pituitosus, insipidus, subdulcis, acidus, salsus; alius crassus, tenuis; alius contagiosus. A caussa efficiente, quod alius primario cerebri vitio, alius per consensum oritur. A loco, à quo fluit, quē vel totum, vel aliquam partem esse diximus. A modo fluxus quod alius repentè & confertim fluit, qui Catarrhus *συντόμως ἀπολλὺς*, vulgo Suffocatiuus appellatur: alius sensim fluit.

Inprimis verò hîc notanda est differentia Catarrhi, cuius supra etiam facta est mentio, à termino à quo, & via per quam, & termino ad quem, in catarrhum internum & externum. Internus est, cum materia è ventriculis cerebri & locis intra caluariam in vicinas partes defluit, varios morbos excitans; de quibus supra dictum. Externus verò est, cum in externas partes varias ruit, vnde tumores & dolores in oculis, dentibus, maxillis, ceruice, scapulis, brachiis, dorso, cruribus & articulis oriuntur.

Notatu præcipuè digna est differentia, quod Catarrhus alius est contagiosus & malignus, alius malignitatis expers. Vnde etiam alius est sporadicus; alius epidemius, qualis fuit, qui anno 1558. & 1577. grassatus est, de quo Mercatus, *lib. 2. pract. cap. 1.* &, *lib. 4. de febribus cap. 15.* & Forestus, *lib. 6. de febr. obseru. 1. & 2.* Valleriola, *in appendice Loc. Commun. cap. 2.* qui eundem morbum antea etiam anno 1510. viguisse refert. Inprimis verò ille, qui patrū memoria cum febre & tussi sub Syrij ortum, maximè autem circa nouilunium æquinoctij autumnalis, totam Europam, imò ferè vniuersum orbem peruagatus est. Nec absimilis fuit febris illa catarrhalis, quæ anno 1591. in plurimis Germaniæ locis homines inuasit.

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica.

Catarrhus ipse facilè sensibus obuius est, quando scilicet humor è cerebro per os, nares, oculos præter naturam excernitur; vel si ad partem aliquam corporis dilabitur, atque in ea continetur, ex effectis, functionibus eius partis læsis, qualitatibus atque excrementis à naturali statu mutatis, percipitur. Qualis autem materia catarrhi sit, agnoscitur à substantia eius, qualitate, atque aliis circumstantiis. Si enim Catarrhus sit tenuis, acris, caput calidum, facies & oculi rubicundi appareant, partes, per quas defluit, exasperentur & exulcerentur, si amaritudo, salsedo percipiatur, si febris adsit, quæ tamen non iuuat, si calida adhibita noceant; à materia calida, & quæ salsos humores admistos habet, erit Catarrhus; præsertim si ætas, temperamentum, habitus corporis, aërisque constitutio, & victûs ratio præcedens consentiat.

Si verò humor, qui destillat, sit insipidus, miniméque mordax, ac grauitas & tensio, citra oculorum & faciei rubedinem & calorem, adsit, ac præcesserit victus ratio frigidior, cruditas ventris, & cum his consentiat ætas, temperatura, aëris constitutio; materia Catarrhi erit frigida.

Verùm hîc notandum, materiam Catarrhi posse esse frigidā, cum tamen caussa impellens & mouens sit calida; vt si ex humore pituitoso soluto & liquato à radiis Solaribus, à balneo calore externo, & similibus Catarrhus fiat. Contra materia Catarrhi calida à frigore moueri potest. Itaque diligenter inter se conferenda sunt signa materiæ & caussarum mouentium ac impellentiū. Etsi enim quis ex mora sub Sole, & balneo, vel exercitio corporis nimium incaluerit, atque ita catarrhum contraxerit: si tamen materia non sit acris ac mordax, salsa vel amara; frigida potiùs, quàm calida dicenda est. Contra etsi diutius quis sit versatus in aëre frigido: tamen si materia sit tenuis, acris, mordax, salsa, vel amara; iudicandum, materiam Catarrhi esse calidam, etsi caussa eam mouens sit frigida.

Inter materiæ conditiones perpendenda quoque signa sunt cruditatis & coctionis, quæ Galenus proponit *lib. de totius morbi temporib. cap. 8. Humorum*, inquit, *qui è cerebro per palatum & nares defluunt, indicium quidem est, cum aquei tenuesque item copiosi & acres apparent. Extremam enim hoc cruditatem indicat. Coctionis verò notæ sunt, crassior & minus acris, modicéque humor descendens. Quod si mucus etiam simul egrediatur, certius iam hoc coctionis signum est.*

Partem primario affectam inuestigandi ratio.

Verùm quanquam Catarrhum è materiæ qualitate cognoscere non ita difficile est; sicut quoq; ex ægri relatione facilè innotescit, si quæ caussa catarrhum mouens præcesserit: longè tamē difficilius: sed quod ad curationē rectè instituendam magni momenti est, partem inuestigare, in qua materia Catarrhi primò generatur.

Neque

Neque enim, vt dictum, semper in capite gignitur, sed sæpe à partibus longè remotis suppeditatur; ideoque tunc frustra medicamenta capiti adhibentur, nisi materiæ prima scaturigo sublata sit.

Materiam in capite generari indicio est, si Catarrhus diu perseuerauerit, & æger facilè ac sæpe eo affligatur, nec aliarum partium affectarum signa adsint. Cum autē caput laborat, distinguendum est an intemperies sit frigida vel calida; de quo supra, *parte 1. de intemperie capitis*, dictum.

Si verò intermissiones vel dierum vel mensium adsint, magna ex parte ab inferioribus partibus materia Catarrhi suppeditatur. Vnde verò transmittatur, cognoscitur ex partis debilitate, & excrementis consuetis retentis. A toto corpore materiam Catarrhi suppeditari, indicio est, si febris adsit, & cum huius paroxysmis catarrhus augeatur vel minuatur. A parte verò aliqua materiam Catarrhi suppeditari, argumento est, si alicuius partis morbus adsit vel præcesserit. Pars enim debilis semper plura excrementa cumulat. Sic quoque si partis alicuius excrementa retinentur, à parte illa humorem exerementitium suppeditari, indicio est. Ita quidam ex alui obstructione Catarrho laborant; alij ex suppressione sudoris consueti, vel hæmorrhoidum, vt & fœminæ ex suppressis mensibus. Si verò totum corpus, omnesque partes bene constitutæ sint, Catarrhi materiam ex victus ratione atque errore collectam esse indicatur; id quod ex ægri relatione facilè cognoscitur.

Patefit quoque facilè pars, in quam Catarrhus decumbit. Si enim per arteriam transit, & in pulmonem dilabitur, oritur tussis; si in ventriculum, ἀνορεξία; si per partes sub cute externas fertur, ex dolore vel vago, vel certarum partium id deprehenditur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Catarrhus non contemnendum semper malum est, & qui frequentius catarrhis, præsertim grauioribus, infestantur, ij variis morbis pectoris, & inprimis phthisi, sunt obnoxij.

2. Destillationes & raucedines senibus familiares sunt, teste Hippocrate, *3. aphor.* 12. & in valde senibus coctionem non admittunt, *2. aph.* 40. quia à frigidis caussis oriuntur, quas calor senum imbecillis superare facilè non potest. Destillatione etiam cum impetu ad pectus ruente ex valde senibus nonnulli repente intereunt; aliis pars dextra vel sinistra resoluta stupet, teste Hippocrate, *lib. de aër. aqu. & loc.* Id quod, vt Galenus *3. aphor.* 12. monet, non tam de consuetis catarrhis, qui ex capite in pulmones decumbunt, & diuturni esse solent, quàm de fluxionibus, quæ ex parte affecta per venas in subiectas partes feruntur, & subitò nonnunquā mouentur, intelligendum est. Cuius generis etiam Catarrhus fuit, quo ante aliquot annos Professorē hic celebrem p.m. laborare memini. Corripiebatur illo subitò ante vesperam, cuius quidem pars magna per nares euacuabatur, reliqua verò ad linguæ principium decumbebat adeò, vt loquendi potentia ipsi adimeretur, reliquis sensibus internis & externis nihil læsis. Vnde in tabula, quo loco sibi malè esset, scribere necesse habebat. A quo symptomate clystere iniecto, frictionibusque crurum adhibitis, intra paucas horas liberatus est.

3. Imò destillationes ex humore frigido ortæ neque in iuuenibus facilè coquuntur, propter magnam cerebri dyscrasiam frigidam. Galenus, *2. aphor*, 40. Destillationibus etiam pueri obnoxij sunt; quoniam cerebrum habent humidius, & excrementis plenum. Galenus, 3. *aphor.* 26. Quibus etiam sæpe suffocantur, si ad pectus ruant.

4. Catarrhi naturâ suâ frigidi diuturni sunt, difficulterque coquuntur, sicut omnes morbi frigidi; Catarrhi verò calidi, & à caussa calida orti citiùs finiuntur. Si verò vim erodendi habeant, periculosiores sunt, quia partes exulcerent. Cumque propter tenuitatem expelli nequeant, vehementem tussim excitant, qua caput magis repletur, & periculum est, ne pulmones exulcerentur. Et cum propter tenuitatem expulsioni resistant, metus est, ne vas aliquod rumpatur.

5. Ratione termini à quo etiam periculum æstimari potest. Si enim magna plenitudo sit corporis vel capitis, & omnino magna destillantis materiæ copia, periculum non contemnendum est; cùm, si subitò & confertim ruat, strangulationem afferre possit.

6. Ratione viæ & spatij, per quod fluit, minus periculosus est catarrhus, qui fluit per nares; magis, qui per tracheam & œsophagum; minus etiam periculosus est catarrhus, qui per inania membrorum spatia discurrit; magis periculosus, qui per neruos & venas; pessimus, qui per arterias; quia syncopen minatur.

7. Ratione termini ad quem Cellus, *lib.* 4. ita distinguit. Si in nares destillatio fiat, leue est: peius, si in fauces; pessimum, si in pulmones, vbi periculum est ab exulceratione; & addit: Si destillationes breues neglectæ fuerint, longæ esse cosueuerunt.

8. Dolor capitis coniunctus cum catarrho auget fluxionem; quia ob dolorem fit attractio.

Indicationes & Methodus curandi Catarrhos.

Tria potissimum in curatione Catarrhi attendenda: *Indicationes.* 1. Pars, à qua catarrhus prouenit. 2. Humor, qui est Catarrhi materia. 3. Pars, per quam, & ad quam fluit Catarrhus.

Primum quod attinet: cum in omni catarrho materia à capite fluat; capitis in omni catarrho habenda est ratio. Verùm cum materia in capite quandoque generetur, quandoque aliunde transmittatur, non solum ad caput curam dirigere satis est, verùm etiam ad partem, quæ materiam suppeditat, respiciendum; vt hactenus aliquoties, & supra etiam, *part.* 1. dictum est.

Simul tamen respiciendum ad caussam, ob quam fluere incipit materia, perpendendumque, an caussa aliqua externa humorem ad motum impulerit. Et si moueatur materia attracta, caussa attractionis, dolor aut calor, anodynis aut frigidis tollenda; si moueatur materia propter refrigerationem, caput calefaciendum; si propter caliditatem, refrigerandum. Qua in re tamen, vt antea dictum, attendendum, an caussa excitans fluxionem fluenti materiæ sit contraria, ne, dum caussæ fluxionis remedia opponimus, ipsam caussam malique principium augeamus.

Secundo. Si materia catarrhi in capite tota generetur, nec sit copiosa, tantum sua temperies cerebro restituenda: à quo facilè discutietur. Si verò materia sit copiosa, euacuanda est, postea reliquum eius exsiccandum & absumendum. Ac si cum impetu & periculo in partem aliquam ruat, reuellenda, fluxusque eius omnibus modis sistendus. Si calida, acris, & mordax sit, refrigeranda, eiusque acrimonia mitiganda. Tandem pars, in quam catarrhus decumbit, si nobilis sit, confirmanda ne illabenti materiæ locum præbeat.

Summa: in omni Catarrho primùm materia eius euacuanda, &, ne amplius generetur, præcauendum, partisque, quæ eam suppeditat, vitiosa dispositio corrigenda: secundò caput roborandum: tertiò humor, si ad partem nobilem, & in qua periculum aliquod euenire possit, fluat, auertendus & intercipiendus, ac materiæ vitiosæ qualitates corrigendæ & alterandæ: quartò pars, ad quā fluit, si nobilis, roboranda. Seu in omnis catarrhi curatione ratio habenda materiæ fluentis, & caussæ, propter quam fluit, & loci, per quem fluit.

Quibus autem auxiliis istis indicationibus satis fieri possit etsi maxima ex parte ex iis, quæ supra, *part.* 1. dicta

dicta sunt, patere possit: tamen quædam addere, & in specie de Catarrhi curatione aliquid dicere libet.

De Catarrhi à Cerebro frigido, vel frigido & humido, seu pituitosi curatione.

Catarrhi frigidi curatio. Et primò quidem, si sine reliqui corporis, vel aliarum partium vitio, à solo capite vel præcipuè cerebro, ortũ habeat Catarrhus; materia conuenienti modo præparanda & euacuanda, &, si ἀθρόως ac cum impetu, ad pectus ruat, auertenda, eiusque motus inhibendus, tandemque intemperies cerebri corrigenda.

Venæsectio. Itaque principiò, etsi materia solùm à capite fluat, tamen si copiosa sit, aut maiore cum impetu ruat, atque metuendum sit, ne à reliquo etiam corpore affluat, & catarrhum augeat, (sicut plerumque accidere solet, vt, qui catarrhis obnoxij sunt, cerebrum habeant frigidum, iecoris verò & reliqui corporis cõstitutionem calidam) etiam in catarrho frigido, tum vena aperienda, & ab externa cubiti vena, & quidem parcè, sanguis mittendus. Si verò materia frigida sit pauca, nec cum impetu ruat, ac propter temperaturam ac constitutionem corporis reliqui, ætatemque senilem, nullus affluxus materiæ ad caput metuendus sit, venæ sectione opus non est.

Præparantia.

Præparãtia. Inter præparantia autem conueniunt ea, quæ supra, *part. 1. de Intemper. capit. cum pituitâ*, proposita sunt. Si autem materia ad pectus ruat, ad pectus quoque respiciendum: ideóque ex pituitam præparantibus eligenda cephalica & thoracica.

In præparatione verò & euacuatione catarrhi frigidi distinguendum, an materia sit tenuis & acris, an verò crassa. Nam si est tenuis, & aquosa quasi, incrassantia nonnihil adhibenda. Ac conuenit hîc decoctum thuris, mastiches, fol. betonic. saluiæ, spec. diatragacanth. calid. nux moschata Si autem materia sit crassa, calefacientibus & attenuantibus opus est; qualia sunt, hyssop. marrubium, fœnicul. origan. oxymel. simpl. & scillitic.

℞. *Aq. hyssop. betonic.* an. Vnc. jß. *syrup. de betonica* ℥. j. *essent. salu.* Scr. j. *oxymel. simpl.* Vnc. ß. Misce.

Purgantia.

Purgantia. Si materia tenuis sit & aquosa, inter euacuantia inprimis vtilis est manna, quæ tenues humores educit; item mechoacanna, pilul. aloëphanginæ, de hiera. Atque hoc etiam obseruandum, ne materia tenuis fortioribus purgantibus nimis agitetur, ne mota confertim & ἀθρόως ad pectus præcipitetur; sed præstat lenioribus medicamentis eam sensim euacuare.

Materia verò crassa agarico, pilul. cochiis, de agarico, de hiera cum agarico, vel horum extractis, vel extracto aliquo phlegmagogo euacuanda. Ac si potio alicui arriserit, infundatur agaricus in decocto cephalico & pectorali.

Capitis euacuatio Particularis.

Particulares capitis euacuationes. Vniuersalibus euacuationibus præmissis, capitis euacuationes particulares, per errhina, apophlegmatismos, & gargarismos instituantur. Non tamen quælibet harum euacuationum in quolibet catarrho tutò institui potest, & videndum, ne per illas materia amplius agitata ad locum, in quem aliàs cum periculo tendit, affluat, sed potius ab eo auertatur. Ideóque si materia per palatum ad pectus, & præcipuè confertim, fluat, non per masticatoria, gargarismos, & apophlegmatismos euacuanda materia, sed potius per errhina. Eadem ratio est, si materia ad ventriculum fluat. Si verò ad oculos, aut ad nares iam antea morbo affectas fluat, potius per masticatoria & apophlegmatismos, quàm per errhina, euacuanda.

Errhina & apophlegmatismi. Errhina autẽ & apophlegmatismi supra, *part. 1.* sunt proposita. Inter errhina autem facile hîc semen nigellæ primas obtinet, quod sæpius odoratum in quouis etiam catarrho vtile est. Ideóque torrefactum & aceto conspersum crebrò naribus admoueatur, vel puluerisatum, & cum aqua maioran. mistum, naribus attrahatur; vel ol. nigell. naribus interioribus illinatur.

Vel ℞. *Aq. maioran.* ℥. iiijß. *succi betonic.* ℥. j. *sem. nigell. pulueris.* ʒ. ß. *nucis moschat.* Scr. j. Misce.

Ditioribus aliquot grana ambræ vel moschi addãtur.

Exempl. gr.

℞. *Aq. maioran.* Vnc. ij. *moschi* gr. ij. *ambr.* gr. j. Misce.

Laudatur & hoc:

℞. *Ligni Guaiaci comminuti* Vnc. j. *aq. puræ* ℔. j. affundatur aqua prius calefacta, & per noctem macerentur. Deinde coqu. ad medietat. consumptionem. Sub finem adde. *maioran. rosar. rubr.* an. P. ij. Colentur.

In vsu tamen horum remediorum notandum: 1. ne mox initio, & dum adhuc caput plenum est, ac materia nondum concocta, iis vtamur. 2. ne fortius resoluentia in catarrho frigido, cuius materia tenuis est, sola vsurpentur, ne materiæ tenuis spontè aliàs ad fauces fluentis impetus ad pectus & pulmones augeatur, sed incrassantia quædam, aut quæ impetum humoris ruentis figunt, iis admiscenda; qualia sunt, rosæ rubræ, mastiche, spica Indica, semen coriandri, gummi iuniperi, atque alia, quæ in catarrhi calidi curatione proponentur.

Hinc in catarrho tenui vel sola mastiche masticetur, vel hi Trochisci:

℞. *Nuc. moschat.* Drach. j. *mastich. gummi Arabic.* an. Drach. ß.

Redigantur in puluerem, & cum aqua rosarum fiant Trochisci.

Catarrhum exsiccantia & caput roborantia.

Exsiccantia & caput roborantia interna. Corpore & capite conuenienter euacuato ea adhibeantur, quæ exsiccando reliquam Catarrhi materiam absumunt, simulque caput roborant, partim interna partim externa, medicamenta, quorum multa supra, *part. 1. de Intemper. capit. frigid. & humid.* & *de Intemper. capit. cum pituitâ*, proposita fuerunt, quæ hîc repetere non libet.

Interna quod attinet, sumatur de iis modò lenioribus, modò validioribus, prout vsus postulauerit, portio exigua vesperi ante somnum, & post prandium, vt eorum vis vnâ cum vaporibus ingesti cibi ad caput feratur; manè verò stomacho ieiuno plus exhibere licet.

Vtilis est & hæc Mixtura.

℞. *Spec. lætit. Gal.* ℈. ij. *dianth. diamosch. dulc.* an. ℈. j. *aq. anthos, meliss.* an. ℥. j. *betonic.* ℥. ij.

Incalescant lento igne, vt ebullire incipiant, & permittantur in infusione horis 4. Postea colentur. In Colaturâ dissolu. *confect. Alkerm* Drach. sem. *magister. corall. smaragdi*, an. Scrup. sem. *essent. rorismarin.* Drach. ß. *aq. cardamomi apoplectica* an. Drach. vi.

Misce.

De hac mixturâ cubitum ituro, & è lecto surgenti, cochl. i. propinetur.

Monendum & hoc: calidis cephalicis medicamentis exsiccandi, & vaporum ad caput ascensum prohibendi gratiâ conseruam rosarum commodè admisceri, etiam in Catarrho frigido.

℞. *Conseru. rosar. rubr.* Vnc. ij. *spec. aromat. rosat.* ℈. ij. *nuc. moschat.* ℈. j. *thuris albiss.* ℈. ij. Cum *syrupo de rosis siccis*, aut *de betonica*, F. Electuarium, de quo sub tempus somni portio magnitudine nucis iuglandis sumatur.

Vel ℞. *Conseru. rosar. rubr.* Vnc. ij. *lauendul. anthos, saluiæ*, an. Vnc. j. *spec. dianthos, diambr. aromat rosat.* an. ʒ. ß. *corall. rubr. præpar. pulueris nuc. moschat*, an. Scr. j. Cum *syrupo stœchad. simpl.*

F. Electuarium.

Vel ℞. *Conseru. saluiæ; pœon.* an. Drach. vj. *rorismar, rosar.* an. Vnc. ß. *nuc. moschat. condit myrobolan. chebular. cond.* an. Drach. iij. *acori cond.* Drach. j. *spec. diamosch. dulc.* Drach. ß. *arom. rosat.* Scr. j. *sem. pœon.* Drach. ß. *cubebar.* Scr. j. *coriandr. præpar. margarit. præpar.* an. Scr. sem.

Cum *syrupo de rosis* & *beton.* q. s.

F. Electuarium, de quo manè & vesperi portio nucis moschatæ magnitudine capiatur.

Aliud:

℞. *Conseru. rorismarin. salu. lauendul.* an. Vnc. ij. *pœon.* Vnc. j. *rosar.* Vnc. ß. *confect. Alkerm.* Scrup. j. *specier. diaplir.* Drã. ß. *solut. perlar. corallior. rubr.* an. ℈. j. *essent. salu.* Drach. j. *Mithridat.* Drach. ij. *aq. apoplect.* Drach. iij. Cum *syrup. de stœchad.*

F. Electuarium.

Si forma Morsulorum placet, sequens Confectio de thure præstantissima est:

℞. *Sem. coriandri prep.* ℥. ß. *nucis moschat. thuris*, an. ʒ iij. *glycyrrh. mastich.* an. ʒ. ij. *cubebar.* ʒ. j. *conseru. rosar. rubr.* ℥. j. *sacchar. albi* ℥. x. *in aq. rosar. dissol.*

F. Confect. in Morsulis, quorum singuli ʒ. iij. pendeant, de quibus mane & vesperi vnus sumatur.

Vel parentur seq. Rotulæ:

℞. *Ol. nuc. mosch. expr.* ʒ. j. *margarit. prep.* ℈. j. *smaragdi prep.* ℈. j. *sacchar. in aqu. lauendul. dissol.* ℥. vj.

F. s. a. Rotulæ, de quibus capiantur mane & vesperi 4. vel 5.

Aliæ:

℞. *Specier. diamosch. diambr.* an. ʒ. j. *sucini albiss.* ℈. j. *ol. anisi* gutt. iij. *sacchar. in aq. lauend. dissol.* Vnc. iiij.

F. Orbiculi.

Vinum etiam hoc contra Catarrhos vtile est:

℞. *Cortic. myrobal. omnium*, an. ʒ. ijß. *cinamomi* ʒ. i. *caryophyll. galang. cubebar. cardamom. granor. paradisi, nucis moschat.* an. Scr. j. *rosar. rubr. siccarum* Drach. ij. *flor. anthos. lauendul.*

Affundatur vini quantum libet.

In Catarrho diuturniore decoctum ligni Guaiaci, sassafras, radic. Chinæ, sarsæparill. cum diæta conueniẽte exhibitum cerebrum ab humore frigido sanat & liberat. Et omnino in talibus morbis cõtinuatione opus est, nec à medicamenti alicuius semel atque iterum saltem exhibiti vsu salus speranda. Quam ad rem vtilissima sunt vina medicata, vt & cereuisiæ.

Exempl. gr.

℞. *Rad. caryophyll.* M. ij. *granor. iuniperi* M. j. *sarsæparillæ* ℔. jß. *saluiæ, rorismar. chamæpit.* an. M. iij. *caryophyll. galang.* an. Drach. ß.

Affundatur sufficiens quantitas musti vel cereuisiæ recentis in dolio conuenienti, vt fiat vinum vel cereuisia medicata.

Externa.

Externa. Externa medicamenta caput roborantia, & catarrhũ simul exsiccantia etiam supra, *part.* 1. sunt proposita, quibus pauca addemus. Adhibeantur inprimis lotiones capitis & pedum, suffitus, pileoli, cerota seu emplastra, pulueres.

Lotio capitis & pedum.

℞. *Fol. betonic. maioran. saluiæ, origani*, an. M. j. *flor. anthos. chamæmel. stœchad. vtriusque*, an. M. jß. *nigellæ* Drach. ij. *Capitis & pedum lotiones.*

Coqu. in lixiuio pro capitis lotione ante prandium, à qua caput linteis calidis probè abstergatur. Efficacius remedium erit, si de sublimi embrochæ modo in caput demittitur.

Etiam thermarum aquæ vim sulphuris habentes per embrocham capiti immissæ plurimum valent ad siccandum Catarrhum frigidum, si post diligentem capitis purgationem adhibeantur, ac victus ratio idonea seruetur.

Suffitus.

Ad suffitum linteorum, quibus caput exsiccatur, vel tegumentorum capitis hic Puluis vtilis est: *Suffitus.*

℞. *Trochisc. aliptæ moschat. fol. saluiæ, maioran. rorismar.* an. Drach. ß. *lauri. caryophyll. cinamom. ligni aloës*, an. Scrup. j. *thuris, stiracis calamit.* an. Drach. j.

F. Puluis carbonibus iniiciendus.

Si cum mucilagine tragacanth. excipiantur, Pastilli formari possunt, super carbones iniiciendi.

Vel ℞. *Benzoës* Drach. ij. *styracis calamit.* Drach. j. *ligni aloës, cinamom.* an Drach. ß. *caryophyll.* Drach. jß. *moschi* gran. vj.

F. Puluis, vel Trochisci carbonibus iniiciendi pro suffitu.

Pileolus.

℞. *Fol. maioran. saluiæ, origani*, an. Drach. j. *flor. stœchad. Arabic.* Drach. ß. *lauendul. rorismarini, caryophyll. macis, nuc. moschat. ligni aloës*, an. Scrup. j. *thuris* Drach. ß. *rosar. rubr. siccar.* Drach. ij. *Pileoli seu cucupha.*

Trita & sacculo ex sindone rubra parato insuta futuræ coronali imponantur.

Vel ℞. *Flor. rosar. rubr.* M. j. *meliss. origan. betonic. rorismarin.* an. M. ß. *thuris, mastich. ligni aloës, gran. iuniperi*, an. Drach. iij. *nucis moschat. macis*, an. Dra. j. *caryophyll.* ʒ. ß. *nucis cupress.* ʒ. jß. *gran. Kerm.* ʒ. jß.

Præparata l. a. sindoni rubræ, ad formam pileoli concinnatæ, includantur, & cum gossyp. intersuantur.

Alius:

℞. *Fol. meliss. maioran. betonic. summit. origani*, an. M. ß. *rosar. rubr.* P. ij. *nucis moschat, caryophyll.* an. Drach. ij. *granor. Kermes, macis*, an. Drach. jß. *thuris, mastich.* an. Drach. iij.

In puluerem grossum redacta serico rubro includantur, & interpassentur. F. Pileolus.

Puluis capiti inspergendus.

Sub ingressum lecti anterior pars capitis hoc Puluere conspergatur.

℞. *Nigellæ torrefact.* Drach. ij. *rad. cyperi* Drach. j. *flor. rosar. rubr. stœchad. Arabic.* an. P. ij. *nuc. moschat. caryophyll.* an. Scr. ij. *succini* Scr. j.

F. Puluis.

Vel ℞. *Origani. stœchad. Arabic. maioran.* an. ʒ. j. *rosar. rubr. gummi iuniperi*, an. ʒ. jß. *ligni aloës* Drach. j. *macis* Drach. ij. F. Puluis.

Alius:

℞. *Benzoës.* ʒ. vj. *styrac. calam. ligni aloës*, an. ʒ. j. ß. F. Puluis grossus.

Odoramenta.

Ad Odoramenta pertinent suffitus supra enumerati. *Odoramẽta.* Nigella quoque aceto rosaceo quatuor dies macerata &

& puluerisata, ac cum aqua maioranæ mista, & in nares attracta non tantum caput purgat, sed & roborat.

Vel ℞. *Rosar. rubr. caryophyll. sem. nigella, cinamomi, nuc. moschat.* an. Scr. ij. *styracis calamit.* Scr. ß. *moschi* gr. iij.

Includantur serico, fiatque Nodulus odoratu caput siccans & roborans. Pomorum ambræ & balsamorum descriptiones ad caput exsiccandum suprà, *part.* 1. propositæ sunt.

Cerota & Emplastra.

Cerota & Emplastra. Bregmati etiam imponi possunt cerotum de Betonica in dispensatorio Augustano descriptum, vel Montagnanæ hoc:

℞. *Ladani, gummi elemi, iuniperi, thuris, styracis liquid. calamit. myrrha*, an. Drach. j.

Commista diligenter in formam Ceroti redigantur.

Vel ℞. *Mastich. gummi iuniperi, nucis moschat. caryophyll.* an. Scr. j. *ladani* Drach. vj.

Ducantur pistillo calido in mortario, & addita olei mastichini s. q. F. Emplastrum.

Vel ℞. *Macis, nuc. moschat. gummi iuniperi, mastich. thuris, styrach. calam.* an. Drach. jß. *rosar. rubr.* ℥. ß. *ladani*, ℥. iiij. *terebinth. cera*, an. q. s.

F. Massa, de qua portio q. s. corio rubro ad conuenientem formam inducatur, sericumque rubrum superducatur, & interpassetur.

Vel ℞. *Flor. rosar. rubr.* ℥. ij. *gummi iuniperi* ℥. j *macis, nucis moschat.* an. ℥. ß. *caryophyll.* Scr. j.

F. Puluis subtilis, & cum *ladani, cera, ol. chamæmel.* vel *irini* s. q.

F. Ceratum.

Qua ratione autem Catarrhi fluxioni, si impetuosior sit, & cum periculo ad aliquam partem confertim ruat, occurrendum sit, paulò post in Curatione Catarrhi calidi dicetur.

DE CATARRHI CALIDI CVRATIONE.

Catarrhi calidi curatio. Si verò materia Catarrhi sit calida, primò imminuatur leni pharmaco, ex decocto iuiubar. sebesten, prunor flor. violar. capillor. ♀, glycyrrh. hordei in quo mannæ Vnc. jß. dissoluta sit, aut syrup. rosar. solut. Vnc. iij. vel iiij exhibeantur.

Vena sectio. Si sit corpus calidiore sanguine repletum, vt metuẽdum sit, materiam ad caput affluxuram, atque ipsa materia tenuis in partem aliquam cum vitæ periculo ruat, venæ sectione opus est, quæ corpus refrigeret, materiã euacuet, &, ne ad caput, atque hinc ad partem aliquam, cum periculo ruat, impediat. Si autem propter vires aut ætatem venæ sectione vti non liceat, cucurbitulæ illius vicem suppleant.

Preparantia. Postea adhibeantur quæ humoris feruorem ac acrimoniam mitigant, vt sunt syrup. de ros. siccis, de succo acetos. violar. de nymph. de papau. cum aquis & decoctis refrigerantibus ac modicè adstringentibus.

Propinetur igitur exempl. gr. talis Haustus:

℞. *Aq. papauer. borrag.* an. ℥. jß. *syrup. violar.* ℥. j. *essent. papau.* ℈. ß. *spir. sulph. accidi* gutt. iij. Misce.

Purgantia. Euacuetur deinde materia rhabarbaro, tamarind. electuar. diacathol. diaprunis, diasebesten, rosato Mesue, de succo rosar. pil. Arab. aureis, & aliis, quæ humori huic conueniunt.

Corpore euacuato caput etiam priuatim euacuandum, vt antea dictum. Cauendum tamen, ne materia tenuis nimium agitetur, vnde periculum sit, ne ad pulmones cum impetu fluat.

Exsiccantia & caput roborantia interna, & externa. Capite quoque euacuato reliquiæ exsiccandæ, & caput roborandum. Interna sunt conserua rosar. spec. aromat. rosat. thus, nuc. moschat. Extra verò puluis capiti inspergatur, aut sacculus imponatur, ex floribus rosar. rubrar. sem. coriandr. præpar. santalis, cortic. papau. albi, gummi iuniperi, thure, mastiche, quorum formulæ, vbi de sistendo catarrho dicetur, proponentur.

Exempli gratia.

℞. *Gummi iuniperi* ℈. ij. *flor. rosar. rubr.* P. ij. *myrtill.* ℥. j. *macis, nucis moschat.* an. ℈. ß. *thuris sem. pœonia, cortic. papau.* an. ℈. ij. *nucis cupress.* ℈. ß.

Puluerisentur, & cum floccis panni coccinei Fiat Sacculus ex sindone rubra.

Vel Cerotum tale fiat:

℞. *Mastich. cortic. thuris.* an. Drach. ß. *sandarac. corall. rubror. rosar. rubr. myrtillor. balaustior. cortic. granator.* an. Drach. j *ladani* q. s. Cum *olei rosat* & *cera* s. q.

F. Cerotum ad suturam coronalem, obducendum sindone rubra.

In declinatione etiam ieiuno stomacho caput lauetur decocto rosar. maioran. betonicæ.

DE CATARRHO CVM IMPETV RVENTE SISTENDO.

Catarrhum cum impetu fluentẽ sistẽdi ratio. Atque hæc quidem sæpe ad Catarrhum tam frigidum quàm calidum curandum sufficiunt, si nimirum materiæ copia non magna sit, nec cum periculo ad partem aliquam, præcipuè pulmones, ruat. Si autem Catarrhus cum impetu ad pectus & pulmones ruat, fluxus omnibus modis inhibendus.

Auertentia & Reuellentia.

Reuellentia. Vniuersali corporis euacuatione præmissa materiam diuertere, ne ad vnum locum confluat, conuenit. Securius quidem omnino est, vt Mesue monet, destillationem non subitò sistere, & materiam in corpore retinere. Si tamen præsens suffocationis, vel pulmonum exulcerationis periculum imminet, omnino catarrhus sistendus est, & præsidiis conuenientibus auocanda materia à parte nobiliore ad ignobiliorem, ac dissipanda.

Fiunt autem diuersiones per clysteres, per lotiones extremorum ante cibum, per frictiones & ligaturas eorundem, per cucurbitulas, vt suprà, *part.* 1. dictum.

Galenus etiam, 5. *meth. med. c.* 13. in Catarrho calido emplastrum ex fimo syluestrium columbarum, & quod ex thapsia paratur, vsurpat: de quo quid sentiendum postea, *qu.* 1. dicetur.

Setaceum quoque occipiti applicari potest. Nonnulli reuulsionis gratiâ suturæ coronali cauteriũ applicãt. Verùm quid de eâ te sentiẽdum, suprà, *part.* 1. *c.* 1. dictũ.

Catarrhum intercipientia & incrassantia.

Intercipientia & incrassantia. Si verò acris, & calidus fluxus sit, cum tussi vehementi, vigiliisque continuis, de sistendo Catarrho cogitandum est.

In sistendo tamen catarrho obseruandum, sistentibus catarrhum tantùm vtendum esse, dum materia ad pectus destillat, non postquam ad pectus influxit. Tum enim potius quæ materiam collectam per tussim euacuant, conueniunt. Et cum materia per somnum ad pectus maxima ex parte fluat, post cœnam, sub ingressum lecti, exhibenda sunt Catarrhum sistentia; sicut per vigilias illud, quod in pectus iam influxit, euacuandum. Non tamen statim in principio tutò vsurpantur sistentia, sed præstat potius diuertentia adhibere nisi forsan materia cum periculo ad pectus ruat, & suffocationis periculum adsit.

Inseruiunt quoque huic scopo ea, quæ vim adstringendi & incrassandi habent, adhibita formâ syruporum eclegmatum, gargarismorum, pilularum, trochiscorum rotularum in ore detinendarum, odoramentorum, puluerum capiti inspergendorum, ac ceratorum. Et quidem

quidem si externa non sufficiant, interna, vt pilulæ de cynoglossa, quæ exhibentur à gr.vi. ad ℈i.sub tempus somni.

Vel ℞. *Thuris albiss.sandarac. Arab.myrrh.* an.Dra.ß. *ligni aloes,nucis moschatæ,macis,croci*, an.Scrup.i. *ladani purissimi,styrac.calam.*an.Dra.ii.*moschi* gr.v.Cum syr.de stœchade

F.Pilulæ,è Drach.i.numero vj.

Vtile est & laudanum Opiatum gr.ii.vel iii.pondere sumptum.

Exempli gratia:

℞. *Laudani opiat.*gr.ii.*pulu.mastich.*gr.v. *olibani* gr. iii.*extract.croci* gr.i.Cum aq.violar.

F.Pilulæ numero v.

Item theriaca recens, vel bolus Armenus, qui in catarrhis sistendis valde vtilis est.De quo vide *lib.2.part. 3.cap de asthmate,in quæst.*

Vel dentur deglutienda grana mastiches & thuris horâ decubitus,vel per se,vel ita præparata:

℞. *Granor.thuris,mastich.sandarac.Arab.tragacanth.* an.Drach.ß.

Macerentur in vino rubro.Deinde exsiccentur & deglutiantur num.v.vel vi.

Vel ℞. *Syrup.de rosis siccis,de iuiub.de papau.*an. Vnc. i.*bol. Armen.aq.rosar.lot.*Scr.iiij.

Misceantur, & sumantur duo cochl. sub tempus somni.

Vel ℞. *Cap.papau.*num.ix.*siliquar.glycyrrh.*an.Vnc. iii.*sem.althéæ,bombac.*an.Dra.iii. *iuiubar.sebest.* an.num. viii.Coq.in s.q,aquæ.

Colaturæ adde *sacchar.candi* Vnc.iii. Coqu. iterum ad spissitudinem mellis.

Vtile est & diacodium sub ingressum lecti sumptum.

Vel ℞. *Loh de papau.*Vnc.i.*spec.diatragacan.fr.* Dra. i. *diacodij Mesuæ* Drach. ii. Cum *syrupo iuiubino* vel *de papau.*

Fiat Eclegma.

Vel paretur sequens Electuarium, & portio nucis moschatæ quantitate horâ somni præbeatur:

℞. *Conseru.violar.recent.* Drach.iii. *betonic.* Drach.i. *rosar.rubr.antiq.*Vnc.ß.*spec.diatrag.frig.* Drach.ß. *diacodij* Drach.ii.*corall.rubr.præpar.*Scrup.ß.*boli Arm.præp.*Scr.j. Cum *syr.de rosis sicc.*

F.Electuarium.

Vel ℞. *Diacodij* Vnc.i. *diacydon.simpl.* Vnc.ß.*spec. diapapau.*Dra.i.ß.*diatrag.fr.*Dra.ß.*conseru.rosar.alb.* ℥.j. *nymph.alb.*℥ß.*rob ribes* Drah.iii.*succini albi præp.* Dra.ß. Cum *syr.de papau.*F.Electuarium.

Gargarismi.

Gargarismi. ℞. *Rosar.rubr.*M.ß. *plantag.balaustior.* an. Drach.ß. *cortic.capitum papauer.* Dra.i.*nigell.*Dra.i.ß.Coq.in aq. simplici.

Colaturæ adde *syrup. de papau. myrthini*, an. Vnc.i. *boli Armeni* Scrup.i.M.pro Gargarismo,vel potius sine multa agitatione liquor in ore detineatur.

Vel ℞. *Flor.rosar.rubr.balaustior.*an.p.i..*capit.papau. c.sem.*num.ii.*myrtyll.*Drach.i.*rasuræ santali rub.* Dra.ß. Coqu.in aqua communi ad tertias.

Colaturæ ℞. Vnc. v. In quibus dissolu. *Boli arm. prep.*Scrup.i.*syr.myrt.*Vnc.i.M.

Alius:

℞. *Aq.lactuc.rosar* an. Vnc.iii. *vini granator.* Vnc j. *syr.de papau.*Vnc.i.ß.M.

Vel ℞. *Aq.plantag.solani,rosar.* an.Vnc.ii. *myuæ cydonior.*Vnc.i.ß. *essent.papau.* Drach.ii. *phlegm. aluminis rectificat.*℥.ß.M.

Rotulæ, Trochisci, Pilulæ in ore tenendæ.

Rotulæ, Trochisci & Pilulæ sublinguales. ℞. *Boli Armeni* Drach.i. *rosar.siccar.terræ sigillat.* an. Scrup.i.*spec.diatragacanth.frigid.*Drach.i. *amyli,gummi Arab.*an. Drach.ß. Dissoluantur cum albumine oui,& addito syrupo violarum aut de papauere F. Trochisci sub linguâ tenendi.

Vel ℞. *Boli Armeni* Drach. ii. *gummi Arab. tragacanth.*an. Scrup.ii.*sem.papap. albi* Drach.i. *nuc.mosch.* Drach.ß.*sacchar.penidij,candi*, an.Vnc.ß. Cum *mucilagine seminis cydoniorum facta cum aqua rosar.* F. Orbiculi.

Vel ℞. *Cap. papau.* num.vi. *siliquar.* Vnc.i.*rad.glycyrrh.*Drach.v.*ireos* Drach.i.ß *passular.* Drach.iii. Coq. l.a.in s.q.aq.ad tertias.

In decocto colato dissolu.*sacch.*Vnc.iv.*extr.glycyrrh.* Scrup.i.*croci* Scrup.ß.F.l.a. Orbiculi.

Vel parentur seq.Trochisci:

℞. *Spec.diatrag. frig. diapapau.* an.Drach.i. *boli Armen.præp.*Scrup.ii.*tragacanth.*Drach.ß.*amyli,succi glycyrrh.*an.Scrup.i. *sacch.candi alb.* Drach.ii. Cum *syrup. de papau.* q. s. F. Trochisci sublinguales, de quibus vnus atque alter sæpius die noctuque in ore detineatur.

Alij:

℞. *Boli Arm.præp.* Drach.i. *gumm.tragac.sem.papau. alb.*an.Drach.ß.*gum. Arab.* Scrup.ii. *glycyrrh.* Drach.ß. *sacch.*Vnc.i.ß.

Puluerisata excipiantur mucilag.sem.psyllij, & F.s.a. Trochisci sublinguales.

Vel ℞. *Amyli* Drach.ii.*sem.lactuc.papau.albi*,an.℥.i. *gumm.Arab.tragacanth.*an.Drach.ß. *boli Armen.* Scr.ii. Cum *mucilagine sem. psyllij.* F. Pilulæ sub linguâ tenendæ.

Si humor salsus sit, spica addatur, aut spica noctu in ore teneatur; quod tanquam expertum Mesues commendat.

Suffitus, & Odoramenta.

℞. *Sem.coriandri* Scr.ii. *gummi hederæ,iuniperi, mastich.thuris*, an Scrup.ß. *trochiscor.de camphora,sem.papau.*an.gr.iv.F.Puluis,cuius accensi fumus naribus excipiatur,vel eo capitis tegumenta suffiantur. *Suffitus & odoramenta.*

Vel ℞. *Sandarac.Arab.*Drach.i. *mastich.succini alb.* an.Drach.ß.F.Puluis.

Alius:

℞. *Succini alb.* Drach.ii. *mastich.* Drach. i. ß. *thuris, sandarac. Arab.*an.Drac.ß.*gumm.animæ.tacamahac.* an. Drach.ß.*fl.rosar.rubr.*p.i.F.Pulu.grossus.

℞. *Styrac.calamit.caryophyll.nucis moschat. mastich. thuris, ladani*, an. Scrup.i. *ambræ* gr.iiii. Cum *aqua rosar.* F. Trochisci carbonibus iniiciendi in Catarrho frigido.

In Asthmaticis tamen suffitus vix conueniunt; vt nec ij, quibus caput debile est, suffitus vehemens ferunt, sed sufficit cum styrace & momento thuris ac succini albi carbonibus inspersi suffitum excitare.

Noduli & Pulueres capiti inspergendi.

℞. *Santal.albi,rubri*,an.Scrup.ii.*citrini* Drach.i.ß. *rosar.rubr.cortic.papau.albi*,an.Drach.ii. *Noduli & pulueres capiti inspergendi.*

Redigantur in puluerem, & nodulo inserantur, qui aquâ rosar. madidus odorandus præbeatur in Catarrho calido.

Vtilis est & sequens Nodulus:

℞. *Flor.rosar.violar.*an.p.ii.*santalor.omnium*,an.Scr.j. *camphor.*gr.v.

Concisa includantur nodulo ex sindone rubra parato.

Vel ℞. *Rosar.rubrar.*Drach.ii.*gummi iuniperi* Scrup. ii.*nuc. mosch. macis*, an. Scrup.ß. *rosar. rubrar. balaust.* an. Drach.i. *sem.pœon.thuris,mastich.*an.Scrup.i.*nuc.cupressi* Scrup.ß.

Cum serico F. Sacculus pro capite in Catarrho calido.

Vel ℞. *Gummi iuniperi, tragacanth. caryophyll. macerator. in aquâ rosar. & exsiccat.* an. Drach. ii. *nucis mosch. macis, flor. stœchad. Arab.* an. ℈ ii. *rosar. rubr. myrtillor.* an. Scrup. i. Cum serico F. Sacculus.

Non incommodè etiam capiti inspergi potest sequens Puluis:

℞ *Succini alb. sandarac. Arab. mastich. benzoes, nucis mosch* an. Vnc. i. *cubebar.* Vnc. ß. *thuris* Drach. v. Scr. i. *cortic. thuris* Dra. ii. F. Puluis.

Ceratum.

Ceratum ex mastiche, gummi iuniperi, nuc. mosch. caryophyll. ladano, suprà fuit propositum, quod & hic locum habet.

DE CATARRHO SVFFOCATIVO.

De Catarrho per venas ruente, vide Hipocr. aph.

Etsi ex iis, quæ hactenus de catarrho sistendo & inhibendo diximus, facilè etiam, quâ ratione catarrhus Suffocatiuus curandus sit, pateat: tamen in specie aliquid ea de re addere non inutile fuerit.

Catarrhi suffocatiui curatio.

Si quando Catarrhus tanto impetu ad pulmones fluit, vt suffocationis periculum impendeat, danda opera, vt materia in plures partes statim distrahatur, reuellendo, deriuando; catarrhúsque sistatur internis & externis medicamentis exhibitis.

Auxilia.

Acribus nimirum clysteribus aluus prouocetur, extrema fricentur vinciantúrque, cruribus & brachiis cucurbitulæ affigantur, venæ sectio etiam, si opus sit, sine vlla mora administretur, purgantibus materia à pulmonibus auersa trahatur in ventriculum & intestina; gargarismis adstringentibus & aliis, quorum formulæ ante propositæ, fluxus intercipiatur & sistatur. Postea fumus excitetur è mastiche, thure, & succino. Per vices etiam acetum rosaceum super lapidem ignitum affundatur. Alij gummi tacamahacæ solùm cum pistillo calido dissolutum, & alutæ inductum bregmati & temporibus applicant. Nonnulli puluerem succini, thuris, & mastich. cum album. oui, & aqu. rosar. impastant, quod linteo illinunt, & fronti temporibúsque admouent. Quod tamen post horam aliquandiu remouendum, ne catarrhum plus iusto sistat: hinc renouandum. Nucha inungatur ol. succini, vel seq. Vnguentum adhibeatur capiti, quod efficacissimum est:

℞. *Pulu. nuc. cupress. alumin. vsti, sulph. viui, pyrethri, olibani, mastich. camphor. gallar. cortic. granator. rosar. rubr.* an. Drach. ß. Cum *aqu. fol. quercus* q. s. misc. addendo *succ. acaciæ, cydonior.* an. Vnc. ß. M.

Si maximum periculum instet, phœnigmis quandoque & vesicatoriis opus est. Phœnigmi hæc formula erit:

℞. *Rad. asphodeli, baccar. lauri, gummi iuniperi. rad. pyrethri, piper. longi, sinapis,* an. Dra. i.

Terantur in Puluerem, & inuncto prius vertici oleo costino aliquid eius inspergatur circa suturam coronalem; vel cum oleo euphorbij & cera F. Cerotum suturæ coronali imponendum.

℞. *Nigell. torrefact.* Vnc. ß. *sinapi* Drach. iii. *thuris, mastich.* an. Drach. i. ß. *fimi columbini, farinæ bordei,* an. Vnc. ß. *oximelit. simpl.* q. s. F. Emplastrum pro sutura coronali.

℞. *Fermenti* parum, *caricam pinguem* N. i. *cantharid. alis & capitibus abscissis* N. vi.

Cum *aceto scillitico* fiat Massa, quæ capite raso suturæ coronali imponatur, & post sex circiter horas vesica excitata rumpatur.

Vel applicetur tale Vesicatorium:

℞. *Ol. castor. costini,* an. Vnc. ß. *pulu. cantharid. prap.* Scr. ii. *fermenti acerrimi* q. s. F Cataplasma, ducatur super aluta, longitud. 4. & latitud. 3. digitorum, & parti capitis anteriori ratæ applicetur, vel ad primam colli vertebram, & per noctem relinquatur.

Locum etiam hic habet Ceratum Galeni de stercore columbarum & tapsia, cuius supra fuit facta mentio. Proliciatur quoque pituita è naribus, palatique munctionibus incitetur ad expulsionem.

Et si materia crassa est, ac magna eiusdem copia in pectore continetur, loch de scilla cum oxymelite & ammoniaco est dandum, & alia, quæ in asthmate sunt vtilia.

Partium, ad quas Catarrhus ruit, roboratio.

Partium recipientium roboratio.

Etsi diuertentibus & catarrhum intercipientibus ipsi quoque parti recipienti consulatur: tamen etiam vtile est, ipsam partem recipientem confirmare per adstringentia, quibus expultrix ita roboratur, vt non solum non admittat materiam à capite ruentem, sed & eam expellat. Talia sunt, rosæ, balaustia, plantag. myrtill. bolus Armenus, nuc. cupressi, & similia, quæ pro partium varietate alio atque alio modo exhibenda. Pectori tamen & pulmoni adstringentia non conueniunt, præsertim postquam materia influxit, quæ nullo modo in pectore retineri, sed reiici debet.

Vbi verò destillatio in parte recipiente peculiarem morbum generat, in oculo ophthalmiam, in alia parte alium; peculiares illorum morborum curationes requiruntur: de quibus suo loco dicitur.

Qua ratione partium, quæ Catarrho materiam suppeditant, sit habenda ratio.

Partes materiam Catarrho suppeditantes tractandi ratio.

Vnum adhuc in Catarrhi curatione restat, quâ ratione scilicet partes tractandæ sint, quæ Catarrho suppeditant materiam. Vbi in genere tenendum, quæcunque etiam pars materiam Catarrho suppeditet, vtile esse, vt ij, qui Catarrhis frequenter obnoxij sunt, singulis mensibus, paulò ante nouilunium, corpus leniter purgent; ídque iis præcipuè necessarium est, quibus aluus est siccior. Nisi enim aluus quotidie suum officium sponte faciat; & caput & alia membra vaporibus repleantur. Ideóque danda opera, vt aluus quotidie respondeat. Quod nisi fiat, lenioribus medicamentis id procurandum.

Et cum sæpe accidat, vt membrum aliquod vitiosum habitum contraxerit, vnde quotidie aliquid materiæ ad caput transmittitur, atque inde Catarrhi & alij morbi excitantur: in tali casu sæpe requirit necessitas, vt fonticulus excitetur; quod commodissimè fit in brachio, vt materia illa propiore viâ euacuetur.

Ventriculi in Catarrho et habenda ratio.

In specie, vt supra etiam, *part.* 1. dictum, si ventriculi frigidioris vitio materia catarrhi subministretur, ventriculus cibo & potu non est grauandus, neque ea assumenda, quæ vapores & fumos multos in caput emittunt. Ideóque nec generosa vina bibenda, nec raphanus, cæpe, porrum, sinapi, & id genus alia vsurpanda: item viscida, lenta, pituitosa vitanda. Condiendus verò cibus aromatibus, macere, caryophyllis, nuce moschatâ, saluiâ, roremarino, maioranâ; & post cibum semen coriandri, anisi, fœniculi, saccharo incrustata, & alia supra proposita sumenda. In vsu tamen aromatum obseruandum, medicamenta ea moderatè vsurpanda, vt cibum saltem condiant, non verò caliditate hepati & renibus noceant, sanguinémque acrem generent, aut caput imbecillum petant. Roborandus quoque ventriculus medicamentis cum internis, tum externis, quæ suo loco proponentur.

Ventriculo suum officium rectè faciente etiam hepar melius habet. Ipsi tamen quoque, si opus sit, succurrendum. Sit ergo in intemperie calida hepatis vsus frequens

quens hordei; cichorium sæpe vsurpetur, vt & species diarrhod. abbatis, & similia. Ita si pars aliqua alia, vt lien vel vterus, materiam catarrho suppeditet, ad eam primùm, præcipuè in præseruatione à catarrho, curatio dirigenda est.

Diæta.

Diæta. Aër. Medicamentis hactenus propositis diæta respondeat, necesse est. Aër sit temperatus, & in Catarrho frigido nonnihil calidior. Venti austrini & aquilonares vitentur, & subita omnis modò ad frigidum, modò ad calidum mutatio. *Cibus & potus.* Nocet etiam cibus copiosior; vnde Celsus dimidium de consueto demit. Vitentur, vt antea etiam dictum, cibi concoctu difficiles, vaporosi, acres, excrementitij: Cœna parca sit. Quanquam enim nonnulli contrarium statuant: tamen non solum experientiâ constat, cœnam lautiorem catarrho obnoxiis parùm commodam esse, sed idem quoque ratio suadet. Si enim parum cibi assumatur, natura facilius & rectius in humoribus vitiosis noctu, & in quiete coquendis occupari potest; neque tot vapores & halitus in cerebrum attolluntur, qui per somnum, vti in vigiliis, ita discuti non possunt, sed in capite retenti Catarrhum augent. In secundis mensis ad vapores reprimendos vtile est sumere aliquid de carne cydoniorum, vel pyris coctis, item coriandrum. & tragemata supra, *part.* 1. proposita. Ab omni potu caput vehementer replente abstinendum. In nostris tamen regionibus frigidioribus, & crapula nostrorum hominum, moderatus vsus vini concedi potest, vt auctus calor natiuus Catarrhi maturationem promoueat. Cereuisia non contineatur in vasis valde picatis. Post cibum neque legere neque scribere iubet Celsus, *lib.* 1. *cap.* 5.

Somnus sit moderatus; nec eorum consilium audiendum, qui Catarrho laborãtibus vigilias præcipiunt. Vigiliæ enim cruditatem pariunt. Dormiendum itaque moderatè, sed non de die; nisi quis forsan diù somno meridiano assuetus sit, aut noctu vigilauerit. Diurnus enim somnus, & qui à cibi repletione initur, caput replet. Quæ autem forma decubitus, & situs capitis esse debeat, mox, *quæst.* 2. dicetur.

QVÆSTIO I.

An Cerota & Emplastra è fimo columbino & thapsia in Catarrho calido conueniant?

Galenus, 5. *method. med. cap.* 13. de Catarrho calido cum impetu ruente, & sanguinis sputum excitante, cum metu exulcerationis pulmonum agens, historiámque curationis, quam in nobili fœmina Romæ peregerat narrans, inter medicamenta ab initio adhibita etiam mentionem facit Ceroti ex fimo syluestrium columbarum, quod vertici imposuit; nec non eius, quod ex Thapsia parauit. Idem ex Thapsia cerotum etiam *cap.* 14. proponit. Idem cerotum in catarrho, vbi de pulmonum exulceratione metus est, proponit Aëtius, *tetrabibl.* 2. *serm.* 4. *cap.* 60. Paulus Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 31. qui tamen illud non statim initiò proponit, sed vbi aliis remediis malum non cessit. Habet idem remedium Auicennas, *lib.* 3. *Fen.* 10. *tract.* 3. *cap.* 6. qui & ipse non statim initio, sed vbi alia remedia non prosunt, illud adhibet. Alexander Trallianus tamen, *ex allegat. cap.* 13. *l.* 5. *method. med. Galeni*, catarrhum illum calidum, salsum, & acrem fuisse, ac caput illius fœminæ intemperie calidâ laborasse colligens, reprehendit curationem propositam, eo nomine, quod nullo refrigerante & humectante medicamento vsus Galenus statim ab initio siccantia & calefacientia adhibuerit, quibus caput calidius redderetur, & catarrhi acrimonia adaugeretur. Ideóque ipse potius primùm refrigerantibus & humectantibus, quæ acrimoniam catarrhi temperent, vtendum censet. Imò ipse Galenus, 6. *de tuend. sanit. cap.* 9. medicamentum ex thapsiâ & sinapi nocere scribit, vbi caput intemperie calidâ laborat.

Hieronymus Capiuaccius, vt Galenum contra Trallianum tueatur, docet: calefacientia tribus nominibus vsurpari posse, vel tanquam euacuantia, vel tanquam retrahentia, vel tanquam calefacientia. Galenum autem iis vsum potissimum esse, vt retraherent materiam, deinde etiam vt insensibiliter eam discuterent. Quæ responsio si rectè explicetur, locum habere potest. Etenim cum Galenus ipse agnouerit, catarrhum illum calidum & salsum fuisse, nullo modo ad calefaciendum, sed ad catarrhum illum retrahendum eo medicamento vsum fuisse, planum est. Quod verò statim initiò ceroto tali vsus est, metus vrgentis periculi fecit. Etenim etsi adfuerit in proposito catarrho intemperies calida, quæ refrigerationem postulabat: tamen plus vrgebat fluxus præceps materiæ ad pulmones, quam caliditas, vtpote quæ iam sputum sanguinis excitabat, & metum exulcerationis pulmonum incutiebat. Et licet nonnihil augeretur intemperies capitis & caussæ morbificæ: tamen per hoc remedium maximum periculum declinabatur, quo euitato postea intemperiem capitis & materiæ corrigere licet. Refrigerantibus & exsiccantibus idem præstari non potest. Cum enim sint partium crassarum, tardè operantur, & exprimunt potius humorem, atque affectum, qui statim expetitur, non præstant. Si autem destillatio non vrgeat, nec fluxus sit præceps, in intemperie calida à calefacientibus abstinere tutius est: de quo casu intelligendus est locus Galeni, 6. *de tuenda sanitate, cap.* 9. Loquitur enim ibi de destillatione non vrgente, & quæ in latitudine sanitatis accidit.

QVÆSTIO II.

Quænam forma decubitus & situs capitis in Catarrho esse debeat?

De forma decubitus, & capitis situ somni tempore, *in lib.* 3. *Auicennæ*, non idem sentire videntur Interpretes. *Forma decubitus in Catarrho.* Etsi enim de curatione Catarrhi & destillationis tractans Auicennas, 3. *fen.* 5. *tract.* 1. *cap. vlt.* inter alia, quæ de somno monet, & hoc præcipit, vt, qui Catarrho sunt obnoxij, capite dormiant minimè eleuato, sed potius demisso, decliuíque puluinari: olim tamen aliter hunc locum legerunt, ita nimirum. *Et oportet secundum omnem dispositionem, vt regatur cum eleuatione capitis, & eleuetur puluinar.*

Verum enim verò non ita simpliciter nec hoc, nec illud affirmari potest. Etenim situs capitis conueniens eligendus, vel ob materiæ ad caput ascensum, vel ob einsdem è capite delapsum. Ascensum vaporum quod attinet, scribit Aristoteles, 10. *problem.* ideo bruta non laborare destillationibus, sicut homines, quoniam brutis calor & humores, qui calorem sequuntur, in armos sese efferant, vnde per refractionem disiecti partim quidem in ceruicem & caput, partim in spinam & lumbos, & ita non in vnam partem ferantur; cum in homine, qui figuram erectam habet, calor non dispertitus non partim ad anteriora, partim ad posteriora, sed totus ad caput eleuetur, quem humores sequuntur. Hanc Aristotelis rationem etiam in Catarrhis locum habere putat Hieronymus Mercurialis, *cap.* 15. *lib.* 2. *variar. lect.* & in figura ac situ capitis recto & eleuato plus vaporis & humoris ad caput ferri putat, quàm in situ decliui. Verùm non satis firma est hæc ratio, & tum solùm locum haberet, si vapores & humores liberè, instar vaporum in aëre, aut fumorum in furno vel fornace, & non vasis maximam partem conclusi, ad caput ferrentur: sed cùm per vasa præcipuè adscendant, ratio hæc locum hîc non habet; & cum in brutis, tum in homine ex hepate ac corde

corde humores & vapores per venas & arterias ad caput feruntur. Imò si humores attendendi sint, cum illi suâ naturâ sint graues, difficilius in erectâ figurâ, quàm decliui, caput petunt. Vnde rectè scribit Oribasius, (quod & experientia docet) *lib.6.collect.in fine, c.1.* decubitum à pedibus altiorem caput replere & instrumenta sensuum. Descensum verò Catarrhi quod attinet, distinctione opus est. Si materia iam sit in capite seu ibi genita, seu aliunde transmissa, erectâ capitis figurâ facilius materia delabitur, quæ grauis est. Ideóque considerandum, vtrum plus vrgeat incommodum, quod partibus inferioribus delapsu Catarrhi infertur; an verò commodum, quod accidit capite sese in inferiora & partes ignobiles exonerante. Si illud plus vrgeat, capite decliui cubandum, aut certè non valde erecto; si hoc, capite erecto. Si tamen adsit difficultas spirandi, quod sæpe in destillatione accidit, caput in lecto sublime habendum est, vt monet Celsus, *lib.4.cap.4.*

DE EXCREMENTIS CEREBRI RETENTIS.

Vt excrementa cerebri quandoque copiosius, quàm par est, euacuari solent: ita eadem quandoque præter naturam retinentur. E quibus in cerebro retentis varia mala, epilepsia, apoplexia, carus, & similia oriuntur. Retinentur autem vel obstructis viis, vel dum facultas expultrix officium non facit. Aperiunt verò vias, & facultatem ad expellendum irritant, errhina & apoplegmatismi; de quibus supra, *part. 1.* & hactenus sæpius dictum. Topica quoque resoluentia, quæ materiam insensibiliter discutiunt, aliis præmissis vtiliter vsurpantur, de quibus etiam supra dictum.

Si nares sint obstructæ, vnguento aliquo humectante & attenuante superior pars nasi illinatur:

Vt ℞. *Ol. amygdal. dulc. amarar. adipis gallinæ*, an. Vnc.ß. Misce.

Naribus attrahatur aqua maioranæ, in qua semen nigellæ maceratum sit.

Vel ℞. *Betonic. maior. viridium*, an. M.ij.

Exprimatur succus & naribus attrahatur. Infantibus commodè particula butyri sine sale, magnitudine pisi, naribus inditur. Pertinet hûc etiam suo modo Sternutatio. Verùm de eâ agetur infra, *part. 3, sect. 4. c. 9.*

LIBRI PRIMI PARS III.

De Morbis ac Symptomatibus, quæ accidunt organis ac functionibus sensuum Externorum.

SECTIO PRIMA, *De Symptomatibus sensus Tactus, & Dolore Capitis.*

CAPVT I. *De Stupore & Torpore.*

Cum hactenus morbos, qui cerebro & capiti accidere solent, & symptomata, quæ in actionibus sensuum internorum, & motu voluntario, vt & in excrementis cerebri, contingunt, explicauerimus: proximum iam est, vt morbos, qui organa sensuum externorum infestare, & symptomata, quæ in actionibus sensuum externorum obeundis accidere solent, explicemus. Cum autem sensus tactus communissimus sit, & omnibus reliquorum sensuum organis insit, ab eo initium facere libet. Cum verò in tactus organo, vt in aliorum sensuum organis, multi morbi non occurrant, saltem de symptomatibus dicemus. Quæ verò de morbis dici possunt, inter caussas eorum proponentur.

Tactus autem instrumentum esse membranam, in Institut. *lib. 1. cap. 12.* monstrauimus. Læditur autem Tactus, cum imminuitur, vel aboletur, vel deprauatur. Imminuitur & aboletur in stupore & torpore; deprauatur in dolore, de quibus iam dicendum.

Νάρκη & νάρκωσις, Latinis stupor seu Torpor, etsi in genere actionum imbecillitatem significat, quo sensu Hippocrates, *6. Epid. comm. 2.* νάρκωσιν γνώμης, mentis stuporem & hebetudinem dixit, &, *6. Epid. comm. 3. t. 1.* νάρκωσιν κοιλίας, ventris stuporem & segnitiem: tamen in specie sensûs tactûs & sæpe etiam motus imbecillitatem significat, quæ nihil aliud est, quam inchoata paralysis, caussarum saltem magnitudine à vera paralysi differens. Quò pertinet affectus, quem Germani Obdormitionem vocant, qui tamen mixtus videtur affectus ex torpore & dolore. *Stupor.*

Caussæ.

Caussa continens huius mali est spirituum animalium sensui & motui in parte aliquâ destinatorum defectus. Cum enim partes sensui tactus destinatæ membranosæ sint; patet hinc, subiectum stuporis esse partes, quatenus membranosæ & neruosæ sunt. Et cum eædem partes suas actiones expediant spirituum animalium beneficio, & spiritibus animalibus denegatis nulla actio animalis perfici possit: manifestum hinc euadit, proximam stuporis caussam esse spirituum animalium defectum. Atque ita Stupor & Torpor erit sensus tactus, nonnunquam & motus, imminutio, vel etiam abolitio, à spirituum animalium defectu orta. Hinc torpor præludium atque initium quoddam paralysis est. Sensus enim tactus non planè extinctus, sed admodum labefactatus est.

Et quanquam interdum in toto corpore stupor accidat, sicut Brassauolus, vt, *ad aphor. 9. lib. 7.* refert, vidit quendam ab hæmorrhagiâ narium corporis totius stuporem incurrisse, quem mors excepit, nil proficientibus remediis, & Fernelius scribit, *lib. 5. path. c. 3.* vniuersi corporis cutem ex crapula & vinolentia stupore affectam, illæso motu, Matthiolus etiam refert, rusticum quendam, cum hasta serpentem prægrandem occidisset, duobus annis postea vniuersi ferè corporis stupore laborâsse: tamen rarissimum hoc est, & plerumque saltem vna pars, vel plures stupore afficiuntur. *Stupor vniuersalis.*

Caussæ ergo omnes, quas nuper in paralysi recensuimus, & hîc locum habent, quæ saltem hîc sunt minores & leuiores. Deficiunt nimirum spiritus, quia non transmittuntur, vel quia transmissi non admittuntur, vel, licet influant, cum ipsa parte male disposita non vniuntur. Non transmittuntur, vbi vitium est in cerebro, quod rarissimè accidit. Nonnunquam tamen id euenit neruorum principio affecto. Frequentius verò accidit vel ipsius partis, quæ stupore laborat, vitio, vel neruorum, per quos spiritus animalis transmittitur. Neque enim in parte affecta caussa semper quærenda est, quod Empirici faciunt, habetúrque huiusmodi exemplum apud Galenum, *1. de loc. affect. cap. 6.* Occurrit Galeno quidam medicamentum digitis adhibitum ostendens, dixitque, triginta iam diebus sensum se amisisse, illæso seruato motu, sed nihil auxilij ab impositis medicamentis percipere potuisse. Galenus, cum interrogasset, cuiusmodi remedium adhibuisset, atque intelligeret,

ligeret, ad rem id esse idoneum, caussam inuestigare cœpit, cur nullum ab eo auxilium consequeretur. Inquirens ergo, quæ præcessérint accidentia, inuenit, atque ex ægri relatione cognouit, cum è vehiculo decidisse, & non multò post digitorum hunc affectum incurrisse. Et cum animaduerteret, in primo exortu nerui post septimam vertebram oriundi caussam mali hærere, idem illud medicamentum à digitis amouit, & dorso applicauit, atque ita sensum in digitis cum multorum admiratione recuperauit. Partis verò ipsius vitio stupor excitatur; cum, licet spiritus animalis influat, constitutio partis siue à frigiditate; siue ab occultâ qualitate mutata est, à spiritu animali non, vt debet, afficitur, neque vis sentiendi in actum deduci potest. Etsi verò etiã ab externo frigore temperies partis mutari, & hoc modo stupor induci possit, sicut ex 1.*de loc. affect. cap.*4. & 6. videre est: tamen quæ narcotica dicuntur, non frigiditate, sed occulta vi & malignitate id præstant, vt de torpedine, pisce, naturalis historiæ scriptores referunt, & de rustico, qui, cum serpentem hastâ transfodisset, in stuporem totius corporis incidit, historiam ex Matthiolo supra recensuimus. Obdormitio autem à caussa externa plerumque excitatur, compressione scilicet membri & neruorum in eo; vnde influxus spirituum animalium inhibetur, qui postea laxatis neruis copiosè & subitò ad externas membranosas partes excurrunt, & subitam in iis alterationem faciunt, quam dolor ille & molestia sequitur.

Plura, quæ supra de caussis paralysis dicta sunt, hîc de caussa stuporis afferre opus non est. Hoc saltem monendum aut repetendum, neminem stuporis, vt & paralysis alicuius partis, caussas omnes rectè inuestigare posse, qui Anatomiæ gnarus non est, & cognitum non habet, vnde quælibet pars neruos suos accipiat; cum sæpe accidat, vt non in ipsa parte affecta, sed loco remotiore, in nerui principio, vel eius ductu, caussa mali hæreat.

Differentia.

Stupor 1. vel simplex est; sensus tactus videlicet solius læsio, vel cum læsione aliqua motus coniunctus. 2. Stupor alius est totius corporis, ac artuum inprimis extremorum; alius certæ cuiusdam particulæ.

Signa Diagnostica.

Affectus ipse ex relatione ægrotantis cognoscitur, qui se vel nullo modo, vel difficulter & obscurè ea, quæ tactui offeruntur; percipere conqueritur, plerumque cum debili etiam motu, siue in vna aliqua, siue pluribus corporis partibus. Quæ autem signa caussarum sint, ex iis, quæ supra de paralysi dicta sunt, patet.

Prognostica.

1. Stupor si in aliquâ parte diu perseueret, in paralysin desinit; nonnunquam & in spasmum.

2. Stupor, qui totum corpus occupat, nec euacuationi cedit, & caro quid simile habet, & cui vertigo succedit, malum; quoniam imminentem Apoplexiam nunciat, teste Auicenna. Imò per stuporem ex vehementi spirituum resolutione homo vnâ die moritur.

3. Stupor in facie torturam oris portendit.

4. Periculosus stupor est, in quo cum sensu simul læsus est motus; & qui diutius perseuerat, & qui plures corporis partes, cerebróque vicinas obsidet.

Curatio.

Cum stupor ex iisdem caussis oriatur, à quibus paralysis, quanquam illis leuioribus: curandi rationem similem requirit; nisi quod minus valida hîc præsidia adhibentur.

Præmissis ergo vniuersalibus euacuationibus, ac, vbi opus est, particularibus, partem affectam Medici iubent immergere vinaceis calentibus recens expressis, vel lauare decocto saluiæ, rorismarini, aut lauendulæ, facto cum vino vel aqua eorum: vel fricare spiritu vini, in quo pyrethr. vel castoreum sit infusum, vel aqua apoplectica aliqua vel paralytica, & alia adhibere, quæ de paralysis curatione suprà proposita sunt.

CAPVT II.

De Dolore in genere.

Deprauati verò tactus sensus symptoma egregium est Dolor; de cuius natura & caussis variæ & prolixæ disputationes apud Medicos extant; & dicta sunt quædam hac de re in Instit. *lib.* 2. *part.* 3. *sect.* 1. *c.* 6. & *sect.* 2. *cap.* 3. quæ hîc repetenda non censemus. Necessaria tamen quædam addemus. Monstratum autem eò loci, Dolorem esse molestiam, quæ ex sensu & perceptione obiecti ingrati tangibilis oritur; seu, vt Galenus definit, Dolorem esse tristem sensationem, in tactu puta. Caussam verò proximam esse solutionem continui in parte sentiente seu membranosâ: aut, si cui ἀκριβολογεῖν cum Philosophis libet, repentinam & violentam alterationem à qualitatibus tactilibus, continuum soluentem. Vt ita Dolor sit molestia seu sensus tristis à continui solutione partis sentientis; seu, molestia ab obiecto confertim & violenter in partem sentientem agente, atque ita continuum soluente, ortum habens. *Dolor.*

Subiectum nimirum doloris sunt partes sensu tactus præditæ, id est, membranosæ, vnde quæ pars membranam nullam habet, sensúque tactus prædita non est, dolore etiam non infestatur. Cum verò sensibus aliis omnibus etiam tactus substractus sit, vtpote quorum organa membranas participant, etiam aliorum sensuum organa dolore afficiuntur; de quo Galenus, *lib. de differ. symptom. cap.* 3. *Maximi dolores*, inquit, *sensui tactus contingunt; quippe qui ex aurium phlegmone, alióve affectu eos afficiunt, ij proprij auditus dolores non sunt, sed tactus. Est enim sensus omnium sensoriorum communis, reliqui quatuor sui quisque solius. Ad eundem modum in oculis non rarò dolores immodici vrgent, tangendi scilicet in his sensu contristato.* *Doloris subiectum.*

Porrò sicut ad sensum quemlibet, ita ad dolorem, non sufficit obiecti molesti in organo apprehensio, sed etiam facultas cognoscens & superior concurrat, necesse est. Quo enim momento pars sentiens seu membranosa ab obiecto sensibili afficitur, eodem simul facultati superiori & cognoscenti species communicatur, & inde ab eodem seu gratum seu ingratum iudicatur. Si verò facultas cognoscens superior non concurrat; nec obiecti apprehensio, nec dolor fit. Vnde Hippocrates, 2. *aphor.* 6. *Quicunque dolentes aliqua parte corporis dolorem non sentiunt, iis mens ægrotat.* Et qui delirant; cum facultas superior in iis laboret, dolores non sentiunt, nec sapores discernunt. Et sæpe grauiter vulnerati ardore pugnæ & vindictæ mente aliò conuersâ dolorem non percipiunt. *Quæ ad sensum sint necessaria.*

Refertur autem dolor ad deprauatas actiones, non quod, vt in aliis sensibus deprauatis accidere solet, decipiatur tactus, & erret circa proprium obiectum, & aliquid, quod non est, esse putet; cum quod est calidum, pro calido, quod frigidum, pro frigido, quod est asperum, pro aspero accipiat: sed eo modo deprauata actio dicitur, quia non fit secundum naturæ leges, & obiectum organo non est proportionatum. Hinc Galenus, *de differ. Symptomat. cap.* 3. tactum in suâ functione præter reliquos sensus symptoma ἐξαίρετον obtinere, dolorem *Dolor quomodo sit deprauata actio.*

dolorem nempe, scribit, id est, eximium, & ab aliis actionibus deprauatis suo modo diuersum.

An verò dolor sit ipsa sensio, an molestia inde orta, etiam in Institut. *loco allegato*, dictum, nimirum propriè loquendo dolorem non esse ipsam sensationem simpliciter, sed molestiam ex sensione ortam; seu, vt Galenus scribit, tristem sensationem, hoc est, tristitiam aut molestiam in sensatione aut ex sensatione. Neque enim hîc de verbis tantùm contendendum, neque, vt Galenus, *de causs. sympt. cap. 6.* scribit, refert, an molestum, an triste, an dolorificum, an dolorosum, an laboriosum appelles: sicut nec, si passionem ipsam molestiam dicas, an tristitiam, an dolorem, an laborem.

Quæ sit proxima Doloris caussa.

Doloris caussa proxima. De proxima verò doloris caussa prolixæ disputationes extant apud Medicos, vt etiam Instit. *lib. 2. part. 3. sect. 2. c. 3.* docuimus. Præ cæteris autem duæ magis probabiles sententiæ sunt, vna eorum, qui statuunt, solutionem continui esse proximam doloris caussam; alteram illorum, qui subitam & violentam mutationem qualitatum actiuarum, seu qualitates tangibiles subitò & violenter in tactum agentes, proximam doloris caussam statuunt; neque inter se duæ istæ opiniones multum discrepare videntur.

Galenus equidem, *1. de sympt. causs. cap. 6.* ex Platonis Timæo illud, quod præter naturam est, & violenter ac repente nos afficit, dolorem parere scribit. Verum cum illius violentæ & repentinæ mutationis, si dolorem inducere debet, terminus sit solutio continui; etsi violentam & subitam mutationem in organo tactus factam in qualitatibus actiuis pro proxima caussa doloris admittamus: tamen determinanda videtur per solutionem continui. Tum enim subita & violenta facta à qualitatibus tangibilibus mutatio dolorem inducit, cum continuum soluit. Vtrumque complexus videtur Hippocrates, *in libr. de locis in homine*, cum ab iis, quibus natura alteratur & corrumpitur, dolores fieri scribit; & post eum Aristoteles, cum, *lib. 2. de Anima, cap. 12.* τῶν αἰσθητῶν τὰς ὑπερβολὰς φθείρειν τὰ αἰσθητήρια docet: neque sine caussâ. Cum enim vnum & ens simul sint, 10. *Physic.* & vnum sine altero non existat, vnitasque perfectionis, multitudo verò imperfectionis comes sit: certè etiam homo vnum erit, & ad sanitatem vnitas necessaria, quâ amissâ morbi & interitus sequuntur. Cum verò tactus ad vitæ conseruationem datus sit, & ab iis, quæ corpori nostro prosunt, suauiter; ab iis, quæ obsunt, malè afficiatur: certè illud, quod corporis nostri perfectionem euertere natum est, ingratissimum occurrit. At nihil naturæ, quàm vnitatis solutio, infestius, nihil perfectioni nocentius. Ab ea ergo dolor etiam, symptoma omnium ingratissimum tristissimúmque, orietur. Hinc omnia, quæ dolorem inferre dicuntur, ideo id præstant, quod suauissimam illam, gratissimámque, non solùm animalibus, sed etiam entibus omnibus, vnitatem soluunt.

Etsi verò vna proxima & immediata est doloris caussa, nimirum continui solutio: tamen sunt aliæ principales, quæ proximè hanc antecedunt, qualitates nimirum primæ, qualitates secundæ, & humorum copia. Qualitates primæ continui solutionem non ita manifestam efficiunt, sed ratione contemplabilem. Copia verò humorum, & qualitates secundæ manifestè continuum soluunt. Vnde facilè Galeni loca in speciem pugnantia conciliari possunt: Aliquando enim proximam doloris caussam, quæ vna est, proponit, vt, *4. de simpl. med. fac. cap. 2. Comment. 3. in libr. Hippocrat. de fract. text. 54. libr. de inæquali intemperie, cap. 6. 12. method. medend. c. 7.* Aliquando verò non proximam doloris caussam proponit, sed principales; vt, *2. de loc. affect. c. 5. 2. victus ration. in acutis, textu 1. artis medicæ c. 80.* Et *Caussa doloris mediata.* ipse, qua ratione hæc loca conciliari possint, docet, *12. meth. med. c. 7.* Cum enim dixisset, *Naturalis ratio nos docet, vitium id corporis, ex quo sit doliturum, aut continuitatis diuisionem oportere esse, aut alterationem aliquam,* paulò post addit; *illud vero inquirere, an ipsum, quod vehementer excalefacit aut refrigerat, diuisionem aliquam continui efficiat, longiore forsitan disputatione eget, & vtrumque ostensum est à nobis in Commentariis de simplic. medicament. facultat. Verùm, quid agendo, quæ vehementer vel calefaciunt vel refrigerant, dolorem inferant, quærere, ad propositam rem minimè est necessarium.*

Caussæ nimirum doloris tot sunt, quot tactus obiecta, hoc est, quicquid supra modum calidum, frigidum, durum, acutum, graue, repentè in tactum irruit, organúmque tactus offendit. Hoc tamen & hic monendum est, solutionem continui, non solutam vnitatem, esse proximam doloris caussam. Fit autem solutio continui dum pars secatur, pungitur, distenditur, vritur; soluta autem vnitas est, dum punctio, sectio, diuisio absoluta est, & membrum, quod antea vnum erat, diuisum. Fit verò dolor, vt dictum, à continui solutione, non à soluta vnitate. De quo Hippocrates, *de loc. in homine: Ii, quorum natura corrumpitur, dolore afficiuntur, non quorum mutata & corrupta est.* Et licet inflicto iam vulnere dolor adhuc perseueret: tamen is non est à soluta vnitate, quæ solutione inducta est, sed ex humorum ad partem vulneratam affluxu, qui eam distendunt & irritant, & ita solutionem continui efficiunt; qui dolor etiam tam diu durat, quamdiu is humorum affluxus durat.

Reliqua verò, quæ dolorem inducunt, mediante solutione continui dolorem excitant. Ita intemperies mediante solutione continui dolorem inducunt. Sed an omnis intemperies, & quidem sine materia, dolorem inducat, Galenus non idem docuisse videtur. *An omnis intemperies dolorem inducat.* Nam, *12. method. med. cap. 7.* saltem quæ excalefaciunt, & quæ refrigerant, dolorem excitare tradit. Idem, *1. de Sympt. causs. cap. 6.* docet. Verum, *in comm. 2. lib. Hippocr. de ratione victus in acutis, t. 1.* corpora nostra dolore affici statuit, cum calefiunt, refrigerantur, siccãtur, & humectantur. Idem docet *artis medicæ cap. 80.* Et, *lib. de inæquali intemperie, c. 4.* ab omni quidem intemperie dolorem proficisci & induci statuit, potiores tamen à calida & frigida, vtpote quæ qualitates efficacissimæ sunt, &, *lib. 2. de compos. medic. sec. loca, c. 7.* calorem & frigus vehementissimos facere dolores, siccitatem mediocres, humiditatem nullum statuit.

Verùm enimverò intemperies considerantur vel sine, vel cum materia. Si sine materia, tum & calida & frigida intemperies dolorem magnum & euidentem inducunt; siccitas verò moderatum. Humida verò sine materia nullum dolorem inducit: cum repentè & confertim naturam mutare non possit, & vnitatem potius conseruet, quàm soluat. Si verò intemperies consideretur cum materia, tum à qualibet dolor induci potest, etiam humidâ, sed partem distendendo.

Differentiæ.

Doloris differentiæ. Sunt autem variæ dolorum differentiæ, partim ex partis affectæ natura, partim à caussis desumptæ. Præcipuæ hæ sunt:

Dolor grauatiuus. βαρὺς, grauis, Barbaris grauatiuus, sic dictus, quod æger veluti ponderis loco affecto incumbentis sensum percipit. Prouenit hic dolor à caussa in membro per se sensu destituto, membranâ inuoluto; qualia membra sunt, hepar, lien, renes, pulmo. Nam si tale membrorum parenchyma vel inflammatio, vel apostema, vel calculus, vel humor occupet; etsi ipsa caro visceris non sentiat, tamen, dum ambiens membrana tenditur, aut deorsum trahitur, fit inde dolor talis grauis.

Νυγμα

Dolor punctorius. Νυγματώδης, Punctorius, qui mẽbranis, præcipuè illis maioribus, accidit, eò loci quidem fixus, vbi membrana pungitur; ad magnum tamen spatium circumcirca sese diffundens. Talis dolor accidit in pleuritide, membranâ costas succingente inflammatâ, item in renibus & hepate, eorum tunicis inflammatis, vel membranis, quibus vicinæ partes connectuntur, in consensum tractis.

Dolor acutus. Ὀξύς, acutus, pungens, Barbaris pungitiuus, punctorio cognatus cum membrum quasi acu, terebra, aut palo impacto, perforari videtur, vt interdum in colo intestino accidit, & in cephalæa quandoque, præcipuè verò calculo aspero in vreteribus hærente.

Dolor mordax. Ὁ κατὰ δῆξιν, mordax, à mordaci humore partes sensibiles vellicante. Quò pertinet & pruriens, seu pruritiuus, qui ab humore acri & salso per cutem diffuso accenditur.

Dolor pulsatorius. Σφυγμώδης, ἢ σφυγματώδης, pulsatorius, in quo æger manifestam sentit pulsationem. Equidem in homine sano solùm arteriæ pulsant earúmque pulsatio sine dolore percipitur. Vbi verò inflammatio oborta est, vel affectus phlegmonodes, vt erisypelas & abscessus, earum pulsatio cum dolore percipitur, ob angustiam partium, quas arteria, dum attollitur, comprimit. Itaque dolor pulsatorius inflammationis proprius est, sed non omnis, verùm maioris tantùm, neque in omnibus partibus. Tria enim ad dolorem pulsatorium efficiendum requiruntur: primò, vt pars affecta sit sensu prædita. Secundò, vt arterias habeat. Tertiò, vt membrum distendatur, & maiori ventilatione opus habeat. Vnde neque fit in scirrhis, neque in œdematis propriè dictis neque in peripneumonia, neque in pleuritide, neque in aliis partibus, quibus vel arteria, vel sensus deest.

Dolor ὀστοκόπος. Ὀστοκόπος, id est, Ossium dolor, Barbaris frangitiuus, membranis, quæ ossa tegunt, proprius, qui propterea profundus est, & in intimo corporis sentitur, in quo æger ossa quasi frangi sibi & contundi queritur. Oritúrque à flatu aut humore seroso inter os & membranam sese insinuante.

Dolor tensiuus. Τονώδης; Tensiuus, est membranarum, in quibus nullæ sunt arteriæ, & cutis, ac glandularum, cum inflammatione laborant: capiti etiam sæpe accidit, & quidem à spiritus tenuis & flatuosi copiâ, si citra grauitatem & pulsum fiat. Si verò cum pulsu, membranæ inflammationem; si cum grauitate, humorum multitudinem intra membranas contentam significat. Accidit frequentissimè ob repletionem humoris siue vaporis, & flatus. Estque symptoma commune inflammationum & tumorum, inprimis calidorum. Nam venæ, arteriæ, & nerui tenduntur, vt per tota membra ab inflammato loco vsque ad alas & inguina tensio percipiatur. Excitatur quoque dolor ab immodicis exercitationibus, vnde & lassitudines tensiuæ appellantur, quæ musculorum sunt. Plura de his vide apud Galenum, 2. *de locis affect. cap.* 3.

Signa Diagnostica.

Dolor ipse, vt molestissimum symptoma, facilè ex ægri relatione & querela cognoscitur. Caussæ etiam externæ calefacientes, frigefacientes, secantes, vrentes, distendentes, similesque corpus violenter afficientes, itidem ex ægri relatione patefiunt. Internæ verò caussæ signis inuestigandæ sunt, de quibus in cuiuslibet partis morbis in specie agetur.

Indicationes & Curatio.

Doloris Curatio. Dolor indicat remedium anodynum, siue dolorem tollens. Cum autem, vt ex iis, quæ antea de naturâ & caussis doloris diximus, patet, dolor quidem non sit ipse sensus, sed molestia seu tristitia, non tamen sit sine sensione, ad sensionem autem duo requirantur, ipse partis sensus & animaduertentia, seu superioris facultatis concursus: si vnum horum desit, non fiet dolor. Itaque quæ vni horum sunt contraria, etiam dolori sunt contraria.

Molestæ sensationi contraria est iucunda sensio: talem autem efficiunt, quæ substantiâ sunt molli, ac blando tepidóque, & temperato calore prædita. Vnde Galenus, 7. *method. med. cap.* 6. balneum aquæ tepidæ sensui tactus iucundissimum & dulcissimum esse scripsit. Et Hippocrates, 6. *Epidem. sect.* 4. *t.* 8. cum Medicum suauiter erga ægrum sese gerere iubet, præcipit, vt mollia tactui offerantur, tanquam gratissima. Et Galenus, *in Commentario*, addit, mollia ita tactui esse iucunda, vt suaues voces auditui. Hinc vola manus cuicunque parti apposita dolorem mitigat, & vnctuosa ac pinguia & contactu suo, & calore tepido suauem pariunt sensionem; vt oleum commune dulce, pinguedines animalium temperatæ. Atque hæc sunt propriè Anodyna.

Sensioni autem contraria est sensus priuatio. Sensio autem non fit vel ipso sensu ablato, vel animâ non animaduertente. Quæ ipsum sensum tollunt, naturalem temperiem partis tollunt, aut potius spiritûs, sensionis instrumentum, quasi sopiunt ac stupefaciunt, & talia propriè Narcotica dicuntur, quæ non, nisi summa necessitate vrgente, & cautè adhibenda sunt. *Narcotica.* Narcoticis substitui possunt Hypnotica; cum in somno omnes sensus cessent; modo hypnotica non sint simul narcotica. *Hypnotica.* Aliàs enim nulla inter ea esset differentia.

Animaduertentia tollitur, dum æger ad alia obiecta auocatur, quæ attentionem requirunt. Sic suauia colloquia, cantus suauis, inspectio rerum iucundarum, animum aliò auocando dolorem leniunt. Hinc etiam doloribus duobus corpus infestantibus maior minorem obfuscat, & ob iram & animi perturbationem dolor ex inflicto vulnere sæpe non percipitur. Atque hæ genuinæ, quas dolor per se suppeditat, Indicationes sunt, & hæc vera dolorem quatenus talis, curandi ratio est.

Dum verò alij medicamenta anodyna resoluentia & calida in primo, ac tenuium partium esse statuunt, quæ scilicet euacuent, digerant, rarefaciant, extenuent, concoquant, & æquabile reddant, quicquid in partibus dolore affectis aut humorum acrium, aut lentorum, aut crassorum, aut multorum, tenuibus spiraculis infarctorum, aut etiam vaporosi, aut crassi, aut admodum frigidi spiritus exitum commodum non inuenientis inhærescit, aut conclusum est, vt Galenus, 5. *de s.m.fac. cap.* 19. hac de re loquitur, non propriè anodyna, & quæ omni dolori, à quacunque etiam caussa proueniat, communia sunt, proponunt, sed medicamenta, quæ certis caussis dolorem parientibus occurrunt. Anodynorum autem, vt & Narcoticorum materia in Institut. *lib.* 5. *part.* 1. *sect.* 1. *cap.* 7. proposita est. Et si inter Anodyna & dolorem lenientia etiam calida in primo recensentur, ab autoribus fit hoc, quia calida in primo non multum differunt à temperatis, neque illos limites semper exactè distinguere facilè est. Et licet aliquid materiæ digerant, atque ita remedia caussæ dici posse videantur: tamen materiam totam digerere non possunt.

CAPVT III.

De Dolore Capitis.

Dolor capitis. CVm autem dolor omnibus partibus sensu tactus præditis accidere possit, sæpius inter symptomata in variis corporis partibus doloris fit mentio. Hoc loco saltem de dolore Capitis agemus; de reliquarum partiũ etiam suo loco acturi.

Dolor capitis, Græcis ὀδύνη, ἄλγημα, καὶ πόνος κεφαλῆς atque vna dictione κεφαλαλγία & κεφαλαία dicitur, appellatione à symptomate & parte affectâ simul sumpta: Arabibus Soda.

Caussa.

Caussæ doloris capitis. Caussa continens, vt aliorum dolorum omnium, est solutio continui in partibus sentientibus, seu membranosis in capite. Remotiores sunt, quæcunque continuum soluunt; quæ partim sunt externæ, partim internæ.

Externæ seu euidentes sunt aër calidus ambiens, siue à Sole talis, siue ab igne; frigiditas nimia, flatus & ventus aquilonaris & austrinus, odor grauior, percussio, ictus, & casus.

Internæ sunt primò nuda intemperies calida & frigida. Calida quidem vel intemperiem conciliando, vel humores ad caput euacuando, vel iam in eo contentos flatus dissoluendo, liquando & extenuando, agitando. Huc faciunt vigiliæ, inedia, exercitatio & motus corporis atque animi nimij, qui humores exagitant, extenuant, calefaciunt, & in feruorem agunt. Frigida verò condensando, adstringendo; dum fuliginosa excrementa retinet, calorem naturalem intro agit, spiritus incendit, aut in repletis per austrum capitibus excrementa retinet, in corpore verò puro digerit & dissipat per accidens. Quæ enim singulæ intemperies capitis caussas habeant, suprà *part. 1. cap. 2. 3. 4.* dictum.

Deinde materia peccans seu qualitate, seu quantitate. Qualitatis vitia in materia sunt excessus caloris & frigoris, acrimonia, malignitas, vt in lue venerea, & febribus malignis. Quantitas πλεονεξίαν, seu πλησμονὴν materiæ parit, qua aut humores boni æquabili analogiâ redundant, vt in plethorâ; aut vitiosi & praui, vt in cacochimiâ, quarum vtraque obstructionis meatuum in capite caussa existit, & vasa distendere ac membranas comprimere solet.

Est autẽ materia illa aut humor, aut vapor seu flatus. Ac interdum vapor seu flatus ex pituita viscida copulis membranarum, pericranij scilicet, & duræ matris, inter suturas inhærente genitus, ita crassus & validus est, vt *Suturarum capitis distensio & relaxatio.* præter insignem dolorem, quo affligit, etiam copulas illas membranasque distendendo compagem suturarum cranij relaxet. Cui malo mulieres non inepta ratione fasciis caput vinciendo consulunt; etsi superstitiosa nescio quæ mensuratio sæpe accedat. Nam & Hippocrates, *in libro de iis, quæ in medicatr. fiunt. sub finem*, ἀποστηρίγματα nominat, quibus ossium capitis in suturis διάστασιν, atque hinc natum dolorem, sanare docet. Et Galenus, *2. de loc. affect. cap. 7.* σφαιρικῷ διαδέσμῳ meminit ex Archigenis sententia in Cephalalgiis circa phlegmonem, cuius vsus erat, vt compressione suâ affluxum humorum & vaporum ad caput impediret, & efficeret, ne arteriarum in temporibus pulsu vehementiore caput concussum magis doleret, sicut dolere solent partes affectæ, dum mouentur.

Cæterùm & hoc obseruatum est, acerbos quoque capitis dolores extitisse à vermibus in ipso genitis, *Vermes & calculi in capite.* cuius exemplum ab Hollerio memoratur, vt & à Francisco Hildesheimio *in spicilegio.* Videatur & Schenckius *libr. 1. obseruat.* 82. 83. 84. 85. Tandem calculos in cerebro genitos intolerabiles capitis dolores excitasse compertum est, vt apud Kentmannum in libello de lapidibus videre est.

Affligitur autem caput dolore à materia, hoc est, ab humore vel vapore, vel per ἰδιοπάθειαν vel per συμπάθειαν.

Dolor capitis per essentiam. Per ἰδιοπάθειαν & per essentiam, quando materia continuum soluens dolorémque creans in ipso capite consistit, genita ibidem & cumulata ex imbecilla aut vitiosa nutrimenti concoctione, ob cerebri & partium capitis, ἀσθένειαν & δυσκρασίαν. Et omnino si caput debile fuerit, ad dolorem cum ab externis, tum internis caussis contrahendum paratius est. Scribit quo- *Nota.* que Galenus, *6. Epidem. comm. 2. aphor. 3.* acuta capita, in quibus dentium positus immutatus videtur, vt inferiores è regione superiorum non sint, sed veluti reuulsum ac distortum os videatur, doloribus assiduis conflictari.

Per consensum. Per συμπάθειαν, quando materia ad caput fertur, siue eâ attractâ à dolore aut calore, siue ad caput imbecillum transmissâ à partibus aliis robustioribus, idque motu vel critico, vel symptomatico. Transfertur autem à toto corpore, vt in febribus vapores, in plethora boni humores, in cacochymia praui; vel ab aliquâ parte, vt inprimis à ventriculo, è quo per œsophagum vapores sursum ad caput ascendunt, ab hepate item vapores & humores; vt & à liene, vtero, renibus, intestinis, & genitis in his vermibus, per venas & arterias, & per cœca quoque corporis spiracula. Caput enim, veluti tectum fumosæ domui impositum, excipit quæcunque ab imo effumant, sursúmque feruntur; vnde illud affici necesse est à partibus inferioribus, vel à toto etiam corpore, per connexionem vasorum, quæ in vniuersum corpus sunt dispersa, vt supra etiam *lib. 1. part. 1. cap. 6.* dictum.

Fit hæc sympathia κατὰ κοινωνίαν partium inferiorum, quâ vapores aut humores capiti ab iisdem communicantur: cum alia καθ' ὁμιλίαν fiat, ratione vicinitatis partium dolentium, vt thoracis, faucium, scapularum; alia denique κατὰ σύμφυσιν, vt à spinalis medullæ affectione aliqua, & partium cæterarum, quæ vel tunicas à membranis cerebri, vel neruos sensus caussâ ab ipso cerebro accipiunt.

Atque ita caput consensum habet cum omnibus ferè corporis partibus, etiam remotissimis, pedibus nempe, adeo vt vel minimâ dolente, facilè illud simul compatiatur. Fitque frequentissimè iste consensus cerebri, spinalisque medullæ, & neruorum beneficio. Consentit verò maximè cum ventriculo, ob neruos insignes à sextâ coniugatione prodeuntes. Hinc affecto stomacho illicò simul etiam ipsum cerebrum in consensum trahitur, & afficitur. Sicut contra cerebrum affectum ventriculum in consensum trahit, vnde delirantes, stupidi, vel alio cerebri morbo grauiore affecti nihil appetunt, & si illud ob contusionem & percussionem grauiorem commotum sit, mox ægri vomitus incurrunt molestos, sæpè etiam periculosos, qui non, nisi sanato cerebro, sisti possunt. Quemadmodum & cum vtero, cuius læsio vertiginem, & alios cerebri affectus inducit, in primis autem grauissimos capitis dolores, vaporibus illuc transmissis, excitat, quos è regione capitis dolente, tanquam signo certo, à doloribus, ex ventriculo obortis distingui posse, Laurent. Ioubertus, *cap. de Cephalalg.* docet, vbi scribit, se experientiâ frequenti cognouisse,

dolores

dolores capitis à ventriculo obortos magis anteriorem capitis partem offendere; dolores verò ab vtero verticem & occiput. Et doctissimus Langius, *lib. 1. epist. 49.* idem ferè testatur, quando refert, se illud plusquam centies expertum fuisse in hystericarum, & quauis vteri affectione, solum verticem capitis, prope suturam coronalem, vbi mulieres glaciei frigus & pondus se sentire fatentur, vtero affecto lege quadam consortij condolere. Quod (inquit) si obseruaueris, ad discernendum, quando caput per matricis consensum doleat, tibi plurimum proderit. Quod quomodo accipiendum sit, & quæ eius sit ratio, supra, *lib. 1. part. 1. cap. 6. in quæstione*, diximus.

Differentia.

Differentia doloris capitis. Differentiæ dolorum capitis sumuntur ab obiecto & caussâ efficiente; quâ ratione dolor alius est acer & perforans excitatus ab humore aut vapore bilioso vel adusto, membranas mordicante; alius grauans, qui καρηβαρία dicitur, à pituitosorum humorum copia, vel à plethora, vel ab ebrietate; alius distendens, à flatuum, vel mitiorum humorum abundantia, inter caluariam & pericranium, vel inter caluariam & duram cerebri membranam; alius pulsans, à tenui biliosóque sanguine, vel à spiritu redundante, quo fit, vt arteriæ impletæ ac distensæ vehementius pulsent, membranásque concutiant, quibus continentur ac fulciuntur.

Deinde à parte affecta, vbi dolor aliàs totum caput occupat, aliàs partem eius duntaxat, dextram vel sinistram, anteriorem vel posteriorem, Qui totum caput, aut maximam eius partem obsidet, ac recens est, nec ægro consuetus vel diuturnus, nec ita vehemens, ex quacunque caussâ oriatur, κεφαλαλγία dicitur. Κεφαλαία verò, qui inueteratus ac vehemens est, leuiculâ occasione exacerbatur adeò, vt nec strepitum aut vocem, nec splendorem lucis, nec vehementiorem paulò motum, nec vini potum potum ferre æger valeat, sed quietem ac tenebras amet. Arabes Ouum, ac passionem Galeatem appellant. Atque hic dolor vel continuus est, & curatu difficilis, vel per interualla, tanquam paroxysmos, recurrit & inualescit, vt in epilepsia, & morbis periodicis nonnullis aliis, qui vel sunt ordinati, certis diebus septimanisvè, vel manè, vel sub noctem redeuntes; vel inordinati, qui omni tempore redeunt, præsertim autem tum, quando à caussa externa exacerbantur. Qui verò dimidiam capitis partem affligit, ἡμικρανία & ἡμικρανία dicitur, atque hic etiã vel recens est, vel inueteratus, siue caussam fixam in cerebro habeat, siue aliunde communicatam. Frequenter tamen per sympathiam fit hypochondriorum, & ex interuallis reuerti solet.

Postremò à loco aut situ doloris quâ ratione dolor alius est externus, alius internus. Externus pericranium obsidet, & in superficie percipitur, ad radices capillorum, manúsque pressu exacerbatur. Internus ad tactum mitescit, præsertim si sit sine distensione. Vterque eo vsque aliquando intenditur, vt ad oculorum radices pertingat. Quanquam enim Galenus, *3. de loc. affect. cap. 9.* interiores solùm dolores capitis ad radices vsque oculorum pertingere scribat: tamen & à pericranio oculorum cauum succingi, Fernelius monet.

Signa Diagnostica.

Signa doloris capitis. Caussas euidentes Medicus vel sensus, visus nempe, tactúsque iudicio cognoscet, vel ab ægro & adstantibus de iis certior fiet; nisi fortè mens quoque ægri laboret. Euidentes caussæ si nullæ præcesserint, coniecturam facere oportet, dolorem ab interna aliquâ extitisse. Ac ab intemperie nuda caput dolebit sine sensu grauitatis, tensionis, punctionis, morsus. Si à materia dolor capitis excitabitur, & quidem à vapore, vel spiritu flatulento, tensio aderit sine grauitate, & punctio per interualla, atque alia signa, supra, *part. 1. cap. 7.* enumerata. Si verò ab humore dolor erit, sensus percipietur grauitatis, & dolor erit stabilior. Quæ verò intemperies caussa doloris sit, quæ item materia, ex iis, quæ supra, *part. 1. de signis Intemperier. capitis cum & sine materia*, dicta sunt, patebit. Peccant verò hæ caussæ magis qualitate, si nec tensio, nec grauitas adsit, sed sensus tantùm præter naturam caliditatis, frigiditatis, siccitatis. Magis verò quantitate seu copiâ, si dolor cum tensione & grauitate sit coniunctus.

Cæterum exactè definire, vtrum in dolore capitis afficiantur membranæ cerebri, an cerebrum ipsum, vel partes huic vicinæ, id adeo necessarium ac vtile ad curationem Galenus. *in fin. 2. de loc. affect.* esse non putat; cum semper remedia capiti applicentur. Dolor tamen punctorius membranas cerebri affligi indicat qui si cum magnâ pulsatione sit, inflammationis argumentum est, arteriis, quæ membranas cerebri intexunt, tenui feruidóque sanguine impletis ac distentis. A cæteris circa cerebrum partibus dolor potius cum grauitatis sensu existit.

Signa doloris à vermibus. Signum doloris capitis à vermibus est dolor cum rosione quâdam, & cum pruritu in naribus.

Capitis primario dolentis signa. An autem caput per se, an per consensum afficiatur, sic discernitur. Proprius & primarius capitis dolor est, vbi læsio in aliqua cerebri functione, siue principe, siue sensus & motus ministrâ, deprehenditur, cæteris extra caput membris præter naturam haud affectis. Dolor verò per consensum fit, quando caput per se sanum & bene valens aliunde malè afficitur. *Per consensum signa.* Præterea dolor primarius plerumque continenter, & sine intermissione fatigat; per consensum verò ingrauescit & mitescit, prout intenditur vel minuitur affectus in parte, à qua malum capiti communicatur, teste Galeno, *in fine 2. de loc. aff.* Quod si tamen in primario capitis affectu materia per interualla in capite gignatur, dolor primarius interualla quoque sua habebit: sicut contrà dolor per consensum continuus esse potest, si genita extra caput in parte aliqua materia continenter ad caput feratur. Sed de his, & à qua parte materia, doloris caussa, capiti communicetur, dictum est supra, *part. 1. cap. 5. & 6.* Hoc saltem adhuc monemus, præter alia signa etiam consideranda esse, quæ ab ægri temperie, ætate, idiosyncrasia, sexu, habitu corporis, consuetudine, vitæ genere, anni tempore, cœli statu sumuntur, vt in quacunque doloris capitis specie de eius caussis coniectura certior capi possit.

Signa doloris capitis ex vrina. Morbi quoque, qui dolorem capitis comitantur, vt & vrinæ signa hîc præbere possunt. Nam quibuscunque vrinæ in febribus turbatæ sunt, qualis iumentorum, iis dolor capitis adest vel aderit. *4. aphor. 70.* Ex agitatione enim & feruore humorum per febrem spiritus flatulentus vnà cum calore promptè ad caput attollitur, qui dolorem ibi concitat. Si etiam vrinæ, quæ in morbis claræ minguntur, non facilè turbantur, signum est doloris capitis; quoniam calor naturalis debilis non separat crassa à subtilibus; & qui præter naturam calor adest, vapores calidos de materia crassa resolutos sursum ad caput secum effert. *4. aphor. 17.* Bullæ paruæ per coronam vrinæ sparsæ capitis dolorem adesse significant. Eritque dolor acrior, si bullæ illæ aureæ aut citrinæ fuerint; mitior, si albæ; diuturnus, si diu permaneant. Fernelius, *de vrin. cap. 16.*

Prognostica.

Dolores corporis qui periculosiores. 1. Dolor capitis in cute vel pericranio capitis ab externa caussa excitatus, aut si ab interna à flatibus, vel à materia non admodum copiosa & crassa, vel ab intemperie, quæ in habitum nondum abiit, oriatur, facilius curatur,

curatur, quam qui meninges obsidet, vel à contrariis caussis ortum habet.

2. In doloribus capitis minus periclitantur ægri, quàm in doloribus aliarum partium; vt aurium, oculorum, dentium, coli, periostij ab osse auulsione; eò, quod cerebrum per se sensus expers est, teste Galeno, 1. *de causs. sympt. cap.* 8. Propterea Galenus, *in 2. de compos. medic. secund. loca cap.* 1. inquit, ob capitis dolorem vehementem neminem vnquam aut syncope correptum fuisse, aut se ipsum occidisse, quemadmodum quidem coli dolore vexati fecerint: quod tamen ita intelligendum est, quatenus dolor non alios grauiores affectus accersit.

3. In vehementi capitis dolore cum febre acuta, si vrina alba & clara conspiciatur, malum est. Significat enim bilem sursum ad caput ferri, vnde inflammatio metuenda est, ad quam delirium sequi solet, teste Galeno, *in lib. de vrin. cap.* 5.

4. Dolor capitis fortis subitò delitescens, non sequente alleuiatione per crisin, est lethalis: quia cerebri læsionem, virtutisque animalis destructionem significat.

5. In vehementi capitis dolore extrema frigescere, malum est. Ob vehementiam enim doloris calor naturalis intus retrahitur ad locum affectum, vnde phlegmone facilè excitari potest, ex 4. *aphor.* 48. & 7. *aphor.* 1. & 26.

6. Si dolor capitis, præsertim circa frontem & tempora, vehemens & continuus fuerit, cum febre acuta, & quarto die signum aliquod perniciosum apparuerit, septimo die mortem portendit, vel paulò post: sin contra signa salutaria sese quartò die ostenderint, septimo crisis futura est. Quod si verò ante vigesimum perniciosa signa adfuerint, dolor tamen capitis cum febre vltra id tempus perseuerauerit, tum sanguinis è naribus eruptionem, aut ad diuersas partes abscessum expectare oportet, teste Hippocrate, 3. *Prorrhet. aphor.* 11.

7. Caput vehementer dolenti pus, vel aqua, vel sanguis per nares, os, & aures effluens, febrem soluit, teste Hippocrate, 6. *aphor.* 11.

8. Quibus ex morbo partium inferiorum conualescentibus dolor capitis vehemens superuenerit, si non præcedat excretio manifesta, iis in cerebro futurus est abscessus, morbi materiâ ab inferioribus ad superiora conuersâ. 4. *aphor.* 32.

9. Qui in doloribus capitis æruginosa vomunt, & cum surditate vigilant, ij citò vehementer insaniunt, ob collectam in cerebro bilem adustam, & consensum orificij ventriculi cum cerebro. 1. *Prorrhet. comm.* 1. *aphor.* 10.

10. Capite dolentes, & catoche detenti, ac delirantes, cum intercepta aluo, & ferociente intuitu, facieque impensè rubentes, opisthotono corripiuntur. 1. *Prorrhet. comm.* 2. *aph.* 56.

11. In capitis dolore coma & surditas, & hypochondriorum tensio, & corporis incontinens iactatio, parotides vel abscessus ad aures significat, ex raptu materiæ ad superiora. 1. *Prorhet. comm.* 3. *aph.* 26. & 77.

12. Dolores capitis ex parotidibus, aut alia quacunque caussa, cum febre acuta, si in die non critico soluantur, aut repentè euanescant, inutiliter soluuntur. Significat enim μετάστασιν seu translationem materiæ ad alias partes, teste Galeno, 1. *Prorrhet. comm.* 3. *aphor. vlt.*

13. Quibus capitis dolores fiunt, & sonitus aurium sine febre, & vertigo, & vocis surditas, & manuum torpor, ij aut apoplectici, aut epileptici, aut obliuiosi fiunt, ex pituita crassa & viscida in cerebro & neruis cumulata. Hippocrates, *in Coac. prædict. tota parte, qua de dolore capitis agit.*

14. Quicunque sani capitis dolore repentè corripiuntur, & statim obmutescunt, ac stertunt, ij intra septē dies pereunt, nisi febri valida corripiantur, teste Hippocrate, 6. *aphor.* 51. Apoplexia enim significatur ex spiritus flatulenti, aut humoris crassi copia, neruorum principium obstruentis; quam materiam febris concoquere & dissoluere solet.

15. Quicunque in febre non lethali dixerit, sibi caput dolere, aut præ oculis obscurum quid apparere, si cardiogmus accesserit, ei biliosus vomitus expectandus erit; præsertim si rigor partium infra hypochondria superuenerit. Quibus verò in eiusmodi febre caput dolentibus visus hebetudo contingit, aut splendores ob oculos obuersantur, & pro cardiogmo aliquid tenditur in hypochondrio dextro aut sinistro, neque cum dolore, neque cum inflammatione, iis sanguis è naribus fluxurus est, 3. *prognost. aphor.* 30. *Hæmorrhagiæ futuræ signa.*

16. Si dolor capitis non ab initio ægritudinis affuerit, sed circa tempus criseos affligere cœperit, & spiratio repentè facta sit difficilior, retractis hypochondriis, & pulsus tumeant, & arteriæ in temporibus pulsent, & genæ vel nasus rubicundior sit, ac spontaneæ lacrymæ adsint, aut splendores ante oculos versari videantur, & æger manibus nares scalpat, nonnunquam etiam delirium accedat, ex humoris ad superna motu; tum sanguinis per nares fluxum expectare oportet, teste Galeno, *in fin. lib.* 1. *ad Glaucon.*

17. Vterum gerentibus capitis dolores soporosi cum grauitate obuenientes, mali sunt. Fortassis autem his etiam conuulsiuum quid pati contingit. 1. *Prorrhet. comm.* 3. *aphor.* 11.

18. Dolor capitis vehemens & assiduus, qui nullis præsidiis cedit, metum affert secuturæ cœcitatis, ob fluxum humoris ad oculos. Rhases, *in 9. ad Mansorem.*

Indicationes.

Indicationes sumuntur vel à dolore ipso, vel à doloris caussis.

A dolore, qui per se anodynum indicat, sumpta indicatio non attenditur, nisi is adeo vehemens sit, vt curationem ad se trahat; quod fit, quando vigiliis continuis, & intensis vires prosternit. Ac tum, vt dictum, postulat remedium anodynum, idque, quod aut verè tale est, si dolor ipse sit remissior; aut sic tantum appellatum, si dolor sit intensior. Vtrumque quale sit, capite præcedente dictum.

A caussis doloris indicationes sumptæ dolorem vnà cum caussa auferre, partique integram sanitatem restituere docent. Si nimirum caussa doloris sit extrema & euidens, remoueatur illa, ne malum foueat vel augeat. Si interna sit, eáque intemperies, per oppositionem contrarij mutetur; si materia sit, seu intemperies cum materia, materia illa euacuanda, reuellenda à capite, vel si fixa ibi hæreat, discutienda; intemperiésque temperanda, & caput roborandum; sicut hæ indicationes supra, *part.* 1. propositæ sunt.

Curatio.

Curatio doloris capitis. Dolorem itaque tanquam anodynum mitigat succus aut mucilago maluæ vel altheæ cum oleo rosar. vel cum lacte muliebri capiti applicata; emulsio amygdalar. dulcium, decoctum flor. chamæmeli, meliloti, sem. fœnigræci, panis è tritico lacte tepido madidus, ol. chamæmeli, anethini, commune cum vino albo tenui.

Si hæc non sufficiant, & dolor ac vigiliæ inualescant, veniendum est ad hypnotica & narcotica, vt sunt lactuca, nymph. solanum, mandragora, capita papau. opium. Progrediendum verò est à mitioribus ad valentiora & opiata. Atque talia narcotica non applicentur suturæ coronali, quo loco facilè non cerebrum penetrare possunt, nec occipiti, vbi principium est neruorum & spinalis medullæ, sed fronti. Cerebrum enim *Opium cerebro & neruis nocet.*

enim & nerui opium & narcotica sine damno non ferunt. Si intrinsecus quoque ob doloris vehementiam iis vti requirit necessitas, cautè propinentur, & bene correcta, vt *Philonium Romanum, Tryphera magna, Requies Nicolai, pilula de cynoglossa* à Scrup. i. *ad* Scrup. ii. & præcipuè *Laudanum opiatum* ad gr. ii. vel iij. Tempus vtendi hisce est, si dolor vehementer vrgeat, vt spes non sit, illum euacuatione priùs, vel per venæ sectionem, vel per pharmacum purgans mitigatum iri.

Doloris capitis ab intemperie curatio. Quomodo autem caussæ doloris tollendæ sint, & qua ratione intemperies nuda, vt & cum materia, scil. cum sanguine, pituita, bile, melancholia, flatu, per primarium cerebri affectum & per consensum, tollendæ sint, supra, *part.* 1. dictum, quæ hîc repetere opus non est. Hoc saltem monemus, vt in topicis eligantur ea, quæ simul sunt anodyna. In temperie frigidâ hoc Epithema commendatur:

℞. *Pulu. zedoaria* Dra. i. *aq. betonica, verbena, sambuci,* an. Vnc. i. Misce.

Verbena vis. In omni etiam dolore capitis tanquam singulare medicamentum commendatur aqua verbenæ destillata, quæ & capiti extra applicatur, & pondere Vnc. iiii. vel v. assumitur. *Amuleta.* Imò amuleti loco eadem viridis collo appendendi potest; quo remedio miraculi instar ægrum quendam, qui nullis aliis remediis, quantumuis optimis, siue internis, siue externis curari potuerit, restitutum fuisse, refert Forestus, *lib. 9. obseru.* 52. Potest etiam eadem herba in coronæ modum circumponi, vel cum rosaceo & aceto applicari. Alia amuleta ad capitis dolores enumerantur ibid. *in scholio.*

A calore Solis. Si verò dolor capitis ortum habeat à calore externo, qualis est solis, balnei, ventorum australium, quam cephalagiam δὶ ἔγκαυσιν veteres nominarunt, Galenus, 2. *de compos. medic. secund. loc. tit.* 3. caput infrigidantia adhibet, quæ si actuali suâ frigiditate minus præstant, quam præstare debebant, vlterius illa refrigeranda vel demergendo in aquam gelidam, vel circumponendo glaciem. Ita enim fieri affirmat, vt non solum calor in capite excitatus tollatur, sed humores etiam & vapores, qui ad caput fortè impetum faciunt, deorsum in corpus trudantur, vbi discuti postea facilè siue à natura, siue ab arte possunt. Qualia autem ista sint, & quomodo applicari debeant, supra, *part.* 1. *cap.* 1. dictum.

A casu vel percussione. Quod si dolor capitis existat à casu vel ictu, sitque sola contusio absque vulnere & cranij fractura, præmissâ reuulsionis gratiâ phlebotomiâ, aut clystere, aut vtroque, caput rasum inungatur oleo rosaceo & myrtino mixtis, & aspergatur puluis rosarum siccarum & myrtillorum ad prohibendam inflammationem, quam febris & delirium comitari solent.

Vel ℞. *Pulu. myrtyll.* Vnc. i. *nucis cupress. sumach, balaust. rosar. rubr.* an. Drach. ii. *ol. rosac.* vel *chamæmel.* q. s. F. Cataplasma.

In fine ad discutiendum & resoluendum addatur absinthium, schœnanthum, farina lentium, fabarum. Laudatur & vnguentum è matrisyluiâ, quod materiam foras è capite attrahit.

Si verò cranium vel fractum, vel contusum esse suspicio adsit, curatio instituatur vt supra, *part.* 1. *c.* 21. & *seqq.* dictum.

Doloris Capitis ab ebrietate. Dolor capitis ab ebrietate, etsi præsidia medica mereri non videatur: tamen quia ebriis grauissima symptomata accidunt, qualia sunt delirium, vertigo, tremor, conuulsio, apoplexia, & denique mors ipsa, vt ex 3. *sect. problem. Aristot.* & ex 5. *aph. sect.* 5. constat, planè negligi non debet. Perficitur autem materiæ euacuatione, & à capite repulsione, & intemperiei, si quæ inducta est, alteratione. Itaque si crudum vinum in ventriculo fluctuat, æger mox euomat. Pòst repellentibus vtendum est, vt ol. rosac. cum aceto, aut cum hederæ & brassicæ succo. Vel imponatur hoc Oxyrrhodinum:

℞. *Aq. rosar. optim.* Vnc. iiii. *chamæmel. flor. sambuci, persicor. anethi,* an. Vnc. ß. *succ. rosar.* Drach. vi. *acet. rosaci* ℥. ij. M. pro Oxyrrhodino.

Vtatur etiam medicamentis calorem à vino temperantibus.

Exempl. gratia tale detur Electuarium:

℞. *Conseru. rosar.* Vnc. iii. *acetos.* Vnc. i. *rob. ribes, rad. condit. cichor.* an. Vnc. ß. *spec. diamarg. frigid. corall. rubr. præparat.* an. Scrup. i. Cum *syrup. acetosit. citri,* F. Electuarium.

Inprimis *syrup. de succo citri*, vt & *granator.* vel *iulep.* ex iis cum aq. conuenientibus paratus extinguit calorem à potu vini contractum, & vapores deprimit.

Quod si dormire nequeat, fricentur pedes & manus sale & aceto. Tandem alatur cibis boni succi, moderatè refrigerantibus, & vaporum ad caput ascensum prohibentibus, vt prisanâ hordeaceâ, pullis gallinaceis cum agresta vel lactuca, pyris coctis, cydoniis conditis, & in fine mensæ de puluere coriand. sumat cum saccharo.

Quod autem vulgo persuasum est, vini noxam vini potu deleri, id in iis locum habet, qui ob ventriculi imbecillitatem ex frigiditate vinum hesternum & immoderatè assumptum integrè non concoxerunt, vnde crudi halitus ad caput mittuntur. *An vini potus vini noxam tollat.* Talibus enim Hippocrates vini meraci cotylam seu heminam, qui dimidius sextarius est, propinat, *in fine 2. Epidem.* vt coctio nutrimenti iuuetur, cruditates corrigantur, & vapores crudi in capite discutiantur. Iisdem etiam ieiunium nocet; cum vaporum sursum ascendentium copiam & acrimoniam augeat, quos cibus assumptus reprimit & mitigat. Et omnino, si quis ob copiam aut vitium alimenti cruditatem patiatur, parum iterum alimenti sumere, quod melioris sit substantiæ, cruditatem aufert. Natura enim noui alimenti, eiusque grati, aduentu coctionem aggreditur, & quam antea non valuit perficere, noui alimenti accessu coctionem perficit; aut certè natura nouum alimentum, vt gratum, arripit & coquit, crudum autem, in quo coquendo frustra laborabat, dimittit; hinc facultas expultrix exsurgit, & id expellit, vnde accidit, vt ampliùs naturæ molestum non sit. Nam crudum, quod superingestum in cruditate nocet, id tantum est, quod iterum quantitate ventriculi vires superat: at quod in pauca quantitate sumitur, naturam ad coctionem reuocat, & cruditatem corrigit, non nocet.

Vltimò, si à vermibus in capite contentis sit dolor, *Doloris capitis à vermibus curatio.* quomodo is curandus sit, ex iis, quæ, *part.* 1. *cap.* 18 dicta sunt, patet: & omnino quomodo caussæ omnes doloris capitis tolli debeant, ex iis, quæ, *part.* 1. dicta sunt, manifestum euadit.

De Κεφαλαία & ἡμικρανία.

Cephalæa & Hemicrania. In specie saltem aliquid de Cephalæa & Hemicrania dicere libet. Vterque hic affectus diuturnus & δύσλυτος est, nisi quod alter caput totum, alter partem eius duntaxat alteram occupat; quanquam Hemicraniæ vocabulum etiam de recenti dolore dimidij capitis vulgò vsurpetur. A Cephalalgia verò differt, non caussis & signis, sed caussarum magnitudine & pertinacia. Nam in Cephalæa & Hemicrania dolor non solùm diuturnus, sed adeo quoque vehemēs & grauis est, vt æger in tenebris & quiete contineri cupiat; leuique occasione dolor ita exacerbatur, vt tanquam malleo percuti caput, & frangi ac diuelli æger existimet. Quemadmodum Galenus scribit, *in 2. de Compos. med. secundum loca, cap. de Cephalæa*, &, *in 3. de locis affect. cap. 9.* Malum hoc fœminas frequentius affligit, teste Aureliano, ob diligentiam in alendis & ornandis capillis.

Quoniam igitur Cephalæa ex confirmata aliqua capitis intemperie, aut ex copia crudorum & crassorum humo-

humorum caput replente & obstruente, vel vapores quoque continenter eò mittente, aut ex acrium humorum in alto capitis residentium morsu, aut denique ex pericranij & meningum cerebri diuturna quadam affectione oritur: facilè est intelligere, iisdem præsidiis ac remediis hîc vtendum esse secundum caussarum diuersitatem, quibus in Cephalalgiæ differentiis & intemperiebus capitis cum materia; fortioribus tamen, diutiúsque & frequentius, ob caussarum vehementiam & contumaciam maiorem. Neque differenda est huius mali curatio. Nam ex vigiliis delirium & insaniam sæpenumero affert. Sequi etiam solent cæcitates, apoplexiæ, epilepsiæ, paralyses, lethargi, & similes affectiones capitis grauissimæ.

Itaque euacuationes omnis generis vniuersales & particulares hîc conueniunt, & reuulsiones ac topica, prout conditio materiæ, & affectio vel totius, vel capitis solùm, & loci in capite requirit.

Si plethora adsit, phlebotomia quoque fiat, & cephalica aperiatur. Tandem & vena frontis secetur, vel narium venæ aperiantur, & cauteria applicentur. Imò nonnulli etiam arterias aperiri suadent, de quibus omnibus suprà, *part.* 1. dictum,

Vtile etiam est in inueterato hoc malo decoctum ligni Guaiaci vel Chinæ, vel sarsæparillæ, vel ligni sassafras; quorum formulæ supra etiam propositæ, & passim extant.

Diæta.

Diæta medicamentis respondeat; quæ qualis esse debeat, suprà, *de Intemperiebus capitis*, dictum. Sicut autem in omni dolore capitis vitanda sunt, quæ ipsum replent, aut sua acrimoniâ cerebro molesta sunt, qualia suprà, *part.* 1. *cap.* 1. enumerata sunt: ita alimentis semper admisceantur, quæ cerebrum naturâ suâ roborant; quo in genere sunt rosmarinus, maiorana, saluia, fœnicul. nux moschata, caryophylli, & ex frigidis rosæ & violæ. Somnus denique immoderatus in omni capitis dolore improbatur, præsertim meridianus, & qui à cibo statim capitur. Hic enim caput insigniter replet.

LIBRI PRIMI
PARTIS III.
SECTIO SECVNDA,
De Oculorum & Visus Morbis ac Symptomatibus.

CAPVT I.
Continens nomenclaturam Affectionum quæ Oculis accidunt.

Cum Symptomata, quæ tactui, vt sensui communissimo, accidunt, proximè explicauerimus: iam etiam qui reliquis sensibus, & eorum organis, accidant morbi & symptomata, dicendum. Cum autem inter sensus externos facilè primas obtineat visus, ab eo faciemus initium, & primò morbos, qui oculo accidere solent, proponemus; deinde de variis visionis læsionibus, & aliis symptomatibus, quæ oculis accidunt, dicemus. Etsi verò oculus parua corporis pars est: tamen vix vlla alia est, quæ tot morbis sit obnoxia, & ingentibus ac variis casibus oculi natura patet, vt Celsus, *lib.* 6. *cap.* 6. loquitur. Cum autem, vt idem Celsus subiicit, magnam partem ad vitæ vsum & dulcedinem conferant oculi, summâ curâ tuendi sunt, ideóque etiam de eorum affectionibus præter naturam diligentius agemus. *Oculus varijs morbis obnoxius.*

Et primò quidem morbos oculi quod attinet, de iis acturus Medicus omnino oculorum naturalem constitutionem cognitam habeat, necesse est: quæ qualis sit, ab Anatomicis cognoscendum, & præcipue Iul. Casserio Placentino, *de sensuum organ. lib.* 5. & Hieronymo Fabritio ab Aquapendente, *lib. de oculo, visus organo.*

Oculus autem dupliciter consideratur; primò & propriè, vt ex iis partibus, tunicis, humoribus & neruis, opticis scilicet, quæ ad visum proximè conferunt, constat; deinde vt etiam eas partes connexas habet, quæ siue propter eius custodiam, siue propter commodiorem eius vsum, adiecta sunt, quo modo etiam ad oculum pertinent cilia, palpebræ, musculi. Atque posteriore hoc modo de oculo agit Galenus, 4. *de compos. medic. sec. loca*, quem & nos sequemur. *Oculi partes duplices.*

Atque ita diuidemus morbos oculi in tres classes. 1. sunt morbi partium, quæ oculis quasi tegumento & munimento sunt, palpebrarum puta: 2. sunt morbi, qui singulis partibus, quæ oculos constituunt, & ad eos pertinent, accidunt: 3. sunt morbi totius oculi. *Morbi oculi quotuplices.*

Primò palpebrarum vitia quod attinet, sunt ea: Tumor, ἐμφύσημα; asperitas, callositas, scabies palpebrarum, Græcis τράχωμα, τραχύτης, δασύτης, τύλωσις, ψωροφθαλμία: Tumores & tubercula palpebrarum, ὑδατὶς, verrucæ, κριθὴ, hordeolum, χαλάζιον, grando, λιθίασις, nodi & excrescentiæ, ἐκτρόπιον, palpebrarum inuersio, & λαγωφθαλμία, vel λαγόφθαλμον: palpebrarum inter se & cum aliis oculi partibus coalescentia & cohærentia, ἀγκύλωσις & ἀγκυλοβλέφαρον, cancer palpebrarum, liuor palpebrarum ex percussione, φθειρίασις, vbi in palpebrarum pilis pediculi nascuntur, quæ tamen & aliis partibus pilosis communis est. φαλάγγωσις, τριχίασις, vbi pili inutiles, & oculos pungentes in palpebris nascuntur, διστιχίασις, vbi duplex vel multiplex pilorum ordo nascitur, μαδάρωσις vel μίλφωσις, pilorum palpebrarum defluuium, πτίλωσις, palpebrarum crassities cum pilorum defluuio. *Palpebrarum vitia.*

Symptomata, quæ motui palpebrarum accidunt, sunt, oculos aperiendi impotentia, & ἵππος, tale vitium, quo palpebræ instabiles perpetuò nictant. Alij tamen totius oculi vitium esse malunt.

Interdum quoque res externæ oculis incidunt, quæ sub palpebris hærentes oculos infestant.

Deinde singulæ oculi partes suos morbos habent, & primò quidem tunicas quod attinet, annatæ seu coniunctiuæ morbi sunt, τάραξις, ὀφθαλμία, χήμωσις, pannus, πτερύγιον, vnguis seu vngula. *Annatæ tunicæ vitia.*

Annatæ cum palpebris communes morbi sunt, σκληροφθαλμία & ξηροφθαλμία.

Corneæ tunicæ morbi sunt, color vitiosus, albugo, pustulæ, & vlcera varia, quæ secundum varias circumstantias varia nomina accipiunt, ὑπόπυον, quando pus sub cornea continetur, ruptura corneæ. *Corneæ vitia.*

Annatæ & corneæ communia vitia sunt, ὑπόσφαγμα seu suffusio, aut suggillatio, pannus, vulnera, pustulæ, vlcera.

Vueæ tunicæ morbi sunt πρόπτωσις, seu procidentia, quæ varia nomina pro varia ratione accepit. *Vueæ vitia.*

Pupillæ morbi sunt, μυδρίασις, pupillæ dilatatio, φθίσις, pupillæ angustia; ὑπόχυμα, pupillæ obstructio, & humoris præter naturam inter corneam & crystallinam collectio. *Pupillæ vitia.*

Habent & anguli oculi sua vitia, quæ sunt pruritus, αἰγίλωψ, ἐγκανθὶς, cum caro augetur, ῥυὰς, tumores scirrhosi. *Angulorum vitia.*

Humoris Crystallini vitia sunt, glaucoma, exsiccatio, diminutio, situs mutatio. *Crystallini vitia.*

Humo

Aquei vitia. Humoris quoque aquei dantur vitia & morbi; quando scilicet is minus est pellucidus, inæqualiter crassus, opacus.

Vitrei vitia. Vitreus etiam humor sua habet via, vt si sit impurior, obscurior, debitam figuram non habet.

Neruorum opticorum vitia. Neruis opticis accidunt, obstructio, coarctatio, ruptio, conuulsio.

Spirituum opticorum vitia. Spirituum opticorum vitia sunt, dum fiunt obscuri, crassi, imminuuntur, aut deficiunt. Pertinent huc splendores nocturni, dum lumen oculis noctu obuersatur.

Musculorum vitia. Musculorum vitia sunt, cum vel conuelluntur, vel laxantur, vel secantur.

Totius oculi morbi. Toti verò oculo accidunt, ἀτροφία, seu imminutio, ἐκπιεσμὸς, seu procidentia, strabismus, vulnera, cancer, tumores.

Symptomata oculorum. Atque hi sunt morbi oculorum. Symptomata quod attinet, & primò actiones læsas, cum oculus sit videndi organum, huc pertinent omnes visus læsiones, ἀμαύρωσις, ἀμβλυωπία, visus hebetudo, lusciositas, cæcitas visus deprauatus, vt nyctalopia, παρόρασις, strabismus, cum vna res duplex apparet, cum res omnes inuersæ apparent. Et cum, vt commodior visio fiat, oculi etiam sint motu præditi, in motu quoque accidunt symptomata, paralysis & conuulsio Et cum oculus etiã tactu sit præditus, sæpe etiam dolori obnoxius est. Cum etiam vt aliæ partes nutriantur oculi, in nutritione obtingens vitium est atrophia. Deinde in qualitatibus mutatis est color præter naturam. Tandem excrementorum vitia sunt epiphora & lachrymæ, λῆμαι, lachrymæ cruentæ. De quibus iam ordine dicemus.

De Morbis & Vitiis palpebrarum.

CAPVT II.

De Tumore Palpebrarum, Emphysemate & Inflammatione earundem.

PAlpebrarum officium est, oculos clausos ab externis iniuriis tueri, & tempore somni lumen arcere: vbi verò aperti sunt, præstare, vt oculus species visibiles admittere possit. Vnde palpebræ facultatem habent, quâ motu voluntario moueri possint, præsertim superior, vt scilicet oculi aperiri & claudi possunt, quotiescunque libuerit. Hinc palpebræ proprios musculos habent, neruos, qui spiritum animalem aduehunt. Quapropter symptomata, quæ palpebris accidunt, præcipuè in motu læso erunt. Morbi verò, qui iis accidere possunt, varij sunt, quos alij aliter recensent. Commodissimè tamen sequenti modo enumerari, & appellationibus distingui posse videntur.

Tumor palpebrarum. Inter eos primò est Tumor. Tumor autem palpebrarum aliquando à caussis externis ortum habet, vt contusione, ictu vespæ, apis, araneæ, vel similis insecti, à contactu vrticæ; aliquando ab internis, ab humore aut vapore, vel calido, inflammationem aut exulcerationem pariente, vel frigido, palpebras inflante, qui tumor ἐμφύσημα, & palpebrarum inflatio appellatur.

Palpebrarũ inflatio. Et quidem hoc malum aliàs à caussis externis excitatur, nonnunquam affectus alios sequitur, vt apostema in locis circa oculos & genas, lethargum, carum, item cachexiam & hydropem, quæ singula suam curationem peculiarem requirunt. Plerumque ophthalmiæ grauiori succedit, quando tumor ita increscit, vt palpebræ vix claudi possint.

Si à caussâ calida sit tumor, locum habent medicamenta, quæ in ophthalmia vsurpari solent; de quibus postea dicetur: quale etiam est ophthalmicum, quod in curatione ophthalmiæ Rhases præscripsit, atque primum est inter ocularia illa remedia, & infra; *cap.* 21. proponetur.

ἐμφύσημα. Ἐμφύσημα verò, quod est tumor laxus sine dolore οἰδήματι similis, ab humore aquoso ac seroso ortum habens, accidit in febribus diuturnis, vigiliis, in cachexia, hydrope, lethargo, caro, & propterea curatur morbis iis quibus coniungitur, sublatis. Fouere tamen licet palpebras decocto florum chamæmeli, rutæ, cumini; vel inungantur palpebræ oleo chamæmeli, anethi, rutæ, vel melle.

Si à vespæ vel apis ictu tumor fit, remoto aculeo lamina ferrea imponatur, donec dolor è punctione euanescat; postea resoluentia adhibeantur, vel apis ipsa cõtrita imponatur. Si ab araneæ punctura tumor fit, theriaca vel Mithridatium imponatur. Si à contactu vrticæ vel aliarum rerum calidarum, inungatur palpebra oleo rosarum, vel succo phantaginis aut semperuiui cum oui albumine.

CAPVT III.

De Trachomate, Densitate, Asperitate, Callositate & Scabie Palpebrarum.

τράχωμα palpebrarũ. TΡάχωμα, παχύτης, δασύτης, σύκωσις, τύλωσις, ψωροφθαλμία, Densitas, Asperitas, Callositas, Scabies Palpebrarum, etsi vt distincti affectus ab autoribus proponi soleant: tamen cum communes caussas, & communem generationis modum habeant, & solùm gradibus differre videantur, omnes hos affectus hoc capite coniungemus: sicut etiam nonnulli alij Medici sub communi τραχώματος nomine eos comprehendunt. Cum enim palpebræ continuò, dum aperiuntur & clauduntur, supra tunicis oculi externis moueantur, membranæ verò illæ leues & exquisito sensu præditæ sint; etiam palpebræ intus molles & leues esse debent, vt facilè, & absque molestia supra oculorum tunicis moueri possint. Quæ earum constitutio naturalis cum in omnibus affectibus nominatis mutetur, etiam communi τραχώματος seu asperitatis nomine omnes comprehendi solent.

Τράχωμα autem est internæ palpebrarum partis asperitudo cum rubedine & pruritu, nonnunquam & cum pustulis seu tuberculis semina ficus vel milij referentibus, ab acri & salso humore ortum habens.

Et primò quidem dum materia hæc pauca est, saltem asperitatem quandam & pruritum excitare solet, cum molestia quadam in parte interiore palpebræ, præsertim cum mouetur, ad quam frictio sequitur, & ad hanc copiosioris materiæ attractio, vnde scabies succedit. Affectio nimirum hæc est morbus in superficie & in continui solutione, cui symptomata accedunt, pruritus & rubor.

Caussa.

Caussa. Caussa proxima est humor adustus, mordax & salsus, siue sit sanguis adustus, siue bilis, siue pituita salsa, siue humor serosus, salsus, siue bilis atra. Plerumque tamen à mixto in massa sanguinea humore hoc malum excitatur. Possunt etiam hoc malum inducere collyria nimis acria, nimis diu adhibita.

Hinc ad malum hoc faciunt humores acres, salsi in capite collecti, aut hinc inde fluentes, & quæcunque ad talium humorum generationem faciunt, vt cibi salsi, &c.

Differentia.

Recensentur autem huius affectus tres species seu gradus. Primò enim cum palpebræ, si inuertantur, quasi densiores & inæquales apparent, affectio ea, vt Aëtius ex Seuero, *tetrab. 2. serm. 3. cap. 43.* tradit, Δασύτης, Densitas palpebrarum nominatur, in qua palpebræ intus rubent, inæquales & asperæ sunt, ac pruriunt.

Trachomatis differentia.

Densitas palpebrarum.

Secundus gradus est, cum iam maior est affectio, & non solum densitas & inæqualitas in palpebris inuersis apparet, sed manifesta iam asperitas & rubor, adeò vt intra eam emineant quasi grana ficus immaturæ; vnde Græcis affectio σύκωσις, Latinis ficosa palpebra nominatur.

σύκωσις.

Tertius gradus est, quando iam inueterauit vitium, & pars interna palpebræ exulcerata est, ac scissuram & callositatem contraxit, Græcis dicitur τύλωσις, Latinis callositas palpebræ. Germani vocant, *den Ascherschutt*, quia mulierculæ credunt, malum hoc ex cineribus, ex quibus lixiuium paratum fuit, generari, si nimirum quis ad locum illum, in quo tales cineres iacent inopinato deuenit.

τύλωσις.

Adiungenda est his ψωροφθαλμία, Scabies palpebræ. Quanquam enim à trachomate, eiusque speciebus in eo differat, quod non solùm pars palpebræ interna afficitur, sed tota palpebra, præsertim versus oculorum angulos, cum pruritu rubet, aspera ac scabiosa est, & exulceratur: tamen cum eundem generationis modum habeat, eam hic coniungere libet.

Psorophthalmia.

Signa Diagnostica.

Si palpebra inuertatur, rubea apparet & aspera, ac veluti ficus semen, vel milij grana eminere videntur. Si à sanguine est, maior adest rubedo sine magno pruritu: si à bile, minor rubedo, & maior pruritus, ac pustulæ paruæ apparent: si à pituita salsa, maior est pruritus, & maior serosi humoris copia exit: si à bile atra, rubedo est obscura. asperitas maior, & quod effluit, liuidum est.

Prognosticum.

Τράχωμα in primo gradu curationem suscipit; σύκωσις rarò; τύλωσις rarò aut nunquam, & maxima cum difficultate.

Curatio.

Curatio.

Totum corpus & caput, prout hic vel ille humor peccat, conuenienti modo primò euacuandum est; materia à capite auertenda, &, si materia per venas & arterias externas fluat ad oculos, repercutientia interinitia in fronte & temporibus adhibenda, vt suprà, *parte 1.* dictum.

Deinde adhibeantur topica, primo quidem emollientia & intemperiem partis alterantia, atque acrimoniam humorum temperantia: postea verò abstergentia & exsiccantia vsurpentur.

Ad emolliendum instituatur fomentum ex decocto hordei, violarum, radic. altheæ, semin. fænigræci, & simil. faciem super vaporem conuertendo, aut pannum linteum duplicem hoc decocto madidum supra oculos aliquoties ponendo.

Vel ℞. *Maluæ, betæ, portulac.* an. M. j. *acetosæ* M. ß. *flor. rosar. rubr. meliloti*, an. p. j.

Coquantur in aqua, cuius vapore mane & vesperi oculi foueantur.

Vel ℞. *Endiuiæ, portulacæ, dentis leonis*, an. q. s.

Contundantur, & cum *albumine oui* & modico *oleo rosat.* misceantur & oculis imponantur; vel succus horum expressus imponatur. Hoc enim modò pars refrigeratur, mala intemperies tollitur, & acrimonia humorum temperatur. Vel linteo aquâ rosarum taraxaci, acetosæ, & oxylapathi madido oculus sæpe foueatur.

Ad abstergendum, quæ primo loco leniora, postea fortiora esse debent, vtilia sunt, *sacchar. candum, crocus, aloë, ruta, vitriolum, alumen, camphora*, & similia.

Vt ℞. *Vnguenti pomatæ* ʒ. ß. *tutiæ aquâ rosar. lotæ, sief. albi*, an. ʒ. ß. *vitrioli Romani* ℈. ß.

F. Vnguentum pro palpebris.

Vel ℞. *Fol. rutæ, chelidon. maior. flor. cyani*, an. M. j. *vitrioli, aluminis*, an. ℥. ß. *camphor.* ʒ. j.

Affundatur aquæ agrimoniæ & vini albi, an. q. s. Stent in infusione per biduum. Postea destillentur in Balneo.

Fortius est hoc.

℞. *Aqu. flor. cyani, chelidon.* an. ℥. iiij. *sem. rutæ* ℥. ß. *vitrioli albi* ʒ. ij. *viridis æris* ʒ. ß.

Coqu. in vase clauso, postea colentur.

Vel ℞. *Æris vsti, cadmiæ lotæ, cerussæ lot.* an. ʒ. j. *aloës, myrrh.* an. Drach. ß. *sal. ammoniac. floris æris.* an. Scr. ß. M.

F. Puluis subtiliss. & conficiatur inde cum melle Linimentum pro palpebris.

Fortius est sief rubrum Rhasis; mitius rubrum Mesuæ, in quo vitriolum omittitur.

Sarcocolla quoque in lacte nutrita, & cum succo chelidon. mixta, ac palpebris illita, pruritum tollit.

Diligenter verò in horum vsurpatione attendendum, ne fortius, quàm ex vsu est, vim suam oculis imprimat. Et proinde si dolor ac rubor intensior sequitur, dies aliquot ab hisce remediis abstinendum. Sæpe, cum recens malum est, sufficit parùm aloës, cum aqua rosarum mixtum & palpebris illitum, vel myrrha cum lacte mulieris dissoluta, vel vnguentum rosatum Mesuæ cum cum pauxillo tutiæ præparatæ mixtum adhibitum.

Cautio in palpebris curandis obseruanda.

Vbi malum medicamentis hactenus expositis non cedit, frictionem palpebræ præcipiunt, & ægro supino iacente palpebram inuertere iubent, eamque foliis ficus aut parietariæ, aut cum saccharo cando, aut cũ spuma maris, vel osse sepiæ fricare leniter, & quidem eo vsque, donec sanguis prorumpat, & granulosa substantia absumatur; postea oculum aquâ rosarum tepida abluere. Rhases instrumenti meminit, quod, *diuision. l. 1. cap. 22.* Rosam nominat, Græcis βλεφαρόξυστον dicitur, à cuius vsu palpebram abluit aquâ cum pauco aceti mixta, & alia administrat, quæ citato loco videantur.

Ad scabiosas, rubras, & exulceratas palpebras post vniuersalia remedia vtilis est in principio fomentatio cum decocto rad. oxylapathi, acetosæ, & maluæ.

Scabies palpebrarum.

Postea

℞. *Aq. pimpinell. chelidonij, oxylapathi*, an. Vnc. ix. *alumin. vsti, camphorij, oculor. cancri prad.* an Drach. sem.

Coq. & aquâ istâ de die bis vel ter palpebra scabiosa abluatur.

Forestus feliciter vsus est linimento ex vnguento rosato, adiecto pauxillo tutiæ præparatæ.

Vel ℞. *Butyri sine sale* ℥. j. *aqu. rosar.* ʒ. ij. *terebinth.* ʒ. j. *albumen oui* vnius, Conquassentur diligenter, donec commisceantur.

Vel ℞. *Vnguent. rosat.* Vnc. j. *saporis Veneti* Drach. ß. *sulphur. viui* Drach. j. *sarcocoll. aloës hepatic.* an, Scr. j. M. in mortario.

Vel ℞. *Mellis* Vnc. ij. *succini, aloës hepat.* an. ʒ. ij. *cortic. granator. aluminis*, an. Scr. j.

M pro Vnguento.

℞. *Cadmiæ aq. rosar. lotæ* ʒ. ß. *sanguin. dracon.* ʒ. ij. *viridis æris* Scr. j. *aloës hepatic.* Drach. iij.

F. Puluis subtiliss. cui adde *olei commun.* Vnc. iij. *pinguedinis*

pinguedinis porci sine sale Vnc.ij. M. omnia diligenter, & addatur *camphora*.Drach.j.

F. Linimentum.

Plura eiusmodi medicamenta videantur apud Aëtiũ, *tetrabibl.2.serm.3.c.43*.& Cornelum Celsum,*lib.6.c.6, §. Ad oculos scabros, collyria.*

Diæta.

Aër,in quo æger degit,sit temperatus , & ad obscurum potius , quam lucem vergens ; ventus, puluis ac fumus , & eiusmodi externa alia oculos lædentia vitentur. In diæta etiam vitentur omnia , quæ humores acres & salsos gignunt , & quæ vaporosa sunt , tam ex cibis, quàm potu : vestimenta circa collum non nimis augusta sint,monente Auicenna, ne sanguis & vapores sursum exprimantur.Facies non continenter prona seruetur.Decubitus non sit depressus.

CAPVT IV.

De Tuberculis, Nodis, & aliis Palpebrarum tumoribus.

Ὑδατὶς, Aquula.

Tubercula palpebrarũ. Hydatides.

SOlent etiam varij tumores & tubercula in palpebris oriri;inter quæ primò est ὑδατὶς,aquula,seu palpebrarum aquositas , Germanis, *Massergall, oder Massergevvechs,* substantiæ illius vnctuosæ in palpebra superiore tale incrementum,& pondere suo palpebram ita grauans,vt vix attolli queat,humorẽ perpetuò fundẽs, & aquam intercutẽ in palpebris repræsentans. Etenim cum palpebra superior duabus membranis constet,earum medium vnctuosa atque viscosa occupat substantia ; quâ palpebræ alioquin siccæ nonnihil emolliuntur. Hæc substantia in quibusdam, præcipuè pueris, vt natura humidioribus , ex seroso humore incrementum sumens ὑδατίδα generat, & palpebra aquam intercutem repræsentat , ac si digitis comprimatur, iique subitò remoueantur , vestigium compressionis remanet , &, quod inter digitos fuit , attollitur , humoremque palpebra , præsertim horis antelucanis , fundit,neque Solis radios oculi sustinent, sed lachrymas fundunt.

Si malum sit recens & paruum, sæpe sponte euanescit, vel medicamentis facilè curatur. Si verò tumor sit maior & diuturnus,ac peculiari membranâ iam includatur , non nisi manus operâ tollitur.

Nonnulli incipientem hunc tumorem manè saltem ieiuna saliua illinunt. Aut foueatur decocto absinthij, flor. chamæmeli, & semin. fœnigræci. Hinc imponatur emplastrum ex diachylo simpl. & ammoniaco aceto dissoluto, cui add.pauxillum salis ammoniaci & radic. ireos.

Commendatur & hoc Vnguentum:

℞. *Pinguedin.talpæ* Drach.iijß.*ol. sambuc.*Drach.ijß. *cineris vngulæ asini* Drach.j.*thuris,mastich. mercurij mortificati , cerussæ,*an.Drach.ß.

M. F. Vnguentum.

Vel ℞. *Mellis despumat.* Drach.vij.*olei è nucibus pinus* ℥ ß.*ol.ouorum* ʒ.ij.*farinæ fabarum,pulu.rad.cappar.* an.Drach.sem.

F. Vnguentum.

Si verò hic tumor sit durior,nec medicamentis cedat, curatur manus operâ, vt nodi & aliæ in palpebris excrescentiæ,vt dicetur.

Verrucæ.

Verrucæ palpebrarum.

Verrucarum genera omnia,quæ in aliis partibus generari solent, in palpebris etiam interdum oriuntur.De quarum generatione , differentiis , & signis suo loco dicetur. Hîc saltem pauca de curatione dicemus.

Ad Acrochordonas , seu verrucas asperas & pensiles vtile est hoc Linimentum :

℞. *Pingued. ardeæ* Drach.v. *olei oliuar.* Drach.j.ß. *apum vstarum* Drach.j.*cineris murium* Drach.ß.

F. Linimentum.

Vel ℞.*olei hyperic.* Vnc.ß.*tartar. per deliquium* ℈.j. Misce.

Vel ℞. *Agrimon.fol.& radic.viridium* Drach.v. *cepæ* Vnc. ß.

Contundantur simul,postea adde *ol.lini* ʒ.vij.*tartar. per deliquium* Drach.iij.

Contundantur simul , tandem adde *cerussæ citrinæ* ʒ.ij.Misce.

Ad Myrmecias,verrucas glabras ac sessiles :

℞. *Herbæ cancri , radic. capparum , ranunculi vrentis,*an.M.ij.*aluminis* Vnc.j.

Conburantur in olla noua in fornace figulina.

F.Puluis qui in vulneratas & apertas nonnihil verrucas prius inspergatur :

Vel ℞. *Scillæ* Vnc.iij.*esulæ* Vnc. ij. *herbi cancri,rad. chelidon.* an Vnc j.

Contundantur & destillentur.

F. Aqua,quâ verrucæ illinantur.

Ad Thymos :

℞. *Mellis.* vj.*stercoris ouilli* Drach. v. *caprini, aceti,* an Drach.iij.

Misce imponatur.

Hieron.Fabricius ab Aquapendente , *de operat. chirurg.* portulacam tusam vel sabinam pulverisatam ad verrucas cum ex palpebris, tum aliis corporis partibus exterminandas commendat.

Κριθὴ, HORDEOLVM.

Hordeolum palpebrarũ.

Κριθὴ,Hordeolum , Germanis *Gerstenkorn, oder Augenhaber*, (Græci etiam πόσθιον, id est, præputiolum vocant) est tuberculum in summa palpebra succrescens propè cilia, aliquantisper longum , quod suppurascens simile est grano hordei , vnde & nomen accepit.

Ortum habet ab humore pituitoso & crasso cum sanguine mixto , atque in eo , vt Celsus ait , tunicâ quiddam , quod difficulter maturescit , comprehendit.

Curatur vniuersalibus præmissis , si fomentetur cerâ candidâ aut adipe gallinæ , vel saliuâ manè inungatur, aut corpore muscæ,capite abiecto , fricetur, quod à plerisque pro efficacissimo remedio habetur : vel foueatur locus panno calido , aut imponatur galbanum cum modico nitri subactum,vel sagapenum aceto dissolutum ; vel foueatur oculus decoct. hordei & flor. chamæmel & postea sanguine columbino aut turturis aut perdicis illinatur.

Vel ℞. *Sem.lini, fœnigræci, radic. altheæ* an. ʒ.v.Infundantur per noctem *in aqua flor.sambuc.*vt extrahatur mucilago Huius Vnc.j. adde *pinguedin. gallinæ* ʒ. vj. *ol. lilior. albor.ceræ albæ,*an.Drach.jß.

Coquantur ad humiditatis consumptionem,& F.Linimentum,quo palpebræ inungantur.

Vel ℞.*Pingued.gallinæ* ℥.i.*ol.lilior. albor.chamæmel.* an. Vnc. i. sem. *opopanac. galban. aceto dissoluti* ana Drach.ii.

Misce superigne pro Linimento.

℞. *Seui ceruini* Drach.v.*ol lini* ʒ.iii. *ceræ albæ* Drach. ij. *galbani , ammoniac.* an. Drach. sem. *sal. gemmæ* Scr.sem.

F.Emplastrum.

℞. *Thuris, myrrhæ,* an. Drach .ii. *ladani* ℥. ß.*nitri, ceræ , alumin.* an. Drach. i. *fecum ol. lilior , albor.* q. s.

F. Linimentum.

Si

Si suppuratur, nec sponte aperitur, scalpello aperiatur, & tumor ac pus exprimatur, & postea medicamentis conuenientibus curetur.

Si verò his medicamentis hordeolum nec discuti, nec ad suppurationem deduci potest, sectione tollendum. Animaduertendum autem, an tuberculum magis versus exteriorem partem palpebræ, an versus interiorem vergat. Si enim vergat magis versus exteriorem partem, secanda palpebra secundum longitudinē versus inferiora. Si verò magis vergat versus interiorē, palpebra inuertenda, & tumor secundum latitudinem palpebræ, seu transuersim incidendus, cute apertâ tuberculum extrahendum; quod commodius fit, si tuberculum acu incuruatâ cum filo serico perforetur, postea acu abscissâ, vtraque fili extremitate apprehensâ tuberculum, quantum fieri potest, extrahatur, & nouaculâ vel scalpello à palpebra separetur; cautè tamen, ne tota palpebra dissecetur. Tuberculo exempto, hapsus lini albumine oui in aqua rosarum dissoluto madidus oculo imponatur: posteriori die vulnus, si sit in parte exteriore, oleo ouorum inungendum, & emplastrum conueniens imponendum: in interiori verò parte lac virginis, vel vnguentum ex saccharo ♄ imponendum.

χαλάζιον, Grando.

Grando palpebrarum. Cognatum hordeolo vitium est Grando, tuberculum rotundum, translucidum, atque huc & illuc mobile. Materia enim grandinis est magis dura & quasi lapidescens.

Curatur emollientibus & discutientibus; quibus si non cedit, ad sectionem accedendum.

Imponendum itaque ammoniacum aceto dissolutum, cum adipe gallinæ, vel terebinthina cum cera mixta. Si per medicamenta resoluentia discuti non potest, ad manus operam accedendum, & incisio facienda vt de hordeolo dictum.

λιθίασις.

Lithiasis palpebrarum. Similis ferè affectus est λιθίασις, cum in palpebra generantur nodi & excrescentiæ, & aspera quædam corpora lapidis instar dura, & oculos prementia. Generationis & curationis modus idem est, qui hordeoli & grandinis. Vide Aëtium, *tetrabibl. 2. serm. 3. cap. 79. 80. 81.*

Nodi & Excrescentiæ.

Nodi palpebrarum. Præter hæc tubercula & alij tumores maiores interdum in palpebris oriuntur, quos iuniores Medici vno Nodorū nomine cōplectuntur, Germani *Vberbein* vocant. Græci verò cōmune nomen non habent, sed, vt in aliis partibus, ita etiā in palpebris, pro diuersitate materiæ, è qua generantur, & quæ, vbi tumor aperitur, oculis sese exhibet, variis nominibus indigitant. Μελικηρίδας nominant, quando vesiculam continent, plenam humore, qui colore & consistentia similis melli est: στεατώματα, quando id, quod in iis continetur, est veluti adeps: ἀθερώματα quando quasi pultem continet tumor. Pertinent huc & illi tumores, qui Ganglia dicuntur.

Quæ autem caussa horum tumorum sit, dicetur, vbi in genere de tumoribus agetur. Hîc solum de curatione dicemus.

Et quidem vbi tumores recentes & parui sunt, medicamentis emollientibus & resoluentibus discuti & tolli possunt, vt:

℞. *Medullæ crurum vituli, ceræ*, an. ℥. vj. *ammoniaci* Drach. ij. Misce.

Si verò malum diu durauerit, & incrementum sumpserit, non, nisi sectione & manus opera, curatur, & frustra tunc emplastra vel vnguenta adhibentur. Sectio autem hoc modo instituenda. Æger in loco lucido in sedili firmiter, ne manus vel caput mouere possit, contineatur. Hinc cutis super tumore ex vnâ parte chirurgi, ex alterâ parte ministri digitis extendatur (nisi antea à mole tumoris cutis satis sit extensa) Hinc nouaculâ acutâ cutem palpebræ è parte superiore versus inferiorem ad tumorem vsque incidunt nonnulli. Sed tutius est, cum Celso linea transuersa secare, sequendo fibras transuersas, ne illæ incidantur. Postea acu incuruatâ filum sericum non contortum continente tumor traiiciatur, acuque abscissa, & filo vtraque extremitate apprehenso, tumor, quantum fieri potest, extrahatur, & hinc à palpebra separetur. In separatione attendendum, vt nec palpebra perforetur, nec aliquid de tumore relinquatur. Tumore extracto albumen oui aquâ rosarum dissolutum cum hapso lini imponatur. Tandem hoc medicamentum ad vulnus conglutinandum adhibeatur.

℞. *Ol. balsaminæ* vel *momordicæ* ℥. j. ß. *hyperic.* Vnc. i. *mastich.* Vnc. sem. Misce.

Vide Celsum, *lib. 7. cap. 7.* Paulum, *lib. 6. cap. 14.* Hieron. Fabric. ab Aquapendente, *de operat. Chirurg.*

CAPVT V.

De Cancro Palpebrarum.

Cancer palpebrarum. INterdum & palpebras Cancer corripit, quod malum grauissimum & horrendum est. Caussam & generationem habet eandem, quam in aliis partibus; de qua de crancro in genere dicetur.

Etsi verò malum longè grauissimum, & curatu planè difficile sit: tamen, ne æger sine auxilio relinquatur, quædam tentari possunt. Si cancer nondum exulceratus sit, corpore conuenienter prius euacuato hæc Aqua vsurpari potest:

℞. *Granor.* seu *baccar. rubrar. solani* M. iii. *rosar. rubrar. dactylor.* an. M. ij. sem. *absinthij* M. j. *radic. iridis cælestis* M. ß.

Herbæ omnes virides ac recentes contundantur, & affundantur *aq. solani* ℔. iii. Digerantur ij. diebus & postea in B. destillentur.

Aqua bis de die linteolis oculo imponatur.

Si verò cancer iam exulceratus sit, inspergatur hic Puluis.

℞. *Erinaceum viuum, rad. sambuc. arundin. maior. testudinum nigrar. nemoralium*, an. M. iii.

Comburantur simul in fornace figulina in olla clausa: materia combusta puluerisetur, & puluis crancro inspergatur.

Vel ℞. *Rad. cardopatiæ, dracunculi, scrophular.* an. Vnc. ii. sem.

Comburantur in olla clausa in fornace figulina; materia combusta puluerisata similiter cancro inspergatur.

Nonnulli & hanc Potionem commendant:

℞. *Rad. vincetox.* Vnc. ij. *tormentill. serpentar. sanicul.* an. ℥. iß. *valde bona, saluiæ*, an. Vnc. i.

Infundantur horis 14. in cereuisia, postea coqu. colentur, & ægro manè & vesperi cochlearia quatuor exhibeantur,

Quod si medicamentis malum tolli non possit, ad Chirurgiam accedendum, & cancer sectione tollendus. Qua in in re danda opera, vt potius aliquid de parte sana tollatur, quàm de corrupta & cancrosa aliquid relinquatur. Postquam cancer exsectus est, sanguis non statim supprimendus, sed, vt aliquantisper fluat relinquendus Hinc albumen oui cum hapso lini imponendum, & reliqua curatio conuenienti modo peragenda.

CAPVT VI.

De palpebrarum Inuersione, & Contractione.

Palpebrarũ inuersio. IN situ quoque & connexione palpebræ morbis obnoxiæ sunt; cum scilicet vel apertæ manent, vel cum non aperiuntur, & inter se, vel cum aliis partibus vicinis coalescunt. Prior morbus appellatur ἐκτρόπιον, Palpebræ Inuersio, Germani vocãt, *Ein plar Auge, oder vberstulpte Augenlieder.* Estq; affectus inferioris palpebræ, quæ inuertitur, & deorsum trahitur, vt interna palpebræ pars cum deformitate videatur, & instar rubræ carnis appareat; neque cum superiore committitur, sed pendet ac hiat.

Caussæ huius mali variæ sunt. 1. Incrementum carnis in parte interna palpebræ, ob quod palpebra inuertitur. 2. Si vulnus vel vlcus in palpebra inferiori malè curatum sit, & palpebra in agglutinando nimis versus inferiora retracta sit. 3. Paralysis vel conuulsio inferioris palpebræ, ob quam attolli nequit.

Curationem quod attinet, si à caussa interna & nimio incremento carnis palpebræ malum superueniat, primò corpus conueniente modo purgandum: hin calumen rochæ in vino coquendum, & palpebra decocto lauanda.

Vel ℞. *Aceti vini* Drach. vi. *acaciæ* Drach. i. *alum. vsti* Drach. ß.

Coqu. & decocto palpebræ pars interna illinantur.

Vel ℞. *vitriol. albi, aluminis, tartar. albi*, an. Drach. j. Puluerisentur subtiliter, hinc add. *lapid. hæmatit.* Drach. j. ♁*ii, tutiæ*, an. Drach. ß.

F. Puluis subtilis, quo caro luxurians conspergatur.

Vel ℞. *Æris vsti* ʒ. ß. *vitrioli vsti, chalcitidis, myseos tost.* an. Drach. i. F. Puluis subtilis.

Hinc oculo imponatur Emplastrum Guilhermi Placentini.

℞. *Farin. sem. fœnigræci* ℥. iii. *pulu. flor. chamæmel. rosar. rubr.* an. ℥. ß. *vini rubri* q. s. ad incorporandum.

F. Cataplasma, de quo sume q. s. & adde vitellum oui vnius, atque oculo imponatur. Hinc puluis aliquis enumeratus palpebræ inspergendus.

℞. ♁*ii, tutiæ, viridis æris, lapid. hæmatit. lithargyr.* an. Drach. i.

F. Puluis subtilis, qui per sindonem traiiciatur, & palpebræ inspergatur. Simul emplastrum aliquod, quod fortiter adhæret, palpebræ extra imponatur, & palpebra versus partem superiorem adducatur.

Si medicamentis caro superflua non cedit, & tantum incrementum sumpsit, vt medicamentis facilè absumi non possit, manus opera adhibenda. Aëtius, *tetrabibl. 2. serm. 3. c. 72.* modum sectionis hoc modo docet:

Ex interna palpebræ parte duæ sectiones fiant literæ Græcæ Λ figuram habentes, ita vt angustia literæ pars sit infernè versus maxillam, lata verò ad palpebræ marginem. Deinde particula illa cutis Λ figuram referens excindatur, resectâ simul etiam subiectâ carne. Postea labia incisionis iuxta partes marginis contrahenda. Sic enim incuruata & eleuata palpebra ad interiora remittitur. Tandem reliqua curatio peragenda, vt, *loco allegato*, Aëtius docet.

Alij carnem superfluam duobus vel tribus locis acu incurua filum sericum ducente perforant. Hinc carnem attrahunt, & scalpello vel nouacula à palpebra separant. Carne superflua separata Aquam istam imponunt:

℞. *Aq. prunor. syluestr.* ℥. iii. *alumin. crudi* ʒ. vj. *camphor.* Drach. sem.

Coqu. in aqua, qua palpebra intus abluatur. Hinc palpebra versus superiora, & in naturalem situm reducatur, & albumen oui conquassatum cum hapso lini imponatur. Horis viginti quatuor elapsis ligatura soluatur, & vulnus postea lacte virginis, vel alio conueniente medicamento curetur. In curatione ista hoc semper obseruandum, vt palpebra versus superiora semper attrahatur, conueniente emplastro conglutinante imposito; qualia passim obuia sunt. Vtile est & hoc:

℞. *Amyli* ʒ. vi. *farinæ fabarum, pulu. radic. consolidæ, semin. lini, è quo oleum iam est expressum*, an. Vnc. sem. *gummi tragacanth. boli Armeni*, an. Drach. ij.

F. Puluis, qui in vsu cum albumine oui misceatur.

Si ex vlceris vel vulneris mala curatione fit ἐκτρόπιον, cutis palpebræ lunata figura incidenda, vt cornua ad maxillas, non ad oculum, conuertantur. Altitudo plagæ sit ad cartilaginem, ipsâ non læsâ. Nam si ea lædatur, palpebra concidit, neque attolli potest. Hinc cutis diducatur, vt paulùm in ima oculi ora descendat, & super plaga hiet. In hiantem plagam linamentum coniiciendum est, quod & coniungi diductam cutem prohibeat, & vt in medio caruncula generetur: quæ vbi locum impleuit, postea rectè oculus aperitur.

Si vero à conuulsione vel resolutione inferioris palpebræ sit malum, conueniente modo ea symptomata, vt dicetur, curanda. Vide etiam Aëtium, *tetrabibl. 2. serm. 3. cap. 71. & 72.*

Λαγόφθαλμον.

Quod in palpebra inferori est ἐκτρόπιον, id in superiore est λαγόφθαλμον, oculus leporinus, Germanis *Hasenschlaff*, quando scilicet superior palpebra ita sursum adducta est, vt oculum totum contegere non possit, sed per somnum etiam aliquantum apertus maneat. Cum Lagophthalmia idem ferè affectus est Corybantiasmus cuius mentionem facit Plinius, dum *lib. 11. cap. 37.* scribit, oculis patentibus dormiunt lepores, multique hominum, quod Græci Corybantiãv dicunt; ideo procul dubio, quod Corybantes, Iouis Sacerdotes excubias agere, & quasi apertis oculis dormire cogerentur. *Lagophthalmon.* *Corybantiasmus.*

Caussæ huius affectus plures sunt. 1. Interdum in vtero palpebra ita, ob materiæ defectum & conformationis vitium, formata est. 2. Interdum à consuetudine hoc malum ortum habet, cum infantes in cunis sursum vel retrò continuò spectant. 3. Idem à conuulsione fieri potest. 4. Cum palpebra à vulnere vel vlcere & cicatrice malè curatâ imminuta, vel sursum retracta est vnde vitium hoc aliis naturale à conformatione prima, aliis consuetudine contractum, aliis denique morbosum.

Prognostica.

1. Si à primo ortu, & conformatione in vtero hoc malum contractum sit, incurabile est.

2. Si multum palpebræ deest, malum incurabile est: si parum, curari potest.

3. In febribus apertis oculis dormire, malum portendit; cùm conuulsionis sit indicium.

Curatio.

Si à consuetudine malum contractum sit, dum infantes in cunis iacentes semper retrò conspiciunt, contraria consuetudine curandum; seu potius, ne contrahatur, præcauendum, quod fit, si pannis nigris cunæ circa caput obuoluantur, & si caput versus tenebras & pedes luci obuertantur, vt ita versus lucem continuò adspiciant.

Si à conuulsione aut contractione palpebræ malum hoc ortum habeat, vt laxetur palpebra, danda opera. Talis igitur fiat Potus;

℞. *Rad. althéa, sem. fœnigræc. flor. chamamel.* an. ℥. ij. *croci* Drach. ß.

F. Sacculus, qui aquâ conueniente calefactus oculo imponatur.

℞. *Pinguedin. gallin. medulla cerui* an Vnc. ß. *ol. chamamel. lilior. albor. vnguent. dialthéa*, an Drach. ij. Misce.

Eadem quoque medicamenta adhiberi possunt, si à cicatrice aut vulnere & vlcere malè curato ortum habeat λαγόφθαλμον, & danda opera, vt cicatrix emolliri queat. Quod si non possit, manus opera adhibenda. Paulò nimirum infra supercilium cutis incidenda lunatâ figurâ, cornibus sectionis deorsum spectantibus vsque ad cartilaginem, id est, vsque ad substantiam palpebræ membraneam; & cutis postea diducenda, vt paulùm in ima oculi ora descendat, & plaga hiet, in quam linamentum coniiciendum est, quod & coniungi diductam cutē prohibeat, quod vbi locum impleuit, postea oculus aperietur. Vide Aëtium, *tetrabibl. 2. serm. 3. cap. 27.* Celsum, *lib. 7.* Hieron. Fabricius ab Aquapendente, *de operat. Chirurg. tit. de Lagophthalm.* ob pericula & incommoda, quæ Chirurgia coniuncta habet, alio modo vtitur. Glutinum nimirum, quod duas aut tres habenulas appensas habeat, ad superiorem palpebram applicat, & aliud ex aduerso, habenulasque subinde arctius adstringit, & ita inferiorem palpebram ad superiorem perducit.

CAPVT VII.

De Palpebrarum inter se, & cum aliis oculorum partibus Coalitu & Cohærentia.

Palpebrarũ Coalitus. SI palpebræ vel inter se, vel cum alba, aut cornea aut vtráque oculi tunica coalescant, & præter naturam cohæreant, vt oculus aperiri non possit, malum hoc Græcis ἀγκυλοβλέφαρον, Aëtio etiam ἀγκύλωσις τῶ βλεφάρω, & πρόσφυσις τῶ βλεφάρω est, *tetrabibl. 2. serm 3, c. 66.* Vulgo concretionem palpebrarum nominant.

Caussa huius mali est vlcus negligenter & imperitè curatum, cum scilicet vel post πάχωμα aut vngulam oculi, vel aliud malum vlcus in parte interiore palpebræ relinquitur; quod & in variolis, atque interdum post combustiones accidit. Dum enim oculus crebrò non aperitur, sed clausus manet, palpebra exulcerata vicinis partibus adhærescit, & sanescendo, quod diduci potuit ac debuit, agglutinatur, & palpebræ vel inter se, vel cum vicinis partibus coalescunt.

Huc etiam referri potest, etiamsi sit alterius generis, illa palpebrarum cohærentia quæ fit, cum per somnum multa pituitosa & viscida materia, quæ Græcis λήμη, ad palpebras affluens, earum extremitates ita conglutinat vt vix aperiri possit.

Prognostica.

1. Palpebrarum cum oculo coalitus vel non, vel difficulter curatur.

2. Si extremitate suâ solùm palpebra oculo adhærescat, facilius curatur: si verò tota palpebra cum oculo coaluerit, curatur difficilius.

3. Curatur etiam facilius hoc malum, si annatæ saltem palpebra adhæreat; si verò corneæ simul concreta sit, ferè nunquam, & nisi cum difficultate, curatur.

4. Si verò palpebræ inter se solùm coalescant, non difficulter quidem diducuntur, sed sæpe rursum coalescunt.

Curatio.

Etsi, vt modò dictum, plerumque vix aliqua spes curationis supersit: tamen, si aliquid tentare libet, Chirurgia adhibenda. Nimirum quæ oculo adhærescit palpebra, scalpello, nouacula, vel forcipe cautè liberanda est, vt neque ex oculo, neque ex palpebris quicquam abscindatur, aut, si omnino quid abscindendum sit, id potius ex palpebra fiat, quam ex oculo.

Et, vt tutius ista sectio fieri possit, nonnulli acu incurua super loco, in quo oculo cohæret, palpebram perforant, hinc acu abscissa filo vtrinque apprehenso palpebram attollunt, & postea eam ab oculo liberant. Palpebra ab oculo liberata inungatur medicamentis, quibus asperitudo curari solet, & palpebra sæpe moueatur, vt non solum medicamentum oculo indatur, sed etiam in palpebra rursum coalescat.

Si palpebræ inter se coaluerint, scapello liberãdæ. Atque, vt etiam hic sectio tutò peragi possit, nonnulli acu incuruatâ, sericum filum molle ducente, vtramque palpebram transuersim perforant, cauendo tamen, ne cornea vel pupilla lædatur. Hinc acu abscissa, filo prehenso, palpebras diducunt, easque primò nouaculâ, hinc forcipe liberant. Palpebris seu filo, seu specillo diductis, linamenta seu penicilli interponendi aquâ rosarum madidi, donec vlcus palpebræ curatum sit. Alij laminam plumbeam oleo rosaceo illitam interponunt. Vide Hier. Fabric. ab Aquapendente *de oper. chirurg. tit. de Ancyloblepharo.*

Si verò ex pituita solùm coalescant palpebræ, corpus conuenienti modo purgandum, & per vesicatoria, atque aliis modis materia ab oculis auertenda. Postea cubitum iturus æger palpebras aquâ rosarum, in qua balaustia vel rosæ coctæ sint, abluat, vel succo semperuiui; aut ol. rosar. cum pinguedine gallinæ mixto palpebræ inungantur.

CAPVT VIII.

De Pediculis, & Ciliorum vitiis.

φθειρίασις.

VT in aliis corporis partibus, præcipuè pilosis, pediculi nasci solent: ita etiam quandoque in ciliis seu pilis palpebrarum nascuntur, quod malum Græcis φθειρίασις nominatur, ortumque habet, vt alij pediculi de quo suo loco dicetur, ex sordibus in iis, qui lotionibus & balneis non vtuntur, ac corporis curam non agunt, & prauo victu in hominibus non puris & obscænis; vnde lue Venereâ laborantibus hoc malum familiare est. Etiam per contagium contrahitur interdũ, si quis in lecto, in quo φθειριάσει laborans dormiuit, cubet, aut pectine vtatur, vel linteo caput abstergat, quo alius hoc malo infectus vsus est. *Pediculi ciliorum.*

Malum non contemnendum est. Acres enim fluxiones concitat, & oculi tandem ab iis valde læduntur.

Vt verò hi pediculi tollantur, abluantur palpebræ aqua marinâ, vel decocto betæ, & staphisagriæ, vel vnguento conuenienti illinantur, vt:

℞. *Aloës, myrrha*, an. Drach. ii.

Cum lardo misceantur.

F. Linimentum.

Vel fiat Linimentum ex staphide agria, aloë, & melle.

Vel ℞. *Pinguedin. porci* Vnc. i. *puluer. pyrij* Drach. ii. ☿ *uiui* Drac. i. Misce.

℞. *Pingu. porci antiqu.* an. Vnc. i. *hellebor. albi* Drach. *sulph. citrini* Vnc. sem. Misce.

Aut albumen oui coctione induratum imponatur in acetum vini horis 6. postea sub somnũ oculis imponatur. Vbi manè remouetur, pediculi inhærentes simul extrahuntur *Ciliorũ vitia.*

extrahuntur. Tolluntur etiam pediculi;si palpebra fricetur corio, vel panno xylino, quo auri fabri vasa recens inaurata ex tergere solent. Vel fumus argenti vivi, ore tamen ac naso diligenter clausis, & panno obvolutis palpebris excipiatur.

De Ciliorum vitiis.

Affectiones τῶν βλεφαρίδων, qui palpebrarum pili sunt, hæ præcipuè enumerantur: 1. Inversio eorum, quia vel pili ipsi à siccitate intorquentur, vel pori, per quos enascuntur, tortuosi redditi sunt, vel palpebra versus oculos ad interiora est incurvata; quod vitium φαλάγγωσις & πτῶσις, seu laxatio & lapsus palpebræ, nominatur; vel radix pili unius ab alterius radice impedita pilum intrò reflectit. 2. Illorum abundantia, quod vitium in genere τριχίασις appellatur. 3. Eorundem defectus, qui μαδάρωσις & μίλφωσις nominatur. 4. Color alienus, vt cùm pili albescunt, vel ob defectum humidi nutrientis, (& tum in extremitate albescere incipiunt) ex diuturna ægritudine, vel ob præsentiam materiæ phlegmaticæ in radice pilorum situm quasi contrahentis, vt in canitie, vel denique ob cutem vitiligine alba laborantem; de quibus jam dicendum.

Φαλάγγωσις.

Φαλάγγωσις, ἀπὸ τῆς τῶν τριχῶν φάλαγγος, id est, à pilorum acie ita dicta, non vno modo apud Autores accipitur. Aliàs enim sumitur pro eo palpebrarum affectu, cum cilium intro spectat, pilorum acie simul cum eo conversa, sic, vt pili oculos pungant, seu, vt Aëtius, *tetrabibl. 2. serm. 2. cap. 66.* habet, est palpebræ χάλασις, cum palpebræ ita laxantur, vt eorum extremitates intrò vergant, vt pili non facilè appareant, nisi quis eas attollat; vt ita in φαλαγγώσει hoc modo sumpta nulli pili novi, vt in τριχιάσει, nascantur, sed naturales saltem intrò vergant & pungant. Galenus tamen, *in Isagoge*, φαλάγγωσιν esse dicit, cum pilorum duplex, triplexque acies in superiore vel inferiore palpebra præter naturam subnascitur; vt tum τῆς τριχιάσεως species sit φαλάγγωσις.

Sed de priore modo sumpta φαλαγγώσει primò agemus, quæ & πτῶσις, seu palpebræ laxatio & casus appellatur. Ortum autem habet hoc malum vel ab humoribus pituitosis palpebram occupantibus, eamque deprimentibus, vel ab exsiccatione cartilaginis in palpebris, & hanc sequente cutis corrugatione, & versus cilia depressione.

Quod malum, quia non solum turpitudinem in facie parit, sed &, quia cilia inversa oculos pungunt; non negligendum est.

Vniversali autem corporis evacuatione præmissâ oculus fomentetur hoc Sacculo:

℞. *Nucleorum nucis iuglandis* Vnc. i. *sem. fœnigræc. lini, rad. althéæ*, an. Vnc. sem. *verbenæ* Drach. ii.

Includantur Sacculo, qui calefiat in aceto, & palpebris imponatur.

Vel ℞. *Fermentum* magnitudine ovi, *pulveris magnetis* Drach. i. *alumin. succini, nucum cupressi*, an. Drach. ß.

Mixta omnia noctu palpebræ imponantur.

Si malum medicamentis non cedat, opera chirurgica adhibenda; de qua videatur Celsus, *lib. 7. cap. 7.* Paulus, *lib. 6. cap. 13.* Arculanus palpebram exteriore parte scindit, eamque contrahendo versus exteriora & superiora ita suit nectitque, vt tarsus prominens pilos inversos secum ad exteriora ab oculi contactu avertat. Nonnulli alium modum vsurpant. Fiat retinaculum ferreum convenientis figuræ, & postea digitis duobus palpebra relaxata, quantum opus, & potius plus, quam minus, attollatur, & retinaculum ferreum applicetur, trochleâ versus aures conversa, retinaculum hoc singulis diebus acutius constringitur, vt palpebræ pars illa retinaculo inclusa tandem abscindatur, & à reliqua palpebrâ separetur, quod tamen vix trium septimanarum vel mensis spatio accidit; idque vt eo facilius fiat, bis singulis diebus locus oleo hyperici illinatur. Vbi pars illa palpebræ separata fuerit, eodem oleo, addito pauxillo pinguedinis lucij, curatur.

Τριχίασις.

Si vero pili præternaturales in palpebris nascuntur, & sub pilis naturalibus exorti, ac intrò nuentes tunicas oculorum pungunt, vitium id Græcis in genere τριχίασις nominatur, cujus species sunt διστιχίασις, seu duplex ordo pilorum, & φαλάγγωσις, cum multiplex ordo, & quasi acies pilorum subnascitur. *Trichiasis palpebrarum.*

Generantur autem hi pili superflui ex humoribus pilos nutrientibus ad palpebrarum extremitates fluentibus. Vt enim terra pluviis nimis irrigata luxurians quasi plurimas plantas profert: ita etiam si ad palpebras copiosi humores, minimè tamen mordaces, confluant, plures pili proveniunt. Occasionem etiam huic malo præbent interdum tumores diuturni, vel deligatio diuturnior, à quâ cilia intus comprimuntur; vnde major ad radices pilorum humorum affluxus concitatur.

Malum hoc non est contemnendum; cum pili isti luxuriantes oculos pungant; & acutos dolores pariant, & affluxum humorum ad oculos concitent, tandémque cœcitatem inducant. Vnde τριχίασις in palpebris cæcitatis imminentis plerumque indicium est.

Curatio.

Triplex verò pilos superfluos in palpebris curandi ratio est. Primò, si evellantur, & ea medicamenta, quæ pilorum generationem prohibent, postea adhibeantur. Deinde, si pili per medicamenta corrodantur. Tertio, si sectione tollantur.

Primum modum quod attinet, vbi pili superflui & oculos pungentes seu plures, seu pauciores adsunt, volsella evellendi sunt. Danda verò opera, vt pili toties vellantur. Nam si abrumpantur, plus pungunt, quam si integri essent. Postea verò loco, è quo pili evulsi sunt, adhibenda ea, quæ pilos renasci prohibeant; qualia sunt, sanguis muscæ caninæ, quam Cossum nominant, item ranarum viridium sanguis: vel adhibeatur rubigo ferri cum saliva hominis jejuni, vel spuma maris cum aqua psyllij, vel erinacei terrestris fel & sanguis cum modico castoreo. *Curandi ratio prima.*

Vel ℞. *Rad. mandragoræ* Drach. vi. *sem. persicariæ* Vnc. sem. *camphor.* Scrup. sem. *aceti* cochlear. i.

Misce in mortario, & succus exprimatur, quo pori, è quo pili evulsi sunt illinantur.

Vel ℞. *Succi chondrillæ* Vnc. sem. *mastich.* Drach. i. *aceti, alumin. vsti*, an. Drach. sem. M.

℞. *Cineris erinacei terrestris.* Vnc. sem. *rubigin. ferri* Drach. ii. *cineris ovorum formicarum* Vnc. i.

F. Pulvis, quo pori, è quibus pili evulsi, conspergantur. Plura vide apud Aëtium.

Si medicamentis pilorum generatio prohiberi non possit, nonnulli corrosivis medicamentis eos exstirpare conantur. Ægrum supinum in scamnum ponunt, & linteum, crucis vel brachii crassitie contortum, cervici supponunt, vt caput versus dorsum propendeat. Hinc palpebras aperiunt, & gossypio oculi globum tegunt, ne à corrosivo medicamẽto lædatur. Postea luxuriantibus pilis corrosivum medicamentum illinunt, ægrumque ita supinum horæ quadrantis dimidij spatio jacere sinunt. Postea linteo vel spongiâ munda medicamentum corrosivum diligenter abstergunt, & aquâ, quæ postea proponetur, ad palpebras sanandas vtũtur. *Secunda.*

Corrosiva medicamenta talia sunt sequentia:

℞. *Calcis vivæ, vitrioli albi, cupri seu æris squammæ, cineris montani*, an. Vnc. i. *viridis æris, sal. gemmæ*, ☉. *aluminis*, an. Drach. sem.

F. Puluis, cui in olla vitreata affunde acetum acerrimum, vt fiat mixtura pultis instar: hinc coquantur ad siccitatem; iterum puluerisentur, iterúmque nouum acetum affundatur, & ad siccitatem coquantur, idque sexies repetatur. Tandem puluerisentur, & in vitro puluis asseruetur. Quo vti vbi volueris, affunde aceti rosati q. s. vt fiat mistura instar pultis. Calefiat super igne, & pilis superfluis illinatur.

Vel ℞. *Calcis viuæ, cineris montani, vitriol. albi*, an. Vnc. iiij. *sal. ammoniac.* Vnc. iii.

In ollâ vitreata affundatur acetum, & coquatur ad dimidias. Hinc ponatur in cella octo diebus, vt subsideat. Clarum effundatur, & in vitro seruetur: cui vsus tempore admisce puluerem calcis viuæ, vt fiat instar pultis liquidioris, & mixturâ calefactâ palpebra, seu locus pilorum inungatur.

Aqua, quæ post corrosiuum adhibetur, hæc est:

℞. *Aqua* cantharum dimidium. *aceti cereuisiæ* ℥. ix.

Simul coqu. ac dum calent adde *lithargyri argenti, cerusſ.* an. Vnc. sem. *thuris, mastich. oculor. cancri*, an. ʒ. ii. *campb. salis*, an. Drach. i.

Colentur, & liquore locus post corrosiuum amotum bis de die illinatur.

Tertia curandi ratio fit per sectionem. Modum prolixè docet Aëtius, *tetrabibl. 2. serm. 3. cap. 69.* Recentiores chirurgi duobus modis vtuntur. Nonnulli acu incurua filum sericum ducente palpebram perforant tribus locis. Hinc filis simul apprehensis palpebram attollunt & ducunt, & post fila palpebræ partem radices pilorum continentem nouaculâ abscindunt.

Verumcum ob perforationem hanc triplicem hic curandi modus tardior & molestior sit, commodius est, si forcipe lato palpebræ pars ea, quæ pilorum radices continet, prehendatur, & forcipe pars palpebræ, quovsque radices pilorum se extendunt, abscindatur. Factâ sectione albumen oui conquassatum cum hapso lini imponatur: postea ablato albumine oui medicamenta ad vulnus conglutinandum idonea, ac, si opus sit, etiam aquæ pilorum regenerationem prohibentes imponantur. Vide Hier. Fabricium, *de operat. Chirurg.*

De Pilorum defluuio.

Pilorum è palpebris defluuium. Contrà nonnunquam pili è palpebris decidunt, quod vitium μαδάρωσις & μίλφωσις, pilorum palpebræ defluuium, casus pilorum, & glabrities palpebrarum appellatur. Ortum habet hoc malum ex vitiosis & acribus humoribus ad ciliorum radices confluentibus; vnde alimento destituuntur, & pilorum radices erodun-tur. Sæpe id accidit post febres malignas, post quas interdum non solùm pili capitis; sed & palpebrarum decidunt.

Corporis totius prius ratione habita adhibeatur hoc Vnguentum.

℞. *Plumbi vsti* Vnc. ß. *nucleorum dactylorum combustor.* Drach. v. *spic. Indic.* Drach. i. ß. *℥ij calcinat. piper. nigri*, an. Drach. i. *pingued. vrsi* q. s. F. Vnguentum.

Vel ℞. *Muscarum combustarum* Drach. ii. *stercoris hirundinis, lapid. lazuli, spic. Indic.* an. Drach. i. *mellis despumati* q. s. F. Linimentum.

Vel ℞. *Olei lini* Vnc. i. *serui hircini, pinguedinis vrsi*, an. Vnc. sem. *stercoris murium*, *dactylorum combustor.* an. ʒ. i. Misce. Vide Aëtium, *tetrabibl. 2. serm. 3. cap. 78.*

Mollities Ciliorum.

Mollities ciliorum. Nonnunquam & cilia nimis tenera aut flexibilia sunt, nec rectâ succrescunt, sed in oculos delabuntur, & dolores ac lachrymas concitant.

Ortum habet hoc vitium ab humore pituitoso, cartilaginem palpebrarum, & ciliorum radices occupante.

Corpus conuenienter euacuetur, & affluxus humorum vesicatoriis ac aliis modis prohibeatur, atque oculi internis medicamentis confortentur. Hinc Aquâ istâ palpebræ abluantur:

℞. *Fol. quercus, verbenæ*, an. M. i. *visci è pyro, fol. buxi, germinum juniperi, aluminis*, an. M. ii. ß.

Affundatur aceti & aquæ pluuialis, ana q. s. destillentur in vesicâ; aquâ palpebræ illinantur bis de die. Vel potius quantitate aluminis immutata fiat Decoctum, quod efficacius est. Hinc cilia gummi Arabico lentè illinantur. Vide etiam Aëtium, *tetrab. 2. serm. 3. cap. 68.*

Πτίλλωσις

Compositum ἐκ τῆς μαδαρώσεως, καὶ τῆς σκληροφθαλμίας, hoc est, ex pilorum defluuio, & palpebrarum duritie, *Πτίλλωσις.* malum est πτίλλωσις. In μαδαρώσει enim simplex saltem pilorum in papebris defluuium est: in πτιλλώσει verò simul adest crassities, callositas, & rubor, palpebræque turgent, rubent, & lucidæ fiunt.

Caussa est vel sanguis adustus, vel pituita salsa, vel bilis, vel melancholia adusta, aut humores hi mixti, qui palpebras occupant, in tumorem attollunt, & pilorum radices corrodunt. Malum familiare iis, qui luem veneream patiuntur, aut passi sunt.

Curatur hoc malum, si corpore vniuerso euacuato prius palpebris humectantia & emollientia, & naturalem temperiem ipsis restituentia, applicantur, ex portulaca cum lacte cocta, mucilag. semin. lini & cydonior. Postea imponantur ea, quæ ad pilorum defluuium antea sunt proposita.

CAPVT IX.

De Palpebrarum Liuore, Contusione & Percussione, Vulneribus & aliis à caussis externis læsionibus.

Accidit tandem, vt palpebræ à variis caussis ex- *Palpebrarum vulnus.* ternis lædantur, percutiantur, contundantur, vulnerentur. Si vulnus sit in palpebris solùm, curatur vt alia vulnera. Quia tamen palpebræ facilè intumescunt, ad id prohibendum imponendum albumen oui cum momento boli Armeni in aqu. rosarum dissolutum, & linteolo vel hapso lini exceptum. Si libet, potest & momentum croci ac aluminis addi.

Postea oleo hyperici, vel alio vnguento conuenienti, aut emplastro diapalmæ vulnus conglutinandum. Vtile est etiam lac virginis, vel vnguentum ex saccharo ♄. Efficax est etiam hoc Emplastrum.

℞. *Ceræ, ol. melilot.* an. Vnc. i. *cumini* Vnc. sem. *camphoræ* Drach. j.

Ceræ & oleum super igne liquescant, deinde reliqua addantur.

Sæpe verò, à contusione & percussione palpebræ *Liuor.* quidem non vulnerantur, sed liuorem saltem contrahunt. Imò sæpe accidit, vt, etiamsi oculus læsus non sit, sed pars saltem vicina concutiatur, nihilominus sanguine palpebræ suffundantur. Si ergo oculus sit percussus, & liuor metuatur.

℞. *Albumin. ouor.* num. iii. *aqu. absinth.* cochlear. iii. *terræ sigill.* vel *bol. Armen.* Drach. i.

Imponantur palpebræ. Vel palpebra vnguento albo camphorato inungatur.

Tollitur autem liuor succo absint. cum melle mixto, aut succo cyclaminis, aut aloë cum melle mixta, aut cumino cum melle mixto, aut cumino & aniso in aquâ cocto & imposito, aut farina fabarum, & fœnigræci cum melle mixta. Succus etiam radicis sigilli Salomonis recentis, vel siccæ vino maceratæ, liuorem ex ictu,

ictu, seu suggillationem in omnibus partibus feliciter tollit.

De Palpebrarum combustione.

Palpebrarum combustio.

Si palpebræ combustæ sint,

℞. *Aq. verbenæ* ℔. ß. *syr. cydonior.* Drach. ii. *fœnigræc.* Drach. j.

Extrahatur mucilago, quæ oculo imponatur. Vel vsurpetur aliud ambustis conueniens medicamentum.

CAPVT X.

De Symptomatibus, quæ in Motu Palpebrarum accidunt

Motus palpebrarum læsio.

Atque hactenus plerosque morbos, qui palpebris accidunt, vt & symptomata in qualitatibus mutatis proposuimus: restat, vt de symptomatibus, quæ in motu accidunt, dicamus. Cum autem, vt supra dictum, officium palpebrarum sit, oculos tegere, & nunc aperiri, nunc claudi, prout opus: in motu læso symptomata fiunt, cum palpebræ aperiri vel claudi, vt debent, non possunt, vel vitiosè mouentur.

Palpebras mouendi difficultas.

Aperiri aut claudi non possunt palpebræ variis de caussis. Aperiri non possunt, primò ob tumorem aut inflammationem: secundò ob coalitum & conglutinationem vel inter se, vel cum aliis partibus, vel ob vulnera. Claudi non possunt in ectropio & λαγωφθάλμῳ. Præterea etiam aperiri vel claudi facilè non possunt ob siccitatem, vel humorem crassum & viscosum ad siccitatem tendentem. Cum verò de aliis vitiis hactenus dictum sit, de eâ saltem difficultate aperiendi & claudendi oculos quæ à siccitate prouenit, dicemus.

De hac autem difficultate claudendi & aperiendi palpebras peculiari capite agit Valescus de Taranta, vitiúmque hoc Gesse appellat. Accidit hoc malum ab humore viscoso, crasso, ad siccitatem tendente. Et propterea non adest magna lippitudo, nec multus humorum affluxus, sed quasi grana quædam, seu lema in grana concreta non multum palpebris vel oculis adhærens reperitur.

Vniuersalibus præmissis fomentetur oculus aquâ tepidâ; vel ex semin. fœnigræc. & lini cum lacte muliebri, aut alio mucilago extrahatur, & oculo imponatur: vel mucilago sem. lini cum cera & oleo rosato misceatur & oculo applicetur.

Palpebrarum instabilitas.

Deprauati verò motus palpebrarum symptoma est, quod Græci ἵππον appellant (quamuis nonnulli totius oculi affectum esse malint, de quo infra, *cap. 39.* dicetur) instabilitatem palpebrarum, Germanicè, *das vlinckern, zwittern oder sippern der Augen Lieder*, cum palpebræ inordinato motu continuò clauduntur & aperiuntur.

Malum hoc aliquando hæreditarium est, aliquando à flatibus accidit; & quidem nunc in vno, nunc in vtroque oculo: quod malum in specie palpitatio, Germanicè, *das lerch*, nominatur. Aliquando fit à conuulsione, cum palpebræ versus exteriorem oculi angulum continuò trahuntur.

Posteriores hæ duæ caussæ proueniunt, cum palpebrarum musculi refrigerati sunt, ob sanguinis nimiam vel in vulnere capitis, vel per hæmorrhagiam narium detractionem, vel cum à frigore externo musculi refrigerati sunt, vel cum pituitosus humor ad eas affluit. Accidit etiam malum à terrore, ira, timore.

Si malum ab ortu contractum, & hæreditarium sit, incurabile est. Si ab aliis caussis oriatur, vniuersalibus præmissis, & capite euacuato, & per medicamenta cum interna, tum externa roborato, topica quædam applicari possunt.

℞. *Origan.* M. v. *stœchad. Arabic. calaminthæ*, an. M. iiii. *spic. Indic.* Vnc. ß. *flor. hyperici* M. ii.

Affundatur vini Rhenani cantharus dimid. Stent in infusione per aliquot dies; postea destillentur in B. Aquâ postea manè & vesperi palpebræ illinantur.

Vel ℞. *Medullæ tauri* Vnc. i. ß. *vnguenti martiati, olei ex auellanis express.* an. Drach. vi. *pinguedin. anatis et picæ*, an. Vnc. sem. Misce.

CAPVT XI.

De iis, quæ in oculos inciderunt, eximendis.

Illapsa in oculos.

Postquam morbos & symptomata, quæ palpebris accidunt, explicauimus; antequam ad reliquarum partium oculi morbos accedamus, dicendum aliquid de iis, quæ in oculos illapsa sunt, & inter palpebras, & corneam atque annatam tunicam hærent. Solent enim & ea, nisi maturè tollantur, multorum malorum, inflammationis, dolorisque, & quæ hæc sequuntur, caussa esse.

Traduntur autem varij modi educendi ea, quæ in oculos inciderunt. Vulgus vtramque palpebram trahere jubet, superiorem altera manu deorsum, inferiorem altera manu sursum, atque interea oculum ad superiora intus voluere, aut ex ore alterius, vel siphone paruo inflare aquam simpl. vel saccharatam, vel hydromel, vel lac recens mulsum inspergere, quo id, quod incidit, eluatur, præsertim, si acre & mordax fuerit. Aëtius, *tetrab. 2. serm. 3. cap. 10. & 17.* altero oculo clauso, & qui affectus est, aperto, culicem vel aliud animalculum illapsum, sua sponte exiturum scribit. Alij spiritum, ore & naribus clauso, tamdiu retinere jubent, donec oculi lachrymentur: ita fore, vt cum lachrymis eiiciatur id, quod molestum est. Aut sternutationem cient, ac nare alterâ apposito digito obstructâ per alteram sub affecto oculo vehementius insufflant. Rhases cotonem stylo alligat, quem in resina pini intinctum molliter ducit super oculum, palpebrâ alterâ eleuatâ, vt resinæ visciditate res apprehensa simul extrahatur. Vel sumatur resina alba vel cera, & extremitate vnâ nonnihil emolliatur, ac sub palpebram immittatur & per oculum molliter ducatur, vt quod in oculo est, ei adhæreat. Succinum quoque ad pannum affricatur, donec incalescat, quo supra oculum posito, palea, pilus, vel puluisculus attrahatur, vt ferrum à magnete. Vel sub palpebras subiiciatur sapphirus politus, aut margarita rotunda, aut lapis chelidonius, aut oculus cancri læuis. Possunt etiam varia instrumenta parari, quibus palpebris eleuatis res aliena educitur. Quæ autem, vt acuta, oculo altius sunt infixa, volsella vel forcipe subtili blandè extrahantur, ita, ne in obliquum contorta frangantur. Postea, si opus, hic Liquor instilletur:

℞. *Aq. cichor.* ℥. i. ß. *plantag.* Drach. vi. *succini, albi, thuris*, an. Drach. ß. *camphor.* Scrup. ß.

Misce, & per linteum colentur. Si calx viua in oculum inciderit, albumen oui infusum vim eius vstoriam obtundet; postea aqua vel lacte calx eluatur. Vide de his Aëtium, *loc. allegat.* & Institut. *libr. 5. part. 1. sect. 2. cap. 10.*

De Morbis Tunicæ Annatæ seu conjunctiuæ.

CAPVT XII.

De Ophthalmia.

Ophthalmia.

Inter oculi partes occurrit primò tunica alba, annata seu conjunctiua dicta, quæ & ipsa variis morbis est obnoxia. Inter quos primus est Ophthalmia, Celso Lippitudo dicta, quod in eo lachrymæ feruidæ ex oculis stillare solent. Nonnulli tamen inter ophthalmiam, &

& lippitudinem distinguendum censent. Et sanè non nego, esse aliquam inter lippitudinem & ophthalmiam, quæ hodiè ita dicitur, differentiam: interim & hoc verum est, Celsum ophthalmiam veram nomine lippitudinis expressisse. Neque in lippitudine, quæ cõtinuus vitiosorum humorum ad oculum fluxus est, & sæpe pluribus annis durat quod non accidit in vera ophthalmia, omnis inflammatio abesse videtur; id quod rubedo & oculorum dolor indicat. Ideóque lippitudo ophthalmiæ notæ species quædam est. Adscribitur autem ab autoribus ophthalmia annatæ tunicæ, quòd in ea maximè sit conspicua. Interdum tamen totus oculus etiam inflammatur. Malum frequens, magníque momenti, ob dolores sæuos, cum quibus est conjunctum, & mala alia, in quæ degenerare potest. Accepit autem nomen à loco affecto, vt nonnulli alij morbi etiam, teste Galeno, 2.*meth.med.cap.* 2.

Annatæ oculi tunicæ inflãmatio.

Estque inflammatio annatæ seu albæ tunicæ cum rubore, ardore, dolore & lachrymis, orta à sanguine acri, venulas tunicæ illius occupante & distendente. Cum enim annata oculi tunica, quæ est quasi ligamentum quoddam cum musculis, oculos in sua sede continens, pericranij partibus vicinis connexa sit, facilè fieri potest, vt è venis capitis & temporum sanguis præter naturam ad eam confluat, & ibi inflammationem excitet. Vnde accidit, quod in graui ophthalmiâ dolor capiti, & partibus oculo vicinis communicatur. Quamuis verò in oculo sano venæ illæ tam exiles sunt, vt nullæ ferè appareant: sanguine tamen præter modum & naturam refertæ in conspectum sese dant, & ob annatæ albedinem sese facilè produnt, & ob membranæ tensionem, humorísque acrimoniam, membríque illius exquisitum sensum, grauissimi dolores oriuntur. Itaque morbus est inflammatio: pars affecta oculi tunica annata seu conjunctiua, quæ per se afficitur; per accidens verò etiam oculus. Quod si verò inflammatio ita magna fit, vt alias etiam oculi partes occupet, totius instrumenti morbus est. Nonnunquam enim humores in alias simul oculorum tunicas, vt duram & corneam fluunt, qui, nisi per medicamenta idonea resoluantur, vel alio modo expurgentur, sæpius suppurati abscessum & vlcus faciunt, periculúmque de oculi amissione inducunt, vel non suppurati diuturnum malum excitare, tandémque pupillam obscurantes, vel visus hebetudinem, vel omnimodam cœcitatem parere possunt. Imò interdum tanta est inflammatio, vt vicinæ etiam oculo partes in consensum trahantur.

Caussæ.

Caussa hujus mali proxima & continens est sanguis, humorésque calidi, acres & vitiosi, sanguini permisti, & per venas tunicæ annatæ dispersi, eásque distendentes. Humores autem hi vel per ῥευματισμὸν, quod plerumque fit, è vasis capitis vicinis in tunicam annatam deriuantur, vel per συναθροισμὸν ex crudo aut corrupto oculi aut tunicæ ipsius nutrimento ibidem colliguntur. Monent tamen nonnulli, vix fieri posse, vt per συναθροισμὸν excrementorum oculi Ophthalmia generetur; cum ob exercitationem & motum ferè continuum eorum resolutio & discussio fiat. Sunt autem illi humores frequentiss. sanguis cum admixta bile vel sero, rarius pituita & humor melancholicus.

Antecedens caussa est non solum plethora, sed & cacochymia; humoresque vitiosi in corpore geniti, qui ad caput seu transmissi, seu attracti per venas, quæ in pericranium & vicinos musculos disperguntur, & hinc in annatam oculi tunicam propagantur, in hæc loca effunduntur. Idque nonnunquam accidit nulla causâ externâ & procatarcticâ accedente, sed solum quia natura, copiâ vel quantitate sanguinis ac humorum irritata, sanguinem cum vitiosis humoribus ad has partes mittit; id quod sæpe in declinatione febrium quarundam, aliquando etiam extra eas, accidere solet.

Nonnunquam caussa externa accedit, quæ fluxionem irritat, vt sunt, aëris constitutio frigidam aquiloniam sequens, pluuialis & australis, fumi acres, puluis, résque aliæ in oculos illapsæ, oleum item, acetum, vel alius liquor acris infusus, apum, erucarum, formicarum, & similium insectorum ictus vel contactus, vt & ab vrticâ, esulâ, & similibus plantis acribus contractus dolor, Solis ardor, aut ignis calor, vini potentioris immodicus vsus, ictus, casus, & quæcunque oculum debilitare, aut calore vel dolore humores acres ad oculos attrahere valent. Imò etsi nulla insignis in corpore plethora vel cacochymia adsit: tamen æstus Solis, calor balnei, aër, ventus, fumi, puluis, ictus, & similes caussæ, vt sanguis præter naturam ad oculum confluat, facere possunt. De caussis etiam loquitur *aphor.* 11. *sect.* 3. *Si hyems sicca & aquilonia, ver pluuiosum & australe fuerit, æstate opthalmias fieri necesse est; mulieribus præsertim & viris natura humidioribus. Contra si hyems austrina & pluuiosa fuerit, & ver siccum & aquilonium, ophthalmiæ siccæ fiunt.* 3. *aphor.* 12.

Videtur quidem de caussis Opthalmiæ apud Autores quædam opinionum discrepantia esse, dum alij à solo sanguine opthalmiam fieri dicunt, vtpote quæ est Inflammatio, quæ est tumor sanguineus: alij verò ab aliis etiam humoribus eam generari statuunt. Verùm facilis est conciliatio. Cum enim Opthalmia sit inflammatio, omnino concedendum, nullam ophthalmiam fieri sine sanguine, atque ipse oculi color rubicundus sanguinem satis arguit; neque humores crassiores soli ad angustas hasce venas sese penetrare possunt. Interim sanguis non semper caussa principalis est, sed nonnunquam vehiculum potius reliquorum humorum ad oculum confluentium. Etenim quando Ophthalmia à caussis euidentibus, vt vento, fumo, puluere, ictu, & similibus originem habet, sanguis quidem affluens præcipua caussa est. Vbi verò à causâ internâ & humorum vitio, natura humores ad hanc partem mittente, Ophthalmia oritur, ibi etiam alij humores ophthalmiæ caussa esse possunt; quod vel doloris diuersitas docet: qui tamen cùm sanguini misceantur in venis, eum in consensum trahunt, sanguísque ipse dolore ad partem affectam attrahitur. Sunt tamen hi humores præcipuè serosi & biliosi, quod ipsæ lachrymæ satis testantur. Vnde ad ophthalmiam magis dispositi sunt, qui humoribus biliosis ac serosis abundant. Oculi etiam magni & extra prominentes cum sint calidæ & humidæ naturæ, venásque ampliores habeant, & affluentem materiam facilè suscipiant, frequentius lippitudine corripiuntur.

Differentiæ.

Differt verò Ophthalmia secundum gradus præcipuè, quos etiam nominibus Autores distinguunt. Si enim phlegmones solum initium quasi adsit, cum scilicet oculus humidior reddi, rubere, calere, & nonnihil dolere incipit, idque ferè à causâ euidente, Sole, igne, fumo, puluere, vini potu: Τάραξις seu perturbatio & Ophthalmia notha, vel potius leuis nominatur. Si verò inflammatio, calor, & dolor major sit, & lachrymæ copiosæ, ac ab internis præcipuè caussis oriatur, Opthalmia vera dicitur. Si autem tanta sit inflammatio, vt & palpebræ simul afficiantur, & quasi inuertantur, nec claudi possint, albúmque supra oculi nigrum intumescat, vel etiam illi obducatur ita, vt nigro subsidente albóque rubescente eminente veluti hiatus in oculo appareat, χήμωσις dicitur, ἀπὸ τῆς χήμης hiatu.

Τάραξις oculi.

Χήμωσις.

Est & differentia quædam ratione humoris, quod alia à sanguine præcipuè, alia à bile, alia à melancholiâ esse dicitur.

Est

Est etiam Ophthalmia quædam periodica, interuallis quibusdam temporum rediens, teste Galeno. 2. *de differ. febr. cap.* 11. familiaris iis, quibus caput calidum & humidum est, faciléque impletur, & oculi debiles sunt, fluxionibúsque obnoxij. In iis propter recursus mali crebros, dolorúmque & ardorum vehementiam, oculi tandem contabescunt, acie videndi prorsus deficiente, quam tabidam Ophthalmiam nominant.

Est quoque contagiosa Ophthalmia quædam, Galeno teste, 1. *de differ. febr. cap.* 2. Sparsa enim obtutu oculorum semina contagionis putridæ, ob naturæ cognationem spiritus humoréśque oculorum sanorum simili labe inficiunt ac contaminant.

Tandem etiam differt Ophthalmia secundum tempora. Principium enim est, quando humor tenuis ac plurimus defluit: augmentum, quando dolor augetur & humor fit crassior: status, cum signa coctionis magis apparent, & excrementa ita fiunt crassa, vt etiam dormientium palpebræ ab iis conglutinentur. Declinatio denique est, cum symptomata fiunt remissiora.

Signa Diagnostica.

Ophthalmia ipsa cognitu facilis est. Venæ enim exiles tunicæ annatæ tenduntur, & tument, atque inde oculus rubet, ardor & dolor in eo percipitur, lachrymæ & sordes adsunt.

Sed & differentiæ signis discernuntur. Si enim oculi calidiores saltem appareant, idque à caussa externa *ταραξις* erit. Si præterea dolor grauis adsit, & tumor ac ardor, & lachrymæ copiosæ, Ophthalmia censebitur. Quod si denique hæc omnia ingrauescant, vt palpebræ etiam simul afficiantur, & quasi inuertantur, *χήμωσις* nominabitur.

Signa caussarum. Quò ad signa caussarum, humorem, mali caussam, non solùm monstrat temperatura corporis, ætas, regionis aërísque constitutio, victus ratio; sed & alia signa proximam caussam demonstrant. Si enim à plethora sit Ophthalmia, facies rubet, tumor euidens est, venæ apparent amplæ, nec lachrymæ sunt adeo mordaces, nec dolor adeò vehemens. Si à bile est Ophthalmia, rubedo non est adeo magna, sed lachrymæ acres ac dolor vehemens, ita vt oculi quasi vri videantur. Si ab humore pituitoso est Ophthalmia, rubedo, calor, & dolor est remissior, ac potius sensus grauitatis, & lachrymæ non sunt adeo mordaces; nisi à pituita salsa fit malum, ac palpebræ noctu quasi visco conglutinantur, vt non possint aperiri. Si ab humore melancholico, palpebræ nocte non adeo conglutinantur, lachrymæ sunt paucæ, tumor paruus, morbus diuturnus est & contumax.

Nec inutile est, discernere, an ophthalmia à caussis internis, an verò euidentibus originem habeat. Si caussa externa præcessit, ea facilè ex ægri relatione cognoscitur. Si verò illa absit, pars affecta & mandans diligenter inuestiganda est, vt humor vitiosus subtrahatur, eiusque generatio impediatur. Nisi enim hoc fiat, sæpius recurrere solet ophthalmia. Quod autem membrum hîc humorem suppeditet, partium affectarum signa in specie demonstrabunt. Necessarium quoque est, inquirere, an per vasa externa vel interna humor ad oculos affluat. Si enim per vasa externa & à pericranio humor affluat, tumor, dolor, & pulsatio in fronte ac temporibus percipitur. Si verò à vasis & membranis internis, dolor profundior erit, & multò vehementior. Pruritus quoque in palato & naribus sentietur, ac sternutatio frequens erit.

Tandem quoque tempora morbi ob curationem discernenda. Principium ophthalmiæ est, vt antea etiam dictum; vbi venæ distendi, oculúsque rubere incipit, & lachrymæ ac humor exstillans tenuis est. In augmento rubor & dolor augetur: quæ in statu omnia sunt maxima, humórque incrassari incipit, & ex sordibus palpebræ conglutinantur. In declinatione omnia manifestè minuuntur.

Prognostica.

1. Ophthalmia facilius curatur, quæ propius ad *ταραξιν* accedit, difficilius, quæ ad *χήμωσιν*.

2. In regionibus & temporibus frigidis etsi ophthalmiæ rariores sunt: difficilius tamen tolluntur, ob membri adstrictionem. Contrarium fit in regionibus & temporibus calidis, teste Auicenna.

3. Ophthalmia in pueris, si cætera paria sint, difficilius curatur; quoniam tractari commodè nequit: & pueri caput imbecillum excrementisque plenum habent, sicut & senes.

4. Ophthalmia per consensum à dura & pia matre, & à partibus intra carnium contentis sæuiora habet symptomata, & difficilius curatur, quàm ea, quæ fit per consensum ab externis.

5. Hinc si ad Ophthalmiam ab affluxu per venas frontis & temporum accedat fluxio noua ex venis internis & meningibus cerebri, grauior fit affectus, quo oculi sæpe sua sede extruduntur.

6. Dolor diu perseuerans in ophthalmiâ pessimum signum est. Materiam enim aut corrodentem, aut vehementer distendentem, aut suppurantem arguit. Periculum igitur est, ne vel exesis vel ruptis oculi tunicis, atque corneâ inprimis exulceratâ, cæcitas sequatur; aut, quod mitius malum est, suffusio exspectanda erit, crasso humore circa pupillam concrescente. Galenus 3. *meth. med. cap.* 3. etiam pupillæ dilatationem ac tabem, & *ῥυτίδωσιν*, hoc est, corrugationem, addit, præsertim ex refrigerantium nimio & intempestiuo ad oculum vsu.

7. Ophthalmia, in qua lachrymæ copiosiores, eæque mordaces, citius ad finem peruenit, teste Auicenna: at grana sordium in oculo parua deteriora sunt; quia maturationis tarditatem significant; teste eodem.

8. Ophthalmiâ laborantem alui profluuium superueniens liberat, 6. *Aphor.* 17. Retrahitur enim deorsum, & euacuatur caussa mali antecedens; ideóque Medicus naturæ exemplo curabit ophthalmias per clysteres & medicamenta purgantia. Plura Prognostica videantur apud Celsum, *lib.* 6. *init. cap.* 6.

Indicationes.

Cum Ophthalmia sit inflammatio, omnes, quæ ab inflammatione sumuntur, indicationes hîc locum habent. Nimirum primò ne humores ophthalmiam generantes ad oculum affluant, cauendum. Itaque si caussæ quædam externæ præcesserint vel adsint, eæ omnes primò amouendæ. Frustra enim hîc omnia alia auxilia adhibentur, nisi caussæ illæ omnes amotæ fuerint. Si verò à caussis internis solùm ophthalmia proueniat, inflammationis incrementum, remotâ causâ antecedente, prohibendum. Id quod fit, totum corpus & caput, si opus sit, euacuando, humores ad oculum affluentes reuellendo & repellendo. Deinde quod influxit, tollendum, &, caussa continente sublatâ, morbus ipse sanandus; id quod repellentibus & resoluentibus peragitur. Et quidem cum, vt antea diximus, non idem semper humor ophthalmiam excitet, ad humoris naturam & vitium medicamenta accommodanda.

Secundam indicationem suppeditat locus affectus, qui est oculus. Cum enim oculus sensu exquisitissimo sit præditus, mitissimis medicamentis, & quæ minimè dolorem inferant, tractandus. Et propterea ab oleis in omnibus oculorum affectionibus abstinendum; cùm dolores & inflammationes pariant.

Tertiò, etsi dolor sit inter symptomata, quæ ablatâ caussa cessant: tamen cum ob vehementiam interdum ita vrgeat, vt caussæ ablatio exspectari non possit, anodyna tum postulat.

Regulæ quædam generales in medicamentorum Ophthalmicorum vsu obseruandæ.

Regulæ in oculis curandis obseruandæ. Quæ omnia vt planiora fiant, & vt medicamenta, quæ his indicationibus respondent, rectè vsurpentur, generales quædam Regulæ in Ophthalmiæ curatione obseruandæ sunt.

I. Topica oculis statim ab initio non adhibeantur; quia sæpe solis euacuationibus vniuersalibus leuior ophthalmia sanatur. Quod si dolor vrget, ita vt affluxus maior metuendus sit, & virium per vigilias deiectio, ille externis anodynis mitigetur. Et omnino vsus medicamentorum topicorum sit parcior, monétque Mercatus, *lib. 1. de capit. morb. cap. 2.* quamuis plurima passim præscripta sint remedia, non omnibus ac plurimis aut semper vtendum esse; cum plus sæpe promittant boni, quàm præstent, vt Galenus ait, additque; Scio profectò, plurimos in omnimodam cæcitatem deductos esse, copiâ medicamentorum potius, quàm defectu. Neque enim oculi semper vtilia medicamenta sine incommodo ferunt, nedum quæ inordinatè & sine ratione adhibentur.

II. Lac muliebre recens, vel aliud, instillatum, vel impositum oculo, equidem facilè primas inter medicamenta dolorem lenientia obtinet: in eius vsu tamen hæc cautio, monente Aëtio & Auicenna, adhibenda, ne lac oculo diutius inhæreat. Facilè enim à calore oculi corrumpitur, & acrimoniam contrahit. Ideóque singulis ferè horis mutandum est. Id quod de albumine oui metuendum non est.

III. Repellentia, quibus in principio vtimur, eiusmodi sint, ne nimia frigiditate & adstrictione suâ tunicas oculorum condensent, porósque claudant, siccitate verò oculos exasperent, dolorémque ex vtrâque caussâ augeant. Cum enim à phlegmone, quæ tumor est calidus, semper aliquid resoluatur, præsertim in membro raro, cute densa non tecto, quale est oculus, si materia illa retineatur, pauca etiam, si acrior sit, morsu; si multa, qualiscunque etiam, tensione dolorem vehementiorem excitabit. Ideóque lenientia quædam frigidis & abstergentibus admisceantur, vt lac, crocus, sarcocolla.

IV. Opium & Opiata non, nisi necessitate vrgente, vsurpentur; sitque eorum vsus neque frequens, neque multus. Etsi enim, quod vulgo putatur, frigiditate non noceant: tamen non saltem acrimoniâ suâ & mordacitate dolorem augent, sed etiam spiritus opticos incrassant & hebetant; quod & Galenus obseruauit, 3. *meth. med. cap. 2. & de comp. medic. sec. loc.*

V. Diligenter quoque in omni oculorum affectione curandum est, ne suppuratio intùs fiat. Metuendum enim tum foret, ne à detenta sanie cornea, aut cæteræ oculorum tunicæ corrodantur.

VI. Ophthalmicis remediis semper admiscenda sunt, quæ à proprietate oculis conducunt.

VII. Sint etiam remedia, quæ oculis induntur, à sordibus diligentissimè mundata; & leuissimè trita atque cribrata, vt asperitatem deponant. Mordacitatis quoque sint experta. Et proinde si mordacitas à calore dependeat, infundantur illa sæpius in aqua rosarum, endiuiæ, hordei, lacte muliebri; si à frigiditate, in decocto passularum, caricarum, fœnigræci, meliloti, cum vino subdulci. Denique non nimium lenta sint, ne crassa nimis viscidiitate pertinaciùs oculis adhærendo indurentur. Ideóque etsi albumen oui cum aqua rosarum vel simili conquassatum sit conuenientissimum remedium ad repellendum in oculorum affectibus: tamen videndum, ne talia medicamenta admisceantur, vnde indurescat, & oculis pertinaciùs adhæreat. Quod incommodum vt præcaueatur, Ludouicus Septalius, *in Animaduers. Medicis*, liquore ex albumine oui ad duritiem cocto expresso vti mauult. Verùm cum liquori huic desit illa vis emplastica, quæ albumini conquassato inest, quâ, teste Galeno. 3. *method. med. cap.* 11. in lippitudine vtilis est, vt diutius hæreat, & longiore tempore refrigerando repellat: consultius est, albumen oui vsurpare, nihil tamen ei admiscere, ob quod indurari, & oculo pertinacius adhærere possit.

VIII. Mesue, *de curat. ægritudinum aurium*, hanc regulam tradit: Medicamenta, quæ oculis instillantur, semper actu frigida esse debent; quæ auribus, tepida aut calida, siue affectus ipse sit calidus siue frigidus. Sed actu frigida oculis sanis potius conueniunt ad præseruationem à morbis. In oculo autem phlegmone affecto actu tepida magis ex vsu sunt, vergentia ad frigiditatem, si repellendum; ad caliditatem, si discutiendum sit, quo vtroque etiam dolor mitigatur.

Curatio Ophthalmiæ leuioris, siue ταράξεως.

Si à caussis externis leuior ophthalmia ortum habeat, eæ primum, quæcunque sint, omnes tollendæ. Frustra enim omnia alia auxilia adhibentur, nisi caussæ illæ omnes remotæ fuerint. *Ophthalmiæ leuioris à caussis externis Curatio.*

Caussis remotis si à calore Solis vel ignis malum originem habeat, oculus fouendus aqua rosarum, plantaginis cum camphora, vel sine camphorâ, lacte muliebri recenti, vel albumine oui conquassato cum aquâ rosar. Galenus, *in 1. de remediis facilè parabilib. c. 10*, ad calidas ταράξεις commendat fotum oculorum ex sola posca, ad frigidos ex vino albo. Et si metus sit, ne malum augeatur, & à caussa interna foueatur, etiam sanguinis & humorum vitiosorum euacuatio institui potest. Postea cum repellentibus & refrigerantibus decoctum seminis fænigræci, flor. meliloti, vel chamæmeli, admiscendum.

Si à dolore capitis ex Solis æstu contracto ophthalmiæ initia se produnt, aqua rosarum cum camphora, & sine camphora, & lac muliebre non solùm oculis instillandum, sed & fronti applicandum. Rabbi Moyses, 2. *Aphor.* emplastrum ex teneris foliis rosarum laudat. Aëtius & Oribasius hoc in casu suadét, vt æger multum potet, ad conciliandum somnum, & coquendam inflammationem. Id quod aliqui de potu vini interpretati sunt. Sed quia caput antea æstuat, vini potus largior concedi non potest, sed aquæ, vel alius potus minus calidus. Contrà si à frigore sit ophthalmia, balneum aquæ tepidæ conuenit; modò caput repletum non sit. Deinde cibo cocto vinum subtile & tenue propinandum.

Si à vento, fumo, vel puluere incipiat ophthalmia, aqua dulci, vel lacte tepido oculi abluantur, ægérque in loco obscuro quiescat, & det operam, vt dormiat. Somnus enim imminentem lippitudinem sæpius præcauit. Foueatur etiam oculus aqua rosarum cum pauxillo croci. *A fumo & puluere.*

Si verò ab ictu vel casu sit malum, & inflammatio metuatur, sanguis statim mittendus. Hinc dolorem sedantia & repellentia modò proposita, lac muliebre, aqua rosarum, albumen oui, & similia oculo instillentur, & cum linteo mundo oculo imponantur, vel albumen oui cum pauxillo albuminis & boli armeni applicetur. Postea vt sanguis ille è venis in tunicas effusus discutiatur, & macula cruenta in oculo deleatur, sanguis columbæ, turturis, vel hirundinis oculo instilletur, vt postea de suggillatione dicetur. *Ab ictu & casu.*

Si ab apis, vespæ, crabronum ictu sit ταράξις, *Ab apum & vesparū ictu.*

℞. *Vrtica mortua seu galeopseos, rad. althææ, fol. rutæ* an. M. ß.

Contun

Contundantur in mortario, exprimatur succus, & addatur boli Armeni Drach. ii. & oculo imponatur. Vel saltem repellentia ex albumine oui, lacte muliebri, vel aqua rosar. imponantur. Vulgus statim ab ictu ferro comprimit oculum, vt non solum ferri frigiditate, sed & compressione affluens humor retrudatur.

A Cantharidi, erucarũ, formicarum contactu.

Si à cantharidum, erucarum, formicarum contactu incipiat ophthalmia,

℞. *Cremoris lactis, aquæ endiuiæ*, an. cochlear. ii. *aceti* cochlear. i. *camphor*. Drach. ß. M. & imponantur.

Si hisce remediis ophthalmia à caussa externa incipiens non tollatur, reliqua etiam, quæ in verâ ophthalmiâ adhiberi solent vsurpanda.

Curatio ophthalmiæ veræ.

Ophthalmiæ Curatio. Venæ sectio.

Si à caussa interna, vel etiam externa fit ophthalmia, quam tamen affluxus humorum foueat & augeat, & sanguis abundet, aluo euacuatâ mox vena aperienda est, & euacuationis & reuulsionis gratia. Imò cùm fine sanguine nulla ophthalmia fiat, etsi alii humores ad generandam ophthalmiam concurrant, non facilè omittenda venæ sectio; aut eius loco cucurbitulæ cum scarificatione occipiti, ceruici, ac scapulis imponendæ. Plurimúmque in omni ophthalmia prodest venæ sectio, & sæpe grauissimi oculorum dolores intra horæ spatium venæ sectione sublati sunt, teste Galeno, *lib. de curandi ratione per sanguinis missionem, cap.* 16. qui etiam, *cap. seq.* 17. narrat historiam cuiusdam, qui ab oculorum inflammatione, & cæcitatis periculo sanguinis missione liberatus fuit.

Iubet autem Galenus Cephalicam, κατ' ἴξιν, id est, è directo affecti oculi, seu eiusdem lateris aperire. Quod & Rhases, si minus graue malum sit, suadet. Si autem malum grauius sit, in brachio lateris oppositi maioris reuulsionis gratia, & hinc in latere affecto venam aperire iubet. Nonnulli primò ex mediana seu communi eiusdem lateris, postea ex cephalica sanguinem detrahunt. Verùm videndum, quid ægri vires ferant, & an venæ sectio commodè repeti possit. Si enim hoc fieri non possit, statim cephalica eiusdem lateris aperienda.

Quantum autem sanguinis mittendum fit, abundantia sanguinis, mali vehementia, & virium robur determinat. Galenus, *loco allegat. cap.* 17. cuidam primò libras sanguinis tres detraxit, & hora sexta pôst adhuc libram vnam. Auicennas quoque ad metum lipothymiæ sanguinem interdum in vera ophthalmia mittendum censet. Sed tutius est, siue eodem die, siuè postero venæ sectionem iterare, seu eadem cephalica bis aperta, seu primum mediana, hinc cephalica, quàm largiore vnâ venæ sectione vires deiicere. Viribus infirmis iuxta pollicem in manu sectio fiat. Si verò sanguinis copia non sit magna, aliique humores admisti sint, sanguis parcius detrahatur, eiúsque loco cucurbitulæ cum scarificatione adhibeantur. Si etiam consueta sanguinis euacuatio suppressa sit, danda opera, vt ea reuocetur. Vnde in fœminis venas tali aperire, aut suras scarificare conuenit.

Si verò alij humores sanguini admisceantur, conuenientibus medicamentis euacuandi, &, si opus fuerit, præparandi, eorúmque vitia emendanda sunt. Et cum experientia doceat, vt Galenus, *in libro contra Iulian. cap.* 1. annotauit, aluum copiosius fluentem oculis inflammatis prodesse, vt Hippocrates, *6. Aphor.* 17. rectè scripserit: Ophthalmia laboranti alui profluuium, bonum esse: Medicus naturam imitetur, & aluum clysteribus ac medicamentis fluidam reddat. Et inprimis biliosos humores in ophthalmia euacuare vtile est; cum ij maximè in ophthalmiâ sanguini permisti sunt. Obseruandum tamen est, ne medicamenta acria adhibeantur, ne humores agitati & exacerbati vehementius ad oculos fluant, sed mitiora medicamenta vsurpentur.

Præparantia humores in Ophthalmia.

Præparationis ergo loco, & vt humores calidi & acres temperentur, in humore bilioso vsurpentur radic. cichor. fragariæ, santal. flor. rosar. violar. nymphææ.

Vt ℞. *Syr. violar. nymph. ribium*, an. Vnc. i. *aq. violarum, fragorum sine vino*, an. Vnc. iii. *euphrag. verbenæ*, an. Vnc. i. Misce.

Postea instituatur purgatio cum syrupo rosar. vel violar. solut. cassia, tamarind. rhabarb. myrobolanis.

℞. *Myrobal. citrin.* Drach. i. ß. *rhabarb.* Drach. ii. *spicæ* ℈. vi. *cinamomi* Drach. ß. Infundantur in *aq. cichor.* s. q.

Colaturæ adde *syrup. rof. solut.* Vnc. i. ß.

Misce:

Vel etiam pilulæ lucis exhibeantur.

Hisce peractis particulares euacuationes, diuersiones & deriuationes instituendæ sunt, vt supra, *parte* 1. dictum. Si videlicet caput adhuc sit plenum sanguine, eum quoque è venis capiti propriis euacuare conuenit. Auicennas venam secare iubet, quæ est in angulo, aut rectam, quæ est in fronte. Compertúmque est, ophthalmicos, qui casu in fronte vulnerati fuerunt, ab hoc malo hac occasione liberatos fuisse. Nonnulli etiam venas nasi aperiunt. Antiqui, vbi sanguis feruidior esset, & vaporibus plenus, ac per arterias externas in oculos flueret, arterias in temporibus aperiunt; cuius sectionis modum docet Galenus, *in fine lib.* 13. *meth. med.* & Paulus Ægineta, *lib.* 6. *cap.* 4.

Reuulsiones.

Nec omittendæ reuulsiones per frictiones lotionésque crurum ac pedum. Inprimis verò vtilia sunt vesicatoria post aures applicata. Nonnulli farinam sem. erucæ sacculo includunt, & sacculum in vino coquunt, ac calidè è regione oculi affecti nuchæ imponunt, idque sæpius repetunt, vt humor ab oculo versus nucham trahatur. Si malum sit diuturnius, aut frequentius infestare soleat, setaceum adhibendum, idque vel 30. diebus apertum seruandum, vel cauterium actuale aut potentiale in ceruice vel brachio applicandum, & fonticulus excitandus. In diuturnis enim ophthalmiis, aliisque oculorum, qui ex affluxu humorum oriuntur, pertinacibus morbis, vesicatoria sæpe adhibita, setaceum ac cauterium, efficacissima sunt remedia.

Particulares euacuationes fiant per apophlegmatismos & gargarismos, vt suprà, *parte* 1. dictum. De Errhinis est controuersia. Alij enim ea planè improbant, vtpote quæ ad anteriora & oculos trahant; alii ea admittunt; cùm iis Hippocrates, Galenus, Auicennas, & alii Practici sint, ac humores per vicinum locum ex oculis euacuare possint.

Particulares euacuationes in ophthalmia.

Vt autem rem breuiter expediamus, omnino in errhinis maior cautio adhibenda, vtpote quæ ad vicinas oculo partes trahant, quod non fit in apophlegmatismis & gargarismis, quæ per posteriora auertunt. Ideóque non, nisi totius euacuatione & capitis purgatione præmissa, & cum æger consueuit per nares excrementa capitis euacuare, ea, & quidem non fortiora, conueniunt, neque etiam facile, dum materia est in fluxu ad oculos, adhibenda. In diuturna etiam, & sæpe recurrente ophthalmia, præseruationis gratia errhina adhibere licet.

Errhina an in ophthal. conueniant.

Topica in ophthalmia.

Dum corpus & caput ita euacuatum est, & omnis generis diuersiones institutæ, topica quoque oculis applicanda. Initio verò mali statim non adhibenda, vt supra, *in regulis generalibus*, dictum, Sæpe enim compertum est, venæ sectione & purgatione ophthalmiam sanatam fuisse, vt topicis opus non fuerit. Atque hoc præceptum oraculi loco habendum censet Mercurialis, & millies se expertum scribit, quod inflammatio oculi à principio nolit tangi.

Temporibus applicanda. Nihil tamen obstat, quin vicinis oculo partibus, per quas fit defluxio, fronti scilicet & temporibus, ea in parte, vbi oculus dolet, vel toti fronti vsque ad tempora, si vterque oculus laboret, repellentia & adstringentia medicamenta, præcipuè si fluxus fiat per venas & arterias extra cranium, vt magnâ ex parte accidit, adhibeantur, ex *succo* vel *aqua rosarum, plantaginis, solani, salic. lactuca, balaustiis, capitibus papaueris, santalis, bolo Armeno, sanguine draconis, flor. rosar. rubr.* addito *thure & mastiche, gummi tacamahaca*, quæ frigiditatem reliquorum corrigunt, & leniter adstringunt, mixtis cum albumine oui vel aquâ rosatum. Galenus, *de medic. fac. parabil.* viridia vitis folia in modum cataplasmatis fronti imposita commendat; sicut & rubi portulacæ succum.

℞. *Boli Armeni sangu. draconis*, an. Dra. ij.

Incorpor. cum albumine oui, & dissoluantur in aceto, in quo rosæ, santal. rubrum, & thus cocta fuerint, & fronti applicentur.

Vel ℞. *Boli Armeni* Drach. ij. *flor. rosarum, sangu. dracon.* an. Drach. i. *mastich. balaustior.* an. Drach. sem.

Fiat Puluis, qui excipiatur albumine oui & aquâ rosarum, vel aceto rosarum, & applicetur temporibus ac fronti.

Vel imponatur succus plantaginis cum albumine oui, aut emplastrum aliquod adstringens.

Nonnulli talia etiam supra iugulares venas, & iuxta occiput apponunt. His enim modis omnibus influxus humorum ad oculos inhibetur.

Cauendum tamen, ne simul oculis repellentia, & temporum vasis cataplasmata & alia medicamenta adstringentia adhibeantur; cum, qui ab oculis repelluntur, humores recurrere angustatis vasis non possint: inprimis si corpus euacuatum non fuerit.

Hæc tamen præcipuè de adstringentibus intelligenda sunt. Ea enim partes contrahunt, humores parti impingunt, & ad resolutionem ineptos reddunt, ideóque dolorem augent, & in principio non adhibenda sunt.

Alia verò, quæ sine adstrictione acrimoniam humorum temperare, eósque modicè repellere valent, non videntur planè inutilia, vt:

Topica oculis applicanda. ℞. *Aqu. rosar.* Vnc. i. *euphrag.* Vnc. ß. *tutiæ præpar. sief. alb. s. opio*, an. Scr. ß. *camphor.* gr. j.

Vel ℞. *Sief. alb. s. opio* Dra. ß. Dissolu. in lacte muliebri, & aqua rosarum, & oculo imponatur.

Vel ℞. *Album. oui* Vnc. ii. *lactis muliebr.* Vnc. iii. *succi plantag.* Vnc. i. Misce.

Vel ℞. *Mucilag. sem. psyllij extract. cum aquâ plantag. aut rosarum* ℥. ii. *album. oui bene conquassati* ℥. j.

Mixta oculo imponantur, & nonnihil de eo oculo instilletur. Si feruor adsit, camphor. gr. v. addantur.

Vel ℞. *Aqu. rosar.* Vnc. ii. *succi plantag.* ℥. i. *album. oui conquass.* ℥. ß. Misc.

℞. *Fol. plantag. flor. rosar. rubrar.* an. Drach. ii. *balaust.* Drach. j.

Coqu. in aqua rosar. & plantaginis.

Vel ℞. *Pulp. pomorum acidorum* vel *cydonior. coctor. in aquâ rosar. & plantag.* ℥. ii. *farinæ hordei* ℥. i. *sumach, balaust. flor. rosar. rubr.* an. Dra. ß. *succi sedi maior. plantag.* an. q. s.

F. Cataplasma, quod repellit, & simul dolorem lenit.

Possunt etiam siccantia leniter & citra morsum repellentibus ac dolorem lenientibus addi ad humiditates absumendas, cerussa, tutia præpar. pompholyx, oculi ♋ sapphirus, granatus, smaragdus, margaritæ præparatæ.

℞. *Cerussæ lotæ aqua rosar.* Drac. ii. *aq. plantag.* Vnc. ii. *albumin. oui conquassati* ℥. i.

Misce.

Vel ℞. *Tutiæ prep.* Dra. ß. *aqu. rosar.* ℥. ii. *album. oui conquass.* ℥. ß. Misce.

Inprimis tres sequentes aquæ commendãtur: I. est aq. fragorum:

℞. *Fragor. recent.* ℥. ix. *sacchar. alb.* ℥. iiii. Misc. & per 8. dies in B. aquæ tepentis macera. Deinde in B. eodem destillentur.

2. Est aqua flor. cichorij:

℞. *Flor. cichorij* q. v. Colligantur ante ortum Solis, Sole signum ♎ modò ingresso, contundantur bene in mortario, admisceatur pulueris sacchari candi albi quarta pars, indantur vitro, ponantur ad Solem, & resoluantur in oleum, quod palpebris inunctum fluxionem tollit, & simul visum clarificat.

3. Oleum fl. cyani, quod h. m. paratur:

℞. *Flor. cyani cæruleor. ante ortum Solis collect.* q. v. Contundantur in mortario marmoreo, indantur vitro, quod bene obturetur, & ad Solem per integrum mensem ponatur: hinc sumatur vitrum, & obuoluatur fermento, ponatur in furnum pistorium, & cum panibus coquatur. Ita proueniet oleum seu liquor quidam, summum oculis à calidis fluxionibus, & salsis humoribus auxilium.

Anodyna in Ophthalmia. Si etiam dolor oculorum ab initio statim sit vehementior, quam primum aliqua euacuatio & repulsio facta est, medicamenta dolorem lenientia adhibenda; quæ ipsa tamen ita parari possunt, vt simul incrementum inflammationis prohibere valeant. Vtile est inprimis albumen oui bene conquassatum, vel solum, vel cum aqua rosarum ac lacte muliebri aut alio mixtum, oculo instillatum, vel, quod commodius est, extra impositum. Quod tamen diu non relinquendum, sed singulis horis mutandum est, ne morâ acescat, corrumpatur, & acre euadat, dolorémque augeat. Nonnulli lactis loco caseum planè recentem imponunt; sed & is sæpius mutandus, ne, si oleosus & pinguis fiat, malum augeat. Vtile est & pomum dulce cum saccharo coctum & appositum, cui quoque aliquot grana opij & camphoræ admisceri possunt. Prodest & medulla panis albi in lacte infusa, cui aliquid decoctionis papaueris vel seminis fœnigræci addere licet. Galenus, *lib. 1. de remediis facilè parabil. cap. 10.* commendat decoctum fœnigræci hoc modo paratum.

De vsu fœnigræci in ophthalmia. Principiò lotum diligenter in aqua dulci fœnumgræcum leuiter in eadem coquitur, donec, quicquid in se habet acris, abiiciat; deinde effusa priori aquâ aliâ rursus aquâ coquitur. Idem decoctum Galenus etiam, 13. *meth. med. c. 22. & 4. de composit. medicam. s. l. 2.* vsurpat. Monet tamen Ludouicus Septalius, *li. 6. animadu. n. 97.* decoctum hoc fœnigræci malè vulgò parari ex semine, cum sit calidius, quàm vt conueniat in oculorum inflammatione, cum calidum in secundo, & siccum in primo ponatur à Galeno, 8. *de simpl. medic. facult.* Ipse verò hoc decoctum potius ex foliis parandum censet. Verùm incommodum, quod metuit Septalius, euitari potest, si paretur ad modum à Galeno, *allegato cap. 10. lib. 1. de medic. facilè parabil.* propositum, si videlicet decoctum prius, quod, quicquid acre est in fœno græco, imbibit, abiiciatur. Prodest & decoctum violarum, sem. psyllij & cydonior. oculorum populi, meliloti; item Cataplasma ex luteo oui, medulla panis albi, & aqua rosar. vel lacte.

Vel ℞. *Mucilag. sem. psyllij & cydonior. cum aqua rosar. & papauer. extract.* an. Vnc. i. *albumin. oui conquass.* ℥. ß. *camphoræ, croci*, an. gr. vi. Misc.

Vel ℞. *Medull. panis albi in lacte & aquâ rosar. macerata, pulpæ pomor. dulc.* an. ℥. i. *mucilag. sem. psyllij fœnigr. aqu. rosar. extract.* an. Vnc. ß. *vitell. oui* vnius, *camphor.* Scr. i. *croci* gr. vi. Misc.

Si dolor sit vehementior, gr. ii. opij addi possunt, & cum lacte muliebri, vel aqua rosar. misceri in formam cataplasmatis.

Efficax est & emulsio semin. papauer. facta cum lacte muliebri,

muliebri, vel aqua lactucæ, aut decocto fœnigræci.

Fortiora sũt succus vel decoctũ lactucæ, solani, radic. mandragoræ, capit papau. sief album cum opio. Opiata tamen, vt etiam supra, *in regulis generalibus*, dictum, nõ nisi extrema necessitate vrgente, & vbi ex dolore acutissimo summa virium dejectio metuitur, vsurpanda, & vbi iis vtendum, Auicennas aquam saccharatam vel aquam mellis post illorum vsum instillare iubet. Commodè verò decocto meliloti post vsum opiatorum oculi fouentur. Plura videantur apud Platerum, *lib. 2. Practic. pag. 307. & seqq.*

Topica in principio ophthalmiæ applicanda. Reliqua topica quod attinet, morbi temporibus accommodanda sunt. In principio conueniunt repellentia, vt dictum, quibus in incremento resoluentia addenda, ita tamen, vt repellentia præpolleant. Hinc morbo præcedente vsurpanda resoluentia; quibus tamen adhuc aliquid repellentium admiscendum. Tandem sola resoluentia adhibeantur.

Habenda quoque ratio humorum, & medicamenta iis accommodanda. In Opthalmia biliosa repellentia in principio, & dum materia adhuc fluit, adhibeantur, quæ citra vehementem astrictionem officium suum præstare possunt, quæque ita comparatæ sunt, vt acrimoniam humoris corrigant, & simul anodyna sint.

Exempl. gratia:

℞. *Mucilag. semin. psyllij & cydon. aqu. rosar. & plantag. facta* an. Vnc. i. *albumin. oui bene conquassati* Vnc. i. *camphor.* gr. vi.

Mista oculis instillentur, & linteis mundis imponantur.

Vel ℞. *Balaust.* Drach. ß. *acacia* Scrup. i.

Infundantur in *aq. rosar.* Vnc. iii.

In Colat. dissolue terendo subtiliss. *tutia prapar. lapid. calaminaris*, an. Scr. i. *thuris, mastich.* an. Scrup. ß. *mucilag. semin. cydonior. cum aquâ rosarum facta* Dra. i.

F. Collyrium. Aut species ligentur in nodulo, & in aqua rosarum suspendantur.

Vel ℞. *Sief. al b. s. opio* Drach. sem. *lact. muliebr. aqu. rosar.* an. Drach. vi. M.

Vel ℞. *Aq. fragor. s. vino, tormentill. rosar.* an. Vnc. i. *sief albi s. opio* Drach. ß. Misc.

Chymici hic commendant sacchar. vel magisterium ♄ ni.

Humida autem illa medicamenta non planè actu frigida adhibenda, ne materiam nimis incrassent, & poros claudant, sed nonnihil tepida.

Quo tempore topica in opthalmia applicanda. De tempore adhibendorum topicorum non idem sentiunt Autores. Auicennas, *lib. 3. fen. 3. tr. 1. c. 9.* scribit: *Et oportet, quantum possibile est, vt retardetur in Ophthalmia collyriorum administratio vsque ad tres dies.* Et paulo post; *Oportet, vt in principio non adhibeantur inspissantia fortia, & qua sunt vehementer stiptica; quoniam inspissant tunicas, & prohibent resolutionem, & augent dolorem.* Quem plerique sequuntur, & non, nisi tribus diebus peractis, talia collyria adhibenda censent. Quos reprehendit Ludouicus Mercatus, & talia adhibenda existimat primis tribus diebus, postea verò ad discussionem veniendum esse. Verùm & rationes supra allatæ persuadent, & experientia docet, non ita tutò mox in principio adhiberi talia collyria. Imò experientia docuit, sæpe euacuationem & diuersiones materiæ, cum legitima victus ratione, ad curationem sufficere, vbi materia pauca est & benigna.

Deinde sciendum, morborum tempora non semper dierum numero ita exactè describi posse, sed nunc esse breuiora, nunc longiora, nunc plures, nunc pauciores dies complecti. Itaque si fluxio sit diuturnior, non peccabit, qui etiam post tertium diem repellentia applicabit. Vtile tamen fuerit, vt ad dissoluendum tum aliquid admisceatur. Et omnino ad indicationes semper respiciendum; ac peccant ii, qui vno collyrio aut aqua Ophthalmica quocunque morbi tempore adhibita omnes ophthalmias curari posse persuasum habent; cùm medicamenta ista, vt dictum, secundum tempora inflammationis varianda sint.

In augmento. In augmento videlicet repellentibus aliquid de resoluentibus admiscendum, qualia sunt, semen fœnigræc. lini, althéæ, chamæmel. melilot. sarcocolla, tutia, eaque, prout morbus versus statum aut declinationem propius accessit, semper augenda.

Vt: ℞. *Sarcocoll. lacte nutrita* Drach. i. *tragacanth.* Drach. sem. *mucilag. semin. cydonior.* q. s. F. Collyrium.

Sarcocolla nutritio. Sarcocolla autem nutritur, id est, infunditur vel maceratur in lacte per dies aliquot, semper nouo lacte affuso, idque ideo, vt, quicquid acrimoniæ habet, deponat. Et si siccitas ejus etiam metuatur, aliquid, quod lentore præditum est, admisceatur, vt mucilago sem. psyllij, cydonior. album. oui, tragacanth. amylum, & hoc modo sarcocolla præparata sine morsu & attractione digerit. Non autem multum vnâ vice nutriatur & præparetur, ne, priusquam absumatur, acescat, oculósque lædat.

Vel ℞. *Flor. chamamel. melilot.* an. M. sem. *rosar. rubrar.* P. i.

Coqu. in aqua plantaginis.

Colat. ℞. Vnc. iii. adde. *sarcocoll. nutrita* Drach. i. sem. *tutia prapar.* Drach. i.

Verùm monendum, talia non locum habere, nisi vbi simul abstersione humorum crassiorum opus sit in declinatione, vel si oculus roborandus sit. Imò potiùs lippitudini quàm ophthalmiæ veræ conueniunt.

A Chymicis commendatur crocus metallorum, è quo cum aquâ euphragiæ & fœniculi parat aquam suam Ophthalmicam Martinus Rulandus, senior, quam & Quercetanus, *in Pharmacop. restituta, lib. 1. c. 7.* proponit. Habet & aliam ibi Quercetanus ex vrinæ pueri ℔. ii. & vitrioli ac tutiæ, an. Vnc. iii. destillatam. Sunt qui aquam pluuialem majalem commendant in cantharo stanneo aliquandiu asseruatam, cujus mensuræ vni addunt vitrioli albi Vnc. i. camphor. Drach. ii. & pro vsu seruant. Potest eidem aqua rosar. addi.

Vel ℞. *Flor. sambuci.*

In statu. Coquantur in lacte, & pro Epithemate adhibeantur. Insigniter enim dolores leniunt.

In statu Sarcocollæ & aliorum resoluentium quantitas augeatur. Et vtiles tum sunt fomentationes, quæ fiunt vapore aquæ calidæ, in qua medicamenta resoluentia modò dicta cocta fuerint, terve quaterve de die repetitæ, quæ dolorem leniunt, tensionem remittunt, humorésque resoluunt.

In declinatione. In declinatione solâ sarcocollâ vtendum, vt & aliis resoluentibus in aqua fœniculi, rutæ, euphragiæ, & chelidoniæ.

℞. *Sarcocoll. lacte nutrita* Drach. iii. *aloes aqua fœniculi lota* Drach. i. sem. *croci* Scrup. sem.

F. Puluis, è quo cum aqua euphragiæ formetur collyrium siccum, quod in aqua fœniculi, euphragiæ, vel alia conueniente vsurpetur.

Inter ista medicamenta etiam valde efficax est tutia vera Arabum, seu pompholyx, quæ sine morsu siccat.

Vt ℞. *Tutia prapar.* Drach. ii. *aloes lota* Drach. i. *sacchar.* Scrup. ii.

Trita infundantur in aqu. fœniculi, euphragiæ, verbenæ, rutæ, an. Vnc. i. Postea colentur & ad vsum seruentur.

Vel ℞. *Vitrioli albi, tutia prapar.* an. Drach. i. *camphor.* Scrup. i.

Puluerisata subtilissimè infundantur in aqua rosarum pro collyrio.

Vel ℞. *Caryophyll.* num. xii. *tutia prapar.* Drach. sem. *virid. aris* gr. xv.

Contundantur omnia crasso modo, & indantur linteo, ac fiat nodulus, qui in vini cyatho imponatur. Vsus tempore nodulus exprimendus, & gutta vna oculo instillanda.

Rhases

Rhases quatuor medicamenta, *lib. 9. ad Almansorem, cap. propr.* proponit. Eorum primum in principio Ophthalmiæ valet, & in materia calida, præsertim si affluxus ejus fiat per venas frontis & temporum externas. Secundum in augmento magis prodest, & etiam in statu; quia non solum repercutit, & dolorem mitigat, sed nonnihil etiam abstergit & discutit. Tertium magis valet in declinatione, quando intentio est resoluendi & exsiccandi. Quartum dolorem etiam mitigat, & aliquo modo etiam exsiccat; ideo in principio quoque adhiberi potest.

In omni autem topicorum applicatione obseruandum, vt semper ante applicationem nouorum topicorum sordes lippitudinis prius remoueantur linteolo molli, vel aquâ saccharata, vel aliâ conueniente intincto.

Opthalmia à frig. & craßis humoribus curatio.

Si Opthalmia à frigidis & crassis humoribus proueniat, à pituita scilicet & humore melancholico, euacuationes vniuersales & particulares, & diuersiones omnes ad humores eosdem dirigantur, non neglectâ eorum præparatione, vt supra, *part. 1. de Intemperie capitis cum his humoribus*, dictum. Et quia sanguis est admixtus, secetur vena humeralis vel cephalica ante purgationem; postea frictionibus, ligaturis, cucurbitulis impetus humorum auertatur.

Quantum ad topica, repellentia hic vix locum habent; satis fuerit, si fronti aliquid, quod affluxum humorum nonnihil sistat, applicetur.

Vt ℞. *Thuris, acaciæ, aloës*, an. Drach. i. *myrrhæ, sanguinis draconis*, an. Drach. ß.

Fiat Puluis, qui cum albumine oui misceatur, & fronti imponatur.

Ipsi verò oculo resoluentia moderatè, & dolorem lenientia applicanda.

Vt ℞. *Decocti sem. fœnigræci* Vnc. iii. *thuris, sarcocollæ*, an. Drach. j. *croci* Scrup. sem.

Ebulliant semel atque iterum, & oculo applicentur.

Tandem in curatione Ophthalmiæ, & præcipuè in iis, qui eâ sæpius laborant, ad partem recipientem respiciendum, oculique per medicamenta appropriata confortandi, de quibus infra, de visus debilitate, dicetur.

Curatio χημώσεως.

Χημώσεως Curatio.

χήμωσις tandem, cum sit malum vehemens & magni momenti, eadem remedia, quæ Ophthalmia, postulat, sed vehementiora. Venæ sectione igitur præmissâ purgatio instituenda, & quidem aliquoties repetenda. Adhibendæ & cucurbitulæ scarificatæ. Interdum necessarium est venas temporum, frontis, & quæ sunt post aures, incidere. Inprimis verò necessarium setaceum vel cauterium in occipite applicare. Reliqua medicamenta sunt eadem, quæ modò de curatione Ophthalmiæ veræ sunt proposita.

Diæta.

Aër sit temperatus ac purus, expers fumi, pulueris & ventorum; obscurior etiam & tenebricosior, ne oculi splendore offendantur, spiritibúsque agitatis fluxio concitetur. Linteolum atrum, vel viride vel cœruleum proinde oculo obducatur, habeátque æger non solùm oculum laborantem, sed & sanum clausum vel tectum; cum vnius motus alterum etiam inquietum reddat. Aspectus verò rerum lucidarum vitetur. Victus ratio sit tenuis, præsertim primis diebus, donec fluxio consistat. Ideo Celsus, *lib. 6. cap. 6.* scribit: In hoc casu primum omnium esse quietem & abstinentiam. Ita enim exinanitæ partes auidius, quos habent, humores retinent, ne ad oculos confluant.

A cibis absint omnia vaporosa, acria, & quæ caput replent ac feriunt, aut in bilem facilè mutantur, salsa, aromata calidiora, cepe, lac, mel, & quæ cum aceto parantur. Initio à vino hac de caussa abstinendum, ejusque loco in materia biliosa decoctum hordei & cinamomi vsurpandum. In crassis humoribus, & tempore hyberno conceditur hydromel. Acida quidem & acetosa conueniunt, præsertim post cibum, quia vaporum ad caput ascensum prohibent. Aceti vero vsus non cōuenit; quia vehiculi loco est humoribus, & aliàs acetum partibus neruosis est inimicum. Peculiari verò vi in hoc morbo nocere solent, & propterea vitanda sunt semen cannabis, caulis, lactuca, fabæ, lentes, carnes porcinæ & salsæ, oliuæ.

Somnus vtilis est; quia in somno oculi non mouentur, nec lumen admittunt, atque ita humores ad se non attrahunt. Ac præterea per somnum materia, quæ in oculos confluxit, cōcoquitur. Dolorem etiam, qui valde attrahit, somnus sopit. Æger non dormiat in latere, cujus oculus afficitur, dormiatq; eleuato capite. Quies ita ægro necessaria est, vt Celsus primo die à sermone quoque abstinere jubeat, ne motu materia ad caput attrahatur. Repletio omnis vitetur, maximè ventriculi; vt aluus semper sit aperta & fluidior, curandum. Capilli, si multi sint, & caput grauent, tondendi. Animi affectus omnis immoderatior, & inprimis ira, vitetur.

In declinatione, ad reliquias & excrementa tertiæ coctionis discutienda, balneum conuenit. Vnde Hippocrates quinque Opthalmiæ sanādæ remedia proponit, dum, *6. Aphor. 31.* scribit dolorem oculorum meri potio, aut balneum, aut fomentum, aut venæ sectio, aut medicamentum purgans epotum soluit. Quanquam de oculorum doloribus loquitur ille aphorismus: tamē omnino quoque de ipsa Ophthalmia, cui cōjunctus est dolor, accipi potest; & præcipua sanandæ Ophthalmiæ remedia complectitur. Et quidem de venæ sectione & purgatione antea dictum, iisque, vbi requiruntur, solis, sine topicis, non rarò ophthalmia curatur. De reliquis, inprimis verum est, quod Celsus scripsit: Hæc sicut in recentibus malis aliena sunt; quia illa concitare possunt & accendere: sic in veteribus, quæ nullis aliis auxiliis cessant, adeo efficacia esse consueuerunt. Et quidem fomentationes suo tempore adhibitas prodesse, antea, suo loco, dictum.

An vinum in ophthalmia conueniat.

De vino & balneo, quæ huius loci sunt, res non ita expedita videtur, cum humores concitare, & ad oculum mouere possint, ideóque in specie aliquid de iis dicendum. Et præcipuè hic difficultatem habere videtur, quod ἀκρητοποσίην præcipit Hippocrates, *allegato aphorismo*. Verùm cum, vt rectè Galenus & Auicennas docent, alia ratione vinum prodesse vix possit, nisi quia sanguinem crassiorem attenuat ac dissipat: non, nisi in declinatione, vino vtendum, & vbi materia est crassior. Aliàs metuendum, ne major humorum fluxus ad oculos fiat. Ita de Petro Ramo scribit Zvvingerus, *in Theatro volum. 17. lib. 3.* eum, cum Lutetiis literis operam daret, ex immodicis vigiliis in Ophthalmiam incidisse. Quem cum Iacobus Syluius, summus alioquin Medicus, ex allegato aphorismo, vino generoso vti iussisset, ita creuit malum, vt vix tādem multis remediis extingui potuerit. Celsus adhuc alium vsum meri potus addit, scilicet vt somnum conciliet. Modum autem bibendi vinum idem Celsus definit, dum scribit: Vinum bibendum esse lene, subausterum, modicè vetus, neque effusè, neque timidè, vt neque ex eo cruditas, & tamen somnus fiat, leniantúrque intus latentia acria.

An balneum in ophthalmia vtile sit.

De Balneo autem idem Autores etiam non sentiūt. Alij enim in humoribus calidis & acribus eo vtendum censent; alij in crassis & pituitosis; alij quidem in declinatione; alij fluente adhuc materiâ ad sistendum fluxionem. Verum in vtroque casu locum habere potest. Nam vbi à biliosa materia orta est Ophthalmia, si tamen in toto capite ea non redundet, sed corpus jam purgatum sit, nullâque adsit corporis plenitudo, & materia non ampliùs sit in fluxu, balneum

euocans

euocat & contemperat acres humores, & maximam partem inter lauandum excreta sistitur fluxio, reliquúmque contemperatum à naturâ facilius vinci potest. Ita etiam balneum conuenit iis, quos phlegmone οἰδηματώδης ab humoribus minus calidis infestat. Corpore enim prius euacuato humores crassi per balneum attenuantur. Si verò corpus adhuc plenum sit, & materia ad oculos ruat, metuendum, ne calore balnei fusa materia ad oculos magis fluat.

De curatione Ophthalmiæ videatur etiam Galenus, *de compos. med. sec. loc.* & *in libris de medicamentis facilè parabil.* Celsus, *lib.6.cap.6.* Paulus Ægineta, *lib.3.*

Hoc etiam adhuc addimus, Hieronymum Fabricium ab Aquapendente, *de Chirurgicis operationibus, titul. de suffusione*, cum animaduerteret, medicamenta, quæ oculis imponuntur, non tam diu oculis inhærere, donec vires suas satis exserant, sed facilè effluere; vascula vitrea instar cucurbitularum, orbitæ oculi respondentia, inuenisse, quæ liquore repleta oculo applicat, quorum descriptio loco allegato videatur. Verùm an talia ita commodè & sine periculo applicari possint, penes Lectorem sit iudicium.

CAPVT XIII.

De Ophthalmiâ siccâ.

Ophthalmia sicca.

PEculiaris adhuc lippitudinis species est, quam ophthalmiam siccam appellant, in quâ non tantus est lachrymarum fluxus, vt in ophthalmiâ humidâ modò propositâ, & præterea etiam palpebræ afficiuntur. Ejus tres recensentur differentiæ. Est enim vel cum pruritu, vel sine pruritu. Quæ cum pruritu est, & exiguam fluxionem salsam & nitrosam conjunctam habet, à Paulo, *lib.3.cap.22.* ψωροφθαλμία nominatur, quæ diuersus est affectus ab illo, qui suprà, *cap.3.* descriptus est, atque ipse etiam ψωροφθαλμία nominatur. Si verò sine vllâ sit fluxione, & oculi tantum sunt rubri, neque tument, sed cum dolore quodam leui in iis quidam sentitur pruritus & grauitas, ab eodem ξηροφθαλμία dicitur. Quæ autem sine pruritu est, & cum duritie palpebræ, σκληροφθαλμία, dura lippitudo appellatur.

Proueniunt affectus hi omnes ab humore pauco, sed sicco & salso, nitroso. Et cognoscitur, atque ab ophthalmiâ humidâ discernitur hæc ophthalmia, quod lachrymæ ferè nullæ exstillant. Noctu palpebræ ita coagulantur & indurantur, vt humectantibus & mollientibus sint aperiendæ.

Affectus hi quidem non sunt tam periculosi & acuti, vt ophthalmia humida: diuturniores tamen, & qui toto vitæ tempore ægrum quandoque infestant.

Curatio ferè eadem cum ophthalmiæ curatione modò proposita; nisi quod in specie ad humorem salsum dirigenda. Is igitur temperandus & alterandus, euacuandus, reuellendus, deriuandus, vt suprà, *part.1.* dictum. Postea ad topica accedendum. Et quia durities & scabrities conjungitur, indurata emollienda, vt de duritie palpebrarum dictum.

℞. *Endiuiæ, nymph. lactuc. solan. flor. vior. rosar. rubr.* an. M.i. *rad. althéæ* Vnc.i.sem. *sem. fœnigræc.* Vnc.ii.

Destilletur inde aqua, quâ vesperi & manè oculi abluantur. Vel decoctum ex hisce paretur, quod efficacius videtur. Neque enim, vt multi sibi persuadent, destillata omnes vires, quas decoctum, habent; cùm multæ partes in destillatione in alembicum non eleuetur.

Vel ℞. *Butyri majalis sine sale, ol. rosar.* an. Vnc.i.ß. *aloës* Drach.ii. *camphor.* Drach.sem. *lithargyr. auri* & *argenti*, an. Drach.i.

Butyrum & oleum liquefiant, hinc addantur reliqua, & in mortario plumbeo misc. F. Vnguentum, quo vesperi palpebræ illinantur. Manè sequente liquore abluantur.

℞. *Aq. agrimon. rosar. lactis muliebris*, an. Misceantur.

Vel ℞. *Parietar. scabiosæ, viridium*, an. M.iv.

Destilletur aqua, cui aliquid sanguinis columbini vel hirundinum addatur, quâ mane & vesperi oculi abluantur.

Vel ℞. *Farinæ tritici* Vnc.ii. *lentium, fabarum*, an. Vnc.i.sem. *terræ sigillatæ* Drach. ii. *rad. sigill. Salomonis* Drach.ii. *camphor.* Drach.i.

Puluerisata misceantur cum aq. cichorij. Fiat Cataplasma, quod noctu oculis imponatur.

CAPVT XIV.

De Vngue Oculi.

Vnguis. Oculi.

VNguis oculi, vulgo vngula, Græcis πτερύγιον, tanquam ala parua, nomen accepit à similitudine siue vnguis humani, siue alæ volucris, quam excrescentia illa ab angulo oculi plerumque majore versus pupillam protensa refert; quam & sagittam nonnulli vocant, à specie quadam triangularis cuspidis sagittæ præfixæ. Germanis dicitur, *der Nagel oder Nagelfell der Augen, oder Blatterfell der Augen.*

Definitur hoc malum à Paulo & Celso, *lib.7.cap.7.* quod sit membranula neruosa & fibrosa, orta ab angulo oculi, frequentissimè majore, juxta nasum, rarius à minore juxta tempora, & adhuc rarius à superiore vel inferiore palpebra, teste Aëtio, annatæ tunicæ valide adhærescens, & vsque ad corneam producta, nonnunquam etiam ad pupillam vsque protensa. Rhasi simile quid est membranæ neruosæ; Aëtio annatæ tunicæ incrementum est, vel caro super hanc excrescens ex scabrâ quâdam lippitudine, aut ex assiduis ad oculum fluxionibus. Atque hoc differt ab eo, quod Arabes Sebel, vulgo pannum vocant, quod morbi genus substantia non est membranosa, sed venosa, hoc est, ex venis turgentibus quiddam complicatum, & quasi contextum pannum referens.

Affectus ipse est morbus in numero præter naturam aucto; quia additum est aliquid tunicis externis oculi, quod addi non debebat. Subiectum plerumque est oculi annata. Interdum tamen ita inualescit, vt corneam & pupillam integat,

Caussæ.

Caussa efficiens est facultas θρεπτικὴ in oculorum angulis, quæ annatam vltra naturalem terminum auget & extendit, vel supra eam aliquid efformat. Occasio ita luxuriandi illi facultati datur, quoniam caro in angulo vel ophthalmiâ diuturniore, vel ob pustulas, quæ post variolas & morbillos, aut aliàs etiam in oculo ortæ fuerunt, vel post combustiones ac scintillas ignis oculo illapsas, vel alias externas læsiones, vel ob assiduam fluxionem crassi & lenti humoris, scabritiem seu inæqualitatem quandam assecuta est, quam dum vis nutriens exterere & æqualem reddere nititur, incrementum ejusdem præter naturam producit, aut aliquid supra eam generat.

Materia ex qua est sanguis cum excrementitiis humoribus plus aut minus mixtus. Atque hinc differentiæ exsistunt, quod vnguis alius durus est, alius mollis; quidam coloris citrini, quidam fusci, quidam rubei. Alius facilè separabilis ab annatâ & corneâ, alius difficulter. Quidam annatam tantum occupat, alius etiam ad corneam extenditur. Est & quidam putridus ac cancrosus.

Signa Diagnostica.

Signis malum non eget; cùm oculis sit, expositũ, vt

ex descriptione antea proposita facilè agnosci possit. Malignus & cancrosus vnguis cognoscitur è carne, quę excrescit, crassa, dura, eminente, nigricante, & tempora per consensum afficiente, vt docet Aëtius. Discernitur à carne lachrymali, quod radix vnguis semper ad albedinem magis declinat.

Prognostica.

1. Malum hoc non contemnendum est; cum ingrauescens pupillæ obductum videndi aciem tollat.

2. Recens malum, & magnitudine mediocre, non difficile est discutere medicamentis, quibus cicatrices in oculis exteruntur. Si verò inueterauerit, atque ei crassitudo quoque accesserit, excidi debet, teste Celso, *lib.7.cap.7.* Imò sæpe tam arctè & pertinaciter annatæ tunicæ adhæręt, vt neque per chirurgiam absque oculi jactura auferri possit; & proinde magnum & inueteratum incurabile fit.

3. Facilius hoc malum curatur in juuenibus, quam senibus.

4. Facilius curantur πτερύγια albicantia, & angustum fundum habentia; his verò contraria ægrè curantur.

5. Putrida quoque & cancrosa curationem non admittunt; quia cancer radices habet, quæ euelli nequeunt: teste Aëtio, *tetrab.2.serm.3.cap.58.*

6. Ea πτερύγια manu curare oportet, quæ adaucta ad nigrum oculi se extendunt. Quæ verò parua, & in albo sunt, ea commodum est, vt pharmacis comprimamus. Aëtius, *ibid.*

7. Docet & hoc Aëtius; πτερύγιον, in quo principium fit suffusionis, curandum non esse; quoniam eo sublato citius suffusio conflatur.

8. Πτερύγια, quæ ad pupillam vsque pertingunt, & propterea visionem impediunt, si tollantur, oculum quidem à fluxionibus liberant, cicatrix autem, quæ sectione circa pupillam relinquitur, nihilominus visum impedit.

Indicationes.

Membranosa hæc tunica, quæ præter naturam accreuit, remouenda est, siue medicamentis extergentibus, si parua & mollis sit, nec pertinaciter adhæreat; siue manus opera, si contrario modo sese habeat. Aut si ex mente Aëtij sit annatæ tunicæ incrementum, id inhibendum, &, quod excreuit, imminuendum adstringentibus, exsiccantibus, & extergentibus.

Curatio.

Curatio. Primò ergo vniuersales corporis euacuationes instituantur; idque non semel, sed bis vel ter, prout opus est. Et crassi & viscidi humores expurgationi præparentur, & reuulsiones per vesicantia & aliis modis instituantur, vt hactenus aliquoties dictum. Vniuersalibus hisce præmissis primò foueatur vnguis vapore aquæ temperatè calidæ, aut decocto hordei, maluæ, althéæ, flor. chamæmel. meliloti, semin. lini, fœnigræc. anethi, flor. cyani, quoad oculus calefiat.

Postea extergentia adhibenda. Inter quæ mitiora sunt, *saccharum candum, aqua euphragia cum sacchare, aqua chelidon. cum melle, acetum album cum vino albo mistum, aqua fœniculi cum nitro ac sale, thus puluerisatum cum aqua calida in formam collyrij redactum, sepiæ ossa vsta ac tenuissimè trita cum momento salis ammoniaci, cornu cerui vstum, vel caprinum cum thure & vino leuigatum, vel caprinum cum succo artemisiæ ac melle, vel cinis limacum cum melle mixtus.*

Ouorum testa ad oculorum vnguem. Efficax quoque medicamentum, & ferè citra morsum ac dolorem extergens, ex *ouorum testis* paratur, dum ouorum testæ in aceto acerrimo macerantur, postea siccantur, & in subtilissimum puluerem rediguntur, qui oculis inspergitur. Validiora sunt *æs vstum, vitrioli, æris squama, flos æris, chalcitis vsta.*

Incipiendum verò est à lenioribus, quæ sine morsu ac dolore suum officium præstant, quæ si non sufficiant, ad validiora accedendum.

Vt ℞. *Lactis muliebris, mellis* part. æqual. adde aliquid *croci.*

Coquantur, & frequenter oculo instillentur.

Vel instilletur hæc Aqua:

℞. *Aq. chelidon.* Vnc.v. *aluminis, cerusſ.* an. Drach.i. *camphor.* gr. vii.

Coquantur in vitro clauso in Balneo, & coquantur.

Vel ℞. *Aceti rosar.* Vnc.iiii. *aq. rosar.* Vnc.v. *vitrioli albi* an. Drach.ii. *mandibul. lucij combustarum, tutiæ prepar.* an. Drach. sem. *tartari* Scrup.i.

In vitro clauso coqu. in Balneo, & colentur, & bis de die liquor oculis instilletur.

Vel ℞. *Aq. rosar. euphrag.* an. Vnc. i. sem. *aceti albi* Vnc.i. *tutiæ prepar.* Drach.i. sem *squammæ æris* Drach.ß.

Ebulliant simul vase clauso, colentur, & filtrentur.

Ver ℞. *Aq. plantagin. centumnodiæ,* an. Vnc.ii. *vitriol. calcinati* Drach. i. *salis ammoniaci* Drach. sem. *myrrhæ* Drach.i.

Ebulliant, colentur, & filtrentur.

Vel ℞. *Fellis luciorum piscium* q.v.

Destilla in vitro ad crassitiem. In liquore destillato solue parum camphoræ, & viui serua. Fel verò incrassatum extrahe cum spirit. vini, spiritúmque vini iterum per destillationem separa. Extracti hujus & sacchari ♄. ana gr.j. dissolue in prioris liquoris gut.iiii. ac cum pluma manè & vesperi oculis immitte.

In contumaciore malo, antequam ad manus operam accedatur, aliquod sieff validum conuenit, quale est sieff viride Rhasis, aut quod de chalcanto ex ejusdem descriptione paratur.

In vsu tamen acrium collyriorum obseruandum, ne cornea tangatur; cum ejusmodi collyria vim exulcerandi habeant. Itaque expedit, vehementibus extergentibus admiscere aliquid de tragacantha, gummi Arabico, decocto fœnigræc. lacte muliebri, albumine oui. Non inutile quoque fuerit, temporibus repellens aliquod applicare, ad affluxum humorum inhibendum. Oculis quoque clausis anodynum aliquod adhibere conuenit. Post dies aliquot dolore sedato ad collyriorum vsum redire licet.

Si medicamentis malum non cedit, ad manus operam accedendum, & membranæ illius detractio tentanda, quam eleganter docet Celsus, *lib.7.cap.7.* Paulus Ægineta, *lib.6.cap.18.* Aëtius, *tetrabibl.2.serm.3.cap.60.* Hieronymus Fabritius ab Aquapend. *de operat. Chirurg. tit. de vngue oculorum.* Modi administrationis illius tres præcipuè sunt. Primò separando vnguem cum penna, & pòst abscindendo cum forcipe. Secundò vnguem eleuando, & acum subtus cum pilo equino aut filo serico ducendo, vnguémque sic protractum exscindendo. Tertiò abradendo scalpello, si vnguis planè tenuis sit.

Postquam Chirurgica hæc tentata sunt, opera danda est primò, ne annata tunica palpebræ concrescat: quam ad rem Aëtius probat muriam acrem vel aquam salsam, quam in oculum infundit. Auicennas cuminum masticatum cum sale applicat, jubétque ægrum frequenter oculos mouere, nisi dolor prohibeat. Potest & aqua aliqua leniter extergens modò proposita instillari. Secundò, vt caueatur inflammatio, quod præstari potest albumine oui cum hapso lini imposito. Tertiò, vt portio vnguis à ferro relicta exstirpetur, ne malum denuò succrescat. Cui scopo inseruiunt collyria acria, modò proposita, post tres dies applicata, ne, si citius vsurpentur, inflammationem pariant.

Diæta.

Victus sit attenuans & incidens. Æger à vino abstineat vsque ad morbi declinationem, à cibis itidem vaporosis.

CAPVT XV.

De Tunicula annatæ, quam vulgo Pannum, Arabes Sebel nominant.

Sebel oculi. AFfectio hæc, Auicenna definiente, Panniculus est vel, vt Rhases definit, quiddam instar panniculi ex repletione venarum ortum, apparentium in superficie tunicæ annatæ vel corneæ oculi; quæ venæ cum tanquam exilia capillamenta variè & propinquè inter se contextæ sint, turgentes sanguine, speciem eiusmodi panniculi exhibent; vnde etiam à nonnullis Tela, vel Telaris excrescentia nominatur. Verisimile quoque est, aliquid sãguinis subtilis ex venulis illis exsudare, quod concretum speciem illam panniculi rarioris, seu telæ intextæ supra oculum euidentiorem reddat. Imò carnis ipsius tunicarum oculi tumor accedere potest. Ex quo, vt capite præcedenti dictum est, patet differentia ab vngue oculi, quæ excrescentia quædam est nerueа seu membranosa citra venarum repletionem, ab angulo oculi enata, non totum oculum, sed partem eius, forma vnguis vel sagittæ cooperiens; cum Sebel, seu Pannus totam annatam cooperiat.

Differentiæ.

Differentiæ eius sunt, quod pannus vel mollior est, vel durior; recens vel inueteratus; simplex vel cum ophthalmia, scabie, vlcere oculorum coniunctus,

Caussæ.

Gignitur Tunicula alia secundùm viam defluxus, materiâ ad oculos deriuatâ per venas & arterias siue externas frontis ac temporum, siue internas capitis: alia secundum viam congestionis materiæ paulatim factæ in ipsis oculi venis, ex nutrimento non bene conuerso, & retentis superfluitatibus.

Sæpe tunica hæc ad ophthalmiã, & variolas ac morbillos, oculorum ictus, contusiones, combustiones sequitur. Malum hoc interdum hæreditarium est, & facilius eo corripiuntur, qui oculos habent debiles, calidos, eminentes, atque aliàs ad ophthalmiam proni sũt.

Materia est sanguis vel solus, vel cũ aliis humoribus mixtus. Cæteri humores sine sanguine caussa huius mali esse nequeunt; cum rubrum colorem non producant.

Signa Diagnostica.

Affectus hic per se manifestus est. Apparet enim panniculus ex repletione vasorum rubeus, tanquam tela carnosa, in superficie annatæ præcipuè; adest pruritus & dolor ex acrimonia & distensione; calor ex retentione euaporationis ac fuliginum: oculi offenduntur à lumine & à contactu rei externæ siue frigidæ, siue calidæ: visio obscura est, vel ablata. Quod ad signa caussarum, an à sanguine solo sit, vel cum aliis humoribus mixto, è colore discernitur. Si materia fluxit per vasa externa, supercilia & frons nonnihil tument, & dolor ac pulsatio extra magis sentiuntur. Si per interna, dolor magis ad radices oculorum tendit.

Prognostica.

1. Recens hæc affectio medicamentis; inueterata tantùm manûs opera curatur.

2. Malum indicium est, si oculus imminuitur. Debilitatem enim oculi significat.

Curatio.

Curatio, quæ per vniuersalia fit, comunis huic affectioni est cum ophthalmia & pterygio. Quod ad topica, si Sebel. vel Tunicula recens sit & tenuis, Auicenas testam oui recentis infundit in aceto calido decem diebus, & postea exsiccatam in vmbra, atque in tenuissimum puluerem redactam oculo immittit, ad abstergendum & exsiccandum. Addit & Marcasitam lapidem qui Dioscoridi est Pyrites. Si Sebel & scabrities simul coniungantur, laudat collyrium ex sumach puluerisato, cui quandoque admiscet parum gummi Arabici & sarcocollæ, vt dolor mitigetur, medicamentumque parti affectæ affigatur. Fortius est æs vstum in vrina aliquot diebus maceratum & siccatum.

Vtilis est & hæc Aqua:

℞. *Sacch. cand.* ℥. iij. *lapid. hæmatit. prap.* ℥. j. *alum. vsti, vitrioli albi, camphor.* an. ℥. ß. *tartari* Drach. ij. Affunde *aq. rosar. fænicul. aceti vini* an. Vnc. ix.

Destillentur, vel potius coquantur & colentur.

Vel *Aq. chelidon.* Vnc. jv. *aluminis vsti* ʒ. ij. *pumicis* Drach. j.

In vase vitreo clauso coquantur & colentur.

Vel ℞. *Mastich.* Vnc. sem. *cerussi. alum. vsti*, Drach. ij. *spuma maris* gr. xv. *salis gemmæ* gr. vij.

F. Puluis.

Vel ℞. *Tutiæ præparatæ* Drach. iij. *margarit. præp. corallior. rubr. prap. pompholyg.* an. ʒ. ij. *sacchari candi* ʒ. j. ß. *camphor. zingib.* an. Scr. j.

F. Puluis subtilissimus.

Chirurgia. In malo inueterato, & vbi hæc non sufficiunt, euacuato corpore & capite, ad chirurgica præsidia accedendũ est; quod rectissimè fit tẽpore verno & autũnali. Emollitio verò quædam præcedat, eo modo, vt de Pterygio dictum. Postea vncino paruo argenteo venulæ eleuentur: & subiecta acu, cui filum sericeum innexum sit, ligentur, vt forcipe tenellà præcidi possint. Quo facto oculus à sanguine profuso mundetur aqua decoctionis cumini, & obligetur. Dolorem vitellus oui cum aqua rosarum impositus mitigabit. Vtile quoque est defensiua siue apocrustica applicare fronti & temporibus, ne materia propter dolorem ad oculum attrahatur.

Ad absumendas reliquias puluerem citrinum Rhasis, *cap. 15. de Ophthalmia*, propositum, vel sieff viride Rhasis, *c. 21. de vngue*, applicare licet. Sed tutius est thus puluerisatum in aqua fœniculi infusum apponere, vel sarcocollam nutritam.

Vel ℞. *Aq. flor. cyani* ℥. vj. *thuris, sarcocoll.* an. ʒ. ij. *castor. aloës*, an. ʒ. j. *camphor.* ʒ. ß.

Indantur vitro, eoque beneclauso in aqua calida ebulliant. Liquor singulis diebus bis vel ter oculis instilletur.

Fortior est hic Liquor:

℞. *Aq. chelidon.* ℥. viij. *testarũ* ☉. vel *ouor. vstar. sarcocollæ, aloes*, an. ʒ. j. *tutiæ, vitrioli albi, sacchar. cãdi*, an. ʒ. ß.

In vitro clauso coquantur in balneo & colentur.

Commendatur tanquam expertum & hoc Collyrium:

℞. *Lapid. hæmatit.* ʒ. ij. *vitrioli albi, viridis æris*, an. ʒ. iij. *myrrh. croci*, an. ʒ. j. *piper. long.* ʒ. ß. *sacch. candi* Vnc. sem.

Tenuissimè puluerisentur & cribrentur; ac in pixide ad vsum seruentur.

Huius pulueris. ℞. Drach. j. dissoluatur in Vnc. ij. aqu. raphani, & applicetur quotidie bis aut ter, prout æger tolerare potest.

Forestus, *l. 11. obseru. 6.* hoc feliciter vsus est in iuuene quodam, qui ferè integro anno ex panno cœcus fuerat:

℞. *Succini fœnic.* Vnc. iiij. *chelidon.* ℥. iii. *rutæ* ℥. ii. *maluæ* ℥. iiß. *aloës* ℈. j. *vitrioli* ℈. ii. *æruginis æris* ℈. i. *zingiber. cinamomi*, an. ℈. ß. *fell. anguillæ* ℥. ß. *bubuli* ʒ. ii. *sacchar. candi* ℈. ij. *mellis opt.* ℥. ß.

Ebulliant ſucci addendo reliqua, & depurentur, ac fiat Collyrium.

Diæta.

Diæta ſit, qualis in ophthalmia & affectione præcedente propoſita eſt. Aërem lucidum æger vitet, atque omnia, quæ materiam augere & exagitare poſſunt.

CAPVT XVI.

De Albugine & aliis vitioſis Corneæ Coloribus.

Cornea tunicæ vſus. Cornea oculi tunica nõ ſaltem, vt humores & ſpiritus oculi cõtineat, & ab externis iniuriis defendat, facta eſt, ſed etiam peculiarem conſtitutionem obtinet, videlicet perſpicua, coloris expers læuiſque facta, vt ſpeciebus viſibilibus liberum in oculum tranſitum concedat.

Quæ eius naturalis conſtitutio vitiatur, ſi eius ſubſtantia craſſeſcat, exſiccetur, & corrugetur; ſi perſpicuitatem amittat; ſi colore aliquo inficiatur. Si enim corrugetur & craſſeſcat, ac naturalẽ perſpicuitatẽ amittat, ſpecies viſibiles vel planè non admittit, vel obſcurè. Si verò colore alieno inficiatur, is ſpecies tranſeuntes inficit, atque ita eo colore res viſui offeruntur, quali cornea infecta eſt, eodem modo, ſicuti vbi quis per vitrum coloratum videt. Vulgò quidem iſta vitia inter ſymptomata qualitatum mutatarũ referuntur: quæ tamen omnino ad morbos referenda ſunt, ob cauſſas, quas in Inſtitution. *lib. 2. part. 1. cap. 6.* de colore Corneæ attulimus. Si quoque color alienus profundè hanc tunicam tingat, ſpeciebus viſibilibus tranſitus denegatur, quia corneæ pelluciditas amittitur. Quandoque etiam cornea rumpitur.

CORNEÆ CRASSITIES.

Primò ergo ſubſtantia corneæ fit craſſior ob humores craſſos, qui ſeſe in eam inſinuant, & ob medicamẽtorum frigidorum vſum; quod fit poſt Ophthalmiam, in qua humores ſubtiliores & tenuiores diſcutiuntur, craſſi remanent; vel cum medicamenta frigida nimis incautè imponuntur. Corrugatur verò & exſiccatur præcipuè in ſenibus. Et in vtroque hoc malo viſus vel imminuitur, vel planè aboletur, prout cauſſæ magnitudo eſt.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcuntur autem hæc vitia primò ipſo ferè aſpectu; quia ſi craſſior reddita ſit oculi hæc tunica, inſpicienti quaſi quædam in ſuperficie nebula apparet, nec oculi hæc tunica tam læuis & polita apparet, vt ſolet, ægri de viſus imminutione conqueruntur, & quaſi per fumum ſe videre dicunt, præceſſit Ophthalmia, adeſt ætas ſenilis.

Prognoſtica.

Si malum ſit ex humoribus craſſis impactis, idque recens adhuc, curari poteſt: ſi verò diuturnum ſit, & ex vehementi frigidorum vſu, vix curatur. Corrugatio etiam & obſcuritas ob ætatem ſenilem non curatur

Curatio.

Curationem quod attinet, vniuerſalibus præmiſſis, & corpore & capite euacuato, radix chelidoniæ ſpiritu vini abluatur, poſtea contundatur, & ſuccus exprimatur, qui guttatim oculis inſtilletur. Oculum etiam extergit tartarum vini Maluatici, aut potius cremor eiuſdem oculis inſperſus.

COLORES CORNEÆ VITIOSI.

Colores corneæ præter naturam non omnes eiuſdẽ ſunt generis. Primò ſunt λευκώματα in genere ita dicta, color ſcilicet in albo mutatus, qui vel ab humore corneæ impacto oritur, & Nubecula appellari ſolet, ægriq; omnia per nebulam ſeu vaporem vel fumum ſe videre putant; vel à cicatrice in cornea, quod malum in ſpecie λεύκωμα nominatur. *Colores corneæ vitioſi.*

Eſt enim Leucoma ſeu Albugo macula alba in cornea, ob quam viſio læditur. *Leucoma.*

Gignitur autem Albugo, dum poſt vulnus vel vlcus corneæ cicatrix manet, quæ in nigro oculi alba apparet, à qua cornea ita denſa redditur, vt ſpeciebus viſibilibus tranſitus denegetur, atque ita videndi actio impediatur: vel cum pituita inter corneam collecta eius perſpicuitatem tollit, viſumque impedit. Quibus tamẽ adhuc alia cauſſa addi poſſe videtur. Cum enim diaphana, vt vitrum, glacies, gemma, ſi findantur, pelluciditatẽ ſine humoris affuſione amittant: tale quid etiam corneæ accidere poteſt, ſi ſcilicet eius lamina ictu, percuſſione, punctura findantur, & ita cornea inæqualis fiat. Atque ita proxima Albuginis cauſſa eſt cicatrix in oculi cornea tunica vel pituita inter eius laminas collecta, & corneæ inæqualitas à quacunque cauſa inducta. *Albugo ocul.*

Differentiæ albuginis ſunt, quod alia magis, alia minus craſſa eſt. Paulus Ægineta ratione ſubiecti diſtinguit, vt aliæ cicatrices in ſuperficie oculi conſiſtant, quæ ſimpliciter ἕλκη nominantur, & νεφέλια, aut Albugo tenuis; alia in profundo, quæ λευκώματα, ſeu albugo craſſa dicuntur.

Signa Diagnoſtica.

Malum hoc patet oculis, & præceſſit vulnus vel vlcus, è quo albugo hæc ſeu cicatrix enata eſt. Si vlcus non præceſſit, à pituita in cornea collecta eſt. Si ictus vel violentia aliqua accedit, in illam cauſſa referenda. Quæ autem cicatrices corneæ craſſiores ſunt, eæ magis albicant, viſumque magis offendunt; contrà, quæ minus craſſæ. Præterea magis albicant, quæ in ſuperficie ſunt; quæ autem profundæ, ad nigredinem declinant; quoniam vueæ tunicæ ſunt propiores.

Prognoſtica.

1. Vitium hoc vix prorſus tolli poteſt. Nam arduum eſt, in tam nobili membro, tam exquiſito ſenſu prædito, cicatricem extergere; præſertim quæ durior craſſior, diuturnior, & magis profunda eſt. Itaque ſæpe polliceri aliud non licet, quàm coloris per tincturam mutationẽ.

2. Diuturnas ac craſſas albugines curare non oportet; cum acria & mordacia medicamenta requirant, quæ oculi non ferunt. Si verò etiam ſuffuſio aut glaucedo affuerit, vanum eſt, cicatrices extergere; teſte Aëtio.

3. Facilius curatur hoc malum in pueris, quorum corpora molliora ſunt, & vim medicamentorum promptius admittunt; difficilius in ſiccis adultorum corporibus.

4. Vnde Albugo & cicatrices in oculo, quæ interdum poſt variolas in pueris remanent, ſucceſſu temporis delentur, ne viſioni obſint.

5. Facilius curatur Albugo, quæ à pituita in corneæ laminis collecta eſt, quàm quæ à cicatrice prouenit.

Indicationes.

Cum in albugine, quæ à cicatrice est, adsit corneæ durities & crassities; tunicam illam eâ parte emolliendi & attenuandi indicatio existit, vt iterum perspicua reddatur. Pituita, si quæ adsit, discutienda est.

Curatio.

Præmissis euacuationibus & diuersionibus topica hic potissimum locum habent, quibus cicatricem extergendi vis inest. Sint illa leuiora, non acriora, nec corrodentia, ne fluxione concitatâ vlcus denuo excitetur, à quo sanata cicatrix alia crassior remaneret.

Emollientia cicatricem. Ad humectationem igitur & emollitionem cicatricis Rhases probat vaporem aquæ dulcis calidæ, aut decoctionis fœnigræci, maluæ, althéæ, flor. chamæmeli, paleæ hordei vel auenæ tepentis oculis exceptum, vsque ad faciei rubedinem, vt antea de vngue oculi dictum.

Vel ♃. *Rad. althéæ* ℥. jß. *maluæ, chelidon. maioris, euphrag.* an. M. j. *flor. melilot. cyani*, an. M. ß. *sem. lini, fœnigræc.* an. ℥. ß.

Coqu. in aqua pura, & vapor calide oculis excipiatur.

Abstergentia. Post vaporem conueniunt medicamenta, quæ leniter abstergunt, vt sacch. candi album in aqua euphragiæ dissolutum. Vel extinguatur thus in aqua fœniculi aliquoties, & aqua oculis instilletur. Aëtius lac equinum commendat cum modico melle assiduè illitum. Nonnulli suadent, vt oculus lingua pueri vel puellæ, quæ prius fœniculum aut rutam masticauerit, lambatur. Vtilis est & anagallidis cærul. flore succus, cum melle rosaceo inprimis mixtus.

Deinde vt cicatrix amplius exteratur & abstergatur, adhibeatur succus centaurij minoris, chelidoniæ, agrimon. anemon. fœniculi, rutæ, calendulæ. Inprimis verò coumédatur aqua flor. rorismarini, si prius in balneo vel fimo equino aliquot diebus digerantur, & postea destillentur vel si 40. diebus digerantur, & aqua seu liquor, in quem flores resoluuntur, vsurpetur, & oculis instilletur.

Vel ♃. *Butyri aqua euphrag. loti* Vnc. j. *tutiæ præparat.* Drach. j. M.

Vel ♃. *Aqu. flor. cyani* Vnc. iiij. *thuris, sarcocollæ*, an. ʒ. ij. *tragacanth. castor. aloës corall. præpar. camphor.* an. ʒ. ß.

Coquantur in vitro clauso, colentur, & vsui seruétur.

Vel ♃. *Succ. anagallidis cærul.* ℥. ß. *chelidon.* ʒ. iij. *fœnicul.* ʒ. ij. *mell. rof.* ℥. j. M.

Vel ♃. *Succini centaurij minor. fœniculi*, an. ʒ. ij. *mell. rosar.* ʒ. ß. *matris perlarum præpar. CC. præparat.* an. Scr. j. *alumin. calcinati* Scr. ß. Misce.

Validiora fiant ex felle animalium, videl. galli antiqui, perdicis, anseris, bouis, leporis, accipitris, miluij, anguillæ, lucij piscis, cum aqua fœnicul. vel modico melle mixto, vel stercore hirundinis.

Vt ♃. *Succi rutæ* ʒ. ij *fœnicul.* ʒ. iij. *fell. lucij piscis* ʒ. ij. *oss. sepiæ vsti* ʒ. ß. *sacch. candi* ʒ. j. Misce.

Vel ♃. *Stercor. hirundin. in puluerem redacti* q. l. *mellis* & *aq. euphrag.* an. q. s. F. Collyrium.

Ad validiora abstergentia pertinet & alumen calcinatum, aloë, myrrha, æs vstum.

Nonnulli forma puluer. hæc medicamenta adhibét quæ Auicennas parat ex sarcocolla, spuma maris, aristoloch. rotund. & saccharo albo. Pulueres tamen diu in oculo non sunt detinendi, cum ferè semper dolorem excitent.

Vt: ♃. *Tutiæ præpar. corallor. rubror. præpar. sapphir. præpar.* an. ʒ. ß. *margarit. præpar.* ℈. ß. *camph. vitrioli albi*, an. gr. v. F. Puluis subtilissimus.

Vel ♃. *C. C. vsti* ʒ. j. *oss. sepiæ, sarcocoll. lot.* an. ʒ. ß. *aristoloch.* ℈. j. *sacchar. candi* ʒ. ij. F. Puluis.

Vel ♃. *Tutiæ præpar.* Drach. j. *matris perlar. præpar.* Drach. sem. *sarcocollæ* Scrup. sem. Misce.

Vel ♃. *Rad. irid. Floren.* ʒ. j. *punic. oss. sepiæ.* an. ʒ. ß. *sarcocoll. corallor. rubr. præp.* an. Scr. j. *sacchar. candi* ʒ. j. *mosch.* gr. ij. F. Puluis.

Vel ♃. *Oss. sepiæ, sarcocoll. aristoloch. rot. myrrhæ, spum. maris, sacchar*, an. Drach. ij.

F. Puluis subtiliss. qui super albugine oculo clauso detineatur, & postea oculus aqua rosarum abluatur.

Efficacissimum quoque est collyrium à Rhase, *cap. proprio* descriptum.

Vel ♃. *Succi depurati fœniculi, rutæ, anagall. flore cærul. chelidon. maj.* an. ʒ. iij. *tutiæ præpar. squamm. æris lot. aloës*, ℈. ß. *mell. rosat. colat.* Vnc. j. Parum coqu. colentur, & vsui seruentur.

Commendantur à nonnullis & lapides, qui in renibus & vesicis animalium inueniuntur, combusti & loti. Aqua quoque mellis destillata efficax est, cuius vsum per integrum mensem continuandum censet Gentilis, & hinc vtendum isto Collyrio:

♃. *Aq. rosar. fœnicul.* an. ℥. iij. ♄ *puluerisat.* ʒ. j.

M. & per filtrum colentur. Quidam sem. ocymi tritum oculo immissum valde laudant.

Efficacissimus etiam hic est liquor ex hepate mustelæ piscis collectus; de quo in Institutionibus, *l.* 5. *part.* 1. *sect.* 1. *c.* 4 vt & medicamentum è felle lucij paratum, de quo supra, *c.* 14. dictum. Dum verò extra applicatur, simul exhiberi potest puluis cardui minoris pratensis.

Si autem, quod sæpe fieri solet, Albugo planè aboleri nequeat, & tamen à Medico petatur, vt color ille p. n. ac deformitas tollatur, ac color albus in nigrum mutetur, adhibendus in eam rem succus mali punici dulcis; succus item hyoscyami, qui 15. diebus illitus albuginem tollit, teste Aëtio, *tetrabibl.* 2. *serm.* 3. *c.* 40. *Albuginem oculi colorãtia.*

Vel ♃. *Balaust. acacia, gummi Arabici*, an. Drach. j. *antimon. gallar.* an. Drach. iij.

Coqu. & decoctum sæpius in oculum instilletur.

Reliquos verò colores quod attinet, in iis (nisi perspicuitatem corneæ tollant, eamque opacam reddant) potius vsus deprauari, quàm imminui vel aboleri solet, speciesque visibiles eo colore infectæ visioni offeruntur, quali humor est præditus. Si sanguis effundatur in corneam, omnia rubea apparent; si flaua bilis, flaua: id quod in ictericis fieri ex Galeno vulgò traditur.

An ictericis visus depravetur. Verùm rectè Mercurialis monet, hoc non esse perpetuum, & se plurimos curasse, sed paucos vidisse, qui huiusmodi aliquid passi sint. Curaui ipse etiam plurimos ictericos, sed nunquam id obseruare potui. Etenim cum in corneam tunicam, vtpote quæ perspicua & coloris expers esse debuit, vasa non ita dispergantur, bilis quoque, quæ sanguini permixta est, in eam vix effundi potest. Si tamen color flauus in eâ, vel etiam annatâ oculi tunicâ appareat, vapor aceti in tegulam ignitam infusi oculis excipiatur. Rubor tollitur sanguine columbino, turturis, vel hirundinum instillato.

CAPVT XVII.

De Pustulis Annatæ & Corneæ.

Pustula annata & cornea. Annatæ & Corneæ tunicæ communia vitia sunt, pustulæ, vlcera, cancer, vulnera. Primò pustulas quod attinet, in cornea & annata tunica oriuntur pustulæ, quæ Græcis φλύκταιναι & φλυκτίδες, à φλύζειν, id est, feruendo & bulliendo dicuntur. φλύκταιναι enim propriè sunt vesicæ paruæ, aquâ plenæ, in quacunque corporis parte, similes, bullis aquæ feruentis, vel vesicis, quæ à combustione aquæ feruentis excitantur. Arabibus Bothor nominantur. Suntque tumores quidam parui, grani milij circiter magnitudine, siue in annata, siue in cornea tunica existentes, orti ab acri quodam aut seroso humore, tunicas distendente, & in tumorem eiusmodi attollente.

Morbus est in magnitudine aucta; simulque in intemperie, & soluta vnitate, offendens visionem, si è regione pupillæ consistit. Subiectum est annata oculi tunica vel cornea, & hæc quidem parte sua vel superficiali, vel profunda. Nam Aetius & Auicennas Corneæ laminas siue membranas quatuor constituunt, & ita nunc inter primam & secundam, nunc inter secundam & tertiam, nunc inter tertiam & quartam laminam materia continetur.

Caussa.

Caussa, vt dictum, est humor tenuis, acris, & serosus in annata vel cornea tunica collectus, eamque distendens. Aetius quoque sanguinem admittit. Et omnino pustulæ corneæ & annatæ easdem ferè caussas habent, à quibus ophthalmia prouenit. Cum enim vtraque tunica sit densa, materia aquosa & serosa sub ea facilè colligi & detineri potest.

Signa Diagnostica.

Pustulæ illæ visu facilè dignoscuntur. Apparent enim in annata vel cornea oculi tunica tubercula quædam parua, grani milij magnitudine. Et quæ pustulæ in annata seu alba oculi tunica oriuntur, rubrum ferè colorem præseferunt. Quæ autem in cornea, varium, prout in superficie vel profundiore loco corneæ consistunt. Quando pustulæ in superficie corneæ sub prima eius lamina consistunt, nigriores sunt; quæ sub secunda aut tertia, albæ magis apparent; cum color corneæ albus magis in conspectum se prodat, si pustulæ in loco profundiore hæreant, quam si in superficie. Auicennas à conspectu vueæ in superficiali pustula colorem nigrũ; à prohibito eiusdem in profundo intuitu, album vult produci, qui albus color est pustulæ in cornea exquisitæ ab aquoso vel seroso solum humore, sine sanguine admisto, productæ.

Pustularum in cornea color.

Cum autem pustulæ corneæ superficialis non parua sit similitudo cum vueæ procidentia; Aetius, *tetrab. 2. serm. 3. cap. 29.* ita eas discernere docet: Pustula in superficie corneæ vndiquaque nigra est, etsi nigredo non sit adeò intensa; vueæ autem pars, quæ procidit, aut nigra, aut cœrulea est, & in fundo circulum album exhibet, qui à labiis corneæ erosis est. In pustulis corneæ cornea exactè rotunda manet, & suam natiuam figuram retinet: in vueæ autem procidentia pupilla minor redditur, nec figuram naturalem planè retinet, sed parte quadam sui veluti diuulsa apparet, aut figuram & situm planè immutatum ostendit.

Pustula cornea ab vuea procidentia quomodo discernatur.

Materia etiam discernitur à doloris qualitate & magnitudine, pustularum colore, ægri temperatura, habitu & similibus.

Prognostica.

1. Pustulæ in innata seu alba oculi tunica minus periculosæ sunt, quam in cornea.

2. Superficiariæ pustulæ curatio facilior est, vel minus perculosa; cum eâ ruptâ & exesâ humor aqueus non profluat, aut vuea tunica procidat. Quæ verò profundior, periculosior est; cum totam corneam facilè erodere possit, vt ea exesa humor albugineus profluat & vuea procidat.

3. Et præcipuè si iuxta pupillam sunt pustulæ, periculosæ sunt; quia obducta cicatrice visus aboletur.

4. Si cornea in partem internam rumpatur, malum est immedicabile.

5. Si dolor & pulsatio & cætera accidentia in pustula paulò pòst remittant, spes est, fore, vt pustula per viam resolutionis terminetur. Si verò symptomata illa intendantur, suspicandum est, illam tendere ad suppurationem. Nam solent pustulæ istæ, si rumpantur, sæpe in vlcus mutari.

Indicationes.

Materia in pustula collecta tota euacuanda est; & suppuratio, atque exulceratio, quãtũ fieri potest, prohibenda; præsertim si pustula sit cum inflãmatione, ideoque danda opera, vt materia discutiatur & resoluatur.

Curatio.

Quod vniuersales euacuationes & reuulsiones attinet, eodem modo illæ perficiuntur, vt in ophthalmia. Topica ab iisdem etiam non multum variant. Itaque in pustula cum inflammatione, qualis annatam potissimum occupat, conueniunt leniter discutientia, quibus & adstringentia nonnulla miscet Aetius, vt in initio inflammationum fieri solet.

Commendat ergo *albumen oui & luteum oui cum sacchar. & pauxillo croci.*

Ex adstringentibus probat mala cydonia cocta, aut malicorium in aqua decoctum. Vel mucilag. sem. psyllij aut cydoniorum extracta cum aqua rosar. oculis instilletur.

Vel ℞ *Lycij, croci*, an. Drach. ß. *acaciæ* Scrup. j. *aquæ rosar.* Vnc. j. vel *album. oui & aqu. rosar.* an. Vnc. ß. Misce.

Vel poma cydonia cocta cum pauxillo vnguenti rosacei M.

Possuntque ista medicamenta in linteolis mollibus extendi, & toti oculo imponi.

Progressu temporis resoluentia augeantur, vt mucilag. sem. fœnigræc. aut decoctum flor. chamæmel. meliloti, sem. lini, fœnigræc.

Post hæc medicamentum ex thure, myrrha, croco, cũ succo fœnigræci prodest, quo vtendum est, donec pustula discutiatur, vel, si per resoluentia eam discuti posse spes non sit, donec pustula rumpatur, saniesque in linteo oculo imposito appareat.

Vel ℞ *Melilot. verben. ruta, chelidon.* an. M. j. *flor. rosar. rubr.* M. sem.

Destilletur inde aqua, quæ oculis imponatur & instilletur.

In pustulis corneæ ex humore aquoso Auicennas exsiccantibus vtitur, vt terra Samia torrefacta, tutia, clymia, quæ cadmia natiua est, siue lapis calaminar. ♁io, atque aliis, è quibus tale Collyrum paratur:

℞. *Tutiæ præpar. lapid. calaminar. scoriæ æris lot.* an. ʒ. ß. *gummi Arab.* ʒ. ß.

Terantur in aq. calida, & F. Collyrium. Huius ʒ. ß. cum aq. fœnigræc Drach. vi. excipiatur, quando opus fuerit.

Chymici commendant saccharum ♄. & oleum ♄. quod in aq. euphragiæ dissoluunt:

Vt ℞. *Aq. rosar.* ℥. iß. *euphragiæ* ℥. i. *sacchari* ♄. gr. xv. *tutiæ præpar.* Scr. sem. Misce.

Nonnulli commendant pinguedinem asciæ piscis.

Quod si pustula ita incrementum sumpserit, vt medicamentis discuti non possit, acu argentea perforanda est, vt humor effluat; quod in pustula superficiaria sine periculo fieri potest, in profundiore verò cautione opus est.

Diæta eadem est, quæ in ophthalmia.

Peculiaris pustula in annata tunica nuper in docto quodam viro à me animaduersa est, quæ in eo quidem conueniebat cum aliis pustulis, quod similis erat vesicis, quæ à combustione aquæ feruentis excitantur, sed magnitudine discrepabat. Primò quidẽ cũ ea vesperi conspicienda mihi exhiberetur, in sinistri oculi externo angulo magnitudine semẽ cẽnabis æquabat, sed vnica nocte ita incrementũ sumebat, vt dimidiã auellanam æquaret, & ad corneam ferè excederetur. Cum autem vir ille sanguine bilioso abundaret, mox venam aperui, & purgans exhibui, & primum hũc Liquorem linteis mollibus toti oculo imposui.

℞. Muci

℞. *Mucilag. sem. psyllij, cydonior. fœnigraci, aqu. rosf. extr. an.* ℥.ij. *aqu. rosar.* ℥.jß. *flor. sambuci* ℥.ß. *croci* Scr. ß. Misce.

Quo applicato subsidere cœpit pustula. Postea hunc Liquorem oculo instillaui,

℞. *Aq. rosar.* ℥.j ß. *euphrag.* ℥. ß. *tutia prapar. sieff albi s. opio*, an. Scrup. j. *vitrioli albi* gr. ii. Misce.

Atque ita intra paucos dies pustula euanuit.

CAPVT XVIII.

De Vlceribus Annatæ & Corneæ.

VLcera, quæ in annata vel cornea tunica excitantur, ortum habent vel à caussa externa, vt ictu, percussione, medicamentis acribus, iis, quæ in oculos illapsa sunt; vel ab internis, vt humoribus mordacibus siue naturâ tales sint, vt bilis vtraque, siue putredine tales euaserint, vt humores quicunque. Materia illa vel aliunde confluit ad oculum; in annatam potissimum à vasis externis, in corneam ab internis; vel relictâ in oculo est, siue ab ophthalmia præcedente, siue à pustula. Nam ad Ophthalmiam sæpe vlcera sequi solent, humore mordace per emplasticorum vsum intempestiuum cohibito; vt & post variolas & combustiones.

Differentiæ.

Vlcera autem illa variis nominibus pro variis circũstantiis appellãtur, vt Paulus Ægineta, *lib. 3. c. 32.* docet. Quod enim cauum, angustum, durum est, βόθριον, hoc est, fossula, dicitur; quod latius, sed minus profundum, κοίλωμα: quod in iridis circulo externo exortum ambientia etiam comprehendit, variique coloris est, circa externam iridis partem rubicundum apparet, circa internam candidum, Græcis ἄργεμον, ab albedine, vt videtur, dicitur; nonnulli vlcus coronale appellant. Quod denique profundum, solidius, asperum, & quasi crustosum est, ἐπίκαυμα & ἔγκαυμα vocant. Auicennas *libr. 3. fen. 3. tract. 2. cap. 3.* septem differentias enumerat: quatuor superficiarias, & tres profundas, quæ saltem ratione magnitudinis, & quod vlcus aliud latius, aliud angustius, aliud superficiarium, aliud profundum est, discernuntur.

Signa Diagnostica.

Subiectum, figura, & magnitudo vlceris in oculo visui ferè patet. Si vlcus in cornea consistat, præcessit pustula alba, & in præsentia vlcusculum album apparet in nigro oculi; cum ob proprium corneæ colorem album, quod διαφανὲς eius terminatum album apparet; tũ ob saniem albam sub cornea collectam. Si exulcerata sit tunica annata, punctum veluti rubicundum in albo oculi conspicitur, ob venas eius tunicæ sanguine repletas.

Prognostica.

1. Vlcus corneæ tunicæ periculosius est, quàm annatæ, quod tamen ipsũ etiã in adultis ægerrimè sanatur; & corneæ vlcus, quod è regione pupillæ consistit, adhuc periculosius est: quia post vlcus sanatum relinquitur cicatrix opaca, quæ visionem lædit; aut si rumpatur tota tunica, fit effluxus humoris aquei, aut vueæ procidentia. Imò Platerus refert, se vidisse aliquando quatriduo post inflammationem oculi in vlcus conuersam ex vtroque oculo humorem crystallinum effluxisse & in barba hæsisse. Sed credibile est, non solùm externas illas oculi tunicas, sed totum ferè oculum tum inflammatum fuisse. *Humoris crystallini effluxus.*

2. Vlcus, quod forãs rumpitur non ita periculosum est, quàm quod intrò rumpitur; quoniam externa omnia tractari commodius possunt.

Indicationes.

Vt aliarum partium vlcera, ita etiam vlcus in oculo indicat, solutam vnitatem vniendam; si quid imminutum, id regenerandum, & locum cicatrice claudendum esse. Hæc vt præstari à natura queant, (naturæ enim opus est, non artis, partem aliquam regenerare, conglutinare, & consolidare) Medici officium est, impedimenta actionis illius naturæ remouere. Materia igitur fluens ad oculum est diuertenda & euacuanda; sordes detergendæ; dolor, si adsit, mitigandus; natiua oculi temperies restituenda & conseruanda. Atque ita, vt aliarum partium, ita & oculorum vlcera, inprimis requirunt detergentia & exsiccantia. Quantũ tamen ad materiam medicamentorum, non parùm ab aliorum vlcerum medicamentis medicamenta in oculorum vlceribus differunt, ob differentiam naturæ ipsius partis. Cum enim oculus sit exquisito sensu præditus, ob εὐαισθησίαν illam medicamenta sint lenia & temperata, sine asperitate & mordacitate, cuiusmodi sunt, quæ primum in hac qualitate gradum non excedunt. Quæ si simul adstrictione careant, detergendo quoque proderunt. Sordidis tamen vlceribus paulò valentiora adhibeantur, teste Galeno, *4. de compos. medic. secund. loc. cap. 3.*

Curatio.

Vniuersalia igitur, de quibus in ophthalmia diximus, præmittenda, simulque medicamenta fronti & temporibus applicanda, quæ influxum humorum prohibeant ex aqua rosarum, plantag. bolo Armeno, sanguine draconis, acacia, albumine oui, & similibus. Hinc topica conuenientia oculo imponenda. Et quidem si vlcus cum inflammatione adhuc sit coniunctum, ea conueniunt, quæ in ophthalmia sunt proposita. Cataplasma ex ouo integro cum rosaceo & vino tepidum, lana exceptum; sieff album. Sequentibus diebus fomenta fiant ex rosis, meliloto, fœnogræco, quibus nonnunquam semen papau. addere licet. Non minus enim doloris, quàm inflammationis, habenda ratio. Ideoque etiam dolorem lenientia admiscenda, quæ infra, *cap. 23.* de dolore oculorum proponentur. Admiscenda etiam ea, quæ aliquantulum detergunt & siccant, qualia sunt, sacchar. mel, crocus, myrrha, & collyria de olibano; quorum multæ reperiuntur descriptiones à Galeno; *4. de compos. medic. sec. loc.* Paulo Ægineta, Aëtio, & Alexandro propositæ. In vsu tamen frequentiore est sieff de thure Rhasis, quod ad Almansorem describitur, paraturque ex Ammoniaci, sarcocollæ, ana Drach. v. thuris Drach. x. croci Drach. ii. quæ omnia excipiuntur mucilag. fœnigræc. atque in collyrii formam rediguntur.

Vtilis etiã est aqua è fragorum partibus tribus, sacchari parte vna, vbi prius per octiduum in B. digesta, & postea destillata fuerint. Efficacius mundat myrrha, tutia, & tandem marrubium.

Vbi autem vlcus solum est, nec ei inflammatio vel dolor coniunctus, sed saltem illud duplex excremẽtum tollendum; tunc præcipuè desiccare decet cum aliqua detersione, quæ maior vel minor esse debet, prout maior vel minor sordium copia. Talia sunt; tutia præpar. corallium, aloë, sarcocolla, quæ commodissimè in nodulo è linteo raro in aqua euphragiæ, vel alia conueniente infunduntur, nodulusque postea exprimitur. Purgant etiam vlcus hydromel, & syrupus de rosis siccis.

Vbi vlcus mundatum fuerit, adhibendum sieff de plumbo Rhasis, primò in lacte muliebri, deinde cum aqua

aqua conueniente vsurpatum. Vtile est & saccharum ac oleum ♄ni. Cicatricem etiam efficaciter inducit sieff album Rhasis, Eleiser vocatum.

Vel sequens ex Thure:

℞. *Thuris* Drach.x. *gummi Ammoniaci, sarcocollæ*, an. ʒ.ß. *croci* ʒ. ii. Cum *succo fœnigraci* F.s.a. Collyrium.

Vel sequens de Plumbo:

℞. *Plumbi vsti & loti, æris vsti, tutiæ prapar. gummi tragacanth.* an. Drach j. Cum *aq. euphragia*.

F. Collyrium.

Vel ℞. *Coralliorr. rubr. prepar. C.C. vsti prapar.* an. ʒ. j. *cerussa lota* ʒß. ♄ *crudi* ʒ.ß.

Cum *melle rosaceo*,

F. Linimentum.

Pertinet huc etiam Aqua ophthalmica, cuius Crollius mentionem facit, & hoc modo paratur. *Aqua Ophthalmica Crollij.*

℞. *Succum chelidoniæ è fl. & foliis verno tempore collectum, eiusque bonam quantitatem in B. digere, donec depuretur.*

Deinde ℞. *Mense Iunio, ☉ & ☽ in cancro coniunctis, (alij malunt in plenilunio)* Cancror. num. xx. *& resectis extremis pedum & caudarum durioribus crustis, contunde in mortario, vt succus inde exprimi possit, quem cum succo chelidoniæ depurato cōiunctū destilla ex Balneo.*

Quod si de vuæ procidentia metuatur, statim albumen oui cum globulo ex stuppa cannabina, vel lana aquâ rosarum madida applicetur.

Habetque Rhases, *cap. proprio*, quatuor collyria, quæ in vlceribus oculorum, si quodque suo tempore applicetur, magnæ sunt efficaciæ. Collyrium primum de thure ad maturationem & abstersionem est compositū. Mollit enim & maturat, quæ discuti nequnnt. Sieff secundum de plumbo generat carnem & vlcus explet. Sieff tertium carnem perditam instaurat, vuæ exitum prohibet, & cicatricem extenuat. Sieff quartum fortius adstringit & glutinat, ac inprimis vtile est, cum metuitur, ne post vlcus magnum vuea procidat.

Diæta.

Diæta ex superioribus de Ophthalmia satis patet. Hoc saltem de decubitu notandum, vt æger in principio iaceat super latere sano, ne maior affluxus humorū ad oculum fiat. Supputato autem iam vlcere & rupto, super latere affecto æger cubet, vt facilius & promptius sanies effluat. Si tamen vlcus magnum, sit, vt ruptura corneæ & effusio humoris aquei metuenda sit, supinum decumbere præstat.

CAPVT XIX.

De Cancro Corneæ.

INterdum in cornea tunica etiam Cancer exoritur, ex materiæ melancholicæ adustæ corruptione. Nō multum dissimile malum est, quod Græcis ἀνθράκωσις dicitur, vlcus scilicet κακόηθες in cornea tunica, quandoque etiam in palpebra, quandoque in vtraque. *Cancer corneæ.*

Caussæ.

Caussa huius mali est atra bilis, sequiturque hoc malum diuturnas ophthalmias, quarum caussæ atra bilis permista est, & mulieribus, quibus menses subsistunt, accidit.

Signa Diagnostica.

Cognoscitur hoc malum, quod vlcuscula nigra parua, dolorifica, cicatricem nonadmittentia, venas liuidas exiguas varicosas habentia apparent. Percipitur dolor, qui partibus vicinis communicatur, & vsque ad tempora extenditur, humorque paucus, tenuis & acris effluit; dolor ad acriorum medicamentorum vsum valde exasperatur; appetitus deiicitur.

Prognosticum.

Malum hoc plerumque, & ferè semper incurabile est, ac in vicinas partes serpit, ægrumque visu priuat, & tandem mortem affert.

Curatio.

Etsi verò malum ferè incurabile sit: tamen, ne æger omni auxilio destituatur, mitigatio quædam eius & palliatio, vt loquuntur, tentanda est. Bilis atra videlicet euacuanda est epithymo, polypodio, lapide Lazuli. Eiusdem acrimonia & malignitas temperanda, quem in finem etiam lac exhibetur. Oculo imponitur & instillatur aqua mellis croco mixta, addito albumine oui; de quo videatur Aetius, *tetrabibl. 2. serm. 3. cap. 31.* Exemplum cancrosæ excrescentiæ ad pilæ quantitatem, & medicamenta ad eius mitigationem adhibita, descripsit Forestus, *lib. 12 obseru. 12.*

Interdum cancrosi tales tumores totum oculum corrumpunt, qui non, nisi excisione & extirpatione, curari possunt; cuius rei historiam notatu dignam habet Guilielmus Fabricius, *Centur. 1. obseru. 1.*

CAPVT XX.

De Vulneribus Oculorum.

SI cornea vel annata vulnerata sit, primò, si opus, euacuandum est totum corpus per phlebotomiā vel purgationem, prout visus postulat. Et inprimis venæ sectio necessaria in magnis oculorum vulneribus; cum vix aliud efficacius initiò sit auxilium. Purgantia præcipuè bilem, vsurpanda, vt & medicamenta bilem alterantia, refrigerantia, & caput respicientia; cum bilis aliorum humorum sit ad caput vehiculum. Statim verò ipsi oculo repellentia adhibeantur ex albumine oui bene conquassato cum aqua rosar. cui pauxillum boli Armeni addi potest. Sequentibus diebus albumen oui cum sieff albo misceatur. *Vulnera oculorum.*

Vel ℞. *Album ouor.* ij.

Conquassentur cum *aqu. tormentill. rosar.* an. Vnc. j. adde *alumin. croci*, an. Scr. j. Misce.

Eadem repellentia temporibus & fronti imponenda Ad inflammationem prohibendam, & dolorem leniendum, cataplasma ex meliloto, capitibus papaueris, croco, & pane imponi potest. In cataplasmatis tamen adhibendis animaduertendum, ne oculus eorum pondere oneretur. Ideoque solum super palpebram imponenda, vt oculus aperiri, & lachrymæ & sordes effluere possint. Leniter quoque oculus detergendus, ne dolor inferatur. Postea addatur collyrio albo sieff de plumbo, semper eius quantitatem augendo, donec solo hoc ad vlcus carne implendum vti tempestiuum sit.

Vel ℞. *Ceruss. amyli*, an. Drach. ii. *thuris* ʒ. j. ß. *sarcocollæ, tragacanth.* an. ʒ. j. *camphoræ* ʒ.ß.

Infundantur in aq. rosar. hinc vase clauso in Balneo coquantur & colentur. Colatura vsui seruetur.

Vel ℞. *Gummi Arabic. aquâ rosar. dissol.* ʒ. iii. *cremoris rad. consolid. maior.* ℥. j. ß. *pulueris subtilis thuris, aloës lotæ*, an. ℈. i.

Vel ℞. *Sieff. alb. Rhasis s. opio* ʒ. i. ß. *aq. rosar.* ℥. i. ß. *albumin. ouor.* ʒ. ii. *tutiæ prep.* ʒ. ß.

M. in mortario marmoreo vel plumbeo.

Post diē septimū magis siccantia & detergentia cōueniunt, quæ faciunt, ne caro crassa, sed tenuis generetur.

Vel ℞. *Myrrh. sarcocoll. lacte nutrita*, an. Drach. ß. *tutiæ prepar.* Drach. i. *mell. rosat.* q. s. F. Linimentum.

Valde commendatur & hoc:

℞. *Bol. armeni* Vnc. i. *tutiæ, sang. dracon. gummi Arab.* an Vnc. ß. *aq. rosar.* ℔. j.

In vitro clauso bulliant in B. M. vel vaporoso per horam. Postea adde succi mali Punici Vnc. i. & colentur. Colatura ter & quater in oculum instilletur.

Vel ℞. *Mell. opt.* Vnc. ii. *succi rosar. rubr.* Vnc. iiij. *succin.* Drach. ß. *viridis æris* Dra. j.

Digerantur in Balneo, & colentur, ac liquoris huius guttæ ii. oculo sæpe instillentur. Eidem liquori addi potest mucilago sem. fænigræc. & vitellus oui vnius, & cataplasmatis loco oculo imponi. Ab Eustachio Rudio ad oculorum vulnera valde commendatur pars illa albuminis oui, quam gallaturam vocant; de quo videatur infra, *cap.* 23.

Commendatur etiam hic aqua Ophthalmica Crollij, suprà, *cap.* 18. descripta; & altera, quæ fit ex albumine ouorum ad duritiem coctorum in Balneo liquescente.

Commendatur & oleum rubrum ♄ni.

Tandem, vt cicatrice vulnus claudatur, sieff Rhasis, Eleiser, ex vsu erit.

Si cum oculi globo etiam palpebra vulnerata sit, cauendum, ne palpebræ cum oculo agglutinentur. Ideóque oculus interdum circumuoluendus si id commodè fieri possit, & oculo duplicatum vel triplicatum auri folium, vel subtilissima auri lamina imponenda.

De mira succi in vesicis vlmorum collecti, ad vulnera oculorum sananda, vi. Historia Henr. ab Heer.

¶ [Henricus ab Heer, Medicus Leodiensis, *obseru. oppid. rarar.* 4. refert, se cum Lithuano quodam aliquando iter fecisse, qui ab omnibus Medicis, agyrtis, vetulis, veneficis, Chymicis, in totâ, quam obierat, Europâ & Asia, secreta (vt vocabat) plurima collegerat; atque eum gallum gallinaceum sibi obtulisse, & iussisse, vt oculum galli sæpius acutissimo scalpello punctum, intérque digitos pressum, orbitæ oculi reponeret. Quod vbi fecisset, affudisse Lithuanum illum guttas duas liquoris, qui mense Maio in vesica vlmi reperitur, obligatúmque capite gallum cistæ inclusisse, & post horas octo eduxisse, vtroque oculo ita sibi simili, vt sectum oculum nullus à sano posset distinguere. Hoc quamuis pro ludicro, & forsan magico, habuit Henr. ab Heer, accidit tamen postea, vt puella acu forte fortuna ita oculum læderet, vt humor Aqueus, & pars vitrei effluere. Tunc ergò hunc ipsum liquorem, vulneribus sanandis aliàs vtilem, sub quartam pomeridianam applicauit, & sub mediam noctem linteum admotum, si siccaretur, eodem nouo liquore imbui iussit. Manè (testatur Deum & fidem) oculum externum sanum offendit, sed visu priuatum, ita quidem, vt vigesimo pòst anno nullus excæcatum oculum à vidente discernere potuerit, imò illa multis annis cum marito eius rei inscio vixerit.]

CAPVT XXI.

De ruptura Corneæ.

Ruptura Corneæ.

Interdum vulnera tam altè penetrant, & vlcera tam profunda sunt, vt corneam tunicam totam erodant; interdum & ab aliis caussis cornea rumpitur, ita vt humor aqueus effluat, & interdum ipsa tunica vuea procidat, de quo postea.

Caussa videlicet rupturæ corneæ est vel interna, præcedens scilicet vlcus, aut magnus humorum affluxus, à quo oculus ita distenditur, vt medius creper, & humores effundantur; cuius rei historiam annotauit Ambrosius Paræus, *lib.* 6. *cap.* 13. vel externa, vt punctura aut vulnus.

Signa Diagnostica.

Malum ipsum visui patet, præsertim si humor aqueus effluat, vel vuea procidat.

Prognostica.

Malum hoc quò maius est, eò periculosius est. Si enim tantum sit, vt vuea procidat, plerumque malum incurabile est, vt postea dicetur, cùm non facile sit, vueam prolapsam intrò reponere. Si verò vulnus sit angustum, minus periculi habet. Etsi enim humor aqueus effluat, & inde visus aboleatur: tamen aqueus humor regeneratur, quo instaurato visus etiam restituitur. Huius rei exemplum habet Galenus, 4. *de sympt. causs. cap.* 2. & Langius, *libr.* 1. *Epistola* 7. Antonius Beniuenius, *de abdit. morb. causs. lib.* 2. *cap.* 28. Coiter, *in obseru. Chirurg.* Atque ipse etiam tale exemplum obseruaui in puero, qui, cùm cuspide cultri oculum læsisset, vt humor aqueus efflueret, & cornea inde tunica nonnihil corrugaretur, visum illius oculi amisit: quem tamen paulatim humore aqueo restituto iterum recuperauit.

Curatio.

Cum vulnus partium solutarum vnionem indicet, nulla alia cura rupturæ corneæ erit, quam vulnerum & vlcerum oculorum. Instilletur videlicet in vulnus penetrans corneam vel annatam oui albumen cum tutia præparata mixtum. Et, vt vueæ procidentia præcaueatur, oculo fomentum imponatur ex adstringentibus sine asperitate, vt floribus rosar. foliis rubi, virgæ pastoris, polygon. coctis in vino adstringente, aut, si calor adsit, in aqua pura.

Vel cataplasma imponatur ex flor. rosar. & cydoniis in vino adstringente coctis cum acaciæ Scrup. ij. & croci Scrup. sem.

Valentiora sunt hypocystis, balaustia, gallæ immaturæ.

Vel tale Collyrium paretur:

℞. *Aloes lotæ, tutiæ præpar. sarcocoll.* an. Scrup. sem. *spicæ, croci, sacchar.* ♄*ni*, an. gr. v. ☿ῃ Scrup. j.

Cum mucilag. tragacanth. & fænigr. F. Collyrium.

Alij hoc commendant:

℞. *Aq. consolid.* Vnc. iii. *gummi Arab. thuris* an. Dra. j. *oculor. cancri* Dra. ß. *balaust.* Scr. i. M. super igne & colentur. Colatura oculo instilletur.

CAPVT XXII.

De Sugillatione Oculorum.

Suggillatio oculorum.

QVam Suggillationem oculi, vel maculam eiusdem rubeam appellant, Auicennæ Altarfati est, Græcis ὑπόσφαγμα, ὑπόχυσις αἱματώδης, & αἱμάλωψ. Galeno etiam ὑποσφάλμιον, nonnullis ὑπώπιον vocatur per ω & ι scriptum, quod alij tamen de faciei potius & partium cauarum sub oculis, quæ ὑποφθάλμια Hippocrati sunt, cruenta ex ictu vel lapsu suffusione exponunt.

Est igitur hoc malum ex genere τῶν ἐκχυμωμάτων, teste Galeno, *initio* 5. *de comp. med. s. l.* quæ fiunt, quando circa cutem vasis contusis aut ruptis sanguis in spatia circumiacentia effunditur, & quidem non aceruatim aut ex grandioribus venis per διαίρεσιν & ἀναστόμωσιν exit, sed lentè per διαπήδησιν, vel ἀναστόμωσιν è minoribus, transsudationis specie, vbi & progressu temporis liuescit & denigratur. Ita sugillatio oculi est sanguinis ex ictu vel lapsu, ruptis aut contusis, vel alio modo apertis, in oculorum tunicis, annata vel cornea, in easdem effusio, colore primùm rubeo, postea liuido vel nigro, quem mortuum tum sanguinem appellant. Cui malo & hoc accidit, vt, si corneam magis occupet, obiecta omnia colo-

rem ad rubrum vergentem præ se ferant. Nam & ad corneam venulæ porriguntur, eâ parte, qua iridem spectat; & ex vicinis vasis sanguis in eam effundi potest. Et quidem sanguis ille interdum in annatam, interdum in corneam, interdum in vtramque effunditur.

Curatio.

Caussa contusionis & ruptionis in his tunicis plerumque est externa, videlicet ictus aut plaga, aut clamor vehemens, vel tubarum inflatio, ob quam venæ tensæ aperiri possunt; nonnunquam etiam interna, vasorum scilicet repletio à sanguinis copia, vt effusio eius fiat, aut sanguinis ipsius feruor & acrimonia, vt per vasorum anastomosin ita excidat.

Differentia Differentiæ huius mali sunt, quod suggillatio alia recens est, quæ rubro colore apparet; alia antiqua, quæ liuido, fusco, vel nigro. Sanguis enim extra vasa effusus, & proprio calore & spiritu destitutus, primò liuescit, postea fit obscurus.

Signa Diagnostica.

Malum hoc visu deprehenditur. Si à caussa sit externa; ab ægro id cognoscitur: si ab interna, abest externa. Et quidem à sanguinis copia color maculæ rubeus erit; si à feruore sanguinis, ad citrinum verget. Et dum cornea suffusa est ægris, quæ cernunt, rubra esse videntur.

Prognostica.

1. Malum hoc non difficulter in initio curationem recipit; quoniam vitium vasorum in oculo exiguum est.

2. Sanguis extra vasa effusus tandem corrumpitur & nigrescit, ægerriméque discutitur.

Curatio.

Sanguis è vasis effusus discutiendus est. Ideóque si maior eius affluxus metuatur, venæ sectione & purgatione, si opus, præmissâ, principio parum de adstringentibus discutientibus permiscendum, ne sola discutientia plus sanguinis è vasis attrahant; qualia sunt, aqua fragorum, rosar. salic. caprifolij, plantaginis, myrtillorum.

Vbi autem effusio iam subsistit, & venæ ad suam naturam redierunt, sola discutientia conueniunt. Atque hæc ipsa inter initia, dum malum recens est, leniora esse debent; cum sanguis, qui effusus est, nondum conuersus sit in grumum, sicut hac de re docet Galenus, *5. de compos. med. s. l. cap.* 1.

In validiorum deinde vsu caueatur, ne acrimoniâ suâ apertis venarum osculis sanguinem maiore copia proliciant.

Galenus ergo fotum initio vsurpat ex decocto fœnigræci & meliloti. Deinde collyrium Nili, *in 4. de compos. med. s. l.* quod primum excipit aqua, ad inflammationem inhibendam, postea decocto meliloti & fœnigræci, ad sanguinem, qui effusus est, discutiendum. Venis tandem per adstringentium vsum clausis, fomentum probat è solo fœnogræco, spongiam item infusam in melle, & collyr. è myrrha cum decocto fœnigræci.

In 4. de compos. med. s. l. cap. 8. statim in initio mali sanguinem columbinum, eum præsertim, qui ex teneris pennis exprimitur, (alij apertâ venâ sub ala sanguinem extrahunt) instillare iubet, tum ad inflammationem compescendam, tum ad sedandum dolorem; quo tempore & albumen oui probat. Postea ad vitellum oui accedit cum vino, & ad melilotum cum vino. Potest & columbarum sanguis tum adhiberi, qui ob salem, qui ei inest, etiam vim discutiendi habet. Vtilis etiam est sanguis palumborum, turturis, & hirundinis. Valet & lac muliebre calidè cum modico thure instillatum, & brassicæ folia cocta atque trita cataplasmatis forma imposita, & caseus recens parùm salsus, qui mixtam habet facultatem, emplasticam quidem ex se ipso, discutientem verò, & nonnihil adstringentem ex sale, vt non absurdum sit eo in principio vti, teste Galeno, *in initio 5. de compos. med. s. l.*

Inueteratum malum & nigrescens fortiora remedia postulat, vt succum raphani, succum absinthij vel hyssopi, vel origani cum melle, myrrham, nitrum. Galenus ex Archigene hyssopi comam tritam, & linteo panniculo seu nodulo illigatam in feruentem aquam demittit, nodulúmque postea oculo tepidè admouet. Ita enim cruor elicitur adeò, vt linteolo adhæreat. Idque etiam verum esse, se expertum scribit Iohannes Riolanus. Commendatur & absinthium recens cum lacte muliebri & aqua rosar. cataplasmatis forma impositum. Succum etiam radicis sigilli Salomonis, seu ex recenti radice, seu sicca vino macerata expressum, seu ipsam radicem contusam, suggillationes feliciter curare, supra diximus. In declinatione morbi etiam fel auium adhiberi potest, & fel vulturis inprimis, & fel arietis valde commendatur, vt & crocus, myrrha, aloë. Exempl. gr. *Hyssopi fo. cultas.*

℞. *Croci* Drach. ß.

Teratur cum *vini albi* s. q. adde *myrrhæ* Dra. iß.

Iterum terantur, donec consistentiam linimenti acquirant; Cui add. *mellis virginei* Drach. ij.

M. pro linimento, quod linteo inunctum oculo imponatur, & ter quotidie renouetur. Nonnulli fimum columbinum in cinerem comburunt, quem cum aceto subigunt & exsiccant, ac rursum cum succo fœniculi, vel morsus gallinæ temperant & imponunt. Plurimum etiam commendatur Aqua fragorum viridis, quæ hoc modo paratur:

℞. *Fraga bene matura* q. v.

Indantur pelui aurichalceæ vel cupreæ, vt vltra medium repleatur, adspergantur sale trito, & cooperta in cellam per octiduum collocentur, & appenso in patellam inclinatam filo laneo aqua viridis in subiectum vas recipiens colligatur; de quo liquore mane & vesperi gutta vna oculorum angulis instilletur. Auicennas in contumaci malo ascendit ad medicamentum ex vna parte sinapi, & duabus caricarum confecto. Laudant & nucem rancidam atque oleosam cum melle subactam, de qua aliquid in oculum immittunt, repetendo ternis semper horis. Commendatur & aqua vitis, quæ verno tempore ex palmitibus præcisis exstillat. Ad antiquam suggillationem discutiendam vtilis est & radix ari rasa, & cum melle subacta imposita. *Aqua fragorum viridis.*

CAPVT XXIII.

De Dolore Oculorum.

CVm morbos, qui duræ & corneæ tunicæ accidere solent, iam absoluerimus, proximum est, vt symptomata, quæ in iisdem contingere solent, addamus; quæ sunt dolor & color viciatus. Verùm cum de colore, *cap. præced.* & 18. dictum sit; hoc capite de dolore oculi tractabimus, qui etsi vulgo toti oculo tribuatur, ipsi tamen præcipuè ob tunicas externas conuenit.

Est videlicet Dolor oculorum tristis eorum sensatio à solutione continui membranæ annatæ & corneæ. Caussa solutionis continui est vel interna, vel externa. Interna est humor, vel copiâ vel acrimoniâ continuum soluens; quò plerique etiam referunt spiritum flatuosum. Externæ caussæ variæ sunt, ictus & percussio, ventorum *Oculorum dolor.*

torum flatus, præsertim borealium, aërque nimis calidus, vel frigidus, puluis, fumus, arenulæ, festucæ, animalcula, vapor & succus cœpæ, allij, & simil. quæ caussæ pleræque in ophthalmia sunt propositæ; cum dolor plerumque ophthalmiæ sit symptoma.

Signa Diagnostica.

Et quidem ipse dolor ex relatione ægri patescit. Ex relatione eiusdem caussæ externæ innotescunt. Caussæ verò internæ iis signis, quæ supra de Ophthalmia fuerunt proposita, patefiunt.

Prognosticum.

Dolor oculorum acerbissimum malum est; cúmque maioris affluxus sit caussa, Ophthalmam auget, & sæpe cœcitatis autor est. Idem vigilias excitat, virésque valde deiicit.

Curatio.

Itaque etsi commodissimè tollatur dolor sublata caussâ, à qua pendet, & proinde doloris oculorum eadem ferè curatio sit, quæ ophthalmiæ: quia tamen dolor sæpe vrget; tum principali morbo nonnihil posthabito, aut certè antequam is planè tolli possit, statim, factâ aliqua euacuatione & diuersione, de dolore mitigando cogitandum est; Adhibendum videlicet albumen oui exáctè conquassatum: vel solum, vel cum aqua rosarum, aut lacte muliebri mixtum. Et inprimis pars illa albuminis, quam Itali Gallaturam, Germani *Das Ropchen* nominant, vsurpanda; quæ ex pluribus ouis colligenda, vt eius sufficiens copia haberi possit, quam valde commendat Eustach Rudius, *Pract. lib.* 1. *c.* 20. *Admirabilissimum*, inquit, *tum in dolore, cum in vulneribus oculorum est remedium illa pars albuminis, quam Gallaturam vulgò appellant, quæ debet exactè prius conquassari. Hoc remedium bonus quidam Practicus, qui eo solo omnia oculorum vulnera ferè curabat, Dei virtutem appellabat.* Lac quoque muliebre vel asininum recens mulsum oculo instillari, vel, quod tutius, supra oculum imponi potest. Non diu tamen, vt supra etiam dictum, in oculo relinquendum, sed singulis horis innouandum, ne morâ corrumpatur, acescat, acriúsque euadat.

Dolorem oculi mitigantia.

Vtile est & pomum dulce maturum cum saccharo coctum & oculo applicatum.

Vel sumantur *pomi dulcis assati* Vnc.ß. *camph.* gr.xv. *croci* gr.v.

Et cum *aqua rosarum & lacte* fiat Cataplasma.

Prodest & mica panis albi in lacte muliebri infusa, addito momento decoctionis papaueris, vel emulsionis sem. papaueris: vitellus item oui cum lacte & aqua rosarum, vel ouum integrum cum aqua rosarum contusum. Et decoctum fœnigræci, quod Galenus parare docet, *in* 1. *de med. facil. parab. cap.* 10. medicamentum item ex oui luteo, mica panis, & ol. rosaceo. Cauendum tamen, ne oleum oculos ingrediatur, quod dolorem augeret.

Valentiora sunt, succus vel decoctum lactucæ, solani, rad. vel pomor. mandragoræ, capit. papau. albi, emulsio sem. papau. albi, facta cum lacte muliebri, opium, sief album cum opio. Sed Auicennas opiatis non, nisi in acerbissimo dolore, vtendum censet, ex materia subtili & corrodente, vbi syncope & virium extrema deiectio metuitur.

In quo tamen casu vsus talium moderandus est, quòd visionem vehementer lædant, teste Galeno, 3. *m.m.c.* 2. &. 12. *m.m.c. vlt.* Et omnino præstat fluxionem ab oculis auertere per venæ sectionem, purgationem, & aliis modis; cum opiata sæpe sine istis auxiliis adhibita dolorem potius exasperare, quam lenire compertum sit: cuius rei exemplum refert Christophorus à Vega, *Art. med. lib.* 3. *sect.* 2. *cap.* 1.

CAPVT XXIV.

De Pure sub Cornea.

CVm pus sub cornea ante vueam vel crystallinum colligitur, vt visus impediatur, Græcis appellatur ὑπόπυον per ο & υ scriptum. Fit etiam aliquando, cum ab vlcere profundiore pus defluens, & inter tunicas delatū in circuitu iridis figuram vnguis resecti refert, atque tum ὄνυξ, vnguis, nominatur: nonnulli à similitudine, quam habet, semicirculi, Lunellam nominant. Fit autem ὑπόπυον, dum tumor siue corneæ, siue vueæ in abscessum degenerat, vt materia purulenta eo loco consistat. Actio non solum ex effuso & suppurato per inflammationem sanguine fit, sed etiam citra inflammationem & exulcerationem, vbi dolor capitis, aut lippitudo, aut suggillatio præcessit. Si enim sanguis suppuretur, dolor exoritur, qui prius non aderat, & oculus quodammodo inflammatur; ac color sanguinis in albedinem mutatur.

Hypopyum.

Signa Diagnostica.

Si pus inter vueam & corneam continetur, exactius illud conspicitur, & affectus oculus sano eminentior apparebit. Pus autem esse, cognoscitur ex præcedente inflammatione, lippitudine, aut suggillatione. Moto etiam & concusso capite aut oculo pus manifestè sub cornea simul commouebitur. Visus quoque solet intercipi, adéstque dolor pulsatorius, & color oculi rubeus.

Curatio.

Indicatio curatiua est, pus euacuandum esse. Aëtius igitur, *tetrab.* 2. *sermon.* 1. *c.* 28. præmissis vniuersalibus collyriis vtitur ad inflammationes destinatis, in principio scilicet, cum materia ad pus tendit; quæ cum albumine oui aut lacti instillat. Exacto tertio die fomenta adhibet per spongiam vel linteum leniter discutientia. Quæ enim vehementer discutiunt, & exsiccant, quod tenuius est, euacuant, quod crassis, relinquunt & indurant, vt resolui deinceps nequeat. Iubet etiam vitare adstringentia. Itaque probantur collyria ex melle, myrrha, croco, fellibus animalium cum succo fœnigræci, fœniculi, fumariæ; item collyrium album de thure. Commendatur quoque radix cucumeris asinini cum melle in cataplasmatis formam redacta & imposita; vt & farina fabarum cum melle subacta. Vtilis est & nux rancida cum melle trita; vt & hyssopus & origanum. Efficax est etiam oleum de linteaminibus, quod & ad oculos exulceratos commendatur.

℞. *Linteum purum nouum & vitri pellucidi puluerisati* q.s. F.s.s. in cucurbita ad dimidium eam replendo, & in cineribus destillentur. Oleum guttatim oculo instillandum. Idem præstat oleum papyri, vtpote ex eadem materia factum.

℞. *Croci, aloes, myrrh.* an. Drach.j. *vini* Drach.iij. *mellis* Drach.vj.

Dissoluatur crocus in vino, deinde cum aloë & myrrha misceantur, tandem mel addatur, de quibus in curatione suffusionis dicetur.

Vbi resolutiua non suffecerint, alia præsidia tentanda. Apud Galenum est, *in fine* 14. *m.m.* quod etiam Aëtius repetit, Medicum quendam Romæ, Iustum, capitis concussione pus loco suo dimouere solitum, ne visioni obesset. Aëtius acu obliquè siue à latere immissa pus per puncturam corneæ educit, post albumen oui instillat, ac deinde ouum integrum cum vino emulso conquassatum, & molli lana exceptum oculo imponit. Vide Aëtium, *loco allegato.*

CAPVT

CAPVT XXV.

De Vueæ procidentia.

Vueæ procidentia. POstquam corneæ & annatæ tunicæ affectiones p.n. explicauimus, iam vueæ vitia explicanda veniunt. Inter quæ primò occurrit Vueæ procidentia, quæ *πρόπτωσις* tunicæ *ῥαγοειδοῦς* vocatur(Nam alia *πρόπτωσις* totius oculi est, de qua postea dicetur.) Est autem situs præter naturam illius tunicæ à soluta vnitate corneæ prouueniens. Soluitur continuitas vel per vulnera, vel per vlcera, vt antea dictum. Differentiæ siue species mali huius quatuor recensentur ex Ægineta, prout maior vel minor vueæ portio procidit, & ruptura illa callum contraxit, vel non. Si enim parua vueæ portio procidat, *μυοκέφαλον* dicitur, quod formam capitis muscæ habeat: si verò maior portio excidat, vt acini vuæ figuram referat, *σταφύλωμα*: si maxima pars, & vsque ad palpebras excidat, *μῆλον*, id est, Pomum: si tandem callosa facta fuerit, *ἧλος*, id est clauus, dicitur. Si vna cum vuea etiam portio quædam corneæ egrediatur, Auicennæ Orbicularis ruptura Corneæ vocatur. Estque similis extremitati fusi, quo fila ducuntur, cui spondylus siue armilla sua est præfixa.

Signa Diagnostica.

Vueæ procidentia facilè visu dignoscitur. Quomodo verò procidentia vueæ à pustula superficiaria corneæ differat, supra in signis pustularum oculi dictum. Nam pustula superficiaria vndique nigra cernitur, & exactè rotunda est, nec pupilla diuulsa apparet, vt in vueæ procidentia.

Prognostica.

1. Hoc malum, testibus Græcis & Arabibus, ægrè admodum curatur; quia non facilè est, vueam intrò repellere, & ruptam corneam vnire.

2. Minus periculi est in ea procidentia, quæ *μυοκέφαλον* dicitur, quàm in ea, quæ *σταφύλωμα*, præsertim si nonnihil sit inueterata. Cæteræ fere incurabiles sunt.

Curatio.

Medicamenta hîc locum habent adstringentia sine asperitate, qualia supra de Ruptura corneæ proposita. Quæ species Procidentiæ deteriores & inueteratæ medicamentis non cedunt, eas Paulus, Aëtius, & Celsus ferro tentandas esse censent, saltem ad imminuendam deformitatem. Quod quomodo commodè fieri debeat, docet Paulus, *lib.6. cap.19.* Aëtius, *tetrabibl.1. serm.3. cap.35.* Celsus, *lib.7. cap.7 sub titulo de σταφυλώματι oculi* Sed Auicennas metuit, ne materia ad sanum oculum feratur, præsertim si ille naturâ sit imbecillior, & exquisito sensu præditus. Ideo à ferro potius abstinendum censet. Vide Hieron. Fabric. ab Aquapendente, *de operat. Chirurg. tit. de staphylomate.* Refert etiam Riolanus, Pater, in Practic. sua, se vidisse intra oculum, palpitationem, quæ nullis remediis curari potuit: quæ procul dubio motus deprauatus vueæ tunicæ fuit.

CAPVT XXVI.

De Pupillæ Dilatatione.

Pupillæ dilatatio. GAlenus, *1. de symptom. caussis, cap.2.* pupillæ, quæ foramen vueæ est, speciebus visibilibus transmittendis destinatum, quadruplex vitium recenset: eius dilatationem, Imminutionem, in aliquam partem Detorsionem, & denique Ruptionem. Pupillæ dilatationem & angustiam quod attinet, debet pupilla seu foramen ita constitutum esse, vt non nimis sit amplum, ne externum lumen nimis copiosum admittat, nec etiam nimis angustum, vt species visibiles commodè admittat. Per pupillam verò nimis amplam lux peregrina, & quæ obiecta debita non vehit ingrediens, obliterat imagines, facitque, vt repræsentatio debilior fiat. Ideóque à natura ita oculi fabricati, vt pupilla dilatari & constringi possit: & contractionis quidem duplex vsus est; prior, vt arceatur lumen superfluum ab oculi partibus interioribus, quas præstat esse obscuras, quàm nimis illuminatas. Sic enim imago rerum apparet illustrior. Alter, ne lux nimia oculum corrumpat, ratione illa, qua calor etiam intensissimus excitari potest vi refractionis ob coëuntes radios ad perpendicularem refractos in vno puncto, vt optici demonstrant. Dilatatur contrà in loco obscuro pupilla, quia nullum adest lumen, quod species obliterare, vel euidentiam visionis infringere possit; deinde quia sic plures radij vnius puncti radiantis recipiuntur in oculum, qui quando in vertice coni coeunt, speciem reddunt illustriorem, quod, vt melius, natura semper appetit. Hoc loco tamen obseruandum, pupillam non solùm constringi in loco illuminato, sed etiam in tenebricoso, si ex illo lucidum valde corpus adspiciatur. Nam, vt modò dictum, & species nimis lucidæ oculo noxiæ. Etsi verò aliter alij hac de re docent, & alij quidem foramen nimis angustum impedire exitum radiorum scribunt, ob amplum verò nimis dispergi radios putant: tamen falsa hæc est opinio, quæ præsupponit, visionem fieri radiorum emissione. Alij verò spiritu animali, qui ad oculum confluit, amplam pupillam minus commodè repleri posse existimant. Veruntamen commodior est sententia antea proposita, quæ pupillæ dilatationem & constrictionem visui obesse scribit, ob luminis externi maiorem vel minorem copiam, quæ pro augustiore vel ampliore pupillæ foramine maiore vel minore copia admittitur; qua de re in Institut. *lib.1. cap.12. & lib.2. part.3. sect.2. cap.3.* dictum.

Pupillæ autẽ dilatatio, Græcis *ἀμυδρίασις* peculiariter dicitur, quasi *ἀμυδρίασις*, ab *ἀμυδρῶς ὁρᾶν*, vt etymon faciunt, hoc est, à visione obscura. Pupillæ etiam dilatatio semper visui incommodat, siue ab ortu sit contracta, siue pòst accesserit. Angustia pupillæ non semper, sed quæ naturalis est, potius ad acumen visus facit. Dicitur & pupillæ *εὐρύνσις* & *πλατυκορία*, ab ampliatione pupillæ. Morbus est in vitiata conformatione, hoc est, in via siue meatu præter naturam dilatato, quando scilicet pupilla seu foramen illud, quo vuea tunica ad species visibiles admittendas donata est, ita præter naturam versus iridis circulum ampliatur, vt visio hac de caussa lædatur. Fit enim tum imbecillior visio, atque æger etiam ex mediocri interuallo obiecta non exactè cognoscit. In clara etiam luce non satis acutè videt. Cuius rei caussam quidem, vt modò dictum, nonnulli esse dicunt, quòd amplius pupillæ spatium non ita impleatur à spiritu animali, prout opus erat, & quod spiritus animalis dispersus radios procul emittere nequeat. Sed malè hi præsupponunt, quod visio fiat spirituum emissione. Caussa verò huius rei est, quod externi luminis copia nimia in oculos per pupillæ foramen amplum admittitur, quæ visioni officit; vnde etiam, qui exactè aliquid inspicere volunt, oculis conniuent. Errat verò hic quidam, qui multo lumine externo opus esse putat ad perceptionem minutissimarum specierum visibilium. Experientia enim contrarium docet, qua constat, ad perceptionem specierum in pariete obscuratæ cameræ nullo planè opus esse externo lumine, excepto illo solo, quod species & colores per foramen deuehit, & in parietem statuit. Lumen enim, vehiculum specierum, coloresque illustrati, radiant vt lux ipsa, vt ex opticis constat. Ergo

externum lumen multum, quod diluit imagines magnas in obscura camera, exiles imagunculas planè visui eripiet. Errandi autem caussa hæc illi fuit, quod specierum visibilium ab obiecto visibili reali radiantium repræsentationem confundit cum specierum propagatarum ab obiecto, in quo intentionales & apparentes solùm depictæ imagines, perceptione. Nemo enim in opticis paullùm versatus ignorat, literas in papyro existentes expressas realibus coloribus clariùs & euidentiùs cerni multo lumine præsente, literarum autem imagines paruas in obscurata camera in papyro albo depictas eò obscuriùs, quò plus luminis cameram ingreditur, clariùs, quò minùs, videri.

Caussæ.

Caussa dilatationis pupillæ alia natiua est, vbi à primo ortu contractum est hoc malum; alia aduentitia: atque hæc vel interna, vel externa. Interna proxima Galeno, 1. *de sympt. caussis, cap.* 2. est tensio vueæ tunicæ. Tenditur autem vuea vel per se, ob intemperiem siccam, citra humoris aquei consumptionem, à vigiliis diuturnis, febribus, ac similibus exsiccantibus, non aliter, atque perforata coria, cum exsiccantur, patentiora foramina acquirunt; quo simili Auicennas rem declarat: vel per accidens, à subdito spiritu vel humore in modum vtris inflata aut distenta; quod & ab aqueo oculi humore supra modum aucto fieri posse docent. Auicennas etiam à tumore seu apostemate vueæ illam extendente. Aëtio simpliciter est allapsus humorum, qui aut aceruatim, aut paulatim ad oculum feruntur, & citra sensum vueam distendunt, vt pupilla dilatetur.

Externa caussa est ictus aut casus ab alto, cuius vi vuea tunica vel tenditur, vel planè rumpitur. Ad quas etiam referri potest anhelitus retentio in parturientibus, vt docet Auenzoar, *libr.* 2. *tr.* 6. *cap. propr.* quia in anhelitus illâ retentione & enixu spiritus multi ad oculos confluunt, qui etiam humores & flatus ad oculos impellunt. Accidit hoc malum pueris magis propter tunicarum debilitatem; iis quoque, qui magnos habent oculos.

Facere etiam potest ad amplitudinem vel angustiam pupillæ diuturna in loco lucido, vel opaco mora. Si quis enim diu in loco tenebricoso moretur, pupilla perpetuò dilatatur, & in eo situ permanet, vt postea in lumine iterum contrahi nequeat.

An siccitas sit caussa dilatationis pupillæ. Verùm de siccitate, quam modò inter caussas dilatationis pupillæ retulimus, inter autores controuersia est, & dubitatur, an illa pupillæ dilatationem inducere possit. Galenus equidem, *loco allegato*, hanc caussam proponit: verùm eam prætereunt Aëtius, Ægineta, Actuarius. Et Rhases, 2. *Contin.* Galeni opinionem reiicit: videturque ei ratio adstipulari; siquidem siccitas potiùs videtur constringere & coarctare, quàm dilatare. Verum notandum, vueam posse humectari & exsiccari vel vt pars similaris est, vel vt organica. Humectatur vt pars similaris, quando per totam substantiam ipsius tunicæ diffunditur humor; vt pars verò organica, quando meatus saltem & foramen vueæ repletur humore. Contra exsiccatur vt pars similaris, quando tota substantia vueæ exsiccatur; vt pars verò organica, quando humiditas meatibus inclusa absumitur. Itaque si vuea tunica vt pars similaris humectatur, fit pupilla angustior; quia tota vueæ substantia humectata, & in ampliorem molem extensa coarctat foramen vueæ; si verò humectetur vt pars organica, seu potius si meatus ille humoribus oppletur & distenditur, pupilla quoque dilatatur: Sin exsiccatur vt pars organica, seu potius si humor in meatu absumitur, ille in se concidit, & hinc foramen vueæ amplius redditur, sicut coria & alia corpora exsiccata dehiscere interdum videmus.

Differentiæ.

Differentiæ huius mali sunt, quod alia dilatatio parua est, non multum excedens limites naturales; alia magna, vt iridis etiam circulum contingat: alia per ἰδιοπάθειαν genita in oculo, alia per συμπάθειαν capitis ex vehementi eiusdem dolore, aut alia affectione.

Signa Diagnostica.

Malum hoc oculis intuentium patet; præcipuè si Medicus anteà oculos ægri inspexerit. Si verò, quæ latitudo pupillæ oculi sani fuerit, Medico notum non est, videndum, an visus simul cum latitudine pupillæ lædatur. Commune enim accidens est, quod minus acutè vident, & quòd visibilia grandiora apparent, sed indistinctè. Et si duo statuantur in vno loco luminoso, alter sanus, alter oculis æger, sani pupilla plus arctabitur, quàm ægri. Accedit, quod tales homines, cum aliquid intueri volunt, oculos nonnihil comprimunt, & veluti conniuent. Pro magnitudine autem dilatationis visus plus, vel minus offenditur. Præterea videndum, an vna saltem sit dilatata, an vtraque. Nam si vna saltem sit dilatata, certum est, eam affectionem morbosam esse: si verò vtraque pupilla sit ampla, alterius oculi pupilla consideranda. Si enim altero oculo clauso altera adhuc magis dilatatur, amplitudo ea naturalis est: si verò non dilatatur, est præternaturalis; quia iam præter naturam pupilla ita dilatata est, vt amplius dilatari non possit.

Caussarum signa ex affectionibus præcedentibus haud difficulter cognoscuntur.

Prognostica.

1. Natiua pupillæ dilatatio incurabilis, teste Auicenna; aduentitia ægrè curatur. Nam conformationis vitium in hac parte ars corrigere non potest, & membranosum vueæ tunicæ corpus semel tensum induratur, vt non facilè ad naturalem statum redeat, teste Aëtio.

2. Dilatatio pupillæ ex siccitate orta difficulter admodum curatur; quæ verò ex humiditate, non ita difficulter. Galenus, 1. *de sympt. caussis, cap.* 2.

3. Si post capitis dolorem vehementem magna sequatur pupillæ vsque ad iridem dilatatio, exigua sanationis spes est, ob immodicam materiæ copiam.

4. Quæ à percussione oritur, incurabilis est, si vuea sit lacerata. Curatio verò aggredienda, vbi solùm vuea tenditur ab humore subiecto.

Indicationes.

Quoniam pupilla vltra modum naturalem dilatata est, indicatur remedium foramen contrahens. Si autem à caussa præsente fouetur malum, eáque sit siccitas, humectandi oritur indicatio: si humor aut flatus tendens, is diuertendus & euacuandus est.

Curatio.

Græci & Arabes, dum malum ab humiditate est, & corpus plethoricum, venam secant in cubito; idque ideo, vt sanguis ad oculum confluens reuellatur. Postea etiam venas temporum, & venas in angulis oculorum, ad causam proximam deriuandam. Prosunt & cucurbitulæ in occipitio, & hirudines post aures applicatæ; frictiones item deorsum factæ, & alia vniuersalia, quæ in affectibus oculorum adhiberi solent. Instituatur quoque purgatio humoris peccatis, si opus, vt hactenus dictum. Postea vsurpentur materiam illam resoluentia, & vueam leniter adstringentia. Resoluunt aqua marina, in quam facies apertis oculis aliquandiu immittatur, aut, si marina desit, parum salis misceatur aquæ, aut posca aquosa vsurpetur, iubente Aëtio. Leniter adstringunt rosæ, nardus, crocus, pompholyx, spodium, item collyrium ex rosis, croco, corticibus thuris, acacia.

Vel

Vel ℞. *Rosar. rubr. siccar.* Scrup. ii. *croci, spicæ, cortic. thuris*, an. Scr. ß. *tut. prepar. spodij, acaciæ*, an. Scr. i.

In puluerem redacta ligentur in nodulo panni linei rari, & nodulus coniiciatur in *aqua rosar.* Vnc. iij.

Tempore vsus nodulus fortiter exprimatur; & aqua ista oculo instilletur.

Vel ℞. *Gummi Arab. tutiæ, sandarachæ Arab. tragacanth.* an. ʒ. ii. *boli Armen.* ʒ. ß. *sem. lini, cydonior. croci*, an. ʒ. i. *succi granat. è toto* ℥. iß. *aq. rosar.* ℔. ß.

Macerentur omnia in loco calido per noctem, postea ebulliant hora dimidia & colentur.

Si à multis sit flatibus, vt tubicinibus nonnunquam accidit, illi discutiantur. Addenda adstringentia, quæ robur parti adiiciant, vt si fotus fiat ex decocto sem. fœnicul. fol. rutæ, aneth. flor. rosar. cimis rubi, fol. myrti & hyperici, quæ decoquantur in aqua rosar. vel myrti, admixtâ vini albi parte quarta.

Si malum sit à siccitate, probantur humectantia, in quibus optimum est lac caprinum recens infusum in vasculum oculo excipiendo idoneum, vt oculus aliquandiu in hoc detentus molliter foueatur.

Vbi à percussione ortum est malum, estque læsio non magna, atque abest inflammatio, facilis est curatio cum emplastro de farina fabarum, fol. plantag. fl. rosar. quod in principio ad repercutiendum valet; postea cum emplastro de farina fabarum Rhasis, quod magis resoluit. Ratione verò materiæ, quæ fluxit, Auicennas sanguinem turturis vel columbarum in oculum instillat, ac tandem ad dissipandum collyrio è myrrha & fellibus vtitur. Si cum vulnere sit & ruptura vueæ, non curatur. Maior tamen affluxus prohiberi potest venæ sectione, materiæ deriuatione ac repulsione, & denique oculi roboratione.

CAPVT XXVII.

De Angustia Pupillæ.

Angustia Pupillæ. Diminutio vel constrictio pupillæ, Græcis μύασις, vel vt Galenus, 10. *de vsu part. c.* 5. nominat, φθίσις τῆς κόρης, (nam atrophia toti oculo tribuitur) est angustia præter naturam foraminis vueæ, qua visio læditur.

Est videlicet morbus conformationis, scilicet in via; quia foramen illud pupillæ angustius est redditum, quàm naturaliter debebat.

Quomodò lædatur visus in angustia pupillæ. Quomodo autem visus lædatur in pupillæ angustia, non ita planum est. Galenus, 2. *de symp. causs. cap.* 2. saltem visum aboleri scribit. Auenroës, 3. *Coll. cap.* 28. visum imminui docet. Oribasius verò, Aëtius, Paulus Ægineta, & Actuarius, etiam visionem deprauari, & res maiores videri, quàm reuerà sunt, scribunt. Quam Græcorum sententiam plurimi etiam ex Practicis secuti sunt, & in caussa huius symptomatis reddenda variè laborarunt. Visa est & mihi olim probabilis. Sed experientiâ & opticis principiis edoctus iam sentio, in pupillæ amplitudine nimia res quidem grandiores, non tamen maiores, quàm reuerà sunt, videri: minùs tamen distinctas in clara luce; cùm nimia luminis copia simul ingrediens species nonnihil obliteret: contra in pupillæ angustia res quidem visibiles distinctè repræsentantur, sed minutissimæ, & quæ à lateribus sita sunt, non videntur; cùm eorum imagines per foramen angustum ingredi non possint: & contra in amplitudine pupillæ, etiam immoto capite, ea non solùm, quæ rectà oculis opponuntur, sed & quæ ad latera sunt videantur.

Caussæ.

Caussa proxima est contractio vueæ tunicæ. Contrahitur autem illâ, vel cum laxatur à nimia humiditate, qua ab ambitu versus centrum contrahitur, sicut in cribrorum & coriorum madefactorum foraminibus accidit; (vt enim tensio vueæ tunicæ pupillam dilatat, ita laxatio angustiorē reddit) vel à defectu humoris aquei, siue ex vulnere aut vlcere, siue ex alimenti inopia, quo humore consumpto indigens tunica concidit & corrugatur, ac pupilla angustior redditur. Paulo caussa est densatio vueæ à siccitate orta, si videlicet exsiccatio vueæ à circumferentia ad centrum progrediatur; sin contra, fit destillatio pupillæ. Aëtius dicit, contingere ex periculosis, cuiusmodi ab inanitione fiunt, debilitatibus, aut ex ingenti capitis dolore.

Signa Diagnostica.

Malum per se patet, præsertim si ad sanum oculum fiat collatio. Quoad signa caussarum, si ab humiditate superflua malum est, præcesserunt caussæ humectantes: tes: si à defectu humoris aquei, æger melius videbit in obscuro; quia species visibiles promptius occurrunt crystallino, qui à lucis præsentia offenditur. Commune verò huic vitio ex quacunque caussa est, quod res visibiles quidem distinctè vident, sed minutissimè; & quæ à lateribus sunt, non ita vident, ac ij, qui pupillam ampliorem habent.

Prognostica.

1. Naturalis pupillæ angustia bona est, ob caussam antea dictam.

2. Morbi vitio facta mala est: atque insanabilis quidem, si ex insigni & irreparabili defectu fiat humoris aquei; minus noxia, si ex vuea humectata. Difficulter quoque sanatur, quæ ex siccitate & inanitione oritur.

Curatio.

Præmissis vniuersalibus, si vitium sit ab vueæ humiditate, probantur siccantia, vt ruta, chelidon, fœnicul, collyrium ex tutia, felle, ruta, euphragia, & similibus. Si à defectu humoris aquei, humectantia vsurpentur, vt lac & aqua dulcis actu calida fronti & capiti admota, vt caput alimentum ab inferioribus attrahat. Commodissimum est, si manus calida & humida super oculos detineatur. Paulus medicamentum rarefaciens & acre iubet oculis applicare, cuius scilicet rarefactione alimentum ab oculo suscipiatur, acrimoniâ verò attrahatur. Attamen acrimonia illa morsu careat, neque nimis calida medicamenta sint, ne, quod attractum est dissipetur. Verùm natura sponte plerumque humorem aqueum reponere solet; qua de re postea, de defectu humoris aquei, dicetur.

CAPVT XXVIII.

De Suffusione.

Ὑπόχυμα & ὑπόχυσις, Latinis Suffusio, est humoris pr. natur. sub cornea è regione pupillæ concretio, qua visio impeditur. *Suffusio.* Vulgus cum Barbaris Cataractam appellat, tanquam aquæ ad pupillam decubitum. (Est enim Cataracta præceps aquæ in flumine ex loco abrupto delapsus, vt aqua ruere potius, quàm fluere videatur) Vnde etiam aquam simpliciter, & aquæ descensum nominant. Arabes gradus augescentis huius mali appellationibus quibusdam distinguunt. Incipiente enim suffusione culices & corpuscula quædam pilorum aut lanarum, vel aranearum texturis similia oculis obuersari videntur, pro humoris pupillæ suffusi qualitate, colore, figura: atque hunc gradum appellant imaginationem, quod scilicet putantur res oculis obuersari, quæ non sunt. Augescente hoc malo symptomata inualescunt, & pupillæ color marinus apparet, aut pupilla similis est vitro contaminato, vel aëri nebulis

nebulis repleto. Atque hunc gradum nominant Aquæ descensum siue Guttam. Tandem, postquam malum perfectum est, ægérque amplius non cernit, & pupillæ color albus, aut alterius coloris apparet, non translucens amplius, Cataractam & ὑπόχυμα, seu Suffusionem appellant, vbi scilicet externum lumen cum speciebus visibilibus humorem crystallinum ingredi nequit, propter interpositum corneæ & crystallino humori humorem excrementitium. Etsi enim veteres nonnulli, teste Æginetâ, eandem affectionem esse putârunt ὑπόχυμα & γλαύκωμα: tamen rectè discernuntur; cùm γλαύκωμα non pupillæ obstructio sit, vt suffusio, sed crystallini humoris affectio, eius scil. præ nimia humiditate in glaucum colorem mutatio, vt, *ibidem*, ab Æginetа docetur.

Suffusio vera quid. Est igitur ὑπόχυμα pupillæ siue vueæ foraminis obstructio, facta ab humore præter naturam, eâ parte in oculo consistente, visionémque impediente. Morbus est in via; cum ob foramen vueæ obstructum species visibiles in oculum admitti non possint. Vnde symptoma sequitur initiò actionis videndi imminutio aut deprauatio, tandem, confirmato malo, penitus ablatio. Galeno, *in libr. de differ. morb. cap.*8. est morbus in numero, & quidem in excessu; quoniam additum est aliquid præter naturam, seu adest oculo humor, licet alienus, in lentam & mediocriter duram σύσασιν, cuiusdam quasi membranæ, concretus.

Suffusio notha. Atque hæc, quæ dicta sunt, de vera suffusione sunt intelligenda, quæ καθ' ἐξοχὴν ita dicitur, quámque humor circa pupillam præter naturam collectus efficit, non vapor. Nam præter hanc, quæ legitima & vera suffusio est, alia adhuc est, quæ Notha dicitur, quæ fit à vapore, & per consensum vel totius, vt in febrium ardentium vigore, fumis adustis per venas, & arterias simul cum sanguine & spiritibus sursum elatis, & instante quoque crisi, per hæmorrhagiam narium: vel cerebri, quando succis abundat aut crassis pituitosis, vt plerumque accidit, vnde vapores eiusmodi ad oculos mittuntur; aut biliosis adustis, vt in phreneticis, teste Galeno, *in 4. de loc. affect. cap.*2. vel ventriculi, è quo vapor sursum ad oculos effertur, siue ex cruditate, præsertim nidorosa, siue ex biliosi humoris in ventrem confluxu: vel vteri, aliarúmque partium inferiorum ab effumante ibidem alluuie: vel pulmonis, vt in peripneumonia, teste Galeno, *in* 1. *Progn. aphor.*23.

Denique fit vitio humoris aquei vel albuginei, quando is ita crassescit, & concrescit, vt crassitie visionem offendat. Nonnulli tamen hanc postremam suffusionis speciem ad primam illam referunt, & omnium suffusionis differentiam potissimam ac maximè propriam esse statuunt, vtpote; quæ non per consensum fiat, sed oculo primariò affecto, & caussâ in ipso oculo consistente.

Subiectum & Caussæ.

Locus suffusionis quisnam. De loco suffusionis Autores non planè consentire videntur. Autor *lib. de oculis* humorem, suffusionis caussam inter humorem crystallinum & vueam tunicam constituit. Quam sententiam Arabes plerique sequuntur. Galenus, 10. *de vsu part. cap.*1. suffusionis locum esse dicit regionem, quæ interiacet inter crystallinum & corneam tunicam, quem Græci, Paulus Æginetа. Aëtius, & Actuarius sequuntur. Auicennas, *cap. proprio*, inter albugineum & corneam locum suffusionis statuit. Celsus, *lib.*7. *cap.*7. peculiarem sententiam fouet, & suffusionem fieri statuit post duas tunicas. scilicet corneam & vueam, eâ in parte, in qua spatium quoddam intercedat inter aqueum humorem & corneam.

Verùm non magna est hæc sententiarum discrepantia. In toto enim illo spatio, quod intercedit inter corneam & crystallinum, humor ille concrescere potest, totúmque illud spatium locus suffusionis est; etsi non semper in eadem spatij huius parte humor hic concrescat, sed modo in hac, modò in illa, nunc magis versus corneam, nunc versus crystallinum.

Nonnulli quidem statuunt, in crystallino quoque, & post crystallinum, in vitreo humore, posse consistere materiam suffusionis: verùm vt non negamus, ob capacitatem & impuritatem crystallini quoque & vitrei humoris, etsi rariùs, visum lædi posse: tamen an id vitium suffusio dici possit, dubito.

Caussa suffusionis. Veræ suffusionis, & quidem incipientis, caussa continens est humor tenuis intra corneam & crystallinum conclusus: confirmatæ, humor crassus & lentus, eodem spatio pupillæ obiectus, ibidem magis ac magis crassescens, siue ibidem genitus sit, siue à capite eo depulsus.

Humor is interdum sincerus est, & vnius generis, pituitosus scilicet, vnde suffusio fit alba; interdum varij humores miscentur, ita, vt varios colores pro varietate mistionis habeat, citrina, si bilis miscetur; nigricans, si humor melancholicus.

Colligitur verò hic humor eò loci, vel cùm ibidem paulatim cumulatur, ob nutrimentum oculi non benè concoctum & conuersum; vel cum excrementum pituitosum seu crassum, seu in toto, seu in cerebro præcipuè cumulatum, ad oculos vel ob natiuam, vel ascitiam debilitatem transmissum fuerit. Ad natiuam debilitatem pertinet & eminentia oculorum; quique eminentes habent oculos, facilè suffusionem incurrunt. Aëtius, *lib.*6. *cap.*9. caussam huius rei esse dicit, quod, qui habent oculos prominentes, habent crassos spiritus. Vbi verò crassus est spiritus, ob humores admixtos suffusionibus gignendis facilè occasio dari potest. Verùm cum magnitudo oculi sit à conformatione, ij, qui oculos magnos & eminentes obtinent, visum habent debiliorem, quia iam in magno spatio virtus diffusa infirmior est, vt Aristoteles, 5. *de gen. anim. cap.*1. docet. Præterea oculi isti prominentes & magni facilè humores & vapores suscipiunt, atque externis iniuriis sunt expositi. Pertinet huc & viarum laxitas, quæ humoribus facilè aditum præbet. Ad humorum in oculos influentium susceptionem faciliorem faciunt etiam caussæ externæ, vt ictus, contusio, mora sub Sole, balneum, austrina & pluuiosa cœli constitutio, & similes, quæ oculum debilitant, & fluxionem capitis, ceu caussam antecedentem internam, commouent, & faciunt, vt humores p. n. ad oculos fluant, ibique subsistentes temporis diuturnitate.

Via autem, per quam materia ad oculos differtur, triplex esse potest: 1. Venæ omnium tunicarum. 2. Vuea tunica, à qua aliquid transsudare potest. 3. Nerui optici. Potest enim materia è venis frontis & temporum per pericranium deriuari, & ad annatam, inde ad albugineum, hinc ad corneam & vueam confluere. Eadem deriuari potest à dura matre ad duram tunicam, hinc ad corneam & humorem aqueum, atque ita inter corneam & vueam suffusionem excitare. Potest eadem deriuari à pia matre, vel secundina & vuea, & hinc ad humorem aqueum transsudare, & tunc suffusio inter crystallinum; & vueam consistit. Potest & circumferentia vueæ ad pupillam effundi. Si verò à cerebro per neruos opticos effundatur, per retiformem & araneam tunicam ad crystallinum deriuatur, & materia suffusionis crystallini superficiei adhæret.

Differentiæ.

Differentia suffusionis. Differentiæ suffusionis, & quidem veræ, sumuntur, 1. à magnitudine. Nam in aliâ tota pupilla crasso humore obsidetur, vel humor aqueus ita deprauatus est, vt

vt totus sit opacus; atque tunc visio planè aufertur: in alia pars pupillæ est obtenebrata, vnde & obiecta directo intuitu integra non cernuntur, nec vno tempore multa, cùm conus visionis sit factus angustior. Quod si in centro pupillæ exigua sit suffusio, ambitus verò sit purus, omnia quasi fenestris pertusa esse putantur. Si diuulsa crassa corpuscula pupillæ obiiciuntur, culicum species ante oculos versari videbuntur; quemadmodum Galenus hæc distinguit, 1. *de sympt. causs. cap.* 2.

2. A modo substantiæ. In alia enim materia tenuis & fluxa est, qualis in principio esse solet: in alia crassa, lenta, & tenax, vt membranæ speciem præ se ferat: in alia denique medio modo sese habet, quæ & acu facilius deponi potest.

3. A colore, quo humor ille tinctus est. Materia enim suffusionis alia est specie aëris puri, margaritarum, argenti viui, gypsi, vel ex albedine tendit ad citrinum aut viridem; alia verò citrina est, alia viridis, alia aurei coloris, alia fusca vel plumbea, alia nigra.

4. A situ materiæ. Nam quædam sita est post vueam, inter hanc & humorem aqueum & crystallinum; quædam ante vueam, inter hanc & corneam, quædam corneæ vel vueæ accrescit; quædam non. Habet & notha suffusio suas differentias. Nam ægri videntur sibi videre modò pulices, modò pilos, modò circa candelam circulos, modò telas, modò aliud, quod in aëre volitet. Et omnino variæ imagines oculis obuersantur, prout figura est varia humoris consistentis circa pupillam. Non enim, quod videtur suffusis, est obiectum externum, sed humor in oculo cumulatus. Galenus, 1. *de sympt. causs. cap.* 2. & 4, *de loc. affect. cap.* 2.

Signa Diagnostica.

Signa Diagnostica. Cum suffusio non sit eiusdem generis, vera à notha distinguitur, primò, quod vera alterum tantùm oculorum occupat, aut, si vtrumque, non tamen simul, nec similiter. In spuriâ enim tenebrosum quiddam in pupilla, in vera autem coloratum apparet. Secundò in verâ symptomata sunt continua, nec vlla habent interualla: in spuria remittunt in aëre puro, parciore & salubriore diæta, cibique bona coctione, & tandem purgatione per hieram picram, vel reiectione succi biliosi per vomitionem, si morsus oris ventriculi præcesserit. Tertiò, vera breui tempore, mensibus duobus vel tribus, aut sex vt plurimum, nonnunquam & paucis diebus incrementum suscipit: imò Fernelius refert, *lib.* 5. *pathol. cap.* 5. consummatam suffusionem vno die subortam. Spuria autem multos annos durat absque visionis insigni noxa, quod obseruatione peculiari confirmat Guil. Fabricius, *Cent.* 5. *obs.* 14.

Incipientis suffusionis signa. Sed vt veræ suffusionis signa diligenter contemplemur, incipiente hac affectione culices aut caliginosa quædam, pilorum, lanarum, aut aranearum retibus similia, oculis obuersari videntur, pro humoris pupillæ suffusi qualitate, colore, figura.

Augescentis. Augescente malo hæc symptomata inualescunt, & pupillæ color marinus apparet intuentibus, aut similis est pupilla vitro contaminato, vel aëri nebulis repleto.

Perfectæ. Perfectâ hac æger non cernit, pupillæque color albus apparet, non lucens, aut alias præter naturam coloris differentias habet. Ex colore etiam ipso signa sumuntur, quod aëreus materiam sub pupilla significat fluidam; gypseus crassam, non fluidam; citrinus pituitam cum bile mixtam; niger cum humore melancholico; vergens ad colorem margaritæ pituitam nonnihil diaphanam.

Loci suffusionis signa. Quod verò ad dignoscendum locum suffusionis attinet, residet illa inter vueum & corneam, primò, si euidentius conspiciatur materia obtenebrata; quoniam materia magis propinqua est oculis intuentis, & pupilla ob humorem distendentem necessariò dilatatur. Deinde si à principio ita manifesta non apparuit species volitantium ante oculos culicum; quoniam spatium intra corneam & vuea mangustius est, in quo materia ita promptè moueri nequit. Opposita apparebunt, si materia inter crystallinum & vueam continetur.

Præterea si materia suffusionis in loco profundiore sita est, pupilla angusta est: si loco minus profundo, amplior illa est. Nonnunquam partibus vicinis materia suffusionis accrescit, & tunc albæ vel virides fibræ aut striæ supra iridem protensæ conspiciuntur. Nonnunquam per vueam corneæ adhærescit materia, & tum puncta quædam albicantia conspiciuntur; ac, si à latere oculus inspiciatur, alba quædam filamenta ex vuea ad corneam protensa conspiciuntur.

Prognostica.

1. Spuria suffusio non solum periculo vacat, sed facilè etiam euacuato ventriculo aut toto curari potest. Vera autem difficulter; & alia quidem medicamentis foris intráque adhibitis, alia punctione cum acu.

2. In vera suffusione quibus altero oculo conniuentibus alterius pupillam dilatari contingit, si punctio admittatur, recipiendi visus spes est. Quibus non dilatatur, nemo vnquam visum recepit, teste Galeno, 3. *de sympt. caus. cap.* 2.

3. Si æger suffusione laborans lumen etiam non cernat, tum, etsi sano oculo clauso pupilla dilatatur, tamen punctione facta visum non recuperabit; quia spiritus visiuus turbidus plerumque & obscurus redditus est, cum quo etiam cernendi facultas periit.

4. Suffusio, quæ non ita diu cœpit, & in qua ægri obiecta communia, id est, magnitudines, figuras, numeros, motus adhuc discernunt, discuti potest; quia moderatè tenuis adhuc humor est. Vbi diutius constiterit, & crassior aliquantum facta est, manûs operam requirit. Et quæ semel tamen punctione sublata est, si serosioris fuerit materiæ, non longò pòst tempore specie fecis vini reuerti solet, teste Galeno, *m. m. in fine.*

5. Vt sciatur, quæ suffusio acu commodè disponi possit, suffusum oculum pollice premes, iterúmque aperto oculo suffusionem considerabis. Quæ enim nondum concreta est, nec planè tamen adhuc tenuis atque cruda, ea ex digiti compressione nonnihil diffluit, ita vt aliquando latior appareat, statim verò ad pristinam magnitudinem, & figuram redeat. Id quod concreta suffusio non fecit. Itaque si ex pressura, quæ digito fit, nulla consequatur figuræ humoris mutatio, porrò videndum est, qualis eius color appareat. Si quidem ea, quæ moderatè concreuit, colorem ferri aut cœli, vel maris aut plumbi non admodum nigri, vel nucis castaneæ refert. Atque hæc commodè acu deponi potest. Quæ autem gypsi aut grandinis speciem colore præ se fert, supra modum concreuit, & punctione non sanatur. Itaque ipsius suffusionis maturitas quædam expectanda est chirurgo, nec punctio tentanda, donec humor peccans mediocriter concreuisse videatur.

6. Quæ suffusio nigra est, & quæcunque splendoris nitorísque omnis expers, nullo modo neque medicamentis, neque acu curari potest; quoniã spiritus optici destructio significatur. Pura verò & pellucida cum pupilla, tum suffusio spem aliquã curationis relinquit.

Insanabilis quoque ferè est viridis, obscura, & multum citrina atque dura, & quæ hydrargyrum colore & mobilitate repræsentat, & cuius oculus multum emarcuit. Videatur Auicennas, *loc.propr.*

7. Punctio, vbi conuenit, in pleniore oculo tutior est.

8. Si ex febre acuta, peripneumonia, phrenitide, aut dolore capitis acerbissimo suffusio exstiterit, aut si illa ad hanc accesserit, malum periculosius redditur.

9. Suffusio in centro pupillæ consistens, acu tentanda non est; quia periculum imminet, ne materiâ diffusâ tota pupilla impleatur, & homo visionem planè amittat.

10. Senilis ætas ad curationem apta non est, quippe quæ suo vitio visum hebetem habet. Nec etiam puerilis, in qua humor nondum est maturus. Aptissima curationi est ætas consistens.

Indicationes.

In vtraque suffusione materia, quæ eius caussa est, euacuari indicat; id quod in spuria, quæ à ventriculo, præcipuè, purgatione vel vomitu fit. Præsidiis etiam diuertentibus, & ventriculum atque caput roborantibus, ac legitimâ tandem diæta opus est. In vera autem euacuatio humoris pupillam obstruentis instituenda, & materia illa è pupilla, quæ obstructa est, tollenda: quod fit vniuersalibus præmissis, vel per resoluentia; vbi materia tenuis, fluxa, & recens est; vel per transpositionem, quæ acu perficitur, vbi malum consummatum est, & materia ita concreuit, vt præsidium hoc commodè admittat.

Curatio.

Curatio veræ suffusionis. Itaque in principio, si plethora adsit, & sanguinis affluxus metuatur, vena aperienda. Verùm cum plerumque ab humore frigido & crasso hoc malum ortum habeat, venæ sectio tum locum non habet; quia sanguinis spirituúmque euacuatione cerebrum magis refrigeratur, humórque crassior redditur, sed materia potius præparanda & euacuanda iis medicamentis, quæ supra, *part.1.de intemperie capitis cum pituita*, sunt proposita. Et quidem purgatio statim initio instituenda accuratior, eaque maximam partem phlegmagogis perficienda. In quem vsum valde vtilis est hiera, & electuarium diacarthamum. Et vt purgatio felicius instituatur, præparantia præmittenda ex ocularibus medicamentis, inprimis euphragia, calendula, betonica.

Quibus peractis semel atque iterum singulis septimanis theriacæ vel Mithridatij Scr.i. vel Dra.ß. exhibere conuenit cum conserua betonicæ, anthos, aut simili. Possunt & alia medicamenta interna ad absumendum, & expellendum illum humorem vsurpari, vt decoctum ligni Guaiaci, sarsæparillæ, sassafras cum plantis cephalicis & ophthalmicis, vt:

℞. *Chinæ* Dra.ii. *sarsæparill.* Dra.iij.

Infunde horis 24. in ℔.ii. aquæ puræ.

Coqu. ad medietatem. Sub finem adde *fol. euphrag. verbenæ, chelidon.* an. M. i. *sem. coriandri præparat.* Drach.ij.

Colat. seruetur pro vsu. Cuius dosis sint Vnc.vi. tempore matutino.

Caput nonnunquam lauetur lixiuio, in quo herbæ cephalicæ ebullierint, betonica, stœchas, maiorana, euphragia, agaricus, & alia, quæ supra, *part.1.* sunt proposita, vt:

℞. *Euphrag. maioran.* an. M.ii. *fol. lauri, rorismarini, meliloti*, an. M.i. *radic. asar. valerianæ*, an. Vnc.i. *sarsæparill.* Vnc.ii. *sem. fœnicul.* Vnc.sem.

Coqu. in lixiuio pro capitis lotione.

Reuulsentia. Occipitio reuulsionis gratia cucurbitulæ vel vesicatorium, aut, quod efficacius est, setaceum applicetur, idque diu apertum seruetur, ad minimum menses sex. Vesicatoria verò sæpius repetantur, & post aures applicentur. Pone aures enim, quod monent nonnulli, ramus à vena iugulari intrò subit, qui ad opticos neruos vtrinque vergit. Possunt etiam cauteria brachiis applicari. Atque hæc omnia fiunt, vt materia attenuetur, euacuetur, resoluatur, & discutiatur.

Ad discutiendum verò vtilia sunt topica, forma fomentorum & collyriorum applicata, habita ratione duritiei & mollitiei temperiei oculorum, pro hominum ætate, sexu, & conditione. Sintque illa eiusmodi, quæ paulatim attenuent, & leniter molliendo extergant; non quæ valenter exsiccent; ne reliquiæ induRentur.

Principiò ergo fiant fomentationes vapore decoctorum, qualia etiam antea fuerunt proposita. Vel fiat euaporatio ex hederæ terrestris decocto, vsque ad remanentiam quartæ partis, quæ continuetur per dies viginti aut plures.

Vel ℞. *Hederæ terrest.* M.ii. *rad. valerian.* ℥.i. *leuistici, euphrag.* an. M.i. *sem. fœnicul.* ℥.j.

Coqu. in aqua simpl. & vapor calidus capite vndique tecto oculis excipiatur.

Commendatur & vesicula piscis abluta, & decocto fœniculi impleta, tepidéque admota.

Postea pro extersione commendatur *mel album purum & despumatum; aqua è melle vel melle rosato aut scillitico destillata*, cuius gutta i. manè & vesperi oculis instilletur mixta cum pauco sacchari candi. *Succus* item *rutæ, fœniculi, euphrag.* & *chelidoniæ maioris, verbenæ, calendulæ, marrubij*, & aquæ ex iis destillatæ. Fortiora sunt *fellis genera*, vt *perdicis, galli, piscis lupi, accipitris, hirci.* Galenus *fel vulturis* laudat cum marrubij succo & melle addito, *in lib. 4. de compos. medic. s. l.* Vbi etiam plura huius generis remedia exponit. Collyrium quoque ex fellibus à Rhase describitur. Valet & aqua ex anagallide flor. cæruleo destillata.

Vel ℞. *Pulu. maioranæ, chelidoniæ maioris, euphragiæ, rutæ*, an. ʒ.i. *fellis hœdi siccati* Drach.iij.

Infundantur simul & macerentur in *aq. fœniculi & euphragiæ* per dies tres, postea per filtrum colentur, & guttæ aliquot oculo instillentur.

Efficax est & aqua, quæ ex frumento paratur hoc modo:

℞. *Frumenti viridis, sed maturi*, Vnc.iiij. *fol. rutæ, anagallid. chelidon. maior.* an. M. sem. *sem. fœnicul. summit. eufrag.* an. Vnc.i. *cinamomi, caryophyll.* an. Drach.ii. *vini albi generosi* q.s.

Infundantur in vase vitreo, & radiis Solis exponantur diebus 30. sæpiúsque agitentur, postea destillentur.

Commendatur & *Aqua* quædam *Socialis* dicta, quam descripsit Iohan Angelicus; *in Practica sua*, quam *Rosam Anglicam* appellat. Quia tamen omnia, è quibus componitur illa aqua, sicca sunt; vtile est, duobus vel tribus diebus antè oculos vapore decocti herbarum emollientium & humectantium fomentare. Et omnino si in medicamentorum vsu spes adhuc sit posita, ad fortiora confugiendum, præparatione tamen per fomentationem præmissâ. Hoc enim modo oculi tunicæ rarefiunt, vt medicamenta discutientia facilius pentrare possint.

Exempl. gratia:

℞. *Herb. maioran. verbenæ, maluæ, euphragiæ, chelidoniæ maioris*, an. M.i. *sem. lini, fœnic.* an. Vnc.ß. *Fomentatio oculorum.*

Bulliant *in aqu.* ℔.iii. ad dimidium.

A nonnullis commendatur etiam hæc Aqua:

℞. *Euphrag. chelidon. pentaphyll. verbenæ, siler. montan. capill.* ♀. *anthos, anisi, marrubij, baccarum lauri, anagallid. flor. cœrul. pimpinell.* an. p.i. *rad. cyclamin.* N.ii.

Omnia simul contundantur in formam pultis. Deinde infundantur *in vini optimi & vrinæ pueri* an. ℔.iii. hor. 24. & in alembico vitreo destillentur.

In aqua infundantur, *thuris, mastich. myrrhæ, tormentill. sem. rutæ, fœniculi, betonic. scarlea, sarcocoll. aloes, nucis moschat. calami aromat.* an. Drach.ii. *hepatis hirci* ℔. i. *fellis auium rapacium, bubuli*, an. Vnc. i. *fel è gallinis duabus, rororismarini* M. i. *mell. opt.* ℔.j.

Iterum destillentur & vsui seruentur,

Vtile etiam est hoc Collyrium;

℞. *Aq.fœniculi* Vnc.ii.*chelidon.euphrag.*an. Vnc.iß. *pompholyg.* Drach.ß.M.

Vel ℞. *Fellis grus, perdicis, vulturis*, an. Drach.i. *sagapeni* Drach.i.*cinamomi, caryophyllorum*, an.Scr.i. *myrrhæ rubræ, croci Orientalis*, an.Scr.sem.

Puluerisentur omnia subtilissimè, & cum melle & succo fœniculi permisceantur pro Collyrio.

Palmarius hoc frequenter vsus est;

℞. *Aq.chelidoniæ* Vnc.iß. *vitrioli albi, tutiæ præp.* an. gr.xv.*vitri* ♁.gr.ix.*sacch.candi* Dra.sem.Misc.

F. Collyrium.

Commendatur valde etiam illud Collyrium, quod exstat apud Galenum, *de medicamentis facilè parabilibus.*

℞. *Fellis galli* Vnc.ß.*sanguinis muris* Dra.iii. Cum lacte muliebri misceantur in formam Collyrij.

Admodum forte est, quod ex metallis paratur hoc modo:

℞. *Viridis æris, vitrioli, salis Armon. æris vsti*, an. Scr. ii.*fellis hirci* Scr.ij.

Terantur terenda in puluerem subtilissimum, & cum succo maioranæ aut aquæ mellis destillata.

F. Collyrium.

Dum verò validiora hæc vsurpantur sæpius oculus inspiciendus, & videndum, an periculum inflammationis alicuius immineat. Eo enim imminente statim ad inflammationem prohibendam oculus foueatur lacte muliebri, vel aqua rosarum, & aliis supra, de ophthalmiâ, & dolore oculorum, propositis.

Suffusionis per chirurgiam curatio. Confirmata verò & inueterata suffusio non nisi manus operâ & punctione curatur, cum scilicet humor pupillam obstruens acu ab ea remouetur, & versus angulum oculi transponitur. Quia verò punctio ista inter operationes Chirurgicas subtilissima est, vt Celsus ait, nemo facilè eam tentauerit, nisi qui alium sæpius operantem viderit; &, cum non semper feliciter succedat, non temerè tentanda. Modum autem operationis huius planè & perspicuè satis descripsit Celsus, *lib.7. c.7.* Paulus Ægineta, *lib.6 c.21.* Et extat idem in Institut. *lib.5. part.1. sect.2. cap.10.* Guido, *tractat.6. doctrin.2.* alterius cuiusdam modi meminit, punctionis scilicet cum acu cannulæ vel canalis modo pertusæ, per quam sugendo suffusio extrahatur: quem tamen modum non probat, ac de eodem mentionem facit, Arculanus, *in 9. Rhasis.* Videatur etiam Hieronym. Fabricius, *de operatione Chirurg. tit. de suffusione.*

Antequam autem operatio instituatur, videndum, primò, an materia satis crassa, & ad speciem quandam membranæ concreta sit. Nam vt nimia crassities, ita & immoderata tenuitas translationem impedit. Secundò, corpus prius conueniente modo purgandum. Tertiò, vbi de punctione tentanda initur consilium, attendendum, ne æger diuturno aliàs capitis vel oculorum dolore laboret, ne tussi, aut sternutatione, aut vomitione frequenti eo tempore affligatur, quæ omnia præsidium hoc vel planè non admittunt, vel commodam eius administrationem impediunt. Eligendus est quoque dies serenus, tempus vernum vel autumnale. Luna nec sit plena, nec silens, neque etiam lumine crescens, sed potius diebus duobus vel tribus à plenilunio, cùm lumine decrescit. Luna etiam secundum Astrologos non percurrat Arietem, quod ex signis cœlestibus capiti præficiunt.

Si notha sit suffusio, & ea, quod plerumque fit, à ventriculo, ventriculus conuenienti modo, vt, *libro tertio*, dicetur, euacuandus, deinde roborandus, atque ea, quæ os eius hiare, & vapores ad caput adscendere prohibent, exhibenda. Et proba victus ratio obseruanda, nec ventriculus onerandus.

Diæta.

In suffusione legitima, quæ discutiendo sanari potest, victus ratio sit attenuans. Abstineat ergo æger ab omnibus, quæ caput fumis crudis obnubilant, aut acribus vellicant.

Condiantur cibi iis herbis, seminibus, aromatibus, quæ oculis prosunt: puluis etiam ad pastum ex euphragia cum saccharo & cinamomo paretur. Panis paretur cum semine anisi & fœniculi. Post cibum etiam sumantur cydonium, coriandrum, & quæ simul coctionem adiuuant, & vaporum ad caput ascensum prohibent. Aluus semper sit aperta. Venus vitanda.

Si suffusio acu est deponenda, victus conuenit nonnihil incrassans ex oryza & similibus. Legumina autem & allium atque cœpe vitentur; quoniam caput ita replent, vt suffusio etiam sani oculi sit metuenda. Vbi ad puncturam accedendum, victus talis sit, qui inflammationem prohibeat. Ideóque æger abstineat à vino & calidis aromatibus aliquot diebus, post punctionem præsertim administratam.

Abstineat quoque æger à clamore, vitet lumen nimium, & omnia, quæ caput & oculos commouere possunt. Æger etiam per aliquot dies victu tenui regendus, ac in lecto, corpore supino, capite tamen elatiore, collocandus.

CAPVT XXIX.

De Vitiis tunicæ Araneæ.

INter tunicas oculorum est & Aranea dicta, quæ humorem crystallinum obtegit, & ab aqueo humore secernit. Hæc est læuis & subtilissima: quæ eius natiua constitutio si vitietur, & crassa illa fiat, vt spiritibus visibilibus transitus satis non permittatur, visus hebetatur, & quasi per velum videnti omnia apparent. Potest tamen & colore alieno infici hæc tunica à vitiosis humoribus affluentibus, vnde visio deprauatur. *Araneæ tunica vitia.*

Redditur autem crassior hæc tunica, quia humores crassi in eam se insinuant.

Cognoscitur hoc vitium, quia homo non solum obscurè, & quasi per velum videt, sed & quasi tela ante humorem crystallinum apparet. Præterea si hominis sani oculum quis inspiciat, imaginem suam in eo videt, quæ non apparet, si aranea tunica sit crassa & obscura reddita; quod sæpe in moribundis accidit. Vnde quamdiu in morbo aliquo huiusmodi imago in ægri oculo apparet, nullum plerumque adhuc mortis periculum est. Sunt tamen nonnulli, qui non ab aranea, sed à cornea imagines reflecti, & sic præsentari homunculum illum, quem vocant, scribunt. Idque probant vitro speculari pellucido, nullo opaco terminato, quod si ita statuatur, vt vmbrosum spectet locum, eius latus posterius reddit illuminatas species clarè; id quod noctu accidit, cùm in cameris illustratis tenebræ foris fenestris obtenduntur. Verùm ratio aliqua diuersitatis in isto simili videtur. Etenim in vitris illis tenebræ ex altera parte obtensæ sunt loco opaci, quod speculum facere solet; at in luce, etiam clarissima, quæ oculos satis illuminat, vt dici non possit, corneæ interiori lateri tenebras obtendi, nihilominus imago illa hominis apparet. An tamen forsan opacitas, quæ in pupilla est, istam reflexionem excitare possit, rem Lectori iudicandam relinquo.

Curatur hoc malum vniuersalibus præmissis, medicamentis

camentis attenuantibus & ophthalmicis,cùm internis, tum externis;de quibus in visione læsa dicetur.

Rumpitur etiam interdum hæc tunica, & inde confunditur humor crystallinus cum aqueo, & ita visio vitiatur.

Caussæ autem fractionis huius sunt percussiones, cõtusiones,humores corrodentes.E quibus etiam caussis,si præcesserint,malum hoc cognoscitur, vt & quod humor aqueus & crystallinus confundi videntur.

Malum hoc nullis medicamentis curabile.

Nonnulli & corrugationem, & omnino omnia vitia, quæ cornea patitur, & huic tunicæ tribuunt. Corrugatio equidem, sed rarò, humori crystallino, tabefacto ei, accidere potest. Quod verò omnes affectus, qui corneæ accidunt, etiam araneæ accidere possint, non necessarium est: quia longè alia ratio est corneæ tunicæ, alia araneæ. Etenim cornea tunica propria firmitudine consistit, nec sustentatione indiget; aranea verò sua firmitudine non subsistit, sed crystallino humori debet, quòd stabilis est. Huic enim firmiter adhæret. Secundò profunditatem notabilem habet cornea, vnde à quibusdam anatomicis in laminas secatur;qua tamen, tam notabili, aranea destituitur.

Forsan & tunica vitreum humorem inuoluens eo modo vitiari potest,quo aranea.

De Retinæ tunicæ vitiis.

Retinæ tunicæ vitia. Cùm retiformis tunica proximum visionis organum sit,suámque peculiarem substantiam,formam,figuram, situm,vasa,connexionem cum reliquis partibus habeat, procul dubio etiam illa naturalis constitutio interdum vitiari,& visus inde lædi potest.

Primò naturalis eius leuitas,quam mucosa constitutio ipsi præbet,mutari potest,ita, vt tunica illa inæqualis & rugosa fiat,& contrahatur,& in quibusdam partibus emineat,in quibusdam subsideat, & tum imagines obscurè,indistinctè,& confusè repræsentantur.

Inæqualitas autem hæc accidere potest vel à caussis neruum opticum,cuius dilatata medulla est hæc tunica, nimis humectantibus, vel calidis, eundum exsiccantibus.Et procul dubio sæpe tunicæ huius vitio visus læsio accidit,quæ frustra nerui optici angustiæ imputatur.

Raritas quoque & densitas huius tunicæ visui incommodare potest. Insuper quod vehemens dolor in oculis percipitur,si illi radios solis rectà excipiant, vt cæcitas inde consequatur, vel quando ex translatione oculorum è loco tenebricoso in lucidissimum,& solaribus radiis expositum palpebris abscissis (quod tormenti genus à Tyrannis nonnullis inuentum historiæ referunt) cæcitas secuta est: illud omne propter retinam hanc tunicam fieri putandum est. Hæc enim terminat lucis & specierum lucidarum actiones, éstque exquisiti sensus, quia ipsius nerui continuata pars, & ad concipiendum dolorem aptissima est.

Nonnulli & situm mutatum ei accidere, eámque à crystallino vel nimis distare, vel ei nimis vicinam esse posse existimant:scribúntque, ratione vicinitatis nimiæ accidere,vt longinqua solùm videantur, quod senibus quibusdam accidit;ratione remotionis verò solùm percipiantur constituta propiùs. Verùm cùm vndique aliis corporibus conclusa sit hæc tunica,& per se non mobilis,non probabile est,ei situm mutatum accidere posse.

Tandem etiam illæ intemperies, quæ crystallino à nonnullis tribuuntur,rectiùs tunicæ huic tribui, & venæ ac arteriæ retinæ tunicæ substratæ omnis generis humores noxios eò deuoluere possunt. Verùm cùm affectûs hi nec facilè cognoscantur, nec curentur, plura de iis non addimus.

CAPVT XXX.

De Ægilope & Fistula lacrymali.

Ægilops. Postquam tunicarum oculi affectiones præter naturam explicauimus,antequam ad humorum vitia accedamus,priùs de angulorum oculi & carunculæ lacrymalis vitiis dicemus;quæ tamen, si ita libet, etiam statim post palpebrarum vitia tractari possunt. Inter quæ primò tumor in magno oculi angulo, Paulo Æginetæ *Anchilops.* αἰγίλωψ & ἀγχίλωψ dictus: ἀγχίλωψ quidem,si nondum sit ruptus αἰγίλωψ verò, si iam ruptus sit, quòd capræ huic vitio peculiariter obnoxiæ ferantur. Auicennæ Garab & Algarab.

Est videlicet tuberculum inter maiorem oculi angulum & nasi radicem ortum, plerumque cum inflammatione,nonnunquam tamen etiam sine inflammatione, quale atheroma, meliceris & steatoma: & aliquando quidem tumor hic in superficie se ostendit, aliquando magis profundum obsidet,& non nisi tactu ac compressione percipitur. Tumor hic ruptus & malè curatus in vlcus abit, quod vel simplex remanet, à quo pus coctum plerumque exudat,vel serpens & malignum euadit, à quo pus crudum effluit: quod etiam non rarò sub inferiore palpebra viam sibi facit, & per tuberculum ibi eleuatum exulceratúmque aquosam & purulentam materiam effundit; aut si abscessus post ægilopem tardius rumpatur, in sinum seu vlcus sinuosum,& fistulam oculi, quæ κόλπος & σύριγξ, degenerat. Et proinde hæc sese consequuntur, Anchilops, Ægilops,Fistula lacrymalis, & denique ῥυάς, quæ est carunculæ in angulo oculi maiore consumptio. *Fistula lacrymalis.*

Caussæ.

Caussa efficiens inflammationis proxima plerumque est sanguis tenuis aut biliosus,rarius pituitosus,aut melancholicus, qui è temporum, frontis, aut faciei venis motu naturæ critico aut symptomatico ad angulum illum oculi depulsus, tuberculum tale excitat, & abscessum gignit. Aëtio nonnunquam, vbi scilicet tumor est sine inflammatione, caussa est lentus humor, melleus scilicet aut pultaceus,folliculo plerumque conclusus,vt in meliceride,atheromate,& steatomate fieri solet;vnde tumor tum sine dolore existit,qui etiam ferè non rumpitur,& ἀγχίλωψ ab eodem vocatur.

Caussa antecedens est redundantia biliosorum & acrium humorum in massa sanguinis, qui ad oculi locum hunc fluũt,si ex quacunque caussa is sit imbecillis. Idque facilius accidit,si externæ caussæ accedant,ictus, casus,dolor materiam attrahens.

Differentia.

Tuberculum ipsum aliàs maius, aliàs minus est, in superficie eminens & visui expositum,aut in profundo latens, & cum solutâ vnitate coniunctum in ægilope, citra hanc in anchilope. Rumpitur autem intra versus oculum,aut extra per cutem,aut vtrinque. Interdum & os naris proximum perforat;nonnunquam cartilaginem palpebræ,ac ipsam palpebram corrumpit.

Signa Diagnostica.

Dignoscitur malum, quia locus affectus obscurè vel manifestè tumet, rubore in ambitu perfunditur,dolore affligitur,eóque lacinante, si malum sit cõiunctum cum inflammatione. Vbi cute exulceratâ tumor rumpitur, fit abscessus cum vlcere; quod si legitimè non curetur, pus diutius coercitum cuniculos subtus agit, exesáque carne sinum parit, per quem sanies intus collecta aut sponte effluit, aut presso angulo extruditur, tumor

tumórque nonnihil ſubſidet,donec noua illuuies colligatur, quod paucis interdum fit horis. Sæpe ſinus ad os ſubiectum penetrat, illúdque arrodit, viámque in narem proximam, vt dictum, aperit, è qua graueolens quid continenter excidit, ita, vt portionem oſſis illius cum pure craſſo & fœtido Platerus è nare procidiſſe viderit.

Quod ad ſigna differentiarum, ſi tumor ſit inflammatorius, adeſt dolor, calor, color mutatus, & tumoris ipſius immobilitas. Contrà ſi non ſit inflammatorius, (qualis atheroma, meliceris, ſteatoma) tumor ille eſt mobilis. Præterea Meliceris eſt, vbi durities eſt minor; Atheroma, vbi maior; Steatoma, vbi ſumma durities.

Prognoſtica.

1. Ægilops vitium eſt ægrè curabile, niſi maturè ei occurratur. Nam diſcutientibus medicamentis opus eſt, quæ, cùm pleraque calida & acria ſint, affectæ partis inflammationem augent. Præterea cum liquida medicamenta eſſe oporteat, facilè de his in oculum aliquid influit. Denique cum citra obligationem medicamenta non adhæreant, illa tam diu perferre difficile eſt. Quapropter veteres quidam Medici nulla prorſus, alij pauca ad ægilopas pharmaca præſcripſerunt, teſte Galeno, *5. de comp. med. ſec. loc. cap. 2.*

2. Difficilius autem hoc malum redditur, ſi cum magnitudine ſit coniuncta ſoluta vnitas, & ſi tumor profundas partes occupet.

3. Si ruptio ſit ad interna, peius eſt; quia metuenda ſubiectorum oſſium corruptio.

4. Si tumor non ſit inflammatorius, qualis eſt meliceris & atheroma, non tam medicamentis, quàm Chirurgiâ opus eſt.

5. Ægilopas ad cancri naturam accedentes curare periculoſum eſt; cum mors acceleretur.

6. Fiſtula recens, & quæ orificium habet extrinſecum manifeſtum, facilè curatur.

7. Fiſtula lacrymalis plerumque chronicum malum eſt, cum propter perpetuum materiæ affluxum, tum propter motum oculi continuum, tum quia ligatura vlceribus conueniens commodè ea parte fieri nequit, tum denique quia medicamenta debilia parum agunt, fortia verò lædunt oculum.

Indicationes.

Indicationes hic ſumuntur ab iiſdem, à quibus aliis in tumoribus præter naturam ſanandis peti ſolent, conſiderando vnde incitetur fluxio, quò feratur, per quas vias, quæ ſit materia fluens, quæ denique tum fluxionis, tum tumoris ipſius ſint tempora.

Curatio.

Curatur videlicet Ægilops vel vt inflammatio incipiens, vel vt abſceſſus iam ruptus, vel denique vt fiſtula; atque tum aut medicamentis, aut Chirurgiâ. Anchilops quoque ſuam peculiarem curationem habet.

Ægilopis incipientis curatio. Incipienti ergo Ægilopi poſt venæ ſectionem, ſi eâ opus ſit, aut poſt purgationem, conueniunt ἀποκρουστικὰ ad frontem, ex aqua ſeu ſucco roſarum, portulacæ, plantaginis, vitis, cum oui albumine, vel bolo Armeno. Imò eadem parti affectæ imponenda. Quibus proceſſu temporis additur ſuccus fœniculi, & aliquid thuris, myrrhæ, bdellij, galbani, aut ammoniaci in aceto diſſoluti. Conuenit gummi tacamahacæ; apparente duritie mucilago althéæ & fœnigræci. Et repellentium vſu incipientes Ægilopas, & nondum in pus mutatas, ne ad ſuppurationem prouenirent, ſe prohibuiſſe ſcribit Trallianus.

Diſcutientia Ægilops. Perſeuerante malo diſcutientia imponenda. Laudatur à Paulo Ægineta ruta ſatiua, cum lixiuio, quod ex cinere & calce confectum eſt, contrita, cocta, & impoſita. Quod medicamentum etſi in principio mordax eſt, ſtatim tamen miteſcit, & ad os vſque penetrat. Nux rancida tanquam multum diſcutiens à multis laudatur.

Ægilopis apertio. Si ſuppuretur, & ad abſceſſum tendat, iuuetur cum diachylo aut ſimili. Auicennas pane vtitur cum lacte muliebri & croco. Si ſponte non rumpitur, aperiatur ferro; & quidem maturè hoc fiat. Si enim apertio differatur, pus partes vicinas erodit, & fiſtulam ſæpe incurabilem gignit.

Poteſt & cauterio aperiri; quod vbi fit, applicetur fronti & oculo ſpongia aquâ roſarum madida, vel ſtuppa cum albumine oui. Dolorem ex cauterio lenit vitellus oui cum oleo roſaceo per vnum vel 3. dies appoſitus. Aëtius lenticulam cum melle coctam adhibet. Ruptum vlcuſculum abſtergatur melle roſaceo, vel oxymel. ſimpl. Auicennas ad mundificationem inprimis commendat lanuginem interiorem in arundine iuxta radicem inuentam, ſi cum melle mixta imponatur. Laudatur & thus cum ſtercore recente columbino, & erui farina cum melle. Fortius eſt vnguentum Ægyptiacum. Æs viride per ſe ſolum pro ſecreto habetur.

Vel ℞. *Staphid. agr.* Drach. ii. *Ammoniac. aceto diſſolut.* Vnc. i. M. & impone.

Fiſtula ex Ægilope curatio. Si fiſtula orta ſit, dilatetur eius orificium lentè ac paulatim cum tenta vel penicillo ex ſpongia, medulla ſambuci, vel radice rapi exſiccata, aut gentianæ. Sanies expurgetur & abſtergatur compreſſione, & poſtea inſtillatione mellis cum oleo roſarum.

Vel ℞. *Mellis communis* Vnc. ii. *virid. æris* Vnc. ß. *aq. vitæ* Vnc. iiij.

Æs viride pulueriſatur, & cum exteris lentè coquitur ad tertiæ partis conſumptionem. Colatura tepens ſuauiter per ſyringam infunditur. Si hoc medicamentum acrius videatur, abluatur vlcus quotidie cum aqua rutæ, & deinde aliquid vnguenti Ægyptiatici imponatur. Expurgata fiſtula carne impleatur, & cicatrice obducatur cum farina erui aut fabarum, thure, aloë, myrrhâ, pompholyge, rad. irid. Illyr. ariſtoloch. cum melle aut terebinth. aut hoc Medicamento:

℞. *Thuris, ſarcocollæ, aloes, ſangu. dracon. balauſt.* ♁*nij, aluminis*, an. Scr. i. *flor. æris* gr. v.

Trita ſubtiliſſimè miſceantur cum aqua rutæ ad formam collyrij liquidi.

Poteſt vlcuſculum prius elui vino, in quo tantundem mellis, & parum ariſtolochiæ bullierint. Ne cicatrix ſit indecora, Auicennas folia rutæ imponit, cum aqua granatorum. Paulus rutam ſatiuam cum lixiuio è cinere & calce facto tritam & decoctam, vt dictum.

Priuſquam verò fiſtula conſolidetur, diligenter explorandum eſt, an in profundo callum contraxerit; id quod durities oſtendit. Præterea an os ſit corruptum; quod factum eſſe deprehenditur, ſi immiſſo ſpecillo aſperitas quædam in oſſe, aut ſonitus quidam pulſo oſſe, perioſteo abſumpto, animaduertatur. Vtrumque enim, & callus fiſtulæ, & oſſis corruptio ſolidationem impediunt. Itaque Chirurgiæ opera tum requiritur. Atque os ipſum corruptum radatur ferro, aut tollatur cauterio actuali, munito prius, vt decet, loco affecto linteolis in aqua roſacea infuſis, aut in oui albumine, aut alio ſucco frigido. Poſtea intus ponatur oui albumen cum oleo roſaceo aut vitello oui. Superponatur verò ſieff album cum albumine oui, lacte vel aquâ roſarum, ne inflammatio ſequatur. Fronti & temporibus repercuſſoria applicentur; quibus & locus affectus muniendus eſt, vt diximus, dum cauterium adhibetur. Quod ſi æger cauterium actuale abhorreat, dilatato vlceris orificio per ſectionem vel penicillum os deſquammetur, & ſuper eo alumen rochæ combuſtum

combustum, ve peucedanum, vel chalcanthum vstum applicetur, quæ & squamam de osse tollunt, & corruptam fistulæ carnem absumunt. Vide Hieronymum Fabricium, *de operat. Chirurg. titulo de Ægilope.*

In Anchilope, qui Auicennæ Halcilus est, Aëtius superficiem dissecare iubet, vt materia vnà cum contento folliculo funditùs eximatur. Postea, ne malum denuo gignatur, locum cauteriò inurit, & lenticulam cum melle applicat. Tandem vbi crusta decidit, terebinthinâ alumine permixta cicatricem gignit.

Victus ratio sit tenuis; & ad frigidum declinet, atque eò magis, quò symptomata sunt fortiora præsertim dum Chirurgia per ferrum aut ignem administratur.

CAPVT XXXI.

De Encanthide & Carnis Lachrymalis Incremento.

Enchantis & Carnis lachrymalis incrementũ. IN ossibus angulorum lachrymalium duo foraminula sunt, docente Galeno, *lib. 10. de vsu part. cap. 13.* quorum & is vsus est, vt oculorum excrementa per ea ad nares & palatum confluant; vnde & medicamenta ocularia quandoque per nares egeri solent. Ne verò per angulos excrementum effluat, homoque perpetuò lachrymetur, carnosa quædam corpuscula, quasi opercula, meatibus illis imposita sunt, quæ prohibent, ne excrementa continenter per angulos effluant, sed ea ad foraminula illa & meatùs impellantur. Caro autem illa duos morbos pati solet. Aliquando supra modum augetur, quod malum ἐγκανθὶς nominatur; aliquando contrà imminuitur vel absumitur, vnde lachrymæ perpetuò effluunt: quod malum Græcis ῥυὰς dicitur.

Ἐγκανθὶς videlicet est carnis in maiore oculi angulo excrescentia & augmentum, atque ita morbus in magnitudine auctâ.

Caussa. Ortum habet ex sanguinis & humorum ad hanc affluxu, & inprimis ex incuria Medici malè πτερύγια curantis.

Visu facilè cognoscitur.

Prognostica. Malum hoc curationem vt plurimum suscipit: si tamen magnum & antiquum sit vitium, non nisi Chirurgiâ curatur; & curatio eius longa ac periculosa est.

Curatio. Indicatio est, id, quod præter naturam auctum, tollendum esse. Id quod præstatur, vniuersalibus præmissis; vel carnem supra modum auctam absumentibus, vt vitriolo, flore æris, alumine vsto, vnguento Apostolorum, Ægyptiaco, vel ferro, quo caro superflua abscinditur; vel cauterio, quo inuritur. In horum verò medicamentorum vsu, vt & in abscissione & cauterio, hoc obseruandum, vt tota caruncula non absumatur, sed illud tantum, quod superfluum est, ne affectus contrarius, ῥυὰς inducatur. Vide Aëtium, *tetrab. 2. serm. 3. cap. 21. 22.*

Aliquando etiam maiores tumores ad oculorum angulos oriuntur, qui scirrhosi euadunt, & vix sine manuali operâ remoueri possunt; cuius exemplum habetur apud Fabric. Hildanum, *Cent. 1. obser. 2.*

CAPVT XXXII.

De Rhyade, seu Carnis lacrymalis Diminutione vel Absumptione.

Rhyas & carnis lachrymalis absumptio. AFfectus contrarius est ῥυὰς, hoc est, lachrymalis carnis in maiore oculi angulo diminutio vel absumptio], qua foramen anguli patescit, per quod postea excrementorum continuus datur effluxus, ægerque continuò lachrymatur, à quo symptomate nomen huic morbo datum est, dictusque ῥυὰς, ἀπὸ τοῦ ῥέειν quod fluere significat.

Imminuitur autem vel absumitur hæc caruncula, si vel vngula nimis resecetur, vel medicamenta nimis corrodentia oculo applicentur. Vnde vtplurimum malè curato encanthidi vel ægilopi aut pterygio succedit. *Caussa.* Sæpe v. etiam epiphoram humoris acerrimi sequitur Nonnunquam & à variolis vlcera profunda relinquentibus absumitur. Malum per se visui patet.

Et si planè fuerit exesa caruncula, curationem non admittit. Est enim pars spermatica. Sin verò tantùm ex parte erosa sit, regenerari potest, aut potius adaugeri caro deperdita. Hinc etiam, quod ex incisione factum malum, curari non potest, à corrosione verò curationem recipit. Ab incisione enim pars tam carnosa quam spermatica, quæ regenerari non potest, absumitur: à corrosiuo verò medicamento pars potius carnosa absumitur, quàm spermatica & neruosa, vnde regenerari potest.

Indicatio & Curatio.

Quod imminutũ vel absumptum, instaurãdum: quod fit medicamentis sarcoticis & consolidantibus, qualia sunt, aloë, rosæ, myrtus, & vinum, in quo rosæ & myrtus, & nuces cupressi sunt decocta:

Vt ℞. *Aloes, thuris*, an. ℈. ij. *sangu. draconis, sumach.* an. ℈. j. Cum *aqua rosar.*

F. Collyrium.

Vel ℞. *Æris vsti*, ℥ij, an. ʒ. iij. *croci, spica nardi*, an. ʒ. ij. *malabathri* ʒ. j. *rosar. recent.* ʒ. iij.

Siccata terito, deinde rosas per se tusas addito. Paulus collyrio Diacrocu dicto vtitur.

CAPVT XXXIII.

De Pruritu Carunculæ lachrymalis.

NOnnunquam etiam ad carunculam lachrymalem materiæ affluxus fit, vnde pruritus excitatur. *Pruritus carunculæ lachrymalis.*

Ad quem tollendum Rhases topica quædam tradit: vnum mitius, ex recenti endiuia trita, atque in globulos paruos redacta, quos cum oleo violarum, aut quod melius est, rosaceo subactos oculo applicat. Quod medicamentum suâ frigiditate & modicâ humiditate acrimoniam obtundit humoris pruritum efficientis, & oleum rosaceum additum suâ adstrictione impetum affluentis materiæ nonnihil sistit. Cauendum tamen, ne quid olei in oculum incidat, quod dolores & inflammationes excitare possit: alterum validius, ex lentibus excorticatis, sumach, rosis rubris, & granatorum succo, quæ trita, & cum sapa aspersa, pruriginoso oculi angulo emplastri forma imponit. Mite quoque remedium est tutia præparata subtilissimè trita, & cum vino Maluatico, aut vino optimo antiquo & aquâ rosarum mixta, sumendo plus aut minus de vino, prout magis vel minus exsiccare & resoluere est consilium. Instilletur quotidie ter vel quater in oculum.

Deinde verò, vbi hæc propter mali contumaciam non iuuant, ad maxima illa præsidia vniuersalia, ad phlebotomiam & purgationem accedit Rhases; cum argumento sit, caussam antecedentem in toto, vel capite adesse, à quâ coniuncta illa seu proxima in oculo fouetur. Illã igitur demere iubet primò sectione cephalicæ, postea verò frontis, ac demum venæ in angulo lacrymali. Venter quoque ducendus est iis inprimis, quæ acres & biliosos humores purgãdi vim habent. Postea balneũ aquæ dulcis probat, quo & reli-

quiæ dissipentur, & relicta intemperies oculorum & totius emendetur. Multum & hoc valet:

℞. Sanguin. dracon. aloës hepatic. sarcocollæ lacte nutrit. an. ʒ.j. zingib. caryophyll. croci, camphor. an. ʒ.j. tutiæ præpar. ʒ.ß.

Terātur omnia subtilissimè, & in vini Maluatici atque aquæ rosarum an. ℔.ß. in vase vitreo, posito in vase altero feruentis aquæ, & quidem ad consumptionem tertiæ partis, bulliant. Postea vsui seruentur, vas vitreum sæpe agitando. Ante vsum collyrij huius vtile fuerit, oculos fomentare decoctione aliqua emolliente, in curatione albuginis oculi descripta.

CAPVT XXXIV.

De Humoris aquei vitiis.

Aquei humoris vitia.

HIsce oculorum vitiis hactenus explicatis proximum iam est, vt ad humorum morbos & vitia explicanda accedamus Et primò quidem humorem quod attinet, is in oculo primo loco positus est, spatiumque illud, quod inter corneam & humorem crystallinum est, explet, præterea naturâ suâ tenuis est, purus ac perspicuus. A naturali verò ista constitutione variis modis recedere potest. Aliquando enim crassescit, & quidem vel totus, vel ex parte, ac tum fit suffusio. Nonnulli etiam vitium contrarium ipsi accidere, & nimis tenuem fieri posse putant. Verum id vix credibile est. Aliquando totus effunditur; aliquando imminuitur & tunc cornea concidit & corrugatur. speciesque non rectè recipiuntur. Nonnnulli etiam nimis augeri posse statuunt. Sed nec hoc credibile est. In qualitatibus mutatur, cùm, qui clarus & perspicuus esse debebat, fit turbidus, aut alienam qualitatem induit; de quibus ordine dicendum.

Aquei humoris crassities.

Crassescit primò humor aqueus ob humores vel vapores crassos admixtos, quales suppeditant cibi crassi & flatulenti, lentes, fabæ, & similia; & omnino crapula & cruditas humorumque crassorum in corpore, & præcipuè in capite, collectio, & ad oculum confluxus.

Cognoscitur hoc vitium, quod vel imagines oculis obuersantur, vel visus imminuitur aut aboletur. Cognoscitur etiam inde, quod humor non, vt solet, tam clarus apparet.

Quâ ratione autem curari possit hoc malum, satis ex iis, quæ de curatione suffusionis dicta sunt, & de vsu abolito & imminuto dicentur, patet.

Quantitate vbi peccat, siue planè effluxerit, siue imminutus sit, oculi globus non satis distenditur, sed cornea tunica nonnihil corrugatur & concidit, vnde & pupilla naturalem amplitudinem nō seruat, & vuea super crystallinum concidit, spatiumque, quod ob defectum humoris aquei vacuum fit, breuius redditur; vnde conus visibilis seu radiatura turbatur & abbreuiatur, & visus vel aboletur, vel imminuitur, pro caussæ magnitudine.

Humoris aquei effusio.

Effunditur enim hic humor aliquando totus, vt in ruptura corneæ, siue ex vulnere, siue ex vlcere id fiat. Et cognoscitur hoc malum non solū quod cornea tunica subsidet & corrugatur, sed etiam quod vlcus præcessit, vel vulnus oculo inflictū est, aqueusq; humor affluxit.

Regignitur autem hic humor sponte; cuius exemplū exstat apud Galenum, 1. *de sympt. caus. cap.* 2. Langium, *lib.* 1. *ep.* 7. Beniuenium, *de abdit. morb. caus. & curationibus*, c. 74. Columbum, *lib.* 1 c. *anatom.* Coiterum, *in obseru. Anatom. & Chirurgic.* atque ipse etiam tale exemplum vidi. Ideoque vlcus aut vulnus saltem curandum est, ægerque boni succi cibis nutriendus; reliqua naturæ committenda.

Imminuitur autem vel ob calorem & siccitatē, in febre vehementi, in febre hectica & phthisi, vnde oculi febribus laborantium subsidere quasi videntur, aut ob immodicam euacuationem, Venerem nimiam, ætatemque senilem.

Cognoscitur hoc malum ex caussis dictis præcedentibus, ex ætate, oculorū imminutione, visus obscuritate.

Malum hoc curatu difficile, quia ferè cum totius corporis siccitate, quæ non facilè emendatur, coniungitur.

Curatur autem cibis boni succi & sanguinem bonum multum generantibus, fomentis oculum humectantibus, vel decocto ex malua, althéa, meliloto, lacte. Inprimis vtile est, si à puerulo sano halitus ore in oculum immittatur. Temperatus enim ille est & humectat.

Obscuratur, & alieno colore inficitur humor aqueus ob humores alienos admistos, quorum colorem admittit; vnde idem naturalem pelluciditatem amittit.

Si obscuretur humor, non appareat imago intuentis in oculo, oculus & colorem mutat, & obscurior redditur. Et si colore aliquo inficiatur, eundem etiam species visibiles repræsentant.

Curatur hoc malum humores vitiosos euacuantibus vt hactenus sæpius dictum. Possuntque talia medicamenta non solùm exhiberi, sed & naribus hauriri; aut si decoctum, vel infusum rhabarbari oculis immittatur, obscuritatem eorum ex bilioso humore tollit; quod idem alia purgantia aliis humoribus peccantibus, præstare possunt.

CAPVT XXXV.

De Humoris Crystallini vitiis.

Humoris crystallini vitia.

HVmor Crystallinus inter principes oculi partes facilè primas obtinet, qui coloris ferè expers est, pellucidus, figurâ sphæricâ, nonnihil compressa præditus, vt Galenus, *de vsu partium, lib.* 10. *c. vlt.* docet. Situs eius, si linea per medium pupillæ ad principium nerui optici ducatur, in medio est; respectu verò anterioris & posterioris non planè in medio situs, sed versus anteriora & pupillam oculi declinat.

Ex his igitur, quæ ad naturalem eius constitutionē pertinent, si aliquid mutetur, morbi humoris crystallini & inde variæ visus læsiones oriuntur. Inter quæ primū est γλαύκωμα γλαύκωσις, humoris crystallini in glaucū colorem mutatio. Γλαυκώματος autem vocabulum à posterioribus Græcis duplici modo accipitur: Primò impropriè, pro coloris oculi ob suffusionem mutationem. Deinde pro crystallini humoris in glaucum colorem mutatione. Veteres equidem Græci, teste Ruffo, γλαύκωμα & ὑπόχυμα pro eodem morbi genere habuerunt. Vnde etiam Galenus, 3. *aph.* 1. scribit, τὰ γλαυκώματα ἔχειν ἰδέας τῶν ὑποχυμάτων. Posteriores tamen Græci propriè γλαύκωμα saltem pro humoris crystallini in glaucum colorem mutatione accipiunt. Quod vbi fit, visio impeditur. Neque enim species visibiles ob humorem crystallinum non satis pellucidum sed obscuratum rectè recipi, neque humor crystallinus glaucus redditus, & quasi condensatus rectè illuminari & irradiari potest.

Glaucoma.

Caussa huius mali est exsiccatio, quæ fit seu ob ætatem, seu ob aliam caussam exsiccantem, incrassantem, & condensantem. Vnde Galenus, 10. *de vsu partium*, γλαύκωσιν εἶναι ξηρότητα καὶ πῆξιν humoris crystallini scribit.

Cognoscitur hoc malum, quod circa pupillam insignis & profunda apparet albedo, & omnia tanquam per fumum aut nebulam videntur.

Curatu difficile hoc malum est, primò, quia omnes morbi humoris crystallini curatu difficiles sunt; cū is in profunda oculi parte situs sit, ad quē nō facilè medicamenta pertingunt. Secundò, vt in aliis partibus, ita & hic morbi ex siccitate orti vix corrigi possunt, in senibus præcipuè.

Nonnulli

Nonnulli etiam contrarium vitium incurrere posse humorem crystallinum, nimisque tenuem fieri posse statuunt, vt non sit aptus recipere & repræsentare visibiles species. Exemplumque afferunt spiritus vini & aquarum destillatarum quæ cũ sint subtilissimæ & tenuissimæ, non ita recipiunt & repræsentant rerum imagines, vt aqua limpida. Verũ malè hic præsupponitur, visionem & receptionem specierum fieri in crystallino Non enim visio fit per species reflexas, vt in aqua, cui subest aliquid opaci; sed per refractas in tunicis & humoribus, tandémque in tunica retina repræsentatas. Nimia verò tenuitas crystallini receptionem specierũ non prohibet. Si tamen nimia tenuitas crystallini visioni officiat, fit hoc ideo, quia refractionis leges violantur. Non tamen video, vnde tanta tenuitas humori crystallino induci possit. Sit enim sanguis, vnde nutritur, tenuis, nunquam tamen inde humoris crystallini natiua constitutio mutabitur, ita vt inde visio lædi possit.

Crystallinus humor an tenuior fieri possit.

Nonnulli etiam maiorem & minorem fieri posse statuunt, & à quantitate naturali degenerare. Verùm cum venæ ad eum sensibiliter non pertingant, ex nutritione vix hoc vitium incurrere poterit. Neque videmus, in iis, quorum corpora insigniter augentur, tale quid humori crystallino accidere.

An maior vel minor.

Minor si fiat, fit hoc in exsiccatione, præcipuè in senibus, aut qui senili ætati ex alia caussa simile quid patiuntur. Verum illud in magnitudine decrementũ vix tantum est, vt inde visio, lædi possit. Et si accidat visus læsio, fit ea potius ob condensationem & coloris mutationem, vt modò de Glaucomate dictum.

Situm mutat humor crystallinus, vbi latiore suâ parte, quæ lentis maioris instar compressa est, pupillæ foramini non rectà opponitur, sed vel sursum declinat vel, deorsum. Et quidem si crystallinus humor situm mutet in vno oculo, in altero verò situm naturalem retineat, vel si ambo difformiter situm mutent, ita vt alter sursum, alter deorsum, vel ad latera vergat, res geminatæ apparent. Sin autem accidat, vt vtriusque oculi humor crystallinus æqualiter situm mutet, ita vt ambo superiora petant, vel ad inferiora demittantur, non apparent res geminatæ. Quin etiam si alter oculorum quoad humorem crystallinum rectè sese habeat, alter ad latera moueatur, itidem fit geminata visio. Mutatur enim hîc planum, vt loquuntur optici. Caussa autem huius rei hæc est, quod, quando motu musculorum situs crystallini vitiosus corrigi potest, quod fit in strabismo, res geminatæ non apparent; quando autem motu musculorũ vitiosus ille situs crystallini non corrigitur, tum demũ res geminatæ apparent. Fit hoc nonnullis à natura, aliis à caussis externis, oculique percussione & contusione; vitiumque hoc vix curabile est, nisi sponte sua ad suum locum naturalem redeat hic humor.

Situs crystallini mutatio.

Potest & aliam in situ mutationem pati humor crystallinus, si videlicet à suo loco vel versus anteriora, vel versus posteriora declinet. Quomodo autẽ hoc fiat, & qualẽ hæc situs mutatio in visu mutationẽ excitet, valde obscurũ. Quod versus anteriora humor crystallinus interdum vergit, hoc accidit nonnullis à natura, & prima conformatione; senibus verò ideo hoc accidere putat Platerus, quod toto ætatis tempore in legendo, & rebus quibuscunq; tandem oculis propositis, manibusque tractãdis oculos dimiserint, ideóq; crystallinus humor ætatis decursu vnà cum vitreo ad interiora sensim prælapsus sit. Verùm si crystallinus hoc modo versus anteriora prolaberetur, necesse erit, vel aliud corpus vel humorem, in spatium illud subire, quod inter crystallinum & vitreum, vel inter vitreã & tunicam retiformem interiacet: quod fieri non potest. Potiùs in senibus, in quibus totum corpus exsiccatur, coarctatio quædam humorum à siccitate orta statuenda; ob quam accidit, vt remota rectiùs, quam propinqua videant; vt ex opticis fundamentis patet.

Contrà nonnunquã crystallinus humor versus originẽ nerui optici nõnihil declinat, quod vbi fit, homo remota rectè videt, propinqua minus rectè. Accidit hoc plerũque à natura & prima conformatione, nec vitiũ infrequẽs est. Vnde etiam procul dubio factũ, vt Anatomici nonnulli in talium corporum sectionem incidentes situ crystallini in medio oculi esse scripserint. Vitium etiam hoc incurabile est, & defectus hic perspicillis saltem compensatur.

Si tandem continuitas humoris crystallini soluatur, fit, vt res diuisæ vel geminatæ videatur. Vt enim, si speculum in plures partes frangatur, singulæ partes imaginem eandem exhibent: ita idem accidit in crystallino. Hoc vitium equidem facilè accidere non potest; cũ humor crystallinus in parte profundiore situs sit, & potius totus oculus turbetur, antequam humor crystallinus in duas partes diuidatur. Si tamen fieri debet, non aliunde, quam ex caussis externis & violentis, id accidere potest.

CAPVT XXXVI.

De Morbis humoris Vitrei.

Species visibiles vbi humorem crystallinum transierunt, in vitreo recipiuntur: cuius quis vsus sit, *in Instit. part. 1. c. 12.* dictum, quem vt præstare possit, naturalem suam constitutionem vt habeat, necesse est. Sit nimirum pellucidus, coloris expers, situm suum habeat post crystallinum Hæc verò naturalis cõstitutio si mutetur, morbi humoris vitrei oriuntur, & visio inde læditur. Disputant quidem nonnulli, an vitreus humor à naturali constitutione deflectens possit immediatè visionẽ lædere; an verò saltẽ quia nocet crystallino: & sunt quidã in ea opinione, inter quos Mercurialis, humorẽ vitreum non posse immediatè visionem lædere, sed saltem quatenus crystallino nocet. Sed falsa est hæc opinio, & ex falsa hypothesi orta. Præsupponit enim vsum vitrei esse nutrire crystallinum. Verum aberrat à vero hæc opinio, & *in Institut. loco allegato*, monstratum, vitreum humorem æquè comparatum & necessarium esse ad recipiendas species visibiles, ac crystallinum. Neque enim in crystallino, vt in speculo, species sistuntur, & in eo visio terminatur: sed per eum transeunt, & in humore vitreo recipiuntur. Itaque si à naturali suâ constitutione ille deflectat, ad species visibiles recipiendas fit ineptus.

Vitrei humoris morbi.

Id quod fit primò, si fiat obscurior, & tale quid patiatur, quale crystallinus in glaucomate. Id quod accidit, si impuro alimento nutriatur.

Sed vtrum hoc vitium sit in crystallino, an verò in vitreo; non facilè dignosci potest. Neque etiam facilè hoc malum curari potest; cùm loco adhuc profundiore, quàm crystallinus, hic humor situs sit.

Situm etiam aliquando mutat vitreus. Secundum naturam post crystallinum situs est: si verò accidat, vt pars eius suâ sede mota ante crystallinum feratur, eique præponatur, non quidem cæcitas; (nisi forsan tanta eius pars eò sit detrusa, vt penitus crystallinum obtegat, & ita tota ferè oculi structura turbetur) sed visus aliqua hallucinatio accidit. Densior enim est humore aqueo.

Caussa huius mali est ictus vel contusio oculi, vel punctura & acus in suffusione curanda nimis profundè adacta.

Cognoscitur verò, quod sub pupilla albuminis instar ipse humor apparet, visúsque aliqua hallucinatio deprehenditur.

Curabile verò vix est hoc malum; nisi humor sua sponte in naturalem suam sedem redeat.

CAPVT

CAPVT XXXVII.

De Neruorum Opticorum vitiis.

Opticorum neruorum vitia.

NEruorum opticorum is vsus est, vt spiritum animalem ad oculos ferant. Sunt verò aliqua vitia, ob quæ hunc vsum præstare nequeunt; obstructio nimirum, compressio seu coarctatio, contorsio & conuulsio, vulneratio, ruptura.

Angustia.

Primò siue intus humores pituitosi in neruos illabâtur, eosque obstruant, siue extra iidem, vel etiam sanguis ex vase læso effusus origini neruorum opticorum incûbat, atque angustiam in iis efficiat, visio aboletur; quod vitium vulgò gutta serena, Germanis *der schvvartze Staar* nominatur, quod pupilla equidem clara, sed tamen quasi nigricans apparet.

Transmittuntur enim pituitosa & aquosa cerebri excrementa ad basin cerebri, vbi nerui optici è cerebro egrediuntur, & ad infundibulum, & propè neruos in nares defluunt. Et quidem materia hæc interdum solû neruos opticos occupat, atque tum sola visio, reliquis sensibus integris, læditur; interdum simul principium neruorum, vnde etiam alij sensus læduntur. Nonnunquam etiam ex apostematibus eò loci ortis malum hoc originem ducit, & post cerebri inflammationẽ & phrenitidem in febribus malignis & pestilentialibus prouenit. Nõnunquam subito ex humoribus in cerebro agitatis oritur. Sic memini, hic ante biennium Studiosum cùm ipsi à quodam medicamentum purgans fortius exhibitum fuisset, subitò obcæcatum fuisse, proculdubio humoribus in cerebro agitatis, & in principium neruorum opticorum effusis. Interdum fœminis hoc malum accidit ob menses suppressos, & nonnunquam quidem recedit, mensibus fluere iterum incipientibus, nonnunquam toto vitæ tempore persistit.

Fœminæ grauidæ obcæcatæ.

Et in specie obseruatum, fœminas quasdam, cum in vtero concepissent, obcæcatas ex neruorum opticorum angustia fuisse, malumque hoc ad menses quatuor, quinque vel sex durasse; nonnullis etiam vsque ad tempus partus.

Signa.

Cognoscitur hoc malum, quod oculi planè clari apparẽt, nihilque vitij in iis animaduertitur, nisi quod pupilla nigrior & amplior apparet. Et si à vitiosis humoribus à cerebro eò delatis malum originem habet: excrementorum in cerebro redundantium signa adsunt. Si à sanguine in eum locum effuso id fiat, vulnus, ictus, casus præcessit.

Prognostica.

Malum curatu difficile est, neque humores semel neruos illos obsidentes & occupantes facilè discutiuntur, vel loco dimouentur.

Est tamen aliqua curationis spes reliqua, si visio non sit planè abolita, & aliquid adhuc agnoscat æger. Si verò visus ita ablatus sit, vt lumen amplius non videat æger, neque, an dies vel nox sit, discernere possit, malum incurabile est.

In grauidis quibusdam mense quarto, quinto, sexto, vel post puerperium, malum hoc sponte cessare, modò dictum.

Curatio.

Curatur autem hoc malum, vbi adhuc spes aliqua curationis superest, si & corpus totum, & caput euacuentur; sicut supra, *part. 1. de Intemperie capitis cum pituitâ*, dictum. Et ferè talis curatio instituenda, qualis in suffusione. Nonnulli commendãt largam sanguinis missionem è vena frontis. Possunt etiam vesicatoria ceruici imponi, vel setaceum, quod efficacius est, ceruici applicari. Hinc, vt humores pituitosi discutiantur, lotiones capitis adhibeantur.

Vt ℞. *Stœchad. Arabic. betonic. euphrag.* an. M. ij. *sarsaparillæ* ℥. ij.

Coquantur in lixiuio pro lotione capitis.

Vel ℞. *Saponis Veneti* ℔. j. *rad. ireos* ℥. ij. *styrac. liquid. ladani*, an. ℥. j. *olei caryophyll.* ʒ. ß. *moschi ambræ*, an gr. iij. Misceantur in mortario, affusâ aquâ rosarum paucâ, & manibus oleo de been imbutis,

F. Globuli.

In eundem finem exhibeatur hic, Potus:

℞. *Ligni Guaiaci* ℔. j. *sarsaparill.* ℥. iij. *rad. dictamni albi* ℥. j.

Coquantur in aquæ ℔. xij. ad tertiæ partis consumptionem. Manè & vesperi exhibeantur Vnc. vj.

Reliquis adde *euphrag.* M. ij. *granor. iuniperi, cinamomi, fœnicul.* an. ℥. j. Affunde *aqu.* ℔. xij. *vini Rhenani* ℔. iij.

Coquantur ad tertiæ partis consumptionẽ pro Potu.

Vel ℞. *Sem. fœniculi* ʒ. iij. *sileris montani, piper, Zingiber. cinamomi, pulegij, hyssopi, euphragiæ, granorum iuniperi, flor. rorismarini, saxifrag.* an. Drach. ij. *chamædryos, rad. chelidon. cinamomi, apij, anisi, petroselini*, an. Drach. j. Cum ſ. q. mellis.

F. Electuarium.

Nonnunquam quoque accidit, vt in magnis conuulsionibus, vt epilepsia, nerui optici contorqueantur, & inflectantur, ita vt spiritibus animalibus transitus denegetur, vel, quod probabilius, vt natura excrementa, quæ ex cerebro expellit, in neruos opticos impellat, quod post fortiorem sternutationem accidisse à Guilhel. Fabricio, *Centur. 1. obseru.* 81. notatum, & cœcitas inde inducatur, quæ nisi intra paucos dies desinat, & sponte visio redeat, immedicabile malum est. *Contorsio neruorum opticorum.*

Si ex vulnere, vel quacunque insigni læsione, ad neruum opticum vsque pertingente, cœcitas introducta sit, immedicabilis illa est. *Vulnera nerui optici.*

CAPVT XXXVIII.

De Spirituum Opticorum vitiis.

ATque hi sunt morbi & vitia, quæ singulæ partes oculorum incurrere possunt. Verùm cum ad visionem perficiendam partes hactenus enumeratæ non sufficiant, nisi spiritu animali perfundantur, atque ab illo vltimam quasi perfectionem accipiant, & denegatis spiritibus visio aboleatur, etsi reliquæ partes in oculo omnes saluæ sint, vt ex angustia neruorum opticorum, de quâ, *precedente capite*, dictum, patet; necessarium est ad visionem absoluendam, vt spiritus animalis oculos irradiet, & rectè sese habeat; quod nisi fit, etiam visio læditur. *Spirituum opticorum vitia.*

Cum autem spiritus optici lucidi esse, rectâ in oculos influere, & iustâ quidem quantitate, debeant; vitiû patiuntur, si impuri sint, non rectâ in oculos ferantur, nec sufficienter, & iusta copia oculos irradient. *Spirituum opticorum naturalis constitutio.*

Spiritus ipsi quidem per se non crassescunt, verum si vapores crassi & turbidi ipsis commisceantur, inde visio fit obscura, vel ægri ea se videre existimant, quæ reuerà non sũnt, vt muscas, culices, floccos &, filamenta, telas aranearum, vel alia corpora minuta: qui affectus à nonnullis Nubecula appellatur; eò, quod tali vitio affecti plerumque se nebeculam quoque videre arbitrantur, aut res simplices geminas esse putant, vt ebriis sæpe accidit, vel rectas curuas, sicut accidit, militi, cuius mentionem facit Forestus, *lib. 11. obseru. 39.* *Spirituum opticorum crassities.*

Spirituum etiam nimia agitatio, quæ fit vel ob vapores commixtos spiritus turbantes, vel ob corporis agitationem, visionem turbat. Motus item corporis & capitis eodem modo diu continuatus facit, vt spiritus eâdem ratione secuti agitatique eadem etiam formâ in oculum influant; de qua re in vertigine dictum.

Nonnulli tamen affectionem, quæ à spirituum opticorum agitatione prouenit, à vertigine distinguunt, & falsam visionem cùm rerum circumgyratione nominãt quâ qui afficiuntur, res, quas intuentur, etsi firmæ & stabiles sint, circumagi, & in gyrum circumrotari, vel

vel aliter inclinare,& subuerti existimant, ita, vt, licet falsam esse hanc imaginationem cognoscant, tamen, cùm ex illa rerum circumuersione visus firmam, qua corpus subsistere possit, sedem non amplius cernat, idē quoque titubet,& vacillet. Nonnunquam quoque pauimentum, cui insistunt, ipsis inuerti videtur. Hinc, nisi sustineantur, subitò integris sensibus in terram cadunt, prius ter quaterue pedibus, quibus se sustinere cupiunt, terram pulsantes. Et quamuis hæc affectio cum vertigine propriè dicta magnam conuenientiam & similitudinem habeat, resque non minus in ea, quàm vera vertigine, circumgyrari videantur, ac propterea etiam δῖνος & vertigo à plerisque vocetur: distat tamen à verâ vertigine, quod in hac vt plurimum cerebrum cum oculis, seu potius spiritus in illis existentes afficiantur, sensuumque interiorum operationes aliquo vsque imminuantur; in falsâ autem visione, quæ hic describitur, soli oculi afficiantur, cerebro eiusque spiritibus nihil patientibus. Vnde fit, vt si in hoc affectu claudantur oculi, malum protinus cesset, resque non amplius circumrotari appareat. At in vertigine cerebri vitio natâ, licet arctissimè etiam palpebræ occludantur, nihilominus tamen omnia adhuc, ac si circumuerterentur, sensui communi offeruntur. Præterea in falsâ visione res adhuc oculis repræsentantur, nisi quod circumgyrari videntur: at in vertigine vera acies oculorum etiam ferè hebescit, & quædam visus obtenebratio seu scotomia accedit cum aurium tinnitu, & graui auditu, nonnunquam & capitis dolore, ita vt res non distinctæ, sed quasi per nebulam vario colore tinctam oculis appareant.

Circumgyrationi spirituum opticorum cognata est illa inordinata motio spirituum, ob quam scintillæ ante oculum noctu apparent, quod fit, dum oculi fricantur, item ob sternutationem,& post narium emunctionem cum vehementi spirituum impulsione; quod symptoma procul dubio spirituum opticorum agitatione accidit.

Opticorum spirituum defectus. Si spiritus etiã in oculo deficiant, vel minus copiosè influant, visio vel aboletur, vel imminuitur. Spiritus autem in oculo deficiunt, vel quia à cerebro non transmittuntur; vel quia ob neruorum opticorum angustiam influere non possunt.

An spirituũ opticorũ vitia perspicillorum vsu corrigi possint. An verò ob spirituum vitium, crassitiem puta, & obscuritatem, visio lædatur; an verò ob humoris crystallini vel vitrei morbos, non ita facilè est agnoscere Mercurialis equidem pollicetur, se signum à nemine animaduersum propositurum, quod sumatur à perspicillis, statuitque, si visus læsio corrigatur perspicillorum ope, vitium esse à spiritibus: vitium verò, quod fit in humore crystallino, vitreo, albugineo, vel tunicis, beneficio perspicillorum corrigi non posse. Verùm etsi planè negare nolim, spirituum vitium aliquo modo per specillorum vsum corrigi posse; cùm si spiritus sint vel pauciores, vel crassiores, atque ita obiecta minora non rectè videamus, perspicilla species obiectorum ampliores, & sub forma maiore exhibere possint: tamen iuuamentum hoc non certum signum est, vitij spirituum; cùm extra dubium sit, etiam vitium humorum & tunicarum aliqua ex parte perspicillorum vsu corrigi posse. Malo quoque hîc assentiri Platero, statuenti, visus læsiones plerasque, quæ vulgo in spirituum vitia referuntur, potius, in situm crystallini vitiosum, vel alia humorum vitia referenda esse. Talia enim vitia, vt in Institut. *lib.2, part.3, sect.2, cap.3.* dictum, sæpe iuuenibus accidunt, in quibus nullum spirituum vitium vel defectus animaduertitur, & perspicillorum ope talia vitia corrigi possunt. Etenim cum cornea tunica, vt & omnes humores, ob admissionem & refractionem spirituum visibilium facti sint, si situ vel alio vitio peccent, refractio illa debito modo non fiet; quod perspicillorũ ope corrigi potest. Sic etiam aliàs sanos perspicillorum vsu res longè dissitas & minimas videre animaduertimus; quod fit saltem ob peculiares specierum visibilium refractiones, nullo verò modo ob spiritus, quos perspicilla nec clariores, nec copiosiores reddere possunt.

Spiritus opticos confortantia. Vitium autem spirituum corrigitur per medicamenta ὀφθαλμικὰ, quæ ὀξυδερκικὰ nominantur, de quibus proinde agere huius loci est. Sunt autem illa *fœniculum, euphragia, ruta, rad. valerian.* (de qua Tabernæmontanus videatur) *verbena, rosmarinus, saluia, maiorana, betonica, radic. helenij, calendula, chelidon. maius,* & *aromata* pleraque; quæ quia cerebrum confortant, etiam simul faciunt, vt spiritus animales puri & copiosi generentur, præcipue nux moschata, calamus aromaticus, myrobalani chebulæ: è quibus componuntur varia medicamenta. Commendatur Electuarium Humaim descript. Mesue. *in 1. c. de ægrit. oculor.*

Electuar. Humaim. ℞. *Euphragiæ* ℥.ij. *sem. fæniculi* ʒ.v. *macis, cubebar. cinamomi, piperis longi, caryophyll.* an. ʒ.j

Puluerisentur & cribrentur.

Postea,

℞. *mellis despumati* ℔. j. *succi depurati fœniculi* ℥. j. *rutæ, chelidoniæ maior.* an. ℥ ß.

Coqu. succi cum melle ad mellis fluidioris consistentiam,& adde species. F. Electuarium, cuius dosis sunt Drach. iij.

Habentur etiam medicamenta talia apud Valescum de Taranta, *lib.2. cap.30.* Electuaria duo visum confortantia descripsit Langius, *lib.3. Epistol.* Et occurrunt passim talia alia, & proponentur etiam aliqua infra, *capite* 44. Vnum atque alterum saltem hic addemus.

Species Occonis:

Species Occonis. ℞. *Spec. diaplir. sem. fænicul.* an. Vnc. ß. *macis, cubebar. cinamomi, piperis long. caryophyll.* an. Scr. ij. *pulu. fol. euphrag. saluiæ, rutæ, verben.* an. Drach. ij. & Scr. ij.

Misce.

Vel ℞. *Pulu. nucis moschat. ligni aloës, sem. siler, mont. mastich. euphras. sem. anisi, fœniculi, carui præpar.* an. ʒ.j. ß. *sacchari albi* ℥.jß.

M. pro Tragea, de qua manè & vesperi, quantum duo cuspides cultri capiunt, sumatur.

Vel hora decubitus sumatur de sequenti Electuario quantitas nucis moschatæ:

℞. *Conseru. fl. euphrag.* ℥.ij. *rosar.* ʒ. vj. *saluiæ, anthos,* an. ℥.ß. *succini albi præpar.* ʒ.j. *spec. diarrhod.* ʒ. jß. *margarit. præpar.* ʒ. ß. *essentiæ salu.* ʒ. j. Cum *syrup. de betonic.*

F. Electuarium.

Læsio visus ex spirituum nimia agitatione cognoscitur ex vertigine coniuncta. Si spiritus deficiant ob cerebri vitium, etiam alij sensus afficiuntur. Si ob neruorũ opticorum angustiam, oculi partes reliquæ sanæ sunt, nihilque vitij etiam in cerebro animaduertitur.

In vsu tamen & delectu horum medicamentorum considerandum, an spirituum crassities & impuritas à materia melancholica, an verò à pituitosa proueniat. In illa enim conueniunt medicamenta tenuium partium cum immodica humectatione citra vehementem & exsiccantem calefactionem, vel exsiccationem; in hac verò calida & sicca, quæ cerebrum frigidum & humidum corrigere apta nata sunt.

CAPVT XXXIX.

De Musculorum Oculos mouentium vitiis.

Musculi cur oculis dati. VT homo nõ solùm quæ rectà oculis opponuntur, sed & quæ ad latera,& supra & infra sunt, sine capitis motione videre possit, dati sunt oculis musculi, quorũ genera descripta videantur apud Coiterum, *in*

in tabulis, Bauhinum, Iul. Casserium Placentinum, Hier. Fabricium ab Aquapendente, & alios Anatomicos.

Musculorum oculorũ vitia. Horum vitia sunt paralysis & conuulsio, in quibus affectibus & motus oculorum, & situs vitiari, & ex situ oculorum vitiato ipsa visio lædi potest. Etenim si omnes musculi resoluantur, oculus extra tendit, & prominentior fit: si verò illi solùm, qui ad exteriorem angulum mouent, resoluantur, oculi ab oppositis sanis musculis versus interiorem angulum trahuntur. Sed si conuellantur musculi ad suum angulum, oculum secũ trahunt & conuertunt. Si resoluantur musculi superiores, oculus versus inferiora inclinatur; si verò inferiores, versus superiora.

Caussæ sunt eædem, quæ supra in conuulsione & paralysi sunt explicatæ.

Cognoscitur hoc malum visu, & strabismus inde oritur; de quo suo loco dicetur.

Paralysis curatur medicamentis caput euacuantibus, & humorem pituitosum absumentibus; de quibus supra dictum. Nonnulli sanguinem turturis instillatum, vt peculiari proprietate efficacem, commendant. Si à conuulsione, relaxantia & humectantia exhibeantur, ex decocto seminis lini, maluæ & altheæ; de quibus etiam supra, *de conuulsione*, dictum.

ἵππος in oculis. Est etiam musculorum vitium, cum nimis graciles vel debiles sunt, vt continua quasi inter se lucta certantes alter oppositorum alterum vincere conetur, vnde instabiles & continuò mobiles oculi euadunt; quod vitium à Græcis ἵππον appellatum fuisse censent. Neque enim peculiaris est musculus oculo motum tunicum largiens, sed omnes sex musculi æqualiter cõstructi oculum in certo situ detinent. Si ergo debiliores sunt, id præstare non possunt. Vitium autem hoc plurimis à natiuitate contrahitur, & incurabile est. Obseruaui id in virgine quadã aliàs pulcherrima, ciuis cuiusdã filia, cui oculorum globus planè instabilis erat. Vitium hoc contraxisse dicebatur à matre, quæ incendium domus cuiusdam spectauerat, & inde territa fuerat.

Vulnera musculorũ oculorum. Ad musculorum morbos pertinent etiã vulnera, ictus, puncturæ profundæ, quibus variè & transuersim interdum secantur, lacerantur, & ad suas actiones obeundas inepti redduntur. Ita vir quidam nobilis, vt ad me perscripsit Dn. D. Iacobus Ianus, Sereniss. Elect. Viduæ Lichtenburgi Medicus, equo insidens caput ligno acuminato ita allisit, vt ligni portio ad interiora oculi penetrans musculum oculi sinistrum attollentem rumperet. Hic conualescens oculum quidem habet saluum, sed omnia geminata videt. Cuius rei caussa est, quòd, cùm musculus oculum rectè regere nequeat, species visibiles in diuerso plano statuuntur, & sic retina tunica difformiter pingitur, & dupliciter obiectum percipitur. Vnde etiam si rem rectè iudicare velit, semper alterum oculum claudere necesse habet. Perinde autem est, siue claudat dextrum, siue sinistrum. Nam species æquè in vtroque recipiuntur. Hæc saltem est differentia, quod obiecta in alto posita oculus ille, cuius musculus læsus est, non videt, nisi se ceruice valde supinet.

CAPVT XL.

De Oculi defectu.

Oculi defectus. Atque hi sunt morbi, qui singulas oculi partes infestare solent. Sunt præterea quidam morbi, qui toti oculo accidunt; de quibus iam dicendum.

Et primò quidẽ monstrosæ oculi constitutiones occurrunt & nonnullos vno, nonnullos tribus vel quatuor oculis natos fuisse obseruatũ est; vt eius rei historias Schenckius, *lib. 1. obseru.* 278. collegit, quas tamen neque ars, neque natura corrigere vel tegere potest.

Deinde interdum oculus vnus deesse solet; id quod fit per magnas inflammationes, ob quas oculus rumpitur, vel in pus mutatur, post ictus, vulnera. Quod vbi accidit, nulla equidem oculi amissi reparandi spes est. Vt verò deformitas illa tegatur, alij linteolo serico locum tegere solent; alij in oculi deficientis locum alium factitium aureum argenteumuè pictum reponi curant qui natiuum oculum referat. Ita Iohan. Thomas Minadous, *de externis affect. lib. 3. c. 14.* refert, se Byzantij vidisse fœminam, quæ vno oculo deficiente factitium ex argento tectorio opere adeò expolitum & pictum insertum habebat vt verum magnitudine, luciditate, colore æquaret. Modum etiam Paræus, *lib. 22. Chirurg. c. 1.* habet, quo oculus fictitius formari possit.

CAPVT XLI.

De Oculi Atrophia.

Oculi atrophia. Aliquando verò solùm imminuitur oculus, & minor, quàm naturalis constitutio, & ad corpus reliquum proportio requirit, redditur; cum scilicet omnes oculi partes imminuuntur & contabescunt. Vnde non solùm deformitas ob partium inconcinnitatem & proportionem læsam oritur, sed & visio læditur.

Caussa.

Quæ autem aliàs atrophiæ caussæ esse solẽt, eæ & in oculo locũ habent, si partes corporis superiores, & præcipuè oculum occupent, vt nimia euacuatio & exsiccatio, puta fletus continuus, humorum acrium in lippitudine diuturnus fluxus, vigiliæ diuturnæ, febris hectica, obstructio vasorum oculis alimentum aduehentiũ.

Signa Diagnostica.

Ipsum malum per se facilè cognoscitur: quæ verò eius caussæ fuerint, relatio ægri patefaciet.

Prognosticum.

Malum curatu difficile est. Neque enim siccitas in vlla corporis parte facilè curatur; &, nisi maturè ei succuratur, caussa cæcitatis esse solet.

Curatio.

Curatur medicamentis humectantibus, lacte muliebri inprimis imposito; vel fomentetur oculus hoc Decocto:

℞. *Rad. althéæ, maluæ,* an. ℥. j. *sem. fœnigræci, althéæ, maluæ,* an. ℥. ß.

Coqu. in aqua, & oculus decocto foueatur, vel ex iis destilletur aqua, quæ oculo sæpe instilletur.

CAPVT XLII.

De Oculi procidentia.

Oculi procidentia. Aliquando etiam accidit, vt oculi de naturali sua sede & orbita præter modum emineant, quod vitium Oculi prominentia dicitur; vel etiam excidant, & ita propendeant, vt palpebris amplius tegi nequeat, quod malum Græcis ἐκπίεσμα & ἐκπιεσμός. Latinis Oculi procidentia, exitus, prolapsus & expressio nominatur.

Caussa.

Caussæ ad tria genera referri possunt. Ad primũ pertinẽt omnia, quæ vi quasi oculũ ex orbita sua extrudũt, vt vehemens inflatio & vocis intentio, vehemẽsque spiritus

spiritus suppressio: id quod accidit in clamore nimio, tubarum inflatione, strangulatione, & suffocatione, quocunque modo ea fiat, vomitu, tussi, partu laborioso, cùm maximo conatu feces detruduntur. Spiritus enim retentus cum sanguine & vaporibus versus cerebrum tendit, illud inflat; vnde etiam oculi & vicinæ partes quasi intumescunt, & loco suo pelluntur. Quò pertinet casus ab alto, quo cerebrum valde concutitur.

Secunda caussa est resolutio musculorum & neruorum in oculo, quæ fit ob humores pituitosos & aquosos à cerebro ad oculum confertim affluentes.

Tertia caussa est vulnus annatæ tunicæ, quæ oculum orbitæ annectit, & propterea etiam coniunctiua dicitur; vel musculorum oculi.

Quibus & quartum caussæ genus addi potest, tumor oculum ex orbita quasi extrudens; cujus rei historiam habet Trincauellius, *libr. 4. de ratione curandi particul. corpor. human. affect. cap. 6.* de quodam Veneto, cui dexter oculus adeo prominebat, vt vniuersam ferè faciem deformaret, quod contigerat à scirrhoso tumore, qui erat in interna parte, qua membrana annata oculum ossibus annectit.

Signa Diagnostica.

Malum ipsum per se intuentibus patet. Quænam verò sit caussa, ex iis, quæ præcesserunt, patet. Et quidem si resolutio adsit, ac visio sit integra, musculi solùm erunt resoluti; si verò etiam amittatur visio, neruus opticus.

Curatio.

Vniuersalia primò, si opus sit, præmittenda, & vel vena aperienda, vel purgandum corpus. Oculus verò ipse, quantum fieri potest, in locum suum reponendus, & conuenienti ligatura in eo detinendus. Postea cucurbitulæ ceruici, ipsis verò oculis repellentia & roborantia, adhibeantur, ex decocto rosarum, balaustiorum, myrti, nucum cupressi, acaciæ, hypocistide; vel succus psyllij, polygoni, plantaginis imponendus.

Christophorus à Vega, *lib. 3. cap. 11.* quendam, cui ex casu ab alto oculi extra palpebras exciderant, ita curauit. Primò oculos, quantum potuit, sensim reduxit, & iisdem linteolum duplicatum madefactum decocto rosarum & balaustiorum, & inspersâ acacia, imposuit, & statim sanguinem ex cubiti dextri externa vena misit; decentíque victu adhibito ægrum restituit.

Si inflammatio oculo procidenti accidat, integrum ouum cum vino & rosaceo lanâ vel hapso lini exceptum oculis imponendum. Si procidentia sit à resolutione musculorum & neruorum oculi, apophlegmatismi vsurpandi, humores pituitosos euacuantes, odoramenta item eosdem absumentia, & oculos roborantia. Extrà cataplasma vsurpandum est è farina fabarum, rosis, thure, spica, cum albumine oui. Et quia humores resolutionis caussa sæpe à partibus vicinis affluunt, fronti etiam adstringentia imponenda.

Vt ℞. *Florum rosar. rubrar. balaustior. myrtillor. acaciæ, rad. bistortæ,* an. Drach. ii. *boli Armeni* Vnc. sem. *cortic. thuris, croci,* an. Drach. sem. *aceti rosacei* Vnc. j. *olei rosacei* q. s. F. Cataplasma.

Si cum humiditate flatus adsint, aliqua calida, quæ simul adstringunt, admiscenda, vt spica, radix cyperi, caryophylli, mastix, &c.

Vt ℞. *Fol. cupress.* Vnc sem. *flor. chamamel.* Drach. ii. *thuris, mastich.* an. Drach. i,

Fiat Sacculus in aqua rosarum madefactus, qui oculo imponatur. Vide Aëtium, *tetrabibl. 3. serm. 2. cap. 55.* Valesc. de Taranta, *lib. 2. cap. 23.*

Si verò oculus ita prolapsus sit, vt nulla de ejus repositione spes supersit, vt deformitas illa, quæ ex eo in faciem propendente oritur, tollatur, totus oculus exscindi potest. Ideóque corpore euacuato, ægro rectè collocato, instrumento idoneo, quale quidem apud Guil. Fabricium, *Centaur. 1. obseru. 1.* depingitur, vel alio conueniente, quod se orbitæ oculi accommodet, oculus exscindendus; ne tamen palpebra lædatur, & noua deformitas inde fiat, cauendum; postea vulnus, vt alia oculorum vulnera, curandum.

CAPVT XLIII.

De Strabismo.

AD situm oculi vitiosum pertinet etiam Strabismus, cùm pupilla rebus videndis non rectà, sed obliquè opponitur, neque ipsa in medio oculi apparet, sed ab eo declinat, ita vt in vna oculi parte plus albi appareat, quam in alia, & amborum vnus aspectus esse nequeat. Quo morbo qui laborant, cum res rectà intueri volunt, vt pupilla rebus rectà opponatur, oculos intorquent, toruúmque aspectum exhibent. *Strabismus.*

Caussæ.

Hujus mali caussa à plerisque in vitiosam musculorum oculos mouentium dispositionem refertur. Et primò verum est, interdum conuulsis & contractis aut resolutis musculis oculum ad vnum latus mouentibus hoc malum excitari: dum oculi ita distorquentur, vt pupilla objectis, quorum species recipit, non rectè opponatur. Hoc quando accidit, oculi liberum & voluntarium motum amittunt, & res objectæ geminæ apparent, vt etiam Aristoteles, *sect. 31. problem. 7.* docet; nisi æquabilis forsan fiat vtriusque oculi conuulsio, ita vt pupilla vtriusque oculi idem planum obtineat. Sic & sani, ac quorum oculi naturalem constitutionem habent, studiosè musculos contrahendo Strabismum quandoque imitantur. Conuulsio hæc accidere potest in epilepsia, in febribus malignis. Nonnullis verò à primo ortu accidit, contractis nonnihil, & in eo situ manentibus oculis. Quod fit, si mater vterum gerens moribundos, vel animalia mactata oculos conuertentia aspiciat, vel rerum fulgentium, vt pote gladiorum, ignis vel fulguris intuitu obstupescat: sicut & ex consuetudine idem accidere potest; dum nimirum musculi oculos mouentes ad vnum latus vel sursum, vel deorsum continuò mouentur, vnde illi situi assuescunt, & in eo postea permanent. Sicut infantibus in cunis interdum accidit, dum sursum versus lucem, vel lucernam ardentem continuò oculos mouent, & quasi fixos habent. Ita memini, puellam in Patria, quæ etsi à primo ortu nihil vitij in oculis habebat, cùm tamen nouercam metueret, & post fornacem ferè semper sedens, limis oculis nouercæ aduentum obseruaret, Strabismum contraxisse. Et quod ex conuulsione accidit, idem ex paralysi musculorum oculos mouentium fieri potest. Sic interdum post apoplexiam, aut ex affluxu humorum pituitosorum ad oculos, hoc malum contrahitur.

Verùm secundò præter hanc caussam, quæ ex situ musculorum est, alia adhuc Strabismi caussa esse potest: situs nimirum humoris crystallini vitiosus; cum is pupillæ non rectè opponitur, sed ad latus alterutrum, vel sursum aut deorsum declinat ita, vt, qui hoc modo crystallinum situm habent, si rem rectà intueri volunt, oculum ad latus contorquere necesse habeant, donec vniformis fiat visio.

Vitium hoc etiam à primo ortu accidere potest; imò consuetudo detorto visu aliquid contemplandi in infantibus crystallinum quoque humorem in situ naturali turbare valet.

Differentia.

Sunt autem quatuor Strabiſmi differentiæ. Aliquando enim verſus nares, aliquando verſus tempora, aliquando ſurſum, aliquando deorſum pupilla declinat, & oculus contorquetur.

Præterea accidere poteſt, vt nunc vnus ſaltem oculus ſtrabiſmum patiatur; nunc ambo: imò, vt alter oculorum verſus nares, alter verſus tempora, ſurſum vel deorſum feratur.

Signa Diagnoſtica.

Strabiſmus facilè per ſe patet intuentibus, neque ſignis, quibus cognoſcatur, opus habet. A qua cauſſa verò pendeat, cognoſcere non ita facilè eſt: viſionis tamen modus id patefacere poteſt. Si enim res geminæ apparent, certiſſimum id ſignum eſt læſionis muſculorum adhuc durantis. Si verò res non geminatæ apparent, cauſſa eſt in criſtallino; dum ſcilicet is ad planum retinæ, & pupillam ſeſe difformiter habet, vnde oculi ita intorquendi veniunt, vt æqualis in vtroque fiat repræſentatio ſpecierum. Si aliquis morbus præceſſit, aut cauſſa adſit, quæ reſolutionis & contractionis muſculorum indicium exhibeat, muſculis affectis Strabiſmus, pupillæ ſitus diligenter attendendus. Nam ſi à vitioſo ſitu cryſtallini ſit, pupilla non erit ad latera contracta, vt in Strabiſmo ex conuulſione An verò ex mala aſſuetudine, vel defixo oculorum obtutu, contractus ſit Strabiſmus, parentes, vel qui infantibus inſeruierunt, docebunt.

Prognoſtica.

Strabiſmus à primo ortu & mala conformatione non curatur; nec qui à mala aſſuetudine, vel etiam conuulſione aut paralyſi, ſi ſit inueteratus, vnquam curatur. Recens verò malum interdum curationem ſuſcipit.

Curatio.

In infantibus hoc malum curatur, ſi larua aliqua vel cappa faciei obducatur, ac foramen oculis oppoſitum ita diſponatur; vt infans in partem oppoſitam ei, quo & pupilla & oculi præter naturam vergunt, oculos dirigere cogatur. Quod vt commodius fiat, ex lamina ferrea vel argentea canales inſtar infundibuli formentur, & foraminibus illis in larua vel cappa aſſuantur, vt per eam aſpectus dirigatur. Vel lucerna in partem oppoſitam, quò oculi præter naturam declinant, ponatur, vt infans fixo obtutu eam aſpiciens in contrarium oculos deflectat.

Non tamen certo rei intuitu ſolùm muſculi oculorum aliter atque aliter diſponi, ſed etiam humores oculi, puta cryſtallinus & vitreus, varias habitudines & ſituum differentias acquirere poſſunt.

Si à ſpaſmo vel paralyſi ſit ſtrabiſmus, curatur vt ſpaſmus vel paralyſis; de quibus ſupra.

CAPVT XLIV.

De Cæcitate, & viſus debilitate.

ATque ita hactenus omnes morbos, qui tum ſingulas oculi partes, tum ipſum oculum totum infeſtare poſſunt, explicauimus. Reſtat, vt de ſymptomatibus, quæ circa viſionem, & oculo accidunt, dicamus. Inter quæ cùm primo loco ſit læſa actio, primò de viſione læſa dicendum.

Læditur autem viſus tripliciter; vel quia planè aufertur; vel quia imminuitur; vel quia deprauatur.

De abolita & imminuta viſione hoc capite dicemus. Cùm planè aufertur viſus, cæcitas nominatur, Græcis πηρλότης: à quacunque etiam cauſſa inducatur. *Cæcitas.*

Imminuitur verò viſio plurimis modis. Primò cum res in quacunque etiam diſtantiâ non clarè videntur; quod vitium ſi citra manifeſtam oculi affectionem accidat, Græcis ἀμβλυωπία & ἀμαύρωσις nominatur, ita vt etiam ἀμβλυωπία, vt mox dicetur, per ἀμαυρότητα definiatur. Aut ſi quæ eſt inter ea differentia, mala ſunt gradibus ſolùm diſtincta. Nam ſi manifeſtum aliquod in oculo vitium appareat, vt accidit in ſuffuſione, albugine, craſſitie corneæ, & ſimilibus affectibus, peculiare nomen à cauſſa læſio illa viſus accipit; vt ex ſuperioribus patet. *Viſus hebetudo.*

Quanquam ſæpe & iſta vitia generalibus nominibus exprimantur. Ita vbi ſenes humoribus & tunicis nonnihil exſiccatis obſcurè vident, caligo oculorum appellatur. Idem vitium ſi juuenibus accidat, hebetudo oculorum & obſcuritas viſus nominatur.

Pertinent huc & ſymptomata, quando homo noctu, & tenebris ingruentibus, vel nihil videt, vel contra meliùs, quàm de die, videt. Imò compertum eſt, teſtanturque id Viri doctiſſimi, quoſdam noctu in denſiſſimis tenebris vidiſſe, & literas legere potuiſſe, & Suetonius, *in vita Tiber.* & Plinius ſcribunt, Tiberium noctu expergefactum omnia primùm videre potuiſſe non alio modo, quàm in clara luce, poſtea tenebris paulatim ingruentibus. Cœlius Rhodiginus, *lib.15. antiq.lect.cap.2.* ſanctè affirmat, ſibi etiam quandoque obtigiſſe, vt noctu videre potuerit. Idem de ſe affirmat Cardanus, *lib.8.de variet.rer.cap.43.* Et ſolenne hoc etiam fuiſſe I.C. Scaligero, filius Ioſephus, *in vita eius*, tradit. Et Hieron. Fabricius ab Aquapendente, *de viſus organ. part.2.cap.4.* narrat, Piſis hominem quendam degiſſe, qui eam nactus erat oculi conſtitutionem, vt noctu probè videret. Idémque de aliis etiam narratur. Eſtque is affectus diuerſus à nyctalopia Hippocratis. Hac enim qui laborant, noctu meliùs vident, quam de die, ſed non in tenebris, ſeu de die, hoc eſt, luminoſo aëre, parum vel nihil vident, noctu verò, vel in loco obſcuro, non tamen totali luminis abſentia, melius: illi verò, de quibus dixi, etiam de die bene vident, ſed noctu quoque, & quidem in tenebris. Noctuas, nycticoraces, veſpertiliones, feles, glires, mures in tenebris videre, notiſſimum.

Ἀμβλυωπία ergo (quæ & Hippocrati, *in Prognoſticis*, ἀμβλυωγμὸς eſt; ſicut & quibus per morbos viſus hebeſcit, iidem ἀμβλυώσσειν & ἀμβλυώττειν dicuntur) vt à Paulo, *lib.3.cap.22.* definitur, ἀμαυρότης τοῦ ὁρᾶν ἀπὸ πρὸς ἀδήλου αἰτίας γινομένη, eſt viſus obſcuritas ſine manifeſta cauſſa oborta, ſeu hebetudo oculorum, & videndi debilitas, ſine manifeſto in oculis vitio, quomodo & Actuarius, *libr.2.* περὶ διαγνωσ. παθ. definit. *Ἀμβλυωπία.*

Eadem viſus obſcuritas & ἀμαύρωσις nominatur. Ita enim Gal. 2. *Prorrh* definiutur, ἀμυδρὰ τῶν ὀργάνων αἴσθησις οὖσα χωρὶς τῆς [illegible] τὴν ἀχλυώδη φαντασίας, hebeſcens & languida inſtrumentorum ſenſatio abſque vlla turbationis viſione. Vbi ἀμαυρώσεως καὶ τῆς ἀχλυώδους ὄψεως, hoc eſt, obtuſæ & caliginoſæ viſionis conſtituit diſcrimen. Nam, inquit, cum in vtriſque obtuſus ſit aſpectus, in caliginoſa tamen viſione ægris ipſis veluti cuiuſdam caliginis ſenſatio accedit; exterius verò cernentibus nullam humidi præter naturam conſiſtentiam hebeſcens oculus habere videtur. At in eo periit lucidus oculorum fulgor, qui in acutè cernentibus ineſt; ſuntque hebeſcentes oculi mortuorum ſimiles: ac permultis morientibus & adhuc viuis ejuſmodi oculi apparent, velut etiam in extrema ſenectute. At non omnibus caliginoſi videntur, verùm iis ſolis, quibus humor, qui circa pupillam eſt, & ſanitatis tempore tum ſplendidus, tum albus erat, conturbatus cernitur.

Interdum tamen pro viſione ablatâ ἀμαύρωσις accipitur, & eſt perfectum videndi impedimentum circa manifeſtum *Ἀμαύρωσις.*

manifestum oculorum vitium, & purâ apparente pupilla; vnde etiam, vt supra dictum, gutta serena (*der schwartze Staar*) à nonnullis appellatur. Ita ἀμαύρωσις Isagoges autori est, ὅταν παντελὴς παρεμποδισμὸς ᾖ τοῦ ὁρᾶν, χωρὶς φανερᾶς αἰτίας, totius visionis impedimentum absque vlla manifesta caussâ. Sic Paulo, *lib. 3. cap. 22.* ἀμαύρωσίς ἐστιν, ὁ παντελὴς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοῦ ὁρᾶν παρεμποδισμὸς, χωρὶς φανεροῦ πάθους περὶ τὸν ὀφθαλμόν: id est, plerumque perfectum cernendi impedimentum, citra vllam manifestam oculi affectionem.

Secundò cum res in debito spatio, & eo, quo aliàs sani res videre solent, homo videre non potest, sed, vt eas videat, propius oculis admouere cogitur, nisi perspicillorum vsu hoc vitium corrigat; vnde sæpe accidit, vt amicos & notos prætereuntes non agnoscat. Vitium hoc nonnullis à primo ortu contrahitur. Imò sunt ex illis, qui, nisi res minores oculis planè admoueant, &, vt vulgò dicitur, naso attingant, & conniuentibus & clausis nonnihil oculis videant, eas planè non agnoscunt; quod vitium μυωπία nominatur. Contrarium nonnullis accidit, vt res nonnihil distantes rectius videant, quam propinquas, & proinde cum res minores exactè cognoscere cupiunt, eas nonnihil ab oculis remouere coguntur; quod vitium senibus familiare est, & perspicillorum idoneorum vsu quodammodo emendatur. Iisdem plerumque accidit, vt, etsi de die sic satis videant, ad lumen tamen accensum res minores non satis agnoscant; ideóque lumine copiosiore opus habent.

Nyctalopia. Νυκταλωπία autem & νυκτάλωψ, (quanquam posterius vocabulum & hominem ipsum sic affectum significat, quem Plinius, *lib. 28. c. 11.* Lusciosum nominat) Latinis nocturna cœcitudo, Celso generaliori vocabulo imbecillitas oculorum, ejusmodi affectio est, quâ detenti interdiu quidem satis, occidente v. Sole obscurius, noctu denique nihil cernunt. Hippocrati contrà Νυκτάλωπες, *in 2. prorrhet.* dicuntur, qui noctu cernunt melius, quàm interdiu; qua significatione & vocabulum in definitionibus Medicis, quæ Galeno ascribuntur, exponitur. In *introduct.* verò seu *Medico* vtroque sensu hæc vox accipitur. Sed recentiores Græci eâ significatione vocem vsurpant, quâ diximus, quam & in præsentia retinemus. Est igitur Νυκταλωπία symptoma diminutæ facultatis videndi, quâ affecti mediocribus ingruentibus tenebris, quæ oculorum sanorum visioni nullum impedimentum afferrent, parum aut nihil cernunt, atque ita visus iis in nocte, vt Auicenna loquitur, hoc est, in obscuro, euanescit.

Caussæ.

Quia autem visio perficitur oculo, qui pluribus partibus constat, & spirituum animalium beneficio, caussæ læsæ visionis aut in cerebro, & spiritibus opticis, aut in neruo optico, aut in humoribus, aut in oculi tunica cornea & pupillâ, aut in musculis quærenda est.

Cœcitatis & visus debilitatis caussa. Et quidem cœcitas & visus debilitas ferè caussarum magnitudine saltem differunt. Etenim si caussa sit major, cœcitas; si minor, visus debilitas introducitur.

Si visio cerebri vitio lædatur, plerumque reliqui sensus simul afficiuntur; quia spiritus animales in cerebro generati commune omnium sensuum instrumentum sunt, & in omnia sensuum organa diffunduntur. Si autem sensus reliqui integri sint, visione læsâ, non totum cerebrum afficitur, sed vel neruus opticus saltem, vel cerebrum eâ parte, quâ nerui optici prodeunt. Cerebrum autem afficitur vel intemperie simplici, aut cum materia; vnde spiritus exigui aut impuri gignuntur: vel debilitate ex nimia euacuatione, diuturno vel graui morbo, animi mœrore: vel denique angustia prohibente liberum transitum spirituum.

Quomodo visio lædatur vitio spiri- Si autem quæratur, quomodo spirituum vitio visio lædatur, ex vulgata doctrina spiritus lucidus, tenuis, multus facit, vt exquisitè & distinctè omnia cernantur, tam propinqua, quàm remota; lucidus, tenuis, paucus, *tuum opticorum.* propinqua tantum facilè agnoscit, non perspicit etiam res valde luminosas; taléisque dicuntur μύωπες seu lusciosi, qui tantùm conniuentibus oculis cernunt: atque hi juuantur perspicillis, vt vocant, minorantibus, quæ secundum illorum sententiam radios illos visiuos tenues, paucos colligunt ac coercent, ne in longiore distantia deficiant. Lucidus, crassus, multus, remotiora melius cernit, crassitie ad intuitum remotiorum continente lumen, ne dissipetur, ad propinquiora hebetante; cum in ipso progressu largiore spiritus crassus nonnihil subtilior & purior reddatur. Iuuari hi dicuntur perspicillis, vt vocant, ingrossantibus, quibus res visa majori specie offertur. Lucidus, crassus, paucus, nec propinqua, nec remota expeditè cernit. Atque ad hanc caussam referunt νυκταλωπίαν. Obscurus spiritus visioni incommodus est, & tantò magis, quò crassior fuerit.

Verùm vulgata illa doctrina non sine caussa in quibusdam suspecta est. Primò enim nititur falsâ hypothesi, visionem fieri per emissionem radiorum. Spiritus equidem ad visionem necessarij sunt, sed non eo modo, quem ipsi statuunt. Deinde μυωπίας caussa ponitur paucitas spirituum: cum tamen multi hoc symptoma in juuentute patiantur, in quibus nullus spirituum defectus animaduertitur. Ideóque symptomatum horum in visu caussa potius ex humorum, & præcipuè crystallini, vitiis deducitur, vt postea dicetur. Hinc potius probabile est, eam solùm visus debilitatem à spirituum defectu & impuritate fieri, cùm res minutæ & remotæ non videntur, atque etiam magnæ non satis distinctè percipiuntur. Atque tum proculdubio in sensibus etiam aliis vitium aliquod percipitur; cum cerebrum spiritus non solùm oculo, sed & aliis sensuum & motus organis suppeditet: quod si absit, proculdubio in humoris aquei, crystallini, vel vitrei obscuritate & impuritate, caussa visus læsi & debilis quærenda, vel etiam in neruo optico.

Neruorum opticorum. Neruus autem opticus læditur interdum ex nimia refrigeratione, si quis ventorum frigidorum flatum fronte & oculis minus tectis excipiat, frigore ad ea loca vsque, vbi nerui optici oculis inseruntur, penetrante. Idem ex oxyrrhodinorum frigidorum valde nimio vsu quandoque accidisse, & visum abolitum fuisse obseruatum est.

Sed & alia neruorum opticorum vitia visum lædunt, & quidem, vt supra, *cap. 35.* dictum, angustia, ruptura vel contorsio, quæ pluribus de caussis accidere possunt, à percussione, casu vel ictu, epilepticis conuulsionibus, immoderata & violenta spiritus retentione, vt nonnunquam tubicinibus accidit, & fœminis in partu difficili, ex vehementi conatu; nonnunquam sine caussa violenta, post morbos graues, pestem, vehementes capitis dolores, & similes caussas, &, quod frequentissimum est, ex cerebri excrementis pituitosis, seu extrà neruos opticos comprimentibus & irrigantibus, seu intus obstruentibus. Neque enim video, quid obstet, cur non etiam ex ipso cerebro humores in neruos opticos tam amplos infundi, eósque obstruere possint. Possunt tamen etiam vapores crassi melancholici in neruos opticos irruentes spirituum influxum prohibere. Ita enim memini Studiosum ex scabie in febrem incidere, cui asthma & cœcitas accidebat, ita vt nullo vitio in oculo apparente per triduum nihil videret. Is medicamentis idoneis adhibitis & vrinâ nigra reddita conualuit. Puer verò ex eadem caussa, scabie scilicet, in febrem & cœcitatem incidit, qui epilepsia accedente mortuus est. Memini etiam quendam ex affectu hypochondriaco in cœcitatem incidisse. Referunt quoque nõnulli inter caussas læsæ visionis siccitatẽ nerui optici, quæ post febres ardẽtes relinquatur. Sed cũ credibile nõ sit, in cerebro & loco cerebro vicino tãtã siccitatem induci posse, probabilius est, humorẽ aliquẽ vitiosũ ibi relinqui, qui neruos opticos seu obstruat, seu cõprimat.

Humoris vitia. Humorum tandem & corneæ tunicæ ac pupillæ vitio visus sæpe aut debilitatur, aut imminuitur. Cum enim istæ partes omnes ad specierum sensibilium receptionem comparatæ sint, si debito modo sese non habeant, receptio illa impeditur; vnde visus vel planè tollitur, vel impeditur, pro magnitudine caussæ; de quibus omnibus capitibus præcedentibus &, Instit. *lib. 2. part. 3. s. 2. c. 3* dictum.

Nyctalopia. Vt de Nyctalopia saltem aliquid in specie addam, Aëtius malum hoc oriri statuit propter aliquam cerebri imbecillitatem, & maximè ob spiritus visiui, humorúmque & tunicarum oculi crassitudinem. Et credibile est, humorem & spiritus crassos debiles species difficulter transmittere, & quasi obscurare. Ideoque Nyctalopes saltem in clara luce, & clara saltem, & sufficienter illuminata objecta vident. Deinde, & præcipuè, pupillæ angustia nyctalopiæ caussa esse potest. Non, vt quidam putant, quia per angustam pupillam modicum lumen admittatur, quod visum mouere nequeat. Nam, vt supra etiam dictum, lumen externum ad repræsentationem specierum visibilium in oculo depictarum, non est necessarium, sed potiùs opacitas hîc requiritur. Caussa verò, cur angustia pupillæ nyctalopiam inducat, hæc est, quod in angustia pupillæ pauciores radij, qui à quolibet objecti visibilis puncto ad quodlibet pupillæ punctum radiant, debiliter illuminati oculum ingrediuntur. Vnde accidit, vt, cùm objectum non sit multum illuminatum, luménque deuehens sit paucum, obscurior fit rei imago; quæ tamen illustrior fieret, si plures radij per amplam pupillam oculi cameram ingrederentur. Vbi & hoc notandum; animalia quædam, quæ noctu vident, pupillam non ita multum dilatare, vt homines faciunt, qui obscuriori loco imagines venâtur, quod in bubone obseruare cuilibet et promptum est. Nam licet illa dilatatione opus habere videatur ad plurium radiorum visibilium debili luce radiantium perceptionem: tamen conuexitas illa, & protuberantia insignis, inprimis etiam crassities notabilis, corneæ tunicæ, vt mox dicetur, ita radios refringi facit, vt angustè coëant, coarctatique pupillam subire possint. Nam dilatatio pupillæ in his animalibus lucidos oculos habentibus iridem contraheret; quam tamen visionis obeundæ, & objectorum illuminandorum gratia conuenit esse ampliorem. Talis enim plus luminis spargit.

Cur quidam in tenebris videant. Cur autem quidam etiam in tenebris & noctu videant, explicare non ita facile est. Vt aliorum sententias prolixè non recenseam, primò hoc extra controuersiam esse puto, illos, qui noctu vident, talem oculi constitutionem habere, qualem feles, & alia ejusmodi animalia noctu videntia, id est, habere lucem aliquam internam, non quidem in crystallino, vel aliis humoribus insidentem, (hoc enim si ita esset, res objectæ non viderentur, sed fulgor saltem quidam in oculo perciperetur) sed in vuea tunica, & illa ejus parte, quæ iridem constituit. Et quidem non in parte interiore & concaua, (Nam sic turbaretur visio: & præstat interiorem esse tenebricosam) sed saltem exteriore superficie vueæ.

Qua ratione autem lumen illud vueæ inhærens ad visionem nocturnam concurrat, non ita planum. Quidam ad quæstionis hujus solutionem præsupponit falsas hypotheses; nimirum lumen ratione objecti non requiri, & objecta visibilia quolibet tempore perenniter species suas emittere, non verò opus esse externo lumine quod eas exsuscitet. Verùm rationes, quibus paradoxum hoc probat, nullas habet, nisi quod de felibus, noctuis, & aliis animalibus noctu videntibus habetur. Verùm nulla hæc probatio est, sed de hoc ipso quæritur, qua ratione talia animalia noctu videant, & an objecta illuminata videât. Et rationi, ac omnibus Philosophis, imò ipsi experientiæ contrarium est, species visibiles nulla luce excitatas; posse per se radiare, adeóque ad oculum peruenire, vt circum illum versantes tandem illuminentur. Immotum potiùs & Physicorum, & Opticorum principium est, objecta visibilia non nisi illuminata videri, luménque colorum esse actum, & specierum visibilium vehiculum. Deinde & hoc certum est, vt antea etiam dictum, lucem quandam animalium quorundam vueæ tunicæ & iridi inesse, quæ etiam de die apparet. Ex quo concluditur, lucem istam ex animalium istorum oculis coruscantem caussam esse, vt videant, & quidem non propter illuminationem organi neque medij, sed objecti. Prodit enim illud lumen foràs, & objectum illuminat; illuminatum hoc radiat vi lucis, & speciem oculo iterum sistit, licet circumstantes partes & objecta à latere sita illuminata non appareant. Fidem faciunt huic rei specula concaua, quorum vi lumen in distans proijcitur objectum, ita vt literas in remoto pariete legere liceat; cùm tamen loca speculo proxima non sint illuminata, sed tenebricosa. Neque sententiæ huic obstat, quod lumen illud, quia debile, in longum spatium sese diffundere nequeat. Nam primò sphæra luminis longissimè exporrigitur; docentibus id opticis & experientia. Deinde nondum probatum, animalia illa lucidos oculos habentia objecta longè distantia percipere. Licet quoque objecta ab oculis ejusmodi lucidis illuminata ab aliis non videantur: tamen inde non sequitur, planè non irradiari. Nam primò nyctalopes in crepusculo nihil vident; non tamen sequitur, crepusculi lumen esse nullum adeóque objecta planè non illuminari. Deinde quod talia objecta ab aliis non videntur, ratio est, quod respectu aliorum oculorum non sunt satis illuminata, & quia alij remotius ab objecto absunt.

Vt ergò res hæc magis manifesta fiat, sciendum, ad visionem lumen requiri, quod objectum radiare faciat; hoc si sit exiguum, ita, vt radiatio sit obscurior, quod fit tempore nocturno, vel in crepusculo, opus esse, vt plures radij vi luminis radiantes, qui ab vno etiam visibili puncto continenter profluunt, oculum subeant. Sic enim ex pluribus radiis coagmentatio fit repræsentatio speciei illustrior. Duabus autê de caussis multitudo radiorum visibilium debiliter radiantium ob exiguum illud, quo deuehuntur, lumen, oculi cameram potest ingredi. Primò cum pupilla dilatatur. Sic enim fit, vt per amplam portam vnius puncti visibilis radij plures oculi penitiora subeant. Et hæc est vera caussa dilatationis pupillæ; nempe receptio plurium radiorum in oculum, non verò luminis externi admissio. Externum enim lumen visionem impedit; multitudo verò radiorum visibilis suo modo luminosorum speciem pingit in oculo clarissimam. Secundò cùm propter amplitudinem tunicæ corneæ plures radij visibiles recipiuntur, & propter ejus protuberantiam, & conuexitatem majorem ad majorem angulum refringuntur. Sic enim fit, vt radij visibiles, licet debiles, coagmentati, & copia aucti pupillam subeant etiam paruam, & tandem in retiformi tunica satis claram rei exhibeant imaginem. Et hæc est vera ratio structuræ oculi in bubonibus, & cur noctu videant. Habent enim bubones corneam tunicam non solùm amplam, spatiosam, insigniter protuberantem, seu valde conuexam, sed etiam ita crassam seu profundam, vt vix in vllo animali, licet grandissimo, tam crassa reperiatur. Vnde vnius puncti visibilis tot radij, quot in hac tunica cornea puncta, recipiuntur, & propter ejus conuexitatem majorem maximè refringuntur, & adhuc magis, quò hæc tunica profundior; tandémque breui spatio arctati pupillam non admodum amplam rectè subeunt, speciémque notabilem retinæ offerunt. Animalia enim, quæ noctu vident, pupillam in tenebris non habent multùm dilatatam: quia non opus est multa dilatatione; cùm species amplissimæ etiam cornea tunica susceptæ, hujus conuexitate & profunditate multum infractæ omnes exiguam pupillam ingredi valeant.

Signa

Signa Diagnostica.

Cum verò à tot caussis visus debilitas & cœcitas ortum habere possit; quibus signis eæ discerni queant, videndum: quod factu difficilimum. Et omnino certitudo adeo exacta hic nulla datur, nisi plurima inter se conferantur: &, vt Auicennas loquitur, cognitio ista existimatiua est, id est, coniecturalis. Etsi enim visu discerni possit, an vitium sit in cornea: tamen si in cornea vitium non sit, an sit in humore aqueo, crystallino vel vitreo, aut neruo optico, distinguere non ita facile est.

Primò ergo oculus diligenter inspiciendus, & videndum, an in cornea aliquid vitij appareat. Si in hac nullum adsit vitium, considerandum, an in neruo optico caussa læsæ visionis hæreat.

Nerui optici affecti signa. In neruo autem optico vitium non esse, ex eo cognosci posse putant, si fricando vnum oculum, & alterum comprimendo, in pupilla eius, qui fricatur, dilatatio & constrictio percipiatur. Cum enim liberè transeunt spiritus, neruus opticus apertus erit. Verum signum hoc, quod certissimum vulgò habetur, pro certo non habet Platerus; cum spiritus animales non flatus instar oculum distendant, neque oculum adimpleant, sed in retiformi neruo persistant. Ideóque ea, quæ præcesserunt, consideranda. Si in neruo optico vitium sit, caussæ eæ præcesserunt, quas supra recensuimus. Præterea plerumque subitò inuadit visus læsio, quæ à neruo optico est; cùm, si ab aliis caussis sit, paulatim generetur. Deinde etiam videndum, an homo oculi, vt appellant, id est, imago illa & idolum adspicientis, in pupilla ægri appareat. Si enim non appareat, videndum, an cornea vel tota, vel parte, quâ pupillam obtegit, obscura sit. Si enim obscura non sit, vel in humore aqueo, vel in aranea, quæ obtegit crystallinum, vel in humore crystallino vitium est. Si caussa in humore aqueo sit, & initium suffusionis adsit, vapores aut παχυμελῆ σώματα, crassa quædam corpuscula, per humorem aqueum dispersa sint; tanquam pusilli culices, vt supra dictum, & lanarum filamenta, vel aranearum telæ oculis obuersantur. Vbi tamen considerandum, an continuò tales imagines appareant; an per interualla quædam. Si enim aliquando tantùm appareant, fit hoc per consensum partis alicuius inferioris: si continuò, est initium suffusionis. Si in cornea vel pupilla vitium sit, aspectu illud cognoscitur, an scilicet macula, vel aliud vestigium in ea appareat. Si caussæ externæ præcesserunt, ex ægri relatione cognoscuntur.

Prognostica.

1. Debilitas visus ex senio vix curationem suscipit.

2. Similiter quæ ex crystallini & vitrei humoris confirmata obscuritate vel siccitate ortum habet, aut ex pertinaci obstructione nerui optici,

3. Glaucedo crystallini vel vitrei ab ortu contracta, vel quæ senibus accidit, incurabilis est; item quæ ab humore existit post suffusionem congelato, teste Aëtio, & quæ à siccitate confirmata. Ita rectè dixit Galenus, *in* 10. *de vsu partium*, *cap.* 7. glaucedinem potissimum parere cœcitatem.

4. Debilitas visus genita post euacuationes nimias vel morbos diuturnos, instaurato rursum corpore corrigitur.

5. Cœcitas ob fortem capitis plagam & casum ab alto subitò facta interdum altero vel tertio die tollitur.

6. Quæ paulatim fit visus obscuratio, non admodum difficulter curationem recipit, nisi senibus accidat: quæ verò subitò fit ob fortem capitis plagam, aut casu ab alto, difficilius curatur; atque eò difficilius, si neruus opticus læsus sit.

7. Si corneæ vitium sit magnum, visio in totum aboletur. Incurabile etiam est vitium, si rugosa sit facta, vt in senibus.

8. Nyctalopia, præsertim inueterata, raro curatur, cum ob humoris, plerumque crystallini, vitium accidat. Reliqua prognostica è suis locis secundum caussarum varietatem petantur.

Curatio.

Curatio visus debilis & aboliti variat secundum caussarum varietatem, vt ex singulis capitibus patet. Vt pauca saltem addamus; etsi, vt dictum, vbi nullum extra in oculo vitium animaduertitur, facilè definiri non possit, in qua oculi parte caussa visus læsi hæreat: tamen id adeo curandi rationem non facit. Siue enim in vitreo, siue in crystallino sit, eâ sublatâ visus restituitur, modò morbus sit curabilis. Non enim omnis visionis læsio ex partium internarum vitio curabilis est. Nam quæ vt dictum, ex crystallini & vitrei humoris confirmata obscuritate vel siccitate, incurabilis est. Si autem visum recuperandi spes sit, præcipuè cerebrum, quod oculo caussam morbi suppeditat, euacuandum; & purgantia talia, tum apud alios, tum apud Platerum, *lib.* 1. *Pract.* describuntur. Nec omittenda masticatoria, gargarismi, apophlegmatismi, vesicatoria, cauteria, & similia, quæ vitiosos humores è cerebro euacuant.

Tandem vsurpanda medicamenta ὀξυδερκικὰ, seu visum roborantia, id est, quæ spiritus puriores reddunt, & obscuritatem in humoribus, quantum possibile est, tollunt, oculósque roborant.

Nonnulli hic multi sunt in externis describendis. Verum cauendum, ne acribus eiusmodi medicamentis oculi lædantur. *Topica an visum confortent.*

Externa talia fiunt *ex euphragia*, *fœniculo*, *chelidon*, *valeriana*, *astere Attico*, *ruta*, *calendula*, & similibus ophthalmicis: passimque multa extant.

Vt ℞. *Aq. rosar. opt.* Vnc. vi. *cyani*, *euphrag.* ana Vnc. iß. *vini Maluat.* Vnc. i. *tutiæ præpar.* Drach. iß. *camphor.* ℥.iii. *caryophyll. crassè incisor.* num. viii.

Bulliant simul in fictili, vel vitro moderato feruore.

Fiat Colatura, in qua calente adhuc dissolue *vitriol. alb.* ℥. vi.

℞. *Euphrag. rutæ*, *consolid. reg.* an. Vnc. i. *nucis moschat. macis*, an. Vnc. ß. *caryophyllor. zingiber.* an. Dra. i.

Contusis affunde vini optimi ℔. iiii. vel q. s. Digerantur per aliquot dies, postea destillentur in balneo. Aqua quotidie manè & vesperi oculis instilletur.

Vel ℞. *Euphragiæ*, *rutæ*, *betonicæ*, *verbenæ*, *chelidoniæ*, *flor. cyani*, *rorismarini*, *consolidæ Regalis*, an. M. i. *thuris*, *aloes*, *myrrhæ*, an. Drach. ii. *calami aromatici*, *macis*, *caryophyll.* an. Drach. ii.

Concisis affunde *aquæ rosarum* ℔. ii. *rutæ*, *vini Maluat.* an. ℔. i. *vrinæ puerorum* ℔. ß.

Macerentur per dies 8. Postea destillentur.

Vel ℞. *Euphrag. fœniculi*, *rutæ*, *chelidoniæ*, *verbenæ*, ana M. i. *flor. rorismarin.* M. ß. *sem fœniculi*, *anisi*, *carui*, *sileris montani*, an. Vnc. ß. *rad. calami aromatici* Vnc. ß. *macis*, *thuris*, *myrrhæ*, an. Drach. i. *aqu. rosar. rutæ*, *vini Maluatici.* an. ℔. ii.

Macerentur per dies aliquot, postea destillentur.

Vel ℞. *Mellis despumati* Drach. i. *succi fœniculi* Vnc. i. *fellis accipitris*, *lucij piscis*, *perdicis*, an. Drac. i. Misce.

Vel ℞. *Radic. gentianæ minutim concisæ* q. v.

Coqu. in aq. & vini partibus æqualibus, & colatura oculo inspergatur.

Visum post morbillos & cicatrices ab iis relictas clarificat Aq. ophthalmica, quæ Maximiliano Imperatori tribuitur.

℞. *Stercus recens anserum iuniorum* mense Martio vel Aprili, destilla aquam; quæ ter de die oculis instilletur.

Alia: ℞. *Tutiæ præparat.* Drach.ii. *vitrioli albi, sarcocollæ, nihili albi, aloës lotæ*, an. Scrup.i. *camphoræ* ℈. ß. *aq. fœniculi, rosar. chelidoniæ, pimpinellæ, nymphææ*, an. ℥.ii. *ess. sepiæ* Drach.i. Misce.

F. Collyrium.

Veteres, ac inprimis Arabes, vehementer commendant hepar hircinum, cuius vel assati saniem oculis instillant, vel vaporem apertis oculis suscipere, vel ipsum assum cum sale edere iubent.

Alij hepar ipsum cum felle assant. Ita enim destillans sanies plus virium acquirit.

Aqua de hepate hircino. Commendatur & hæc Aqua de hepate hirci:

℞. *Succi fœniculi, chelidoniæ, rutæ, euphragiæ*, an. ℥.ii. *mell. opt.* Drach.x. *tutiæ, sarcocollæ*, ♁ *crudi, aloes opt.* an. Vnc. sem. *nuc. moschat. caryophyll. croci*, an. Drach.i. *fel. caponis, gallor. gallin.* an. Vnc. sem. *facch. candi de syrup. rosar.* Drach. vi. *hepatis hirci* Vnc. iiß. *flor. rosar. rorismar.* an. M.ß.

Hepar frustillatim incidatur, reliqua contundantur omnia. Misce, & s.a. destillentur.

Auicennas & hepar Leporis ad hunc vsum commendat. Fortius est & hoc, quod sic paratur:

℞. *Piperis longi in hepate hirci non castrati cocti* Drach.ii. *fellis hircini* Vnc.ß. *liquoris ab hepate hirci, dum assatur destillantis* Drach.vi. M. & colentur.

Commendatur & fel animalium, ac nonnulli omnibus fel viperæ præferunt.

Aqua Sapphirica. Agrittæ aquam Sapphiricam commendare solent, quæ tamen ex sapphiro non paratur, sed à colore ita dicitur. Paratur enim ex aqua calcis viuæ, in quâ parum ammoniaci dissolutum est, quæ in peluim æneam infunditur & per noctem relinquitur, donec sapphiri colorem acquirat.

Verùm ista aqua, & similes, propriè, vt dictum, oculos non confortant, sed vlcera eorum sanant, cicatrices exterunt; crassitiem & obscuritatem corneæ tunicæ extenuant.

Plura vide apud Aëtium, *tetrabil.2.serm.3.cap.46.* & apud Auicennam, *sub titulo de Nyctalopia.*

Interna supra, *cap.* 38. descripsimus, vnum & alterum saltem adhuc addemus.

Vinum euphragiatum hoc valde vtile est:

℞. *Rad. helenij* Vnc.iiii. *euphrag.* M.iiii. *sem. fœnicul. sileris montani*. an. Vnc.ii.

Suspendantur in musto, vel in hydromelite recens cocto, donec deferbuerit. De hoc æger singulis diebus mane & in prandio haustum vnum sumat.

Commendatur etiam sequens Vinum ophthalmicum:

℞. *Herbæ euphrag*, M.ii. *sem fœnicul.* Vnc.ß. *cinamomi*. Drach.iii.

Concisa ligentur in nodulo, qui suspendatur in vini Rhenani mensur. ii.

Et euphragia quocunque modo sumpta, & medicamenta ex ea parata, conserua essentia & sal, ad visum confortandum plurimum omnino conducunt.

Sequens quoque Aqua ophthalmica efficax est, ß eius cochl.ß. vel i. mane ieiuno ventriculo sumatur.

Aqua ophthalmica ad intra. ℞. *Fol. rutæ, euphras. verben. fœnicul.* an. M. j. *summitat. rorismar. saluiæ, flor. rosar.* an. P. ii. *granor. iuniperi* Vnc. i. *cass. lign.* Vnc. ß. *ligni aloes* Drach. ß. *sem. fœnicul.* Drach.ii. *sileris montani* Drach.i. *rutæ* Drac.ß.

Infunde *in vini Maluatici* ℔.vi.

Macerentur per dies quinque. Postea s.a. destillētur.

Aqua Ophthalmica D. Andr Dôreri.

℞. *Rad. valerian. communis, phu Pont.* an. Vnc.ii. *caryophyllat.* ℥. ß. *fol. rutæ, verben. fœnicul. euphras. cum flor.* ana Drach. vi. *baccar. iuniperi recent.* Vnc. i. *lauri recent.* Vnc.ß. *flor. calend. meliss. Turc. saluiæ, rorismar. rosar. alb.* an. Drach. ii. *sem. fœnicul.* Vnc. ß. *caryophyll. cardamomi min. cubebar.* an. Drach. i. *cinamomi ac.* Vnc. i. *ligni aloës, Rhodij*, an. Drach.i.

Præparatis s. a. affund. *vini Maluat.* ℔. xii. postea in B. destillentur.

Spiritus Euphragiæ compositus:

℞. *Spir. cerasor. nigr.* ℔. i. *aq. hirund. compos. maior.* Vnc. vi. *doronici veri, cass. lign. veræ, amomi veri, rad. valerian. chelidon.* an. Drach. ii. *mari veri, fol. rutæ*, an. Drach.i. *flor. euphrag.* Vnc.iß.

Infund. per noctem in liquoribus his: manè per B. destillentur leni igne, destillatum seruetur.

Aqua visum fortificans alia:

℞. *Spir. euphrag. comp.* Vnc. iij. *aq. epilept. Lang. elixir. vitæ Matthioli*, ana Vnc.i. *essentiæ rorismar.* Vnc. ß. *ambræ* gran. vi. *moschi* gran. iiii. *syrup. de cinamomo* Vnc.i.ß. Misce.

Vel ℞. *Succi fœniculi* Vnc. iii. *rutæ, chelidoniæ*, an. Vnc.i. *mellis* ℔.i.

Coquantur ad iustam spissitudinem.

Denique adde *pulu. euphrag.* Vnc. i. *sem. fœnicul.* Vnc. sem. *macis, cubebarum*, an. Drach.ii.

F. Electuarium.

Vel ℞. *Conseru. euphrag.* Vnc.iii. *theriac. And.* ℥. ii. sem. *succini albi præpar.* Drach. sem. *margarit. præpar.* Scrup.i. *spec. diapœon.* Drach. sem.

Cum *syrup. de rosis* F. Electuarium, quo cubitum iturus vtatur æger.

Vel ℞. *Elect. Humaim Mes.* Vnc. iii. *cons. euphrag.* Vnc.ii. *pulu. sem. fœnicul.* Drach. i. sem. *sileris montani.* Drach. i. *extract. rad. valerian.* Scrup. i. *spec. Occonis.* Drach.i.

Cum *syrup. de stœchade*. Fiat Mixtura.

Vel ℞. *Conseru. euphrag.* Vnc. i. sem. *betonicæ, rorismarin.* an. Vnc. i. *rad. enulæ cond.* Drach ii. *fœnicul. cond.* Vnc. sem. *myrobal. chebul. cond.* Drach. iii. *ol. rutæ* Scrup. sem. *siler. montan.* gran. vij. *essent.* vel *spir. rad. valerian.* Drach. i.

Cum *syrup. de beton.* q.s.

F. Electuar. de quo manè & vesperi capiatur aliquid, nucis castaneæ magnitudine.

Vel ℞. *Cinamom. zingiber. nucis moschat. cubebar. caryophyll. macis*, an. Drach.i. *cardamomi, cumini*, an. Drach. sem. *sem. anisi, fœniculi*, an. Drach.ii.

Adde sacchari ad pondus omnium. Fiat Electuarium.

Vel ℞. *Sem. fœniculi* Drach.i. *rad. valerian.* Vnc.ß. *sem. anisi, piperis, zingiberis, cumini, pulegij, flor. rorismarini, baccar. iuniperi, galangæ, caryophyllor.* an. Drach. i. *euphrag.* Vnc. sem.

Pulueris entur omnia subtilissimè, & cum melle despumato F. Electuarium.

Vel ℞. *Euphrag.* Drach. v. *maioran. cinamomi*, ana Drach. ii. *sem. fœnicul. coriand. præpar.* ana Drach. iii. *anisi, carui, piperis longi, caryophyll. macis, nucis moschat. zingiber. galang.* an. Drach. i. *spicæ* Drac. sem. *sacchari albi* Vnc.ii. F. Puluis.

Vel hic Sal cibis admisceatur:

℞. *Fol. euphrag. maioran.* an. Vnc. sem. *sem. fœnic. carui*, an. Vnc.i. *piperis longi, nigri*, an. Scrup.i. *cinamomi* Drac.ß. *salis* Vnc.iß. F. Puluis,

Vel ℞. *Fol. rutæ, leuistici, flor. euphrag.* an. Vnc. sem. *rad. valerian. cinamomi, sem. fœnicul.* an. Drach. ii. *cubebar.* Drach. sem. Sacchari ad pondus omnium.

F. puluis.

Vel ℞. *Fol. rutæ, euphrag. saluiæ*, an. M. i. *baccar. iuniperi* Vnc. ii. *cassiæ ligneæ elect.* Vnc. sem. *ligni aloes* Drach.i. *sem. fœnicul.* Drach.ii. *sileris montani* Drach.i. *rutæ* Drach.ß.

Infundantur in vini Maluatici ℔.vi. macerentur diebus 14. postea destillentur. Exhibeatur manè cochl.i.

CAPVT XLV.

De Visus deprauatione.

NOn solum autem imminuitur vel aboletur, sed & deprauatur quandoque visus, & quidem variis modis. Primò enim fit visus hallucinatio, cum res vna gemina apparet; id quod ebriis sæpe accidit. Ita Forestus, *lib.* 11. *obseru.* 39. refert, militi cuidam apertis oculis ambobus, quicquid videbat, duplex apparuisse, sed sinistro aperto, & dextro clauso, rectè eum omnia vidisse; &, *in Scholio, ex Aggregatore*, refert historiam sacerdotis auari, q●, cùm haberet vnam candelam in manibus, credens esse duas propter auaritiā exstinxit vnam, existimans remanere aliam, & ita mansit in tenebris. Deinde cùm, quæ recta sunt, curua apparent. Tertiò cùm omnia inuersa apparent. Memorabile est hîc, quod Medico cuidam clarissimo Dresdæ accidit. Is cum forte scalam librum aliquem è forulis petiturus ascenderet, oculósque fortius sursum converteret, accidit, vt omnia ei postea inuersa apparerent, & homines in platea in capite ambulare viderentur. Adhibuit varia remedia, quæ tamen nihil profuerunt, durauitque hic affectus ferè quadrantem anni. Postea cum fortè iterum oculos sursum conuerteret, naturalis visio rediit, & omnia in recto situ vidit. Et ne quis, contra Christianam charitatem, caussam imprecandi habeat, vt mihi malè sit, si temerariè id factum tradiderim; ter malè nuntio, si infideliter mihi retulerit: nomen viri exprimo, & fuisse eum D. Georg. Leuschenerum, Sereniss. Elector. Saxon. Archiatrum, idque mihi ab iis relatum aio, qui eum familiariter nouerunt, & quidam adhuc Dresdæ in viuis sunt.

Cum vna res gemina apparet.

Quæ recta curua, omnia inuersa.

Pertinet ad visus deprauationem & ille affectus, cum res alio colore, quàm quò præditæ sunt, apparent: vel cum circa candelam accensam iris quasi apparet: vel cum splendor fulguris modo, aut flammæ magnæ, oculis obuersatur; quod vitium ex inflicta alapa interdum accidit, ita vt ignis scintilla quasi ex oculis exsilire videatur. Vt plurimum autem, si caussa externa desit, dormientes infestat hoc malum; vnde Latinis splendores oculorum nocturni, seu oculorum coruscationes, Græcis μαρμάρυγαι appellantur. Vel dum res perforatæ & fenestratæ qs. apparent.

Alieno colore prædita. Iris, splendores.

Præterea fit visus deprauatio, cum res, quæ non adsunt, oculis obuersari videntur; vt culices, muscæ, filamenta lanarum, telæ aranearum, catenulæ quasi, vel dum nubeculæ oculis obuersantur.

Cum res, quæ non adsunt, oculis obuersari videntur.

Accidit visus deprauatio etiam, cum res, quæ firmæ & stabiles sunt, moueri & circumagi videntur; quod in vertigine contingit.

Tandem ad visus deprauationem pertinet miranda illa historia, quam Schenckius, *lib.* 1. *obseru.* 320. recenset, de Rhinopte quodam, qui ex malè curato vulnere per patentes narium meatus species visibiles recipiebat, & proxima quæque obiecta dignoscebat: de quo etiam *in Institut. lib.* 2. *part.* 3. *sect.* 1. *cap.* 6. &, *ibid. sect.* 2. *cap.* 3. dictum. Describit quoque illam historiam Smetius, *miscellan. lib.* 10. *pag.* 531. &, *lib.* 5. *epist.* 13. vbi etiam rationem huius symptomatis reddit hoc modo: Cœcum, *inquit*, quendam vtroque oculo orbum, naso pro oculis vtentem vidi, cuius beneficio obiecta omnia discernebat. Is dextro oculo ante annos multos, cum puer esset, priuatus fuerat. Tandem iuuenis factus (rusticus erat) ex ceraso in palum dumi ligneum fastigiatum delapsus, vultum impegit, vt nassum vna cum oculo sinistro, gena, palpebra vtraque, & supercilio disrumperet adeo fœdè, vt Chirurgus oculi globum euulsum prorsus crederet, eúmque palo inhæsisse. Cicatrice tandem inducta post annum ab accepta plaga, dum in gramine apricatur, fortè lucem atque flosculorum candorem humi animaduertere occepit per nasi cauitatem. Et iam per quinque aut sex annos continuos visionem eo modo exercuit, vt, quicquid offeratur, naso oculato distinguat exactè, sed despectando: suspectando enim lucem ferre nequit. Medicorum igitur collegio, vt examinaretur, pridie Cal. Martij iussu Electoris exhibebatur, cum suo enim Chirurgo in ius vocato contendebat. Portētosæ itaque huius visionis modum, caussámque esse deprehendimus, quod, sicut palpebra superior abrupto musculo attolli ampliùs non poterat, sed conglutinata quoque cum adnata oculi tunica coaluerat, ita etiam auulso musculo, qui oculum versus angulum acutum retrahere solebat, pupilla in angulum nasi se prorsus abdiderat. Et quia ossilla nasi non fracta modo, sed & luxata quodammodo, concinnè restitui non potuerunt, accidit, vt nasus pressior, latiórque, sinistra præsertim parte, euaserit, adeóque eiusdem naris meatum patentiorem curatio reliquerit, per quem distorta latitánsque pupilla videndi munus obibat, & res quaslibet naso obuias internoscebat.

Rhinoptes.

[¶ Mira est historia de Rhinopte illo, qui per nares vidit, quam modò recensui, sed magis mira (nisi enim omnes circunstantiæ adderentur, ipse eam pro fabula haberem) quam recenset idem Henr. ab Heer, *obseru. eâd.* in hunc modum: Duo fratres nobiles inimicum, cuius vitæ insidiabantur, quia sorori vim vel fecerat, vel fecisse iactauerat, in campo, quò illum ad perdicum capturam pellexerant, arbori alligant, eique alterum oculorum cultro sectum omnino eruunt, alterum digitis expressum ad extremitatem nasi pendulum relinquunt, cæcum à bestiis noctu necandum reliquisse rati. Ille verò, sat commodè visu vsus, vinculis se expediuit, atque ante noctem in Chirurgi domum venit, qui oculum cauitati suæ repositum obligauit, sanúmque hominem, probéque videntem dimisit. Affirmauit ille Henrico ab Heer, se cum pendulo oculo ambulantem viam quidem probè vidisse, sed cum agitatione vel fluctuatione quadam, qualem in superficie fluminum ventis agitatorum obseruamus. Id quod ab oculo & neruo optico motante se, inquietásque visibilium species recipiente, prouenisse putat Henr. ab Heer; qui porrò affirmat, se legentem scribentémque vidisse; & hominem quarto pòst anno, vtriusque familiæ rebus assiduâ lite ferè attritis, ab altero fratrum sclopeto occisum fuisse.

Mira historia de quodā, qui oculo ex orbita sua eruto, & in faciem pendulo vidit.

Quod si ita accidit, necesse est, vt omnia in oculo salua manserint, & oculus nihil præter naturam, nisi mutationem loci, passus sit, quod tamen quomodo sine detrimento musculorum oculi fieri potuerit, mirum.

Ratio rei.

Addit idem adhuc aliam historiam de Viro, qui 64. annum agens affirmauerit, sibi puero ictu tegulæ excussum oculum vltra dimidium nasi pependisse, sed eo reposito nihil in visu læsionis sensisse.]

Alia.

Caussæ.

Primò geminatæ visionis, cum res vna duplex apparet, caussa est, quod vnius obiecti species duobus temporibus recipitur, seu in vno oculo prius, quam in altero, recipitur, & ita duobus temporibus recepta duplex apparet; seu omnino cum duæ species rei visibilis binis oculis receptæ non in vno loco coëunt, sed distinctæ offeruntur.

Qua de caussa autem hoc fiat, autores inter se non consentiunt. Nonnulli in neruis opticis caussam quærunt. Neruorum enim opticorum coniunctionem facere statuunt, vt res vna, etiamsi duobus oculis videatur, non duplex, sed vna videatur, abs qua si esset, singulas res duplices apparituras putant. Et quidem Antiqui quidam putarunt, neruos opticos sese medios per χιασμὸν secare, & aduerso oppositi lateris oculo vtrinque inseri, dextrū sinistro oculo, sinistrū dextro.

Geminatæ visionis caussa.

Verum aliter sese rem habere, Anatomia docet, quâ constat, dextrum neruum dextro oculo, sinistrum sinistro implantari; etsi in medio vniantur. Cuius coniunctionis quænam caussa sit, alii aliter senserunt, vt apud Galenum, 10. *de vsu partium* &, *lib. de oculis*, *cap.* 4. videre est, Galenus præcipuam huius rei caussam esse putat, ne res vna duobus oculis aspecta gemina appareat. Verùm vix hæc præcipua huius rei caussa est. Potior illa ratio, quam Galenus tanquam secundariam affert, vt scilicet spiritus, qui à cerebro ad oculum vtrinque mittitur, vno oculo clauso, aut alia occasione requirente, ad vnum oculum totus transmittatur. Idque ex eo patet, quod obseruatum est, quosdam neruos in toto ductu separatos, & nullibi coniunctos habuisse, qui tamen eodem modo, vt alii, res omnes simplices, non duplices, viderunt. Cuius rei historiam habet Vesalius, *lib.* 4. *de fabr. corp. hum. in cap.* 4. Deinde etsi in vno oculo nerui optici coniungantur; tamen paulò post iterum separantur, & separati oculis & cerebro inseruntur. Præterea etsi duo sint nerui ἀκουστικοὶ: tamen sonus non duplex, sed simplex auditur. Itaque non in neruis opticis caussa geminata visionis quærenda est; sed in axium conorum oculorum humores transeuntium in cauæ retinæ superficie constitutione; quæ si sit vniformis, & in eodem, vel sanè parallelo, plano fit, vt retinæ tunicæ amborum oculorum similiter & æqualiter pingantur ab imaginibus, speciésque vnius planè figuræ & magnitudinis in eodem & simili planè loco existentes vnam rem & obiectum notent. Si verò oculi ita distrahantur, vt nec eadem plana obseruentur, nec parallela, sed alter vel sursum, vel deorsum feratur, vel ad dextrum, vel ad sinistrum latus moueatur, gemina statim fit visio: quia tum retiformes tunicæ à speciebus dissimiliter & inæqualiter pinguntur, ita vt imago in sinistra oculi tunica retiformi ad dextram vel sinistram superiorem vel inferiorem, & inter mediam aliquam plagam declinet; in dextra autem oculi alium locum obtineat. Huius rei documentum est, quòd, si quis digito oculum vnum sursum vel deorsum trudat, vt cum altero æqualem situm non habeat, res omnes geminæ apparent. De quo Lucretius:

Aut si fortè oculo manus vni subdita subter
Pressit eum, quodam sensu fit, vt videantur
Omnia, quæ tuimur, fieri tum bina tuendo,
Bina lucernarum florentia lumina flammis,
Binaque per totas ædes geminata supellex,
Et duplices hominum facies, & corpora bina.

Quod confirmat etiam historia, quam recitat Iohan. Langius, *libr.* 1. *Epist.* 7. de quodam, qui in cultellum cadens oculum ab inferiore palpebra ad supercilium vsque ad medium dissecuit, cui vulnere sanato omnia gemina apparebant, quia pupilla oculi ad palpebram inferiorem agglutinati depressior altera stabat, sed tandem oculus frequenti motu ab inferiore relaxatus palpebra à geminati visus fallacia liberabatur.

Interdum & ebriis ac furiosis euenit, vt res duplices videant de quo Virgilius 4. *Æneidos:*

Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus,
Et solem geminum, duplices se ostendere Thebas.

Qua de caussa verò ebriis & furiosis tale quid eueniat, non ita planum est. A vaporibus equidem, qui spiritibus animalibus permiscentur, hoc fieri, certum. Sed quomodo vapores illi faciant, vt res eadem gemina videatur, obscurum. Nobis probabile videtur, id facere, quatenus musculos mouentes afficiunt. Hi enim à vaporibus irrigati, & à spiritibus animalibus vaporibus turbatis inæqualiter affecti, suo officio non satisfaciunt, oculósque firmiter ad obiecta dirigere, & in illis conseruare nequeunt; sicut videmus horum nec manus nec pedes suo officio fungi. Non enim omnes ebrii, licet caput habeant vaporibus refertissimum, duplicia obiecta vident; sed illi solùm, qui eum ebrietatis gradum consecuti sunt, vt facultas loco motiua sit labefactata, musculique in actione sua deficiant. Licet verò illa distorsio oculorum ad sensum non ita manifestè appareat: (aliquando tamen deprehendi, & ex oculis ebriis cognosci possunt) tamen leuissima etiam, & sensu non perceptibilis declinatio à plano caussa esse potest, vt imagines in diuersis retinæ punctis appareant.

Res inuersæ cur appareant.

Quod verò Medico illi res omnes inuersæ apparuerunt, proculdubio ex crystallini situ mutato accidit, ob quem species inibi refractæ oppositam plagam in tunica retiformi occupauerunt.

Alieno colore tinctæ.

Alieno colore res apparet, cum vel cornea tunica, vel humor aqueus alieno colore infectus est; quem dum transit, species visibiles eundem colorem suscipiunt.

Iridis circa oculũ caussa.

Iris illa, quæ nonnunquam circa candelas conspicitur, non est circa candelas, sed in oculo; quippe quæ non omnibus apparet, sed iis saltem, qui oculos habent debiliores, & ophthalmiâ laborant. Præterea accedendo imminuitur, & recedendo fit maior; cum tamen contrarium fieri deberet, si esset circa candelam. Est quidem, qui hanc meam sententiam reprehendit, sed parùm æquè. Neque enim vnquam negaui, quod cuiuis notum, & quod experientia testatur, aliquando circa lucernam iridem apparere; verum non oculi vitio, vtpote quæ ab iis etiam, qui oculos sanos habent, percipitur. Sed de hac iride quæstio non est, sed illa, quæ non omnibus, sed iis saltem, qui oculorum vitiosam constitutionem habent, apparet. Et talem iridem dari experientia testatur. Ponatur enim lucerna in loco minimè vaporoso, sed aëre puro; tum ii, qui sunt oculis sanis, nullam iridem deprehendent, sed ii solùm, qui ophthalmici sunt, vel aliam oculi vitiosam constitutionem habent: quod certissimum argumentum est, iridem tum non in aëre, sed in oculis lippientibus & ophthalmicis hærere. Accidit autem hæc Iris, quia radii lucernæ transeuntes humorem aqueum, qui non est purus, sed ob fluxionem quasi roscidus, & guttulis multis conspersus, sese refringendo colores generant, qui omnes ad refractionem loca percurrentes circulum circa candelam rotundum efficere videntur; quia rotunda est pupilla.

Et reliqua etiam simulachra, quæ visioni offeruntur, ab humoris aquei vitio proueniunt, quando is vaporibus vel humoribus inquinatus est.

Platerus equidem vapores hosce ad oculos posse penetrare negat, & neque per venas & arterias, neque per neruos opticos in ipsum oculum peruenire posse putat, quia venæ & arteriæ saltem per annatam oculi tunicam discurrant, & nullibi neque in corneam oculi tunicam, neque in oculi interiora perueniat; per neruos etiam spiritu animali plenos vapores turbidi deferri minimè queant.

Verum enim verò, etsi venæ & arteriæ sensibiliter saltem ad annatam oculi tunicam perueniant: tamen cum & reliquæ omnes oculi partes nutriantur, necesse est, vt ex vasis illis nutrimentum suum hauriant, etiamsi sanguis non rubeus, sed immutatus ad eas perueniat. Per venas itaque, per quas nutrimenta ad singulas oculi partes proueniunt, & per arterias, è quibus spiritum vitalem accipiunt, vapores etiam illi penetrare possunt, & in corpore viuente omnia sunt ξύῤῥοα καὶ ξύμπνοα; ac suffusiones, quæ ex vitiosis humoribus in aqueo humore cumulatis generantur, testantur, tum humores, tum vapores alienos, ad interiora oculi penetrare posse.

Splendoris oculis obuersantis caussa.

Splendores & lumen, quod interdum oculis obuersari videtur, quod attinet, contingit hoc ante suffusiones, & accidere putatur ex reflexu spirituum animalium. Spiritus enim animales lucidi sunt, quod Galenus, *lib.* 1. *de causs. sympt. c.* 6. & 7. *de decret. Hippocratis & Platonis*, exemplo quorundam animalium probat, quibus

quibus lucidi splendidique noctu sunt oculi.

Verum non omnibus in tenebris oculi lucent, qui tamen perfectè vident;& splendor ille in tenebris non est à spiritibus,sed à luce iridi in oculo implantata. Spiritus verò optici etsi puri & sinceri sunt: tamen actu lucidi non sunt;& si actu lucidi essent,visionem impedirent. Ideoque fit iste splendor, quando spiritus in humore aqueo crasso reddito & opaco repercutiuntur, & non tantùm crystallino & vitreo, sed & retinæ tunicæ offeruntur. Forsan tamen & illa lux, quæ in vuea est,tum concurrere potest.

Cum ergo humor aqueus supra crystallinum condensari incipit,spiritus animales repercutiuntur,& reflexi crystallino & vitreo offeruntur;vnde æger splendorem se videre existimat. Quæ ipsa etiam caussa est, cur obcæcati ex suffusione splendorem ac lumen sese videre interdum existiment. Ideóque plerumque splendores ejusmodi futuræ cæcitatis,aut aliorum grauium capitis affectuum indicia sunt; vt exemplis docet Marcellus Donatus, *de histor.med.mirabil.lib.2.cap.9.* Refert enim,fœminam quandam, cum triennium pupillæ dilatatione laborasset, & ferè excæcata esset, subitò splendorem instar radiorum Solarium sibi offerri putasse:& aliam quandam, quæ dolore capitis intensissimo vexabatur, & pro ejus curatione venam sibi aperiri curabat, quendam in media capitis parte internà crepitum,ac si vesica dirumperetur, persensisse, ex quo in leuem lipothymiam incidit, ac post non multos dies globulum igneum sibi videri visa est, qui postea in maximam flammam excreuit,ac deinceps morbis melancholicis & epilepticis symptomatibus vexata est.Ita Galenus, *lib.7.de placit.Hippocratis & Platonis, cap.* 4. de obstructione neruorum verba faciens, scribit:*Noui ego quendam, qui,cùm eodem malo affectus esset, narrabat nobis, se, priusquam in eam calamitatem incidisset, in somnis patefactis repentè palpebris magnam ante oculos lucem solitum videre.* Et Hippocrates, *5.Epidem.Phœnicis affectio ex oculo dextro talis quadam erat; plerumque veluti fulgor elucere putabat. Cum autem non diu ipsum continuisset dolor,ad tempus dextrum instabat; & per totum caput & collum intumescebat,& lib.7.Epidem.*in historia Mnesianacti refert:*Deambulanti ipsi in foro splendores præ oculis obuersabantur, & Solem non valde videbat. Cum autem parum discessisset, extra sensum erat,& collum conuulsum est.*

Res perforatæ cur appareant. Interdum res perforatæ & quasi fenestratæ apparent. Quò pertinet historia illius fœminæ, quam recenset Marcellus Donatus, *de histor.med.libr.2.cap.9.* cui cum globulus igneus ob oculos versaretur, & melancholicis ac epilepticis symptomatibus vexaretur, sinistro tantum oculo videbat, verùm non nisi dimidiata, & quasi in medium dissecta objecta. Hujus symptomatis caussam Galenus, 1 *de sympt.caus.cap.2.* his verbis reddit: *Si in pupillæ centro exigua consistat suffusio, partibus,quæ in circuitu sunt,puris manentibus omnia iis, qui ita laborant, veluti fenestras habere videntur. Nam quod in medio non videtur, excisum putatur.* Et omnino negandum non est, ob corpus opacum in oculo interjectum aliquid de objecti magnitudine & figura deperire;sed quod opacum illud non in aqueo,vbi est locus suffusionis,consistat,vel ex eo patet,quod ij, quorum pupilla albo corpore ex parte obducta est, nihilominus objecta integra, & propria figura vident. Ideóque credibilius,& fundamentis opticis magis consentaneum est,corpus opacum, vt res perforatæ & fenestratæ appareant,consistere inter retinam & pupillam.

Imaginum & phantasmatum oculis obuersantium caussa. Res autem,quæ oculis obuersari videntur, & Galeno,*lib.1.de symptom.causs.cap.2.& 2.de loc.affect.* εἴδωλα & phantasmata nominantur,quod attinet,sunt ferè duorum generum. Vel enim fixæ & immotæ sunt; id quod accidit in suffusionibus,aut vbi macula quædam in cornea est:vel variè moueri videntur, variósque colores referunt;quod accidit ob humores & vapores humori aqueo permistos.Atque hi vel à cerebro communicantur, quando illud succis abundat, aut crassis pituitosis, quod plerumque accidit, vnde vapores ejusmodi ad oculos mittuntur; aut biliosis adustis, vt in phreneticis,teste Galeno,*4.de loc.affect.cap.2.*vel à venis & arteriis totius corporis; id quod in febrium ardentium vigore accidit,fumis adustis per venas & arterias simul cum sanguine & spiritibus sursum elatis, & instante quoque crisi per hæmorrhagiam narium:vel à ventriculo, è quo vapores sursum ad oculos feruntur, siue ex cruditate,præsertim nidorosâ, siue ex humoris biliosi in ventriculum confluxu:vel ab vtero,aliarumque partium inferiorum effumante ibidem humorum illuuie:vel à pulmone, vt in peripneumonia, teste Galeno,*1.aphor.23.*

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica quod attinet, ea proponere opus non est;cum ex relatione ægri cognosci possit, qualem visus deprauationem patiatur. Ex qua verò caussa visus deprauatio ortum habeat, ex iis, quæ hactenus diximus,patet.

Imagines in specie quod attinet,ex materia humori aqueo permista varia oriuntur symptomata. Nam primò variæ apparent, quarum aliæ muscas, aliæ catenulas,vel capillos,vel puncta nigra referunt;aliæ sunt nigræ,aliæ citrinæ,catenulæ quidem,quia impuritates illas aquei humoris sibi non continuè cohærentes, sed contiguè,radij à perpendicularibus remotiores,& obliquè incidentes,ac sic debiliores, transmeare non possunt. Vnde loco punctorum lucidorum,quæ effingenda erãt in retiformi tunica,imagines obscuræ apparẽt.

Lucida etiam remotiora,vt Luna,candelæ,multiplicia videntur, quia debiles radios ad oculum spargunt, qui ob aquei diaphani inæqualitatem inæqualiter, & quasi interruptè refringuntur; vnde vel imago multiplex, vel ampla confusa propter distractionem radiorum,qui in vertice coni coire debebant.

Res longinquæ videntur indistinctè,quia debiles radios spargunt,& propterea ob medij inæqualem pelluciditatem informibus refractionibus magis obnoxios, vnde non nisi imago confusa efformari potest:vel quia objecta longè dissita in humoribus crassioribus magis refringuntur, quàm par erat;vnde conus breuior, qui vix attingit retiformem.

Prognostica.

Quid quoque de euentu cuiusque visus deprauationis sperandum sit,ex iisdẽ similiter manifestum est.

Imagines quod attinet, non solùm fit visus deprauatio,sed & debilitatio,vt res obscurè, & præcipuè remotæ videantur; tandémque affectio hæc in suffusionem degenerat, atque nunc citiùs, nunc tardiùs, nunc planè non. Humores imagines has exhibentes citius suffusionem pariunt,tardiùs verò,vel non,vapores; & noui,qui annis viginti imo triginta tales imagines ante oculos obuersantes habuerunt, & tamen suffusionem non passi, nec cœci facti sunt, etsi remotiora & minora objecta distinctè videre non potuerunt. Auicennas tria signa tradit,quibus discerni possit,quando imagines in suffusiones abituræ sint,quando non. Primò si per sex menses durauerunt eæ imagines, nec visus offensus sit,nec oculus conturbatus, metus suffusionis non est: cùm, si materia in suffusionem abitura sit, id hoc temporis spatio præstet. Secundum est, si imagines nõ sint constantes, sed modò abeant, modò redeant,& visio tamen integra maneat. Tertium signũ est,si imagines sint ex crassis vaporibus, & diu perdurẽt,neq; tamẽ visũ aut oculũ offendant. Quibus quartũ addi potest,quòd scilicet quò imagines sunt crassiores & opaciores,eò maior suffusionis metus est:si verò sint subtiliores,& minùs opacæ,quales sunt quæ capillos & catenulas referũt,eò minus metuẽda est suffusio.

Curatio

Curatio quoque pro varietate caussarum varia est, quæ etiam ex iis, quæ hactenus de morbis oculorum dicta sunt, patet.

QVÆSTIO.

Cur Vapores & Humores intra oculum videantur.

Verum hic non sine caussa quæritur, quî fiat, quod, vt Aristoteles, *2. de anim. text.* 106. docet, cum sensibilia supra sensum posita non videantur, vapores & humores intra oculum existentes videantur; appellátque Mercurialis hanc controuersiam grauissimam, difficilem, magnam, & quæ diu torserit multos Medicos. Et reuera multi Medici in ea soluenda valde se torserunt. Verùm enim verò sequens sententia vero maximè similis est. Medium visionis est perspicuum. Verum illud duplex, externum, aër, aqua, & alia corpora translucida; & internum, tunica cornea, & humor aqueus, quæ eâ ipsâ de causâ perspicua, & coloris expertia esse debent. A qua naturali constitutione si recedat, & vel cornea maculam aliquam acquirat, vel humor aut vapor in humore aqueo colligatur; id, quod medium esse debebat, ea quidem parte, qua à naturali constitutione desciscit, & coloratum euadit, medium esse desinit, & objecti rationem suscipit, & ipsum etiam coloratum, & non amplius perspicuum visui offertur. Quod autem res extra oculos imposita non videtur, corpuscula autem illa intra oculum hærentia videntur, caussa diuersitatis hæc est. Res coloratæ non videntur sine lumine, ac lumen actus quasi colorum est, & res visibiles lumine non illustratæ non videntur. Ideóque si res aliqua oculis imponatur, non illustratur ab externo lumine, neque color ejus in actum deduci, & visibilis actu fieri potest. Contrà verò corpuscula in humore aqueo hærentia etsi intra oculum sint, tamen à luce externâ, modò pupilla pateat, satis illustrari possunt; quo si careant, nec ipsa videntur. Cujus rei documentum est, quòd si quis oculos claudat, vel manum oculis imponat, corpuscula talia non videt.

Nonnullis equidem hæc sententia non probatur, & meliorem substituere conantur, sed hypothesi tali præsupposita, quæ an admitti possit, dubito. Nimirum, contra mentem Aristotelis & aliorum Philosophorum, sensibile etiam positum supra sensorium mouere sensum, seu coloratum supra oculum positum videri, & propterea medio ad visionem non opus esse, ajunt, seu rei visibilis illuminationem. Equidem concedo, res oculis propius admotas videri, etsi non distinctè, ideò quia objecta nimis propinqua gignunt conum oblongum in oculo, cuius vertex non figitur in tunica retiformi, sed illam transgreditur, vnde fit visio confusissima, quia retiformis tunica punctum concursus radiorum visibilium conum constituentium non recipit, sed conum secat, & sic confusos & indigestos radios recipit.

Si tamen res oculo imposita videri debet, licet confusè, necesse est, vt à lateribus lumen affluat, quod objectum illuminet; si verò ita obiectum oculis imponatur, vt nullo lumine illustrari possit, nihil omnino videbitur, sed meræ tenebræ oculo obuersabuntur. Ideóque cùm maneat hoc certum, ad visionem necessarium esse, vt objectum illuminetur, etiam procul dubio corpuscula illa in aqueo humore lumine, si videri debent, vt illustrentur, opus habent. Quod si quis à lumine externo fieri non admittat, quòd corpusculorum istorum superficies externa saltem hoc modo illuminari possit; quæ verò introrsum spectant, non illuminentur: forsan à luce illa interna, licet exigua, vueæ tunicæ inhærente illuminari possunt, aut, cum corpuscula illa opaca & nigra sint, colórque niger priuationis locum & proportionem habere videatur, vt docet Scaliger, *exerc.* 325. *s.* 9. lumen requirere non videntur. Interim phantasia ex his corporibus varia phantasmata format, & putat, modò muscas, modò culices, modò alia oculis obuersari. Ideóque talia corpuscula opaca potiùs sentiuntur per species alienas externorum visibilium, quæ dum ab oculo recipiuntur, secundum naturam, id est, magnitudinem, figuram, & numerum corporis opaci in oculo hærentis modificantur.

Verùm hisce hanc de læsa visione doctrinam concludo, quam maximis difficultatibus inuolutam esse fateor; cùm nec antiquis Optica principia plerúmque parùm attendentibus omnia non satis enodata, nec etiam à Recentioribus diuersa sæpe principia secutis omnia satis discussa. Infinitus sapientiæ diuinæ Thesaurus in vna oculi fabrica latet, quam admirari facilius est, quàm inuestigare & explicare.

CAPVT XLVI.

De Excretorum ab Oculis vitiis.

CVm autem, vt commoda fiat visio, oculus etiam motum obtineat: in læso oculi motu symptomata accidere possunt, Conuulsio & Paralysis. Verùm de iis jam supra dictum. Restant tandem symptomata, quæ in Excretis ab oculis accidunt. Secundum naturam quidem in animi affectibus lacrymæ ex oculis effluere solent: verùm præter naturam & alia ex oculis interdum excernuntur, vt λήμη, humores lachrymarum instar, quorum fluxus Epiphora nominatur, lachrymæ sanguineæ. Quandoque etiam vermes ex oculis erupisse obseruatum est; de quibus jam ordine dicemus.

De Lemis seu Oculorum sordibus.

Interdum copiosæ sordes, præsertim nocturno tempore, ex oculis excernuntur, quæ palpebris adhærent, easque quasi conglutinant; quod vitium Græcis λήμη seu lema, appellatur. *Oculorum sordes.* Originem habet hoc malum ex humorum ad oculos, præcipuè palpebras, confluxu, sed qui jam coctionem suscipiunt & incrassantur. Et familiare hoc ophthalmiæ malum est, ideóque eandem generationem & curationem habet, quam ophthalmia. Corpus nimirum euacuandum, affluxus humorum ab oculis auertendus, sordésque ipsæ abstergendæ sunt, & topica conuenientia oculis applicanda.

Vt ℞. *Flor. sambuci, verbasci, verbenæ, euphragiæ,* an. M. j.

Fiat Sacculus, qui aqua rosarum madidus oculis imponatur.

Vel ℞. *Euphrag. rutæ, pentaphylli, verbenæ, chelidoniæ*, an. M. ii. *flor. fabar.* M. iii.

Affunde aquæ verbasci q. s. destillentur. Aqua manè & vesperi oculis instilletur.

De Epiphora.

Quanquam ἐπιφορᾶς vocabulum in genere humoris in quamcunque partem influentis impetum significet, quo sensu Epiphoras vteri & ventris dixit Plinius: tamen de oculorum potissimum fluxione vox hæc à Medicis vsurpatur; & Græcis vel Epiphora, vel, cum adjectione, ἐπιφορὰ ῥευμάτων nominatur, qui vulgo affluxus lachrymalis, & oculi destillatio, Celso pituitæ cursus, Plinio Illachrymationes, Auicennæ lachrymæ. *Epiphora.* Intelliguntur autem lachrymæ non illæ naturales, quæ mœstitiam atque iram quoque comitantur, in pueris inprimis & mulieribus, de quibus videatur Iul. Casserius Placentinus, *tractat. de lachrymis*, sed inuoluntariæ, quæ non ab animi affectu aliquo, sed à caussa morbifica proficiscuntur.

Est

Epiphora quid. Est igitur Epiphora tenuis humoris impetus lachrymarum specie præter naturam in oculos factus; & humoris quidem aliàs frigidi aquosi, aliàs calidi, acris, & salsi, è cerebro in annatam, & ad angulos potissimùm, delati. Comitatur hanc affectionem nonnunquam sola molestia ex perpetua illa destillatione, aliquando dolor, morsus, ardor, rubor ex materię acrimonia, interdum & visus hebetudo, præcipuè cum origo mali est ab internis oculi partibus; aliquando denique vlcusculum ex palpebrarum asperitate & duritie, aut ex carunculæ in angulo lachrymali corrosione.

Suntque inuoluntariæ istæ lachrymæ aliæ natiuæ, ex imbecillitate à parentibus contractæ, siquidem malum hoc quoque hæreditarium est; aliæ aduentitiæ. Et hæc species vel caussas externas, item morbos nonnullos, vt febres acutas, lethargum, & extremam virium imbecillitatem in morituris, vel caussas internas sequitur, imbecillitatem scilicet retentricis & alteratricis cerebri.

Fluxionis illius ad oculum origo est vel, quod sæpissime accidit, à syncipite & summo vertice inter cutem & cranium, vnde materia per pericranium in angulos & annatam destillat; vel à toto, aut parte aliqua corporis, quando materia serosa, quæ vehiculum est sanguinis, cum sanguine ad extremitates venularum oculi penetrauit, vbi ob partium imbecillitatem foras effluit.

Caussa. Caussa itaque proxima Epiphoræ est humor excrementitius, tenuis ac serosus, præter naturam ad angulos oculorum fluens, qui, vt diximus, aliàs frigidus & aquosus est sine dolore, ardore, rubore; aliàs calidus, acris, vel salsus, cum dolore aut rubore molestus, vnde palpebrarum exulceratio sequi solet.

Remotæ caussæ sunt partis affectæ, quæ oculus est, imbecillitas, robúrque mittentium. Imbecillitas illa vel ab intemperie oculi est frigida & humida; vel à mala compositione, si oculi substantia sit rarior; vel à morbo in numero, si caro lachrymalis sit absumpta, quæ veluti operculum glandulosum addita est angulo majori, vt serosam è venis capitis fluxionem objectu suo detinet ad nares, in quas & sanies interdum per communem oculorum ad nares meatum ex fistulis lachrymalibus exprimitur. Secundò serosi excrementi copia, siue in toto, siue in cerebro; & quidem vel geniti in cerebro ob vitiosam nutrimenti transmutationem, vel aliunde per vasa eò transmissi. Defertur à cerebro ad oculos, quia cerebrum aut non detinet illud, vel expellit, irritatum illius copia aut qualitate; sicuti in catarrho etiam fieri consueuit.

Differentiæ.

Differentia Epiphoræ est, quod in alia materia serosa simplex & sincera est; in alia cum pituitâ & exigua bile mixta. Præterea materia in alia epiphora per vasa extra cranium affluit; in alia per vasa intra cranium. In alia item anguli oculi affliguntur; in alia etiam tunica annata, vel totus oculus.

Quod denique alia Epiphora à caussis externis ortum habeat, alia ab internis, ex præcedentibus notum est.

Signa Diagnostica.

Signa Epiphoræ per se manifesta sunt. Et cum à caussis fit externis, æger de his docebit. Defectus quoque carunculæ lachrymalis intuentium oculis patet, siue illa ablata sit corrosione, siue incisione.

Quoad caussas internas, si punctio, rosio, ardor, & rubor affuerit, acrimoniæ aut salsedinis cujusdam particeps est materia. Per venas denique externas, quæ à pericranio sunt, materia affluit, si partes circa frontem & tempora tument, & dolent, & caput quasi reuinctum videtur. Per internas intra cranium, quando interni dolores sentiuntur, & sternutationes frequentes accidunt.

Prognostica.

1. Infantes, qui lachrymantes habent oculos ex superflua cerebri humiditate, ij progressu ætatis solâ bonâ diætâ sanantur; nisi malum ipsis sit natiuum. Antiqua verò epiphora, & quæ senibus accidit, difficulter curatur. Imò frequenter in fistulam lachrymalem degenerat.

2. Lachrymæ propter ablatam incisione aut erosione carunculam in angulo prouenientes ferè sunt incurabiles, teste Auicenna; cum frenum quasi illarum sit sublatum. Quæ tamen à corrosione facta est, curatu est facilior. A corrosione enim potius pars carnosa absumitur, quàm spermatica & neruosa; vnde regenerari potest: ab incisione verò tam carnosa, quàm spermatica, quæ regenerari non potest, absumitur; vt etiam supra dictum.

3. Lachrymæ à vasis intra cranium deriuatæ difficilius etiam curantur.

4. Qui in febribus, aut aliis morbis voluntariè illachrymant, absurdum non est. Qui verò citra & præter voluntatem, absurdius, teste Hippocrate, *in* 4. *aphor.* 52. quoniam summa retentricis cerebri indicatur imbecillitas.

5. Quibus in febribus acutis atque adeò ardentibus inuoluntariè erumpunt lachrymæ, his (siquidem reliqua non sunt exitialia) sanguinis è naribus effluxio exspectari potest. Qui verò malè habent, iis mortem significat, 1. *epidem.* 2. *aphor.* 80.

Indicationes.

Indicatio curatiua est, fluxionis caussam abscindere, siue illa consistat in cerebro, siue aliunde eò, & in oculos immittatur; deinde quòd influxit discutere; ac denique partem affectam, ipsúmque caput roborare.

Curatio.

Si fluxio augeatur, & dolor accedat, Galenus venam secat, 4. *de compos. medic. sec. loc. cap.* 8. vt inflammatio prohibeatur. Inprimis autem in curatione attendendum est, vtrum origo mali sit à toto, an à capite primùm enim si sit à toto, atque humor ipse calidus sit & acris, ille conuenienter expurgetur, & à capite reuellatur, ac ab oculis deriuetur modis supra propositis. Postea caput roboretur cephalicis cerebrum exsiccantibus. Applicentur etiam topica adstringentia, ne venæ laxiores materiam recipiant, cujusmodi sunt rosæ, myrtilli, succus plantaginis, balaustia, hypocistis, acacia, thus, mastix, bolus Armenus, sanguis draconis, quæ cum albumine oui excepta addito pauco aceto fronti & temporibus accommodantur.

Vt ℞. *Acaciæ, sanguinis draconis*, an. Vnc. sem. *boli Armeni præpar.* Drach. iii. *mastich.* Drach. iii. *album. oui* num. i. *aq. plantag.* q. s.

Misc. & linteo inductum fronti temporibúsque admoueatur, &, quoties exsiccatum fuerit, renouetur.

Vel ℞. *Puluer. thuris* Drach. iii. *tacamahacæ* Drach. i. sem. *lapidis hæmatitæ* Drach. ii. *balaustior. flor. rosar.* an. Drach. i. sem. *album. oui* num. i. *aq. rosar.* q. s.

Vel ℞. *Mastich.* Drach. ii. *gummi animæ, tacamah.* an. Drach. i. sem. *juniper.* Drach. i.

Cum pauca terebinthina & cera fiat s. a. Ceratum.

Quando materia ruit per vasa interna, nonnulli cauterium post aures commendant. Vtilia quoque sunt vesicatoria. Ipsi quoque oculo conuenit pannus lineus albumine oui vel aquâ rosarum irrigatus.

In

In frigido humore post ejus præparationem & euacuationem prodest lana infusa in vino adstringente, & juxta oculos apposita.

Aut ℞. *Gallarum immaturarum, nucum cupressi, sanguin. dracon.* an. Drach. i. *croci* Scrup. i.

Excepta sufficiente quantitate tragacanth. panno lineo proximè super oculos applicentur. Ad oculos ipsos probatur tutia infusa in decocto meliloti, vel in vino crasso; deinde in aqua majoranæ, fœniculi, & euphragiæ, addita myrrha, croco, & aliis. Inprimis commendatur aqua virgæ aureæ, in qua thus ignitum sit extinctum.

Aut ℞. *Thuris, mastiches*, an. Scrup. i. *myrrhæ, aloës siccæ*, an. Drach. sem. *tutiæ prepar.* Drach. i. *sarcocollæ nutritæ* Drach. sem.

Subtilissimè trita excipiantur oui albumine, aut succo cydoniorum. Tempore vsus dissoluantur cum aqua fœniculi aut euphragiæ, & mane atque vesperi aliquid in oculum instilletur.

Ac summatim in quacunque epiphora, tam calida, quàm frigida, conueniunt adstringentia, præsertim in principio: postea siccantia, quæ materiam absumunt, sed citra morsum; &, vbi materia calida atque acris est, etiam refrigerantia.

Si malum à capite ortum habeat, cerebro imbecillo vel generante in se materiam, vel à toto suscipiente, primò, quod genitum est, auferatur euacuando per nares & palatum, deinde prohibeatur, ne quid amplius gignatur, corrigendo capitis intemperiem, legitimámque diætam præcipiendo. Tandem oculus roboretur leniter adstringentibus, de quibus hactenus dictum est.

Lachrymæ Sanguineæ.

Lachrymæ Sanguineæ. Præter naturam etiam est, si sanguis lachrymarum instar ex oculis excernatur; id quod fœminis quibusdam accidit, quibus menses subsistentes per oculorum angulos effluxerunt: cujus rei historias aliquot ex Brassauola, Dodonæo, Mercato, Salomone Alberto, collegit Schenckius, *libr.* 4. *obseruat.* 257.

Curantur tales venæ in talo sectione, & aliis menses promouentibus remediis adhibitis.

Fit etiam aliquando sanguinis ab oculis eruptio, vt Aëtius *tetrabibl.* 2. *serm.* 3. *cap.* 63. docet, pueris ob assiduos ejulatus, apertis circa palpebras vasis. Qui curandi sunt poscæ frigidæ, aut aquæ frigidæ perfusione, tum super angulos, tum super caput factâ, infundendo etiam albumen oui per se, & cum aliquo collyrio ad tenues fluxiones conueniente. Vtendum etiam internarum partium deligatione, & cibo crassefaciente.

Rarius est, quod Forestus, *lib.* 11. *obseru.* 13. annotauit, de fœmina quadam octuagenaria, cui per tres ferè septimanas sanguis ex oculis lachrymarum instar copiosè emanauit. Quæ cum icterica esset, proculdubio à bile vasa eò loci aperta fuerunt: quæ quomodo curata sit, videatur apud Forestum, *loco allegato*. Sicut & illud rarum, quod puella vndecimestris lachrymas sanguineas fudit; vt refert Philipp. Hechstetterus, *obseru. Med. dec.* 1. *cas.* 1.

Obseruatio Zacuti Lusitani. ¶ [Zacutus Lusitanus *de Prax. Medic. admirand. lib.* 1. *obseru.* 50. refert, iuuenem quendam singulis mensibus vertigine graui corripi solitum fuisse, & quasi fulmine ictum clausis oculis in lecto pronum iacuisse, fatuum, torpidum, & veluti stupidum. Huic tandem post validam corporis rotationem, sensim sanguinem merum per oculorum angulos, riuuli instar, emanâsse, quatuor aut quinque vnc. quantitate, placidè, sine dolore, pruritu, ardore, aut oculorum rubedine vlla; post cuius excretionem, sedatâ in totum vertigine, & lenitis symptomatibus, quæ bidui spatio aliàs durabant, eum rectè vixisse. Medici quidam laborârunt, vt sanguinis hunc cursum ad superiora impedirent, adhibitis venæ sectione, alterantibus, euacuatione biliosi humoris, fonticulis in brachiis & cruribus excitatis; sed omnibus frustra. Natura enim singulis mensibus per oculorum angulos sanguinem euacuauit, & ita hominem à morbis immunem multis annis præstitit. Ita natura, semel inuentâ viâ, per quam cum commodo ægri vitiosos humores euacuare potest, ab ea non facilè auerti se patitur.]

Vermis ex angulo oculi erumpens.

Vermem puellæ trimæ, aliàs rectè valenti, longitudinis semipalmaris, coloris albi, crassitudinis tineæ, viuum, nullâ noxâ à puella perceptâ, aut foramine vllo euidente relicto, ex interno seu majore oculi angulo extractum fuisse, refert Amatus Lusitanus, *Centur.* 7. *curat.* 63.

LIBRI PRIMI PARTIS III. SECTIO III.

De Aurium Morbis & Symptomatibus.

CAPUT I.

De Intemperie Aurium.

AB oculorum morbis & symptomatibus ad aurium affectus rectà accedimus, quarum vsum, vt Celsus loquitur, proximum à luminibus Natura nobis dedit. Atque vt visus per se confert ad eruditionem & sapientiam; quoniam res plurimas offert, quibus mens intus instruitur: ita auditus per accidens ad φρόνησιν conducit. Nam sermo docentis, quem auribus haurimus: per se scientiam affert; quemadmodum hac de re docet Aristoteles, *lib. de sens. & sens. cap.* 1.

Quæ autem aurium sit constitutio, & ex quibus partibus componantur, ex Anatomicis petendum, & præcipuè è Iul. Casserio Placentino. Morbi autem, quibus aures infestantur, sunt intemperies simplex, & cum materia, inflammatio, vlcus, obstructio, ruptura tympani, vulnera.

Primò enim interdum aures, & præcipuè earum membranæ ac nerui, intemperie sine materia frigida, à ventis & aëre frigido afficiuntur, quæ grauem dolorem excitare potest, vt experientia sæpe testata est. *Intemperies aurium. Frigida.*

An verò similiter ex intemperie nuda calida à caussa externa aures affici possint, controuersum est. Græci quidem caussæ hujus mentionem non faciunt Arabes tamen omnes inter caussas externas aëris caliditatem recensent. Verum frigida equidem neruis inimica sunt, non verò item calida, & calor externus vix calidior esse potest cerebro & cæteris partibus internis, & ita calor per se vix intemperiem, quæ insignis alicujus læsionis caussa esse possit, inducere potest; per accidens verò id facilè præstare potest: nimirum humorum ad aures confluxum concitando. Quo sensu & Hippocr. 3. *aph.* 2. inter æstiuos morbos aurium calorem refert. *Calida.*

Frequentius verò patiuntur aures intemperiem frigidam & humidam, seu quæ cum pituita sit conjuncta. Deinde etiam intemperiem calidam cum bile. Et quidem materia vel in ipsa aure colligitur, ob coctricis, retentricis, vel expultricis imbecillitatem, meatuum angustiam, *Frigida & humida.*

angustiam,crassitudinem excernendorum. Aliunde verò ad aures confluit, vel à calore aut dolore attracta, vel aliunde transmissa. Solet autem materia ad aures transmitti nunc à toto: quod in crisibus febrium fieri sæpe solet: nunc ab aliqua parte; inprimis verò à cerebro,quod, vt vicinum, excrementa sua facilè auribus communicare potest.

Signa Diagnostica.

Si intemperies sit nuda,nulla grauitas, nulla tensio, nullus tumor percipitur; quæ si adsit, intemperies est cum materia:quo casu & auditus magis impeditur.Et si intemperies sit frigida, æger in aëre & vento frigido, aut niue versatus est;quod fit nonnunquam in longis peregrinationibus tempore hyberno: dolorque est citra ardorem,calidisque lenitur. Si verò tale nihil præcesserit, quod nudam intemperiem inducere potuerit, & caput sit grauius, proculdubio quædam materia adest,scil. aut spiritus flatulentus; quod cognoscitur ex dolore vehementi sine pondere & grauitate,& tinnitu ac strepitu manifesto,& quod dolor non est continuus, sed per interualla quædam vel intermittit, vel nonnihil imminuitur: aut humor frigidus crassus,& tum signa frigiditatis adsunt; aut humor biliosus, & tum signa caloris adsunt.

Curatio.

Si intemperies sit frigida, calefacientia, vaporis,fumi,liquoris,vel aliâ formâ vsurpāda. Et propterea calida vel instillanda, vel per infundibulum vapor decoctorum excipiendus, vel per spongiam,lanam aut linteum extra applicanda.Fiat nimirum euaporatio decocti rutæ, origani, chamæmeli, absinthij: vel decocto lana vel spongia imbuatur, & auri applicetur. Vel instilletur oleum rutaceum, de castoreo, amygdalarum amararum, nardinum, irinum, maioranæ. Vtilis est & succus ceparum cum liquore aliquo conueniente mixtus.Oleum item è semine cannabis & vitellis ouorum Ante omnia verò commendat Scribonius Pisselæum, seu florem picis,quas vires etiam habent olea destillat. terebinth. ceræ, rutæ, iuniperi,& similia. Si vehementior sit frigiditas,aliquid euphorbij admiscere licet.

Si ab intemperie calida affluxus aliquis humorum metuatur,instillentur auri (sed tepidè omnia) lac muliebre,& succus refrigerantium herbarum,lactucæ, solan. album. oui, oleum rosac. violac.de cucurbit.salic. Si spiritus flatulentus adsit, cum flatus præsupponat materiam,è quâ attollitur,primò materia illa, siue frigida, siue calida sit,expurganda; deinde topica, quæ flatum illum discutiunt,vsurpanda.

Vel ℞. *Milij, furfuris, salis*, an. M.j. *sem. anisi, fœcul. baccar. lauri* an.Drach.iij.

Calefiant in sartagine,& sacculo inclusa calidè auri applicentur,vel vino forti prius aspergantur.

Vel fiat euaporatio ex ruta,betonica,maiorana,aneth. flor.chamæmel.melilot.sem.cumini,carui,castoreo.

Vel ℞. *Cepam*, & impone *ol.chamæmel.rutac.*an.℥. ij.*pulu.sem.cumini,anisi,piper.*an.℈.j

Imponatur cepa cineribus calidis,vel ad ignem,donec oleum absumatur. Postea contundatur, & succus exprimatur, qui auribus instilletur. Et cum plerūque, vbi spiritus flatuosi adsunt,simul humor crassus & viscidus esse soleat,qui aurium meatus obstruit, ne flatibus exitus pateat, incidentibus, attenuantibus, & aperientibus vtendum, qualia modò sunt proposita.

Si verò ab humore aliquo sit intemperies,purgandum est cerebrum,ne plus materiæ affluat;postea topica medicamenta adhibenda.Et quidem si à materia frigida sit intemperies,humor præparetur & euacuetur iis medicamentis,quæ suprà; *part.1.c.10.*sunt proposita.

Purgationes autem per interualla,repetantur.Corpore toto euacuato, caput euacuetur apophlegmatismis, gargarismis,errhinis. Itemque calefacientia & siccantia medicamenta vsurpentur,interna & externa,quæ supra sunt proposita.

Vel lauetur caput lixiuio ex cineribus sarmentorum vitis,& ligno Guaiaco, in quo maioran. beton.serpill. stœchas Arab.fol. lauri, sena, agaricum cocta sint.Nec vesicatoria omittenda, & primò collo,deinde post aures apponenda,& diu aperta seruanda;imò si malum sit pertinacius,setaceum adhibendum est.

Tandem Topica,seu quæ in aurem instillanda sunt, vsurpanda;& primò quidem à mitioribus incipiendum hinc ad fortiora progrediendum.

Talia sunt oleum amygdal,amar. iuniperi, de castoreo,quibus admiscere licet spir.vini,succum rutæ, absinth.cyclaminis,ol.nucl. Persicor.cerasor.fœniculi, caryophyll. cinamomi,moschum, vrinam arietis vel capræ, tauri, anguis senecta puluerisata & cum aceto mista.

Laudatur & tabula cupressi calida,quantum fieri potest,auri applicata.

Vtiles sunt quoque eu poraciones ex decocto chamæmel. origani,hyssopi, maioranæ,fol.lauri,cyclaminis.fol.& baccarum lauri, sem. cumini. Sed fiat decoctum potius in vino, quam in aqua;cùm aqua nimis humectet,

Vt ℞. *Fol.lauri,betonic.maioran.serpilli,origani,calaminthæ,stœchad.Arab.*an.M.j. *cepam contusam* num.j.

Coque in vino Rhenano, vapor tepidus in aurem per infundibulum immittatur. Vide etiam Instit. *lib.5. part.3.sect.3.cap.32.*

Vel ℞. *Ol.amygdal.amar.castor.*an.ʒ.ij.*succi ceparum* Drach.sem.M.& guttæ ij. vel iij.mane & vesperi auribus instillentur.

Vel ℞. *Ol. amygdal.dulc.*℥.iiij.*aq. vitæ* ℥.ij. *fol.lauri minut.incisor.* num.vj.

Bulliant in vase duplici,& exprimantur.

Vel ℞. *Colocynth.hellebor. albi,aloës*,an. ʒ.j.

Mista terantur in calido aceto,& postea exficcentur. De hoc aliquid cum penicillo melli intincto auri immittatur,& per 3.aut 5.horas ibi relinquatur,vt pituita sensim inde extrahatur.

Crato plurimum commendat aquam cardui benedicti.Folia cardui benedicti sicca aspergit spir.vini,& postea affundit aquam cardui benedicti, & in vitreo vase per arenam destillat,& aquam istam auribus instillat. Efficacior est spiritus cardui benedicti.

Commendatur & hoc:

℞. *Formicas cum ouis*,affunde vinum,iisdem adde.*rad. raphani rusticani contusas*,& *baccas lauri contusas.*

Coquantur,& succus exprimatur, aut quod consultius est,aqua inde destilletur.In liquorem istum gossypium intingatur,& auribus immittatur.

Alij olei sinapi quotidie gutt.j instillant.Efficax est & Balsamum Orientale.

Vel ℞. *Spir.vini* ℥. iiij.*rad.cyclam.*℥.ß.*nucleor. Persicor.amygdalar.amar.*an.num.v.

Stent in infusione per dies 3,deinde fortiter exprimantur.Succi guttæ ii.manè & vesperi auri instillentur & gossypio,cui gran.ii.vel iii.moschi inclusa sint,auris obstruatur.

Vel ℞. *Silices fluuiatiles paruos & ignitos*, insperge vrina & vapor aure excipiatur.

Vel ℞. *Vermiculos intra cortices ligni querni natos* n.xx. Bulliant in olei comm. ℥.ijß. Deinde excauetur *radix cyclaminis*,& cauitas impleatur *oleo istorum vermiculorũ,rutac.castor.*an.f.q.*pulu.pyrethr.castor.*an ℈.ß.

Radix hoc modo repleta assetur sub cineribus,assa contundantur,& succus exprimatur, qui quotidie auribus instilletur.

Vel ℞. *Fol.lauri,origani,hyssopi,calaminth.*an.M.ß.*aristoloch.hederæ terrestris,marrub.hellebor.nigri*,an.ʒ.ij.

Coqu. in vino, contundantur. Contusis adde *fell. tauri, capræ, pingued. anser.* an. ʒ. ij. *euphorb. galbani aceto. dissolut.* an. ʒ. j. *myrrhæ, aloes,* an. ʒ. ß. *piperis, nitri puluerisati,* an. gr. v. *succi cepæ* Drach. j. *farinæ tritici* ℥. j. ß. *nuc. mosch. express. irini*, q. s. ad impinguandum.

F. Emplastrum, cuius particula linteo excepta auri inseratur; de reliquo fiat Emplastrum, quod auri applicetur. Galenus inter εὐπόριστα *libr. 3. cap. 3.* habet fel leporis cum mellis portione mixtum, quod & in cepæ tunica seu cortice liquefactum auri immittit.

Quidam tanquam singulare remedium commendant oleum murinum, quod fit è muribus recens natis dum adhuc sine pilis sunt, in oleo maceratis. Alij aquam ex illis destillant, & in aurem immittunt. Efficax est & oleum destillatum è ligno Guaiaci.

CAPVT II.

De Aurium Inflammatione.

Auriū Inflāmatio. NOn infrequens aurium malum est inflammatio, quæ & ipsa ad intemperiem cum materia pertinet. Quanquam enim auris fabrica præcipuè ossibus constat: tamē mēbranas etiā habet, in quas exiles venæ immittuntur, per quas sanguis tenuis & biliosus è venulis membranarum cerebri & vicinarum partium in aurem illapsus inflammationem parit. Quæ autem caussæ affluxus sint, ex iis, quæ in genere de inflammatione dicentur, & antea de oculi & aliarum partium inflammationibus dicta sunt, patet.

Signa Diagnostica.

Cognoscitur auris Inflammatio ex dolore continuo pulsatili vehementissimo cum caliditate & rubore, ad malas & tempora vsque sese extendente, cum febre, interdum & cum delirio, motibus conuulsiuis, syncope, & extremorum frigiditate. Et prout inflammatio magis tendit ad interiora, eò pulsatio maior percipitur; quoniam arteriæ maiores comprimuntur. Dolor quoque est vehementior ob vicinitatem cerebri, & febris intensior.

Prognostica.

1. Inflammatio aurium malum periculosum est; cum delirium producere, & hominem in vitæ discrimen cōiicere possit. Hippocrates, *3. Progn. aphor. 13.* Solet enim cerebrum in consensum trahi; vel etiam fluxio, quæ inflammationis caussa erat, ad cerebrum conuerti, vnde ægri nonnunquam subitò, tanquam attoniti, moriuntur. Galenus, *in Comm. in allegatum locum*, & Trallianus, *libr. 3. cap. 2.* Ideoque, monente Celso, *lib. 6. cap. 7.* mox inter initia succurrendum est, ne maiori periculo locus sit.

2. Et quidem iuuenes in aurium inflammationibus magis periclitantur, qui septimo die, aut citius moriūtur, antequam suppuratio accidat, ob biliosi humoris in iis abundantiam, & quod febribus acutis magis sint obnoxij. Qui autem septimum diem superant, euadunt materia in pus conuersa; inprimis si pus bonum effluxerit, & deinde æger melius habeat.

3. Senes autem in aurium inflammationibus minus periclitantur. Quanquam enim Galenus, *7. aph. 42.* doceat, omnia mala peiora fieri propter ætatis imbecillitatem, &, *1. Prognost. 69.* ex nullo morbo senes magis, quàm natu minores, conualescere, ne dum posse citius humorem suppurare: tamen hic aliquot caussæ concurrunt, cur senes minus periclitentur, quam pueri. Primò enim humores in senibus sunt frigidiores, & propterea inflammationes, quæ in iis generantur, non sunt exquisitæ, nec tantum dolorem excitant. Deinde pueri ob sensus acrimoniam minus dolorem sustinere possunt: senes verò habent sensus hebetiores, & propterea dolores non ita sentiunt. Atque inde accidit, vt inflammationes aurium in pueris rarò ad suppurationem veniant, sed pueri ferè moriantur ob doloris vehementiam, antequam ad suppurationem venit inflammatio.

4. Si inflammatio aurium in partibus interioribus hæreat, cum magno periculo coniuncta est; cum neruus ἀκουστικὸς sit affectus: vel si sanetur, difficultatem auditus relinquit.

5. Abscessus aurium, qui crisis modo obtingit, si accidat ante coctionem, & die non non critico, & cum aliis signis malis, periculosior est, & contrà.

Indicatio & Curatio.

Generalis inflammationes curandi ratio & hic rectè applicanda est. Primò ergo reuellentia vsurpanda; inter quæ valde vtilis est venæ sectio, & quidem venæ cephalicæ; quæ etiam, si inflammatio maior sit, repetēda. Aliis quoque modis sanguis ad aures fluens reuellendus, cucurbitulis, frictionibus. Humores etiam biliosi, si admixti sunt, expurgandi.

Repellentia hîc, nisi ingens sit dolor, vix adhibēda sunt, ne materia intrò conuersa cerebrum & membranas eius inuadat; nisi forsan pauca sit humoris quantitas, è qua nullum cerebri malū vereri oportet. Et sint potius, quæ adhibentur, saltem mitigantia dolorem, & refrigerantia, quam astringentia; qualia sunt, lac muliebre, succus auriculæ muris, succus cucurbitæ, cum modico aceti, mucilago sem. psyllij, cydonior. aquâ rosar. extracta.

Vbi tamen repulsione opus, tale, vel simile instilletur:

℞. *Ol. rosar.* vel *violar*, ʒ. iij. *aceti rosacei* ʒ. vj. *nitri præp.* ℈ j. Misce.

Potius euulsionibus præmissis adhibeantur ea, quæ materiam concoquere, & simul dolorem lenire possunt.

Vt ℞. *Lenticul. palustr.* M. ij. *medull. panis in lacte muliebri infusi* ℥. jv.

F. Cataplasma, quod auri applicetur.

Vel ℞. *Maluæ vtriusque, violar. lactucæ, salic.* an. M. j. *sem. cydon. maluæ,* Drach. ij. *flor. chamæmel. melilot. rosar. rubrar.* an. P. ij.

Coqu. & decocto aures foueantur.

Vel ℞. *Ol. rosac. nymphea,* an. ℥. ß. *mucilag. sem. psyllij, cydonior.* an. ʒ. iij. *lact. muliebr. succi papauer.* vel *solani* an. Vnc. sem.

Misceantur, & auri applicentur, atque aliquid auri instilletur. Si addatur farina & puluis flor. chamæmeli, fieri potest Cataplasma.

Reliquiæ tandem discutientibus tollendæ.

Verùm si perseueret morbus, nec materia resolui possit, sed ad suppurationem tendat, quod ex dolore, pulsatione, & febre aucta cognoscitur, suppuratio adiuuāda maturantibus adhibitis, quæ vim emplasticam habent, leniterque calefaciunt, caloremque inducunt, & coctionem adiuuant: qualia sunt, rad. althéæ, lilior. albor. flor. chamæmel. meliloti, ficus, farina tritici, sem. lini, fænigræc. & mucilagines eorundem, pinguedines animalium recentes, butyrum recens, oleum sesaminum cum croco.

Vel ℞. *Cepam rubram sub cineribus assatam* num. j. *butyri* ℥. ß. *ol. chamæmel.* ℥. ß. *amygdal. dulc.* ℥. ß. *croci* Scrup. j.

Misceantur, & calefacta Cataplasmatis modo auri applicentur.

Vel ℞. *Fol. maluæ vtriusq; violar.* an. M. j *fl. chamæmel.* p. j. *rad. althéæ* ℥. j. ß. *lilior. albor.* n. j. *caricar. pinguium* n. iij.

Coqu. in aqua ad mollitiem, & contundantur.

Contusis

Contusis adde *farina tritici* ℥. ß. *sem. lini*, *fanigrac.* an. ʒ. ij. *pingued. porci*, *gallinæ*, an. ʒ. iij. *butyri* ʒ. ij. *ol. amygdalar. dulc.* q. s.

F. Cataplasma.

Commendatur & hoc Cataplasma:

℞. *Rad. althææ*, *lilior. albor.* an. ℥. ß. *flor. chamæmel. melilot.* an. Vnc. j.

Coqu. & contundantur minutim. Contusis adde, *farinæ sem. lini, fænigrac.* an. ℥. ß. *bdellii aceto dissoluti* ʒ. iij. *croci* Drach. j. *vitell. oui* j. *ol. sesamin. butyr. recent.* an. Drach. ij.

Fiat Cataplasma.

εὐπόριστα sunt ficus in lacte coctæ, & cum axungia porci tritæ, item puls auenæ.

Si maturatum sit apostema, ruptio eius expectanda & procuranda, continuatis eiusmodi medicamentis. Nonnulli instillant succum cyclamin. aut ranunculi cum quadruplo lactis muliebris.

Vel ℞. *Succi cyclaminis* ℥. ß. *stercoris columbini* ʒ. j. *lactis muliebris* ℥. j. ß.

M. & in aurem guttam vnam atque alteram instilla, & lanâ lacte muliebri tepido madidâ auris occludatur.

Abscessu rupto sanies eluenda, atque abstergenda hydromelite, melle rosato colato, decocto lupinorum, succo absinthij, marrubij, centaurij minoris cum melle, aut syrupo, vel melle rosaceo.

Fortius id præstat succus cyclaminis cum melle. Et tandē vlcus consolidetur; & cicatrice occludatur; ideoque quæ maiorem exsiccandi vim habent, thus, myrrha, aloë, sarcocolla addenda.

Verùm de vlcere aurium in specie aliquid dicendum.

CAPVT III.

De Vlcere aurium.

Aurii vlcera. INflammatio auris abscessu rupto sæpe in vlcus degenerat, quod peculiarem curationem requirit. Non tamen solùm ab apostemate seu abscessu rupto vlcus auris gignitur, sed etiam à caussis aliis. Sæpe enim acres & mordaces humores siue in auribus geniti, siue è cerebro eò effusi, acrimoniâ suâ aurem exulcerant. Nonnunquam à sordibus aurium diutius coërcitis id accidit, quarum diuturnâ coaceruatione, præsertim si pituitosa sint, accedente putredine, quemadmodum ex sanie suppressa, vermes gigni possunt in auribus, quæ ὦτα σκωληκιῶντα, aures vermiculosæ, nominantur. Interdum acris aliquis liquor, aut simile quid forinsecus in aurem illapsum mordendo vlcus efficit. Sæpissime ab ictu vel à casu hoc fit, vt scilicet ad vulnus vlcus sequatur.

Ex quacunque igitur caussa vlcus producatur, solutio illud est continui in aure cum sanie profluente.

Interdum tamen sanies ex auribus effluit absque vlcere, cerebro & vicinis partibus ab excrementitia humiditate & sordida illuuie sese expurgantibus, quæ mora longa in tortuosa illa via in eiusmodi cœnosum quid conuertitur, quod post diuturnos capitis dolores, aut post ictum seu contusionem capitis sine vlcere accidere solet. Imò etiam obseruatum, familiis quibusdā hæreditarium fuisse, vt natura statis temporibus, citra vllū grauem morbum, magnam ichorum copiam è capite, imò forsan & reliquo corpore, euacuarit. Ita fit, vt, quibus cerebrum valdè humidum & impurum est, iis ex affluxu semper nouæ materiæ auris diu purulenta sanie fluat, quæ πυοῤῥοῦντα ὦτα Græcis dicuntur. Aëtio, *tetrab. 2. serm. 2. c. 81.* sunt aures absque exulceratione humectæ, quæ veluti exsudant, & serosam humiditatem excludunt, ad quas & remedia quædam ibi exponit.

Differentiæ.

Differentiæ vlcerum auris sumuntur aliæ à particula ipsa auris, quam obsident, quæ vel externa est & oculis patet; vel interna, membrana scilicet, vel tympanum auris, neruus ipse auditorius, interdum & osseus ille meatus, in quo, sicut & in aliis ossibus, hæc vnitatis solutio τερηδὼν propriè, seu caries, nuncupatur.

Aliæ ab ipsis vlceribus; qua ratione vlcus aurium vel recens, vel inueteratum est; mundum, vel saniosum, aut sordidum: quoddam præterea putridum, virulentum, corrosiuum; aliud denique superficiale; aliud verò ita profundum, vt in fistulam abierit.

Signa Diagnostica.

Cognoscitur vlcus auriū ex sanguine vel sanie egrediente. Distinguendum tamen, vtrum sanies illa ab aure ipsa profluat, an à cerebro: ab hoc quidem vel rupto in ipso apostemate, vel citra apostema, sanie è venis cerebri inprimis ad aures transmissa. Si enim sanies ab apostemate est rupto in cerebro, illa primò satis magnâ copiâ exit, deinde paulatim emittitur, donec omnis sit absumpta; præcesserunt etiam signa inflammationis cerebri, & capitis grauitas & dolor, quæ sanie exclusâ remittunt. Ab apostemate verò in aure rupto dolor, qui præcessit, in aure magis, quam in capite, perceptus fuit. Sin sanies absque apostemate cerebri in eius venis genito ad aures transmittatur, pruritus quidam in auribus sentitur, & sanies ipsa, postquam semel exhausta est, denuò coaceruatur; quæ, nisi liber exitus pateat, vertiginem & alia cerebri symptomata affert. Sed veri vlceris auris indicia sunt, dolor, ardor, punctio vehemens, quæ tactu exacerbatur, egressio saniei, interdum & sanguis. Si in neruo auditorio vlcus sit, dolor acerbissimus adest, vel præcessit. Profundum vlcus pus copiosum & lentè emittit; mundum, bonam saniem; sordidum, crassam, copiosam; virulentum, saniem tenuem & citrinam; putridum, saniem fætentem; corrosiuum, sanguinem post saniem fundens: fistulosum denique ex vlceris antiquitate, saniei virulentiâ, carnis callositate & duritie cognoscitur.

Prognostica.

1. In Vlceribus aurium, sicut & aliis, pus & sanies spectanda sunt, quæ vlceris bonitatem aut malitiam arguunt. Pus enim, vel sanies alba, æqualis, mediocris substantiæ, ita, vt non sit vna pars crassa, altera tenuis, vna rubra, altera alba, non fætens; vlceris non maligni nec praui indicium est. Ex contrariis verò de prauo vlcere signum capitur.

2. Inueterata & diuturna vlcera peiora sunt; quia facilè in fistulam degenerant. Aliquando & ad os petrosum penetrant, quod detegunt, teste Auicenna.

3. Sanie recēs effluente ab vlcere auris, cum prius capitis dolor, & sensuum perturbatio adesset, si hæc iam remittant, bonum est, & vlceris curatio paulò pòst speranda.

4. In vlcere humido diuturno non corrodente, si non resiccetur, metuendum est, ne ὑπερσάρκωμα excrescat, quod auditum obturet.

5. Vlcera aurium, quæ ad os cranij pertingunt, rarò, aut nunquam curantur; quemadmodum & fistulæ profundæ. Sæpe profunda & putrida eiusmodi vlcera continuitate quadam ad cerebrum descendunt. Ideo Hippocrates, *6. Epidem sect. 6.* inquit. *Propter aures & ex auribus plerumque tertia die moriuntur*, hoc est, inflammationes, quæ circa aures sunt, ipsarumque inflammationes, & non tantum vlcera serpentia, tertia die occidere solent.

Indicationes.

Generales indicationes ex iis, quæ in genere de vlceribus traduntur, notę sunt: nimirum vlcus esse detergendum; quod amissum, instaurandum, & tandem vlcus consolidandum.

Atque hæc de simplici vlcere sufficiunt, corpore, ab humoribus prauis vacuato.

Quod verò cum intemperie aliqua, aut cum corporis impuritate, aut cum phlegmone, aut cum calore insigni coniunctum est, hæc ipsa remoueri postulat, priusquam curationem recipiat; de quibus *c. præcedente*, dictum est.

Speciatim, quia auris est membrum natura sua siccum, (nã cartilaginibus inprimis & ossibus constat) medicamenta quoque, vbi ad alienam qualitatem, ad humiditaté scilicet, lapsum est, ficciora requirit, vt & naturalis temperies ipsius conseruetur, &, quæ præter naturam accessit, humida constitutio corrigatur.

Curatio.

Vlcera autem aurium interdum per se sanescunt, post puris effluxum sedatum, plerumque verò artis auxilium expetunt. Eluatur igitur auris vino calente veteri, vel solo, vel in quo lenticulæ aut rosæ ebullierint, repulsionis gratia, vt iubet Ægineta. Alij folia hederæ, & cortices mali Punici addunt.

Postea leniter detergunt, hydromel, succus absinthij, apij, marrubij, betæ, agrimonię, centaur minor, cum melle aut syrupo, vel melle rosato; aut vinum, in quo betonica decocta fit: item decoctum hordei & lupinorum.

Vt ℞. *Succi betæ* ℥. ß. *marrubij* ℥. ß. *mell, opt*. ʒ. vj.

Coqu. parum postea admisce *syrupi absinthij* ʒ. ij. vel *extr. liquidi absinthij* ʒ. ß. Misce.

Potest etiam admisceri fel animalium mitius, vt fel porci, veruecis, bouis castrati.

Fortius id præstant succus cyclaminis cum melle, vel aqua mellis, in qua radix hellebori albi prius ebullierit, additis, si maiore desiccatione opus sit, & vt putredo prohibeatur, thure, myrrha, sarcocolla lota, gentiana, & modico succi betæ,

Vel ℞. *Succi cyclam*. ℥. j. *myrrh*. ʒ. j. *croci* ℈. ß. *thuris*, ℈. j. *viridis æris* ℈. j. vel Drach. ß. *vini antiqui* Vnc. jß.

Bulliant leniter ad vini consumptionem. De liquore isto vna atque altera gutta in auré bis quotidie ad minimum instilletur, ac hydromelite iterum eluatur,

Efficax quoque est medicamentum, quod à Rhase in hunc vsum descriptum est:

℞. *Mellis* ʒ. v. *aceti* ℥. j.

Leniter bulliant ac despumentur. Quibus adde *viridis æris* Drach. iij.

Liquor auri cum gossypio immittatur, qui præsentaneum in auris vlceribus remedium. Vlcus etiam ad curationem deducunt pompholyx, tutia, cerussa in vino decocta. Suffitus quoque ex mastiche, thure, myrrha, ladano, gummi iuniperi, sarcocolla, galbano, & similibus, per infundibulum auri immissus vtilis est,

Vt ℞. *Gummi iuniperi* ʒ. ß. *thuris, myrrhæ*, an. ʒ. j. *sarcocollæ, ladani*, an. ℈. j.

M. F. Puluis, vel cum terebinthina F. Pastilli,

Veteres ad detergendum & exsiccandum vtebantur glaucio ex aceto, quo Paulus recentia vlcera sanat, trochiscis item Polyidæ, Andronis, vel Musæ, cum sapa, & modico aceti solutis, Et, quod cætera superat, medicamento è scoria ferri cum aceto acerrimo trita vel cocta, vt docet Galenus, *9. de simpl. fac.* & Aëtius. Habet hoc vim maximè siccandi, & durioribus corporibus conuenit. Clementius redditur aliis præparãdi modis, de quibus Hollerius videatur, *Perioch. 3. ad lib. 3. Galen. de comp. med. sec. loc, cap. de vlceribus aurium*, qui Arabes melius præparare scribit. Scoriam enim tritam ex aceto lauant, hinc siccant, siccatam iterum aceto terunt, rursusque siccant, & hoc septies repetunt. Postea in pollinem redigunt, coquuntque longa coctione ex aceto acerrimo, dum ad mellis spissitudinem abeant, atque ita siccant. Valescus de Taranta, *l. 2. c.* 54. sequens ex Haly commendat, & scribit se eo presbyterum, qui aurium vlcere & sanie 8. annos laborauerit, sanasse.

℞. *Mell.* ʒ. x. *aceti* ʒ. viij.

Coquantur & despumentur. Deinde adde *viridis æris* Drach. j.

Misc. & cum turunda auri impone. Potest & vnguentum triapharmacum vel Apostolorum, in aceto & hydromelite dissolutum, instillari.

Iisdem in diuturnis vlceribus aurium vti licet, abstersione tamen prius factâ diligenter per leniora. Vbi crusta adest; curandum, vt decidat, ne in molem aucta auditum impediat. Valet etiam, & efficacissimum est in vlceribus antiquis, Ægyptiacum dissolutum cum vino vel œnomelite, vel vrina pueri impuberis. Aëtius hoc Medicamento vtitur: *Vlcera aurii antiqua.*

℞. *Aloës, thuris, myrrhæ*, an. Drach. ij. *myseos* Drach. j.

F. Massa cum aceto, quâ resolutâ cum aceto aût rosaceo vtere.

Excrescentem in auribus carnem citra dolorem deprimit, cicatricémque obducit, hoc ascriptum ab eodem Medicamentum: *Excrescentis in auribus carnis remedia.*

℞. *Alum, scissi, myseos vsti*, an. ʒ. ij. *æruginis, terræ Lemniæ, gummi Arabici*, an. Drach. j.

Tritis iis cum aceto acerrimo F. Pastilli, qui vsus tempore cum vino vel aqua soluantur.

Mitius est, quod à Paulo in hunc vsum præscribitur, Nasturij & nitri parum caricis excipitur, exemptis granis, & de factis pastillis aliquid in aurem immittitur, quod post triduum rursus excernitur.

Scirrhum cancrosum auribus innatum post abscessum ruptum describit Guilh. Fabricius, *Centur. 3. obseru.* 1. vbi & modum curandi cum variis instrumentis chirurgicis prolixè proponit.

Si vlcus fistulosum sanie perpetuâ fluat, iniiciatur per idoneum instrumentum, vel clysterem auricularem, fel tauri cum vrina pueri impuberis: aut vinum, in quo decoctum sit thus, aut helleborus albus & mel. *Vlcus aurii fistulosum.*

Ad fœtores aurium Aëtius primò malicorij & lentisci decocto vtitur, quo aures illinit, postea inter alia fel vrsi liquidum instillat, aut, si aridum sit, cum aceto & sapa diluit. Concedit & commendat etiam Ægyptiacum cùm ad hanc, tum ad similes omnes aurium affectiones. Vtilis est & succus oliuæ cum melle, aut betonica decocta cum vino, aut dracuntij succus cum melle & vrina pueri impuberis. *Fœtor aurii.*

Ad sordium in auribus duritiem soluendam idem inspergit nitrum torrefactum, subtilissimeque tritum; postea acetum calidum instillat, & appositâ lanâ pernoctare finit, sequenti die aquâ & oleo calefactis eluit.

Si sanies ab aure fluat, absque huius vlcere, ex cerebri magna impuritate, quod in pueris frequens esse solet, Aëtius misy linteolo inuolutum, & sub prunis crematum, vnà cum exusto linteolo terit, & per arũdinem insflat; aut gallis tritis, linteoloque illigatis & exustis similiter vtitur; aut alumine in testa vsto, & cum oleo trito.

Hæc, & similia topica, non nisi purgato prius corpore & capite vsurpanda esse, omnino attendendum.

Nonnunquam post ruptum abscessum pure etiã per aures excreto, dolor tamen permanet, quod indicium est, de sanie aliquid, aut grumum sanguinis in profundo auris relictum esse, eamque materiam diuturnitate prauam & rodentem qualitatem contraxisse; aut à capite debili excrementitiam nouam semper materiam affluere. Tum igitur instandum mundificatione auris cum oleo amygdal. amarar. aut cum mulsa adiecto felle

felle tauri. Si suspicio sit de grumo sanguinis, prodest acetum tepefactum cum melle optimo, aut cum oleo laurino, succo porri, addito oleo rosaceo.

Materia è capite in aurem fluente capitis simul ratio habenda erit, & materia ipsa, si mordax sit, attemperabitur; si crassa & viscida, incidetur ac detergetur, præmissis semper vniuersalibus, vacuatione nimirum, ab aure diuertentibus, gargarismis, apophlegmatismis, errhinis, sternutatoriis, capútque roborantibus postea adhibitis.

CAPVT IV.

De Vermibus, & aliis, quæ præter naturam in Auribus hærent, extrahendis.

Vermes in auribus. SOlent nonnunquam tum alia forinsecus illabi in aures, tum vermes quoque in has irrepere, præsertim dormientibus: imò etiam vermes interdum in auribus gignuntur, non solùm ex sanie vlcerum, sed & ex alia humiditate putrefacta. Ita Forestus, *lib.* 12. *obseru.* 8. *in schol.* refert, se vidisse in juuene febre acuta laborante vermes duos tresvè ad formam granorum pini paulò crassiores ex auribus expulsos, juuenémque sanatum fuisse. Nam, vt Aristoteles, 2. *de gener. animal. c.* 3. scribit, non solùm in seminibus animalium, sed etiam in excrementis spiritus quidam viuificus inest, elemento siderum analogus, à quo ζωτικὴν ἀρχὴν ea accipiunt, quæ inde producuntur.

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica. Signa autem vermium in auribus sunt titillatio & pruritus, dolor quidam mordicans, interdum & corrosiuus, quando vermes ad neruum auditorium irrepunt, ægri angustia & inquietudo; interdum & vermes ab aure egrediuntur.

Curatio.

Curatio. Siue igitur in auribus geniti sint vermiculi, siue in has irrepserint, opera danda est, vt extrahantur. Nam, vt Rhases ait, si talia, siue vermiculi sint, siue aliquid aliud, diutius in aure relinquantur, præsertim vbi malignâ aut venenatâ aliquâ qualitate prædita sunt, acerbos dolores aut inflammationes aurium, atque hinc conuulsiones, & alia grauia πάθη concitare possunt.

Quâ ratione autem tum vermes, tum aliæ res præter naturam in auribus hærentes extrahendæ sint, dictum Institut. *lib.* 5. *part.* 1. *sect.* 2. *cap.* 10. quæ hîc repetenda non censeo: pauca saltem addam. Galenus, si reliqua ad vermes illapsos necandos non conferant, sulphur viuum & calcem melle excipit, & cum aceto in aurem instillat. Necant & vermes succus absinthij, centaurij min. fol. Persicor. vermicularis, cucumeris asinini. Nonnulli instillant succum sambuci, & cannabis. Alij radicem hellebori albi in vino infundunt, & liquorem auri immittunt. Alij castoreum in aceto decoquunt, & calidè in aurem infundunt. Fumus etiam sulphuris per infundibulum exceptus vermes occidit. Chymici ad aurium vermes occidendos & extrahendos vtuntur ol. Philosophorum guttatim instillato, quemadmodum & oleo coryli cum pauxillo ☿ii dulcis misto.

Exempl. gratia:

♃. *Pingued. caponis* Drach. sem. *ol. coryli* gutt. xv. *☿ii dulcis* gr. iiij. Misce.

Vel ♃. *Colocynthid.* Scrup. sem. *hellebori albi* Scrup. j. *aloës* Drach. sem. Cum *succo persicariæ* vel *fol. persicor.* Misce instar Linimenti.

Aqua auribus illapsa. Si aqua in aurem illapsa sit, antiquum remedium est, oleum auri infundere, & aurem pronam seruare. Aristoteles, *sect.* 32. *problem.* 10. duas hujus rei caussas affert, vnam, quod oleum lubricam reddat aurem; per lubricum autem facilè effluat humor aqueus, quia oleum facilè adhæret auri, propter lentorem; alteram, quia aqua facilè adhæreat oleo, ideo, vbi oleum exit, simul aqua educitur. Verùm hæc rei naturæ non videntur consentea. Neque enim oleum facilè adhæret aquæ, sed illam maximè auersatur. Ideóque probabilius est, cùm oleum in aurem infunditur, & aurium partibus adhæret, aquam, vt sibi aduersam, non admittere, quæ propterea promptius effluit. Hinc etiam solent vrinatores oleo aures implere. Præterea oleum superiora petere, & aquæ supernatare solet. Ideóque aure inclinata aqua descendere necesse habet, vt oleum adscendat: vnde aqua inferiora obtinens faciliùs ex aure effluit.

Est & alius modus aquam ex auribus extrahendi; si nimirum caulis cauus, vel cannula anethi vel fœniculi sumatur longitudine quinque digitorum transuersorum, & dimidia pars illinatur oleo, & gossypio circumuoluatur, & in fine gossypij apponatur circulus ferreus digitum latus, eo fine, ne ignis aurem attingat, postea cannula hæc, quâ parte oleo non est illita, & gossypio caret, auri indatur, reliqua pars accendatur; sic calor communicatur auri, & ab eo attenuatur & discutitur humiditas.

Quidam cum ad liquida, tum ad arida extrahenda, cucurbitam magnam affigunt, quâ tota auris comprehendatur. Sed cum moderari ita illam tractationem non liceat, tutius est, exsuctionem, præsertim liquidorum, fieri ore per syringam aut cannulam perforatam, cujus extremitas, quæ auri immittitur, gossypio, vel, vt Ægineta præcipit, cera diligenter sit præcincta, ne spiritui trahenti vlla parte foris transitus pateat. Plures modi videantur apud Arculanum, *in* 9. *Rhasis, cap.* 41.

Interdum nonnulli post exempta ejusmodi in aurem illapsa aliquandiu malè loquuntur; cujus exemplum Forestus, *lib.* 12. *obseru.* 13. *in schol.* proponit, sed curauit illum infusione olei amygdalar. amarar. frequenti. Ita enim humores cum sordibus extrahuntur. Vide Hieron. Fabricium ab Aquapendente, *de operat. Chirurg. tit. de aurium Chirurgia.*

CAPVT V.

De Vulnere aurium.

TAndem Vulnera aurium quod attinet, cum organum auris maxima ex parte intus reconditum lateat, auris verò externa injuriis externis pateat; vulnera magis auri externæ, quàm internæ infliguntur. *Aurium vulnera.*

De vulneribus autem aurium præter ea, quæ aliàs in genere de vulneribus traduntur, notandum, si cum cute cartilago sit transcissa, vulnúsque magnum sit, suendum esse; & cum externa auris è cute & cartilagine sit composita, & temperamento sicco prædita, siccantia & adstringentia requirit. Vitanda verò in aurium vulneribus omnia vnctuosa, crassa, grauia, & emplastica, & ligaturæ arctiores. De quo Hippocrates, 2. *de articul.* In fractura auris quodlibet vinculum inimicum est, neque etiam ita laxum circumdabitur; quod si magis adstringatur, plurimum officit, quandoquidem integra auris sub vinculo adstricto dolet, pulsatione vexatur, atque inflammatione. Sed cataplasmata, quæ onerosa, penitus aliena sunt, pleraque etiam noxia, & abscessum excitant, plurimásque mucositates, suppurationémque infestam reddunt, quibus minimè opus auri comminutæ. *Et post*: Vbi quis aurem secuerit, abstinere ab omni cataplasmate debet, medérique vel medicamentis, quæ protinus cruentis vulneribus injiciuntur.

iniiciuntur, vel alio, quod neque onere lædat, neque molestiam offerat. *Hæc Hippocrates*. Vt verò vulnerata auris in suo naturali statu conseruetur, inter caput & aures gossypium ponendum, & in opposito latere cubandum. Rumpitur quidem interdum etiam tympanum, sed quia malum id incurabile, nihil de eo dicemus.

CAPVT VI.

De Sonitu & Tinnitu aurium.

Sonitus & tinnitus aurium.

ATque hi sunt morbi, qui auribus accidere solent. Iam ergo symptomata explicanda sunt.

Et primò actionem læsam quod attinet, auditus vel deprauatur, vel imminuitur, vel aboletur. Auditus deprauati vitium est, quando aures citra omnem externi aëris commotionem intra se ipsas sonant. Græcis ἦχος & συριγμὸς, Latinis sonitus, sibilus, vel tinnitus aurium appellatur. Etsi verò sanæ quoque auri accidat, vt admotâ propius caua manu, vel concha auri apposita leuem quendam susurrum intus percipiat: tamen Medici sonitum aurium hic intelligunt, qui etiam citra talia obstacula externa intus sentitur, aure malè affecta, siue per se, siue per consensum, & à quo audiendi facultas offenditur, vt operam medicam desideret.

Sonitus, Tinnitus, Sibilus aurium an differant.

Nonnulli species appellationibus distinguunt. Arculano Sonitus est generale; Tonitus grauis & fortis sonus; Sibilus acutus; Tinnitus medius inter illos, vt pluuiæ, foliorum arborum. Fernelio Sibilus est ex tenui flatu leniter elabente; Tinnitus ex eiusdem cursu interrupto; Sonitus ex crassiore flatu plenius erumpente; Strepitus ex ejusdem valido impulsu; Fluctuatio ex humoris inundatione: quibus tamen appellationibus Autores alij promiscuè vti solent. Prouenit illa sonorum diuersitas à crassitie aut tenuitate majore vel minore tum congeniti aurium aëris, tum materiæ inprimis aërem illum præter naturam impellentis; siue flatus sit, siue humor, quemadmodum dicetur.

Tinnitus aurium quid.

Tinnitus itaque aurium est sensus sonitus cujusdam molesti intra ipsas aures, etiam cum foris omnia silent. Etsi enim sonitus ille internus per se leuis est & exiguus: tamen magnus esse putatur, quia in parte est cerebro admodum vicina.

Affectio ipsa est symptoma depravatæ facultatis audiendi, quoniam facultas sentit id, quod sentire non debebat, & cujus caussa foris secundum naturam non offertur.

Pars affecta est porus ἀκουστικὸς, ea maximè sui portione, qua neruum quinti paris expansum siue dilatatum excipit, prope labyrinthum & cochleam dictas cauitates; quæ nerui expansi portio, vel finis potius pori, vbi dilatato neruo conjungitur, præcipua auris pars est. Nam minus principales partes auris censentur membrana tympano obtensa, ossa, quæ meatum osseum, & cartilagines, quæ cartilagineum constituunt; tria verò ossicula intus, etsi alij vsus ab aliis iis adscribantur: tamen ad firmitatem potius & tutelam membranæ, cui connexa sunt, condita videntur.

Caussæ.

Caussam sonitus & tinnitus aurium plurimi aut in ipsam facultatem audiendi, aut objectum aliquod internum siue materiam, à qua facultas illa, ejusque organa moueantur, referunt.

Vitium facultatis dicunt esse sensum exquisitum nimis, quæ Galeno est ἀκρίβεια τῆς ἀκουστικῆς αἰσθήσεως, leuem quoque impulsionem percipiens etiam internam. Cum enim aër congenitus intus à validiore agitatione quiescat, (aliàs sonum externum non agnosceret, nec discerneret, sicut crystallinus quoque in oculo coloris ipse expers colorata alia percipit) si leuis aliqua impulsio à caussa siue interna, siue externa accidat, auditum acutiorem illam sentire statuunt. Acris autem illius auditus caussam esse dicunt calorem partis modum excedentem, quo aër congenitus facilè impellatur. Fieri etiam posse putant, vt meatus auditorius à prima conformatione vel nimis patens sit, vel nimis, quàm conueniebat, tortuosus, vel membrana tympani tenuior sit & siccior, vel nerui auditorij textura rarior, à quibus illud sensus acumen existit.

Auicennas debilitatem facultatis addit, quâ facultas ob dyscrasiam partis à qualitatibus omnibus, siue primis, siue secundis promptè afficiatur, atque ita lenissimo etiam quolibet sono cum molestia & offensione percellatur: sicut qui à morbo conualescunt, ob debilitatem corporis relictam facilè à frigore aut calore externo offenduntur.

An sensus acumen sit caussa tinnitus aurium.

Verum vix credibile est, sensus ἀκρίβειαν symptomatis præter naturam caussam, & actionis deprauatæ principium esse posse. Sit sanè, vt, qui sensum habet exquisitiorem alio, qui eundem obtusum habet, leuiora objecta percipiat: tamen objectum, etiamsi leue, adsit necesse est, quod sensui offeratur. Et cùm, qui ita docent, acrimoniam sensus à calore partis mediocritatem excedente deducant, facilè hinc patet, constitutionem illam non esse planè secundum naturam, sed à calore excedente agitationem aliquam fieri, & objectum, quod sensui offertur, ab eo excitari.

Debilitas auditus an sit caussa tinnitus.

Minus verò probabile est, quod debilitas auditus facere possit tinnitum. Perfectio enim auditus est, non debilitas, exigua & leuiora objecta percipere.

Quod verò conualescentibus interdum aures tinniunt, non ex debilitate auditus est, sed quia in conualescentibus multi vapores ob calorem debilem attolluntur, qui auditui oblati tinnitus caussa sunt.

Caussa proxima tinnitus aurium.

Igitur vnica tantum tinnitus aurium caussa proxima est, objectum nimirum, siue materia intra aurem hærens, & facultatem præter naturam mouens.

Objectum autem hoc, vt vulgata fert sententia, est πνεῦμα φυσῶδες, id est, spiritus flatulentus, siue ἀτμὸς, hoc est, vapor crassior, ex crassa & frigida plerumque materia resolutus, qui congenitum aurium aërem agitat & impellit. Spiritus ille flatulentus vel in auribus ipsis genitus est ex humore ibidem collecto, vel aliunde auribus communicatur. Et quidem vel à toto mittitur, vt in febribus, per initia potissimùm paroxysmorum, ob humorum incipientem in venis & visceribus ebullitionem; in crisi quoque per vomitum aut per narium hæmorrhagiam futuram; vel in parte aliqua, vt à cerebro præcipuè, à quo vapores & flatus auribus per quintum par neruorum, & par venas ac arterias, ad aures deriuatas transmittuntur. A ventriculo item ἀτμοὶ sursum continenter ascendentes tinnitum aurium efficiunt. Ita in biliosis famem diutius tolerantibus aures sonoræ fiunt, calore ventriculi in inopia cibi halitus ex grauis succis soluente, imò etiam ex bonis succis vapores excitante; & in ebriis quoque vaporibus ex ingurgitato potu ad caput magna copia eleuatis, qui dum exitum in angustiis illis quærunt, ad ossa & membranam tympani, expansúmque neruum, allisi, tinnitus caussa existunt. Ab vtero denique, hepate, liene, & visceribus aliis malè affectis, euaporationem sursum fieri in corporibus cacochymicis & repletis, minimè dubium est.

Nonnulli ab humoris in capite inundatione hoc malum oriri putant, vnde fluctuationis cujusdam sensus auribus offeratur. Et flatus proxima materia semper est humor, à quo caloris vi ille resoluitur.

Auicennas etiam à saniei & puris in aure feruore & ebullitione sonitum in auribus accidere statuit.

Externæ caussæ sũt, aëris nimia refrigeratio & calefactio patentibus auribus, nimia cibi repletio & crapula à vino, vnde cruditas in capite & toto corpore cumulatur,

tur, vomitus difficilis, fames, calore naturali in defectu cibi conuerso ad humores prauos in corpore, à quibus vapores noxij eleuantur, medicinæ quædam retinentes humores & flatus in capite, pharmacum commouens humorem, sed non educens, percussio in caput circa aures, fragor validus, qualis est tonitrui vehementis & bombardarum.

Circa hanc tamen communem, quam modò exposuimus, de caussis sonitus & tinnitus aurium sententiam quædam monenda videntur. Et primò quidem notandum, alium esse continuum, qui sæpe septimanas aliquot, & interdum menses, imò annos aliquot durat; alium verò subitò exoriri, & subitò euanescere, aut certè non diu durare. Deinde in ipso sono aliquam esse differentiam. Breuem illum aurium sonitum à vapore tenui oriri, extra dubium est; cum ille è capite per angusta aurium foramina erumpere conatur, qui sonitus nunc strepitus, nunc sibili, nunc tinnitus modum refert, prout ille per angustiores vel latiores, rectos vel tortuosos meatus vagatur & mouetur.

Diuturni aurium sonitus caussa. Verùm cum sonitus aurium sæpe non solùm aliquot septimanas, sed & menses ac annos duret, & quidem continuò, ac sine vllo interuallo, vix à vapore exitum per auditus organum sibi quærente is fieri potest; cum vaporis continua talis generatio vix dari possit. Ideóque continui illius sibili caussa quærenda videtur in arteriola, quæ aurem subit, si illa copioso & calidiore spiritu impleatur. Tunc enim pulsu validiore subitò in auribus sonus talis percipitur: eodem modo, sicut, si quis digitum ἀντιζύγωμα imponit, talem strepitum in arteria percipit.

Cur manu cauâ auri admotâ sonitus percipiatur. Potest forsan & alia huius rei ratio reddi, quæ pendet ex explicatione quæstionis, cur nimirum manu caua, vel concha, vel alia re caua, auri admotâ sonitus etiam in sanis percipiatur. Alij rei hujus caussam esse putant, quia aër implantatus semper moueatur, motus verò ejus non percipiatur, nisi aure tecta. Alij verò aërem implantatum natura sua immotum esse statuunt, sonitum verò illum manu caua vel chonca auribus admota fieri, quia aër, qui in anfractibus aurium continetur, semper natura sua exilire conatur, & sese diffundere; vnde, cum ab obstaculo cohibetur, impingit, & hinc fit sonitus. Et quidem vero non videtur absimile, aures, cum sint anfractuosæ & cauernosæ, in cauis suis spatiis aërem continere, qui à calore auris agitatus erumpere conatur, ac, si cohibeatur ab aliquo obstaculo, repercussus sonitum facit. Tamen etiam non videtur absurdum, cùm calidum innatum auris sit aëreum, & à spiritu ἀκουστικῷ eiusdem naturæ moueatur, spiritus verò ille influens sit in perpetua generatione & motu, ab aëris illius motu, si in obstaculum aliquod impingat, sonitum fieri posse. Et quidem non solum ab obstaculo externo, puta manu caua, aut concha id fieri potest, verùm etiam ab humore aures obstruente, aërisque illius motum impediente. Atque ita inter caussas sonitus etiam referenda videtur obstructio aurium, quam alij prætereunt, ob quam spiritus illi ἀκουστικοὶ, & aëris interni liber motus impeditur, & ad obstaculum allisione sonitus excitatur. Cujus rei argumentum est, quod plerumque cum sibilo aurium diuturno conjuncta est auditus difficultas, & sonitus aurium continuus tandem in difficultatem auditus, & surditatem degenerat; quæ ex obstructione meatus auditorij ortum habet.

Differentiæ.

Differentiæ à forma sunt, quod malum hoc vel sibilus est, vel tinnitus, vel sonitus, vel strepitus, aut fluctuatio. Et Galeno, *in 3. de compos. medic. sec. loc.* vel paulatim colligitur, vel aceruatim irruit; denique vel per interualla repetit, vel continenter affligit.

Signa Diagnostica.

Externæ & antecedentes quidem caussæ ex ægro cognoscuntur. Et monet Galenus, *loco allegato*, adhibendum esse τεχνικὸν quendam στοχασμὸν, ex caussis procatarcticis desumptum, quarum vi, sicut aliæ affectiones, ita & hæ varietatem suam accipiunt. Si paulatim malum cœperit, & recurrat per interualla, sonitúsque clarior sit, à flatu est plerumque frigido & pituitoso; sicut pituita inprimis flatuum materia esse consueuit, præcessit victus ratio, quæ pituitam & flatus coaceruauit, & caussæ aliæ caput refrigerantes & humectantes. Si continenter affligit, ab aurium affectione est priuata; per consensum verò, si subitò inuadens per interualla repetit. Et per consensum quidem cerebri, quando capitis dolor & grauitas adest, & plures simul sensus sunt affecti: à consensu verò aliarum partium, vel totius quando fiat, id suis signis etiam cognoscitur, & malum post inanitionem aut repletionem, post motum aut quietem, post vehementem calorem aut frigus quiescit, rursúmque conoitatur. Si à crassis & viscidis humoribus fiat, non repentè suboritur, sed paulatim increscit, éstque sonus magis confusus, & fluctuatio atque grauitas percipitur. Præcesserunt cruditates, balneum intempestiuum, & similia, ægérque calidis juuatur. Si ab obstructione aurium fiat sonitus, est is diuturnus, & adest simul grauitas auditus. Si in febribus, aut harum, aliorúmque morborum crisi sonitus aurium existat, à caussis morbos illos excitantibus prouenit. Si fit ab apostemate, præcessit dolor auris, & sanies continenter emanat.

Signa Diagnostica.

1. Leuissimum hoc malum est, vbi est ex grauedine; pejus, vbi ex morbis, capitísque longis doloribus incidit; pessimum, vbi magnis morbis venientibus, maximéque comitiali, prouenit. Celsus, *lib. 6. cap. 7.*

2. Si in febre ardenti sonitus aurium fuerit cum oculorum caligine, proueneritque è naribus grauitas, mente ex melancholia aberrat, *in 1. Prorrhetic. aph. 18. In Coacis*, addit; nisi sanguis ex naribus effluxerit. Caussas Aphorismi Galenus, *in Comm. Prorrhetic.* exponit.

3. Si in febribus sonitus aurium fiat ex spiritu vel humore frigido & crasso, sponte sonitus ille cessare solet, absque medicamentorum vsu, calore febrili materiam discutiente. Galenus, *in 3. de compos. medic. s. l. cap. 1. sub titulo, de sonitu aurium.*

4. Bombus, id est, tinnitus grauior in acutis & sonitus in auribus lethale. Hippocrates, *in Coacis*. Si scil. in febri acuta sonitus ille ex inflammatione cerebri, vel ex vehementius commoto habitu corporis, ab incendio interno existat, & praua alia signa, præsertim mentis perturbatio, conjungatur.

5. Pulsationes in capite, & sonitus aurium, hæmorrhagiam narium significat. Hippocrates, *in Coacis*. Commotione enim feruentis, & ad exitum concitati sanguinis suscitantur vapores, qui angustis aurium anfractibus sese insinuantes sonitum efficiunt.

6. Sonitum aurium ex sensus ἀκριβείᾳ, præsertim inueteratum, non facilè curari etiam statuitur. Galenus tamen quendam ex hac caussa laborantem se sanasse, stupefaciente ad accommodata alia medicamento admixto, *3. de compos. medic. s. l. loco antea allegato*, scribit, *cap. 1. tit. de sonitu aurium.* Verùm quid de caussa hac sentiendum, supra dictum. Adfuit procul dubio intemperies aliqua calida aurium, & feruor sanguinis.

7. Si aurium tinnitus biennium, vel longius durauit, rarò curationem admittit, sed plerumque ad surditatem tendere solet; quod ipsum, vt suprà in caussis dictum, satis arguit, tinnitum talem aurium diuturnum ab obstructione aurium prouenire.

8. Sonitus aurium ex vento boreali flante post austrinum, capitis pleni subita calefactione, ex fame item, vel cibi repletione facilè remouetur, difficilius ex plenitudine aliqua diuturna, à nimia aliqua euacuatione.

9. Tinnitus aurium ex frequenti percussione in caput vel tempora non facilè curatur. Verti enim solet in surditatem, humoribus præ dolore ad organa auditus confluentibus, transitúmque spiritus auditorij impedientibus. Quod ipsum etiam confirmat, tinnitum fieri ab obstructione aurium, spiritui auditorio transitum denegante.

10. Sicut surditas biliosorum dejectione finitur, 4. *aphor.* 28. ita & de tinnitu aurium pronunciari potest, si ex viscerum repletione ortum ille habeat.

Indicationes.

Si tinnitus aurium à calore immoderato, & flatuoso spiritu in arteriola proueniat, vniuersalibus præmissis refrigerantia conueniunt. Galenus narcotica quædam admiscet, vt diximus. Si flatus caussa sit, ille discutiatur & reuellatur: si humor, præparetur & euacuetur: si sanies, abstergatur, & educatur: si obstructio adsit, aperiatur. Externæ quoque caussæ, si quæ adsunt, remoueantur, habita ratione semper totius & capitis.

Curatio.

Pro varietate igitur caussarum, à quibus sonitus aurium existit, alio atque alio modo curatio instituitur. Et quidem si malum sit ab intemperie calidâ, & sanguine ac spiritu feruidiore, vtimur refrigerantibus & & humectantibus, vt decocto hordei, violarum, lactucæ, nymphææ, papaueris albi, pro fomento. Validiora sunt, succus portulacæ, mandragoræ, papaueris albi. Galenus, *ex Archigene*, castoreum & semen cicutæ, trita in aceto, in aurem immittit. Alij euaporationem ex semine cicutæ in aceto cocto excipere jubent. His non conferentibus, vtendum opio, sed exiguâ quantitate, & cum magna cautione opij gr. j. in olei rosacei Vnc. ß. dissoluto. Quæ tamen posteriora non frigefaciendo, sed vi narcotica prosunt, sanguinis & spirituum feruidorum motum sistendo.

Si ex humore crasso & viscido affectus ortum habeat, totius corporis, aut saltem capitis, præmissa euacuatione, vt suprà, *parte* 1. dictum, attenuantia & discutientia auribus adhibeantur. Quo in genere sunt oleum amygdal. amarar. rutæ, castorei auribus instillatum, vel solum, vel cum melle mistum, aut oleum, in quo castoreum, cuminum, ruta, anethum, nigella, nardus decocta fuerint, quibus & parum aceti admiscere licet, si attenuandum sit. Aëtius castorei & spicænardi part. æqual. cum aceto & ol. rosac. miscet & instillat. Prodest etiam ceparum aut porri succus cum lacte muliebri vel oleo rosaceo coctus. Vel oleum oliuarum coctum similiter in cortice colocynthidis.

Experimento probatum est, prodesse vaporem aceti, & aceti cum felle bubulo; item fel. capræ cum succo porri. Alij pani recens cocto, & ex clibano adhuc calenti, spiritum vini affundunt, & panem auri applicant, vt vapor in aurem recipiatur.

Montanus sequens commendat Oleum, ejúsque gutt. j. manè & vesperi auri instillat, & deinde gossypio moschato aurem obstruit:

℞. *Milleped.* num. xxx. Lauentur, & bulliant in *ol. amygdal.* Vnc. ii. *aceti* Vnc. iiij. ad consumptionem aceti.

Factâ diligenti expressione Colatura vsui reseruetur.

Aut ℞. *Pulpæ colocynth.* Drach. sem. *succi rutæ, majoran.* an. Vnc. i. *cumini, carui*, an. Drach. ii.

Coquantur in vino & oleo amygdal. amar. ad vini cõsumptionem. De expresso & colato aliquid in aurem immittatur, aurísque bombace moschato obturetur.

Vel ℞. *Helleb. albi* Drac. iij. *fol. lauri, rutæ, fraxini*, an. M. sem. Coqu. in *ol. amygdalar.* & Colentur.

Vel ℞. *Sem. porri, caryophyllorum*, an. Scrup. i. *moschi* gr. v. Cum *succo majoranæ & rutæ* Misce, & auri instillato.

Aut ℞. *Nitri, myrrhæ*, an. Drach. j. *hellebori albi* Drach. sem. *castor.* Scrup. i.

Terantur cum olei rosacei & aceti p. æ. & guttatim in aurem immittantur.

Commendatur etiam valde fel lucij piscis, quod nonnulli ita præparant;

℞. *Fella lucior. recent.* num. iii.

Indantur vitro, quod diligenter claudatur, & fermento obducatur, ac in clibanum ponatur, & tamdiu coquatur, donec panis sit coctus. Liquoris, qui in vitro inuenitur, vesperi & mane gutt. iij. auri instillentur.

Efficaciora hæc erunt, si prius euaporatio fiat ex sequenti Decocto manè & vesperi:

℞. *Fol. calaminth. majoran. centaurij minor. rorismarini*, an. M. j. *baccar. juniperi electar.* num. xv. *fol. lauri, absinth.* an. M. sem. *lupinorum* num. xij. *lumbricorum vino lotorum & in sindone ligatorum.* p. ß.

Coq. in s. q. aquæ, & duplo vini albi, ad consumptionem tertiæ partis. Colatura pro euaporatione seruetur. Quâ dum æger vtitur, fabas aut pisa aliquot in ore detineat & masticet, vt patente ita meatu auditorio fumus magis penetret.

Sacculus etiam parari potest ex foliis saluiæ, betonicæ, majoranæ, rutæ, hyssopi, calaminth. floribus chamæmeli stæchad. Arabic. fol. pini & lauri, sem. carui, anisi, qui calefactus auri post euaporationem & liquoris instillationem imponatur.

Qualis est sequens:

℞. *Fol. majoranæ, saluiæ*, an. M. ß. *rutæ* M. j. *absinthij, summit. anethi*, an. p. ii. *baccar. lauri* Drach. i. *granor. juniperi* Drach. i. sem. *sem. cymini* Drach. i. *carui* Drach. ß. *fl. chamæmeli* p. ij.

Cõcisa indãtur sacculis duobus ex tela linea paratis.

Prosunt quoque pulueres & tabulæ, quæ flatus discutiunt, à cœna sumptæ.

Non etiam omittendum, quin lenibus clysteribus aluus interdum eluatur, ne retentis excrementis noua in capite materia colligatur.

Ad Tinnitum aurium inueteratum, qui surditatem minatur, Montanus vtitur olei de pice, olei amygdal. amarar. an. Vnc. sem. & mixta guttatim frequenter instillat; quo & cerebrum confortatur. Et omnino destillata olea ex plantis modò enumeratis efficacissima sunt, vt & spiritûs ex ijsdem parati. Maximè etiam sternutamenta ad tinnitum aurium curandum vtilia sunt. Monendum autem de topicis istis, commodissimè tempore matutino, & ante cœnam adhiberi. Cubitum enim ituris caput vaporibus repletum est, parúmque commodi è medicamentis ejusmodi sperari potest. Reliqua ex iis, quæ capite sequenti de auditus grauitate & surditate dicentur, & supra de intemperie aurium cum humore frigido dicta sunt, patent.

Si in febribus tinnitus aurium fiat, aut in harum ad crisin apparatu, sinendus est, nihilque adhibendum, donec morbus finitus, vel crisis absoluta sit; quia, vt in prognosticis diximus, plerumque sponte suâ sedatur, præsertim post crisin. Si quid superest, discutiente remedio vtendum, quale est absinthij decoctum ex aqua & pauco aceto pro fotu; aut decoctum ejusdem ex oleo rosaceo instillatum. Si quæ caussa externa adest, illa quoque amouenda erit.

Si ex partis alicujus consensum malum oriatur, parti, quæ primò afficitur, succurrendum, vt suprà, *parte* 1. *cap.* 6. dictum.

Diæta.

Diæta in genere medicamentis pro varietate caussarũ respõdeat. Abstineat æger à potu liberaliore vespertino, &

& sub ingressum lecti capiat cochlear j. de semine carui in aceto macerato & exsiccato, vel tantundem seminis fœniculi, anisi, coriandri. Vel his commixtis addatur aliquid macis, cinamomi, & cum duplo sacchari vsurpetur. Nonnunquam parum æger Mithridat. sumat, aut de speciebus pliris Archontic. vel diomoschi dulcis, si malum à frigido ortum sit. Qui vino assueti sunt, iis diluatur cum aqu semin. coriandri præparati. Aures æger occlusas habeat, & munitas aduersus frigus & ventos. Cogitationes & animi nimia intentio vitanda. Frictiones extremorum semper commodæ sunt, & matutinæ exercitationes. Pectinationes item capitis, corpore & capite prius euacuato. Venus in hoc malo valde noxia, illúdque inducere potest.

Obauditio. Cognatum sonitui aurium vitium est, quod Græci παρακοὴν, Latini Obauditionem vocant, compositum quasi ex deprauato & graui auditu vitium; quo auditus confusa percipit, non aliter atque visus aliena cernit in suffusione ex consensu ventriculi ortâ. Existit illud ab vlcere non probè exterso & consolidato, quando spiritus per arterias impulsus auditum impetu suo offendit. Fit etiam in summo febrium ardore, vaporibus per arterias in caput ad aures effusis. Denique sine febri, dum è visceribus impuris calida copiosâque euaporatio continenter in caput effertur.

CAPVT VII.

De Graui Auditu & Surditate.

Βαρυηκοΐα & δυσηκοΐα & ὑποκώφωσις, Latinis grauitas & difficultas auditus, & κώφωσις, id est, surditas, solùm magnitudine caussæ differunt; ideóque vno capite de his agemus. Si æger solùm sonos magnos audiat, leues verò non percipiat, βαρυηκοΐα & δυσηκοΐα & ὑποκώφωσις nominatur. Si verò neq; magnos, neque paruos percipiat, *Grauis auditus.* Surditas appellatur. Estque Surditas miserandum malum. Cum enim aures sint quasi porta mentis, per quam menti ea intromittuntur, quæ doctrina & institutione traduntur ad vitam coram Deo & hominibus rectè transigendam: miserum eum hominem esse necesse est, qui audiendi facultate destitutus adminiculo hoc ad salutem æternam, & ad præsentem incolumitatem vti nequit. Miseriores adhuc sunt, qui simul cæci sunt. Miserrimi, qui cæci, surdi, muti. Cuius rei exemplum habetur apud Platerum, *lib.* 1. *obseruat.* de quodam Abbate, qui ex lue Venerea cæcus, mutus, surdus factus, mentem aliorum non alio pacto intelligere & percipere potuit, quàm illi supra brachium nudum literas sententiam aliquam exprimentes digito vel ligno ducendo, ex quibus singulis sensu perceptis verbum, atque ex pluribus verbis sententiam colligebat.

Surditas. Surditas nimirum functio auditus est abolita; grauitas diminuta. Atque ita vtraque affectio est symptoma in genere læsarum functionum animalium, atque in his facultatis audiendi.

Caussæ.

Quia verò ad auditum perficiendum requiruntur & ipsum audiendi instrumentum, auris, & spiritus animales, &, qui ad hunc defert, neruus ἀκουστικός: caussæ etiam læsionis auditus quærendæ sunt vel in spiritu animali, & neruo eum deferente, vel in auditus organo.

Primò ob vitium spiritus læditur auditus, cum in cerebro vel non generatur, vel ab eodem non transmittitur, vel à neruo auditorio, qui spiritum illum aduehere debebat, non defertur. Cerebri vitium generale est, & ab eo, vt reliqui sensus, ita etiam auditus, læditur. Si verò è neruo ἀκουστικῷ extra cerebrum, & in eius ad aurem progressu, caussa mali hæreat, auditus non reliqui sensus afficiuntur. Fit hoc sæpe in prima conformatione, dum vel ille non rectè formatus est, vel non rectè ductus; vnde surdi ab infantia fiunt: vel ab obstructione: vel à tumore aliquo.

Oritur & grauitas auditus à spiritibus factis paucioribus, crassis & impuris, siue ex errore victus tales gignantur, siue ex ambiente aëre. Hinc venti australes auditui nocent.

Organum verò auditus quod attinet, quodnam illud sit, dictum in Institutionibus, quæ hic repetenda non censemus. Vt rem paucis complectamur, cùm instrumentum auditus primarium non possit esse, nisi pars corporis viuens, res eò videtur redire, vt instrumentum auditus primarium sit nerui auditorij ea portio, quæ meatui interno implantatur, vel potius, vt Galenus ipse definit, 1. *de sympt. caus. cap.* 3. τὸ ἔσω πέρας, hoc est, externus finis, siue extremitas pori ἀκουστικοῦ, vbi extremitas illa dilatati nerui auditorij portionem excipit. *An alterum instrumentum proximum.* Cúmque eò loci σύμφυτος aurium aër contineatur, verisimile est, Galenum ipsum etiam mentione τοῦ ἔσω πέρατος complexum esse. Vt enim visus organum lucidum est, vt obiecto respõdeat: ita organum auditus aëreum. Et neruus auditorius, qui, vt alij nerui, communis soboles est cerebri, ad sonos speciatim percipiendos contrahitur & determinatur beneficio proprij & peculiaris sui organi, quod aër aurium est congenitus, seu calidum, & spiritus aurium insitus, naturæ aëreæ. Auditio enim non fit, nisi illa extremi aëris commotio interno aurium aëri communicetur per tortuosos aurium anfractus, vbi membranæ tympani allisus aër externus qualitate soni affectus internum aerem ferit, qui deinceps ministro neruo auditorio ad cerebrum, sentiendi principium, sonum transmittit.

Nerui auditorij morbi. Vitium verò nerui auditorij iam expansi & in aurem dilatati ferè à communi caussa semper dependet. Si enim ille neruus non rectè sit conformatus, vel non rectè auri inferatur, spiritus ἀκουστικὸς in aurem transire non potest: quod etiam accidit, si neruus idem obstruatur, vnde auditus læditur; & præterea implantato aëri necessarium alimentum & commeatus, quo foueatur, denegatur. Si verò humores vitiosi quicunque ad aurem ferantur; & obstruere interdum meatum possunt, & aërem illum inquinant, crassúmque & impurum reddunt, & ad præstandum suum vsum ineptum. Materia illa plerumque est frigida & pituitosa, nonnunquam & biliosa, vt, *ex* 4. *aphor.* 28. patet, vbi biliosas deiectiones surdis prodesse Hippocrates docet: interdum & sanguinea; siquidem surditatem, quæ crisin scilicet comitatur, quoque fieri ex sanguinis per aures fluxu, compertum est.

Mittitur autem illa ad aurem interdum à toto corpore, vt in febribus; solétque talis surditas, vel difficultas auditus, crisin antecedere, vapore vel humore ad aures detruso: quæ auditus læsio peracta crisi sponte cessare solet.

Aërem quoque congenitum crassum reddit & impurum vapor caliginosus & crassus sursum eleuatus, aëri innato sese permiscens, & non solùm citra hunc oberrans, & tinnitum aurium, qui auditus grauitatis & surditatis præludium est, excitans, verùm etiam eidem sese permiscens.

Si tamen sit humor crassus vel copiosior, nonnunquam etiam post crisin difficultas auditus adhuc durare solet. Interdum etiam sine crisi à toto corpore ad aures materia mittitur. Aliàs materia, quæ auditum lædit, plerumque crassa & pituitosa est, atque à cerebro præcipuè prodit, alimentum suum probè non coquente, & excrementis abundante. Vt in alias partes, ita & in aures, è capite materia catarrhosa fluit, & se in interiorem auris cauitatem per foramen, quod neruus auditorius transit, insinuat: id quod senibus propter excrementorum pituitosorum copiam familiare est. Obiecto proprio etiam, sono scilicet violento & nimio, subitò & affatim

per

per aurem ad cerebrum vſque penetrante, offenſo neruo, ſpiritibúſque diſſipatis, ſurditatem introductam fuiſſe,obſeruatum eſt.

Meatus auditorij morbi. Reliquas auris partes quod attinet, meatus auditorius externus, vſque ad tympani membranam, nihil præter aerem continet, iſque nonnunquam obſtruitur vel totus,vel ex parte,& obſtructus potius difficilis auditûs,quam ſurditatis,cauſſa eſt. Fit verò obſtructio vel ab externis rebus, quales ſunt lapilli, nuclei, vermes, aqua,& ſimilia;vel tumore aliquo,& tuberculo in meatu illo poſt vlcus nato.Nonnunquam etiam ſordes aurium, ſeu naturalia illa aurium excrementa, ſi diu retineantur, & incraſſentur, aures obſtruunt, præcipuè ſi, quod interdum accidit, auriſcalpio ad tympanum vſque propellantur,ibique hæreant,vt non facilè excerni poſſint.

Membrana aurium morbi. Membrana quoque tympani,quam myringam vulgò appellant,auditui obeſſe poteſt,ſi vel ab externo aëre frigido (vt frigidum omnibus neruis & membranis inimicum eſt)contrahat frigiditatem,vel narcoticorum vſu obſtupeſcat;(quæ tamen vitia,ſi actio cauſſæ vehemens ſit, etiam penitioribus partibus communicari poſſunt) vel reddatur craſſior, quod inflammatione in cerebrum conuerſa accidere ſolet; vel ab humoribus affluentibus nimium humectetur,& craſſior euadat: quæ ſatis frequens cauſſa eſt difficultatis auditus in ſenibus. Vt enim oculorum tunicæ in ſenibus craſſeſcunt, & obſcuriores fiunt: ita etiam proculdubio ætatis progreſſu hæc membrana aliquam mutationem ſuſcipit. Eadem nonnunquam rumpitur, vel tenditur & laxatur vi externâ,vt ab auriſcalpio,vel alia re violenter immiſſâ,ſonitu tubarum,& vehementi clamore; eroditur ab vlcere.Ita etiam ſi oſſicula illa tria,quæ membranæ huic adiacent,loco dimoueantur,ictu vehementi,ſonitu,vel humoris alicuius affluxu,vel quâcunque de cauſſa,grauitas auditus,vel ſurditas ſequitur.

Signa Diagnoſtica.

Verùm iſta cauſſarum varietas ſuis ſignis diſcernenda eſt, vt curatio rectè inſtitui poſſit. Si primò vitium ſit in cerebro,epilepſia,lethargus, apoplexia, præceſſerunt,vel adſunt, & aliæ animales facultates ſimul læſæ ſunt.Si autem in ſolo neruo auditorio ſit vitium, reliqui ſenſus integri erunt.Præceſſit tamen aliqua cerebri debilitas,diuturnus capitis dolor,& ſimilia,quæ excrementitios humores in cerebro collectos, & ad neruum auditorium delapſos teſtantur.Ita quoque ſi aer impurus ſit,ſigna aderunt imbecilli & excrementis repleti cerebri,aut æger verſatus eſt diu in aëre impuro,qui ſpiritus turbidos & impuros reddit.

Vtrum verò excrementitij humores, qui neruum obruunt,& aërem implantatum inquinant,à toto,vel à cerebro tantùm prouenerint,propria ſigna teſtabuntur. Si à conſenſu ventriculi fiat malum, prout ventriculus vacuus, vel plenus eſt;augetur, vel minuitur. Præterea malum per interualla repetit. Ab aëris etiam, vel ſpiritus vitio vix omnino ſurdi euadunt,ſed ſurdaſtri,ſurdis tamen finitimi. Criticus motus in morbis latere non poteſt. Obſtructionem etiam in neruo & meatibus internis ſenſim factam eſſe, indicio eſt, ſi capitis dolor diuturnus,ſibilus,& aurium tinnitus,lethargus, apoplexia,& affectus ſimilis præceſſerit; & natura morborum præcedentium naturam humoris obſtruentis declarabit. Si calidus humor cauſſa ſit, dolor acutiſſimus accidit, adeſt febris, & calor in aure percipitur. Si verò ab humore ſit frigido,dolor abſque ſenſu caloris,& ſine febre eſt.Si obſtructio ſit in externo auris meatu,oculis id facilè cerni, & inſtrumentis explorari poteſt. Et ſi aliquid extrà immiſſum ſit, ex relatione ægri cognoſci poterit. Ita quoque facilè patet,ſi phlegmone adſit, vel ab vlcere relictum tuberculum craſſum. Si in membrana tympani ſit affectio, dolor vehemens præceſſit, vel vulnus, à quo cicatrix in membrana relicta.

Verùm cum adeò exactè ſemper cognoſci non poſſit, an in neruo auditorio extra aurem,vel in aure,& in qua parte auris vitium hæreat,vtiliſſimum fuerit, diſcernere,an à cauſſis internis,an externis malum pendeat. Si enim quid in aurem miſſum ſit,externum meatum obſtructum eſſe, indicio eſt. Si vulnus præceſſit, vel vehemens ſonitus, membranam tympani ruptam vel laxatam,aut oſſicula illa loco ſuo mota eſſe,argumento eſt. Si verò cauſſa externa abſit,an aliquis morbus præceſſerit,conſiderandum.Ille enim facilè humoris naturam indicabit,qui rurſum curationem præſcribit;etſi in qua auris determinata particula hæreat,non ita perſpectum eſt. Si verò nullus morbus præceſſit, an ſubitò, vel ſenſim ſurditas, vel difficultas auditus orta ſit, inquirendum. Illud enim faciliùs à calido humore, hoc à frigido accidit.

Prognoſtica.

1. Grauitas auditus non contemnendum malum eſt. Temporis enim progreſſu paulatim incrementum ſumens in perfectam ſurditatem degenerat. Galenus, *3. de compoſ. medic. ſ.l.cap.3. titulo,ad auris grauitatem.*

2. A primo ortu, aut poſt ortum, diuturna & perfecta ſurditas orta non curatur: quæ verò non perfecta eſt,ſed tamen diuturna,nec ipſa curabilis,aut difficulter admodum curatur.Paulus Ægineta, *lib.3.cap.23.*

3. Obſtructio in meatu externo facilius tollitur, difficilius in meatu interno,& meatu auditorio;præſertim ſi ſit conſummata:& difficilius ſoluitur obſtructio, quæ à pituita eſt,quam quæ eſt à bile.

4. Membrana tympani rupta,vel cicatrix ab ea relicta,aut oſſicula luxata non curantur.

5. Surditas in febribus, & vrina abſque ſedimento, in quibus craſſa quædam ſublime petunt, mentis alienationem ſignificant, *1. Prorrhet.comm.1.aph.31.*

6. Surditas in acutis & malignis febribus non ſemper malum ſignum eſt, ſed ſæpe bonum; cùm ſcilicet cum bonis ſignis coniuncta eſt, & delirium ac ſymptomata remittunt: id quod ſæpe obſeruaui. Denotat enim materiam è cerebro ad exteriora propelli.

¶ [Hippocrates 4. *aphoriſm.49.*ſcribit;in febre non intermittente,ſi labrum,aut ſupercilium,aut oculus,aut naſus peruertitur, ſi non videt,ſi non audit, imbecillo iam corpore, quicquid horum acciderit, in propinquo iam mors eſt. Et *3.prorrhet. aph.35.* poſt modicam ſanguinis euacuationem,nigrámque deiectionem, in acutis ſurditas,mala eſt.Et *in Coac. aphor.190. ſec. diſtinct. Foëſij*,ſurditas in acutis & turbulentis morbis mala eſt. Contrà Auicenna *lib.3.fen.4.tr.1.c.3.*ſcribit: *Nocumentum prætereà auditus quandoque accidit ſecundum ſemitam criſium, & ſecundum ſemitam permutationis materiæ in fine ægritudinum acutarum.* Et ipſe ſæpiſſimè obſeruaui, & cuilibet obſeruare facile eſt, ſi in acutis febribus delirium adeſt, vel imminet, & ſuperuenit ſurditas, ægros conualeſcere. *De ſurditate in febribus maligna.*

De qua controuerſia notandum,eam ſaltem ſurditatem eſſe bonam, quæ eſt critica, vt clarè Auicenna innuit;id eſt,cùm natura noxios humores & vapores, cerebrum occupantes & delirium excitantes,à cerebro ad aures,vt partes vicinas, minùs tamen nobiles detrudit. Quod cùm accidit,delirium remittit,& æger meliùs habere incipit.Si verò æger obſurdeſcat, & delirium non minuatur,imò ingraueſcat, & alia grauia ſymptomata accedant, malum ſignum eſt. Indicio enim eſt, tantam materiæ copiam adeſſe, vt cerebro tota contineri non poſſit,ſed in aures ſeſe diffundat.] *Quæ bona ſit.*

7. Quibus deiectiones ſunt bilioſæ, ſuperuenientè ſurditate ceſſant,& contrà quibus ſurditas adeſt,bilioſa

liosorum deiectione finitur, 4. *aphor.* 24. *Eodem libro, aphor.* 60. addit, surditatem eiusmodi in febribus sanguine quoque è naribus fluente solui. Materia enim surditatem efficiens vel ad aures retrahitur, vel à cerebro ad venas colli, atque hinc ad cauam, & tandem per hepar ad intestina deriuatur.

8. Surditas in acutis & turbulentis morbis mala, 1. *Prorrhet. comm.* 1. *t.* 32. extinctâ scilicet per morbi vehementiam audiendi vi, aut humoris praui copiâ cerebrum & aures occupante.

9. Et omnino melius est, si surditas delirium, quàm si delirium surditatem sequatur. Melius enim est materiã ab internis ad externa, quàm ab externis ad interna conuerti. Et si mala symptomata, vt vomitus, vigiliæ, & similia surditati coniungantur, delirium & morbum periculosum significant.

10. Surditas per interualla crescens & decrescens, vel ab humore tenui & exiguo est, qui interdum minuitur, vel à flatulento spiritu; quæ surditas etiam facilius curatur.

11. Surditas, quæ per idiopathiam aurium genita est, difficilius curatur, quàm per sympathiam.

12. Ex surditate mansuetæ parotides existunt, cum aliàs, tum si quid fastidiosi superuenit; sed & comate superueniente magis fiunt parotides. Hippocrates, *in Coacis.* Itaque surditas & coma commune signum sunt desipientiæ & parotidum. Nam in materia calida & acutiore magis desipientia, in non ita acuta, & quæ cruda est, magis parotides accidunt; vtraque verò proprium signum est translationis materiæ in caput.

13. Quibus surditas adest cum capitis grauitate, & hypochondrij tensione, & oculi ad splendorem perturbatione, iis sanguinis profluuium significat. Hippocrates, *in Coacis.*

Indicationes.

Pro varietate caussarum etiam hîc Indicationes & cura variant. Si externus ille aurium meatus obstructus sit, impedimentum illud obstructionem pariens, qualecunque etiam sit, tollendum. Si ab humoribus vitiosis vel aër congenitus inquinetur, vel aurium meatus obstruatur, materia excrementitia debito modo euacuanda; nisi post crisin sponte suâ cedat. Si facultas læsa sit ratione nerui auditorij, absitque obstructio, caussa hanc fouens ac conseruans auferatur: si ratione cerebri, huic legitimâ curatione prospiciatur.

Curatio.

Cum verò frequentissimè ab humore pituitoso accidat surditas, si sanguis simul abundet, vena aperiatur. Si verò venæ sectione opus non sit, humor mox præparetur & euacuetur iis medicamentis, quæ supra, *part.* 1. *cap.* 10. *de Intemperie capitis cum pituita*, fuerunt proposita. Et purgatio per interualla repetatur. Et quidem in surditate medicamenta purgantia & frequentiora, & fortiora sint, quàm in graui auditu. Corpore toto euacuato, caput etiam euacuetur apophlegmatismis, gargarismis, errhinis. Idémque exsiccetur sacculis, lotionibus, & aliis medicamentis, quæ etiam, *ibidem*, fuerunt proposita. Ad totum corpus euacuandum, & humores, flatus, ac vapores etiam in capite discutiendos, valde vtiles sunt thermæ; & quasdam peculiari vi grauitati auditus & surditati conferre creditur: & inprimis sulphureæ commendantur, in quibus æger non solum lauet, sed & spongia ampla, vel quæ totum caput tegat, capite imposita aquam thermarum per epistomium effluentem embrochæ modo excipiat. Inter particulares capitis euacuationes inprimis vtilia sunt masticatoria, quæ non tantum, dum excrementa cerebri euacuant, præstant, ne materia ad aures fluat, sed & per foramina in basi caluariæ auditus organum subeuntia expurgatio humorum aures obstruentium iis fieri potest.

Vtilia sunt & errhina. Sternutatoria tamen hic non vsque adeò tuta sunt; cum incertum sit, quò motus humorum ex agitatione illa vehementi concitatus vergere possit.

Corpore toto & capite euacuato Topica etiam auribus applicentur & instillentur, quæ cum supra, *cap.* 1. *de Intemperie aurium*, sint proposita, ea hîc repetere opus non est: vnum atque alterum saltem addere libet.

Aqua origani ex sicca planta cum vino destillata commendatur.

Vtilis est & hæc Aqua:

♃. *Rad. raphani, porri*, an. Vnc. i. *cyclam.* Vnc. ß. *hellebori albi* Drach. i. *origani* Vnc. ß. *rutæ, maioran.* an. Dra. ii. *flor. lauendul. sem. fœniculi, cumini, castorei*, an. Drach. i. *baccar. lauri* num. xv. *fellis tauri* Vnc. ß. *vini albi* q. s.

Macerentur aliquandiu & destillentur.

Olea destillata vtilia sunt, rutæ, rorismarini, maioranæ, saluiæ, seminis fœniculi, carui, baccarum lauri, caryophyllorum, cinamomi. Eadem medicamenta locum habent, si à nuda intemperie sit auditûs grauitas. Fel etiam animalium vtile est, & inprimis perdicum, quod à proprietate prodesse dicitur, si inprimis cum olei succini parte æquali misceatur, & in aures immittatur. Crato valde commendat aquam carduibenedicti, cuius supra facta est mentio.

D. Brunnerus sequenti Oleo frequenter vsus est:

♃. *Ol. porror. nardini*, an. Vnc. i. *castorei* Vnc. ß. *spir. vini* Vnc. iii. *fellis tauri* Drach. ii. *hellebor. nigri* Dra. ß. *nuc. moschat. salis nitri*, an. Drac. i.

Ebulliant parum, & ad vsum seruentur. De quo oleo guttæ iii. auri instillentur, aurísque gossypio maci suffumigato obturetur, & sacculus ex sale, cymino & milio paratus, vel modò dictus imponatur.

D. Næuius sequenti Oleo feliciter vsus est:

♃ *Fol. rutæ, serpilli*, an. P. iii. *origani Cretic.* P. ii. *fellis apri in vesica sua exsiccati* Scrup. i. *euphorbij* Drach. ß. *hellebor. albi, castorei*, an. Drach. i. *lumbric. terrestr.* Dra. ß. *apum siccatarum* Scr. i. *pulp. colocynth.* Dra. ß. *vitriol. præparati* Scrup. i.

Incisa & contusa grosso modo infundantur in *ol. amygd. amarar.* Vnc. iiß. *rutac.* Vnc. i. *aq. vitæ* Vnc. x. *ol. laurini* Drach. iiß.

Stent in loco tepido per 2. vel 3. d. dehinc bulliant ad aquæ consumptionem; postea colentur, & colatura seruetur.

Vel ♃. *Rad. raphan. maj. porri, ceparum*, an. Vnc. ii. *cyclamin.* Vnc. i. *hellebor. alb.* Vnc. ß. *fol. origan. rutæ, maioran.* an. Vnc. ß. *flor. anthos, lauendul. salu.* an. Drach. ii. *sem. fœniculi, cymini*, an. Drach. iii. *baccar. lauri* num. xxx.

Contunde omnia grosso modo, add. *fellis vaccini* Vnc. iß.

Postea macerentur in *vini opt.* q. s. ac tandem destillentur.

Chymici Balsamum sulph. laudant spiritu vini extractum, alij aquam è ligno fraxini destillatam.

Capite euacuato clamores etiam & soni vehementiores, vt tubarum, vtiles sunt. Calefaciunt enim meatum auditorium, & residuum humorem discutiunt, & locis illis impactum elidunt.

Si verò surditas, vel auditus grauitas sit ab vlcere aurium, eius curatio instituenda, vt supra dictum. Atque hic abstinendum ab oleis. Nam oleum est vlceribus inimicum, & maximè vlceribus aurium.

Si quid in aurem extra immissum eam obstruat, id eximendum, vt in Institut. & supra etiam fuit traditum, *l. d.*

Tandem si à materia biliosa per febres, absque insigni

ali qua

aliqua instrumenti auditus læsione, auditus grauitas vel surditas ortum habeat, spõte ferè malum cessat, materiâ per aluum euacuatâ, vel per nares effusâ, vt Galenus, 4. *aphor.* 60. habet, vel etiam insensibiliter discussâ. Si tamen malum duret, medicamenta bilem euacuantia adhibeantur, & debita victus ratio: auribus etiam instilletur oleum violarum, nymphex, & similia, ne inflammatio excitetur.

Si verò citra febrem contigerit, bilioso redundante sanguine, curatio à phlebotomia inchoanda erit, venâ humerali lateris eiusdem incisâ; hinc humoris biliosi præparatio instituenda. Postea topica admoueantur: vbi vapor ex decoctione herbarum sequentium per infundibulum in aurem receptus prodest:

℞. *Fol. salic. lactuc. malu. alth.* an. M. i. *flor. violar. rosar.* an. P. ii. Concisa coqu.

Vel iniiciantur guttulæ ii. aut iii. ol. lactuc. ex semine expressi, vel olei salicis, nymph. aut violarum; vel lac humanum cum albumine oui permistum immittatur. Vel sequens Iniectio paretur:

℞. *Succi sedi maior. recent.* Drach. ii. *lact. mulieris* ℥. j. Misce.

Regulæ in aurium curatione obseruandæ. Conclusionis loco saltem aliquot Regulas generales, quæ in omnibus aurium morbis curandis obseruandæ, proponemus.

1. Medicamenta, quæcunque auribus immittuntur, sint tepida, non intensè calida vel frigida.

2. Noua medicamenta non imponantur, nisi auris à sorde præcedentis medicamenti optimè expurgata sit.

3. Vna vice 3. vel 4. guttas immittere sufficit.

4. Post medicamenti in aurem immissionem æger super aure sana iaceat.

5. Eligantur autem ea, quæ auribus immittuntur, quæ non valde vnctuosa & viscosa sunt. Talia enim in aures immissa, & in aurium anfractus penetrantia, vix iterum rectè extrahi possunt; ideóque, quæ forma euaporationis & suffumigiorum adhibentur, spirituosa medicamenta & destillata, commodissima sunt.

6. Caput tandem in omni surditate & difficili auditu diligenter roborandum, cum internis, tum externis medicamentis, supra, *part.* 1. propositis.

Diæta.

Diæta medicamentis & varietati caussarum respondeat. Vt saltem de grauitate auditus & surditate dicamus, quæ ex frigida & humida materia prouenit, quæq; frequentissima est, ea diæta tunc conuenit, quæ supra, *part.* 1. *c.* 10. est proposita. Aër sit purus, ad siccitatem vergens: æger vitet ventos, & præsertim austrinos, & aërem frigidum & humidum, atque ab eo aures muniat, abstineat à cibis, qui crassos humores gignunt, & vapores multos in caput mittunt, atque inprimis allium & cæpe comesta auditui nocent.

CAPVT VIII.

De Aurium Dolore.

Aurium dolor. INter aurium symptomata est etiam Aurium dolor, Græcis ὠταλγία, grauissimum & periculosissimum malum; cui nisi tempestiuè succurratur, in symptomata grauissima, ac mortem denique hominem præcipitat. Et quidem malum quàm oculorum dolor grauius; cum oculorum dolores in oculis persistant, aurium verò dolores cerebrum in consensum trahant, vnde delirium & mors sequi solet.

Cum autem dolor sit tristis sensatio à solutione continui partium sentientium, membranarum puta, orta: doloris etiam in auribus subiectum partes sunt membranosæ illæ auris internæ, & neruus auditorius (quatenus scilicet membranosus,) Quamquam autem partes externæ dolore quoque tentari aliquando possint: tamen cum dolor ille magnus non sit, cum de dolore aurium agimus, eum præcipuè intelligimus, qui internum meatum, ac membranam & neruum auditorium occupat.

Caussæ.

Subiectum, vt modò dictum est, vt in aliis corporis partibus, ita & hîc, sunt membranæ, quæ auris cauitates inuestiunt, & sensu exquisito sunt præditæ. Afficitur autem membrana vel in exterioris auris cauitate, & sæpe affecta grauissimos dolores parit, qui etiam attactu externo exacerbantur; vel interiore cauitate post tympanum. *Caussæ.*

Caussa quidem proxima est solutio continui. Verùm oritur illa porrò ab aliis caussis. Atque hinc dolor aurium vel fit ab externis rebus immissis, vel à vulnere, vel ab intemperie, vel à flatibus, vel ab humoribus calidis & frigidis, vel ab inflammatione.

Quod intemperies frigida dolorem excitare queat, extra controuersiam est, & experientia id sæpe docuit. An verò intemperies sola calida à caussa externa inducta dolorem inducere possit, controuersum est. Græci quidem huius caussæ mentionem non faciunt: Arabes tamen omnes inter caussas externas aurium doloris etiam aëris caliditatem recensent. Verùm frigida quidem neruis inimica sunt, non verò ita calida; ac calor externus aëris vix calidior est cerebro, ac auris parte interna. Atque ita aer per se tantùm alterando vix dolorem aurium excitabit. Pruritum tamen in aure excitare valet. Per accidens verò id facilè præstare poterit, nimirum affluxum humorum ad aures commouendo; quo sensu proculdubio Hippocrates, 3. *aphor.* 2. inter æstiuos morbos aurium dolorem recenset. Solentque dolores, qui ab inflammatione oriuntur, in auribus esse frequentissimi, & grauissimi, punctorij, pulsantes & diuellentes, cum magno plerumque ardore; eósque plerumque febricula comitatur, solétque is dolor maximè intendi, cum inflammatio ad suppurationem tendit, & rupto abscessu remittere. Solet autem materia illa, quæ aurium dolorem excitat, nunc à toto, vt in crisibus febrium, vel etiam sine crisi quandoque; nunc à cerebro aut parte alia communicari. Interdum etiam materia maligna est, vt in lue Venerea, quæ circa periostia hærens cùm diuturnos in aliis capitis partibus, tum etiam aurium dolores excitat. *An sola intemperies calida sit caussa doloris aurium.*

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica. Signis ad ipsam affectionem cognoscendam opus non est, cum æger, qualis sit, satis prodat. In infantibus autem ploratus augetur, si pars affecta tangatur, & præter consuetudinem aliquid ex aure effluit, aut, quod effluxit, iam retinetur.

Signis verò, è quibus caussarum varietas cognoscatur, opus est. Primò nimirum inquirendum, an aliquid extrà auri immissum sit, quod dolorem pariat, quod facilè ex ægri relatione & auris inspectione & exploratione cognoscitur. Si etiam vulnus auri inflictum, vel alia externa violentia illi allata sit; & illud ex ægri relatione patet.

Deinde, si sit ab intemperie nuda, nulla grauitas, nulla tensio, nullus tumor percipitur; quæ adsunt, si intemperies sit cum materia: quo casu & auditus magis impeditur. Et si intemperies sit frigida, æger in aëre & vento frigido diu versatus est, quod fit nonnunquam in longis peregrinationibus tempore hyberno, ídque ex ægri relatione cognoscitur, dolórque est citra ardorem, calidisque leuatur.

Si-

Si verò nihil tale præcesserit, quod nudam intemperiem inducere potuerit, & caput sit grauius, proculdubio quidem materia adest, aut spiritus turbulentus; quod cognoscitur ex dolore vehementi sine ardore & grauitate, ac tinnitu & strepitu manifesto, & quod dolor non est continuus, sed per interualla quidem vel intermittit, vel nonnihil imminuitur: aut humor frigidus crassus; & tum adest dolor leuior citra ardorem, & signa alia frigiditatis in capite adsunt: aut ex humore bilioso; & dolor est vehemens cum calore mordaci.

Frequentissima autem doloris caussa est tumor calidus seu inflammatio, vt suprà dictum, quæ cognoscitur ex dolore continuo, pulsatili, vehementissimo, & eodem ac rubore ad malas & tempora vsque sese extendente, cum febre, interdum & cum delirio, motibus conuulsiuis, syncope, & extremorum frigiditate. Et prout inflammatio magis tendit ad interiora, eò pulsatio magis percipitur; quoniam arteriæ maiores comprimuntur: dolor quoque est vehementior, ob vicinitatem cerebri, & febris intensior.

Si verò ab vlcere & sanie sit dolor, rupto abscessu pus ex aure effluit, cum doloris aliqua mitigatione, vlcúsque relinquitur, vnde sanies aliqua effluere solet.

Si ex nerui auditorij vitio dolor oriatur, auditus simul læditur, & sæpe vel caput compatitur, vel vnus aut plures ex sensibus internis aut externis.

Prognostica.

Prognostica. 1. Maius periculum est in aurium, quam oculorum affectibus. Nam vitium oculorum intra ipsos subsistit; aurium verò inflammationes doloréſque interdum cerebro communicantur, & hominem ad delirium & mortem deducunt, vt, *de aurium inflammatione, Prognostico* dictum. Ideóque monente Celso, *c.7. lib.6.* mox inter initia succurrendum est, ne maiori periculo locus sit.

2. Et quidem iuuenes in vehementibus aurium doloribus magis periclitantur, & septimo die, aut citius moriuntur; antequam scilicet inflammatio suppuratur: quoniam biliosi humores in hac ætate abundant, & temperamenti constitutio est calida & sicca, quæ febribus acutis & deliriis reddit magis obnoxios.

3. Senes verò in vehementibus aurium doloribus minus periclitantur; quia ob temperamenti frigiditatem, & pituitæ copiam, febribus acutis & deliriis ita facilè non corripiuntur, & proinde aures ipsorum facilius suppurantur. Recidiuæ tamen periculum magis sustinent; cum ob temperamenti frigiditatem materia dolorem aurium patiens exactè concoqui non possit, 3. *Prognost. aphor.* 14. &, 1. *aphor.* 14. Quia etiam sensus tactus in senibus est obtusior, ideo facilius dolores illos tolerant.

4. Si dolor aurium vehemens sit, & in profundo hæreat, mortis periculum est; quoniam neruus auditorius ipse etiam est affectus. Aut si malum sanetur, noxa tamen quædam in sensu auditus relinquitur.

5. In doloribus aurium hypostrophæ interimunt, aut valde sunt periculosæ. Materiam enim non integrè coctam, nec partem affectam restitutam esse significant. Itaque malignior redditur materia, &, ægro magis debilitato, mortis periculum metuendum est.

Indicationes.

Curatio. Commodissima quidem dolorem aurium, vt & alios dolores, curandi via est, si caussa, à qua pendet, tollatur. Verùm quia is sæpe ita vrget, vt, nisi tollatur vel mitigetur, ægro periculum minetur, dolor tum mitigationem indicat.

Primò ergo si dolor sit à rebus externis immissis, qua ratione illæ tollendæ sint, iam antea dictum.

Sicut etiam antea explicatum, quomodo intemperies cum & sine materia curanda sit.

Si à spiritu flatulento sit dolor, cùm flatus præsupponat materiã, à qua attollitur, ea primò, siue sit calida, aut frigida, expurganda, deinde topica, quæ flatum illum discutiant, vsurpanda.

Frequentissima verò doloris caussa est inflammatio: sed qua ratione & illa curanda sit (antea quoque dictum.

Dolorem verò ipsum quod attinet, tollitur ille cum anodynis, tum, si opus sit, narcoticis seu stupefacientibus. Conuenit igitur oleum calens amygdalar. dulcium, liliorum alborum, aut rosaceum siue solum, siue cum lacte muliebri aut oui albumine mistum; quæ cum specillo molli lana inuoluto tepidè in aurem immittantur. Serosus item cruor, qui ex carnibus bubulis, dum assantur, destillat, tepidè infusus vtilis est. Item ol. ros. cum succo rorismarin. vt & mucilago semin. psyllij, fœnigræci. Nonnulli folia tabaci viridia, aut saltem aqua propria vel aqua rutæ humectata auribus applicant, & sæpius renouant. Commendatur & oleum scarabæorum, quod paratur, scarabæos num. iii. iniiciendo in olei rosar. Vnc. iii. & coqu. ac colando.

In vehementiore dolore succus portulacæ, lactucæ, hyoscyami, coriandri vtilis est. Vbi denique acerbissimus dolor vrget, vt syncopes & mortis periculum immineat, stupefacientibus semel atque iterum vti licet.

Vt ℞. *Opij* gr. iii. *castorei, croci*, an. gr. iß.

Cum lacte muliebri, vel albumine oui, vel sapa aut vino tepidè instillentur. Solum opium vix conuenit, vtpote cuius vsu quendam vocem & sensum amisisse, refert Trallianus, *lib. 3. c. 2.* propterea quod cerebrum neruo auditorio affecto proximum est. Oleum etiam è ligno coryli acerbissimos aurium dolores subitò sanat.

Si reliqua omnia non prosint, necessarium est, vt ægro sub somni horam exhibeatur Philonij Persici ℈. ß. vel Scr. i. vel laudani opiati gr. iij.

Foris imponantur quæ dolorem leniunt, & materiam impactam concoquunt & resoluunt; quo in genere butyrum alia superat, in mollibus præcipuè corporibus.

Aut ℞. *Lenticulæ palustris* M. ii. *medulla panis in lacte muliebri infusa* Vn. iii.

Contusa applicentur formâ Emplastri. Fortius est paratum ex oleo dulci calente, adipe anserino, oleo amygdalarum dulcium, chamæmelino, lacte muliebri.

Aut ℞. *Fol. maluæ vtriusque, violariæ, lactucæ, salicis*, an. M. i. *sem. cydonior. maluæ*, an. Drach. ii. *flor. chamæmeli, meliloti, rosarum rubrarum*, an. P. ii. Fiat Decoctio, qua auris affecta tepidè lentéque foueatur.

Vtile est & hoc:

℞. *Ol. rosar. nymph.* an. Vnc. ß. *succi papauer. solani*, an. Drach. ij.

Mista ponantur circa aurem; aliquid etiam immittatur. Addita farina hordei vel tritici, & puluere florum chamæmeli cum butyro recenti, Fiat emplastrum ad eundem vsum.

In applicatione remediorum monet Galenus, 3. *de comp. medicament. secundum loca*, vbi dolor valde vrget, aurem non tangendam esse, id est, neque manu, neque vllo instrumento durius tractandam. Augetur enim hoc modo dolor, & malum redditur deterius. Quapropter quæ extra applicantur, aurem non grauent, & leniter applicentur, & quæ instillantur, blandè instillentur.

CAPVT IX.

De Excrementis præter naturam, & Fluxu aurium.

Tandem vt etiam aliquid de symptomatis in Excretis dicamus, habent equidem aures sua naturalia excrementa, sed ea pauca. Accidit verò sæpe, vt præter naturam multa ex auribus excernantur. Primò enim post

post inflammationes aurium, abscessu rupto, pus & sanies ex auribus effluit. Deinde idem accidit in vlceribus aurium.

Interdum quoque sanguis ex auribus effluit: quod accidit non solùm in capitis percussione, casu ab alto, & similibus caussis violentis, quæ venas in auribus rumpere possunt, sed & crisis modo: sicut Platerus obseruauit, cuidam, qui frequenter narium hæmorrhagia infestabatur, non solùm è naribus, sed & auribus sanguinem largiter effluxisse; quod ex διαπεδήσει venarum in auribus factum. Quandoque aquosus humor, aut saniei aliquid simile ex auribus effluit, nunc tenuius, nunc crassius. Obseruauitque Platerus, è cuiusdam puellæ aure mensuras aliquot aquosi humoris diu per vices citra vllam aliam læsionem profluxisse. Atque eum fluxum ex cerebro fieri non posse existimat Platerus. Cum enim nulla alia via sit è cerebro, quàm per foramen neruo auditorio paratum, neque saluo tympano, si humor in interiorem auris cauitatem primò effunderetur, ex aure effluere posset: id in hoc fluxu locum non habere putat; cùm fiat citra auditus læsionem. Ideóque hunc humorem è venis meatum externum implicantibus fluere statuit.

Verum per quamcunque etiam viam sanies illa effluat, certum est, vt suprà, *cap.* 3. dictum, è cerebro etiam humido & impuro, ac vicinis partibus, sordidam eiusmodi illuuiem ad aures deriuari, quæ sæpe tanta copia effluit, vt facilè colligi possit, in sola aure eam non fuisse collectam. Refertque Schenckius è Mar. San. Barolitano, Venetiis quendam eiusmodi auris fluxu intempestiuè suppresso repentè mortuum esse.

Tandem & vermes aliquando in aurium sordidis vlceribus generari atque inde emergere obseruatum.

Curatio.

Curatio.

Qua ratione autem inflammatio, item vlcera aurium curari debeant, vt & vermes ex auribus tolli, suprà dictum est. Si verò natura aliquid humoris vitiosi per aures excernere tentat, solet is fluxus ferè ætatis progressu, & corpore iam sicciore reddito, sponte sedari. Si verò etiam ad annos pubertatis protrahatur, danda opera, vt sistatur; quod fit corpore prius, & capite diligenter purgato, & sudoriferis etiam exhibitis, & vesicatoriis applicatis, ac fonticulis, si opus, excitatis, per medicamenta caput & aures siccantia cum interna tum externa iam antea proposita. In quem finem adhiberi potest vinum, in quo alumen, gallæ, & balaustia cocta, item succus virgæ pastoris, aristolochia, spiritus ex vrina pudorum.

Si sanguis ex aure fluat per crisin, fluxus is, nisi superfluus sit, non compescendus. Si verò ex alia caussa, vt externa violentia, fluxus ille fit, interdum periculo non vacat; ideóque sistendus: quod fit, si opus sit, venæ sectione in contraria parte præmissa, adstringentibus & roborantibus frigidis applicatis; qualia sunt, succus plantaginis, virgæ pastoris, decoctum rubi, malorum prunorum, rosarum, mastiche.

Vel ℞. *Acacia, hypocistidis, balaustiorum, rosarum, sumach, mastiches, thuris,* an. Drach. j.

Coq. in vino vel aceto, & Colatura vsurpetur. Auicennas coagulum leporis cum aceto commendat.

+ Novi Mulierem cui ex Aure dextra vidi fluere sanguinem ad ℥ [illegible] fuit 16 [illegible] sequentem [illegible] hæmorrhagiam quandoque patiebatur [illegible] fuit nata 20 [illegible] Aprilis 1656.

LIBRI PRIMI PARTIS III.

SECTIO IV.

De Narium affectibus.

CAPVT I.

De Narium vlceribus & Ozænis.

Post morbos & symptomata, quæ circa auditum & eius organa contingunt, proximum est, vt ad olfactus organum accedamus, &, quibus morbis illud obnoxium sit, quæque inde oriantur symptomata, videamus. *Narium vsus.*

Odoratus organum nares esse, extra controuersiam est: etsi quæ in iis pars primarium olfactus organum sit, controuersum sit, vt in Institut. dictum. Naribus tamen, vt in aliis etiam partibus fieri consueuit, natura simul ad alios fines & commoditates vtitur, & ita narium plures vsus sunt.

Primarius & præcipuus narium vsus est, vt dictum, odores cauitate suâ excipere, & iis ad præcipuum olfactus organum transitum concedere. Secundus vsus est, vt aëri, qui ad cerebrum & pulmones transire debet, aditus permittatur, quo modo ad perspirationem nares necessariæ sunt. Tertiò ad sermonem rectè formandum faciunt, dum per ipsas aër ad sermonis formationem necessarius sensim expellitur, vt ex sermonis læsione patet, in iis, quibus nares obstructæ seu erosæ sunt. Quartò natura hac via etiam ad superfluitates & excrementa cerebri expellenda, & quandoque etiam ad hæmorrhagias criticas abutitur.

Vnâ ergo operâ de narium morbis & symptomatibus, quæ & in olfactu, & aliàs circa nares accidunt, dicemus; nimirum de Vlceribus narium & Ozænis, de Cancro narium, de Processuum mamillarium defectu, de Polypo, de Narium obstructionibus, de Rebus in nares immissis extrahendis, de læso olfactu, de Narium graueolentia, de Sternutatione nimia, de Hæmorrhagia narium, de Coryza.

Et primò narium Vlcera quod attinet, habent ea plures differentias. Alia enim à caussis oriuntur externis, videlicet à vaporibus vel humoribus acribus aut malignis, siue ij ab inferioribus partibus ad nares sursum efferantur, vt in lue fit Venereâ; siue à cerebro, aut à toto corpore eò expellantur. A pituita etiam salsa in catarrhis nonnunquam vlcuscula narium excitantur, quæ sponte sua facilè sanantur. Postea vlcera in se considerata alia recentia sunt, alia vetusta: atque hæc etiam vel crustosa sine sanie, vel sordida, vel putrida ac virulenta, vel corrosiua, vel fistulosa, vel cancrosa. Paulus & γλυκεῖα, id est, dulcia quædam vlcera nominat, fortassis ab humore benigno, & non ita erodente, quorum curationem etiam Auicennas tradit. Denique quod ad partem affectam, alia externa sunt & oculis exposita; alia interna, in intima narium parte, vel in osse ethmoide, vel in processibus cerebri, qui neruis colore & figura similes organum olfactus statuuntur. *Narium vlcera.*

Signis verò discernenda sunt narium vlcera cum inter se, tum ab aliis narium affectibus. Recentia enim vlcera sæpe nec dolore nec acrimoniâ sese produnt. Nares tamen frequenter ichore sanguineo madent, aut crusta sicca & nigra emungitur. Dum crustula diutius hæret, perpetuo sub ea aliquid exeditur, quod vlcus maius efficit. Vetustius & putridum vlcus, quod Ozæna vocatur Græcis, fœtorem de se emittit, ita vt *Signa vlcerũ narium.*

vt æger cum sibi, tum aliis tetri spiritus vapore molestus sit. Si diutius duret, paulatim serpit longius, & vel alas narium, vel earum interstitium, vel tenella ossa exedit, paulatimque perforat, maximè si vel cancri speciem habeat, vel à lue Venerea contractum sit. Nam humor prauus & malignus veneni instar carnem & ossa corrumpit, ac sæpe ista prius, quam carnem. Tenuitate vero sua carnem, quæ rara est, & foraminibus quasi pertusa, facilè transit, sine insigni primum offensione; os verò, quod densitate sua magis resistit, aggreditur, atque in eo hærens erosionem efficit. Recentibus vlceribus, non adeo prauis aut malignis, neglectis, caro plerumq; enascitur, quę σάρκωμα narium appellatur. Caro illa aut mollis est, alba, & doloris expers, aut rubra, aut denique liuida cum dolore, quæ in cancrum degenerat. Si in eam longitudinem excrescit, vt vel è nare foras propendeat, vel per palati foramina in fauces illabatur, Polypus dicitur; de quo postea.

Ozæna. Iam vt speciatim de Ozæna dicamus, vlcus illud est narium putridum & graueolens, sicut & nomen ἀπὸ τοῦ ὄζειν accepit.

Caussa proxima acris est humor, simul & putridus. Nam, vt Galenus inquit, in 3. *de s.m. f.cap.* 3. si humor saltem acris esset, ægrè curabilia vlcera produceret, non graueolentia. Caussa antecedens est cerebri intemperies humores ejusmodi coaceruans, aut venarum in toto corpore intemperies talis, quæ capiti communicatur. Interdum occulta viscerum & venarum est malignitas, vt in lue Gallica. Suffumigia etiam è ♀io & cinnabrio incautè adhibita, vlcera narium & ozænas excitare possunt; cujus rei quatuor historias recenset Guilhelm. Fabricius, *Cent.* 2. *obs.* 23.

Signa Diagnostica.

Vlcera externa oculis conspiciuntur; interna & occulta ex effluente sanie & crustis decedentibus cognoscuntur.

Munda, ex laudabili sanie; sordida, ex crassiore; putrida, ex fœtore; corrodentia, ex sanguinis cum saniei effluxu; cancrosa, ex cancri signis cognoscere licet. Si processus ipsi cerebri affecti sint, olfactus impeditur.

Ozæna in specie cognoscitur ex tetro odore ex putredine contracto, qui & ipsi ægro & astantibus molestus est. Olfactus etiam sæpe læditur, instrumento olfactus malè affecto à vapore, quem sanies putrida de se emittit. Et si malum sit diuturnius, & cartilago narium inter sepimentum erodatur, narium figura vitiatur.

Læditur & respiratio, quia ab vlceris crusta nares obstruuntur: interdum etiam narium figura distorquetur. Vitiatur & vox quandoque, eadem de caussa, & malum palato communicatur, sub quo tanquam sub testudine fit vocis reflexio. Interdum & narium hæmorrhagia conjungitur, vasis narium ab vlcere erosis.

Prognostica.

1. Narium vlcera omnia curatu difficilia, & plerumque cacoethe sunt; ob humiditates & excrementa cerebri ad partem hanc defluentia.

2. Vlcera narium suspecta sunt, propter symptomata, quæ secum afferunt, quæ modò recensuimus.

3. Etsi narium vlcera externa, superficialia, recentia, munda, facilius curantur: occulta tamen, profunda, antiqua, immunda, crustosa, fistulosa, ossibus narium, & ἠθμοειδεῖ inprimis, communicata, difficulter; putrida, corrodentia, cancrosa, periculosa plerumque existunt.

4. Vlcera & ozænæ narium, si omnibus rectè administratis non curentur, pro desperatis habentur: quia suspicio est, ne talia in cancrum degenerent, quem satius est, non attingere.

5. Si ozænæ contumaciter pro ratione resistunt, odoratum extinguunt vlcere ampliato, & fœtore contagiosæ putredinis ad cerebrum serpente.

Indicationes & Curatio.

Quæ alia vlcera indicationes suppeditant, eædem in narium vlceribus obseruandæ. Propterea primò totius corporis ratio habenda, & humores superflui venæ sectione, cucurbitulis, vel purgatione euacuandi, & à capite omnibus modis auertendi, capútque ipsum, quod fons est fluxionis exsiccandum & roborandum. Postea ad partem ipsam affectam accedendum, vlcúsque detergendum, exsiccandum, & consolidandum. Estque obseruandum, quod semper ozænæ desiccandæ sunt medicamentis mixta facultate præditis, repellentibus, seu adstringentibus & discutientibus. Etsi enim vlcera illa ab humoribus excitentur acribus, qui potentiâ sicci sunt: tamen actu iidem sunt humidi; quam humiditatem tolli oportet. Curatio.

Caput itaque, vt Celsus docet, *lib.* 6. *c.* 8. vsque ad cutem tondeatur, assiduéque fricetur. Deinde imponatur oleum myrtinum, puluis coralliorum & santalorum, rosarum rubrarum siccar. mastich. manna thuris cum aceto penetrationis caussa. Imponantur etiam alia medicamenta ad exsiccandum humidum caput suprà, *parte* 1. proposita. Alexander Trallianus *lib.* 3. *cap.* 8. hoc vtitur:

℞. *Myrrhæ, thuris*, an. Drach. ii, *cochlear. integrar.* num. v. addita s. q. ceræ & albumine ouorum duorum cum linteo capiti inducantur, diebus nouem continuis.

Vel ℞. *Limacum* num. vij. *crustæ panis siliginei tostæ* Vnc. i. Contundantur, & admisceatur *pulu. balaustior. rosar. rubr.* an. Drach. sem. *gummi sandarach.* Drach. j. *thuris, mastiches*, an. Drach. ij. *album. ouor.* num. ii. Contundantur, & F. s. a. Cataplasma.

Ad partem affectam postea, hoc est, nares ipsas quod attinet, interdum crusta ozænæ prius auferenda est; quod fit aliquo pingui, vt anserino adipe, vel butyro recenti illito, loto prius aliquoties cum aqua rosarum, vel decocto plantaginis. Celsus mel cum exiguo resinæ aut terebinthinæ in nares iniicit, & spiritu succum attrahere jubet, donec in ore gustus ejus sentiatur. Ita enim crustæ resoluuntur, quæ per sternutationem eiici debent.

Crustâ remotâ vlcus dimouetur eluendo cum saccharata aqua, aut cum vino albo, vel vino, in quo mel incoctum sit, vel vino decoctionis verbenæ aut agrimoniæ cum melle. Illinantur postea, vel inspergantur in nares, quæ adstringendo & desiccando glutinant. Ita Celsus puris vlceribus primò vaporem aquæ calidæ subjicit; deinde adhibet lycium vino dilutum, vel menthæ aut marrubij succum, vel omphacium, horum cuiuis mel adjiciendo; eáque cum linimento oblongo in nares immittit, per hyemem & ver bis quotidie, per æstatem & autumnum ter. Corpora mollia & delicata, quæ à medicamentorum acrium vsu facilè offenduntur, rosis aridis contusis & linteis sanantur. In diuitibus in curatione ozænarum Galenus, 3. *de compos. med. secund. loc.* hedychroum in vino generoso solutum adhibet. Galenus calaminthæ succum naribus infundit, vel tritam herbam inflat; aut malorum punicorum succum in vase æneo vsque ad medietatem coctum indit.

Vel ℞. *Hordei non excortic.* M. j. *fol. lapath.* M. ii. *aq.* q. s. F. Decoctum, quo crustæ detergantur. Ablatis crustis

℞. *Succum granatorum*, & misc. cum melle. Deinde add. *bol. Armeni*, C. C. *vsti prepar.* an. Drach. i. *cortic. granator.* Drach. sem. Misce.

Vel ℞. *Cortic. granator. nucum cupressi*, an. Vnc. sem. *fol. scabios.* M. j. Coqu. in aqu. ℔. j. Colaturæ adde *mellis despumati* Vnc. i. sem.

Postea vsurpetur Vnguentum de tutia.

Vtilis est & aqua aluminis destillata, & aqua plantaginis,

ʒaginis, in qua aliquid de ☿io dulci dissolutum sit. Prodest etiam medicamentum ex cerussa, thure, cadmiâ, & scillæ interiore parte confectum, si hæc omnia cum melle misceantur, & cum specillo lana inuoluto vlceribus, remotâ jam crusta, admoueantur, & linimentum deinum hisce remediis impletum in nares indatur quotidie bis aut ter.

Sequens etiam siccandi & consolidandi vi præditum est:

℞. *Flor. rosar. rubr.* p. ii. *balaustior.* Drach. sem. *rad. tormentill.* Drach. i. sem. *fol. plantagin.* p. iii, Coq. in *aqu. communi* pro Vnc. iii. in quibus colatis dissolu. *mell. rosat. col.* Vnc. sem. *omphacij* Drach. vi. Misc.

Sumatur specillum, ejúsque cuspis lana gossypina obuoluatur, & in hunc liquorem intingatur, inunctum vlceri immittatur, quod bis vel ter in die repetendum. Deinde hoc Vnguentum illinatur;

℞. *Aloës, myrrhæ*, an. Drach. sem. *gallar.* Scrup. j. *lithargyri, cerussæ*, Drach. i. sem. *plumbi vsti & loti* Scrup. ii. Cum *olei rosac.* q. s. F. Vnguentum.

Fortius erit, si aliquid aluminis adijciatur. Rondeletius ad exsiccandum vtitur candela ex cera rubra confectâ, cujus accensæ fuliginem naribus excipere jubet. Ita enim profundæ etiam partes exsiccantur. Idem & hoc habet:

℞. *Ladani puri, hypocystidis, mastich. myrrhæ*, an. Drach. ij. *styrac. rubr.* & *calamith. cortic. thuris, sandarachæ, auripigmenti rubr.* an. Drach. ij. Excipiantur cum terebinthina, & Fiant Trochisci, è quibus suffitus fiant in cucubitula manè & vesperi.

Vel ℞. *Gummi sandarachæ, myrrh.* an. Drach. sem. *olibani, mastich.* an. Drach. i. sem. *ladani* Drach. sem.

C. s. q. *terebinthinæ* F. s. a. Trochisci. Possunt & ex his trochiscis cum cera rubra candelæ parari, & fumus ex illis succensis in loco angustiore collectus excipi.

Efficax inprimis est Aqua viridis, à Platero, de curatione oris doloris, descripta, quæ hoc modo paratur:

℞. *Æruginis æris* Drach. i. *auripigmenti* Drach. j.

Terantur subtilissimè, & coquantur in *vini* Vnc. iij. ad consumptionem mediæ partis: vbi refrixerint, adde *aquæ rosarum. solani*, an. Vnc. i. sem.

Aqua ad vlcera narium & oris. Efficax est & hæc Aqua, quæ non solum in ozænis, sed omnibus narium & oris fœtidis vlceribus vtilis est:

℞. *Mellis rosacei* Vnc. ij. *sulphuris viui, aluminis crudi*, an. Vnc. i. *albi Græci, summitat. sabinæ*, an. Vnc. sem. *spongiar. sambuci* Drach. j. *fol. hyperici, rutæ, rorismarini, plantaginis, saluiæ, pulegij*, an. M. sem.

Coquantur omnia in vini & aquæ ℔. ij. ad consumptionem digiti transuersi, sub finem add. *æruginis æris* Vnc. j.

Et relinquantur, donec refrixerint, postea colentur & seruentur vsui.

Tempore vsus in cochleari calefiant, & penicillo aqua madido locus exulceratus illinatur, vel lana mollis, aut linteum ea madidum, naribus immittatur. Vide Guilielm. Fabricium, *loc. allegat.*

Vlceris corrosiui curatio. Si suspicio sit inflammationis, vsurpetur vnguentum de cerussa, cum melle, aut cum adstringente aliquo oleo, vt myrtino vel omphacino.

Si corrosiuum sit vlcus, validiora pro abstersione vsurpentur, ne profundius depascatur, vt aqua marina, muria, aqua nitri, acetum salitum, vinum salitum, ligni Guajaci decoctum, in quibus parum vnguenti Ægyptiaci dissolui potest. In vlcere antiquo valet hoc Aëtij:

℞. *Lithargyri, cerussæ*, an. Drach. iii. *plumbi vsti & loti* Drach. ii. *myrrhæ, aloës*, an. Drach. j. *gallarum* Drach. ß.

Vino & oleo myrtino dilutis vtere, quod ad sedis rimas & vlcera vtile est.

Fortiter exsiccat & conglutinat hoc medicamentũ:

℞. *Putamin. interior. mali Punici* Vnc. j. *thuris, myrrhæ*, an. Drach. j. *tragacanthæ* Scrup. ii. *gallar. ossium dactylorum, myrobalanorum, Persicorum, omnium vstorum*, an. Scrup. ii. *chalcanti* Drach. sem.

Trita omnia subigantur in mortario fortiter tundendo, addendóque mellis & vini odorati q. s. donec Linimenti formam acquirant.

Doloris cum vlceribus narium. Si dolor vlceribus narium conjungitur,

℞. *Olei rosar. myrtini*, an. Drach. sem. *plumbi vsti, lithargyri*, an. Scrup. i. *cerussæ, boli Armeni, balaustiorum*, an. Scrup. sem. *ceræ albæ* q. s. F. Vnguentum.

In contumaciore malo corpus vsu decoctionis ligni Guajaci præparetur & mundetur.

Diæta.

In victu vitentur omnia, quæ acres & biliosos succos gignunt, caussæ item omnes calefacientes corpus & exsiccantes, vt exercitia immoderata, vigiliæ, animi affectus. Historiam Ozænæ grauissimæ cum ossis palati erosione feliciter curatæ vide apud Guil. Fabricium, *Cent. 2. obseru. 22.*

CAPVT II.

De Cancro narium.

Cancer narium. Vlcera narium quandoque in cancrum degenerant; vt & polypus, si non rectè curatur.

Cognoscitur ex signis cancri aliàs notis: caro est callosa, sicca, malúmque ad palatum vsque serpit.

Morbus hic in naribus vix curabilis est, sed præmissis vniuersalibus, & bile atra euacuata, mitigantia saltem requirit. Adhibenda ergo oleum rosaceum modico camphoræ addito, solani succus. Antiqui dracuntij semen tritum cum melle immittebant, vel hanc Mixturam:

℞. *Minij, chalcitidis, sandarachæ*, an. P. i. *atramenti sutorij* P. ii.

Vtile est & hoc Medicamentum:

℞. *Succi solani* Vnc. iiii. *pompholyg.* Drach. i. *cerussæ lota aq. rosar. & iterum exsiccat.* Drach. ß

M. pauco oleo rosaceo adiecto, & cera alba liquata, in mortario plumbeo cum pistillo plumbeo. Chymici, vt ad aliarum partium, ita etiam ad narium cancrum, commendant Liquorem Arsenici, qui ita paratur:

℞. *Arsenici albi, nitri puri*, an. q. v.

Fluant simul in tigillo in igne circulari posito, cauendo fumum: (ideoque sub dio ventum obseruando commodissimè fit hæc operatio) vbi refrixerint, tantundem nitri iterum addatur, idque bis vel ter repetatur.

Arsenicum hoc modo fixum in humido loco resoluitur in liquorem. Huius pauxillum, vt gustu saltem sapor parum percipiatur, in aqua plantaginis dissoluatur, quâ cancer oblinatur.

Aliquando processus mamillares desunt; de quo postea, *cap. 6.*

CAPVT III.

De Polypo & Sarcomate.

Polypus. Sicut Ozæna vlcus est narium, ita Polypus tumor quidam & excrescentia cancrosa est in naribus. Nomen, vt Galenus, *2. meth. med.* docet, accepit, sicut & alij nonnulli morbi, à similitudine rei alicujus externæ, à carne scil. Polypi, quam substantiæ suæ proprietate refert; vt idem explicat, *3. de compos. medic. sec. loc. cap. 3.* Etenim mollis & lubrica hæc caro est coloréınque, vt piscis ille, alium atque alium habet, pro natura humorum, è quibus gignitur. Et, quod Paulus addit, *lib. 6. cap. 25.* sicut Polypus scirrhis vel pedibus suis venatorum manus prehendit: ita hæc excrescentia radice,

tanquam

tanquam pediculo vno, vel pluribus, sese ita in naribus affigit, vt ægro & respirationis & loquelæ vsum expeditum adimat. Nasi enim interna tunica ita humore repletur, vt enata hinc caro à tenui pediculo suspensa in latum & crassum sese extendat, & speciem hanc Polypi ventre amplo, rotundo & oblongo repræsentet. Arabibus Hæmorrhois est narium, à similitudine excrescentiarum in ano, quas figurâ nonnihil imitatur. Eleganter Polypum sic Celsus descripsit, *lib.6.cap.8. Est caruncula* inquit, *modo alba, modò sub rubra, quæ narium ossi inhæret, & modò ad labra pendens narem implet, modò retrò per foramen id, quo spiritus à naribus ad fauces descendit, adeò increscit, vt post vuam conspici possit, strangulátque hominem, maximè Austro aut Euro flante, feréque mollis est, rarò dura; eóque magis spiritum impedit & nares dilatat, quæ ferè καρκινώδης est, itaque attingi non debet. Illud vlceris genus ferè quidem ferro curatur, interdum tamen medicamentis inarescit.* Hæc Celsus. Breuiter; Polypus est caruncula mollis in naribus orta, ex radicibus quibusdam tenuibus pendens, & in latum se pandens, & nunc è naribus propendens, vel eas certè implens, nunc etiam in palatum descendens.

Polypi descriptio.

Sarcoma.

Cæterum differt à Polypo sarcoma, vt genus à specie; figurâ item & magnitudine. Nam sarcoma rudis quædam carnis massa est, certâ figurâ carens, & sæpe in magnam molem excrescit. Etiam carne à Polypo distat; quoniam durior est, & dolorem infert, ac nigrescit aut liuescit, ac venas circumquaque crasso sanguine turgidas habet, ac plerumque intus prope viciniam narium & palatum nascitur.

Caussæ.

Caussa Polypi est humor crassus & viscidus, qualis est pituita sanguinis portioni permista, è cerebro defluens; quæ cùm acris non sit, etiam non exulcerat. Rarius ex humore melancholico oritur, qui Polypus etiam facilius in cancrum degenerat. Quod verò ex narium nutrimento superfluo in carnem quasi luxuriantem commutato producitur, Sarcoma potius, quàm Polypus, vocatur.

Differentiæ.

Differentia Polypi à duritie vel mollitie, à nigredine, à figura & colore, à radicis tenuitate aut crassitie, à situ in naribus, à prauitate ad cancrum tendente sumitur.

Prognostica.

1. Polypus, si mollis fuerit & albus, & doloris expers, facilius curationem admittit; subrubeus difficilius. Qui autem fuscus vel liuidus est, curationem penè respuit; præsertim si simul liuidus & fœtidus sit: quoniam cancro est cognatus.

2. Quantò profundius hæret Polypus, tantò est periculosior; quia propinquior est cerebro, & tractationi ac medicamentis minus aptus. Qui verò oculis cernitur, & foris nonnihil existit, facilius tractari & curari potest.

3. Polypus ex humore melancholico in corporibus melancholicis προφυλακτικὴν magis, ne in cancrum abeat, quam θεράπευσιν desiderat. Hippocrates, *6. aphor. 32.* Ideo Celsus quoque illum attingi vetat.

4. Polypus inueteratus, qui cancrosi nihil habet, chirurgiam admittit. Ita Celsus hunc ferro ferè curari ait; interdum vsu medicamentorum inarescere.

Indicationes & Curatio.

Vniuersalis corporis euacuatio, vt in omnibus affectibus capitis, ita & hîc præmittenda, quæ cum sæpius proposita sit, nihil de ea hîc amplius addimus. Hinc caput roboretur & exsiccetur admoto cataplasmate ex cochleis, & aliis formulis supra enumeratis, frontalíque aliquo epithemate adstringente ad intercipiendam fluxionem applicato. Cucuphæ etiam parentur ex saluia, maiorana, meliss. lauend. betonica, stœchade, nuc. moschat. caryophyll. maci, ligno aloës, thure, mastich. & aliis iam sæpius declaratis. Quod verò particularem Polypi curationem attinet, caro illa præter naturam in naribus genita tollenda & eradicanda. Quod fit vel ferro, vel medicamentis. Et quidem si Polypus ita naribus inhæreat, tenui scil. pediculo, vt commodè eius sectio fieri queat, statim à radice ferro exscindatur, fronti & temporibus defensiuo prius applicato, vlcúsque, vt pars est, curetur; de quibus videatur Ægineta, *lib.6. cap. 35.* Si quid post sectionem remansit, id medicamentis acutis & escharoticis, vel ferro etiam candente aufertur. Quidam narem discindunt, vt fit in equis, atque ita Polypum ferro resecant, aut cauterio absumunt. Sed tutius est, si fieri omnino possit, Polypum ligare circa radicem filo serico bene cerato aut pilo caudæ equinæ. Ita enim inter septem aut decem dies sine omni negotio excidit, nutrimento destitutus.

Curatio per chirurgiam.

Verum etsi radix Polypi loco penitiori hæreat, vt scalpello eximi non possit, alio tamen modo per chirurgiam curari potest, quam semel atque iterum feliciter tentaui. Forceps scilicet paretur instar rostri gruini vel anserini Chirurgicis dicti, sed extrema parte acutus, ita tamen, vt in se coire & claudi possit, vt sine læsione in nares immitti queat. Hic forceps clausus in narem vsque ad polypum detrudatur, hinc aperiatur, & eo, quantum fieri potest, de polypo prehendatur & abscindatur, ac postea medicamentum aliquod adstringens & exsiccans, qualia postea proponentur, naribus indatur. Sequenti die iterum abscindatur, iterúmque medicamentum naribus immittatur, & ita pergatur, donec polypus totus abscissus & absumptus sit.

Si verò abscissio fieri non possit, eò quod latiori basi naribus inhæreat, medicamentis curatio eius tantanda. Sint autem illa duplicia: alia mitiora, quæ partim adstringunt, partim extenuant & incidunt; partim exsiccant & discutiunt: alia erodentia & σαρκοφαγικά. Quæ per pharmaca mitia fit polypi curatio, in mollibus præsertim corporibus, scopos habet ipsum attenuandi, incidendi, exsiccandi. Corpore itaque & capite purgato, caput tondeatur & exsiccetur, roboretúrque, vt in ozæna, & supra, *part.1.* dictum.

Per medicamenta.

Topica, quæ naribus immittuntur, partim attenuent, partim discutiant, & exsiccent. Galenus itaque, *3. de comp. med. sec. loc.* quod & Aëtius, *tetrab.* 2. *s.2. cap.29.* repetit, ex malis Punicis trium generum confectum medicamentum vsurpat, è quibus recentibus contusis succum exprimit, eúmque ad mediocrem consistentiam coquit, naribúsque infundit, feces expressas conformat in pessulos naribus indendos. Polypum citra mordacitatem absumit, etsi longiore tempore. Confert & dracunculi succus cum lana naribus impositus, teste Dioscoride: & , vt Aëtius scribit, puluis rosarum siccarum exactissimè tritus mirificè prodest; sicut & puluis balaustiorum. Confert & succus pomorum, austerorum quidem, si mollior sit polypus, acidorum verò, si durior: qui in mortario æneo diligenter agitetur cum pistillo æneo; vt acquirat crassiorem consistentiam. Sæpissimè autem talia medicamenta repetenda sunt, nec permittendum, vt vnquam pars affecta medicamento vacua sit.

Si polypus aliquantulum durus est, nec tamen cancrosus, emollientia præmittantur fotus forma, aut linimentum fiat ex medulla vitulina & adipe anserino, cui progressu temporis aliquid Ammoniaci & bdellij addi poterit. Postea exsiccantia illa & absumentia vsurpentur, quæ modò proposuimus. Rondeletius aquam parat ex aquis adstringentibus & parum corrosiuis, vt:

℞. *Vuarum maturarum* ℔.iii.*cortic.malorum granator. balaustior.sumach*,an.℔ ij.

Macerata in aceto destillentur, postea add. *aluminis* ℔.i.*vitrioli* Vnc.iij.

Iterum destillentur. Aqua hæc parti affectæ cum linteis applicetur.

Vel ℞. *Terebinth.lota aqua plantag.*℥.iß, *succi plantag.solani,acetosæ*,an.Drach.v. *sæui hircini* Vnc.ß. *plumbi calcinati* Drach.ii.*lithargyri,cerussæ,tutiæ*, an.Drach.j. *camphoræ* Drach. iß, *olei rosacei* Vnc.i Cum s.q. *ceræ*, F. Emplastrum.

Si verò malum pertinax sit, ad validiora & caustica medicamenta accedendum.

Escharotica medicamenta nota sunt, quæ fiunt ex chalcantho,misy,chalcitide,squamma æris cum melle: oleum item vitrioli, vel aqua fortis, vnguentum Ægyptiacum. Commendatur & hic Puluis:

℞. *Pulu. rosar. rubr.* Drach. ß. *malicorij* Scrup. i. *lithargyr.alum.vsti*,an.Scrup.iß.*arugin*.gr.v.M,pro Puluere.

℞.*Chalcitidis vstæ* Drach.i.*nitri* Drach.ß. *succi veronica* Vnc.ß.Misce.

Vel ℞. *vitriolum album*, & misce cum aqua rosarum & plantaginis,& polypus eo illinatur.

Vel ℞. *Aq.solani,rosar.* an,Vnc.i.*plantag.* Vnc.sem. *camphoræ* Drach. ß. *cerussæ* Scrup.j. *Mercurij sublimati* gr.vj.

Misc.Efficax ad polypum remedium est.

His producta eschara semper demitur,& denuo medicamenta illa imponuntur, donec radix etiam polypi sit absumpta. Sed tentare hæc non licet, nisi in polypo, qui cancri suspicione caret, & in corporibus durioribus.

Vtilis etiam ad Polypum tollendum est turunda ex radice gentianæ sequenti Vnguento illita:

℞. *Pinguedinis caponis* vel *gallinæ,butyri recentis,ol. oliuar*,an.q.s.add.*ceræ* parum F.Vnguentum.

℞. *Vnguenti huius* Vnc. i. ☿ij *sublimati*, vel *arcani corallini*, Drach. ß. vel Scrup.ii. Fiat Vnguentum, quo turunda ex radice gentianæ illinatur & naribus indatur. Aut si polypus totam narem replet,eo Polypus inungatur.

Tutius autem adhibentur medicamenta caustica per fistulam argenteam ita in nares inditam, vt causticum medicamentum in eâ inclusum saltem polypum attingat, partes autem nasi sanæ à fistula intactæ conseruentur. Polypus autem niger, cum ad cancrum accedat, curâ non verâ, sed palliatiuâ tractari debet. Blandiendum igitur illi succo solani vel succo fol.salicis rec.aut aquis earundem, in quibus parum tutiæ dissolutum sit, nec non puluere eorum insufflato.

CAPVT IV.

De Angustia narium.

Angustia narium. NAres naturaliter patere debent, non solum in meatu externo, sed etiam intus ad os ithmoides, vt odoribus transitus ad primarium olfactus organum pateat. Hi verò meatus cum interni, tum externi interdum angustiores redduntur. Angustiæ autem caussa est θλίψις, id est, compressio à caussa aliqua externa, vt ab ictu seu contusione; aut πύκνωσις, id est, constipatio, facta à tumore aliquo præter naturam, vt à phlegmone, scirrho, cancro; aut ἔμφραξις, seu obstructio, quæ vel à carne aliqua excrescente fit, vt à sarcomate, & polypo; vel ab humore crasso & viscido ad nares, & foramina membranæ, quæ os ethmoides intus subducit, destillante, seu putrido, seu non putrido, vt in coryza & catarrho; vel à materia purulenta, vt in ozæna; vel à vermibus è materia putrida genitis; vel à grumo sanguinis, vt in hæmorrhagia narium accidere solet. Nonnunquam etiam res externæ, vt pisa & similia, ab infantibus incautè naribus intruduntur.

Curatio.

Si nares à materia è cerebro effluente obstruantur, & catarrhus adhuc duret, is primò tollendus, & caput curandum. Capite mundato & curato meatus obstructi attenuantibus medicamentis aperiendi, quæ forma suffimenti, liquoris, pulueris adhiberi possunt. Puluis nimirum ex agarico, semine nigellæ & maioranæ, naribus excipiatur.

Vel ℞. *Aq.majoran.* Vnc.iii.*aceti* Vnc.ß. Suspendatur in ea *pulueris nigellæ* Drach.i.

Acetum etiam, in quo castoreum infusum sit, naribus attrahere vtile est. Alia quoque errhina supra *part.* 1, proposita hîc locum habent. Vel olfacienda assiduè adhibeantur calamintha, serpillum, semen nigellæ aceto maceratum, castoreum.

Si ex sarcomate vel polypo sit obstructio, curatio instituenda vt modò dictum.

Si quid extra in nares immissum sit, extrahendum vt res auribus immissæ.

CAPVT V.

De Vulneribus narium.

SI nasus vulneratus sit, vt aliarum partium vulnera curandus. Hoc tamen monendum, si pars illa anterior, quæ cartilaginea est, ita vulnerata sit, vt parum naso cohæreat, mox sutura, siue ea acu, siue glutino fiat, prout commodius videtur, cum reliquo naso coniungenda, ne pars abscissa refrigeretur & emoriatur. Cartilago tamen ipsa acu non est perforanda. Cauendum etiam in nasi vulneribus penetrantibus, ne excrescentia aliqua carnis in parte interna oboriatur, quæ meatum illum angustiorem reddat, & sermonem deprauet. Ideóque turunda conuenienti vnguento illita nari indenda; aut emplastrum in formam canalis vel fistulæ efformatum. Si autem externa pars nasi planè amputata sit, reparari illa nihilominus potest, sicut de curtorum Chirurgia in Instit.*lib.5.part.1.sect.2.c.15.* dictum. *Narium vulnera.*

CAPVT VI.

De Læso Olfactu.

QVantum verò ad symptomata, quæ naribus accidunt, & quæ ad actionem læsam pertinent, quemadmodum aliis functionibus in corpore accidit, vt à caussa aliqua præter naturam vel minuantur, vel planè aboleantur, vel deprauentur: ita idem etiam odorandi facultati euenit, quoties organo aliquid accurrit, quod naturalem eius constitutionem peruertit, aut aliena qualitate perfundit. *Olfactus læsio.*

Quod autem Olfactus organum sit, & quomodo olfactus fiat, in Institutionibus dictum, quod hîc non repetimus. Ex illis autem facilè patet, quomodo lædi olfactum contingat; quod fit, vbi aliquid vel in meatibus externis vel ossi ἠθμοειδεῖ, vel membranis huic ossi, nariúmque internis anfractibus substratis, ac ipsis quoque cerebri meningibus, vel processibus denique neruis cerebri occurrit, quod impedit, quò minus odor à sensu olfactus percipiatur. Neque enim ad vnum morbi genus hæc læsio referri potest, sed similaris morbus est, vbi ab intemperie hoc malum nascitur; morbus compositionis in via, vbi ab ictu, contusione, vel vulnere,

Caussa.

Aboliti olfactus caussa. Caussa aboliti olfactus est intéperies, præsertim frigida & humida, cũ materia plerũque pituitosa coniuncta, vt in coryza & catarrho euenit, Et intéperies quidem aut in cerebri anteriore parte, aut processuum illorum neruorum, qui olfactus organum statuuntur. Angustia verò, quæ morbus est instrumenti, est etiam aut cerebri, sicut fit in apoplexia, vbi spiritus animales ad organa sensuum permeare non possunt; aut processuum cerebri; aut nasi interni, & ossis ἠθμοειδὲς; atque membranæ huius; aut denique nasi externi: de cuius caussis capite præcedente dictum. Hoc saltem adhuc de obstructione narium monendum, interdum post catarrhos olfactum ita aboleri, vt toto vitæ tempore vix recuperari possit. Quod fit precipuè, cum quis coryza laborans balneum incautè ingreditur, cuius calore materia catarrhi & pituita ad foramina ossis ἠθμοειδὲς induratur, vt postea vix amoueri queat: vnde meatibus illis obstructis permanentibus olfactus planè aboletur. Quibus verò in extrema virium imbecillitate & mortis articulo olfactus perit, iis hoc accidit ex resolutione spirituum animalium, ob quem & cæteri sensus omnes & vita tandem extinguitur.

Tandem etiam abolitio olfactus caussa esse potest defectus processuum mamillarium, id quod cuidam ex nimio Nicotianæ per fumum vsu, ex obseruatione D.Pavvij, Anatomici Leidensis, Neander accidisse, *in Tabacologia*, refert.

Imminuti olfactus caussa. Eædem imminuti olfactus caussæ sunt, minus tamen vehementes, quibus additur partium huic sensui inseruientium debilitas, siue natiua, siue ætatis decursu acquisita; vt in senibus, & mala etiam ab ortu cõformatio.

Deprauati olfactus caussa. Deprauati olfactus caussa est, dum vapor putridus continenter nares ferit, siue in ipsis scaturiens, siue à cerebro, gingiuis, ventriculo, aliisque partibus eò delatus; cuius ratione contingit, vt omnia ægro, etiam quę suauiter olent, fœtere videatur: sicut, quibus lingua bile suffusa est, omnia amara esse putant; vt Galenus declarat, 1. *de sympt. causs. cap.* 4. Potest & humor prauus esse processibus nerueis impactus, qui efficit, vt fœtidis æger delectetur, aut certè ab iis non offendatur, propter assuetudinem; sicut cloacarum mundatores oleta, vt & alia fœtida, non sentiunt; quoniam organũ olfactus specie fœtorum iam repletum est, vt noui fœtores accedentes illud immutare nequeant, cùm ad perfectam αἴσθησιν organum ab aliis suis obiectis denudatum esse oporteat.

Signa Diagnostica.

Si olfactus læsio caussam habeat in cerebro siue intemperie affecto, siue à materia obsesso, cognoscitur id, quia noxa etiam aliis sensibus communicatur. Ferè etiã aliàs gustatus offenditur, quod in grauedine siue coryza manifestum est., propterea, quod ab eodem tertio neruorum cerebri pari demissæ propagines quædam tenuiores narium tunicam, crassiores aliæ linguæ tunicam efformant. Et omninò aliquis olfactus & gustus consensus est. Noui belli ducem, cui olfactus iam multis annis periit. Is tamen, si quid valde odoratum & fœtidum offertur, dicit, se gustu quasi odores percipere; vnde etiam expuere, & os vel faciem auertere, & quandoque nauseam percipere solet. Si caussa est in processibus nerueis solis, nulla in cerebro & cæteris sensibus læsio percipitur, præterea nec vox obscura est, nec respiratio difficilis; id quod contingit, quando in osse ἠθμοειδεῖ, vel in ipso naso est obstructio. Nam vt nares respirationi, ita voci simul inseruiunt. Quæ etiã sit materia obstruens, dilatatis ad lucem naribus nonnunquam cerni potest; vtrum scilicet tumor præter naturam, an caro vel pus, vel crusta, vel vermis, vel grumus sanguinis. Si in apostemate narium pinnæ earundem frigidiores & licciores fiant, periculum est à cancro. Intemperies cerebri vel organi olfactus ex sensu caliditatis vel frigiditatis, ex caussis antegressis, ex iuuantibus & lædentibus, ex eo etiam, quod nihil per nares destillat, æstimatur. Humor obstruens ex grauitate, & si quid de hoc effluat, è colore, odore, consistentia, specie noxæ impressæ cognoscitur. Si inflammatio adsit, febris ferè adest, dolor, tensio, grauitas.

In deprauato à fœtida materia olfactu, si materia illa in cerebro, aut processibus nerueis sit intra cranium, ab ægro non percipitur: adstantes tamen fœtorem sentiũt. Si extra cranium materia consistat, tam ægro, quàm adstantibus ille odor molestus est.

Prognostica.

1. Olfactus læsio à destillatione humoris, vel obstructione solâ proueniens facilius curatur, & ferè olfactus læsio ob catarrhum catarrho cessante cessat; difficulter, quæ à confirmata organi dyscrasiâ existit. Non corrigitur, quæ à natura contracta est, maximè per malam narium conformationem, vt & quæ à senio vel alio morbo chronico prouenit olfactus abolitio.

2. Fœtor olfactum ex putredine offendens ferè argumento est affectionis ægrè curabilis. Nam locum à materia malignâ insigniter esse affectum significat.

3. Quando æger in morbis acutis odores non consuetos sentit, odorabili re nulla præsente, qualis est odor piscium, luti, butyri, aut similium, & mala signa adsunt, mors imminet, teste Auicenna.

4. Olfactus læsio non negligatur, præsertim dũ cerebrum materiâ est oppletum, quia sequi potest carus, apoplexia, epilepsia, humoribus ibidem auctis cerebrique meatus occupantibus, vt spirituum animalium transitus impediatur. Id quod maximè fit, quando æger pleno cerebro supinus noctu cubat.

Indicationes.

Morbi cerebri quid indicent, ex superioribus clarum. Processus cerebri neruei si intemperie laborant, indicãt alterans per contraria; si obstructione ex humore crasso & lento, attenuans & detergens. In externis narium partibus, quid grauedo, aut inflammatio aut tumor aliquis præter naturam, aut polypus, aut vermis, aut grumus sanguinis indicent, per se est notum.

Curatio.

Itaque si læsio olfactus ortum habeat ab intemperie cerebri, corrigitur contrariis, eo modo, sicut suprà, *parte* 1. dictum. Si obstructio sit ab humore frigido & crasso, sicut plerumque est, præmissâ eius præparatione & euacuatione, eaque aliquoties repetita ad particulares capitis euacuationes veniendum, vt pituita ex capite educatur; id quod fit apophlegmatismis, gargarismis, errhinis & ptarmicis, vt etiã supra, *part.* 1. dictum. Sint autem soluentia illa obstructiones moderata, ne nimia caliditate & siccitate organum olfactus lædant, aut inflammationem excitent in membranis narium, aut humores nimis incrassent. Vt pauca saltem addamus; in pueris conuenit aqua & succus maioranæ, chamæmeli abrotani, origani in nares infusus. Narium radix inungatur butyro aut oleo amygdalar. dulcium, aut mucilagine sem. altheæ, maluæ, cydonior, aut pinguedine gallinæ vel anseris. In adultis succus betæ, inprimis verò semen nigellæ quocunque modo vsurpatum vtile est, vt & castoreum, & omne fel immissum: inprimis masticatio radic. papaueris rhæados prodest. Fortiora & efficaciora sunt succus cyclaminis, ceparum, chelidoniæ minoris iniectus: puluis elaterij, & tabaci, euphorbij, & gummi gotte insufflatus, &c.

Inprimis Sternutatoriis vtendum, & primò quidem lenioribus, deinde fortioribus, quale hoc est:

℞. *Fol. tabaci* Drach.j.*radic. helleb. albi* Drach.ß. *elaterij* gr. vij.*piperis longi* gr.jx.*gummi gotte* Scrup. j.F. Puluis.

Alij solam radicem cyclaminis recentem pro nasali indunt,

Nonnulli naribus olea destillata admouent.

Exempli gratia:

℞. *Ol.nuc.mosch.express.*ʒ.ß.*destill.ort.ccitri*.℈.j.*maiorana* Scr.ß.Misc.

Quidam nares balsamo rutæ,maioranæ, succini, & castorei inungunt;

Intus commendatur acetum scillit. quotidie ieiunis trium cochlearium mensura assumptum, ex Aëtio; castoreum item & theriaca.

Commendantur & extr. maioranæ, singulis diebus mane & vesperi,vt & sal eiusdem,vel per se gr.vj.vel vij. pondere in vino propinatum, vel cum extracto permistum.Prosunt & balsamum & oleum maioranæ,gut. ij. vel iiij. pondere sumpta. Commendantur etiam sequentes Rotulæ;

℞.*Extract.maioran.*ʒ.ß. vel *olei* g.vj. *essent. pulegij* ʒ. ij.*sacch. optim. in aqua maiorana dissoluendi*. Vnc. iij. sem.

F. l. a.Conf. in Rotulis,quæillinantur *ol.destill.nuc. mosch.*gutt.vij.

Nonnulli, si malum aliis remediis non cedit, tetractionem materiæ suadent ad frontem, illinendo fronti vnguenta calida ex succo chelidoniæ, scillæ, pyrethro, euphorbio,oleo laurino & cera: vel raso capiti sinapismum applicant,vsque ad frontem & nasum, ex Aëtio. Quæ si non ferat æger, ad thermas ducatur, vbi stillicidio supra sutura coronali vtatur. Si olfactus læsio sit ab humore aliquo præter naturam, vel à carnis excrescentia,vel ab vlcere, illa suam peculiarem curam habet.

CAPVT VII.

De Fœtore narium.

Fœtor nariū. MOlestum etiam est symptoma fœtor narium.Ille equidem ab ipsis ægris non percipitur. Cum enim odoratus organum læsum, & humore fœtido infectum & occupatum sit, fœtorem illum non percipit. Adstantibus verò fœtor ille molestus est:vnde ij colloquia & conuersationem talium auersantur.

Caussa.

Caussa proxima est vapor putridus.Emittitur autem vapor ille vel proximè ex ipsis naribus,cum aut humor putridus in toto aut interiore parte cerebri continetur, aut putredo est in osse ἠθμοειδεῖ,aut polypus,ozæna,aut vlcus sordidum in naribus; vel per consensum aliarum partium excitatur, dum aut ex ventriculo,aut thorace fœtidus vapor eleuatur,& nares transit.

Signa Diagnostica.

Fœtor narium ipse ab astantibus percipitur. Quod verò materia fætoris caussa contineatur in naso,vel cerebro naribus vicino, cognoscitur ex eo, quod æquè post & ante cibum fœtor percipitur, & , si nares claudantur, fœtor talis non percipitur. An verò à polypo sarcomate, vlcere proueniat, facilè visu potest discerni. Si verò à partibus inferioribus vapor ille proueniat, assumpto cibo non ita fœtor molestus est; cum vapores illi fœtidi à cibo deprimãtur & temperẽtur.Nares quoque si claudantur, ex ore idem fœtor exhalat. An verò pulmones affecti sint,aut ventriculus laboret, suis signis dignoscitur.

Prognostica.

1. Fœtor, qui est per consensum inferiorum partium, faciliùs curatur,quam qui ex ipsis naribus aut cerebro est.

2. Fœtor ab ossibus narium corruptis vix curatur.

Indicatio & Curatio.

Si fœtor sit ab humoribus putridis,vel in cerebro & processibus nerueis,vel circa os ἠθμοειδὲς,præmissis vniuersalibus euacuationibus & reuulsionibus per errhina caput euacuetur, tandémque eaadhibeantur, quæ abstergunt quicquid humoris corrupti naribuss inhæret, & quæ suauem odorem conciliant. Abluantur ergo nares vino albo odorato,vel vino in quo myrrhæ,rosæ, cyperus,lignum aloës cocta sint.

Vel ℞. *Myrrhæ, cinamomi*, an. ʒ. j. *rosar. siccar*, Drach.sem.

Excipiantur melle despumato,F.Linimentum.

Vel ℞.*Spica,gallia moschata, caryophyllor*.an.p.æq.

Coq.in vino,quod naribus excipiatur.

Vel ℞.*Hiera picra,schænant*.an.ʒ.j.ß.*vini* q. s.

F.Glandes,& naribus immittatur.

Vel ℞.*Fl.rosar.rubr*.p.j.ß.*spica nardi* p.j.*rad.cal.aromat*,ʒ.j.*cinamomi,caryophyllor*.an.ʒ.ß.*macis nuc.mosch*. an.Scr.j.

Coqu.in vino albo odorato pro Vnc.iiij.

In colat.dissolu. *extr.calami arom.*℈.ß.*ligni aloës* gr. iij.Misc.

Vel ℞. *Fol. maioran*. M. j. *rad. glycyrrh.* Drach.ij.

Ebulliant in aq. s. pro Vnc.iiij.& colentur.Ol.etiam myrtinum naribus inunctum vtile est.Suauem odorem conciliat vinum,in quo gallia moschata dissoluta,quo nares & os colluantur.

Si fœtor sit ab vlcere aliquo narium,succus foliorum hederæ naribus attrahatur.

Si ab ozæna vel polypo sit fœtor, iis sublatis & ipse cessabit.

Si à ventriculo vel pulmonum vitio sit fœtor,eo ablato is cessat. Ad fœtorem tamẽ narium,qui stomachi vitio fit,commendantur à nonnullis mala Persica, item radices eryngij per se,vel conditæ.

CAPVT VIII.

De Hæmorrhagia narium.

NAres etsi sint propriè odoratus gratiâ factæ:tamẽ & alios vsus habere suprà diximus.Et quandoque etiam natura sanguinem vitiosum per nares effundit, vel à venis & arteriis imam cerebri sedem perreptantibus,vel à vasis è palato ad nares descendentibus, quæ instar obtinent venarum hæmorrhoidalium in ano & vtero.

Vocabulum autem αἱμοῤῥαγίας sæpe apud Hippocratem simpliciter sanguinis profluuium significat, ex quacunque parte is fundatur,præsertim tamen copiosum & liberale.Interdum non addito partis nomine de ea vsurpatur,quæ per nares fit,sanguinis eruptione,teste Galeno,*in 1.Epidem comm.1.aph.9.*Et *in 6.Epidem. comm.3.aph.25.* *Hæmorrhagia.*

Est autem hæmorrhagia narium symptoma in genere immodicè excretorum, & quidem toto genere p. n. cum natura aliàs sanguinem tanquam thesaurum vitæ diligenter asseruare studeat. Succedit hoc symptoma interdum alij symptomati, actioni scilicet læsæ, quæ est venarum retentrix debilitata, interdum morbis, quibus *Hæmorrhagia narium.*

quibus reserantur, scinduntur, rarefiunt vasa sanguinem continentia.

Caussæ.

Quod ergo ad caussas hæmorrhagiæ narium attinet fit illa per vasorum vel ἀναστόμωσιν, vel διαίρεσιν, vel διαπήδησιν.

Ἀναστόμωσις. Ἀναστόμωσις est osculorum in vasis paulò majoribus apertio, à caussis, vel externis, vt calidorum & acrium illitu, irritatione expultricis, ac titillatione, dolore; vel internis, quæ sunt primò vasorum ἀτονία, siue imbecillitas & mollities: secundò sanguinis aut copia, fusi calore, ira, motu corporis immoderatiore; aut praua qualitas, hoc est, eiusdem tenuitas, feruor, acrimonia, putredo in febribus ardentibus; tertiò facultatis retentricis imbecillitas, vt vasa à modici etiam sanguinis copia aperiantur, aut expultricis irritatio à copioso sanguine, vel vitioso in cacochymia seu biliosa, seu melancholica; denique natura criticè ac vtiliter expellente id, à quo molestiam sentit; quod in acutis nonnunquam fit morbis, in quibus vitiosi humores cum sanguine miscentur. Ita febris synochus, & causus, & hepatis inflammatio, & morbilli ac variolæ, & phrenitis & angina, per hæmorrhagiam narium terminari solent. Interdum & pleuritis, rarius peripneumonia.

Διαίρεσις. Διαίρεσις est vasorum diuisio, quæ fit, aut ab erodentibus per ἀνάβρωσιν, seu erosionem, ab humore videlicet acri, à vehementi medicamento, interdum & ab hirudine naribus per natationem in paludibus attracta; aut à vulnerantibus secando, pungendo; aut à contundentibus, vt ab ictu, casu; aut denique à rumpentibus, quibus vasa nimium distenduntur, vt nisu vehementi, saltu, cursu, quò etiam pertinet sanguis feruidus in flatus solutus.

Διαπήδησις. Διαπήδησις soluta est vasorum continuitas, per quam sanguis è venis quasi transcolatus, aut sudoris modo transmissus effluit. Id quod contingit vel vasorum tunica rarefactâ, ipsoque sanguine attenuato, vel gracilium vasorum ore adaperto; vbi etiam sanguis cum impetu & copia non emanat, sicuti in vasorum per ἀναστόμωσιν apertione.

Differentiæ.

1. Hæmorrhagia narium alia est critica, quam natura gubernat & moderatur, expellens ea, quæ sibi noxia & molesta sunt; alia symptomatica, quæ non naturæ, sed morbi, aut potius caussæ morbificæ opus est, ideoque certo modo à natura non gubernatur.

2. Alia è vasis fit ipsarum narium, alia è venis & arteriis cerebri, in ejus præsertim basi. Non semper enim sanguis ex venis capitis ad frontem tendentibus fluit, sed sæpe è vasis à tertio crassæ meningis sinu prodeuntibus gracilioribus. His enim dehiscentibus largæ nonnunquam & periculosæ hæmorrhagiæ oriri solent, ita vt Bauhinus, *in Theatro Anatom. libr. 3. cap. 8.* ex hisce venis apertis 24. libras sanguinis aliquando effluxisse, obseruatum esse scribat. Atque in tali narium profluuio, vt non sine ratione idem monet, non fronti, sed parti cranii posteriori, occipiti nimirum, topica remedia reuulsionis caussa adhibere accommodatissimum est. Per sinus enim posteriores sanguis adscendit, antequam in tertium deriuetur. Hinc legimus, Hippocratem, *lib. 1. de morb. vulg. ægr. 7.* ægrotantis Metonis, cui hæmorrhagia narium superueniebat, occiput aquâ tepidâ fouendum iussisse, vt è naribus cruor liberalius flueret. Probè itaque videndum, vt remedia loco conuenienti applicentur. Nonnunquam in violenta tussi aut vomitione sanguis simul per os & nares redditur; quæ tamen hæmorrhagia narium propriè non vocatur.

3. Alia hæmorrhagia narium salutaris est, vbi scilicet magna adest plethora, vel sanguis in venis est acrior & feruentior, ac natura modum excretionis seruat; alia noxia, vbi modus exceditur, potissimum in corporibus frigidis & pituitosis.

4. A caussa efficiente, alia ab ἀναστομώσει, alia à διαιρέσει, alia à διαπηδήσει vasorum accidit.

Signa Diagnostica.

Quando ἀναστόμωσις caussa est hæmorrhagiæ narium, sanguis copiosè effluit. Et quidem si à copia est sanguinis, adest rubor in facie, atque venarum tensio, præcessit victus liberalior & calidior, & caussa aliqua externa fundens sanguinem. Plerumque verò talibus hepar dyscrasiâ calidâ laborat. Sin à qualitate vitiosâ sanguinis fit hæmorrhagia, cognoscitur id tum ex sanguine ipso profluente, tum ex signis cacochymicum corpus arguentibus. Si facultatis irritatione, signa quoque adsunt cacochymiæ biliosæ aut melancholicæ, vel etiam corruptionis & putredinis sanguinis. Si à retentricis imbecillitate, cæteræ etiam ferè facultates languent, & sanguis per interualla exit, isque non multus, ac morbus præcessit quo hepar inprimis & venosum genus debilitatum fuit.

Quando διαίρεσις vasorum caussa est hæmorrhagiæ, sanguis maiore adhuc copia & impetu profluit, & præcessit contusio, aut alia quæpiam caussa violenta externa; vel signa adsunt cacochymiæ aut vlceris.

Quando διαπήδησις caussa est, sanguis, qui exit, paucus est & tenuis, atque serosus, qualis & in cacochymicis & hydropicis conspicitur.

Cæterùm & alia signa obseruanda sunt. Si enim sanguinis per nares fluxus criticus est, ægrum leuat: quia cum ipso morbus prior & symptomata euanescunt. Sin symptomaticus, æger difficulter eum sustinet, & cum pulsu languidiore vires paulatim attenuantur.

Deinde si sanguis immediatè è venis narium prodit, nullus in capite dolor prægressus est. Facilè etiam iste fluxus sistitur per adstringentium intra nares applicationem; cum via non sit longinqua. Contrarium accidit, quando è venis cerebri mittitur.

Postremùm qui ab arteria sanguis profunditur, is calidus, rubens cum claritate, & subtilis est, & cum spuma atque impetu exilit; crassior & nigrior est, qui à vena.

Prognostica.

1. Hæmorrhagia narium præcognoscitur ex humorum ad superiora conuersione, siue eorundem ἀναῤῥόπημα, quam capitis & colli dolor, temporum grauitas, oculorum caligo vel splendores, lachrymæ inuoluntariæ, rubor nasi & malarum, pruritus & titillatio narium, tremor etiam nonnunquam manuum significant. Præcessit diaphragmatis tensio, sine tamen dolore, inde respiratio facta fuit difficilior, sanguine per thoracem transeunte. Hippocrates, *1. prognost. aphorism. 32. & 3. prognost. aphor. 33. & 3. prorrhet. aphor. 43. & aliquot sequentibus.* Galenus, *in 3. de crisibus, cap. vlt. & de præcognitione ad Posthum. cap. 13.* *Hæmorrhagia narium futura indicia.*

2. Quibus in febribus acutis atque adeo ardẽtibus lachrymæ inuitæ profluũt, his sanguinis è naribus eruptionem exspectare oportet, si etiam alia perniciosè nõ habent. Nam his, qui malè habent, non sanguinis eruptionẽ, sed mortem significat, *1. epid. comm. 2. aph. 80.*

3. Et largiores sanguinis profusiones, & eiusdem suppressiones morbos excitant. Hæ conuulsionem, epilepsiam, carum, & similia. Illæ animi deliquia, syncopen, cachexiam, hydropem, singultum, & conuulsionem quoque, *5. aph. 3. & in 3. prorrhet. aphor. 53. & seqq.*

4. Quibus principiò hæmorrhagiæ largæ adsunt, rigor superueniens fluxionem sistit. Sin larga hæmorrhagia rigori superueniat, reuulsio fit, rigores verò lõgi

effi

efficiuntur, 3. *prorrhet. aph.* 58. & 59. Id Galenus ita explicat. Si hæmorrhagia narium morbum non sedauerit, & rigor illum exceperit, tum rigor, tum morbus in longum producuntur. Nam corpus exhaustum spiritibus infrigidatur. Frigus autem morbos diuturnos parit, cum materia facilè concoqui nequeat.

5. Quibus in febre ardenti (vt Galenus accipit) capitis dolores adsunt & ceruicis labor, & totius corporis cum tremore imbecillitas, sanguis è naribus profluens morbum soluit, 3. *prorrhet. aph.* 60.

6. In affectibus hepatis aut lienis fluxus sanguinis è naribus ἀνάπαλιν factus, siue è nare diuersa, hoc est, è dextra, si lien laborat; è sinistra, si hepar, malum. Non enim fit illa euacuatio κατ' ἴξιν, vel κατ' ἰθυωρίαν, recto tramite; ideóque non motu naturæ, sed morbi, vel materiæ. Deterius autem est, si cum sudore thoracis aut capitis fluat, 1. *prorrhet.* 33.

7. Fluxus sanguinis narium non tam aduersus est biliosis, quam pituitosis & melancholicis, teste Auicenna. Hi enim sanguinis profusione magis refrigerantur, & debilitantur. Ita & Hippocrates scribit, 7. *aphor.* 82. *Quibus in febribus quartanis sanguis è naribus fluxerit, malum.*

8. Quibus sanguis multus è naribus profluxit, si quidem immoderatæ decolorationes adsunt, (scilicet ob sanguinis penuriam, humorum impuritatem, & bilis flauæ admistionem) iis parum confert. Qui verò prærubro sunt colore, non eodem modo afficiuntur: & quibus caput facilè tolerat, prodest; quibus verò secus, minimè, 6. *epid. s.* 6.

9. Quibus febricitantibus sanguis multus ex quacunque parte fluxerit, iis conualescentibus aluus humectatur, calore natiuo debilitato, vt nec concoquere, nec in sanguinem conuertere, nec distribuere alimentum rectè possit; vnde initia hydropis existunt, 4. *aphorism.* 27. & *in Coacis.*

10. In febre ardente fluxio sanguinis è naribus quarto die mala est; (Multitudinem enim sanguinis in toto aut in corpore significat, teste Aëtio, *tetrabibl.* 2. *s.* 1. *cap.* 124.) nisi aliquid boni coinciderit. Verum quinto die minus periculosa est. Hippocrates, *in Coacis.* Fortassis autem de stilla narium loquitur Hippocrates, quæ prauum signum est in febribus ardentibus, præsertim si quarto die accidat; quia absoluta morbi malitia indicatur. Ita scribit, 1. *epid. comm.* 2. *aphor.* 63. sanguinis è naribus largam eruptionem in febribus ardentibus multos seruasse, modicam verò occidisse. Nam, vt Galenus docet, nihil eorum, quæ critica sunt, exiguè secerni conuenit: alioquin aut copia tanta significatur, quæ à facultate regi nequeat, aut imbecillitas naturæ tanta, vt superflua, etsi conetur, excernere non valeat.

An hæmorrhagia nariũ in febribus acutis vtilis sit. ¶ [Febres acutas interdum hæmorrhagiâ narium non solùm criticè, sed & symptomaticè, & ante humorum coctionem, tolli & solui, experientia, & Medicorum obseruationes docent. In dubium tamen id vocat *Fernel. negat.* Fernelius, *lib.* 2. *meth. med. cap.* 8. *Sanguis*, inquit, *qui in acutis per nares excurrit, licèt vigilias, deliria, capitis dolorem, aliaque symptomata demulceat, vix tamen propriam morbi essentiam atque radicem euellit, nisi forsan immoderatior succedat profusio, summâ virium dissolutione; quæ tamen nusquam videtur optanda. Vitiosus enim sanguis per nares postremus elabitur, nec nisi cùm vtilioris vis magna erit effusa. In his igitur febribus tametsi nares multo stillent sanguine; vena tamen cubiti secanda: quandoquidem sæpe deprehensus est è naribus tum colore, tum substantiâ laudabilis, cùm ex cubito impurus sordidúsque detrahitur.* Hæc Fernelius.

Contrarium testatur experientia. Verùm alij Medici, cùm Antiqui, tum recentiores reliqui, contrarium statuunt, iisque adstipulatur experientia, quâ constat, multos à grauissimis febribus hæmorrhagiâ narium liberatos fuisse, vt etiam in malignis, vtpote iis, quæ variolas & morbillos coniunctos habent, accidit. Si enim hæmorrhagia narium ipsis superueniat, febris vel soluitur, vel mitigatur, & variolæ vel morbilli multò pauciores erumpunt, quàm si nulla hæmorrhagia superuenisset.

Quod autem Fernelium dubium reddidit, hoc inprimis est, quòd sanguis, qui è naribus effluit, plerunque floridus & rubeus est; cùm tamen, qui è vena in brachio secta emittitur, vitiosus & putridus appareat. *Ratio negationis Fernelij.* Aliqui huius rei caussam esse dicunt, quòd sanguis, qui è naribus effluit, tenuis sit, & per vasa angusta quasi colatus exeat, crassiore parte intus manente. *Vnde fiat quod sanguis qui è naribus effluit, sit tam rubeus.* Verùm hæc ratio non sufficit. Nam si tenuis solùm efflueret, & crassus ac vitiosus intus maneret, non febris solueretur, nec cum commodo ægri efflueret; quod tamen accidit. Nonnulli, vt Zacutus Lusitanus, *de Princ. Med. hist. lib.* 1. *quæst.* 23. aliam huius rei caussam afferunt, scribúntque, quòd in sanguine, qui è vena secta emittitur, & vasculis excipitur, fat manifesta fiat partium separatio. Fæculentum enim & fibrosum subsidere, innatare quod summè tenue est, & putrefactum, biliosum, aut ichorosum; in medio residere potissimùm, & iuxta summum, sanguineum; idque fieri, quia vnitus maneat, & calorem diu conseruet, qui difficiles partes separat. Contrà, inquiunt, sanguis, qui è naribus effluit, licèt putridus sit & corruptus, rubicundus apparet & exit, quia guttatim effluit, & in vasis ferè non colligitur, & ita eius calor paulatim ab ambiente refrigeratur, vt eius vi partes diuersæ segregari non possint. Quare ita concretus & confusus manet, & rubedinem diu seruat. Verùm nec hæc ratio sufficit. Neque enim solùm sanguis, qui è vena secta effluit, vasculis excipi, sed & qui è naribus effluit, iisdem colligi potest. Deinde in sanguine è vena secta emisso partium separatio fit non à calore reseruato & reliquo, sed potiùs, quia calor iam euanuit: vnde partes dissimiles, quæ anteà à calore vniebantur, iam secessionem faciunt & separatur.

Vera autem huius rei ratio est ea, quam *suprà* attulimus, quòd nimirum sanguis, qui in hæmorrhagia narium effluit, non semper è solis venis fluit, sed sæpe simul è venis & arteriis, puta è tertio crassæ meningis sinu; sicut & è venis ac arteriis, in basi cerebri per varias ἀναστομώσεις concurrentibus, ista hæmorrhagia fieri potest. *Vera huius rei ratio.* Cùm ergo sanguis iste non solùm è venis, sed & arteriis effluat, non mirum est si sit rubicundior, quàm is qui è venis in cubito sectis emanat.]

11. Quibus in febribus ardentibus aures obsurduerunt, his non solutâ febri delirare necesse est. Soluit autem inter alia & sanguinis è naribus eruptio. Hippocrates, *de crisibus.*

12. Quibus febre incipientibus sanguis è naribus sternutatione contingente destillat, & vrina subsidentiam albam in quarta habet, iis in septima solutionem significat. Hippocrates, *in Coacis.*

13. Διαίρεσις in magno vase, præsertim in arteria, periculosa est, & erosio vix curatur; quia leui occasione crusta iterum decidit. Et Auicennæ est, quod fluxus sanguis narium ex mistura venarum aut arteriarum in reti cerebri mirabili ferè incurabilis sit. Ἀναστόμωσις, quæ à crisi, hoc est, à natura propriis viribus operante, fit, bona est, præsertim in febre ardente, phrenitide, viscerum inflammatione. Διαπήδησις ratione accidentis mala est, quia sanguis tenuis cachexiam indicat.

14. Si sanguine è naribus erupente sudores exigui adsint, & perfrigeratio accidat, siue extremorũ, siue totius corporis, malũ; quia nimia virium exsolutio indicatur. *Stillicidium sanguinis quid significet.*

15. Stillicidium sanguinis, id est, exigua sanguinis & stillatim è naribus fluxio, quæ ex partis, per quam fertur, densitate accidit, vt hyeme, ob frigus, minus periculosa est: ita deterior, quæ in acutis, æstate vel autumno; quia tunc flaua bilis abundat, & aër ambiens calidior est; qua de caussa sanguis promptius fluere debebat. Si ergo subsistit, arguit vel naturæ nimiam debilitatem, vel sanguinis adusti crassitiem tantam, vt

excerni commodè nequeat; teste Galeno, 4. *in acutis aphor.* 67. Pessimum est stillicidium, quod quarto die accidit, sanguinis præsertim nigri & crassi, & cum symptomatis malis, vt torpore & surditate, quæ cerebrum & facultatem animalem grauiter offensam esse significant. In morbis pulmonis etiam valde rubicundæ stillæ sanguinis malæ sunt. Hippocrates, *in Coacis*. Item in morbis longis paruæ fluxiones sanguinis perniciosæ, *ibidem*.

16. Oculorum rectitudo in morbo acuto, & motus velox, & somnus turbulentus & vigiliæ, & quandoque sanguinis è naribus stillationes, nihil boni significant. Hippocrates, *in Coacis*.

17. Qui statis certisque temporibus sanguinē profundunt, si siticulosi sint, difficiles & exsoluti, nec sanguinem profuderunt, epileptici moriuntur, 3. *prorrhet. aphor.* 39. ex retentâ scilicet, quæ consueta antè erat, euacuatione.

18. Ex sanguinis fluxu delirium aut conuulsio, malū, 7. *aphor.* 9. *In Coacis*, singultus quoque addditur.

19. Mensibus deficientibus sanguinis è naribus fluxio, bonum. Hippocrates. 5. *aph.* 33.

20. Sanguinis è naribus fluxio surditatem ex febribus soluit, Spinæ etiam distorsionem & spirandi difficultatem. Hippocrates, *in Coacis*. Et dolorem fortem in infernis, partibus, 2. *epidem s.* 5. Et, *in libello de crisibus*. Præterea ab ascessu liberat, 4. *aph.* 47. Et vertigines ab initio sanguinis narium fluxio soluit. Hippocrates, *in Coacis*.

21. Interdum sanguis è naribus critica expulsione ad libras quatuor exit sine virium insigni lapsu, vbi & reprimi non debet, teste Auicenna, *in* 3. *can. fen.* 5. *tr.* 3. *c.* 8. *Sequenti capite* addit, quandoque hominem viuere in fluxu sanguinis narium, donec 20. circiter libræ effluxerint; mori verò, si vsque ad xxv. continenti scilicet vna affluxione, exeant. Nam copia sanguinis maior in corpore vix contineri simul vna vice putatur. Recentiorum obseruationibus compertum, sanguinē citra vitæ iacturam profluxisse nōnullis ad ℔. xII. aliis ad ℔ xvIII. cuidam spatio quinque dierum; ad ℔. xx. aliis ad totidem libras die vna & noctibus duabus; aliis denique intra sex dies exiisse libras xx. teste Amato Lusitano, instaurato semper sanguine, & viribus reparatis, exhibitione cibi boni succi, ac præsertim sorbilis. Vide Schenckium *in obseruationibus Medicinalibus*.

22. Sanguinis fluxus immodicus plurimum nocet. Ex hoc enim in corporibus biliosis facies citrina euadit ebulliente bile, sanguinemque residuum adurente; in pituitosis pallida & plumbea, humore pituitoso multiplicato; melancholico fusca, & sæpius in omnibus mortuorum colorem producit, spiritibus absumptis. Præterea extremitates refrigerantur, lypothymia & syncope accidit. Interdum mors subsequitur, inprimis dum magna sanguinis copia breui tempore egreditur. Vbi verò multa copia pluribus diebus fluit, paulatim hepar refrigeratum debilitatur, vt cachexia & hydrops succedat. Auicenna, *loco antea citato, cap.* 7.

Indicationes.

1. Ratione vasorum, si sanguis per eorundem ἀναστόμωσιν effluit, oscula illorum claudere & adstringere oportet: si per διαίρεσιν, vniendum quod quacunque ratione solutum est: si per διαπήδησιν, condensans remedium requiritur. Caussæ etiam externæ remoueantur.

2. Ratione sanguinis effluentis, si ille copiosus sit, minuatur: si impetu ruat, coërceatur, & aliò conuertatur: si calidus sit & acris, refrigeretur, & ad benignum reducatur, ac, quod prauum planè est, debito modo euacuetur: si tenuis, incrassetur: si malignus, corrigatur; si denique hepar calidius sit, temperetur.

3. Ratione facultatis, retentrix imbecilla roboretur; expultrix nimium incitata cohibeatur, sanguinis vel copia adempta, vel correcta praua qualitate.

4. Si fluxus sit criticus, non coërceatur, nisi modum excedat, naturâ ob imbecillitatem limites suos egrediente. Ac in his omnibus totius semper ratio habeatur.

Curatio.

Antequam verò curatio secundum indicationes has speciatim tradatur, generales hosce Canones obseruare prodest:

1. Sistunt hæmorrhagiam narium phebotomia, cucurbitulæ, ligaturæ fortes, extremorum frictiones deorsum factæ, immersio extremorum in aquam calidam, aspersio partis, vnde fluit, frigida, apertio mensium aut hæmorrhoidum. *Canones in curatione hæmorrhagiæ narium obseruandi.*

2. Caput in hæmorrhagia narium non perfundendum est aquâ frigidâ, nisi reuulsiones præcesserint per phlebotomiam, extremorum frictiones, oppositorum ligaturas, & cucurbitulas in hypochondriis, aut in ceruice, quibus scilicet sanguis vel ad inferiora corporis, vel ad posteriora capitis retrahitur; alioquin, nisi hæc præmittantur, sanguis per refrigerantia intrò compulsus venas, quæ in alto sūt, implebit, vt Galenus, 5. *meth. med. cap.* 6. docet. Itaque fluxus sanguinis augebitur tum hac de caussa, tum quod calor per antiperistasin intus collectus sanguinis motum & impetum adiuuat. Aut, si sanguis retineatur, conuulsio, apoplexia, parotis, aut, sanguine in asperam arteriam procumbente, dyspnœa sequetur. Quin & hoc suspectum est, quod vulgus linteum frigidâ madidum toti collo mox inter initia iniicit. Etenim metus est, ne, viis inter cor & cerebrum præclusis, apoplexia aut syncope accersatur. Denique frigida, mammis, testibus, collo, occipiti, & spinæ dorsi adhibita suspecta sunt, vbi in febribus hæmorrhagia narium existit.

3. Si puluis aut liquor in nares immittendus est, os aquâ frigida plenum teneatur, præsertim vbi medicamentum vim causticam habet, ne de hoc per palatum aliquid in os incidat. Sed & aliàs æger quoque supinus iaceat, reclinato prius capite. Quod si naribus obstructis sanguis intus per gulam defluat, repurgatis naribus, ore frigidam etiam contineat, aut lac acidum actu frigidum.

4. Sicut in omni fluxione, ita & hîc spectanda sunt, primò membrum, vt appellatur, mandans, siue quod sanguinem pr. nat. & in maiori copia de se mittit; postea recipiens; mox sanguinis erumpentis quantitas, qualitas, οὐσία; tandem viæ, per quas sanguis fertur. Deinde motus sanguinis, num criticus sit & symptomaticus; atque si criticus, num moderatè, an cum excessu effluat; postea tempus fluxionis. In hæmorrhagia narium, quæ per ardentem fit febrem, concurrunt æstus capitis attrahens materiam, hepar calidum, sanguinem sursum mittens, sanguis ipse feruidus sua spōte sequēs. In plethora mandans est totum corpus, inprimis hepar; vtrobique recipiens est caput. Sanguis pro natura sua varia alias curandi indicationes de se præbet quemadmodum diximus. Viæ, per quas sanguis ab inferioribus ac caput fertur, sunt venæ à iugularibus, tam internis quàm externis propagatæ, quarum eadē cum humerariis origo est, à trunco canæ venæ ascendente. Motus sanguinis, si criticus sit, aut consuetus, & modum seruet, non supprimatur; nisi sit cum viriū lapsu. Nunquam autem statim in initio supprimatur, ac multò tardius sistatur in iis, qui ætate sunt iuuenili, & constitutione corporis sanguinea, & quibus hæmorrhoides aut menses substiterunt. Symptomaticus celeriora præsidia requirit. Denique quò longiore tempore fluxus durauit; eò maturius occurrendum est, ne vires tandem collabantur, quod vltra ℔. iiij effusionem Auicennas fieri censet: cum tamen *In fluxione quæ spectanda.*

idem

idem modus in omnibus statui nequeat, vt diximus.

Hæmorrhagiæ curatio. Sed vt ad specialia perueniamus, immoderata nariũ hæmorrhagia cohibetur præsidiis, quæ respiciunt vel sanguinem, prohibendo, ne is amplius profluat; vel vasa, claudendo illorum apertionem, vel vtrumque: quod tutissimum est. *Reuellentia.* Prohibemus sanguinem fluere, eũ ad contraria ipsum reuellendo, tum deriuando ad vicina, vt docet Galenus, 5. *meth. med. cap.* 3. *Vena sectio.* In præstat inprimis venæ sectio. Itaque si æger adhuc ferre potest, & nondum resolutus est, secetur media aut interna brachij dextri vena, dum hepar membrum mandans est, & sanguis è nare dextra profluit; sinistri, dum è nare sinistra; vtriusque, dum è nare vtraque: non quidem euacuationis gratia, sed reuulsionis, vt dictum. Fiatque foramen angustũ, vt subtilis sanguis effluat, maneatque crassior minus ad fluendum idoneus. Et moderatè sanguis educatur, ad Vnc. j. vel Vnc. ij. atque iteratò post horæ spatium, vt maior fiat reuulsio, viresque non simul dissipentur. Sic enim cursus sanguinis à naribus ad locum venę apertæ conuertitur, nec exigua hæc quantitas in plures partes diuisa vires deiicit. Idque ideo tutius est, quàm ad animi deliquium sanguinem mittere.

Si caput magis sanguine abundare videatur, cephalica aperiatur. In magna plethora prius venam tali incidere licet, præsertim vbi ex suppressis mensibus & hæmorrhoidibus malum extiterit.

Adhibeantur & alia, de quibus diximus, reuulsoria præsidia, aut cucurbitulæ cum scarificatione in suris, scapulis, & ceruice; hirudines post aures, extremorum frictiones, ligaturæ eorũdem dolorificæ, lotiones quoque ex aqua feruefacta, vel sinapismi plantis pedum applicati. Aquâ verò, aliisque frigidis vtendum est in iis partibus, vnde sanguis promanat, quãdoque non in iis ipsis planè, sed potius circa has vt Hippocrates docet, 5. *aphor.* 23. Cucurbita magna sine scarificatione hypochondrio dextro, si è dextra nare sanguis fluat; sinistro, si è sinistra effluit; vtrique, si ex vtraque, applicetur. Sed diligenter animaduertendum, qualis sanguis profluat, ne vitiosus aut malignus ad hepar, tanquam ad fontem, tractus ibi putrescat.

Vt verò hæmorrhagia narium præcaueatur, si à plethora ea proueniat, sanguinis nimium prouentum conueniente diætâ impedire debemus, &, si iam adsit, venæ sectione imminuere.

Et quidem si hæmorrhagiæ narium caussa est sola in corpore & căpite sanguinis abundantia, sola etiam sanguinis reuulsio sufficit, nec purgatione aliqua opus est. *Purgatio.* Vbi verò vitiosi alij humores in corpore sanguini sunt admixti, purgatio instituenda est, quâ simul humorum ad inferiora fiat reuuulsio. Et quia bilis ferè peccat, vtendum tamarindis, myrobalanis citrinis vel chebulis, syrupo ex multiplici infusione rosarum, & similibus, quæ etiam nonnihil adstringunt.

Reuulsionum præsidiis administratis, ad medicamẽta veniendum est quæ tam intrò sumpta, quàm foris imposita, sanguinis fluxionem compescunt.

Commodè hæc in quinque classes distribuuntur. *Fluxũ sanguinis sistentia. Frigefacientia.* Prima classis infrigidantia complectitur, è quibus intra corpus vsurpanda, *syrupi* refrigerantes *è cichorio, iulepus & syrupus rosarũ, syrupus de succo acetosæ, de nymphæa, de papauere cum aquis portulacæ, lactucæ, plantaginis, semperuiui, solani,* & similibus. Conserua item, *rosarum, violarum, nymph. radices cichorij conditæ, caules lactucæ conditi, species diatrion santalon, diamargariti frigidi*,

Opiata. Ad hanc classem referunt etiam Opiata, vt philonium Persicum, Romanum, requiem Nicolai, Laudanũ opiatum. Sed alibi monstratum est, opium non esse frigidum, sed calidum. Et quamuis in hæmorrhagiis narium exhiberi possit: tamen eam non sistit refrigerando, sed potius spirituum impetum sistendo. Verũ opiatis non nisi extremâ vrgente necessitate vtendum & dum vires adhuc constant.

Inter refrigerantia Iohan. Langius, *lib.* 3. *epist. cap.* 6. hoc habet:

℞. *Syrupi papau.* ℥. ß. *aq. polygoni* Drach. iij. *philonij Persici* vel *Romani* ℈. j. *lapidis hæmatitæ* ℈. ß. M. F. Haustus.

Topica refrigerantia. Foris tanquam topica applicentur fronti, temporibus, collo, scapulis, hepati, testiculis, *aqua* vel *succus rosarum, lactucæ, plantaginis, polygoni, semperuiui, solani cum aceto*, quibus aliquid *mandragoræ, hyoscyami, opij* addere licet.

Vt ℞. *Aqu. rosarum* ℥. iiij. *aceti rosacei* ℥. j. *boli Armeni* ʒ. j.

M. & frigidum fronti applica cum intincto panno lineo, qui vbi incaluerit, denuo intinctus imponatur. Fortius adhærebit, addito albumine oui. Vtilis est etiã spongia aqua simplici frigida, aut rosarum cum pauco aceto madida fronti frequenter adhibita.

Testiculis circunligetur pannus hoc Liquore madidus:

℞. *Aq. plantag. portulacæ, bursæ pastoris*, an. Vnc. iij. *pulueris rosar. siccar.* ʒ. ij. *trochisch. de camphora* ʒ. j. Misc. pro Epithemate ad hepar:

℞. *Aq. cichorij, endiuiæ, acetosæ, lactucæ*, an. ℥. iij. *spec. diatrion. santal.* Scr. j. *diarrhod. abbatis, trochisch. de spodio*, an. Scr. j. *lapidis hæmatit.* ʒ. ß. *aceti* ℥. ß. Misce.

Aut ceratum santalinum, vel vnguentum rosarum Mesue hepati inungatur.

Manus quoque & pedes refrigerare vtile est, quod fit lotione cum aceto & aqua, præcipuè si volis & plantis è carpi regione, vbi arteriæ pulsant, adhibeantur. Vel silices, ferrum, vel alia frigida manibus teneantur, aut pedibus laminæ plumbeæ vel lapideæ substernantur.

Adstringentia. In secunda classe sunt adstringentia; quanquam & ex refrigerantibus, quæ attulimus, quædam eandẽ vim obtineant. Initiò verò vtilia sunt, *pentaphyllum, plantago, polygonum, bursa pastoris, myrtus, equisetum, pilosella consolida maior, minor, & media, fraga*, quorum aquam hæmorrhagiam sistere experientia obseruatum. est, *bolus armenus, terra sigillata, corallia rubra, balaustia, acacia, hypocistis, cortices granatorum, cornu cerui vstum, sanguis draconis, lapis hæmatites, alumen vstum*, quod tamẽ foris solùm vsurpatur.

Seorsim intrò sumuntur, *syrupus cydoniorum, myrtinus, de succo ribes, de limonibus, de succo citri, de rosis siccis, de agresta, de granatis acidis, cum aquis conuenientibus, conserua rosarum rubrarum, acetosæ, radices consolidæ condita, rob de ribes, de berberis, trochisci de terra sigillata, de berberis, de spodio, de carabe, mina cydonior. sine speciebus.*

Vel paretur tale Electuarium.

℞. *Conseru. rosar. rubrar. antiquæ, miuæ cydonior. sine speciebus* an. ℥. j. *trochisc. de spodio, de berberis*, an. Drach. j. *corallior. rubror. præparat.* ℈. j. *C. C. vsti* Scr. ß. *spec. diamargar. frig.* Scr. ij. Cum *syrup. de rosis siccis* q. s. F. Electuarium.

Dosis Drach. ij. vel Drach. iij. & postea bibantur ℥. ij. vel Vnc. iij. aquæ plantaginis.

Vel ℞. *Sem plantag. portulacæ, lactucæ*, an. ℈. iiij. *rosar. rubrar.* P. ij.

Coq. in aqua chalybeata ad Vnc. jx. in Colatura dissolue *iulepi rosar. syrup. cydonior.* an. ℥. ij. *trochisc. de carabe* ℈. iiij. M. pro tribus dosibus.

Vel *Pulu. trochischor. de terra sigillata* ʒ. j. *corall. rubrar. C. C. vsti*, an. ℈. j. *syrupi myrtillorum* ℥. j. *aquæ* vel *succi plantag.* ℥. iij. Misce.

Vtilis est & *corallinus syrupus*, & *tinctura coralliorum, essentia rosar. rubrar. tinctura lapid. hæmatit.* Item *crocus* ♂. & *extract. croci* ♂. si eius gutt. iiij. in aqua plantaginis exhibeantur.

Laudatur

Laudatur & sperniolæ compositum apud Crollium, tanquam efficacissimum ad quamuis hæmorrhagiam sistendam remedium, si quantitate auellanæ in aqua plantaginis exhibeatur. Efficacius verò fit medicamentum, si aliquid laudani opiati addatur.

Vt ♃. *Sperniolæ compositi Crollij* Drach. i. *extract. tormentillæ* Drach. ß. *laudani opiati* Scrup. ß. vel Scrup. j.

F. Pilulæ mediocres. Dentur 4. vel 5. in aqua bursæ pastoris vel plantaginis.

Pro Frontali:

♃. *Boli Armeni*, *sanguinis draconis*, ana Drach. iij. *mastiches*, *farinæ volatilis*, an. Drach. ii. Cum *albumine oui*, vel *succo plantaginis* & *aqua rosarum* Fiat Massa.

Puluis ad hæmorrhagiam narium ad extra D. Casp. Kegleri:

♃. *Lap. hæmatit.* Drach. iß. *corall. rubr.* Drach. sem. *chalcitid. vstæ* Drach. ii. *gummi Arab. ass.* Drach. sem. *trochisc. de spodio* Drach. i. *pulu. sanguinar.* Drach. ii. *sang. dracon.* Drach. iß.

Contusa misc. pro Puluere.

Alius:

♃. *Pilor. lepor. combustor. farinæ volatil.* an. Drach. ß. *boli Armen. preparati* Scrup. i. *succ. acaciæ*, *hypocist. sangu dracon. lapid. hæmatit.* an. Scrup. sem. M. Fiat Puluis.

Alius, D. Andr. Dôreri:

♃. *Spongiam marinam* num. j.

Lauetur aquâ bursæ pastoris. Imbuatur deinde aceto acerrimo. Imbuta intingatur in picem liquefactam; comburatur postea in vase fictili, & ad vsum tandem reponatur.

Vel ♃. *Myrrhæ*, *thuris*, *sarcocollæ*, an. Drach. ii. *boli Armeni*, *terræ sigillatæ*, an. Drach. ß. *acaciæ*, *hypocistidis*, an. Drach. iij.

Terantur in puluerem, de quo aliquid ex aquis refrigerantibus prius enumeratis inspergatur, ac spongia his immersa ac leniter expressa fronti & temporibus applicetur.

Refrigerantia autem medicamenta etiam colli lateribus, vbi iugulares venæ & arteriæ ascendunt, & ramos ad nares quoque mittunt, commodè applicantur, vt ita viæ, per quas sanguis ad caput & nares fluit, intercludantur.

In hæmorrhagiis narium etiam commendatur aqua spermatis ranarum, si in ea addita pauca camphora & saccharo Saturni linteamina intingantur, & collo, vbi venæ iugulares descendunt, applicentur.

Non autem solùm epithematum forma, sed & ex bolo & similibus cum aceto & albumine oui emplastrum fieri, & colli lateribus vtrinque, vbi iugulares venæ adscendunt, applicari possunt.

Tertia classis glutinantia continet, cuiusmodi sunt, *thus*, *aloe*, *mastiche*, *tragacantha*, *gummi Arabicum*, *farina volatilis*, *gypsum*, *lutum figulinum*, *tela aranearum*, *pili leporis combusti*, *lanugo arborum*, *flores & nucumenta salicis*, vel *populi arboris aceto macerata & iterum exsiccata*, *coryli item*, *nucis iuglandis*, *cinis chartæ ex linteo confecta*, *spongia aceto macerata & cremata in vase fictili*, quorum pleraque vel pulueris forma naribus inflantur, vel cum aqua aliqua albuminis oui subacta naribus aut fronti applicantur.

Inprimis verò ad sistendum sanguinem vtilis est muscus crescens in craniis humanis, & fungus ille, quem crepitum lupi appellant. Galenus, *in euporistis ad Solonem, cap.* 13. & *alibi*, inter alia commendat thus masculum & aloën, quæ in puluerem trita albumine oui excipit, & cum linteolo, aspersis prius pilis leporis, in nares immittit.

Vel ♃. *Telæ aranearum*, *farinæ volatilis*, *pilorum leporis combustorum*, *aloes*, *thuris*, *sanguinis draconis*, an. Dra. j. *succi plantag.* q. s.

Gossypio excepta naribus imponantur.

Aut ♃. *Gummi Arab. tragacanth. pilor. leporis*, *C. C. vsti*, an. Drach. i. *aloes*, *boli Armeni*, *sanguin. dracon. mastiches*, *thuris*, an. Scrup. i. *succi bursæ pastoris* Vnc. ij.

Subigantur cum albumine oui, naribúsque aliquid indatur.

In quarta classe ponuntur, quæ à proprietate valere creduntur, vt sunt, *succus vrticæ*, *portulacæ*, *millefolij*, *succus ocymi maioris cum camphorâ*. Quò etiam referuntur, *muscus in craniis crescens*, & alia suprà secunda classe proposita, *stercus porcinum*, *asininum*, *& succi ex his expressi cum bolo Armeno inditi*, *ranæ virides vstæ & in puluerem tritæ*, *sanguis*, *qui effluxit*, *tostus & tritus*, *vt & sanguis columbarum*, *perdicum*, *turdorum*, *turturum*, *cinis combustorum*, *quæ sub hydriis reperiuntur*, *asellorum*, quæ scilicet in nares sufflentur: *radix pœoniæ subiecta linguæ*, *lapis item carpionum in ore detentus*, *radix equiseti trita & naribus imposita*, *aut herba trita fronti applicata*. *Radix melanthij masticata & naribus indita*, *ac de collo suspensa*. A nonnullis plurimum commendatur radix cichorij albi circa festum Iacobi collecta circa meridiem, si dentibus teratur.

Quædam etiam collo appensa & manibus versata, ac cutim corporis attingentia, hæmorrhagiam narium sistere creduntur; vt folia vrticæ maioris, item flores bellid. maioris in manu detenti, donec incalescant: vmbilicus marinus, iaspis, quam valde ad omnem sanguinem non solùm è naribus, & hæmorrhoidibus, verùm etiam è vulneribus fluentem, sistendum commendat Anshelmus Boëtius, *de gemmis*, *lib.* 2. *c.* 102. sarda, seu carneolus, corallium corpori applicatum.

Ita commendatur bufo transfossus ☉le in ♌ existente, exsiccatus & sindoni illigatus, ac regioni cordis applicatus, vel brachio eiusdem lateris. Muscus item qui in cranio humano concrescere fertur (vsneam humanã vocant) in sindone rubra de collo suspensus: herba anagallid. phænicea manibus detenta, radix cyani. *Peculiari vi sanguinem sistentia.*

Laudatur & hoc Amuletum:

♃. *Cinerem bufonis* vnius, *lapidis hæmatitæ* Drach. ß. *musci cranij humani puluerisati*, *vmbilici marini*, *corall. rubr. prepar.* an. Scrup. i. *rad. tormentill. bistortæ*, an. Drach. ß. *bursæ pastoris*, *flor. bellid. minoris*, *anagallidis rubræ*, an. P. j. Fiat Puluis, qui in sericum rubrum includatur. F. Sacculus collo appendendus. Aëtius tanquam expertum laudat vaporem ex aceto lapidi molari ignito insperso, si naribus excipiatur. Prodesse etiam ferunt cochlearum carnes cum aceto tritas, aut cum thure naribus inditas; aut cochleas cum domiciliis suis vstas ac tritas, si fronti & naribus imponantur.

Plurimum hîc nonnulli commendant sperma ranarum vere collectum siccatũ, quod cum vino propinant.

Postremæ classis sunt caustica, vt vitriolum & chalcitis, calx viua, alumen; quo etiam referri potest sulphur accensum, si extinguatur, & vapor naribus excipiatur.

Diæta.

Victus ratio in hoc malo sit infrigidans & adstringens, ratione vasorum apertorum & sanguinis feruidi atque acris; & tenuis quoque & parca, si sanguis copiâ peccet. Itaque aër ad frigidum & siccum declinet, sitque aliquantum obscurus; cum lucidus aspectus sanguinem commoueat: sicut & rubrorum intuitus, & calor externus immoderatior, & motus animi vehementior. Quapropter nec frequenter loquatur æger. Sit etiam parùm coopertus, præcipuè in collo & in capite. Caput non pronum teneat. Comedat pedes & capita veruecum, aliorúmque animalium, quæ succum præbent lentum & glutinosum. Vtatur in cibis amylo, cremore prisanæ, hordeatis, amygdalatis cum seminibus frigidis maioribus & saccharo rosato. Caueantur omnia

omnia, quæ ſanguinem multiplicant & calefaciunt, exacuunt, attenuant, fluxilémque reddunt. A vino abſtineat æger, niſi virtus deficiens plus poſſit ad indicandum, quam affectio ipſa ad prohibendum, hoc eſt, vbi ſpiritus iam deficere incipiunt, & ſyncope imminet. Tum enim vinum conceditur, ſed oligophorum & nonnihil adſtringens, & cum aqua aliqua adſtringente vel chalybeata temperatum, & quidem vinum in minima quantitate actu frigidum. Somnus ſit multus, ſed interruptus, ne ſanguis ad pulmones vel ad ventriculum confluat.

CAPVT IX.

De Sternutatione.

Sternutatio. INter ſymptomata, quæ circa nares accidunt, eſt & Sternutatio, qua natura per nares, quod anteriori cerebro & membranis naſi moleſtum eſt, excutere conatur. Quod enim tuſſis eſt in pulmone, id ſternutatio eſt in cerebro & naribus. Nam ſicut per tuſſim natura ea, quæ pectori & gutturi moleſta ſunt, eiicit: ita in ſternutatione, quæ naribus moleſta ſunt. Sternutatio tamen motus, quam tuſſis, vehementior eſt. Ad tuſſim enim ſaltem pectoris motio requiritur: ad ſternutationem & pectoris & membranarum cerebri. Vnde etiam ſternutatio pro parua epilepſia habetur. Aër enim, qui è pectore egreditur, ei, qui per nares ad cerebrum attrahitur, coniunctus, quicquid moleſtum eſt membranis narium, impetu quodam, & cum magno ſono elidit, qui generatur, quoniam aër copioſior confertim per anguſtas narium vias tranſit. *Sternutationis commoda.* Etſi verò à cauſſa præternaturali originem habeat ſternutatio naturam ſtimulante: tamen quia naturæ moleſtum expellentis fit operâ, ſæpe cum commodo accidit, & medicamentis concitatur, vnde lethargo, apoplexiæ, epilepſiæ, & ſimilibus capitis affectibus ſubuenit. Ad partum etiam facilius edendum, ad ſecundinam expellendam, ad ſingultum ſedandum vtilis eſt. Si tamen immoderatior ſit, *Incommoda.* etiam ſua habet incommoda; dolorem capitis excitat, nocétque pectoris & pulmonis morbis, vt & herniæ.

Cauſſæ.

Cauſſa Sternutationis eſt, quicquid internam narium tunicam irritare poteſt; quod faciunt vel cauſſæ internæ, humores, & vapores acres à cerebro eò delabentes: vel externæ, vt acria; puluis ſcilicet piperis, ſinapi, nigellæ, pyrethri, hellebori albi, euphorbij, & alia ptarmica: vapores item è cæpis, allio, raphano agreſti, & ſimilibus exhalantes; ventus & aër frigidus; radii item Solis, & lux magna; quæ ſicut lacrymas ciere oculos vellicando ſolent: ita & per conſenſum narium tunicam ſenſibilem afficiunt.

Signa Diagnoſtica.

Affectio ipſa per ſe manifeſta eſt. Si à cauſſis externis ortum habeat, eæ ex relatione ægri innoteſcunt: quæ ſi abſint, prouenit à cauſſis internis.

Prognoſtica.

1. Sternutatio, vt antè etiam dictum, quandoque nihil nocet, ſed pro bono ſigno & omine vulgo quoque habetur, ac in ſanis illud, quod moleſtum eſt, excutit. Interdum etiam in morborum declinationibus finem illorum præſagit, validámque virtutem, & materiam attenuatam ac in halitum conuerſam indicat. Si tamen ſit immoderatior, & diu continuetur, capitis dolorem parit, & ſpiritus diſſipat.

2. Inſtantis quoque catarrhi indicium eſt quandoque, vt & in diſpoſitis quandoque epileptici paroxyſmi, & aliorum capitis morborum præſagium eſt.

3. Mulieri vteri ſtrangulationem patienti, aut difficulter parienti, ſi ſternutatio ſuperueniat, bonum. Hippocrates, 5. *aph.* 35.

4. Sternutatio in morbis, in quibus prouocari debet, vt in apoplexiâ, prouocata non adueniens, ſignum lethale eſt. Naturam enim ſuccumbere ſignificat.

5. Sternutatio in corpore plethorico in principio morbi cum deſtillatione mala eſt.

Indicationes.

Sternutatio, quæ nimia eſt, ſiſtenda eſt & impedienda; ſicut & quæcunque in hæmorrhagia narium, quam commouet; in hernia, cum inteſtina ſuo loco depellat; in oculorum, pectoris, aliarúmque partium doloroſis affectibus, quos exaſperare ſolet. Quæ verò in declinationibus morborum, vel ante paroxyſmum epilepticum accidit, impedienda non eſt. Impeditur autem & inhibetur ſternutatio, ſi ea, quæ vim expultricem irritant, & narium ſenſilem tunicam vellicant, tollantur, & vellicatio ipſa inhibeatur.

Curatio.

Itaque ſi à capitis excrementis ſit ſternutatio, caput euacuandum. Si à cauſſis externis, illæ amouendæ. Vbi verò cauſſæ ſternutationem excitantes ſtatim tolli non poſſunt, præſertim internæ, vt illa irritatio tollatur, nares demulceantur vapore aquæ tepidæ, vel inungantur lacte, butyro, oleo violarum, rosaceo, ſalicis, amygdalarum dulcium, ſeminis cucurbitæ, papaueris; vel albumine oui, & mucilagine ſeminis cydoniorum & pſyllij. Eadem olea etiam auribus immitti poſſunt. Nonnulli os frigidâ fouent, & faciem etiam frigidâ lauant. Decoctum Baſilici exhibitum ad ſiſtendam ſternutationem vtile eſſe, nonnulli docent, vt & ſi eodem decocto caput lauetur. Aniſum etiam cum apio olfactum ſternutationem inhibere fertur.

Vt materia à naribus reuellatur & deriuetur, extrema ligentur & fricentur, aures vellicentur, oculi premantur aut fricentur, naſus trahatur, caput pectinetur, palatum digito fricetur. Spiritus retentio, vt & valida attractio, ſternutationem etiam ſedat. Et cum lux ac ſplendor ſternutationem excitent, tenebræ eam ſedant. Si verò à frigore & boreâ proueniat ſternutatio, olea calida ſine mordicatione naribus attrahere, & in nares infundere, calida item olfacere conuenit.

CAPVT X.

De Coryza.

TAndem inter excretorum per nares vitia eſt Coryza, Latinis Grauedo, ita dicta, quod in ea in capitis parte anteriore circa frontem ſenſus quidam grauitatis percipitur, humoris ſcilicet excrementitii è cerebro per nares defluxus nimius.

Verum quia Coryza catarrhi ſpecies eſt, de catarrho verò ſuprà ſatis dictum; vt in ſpecie de coryza multa dicamus, opus non eſt. Hoc ſaltem monemus, inter reliquas catarrhi ſpecies leuiſſimam eſſe, quæ fit in nares, & minus periculoſam, quam quæ fit in aſperam arteriam vel pulmones. Et plerumque, ſi vniuerſalia præſidia adhibeantur, & recta diætæ ratio inſtituatur, ſponte ceſſat. Ad compeſcendam tamen coryzam iubent Medici excipere naribus vaporem è decocto maioranæ, chamæm. meliloti, violar, ſiſymbrij, vel aq. maioranæ naribus attrahere, vel acetum roſaceum ferreæ laminæ ignitæ infundere, vel roſas cum aceto laminæ iniicere, vel fabas integras aceto madidas, & vaporem naribus

naribus excipere. In fluxione frigida etiam nigellæ & cumini vel thuris vsti odor naribus suscipiatur, vel pulegium olfaciendum præbeatur. Odores enim ejusmodi & caussam proximam siccando absumunt, & remotam quasi, id est, intemperiem cerebri frigidam corrigunt. Qui Coryza laborant, balneum ingredi non debent, ne materia ad nares fluens circa os ethmoides exsiccetur, & obstructionem pariat; vnde olfactus tollitur. Si nares ex continuo defluxu humoris acris exasperentur, & rubescere, atque exulcerari incipiant, vnguento pomadæ inungantur.

LIBRI PRIMI PARTIS III.

SECTIO V.

De Linguæ Morbis & symptomatibus.

CAPVT I.

De Linguæ Asperitate & Scabritie.

POSTQVAM Narium affectus explicauimus, & de olfactus læsione egimus: restat tandem, vt de morbis ac symptomatibus linguæ, & gustatu læso dicamus, atque ita tractationi de morbis & symptomatibus, quæ in sensibus externis & eorum organis accidunt, finem imponamus. Etsi verò lingua non solum gustatus organum sit, sed & motum obtineat, vt cibum in ore regere, & tanquam manus dentibus porrigere, deglutitionem promouere, collectionem quoque & ejectionem saliuæ adjuuare possit; præcipuè verò sermonis organum sit, & propterea affectus, qui linguæ præter naturam accidere solent, non omnes hujus loci sint, vbi de læso gustatu ejúsque organo præter naturam affecto agere nobis propositum est: tamen cum affectus hi magnam cognationem habeant, & vnus linguæ morbus & gustatui & sermoni obesse possit, ob affinitatem, & quia vni subjecto insunt, de omnibus linguæ morbis & symptomatibus hoc loco agemus.

Et linguæ morbos quod attinet, primò quidem lingua sæpe aspera & sicca euadit, ita interdum, vt etiam rimas & fissuras agat. Idque accidit à vaporibus calidis, acribus & putridis, linguam exsiccantibus & quasi comburentibus; quod fieri solet in febribus continuis, malignis, ardentibus, in inflammatione pulmonum, pleuræ, & partium thoracis, ac cordis calidis affectibus, vt & si à ventriculo, hepate, liene, & partibus vicinis, vapores tales per œsophagum ascendant.

Curatur quidem rectissimè hoc malum, si morbi, à quibus fuligines illæ acres & calidæ suppeditantur, tollantur: verùm quia ægri hæc ipsa etiam mala leniri cupiunt, calorem, asperitatem & siccitatem linguæ, temperant collutione oris ex aqua portulacæ, rosarum, nymph. decocto hordei, cum exigua portione aceti, vel julepo rosarum aut violar. vel decocto violar. lactuc. cum syrupo violarum & diamor. Vel detineatur in ore succus citri, radic. lactucæ, cerasa acida, tamarindi, pulpa cucumer. cucurbitarum. Vel nodulus ex semine cydonior. cum pauxillo sacchari candi, decocto hordei, vel aquâ rosarum aut violarum madidus.

Vel ℞. *Mucilag. psyllij, sem. cydon. aq. violar. extract.* an. Vnc. sem. *syrup. violar.* Vnc. iii. *sacchar. penid.* Vnc. sem. Misce.

Vel ℞. *Hordei contusi, passular.* an. Vnc. i. *glycyrrh.* Drach. ii. *sem. psyllij, cydon.* an. Vnc. sem. Coqu. & colentur, & addita sacchari s. q. ad syrupi formam coquantur. Vide plura in doctrina *de Febribus, de Curatione symptomatum, quæ febribus accidere solent.*

CAPVT II.

De Linguæ Magnitudine nimia, Tumore, Calculis.

DEinde interdum lingua præter naturā augetur, & quidem non vno modo. Nonnunquā enim incrementum saltem quoddam linguæ est. Ita Galenus, *de diff. morb. c.* 9. scribit, se vidisse cujusdam linguam supra modum absque vllo doloris sensu excreuisse, vt neque œdema, neque scirrhus, neque inflammatio esse videretur. Neque enim prementi manui cedebat, neque omni sensu carebat, neque dolore infestabatur, sed hoc ipsum incrementum duntaxat erat, nihil ipsâ substantiæ particulâ vitiatâ; quod accidit ob copiam vtilis alimenti in eius substantiam conuersi. Nonnunquam verò ex affluxu humorum p. n. vitiosorum lingua tumescit, & quidem cum vel sine inflammatione. Sicut Galenus, 15. *de meth. med. cap.* 8. scribit, se vidisse linguam ita tumefactam, vt ore contineri non posset: quod & Forestus vidit, *libr.* 14. *obseru.* 18. Id quod accidit plerumque ex materiæ calidioris ad linguam affluxu, ob quem interdum etiam inflammatur, & quandoque inflammatio in abscessum degenerat. Interdum verò tumor est ex pituitosæ materiæ affluxu: nonnunquam etiam à morbo Gallico, humoribus prauis & corruptis ad linguam affluentibus, vnde ita intumescit, vt ex ore emineat; sicut Alexander Benedictus id annotauit, *lib.* 5. *cap.* 10. Idem interdum ex inunctione hydrargyri accidit. Nonnunquam verò & ex materia venenosa, vt esu fungorum venenatorum, vel alterius rei venenatæ, vel morsu bestiæ venenatæ linguæ tumor excitatur.

Lingua magnitudo nimia.

Lingua tumor.

Signa Diagnostica.

Magnitudo præter naturam aucta & tumor ipse visui patet: caussæ verò ita discernuntur. Si magnitudo illa linguæ sit saltem quasi nimium linguæ incrementum, lingua secundum partes omnes æqualiter augetur, & dolor ac signa vitiosorum humorum absunt.

Si verò fiat ex affluxu humorum vitiosorum, signa eorum, & dolor plerumque adest, & ferè in vna parte magis apparet, quam in alia. Et quidem si tumor sit à sanguine & materia calida, adest simul rubedo faciei & linguæ, habitus corporis est calidior, & manifesta caliditas ac dolor plerumque percipitur. Si verò materia sit pituitosa, lingua albicat, multúmque pituitæ effluit, sapórque est insipidus. Si ex lue Venerea sit tumor, ejus notæ etiam alibi in corpore apparent. Si ex veneno, aut re venenata sumpta, id æger patefaciet, & alia etiam signa veneni aderunt.

Prognostica.

1. Linguæ tumor malum est non contemnendum. Nam lingua motu suo & sermoni & masticationi inseruit, qui in lingua tumida læditur. Imò interdum ex nimio linguæ tumore periculū suffocationis imminet.

2. Si linguæ tumor sit durus, liuidus, & ad cancri naturam ferè tendens, incurabilis est.

Curatio.

Materia ad linguam confluens auertenda, euacuanda, repellenda, &, quæ influxit, discutienda, vel etiā suppuranda. Ideóque si sanguis abundat, vena cephalica in brachio aperienda, & cucurbitulæ ceruici apponendæ.

Deinde etiã venæ ſectio ſub lingua inſtituenda. Humor biliosus & pituitoſus conuenienti modo euacuandus.

Præmiſſis vniuerſalibus, & reuulſionibus ac diuerſionibus adhibitis, in tumore à ſanguine in principio vtendum medicamentis repellentibus, vt ſucco citri, limon. ribes, granatorum, acetoſæ, ſucco lactucæ; quo ſolo Galenus, 14. *m, m. cap.* 8. purgatione præmiſſa, quendam ſanauit. Nam ſucci hi & repellunt ſuâ frigiditate, & ratione acetoſitatis humiditatem cum ſaliua educunt. In augmento addatur diamorum, verſus declinationem acetum quoque admiſceatur ſcilliticum.

In materia pituitoſa in principio vtendum oxymelite ſimpl. In augmento addatur parum zingiber. aut ſalis gemmæ & Ammoniaci, vel os colluatur decocto origani, pyrethri, cum hydromelite.

Verſus declinationem frictio fiat cum ſale & aceto, vel cum cepis aut ſcilla, Frequẽter exſpuendum: quemadmodum hæc à Rhaſe peculiari capite explanatur. Pituitam quoq; ex ore efficaciter ducit hæc oris Collutio.

℞. *Malua cum toto, violar. fol. ſcabioſæ, hyſſop.* an. M. i. *rad. althéæ* Vnc. ß. *flor. melilot.* P. i. *ficuum* Num. iii. *paſſular. enucleatar.* Vnc. i. *ſem fœnicul.* ʒ. ii. *nid. hirund. dimid.*

Coqu. in aqua communi:

Colaturæ, ℞. ℔. i. ß. *mell. roſat. colat.* Vnc. iii. pro oris Collutione.

Si tumor pituitoſus ſit, & humorem melancholicum admiſceri ſuſpicio ſit, humor is euacuandus, & lingua aſſiduè lacte vel decocto caricarum, paſſularum maiorum, radic. althéæ, glycyrrhyzæ, ſem. fœnigræci fouenda.

Linguæ tumor cancroſus. Si linguæ verò tumor calloſus & cancroſus ſit, cuius mali hiſtorias aliquot recenſet Foreſtus, *lib.* 14. *obſ.* 24. *in ſchol.* malum ferè incurabile eſt, & putredine ad radicem linguæ, vel ſanguinis fluxu in venis eroſis accedente tandem ægri moriuntur.

Linguæ inflámationis. Si linguæ tumor cum inflammatione coniunctus ſit, ſecetur primò cephalica, hinc venæ ſub lingua, & cucurbitulæ vſurpentur; poſtea curandum, vt abſceſſus rumpatur, colluendo os decocto tepido foliorum lactucæ, maluæ, violarum, hordei, ficuum, paſſularum maiorum, ſem. cydonior. fænigræc. addito ſyrupo violarum, & de iuiubis ac diamoro. Ficus etiam per medium ſciſſæ, & continuò tumori impoſitæ, ſuppurationem promouent: vt & decoctum earum & vuarum in ore detentum. Furfures etiam, ſi in aqua coquantur, donec liquor lubricus fiat, & colatum decoctum in ore ſæpius detineatur, abſceſſum aut rumpit, aut diſcutit.

Si tumor ſponte non aperitur, ſcalpello aperiatur. Pure excreto decocto hordei, folior. ſcabioſæ, plantagin. agrimon. cicer. rubr. addito melle roſac. eluatur: abſterſum vlcus ferè per ſe conſolidatur; aut curatur vt oris vlcera.

Tumor linguæ. A veneno. Si ex lue Venerea ſit tumor, curatio ad eundem morbum dirigatur.

In materia venenoſa ex eſu fungorum prauorum, aut alterius rei venenatæ, vel morſu beſtiæ venenatæ, ad magnas antidotos, & propria remedia confugiendum eſt; & vitanda purgantia, quæ materiam ad centrum corporis trahunt, ac venenum intus retinent. Os verò colluendum decocto plantaginis, ſcabioſæ, ſyrupo vel melle roſaceo.

Calculi in lingua. Obſeruatum etiam, Calculum in ſpongioſa linguæ carne genitum fuiſſe, & tandem tumore, qui calculum continebat, emollito ac aperto, excidiſſe, cuius rei exemplum habet Foreſtus, *lib.* 4. *obſeru.* 26.

Vlcera verò, quæ poſt inflammationem interdum relinquuntur, curantur vt reliqua oris vlcera; vt poſtea dicetur.

CAPVT. III.

De Lingua Vulneribus.

Lingua vulnera. Lingua interdum etiam vulneratur, quod plerumque dentibus accidit, in conuulſionibus & lapſu; imò interdum particula linguæ hoc modo amputatur.

Vulnera autem talia nonnulli ſuturis coniungenda docent; verùm vix commodè hîc ſutura inſtitui poteſt; ideóque ſolùm medicamenta conuenientia adhibenda. Quia verò emplaſtra adhiberi commodè non poſſunt, linctus & linimenta ex ſyrupo de roſis ſiccis, melle roſato colato, ſyrup. vel ſimilibus adhibenda. Vel paretur tale Decoctum, quo os colluatur:

℞. *Hordei mundi* M. i.

Coqu. *in aqua pura*, donec crepet, ſub finem adde *folior. myrtill. ſummit. hyperic. fol. plantag. roſar. rubrar.* an. M. ß. *bauluſtior.* P. i.

Coqu. Decocto os colluatur. Poteſt & mel roſatum addi. Si verò, quod interdum accidit, linguæ particula amputata ſit, ea non regeneratur.

Pertinent huc & faucium atque oris vlcera, quibus interdum linguæ quoque maximam partem abſumptam fuiſſe, compertum eſt. De quibus *lib.* 6. *part.* 4. *cap.* 23. dicetur. Vtilia ſunt & hæc medicamenta:

℞. *Plantaginis, caudæ equinæ*, an. M. i. *roſar. bauluſtiorum, ſummitat. abſinthij, ſalicis*, an. P. i. *hordei integri* Vnc. i. *nucum cupreſſi, lenticular, ſumach.* an. Vnc. iii.

Decoquantur ſufficienter *in aq. part.* 10. & vna *aceti*; & in colatura diſſolue *mell. roſat. vin. gran. diamor.* an. Vnc. ii. Fiat Gargariſmus.

Vel ℞. *Aq. plantag. roſar. caprif.* an. Vnc. ii. *portulac. diamor.* an. Vnc. i. *rob ribes mell. roſat. omphac.* an. Drach. ß.

Miſce pro Gargariſmo.

CAPVT IV.

De Ranula ſub lingua.

Ranula ſub lingua. Nonnunquam tumor ſub lingua in oris molli parte, qua linguæ connexa eſt, oritur, pueris familiaris, rarius inflammationis, ſæpius œdematis ſpeciem præ ſe ferens, quem à figura, quam exprimit, βάτραχον, ſiue Ranulam linguæ, Aëtius & Paulus appellant. Quanquam interdum globuli rotundi ſpeciem exhibeat. Aperto illo tumore mucus prodit, oui albumini colore & conſiſtentia ſimilis, nonnunquam tamen & colore citrino. Compertum verò eſt, & lapillos ſimul cum muco, vel ipſos ſolos ſine ſanie & ſanguine, ex apertis eiuſmodi tumoribus excretos fuiſſe.

Cauſſa mali eſt ſanguis craſſus & terreſtris, ſeu, vt loquuntur, humor tartareus in venis ſub lingua coaceruatus, aut pituita & humor lentus à cerebro eò delatus, partibúſque illis infixus.

Quod ad curationem attinet, poſt vniuerſalia, phlebotomiam ſcilicet, diuerſionem & purgationem, collutiones oris fiant ex incidentibus & reſoluentibus, vt ex decocto origani, mentaſtri, pyrethri cum ſale communi toſto, vel cum ſale gemmæ.

Vel hic Puluis vſurpetur:

℞. *Piperis zingiber.* an. Drach. i. *ſal. gemm. comm.* an. Scrup. ii. *origan. calaminth. rad. ireos, hermodactyl.* an. Drach. ß. *maſtich.* Scrup. i.

F. Puluis, quo Ranula fricetur.

Aliqua etiam pars pulueris huius incorporetur cum albumine oui, & cum petia imponatur, ſemper renouando, poſtquam æger crebrò id exſpuerit.

Auicennas laudat origanum, cortic. granator. & ſal, quibus mixtis & puluerisatis ranulam fricare iubet.

Item tragacanthum vstum, & hermodact. mixta cum albumine oui, & sub lingua posita.

Aut ℞. *Balaust. alumin. gallar.* an. Vnc. ß.

F. Decoctio in aqua. Colatura sub lingua teneatur. Fortius est, si frictio fiat cum flore æris & tragacanth. Aëtius ærugin. rasæ, chalcitidis & gallæ æquas partes miscet, & puluerisata inspergit, cauendo, ne quid de hisce deglutiatur. Aut cum passo collutionem ex iisdem parat; aut iis vtitur, quæ ad aphthas & vlcera oris valent.

Commendat & hoc, quod

℞. *Nuc. iugland. veteres integras, vnà cum corticibus vstas*, quibus tritis addit

Piperis ℥. xii. *thur.* ℥. iii.

Et cum melle mixta illinit.

Chirurgia. Si his nihil perficitur, tumor scalpello vtrinque aperiatur, &, vbi humoris copia effluxerit, os aliquot diebus colluatur cum posca exiguo sale addito, donec nihil amplius humoris in loco affecto reliquum sit. Alii acu per tumorem transfixa vulnus postea cum scalpello dilatant, vt materia contenta effluat, quâ exhaustâ aquam mulsam gargarisare iubent, quam & per siphonem in transfixum tumorem immittunt, & vlcus tandem legitimè claudunt. Sunt, inter quos Ambrosius Paræus, *lib.7. cap.5.* qui potius ferro ignito tumorem aperiendum censent, ne malum reuertatur. Nigram verò vel fuscam & duram ranulam, quæ cancrosa est, ne attingas.

CAPVT V.

De Linguæ Adstrictione.

Linguæ adstrictio. Accidit etiam interdum, vt lingua freno aut vinculo suo arctius adstringatur, vt veluti decurtata liberè moueri ad sermonem formandum nequeat, siue id fiat à primo ortu, siue pòst ab vlcere aut cicatrice. Ac tales ἀγκυλόγλωσσοι & μογιλάλοι appellantur; vitium ipsum ἀγκύλωσις.

Malum hoc oculis patet, & sermoni impedimentum affert: infantes etiam eo laborantes lac promptè sugere nequeunt.

Viculum ergo hoc transuersim incidendum est, vt Aëtius docet, *tetrab.2. serm.2. cap.26.* Paulus Ægineta, *lib.6. cap.29.* Nimirum lingua sensim eleuanda est, & forcipe acutâ frenum, quantum opus, discindendum, cauendo, ne venæ sub lingua lædantur. Vid. Institut. *lib.5. part.1. sect.2. cap.7.*

Si verò cicatrix caussa est, vncino apprehensa extendatur, &, quicquid durum est, & cum naturali carne non consentit, exscindatur: sectione peractâ os posca abluatur, postea inspergatur manna thuris, imponatur linteum carptum & conuulsum, & os aqua mulsa colluatur, vel mel rosatum illinatur.

Atque hæc de morbis linguæ dicta sunt. Iam de symptomatibus dicendum.

CAPVT VI.

De Læso Gustatu.

Linguæ à natura tum motus tributus est, quo promptè in omnem partem impellatur; qua de caussa etiam musculos plures accepit: tum sensus tactus & percipiendi sapores. Motum habet à neruis, qui musculis linguæ implantantur; sensum ab iis, qui in extremam linguæ superficiem & tunicam eius sparguntur. Ita fit, vt lingua partibus extimis sapores dignoscat, moueatur verò à musculis, vt scribit Galenus, 8. *de vsu part. cap.5.* Nerui motui linguæ inseruientes sunt à septimo pari neruorum cerebri; qui gustui inseruiunt, à tertio pari propagantur.

Quanquam autem gustus tactus quidam est, vt Aristoteles disputat, *2. de anim. cap.10.* & vtrumque habet à neruis tertii paris: tamen aliquando accidit, vt manente sensu tactus in lingua gustus pereat. Nam ad gustum, qui subtilior sensus est, exquisita admodum in organo sentiendi facultas requiritur, quæ facilè ab aliqua præter naturam caussa hebetatur; hebetata tamen sufficere potest ad sensum tactus, qui non ita facilè, vt gustus, in eadem parte læditur & afficitur.

Sed vt pereunte tactu in lingua gustus maneat, fieri nequit. Sæpe verò & hoc vsuvenit, vt constante gustu tactúque linguæ, motus eius impediatur; cuius ratio manifesta est, ex diuersis sensus & motus neruis, vt diximus. Sensus igitur linguæ inest, tum vt tactiles qualitates percipiat, tum vt gustabiles, qui sunt sapores, eorúmque discrimina varia. Motus inest, vt cibum in ore regat, & tanquam manus dentibus porrigat, & etiam deglutitioni inseruiat, & vt collectionem & exspuitionem quoque salivæ adiuuet, præcipuè verò vt sermonis formandi sit instrumentum. *Gustus læditur seruato motu linguæ.*

Postquam igitur de morbis linguæ dictum; proximum iam est, vt de symptomatibus eius dicamus. Inter actiones læsas hic sunt, Gustus læsio, & Motus linguæ læsio.

Vt lingua gustatus organum sit, non solùm peculiarem substantiam, carnem scilicet ratam, spongiosam ac mollem obtinet, sed & neruos à tertio neruorum pari accepit: quæ eius naturalis constitutio si lædatur gustatus læditur.

Læditur autem gustatus tripliciter; vel quia imminuitur, vel aboletur, vel deprauatur. Imminuitur, cum saltem sapores excellentes percipit; aboletur, cum planè nullos; deprauatur, cum obiectum alterius, quàm est, saporis esse iudicat. Imminuitur & aboletur iisdem de caussis, quæ in imminuto gustatu sunt minores, in abolito grauiores. *Caussa gustatus læsi.*

Fit hoc, cum vel spiritus animalis non transmittitur, quia paulatim deficit; quod fit in moribundis: vel quia eius influxus impeditur ab obstructione aut tumore pr. nat. in neruis tertii paris, & parte cerebri, vnde nerui illi originem habent: vel quia nerui tertij paris refrigerantur, aut lingua frigidâ, aut humidâ materiâ perfunditur; vt fit in catharro, aut pustulis: vel vlcere obsidetur.

Deprauatur verò gustus, quia vel linguæ substantia, vel membrana illam inuestiens, vitioso aliquo humore imbuta est. Ita si bile lingua perfunditur, omnia, quæ gustantur, amara esse putantur, in aliis affectibus salsedo vel acor cibis inesse videtur. Nam succus extrinsecus à cibis accedens vitiosum linguæ succum, qui prius quieuerat, excitat mouétque; gustandi autem facultas non eum, qui iam accessit, sed qui per linguam antea fusus erat, sentit ac percipit, atque ita quod intus existit in lingua, prohibet extraneum; quemadmodum hac de re docet Galenus, *1. de sympt. caus. cap.4.* Addit ibi Galenus, aliquando, quamquam rarius, accidere, vt lingua ob ἀκρίβειαν sensus gustandi succos, quos in se continet, prius sentiat, quàm aliquid ore acceptũ gustet.

Caussæ.

Vt ergo caussas breuiter complectamur, imminuitur vel aboletur gustus, neruis suis perfrigeratis & emollitis, vel iisdem obstructis, aut malè affectâ ea parte cerebri, vnde illi prodeunt: aut malè conformatis neruis, neque ad linguam pertingentibus; quod in Lazaro illo vitrivorace, qui nullo prorsus gustu, dum viueret, præditus erat, accidit, cuius mentionem facit Columbus, *lib.13. Anatom.*

Deprauatur vel à caussâ externa, vt assumptis quibusdam in os, quorum sapor non facilè è lingua eluitur; vel internis, vt ab humore vel vapore, quo lingua imbuitur. Humor ille vel vapor defertur interdum ex ventriculo, vel intestinis, (quorum tunica communis est

eſt cum linguæ & faucium tunica) item ex vtero, hepate, liene, pulmone, thorace malè affectis: interdum ex faucibus vlcere ſanioſo obſeſſis ad linguam mittitur: frequenter denique è cerebro ad fauces & linguam confluit.

Signa Diagnoſtica.

An ſapor imminutus, abolitus, vel deprauatus ſit, æger patefaciet. Qualis verò ille humor ſit, læſi guſtatus cauſsâ, ex ſapore & linguæ colore dignoſcitur.

Nam dulcedo & rubedo ſanguinis eſt; amaror & color citrinus bilis; ſalſedo & albedo pituitæ putreſcentis; acor & color ater humoris melancholici. Sapor abominabilis prauos in ore ventriculi humores hærere arguit. Puſtulæ, tumor & apoſtema linguæ, oculis cernuntur. Si lingua ſit ſana & mediocriter rubra, & guſtatus imminuatur vel aboleatur, ægritudo eſt in capite vel neruis, à quibus guſtandi facultas dependet.

Progno ſtica.

1. Guſtus læſio diu perſeuerans facultatem naturalem lædit. Neque enim homo alimenta diſcernere poteſt.

2. Guſtus læſio ab intemperie frigida & ſicca difficilius curatur, quam ab intemperie calida & humida.

Curatio.

In curatione obſeruandum primò, an vitium hæreat in ipſa lingua; an verò cerebri vel neruorum vitio, vel ventriculi, pulmonis, aliarúmque partium accidat; vt ad fontem mali, & membrum primario affectum, curatio dirigatur. Si guſtus lædatur à cauſſa calida, eáque humor ſit, is conuenienter euacuandus. Deinde diu in ore teneatur leniter gargariſando acetum, vel ſuccus malorum granatorum, item ſuccus endiuiæ, lactucæ, portulacæ, mucilaginis ſeminis pſyllii & cydoniorum cum aqua roſarum vel acetoſæ; fricetur lingua carne limonum & citriorum ad appetitum & guſtum reuocandum. Si malum ſit à cauſſa frigida, materia præparetur, & conuenienter euacuetur; deinde gargariſmus fiat ex hyſſopo, glycyrrhiza, caricis, melle, cui aliquid de rob nucum admiſceri poteſt, ad tollendum ſaporem extraneum. Si cauſſa ſit in puſtulis, vel vlcere linguæ, aut lingua per conſenſum alicuius partis afficiatur, his omnibus ſua peculiaris curatio adhibeatur,

CAPVT VII.

De linguæ Motu læſo.

Linguæ motus læſus.

Linguæ motus læſio oritur, affectis neruis ſeptimi paris cerebri prope ſpinalis medullæ initium, atque ita muſculis linguæ affectis, ſiue intẽperie nudâ frigidâ & humidâ, ſiue coniunctâ cũ materia, & neruos illos ſeu irrigante, ſeu anguſtiam in iis pariente; vnde poſt apoplexiã ſæpe paralyſis linguæ accidit, ſiue ſoluta vnitate.

Interdum, vt dictum, lingua freno aut vinculo ſuo arctius aſtringitur, vt veluti decurtata liberè moueri ad ſermonem formandum nequeat; ſiue id ab ortu accidat, ſiue pòſt ab vlcere aut cicatrice. Et qui à natura tales ſunt, principiò quidem tardè in ſermonem prorumpunt: vbi verò loqui cœperunt, citra difficultatem, & ſatis feſtinanter loquuntur. Impediuntur tamen in appellatione nominum & verborum, quorum aliàs difficilior eſt pronunciatio, veluti in quibus R. & L. literæ, frequenter occurrunt, vt deſcribit Aëtius, *tetrabibl.* 2. *ſerm.* 4. *cap.* 36.

Nonnunquam tumor ſub lingua, quem Ranulam appellant, oritur, de quo, *cap. quarto*, dictum, quæ etiam motum linguæ impedit.

Læditur & linguæ motus, quando ea tota intumeſcit, vt etiam antea dictum. Ex ebrietate quoque linguæ motus impeditur, vt homo in loquendo vel titubet, vel mutus reddatur, & nonnunquam conuulſus moriatur, neruorum principio nimiâ vini potatione obruto teſte Hippocrate, 5. *aphor.* 5.

Ex concuſſione quoque cerebri per ictum vel caſum linguæ motus impeditur, eodem Hippocrate teſte, 7. *aphor.* 39. & Galeno, 1. *de loc. affect. cap.* 6.

Tandem aliquando à vermibus in inteſtinis linguæ motus impeditur; cuius exemplum inſigne eſt apud Alexandrum Benedictum, *lib.* 5. *cap.* 15.

Motus linguæ læſi differentia.

Ex his igitur cauſſis motus linguæ læditur, vt vel planè auferatur, vel imminuatur, vel deprauetur.

Motus abolitus.

Aufertur motus linguæ, atque ita loquela ſimul, ſiue conformationis vitio, à primo ortu, aut pòſt, quando ſpiritus animalis vel non transfertur ad linguam; ſiue ob cerebri obſtructionem & neruorum anguſtiam, vt in apoplexia, caro, catoche; ſiue ob ſpirituum animalium conſumptionem, aut ad interiora retractionem, vt fit in morti proximis, in ſyncope & vteri ſuffocatione: vel non recipitur in linguâ propterea, quod obſtructio vel tumor eſt in neruis ſeptimi paris cerebri. Ad hanc ergo neruorum anguſtiam, ſi perfecta ſit, ſequitur linguæ paralyſis, eáque interdum citra guſtus offenſionem: ſin leuior, ex interuallo modò loquitur homo, modò obmuteſcit ſano corpore.

Imminuitur autem motus linguæ vt tarda ſeu difficilis euadat loquela, vel citra vitium linguæ, dum ſpiritus animales aliò auocantur, vt in ira, terrore, nimio gaudio; vel eiuſdem vitio. Vitium autem hoc eſt vel natiuum, & tales homines non poſſunt incipere loqui, niſi prius multoties linguam mouerint, & labia, atque hinc expeditè loquuntur, aut multo tempore vnam dictionem proferunt, aut, poſtquam loqui cœperunt, non poſſunt in ſermone progredi, & ſæpe eandem ſyllabam repetunt, quod vitium Græci ἰσχνοφωνίαν, & hæſitantiam linguæ vocant; etſi hoc vocabulum exilitatem vocis potius ſignificat: vel aduentitium, à linguæ vulnere aut apoſtemate, aut vlcere, excreſcentia magna ſine apoſtemate, paralyſi ſecundum medietatem dextram & ſiniſtram.

Lingua hæſitantia.

Motus linguæ deprauatus.

Deprauatur motus linguæ, vt vna litera & ſyllaba pro altera præter voluntatem proferatur in vitio, quod τραυλότης, blæſitas, & ψελλότης balbuties nuncupatur; quarum hæc literas aut ſyllabas quaſdam inter pronunciandum abſorbet, vel quaſi ſupprimit: illa literã vnam pro altera vitioſè effert inprimis literam R.

Blæſitas. Balbuties.

Cauſſa primò eſt intemperies linguæ & neruorum atque muſculorum huius, eaque plerumque humidior ſiue natiua ſit, vt in pueris, qui poſt ætatis decurſum, vel febre ſuperueniente, abſumptâ humiditate ſuperuacaneâ, rectè loquuntur; ſiue aſſcititia ex humoris affluentis copiâ à cerebro humidiore, vel ab ebrietate, ob quam humiditatem imbecilliores muſculi linguæ eam non firmiter ad dentes primos ſtabilire & allidere poſſunt. Interdum verò intemperies linguæ ſiccior, ob quam lingua conuellitur & contrahitur, vt rectè extendi & dilatari nequeat. Deinde in cauſſa eſt mala conformatio, aut in nimia linguæ breuitate, longitudine, craſſitie, aut in muſculorum linguæ conformatione.

Signa Diagnoſtica.

Linguæ motus læſus ex ſermone læſo, vt & maſticatione & deglutitione percipitur.

Cauſſas quod attinet, ſi lingua lædatur per conſenſum à cerebro, noxa etiam in cæteris functionibus animalibus deprehenditur; quod non accidit, ſi vitium tantùm ſit in neruis ſeptimi paris cerebri: atque tum, ſi tenuis humiditas linguæ muſculos penetrat, ipſóſque reſoluit, paralyſis linguæ exiſtit. Conuulſio verò cognoſcitur ex linguæ contractione. Cõuulſa quoque lingua neque

neque ab ægro, neque ab aliis flecti & moueri facilè potest; paralytica verò per alium non difficulter mouetur. Mala conformatio ligamenti oculis patet. Sicut & tumor, qui, ex quo humore constet, colore aliisque indiciis proditur. Si tumor est inflammatorius, durities, dolor, & febris adest.

Prognostica.

1. Grauitas & tarditas linguæ relicta post apoplexiam, carum, lethargum, & similes affectiones, rarò, & difficulter admodum curatur.

2. Ex confirmata paralysi omnes obmutescunt.

3. Dum lingua tota paralysi afficitur, grauis metus Apoplexiæ impendet, Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* 2. Scribit tamen Forestus *lib.* 14. *obseru.* 31. *in Schol.* se non rarò obseruasse linguæ paralysin obortam, quam nulla apoplexia consecuta est. Quod & ego obseruaui in Professore quodam huius Academiæ, qui ex catarrho subitò decidente planè mutus reddebatur, & in tabulam scribere opus habebat, quid mali pateretur, (sensus & reliquarum partium motus integer erat) qui frictionibus adhibitis, & clystere iniecto, paulò post iterum loqui cœpit, & catarrho liberatus nunquam apoplexiam passus est.

Curatio.

Si linguæ motus sit à paralysi, videndum, an sanguis simul peccet, & tum, præmissa alui lenitione, mittatur à cephalica primò, deinde è venis sub lingua; quod sæpè præsentissimum huius affectionis fuit remedium. Quidam etiam cucurbitulas cum scarificatione sub mento ponunt, quæ & scapulis applicari possunt. Nonnunquam etiam vsurpentur diuersiones per clysteres, frictiones, vincula, & similes.

Si à materia est frigida pituitosa, præparata illa expurgetur. Vsurpentur etiam diuersiones omnis generis, vt suprà, *part.* 1. *de Paralysi*, ex hac caussa traditum fuit.

Topica quod attinet, vsurpentur collutiones oris, gargarismi, apophlegmatismi, *ex stœchad. hyssopo, origano, primula veris, saluia, puleg. thym. radic. cappar. calamo aromat. zingib. pyrethr. migella, pipere*, & similibus.

Lingua fricetur *pulu. spec. diatrion pipereon, diacalaminth. dianth. diagalang. cum conseru. flor. saluiæ, stœchad. primul. veris, pulu. sem. staphydis agr. sinapis, salis Ammoniac. cum theriac. Mithridat. aurea Alexandrin.* quæ & fabæ magnitudine in ore detineantur, donec sensim liquescant.

Aut dissolui etiam possunt in spiritu vini, in quo aliquid castorei antea infusum sit, vel in oxymel. scillit. in quo calam. aromat. & hyssop. ebullierint.

Vtile est & Castoreum sub lingua detinere.

℞. *Nuc. moschat.* Drach. i. *castor.* Drach. ii.
Cum *succo saluiæ.*
Fiant Pastilli lupinorum formâ, qui in ore detineantur.

His & similibus & antecedens in capite caussa, & coniuncta in lingua tolletur.

Foris probantur vnguenta & inunctiones ex oleo vulpino, nardino, costino, & similibus. Stillicidium item ad partem posteriorem capitis & primas colli vertebras, ascendendo vsque ad phœnigmos aut cauteria, ad primam vel secundam colli vertebram, quæ diu aperta seruentur; vsus denique thermarum.

Si linguæ motus impeditur ob linguæ conuulsionem, ceruici medicamenta conuulsioni commoda apponantur.

Si motus linguæ sit impeditus vitio vinculi linguæ, id transuersim incidendum, vt, *cap. quinto*, dictum.

Si ob tumorem lingua moueri non possit, vel non rectè moueatur, is curandus vt antea etiam dictum.

DANIELIS

SENNERTI

D. ET MEDICINÆ

PROFESSORIS,

PRACTICÆ MEDICINÆ

LIBER SECUNDUS.

Illustrissimo & Celsissimo Principi ac Dn.

D. GEORGIO, LANDGRAVIO HASSIÆ, COMITI CATTIMELIBOCI, DECIÆ, ZYGENHAYNÆ, ET NIDDÆ, &c.

DOMINO MEO CLEMENTISSIMO,

Salutem & Felicitatem perpetuam P.

COR vitæ principium & caloris innati fontem esse, idémque primum viuere, postremúmque mori, & reliquas corporis partes ex eo vitam haurire, nec actiones suas obire, nisi vitali calore & spiritu per arterias ab eo transmisso perfundantur, scholis Philosophorum & Medicorum notissimum est. Nam, vt Hippocrates, *lib. de corde*, eleganter scribit, αὗται πηγαὶ φύσιος ἀνθρώπου, καὶ οἱ ποταμοὶ ἐνταῦθα ἀνὰ τὸ σῶμα, τοῖσιν ἄρδεται τὸ σκῆνος· οὗτοι δὲ καὶ ζωὴν φέρουσιν τῷ ἀνθρώπῳ: κὴν αὐανθέωσιν, ἀπέθανεν ἄνθρωπος. *Hi sunt naturæ humanæ fontes, hincque flumina excurrunt, quibus corporis nostri tabernaculum irrigatur. Atque hæc vitam homini conferunt, & si exsiccata fuerint, homo perit.* Et Galen. 6. *de vsu part. cap. 7.* ἡ καρδία τῆς ἐμφύτου θερμασίας, ᾗ διοικεῖται τὸ ζῷον, οἷον ἑστία τίς ἐστι καὶ πηγή. *Cor caloris natiui, quo animal regitur, quasi fons quidam & focus est.* Nimirum quod Sol est in maiore mundo, id cor est in minore. Vt enim Sol lumine suo vniuersum mundum illustrat atque exhilarat, & calore suo omnia viuificat, ac fouet: ita Cor calore suo & vitali spiritu totum corpus viuum & vegetum reddit, ídque fouet, conseruat, spiritúsque vitales, tanquam radij quidam ætherei & viuifici, à corde in vniuersum corpus dimanant. Et, vt Aristot. 3. *de part. animal. cap. 7.* scribit: *Cor est* οἷον ἑστία, ἐν ᾗ κεῖσθαι τῆς φύσεως τὸ ζωπυροῦν, *quasi focus, quo naturæ fomites & primordia ignis natiui continentur.* Ac propterea etiam, vt, *eodem in loco*, Aristot. scriptum reliquit, locum suum ὥσπερ ἀκρόπολιν τοῦ σώματος, *veluti arcem corporis* occupat. Conditor enim rerum sapientissimus ipsi in thorace, media corporis regione, qui maxima ex parte osseus est, locum dedit, atque antè sternum, à tergo spinam dorsi quasi munimenti loco constituit, quibus ex latere vtroque costas securitatis gratia adiunxit. Imò in dorso omoplatas seu scapulas, quas Celsus scoptula operta nominat, quasi scuta cordis, apposuit. Intus verò cor totum pulmonibus cinxit, quibus non solùm tanquam puluino incumbit, (vnde etiam Auicennas pulmones cordis culcitram vocauit) sed qui etiam respirationis organa sunt, quo calidum, quod in corde est, conseruatur. Atque si hæ omnes corporis partes saluæ sunt, œconomia etiam corporis rectè administratur, & sicut in regno, cuius Princeps, cum iis, qui à secretis ipsi sunt consiliis & primariis administrationibus, valet & floret, omnia rectè atque ordine fiunt & administrantur: ita etiam, dum Cor in sua regione bene sese habet, calorem viuificum in omnia membra diffundit, eáque fouet; τέθηλε πάντα, καὶ λάμπει χαρίτων ἔαρ, *omnia florent, & fulget ver Gratiarum*, vt est in antiquo Ariphronis Sicyonij hymno; nisi pars aliqua priuato vitio teneatur: quod ipsum tamen faciliùs toleratur, si cor hilaritatis auram adspiret. Contra verò, sicut, dum Rex ægrotat & de salute periclitatur, omnes subditi in mœrorem & squalorem coniiciuntur: ita etiam, corde male affecto, totius corporis salus simul in discrimen coniicitur; id quod non solùm in lipothymia & syncope, sed & in respiratione læsa accidit, atque vbi illa caloris in corde ventilatio necessaria cessat, aëre, quem spiritu ducimus, denegato, homo in præsentissimum vitæ discrimen coniicitur, vt in iis, qui angina laborant, vel quibus à re aliqua in orificium asperæ arteriæ illapsa spiritus intercluditur, aut qui laqueo strangulantur,

vel aqua aut carbonum fumo suffocantur, manifestum est.

Cùm ergo libro primo Practicæ, quem anno superiore edidi, Capitis præter naturam affectionem complexus sim, secundo hoc libro morbos ac symptomata Cordis, & reliquarum thoracis, partium, quæ gratiâ cordis inprimis factæ sunt, complecti libet.

Vt verò Illustrissimo nomini tuo, *Princeps Celsißime*, hoc quicquid est operis inscriberem, caussas, vt opinor, non leues habui. Primò enim satis supérque notus est Illustriss. Celsit. T. erga bonas literas amor, & earum cultores incredibilis beneuolentia, quam cùm alia manifesta faciunt, tùm id, quod insigni & Principe digna benignitate ac liberalitate Academiam Marpurgensem, bonarum literarum, virtutis & pietatis officinam Illustrem, alit, fouet ac tuetur. Eum ergo illustriss. T. Celsitudinis in bonas literas affectum etiam hâc qualicunque Dedicatione posteris notum facere & commendare volui. Deinde quia scripta mea omnia iure quodam illustrissimæ Domui Saxonicæ, vtpote in Electorali Saxonica Academia nata, debentur; cum ea verò Illustrissimæ Domui Hassiacæ à multis annis fœderis sanctione contracta necessitudo, & Illustriss. T. Celsit. inprimis arctâ intercedit cognatio & affinitas: hoc opus iure Illustriss. T. Celsitud. deberi existimo.

Accipe ergo, *Princeps Illustrißime*, hoc quicquid est operis Medici, vultu beneuolo & fronte serena, atque eo affectu, quo aliàs bonarum litterarum cultores, & qui quocunque modo ad Illustrissimam Domum Saxonicam spectant, complecti soles, & meis conatibus faue. DEVS ter. Opt. Max. Illustriss. T. Cels. saluam, incolumem, & omni ex parte beatam, felicémque præstet, ac tueatur. VVittebergæ, Cal. Augusti, Anno Christi 1629.

Illustriss. Tuæ Celsitud.

Subjectissimus

DANIEL SENNERTVS D. Sereniss. Elect. Saxon. Medicus, & Facultatis Medicæ ibid. Professor ac Senior.

LIBER SECVNDVS, PARS PRIMA,

DE ORIS AC FAVCIVM ET PARTIVM IN IIS contentarum ægritudinibus,

PROOEMIVM.

INTRA cranium & pectus, os, fauces, & collum interiacent. Os Græcis Στόμα, dicitur tota illa cauitas, inter labia & buccas, ac initium gulæ & asperæ arteriæ contenta. Et proinde ad os pertinent Labia, Lingua, Dentes, Gingiuæ, Maxillæ, Columella, Tonsillæ, Fauces, quæ sunt illa oris extrema pars, vnde gula & aspera arteria incipiunt. Itaque postquam morbos & symptomata, quæ Capiti & Cerebro, ac Sensuum externorum organis accidunt, explicauimus, antequam ad ægritudines Pectoris accedamus, ordo postulare videtur, vt de harum partium vitiis agamus.

Dicendum ergo de Labiorum tumoribus, fissuris, & vlceribus, de Labiis malè conformatis & curtis, de Oscitatione, de Labiorum tremore, de eorundem conuulsione seu spasmo cynico, de Ptyalismo, de Linguæ asperitate, magnitudine nimiâ, inflammatione & tumore, de Linguæ fissuris, vulneribus, combustione, de Ranula sub Linguâ, de Lingua motu læso, de Dentium corrosione & carie, vacillatione, ordine & numero vitiato, de dolore Dentium, de stupore, de colore eorundem vitiato, de Gingiuarum inflammatione, excrescentiâ, cruentatione, putredine, carnis diminutione, vlceribus, de Maxillarum vitiis, de Oris vlceribus, de Oris fœtore, de Columella laxitate, de inflammatione eiusdem, de vlceribus Columellæ, de absumptione & erosione eiusdem, de Tonsillarum tumoribus & inflammatione, de earundem vlceribus, de iis quæ Faucibus & Gutturi præter naturam inhærent, extrahendis, de Angina, & Colli vitiis.

CAPVT I.

De Labiorum tumoribus.

LAbiorum vsus multiplex est. Primò enim os claudunt, vt per nares solùm nisi aliud necessitas postulet, fiat respiratio, ac ne, si illud perpetuò, vbi semel, propter cibum vel potum sumendum, vel respirationem aperire necesse est, hians ac dilatatum maneret, omnis generis corpuscula, muscas, paleas, puluerem admittat, atque etiam dentes & gingiuæ frigore ventisque *Labiorum vsus.*

risque lædantur. Præterea ad formandum sermonem sunt vtilia, præcipuè ad efferendas literas Labiales, ita dictas, quod ad earũ prolationẽ labia maximè sunt necessaria. Seruiunt etiã ad potus facilioréassumptionem, neque sine iis potus cõmodè assumi posset. Vtilia quoq; sunt ad cibum in ore continendum iis, qui molaribus dentibus destituti, incisoriis tantùm masticare coguntur. Faciunt etiam labia ad saliuam ex ore eiiciendam, vt & in ore detinendam, ne illa continuò ex ore profflueret, & insignem turpitudinem pareret. Vtilia sunt & ad sonos variandos tubicinibus, infantibus item ad sugendum. Tandem per se ad ornatum multum faciunt. Monstrosus enim omnino esset homo, si detruncatis labiis rictum irati canis ostenderet. Contra homo si labia lenia, rubicunda, magnitudine moderata, os debito modo claudentia obtineat, insignis inde gratia & ornamentum ipsi conciliatur.

Atque hæc omnia præstant labia, si naturalem suam conformationem habeant; præstare verò non possunt, si eam amittant, & vitia aliqua contrahant: de quibus jam dicendum.

Labiorum magnitudo nimia. Natiua. Et quidem primò de labiorum Tumoribus & Magnitudine auctâ dicemus. Nam primò nonnunquam labia nimis crassa & magna sunt. Et quidem in quibusdam labrum superius est magnum & crassum, & duplo sæpe maius; vnde non tantùm deformitas oritur, verùm etiam vox & sermo aliquantum vitiatur, aërisque efflatio quadantenus impeditur. Quibusdam verò labium inferius est nimis crassum, & quasi pendulum. Verùm hæc vitia, cum naturalia sint, corrigi non possunt.

Morbosa. Deinde interdum labia præter naturam intumescunt; quod fit ab apum, vesparum, muscarum venenatarum ictibus. Et tum decocto altheæ cum aceto vel lacte fouenda, aut succus plantaginis imponendus, vel etiam, ratione veneni, theriaca illinenda. Interdum etiam intumescunt post hausta venena; & tum cura ad venenum dirigenda. Refert etiam Guilielmus Fabricius, *cent. 4. obs. 36.* cuidam Doctori, cum fungos manibus tractasset, & iis illotis postea labia attigisset, ea supra modum intumuisse, sed aqua Stapediana, quæ in Tract. nostro de Febribus, *capite de Peste*, descripta exstat, apposita conualuisse. Ex quo paret, in simili casu & alia alexipharmaca adhiberi posse.

Labiorũ inflammatio. Tertiò interdum etiam inflammantur ex iisdem caussis, à quibus aliæ partes; ex contusione, & humorum affluxu. Et curatio etiam, vt in aliis partibus, instituenda. Talia tamen medicamenta vsurpanda, quæ in oris inflammatione adhiberi possunt.

Labiorũ tumor durus. Quartò vidi etiam Tumorem durum, ad modum steatomatis, in labio inferiore cuiusdam Nobilis, qui cum nec discuti, nec ad suppurationem duci posset, sectione feliciter curatus est.

Labiorum cancer. Quintò quandoque & Cancer labia occupat. Qui quas caussas habeat, & quomodo curetur, è doctrina de Cancro in genere petendum.

Labiorũ tumor ex lue Venerea. Sextò Iuuenem quendam, qui ex Lue Venerea labia vlcerata, inflata, subnigra, tumida, carcinomatis instar, habuit, Forestus, *lib. 14. obs. 2.* curauit vniuersalibus ad morbum Venereum, & hoc decocto, panno eo imbuto labiis apposito:

℞. *Ligni Guaiaci* P. ij.
Bulliant in *aq. solani*. Deinde colentur.
Add. *aluminis* Drach. j. Iterumque semel ebulliant & colentur.

Labiorũ tumores aridi. Septimo interdum Tumores aridi labia occupant. Ita in Oeniadis Phœnici, & Andreæ, fratribus, mala altera intumuit, & labium, quod ex anteriore parte malæ & oculo respondet, neque quicquam intro spectanti comparebat, neque foris vllam puris significationem edebat, sed, arida putredine intumescens, marcescebat, & mortuus est. Eadem quoque alteri contigerunt. Mortuus autem est & hic die septimo, neque epotum medicamentum quicquam profuit. Phœnici verò putredo in circulum excisa est, & vlcus ante mortẽ magna ex parte repurgatum fuit. Sed & hic mortuus, cum diu vitam traxisset. Hippocrates, *5. epid. sect. 4. in codice Foësij.*

Tumores autem isti vbi exulcerantur, ad caput de vlceribus pertinent.

CAPVT II.

De Labiorum Fissuris.

Fissura labiorum. Cutis carni in labris connexa est tanta tenuitate, tantâ subtilitate ac teneritate, vt, nisi labiis laceratis, cutem ab iis separare non possimus. Ac proinde labia, cùm sint tam tenera, mollia ac subtilia, facilè à caussis externis, ventis, frigore, vt & internis, humoribus & vaporibus, vitiantur, finduntur, & scinduntur, vt interdum etiam sanguinem fundant. Et quidem nonnullis sæpissime finditur labium inferius in medio, vbi duæ musculorum extremitates desinunt. Græci hoc vitium ῥαγάδας, Latini Fissuras & Scissuras labiorum nominant. Partis enim affectæ nomen commodè additur. Aliàs enim vocabulum hoc commune est, & non tantùm labiis competit, sed & cuti, ano, vtero. Estque morbus in soluta continuitate Labiorum.

Caussa.

Caussa. Caussa proxima est siccitas nimia. Atque ita scissura labiorum est continuitas eorum soluta à nimia siccitate, & tensione.

Siccitatem autem hanc inducunt vel causæ externæ, frigus videlicet & calor, & præcipuè ventorum, inprimisque Boreæ, flatus; venena item, vt cantharides, ephemerum, colchicum, vt habet Nicander. Pertinet huc & lac calidius, quod infantes sugunt: vel internæ, vapores calidi & sicci, salsi ac acres, per œsophagum, vel asperam arteriam ex partibus inferioribus ascendentes, vel humores à capite ad labia destillantes. Vapores autem illi nunc ex ventriculo, nunc ex intestinis, nunc ex pulmonibus, nunc ex hepate & venis, nunc ex corde ascendunt, imò & ex vtero: & solet ista ex vaporibus labiorum, præcipuè inferioris, fissura fœminis salacioribus ob vteri siccitatem esse similaris. Vt enim linguæ valdè resiccantur ex atra fuligine & vtero, vt habet Hippocrates, *6. epid. sect. 5. t.* 13. ita & labia ob eãdem caussam, propter communem tunicam. Tandem etiam infantibus labia interdum finduntur, ob mammarum, quas sugunt, duritiem.

Differentiæ.

Differentiæ. Scissuræ labiorum differunt nunc ratione quantitatis, & aliæ sunt maiores, aliæ minores; aliæ plures numero, aliæ pauciores: nunc ratione subiecti quod aliæ solùm vnum, aliæ vtrumque labium occupant.

Signa Diagnostica.

Signa. Affectus ipse per se oculis patet. Causæ verò signis cognoscendæ. Si externæ illæ sunt, id ex ægri relatione cognoscitur: quæ si abfuerint, caussarum internarum id indicium est.

Et quidem si à vapore fissuræ accidant, sine pruritu, (neque enim vapores ita inhærent, vt humores) sine ardore, sine multa duritie sunt, neque adeò frequentes, neque profundæ. Quæ verò ex humoribus calidis est fissura, cum pruritu est, & profundior. Et si humor à capite ad labia fluat, id etiam sensibus manifestum est.

Progno

Prognostica.

Prognostica. 1. Labiorum fissuræ non planè negligendæ. Nam & turpitudinem quandam pariunt, &, si diu durent, in vlcera crustosa, callosa, & difficulter curabilia degenerant.

2. Rhagades à natiuitate contractæ non curantur reliquæ non ita difficulter; nisi ad cancrosam naturam degenerent.

Indicationes.

Indicationes. Siccitas nimia corrigenda est humectantibus, & labiorum soluta vnitas vnienda. Caussæ verò, à quibus eæ pendent, tollendæ. Caussæ igitur externæ, si adhuc adsint, amouendæ. Si vitiosi humores adsint, euacuandi. Si vapores caussa sint, illi quoque tollendi, & hepati, vtero, vel etiam toti corpori, vnde illi proueniunt, succurrendum.

Curatio.

Curatio fissura à frigore. Si ergo à frigore externo sit fissura, solo Vnguento pomato albo labia inungere sufficit: vel paretur tale Linimentum.

℞. *Pingued. gallin.* ℥.ij. *ceræ albæ* ʒ.ij. Abluantur sæpe *aqua rosarum.*

F. Linimentum.

Vtile est & oleum ceræ ac thuris.

Auicennnas pinguedines, adipes ac medullas cum oleo rosaceo & cera miscet, & adhibet. Sint tamen pinguedines recentes. Si enim sint vetustæ ac rancidæ, atque acredinem acquisiuerint, potius nocent, quàm prosunt. Idem pelliculas ouorum & arundinum applicat.

A caussa calida. Si à caussa calida & sicca sint fissuræ, lintea tenera succo semperuiui & solani madida imponantur.

Vel ℞. *Amyli, sacch. penid, Canariensis, cons. ros.* an. Drach. ß. Misc.

Vtilis est etiam mucilago gummi cerasorum cum aq. ros. extracta.

Si verò fissuræ altius penetrent, adeps anserinus & caponis, aut medulla crurum bubulorum cum semperuiuo & terebinthinâ adhibeatur.

Vel ℞. *Mucilag. sem. cydon. Ol. mastich.* an. ℥.j. *adipis gallinæ, medullæ pedum vituli* an. ℥.ß. *vini albi subdulcis* parum. Cum *cera* fiat Vnguentũ, vel Ceratũ molle.

Vel ℞. *Pulu. anther. rosar.* q. v. Cum *mucilag. tragacanth.* F. Linimentum.

Vel ℞. *Sacch. penid. mucilag. tragacanth. aquâ rosar. extracta* q. s. Misc.

Potest & aliquid amyli addi.

Vel ℞. *Terebinth. butyri sine sale*, an. q. v. *pulueris macis* parum. Misc.

Vel ℞. *Ol. macis destillat.* ℈.j. *pulu. nuc. mosch.* Scr. ß. *mell. rosat.* ℥.ß. Misc.

Vtilis est & tragacantha aqua rosar. dissoluta, amylóque mista, & illita: vel cum cera virginea, melle, & oleo communi fiat Vnguentum.

Vel ℞. *Ol. rosac.* ℥. ß. *amygd. dulc.* Drach. ij. *butyri sine sale aqua ros. loti* Drach. iij. *terebinth.* ʒ. ij. *pingued. capon.* Drach. j. ß. *mellis* Drach. iij, *succini* ʒ.j. *ceruss*, ʒ.ij. *ceræ albæ* q. s.

F. Vnguentum.

In omni caussa vtile est, labium introuertere, & linguâ humectare, maximè si mastiche, & alia idonea medicamenta prius masticata fuerint.

De seminis hyoscyami fumo vide caput sequens in fine. Vide & Aëtium, *tetrab. 2. serm. 4. cap. 18.*

CAPVT III.

De labiorum Vlceribus.

Vlcera labiorum. Caussæ. Nonnunquam & Vlcera labia occupant crustosa, sæpe etiam manantia, quæ ortum habent ab humoribus acribus, siue tales sint naturâ sua, quales sunt biliosi & serosi, siue ex adustione & putredine, vel acris humoris admistione, quo modo & humores pituitosi & melancholici, & sanguis, acres fieri possunt.

Atque talia vlcera sæpe per modum criseos in febribus tertianis & acutis & malignis contingunt, & febris solutionem indicant. Sæpe etiam absque crisi ab humoribus vitiosis ex reliquo corpore eò protrusis ortum habent. Sępe quoque in morbo Gallico proueniũt. Ita & in peste nonnullis labia exulcerantur, 3. *epid. sect.* 3. Caussa etiam esse potest contritio & contusio musculi labij. Pertinent huc & venena, vt arsenicum, & similia vrentia, quæ etiam labia exulcerant.

Signa Diagnostica.

Signa. Et quidem talia vlcera oculis obuia sunt: caussæ verò signis inuestigandæ. Si per crisin accidunt, febris adest. Si à morbo Gallico, is etiam suis signis se prodit. Si & febris & morbi Gallici signa absunt, è latente in corpore cacochymia proueniunt.

Prognostica.

Prognostica. 1. Vlcera labiorum, quæ in febribus accidunt, plerumque bonum signum sunt, & febris vel perfectam solutionem, vel imminutionem significant, & per se facilè sanantur; si scilicet cum signis coctionis appareant. Hippocrates, *6. epid. sect.* 8. *t.* 41. Alioquin, si cum viribus debilibus, & aliis malis signis, os, & labra exulcerentur, lethale; vt in Hermoptolemi vxore, 7. *epid. sect.* 13.

2. Difficiliora curatu sunt & peiora, quæ à morbo Gallico proueniunt.

Curatio.

Curatio. Quæ in febribus fiunt, vlcera labiorum, facile per se sanantur; quæ à lue Venerea ortum habent, quomodo curanda sint, è curatione morbi Gallici patet; & talium vlcerum curatorum exemplum habetur apud Forestum, *lib.* 14. *obseru.* 2. Si sine febre & morbo Gallico talia vlcera oriantur, vniuersalibus præmissis tale adhibeatur Vnguentum.

℞. *Lithargyr. rament. plumbi. hyoscyami albi* an. q. v. *ol. rosac. ceræ*, an. q. ß.

Misce in mortario plumbeo, Fiat Linimentum.

Vel ℞. *Vnguenti rosati Mesuæ* ℥.j. *linimenti ex litharg.* Vnc ß. M.

Vel ℞. *Rosar. rubrar. mastich.* an. ʒ.j. *plumbi vsti* ʒ.ß. F. Pulvis. Adde *terebinth. mellis*, an. q. ß. F. Linimentum.

Applicantur autem medicamenta commodissimè somni tempore Ita enim rectius retinentur.

Ioh. Baptist. Porta semina hyoscyami prunis iniicit, & fumum per infundibulum papyraceum excipere iubet. Illico enim euanescere tumorem, scribit, & glutinari fissuras nunquam amplius redituras.

Diæta.

Diæta. Vitet æger cibos salsos, acres, aromata, sermonem multum.

Cancer.

Cancer. Pertinet huc & Cancer Labiorum, cuius generatio &

& curatio è generali de Cancro doctrina patet. Paræus tamen, *lib. 6. cap. 29.* peculiarem curandi rationem tradit. Cancrum suis vtrinque sursum ad deorsum labiis acu filum ducente transfigere iubet, vt fili beneficio cancrum tanquam in manu sinistra regere & tenere liceat, totum manu dextra volsellis vnico ictu amputare possis: ita tamen, vt labri ipsius interior quædam, quæ dentes contingit, restet substantia, (modò non ad intima vsque cancer radices agat) quæ regenerandæ mox carni, & implendæ cauitati, pro fundamento & basi esse queat. Hinc sanguine sufficienter effuso, vulneris oræ, dextra & sinistra, interna & externa parte scarificatu profundiore erunt nouacula pertundendæ, vt cùm mox sutura ex acu filum ducente, rostris leporinis propria, in vnum adducere vulneris oras ipsas & margines voluerimus, ipsam labri carnem magis sequacem, & trahenti acui filoque obsequentiorem habeamus. Reliquum curationis eodem planè modo prosequendum, quo in rostris leporinis.

CAPVT IV.

De Labiis Vulneratis, Leporinis, & Curtis.

Vulnera labiorum. VVlnera Labiorum ob sermonem & locutionem, qua partes vulneratæ coniunctæ dirimuntur, & saliuam (de qua postea in quæstione) qua humectantur, tardius curantur.

Labia si vulnerentur absque carnis amissione, suenda si opus: vel aliàs, & diligenter coniungenda sunt, vt deformitas omnis vitetur; & medicamenta glutinantia extra imponenda. Ab interna verò parte mel rosaceum, & syrupus de rosis siccis sæpe illinendus.

Si autem carnis aliquid amissum sit, digerendo, detergendo, carne replendo, & tandem consolidando, vt aliarum partium vulnera, labiorum vulnera curantur.

QVÆSTIO

An saliua conglutinationem vulnerum labiorum remoretur.

An saliua conglutinationem vulnerum labiorum remoretur. Plerique Practici id statuunt. Nicol. Glandorpius verò, *in speculo Chirurg. obs. 17.* id saltem concedit in homine malè temperato, vel lue Gallica affecto, vel aliquo morbo salso laborante: in sano verò id negat: in quo potius abstergat, & mundificet vulnus saliua.

Cui etiam libenter assentimur, cùm videamus, scabiem, serpigines, & similia mala, ieiuni hominis saluâ, sanari, & proinde eam abstergendi & mundificandi vim habere. Hoc tamen cauendum, ne nimium vlcus saliuâ humectetur. Quæ enim glutinari debent, non humida, sed sicca esse debent.

Labia Leporina

Labia leporina. Si autem labia ob vitiosam conformationem non cohæreant, Labia Leporina, nonnullis Rostra leporina, German. *Hasenschart*, nominantur, habentque caussam plerumque imaginationem matris, quæ vel leporem, vel alium hoc malo laborantem adspexit. Aliam tamen etiam huius rei caussam refert Olaus Magnus, dum, *lib. 18. cap. 12.* scribit, vnam infelicitatem plerumque mulieres Aquilonares vterum gerẽdo incurrere, vt vel esu, vel saltu super caput leporis facto, pariant, infantulos oris leporini, inter os & nares diuisa labra perpetuò retinentes, nisi statim à principio assuant particulam pectoris tenerrimi pulli adhuc sanguinolenti. Verùm ex opinione vulgi hoc scriptum puto.

Præcipua verò curandi ratio à Chirurgia pendet. Perficitur autem illa 1. dissitorum & hiantium labiorum excoriatione. 2. Labiorum iam excoriatorum coniunctione & suturâ; quæ vbi facta sunt, reliqua naturæ, vt in aliis vulneribus, committenda; ita tamen, vt aliàs fieri solet, vt vnguentis & emplastris ad vulnera conglutinanda idoneis naturæ succurratur.

Labia Curta.

Labia curta curandi ratio duplex. Curta verò labia qua ratione curanda sint, in Instit. *lib. 5. p. 1. s. 2. c. 14.* dictum, quibus tamen vt quædam addamus, duplex curandi curta labia ratio est; vna fucata, altera vera. Fucatam descripsit Ioh. Thom. Minadous *de humani corporis turpitudinibus, lib. 3. c. 40.* Is, dum Damasci in Syria esset, Mercatorem quendam pannorum sericorum vidit, qui labrum superius factitium habebat, quod, dum domi esset, vel edere vel bibere vellet, deponere, & domi cum turpitudine ista viuere solebat, foris autem labrum factitium adaptabat, hoc modo: Foramina ille carni sub naso reliquæ, obducta iam dura cicatrice, sibi parari curauerat, qualia nonnulli in auribus ad gemmas vel annulos gestandos fieri curant, quibus crebris vinculis portionem laruæ ad labri deficientis magnitudinem & figuram conformatam adaptabat, cui ex humanæ barbæ pilis mistacẽ gũmi tragacanthæ agglutinauerat.

Veram autem curandi curta labia rationem Galenus *lib. 14. M. M. cap. 16. & 17.* tradit, & post eum Paulus Ægineta, *lib. 6. c. 26.* Cornelius Celsus, *lib. 7. cap. 9.* Diligentius tamen eam Recentiores, & imprimis Caspar Taliacotius, *in libello de Curtorum chirurgia*, tradiderunt. Veteres equidem non aliunde propaginem in curta inserendam petebant, sed è proximis cuti partibus, cute excisâ & carne auctâ. At Taliacotius non solùm è vicinis, sed & remotis partibus propaginem petit, qui *allegato loco*, videatur.

CAPVT V.

De Tremore & Peruersione labiorum, Sanguinis fluxu ex iis, & labiis Liuidis.

PRæter enumeratos morbos etiam quædam symptomata labiis & ori accidunt; Labiis quidem Tremor & Peruersio, Color eorum mutatus & Sanguinis ex iis fluxus; Ori verò Apertio læsa, Tortura, & Ptyalismus; seu crebra sputatio; de quibus iam dicemus.

Labiorum tremor. Et primò quidem Tremunt interdum labia: id quod accidit in ira & metu, interdum etiam ex neruorum debilitatione, sicut Francisco Viario, Veneto, labium semper, dum loqueretur, tremuisse scribit Alex. Benedictus, *lib. 5. c. 18.* Tremit & in nausea labium inferius, vel ex humore mordaci, vel ex oris stomachi nimiâ agitatione, ob consensum, qui hisce partibus per communionem membranarum intercedit.

Itaque cum labium inferius tremit, nisi ab ira vel metu sit, vomitum plerunque præsagit, teste Galeno, *3. de Crisibus, cap. 11.*

Interdum etiam in cerebri aliquâ magnâ affectione labiorum tremor accidit. Ibi tenuior victus prodest; hic quæ cerebro & occipiti aliàs in neruorum affectibus adhibentur, conferunt.

Tremunt interdum etiam labia in summo frigore, cum dentium stridore: item à vermibus, vt seni illi *9. epid.* cui furiosum quiddam latens inerat.

Videtur interdum etiam motus quidam quasi conuulsiuus adesse, vt in Cydis filio, *7. epid. sect. 7.* de quo Hippocrates: *sine conatu semiperfecta loquebatur, & os solutum, & maxilla ac labia semper in motu erant quasi qui loqui cuperet.*

Labiorũ peruersio. Pertinet huc & labiorum Peruersio, de qua. Hippocrates, 4. *aph.* 49. *In febribus non intermittentibus si labium, aut palpebra, aut supercilium, aut oculus, aut nasus peruertatur, si non videat, si non audiat, debili iam existente corpore, quicquid horum acciderit, mors in propinquo est.* Idem aphorismus habetur, *prognost.* 12.

Caussa. Caussa proxima huius symptomatis est affectio neruorum tertiæ coniugationis. Fit verò ista cerebro grauiter affecto, propterea malum hoc in febribus continuis, & vbi ex peculiari organorum vitio accidit, viribusque iam debilibus, lethale signum est Si verò virtus valida existat, eadem symptomata interdum sine periculo apparent, in criticis scilicet perturbationibus per μετάςασιν materiæ ad caput: vnde &, 2. *Coac.* habetur, labium contractum alui biliosæ eruptionem significare.

Fluxus sanguinis è labiis. Interdum & sanguis è labiis effluit; quod in scorbuticis quandoque euenit, cùm humores acres, serosi & salsi labia erodunt, & naturam ad excretionem stimulant. Idem interdum in fissuris labiorum accidit.

Labia liuida. Tandem etiam labiorum color mutatur, liuida plerumque fiunt; quod accidit in elephantiasi, morbo Gallico, qui color curato illo morbo cessat. Interdum etiam in febribus continuis fiunt labra liuida: quod signum lethale est, 2. *Coac.* & caloris natiui extinctionem significat.

CAPVT VI.

De oris Apertione læsa.

Oris apertio læsa. ATque hi sunt morbi & symptomata, quæ labiis solis accidunt. Sunt verò & alia quędam vitia, quę iis quidem etiam contingunt, non tamen solis, sed simul affectis vicinis partibus, inprimis musculis maxillarum & faciei. Qualia sunt Oris apertio vel ablata, vel imminuta, Oscitatio, Oris tortura, Ptyalismus: quæ propterea subiungemus.

Caussæ. Et primò quidem Oris clausuram seu apertionem denegatam quod attinet, aperire homines os nequeunt ob distentionem ceruicis ex vulnere neruorum, quia maxillæ veluti ossa rigescunt. Hippocrates, *lib. de diebus indicatoriis.* Ita Phœnici apud Hippocratem, *lib.* 5. *epid.* posteriorum colli vertebrarum contentio aderat, ac circum dentes durities, quos distentus diducere conabatur. De eodem, 7. *epid.* inquit: Quod si caput commouere, aut dentes aperire conaretur, non poterat, vtpote admodum distentus.

Secundò, quando oris cardo, in quo gena vertitur, obrigescit, atque os strictius conniuet, quò minus in rictu queat expandi, squalido terrenoque humore in iuncturam illam & huius vincula altius imbibito. Id quod scorbuticis interdum accidit, vt, de Scorbuto, *lib.* 3. *p.* 5. *s.* 2. *c.* 4. dicetur.

Tertiò propter maxillam inferiorem adnatam capiti. Id quòd rarius, est, quod tamen Columbus. *c.* 15. *de re anat.* refert, dum scribit, in summi Pontificis penu esse caput gigantis, in quo maxilla inferior capiti adeò adnata & coniuncta est, vt omni motu prorsus careat atque in viuente non potuerit.

Quartò, propter tumores circa iuncturam maxillarum: id quod sæpe in inflammationibus maxillæ & tonsillarum accidit, ob quas os diduci non potest.

Signa & curatio. Signa caussarum; vt & curatio, patet ex signis & curatione morborum modò enumeratorum, ob quos os aperiri non carere non potest.

Oris hiatus. Contra interdum Os nimium hiat: id quod sæpe fit in febribus ardentibus, ob vapores calidissimos ex inferioribus adscendentes. Idem fit ob luxationem maxillæ inferioris, de quâ postea dicitur. In lethargo etiam ob læsam memoriam os claudere ægri obliuiscuntur. Si nares etiam obstructæ sunt, os apertum ægri seruant, quò copiosiorem aërem attrahant. Idem fit in tumoribus faucium internis & angina. Nonnulli & ex malâ consuetudine os hians perpetuò seruant.

Affectus autem iste per se patet. Caussæ verò è signis quæ è suis locis petenda, cognoscuntur.

Prognostica etiam inde petenda. In febribus autem acutis faucium sine tumore dolores & pusilli & strangulantes, & cum os hiat, nec promptè adduci & claudi potest, mentis amotionem portendi oportet, 1. *Prorrh.* 11. *Prognostica.*

Curatio pendet à caussarum, à quibus hoc vitium prouenit, remotione. *Curatio.*

CAPVT VII.

De Oscitatione.

PEculiaris verò oris præter naturam apertionis species est Oscitatio, Gellio, *lib.* 4. *cap.* 20. Oscedo. Est autem Oscitatio vehemens oris diductio, ab halituosis vaporibus, in spatiis musculorum maxillæ inferioris & buccarum collectis, vel infra ascendentibus, & copiâ potius, quàm acrimonia, naturam ad excretionem stimulantibus, operantibus simul & concurrentibus musculis thoracis: vnde pandiculationes sæpissime comites. Hinc & Hippocratis, *de prisc. Medicin.* scribit, si pransi fuerint, quibus prandere non conducit, illi continuò graues, totoque corpore & mente segnes euadunt, cum oscitatione, somnolentia, multaque siti. Cùm autem per istam vehementem diductionem auris meatus nonnihil comprimatur, vt aërem non satis admittat, hinc oscitantes minus distinctè audiunt: quamuis forsan & propter neruorum compressionem id fieri possit. Videtur tamen adhuc alius esse oscitationis modus, cùm nimirum aperto admodumque diducto ore aër primò affatim hauritur rursumque efflatur cum sono quodam, de quo Hippocrates, *in libro de flatibus*, scribit, quod oscitationes febres prædicant, cum magna copia coaceruatus aër fuerit, confertimque ad superiora erumpens, tanquam machinatione aliqua os diducit, quòd hâc ei facilius exitus pateat. Accidit interdum etiam oscitatio ab imaginatione, si quis alios oscitantes videat. Facilius tamen id accidit pigris, & quibus vapores aliqui in musculis illis hærent, quàm aliis. Oscitatio etiam crebra est in lethargo, ita, vt os claudere ægri obliuiscantur. *Oscitatio.*

Signa Diagnostica.

Affectus ipse per se patet, & caussæ eius quoque facilè innotescunt. *Signa.*

Prognostica.

1. Oscitatio si citra occasionem sit frequentior, præsagit morbos, & febrium incipientium præludium est. Citra verò morbos pigritiæ signum est, vel ex imaginatione proficiscitur. Vnde puniebatur olim, si quis in iudicio clarè nimium & sonorè oscitaret, tanquam illud indicium vagi animi foret, & hallucinantis, ac fluxæ atque apertæ securitatis. Gellius, *lib.* 4. *Noct. Attic. c. vlt.* *Prognostica.*

2. Ex nimia oscitatione maxilla inferior luxari potest.

3. Oscitatio in enixu lethale est; sicut sternuisse à coitu, abortiuum. Gellius, *lib.* 3. *Noct. Attic. c.* 16.

Curatio.

Itaque cùm oscitatio nihil noceat, nisi forsan ex nimia oris diductione luxatio maxillæ accidat, sed potius iuuet, ipsa per se nullam curationẽ requirit, sed potius, vt morbo, quem præsagit, occurratur, admonet. *Curatio.*

Quia

Quia tamen ex nimia oscitatione & oris diductione maxilla inferior luxari potest, reprimenda est nimia oris diductio, quæ aliàs etiam inciuilis habetur. Idque fit, si vinum cum pari portione aquæ exhibeatur, quod materiam importunè euaporantem discutit, modò corpus sit purum & sine febre, vt est apud Hippocratem, 7. *aph.* 56. & 3. *epid. sect.* 7. Assiduarum etiam oscitationum longam spirationem medelam esse, scribit Hippocrates, 6. *epid. sect.* 2. *aph.* 9. Auicennas masticationem acori commendat.

CAPVT VIII.

De oris Distortione.

Oris distortio. Cynicus spasmus Græcis à distortionis figura, quæ rictum iratorum canum exprimit, appellationem habet. Celso, *lib.* 4. *c.* 2. oris distortio, vulgò Tortura oris dicitur, & quidem rectius. Neque enim semper à spasmo est ista oris distortio. Interdum & risus Sardonius nominatur, ab herba Sardoa, quæ est species Ranunculi, in Sardinia proueniens, & Apium risus dicitur, quæ vescentibus ora similiter rictu diducit, vt ridentium facie intereant.

Caussæ.

Caussæ. Caussas istius affectionis Aëtius in paralysin musculorum μασσητήρων, siue mandibularum, refert, & Galenus, 4. *de loc. affect. c.* 2. à paralysi neruorum & musculorum faciei hoc malum existere affirmat. In 3. *de loc. affect. cap.* 6. etiam conuulsionis meminit, dum labra sæpe numero conuelli scribit, item oculos, frontis cutem, totas mandibulas, & linguæ radicem; quod in Tortura oris etiam accidere solet.

Itaque Spasmus Cynicus, vel potius Oris Tortura, est deprauata oris & faciei figura, orta vel à conuulsione, vel à resolutione musculorum faciei, vnde in obliquum distorquetur os, nasus, vel oculus; & in summa dimidia plerumque faciei pars afficitur in hoc malo, vel dextra, vel sinistra, aliquibus verò omnibus sui partibus. Etsi verò aliquando tota facies distorta apparet: dicitur tamen Oris distortio, quoniam manifestius deprauatio illa figuræ in ea faciei parte deprehenditur, quæ labiorum ambitu est circumscripta.

Oris tortura quid. Si tamen accuratè rem æstimare velimus, distinguendum esse videtur inter Oris torturam & Spasmum Cynicum. Hinc Platerus Oris torturam appellat, quando oris parte deorsum tendente, vel sursum tractâ, os obliquum & intortum, vt in plorantibus apparere solet, redditur, siue id fiat ex paralysi, siue conuulsione. Quod si verò in vtroque latere labia cum buccis simul contrahantur, tum os transuersim diductum, veluti in ridentibus hominibus, vel in canibus, cum irati ringuntur & hiant, conspici, idque spasmum Cynicum vocari scribit. Petrus Salius Diuersus, *in Annotationibus in Altimarum, cap.* 15. inter Torturam oris & spasmum Cynicum etiam differentiam facit, Torturamque oris generalius accipi statuit pro omni figuræ oris deprauatione, eamque à duplici caussa prouenire, quarum altera est paralysis, altera conuulsio. Spasmum verò Cynicum, vt ipsa vox, si propriè sumatur, indicat, solum ex conuulsione fieri statuit.

Verùm si has duas sententias coniùgamus, differentia inter Torturam oris & Spasmum Cynicum rectè constitui potest. Tortura oris est vel à paralysi, vel à conuulsione. Conuulsio vel vnum tantum latus occupat, vel vtrumque. Si vnum tantum, conuulsio oris simpliciter, vel etiam, nomine generis, Tortura oris appellatur. Si vtrumque, propriè Spasmus Cynicus dicitur. Hæc enim conuulsio exactè irati canis rictum exprimit. Non verò quæuis conuulsio oris rictum iratorum canum exprimit. Vnde etiam vocatur risus Sardonius. At ridentes non vnum tantùm latus diducunt, sed vtrumque. Quæ verò à paralysi prouenit, oris Tortura, Spasmus Cynicus appellari non potest; cum paralysis non possit esse conuulsio. Vsus tamen obtinuit, vt vocabulum spasmi non semper hic propriè accipiatur, sed sæpe oris Tortura & spasmus Cynicus confundantur.

Quia verò musculi faciei, qui maxillas inferiores, pinnas narium, & labia ac buccas mouent, neruos maxima ex parte à tertia coniugatione cerebri accipiunt; musculosa verò latitudo illa, siue μυώδες πλάτυσμα, cuius Galenus, *de loc. aff. c.* 2. *in fine*, mentionem facit, quodque mandibulas, & narium pinnas, & buccam vtramque mouet, non à tertia coniugatione cerebri, sed à primis ceruicis vertebris neruos accipit, & nonnullos etiam à quinta coniugatione cerebri: fons huius mali præcipuè quærendus est, vel in neruis à tertia coniugatione, vel in musculosa latitudine.

Tortura oris Caussa remota. Caussæ verò remotæ Torturæ oris eædem sunt, quæ paralyseos & conuulsionis; cum ab alterutra hæc affectio oriri possit.

Auicennæ tamen frequentius fit à conuulsione. Quando igitur Tortura oris à conuulsione existit, musculis faciei versus sua principia contractis, tunc pars sana ad læsam siue conuulsam trahitur, & latus, in quo distortio cernitur, locus affectus est, & musculi dextræ partis conuulsi versus sua principia trahuntur, ac sinistræ partis musculos sanos ad se trahunt, affectioque dextram ipsam partem occupat.

In Tortura verò oris ex paralysi, pars faciei distorta est sana; quoniam musculi sani actione sua fungentes trahunt resolutas partes ad se.

Paralysis & conuulsio iũgũtur interdum. Quod tamen, *lib.* 1. *part.* 2. *cap.* 28. monuimus, paralysin & conuulsionem interdum iungi, vt per vices & alternatim affligant, ita, vt pars modò conuellatur, modò resoluatur: id etiam hic quandoque accidere potest. Cuius generis affectus videtur fuisse, quem describit Anton. Beniuenius, *de abditis morbor. causis & curat. c.* 101. Cùm enim imperitus quidam Medicus cuidam mulierculæ è gena dextra tuberculum furunculo simile scalpello abscidisset, non habitâ ratione neruorum ac venularum, illico subsecuta est inflammatio & dolor, è quo mulier in κυνικὸν σπασμὸν incidit, quo temerario motu peruertebatur os & facies modò in dexteriorem, modò in sinisteriorem partem. Cum enim facies modò in dextram, modò in sinistram partem distorqueretur, videtur fuisse mixtus affectus ex paralysi & conuulsione, vt scilicet alternatim os modò conuelleretur, modò resolueretur.

Resolutio neruorum. Resolutio neruorum, & inde secuta oris peruersio, videatur apud Hippocratem, 2. *epid. sect.* 2. *prope finem.*

Maxillæ fractura oris tortura caussa. Præter paralysin tamen & conuulsionem alia adhuc videtur dari caussa oris torturæ, cuius mentio fit ab Hippocrate, *lib. de articulis*, malè scilicet curata maxillæ fractura. *Si rectè quidem*, inquit, *coaptata fuerit, & vt debet, quieuerit maxilla, breui conualescet, ac dentes integri manent. Sin secus, longiore quidem tempore curatio accidit, eaque distorta, & dentes læduntur, ac inutiles existunt.*

Signa Diagnostica.

Signa. Tortura oris visui patet, quando os ægri ad alterum latus distorquetur, vt labiorum concinnus contactus, aut aliarum partium in facie consensus pereat. Præterea oculus alter ritè claudi nequit. Ac denique æger exsufflare, vel expuere iussus, ex altero tantùm oris latere id præstare potest, & sponte etiam saliua oris profluit. Nonnunquam fit Tortura oris non apparentibus in facie signis, neque spasmi, neque paralysis. Atque tunc ægrum iubebis ridere aut pronun

pronunciare O literam. Hic animaduertetur, alteram oris partem liberè moueri non posse.

Quod ad caussarum signa attinet, si malum hoc à conuulsione existit, pars affecta dura & tensa, trahit sanam, & plerumque dolor partis adest. Si verò hoc malum à resolutione oriatur, pars affecta laxa & mollis trahitur ad sanam, & sensus in parte affectâ obtusus est, & palpebra oculi inferior ea parte decidit.

Traditur & hoc signum, ex conuulsione malum esse, si pars distorta ad naturalem situm & figuram restituatur per extensionem manibus factam; ex resolutione verò, si per retractionem. In paralysi etiam facies est extensa sine rugis, & inclinatio faciei continua est ad inferiora: in conuulsione rugosa est cutis in parte vna, & extensio eius in parte altera. Paucitas sputi & saliuæ est, præcesserúntque vel adsunt caussæ conuulsionis.

Cæterùm si caussa Torturæ oris hæreat in musculo faciei, vitiosa figura solùm partem faciei, quæ ab illo musculo regitur, occupabit.

Sin in neruo, & quidem secundùm eius principium; ita, vt cerebrum altero latere sit affectum, dimidium etiam cùm faciei, tum totius corporis simul afficietur. Si secundùm progressum, & noxa sit in tertio pari neruorum cerebri, vitiosa figura occupabit dimidium faciei secundum omnes partes: vbi scilicet ramus aliquis maior afficitur. Aliàs enim tortura tantùm aliquas partes occupat. Si etiam tertia coniugatio afficiatur, magis laborat oculus: quia tertia coniugatio aliqua sui parte cum motoriis neruis oculorum per eadem foramina prominet.

Si in quinto pari, leuis erit noxa buccarum: quæ denique insignis erit, si in primis ceruicis vertebris, illarumque neruis, caussa mali sedem habebit, & minus tum laborabit oculus, nisi simul musculus temporalis affectus sit, in quem quinta coniugatio ramulum mittit. Tunc etenim per consensum laborat simul oculus; quia iuxta Columbum in quibusdam etiã secunda coniugatio, quæ oculos mouet, eò ramulum quendam mittit, vnde consensus musculi temporalis & oculi. Minimè laborat oculus, si nerui ceruicis afficiantur.

Prognostica.

1. Tortura oris superueniens spasmum aut paralysin reliqui corporis, apoplexiam vel epilepsiam portendit.

2. Si Tortura oris fortis aduenit, per spasmum præcipuè, intra quatuor dies interficit, materiâ in cerebrum translatâ. Valescus de Taranta tamen vidit morientem die duodecimo.

3. Tortura oris, quæ vltra sex menses producitur, aut nunquam, aut difficulter curatur, teste Auicenna.

4. Quæ per spasmum fit Tortura oris, in febribus ardentibus, perniciosa phrenitide, & morbis aliis acutis, lethalis est, teste Rhase.

5. In febre non intermittente, si labrum, aut supercilia, aut oculus, aut nasus peruertatur, imbecillo iam corpore, in propinquo mors est: 4. *aph.* 49.

6. Oris peruersiones, quæ nulli corporis parti consentiunt, celeriter aut sua sponte, aut ex necessitate sedantur; Hippocrates, *lib.* 2. *prædict.*

Curatio.

Curatio. Sicut Tortura oris aut à spasmo est, aut à paralysi: ita etiam curationem requirit diuersam. Ab vtra enim dispositione malum ortum habeat, ante omnia videndum est. Quod si ergo sanguinis copia adsit vena secetur primùm cubiti, si sanguis in toto abundet, postea & quæ sub lingua. Aut cucurbitulæ cum scarificatione primis vertebris, vel, quod tutius est, scapulis affigantur. Nam sæpius appositæ ceruici tremores corporis afferunt, teste Auicenna, 1. *Canon. fen.* 4. *c.* 21. *de ventosis.*

Auicennas, Paulus, Aëtius ligaturam probant, quâ tanquam capistro facies ad figuram naturalem reducatur; quod in Tortura oris ex paralysi locum habet.

Alij tamen etiam vtuntur ligaturis in conuulsione, ita, vt primò tendatur cutis frontis ad inferiora, deinde ligetur cum fascia, donec tortura cessauerit omnino.

Probantur & frictiones extremorum ad diuertendum, factæ manu sicca, vel intinctâ in aqua lauendulæ.

In inueterato hoc malo, si alia non prosint, Auicennas cauterium applicat supra venam, quæ ponè aurem est lateris affecti; quod & in ceruice fieri potest. Non tamen vbi conuulsio est in neruis ceruicis. Ita enim augeretur malum. Nisi fortè applicetur inter primam & secundam vertebram. Nerui enim, qui in faciem distribuuntur, à tertiâ, quartâ, & quintâ vertebra originem habent.

Alij sinapismo & phœnigmo, vel dropace contenti sunt.

Medicamenta quod attinet, Auicennas vetat pergere ad fortia purgantia vel digerentia ante quartum vel septimum diem, propter cruditatem materiæ; nisi metus sit ab imminente epilepsia vel apoplexia.

Post vniuersalem euacuationem prosunt 1. errhina, 2. apophlegmatismi & gargarismi; & si sint masticatoria, masticatio magis fiat in parte affecta. A principio autem, & ante errhina, gargarismis Auicennas non vtitur, ne materia partis affectæ in faciem trahatur.

Idem crebrò masticare iubet calamum aromaticum, nucem moschatam, & pyrethrum. Et de nuce moschata in ore tenenda, Rhases quoque præcipit. Alij & castoreum sub lingua tenere iubent: quæ omnia vim habent materiam resoluendi, nux moschata etiam neruos & cerebrum roborandi: ideo quoque nux mosch. cum spec. diapliris exhiberi potest.

Vel fiat gargarismus ex ruta, lauendula, saluia, primula veris, & locus affectus inungatur vnguento Martiato. Fiant inunctiones partis affectæ cum oleo lumbricor. de castoreo, terebinth & aliis, quæ paralysi & spasmo conueniunt.

Vapores insuper è fomentis conuenientibus in faciem recipiantur. Vel capitis inunctiones, lotiones caput exiccantes, fiant in Tortura oris ex paralysi. Ex gr.

℞. *Lixiuium è cineribus vitis*, in eo bulliant *stœchas Arabica, saluia, fol. lauri, ruta, saluia*, &c.

Vel applicetur hoc Cataplasma Bertrucij.

℞. *Rad. raphani contusas*, & addito *oleo laurino, rutaceo, de lateribus*, & modico *aceti* ac *furfuris* s. q. F. Cataplasma.

Auicenna ex Indorum Medicorum sententia commendat carnes animalium syluestrium, vt leporis, vulpis, cerui, hirci syluestris, asini syluestris, quas elixatas parti affectæ & capiti applicat.

Possunt & interna medicamenta quæ ad paralysin & conuulsionem descripta sunt supra, *libro primo*, exhiberi; inter quas sunt aquæ duæ à Langio, *lib.* 3. *epist.* 14. *cap.* 1. descriptæ, quæ ita habent:

Prima:

℞. *Fl. primulæ veris, rorismarini, maioranæ, iuæ artheticæ*, an. M. j. *Spec. diamosch. amar. diapliris, diambræ*, an. ℥. ß. *confect. anacardin.* ℥. j. *cubebar. lign. aloës, nuc. mosch. caryophyll. macropiper. carpobalsam.* an. ʒ. j. *rad. acori, ireos, aristol. rot.* an. ℥. jß. *sem. sileris mont. pœoniæ, fœnicul.* an. ʒ. j. *aq. herbæ paralysis, saluiæ, betonicæ*, an. ℔. j. *fl. tiliæ* ℔. j. ß. *serapini, opopanacis, myrrhæ, gummi iuniperi*, an. ʒ. jß.

Stent

Stent omnia simul mixta conquassatis conquassandis;in infusione per d.8. Postea extrahantur per alembicum ter in cineribus calidis, vel vapore, siue balneo sicco.

Altera.

℞. *Rosar.rubr.fl.lauendul*.an.M.i.sem.*anthos* M.j.*stœchad*.M.sem.*chamapit.stœchad*.M.sem.*fl.hyperic.cum semin*.an.M.j.*mastich*. Drach.iii. *castorei* Drach.i.ß. *benzoës* Vnc.sem.*nuc.mosch*. Drach.ii.Scrup.ii. *gummi hederæ hedera*, an.Drach.ij.*rad. enula contus*.℥.vi. *lumbricor.terra lotor.vin*.Vnc.i.

Macerentur per diem & noctem in ℔.ii. *vini sublimati* trinæ destillationis,& ℔.i. *Maluatici*, & destillentur per Baln.Mar.& in alembico in sindone suspendantur *moschi* gr.iii.*caryophyller.contusor*.Scrup.ß.

Diæta.

Diæta. Diæta sit,qualis in paralysi & spasmo. Auicennas & Rhases ægrum jubent poni in loco obscuro,ne humores lucis præsentiâ agitati & fusi, ad neruos concurrant. Et solent ipsi ægri lucem & conspectum hominum fugere,vt deformitatem oris ab aliis tegant. Auicennas etiam vult ægrum assiduè intueri in speculum ex chalybe factum, vt animaduersâ oris deformitate faciem totis viribus in pristinam naturalem figuram perducere nitatur. Valescus de Taranta tibiam inflare jubet.

QVÆSTIO.

An Spasmus Cynicus sit morbus vel symptoma.

Spasmus Cynicus an sit morbus vel symptoma. Morbum esse negat Ant.Donat.ab Altomari,*de medend.hum.corp.mal.cap*. 15. Etsi enim ad eam sequatur morbus, figura scilicet vitiata:tamen ipsum spasmum non esse morbum,sed symptoma facultatis motricis læsæ,ad quam sequatur morbus figuræ.

Verum potius de nomine, quàm de re lis est.Spasmus enim Cynicus si consideratur vt altera torturæ oris differentia seu species, omnino morbus, vitiata scilicet figura : si verò consideratur vt caussa huius morbi,& motus vitiatus seu conuulsio;symptoma est.

CAPVT IX.

De Ptyalismo seu crebra sputatione, & saliua Defectu.

Ptyalismus. PTyalismus & πτυαλισμὸς Hippocrati & Galeno,est immoderata & frequens saliuæ exspuitio. Est enim inter excrementa corporis nostri etiam id, quod Græci σίαλον, & σίελον& πτύαλον & πτύσμα nominant, Latini saliuam &sputum:vnde σιαλόχοι Hippocrati dicuntur, 2.*epid*.qui multam saliuam ore effundunt.

Differentia saliuæ & sputi. Distinguunt nonnulli inter σίαλον & πτύσμα, seu saliuam & sputum;& σίαλον,seu saliuam,appellãt saltem id oris excrementum, quod sine tussi & exscreatione rejicitur:sputum verò,quod cum exscreatione ex thorace plerumque rejicitur,seu, vt etymologicum Græcum habet, πτύσμα est, quod κατὰ προαίρεσιν exspuitur: σίαλος verò,quod αὐτομάτως fluit,vt ita affectio,de qua agimus,potius saliuatio, quàm crebra sputatio dicenda esset. Verùm quia saliuæ propriè dictæ sæpe sputum,ita in specie etiam dictum, permiscetur,id, quod ore rejicitur, ab Autoribus, & sputi & saliuæ nomine appellatur. Vnde etiam Autores voces has non semper distinguunt.

Quid autem saliua sit,notissimum est : at quomodo generetur, & quis ejus sit vsus,explicandum est. Saliuam equidem excrementum esse, & ex ore, tanquam inutile,rejici, extra dubium est, & quidem aquea ista humiditas,quâ linguâ irroratur, & mandentibus præsto est,natura sua ἄποιος est;neque sapore,neque colore,neque viscíditate excedit ; quantitate etiam moderata est.

Cæterùm cum omne excrementum coctionem aliquam præsupponat,materiam quidem huic excremento suppeditat partim coctio prima,quæ fit in ventriculo,partim tertia, quæ fit in cerebro,elaboratur verò in glandulis linguæ vtrinque assistentibus,quas Tonsillas vocant (vnde Galenus, *in com. in* 1. *prorrhet*. ἀδένας σιαλόχους nominat) vbi substantiæ modum ac naturam suam & nomen etiam accipit, consentientibus tamen & concurrentibus linguæ,& partium in ore calore.Etsi verò ex ore & alia excrementa pituitosa rejiciuntur, & sæpe saliuæ permiscentur,tamen saliua propriè tantùm illud est, quod in tonsillis gignitur: quod verò à thorace ejicitur, πτύσμα,seu sputum est,sicut, quod à cerebro defluit, μύξα & βλέννα, seu mucus appellatur.

Quanquam verò saliua excrementum est:natura tamen id etiam ad certos vsus destinauit. Primò enim ad cibi in ore masticationem, & ad primæ coctionis præparationem vtilis est,quæ commodè non perficeretur,si os saliua destitueretur;sicuti in febribus sæpe apparet,cum os siccum est, neque cibus saliua conspergitur. Imo in ipso ventriculo coctio difficilior fieret,si absque saliua esset,& si is panem &reliquos cibos aridos ab ore acciperet. Deinde locutio perfici non posset,si lingua ac labra saliua non conspergerentur,quod quilibet,si lingua & labia saliuâ destituuntur, experitur. Tertiò etiam ad gustatum conducit saliua,& saporum quasi vehiculum est,& si lingua saliua destituatur, nullum, vel obscurum admodum saporem percipit.

Verùm hæc omnia præstat saliua, si naturalem qualitatem,saporem,colorem,quantitatem obtineat.Sæpe verò à naturali constitutione deflectit, & pro insipida fit salsa vel amara,vel dulcis, vel acida ; color pro albo croceus ; pro aquea, crassa & spumea ; & tandem pro moderata in copia,copiosa,vt opus sit, hoc excrementum continuò ore rejici,quod Græcis πτυαλισμὸς,Latinis,crebra sputatio vel saliuatio appellatur. Est videlicet Ptyalismus crebra & inuoluntaria sine tussi & screatu exspuitio,à nimia saliuæ copiâ proueniens. Ptyalismus quid.

Etsi enim etiam ex mala consuetudine quasi nonnulli hanc exspuitionem familiarem sibi reddunt,dum inter loquendum & perorandum toties, quoties sententiam absoluerunt, exspuunt, & ex medicamentorum sputum prouocantium vsu quoque hoc prouenire potest : tamen de ea hic non est sermo, sed de præternaturali, cum objectum præter naturam, seu saliua copiosior,ad exspuendum inuitat.

Caussæ.

Fit autem saliua seu sputum copiosius, dum pituitosus humor à capite ad os & fauces defluens, saliuæ se commiscet,eámque auget ; atque tunc ptyalismi, & catarrhi eadem generatio & caussa est, & solet ptyalismus, vt catarrhus, nonnunquam epidemius esse : id quod An.1565.accidisse,refert Forestus, *lib*.14.*obseru*. 23. Eadem de caussa cum columellæ laxatione plerunque sputatio multa conjuncta est.Accidit eadem etiam in inflammatione & vlceribus oris. Caussa.

Deinde dum ex ventriculo humidiore & pituitâ abundante ea sursum in os exsudat & exsurgit,sputoq; se miscet, quod manè, seu jejuno ventriculo accidere solet;idque sæpe post morbos chronicos accidit, ventriculo debilitato, & non rectè concoquente. Neque tamen semper primariò è ventriculo aquosa illa pituita

pituita in os confluit, sed nonnunquam ex intestinis, vt in vermibus accidit, nonnunquam ex liene, vnde lienosi & scorbutici sputatores & saliuatores sunt, de qua re, *lib.3.part.5 sect.2.cap.4.* dictum.

In pectoris quoque & pulmonis affectibus excrementa illic congesta si in os propellantur, sputum augere solent. Tandem etiam ex hydrargyri inunctione molesta & continua sputi ex ore rejectio & saliuatio excitari potest. Interdum etiam infantibus saliuatio ob humores vitiosos in vtero cumulatos familiaris est. De quo Hollerius, *com.ad aph.29.sect.3.* Nostris, *inquit*, pueris rarò accidunt aphthæ; quia Gallicanarum matrum & nutricum frigidius est lac & humidius: sed aphtharum loco pustulas habent & vlcera serpentia per totam faciem, per caput, post aures & multam præterea saliuationem.

Signa Diagnostica.

Signa. Malum per se notum est, & qui hoc laborant, coguntur sine tussi & exscreatione, ob saliuam copiosius ad labia affluentem, exspuere. Quænam v. copiosæ saliuæ caussa sit, ex morbis, qui præcesserunt, vel præsentes sunt, cognoscitur.

Post cibum si copiosa saliua excernatur, indicat ventriculum malè affici, vel ob propriam illius imbecillitatem, vel ob ciborum qualitatem, aut quantitatem. Indicat enim cibum corrumpi. Atque hæc saliuæ exspuitio à Galeno, *4.de loc.aff.c.10.* è Diocle inter affectionis hypochondriacæ symptomata recensetur. De sputatione, quæ etiam scorbuticis familiaris est, videatur *liber 3.loco alleg.*

Prognostica.

Prognostica. 1. Malum, prout morbus, à quo saliua copiosa prouenit, se habet, nunc grauius, nunc leuius est, & facilius vel difficilius curatur.

2. Ptyalismus interdum à magnis morbis præseruat, imò magnos morbos tollit, & acuta febre laborantes tandem ptyalismo, & copiosa saliuæ rejectione, sanatos fuisse, obseruatum est; cujus rei historiam habet Forestus, *lib.14.obs.23.*

Curatio.

Etsi ptyalismus à saliuæ copia proueniat, & proinde ipsa absumenda, &, quæ resiccare & partes illas saliuam suppeditantes, tonsillas puta, roborare possunt, exhibenda sint: tamen cum caussæ sint plures, à quibus copiosa saliua prouenit, vt scopo huic rectius satisfacere possimus, istæ pri us tollendæ sunt.

Itaque si à Catarrho à capite labente & saliuam augente est ptyalismus, curatio ad catarrhum dirigenda.

Si à Ventriculi vitio suppeditatur, tum generatio pituitæ in ventriculo impedienda, genitaque expurganda, & ventriculus exsiccandus; quam ad rem inprimis aloë & hiera picra, & aloëticorum medicamentorum vsus facit. Vtile est & thus ac mastiche cum vino sumpta, & sinapi cibis admixta: item diagalanga, diatrion pipereon. Vtilis etiam est vomitus. Æger famem toleret.

Si Lienis vitio proueniat saliua copiosior, illi succurrendum.

Eodem modo & Pulmonum affectus, si saliuam augeant, curandi.

Si ab Hydrargyri inunctione proueniat ptyalismus, illi succurrendum, vt de curatione luis Venereæ dicetur. Et exemplum talis Ptyalismi curati habet Forestus, *lib.14.obseru.23.*

Quibus pro varietate caussarum expeditis & præmissis, tandem & ad os madidum exsiccandum, & tonsillas roborandas veniendum: decocta nimirum paranda ex fol.myrti, plantaginis, rosis rubris, saluia, nucibus cupressi, balaustiis, acacia, hypocistide, mastiche, ligno aloës, alumine; quæ decocta in ore solùm sunt detinenda, non verò gargarismi modo vsurpanda, ne plus pituitæ ad os attrahatur. Potest & spongiæ particula in ore detineri, quæ copiosiorem saliuam imbibat. Si tamen critica sit euacuatio, fluxus ille impediendus non est.

Saliuæ defectus.

Caussa est materiæ defectus. Deficit autem materia, quia vel non generatur, vel generata absumitur. Non generatur ob siccitatem cerebri, ventriculi, linguæ, & tonsillarum. Generata absumitur in febribus ardentibus, vt Pherecidæ, *7.epid*, oris inflammationibus, vigiliis, nimiis exercitiis, siti, longis sermonibus, à cibis calidis & exsiccantibus, fumis metallicis, & similibus. Saliuæ defectus.

Signa Diagnostica hic affectus non requirit, sed per se patet. Signa etiam caussarum è præcedentibus & præsentibus, & iis, quæ de linguæ siccitate, *lib.1.part.3. sect.5.cap.1.* dicta sunt, manifesta sunt. Signa.

Prognostica etiam inde petenda & desumenda sunt. Prognostica.

Curatio vt rectè fiat, caussæ, à quibus pendent, tollendæ sunt, & exsiccationi humectantibus resistendum. Quod fit remediis, quæ, *ibid.* habentur. Curatio.

Lingua ipsa etiam ore continetur, verùm quæ de ejus morbis & symptomatibus dici possunt, supra, *lib. 1.part.3.sect.5.* proposita sunt. Linguæ vitia.

DE DENTIVM AFFECTIBVS.

CAPVT X.

De Dentium Morbis.

DEntes soli ex ossibus quadam sui parte extra *carnea*, seu alueolos suos prominent, vt masticationi ciborum, quod ipsorum munus est, inseruiant. Secundariò verò sermoni & pronunciationi verborum suam operam præstant. Ideo & in masticatione atteruntur, attriti verò incrementum denuò accipiunt, & cùm toti exciderint in infantia, nonnunquam & aliis ætatibus, septenariis potissimùm annorum, noui gignuntur, ita, vt quibusdam septuagesimo, octuagesimo anno dentes renatos fuisse compertum sit. Præsens enim est vsque ad mortem in maxillis vis πλαστικὴ, seu formatrix dentium, quæ ipsos producere potest ex idonea materia, peculiaribus in maxilla finibus recepta, quæ in osseam quandam duritiem excrescit. In ipsis etiam dentibus parte internâ semper aliquid humidæ mollitiei inest, quâ nutriuntur, & fluxionibus opportuni fiunt. Ejus rei exemplum occurrit nuper Reichenbachij, in Silesia. Scripsit n. ad me Dn. D. Georgius Titschardus, viuere ibi honestam matronam ferè septuagenariam, viduam, quæ ante quadriennium postquam scilicet climactericum magnum, 63. annum superasset, omnibus dentibus ab ortu primo amissis, cœpit dolere caput & gingiuas tam atrociter, vt moritura putaretur, & præ doloris immanitate insaniam metueret, eousque, donec, elapsis aliquot diebus, dentes, perinde vt in ætate infantili fieri consueuit, primores protruderet, ac tum dolores mitigari, meliusque habere & viuere cœperit. Numerati autem sunt 20. Verùm jam olim etiam talia accidisse, patet ex Aristotele, *de histor.animal.l.2.c.4.* Plinio, *lib.11.c.37.* Cardano, *de rer. variet.lib.8.c.43.* Alexandro Benedicto, *de curandis morb.lib.6.cap.1.*

Dentes verò considerantur quatenus vel gignuntur. vel geniti sunt. Etsi enim dentes in ipso vtero materno formentur,

formentur, vt in diffectionibus ab ortuum ſæpe obſeruatum: tamen ſapientiſſimus rerum Creator extra alueolos eos ſtatim eminere noluit, ne papilla matris iis læderetur, ſed gingiuis obducti latent vſque ad quintum vel ſextum menſem, vel etiam vltrâ, ac tum in infantibus cum dolore plerumque erumpunt. Dum geniti ſunt, variis morbis & ſymptomatibus affici poſſunt.

Morbos dentium quod attinet, primò magnitudo perit, ſiue à violentia externa, ſiue à defectu alimenti, dum corroduntur & perforantur: deinde interdum longiores, quàm par eſt, fiunt. Sæpe mobiles fiunt, & vacillant; interdum excidunt & deficiunt: contrà ſæpe plures numero ſunt, quàm par eſt. Nonnunquam ſitus & ordo eorum non rectè ſe habet. Interdum tophis obducuntur: de quibus jam ordine dicemus.

De Dentium Corroſione & Carie.

Dentium corroſio & caries. Primò ſæpe dentes corrumpuntur & corroduntur ab acribus humoribus ad ipſos defluentibus; à quibus ſimul plerumque dolor excitatur: vnde poſt frequentem dentium dolorem tandem eorum corroſio & caries ſequitur, ita vt frangantur & fruſtillatim excidant. Faciunt tamen etiam ad dentium corroſionem, aut certè eam augent, cibi, vt Hippocrates, *lib. de affectionib.* docet, præſertim ſi dentes jam antea caui ſint, vt cibi in iis retineantur. Inprimis hoc præſtant dulcia, & præcipuè ſaccharum, vnde qui ſaccharum ſæpe guſtant, plerunque corruptos dentes habent.

Corrumpunt præterea dentes nimiùm calida aſſumpta. Vnde vulgatus verſiculus:

Pultes feruentes faciunt corrumpere dentes.

Frigida contrà idem præſtant, & præſertim poſt nimis calida paruo interuallo aſſumpta. Vnde qui circa aquas gelidas habitant, corruptos dentes habent.

Dentes etiam lædunt fuci mulierum ex hydrargyro; vnde rarò mulieres, quæ fucis ejuſmodi vtuntur, albos dentes habent.

Fiſtulæ quoque nonnunquam in dentibus oriuntur, è quibus humor corruptus, & ſanies ſenſim exſtillat. Et quidem hæc ſanies nonnunquam in os cum fœtore defluit, cujus rei exempla duo habet Foreſtus, *lib.* 14. *obſ.* 7. Nonnunquam verò per dentium radices & maxillæ illa foramina, per quæ vaſa in eas ſubeunt, ſenſim extrà effluit, & tubercula in malâ vel mento excitat, quæ nullo modo curantur, niſi dens extrahatur. Etſi enim, vt aliquoties obſeruaui, rumpatur illud tuberculum, & pus cellactum effluat, & tuberculum inde ſubſideat & probè curatum videatur: tamen poſt aliquod temporis interuallum, ex ſanie è dente carioſo ad eundem locum affluente aliud tuberculum excitatur, iterúmque rumpitur, & pus effundit; idque toties accidit, donec dens carioſus extractus ſit. Eo enim exempto, tuberculum ſponte euaneſcit. Interdum etiam vlcus ſemper manet apertum, & continuò ſaniem ſtillat, nequitque claudi, donec dens carioſus extrahatur. Exſtillat autem iſta ſanies, vt dictum, non per eroſam maxillam, ſed per foramina, quæ ſunt in exteriore ſuperficie maxillæ parte anteriore, per quæ vaſa ad muſculos, labium, & cutim eò loci deferuntur. Obſeruationes hâc de re vide apud Beniuenium, *de abd. morb. & ſanat. cauſſ. cap.* 22. Guil. Fabricium, *cent.* 3. *obſeru.* 32. & 33.

Tandem nonnunquam vermes in dentibus generantur, qui ipſos erodunt.

Curatio.

Illud quidem, quod corroſum & carie abſumptum eſt, in dentibus reſarciri & reponi non poteſt: ne verò malum longius ſerpat, influens humor omni ſtudio exſiccandus eſt, ac, dum paucus eſt iſte humor, topica ſufficiunt; ſin multus, capitis etiam prius ratio habeatur, & totius.

Poſtea humiditas putrida abſumatur, &, ne ab ea amplius dentes corrumpantur, detur opera: quod præſtat decoctum radic. cappar. pentaphylli, ciperi, tithymali, fol. ſaluiæ, menthæ, roriſmarini, ſem. nigellæ, baccar. lauri, in vino vel aceto. Aut gallia moſchata, vel ſola, vel cum cypero & maſtiche mixta, in cauum dentis indatur, ad prohibendam putrefactionem.

Aëtius ſulphur viuum lycio exceptum intrudit in cauitatem dentis, aut ſemen nigellæ torrefactum & aceto acri affuſo tritum.

Vel ſequenti Decocto os ſæpius colluatur:

℞. *Cort. rad. cappar.* Drach. vi. *rad. peucedani* Drach. iij. *pyrethri* Drach. ii. *zingib.* Drach. i. *ſem. nigell.* Drach. i. ſem. *myrrh. rubr.* Drach. ſem. *fl. roſar. rubr.* P. ii.

De coq. *in aceti vini* q. ſ. ad tertias.

Colat. ℞. Vnc. ix. Admiſc. *ſyr. de roſis ſiccis* Vnc. i. M.

Mizaldus commendat aquam rad. pyrethri cum vino deſtillatam, quâ os collui jubet. Nonnulli dentes eroſos & carioſos camphorâ replent; alij radice peucedani, zingib. & pyrethri. Alij eaſdem radices in aceto macerant, deinde coquunt & exſiccant, & eodem modo adhibent. Marcellus cauos dentes ſanat imponendo iis cinerem muſcerdæ, quo oſſa carioſa reſtitui perhibet. Sunt, qui ſequentem Aquam ſtillatitiam parant, qua dentem eroſum ſæpius fricant.

℞. *Alumin. ſacch.* ℔. ſem. *ſal. ammoniac. gemmæ,* an. ℔. j.

Puluerifata indantur retortæ lutatæ, & ſ. a. deſtillentur.

Arcet quoque corroſionem & cariem dentium ſequens Linimentum.

℞. *Pulu. myrrh.* Scrup. ij. *gummi juniperi* Scrup. i. *alumin.* Scrup. ſem. Cum *mellis* q. ſ.

F. Linimentum, quo quotidiè dentes putres & eroſi fricentur.

Vel ℞. *Radic. filic. quinque fol. oxylapath.* an. Vnc. i.

Coqu. in aceto, vel vino auſtero ad tertiæ partis conſumptionem.

Colaturâ os, qua parte dens carioſus eſt, colluatur, poſtea hoc Puluere, quem Galenus, 5. *de comp. med. ſec. loc. cap.* 9. deſcribit, dens impleatur, qui ejus putrefactionem prohibet.

℞. *Melanth.* Vnc. i. *nitri* Vnc. ſem.

Simul torrefiant, & in aceto acerrimo exringuantur, terantur, & cauernæ dentis imponantur.

Rondeletius aquam fortem in cauitatem dentis immittit: quod tamen vix tutum puto, cùm ab ea & vicinæ partes, & neruus denti inſertus facilè lædi poſſit.

Fricentur etiam dentes iis, quæ poſtea de dentium denigratione proponentur.

Et ne dentes carioſi amplius corrumpantur, vtile eſt, poſt cibum eos à cibis in iis retentis mundare; deinde os vino colluere, & denti maſtichem, thus, cyperum imponere.

Nonnulli ceram indunt. Sed monet de ea Rondeletius, ne ſola dentibus indatur; cum habeat vim emolliendi, neruos præſertim. Ideóque ſuadet, ſi ea vti velimus, vt admiſceamus alumen, vel aliud, quod ſiccat & adſtringit, vel ceram viridem, quæ vehementer ſiccat ob æruginem.

Cauteria etiam admittit Hollerius, *in perioch.* 5. *in librum de compoſ. medic. ſec. loca.* Verum vix eorum tutus eſt vſus, propter exquiſitum ſenſum neruorum; metuendúmque, ne partes aliæ, & cerebrum ipſum in conſenſum trahatur. Granum etiam thuris vel myrrhæ denti inſerere vtile eſt.

Sylua hujuſmodi medicamentorum reperitur apud Galenum, 5. *de compoſ. medicam. ſec. loc.* Aëtium, *tetrabibl.* 2. *ſerm.* 4. *cap.* 33. Paulum Æginetam, Trallianum.

Si fœtor dentium simul adsit, aliquid de myrrha, aut de folio Indo, aut radic. ireos medicamentis misceatur.

Vt ♃. *Myrrh. mastich. corall. rubr. rorismarin, ireos*, an. Drach. i. *cera* q.s. pro incorporatione..

Fiat Massa, de qua aliquid in dentem cauum immittatur.

Vel ♃. *Pulu. mastich.* Drach. sem. *corallior. rubr.* Scru. j. *myrrh. rubr.* Scrup. sem.

F. Puluis, quo cauitas dentium repleatur.

Vel ♃. *Flor. rosar. rubr.* M. i. *mastich.* Drach. ii. *radic. ireos.* Vnc. i. *ligni cupress.* Vnc. sem.

Fiat decoctio in sufficiente vini quantitate.

Colaturæ ♃. ℔. j. *oxymell. scillit.* Vnc. iij.

Misc. & decocto dentes eluantur; deinde repleatur cauitas mastiche cum cerâ mista. Dentes etiam mundat & à putredine præseruat sp. vitrioli.

Si vermibus dentes erodantur, necare illos scribunt exceptum per infundibulum fumum de sem. hyoscyami. Falsissimum tamen hoc putat Hollerius, *lib. 5. perioch. in lib. Galen. de comp. medic. sec. loca*, scribitque aliquid vermiculorum semper de accenso illo fumo erumpere, omni tempore in aëre etiam, quando ad dentes corruptos non pertingit. Alij fumum ex fructu halicacabi cum cera misto, & ferro candenti injecto ore excipere jubent. Alij fumum adhibent de trochiscis ex semine hyoscyami albi, succo cepæ vel porri, & nitro, cum seuo hircino formatis; aut fiat collutio oris ex decocto radicum chelidon. Crato commendat decoctum radic. fraxini, vel vrticæ. Succus item folior. centaurij minoris, & persicæ arboris, aloë, myrrha, C.C. & alia, quæ contra vermes vsurpantur, vtilia sunt. Quidam os spiritu vini colluere jubent.

Dentium extractio. Si dens maxima ex parte cariosus sit, & dolorem pariat, aut fistula inde facta sit, vel tuberculum, aut vlcus in maxilla, de quo antea dictum, extrahatur. In extrahendo tamen dente cautio adhibeatur, & non extrahatur, nisi vacillet, vt sine vi extrahi possit, aut, si nerui subjecti, ne inflammatio, & inde periculum immineat. Erasistratus, qui dentes temerè non extrahendos putauit, ejus rei testimonium hoc adduxit, quod in templo Apollinis Ὀδοντάγωγὸς seu forceps dentarius plumbeus suspenderetur, quo innuebatur, non esse extrahendos dentes, nisi vacillarent, vt plumbeo forcipe, & sine vlla vi extrahi possint. Si enim magnâ vi extrahuntur dentes, sæpe majores dolores, & sanguinis fluxus sequi solet, vel maxillæ pars auulsa simul extrahi, aut alia pericula excitari possunt. Ita memini hîc puero incautè dentem extractum, & procul dubio in extrahendo neruum læsum fuisse, vnde postea fungus enatus fuit, qui totum os repleuit, ac quamuis abscinderetur, breuissimo tamen temporis spatio iterum succreuit, majúsque semper incrementum sumpsit, ac ægro tandem mortem attulit.

Vt autem dentes sine violentia euelli possint, quædam medicamenta adhibenda, quæ passim in Medicorum libris occurrunt: vt ranarum viridium in arboribus degentium pinguedo & puluis, si dentibus affricetur; tithymali succus denti inditus, aut si ex eo & sale armoniaco globuli formentur, & cauitati dentis indantur, gummi hederæ impositum, radix cucumeris agrestis per triduum in aceto macerata, semen hyoscyami, & radix ejusdem assata radici dentis calida applicata.

Alij hoc commendant:

♃. *Vrina canis, thuris, dentis canis*, an. q.s.

Puluerisentur subtilissimè & cum vrina permisceantur, & imponantur denti eximendo.

Tabernæmontanus hoc laudat;

♃. *Gummi ammoniacum dissolutum*, & cum *sem. hyoscyami*, Misce. F. Vnguentum.

Monet tamen de hisce medicamentis Valescus de Taranta. 1. vt vicini dentes bene muniantur, ne & ipsi à medicamento tangantur. 2. vt os apertum seruetur, & saliua effluere permittatur. 3. ne quid deglutiatur.

Ne etiam dentes cariosi sub forcipe frangantur, ante extractionem tenui filamento replendus est dens cariosus.

Valescus de Taranta *lib. 2. cap. 72.* non facilè admittit dentium extractionem, primò propter masticationem: secundò quia dente vno euulso sequatur fluxio ad alterum; & sic continuò dentes extrahendos esse, donec tandem homo ad solas offas & pulmenta redigatur. Verùm etsi hoc suo modo côncedi possit in dolore dentium à fluxione, & vbi per vasa pluribus dentibus communia materia affluit: tamen in dentibus corruptis, & præcipuè vbi sanies ex iis exesis emanans in maxillâ tubercula vel vlcus excitat, nulla alia curandi ratio est, quàm si dens extrahatur. Neque tum metus est, ne vicinus dens corrumpatur, cùm talis corrosio non sit à fluxione recenti, sed quæ jam diu sæpe præteriit.

De dentium Imminutione.

Non solùm dentes Imminuuntur, dum intus corroduntur, sed etiam cum breuiores fiunt. Fit autem hoc. 1. ob externas injurias, casum scilicet, percussionem, vbi pars aliqua dentis perditur. 2. vbi nonnunquam in dentium putredine ij non solum intus excauantur, sed etiam pars aliqua decidit. In adultis vix curabile malum est. In pueris, quibus adhuc spes est, dentes rursum renasci posse, sanationis spes est. *Dentium imminutio.*

De dentium Elongatione.

Dentes nonnunquam etiam iusto Longiores & prominentiores fiunt, præcipuè anteriores. Id quod accidit, primò iis vacillantibus, vel eorum radicibus laxatis, vel percussione aut casu, atque externa violentia, vt in attentatâ, sed non perfectâ dentis extractione. Deinde etiam citra laxitatem & mobilitatem, quando nimirum augentur & longiores fiunt. Id quod plerumque fit, si dens oppositus deest, teste Columbo, *de re Anatom. lib. 1. cap. 10.* *Dentium elongatio.*

Si à laxitate & vacillatione dentium fiat eorum elongatio, dentes iterum firmandi sunt, vt postea dicetur; aut si hoc non juuet, limâ atterendi; quod etiam faciendum, si ex incremento longiores sint. De qua re vide Aëtium, *tetrabibl. 2. serm. 4. cap. 30.*

De dentium Mobilitate & Vacillatione.

Sæpe etiam accidit, vt dentes vacillent: & inprimis incisorij mobiles fiunt, quia vnâ saltem radice nituntur. *Dentium vacillatio & mobilitas.*

Vacillatio dentium fit vel à caussa externa & euidente, vel interna. *Caussa.*

Causa externa est ictus, vel casus. *Externa.*

Internæ sunt defectus alimenti, vt in senibus, interdum quoque conualescentibus, vnde alueoli dentium ampliores redduntur; nimia humiditas laxans radices dentium, præsertim si peculiaris aliqua prauitas accedat: id quod in scorbuto, & in lue Venerea ab inunctione hydrargyri accidit; diminutio gingiuarum ab erodente succo prauo, quod etiam in lue Venerea sæpe vsuvenit. Mobiles etiam fiunt dentes erosâ eorum radice. *Interna.*

Si ergo à casu aut percussione dentes mobiles sint redditi, adstringentibus & firmantibus vtendum. *Curatio à caussa violenta.*

Vt ♃ *Rad. pentaphyll. bistort.* an. Vnc. i. *cyperi* Drach. ii. *flor. rosar. rubr.* M. ß. *sumach.* Vnc. sem. Coqu. in aqua ferratâ. Colat. adde *alum.* Drach. ii. F. Oris collutio.

Vel ♃.

Vel ℞. *Corall.rubr.C.C. vsti prepar.rad.bistor. pentaphyll.mastich.rad.cyperi*,an.Drach.1.

F.Puluis, qui dentibus affricetur, vel cum syrupo de rosis siccis in Linimenti formam redigatur,& dentibus illinatur.

℞. *Succi nasturt.aquat.express.* Drach.iii. *syr.ex rosis siccis* Vnc.iß.

Coqu.s.a.ad spissitud. Add. *rad. symphyti* Scr.i. *nuc. mosch.cupress.C C.vsti pulu.*vel *prap.sang.dracon.*an.Scr. j.*alum.vsti* Scr.ß.F.l.a.Linimentum.

A defectu alimenti. Si verò malum sit à defectu alimenti,dentium equidem tenuitati & exsiccationi nullum remedium adhiberi potest. Dentium tamen relaxationi opitulantur adstringentia medicamenta, &. quæ gingiuas roborant.

A nimia humiditate. Si à nimia humiditate, exsiccantibus & adstringentibus opus est. Vbi tamen seligenda ea,quæ dentes non denigrant, & quæ odorem gratum ori conciliant. Ea enim,quæ dentes denigrant,omittenda, vt cortices granatorum,balaustior.gallæ, vitriolum,& chalcitis.

Fiat nimirum decoctum ex rad. filicis maris, pentaphyll, bistort, lapathi, tormentillæ, cappar fol. myrti, lentisci,mespil, flor. rosar. rubrar. cupulis glandium in aqua vel vino austero: quibus si alumen,vel decocto si ol.vitriol. vel sulph.guttæ aliquot addantur, efficacius decoctum redditur.Ad humiditatem simul educendam radix pyrethri addi potest,& ob odorem suauem rosmarinus,saluia,cinamomum.

Pulueres etiam dentibus in eundem vsum affricentur,quales postea de gingiuis laxis proponentur.

Vt ℞. *Aluminis,mastiches,*an.Drach.sem.*corall.rubr. C.C.vsti,eboris,sanguinis draconis,boli Armena,salis communis tosti,* an. Drach.ii. *thuris, balaustior,* an. Drach.i. *radic.ireos, bistorta, nuc. cupressi* , an. Drach.iii. *piperis, pyrethri,* an.Drach.i.*testarum sepia,pumicis,* an. Dra.iß. F.Puluis.

Vel ℞.*Corall.vtriusque* an.ʒ.ii.*mastiches,tragacantha, gummi Arabici*,an.Drach.i.F.Puluis.

Vel ℞. *Farina hordei* Vnc. cxx. *folior. parietaria viridis* q.s.

Contunde folia in mortario,& cum farina Misce vt fiat Massa,quæ vratur in olla igne patente hor.24.massam exime,& adde *mastich.* Vnc.ii. *rad.ireos* Vnc.i. *spica Indica,folij*,an.Vnc.ß.F.Puluis.

Vel ℞. *Oss. dactylor. oliuarum combustar. oculor. cancri vstor.*an.Drac.ii. *sang.dracon.alum.vsti*,an.Dra.i. F.Puluis.

Vel ℞. *Flor. rosar.rubr. sumach, granor. myrt. cupul. glandium*,an.Drach.iß.*cort.rad.mori* Drach.iii. *cort.rad. cappar.*Drach.iß.*radic.ireos,thuris*,an.Dra.j.

Coquant.in vino adstringente pro Collutione oris.

Vel ℞.*Ros.rub.*M.i.*C.C. vsti* Drac.i. *rad. serpentaria* Drach.i.*tormentill.*Drach.ii.*alum.vsti* Drach.ß. *nuc. moschat.*Scrup.ii.*cortic.cass.lignea* Drach.i.Coq.in *aq.plantag.*℔.iß.

Vel ℞. *Herb.auricula muris,rad.serpentaria, tormentilla,*an.q.v.

Coq.in *aqua ferrata* ad consumptionem tertiæ partis pro Oris collutione.

Vel ℞. *Rad pentaphyll.bistorta*,an.Vnc.ß. *flor.ros.rubr.cupular.glandium* Drach. ii *spongia marin.*Dra.i.

Coq. in aquæ communis chalybeat. & rosar. part. æqual.ad tertias,& colentur.

Vel ℞. *Fol.myrtillor.sorbor.* an. Mß. *balaustior.sarcocoll.aluminis* , an. Scrup.i. *aceti scillit.* Vnc.ii.*aqua plantag.*Vnc vj.

Bulliant ad tertias, & colentur.

Colaturæ admisce *syr.myrt.*Vnc.iß.Misc.

Efficax est & hoc:

℞. *Gland.*Vnc.i.*alumin.vsti* Drach.i.*acacia* Drac.ß. *flor.rosar.rub.*Mß.

Coqu.in *vini rubri* ℔.ij.ad tertiæ partis consumptionem:decocto os sæpe colluatur.

Vtilis quoque est sequens Aqua destillata:

℞.*Fol.saluia,rorismarini*,an.M.iiii.*mentha,chamepit.* an.M.ii.*schœnanthi* M.i.*cort.citri* Vnc.i.*ligni aloes,cyperi rot.*an.Dra.ij.

Concisis affunde *aq.fl.prunell.periclymeni,rosar.*an.q. s.*vini cydonior.*℔ß.

Stent per triduum in infus. deinde destillentur in MB.In fine adde *moschi* Scr.ß.

Possunt & tali Linimento dentes mobiles fricari:

℞. *Diamori* Vnc.sem. *dianuc.* Drach. ii.*alum. vsti* Drach.ß.Misce.

Vel ℞.*Pulu.gummi iunip.*Drach.ß.*alum.crudi* Dra.i. *origani* Drach. ß. *mellis* Drach. vi. Cum *aceto scillitico,* Misc.

Aqua pro firmandis dentibus,quæ & in dolore dentum vsurpari potest:

℞. *Herb.salu.vrtic.rorismarin.rad.tormentill.nuc. ingland.bene lotar. & contus.*an.M.iii.*flor.salu. rorismar.rosar.rubr.fol.prunell.plantag.summit.rubi,marrub.*an.M.ii. *sem.myrtill.*℔.i.*hypocist.* Vnc.iii. *coriand.prap.cort.citri,* an.Dra.ii.*cinamomi* Vnc.iii.*nuc.cupress.* num.x. *boli Armena,mastich.*an.Drach.ij.

Incisa & contusa infund. in s. q. *vini nigri austeri,* stent per triduum in macerat. Postea exprimantur fortiter.Expressum indatur cucurb.vitreæ. Destillentur lento igne. In destillato ebulliant vase bene cooperto *aluminis* Vnc.ii.

Percolentur.Seruentur vsui.

Alia:

℞.*Rad.tormentill.serpent.*an.ʒ.ii.*plantag.*Vnc.i.*prunell.cort.nuc.ingland.*an.Vnc.iß *ligni guaiac.contus.*ʒ.iii. *sem.coriandr.prap.*ʒ.ß.*portulac.*ʒ.vi.*myrtill.*ʒ.ii.*fol.myrtill.*M.i.*herb.plantag.marrub.vrtic.min.prunell.*an.M.iß. *rorismar.salu.min.* an.M.ii. *flor.rosar. rubr.* M.iß. *santali rubr.cort.citri,cass.lign.*an.Vnc.ß. *nuc.cupress.nuc. mosch.* an.Drac.iii.*pinear.rec.*num.iiii. *boli Armen.mastich.* an. Drach. ii. *cinamomi, myrrha,* an. Drach.iß. *rasur. C. C.* Vnc.iß.

Præparata l. a. misc. & superfund. *vini rubri antiq.* ℔.xij.

Stent per aliquot dies, postea per cucurb. vitr. destillentur.

Si ab imminutis & erosis Gingiuis sit dentium mobilitas,illæ instaurentur,vt suo loco dicetur. *Ab imminutione gingiuarum.*

Vt ℞. *Alumin.sciss.vsti,flor.rosar.rubr. sumach,* an. Drach. iß. *ligni aloes, radic. cyperi* , an. Drach. i. Fiat Puluis,qui gingiuas roborat & adstringit.

Vel ℞. *Corall.rubr.prapar.* Drach.iß. *mastich. radic. cyperi*,an.Drach.sem.*aristoloch.rotund.cass.lign.*an.Scr.j. F,Puluis.

In Lue Venerea materia putrida & maligna prius abstergatur oxymel.scillit. in quo maceratum sit Guaiacum cum succo plantaginis, vel ol. sulphuris aut vitrioli:postea adspergatur puluis ex adstringentibus:tandem post detersionem dentes frequenter abluantur decocto ligni Guaiaci parato cum vino, mastiche, plantagin.

Si à Scorbuto sit dentium mobilitas,cura ad scorbutum dirigatur,& adhibeantur ea, quæ postea de gingiuis laxis & corruptis proponentur.

Ementitur structuram firmam dentium alligatio, facta filo aureo. Quia verò interdum hanc alligationem sequitur inflammatio,illa cautè instituenda.

Quibus dentes mobiles sunt, non multum loquantur, nec dentes digitis vel lingua moueant, nec aërem frigidum admittant,nec res duras masticent,sed iuscula sumant, oua sorbilia, vel alios cibos, in quibus forti masticatione non opus est,

De dentium Casu, & numero Deficiente.

Dentium casus Dentes præterea sæpenumero Deficiunt:quod accidit,cum vel violenter excutiuntur,vel sponte excidunt; quod

quod malum dentium Casus appellatur: id quod frequenter in infantibus accidit,& sæpe in iis dentes à nouis,qui emergunt,extruduntur,sed sine damno aliquo; cùm paulò post renascantur. Molarium tamen appendix non decidit frequenter,quia ita cum dentibus committitur atque cohæret, vt ipsorum pars esse videatur, nec facilè demi possit. Columbus, *de re Anat.lib.1.c.10.* Molares proximos caninis nunquam decidere, vult Plinius;caninos elapsos nunquam renasci, *lib.11. cap.37.* Negat tamen hoc Fallopius, *in librum Galeni de ossibus*, qui maxillares dentes à se in puero euulsos renatos vidit. Atque omnes maxillares dentes excidunt & renascuntur,præter genuinos, qui si exciderunt, nunquam regenerantur. Adultis verò quando id euenit, rarò renascuntur: aliquando tamen id accidisse, obseruatum est,vt historiæ à Schenckio, *lib.1. obser.48.* allegatæ,& exempla supra,*initio capitis*,proposita testantur.

Caussæ.

Caussæ.

Et ferè caussas easdem habet hoc malum,quas vacillatio & mobilitas dentium, de qua antea diximus, sed grauiores. Quia enim dentes alueolis suis affiguntur, atque alueoli dentibus aptitudine respondent, præterea gingiuarum carni dentes adhærescunt;si alueoli dentibus non respondeant, sed ampliores fiant, aut gingiuarum carni non firmiter adhærescant, mobiles primò fiunt,& deinde planè excidunt,siue id fiat ob inopiam alimenti,ob quam & alueoli & dentes ipsi exsiccantur, siue ob humiditatem nimiam, radices dentium laxantem,siue ob humorum prauitatem:quod in scorbuto,& lue Venerea, & vlceribus exedentibus, cuius rei exemplum est in puero apud Hippocratem,*4.epid.sect.vlt.*& inunctione cum hydrargyro euenit:siue ob gingiuarum carnem imminutam & absumptam.

Signa Diagnostica.

Signa caussarum quod attinet, (vitium enim ipsum per se patet)ex alimenti inopia vix vnquam alicui dentes excidunt, præterquam senibus;& dentium casus ex hac caussa senectuti proprius & familiaris est.Si ex alimento vitioso, & humoribus prauis id accidat, ex viuendi ratione morbis, qui præcesserunt, ex destillationibus acribus,dentium dolore cognoscitur.

Si ex humiditate nimiâ, os saliuâ abundat, gingiuæ sunt humidæ; lues Venerea, scorbutus, & vlcera etiam suis signis cognoscuntur.

Prognostica.

1. Malum hoc non contemnendum est. Nam quia dentes masticationi inseruiunt, si dentes desint, masticatio non rectè perficitur, atque ita etiam coctio in ventriculo non rectè fit. Deinde & turpitudinem aliquam pariunt, quæ in loquentibus, ridentibus, & oscitantibus apparet. Imò sæpe inde sermo vitiatur.

2. Dentium ab alimenti inopia vacillatio curari nequit; id quod senibus accidit. Quæ verò affectio phlegmonæ similis est, ex alimenti redundantia,ea iuuenes magis corripit. Galenus, *5.de comp.medic.sec.loca,cap.8.*

3. Dentes in infantibus siue spontè, siue ob violentiam aliquam excidant, modò radices remaneant, spontè renascuntur. Quamobrem cauendum, ne cum pueris dentes casu,atque aliquo ictu effringuntur, quæ reliqua est, portio eruatur, sed accuratissimè radix ipsa, quoad eius fieri potest,seruari debet. In ea enim,veluti in semine quodam,ipsius dentis regenerandi spes residet,eàque radiciùs euulsa dentes non amplius,vel rarissimè renascuntur. Columbus, *loc.alleg.* In adultis verò etsi hoc aliquando accidat:tamen plerumque,vbi radices seu appendices exactè coaluerint, si ita cum radice excidant, non regenerantur.

Curatio.

Curatio.

Quæ dentium mobilitas ex humiditate nimiâ, vel humoribus prauis accidit,eodem modo curatur vt dentium vacillatio & mobilitas; cum easdem caussas habeant.Dentes verò, qui ex alimenti defectu exciderunt, etsi reparari nequeunt: tamen quia deformitas aliqua inde oritur; præsertim in anteriore oris parte, vel qui exciderunt,modò non sint cariosi vel dentes arte fabrefacti ex ebore & in amissorum locum arte inserti, deficientium numerum supplere possunt. Cautè tamen hoc præstandum, ne ex compressione gingiuarum vel neruorum inde inflammatio gignatur; quod interdum accidisse obseruatum est.

Obseruatum etiam est,quosdam loco dentium multorum vnum os continuum habuisse, vt historiæ à Schenckio,*lib.1.obs.412.*annotatæ testantur.

De dentium Numero & Situ vitiato.

Dentium situs & numerus vitiatus.

Præterea numerus dentium præter naturam quandoque augetur, & plures, quàm secundum naturam, dentes reperiuntur. Quosdam enim, vt modò dictum, dentium loco vnicum os habuisse,refert Plinius, *lib.7. c.16.* Plutarchus, *in Pyrrho*, & alij, quos citat Schenckius,*lib.1.obs.de dentibus.*

Id obseruatum est,quosdam duplicem, vel triplicem ordinem dentium habuisse, quod incommodi aliquid vel deformitatis ferè non habet,si situm saltem ordinarium obseruent. Cuius rei historias collegit Schenckius,*lib.1.obseru.413.*

Interdum etiam dentium numerus imminuitur, & pauciores quidam,quàm vulgò homines solent,dentes habent,vt Valescus Taranta de seipso testatur.

Nonnunquam verò dentes, siue numerum iustum obseruent,siue eum excedant,situm rectum non obseruant,sed extra ordinem prominent,& ita quidem,vt interdum labia diducant, deformitatémque pariant, ac in masticatione impedimento sint.Et inprimis dentes incisores non rarò duplices sunt.

Quibusdam etiam dentes in palato enati sunt,cuius rei historia habetur apud Schenckium,*1.obs.411.*

Verùm cum ista mala omnia à conformatione vitiosa dependeant,emendari arte non possunt.

De Connexione dentium.

Dentium connexio.

Non verò tantùm in numero & situ, sed etiam in Connexione sunt dentium vitia. Connexio præter naturam dentium fit vel ipsorum inter se, vel cum maxilla.

Inter se connexi dentes interdum sibi cohærent, sicut in Persa illo,de quo Herodotus, *lib.9.* Post pugnam enim ad Platæas, in qua multi Persæ ceciderunt, cum cadauera comportarentur, inuenta est maxilla habens quidem distinctos dentes,verùm ex vno osse.Cuius rei historiæ plures videantur apud Schenckium, *lib. 1. obser.412.*

Connexio autem cum maxilla est, quando dentes maxillæ non inserti tantùm, sed planè adnati sunt & cohærent, ita, vt euelli non possint, nisi maxillæ ossis frustum simul auellatur; quod obseruauit Columbus, *lib.15.de re Anat.*

De Sordibus ac Tophis dentibus accretis.

Dentium sordes.

Tandem etiam dentibus Sordes & Lapides seu Tophi, quos Græci πώρους appellant, annascuntur; atque obseruatum est, in quibusdam ita incrementum sumpsisse, & dentes istâ lapideâ materiâ ita obductos fuisse,

vt

vt nulla dentium distinctio amplius appareret, sed vnius tantùm ossis speciem præ se ferrent.

Generantur autem isti tophi ex lentis & viscidis cibis, præcipuè caseo, dentibus adhærentibus, & in iis, vt reliqui lapides in corpore, in hanc duritiem coagulatis. Tophi illi iam geniti scalpellis, vel aliis instrumentis è ferro, aut potius argento paratis, à dentibus separandi sunt. Ne autem iterum generentur, dentes post cibum diligenter mundandi sunt; idque faciendum non ferro & acie cultri, cum dentes inde lædantur, sed dentiscalpiis ligneis, vel osse firmo ac flexili : ideóque in hunc vsum commodum lignum lentisci, cupressi, iuniperi, & huius generis alia; spinæ item piscium aliquæ; item ossicula & tendines ossei gallinarum. Postea os abluatur, vel aqua, vel vino, & dentes à sordibus diligēter abstergantur; id quod fit commodissimè dentifriciis & puluebus ad dentes mundandos idoneis, qui postea de Nigredine dentium curanda proponentur.

CAPVT XI.

De dentium Dolore.

Dentium dolor. ATque hi sunt morbi, qui dentibus accidere solent. Symptomata dentium alia in actione læsa consistunt, vt quando dolore, stupore, vel algore afficiuntur; alia in qualitate mutatâ, dum stridorem excitant & dum nigrescunt, & sordido lentore obducuntur, de quibus iam dicendum.

Et primò περὶ ὀδονταλγίας, quæ appellatio à parte affecta & symptomate sumpta est, vt docet Galenus, 2. *m. m. c.* 2. Dolent autem dentes, & quidem maximè molares (incisores verò rarò, vel nunquam) etsi ossa sunt, quia sensu non planè destituti sunt, vt alia ossa. Nam, vt Galenus, 16. *de vsu part. c.* 2. docet, dentes mollium cerebri neruorum participes sunt, quod extrinsecus occurrentibus calidis, frigidis, duris aliisque nudi sunt expositi. Neruulus autem ille ad radicem dentis implantatur membranulæ cauitatem dentis intus succingenti : & quidem ex tertia & sexta neruorum propagine nerui, qui dentibus implantantur, originem habent.

Galeno tamen 5. *de comp. med. s. loc.* etiam corpus dentis sentit ac dolet, ex affectione scilicet phlegmonæ simili in substantia dentis, vbi dolorem ex hac caussa ortum discernit à dolore inflammati nerui, qui radici dentis substratus est, & à dolore inflammatarum gingiuarum. Quæ omnia suo experimento Galenus, *ibidem*, confirmat.

Caussæ.

Caussæ. Caussa proxima doloris cum sit solutio continui in parte sentiente, etiam hic dentium dolor excitabitur, quatenus & ipsi neruum participant, huiúsque membranæ dentibus inseruntur.

Solutionem autem continui hîc parit vel intemperies, vel humor, vt vulgò docetur.

Verùm vix sola intemperies dolorem ciet, nisi forsan algor sit, de quo postea, sed semper humor coniungitur; & intemperies illa, si quæ adest, humori inest.

Humor autem is est vel frigidus & pituitosus, vel calidus, vel serosus, salsus & acris; id quod frequentissimè accidit : & qui dolores dentium à vapore à multis fieri docentur, eos potius ab humore seroso prouenire verisimile est. Interdum etiam illa materia in dentibus putret & corrumpitur, vnde vermes geniti doloris in dentibus caussa sunt.

Confluit autem illa materia vel in membranas maxillarum & alueolorum dentium, vel ad neruulum in radice dentis, & membranam huius internam nerueam, vel in ipsum corpus dentis, è capite. Et quidem in superiorem maxillam per angulum oculi maiorem, in inferiorem per venas temporum. Et principium huius fluxionis plerumque est è capite, nonnunquam tamen & ex inferiore corpore materia affluit, hepate scil. liene, vtero Cum enim vitiosi aliqui humores, præcipuè serosi, in parte aliqua geniti, in venis cumulantur, natura iis sese liberare cupiens, eos cùm ad alias partes, tum ad dentes protrudit; præcipuè si sint debiles. Id quod maximè accidit, cum dentes sunt serosi.

Externæ caussæ, quæ seu humores commouent, seu, vt faciliùs recipiantur, faciunt, sunt ictus & casus, vsus ciborum nimis frigidorum aut calidorum, maximè si mutuò mox se consequantur, acrium item, acerborum ac dulcium frequens vsus, contactus, creber, qui fit ferro.

Signa Diagnostica.

Signa. Primò vt certi simus, an dolor sit in dente vel gingiua, ante omnia inspicienda est gingiua, vtrum inflammata sit, tumida, corrosio seu putrefactio in ea appareat. Si nihil horum cernatur, caussa doloris erit in dente ipso, vel eius neruo. In dente quidem si dolor non ita profundus est, & secundum latitudinem dentis extenditur, mutatio etiam quædam doloris in dente animaduertitur. Et fortassis dens tum cariosus est à verme intus obsessus: vbi etiam dolor interpolatus est ad motum ipsius vermis. In neruulo verò si dolor sit, profundior & vehementior est, qui dente exempto nonnihil leuatur, quòd ob viam patefactam materia iam melius difflatur, dolor etiam secundum gingiuas se extendit in latitudine, aut ad aurem pertingit.

Signa caussarum sic discernuntur : Humor, qui doloris caussa est, suis signis se prodit, ex doloris specie, ex sapore, & habitu corporis. Sanguis cognoscitur ex dolore pulsante, sapore subdulci; pituita, dolore distendente, sapore salso aut insipido, bilis dolore punctorio, sapore amaro; humor melancholicus dolore profundo, & sapore acido; à sero dolor non est ita fixus, sed sæpe mutatur, ac generatim à calido humore dolor est acerbior, à frigido remissior. Habent hic locum signa, quæ supra, *lib.* 1. *de intemperie capitis cum materia*, sunt exposita.

Prognostica.

Prognostica. 1. Dolor dentium maximis tormentis annumerari potest, teste Celso, *lib.* 3. *cap.* 9. Et, vt Galenus scribit, 2. *de comp. med. sec. loca*, *cap.* 1. nonnullis tantus fuit, vt mortem sibi impatientiâ consciuerint. Ita dolor dentium periculosior videtur esse, quàm dolor capitis, symptomatis scilicet ipsius ratione, non caussarum; cum caussa dolorem capitis producens propior sit cerebro, & proinde grauia symptomata, vt cæcitatem, apoplexiam, & similia afferre possit.

2. Dolor dentium, pro caussarum & loci affecti diuersitate, facilius aut difficilius curatur. Ex sanguinis affluxu citius tollitur : quanquam, si inflammationem pariat, multum sæuiat.

3. Atrociorem dolorem excitat humor tenuis acris, salsus & serosus, sed citius desinit, ob materiæ illius mutationes subitas. Mitior dolor est à frigido & pituitoso humore, etsi diuturnior.

4. Si affectus fuerit in gingiuis, dolor non remouebitur dentis euulsione; si in neruo, dolor exempto dente interdum cessat, dum materia antea conclusa exitum iam habet, tensióque remittit, aliquando remanet, quando materia nimis crassa & lenta neruo adhæret Auicennas, *tert. can. fen.* 7. *tract.* 1. *cap.* 5.

5. In vehementi dentis dolore si, nullo prius affectionis vestigio in gingiuis apparente, tumor iam in iisdem, aut in malis oboriatur, bonum est. Significatur enim, materiam ab internâ dentis cauitate ad externa

verti

uerti ac deriuari, siue naturæ robore, siue virtute medicamenti.

6. Dentium dolor cum eorundem stridore & febre ardente lethalis est: quod si iis accidit, quibus antea dentes stridere non consueuerunt, commotionem mentis, maniam, epilepsiam, aut conuulsionem portendit. Cum enim stridor fiat ob conuulsos temporum musculos, argumento est, cerebrum affectum esse; cui si delirium coniungatur, mali confirmati est indicium, atque inde mors sequitur.

6. Quibus in dentium dolore à supercilio tenuia procedunt, his à pipere probè affricato postridiè crassiora discedunt, si stupefaciens prius adhibitum dolorem non sedauit sed potius auxit, vt Hegesippi exemplo docet Hippocrates, *6. epidem. sect. 6.* Piper enim impactum à narcotico succum soluit, vnde dissipato eo mitigatio doloris sequitur.

8. Dolore dentium cessante interdum aures pus colligunt. Sic Athenæo puero sinistrâ parte dens inferior, dextrâ superior doluit. Huius auris dextra pus collegit, cum non amplius doleret. Hippocrates, 4. *epid. sect. vlt.*

Indicationes.

Indicationes. Medicus in dolore dentium curando vel ad dolorem ipsum, vel ad caussam respicit. Dolor equidem, qui maximè vrget, indicat anodynum: verum ea parùm proficiunt, nisi fluxio sit ablata. Ideò inprimis caussa doloris remouenda, humor scilicet ad dentes confluens reuellendus, euacuandus, repellendus & euacuandus: si tamen dolor valde vrgeat, narcotica adhibenda.

Curatio.

Curatio. Itaque si plethora adsit, & dolor dentium vel gingiuarum sit cum inflammatione, vena cephalica eiusdem lateris, reuulsionis caussa, si materia à capite mittatur; vel basilica aut saphena aperiatur, si ab inferioribus, aut cucurbitulæ cum scarificatione scapulis apponantur. Deriuationis gratiâ venæ sub lingua incidantur. Quidam etiam post aurem, & in aurium meatu superiore parte venam aperiunt. Nonnulli quoque aurium scarificationes adhibent. Nec aliæ reuulsiones omittantur, vt & deriuationes, per frictiones, ligaturas extremorum, lotiones crurum, vesicatoria brachiis & ceruici, vel post aures imposita. Vulgus carpo etiam flammulam vel ranunculum flammeum imponit eius manus, quæ est è regione & latere doloris. Exempla in Institutionibus & alibi sunt proposita.

Si verò alij humores peccent, ij conueniente modo euacuentur, prout humoris dolorem parientis natura & conditio id requirit.

Vniuersalibus præmissis, si materia adhuc in fluxu sit, adstringentia fronti & temporibus applicentur, ac intus vsurpentur, quæ os ventriculi astringunt ac roborant, si ab inferioribus etiam aliquid sursum mittatur.

Quin & errhina naribus immitti possunt. Imò etiam reuulsionis gratiâ brachiis & ceruici vesicatoria applicare licet.

Temporibus quoque applicare vtile est emplastrum ex gummi tacamahaca, mastiche, myrrha, gummi elemi. Quæ etiam dentibus ipsis topica applicantur, repellentia sint, quamdiu aliquid influxerit.

Cautione tamen in repellentibus adhibendis opus est, præcipuè si maxillis applicentur. Nam licet, si materia in ipsum dentem saltem fluat, repellentes oris collutiones sine periculo applicentur: tamen, si materia sit copiosior, ita, vt etiam maxillam occupet, repellentia, præcipuè maxillis, non tutò applicantur; cùm materiam intrò ad fauces repellere, & ægrum suffocare possint. Ita refert Valescus de Taranta quendam bonum & peritum Medicum, cùm aliquando dolorem haberet dentium molarium cum inflatione maxillæ, apposuisse maxillæ oleum rosaceum cum aceto, cùm ad lectum iret, vnde factus fuit fluxus materiæ ad guttur, & ægrum anginâ correptum & mortuum fuisse.

Fluxione cessante discutientibus vtendum, quibus tamen semper aliquid adstringentium commisceatur.

Ad stupefacientia non, nisi magna necessitate vrgente, veniendum.

In materia igitur calida pro repulsione laudatur collutio oris cum aceto, in quo decocta sint fol. Myrt, flor. rosar. rubr. radix oxylapathi, filicis, rad. & fol. halicacabi. sem. hyoscyami. Vel detineatur in ore aqua rosarum cum tertia parte aceti, vel succus plantaginis, semperuiui, vel decoctum è rosis, lactucta, plantagin. acetos. salic.

℞. *Flor. ros. rubr. fol. malu. minor.* ana M.i. Coq. in *vino austero* ad tertias. Colaturæ.

℞. Vnc. VIII. Quibus admisce *ol. sulphur. acidi* Scr. ß. *croci* Scrup. i. M.

Vel ℞. *Fol. quercus, plantag.* ana M. i. *hederæ arbor.* M. ß. *rad. tormentill.* ʒ. ii. *vrticæ* ʒ. iii. Coq. in *vini Rhenani* q. s. ad tertias, & colentur.

Rulandus aquâ solani cum oleo vitrioli mixtâ vtitur.

Vbi verò gingiuæ simul sunt affectæ, acetum, monente Aëtio, tanquam hostilis gladius, vitandum est, ob mordacitatem, quâ gingiuas erodit. Alioquin in dolore dentium, citra gingiuarum inflammationem, siue corpus ipsum dentis doleat, siue neruulus eidem substratus, Galenus in aceto medicamenta præparare iubet, tam repellentia, quàm discutientia, 5. *de comp. med. sec. loc. cap. 9.* Etsi enim acetum per se dentibus nocet: tamen repellentibus rectè admiscetur; quoniam penetrando illorum vim auget: discutientibus etiam, quia prætterquam quòd penetrationem adiuuat, ipsum quoque incisoriâ vi suâ nonnihil ad discutiendum conducit.

Vel ℞. *Sem. papau. albi, hyoscyam.* ana ʒ. ii. *rad. althéæ* Vnc. ß. *flor. chamæm. rosar. rubr.* ana P. j.

Coqu. in aquæ & aceti s. q. ad consumptionem tertiæ partis.

Vel radices oxylapath. coq. in vino austero, & decoctum in ore detineatur.

Vel radices oxylapath. aceto maceratæ dentidolenti & cauernoso indantur. Efficax est etiam medicamentum decoctum radic. prunorum syluestrium ablato cortice exteriore.

Vel ℞. *Limaturæ ligni Guaiaci* Vnc. ii. *corticis interior. virid. quercus, radic. prun. sylu.* ana Vnc. i.

Coq. ad remanentiam ℔. j.

Extra inungatur maxilla vnguento albastrino. Monet tamen Langius, vt vnguentum alabastrinum in materia calida misceatur cum frigidis, sicut in frigida cum calidis.

Vel ℞. *Pomor. dulc.* Vnc. ii. Adde *furfuris* Vnc. iii. *croci* Scrup. i. *olei rosati* Vnc. i. M. Fiat cataplasma extrà loco dolenti apponendum

Vel ℞. *Medullæ pomor. assat.* Vnc. ii. ß. *stercor. gallin.* Vnc. i. ß. *ol. rosati omphac.* ʒ. VI. Misce exactè, & fiat Cataplasma.

In materia frigida Auicennas alumen vstum aceto extinctum cum salis pari portione miscet, eóque dentes fricat, & postea cum vino abluit. Resoluit simul vinum, in quo hyssopus & thymus coctus est. Vtilis est & collutio ex decocto origani, serpilli, sem. staphidis agriæ, rad. pyrethri, acori, ligni sancti, & similibus.

Vt ℞. *Origani* M. i. *hyssopi* M. sem. *cort. aurantior.* Vnc. sem. Coq. in *vin.* ℔. i. ad consumpt. tertiæ partis, & colentur.

Vel ℞. *Fol. betonic. saluiæ maioran. rorismar.* ana M. ß. *flor. stæchad. Arab.* P. ii. *sem. nigellæ, rad. pyrethri,* ana ʒ. ii.

Coq. in *vino albo & aceto*, pari portione, pro Collutione oris.

Vel

Vel ℞. *Origan. rorismar. saluia*, ana M.sem. *rosar. rubr.* P.i. *rad. pyrethr.* Drach.iij.

Coq. in ℔.ij. *aqu.* ad dimidium. Colaturæ adde *aceti rosacei* q.s. ad gratam aciditatem.

Vel ℞. *Limatur. lign. Guajaci* Drach.i. *cort. inter. virid. lign. querc. rad. pyrethri, filicis*, ana Vnc.sem.

Coq. in *aqua pura* ℔.j.ß. ad ℔.j. remanentiam.

Vel ℞. *Rad. pyrethri* Drach.ij. *sarsa parilla* Drac.iii. *rasura ligni Guajaci* Vnc.sem. *pini* Drach.iii. *fl. ros. rubr. serpilli, origani*, ana P.j. *gran. junip.* ℥.ß. *sem. carui* ʒ.iii.

Incisa & contusa coq. in *aq.* & *vini Rhenani* Vnc. xii. ad tertias, colentur.

Colaturæ ℞. Vnc. vi. In quibus dissolue *campb.* gr.v.M.

Vtile etiam est decoctum gummi juniperi cum vino paratum.

℞. *Gummi juniperi* Vnc.sem. *vini Rhenani* Vnc.viij.

Coq. & colentur. Colatura calida in ore detineatur.

Alij camphoræ Scrup. sem. in spiritus vini Vnc.ii. dissoluunt, & eodem modo vtuntur. Iuuat & sequens Gargarismus.

℞. *Rad. vrtic. ardent.* M.j.

Lauetur ter in aqua, postea ex vino; terantur optimè in mortario cum *rad. pyreth. zingib.* ana Drach.j.

Bulliant in *vini alb. opt.* ℔.iij. ad tertias pro Gargarismo, qui sæpius adhibeatur. Commendatur etiam sequens Liquor odontalgicus:

℞. *Cortic. ligni Guajaci* ℔.ij. *mastich.* Vnc.i. *vini bis destillati* ℔.ii.

Digerantur in Sole per mensem bene agitando, donec rubescant, postea colentur & clarificentur. Hujus essentiæ gr.vj. vel vij. in ore detineantur.

Tædarum quoque & pinearum decoctum prodest pro collutione oris.

Ipsi etiam denti dolenti applicentur rad. oxylapath. aceto maceratæ, vt antea dictum; vel spongia madida decocto staphydis agriæ, myrrhæ, cortic. radic. cappar.

Vel ℞. *Rad. helenij, oxylapath. pyrethr. filicis, aluminis vsti* partes æquales.

Contundantur in puluerem, & cum melle fiant Pilulæ dentibus imponendæ.

Vel ℞. *Rad. pyreth.* Drach.j. *serpentar. filicis, oxylapath. alumin. vsti*, an. Drach.ß. *mellis* q.s.

Fiant Pilulæ dentibus imponendæ.

Trochisci de pyrethro:

℞. *Rad. pyrethri* Vnc.i. *bistort. hyoscyami*, ana. Vnc. sem. *alumin. tragacanth.* ana Drach.ii. *aceti vini acerr.* q.s. F.l.a. Trochisci.

Aut olei destillati caryophyllor. gutta vna vel altera cum gossypio denti imponatur, cujus Drach. sem. aliquot camphoræ gr. admisceri possunt. Idem præstant olea destillata spicæ, thymi, nuc. mosch. cinam. juniperi, ligni Guajaci, & similia.

Suffitus etiam per tubulos conuenientes ore excipi possunt ex radic. bryon. pyrethri, cortic. radic. cappar. myrrha, thure in aceto & vino coctis.

Hodie fumum Nicotianæ ore excipere vulgatum est.

Vt sæpe à me compertum, & efficax in dolore dentium à quacunque ferè caussa est remedium hæc Oris collutio.

℞. *Rad. filicis, pentaphyll.* an. Drach.iij. *bistort.* ʒ.ii. *fol. ruta, salu. betonic. flor. rosar. rubrar.* an. M.sem.

Coq. in vini rubr. & adstringentis & aquæ communis, an. q.s. ad consumptionem tertiæ partis, pro Collutione oris.

Extra applicetur hoc Cataplasma:

℞. *Rad. malua* N. xii. Coq. ad mollitiem. Adde *farina fœnigraci, sem. lini, pulu. anethi, fl. chamameli*, ana Vnc.i. *farina hordei* Vnc.iv.

Incorporentur omnia simul, & in fine addatur *ol. chamamel.* vel *aneth.* F. Cataplasma.

Si ob doloris vehementiam aliquod periculum metuendum sit, narcotica vsurpentur.

E. g. Fiat oris collutio cum decocto rad. & fol. hyoscyami, vt & sem. ejusdem, ac sem. lactucæ, & papau. cum aceto parato, cum ℈.ß. opij. Vel fiat collutio oris ex aceto, in quo opij grana aliquot sint dissoluta. Possunt & opij grana ij. cum æquali parte croci vel castorei bombace excepta in dentis cauernulam indi, si erosus sit: sin minùs, opium & crocus in pauxillo lactis vel aq. papau. aut hyoscyami dilui, & dentis dolentis radix eo fricari potest.

Vel ℞. *Fl. chamam. anethi*, an. P.j. *cort. rad. mandrag.* ʒ.j. *sem. hyoscyami, papau.* an. ℈.ii. Coq. in *aq. solani, plantag. rosar.* an. Vnc.iii. Colentur, colaturæ admisce *aceti rosac.* ℥.i. *laudani opiat.* gr.iii.M.

Vel indatur denti pilula de laudano opiato, vel pilula de cynoglossa.

Vel ℞. *Laudani opiati* gr.iii. *sp. vitrioli* gut.i.

M. F. Pilul. & dentibus vna indatur.

Vel theriaca recens aut Mithridatium, vel philonium Romanum, aut sorirella parua, in Dispensatorio Augustano descripta, denti illinatur.

Vel ℞. *Styrac. calamit. piper. albi, costi, opij, sem. hyoscyam.* an. ℈.ß.

Cum *vino* F. Pilulæ dentibus indendæ. Vel indatur Pilula vna de seqq.

℞. *Semp. apij, hyoscyami*, an. gr.iiii. *opij* gr.iii.

Cum *syr. de papau.* fiant Pilulæ iiii. vel v.

Vel ℞. *Philon. Romani* ʒ.j. *spir. ligni Guajaci* ℈.i.

Vel ℞. *Rad. pyrethri, sem. apij*, an. gr.ii. *hyoscyami, opij*, an. gr.i. Cum *syr. papau.* fiant Pilulæ N.v.

Aut admoueatur cum gossypio oleum hyoscyami. Vel aliquid de sequenti Mixtura cum bombace denti dolenti applicetur:

℞. *Philon. Rom.* ʒ.i. *opij* gr.vi. *ol. vitrioli* gut.v.M.

Balsamum ad dolorem dentium:

℞. *Opij Thebaic. spec. diambr.* an. ℈.i. *camph.* gr.iiii. *ol. nuc. mosch. expr.* ℈.ii. *caryophyll.* gutt.vii. vel q.s. F. Balsamum.

Decoctum Langij.

℞. *Opij Thebaici* ℈.ii. *succi hyoscyami* ℈.iv. *cortic. mandragora* ℈.v. *fl. chamamel.* ʒ.i.ß. *pyrethri* ℈.v. *croci integri* ℈.i. Infunde in *vini* ℔.i. *aq. rosar.* Vnc.iv. *aceti opt.* Vnc. vii.

Bulliant in vase duplici ad tertiæ partis cōsumptionem, & cum pāno intincto dētibus colatura applicetur.

Cautio tamen in narcoticorum exhibitione adhibenda. Refert enim Alexand. Benedictus, *de cur. morb. l.6.c.13.* Iacobum Iustinianum, Patritium Venetum, in dentis dolore oleo opiato imposito, Patauij sopore perpetuo extinctum fuisse.

Dolore sopito post opiatorum vsum os illicò abluatur decocto saluiæ, rorismarini, majoranæ, hyssopi, vt noxa ab opio impressa tollatur.

A proprietate etiam valere dicuntur sequentia: Suffitus ex canis mortui dente, aut vstus ille in fornace cum posca misceatur & imponatur; senecta serpentis in aceto cocta, aut vsta eadem & trita, atque cum melle vel oleo ad mellis spissitudinem subacta, imposita; dictamni quoque radix, & radix chelidonij, præsertim si vermes sint in dentibus.

Plinius plantaginis radicem in aceto coquere jubet. Decoctum etiam foliorum lappæ maioris cum sale in aceto commendatur. De pastinacæ etiam marinæ radio scribit Plinius, *l.32.cap.7.* si eo gingiuæ scarificentur, dolorem dentium sedare.

A Recentioribus, consentiente experientia, plurimū commendatur oleum ligni heraclei per retortam destillatum, si gutta vna cum gossypio denti imponatur.

Nonnulla tamen horum ad manifestas qualitates reduci possunt, cum vel repellant, vel discutiant, vel dolorem sedent.

Si his nihil proficitur, dens corrosus extrahatur.

Præparatur autem ad extractionem, vt supra etiam dictum, imponendo in foramen lac tithymali vel solum, vel cum puluere radic. mori aut cappar. mixtum, Aut, quo Galenus vtitur, rad. pyrethri, 40. diebus in aceto maceratæ ac tritæ denti imponantur.

De pastinacæ etiam marinæ radio scribit Plinius, si tritus cum helleboro albo illinatur, dentes sine vexatione extrahi.

Facilè quoque cadit dens, si cum aqua ex sale Armoniaco destillata tangatur.

Diæta.

Diæta pro caussarum diuersitate varier, & medicamentis respondeat. Inprimis tamen danda opera, vt dentes à corruptione præseruentur. Ideóque ratio inprimis ventriculi & capitis habeatur, ne crapulâ & cruditate infestentur. Lactis item & dulcium, vt ficuum, mellis, sacchari vsus frequentior cauendus. Raphanus quoque & masticatione & euaporatione nocet, sicut & porrum, quod à proprietate dentibus nocere, author est Auicennas. Vitentur quoque acerba valde & acida: præterea solida & dura inimica sunt dentibus, ac stupefacientia ac gelida, sicut & cæteris ossibus. Actu quoque vehementer calida, præcipuè si frigida mox subsequantur. A cibo dentes diligenter mundentur, εὐπόριστον est, vt dentes semper à cibo sale fricentur, & os vino eluatur.

Præseruantia. Quod ad remedia præseruantia, commendatur sal theriacale, Galeno, *in lib. theriac. ad Pisonem. c.* 18. teste. A dolore dentium etiam præseruant collutiones oris ex iis, quæ adstringunt; inprimis si medius cortex fruticis berberis aqua maceretur, & aquâ mane os colluatur. Lauentur etiam dentes bis singulis mensibus vino, in quo tithymali radix cocta sit, eodem Galeno docente, 1. *de Euporist. cap.* 12. & 2. *cap.* 16. Quibus locis plurima hujus generis medicamenta reperiuntur. Prodest etiam pro collutione oris aqua saluiæ, vel vinum decoctionis saluiæ, vel acetum decoctionis origani, & mentastri. Dentifricia quoque adhibeantur frequenter, de quibus postea, *cap.* 14. dicetur.

De dolore Puerorum dentientium.

Dolor infantium dentientium. Etsi, vt supradictum, infantes jam, dum in lucem eduntur, dentibus præditi sint: tamen gingiuis tum teguntur, & postea demum erumpunt. Infantes autem, cum dentes erumpunt, sæpe maximus dolor affligit. Etsi enim & alia symptomata dentitioni infantium conjungantur: tamen de iis omnibus agere hujus loci non est, sed dicendum de eo, *de morbis infantium*, vbi de Dentitione in genere agendum erit.

Adest autem dolor maximus, cùm canini erumpunt, vnde etiam vulgatum est; Parentibus non esse gaudendum de liberis, donec hi dentes eruperint.

Cum verò dolor ille ferè à densitate & duritie gingiuarum existat, hæ rarefaciendæ & emolliendæ sunt. Oblinantur itaque lacte canino, aut cerebro leporino, quod nonnulli crudum assumunt, melliqúe permiscent. Sed Galenus, *in* 11. *de simp. med. fac.* & Auicennas cocto vtuntur, toto scilicet capite elixo.

Valent & cerebella pullorum & auium. Aut gingiuæ pinguedine gallinæ aut anatis recent. inungantur, aut butyro recenti non salito, eóque vel solo, vel cum melle, vel cum decocto lactucæ permisto.

Commendatur etiam succus è cancris viuis contusis cum aqua flor. cyani extractus, si eo gingiuæ abluantur.

Si dolor vehementior fit, Auicennas succum solani cum oleo rosarum calefacit & illinit. Alij malagmate vtuntur ex semine lini & althéæ, & aliqua pinguedine, vel, si febris adsit, ex semine lactucæ.

Vel ♃. *Sacchari & butyri s. sale, succi althéæ*, ana Vnc. i. *vitell. oui dimid.* M.

Ambrosius Paræus, *lib.* 23. *cap.* 67. suadet, vt, si infantes ob gingiuarum duritiem de vita periclitentur, scalpello gingiuæ aperiantur; atque eius rei periculum cum felici successu in aliquot suis liberis se fecisse scribit.

Nonnulli & quædam periapta commendant. Aëtius radic. colocynthidos sylvestris laudat, si canali argenteo includatur, & collo pueri appendatur: alij dentem viperæ masculæ appensum, jaspidem item viridem, & dentem lupi dextrum, de quo Plinius, *lib.* 11. *cap.* 37. Dens dexter caninus lupi in magnis habetur operibus. Quæri tamen hîc posset, an dens lupi id, quod præstat, gestatus præstet, an verò potius, quòd, dum eum infantes sugunt, & gingiuis admouent, eas hoc modo rarefaciat.

CAPVT XII.

De dentium Stupore & Algore.

Dentium stupor. Stupor dentium, Græcis αἱμωδία, est molestia & dolor quidam dentibus accidens ab acidis & acerbis præcipuè rebus, qui sensu rectius percipitur, quàm verbis describitur. Id malum ita occupat dentes exteriores, vt non solùm mandentes ex eo intoleranter doleant; verùm etiam ipsimet dentes digitis suis attingere præ dolore vix sustineant. Quapropter non satis commodè stupor affectus ille appellatur, qui est abolitio sensus; sed potius ad dolorem pertinet. Vnde rectè Capiuaccius, *l.* 1. *Pract. Medic. cap.* 53. hæmodiam dolorem dentibus proprium esse asserit.

Caussa est sapor acidus, temperiem dentium immutans. Id quod accidit à cibis quibusdam hujusmodi sapore præditis. Idem euenit ab humoribus acidis & atra bile vomitu rejectis; id quod multis affectione hypochondriaca laborantibus accidisse memini, qui tam acida vomitu rejecerunt, vt dentes stupidi iis ita inde euaserint, vt per integrum diem vix aliquid comedere potuerint. Quod quandoque etiam præstant vapores acidi è ventriculo ad dentes elati. De quo Hippocrates, *lib.* 2. *de morbis, sub morbo nigro.* Aliquando & ipsis dentibus hujusmodi materia alieno sapore infecta innascitur, vel ad eos confluit. *Caussa.*

Contingit etiam, vt ab imaginatione stupor eiusmodi inducatur, quando alium res acerbas masticantem videmus, aut strepitum limarum vel similium rerum audimus. Nam imaginatio occulto modo monet humores in corpore, atque eos præcipuè qui cum re, quam imaginamur, analogiam aliquam habent.

Fracastorius tamen, & probabiliter, *de sympath. & antipath. cap.* 14. ad auditus organum affectum caussam refert, dum scribit: *Similiter & si acutus valde sit sonus & stridulus, applicatio vim patitur, quasi in angusto facta, tum & membrana auditus quasi icta offenditur, vnde contrahitur repentè, ac cum ea simul & neruuli quidam vsque ad radices dentium, in quem locum subito incidens nouus aër horrorem quendam circa dentes facit.*

Curatio. Medetur huic affectioni portulaca masticata, cujus succus lentore suo dentibus adhærens affinitate quadam humiditatem acidam & acerbam è dentibus extrahit, vt disputat Aristoteles, 1. *problem.* 38. Etsi hoc alij ad proprietatem substantiæ referunt, quâ & in apostematibus lienis portulaca prosit, & affrictione verrucas tollat. Rhases & amygdalas amaras, atque ceram masticatam commendat, quæ temperatâ suâ qualitate ac vnctuositate illam quasi congelationem remittunt. Salem item affricare jubet, qui materiam liquefaciendo acorem è dentibus extrudit. Alij panem calentem, vt è furno extrahitur, masticandum exhibent, aut radices vel succum glycyrrhizæ, aut pineas, auellanas, juglandes. Alij caseum recentem

commansum,

commansum, & calidum oui vitellum commendant. Ægineta omphacinum inunctum, vt & amurcam vetustam in æneo vase coctam ad mellis crassitudinem inunctam laudat. Confert & frequens oris collutio cum vino calido. Collutio quoque oris commoda est ex aqua saluiæ calente, vel decocto radic. aristolochiæ & baccar. lauri.

Dentium algor. Cognatum stupori malum est, cuius Rhases meminit, *cap.* 44. quando dentes frigidi attactu inprimis offenduntur; quod malum Auicennæ est Ebet dentium, ac dentes tum ita afficiuntur, vt neque frigidum neque calidum, neque durum quid tolerent. Caussa est debilitas dentium ex intemperie siue frigida, siue calida, & eorundem debilitas, seu, vt aliis placet, nimia sensibilitas cum raritate texturæ. Plerumque verò ab intemperie est frigida. Ideò Rhases oleum excalefactum ore tenere iubet, & vitellum oui assatum calidum masticare, aut calentem panem. Auicennas hierâ simpl. aut theriaca dentes fricat; vel masticentur lauri baccæ, aristoloch. anetum. In calida materia Auicennas fricat dentes oleo rosaceo tepefacto, cui camphora & santali sint admixti: aut mucilaginem sem. psyllii vel sem. portulacæ masticare iubet.

CAPVT XIII.

De dentium Stridore.

Dentium stridor. DEntes naturâ etsi moueantur, dum voci formandæ & masticationi inseruiunt: tamen motus ille fit sine sono. Interdum verò p. n. sonitus accidit, qui Stridor dentium appellatur.

Caussa. Caussa eius est imbecillitas musculorum maxillæ à frigore, aut potius rigor quidam in ea accidens à frigore; vermes etiam, per consensum cerebro affecto vaporum multitudo, vt in paroxysmorum principiis.

Prognostica.

Prognostica. 1. Stridor dentium minatur apoplexiam vel epilepsiam. Valescus de Taranta.

2. In febribus dentibus stridere, quibus à puero minimè est consuetum, insaniam & mortem significat. Quod si iam deliranti id accidat, admodum id exitiale est. Hippocrates, *in Coacis*. Potest tamen delirium cum dentium stridore dupliciter coniungi. Aut enim præcessit stridor, & secutum est delirium, vel contra. Si præcessit stridor, maniam & mortem prædicere potest Medicus; quia cerebrum simul afficitur. Si verò antecedat delirium, & sequatur stridor, non semper exitiale malum denotat; quia prouenire potest à facultate imbecilla, non semper cerebro affecto.

3. Stridorem dentium etiam inter conceptionis signa refert Hippocrates, *de superfœtatione*.

Curatio. Curatio ad ipsum stridorem dirigenda non est, sed ad caussas.

CAPVT XIV.

De dentibus Nigris, malè Coloratis & Sordidis, & Sanguinis è dentibus fluxu.

Dentes sordidi. DEntes naturâ sua albi sunt, quæ res vt naturalem dentium constitutionem indicat, ita ad decorem & pulchritudinem hominis etiam facit.

Qui color si mutetur, quod sæpe accidit, dum dentes à naturali suo candore ad flauum, liuidum, nigrum colorem deflectunt, vitium in qualitate mutatâ oritur, quod sæpe in dentium corruptionem & grauiora vitia degenerat.

Caussa. Accidit autem ista dentium fœditas ab humoribus vitiosis in superficie illorum hærentibus; à vaporibus sursum exhalantibus, à frequenti dulcium esu, à masticatione fructuum nigrorum, vt myrtillorum, mororum, à cibis in vasis cupreis aut æneis asseruatis, ab inunctione argenti viui, in lue Venerea, vel ab eadem in fucis & pigmentis faciei adhibitis, vnde fæminæ, quæ ad faciem pingendam fucis ex Mercurio vtuntur, plerunque dentes malè coloratos habent. Interdum tamen etiam ab humoribus vitiosis, & alimento prauo dentibus sese insinuante color eorum mutatur.

Ad dentium autem sordes tollendas, & colorem vitiosum emendandum, vsitatissima sunt Dentifricia parata ex iis, quæ sordes abstergere possunt; vt *ossibus sepiæ, pumice*, præcipuè si igniatur, & vino albo bis extinguatur, ac tertia vice ignitus spontè refrigerari sinatur, & pulucrisetur; *cornu cerui, corall. margarit. ocul. cancri, lapid. spongiæ, alabast. cochl. testis combustis, radic. aristol. testis ouorum, mandibulis lucij, silicibus combustis, arena alba, mastiche, sale, gummi iuniperi, tartaro, alumine.* Quibus ad suauem anhelitum conciliandum addi potest *cinamomum, lignum aloës, rad. ireos, rosmarinus, flor. lauendulæ, rosarum, moschus.* *Curatio.*

Vt ℞. *Alabastr. pumic.* an. Drach. iii *salis* Dach. i. F. Puluis.

Vel ℞. *Oss. sepiæ* Drach. ii. *test. ouor.* Drach. i. ß. *rad. ireos, coralli or. albor.* an Scrup. i. *alum. roch.* Scr. ß. *mastich. rosar. rubr.* an. ℈. v. *mosch.* ℈. i. *silic. alb. combust.* vel *aren. albiss. subtiliss.* ad pondus omn. F. Puluis.

Vel ℞. *Mandibul. lucij, C.C. vsti prapar. corall. prapar.* an. Vnc. ß. *aluminis vsti, radic. ireos*, an. Drach. ii. *sal. gemmei* Drach. i. F. Puluis.

Vel ℞. *Oss. sepiæ, corall. albor. margarit. præpar.* an. ʒ. i. *C.C. vsti* Drach. i. ß. *pulu. rad. ireos, gummi iuniperi*, an. Drach. ß. *aristol. rot.* Scrup. i. *lign. aloes* Drach. ß. *mosch.* ℈. ii. F. Puluis.

Vel ℞. *C.C. vsti prapar. corall. albor.* an. Drach. ß. *margarit. prapar.* Drach. i. *mastich. ireos*, an. Drach. i. *mosch.* ℈. iv. F. Puluis.

℞. *Corall. albor. rubr.* an. Drach. ii. *lapid. spong. oss. sepiæ*, an. Drach. i. *C.C. vsti prapar. rasur. eboris*, an. ʒ. ii. *mastich.* Drach. iii. *gummi iuniperi* Drach. i. ß. *sal. torrefact.* Drach. ii. *mosch.* Scrup. ß. F. Puluis.

Vel ℞. *Pulu. crystalli* Drach. ii. *corall. rubr. scobis C.C. albiss. & subtiliss.* an. Drach. ii. F. Puluis.

Vel ℞. *Pulu. ossis sepiæ, lapid. silicis vsti, pumicis vsti*, an. Drach. i. ß. *calaminar.* Drach. ß. *C.C. vsti* Drach. i. *rad. ireos* Drach. ß. F. Puluis.

Anth. Boëtius puluerem osteocollæ commendat. Potest & pulueribus saccharum, mel, vel oxymel admisceri, & mixtura Electuarij instar parari, quâ dentes fricentur.

Vt ℞. *Pulu. corall. rubr. lap. crystalli*, an. Drach. i. *oss. sepiæ, lap. calaminar. myrrha*, an. Scrup. i. *alum. vsti, salis tosti, C.C. vsti, lap. pumicis*, an. Drach. ß. *rad. ireos, calami odor. nuc. mosch.* an. Drach. ß. *panis albi tosti* Drac. iii. *oxymel. scillit.* q. s. M.

Hâc mixtura dentes alternatim fricentur, posteà lauentur oxycrato vel aq. aluminosa cum aq. communi vel rosarum.

Alij solo melle rosato cum oleo vel spiritu vitrioli mixto vtuntur h. m.

℞. *Mellis rosati col.* Vnc. i. *spir.* vitrioli Drac. ß. M.

Secreti loco nonnulli commendant carbones & cineres stipitum rorismarini: quibus Neoterici præferunt, & pro certissimo experimento habent, cinerem Nicotianæ.

Cardanus aq. & succum limonum ac citri commendat.

Vel ℞. *Summit. myrthi, lentisci, oleastri, saluia, rorismarini*, an. M. i. *corall. rubr. eboris, dent. equorum.* an. Vnc. iv.

In fictili vase simul vrantur, addendo *salis communis* p.j. donec omnia dealbata sint, & reducantur in puluerem, cui adde
garyophyll. cinamomi, rorismarini, an. Drach. iii. *moschi* Scrup.i.

F. Puluis. Qui etiam excipi potest oxymel. scillitico, vel mucilagine gummi tragacanth, aut Arabici, & inde Styli formari.

Loco pulucrum etiam Styli ad dentes mundandos fieri possunt:

℞. *Corall. rubr. prepar. pumic. prepar.* an. Drach. i. ß. *gallia mosch.* Scrup. i. *sanguin. dracon. caryophyll. cinamomi, mastich*, an. Drach. i. *mosch, ambr*, an. gran. ii.

Cum *tragacanth, in aqua rosar. dissol.* F. Styli.

Vel ℞. *Lapid. pumic*, Vnc. ß. *corall. rubror. alb*, C.C, *prepar.* an. Drach. ß. *sanguin. dracon.* Drach. ii. *gummi Arabici in aqua rosar. dissolut.* & *album, ouor.* q.s.

In summa, ne dentes malè colorati euadant, & corrumpantur, dentes à sordibus & cibis mundandi, verum non acumine cultri, cum dentes inde lædantur, sed dentiscalpiis ligneis, vel ex osse firmo ac flexili paratis, è spinis piscium aliquorum, officulis & tendinibus osseis gallinarum, item ligno lentisci, myrti, lauri, iuniperi, cupre. F. Os verò post cibum colluatur aquâ, salsâ inprimis, vel vino. Commendatur ad dentes mundandos & hæc Aqua:

℞. *Sacchar.* ℔. ß. *sal.* ℥. iii, *alumin, Roch*, ℥. i. ß.

Destillentur per alembicum. In aqua intingatur gossypium, & eo dentes fricentur.

Vel ℞. *Salis ammoniaci, gemmei*, an. Vnc. i. *alum*, Vnc. i. *aq. rosar.* q.s. Destillentur.

Laudatur & sequens Aqua;

℞. *Sacchar.* ℔. ii. *alum. rocha* ℔. i. *vini albi generosi* ℔. i. ß. Destillentur s.a.

Destillato liquore dentes sæpius fricentur & mundificentur.

Chymici oleum sulphuris commendant, vt aquam fortem communi temperatam, cum penicillo denti appositam. In ea nonnulli folia saluiæ macerant, eisque dentes fricant, qui postea, vt glabri rursus fiant, melle rosato & sanguine draconis inungendi ósque eluendum. Sic enim statim dealbantur. Sed cautè ista vsurpanda.

De Sanguinis è dentibus fluxu.

Nec prætereundum hoc loco, quod Balduinus Rousfetus, *libro de hominis primordiis, & hystericis affectionibus*, refert. *Nos*, inquit, *quod supra communem hominum fidem est, Furnis municipio Flandriæ, mulierem nouimus, cui forte fortuna, cum elisus esset dens molaris, soliti alioqui menses supprimerentur, naturâ noxium illum feculentúmque sanguinem propellente, singulis mensibus ex elisi dentis vulnusculo sanguineus quidam gurges, proportione purgationi respondens, efflueret.* Scribit etiam Hollerius, *comm.* 2. *in sect.* 2. *lib.* 2. *aph.* 18. *Coacar. prædictionum*, se vidisse è loculo dentis longo tempore sanguinem profluxisse, qui nullis remediis cessit, ægrúmque tandem sustulit.

CAPVT XV.

De dente Aureo pueri Silesij.

Dens aureus pueri Silesii. HOc loco, vbi de colore dentium mutato agitur, non videtur omittenda quæstio, de Aureo dente pueri Silesij. Anno enim Christi 1593. circa F. paschatis rumor innotuit, puerum quendam annorum septem, Christophorum *Mulleru*, in pago *VVeigelsdorff*, in Silesia, cùm ipsi dentes excidissent, vltimi molaris loco dentem aureum succreuisse; cuius rei historiam pòst anno Christi 1595. descripsit & publicè edidit D. Iacobus Horstius, Medicinæ professor in Academia Helmstadiana, qui ipsum partim pro naturali, partim pro prodigioso habet, & solatij loco Christianis à Turcâ tum afflictis exhibitum esse statuit. Eodem anno 1595. eiusdem aurei dentis historiam edidit Martinus Rulandus, cui sese opposuit Iohan. Ingolsteterus, anno 1597. contra quem suum iudicium eodem anno defendit Martinus Rulandus. De eodem aureo dente scribit etiam Andr. Libauius, *part.* 2. *Singular, dissertat.* 7. qui disputationes illas, in partem vtramque habitas, recenset, quas vt huc afferam, operæ pretium esse non puto. Non entis enim nullæ sunt affectiones, & dens ille aureus nullus fuit, sed fucus merus, qui Vratislauiæ demum detectus fuit. Eius rei historiam ad me perscripsit Dn. D. Michael Dontringius, sicut illam ex Dn. D. Danielis Bucretii, Physici quondam Vratislauiensis, relatione accepit, quæ talis est: Puer ille cum Vratislauiam deductus fuisset, & omnes nouitatis istius miraculosæ (vt putabatur) cognoscendæ ac visendæ desiderio tenerentur, factum est, vt in doctorum virorum conuentum ac concionem, cui inter alios plures Cl. D. Christophorus Rhumbaumius, p. m. etiam interfuit, vocaretur. Acciti & admissi dentem sedulò contemplati sunt, qui splendore aurum Rhenanum repræsentauit. Adfuit simul aurifaber. Is iussus, affrictione lapidis lydij dentem examinauit. Linea affrictione inducta existimabatur reuerà esse aurum Rhenanum. Aurifaber igitur, rei veritatem penitius exploraturus, ipsi illeuit pigmentum aureum. Et ecce, linea illa absumpta disparuit. Protinus ergo de fraude suspicio concipitur. D. verò Rhumbaumius, vt erat ingeniosus & cautus, inspectionem repetit, atque supernè dentem non integrum, sed foraminulo pertusum conspicatur. Spatulâ igitur ferreâ admotâ, numquid lamina aliqua orichalcea solùm denti esset inducta, explorat. Rem ita se habere, certissimè inuenit, & reliquis spectatoribus ostendit. Lamina enim illa per spatulam mouebatur, nihilque erat aliud, quàm medietas (& forsan inaurata) globuli, quales crumenis & marsupiis olim à fœminis in Silesia gestari solitis appendi consueuerunt. Detraxisset prorsus à dente laminam istam D. Rhumbaumius, ni deceptor restitisset, & se cum puero subduxisset. Fraudis enim hæc detectio pessimè habuit pueri istius circumductorem, vtpote qui nummos corradendi occasionem sibi ereptam esse videbat; atque ita cum aureo isto dente euanuit ac disparuit. Quæ historia omnes naturæ scrutatores meritò monere debet, ne caussas rei & τὸ διότι prius quærant, quàm τὸ ὅτι sit manifestum, & de re ipsa planè constet. In quâ re tamen non rarò peccatur, dum de non entis affectionibus & caussis sæpe acriter & magno conatu disputatur.

CAPVT XVI.

De Gingiuarum affectionibus.

Gingiuarum affectiones. GIngiuarum etiam affectiones p. n. variæ sunt, nimirum Luxuries ipsarum, dum præter naturam augentur, vt dentes propemodum integant: deinde Flacciditas, dum caro earum mollis euadit, & facile sanguinem fundit; quod vitium scorbuto familiare est: contrà eorundem Corrosio & Absumptio: Inflammatio ad radicem dentis, quæ παρυλὶς, Celso παρόντις, (nisi mendum in textu est) abscessus παρυλίδα sequens, qui si malè curetur, caruncula innascitur, ad intimos præcipuè molares, quæ ἐπουλὶς dicitur, & aliquando cum aduerso buccarum musculo coalescit. Nonnunquam abscessus in vlcera, cancrum

crum & fistulas, degenerat; interdum & gangræna gingiuas corripit; de quibus jam dicemus.

De gingiuis Excrescentibus, Laxis, Flaccidis, Sanguinem fundentibus.

Gingiuæ excrescentes, & laxæ. Gingiuarum Caro ita sæpe Luxuriat & Incrementum sumit, vt dentes, præsertim molares, obtegat quod vitium παλαδρά ὕλα, gingiuarum Luxuries, Excrescentia, & dentium Superincarnatio nominatur. Plerumque illa caro laxa, sordida & flaccida est, & cruorem, si paulatim attingatur de se fundit & graueolet; id quod scorbuticis familiare est.

Atque accidit hoc vitium à sanguine seroso, vitioso, corrupto, copiosius ad gingiuas confluente; ad quam rem inprimis facit, caro gingiuarum suâ naturâ laxa, quæ humores affluentes facilè suscipit.

Vt enim in vlceribus & vulneribus, vbi caro cute non tegitur, facilè luxuriat: ita etiam gingiuarum caro, quæ cute crassa non tegitur, facilè luxuriat.

Si luxuries ista carnis sit leuis, & sine putredine, facilè reprimentium & astringentium vsu compescitur, vt collutione oris cum aqua aluminosa, cum decocto balaust. gallar. fol. pruni, cortic. mori, & aspersione puluer. ex balaust. radic. bistortæ, corall. rubr. & pauco alumine.

Si verò gingiuæ putridæ sint, & grauem odorem spirent, fortiora requiruntur.

Commendatur hîc peculiariter Aquilegia, & vnguentum ex Aquilegia paratum in hoc malo vtile est. Inprimis verò efficax esse sequens Linimentum, multo vsu compertum est:

℞. *Pulu. fol. aquileg. saluiæ, menth. crisp. nuc. mosch.* an. Vnc. sem. (Nonnulli etiam rutæ & myrrhæ tantundem addunt.) *aluminis vsti* Vnc. i. *mellis puriss.* ℥. iv. vel q. s. Mel leni igne despumetur. Despumato & calenti pulueres inspergantur. F. Linimentum, quo gingiuæ inungantur.

Vel ℞. *Mellis opt.* Vnc. ij. *aceti vini* Vnc. i. *flor. æris* Drach. j. *alum.* Scrup. j Bulliant, donec rubefiant, adde *pulu. sabinæ, nuc. mosch.* an. Drach. sem. *C. C. præp.* Vnc. ß. F. Linimentum.

Præstantissimum quoque hîc est decoctum summitatum rubi Idæi. Vtile est etiam gingiuas cruentas & defluxione tentatas sæpius attingere sale vsto. Idem præstat puluis corallij rubri crudi, vt & antheræ rosarum, nec non collutiones ex vitriolo, alumine, myrrha, mastiche & aceto scillitico paratæ.

Vtilis est & oris collutio cum aqua saluiæ, plantagin. prunell. & nasturt. aquat.

Vel ℞. *Radic. tormentillæ, cort. rad. prunor. sylvestr. hyperici, saluiæ acutæ*, an. M. j.

Incisa coq. in *vino* ℔. 11. ad consumptionem tertiæ partis. Colaturâ os colluatur.

Efficax est & hæc Aqua, & in omnibus vlceribus sordidis gingiuarum, tonsillarum, palati, faucium, narium, & ozænis vtilis:

℞. *Mellis rosati* Vnc. ii. *sulfuris viui, aluminis crudi.* an. Vnc. i. *alb. Græc. cimar. sabin.* an. Vnc. sem. *spong. sambuc.* Drach. i. *fol. hyperic. rorismar. plantag. rutæ, saluiæ, puleg.* an. M. sem. Coqu. in vini & aquæ ℔. ii. ad consumptionem quartæ partis. Sub finem adde *æruginis æris* Vnc. j. stent donec sponte refrixerint, postea colentur.

In colatura penicillum lana vel gossypio inuolutum intingatur, & locus affectus tangatur; vel gossypium aut stupa loco affecto imponatur.

Aëtius sumit *alumin. vsti, thuris, myrrhæ*, p. æ. quæ cum melle miscet & illinit, & postea os vino colluere jubet.

Ejusdem est, quod efficaciter carnem corruptam gingiuarum absumit & putredinem sistit:

℞. *Chalcitid. crudæ* Drach. iij. *cadmiæ* Vnc. j.

Cadmia in aceto ad æstiuum Solem aliquot diebus conteritur, deinde adjicitur chalcitis, & similiter cum ea teritur, affuso sæpe aceto. Postea ambobus exsiccatis, tritis, & cribratis vtere siccis, sed cum cautione, ne quid ex pharmaco in os deglutiatur.

Vel ℞. *Alumin. sciss. flor. rosar. rubr.* an. Drach. j. *sal. fossil.* Drach. ii. *croci* Drach. ß. Vtere sicco, aut cum melle cocto.

Mel etiam rosatum, si vnciæ vni ol. vitrioli guttæ ij. addantur, vlceribus gingiuarum & oris vtile est.

Vel ℞. *Nuc. mosch.* N. j. *alumin. crudi* Drach. ß. *alb. Græc. succ. rut. mille fol. charefol.* ana Drach. ii. *mellis* Vnc. i. Misce.

Vtilissimum est, si ante & post cibum os colluatur aquâ, è qua sal, excoquitur.

De Fluxu sanguinis è gingiuis.

Interdum non solùm laxæ fiunt gingiuæ, sed etiam sanguis ex iis fluit. De quo Hippocrates, *in Coacis, lib. 2. comm. 1. sect. 2. aphor. 14. sec. distinct. Hollerij.* *Fluxus sanguinis è gingiuis.* Τὰ ἀπὸ ὕλων αἵματα ἐπὶ κοιλίῃ ὑγρῇ, ὀλέθρια. *Sanguis de gingiuis ab aluo liquida, lethale.* Significat enim virtutis debilitatem in hepate & venoso genere, & in ipso sanguine vitium, vbi scilicet is est acris & ἰχωροειδής; qualis in scorbuticis colligitur. Si ergo is per gingiuas effluat, & aluus symptomaticè soluatur, malum signum est.

Cui malo si curatio adhibenda sit, medicamenta, quæ ad gingiuas laxas conueniunt, vsurpanda. Interdum tamen ejusmodi fluxus criticus est, & non statim sistendus. Ita apud Dodonæum. *obseru.* 14. Latomo ecthymatis laboranti sanguis è gingiuis erupit, quo represso, ad vrinarios meatus delatus, ac cruenta vrina subsecuta est, quæ cum reprimentibus talis esse desiisset, iterum ad gingiuas se contulit, nec fluxus cessauit, donec æger sanitati restitutus est.

Ita refert Amatus Lusitanus, *cent. 5. curat. 5.* quibusdam hominibus sanguinem è gingiuis effluxisse, qui, si fluxus non solito responderet modo, in capitis dolorem inciderint, vt eum reuocare necesse habuerint. Et Iulius Alexandrinus, *in annot. ad cap. 11. lib. 2. meth. med. Galeni*, scribit, socrui suæ per interualla quædam sanguinem è gingiua fluxisse, quasi venulâ aliqua inibi ex ἀνασομώσεως apertâ. Et Zacutus Lusitanus, *de Prax. Med. admir. lib. 1. obseru. 86.* refert, aurifabro cuidam febre ardente laboranti ex venula gingiuæ inferioris per tres dies continuos sanguinis plus quam libras quinque criticè effluxisse, febrémque inde solutam fuisse.

De gingiuis Carne denudatis, seu Carnis gingiuarum consumptione.

Vt gingiuarum Caro aliquando Luxuriat: ita contra nonnunquam Imminuitur & Absumitur, vt dentes nudi conspiciantur & laxentur ac vacillent; quod accidit ex humore prauo & acri ad gingiuas confluente, eásque erodente.

Danda igitur opera est, vt caro regeneretur.

Ergo ℞. *Thuris, mastich. sarcocoll. sanguin. dracon.* an. Drach. j.

F. Puluis, qui gingiuis aspergatur. Auicennas sumit *thuris, mastich. aristolochiæ rotundæ, sanguin. dracon. farin. orob. rad. ireos*, an. Drach. j. Puluerisata cum melle & aceto scillit. subigit, & eo gingiuas fricat.

Possunt tali etiam Linimento inungi:

℞. *Syr. myrtini, mellis ros. col.* ana Vnc. sem. *diamori, dianuc.* ana Drach. ii. *pulu. mandibul. lucij pisc. rad. bistort. nuc. moschat.* ana Scrup. j. Misce.

Vel ℞. *Mell.rof.col.* Vnc.j.*pulu. mastich. myrrh.thuris,nuc.mosch*,an.Scrup.i. Misce.

Vel ℞. *Rad.cyperi* Drach.ii.*aristoloch.rotund. sarcocoll.*an.Drach.i sem.*myrrh*.Drach.j.*rad.ireos,terræ sigillatæ,rasuræ C.C.* an.Drach.sem. *fol. myrti*, *flor.rosar.rubrar.* an.P.j.*santal.albor.rubr.*an.Drach.i.sem. *alumin. vsti,balaust.*ana Drach.ii.

F. Puluis, de quo aliquid in aqua folior. quercus ebulliat,& decocto os colluatur.

℞. *Cancros viuos* N.vi. *radic. lappæ majoris* Vnc.i. Contundantur in mortario ad pultis consistentiam. Diluantur cum *aq.fl. cyani* Vnc xvi. Exprimantur per pannum linteum,lauentur eo dentes & gingiuæ.

De gingiuarum Inflammatione seu Parulide, Epulide, Vlcere, Cancro, Fistula.

Gingiuarum inflammatio. Præterea etiam gingiuæ quandoque inflammatione cum dolore corripiuntur,apostema patiuntur, quæ in vlcera.interdum cancrum,fistulas,gangrænam desinunt. Inflammatione,quæ Græcis παρουλὶς dicitur, gingiuæ corripiuntur à sanguine tenui,siue puro;siue cum aliis humoribus mixto, qui è capitis vasis in easdem defluit. Familiaria etiam sunt vlcera gingiuarum scorbuticis, de quibus, *libr. 3. Pr.part.5.sec.2.de scorbuto,* dictum.

Signa Diagnostica.

Signa. Malum ipsum per se visui patet. Et quidem, si materia sit calidior & acrior, gingiuæ magis rubent & calent,dolórque & punctio vehementiùs affligit. Si verò sanguis sit frigidior, rubor, calor & dolor est remissior.

Prognostica.

Prognostica. 1. Inflammationes hæ, nisi statim reprimantur, in apostemata abeunt,quæ nunc citiùs,nunc tardiùs rumpuntur, pro tumoris magnitudine & humoris natura.

2. Non contemnendum est hoc malum, cùm, nisi maturis præsidiis ipsi succurratur,in apostema & vlcera diuturna,nonnunquam & in fistulam abeat.Sæpe & in cancrum incurabilem,vbi materia melancholica sicca & adusta fuerit, quandoque & in gangrænam abit.

3. Si gingiuarum inflammatio in gangrænam mutetur, insanabile plerumque malum est, vt aliquot exemplis demonstrat Guilielmus Fabricius, *cent. 1. obseru.* 30.

Curatio. 4. Æstate in aurium inflammationibus quinto die eruptiones fiunt : sic & quæ circa gingiuas & nares suppurationes contingunt. Hippocrates, *6. epid. sect. 6. t.* 24.

Curatio.

Vniuersalia quod attinet, eadem methodo curanda hæc inflammatio, quâ aliæ inflammationes. Vena nimirum aperiatur in brachio.Ita Melisandro apud Hippocratem,7.*epid.sect.vltima,* cùm magno gingiuæ dolore corriperetur, & valde intumesceret, vena in brachio secta est. Potest & postea vena sub lingua aperiri, & cucurbitulæ collo admoueri. Nec Topica multum discrepant;nisi quod gingiuæ,cum carne sint præditæ molli, ac rara, fortia medicamenta non tolerant. Idcóque dum nondum putrescunt nec corrosæ sunt, conueniunt medicamenta, quæ asperitatis & mordacitatis sunt expertia. Nam acria insigniter nocent, & proinde in gingiuæ dolore ab aceto abstinendum. Et primùm quidem phlegmones generatio impedienda est & reprimenda institutis oris collutionibus & gargarismis ex decocto fol.quercus, nucum cupressi, balaustior.rof.rubr.aqua plantaginis,prunellæ, saniculæ, portulacæ,veronicæ,fragor.fol.quercus,cum succo vel rob.moro,tum in iis dissoluto, vel rob.nucum, ribes, berberum,fragorum,syrupo granatorum,violarum,rosarum siccarum,myrtino, oxysaccharo simpl.melle rosato. E. g.

℞. *Aq.plantag.prunellæ*,an.Vnc.iij *ros.rubr.* Vnc.i.ß. *diamori* Drach.vi. *mellis rosati col.* Drach.iii.*salis nitri præp.*Drach.sem.Misce.

Vel ℞. *Aq.semperuiui, plantag. centinod.min.*an.℥.ii.sem.*mellis rosati* Vnc.i.*nitri præp*.Drach.sem.M.

Vel paretur tale Decoctum :

℞. *Herb. prunell. plantag.* an.M.j.*fol.rof. rubr.*P.iij. *balaustior.*Drach.sem.*rad.glycyrrh.* Drach.i.*cerasor.exsiccat.*Drach.ii.

Concisa & contusa coqu.in *aq.hord.simpl.*pro ℥.ix. In quibus dissolue *rob.fragor.* Drach. vi. *syr.violac.* Drach.iij.*nitri præp.*Drach.j.sem.M.

Galenus, *5.de comp.med. sec.loc.c.*91. scribit,gingiuis ex inflammatione dolentibus optimum remedium esse ol. lentiscin. temperatè calefactum in ore retentum,idque recens.Nam oleum quò vetustius, eò calidius. Habet illud oleum vim moderatè reprimendi & discutiendi. Aëtius prisana gingiuas colluere jubet. In caussa frigida aliquid de resoluentibus calidis admisceatur, vt de alumine vsto vel sale. Aut decoctum fiat ex sem.lini,fol.agrimon.cum exiguo alumine,pro Collutione oris.

Vel paretur tale Decoctum:

℞. *Hord.integri* M.j.*fl.malu.arbor.* P.iij.*rosar. rubr.* P.ij.*rad.glycyrrh.*Drach.iij.*jujubar.* N.vij.*caricar.ping.* N. iij.

Coq.in f.q.*aq.fluuiatil.*ad tertias.

Colentur,colaturæ ℞.Vnc. viij. In quibus dissolue *oxymel.simpl.mell.rosati colat.*an. Vnc.i. *diamori* Vnc.ß. *lap.prunellæ* Drach.ij.

M. pro Gargarismo. Alumen etiam vstum & tritum parotidas comprimit,teste Aëtio.

Si apostema ad maturationem tendat, gingiuæ butyro inungantur. Deinde apostema aperiatur decocto caricarum,lini,fœnigræci, & similium.Vel caricæ per medium discissæ imponantur. Si abscessus sponte non aperiatur,scalpello aperiri potest.Apertus abscessus hydromelite, collutionis & gargarismi instar adhibito, mundetur. Tandem vlcus exsiccetur & claudatur.

Interdum verò apostema in vlcus desinit,& quidem nunc vlcus simplex est sine corrosione & putrefactione, nunc verò corrodendo serpere incipit, vt non tantùm putrescat caro,sed & absumatur, & νομὴ gingiuarum fiat ; quod accidit, cùm humores salsi, acres aut praui affluunt.Curantes autem talia vlcera, si sint simplicia, exsiccantibus & adstringentibus medicamentis, collutione scilicet oris cum decocto agrimoniæ, rosar. balaustior. cupular.gland. aceto scillit. alum. myrrh. vti debent.

Vt ℞. *Agrimon.*M.j. *balaust.rosar.rad.aristoloch.rotund.*an.Drach.ij.Coquantur in vino.

Colaturæ ℞.℔.j.*acet.scillit.*Vnc.ij.M.

Vel ℞. *Rad. aristoloch. rotund. balaust.flor. rosar. rubr.* ana Vnc. sem. *myrrh.alumin.*ana.Drach.ij. *cinamom.spic.*ana Drach.j.

F. Puluis,qui diuidatur in duas partes;vna cum melle redigatur in formam Linimenti, quo dentes inungantur;Puluis verò aspergatur vel affricetur.

Si vlcus in fistulā transeat,fortioribus vtendum, vt :

℞. *Gallar.cupul.gland. flor.rosar. balaust. cortic.granator.*an.Vnc.i.

Coqu.in vino pro Collutione oris. Ipsis verò gingiuis hic Puluis inspergatur :

℞. *Gallar.sumach.gran. myrt.cupul. glandium, sem. plantag.*an.Drach.i. *vitrioli albi*, *alum.scissil.* an.Scrup. iiij.*anther.rosar.*Drach.ij. F. Puluis.

Vel ℞ *Mastich.gummi juniperi*, *acaciæ*, *hypocistid.* an. ℈.ß.*tutiæ præpar.*Drach.ß.*vitrioli albi* ℈.ii.F.Puluis.

Vtilissima

Vtilissima verò & efficacissima est hîc aqua viridis, supra de gingiuarum excrescentia & laxitate proposita.

Si in cancrum degeneret vlcus, Gordonius hoc vtitur:

℞. *Rad.hellebor.aristoloch.long.tartari,aluminis vsti gallar.balaust.*p.æ.& cum *succo fol.oliuar.*vel *agrimon.* & *melle.*

F. Vnguentum,quo gingiuæ cariosæ illinantur.

Epulis. Si verò post inflammationem gingiuarum carnis excrescentia quædam emergat juxta dentes molares, quam Epulida vocant,quod accidit aliquando cum febre & vehementi dolore internæ mandibulæ, vtitur Aëtius medicamentis, quæ inflammationem soluunt, atque os colluere hydromelite,ptisana, decoct. semin. lini jubet,totam item mandibulam contegere cataplasmate ex hydromelite & semin.lini.Postea ad ipsam carunculam siccantia medicamenta admouet, quale est puluis alumin.vsti aspersus, aut qui Recipit *sulphuris viui, piper. alumin. sciss il.* p. æ. Efficax hic est & vitriolum.

Vel ℞. *Puln.gallar.* Drach. i. sem. *alumin.*Drach. i. F.Puluis.

Vbi verò tardius consumitur,exedens apponit, quale est ærugo per se, vel cum æquali parte gallarum. Æger autem in æruginis vsu monendus, ne saliuam deglutiat, Exeditur etiam interdum aquâ forti,aquâ regis,& oleo vitrioli.

Vtilis est hîc aqua viridis,cujus antea facta mentio. Si nec his tollitur epulis, forcipe correptam ferro exscindit,& vlcus,vt par est, curat. Debétque os post sectionem illam cum decocto myrrhæ & pauco sale collui.

CAPVT XVII.

De Maxillarum morbis,& symptomatibus.

Fungi maxillarum.

Maxillarum fungi. MAxillæ etiam suos morbos patiuntur. Inter eos autem primò sunt Fungi dicti, qui etiam interdum è cerebro nascuntur,vt supra, *lib.1.part.1.cap.25.* dictum est, læsa procul dubio aliqua fibra neruea aut membrana. Ita memini cuidam puero dentem ore extractum,& proculdubio neruum vel membranam nerueam substratam læsam esse,è quâ fungus postea enatus est,qui penè totum os repleuit,& puero etiam mortem attulit.

Syderatio maxillarum.

Maxillarum syderatio. Syderantur etiam nonnunquam maxillæ post dentium dolorem.Ita *5.epidem.* Metrodori puero ex dentis dolore syderatio, & supercrescens in gingiuis caro, ac moderata suppuratio contigit: & tum molares,tum maxilla ipsa deciderunt.

Maxillæ cum Capite connexio.

Maxilla cum capite connexio. Maxillæ inferior pars capiti per articulationem conjungitur, vt liberè moueri possit. Contrarium tamen exemplum,vbi maxilla inferior capiti planè connata & conjuncta fuit, supra è Columbo, *anatomiæ lib. 15.* retulimus.

De maxillæ inferioris Iunctura soluta.

Maxillæ inferioris iunctura soluta. Aliis plerisque animalibus maxilla inferior ex ossibus duobus per symphysin junctis constat,& in homine etiam in infantibus bifida est,& cartilagine copiosa in medio mento jungitur: in adultis tamen ita coalescit,vt nec coctione quidem separari queat. Violentiâ tamen magnâ interdum hæc junctura solui, & ossa hæc separari possunt.

Malum periculosum est, si in partem posteriorem os recedat. De qua Hippocrates, *in Coacis:In neruorum distentionibus,& in iis,quæ in posteriorem partem fiunt, dissoluta maxillæ mortem afferunt.*

Curatio. Quapropter curationem etiam tradit Hippocrates, *in lib.de articulis,com.2.t.33.Si compago,*inquit,*maxillæ admentum dissideat,reponere os cujuslibet hominis est. Quod enim eminet,admotis digitis ab exteriore parte introrsum propellendum: quod intra inclinatur, injectis digitis repellendum extrorsum est. Id autem distentione prius adhibita,sic, vt ossa distent, faciendum.* Reposita maxilla postea,vt,*ibidem*,docet,deliganda est.

De maxillarum Luxatione.

Luxationem etiam patitur maxilla inferior. Quod quidem non facilè accidit,cùm ob articulationis naturam, quæ vndique ossibus circumuallata est, tum ob musculorum robur, quos plures & validos obtinet. Si tamen luxetur, tantùm in priorem partem propellitur & luxatur,vt Galenus,*comm.2. in lib.de articul.*& Celsus,*lib.8.cap.12.* docent,& ex anatome patet. Ad posteriora enim luxationem os impedit; ad dextram sinistrum maxillæ caput; ad sinistram dextrum caput. Et quidem luxatur vel altera tantùm parte,vel vtraque. Vt autem luxetur maxilla, necesse est, vt processus rostro similis,acutus etiam dictus, qui subjugali osse inseritur,ipso osse jugali humilior fiat, & extra os jugale feratur. Fit hoc non nisi maxima oris apertione, vt in nimia oris in oscitando dilatatione, vel si aliquid magnæ molis ore apprehendatur. Maxillarum luxatio.

Signa Diagnostica.

Si maxilla luxata sit,os claudi nequit,masticatiò tollitur, locutio deprauatur, saliua ore ægro inuito profluit. Et quidem si maxilla ex parte vtraque sit luxata, os magis hiat,nec lingua ad loquendum liberè moueri potest,vnde fit balbuties,& maxilla inferior cum superiore non potest committi, sed maxilla inferior totâ magis prominet, etsi ordo dentium inferiorum & superiorum respondeat, & canini sint sub caninis, molares sub molaribus. Processus etiam ossis rostrum referentis extra malas vtrinque eminens apparet, & temporales musculi rigidi ac duri sunt. Si verò ex vna parte tantùm luxatio facta sit,à parte illa in anteriorem maxilla magis prominet & in aduersum ipsa & mentum inclinatur, & os distorquetur, nec ordo dentium inferiorum & superiorum sibi respondet, sed sub incisoriis sunt canini. Signa.

Prognostica.

1. Periculo non vacat maxillæ luxatio, & propterea quamprimum reponenda est, priusquam musculi affecti cerebrum in consensum trahant propter neruorum,ramos,qui à secundo & quinto cerebri pari orti in musculos maxillam mouentes inseruntur. Prognostica.

2. Si maxilla luxata suo loco non restituatur, periculum mortis imminet, & quidem plerumque circa diem 10. & febris continua excitatur, & dormiendi inexpugnabilis necessitas,& bilis syncera per aluum & vomitum reijcitur.

3. Si ex vtraque parte maxilla luxata sit, difficiliùs restituitur, quàm si ex vna tantum;& propterea luxatio ex vtraque parte periculosior est, & omnia symptomata sunt vehementiora. Nam omnes quatuor musculi maxillam sursum trahentes afficiuntur,& cum iis nerui inserti,vnde dolor exoritur, & ex dolore inflam-

 matio

matio & febris acuta, & per consensum neruorum etiam os ventriculi afficitur.

4. Si post maxillæ restitutionem 12. dies elapsi sint, periculum relapsûs non ita facilè amplius metuendum.

Curatio.

Danda ergo opera, vt quamprimum maxilla restituatur, antequam dolor & inflammatio accedat. Si verò jam spatium aliquod temporis à factâ luxatione elapsum sit, vtendum prius medicamentis emollientibus & laxantibus, antequam restitutio tentetur.

Videndum verò primo, an ex vna, an verò ex parte vtraque facta sit luxatio. Si ab vnâ saltem parte, æger vel in sedili collocetur, vel resupinetur in puluinari, & caput eius immobile à ministro teneatur. Postea Chirurgus pollices, lineis vel linteis vel fasciis subtilibus inuolutos, in eius os immittat & molaribus dentibus imponat, reliquâ manu extra maxillam ad mentum apprehendat, eámque deorsum trahat, deinde retrò versus guttur compellat, postea ad oppositum latus agitet, & simul rursum impellat, ægróque imperet, vt os claudat. Atque hæc omnia vno ferè momento fieri debent, vt Celsus inquit.

Si verò ex parte vtraque sit luxata maxilla, eodem modo restituenda est, præterquam quod ad latera non est agitanda maxilla, ideóque primò maxilla deorsum trahenda ob musculos, qui processum acutum rostro similem trahunt, qui infra ossis iuguli processum trahi debet. Secundò retro æqualiter propellenda, quia luxatio in partem anteriorem facta. Tertiò sursum, & in locum suum compellenda. Maxillâ in suum locum restitutâ, danda opera, vt in eo retineatur, & non iterum excidat. Itaque medicamenta ex oui albuminibus & pulueribus adstringentibus apponi debent, ac, si dolor adsit, musculi oleo rosaceo inungendi. Fascia quoque mento apponatur. Hinc ad aures adducatur, & tandem in capitis vertice colligatur, vt maxilla restituta in suo loco retineatur. Videatur Hippocrates, 2. *de articul.* & Galeni *in eum commentar.*

De maxillæ Fractura.

Maxillæ fractura. Tandem maxilla aliquando frangi potest ictu, casu & similibus caussis. Aliquando etiam in dentium extractione pars auelli potest. Quod malum per se facilè patet.

Consolidantur autem ossa maxillæ facilè, & quidem 21. diebus, & celeriter callus increscit; cum sint medullosa & laxa: quod si non rectè reponantur, dentes vitiantur, atque inutiles redduntur.

Si verò quid de maxilla auulsum sit, id restitui non potest. Quomodo autem maxilla fracta componenda sit, docet Hippocrates, 2. *de artic.* qui ibi videatur.

De maxillæ inferioris Immobilitate.

Maxillæ inferioris immobilitas. Symptoma etiam quoddam occurrit circa maxillam inferiorem. Cum enim facta sit mobilis propter sermonem & masticationem; cùm illa mobilitas tollitur, præter naturam sese habet. Fit autem hoc in tumoribus circa articulum, cum destillationes in articulum circa auriculæ radicem fiunt, & ibi tumores atque inflammationes accidunt. Idem accidit in fracturis, luxatione, maxillæ cum capite coalitu. Pertinet huc & rigiditas illa genarum scorbutica, cuius, *lib.3. Pr.part. 5. sect. 2. de Scorbuto, c.4.* facta est mentio. Non absimilis videtur illa maxillarum rigiditas, cujus meminit Hippocrates, 5. *epid. num. 23. in cod. Foesij*, in Eumelo Larissæo, cui crura, manus, maxillæ rigebant.

Signa & curatio. Signa & Curatio patent è morbis, à quibus immobilitas ista pendet.

DE ORIS VITIIS.
CAPVT XVIII.

De Oris Inflammationibus & Vlceribus.

Curatio. Sequuntur jam Oris vitia. E morbis sunt oris Inflammatio & Vlcera. E symptomatibus, oris Fœtor; de quibus ordine dicendum.

Oris inflammatio. Et primò quidem oris Inflammationem quod attinet, nonnunquam ex sanguine & calidis ac biliosis humoribus partes oris internæ, Palatum scilicet & Fauces inflammantur. Interdum inflammationem excitanti sanguini etiam humores maligni conjunguntur, vt in Thaso accidit, apud Hippocratem, 1. *epid. sect. 1. statu 1.* Inflammationi etiam caussam præbent inunctiones ex hydrargyro, è quibus sæpe inflammatio, gangræna & sphacelus excitatur, vt aliquot exemplis docet Guil. Fabricius, *cent.3. obseru.92.*

Signa. Malum per se visui patet. Humoris etiam eam excitantis natura è suis signis cognoscitur.

Est autem inflammatio nunc periculosior, nunc minus periculosa pro humoris peccantis natura. Etenim inflammationes oris, quæ ex solo fiunt sanguine, sunt mitiores; difficiliores, quæ ex sanguine cum bile misto generantur. Perniciosiores etiam sunt oris inflammationes, quæ cum febre fiunt, quàm quæ sine eâ sunt.

Curatio.

Vt in aliis inflammationibus; ita etiam hîc, si in vniuerso corpore abundet sanguis, vena primùm aperienda; si alij vitiosi humores, purgatione vtendum. Hinc ad topica veniendum.

Quod si neutrum horum affuerit, statim ad topica accedendum. Requiruntur autem in principio, quæ refrigerant & repellunt atque adstringunt; in incremento & statu postea aliquid discutientium addendum.

Colluendum ergo os sero lactis, in quo flores rosarum, summitates rubi vel vitis cocta sint; aut decocto plantaginis, prunellæ, vel aquis inde destillatis, quibus diamorum, dianucum, syrup. violar. & similia addenda. Ad discutiendum flores chamæmeli addi possunt.

Si tumor discuti non possit, sed suppuratio expectanda sit, adiuuanda ea & maturanda. Cui rei seruiunt caricæ appositæ. Vel coq. furfur in aqua, dum lentescat. (commodum est etiam ficus addere) Colaturæ mel adde.

Eligenda autem semper sunt talia medicamenta, quę neque sapore ingrata sunt, neque aliquam prauam aut venenatam qualitatem obtinent, qualia medicamenta Græci στοματικὰ appellauerunt, & apud Galenum, 6. *de compos. med. sec. loca*, describuntur.

Reliqua ex iis, quæ iam de oris vlceribus dicentur, patebunt.

De Aphthis & oris Vlceribus.

Ἄφθαι. Ἄφθαι equidem dicuntur in specie superficiaria oris vlcera, quæ infantibus præcipuè accidunt. Interdum tamen etiam latiùs hoc nomen ab Autoribus extenditur, & aliarum etiam partium vlceribus tribuitur. Ita Hippocrates, *lib. de natura mulieb.* & *de morb. mulierum,*

mulierum, ἀφθοῦν τὰ αἰδοῖα ſcribit. &, *de Coacis prænotionibus*, ἀφθώδεα ῥεύματα in orificio vteri nominat. Et, 2. *de morbis*, fiſtulam pulmonis aphthâ, id eſt, vlcere feruido laborare dicit; Galenus, 9. *de comp. med. ſec. loca*, διδύμους ἀφθῶντας nominat. Verum, vt dixi, propriè aphthæ ſunt exulcerationes quædam in ſumma oris ſuperficie, igneæ quippiam caliditatis habentes, vt definit Galenus, 6. *de compoſ. medic. ſec. loca, cap.* 4. Hærent enim in ſumma cute, & ſerpunt in palatum, gingiuas, linguæ latera, eiúſque radicem. Interdum profundius ſeſe demittunt, & palatum carnémque linguæ exedunt, cuiuſmodi Gallicæ oris puſtulæ eſſe ſolent, præſertim ab inunctione cum argento viuo. Galenus tamen, quæ putreſcunt & exulcerantur, aphthas non amplius nominandas cenſet, ſed eroſiones potius & oris vlcera, quæ & remedia planè peculiaria poſtulant. Itaque etiam de oris Vlceribus poſtea ſeorſim agemus. Ita Auicennas Alcolas vocat, quæ oris Vlcera eſſe dicit cum expanſione & dilatatione, ſeu, vt vulgus appellat, Vlcera oris ambulantia. Mitius verò malum eidem eſt Bothor in ore, quæ puſtulæ ſunt non ſerpentes, ſed tales, quæ facilè ſuppurantur & delentur, etſi nonnunquam leuiter eas ſuppurare contingat. Eſtque Bothor generalis appellatio etiam puſtularum faciei, pulmonis, & aliarum partium; & variolæ ac morbilli etiam Bothor ab Arabibus nominantur.

Affectio ipſa, cùm exulceratio quædam oris ſit, ad ſolutam vnitatem pertinet cum intemperie. Pars affecta eſt os internâ & ſummâ ſui ſuperficie, ita, vt malum etiam gingiuas, linguam, & nonnunquam gurgulionem comprehendat.

Cauſſa.

Cauſa. Gignuntur aphthæ interdum primariò in ore, dum ibi praui humores collecti ſunt, quos natura forâs expellit; plerumque verò ſecundariò per conſenſum ſiue totius, ſiue alicuius partis. Totius, vt in febribus acutis & præcipuè malignis, vbi acres & feruentes halitus, per fauces, venas, arterias, & occultos corporis meatus ad os eleuantur. Vnde etiam febribus malignis malum hoc familiare eſt, atque in iis vlcera hæc potiſſimum fauces occupant, & ſæpe tam ſæua ſunt, vt depaſcentia fiant, ſimúlque cum faucibus etiam aſperam arteriam & gulam attingant. Partis, vt quando vel à capite acres, feruidi & erodentes humores in os defluunt, præſertim bilioſi, pituitoſi & ſalſi; vel à ventriculo, vt poſtea de Infantibus dicetur, pulmone, hepate, liene, vtero, eiuſmodi halitus ſurſum mittuntur, à quibus primò puſtulæ in ore excitantur, quæ ſæpe poſtea in vlcera deſinunt, pro corruptionis & materiæ in hac diuerſitate. Cum enim ſummæ oris partes carne conſtent molli & tenera, quam cuticula tenuis inueſtit, facilè ab occurſu acrium lædi poſſunt.

Non ſolùm verò ab internis hiſce cauſis aphthæ oris exiſtunt, ſed etiam ab externis, vt ab acredine eorum, quæ comeduntur aut bibuntur, aut alio modo aſſumuntur. Ita in lactentibus infantibus aphtharum cauſſa eſt aut lac nutricis nimis ſeroſum, acri ſuâ abſterſione ſummas, eáſque molles admodum in ætate illa partes exulcerans, teſte Galeno, 3. *aph.* 24. aut, vt, *in* 6. *de compoſ. med. ſec. loca*, addit, lactens ipſe, ſi lac hauſtum non probè concoquat, vnde euaporatio acris vel putrida ſurſum è ventriculo attollitur. Nam lac in ventriculis intemperatis facilè corrumpitur, vt bilioſum, acidum, vel aliter deprauatum euadat.

In vtriſque, in adultis ſcilicet & infantibus, adiuuant hanc malam affectionem conſtitutio aëris calida & humida pluuioſa, humores putridos gignens, ita vt epidemium nonnunquam hoc malum fiat. Hinc etiam in regionibus calidioribus, vt in Syria & Ægypto, frequentiora ſunt iſta vlcera; vnde etiam Ægyptiaca & Syriaca antiquitus appellata, teſte Aretæo. Cibi in ventriculo corrupti, eius fungorum & aliorum, quæ facilè corrumpuntur ac malignitatem acquirunt.

Differentiæ.

Differentiæ. Quod ad differentias aphtharum, eæ ex Galeno, 6. *de compoſ. ſec. loca cap. vlt.* &, ex 3. *epidem. comment.* 3. *aph.* 12. ſic diſcerni poſſunt.

1. Tempore. Aphthæ enim aliæ incipientes ſunt, aliæ vigentes, aliæ inueteratæ, atque ita quædam leuiores, quædam deteriores.

2. Corporibus ſubiectis. Nam aliæ mollia infantium & puerorum corpora occupant, aliæ duriora adultorum.

3. Materiâ, eiúſque prauitate. Quædam enim inflammatæ ſunt, eæque calidæ & rubicundiores ex ſanguine; quædam igneæ & flauiores ex bile; quædam non inflammatæ, minúſque feruidæ, ex pituita putreſcente; quædam denique ex inueteratis atræ bilis malignitatem exurentem acquirunt. Vnde conſtat, aphthas ratione materiæ alias mitiores eſſe, alias, vt Galenus, 3. *epidem.* nominat, κακοηθεῖς, quæ ex putridis & malignis humoribus ortum habent.

4. A parte affecta, quæ ſumitur, diſtinctio, eſt, quod aphthæ vel in palato hærent, vel in lingua, vel in gingiuis, vel in labiis, vel in faucibus & gurgulione. Quas partes vel ſuperficie tenùs vlcerant, vel profundius erodunt, latè ſerpendo, pro malignitatis gradibus.

Poſtremò, ratione accidentium & ſymptomatum quædam cum vehementi dolore ſunt coniunctæ, quædam abſque eo ſunt; aliæ cum febre ſunt, aliæ febre carent: aliæ ſunt mundæ, aliæ ſordidæ; aliæ ſine cruſta, aliæ cum cruſta: & cruſta aliquando alba, aliquando flaua, aliquando liuida, aliquando nigra.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Aphthæ facilè cognoſcuntur. Partes enim oris calidiores deprehenduntur, & hinc inde vlcuſcula ſeu tubercula quædam conſpiciuntur. Et puſtulæ rubicundiores ſanguinem præualere oſtendunt; flauiores, atram bilem; albeſcentes, pituitam: liueſcentes & nigreſcentes, atræ bilis ſuccum: quæ ſerpunt & vicina depaſcuntur, iis acredinem ineſſe ſignificatur, & quidem malignitatis non expertem, ſi ad nigredinem tendant; ſi fœteant, putredo adeſt. Cauſæ externæ, vt eorum, quæ eduntur & bibuntur, acrimonia, atque alia, ex ægri & adſtantium relatione cognoſcuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Aphthæ recentes, præſertim in mollioribus infantium corporibus, facilè curantur moderatè aſtringentibus, quoniam ex mitiore materia oriuntur: ægrè ſanantur, quæ diuturnæ ſunt, & progreſſu temporis putredinoſum quid acquirunt; quæ generis vocabulo νομαὶ à Græcis dicuntur Galenus, 6. *de compoſ. med. ſec. loca, cap.* 4.

2. Aphthæ antiquæ & exulceratæ longè periculoſiſſimæ ſunt in infantibus. Hos enim conſumunt. In adultis verò idem periculum non eſt. Pueris enim, præſertim lactentibus, imperari remedium aliquod (ad gargariſandum inprimis) nequit, quemadmodum adultioribus. Celſus, *lib.* 6. *cap.* 11. Loquitur igitur Celſus de aphthis infantium non recentibus & mitioribus, ſed de inueteratis & malignis, quæ à gingiuis incipiunt, & deinde ſerpendo palatum totúmque os occupant, & ad gurgulionem faucéſque deſcendunt. Hæ cùm validiora remedia poſtulent, quæ mollia puerorum corpora non ferunt, iiſque vti ipſi per facultatis animalis in illa ætate imbecillitatem nequeant, malum ob has

caussas ita inualescere necesse est, vt ægri infantes tandem ab eo consumantur.

3. Aphthæ ex pituita minus infestant, quàm ex sanguine aut bile, quæ verò ex bile atra ortum habent, vt malignitatis, ita nec periculi sunt expertes.

4. Aphthæ, præsertim inueteratæ, ideo quoque difficulter curantur, quoniam medicamenta, vel ritè applicata, tamen à saliua facilè eluuntur; præterea malum breui inualescit, ob loci naturam calidam & humidam; vnde putredo sequitur & vlcus ἐσθιόμενον. Pars quoque, cum valde sensilis sit, facilè ab acribus medicamentis, quibus tamen vti interdum cogimur, irritatur. Ac denique metus est, ne quid cum periculo de medicamentis acrioribus in fauces delabatur. Galenus, *6. de compos. med. sec. loca*.

5. Quæ aphthæ in pueris nigræ sunt, & veluti crustæ, pessimæ & mox lethales sunt. Paulus *lib. 1. c. 10*.

6. Quando aphthæ adhibitis conuenientibus remediis non cedunt, sed putrescunt, & corrodendo profundè descendunt, malignæ sunt, & fortioribus medicamentis opus habent. Si autem mala symptomata alia coniungantur, & æger sit debilis, mortem nunciant.

7. Quando pustulæ nigræ per febres acutas & pestilentes in ore & lingua apparent, mortem breui secuturam significant, teste Auicenna, ob materiæ malignitatem & virtutis infirmitatem. Et Hippocrates inquit, *3. prognost. aph. 15*. Fauces exulceratæ cum febre difficiles sunt, quia, vt Galenus explicat, malitiam erodentis humoris indicat.

Indicationes.

Indicationes. Aphthæ ipsæ, quatenus vlcuscula sunt, in principio adstringentia & repellentia requirunt. In progressu morbi addantur ea, quæ adstringunt & simul discutiunt. Si ad suppurationem tendant, maturantibus illa adiuuanda.

Sordidæ aphthæ extergendæ & si putrescere vel etiam serpere incipiant, fortius adstringentia, & quæ escharotica sunt, adhibenda. Et quia in ore sapores percipiuntur, ingrata sapore medicamenta, quantum fieri potest, vitanda sunt. Deinde quia os ventriculo & pulmoni cohæret, vtendum iis, quæ sine periculo (si fortè ita contingat) deglutiuntur, non cathæreticis aut septicis; aut si his vti necesse est, prouideatur, ne per gulam ab ægro demittantur. In corporibus etiam, quæ duriora & sicciora sunt, medicamenta valentiora conueniunt, molliora verò mollioribus, vt puerorum & fœminarum corporibus.

Curatio.

IN INFANTIBVS.

Curatio in infantibus. Si aphthæ sint ex vitioso nutricis lacte, id corrigatur iis, quæ acrimoniam vel salsedinem eius tollunt, bonúmque sanguinem gignunt. Sin infans lac malè concoquat, parcius lactetur, & bona in ipso concoctio procuretur. Quando verò infans simul lacte nutritur & alio cibo vtitur, Galenus, *6. de comp. med. sec. loc. cap. vltim.* nutrici lentes præbet cum modico pane & medulla cerui aut vituli, quæ nutrix mansa vel semimansa infanti exhibeat, vt ore ab ipso circumuoluta vlcuscula contingant.

Aliis quoque cibis à nutrice infanti masticatis admiscet cydonia, pyra, sorba, mespila, corna. Quandoque & lactucæ, portulacæ, solani aliquid addit, si aphthæ inflammatæ ferueant.

Quod si infans mandere nondum possit, nutricem eiusmodi victu alit, eique simul de bona concoctione prospicit. Ipsi verò infanti linctus exhibeatur ex diamoro cum melle rosato, aut, si opus videatur, cum oxymelite. Aetius ex Asclepiade gallas contusas aquâ decoquit, & cum decocto percolato parem portionem mellis permiscet, rursúmq; decoquit ad mellis crassioris spissitudinem, idque vt maximum remedium aphthis puerorum illinit affricando, aut tomento lanæ purpureæ digito circumuoluto aphthis apprimendo.

Inprimis autem in masticatione considerandus est color aphtharum, vt stomatica hæc dicta medicamenta pro varietate humoris, à quo aphthæ generantur, rectè administrari queant. Nam si subrubeant, primò moderatè adstringentibus, deinde citra morsum discutientibus vtendum est. Qualia sunt syrup. è rosis siccis, de portulaca, de agresta, de succo granator. acetos. citri, diamorum, pulu. ex farina lentium, sumach, rosis, collutiones ex decocto lentis. viol. rubi, vitis, rosar. plantag. balaust. santal. sumach. acaciæ, admisto diamoro rob ribes, rob nucum, succ. malor. punic. vel vuæ acerb. cum melle.

Si subflauæ fuerint, iisdem vtendum, & magis etiam refrigerantibus, vt succo vel decocto solani, portulacæ, acetosæ, semperuiui.

Pituitosis adstringentia cum quâdam caliditate & discutientia conueniunt, vt thus, mãna thuris, mastich. mentha, nux cupressi, erui farina, rad. irid. Illyr. rad. aristol. quæ plura simul, vel pauciora cum decocto fol. myrti misceantur, iisque aphthæ illinantur.

Si denique liuidæ aut fuscæ fuerint, fortiora discutientia adhibeantur, illinendo passulas exacinatas & anisum tritum cum melle, aut puluere ex flor. chamæmeli, meliloti, anethi, fænigræci, cum melle aut melle rosato mixtum; aut cum vino eadem coquantur, adiectis semper nonnullis adstringentibus, vt syrupo myrtino, aut diamoro.

Vel ℞. *Rob nucum*. Drach. vi. *diamori*, *mellis rosati*, an. Drach. ii. *aquæ plantag*. Vnc. sem. M.

Tanquam expertum commendatur in aphthis puerorum, præsertim malignis & epidemiis, ranulam viuam admouere ori pueri, quæ sugendo malignitatem attrahat, quâ lassatâ & mortuâ alia apponatur, atque iterum alia, donec virus omne sit extractum. Sed vtrum fœdum ac abominandum hoc remedium rectè admoueri possit, non immeritò quis dubitauerit.

In Adultis.

In aphthis adultorum ejusdem generis remedia conueniunt, paululum tamen fortiora, pro natura corporum. Antequam igitur ad topica veniamus, si sanguinis copia adsit, vena secetur cephalica in cubito, aut cucurbitulæ scarificatæ affigantur collo vel scapulis. Auicennas etiam sanguinem mittit è venis sub mento & extremitatibus labiorum. Pro euacuatione materiæ proximæ in partibus oris venæ sub lingua tandem aperiantur. Si vitiosus humor aliquis in toto abundat, is conuenienti modo euacuetur.

Vniuersalibus præmissis ad topica veniendum. Quanquam in mollibus corporibus & in aliis, dum malum recens est, etiam ante vniuersi euacuationem iis vti liceat, ad prohibendum mali incrementum. Sint autem topica & στοματικὰ illa medicamenta in principio moderatè adstringentia & siccantia, cujusmodi sunt, quæ parantur ex rosis, sumach, myrti foliis, cortic. granator. fol. vitis, rubi, pro collutione oris, in aqua vel vino adstringente coctis, addito syrupo granat, acetos. vel diamoro. Fortiora sunt collutio oris ex succis vel aquis rosarum, lactucæ, plantagin. portulacæ, virgæ pastoris, solani cum pauco aceto; item decoct. gallar. maturarum, balaustior. santalorum, acaciæ, cum rob pyrorum, cornorum, sorbor. de ribes.

Vt ℞. *Flor. rosar. rubr. balaust.* ana P. j. *fol. plantag. portulac. solan. prunell.* an. M. i. *sem. cydon.* Drac. i. *sumach, cortic. granat.* an. Drach. ii. Coqu. in vini rubri adstringentis & aquæ part. æqual. pro ℔. i.

Colaturæ

Colaturæ adde *diamor.* Vnc.i. *succ.malor.punic.acid.* Drach.ii. Misce pro Collutione oris.

Cortex etiam aurantiorum cum melle & alumine mixtus vtilis est.

Vel ℞. *Rad. tormentill.* Vnc. sem. *fol. plantag.* M. sem.

Coq. in aqu. plantag. ad remanentiam ℔.j. Colaturæ adde *boli Armenæ* Scrup.i. *alum.roch.* gr.xv. Misce.

Vel ℞. *Prunell.plantag.caud.equin.salu.* an.M.i. *rad. tormentill.acor.lut.* an. Drach.iii. *stipit.vuular.* N.iij. *flor. maluæ arboresc.rosar.* an.M.sem.

Coqu. in vino rubro & aqua ad remanent. ℔. j. sem.

Colatura os colluatur:

Vel ℞. *Nucum viridium semimaturarum cum cortice contusarum* q.v. adsperge aceto, destilla in balneo. Aqua feliciter aphthas sanat, si in eâ spongiola madefiat, quâ aphthæ illinantur, & aquâ simplici, cui pars quarta vini admista sit, abluantur.

In progressu ea misceantur, quæ adstringendo simul discutiant, vt cyper. nux cupress. fol. oliuæ sicca, myrrha.

In fine addatur cortex nuc.mosch.caryophyll. gallia moschat.

Spiritus etiam vitrioli, si ejus gutt.ij. mellis Vnc.i. Misceatur, vtilis est.

Vel ℞. *Vuarum immaturarum* ℔.ii.sem. *cortic.mali granat.balaustior.sumach.* an.℔.i.

Macerentur in *aceto* & destillentur. Destillato adde *aluminis* ℔. sem. *vitriol.* Vnc. i.sem. Iterum destillentur, & aquâ ista locus affectus illinatur.

Si aphthæ ad suppurationem tendant, juuetur illa detento in ore lacte, præcipuè asinino, vel mucilagine sem.altheæ, lin.cydon. vel horum aut passularum decocto.

Sordidæ aphthæ abluantur aqu. saccharata, aut syrup. acetoso.

Vtile etiam est decoctum hordei cum melle rosato mixtum.

Vel ℞. *Nuc.mosch.* Drach.i.sem. *caryophyll.* Drach.i. *radic.cyperi* Drach.sem. *ireos, corallor.rubr.* an. Scrup.i. *boli Armen.caud.equin.* an.Scrup.ij. *mell.rosar.* q.s. F. Linimentum.

Fortius extergunt mel cum tartaro aut alumine mixtum, si spongiâ leniter affricentur: vel oliuæ muria conditæ masticatæ.

Oris vlcera. Si putrescere incipiant, vt aphthæ amplius appellari non mereantur, sed in crustas & vlcera degenerent, fortiora requiruntur, & curatio, vt vlcerum, jam instituenda.

Vbi tamen monendum, oris vlcera non semper aphthas sequi, sed etiam post inflammationes & per se, vt in aliis partibus, ex affluxu vitiosorum humorum fieri, vt & in Gallico morbo excitari. In quibus, vt dictum, stomaticis vtendum, quæ adstringant, siccent & roborent, quæ pro vlceris natura sint mitiora vel fortiora, & curatio horum vlcerum ex iis, quæ postea de columellæ ac tonsillarum inflammationibus, vt & angina, & hinc sequentibus vlceribus dicentur, patebit. Prodest ex Aëtio centaurij minor. vsti cinis illitus cum melle. Item nuc.cupress. vstæ.

Ad sordida oris vlcera vtilis est etiam Aqua viridis Plateri.

℞. *Ærugin.æris* Drach.i. *alum.* Vnc. sem. *vitrioli, miniј*, ana Drach.i. Coq. in *vini albi* Vnc. iv. *aquæ vitæ* Vnc. i. & cum penicillo loca in faucibus tangantur, cauendo, ne quid deglutiatur. Postea lacte caprino, in quo calx ignitus extinctus sit, os colluatur.

Vel vsurpetur aqua viridis, seu gargarismus supra in ozænis propositus. Ad serpentes & depascentes aphthas ac vlcera summè efficax est, teste Aëtio, radix fœniculi vsta per se, aut cum melle illita, amurca in æneo vase ad mellis crassitudinem cocta & illita, alumen scissile tritum & cum gallis & oleo exceptum illitúmque. Auicennas gallar. alumin.balaust.p.æ. sumit, & puluerisata per se cum melle applicat.

Vsurpatur etiam à multis vitriolum vstum & ærugo & squamma æris cum melle illita. Et vnguentum Ægyptiacum in aqu. plantag. cum pauco aceto dissol. adjecto melle rosato. Monet tamen Guiliel. Fabricius, *cent.* 3. *obs.* 86. cancrosis illud vlceribus esse aduersissimum.

Cauendum verò, ne quid de medicamentis erodentibus in fauces illabatur.

Ardor relictus mitigetur lacte in ore retento, vel aquâ plantaginis aut solani sæpius mutatâ.

In vlceribus Gallicis antiquis interdum caro putrida tota præscindenda est, & eâ parte præcipitati pulvis admouendus cum gossypio in aqua plantaginis prius infuso.

De Aphtharum curatione plura videantur apud Aëtium, *tetrab.* 2. *serm.* 4. *cap.* 39.42.43.44. & Oribasium, *lib.* 4. *de loc.affect.curat.cap.* 68.

f Ad hoc caput referenda & illa vlcera, quæ ex aqua forti incautè haustâ aut veneno sumpto excitantur, quæ curantur lacte bibito jusculis pinguibus & mucilagine sem. cydonior. ac psyllij, vt postea, *de morbis Oesophagi* dicetur. *Aqua fortis hausta. Venenum.*

De vlcere magno & cancroso circa radicem linguæ videatur Guilielmus Fabricius, *centur.* 4. *obseru.* 20.

Diæta.

In infantibus lac nutricis corrigatur, cibis ac potu laudabili & bona nutritio & alimenti in infante coctio procuretur. Expedit in cibis vti cydoniis, pyris, sorbis, mespilis, & si opus sit, lactuca vel portulaca. In adultis victus ratio vt plurimum declinet ad frigidum, vitentur acria salsa & acida, & quæ praui succi sunt & difficilis curationis.

De Ossis Palati corruptione.

Aliquando etiam Os Palati perforatur, & corrumpitur seu à vulnere, seu ab humore corrodente: id quod accidit sæpe in lue Venerea. Quod vbi euenit, sermo vitiatur, cum aër, qui per os elidi debeat, simul per foramen illud ad nares penetret, & per eas egrediatur. *Ossis palat. corrupt.*

Si ex vulnere malum sit, & os sit purum, natura per carnem vel callum illud tandem, etsi tardè, claudere solet. Si verò os nigrum sit, prius radendum. Antequam verò foramen illud claudatur, vel si etiam planè claudi non possit, vt vitium illud sermonis tollatur, fabricanda est lamina aurea instar clypei, quæ in medio vmbonem seu eminentiam habeat, cui spongiola sicca, foraminis magnitudini respondens, alligetur, atque ita foramini adaptetur. Vbi enim spongia humorem imbiberit, dilatatur, vt lamina firmiter hæreat, & foramen occludat.

Historiam talis morbi & curationis in Instit. *lib.* 5. *part.* 1. *sect.* 2. *c.* 10. proposui. Cum enim studiosus quidam ad nasi radicem, internúmque oculi dextri angulum cultro vulneratus esset, & cultri fracti pars ferè digiti longitudine, vulnere extrà consolidato, ibi remansisset, accidit, vt post menses quatuor cultri fracti pars illa sponte suâ via facta in palato erumperet & eximeretur. Cum verò in superiore parte palati foramen inde apertum fuisset, præter medicamenta abstergentia, exsiccantia, laminam auream, modo antea exposito, applicaui: quâ instructus etiam conciones habere potuit, sine sermonis impedimento. Sensim tamen illud foramen carne impleri vidi, & tandem etiam planè occlusum fuisse ad me relatum est.

Verruca in gutture & lingua.

Verruca in gutture & lingua.

Nec prætereundæ hîc verrucæ in gutture & lingua. Marcellus Donatus, *de histor. med. mirab. lib. 3. cap. 5.* refert, quendam Iohannem Iacobum Fugacinam, ciuem Mantuanum, verrucis quam pluribus guttur, fauces, & radicem linguæ occupantibus diu vexatum fuisse, quæ deglutitioni maximè officiebant: vt & alterum quendam Attilium Malegnanum vniuersam linguam eiusmodi verrucis, sed longè minoribus conspersam habuisse. Fuisse autem ex illis, quas myrmecias vulgò appellant. Habentque ortum ex iisdem caussis, vt in aliis partibus, de quo suo loco dicemus.

CAPVT XIX.

De Fœtore Oris.

Symptomata postea Oris quod attinet, pertinent huc Oris apertio vitiata, dolor Faucium & Fœtor oris. Primò nimirum ad hunc locum referri posset oris Clausura, idque aperiendi impotentia, vt & oris p. n. Hiatus: verùm de istis supra, *cap. 6.* dictum.

Pertinet deinde huc Faucium dolor sine tumore, de quo Hippocrates, *lib. 1. prædict. & in Coacis: Dolentes fauces cum labore & molestia absque tumore manifesto ac suffocatione præceps exitium minantur.* Et: *Faucium gracilium dolores suffocantes conuulsionem minantur.* Verùm quæ de his dici possent, è doctrina de Angina patebunt. Ideóque hîc solùm de Fœtore oris agemus.

Oris seu anhelitus & animæ fœtor molestum, adstantibus præcipuè, symptoma est, cuius quidem caussa proxima est vapor, seu halitus fœtens ex ore egrediens. Verùm ille multis ex caussis ortum habere potest.

Primò quidem ex ventriculo, cum scilicet cibi fœtidi sumpti sunt, vt allium, cepæ, & similes, quod & à vino & cereuisia copiosius hausto accidit. Deinde vbi quidem cibi, qui assumuntur, per se fœtidi non sunt, sed in ventriculo corrumpuntur, è quibus eiusmodi vapores fœtidi exhalant. Cæterum non semper immediatè è ventriculo fœtidus iste vapor exhalat, verùm etiam ex aliis partibus halitus ille fœtens communicatur, vt ex vermibus in intestinis, ex vlcere intestinorum, vel ab ipsis intestinorum, excrementis, cum scilicet orificium ventriculi inferius, quo in intestina sese aperit, non arctè, & vt secundum naturam fieri debebat, clauditur. Tum enim fœtidæ excrementorum exhalationes per laxam hanc viam in ventriculum ascendunt, & fœtore suo anhelitum inficiunt, qui propterea etiam stercorosus percipitur; id quod præcipuè in iis euenit, qui crapulâ continuâ orificium ventriculi inferius laxum & debile reddunt. Idem accidit ex humoribus prauis in venis mesaraicis vel circa lienem contentis, ex vtero & fœtu mortuo in eo.

Secundò fœtidus ille halitus ore egreditur, cum in dentibus corrosis & cauernosis præcipuè, gingiuis aut palato aliquid fœtidum continetur, cum scilicet cibi & care præcipuè in dentium interstitiis hæret, atque ibi putredinem, & hinc prauum odorem acquirit; aut cum vlcera sunt in ore, vt in scorbuticis, aut cum saliua fœtidis humoribus inquinatur; id quod interdum in catarrhis, febribus malignis, item lue Venerea contingit.

Tertiò idem halitus fœtidus exhalare potest etiam ex humore corrupto in osse colatorij detento, vt & ex vlceribus nasi & partium palato vicinarum.

Quartò ex pulmonibus & pectore; vt in pectoris vulneribus, vlceribus, empyemate; vnde etiam iis, qui gibbosi sunt, plerumque os fœtet.

Signa Diagnostica.

Malum ab adstantibus facilè percipitur. E qua parte verò halitus ille fœtens attollatur, & proueniat, facilè ex partium modò enumeratarum signis patet. Si à ventriculo sit, fœtor maior est ante cibum. Si ab osse colatorij, ore clauso aqua pleno etiam percipietur. *Signa.*

Prognosticum.

Pro caussæ ratione malum magis vel minus periculosum est. Si enim anhelitus fœteat in tabidis, vt plurimum lethale signum est. *Prognostic.*

Curatio.

Cum halitus ille fœtens sit proxima fœtidi anhelitus caussa, vitium hoc aliquo modo quidem corrigi potest, iis adhibitis, quæ suauem odorem præstant.

Detinendi nimirum ore caryophylli, nux moschata, zedoaria, rad. angelicæ, imperatoriæ, cyperi, ireos, lign. aloës, cortic. citri, fol. lauri, rorismarini, cinamomum, sem. anisi, fœniculi, coriandri, carui, myrrha, moschus, ambra. E quibus varia parari possunt medicamenta, quibus vel os colluitur, vel quæ in ore detinentur pilulæ & trochisci.

Vt ℞ *Caryophyll. nuc. mosch.* an. Drach. j. *rosar.* Dra. ij. *rad. ireos* ℥ ß. *cardamom. ligni aloës, cinamomi,* an. Scr. j. *gall. moschat.* ℈ ß.

Cum *melle rosato* F. Pilulæ, vel cum mucilagine tragacanthæ aqu. rosar. facta Trochisci in ore detinendi.

Sed cum hoc modo fœtor odore suaui saltem obscuretur & caussa non tollatur, caussa etiam tollenda est, quæ non vna est, vt supra dictum. Si à cibis, qui grauem odorem spirant, sit fœtor anhelitus, breui sponte euanescit: si vitiosi humores sint in ventriculo, illi euacuandi, & vitium, vnde proueniunt, corrigendum, ventriculusque ipse roborandus. Inprimis hîc aloë vtilis & pilul. aloëphang. vt & absinthium vel vinum purgans cum absinthio.

Et ne cibi, præcipuè caro, in ventriculo putrescat facilè, condiendi aromatibus, aceto & acetosis. Pani semen fœniculi, anisi & carui permisceatur. In fine mensæ sumantur, quæ ventriculum laxum claudunt, & suauem odorem spirant, vt cydonia, diacydonium, confectio semin. anisi, fœniculi, coriandri & similia.

Si à vermibus, vel aliis partibus fœtens vapor exhalet, partium illarum vitia corrigenda. Si dentes immundi sint, mundandi, vt supra dictum. Si oris vlcera adsint, vel à caussa alia saliua inquinetur, vitium illud corrigatur. Si tandem à thorace aut pulmone proueniat fœtens anhelitus, caussa, quæ fœtidum anhelitum suppeditat, tollenda.

DE GVRGVLIONIS affectionibus.

CAPVT XX.

De Gurgulionis Laxatione.

Fauces, Græcis φάρυγξ, ea dicitur regio, quæ, vt Galenus interpretatur, ante stomachum & laryngem, hoc est, ante gulæ & asperæ arteriæ extremitatem sita est. Nonnunquam tamen φάρυγξ pro larynge, hoc est, summo asperæ arteriæ capite, vel ipsa quoque aspera arteria vsurpatur. *Gurgulionis laxatio.*

Et Suidas quidem atque alij Grammatici Græci genere distinguunt, vt ἡ φάρυγξ propriè fauces significet, ὁ φάρυγξ verò laryngem aut tracheam.

Sed

Sed Galenus indifferenter vtroque genere vocabulum φάρυγγος de summo tracheæ capite & de ipsa trachea accipit.

Eadem faucium regio etiam ἰσθμὸς nominatur per metaphoram, quod tanquam angustus terræ tractus inter duo maria veluti vtrinque posita exporrigitur. Hinc παρίσθμια vocantur tonsillæ siue amygdalæ, hoc est, glādulæ insignes ad radicem linguæ in faucibus oppositæ, saliuâ, quam copiosam continent, partes vicinas humectantes.

Inter tonsillas medius dependet gurgulio, Græcis γαργαρεών, particula scil. carnosa à palato in os propendens, soli hominum auiúmque nonnulli generi propria, ob vocis potissimùm modulationem condita, vnde & πλῆκτρον τῆς φωνῆς à Paulo Ægineta nominatur, *lib. 6. cap. 31.*

Nomen gurgulionis, vt & Græcum γαργαρεῶνος factum videtur à sono, qui gargarisando fit ad illam oris particulam.

Atque hæc propria illius particulæ in summo ore appellatio est. Κίων verò siue κιονὶς & σταφύλη affectionum præternaturalium eiusdem partis nomina sunt. Quando enim gurgulio præter naturam intumescés in longum æquali crassitudine extenditur columnæ instar, κίων & κιονὶς dicitur: σταφύλη verò, quando imâ parte in rotunditatem crassescens, suprà, quâ dependet, gracilior efficitur, vt vueæ à pediculo suo pendentis speciem præ se ferat. Aëtius, *tetrab. 2. serm. 4. c. 40.* etiam tertiam affectionem addit, quam ἱμάντα, id est, lorum appellat, quando ex suffitu, vt scribit, nimium ignitus gurgulio, hoc est, desiccatus gracilescit, & loro similis propendet. Accidit idem, cùm ob ἀτροφίαν eius partis, tum ob paralysin (paralysis tamen vocem non propriè accipiendo) vt Aëtius, *sequ. capite*, docet.

Differt igitur ἱμὰς ἀπὸ τῆς κιονίδος, quòd in hac gurgulio non extenuatus est, vt in loro, sed crassitiem ex fluxione magnam est adeptus. Aretæus ἱμάντα de membranarum vtrinquè circa gurgulionem in latum tanquam alarum vespertilionum explicatione, de qua mox dicetur, interpretatur, 1. *de caussis acutor. cap. 8.* Frequentiora autem duo mala sunt, gurgulionis laxitas & inflammatio eiusdem. Illam τοῦ γαργαρεῶνος χάλασιν, hanc φλεγμονὴν nominant; de quibus iam dicemus.

Κίων ergo vel κιονὶς absolutè, & cum adiectione κιονὶς χαλαστική, est γαργαρεῶνος χάλασις, seu gurgulionis laxatio, quæ affectio vulgò casus columellæ appellatur, *der Zapffeist geffallen oder geschossen.*

Fit autem, quando gurgulio multo humore præter naturam perfusus citra inflammationem laxatur & elōgatur, vt radici linguæ & faucibus incumbat; sicut in catarrhis continuis sæpe accidit. Humor plerumque pituitosus est è cerebro demissus, partem illam nimium humectans. Columella sic laxata mollis est, albicans & concolor palato, sine dolore & calore.

Historiam gurgulionis mirè laxati describit Marcellus Donatus, *de hist. med. mirab. lib. 3. cap. 3.* ex Leonh. Botallo, cuiusdam, cui repentè ex labore columella ita laxata fuerat, vt ad anteriores dentes protenderetur. Aretæus etiam *loco citato*, miræ eiusdem columellæ laxationis meminit, vbi scribit, bicornem columellam reddi, geminis membranis hinc atque inde pendentibus, quæ ab vtraque parte iaceant quasi vespertilionum alæ.

Curatio.

Curatio eadem propemodum est, quæ gurgulionis inflammati, siue vuæ, de qua, *cap. seq.* dicetur. Fiant igitur per venæ sectionem, ac cucurbitulas, præmissâ, si opus, purgatione capitis ac totius corporis, diuersiones & euacuationes, vt decet. Capiti etiam prospiciatur errhinis aliisque remediis humorem pituitosum absumentibus; intemperiemque frigidam & humidam corrigentibus.

Topica autem initiò sint adstringentia & repellentia; postea etiam paululum dissoluentia & exiccantia. Inprimis verò & præ cæteris prodest decoctum & aqua plantaginis, caprifolij, myrti, rosarum, fol. rubi, rad. caryophyllatæ, origani hyssopi, oxycratum & acetum, quæ interdum sola sufficiunt. Fiat ergo Gargarismis vel Collutio oris talis:

℞. *Aqu. plantag.* ℔. i. *diamor.* vel *dianuc.* ana. Vnc. i. M. vsurpentur leni Gargarismo.

Aut ℞. *Flor. rosar. rubr. balaust.* ana M. ß. *fol. acetos. plantag.* ana M. i. *gallar. immaturar.* Dra. ii. *alum. vst.* ʒ. ß. *sem. cydon.* Scr. iv.

Coq. in s. q. aquæ ad tertias pro ℔. j.

Colaturæ adde *diamori* Vnc. i. *aceti vini* ʒ. ß. M. pro Gargarismo.

Vel ℞. *Fol. plantag. mespilor. caud. equ. rosar. rubr.* ana M. i. *fol. scabios.* M. ß.

Coqu. in aqu.

Colaturæ ℞ ℔ii. adde *mell. ros.* aut *diamori* Vnc. ii. *aceti rosac.* Vnc. ß. M.

Vel ℞. *Flor. malu. arborea, ros. rubr. fol. prunell. veronic. salu. vuular.* (quam ob signaturam nonnulli hîc commendant.) ana M. ß. *rad. tormentill.* Dra. ii. *alumin. erudi* Drach. i. *mellis* Vnc. ij.

Coqu. omnia in aqu. ℔. iij. & aceti Vnc. VIII. ad quartæ partis consumptionem.

Colaturâ vtere pro Gargarismo.

Vel ℞. *Decocti saluiæ, hyssopi*, ana ℔ß. *alumin. sacchar.* Scr. i. *diamori* ℥. i. *mell. ros.* Vnc. ß. M.

Vel ℞. *Aq. tormentill. plantag. rosar.* ana ℥. iii. *syr. de rosis siccis. myrtini*, ana ℥. ß. *spir. vitriol.* Scr. i. M.

Vel ℞. *Aq. plantag. centinod* ana ℥. ii. *rosar. prunella*, an. Vnc. i. ß. *succi granator.* ℥. i. *rob berberum* Vnc. ß. M.

Vel ℞. *Sem. sumach* ʒ. iii. *balaustior.* ʒ. i. ß. *rosar. rubr.* P. i. ß. *rad. tormentill.* ʒ. i. *aq. plantag. fol. quercus*, an. ℥. iiij.

Ebulliant vnica ebullione, & colentur.

Colaturæ admisce *syr. de ros. siccis* ℥. ß. *diamori* ʒ. iii. *essent rosar. rubr.* ʒ. i. ß. *spir. vitriol.* Scr. ß. M.

Vel ℞. *Rad. tormentill. & vuular.* an. q. s.

Coquantur in cereuisia & cum modico melle dulcorentur pro Gargarismo. Commendatur & conseruæ rosar. vitriolata. Aut fiat talis Puluis:

℞. *Rosar. siccar. balaust. alum. sciss il.* ana. ʒ. ß. *piper. zingiber. myrrh.* ana Scr. ß.

Contusa & cribrata per calamum insufflentur, vel, vt mox dicetur, applicentur.

Galeni repellens & discutiens est ex *gallarum immaturarum, alumin. sciss il. & salis Ammoniac. partibus aqualibus.*

Vel ℞. *Alumin. vsti*, & *boli Armena* præ quibus tritis, cochlearique siue σταφυλοκάρθῳ instrumento impositis columella contingatur.

Ad pulueres hos & similes columellæ rectè applicandos vtile etiam est cochleare & follis Guilielmi Fabricij, quæ descripsit, *cent. 2. obs. 21.*

Aëtius ad valdè laxatam & tumentem columellam hunc Puluerem probat:

℞. *Piper. myrrh.* ana. ʒ. i. *alumin. sciss il. gallar.* ana ʒ. ij.

Contritis vtere, è vestigio enim columellam firmat & resiccat.

Si malum diutius protrahatur, validè discutientia cōmisceantur, vt pulu. piper. trium generum zingib. cinamom. macis, galang. pyrethr. sal. ammon. sinapi, hyssopi, pulegij, origani, prassij, calaminthæ.

Vulgus initiò solo piperis longi contactu columellam sanat, vbi scilicet materia pauca est, & caput excrementis non plenum.

Aliàs intempestiuus eius vsus noxius est. Addi potest aliquid aluminis & boli Armenæ, vel myrrhæ, vel myrobal. citrinarum Nonnulli piperis loco zingibere vtuntur.

Quidam suturæ coronali applicant emplastrum confectum ex acacia cum aceto aut ex gallis vstis cum aceto, quo columella eleuatur. Alij ouum recens coctum ad duritiem per medium dissectum & thure vel zingibere conspersum calidè vertici imponunt. Alij folium quercinum melle inungunt, & vertici applicant. Potest & puluis olibani, succini, & ligni aloës admoueri.

Vel ℞. thus & gallas puluerisatas & cum farina tritici & melle virgin. in formam emplastri redigantur & vertici imponantur.

Quidam nuces iuglandes cum spiritu vini contusas vertici imponunt. Alij fermentum vetus syncipiti imponunt, linteolo inductum, cui nonnulli admiscent puluerem succini albi. Alij matricariam recentem cum fermento contundunt & applicant, aut syncipiti illinunt axungiam leporinam. Ore verò excipere iubent suffitum ex succino albo, puluere caryophyllorum, lign. aloës, mastiches.

In non delicatis quidam vtuntur stercore albo canis ossa comedentis, siue pulueris formâ, quo columella attollatur, addito pauco cinamomo, siue coctò illo in vino cum fol. rutæ formâ gargarismi.

Vel ℞. *Pulu. cupul. glandium* Dra.i. *albi graci* Dra.ß. *pip. long. zingib.* ana Scr.i.M.

Nonnulli etiam ceruici topica imponunt.

Si defluxio ita acris & salsa sit, vt columellæ erosionem efficiat, humore contemperato & euacuato, diuersionibúsque vsurpatis, exulcerationi ipsi extergentia, adstringentia, & tandem solidantia adhibeantur.

Paretur ergo gargarismus ex aqua & melle simpl. aut melle rosato & diamoro. Post extersionem partes erosæ sæpe tangantur specillo lanâ obuoluto & intincto in hoc Liquore:

℞. *Aq. rosar. plantag.* ana Vnc. iii. *mellis despumati* Vnc.ii. *licij* Dra.ii. Ferueant vnicâ ebullitione.

Aut ℞. *Succi moror. rubi, moror. Celsi, de cornis,* ana ℥.ß. *mellis despumati* Vnc.ij.

Coquantur ad iustam consistentiam. Postea in eo dissolue. *licij* Dra.iii. *alumin. sciffil.* Dra.i.ß.

Iterum leniter coq pro columellæ erosæ illitione.

CAPVT XXI.

De gurgulionis Inflammatione & Exulceratione.

Gurgulionis inflammatio & exulceratio.

ALiquando etiam Inflammatur gurgulio, & græcis κιονὶς φλεγμαίνουσα nominatur; & quidem interdum retenta sui naturali figurâ, mole tamen auctus; interdum alienam, vuæ scilicet à pediculo suo pendentis, figuram acquirit, & tum σαφύλη appellatur. Et quidem affectio, quæ σαφύλη seu vua dicitur, rarius gurgulioni accidit, frequentius verò is ita inflammatur, vt naturalem suam figuram magnitudine tantùm mutatâ retineat. Galenus, *6. de compos. med. sec. loca, cap. 3.*

Caussæ.

Caussa.

Caussa est defluxus humoris è capite ad gurgulionem; qui humor sanguis inprimis tenuis est, aut pituita cum sanguine mixta: de quo etiam Hippocrates, *2. de morb.* Arabes & à cæteris humoribus deducunt, qui colore & specie doloris discernuntur.

Quod si materia acris aut salsa sit, non solùm inflammationem, sed & exulcerationem efficit, nisi maturè occurratur. Affectio ipsa cùm sit inflammatio, morbus est intemperiei cum materia & magnitudine aucta, & si exulceratio sequitur, etiam cum solutâ vnitate.

Signa Diagnostica.

Signa.

Malum oculis est expositum, aperto ore & depressâ linguâ, adest tumor, dolor, ardor & rubor cum deglutiendi difficultate, & suffocationis quodam periculo, interdum & cum febre.

Et quod signa caussarum attinet, ex sanguine magis est affectio partis, si pars ipsa rubicundior sit, & dolor in eâ sentiatur pulsatilis; ex bile, si colore sit cittina, & dolor adsit punctiuus; atque sic de cæteris.

Prognostica.

Prognostica.

1. Quantò magis vuula est inflata in apostemate, & quantò magis elongata in relaxatione, tantò magis nocet operationibus, & tantò deterius est signum.

2. Gurgulionem inflammatione laborantem incidere aut scarificare, aut vrere periculosum est, præsertim, quamdiu rubicundus tumidúsque fuerit. Sequitur enim sanguinis fluxus, qui facilè sedari non potest, & à quo suffocationis periculum imminet ob decubitum ad pulmones. Vicinarum quoque partium inflammatio metuenda est, ratione doloris attrahentis. Hippocrates, *3. prognost. aphor. 21.* Ideò ad excisionem non statim festinandum est, sed extrema prius remedia tentanda sunt.

3. Contractas & rotundas vuas & sanguinolentas aut subnigras chirurgiâ aggredi non decet, sed tenues & oblongas & summâ parte imminutas ac resolutas & non valde sanguinolentas, sed albicantes; hæ enim inflammatione carent, cùm venæ extenuatæ sint, & sanguine destitutæ. Paulus, *lib. 6. cap. 31.*

4. Quibus gurgulio totus exscinditur vel eroditur, rarò clarè & distinctè loquuntur. Obseruauit tamen Bauhinus, vt, *in theatro anatom.* refert, vt & Guilielmus Fabricius Hildanus, *Cent. 2. obseru. 21.* aliquos, quibus columella fuit erosa, distinctè & articulatè locutos fuisse. Si etiam gurgulio totus exscinditur, periculum à φθίσει imminet; cum particula iam deficiat, quæ impetum irruentis frigidi aëris auertere, & aliquid de cerebri destillationibus excipere & à pectore auertere solita est.

Curatio.

Curatio.

Vt in aliis inflammationibus, ita & in gurgulionis inflammatione primùm vniuersalia præmittenda; & si plethora adsit, venæ sectio, inprimis cephalicæ, instituenda, postea etiam vena sub lingua aperienda, aut cucurbitulæ cum scarificatione ceruici aut scapulis affigendæ. Fiant etiam diuersiones per clysteres, frictiones & ligaturas extremorum & similes. Si vitiosi humores abundent, ij euacuandi.

Topica.

Topica remedia initiò sint repellentia, quæ forma gargarismi & pulueris vsurpentur, atque vbi moderata est fluxio, austera illa sint, vbi vehementior, acerba, quæ fortiùs adstringunt & repellunt, docente Galeno, *6. de comp. med. sec. loca c. 3.* Hjs mel additur, ne exasperando dolorem pariant, fluxionémque irritent.

Moderata ergo sunt diamorum, succus ex moris cum melle. Diluantur hi succi cum aquis aut decocto rosarum, plantaginis, prunellæ, myrtillorum, rubi, sumach, balaust. gallar. hordei, pro gargarismo, vel collutione potius. Nam validâ & multâ gargarisatione plus materiæ ad locum affectum attrahi potest.

Vt ℞. *Diamori* ℥.vi. *vini granat.* Vnc.ß. *decocti rosar. balaust. sumach.* ℔.ß.M. pro Collutione oris.

Vel ℞. *Aq. plantag. equiseti, prunella,* an. ℔.i. *flor. rosar. rubr.* M.ß. *balaustior.* p.i.

Ebulliant vnicâ ebullitione, adde *diamori* Vnc.iii.

Aut ℞. *Fol. plantag. portulac. prunell.* an. M.i. *flor. rosar. rubr. fol. myrt.* an. M.ß. *cortic. granator.* Dra.ij.

Coqu. in s.q. aquæ pro ℔.i.ß.

Colat.

Colat. adde *succ. malor. granat.* Vnc. i. *acet. rosac.* ℥. ß. *rob. nucum* Vnc. ii. item M. pro Gargarismo vel Collutione oris.

Vel ℞. *Aq. fragor. prunellæ* an. Vnc. i. ß. *nymph. plantag. rosar.* an. ℥. i. *syr. cerasor.* ℥. ß. *rob. ribes* ʒ. iii. *diamori* ʒ. ii. *nitri præp.* ℈. j. M. pro Gargarismo.

In primo principio, vbi exigua est fluxio, sufficit gargarismus ex posca vel vino granator. vel sine gargaritatione liquor resupinato capite in ore teneatur, immutando, quando incalescit.

Fortiora sunt, rob de ribes, rob nucum viridium, syrup. de agresta, succus cornorum & sorbor. acacia, hypocist. melle etiam hæc subacta. Decocta item myrti & baccar. eius, fol. tenerorum quercus, mespillor. vitis, cupular. glandium. sumach, balaustiorum.

Pulueris formâ conueniunt rosæ, balaustia, cortic. granat. hypocist. gallæ, & prius enumeratarum plantarum folia exiccata.

E.g. ℞. *Pulu. spong. sambuc.* ʒ. i. *summit. centinod. prunellæ*, an. Scr. i. *fl. rosar. rubr.* Dra. ß. F. Puluis.

Applicantur cum cochleari aut specillo concauo siue σταφυλοκάτοχῳ instrumento, vt Paulus nominat, vel instrumento à Guilielmo Fabricio depicto, *cent. 2. obseru. 21.*

Æger etiam sæpius lambat mel rosatum vel rob nucum, quod multum commendat Galenus, *6. de comp. med. sec. loca c. 1.* ex narratione de Hortul.

Vel ℞. *Fol. plantag. bdelly minor.* an. M. i. *prunell.* M. ß. *flor. rosar. rubr.* p. i. *passular. maior. cum arill. contusar.* Vnc. i. *sem. cydon.* Drach. j.

Coqu. in suffic. quant. aquæ.

Colat. ℞ ℔. i. *mell. rosat. diamori*, an. Vnc. i. ß.

Vel ℞. *Fl. rosar. rubr.* p. ii. *balaustior. sem. sumach* ʒ. i. ß. *fol. plantag. prunell.* an. p. iii. *cupul. glandium* Dra. i. *aluminis*. Scrup. i.

Coq. in s. q. aq. s. ad tertias, colentur.

Colat. ℞. ℥. ix. in quibus dissolue, *rob nucum, moror. syr. myrtini*, an. ℥. ß. *ol.* ⊕. Scr. ß. M. pro Gargarismo.

Vel ℞. *Fol. quercus, alchimill. plantag.* an. p. ii. *hyssopi* p. i. *cort. granat. nuc. cupress. balaustior.* an. ʒ. i. *rad. glycyrrh* Drach. ii. *alum. rochæ* Dra. ß.

Coq. in *aq. plantag.* ℔. i. ß. ad medietatem.

In colatura dissolue, *mellis rosat. colat. syr. fl. cyani*, an. ℥. sem. *de ros. sicc. myrtini*, an. Drac. ii. *phlegm. aluminis* ʒ. ß. M. pro Gargarismo.

Atque hæc ferè in principio conueniunt.

Postea repellentibus admisceantur nonnulla moderatè discutientia cuiusmodi sunt flor. chamæmeli, meliloti, anethi, sem. fœnigræci, folia althéæ, maluæ, radix, iridis, cyperi, hyssopi, ficus, thus, myrrha.

Vt ℞. *Prunell. hyssop.* an. M. i. *fl. violar. hord.* an. M. ß. *glycyrrh.* ℥. ß. *vuar. passar. exacinat.* ℥. i. *caricar.* N. v.

Coqu. in aq. simp. Colat. ℞. ℔. j. *oxymel. simpl. mell. rosat. diamori*, an. Vnc. j.

Vel ℞. *Rad. malu. alth.* an. ʒ. iii. *fl. violar. purp. hord. mundi*, an. p. i. *sem. malu. althéæ, cydonior.* an. ʒ. i. 4. *frig. mai.* an. ʒ. ß. Coq. in aq. comm. puræ s. q.

Colaturæ ℞. Vnc. iii. in quibus dissolue, *diamori* Vnc. i. *nitri. trochisc.* Drach. M. pro Gargarismo.

Si fluxio fuerit frigida,

℞. *Piper.* Drach. sem. *rad. irid.* Dra. ii *suc. glycyrrh.* ʒ. i. ß. *sacchar. cand.* Vnc. ii. *mell. rosat. colat.* ℥. i. M. F. Lohoch, quod calidè æger sumat.

Rondeletius in muliere, quæ penè suffocabatur, feliciter vsus est eclegmate Scribon. Largi ex pipere myrrha & melle, cuius vsu maximam pituitæ quantitatem, quæ circa columellam & fauces collecta erat, reiecit.

Sæpe etiam, vt monet Galenus, *6. de comp. med. sec. loca cap. 3.* in principio quippiam ex discutientibus addendum est, quando scilicet corpus ægri prauis humoribus refertum est, & particula affecta sua natura debilis.

Si verò simul dolor vehemens fuerit, mitigantia dolorem quoque misceantur, quale est contusa glycyrrhiza cum mellis & aquæ pari mensura, cocta & gargarisata, lac gargarisatum, vel emulsio sem. papaueris, vel ptisana.

Quod si inflammatio in duritiem vertatur, (quod tamen rarius fit, quoniam locus affectus est calidus & humidus, & materia tenuis ac fluxilis) emollientibus vtendum, vt radicibus & fol. althéæ, mucilag. sem. lini, fœnigræci: postea discutientia addantur, vt glycyrrh. radix irid. puleg. Origan. calaminth.

Si ad suppurationem tendat, maturetur decocto caricarum cum aqua mulsa, aut cremore ptisan. hord. vel auenæ cum decocto passul. decocto glycyrrh. aut furfur. tritic. lotura calida.

Vel ℞. *Rad. glycyrrh.* Drach. ii. *flor. malu. arboresc.* p. ii. *furfuris tritici in petia ligati* Vnc. ß. *caricar. ping.* N. iv. *iuiubar.* N. v.

Cq. in *aq. comm.* pro Vnc. ix. In quibus dissolue, *mellis passul.* ℥. i. ß. *cremor. ptisanæ, auenæ* ℥. i. M. pro Gargarismo.

Si non succedat, ferro aperiatur. Post puris effusionem extergentia & desiccantia vsurpentur, vt aqua mulsa, aqua hordei cum melle rosato. Item succus agrimon. aut caulium succus cum melle.

Si columella putrescere & in gangrænam transire incipiat, tali Gargarismo vtendum:

℞. *Origan. hyssop.* an. M. iij. *scabios.* M. i. *glycyrrh.* ℥. ß.

Coq. in aq. pro ℔. j.

Colat. adde *oxymel. s.* Vnc. iii. M.

Si vlcus vuæ putrescat & serpat, chalcantho & similibus metallicis vtendum est. Et vtilis etiam hic est aqua viridis suprà proposita, & aqua viridis Plateri.

Ad vlcera Gallica conuenit aqua fortis bene diluta, vel aqua, in qua decoctum est sublimatum, adhibitâ simul vniuersali morbi Gallici curatione. Mitius est hoc:

℞. *Vnguenti Ægyptiaci* ℥. ß. *aluminis* ʒ. ß. *mellis rosati colati* ℥. i. ß. M. pro Linimẽto, quo vlcus contingatur.

Si remediis hisce malum curari non possit, ad chirurgiam veniendum, vt Paulus monet, *lib. 6. c. 31.* ne ex assiduis irritationibus tussis & vigiliæ, aliquando & suffocatio sequatur.

Itaque vuula corrupta & marcida, quæ non amplius tumet, nec rubicunda est, atque ita sanguine & vita destituta, abscindenda eo modo, quem monstrat Paulus, *ibid.* & cuius Aëtius meminit, *tetrab. 2. serm. 4. c. 41.* qui forcipe obtorquere, & prius illaqueare vuam iubet, vt stupida effecta minus sanguinis profundat. Sed hæc chirurgica operatio periculo non caret; refértque Valescus de Taranta, *lib. 3. cap. 3.* historiam cuiusdam presbyteri, cui plethorico cùm vuula fuisset abscissa, sanguinis fluxus in tanta quantitate ad pectus secutus est, vt inde maxima pectoris angustia, & respirationis difficultas oborta ægérque cùm amplius sanguinem è pectore eiicere non posset, suffocatus sit. Ideóque ipse octo canones in vuulæ abscissione instituenda obseruandos proponit. 1. est, vt vuulæ abscissio non tentetur, nisi corpore prius euacuato, vt & monet Hippocrates, *3. prognost. aph. 21.* 2. ne fiat affluxu humorum adhuc durante. 3. nisi vbi alia remedia non satisfecerint. 4. nisi tumor ille valdè lædat & molestus sit. 5. instituendam esse in aere lucido. 6. ante vuulæ abscissionem & post eam vsurpanda esse gargarismata adstringentia. 7. ne nimis rubra & tumida abscindatur, sed solùm alba & versus radicem angusta. 8. non abscindatur, nisi quantum magnitudinem naturalem excedit.

Vbi etiam incisione opus est, aliquid, si fieri possit, relinquatur, necessarij vsus gratiâ.

Ad vuulam tamen commodè & sine periculo abscindendam peculiare instrumentum inuenit Guiliel. Fabricius, idque depinxit, *cent. 2. obser. 21.* Et si fluxus sanguinis metuatur, & putrefactio aliqua adsit, cauterium actuale

actuale commodissimum est, quod quomodo adhiberi debeat, docet Paulus, *loco alleg.* Et peculiare atque ad hanc rem idoneum instrumentum descripsit Guilielmus Fabricius, *loc. alleg.* Hieron. Fabricius ab Aquapend. *de operat. Chirurgicis, titulo de vua chirurgia,* præcisione factâ, quam forficulâ instituit, exiguum ferramentum in cochlearis formam factum bene calefactum non ignitum admouet.

Diæta.

Diæta. Victus ratio talis sit, qualis in aliis inflammationibus præcipitur, inprimis quies & inedia in principio morbi competit. Vsurpentur in cibis, quæ leniter adstringunt, vt succus cydonior. granator. moror vuarum immaturarum. Masticet æger tenera mori vel quercus folia. Vitet laboriosas deglutitiones, respirationes, loquelam.

CAPVT XXII.

De Tonsillarum Inflammatione, & Vlceribus.

Tonsillarum inflammatio. Glandulæ duæ vtrinque ad radicem linguæ paulò supra laryngem positæ sunt, quæ Latinis Tonsillæ, vulgo à figura Amygdalæ, Græcis ἀντιάδες & παρίσθμια vocantur, cùm quod inter se appositæ, tum quod circa isthmum oris sitæ sint. Galeno autem, 3. *de sympt. caussis cap.* 4. & *in lib. de tumoribus p. n. cap. vlt.* ἀντιάδες sunt illarum glandularum tumor aut inflammatio, παρίσθμια inflammatio eorum, quæ circa isthmum sunt locorum, hoc est, partium, quæ os & gulam interiacent.

Tonsillæ igitur cum conditæ sint, vt congregata saliua laryngem & trachæam rigent, sæpe humore nimio ex frigidâ destillatione oppletæ intumescunt, sed sine inflammatione, ita vt colorem suum naturalem retineant, & dolore careant.

Interdum verò eas occupat inflammatio cum rubore, ardore ac dolore & siti, & cum quadam deglutitionis ac respirationis difficultate. Quâ inflammatione in abscessum degenerante pus intra fauces effunditur, vnde sæpe vlcus sordidum & graueolens relinquitur.

Tonsillarum vlcera. Fluunt tamen ibidem vlcera citra inflammationem ex destillatione salsâ vel acri molles illas partes exedente, aut tali halitu eò ascendente; quod lue Gallica infectis familiare est.

Nonnunquam maligna & serpentia vlcera in iis partibus oriuntur, tempore inprimis verno, & pestilente aeris constitutione, teste Aetio, *tetrabibl.* 2. *serm.* 4. *c.* 46. siue ex præcedente inflammatione efferata, siue ex quauis alia caussa, vt ex aphthis in pueris & adultis, qui prauis humoribus abundant.

Interdum etiam tonsillæ planè indurantur; vnde Mercurialis, *de morb. pueror. lib.* 2. *c.* 12. Paulum Æginetam sub tonsillis etiam scrophulas seu tumores duros & scirrhosos complecti, scribit. Vide etiam historiam tumoris eiusmodi cancrosi apud Guiliel. Fabricium, *centur.* 3. *obseru.* 84.

Caussæ.

Caussæ. Caussæ eædem sunt, quæ inflammationis gurgulionis. Concitatur scilicet inflammatio tonsillarum ex affluxu humorum ad illas; qui cum calidi sunt, partes illas calidas & humidas inflammant, in iis præcipuè, qui multo sanguine abundant; cum copiosi, tumefaciunt; cum acres & salsi, erodunt.

Et quidem tonsillæ magis obnoxiæ sunt inflammationi, quàm gurgulio, propter mollitiem & laxitatem substantiæ & temperamenti proprij ac loci caliditatem ac humiditatem.

Inflammatione etiam tonsillarum magis laborant, qui sanguine magis abundant. Priuatim verò, vt Aëtius scribit, *lib. modo citato c.* 45. pueris hoc malum frequens est ob teneram corporis texturam, & ob ἀδηφαγίαν, & lactentibus è lactis vitio & praua qualitate.

Puellis quoque vsque ad menstruæ purgationis tempora hoc malum frequens est. Aretæus *lib.* 1. *c.* 9. In adultis verò generatur hoc malum ex nimia meri potatione, ac multâ & auidiore deuoratione, ciborum maximè acrium & asperorum. Ita cerasa auidius comesta facilè aciditate sua tonsillarum inflammationem & gurgulionis laxitatem efficere prohibentur.

Signa Diagnostica.

Tonsillis tumefactis foris sub maxillis tumor tactu visuque deprehenditur, & intus ceu frustulum quoddam faucibus adhærescens mole sua premit, obstatque, ne facilis fiat deglutitio, idque sine siti & ardore. Signa.

Inflammatis iisdem præter deglutiendi, &, quod Paulus addit, *lib.* 6. *c.* 30. respirandi difficultatem, dolor adest, rubor, ardor, sitis interdum & febres.

Maligna tonsillarum vlcera partim alba sunt, maculis similia, partim cinereo colore, aut similia crustis, quæ ferro inuruntur. Accidit ergo siccitas in deglutiendo, & suffocatio confertim incidit, maximè cum rubor subit mentum: aut, vbi hæc acrimonia præterierit, νομὴ loca illa infestans succedit, & cum hac putrefactio; vt docet Aetius, *tetrabibl.* 2. *serm.* 4. *cap.* 46.

Prognostica.

1. Tonsillarum inflammatio morbus acutus est, & sæpe suffocationis periculum minatur. Prognostica.

2. Tumor autem vel resoluitur, vel suppuratur, vel induratur.

3. Tonsillæ in febribus denigratæ & arefactæ mortem imminere portendunt.

4. Vlcera tonsillarum quædam familiaria sunt & mitia, quæ scilicet sunt munda, exigua, non altè descendentia, nec inflammata, nec dolorem excitantia; quædam aliena & pestifera, quæ lata sunt, caua, quodam concreto humore albo, aut liuido, aut nigro sordentia, quæ aphthæ etiam nuncupantur. Quod si concreta illa sordes altius descenderit, eschara gignitur, quam rubor insignis, inflāmatio & venarum dolor circumsistit, sicut in carbunculo. Exigua quoque & rara exanthemata oriuntur, quibus superuenientia alia in vnum vlcus coalescunt, latúmque vlcus efficiunt. Id si interius in os depascendo serpit, columellam exedit, & linguam quoque & gingiuas ac alueolos dentium occupat, vnde dentes labefactantur & nigrescunt. In columella etiam phlegmonode erumpit, atque non multis pòst diebus phlegmone, febri, fœtore, inediáque consumpti intereunt.

5. At si in pectus per trachæam id malum inuadat, eodem illo die stangulat, pulmo enim & cor neque talem odoris fœditatem, neque vlcera, neque serosos humores sustinent, sed tussis ac spirandi difficultas enascitur Aretæus, *lib.* 1. *cap.* 9.

6. Tonsillarum vlcera sine febre securiora sunt.

7. Tonsillarum vlcera æstate suborta peiora sunt, quàm quæ aliis oriuntur tēporibus. Citò enim serpunt.

8. Serpentia circa fauces vlcera, quæ magnam molestiam exhibent, & acuta magis sunt, vtplurimum spirandi difficultatem adferunt. Videantur plura eiusmodi prognostica apud Hippocratem, *lib. de dentitione.*

9. Glandulæ istæ facilè indurantur, & in scirrhum degenerant, qui nunquam aut rarò curatur.

10. Aliquando tonsillarum tumores suppurantur & abscessus extrà erumpunt, & ægri sanantur: cuius rei exemplum est apud Dodonæum, *in obseru. cap.* 16.

Curatio.

Curatio.

Curatio. Si leuis sit inflammatio, circa initia gargarismi adhibeantur adstringentes, cauendo, ne mel multum admisceamus, quod suâ acrimoniâ malum irritaret, vt monet Aëtius, *loco citato cap.* 45.

Remittente autem inflammatione, rectè & vtiliter illud admiscetur.

Vt ℞. *Aqu. plantag.* ℔i.ß. *fl. rosar. rubr.* M.ß. *sem. cydon.* ʒ.i.ß. Semel ebulliant. Colaturæ adde *diamor.* Vnc.i.ß. *dianuc.* Vnc.ß. M. pro Gargarismo, quo tepidè interna oris colluantur. Nam inflammata neque frigus tolerant, neque multum calorem.

Aut ℞. *Fol. plantag.* M.i. *fl. rosar. rubr.* P.i. *cortic. granat.* ʒ.iii. *gallar. immatur.* N.iii. *fol. prunell.* M.i. *nuc. cupress.* Dra.ii. Coq. in s.q. aqu. pro ℔.j.

Colat. adde *dianuc.* ℥.ii.ß. Misc. pro Gargarismo.

Vbi vehemens est inflammatio, vt periculum sit à suffocatione, statim cephalica secetur, repetitâ sanguinis detractione in magnâ plethorâ; aut primùm basilica, postea cephalica aperiatur.

Vbi venæ sectio locum non habet, aurium sacrificatio vtilis. Cucurbitulæ etiam venæ sectionis vicariæ esse possunt.

Frictionem longam in carpo rusticis familiarem esse, scribit Rondeletius, *lib.* 2. *c.* 4. Prodesse autem reuera ob diuersionem.

In fœminis, vbi opus, vena tali primò incidatur. Ad euacuandam postea materiam coniunctam prodest secare venas sub lingua. Si cum sanguine vitiosi humores simul redundant, clysteres & pharmaca leniter purgantia exhibeantur.

Deinde ad topica veniendum est, quæ primùm sint repellentia: vt decoctum ex rosis, balaustiis, fol. plantag. vitis, rubi, sorbis, cornis, mespilis, gallis, sumach, fol. & bacc. myrti, ac simil. quorum formulæ antea sunt propositæ. Repellentia autem Practici ferè omnes solùm intrà applicant. Ab iis tamen & vulgata consuetudine dissentit Rondeletius, qui, *allegato loco*, non vult adstringentia solùm in parte interna, & relaxantia in externa applicari, sed ea intus & extrà adhibet. Cùm enim partes laxæ sint, non amplius esse laxandas censet, cum defluit materia, sed cum consistit fluxio, vt materia ad exteriora trahatur. In principio verò adstringentia extrà etiam apponit in lateribus arteriæ sub maxilla inferiore. Quod in seipso expertum esse scribit, & anginam & defluxionem ad fauces prohibuisse, & multos à scrophulis incipientibus sanasse. Verùm omninò hic cautione opus est, & videndum, quæ materiæ affluentis sit copia. Si enim corpus adhuc plenum sit & affluxus magnus, nulli autor fuerim, vt repellentia extrà apponat; cùm facilè fieri possit, vt materia ad interiora repulsa periculosam anginam excitet. Sempérque tutius materia ad exteriora, quàm interiora fertur.

Post repellentia ptisanæ succus gargarisetur, in quo decoctæ sint passullæ vel iuiubæ, aut furfur. decoctio, aut decoctum glycyrrhizæ, ficuum & hyssopi. Lac tepidum gargarisatum acrium collutionum mordacitatem temperat.

Extrà etiam illinatur guttur oleo amygdalarum dulcium, liliorum alborum, chamæmeli, aut fomento cum spōgiâ ex decocto chamæmeli, meliloti, altheæ, maluæ, scabiosæ, sem. lini. fænigræci: aut cataplasma ex iisdem paratum cum farina hordei, sem. lini, fænigræci, althææ, hordei, ol. chamæmel. amygdalar. dulcium, butyro recenti, aut cataplasma ex pane albo & melle apponatur, vel emplastrum de meliloto. Soluetur ita tumor, &, quod reliquum est, discutietur.

Post cataplasmatis, de quo dictum, ablationem, partes circa mentum tegantur, circumpositâ lanâ molli oleo nardino irrigata, ne partibus illis refrigeratis materia introcedat.

Interdum natura spontè suâ materiam ad externa conuertit; natis vtrinque in collo infra aures tumoribus, quibus vel sponte vel scalpello apertis pus effluit, atque ita tonsillæ abscessu liberantur; sicut & in angina fieri consueuit, teste Hippocrate, 6. *aphor.* 37.

Si tonsillæ inflammatæ in abscessum tendant, quod deprehenditur augescente inflammatione & exacerbationibus circa vesperam fortioribus factis cum horrore & inæqualitate, nonnunquam & cum febre, vt docet Aëtius: tunc suppuratio sine mora adiuuetur gargarismis ex aqua mulsa calente, decocto caricarum & hyssopo cum glycyrrh. vel decocto caricarum in lacte, vel decocto passular. vel iuiubar. cum viol. & malua.

Vel ℞. *Farina triticea in petia ligata* Vnc.i. *caricar.* Vnc.iii. *radic. malua* Vnc.i.ß. *aq. communis* ℔.ij.

Coq. ad consumptionem quintæ partis. Deinde colentur. F. Gargarismus.

Foris cataplasma applicetur ex farina hordei, tritic. & fænigræc. cum decocto ex caricis, rad. altheæ, & melle, vel emplastrum diachylon.

Vt ℞. *Fol. malua, violar.* ana M.j.

Coq. ad mollitiem & per setaceum traiiciantur.

Adde *farina tritici* Vnc.i.ß. *croci* Scrup.ß. *butyri s. sale* q.s. F. Cataplasma.

Celsus vaporem aquæ calentis ore excipere iubet. Confecto pure, quod ex dolore & tumore remittente cognoscitur, abscessus collutionibus acrioribus rumpatur, ex hyssopo, pulegio, thymo, calamintha in sapa aut mulsa coctis & gargarisatis; aut ferro aperiatur, eo modo, quem Aëtius, *tetrab.* 2. *serm.* 4. *cap.* 45. & Paulus, *l.* 6. *cap.* 30. tradunt, aut deuoratis maioribus frustis panis. Rupto abscessu aqua mulsa gargarisetur primùm per se, postea admixta lenticula & rosis, vel plantagine; quibus immorandum est, donec vlcus ad cicatricem perducatur.

Si ex longo valde refrigerantium & repellentium vsu, vel aliàs etiam tonsillæ indurescant, quod fieri solet non præmissâ phlebotomia vel purgatione, ante topica gargarismi emollientes & resoluentes conueniunt, vt:

℞. *Rad. althéa mundat. lilior. albor.* ana. Vnc.ß. *fol. violar. malua,* ana M.i. *scabios. prunell.* ana M.ß. *extremit. sambuc.* ʒ.ii. *hord.* P.i. *ficus* N.iii. *sem. fænigrac. malua,* ana ʒ.i. *nidi hirund.* Drach.ß.

Coq. in s.q. aqu. addendo in fine, *sem. cydon. lini,* ana. Drach.ß. *aq. scabiosa, caprifol.* an. ℥.ii. pro ℔.ij.

Colaturæ adde *mell. rosat. colat.* Vnc.iii. *diamor.* Vnc.i. Misce pro Gargarismo.

Si tonsillæ induratæ deglutitionem & respirationem impedientes medicamentis emolliri nequeant; Celsus & Paulus ad chirurgiam accedunt, tonsillásque extrahere conantur. Sed chirurgia hæc neque facilis est, neque tuta. Qua de re videatur Hieron. Fabric. ab Aquapendente, *de operationibus Chirurgic. titulo de tonsillis.*

Ad nomas siue serpentia vlcera tonsillarum, præmissâ venæ sectione, corporis euacuatione & diuersionibus, conuenit diamorum ex aqua mulsa, insperso puluere flor. rosar. rubr. vel sumach. Paulus succum exprimit ex malo punico dulci cum cortice contuso, cuius partes æquales sex miscet cum vna parte mellis & ad mellis spissitudinem cocta illinit. Vtilis est & hic gargarismus suprà propositus, cuius hactenus aliquoties facta est mentio. Possunt etiam aristolochia & iris & chalcitis adhiberi cum melle, aliquando & Andronis & Musæ pastilli. Mirabiliter Aëtio crustas aufert stercus caninum cum melle illitum, & vstarum hirundinum cinis cum melle, & centaurij minor. cinis cum melle.

Expertum quoque in vlceribus tonsillarum malignis linimentum ex puluere stercoris canini, si cum melle ad iustam spissitudinem misceantur. Addi potest aliquid de puluere radicis iridis. Vide Galenum, 10. *de simpl.*

simpl.med.facult.cap.de stercore canino. Tabernæmontanus commendat, tanquam experimentum, decoctum radic. morsus diaboli.

Omnia autem oris vlcera vehementioribus exsiccantibus & adstringentibus gaudent, quàm externa vlcera; cùm ne amplius serpant, tum quia semper à saliua fiunt humidiora, vnde & medicamentorum vis infringitur.

Post irritationes ab acrioribus hisce medicamentis factas gargarisetur decoctum glycyrrhizæ, quod paratur ex vino nigro dulci, ex mastiche, myrrha, croco, deinde etiam addito amylo, & tragacantha. Cohibito iam vlcere depascente, lac gargarisandum cùm terrâ Samiâ mixtum. Crustis sublatis & purgato vlcere hoc conuenit.

℞. *Flor. rosar. rubr.* Vnc.ß. *croci* Drach.ii. *balaust. myrrh.* an. Scrup.i. *nuc. pinear.* ℥.j.

Tritis & subactis cum melle vtere ad illitionem. Processu temporis addi possunt *amyli* Scrup.ii. *alumin. sciss.* Scrup.j.

Vide plura huius generis apud Aëtium, *loco citato, cap.* 46.

Diæta.

Diæta. Abstinendum ab acribus, à fumo, à Solis æstu, à vino, ab exercitio & motu corporis atque animi nimio, præsertim ab ira, balneo, & omnibus, quæ affluxum humorum augere possunt.

CAPVT XXIII.

De iis, quæ in Guttur vel Gulam inciderunt, eximendis.

Illorum quæ in gulam inciderunt exemptio.

ACcidit nonnunquam, vt siue dormientibus siue vigilantibus etiam per incuriam aliquid in guttur vel fauces illabatur, quod suffocationis metum & alia pericula affert. Quæ res qua ratione eximendæ sint, dictum quidem in Institut. *lib.* 5. *part.* 1. *sect.* 2. *cap.* 10. Addere tamen quædam libet.

Sunt autem, quæ in guttur vel fauces incidunt, alia animata, alia inanimata. Ex animatorum genere sunt primùm hirudines, quæ vel per natationem in stagnis ore imprudenter excipiuntur, vel vnâ cum aquis minutissimæ ipsæ adhuc hauriuntur, & faucibus vel gulæ affixæ attracto sanguine grandescunt. Adhærent verò vel palato versus superiorem nasi partem, & tum sanguis sine screatu egreditur; vel gutturi, vbi sanguis cum screatu excernitur: & quidem si in initio sit trachææ, tussis cõtinenter affligit; vel gulæ, & tùm deglutitio impeditur vomitúsque concitatur; vel denique ipsi ventriculo sunt affixæ, atque tunc nullum impedimentum in deglutitione sentitur, adest verò vomitus, cum quo sanguis reiicitur.

Hirudinum nonnullæ venenatæ sunt, quæ & grauiora symptomata accersunt, vt syncopen, tremorem cordis, febrem acutam, & vlcera denique maligna. Agnoscuntur quod magna habent capita, corpore sunt lanuginoso, colore nigræ aut virides, maculis vel lineis variis distinctæ, quemadmodum eas describit Auicennas, 1. *canon. fen.* 4. *doct.* 5. *cap.* 22.

Vbicunque verò hirudo ore concepta hæret, titillationis sensum obscuro suo motu efficit, punctio quoque sentitur, dum sanguinem sugit, & sanguis ex ore tenuis ac paucus per interualla exspuitur, quoniam ab exilibus seu capillaribus venis hirudo sanguinem allicit. De quo Hippocrates, 2. *predict.* *Quibus fauces sanguine frequenter & noctu & interdiu replentur, cum neque capitis dolor pregressus fuerit, neque tussis, neque vomitus, neque febris prehenderit, neque pectoris aut dorsi dolor tenuerit: in his nares & fauces inspiciendæ, numquid vlcus in eo loco aut hirudo compareat.*

Quando igitur hirudo in ore ita hæret, vt oculis conspici queat, Chirurgus eam idoneo instrumento apprehendat, & caput eius fortiter stringat, ne si medio fortè corpore præscindatur, pars eius anterior cum capite intus affixa remaneat.

Vbi verò hirudo profundius latet, vt chirurgiæ locus non sit, medicamentis res peragenda erit. Itaque Rhases gargarismos præcipit ex acerbis, & amaris, quibus offensa hirudo sponte sese retrahat, vel quibus enecetur, qualia sunt sinapi, cum aceto gargarisata, aut sal cum aceto, aut cepæ succus. A proprietate valere creditur succus salicis. Iubent & nigellam ac sinapi tritum gutturi insufflare. Enecant etiam absinthium, abrotanum, lupini, mentastrum, nasturtium, sem. sanctum, aloë hiera, agaricus.

Amotam vel enecatam hirudinem æger screatu, tussi vel vomitu reiicere conabitur. Si eductâ hirudine exspuitio sanguinis perseueret, venulis adhuc hiantibus, vnde hirudo suxit non statim ille supprimendus est, sed permittendus, monente Auicenna, vt moderatè effluat; ne retentus venenositate suâ, quam ab hirudine contraxit, noceat. Eadem quoque venenositas corrigatur exhibita theriacâ aut Mithridatio, aut terrâ sigillatâ cum zedoaria, dictamno, tormentilla & similibus.

Postea sistatur sanguis gargarismis ex decoctione cortic. mali granati, balaustiorum & sumach, vel puluere insufflato ex balaustiis, thure, sangu. draconis, amylo.

Quod si hirudo stomacho inhæreat, medicamenta Rhases exhibet, quibus vermes enecantur & eiiciuntur, aut ægrum in balneum siccum siue Laconicum ducit, vbi siti vehementi contractâ, postea aquam frigidissimam æger ore contineat, semper eam permutando, si incaluerit, vt hirudo æstu etiam afflicta prorepat in os ad reficiendum sese frigida, qua alioquin naturaliter delectatur.

Probatur & hoc:

℞. *Farin. lupinor. pulu. turbith, agarici, sem. nigell.* ana Drach.ii.

Incorporentur cum succo absinthij & fiant Trochisci pondere Dra. i. dissoluantúrque vnus in decoctione sem. nigellæ, detúrque vnus ieiuno stomacho.

Interdum animalia alia dormientibus in os irrepunt, quod de lacertis ac serpentibus compertum est. Hæc eodem modo in balneo sicco cum aquâ frigidâ ore retenta proliciantur, aut apposito ad os ægri vase lactis calentis pleno, cuius nidore siti etiam vexatum animal prorepit; præsertim si vas illud ita dispositum sit, vt splendentis Solis radios excipiat. Oportet autẽ ægrum prono capite in ventrem incumbere. Quidam & affatim hoc bibere iubent ad vomitum vsque, vt simul cum lacte animal redditum, quod ingressum est, excutiatur.

Inanimata, quæ vel casu, vel sponte deglutita in gutture aut gulâ subsistunt, siue mole suâ inhærentia, vt bolus panis vel carnis non masticatus, annulus, moneta grandior, nucleus pruni; siue acumine suo se infigentia, vt fragmenta vitri, acus, spina, piscis, os acutum & similia, suos etiam modos habent, quibus eximantur.

Et quidem si crassum quid deglutitum inhæreat, nisi immisso idoneo instrumento apprehendi & eximi queat, ægri ceruix, aliquoties pugno concutiatur, ita vt depressam illam teneat, humerúsque eleuatus sit, quâ concussione res in gula hærens ad ventriculum delabatur; aut si prope fauces hæreat, tussi per os reiiciatur. Iuscula etiam carnium pinguia, vel cum butyro parata, liberaliter & affatim hauriantur, vel prisana cum melle aut oleo amygdalarum dulcium, vt lubricâ redditâ gulâ faciliùs, quod illapsum est, in ventriculum descendat, aut vt vomitus saltem istis pinguibus prouocetur.

nocetur. Rhases quoque ægrum in balneum aquæ tepidæ se demittere iubet vsque ad mentum, vt viæ in gula emolliantur & laxentur.

Si his nihil proficitur, candela cerea mediocriter crassa, vel stylus plumbeus nonnihil incuruatus sumi potest, quo melle vel oleo oblito & in gulam demisso res ibi subsistens in ventriculum detrudatur.

Si acutum est, quòd infixum hæret, neque oculis ita patet, vt forcipe prehendi possit, tussis excitanda, oxymel continuò lambendo; aut sternutatio quoque, si locus affectus propior sit tracheæ arteriæ, vel ipsa etiam sit trachea. Vehementi enim hac corporis concussione, spiritus simul expulsionem adiuuante, res obhærens excludetur.

Si obsessa est gula, aquâ mulsâ crebrò gargarisetur, oleum etiam & pingues sorbitiones & albumina ouorum cruda & lubrificantia alia bibantur.

Vtilis est & continuus vsus eclegmatum emollientium, vt quod paratur ex mucilagin. semine maluæ. radic. althéæ, ficubus, passulis, iuiubis, sebesten & similibus cum syrupo violarum. Tandem magni boli deglutiantur, vel ficus siccæ integræ, quo impetu id, quod subsistit, in ventriculum simul detrudatur.

Quod si his modis nihil perficitur, Rhases instrumentum commendat ex plumbo factum, quod foraminulis multis exilibus pertusum est instar retis, quorum vsus est, vt, dum instrumentum vertitur retrahiturque, res gulæ infixa illis foraminulis implicetur, simulque educatur, & vt respiratio per illa non impediatur. Quem imitatus est procul dubio Guil. Fabricius in fabrica sui instrumenti, quo ad res gulæ & faucibus infixas extrahendas vtitur, quodque *centur. 1. obseru. 36.* delineauit. Qui etiam videatur, *eâdem centuriâ, obseru. 31. 32. 33. 34. 35.*

Si nec hoc modo suo loco moueri res immissa possit, naturæ & tempori negotium totum committendum. Progressu enim temporis calor naturalis coquendo & alterando rem illam mutat (si eius natura talis sit) & imminuit. Et vt maturius id fiat, natura in coctione adiuuanda medicamento ex radicibus althéæ, ficubus, farina sem. lini, fœnigræci, hordei, aut mucilagine ex iisdem parata, flor. cassiæ, butyro, oleo amygdalar. dulc. chamæmeli, lilior. albor. pingued. gallin. & similibus.

Quod & faciendum, si officulum vel simile quid inflammationem in œsophago excitet. Hâc enim ad suppurationem perducta, & abscessu rupto, æger ab angustia & dolore liberatur Exemplum de spina gulæ infixa habet Dodonæus, *in obseru. cap. 17.*

Compertum est ab Arculano, officulum acutum gulæ infixum post bimestre spatium per cutem in collo apertâ spontè viâ exiisse. Beniuenius deuoratam acum decennio pòst perforato stomacho extrusam vidit. De acubus cum vrina emissis meminit Iohan. Langius. *lib. 2. Epist. 40.* De aciculâ per aluum cum grauissimis symptomatibus deiectâ videatur Guil Fabricius, *allegata cent. 1. obser. 34.* Quod si tale quid naturam moliri videmus, ne ventriculus vel intestina lædantur, exhibendus cremor hordei, iuscula pinguia, lac amygdalarum dulcium, oleum amygdal. dulcium, cassia.

CAPVT XXIV.

De Angina.

Angina. Angina Latinis ab angendo, quæ vox à Græco ἄγχω, id est, suffoco & strangulo deducitur; Græcis Συνάγχη & Κυνάγχη, & masculinâ terminatione, vt ab Hippocrate, *lib. de loc. in homine*, & *4. de rat. vict. in acut. aphor. 30.* vsurpatur. Σύναγχος & Κύναγχος eodem etymo, à suffocando scilicet, dicitur. Etsi enim, vt postea in differentiis dicetur, posteriores Græci inter Græcas voces, dum per σ Συνάγχη & per κ Κυνάγχη scribitur, differentiam quandam constituerint, & κυνάγχην quam à canibus ita appellari censent, seu quod canibus familiaris sit, seu quod ægri hiante ore & exerta linguâ spiritum ducere cogantur, canum per æstum sitientium more, pro grauiori affectu habeant; Συνάγχην verò, quā dictam putant, quod sues eâ frequenter corripiantur, pro leniore malo: tamen Galenus, *3. prognost. text. 18.* hanc de literis contentionem tanquam inutilem contemnit; quod & *4. de vict. rat. in acutis text. 30.* facit.

Etenim & Συνάγχη & Κυνάγχη apud Hippocratem & antiquissimos Medicos Græcos generale nomen est, quale apud Latinos angina, quod in genere sumptum omnem faucium & gutturis affectionem, spirationem, nullo in thorace vel pulmone vitio existente difficiliorem reddentem, & deglutitionem impedientem, seu meatuum, per quos spiritum attrahimus, cibúmque & potum assumimus, angustiam, spiritum difficilem reddentem & deglutitionem impedientem significat. Etsi enim per morbos thoracis, pleuritidem, peripneumoniam & alios respiratio læditur: tamen affectus ille angina non dicitur, cum illæsis faucibus fiat. Hippocrates tamen interdum distinguit inter faucium inflammationem & anginam. Ita, *6 epid. sect. 7. t. 1.* inquit: *Quibusdam verò faucium inflammationes aderant, aliis angina.* Vbi procul dubio anginam intelligit inflammationem musculorum laryngis, quæ respirationem difficilem valde reddit, & viam spiritus intercludit: inflammationem verò faucium, partium aliarum vicinarum, quæ spiritus & cibi viam non ita intercludit. Possunt enim & tonsillæ, & musculi ossis hyoidis, & musculi in radice linguæ inflammari, vt postea dicetur, quæ partes omnes etiam in faucibus sunt: quia tamen harum partium inflammatio à gutture longius distat, anginam per se non parit. Anginæ ergo in genere ita sūptæ caussa erit, quicquid spiritus cibique & potus viā angustiorem reddere, & hoc modo vtriusque meatus capite & principio quasi occluso respirationem difficiliorem reddere, & deglutitioni cibi ac potus impedimento esse potest.

Quod cum pluribus de caussis fieri possit, duplex angina statuitur, vna propriè dicta & exquisita, quæ est ab inflammatione summarum gulæ & gutturis partiū sanguine è venarum iugularium ramis in partes illas effuso; altera notha, quæ prouenit à frigida & pituitosa destillatione, è capite in fauces & ceruicis ac colli musculos decumbente, & tumorem οἰδηματώδη sine febre, rubore ac dolore excitante; etsi dum primò fluxio concitatur, quidam inæqualis calor & horror sentitur, qui tamen paulò post desinit. *Differentia.*

Posset tamen & illa in faucibus inflammatio, quam Hippocratem ab angina descernere diximus, forsan angina notha appellari & ita duplex angina notha cōstitui, vna ratione caussæ, altera ratione subiecti. Nam harum partium inflammatio sæpe etiam respirationem & deglutitionem non parum lædit.

Quò etiam referri potest angina illa, quæ fit à luxatione vertebrarum ceruicis versus anteriora vel latus, siue à causis externis, siue ab humore frigido affluente fiat, idque citra inflammationem.

Si enim inflammatio accedat, vel ab inflammatione luxatio ortum habeat, ad exquisitam anginam pertinet, & acutissima angina est, vt postea de differentiis dicetur. Videatur etiam infra, *quæstio. 1.*

De Angina exquisita.

Angina ergo exquisita est angustia summarum gulæ & gutturis partium seu faucium, ab inflammatione earundem ortum habens, difficilem respirationem reddens, deglutitionemque lædens. Seu est inflammatio in faucibus & summo gutture, angustiam earun- *Angina exquisita.*

dem partium, & hinc difficultatem spirandi inferens, ac deglutitionem impediens. Seu, vt Galenus breuiter definit, *4. de rat. vict. in acut. text. 20.* & *2. ad Glaucon. cap. 1.* est φλεγμονὴ τῶν κατὰ φάρυγγα μορῶν. Per fauces autem intelligitur pars, quæ gulæ & gutturi præjacet, & duo dictorum meatuum ostiola comprehendit. Imò vt suprà dictum, φάρυγξ etiam pro larynge & summo asperæ arteriæ capite accipitur, vt ita, dum Galenus anginam per inflammationem φάρυγγος seu faucium definit, non solùm intelligenda sit ea pars, quæ gulæ & gutturi præiacet, sed ipsa etiam larynx eiusque musculi. Et quamuis simul vicina complecti soleat inflammatio, vt glandulas vtrinque circa radicem gutturis ad latera trachææ positas, & musculos ossis hyoidis, musculos item in radice linguæ, & glandulas, quæ tonsillæ dicuntur, & quæ sub auribus & inferiori maxilla consistunt: tamen partium harum à gutture longius distantium inflammatio anginam non parit, nisi malum faucibus, id est, parti ex gutture & gulâ constitutæ, communicatum respirandi impedimentum afferat.

Dodonæus etiam anginam statuit ex inflammatione pulmonum fieri; de qua postea in differentiis de Cynanche dicetur.

Caussæ.

Caussa. Ergo caussa vt aliarum inflammationum, ita & huius in angina est sanguis seu purus, seu biliosus, pituitosus aut melancholicus. Et is quidem è venarum iugularium ramis in has partes effusus. Nam frequentissimè fit hoc malum per viam fluxionis, rarò per viam congestionis.

Affluit autem sanguis vel per modum attractionis, si fauces & guttur vehementer caleant & doleant; vel per modum trāsmissionis, si loca illa imbecilla sint laxa, & ad suscipiendam fluxionem idonea, pleonexia verò humorum adsit siue in toto, siue in capite, ac inprimis circa fauces. Vbi enim sanguis vel copiosus in corpore adest, vel impurus, atque is ad caput fertur, cerebrum verò robustum est, id eum non recipit, sed maximam partem per easdem venas ad subiectas partes retrudit, vnde inflammationes earum variæ gignuntur, parotides, ophthalmiæ, anginæ & similes. Hinc etiam iuuenes senibus anginâ crebrius corripiuntur, quòd multo biliosoque sanguine, qui aptissima huius mali materia, abundant, & qui habitu corporis sunt crasso ac multo sanguine, præsertim in capite, abundant. Viros quoque frequentius quàm fœminas anginâ corripi, ex Cælio Aureliano statuitur; idque videtur obseruasse Hippocrates, *6. epid. sect. 7. t. 1.* vbi epidemiam sui temporis constitutionem describens, quâ anginâ, tussis, peripneumoniæ vagabantur, paucissimas fœminas ægrotasse scribit. Aliam tamen caussam non reddit Hippocrates eo ipso in loco, quàm quod non perinde atque viri in publicum prodibant, & ita aëris externi iniuriis sese non obiiciebant. Id tamen, quod dicitur, fœminas minus ex sua natura anginæ esse obnoxias, quàm viros, de vera & exquisita angina intelligendum. Habent enim fœminæ sanguinem frigidiorem, & præterea laryngem minorem, ac gutturis partes & venas angustiores exilioresque, quæ sanguinem non ita facilè admittunt. Interim tonsillarum, columellæ, ac laxarū in faucibus partium inflammationibus, quæ minus exquisitam seu notham anginam, quam Hippocratem *loco allegato*, simpliciter faucium inflammationem appellare, & ab angina distinguere diximus, gignunt, ob partium laxitatem, & excrementitiorum humorū abūdantiam magis obnoxiæ sunt quàm viri. Ad pleonexiam etiam humorum, quæ anginam excitat, cumulandam faciunt hæmorrhoides & menses suppressi, victus ratio multo & calido sanguini generando apta, potus vini meracioris.

Sæpe quoque angina accidit in febribus, vbi materiæ pars ad hunc locum depellitur, vt ita febris tum potius comitata sit, quam appellant, quàm symptomatica; talesque anginæ sunt ferè epidemiæ, quæ nonnunquā publicè grassantur; qualis fuit illa, quæ anno 1517. multos sustulit, vt annotauit Forestus, *lib. 6. obs. 2. in schol.* atque illa, quæ anno 1544. & 1545. plurima Germaniæ inferioris loca Rhenique accolas vexauit. Sunt enim quandoque etiam anginæ, vt pleuritides, peripneumoniæ & similes morbi epidemiæ. Nam etsi humores, qui morbos epidemios excitant, præcipuè si non pestilentes sunt, & inprimis à fluxionibus prouenientes à manifestis aëris alterationibus, frigiditatisque & caliditatis ac humiditatis excessu proueniant: tamen occultæ etiam qualitates ab astrorum influxu pēdentes miscentur. Atque hinc accidit, vt nunc ad laryngem & fauces, nunc pleuram, nunc ad pulmones humores fluant, ibique subsistant, nunc ad aluum perueniant.

Externæ caussæ sunt, quæcunque fluxiones humorum ad istas partes concitare valent, quales sunt pluuiosa anni constitutio & imbres assidui, vt est, *3. aphor. 16.* ἀμετρίαι item quæcunque caloris & frigiditatis in aëre & ventorum flatibus, quorum hæc comprimendo expellit humores ad guttur & fauces, illa laxando facit, vt humores ad fauces affluant. Præterea subita à magno æstu refrigeratio, haustus plenus potus frigidissimi; lotio capitis intempestiua pleno corpore, nimia capitis tectura vel nulla, vocis nimia intentio, denique ictus capitis, ceruicis, aut locorum prope fauces, infixæ in faucibus vel gula spinæ vel ossicula, vt & vertebrarum ceruicis luxatio; si nimirum non solùm ipsa angustiam in locis istis pariat, sed & inflammationem excitet.

Quidam etiam à cibis quibusdam & medicamentis peculiari vi & proprietate anginam induci statuunt, vt cerasis, fungis quibusdam, andacocha, vt habet Auicennas, quę trifolij species est, quę scilicet in se vel vim suffocandi, vel qualitatē aliquā laryngi & faucibus occulto modo aduersam habent, easque sanguini inflāmationem excitaturo suscipiendo aptas reddunt, aut quocunque modo has partes vellicant & offendunt, & sanguinis ad eas affluxui occasionem præbent, sicut cantharides vesicæ peculiari modo aduersæ sunt. Verùm de hoc dicetur infra, *quæst. 3.* Nonnulli huc etiam referunt eam suffocationem, cuius Aretæus, *lib. 1. passion. acut. c. 7.* meminit, quæ accidat ex spiritus ad calidissimū & siccissimum conuersione, quod aliqui de aëre illo crasso, qui è carbonibus accensis & musto ac cereuisia feruente attollitur, explicant. Verùm, vt postea, *in quæstione 1*, dicetur, non loquitur Aretæus de caussa extrinsecus adueniente, sed intrinsecus hærente, vbi vitiū præcipuè est in pectore. Non tamen ista suffocatio huc pertinet, sed ad respirationem læsam vt postea dicetur. Neque enim omnis suffocatio angina dicenda est; aliàs enim & catarrhi suffocatiui ad anginam reducendi essent, sed ea saltem, vbi nullo in pectore vitio existente (quod tamen in suffocatione illa ab Aretæo descripta accidit) ob faucium inflammationem suffocationis periculum imminet. Vnde nec ardor in faucibus, qui in febribus ardentibus percipitur, & vulgò *die Breune* nominatur, cum scilicet fauces & lingua exsiccantur exasperantur & denigrantur, angina nominandus est.

Differentia.

Differentias anginæ quatuor recentiores Græci, vt ex Galeno, *4. de loc. affect. cap. 3.* & Paulo Æginetа, *lib. 3. cap. 27.* & Tralliano, *lib. 4. cap. 1.* videre est, recensent. Inflammantur enim seu φάρυγγος, id est, gulæ musculi; seu laryngis, id est, gutturis seu capitis tracheæ arteriæ; sæpe etiam, quæ vtramque hanc partem Differentia.

connectunt. Has ergo differentias vt recentiores Græci etiam vocabulis distinguerẽt, generica illa vocabula κυνάγχης & συνάγχης, cum aliàs specierum nominibus destituerentur, certis differentiis accommodauerunt.

Prima differentia nomine generis συνάγχη, ita dicta, vt Autoribus placet, quod suibus sit familiaris (quæ tamen differentia Græcæ linguæ analogiæ non respondet, ideoque potiùs à præpositione σὺν & ἄγχω nomen hoc deductum videtur) nominatur; vbi interni faucium musculi vel ambitus faucium interior inflammatur, ceruice quoque ad linguæ radicem simul comprehenso, & tumore foris ac intus apparente.

Secunda παρασυνάγχη, vbi externi faucium & colli musculi linguam & os hyoides contingentes, & qui œsophagum firmant ac retrahunt, sunt inflammati, tumore sese nonnunquam etiam ad pectus diffundente.

Tertia κυνάγχη ita dicta, quod canes eâ frequenter corripiantur, aut quod homines eâ laborantes veluti canes sitibundi linguam exserant, cum inflammatio in internis laryngis seu gutturis musculis delitescit, & neque intus neque foris in ceruice tumor apparet, vnde etiam Latens angina appellatur, tantusque est dolor & spirandi difficultas tanta, vt æger erecta ceruice & ore hiante, ac linguâ exsertâ, canum sitientium more, spiritum trahere cogatur.

Cuius generis & illa est angina, quam describit Galenus, 4. *aphor.* 35. cùm, inquit, nullo, neque ore multùm aperto in faucibus, neque extrinsecus tumore apparente, æger deglutire non potest. Symptoma n. perniciosum est ob inflammationem musculorum gulæ substratorum, interdum verò gulæ ipsius morbum. Est enim partibus illis per neruos & ligamenta commune quid & societas cum spinali medulla & membranis ipsum ambientibus, ac postea hisce extrinsecus adiacentibus vertebrarum ossibus. Cum itaque ad partes inflammatas ligamenta & nerui tenduntur, vertebras quoque vel intrò, vel ad latus trahi necesse est, Nam si in altero tantùm neruorum exortu tensionem fieri contigerit, ad latus; si vtroque, intrò fiet vertebrarum distorsio.

Hoc loco facienda est mentio anginæ, quam describit Remb. Dodonæus, *cap.* 18. quam etiam latentem appellat, in qua circa laryngem & asperam arteriam talis dolor sit, vt nec contingi, quantumcunque leniter, citra grauissimum dolorem queant, sed nec moueri sursum, nec attolli. Quamobrem non spiritus tantùm cum difficultate trahitur, sed & cibus & potus, ægerrimè, aut non dimittitur. Inflammari autem statuit Dodonæus per huiusmodi anginam non interiores ac latentes laryngis musculos, (id quod sectione se deprehendisse scribit) sed pulmonem.

Verùm enim verò nulla est angina propriè dicta sine musculorum circa laryngem inflammatione. Itaque morbus, quem describit, vel non fuit angina, sed peripneumonia, quæ tamen ob communem membranam laryngem & vicinas partes in consensum traxit, vnde respiratio & deglutitio fuit læsa; vel fuit angina, quæ tamen subitò in peripneumoniam grauissimam mutata est.

Quarta est παρακυνάγχη, vbi externi præcipuè gutturis musculi inflammantur; tumor tamen intus manifestè conspicitur, ore diducto & linguâ depressâ. Et cùm hæc quarta differentia, nisi medicamentis occurratur, facilè in κυνάγχην degeneret, & si affectus augeatur, etiam interni tandem musculi inflammentur; Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* 3. in hac differentia tam externas, quàm internas gutturis partes affici scribit.

Verùm istam accuratiorem nominum distinctionem à posterioribus Græcis introductam Galenus, *loco modò allegato* & 3. *prognost. aph.* 18. non magnifacit, cùm omnis angina sit faucium, id est, partis ex gutture & gula constitutæ, inflammatio: & Hippocrates vno κυνάγχης nomine omnes istas differentias complexus est. Non prætereundum tamen, Hippocratem, *lib.* 3. *de morbis*, etiam in nominibus quandam differentiam obseruare, & duas anginæ species ponere: κυνάγχην, quæ sit angina grauissima, & παρακυνάγχην, quæ mitior sit.

Præter enumeratas istas quatuor anginæ differentias Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* 3. addit quintam, ex 2. *epid. sect.* 2. ex luxatione vertebrarum ceruicis, quæ tamen potius ad anginam notham referenda est, nisi inflammatio ipsi coniungatur. Fit autem, vbi ceruicis vertebris ad anteriora luxatis fauces comprimuntur, cauo ponè in ceruice apparente. Quod accidit vel à caussis externis, ictu, casu; vel ab affluxu humoris pituitosi vincula vertebrarum laxantis, & vertebrarum internodia lubrica reddentis, aut copia sua vertebras sede suâ deiicientis; vel à vicinis musculis inflammatis, quibus vertebræ ad anteriora trahuntur, Atque vbi anginæ conjungitur inflammatio, vera angina est, dolorque etiam foris ad contactum in ceruice sentitur. Vide Hippocratem, 2. *epidem. sect.* 2. Galenum, 4. *de locis affect. cap.* 3.

Aëtius, qui quatuor illas differentias in tres contrahit, hanc vertebrarum ad anteriora luxationem quartã numerat, eamque propriè κυνάγχην à veteribus appellatam, aut quoniam, linguâ à luxata vertebra iuxta radicem suam à proprio loco depulsâ, æger hiante ore ac exserta lingua spiritum ducere cogitur, canum per æstum sitientium more.

Sunt & aliæ quædam anginæ differentiæ, quod scilicet inflammatio alia maior, alia minor est; vnde etiam maius vel minus periculum expectandum: & quod alia est à sanguine puro, alia à sanguine cum aliis humoribus mixto: vt & quædam epidemia est & maligna, alia malignitatis expers.

Signa Diagnostica.

Anginam exquisitam ex iis, quæ hactenus dicta sunt, cognoscere non ita difficile est. Verùm cùm sit morbus periculosus & peracutus, qui celeri suo motu sæpe omnem Medici diligentiam superat, vtile est, etiã imminentis signa cognoscere, vt omni modo eius incrementum præcaueatur. *Signa.*

Si quis ergo sine manifesta causa collum vix mouere & vix deglutire potest, ac difficulter spirare incipit, & dolorem ac calorem insuetum circa fauces percipit, anginam imminere suspicio est, præsertim si tempus vernum & pluuiosum ac humidum sit, aut angina aliàs populariter grassetur.

Præsente autem anginâ, in quacunque etiam parte sit, adsunt inprimis duo: primò difficilis respiratio, citra aliquod thoracis ac pulmonis vitium, ita vt sæpe & suffocationis periculum immineat; vnde Plautus, *in Mostellaria, act.* 1. 3. *v.* 61.

In anginam ego nunc me velim verti, vt veneficæ illi
Fauces prehendam & enecem.

Deinde deglutitio difficilis, adeò vt nonnullis potus per nares resiliat Neq; enim deglutitio solùm œsophagi ministerio perficitur, sed etiam musculi duo à larynge exorti, œsophagici dicti ac circulatores, quod suis fibris transuersis semicirculum imitantibus œsophagum complectantur, cibi & potus deglutitionem atque ad inferiora detrusionem adiuuant, dum laryngem deglutitionis tempore sursum trahunt, vt descendenti cibo locum concedat: præterea etiam musculi faucium, dum ad suum principium contrahuntur, cibum ad œsophagum detrudunt. Hi ergo musculi cum in angina afficiantur, non mirum est deglutitionem lædi. Postea dolor circa guttur & fauces percipitur, rubor item & calor,

calor, plerumque & tumor, febris adest continua. Lingua ipsa intus tumet & rubet, quoddammodo coarctata est, vnde etiam eius motus impeditur.

Etsi enim in angina notha, quæ fit ab humore pituitoso fauces occupante, febris non semper adest; in angina tamen exquisita febris continua semper adest; seu vt symptomatica ex inflammatione generetur, seu sit primaria, cui angina accedit.

Differentiæ quoque non difficulter patefiunt. In synanche est minor respirationis difficultas, deglutitionis verò maxima, vt etiam liquida vix transire possint, sed potus ferè per nares reiiciatur. In parasynanche inter omnes differentias respirationis difficultas minima est, & rubedo foris in ceruice conspicitur, dolorque percipitur, si locus contrectetur; cùm inflammatio foràs vergat. Interdum etiam pectus rubet, quia ibi prorepunt duo musculi ad cartilaginem scutiformẽ. In cynanche verò neque in faucibus intus, neque extrà in ceruice, quicquam ruboris vel tumoris apparet, & tamen fauces vehementer interim dolent cum metu strangulationis, ita vt æger erecta ceruice & aperto ore spirare cogatur, lingua est liuida & nigra, &, vt scribit Hippocrates, 4. *de rat. vict. in acut.* inflexa vel retorta, ob summmam venarum circa linguam repletionem; adest quoque febris acuta. Seu, vt Hippocrates, 3. *de morb.* describit; ex angina dicta homo suffocatur, & fauces magis occupare videtur, vt neque saliuam, neque aliud quicquam deorsum trahat, oculi affecti sunt, & veluti iis, qui strangulantur, prominent, & per eos contentè intuetur, neque eos conuertere potest, crebrò se iactat & exsilit, fauces & facies incendũtur, ac etiam collum. His verò, qui intuentur, nihil mali habere videtur, & visus atque auditus hebescit, nihilque præ suffocatione intelligit, neque quid dicat, aut audiat, aut faciat, sed iacet ore hiante saliuam effundens. In paracynanche respiratio non est tam difficilis, nec dolor tantus, & rubor ac tumor aliquis intus circa fauces deprehenditur. Si ex luxatione fit angina, plerumque id accidit à caussis euidentibus & violentia. Postea etsi fit ab inflammatione & affluxu humorum, deprehenditur ex inspectione ceruicis. Ceruix enim circa primam & secundam vertebram excauatur, ob depressam vertebram, & difficilis redditur respiratio ob angustiam faucium ex compressione. Videatur etiam Hippocrates, 2. *epid. sect.* 2. vbi incipit: ἦν δὲ τῶν κυναγχικῶν τὰ παθήματα τάδε, &c. Egregiè enim & prolixè eo loco describit Hippocrates, eam anginæ speciem, quæ ex vertebrarum colli λορδώσει & σκολιώσει, inclinatione & peruersione oritur quem locum propterea Galenus, *lib. 4. de loc. aff. cap.* 3. dignum iudicauit, vt commentario eum explicaret. Videtur etiam *lib. 2. prorrhet. comm.* 2.

Signa caussarum & humorum ex aliis locis patent. Sanguis abundans ex habitu corporis aliisque signis cognoscitur, adest maior distensio, color faciei est rubicundus, faciesque ruborem & calorem habet insignẽ. Si adsit bilis, ardor & dolor maior est cum siti, oris amaritudo, & morsus circa guttur. Si ex pituitoso sanguine fit, dolor minor est, febris exigua, tumor citra insignẽ ruborem. Et, vt Galenus, 4. *aphor.* 34. & 4. *de rat. vict. in acut. t.* 30. docet, sanguis biliosus plerumque laryngis prius musculis quàm faucium, seu gulæ inflammationem parit, sicuti pituitosus sanguis potius faucium seu gulæ inflammationem, & glandularum, quàm laryngis excitat. Cum enim laryngis venæ sint exiles, in eas non nisi sanguis tenuis penetrat; crassus verò, qui eas penetrare nõ potest, in faucibus potius & glandulis subsistit. Anginæ etiam biliosæ maximè æstate & autumno proueniunt: quod in æstate bilis generatur, & in autumno retinetur, quæ æstate genita est. At pituitosa ferè fit ex pituita hyeme genita.

Prognostica.

1. Angina, teste Galeno, 1. *aphor.* 12. & 2. *aphor.* 19. Traliano, *lib. 4. cap.* 1. Celso, *lib. 4. c.* 4. pestiferum acutumque malum est, quod celeriter ad finem properat, ac periculo non caret, ægrosque laquei modo strangulat & suffocat. Etsi enim pars absolutè princeps non afficiatur: ea tamen pars afficitur: sine qua cor, membrum nobilissimum, saluum esse non potest; quæ scilicet destinata est respirationi, & simul deglutitioni inseruit, quorũ neutro homo carere potest. Adest simul febris continua, quæ & cordis & ipsius corporis vires labefactat, ideoque Galenus, 1. *aph.* 12. hoc modo laborantibus salutis spem in virium robore consistere scribit. Et suffocatur plerumque æger, vel quia tumor eò vsque creuit, vel tanta facta est vertebrarum colli luxatio, vt faucibus coarctatus spiritus planè percipiatur, vel quia rupto tumore pus in pulmones ruit eosque implet. *Prognostica.*

2. Et quidem quò maior est faucium & gutturis angustia, eò periculosior est angina, præsertim, si febris & ipsa sit acuta. Atque ita κυνάγχη à posterioribus Græcis in specie descripta omnium periculosissima est & grauissima, quæ intra vnam diem, plerumque intra 4. iugulat: de quo Hippocrates, 4. *aphor.* 34. *Si febrem habenti suffocatio repentè superueniat, nullo tumore in faucibus existente, lethale est.* Et 3. *prognost.* 16. & *in Coacis, Anginæ grauissimæ sunt, & celeriter interimunt, quæcunque nihil conspicuum faciunt in faucibus, neque ceruice, plurimum verò dolorem inferunt atque orthopnæã. Hæc enim in eodem die, & secunda, tertia, & quarta strangulant.* Neque enim tum paruitas mali significatur, quod nihil conspicui sese prodit, sed quia magnus dolor adest, & summa respirandi difficultas, significatur, tumorem in internis gutturis partibus hærere, ibique conclusum spiritui aditum præcludere, atque ita subitò strangulare. Aliàs si respiratio & deglutitio non valdè lædatur, neque magnus dolor adsit, paruitas mali significatur. Idem tamen Hippocrates, 3. *de morb.* κυνάγχην ad nonum diem protrahi posse docet.

Παρακυνάγχη paulò minori cum periculo coniuncta est, & potest diutius protrahi; de quo Hippocrates, 3. *prognost.* 17. *Quæcunque verò dolorem alioquin alteri similem inferunt, in faucibus verò tumorem & ruborem excitant, valde quidem lethales sunt, præcedentibus verò diuturniores, si magnus rubor adsit:* quia tandem in cynanchen transit. Sic mortua quinta die Phytonis vxor, 3. *epid. sect.* 2. *t.* 7.

4. Minus periculi autem adhuc est à κυνάγχῃ, in qua plus læditur deglutitio, quàm respiratio. Homo enim sine cibo & potu aliquantisper viuere potest, non verò sine respiratione, præsertim cum febris coniuncta est, eáque acutior. Et tumor ad interna vergens euocari longius & medicamentis digeri potest.

5. Leuissima est, & omnium minimè periculosa Parasynanche; quia inflammatio longius à gutture abest. Hinc Hippocrates, 6. *aphor.* 37. *Anginâ correpto, si tumor in collo appareat, bonum. Foras enim morbus fertur.* Et, 7. *aphor.* 49. *Ab angina detento tumor & rubor in pectore superueniens, bonum; quia extrà morbus fertur.* Et 3. *prognost.* 18. *Quibus verò fauces & ceruix simul rubent, hæ sunt diuturniores, & maximè ex ipsis liberantur, quibus ceruix & pectus ruborem contraxerit, nisi erysipelas intrò recurrat.* Et, *aphoris.* 20. 3. *prognost.* *Securissimum est, si rubor quàm maximè foràs, in ceruicem scilicet & pectus, feruntur.* In his nimirum duabus differentiis neque dolore nimium vexatur æger, neque difficultate spirandi tenetur. Etenim cum partes hæ sint glandulolæ, molles & laxæ, affluentem humorem sine magna difficultate recipiunt, & quia laryngis musculi non inflammantur, respirationis via non intercluditur. Easdem sententias iisdem ferè verbis tradit Hippocrates, *lib.*

lib. de Coac. prænot. Historias autem & euentus differentiarum, 7. *epidem sect.* 7. vbi de signis anginæ epidemiæ loquens, tandem concludit: *In summa, qui solùm deglutire non poterant, his valde mites, & toleratu faciles erant; pessimè verò his, quibus vnà spiritus sublimis erat.*

6. *Angina laborantes nisi celeriter cocta exspuant, malè habent.* Hippocrates, *in Coacis.*

7. Angina biliosa periculosior pituitosâ; quia & dolorem maiorem & febrem, & maiorem respirandi adfert difficultatem.

8. Si in angina tumore, & rubore intus in faucibus apparente, rubor die non critico euanescat, remaneat verò tuberculum sine dolore, quod nec naturæ nec artis beneficio suppuratur, mortem vel ruboris reciduam minatur, ex 3. *prognost.* 19. Mortem quidem, quia relicta foris crassa materia tenuior & feruentior intrò ad guttur conuersa est, ruboris recidiuam, quia, materia calidior ex accidente aliquo intro repulsa est, non autem discussa.

9. Si in angina tumore & rubore foris apparente ista subitò intrò euanuerit, malum; quia materia ad interiora recurrens suffocationem parit, ex 6. *aph.* 25. Nisi tamen criticè discussa aut aliò depulsa materia hoc fiat, atque æger melius habeat.

10. *Si febre detento repentè collum intorqueatur, ac vix deglutire queat, nullo tamen tumore intus vel foris apparente, lethale est,* 4. *aphor.* 35. ob luxationem scilicet vertebrarum.

11. Pueris angina ferè accidit ex vertebrarum ceruicis intrò luxatione, 3. *aphor.* 26. Huius curationem Paulus Ægineta, *libr.* 3. *cap.* 27. non aggreditur; cùm nullam, vti censet, illa recipiat; quod tamen intelligendum est non de luxatione, quæ ex crudorum humorum affluxu paulatim facta euenit, quæ antequam planè perficitur, curari potest; neque etiam ex crudo tuberculo, modò vertebras non planè suo loco deiecerit; quales fuisse videntur anginæ, quas Hippocrates, 2. *epidem. sect.* 2. describit ex vertebrarum colli luxatione facta, quorum tamen neminem, qui tum laborarunt, mortuum fuisse refert: sed quæ fit ab inflammatione, vertebras distendendo violenter suo loco dimouente. Hæc enim omnino incurabilis; cum quia ipsa inflammatio reductionem vertebrarum prohibet, tum quia respiratio & deglutitio valde læditur.

12. *Quibus ex angina in pulmonem mali fit conuersio, intra septimum diem moriuntur; si verò hos effugiant,* ἔμπυοι id est purulenti euadunt. 5. *aph.* 10. & 3. *prognost.* 20. *Si anginæ materia in pulmonem conuertatur, desipientiam affert, & ægri magnâ ex parte ἔμπυοι fiunt.* Ἔμπυοι enim fiunt abscessu rupto & in pulmonem effuso; vapores verò calidi sursum exæstuantes delirium excitant.

13. *Si strangulatis & suffocatis, ita & anginosis, spuma circa os appareat, lethale signum est,* 2. *aphor.* 43. Extremam enim cordis angustiam significat, feruoremque summum, à quo materiam agitante spuma illa excitatur.

14. Quando in angina magna fit spirationis angustia, & spuma iam in ore apparet, nulla sanitatis spes relinquitur, nisi æger adhuc viribus valeat, & nutrimentum appetat. Quando verò infirmo ægro febris inualescit, & facies ægri fit viridis, & sinus oculorum denigrantur, extremaque frigent, & lingua nigra ac crassa cernitur, lethale est. Nam in forti febre multâ inspiratione opus est, quam angina negat, teste Auicenna, *capite proprio.*

15. *In anginosis subarida sputa gracilium mala.* Hippocrates, *in Coac.* Angina enim talis est periculosa, sine tumore in collo & faucibus, vti, *prognost.* 2. dictum, quod plerumque ægri suffocantur. Et licet, quod rarissimè fit, suppuretur: si tamen sputum sit subaridum, febrilem calorem maximè indicat, quo sputum glutinosum & crassum redditur. *Qui enim, vt,* ... *dem,* habet Hippocrates, *anginosi non celeriter exspuunt cocta, lethaliter habent.*

16. Qui in angina tumores faucium sine vlla ratione repentè euanescunt, lethales sunt, in *Coac.* Etsi enim aliquando præcedente euacuatione vel repellentium vsu tumor subsideat: tamen si sine his, atque ita præter rationem id fiat, malum periculosum est, cùm non soluantur morbi manentibus iis, quæ eas faciunt, caussis. Significatur enim materiæ ad interiora recessus; vnde periculosior in partibus internis morbus excitari potest; vel quod interdum accidit, ad partem, vnde discessit, repente iterum delata subitò suffocationem inducit.

17. *In anginis sine signis dolores in caput conuersi, lethale,* in *Coac.* Etenim cùm fiat sine crisi aut materiæ translatione, & manente eadem gutturis & faucium angustia, ac difficili respiratione: malum non imminui & tolli, sed diffundi, & cerebro cõmunicari significat. Eodem modo si in hypochondriis vel cruribus dolor excitetur, & angina non soluatur, morbi augmentum & humoris vitiosi etiam alias partes occupantis redundantiam significat.

18. Qui vehementer suffocantur, narium pinnas exspirando contrahunt, inspirando verò dilatant. Galenus, 3. *epid.* 2. *comm. text.* 4. Cùm enim ob extremum suffocationis periculum aut caloris vehementiam membranarum respirationi inseruientium motus necessitati satisfacere non possit, natura ad cartilagines illas diducendas sese conuertit, quasi aliquid commodi inde perceptura.

19. Soluitur autẽ angina vel tumoris διαφορήσει, caussa eius reuulsa, distracta, euacuata aut discussa, aut tumoris maturatione, & puris ex illo aperto euacuatione, aut materiæ ad aliam partem translatione; quod ex doloris & tumoris subita cessatione, pulsusque mutatione cognoscitur. Optimum autem est, materiam discuti, vel tumoris maturatam materiam euacuari; aliò eam transferri periculosum, vt iam dictum.

20. Transfertur autem materia vel ad cerebrum, vbi statim dolor capitis grauis, deliria & phrenitis sequitur; vel ad musculos colli, vbi dolor & tumor, interdum & conuulsio excitatur; vel ad pulmones & pleuram, vnde dolor pectoris, tussis, difficilis respiratio oritur; vel ad cor, vnde tremor eius, syncope & pulsus obscuritas excitatur.

Indicationes.

Quas aliæ inflammationes habent indicationes; eædem & angina obseruandæ, saltem partis affectæ habitâ ratione. Nimirum sanguis & materia, quæ adhuc affluit, aut affluxura est ad partem affectam, reuellenda, deriuanda: quæ jam affluxit, adhuc tamen in paruis venis consistit, vel in parte fluctuat, ne in partem recipiatur, atque in eo consistat, repellenda, & in parte affecta forâs protrudenda per adstringentia: quæ verò extra venas effusa est in partis spatia, & repelli non potest, insensibiliter discutienda est per digerentia, quod tutissimum est; vel si digerentibus non cedat, & ad maturationem tendat, maturatio adiuuanda, & diligenter simul cauendum, ne adstringentibus & refrigerantibus foris quocunque tempore applicatis materia intro repellatur; sed relaxantia potiùs extrinsecus adhibeantur, quibus materia forâs euocetur, periculumque suffocationis euertatur. *Indicationes.*

Curatio.

VENÆ SECTIO.

Cum ergo angina fit inflammatio, & quidem eius partis, *Curatio. Venæsectio.*

partis, quâ præsens periculum suffocationis immineat, à sanguine vel solo, vel cum alio humore mixto ortum habeat: in omni angina sanguinis missione & euacuatione opus est. Estque venæ sectio optimum præsentaneum & compendiarium in hoc morbo remedium. Ideoque vt sanguis ad fauces ruens reuellatur & euacuetur, periculumque maximè vrgens auertatur, venæsectio statim & sine omni mora instituatur, præmisso, si licet, clystere.

Et quidem aperiatur in cubito cephalica aut mediana, aut vtraque, si magna adsit plethora. Hoc enim modo, & venâ in brachio apertâ, & vniuersum corpus promptius euacuatur, & non parum sanguinis à parte affecta auertitur. Et primò quidem mediana, hinc cephalica aperiatur, si vtriusque sectione opus. Et si inflammatio alteram partem magis affligat, vena in opposito primùm brachio reuulsionis gratia, postmodum in latere eodem aperienda; aut si semel saltem venam aperire liceat, vena in eodem latere secetur. Si verò nullum lateris discrimen sit, aut dubitetur, vtra pars magis affligatur, sanguis ex dextro brachio emittatur; cùm hepar sit plerumque pars mittens.

Si menses vel hæmorrhoides suppressæ sint, quæ vena primò aperienda sit, Autores dissentiunt. Alij enim saphenam, alij venam in cubito primò aperiendam censent. Verùm distinctione hîc opus videtur. Etenim si periculum non vrgeat, ex poplite vel talo sanguinis missio primùm instituenda, vt menses suppressi reuocentur, & sanguis ad partes distantes reuellatur: inprimis si purgationis tempus instet. Et si malum augeatur, mox vesperi aut sequenti die cephalica aperienda; non tamen neglectis reuulsionibus, quæ in cruribus institui possunt. Si verò morbus vrgeat, & periculum instet, quod plerumque fieri solet, mox vena in cubito aperienda. Periculosum enim est, neglecta cephalica cum affecta parte communicante, in distantissima parte venam secare. Venâ autem brachij apertâ, postea venam in poplite aut talo secare licet. Sic enim & vrgenti affectioni, ac celerem reuulsionem & euacuationem requirenti, & suppressæ euacuationi satisfit. Imò sunt optimi Medici, qui in angina periculosa non solùm in suppressis mensibus venam primò in brachio secandam censent, sed etiam fluentibus mensibus. Et tali in casu, dum sanguis per venas superiores euacuatur, cucurbitulas femoribus affigendas censent, vt minor fiat sanguinis versus superiora retractio.

Euacuatur autem sanguis maiore vel minore copia, pro eiusdem abundantia, magnitudine ipsius affectus, & virium robore. Etsi verò fuerint, qui in angina etiam vsque ad syncopen sanguinem euacuandum censuerint, persuasi sententiâ Galeni, qui, 1. *aphor.* 23. scribit, in ardentissimis febribus, in maximis inflammationibus & vehementissimis doloribus, vsque ad animi deliquium sanguinem detrahendum esse: tamen Græci, Aëtius, *tetrab.* 2. *serm.* 4. *cap.* 47. Paulus Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 47. Trallianus, *lib.* 4. *cap.* 1. vt & Arabes plerique, item Cælius Aurelianus, *lib.* 3. *acut. cap.* 4. & posteriores Medici plerique, sanguinem non semel atque confertim, sed sæpius & repetitis vicibus euacuandum censent; ne, si confertim euacuetur, animi deliquio superueniente, suffocatio, quæ antea vrget, augeatur, ægerque suffocetur. Quamquam enim ipsa inflammatio, si sit magna, tale præsidium requirere videatur: prohibet tamen id respirationis difficultas, & inprimis suffocationis periculum. Respiratio enim cùm sit actio vitæ valde necessaria, quâ ne exiguo tempore viuus homo carere potest: plus valet hîc prohibendo difficilis respiratio, quæ ex animi deliquio succedente ad largam sanguinis effusionem ita augeri possit, vt illicò suffocatus æger interiret, quàm magnitudo inflammationis eam indicando. Itaque vbi minor est spirandi difficultas, copiosiùs, si inflammationis ratio postulet, sanguinem mittere licet, vt inflammatis faucium musculis. Si autem respirationis difficultas valde vrgeat, id quod accidit, inflammatis laryngis musculis, cauendum est à larga sanguinis missione, quæ animi deliquium inducere posset, sed tum partitis vicibus, 4. vel 5. horarum interuallo sanguinem euacuare commodius est. Et repetita venæ sectio plus reuellit, quàm vna larga sanguinis euacuatio. Præterea cùm sæpe accidere soleat, vt ad partem affectam nouus affluxus fiat, repetita venæ sectio etiam humores iterum affluentes auertit. Videndum tamen, ne nimis parcè prima vice sanguis euacuetur ne, antequam alteram aut tertiam sectionem adhibere possimus, æger interim moriatur.

Et quidem primò in opposita parte vena aperiatur, deinde in brachio lateris affecti. Et si malum fert inducias, manè vna vena aperiri potest, vesperi vel sequenti die altera. Foramen non fiat nimis angustum, ne crassior sanguis intus remaneat, nec nimis amplum, ne spirituum magna copia dissipetur.

Grauidæ etsi sanguine emisso interdum abortiant, tamen in morbo tam periculoso necessitas postulat, vt sanguis, sed minore copia, detrahatur. Et plurimæ grauidæ ita sanguine abundant, vt venæ sectionem sine abortus periculo tolerare possint. Imò compertum est, nonnullas fœminas, nisi sanguis iis detrahatur, abortire, aut in alia mala periculosa incidere. Fiat autem sanguinis euacuatio ex vena cubiti.

Si phlebotomiā vires non ferant, aut saltem repetitam sanguinis euacuationem non tolerent, cucurbitulæ cum scarificatione apponantur cruribus, vel supra renes, postea etiam in brachiis, non in collo. Nam si statim in principio cucurbitulæ parti loco affecto propinquæ applicantur, maior ad partem affectam fluxus concitabitur, malumque augebitur. Postea verò in loco propinquo applicari poterunt; sicut venas sub lingua secare licet, vt postea dicetur. Simul etiam alia adhibeantur, quæ repellere possunt, vt lotiones & frictiones ac ligaturæ extremorum, & cucurbitulæ in partibus remotioribus, vt modò dictum.

Purgatio.

Venæ sectione peractâ mox instituenda purgatio, præcipuè si bilis in corpore abundet, vt illâ pharmaci irritatione motus humorum fiat κατ' ἄφρονα. *Purgatio.*

Cum autem anginæ coniungatur febris, de purgatione initio anginæ instituenda Autores dissentiunt, dum alii & plerique omnes Græci ac Arabes summum periculum attendentes, mox in principio purgandum esse censent; alij verò, inter quos præcipuus est Massarias, ad cruditatem humorum respicientes, purgationem in principio prohibent.

Verùm febris natura hîc attendenda. Nam, quod plerumque fieri solet, si febris vel præcedat anginam, vel simul cum ea inuadat, & materia peculiari motu naturæ humores vitiosos extrudere conantis ad fauces depellatur, atque ita humores turgentis materiæ conditionem referant, & errabundi quasi à natura è venis expellantur, nondum immobiles sint, & licet ad certam partem ferantur, vagabundi tamen adhuc quasi sint, & tales, qui etiam ad aliam partem mox moueri possint, sicut sæpe angina in pleuritidem & peripneumoniam mutatur; ad turgentē materiam meritò referuntur, & propterea ex consilio Hippocratis, 1. *aph.* 22. statim euacuandi sunt. Id quod etiam à doctissimis Medicis hactenus cum commodo ægrotorum factum fuit, & ipse etiam Hippocrates præcepit, *lib. de locis in hom.* & *lib.* 3. *de morb.*

Et omnino sum in ea sententia, etsi angina sit inflammatio:

flammatio: (quod & de pleuritide, peripneumonia, parotidibus & similibus affectionibus intelligendum) primam tamen occasionem ei præberi à cacochymia. (nisi caussa externa sanguinis affluxum excitet, vt spinæ vel officula gulæ infixa vel vertebrarum luxatio) Natura enim irritata à prauis humoribus, eos ad partes corporis externas detrudit, ad latera, tonsillas, fauces, post aures, ad inguina, & alias partes. Verùm vt in hæmorrhagiis narium criticis, quæ in febribus acutis à natura sæpe instituuntur, non præcipuè sanguinis, sed cacochymiæ caussa ea euacuatio à natura instituitur: ita & hîc natura quidem vitiosos humores expellere conatur, non tamen eos sine sanguine extra venas protrudit, sed cum sanguine permixtos extra venas in spatia partium effundit, vnde inflammatio excitatur. Et ipsi tales humores è venis effusi acrimonia & prauitate sua naturam stimulantes majori sanguinis affluxui occasionem præbent.

Si autem inflammatio præcedat, neque ea ex humoribus vitiosis à corpore protrusis ortum habeat, & postea febris sequatur; non adeò multum commodi ex purgatione prouenit, nisi forsan metuatur, ex affluxu humorum vitiosorum inflammationem augeri posse.

Et quidem maturè statim in initio instituenda purgatio. Narrátque Alexander Trallianus, *lib.* 4. se eodem die sanguinem misisse & purgasse, his verbis: *Post missionem sanguinis, si nullus laxitatis sensus oriatur, sed cibi & aëris transitus adhuc impediatur, etiam venas linguæ subjectas incidere ne graueris, neque in crastinum differre, sed eodem die facito. Ego sanè memini, me, cum vsus valdè vrgeret, venam manè aperuisse, diluculo linguæ subjectas secuisse, & vesperi ex cremore ptisanæ extractum scammonij exhibuisse, atque ita laqueum ex inflammatione ortum vix potuisse dissoluere. Imò alium, quendam noui me, postquam brachiorum duorum venas in cubito secuissem, repurgasse, sequenti die non expectato.* Et omnino affectus grauitas sæpe purgationem ita vrget, vt statim instituenda sit, nec tempus matutinum expectari possit. Etsi enim & ad venæ sectionem, & ad purgationem horæ matutinæ sint commodissimæ, tamen vtraque etiam tempore vespertino institui potest, si quid mali impediat, vel, vt venæ sectio vel purgatio maturetur, vrgeat. Itaque si suffocationis periculum vrgeat, manè instituta venæsectione, vesperi exhiberi potest purgans. Sic non solùm Trallianus, vt modò diximus, vesperi purgauit, sed & Galenus, 14. *M.M. cap.*8. in quodam, cui lingua tumefacta erat, vt ore contineri non posset, purgans vesperi exhibuit.

Eligantur autem purgantia, quæ febrim non augeant, nec humores valde agitent, cassia, manna, tamarindi, syrupus rosar. & violar. sol. rhabarbarum, electuarium diasebesten, diacatholicum. Si humor pituitosus admixtus sit, fortiora vsurpare licet.

Vt ℞. *Syrup. rosar. solut.* Vnc. iii. vel IV. *aq. cichorij* Vnc. ii. M.

Vel ℞. *Manna* Vnc. i. sem. vel Vnc. ii.

Dissolue in jusculo pulli, vel decocto prunorum, iterum colentur. Exhibeatur horis duabus ante prandium.

Vel ℞. *Rhabarb. elect.* Scrup. IV. *cinamomi* Scrupul. sem.

Infunde in *decocti communis flor. & fruct.* vel *aqu. endiu.* Vnc. iii, *vel* Vnc. IV.

In colatura dissoluatur *manna* Vnc. i. *vel* Vnc. i. sem.

Colatura exhibeatur, postea detur seri lactis caprini ℔. i. vel ℔. i. sem. Ita enim purgatio sine insigni calefactione perficitur.

Vel ℞. *Electuar. de psyllio* Vnc. sem.

Dissoluatur supra ignem *in decocti florum & fructuum*, vel *pectoralis*; vel *aqu. cichor.* Vnc. iii. sem.

In colat. dissolue *manna* Vnc. i. Iterum coletur. Adde *syrupi violar.* Vnc. sem. M.

In humore pituitoso addatur agaricus. In melancholia admixta sena & manna exhibeatur. Sena enim & manna in actionis modo & tempore valde conueniunt.

Recentiores Chymici hic etiam vomitoria & antimonialia exhibent, sed nulla euidenti ratione adducti. Neque ea tutò in morbo, qui aliàs suffocationem minatur, exhiberi possunt. Ita refert Trincauellius, *lib.* 5. *cap.* 7. *de ration. curand. part. corpor. hum. affect.* fœminam quandam sumpto medicamento purgante, & quidem cassia saltem, excitato vomitu, statim strangulatam interiisse.

Verùm quia facultas deglutiendi plerumque est impedita in angina, frustra sæpe præscribuntur purgantia, quæ æger deglutire non potest. Rondeletius equidem pilulas dissoluit. Verùm vix hoc tutum est. Propter abominandum enim saporem facilè vomitus excitari posset, qui in hoc affectu minimè tutus. Et modò æger liquida deglutire possit, facilè alia purgantia concinnari possunt, vt pilulas dissoluere opus non sit. Vbi verò planè purgantia sumere æger non potest, clysteres acriores ex emollientibus, & cholagogis, & quidem, si febris acuta conjuncta sit, clementioribus constantes iniiciendi, & iterum atque deinceps reiterandi sunt.

Vt ℞. *Malua, parietar. mercurial. centaurij minoris*, ana. M. j.

Coqu. in aqu. simpl. Colat. ℞. ℔. j. adde *electuar. diacathol. de succo rosar.* an. Vnc. i. sem. *mellis rosat. colati* Vnc i. *ol. viol.* Vnc. ii. *salis* Scrup. sem. F. Clyster.

Vel ℞. *Decocti emollient.* Vnc. IX. in quibus dissolue, *elect. diasebesten.* Vnc. i. *diaphœnic.* Drach. iii. *ol. violac.* ℥. i. sem. *sal. gemm.* Scrup. sem. M. F. Clyster.

Vel ℞. *Decocti fl. & fr.* Vnc. IX. in quibus dissolue, *elect. lenitiu.* Drach. VI. *de psyllio* Vnc. sem. *syr. rosar. sol.* Vnc. i. *sal. comm.* Scrup. i. M. F. Clyster.

Repellentia.

Statim post primam sanguinis missionem purgantia vsurpanda sunt, ne inflammatio augeatur. Debent autem repellentia solùm intus in faucibus, non verò extrà adhiberi, ne materia magis ad interiora & versus fauces repellatur. *Repellentia.*

Vsurpanda verò sunt repellentia formâ gargarismorum & collutionum oris, vel linctuum. Etsi enim quidam & suffumigij formâ talia exhibeant: tamen cùm omnia, quæ in fumum resoluta ore & faucibus hauriuntur, guttur & fauces exasperare, & suffocationem augere soleant, à plerisque hic modus rejicitur. Et quidem forma gargarismorum seu collutionum vtilissima est. In infantibus tamen, qui gargarizare non valent, sæpe linctibus vtendum est.

In medicamentis autem inueniendis hîc non solum ad communem, quæ ex natura inflammationis sumitur, indicationem respiciendum, sed etiam ad partis affectæ conditionem. Nam cum, vt Galenus, *6. de comp. med. sec. loc. cap.* 1. docet, non solùm rarior & mollior sit superficies tunicæ oris quàm est cutis, quæ totum corpus ambit, & præterea ex medicamentis aliquid facilè in ventriculum vel pulmonem defluere possit: sint illa talia, quæ omnis acris & malæ qualitatis, quæ fauces lædere, vel deglutita nocere possunt, expertia. Et cùm diutius in ore, vbi gustus sedes est, detinenda sint, quantum fieri potest, ingrato sapore careant, ne nobis accidat, quod Medico illi seu imprudenti, seu imperito accidit, qui cum, referente, *ibidem*, Galeno, gargarisma ex atramento sutorio constans adhibuisset, magnum cum insuauitate nocumentum gulæ & asperæ arteriæ extremitati ac ventriculo & pulmoni intulit.

Commendantur à Galeno, *6. de comp. med. sec. loc. c.* 1. quatuor medicamenta; quod ex musto, quod ex *Quatuor medicamenta ex Galeno.*

ex moris, quod ex rubi moris, & quod ex nucum corticibus viridibus cum melle, quod in suauitatem & nimiam adstringendi vim, quæ est in his succis, temperat, conficitur.

Primum ex musto fit, injiciendo ad decem musti heminas, tres heminas rhois coriariorum, aut ejus, qui obsoniis inspergitur, vel ex vtriusque parte æquali. Cujus quidem plures aliæ descriptiones ibidem leguntur. Alterum ex moris ita fit: ℞. succi mororum heminas vi. ad strigmentitiam spissitudinem coquito. Deinde tritas croci Drach. j. myrrhæ Drach. ii. omphacij Drac. j. alumin. sciss. obol. iij. mellis heminam vnam addito. Vel ℞. croci Drach. sem. alum. Drach. iii. sem. iniiciatur, & passi hemina vna, & vini maris expertis austeri hemina vna. Coctura autem fit vsque ad compagem melleam. Tertium fit ex mororum rubi succo, eodem modo, vt ex succo mororum. Quartum denique fit ex nucum corticibus viridibus, si eorum succus exprimatur, per linteum excoletur, coquatur, & tandem mel, veluti in eo, quod ex moris fit, admisceatur. Inter hæc autem medicamenta primum est mitissimum, secundum fortius, tertium adhuc fortius, quartum fortissimum, quod etiam præcipuè à Galeno commendatur. Hoc enim vim adstringendi cum substantiæ tenuitate habet, atque ita profundiùs penetrat, cujus rei argumentum est, quod succus ille manibus tractatus ita altè inficit, vt facilè abstergi non possit. Vario autem modo, vt Galenus, *ibidem*, docet, ad diuersa morborum tempora ejusmodi medicamenta parantur. Si enim in ipsis adstringens qualitas præualeat, principiis conueniunt; si verò mitigatoria & laxatoria ac concoctoria, in doloribus & vigoribus inflammationum. Imò si vnum saltem horum medicamentorum præstò fit, id ipsum per aquam simplicem solui & per additionem parabilium cuiuis tempori & scopo accommodatum reddi potest. Sunt autem parabilia ex adstringentibus, rosæ, & myrti baccæ, & myrtus & lentiscus, & rubus, & rubus caninus, & galla omphacitis appellata, & Ægyptiæ spinæ fructus, omniaque aluminis genera. Post hæc parabilia sunt rhus culinarius & coriarius, & succus, qui ex Syria affertur: atque hic quidem per se admiscetur, culinarius autem & coriarius rhus aqua prius decocti, vtiles mistura fiunt. Est autem & glaucium ex parabilibus, & omphacium, & cytini, & balaustia. Ex discussoriis autem parabilia moderata sunt caricarum & furfurum decoctum & aqua mulsa, in qua origanum, aut hyssopum, aut thymus, aut calamintha, aut pulegium, aut mentha odora, quam hedyosmum vocant, fint incocta: fortiora autem sunt etiam hæc, si diutius coquantur, amplius autem & nitri spuma, aut ipsum adeò nitrum vstum: fortius verò his est sulphur viuum. Vtilis est & succus malorum citriorum, & rob cornorum ac sorborum, syrupus granatorum, myrtillorum, de rosis siccis, diamorum, vt & decocta & aquæ prunellæ, plantaginis, polygoni, maluæ arboreæ, folior. rubi, myrti, radic. pruni syluestr. sumach. sem. rosar. balaust. cortic. granator. hypocistis, acacia. Atque ex his eligantur fortiora vel mitiora, prout major vel minor fuerit inflammatio, humorúmque affluxus, & prout corporum natura sese habet. Mollioribus enim & fœminarum corporibus mitiora, fortiora durioribus adhibenda. Ita etiam in laryngis inflammatione primò mitiora adhibenda medicamenta, ne dolor & symptomata fortiorum vsu exasperentur. Ideóque præcipuè illa valida adstringentia, gallæ, balaustia, sumach. hypocistis, vix sola vsurpanda, sed modicè saltem, vbi opus est, reliquis admiscenda. Monendum & hoc, in angina, quæ à spina vel officulis, vel aliis rebus acutis gulæ inhærentibus fit, adstringentia locum non habere. Talis enim inflammatio citò ad suppurationem duci postulat. Ab adstringentibus verò tum dolor intenditur. Cùm enim talia corpus acutum infixum magis parti impingant, dolorem intendunt.

Attendendum & hoc, pro humoris inflammationem excitantis varietate medicamenta etiam varianda esse. In sanguine enim & bile refrigerantium & repellentium vis intendenda; in pituita autem resoluentium; in melancholia emollientium.

Succi vel illinuntur faucibus, vel dissoluuntur in decoctis aut aquis, iisque os colluitur potius; quàm vt gargarismus fiat, ne nimia gargarisatione affluxus augeatur. Eædem collutiones oris ex aquis destillatis & decoctis plantarum modò enumeratarum parantur.

In principio ergo sequens Gargarismus vel Oris collutio vtilis est:

℞. *Hord. integr.* P. ij. *fol. prunellæ, plantag.* ana M. sem. *flor. rosar. rubr.* P. ii. *balaustior.* Drach. sem. *fragor. exiccat.* Drach. i. sem. *sem. acetos.* Drach. i.

Coqu. in *aq. comm.* pro ℔. j. in qua dissolue *succi cort. nuc. jugland. virid.* Vnc. j. *syr. granat.* Vnc. i. sem. M.

Vel ℞. *Rad. althéæ* Vnc. sem. *fol. rubi* M. j. *alumin. vsti* Drach ii. *sacch.* Vnc. sem.

Coq. in *aq. comm.* pro Vnc. x. In quibus dissolue *mell. rosat. colat.* Vnc. i. sem. *succi myrtill. recent.* Vnc. i. Misce.

Vel ℞. *Aq. plantag. prunell. rosar.* ana ℔. sem. *aceti rosacei* Vnc. sem. *succi granator.* Vnc. i.

In quibus dissoluatur *diamori, rob. nucum*, ana Vnc. j. sem pro Oris collutione.

Vel ℞. *Aq. radic. althéæ* ℔. i. Coq. in ea *flor. maluæ arboreæ.* Colat. adde *syr. de succo cydonior.* Vnc. iii.

Vel colluatur os lacte, in quo lens palustris cocta sit.

Aliàs si dolor non vrget, sola repellentia vsurpanda.

Vt ℞. *Fol. plantag. prunell.* ana M. sem. *flor. rosar. rubr. maluæ arbor.* ana P. ii. *balaust. sem. cydon.* an. Drach. i.

Coq. *in aqua hordei* ℔. i. sem. ad tertiæ partis consumptionem.

Colaturæ adde *diamori, dianuc.* an. Vnc. i. M.

Vel ℞. *Summitat. rubi* M. j. *balaust. cortic. granator.* ana Drach. i. Coqu in *aqua simpl.* Colaturæ ℔. j. adde *diamori, rob nucum*, an. Vnc. i. M.

Vel ℞. *Agrimoniæ, prunellæ, plantaginis*, ana M. j. *rosf. rubr. cortic. granator. sem. acetosæ, portulacæ*, ana Drach. ii.

Coq. in *aq. s.* ad ℔. i. Adde *diamor. dianuc. succi granator.* ana Vnc. i. sem. F. Gargarismus.

Vel ℞. *Aq. prunell. acetosæ, rosf. rubr.* ana q. s. *diamori, rob sambuci*, an. cochlear. i. Misce.

Linctus etiam prosunt ex diamoro cum succo granatorum, vel ex syrupo de jujubis, myrtino, diamoro.

Si dolor sit vehementior, admiscenda sunt medicamenta, quæ dolorem leniendi vim habent, & præcaueant, ne fauces exasperentur. In quem vsum lac vtilissimum, possúntque in eo coqui summitates rubi, reliquis etiam addi glycyrrh. jujubæ, passulæ.

Recentiores hîc laudant sal prunellæ, siue nitrum præparatum, in oris collutionibus.

Deinde ex Conradino, *lib. de feb. Vngar. c.* 19. hanc Aquam:

℞. *Semperuiui maj.* q. v.

Contundatur succúsque exprimatur, & singulis ℔. addatur *salis ammoniaci* Vnc. sem. reponantur in loco humido, donec sal liquescat. Postea aqua destilletur, quâ fauces colluantur. Si verò hæc aqua in promptu non sit, sumatur *aqua semperuiui vulgaris*, & in ejus libra vna dissoluatur *salis ammoniaci* Drach. j. ac modo dicto adhibeatur.

Vel ℞. *Cancros viuos* Num. viij. *sedi major.* M. iiij.

Contundantur, & ſuccus exprimatur, quo fauces Colluantur.

Vel ℞. *Aq.ſemperuiu.maj.* ℔.i.ß.& admiſc.ſuccum ex quatuor cancris viuis expreſſum.

Verùm iſta etſi in angina etiam ſuum locum habere poſſint: tamen ab Autoribus horum medicamentorum inuenta & vſurpata ſunt ad linguæ ardorem, ſiccitatem, & nigredinem in febribus ardentibus, quod malum vulgò *die Breune* nominatur, quod ab Angina differre, ſuprà diximus. Iſtud enim faucium & linguæ incendium & ſiccitas febrium acutarum ſymptoma eſt, neque ab eo tàm ſubitò ſuffocationis periculum, vt in angina, imminet.

Valde etiam in hoc affectu prodeſt caſſia extracta cum aq.plantag.diſſoluta,& collutionis loco adhibita, vt & decoctum cortic.ligni berberum, vel cortic.interioris coryli; vt & decoctum auenæ rubeſcens, item decoctum fol. & cymarum ceraſi arboris. Pauperiores vtantur aquâ fabrorum, vel aquâ & aceto inuicem miſtis, vel aquâ hordei.

Notandum autem hîc in vniuerſum, quæcunque in calidæ valde & ſanguineæ anginæ incremento & ſtatu imponuntur, eadem pituitoſæ initiis præſcribi poſſe. Et quæ declinantibus illis, eadem vigentibus his debent adhiberi.

Deriuantia.

Deriuantia. Poſtquam venæſectio in cubito & purgatio eſt inſtituta, etiam venæ narium, & quæ ſub lingua ſunt, aperiantur, aut hirudines venis narium, frontis, poſt aures & ceruici applicentur. Nonnulli & ſcarificationes aurium adhibent. Trallianus, vt ſuprà dictum, eodem mox die, non expectato craſtino, venas linguæ ſubjectas incidit. Sed Galenus, neque ſine ratione, in principio anginæ venam in cubito ſecat, vt reuellat, quod influit; poſt principium autem venas ſub lingua, vt, quod in parte affecta vel locis vicinis collectum eſt, euacuetur, *in lib.de curand.ration.per ſanguin.miſſ.cap.9.*& 4. *de ration.victus in acut.aph.*30. Si tamen morbus admodum velox eſſet, primo die venam ſub lingua cum Tralliano ſecare liceret.

Digerentia.

Digerentia. Malo procedente & augeſcente, quod ſecundo & tertio die accidere ſolet, propoſitis repellentibus digerentia admiſcenda. Monéntque hic doctiſſimi Medici plerique, in angina rariſſimè ſolis repellentibus, & non, niſi cum imminet inflammatio, aut vbi primùm incepit, vtendum eſſe; & contrà ſolis diſcutientibus vix etiam vnquam vtendum eſſe, atque in eo differre curationem anginæ ab aliarum partium inflammationibus, in quibus in principio ſola repellentia vſurpantur; poſt ſtatum verò repellentia omitti poſſunt: idque ob partis affectæ naturam. Cùm enim partes, quæ in angina afficiuntur, ferè ſint laxæ & molles, citóque inflammationem admittant, etiam in principio diſcutientium aliquid addendum, ne humor, qui influxit, nimio refrigerantium vſu impactus hominem ſuffocet; in fine etiam aliquid adſtringentium addendum, vt partes roborentur, & ne ſolo diſcutientium vſu in parte laxa & molli major vel nouus humorum affluxus concitetur. Vbi ergo morbus augmentum ſumpſit, gargariſmis vtendum diſcutientibus ex decocto thymi, pulegij, calaminthæ, hyſſopi, origani, betonic. glycyrrh. flor. chamæmeli, meliloti, ſem.lini, fœnigræci, & ſimilibus.

Vel ℞. *Glycyrrh.rec.* Vnc.i. *paſſul.mundat.* Par.x. *dactyl. caricar.* ana Par. IV. *ſem. althéa, fœnigraci,* ana Drach. ii. *hordei integri* P. i. *flor. violar. chamameli,* ana P.ſem.Coq. colaturæ adde *mell.roſ.col.* Vnc. ii. *ciner. hirund.* Drach.ii.*croci* Scrup. ſem.F.Gargariſmus.

Vel ℞. *Hyſſopi, puleg.*ana M.ſem. *betonic.*P.ii.*rad. glycyrrh.*Drach.iii.*paſſul.minor.*Vnc i.

Coq.in ſ.q.*aq.fluuiat.*pro Vnc. ix. In quibus diſſolue *oxymel.ſimpl.*Vnc.i.*diamori* Drach.vi.M.

Vel ℞. *Aq.althéa* ℔.ſem. *hyſſop.*Vnc.ii. *ſyr. de betonic.*Vnc.i.ſem.M.

Vel ℞. *Fol.plantag.prunell.*an M.ſem.*balauſt.flor.roſar. rubr. chamamel.*ana P.j.*caricar.pingu.* N.iii. *hordei* M.ſem.*ſem.lini,fœnigrac.*ana Dra.i. Coq.in aqu.ſimpl.

Colaturæ ℞. ℔.j. Cui adde *mellis roſacei col.* Vnc.i. ſem.*dianuc.*Vnc.i.ſem. F.Gargariſmus.

Commendatur & aqua è fol.& flor.periclymeni.In ſtatu augeantur diſcutientia & emollientia. Galenus conſiſtente fluxu crocum & myrrham addit, quæ concoquere & diſcutere valent, crocúſque ſimiliter leniter adſtringit. Vt:

℞. *Fol.prunell.violar.*ana M.j.*ſcabioſ.malu.arbor.*an. M.ſem.*flor.chamamel.melilot.*ana P.j.*glycyrrh.raſ.*Drac. iii.*ſem.fœnigrac.*Drach.ii.*caricar.pingu.* N.iii. *paſſular.* Vnc.ſem. Coqu.in aqu. hordei ſ.ad tertiæ partis conſumptionem.

Colaturæ ℞.℔. i. In qua diſſolue *caſſia recent. extract.*Vnc.ſem.*myrrh.*Drach.j. *croc.* Drach.ſem. *mell.roſat. colat.* Vnc.i. Miſce pro Gargariſmo.

Ad dolorem leniendum valet ſuccus ex pane albo in aqua vel lacte cocto expreſſus, item cremor ex furfuribus tritici expreſſus, vt & mucilago ſemin.lini, cydonior. althéæ, ſuccus ptiſauæ, lac amygdalarum dulcium, & ſem.4. frigid. major. item caſſia cum parte æquali olei amygdalarum dulcium miſta.

Declinante tandem morbo coquitur aliquid de nido hirundinis, aut diſſoluitur in colatura cinis combuſtarum hirundinum & cochlearum combuſtarum, vel, quod nonnulli pro ſecreto habent, cancrorum combuſtorum, aut cribratum album canis, aut gallinæ. Illinire etiam licet faucibus illa ſtercora melle excepta.

Extrà adhibenda:

Exſiccantia, & *reſoluentia.*

Dum hæc intus faucibus adhibentur, tentandum omni modo, vt inflammatio exteriora verſus trahatur & diſcutiatur, in quem vſum multa paſſim ab Autoribus proponuntur, vt oleum dulce, amygdal.dulc. chamæmeli, anethi, lilior. alborum, quorum aliqua ſpongia vel lana ſuccida applicari poſſunt, ſuccus cucumeris ſylueſtr.melle ſubactus, & hujus generis alia. Inter quæ tamen ab initio,& vbi corpus non ſatis euacuatum fuerit, mitiora eligenda, ne humoribus attractis malum augeatur. Externa.

In principio ergò & prima ſtatim die anterior colli pars illinatur oleo chamæmelino, amygdal.dulcium, vel liliorum alborum.

Vel ℞. *Ol.lilior. alb. amygd. dulc.violac.* an. Drach. ii. *pingued.capon.*Drach.i.*empl.de meliloto* q.ſ. M.F.Linimentum.

Vel ℞. *Mucilag. gummi Arabici, tragacanth. ſem. cydonior.aq.roſ.extr.* an.Drach.ii. *butyri recentis inſulſi, pingued.porcin.*ana Drach.i. *ſtercor.hirund.* Drach.ſem. *ol. irini, chamamel.* ana q.ſ.

MF. Linimentum.

Præſtantius eſt Vnguentum Varandæi, quod

℞. *Pulu.nidi hirund.ſtercor. canis jejunio macerati, columbini,*ana Vnc.i. *rad.iraos,flor.chamam.* an.Drac ß. *pingued. gallinar.* Vnc.ſem. *ol.lilior.alb.*Vnc.i.ſem:*cera flaua* parum.

M. pro Vnguento, quo collum & partes tumentes inungendæ.

Vel parentur cataplaſmata ex farina vel cremore ſem.lini, fœnigræci, althéæ, maluæ, hordei, flor.chamæm. meliloti, & ſimilibus.

Vel ℞. *Farina hordei*, *pulpe passul.*an.Vnc.ii. *pulu. rad. althéa* Vnc. i. Cum *ol. amygd. dulc.* Fiat Cataplasma.

Hoc etiam vtile est:

℞. *Farin.hord.*Vnc.1. *mucilag.sem.lini* & *althéa cum aq.malua facta*,an.Vnc.sem. *pulu. flor.chamemel.*Drach. iii. Cum *oleo chamemel. amygdal.dulc.*ana s. q. F.Cataplasma.

Nidum etiam hirundinis cataplasmatis modo foris applicandum admisceri vulgatum est,idque cum commodo ægrotorum fieri, vsu deprehensum;de quo postea, *quæst.*4. dicetur.

Vt ℞. *Nidum hirundin.* N. i. *fol. malua*, *violar.* ana M.i. *flor. chamamel. melilot.* ana M.sem. *rad.althéa* Drach. vi. *lilior. albor.* Drach. ij. *ficuum* N. iiij. Coquantur ad molliciem. Contusis adde *farin.sem. lini, fœnigrac. hordei*, ana Drach.iii. *croci* Drach. ii. *butyri recent.* Vnc. sem. *olei amygdal. dulc. chamamel. viol.* ana q. s.

Fiat Cataplasma ad anteriorem colli partem.

Vel ℞. *Nidum hirundinis*, Coq.in *decocto radic.althéa* ad pultis consistentiam. Adde *ol. amygdal. dulcium*, *anethi*, ana Vnc. ii. *croci* Drach. j. *cassia* Vnc.i. sem. Fiat Cataplasma.

Vel ℞. *Farin. tritic.* Vnc.ii. *sem.lini*, *fœnigrac.* ana Vnc. j. *caricar. pingu.* Vnc. sem. *nidi hirundin. contusi*, Vnc.i. Cum *oleo lilior.albor.* Fiat Cataplasma.

Vel ℞. *Stercor. hirund.* Vnc.i. *farin. fabar.* Vnc.ii. *ol.chamamel lilior.albor.*ana q.s. Fiat Cataplasma.

Paratur & tale Emplastrum vel Cataplasma ex nido hirundinis:

℞. *Nidi hirundinis* Vnc.ii.*vnguenti dialthéa*,*œsypi*, ana Vnc.i. sem.*rad. iridis* Drach.ii. *ol. irini, lilior.alb.* ana Vnc.sem.*cera flaua* q.s.Fiat Emplastrum.

Cataplasma de nido hirundinis D. Pauli Lutheri:

℞. *Pulu. nidi hirundin.* Vnc. iii. *radic. alth. chamameli*, an. Drach. iii. *fœnigrac.* Vnc.sem. *mucilag.ficuum cum aq.chamamel. expr.* Vnc.i. *ol. chamam. lilior. alb.amygd.dulc.*ana Vnc.sem.Fiat l.a.Cataplasma.

Aliud Emplastrum ex nido hirundinis:

℞. *Nidor. hirundin.* N.j.Coq.*in aq. malu.*Vnc.vi. Postea colentur & exprimantur fortiter.

In colatura coq.*rad.malu.bryon.althéa*,ana Scrup.ii. *sem. lini* Drach.i.*nigell.*Scrup.i.*herb.violar.parietar.*an. Drach.ii.*ol.lilior.cheirini*, *axung. porcin.* an. Drach.iii. *cera* Drach.ii. F. l. a.Emplastrum.

Aliud ex cineribus hirundinum & albo græco paratur h.m.

℞. *Ciner. hirund. stercor. canis per jejunium emaciati*, ana Vnc .sem.*pulu. croci*, *flor. spica*, ana Drach.i. *benzoës* Drach. sem.*mellis* Vnc.iii. F. Cataplasma.

Vtile est etiam cataplasma ex medulla cassiæ cum oleo chamæmeli, & vnguentum dialthéæ, & emplastrum de meliloto.

Vel ℞. *Sem. cymini* Vnc.j. *absinthij viridis contusi*, *farinæ hordei* an.Vnc.sem.*albi graci* Vnc.iii.

Cum melle F.Cataplasma.

Vel ℞. *Furfuris tritici*, *albi graci*, ana q.v. Cum *melle* F. Cataplasma.

Laudatur etiam epithema ex aq. scabios. ℔. j. & spir. vini Vnc. j. loco affecto admouendum.

Fortiora fiunt emplastra, si aliquid fermenti vel cepa sub cineribus cocta addatur. Nonnulli etiam mel anacardinum & vesicatoria applicant. Notandum etiam, vt medicamenta ista semper calida actu applicentur.

Si materia rebellis digerentibus non cedit, etiam in parte affecta vel ei vicina cucurbitulas affigere licet, sub mento scilicet, si tumor circa fauces & maxillas existat; in collo verò inter 2. & 4. vertebras, cùm affectis internis musculis tumor foris non apparet. Et si materiam ad externa vergere videmus, adjuuandus est motus materiæ appositis ceruici cucurbitulis cum scarificatione, vt sanguis ad circumferentiam extrahatur.

Maturantia.

Si verò malum discutientibus non cedit, indicio est, ad suppurationem tendere; quod plerumque quarto vel quinto die contingere solet. Quod si animaduertatur, adjuuanda est maturatio, tum externis, tum internis medicamentis. Intus quidem vtile est frequenter cassiam extractam, seu medullam cassiæ in ore tenere, vt paulatim liquescens in gulam descendat. Lenit enim, maturat & resoluit. Gargarismi verò & collutiones fiunt ex lacte tepido cum saccharo, vel ex decocto radic. althéæ, maluæ, lilior. alb. caricarum, dactylorum, jujubarum,passularum. *Maturantia.*

Vel ℞. *Fol.malu. violar.* an. M.j. *scabios. summitat. meliloti*, an. M. sem. *nidi hirundin.* Vnc.sem. *caricar. pinguium* N. v. *passular.* Vnc. sem. *semin. lini* Drach.ii. *cydon.* Drach. i. Coq. in *aqua hord. simpl.* Colat. adde *sapa* Vnc.ii.

F. Gargarismus.

Vel ℞. *Passular. exacinar.* Vnc. i. *glycyrrh.* Vnc. sem. *caricar. pingu.* N.v. *sem. althéa* Drach. ii. *cydonior.* Drach. i. Coq. in *hydromel.* vel *aqua* pro Gargarismo.

Vel ℞. *Dactylos* N. ii. *caricar. pinguium* Vnc. sem. *chamamel.* p. i. *sem. lini. fœnigraci*,ana Vnc.i.

Coq.in aq.s.ad mediet.consumpt.

Colat. ℞. ℔. j. in qua dissolue *sapa* Vnc.ii.M.F. Gargarismus.

Extrà verò applicari possunt emplastra maturantia, ex farina & remanentiis decocti sem. lini & fœnigr. cum butyro non salito, adipe gallinæ; & oleo lilior. alborum, & quæ antea fuerunt proposita, ex nido hirundinis.

Vt ℞. *Nidi hirund. pulu.* Vnc.sem. *sem. lini, fœnigrac. rad. althéa*,ana Vnc.sem.

Coqu. ad formam pultis, & addatur *ol. chamamel.* Vnc.j.

Fiat Cataplasma.

Vt autem faciliùs rumpatur abscessus, aliquid nitri vel cineris hirundinis vel stercoris canini addi potest.

Vel ℞. *Sem. sinapis* Drach.i. Coq.in *hydromel.*℔.j. Pro Gargarismo.

Nisi sponte abscessus rumpatur,æger, vt screatu & leni tussi vel vi id præstet, conetur. Nonnulli præcipiunt, vt æger spongiolam filo alligatam, aut carnem salsam semicoctam deglutiat, vt filo attracto abscessus rumpatur. Alij panis crustam deglutire jubent. Verùm cum liquidus cibus vix deglutiri possit,multò minus solida deglutientur.Commodum ergo, ceream candelam oleo amygdal. dulc. illitam in œsophagum immittere, vt ita rumpatur abscessus. Alij hiante ore linguam deprimunt, & cultro ligneo acuto, vel scalpello tumorem, si conspiciatur, aperiunt. Quæ omnia tamen cautè peragenda, ne in periculum suffocationis æger conijciatur.

Abscessu rupto, ne pus in pulmones aut gulam influat, id prono capite exspuat æger. Postea vlcus extergatur collutione vel gargarismo cum hydromelite vel aqua saccharata, vel decocto hordei adjuncto melle.

melle. Et si post puris euacuationem vlcus quiddam sordidum, vel putridum præ se ferat, fortius detergentia & putredinem inhibentia vsurpanda, qualia supra, *in vlceribus oris*, proposita sunt.

Vel ℞. *Fol. scabios. agrimon.* an. M. j. *nucum cupressi* ʒ. j. *radic. aristoloch. longæ, iridis Florentinæ*, an. ℥. ß. *flor. rosar. rubrar.* p. ij. *myrrhæ* ℈. j.

Coq. in *hydromelite* ad ℔. j.

Ad consolidandum vsurpetur linctus ex bolo Armena cum syrupo vel melle rosato; aut puluis ex thuris, myrrhæ, rosarum, boli Armenæ æqualibus partibus. Qui si melle excipiatur, forma linimenti exhiberi potest. Interdum tamen accidit, vt angina neque resoluatur, neque etiam intus tumor rumpatur, idque cum summo ægri periculo. Cùm enim, vt suprà etiam dictum, detur anginæ species, eaque deterrima, in qua nullus tumor, nulla rubedo, intus, vel extra apparet, ægroque tamen suffocationis periculum imminet, cuius Hippocrates, *in prognost.* Galenus, 4. *de loc. aff. cap.* 3. Aëtius, *tetrab.* 2. *serm.* 4. *cap.* 47. meminerunt, in qua aliis remediis nihil proficitur: in vltima desperatione sub maxillis & supra collum altioribus plagis scarificationem nonnulli instituerunt, & ægrum à suffocatione imminente liberarunt, nonnunquam pure, nonnunquam sanguine effluente, ægróque ita leuato: vt postea reliquis præsidiis locus esset. Qua de re scribit Anton, Beniuenius, *de abdit. morb. causs. cap.* 38. *Angina laborabat Nicolaus Rota, sed nullus tamen rubor, aut tumor, vel intus in gula, vel extra videbatur, & ipse nihilominus vix spiritum trahens, quicquid preterea edendum sumeret, per, os statim & nares reiiciebat. Quare cum arescente corpore, pallente iam facie, ac vertentibus oculis spes omnis sublata esset, & Medici, quibus cura demandata fuerat, ægrum non amplius adirent, me, licet iuniorem, conuocant, ægrum ostendunt, &, quæcunque acta fuerant, exponunt. At ego cum & ægrum ipsum ad mortem tendere, & Medicos, quæcunque opportuna fuerant, præsidia adhibuisse intelligerem, cœpi mecum ipse cogitare, satius ne esset, ægrum ipsum Deo, & Naturæ, vt cæteri Medici, incuratum dimittere, an aliquid, licet insolitum, vtile tamen auxilium experiri. Verum adhortantibus his, qui ægro assistebant, consilium capio, & locum altioribus plagis sub ipsis maxillis, ac etiam supra collum incido, ex quo cum sanies multa prorumperet, adeò morbus leuatus est, vt faucibus ipsis spiritum simul, & cibum capientibus facilis deinde ad bonam valetudinem ægro ipsis daretur regressio.*

Hoc etiam in curatione anginæ animaduertendum, semper vsque ad morbi declinationem aliquid detergentis medicamenti admiscendum esse, sicut in omnibus inflammationibus, quæ tenui cute teguntur, per quam semper aliquid resultat; id quod in angina copiosissima sæpe sputi reiectio monstrat. In quem finem mel commodè adhibetur.

Atque vt vsum topicorum hactenus propositorum in summam contrahamus; in principio vtendum repellentibus & nonnihil abstergentibus; in augmento abstergentibus & repellentibus parum digerentium admiscendum: in augmenti fine & circa principium status abstergentia cum æquali quantitate digerentium & adstringentium permiscenda; in declinatione tandem ferè solis digerentibus vtendum, & pauxillum saltem roborantium & adstringentium admiscendum.

Specifica medicamenta.

Specifica. A proprietate prodesse traduntur fungus sambucinus coctus & bibitus, & foris etiam impositus. Lignum quoque hederæ à proprietate valere dicitur ad apostema gutturis. Vnde Iohannes Marquardus, *in practica*, scribit, quod comedens ex cochleari de ligno hederæ, vel bibens ex vase hederaceo nunquam vel raro in apostema gutturis vel vuulæ incidat. Commendatur & ad tumores faucium rumpendos, si in decocto radicum altheæ & ficuum cum momento zingiberis, addita vini quarta parte, maceretur, & decoctum diu in faucibus teneatur.

Commendant etiam tanquam expertum lupi guttur seu asperam arteriam, si angina laborans per eam bibat. Laudatur & hirundinum puluis, si sale aspersi vnà cum pennis in fictili comburantur, & cinis melle mixtus illinatur. Galenus, 6. *de compos. med. sec. loc.* Et Celsus. *lib.* 4. *c.* 4. scribit: *Vulgò audio, si quis pullum hirundinis ederet, anginâ toto anno non periclitari, seruatumque eum ex sale, cum is morbus vrget, comburi, carbonemque eius contritum in aqua mulsa, quæ potui datur, infricari & prodesse.*

Laudant & filum sericum purpura tinctum, quo vipera strangulata sit, collo circumligandum, Galenus, 6. *de simp. med. facult.* Varignana, *l.* 7. *de cur. morb. c.* 1. Commendantur & exuuiæ serpentis in oleo amygdal. dulc. coctæ, si in oleo illo linteum tingatur, colloque circumponatur. Stercus item canis ossa comedentis, vt & cochleæ cum testis vstæ, & cancri vsti. Item rasura dentis castorei Scrup. j. vel Drach. sem. pondere in aqu. scabiosæ propinata; vel rasura dentis apri, si eius Scr. j. cum ol. amygdal. dulc. recent. Vnc. sem. misceatur, & cum saccharo cando albo dulcoretur ac assumatur.

Reiicit tamen hæc à proprietate substantiæ medicamenta Petr. Paulus Pereda ideò, quod angina est morbus manifestus, non occultus. Et non abs re est medicamentorum quorundam, quæ à proprietate substantiæ hîc prodesse creduntur, rationes reddi posse. Ita stercus hirundinis & canis, vt & cochleæ & cancri combusti proculdubio vi exsiccandi & discutiendi, quam à sale inprimis habent, hic prosunt. Si quæ verò sunt medicamenta, quorum caussa facilè reddi non potest, illa proculdubio caussæ anginæ opponuntur, in qua aliquid maligni & occulti inesse potest. Qua ratione forsan filum purpurâ tinctum, quo vipera strangulata fuit, prodest. Refert etiam Cardanus, *lib.* 7. *de varietate rerum, cap.* 15. quod rubeta cocta & pro emplastro imposita adeò anginosis prosit, vt quendam hoc auxilio iamjam moriturum liberarit; creditque & filum, quo rubeta suspensa interiit, conferre Vide etiam Plinium, *lib.* 30. *cap.* 4.

ΛΑΡΥΓΓΟΤΟΜΙ'Α

Si extremum suffocationis periculum immineat, & metuendum sit, ne antequam materia discutiatur, vel maturetur homo suffocetur, vt æger seruetur, λαρυγγοτομία quæ φαρυγγοτομία à Paulo Ægineta, *lib.* 6. *cap.* 33. nominatur, seu incisio tracheæ sub larynge inter duos annulos tertium & quartum & quintum tentanda. Quod antiquum iam ab Asclepiade & Anthillo vsurpatum est remedium, vt ex Paulo Ægineta, *loco citato*; & Cœlio Aureliano, *lib.* 3. *acut. c.* 4. videre est: de quo postea, *quæst.* 5. dicetur. Modus operandi in Institut. *lib.* 5. *p.* 1. *s.* 2. *c.* 7. propositus est.

Diæta.

Aër sit temperatus. Sedeat aut decumbat æger erecto corpore & omnino ea figurâ, quâ se leuari senserit. Victus sit tenuissimus, cremor prisanæ, & in nostris regionibus ius pulli & carnis, ac, si vires requirũt, oua sorbilia. Vtilia quoque sunt pruna & passulæ cum saccharo decocta, & iuscula cum lactuca, portulaca, & sem. quatuor frig. maior. alterata. Potus sit aqua hordei, syrupo violato, vel syrupo de succo citri dulcorata, vel aqua mulsa, vel cereuisia tenuis. Vinum, & omnia quæ fluxionem humorum commouere & febrem augere possunt, vitentur.

Quod si æger planè deglutire non possit, nonnulli

nulli cannulam intra gulam immittere iubent, ac deinde liquidum alimentum per eam infundere, modò inflammatio ad illas partes non pertingat, Alij fistulæ bubulam vesicam alligant, sicut in clysteribus fieri solet, eámque succo nutriente implent, eiusque extremitatem initio gulæ apponunt, vesicamque comprimunt, vt liquor in œsophagum descendat.

Quæ omnia si frustra tententur, ad clysteres nutriētes confugere licet, de quibus in Institut. dictum. Perfecta equidem nutritio inde sperari non potest; iuscula tamen talia bene nutrientia & facilis coctionis, si in tenuiorem quandam chyli substantiam conuertantur, corpus nonnihil reficere possunt, donec via iterum alimentis per os assumendis patefiat. Nonnulli etiam odore panis & carnium vaporibus ægrum reficiendum censent.

De epidemia angina anni 1565. vide Dodonæum, *obseru. cap.* 18. Et de cynanche, quæ intra 10. horas iugulauit, Antonium Brassauolam, *in comment. aphor.* 10. *sect.* 5. & de alia, quæ 12. horis ægrum sustulit, Amatum Lusitanum, *Centur.* 7. & de alia, quæ horis 12. iugulauit, Antonium Brassauolam, *lib.* 4. *de victus ratione in acut.* & Fernelium *lib.* 5. *patholog. cap.* 9.

De Curatione anginæ ex vertebrarum, colli luxatione.

Vnica hîc indicatio est, vertebram è suo loco remotam in suum locum restituere. Ergo cucurbitula ceruicis parti, qua fouea apparet, affigenda, vt vertebra suo loco restituatur; aut quod tutius est, comprimatur per anteriora colli iuxta latera asperæ arteriæ vertebra illa, atque extra & in sedem naturalem pellatur.

De Angina notha.

Angina notha.

Angina, quæ notha appellatur, oritur à pituitosa & frigida materia è capite in fauces, aut ceruicis & colli musculos decumbente & tumorem οἰδηματώδη efficiente. De hoc loqui videtur Hippocrates, 2. *de morbis* dum scribit: *Oritur autem angina, cum pituita in capite agitata deorsum confertim fluxerit, & in maxilla ac citra ceruicem constiterit.* Abestque in angina notha inflammatio, quæ anginam veram constituit. Itaque etsi etiam à melancholia anginam fieri posse, postea ex Heurnio dicetur: tamen ea non est notha angina, sed quia melancholiæ admiscetur sanguis, parit veram anginam, etsi non puram.

Signa.

Cognoscitur ista angina, quod inflammatio, calor, rubor, febris abest, dolor est exiguus aut nullus. Atque cùm à materia in externis colli musculis hærente excitetur, minus periculosa est hæc angina. Diuturnior contrà est, ita vt dolores sæpe longo tempore durent.

Curatio.

Eædem ferè indicationes hîc sunt propositæ, quæ in angina vera. Nā humor qui affluit, euacuādus est, reuellendus, repellendus qui affluxit, discutiendus vel maturandus & deinde euacuandus. An ergo venæsectio vsurpanda sit, docebit habitus corporis & plenitudo. Etsi enim humor anginam istam producens venæ sectionem non requirit: tamen, ne à sanguine affluente morbus augeatur, si abundet, venæ sectione imminuendus & reuellendus est. Humor pituitosus per clysteres acres & medicamenta conuenientia euacuetur.

Vsurpentur etiam alia reuulsoria auxilia, vt vincula, frictiones, lotiones extremorum & cucurbitulæ cum scarificatione cruribus & dorso supra renes impositæ.

Gargarismus primo die talis vsurpetur:

℞. *Fol. plantag. prunell. flor. rosar. rubr.* an. M. j. *balaustior.* ℥. j. Coqu. in *hydromelite.*

Colaturæ ℞. ℔. j. *mell. rosat. colat. rob. nucum*, an. ℥. vj. F. Gargarismus.

Sequentibus diebus

℞. *Nucis cupress.* ℥. ß. *balaust.* ʒ. ij. *mastich.* ʒ. iij. Coqu. in *hydromelite,*

Colaturæ ℞. ℔. j. Adde *rob. nucum* ℥. j. *mell. rosat.* ℥. ß. *alumin.* ʒ. ß, *myrrhæ, croci*, an. ℈. ij. F. Gargarismus.

Malo procedente talis vsurpetur:

℞. *Passular.* ℥. j. *caricarum* num. vj. *sem. lini, fænigræc.* an. ℥. ß. *sinapi, radic. pyrethri*, an. ʒ. j. In colaturæ ℔. ij. dissolue *myrrhæ, croci*, an. Scr. ij.

F. Gargarismus.

Celebre fuit apud antiquos medicamentum Diabesasa, id est, ex ruta syluestri dictum, quod descripsit Galenus, 6. *de comp. med. sec. loc. c.* 1. Quod quia hirundines recipit, appellatur etiam ab Aretæo Diachelidonium.

Si dolor vrgeat citra statum talis fiat Gargarismus.

℞. *Sem. maluæ, caulis*, an. ℥. j. *ficus* num. iiij. Coqu. in *decoct. glycyrrh.* ℔. j. ß. Adde *butyri recent. sine sale* ℥. ß.

F. Gargarismus.

Ad maturandum talis vtilis est:

℞. *Caricarum pinguium, dactylor.* an. num. vj. *passularum, iuiubar.* an. Vnc. ß. *fol. hyssopi* M. j. *myrrhæ* ʒ. j. *croci* ʒ. ß.

Coqu. in *hydromelite* pro Gargarismo. Potest etiam addi puluis hirundinum.

Paratur autem puluis hirundinum hoc modo:

℞. Hirundines, truncentur capite, & sanguis supra plumas exstillare permittatur, deinde pauco sale conspergatur, & in fictili comburantur. Puluis hic gargarismis addi, vel etiam melli ad discutiendum admisceri potest. *Puluis hirundinum.*

Extrà collum inungatur oleo chamæmelino, amygdal. dulcium, lilior. albor. vng. ... to dialthéæ. Postea imponatur cataplasma ex farina hordei, semine lini, fænigræc. ficubus & similibus

In statu ℞. *Malua cum radicibus, althéæ, meliloti*, an. M. j. Coquantur ad mollitiem. Contusis adde *farinæ sem. lini, fœnigrac.* an. ℥. ß. *pingued. porci sine sale* ʒ. x. *ol. amygdal. dulcium, chamæmel*, an. q. s.

F. Cataplasma.

Vel ℞. *Nidi hirundinis* Vnc. jß. *emplastri de meliloto* Drach. ij. *medullæ cassiæ* Vnc. ß. Cum s. q. *sapa.* F. Cataplasma.

Cæterùm annon meritò adhuc alia constituenda sit nothæ anginæ differentia, quæ ab humore melancholico & atro proueniat, Lectori iudicandum relinquo, Facit eius mentionem Heurnius, *de morbis pectoris.* Oritur autem ea maximè in fœminis melancholicis, quibus menses non fluunt; & sæpe in cancrum degenerat. Vidit talem ter Heurnius, bis in duabus puellis, & semel in nupta fere senescente. Nigredo quædā ad epiglottida fere apparuit. Nupta degluriendi difficultate periit. Atque exesus œsophagus ac musculi sternohyoides, ita vt cibus per interiora profflueret, ac exesis iugularibus hæmorrhagiâ interiret vna, altera sensim contabesceret. *Angina à melācholia.*

QVÆSTIO I.

An omnis angina sit ab Inflammatione.

Angina per Inflammationem vulgò, & quidem ex Galeni doctrina. 4. *de rat. victus in acutis, text.* 20. & 2. *ad Glaucon. cap.* 1. definiri, supra diximus. Galenus tamen, 4. *de loc. affect. cap.* 3. addita Hippocratis, ex 2. *epidem.* sententia, etiam inter anginæ species recenset eam, quæ ex vertebrarum ad interiora luxatione & *An omnis angina sit ab inflāmatione.*

peruer

peruersione fit. Et Aretæus, *de causs. & sign. acut. morb. lib. 1. cap. 7.* aliam, quæ fit solius spiritus, praua conuersione ad calidissimum & siccissimum mutati, vitio, nulla corporis parte inflammatione laborante, addit.

Verum enim verò non omnis suffocatio, multò minùs respiratio læsa est angina. Equidem si vocabulum anginæ spectes, quod ab ἄγχω deducitur, omnis suffocatio angina dici posset: vsus tamen obtinuit, vt propriè & in specie illa suffocatio saltem dicatur angina, quæ saluo thorace à faucium & gutturis & partium huc pertinentium læsione prouenit. Et quidem cùm vulgarissimè à partium harum tumore & inflammatione accidat, angina etiam harum partium inflammatione determinatur. Luxatio verò vertebrarum ceruicis, etsi eandem suffocationem inducere possit: tamen cùm rarius accidat, & à caussa externa pendeat, inter anginæ quidem in genere ita dictæ differentias referri potest; est tamen alterius curationis, quàm ea, quæ ab inflammatione prouenit. Angina verò, cuius Aretæus mentionem facit, vix ad anginam commodè referri potest, sed potiùs ad respirationem læsam, de qua, *parte secunda*, dicetur, pertinet: cùm, sicut ipse Aretæus scribit, in pectore vitium fit, vbi spirandi initium ponitur, quóque hominem celeriter eadem die iugulet. Neque tamen, vt nonnulli existimant, de ea suffocatione loquitur hic Aretæus, quæ ex aere crasso & denso, qualis è carbonibus accensis exhalat, originem habet Expresse n. scribit Aretæus, caussam mali non extrinsecus aduenire, sed intus excitari. Sed si ea, quæ tradit Aretæus, diligenter perpendamus, de acutissima aliqua pulmonis inflammatione, aut certè de æstuosissima & acutissima febre, qua spiritus calidissimus redditur, loqui videtur. Heurnius anginam hanc fieri existimat ob inflammationem nerui, qui enatus è colli vertebris, ac per pericardium elatus, etiam diaphragmati implantatur. Videatur etiam Hippocrates, 4. *de ratione victus in acut. text. 21. & seqq.* & Galenus, *in commentario.* Et fortassis talis fuit angina, cuius mentionem facit Dodonæus, *in obseruat. cap. 18.* qui in dissectis talibus ægris demortuis pulmones purulentos fuisse deprehendit. Scribit autem eo loci Dodonæus, destillante à cerebro humore asperæ arteriæ ramos primò repletos fuisse: deinde eodem ad alia vasa transmisso, liberari quidem arteriam, pulmonis autem malè affecti partes à dolore occupari. Tale quid Polemarchi vxori 5. *epid. sec. 61.* accidit, quæ cum primùm angina teneretur, sanguine misso faucium suffocatio desiit, sed humore ad pulmones proculdubio decumbente septimo mortua est.

QVÆSTIO II.

An humor anginam excitans à cerebro & capite defluere possit?

An humor anginam excitans à cerebro defluat.

Docet id expresse Hippocrates, dum, 4. *de rat. victus in acut. text. 30.* scribit, anginam fieri, dum hyeme & vere fluxio multa & viscosa ad iugulares defluxerit venas: id quod ex capite fieri, Galenus, *in comment.* rectè docet.

Videtur tamen huic opinioni aduersari id, quod angina est tumor calidus à sanguine ortum habens: in hyeme verò, quæ pituitæ est metropolis, frigidi & crudi humores cumulantur, & inde excernuntur, vt in catarrhis & coryza fieri videmus. Deinde quod excrementa cerebri per nares & palatum præcipuè euacuentur, per quas vias in spatia illa, in quibus angina generatur, pertingere non possunt.

Verùm sciendum, excrementitios humores, qui in cerebro colliguntur, præcipuè eâ parte, vbi venæ & arteriæ primùm in eius substantiam inseruntur, non omnes per palatum & nares euacuari; sed in vasa regurgitant, atque hinc, si post aures defluxerint, parotidas, si per iugulares ad faucium & gutturis venas, anginam excitant; vt istos varios defluxionum modos Hippocrates, in *lib. de locis in homine*, & *de glandulis*, explicauit. Vnde etiam isti humores non soli & separatim, vt dum per palatum & nares fluunt, in fauces irruunt, sed quia per venas feruntur, sanguinem seu comitem seu vehiculum adsciscunt, vnde inflammatio excitatur, sed huius vel illius humoris particeps.

QVÆSTIO III.

An vera sit angina, quæ à Fungorum esu, & similibus venenatis rebus oriri dicitur.

An vera sit angina à fungorum esu, &c.

Cognata quæstioni præcedenti est & ista, an illa suffocationis species, quæ à fungorum esu, & similibus venenatis infertur, sit angina. Etenim suprà, in caussis anginæ diximus, à nonnullis etiam inter caussas anginæ recenseri Fungos, & similia. Etenim fungi quidem pariunt quasi suffocationem; id quod Pausaniæ puellæ accidisse refert Hippocrates, 7. *epid.* Idem accidit ab helleboro albo & aconito; & auctor apud Harpalidem, *lib. 7. epid.* ex esu medicamenti purgantis suffocationem quasi incurrebat. Herba Bella donna dicta similem qualitatem habet, de qua Heurnius: *Ioci caussa*, inquit, (verùm in talibus iocus locum ita tutò non habet) *scrupulus de radice derasus maceretur in vini Vnc. iß. horis ad summum duabus, & deinde percolato, ac digitis presso id vini recentis additur, quod poculum repleat. Totum potandum parasitis prabetur. Fit inde, vt paulò pòst, qui biberint, nihil prorsus edere possint, magno spectantium oblectamento. Discutitur fucus à risu aceto potui dato. Id enim præsentissimum antidotum.* Idem habet Ioh. Baptista Porta, *lib. 14. Magiæ naturalis.*

Verùm sciendum, talia venenata, si saltem angustiam quandam & quasi suffocationem sine inflammatione inducant, ad causas anginæ referri non posse, patétque latiùs suffocatio, quàm angina. Si verò occasionem præbeant, vt sanguis ad fauces confluat, atque inflammationem excitet, inter caussas anginæ meritò referuntur.

QVÆSTIO IV.

An Nidus hirundinis aliquem in angina curanda vsum habeat?

An nidus hirundinis aliquam in angina curanda vsum habeat.

Vulgatum esse apud Practicos, vt Nidus hirundinis topicis medicamentis ad dirigendum & discutiendum in angina admisceatur, suprà dictum. Aliqui tamen id improbant. Reprehendit primò vsum nidi hirundinis Mercurialis, scribitque, Practicos plerosque, malè consilium veterum intelligentes, existimare, hanc vim inesse nido hirundinis, cùm tamen eam habeat auis. Nam hirundo ad anginam commendatur; de quo Celsus, *lib. 4. cap. 4. Vulgò audio, si quis pullum hirundinis ederet, anginâ toto anno non periclitari, seruatúmque eum ex sale, cum is morbus vrget, comburi, carbonemque eius contritum in aqua mulsa, quæ potui datur, infricari & prodesse.* Et puluisculus ex hirundinibus etiam gargarismis admiscetur. Verùm etsi vim aliquam peculiarem ipsa auis in hoc morbo haberet: tamen vsu deprehensum iam est, etiam nidum prodesse, atque vis illa proculdubio nido inest, ob excrementa pullorum hirundinum, eáque sale multo abundantia; sicut & vis stercoris canini, si biduo vel triduo tantùm ossa comederit, proculdubio à sale proficiscitur. Deinde Petr. Paulus Pereda etiam vsum nidi hirundinis hîc improbat, quòd terra repellat. Verùm non omnes terræ æqualem vim repellendi habent, nec ipse negare potest, stercus hirundinis digerere. Ideóque si quis omnino metuat vim repellendi in terrâ, ea maxima ex parte, vbi stercore hirundinum destituitur, separari potest, vt vis resoluendi & attrahendi, quæ

est

est à stercore, fiat fortior. Neque enim existimo, nidum hirundinis præcipuè ob terram, quæ ei inest, adhiberi, sed potiùs ob stercus hirundunum, quod, vt Galenus, 10. *de simpl. med. fac.* & 6. *de comp. medic. sec. loc.* docet, acre & discussorium est; id quod ex historia Tobiæ patet, qui ex stercore hirundinis calido ipsi in oculos illapso excæcatus est. Quam acrimoniam cùm admixta terra temperet, accommodatissimum discutiendis tumoribus, præsertim faucium & gutturis, est remedium, inprimis si hirundini aliqua peculiaris vis contra anginam inest.

QVÆSTIO V.

An Laryngotomia tuta & vtilis sit?

An laryngotomia tuta & vtilis sit. Equidem nonnulli Laryngotomiam planè improbant, vtpote quæ periculosa sit, cùm primò ossa, & cartilagines, è quibus & trachea pulmonis arteria constat, coalescere nequeant, ex sententia Hippocratis, 6. *aphor.* 18. atque ita ægro interitus afferatur: deinde metuendum sit, ne sanguis è vulnere effluens in pulmones ruere, ægrúmque suffocare possit. Tertiò etiam Aretæus & Aurelianus fide experientiæ hanc operationem destitui existimant.

Verùm vulnera tracheæ planè insanabilia non sunt, sicut exemplo docet Albucasis Chirurg. *lib.* 3. *c.* 43. atque aliquot etiam Schenckius, *lib.* 2. *obs.* 40. collegit. Atque ipse etiam arteriam ita vulneratam, vt vulnus in cauitatem eius penetraret, sanatam fuisse bis vidi. Et quamuis ipsa cartilago non coalescat: tamen carnis duræ & veluti calli interuentu, & membranæ, qua iunguntur annuli asperæ arteriæ, conglutinatur. Neque etiam de fluxione sanguinis in pulmones metus est, si sectio rectè instituatur Nullum enim insigne vas est eò loci. Iis verò, qui experientiæ fidem in dubium vocant, meritò ea exempla, quæ passim apud Medicos occurrunt, opponenda, quæ Schenckius, *loco allegato*, collegit. Refértque etiam Anton. Musa Brassauolus, *in comment. in* 4. *Hippocrat. lib. de vict. rat. in acut.* se suis manibus, cum chirurgus quidam imperitus id non auderet, angina laboranti morti propinquo guttur dissecuisse, quod & aliàs pluries cum felici successu se tentasse scribit.

CAPVT XXV.

De Strumis in Collo & Bronchocele, ac hydrope Gutturis.

Struma. TAndem inter colli vitia meritò etiam Strumæ dictæ explicandæ. Strumæ autem, quæ Græcis χοιράδες dicuntur, seu ἀπὸ τῶν χοιράδων, id est petris è mari prominentibus, seu ἀπὸ τῶν χοίρων, id est, scrophis, vndè & vulgò Scrophulæ dicuntur, quod scrophis, id est, suibus frequenter in collo oriuntur, etsi in genere pro omnibus induratis tumoribus & peculiari membrana conclusis, qui in glandulis, in collo, sub axillis, in inguinibus, vt & mammis oriri solent, accipiuntur, vt ex Celso, *lib.* 5. *cap.* 28. & Aëtio, *tetrab.* 4. *serm* 3. *cap.* 5. videre est: in specie tamen à nonnullis Struma pro tumore in gutture accipitur, de quo agere huius loci est, de reliquis huius generis strumis de *tumoribus in genere* dicendum.

QVÆSTIO.

An Bronchocele & struma in Gutture sit idem morbus.

An bronchocele & struma in gutture sit idem morbus? Verùm cùm tumorum horum natura & curatio rectè explicari & tradi non possit, antequam hæc quæstio expediatur, eam, quæ aliàs postponenda esset, huic capiti præmittere liber. Fecit autem huius controuersiæ iam mentionem Ioh. Langius, *lib.* 1. *epist.* 43. vbi scribit, bronchocelem, seu herniam gutturis, longè diuersum à struma fuisse veteribus tumoris genus: Celso scilicet, *lib.* 5. *cap.* 28. strumam esse tumorem, in quo subter concreta quædam ex pure & sanguine, quasi glandulæ oriuntur; id quod in ceruice, alis, inguinibus, in lateribus & mammis quoque accidat: bronchocele verò sit pendulus circa guttur tumor, à bocij, ventricosi poculi similitudine, bocium appellatus, inter cutem & asperam arteriam, in quo modò caro pituitosa, modò humor aliquis melli, adipi, aut pulti similis membranulis includitur; interdum etiam pili minutulis ossibus mixti reperiuntur. Verùm cùm consuetudo sit dicendi magistra, parum referre putat, bronchocelem & chœrades strumas quoque appellari.

Verùm etsi forsan hæc ita sese habeant, & strumæ vocabulum pro tumore, in quo subter concreta quædam ex pure & sanguine oriuntur, quæ febres mouent, atque alio tumore, quàm qui hodie hoc nomine appellantur, (strumæ enim hodie notæ febrē non excitant) & forsan pro apostemate aliquādo scirrhoso acceperint: tamen de hoc etiam adhuc quæstio est, an strumæ hodie notæ differant à bronchocele. Nam video & hac de re etiam inter Autores discrepantiam. Alij enim bronchocelem sub strumis comprehendunt, & bronchocelem statuunt esse strumam in gutture; alij v. eos tractatione seiungunt & separant. Hieron. Fabricius ab Aquap. *de oper. chirurg.* hanc differentiam constituit, quòd bronchocele sit tumor non in glandula aliqua, sed supra arteriam asperam obortus; struma verò in collo sit tumor in glandula aliqua ex iis, quæ asperæ arteriæ adiacent, potissimùm in iis, quæ sub larynge statim hinc inde ad asperæ arteriæ latera ponuntur: atque ita bronchocelem sumit pro abscessu aliquo penitiori membranæ incluso, ad βρόγχον, id est, asperam arteriam enato: strumas verò sumit pro glandularum in collo tumoribus. Idem statuit etiam Franciscus Peccettius, qui, *lib.* 1. *chirurgiæ*, *cap.* 23. & 27. strumas glandularum tumores esse scribit; bronchocelem verò tumorem seu abscessum magnum mollem & rotundum inter cutem & asperam arteriam: & ex Guidone scribit, si huiusmodi tumor in capite oriatur, talpariam seu talpam dici, in collo bocium, in testiculis herniam (carnosam scilicet.) Distinguit etiam strumas & bronchocelem Platerus, etsi alio modo, vt postea dicetur. Vt ergò, quæ vtriusque sit natura, videamus, seorsim de vtroque affectu dicemus.

De strumis in Gutture.

Strumæ ergo in Gutture sunt tumores in glandulis, quæ asperæ arteriæ adiacent, orti è pituita lenta & crassa, aliquando etiam peculiari carne geniti, peculiari membrana conclusi. *Strumæ in gutture.*

Hippocrates, *in Coacis lib.* 2. *tertia sect. aphor.* 2. *ex distinct. Hollerij*, ab anno 14. ad 42. strumas fieri docet; ab ea verò ætate ad annos tres & sexaginta strumas fieri negat. Quod procul dubio verum est, vbi ab interno humorum vitio strumæ fiunt; cùm eâ ætate materia amplius deesse videatur. Interim non videtur impossibile, etiam post 42. annum strumas fieri posse ab aquarum vitiosarum potu; quod illis accidit, qui ad Alpinos populos veniunt. Tumores enim hi quibusdam locis endemij sunt, scribitque Hieron. Fabricius ab Aquapendente, tales tumores frequentes esse in quadam Bergomensis agri parte, vbi cùm viri, tum mulieres ferè omnes anteriùs in collo gestant tumores magnos, molles, mobiles & pendulos, doloris expertes. Idem morbus & Allobrogibus & Alpinis, ac Carinthiæ & Styriæ alpinæ inhabitatoribus, & Hispaniæ quibusdam locis familiaris est.

Tumores

Tumores hi, vt diximus, & strumæ & scrophulæ dicuntur. Platerus tamen inter eos talem facit differentiam, & strumas illos tumores in gutture appellat, qui sunt magni & penduli, & sæpe, cum gutturi profundè incumbunt, raucedinem vel dyspnæam aliquam efficiunt; scrophulas verò eos saltem tumores, cum vna simplex glandula, vel ex duabus tribúsque nonnunquam instar vuæ complicata prominet, appellat. Nam etiam scrophis seu porcis tumores hi saltem prominent, non dependent.

Caussa.

Oriuntur autem strumæ hæ inprimis ex humore crasso & lento, quem vulgo pituitosum esse statuunt, cui interdum etiam melancholicus admiscetur. Platerus tamen non sine caussa hîc monet, non satis rectè vulgò statui, ex sola pituita aut melancholia hos glandularum tumores deduci. Ex his enim si strumæ & eiusmodi tumores alij ortum haberent, non tam diuturni essent, sed putredini & corruptioni obnoxij, & in pus mutarentur, vt alij ex humoribus simpliciter excrementitiis orti tumores. Ipse verò è succo nutriente hos tumores oriri statuit. Cùm enim glandulæ, quàm aliæ carnes, crassiore succo nutriantur, si is quantitate & qualitate moderatus sit, eas in suo naturali statu conseruat; si verò qualitate, & inprimis quantitate excedat, tumores varij excitantur. Etenim si aliquid humorum planè excrementitiorum admisceatur, tumores eiusmodi citiùs in abscessum abeunt: si verò succus ille nutriens solus sit, sed copiosior, quàm vt parti omnis apponi possit, in eiusmodi tumores degenerat. Naturaliter enim talis humoris non plus in corpore generari debet, quàm vt partibus illis nutriẽdis sufficiat. Si verò plus eius generetur, talium tumorum caussa est. Natura enim vt vitiosos humores alios ad alias partes protrudit, vt in scabie, erysipelate, bubonibus, arthritide videre est: ita etiam, quod in alimento est ignobilius, non partibus nobilibus apponit, sed glandulis, vnguibus, capillis. Quapropter etiam si talis ignobilis, feculenti, & crassi alimenti plus generetur, natura rectè agens ad illas partes, cum quibus conuenientiam habet, glandulas scilicet, protrudit, ex quo proinde etiam carnem aut carni quid simile generare tentat. Vnde etiam Autor definitionum Medicarum strumas dicit carnem siccam, & Aëtius, ex Leonidâ, carnem subalbescentem facilè augescentem. Et quidem peculiari membranæ strumæ includuntur, quæ & ipsa à facultate formatrice, quæ omnibus partibus viuentibus insita & nunquam otiosa est; producitur. Dum enim ab affluente humore superfluo membrana distenditur & forsan etiam rumpitur, natura nouæ quasi membranæ texturam aggreditur.

Platerus his caussis addit etiam semen & facultatem formatricem in vtero, & scrophulas has, vbi sunt alicui loco familiariores, à parentibus in liberos propagari potiùs, quam cibi vel potus alicuius peculiari caussa euenire, statuit. Quod vt non rarò verum esse existimamus; ita potum & caussas ante propositas reiiciendas non censemus; cùm obseruatum sit, eos, qui sani in talia loca peruenerunt, si aliquandiu ibi degant, strumas tales contrahere.

Habet autem humor ille ortum è cibis crudis & crassis, vnde etiam ætati puerili, quæ tales humores cumulat, malum hoc familiare esse, ex Hippocrate modò dictum est, inprimis ex potu aquarum crudarum & niualium: qua de caussa, qui Carinthiam & Styriam, & alia ibi loca alpes versus incolunt, plerique bronchocele laborant. Langius equidem, *lib. 1. epist.* 43. & *lib. 3. epist.* 4. qui eò loci videatur in hydrargyrum seu aquas ex montibus metallorum feracibus scaturientes & Mercurium in se continentes, caussam huius rei refert. Et omnino negandum non est, argentum viuum peculiari modo pituitam ad fauces & glandulas ibi protrudere, ita vt etiam extra inunctus saliuationem excitet & dentium vacillationem pariat: quia tamen in Hungaria & Transsyluania, atque alibi etiam, in magna copia Mercurius prouenit, vbi tamen morbus ille epidemius est: malo simpliciter ex aquarum crudarum & ex niue liquescente resolutarum potu id fieri, quas Hippocrates, *lib. de aere, aquis & locis*, ὕδατα φλεγματώδεα & βραγχώδεα nominat.

Signa Diagnostica.

Signa. Affectus ipse per se patet. Apparet enim tumor rotundus, pendulus, propriæ membranæ inclusus, qui propterea ad tactum mobilis est & à cute separari potest.

Prognostica.

Prognostica. 1. Strumæ hæ vt omnes difficulter curantur, in pueris tamen faciliùs curantur, quàm in adultis.

2. Liberæ ac nulli vasi implicatæ strumæ curantur faciliùs, quàm quæ vasis implicatæ sunt.

3. Excisione sine periculo vix curantur, propter neruos recurrentes eò loci latentes, qui si læduntur, vox perit: quod cuidam accidisse refert Galenus, *1. de loc. aff. cap.* 5. qui cum strumas in profundo in collo incumbentes exscinderet, & inter secandum quoddam vas non specillo secaret, sed vnguibus euelleret, imprudens ob ignorantiam simul neruos recurrentes distraxit, atque hoc pacto puerum liberauit à strumis, sed mutum reddidit. Ideóque strumæ, quæ in anteriore colli parte sunt, periculosiores sunt, quàm quæ in posteriore.

4. Nisi folliculus radicitus exscindatur, malum reuerti solet.

Curatio.

Curatio. Materia tumoris caussa tollenda est, & si quæ materia affluat, ea etiam euacuanda. Quod fit, dum vel insensibiliter absumitur ac discutitur, vel in pus mutatur vel exscinditur.

Primò ergò, si adhuc vitiosi humores, præcipuè pituitosi, qui caussæ antecedentis rationem habeant, in corpore abundent, ij tollendi, & corpus conuenienter euacuandum, cùm per vniuersalia, tum per ea, quæ caput purgant.

Deinde corpore euacuato ea medicamenta exhibenda, quæ materiam strumarum absumunt, absorbent, & exsiccant. In quo genere primò est radix scrophulariæ quæ nomen inde habere videtur, quod scrophulis medeatur, itèm radices vrticæ mortuæ, filipendulæ, gladioli. Laudatur & radix rusci, cuius efficaciam sibi quoque compertam esse testatur Fallopius, si eius in puluerem redactæ drachma vna singulis diebus cum vino assumatur.

Vel ℞. *Rad. rusci* Dra. j. *iridis* gr. x.

Cum vino dulci vel mulsa exhibeatur diebus 40.

Plurimùm etiam commendatur spongia, ac sequens medicamentum, vt secretum in multis probatum, commendatur.

℞. Spongiam nouam, rudam, non lotam, quæ calculis & nodulis sit refertissima. Infundatur tota in s. q. cereuisiæ, ita tamen, vt aliquandiu decoctum sufficiat. Coque cum cereuisia, vt absumatur quantitas duorum transuersorum digitorum. De eo bibat æger vesperi, cum cubitum itur, haustum calidè. Sin autem assumi illa potio præ nausea nequit, addi possunt aromata pro libitu, aut radix polypodij querni.

Arnoldus de Villanoua hunc puluerem laudat, vt pote à quo omnes infra vigesimum quintum annum infallibiliter curentur:

℞. Cine

℞. *Cineris spongiæ marinæ & paleæ marinæ, ossis sepiæ, piperis longi & nigri, zingiberis, cinamomi, salis gemmæ, pyrethri, nucum cupressi, gallarum quercus, rosar.* ana. Vnc. ii.

F. Puluis.

De quo æger sæpius de die & nocte in ore aliquid teneat, & paulatim deglutiat. Idem & cibis inspergi poterit.

Idem & alios pulueres proponit. Valdè etiam commendatur hic Puluis:

℞. *Rad. aristoloch. rotundæ, raphani, spatulæ fœtidæ,* an. Drach. i. *fol. pimpinellæ, pilosellæ, rutæ maioris,* an. Drach. ii. *scrophulariæ, filipendulæ,* an. Vnc. sem. *sem. anisi* Drach. ii. *zingiberis* Drach. i. *turbith* [illegible] *fol. sennæ elect.* ana Drach. ii. *sacch. albiss.* Vnc. [illegible]

F. Puluis, de quo sumatur singulis diebus cochlear [illegible] cum vino albo vel aqua genistæ.

Vel ℞. *lapidis spongiæ* ʒ.iii. *sal. gemmæ* ʒ.ii. *salis tartari* Drach. j.

F. Puluis. Sumantur à quarta vltima quotidie ex vino Drach. ß. vel Scrup. [illegible]

Alius Puluis contra strumas:

℞. *Spong. marin. pilæ marinæ corall. rub. vst.* ʒ. ij. *papyri tenuiss. & albiss. omnium combust.* ana Vnc. ß.

Quibus cinerib. admisc. *rad. scrophular. maj.* Drach. iij. *oss. sepiæ; sal. gemm. gallar.* an. Drach. ij. *nuc. moschat. piperis long. & alb. zingib. a.* an Drach. j. *cinamomi ac.* Drach. jsem. *sacchari* Vnc. j. sem. M. F. Tragema.

Ex pulueribus istis cum syrupo betonicæ vel alio conuenienti fieri possunt etiam Electuaria. Vel talis paretur Potio:

℞. *Rad. scrophulariæ, filipendulæ,* ana Vnc. sem. *fol. agrimoniæ, pilosellæ, pimpinellæ,* an. M. i. *flor. betonicæ, rorismarini* an. P. [illegible]

Coqu. in vino albo vase clauso. Colatura [illegible] saccharo, & addatur *aq. cinamom.* Drach. iß. pro duabus vel tribus dosibus.

Tertiò Topica vsurpanda, & primo quidem danda opera, vt materia tumoris caussa insensibiliter discuti & absumi possit. Et adhibentur ferè medicamenta, quæ scirrhis applicari solent, & primo quidem emollientibus, incidentibus & discutientibus vtendum, & inprimis ea eligenda, quæ strumis priuatim prodesse comperta sunt, vt scrophularia, & similia: atque vt corpus mollius vel durius, tumor recentior vel antiquior fuerit, ita fortiora vel mitiora vsurpanda.

Vt ℞. *Rad. althea* Vnc. i. *mucilag. sem. lini. fænigræci,* ana Drach. vi. *pingued. gallin. humanæ,* an. Vnc. i. *ol. amygdal. dulc.* Vnc. ß. *nardi* Drach. ß. *ceræ* q. s.

F. Vnguentum.

Vel ℞. *Rad. scrophulariæ autumno effossæ & purgatæ* q. v.

Contundantur cum æq. butyri recentis, inque fictile operculo clausum [illegible] reponantur per dies 15. Deinde lento igne calefiant & colentur. Linimento hoc struma illinatur.

Vel ℞. *Folia cupressi*, F. Puluis.

Puluis hic vino conspergatur, & in massam vnam redigatur. Hoc medicamento strumam illines & tertio die demum solues, tum locum exprimas, quem contractum inuenies. Denuo medicamentum induces [illegible] obligabis per triduum; donec struma [illegible].

Et talia plurima passim à Galeno, Paulo, Celso, [illegible] Auicenna, & aliis describuntur, quæ omnia hic cumulare opus non est; præsertim cùm plurimi diffidant huic curationi in antiquis strumis. Quanquam enim Galenus & alij curandas hoc modo strumas esse præcipiant, ac [illegible] de Baranta in strumis [illegible] anni[illegible] resoluentibus cum felici successu se vsum esse [illegible]; tamen si sint antiquiores & perfectæ, ac membranis conclusæ, hoc modo integra curatio vix sperari potest.

Itaque vbi per emollientia & resoluentia tumor discuti non potest, ad maturationem & suppurationem veniendum. *Suppuratio.*

Vt ℞. *Rad. lilior. albor. althéa, iridis.*

Coq. ad mollitiem.

Deinde adiecta farina triticea & oleo dulci vel liliorum alborum, ac pinguedine anserina vel gallinacea, Fiat Cataplasma.

Vel alia maturantia applicentur, quæ passim nota sunt. Insistendum autem tamdiu vsui suppurantium, neque locus antè aperiendus, donec tota materia intus conclusa in pus mutata fuerit. Volunt enim [illegible] huc conclusâ calor etiam conclusus manet, atque [illegible] quum etiam materiæ faciliùs in pus vertit. Quod si [illegible] citiùs aperiatur, cum humoribus etiam spiritus & calor effunditur, quo exspirante reliqua pars materiæ postea tardiùs & cum difficultate suppuratur. Cui & hoc accedit, quod pars materiæ suppurata facit, vt & reliquum faciliùs in pus mutetur.

Vbi verò struma fuerit in pus mutata, aperienda est vel medicamento, vel ferro, aut cauterio. Apertâ vomicâ pus euacuandum, deinde sinus expurgandus vnguento Apostolorum, medicamento de apio, vel simili, hinc sinus carne implendus, & cicatrice claudendus. Inprimis verò hoc Vnguentum ad strumas suppuratas & apertas commendatur. *Apertio.*

℞. *Olei laurini* Vnc. i. *cerussæ puluerisatæ & cum aq. vitæ lauigatæ* itidem Vnc. i. *alumnis rochæ* Vnc. ß. *salis communis* Drach. ii. F. Vnguentum.

Vel applicetur emplastrum diachylum compositum.

Vel ℞. *Rad. iridis* Vnc. iij.

Coqu. in *aceti & mellis*, an. Vnc. vi. Contundantur minutim & addantur *terebinthinæ, vnguenti dialthéa* an. Vnc. iii. *pulu. cumini, fænigræci,* an. Vnc. i. *ceræ* q. s. Fiat. Emplastrum.

Vel ℞. *Galbani, bdellij,* an. Vnc. i. *ammoniaci* Vnc. ii. [illegible] *aluearlorum apum, œsypi,* an. Drach. ii. *therebinthinæ, picis liquidæ,* an. Vnc. iß. *baccar. lauri, staphidis agriæ, cumini, pyrethri,* an. ʒ. ß. *stercoris caprini, ouilli, anserini,* an. Drach. iii. *axungiæ porci, seui caprini, ceruici, vrsini,* an. ʒ. i. *ol. chamæmel. lilior. albor. ceræ* an. q. s. F. Emplastrum quod potenter resoluit.

Vel ℞. *Rad. bryoniæ, cyclaminis, cucumeris agrestis, ireos,* an. Vnc. ii.

Coq. in vino albo & terantur.

Deinde adde *ammoniaci aceto dissoluti, bdellij, opopanacis in oleo sesamino dissoluti,* an. Vnc. i. *stercoris columbini, caprini,* an. Vnc. iß. *ladani, styracis calamitæ,* an. Vnc. ß. *picis naualis* q. s.

F. Emplastrum.

Vel ℞. *Emplastri de meliloto* Vnc. i. *bdellij aceto scillitico dissoluti* Dra. ii. *castorei pinguis* Drach. iß. *pulu. radic. ireos, fol. cupressi,* an. ʒ. i. *ol. chamæmel. lilior. albor. amygdalar. amar.* an. q. s.

F. Emplastrum.

Quod si nec hoc modo curatio sperari potest, extrahenda est struma: quod quidem fit primò sectione, quæ quomodo peragenda sit, in Instit. *lib. 5. part. 1. sect. 2. cap. 13.* dictum. *Sectio.*

Quod si æger ferrum non admittat, alius modus superest strumas tollendi per medicamenta seu caustica & corrodentia, seu septica & putrefacientia. Hâc autem in re diligenter obseruandum, ne partes vicinæ à medicamentis his lædantur & inflammentur. Ideo muniendæ sunt vnguento refrigerante Galeni, rosato Mesuæ, & similibus. Perficitur autem hæc res duobus modis. Alij scarificationem [illegible], & strumam in minutissima scarificant, deinde inspergunt puluerem paratum ex *morsus diaboli* [illegible] *in vmbra* Vnc. i. *arsenici rubri, vitrioli, lithargyri, auri* [illegible] an. ʒ. i. Pulueri impone emplastrum diachylum, quod post 24. horas demum *Septica.*

mum deme & vide, an struma sit castigata. Nisi fuerit, aufer scalpello cutem mortuam, dennóque insperge puluerem & emplastrum imponito. Post 24. horas castigatæ scrophulæ illinatur locus butyro & vitello oui mixtis in formam linimenti. Et ita singulis 24. horis linimentum mutabis, donec caro mortua deciderit.

Alij sine scarificatione mox medicamenta caustica & septica adhibent: alij tamen alia. Fallopius in corporibus rusticis vtitur trochiscis de minio, quos describit Iohan. de Vigo *lib.8.cap.13*. vbi & similia medicamenta plura reperiuntur, pro quibus ille, vt mitiores, hos substituit.

℞. *Auripigmenti, arsenici crystallini*, an. q. s. Misce cum pasta ex farina triticea & F. Trochisci. Pro quibus etiam in apertam vomicam hoc medicamentum imponit:

℞. *Arsenici rubri, sandaracha Græcorum*, an. Drach. ij. *axungiæ suillæ* q. s.
M. fiat Vnguentum.

Et plurimi quidem censent, arsenicum hac in re primatum obtinere. Verùm cautione opus est, & non temerè admouendum. Nam suprà modum vehemens ac virulentum est, febres excitat, & plurima alia praua symptomata inducit, & in minima etiam quantitate multa præstat. Ideóque vltra quantitatem dimidij grani tritici non adhibendum, & quidem in corpore robusto, & loco à membris nobilibus remotiore. In corporibus verò mollioribus & iuxta membra nobilia minor quantitas adhuc adhibenda, sempérque præstat minimam quantitatem vna vice applicare, & postea idem medicamentum, si opus sit, repetere, quàm nimia quantitate ægrum lædere. Et cùm per dies tres duret operatio eius, eo tempore æger semper, vt febricitans aliquis, regendus, & contra malignitatem muniendus. Itaque cum non sine periculo arteriæ applicetur, præstat lapide caustico, quo fonticuli excitari solent, quemque in Instit. *lib.5. cap.vlt.* descripsimus, vti.

Quando glandula iam corrupta & absumpta fuerit, crusta inducta à sana parte remouenda butyro loto cum farina triticea & axungia suilla. Crustâ dempta si quid adhuc vitiosi reliquum fuerit, illud etiam per medicamenta erodentia, vt vnguentum Agrippæ & similia, tollendum, & tandem vlcus; vt fieri solet, sanandum.

Est tamen adhuc alius modus strumas sanandi, quæ ab exili radice pendent. Illas enim serico filo, aut setis equinis versus radicem constringere licet, & quidem indies arctiùs, donec resiccatæ fuerint, & spontè deciderint. Potest etiam medicamento exsiccante actio vinculi promoueri & adiuuari.

Curatio strumarum à contactu Regis Galliæ. Tandem de curatione strumarum non prætereundum, vulgo ferri, Reges Galliæ solo attactu sanandi strumas vim habere. De quo etsi alij aliter sentiant, & alij in imaginationem; alij in aëris mutationem & motum corporis caussam huius rei reiiciant: tamen vana hæc esse, facilè patet. Cùm autem hæc vis à Clodoueo primo Galliæ Rege profecta sit, atque inde ad successores per traducem, nullo respectu familiæ habito, translata sit, procul dubio donum est supernaturale diuinitus concessum. Nam cum dictus Clodoueus primus Galliæ Rex esset idolorum cultor, Clotildis vxoris monitu & precibus persuasus est, vt Christi nomen profiteretur. Cum ergo à Remigio, Rhemensi Archiepiscopo, baptisatus & chrismate vnctus esset, ab eo tempore hanc vim strumas sanandi accepit, & quasi per traducem in omnes suos successores deriuauit. Solent autem passim è venis & peregrinis locis quotannis strumis laborantes affluere, quibus rex manum imponit, & hæc verba Gallico sermone profert: *Le Roy te touche, & Dieu te guarit: Rex te tangit, & Deus te sanat*, atque apposito crucis signaculo, ab vno & trino Deo vim eam deriuari, publicè profitetur. De qua mirabili strumas sanandi vi, solis Galliæ Regibus Christianissimis diuinitus concessa, peculiarem librum conscripsit Andreas Laurentius, qui videatur.

De Bronchocele.

Bronchocele. Bronchocelem verò definit Celsus, *lib.7.c.13.* quòd sit tumor in ceruice seu collo inter cutem & asperam arteriam, qua modò caro hebes, modò humor aliquis melli aquæue similis includitur; interdum etiam minutis ossibus pili immixti.

Quæ autem & de caussis eius & de curatione vulgò traduntur, parum ab iis, quæ de caussis & curatione strumarum dicta sunt, differunt. Ideóque ea etiam non repetemus. Hoc verò non prætereundum, Felicem Platerum aliam planè, & à vulgata opinione diuersam, de generatione & curatione bronchoceles, sententiam habere, quam proponere libet.

Ille autem statuit, bronchocelem seu gutturis herniam esse tumorem in colli anteriore sede seu gutture amplo spatio extuberantem, qui tensus est admodum, vt, cum pulsatur, sonum edat, & cum premitur, sicut vter inflatus cedat, sed mox iterum attollatur; quibus à struma facilè secernatur.

Caussam autem huius mali statuit esse flatum sub cutem membranámque generalem cuti substratam, adnexamque in colli anterioribus irrumpentem. Collectionis autem aëris eò loci caussam esse statuit laxationem seu auulsionem cutis, cùm membrana illa, quæ eò loci crassior est & rubicundior, quàm alibi, à subiectis asperæ arteriæ musculorúmque colli anteriorum sedibus, spatiúmque illic efficientis, in quod ob fugam vacui aër seu flatus è vicinis locis irrumpens, illud non solùm implendo, cutem membranámque in tumorem eleuat, sed & continuatione distendens in immensum adauget; vnde nomen rectè acceperit tumor, quòd bronchocele, quasi ruptura seu hernia gutturis, appelletur.

Caussam autem auulsionis membranarum statuit esse conatum vehementem, qui fit, dum spiritu retento excrementa vel fœtum in partu excludere nituntur, aut buccas vehementer inflant.

Verùm enim verò etsi facilè concedimus, caussam principalem esse auulsionem cutis & membranæ illius à partibus vicinis: tamen vero vix simile videtur, solum flatum, vtpote mobilem, nec facilè vno in loco hærentem, malum tam diuturnum procreare posse; & tangenti aliud etiam facilè deprehendere est. Ideóque mihi probabile videtur, in vacuum illud spatium, præcipuè membranis extensis, succum aliquem & nutrimentum crassius effundi, è quo natura carni quid simile formet. Vnde etiam ipse Platerus statuit, nisi malo huic maturè occurratur, vix dum amplius abigi posse, sed toto vitæ curriculo permanere illic, quo p.n. excrescit, sese circa vicina vasa implicante, & iis pertinaciùs adhærescente.

Curatio.

Curatio ergò vt ex Plateri sententia rectè instituatur, principio, ne tumor incrementum sumat, adstringentia sunt applicanda, vt emplastrum ad rupturam, & quæ in hydrope solent adhiberi, vt membranarum illa contiguitas soluta iterum jungatur.

Idem tamen etiam interna quædam adstringentia & siccantia exhibet, commendátque puluerem aluminis vsti vnc. ß. pondere exhibitum. Possunt & alij pulueres antea de strumis propositi exhiberi.

Si verò tumor iam incrementum sumpserit, discutientia antea in strumarum curatione proposita etiam hîc locum habere possunt.

De

De hydrope gutturis.

Hydrops gutturis. Non prætereunda hîc rara affectio gutturis. Solent enim interdum partes quædam priuatæ ab aqua intumescere, non solùm internæ, vt pulmo & vterus, sed etiam externæ. Et vidi semel atque iterum, & idem annotarunt alij, toto corpore saluo, manum tantùm intumuisse tumore aquoso pertinacissimo. Idem in gutture factum in puella, vidit Montanus, qui etiam hydropem illam gutturis per incisionem curauit.

LIBRI SECVNDI PARS II.

DE ASPERÆ ARTERIÆ, pulmonis, mediastini, diaphragmatis, thoracis, præter naturam affectionibus.

PRÆFATIO,

Summam tractandorum continens.

POSTQVAM hactenus morbos & symptomata, quæ partibus inter caput & thoracem intermediis accidunt, explicauimus, vt ad vitia thoracis & partium in eo contentarum accedamus, ordo postulat. Hâc ergo secundâ libri secundi parte dicemus de affectibus præter naturam Asperæ arteriæ, de Pulmonis morbis, puta eius intemperie, inflammatione, seu peripneumoniâ, obstructione, de gradine & calculo ac vermibus in pulmone genitis, de hydrope pulmonis, de pulmonis cum thoracis mẽbranis coalitu, de ruptura & erosione vasorum pulmonis, de vulneribus & vlceribus pulmonis; de Mediastini inflãmatione; de Diaphragmatis inflammatione; de Pleuritide, seu inflammatione pleuræ & musculorum thoracis, de vulneribus & fistulis, de empyemate, de hydrope Pectoris, de vertebrarum dorsi luxatione & gibbositate, de fracturis Costarum & earum ad interiora compressione. Hinc dicendum de symptomatibus, quæ inde proueniunt, puta de Respiratione læsa, Asthmate, Suffocatione; Vocis & Locutionis læsione, Tussi, Dolore lateris & pectoris, Sputo sanguinis, & Grandinis ac Calculorum & Vermiculorum è pulmonibus reiectione.

CAPVT I.

De Asperæ arteriæ morbis.

Aspera arteria morbi. FAucibus & gutturi succedit Arteria, Græcis τραχεῖα dicta, ad differentiam earum, quæ è sinistro cordis ventriculo in vniuersum corpus distribuuntur: item βρόγχος, quod ex bronchiis, id est, annulis cartilagineis constet. Habet ea naturalem constitutionem suam, vt passim ab Anatomicis describitur, à qua si deflectat varij morbi in ea oriuntur.

Morbi Intemperiei.

Intemperies. Et primò quidem morbis intemperiei corripitur, quam inducit inprimis aër, quem inspiramus, vt & quem exspiramus, qui si frigidior fuerit, asperam arteri refrigerat; si calidior, calefacit; si humidior, humectat; si siccus, exsiccat. Possunt idem præstare etiam cibus & potus. Hinc ab aqua frigida vel potu alio congelato aut glacie refrigerato aspera arteria refrigeratur. Eadem tamen intemperies accidere potest ab humoribus & materia, quæ eam præterlabitur, siue à capite ad eam confluat, siue à pulmone & thorace reiiciatur. Possunt etiam intemperies partium vicinarum tracheæ intemperiem aliquam inducere. Ita œsophagus inflammatus calidam intemperiem arteriæ asperæ communicare potest.

Cognoscuntur autem istæ intemperies à caussis antecedentibus, scilicet vel calefacientibus, vel frigefacientibus, vel humectantibus, vel siccantibus, item ex vocis mutatione, oris ariditate, vel humiditate, caliditate, vel frigiditate, degluttiendi difficultate vel facilitate, vt & iuuantibus ac nocentibus.

Si verò intemperies à materia in corpore contenta inducatur, arguunt eam tussis, sensus grauitatis, dolor, anhelitus difficultas. Materia autem & humoris natura etiam intemperiei speciem indicat.

Simplices autem intemperies & qualitates, siccitatem si excipias, facilè sanantur, remotis, quæ eam induxerunt, caussis, & contrariis adhibitis; difficiliùs verò intemperies sanantur, quæ à materia fouentur.

De curatione autem in genere hoc tenendum, cùm partes, è quibus aspera arteria constat, sint frigidissimæ & exsangues, in refrigerantium vsu cautus esse debet Medicus. Cum etiam pars hæc sicca sit, & à cerebro defluentia excrementa subinde recipiat, audaciùs siccantibus vti licet; exasperantium tamen vsus vitandus.

Intemperies autem simplices saltem remotionem caussæ eam inducentis, & contraria medicamenta indicant.

Si adsit materia eam fouens, illa remouenda.

Si nimirum intemperies sit *calida*, alteretur frigidis, *syrupo violarum, rosarum, cucurbitæ, mucilagine semin. psyllij*, & similibus.

Si *frigida* sit intemperies, conueniunt *species & rotulæ diaireos, diacalamintha, diahyssopi, syrupus de hyssopo, de betonica*. Extrà inungatur collum *oleo irino, costino*, & similibus.

Si intemperies sit *humida*, vtile est *decoctum & aqua hyssopi cum melle, species draireos, diacalamintha.*

Si intemperies sit *sicca*, vtendum *syrupo violarum, iniubino, de glycyrrhiza, lacte, emulsione seminis papaueris, amygdal. dulc. pinearum*. Extrà collum inungendum *oleo violarum, amygdal. dulc.*

Si cum materia sit intemperies, ea cura requiritur, quæ in catarrho ad pectus labente proposita est.

Asperitas.

Deinde aspera arteria patitur morbum superficiei, cum scilicet, quæ intus & secundum tunicam interiorem naturaliter læuis esse debet, aspera redditur & inæqualis. *Asperitas.*

Quod ipsi à rebus acribus immodicè detergentibus & erodentibus, vt salso & acri catarrho, rebus acidis, oleo, quod licet alias partes linire & læuigare possit, asperam tamen arteriam & oculos exasperat, præcipuè si sit rancidum, vel frixione tale euaserit, rebus item oleosis & rancidis aliis, vt nucibus & similibus, puluere item & fumo, vaporibúsque acribus, quos cum aëre inspirando attrahimus, accidit. Longa etiam oratio & vocis intensio asperam arteriam reddunt; humores item maligni, vt in lue Gallica; item vapores acres in febribus malignis ex inferioribus partibus eleuati. *Caussa.*

Asperitas asperæ arteriæ cognoscitur ex caussis, quas modò enumerauimus, & ex vtilitate, quàm præbent lenientia, & damno, quod oritur ex acrium & acidorum vsu. Inprimis autem ex effectu cognoscitur, nimirum ex raucedine vocis, quæ ex asperitate arteriæ huius excitatur.

Asperitas

Cura. Asperitas autem asperæ arteriæ lenientia & læuigātia remedia, & emplastica morsu expertia postulat. Cuiusmodi sunt *amylum*, *tragacantha*, *bolus Armena*, *amygdalæ dulces*, *nuclei pini*, *dactyli*, *ficus*, *lac*, *vinum dulce*, *diapenidium*, *diatragacanthum frigidum*, *syrupus de iuiubis*, *diacodium*, *syrupus de glycyrrhiza*, *loch de psyllio*, *de papauere*, *succus* & *extractum glycyrrhizæ*. Inprimis hîc prosunt hypoglottides, ac pilulæ & trochisci sub lingua tenendi, vt *pilulæ bechiæ*, *trochisci bechij*, *oleum amygdal. dulc.* cum *saccharo cando*.

Arteriaca medicamēta. Atque omnino huius loci sunt arteriaca dicta medicamenta, quod membranæ arteriam asperam succingenti prosunt. Composita talia ex Antiquis multa proposuit Galenus, 7. *de composit. medic. secund. loca*. Verùm cùm, vt idem Galenus, *ibid. cap.* 1. ait, omnium simplicium medicamentorum vires exquisitè nosse oporteat eum, qui compositum quoddam sit facturus, simplicia arteriaca hîc proponere libet.

Est autem illorum triplex genus. Primum complectitur lenientia, quæ sine omni mordicatione læuigant, qualia sunt, *butyrum recens s. sale*, *amylum*, *lac*, *mustum dulce decoctum*, *passulæ*, *dactyli*, *iuiubæ*, *amygdalæ dulces*, *pineæ recentes*, *glycyrrhiza*, *tragacantha*, *gummi Arabicum*, *cremor ptisanæ hordeaceæ* & *triticeæ*, *mucilago sem. psyllij*, *cydoniorum*, *emulsio seminum quatuor frigidiorum maiorum*.

In secundo genere sunt, quæ abstergunt simul nonnihil, citra tamen rosionem. Et possunt etiam in hunc finem vsurpari medicamenta ex priore classe, si, quæ sunt huius generis propria, adduntur. Sunt autem talia; *saccharum*, *mel*, *saccharum penidium*, *caricæ*, *syrupus violarum*, *iuiubinus*.

In tertio genere sunt paulò acriora, quæ exsiccant, abstergunt, & discutiunt, vt *hyssopus*, *thymum*, *radix ireos*, *semen vrticæ*, *cinamomum*, *amygdalæ amaræ*, *spica*, *thus*, *myrrha*, *terebinthina*, *farina orobi*, *spec. diaireos Salomonis*.

Etsi verò pluribus modis talia exhiberi possunt, vt syruporum, linctuum: tamen commodissimè ferè in hypoglottidas, seu trochiscos sub lingua tenendos, qui paulatim liquescant, conformantur. Hærere enim necessum est.

Composita multa talia, vt dictum, apud Galenum, 7. *de composit. medic. sec. loca*, exstant. Vnum atque alterum saltem addemus:

℞. *Sem. cydonior. psyllij*, *spec. tragacanthi frigidi*, an. Drach. i.

Fiat Nodulus, qui madefiat in decocto passularum & glycyrrhizæ.

Vel ℞. *Glycyrrhizæ rec. in taleolas sectæ* q. s. *passul. minor. cass. extr. sacch. candi sem. cydonior.*

Ebulliant parum, & pro vsu seruentur.

Vel ℞. *Rad. althéæ* Vnc. i. *glycyrrh. brancæ vrsinæ*, an. Vnc. ß. *passul. mundat. iuiubar. sebesten*, ana N. x. *flor. violar. maluæ*. ana P. i. *sem. 4. frig. maior. cydonior.* an. Drac. iii. *hordei mundat.* P. i.

Fiat decoctio. In ℔. i. dissolu. *syr. violar.* Vnc. iii. *iuiubini* Vnc. i.

M. pro tribus dosibus. Vel coq. ad spissitudinem, & addatur saccharum penidium. F. Lohoch.

Angustia asperæ arteriæ.

Angustia asperæ arteriæ. Caussæ. Tertiò patitur aspera arteria morbos cauitatis, seu Angustiam, quæ fit à rebus extrà comprimentibus, laqueo, manu, similibúsque caussis asperam arteriam extrà coarctantibus; ab inflammationibus item & tumoribus asperæ arteriæ incumbentibus; bolis item grandioribus deuoratis, vel rebus aliis duris deglutitis in œsophago subsistentibus, & arteriam, quæ à posteriore parte gulæ adiacet, comprimentibus, luxatione vertebrarum ceruicis. Quò etiam referri potest natiua pectoris angustia, item nimia obesitas, vnde arteriæ comprimuntur, & angustiores redduntur. Obstruitur à rebus extrà in eam illapsis, humoribus crassis & glutinosis confertim à cerebro in eam illabentibus, vel pure ex rupto pulmonis abscessu, vel etiam abscessibus in faucibus ruptis, seu grumis sanguinis vndecunque in eam illapsis; grandine item & calculis in pulmone genitis, & tandem à carne, quæ post vulnera vel vlcera arteriæ in eâ nata eius meatum claudit.

Signa. Asperæ autem arteriæ angustiam patefaciunt caussæ cùm externæ, tum internæ, quæ aptæ sunt canalem hunc comprimere vel obstruere. Monstrant eandem effectus, respirationis difficultas, & imminens suffocationis metus modò maior, modò minor, pro angustiæ, à qua prouenit ratione, tussis item, præsertim si extrà illapsa sit caussa angustiæ.

Prognostica. Et quidem inter morbos asperæ arteriæ angustia grauissimus & periculosissimus est, qui suffocando & spiritus intercipiendo hominem iugulat, siue id fiat à laqueo, siue à catarrho confertim in pulmones illabente, siue à sanguine in tracheam influente, siue à rebus aliis in eam illapsis. Cuius rei historias collegit Schenckius, *lib.* 2. *obs.* 14. Pro caussarum etiam ratione malum nunc facilius, nunc difficilius curatur. Angustia enim asperæ arteriæ, quæ ob gibbum ex asthmate fit ante pubertatem, non curatur. Hippocrates, 6. *aph.* 46.

Ad prognostica pertinet & hoc, quod ea, quæ in asperam arteriam illabuntur, interdum magno conatu in ipsum pulmonem detruduntur; quæ postea tamen interdum tussi reiiciuntur, interdum vomicam ibi excitant. Ita Alex. Benedictus, *hist. de part. corp. hum. lib.* 3. *cap.* 18. annotauit, Lucretiæ cuidam, cum nucem Ponticam dentibus frangeret, oborto risu, nucem in arteriam delapsam, & ancipiti conatu ad interiora propulsam, vbi ruptis venulis vomica in pectore exorta est, quâ tandem sanatâ, obsessis meatibus, vox rauca semper percepta est. Sic anno 1620. cum hic vir quidam cerasa comederet, nucleus cum maximo suffocationis periculo & tussi maxima in guttur, & tandem in ipsum pulmonem illapsus est. Vnde suffocationis periculo cessante, in eam venit opinionem, illum suffocationis metum non à nucleo, sed catarrho præcipiti, cui aliàs valde erat obnoxius, prouenisse. Verùm durauit per interualla tussis ista tribus septimanis, & dolorem quendam grauantem in dextra thoracis parte sensit. Tandem cum nocte quadam vehementer integram horam tussisset, nucleum illum pituita obductum tussi reiecit, & ab ea liberatus est.

Curatio. Curatur autem angustia asperæ arteriæ, caussæ, quæ eam excitat, ablatione. Si extrà quid arteriam comprimat, illud tollendum. Si etiam extra quid in eam illapsum sit, tussi reiiciendum. Si verò caussa obstruens interna sit crassus & viscidus humor, is incidendus, attenuandus & extergendus, vt facilius tussi eiici possit, *syrupo* scilicet *de hyssopo*, *capill. Veneris*, *de prassio*, *glycyrrhiza*, *oxymelite* cum *mulsa*, vel *decocto* aut *aquis hyssopi*, *capilli Veneris*, *prassij*, *loch de pino*, *de scilla*, & similibus, quæ postea in obstructionibus pulmonis proponentur. Si superiore parte œsophagi quid hæreat, ac asperam arteriam etiam coarctet, tum conquassatis pugno dorsi vel intra scapulas vertebris, quibus gula adiacet, impacta in ventrem detruduntur, quò tandem larynx & dilatari, & liberius aerem admittere possit.

Vulnera & Vlcera asperæ arteriæ.

Caussa. Tandem etiam morbos solutæ vnitatis patitur aspera arteria, Vulnera scilicet, quæ præcipuè à telis, gladiis, & aliis caussis externis inducuntur. Quandoque etiam à tussi violenta, & magna vocis intentione, vt in pulmone, ita in aspera arteria vasa rumpuntur.

Exulcerationem verò inducunt acres humores & erodentes, præcipuè salsi & nitrosi, vt appellat Hippocrates, *4. de rat. vict. in acut.* à cerebro defluentes, vt & humores acres & venenati in lue Venerea.

Vulnera autem externa asperæ arteriæ sensui patent, & ægri vel adstantes referunt, quæ caussæ ea induxerint. Et si dubitetur, an vulnus ad cauitatem arteriæ penetret, id facilè manu, candela, vel alia re vulneri admota, dum æger loquitur, & omnino ex aëris per vulnus egressu cognoscitur. Ruptura autem vasorum ex tussi nimia, vt & vocis intentione, quæ præcessit, ac præcipuè sanguinis sputo, quod sequitur, innotescit.

Interna autem exulceratio patescit è caussis, quæ præcesserunt, vel adsunt; catarrhis salsis, medicamentis acribus, lue Venerea; vt & iis, quæ exulcerationem consequuntur, dolore, tussi, sputo sanguinis, in principio quidem puro, hinc purulento, aut materiæ purulentæ & sordidæ, vt & crustularum, quas Græci ἐσχάρας vocant, reiectione. Interdum etiam bronchia & cartilagines asperæ arteriæ tussi reiiciuntur, quod tamen ex pulmonibus frequentiùs accidit, rarò ex aspera arteria, quæ durior est, quàm vt viuente homine tantam corruptionem pati possit. Symptomata equidem, quæ vulneribus & vlceribus arteriæ superuenire solent, recenset Hippocrates, *2. de morb.* Verùm vt mihi quidem videtur, non agit eò loci Hippocrates de aspera arteria extra pulmones vulnerata vel exulcerata, de qua nunc nobis sermo, sed de eius ramis iam per pulmonis substantiam dispersis; cùm inter cætera expressè scribat, in vulneribus eiusmodi tandem βρόγχια pulmonis reiici.

Prognostica. Vulnera autem asperæ arteriæ periculosa sunt, & plerumque insanabilia, præcipuè si substantia ipsa cartilaginea sint vulnerata, potissimum per transuersum dissecta, quæ vix coalescit. Interdum etiam inflammatio accedit, & hinc gangræna & sphacelus, quæ ægrum subitò iugulant.

Aliquando tamen sanantur, præsertim, si vulnus inter duos annulos, atque ita membranam cartilaginē connectentē incidat, cuius rei exempla collegit Schenckius, *lib. 2. obs.* 40. Et ipse bis vulnera arteriæ asperæ penetrantia sanata vidi. Si autem moriatur æger, iugulatur vel statim, sanguinis effusione, qui in arteriam illapsus ægrum suffocat, vel lentè, quod post aliquot septimanas factum vidi, cum aliquid carunculæ vulneri succrescit, quod ægrum tandem suffocat.

Vlcera, quæ internam asperæ arteriæ partem occupant, difficilia quidem curatu sunt, ob partium situm & naturam, cui difficulter & non omnis generis medicamenta applicari possunt. Plerumque tamen sanantur, modò non sint profunda, & cartilagines exedantur & putrilago accedat.

Curatio. Vulnerum asperæ arteriæ curationem quod attinet, cutis labia distantia coniungenda, & deinde emplastris conuenientibus extrà adhibitis vulnus, vt moris, est, conglutinandum. In ore verò, vt & intus conglutinatio iuuetur, continuò aliquid medicamenti detinendum, quod liquatum sensim per viam asperæ arteriæ delabatur; id quod faciliùs fiet, si æger supinus iaceat, vt *rotulæ diatragacanth. frigid. diacodium*, & similia.

Vel ℞. *Spec. diatragac. frigid.* ʒ.j. *gummi Arabici, boli Armenæ*, an. ʒ.ß. *rad. consolidæ sub cineribus coctar.* ℥.i. *syr. myrtin.* q.s.

Fiat Electuarium.

Vel ℞. *Conseru. rosar. rubr. rad. consolidæ maioris*, an. ℥.i. *boli Armenæ, spec. diatragacanth. frigid. gumm Arabici*, an. ʒ ß. *syr. de rosis siccis* q.s.

F. Electuarium.

Potest etiam exhiberi loch sanum & expertum.

Æger verò non multum loquatur, & omnia, quæ tussim excitare possunt, præcaueat.

Vlcera quoque curantur detergentibus, siccantibus, id, quod amissum est, regenerantibus, & cicatricem inducentibus. Detergunt *mulsa, mel rosatum, cum aqua hordei*. Siccant & glutinant *bolus Armena, thus, myrrha, radix aristolochiæ* puluerisata, & cum melle in formam eclegmatis redacta. Et si ab humoribus acribus & salsis vehementer detergentibus vlcera eiusmodi ortum habeant, lac commodissimum est, cuius solius vsu humorum acrimonia temperatur, sordes deterguntur, ac, quod deest, restituitur: inprimis si lac debito modo præparetur, & eas, quas debet, conditiones habeat, de quo vide Galenum, *5. meth. med. cap. 12.*

QVÆSTIO

An Vlcera asperæ arteriæ sint sanabilia.

Galenus equidem, *5. meth. med. cap. 12.* vbi ex professo de curatione vlcerum asperæ arteriæ tractat, & propterea hâc de re videri potest, scribit, se non paucos eorum, qui hoc morbo laborarunt, curasse, quod & Aëtius, *tetrab. 2. serm. 4. cap. 64.* se factitasse testatur. Marcellus Donatus tamen, *de historia medica mirabili, lib. 3. cap. 1.* recenset historiam cuiusdam, qui omni diligentia à Medicis adhibita nihilominus hoc morbo periit. Et omnino non simpliciter affirmandum, esse sanabilia hæc vlcera, vt etiam de vulneribus dictum Etenim cùm sanies non nisi tussi reiici possit, facilè fit, vt isto conatu partes vlceratæ lacerentur. Quibus accedit & hoc, quod aspera arteria non carnosa est, cuiusmodi partium vlcera & vulnera facilè sanantur, sed dura & cartilaginosa. Præterea cum membra vlcerata siccatione indigeant, etiam hac de caussa asperæ arteriæ vlcera difficilius sanantur, cùm continuò humiditas quædam, præcipuè è vicinis tonsillis, destillet; & inprimis, cùm aspera arteria naturâ suâ sicca sit, & vehementiùs siccari postulet. *Vlcera asperæ arteriæ an sint sanabilia.*

Et omnino ista rationi consentanea sunt. Quapropter statuendum, vt & Auicennas, *3. can. fen. 10. tr. 4. cap. 18.* docet, si vlcus in principio sit, & saltem externam superficiem asperæ arteriæ occupet, sanabile esse: si verò vlcus penetrauerit, & ipsas cartilagines asperæ arteriæ eroserit, tale vlcus vel planè insanabile esse, vel omnino difficulter curari.

CAPVT II.

De Pulmonis Intemperie.

Aspera arteria in ipsum pulmonem tendit & inseritur. Ideoque proximum est, vt de eius Morbis dicamus. Quæ autem naturalis sit constitutio Pulmonis, ex Anatomicis petatur. A quâ cum deflectit, varios morbos patitur. Inter eos sunt primò morbi Intemperiei, cum pulmo vel nimis calefit, vel refrigeratur, vel humectatur, vel siccatur; & quidem nunc sine materia, nunc cum materia. *Pulmonis intemperies.*

Caussæ.

Caussæ. Morbum intemperiei sine materia inducunt caussæ simili qualitate præditæ, inprimis aër, quem spiritu ducimus, quique ad pulmonem parùm alteratus defertur, præcipuè in iis, quibus columella deest. Quamcunque enim qualitatem aër habet, eam pulmoni imprimit. Hinc qui tempore hyberno per loca niuosa, aut ventis frigidis exposita iter faciunt, iis pulmones refrigerantur. Idem interdum euenit à potionibus nimis frigidis, inprimis quæ glacie refrigeratæ sunt, quarum portio aliqua, licet exigua, per asperam arteriam

arteriam in pulmones defluit. Pertinent & hæc, quæ totâ substantiâ pulmonibus aduersa sunt. Quanquam enim talia occultis qualitatibus præcipuè pulmonibus noceant: tamen & ipsæ sæpe vnà qualitatum manifestarum excessus habent, quos & ipsos pulmonibus imprimere possunt. Extrà quoque applicata thoraci medicamenta pulmonem alterare possunt. Ita refert Galenus, 10. *meth. med. cap. 9.* quod quidam imposito præcordiis refrigerante medicamento, difficultate respirandi laborauerit, alter verò tussierit. Afficiuntur etiã & alterantur pulmones à vicinis quibusdam partibus, vt corde, hepate, liene. Hæ enim partes, si incalescant præter naturam, plerumque etiam pulmoni intemperiem illam communicant.

Intemperies autem cum materia fit, vbi ea in pulmone vel sensim, seu ob facultatis concoquentis seu expellentis imbecillitatem colligitur, vel aliunde confertim affluit. Inprimis autem à capite ad pulmonem materia transmittitur in catarrhis; sæpe à gutture & faucibus, quarum partium inflammatio nonnunquam in pulmonem conuertitur. Frequentissimè autem ab ipso hepate, imò per hepar à toto venoso genere, seu multo sanguine, seu vitiosis humoribus repleto transmittitur. Nonnunquam etiam à thorace materia, vt pus & sanies, pulmoni communicatur; quod interdum quoque; à membrana costas succingente, vt & à costarum musculis inflammatis, accidit. Nec extra culpam semper est vterus, à quo etiam sanguis ad thoracem conuertitur, teste Hippocrate: nisi quis malit à venoso genere, antequam ad vterum feratur, ad pulmonem mitti sanguinem.

Signa Diagnostica.

Signa. Calida pulmonis intemperies cognoscitur ex caussis, quæ præcesserunt, irâ nimia & diuturna vocis intentione, motu nimio, inspiratione aëris calidi, medicamentis & cibis nimis calidis, intemperie vicinorum viscerum calidâ, è rubore genarum, qui prouenit à fumis calidis ascendẽtibus, siccitate linguæ & faucium, siti ingenti, quam potus non sedat, & frigidi aëris inspiratio, è magnitudine, celeritate & frequentia anhelitûs, vt & pulsuũ differentia simili, languore corporis, & quod æger caussis, quæ calorem augendi vim habent, offenditur, iuuatur ab iis, quæ refrigerant.

Frigidæ pulmonis intemperiei signa sunt caussæ refrigerantes, quæ præcesserunt, inprimis mora in aëre frigido, & locis ventis borealibus expositis, inprimis si corpus, & præcipuè os, non muniatur aduersus hanc aëris iniuriam, potus frigidus, inprimis qui glacie refrigeratus est, aut antea frigore congelatus fuit. Respiratio est tarda, parua & rara, pulsusque similis, exspiratio est frigidior. Æger frigidorum vsu offenditur; commodum ex calidis, præsertim aëre calidiore, percipit.

Signa pulmonis humidi petuntur à caussis humectantibus, quæ præcesserunt, à vocis raucedine, anhelitu frequenti cum sibilo & stertore, sputo multo; & læsione ab humectantibus, & commodo ab exsiccantibus.

Sicca intemperies tandem cognoscitur, quod caussæ exciccantes præcesserunt, motus & vocis intentio diuturna & nimia. Morbo hoc inprimis aurifabri & Chymici, ac qui circa metalla occupantur, infestantur, à quorum valde exsiccantibus halitibus cum aëre, quem inspirant, attractis, pulmones exsicccantur. Morbo hoc affecti paulatim contabescunt, & si mortuorum pectus aperitur, nullum vlcus in pulmone apparet, sed pulmones veluti fumo exsiccati conspiciuntur. Respiratio est parua & frequens, sitis continua, sputum paucum. Exsiccantibus æger læditur, ex humectantibus emolumentum percipit.

Intemperies verò cum materia innotescit ex humorũ in corpore redundantium notis, quæ alibi, & quantum pulmones spectat, postea proponentur.

Prognostica.

1. Intemperies sine materia, (siccâ exceptâ, quæ plerumque incurabilis est) quàm quæ cum materia committitur, faciliûs curatur, nec suffocationis periculum coniunctum habet. *Prognostica.*

2. Periculosior verò est intemperies cum materia. Nam grauiora inde excitantur symptomata, atque ob visceris situm medicamenta difficiliûs eò penetrant, & maius & minus periculum coniunctum habet morbus pro virium robore & debilitate, & ipsius materiæ conditione, quæ coctionem vel faciliùs vel difficiliùs recipit, & facilè vel difficulter excernitur.

3. Si pulmonis intemperiei catarrhus coniunctus sit, curari ea non potest, nisi catarrhus priùs tollatur & sistatur.

Indicationes.

Si simplex intemperies sit sine materia, indicat contraria alterantia; si cum materia, etiam ea, quæ materiam à pulmone reuellunt & euacuant. In frigidis tamen adhibẽdis cautè agendum, nec nimis frigida exhibenda, quorum vsu pulmo offenditur, ac tussis inde & alia mala interdum excitantur. *Indicationes.*

Pulmo autem euacuatur commodissimè per tussim; cùm per arterias per ipsam dispersas quæ in vnam magnam tandem coëunt, materia rectissimè euacuetur. Licet autem per vrinam & aluum etiam aliquando, ista euacuation fiat; tamen hoc rarissimè accidit. Etsi verò tussis á materia conciretur, expultrice excitatâ ad eiiciendum ea, quæ molesta sunt; ars tamen naturæ subsidio venit medicamentis, quæ bechica & tussim excitantia appellantur. Sunt autem ea, quæ facilè per asperam arteriam in pulmonem destillant, & crassam & viscidam materiam incidunt atque extenuant, & ob acrimoniam aliquam, quâ prædita sunt, naturam ad tussim stimulant. *Pulmo quomodo euacuetur.*

Medicamenta autem, quæ pulmoni adhibentur, vel interna sunt vel externa. Interna, quæ per os sumuntur, alia per asperæ arteriæ latera in pulmonem sensim destillant; alia verò statim in ventriculum descendunt, & per viscera reliqua ad pulmones transeunt. Priora ita sint comparata, & talia eligenda, quæ nec pulmonem offendunt, nec nimis liquida sunt, vt statim in ventriculum defluant, sed talia, quæ mediocrem crassitudinem habent, qualia sunt eclegmata siue lambilia: vel si sint duriora, talia tamen, vt in ore detenta sensim liquescere & in pulmonem destillare possint: Posteriora, & quæ mox ad ventriculum perueniunt, quod attinet, cùm circuitus viaque, per quàm ad pulmones talia medicamenta perueniunt, longus sit, & longæ ambages, medicamenta ea validiora sint, & maiore copia, & frequentiùs exhibeantur, vt, vbi ad pulmones perueniunt, vires adhuc morbo curando sufficientes obtineant.

Externa pectori applicantur extrà, quod cùm sit maxima ex parte osseum, vt validiora ea sint, oportet. Cauendum autem hic, ne refrigerantia, repellentia & adstringentia valida pectori applicemus. Nam & frigus pulmoni inimicum, & vitiosos humores talia medicamenta in pulmonem ab externis partibus compellunt.

Curatio.

Calidum ergo pulmonem refrigerant medicamenta ex *violis, endiuia, papauere, hordeo, nymphæa. syrup. violar. decoct. hordei, loch. de psyllio.* Extrà inungatur thorax *oleo violarum.* Vel fiat epithema ex decocto lactucæ, violar. endiuiæ. *Curatio. Pulmonẽ refrigerantia.*

Diæta. Diæta medicamentis respondeat. Aër, quem spiritu trahimus, sit actu frigidus, qui nisi talis sit naturâ, arte comparetur, vt alibi dictum. Potus sit aqua hordei simplex, vel cum iulebo violarum. Æger à vino abstineat. Cibi quoque refrigerandi vim habeant, & condiantur endiuia, lactucâ. Vigilias nimias æger vitet. Quies motui præferenda; cùm motus calorem augeat; vt & silentium sermoni. Vitanda est ira & excandescentia.

Pulmones calefacientia. *Frigidam* verò pulmonis intemperiem corrigunt *hyssopus, prassium, capillus Veneris, helenium, thymus, calamintha, tussilago Nicotiana, radix ireos, crocus,* quem nonnulli pulmonis animam nominant, qui & ex ouo sorbili vel cum aliis medicamentis sumi potest, & cum linimentis misceri. Et ex his parata *decocta & aquæ, syrupi* item *capill. Vener. de hyssopo, de glycyrrhiza, de prassio, de calamintha, species diatragacant. calid. diaireos Salomonis, diaprass.* vt & *suffitus aromatum.*

Extrà illinatur pectus *oleo irino, amygdal. amarar. rutaceo, anethino.*

Diæta. Diæta medicamentis sit similis. Aër sit calidus, & nisi talis sit naturâ, vt antea comparetur. Potus sit vinum & mulsum. Cibus sit carnes animalium aromatibus conditæ. Vtilis est pulmonis & totius corporis exercitatio, quæ calorem viscerum excitat.

Pulmones siccantia. *Humidam* pulmonum intemperiem corrigunt medicamenta calida modò enumerata. Habent enim eadem etiam vim siccandi, vt & decoctum ligni Guaiaci & sassafras.

Extrà pulmonem exsiccant aquæ salsæ sulphureæ, bituminosæ, vt & sacculi milio ac sale pleni pectori impositi.

Diæta. Aër sit siccus, vel suâ naturâ talis, qualis est maritimus & montanus, vel suffitu herbarum calidarum & siccarum modò enumeratarum, vt & aromatum, & lignorum calidorum suaueolentium, vt & styracis, thuris, myrrhæ, benzoës, talis redditus. Suffitus etiam ad exsiccandum pulmonem ore excipi potest. Diæta medicamentis consentiat. Potus ergo sit vinum hyssopo, marrubio, helenio, vel aromatibus conditum. Cibus etiam vim siccandi habeat, quales sunt aues montanæ. Vtilis est etiam corporis, ac inprimis pulmonis exercitatio, quæ fit multo sermone & locutione.

Pulmones humectantia. *Siccos* pulmones humectant *cassia, glycyrrhiza, violæ, jujubæ, passulæ, amygdalæ dulces, sem. melonum.*

Extrà conuenit aquæ dulcis tepidæ balneum & oleũ amygdalarum dulcium. Inprimis verò ad siccitatem pulmonum corrigendam vtilis est diæta.

Diæta. Aër sit humidus naturâ, vel arte talis factus. Potus & ipse vim humectandi habeat, qualis est vinum album dulce, decoctum hordei, emulsio seminis melonum & amygdal. dulc. In cibis conueniunt oua sorbilia, carnes hædinæ, vitulinæ, pullorum gallinaceorum, pisces saxatiles, caro gammarorum & cancrorum ac testudinum; lac inprimis recens. Vtilis est & somnus, quies, & animi tranquillitas.

CAPVT III.

De pulmonis Inflammatione siue Peripneumonia.

POst intemperies pulmonis de inflãmatione eiusdem agere libet, vt intemperie cum materia. Etsi enim & magnitudo aucta accedere possit: tamen magis lædit intemperies. Vlcus verò, quod interdum accedit, ad solutionem continui pertinet, de qua infrà.

Περιπνευμονία autem ἢ πνευμονία, Celso, *l.4.c.7.* morbus peripneumonicus, vulgo pulmonia, (est enim hic morbus ex eorum genere qui à parte affecta nomen acceperunt) est phlegmone pulmonum cum febre acuta, spirandi difficultate & tussi.

Morbus est primò intemperiei cum materia, quia sanguinis p. n. ad pulmonem affluxit; deinde in magnitudine aucta; quia est tumor parenchymatis pulmonum, quibus interdum & soluta vnitas accedit. Pars affecta est pulmo, interdum secundum vnum vel alterum lobum, interdum totus.

Caussæ.

Oritur autem hic morbus ex sanguine, vt aliæ etiam etiam inflammationes omnes, vel solo, vel bilioso, vel pituitoso. Et plerumque, (interdum enim solam plethoram huius inflammationis caussam esse impossibile non est) vt etiam suprà dictum, in talibus inflammationibus humores vitiosi in venis cumulati prima mali occasio sunt, quibus cum se naturâ exonerare cupit, simul eos cum sanguine ad partem aliquam corporis protrudit & deponit. Sanguis autem semper præualet, etsi motui primam occasionem alius humor præstare possit. Aliàs non esset inflammatio.

Infunditur autem sanguis in pulmonem è dextro cordis sinu per venam arteriosam. Nonnunquam aliis morbis succedit peripneumonia, vt anginæ, pleuritidi, dum è faucibus & lateribus humor κατὰ μετάστασιν repentè in pulmones irruit. Etsi enim à pleura ad pulmonem nullus sit vasorum ductus: tamen quia pulmones cum pleura communem membranam habent, quæ omnes thoraci partes inuestit, per eam malum hoc vicinis partibus & pulmoni communicari potest, de quo postea, *de Pleuritide*, dicetur. Accidere tamen etiam potest, vt humores ad fauces aut pleuram ruentes in venas recurrant, quos cum natura iterum aduersus thoracem pellere conatur, eos per venam arteriosam in pulmones trudit, vnde tum pleuritis in peripneumoniam degenerat, caussâ antecedente, quæ pleuritidem auctura erat, ad pulmones conuersâ. Potest enim: vt Galenus, *7. aph. 11.* docet, pleuritis in peripneumoniam mutari & degenerare, potest & pleuritidi peripneumonia superuenire.

Degeneratio fit, cum priore cessante morbo alter succedit; superuenit verò, cum priori permanente alter accedit.

Sanguinis in pulmonem effusi pars aliqua in arteriæ asperæ ramos impulsa ichore primùm, hinc cruore sputum imbuit, tandem mutatus & coctus per tussim copiosius eiicitur, illæsâ pulmonum substantia. Hæc enim si lædatur, phthisis succedit.

Caussæ autem, quæ faciunt, vt materia ad pulmones fluat, ferè omnes sunt, quas postea in pleuritide recensebimus, vehemens scilicet exercitatio post quietem longam & corpore repleto, clamor & vocis intentio nimia. Ira etiam sanguinem commouere potest, vt ad pulmonem confluat. De quo Hippocrates, *6. epid. com. 5. t. 9. Praeceps atque acerba iracundia cor & pulmonem in sese, & ad caput calorem & humorem trahit.*

Aër frigidus & aquilonius, australem præcipuè sequens; aër enim frigidus pulmoni est inimicus, qui faciliùs pectus afficit, si ab aëre tepido partes thoracis laxatæ sunt. Facit huc & aquarum lacustrium & stagnantium vsus tempore hyberno: vnde Hippocrates, *de aëre, aquis & loc.* scribit, in regionibus lacustribus & paludosis frequenter obseruari pulmonias. Hyeme scilicet. Aqua enim eiusmodi non glaciata potiùs inferioribus partibus nocet, atque ipse Hippocrates per æstatem alui profluuia, intestinorum difficultates, lienes magnos, hydropem adesse scribit; de aqua viglaciata scribit *5. aph. 24. Frigida, veluti nix & glacies pectori inimica, tusses mouent, venarum ruptiones & destillationem efficiunt.* Cum enim tales aquæ non defluant, sed aquæ pluuia noua semper inferatur, tempore æstiuo, cum Sol eas vrit, corrumpuntur, hyeme verò glaciantur, & frigidæ ob niuem & glaciem euadunt.

Pertinent huc & medicamenta venenata, & præcipuè

cipuè lepus marinus, qui peculiari vi pulmones exulcerare, & hinc inflammationem eius excitare solet. Nonnunquam & in constitutionibus epidemiis talis est humorum malignitas, quæ peculiariter pulmones lædere apta nata est. Hinc obseruatæ sunt epidemiæ peripneumoniæ quibusdã annis siue solæ, siue cum pleuritide coniunctæ, in quibus tempestiuè, id est, primo, secundo, aut tertio detractus sanguis profuit, quarto aut quinto die nihil iuuit, ægro septimo vel octauo die extincto; qualis fuit ea, quæ anno 1564. & 1565. inferioris Germaniæ & Rheni accolas inuasit. Vide Dodoneum, *in obseruat.*

Rariùs ad catarrhum & asthma sequitur peripneumonia. Notham tamen seu spuriam quandam esse volunt, quando tenuis & acris destillatio è cerebro confertim in pulmones illapsa, ardore p. n. accenso febrem cum tussi & spirandi difficultate infert, quâ & sensim æger conficitur sine vlcere & cruoris expuitione. A pituita tamen è capite in pulmonem delapsa in pulmone putrescente faciliùs lædi, & tussi superueniente pulmo concuti potest, vt sanguinem inflammationis caussam attrahat vnde vera peripneumonia generatur: & tum catarrhus peripneumoniæ occasio potiùs est, quàm caussa.

Caussa verò proxima inflammationis pulmonis est calor putrescentis pituitæ, ob quem attrahitur sanguis copiosior, & antea calidus facilè incalescit.

Magna autem est inter peripneumoniam & pleuritidem cognatio, imò sæpissime coniunguntur. Differunt verò præcipuè loco affecto. Galenus equidem, *4. de causs. puls. cap.* 12. respiciens ad diuersitatem compositionis vel structuræ partium pulmonis & pleuræ, inter peripneumoniam & pleuritidem sic discernit, quòd pleuritis à tenui & biliosio, peripneumonia verò à pituitoso & crassiore sanguine ortum habeat; cùm tenuis & biliosus sanguis in rara & laxa pulmonum substantia non adhærescat. Sed commodissimum erit saltem loco affecto hos duos morbos distinguere, ita vt, si soli pulmones afficiantur & pleura non sit affecta, peripneumonia; pleuritis verò excitetur, cum pleura vel sola, vel cum pulmonibus inflammatur. Caussam communem esse posse, & humorem, qui producit pleuritidem, peripneumoniam quoque gignere posse, & contrà, vel ex eo patet, quòd angina & pleuritis sæpe in peripneumoniam mutantur; & cum pleurâ plerumque pulmones simul afficiuntur. Et sanguis etiamsi biliosus, nihilominus in substantia pulmonis p. n. eò effusus hærere potest. Quamuis enim laxa & mollis sit pulmonis substantia; talis tamen est, vt non minus tenues in ea humores, quàm in spongia aqua, contineri possint. Imò maiorem quantitatem tenuis humoris recipere posse videtur pulmo, quàm crassi. Crassa n. poros citò oblinunt seu obstruunt; tenuiora verò penitius sese insinuant. Neque ipse Galenus alibi id negat, vbi phlegmonem hanc ἐρυσιπελατώδη esse statuit.

Differentiæ.

Differentia. Dantur etiam aliquæ peripneumoniæ differentiæ. Prima est à parte affectâ. Afficitur enim vel totus pulmo vel eius pars, & quidem dextra vel sinistra. Secunda à caussis. Sanguis enim, qui inflammationem pulmonis excitat, vel purus est, vel biliosus. Vnde Hippocrates, *lib. de intern. affection.* etiam erysipelate pulmonem affici posse scribit. Verum Hippocrates non solùm eam, quæ à bile multa admixta fit, inflammationem erysipelas hîc appellat, sed & illam, quæ à sanguine; quæ verò à pituita, bile, & sanguine permixtis, inflammationem, vt videre est, *lib. 2. de morb.* vbi de erysipelate pulmonis inquit, quòd sanguis plurimus è venis magnis trahitur; &, *lib. de intern. affect.* hunc tumorem potissimùm è sanguine oriri scribit. Contrà de inflammatione pulmonis, *lib. 1. de morb.* inquit, hanc fieri, cum pulmo commotam & humectatam pituitam & bilem ad se traxerit, &, *in lib. de intern. affection.* pulmonis inflammationem fieri, cum ad sese pulmo aut sanguinem aut pituitam salsam traxerit; & paulo pòst morbum hunc ex pituita suam originem habere asserit.

Verùm forsan Hippocrates illam differentiam hic intelligit, quæ ex caussa & generationis modo diuerso prouenit, cuius etiam suprà facta est mentio. Aliquando enim caussa inflammationis è venis magnis, id est, è vena arteriosa, è dextro ventriculo cordis affluit: qui sanguis cùm sit calidior, inflammationem erysipelati similem excitat; aliquando verò pituita è capite defluens inflammationi huic occasionem præbet. Hanc enim vbi pulmo, naturâ suâ rarus, imbibit, atque ea calorem concipit, inflammatio excitatur. Aliquando verò sanguis est pituitosus, & melancholicus. Tertia à modo inuadendi. Accidit enim peripneumonia vel per se, & à principio, nullo alio morbo præcedente, vel aliis affectionibus, vt anginæ & pleuritidi, superuenit.

Signa Diagnostica.

Etsi peripneumonia plurima signa cum pleuritide habeat communia, quibusdam tamen distinguitur. Difficultas enim spirandi maior est, quàm in pleuritide, & cum periculo suffocationis, vt æger erectus spiritum ducere cogatur. Etsi enim ægri in supino decubitu libenter permanerent, vt virium debilitati conuenientiori: tamen ad erectum corporis situm ipsos cogit respirationis difficultas & angustia. Hoc autem situ thorax faciliùs dilatatur, quippe qui decumbentibus in sese concidit, eò quod pectoris partes ad spinam declinant, quâ erectâ thorax etiam simul fertur, non amplius seipsum grauans, vt Galenus, *4. de loc. affect. cap. 7.* docet. Interdum nec bibere nec loqui commodè possunt, ob respirationis augustiam. Nam maior refrigerandi cordis necessitas vrget, cùm inflammatio sit cordi vicina, quàm in pleuritide, vt pulmo inflammatus humore plenus, etsi plurimum distendatur, aerem, vt opus, excipere non possit. Itaque æger erectâ ceruice & confertim respirat, crebra anhelatione vexatur, intumescit, nares expandit, non secus ac equus post cursum, & linguam crebro exserit, pectus ei sonum edere videtur, & grauitas inesse, quam pectus capere nequit. Hippocrates, *lib. 3. de morb.* Difficilem hanc perineupmonicorum respirationem sublimem vocat Hippocrates, *3. epid. sect. 2. ægr. 7.* scribens; in ea summum moueri thoracem ad operta scoptula vsque. Et quidem principio peripneumoniæ præsertim biliosæ, respiratio est frequens & magna, quæ tamen breui, ob virium debilitatem, & instrumenta spirandi affecta in prauitatem mutatur, & frequentia augetur. Suspiratio est calida, & vbi plurimum efflant, alleuiationem sentiunt, & multum aërem frigidum attrahere cupiunt. Cordis enim calor temperatur non solùm refrigeratione, quam præstat aer inspiratus, sed etiam expulsione fuliginum, quæ exspiratione perficitur; quæ fuligines cùm in peripneumonia ob magnum incendium, copiosissimè colliguntur, ad earum subitam expulsionem vehementem exspirationem æger molitur, ac sæpe tam magnam, vt exsufflationis nomen mereatur. Signa.

Pectoris angustia adest cum dolore, dolórque non est pungens, sed grauatiuus, spinam attingens, vbi membranæ pleuram ambientes sustentantur, isque dolor remissior est, nisi membrana simul inflammata fuerit. Nam deprehensum est in dissectis peripneumoniâ mortuis, sæpe membranam pulmones ambientem simul inflammari, & aliquoties, vt dictum, simul cum pulmone pleuram quoque inflammatione corripi;

corripi; vbi dolor acutior & punctorius est; vbi verò ipsæ membranæ primariò non afficiuntur, sed visceribus, quæ ambiunt, inflammatis extenduntur, dolor tantùm grauis excitatur.

Febris acuta est, & quidem acutior, quàm in pleuritide, ob cordis vicinitatem. Adest etiam anxietas & iactatio, vt Hippocrates, *lib.3. de morbis*, habet, ægrique situm & figuram decubitus sæpe mutant; quod fit ob febris vehementiam, summam respirandi difficultatem, & virium debilitatem. Ob summam enim respirandi difficultatem & angustiam ægri sese frequenter erigunt, & sedere conantur, ex corporis hac erectione aliquam alleuiationem sperantes, ob virium tamen imbecillitatem erecti diu sedere non possunt, ideóque situm iterum mutare coguntur. Pulsus est magnus, ob vehementem arteriæ percussionem, & vsum vrgentem; languidus tamen, ob virtutis imbecillitatem.

Facies rubet ob vapores calidos ad caput exhalantes, & sanguinem simul secum rapientes, malæ inprimis, vbi cutis est tenuior, & propterea sanguinis color ibi euidentiùs efflorescit. Eadem de caussa oculi & venæ temporum tument, lingua flaua est, vel lentore multo obducta, tandémque nigrescit, sæpe accidunt deliria, sitis magna adest, & potus frigidi, inprimis verò aëris frigidi appetentia, ob linguæ & faucium à calidis vaporibus ex inflammato pulmone exhalantibus inductam siccitatem, quæ ori ventriculi ob communem tunicam communicatur: vnde pulmones etiam membrum siticulosum appellantur.

Signa differentiarum quod attinet, ac primò ratione subiecti, quia intersepimento quodam pulmo in partem dextram & sinistram diuiditur, prout hæc vel illa afficitur, ita dolor & grauitas in dextro vel sinistro latere magis percipitur. Si verò vtraque pars sit inflammata, in toto pectore is dolor sentitur. Idem quoque ex altera clauicula vel hypochondrio condolente æstimari potest. De qua re videatur Hippocrates, *in Coacis, text.*400. in codice Fœsij, vel, *comm.* 1. *in lib.* 5. *sect.*2. *aph.*47. in Hollerio: *In pulmonis inflammationibus, si lingua tota fiat alba & aspera, vtraque pulmonis partes inflammatione laborant: quibus verò dimidia lingua, qua parte id apparet, inflammatio affligit. Et quibus quidem ad vnam clauiculam dolor subit, iis vna superior pulmonis ala laborat; quibus verò ad ambas clauiculas dolor extenditur, ambæ superiores pulmonis alæ laborant; quibus ad mediam costam, media; quibus verò ad septum transuersum, inferior; quibus verò vna tota pars laborat, quæ ei parti respondent, omnia ægrotant. Si quidem igitur suspensæ vtrinque pulmonis partes aorta dicta tanta inflammatione detineantur, vt ad latus adhæreant, illa corporis parte resolutionem patiuntur, quæ morbo respondet, & ad costam foris liuores fiunt, quos veteres* βλῆτὰς *ictos vel sideratos vocabant. Quod si tanta non est inflammatio, vt adhæreant, dolor quidem totum occupat, neque tamen resolutionem sentiunt, neque liuores habent. Quibus verò totus pulmo vnà cum corde inflammatur, vt procidat in latus, resoluitur totus æger, iacet frigidus & sine sensu. Moritur autem secundo aut tertio die.* Hæc Hippocrates.

Resolutionem autem seu paralysin, quæ ex pulmonis inflammatione fit, quod attinet, triplicem eius caussam reddit Desid. Iacotius, *in comment.*

Paralysis in inflãmatione pulmonis. Prima est, quia primi intercostales recipiunt à pulmone noxam & tumore premuntur. Quoniam autem ab illis ad brachia deriuantur nerui, ideò fit, vt eiusdem lateris brachium sensu & motu penè destituatur. Deinde, quia musculorum thoracem mouentium calor internus resoluitur, & facultas motrix labefactatur, cuius defectus resolutio est. Postremò quia extincto calore cordis, aut suffocato, morte repentina, citra syncopen tamen, veluti attoniti, affecti moriuntur, denegata subitò vi mouendi. Verùm commodissimum est, statuere, fieri hoc ob consensum spinalis medullæ & arteriarum intercostalium. Etenim si pulmones tanta inflammatione laborent, vt sanguis etiam in arteriam magnam copiosè irruat, ita vt etiam arteriæ intercostales repleantur & tumeant, & hinc etiam ramuli illi, qui per foramina vertebrarum thoracis in spinam penetrant, fit inde, vt & nerui è spinali medulla ibi progredientes comprimantur, atque ita paralysis partium, in quibus nerui illi resoluuntur, excitetur.

Tussis molesta est, ob pulmonem primò affectum, cum qua sputum redditur sanie primùm tenuiore, mox cruore, alias alio colore tinctum, nonnunquam spumosum. Et ipsum sputum, & hinc sequens stertor quasi quidam, peripneumoniam à similibus affectionibus discernit. Cuius rei exemplum est apud Hippocratem, *lib.5. epid. Larissæ*, inquit, *Hippostenes pulmonis inflammatione Medicis detineri falsò tamen, videbatur. Principio quidem lucta se exercens, duro in loco supinus cecidit, superincidente ei aduersario, & lauit frigida, cœnam sumpsit, & grauior sibi videbatur. Postridie verò febris & tussis siccior, ac spiratio crebra tenuit. Quinto autem die cruentum paucum screauit, & delirare cœpit. Cum tussis vrgeret, tum dolor pectus & dorsum infestabat. Sexto postquam sternutasset, sanguis ex naribus effluxit ad quatuor ferè heminas. Sub vesperam neque loquebatur, neque quid fieret, aut quid diceretur, sentiebat. Vndecimo mortuus est. Quinque autem diebus quandoque bene sentiebat, quandoque verò minimè, febre liber erat. Sputum verò nullum excernebatur, neque stertor detinuit, quoniam sputum non aderat.*

Signa differentiarum ratione causæ quod attinet, patent ea ex notis humorum in corpore redundantium. *Signa differentiarum.* An autem per venas sanguis affluxerit, an verò catarrhus malo occasionem præbuerit, etiam facilè patet. An suppressa aliqua euacuatio vel lochia retenta mali caussa sint, etiam latere non potest. Et quæ purgationes in puerperio retentas sequantur symptomata, docet Hippocrates, *de morb. mulier. lib.*1.

Diuersitatem a. humorum, inflammationem excitantium, ex sputi colore & substantia cognoscimus; aut, si æger non exspuat, ex aliis humorum signis.

Prognostica.

1. Peripneumonia vehemens & acutum malum est, quod plus periculi, quam doloris habet, vt Celsus, *lib.4. cap.7.* ait, paucique eâ correpti euadunt. *Prognostica.*

2. Estque peripneumonia periculosior, quàm pleuritis; quia pulmo præstantius viscus est, cordique vicinius, & soluta continuitas in hoc non facilè coalescit.

3. Cùm vna salus pleuriticorum & peripneumonicorum consistat in virium robore, teste Galeno, 3. *prorrhet. aph.*4. & 10. *meth. med. cap.*5. si magna adsit virium debilitas, valdè periculosa peripneumonia est.

4. Periculosior est peripneumonia, in qua nihil exspuitur. Arguitur enim humoris contumacia & naturæ infirmitas, 3. *epid. comm.*1. *aph.*4. ac in ipsa peripneumonia, aut & pleuritide, sæpe plus iuuat, facilè & copiosè exspuere, quam ipsa coctio, ac plerique ex defectu exspuitionis moriuntur.

5. Screatione flaua, & multùm permista sanguine, si in peripneumonia inter initia excernatur, salutis indicium est; si septimo die tardiusvè, minùs securè, Hippocrates, 2. *prognost. aph.*50. Nam in longius tempus morbus protrahitur. Interim verò multa ægro aduersa accidere, atque inprimis vires deiici possunt. Quo quidem aphorismo non probatur sputum, vel quatenus flauum, vel rubrum est. Screatio n. flaua sincera improbatur, 2. *progn.* 46. & rubra tanquam cruda improbatur à Galeno, 1. *aph.*12. sed quatenus ex flauo & rubro mixtum conspicitur. Tunc enim aliquod coctionis signum exhibet, quæ statim primis, tertio scilicet vel quarto, diebus appareat, morbum non vltra diem centesimum duraturum significat.

6. Sputum

6. Sputum quandocunque dolorem non tollit, malum; quod verò soluit bonum Hippocrates, *in Coacis.*

7. Si lingua initio nigrescat, celeriores sunt liberationes postea verò tardiores. Hippocrates, *lib. de dieb. iudicatoriis.*

8. In pulmonis inflammatione quibus circa initium vrinæ crassæ sunt, deinde ante quartum diem tenues euadunt, mors impendet. Hippocrates in *coacis.*

9. Sudores circa ceruicem & caput oborti mali sunt, nisi vrinæ multæ & crassæ proruperint, & sputa cocta prodierint. Hi enim sudores mali sunt ex suffocatione, impetu & violentiâ. Hippocrates, *de ratione victus in acutis.*

10. Iudicatur autem peripneumonia breuissimè in septem aut nouem diebus, longissimè octodecim vel viginti diebus. Vbi æger vigesimum diem transgreditur, non moritur peripneumoniâ, sed tussit & pus exspuit & pectus dolet. Empyicus enim fit, nisi in diebus criticis pulmo expurgetur. Hippocrates, 2. & 3. *de morbis, & in libro de internis affectionibus.* Etsi enim, vt *prognost.* 2. dictum, peripneumonia periculosior morbus est, quàm pleuritis, & pauci ex ea euadunt, ac propterea etiam, vbi lethalis est, citius interimit, quam pleuritis: tamen quæ mitior est, & salutis spem præbet, longiore indiget tempore, vt integrè iudicetur. Nam vt ex iis, quæ Galenus, 7. *aph.* 31. tradit, colligi potest, in morbis pulmonis periculosis morituri breui moriũtur, qui verò euadunt, nonnisi longiore tempore euadunt.

11. Si lethalis futura sit peripneumonia, vigilia adest continua, aut somnus leuis, à quo delirium, ægérque morbi vehementiam non sentit, frigent extrema, vngues liuidi curuantur; hi quarto, aut ad summum septimo die moriuntur. Aetius, *tetrabib.* 2. *serm.* 4. *c.* 66. Si verò ad salutem permutetur, sanguinis è naribus fluxus fit, aut alia perturbatio, biliosis multis exeuntibus cum signis coctionis & in die critico. Vide infrà *quæst.* 1.

12. Si inflammatio in pus conuertitur, si per vrinam & aluum excernitur, liberantur ægri. Per quam autem viam id fiat, dicetur, *de pleuritide.* Si autem in pulmones irruat, aut suffocantur ægri, aut ad tabem deducuntur. Atius, *loco allegato.*

13. Pleuritide & peripneumonia detento diarrhæa superueniente, malum, 6. *aph.* 16. quod tamē solum verum est, cum non ab ingestis ea oritur, sed ob magnitudinem morbi etiam ventriculus & hepar afficiuntur, vt ventriculus nec cibum concoquere, nec hepar chylum attrahere possit. Aliàs & in mitiore peripneumonia bonum indicium est diarrhæa, cùm coctionis signis antecedentibus criticæ euacuationis loco fit. Itaque tutior & vtilior tum est diarrhæa, quæ fit in morbi principio, quàm quæ fit in fine vel statu. Illa enim caussam antecedentem vtiliter tollit; hæc verò nec antecedentem, nec coniunctam; sed vires potiùs prosternit.

14. Quibus ex angina in peripneumoniam fit mali conuersio, intra septem dies moriuntur; sin hos effugiunt, purulenti euadunt, 5. *aph.* 10. Membrum enim nobili ac principi inseruiens ac vicinum materiam vitiosam talem tolerare diu non potest, sed id efficit, vt morbus citò vel ad bonum, vel ad malum terminetur.

15. Qui empyi fiunt ex peripneumonia, si natu maiores sint, id est, inter senes & ἀκμάζοντας medij, potiùs intereunt, quàm natu minores; cùm expultrix facultas in iis languida sit, vt pus reiici satis nequeat, quo retento & pulmonem exedente, frustra curatio instituitur, 2. *prognost.* 69.

16. A pleuritide peripneumonia, malum, 7. *aph.* 11. quoniam translatio fit ab exterioribus ad interiora, & à minùs nobilibus ad nobiliora, cordique propiora. Sed cum, in *coacis,* contrà scribatur, peripneumoniam, quæ post pleuritidem fit, mitiorem esse; sciendum ex Galeno in *comm* 7. *aph.* 11. aliud esse, morbum alium in alium transmutari; aliud verò, morbo morbum superuenire. Nam transmutatio vnius morbi in alium fit, quando priore cessante alius aduenit; superuenit verò morbus alii, quando altero manente alter superuenit. Ideóque cùm vt Galenus explicat, *loco alleg.* loquatur de peripneumonia superueniente pleuritidi, omnino ea periculosa est. Arguit enim humoris excitantis pleuritidem tantam copiam, vt in pleura affecta totus contineri non possit, sed in pulmonem redundet. Si pleuritis in peripneumoniam ita mutetur, vt nullum pleuritidis signum remaneat, paucitas omnino humoris indicatur, quæ etiam peripneumoniam adeò periculosam excitare non potest.

17. Contra à peripneumonia pleuritis bonum, quia ex morbo periculoso minùs periculosus excitatur, quamuis id raro accidat, vt Galenus, 7. *aph.* 11. docet.

18. A peripneumonia phrenitis, malum, 7. *aph.* 12. Factâ enim materiæ calidæ à pulmonibus ad caput translatione, si ad interiora capitis feratur, phrenitidem excitat, quæ periculosa est. Aliàs etiam ad peripneumoniam delirium sequi solet, non cum tanto periculo calidis vaporibus ad caput ascendentibus, & cum spiritibus mixtis.

19. Quibus vrina in peripneumonia crassa & cocta apparet, circa quartum verò attenuatur, lethale est. Hippocrates, in *Coac.*

20. Quibus in peripneumonia abscessus fiũt, ad aures, aut ad sedes thoracis inferiores, & in longum exeunt, seu in fistulam abeunt, vt materia euacuari queat, item abscessus ad crura omnes vtiles sunt: optimi verò sunt, qui fiunt signis coctionis in sputo apparentibus. Criticæ enim expulsionis huiusmodi abscessus soboles sunt. Hippocrates, & Galenus, 2. *progn. aph.* 64. 65. & in *coac.*

21. Grauedines & sternutamenta per omnes morbos, qui in pulmone sunt, præuenire & superuenire, malum est. Hippocrates, 2. *progn.* 49. Etsi enim, vt Galenus, *in comment.* docet, per se grauedines peripneumonicis non officiunt, cùm humor inde ad pulmonem non descendat: per accidens tamen dupliciter malæ sunt, vt signum scilicet, & vt caussa. Vt signum, quia monstrant adeò magnam esse pulmonum affectionem, vt capiti etiam communicetur, idque repleat; vt caussa, quia sternutatio, quæ grauedinem comitatur, thoracem concutit, pulmonémque inflammatum lædit.

22. Peripneumonia, vt ex dictis patet, quinque modis finitur. 1. Coctione & sputi exscreatione; qui modus tutissimus est. 2. Crisi, quâ deriuatio & euacuatio fit materiæ per hæmorrhagiam narium, fluxum mensium, hæmorrhoides, sudores, aluum, vrinam. 3. Abscessu post aures, vel in cruribus. 4. Suppuratione, ex qua empyema fit, aut phthisis. Et quidem post suppurationem rupto apostemate duo modi ad salutem, duo ad mortem tendunt. Si nimirùm pus per sputum vel vrinam, vel aluum excernatur, æger conualescit; ad mortem fertur suppuratio, si propter copiam puris æger vel suffocetur, vel phthisis exulcerato pulmone sequatur. 5. Morte, ægro per sputi suppressionem strangulato. Nam vbi spirandi difficultas adest magna, vt ægri ferè suffocari videantur, febrisque est vehemens, & sputi nihil vel parum reiicitur, virésque sunt debiles, lethalis morbus est.

Indicationes & Curatio.

Cùm peripneumonia sit inflammatio, etiam aliarum inflammationum modo indicat, vt materia, quæ ad pulmonem fertur, auertatur, quæ affluxit euacuetur, vt postea de pleuritide pluribus dicetur. Est enim eadem ferè peripneumoniæ, quæ pleuritidis, curandæ ratio. *Indicationes & curatio.*

Curatio autem peripneumoniæ omnino maturanda est, ob summum periculum, & in id omni studio

incumbendum, vt materia resoluatur & discutiatur, ac materiæ suppuratio præcaueatur. Aut si id fieri nequeat, vt sputum & pus quàm citissimè educantur, ne pulmonem corrumpant.

Itaque si vires & alia permittant, vena basilica eiusdem lateris, in qua inflammatio percipitur, aut vtriusque, si pulmo secundum vtramque partem inflammatus sit, aperiatur. Sanguinis enim missione venis exinanitis sanguis non solùm affluens ad vacuum implendum introcedit, sed etiam ille, qui iam in parte affecta est, succedit. Euacuetur autem sanguis ea copia, quam sanguinis plenitudo indicat ac vires permittunt, & liberalius quidem, ob subitum, quod morbus minatur periculum. Vires tamen nullo modo liberaliore sanguinis missione deiiciendæ sunt; cùm in hoc præcipuè morbo, ob maximam respirationis angustiam, ex virium debilitate non mediocre periculum immineat. Præstat potiùs, si vires id ferunt, venæ sectionem in altero brachio repetere. Et si peripneumonia sit sanguinea, copiosiùs sanguis educatur; si biliosa, parciùs; si pituitosa, adhuc parciùs.

Si verò peripneumonia alteri morbo, qui iam aliquandiu durauit, succedat, & vena iam antea ægro aperta sit, videndum, quid vires ferant. Si enim vires ferunt, sanguis moderatè adhuc euacuari potest. Si verò metuendum sit, ne venæ sectione vires deiiciantur, brachiis, & thoraci cucurbitulas scarificatas applicare licebit, quæ à profundo thoracis ad cutem & partes externas sanguinem trahunt.

Primò tamen brachiorum musculis adhiberi cucurbitulas vtile est, vt aliquo modo sanguis euacuetur & à pulmonibus auertatur, postea & scapulis vel pectori, si id carnosum sit. Etsi enim locus vicinus esse videatur: tamen à pulmonibus aliquatenus distat, & ab interioribus ad exteriora trahitur. Et cum adhibentur cucurbitulæ, tum vel antea venæ sectio præmissa est, vel vires ob debilitatem venæ sectionem non ferunt. Ideóque non tanta plethora tum adesse potest, ob quam attractio ad partem affectam metuenda sit. Quem in finem & ligaturæ, frictiones ac cucurbitulæ sine scarificatione extremis adhibendæ.

In eundem etiam finem & clysteres infundere decet, & medicamentis aluum mouentibus primis diebus & materiæ impetum à pectore auertere, & humores vitiosos, si turgeant, ac in corpore abundent, euacuare. Cauendum tamen, ne fortioribus medicamentis humores nimium agitentur, febris incendatur, virésque deiiciantur: sed sufficiunt mitiora, quæ aliàs pectori amica sunt, vt syrupus rosarum solut. violar. de cassia cum manna, diaprun. simplex, quibus tamen rhabarbar. agaric. & similia benigniora purgantia addere licet.

Vt ℞. *Decocti pectoral.* Vnc. iii. In iis dissolue *mannæ* Vnc. i. vel Vnc. i. ß.

Colat. adde *syrup. rosar. sol.* Drach. vi. M.

His peractis omni studio laborandum, vt materia per sputum è pectore eiiciatur, quod iis medicamentis fit, quæ postea de pleuritide proponentur. Valentiora tamen illa sint hîc, & eorum vsus frequentior. Vtilia hîc sunt, *caricæ cum hyssopo cocta, hydromel,* in quo *hyssopus, scabiosa, pulmonaria, saluia, radix iridis* & similia sint cocta, item *oxymel.* Pro humoris tamen peccantis ratione delectu quodam medicamentorum opus est. Si enim materia sit calidior, vsurpentur *viola, iuiubæ, sem. 4. frigid. maior. hordei, rad. althéa, syrupus violar. iuiubinus.* In frigidiore materia conueniunt *aqua mulsa, hyssopus, capillus ♀ris, origanum, Oxymel* in vtraque caussa hîc locum habet:

℞. *Rad. glycyrrhiz.* Vnc. ß. *capill. ♀ris, hyssop.* an. M. ß. *scabios. flor. papau. errat.* an. p. ii. *iuiubar. sebesten.* an. N. 10. *ficus* N. iv. *sem. malu. melon.* an. Drach. ii. *passular.* Vnc. i.

Coqu. in aqu. suffic. Colat. dulcoretur *sacchar. cand.*

Vel ℞. *Sem. card. Mariæ* Drach. ii. *sem. 4. frig. maior. excort.* Vnc. ß. *pinear. mundatar. amygdal. dulc. excort.* an. ʒ. iii. *aqu. scabios. capill. ♀is endiu. papau. erratic.* an. Vnc. iii.

F. Emulsio, quæ dulcoretur, *sacchario cando,* vel *iulebo violarum,*

Vel ℞. *Spec. diatrag. frigid.* Drach. ii. *diair. simpl.* Drach. ß. *sacchar. penid.* ℥. ß.

Cum *syrup. papau. errat.* & *violar.* F. Loch.

Si validioribus expectorantibus & incidétibus opus sit, quando scilicet sputum crudum & tenax est, oxymelite, loch de caulibus, tussilagine, prassio vti licet.

Topica quoque eadem ferè, quæ in pleuritide, conueniunt, quæ scilicet feruorem pectoris ac pulmonis nonnihil lenire ac mollire & digerere ac discutere possunt, sed omnia calidè applicata. Fortiora tamen hîc requiruntur, & quæ ad interiora penetrent. Eam ad rem etiam forma medicamenti aliquid facit. Nam profundius penetrat vis ceroti & emplastri, quàm vnguenti. Cerotum tale fieri potest;

℞. *Butyri recent. adip. anser.* an. Drach. ii. *ol. rutac. amygdal. dulc. amar.* an. Vnc. ß. *puluer. irid. Florent. hyssopi, marrub.* an. Scrup. ii. *Ceræ* q. s. F. Cerotum.

Aut omissâ cerâ eadem excipiantur *terebinthina lota cum aceto forti,* & Emplastrum conficiatur.

In peripneumonia biliosa parentur fomenta ex aqu. violar. cum modico aceti. Inunctiones fiant ex ol. viol. chamæmel. amygdal. dulc. & similibus.

Diæta.

Diæta quoque eadem ferè est, quæ in pleuritide. Cibi non sint salsi neque acres, neque austeri, neque aluum adstringentes, sed potiùs extenuantes. Hinc commendatur ptisana cum melle. Plerique etiam dulcia commendant, de quo postea, *quæst.* 2. dicetur. Diæta.

Postquam verò cessante defluxione sputum laudabile iam apparere incipit, iuscula pinguia, monente Celso, exhibere conuenit. Laudatur etiam decoctum hordei vel simplex, vel cum passulis & glycyrrh, hydromeli, in quo fol. hyssopi cocta sint, vel oxymel dilutius, vel hydrosacchar. s. ex aqua pura.

Aut tale:

℞. *Aquæ puræ* ℔. iv. *sacch. cand.* Vnc. iv. *glycyrrhiz.* Drach. iii. *sem. anisi* Drach. i. *cinamomi.* Drach. ß.

Coqu. ad tertiæ partis consumpt. Colat adde *iulebi viol.* Vnc. ii.

Omnis autem potus paulatim sumatur, nec frigidus sit. Abstineat æger ab omni motu, præsertim sermone multo, & vocis intentione & clamore.

QVÆSTIO I.

An in peripneumonia hæmorrhagia narium vtilis sit?

Etsi Aëtius, *tetrab. 2. serm. 4. cap. 66.* scribat, si ad salutem perueniat morbus, hæmorrhagiâ narium copiosâ solui; tamen Galenus, *3. de cris. cap. 3.* scribit: contingere interdum, vt per sanguinem fluentem è naribus phrenitis soluatur; non tamen lethargus aut peripneumonia fluxum sanguinis amant. Præsupposuit proculdubio hîc Galenus, peripneumoniam, vt & lethargum, simpliciter à sanguine pituitoso fieri. Cùm tamen vt suprà dictum, peripneumonia à sanguine, & sæpe etiam biliosa, fieri possit, hæmorrhagia narium tum vtilis est. *An in peripneumonia hæmorrhagia narium sit vtilis.*

QVÆSTIO .II.

An dulcia in peripneumonia conueniant.

An dulcia in peripneumonia conueniant. Hippocrates, 2. *de morb.* in peripneumoniæ curatione primis diebus dulces sorbitiones exhiberi iubet, vt, quod pulmonibus inhæret, eluatur. Et aliàs etiam dulcia pectori amica sunt. Verùm alij dulcia improbāt, vtpote quæ calida & facilè bilescentia febrem augent, & ad iecoris ac lienis inflammationem nocent. Et cum Hippocrates, vbi de pleuritidis curatione agit, acidas potiones exhibeat, quò sputum faciliùs proueniat, eadem quoque peripneumoniæ competere videntur cùm eadem ferè sit cura pleuritidis & peripneumoniæ.

Verùm enim verò sciendum; dulcia non vnius esse generis; alia enim sunt calidiora, alia potiùs temperata, imò nonnulla aquosa, è quibus posteriora non facilè nocere possunt. Et quæ sunt calidiora, non per se & sola, sed iis, quæ impediant, ne facilè bilescant, diluta exhibentur. Et quamuis dulcia magis hepar offendere possunt, quàm pulmonem, cùm ad hepar integra & parum mutata perueniant; ad pulmonem verò exigua eorum portio proximè pertingat: tutius omnino est, dulcia minus calida eligere, & aliis permista exhibere. Et si humores, qui in pulmone continentur, crassiores sint, acidis admixtis vis incidendi & extenuandi intendi potest. Vnde oxymel medicamentis thoracis affectibus conuenientibus admixtum ad viscidorum expultionem accommodatissimum est remedium, 3. *de rat. vict. in acut. t.* 2.

CAPVT IV.

De Vasorum pulmonis, & primò de Asperarum arteriarum, Angustia.

Asperarum arteriarum angustia. ASperæ arteriæ, quæ per pulmonem disperguntur; cùm & aërem, qui inspirando attrahitur, admittere & fuliginibus exitum præbere debeant, cauæ eâ de caussâ factæ sunt, nullumque humorem, vel aliud quicquam in se continere debent. Quæ naturalis earum constitutio si lædatur, morbum in cauitate seu angustia patiuntur.

Caussæ.

Caussæ. Fit autem hæc angustia vel ab obstructione, vel à compressione, vel ab exsiccatione.

Obstructionem efficiunt humores crassi in bronchis pulmonis hærentes siue ibi sint geniti (quod tamen rariùs excidit, cùm pulmones nutriantur sanguine tenui & puro, è quo succus crassus facilè colligi non potest) siue à capite transmissi, vt & à venis & reliquo corpore. Idem præstat crudum tuberculum, vapor crassus, calculi & grandines in pulmonibus geniti, caruncula item & vesiculæ, vt & vermes in pulmone procreati: sanguis item, qui ex gutture, œsophago, ore pulmone, thorace vulnerato eò effunditur, vt & pus post ruptum partium vicinarum abscessum in pulmonem illapsum, aut è thorace in pulmonem imbibitum.

Comprimendo asperas arterias angustiores reddunt eædem ferè caussæ, si in arteriis læuibus & vena arteriosa ac substantiâ pulmonis consistant, asperasque arterias comprimant; humores nimirum crassi vel in pulmone geniti, vel per venam arteriosam in eum effusi, crudum item tuberculum extra arterias asperas consistens, easdemque comprimens, calculi, vermes Neque enim semper (quod de asthmate & catarrho suffocatiuo notandum) materia per asperam arteriam tantùm in pulmones defluit, & bronchia pulmonis obstruit, sed sæpe etiam per venas in pulmones effunditur.

Idem accidit in hydrope pulmonis, in hydrope pectoris, in empyemate, quando humores seu in pulmone, seu in thorace consistentes asperas arterias comprimunt, in inflammationibus pulmonis, septi transuersi, mediastini, in gibbositate & luxatione vertebrarum dorsi, in lienis tumoribus, ventriculi, hepatis.

Tandem si asperæ arteriæ validè exsiccentur, angustiores redduntur, nec satis dilatari possunt ad aërem hauriendum. Quam siccitatem inprimis auras & vapores metallicos inducere posse, atque ideò Chymicis, & aliis, qui metalla tractant, familiarem esse, suprà dictum. Ita refert Heurnius, *de morbis pectoris*, typographo cuidam adeò siccatos fuisse pulmones, vt aridum pomum retulerint.

Signa Diagnostica.

Angustia bronchiorum pulmonis in genere ex effectis cognoscitur, respirandi nimirum difficultate, vt & plerumque tussi. *Signa.*

Hippocrates, *lib.* 2. *de morbis*, etiam pulmonis repleti mentionem facit, eiusque symptomata describit hoc modo: *Si pulmo repleatur, tussis, difficultas spirandi, quæ fit erecta ceruice, & anhelatio detinet, linguam exerit, pustulis velut ex igne rubentibus impletur, pruritus occupat, dolor acutus pectus & scapulas vexat, neque sedere, neque recumbere, neque stare potest, sed infirmis est viribus. Hic quarto ferè die moritur, quem si superauerit, spes plerumque superest, sæpe tamen etiam septimo die periculum subit, quem si effugerit, conualescit.* Verùm inflammationem potiùs quandam pulmonis & acutum malum, quàm simplicem obstructionem describere videtur. *Pulmo repletus.*

Caussas verò quod attinet, obstructio cognoscitur ex caussis, quæ præcesserunt, nimirum catarrhis & humoribus pituitosis è capite in pulmonem delapsis, apostemate aliquo partium vicinarum, è quo rupto pus in pulmonem effunditur, empyemate & pure in thorace contento pulmonis & thoracis substantiam penetrantibus, vt & partium vicinarum vulneribus, è quibus sanguis in thoracem effunditur. Respiratio est difficilis cum sonitu, quandoque etiam cessat, & remittit, vbi pituita excernitur.

Speciem materiæ, id quod tussi eijcitur, indicat. Si crudum tuberculum adsit, seu obstruendo, seu comprimendo angustiam pariat, difficilis est respiratio & assidua, nec citra stertorem & strepitum, nec vlla antè fuit destillatio, malum sensim gignitur, & æger aliàs benè habens de difficili respiratione conqueri incipit, quæ indies augetur, tussis, quæ coniungitur sicca est, adestque maxima pulsus inæqualitas,

Si humores vitiosi in læuibus arteriis & pulmone hærentes comprimendo angustiam pariant, catarrhus abest, & vitiosorum humorum vel in hepate vel toto corpore redundantium signa adsunt, respiratio est difficilis, tussis abest, de quo postea dicetur.

Calculos & grandines in pulmone cognoscere, difficile est, & vix aliter cognosci possunt, nisi ex sputo præcedente & symptomatibus sequentibus. Si quis nimirum sputum crassum & viscidum valde expuat, postea verò eiusmodi sputum cesset, & respiratio absque sonitu difficilior reddatur, suspicio est, materiam in calculos vel grandines conuersam esse.

Vermes etiam non facilè cognoscuntur, nisi vbi tussi reiiciuntur, & præcessit plerumque tussis diuturna, quæ nullis remediis vinci potuit.

Tumores

Tumores pulmonum, diaphragmatis, mediastini, pus in thorace è suis signis cognoscuntur.

Si ex pulmonis & asperarum arteriarum exsiccatione proueniat angustia, cognoscitur ex defectu sputi, macie totius corporis, ac præcessit caussa, quæ talem siccitatem in pulmonibus generare potuit.

Prognostica.

Prognostica. 1. Angustia asperarum arteriarum pulmonis nunc plus nunc minus periculi coniunctum habet, pro caussarum, à quibus illa pendet, varietate. Quò enim caussa vehementior & pertinacior est, eò etiam plus periculi est metuendum. Simul tamen respiciendum ad respirationẽ læsam, tussim, pulsum, & alias actiones læsas, quæ magnitudinem morbi determinant. Ergo si obstructio sit à multis, crassis, crudis & viscidis humoribus, vel subitò suffocationis periculum imminet, vel morbus diuturnus expectandus.

2. Angustia, quæ fit ex humore viscido & crasso, vel crudo tuberculo in ipsius arteriis consistente, cum pulsus magna æqualitate, solet cordis palpitationem, respirandi difficultatem, ac tandem suffocationem & mortem afferre, vt Antipatri Medici casus docet, de quo Galenus, 4. *de loc. affect. cap. vlt.*

3. Angustia vasorum pulmonis à siccitate plerumque incurabilis est, & tandem lenta morte hominem enecat. Reliqua ex iis, quæ de aliis pulmonum morbis dicentur, patebunt.

Indicationes.

Indicationes. Materia, quæ angustiæ bronchiorum pulmonis caussa, seu obstruendo, seu comprimendo, id præstet, tollenda; quod fit, si materia viscida attenuetur, detergatur, expectoretur. Crudum tuberculũ attenuãtibus, & exsiccantibus absumatur. Grandines, calculi, vermes tussi eiiciantur; partes tamen materiam ad pectus mittentes simul euacuandæ & roborandæ sunt. Siccitas pulmonis emendanda est, vt suprà, *de intemperie sicca pulmonum*, dictum.

Curatio angustiæ arteriarum pulmonis ab humore frigido & crasso.

Curatio.

Interna. Vt igitur materia crassa commodè euacuari possit, primò præparanda est incidentibus & detergentibus medicamentis, è capillo ♀is, hyssopo, prassio, pulegio, radic. enulæ iridis, & similibus, quæ postea proponentur.

Vt ℞. *Capill. ♀is, hyssop. scabios. prassij*, ana M. ß. *rad. helen. ireos*, ana Drach. ij. *sem. anisi, fœnicul.* ana Drach. j. *passular. glycyrrhiz.* ana Vnc. sem. *ficuum* N. vj.

Coqu. in aq. s. ad remanentiam tertiæ partis.

Colaturæ adde

Syr. capill. ♀is, de hyssopo, an. Vnc. j. *oxymel. scyllit.* ℥. ß.

M. pro duabus dosibus, & potio hæc bis vel ter iteretur.

Vel ℞. *Rad. fœnicul. glycyrrh. ireos, helen.* an. Vnc. sem. *capill. ♀. tussilag. scabios. hyssop. prassij satureiæ.* an. M. sem. *iuiubar. sebesten.* an. N. xx. *caricar.* N. vj. *passular.* Vnc. sem. *sem. anisi, fœniculi, maluæ*, ana Drach. j.

Coq. in s. q. aquæ puræ.

Col. ℞. ℔. j. adde *oxymel. scillit. syr. de prass. de glycyrrh.* an. ℥. j ß. *aq. cinamomi* ʒ. ij.

M. pro 4. dosibus.

℞. *Syr. de prassio, de hyssopo, de glycyrrh.* an. ℥. j. *oxymel. s.* ℥. j. ß. *aq. scabiosæ, verronicæ, hyssopi* an. Vnc. iij.

M. pro 3. dosibus.

Præparata materia euacuetur. E. g. in decocti suprà secundo loco parati suff. quantitate. *agaric. trochiscati* ℥. j. *sem. carthami* ʒ. vj. ebulliant; ita aluum simul mouebit.

Vel ℞. *Pil. de agaric.* ℈. ij. *assaiereth.* ℈. j. *cochiar.* ℈. ß. Cum *oxymel. scillit.* Fiant Pilulæ xxiv.

Nonnulli frequenter ad purgandum in obstructione pectoris ab humore crasso vtuntur Trochiscis de violis, à Mesue, *cap. de asthmate*, descriptis; quos tamen reprehendit Alexander Massarias eâ de caussa, quod non sit compositio satis artificiosa, nec diagrydium satis correctum. Verùm potest diagrydij loco sumi extract. scammonij. Possunt etiam sine scammonio hoc modo parari:

℞. *Flor. violar. Martiar. non nimium exsiccatarum*, ʒ. iij. *turbith. elect.* ʒ. j. ß. *agaric.* ʒ. j. *succi glycyrrh.* ℈. ij. ß. *manna* ʒ. j. ß. Cum *syrupo violarum.*

Fiant Trochisci, quorum Drach. ij. vel iij. in decocto pectorali vel liquore conueniente exhibeantur.

Vinum medicatum tale fieri potest:

℞. *Rad. helen. ireos.* an. ℥. ß. *turbith. electi* Drach. ij. *scabios. cardui ben.* an. P. ij. *sem. anisi, cinamomi galangæ*, an. ʒ. j.

Affundatur *vini mensura* j. vel ß.

Sumat æger manè iusculum galli, & superbibat haustum vini. Inprimis commendatur ius galli decrepiti purgans, in quo radix ireos & semen carthami coctum sit, Vel paretur hoc modo:

℞. *Gallum antiquum euisceratum*, in ventre eius contusa imponantur. *sem. cartham.* ℥. j. *rad. polypod.* ʒ. vj. *passular.* ℥. j. ß. *ficuum* ℥. j. *sem. anisi, fœniculi*, an. ʒ. ij. *agarici albi* ℥. ß. *turbith. elect.* Drach. j. ß. *zingiber.* Drach. ij.

Coqu. donec caro ab ossibus separetur.

Vel ℞. *Gallum decrepitum euisceratum*, ventremque eius sequentibus reple:

℞. *Passular. ficuum*, an. ℥. j. ß. *glycyrrh. hyssop. satureiæ, thymi*, an. Vnc. ß. *sem fœniculi* ʒ. j. *cartham.* ℥. ß. *turbith. elect.* ʒ. ij. *agarici trochisc.* ℥. ß. *zingiberis* ʒ. j.

Coq. in aqua pura.

Decocti detur manè haustus, qui si non satis aluum moueat, addatur mannæ aliquid.

Quanquam autem purgantia talia humorem saltem in vniuerso corpore euacuare videntur; tamen hoc modo reuellunt, & humores ad pulmones tendentes retrahere possunt. Ideóque nec reuellentia & deriuantia omittantur, vt vomitus, clysteres, & diuretica. Auicennas tamen fortia diuretica improbat, quòd subtile extrahant, relictô crassiore.

Corpore toto euacuato, danda opera, vt continens seu proxima caussa è pulmone tollatur. Ideóque ad materiam crassam & viscidam attenuandam, incidendam & detergendam adhibeantur *capillus ♀, hyssop. prassium, puleg. calamintha, scabiosa, rad. ireos, pimpinell. helenij, sem. anisi, fœniculi, scilla, ammoniacum, millepedes vsti, sulphur, & hinc composita, syrup. capill. ♀is, de hyssop. de prassio, scabiosa, oxymel. s. composit. scillit. extr. ireos, helenij, spec. & rotulæ diaireos s. diair. Salomon. loch de caulibus, scilliticum.*

Videndum tamen, ne nimia medicamentorum caliditate humores exsiccentur, & magis crassi ac lenti reddantur. Ideoque vtile est attenuantibus & incidentibus humectantia permiscere, vt glycyrrhizam, passulas, caricas, iuiubas, pineas, maluam, althæam.

Vt ℞. *Passul.* ℥. j. ß. *sem. fœnicul.* ℥. ß. *hyopi, saluiæ acutifol.* an. M. ß. *capill. ♀* P. j. *iuiubar. sebesten*, an. N. xii. *dactylor. sine nucleis, ficuum*, an. N. iv. *glycyrrhizæ rasæ sem. anis. cinam.* an. ʒ. ij. *rad. helenij* ʒ. ß.

Conscindenda conscindantur & coq. in ℔. iij. aqu. in vase duplici.

Colatura dulcoretur *sacch. albi* ℥. v. Fiat potio clara.

Vtile est & hic ius galli decrepiti, si in eo thoracica medicamenta coquantur.

Vtile

Vtile est & oxymel, quod à Cratone, *consf.* 79. commendatur.

♃. *Herb. hyssop. veronic. scabiosf. marrub. origan. pulegij, cardui benedict.* an. M. j. *rad. ireos incis.* ʒ. vj. *zingiber.* ʒ. ß. *agar. alb.* ℥. ß. Infunde in *aceti* ℔. j. ß. *aqu. veronic, cardui ben.* an. ℔. ß.

Stent in vase vitreo obturato loco calido per triduum, deinde ebulliant lento igne & colentur.

♃. Colaturæ ℔. j. ß. mellis ℔. ß.

Coq. ad Syrupi formam, qui aromatizetur cinamomo, calamo aromatico; de quo sumat æger manè cochlearia duo vel tria.

Vel ♃. *Glycyrrh. rasæ* ℥. ij. *sem. anisi contusi. fœniculi*, an. ʒ. ß. *spir. vini* ℔. vj.

Stent in vase vitreo bene obturato. Macerentur dies duos.

Postea adde *mellis* ℔. ij. *ambræ gryseæ* gr. xij. *moschi* gr. x. *sacch. alb.* ℥. ij. *solutionis perlarum* ʒ. j.

Stent per dies 10. quotidie agitando, postea clarum separetur. Dosis ℥. ß. cum ℥. ii. lactis caprilli ieiuno stomacho.

Valdè etiam commendatur terebinthina, quæ non solùm pulmones abstergit, sed & hepar, lienem, renes, simulque aluum citra noxam soluit: vt & oleum amygdalarum dulcium recens expressum ad ℥. vj. cum sacchаro sumptum, quod pulmones & pectus relaxat, & detergendo humores viscidos per aluum euacuat.

Inprimis hîc commendantur eclegmata, seu loch vulgò dicta, vt loch. de caulibus, de prassio, de pino, passularum, de hyssopo, de scylla, sanum & expertum, & quod ad asthma dicitur.

Nonnulli diabutyrum commendant, hoc modo paratum:

♃. *Caricar. pingu. dactylor. passular.* an. ℥. ij.

Contusa in aqua mulsæ ℔. iij. per diem infundantur. Hinc coquantur & exprimantur.

Colaturæ expressæ adde butyri recentis aquâ fontanâ diligenter loti & non salsi ℥. iiij. Iterum coquantur & colentur.

Postea adde *Amygdalar. amarar. pinear. mundatar. contusar.* an. ℥. ij.

Et omnia simul in mortario misceantur addendo paulatim, *succi glycyrrhiz.* ℥. ß. *pulu. tragacanth. sem. vrtic. hyssop. ireos, thymi, satureiæ, prassij*, an. ℥. ß. *cinamom. zingiberis, pyreth.* an. ʒ. ij. *caryophyll. galang. piperis nigri, anisi, carui, cardamomi*, an ʒ. ß. *ligni aloës* ℈. j. *pulmon. vulpis* ℥. ij. Misce.

Galenus, *in fine lib. 7. de comp. med. s. l.* aliquot ex veterum scriptis medicamenta recenset, atque inter ea & hoc:

♃. *Succi scillæ crudæ, mellis* part. æquales.

Coq. lento igne Dosis Drach. ij. ante & longè post cibum.

Vel ♃. *sulphuris vivi* (flores commodiores essent) ʒ. j. *sem. rutæ syluestr. aristoloch. absinth. abrotan. ammoniac.* an. ℥. ß.

Terantur & fiant cum aceto Trochisci magnitudine fabæ, quorum manè & vesperi tres exhibeantur cum liquore conueniente.

Cum internis medicamentis & externa coniungenda. Illinatur nimirum pectus *ol. amygdal. dulc. chamemel. anethino, lilior. albor. cheirino*, additis, *mucilaginibus & pinguedinibus emollientibus*.

Vt ♃. *Ol. amygdal. dulc. lilior. albor. rutacei*, ana Drach. vj. *adip. gallin. anser.* an. Vnc. ß. *mucilag. sem. fanigrec. cum aq. scabiosf. facta* Drach. iij. *pulu. rad. ireos, helenij, croci*, ana Scrup. j. *ceræ* parum.

Fiat Linimentum.

Interea non omittantur diuersiones, & si à catarrho malum foueatur, omnia illa, quæ suprà de catarrho diximus, hîc locum habent. Fonticuli etiam in brachiis excitari possunt, quibus materia auertitur.

Pectore expurgato danda opera, vt exsiccantibus & absorbentibus reliquiæ in pulmone absumantur. In quem vsum medicamenta pleraque ad humorem crassum expectorandum hactenus proposita adhiberi possunt. E quibus tamen fortiora eligenda: Vt *rad. helenij, ari, scilla, sulphur, benzoë*, & similia.

Vt ♃. *Rad. ireos*, ℥. ij. *helen. ari*, ana ℥. j. *angelic. scill.* ana Vnc. sem. *glycyrrh.* ℥. j. *hyssop. satureiæ pulegij marrub. calaminth.* ana M. j. *sem. fœnicul. anisi*, an. ʒ. ij. *vrtic. erucæ, cartham.* ana ʒ. j. ß.

Coqu. cum *melle*.

Fiat Syrupus.

Cui sub finem adde *croci* ʒ. ß.

Commendatur & Syrupus de Nicotiana.

♃. *Nicotianæ siccæ* M. iij. *capill.* ♀*is, scabiosæ*, an. M. j. *hyssop. marrub. calaminth.* an. M. sem. *caricar. dactylor.* an. N. x. *rad. angel. fœnicul.* an. ℥. ß. *sem. fœnicul. anisi*, an. ʒ. iij. *vrtic.* ℥. ß. *rad. ireos* ʒ. x.

Coqu. in aqu. ℔. iiij. & addito melle & saccharo.

Fiat Syrupus.

Est & efficax decoctum ligni Guaiaci & sarsæparillæ, si pectoralia addantur.

Laudatur & ros Solis, si ei cum sem. botryos, glycyrrh. & marrubij sp. vini affundatur. Est & vtilis aqua cinamomi.

In senibus, & pituitoso ac frigido temperamento præditis, efficaces sunt aquæ pectorales dictæ, quæ humores crassos coquunt, eósque ac flatus dissipant, vires roborant, & sputum faciliùs reddunt.

Vt ♃. *Rad. ireos. helen. fœnicul. glycyrrh. tussilag.* an. ℥. ß. *morsf. diabol.* ʒ. iij. *veronic. scabiosf. hyssop. saluiæ, marrubij, capill.* ♀*is*, M. ij. *cinamomi, granor. iuniperi*, an. ℥. ß. *fœnicul. anisi, scillæ præpar.* an. ʒ. ij. *ficuum* N. x. *amygdal. amarar. pinearum* an. Vnc. sem. *croci* Dra. sem.

Affunde spir. vini optimi q. s.

Stent in infusione diebus 14. postea destillentur.

Hoc loco de aquis pectoralibus eiusmodi monendum, etsi multa in iis sint, quæ destillato vires suas communicant: tamen multa etiam sunt, quæ per alembicum non eleuantur, vt glycyrrhiza, amygdalę, pineæ, ficus, passulæ, & similia. Quare commodius esset, talia in spiritu vini vel aquis eiusmodi macerare, & liquorem istum postea aquæ pectoralis loco vsurpare. *Aqua pectorales.*

Vel ♃. *Spir. vini optimi* ℥. iv. *aqu. cinamomi* ℥. ß. *vngul. caballin. scabiosf.* an. Drach. iij. *sacch. candi* ℥. ij. Misce.

Vel F. Eclegma.

♃. *Ammoniac. aceto scillitico dissol.* ʒ. ij. *sem. vrtic. maluæ*, an. ʒ. i. *flor. sulphuris* ℈. iv. *croci* ℈. ß. Cum *melle scillit.* Fiat Lohoch.

Vel F. hic Puluis:

♃. *Rad. glycyrrhiz. ireos, helen.* an. ʒ. i. *ari.* ℈. ii. *cinamomi* ʒ. ii. *sem. vrtic. nasturtij*, an. ʒ. j. *pulmon. vulpis præpar.* ʒ. ii. *croci* ℈. i. *flor. sulphuris* ʒ. i. *benzoës* ℈. ß. *sacch. candi* ʒ. vi.

Fiat Puluis.

♃. *Flor. sulphuris* ʒ. i. ß. *benzoes* gr. vi. *ammoniac.* gr. iij. *croci* gr. iv. *margarit. præpar.* ℈. j. *mosch.* ℈. ß.

Fiat Puluis, de quo, quantum cuspide cultelli capi potest, detur vesperi in ouo sorbili, vel oxymelite scillit. vel aqua scabiosæ.

Pueris datur semen fæniculi in lacte coctum.

Vel ♃. *Flor. sulphuris* ʒ. i. ß. *benzoes* ℈. i. *rad. helenij* ʒ. sem. *ireos* ʒ. i. *croci* Scrup. j. *sacc. cand.* Vnc. sem.

Fiat Puluis.

♃. *Ammoniaci* ʒ. i. ß. *croci* ℈. ß. *flor. benzoes* gr. vi. *sacchari candi, succ. glycyrrh.* an. q. s.

Fiant Pilulæ xxx. sumantur vna vice vi. vel vii.

Vel ♃. *Flor. sulphuris* ʒ.j. *extract. heleny* ℈.j. *sacch. albiss. in aqua scabiosa dissolut.* Vnc. iij. *ol. anisi* gutt.iv.

Fiant Rotulæ.

Vel ♃. *Spec. diaireos* ſ. ʒ.i. *diatragac. calid.* ʒ.ß. *balsam. sulphur.* ℈.ß. *sacchar. in aqua scabiosa dissolut.* Vnc. iv. vel v.

Fiant Rotulæ.

Diæta.

Diæta ab humore frigido. Aër, quem spirando æger attrahit, sit calidus, siccus attenuans & liber. Ideoque in conclaui, in quo æger versatur, suffimigia parentur ex styrace, thure, myrrha, benzoë, moscho, ambra. Vitetur aër frigidus, humidus & crassus.

Cibus easdem qualitates habeat, ideóque condiatur hyssopo, thymo, fæniculo, baccis iuniperi, cinamomo, & inprimis croco. Vtiles sunt passulæ, amygdalæ, pineæ, pistacia, & inprimis commodum est ius galli decrepiti cum thymo & croco. Melliti quoque cibi non inutiles sunt, si æger aliàs eos ferat. Vitentur verò adstringentes & crassi succi, vt pisces, caro suilla, lac, & similes. Potus sit vinum tenue & subdulce, vel melicratum aut mulsum, in quo thoracica medicamenta cocta sint. Possunt & cereuisiæ medicatæ fieri cum saluia, hyssopo, rosemarino, & similibus. Vtilis est & potus ligni Guaiaci. Æger sitim non ferat, sed sæpius, verùm moderatè, bibat; quia humectatione opus est, ad eam, quæ iam incisa & detersa est in pulmone, materiam tussi eiiciendam. Somnus sit nocturnus, moderatus, capite & pectore nonnihil eleuato.

Curatio angustiæ arteriarum pulmonis à reliquis caussis.

Curatio angustiæ à reliquis caussis. Si à spiritu aut flatu crasso obstructa sunt vasa pulmonis, is discutiendus & dissipandus est medicamentis flatus discutientibus, quæ alibi proponuntur, è quibus thoracica eligenda, vel hæc iis admiscenda: & danda opera, ne flatus iterum generentur.

Si tuberculum est caussa angustiæ, danda opera, vt attenuantibus & exsiccantibus absumatur, qualem facultatem aromata habere, Galenus, 7. *de compos. med. s. loc. in fine* scribit.

Sunt etiam vtilia hîc ammoniacum, sulphur, benzoë, theriaca, Mithridat. sales chymici, & similia enumerata.

Si à grandine & calculo fit angustia, locum habent millepedes & aselli, si nimirum in olla comburantur, donec albescant, & melle excipiantur. Potentius fit medicamentum, si adiiciatur semen milij Solis.

Si à sanguine extra venas effuso proueniat angustia fluxus sanguinis cohibendus, vt postea de curatione sputi sanguinis, dicetur; qui verò in vasis pulmonis, præsertim asperis arteriis, hæret, si concretus sit, per poscam, oxymel, coagulum leporis, mumiam & similia dissoluendus, & per sputum ac tussim eiiciendus.

Si à siccitate pulmonis proueniat angustia, lac amygdal. dulc. & seminum melon. detur, syrupus de pomis, violis, borrag. iuiubæ, dactyli, ficus, passulæ, lac, & similia, vt suprà, *de intemperie pulmonum sicca*, dictum.

CAPVT V.

De angustia Læuium pulmonis arteriarum.

Angustia læuiũ arteriarũ pulmonis. ET si modò, vbi de caussis angustiæ asperarum pulmonis arteriarum dictum fuit, etiam læuium arteriarum eiusdem facta sit mentio: quia tamen hæ etiam obstrui & angustiores reddi possunt, vt asperas arterias non comprimant, in specie & peculiariter de læuium arteriarum in pulmone angustia aliquid dicendum est, inprimis cùm hæc tractatio doctrinæ de asthmate non parum lucis allatura sit, & affectus ipse cognitu necessarius sit, cùm hominem sæpe subitò in vitæ periculum coniicere possit, etsi antè nec de difficultate respirationis, nec de dolore & grauitate pectoris, nec de tussi, conquestus sit. Cuius rei memorabile exemplum recenset Galenus 4. *de loc. aff. cap. vltimo*. Locum, quia notatu dignus est integrum adscribere libet. *Ea*, inquit, *quæ Antipatro Medico acciderunt, nemo est, qui nesciat, vt pote qui Medicam artem publicè apud Romanos professus est. Agebat hic ætatem sexaginta quidem annis minorem, sed quinquaginta iam annos excesserat. Is correptus aliquando febre quadam ephemera, idque ab euidenti caussa, declinante iam febre, vt, quid sibi facto opus esset, intelligeret, pulsum ipse suum tangere aggressus est. Cùm igitur omne inæqualitatis genus in arteriarum motione inueniret, in primis quidem territus est, deinde verò, cùm sese non febrire planè sentiret, ilicò balneum subiit: quippe laboribus ac vigiliis corpus fatigauerat. Atque tenui quoque victu, donec diem tertium præteriisset, vsus est, quo, cum nulla appareret febris, ad solita negotia petractanda prodiit: atque arteriam in extrema brachij sui parte tangens admiratus est perseuerantem in pulsibus inæqualitatẽ. Occurrens itaque mihi, extendit manum, ridens, iussitque pulsum tangere. At ego subridens, quid inquam, portendit hoc quod proponis ænigma? ille iterum ridens obnixè orauit, vt tangerem. Igitur inter tangendum omnigenã in pulsu inueni inæqualitatem, non solum in multarum pulsationum cumulo quam systematicen (id est congregatricẽ) vocant, verùm etiam in vna arteriæ distinctione. Proinde miratus, quomodo adhuc viueret, cùm talem haberet pulsum, interrogaui, num difficilis esset ei respiratio: illo verò nullam se sentire respondente, obseruaui equidem, an aliquando mutaretur, quippe sex mensium spatio assiduè arteriam tangebam. Cumque ab initio interrogaret, quænã corporis dispositio mihi videretur posse huiusmodi pulsum efficere, atque per quem modum, idque citra febrim: ad eam quæstionem respondi, in commentariis de pulsibus iam declarâsse me huiusmodi inæqualitatem. Namque ob magnarũ in pulmone arteriarum angustiã id euenire putaui: angustiæ verò caussam esse dixi visceris inflammationem. At tibi hanc ob caussam id nunc accidisse impossibile est, quippe febre fuisses affectus. Relinquitur ergò, vel obstructionem ex liquidis & crassis & viscosis humoribus, vel crudi cuiuspiam tuberculi ortum in huiusmodi te dispositionem induxisse. Tum ille respondens, oportuisset (inquit) me suspiriosa orthopnœa laborare. At ego probabilia, inquam ipsum dicere, sed à veritate aberrare: quippe fieri nonnunquã huiusmodi orthopnœam ob eam, quam diximus, caussam: id verò cùm in asperis, non in læuibus arteriis crassus & lentus humor cumulatur. Proinde omnem ei victus rationem, atque medicamenta quoque haud aliter, quam asthmaticis, adhibere iussimus: deinde sex (vt dixi) mensibus elapsis, leui quadam spirandi difficultate affectus est, accedente simul cordis palpitatione, in primis quidem semel, deinde bis atque ter, postea quater ac sæpius quoque, auctâ simul spirandi difficultate ad quindecimum vsque diem: post quem difficillima derepentè obortâ spiratione, resolutus statim obiit, aliorum quorundam exemplo, qui cordis affectibus laborant.*

Caussæ.

Caussa autem huius angustiæ est duplex: obstructio & compressio. Obstructio fit à crassis, viscidis & pituitosis humoribus, qui quidem vel in pulmone ex eius coctione vitiosa generantur, vel aliunde transmittuntur; id quod sæpe fit ex hepate, cũ illud crudo & pituitoso sanguine scatet, cuius pars aliqua per venam *Caussæ.*

nam arteriosam in pulmones transfunditur, & quidem sæpe certis interuallis, vt infrà *de asthmate*, dicetur. Non verò materia huius obstructionis caussa è capite defluit. Hoc enim si fieret, priùs à bronchiis pulmonis reciperetur, & difficultas spirandi ac tussis excitaretur. Deinde eadem obstructio fit à crudo tuberculo, de cuius generatione postea dicetur.

Comprimuntur verò hæ læues arteriæ itidem à crudo tuberculo, si illud in pulmone generatum extrà læuibus arteriis incumbit. Idem fit ab inflammatione pulmonis, vt etiam Galenus, *loco allegato*, innuit.

Signa Diagnostica.

Signa. Deprehenditur hoc malum è sola pulsus inæqualitate, nimirum tam systematica, quàm quæ est in vna pulsatione, qui nunc est paruus, nunc magnus, celer, tardus, rarus, frequens, vehemens, atque inter pulsationes aliquæ decurtantur, aliquæ intermittunt, aliquæ intercidunt. Cùm enim natura fuligines ob angustiam harum arteriarum non possit satis expellere, fit lucta quædam, & natura caussæ morbificæ sese opponens, vi, quod molestum est, expellere conatur. Vbi autem natura hunc suum finem assequi non potest, aut dimidia facta est obstructio, syncopes aut suffocationis periculum imminet. Aliàs nihil molesti percipitur, nec difficultas respirandi, nec tussis, nec dolor, aut grauitas. Vbi tamen malum incrementum sumit, tandem ipsis arteriis communicatur, & tunc, quæ antea non aderat, difficultas spirandi superuenit, tandémque etiam palpitatio cordis, syncope, & suffocationis metus.

Caussarum signa quod attinet, si à crassis humoribus fit obstructio, pulsus est durus per tensionem; si per tuberculum, durus per tensionem & siccitatem. Si ab humore sit obstructio, pulsus magis variabit; si à tuberculo, inæqualitas magis erit informis, vtpote à caussa magis fixa proueniens. In obstructione æquales, plures simul adesse possunt: at in tuberculo plures sunt inæquales.

Vbi tandem malo incrementum sumente, & materiâ asperis arteriis communicata, accidit difficilis respiratio, si malum sit à crassis siccis, difficultas respirandi non est vniformis, sed nunc maior, nunc minor, pro caussæ ratione: si verò sit à tuberculo, vniformis est difficultas respirandi, nisi forsan caussa aliqua externa accedat.

Si malum sit ab inflammatione, ea ex febre & aliis signis suprà popositis cognoscitur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Malum hoc longè periculosum est, à quo homo sæpe accedente syncope vel suffocatione subitò perimitur.

2. Quò in pulsus inæqualitate plures sunt magnæ, vehementes, celeres, intercidentes & æquales pulsationes, eò minus malum est: quò autem plures sunt languidæ, paruæ, decurtatæ, intermittentes & crebriores, eò maius periculum indicatur.

3. Quò minùs actiones cordis læduntur, minórque est in syncopen propensio, eò malum minus est; quò verò hæc maiora, eò maius periculum imminet.

4. Quæ à crassis & viscidis humoribus est obstructio, non ita difficulter curatur, præsertim si recens fuerit; quę autem angustia prouenit à tuberculis; curatu difficillima est, vt postea, *de tuberculis pulmonis*, dicetur.

5. Quò maior cachexia coniuncta est, eò periculosius est malum; de cuius rei caussa postea *in quæstione* dicetur.

Indicationes.

Indicationes. Caussa angustiam pariens est tollenda. Ideóque si humores crassi & viscidi sint, attenuandi, extergendi, & euacuandi sunt. Crudum tuberculum, seu arterias has obstruat, seu comprimat, attenuandum & resiccandum. Inflammatio si adsit, ea debito modo curanda.

Curatio.

Curatio. Crassi autem & viscidi humores quomodo præparandi & euacuandi sint è pulmonibus, *cap. præcedente*, iam dictum est, vt ea hîc repetere opus non sit, & dicetur de eo etiam, *in asthmate*. Nam eius curatio ab huius caussæ sublatione pendet. Vnum saltem hic moneo, quod etiam in curatione asthmatis repetendum, nonnullos paroxysmo asthmatico ingruente vomitum præcipere. Quæ res etsi alicui à veritate aliena videri posset: aliquoties tamen vidi, vomitu spontè superueniente à paroxysmo liberatos fuisse. Quærenda ergo huius rei caussa: quæ nulla alia videtur, quàm quod materia, quæ ab hepate ad pulmones ruit, ad ventriculum conuertitur. De quo postea, *in quæstione*, dicetur.

Crudum tuberculum quomodo curandum sit, dicetur postea, *cap.* 8.

Inflammatio pulmonis quomodo curanda sit, iam antea, *cap.* 3. dictum.

QVÆSTIO

Quænam sit caussa hydropis, quæ læuium arteriarum obstructione laborantibus superuenire solet.

P. Salius Diuersus, *de affect. lib. partic. cap.* 21. censet ideò hoc fieri, quòd perseuerante malo calor innatus, quoniam non sufficienter euentatur, languescat, atque inde hepar debilitetur, cuius ratione postea aliqua hydropis species succedat. *Hydropis in obstructione læuium arteriarum caussa quænam?*

Verùm enim verò, cum sæpe satis maturè sese cachexia prodat, vbi cor adhuc satis bene valere deprehenditur, & hepar nihil à pulmonibus, sed pulmones potiùs ab hepate accipiant, credibile est, vel à pulmonibus refrigeratis hepar refrigerari, vel, quod vero similius mihi videtur, primam mali caussam in hepate hærere, quod, cùm sit debile sanguinem pituitosum & frigidum generat, qui cùm necessariò ad dextrum ventriculum cordis mittatur, porrò etiam ad pulmones peruenit, & huius mali caussa est. Cùm enim vena arteriosa & arteria venosa per totam substantiam pulmonis in minutissimos ramulos diuisæ dispergantur, & multis anastomosibus coniungantur, facilè ex vena arteriosa in arteriam venosam humores transferri possunt.

CAPVT VI.

De Apertione vasorum pulmonis.

Angustiæ vasorum pulmonis opponitur eorum apertio: & proinde de hac post illam meritò agitur. ad morbos enim pulmonis, & quidem meatuum vitia, & illi pertinent, cum vasa sanguinem continentia in pulmone, quæ clausa esse debent, aperiuntur. Id quod, vt in aliis etiam partibus, fit quatuor modis, ἀναστομώσει scilicet, διαπηδήσει ῥήξει & διαβρώσει. *Apertio vasorum pulmonis.*

Ἀναστόμωσις, seu osculorum in venis vel arteriis apertio, fit primò à caussa externâ euidente, quæ proximè & sola orificia vasorum aperire potest, medicamentis scilicet abstergentibus & orificia vasorum aperientibus, qualia sunt aloë & similia, vel caussis nimis laxandi vim habentibus. Deinde à caussa interna, quæ vel est proxima, sanguis scilicet vasorum orificia aperiens; vel antecedens, sanguis scilicet *Quatuor modis pulmonis vasa aperiuntur. Ἀναστομώσεως caussa.*

licet aut copiâ peccans, aut calidus, aut acris, à quo facultas irritatur; quibus & motus sanguinis ad superiora addi potest. Vt enim à sanguine orificia vasorum in pulmone aperiantur, caussa non semper primariò in pulmone hæret, sed sæpe ad pulmonem ab aliis partibus transmittitur.

Procatarcticæ caussæ sunt, quæ vel sanguinem cumulant, vt suppressa eiusdē consueta per nares, hæmorrhoides, menstrua, euacuatio, & aliæ plethoræ caussæ, vel calidiorem reddunt, vt corporum motus vehemens, aër, cibus, potus, medicamenta calida; vel ipsum ad pulmones & superiora commouent, vt motus nimius.

Διαπήδησις. Διαπήδησις, id est, transcolatio siue transsudatio fit ob vasorum & tunicarum in iis raritatem, cuius caussa est sanguinis tenuitas & serositas.

Ῥῆξις à caussis externis. Ῥῆξις, id est, ruptio vasorū fit primò à caussis externis euidentibus, quæ proximè vasa in pulmonibus rumpere valent, vt lapsu ab alto, vel percussione & contusione pectoris, ira cum clamore, intentione vocis subitâ & magna ac vehementi, non à leniore quasi per gradus ascendente, tussi nimiâ, conatu magno, graue pondus attollendi vel loco mouendi, saltu, inprimis post balneum, vbi vasa & totum corpus rarius redditum, cursu, lucta, retentione spiritus in conatu excrementa excernendi, & fœtum excludendi. Hinc Hippocrates, 3. *aphor.* 29. scribit: Iuuenibus sanguinis exspuitiones, sicut & phthisin esse familiares: & 5. *aphor.* 9. easdem ab anno 18, ad 35. frequentius accidere. Id quod Galenus non tam ætatis ratione accidere docet, quàm propterea, quod in ea ætate constituti in vita & victu errores committunt. Etenim iuuenes pugnare, aliisque exercitiis vti solent, sæpe frigori nimio se exponunt, cibo & potu supra modum se replent. Quibus caussis omnibus facilè vena iis, præsertim in pectore, rumpi contingit, vnde sputum sanguinis primo oritur, quod nisi tempestiuè curetur, phthisis subsequitur. Præterea sanguinem calidum & biliosum cumulant, qui non solùm rupturam, sed & reliquas causas, quæ vasa in pulmone aperiunt, inducere potest. Easdem ob caussas viri etiam frequentiùs apertionem vasorum pulmonis patiuntur quàm fœminæ. Galenus, 4. *de loc. aff. c.* 5.

Iuuenibus phthisis cur familiaris?

A caussis internis. Deinde rumpuntur vasa pulmonis à caussa interna, eâque vel proxima, quæ est sanguis pulmonis vasa distendens; vel antecedens, sanguinis abundantia seu sola, seu cum spiritu flatulento; vel procatarctica, quæ scilicet vel sanguinem auget, vel ad pectus commouet; vt motus corporis nimius, animi pathemata vehementiora & ira inprimis.

Et præcipuè caussæ istæ vasa rumpunt, cùm vasa extensioni resistunt ob frigus externum. Tum enim illorum tunicæ frigore contractæ & induratæ ad rupturam promptæ & paratæ sunt. Hinc Hippocrates, 6. *epidem. sect.* 3. *aph.* 10. τὰ ψυχρὰ φλεβῶν ῥηκτικά, quod etiam habetur 5. *aphor.* 24.

Frigus verò ipsum per se vas aliquod frangere non potest, sed vel per motum aliquem, vel plenitudinem accedere necesse est, de quo Galenus, 4. *de loc. aff. cap.* 8. ita scribit: *Frigus ipsum per se rupturas non facit, sed quia venarum tunicas frigiditate suâ duras & ad extensionem contumaces reddens, vt rumpantur, paratiores efficit: ruptionis verò caussa est aut vehemens motus, aut humorum abundantia.*

Διάβρωσις Διάβρωσις verò seu erosio fit ab humoribus acribus & salsis, seu à capite destillantibus, seu aliunde ad pulmonem fluentibus. Quò faciunt acrium & prauorum ciborum vsus, inedia acres humores coaceruans & similia.

Signa diagnostica.

Signa. Si ἀναστόμωσις vasorum pulmonis sit, præcesserunt caussæ vasorum orificia aperientes, quæ modò enumeratæ sunt. Et sanguis è vasorum orificiis apertis exit mediocri copiâ & sine dolore.

Si διαπήδησις adsit, exit sanguis serosus, paucus, & sine dolore.

Si à ῥῆξει seu ruptura vasa pulmonis aperiantur, præcessit plethora, & caussa aliqua rumpens antea proposita; & sanguis statim copiosus exit.

Si sit erosio, præcesserunt salsæ è capite destillationes, sanguis est acris, & propter humoris acris admixtionem malè coloratus apparet; percipitur sapor salsus & acris, præcesserunt caussæ acres humores cumulantes; & primò quidem sanguis purus exspuitur, progressu verò temporis, & erosione auctâ, copiosior, tandémque sputum puris sequitur. Quæ signa confirmantur, si nulla caussa violenta præcessit.

Præterea an à copia sanguinis, quæ tam ἀναστομώσεως, quàm ruptionis caussa esse potest, vt suprà dictùm, an verò ab acrimonia eiusdem proueniat vasorum pulmonis apertio, ex eo quoque discernitur; quod si à copia sanguinis, quæ naturæ oneri erat, ea proueniat, sanguinis copiâ euacuatâ is spontè subsistit, signaque redundantis sanguinis adsunt; si verò ab acrimonia sanguinis proueniat, sanguis ita facilè sisti non potest.

Prognostica.

1. διαπήδησις minimè omnium periculosa est, & adstringentibus facilè sanguis sistitur. *Prognostica.*

2. Post hanc minus periculosa est ἀναστόμωσις, ob quam si sanguis reiicitur, is spontè sæpe copia nimia euacuatâ subsistit, osculis spontè iterum sese occludentibus. Obseruatúmque sæpius in consueto sanguinis, hæmorrhagiæ narium, hæmorrhoidum, mensium fluxu suppresso sanguinis superabundantem copiam absque vllo damno è pulmone, osculis vasorum reclusis, euacuatam fuisse: quod etiam Fernelius, *lib.* 5. *de part. morb. & sympt. cap.* 10. annotauit. Et Ludouicus Duretus de seipso scribit, *in comment. super Coac. Hippocr. aphor.* 46. sibi, cùm olim familiaris fuisset narium hæmorrhagia, & quidem cum commodo valetudinis, vsque ad annum ætatis quinquagesimum, tùm eâ suppressa, nec tamen ἀναστομῶν statis temporibus quiescente, quasi datâ portâ proruisse per ἀναστόμωσιν vasorum pulmonis atque quidem sæpe & multum; quæ tamen sedata nullam pulmonis offensionem reliquerit, præter summam corporis infirmitatem. Si tamen oscula vasorum vel nimiùm dilatata, vel motu continuo impulsa iterum conniuere nequeant, interdum ex nimiâ sanguinis profusione mors sequitur. Aut si sanguinis effusi portio in pulmone retineatur, illic putrescens pulmonem corrumpere potest.

3. Periculosior est ruptura vasorum. Nisi enim intra tertium & quartum diem ruptura consolidetur, inflammatio facilè accidere potest, à qua, cùm tussi pus expuendum sit, vulnus indies maius efficitur. Et quamuis callus vlceri obducatur: tamen leui de caussa, vt vocis intentione, vel risu immoderatiore iterum rumpitur. Galenus, 5. *meth. med. cap.* 14. Celsus *l.* 4. *cap.* 4. *de Tussi.*

Admodum etiam periculosa est vasorum pulmonis apertio, quæ fit in vulneratione, percussione, & contusione thoracis.

4. Periculosissima verò est διάβρωσις seu erosio vasorum. Etenim vlcus sordidum, quod tum inducitur, non facilè consolidatur; & vt vitium humoris corrigatur, longiore tempore opus est.

5. Si ruptura & erosio vasorum pulmonis sit recens, & antequam phlegmone accedit, non ita difficulter curatur. Si verò phlegmone accedat, exigua sanationis spes superest, eâ præcipuè de caussâ, vt dictum, quod pus & saniem tussi è pectore expurgare oportet, quâ vlcus semper maius & deterius efficitur.

ficitur Hinc Galenus, *5.meth.med.c.*13.& 14. ſcribit;ſe omnes curaſſe, qui è pulmone ſanguinem exſpuentes mox primo die ipſius opera vſi fuerant; qui verò poſt biduum aut triduum ipſius operâ vſi eſſent;horum aliquos ſanatos eſſe, quos autem phlegmone ſic occupauit, vt iam febricitarent, eorum ſanè nullum perfectè reſtitutum fuiſſe.

6. Morbus reuerſionem faciens magis,quàm ab initio vrget.Hippocrates, *de intern.affection.*

Indicationes.

Indicationes. Apertum vas, quocunque modo apertio facta fuerit, claudendum eſt. Modus verò id præſtandi varius eſt pro cauſſarum diuerſitate. Si nimirum ab *ἀναστομώσει* ſit apertum vas, orificium vaſis apertum obturandum & adſtringendum eſt. Si à *διαπηδήσει*, denſantia & incraſſantia requiruntur. Si à ruptura, ruptum vas vniendum atque agglutinandum. Si ab eroſione, ſarcotica primùm, quibus, quod deperditum eſt regeneretur, & hinc conſolidantia requiruntur.

Præterea ſi vitium ſit à cauſſa interna, eáque adhuc duret, aut vaſorum agglutinationem impediat,ea tollenda.Sanguis nimirum ad pulmones affluens reuellendus & auertendus, copioſus imminuendus, calidus & acris refrigerandus & mitigandus,humores bilioſi & acres alterandi & euacuandi ſunt.

Curatio.

Curatio. Cùm à vaſe in pulmone aperto ſequatur ſanguinis effluxus & hinc ſputum ſanguinis, vas apertum claudi non poteſt, niſi prius ſanguis ſiſtatur, &, ſi forſan ſanguis concretus circa vaſa hæreat, is prius tollatur. Ideóque ſiue per *ἀναστόμωσιν*, ſiue per rupturam, ſiue per eroſionem apertum vas in pulmone fuerit, commodiſſimè inſtituitur venæ ſectio, quæ ferè pleriſque ſcopis ſatisfacit. Etſi enim, vbi cauſſa rupturæ amplius non adeſt, vt dum à contuſione, lapſu, vel clamore nimio vas apertum eſt, ſanguis ſaltem ſiſtendus ſit, & hinc vas claudendum & vniendum; vbi verò cauſſa adhuc adeſt, id quod in plethora accidit, vbi à copia ſanguinis vaſa aperiuntur, non ſolùm ſanguis ſiſtendus, & vas apertum claudendum ſit, ſed præterea etiam copia ſanguinis minuenda: tamen his quoque omnibus ſatisfacit venæ ſectio.Etenim dum ſanguinem aliò auertit, eius fluxum ſiſtit, dum verò eius copiam imminuit,cauſſam morbi tollit.

Aperienda autem eſt vena in cubito. Si tamen conſueta aliqua euacuatio ſuppreſſa ſit,vena in pede etiam aperiri poteſt,vt ad remotiora fiat reuulſio, deinde vena in cubito aperiri poteſt, vt in inflammatione pulmonis dictum. Qua in re tamen diſtinctione opus eſt; vt infrà, *part.3.cap.vlt. in quæſtione*, dicetur. Et quidem, ſi neceſſitas id requirit, bis vel ter eodem die vel ſpatio bidui ſanguis mittendus,ſi virium lapſum timeamus. Si enim venæ apertio ſæpius repetatur, & in plures vices ſanguinis miſſio diſtribuatur, efficacior fit reuulſio, viréſque minus deiiciuntur. Et quidem conuenientius ſanguis mittendus, vbi copia ſanguinis proxima & primaria apertionis vaſorum cauſſa eſt, in plethora ſcilicet, & vbi conſueta aliqua ſanguinis euacuatio ſuppreſſa eſt, ſanguiſque eſt calidior.

Si verò à prauitate humorum, qui vel orificia vaſorum aperiunt, vel vaſa erodunt, apertio vaſorum proueniat; atque in iis, vt Galenus, *5. meth.med. cap.*14. ſcribit, qui parum ſanguinis habere videbuntur: ad quandam ſucci probitatem reductis humoribus, detrahere aliquid ſanguinis poteris,tum rurſum reficere,eoſdem etiam rurſum purgare, atque rurſum reficere, deinde que ſi res ſuadeat, ſanguinem mittere, potiſſimum quibus veluti limus vitioſus & craſſus totus ſanguis eſt.At qui validi ſunt,multique ſanguinis,iis ſtatim ab initio ſanguis mittendus.

Quod ſi vires non ferant venæ ſectionem, cucurbitulæ cum ſcarificatione partibus inferioribus reuulſionis gratiâ applicandæ, vel etiam hepati, ſi à plethora ſit ruptura. Hirudines etiam,præſertim ſi ſanguinem antea fundere conſuetæ ſint,hæmorrhoidibus applicari poſſunt.

Et omnino danda eſt opera, vt, ſi conſueta aliqua euacuatio, vel menſium vel hæmorrhoidum ſuppreſſa ſit,ea reuocetur;ſed per iſta,quæ diximus, media. Nam menſtrua per medicamenta menſes mouentia hîc mouere non licet.Cùm enim ſint calida,& ſanguinem vehementer mouere,& venas aperire poſſunt.

Nec omittendæ aliæ reuulſiones, quæ fiunt cucurbitulis ſine ſcarificatione, frictionibus, ligaturis, & aliis, quæ citra euacuationem & virium deiectionem ſanguinem reuellunt. Si defluxio ſit à capite, ea reuulſio inſtituenda, quæ catarrhis debetur, vt ſuo loco dictum.

Deinde ſi ſanguini vitioſi humores permiſceantur, quæ qualitate ſua vitioſa vaſorum apertionis cauſa ſint; & qualitas illa vitioſa corrigenda, & vitioſi humores euacuandi. Ideóque & tum exhibenda alimenta boni ſucci,quæque acrimoniam ſanguinis mitigant,vt ptiſana,amylum,tragacantha,ſuccus granator.ſyrup de portulaca,borragine,iuiubis,& ſimilia.

Ad purgationem exhibenda pulpa tamarindor.ſyrup. roſ. ſolut. myrobal. manna, rhabarbarum. Scammonio cautè vtendum. Videndum enim, ne purgantibus fortioribus exhibitis ſanguis magis agitetur, & fluxioni aptior reddatur.

Tertiò danda opera,vt grumi ſanguinis in pectore ac pulmone diſſoluantur, cùm non ſolùm glutinationem vaſorum impediant, ſed & retenti grauia ſymptomata excitent & pulmones corrumpant. *Grumos ſanguinis in pectore reſoluentia.*

Exhibendum autem oxycratum ſeu poſca,id eſt,mixtura ex aqua & aceto Vnc.vi.vel ix.menſur.Sit autem poſca, vt Galenus. *5.meth.med.cap.*8. tradit, ita mixta, vt potu ſit iucunda, & ne ob acetum copioſius tuſſim excitet. Ita enim & concretum ſanguinem diſſoluit, & ad glutinandum nonnihil facit. Detur autem non frigida nec calida, ſed tepida, & quidem bis vel ter de die, vel etiam trium aut quatuor horarum interuallo. Græci Recentiores, vt Paulus Ægineta, Aëtius, Oribaſius, commendant coagulum cerui, hædi, leporis inprimis, quæ vt diſſoluta coagulant, ita coagulata diſſoluunt, vt docet Dioſcorides, *l.2.cap.*67. Et quia acredinem non obſcuram obtinent, vix magnitudine ciceris exhibent ex aquâ calidâ adſtringente aut oxymelite.Galenus tamen, *10.de ſimpl.med.fac.tit.Coagulum*, propter acrimoniam formidat coagulum dare ad reiectionem ſanguinis in thoracis affectu,ſcilicet adſtrictionem requirente.Poſcæ igitur vſus tutiſſimus.Foreſtus ad ſanguinem congelatum exhibuit mumiam & ſperma ceti. Donatus poſt poſcæ aſſumptionem commendat puluerem ſeq.

℞. *Rhabarb.*Dra.i.vel Scr.iv.*mumia* gr.v.vel vii.*rubia tinctor.*gr.iv.

Detur cum vino rubro, aut aqua plantaginis exiguo aceto iniecto.

Langius, *l.2.epiſt.*31.hunc Puluerem commendat:

℞. *Rad angelic.* Scr.ii. *coagul.lepor.*Scr.ß *ſuccin.*ʒ.ß. *farin.orob.rubr.*Scr.ij.

Exactè contuſa cribro excernantur, ac de illius pulueris farragine Dra.i.diſſoluatur in *ſtillatitij cerefolij* aut *gingidij liquoris* Vnc.iii.ß.& *oxymel.*Dra.i.

F Hauſtus.

De medicamentis verò grumos ſanguinis in thorace diſſoluentibus aliquid difficultatis oritur, quo ſcilicet tempore exhibenda ſint, cùm ſi iis vtamur, vaſa non claudantur, ſed potius aperiantur. In iſta autem

tem re perpendendum, an plus vrgeat ſanguinis impetus, quàm ſanguis concretus. Nam ſi ruptura ſit in pulmonis vaſis, & metus ſit, ne inflammatio excitetur, aut fluxus ſanguinis augeatur, malique aliquid afferat, ſtatim ſiſtendus eſt. Vbi autem iam ex parte aliqua impetus ſanguinis ceſſat, vt ex eo cognoſcitur, quod iam minus fluit, & colore non eſt amplius admodum florido, grumos diſſoluentibus vti, & poſtea agglutinantia exhibere licet: imò medicamenta ex vtriſque compoſita exhiberi poſſunt; exempli gratiâ, oxymel & ſyrup. de portulaca cum bolo Armena. Si verò ruptis vaſis pectoris exſpuatur ſanguis, & ex eo tantum periculum phthiſeos immineat, primò eum expurgare & diſſoluere, poſtea conglutinare licet. Idem faciendum: ſanguiſque concretus ſtatim diſſoluendus, ſi is è pulmonibus tantùm per ἀναςόμωσιν exeat, cùm tum tantum inflammationis periculum non adſit.

Si catarrhus à capite defluens apertionis vaſorum pulmonis cauſa ſit, & vaſa aperta conglutinari non poſſint, niſi catarrhus deſinat, danda opera, vt primùm catarrhus ſiſtatur, de quo ſuprà, *lib. 1. part. 2. cap. vlt. de catarrho*, dictum.

His ita peractis, & omnibus, quæ conſolidationem vaſorum impedire poſſunt, remotis, danda opera, vt vas ipſum ſtatim conſolidetur, dum adhuc malum recens eſt, & præcipuè in ruptura & eroſione vaſorum, antequam phlegmone accedat, vt *prognoſt. 5.* dictum. In vaſorum autem apertorum concluſione procuranda quædam pro cauſarum diuerſitate occurrit varietas. Si enim ſit διαπήδησις, aſtringentibus vtendum, ſanguiſque ſi ſit tenuior, craſſo victu emendandus, modò non adſit inflammatio, vt in pleuritide, vbi adſtringentibus abſtinendum, & potiùs ſcreatus promouendus. Ἀναςόμωσιν & rupturam curandi ratio ferè eadem eſt. Adhibenda nimirum adſtringentia, emplaſtica & glutinantia medicamenta. Aſtringentia hîc vtilia ſunt: *portulaca*, quæ quocunque modo ſumpta apertionem vaſorum pulmonis, & ſputum ſanguinis inde proueniens curat; *ſuccus* tamen eius eſt, *plantago, polygon. mille fol. germina & fructus rubi cynoſbat. myrti, tenera quercus folia, roſa, rad. ſymphyt. maior. ſumach, cortic. granat. balauſtia, lapid. hæmatit. corallia, crocus Martis.*

Emplaſtica ſunt *bolus Armena, terra ſigillata, ſanguinis draconis, gummi Arabic. tragacanth. thus, maſtich. amylum.*

Glutinant hîc *millefol. ſymphytum maius, lyſimachia* Et quia medicamenta pleraque plurimis prædita ſunt facultatibus, ita vt quædam adſtringant, condenſent, conglutinent, etiam Medici modò ad hanc, modò ad illam claſſem ea referunt. Et cùm talia medicamenta non facilè penetrent, ſed ſibi ipſis potius viam quaſi procludant, admiſcendum aliquid medicamentorum, quæ calore & tenuitate partium prædita ἀνάδοσιν ac diſtributionem cæterorum medicamentorum adiuuant. In quem vſum commodiſſima ſunt & vehiculi vicem præſtant mel & ſaccharum.

Ex his varia fiunt medicamenta, atque in vſu potiſſimum ſunt *trochiſ. de terra ſigillata, de carabe cum & ſine opio, troch. ramich. ſpec. diatrag. frigid. ſyrup. de portulaca, de ſucc. plantaginis, de roſis ſiccis, de papauere, myrtin. loch. de portulaca, conſeru. roſar. rubr. antiq. de fol. quercus, ſyrup. de coral.* vt & *opiata*, quam deſcripſit Fernelius, *conſ. 21.*

℞. *Boli Armenæ aqu. roſar. lot.* Drach. ii. *ſem. portulac. lactuc.* ana Drach. ſem. *gummi tragacanth. Arab.* an. Scrup. ii. *amyli, ſem. naſturt. torrefact.* ana Drach. ß. *roſar. rubr. ſacch. cand. roſat. tabul.* ana Vnc. i. Cum *ſyrup. myrtillor.*

Formentur Trochiſci, qui in ore detineantur.

Vel ℞. *Conſeru. roſar. antiq.* Vnc. iii. *boli Armenæ, terræ ſigillat.* ana Drach. ii. Cum *ſyrupo de portulaca.*

F. Electuarium.

Vel ℞. *Conſeru. roſar. rubr. antiq. ſymphyt. maior.* ana Vnc. i. ß. *boli Armenæ, terræ ſigill.* an. Drach. i. *lapid. hæmatit.* Scr. iv. Cum *ſyrup. de portulaca.*

F. Electuarium.

Vel ℞. *Tragacanth. gummi Arabici, ſanguin. dracon. boli Armenæ, amyli, ſpod.* an Drach. i. *lapid. hæmatit. ſem. papauer. hypociſt.* ana. Drach. iii. Cum *ſyrup. de ſucc. plantagin. & roſarum.*

F. Electuarium ſenſim deglutiendum.

Vel ℞. *Syr. de portulac.* Vnc. i. *iuiubin.* Vnc. ß. *boli Armenæ aqu. roſar. præpar. ſyr. myrtini* q. ſ.

F. Lambile.

Foreſtus in rupta vena tale præſcribit Decoctum, *lib. 16. obſ. 16.*

℞. *Rad. conſolid. mai.* ℥. i. *burſ. paſtor. portulac. ſanicul. pyrolæ, polygon.* ana M. j. *ſem. endiu. acetoſ. portulacæ, vrtic.* ana Dra. i.

Fiat decoctio, vt artis eſt, in *aqu. communi*, pro ℔. j.

Colaturæ addendo *ſyrup. myrtil.* Vnc. iij.

Clarificentur pro Iulep.

Puluis, qui Iulio Cæſari Scaligero & Medicis Pariſienſibus in vſu fuit, ſed è Serapione, *cap. 25. tract. 2.* deſumptus eſt:

℞. *Spod. roſar. rubr. boli Armen. terræ ſigill. hæmatit.* ana ℥. ß. *gummi Arabici, tragacanth.* an. ʒ. ii. *ſem. papauer. portulacæ, arnogloſſ. C. C. vſti, amyli torrefact.* an. Dra. iij.

F. Puluis.

Deſcriptio Pulueris huius nonnihil varians apud Hollerium, *exercit. Valetij in caput. 27.* talis habetur:

℞. *Spodij, roſ. rubr. bol. Arm. terr. ſigill. hæmatitis*, an. ʒ. v. *corall. rubr. carab. margaritar. non perfoat.* an. ʒ. ii. ß. *gummi Arabici, tragacanth.* an. ʒ. ii. *ſem. papau. portulacæ, roſ. rubr. arnogloſſ. cornu cerui combuſti*, an. ʒ. iii. *acaciæ, ſucci herbæ hircinæ, glycyrrh.* an. ʒ. ii. *amyli torrefacti* ʒ. iij.

Terantur, miſceantur, F. Puluis, cuius doſis ſint ʒ. iii. Datur cum *aqua pluuiali.*

Vel ℞. *Syr. myrtin. de portulac. de roſis ſiccis*, ana ℥. ij. *boli Armenæ, lapid. hæmatit. C. C.* ana Scrup. ii. *aqu. portulac. plantag. burſæ paſtoris*, an. Vnc. iii. F. Potus pro duabus vel tribus doſibus.

Vel ℞. *Spec. diatrag. frigid.* Drach. i. *conſeru. roſar. antiq.* Vnc. iß. *rob berberis* ℥. ß. *pilul. de cynogloſſ.* Scr. ii. *ſyr. de portulac.* q. ſ.

F. Lambile.

Vel ℞. *Syr. myrtin. de portulaca*, an. Vnc. iß. *conſeru. roſar. rubrar. antiqu. fol. quercus* an. ʒ. vi. *tragacanth. amyli*, an. Scrup. ii. *rad. ſymphyt. terræ ſigillatæ, boli Armenæ, lapid. hæmatit.* ana Scr. j.

F. Eclegma.

Interim & poſt ſanguinis auerſiones (ante has enim topica apponere tutum non eſt, ne ab adſtringentibus ſanguis intrò compellatur, & venæ, quæ in alto ſunt, repleantur; vt & ſi ab externi aëris frigore vehementi ſanguis intrò ad pulmones pulſus ſit) nec topica omittantur, pectúſque inungatur oleo myrtino, maſtichino, roſarum, quibus addi poſſunt pulueres adſtringentes.

Vel fiat tale Cataplaſma:

℞. *Fol. plantagin. portulac. polygon.* an. M. i. *rad. ſymphyt. maior.* Vnc. i. *cortic. granator. farin. hord.* ana Vnc. ß. *cydon. ſiccor.* Drach. iij.

Coqu. in vino adſtringente ad mollitiem.

Contuſis adde *thuris, maſtich. boli Armenæ*, an. ʒ. iii. *corallor. rubr.* ʒ. i. *ol. roſac. & myrtin.* ana q. ſ.

F. Cataplaſma.

Si refrigeratio rupturæ vaſorum pulmonis occaſionem præbuit, Galenus, *5. meth. med. cap. 13.* calefaciens ceratum ex thapſia pectori adhibet ad tollendam eam intemperiem. Sed ſi adhibendum eſt, diu tamen ibi non relinquendum, ne multum calefaciat, malum augeat,

augeat, ipsámque mortem inferat, cum magna Medici ignominiâ; qualem historiam recenset Forestus, *lib.16. obs.16.in scholio.*

Possent forsan etiam, vt in hæmorrhagiis, periapta, vt jaspis, vmbilicus marinus, & similia vsurpari.

Si vulnere pectoris in pulmones vsque penetrante sit facta apertio vasorum, vulnus curandum & conglutinandum, vt, *cap sequenti*, dicetur.

Erosio autem vasorum pulmonis difficiliùs curatur, vt suprà dictum. Statim autem initio (vt & in anastomosi ex sanguine biliosо) etiam bilis purganda, nec purgatio procrastinanda, ne, dum studemus acrimoniam humoris corrigere, ille acrimoniâ suâ maius malum inducat. Neque hîc concoctionem expectare opus est; cùm humor non sit putridus seu crudus, & præterea tenuis, qui ductum medicamenti purgantis facilè sequitur. Validiora tamen & calidiora purgantia vitanda, ne humorem magis agitent & acriorem reddant, vt & aloë, vtpote quæ venarum orificia aperire solet.

Peculiaris autem hîc offertur indicatio regenerandi partem erosione deperditam. Id quod præstant alimenta boni succi, vt ptisana, lac, & quæ ex lacte conficiuntur, iuscula gallinæ & carnes, & medicamenta carnem gignentia, qualia sunt thus, mastiche.

Catarrhi cum sputo sanguinis curatio. Si verò catarrhus adhuc adsit, qui è capite ad pulmones defluit, is primùm cohibendus. Id quod triplici medicamentorum genere effectum dedit Galenus: 1. purgatione peccanti humori conueniente. 2. medicamento diaspermato, quod somnum conciliat, sensum doloris tollit, tussim sedat, & siccandi vim habet, cuius loco vti possumus theriacâ recente, pilulis de cynoglossa, & similibus. 3. cerato ex thapsia, vel stercore columbino capiti imposito, vt catarrhi defluentis impetus prohibeatur, quod & alia huius generis medicamenta & cauteria præstare possunt. Postea ægrum reficit cibis boni succi, frictione, inambulatione, balneo. Inprimis verò lac exhibet, quo neglecto malum vix sanatur. Neque interim sanguinis missionem negligit, sed eam vel statim, si abundet, vel, si paucior sit, & prauus, vbi ægrû cibis boni succi refecit, eam instituit.

Curationem hanc Galeni reprehendit quidem Trallianus, *lib.7.c.1.* verùm quid de ea sentiendum sit, suprà, *libr.1.part.2.cap.vlt.de catarrho, quæst.1.* dictum.

Inter medicamenta autem, quæ vas erosum claudunt, Trallianus, *allegato loco*, commendat lapidem hæmatitem, in subtilissimum puluerem tritum, quem Scr. IV. pondere circa principium, si magna sit sanguinis reiectio, in succo mali punici vel succo polygoni, sin minor, cum sola aqua tepida exhibet.

Vel suspendatur lapis hæmatites tritus in linteolo in aqua, & nodulus exprimatur, vt aqua rubescat, addatúrque syrup. de portulaca, vel myrtinus. Exsiccat enim vlcus, & prohibet, ne pus generetur. Vtilis etiam est bolus Armena & terra Lemnia. Vt

℞. *Boli Armen*, Drach.ii. *spec.diatrag.frig.* Dra.i. *sacchar.in aqua portulac.dissol.* Vnc.iij.

F. Rotulæ, de quibus per interualla sumantur sex vel plures.

Vel ℞. *Conseru.rosar.rubr.* ℥.ii. *rad.consolid.maior.cortar.* vel *conseruæ earum* Vnc.i. *boli Armen. mastich.ebur.* an.ʒ i. *hypocist.* ʒ.ß. Cum *syrupo de portulac.*

F. Electuarium.

Diæta.

Diæta. Aër sit temperatus, aut moderatè ad siccum & frigidum declinet. Calidus verò vt alia incommoda habet, de quo postea, *in quæstione*, dicetur, ita etiam sanguinis profusiones inuehit. Victus sit tenuis primis diebus, & vim adstringendi habeat, vel emplasticam. Vnde conueniunt sorbitiones, ex ptisana, pultésque ex oryza, auenâ, farinâ hordei, tritici, & amylo cum lacte coctæ, quibus si libet, addi potest conserua rosar. antiqua. A nonnullis commendatur caro suilla, vt glutinosa. Et recitat Suidas historiam Daminij Philosophi, qui cum sanguinis sputo laboraret, oraculum de medicamento consuluit, à quo responsum accepit, vt carne suilla vesceretur, quam quoties comedebat, sanguinem non reiiciebat, vbi abstinebat, sanguinis fluor rediit. Lac etiam hîc optimum alimentum est, refertque Trallianus, se solius lactis vsu plures curasse. Nec inutilis est caseus recens, non salsus. Ex oleribus conueniunt lactuca, acetosa, & præcipuè portulaca, mala aurantia, granata. Abstinendum verò à cibis flatulentis, salsis, acribus & aromatibus. Aceti quoque vsus, præsertim acris, non conuenit.

Potum quod attinet, exhibeatur aqua hordei cum melle vel saccharo, vbi abstergendum, vbi verò glutinandum, aqua hordei chalybeata. Vel bibatur cereuisia tenuior, aut lac amygdalar. dulcium, vt lac acidum ebutyratum. A vino verò abstinendum. Æger non moueatur, sed quiescat, non clamet, non excandescat, &, quantum fieri potest, dormiat. In obæsioribus tamen somnus sit interruptus, ne sanguis nimius in thorace collectus dormientem suffocet. Videatur etiam Hippocrates, *lib.de intern.affection.mox ab initio.*

QVÆSTIO.

Qualis Aër in apertione vasorum pulmonis ab aëre frigido conueniat?

Equidem principium est in methodo medendi, contraria contrariis curari: ac proinde etiam rationi consentaneum videtur, vbi ab aëre frigido vas aliquod in pulmone ruptum est, aërem calidum adhibere. Contrà quia calidus aër dilatat, non tutum esse videtur, vase aliquo aperto eum adhibere. *Qualis aer in apertione vasorum pulmonis ab aere frigido conueniat.*

Verum enim verò etsi plura in ruptura vasorum pulmonis sint indicantia: tamen quod maximè vrget, est sanguinis fluxus; qui non solùm sine vitæ detrimento largius effluere non potest sed &, dum fluit, facit, vt vas claudi non possit, & quò diutius fluit, eo magis vas dilatat. Quapropter æger potius in aëre frigido, quàm calido, qui laxat, detineri debet. Etsi enim adhuc adsit aliqua intemperies frigida, quæ tussiculam aliquam excitare possit: tamen spiritus retentione facilè sedari potest. ~~Et ipse aër~~ frigidus, in quo æger domi conclusus degit, non est tam frigidus vt ad rupturam vasis amplius aliquid facere possit. Et ipse, vt suprà dictum, aër frigidus vasa non rumpit; modò plenitudo sanguinis dempta sit, & æger ab omni motu violento cesset, nullum ab eo periculum est. Aër tamen ille moderatè sit frigidus. Et quod in ruptura vasorum pulmonis in principio calida non conueniant, etiam vbi ab aëre frigido est ruptura, exemplo etiam docuit Galenus, *5.meth.med.c.13.* in iuuene, qui ex refrigerato pectore sanguinem exspuebat; cui intrò nihil calidi adhibuit.

CAPVT VII.

De Grandine, Calculo & Vermibus in pulmone genitis.

Res planè alienas quandoque in pulmone generari obseruatum est, Grandines, Calculos, imò Ossa & vermes, quæ non solum augustiam vasorum pulmonum parere possun t, sed & aliis modis præter naturam sunt, & à plerisque ad morbos numeri referuntur: de quo iam non disputamus; cùm ea de re dictum sit *in Institutionibus.*

Galenus, vt, *4.de loc.affect.cap.8.* refert, quendam vidit, qui grandines erui magnitudine è pulmone eiecit. Ipse

Ipse idem in quodam viro docto & olim Professore huius Academiæ obseruaui, qui grandines colore albo & duros è pulmone eiecit, & tandem phthisi correptus ac mortuus est. Si materia illa sit copiosior, & in maiorem molem concrescat, calculi inde fiunt; id quod Trallianus, *lib.5.cap.4.* Paulus Ægineta, *lib.3.cap.31.* & alij Autores annotarunt, quos allegaui Institut. *lib.2.part. 2.cap.9.*

Ossa pulmonibus impacta vidit Columbus, vt annotauit *lib.15. Anatomiæ.*

Carunculas etiam & vesiculas piscium vesicis similes interdum è pulmonibus eiici obseruatum, vt eius rei historias collegit Schenckius, *lib.2.obseru.50.*

Tandem quoque vermiculos, & quidem non vnius figuræ, è pulmonibus eiectos, obseruatum à Medicis, vt apud eundem Schenckium, *lib.2.obs.51.* videre est.

Caussæ.

Caussæ. Galenus, *loco allegato*, ex lento humore, qui antea tussi reiiciebatur, retento, siccato, induratóque grandines generari statuit. Et reuera humor crassus & viscidus calculorum in pulmonibus est materia, facitque ad concretionem etiam exsiccatio & pulmonum caliditas. Vnde Fernelius, *lib.5.de part.morb.& sympt.c.10.* inuenit in dissectis grandines alios veteris casei consistentia incipientes, alios gypseæ pituitæ duritie. Verùm etiam interna vis ad coagulandum tendens, quæ in aliarum partium calculis generandis concurrit & hîc admittenda est: de quo alibi diximus.

Vermium quoque caussa, quæ in aliarum partium vermibus concurrit, vt, *in Institut. loc alleg.* diximus, etiam hîc locum habet.

Signa diagnostica.

Signa. Calculos & vermes in pulmonibus hærentes difficulter omnino cognosci, diximus, *capite præcedente 4.* & vix certò cognoscuntur, nisi tussi reiiciantur. Præcedit tamen plerumque hæc mala tussis diuturnior, quæ nullis, etiam efficacissimis, remediis tollitur.

Prognosticum.

Prognosticum. Rarò autem hisce malis correpti conualescunt, sed plerumque pulmones à calculis & vermibus, tum à conatu in tussi, quæ ad ea reiicienda requiritur, læduntur, vnde phthisis & tandem mors sequitur, vt ex historiis antea allegatis videre est.

Curatio.

Curatio grandinum & calculorum pulmonis. Res istæ cùm sint toto genere præter naturam, à corpore emotionem indicant, quod quomodo fieri debeat, porrò videndum. Quomodo enim qui grandines & calculos è pulmone reiiciunt, curandi sint, Galenus & Alexand. Trallianus dissentiunt Galenus, 4. *de loc. affect. cap.8.* medicamentum in potu dedit, quod asthmaticis exhibetur, vnde æger minorem quidem grandinem exspuit, atque in longiore, quam antea interuallo, post plures tandem annos mortuus est. Trallianus verò, *loc.allegat.* Galenum reprehendit, quod refrigerantia neglexerit, & calida adhibuerit, Mithridatium, Athanasiam, theriacam, & similia acria & extenuantia medicamenta. Verùm in eo quidem fallitur Trallianus, quod scribit, Galenum Mithridatium, Athanasiam & theriacam illis, qui grandines reiecerunt, exhibuisse; cùm ad vlcus pulmonis ea adhibuisse, ad grandines verò ea, quæ asthmaticis conueniunt, constet. Rem tamen ipsam quod attinet, ea, quæ simpliciter calefaciunt, non adeò conuenire videntur in grandine & calculo iam facto in pulmonibus, cùm exsiccando duriorem efficerent; nisi peculiarem vim calculum frangendi habeant, præsertim, si adhuc materia in iis contineatur, quæ calefacientium & exsiccantium vsu potiùs indurari possit. Sed solùm conueniunt materiæ grandinem & calculos facturæ; modò non iam concrescere incipiat.

Dodonæus, vt, *obseru.med.cap.11.* docet, feliciter vsus est Syrupo hoc modo parato:

℞. *Adianti veri, adianti albi*, id est, *rut.murar.* an. ℥.iß. *glycyrrh.* Vnc.ii. *rad.rusci, asparag.* ana Vnc.i. *sem.maluæ*, Dra.ii. *aqu.pur.* ℔.iv.

Coqu. ad remanentiam ℔.ii.

Colat. adde *sacchari*, Vnc.xii. *mell.candidiss.* Vnc.iij. *aqu.hyssop.* Vnc.iv.

Coqu. ad Syrupi consistentiam.

Si carunculæ & vesiculæ è pulmonibus reiiciantur, exhibeatur loch sanum & expert. de pulmon. vulpis cum flore vel lacte sulphuris. *Curatio carunculorum in pulmone genitarum.*

Ad vermes in pulmonibus genitos vtilis est succus marrubij cum melle mistus, quem æger sæpius lambat. *Vermium.*

Morbi pulmonis in numero Deficiente.

Aliquando vnus pulmo deest, idque vel ab ortu, vt obseruauit Columbus, *lib. 15. Anatom.* vel vbi post abscessus & vulnera corrumpitur. Verùm mala hæc incurabilia sunt. *Pulmonis morbi in numero deficiente.*

CAPVT VIII.

De Tuberculis pulmonis.

PRæter inflammationem pulmonis, de qua suprà dictum, quæ fit ex materia in pulmonis substantiam imbibitâ, & in totum viscus dispersa, etiam tubercula in pulmone generantur ex materia collecta in vna parte, & inde extuberante; de quibus agit Hippocrates, *lib.1 de morbis*, & hoc loco agendum videtur. Sunt autem illa tubercula alia Cruda, quorum, *capite 4.* etiam mentio facta est, quæ ex materia, quæ nunquam suppuratur, generantur, quorum meminit Hippocrates, *lib.3. de artic.text.9.* & Galenus, *in comm.* &, *4.de loc.affect.c.vlt.* in historia Antipatri, &, *6.aph.46.* quæ nunquam ad suppurationem deducta & nulla febre comitante solâ magnitudine, cum admodum adaucta est, exclusis in totum spiritus viis, ægrum interimunt: alia quæ Suppurantur, de quibus præcipuè, *alleg. modò loc.* Hippocrates agit. *Tubercula pulmonis. Cruda. Suppurata.*

Generantur autem ista dupliciter: vel per affluxionem materiæ, vel per congestionem: & per congestionem rursum dupliciter, dum materia in vna aliqua parte solùm, sed sine vesiculâ conclusa colligitur, aut materia in cista peculiariter efformata coaceruatur. Materiam verò tuberculorum in pulmone Hippocrates duplicem statuit, bilem & pituitam, id est, humores calidos & frigidos. Proueniunt verò præcipuè ab externâ aliqua violentiâ, vt Hippocrates, *lib. de salubri diæta*, docet his verbis: *Quibuscunque autem dolores fiunt ex visceribus siue ex exercitiis, siue ex aliquo alio labore, his quiescere conducit cibis abstinentes: potatione autem vtantur, quæ quàm paucissima in corpus assumpta plurimum vrinæ ducat, quo venæ visceribus insitæ non distendantur repletæ. Ex talibus enim tubercula oriuntur & febres.* Hæc Hippocrates. Etenim siue ex caussa internâ siue externâ venæ violenter distendantur, progerminant, & simul materiam loco distento subministrant, seu sanguinem naturalem, seu humores vitiosos, è quibus formantur tubercula. *Caussæ.*

Absurdum tamen non videtur, etiam sine externa violentia à caussa interna talia tubercula fieri posse. Si enim tumores alij maiores, in quibuscunque corporis partibus,

partibus, nulla externâ violentiâ concurrente, excitari possunt, cur non etiam tubercula hæc eodem modo generari possunt?

Signa Diagnostica.

Tubercula hæc cognitu sunt difficilia. Sic affecti tamen subliuido ferè sunt faciei colore, iisque lingua lentore quodam est oppleta, maximè cum longè à cibo absunt, & corporis agitatione, aut potu cibóve calidiore vrina facilè tingitur, & pulsus citatur, citra tamen vllam spirandi difficultatem. Interdum verò post concitatiorem corporis motum pilulæ paruæ & globuli instar pisi exigui redduntur è pulmone membranula inclusi, qui contriti digitis pus reddunt interdum fœtidissimum. Aliàs tubercula cruda, & quæ non suppurantur, cognitione difficilia sunt, & non, nisi, cum ad tantum incrementum peruenerint, vt spirationem lædant, cognoscuntur. Reliqua quod attinet, si hæc tubercula sint in arteriis læuibus vel in parte arterias læues comprimente, mutantur pulsus in ordine, & inæquales in magnitudine, celeritate, & frequentia fiunt; quæ inæqualitas indies pro ratione augmenti tuberculi augetur, vt quandoque pulsus intermittens intercidat. Si fiant in pulmonum substantia, tussim siccam & leuem quandam spirandi difficultatem excitant, quæ prout tuberculum augetur, & ipsa augetur. Si in arteriis asperis tuberculum tale generetur, statim tussis molesta & spirandi difficultas excitatur, ac pro morbi incremento tussis fit grauior & spirandi difficultas sæpe tanta, vt æger erecta ceruice respirare cogatur, & suffocatio impendeat, tandémque æger suffocetur.

Præterea si tubercula sint vel in asperis arteriis, vel in externa pulmonum superficie protuberantia, dolor quidam leuis ægros continuò affligit, & inprimis, vbi vehementiùs & concitato motu mouentur, ibi spirandi difficultas simul inualescit.

Si autem tubercula sint vel in arteriis læuibus, vel in pulmonis substantia, nullus dolor percipitur.

Si verò res jam eò redeat, vt suppuratio expectanda sit, febris accidit, nisi materia tuberculi proprio folliculo sit inclusa. Tum enim putridi vapores ad cor exhalare, & febrem accendere nequeunt. Inualescente jam putredine, omnia accidentia fiunt majora, dolores majores, tussis vehementior, quæ non amplius sicca est, sed humida, resudante aliqua materiæ particulâ. Et quidem dolores sunt vel antè vel retrò, prout tuberculum vel ad anteriorem, vel ad posteriorem partem vergit. Nam dum tubercula ista fiunt, & suppurari incipiunt, in membro sensum non habente dolorem non pariunt; dum verò suppuratione facta extrà prominent, & membranam pulmonis distendunt, dolorem excitant.

Pertinet huc & locus Hippocratis, *lib. 2. de morbis. Si tuberculum*, inquit, *in pulmone exortum fuerit, tussis detinet, spirandique difficultas, quæ non nisi erecta ceruice obitur, dolor acutus pectus & latera occupat, & ad decimum quartum diem ita afficitur. Plerisque enim tot diebus inflammationem concipit, sed & caput, & palpebras dolor vexat, videre nequit, corpus subfuluum euadit, & pustulis velut ex igne rubentibus completur.*

Tubercula autem, quæ folliculo suo includuntur, cognoscere difficile est; quia febris hîc nulla excitatur; cùm materia in folliculo suo conclusa ad cor vapores mittere non possit. Quo pertinet aphorismus Hippocratis, 41. *sect. 6. Quibus suppuratio in corpore abdita non innotescit, ob crassitudinem vel puris vel loci se non prodit.* Hinc interdum nonnulli, qui nullâ febre laborarunt, disrupto tali tuberculo, vel sani euaserunt, pure salubriter rejecto, vel à pure erumpente statim suffocati sunt.

Prognostica.

1. Vt æger ex hoc malo conualescat, quinque conditiones requirit Hippocrates, *loco allegato*: 1. est, vt suppuratio citò fiat. 2. vt facta suppuratione pus citò erumpat. 3. vt non ad inferiora, sed ad superiora erumpat, & per tussim reiiciatur. 4. vt totum pus euacuetur. 5. vt venter, id est, cauitas illa, in qua pus continebatur, perfectè agglutinetur. *Prognostica.*

2. Si verò aliqua ex hisce conditionibus desit, æger non conualescit. Si enim pus non erumpat, æger tandem præcedentibus doloribus vehementibus, inediâ, tussi, febri vt plurimum interit. Si verò tardè erumpat, ægríque viribus jam deficientibus, iisdem de caussis æger moritur. Si verò pus non per tussim reiiciatur, sed ad inferiora conuertatur, morbus fit vel difficilis vel lethalis. Dum enim tuberculo rupto pus in pulmonem & supra septum transuersum effunditur, si à natura id euacuetur integrè, & locus, in quó in pulmone pus continebatur, integrè coalescat, euadunt quidem ægri, sed cum difficultate. Si verò pus non statim euacuetur, vel ægrum suffocat, vel dum supra septum transuersum moram agit, id praua qualitate inficit, & tandem corrumpit atque exulcerat, vnde mors sequitur. De quo Hippocrates *s. 7. aphor. 8. A tuberculi intus eruptione exsolutio, vomitus & animi defectio fit.* Si enim tuberculum subitò rumpatur, vapores ex pure subitò ad cor penetrant, vnde fit leue animi deliquium, & hinc vomitus vel syncope. Vomitus quidem, si pus extra prorumpit & excernitur (per vomitum enim intelligit omnem per os subitò factam euacuationem) syncope autem, si ad interiora pus vergat, & ad cor ruat. Si verò pulmo non exactè sanetur, & cauitas, in qua pus continebatur, non agglutinetur, vlcus paulatim inde generatur, & tandem fit phthisis.

Curatio.

Cùm spes salutis vnica in hoc morbo sita sit in puris citâ & perfecta euacuatione & pulmonis agglutinatione: id partim fit à natura, partim ab arte. Suppuratio & puris per tussim rejectio quidem à natura instituitur; vt autem pus totum & perfectè expurgetur, naturæ ars succurrere potest. Ita etiamsi agglutinatio pulmonis naturæ opus sit: tamen & hîc ars naturam adiuuare potest, & quidem iis medicamentis, quæ postea, *de vlcere pulmonis*, proponentur. Vt autem pus sursum vel deorsum erumpat, id prouenit ex situ tuberculi, qua in re ars naturam nihil juuare potest. *Curatio.*

CAPVT IX.

De Hydrope & Hydatidibus pulmonis.

NOnnunquam, & forsan sæpius, quàm vulgò putatur, aqua in pulmone colligitur, quod malum Hydrops pulmonis appellatur; quod descripsisse putatur Hippocrates, 2. *de morb.* his verbis: *Febris & tussis tenet, & aceruatim respirat, & pedes tument, & vngues contrahuntur, & patiuntur talia, qualia is, qui suppuratus est, sed debilius & diuturnius. Etsi quid infundas, aut fotum aut suffitum adhibeas, pus non sequitur, atque ex hoc sanè cognoueris, non pus, sed aquam intus esse. Etsi multo tempore aure ad latera adhibitâ audire tentaueris, ebullit intus veluti acetum, & hoc quidem aliquando patitur, postea erumpit ad aluum, & statim quidem sanus esse videtur ac à morbo liberatus. Verùm progressu temporis aluus incenditur eadémque illa patitur, & adhuc amplius. Aliqui etiam intumescunt, ventre, scroto, & facie.* In quo loco hoc notandum, etsi in editionibus omnibus legatur ὄζει, olet, & ita etiam Foësius hunc locum verterit: quia tamen odor aure non percipitur, rectè vertit *Hydrops pulmonis.*

Ian. Cornarius, bullit intus, & legendum procul dubio ζέει. Verùm pulmo vix solus hydropem patitur, sed hydrops pulmonis & thoracis ferè concurrunt, atque hic ipse locus Hippocratis, quem pro hydrope pulmonis allegant, potiùs de hydrope pectoris loqui videtur. Ideóque mali hujus hoc loco saltem mentionem facere voluimus. Postea verò, *de hydrope pectoris, seu thoracis*, plura hac de re dicentur.

Hydatides pulmonis.

Hydatides pulmonis. Cognatum hydropi malum sunt hydatides pulmonis, vesicæ scilicet aquâ plenæ, quæ externam ejus superficiem occupant, quæque oriuntur ex seroso & tenui humore, qui raram pulmonis substantiam pertransit, & sub membrana ejus, quæ densior est, hæret & subsistit. De quo Hippocrates, *lib. de intern. affectib. Fit enim hydrops, si tubercula in pulmone fuerint enata & & aqua repleta & in pectore rupta. Quod autem fiat etiam à tuberculis hydrops, testimonium habeo in boue & in cane & in sue. In his quadrupedibus maximè fiunt tubercula in pulmone, quæ aquam habent. Si enim dissecueris, citò cognosces. Nam fluet aqua.* Hæc Hippocrates.

CAPVT X.

De pulmonum cum latere Coalitu.

Pulmonum cum latere coalitus. NOnnunquam etiam pulmones cum membranâ costas succingente Coalescunt. Hippocrates, vel quicunque autor fuerit, pulmonis ad latus prolapsum appellat, & de malo hoc agit, *lib. 2. de morbis.*

Caussæ.

Caussa. Interna. Ortum habet hoc vitium à caussa vel interna, vel externa. A caussa interna interdum à primo ortu & malâ conformatione hoc accidit; interdum postea membranæ thoracem inuestienti pulmo agglutinatur, cum pituita aliqua viscida & tenax inter pulmonis lobos & thoracis membranam inhæret, partésque has duas infarciens implicat ac veluti colligat.

Externa. A caussa verò externa malum ortum habet, cum confosso aut vulnerato thorace, aut empyemate per sectionem curato, pulmo membranæ huic agglutinatur. Quod etiam post pleuritidem fieri impossibile non est. Vt enim aliæ partes vulneratæ, vel exulceratæ, si non rectè tractentur, coalescere possunt; ita & pulmo membranæ thoracem inuestienti agglutinari potest. Hippocrates, *de locis in homine*, addit exsiccationem à siti, dum scribit: *Lateralis morbus siccus citra fluxionem oritur, cum ex vehementi siti pulmo admodum resiccatus fuerit. Pulmo enim cùm siccus existat, vbi amplius, quàm pro natura, resiccatus fuerit gracilis euadit, & impotens redditus, ad latus præ impotentia inclinatur, ipsúmque contingit, eóque contactu cùm humidum existat, ei adhærescit, & morbum lateralem facit.*

Signa Diagnostica.

Signa. *Si*, vt Hippocrates habet, *pulmo ad latus prolapsus sit, tussis tenet & erectâ ceruice spiratio*, (nam pulmo non integer, sed ex altera tantùm parte liberè moueri potest) *& saliua tussi reijcitur alba*, (nam pituita peccat, isque humor solùm ad asperas arterias residet) *& dolor ad pectus aut dorsum emergit, & incumbens pulmo impellit, & graue quid in pectore incumbere videtur, & dolores acuti pungunt*, (nam ex pulmonis motu eâ parte, quâ pulmo membranæ cohæret, dolor percipitur, & membrana reliqua huic membranæ consentit, dolórque is propter membranam affectam est pungitiuus) *& sanguis stridet veluti pellis, & spirationem prohibet*, (sanguis nimirum in vasis thoracis existens commotus edit sibilum illum, quem lora emollita & aquâ macerata excitant, sanguisque ad intra ex difficili respiratione commotus, & in angustias redactus, sibilum quendam edere videtur, qui tamen non nisi ab ipso ægro percipitur.) *Et ad affectum quidem latus decubitum sustinet, non autem ad sanum, verùm veluti graue quiddam ipsi de latere dependere videtur, & per pectus se transpirare putat.* Etenim dum æger in latere affecto decumbit, pars affecta in proprio loco quiescit, dum autem in oppositum se conuertit, pars affecta distrahitur, & pulmo à latere, cui cohæret, quasi auellitur, vnde veluti pondus quoddam ex eo latere dependere videtur.

Prognostica.

1. Malum hoc etsi lethale non sit, tamen molestiam & dolorem non paruum exhibet. Prognosticum.
2. Si à primo ortu sit, incurabile est.
3. Coalitus ex siccitate periculosus non est. Intra septimum diem enim coalescit. Hippocrates, *de loc. in homine.*

Curatio.

In hoc affectu curando, si malum ab interna caussa, pituita scilicet, ortum habeat, ea præparanda & euacuanda, vt, *cap. 4.* dictum. Reliquam curationem quod attinet. Hippocrates, *loc. alleg.* tria instituit. 1. est, vt materia concoquatur & leniatur, qua de caussa bis de die calidâ multâ lauare jubet. 2. Pituitam & materiam, quæ pulmones cum costis connectit, exsiccat & absumit, in quem finem à balneo vinum album modico melle admixto, & dauci & centaurij minor. seminibus tritis additis exhibet. 3. vt pulmo cohærens lateri laxetur, & à membranis thoracis separetur, vesicam bubulam aquâ tepidâ semiplenam lateri apponit & alligat. Quia tamen idem Hippocrates, *6. epidem. sect. 8. text. 51.* eum, cui apex heparis complicatus erat, concussione corporis sanauit: eadem & hîc, vt pulmo à latere separetur, vsurpari potest. Alimenti verò loco ptisanæ succum tepidum & vinum aquosum supbibendum præbet. Curatio mali à caussa interna.

Si verò à caussa externa hoc malum proueniat, aut cum quis purulentus factus fuerit. Hippocrates mox duplici auxilio vtitur. Primò inter os vulneris immittit vesicam fistulæ alligatam, quâ per flatum immissum possint prædictæ partes separari: deinde penicillum stanneum indit, ac vlterius propellit, quò pulmo à cohærente membranâ separetur. A caussa externa.

CAPVT XI.

De Pulmonis Vulneribus.

SI thorax de cuius vulneribus postea dicetur, à re aliqua secante, vel perforante vulneretur, ita vt vulnus ad interiora penetret, sæpe pulmo simul cum suis vasis vulneratur. Pulmonis vulnera.

Signa Diagnostica.

Vulnerati autem pulmonis signa, vt Celsus, *lib. 5. cap. 26.* & Paulus Ægineta, *lib. 6. cap. 88.* docent, sunt, si cum penetrante thoracis vulnere adsit respirationis difficultas, tussis assidua & spumans ex ore sanguinis cum tussi rejectio, & ex pectore rubens spumánsque sanguis sine dolore effluat. Ceruicis venæ turgidæ sunt, linguæ color mutatur, facies modò rubicunda, modò pallida apparet, & si profundum sit vulnus, tandem pallida remanet. Signa.

An verò vasa, an potiùs substantia pulmonis sit vulnerata,

Signa vasorum pulmonis vulneratorum. nerata, etiam signis quibusdam cognoscitur. Vasorum vulneratorum signa sunt sanguis spumosus interdum rubicundus, interdum niger effluens, perpetua tussis, sicca vel humida, nisi virium imbecillitas aut pulmonum oppressio à sanguine adsit, aut nisi superficiarium ac leue sit vulnus.

Signa carnis pulmonum vulneratæ. Cum caro pulmonum vulnerata est, nec cruenta exspuitio, nec tussis vlla vrget, quia sanguis in cauum thoracis destillat: sed respiratio est difficilis, vicissitudo caloris & frigoris, propter halitus è corde, qui statim discutiuntur, crebra faciei characteris mutatio.

Historia vulnerati pulmonis. Post signa hîc meritò recenseo historiam sequentem, quæ de viis etiam, quibus materia è pectore euacuatur, cogitandi ansam præbet. Studiosus quidam anno 1623. mense Iulio, noctu vulnus accepit in pectore, gladio non lato in dextra parte circa costam tertiam propè alam in pectus adacto, & è regione prope spinam exeunte, vt de læso pulmone nihil dubitatum fuerit, cùm & spiritus cum sono magno è vulnere exierit, & maxima sanguinis copia è vulnere effusa fuerit. Conquerebatur simul de dolore summo & contractione abdominis, quæ procul dubio à conuulsione partium membranosarum abdominis erat, orta à consensu membranarum thoracis cum membranis abdominis, & procul dubio à tendinibus musculi thoracis quarti læsis. Accedebat & hoc, quod thorax præcipuè circa diaphragma, imò collum etiam manifestè intumescebat. Primo die sanguis satis copiosus è vulnere effluxit, postea verò nullus: post octo dies tamen è vulnere in dorso pus satis copiosum effluxit aliquot diebus. Tussiit verò nihil, neque sanguinem per tussim alicujus momenti ejecit, per dies tamen aliquot sputum album satis copiosum, cum screatu potiùs, quàm tussi, vnde tumor in collo euanuit. Tumor ille, qui ad musculos erat circa diaphragma, vbi humoris sub cute collecti fluctuatio etiam digitis percipiebatur, suprà & infra diaphragma, cataplasmatis discutientibus adhibitis euanuit. Primis diebus semel atque iterum etiam aliquid sanguinis per aluum dejectum est. Ex quibus apparet, ad humorum translationem non semper viis manifestis opus esse, sed sufficere etiam Hippocratis occultam ξύῤῥοιαν.

Prognostica.

Prognostica. 1. Magna pulmonis vulnera, & præcipuè si vasa magna & bronchia læsa sunt (cum tum sanguis vix sisti possit) plerumque lethalia sunt.

2. Parua verò, & vbi insignia vasa non sunt læsa, etsi satis periculosa sint, sæpe tamen curantur, cujus rei obseruationes passim extant. Et ille Studiosus, cujus modò mentionem feci, integrè ante finem mensis potionibus ex plantis vulnerariis & pectoralibus, aliisque conuenientibus medicamentis conualuit, & nunc etiam anno 1629. bene valet.

3. Refert etiam Andr. à Cruce, *lib. 4. chirurg. tract. 2. cap. 5.* etiam pulmonum lobis, qui per thoracis vulnera prominebant, abscissis ægrum sanatum fuisse.

4. Si pulmonis vulneri accedit inflammatio, exigua spes est de ejus curatione; quia pus, quod generatur, sine tussi expurgari non potest, qua vulneris conglutinatio impeditur.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. In pulmonis vulneribus danda opera, vt primùm sanguinis profusio, quæ ob insignia pulmonis vasa accidere solet, sistatur, & inflammatio, cui pulmo obnoxius est, sistatur, tandémque vulnus glutinetur, sanguis verò, qui in cauitatem thoracis effusus est, euacuetur. Itaque vt inflammatio præcaueatur, nisi antea nimia sanguinis profusione vires dejectæ sint, vena aperienda. Si vulnus sit angustum, vt sanguini exitus non pateat, scalpello ampliandum. In operatione verò æger spiritum emittat, quò pulmones collabantur.

Deinde medicamenta adstringentia & emplastica adhibenda, quæ & sanguinem sistunt, & inflammationem prohibent & vulnus glutinant.

Sunt autem illa medicamenta alia topica, quæ in cauitatem thoracis induntur & infunduntur; alia interna, quæ ore sumuntur.

Topica. Topica autem eligenda talia, quæ minimè mordicant, neque malignam aliquam qualitatem obtinent. Atque ob id metallica ferè omnia & salinas qualitates obtinentia, etsi aliis vulneribus commoda sint, in vulneribus pulmonis omittenda.

Commoda ergo hîc sunt *bolus Armena, terra sigillata, thus, masticha, balaustia, acacia, tragacantha, gummi Arabicum*, & alia, quæ nullum visceribus internis damnum inferunt.

Fiat ergò puluis ex thuris, mastich. & boli Armenæ part. æqual. qui vulneri seu per cannulam infletur, seu vino nigro austero aut decocto plantag. rosar. rubrar. equiseti dilutus immittatur. Vt verò puluis pulmoni vulnerato applicetur, jubendum, vt æger spiritum attrahat, quo pulmones inflentur, spiritúmque eo vsque contineat, quò puluere vulnus conspersum sit.

Est & hoc in pectoris vulneribus vtilissimum:

℞. *Rad. consolid. major. tormentill. caryophyll.* an. Vnc. sem. *rosar. rubr.* M. sem. *mastich. fol. oliua*, ana Drach. ii. *myrrh. aloës*, ana Drach. i. Coqu. in aqu. hordei.

Colat. ℞. ℔. j. *syr. myrtin. de rosis siccis*, an. Vnc. i. *mellis rosati colati* Vnc. ii. Misce.

Interna. Interna autem, & quæ per os exhibentur, parantur ex herbis vulnerariis dictis, atque è quibus potiones vulnerariæ parari solent; de quibus in Institut. dictum: è quibus eligantur ea, quæ simul thoraci, pectori & pulmoni dicata sunt, aut hæc iis misceantur.

Parantur nimirum ex *fragaria, veronica, scabiosa, alchymilla, virga aur. sanicula*, & aliis hujusmodi. E. g.

℞. *Fragar. sanic. scabios. pulmonar. vtriusque* ana M. sem. *alchymill. flor. rosar. rubr. scabiosa.* an. P. ii. *jujub.* N. x. Coqu. in s. q. aquæ hord. s.

Colaturæ ℞. ℔. j. Adde *julebi rosar.* Vnc. ii. Misce.

Vel ℞. *Achillea, peruinca, veronica, fragar. pulmonar. Gallic. tussilag.* ana M. j. *fol. labri Veneris, prunell. agrimon. scabiosa, aster. Attic. sanicul. arnogloss.* ana M. j. *rad. angelic.* Vnc. i. Concisa infundantur in *vini albi, aq. scabios. tussilag.* ana Vnc. xxxii. *sacch. fini* Vnc. iii. Coq. in vase duplici horis vi.

Colentur. Dosis Vnc. ij. manè & vesperi.

Vel hoc, quod etiam in sclopetorum vulneribus commendatur.

℞. *Pulmonar.* M. iij. *artemisiæ, consolida acuta*, ana M. j. Adde *sacch. opt.* Vnc. iij.

Coqu. in *vini* & *aq.* ℔. sem. in vase duplici.

Vel ℞. *Hordei mundi* M. i. bulliat ad crepaturam. Postea adde *herb. tussilag. veronic. scabios. pulmonar. maculosa* & *quercin.* an. M. sem. *sanguisorb. consolid. Saracenic. alchymill.* ana P. ij. *cinamomi* Drach. iii. *jujubarum* N. vi. *passul. vino ablut.* Vnc. sem. Coqu. & colentur.

Commendatur in hunc vsum etiam medicamentum, quod diaspermaton appellatur, & Galeno frequenter in vsu fuit in vulneribus pectoris, *5. meth. cap. 13. & 14.* Verùm quale illud fuerit, apud Galenum reperire non potui. Etiamsi enim apud antiquos quædam diaspermaton descriptiones exstant; tamen huic scopo non planè satisfaciunt. Quia verò Galenus id medicamentum exhibuit, vt somnum conciliaret, & sensum doloris leuaret, nonnulli ejus loco electuario diacodion vtuntur, vtpote quod, vt Galenus, *lib. 7. de compos. medicam. sec. loc.* docet, in his, qui somno indigent, & quibus à capite in asperam arteriam fluxiones fiunt, vtile est. Sed quia medicamenti diacodion

variæ exstant descriptiones, hanc huic affectui magis conuenire experientia comprobauit:

℞. *Capit.papauer. albi* N.x.*nigri* N.v. *jujub. sebest.* an. N.v. *sem. lactuc. malu.* an. Drach.j. *scariol.* Drach.ij. *cydon.* Drach.j.sem.

Contusa infundantur in aquæ ℔.sem.vel q.s.

Hinc coqu. ad tertiæ partis consumptionem.

Colaturæ adde *myrrh. croci, hypocist. acaciæ*, ana Drach.sem.

Atque iterum coqu. ad tertiæ partis consumptionem.

Postea adde *diatragacanth. albi*, Vnc.ii.

Tandémque add. vel mellis ℔.sem.& coqu. ad mellis consistentiam ac colentur, fiatque Eclegma; vel decocto colato & ad mellis consistentiam cocto add. sacchari q.s.& fiat confectio in Rotulis.

Æger in latere affecto decumbat, vt sanguis, qui in thoracem effusus est, per vulnus effluat commodiùs.

Si aliqua pars pulmonis è vulnere emineat, & liuescere ac nigrescere incipiat, atque ita corruptionis notas exhibeat, ea ferro abscindenda.

Diæta.

Diæta. Victus primò sit tenuis, vt bona nutritio etiam in pulmone procuretur. Abstineat æger ab acidis, acribus, salsis, pinguibus. Vtatur cibis boni succi, qui mediocrem vim adstringendi & emplasticam habent, ex ptisana, oryza, amylo, cydoniis, amygdalis. Vinum parùm commodum est, nisi forsan virium debilitas id requirat. Æger tussim, quantum fieri potest, præcaueat, nec multum loquatur, nec magnâ respiratione vtatur, nec rideat. Etiam sanatus motum vehementem caueat, & propterea non statim vel curru vel equo vehatur, vitet iram, clamores, Venerem.

CAPVT XII.

De Vlceribus pulmonum, & Phthisi.

CVm post vasorum pulmonis apertionem, vt vulnera pulmonis sæpe vlcus pulmonis sequatur, restat tandem, vt inter morbos pulmonis de ejus Vlceribus dicatur. Quæ autem de Vlceribus pulmonis dici possunt, plerique in capite de phthisi tradere solent; cùm vlcera pulmonis phthisis ferè sequi soleat. Quapropter & nos hoc capite aliquam phthiseos mentionem faciemus. Etsi enim ipsa phthisis non pulmonis, sed totius corporis affectio sit, caussa tamen ejus à pulmone prouenit.

Phthisis. φθίσεως, quam Latini Tabem appellant, vocabulum in genere pro omni totius corporis extenuatione & imminutione, quacunque de caussa & occasione ortâ, accipitur, ita, vt sub eâ comprehendatur non solùm ea corporis extenuatio, quæ ab vlcere pulmonis prouenit, sed & ἀτροφία, in qua corpus non satis nutritur, ob alimenti defectum, & σύντηξις, hoc est, colliquatio totius corporis, quæ in febribus quibusdam ardentibus, vt & hecticis diuturnis, accidit, vt & μαρασμὸς, seu immodica corporis totius ariditas & consumptio. Imò Celsus *lib.3.cap.23.* ad tabem in genere dictam etiam refert cachexiam. Nam etsi in hâc corpus vniuersum laxum & humidum conspicitur & propterea non extenuari, sed potius augeri videtur: tamen in ea verum augmentum non est, sed potiùs, musculosarum partium ab humore aquoso & pituitoso repletio; partes enim ipsæ secundum suam essentiam alimento bono destituuntur. Vnde etiam vbi tandem malum in hydropem degenerat, partes superiores extenuantur, etsi abdomen aqua repletum tumeat.

Verùm vsus obtinuit apud Medicos, vt in specie & frequentissimè φθίσεως vocabulum de ea corporis totius extenuatione sumatur, quæ ab vlcere pulmonis prouenit, & Græcis aliàs ἴδίως & propriè φθόη vt ex Galeno, *7.aph.16.& definit. Medic.* apparet, vt & φθὴν nominatur, vt Aretæus, *1. de caus.& sign. diuturn.cap.8.* scribit. Quomodo phthisin definimus, quod sit totius corporis extenuatio & macies, à febri putrida & lentâ, quæ ab vlcere pulmonis prouenit, ortum habens. *Definitio.*

Occupat nimirum hoc malum totum, & phthisis totum corpus subjectum est, quo modo à priuatâ quarundam partium extenuatione differt. *Subiectum phthisis.*

Extenuatio autem hæc prouenit à febre putridâ, lentâ & tandem etiam interdum hectica, quæ concoctionem alimenti in toto corpore impedit, & calore illo præternaturali id, quod concoctum & appositum est, absumit. Febris autem ea ortum habet à putridis vaporibus ex vlcere pulmonis ad cor continuò exhalantibus, calorémque præternaturalem in eo accendentibus, qui per arterias cum sanguine & spiritibus in totum corpus diffusus totum corpus calefacit. Febris hæc continua est, lenta & putrida, id quod cùm alia, tùm vrinæ satis testantur. Accidere tamen potest, vt cum lenta ista febre aliæ febres complicentur, aliàs erraticæ, aliàs tertianæ modo inuadentes. Nam humores intra venas contenti à calore febrili à pulmonis vlcere excitato accensi, putrescentes sui generis febrem sæpe excitant, vnde etiam deliria ante mortem aliquoties obseruauimus, & pro cacochymiæ reliquum corpus occupantis ratione, paroxysmis quibusdam interdum ex interuallis seu certis, seu incertis redeuntibus, phthisicorum febres exacerbantur. Id quod etiam in epidemiis constitutionibus accidere potest, vt ex Hippocrate, *1. epidem. comm. 1.* in fine videre est. Febres enim, quæ tanquam populares ex cœli statu, quem ibi describit, ortum habuerunt, tabidos non minùs, quàm alios homines corripuerunt. Accidere tamen etiam potest, vt calor ille lentus tandem hecticum sibi adsciscat & inducat. *Phthisis caussa.*

Caussæ.

Vlceris verò pulmonis, de quo hîc agere præcipuè propositum, caussæ sunt, quæcunque vel acrimonia vel putredine pulmonis substantiam erodere & corrumpere possunt. Præstántque hoc caussæ vel proximæ vel mediatæ; internæ vel externæ. Interna & quidem proxima caussa est humor acris seu naturâ suâ, scilicet biliosus & serosus; vel ratione acquisitæ putredinis talis, sanguineus nimirum vel humor pituitosus putrescens. Etsi enim si pituita sit dulcis & non nimis copiosa, in pulmone facilè non putrescit, sed in sputum naturale abit: tamen si majore copia ad pulmonem defluat, & bronchia pulmonis obstruat; ipsiúsque substantiam humidiorem reddat, atque ibi diutius hærens ideo non satis ventilari possit, putredinem & acredinem concipit: inprimis si natura jam aliquid acredinis participet. *Vlceris pulmonum caussæ. Proxima. Interna.*

Materia ista vel in ipso pulmone colligitur & gignitur, vel aliunde influit. In ipso pulmone ortum habet, cum aut in eo humores vitium contrahunt, aut è vase ejus seu rupto, seu eroso, seu vulnere aperto, & omnino post sanguinis sputum, sanguis effusus putrescit, vnde Hippocrates, *7.aphor.15.* scribit: *A sanguinis sputo, sputum puris malum est*: aut à peripneumonia aut pulmonis vomica introrsum rupta, aut à variolis vlcus in eo relinquitur.

Interdum verò aliunde in pulmonem influit, cum scilicet ex vicinis partibus inflammatis, pleura, mediastino, diaphragmate, aspera arteria materia eò fertur, vt & dum in empyemate pus pulmonem corrumpit; de quo Hippocrates, *5. aphor. 15.* *Qui ex pleuritide empyi fiunt, si à ruptione empyematis intra dies quadraginta repurgantur, liberantur, alioquin transeunt in tabem.*

Inprimis

Inprimis cum à capite catarrhi frequenter ad pectus defluunt, quorum materia nunc naturâ suâ acris est, nunc, cum in pulmonibus corrumpitur, acrimoniam acquirit, de quo Hippocrates, 7. *aph.* 38. *Destillationes in ventrem superiorem ad suppurationes perueniunt intra dies viginti.*

Pertinet huc pulmonis à primo ortu vitiosa constitutio, quando pulmonis substantia vitio seminis parentum mollis est, & ad corruptionem propensa, vt sensim ætatis decursu flaccescat & sponte corrumpatur. Nam vt liberi parentibus similes sunt quoad externa lineamenta; ita & quoad partes internas. Vnde in quibusdam familiis tanquam morbus hæreditarius grassatur phthisis, nullâ etiam humoris ad pulmones destillatione aut transmissione accedente. Et Galenus, 4. *de loc. affect. cap. vlt.* scribit, nonnullos citra manifestum pulmonum vlcus phthisicorum more decessisse, qui primùm flaua quædam non acria, deinde purulenta, tandem etiam pulmonis particulas exspuerint, sine omni cruore, aut hoc admodum exiguo. Hos simili affectu laborasse censet, qualis in externis partibus aliquando conspicitur, vbi cum putrescente humore pars corrumpitur & pus aut sanies ab eâ emittitur, nullo cruore mixto. Etsi enim in talibus neque vas vllum ruptum sit, neque aliunde etiam humor in pulmonem effundatur: tamen ob innatam debilitatem acris humor colligitur in eo, qui tandem pulmonis substantiam corrumpit, & vlceri simile quid inducit, vnde meritò ad phthisin hic affectus refertur. Hos Hippocrates φθινώδεις & πτερυγώδεις appellat, 3. *epidem. text.* 70. de quibus postea dicemus.

Externa. Inter caussas externas, quæ proximæ & solæ pulmonem corrumpere & in eo vlcus excitare possunt, est primò Contagium: vnde rectè ab Aristotele, 7. *problem.* 8. & à Galeno, 1. *de differ. febr. cap.* 2. phthisis inter morbos contagiosos refertur, nec tuta satis cum phthisicis conuersatio habetur; cùm μιάσματα illa, quæ phthisici exhalant, ab aliis cum aëre in pulmonem attracta similem in eo dispositionem inducant, & hinc vlcus ac phthisin excitare valeant. Deinde Lepus marinus, & si quæ sunt alia venena, quæ occultâ proprietate pulmonibus aduersa sunt, eósque exulcerare possunt.

Reliquæ caussæ omnes siue internæ siue externæ, mediatæ & remotiores vlceris pulmonis caussæ sunt. *Mediatæ internæ.* Inter mediatas seu antecedentes vlceris pulmonis caussas, sunt humores vitiosi in corpore collecti, qui vbi postea vel à capite, vel aliunde ad pulmones confluunt, vasa in iis aperire, pulmonéque exulcerare valent. Pertinent huc & menses suppressi, de quibus Hippocrates, *lib.* 1. *de morb. mulier. Nonnullis mulieribus cum menses duorum mensium spatio in vteris exstiterunt, vbi intercepti fuerint, ad pulmonem feruntur, eadémque omnia his contingunt, quæ in tabe dicta sunt.* Quò facit corporis constitutio ad phthisin procliuis, qualis est illorum, quos Hippocrates φθινώδεις & πτερυγώδεις appellat, 3. *epidem. comm.* 3. *text.* 70. qui, vt Galenus, *in comment.* &, 1. *epidem. comm.* 1. *text.* 18. &, 2. *de temperam. cap.* 6. explicat, adeò angusto sunt pectore ac restricto, vt à tergo in morem alarum promineant operta scoptula. Præsertim si ob substantiæ mollitiem & hæreditariam constitutionem vitiosam, de quâ antea diximus, plurimum in ipsis excrementi colligatur. Sunt etiam ad phthisin procliues, quibus caput facilè impletur, quodque ad spiritûs organa multas destillationes demittit. Atque hæ duæ caussæ si in vnam coeant, thoracis scilicet figura & capitis imbecillitas, eò faciliùs iis, quibus obtigerunt, tabem inducunt.

Externæ sunt aër vel nimis calidus, resoluens materiam acrem in capite, vt ad pectus defluat; vel frigidus constringens & exprimens, aut vasa pulmonis densando & angustiora reddendo, ea ad rupturam aptiora efficiens, aut etiam tussim vehementem, quâ vasa pulmonis rumpuntur, excitans. Inprimis verò aër autumnalis, qui suâ inæqualitate frigoris & caloris acutas & salsas destillationes mouet, & ad phthisin propensos insigniter offendit. Vnde Hippocrates, 3. *aphor.* 10. scribit: *Autumnum tabidis noxium esse*, &, ibidem, *aphor.* 13. *Æstate sicca & aquilonia, autumno pluuioso & australi vehementes capitis dolores in hyemem & tusses & raucitates & grauedines, nonnullis etiam tabes expectandæ*: &, 22. *autumno æstiuos etiam multos morbos & febres quartanas & erraticas, aquam inter cutem, phthisin fieri.* Quò pertinent & regionum constitutiones, quæ frigidæ & humidæ, hujus effectus germanæ sunt, vt Aretæus, *lib.* 1. *de sign. & caus. diuturn. cap.* 8. loquitur; fumi metallorum, & mora in specubus subterraneis. Deinde cibi potúsque acres & salsi, & qui caput vaporibus ejusmodi replent, & alia omnia, ob quæ excrementa acria in capite generantur & pulmoni communicantur. Præterea caussæ omnes, quæ vasa pulmonis rumpere & aperire possunt; thoracis contusio, vocis nimia intentio, & similes, thoracis vulnera penetrantia. Vnde Hippocrates, *lib. de aëre, aquis & loc.* tabem etiam frequenter à partu contingere scribit. Violentiâ enim rupturis & vulneribus prehenduntur.

Pertinent huc aphorismi Hippocratis, 3. *aphor.* 29. νεανίσκοις *sanguinis exspuitiones, tabes, febres acutæ, epilepsiæ, aliique morbi, sed præcipuè nunc dicti.* Per νεανίσκους autem & adolescentes & juuenes intelligit, vt ipse, 5. *aphor.* 9. explicat, dum scribit: *Tabes iis maximè ætatibus fit, quæ sunt à decimo octauo ad tricesimum quintum.* Non quidem, vt Galenus, *in comment.* explicat, secundum ætatis naturam, sed ex accidenti ipsius quopiam, quia scilicet vel vulnus acceperint, vel contusi sint, vel saltauerint, vel vehementiùs & contentiùs vociferati vel refrigerati fuerint, vel humi cubauerint, vel plenitudine nimia aut ejusmodi occasione aliqua in sputum sanguinis inciderint. Ad sanguinis verò sputum tabes consequitur. Quibus & hoc addi potest, quod hac ætate sanguis abundat & à calore funditur, humorésque acres cumulantur, vnde sanguis abundans & calidus vasa rumpere, & humores acres à capite in pulmones elapsi eos erodere possunt.

Differentia.

Differentias tabis quod attinet, eas quidem nonnulli plures recensent: verum propriè & in specie dictæ tabis, de quâ hîc nobis sermo, tales differentiæ non sunt, quæ omnem corporis contabescentiam, extenuationem & siccitatem, à quacunque caussa profectam, comprehendit. Ob curationem non prætereunda videtur differentia, quod phthisis alia ortum habet à catarrho à cerebro ad pulmones defluente; alia citra hunc ex vasorum pulmonis aut pleuræ inflammatione suppuratâ. *Differentia phthisis.*

Signa Diagnostica.

Signa & notas hujus mali quod attinet, cùm vlcus pulmonis & phthisis saltem in principio curationem suscipiat, confirmata verò & inueterata non curetur; & incipientis & perfectæ ac desperatæ phthiseos notas perfectas habere vtile est. Incipientis autem phthisis signa sunt, tussis diuturna & sputum rotundum diutius apparens, quod materiam crassam à calore excedente in pulmone condensari indicat, quæ temporis tractu acredine acquisitâ pulmonem exulcerat, vt ex Galeno, 6. *epidem. comm.* 3. *t.* 36. videre est. Interdum aliquid cruenti rejicitur, & hoc subsistente sordidum & purulentum aliquid. Corpus totum extenuatur, & nullum post cibum sumptum corpori robur accedit, febris adest lenta & continua. Quæ signa omnia confirmantur, si φθινώδης illa corporis dispositio, de qua suprà dictum, adsit, *Signa phthisis incipientis.*

adsit, aut familia illa phthisi obnoxia sit, parentésque vel fratres aut sorores phthisi perierint. Præcesserunt caussæ, quæ pulmonem exulcerare possunt, sputum sanguinis, destillatio acris & salsa diu perseuerans, & aliæ caussæ suprà propositæ.

Signa phthisis perfectæ. Perfecta autem phthisis ex iisdem signis cognoscitur, sed jam euidentioribus & augmentum sumentibus. Si quis enim vel plebeius hominem viderit pallentem, imbecillem, tussientem, macie confectum, hunc verâ phthoë laborare pronunciat, vt Aretæus, 1. *de sign. & caus. diuturn. morb. cap.* 8. scribit. Cognoscitur nimirum perfecta phthisis ex pulmonum vlcere, febre lentâ, continuâ & hinc sequente totius corporis macie & extenuatione, ac difficili respiratione.

Signum vlceris Pulmonis. Vlceris autem pulmonis signum est pus per tussim rejectum. Vlcere enim serpente ac sordescente pus excernitur, ac sputa sordida rejiciuntur, quorum vt Aretæus, *loco allegat.* loquitur, *infinita propè sunt species, liuidorum, atrorum, purorum ac sincerorum, aut pallido albóque, aut albo & viridi mixtorum, latorum, rotundorum, durorum, glutinosorum, aut rarorum diffluentium, aut odore carentium aut fœdè olentium.* Quia verò pituita crassa & ipsa puri similis est, imò catarrhi interdum in pectus delapsi, præsertim in juuenibus, deducuntur ad quandam consistentiam puri similem, vnde ob putredinem fiunt febres, & corporis macies sequitur, phthisis tamen reuera non est, cùm caro aliqua regeneretur: affectus hîc à vera phthisi discernendus est. Vulgò docetur, pituitam à pure duobus discerni, primò, quòd pus vel per se, vel certè igni & carbonibus injectum fœtidum odorem reddat, qui in pituita non deprehendatur. Deinde quòd pus in aquam tepidam projectum descendat, quod pituita cruda non facilè faciat; agitatum quoque facilè dissoluatur, quod à pituita è capite delapsa & in pectore concocta non accidat, quæ ob lentorem non facilè dissoluitur.

Verùm Aretæus, *loco alleg.* hanc explorationem non ita necessariam esse existimat, scribítque: *quicunque aut igne aut aquâ humiditates hîc explorat ac notat, hunc videri haud ita multùm phthoen dignoscere.* Nam, vt addit, visio quolibet alio sensu certior est, non modò iis, quæ rejiciuntur, intuendis, sed & ægrotantis specie consideranda. Si quis enim, vt antea dictum, vel plebeius hominem viderit pallentem, imbecillum, tussientem, macie confectum, hunc reuerà phthoe laborare pronunciat. Neque, vt in aliis etiam partibus, omne pus fœtidum est, sed in vlceribus saltem sordidis Ideóque Hippocrates non omni phthisi sputum grauiter olens tribuit, sed lethali saltem ac perniciosæ, 5. *aphor.* 11. Sunt tamen graueolentiæ quidam gradus. Rarò omnis fœtor à verâ phthisi abest, quod vel anhelitus fœtidus testatur, ipsíque ægri exspuentes ferè grauem odorem percipiunt; major tamen est graueolentia in lethali phthisi. Febris est continua, lenta, putrida, vt suprà dictum, quæ tamen noctu exacerbatur & emicat. Totum corpus absumitur & extenuatur. Quibus accedunt & alia: tussis est molesta, quâ, qualia memorauimus, rejiciuntur. Respiratio est difficilis, non solùm ob facultatis imbecillitatem, sed & quia bronchia pulmonis obstruuntur, tum ob puris copiam, quæ ab vlcere in ea transmittitur, tum ob multa excrementa, quæ in pulmone debilitato colliguntur. Quibus accedit, quod ipsum viscus vlcere debilitatum & sæpe magna ex parte consumptum materiam collectam satis rejicere non potest. Pulsus inæqualiter sese habent, modò sunt languidi, modò sunt celeres, nunc duri, nunc molles: molles quidem ob materiam humidam arterias humectantem; duri autem, vbi calor corpus exsiccauit. Sæpius etiam sudant phthisici, ob facultatis naturalis debilitatem, quæ & naturales humores & excrementitios retinere nequit. Malo tandem confirmato inueteratóque pus indies magis fœtidum redditur, & sæpe putris pulmonum portio, ac bronchiorum ac vasorum pulmonis ramenta aut crustulæ quædam tussi rejiciuntur. Fauces, vt Hippocrates, *lib. de intern. affect.* habet, sono implentur, & veluti per arundinem sibilum reddunt. Tandem capilli defluunt, ob alimenti corruptionem & penuriam. Vngues incuruantur, absumptâ carne, quæ in summis digitis existebat, vnguésque firmabat. Malæ liuescunt, nisi, quod post sumptum cibum fit, vaporibus sursum eleuatis, rubescant. Pediculi copiosè generantur ob alimenti corruptionem. Extrema & pedes calore languescente intumescunt. Superuenit denique his omnibus diarrhœa ex retentricis ventriculi & intestinorum imbecillitate, imò & humorum corruptione. Nonnulli etiam ante mortem mente vacillant, sed sine aliqua furoris commotione. Atque ita tandem ob febrem, sudores, alui profluuium, consumpto toto corpore, sputóque ob virium imbecillitatem retento, mors sequitur.

Prognostica.

1. Omnis phthisis grauis & periculosus morbus est, tum ob caussam, vlcus scilicet pulmonis, quod curatu est difficillimum, tum ob symptomata & quæ id consequuntur, febrem, totiúsque corporis consumptionem. Est verò vlcus pulmonis curatu difficile, non tam ob pulmonum motum continuum, quàm quòd sanies & pus in molli & spongiosa illa carne hærens citra tussim expurgari nequit, quâ pulmones indies magis læduntur. Quibus accedit, quod medicamenta integris viribus tanto interuallo ad pulmones non perueniunt. Reddit quoque febris adjuncta & hanc sequens corporis consumptio curationem difficilem. Febris enim & macies corporis humectantia requirunt, quæ vlceri nocent: contrà vlcus detergentia & siccantia postulat, quæ adjunctæ febri & corporis consumptioni non conueniunt. Hinc Galenus, 5. *meth. meth. cap.* 8. concludit, quòd rupto in pulmone vase, nisi statim, antequam phlegmone accedat, vlcus sanetur, exigua sanationis spes superest. Licet enim diligentiâ adhibitâ vlcus interdum siccetur, & labris ejus nonnihil induratis, & quasi callo obductis, spes aliqua affulgere videatur: tamen leui occasione callo decedente malum recrudescit, vt idem, 4. *de loc. affect. cap.* 5. docet. *Prognostica.*

2. Etsi verò phthisis, si vlcus sit profundum & diuturnum, planè incurabilis, quæ verò ab vlcere paruo & non diuturno prouenit, & ipsa curatu difficilis est: non tamen planè incurabilis est, si maturè ei conuenientia remedia adhibeantur; & passim exempla curatorum phthisicorum à Medicis annotata reperiuntur, quorum aliqua collegit Ioh. Schenkius, *lib.* 2. *obseru.* 144. 145. 146. de qua re infrà, *in quæstione*, dicetur.

3. Est præterea phthisis sæpe malum diuturnum, & quod in multos annos protrahitur. Refertque Auicennas, *lib.* 3. *fen.* 10. *tract.* 5. *cap.* 18. se vidisse mulierem phthisicam vixisse circiter viginti tres annos: & Matth. de Gradibus, *in* 9. *Rhas. cap.* 54. aliam mulierem phthisicam, quæ citra furnum & ignem quotidiè occupabatur, plus viginti octo annis vixisse scribit. Cujus rei exempla alia apud alios Medicos occurrunt.

4. Phthisis ex vlcere, ex erosione in pulmone facto, ferè insanabilis est. Nam longiore tempore ad hoc vitium corrigendum opus est, vt Galenus, 5. *meth. med. cap.* 8. & 14. docet. In tempore autem longo alterum duorum fiat necesse est. Vel enim, si vlcus vehementer exsiccare conamur, antequàm acrimonia humoris satis obtusa sit, id non consequimur; vel si humoris acrimoniam corrigere studemus, sordidum interea fiet vlcus & incurabile.

5. Hippocrates, 2. *prorrh.* sex signa proponit, quæ in

in conualituro apparere debent. Eum, inquit, qui probè liberari volet, oportet facilè sputum per tussim reiicere, idque album & æquale, & eiusdem coloris & ἀφλέγμαντον. Quod verò à capite defluit, oportet ad nares conuerti; (ne scilicet malum ex affluente in pectus humore augeatur) febrem autem non inuadere, (putridam scilicet noctu) quæ cœnam prohibeat, neque sitim faciat. Aluus autem quotidiè deiiciat, & id, quod egerit, durum sit, (seu consistentia mediocre, non fluidum,) copia iis, quæ assumuntur, respondens. Hominem verò ipsum quàm minimè extenuari conuenit: pectus autem quadratum & hirsutum, cuiusque cartilago exigua & admodum carnosa est. In quo hæc omnia inueniuntur, maximè superstes erit: qui verò nihil horum habet, interitui proximus est.

6. Si nimirum sputum, quod phthisici exspuunt, vel per se vel carbonibus iniectum grauiter olet, & capilli defluunt, periculosum signum est, 5. *aphor.* 11. quod magnam corruptionem in substantia pulmonis, & alimenti penuriam vel corruptionem significat. Superueniente autem alui fluxione tabidi moriuntur, & in propinquo mors est, *ibid. aphor.* 12. quam & facies Hippocratica dicta, 1. *prognost.* descripta denotat. Quod idem docet, *lib. 2. de morbis. Siquidem, inquit, autumno, jam capilli ex capite huic defluunt, caputque velut ex morbo nudatur, & super prunas exspuenti sputum grauiter olet, hunc intra breue tempus periturum asseritur, & ex alui profluuio periturum. Vbi enim jam pus circa cor computruit, id prunis impositum nidorem exhalat, & vnà incalescens cerebrum salsuginem emittit, quæ aluum ciet; cuius rei indicium est, quod capilli è capite defluunt. Hunc cum ita habuerit, non curato.* Quo loco Autor fluxus alui phthisicis superuenientis vnicam caussam ponit humorem salsuginosum è capite defluentem. Verùm frequentior huius symptomatis caussa est virium naturalium summa imbecillitas, & interdum etiam acris sanies è pulmonibus vlceratis resultans.

7. A puris sputis phthisis & fluxio, cum verò sputum retentum fuerit, moriuntur, 7. *aph.* 16. Tamdiu enim, vt Galenus, *in comment.* addit, phthisici viuunt, quamdiu extussire: & per sputa pulmonem expurgare possunt. Vbi verò intus ipsa remanent, respirationis obstruuntur viæ, & ægri suffocantur.

Indicationes.

Indicationes. Cum ergò phthisis malum tam periculosum sit, maturè ei occurrendum. Et quamuis incurabilis plerumque videatur, tamen ægri sine auxilio non sunt relinquendi: cùm non solùm, quod Auerroës dixit, quandoque monstra in Medicina fiant & qui desperati videbantur, sanitati restitutos fuisse, sed etiam nonnullos, licet non planè conualuerint, adhibitis idoneis medicamentis, vitam diu protraxisse, historiæ medicæ passim annotatæ testentur.

A tribus autem hîc indicationes sumuntur: ab vlcere pulmonis, à febre, quæ coniungitur, & à corporis totius, macie & consumptione. Indicatio autem præcipua in phthisi ab vlcere pulmonis, vt fonte & caussa huius mali, petitur, quo sanato & febris euanescit, & corpus iterum incrementum sumit. Vlcus autem abstergendum, substantia pulmonis regeneranda tandémque vlcus consolidandum. Febris refrigerantia & humectantia indicat. Corpus tandem exsiccatum & extenuatum humectandum & nutritione instaurandum. Quæ indicationes cùm sint contrariæ, ita moderandæ, ne, dum vni attendimus, alterum negligamus. Et quidem si spes sanandi vlceris adhuc superfit, cura præcipuè ad vlcus dirigenda. Quod si res iam planè deplorata & nulla spes vlceris curandi amplius supersit, humectantibus solùm, refrigerantibus & nutrientibus corpus extenuatum reficiendum. Sic enim vita aliquandiu protrahitur. Quo in casu etiam medicamenta, quæ vlceri conueniunt, & corpori extenuato prosunt, ita misceri & temperari possunt, vt medicamenta vna parte vlcus purgent, abstergant & siccent, alterâ verò corpus reficiant.

Curatio.

Primò ergò vlceris curationem quod attinet, etsi plerumque hunc scopum, vt difficiliorem, minus accuratè persequuntur: tamen cùm reliqua curatio, febris puta & corporis extenuati instauratio, fieri non possit, nisi vlcus sanatum fuerit, omnino de vlceris curatione diligenter dispiciendum. Etsi autem vlceris cõsolidatio naturæ opus sit: tamen Medicum remouere oportet impedimenta, quæ naturam in opere suo remorari possunt. *Curatio.*

Primò nimirum humores siue in toto corpore, siue in capite consistentes & ad pectus affluentes, sunt euacuandi, & corpus à cacochymia liberandum. Si enim cacochymia in toto adsit, & humores affluentes malum augeant & foueant, febremque ipsam grauiorem reddant, tabesque ipsa nondum confirmata sit; lenia purgantia, quæ simul thoraci & vlceri prodesse, & fluxionem humorum auertere possint, exhibenda. Tale medicamentum est *rhabarbarum cum infusione rosarum & sero caprino* datum. Item *rhabarbarum cum passulis maioribus* sumptum, aut *conserua rosar. cum rhabarb.* data: *syrupus* item *rosar. solut. ius galli antiqui*, in quo *manna* dissoluta sit. Potest & *cassia* vsurpari.

Ius galli antiqui sic paratur: *Ius galli.*

℞. *Gallum antiquum*, & in ventre eius ponantur sequentia:

℞. *Passular. mundat. par.* xx. *iuiub. sebesten.* an. N. x. *medullæ sem. carthami* Vnc. vj,

Coq. in aqu. ℔. vj. ad consumptionem tertiæ partis. Vtatur manè iusculò. Potest & *manna* Vnc j. vel ℥. ij, addi.

Vel ℞. *Decocti scabios. tussilag. sem. melonum, trium flor. cordialium*, an. ℥. iv.

In quibus dissolue *manna* Vnc. i. sem. *syr. viol.* ℥. j. Misce.

Vel ℞. *Flor. cassiæ* Vnc. i. *puln. glycyrrhiz.* Scrup. j.

Cum *saccharo*.

Fiat Bolus.

Vtiles sunt & clysteres lenientes, qui excrementa non solùm euacuare possunt, sed & corporis caliditatem & siccitatem emendare. Validioribus verò purgantibus medicamentis hîc nullus locus est, vt & sanguinis missioni; cum corpus extenuatum &. consumptum, viresque deiectæ eam non admittant. Et licèt Hippocrates, 5. *epidem.* & Galenus, 6. *epidem. comm.* 3. *text.* 29. tabidis seu extenuatis venam cum commodo aperuerint: phthisici tamen ij non fuerunt, sed graciles & extenuati, vel ob calorem sanguinis nimium, vel ob eiusdem euacuationem suppressam. Et licet etiam nonnulli purgantibus fortioribus, vt pilulis cochiis, & similibus vtantur: id tamen potiùs imminente, & præsertim ob catarrhum, phthisi, quàm iam præsente locum habet. Inprimis verò videndum, an malum adhuc à catarrho à capite destillante foueatur. Tum enim danda opera, vt is quamprimum sistatur & à pectore auertatur. Nam frustra in curatione vlceris pulmonis tempus teritur, nisi fluxio prius cohibita vel aliò conuersa fuerit. Quâ ratione autem hoc præstandum sit, ex doctrina de catarrho patet. Et si fluxio fit diuturna, nullo tutiore inter initia remedio materia aliò auertitur, quàm fonticulo in altero vel vtroque brachio aperto. In morbi verò progressu æger iam imbecillior frustra cauteriis vel fonticulis cruciatur. *Curatio mali à catarrho.*

Deinde ipsum vlcus pulmonis quod attinet, ad eius curationem duo medicamentorum genera requiruntur: abstergentia & consolidantia. Primò ergò adhibeantur *Ipsius vlceris pulmonis curatio.*

beantur ea, quæ vlceris detersioni inseruiunt, & quod detersum est, tussi & sputo leniter educere valent, (expectorantia vocant) ne sordes in pulmone subsistant, eumque amplius corrumpant. Huic vsui inseruiunt, *aq. saccharata* & *aq. mulsa*. Nam mel crudum valde abstergit. Fortiora sunt *succus caulium, tussilago, capill. Vener. hyssopus, scabiosa, marrubium, agrimonia, radix iridis, aristolochia, helenij, terebinthina*, & ex his parata medicamenta.

Vt ♃. *Marrubij* M.j. *hyssopi, scabiosæ* an. M.ß.

Coq. *in aqu* ℔.iij. ad tertiæ partis consumptionem.

Adde *mellis* ℔.ß.

Iterum ebulliant & despumentur.

Vel ♃. *Butyri recent. s. sale.* ℥.ij. *terebinthinæ abietis pellucidæ.* ℥.j. *mel. el.* ℥.iiij. M.F. Bolus.

Postquam vlcus detersum est, glutinationi incumbendum. Inter glutinantia autem medicamenta facilè primas obtinent *rosæ, bolus Armen. terra sigillata.* Quibus addi possunt *lapis hæmatit. radix symphyti maior. consolida media, plantago, scabiosa, pulmonaria, pulmonaria Gallica tenuifolia Tabernæmontani, nonnullis herba costa dicta, quæ species hieracij est, veronica, hedera terrestris, botrys, ros Solis, sanicula, flores hyperici*: è quibus varia medicamenta parantur, quibus etiam *pulmo vulpis* & alia peculiariter pulmoni dicata admiscentur. Auicennas: *lib. 3. fen. 10. tr. 5. cap. 6.* miris modis commendat *conseruam rosarum*, refertque mulierē quandam phthisicam & morti destinatam eius vsu ita curatam fuisse, vt non solùm sana, sed & pinguis redderetur. Idem Mesueus, *cap. de phthisi*, & alij Medici testantur. Vis enim abstergendi & consolidandi rosis inest, saccharumque etiam abstergit simulque nutrit. Sunt tamen quædam conditiones in vsu conseruæ rosarum obseruandæ. *Prima* est, vt Mesues, *loco alleg.* monet, vt abstergentia & mundificantia præmittantur, ac proinde initiò conserua rosarum recens, quæ plùs succi, ac proinde vim abstergendi maiorem habet, adhibeatur. *Secunda*, vt magna quantitate exhibeatur, & quotidiè imò cum pane & cibo ac potu sumatur. *Tertia*, vt si ob eius vsum sputum retineatur, & difficilis respiratio reddatur, syrupus de hyssopo vel alia expectorantia per interualla exhibeantur. Vtilis est & *conserua pilosellæ.*

Conseruæ rosarum & alia enumerata medicamenta commodè miscentur, vt *terra sigillata, bolus Armena, syrupus* vel *puluis symphyti maj.*

Vt ♃. *Conseru. rosar.* ℥.iij. *pulu. rad. consolid.* ʒ.j.ß. *boli Armenæ, pulmon. vulpis*, an. ℈. ij. Cum *syrupo myrtino* F. Electuarium.

Vel ♃. *Conseru. rosar.* ℥.iiij. *loch. de pulmon. vulp.* ℥. j. *spec. diatrag. frig.* Drach. ij. *boli Armenæ, terr. sigill. lap. hæmat. rad. symphyt.* an. Drach. j. Cum *syrupo myrtino.*

F. Linctus.

Vel ♃. *Radic. tormentill.* M j.

Coqu. in *vino* ad consumptionem tertiæ partis.

Adde *conseru. ros. antiq.* ℥.iij.

Vel ♃. *Millefol. vulgaris* M.iiij. *millefol. purpurei* M.ij. *herbar.* & *radic. tormentill. sanguisorbæ pimpinellæ*, an. M. j.

Contusis adde *conseru. rosar. antiq.* ℥.iiij. Affunde *aq. symphyti, plantag.* an. ℥.XXXII. *tormentill. pimpinell.* an. ℥. XVI.

Coq. in vase duplici. Colentur,

Vel ♃. *Pulu. pulmonar. aureæ* ℥.j. *conseru. rosar. antiq.* ℥.iiij. Cum *syr. myrtino.*

F. Electuarium.

Langius aquam hederæ terrestris cum sacch. ros. antiquo nouem diebus potam laudat.

Pertinent huc & aquæ, quæ ex pulmone & hepate vituli destillantur.

Vt ♃. *Veronicæ, hederæ terrestris, botryos, saluiæ, pulmonariæ aureæ, pilosellæ*, an. M. j. *radic. tussilagin.* Vnc. j. Infundantur in *aq. hederæ terrestris, pimpinell. sanguisorbæ*, an. q. s. *vini albi.* ℔.j.ß.

Horis 24. addito pulmone & hepate vituli conciso. Postea destillentur. Potest & *conseru. rosar.* addi, vel in destillato dissolui.

Vel ♃. *Cancror.* N. I X.

Coq. in *lacte caprino*,

Postea ♃. *pulmones* & *hepar vituli.* Similiter decoquātur in *lacte caprino* & probè contundantur, iisque adde *fol. saluiæ minor. passul. minor.* ana ad pondus cancrorum & pulmonum. Misce.

Postea ♃. *Glycyrrh.* ℔.ß. *fol. scabiosæ cum flor.* quart. j. *hyssopi* ℔.ß.

Agitentur probè & destillentur per alembicum. Aqua seruetur in vitro, cui iniice *manus Christi perlat.* q. v. Dosis manè, in meridie & vesperi cochlear. ij.

Mercatus hunc Syrupum commendat:

♃. *Hordei torrefacti* ℥. iij. *cancrorum fluuiatilium benè lotorum & crasso modo contusorum* N. XII. *capill. veneris, polytrichi*, an. M. ß. *parietariæ, hyssopi, helenij, verbenæ, verbasci, fol. vrticæ.* an. M. j. *baccar. lauri, sem. papau. albi*, an. ℥.ß. *iuiubar. sebesten. passular*, an. Vnc. j. *carnis testudinis prius lota vino albo* ℥.ij.

Bulliant omnia ad perfectam coctionem.

Colat. ♃. ℔. iij. *sacch. albi* ℔.ij.

F. Syrupus, de quo æger sumat manè ℥.ij.

Insignem quoque phthisicorum vlcera curandi vim habet *decoctum ligni Guaiaci* & à plurimis doctissimis Medicis, Francisco Arcæo, *lib. de vulneribus & febribus curandis*, Thoma Erasto, *in consiliis à Scholtzio collectis, consil. 88.* atque aliis commendatur. Est & vtile *decoctum radicum Chinæ.* Quanquam enim ista decocta corpus exsiccare videantur: tamen commodum, quod ex vlcere pulmonis sanato prouenit, longè maius est. Cùm enim macies illa corporis ex vlcere pulmonis ortum habeat: decocta talia caussam extenuationis corporis tollendo, vitiosos humores absumendo & vlcus curando, faciunt, vt corpora extenuata iterum benè nutriantur, & pinguia reddantur: id quod ipsa experientia sæpe docuit. Febris tamen ratio habenda. Nam si hectica coniungatur, ab his abstinendum. Veteres valde exsiccantibus vtebantur, quibus callus vlceri pulmonis induceretur, vt *theriacâ, Mithridatio.* Galenus, *5. meth. med. cap. 6.* ad sputum sanguinis ex erosione, vt materia purulenta in vlcere absumatur, vlcusque claudatur, *pastillis, Pasionis, Andron. Polyidæ* vtitur. Dioscorides *sulphur viuum* exhibet. Hinc Chymici commendant contra phthisin è sulphure parata medicamenta, vt *sulphuris flores, balsamum* & *lac.*

Exempl. gr.

♃. *Lactis Sulphur.* Drach. ß. *magister. corallor. perlar.* an. Scrup. ß. *emuls. sem. melon. cum aq. tussilag. vel veronic. factæ* ℥. ij. *iuleb. rosar.* ʒ. vj. *aq. cinamomi, manus Christ. perl.* an. ʒ. ij. Misce.

¶[Crollius, *in Basilica Chymica*, scribit, quòd lac sulphuris sit balsamum humidi radicalis, viresque confortet naturales, hecticis & aridis peculiariter suâ confortatione prosit, si cum aqua cinnamomi misceatur. Verùm vt in suis medicamentis sæpe nimius & falsus est Crollius: ita etiam hîc lectorem suis istis lactis sulphuris encomiis in errorem maximum inducere potest. Sit enim sanè, vt phthisicis & tabidis ab vlcere pulmonis prodesse possit, de quo iam non disputo; tamen id non facit humidum radicale augendo, quod vult Crollius, sed vlcus exsiccando; quo modo phthisicos decoctum ligni Guaiaci curat. *De vsu lactis sulphuris in hecticis.*

Quòd verò lac sulphuris humidi radicalis balsamum sit, & hecticis propriè dictis, seu tabidis à febre, sine vlcere pulmonis, prodesse possit, & rationi & experientiæ repugnat. Humidum radicale nonnisi alimētis humectātibus conseruatur & instauratur. At sulphur, vtpote minerale, non alit, sed instar ignis cōsumit & exsiccat, & sudores potēter mouet; vnde tantū abest,

vt

vt hecticis vtile medicamentum sit, vt potius iis plurimum nocere possit.

Non solùm autem ad exsiccationem vlcerisque glutinationem interna medicamenta faciunt, sed & externa vtilia sunt, si scilicet eorum vapor & halitus vel per os vel per nares inspiratione attrahatur. Quod vel aër docet, de quo infra in diæta dicetur. Per os vt attrahantur medicamenta idonea in vino vel liquore conueniente coqui, & eorum vapor excipi atque attrahi potest, vel puluis conueniens ex *thure, mastiche, rosis, myrrha, benzoe* carbonibus aut ferro candenti inspergi, idemque fumus spiritu attrahi potest. Dioscorides etiam, *suffitu sulphuris* vtitur.

Per nares quæ attrahuntur, sint suaueolentia, quorúmque vapor inspiratione attractus vlcus exsiccare potest. Talia describit Aëtius, *tetrab.* 4. *serm.* 4. *cap.* 113. 114. & 115. ad quorum imitationem & alia componere licet ex *thure, myrrha, rosis, ladano, benzoe, santalis, cinamomo.* Recentiores commendant suffitum ex *Nicotiana* seu *tabaco.* Habentque hæc, quæ cum aëre attracto miscentur, suffumigia & odoramenta præ reliquis hanc prærogatiuam, quòd vlcus siccant, reliquum tamen corpus non ita afficiunt. Aëtius, *tetrab.* 2. *serm.* 4. *cap.* 67. etiam topica applicat in phthisi. Initiò quidem, dum materia præparatur ad eductionem per tussim, cataplasma *ex althæa* & *sem. lini contusis* & cum *decoctione malu.* & *fænigraci* & cum *oleo* & *melle* mixtis. Dum tussi expurgandum est, epithema ex *terebinthina oleo irino, butyro, medulla cerui, adipe tauri, farina iridis, œsypo*, partibus æqualibus mixtis. Dum cicatrix inducenda est, *oleo rosar. myrtino* cum *acacia, malicorio, hypocistide, alumine scissili, gallis, sumach*, additis, postulante vsu, quoque aliis, sicut apud ipsum videre licet. In concoquentibus tamen & tussi expurgantibus ea cautio adhibeatur, ne intempestiuo illorum vsu exulceratus pulmo magis offendatur. Tutius κολλητικοῖς & ἐπουλωτικοῖς suo tempore vtimur.

Corporis extenuationem & maciem ac febrem quod attinet, illi per ea, quæ ad corpus nostrum instaurandum faciunt, succurrendum; hæc per refrigerantia & humectantia tollenda. Ad corpus instaurandum faciunt, quæ alimentum boni & multi succi præbent, quæ ex *pulpis carnium gallinarum, caponum, phasianorum, perdicum, cancrorum fluuiatilium*, vel *nostrorum gammarorum* sumuntur, de quibus postea, *in diæta* dicetur. Et commodissima hîc sunt iura instaurantia seu consummata dicta. Vtiles sunt & alij cibi, vt & medicamenta, quæ parantur ex *hordeo, amygdalis dulc. pineis, pistaceis, seminib. 4. frig. maior. excorticatis, amylo, tragacantha, gummi Arabic. saccharo penid.* Hinc exhiberi potest *cremor hordei* vel *auenæ cum emulsione amygd. dulc.* cui aliquid *pulueris Haly*, de quo postea, *cum conseruâ rosar.* addi potest.

Commodissima autem hîc sunt medicamenta, quæ omnibus scopis satisfaciunt, vlcus nimirum consolidant, corpus emaciatum instaurant, caloremque febrilem mitigant. Inter quæ primas facilè Lac tenet, & qu, vt Galenus, 3. *de alim. facult. cap.* 15. *de cibis boni & mali succi cap.* 4. 5. *meth. med. cap.* 12. 7. *meth. med. cap.* 6. docet, curandis phthisicis vix quid præstantius datur, vt postea, *de diæta*, dicetur. Et vt efficacius sit lac, viresque medicamentosas, quæ expetuntur, acquirat, potest animal, cuius lac expetitur, in conuenientibus pascuis nutriri, qualem ad pascua locum describit Galenus, 5. *meth. med. cap.* 12. & 10. *meth. med. cap.* 11. vel capris plantæ phthisicis conuenientes loco pabuli præberi possunt. Vtile est & hoc:

℞. *Oxygalæ seu lactis, è quo butyrum sit separatum* ℔. sem.

Stet nocte vna sub dio, & postea fortiter agitetur, & spuma detrahatur.

Postea adde *conseru. rosar.* ℥. ß. *boli Armenæ* ʒ. j. Misce.

Commendatur à plurimis etiam puluis Haly Abbatis, *lib.* 6. *pract. c.* 2. descriptus.

℞. *Papau. alb.* Drach. x. *gummi Arabic. amyli*, an. ʒ. iij. *sem. portulac. maluæ, althææ*, ana Drach. v. *cucurb. cucum. citrull. cydonior.* ana Drach. vij. *spodij, glycyrrhiz. tragacanth.* an. ʒ. iij.

F. Puluis.

Valescus de Taranta addit *sacchari penidij* ad pondus omnium. Atque isto puluere & sequente Electuario Valescus de Taranta Monachum phthisicum iam deploratum se curasse refert.

℞. *Corall. rubr. carabe, lycij, terræ sigill. hypocistid. amyli, spodij, glycyrrhiz. & succi eius, sem. 4. frig. maior. minor. gumm. Arab. tragacanth. rosar. rubr.* an. Dra. j. *pinear. mundat. pistacior. amygd. dulc.* an. ʒ. ij.

Torrefacienda torrefiant &

F. Puluis.

℞. *Pulueris huius* ℥. j. ß. *sacchar.* q. s. *conseru. capill. Vener. symphyt. testudin.* an. ℥. ß.

M. F. Electuarium.

Rondeletius Puluerem istum hoc modo præstantiorem fore scribit:

℞. *Sem. papau. albi*, Drach. ß. *gummi tragacanth. Arabici farinæ orobi* an. Drach. j. sem. *sem. althææ portulacæ, cucumer. melon. citrulli, bombac.* ana Drach. iij. ß. *cineris cancrorum fluuiatilium, corall. alb. vst. præparat. succi glycyrrh.* ana. Drach. j. ß. *sacch. rosac. tabulati* ad pondus omnium.

F. Puluis.

Dentur ʒ. ij. cum *syrupo de papauere* vel *iuiubino.*

Est & sequens vtile:

℞. *Nuc. Indic. pistacior. sem. 4. frig. maior. amygdal. dulc.* an. ℥. j. *sacch. penid.* ℥. ß. *gummi Arabici* ʒ. ij. *sem. maluæ, lactucæ*, an. ʒ. ij. *tragac. sem. cydonior. macis, caryophyll.* an. ʒ. ß. *anisi* ʒ. j. *glycyrrhyzæ rasæ* ʒ. j. ß. *cinamom.* Drach. ij. *carnis testudinis*, vel *pulpæ phasiani aut caponis*, ℥. vj. *facch. opt.* ℔. iij. *aq. rosar. opt.* q. s.

Fiant Morsuli vel panis Martius Plinius etiam, *lib.* 28. *c.* 17. medicamenta quædam ad phthisin habet.

Nonnulli etiam balnea aquæ dulcis tepida adhibent ad corpus humectandum. Verùm id potius hecticis simpliciter, quàm phthisicis, conuenit. Et in phthisicis, etsi ad hecticam declinent, non habet locum nisi vlcus ab omnibus sordibus repurgatum & consolidatum sit, corpusque siccatum balneo ad alimentum rectiùs suscipiendum præparandum sit.

Diæta.

Phthisici omnem aëris in calore & frigore excessum nimium, subitasque eius mutationes, vt & aërem pluuiosum vitent. Siccus verò aër ad vlcera pulmonis sananda vtilissimus est, siue naturâ talis, siue arte comparatus. Antiqui hac de caussa suos phthisicos ad Tabios mittebant, monticulum inter Surrentum & Neapolim, locum nonnihil calidum & præcipuè siccum ob Vesuuij montis, instar Ætnæ perpetuò flammam euomentis, vicinitatem, quem describit Galenus 5. *meth. med. cap.* 12. Commodum quoque est hac de caussa loca piceis & similibus arboribus abundantia incolere. De quo Plinius, *lib.* 24. *cap.* 16. *Constat*, inquit, *illum cœli aëra plus ita, quàm nauigationem Ægyptiam proficere, plus quàm lactis herbidos per montium æstiua potus.* Possent ergo etiam ligna hæc resinosa in conclaui haberi vel incondi. Et quantum aër siccus in phthisi curanda possit, testatur trita illa mulieris historia, quæ cum annis aliquot ad furnum artem pistoriam exercens versaretur, sicco aëre inspiratione attracto, & vlcere ita exsiccato, vitam diu protraxit. Quod tamen intelligendum est, vbi spes aliqua sanitatis recuperandæ superest. Si enim de vlceris curatione desperetur, ægerque ad extremam maciem iam sit deductus, aër

Diæta.

aër talis vlcus non sanabit, ægro verò mortem accelerabit. Celsus hac de caussa nauigationes longas præcipit, iis quidem, qui tam robusti adhuc sunt, vt peregrinationem suscipere possint: cùm vt Aretæus, *de curat. morb. diuturn. lib. 1. c. 8.* scribit, *pulmonis vlceribus quiddam siccum marina salsedo communicet.* Eadem de caussa ex Italia in Ægyptum nauigare suadebant. Aliàs æger ab omnibus animi & corporis motibus vehementibus sibi temperet.

Cibus. Cibi sint boni succi, faciles coctu & multi nutrimēti, cuiusmodi parantur ex hordeo, auena, amygdalis, vt & alica, amylo & oryza. Et quidem in principio cibi abstergēdi vim habeāt, hinc glutinandi & consolidandi. Parentur igitur in principio ex *hordeo*, hinc *alica*, *amylo* & *oryza*. De alica tamen, amylo, & oryza & eiusmodi cibis notandum, quòd etsi mali succi non sunt, succum tamen præbent lentum & crassum, ideóque sola & sine præparatione non sunt exhibenda, sed aliis coctu facilibus admistis, & quidem in forma sorbili, & propterea cum iusculis bonarum carnium præparanda. Quo modo & reliquis cibis vim meliùs nutriendi inprimunt, & à calore debili faciliùs concoquuntur. Id quod Galenus, *7. meth. med. cap. 6.* docet, dum scribit. *Nec planè quod maximè nutriat, optimum est iis corporibus, quæ refici magis egent, vtpote quibus concoquendi facultas non est, neque etiam quod facilimum concoctu est, cùm scilicet ipsum nequeat esse maximè nutriens. Cùm igitur hæ duæ indicationes ex aduerso pugnent, committendum non est, vt dum alteri nimium sis intentus, alterius omnino obliuiscaris, sed vtriusque memor, quo ad liceat, vtrumque misceas.*

Et quia phthisici multo nutrimento indigent, ob caloris verò natiui debilitatem multum cibum vnâ vice concoquere non possunt, ideò sæpe cibus, sed eius parum vnâ vice præbendum.

Inter alimenta autem præcipuè, vt suprà etiam dictum, primùm locum Lac obtinet. Optimè enim corpus nutrit, sanguini bonam materiam præbet, acrimoniam vitiosorum humorum temperat, parte serosâ vlcus abstergit, caseosâ consolidationi inseruit, butyraceâ humectat & corporis exsiccationi resistit. Inprimis autem laudatur lac muliebre, quod naturæ corporis nostri maximè cognatum est. Asininum est tenuius & serosius & ad vlcus abstergendum commodius. Inter hæc medium locum habent caprinum & vaccinum. Ne autem lac in ventriculo coaguletur, aliquid sacchari vel mellis admisceatur. Dandum etiam vacuo ventriculo & mundato ventre: alioquin facilè acescit & corrumpitur. Ea etiam quantitate dandum, vt à ventriculo bene ferri, & concoqui possit. Ideóque à minori quantitate ad maiorem ascendendum, & primò quotidiè semel, deinde bis de die dandum. Post lac sumptum æger non statim dormiat, nec alium cibum, præsertim vinum, capiat, ne lac in ventriculo corrumpatur. Si tamen adsit febris manifestè affligens, dolor capitis, vasorum obstructiones, & flatus; à lacte abstinendum. Potest lac etiam hoc modo præparari:

℞. *Lactis caprini* vel *vaccini mensur.* iij. Adde *aq. fontan. puræ mens.* j. *sacch. alb.* ℥ß.

Coq. lento igne ad aquæ consumptionem.

Lac hoc modo præparatum vel potandum detur, vel pani albo trito affundatur, & comedatur.

A plerisque maximè commendatur carò cancrorum & cochlearum, quæ scilicet propter substantiæ crassitiem vlcus consolidare possit. Verum enim verò hac de re dubitatur; cùm hæc animalia sint crassæ & terreæ substantiæ, & proinde non nisi crassum, terreum, & vitiosum succum generent, difficilimè coquantur, & maximè excrementosa sint. Ideoque non nisi parcè aliis cibis admiscenda, vt reliqui cibi cum iis permixti solidius alimentum præbeant. Aut potius ius eorum, quàm substantia, præbendum, & pars quædam in limacibus, quam μήκωνα, id est, papauer, Aristoteles, *4. de histor. animal. c. 4.* nominat, quæ non difficulter coquitur. Ideóque nonnulli cancros & cochleas in lacte coquunt, & postea ius sacchato condiunt, vel etiam, farinam hordei & lac amygdal. dulc. addunt. Vide infrà, *quæst.* 2. Vel hoc modo præparetur.

℞. Cochleas, quæ separatis excrementis omnibus incidantur, & in vase vitreo optimè clauso coq. in balneo. Liquorem per setaceum traiice, traiectum lento igni expone, vt omnis pars aquosa resoluatur, & remaneant partes solidiores, sed in liquorem reductæ Hic liquor pro cibo dari poterit, qui si alteretur cichoraceis vel similibus, euadit medicamentosus, & refrigerabit & humectabit.

Potus, vbi abstergendum, sit *aqua mulsa bene diluta* vel *aqua hordei cum pauco melle.* Cum glutinandum, *aqua hordei, in qua saccharum rosar. dissolutum sit. Vino* tamen etiam locus est, sed sit illud debile ac modicâ quantitate exhibeatur. Commodum etiam potum præbent *cereuisia hordeacea* & *triticea.*

Peculiaria pulmonis vlcera, Sphacelus, & Cancer.

Facienda sub finem huius capitis & aliorum vlcerū, quæ phthisin tamen non introduxerunt, & Sphaceli ac Cancri pulmonis mentio. *Peculiaria pulmonis vlcera.*

Interdum enim Apostemata in pulmonibus reperiuntur, quæ nullam febrem coniunctam habent, nec tussim. Ita refert Nicolaus Massa, *in Introductorio anat. f. 57.* se anno 1533. quendam secuisse, & in substantia pulmonis in parte sinistra Vlcus magnum concauum & putridum ad quantitatem multo maiorem, quàm sit dimidia pars corticis vnius oui gallinacei cum sua profunditate, in qua cauitate fuit sanies multa & praua, deprehendisse: cùm tamen iste, quem bene nouerat Massa, nunquam conquestus sit de aliquo dolore, neque tussiuerit. Sed procul dubio iste tuberculum habuit, quod tandem in pus mutatum est.

Post sanguinis sputum pulmonis partem quandam nigricantem & Sphacelo correptam, & in ea profundum sinum, sine vllo pure & sanie inuentam fuisse, refert Dodonæus *obs. cap. 24.* *Sphacelus pulmonis.*

Refert etiam Iacotius, *comm. 1. in lib. 5. sect. 2. aph. 67. Coac. Hippocr.* interdum partem superiorem pulmonis in Cancrum abire, atque ad iuguli partem superiorem trahi, vt sub alis lateat, vnde compressâ asperâ arteria stertor quidam obauditur, non à puris multitudine, aut alterius humoris, sed ab angustia & interceptione meatûs, in quo refractus & agitatus humor aliquis in gutture feruerit. *Cancer pulmonis.*

QVÆSTIO I.

An Vlcera pulmonis sint sanabilia.

Vlcera pulmonis satis periculosa esse, & paucissimos quibus pulmones exulcerati fuerint, euadere, ipsa experientia testatur. Imò nonnulli in ea sententia sunt, nullos planè è pulmonis vlceribus euadere, ea de caussa, quòd pulmo in perpetuo motu sit, atque ita labra vlceris, vt & vulneris, coalescere non possint. Quam rationem etsi Galenus, *5. meth. med. cap. 8.* reprehendit, & reuera motus ille pulmonis naturalis in respiratione tam vehemens non sit, vt sanationem impediat, & vulnera pulmonis sanari posse experientia testetur: tamen aliam caussam, *loco allegato*, Galenus affert, nimirum tussim. Cùm enim vlcus nullum possit sanari, nisi à pure prius mundatum fuerit, pus verò è pulmone sine tussi euacuari non possit; facilè hinc patet, motu illo, qui in tussi est vehementior, vlceris labia iterum lacerari. Quibus accedit & hoc quod *An vlcera pulmonis sint sanabilia.*

quod idonea vlceri sanando medicamenta adhiberi non possint. Nam illud, quòd rectâ in pulmones ex ore destillat, exiguum est: quòd verò in ventriculum descendit, non nisi per longas ambages & alteratum atq; imminutum ad pulmonem peruenit. Hinc & Galenus, 5. *meth.med.cap.*13. & 14. omnes illos, qui sanguinem è pulmonibus exspuentes primo die se curandos ei tradiderunt, quosdam etiam post duos aut tres dies se sanasse prædicat. Quotquot autem phlegmone sic occupati, vt iam febricitarent, horum nullum in totum persanatum esse scribit.

Alij contrà vlcera pulmonis sanabilia esse statuunt, adducuntque primò autoritatem Hippocratis, qui, 6. *aph.*18. vesicæ quidem, cerebri, cordis, diaphragmatis, intestinorum tenuiorum, ventriculi, hepatis vulnera mortem afferre docet, pulmonum verò vulnerum non meminit, Franciscus Arcæus, *de febribus, cap.* 8. à vulneribus argumentum petit, & cùm pulmones transfossi, quod sæpe fit, feliciter curentur, etiam vlcera pulmonis sanari posse putat, idque se felicissimè præstitisse affirmat, & quidem vsu decocti ligni Guajaci, quod & Philippus Ingrassias & Thomas Erastus se factitâsse scribunt. Conseruâ etiam seu saccharo rosatum phthisicos curatos referunt Auicennas, *lib.*3. *fen.* 10. *tract.* 5. *cap.* 6. Mesues, *capite de phthisi*, Valescus de Taranta, *lib.* 3. *cap.* 11. Valeriola, *lib.* 5. *obs.* 5. Crato, *in consil. Mont.*152. P. Forestus, *lib.*16. *obs.*58.

Et omnino cùm experientia rem definiat, disputatione multa opus non est. Rarò tamen hoc accidit, non quidem ob naturalem illum pulmonis motum, sed ob saniem, quæ pulmones corrumpit, & non nisi tussi, & vix tutò eiici potest, vnde pulmones lacerantur; & quòd medicamenta ad pulmones viribus integra vix perueniunt, vnde si quid præstare debent, continuanda, & in magna copia medicamenta talia vsurpanda sunt, sicut Montanus retulit, phthisicum quendam Venetiis nihil ferè aliud comedisse, quàm saccharum rosatum, vt pharmacopolæ Veneti id amplius ipsi vendere nollent.

Quomodo vlcera pulmonis insanabilia dici possint? Notandum tamen hîc, etsi suo modo sanabilia pulmonis vlcera dici possint: suo modo tamen etiam rectè dici insanabilia, dum insanabile sumitur pro eo, quod ad pristinum statum reduci nequit. Et si enim callus quidam obducatur: tamen perfecta ea sanatio non est. De quo Galenus, 5. *meth. med. cap.* 14. *Sed qui postea*, inquit, *sic per omnia præsidia ritè transierunt, vt siccaretur vlcus, ij tantum saltem lucrifecerunt, vt illud nec vltra progrederetur, nec majus fieret: sed siccatum ac callo duratum longiore vitâ frui hominem sineret*, Et 4. *de loc. affect. cap.* 5. *Quæ verò in pulmone longo tempore jam permanserunt, quamuis aliquando curentur; relinquitur tamen in eo res quædam callosa fistulosaque, quæ tractu temporis à leui occasione excoriatur.*

Deinde & hoc ij monendi sunt, qui sæpius se vlcera pulmonis & phthisicos sanâsse dicunt, vt attendant, ne decipiantur, & pulmonem exulceratum putent, cum tamen thorax saltem laborauerit, aut catarrhus & pituita in pulmonibus in similem puri substantiam, illæsis pulmonibus, mutatus sit.

QVÆSTIO II.

An in phthisi Cochleæ vtiles sint?

An cochleæ phthisicis vtiles sint? Antiquiores equidem, qui de natura & facultatibus Limacum scripserunt, Dioscorides, Galenus Aëtius, P. Ægineta, Oribasius, non meminerunt, quòd phthisicis prosint: Recentiores tamen, & superiorum sæculorum Medici eas phthisicis & hecticis commendarunt, adducti procul dubio autoritate Galeni, qui, 3. *de aliment. facult. cap.* 3. limacum carnem potentissimè nutrire affirmat.

Verùm enim verò, cùm, vt, *ibidem*, Galenus & res ipsa docet, caro cochlearum sit difficilis coctionis, & succum non adeò bonum præbeat, facilè hinc patet, cochlearum carnes phthisicis pro cibo non conuenire. Cùm enim phthisici febre lenta putrida laborent, & propterea vis naturalis in ventriculo, hepate, imò toto corpore sit debilis, cibum difficilis coctionis rectè concoquere non potest, atque hinc multa excrementa cùm alibi, tum in pulmonibus etiam colligi necesse est; inprimis cùm ex se succum bonum non præbeant. Ideóque, quod in vulneribus accidit, quòd nimirum, si ægri cibis mali succi vtantur, copiosior sanies generatur: idem in pulmonis vlceribus euenire credibile. Cùm verò ob pus inprimis phthisici periclitentur, Limacum etiam vsum iis potius nocere, quàm prodesse, vero consentaneum est. Et quanquam iuscula ex iis parata, & pars illa, quam Aristoteles, *lib.* 4. *de histor. animal. c.* 4. μήκωνα id est, papauer appellauit, dentibus statim cedens, & caseosæ substantiæ paulò magis duratæ, siue factæ nuper è fauis ceræ, non absimilis faciliùs concoquatur: tamen saltem respectu aliarum cochleæ partium est facilioris coctionis: absolutè verò & simpliciter facilis coctionis non est; succi verò, quàm aliæ cochlearum partes, est melioris, & crassum ac melancholicum nutrimentum præbens.

CAPVT XIII.

De Mediastini Inflammatione.

Inflammatio mediastini. Mediastinum seu septum, quod pulmonis lobos disiungit, & ipsum Inflammationem interdum patitur, oriturque ea præcipuè à sanguine, eoque plerumque bilioso. Ideóque caussæ, quæ peripneumoniam & inflammationem pulmonum excitare solent, & hîc locum habent. *Caussa.*

Signa Diagnostica.

Signa. Febris adest continua & ardens, cùm cor ob inflammationem vicinam valde incalescat, quam magna inquietudo sitisque inexhausta comitatur. Respiratio est frequens & celer, & in thorace maximum incendium, vnde calidum spiritum efflant ægri, & frigidi aëris inspirationem desiderant. Dolor est exiguus, & saltem molestia quædam in inspirando ad sternum percipitur. Etsi enim locus affectus sit pars membranosa, tamen dolor non est pungens, vt in pleuritide, quoniam membrana non vt pleura ita in costis firmatur, sed in laxa parte thoracis consistit: ad sternum saltem dolor quidam percipitur, quoniam ibi alligatur hæc membrana. Tussis in principio in quibusdam est sicca, pòst humida, & rubra quædam ac flaua reiiciuntur, plurima tamen flaui coloris, paucissima rubri, verùm non admodum copiosa, quia inter duplicem quasi membranam materia colligitur, vnde non facilè nisi eâ erosâ euacuatur. Pulsus qualis pleuriticorum, durus & inæqualis, non tamen æquè manifestâ inæqualitate, sed aliquanto maiore.

Si in pericardio affectio fuerit, aderit æstuatio, & phlogosis major, ad syncopen laborans facilè & frequenter accedit. L. Mercatus, *lib.* 2. *de morb. int. c.* 6. *p.* 158.

Prognosticum.

Prognosticū. Plerique hoc malo correpti moriuntur. Estque hic morbus, quàm pleuritis, vehementior; cùm locus affectus cordi sit vicinior. Et si protrahatur ægri phthisi correpti tandem moriuntur.

Curatio.

Curatio. Curandi ratio eadem ferè est, quæ inflammationis pulmonis

pulmonis & pleuræ. Sanguis nimirum & humores ad mediastinum fluentes euacuandi, reuellendi, repellendi, & per sputum euacuandi. Ideóque statim in principio vena aperienda, & sanguis satis copiosè euacuandus, & venæsectio, si vires ferant, vel eadem, vel sequenti die repetenda, cùm venæsectio non saltem euacuet, sed & reuellat & refrigeret.

Venæsectione autem adhibitâ ea pectori applicanda, quæ feruorem humoris mitigant, sanguinémque aliquo modo reprimunt, medicamenta scilicet, quæ frigida quidem potentiâ sunt, sed astrictione carent, vt faciliùs penetrare possint. Quem in vsum commodissimè adhibetur oleum violaceum, quo tepido totum pectus inungatur, vel panni eo imbuti pectori imponantur.

Si tempus æstiuum sit, & inflammatio erysipelatodes, etiam actu frigidum adhiberi potest. Etsi enim frigida alias thoraci sint inimica, & in pleuritide frigida actu non adhibeantur: tamen quia hîc incendium magnum est, & inflammatio est in penitioribus thoracis partibus, frigida non facilè ad locum affectum penetrant. Oleo violaceo admisceri potest lac recens & aqua endiuiæ, vel paretur cataplasma ex farina hordei cum succo endiuiæ, & lactuc. & oleo violarum.

Vbi incendium nonnihil remisit, ol. chamæmel. admisceatur, vt & mucilagines sem. althéæ, malu. fœnigr. & similes.

Interim etiam propinentur ad materiam alterandam & expectorandam aqua vel decoctum hordei, violar. de iuiub. de glycyrrhiz de tussilag. Syrupi tamen in minore quantitate admisceantur; cùm saccharum facilè bilescat.

Externa. Tandem etiam ad reliquias materiæ discutiendas extrà applicetur cataplasma ex *radic. althéæ, violar. scabios. caricis.* Quibus coctis & contusis addatur *farina sem. lini, fœnigræc. pulu. flor. chamamel.* & cum *oleo chamæmelino & amygdal. dulc.* Fiat Cataplasma.

Quod si materia hoc modo euacuari vel absumi non posset, non planè incommodum esset, perforato sterno materiam purulentam extrahere, quod etiam Columbus, *lib.* 11. *anat. cap.* 3. monuit.

Diæta. Diætæ ratio sit eadem quæ in peripneumonia & Pleuritide.

CAPVT XIV.

De Diaphragmatis Tumoribus.

Diaphragma etiam interdum tumoribus corripitur, & quidem nunc calidis & inflammatoriis, nunc frigidis & diuturnis.

Diaphragmatis inflãmatio. Inflammationem diaphragmatis quod attinet, fit ea à sanguine calido & bilioso eo modo & iis de caussis, vt aliarum partium inflammationes. Crassior enim in membranam densam sese non facilè penetrat.

Signa Diagnostica.

Signa. Coniungitur autem cum hac inflammatione febris continua & acuta non solùm ratione humoris calidi, qui tumorem hunc excitat, sed & ob viciniam cordis & connexionem cum eo per arteriam magnam. Adest dolor & respirandi difficultas, ac respiratio est parua & frequens, antequam delirium accedit, vt & pulsus, vt docet Galenus, *lib.* 5. *de loc. affect. cap.* 3. Præcordia tenduntur, nullo tumore in hypochondriis apparente. Ad locum diaphragmatis apparet interdum quædam palpitatio vel saltus quasi, vt docet Hippocrates, 3. *prognost. t.* 91. Galenus, *in comment.* &, 1. *epid. comm.* 3. *t.* 18. Procedente malo, quia cerebrum à diaphragmate, quod membranosum est, in consensum trahitur, delirium continuum excitatur; qua de caussa veteres etiam diaphragma φρένας appellarunt, quod eius inflammatio mentem turbet, & delirium excitet. Respiratio est inæqualis, modò parua, modò magna, modò frequens, modò rara. Solent etiam nonnunquam accedere conuulsiones, vt Galenus, *lib. de pulsibus, cap.* 11. *de pulsu inflammatorio*, docet. Et tum pulsus fit durus, paruus, creber.

Prognosticum.

Inflammatio hæc pleuritide adhuc periculosior est, & plerumque ægrum ad mortem deducit, ob connexionem & consensum, quem hæc pars habet cum corde, cerebro & hepate. Vnde acutissimus hic morbus est, & ægrum citò in summum vitæ discrimen adducit, curationémque reddit difficiliorem, quòd ægri delirant, nec facilè Medicis in sumendis medicamentis obtemperant. *Prognostic.*

Curatio.

Communes inflammationes curandi leges & hîc locum habent, & ferè eadem huius inflammationis curandæ est ratio, quæ peripneumoniæ & mediastini inflammationis. Itaque statim in principio aluo clyster emolliens & refrigerans iniiciatur, & hinc vena brachii dextri aperiatur, ac, si vires tolerent, vel eâdem, vel sequenti die venæsectio repetatur. *Curatio.*

Extrà thoraci ad locum diaphragmatis apponantur ea, quæ feruorem humoris mitigare, sanguinémque affluentem repellere possunt, potentiâ sunt frigida, actu verò subcalida. Igitur inungatur locus oleo rosaceo; vel fiant epithemata ex decocto herbarum refrigerantium, violar. endiuiæ, lactucæ & similium. In progressu morbi addatur oleo rosarum chamæmelinum, & epithematibus malua, althæa, chamæmelum, melilotus, sem. lini, fœnigræci. Ob delirium lotiones extremorum ex refrigerantibus herbis instituantur, quæ actuali caliditate reuellere à capite, & potentiali frigiditate humores demulcere possunt. Syncipiti, temporibus & fronti etiam ea applicentur, quæ somnum conciliandi vim habent, ex suprà, *lib.* 1. *part.* 2. *cap.* 1. propositis. *Externa.*

De tumoribus diaphragmatis Frigidis.

Generantur hi tumores à materia cruda & tenui. Crassa enim & viscida non possunt in diaphragma ob eius densitatem penetrare. Dántque occasionem materiæ collectioni percussio vel compressio diaphragmatis, qualis etiam fieri potest, si quis inter scribendum vel legendum mensæ sæpe pectore innitatur. *Tumores diaphragmatis frigidi.*

Signa Diagnostica.

Si tumor sit frigidus in diaphragmate, malum est diuturnius, adest tensio hypochondriorum, nullo apparente in his tumore ad tactum, & spirandi difficultas, pulsus est durus & paruus, dolor adest, sed non ita magnus, abest febris, aut, si febris accidit, non est acuta, delirium etiam abest, & non nisi morte instante interdum accidit. *Signa.*

Prognostica.

1. Si morbus sit recens & adhuc in fieri, ægri interdum sanari possunt. *Prognostica.*
2. Si verò malum sit diuturnius, ægrum ad tabem deducit.

Curatio.

Principio ne maior materiæ fiat affluxio, materia affluens debito modo præparanda & euacuanda, vt cum materia ista sit pituita aquosa & serosa, medicamentis, *Curatio.*

mentis, quæ pituitosum & serosum humorem euacuāt, agarico, mechoacanna, turbith & similibus vtendum. Et si quæ caussa adsit, ob quam talis materia in visceribus generetur, ea tollenda, & viscerum debilitas, vel obstructio corrigenda.

Vniuersali corporis euacuatione præmissa, materiam discutientia simúlque emollientia, (nam sensibiliter eam euacuantia hîc locum non habent) vsurpanda, vt butyrum recens, pinguedo gallinæ, anseris, medulla vitulina, ceruina, omnes recentes. Progressu autem temporis validiora discutientia adhibenda, vt oleum chamæmel. anethin. vel sem. lini, fœnigræci, quibus aliquid terebinth. vel ammoniac. addi potest. Vtile est & emplastrum de meliloto.

Vel ♃. *Malua, althéa, betonic. origan.* ana M. i. *sem. anisi, fœnicul. carui*, an. Drach. i. *flor. chamæmel. verbasci*, an. M. ß.

F. Sacculi duo ex linteo albo, qui coquantur in vino, & expressi ac calidi alternatim pectori imponantur.

Intrò exhiberi possunt digerentia & discutientia ex rad. tussilag. helen. capillo ♀ marrubio, hyssopo, scabiosa, sem. vrticæ, & simil. Vel exhibeatur decoctum sarsæparillæ cum pectoralibus. Non tamen nimis tardè, vbi humor iam indurari cœperit. Ita enim tenue discuteretur, crassum verò magis induraretur. Sensibilis verò euacuatio, vt dictum, hîc sperari non potest: cùm diaphragma à parte superiore pleuræ, à parte inferiore peritonæo cingatur & inuestiatur. Nisi forsan abscessu rupto in cauitatem thoracis effundatur, & inde per tussim eiiciatur. Quod si fiat, malum reliquum, vt empyema, curandum est.

Diæta. Victus ratio sit attenuans, non tenuis; cùm morbus sit diuturnus. Cibus sit boni succi, facilis coctionis: aluus sit laxa, ac si subsistat, sæpe clysteres iniiciantur.

CAPVT XV.

De Vulneribus Diaphragmatis.

Vulnera diaphragmatis. CVm Diaphragma Vulneratum est, ponderis sensus eo loco molestus est, tussis & dolor eò loci percipitur, vt sæpe delirium accedat. Risus adest cum perturbatione; ilia sursum conuelluntur adeò, vt respirandi vehementia contingat. Aliquando ventriculus & intestina per vulnus in thoracis cauitatem rapi solent. Cuius rei historias duas recenset Ambrosius Paræus, *lib. 9. chirurg. cap.* 30. Memorabile & singulare huius rei exemplum etiam annotauit Dominus D. Andreas Schato p. m. Socer meus quondam Academiæ huius Professor. Est autem tale: Anno 1582. die 20. Septembr. Studiosus quidam, Heinricus Buscherouius, Riualiensis Liuonus, cùm melancholiâ variisque tentationibus vexatus esset, ante portam oppidi huius proprio gladio se confodit, vulnere intra quartam costam in thorace adacto, & sub nona costa in tergo gladio penetrante: quod vulnus tamen intra duos menses sanatum fuit, vt æger satis bene sibi habere videretur. Verùm accidit, vt post menses aliquot iterum absurdis cogitationibus vexaretur, & postea 28. April. Anno 1583. malè habere inciperet, & seqq. diebus mense Majo nigra quater, eaque magnâ copiâ vomitu reiiceret, cum sudoribus frigidis & lipothymia, tandemque post vltimum vomitum expiraret. Corpore aperto deprehensum est vulnus per diaphragma & pulmones penetrasse, & quidem diaphragma transfossum fuit in ipso nerueo circulo. Pulmonis ferè nihil repertum est in sinistro latere confosso, cum proculdubio is corruptus cum putrer eiectus fuerit. Exigua saltem particula aderat costis adnata. Ventriculus totus ascenderat in sinistrum thoracis latus, & cor cum capsula sua depulerat in dextrum latus, vbi & viuus ille post acceptum vulnus iubebat obseruare pulsum cordis. Cor aridum & tabefactum erat, copiosa autem aqua in capsula cordis. Omentum & pancreas totum ferè circa ventriculum computruerat.

Historia diaphragmatis vulnerati.

Habentur autem diaphragmatis vulnera sanabilia, si saltem pars carnosa diaphragmatis sauciata & perfossa fuit, etsi tunc conglutinatio sit difficilis ob perpetuum motū diaphragmatis. Si verò in neruosâ eius parte vulnus sit, insalubre habetur. Verùm Galenus, *6. aph.* 18. docet, etiam neruosarum partium vulnera, si non sint magna, quandoque sanari posse, ac proinde & diaphragmatis vulnus in parte neruosa si magnum non sit, consolidari aliquando potest. *Diaphragmatis vulnera quomodo sint sanabilia.*

Exemplum talis vulneris est apud Hippocratem 5. *epid.* Cum enim Tychon in oppugnatione circa Datum catapulta vulnus in pectus accepisset, paulò post paruus risus ei aderat cum perturbatione. Videbatur autem Medicus, cum lignum eximeret, circa septum transuersum hastilis partem aliquam reliquisse. Primam noctem implacidè egit, sub diluculum meliùs habere visus est. Prædictum est conuulsione accedente celeriter periturum. Posterâ die implacidus insomnis egit, & sub tertij diei exortum conuulsione tentatus tum temporis mortuus est.

Ratio curandi eadem est, quæ Pulmonis & Mediastini vulnerati.

CAPVT XVI.

De Pleuritide, seu Inflammatione Pleuræ & Musculorum thoracis.

INflammatur sæpe & pleura seu membrana costas succingens, musculique intercostales; quod malum Græcis Pleuritis dicitur; & pleuritici, qui inflammatione pleuræ laborant. Βλιθεὶ etiam Antiquis dicuntur, qui ex lateris aut pulmonis inflammatione, repentè difficultate spirandi suffocati, latera liuida habent, tanquam plagâ percussi aut siderati, Hippocrates, 1. *de rat. victus in acut. aphor.* 35. & *in Coacis vltra dimidium.* In pleuriticis enim, si subitò difficultate spirandi suffocentur, vt & in peripneumoniacis, sanguine inflammationis in cutem diffuso, liuor fit, totumque latus, in quo fuit inflammatio, post mortem liuescit; eodem modo sicuti in apoplecticis & epilepticis idem interdum accidere videmus. *Pleuritis.*

Est videlicet pleuritis, eaque vera & exquisita, (nam dari & notham, infrà de dolore lateris dicetur) inflammatio membranæ costas succingentis, quæ quandoque pulmoni communicatur, ex affluxu sanguinis per ramos seu venæ cauæ ascendentis seu ἀζύγυ eò impulsi ortum habens, cum febre continuâ acutâ, dolore lateris pungente, tussi, pulsu duro, celeri ac frequenti, & difficultate spirandi. An verò pleuritis etiam fieri possit, sine notabili & manifesta inflammatione pleuræ, dicetur infrà, *quæstione* 1. Sub pleuritide rectè etiam comprehenditur inflammatio musculorum μεσοπλεύρων, præsertim internorum, ob pleuræ ex vicinia consensum.

Datur deinde & notha pleuritis alia quædam, quodammodo talis, sed & ipsa vera inflammatio, ratione sitûs & partis affectæ saltem notha, quando sanguis, per ramos venæ axillaris in extrema thoracis sparsus, in musculos illos externos, qui costis & musculis μεσοπλεύροις extrà incumbunt, illabitur, quæ ob communitatem propaginum venarum externarum & internarum, (cùm interiorum venarum extrema forás emergant, & externarum ora intrò subeant) sæpe in pleuritidem veram permutatur.

Quæ autem pars in pleuritide afficiatur, an sola scilicet pleura, an verò etiam pulmo, & Antiqui & Recentiores dubitarunt, diceturque de eo infrà, *quæstione*. 2. vt rem hîc breuibus complectamur, statuimus, *Quæ pars afficiatur in pleuritide.*

 non

non quidem in omni pleuritide necessariò pulmonem affici; semper tamen ferè hoc accidere, vbi superior pleuræ pars afficitur. Est enim pleuræ cum membrana pulmonis communio, & præcipuè versus collum; & circa exortum asperiæ arteriæ per fibras multas cum pleura pulmo cohæret. Imò, vt suprà, *cap.* 10. dictum, scribit Nicolaus Massa, *in sua introduct.anat.cap.*29.se ferè semper inuenisse adhærentiam pulmonis cum pleura, & non sine difficultate partes superiores pulmonis à pleura separari. Itaque facilè fieri potest, vt, si sanguis in pleuram præter naturam influat, etiam simul in pulmonem effundatur. Atque tùm sanguis & sputum, quod tussi reiicitur, non tam à pleura, quàm à pulmone simul affecto prouenit. Si verò inferiores pleuræ partes afficiantur, non necessarium est, pulmones simul affici; cùm ibi nulla pleuræ & pulmonum sit communio.

Caussæ.

Est autem inflammationis pleuræ, vt omnium aliarum inflammationum, caussa proxima sanguis, siue sincerus & purus sit, siue humores alios admistos habeat, qui è vasis thoracis loca hæc nutrientibus, ex surculis scilicet & ramis venæ cauæ ascendentis, per ramum subalarem venasque mammarias, quibus nutriuntur costæ quatuor superiores, vel ex ἀζύγε ramis quibus reliquæ octo costæ inferiores nutriuntur, eò effunditur. Refert tamen Vesalius, *lib.* 3.*c.*7.*de fabrica corp.humani*, se in quibusdam corporibus talem constitutionem venæ ἀζύγε reperisse, vt omnes thoracis costæ ab eius ramis nutrimentum accipere potuerint. Sed & pleuritidem nonnunquam à sanguine ex arteriis, (quibus membranam hanc destitui non rectè sentit Mercatus) quæ venas hasce comitantur, in membranas effuso excitari posse, à vero alienum non videtur. Frequentius tamen humores calidi, tenues, biliosi & acres sanguini permisti pleuritidem pariunt, aut aliorum humorum sunt vehiculum; cùm vasa, quæ membranam hanc pertingunt, sint parua, ipsaque membrana densa. A sola verò bile, pituita vel melancholia, pleuritis non generatur.

Bilis, pituita vel melancholia sola pleuritidem non generat. Est enim pleuritis inflammatio, cuius caussa proxima est sanguis, & proinde sine sanguine reliqui humores pleuritidem non excitant, etsi sanguini pleuritidem parienti admisceri possunt, vt ita sanguis inflammationem producens modò purus sit, modò bilem, vel pituitam, vel melancholiam admistam habeat. Quanquam verò Galenus, 6. *aph.* 33. scribit, pleuritidem aliam cum flauis & ruffis sputis esse, eamque ex biliosis humoribus ortum habere; aliam cum spumeis, eamque ex pituitosis prouenire: aliam cum nigris, eamque ex melancholia; aliam cum cruentis, eamque ex sanguine: tamen id saltem accipiendum est de humore vitioso sanguini permisto, cuius signa ex sputo deprehenduntur. Postquam enim, vbi pleuritis coqui incipit, non sanguis crudus, sed alteratus & in substantiam albam redactus reiicitur: si sanguis is laudabilis sit, copiaque potiùs quam qualitate peccet, in principio quidem sputum tenue rubrum reiicitur, paulò post verò album. Si verò alius humor admistus sit, quẽ natura, vt mox dicetur, præcipuè expellere nititur, non planè album, sed flauum, vel alterius coloris, pro humoris peccantis ratione.

Caussæ remota. Caussas remotas quod attinet, aliæ materiam suppeditant, aliæ eam mouent, &, vt ad pectus fluat, faciunt. Antecedens caussa materiam suppeditans est cacochymia vel plethora seu in toto, seu in parte aliqua. Et quidem frequenter pleuritis generatur, cùm vitiosi humores in venis febres continuas accendunt, quorum pars ad thoracem effusa pleuritidem facit. Natura enim animalis saluti intẽta non solùm perfectâ coctione humores vitiosos è corpore expellit, & perfectas crises instituit sed quandoque etiam vel copiâ vel prauitate humorũ stimulata, initiò tales humores aggreditur.

Et quidem rectissimè agit, dum tales humores planè eiicit atque exterminat. Si tamen quacunque de caussa id præstare nequeat, à conatu suo non statim desistit, sed vt vasa communia & cordi vicina, regiam quasi corporis sedem & vias publicas, ab humoribus vitiosis repurget, ad minores venas & partes priuatas ac remotiores eos depellit: quæ si sint ignobiliores, vt glandulæ sub cute & ipsa cutis, ea suum finem assequitur, & id in ægri commodum cedit. Si verò quacunque de caussa in partem aliquam nobiliorem, aut quæ nobilem in consensum trahere possit, materiam detrudat, fine suo frustratur; & febris inde non leuior, sed grauior ac periculosior redditur. Qua de re insignis est locus apud Hippocratem, *lib.*4.*de morbis. Quicquid*, inquit, *in morbo copiâ abundat, dum turbatio in principiis contingit, ad locum fertur, in quo plurimum superat. In turbatione autem amplam capacitatem nactum secretum voluitur, & corpus calefacit, aut in aliqua corporis parte adhærescens vnà cum alio humore, qui in alio loco est, dolorem & calorem exhibet. Quod verò incalescit, reliquum etiam corpus calefacit, ex eoque febris contingit, fereque ex bile, pituita & sanguine ortis quæ calidissima existunt. Et si quid horum in aliquam corporis partem incubuerit, plerumque inde morbus nominatur, & appellationem habet.*

Itaque etsi Antiqui febres, quæ pleuritidem, vt & anginam, peripneumoniam, & similes partium internarum inflammationes coniunctas habent, pro symptomaticis agnouerint, vt symptomatum more inflammationi, vt morbo primariò, succrescere crediderint, adeò quidem, vt, referente Hippocrate 4.*aph.*73. eos, qui propter lateris aut pulmonis, aut alterius eiusmodi partis inflammationem febricitarent, iam non febricitãtes appellauerint, sed pleuriticos aut peripneumonicos; aut similibus aliis nominibus nuncupauerint: tamen si quis rem diligenter perpendat, animaduertet, non febres ab hisce inflammationibus, sed potius inflammationes istas à febribus eo, quo dictum modo suam originem habere. Experientia enim testatur, quod pleuritis & eiusmodi aliæ inflammationes non præcedant febrem, sed febris inflammationem; aut certè febris simul cum inflammatione incipit, animaduertimusque, materiam inflammationis caussam non in parte inflammata fixam consistere, & calorem p. n. à se diffundendo febrem accendere, sed sæpe vagam & quasi turgentem hinc inde vagari: id quod ex morborum, qui febres hasce comitantur, commutationibus patet, quod ex pleuritide & peripneumonia angina fit, ex peripneumonia phrenitis, materiâ, materiâ ex vna parte in aliam translatâ, vt ex 5.*aph.* 10. & 7.*aph.*11. & 12. videre est. Atque hinc sæpe accidit, vt inflammationes tales aliarum febrium acutarum more per vniuersales euacuationes & crises soluantur, & coctionis humorum signa in vrina conspiciantur. *Febres pleuriticorum quales.*

Et tales pleuritides sunt plerumque eæ, quæ aliorum epidemiorum morborum more plurimos corripiunt, & cum malignitate coniunctæ sunt, & quæ à caussis communibus & malignis ac contagio ortum habent. Vt enim venena alia aliis partibus infesta sunt: ita materia maligna, quæ morbos epidemios parit, nunc huic, nunc illi parti magis infesta est, & nunc pleuritidem, nunc anginam, nunc phrenitidem, nunc dysenteriam, nunc alios morbos gignit.

Ad pleuritidem autem excitandam facere possunt omnes caussæ, quæ ad plethoram & cacochymiam generandam faciunt, vt suppressæ sanguinis consuetæ euacuationes, per nares, menses, hæmorrhoides, item humorum vitiosorum, qui ad articulos depelli, vel per vlcera inueterata euacuari solebant, retentio, & alui fluxus intempestiua detentio, sicut ex dysenteria intempestiuè suppressâ pleuritidem excitatam fuisse, sæpius

sæpius obseruatum est. Et in summa sex rerum non naturalium vsus immoderatus, qui plethoram & cacochymiam excitare valet, huc pertinet.

Vt autem seu sanguis abundans, seu vitiosi humores ad pectus fluant, & actu pleuritidem excitent, facit pectoris debilitas, ad materiam affluentem facilè suscipiendam apta, vel à primo ortu, vel à morbo aliquo contracta; calor aut dolor attrahens. Huc faciunt, quæ sanguinis ad latus affluxum concitare valent, ictus, casus, contusio pectoris, vehemens exercitium, æstus humores fundens, frigus exprimens, vini meracioris ingurgitatio, potus frigidi, præcipuè post exercitia, flatus aquilonij post austrinos, *3. aph.* 5. corporis post sudorem in aëre frigido denudatio.

Differentia.

Differentia. Pleuritidis differentiæ à nonnullis plures recensentur præcipuę, & quæ ad curationem aliquid faciunt, sunt, quæ sumuntur à loco affecto & caussis. A loco affecto & doloris situ, ex 2. *de rat. victus in acut.t.* 10. & 11. diuiditur pleuritis in ascendentem, cum dolor ad superiora & iugulum versus extenditur; & descendentem, cum versus hypochondria vergit. Nonnunquam etiam versus dorsum magis tendit, cuius mētionem facit Hippocrates, *lib. 3. de morb.* nunc magis versus anteriora.

Ratione caussæ secundum sanguinis inflammationem patientis varietatem est differentia. Sanguis enim modò purus est, modò ei bilis, quod plerumque accidit; modò pituita, modò melancholia admiscetur.

Est tamen & illa differentia notatu digna, quod pleuritis alia dicitur sicca, in qua nihil, vel parum omnino & nullius momenti exspuitur; non solùm in morbi principio, sed etiam in eius progressu; quod vel ob humoris cruditatem, vel eiusdem crassitiem & viscid itatem, vel facultatatis imbecillitatem, vel doloris vehementiam, vel propter bronchiorum obstructionem accidere potest: alia verò humida, in qua sputum mox circa principium apparere incipit, 1. *de victus ratione in acut.* 21. & 23.

Signa Diagnostica.

Signa. Signa pathognomonica, quæ in omni pleuritide animaduertuntur, ipsiusque ideam complectuntur, & à Galeno, 5. *de loc. affect. cap.* 3. 1. *aph.* 12. &, *de const. art. med. c.* 15. recēsētur, sunt 1. dolor lateris acutus, qualis in membranis fieri solet, à sanguine in eam effuso ortus, qui & ad vicinas partes, nunc versus iugulum, nunc versus hypochondria extenditur, quòd membrana hæc totam thoracis cauitatem inuestiat. Atque doloris ratione peripneumonia à pleuritide discernitur, & in peripneumonia sola lateris dolor est exiguus vel nullus. Quod tamen tum solùm verum esse putat Platerus, cùm pulmonis interna magis, quàm externa inflammantur. Si enim ad externa vsque extendatur inflammatio, non solùm fibris, quibus succingenti membranæ annectuntur pulmones, contractis, sed & inflammatione succingenti membranæ communicata, dolores in latere excitari existimant.

2. Febris continua acuta, ex phlegmone in loco cordi vicino accensa, sæpe verò ex natura sua talis & ante phlegmonem orta, quæ tamen accedente pleuritide & inflammatione rursum ab ea incrementum sumit atque augetur. Atque febris hæc plerumque, tertianæ typum obseruat, quòd frequentissimè pleuritides à sanguine bilioso ortum habeant.

3. Respiratio difficilis, frequens, parua, quia ob inflammationem & dolorem instrumenta respirandi satis distendi nequeunt. Itaque cùm vsui magnitudine satisfieri non possit, defectum in magnitudine per celeritatē & frequentiam natura compensare studet. Et ob dolorem natura cogitur, vt ad secundam respirationem statim pergat, cùm primâ, vtpote nimis parua, vsui satisfactum non sit. Nam velocitas non ita dolorem parit, simul dilatationis magnitudo; cùm hæc motûs vehementia partem dolentem distendat, illa breui tempore motum efficiens ad quietem festinet.

4. Pulsus est durus, paruus & frequens, ob tensionem arteriæ, & quia membrana dura & densa inflammata non permittit arterias ita distendi, quemadmodum calor & vsus id requirit. Ideoque pulsus fit celerior & frequentior, atque ea pulsus differentia oritur, quæ à Medicis Serrina nominatur, eò quòd, dum pulsus tangitur, serræ dentes repræsentat, cùm alia pars attolli, alia non attolli videatur.

5. Tussis ægro valde molesta est: quæ accidit tum ob tumorem, membranam, quæ costas succingit, occupantem, qui cùm minus liberum spatium, in quod distendantur, spirandi organis permittat, natura ad expellendum, id quod impedimento est, insurgit; tum quia portio aliqua materiæ pulmoni communicatur, quæ cum sputo per tussim excernitur. Et quia initiò à loco inflammato parum exit, plerumque initiò tussis sicca est, postea humida, materiâ copiosiore penetrante; sputumque coloratum & cruentum apparet. Quando autem pulmones simul inflammantur, magna materiæ pars è pulmone prouenit. Quod autem sputum à pleura in asperam arteriam proueniat, & hin per tussim excernatur, de eo dicetur infrà, *quæst.* 3.

Atque qui hæc signa pathognomonica diligenter in conspectu habet, facilè veram pleuritidem ab aliis affectibus omnibus, qui cum ea similitudinem habere videntur, discernet. Neque enim in vllo alio morbo omnia hæc simul reperiuntur. In notha quidem pleuritide, quæ fit ab inflammatione musculorum intercostalium & externæ partis thoracis, febris vel nulla adest, vel non adeò acuta: tussis, nisi forsan aliquid à capite destillet, est nulla, & nihil, præsertim cruenti, excernitur. Pulsus non percipitur adeò tensus & durus, dolor est mitior, isque pulsans, non pungens, & neque ad iugulum neque ad inferiora extenditur, locusque manu pressus dolet; nonnunquam & dolor foris apparet, qui suppuratus per cutem erumpit, teste Galeno, 5. *de loc. affect. c.* 3. Quandoque tamen accidit, vt in vera pleuritide phlegmone versus exteriores musculos ob magnitudinem tendat, ac dolor etiam extrà percipiatur, atque ita pleuritis nothæ speciem præ se ferat; cùm tamen internæ inflammationis saltem incrementum sit. Itaque ad alia signa, ne fallamur, simul respiciendum. *Vera & notha pleuritidis differētia.*

Si dolor à flatibus inter musculos intercostales & membranam conclusis ortum habet, etsi aliquis sensus punctionis adsit; nulla tamen adest febris, nulla tussis, nulla ferè respirandi difficultas; dolorque ferè est vagus, neque perpetuus, sed per interualla recurrens, & sæpe de vna parte in aliam transit.

Inflammatio verò pulmonis seu peripneumonia valde similis est pleuritidi; nullus tamen, si solus pulmo inflammetur, dolor in eo percipitur, vel exiguus, & nullo modo pungens, isque non in lateribus, sed in medio potiùs thoracis; pulsus etiam non est durus, sed laxus & vndosus; difficultas spirandi maior, vt ægri sæpe rectâ ceruice spirare cogantur. *Pleuritidis & peripneumonia differentia.*

Ab inflammatione diaphragmatis differt, quòd dolor in latere non vrget, sed extrema costarum ad finem sterni dolent, ventrisque pars, vbi diaphragma est, turget, deliriumque adest. *Inflāmationis diaphragmatis & pleuritidis differentia.*

In mediastini inflammatione dolor non ita in lateribus percipitur, neque est extensus.

Inflammatio hepatis, quæ etiam habet quandam cum pleuritide similitudinem, ita vt Siculus Medicus, vt refert Galenus, 5. *de loc. affect. cap.* 7. dum eam experiretur, pleuriticum se factum existimaret, à pleuritide differt loco doloris, qui perpetuò est in dextro latere, *Hepatis inflāmationis à pleuritide differentia.*

latere, & circa dextrum hypochondrium collectus, neque is pungens est, sed grauans, tumorque infra costas nothas percipitur; pulsus est vndosus, non tensus, tussis est minor & sicca, respirandi difficultas quoque minor; vrina est citrina, nigra, alui excrementa sanguinolenta.

Signa humorũ pleuritidẽ parientiũ. Quis autem humor pleuritidem, pariat, tum ex signis humorum vniuersalibus, tum ex iis, quæ pleuritidem comitantur, & præcipuè sputo cognoscitur, cum quo tussi reiicitur pars eius humoris, qui inflammationem excitat. Si videlicet sanguis purus pleuritidem pariat, adest repletio & tensio venarum, maximè circa tempora & frontem, cum sensu grauitatis circa oculorum cauitates, & capitis anteriora, rubor faciei, sputum est rubrum & malum mitius. Si bilis adsit, sputum est subflauum, dolor admodum pungens, febris est acuta & ardens, quæ ferè typum tertianæ seruat, sitis est vehementior, pulsus durior & velocior, vigiliæ & anxietudo maior, oris amaritudo, vrina citrina tenuior. Si pituita admiscetur, sputum albicat, viscidum & glutinosum est, febris est mitior & minùs acuta, quæ ferè typum quotidianæ obseruat, & circa vesperam exacerbatur. Si melancholicus, sputum ad nigrum & liuidum tendit, nisi insignis corruptionis & pleuritidis lethalis sit indicium, quod accidit, si præcessit sputum rubicundum, & postea nigrum sequitur.

Si malignus sit humor, sputum plerumque est malè coloratum, adest magna virium deiectio, pulsus est languidus, & alia febrium malignarum symptomata apparent.

Tẽpora pleuritidis. Tempora morbi huius ex sputo præcipuè cognoscuntur, vt docet Galenus, *lib. 1. de cris. c. 18.* Si enim sputum sit nullum, vel paucum, vel crudum, & cum difficultate reiiciatur, morbus adhuc in principio est. Postea vbi sputum copiosius nonnihil & post tenue crassius exspuitur, idque faciliùs, incremẽtum est. Quòd si sputum iam coctum, id est, album, læue, æquale, consistentiæ mediocris, & quod facilè reiicitur, apparet, idque copiosius expuitur, status est. Declinatio tandem, vbi post copiosius sputum paucius reiicitur, & febris, dolor, & omnia symptomata remittunt. Cum verò febris, quæ pleuritidi coniuncta est, non rarò sit primaria, non symptomatica, coctionem humorum etiam ex vrinis animaduertere licebit.

Differentia ratione subiecti. Rondeletius etiam, *capite altero de pleuritide*, signa, quâ ratione pleuritis ratione subiecti differat, proponit, quæ Lectori perpendenda relinquimus. *Pleuritis, inquit, duplex est, altera, quæ extenditur per partem interiorem omnium costarum. Altera verò, quæ costam vndiquaque inuestit, tanquam periostium costarum, & in vtraque membrana fit inflammatio. Distinguitur autem species ex decubitu. Nam si æger in partem affectam decumbere potest, & non in oppositam, argumento est, affectum esse in membrana extensa, quæ hyposicota dicetur & hoc fit, quia, cum in oppositam partem decumbit æger, pondere materiæ collectæ illa membrana distenditur magis, & diuellitur à costis. Illa autem, quæ fit in periostio, contrario modo se habet. Nam in oppositam partem dormire possunt, in affectam verò minimè. Sed quia hæc nota communis est pleuritidi veræ & non veræ, ob id aliam notam adiungere oportet ad distinctionem harum. Nam si affectus sit in musculis externis, si digito premantur, dolorem sentiunt. Quod non accidit his, qui inflammationem in periostio habent, nisi supra modum comprimatur costa. Fit etiam pleuritis in musculis intercostalibus, quæ species pulsatione deprehenditur. In multa enim inflammatione costarum arteria comprimitur, præterquam in inflammatione musculorum intercostalium. Hac nota certissima deprehenditur, & in vtrumque latus dormire possunt. Conueniunt omnes in dolore punctorio, impulsu duro, in difficultate anhelandi; febre verò & sputo distinguuntur. Nam omnes inflammationes internæ febrẽ habent, sed dolor lateris sine febre, à materia frigida vel flatulenta excitari solet. Nulla tussis, nulla exputio sequitur, quia materia in parte externa continetur. Omnibus aliis difficultas respirandi est major, & dolor magis pungens, sputio magis sanguinolenta, vel flaua, vel spumosa. In inflammatione membranæ internæ semper adest pauca, aut multa in morbi processu. Nam in salubribus tantum mox apparet sputum. Verum in inflãmatione musculorum intercostalium minor fit resudatio, ob id expuitio minor. In ea parte, quæ est in periostio, ferè nulla apparet, & resoluitur per insensibilem transpirationem & sudorem, modò missio sanguinis prohibuerit incrementum. Nam talis inflammatio à pauca materia fit.*

Prognostica.

1. Euentus pleuritidis triplex est: vel enim ad salutem, vel ad mortem terminatur, vel in alium morbum commutatur. Vt autem, quis euentus futurus sit, sciamus, vires naturæ & morbi componere conuenit. Vires corporis ex actionibus corporis vitalibus, naturalibus & animalibus cognoscuntur. Quò enim ipsæ actiones rectiùs sese habent, eò maius naturæ robur significatur. Morbi conditiones autem etsi plurima signa ostendant; tamen inter ea in pleuritide signa coctionis & cruditatis sputi primas obtinent. *Prognostica.*

2. Hinc crudæ pleuritides morbi diuturnitatem vel mortem; coctæ breuitatem & salutem ostendunt. Salutem quidem ostendit coctio, quatenus coctio; breuitatem verò, quatenus hoc vel illo tempore apparet. Nimirum in omni pleuritide salubri sputum maturè coctionem recipere, & in calore ac substantia sese bene habere, ac facilè & promptè excerni debet: & quò meliora coctionis signa adsunt, & quò citiùs sputa apparent, eò citiùs morbus terminabitur. De quo Hippocrates 1, *aphor. 12. In pleuritide si sputum statim appareat in initio intra tertium diem, breuem morbum indicat: sin verò posterius, longum.*

3. Periculosissima verò pleuritis est, in qua nihil exspuitur: (nisi tamen ita leuis sit vt insensibiliter vel per sudorem discuti possit) secundum locum obtinet, atque ita leuior est, in qua ichores tenues saltem exspuuntur; tertio loco est, in qua crassiora apparent; quarto, in qua sputum perfectè coctum apparet. Quod si circa tertium vel quartum diem contingat, morbus vltra septimum non extendetur.

4. De sputi conditione passim extant aphorismi apud Hippocratem. Flauam bilem sputo admodum permixtã apparere intra initia, bonum est, si multò pòst apparet, malum: quia naturam nihil aduersus morbum rebellem tentare significatur, *2. prognost. t. 44.* & 45.

5. Sputum flauum sincerum aquositati multæ permixtum periculosum est; album verò glutinosum ac rotundum inutile, *2. progn. aphor. 46.* Et, 1. *de rat. victus in acut. c. 37.* sputum glutinosum χαλονθὲς pleuritidis signum habetur; cùm ex igneo calore materiam adurente lentor & visciditas contrahatur: idque propterea alibi χαλαγλισχραινόμενον δαπίως nominat, id est, admodum glutinosum sine coctione. Quod enim coquitur modicè glutinosum euadit. Hoc verò saltem ab adustione lentorem contrahit.

6. Malum quoque est χλωρὸν, id est, æruginosum, vel admodum viride, & quod spumosum excernitur, *2. prognost. 47.*

7. Sputum nigrum sincerum pessimum est, *2. prognost. 48.* Indicat enim & humoris prauitatem, & caloris natiui extinctionem.

8. Nimirum quò humor mitior est, à quo pleuritis prouenit, eò & ipsa Mitior est, quæ à sanguine cum bile mixto excitatur. Contumax & diuturna est, quæ à pituitoso humore. Pessima, quæ ab humore melancholico & maligno prouenit.

9. In pleuritide, vbi exscreatio dolorem, tussim ac spirandi

respirandi difficultatem non sedat, malum. Copia enim vel malignitas materiæ, vel expultricis debilitas significatur.

10. Qui pleuritide laborant, nisi intra 14. dies supernè per sputum repurgentur, iis in empyema fit trāsmutatio, 5.*aph.*8. Aretæus tamen hîc interdum vigesimum diem terminum constituit: & Galenus, *in comment.* non solùm empyema, sed quamlibet in pus mutationem intelligit.

11. Materiam autem ad suppurationem tendere dignoscitur ex eo, quod sputum parcius eiicitur, nec expectorandi finis est intra decimum quartum. Et cum fit suppuratio, omnia symptomata ingrauescunt, dolor, febris, linguæ siccitas, difficultas respirandi; sæpe etiam accedunt deliria.

12. Qui verò ex pleuritide empyici fiunt, si in 40. diebus repurgentur à die, quo ruptio facta est, liberantur: alioquin in tabem transeunt, 5.*aph.*15.

13. Pleuritis maximâ ex parte die decimo quarto terminatur, aut si non hoc, saltem vigesimo, & quidem si quarto die exspuat æger album, læue, æquale, idque ter vel quater tussiendo, in septimo terminabitur. Si in septimo tale sputum primum appareat concurrentibus aliis bonis signis, morbus vltra vndecimum & decimum quartum diem non extenditur.

14. Si tardius æger spuere cœperit, tardior etiam morbi solutio erit. Contrà quò citiùs signa mala apparent & ingrauescunt, eò citiùs æger moritur.

15. Præterea sunt & alia signa, quæ ad euentum huius morbi significandum faciunt, Maximum indicium exitialis pleuritidis est, si pulsus summoperè durus sit, & præterea etiam paruus, atque ob calorem frequentissimus. Pleuriticus enim cum tali pulsu nullus sanatus fuit, vt Galenus, 4.*de præsag. ex pulsu cap.*5. scribit.

16. Quicunque dolor circa thoracem & pulmonis sedem affligens neque sputi expurgatione, neque alui deiectione, neque sanguinis missione, neque medicamentis, neque victûs ratione desinit, eum in empyema conuerti sciendum est 1.*prognost.* 52. si tamen nulla signa lethalia apparent; aliàs mors expectanda.

Pleuritidis salutaris terminatio.

17. Ad salutem enim terminatur pleuritis vel materiæ ἐκκρίσει atque excretione per sputum, quæ ratio frequentissima est & tutissima; vel διαφορήσει atque discussione. Compertumque est, pleuritidem biliosam septimo die iudicatam fuisse per icterum, vel euacuatione materiæ per hæmorrhagiam narium, vrinam, aluum, sudorem; vel permutatione in epyema; vel, quod rarissimum est, per μετάστασιν materiæ ad articulos & glandulas, vel parotidas, *aph.* 38.*s.*2.*libr.*5. *Coacar.*

18. Hinc fluxus sanguinis è naribus signum bonum est in pleuritide, vt & hæmorrhoidum & mensium fluxus, Et præcipuè si fluxus sanguinis in die critico fiat, & post signa coctionis accidat, bonum præsagit, nec inhibendus, nisi vires ad extremum deiiceret. Si verò in principio contingat ex multitudine materiæ à natura gubernatæ, & anhelitus difficilis inde minuatur, & febris vehementia cesset, vtilis quoque est. Si contrarium verò eueniat, & symptomata non alleuientur, contingit plerumque ægrum mori in quarto.

19. Diarrhœam quidem, quando superuenit pleuritidi vel peripneumoniæ, malam esse, 6.*aph.* 16. scribit Hippocrates: sed hoc intelligendum de pleuritide, in quâ inflammatio tanta est, vt hepate & ventriculo in consensum tracto, nutrimentum non bene concoquatur. Si verò pleuritis non adeò grauis sit, nec hepar, nec ventriculus in cōsensum trahatur ob mali grauitatem, aliquando bonum signum est, materiâ per aluum euacuata; maximè si coctionis signa adsint, nec fluxus ab alia caussa existat: cuius rei historia habetur apud Valleriolam. *lib.* 1. *obseru.* 4.

20. Pleuritidi si peripnemonia superueniat, malum 7.*aphor.*11. Fit enim translatio materiæ ad membrum nobile. Pulmonis tamen inflammationes, quæ ex morbo laterali permutationem accipiunt, iis, quæ ab initio fiunt, securiores esse, in *Coacis comm.* 1.*lib.* 5. *sect.*2.*aph.*44.*apud Hollerium*, scribitur. Quod cur fiat, parum constare scribit Hollerius. Desiderius Iacotius verò locum hunc corruptum, & pro γενομένων legendum esse ἐμπυησκομένων putat. Forsan verò hoc loco Hippocrates non instituit collationem pleuritidis cum peripneumonia sed peripneumoniæ, quæ per se incipit, cum ea quæ pleuritidi succedit. Etsi enim bonum non sit, pulmonem inflammari sanguine à latere ad eum delato: tamen adhuc periculosius est, si ἐξ ἀρχῆς & per se peripneumonia incipiat. Tum enim toto impetu materia ad solos pulmones ruit. Si verò materia prius ad pectus feratur, in plures partes diffunditur, nec tanta inflammatio inde excitatur. Quādo verò transit pleuritis in peripneumoniam, dolor lateris cessat.

21. Si pleuriticus dolor ex sputis biliosis absque ratione euanuerit, ægri in delirium incidunt, 3.*prorrhet.* *t.*5. Humor enim biliosus sursum in caput trahitur, & tum vrina tenuis atque alba redditur.

22. Quando pleuritis accidit prægnantibus, periculosum est, sicut & senibus, cùm in his ob virium imbecillitatem & caloris naturalis inopiam materia non concoquatur, vtrique verò phlebotomiam & victum tenuem, quæ in pleuritide maximè necessaria sunt, non facilè ferant.

23. Pleuritis post alium morbum diuturnumque plerumque lethalis est. Periculosa illa, quæ in corpus cachecticum incidit.

24. Densa & exercitationi dedita corpora citiùs ex morbo laterali & pulmonis inflammatione intereunt, quàm quæ sine exercitatione degunt *In Coacis.*

25. Quibus morbo laterali plurimus ex sputo strepitus in pectore sonat, & vultus demissus est, oculusque aurigine suffusus & caligine obductus, in his mors expectanda. *Ibidem.*

26. Quibus in morbo laterali lingua circa initia biliosa est, hi intra septimum iudicantur: quibus verò tertio aut quarto die, circa nonum.

27. Et vt signa reliqua etiam, quæ pleuritidi cū aliis morbis communia sunt, coniungamus, & quid de euentu pleuritidis sperandum sit, in summam quasi contrahamus, ægrum conualiturum hæc significant: Leuiter & moderatè morbum perferre, corpus esse æqualiter calidum ac molle, vrinas & alui deiectiones, somnūque rectè sese habere, sitim esse moderatam, facilè respirare, dolorem esse sedatum, sputum facilè ac maturè excerni, idque in substantia & colore sese bene habere. *Signa salutis.*

28. Contrà mortem significant, grauiter ac cum anxietate morbum perferre, corpus inæqualiter affici, vt si thorax & venter vratur, extrema frigeant, alui deiectiones, sudores non bene sese habere, non dormire, siti ardere, dolorem non sedari, nihil aut paucum & cum maximo conatu excerni. Delirium si accedat, cùm sæpto affecto hoc contingere soleat, mortale est signum. Si vrina tenuis & subtilis fuerit, nec habens aliam malitiam, indicat materiam raptam esse ad locum inflammatum, & plerumque mortem notat. Propria tamen signa maioris momenti sunt, & plus ad mortem significandam vnum signum proprium, quàm ad salutem plurima communia faciunt. *Signa mortis.*

Indicationes.

Indicationes.

Cum pleuritis sit inflammatio, quæ ex affluxu sanguinis fit, eæ, quas inflammatio suppeditat, indicationes & hîc dantur. Humores videlicet affluxuri & affluētes reuellendi; fluentes intercipiendi, repellendi, deriuādi; quod denique afflixit, & in parte inflammata hæret, discutiendum, aut quoquo modo è parte tollendum. Repellentibus

pellentibus tamen hîc & intercipientibus locus non datur; cùm per ea materia ad interiora repelli & inflāmatio augeri possit. Ideoque in pleuritide materia saltem affluxura & affluens reuellenda: & quæ quidem influxit, in venis tamen partis adhuc fluctuat, nondumque impacta est, deriuanda, & quod influxit discutiendum, aut si id fieri non potest, maturandum, concoquendum, & curandum, vt quamprimùm tussi ac sputo reiiciatur atque euacuetur.

Deinde dolor, si magnus sit, & ad sanguinis missionem non leniatur, mitigantia indicat.

Tertiò cùm febris, quæ pleuritidi coniungitur, sæpe sit primaria, ea non negligenda, sed ei necessaria remedia adhibenda. Tandem quod in omni morbo fieri debet, virium habenda est ratio, & conueniens victus præscribendus. Quæ omnia quomodo expedienda sint, iam dicendum.

Curatio.

Curatio. Atque à quo auxiliorum genere curatio inchoanda sit, an à fomentis discutientibus, an à purgatione, an à venæsectione, inter Autores non conuenit. Hippocrates quidem, 2. *de rat. victus in acut. t.* 1. scribit: *Lateris dolorem, siue is per exordia fuerit, siue postea obortus sit, tentare medicamentis calidis dissoluere, non absurdum est.* Aliis tamen hoc tutum non videtur; cùm eiusmodi calefacientibus auxiliis facile maior humorū affluxus concitari, atque ita inflammatio augeri possit. Verùenimuerò non loquitur Hippocrates eò loci de pleuritide, seu inflammatione pleuræ in specie, sed in genere de lateris dolore, qui ab aliis etiam caussis, & quæ fomentis discuti possunt, non solùm ab inflammatione pleuræ ortum habere potest, vt infrà, *part.* 3. *c.* 6. dicetur. *Venæsectio.* Ideoque in vera pleuritide vix venæ sectio, si vires eam ferant, differenda, & fomenta præmittenda *Fomenta.* sunt. Nisi forsan planè, vt Galenus, 6. *epid. comm.* 3. *text. vlt.* scribit, pleuritis exigua & leuis sit, neque à magno humorū affluxu oriatur, & fomenta ad humorē discutiendum sufficere videantur. Tum enim leuia fomenta adhibere conuenit, præsertim si à caussa externa vt aëre frigido pectus lædente, dolor excitetur, absque sanguinis in reliquo corpore abundantia.

Fomentorum duplex commodum. Nam fomenta duo commoda habent, & per ea materiæ pars euacuatur, parsque affecta propterea minùs distenta mitiùs dolet. Ita Galenus, *loco modò allegato*, cuidam pleuritide laboranti venam non aperuit. Atque his fomentis si dolor mitigetur, signum est, nullam adesse plethoram; aut pleuritidem potiùs notham esse, quæ à flatibus ortum habuerit. Itaque audaciùs tunc fomentis vti licebit, quibus hoc, quod inflammationem aut dolorem parit, discutitur. In fomentis tamen illis adhibendis cauendum, ne nimis calida & discutientia sint; sed planè lenia adhibenda. Vnde etiam Hippocrates aquam calidam & milium applicat. Et applicamus ista, vt & lac commodissimè in vesica, quæ pondere latus non grauat, vt vasa ænea. Videndum etiam, ne, quæ calida admouentur, refrigescant, vnde linteis calidis fouenda. Si verò dolor augeatur atque acerbior euadat, indicio est, plethoram subesse, quam ad se trahant partes calefactæ, aut omnino, si signa adsint certi sanguinis affluxus, tunc statim à fomentis desistendum, vel etiam fomenta planè omittenda, & aliqua euacuatio instituēda.

Vtra præmittenda sit in pleuritide, venæsectio, an purgatio? Vtra autem præmittenda sit, venæsectio aut purgatio, etiam ab autoribus in controuersiam trahitur. Quæ præcipuè orta est ex loco Hippocratis, 2. *de rat. victus in acut. t.* 10. & 11, vbi ita scribit: *Si dolor ad claviculam pertigerit, aut molesta sit vel brachio, vel mammæ, vel partibus septo transuerso superioribus grauitas, internam cubiti venam secare expedit. Si verò eas, quæ sub septo transuerso sunt, partes dolor infestat, nullumque ad claviculam signum fecerit, ventrem vel nigro veratro vel peplio mollire oportet.* Præterea, vt alibi etiam dictum, pleuritidis & talium inflammationum caussa principalis est plerumque cacochymia, quam natura in principio febrium talium è corpore depellit, aut certè ad exteriora protrudere conatur.

Verùm Galeno, *in comment.* cui & Paulus Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 33. Rhases, & alij Medici assentiuntur, tutius videtur in vtroque casu sanguinem primò mittere. Est enim pleuritis inflammatio cum febre acuta, in quâ secundum Hippocratem, 1. *aph.* 24. rarò purgandum, & quidem in initio & cum ingenti præmeditatione; cùm sine omni periculo sanguinem mittere liceat. Et sit, vt in pleuritide etiam purgatione opus sit; venæsectio tamen præmittenda, vt Hippocrates, 4. *de rat. victus in acutis t.* 21. & Galenus, 6. *epidem. comm.* 1. *text.* 6. docet. Venæ sectione verò peractâ tutiùs medicamentum purgans exhiberi potest, si cacochymia magna sit, & illa præsertim in prima corporis regione contineatur, aut eò vergat; quod ex vomitu, alui excrementis liquidis, anxietate, & circa ventriculum grauitate cognoscitur. Et Hippocrates, *loco allegato*, non loqui videtur de pleuritide propriè dicta, sed, vt modo dictum, de dolore lateris in genere, qui non solùm ab inflammatione pleuræ; sed & ab aliis caussis ortum habet; quod etiam Rondeletius, *lib.* 2. *cap.* 15. animaduertit. Etenim dolor, qui sub septo transuerso est, non est in pleura, & intelligit proculdubio Hippocrates alium dolorem, qui prouenit ab affectu aliquo in ventre inferiore eius partis, quæ cum intestinis consensum habet. Qua de caussa etiam purgantia exhibet. Et Hippocratem de flatulento aliquo affectu potiùs loqui, quàm de vera pleuritide, patet ex eo, quòd daucum, seseli, cuminum & anisum veratro nigro & peplio addit.

Tutissimum ergo & maximè necessarium pleuritidis auxilium est venæsectio, quæ etiam summum ægro commodum affert: modò sanguis per venas affluat. Maximas enim, vt etiam Heurnius existimat, pleuritides etiam nasci sanguine ex arteria aorta affluente vero consentaneum est. Et tum non satis iuuat venæ sectio. Virium tamen habenda est ratio, & an illæ venæsectionem ferant, videndum. Et cùm quædam sint, quæ vires robustas vel debiles indicant, quæri hîc solet an pueris & senibus pleuritide laborantibus vena aperienda sit? Item an grauidis pleuritide correptis venam aperire liceat? & an mulieri, si sub ipsum mensium fluxum pleuritide corripiatur, sanguis mittendus sit. *Venæsectio tutissim. pleurit. auxilium.*

Et primò pueros quod attinet, etsi Auerrois referat, quod Auenzoar, maximi apud Arabes nominis Medicus filio suo trimo venam aperuerit, aliique idem sexto anno & octauo fecisse legantur; tamen non facilè id tentandum, & vix ante annum 14. vena aperienda; cùm vires eâ ætate debiles sint, & ob mollitiem ac raritatem aliàs insignem dissolutionem corpus patiatur. De qua re etiam in Institut. *lib.* 5. *part.* 2. *sect.* 2. *cap.* 17. & de febribus, *lib.* 2. *cap.* 5. dictum. Si tamen morbus valde vrgeat, & puer sit pleno corporis habitu, ac sanguine redundet, corpusque non sit nimium molle, circa annum ætatis nonum vel decimum hirudines venis apponere licet. Ægyptiis hodie crurum scarificationem in talibus etiam in pueris in vsu esse, in Institut. *lib.* 5. *part.* 1. *sect.* 2. *cap.* 7. ex Prospero Alpino dictum. Senibus autem, si adhuc validi sint, sanguinei carnosique, venam aperire nihil impedit; cùm vires non annorum numero, sed robore ac corporis habitu æstimandæ sint. *Ante annum 14. vena vix aperienda.*

An verò grauidis & sub ipsum mensium fluxum fœminis pleuritide correptis venam aperire fas sit, de eo in Instit. *loco priùs alleg.* dictum.

Quæ autem vena & quo in latere aperienda sit, non ita planum est ob plurimas & grauissimas hac de re motas controuersias. Non enim solùm antiqui (puta Græci & Arabes) non planè inter se consentire videntur

videntur, sed superiore etiam seculo hac de quæstione variè disputatum, atque, vt Thaddæus Dunus, *lib. 2. de art. reuell. cap. 4.* hac de re scribit, acerrimè in hac controuersia altercatum; ac doctiores quique Medici, Itali, Galli, Hispani, (adde & Germani) plurimùm sunt commoti, ita vt ad magistratum ea res delata fuerit, quo Principis autoritate & gladio tumultuosæ istæ disputationes sedarentur. Qua de re infrà pluribus, *quæst. 4.* dicetur; hîc saltem veriorem, quam putamus, sententiam proponemus.

Qua vena & qua in latere aperienda.

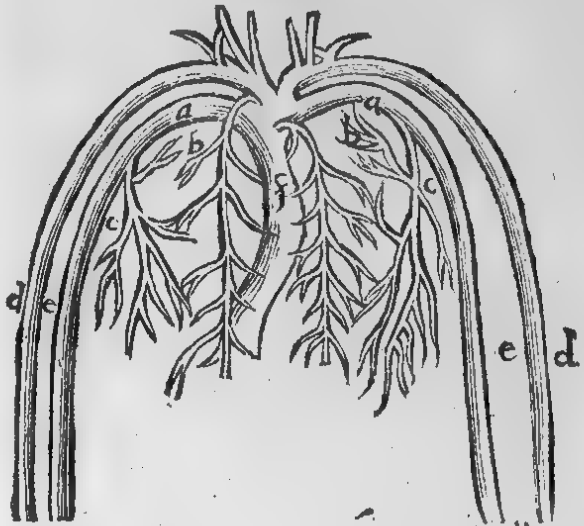
In pleuritide, vt in aliis inflammationibus, reuulsionem, quæ sanguinem affluxurum, aut etiam, qui jam affluit, à parte inflammatâ, quantum fieri potest, longissimè auertat, atque ita incrementum inflammationis prohibeat, necessariam esse, tentandámque eam mox esse in principio, dum fluxio humorum adhuc durat, & inflammationis incrementum metuitur, extra controuersiam est. Materiam autem, quæ ad vicinæ inflammationis loca jam influit, aut etiam in partem inflammatam jam influxit, nondum tamen in ea impacta est, deriuationem requirere, etiam extrà dubium est, sicut & illud, reuulsionem ad contraria, derinationem ad vicina, & vtramque κατ' ἴξιν seu secundum rectitudinem fieri debere. Hoc autem jam in controuersia est, an reuulsio, vena in latere affecto aperta, fieri, & an vna & eâdem venâ apertâ simul reuulsio & deriuatio fieri possit; & an rectitudo saltem secundum latitudinem consideranda sit. Nihil horum concedimus, statuimúsque præsente plenitudine venâ in eodem latere apertâ sanguinem potiùs ad partem affectam attrahi, quàm ab eo reuelli, & quòd reuulsio, vbi vtroque auxilio opus est, tempore præcedere debeat deriuationem, neque vtraque eâdem venâ apertâ peragi possit, asserimus. Etsi hoc non negamus, quod plethora etiam in eodem latere vena aperta demi, atque ita morbus aliquando præcaueri possit. Veruntamen commodius est, si in latere opposito vena aperiatur, quâ & sanguis minuitur, & à loco affecto reuellitur. Statuimus hinc, τὸ κατ' ἴξιν non solùm secundum longitudinem corporis, sed etiam secundum latitudinem considerari posse.

Primum quod attinet, cùm focus & fons quasi, è quo sanguis affluit ad partem affectam in pleuritide, non sint venæ brachij in latere affecto, sed truncus venæ cauæ, à quo vtriusque brachij venæ originem habent, & plus sanguinis sit inter latus oppositum & locum affectum, quàm inter locum affectum & brachium loco affecto vicinum, si in principio, præsente adhuc plenitudine, vena in eodem & parti affectæ, vicino brachio aperiatur, facilè fieri potest vt sanguis, qui post venæsectionem ratione vacui ad brachium, in quo vena aperta est, fluere debet, ad partem inflammatam, vtpote debilem, dolentem & calentem, præter naturam ruat & trahatur, atque ita inflammatio augeatur. Præcipuè si fluat sanguis per ramum subclauium, aut mammarium, aut thoracicum. Tum enim venâ in eodem latere sectâ non conciliatur motus contrarius, sed augetur influxus.

Sit enim a a. ramus subclauius, b b. vena mammaria, c c. thoracica, d d. cephalica, e e. basilica, f. truncus venæ cauæ. Secetur ejusdem lateris cephalica vel basilica, manifestum est, motum contrarium hoc modo non conciliari. Ex fonte enim f. seu trunco venæ cauæ, dum vena d. vel e. aperitur, simul fluit versus a. b. c. Neque etiam, si per intercostalem venam sanguis influat, tutò in eodem latere vena aperitur; cùm, vt Hippocrates, *de ossibus*, docet, danda sit opera, vt quàm maximè procul à locis, in quibus dolores fieri & sanguis colligi solet, sectiones faciamus.

Contrà verò si in opposito brachio vena aperiatur, sanguis, qui ad affecti lateris venas & per eas in partem affectam fluxurus erat: in contrarium trahitur, & sine vllo periculo.

[*Lector beneuole, cum Liber II. Pract. typis primò imprimeretur, accidit, vt septimanis aliquot peregrè abessem. Amanuensi ergo commisi, vt schema hoc venarum ex opere Vesalij Basileæ, anno 1555. edito insereret. Is verò cum incidisset in schema venarum, quod pag. 450. extat, non animaduertit, vitiosum in eo schemate venæ axillaris exortum exhiberi; sed illud ipsum Practicæ meæ inseri curauit; cum potius alterum, quo prius corrigitur, pag. 505. exstans inserere debuisset. De qua re Te monere, & schema correctum hîc exhibere volui.*]

Et licet è venis ejusdem lateris, vtpote quæ parte affectâ in pleuritide superiores sunt, sanguis fluat; tamen venæ illæ reuera fons non sunt, è quibus sanguis fluit; cùm is ex internis & majoribus venæ cauæ ramis ad hos & per has ad partem affectam mittatur. Et quamuis eadem vicinitas est vtriusque brachij cum vena caua, tamen, vt dictum, si venæ in latere affecto aperiantur, facilè fieri posset, vt cum majore impetu ad locum vicinum affectum fluat. Et confirmat ipsa experientia, quod rectè fiat, si in opposito brachio vena aperiatur. Per tot enim annorum secula quibus Arabes, & post hos Barbari, vt ob stylum nominantur, Medici in pleuritide in initio morbi in oppositâ parte venam aperuerunt, nihil incommodi ex eo Medici illi non imperiti perceperunt, nihílque damni ægris ex venæsectione hoc modo administrata inferri animaduerterunt. Imò Matthæus Curtius, vt posteà, *in quæst. 4.* dicetur, cùm ipse pleuritide corriperetur, & à Medicis, quos in consilium vocauerat, rogaretur, an secundum suum dogma in brachio lateris affecti, an verò in opposito secundum Arabum doctrinam venam sibi aperiri vellet: in opposito latere venam sibi secari maluit, procul dubio non ignarus, quod aliis etiam eadem sine incommodo, imò cum vtilitate aperta esset.

Neque ex vnâ venâ apertâ simul reuulsio & deriuatio fieri potest. Cùm enim reuulsio fiat ad remota & contraria, deriuatio ad vicina; vna & eadem pars remota ac vicina esse non potest, atque eodem tempore vtramque fieri non posse, clarè docet Galenus, *de cur. rat. per sanguinis missionem, c. 19. Vt summatim dicam,* inquit, *incipientes inflammationes reuulsione curare oportet, quæ verò jam inueteratæ sunt, ex ipsis; si fieri potest, affectis partibus. Quod si fieri nequeat, saltem ex vicinis.* Ideóque cum Hippocrates & Galenus in eodem latere venam aperire præcipiunt, id non reuulsionis, sed deriuationis gratiâ fecerunt. Quod vel ex eo apparet, quod eo vsque sanguinis missionem continuari voluerint, donec color mutaretur, qui sanguinis è parte affecta jam affluentis signum est; reuulsio verò è parte affecta non euacuat.

Vna vena aperta reuulsioni & deriuationi inseruire non potest.

Τὸ κατ' ἴξιν verò & rectitudinem quod attinet, quamuis in opposito latere vena aperiatur, nihilominùs secundum Hippocratis & Galeni præceptum fit κατ' ἴξιν καὶ εὐθυωρίαν. Neque enim τὸ κατ' ἴξιν obseruatur solùm secundum longitudinem corporis,

Τὸ κατ' ἴξιν & rectitudo quid?

ſed & ſecundum latitudinem, id quod clarè docet Galenus, *in comment. 3. ad lib. Hippocr. de fractur. t. 10*, κατ' ἴξιν, inquit, *ſemper pro ex directo ponit, aliquando per longitudinem corporis, aliquando per latitudinem.* Et idem Galenus, *2. ad Glaucon. c. 2.* vno crure laborante, ex altero ſanguinem mittere jubet. Non enim requiritur, vt vena, quæ reuulſionis gratiâ aperitur, communionem cum parte affecta habeat, id quod in deriuatione eſt neceſſarium; ſed cum parte mittente communicare debet. Nam cùm deriuatio è parte affecta, aut certè vicinis euacuare debeat, neceſſe eſt, vt per venas, quæ cum parte affecta communionem habent, fiat, & quidem vicinas. Cùm verò reuulſionis finis ſit, ſanguinem ad partem affluxurum aut jam affluentem ab ea ad contrarium auertere, neceſſarium eſt, vt per eas venas fiat, quæ cum parte mittente communionem habent, à parte verò recipiente ſeu affecta remotæ ſunt. Quod in pleuritide optimè fit in latere oppoſito. Cùm enim è trunco venæ cauæ ſanguis ad latus affectum affundatur: vena in brachio oppoſito aperta habet cum venæ cauæ trunco, vtpote à quo oritur, communionem; remotior verò eſt à loco affecto, quàm venæ ejuſdem lateris.

Quæ cùm ita ſeſe habeant & medicinæ fundamentis conſentanea ſint, ſi Medicus mox in principio ad ægrum vocetur, & plenitudo corporis inſignis adſit, & vehemens ad partem affectam affluxus, vireſque venæſectionem ferant, in oppoſito brachio vena aperienda eſt, longinquioris reuulſionis gratiâ; & ne, corpore adhuc pleno & durante humorum affluxu, ſecta in eodem latere vena affluens humorum copia ad latus inflammatum moueatur. Poſtea verò in eodem latere deriuationis gratiâ vena aperiri poteſt. Et inprimis id fieri debet in iis regionibus & hominibus, qui largam & repetitam ſanguinis miſſionem facilè ferunt.

Neque refert, quod, vbi vena in oppoſito brachio aperitur, euidens auxilium non ſtatim inde percipiatur. Etenim nemo primo die vel moritur, vel ſanatur, & ſatis eſt, ſi poſtea commodum ex iſta venæſectione percipitur, quod ſatis magnum eſt, dum à loco inflammato ſanguis qui inflammationem aucturus erat, auertitur, & ex deriuatione plus poſtea commodi percipitur, ſi reuulſio præmiſſa ſit.

Si verò, quod ſæpe fieri ſolet, Medicus non ſtatim in primo morbi principio vocetur, & ſanguinis, qui morbi vehementia, febrili calore & inedia minui ſolet, non adeò magna ſit abundantia, nec magnus etiam amplius affluxus, aut ſi pleuritis ſit mitior, ſanguiniſque nec copia magna, nec magnus affluxus, & vires etiam iteratam ſanguinis miſſionem laturæ non ſint, ſtatim in loci affecti latere venam aperire licet. Nam ſi initio pleuritis, in qua magnus humorum affluxus non eſt, ſolùm fomentis curari poteſt, cur non etiam in tali miti pleuritide, aut in qua non eſt amplius magnus humorum affluxus, ſolùm ejuſdem lateris venam aperire ſufficiat?

Mulieribus menſium ſuppreſſione laborantibus quanam vena ſecanda in pleuritide.

Cæterum & hoc in controuerſia eſt: vtrum mulieribus menſium aut hæmorrhoidum ſuppreſſionem patientibus & pleuritide correptis vena: in brachio an verò in poplite aut pede aperienda ſit. Arabes quidem nonnulli etiam aliàs à vena in pede ſecta fecerunt initium, & ſentiunt nonnulli, morbos à menſtruorum in fœminis & hæmorrhoidum in viris & fœminis ſuppreſſione originem trahentes venarum in crure ſectione tantùm ſanandos eſſe; id quod in morbis diuturnis, & qui dant inducias, faciendum eſſe, libenter concedimus. In morbis verò acutis, qualis eſt pleuritis, non ſemper in poplite aut pede vena aperienda eſt, ſed diſtinctio adhibenda. Nam ſi in talibus euacuationibus, quæ ſtatis temporibus fieri ſolent, repentè omninóque ſuppreſſis, ſanguinis ad ſuperiora motus & in latus affluxus manifeſtè deprehendatur, à venæ poplitis vel tali ſectione curatio omninò inchoanda eſt. Si verò ſuppreſſio jam antiqua ſit, per quam paulatim plethora vel cacochymia aliqua & humorum abundantia in ſuperioribus partibus cumulata ſit, neque etiam tempus menſium inſtet, tum à venarum brachij ſectione curatio inchoanda. Acutus enim morbus id requirit, nec moram fert, donec rurſum vel menſes vel hæmorrhoides prouocentur, fieríque poteſt, vt dum in menſibus vel hæmorrhoidibus prouocandis laboratur, æger vehementiâ morbi juguletur. Menſium verò & hæmorrhoidum ſuppreſſio moram fert, eiúſque poſtea, cum acuti morbi periculo æger liberatus eſt, ratio haberi, &, vt ſanguis ſuppreſſus prouocetur, opera dari poteſt.

Nec hîc prætereundum, cùm pleuritis non rarò febrem & morbum primarium ſequatur vel comitetur, quæ ſæpe malignitatem inſignem conjunctam habet, id quod frequenter in pleuride epidemia accidere ſolet; diligenter tum malignitatis eſſe habendam rationem, & an ea venæſectionem ferat, attendendum eſſe. Mentionem facit Geſnerus, *lib. 1. epiſtolar. pag. 19.* cujuſdam epidemiæ malignæ & contagioſæ pleuritidis, quâ multi perierunt, & in qua venæſectio in brachio nihil profuit, ſectio verò ad malleolos, & in principio ſudor ab antidoto aliquo plus opis tulit. Et omnino in talibus malignis primò malignitas expugnanda, & hinc reliqua, quæ opus peragenda.

Tempus quod attinet, cùm ſanguis vel reuulſionis vel deriuationis gratiâ mittatur, & reuulſio humori fluenti debeatur, fluxio autem fiat in principio, ſanguis ſtatim reuulſionis gratiâ in initio morbi quacunque diei hora mittendus, neque venæſectio hîc diu differenda, vt poſtea deriuatio fieri poſſit. Veteres, teſte Galeno, *3. epidem. comm. 3.* non mittebant ſanguinem poſt quartum diem. Verùm certus dierum numerus hîc definiri non poteſt, ſed interdum poſt quartum diem ſanguinem mittere non licet, quandoque & octauo licet. Nam ſi quarto die jam materia concoqui, & per ſputum expelli cœpit, ne natura ab hoc ſuo opere auertatur, poſt quartum diem venam ſecare facilè non licet. Si tamen corpus ſit valde plethoricum, tutiùs id facere licet, vt natura oneris parte leuata reliquum faciliùs concoquat. Si verò tale quid non obſeruetur, etiam poſt quartum diem venam ſecare fas eſt, quod & Hippocrates, *loco allegato*, fecit, qui Anaxioni venam aperuit octauo die, vel quod citiùs non fuerat vocatus, vel quod in pleuritide crudiſſima, quæ vndecimo die vix coqui cœpit, morbus inducias tulit.

Quando ſecanda ſit vena.

Quantum ſanguinis ſit mittendum.

Quantum ſanguinis mittendum ſit, ex ejus copia & virium robore æſtimandum eſt. Ita etiam vires docebunt, vtrum confertim & vnâ vice; an verò partitis vicibus ſanguis mittendus ſit. Hippocrates, *2. de rat. victus in acutis text. 10.* vacuationis modum ſtatuit eſſe coloris in ſanguine mutationem, ſi ſcilicet à crudo etiam aquoſo rubicundus vel flauus fluat, aut à rubicundo vel flauo liuidus vel niger ob aduſtionem. Indicio enim eſt, ſanguinem ex ipſa phlegmone, vel vicinis huic venis alteratum, & tranſmutatum jam euacuari, qui ob calorem & aduſtionem ibi colorem mutauit. Verùm id tantùm locum habet, cum in eodem latere deriuationis gratia ſanguis mittitur, non verò, cum in oppoſito reuulſionis gratiâ.

Neque tamen, cum in eodem latere vena aperitur, illam coloris mutationem ſemper expectare licet, ſed priùs ceſſandũ eſt, cùm ſcilicet aut vires infirmæ ſunt, ægérq; habitu corporis molli teneróque eſt, qui facilè reſoluitur, aut tẽpus anni admodũ calidũ, aut inflãmatio ita praua, vt de impacto ei ſãguine nihil emittatur.

Antiqui etiã ad lypothymiã vſque ſanguinẽ mittebãt. Verùm corpora noſtra talẽ venæſectionẽ, præcipuè in pleuritide, non facilè ferunt, cùm propter dolorem, febrem, tuſſim viribus opus ſit, quæ conſtare nequeunt, ſi initiò ſtatim ſanguis tam copioſè euacuetur.

Vicariæ

Cucurbitulæ. Vicariæ phlebotomiæ in corporibus infirmis & materiæ copia non magna ſunt cucurbitulæ cum ſcarificatione infernis lumbis vel partibus inferioribus appoſitæ.

Purgatio.

Purgatio. Poſtquam ſanguinis miſſione impetus ejus aliquo modo conquieuit, & pars aliqua humoris inflammationem parientis euacuata eſt, ſi ex miſſi ſanguinis colore & aliis ſignis cacochymiam in corpore ſubeſſe, quæ malum foueat, augeátque, Medicus coniiciat, ad purgationem accedendum eſt, inprimis ſi eam ad primam [illegible] regionem vergere ex ventris murmure, vomitu, excrementis alui liquidioribus, anxietate circa ventriculum cognoſcatur. Atque id maturè faciendum. Autor quidem, *lib.4.de rat.victus in acut.aphor.* 76. diem quartum ſimpliciter purgationi determinat. Verùm rectè ſcribit Galenus, *in comment.* talia ægro ſecundum numerum dierum ſimpliciter injungi non poſſe; ſed quod Hippocrates ſtatuit, eſſe ſequendum, ideóque ſtatim initio medicandum, vel poſtea, quando ad maturitatem perducti ſunt humores; quam ob cauſſam & prima interdum die, & ſecunda & quarta & interdum quinta ſe purgans medicamentum dediſſe ſcribit. Ideóque humores, qui in communibus ductibus redundant & facilè ad partem affectam confluunt, initiò, quo tempore auerſio maximè deſideratur, purgandi; poſtea verò vbi morbus viget, & humores à natura coquuntur, melius eſt quieſcere.

Exhibenda verò talia medicamenta, qualia ſunt apta ad euacuandum eum humorem, qui in corpore abundat, & in latus jam fluere cupit, vel ſaltem ad fluxionem paratus eſt, modò illa mitia ſint & lenia, qualia ſunt tamarindi, manna, caſſia, ſyrupus roſar. & violar. ſolut. quibus & rhabarbari, mechoacannæ, fol. ſenæ, agarici vel fortiorum aliquid addi poteſt, diaprunum, diacatholicum.

A fortioribus verò purgantibus medicamentis abſtinendum, ne commoti ab his humores majori impetu in partem affectam ruant.

E. g. ♃. *Decocti fl.& fruct.* Vn.ii. In quibus diſſolu. *mannæ el.* Drach.vi. *caſſiæ extr.* Vnc.ſem. *diapruni ſimpl.* Drach.iii. *extr.rhabarb.* Scrup.i. *ſpir.vitriol,* g.v. Miſce.

Nonnulli quocunque humore redundante exhibent oleum amygdal.dulc.recens, per quod facilè ſine moleſtia aluus mouetur. Cui quidam aliquid viſci querni vel dentis apri addunt. Conradus Geſnerus, *loco allegato*, in pleuritide illa epidemia oleum lini propinatum fuiſſe, & aluum copioſè mouiſſe ſcribit.

Oleum lini in pleuritide epidemia aluum mouit.

Alterantia. Alterantia quoque febris & humoris peccantis cauſsâ exhibenda, humórque, ſi nimis calidus, acris, tenuis, aut contrà craſſus ſit, aptis medicamentis alterandus & corrigendus. Quæ tamen etiam commodè cum illis, quæ humorem jam in latere hærentem reſpiciunt, miſceri poſſunt, vel ex alterantibus ea eligi, quæ ſimul peculiari proprietate cauſſam morbificam reſpiciunt. Et ſi conjiciamus, febrem illam, quæ pleuritidi conjungitur, eſſe malignam, qualis fermè ſemper in pleuritide epidemia, vtile, imò neceſſarium eſt, vt ſtatim initiò etiam medicamenta ſudorifera exhibeantur, qualia aliàs febribus malignis dicata ſunt; quæ tamen ita parari debent, vt ſimul peculiari vi hunc morbum reſpiciant.

Duo medicamentorum genera in pleuritide. Vniuerſalibus euacuationibus hoc modo præmiſſis, ad ipſam continentem cauſſam & humorem inflammationem excitantem curatio dirigenda eſt. Vbi duo inprimis medicamentorum genera requiruntur. Alia proprietate & vi peculiari pleuriticis vtilia; alia expectorantia & exſpuitionem faciliorem reddentia, vel materiam inſenſibiliter diſcutientia.

Specifica. Priora quod attinet, etſi inflammatio morbus notus ſit, & propterea medicamenta occultâ vi agentia requirere non videatur; tamen cauſſis, quæ eam excitant, plerumque peculiaris malignitas ineſt, quæ propterea etiam medicamenta occultâ qualitate agentia requirunt. Talia ſunt flor.papauer.errat.ſeu rhœados ſiue per ſe ſumpti, ſiue illorum ſuccus, ſiue aqua, ſiue ſyrupus. Nonnulli flores iſtos recentes in ſucco betulæ, inſperſis aliquot guttulis ſpir. ſulphuris acidi per campanam facti, ad gratam conciliandam acredinem, non ſecus, quàm roſas aut violas macerant, atque inde ter aut quater reaffuſ[illegible]ibus floribus diluto cum ſaccharo ſerapium ru[illegible]ſſimi coloris conficiunt, quo poſtmodum proſpero ſucceſſu in pleuritide ſuo tempore vtuntur. Nam non ſolùm impetum humoris tenuis affluentis refrenat, ardorémque & ebullitionem ſanguinis compeſcit; verùm etiam acutæ febris præſens eſt auxilium. Huc referuntur carduus Mariæ & præcipuè ſemen, carduus bened. ſcabioſa, radix lappæ major. ſeu bardanæ, radix ariſtolochiæ, cortex auellanarum rubrarum, oculi cancrorum, vel eorum magiſterium, dens apri, caſtoris, lign. viſci querni, mandibulæ lucij cum dentibus, oculi item lucij, & cruces in capite ejus inuentæ, lapis carpionum, percarum, priapus tauri, cerui, talus leporis, capreoli, ſperma ceti, corallia rubra, quorum ʒ.i. vel etiam plus cum aqua conuenienti exhiberi poteſt; millefolij item radix contuſa & cum aceto exhibita; ſuccus pimpinellæ Italicæ ſeu ſanguiſorbæ; aqua prunorum ſylueſtrium, ſal hyperici, quæ inprimis juuant, ſi poſt eorum vſum ſudor excitetur. Ideóque Chymici & alia ſudorifera exhibent, vt bezoarticum minerale, ♁ diaphoreticum, & ſpiritum illum tartari compoſitum. Peculiariter etiam à nonnullis commendatur jus pauonum pingue.

De horum autem viribus, & quomodo pleuriticis proſint, alij aliter diſputant. Nobis probabile videtur, ea inprimis ratione pleuriticos juuare, quod vim humores diſſipandi & diſcutiendi habent, & ex iis etiam quædam malignos humores expellunt, ac cum pectore peculiarem cognationem habent. Vnde pleraque ex iis lapſis & contuſis ad ſanguinem concretum diſſoluendum exhibentur, quædam in malignis febribus vſurpantur. Sicut nimirum venena alia aliis partibus nocent: ita & humores vitioſi alij ad alias partes à natura ſeu protruduntur, ſeu ruunt, & vt cancer, eryſipelas, ſimiléſque tumores non in omnibus æquè partibus excitantur, & humor, qui dyſenteriam excitat, inteſtinis peculiariter infenſus eſt: ita & humoris pleuritidem excitantis ea plerunque natura eſt, vt ad pleuram, non ad alia membra tendat. Hinc etiam, ſicut dyſenteria, ita & pleuritis nonnunquam eſt epidemia. Medicamenta ergo, quæ peculiari vi pleuritidi proſunt, occultam illam humoris vitioſi qualitatem expugnant. Quapropter etiam commodiſſimè dantur initiò, vt ſcilicet malignum illud, quod naturam ſtimulat, & hujus fluxionis cauſſa eſt, diſcutiatur.

Vt ♃. *Fl.papau. errat.* M.j. Infunde in *aq.ſcabioſæ, cardui Mariæ*, an. ℔. ſem. Colentur & cum *ſaccharo cando* dulcorentur.

F. Iulebus.

Vel ♃. *Cardui Mariæ* Scrup.ii. *flor.papau.errat.ocul. cancri*, ana Scrup.i.

F. Puluis, qui detur cum aqua endiuiæ.

Vel ♃. *Vnicornu, C.C.prep.margaritar. corallior.rubr. ocul.cancri, mandibular.lucij, lapid.percar.* ana Drach. ß.

F. Puluis.

Detur Drach.ſem.in *aq.prunor.ſylueſtrium.*

Vel ♃. *Carduiben. cort. auellanar. rubr.* ana Scrup. ii. *ocul. cancri, mandibul. lucij, corallior. alb.* an. Drac.i.

F. Puluis.

Vel ♃. *Raſuræ dentis aprugni* Drach. iij. ſem. *ligni viſci querc. rad. bardanæ*, ana Drach. i. ſem. F. puluis tenuiſſimus.

Vel ℞. *Sem. cardui Mar.* Drach.i.sem. *cardui bened.* Drach,sem. Cum *aqua cardui Mariæ* Vnc. iiii. *cardui bened.* Vnc.i.F.emulsio,cui adde *syr.violar.papau.errat.* an.Vnc.sem.Misce.

Vel ℞. *Sem.melon.* Drach. ii. *papauer. albi* Drac.i. *cardui bened.cardui Mariæ*,ana Drach.i.sem. *aq.scabios. cardui ben.* ana Vnc. iii. *hyssopi* Vnc.i.

F.Emulsio,in qua dissolu. *mandibul.lucij vstar. rasuræ dentis apri*,an.Scrup.i. *crystalli prap.* Scrup.sem. *syr. de althæa* Drach.iii. *manus Christi perlat.cum aq.rosar.* Vnc.sem.Misce.

Vel ℞. *Succi sanguisorb. syr.papaueris errat.*an.Vnc. j. *aq. cardui Mar.* Vnc.ii.vel iii.Misce.

Vel ℞. *Dent. apri* Scrup.i. *flor.papau.errat.* Scrup.ii. *syr.papau.errat.capill.♀*,ana Vnc.i.Misce.

Vel ℞. *Aq.scabios.* Vnc.xvi. *pimpinellæ, sanguisorbæ*, an.Vnc.viii. *flor.papau.errat.sicc.* M.j. *sacch.penid.* ℥.ii.

Ebulliant in vase duplici clauso & colentur.

Vel ℞. *Aq.charefol.cardui Mariæ,papau.errat.* ana Vnc.ii. *ocul. lucij* Scrup.sem. *matris perlar. prap. succini albi prap.* ana gr.xv. *extr. enulæ* gr.v. *syr.de hyssopo* Vnc. sem. *de succo violar.* Drach.ii. *essent.papau.errat.* Drach.i. M. de quo die noctúque per quatuor vices tria cochlearia calidè propinentur.

Vel ℞. *Aq.carduiben.scabiosæ*, an.Vnc.i.sem. *papau. errat.* Vnc.ii. *ocul.cancri prap.C.C.prap.* ana Scrup.i. *syr. de succo violar.de iuiubis*,ana Vnc. sem. *de althæa* Drac. ii. *spir.sulphur.acidi* Scrup.ii.Misce.

Quod verò medicamenta,quæ ad materiæ per sputum sensibilem euacuationem faciunt,attinet, pro humoris & temporis morbi ratione hæc nonnihil variant. Cùm enim humores ad exspuendum aptissimi sint, vbi mediocritatem quandam obtinent inter crassum & tenue : medicamenta ita comparata esse debent,vt eam humoribus inducant. Humores enim tenues, & qui pro tenuitate aëris tussi expulsi impetum effugiunt, ab initio incrassantibus ad mediocritatem reducendi,& ad exscreationem aptiores reddendi fuit. Crassos verò attenuare,viscidos incidere, adhærentes abstergere & abluere, simúlque vias expulsioni aptas reddere, conuenit.

Incrassant *rad.althéæ,flor.violar.bugloss.jujubæ, sebesten,gũmi tragacanth. amylum,papauer,syrup.violar.jujubin.de papau.diacod. diapenid.diatragac. frig.loch de psyllio, decoctum pectorale*,quod ex *hordeo,passul.jujub. glycyrrhiz.*ac 4. *sem.frig.major.* conficitur. Exemp.gr.

℞. *Sacch.penid.*Vnc.i. *rotul. diaireos s. diatrag. frig.* an.Drach.iii. *passul.enucl.* Vnc.sem. *sem.malu.* Drach.i. *papau.*Drach.sem.

Cum s.q. *syrup.violar.*M.in formam Linctûs.

Vel ℞. *Syr.violar. de jujubis capillorum Veneris, conseruæ violar.sacch.candi,amyli*,ana Vnc.sem.Misce.

Vel ℞. *Amygd. dulc. contusar. pinear. in aqu.hordei infus.& contusar.* ana Vnc.j. *sem.melonum, cucurbitæ excortic.* ana Drach.ii. *sacch.candi* Vnc.sem. *syr.capill. ♀. jujubini*,ana q.s.F.Lohoh.

In crassa verò materia conueniunt *hydromel, oxymel,hyssopus,capillus ♀is, scabiosa, tussilago,syrupus capill.Veneris,de glycyrrh. de farfar.de hyssopo, de prassio, de scabiosa,loh de farfara, de pino,de prassio, de scilla, diatragacanth. calid. decoctum pectorale ex passul. sebesten, jujubis, dactyl.caricis,hord.glycyrrhiza,capill.♀, hyssopo paratum.*

Vt ℞. *Syr.capill.Vener.de glycyrrhiza*, an.Vnc.i. *de tussilag.oxymel.s.*ana Drach.vj.Misce.

Vel ℞. *Lohoh de penid. de farfar.*an.Vnc.sem. *spec. diaireos s.*Drach. j. Cum *syrupo de glycyrrhiza.* F. Lohoh.

Vel ℞. *Ol.amygd.dulc.*vel *lini* vel *vtriusque,oxymel. s.*ana Vnc.sem. *sacch.penid.* q.s. F.Lohoh.

Bottonnus,Medicus Italus, sequenti Eclegmate feliciter vsus est :

℞. *Ol.amygd.dulc.*℥.ii. *oxymel.scillit. sacchari candi*, ana ℥.i. *succi cepar.*Drach.i. M.de quo sæpius cochlear sem. propinetur.

Verùm medicamenta, quæ ad crassos humores temperandos adhibentur, non sine omni distinctione vsurpanda ; cùm crassum sit varium. Crassum enim aliud naturâ suâ tale est, aliud ob coctionem. Primo conueniunt incidentia & attenuantia;crasso ex coctione, quæ abluunt & abstergunt ; adustis ea quæ humectant.Si materia sit cruda & contumax & febre remittente non cedat materiæ exscreatio,validioribus vtendum,vt loh de caulibus,de farfara,sano & experto, & aliis, quæ pulmonem à pituita & pure expurgare possunt. Atque medicamentis reliquis acetosi aliquid interdum addere licet,ad majorem incisionem, & vt ad tussim æger nonnihil stimuletur. Aliàs becchicis non vtendum, nisi cum facultas languida est, vt satis non expellat;cùm ipsa caussa naturam satis ad ipsam tussim irritet. *Crassum duplici modo accipitur.*

Antiquis in omni vera pleuritide in magno vsu erat oxymel,sed dilutius,de quo Hippocrates, 1. *de rat.vict. in acut.t.*43.& 3. *de rat.vict.in acut.t.*24.& seqq.videatur. Dictum etiam est de eo in Institut. *lib.* 5. *part.* 3. *sect.* 3. *cap.* 4.

Atque ex enumeratis hactenus plerumque parantur medicamenta, quæ plures fines respiciunt. Nimirum quæ simul vim habent febri,cujus ferè soboles est pleuritis,vt & malignitati,si quæ adsit,resistendi, materiæ per sputum rejectionem adiuuandi, & pleuritidi peculiariter resistendi.

Vt ℞. *Lohoh de farfar.*Vnc.i. *spec.diair.s.* Vnc. sem. *ocul.cancri* Scrup.sem. *conseru.violar.*Vnc.sem.

Cum *syrupo papauer.errat.* F.Lohoh.

Vel ℞. *Rad.fœnicul.tussilag.*ana Drach.iii. *spec.decocti pector.* Drach.vi.Coqu.in suffic.quantit. *aquæ simpl.*

Colaturæ ℞.℔ j.ß.Adde *syrup.acetos.s.papau.errat. violar.*an.℥.i.Misce.

Vel ℞. *Scabios.*P.j. *cardui Mariæ* M.sem. *jujub.*Vnc. sem. *rad. glycyrrh.sem.melon.card. Mariæ*, an.Drach.ii. Coq.in s.q. *aq.hordei.*

Colaturæ ℞. Vnc.vii. *syr.papau.errat.* Vnc.i. *violar.* Drach.vi.Misce.

Vel ℞. *Rad.glycyrrh.*Drach.vi. *flor.violar.papau.errat.*ana P.j. *jujubar.sebesten*,an N.vii. *passul.*Vnc.j. *ficuum* N.vi. *sem.cardui Mariæ,melon.*an.Drach.ii. Coq.in *aq. hordei.*

Colaturæ ℞.℔.ii.dulcoretur *saccharo cando.*

Vel ℞. *Fol.farfaræ* M.ij. *fragor.violar.*an.M.j. *rad.helenij* Drach.ii. *glycyrrh.*Vnc.i. *sem.fœnicul.*Drach.i. *caricar.* N.IV. *passul.* Vnc.ii. Coq.in *aq.hordei* mensur.iii. ad tertiæ partis consumptionem.Detur manè & vesperi haustus.

Vel ℞. *Sem.fœnigræci* Vnc.i. *lini* Vnc.sem. *jujubar.* N.vii. *dactylor. ficuum*, an. N. iiii. *passul.exacin.*Vnc. sem. *rad.glycyrrh.* Drach.iii. Coq.in *aq.hordei s.* pro ℥. viii.Quibus add. *pulu.rad.bardanæ* Scrup.i. *spec.diatrag. frig.*Drach.sem. *liquor.visci querc.*gr.xiii. *sal. cardui ben.* Scrup.i. *syr.de jujub.de althæa*,ana Vnc.sem.Misce.

Ad dolorem mitigandum, materiam euacuandam, inflammationem resoluendam, sudorem eliciendum, vt admirabile præsidium aq.è flor.chamæmeli destillata commendatur,cujus Vnc.iiii.cum sacchar.Vnc.sem. vel Vnc.j.exhibentur.

Neque solùm interna medicamenta post vniuersalia illa præmissa necessaria sunt, sed & externa quædam medicamenta adhibentur, quæ materiam insensibiliter resoluunt, simúlque dolorem leniunt;ad materiæ concoctionem faciunt,pectúsque, vt ægri faciliùs exspuere queant, dilatare possunt. Quorum alia sunt mitiora, vt spongia vel linteum madefactum in aqua dulci tepida vel lacte, aut vesica his repleta : item ol. dulce,viol.amygd.dulc.mucilago sem. althéæ, cydon. adeps suillus, gallin.butyrum, omnia recentia, vnguentum dialthéæ, Alia mediocria, quæ vim aliquam *Externa.* *Mitiora.*

quam discutiendi & aperiendi habent, vt chamæmelum, anethum, hyssopus, origanum, melilotus, sem. lini, fœnigræci, flor. cheiri, & olea ex his composita. Alia fortiora vt sal, dictamnus Cretic. ruta, galbanum, lepidium, sinapi. Et quidem mitiora in corporibus mollioribus, vt pueris & fœminis, locum habent, & initio morbi sufficiunt, vt dolorem leniant, quo sedato influxus sistatur. Validiora viris & robustioribus admouenda; sicut & thorace à materia per expectorantia maximâ ex parte expurgato ad fortiora ascendendum. Atque ex his variæ medicamentorum formæ componuntur: fomenta, inunctiones, cataplasmata, emplastra, sacculi; sed sicca & arida veræ pleuritidi minùs quàm nothæ conueniunt. Atque in majore dolore mollioribus, vt fomentis & illinitionibus, vtendum. Vbi verò dolor non est adeò vehemens, cataplasmata, cerata, emplastra adhibere licet. *Fortiora.*

Vt ℞. *Mucilag. sem. altheæ, psyllij, cydon.* an. Drach. iii. *ol. violar. amygd. dulc.* an. Vnc. ß. *ceræ* parum F. Vnguentum.

Vel ℞. *Ol. amygdal. dulc. chamæm. lilior. albor. vnguenti dialth.* an. Drach. iij. *pingued. gallin. butyri recent. non saliti*, an. Drach. i. sem. *ceræ* parum. F. Linimentum.

Vel ℞. *Vnguenti dialth.* Vnc. sem. *pulu. rad. ireos* Drach. sem. *ol. amygd. dulc. medull. crur. vituli*, an. q. s. F. Linimentum.

Vel ℞. *Rad. alth. ad mollitiem coctar. & per setaceum transmissar.* ℔. sem. *farin. fabar. sem. lini, fœnigræc.* ana Vnc. sem. *pulu. flor. chamæm.* Drach. iii. *pingued. gallin. anserin.* an. Vnc. sem. *vitell. ouor.* duorum, *croci* Scrup. j. M. F. Cataplasma.

Vel ℞. *Rad. lilior. albor. alth.* an. Vnc. i. *malu. violar. flor. hyperici, consolid. regal.* an. M. j.

Coq. ad mollitiem, & per setaceum trajiciantur. Deinde adde *farin. sem. lini, fœnigræci, pulu. flor. chamæm.* an. Vnc. i. *ol. amygdal. dulc.* vel *butyri recentis sine sale* q. s. F. Cataplasma.

Aëtius, *tetrabibl. 2. serm. 4. cap.* 68. post septimum diem, si dolor persistat, cucurbitam lateri affigere & cutim scarificare jubet, manifestissimámque in pleuriticis vtilitatem ex cucurbitulæ appositione percipi scribit. Vulnusculis verò scarificati loci salem aut nitrum inspergere, si sustinere queant; in aliis linteolum oleo madefactum ac sale conspersum imponere præcipit; sequenti deinde à scarificatione die rursum cucurbitam affigere jubet, quâ sanguis saniosus ex vulnusculis extrahatur. Paul. Ægineta, *lib. 3. cap.* 33. post decimum quartum etiam diem vtitur cucurbitulis. Commendat Trallianus, *lib. 6. cap.* 1. hoc auxilium, vt quod cum admiratione dolorem, licet vehementissimum, leniat, vt neque fomentis, neque alio auxilio opus sit. Verum enim verò validum hoc est auxilium, & quod vel insigne commodum vel damnum afferre, & à paucis tolerari potest, præsertim si ad Aëtij præscriptum adhibeatur. Quapropter vsurpandum cautè, & cauendum, ne vel nimij dolores, vel noua fluxio concitetur, tum scilicet, cum affectus diuturnior caussæ potiùs parti impactæ contumaciam, quàm multitudinem præ se fert, & cum venæsectione & purgatione adhibitâ dolor eodem modo intensus non ad septimum solùm diem, sed ad vndecimum etiam & decimum quartum perseuerat, & neque manifestè euacuantibus neque resoluentibus cedit; nulla tamen plenitudinis & cacochymiæ in corpore relictæ suspicio reliqua est.

Vigiliæ. Vigiliæ si vrgeant, hisce subuenitur illis, quæ affectui quoque conuenire possunt, vt lacte amygdal. cum emulsione sem. papau. & croco dato, vel syrupo de papauere, &c.

Tandem si materia non rejicitur, nec vllo modo à parte amoueri potest, sed phlegmone in pus mutatur; curandum, vt quamprimum maturetur, & abscessus *Maturantia.* rumpatur. Ad maturationem tale habet emplastrum Benedict. Fauentinus, quod & Forestus commendat, *lib. 16. obseru.* 40.

℞. *Fol. malu. cum radic. violar.* ana M. ij. *rad. alth. mund.* Vnc. ii. *lilior. alb.* Vnc. i. *enulæ* Vnc. sem. *flor. chamæm. meliloti*, an. M. j.

Bulliant omnia in s. q. aq. ad mediet. Colat. adde *farin. fœnigr. frumenti*, an. P. i. *fermenti* Drach. ii. *pingued. porci, butyri*, an. Vnc. sem. *ol. amygdal. dulc. communis* an. q. s. ad impinguandum emplastrum, cui adde *croci* Drach. sem.

Vt verò abscessus [illegible]ur, æger voce intenta loquatur, de latere in la[illegible]tur, tussi aut cum conatu. Rumpitur etiam abscessus, si vomitus aut sternutatio excitetur. Ad quod etiam faciunt becchica adhibita, commendantúrque scabiosa, prassium, carduus, bened & aquæ ac syrupi ex his compositi. *Ruptio abscessus.*

Vel ℞. *Radic. alth. helenij*, an. Vnc. i. *jujubar. sebesten.* an. N. xv. *glycyrrh. passul.* an. Vnc. i. sem. *dactylorum, ficuum*, an. N. vj.

Coq. in aq. ℔. ij. ad tertiæ partis consumptionem.

Colat. adde *sacch.* q. s. F. Iulebus.

Vel ℞. *Fermenti tritici* q. v.

Et F. Puluis cum *decocto ficuum* & edatur.

Vel panis bene fermentatus in aqua mulsa maceretur.

Extrà cataplasmati adjiciatur aliquid stercor. columbini, & galbani.

℞. *Rad. lilior. alb. contusar.* Vnc. iiij. *ficuum* N. x. *fimi columbini* Vnc. ii. *fermenti* Vnc. iii. *axungiæ porci, butyri*, an. Vnc. ii. F. Cataplasma.

Quæ si non prosint, nonnulli partis apertionem suadent. Sed rarò tumor extrà vergit.

Abscessus ruptus detergendus hydromelite, decocto pectorali. Ad consolidandum vtilis est conserua rosar. mediæ ætatis, thus, bolus, terra sigillata. Omnes verò intentiones complet lac chalybeatum, nisi febris ejus vsum prohibeat.

Cùm verò abscessûs ad interiora ruptio in pleuritide periculum faciat, & suffocatio vel phthisis ex eo immineat, suadent nonnulli, vt extrà aperiatur abscessus. Neque abs re hoc fore videtur, modò locus, in quo vomica contineatur, certò & exactè cognosci possit. Neque enim eo loci, quo in empyemate & pure jam in thoracis cauitate collecto sectio fieri solet, de quo posteà dicetur, sectio tum instituenda, sed ex pondere, dolore & calore diligenter locus, in quo vomica hæret, inuestigandus, atque is intra duas costas aperiendus leniter & paulatim, donec pus exeat, cauendúmque ne simul tunica interior perforetur. Verùm nisi planè exactè locus perspectus habeatur, sed is incertus sit, aut vires debiles eam non ferant, sectio non instituenda. *Sectio.*

Iacobus Fontanus, *med. pract. lib. 2. cap. 3.* refert, interdum malignas & vulgares pleuritides grassari, qualem Anno 1598. vidit, quæ generabatur ex humore tenui virescente & omnibus, qui ea corripiebantur, ferè lethalis erat. In cadaueribus dissectis sub mammis reperiebatur vomica plena virescente liquido humore. Huic pleuritidi in sectione est vnicum remediū. Cùm enim in humore prauo nulla sit coctionis & mitigationis spes, materia sectione vt extrahatur, necesse est. *Tales vidimus*

Si materia ad vias vrinæ vergat, diuretica exhibeatur.

Vt ℞. *Radic. aperientium in vino maceratar.* an. Vnc. i. *glycyrrh.* Vnc. i. *sem. 4. frig. major.* an. Vnc. sem. *adianthi* M. j. *cicerum rubr.* M. sem. Coq. in s. q. *aq. puræ* ad dimidiæ partis consumptionem. Colatura saccharo dulcoretur. *Diuretica.*

Si ad intestina vergat, clysteres abstergentes & abluentes exhibeantur, & ne dysenteria excitetur, etiam syrupi nonnihil adstringentes propinentur. *Clysteres.*

Diæta.

Cùm pleuritis ex acutorum morborum numero sit, victûs *Diæta.*

victus rationem accuratam, & qualis acutis conuenit, requirit; de qua pluribus Hippocrates, 1. *de rat. vict. in acut.* vbi pleuritidem exempli loco tractat, & Galenus, *in comment.* Itaque in principio ad dies 4. si ægri vires ferant, tenuissimo victu vtendum. Veteres tenuem victum præscribebant ex melicrato primùm, postea ex cremore ptisanæ hordeaceæ vsque ad septimum vel nonum diem, vbi integram ptisanam aut oua aut carnis aliquid exhibere licebat. Et omnino accurati erant Antiqui in præscribendo pleuriticis victu; habetúrque, *ibid.* [illegible] 3. dolorem in pleuriticis augeri, si ægro pti[illegible]tur aluo retenta & non priùs aperta; imò ægrum ad mortem præcipitem agi, si dolore non remittente sputóque retento ptisana præbeatur, non præmissâ euacuatione corporis, siue per venæsectionem, siue per alui subductionem.

Veteres accurati in præscribendo victu pleuriticis.

Nostri tamen homines tenuissimæ illi victus rationi non ita assueti sunt. Itaque ægris præberi possunt sorbitiones ex cremore ptisanæ primùm sponte colato, postea expresso. Ptisanæ enim hordeaceæ cremor in pleuritide præstantissimum alimentum est. Nam ejus viscositas læuis, continua, jucunda, lubrica, & mediocriter humens sitim minimè infert. Et si quid ablui vel excerni debet, probè abluit, vt Hippocrates habet, 1. *de rat. vict. in acut. t.* 18. pituitam dissoluit & abstergit, atque per superiora, quæcunque deduci possunt, absque dolore educit, aluumque facilem reddit, ad deglutiendum facilis est, dolorem & calorem mitigat, maturat & omnia emollit. Vtilis est & emulsio amygdal. dulc. cum aqu. hordei facta, addito saccharo. Licet quoque amygdalas cremori ptisanæ miscere; biliosis tamen cremor ptisanæ commodiùs solus exhibetur. Addi etiam possunt ad refrigerationem sem. 4. frig. majora. Morbo cedente panatella dari potest ex jure gallinæ cum oui luteo & jura carnium tenuia: cibi item ex amygdal. & pineis parati. Tandem ad oua, carnes coctas & assas pullorum ac gallinarum & pisces bonos transeundum.

Potus sit aqu. hordei cum pauxillo cinamomi & item glycyrrhiz. item oxymel. aquosius vel decoctum pectorale ex jujubis, passul. glycyrrh. & hordeo:

Vel ℞. *Aq. coctæ* ℔.ii. *mellis, aceti*, an. Vnc. sem. *sacchari* Vnc. ii. Misce.

Vino abstinendum, & quanquam æger auidissimè id appetat, tamen ei non est concedendum; cùm ante morbi declinationem pleuriticis instar veneni sit. Ideo ante 14. diem raro vinum concedi potest. Potus, qui assumitur, non sit actu frigidus, ne sputum, & quod insensibiliter transpirare debet, retineatur. Vitentur in cibo & potu omnia acida, salsa, fauces exasperantia & adstringentia. Compertum enim, nonnullos pleuriticos à lenticularum cum aceto ac salsamentorum piscium vsu & à frigidæ liberali potu extinctos fuisse. Aër temperatus sit. Motus animi & corporis vehementer caueantur, ita vt æger quoque parùm loquatur. Aluus lenientibus clysteribus aperta seruetur.

QVÆSTIO I.

An in omni pleuritide detur inflammatio Pleuræ?

An in omni pleuritide detur inflammatione pleuræ?

Vt hîc dubitare quis possit, ansam præbuit Heurnius, qui, *cap. proprio*, scribit, hanc membranæ ametriam & dyscrasiam oculis non semper in cadaueribus sectis patere; se secuisse pleuriticum immani delirio abreptum, cui nihil in menynge, nihil in cerebro, nihil in toto corpore παρὰ φύσιν notari potuit.

Verùm distinguendum est inter pleuritidem seu inflammationem pleuræ, & dolorem lateris seu pleuræ. Neque enim, vt infrà dicetur, omnis dolor lateris est ab inflammatione pleuræ, sed etiam ab aliis caussis ortum habere potest. Et memini, in morbillis infantes quandoque acutissimos lateris dolores passos esse, antequàm morbilli erumperent, à materia maligna & acri pleuram vellicante. Dolórque hic, vt rectè Heurnius, *ibid.* ait, à materiâ mole sæpe non magnâ ortum habere potest. Ac proinde ille, quem mortuum secuit Heurnius, non fuit propriè pleuriticus, sed febre acutâ malignâ laborauit, in qua pars materiæ malignæ & febrilis ad pleuram effusa dolorem ibi excitauit, pars in caput elata delirium procreauit.

Atque talis proculdubio fuit ille dolor pectoris, cujus Quercetanus meminit, quanquam falsò pro pleuritide eum habuit, qui à vermibus & malignis vaporibus ex iis adscendentibus ortum habuit; & tales dolores scabiosis etiam sæpe accidisse animaduerti. Talis est etiam, qui scorbuticis accidit, & proinde pleuritis vera non est. Si tamen talis dolor diutius duret, & affluxus humorum caussa sit, pleuritis inde & quidem non notha, sed vera excitari potest.

QVÆSTIO II.

An in pleuritide sola Pleura, an verò simul Pulmo inflammetur?

De loco in pleuritide affecto & Antiqui & Recentiores dubitârunt, an scilicet in pleuritide sola Pleura, aut musculi intercostales, an verò simul etiam Pulmones afficiantur? Membranam equidem costas succingentem inflammari in pleuritide, vtpote quæ à parte affecta nomen habet, dubium nullum est. Cùm enim dolor sit adeò vehemens, vt ægri quasi terebrâ latus perforari conquerantur, neque costis, quæ omni sensu destituuntur, neque earum membranæ, quæ ob nimiam tenuitatem ac venarum paruitatem atque exilitatem tantam inflammationem suscipere non potest, neque ipsis musculis, qui sensum adeò exquisitum non habent, neque soli pulmoni, qui ipse non sentit, nisi parum ratione membranæ ambientis, is competere potest, sed in membrana costas succingente eum consistere necesse est. Hoc tamen negandum non est, interdum musculos intercostales simul in consensum trahi, cùm membrana costas succingens & hi musculi adeò connexi sint, vt vnum sine altero affici vix possit.

An sola pleura in pleuritide inflammetur.

De hoc verò quæstio maxima est, an solùm membrana costas succingens, an verò simul pulmones in pleuritide afficiantur. Nostro seculo Felix Platerus, vir in re medica peritissimus, semper simul pulmones inflammari, ex sectione pleuritide mortuorum se deprehendisse, scribit. Idem Ioh. Zecchius, *in consult. Medic. cons.* 26. *in appendice*, sentit, dum scribit, semper se fuisse in ea sententiâ, quod lateris dolor magna ex parte ad pulmones pertingat, raro autem ad membranam costas succingentem; cùm in pluribus corporibus post mortem dissectis ægrotantium, qui communiter ac certè pleuritide periisse judicabantur, non membranam affectam fuisse, sed pulmones obseruârit cum sua membrana laceratos & corrosos. Deinde & experientiam & rationes pro sua statuenda sententia adducit Platerus. Sanguinem enim, quem tam citò exscreant, ab vnica succingente membrana inflammatâ, tam subitò præsertim, ad pulmones prouenire, ejúsque vasa ad exspuitionem permeare, nec suppuratione factâ pus ex eo loco transitum sibi per pulmones, illis non læsis & exulceratis, facere, & sic ad excretionem vsque peruenire minimè posse, sed potiùs, si inde emanaret, in thoracis cauitatem defluxuram materiam, & inde empyema facturam existimat. Et licet concedat, succingentem tunicam quandoque solam inflammari: tamen talem pleuritidem inde fieri non concedit, in qua cruenta & purulenta exspuuntur; cùm succingens membrana sese eò exonerare non possit, sed si inflammatio suppuratur, extrinsecus potius, quàm intrinsecus

intrinsecus vergat, vel si intrò rumpatur, pus in cauitatem pectoris potiùs, quàm in pulmones effundatur.

Verùm enim verò equidem negandum non est, sæpe cum pleura pulmones etiam inflammari, & vero valde consentaneum videtur, tantam copiam sputi ac materiæ, quæ à pleuriticis sæpe tussi reiicitur, pulmonibus saluis vix eiici posse. Atque id accidit, cum superior pars pleuræ afficitur. Cùm enim illa cum membranâ costas succingente communionem habeat, & circa partem superiorem pulmones cum pleura connectantur, dum sanguis præter naturam in pleuram influit, facilè etiam simul in pulmones illabi potest. Contrà tamen etiam negandum non videtur, solam membranam costas succingentem aliquando inflammari, & veram pleuritidem, quæ propterea à pleura nomen habet, inde generari posse; cùm membrana hæc inflammationis capax sit, vtpote quæ duplex est, interior & exterior, inter quas venæ arteriæque præterlabuntur, ac sanguine præter naturam affluente ipsa adeò in tumorem nonnunquam attollitur, excrescitque, vt decuplo crassior, quàm cum sana est, euadat, vt ipsemet Platerus obseruauit, & *lib. 2. de corp. hum. structura pag.* 168. annotauit. Atque id accidit, cum inferior pars pleuræ inflammatur, quæ cum pulmonibus non connectitur. Neque planè impossibile est, sanguinem & pus è membrana succingente per superiora eiici: quamuis facilè concedam, id in tanta copia non exspui, ac cùm pulmones simul sunt affecti. Etsi enim antiqua dubitatio sit, vt ex *1. de loc. affect. cap. 5.* videre est, quomodo sanguis & pus è thoracis partibus in pulmonem eiusque asperas arterias penetrare, & tandem tussi reiici possint: tamen id fieri posse, plurima experimenta ostendunt. Si enim aqua mulsa in cauitatem thoracis, in vúlneribus & vlceribus eo vsque penetrantibus, infundatur, tussiendo reiicitur, & æger aquæ mulsæ saporem deprehendit. Conglutinatis quoque extra vulneribus, antequam intus perfectè sanantur, cruoris & saniei è vulnere in cauitatem thoracis effluentis notæ in sputo apparent. Et empyicos pus tussi reiicere notissimum est. Quandoque tamen suppuratam inflammationem pleuræ empyema sequitur, vt ex Hippocrate, *5. aphor.* 8. & 1. *de morb. p. 9. in codice Fœsij,* videre est. De qua re mox etiam, *in quæstione tertia,* dicetur.

QVÆSTIO III.

Per quas Vias materia in pleuritide ad asperam arteriam perueniat, & inde tussi eiiciatur.

Per quas Vias materia in pleuritide ad asperam arteriam perueniat, & inde tussi eiiciatur.

Per quas Vias sputum in pleuriticis in asperam arteriam perueniat, & inde tussi eiiciatur, & excernatur, non ita planum est. Si pulmones simul afficiantur, res manifesta est. Si autem sola pleura afficiatur, res dubia est & obscura, de qua prolixè agit, & contra Erasistratum disputat, Galenus, *5. de loc. affect. cap. 3.* qui hac de re videatur. Galenum plerique Medici sequuntur, & statuunt, per pleuram materiam transsudare, aut eâ pertusâ, erosâ, vel quouis modo rarefactâ in thoracis cauitatem peruenire, atque inde, tussi thorace compresso & pulmone dilatato, in asperas arterias, quarum orificia in pulmonis ambitum tenui tunicâ obductâ desinunt, cogi, primò quidem in minores, hinc maiores, donec tandem per canalem amplissimum tracheæ è faucibus tussi eiiciantur.

Verum enim verò etsi non negandum sit, tenuius quid, quale mulsa est, quam exempli loco affert Galenus ad probandum, humores in cauitate thoracis contentos in pulmonem penetrare; & si quid tenuius è pleura transsudat, & illud à pulmone imbibi posse: tamen non credibile est, materiæ tantam copiam, qualis sæpe à pleuriticis per tussim reiicitur, per pleuram transsudare, (neque enim in principio vel augmento pertusa esse potest,) & quidem eam tam crassam sæpe per angustos illos meatus è thoracis cauitate in pulmonis substantiam penetrare posse. Neque etiam credibile est, mox in principio sanguinem purum, qualis sæpe à pleuriticis tussi eiicitur, è pleura in thoracis cauitatem effundi; cùm id in aliis inflammationibus fieri non videamus, neque densitas membranæ id facilè admittat. Atque hoc modo etiam omnes pleuritici fierent empyici. Ideóque vbi sputum magnâ copiâ tussi reiicitur, pulmonem simul affici, credibile est. Et præcipuè vero non est consentaneum, sanguinem [illegible] in principio pleuriticis purus planè reiicitur, per pleuram transsudasse in cauitatem thoracis, & à pulmonibus imbibitum fuisse, nullam tamen in iis alterationem accepisse: sed vero magis consentaneum est, è vasis, quæ asperæ arteriæ nutrimentum aduehunt, quæque partes illas, quæ in parte superiore pulmones lateri annectunt, nutriunt, hiantibus ob copiam sanguinis in pleuram vicinam ruentis, effundi.

QVÆSTIO IV.

Qua Vena in pleuritidis principio aperienda sit?

Qua vena in pleuritidis principio aperienda? Diuersa Auctorum opiniones.

De vena in pleuritidis principio aperienda magna verborum contentione superiore seculo pugnatum est, aliique Græcos, alij Arabes secuti sunt; alij suas peculiares opiniones proposuerunt. Ideóque etiam hanc quæstionem pleniùs explicare, & totam huius certaminis historiam & præcipuorum Medicorum sententiam, secundum ordinem temporis, quo vixerunt, proponere libet. Hippocrates, *2. de rat. victus in acut. t.* 10. in pleuritide aperire iubet cubiti venam, verùm non addit, in vtro brachio: id verò, *4. de rat. vict. in acut. t.* 73. declarat; vbi eo in latere venam aperire præcipit, quo æger laborat. *Hippocrates.*

Archigenes vt ex Aëtio, *tetrab. 2. serm. 4. cap.* 68. videre est, ex opposito brachio sanguinem mittit. *In his* inquit ex Archigene Aëtius, *qui acuto morbo infestantur siquidem circa mammas ac clauiculam hæret dolor, venam incidere oportet in brachio, non eo, quod rectà ab inflammato latere procedit, sed opposito.* *Archigenes.*

Galenus cum Hippocrate consentit, scribitque, *lib. de curand. rat. per sang. miss. cap. 16. Pleuritis, quæ è directo lateris laborantis adhibita fuit sanguinis missio, clarissimam sæpe vtilitatem attulit, qua verò ex brachio opposito, aut omnino obscuram, aut post temporis interuallum.* *Galenus.*

Galeno assentitur Oribasius, dum, *lib. 1. synops. cap.* 10. & *lib. 7. collect. c. 5.* Galeni modò allegata verba recitat. Aëtius etiam *tetrabl. 1. serm. 3. c.* 12 in pleuriticis venam è directo lateris affecti secare iubet. *Oribasius.*

Cælius Aurelianus ex alio latere, quod fuerit dolenti lateri contrarium, sanguinem mittere iubet. *Cælius Aurelianus.*

Celsus, *lib. 2. cap.* 30. vsu se docuisse scribit ex longinqua & opposita sanguinem mittendum esse. *Celsus.*

Si ad Arabes veniamus, Serapion, qui antiquissimus inter eos habetur, *tract. 2. c. 21.* secat primò & materia fluente basilicam oppositi lateris, tum si adhuc materia fluat, in loco contrario ei ex dorso ad longitudinem, id est, saphenam eiusdem lateris, vt plerique interpretantur: quod si malum confirmatum est, & non ampliùs materia fluit, venam in brachio eiusdem lateris. *Serapion.*

Rhases non idem sentire videtur. Nam, *9. ad Almans. cap.* 57. si dolor vsque ad clauiculam perueniat, sanguinem ex axillari lateris dolentis mittere iubet, nisi forsan sanguis in toto abundet. Tum enim in opposito brachio venam aperire iubet. In opposito verò latere *lib. diuis. cap.* 54. venam aperire præcipit, postea tertio die ex latere dolente. *5.* autem *contin.* initio ex brachio lateris *Rhases.*

lateris oppositi, tum ex saphena lateris affecti, tandem ex brachio lateris dolentis sanguinem detrahit.

Auenzoar. Auenzoar etiam primò venam basilicam oppositi lateris aperuit.

Haly Abbas. Haly Abbas, qui cum Isaaco idem Autor censetur, *pract.lib.6.cap.*13.primò lateris oppositi basilicam, at si malum processerit, eiusdem lateris venam secare præcipit.Idem facit Alzaharauius.

Alzaharauius. *Auicennas.* Auicennas,*lib.*3.*fen.*10.*tr.*5.*cap.*1.præcipit primò sectionem saphenæ oppositæ secundum longitudinem, id est, eius lateris, non, vt Cappiuaccius interpretatur, oppositi; deinde nigram, id est, medianam oppositi brachij, aut hàc non apparente cephalicam; tandem & post aliquot dies venam brachij in latere opposito aperit.

Auen Rois. Auen Rois, 7. *collect.* venam in parte opposita aperit.

Mesues. Mesues idem facit. Si tamen magna sit plethora, saphenam lateris oppositi, exempli gratia, saphenam pedis sinistri, si dextrum latus afficiatur, primùm aperit.

Cum verò postea ab Arabibus ad Gallos & Italos cum aliis artibus Medicina perueniret, & iis seculis Græcorum de Medicina libri penè omnes in tenebris delitescerent,aut, quos habebant, ex Græco in Arabicum versos legerent,& hinc Latinos redderent,Medicinamque præcipuè ex Arabum libris discerent & docerent; Medici illi,qui post Arabes in Italia & Gallia de Medicina Latinè seu potiùs Latinobarbarè scripserunt,plerique etiam Arabum opiniones secuti sunt. Atque ita post Arabum tempora ferè ad annum Christi M. D. Medici omnes,Gentilis,Arnold.de villa noua, Gordonius & ipse Gallus, & apud Monspelienses Medicinæ Professor, Valescus de Taranta,Petrus Apponensis, cognomento Conciliator, Nicolaus Florentinus, Matthæus de Gradibus Mediolanensis, Antonius Guainerius & Gattinaria,Ticinenses Medici,Alexand. Benedictus Veronensis, Iohan. Arculanus & plurimi alij omnes, initio pleuritidis aut saphenam aut basilicam oppositi lateris aperuerunt. Nemo autem inter omnes repertus,qui initio morbi in affecti lateris brachio venam aperire auderet. In morbi verò progressu venam eiusdem lateris aperuerunt.

Circa tamen annum Christi 1500. de vena initio pleuritidis secanda factio quædam inter hos ipsos Medicos extitit, dum Veneti initio pleuritidis saphenam aperirent, Medici verò Bononienses ac Florentini basilicam oppositi lateris. Circa illa tempora bonæ literæ renasci cœperunt; & Græcorum libri vel Græci vel in Latinum meliùs conuersi in manus Medicorum peruenerunt, vnde nonnulla Arabum dogmata, quos antea vnanimiter secuti fuerant Medici, à nonnullis in dubium vocata sunt. Atque inter ea etiam sententia de venæsectione in pleuritide.

Matthæus Curtius. Ita Matthæus Curtius, Ticinensis Medic. Professor, in pleuritidis initio venam cubiti eiusdem lateris aperiendam statuit. Ipse tamen pleuriticus factus contrarium in se fieri voluit, maluitque vitam sibi seruari, quàm libri sui, quem de venæ sectione in pleuritide scripserat, fidem.

Petrus Brisottus. Eandem opinionem secutus est Petrus Brisottus, Medicus Parisiensis. *Leonhardus Fuchsius.* Eandem sententiam in Germania defendit Leonhardus Fuschsius, etsi non semper eodem modo. *Martinus Acakias.* Petri Brisotti, vt Magistri sui, sententiam secutus est Martinus Acakias. *Andreas Thurinus.* Matthæo Curtio & Pet. Brisotto sese opposuit Andreas Thurinus, Piscienis, Medicus inter eos nobilis, qui tùm temporis Arabum dogma sequebantur, epistola ad Brisottum anno 1526. & peculiari libello, *de cur. pleurit. per sanguinis missionem* scripto. *Leonhardus Iacchinus.* Leonhardus Iacchinus, Emporiensis, etsi Medicinam Græcorum sectaretur, & tum temporis Græcorum scriptis addictus esset, hîc tamen Arabibus assentiri voluit, & initio morbi saphenam, hinc lateris affecti venam aperire voluit. *Io. Manardus.* Iohan. Manardus an. 1531. Curtij aduersus Thurinum patrocinium suscepit. *Bened. Fauentinus.* Benedictus Fauentinus, edito hac de re libro anno 1534. venæ sectionem in pleuritidis initio in eodem latere defendit. Arabum contrà sententiam & eorum qui in opposito latere venam aperire initio iubent, defendit Iulius Cæsar Scaliger, *in comm. in lib. Hipp. de insomn. anno* 1539. *edito.* *Iulius Cæsar Scalig.* Idem fecit Victor Trincauella, qui peculiari scripto Curtium ac Brisottum refutat, edito Venetiis anno 1539.

Vesalius. Andreas Vesalius, vir rei Anatomicæ peritissimus, peculiarem hac de re opinionem defendit. Is enim, *in epistola ad Nicolaum Florenatem scripta*; siue dextrum siue sinistrum latus afficiatur, semper in dextro latere venam aperiendam censet: nisi costæ tres superiores sinistri lateris afficiantur. Tum enim in sinistro latere venam aperiendam censet, qui hoc modo τὸ κατ' ἴξιν Hippocratis & præterea etiam fibrarum rectitudinem obseruari statuit, idque ideò, quòd vena ἄζυγος à caua exorta prope cor per latus dextrum excurrens & dextri & sinistri lateris octo costas inferiores nutrit, vt ita, etiam si sinistrum latus laboret, vena in dextro brachio, ad quod magis pertinet vena ἄζυγος, aperta sanguis commodissimè trahi possit. Si tamen sinistri lateris costæ superiores inflammentur, cùm eæ non à ramis venæ ἀζύγου, sed à ramis, qui à caua statim exoriuntur, nutriantur, etiam in sinistro brachio venam aperiendam esse statuit, atque ita Græcorum doctrinam sequi voluit. Hanc tamen suam sententiam non constanter defendit, dum, *lib.*3.*cap.*5.& 7. nihil interesse scribit, dextrinè an sinistri cubiti venâ secetur in laterali morbo.

Fernelius. Ioannes Fernelius, *lib.*2.*therapeut.c.*5. reuulsionem quidem esse tractum in contrarium concedit, non tamen dextra sinistris, sinistra dextris aut alio modo opposita contraria esse statuit, sed fibrarum hîc ductum præcipuè attendendum existimat, quarum recto cursu hîc opus sit. Ideóque etsi, cum vnum crus laborat, in altero venam commodè aperiri posse statuit, quia communis & directa sit venarum ob fibras societas: tamen idem in pleuritide non fieri posse putat, quòd hic fibrarum communio & venarum societas desit.

Ioh. Baptista Montanus. Iohan. Baptista Montanus obscurè satis hac de re loquitur; vt *ex commentario in fen.* 4. *Canonis Auicennæ, edito Venetiis anno* 1556.*p.*247. *& comm. ad aphor.*21. *lib.*1. *Hippocratis ibid. anno* 1555. *edito,* patet. *Diuersio duplex.* Diuidit enim phlebotomiam diuersiuam vniuersalem in simplicem & compositam. Simplicem vocat, quàm solùm impetus nobis indicat; compositam, quando simul cum impetu plethora consideratur. In diuersione simplici considerandos esse duos terminos docet, ad quem, seu locum affectum, & terminum à quo, seu frontem, vnde materia transmittitur. Terminum à quo esse nunc totū corpus, seu totū venosum genus nunc partem aliquam corporis determinatā. Si igitur in dextrā succingentem materia communicetur à capite, ratione vnius diametri sanguis deorsum ruens sursum trahendus esset. Verùm quia supra caput nihil, & ita altera diametrus, qua scilicet inferna superioribus respondent, deest, mittendum censet sanguinem ab opposito latere; quia saltem habemus vnam diametrum, quæ est inter dextrum & sinistrum. Ita si ab hepate communicetur materia, venam non in brachio aperiendam censet, (ita enim traheretur ad partem affectam) sed potiùs saphenam aperiendam, vt sanguis ad inferiora reuellatur. Si verò membrum mandans seu fons sit totus ambitus venarum, tantùm de termino ad quem sollicitum esse iubet, quia fluit à singulis materia; seruandúmque debitum spatium & rectitudinem, non tantùm respectu viarum, sed & qua sanguis commodè potest progredi; vnde tunc venam aperiendam in eodem, v.g. dextro latere. Nam hic quantò magis seruamus ductum rectæ lineæ, tantò commodiùs sanguis euacuatur; quia in angulis sequitur impedimentum sanguinis. Si verò diuersio sit composita

posita, i. e. cum impetu simul consideretur plenitudo, tunc semper ab opposito latere ducendus; quia si in eodem latere vena aperiretur, & quidem copiosè sanguis efflueret, & vsque ad syncopen, homo moreretur, vel fieret peripneumonia; si parum, æger suffocaretur. Vnde Auicennas primò aperit saphenam ad euacuandam multitudinem, deinde in opposito brachio, vltimò eodem latere.

Marcus Antonius Montisianus.

Marcus Antonius Montisianus Geminianensis conclusiones de sanguinis missione in morbo laterali conscripsit, & Florentiæ anno 1556. edidit, in quibus Curtium & Thurinum ambos sibi familiares, vt & Monardum & Brissottum hinc indè perstringit. Statuit autem 1. Incipientem in regione costarum phlegmonem, quam appellamus pleuritim, reuulsu primò curandam esse, nisi nos interpellet plenitudo, illa scilicet, quæ vasa respicit. 2. Reuulsionem nihil aliud esse, quàm humorum in partem aliquam influentium ad sibi oppositam maximèque distantem retractionem. 3. Opposita in corpore humano tria esse, superius scilicet & inferius, dextrum & sinistrum, antè & retrò siue intùs & extrà. 4. Omnem reuulsionem fieri aut à superioribus ad inferiora, aut contrà, fluentem (hoc est, vt ipse posteà explicat, à sinistris ad dextras secundum modò dictas oppositiones) materiam reuocando. 5. Licet longitudinis, latitudinis & altitudinis extrema reuulsionem respiciant, non pari tamen vtilitate in hac passione reuellere.

Vnde Auicennam quidem non damnat, quod incipiente phlegmone in opposito latere venam secuit; vrgere enim rationes, quia sinistro nihil aliud opponitur, quàm dextrum, & contrà. Pari ratione non arguendum esse Galenum & Hippocratem, si in eodem latere venam secuerunt. Nam si materia superiora petit, ad inferna esse trahendam, quod optimè fiat sectâ venâ in eodem brachio: maximoperè verò approbandam & præferendam hanc illi, quæ est in opposito latere; quia prior manifestum auxilium & statim affert, altera non nisi post interuallum. Quia igitur conueniant cum Græcis Arabes in oppositorum ratione, in reuulsione, & in exacta ferè lateralis morbi curatione, sola in oppositione altera dissidentes, non insudandum esse putat, inter Galenum & Auicennam hanc litem componere, vt Thurinus voluisse visus est. Irritum enim esse laborem, inter illos concordiam meditari, qui consulto volunt esse discordes.

Hollerius.

Hollerius ex basilica eiusdem lateris sanguinem mittendum statuit, nisi suppressa sit aliqua, quæ per partes inferiores fieri solet, euacuatio, vel adsit insignis plenitudo, vel materia maligna, aut ea statim ad caput rapiatur. Tum enim in cruribus venam aperiendam esse censet.

Rondeletius.

Rondeletius basilicam vel medianam eiusdem lateris aperit, & inde sanguinem vsque ad eius mutationem & doloris mitigationem extrahit, aut si dolor non remittat, venæ sectionem iterat, idque ideo facit, non quòd fibrarum seu villorum rectitudinem obseruandam putet, sed quia naturam incitandam censet, quæ solet facere suas excretiones secundum rectitudinem.

Thaddæus Dunus.

Thaddæus Dunus, Medicus Tigurinus, *libris 4. de arte repellendi, deriuandi, simpliciterque euacuandi per venæsectionem scriptis, & epistolica cum Leonhardo Fuchsio concertatione*, ferè Vesalij sententiam sequitur, & in omni pleuritide, vt, *lib. 1. cap. 7.* scribit, & laborantibus costis seu dextri seu sinistri lateris, semper internam cubiti dextri venam aperiendam censet. Cùm enim à vena sine pari tam dextri quàm sinistri lateris partes nutrimentum accipiant, exceptis tribus costis superioribus; vena verò sine pari cum dextri cubiti venis maiorem consensum habeat: etiam in dextro cubito venam aperiendam putat. Venarum verò rectitudinem & consensum ideò spectandum esse docet, quod per rectas fibras, quæ in venis sunt, sanguis ab vna parte in aliam celeriter & copiosè trahatur, si venarum fibræ connexionem habeant, & ea vena, quæ secatur, & quæ membrum alit, fibris conueniant. Si tamen contingat id, quod tamen vel rarò, vel nunquam fieri statuit, vt tres costæ superiores primariâ affectione teneantur, sinistram axillarem secare concedit. Cùm enim à vena sine pari non nutriantur, sed ab alio ramo paulò supra illius exortum enato ex sinistro magnæ venæ latere; cum axillari sinistra fibris suis multò magis proculdubio consentire, quàm cum dextra, imò cum hac nullum prorsus habere consensum statuit.

Omnes habentes proposita sententia ad tres classes redigenda.

Atque hæ sunt præcipuæ præcipuorum Medicorum de venæsectione in pleuritidis initio sententiæ, quas postea alij Medici recentiores etiam secuti sunt, & omnino omnes sententiæ ad tres classes redigi posse videntur.

Prima classis.

Alij enim Græcorum opinionem sequuntur, qui κατ' ἴξιν venam secandam, atque in eodem latere aperiendam censuerunt. Nonnulla tamen hîc inter eos occurrit differétia, quod alij simpliciter τὸ κατ' ἴξιν seu εὐθυωρίαν & rectitudinem, alij etiã fibrarum rectitudinem obseruandã censent. Et Mercatus hîc statuit, aliud esse in aliarũ partium inflãmatione sanguinẽ mittere reuulsionis gratiâ, aliud in pleuritide & mẽbrorum principalium inflammatione. Nam in aliarum partiũ affectibus ob partis naturam & securitatem fieri posse reuulsionẽ ad partẽ oppositã citra vitæ periculum aut aliud damnum statuit; pleuritidem verò periculosam esse, atque illud omnino, quod in parte affecta colligitur, etsi paucum sit, tantum tamen periculi minari, vt subitum auxilium postulet. Ideóque pleuritidis grauitatem omnino requirere, vt à parte affectâ fiat sanguinis euacuatio, per quam à parte affecta & reuulsio & deriuatio fieri possit. Idem ferè Platerus sentit, qui in pleuritide, quia latus dolet, à brachio eiusdem lateris sanguinem detrahere, quàm ex opposito, vtilius censet, non tam rectitudinis vasorum occasione, sed quod in pleuritide ob dolorem dolentis lateris venæ magis, quàm sani lateris venæ impleantur. Quo nomine si in dextro latere dolor sit, in dextro brachio venam aperire multas vtilitates afferre scribit, si in sinistro, propter affluxum sanguinis à dolore concitatum ab ea parte sanguinem reuellere conuenientius putat. Nonnulli tamen ex iis, qui in eodem late venam aperiendam censent, aliquos casus excipiunt: vt si suppressa sit aliqua per inferiores euacuatio; si adsit insignis plenitudo; si materia sit maligna, vel ad caput tendat.

Secunda classis.

Alij Arabes sequuntur, & quidem nonnulli primò saphenam, alij verò statim venam oppositi brachij reuulsionis gratiâ aperiendam censent, postea, ad deriuationem, eiusdem lateris.

Tertia classis.

Alij tandem Vesalium secuti sunt, & semper in dextro latere in pleuritide venam secandam censent; cum, si fibrarum rectitudo spectetur, longè maior sit inter dextram axillarem, regionémque costarum quamcunque consensus, quam inter eundem locum affectum & sinistram axillarem. Cùm enim vena sine pari à dextro cauæ latere enascatur, & axillaris dextræ similiter, huius & illius fibræ quàmplures, quæ secundum longitudinem corporis ipsarum sunt porrectæ, inuicem consentiunt, rectóque tramite mutuò se respiciunt.

Diuersio controuersia.

Verùm si ista omnia diligentèr perpendamus, & fundamenta suprà proposita, vbi de venæsectione egimus, diligenter attendamus, non ita difficulter ex hac obscura & tot annorum seculis agitata controuersia nos expedire poterimus. Primò rationes omnes eorum, qui statim venam in brachio lateris affecti secare iubent, siue id fiat ob fibrarum communionem, siue saltem ob εὐθυωρίαν & rectitudinem, quam natura in suis euacuationibus obseruare solet, siue ob dolorem, qui valde vrget, eò tendunt, vt monstrent, commodiùs per venam è directo lateris affecti apertam è loco affecto materiam euacuari,

euacuari, quàm ex opposito brachio. Verùm cum venæ sectio in pleuritide reuulsionis gratiâ instituatur; in reuulsione autem non requiratur è parte affecta euacuatio, sed deriuationis hoc sit: reuulsio saltè prohibet, ne pars affecta amplius sanguine repleatur, & id agit, vt sanguinem eò, vnde fluit, retrahat eique contrarium ei, qui est ad partem affectam, motum versus fontem, à quo fluit, conciliet. Atque ideo commodissimè in latere opposito in principio venam aperiri censemus, vtpote quæ contrarium motum sanguini conciliat, & eum à parte affecta auertit; quod vena è directo lateris affecti aperta præstare non potest. Et id rectè fieri, primò experientia confirmat, cum per aliquot annorum secula, quibus Arabum secta floruit, vena semper in opposito brachio aperta est; & si aliquid incommodi ex eo accidisset, id Medicos illos aliàs diligentes non latuisset. Ipse etiam Iulius Cæsar Scaliger hac de re suas obseruationes annotauit, vt ex eius *comment. in libr. Hippocrat. de somniis* videre est. *Finem*, inquit, *in quem intendimus, hunc esse par est, prohibere sanguinis copiam, ne ad malè affectum concurrat locum. Ergò ab opposita parte sanguinis detrahendus. Nam si dolor in latere sinistro, aperta indidem vena plus trahit à dextro in sinistrum, quàm dextra incisa in sinistrum. Plus enim humoris est inter circumferentiam dextram, & doloris locum, quàm inter eundem locum & circumferentiam sinistram. Vnum habent, quo profugiant: non prodesse, quoniam nulla sit, vt appellant, colligantia. At nos dicimus non nunc agere, vt quod fluxit, detrahamus; neque enim magni momenti est. Neque quisquam prima statim die mortuus est, sed post multam affluxionem, quam tollit vena contraria remota: vena autem eiusdem lateris non solùm non tollit, sed etiam trahit ad locum malè affectum. Itaque toto post facto fluxu, ex eadem parte nos quoque detrahimus. Ac de ratione quidem hæc, de experientia quid dicamus, facilè in promptu est. Iam duodeuiginti annos nonnisi vnum vidimus, ex eadem parte incisa vena euasisse. Et sanè corpus erat athleticum; vt etiam magis miraremur. Verùm scimus, multos etiam sine phlebotomia sanos factos. At plus octoginta redegimus in commentarium quinto ab hinc anno, qui omnes eo curandi genere sint extincti: cum plus quingenti his duodecim annis euasissent, quibus in aduerso cubito vena aperta fuerat.* Hæc Scaliger. Et ipse Galenus, *lib. de cur. rat. per sanguin. mission. cap.* 16. nullum in pleuriticis ex vena in latere opposito secta detrimentum, sed vtilitatem prouenire statuit, etsi obscuram & post temporis interuallum.

Deinde rationes satis firmæ idem suadent. Nam licet etiam venæsectio simpliciter euacuationis gratiâ institui possit: tamen ea quacunque etiam venâ apertâ fieri potest. Neque de vena euacuationis gratiâ aperienda hîc tantùm quæstio est, sed de vena ad reuellendum & deriuandum aptâ. Nam præter euacuationis scopum duabus de caussis præterea, vt etiam in aliis inflammationibus, sanguis in pleuritide mittitur, reuulsionis scilicet & deriuationis gratiâ. Illa debetur sanguini ad locum affectum affluenti vel affluxuro; hæc sanguini, qui in venis parti affectæ vicinis continetur. Vtraque autem hæc euacuatio, reuulsio scilicet & deriuatio, ita institui debet, vt partium consensus obseruetur, vt venâ vnius partis sectâ altera, & quæ cum illa consensum habet, euacuetur, & consequenter humor vel reuellatur vel deriuetur.

Caussa missionis sanguinis in pleuritide.

Aliter verò omnino se habet hic consensus in reuulsione, aliter in deriuatione. In reuulsione enim cùm id agatur, vt sanguis, qui ad partem affluit, vel affluxurus est, ad fluxionis initium & fontem reuocetur, vena, quæ reuulsionis gratiâ aperitur, cum fonte, vnde fluxionis initium, aut si venâ eò loci aperiri non possit, cum venis initio fluxionis vicinis consensum habere debet, ita vt venâ hâc apertâ sanguis, qui ad partem affectam fluere cœpit, iam amplius eò fluere desinat, & in contrarium trahatur. In deriuatione verò ea vena aperiri debet, quæ cum parte affecta consensum habet, & ab ea vel locis vicinis euacuare possit. Igitur quò propiùs fonti & initio fluxionis vena aperitur, eò rectiùs & propriè magis reuelli dicitur; quò verò magis à fonte fluxionis recedimus, & vena affectæ parti propinquior aperitur, eò minùs propriè reuellere dicitur.

Notandum tamen hîc, quod nonnullos turbauit & eò adduxit, vt statuerent, non semper ad originem fluxionis esse reuellendum, per originem fluxionis non intelligendam esse caussam fluxionis procatarcticam, puta calorem & dolorem, qui sæpè est in parte affectâ, sed fontem & locum, à quo sanguis ad partem affectam fluit. Ad eum enim sanguis, quantum fieri potest, retrahendus. Interim non incommodum est, vt caussa illa fluxionem irritans & sanguinem attrahens in parte affectâ mitigetur vel tollatur. Locus verò, in quo instituitur venæsectio reuulsionis caussâ, nunquam vicinus esse potest, sed remotus sit, necesse est. Docet hoc clarè Galenus, 4. *meth. med. cap.* 6. *Si*, inquit, *perpetuum est, quod ab eo didicimus, incipientem fluxionem ad contraria trahendam esse, fixam verò iam in laborante particulâ vacuandam esse, vel ab ipsâ particulâ, quæ affligitur, vel à maximè vicinâ, in promptu nobis de sanguinis detractione colligere est, quod in principio hæc à longinquo, posteà ab ipsis laborantibus partibus sit instituenda.* Quod & alibi passim docuit.

Itaque cùm in pleuritide fons & principium fluxionis non sint pedes, vel caput, vel brachia, vel venosum genus, seu venæ cauæ rami maiores, naturaque hoc obseruare soleat, vt partes principes, quantum fieri potest, tueatur, & publicam corporis regionem à prauis humoribus liberare, eósque propterea ad extremas partes protrudere soleat; at verò in principio pleuritidinis non deriuare, sed reuellere animus sit; facilè hinc apparet, non venam loco affecto vicinam eligendam esse; cùm facilè fieri possit, vt in loco vicino venâ apertâ sanguis maiore cum impetu ad partem dolentem & calentem ruat: sed quæ à loco affecto remota sit, & cum parte mittente consensum habeat, sanguinisque ad partem affectam ruentis impetum sistere, eúmque ad contrarium reuocare possit; quod fit commodissimè venâ in brachio opposito apertâ. Neque enim datur vlla vena, quæ à parte affecta remotior sit, cum parte tamen mittente, seu hepate & venâ cauâ, maiorem consensum habeat. Neque est, vt quis cum Matth. Curtio, Manardo & aliis ad imaginariam quandam oppositionem confugiat, quæ etiam in brachio eiusdem lateris fieri possit, quando scribunt, dum inciditur vena eiusdem partis, primùm adesse oppositionem intus ad extrà, quatenus sanguis extrà emittitur; deinde oppositionem à dextra ad sinistram, pro vario brachij situ; rursum oppositionem in longitudine, quatenus humor sursum trahitur, qui deorsum vergebat. Non enim sufficit hæc imaginaria oppositio, sed talis requiritur, quæ ad fontem, vnde fluit sanguis, quantum fieri potest, eum retrahat. Hoc optimè præstat vena in latere opposito aperta, etsi id videre non potuerit Argenterius. Hæc enim vena ex axillari sanguinem primò euocat, hinc ex vena caua, atque ita sanguis non amplius tam copiosè confluit. Arabes quidem nonnulli, vt suprà dictum, vt planè ad remota reuellerent, venam in pede primò aperuerunt; sed locus iste ab hepate nimis remotus est, neque facilè motus sanguinis, qui per venæsectionem in pede concitatur, vsque ad sanguinem ad latus affectum fluentem pertingere potest, quod venâ in brachio apertâ optimè fieri potest. Etsi verò mensibus & hæmorrhoidibus suppressis plethora vel cacochymia cumulata sit, tamen si suppressio antiqua sit, non sperandum, vnicâ ista venæ saphenæ sectione eos reuocari posse. Interim morbus acutus non fert moram, sed subitum

bitum auxilium requirit. Atque in hac sanguinis missione, quæ fit in brachio opposito, non opus est coloris mutationem expectare. Neque enim eum euacuare animus est. qui iam in parte affectâ mutationem accepit, sed eum, qui ad locum affectum affluit.

Vesalij opinio examinatur. Vesalij tandem opinionem, quia peculiaris est, vt seorsim perpendamus, si reuulsionis gratia in dextro brachio, sinistro latere affecto, instituitur, commodum id sanè est. Verùm si dextrum latus laboret, in eo reuulsionis gratiâ vena aperiri non potest; cum facilè hac occasione maior ad partem affectam affluxus fieri possit. Si verò, quod sentire videtur, deriuationis aut euacuationis gratiâ ex parte affecta venæsectionem instituit, via illa nimis longa esset, si è latere, præcipuè sinistro, sanguis in venam sine pari refluere, atque in cauam venam & dextrum brachium retrahi deberet. Imò sunt, qui nullo modo ex vena sine pari ad venam cauam sanguinem refluere posse statuunt. Scribitque Hollerius, *lib. 1. de morb. intern. cap. 26. in schol.* venam sine pari sanguinem, quem à vena caua accepit, non ampliùs ad eam remittere posse; valuulas enim habere, sicut vesicam & cor; idque eo probat, quòd, si quis venam cauam in parte superiore secet, & fistulâ immissâ, in inferiorem partem sufflet, tota ipsa vena caua in parte inferiori simul cum vena sine pari infletur: vt si venam sine pari in parte inferiore secemus, immissaque fistula ore ventum sursum impellamus, vena caua non inflatur, quòd aër in vena sine pari contentus exire non potest. Vnde concludit, si aër à vena sine pari ad cauam non penetrat, multò minus sanguis refluere poterit. Eadem penè omnia proponit Amatus Lusitanus *cent. 1. curat. 52. in schol.*

Verùm istam de valuulis venæ sine pari doctrinam Gabriel Fallopius, *in obseru. anatom.* irridet, & Thaddeus Dunus risu & sibilis potius explodendam, quàm refutandam censet; cùm nemo peritissimorum etiam Anatomicorum eas inuenire potuerit. Et quod experimentum illud de inflatione venæ cauæ attinet, id ita refutat Thaddæus Dunus. Venam cauam, inquit, prius secuit, vt ex ea ἄζυγον inflaret; postea ἄζυγον quoque secuit, vt inflaret cauam, Mirum autem non est, cauam non potuisse intumescere, siquidem dissecta erat. Neque enim spiritus non penetrauit ad eam, sed non continebatur eâ reclusâ. Vinculum igitur iniiciendum erat venæ cauæ.

Atque hæc de valuulis venæ ἀζύγου controuersia postea ab Anatomicis variè agitata est, nec tum tamen satis discussa, dum alij dari aiunt, alij negant, etsi in eas diligentissimè inquisiuerint. Et qui eas dari affirmant, inter quos Riolanus, *in sua Anthropographia*, non tamen eodem modo, quo Hollerius & Amatus Lusitanus, dari statuunt, sed ita sitas esse non vt recurrenti sanguini obsisterent, sed potius, vt impetum affluentis sanguinis sustinerent. Neque vlla valuula est in venis, quæ totam cauitatem occludit, sed ferè saltem dimidiam partem occupant, vbicunque sunt, eóque fine factæ sunt, vt sanguinis fluxum & motum moderarentur.

Sint ergo valuulæ, vel non sint in vena sine pari, & si sint, tales, vt sanguinis recursum impedire non possint: tamen non ideo vena dextri brachij semper aperienda est, deriuationis & euacuationis ex parte affectâ gratiâ. Via enim hæc nimis longa esset, & datur breuior, si vena lateris affecti aperiatur, vt iam dicetur.

Etsi ergo initio pleuritidis vena in brachio lateris oppositi commodissimè reuulsionis gratiâ aperiatur: tamen cum postea etiam deriuatio è loco vicino requiratur, post reuulsionem in latere opposito factam, vena etiam in latere eodem aperienda est; quod etiam faciendum, si tardiùs Medicus ad ægrum vocetur, morbúsque iam progressus sit, & tempus reuellendi, sanguine iam in loco inflammationis maximâ ex parte recepto, præ

Etsi verò, quòd præcipuè Vesalium mouit, saltem superiores tres costæ ramis è vena axillari enatis nutriantur, reliquæ costæ inferiores ramis venæ ἀζύγου: tamen vena in brachio lateris affecti apertâ sanguis è latere inflammato, vbicunque etiam inflammatio consistat, satis commodè euacuari potest. Et de costis quidem superioribus tribus nullum dubium est. Annotauit tamen Gabriel Fallopius, & alij etiam Anatomici diligentiores, consensum axillaris cum vena sine pari, docéntque, ab axillari prodire venam, cuius tres vel ad summum quatuor rami aliquando iungantur cum tribus aut quatuor propaginibus venæ sine pari, videlicet inter tertiam & quartam, quartam & quintam, quintam & sextam, & inter sextam & septimam. Imò interdum etiam in sinistro latere truncus inuenitur. Et Columbus annotauit peculiarem ramum, qui à dextro trunco, dum reflecti incipit, exit, adscendénsque ramos mittit superioribus interuallis supremarum costarum alendis dicatos, neque solùm in dextris, sed & in sinistris.

Montani sententia examinatur. Montani sententiam quod attinet, rectè ille quidem monet ad fontem respiciendum esse, vt & ad sanguinis copiam, ne si sanguis sit valde copiosus in latere affecto venam secemus, metu maioris affluxûs ad partem affectam. At in eo fallitur, quod vbi venosum genus (quod vt plurimum, si non semper, accidit) fons est, ex eodem brachio detrahit. Nam & in opposito latere seruatur recta linea respectu venæ cauæ. Est enim eadem latitudo. Si verò rectitudinem respectu partis affectæ intelligit, confundit deriuationem, seu euacuationem potius & reuulsionem.

Marci Anton. Montisiani opinio examinatur. Marcus Antonius Montisianus eodem in errore est, dum per venam in eodem latere reuulsionem instituit, cum mera sit euacuatio, vt supra dictum. Magis adhuc errat, quod sectâ venâ in eodem brachio ad inferna trahi scribit.

Atque hæc euacuatio, cùm & ea à loco affecto sit nonnihil remota, à Galenò quandoque etiam reuulsio appellatur, sed minùs propriè, vt ex *2. de rat. vict. in acut. t. 10.* & præcipuè, *6. epidem. comm. 2. t. 32.* patet, vbi diuersionem, quæ ab oculis ad palatum fit, reuulsionem appellat.

Atque vt hæc tandem concludamus, hanc venam secandi rationem in pleuritide obseruârunt, vt dictum, Hippocrates & Galenus. Quanquam enim de mente Hippocratis & Galeni nonnulli variè disputent, & iis, quæ, *lib. de rat. victus in acutis*, habentur, vbi in eodem latere venam secare iubent, alia ex Galeno loca opponant, vbi in principio inflammationum in parte opposita venam aperire præcipit: tamen, quod Mercato & aliis etiam placere diximus, Hippocrates & Galenus in aliis quidem inflammationibus, in quibus in mora nullum periculum, in opposito primò latere venam aperiunt; in pleuritide verò, vbi dolor valde vrget, statim in directo lateris affecti venam aperiunt, ac vnicam venæsectionem instituunt; quod & nos, si tardiùs, & post morbi principium ad ægrum vocemur, imitari possumus. Sanguinem autem largius, & ad coloris mutationem miserunt; & vnâ venæsectione tantum sanguinis detraxerunt, quantum Arabes geminâ. Verùm cùm non solùm tutius sit sanguinem bis euacuare, quàm semel copiosa sanguinis missione vires deiicere, sed etiam aliæ, quas suprà proposuimus, rationes suadeant, commodissimum esse in principio sanguinem in loco à parte affecta remoto euacuare: rectissimè primò in brachio opposito instituitur venæsectio; ita tamen, vt pòst etiam in eodem brachio deriuationis gratiâ venâ aperiatur.

QVÆSTIO

QVÆSTIO IV.

Per quas Vias è thorace materia ad aluum & vesicam peruenire & hinc euacuari possit.

Per quas vias è thorace materia ad aluum & vesicam peruenire, & hinc euacuari possit.

Sanguinem, vt & pus, non solùm per tussim, sed & per vesicam cum vrina ex thorace quandoque excerni, Galenus, *6. de loc. affect. cap.* 4. docet, & se vidisse testatur, quod & alij Medici plures, Græci, Arabes, & Latini obseruârunt. Scripsit etiam nuper ad me amicus quidam, quendam in sinistro latere thoracis vulneratum fuisse gladio, super costas nothas sursum adacto, ita vt vulnus vnius & dimidij digiti longitudinem æquaret. Vulneratus etsi de dolore nullo conquereretur, tussi non affligeretur, nihilque sanguinis exspueret, vt inde colligi potuerit, tantùm externos thoracis musculos fuisse vulneratos: tamen accidit, vt sequenti nocte difficultate meiendi corriperetur, post quatriduum verò copiosum sanguinem emingeret, partim grumosum partim floridum, quæ sanguinis mixtio ad duas septimanas durauit, donec æger conualuit.

Per quam autem viam istæ euacuationes fiant, non ita planum est. Et cùm materia in thoracis locis consistere possit in pulmone, in lateribus seu musculis thoracis, & in cauitate thoracis, de singulis seorsim inquirendum, &, per quas vias materia è pulmone, è lateribus, è cauitate thoracis cùm per vrinam, tum per aluum euacuari possit, explicandum. Pulmones primò quod attinet, Galenus, *6. de loc. affect. cap.* 4. leuem arteriam pulmonis, quantum puris ex ruptâ vomicâ suscepit, id ad sinistrum cordis sinum deferre statuit, quod inde in magnam ipsius arteriam incidens, per renes transeat ad vesicam. Verùm viam hanc alij reiiciunt, & inter eos P. Andreas Matthiolus, qui, *lib. 1. Epist. ad Iulium Alexandrinum*, scribit, credibile non esse, vt pus, quod fœtens & corruptus sanguis est; non solùm transeat per arterias, in quibus vitales spiritus continentur, sed & sinistrum ventriculum cordis, vbi vita humana & sanguis ille purissimus cum spiritu vitali continetur, quin grauissima symptomata, adeoque ipsam mortem inferat, quod pluribus ibi probat. Ipse verò putat, transmitti pus ad venam sine pari, vel ad alias fortassè, quæ circa pulmones vel thoracem habentur, & inde in cauam, in renes & vesicam.

Iulius Alexandrinus, *in epist. responsor.* Galenum tueri conatur; scribitque, aliud longè esse, si quid naturaliter fit, atque quod præternaturaliter; cum à facultate quadam, atque cum ab affectu; cum pars valet atque imbecillis est; cum expellitur noxa, atque cum recipitur. Ideoque licet in syncope, tremore cordis, pestilente aëre attracto, cor valde afficiatur: tamen si valida expultrice facultate vtatur, longè venientem noxam repellere. Idque tum etiam facere naturam, cum pulmonis abscessus ruptus est. Tum temporis enim robore suo constare cor, spiritibusque præditum validis cum aliis vnà insurgere ad rei noxiæ celerrimam quandam expulsionem. Deinde Matthioli sententiam improbat, statuitque longè faciliorem è pulmonibus esse materiæ transitum in asperas leuesque arterias, quàm vt primùm in pectoris cauitatem è pulmone effundatur, & hinc venæ sine pari exiguis osculis sese insinuet; quod omnino fieri debet, si materia è pulmone à vena sine pari recipi debet.

Verum enim verò sit sanè cor validum, & quamprimum affluentem à pulmone materiam à se repellere conetur: tamen id sine grauibus symptomatibus, palpitatione cordis, lipothymia & similibus, fieri non posset; cum videamus saltem flatus ex hypochondriis ascendentes talia symptomata excitare, licet cor aliàs saluum & validum sit. Nisi forsan quis hoc pus non confertim, sed sensim ad cor deferri, neque id adeò malignum, sed à natura satis elaboratum esse statuat. Ideoque non quidem planè nego per hanc viam naturam pus quandoque euacuare; cum constet, eam interdum miras vias quærere: & Nicolaus Massa anno 1533. vt, *in introductor. anatom. fol.* 56. & 57. refert, obseruauit abscessum in cuiusdam dextro ventriculo cordis & auriculam sinistram vlceratam totam cum sanie manifestâ, qui tamen sanus visus fuit, & Beniuenius, *obseru.* 89. reperit abscessum in sinistro cordis ventriculo pituitâ redundantem in quodam, qui egregius fur fuerat. Veruntamen non puto, naturam facilè viam hanc affectare; cum tutiores habeat, vt mox dicetur.

Nonnulli ad vias nobis quidem occultas & ignotas, naturæ tamen cognitas, & illam Hippocratis, *in lib. de alimentis*, ξύρροιαι & ξύμπνοιαι confugiunt. Verùm non est opus ad occultas vias confugere, cùm manifestæ dentur.

Viam autem manifestam, vt dictum, Matthiolus & alij statuunt esse per venam ἄζυγον. Verùm non videtur de nihilo quod Matthiolo obiicit Iul. Alexandrinus, difficilem satis esse transitum, si materia primùm è pulmone in pectoris cauitatem deberet effundi, atque ibi empyema efficere, deinde demum sese exiguis venæ sine pari ramis insinuare, & quidem per membranam adeò densam, quæ thoracem intus succingit.

Itaque aliæ manifestæ viæ quærendæ, per quas etiam ex ipsis pulmonibus materia ad renes & vesicam peruenire possit. Viarum autem istarum prima est arteria venosa, vt Bauhinus, *lib. 2. theatri Anatom. cap.* 26. docet, quæ per pulmones distribuitur, si per eam ad ventriculi sinistri principium, non verò in ipsum sinistrum ventriculum cordis deferatur, & deinde per eius ramum peculiarem & insignem, quem, *cap.* 22. describit, ad emulgentes, indéque ad renes & vesicam deferatur. Altera via in quibusdam est vena pulmonaria, quæ à venæ cauæ trunco non procul ab exortu venarum diaphragmaticarum ad pulmonem in nonnullis corporibus mittitur. Obseruauit hanc venam superioribus annis Nicolaus Sanmichelius Nouocomensis, vir suo tempore in dissecandis corporibus exercitatissimus, qui in cadaueribus quibusdam venam magnam, vbi diaphragma excessisset, priusquam in cor se insinuat, ramulum quendam rectâ ad pulmones misisse obseruauit, vt refert Iohan. Costæus, *in annot. in Auicen. lib. 3. fen. 10. tr. 4. cap.* 1. *Obseruatio Nicolai Sanmichelij de ramulo venæ cauæ.*

Si autem in latere contineatur materia, quod in pleuritide accidere solet, viæ manifestæ ad renes sunt; primò vena ἄζυγος, per quam sanguis vel pus in venam cauam effunditur, & hinc in renes ad vesicam porrò transmittitur, & cum vrina euacuatur; obseruatúmque est à Recentioribus Anatomicis, à sinistro ramo venæ ἀζύγου interdum ramulum ad venam emulgentem rectâ referri. Deinde materia è thorace peruenire potest ad renes & vesicam, ex intercostalibus arteriis ad arteriam magnam deducta, & hinc ad renes transmissa. Tertiò etiam materia per phrenicum venæ cauæ & ductum arteriæ à Bauhino descriptum ad vrinæ vias peruenire potest. Atque per has vias materia cùm è pulmone, tum è lateribus cum vrina euacuari potest.

Per aluum autem puris euacuationem quod attinet, plerique hîc ad occultas vias, quas sibi natura quærit, confugiunt: sed & hic manifestæ dantur. Et primò quidem vias è pulmone ad aluum quod attinet, potest è pulmone materia euacuari per aluum primò per ramum illum arteriæ venosæ, modò dictum, & à Bauhino descriptum siue delata in arteriæ magnæ ramum cœliacum, qui ad ventriculum effundatur, & ab hoc in intestina, siue feratur per arteriæ magnæ ramum alterum mesentericum dictum, qui supra emulgentes ad mesenterium & intestina mittitur.

Alij volunt, quod materia per venam arteriosam in dextrum ventriculum cordis, & ex hoc in truncum venæ cauæ, & inde per hepar ad ramos venæ portæ transmittatur, tandémque per ramum mesentericum in intestina perueniat. Verùm etsi per hanc viam euacuationem fieri non impossibile sit, longa tamen est, & per ambages.

Tertiò si vena illa pulmonaria à Nicolao Sanmichelio obseruata adsit, per illam etiam è pulmone ad aluum mediante vena portæ peruenire potest.

Puris autem in pleuritide & lateribus affectis per aluum euacuationis via manifesta est primò per venam sine pari, per quam in venam cauam, & hinc in portam transire potest. Deinde per truncum arteriæ magnæ transire potest, si scilicet materia ex ramis intercostalibus in aortam, & hinc siue per ramum cœliacum, siue per mesentericum ad intestina mittatur. Neque impossibile, per arterias materiam, præcipuè natura id agente, euacuari posse, cùm aliàs etiam arteriæ in morbis ab humoribus vitiosis non semper planè immunes videantur.

Si verò materia in thoracis cauitate contineatur, verisimile est, eam potius in pulmones, quorum membrana rarior est, penetrare, & hinc seu per vrinam, seu per aluum per vias modò dictas euacuari, quàm per membranam densam in latus sese insinuare. Et obseruatum est, materiam interdum satis crassam è cauitate thoracis in pulmonem receptam, & hinc per tussim reiectam fuisse; sicuti historia habetur apud Guiliel. Fabricium, *cent. 1. obseru. 46.* de quodam, qui cum in pectore vulneratus esset, duas turundas, quæ ex incuria per vulnus in cauitatem thoracis illapsæ erant, tussi reiecit.

CAPVT XVII.

De Thoracis Vulneribus.

Thoracis vulnera. Thoracis vulnera alia sunt non penetrantia, in quibus scilicet membrana succingens adhuc integra est; alia penetrantia, in quibus non solùm musculi thoracis, sed & pleura perforatur, vt ita vulnus in ipsam thoracis cauitatem penetret. Penetrantia rursum sunt vel sine partium in thorace contentarum læsione, vel cum earum læsione, puta pulmonis, mediastini, pericardij, cordis, venæ cauæ, arteriæ aortæ, asperæ arteriæ, gulæ.

Vulnera thoracis non penetrantia.

Vulnera thoracis non penetrantia. Si thoracis vulnera sint simplicia, neque in cauitatem eius penetrent, & nullus alius affectus coniungatur, eandem, quam alia vulnera, indicationem habent. Itaque 1. sanguis sistendus, si opus sit, modo in aliis vulneribus vsitato, vulnúsque fascia ligandum, quæ talis sit, vt tutò contineat, nec tamen tam alta, vt premendo dolorem excitet. Et si vulnus paruum sit, breui temporis spatio sanari solet. Quod si amplius sit, digestiuum aliquod vnguentum imponendum, quem in vsum terebinthina clara odorata præcipuè vtilis est. Partes vicinæ oleo chamæmel. rosac. inungendæ. Tandem vbi in vulnere coctio apparet, emplastrum aliquod conueniens, vt barbarum, basilicon Mesue, aut diapalma imponatur.

Vulnera penetrantia.

Vulnera penetrantia.

Signa diagnostica.

Signa. Vbi verò vulnus profundius est, primò diligenter inquirendum, an penetret vsque ad cauitatem thoracis, an non. Cognoscitur autem hoc visu in magnis vulneribus, in aliis tactu, specillo scilicet, seu stylo exploratorio, vel candela cerea immissa, item auditu, dum aër per vulnus cum strepitu exit. Aëris tamen per vulnus exitus, qui penetrationis signum est, aliis etiam modis explorari potest: si nimirum penna, vel lanæ floccus vulneri imponatur, vel candela accensa admoueatur, & retento aëre inspirato, atque ore & naribus clausis, æger efflare conetur. Tunc enim exeunte aëre lana moueri, & flamma ventilari ac moueri solet. Hæc autem per aërem egredientem exploratio fallere potest, si vulnus obliquum aut tortuosum sit, aut costa aliqua fracta vel depressa, aut musculi intercostales situm hominis ab eo, quem habebat, dum vulnus acciperet, euarient, vulnusque regant, vel pars externa vulneris, quod turunda non immissa sit, conglutinata sit. Tum enim aër egredi non potest, imò nec specillum vel stylus adigi. Ideóque ægrum, dum vulnus explorare volumus, eo situ collocare debemus, quo erat, cum vulnus acciperet. Ex instrumento quoque, quo vulnus inflictum est, aliquo modo profunditas vulneris agnosci potest. Angustiora enim instrumenta penetrationis suspicionem præbent, præsertim si vulnus extrà nonnihil latum sit. In penetrantibus quoque & amplis thoracis vulneribus respiratio interdum læditur, & voce æger priuatur patente vulnere; vulnere verò clauso respiratio & vox redit. Postea & alia signa accedunt, dum sanguis aut pus in pectore cumulantur. Tussis est molesta, sputum fit cruentum vel purulentum, lateris dolor, grauitas ac pondus circa costas nothas percipitur. Febris sæpe accedit, & vbi æger se in ægrum latus conuertit, fluctuatio in thorace percipitur, si sanies in eo continetur.

De pulmonis & mediastini vulneribus iam dictum; de cordis, œsophagi vulneribus suo loco dicetur.

Si vena caua in thorace vulnerata sit, magna sanguinis crassi copia effluit, virésque valde deiiciuntur, facies pallet, & paulò pòst mors sequitur.

Si arteria magna vulnerata sit, sanguis clarus & tenuis, copiosus ac cum saltu exit, si ei via pateat. Pulsus tremulus adest, vires collabuntur, syncope accedit, & paulò pòst mors.

Si aspera arteria sit vulnerata, parum sanguinis effluit, dolor in dorso percipitur, vox fit rauca & tussis acris.

Prognostica.

1. Vulnera hæc, quàm non penetrantia, longè sunt periculosiora; etiam vbi viscera interna non sunt læsa; quia aer externus per vulnus non alteratus ingreditur, internásque partes offendit, & aëre interno & calore exspirante virtus debilitatur. Et cum vulnus penetrare non possit, nisi pleura perforetur, illa verò densa & sensu exquisito prædita sit, ac reliquis thoracis partibus communis: dolores, tussis, inflammationes, febres hinc excitantur. *Prognostica.*

2. Præterea nisi vulnera hæc diligenter curantur, facilè in empyema & fistulas degenerant. Quod vbi accidit, sæpe pus fœtidum redditur, tandémque ægro mors attrahitur.

3. Interdum accidit, vt licet externum vulnus conglutinetur & consolidetur, in sputo tamen adhuc notæ sanguinis appareant; quod accidit, quia partes internæ non sunt consolidatæ, è quibus cruoris aliquid & saniei in cauitatem thoracis emanat, vnde empyema generari potest.

4. Si simul quidem tum interna tum externa parte sanescat, cicatrix autem intus debilis, aspera & liuida existat, quandoque refricatur, eóque modo purulentus euadit. Iterum verò etiam exulceratur, si quid plus iusto laborarit & extenuatus fuerit, pituitaque & bilis ad cicatricem affigatur, & si morbo alio

alio detentus extenuatus fuerit. Hippocrates, *lib.1. de morbis*.

5. Vulnera hæc in dorso periculosiora sunt, quàm in parte anteriore; quia ibi plures & maiores nerui ac tendines sunt, ibique transit vena caua, arteria magna, aspera arteria, gula, & omnia spiritualia organa dorso alligantur. Cauæ autem venæ & aortæ arteriæ vulnera lethalia sunt, ex sanguinis, qui vitæ thesaurus est, profusione, qui eò loci sisti non potest, solentque varia praua symptomata superuenire.

6. Si autem praua symptomata non superueniant, sanitatis recuperandæ spes est. Vnde de thoracis vulneribus Albucasis scripsit: Si prætereat dies tertia vulneris, & non accedat infirmo spasmus vel tremor cordis malus, vel structura anhelitus, & vides eius dispositiones bonas, tum scias vulnus esse sanum, & virtutem fortem, cui nihil impossibile.

Curatio.

Curatio. Indicationes quidem vulneris, quatenus tale, eædem sunt, quæ vulneris non penetrantis: quia verò sanguis in cauitatem thoracis effundi solet, & humores vitiosi è corpore reliquo ad vulnus affluere; danda opera, vt sanguis sistatur, humorum ad vulnus affluxus prohibeatur, & sanguinis qui in thoracem effusus est, saniésque, quæ ibi colligitur, euacuetur.

Itaque 1. vt sanguis sistatur, turundâ oui albumine & aliis medicamentis sanguinem sistentibus illita immittenda. Quod si nihil efficiat, etiam per os medicamenta sanguinem sistentia exhibenda, vt conserua rosarum, bolus Armena, terra sigillata, succus portulacæ, trochisci de carabe, terrâ sigillatâ, & similia, de quibus in sputo sanguinis dicetur.

Deinde, si grauia symptomata metuenda sint, & sanguis non valde effluxerit, sanguis è latere opposito euacuandus, aut corpus, si cacochymicum, euacuandum.

Tertiò, vbi magna vasa non sunt vulnerata, sanguísque in pectus non multus effusus, vulnus statim consolidandum, ne ab aëre externo, in vulnus sese insinuante, pulmones lædantur. Aliàs etiam obseruandum, vt vulnus, quoties opus est, celeriter obligetur, ne aër per vulnus patens in thoracem transeat. Si verò de sanguine in thoracem copiosè effuso suspicio sit (quod cognoscitur, si Medicus anatomiæ peritus loco vulneris perspiciat, an magnæ vel paruæ venæ vel arteriæ vulneratæ sint) vulnus turundis apertum seruandum, dandáque opera vt sanguis quamprimùm effluat, ne intus corrumpatur. Vbi notandum, vt turundæ filo alligentur satis longo, vt in cauitatem thoracis decidant; sicut in obseruat. Guilielmi Fabricij *cent. 1. obseru. 46.* habetur, cuidam duas turundas in pectus delapsas, ac post tres menses tussi reiectas fuisse. Est & adhuc obseruandum, ne turundæ nimis sint longæ, ne pulmones lædant. Vt etiam faciliùs sanguis effluat, iaceat æger super latere vulnerato. Etsi sanguis in thoracem effusus non sponte effluat, extrahendus instrumento, quod Græci πυελκὸν nominant. Et si vulnus nimis angustum sit aut obliquum, paululùm dilatandum cute sectâ, aut si æger sectionem admittere nolit, turunda ampliãdum. Si accepto vulnere nullus sanguis effluat, idque in pectore detineatur, æger granum vnum moschi sub lingua teneat. Ita enim statim sanguis fluere incipit, quod nonnulli pro secreto habent.

Si etiam ob materiæ copiam in thorace contentam æger malè habeat, vt materia continuò effluat, nec ibi putrescens, febrem, anhelitûs difficultatem & tussim excitet, canulam plumbeam vel argenteam pluribus in locis perforatam, extra verò alis munitam, immittere decet, quæ digestiuo medicamento prius illinenda est.

Si sanguis sit concretus, vt exire non possit, attenuandus & incidendus liquore conueniente in cauitatem pectoris infuso. In quem vsum commodum est melicratum, ex vna parte mellis & duabus partibus aquæ ad tertiæ partis consumptionem coctis, vel mulsum, vel mel rosatum, in aqua hordei aut consolidæ, aut veronicæ vel agrimoniæ dissolutum. Et si materia sit viscida & tenax, aliquid oxymelitis addere vtile est. Liquor autem hîc tepidus iniiciendus; vt & topica omnia medicamenta hîc calida vsurpanda; cum frigus sit pectori inimicum.

Extra verò applicentur medicamenta vulneri idonea, exsiccandi vi prædita; humectantia verò & oleosa vitanda. Valde in hisce vulneribus commendatur sequens Vnguentum.

℞. Resinæ pini rec. claræ & odorat. ℥.xij. *ol. lauri puri, terebinth.* ana ℥.ij. *gummi elemi puri* ℥.iij.

Resina & gummi super igne liquescant, deinde addantur olea & terebinthina, parùm bulliant, donec vnguenti crassitiem acquirant, tandem colentur.

Et ne partes vicinæ in consensum trahantur & dolore afficiantur, loca vicina æstate oleo rosaceo, hyeme chamæmelino inungenda sunt. Interna etiam medicamenta vsurpentur thoraci dicata, quæ materiam exsiccant, eius corruptionem prohibent, &, si ad pulmones quid perueniat, quæ ad eius expectorationem prosunt. vt syrupus è iuiubis, capill. ♀. de glycyrrh. scabios. cum aqua scabios. tussilaginis, veronic. capill. ♀. Tandem etiam medicamenta, quæ intus conglutinationem adiuuant, vsurpanda, vt syrupus myrtinus, conserua rosarum, mel rosarum, consolida, plantago, bolus Armena & similia. In tota verò curatione omnia metallica hîc omittenda; cùm valde noceant.

Sæpe verò accidit, vt vulnus extra conglutinetur, antequam intus planè exsiccatum & consolidatum sit. De quo Hippocrates, *in Coac. lib. 6. sect. 2. comm. 1. aph. 5. secundum Hollerij distinct. Quicunque vulnerati in thorace, externa vulneris parte sanati, interna verò non, periclitantur, ne empyici fiant; at quibus internâ parte infirma cicatrix obducta, vulnus ea parte refricatur, rupta cicatrice.* Ideo, quod suprà etiam dictum, danda opera, vt vulnus probè mundetur & intus insuper consolidetur, antequam extra fiat consolidatio. Si verò tale quid accidat, ægri vt empyici curantur. Si per vrinas materia & pus euacuetur adiuuanda vrinam mouentibus.

Diæta.

Aër sit temperatus & potius ad calidum, quàm frigidum declinet. *Diæta.* Victus sit initiò tenuis; donec inflammationis terminus præterierit. Cibi in principio adstringentes vitentur, ne sanguis concretus in cauitate thoracis detineatur. Conueniunt in cibis amygdalæ, passulæ, hordeum. Æger quiescat, nec moueatur, vel multum loquatur; caueat quoque iram, & alios affectus nimios.

CAPVT XVIII.

De Fistulis thoracis.

NOnnunquam post tumores aut vulnera thoracis malè curata fistulæ in pectore excitari solent, quæ *Fistulæ thoracis.* difficilis sunt curationis, præsertim si ossa, sternum, spina dorsi, aut costæ simul afficiantur.

Differentiæ.

Sunt autem fistulæ aliæ penetrantes, aliæ non penetrantes. *Differentiæ.*

Signa

Signa diagnostica.

Sign. Cognoſcuntur facilè & oculis patent; & ſi penetrent, ſtylo vel aëris egreſſu cognoſcuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Fiſtulæ hæ curatu ſunt difficiles; cùm partes hæ non ſolùm perpetuò moueantur, ſed etiam præcipuè ſi penetrent, multæ ſuperfluitates in iis colligi ſoleant.

2. Quæ in dorſo ſunt fiſtulæ, periculoſiores ſunt, ob maiorum neruorum copiam & ſpinalem medullam vicinam, ac rarò curantur. Quæ in muſculis ſunt circa magna vaſa, non ſatis tutò curantur.

Curatio.

Curatio. Ideóque Medicus certus ſit, quæ vaſa circa fiſtulam ducantur, ne curatione venas, arterias, neruos lædat, ægróque noceat. Ac proinde vbi dilatatio fiſtulæ requiritur, turundis illa tutius, quàm ferro peragitur.

Externa. Cæterùm medicamenta quod attinet externa, quæ in fiſtulam iniiciuntur, parantur ex hydromelite vel mulſo, decocto *rad. caryophyllat. gentianæ, ireos, ariſtolochiæ, veronicæ, valerianæ, ſaluiæ, millefolij, hyperici, roſar. caudæ equinæ, piloſellæ.* Quæ in vino coquantur & colaturæ *mel clarum* addatur. Poteſt & *thus* ac *myrrha* addi.

Vt ℞. *Hyperic. fl. roſar. rubr. caudæ equin. centaur. minor.* an. M. i. *rad. caryophyllatæ, ariſtoloch. ireos,* an. ℥. j.

Coqu. in vino,

Colaturæ ℞. ℔. i. *mell. opt.* ℥. iii. Diſſolue *thuris, myrrh.* ana Drach. i. ß.

Decoctum hoc vel ſimile; toties in vlcus iniiciatur, donec mundum fuerit.

Poſt iniectiones tale vel ſimile medicamentum cum turunda immitti poteſt.

℞. *Terebinth.* ℥. i. *farin. lupinor.* ℥. i. *fabar.* ʒ. ii. *ſucci apij, agrimon. plantag.* ana ℥. i. *mellis* ℥. i. ß. *myrrh. maſtich. thuris,* ana ʒ. ii. Miſce ſuper igne.

F. Vnguentum.

Vlcere mundato, iniectiones & vnguenta exiccantia & conglutinantia, vt in aliis vlceribus, adhibenda ex *roſis, radicibus conſolidæ balauſtiis, ſumach, myrrhâ, thure, maſtiche, aloë, radice ireos, therebinthina* & ſimilibus.

Interna. Dum verò externa adhibentur, intus etiam vſurpentur medicamenta ex iis, è quibus potiones vulnerariæ parari ſolent, nimirum ex *agrimonia, plantagine, veronica, ſcabioſa, hyperico, betonica, ſanguiſorba, hedera terreſtri, ſaluia, roſis.*

Vt ℞. *Fol. ſcabioſ.* M. ii. *agrimon. caryophyllatæ, ſaniculæ, veronicæ,* ana M. i. *tuſſilag. pulmonar. linguæ ceruinæ,* ana M. ß *rad. caryophyllatæ* ℥. i. *vince toxici* ℥. ß.

Coq. in *vini albi* & *aq. fontanæ*, ana ℔. i. in vaſe duplici.

Colatura *ſaccharo* dulcoretur.

CAPVT XIX.

De Empyemate.

Empyema. PLeuritidem, peripneumoniam, & alios thoracis affectus non rarò ſequi ſolet malum, quod Græcis ἐμπύημα appellatur, quo qui laborant, ἔμπυοι & ἐμπυικοί, ſuppurati & purulenti dicuntur. Etſi enim, ſi nominis proprietatem ſpectes, ἐμπύημα omnem ſuppurationem & puris collectionem ſignificat: vſus tamen obtinuit, vt in ſpecie id ſuppurationi ſeu purulentiæ in thorace tribuatur.

Eſt ergò ἐμπύημα puris in cauitate thoracis collectio. Solent quidem nonnulli empyema appellare, cum non ſolùm in cauitate pectoris, verùm etiam inter pleuram vel coſtas, aut in pulmone pus colligitur: verùm magis propriè & ſpecialiſſimè ſolet empyema nominari, cum tantùm in cauitate thoracis fit puris collectio.

Cauſſæ.

Colligitur autem pus in cauitate thoracis ex præcedente aliqua & in abſceſſum mutata ac rupta partium vicinarum inflammatione, vt pleuritide, peripneumoniâ, anginâ, interdum & rupto tuberculo ad ſpinæ partem interiorem. De quo Hippocrates, 5. *aphor.* 10. *Quibus ex angina in pulmonem mali fit conuerſio, ij intra ſeptem dies moriuntur. Si verò hos effugiunt, purulenti fiunt.* Cauſſæ.

Nonnunquam etiam ſine inflammatione pus in pectore colligitur, quod fit, quando ſanguis è vaſis ſuis in cauitatem thoracis effuſus, ibíque detentus putreſcit, & in pus mutatur. Et quidem ſi poſt venam in pulmone ruptam vlcus ſequatur, quod continuo ſaniem in thoracem effundat, verum fit empyema. Si verò ſanguis copioſus effuſus in loco alieno corrumpitur, materia illa pus minus propriè dicitur. Plerique addunt deſtillationem è capite, de qua Hippocrates, 7. *aphor.* 38. *Deſtillatio in ventrem ſuperiorem ad ſuppurationem peruenit intra dies viginti.* Nonnulli tamen pituitam in pectore immutatam minus propriè pus appellari cenſent. Eſt enim hæc purulenta materia non merum pus. Nam hæc eſt ex humore excrementitio; cum merum pus ex nutritia materia fiat.

Omnes autem modos, quibus pus in thoracem effundi poteſt, prolixa oratione deſcripſit Hippocrates, *lib.* 1. *de morbis*, qui hac de re videatur. Cuius ſumma hæc eſſe poteſt: Empyema verum eſſe, quando in ipſa thoracis cauitate pus continetur, ídque quatuor modis fieri. 1. ex pleuritide non ſatis expurgatâ. 2. à pituita ad cauitatem thoracis à pectore defluente 3. ex vena in thorace rupta. 4. ex vena in pectore aperta. Non verùm autem empyema eſſe, cum non in cauitate pectoris, ſed in pulmone materia hæreat, ídque etiam quatuor modis fieri. 1. in peripneumonia ſuppuratâ & non expurgata. 2. ex pituita è capite deſcendente & in pulmone putreſcente. 3. ex vena rupta in pulmone 4. ex varice in pulmone generato & rupto.

Differentiæ.

1. Pus interdum totam thoracis cauitatem occupat, interdum eius alteram partem, dextram vel ſiniſtram. Differentiæ.

2. Ex differentia materiæ datur empyematis differentia, quæ nunc benigna eſt, nunc acris & fœtida.

Signa Diagnoſtica.

Signa quod attinet, quæ inflammationem aliquam in thorace in abſceſſum, è quo, poſt empyema futurum eſt, mutari ſignificant, ſi pleuritis & peripneumonia, vel alia in pectore inflammatio, remediis idoneis adhibitis non ceſſat, ac præterea rigores & febres ſubſequuntur, & grauitas: morbum in empyema mutari indicio eſt. Si enim materia intra dies quatuordecim non expurgatur, in pus mutatur. Rumpitur verò vomica circa diem vigeſimum, interdum trigeſimum aut quadrageſimum, Hippocrates, 2. *prognoſt. aphoriſm.* 57. Rigor verò fit, dum à pure genito vicina membranoſa corpora vellicantur. Ponderis verò & grauitatis ſenſus in thorace pro dolore percipitur, quod humor, qui antè in partem inflammatam diſperſus erat, in vnum locum iam totus colligitur. Signa.

Signa verò iam facti ex vomica rupta empyematis propo

proponit Hippocrates, 2. *progn.* 60. & 61. Et quidem recentis ac nuper facti empyematis signa sunt eadem, quæ inflammationis suppuratæ modò esse diximus, quibus difficilior respiratio accedit. Quamuis enim rupto abscessu dolor sedetur, & hinc diaphragma & musculi thoracis liberius moueri possint: tamen quia pulmo à circumfuso pure grauatur, vt liberè moueri non possit, & præterea aliqua puris pars à rara pulmonis substantia imbibitur, & hinc pulmo humidior & grauior redditur, bronchiaque eius à pure imbibito obstruuntur, respiratio redditur difficilior Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* 8. addit fluctuationem. Nam, inquit, vbi quis subitò à decubitu transmutatur, idque maximè si ab vno latere in aliud se conuertens defluere aliquid sentiat, puris multitudinem ibi contineri haud dubia coniectura est. Quin etiam in his fluctuatio sæpenumero, haud obscurè auditur. Nisi forsan puris crassities aut copia, quæ omnem pene thoracis capacitatem implet, impediat fluctuationem illam audire.

Diuturnioris autem empyematis signa sunt, quod febris quidem mitior redditur, sed lentè, partim putrida, partim hectica, perpetuóque infestat, quæ de die quidem mitior, sed circa vesperam exasperatur, & noctu vehementior est. Tussis est perpetua, sputúmque tandem fit purulentum, adest anxietas & cibi fastidium ex vapore putrido orta, sudores multi superueniunt; sed inutiles & non copiosi, sed frequentes ob virium imbecillitatem. Ex enim debiles alimentum etiam non in nimia quantitate sumptum superare & rectè apponere non valent. Tandem oculi fiunt caui, maxillæ ruborem contrahunt, ob vapores puris acres calidósque faciem ipsam calefacientes, pustulæ circa pectus erumpunt, subtiliore ac acriore puris parte ad extremam cutem penetrante, pedes intumescunt.

Signa defferentiarum quod attinet, primò locum, in quo pus continetur, ita nosse docet Hippocrates, 2. *progn. aphor.* 59. Si empyema in altera parte tantum existat, hos conuertere & discernere oportet, doleantnè in altero latere, & an alterum altero calidius sit, atque cubantem supra latus sanum interrogare, an sibi videatur onus aliquod desuper suspendi. Si enim ita est, in quodcunque latus pondus insit, in altero suppuratio existit. Quemadmodum si vtrinque calor & pondus sentiatur, in tota thoracis cauitate pus continetur. Auicennas hoc, quod habet ex Hippocrate, *lib.* 3. *de morbis*, addit: Applicetur, inquit, linteum madidum thoraci secundum vtramque partem, dextram & sinistram: citius enim exiccatur illud, quod supra partem pus continentem appositum est.

Puris verò conditio si reiiciatur, ex fœtore & aliis qualitatibus cognoscitur.

Prognostica.

Prognostica. Prognostica empyematis recensuit Hippocrates, 2. *progn.* 63.

1. Si cum abscessus ruptus est, febris eâdem die dimiserit (id est, ita mitis reddita fuerit, vt si præcedenti vehementiæ conferatur, propemodum pro nulla habeatur. Nam planè non cessat,) æger cibum appetat, siti careat, (nam vapores fœtidi ac tetri à thorace ascendentes ad linguam ac palatum ob communem tunicam simul orificium ventriculi afficiunt, & hinc appetitus deiicitur, sitisque excitatur. Quapropter si breui tempore post eruptionem hæc symptomata remittant, puris exigua quantitas, idque benignius significatur. Si verò hæc symptomata non remittant, puris ingentem copiam & prauitatem significant) venter exigua & consistentia deiiciat, pus læue, album sit & æquale, & pituitâ vacans, absque dolore, & valida tussi expurgetur, ægrum euasurum spes est.

2. Si verò contrarium accidat, & horrores post puris eruptiones maneant, febris non desinat, aut cum videtur desinere, recrudescat, ægérque sitiat, nec cibum appetat, aluus sit humida, sputum sit prauæ substantiæ, vt & coloris mali, flauum, viride, nigrum, fœtidum, pituitosum, inæqualis substantiæ: pereunt, quibus hæc omnia adsunt. At quibus alia adsunt, alia non, horum quidam moriuntur, quidam in multo tempore euadunt.

3. Plerumque verò empyema in phthisin transit, & tum collum ac tempora valde extenuantur, pedes intumescunt, vngues curuantur. Etenim qui seruantur, vbi pleuritis vel peripneumonia in empyema transit, intra dies quadraginta pus per sputum eiici debet; quod si non fiat, in phthisin transit. 5. *aphor.* 15. Non quidem opus est, vt quadragesimo die æger planè ab omni pure liberatus sit, sed sufficit, si eo tempore tanta eius copia reiecta sit, vt reliquiæ exiguæ, quæ supersunt, facilè postea euacuari possint, cuius euacuationis non ita certus terminus definiri potest. Nam vltra diem quadragesimum mollis & rara pulmonis substantia pus sine damno vix sustinere potest. Ideóque opus est, vt intra eum terminum maxima eius pars reiiciatur.

4. Quibus in magna puris copia intra thoracem & pulmonem collectâ totus thorax in respiratione attollitur, celerrimè suffocantur, Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* 7.

5. Malum periculosius est, si pus totam cauitatem thoracis occupet, quàm si in altero solùm latere contineatur.

6. Empyema tamen, quod vnum saltem latus occupat, periculosius est, si sinistrum latus occupat, quàm quod dextrum; quia sinister cordis ventriculus vt nobilior plura magis afficitur.

7. Quicunque empyi vruntur aut secantur, si album pus effluat, euadunt; si verò subcruentum & fœtidum, pereunt. 7. *aph.* 44.

8. Quandocunque empyi vruntur aut secantur, si pus aut aqua vniuersim effluxerit, certò moriuntur. Hippocrates, 6. *aph.* 27.

9. Purulentos moderatius habentes si sputa graueolentia consequuntur, recidiua interimit. *In Coacis.*

10. Quibus specillum à pure velut ab igne coloratur, ij ferè moriuntur. *In Coacis.*

11. Ex suppurationibus quas pulmonum morbi excitârunt, ferè senes moriuntur, ex cæteris verò iuuenes. *Ibid.*

12. Inflammatio lateris aut pulmonis in suppurationem versa, quandoque sursum rumpitur; id quod periculosius est. Si enim pus quam citissimè per sputum non reiiciatur, tabidi fiunt. Quandoque verò per aluum & vesicam euacuatur, quod per quas vias fiat, suprà, *cap.* 16. *quæst.* 5. videatur, id quod cum minore periculo coniunctum est, Paulus Ægineta, & Aetius. Cùm enim vt æger citò à pure liberetur, euacuatio per tussim ac sputum non sufficiat; siquidem per eam sensim & lentè pus euacuatur, & interea temporis à pure in thorace & pulmone moram trahente substantia pulmonis facilè corrumpitur: commodior est, & minore cum periculo coniuncta, per aluum vel vrinam puris euacuatio.

Curatio.

Curatio. Si prohiberi à Medico nequit suppuratio, adiuuetur moderatè calidis & humidis cataplasmatis & emplastris impositis, de quibus in Pleuritide dictum. Maturato abscessu vt maturè rumpatur, opera danda, ne pus partem ampliùs corrumpat, forti locutione, sternutatione irritatâ.

Rupto abscessu, vt is abstergatur & consolidetur, materia

teria verò euacuetur, danda opera. Euacuatur autem, materia vel ſenſibiliter, vel inſenſibiliter. Senſibiliter rectius & commodius euacuatur, & quidem frequentius ac tutius per ſputum vel thoracis perforationem, vel per aluum, vel per vrinam. Itaque conſiderandum, quò materia vergat.

Si tuſſis vrgeat, vt per ſputum expurgetur, detergunt aqua ſaccharata, hordei, hydromel & ptiſana cum melle, quæ vt alimentum medicamentoſum & medicamentum familiare in omni empyematis genere ac quouis tempore conuenit. Radix iridis cum mulſa, hyſſopus, decoctum glycyrrh. ſyrup. de praſſ. capill. ♀. Inprimis efficax eſt aqua mulſa, in qua lota ſit terebinthina, vel cremor terebinthinæ.

Vel ℞. *Succi hederæ terreſtris*, ℥. IV. *praſſij* ℥. ii. *thuris*, *myrrh*. an. ʒ. i. *diapenid*. ʒ. ß. F. Lohoh.

Vel ℞. *Folia braſſicæ recentis ruberrima conciſa.*

Coq. in balneo vaſe clauſo. Liquor ſaccharo dulcoretur, & manè ac veſperi bibatur.

Medicamentorum delectus.

Materiæ tamen expectorandæ in delectu medicamentorum habeatur ratio. Si enim pus fuerit bilioſum, acre & erodens, eligenda & vſurpanda, quæ acrimoniã eius mitigant & leniant, vt *hordeum, iuiubæ, paſſulæ, ſebeſt. glycyrrh, amygdal. dulc. pinea, violæ, capillus* ♀. *ſemen maluæ, ſyrup. violar. capillorum* ♀. *rotulæ diatragacanth. frigid. diaireos ſimpl.* Si verò pus non acre, ſed craſſius ſit, attenuantia, incidentia & abſtergentia vſurpanda, vt *hyſſopus, tuſſilago, radic. helen. ſemen carthami, aniſi fœniculi, caricæ, ſyrup. de hyſſop. de glycyrrh. de tuſſilag. loh ſanum & expertum.*

Si verò pus nimium craſſum ſit & pituitoſum, validius incidentia & attenuantia vſurpanda, ſed moderatè, & cum arteriacis ac thoracicis lenientibus miſcenda; quo modo & pus craſſum incidetur & attenuabitur, & humectatione diluetur, & ad exſpuitionem aptius reddetur.

Si verò ad vias vrinæ vergat, ea, quæ extergendo vrinæ meatus purgant, vel quæ ſeroſam humiditatem ſuppeditant, medicamenta exhibeantur, vt decoct. ex *rad. aperientibus, granis Alkekengi, ciceribus rubris, capill.* ♀. *ſem. 4. frig. maior.*

Vt ℞. *Radi. aperientium maceratarum in vino albo, glycyrrh.* an. ℥. i. *ſem. 4. frigid. maj* ana. ℥. i. ß. *adiant.* M. j. *cicerum rubror.* M. ß. Coq. ad dimidias. Aromatiſentur cum *radic. ireos* ʒ. ii. & dulcorentur *ſaccharo.*

Si verò ad inteſtina feratur, exhibeatur ius galli decrepiti, decoct. betæ, caulium, graminis, praſſ. caſſiæ, quæ thoracem lenire & aluum mouere poſſunt, vt & therebinthina: vel clyſteres abſtergentes iniiciantur. Tandem ſyrupus aliquis abſtergens & adſtringens nonnihil adhibeatur, qui inteſtinorum exulcerationem prohibeat, vt ſyrup. de roſis ſimpl. infuſ. de roſis ſiccis cum decocto plantaginis. Vel etiam ad prohibendam inteſtinorum exulcerationem clyſteres ex lacte, furfuribus & ſemine pſyllij iniiciantur.

Sectio & vſtio.

Si verò tanta puris copia in thorace collecta ſit, vt neque tuſſi, neque per aluum aut vrinam expurgari poſſit, vel etiam natura eas euacuationes non tentat, aut ſuffocationis periculum immineat, vt maxima adſit difficultas reſpirandi, thorax aperiendus. Id quod fit non ſolùm ſectione, ſed & vſtione, vt ex Hippocrate, *6. aph. 27.* patet. Per vſtionem autem hic ab Hippocrate non talem intelligi putat Mercatus, quæ ad pus vſque penetret, ſed ſolùm efficiat exterius vlcuſcula manantia, per quæ pus ſenſim exſpiret. Verùm aliud ipſe textus Hippocratis docet, qui ita habet: *Quicunque empyici aut hydropici, vruntur aut ſecantur, ſi pus aut aqua, vniuerſim effluxerit, omninò moriuntur.* Si enim vſtione ſaltem talia vlcuſcula parari deberent, per quas pus ſenſim exſpiraret, nullo modo ſemel confertim euacuari & inde mortis periculum attrahi poſſet. Accuſat verò hîc Rondeletius, *lib. 2. c. 15.* timiditatem Medicorum aſſiſtentium & ægrotorum, ſcribitque ſe vſtione liberâſſe iuuenem, qui per annum pus in thorace collectum poſt pleuritin geſtarit, & multos alios quorũ nomina ſupprimat. Verùm ſectio non ſolùm tutior eſt, ſed & minore cum dolore & ægri conſternatione coniuncta.

Cautio in ſectione inſtituenda.

Verùm in hac re cautione opus eſt, vt primò attendatur, an vires ægri iſtam operationem ſuſtinere poſſint; deinde an aliquid commodi æger ex ſectione illa percepturus ſit. Etenim ſi pulmo reſpirationisque organa ita corrupta ſint, vt nulla conualeſcentiæ ſpes adſit, fruſtrà æger ſectione cruciatur. Itaque maturè & ante diem 40. & priuſquam pulmones à pure corrumpantur, ſectio inſtituenda. Qua ratione autem ea fieri debeat, dictum in Inſtit. *lib. 5. part. 1. ſ. 2. c. 7. de ſectione thoracis*, & dicetur etiã de eo in fine huius capitis, *quaſt. 2.*

Columbus, *l. 11. c. 3.* etiam inter mediaſtinum, id eſt, duplicem pleuram, thoracem in duo ſecantem, materiam aliquam colligi poſſe ſtatuit, quæ perforato ſterno tutò ſatis extrahi poſſit, à diligenti chirurgo reique Anatomicæ peritiſſimo.

Pus ſenſim euacuãdum.

Thorace aperto pus non confertim, ſed ſenſim euacuandum; cum ſi confertim euacuetur, æger moriatur, vt modò ex Hippocrate dictum. Et ſufficit, ſi primò ℔. j. ß. extrahatur, poſtea ſingulis diebus paulò minus.

Inſenſibiliter diſcutientia.

Si denique neque per tuſſim, neque per vrinam, neque per aluum materia euacuetur, neque etiam æger ſectionem admittat, vel tolerare poſſit, vix euadet; ſed phthiſi morietur. Nonnulli tamen ſuadent, vt materia inſenſibiliter diſcutiatur & abſumatur decocto ligni Guaiaci, ſarſæ parillæ, Chinæ & ſimilium, extrà verò impoſitis emplaſtris & fomentis diſcutientibus. Et tentari poteſt illa curatio, ſed vix ægrum liberabit. Si tamen experiri libeat, poteſt fieri tale Fomentum.

℞. *Rad. ariſtol. rotund. ireos*, an. ℥. i. *acori veri, althéæ*, an. ʒ. VI. *hyſſop. origan. praſſ. ſcabioſ.* an. M. i. *flor. melil. chamæm.* an. M. ß. *agaric.* ʒ. ij.

Coqu. & decocto ſpongia imbuatur & thoraci imponatur. Poſt fomentationem pectoris regio inungatur oleo nardino, irino, anethino: Vel imponatur hoc Emplaſtrum.

℞. *Emplaſt. diachyl. magni, de melilot.* an. ℥. i. ß. *ol. irini* ʒ. VI. *puln. rad. ireos, ſpicæ, puleg.* an. ʒ. i. *cera* q. ſ.

F. Emplaſtrum.

Vel ℞. *Cortic. radic. vlmi, radic. lilior. albor.* an. ℥. iii. *maluæ, violariæ, hyperici, chamæmeli*, an. M. ij.

Coq. & contundantur.

Adde *fermenti ex atro pane* ℥. iii. *farin. ſem. lini, fænugraci*, an. ℥. i. ß, *ol. amygd. dulc.* vel *butyri ſ. ſale, ol. violar.* an. ℥. ii. F. Cataplaſma.

Diæta.

Curationem non parum diæta adiuuat. Sit nimirum victus ratio ſiccans, attenuans & abſtergens. Ideóque cibi condiendi hyſſopo, fœniculo. Vtiles ſunt amygdalæ, pineæ: optima eſt priſana cum melle, ſi ad aluum vergat materia. Vtilis eſt & beta & braſſica cum butyro cocta. Si ad renes, ius cicerum cum petroſelino. Abſtineat æger à leguminibus, fructibus. Potus conueniens eſt hydromel, præcipuè hyſſopo cõditum. Vinum oligophorum etiam concedi poteſt, niſi febris ſit magna.

QVÆSTIO I.

Qualiſnam ſit Febris, quæ empyemati cõiungitur.

Qualiſnam ſit febris, quæ empyemati coniungitur.

Febrem empyemati coniungi certum eſt. Vapores enim putridi ex pure cordi vicino communicantur, quod inde incaleſcit, calorémque p.n. in totum corpus diffundit. Verùm qualiſnam ſit febris illa, non eadem videtur eſſe omnium ſententia. Nos ſupra diximus eſſe illam lentam putridam, quæ interdiu mitior eſt, circa veſperam exaſperatur, & noctu eſt acerbior, tandémque hecticam inducere poteſt; quod iam porrò explicãdum.

Nonnulli quidem febrem iſtam ſaltem hecticam planè eſſe putant. Verùm putridæ notæ ſatis adſunt, & inter

inter reliquas etiam circa noctem exacerbatio. Galenus equidem, 1. *de differ. febr. c.* 9. empyicorum febrem etiam ad hecticas refert; quod verò interdiu minus, noctu magis infestat, ad alimentum assumptum & vaporem ex eo ad solida membra calentia distributum refert, 2. *prognost. t.* 60. Verùm etsi non negemus, si febris empyicorum hecticam tandem sibi asciscat, post sumptum cibum ob caussam modò dictam exacerbari posse: tamen si illud hac saltem de caussa fieret, non solùm vesperi post cœnam, sed etiam de die post prandium, & ita bis, non verò præcipuè sub noctem, exacerbari deberet.

Alij hæc fieri dicunt, quia pus propius ad sanguinem pituitosum (pituita autem circa vesperam mouetur) quàm alium quemuis humorem accedat. Verùm pus ad naturam pituitæ non accedit, sed potius à calore p. n. fit, & in thorace detentum incalescit. Ideóque aliqui id ob humores adustos & melancholicos accidere existimant, qui cum vesperi & noctu moueri soleant, non mirum esse putant, etiam febris empyicorum exacerbationem vesperi incipere & noctu durare. Quod cuilibet perpendendum relinquimus; cum & alij morbi, qui non sunt melancholici, noctu exacerbari soleant. Scribitque Hippocrates, *lib.* 3. *de morbis: In omnibus lateris morbis dolores ferè interdiu, quàm noctu, leuiores sunt.* Cuius rei caussa, saluo cuiusque iudicio, & hæc esse posse videtur, quod nocturno tempore pus magis elaboratur, secundum Hippocratem, 2. *aph.* 47. *Dum pus fit, dolores ac febres magis fiunt, quàm confecto.* Cum enim nocturno tempore calor & spiritus ad interiora vergant, natura eo tempore ad concoquendam materiam magis apta videtur. Etsi verò in empyemate pus iam confectum sit: tamen quia natura nunquam est otiosa, ea materiam purulentam; quamdiu in corpore hæret, magis magísque elaborare nititur.

QVÆSTIO II.

Quo in loco Sectio thoracis in empyicis instituenda sit?

Quo in loco sectio thoracis instituenda.

Quo in loco sectio thoracis in hoc morbo sit instituenda, non omnes idem docent. in Instit. *l.* 5. *p.* 1. *sect.* 2. *cap.* 7. inter 5. & 6. costam sectionem faciendam esse diximus, fecimúsque id autoritate Pauli Æginetæ, *lib.* 6. *c.* 44. & Hieron. Fabric. ab Aquapend. *de operationibus chirurgicis, cap. de thoracis sectionibus*, qui pluribus ibi hac de re agit & consuli potest. Alij tamen aliud sentire videntur. Hippocrates, 2. *de morbis*, de suppuratione ex peripneumonia agens, si vtroque in latere pus sit, sinistrum latus eligit, quod eò loci minùs lethalis sit operatio, propterea proculdubio, quod hepar gibbâ sui parte diaphragma sursum eleuat, & vt locus magis tumidus est & dolet, sectionem instituit; sed locum determinatum seu costam ibi non definit. Alibi verò, *in libro de internis affectionibus*, cutem & carnem vsque ad tertiam costam ab vltima secat, & postea terebrâ cauâ costam perforat.

Guido de Cauliaco, *Chirurg. sua doct.* 2. *c.* 5. apertionem thoracis fieri iubet inter 3. & 4. costam; securius tamen inter 4 & 5. Amatus Lusitanus, *cent.* 5. *curat.* 61. etiam inter 3. & 4. costam sectionem feliciter institui docet, idque in Anatomia Ferrariæ se deprehendisse. Scribit imò; etiamsi intra 2 & 3. costam sectio instituatur, id sine læsione septi transuersi fieri posse; aliósque, qui loco altiore sectionem instituunt, reprehendit. Heinricus Smetius *Miscellaneor. lib.* 7. *p.* 355. & *lib.* 10. *p.* 533. sectionem inter 10. & 11. & costam notham, seu proxime & contiguè vndecimæ, hoc est, inter penultimam & antepenultimam costam à iugulo deorsum numerando, seu inter secundam & tertiam sursum ab vltima costa notha numerando sectionem feliciter, & cum ægri commodo ac salute instituisse refert.

Duo in loci electione obseruanda.

Ex hoc dubio vt nos expediamus, sciendum, duo in loci electione attendenda esse: primum vt operatio tutò instituatur, id est, nihil in thorace, vnde ægro aliquod periculum imminere possit, violetur, pericardium scilicet, pulmones, diaphragma, venæ item & arteriæ insignes ac nerui: secundo, vt per locum, in quo sectio instituitur, pus commodè euacuari possit. Ne ergo pericardium violetur, thorax neque in anteriore, neque in posteriore parte perforandus est, sed in latere. Ne autem violetur diaphragma, sectio in loco non nimis humili peragenda est, ne diaphragma, quod pleuræ annectitur, & quod in respirando eleuatur. De quibus prolixius agit Hieronymus Fabricius, *loc. allegat.* Vt autem pus commodè effluere possit, sectio loco non nimis alto instituenda, è quo pus non facilè effluere possit.

Diuersæ quæstionis.

Ex quibus decisio huius quæstionis facilè patet. Ij enim, qui inter 5. & 6. costam, aut certè inter 4. & 5. sectionem instituunt, tutissimum locum eligunt. Aliàs enim si loco humiliore sectio instituatur, metus est, ne simul diaphragma lædatur, quod non fit sine periculo, cum pars sit neruosa. Quod ipsum etiam præcaueri iussit Hippocrates. 3. *de morbis: Quod si, inquit, præ crassitudine humor non fluctuet, vix spiritum frequenter trahat, & pedes intumescant, & tussicula aliqua adsit, ne te decipiant hæc, sed thoracem pure plenum esse probè noris, proinde in terra Erytriade liquida, vel trita ac tepida linteum tenue tingito, eóque thoracem circumcirca integito, & quâ parte primum resiccatum fuerit, eâ secato aut vrito, quàm proximè ad septum transuersum, cauendo tamen, ne hoc ipsum lædas.* Qui verò inter 3. & 4 inter 2. & 3. costam sectionem instituunt, locum ad puris euacuationem commodissimum eligunt. Quo enim foramen propius est diaphragmati, pus faciliùs effluit, sicut videmus, ex dolio liquorem omnem faciliùs effluere, si versus fundum proximè foramen fiat. Itaque vt hæc concludamus consultissimum est, Hippocratis consilium, *in* 3. *de morbis*, sequi, & explorare, quo loco pus maximè hæreat, & in eo sectionem instituere, quàm proximè ad septum transuersum, cauendo tamen, ne id lædatur. Et credibile est, diaphragma à puris copia deprimi, vt non tantum eleuetur, quantùm in homine sano; & proinde loco etiam humiliore sectio sine periculo & læsione diaphragmatis institui possit. Si verò de hoc dubitetur, & proinde quis tutò omninò agere velit, & Paulum Æginetam ac Fabricium ab Aquapend. sequi, is ægrum postea ita locare debet, vt pus commodè effluere possit.

De thoracis etiam in empyemate sectione videatur Vesalius, in *opusculo hac de re edito*, quod allegat Schenckius, *lib.* 2. *obseru.* 131.

CAPVT XX,

De Hydrope pectoris.

Empyemati cognatus affectus est, quem ὕδερον & Hydropem pulmonis ac pectoris nominant. Vt enim in empyemate pus in thoracis cauitate colligitur: ita in hydrope pectoris aqua & serosi humores in cauitate thoracis colliguntur; quibus & ipse pulmo sæpe repletur. De quo Hippocrates, 2. *de morb.* quem locum supra, *cap.* 9. adscripsimus. Et aliquot morbi huius historias ex variis Autoribus collegit Schenckius, *lib.* 2. *obs.* 52. & seqq. Vnum etiam exemplum habet Dn. D. Gregor. Horstius, *in epistol. Medic. sect.* 11. *pag.* 44. annotauitque etiam similem obseruationem Dn. D. Doringij, *lib.* 4. *de febrib. cap.* 12.

Cum autem affectus hîc, etsi forsan satis frequens, cognitu sæpe satis sit difficilis, ac plerumque mali caussa in obstructa pulmonis vasa solùm referatur; vnam atque alteram eius historiam è Caroli Pisonis *lib. de morbis ex illuuie serosa*, addere libet. Primò refert, Nobilem virum

virum annos octoginta jam excedentem sensim graui difficultate spirandi opprimi cœpisse, & ea, quidem, quæ de nocte potissimum ei negotium exhiberet sub primum somnum. Tum enim suffocationis periculum subitò somnum interrupisse, vt è lecto surgere & ad fenestras liberiorem aërem captare cogeretur, & spiritum altum traheret, nullibique locorum consistere placidè posset. Quæ angustia sensim die proueniente remittebat, & sub noctem iterum vrgebat, in mortui cadauere repertus pulmo & præcordia in plurima aqua septis thoracis interclusa innatantia.

Alius nobilis cum inueterata orthopnœâ multis annis ac febre laborâsset, morbi vi tandem subitò jugulatus est. In ejus cadauere, præter inflammatorium in hepate tumorem repertus hydrops thoracis, sed in vno duntaxat latere, & pulmo vesicis humore consistente lentóque ac pellucido instar albuminis oui prægnantibus refertus.

Caussæ.

Caussa. Statuunt quidem nonnulli, etiam à cerebro per asperam arteriam serosam illam materiam descendere. Verùm probabile non est, tantam copiam à cerebro defluere; & si id fieret, in pulmones destillaret, & diuturna tussis præcessisset, de qua tamen, qui hoc malum incurrunt, sæpe conqueri non solent. Credibile magis est, humorem serosum vel colligi primario pulmonis vitio, dum is frigidus est & debilis, & alimentum suum non bene concoquit, sed in aquosum humorem mutat, vel in toto corpore, vel ac præcipuè, circa hepar & lienem in abdomine colligi, atque inde aut cum ipso sanguine ad pulmonem mitti, aut ex abdominis cauitate cœcis ductibus in thoracem penetrare; quod in hydropicis sæpe animaduersum. Hinc accidit, vt malum quandoque in thorace initium sumat, & tandem in hydropem degeneret: & contra sæpe euenit, vt in hydropicis humor serosus ex abdomine in cauitatem thoracis penetret. Per quas vias autem humor serosus in cauitatem thoracis penetret, non adeò planum, & potest id forsan variis modis accidere. Nam vel vaporis specie humor in cauitatem thoracis penetrare potest, ibique rursus condensari: quod facilè fieri potest, cum membrana thoracem intus succingens satis densa sit: vel etiam serum sub propria forma è vasis thoracis, in quibus abundat, vt in ventre inferiore in abdomen: & vt Hippocrates, *6. epid.* loquitur, ἀνευρίσκει φύσις αὐτὴ ἑαυτῇ τὰς ἐφόδους οὐκ ἐκ διανοίας. *Inuenit natura etiam sine ratione sibi ipsi vias.*

Et plerumque in ventre inferiore causa mali hæret, ac nutritionis viscera scirrhosa aut vesicis aqua plenis referta deprehenduntur: vnde etiam pedes intumescunt, facies pallet & cachexiæ signa adsunt. Accedit autem hoc malum præcipuè iis, quibus thorax ac pulmo vel à primo ortu, vel ab occasione aliqua debilis est, & ad recipiendos superfluos humores aptus. An verò etiam à corde vel pericardio humor hic prouenire possit, considerandum Lectori relinquo. Semper enim humor aliquis in pericardio reperitur, qui præter naturam etiam augeri potest, cum sanguis arteriosus admodum serosus sit, & hinc ad thoracem penetrare. Videatur etiam Columbus, *lib. 15. anatom.* de hydropica, in qua hepar & lien saluus inuentus fuit, abscessus verò & putredo in corde. Et Dodonæus, *in anat. cap. 35. obseruat. Beniueny.*

Differentiæ.

Differentia. Differentia præcipua est, quod aliquando aqua in toto thorace continetur, aliquando in altera saltem ejus parte.

Signa Diagnostica.

Percipitur in thorace dolor grauans ob materiæ aquosæ abundantiam, & plerumque sonitus aquæ fluctuantis, dum æger corpus mouet, deprehenditur. Tussis est sicca. Etsi enim materia multa in pectore abundat: tamen natura eam nec coquere, nec ob tenuitatem expellere potest. Respiratio est difficilis, frequens & parua, ægérque quasi suffocari videtur, ob organorum respirationis angustiam, & diaphragmatis à materia incumbente compressione, & inprimis illa in respirando difficultas & crebritas somni primo tempore ægrum subitò inuadit. Sitis est molesta, ob pulmonem exsiccatum. Etsi enim aqua in thorace abundat, ea tamen salsa est. Appetitus dejicitur; accidunt interdum animi deliquia & palpitatio cordis, color faciei pallidus est, & palpebræ ac pedes intumescunt: latus intrinsecus acetum olet, non tamen semper, si scilicet materia in thorace moram trahat & corrumpatur. Accedit interdum etiam febris, cujus quoque Hippocrates, *allegato loco*, meminit. Materia enim ista serosa in thorace moram trahens acrimoniam acquirit, tandémque putrescit & febrem accendit. *Signa.*

Prognosticum.

Malum est curatu difficile & tarò sanatur. Vt Hydrops ex caloris natiui viscerúmque debilitate prouenit, ita & hic ex eadem caussa ortum habet. Et licet quandoque morbus sponte solui videtur, erumpente ad aluum aqua: tamen paulò post malum, & quidem grauius, recrudescit, & incrementum paulatim sumit, tandémque in hydropem vertitur ægérque suffocatur. *Prognostici.*

Indicationes & Curatio.

Materia aquosa pectus & pulmones replens euacuanda, eiúsque generatio, vndecunque etiam proueniat, præcauenda. Et quia humor hic coctionem nullam recipit, eam etiam exspectare opus non est, sed statim eum euacuare conuenit iis medicamentis, quæ aquas è corpore educere solent. Vt viæ tamen, per quas effluere debet, aperiantur, commodum fuerit. Hinc etiam Autor libri *de morbis, loco suprà, cap. 9. allegato*, scribit, si materia ad aluum erumpit, ægrum statim sanum & à morbo liberatum videri. Et obseruatum, morbum hunc permutatum fuisse in herniam aquosam, simúlque per aluum effluxisse aquam, & sic euasisse ægrum, & integrè restitutum fuisse. Id quod accidit, vbi non ex toto materia ad pectus fertur, nec viscera naturalia, nec pulmones insigniter læsi sunt. Secus enim si res se habeat, temporis progressu aluus incendetur, eadémque illa, vel adhuc amplius patietur æger, vt idem Autor, *ibidem*, loquitur. *Indicationes & Curatio.*

Vtilia autem hîc sunt inprimis mechoacanna, radix gialapa, gummi gotte, succus radicum sambuci ad Vnc. j. vel Vnc. i. sem. sumptus, succus radicum ireos, elaterium ad gr. iii. exhibitum. Educenda est autem materia paulatim, & medicamenta purgantia repetenda sunt. Hippocrates & antiqui etiam sectionem thoracis instituebant, de quâ, *capite præcedente*, dictum. Verùm cùm ea præsentem solùm materiam exhauriat, futuræ autem regenerationem neutiquam prohibeat, si pulmones vel viscera sint corrupta, omnino inutilis est, & Medico ignominiam parit.

Potest tamen etiam serum per vrinam euacuari. Atque ab hoc auxilio Cæsar Maximilianus II. plurimum commodi sensit, qui cum pectoris hydrope cum cordis palpitatione ad annos viginti laborâsset, vno interdum die ad sex libras minxit, cúmque motus ille materiæ impeditus esset, suffocatus est, vt refert *Diuretica vtilia sunt.*

 ipsius

ipsius Medicus, Ioh. Crato, *in epist. à Scholtzio collect. epist.* 136. Diuretica autem talia proponentur, *de hydrope.*

Aqua D. Doryngij. Est etiam vtilis aqua hæc D. Doringij:

℞. *Rad. calam. aromat. raphani marini*, ana Vnc.iii. *rusci* Vnc.i. *cortic.* & *sem. ebuli*, an ʒ.sem. *agrimoniæ* M.j.

Incisa & commixta cum *hepate* & *pulmone vituli* infundantur hor.24. in *aq. apij, cotulæ fœtidæ*, ana ℔.iii. *vini Rhenani* ℔.ij.

Fiat s. a. destillatio suspensâ in alembico *cortic. citri siccor. in nodulo ligat.* Vnc.sem.

Curatio. Verùm etsi modis his omnibus materia quandoque euacuari possit: tamen id semper tentare adeò tutum non est; cùm à calore medicamentorum agitata materia difficilem respirationem, suffocationémque excitare possit. Ideóque tutissimum videtur, vt materia sensibiliter euacuetur, aperto thorace. Et quidem maturè id faciendum, secundum præceptum Hippocratis, 6. *epidem. sect.* 7. ὑδαλώδεας θᾶσσον τέμνειν, ne ab aqua pulmones corrumpantur. Materiâ euacuatâ danda opera, vt ejus generatio prohibeatur, viscerúmque morbi, intemperies, obstructio, scirrhus, medicamentis, de quibus in doctrina de hydrope dicetur, emendetur. Et cum materia serosa facilè rursum generetur, ejus purgatio per interualla repetenda.

Cauteria. Cauteria quoque, in cruribus præcipuè, & fonticuli excitandi per quos semper materiæ aliquid euacuetur.

Diæta. Victus ratio sit, qualis hydropicis præscribitur.

CAPVT XXI.

De Vertebrarum dorsi luxatione & Gibbositate.

Vertebrarum dorsi luxatio. Spina dorsi è multis vertebris componitur, quæ peculiari articulatione inter se cohærent & connectuntur, vt ad inflectendum, in anteriora præsertim, apta sint, in quo motu ne sedibus suis excidant vertebræ multis & variis ligamentis firmatæ sunt. Quandoque tamen caussarum præternaturalium violentia è sede sua exturbantur, & quidem nunc tota, quæ Luxatio est; nunc ex parte saltem, quæ Subluxatio nominatur.

Primæ vertebræ luxatio. Et quidem primæ vertebræ caput insidet, è qua tamen quandoque versus posteriora etiam excidit, quo fit, vt spinalis medulla comprimatur, mentumque ad pectus flectatur, vnde & eloquendi & spirandi potentia tollitur, homóque subitò jugulatur.

Ceruicis vertebrarum luxatio. Ceruicis verò vertebræ & luxantur, & subluxantur. Et si integrè luxantur, celeriter homo interit. Etenim spinalis medulla in prima origine & nerui ab ea oriundi comprimuntur, vnde spiritus animales in membra inferiora influere non possunt, & ipsa respiratio tollitur. *Subluxatio.* Subluxatio verò fit in partem anteriorem, & tum collum distorquetur, caput moueri nequit, facies liuet, locus affectus dolet, & spirandi ac loquendi difficultas adest. Malum tamen minus periculosum est, quàm luxatio. Statim verò iis occurrendum. Quod fit, si æger in humili sella sedeat; Chirurgi verò minister toto corpore scapulis & humeris ægri incumbat, Chirurgus autem caput vtrinque ad aures comprehensum concutiat, & in omnem partem moueat, donec vertebra suo loco restituatur. Quod vbi factum, dolor statim remittit, capútque iterum moueri potest.

Gibbositas. Frequentissima verò luxatio dorsi est, quæ in genere Gibbositas nominatur, & qui ea laborant, Gibbi dicuntur. Luxatio autem ista non est ejusdem generis. *Eius species.* Luxantur enim vertebræ vel extra, vel intrò, vel ad latus alterutrum. Et quidem ad latera id fit frequenter; extra frequentissimè; intrò rarissimè; eâ de caussa, quia in spinæ parte, quæ cauitatem thoracis spectat, inter vertebras est cartilago multa & crassa, quæ prohibet, ne spina facilè versus anteriora luxari possit, in reliquis verò positionibus nullum adest impedimentum.

Κύφωσις, seu gibbositas. Cum versus exteriora vertebræ luxantur, & sedibus suis excidunt, tumor in dorso apparet, malúmque hoc propriè Græcis κύφωσις, κύβωσις & ὕβωσις, Latinis Gibbositas nominatur. *Λόρδωσις, seu repanditas.* Si verò versus anteriora fiat luxatio, cauitas in dorso apparet, tumor verò ante & circa sternum, & tum λόρδωσις appellatur, quod verterunt Repanditatem, Recuruitatem & Gibbositatem ad interna. *Σκολίωσις, seu obliquatio.* Si autem in latus alterutrum fiat luxatio, dicitur σκολίωσις, Obliquatio & Tortuositas.

Σεῖσις, seu quassatio vertebrarum. Galenus, 3. *de artic. text.* 2. & 6. *aph.* 46. quartum adhuc vitium vertebrarum spinæ dorsi adjungit, quod σεῖσιν, id est, Quassationem nominat, quando vertebrarum junctura & compages dimouetur, vertebræ tamen in sede sua manent. Quod malum, aut certè huic cognatum, forsan est illud malum, quod Germani *das Vveheihun* appellant, & quod nonnulli frequenter pati dicuntur. Conqueruntur hoc modo affecti de dolore dorsi & circa ventriculum, appetitus dejicitur, nonnulli vomunt, caput dolet, nonnullos etiam & præcipuè infantes calor quasi febrilis corripit, imò sæpe febris satis magna, quæ ob symptomata conjuncta malignam quandoque simulat. Atque hoc sibi accidere dicunt, cum graue onus aliquod sustulerunt, vel alio modo vehementer & inordinatè spinam dorsi mouerunt aut inflexerunt.

Curatio. Curandi rationem hanc habet. In infantibus candelam ceream accensam vmbilico applicant, & ollulam imponunt, eamque instar cucurbitulæ affigunt & adhærere permittunt, donec spontè decidat. In adultioribus verò quasi luxationem hoc malum curant, atque alij aliter. Plerique brachia decussatim pectori injiciunt, manibus in tergum reflexis, quas alius à tergo sedens, & genua sua dorso applicans apprehendit, ægrúmque hoc modo concutit, donec quidam strepitus audiatur. Tum enim vertebris suam compagem restitutam esse dicunt. Exhibetur etiam cum commodo *vnguentum rubrum potabile*, *oculi cancrorum*, & similia, quæ lapsis & percussis exhiberi solent medicamenta. Mulierculas etiam sæpe falsò ad hoc malum præcipuè in infantibus, recurrere scio, & licet infantes febribus laborant, id huic malo imputant. Si quid tamen tale seu infantibus, seu adultis reuera accidit, causa est σεῖσις seu quassatio vertebrarum ex causa aliqua violenta, & quidem vndecimæ vel vicinæ alicujus vertebræ, vbi orificium ventriculi dorso alligatur, è cujus & membranarum id dorso annectentium extensione præter naturam ista symptomata oriri credibile est.

Curuitas decrepitorum. Nonnulli adhuc quintum genus addunt, curuitatem scilicet, quæ decrepitis accidit, quod tamen potius incuruitas, vt dixi, quàm gibbositas, nominandum; cum iis, qui corpore sunt procero, in decrepita ætate corpus in anteriora incuruetur, vertebris quidem non luxatis, sed totâ spinâ incuruatâ.

Differentia.

Differentia. E quibus, quæ luxationis vertebrarum sint differentiæ, patet. Addo & hoc, quod aliquando ea accidit in thorace, aliquando sub diaphragmate.

Caussa.

Caussæ. Externæ. Nutricum incuria in infantibus fasciis constringendis. Caussæ à quibus vertebræ loco suo dimouentur, sunt vel Externæ, vel Internæ. Externæ sunt casus, percussio, inflexio nimia, & similes caussæ violentæ. Quò pertinet etiam nutricum imprudentia, quæ infantes fasciis nimis arctè aut inæqualiter constringunt,

gunt, aut in brachiis gestant, antequam spina tam firmata est, vt erecti sedere possint, aut si, dum infantes è cunis eleuant, dorsum manu alterâ non fulciunt. Huc referenda est & vestium nimia constrictio, ob quam caussam puellæ gibbosæ interdum fiunt, dum matres, vt eas junceas reddant, thoracem arctius & violenter constringunt. Consuetudo etiam frequenter corpus in partem anteriorem vel latera flectendi malo huic materiam præbere potest.

Interna. Caussæ Internæ sunt, primò natiua & vitiosa in vtero conformatio; vnde etiam sæpe hæreditarium malum est. Deinde humores vitiosi, qui ligamenta spinalis medullæ laxiora reddunt, siue aliunde affluant, sicut id à capite factum esse annotauit Guilielmus Fabricius, *cent.* 1. *obseru.* 45. siue circa spinam à natiua vel ascititia earum partium imbecillitate colligantur. Quò facit maximè ligamenti neruosi, quo vertebræ connectuntur omnes, debilitas. Id enim cum tenaci & glutinoso humore ob motus vertebrarum commoditatem circumfusum sit, ei nonnunquam alius frigidus crassus humor per catarrhos commiscetur, vnde ligamentum hoc & nexus vertebrarum laxior redditur, vel tumor excitatur. Tertiò tumor intus ad spinalem medullam natus, de quo Hippocrates, 16. *aphorism.* 46. Talia enim tubercula, vt & musculi adjacentes, si intumescant, vertebras loco suo dimouent. Trahuntur autem & dimouentur à talibus tumoribus vertebræ nunc intrò, nunc extra, pro situ tumoris. Si enim tumores duo obsideant ligamenta interna duarum aut plurium vertebrarum, inter quas vna, duæ aut plures interjectæ sunt vertebræ nullo tumore occupatæ, tum vertebræ à suis ligamentis tumentibus trahuntur, compelluntque vertebras, quæ sunt intermediæ, à suo loco dimoueri, & fit κύβωσις, perinde ac ramus viridis, si ejus duo extrema in se contrahantur in medio curuatur. Si verò vnus vel duo, vel plures tumores, inter quos nulla interjecta est vertebra, adsint, ligamenta, quæ occupant, ad se trahunt in partem interiorem, & sic simul vertebra intrò trahitur, & fit λόρδωσις.

Signa Diagnostica.

Signa. Malum hoc visui & tactui patet. Et quod vertebræ suo loco motæ sint, & quo in loco, visu & tactu explorari potest. An etiam vertebræ versus interiora vel exteriora vel ad latera luxatæ sint, visu dignoscitur. Symptomata tamen etiam prouenientia mali ejus qualitatem edocent. In κυφώσει vertebrarum thoracis spiritus difficulter & cum sono trahitur, sternum fit strictius. In λορδώσει maxima adest spirandi difficultas, mouendique in partibus inferioribus impotentia. In σκολιώσει plerumque excitatur paralysis in parte luxata, & conuulsio in opposita. Quibus spina ad lumbos gibba est, renum & vesicæ vitia superueniunt, & plerumque sunt infœcundi. Ad paralysin tamen partibus inducendam inprimis modus luxationis multum potest. Si enim luxatio fiat repentè & sit magna, compressa spinali medullâ, & neruis inde oriundis, accidit paralysis. Si verò sensim vertebræ luxentur, interim spinalis medulla, quæ mollis est, extendi potest, vnde nihil mali patiuntur. Qua de re videatur Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* 3. Symptomata, quæ ex luxatione duarum vertebrarum lumborum ex lapsu ab arbore superuenerunt, recenset Guilielmus Fabricius, *cent.* 5. *obseru.* 680. Post casum, inquit, superuenit dolor acerbissimus, qui longum tempus durauit, cibum indigestum euomuit, nihilque cibi & potus per aliquot dies retinere potuit. Febris quoque ardentissima, sitis inexhausta, vigiliæ, inquietudo, ariditas linguæ, tandémque delirium supperuenit. Statimque post casum inferiores partes corporis ab vmbilico paralysi correptæ fuerunt; quapropter nec excrementa alui, nec vrinam continere potuit. Gibbis plerumque anhelitus fœtet; quia, vt Aristoteles docet, thorax est angustior, quàm vt pulmones satis dilatari possint, vnde humores & vapores in eo corrumpuntur.

Prognostica.

Prognostica.

1. Morbus hic est curatu difficilis, præsertim si malum amplius non sit recens, & sæpe est incurabilis.

2. Hæreditaria, & quæ à primo ortu & conformatione obtingit, gibbositas incurabilis est.

3. Quæ à caussa externa fit gibbositas, sæpe est sanabilis, at quæ ab interna, vix vnquam sanatur.

4. Si plures vertebræ ordine sese consequentes simul luxentur, minus periculosum malum est, quàm si vna saltem luxetur. Vna enim vertebra si saltem luxetur, cum in acutum angulum desinat, spinalem medullam comprimit, & eam valdè lædit. Si verò plures vertebræ simul luxentur, & obtusum angulum efficiant, minus spinalem medullam comprimunt.

5. Luxatio integra longè periculosior est, quàm subluxatio, quia grauiora symptomata infert.

6. Luxatio introrsum facta ferè habetur pro incurabili ab Hippocrate, *libr. de artic.* Paulo Ægineta, *libr.* 6. *cap.* 117. Auicenna, *libr.* 4. *fen.* 5. *tract.* 1. *cap.* 21. Quomodo enim quis ab anteriore parte per ventrem coactionem facere possit? Guilielmus Fabricius tamen, *cent.* 5. *obseru.* 69. id non planè pro impossibili habet, & modum curandi ibi proponit, vt infra dicetur; sed videtur difficilis, modò non sit planè impossibilis.

7. Quicunque gibbi ex asthmate vel tussi fiunt ante pubertatem, moriuntur. Hippocrates, 6. *aphorism.* 46. Calor enim circa annos pubertatis auctior majorem & liberam respirationem requirit: ipsa quoque viscera in thoracis cauitate, cor & pulmo, augentur. Quia verò tuberculum in majorem molem excrescit, & ipse thorax non fit amplior, impedita spiratione calor insitus paulatim languescit, tandémque suffocatur. Et cum ob ipsam asthmaticam dispositionem difficilis fiat respiratio, malum duplicatur, gibbositate accedente, vt non sit mirum, hominem in adolescentia mori.

8. Qui verò gibbosi fiunt ex aliis caussis, quàm humoribus frigidis, vt tussi, ictu, humorum defluxu, non necessariò tam breuis vitæ sunt, sed sæpe diu viuunt.

9. Qui verò gibbi fiunt post pubertatem, cum in iis thorax jam naturalem magnitudinem habeat, non tam citò moriuntur.

10. Quicunque ab infantia statim gibbosi sunt, iis costæ vel parum, vel nihil in latum crescunt, sed forâs antrorsum porriguntur, vnde pectori sua latitudo decedit, atque inde fiunt asthmatici, pulmonibus compressis. Quin etiam ceruicem ad magnam vertebram in anteriorem partem recuruatam habere coguntur, vt & iis caput pronum fit. Id igitur magnam faucibus angustiam exhibet, cùm intrò vergat.

Curatio.

Curatio. Indicatio hîc vnica est, vertebram sua sede, è qua prolapsa est, restituere, id quod in tenellis corporibus fieri potest, in luxatione extrorsum facta, si spina dorsi, qua ad extra gibba est, quotidie ab axillis ad os sacrum versus leniter manibus intrò comprimatur. Iisdem corporibus adhiberi possunt thoraces ferrei, quibus vertebræ ad sua loca intrò comprimuntur & compelluntur, qualem depinxit Ambrosius Paræus, *lib.* 22. *cap.* 8. vel saltem lamina ferrea thoraci insuitur,

insuitur, & emplastra & inunctiones ex medicamentis neruos roborantibus & consolidantibus adhibentur; de qua vide Guilielmum Fabricium, *cent.* 5. *obseru.*67.

In adultis verò gibbositas non nisi Chirurgiæ opera, & plerumque per peculiaria instrumenta, quæ depingere faciliùs, quàm describere, curantur. Qua de re videatur Hippocrates, 3. *de articul.* & Galenus, *in comm.* Oribas. *de machinis cap.*35. Paulus Æginet a, *lib.*6. *cap.* 117. Cornel. Celsus, *lib.* 8. *cap.* 14. Paræus, *lib.* 15. *cap.*15. & 16.

Luxationis verò spinæ dorsi ad interiora curatio ab omnibus penè habita est pro impossibili. In corporibus tamen tenellis, si malum sit recens, emplastra fortiter adhærentia applicari possunt, quibus auulsis spina versus exteriora retrahi potest; de quibus dictum, *lib.* 1. *p.* 1. *cap.* 20. *de cranij depressione*, & etiam *capite* 25. dicetur.

In adultis verò etiam aliquid tentandum censet Guiliel. Fabricius, *cent.*5. *obseru.*69. primò quidem extensione, & spinæ ejusdem nunc in dextrum, nunc in sinistrum latus concussione, & ventris in altum eleuatione, per instrumenta ab Oribasio & Paræo *locis allegatis*, depicta. Deinde dorsi incisione, vsque ad vertebram luxatam, & vertebræ, quæ post incisionem tenaculis aptis in appendice deprehendenda est, in altum eleuatione. Verùm modus hic tutus vix videtur, & pauci tam ancipiti curationi sese subjiciunt.

CAPVT XXII.

De Fractura Spinæ, & Vulneribus spinalis Medullæ.

Fractura spinæ. INterdum etiam accidit, vt à caussis externis & violentis spina dorsi, & ejus vertebræ frangantur & contundantur. Fractura plerumque lethale malum est, ob spinalis medullæ & neruorum læsionem. In contusione hoc vsurpetur Cataplasma: *Contusio spinæ.*

℞. *Farin. hordei, fabar.* an. Vnc. i. *semin. fœnigrac.* Vnc. sem. *pulu. flor. chamæmel. absinth. cumini*, an. Drac. ii. *croci* Scrup. sem. *rad. consolid. major. minoris*, ana Vnc. j. sem.

Radices ad mollitiem coquantur & per setaceum trajiciantur, postea adde reliqua, & fiat s. a. Cataplasma.

Vulnera spinalis medullæ. Si spinalis medulla vulnerata sit, cum ex ea partes inferiores neruos accipiant, inferiores partes omnes vel resoluuntur, vel conuelluntur, malúmque est periculosum, quia cerebrum in consensum trahitur, ac dolor & febris excitatur, raróque ægri, præsertim si vulnus sit magnum, conualescunt. De quo etiam Hippocrates, 2. *prædict. Si spinalis medulla aut ex casu, aut aliâ quapiam caussa externa, aut suâ sponte laborarit, & crurum impotentiam facit, vt ne tactum quidem percipiat æger, & ventris & vesicæ, adeò vt primis quidem diebus stercus aut vrina nisi coactè reddatur. Quod si morbus inualuerit, & stercus & vrina ægro inscio prodit, tandémque non longo pòst interuallo perit.*

Cum autem spinalis medulla quasi cerebrum oblongatum sit, eadem etiam medicamenta ei, quæ suprà, *lib.* 1. *part.* 1. *cap.* 24. *de vulner. cerebri* proposuimus, adhibenda.

CAPVT XXIII.

De Tabe Dorsali.

Tabes dorsalis. FAcit etiam Hippocrates *lib.* 2. *de morbis*, mentionem tabis dorsalis. *Dorsalis tabes*, inquit, *ex spinali medulla oritur, præcipuè verò recentes sponsos & libidinosos corripit. Febris sunt expertes, benè comedunt & colliquantur. Quod si ita affectum percontaris, asseret, sibi videri ex superioribus partibus à capite velut formicas in spinam demitti, cúmque vrinam aut stercus reddit, semen genitale copiosum & liquidum ei prodit, neque generatio fit, & inter dormiendum, cum vxore dormiat, nec ne, Veneris ludibria patitur. Cúmque aliàs, tum præcipuè per locum arduum iter fecerit aut cucurrerit, anhelosus & imbecillus euadit, caput grauatur, & aures sonãt. Hic tẽporis progressu vehementibus febribus correptus perit ex lipyria febre.*

Quatuor autem, vt, *in commentario*, addit Petrus Salius Diuersus, tabis dorsalis apud Hippocratem occurrunt differentiæ. Prima est ex nimia Venere; altera, ex sanguine copiosiore in spinalem medullam irruente; tertia, ex ejusdem resiccatione; quarta, ex praua destillatione in eandem incumbente. *Differentia.*

Primam differentiam quod attinet, potest illa confirmari historiâ Satyri, 6. *epid. sect.* 8. *text.*52. qui cognomento Grypalopax vocatus, annos 25. natus non solùm sæpius per somnum genitale semen excreuit, sed & per diem illi multoties promanauit. Cum autem jã annum trigesimũ attigisset, tabe correptus mortuus est. *Prima.*

Hippocrates morbi hujus caussam proculdubio hãc esse statuit, quod semen ex cerebro per spinalem medullam ad membra genitalia proueniat, vt, *ex lib. de aere, aquis & locis lib. de genitura* & *natura pueri*, videre est; quâ de re hîc non disputo. Hoc tamen certum est, & totum corpus ex nimio seminis profluuio contabescere, & cerebrum insigniter lædi, & proculdubio etiam spinalem medullam, quæ cerebrum oblongatum quasi est; vnde succedit tanta corporis impotentia; vt ex omni motu validiore, vt cursu vel in locum accliuem adscensu difficultas spirandi sequatur. Etsi verò in principio nulla adsit febris: temporis tamen progressu, & facultatibus omnibus debilitatis febris tandem putrida succedit, quæ plerumque est è malignarum genere, in quibus interiora vruntur, exteriora frigent. Vniuersalibus autem præmissis Hippocrates lac asininum, deinde bubulum per 40. dies præbet, & postea cibis mollibus ipsum reficit. *Caussa tim.*

Secunda tabis dorsalis differentia est, cum calor spinalis medullæ insitus à copiosiore sanguine obruitur & ferè extinguitur. *Secunda.*

Tertia, cum occlusis meatibus, per quas nutrimentum ad eam defertur, exsiccatur. *Tertia.*

Quarta, cum praua destillatio in eam decumbit; cujus exemplum habetur apud Guilielmum Fabricium, *cent.* 1. *obseru.*45. *Quarta.*

De ista tabe dorsali pluribus agit Balduinus Rosseus, *epistol.* 32. quæ etiam, *tract. de scorb. epist.* 4. habetur, quam hîc proponere libet, *Morbus, quem Græci λόρδωσιν, Latini Lumbaginem appellant, est Hollandis tum propter rationem victus, tum loci ipsius qualitatem vliginosam prorsus, familiaris planè, ac propemodum indigena, quanquam & aliis locis illos soleat inuadere, qui immoderatiore vtuntur Venere. Nam, sicuti*, lib. 2. de morbis, *autor est Hippocrates, corripit maximè sponsos, atque Veneri deditos, proditque ipsis genitale semen multum ac liquidum, & genitura in vtero non manet, & in somnis semen profundunt, siue dormiunt cum vxore, siue non. Verùm hanc tabis dorsalis speciem, sicuti puto, non est quod metuamus: quando verisimile magis sit, morbum tum originem traxisse à materia pituitosa sanguini, aut flatibus, aut melancholia mixta, per modum catarrhi à capite per venas in spinalem medullam defluente. Siquidem cùm septem sint catarrheumatωn, aut defluxionum species, vt author est*, libro de glandulis, *Hippocrates, quibus cerebrum sese exonerare solet, per nares dico, per aures, per oculos, per palatum in guttur ac gulam, ac reliqua per venas in spinalem medullam, & sanguinem; necessum est, locum, in quem defluxio decumbit, variè affici, pro materia ipsius* *Lumbago.* *Catarrhorũ septem species.*

ipsius tum qualitate, tum quantitate. Nam si recrementa aut sordes, quæ à cerebro in aliam partem defluunt, non prorsus malignæ sint, ac quantitate paucæ, dolor ipse & affectus talis erit, qui à natura facilè euinci ac discuti possit: sin excrementa tum qualitate, tum quantitate peccant, credendum est, eadem grauissimorum symptomatum occasionem præbitura. Ac proinde quoniam reliquis sex omissis, de ea tantùm defluxionis specie, quæ à capite per venas in spinalem medullam decumbit, nobis sermo est: sciendum est, quod quoties frigidi ac lenti humores in spinā defluunt, vicinas partes primùm occupare, átque afficere, quæ nisi ita robusta sint, vt conceptam materiam statim euincere, ac dissipare possint, eásdem ad subjectas, ac maximè vicinas partes vicissim transmittunt, quæ dum neruosum genus distendit, grauissimis doloribus totum hoc corpusculum lancinat, incipiendo à scapulis, & sensim serpendo ad lumbos, atque interdum etiam ad ipsum os coxendicum. Atque ita affecti vix progredi, aut sese loco mouere possunt, quam affectionem propriè Lumbaginem, aut λόρδωσιν vocamus. Si quis tamen Neotericorum Guttam dicere malit, quod tanquam gutta à cerebro defluat humor, rectius fecerit, quam ij, qui generaliter ad omnes articulorum dolores guttæ nomen accommodare voluerunt. Habet autem hoc cum quartana commune, quod omnibus anni temporibus inuadat, æstate tamē sit breuior, autumno longior, maximéque si hyemem attingat. Cæterùm si acrior simul, & tenacior sit humor, qui à cerebro defluit, atque majore cum impetu feratur, jam non solùm in subjectam spinam decumbit, verùm etiam in acetabula ossis coxendicis, ac tum demum tabem dorsalem, aut spinalem, aut ossis sacri dicti Hippocrati, conciliat, malum tale, in quo vitam cum morte commutare pro solatio est, quando semper magis ac magis ingruentibus doloribus, requiei tempus nullum conceditur, siquidem, vt, libro de glandulis, *Hippocrates ait, oritur morbus, ex defluxione capitis per venas in spinalem medullam, inde autem in os sacrum impetum facit, quò medulla ipsa fluxionem producit, & in coxendicum acetabula seu juncturas deponit, & si tabem fecerit, homo marcescit, atque hoc modo contabescit, & viuere non expetit. Statim enim scapulæ dolent, ambóque pedes & crura consequuntur, & semper tandem pereunt multo tempore curati, atque sic deflorescit homo & moritur. Habet præter cætera cum reliquis tabidis commune, quod autumnus ei magna ex parte exitialis sit, ver autem ad pharmaciam oportunissimum. Porrò quod spinalis medulla arescat, atque marcescat, in caussa est obstructio orificiorum, ac venarum, atque vasorum à cerebro ad spinam sanguinem atque spiritum deferentium; quo fit, vt curandi methodus in eo consistat, vt reseratis poris materia peccans euacuetur. Quod si plethoricum quoque corpus sit, primùm tundenda erit vena, aut humeraria brachij dextri, aut media sinistri, aut etiam, si vsus exigat, poplitis, & si fortè tumeant ora illa venarum, quas hæmorrhoidas Græci appellant, consultum erit easdem, aut admotis sanguisugis, aut alio quouis modo adaperire. Solet enim, vt ante diximus, lumbaginis caussa esse humor melancholicus, qui quamuis crassior esse videatur, quàm vt commodè ad spinam transmitti possit: quotidiana tamen experientia ita fieri posse docet, quando lienosis lumbaginem indies superuenire conspiciamus, quemadmodum in sceletyrbe nostra annotauimus. Et Galenus,* commento tertio in primum prorrheticōn Hippocratis, *idem apertè demonstrat, dum dicit, lumbis dolentibus exspectandam euacuationem per hæmorrhoides, quod propter earundem retentionem non rarò doleant lumbi, magísque si ejus temperatura, qui ita afficitur, melancholica sit, aut si abscedentes, vt sic loquar, præcedentis morbi reliquiæ, ad ora illa venarum delatæ exitum non habeant.*

Curatio Lumbaginis. *Post sanguinis igitur missionem decoctis res tentanda est, quæ materiam fluidam reddant: deinde medicamenta purgantia, pro humoris peccantis ratione propinanda erunt, incipiendo à clementioribus, habita semper ratione capitis, tanquam partis primariò affectæ. Deinde si res exiget, fortioribus etiam vtendum erit, in quem vsum elaterium suum Hippocrates summè commendatum habet. Ego magis probarim globulos ex agarico, cum turpethi portione aliqua maceratos, idque aut in decocto foliorum senæ, cui nonnihil seminis aut fœniculi additum sit, aut alio quouis, prout res exigere videbitur. Post purgatum corpus consultum erit fomentationibus, frictionibus, inunctionibúsque vti, quæ simul & euocent materiam, & dolorem mitigent, & robur addant affectæ particulæ. Poterit etiam in eundem vsum, si locus, tempus & ægri consuetudo admittant, præparari balneum, aut aqua dulcis, aut quod artificiosè confectum sit, ex verbena, rosis, saluia, libanotide, chamæmelo, meliloto, atque aliis id genus aqua incoctis. Quod si per se non satis fluxa sit aluus, suadet Hippocrates, vt eandem, injecto lacte, eluamus. At si fortè humor tenacius inhæserit, atque altius quodammodo impactus fuerit, ac flatus vtcunque fuerit particeps: non solùm jam dictis hypothesibus exequendum erit negotium, verùm etiam medicamentorum illas cucurbitulas in vsum vocare par erit, vt videlicet humor ille, earundem attractione, foràs euocetur, cautione interim habitâ, ne copiosior sit materia, quàm vt commodè per easdem educi possit, siquidem alioqui periculum esset, ne nouus quidam fomes morbo suppeditaretur. Victus ratio incidens, atque attenuans, & quæ non omnino tenuis sit, injungenda est. Protenditur enim malum hoc, vt reliqui articulares morbi, ad minimum, in vigesimum diem; vt plurimum, in quadragesimum: quanquam non rarò metas has excedat. Potus sit interim vinum ὀλιγοφόρον, quod nos villum dicimus, vel cereuisia tenuis, diligenter cocta. Somnus sit temperatus, & qui concoctioni ciborum sufficiat. Nimius enim catarrhis obnoxium reddit cerebrum. Exercitium moderatum esto pro virium robore, ac tolerantiæ ratione citra defatigationem.* Hæc Ronssæus.

CAPVT XXIV.

De Vermibus dorsi.

VT vermes in aliis corporis partibus pluribus, ita quandoque etiam in dorso generantur in infantibus, nonnunquam etiam in brachiis, imò quandoque & in aliis externis partibus, (cùm autem in dorso præcipuè nascantur, de iis hoc loco agere libet) quos nonnulli Crinones nominant, alij Dracunculos, ob similitudinem cum Dracunculis, qui Ægyptiis & Indis sunt familiares, &, vt Aëtius, *tetrab.* 4. *serm.* 2. *cap.* 85. & Paulus, *l.* 4. *c.* 59. testantur, in musculosis corporis partibus, brachiis, cruribus, lumbricorum formâ sese exerunt; quorum capita apprehensa si trahantur, vehementem dolorem excitant. De quo affectu Auicenna, *l.* 4. *fen.* 3. *tr.* 23. *cap.* 21. & 22. Guido de Cauliaco Paræus, *l.* 7. *chirurg. c.* 21. Scholtzius, *in epist. med. epist.* 27. Reusnerus, Vvierus, *in tract. Germ. de Dracūculis.* Forestus, *obseru. medic. l.* 20. *in fine.* Germani *Mitesser*, quod alimentum infantium absumant, nominant. Qui enim hoc morbo laborant infantes, contabescunt fere, & licet satis comedant, & aliàs beneualeant, non nutriuntur, & pruritum molestissimum in dorso percipiunt. *Vermes dorsi. Dracunculi. Mitesser.*

Generantur autem hi vermes ex materia viscosa in venis capillaribus, præcipuè in dorso, conclusâ subter cutem, & ob cohibitam transpirationem in hoc vermium genus transmutata. *Caussa illorum.*

Cognoscuntur autem hi vermes & sui suspicionem præbent, dum infantes quidem comedunt, sed non rectè nutriuntur, & ferè contabescunt, & sunt inquieti, ac pruritum sentiunt molestissimum, & sæpe lancinatione indesinente admodum diuexantur, ac quasi spinularum aculeis punguntur, ita, vt huc illuc sese jactantes quieti manere non possint. Quæ res vt certius cognoscatur, infantes in balneum & sudatorium inferendi, & manibus fortiter fricandi. (Potest etiam *Curatio.*

panis

panis cum melle pro frictione adhiberi.) Ita enim quasi capilli quidam cineritij aut nigricantes è cute prorepunt.

Curationem quod attinet, refert Andreas Dudithius, *in epistol. medic. à Scholtzio collect. epist.* 27. in Polonia in labrum aquæ calidæ, in quo pueri lauant, inijci panis in micas friati manipulum, cineris item parum, lotis infantibus aquam percolari, & panem illum in massam compingi, quæ, vbi in diuersas partes manibus distrahitur, magnam subtilissimorum pilorum vim oculis offerat primo die, posterioribus diebus pauciores, postquam conualescunt infantes, planè nullos.

Nostris vsitatum est, dorsum, vt & brachia, si opus sit, linimento ex farina triticea & melle confecto inungere, & partes illas bene fricare.

Alij ℞. *Radic. bryoniæ* Vnc. ii. Coqu. in *lixiuio è cineribus quernis parato* in formam pulticulæ, quâ pueros illinunt.

Vbi vermiculi illi capitella sua instar pilorum, vel seminis papaueris è poris cutis exserunt, nouaculâ acutâ statim detruncãda sunt, ne iterũ retracta sese abscondãt. Alij stercus gallinaceum sacculo inclusum in lixiuio per noctem macerant, & postero die infantem vsque ad collum eò immergunt, ac peracta sudatione melle inungunt, tandémque nouaculam adhibent, infanti semen nasturtij præbent, ter illud repetendo. Atque id aliquoties interjectis aliquot diebus repetendum est, donec frictione illâ nihil amplius eliciatur. Mulierculæ certos dies & dierum interuallum eligunt, sed superstitiosè.

Vertebra prima capiti admota. *Pediculi in dorso.* *Oua in dorso.* Accidunt & alij morbi interdum spinæ ac dorso. Ita Columbus, *lib.* 15. *anat.* vertebram primam occipiti planè adhærentem obseruauit. Ex abscessu in dorso pediculos erupisse refert Forestus. Fabro cuidam lignario in abscessu quinquaginta oua (seu vesiculas) tenuissimâ membranulâ obducta, intus limpidissimâ aquâ plena reperta fuisse, refert ex relatione Laurentij Scholtzij Schenckius, *lib.* 5. *obseru.* 46. *Cornua.* Cornua quoque in dorso innata fuisse obseruatum est; cujus rei exempla annotauit idem Schenckius, *loco allegato, obseru.* 50.

CAPVT XXV.

De Luxatione & Fractura Costarum.

Luxatio.

Costarum luxatio. Costæ etiam interdum à percussione vel lapsu luxantur, nunc supra, nunc infra, nunc intrò. Si supra vel infra, vel si in latus luxatio fit costæ, inæqualitas visu & tactu deprehenditur & hinc cauitas, illinc exuberantia apparet. Si intrò luxata sit, saltem cauitas apparet.

Eius symptomata. Sequuntur autem varia luxatas costas symptomata, difficultas spirandi, thoracem mouendi, & corpus erihendi, dolor pleuritidem referens, musculosæ carnis, quæ costæ superjacet, inflammatio.

Curatio. Costa autem vt quamprimum sedi suæ restituatur, danda opera. Si luxatio sit in latus superius, æger rectus suspensis ex januæ vel fenestræ alicujus parte superiore brachiis statuatur, & costæ capitulum eminens comprimatur, donec in locum suum redeat. Si verò versus inferiora luxata sit costa, æger pronus incuruetur manibus supra genua innixus, & costa, quæ eminet, comprimatur, ac in locum suum compellatur. Si verò intrò facta sit luxatio, manus opera nihil præstare potest, sed emplastrum aliquod attrahens apponendum, qualia suprà, *lib.* 1. *part.* 1. *cap.* 20. *de cranij depressione*, sunt proposita. Et talia emplastra non semel sed sæpiùs applicanda & auellenda sunt.

Si inflammatio carnis superjacentis adsit, cataplasmã aliquod conueniens imponatur, quale etiam est, quod, *capite præcedente* 23. propositum, vel Diachylum ireatum. Vide Paræum, *lib.* 15. *cap.* 20.

Fractura Costarum.

Fractura costarum. Franguntur quoque interdum costæ itidem ex caussis violentis, casu vel percussione.

Signa ejus rei sunt, quòd quædam inæqualitas & cauitas tum visu, tum tactu deprehenditur, strepitus quoque quidam auditur. Quibus accedunt & alia symptomata. Adest dolor grauis, & præcipuè si internæ costæ pars fracta sit, isque pleuriticorum dolorem æmulans, respiratio est difficilis, tussis molesta, & nonnunquam etiam sanguinis sputum superuenit, dum ex vasis ruptis sanguinem effluentem pulmo imbibit, febris accedit. Præcipuè verò duo mala fracturam costarum comitari solent. Primum est carnis superjacentis costæ inflatio, quæ & tactu & visu deprehenditur, & si manu locus comprimatur, aëris cedentis strepitus auditur. Cui nisi succurratur maturè, inflammatio, & febris atque abscessus succedere solet. Cujus rei caussa est carnis ab osse separatio, & imbecillitas partis ictu inducta, quæ alimentum, quod doloris ratione attractum copiosiùs affluit, satis concoquere nequit, quod partim crudum ideo remanet, partim in vapores & flatus resoluitur. Malum hoc interdum & costarum corruptio sequi solet. Cùm enim caro ab osse abscedit, succedit in locum aër, cujus contactu os offenditur & corrumpitur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Equidem per se vacat periculo costarum fractura: verùm quoniam grauia, quæ diximus symptomata contusionis carnis circa costas accidunt, ea de caussâ periculo non vacat, imò quandoque lethalis est.

2. Quò pauciora symptomata praua adsunt, eò malum mitius est; quod fit, vbi costa solùm fracta, non verò intrò compressa est. Solet autem costa per callum die vigesimo coalescere & ferruminari.

Curatio.

Costa fracta primò rectè componenda & conjungenda est; secundò ejus per callum vnitio procuranda; tertiò symptomata, & præcipuè carnis inflatio, auertenda.

Primò quidem videndum, an tussi & spiritus retentione, an verò manuum operâ fracta costa in locum suum restitui possit. Quod nisi succedat, emplastrum aliquod attrahens, & quod adhæret, qualia supra, *lib.* 1. *part.* 1. *cap.* 20. sunt proposita, imponendum, & cum impetu auferendum, vt costa in locum suum reducatur. Conueniens huic vsui etiam est hoc Emplastrum.

℞. *Farinæ volatilis* Vnc. ii. *tragacanth. thuris pulu.* an. Drach. v. *visci querni (glutinis scil.)* ʒ. vi. *ichthyocoll.* Drach. i. sem. *album. ouor.* Vnc. ii. *Aqu. rosar.* q. s. Misce.

Vel Emplastrum ex terebinthina, resina, pice nigra, farina hordei vel fabarum, mastiche, aloë compositum. Et talia emplastra sæpius applicanda & auellenda sunt, donec æger melius spiret. Et memini me ante aliquot annos vietori, cui in latere dextro à pertica, quam pro dolij vinculo parando flectere volebat, reciprocante, costa fracta & depressa erat, ita, vt difficulter respiraret, tussiret, nec se erigere valeret, tali emplastro imposito costam in suum locum reduxisse.

Nonnulli quidem cucurbitulis costas fractas in locum suum reducere conantur: verùm improbant id plerique Medici; cùm mens sit, ne plus humoris attrahatur, & aliàs caro supra costas inflari soleat. Si verò fragmentum costæ membranam pungat, atque inde acerbissimi dolores & alia praua symptomata oriantur, atque ipsa mors metuenda sit, pars, quâ costa fracta

fracta est, incidenda, vt fragmenta purgantia vel eximere, vel præcidere liceat. Si etiam contusio adsit, vena secanda, ne inflammatio accedat.

Costis in locum suum reductis natura quidem sponte callum generat: cui, vt subueniatur, emplastrum aliquod ad fracturam ossium conueniens imponendum, inter quæ & hoc valdè celebratur:

℞. *Pulu. myrtill. rosar. rubr.* ana Vnc.i. *farin. hordei, orobi, lentium, fabarum, mastich.* ana Drach.ii. *cupular. glandium, nucum cupressi, cortic. granat. balaust.* ana Vnc. sem. *hypocistid. acaciæ, cortic. thuris, sang. draconis. terræ Lemniæ, aloës, myrrh.* ana Drach.ii. *olei myrtin. rosac. omphacini*, ana Vnc.ix. *Ceræ* & *terebinth. claræ*, ana ℔. sem. Fiat Emplastrum.

Nonnulli in morbi progressu fascias aquâ rorismarini imbuunt, quam efficacissimam in ossium fractura esse scribunt.

Si caro humida & flaccida sit, medicamenta, antea proposita imponenda, & locus fasciis ac plagis constringendus, vt caro ossi conjungatur.

Diæta.

Diæta. Victus sit in principio tenuis & talis, qualis in aliis acutis requiritur. Æger quiescat, non tussiat, non sternutet, quantum potest, non loquatur multum, non rideat, non irascatur. Vide Hippocratem, 3. *de artic.t.*54. & seqq. & Galenum, *in comm.*

Numerus costarum variat. Sunt & alia interdum costarum vitia. Quandoque numerus variat, refértque Columbus, *lib.*1. *anat.c.*19. se aliquando costas tantùm vndecim inuenisse, &, *lib.* 15. aliquando 25. & 26. Aliquando duas aut tres connexas idem, *lib.*15. obseruauit. Costas etiam in notatu dignum tumorem excreuisse vidit, *ibid.*

Tumor costarum.

CAPVT XXVI.

De Mucronatæ cartilaginis Prolapsu.

Mucronatæ cartilaginis prolapsus. ANtequam à morbis pectoris digrediamur, noui, & ab aliis non explicati morbi facienda mentio, nimirum Mucronatæ cartilaginis Prolapsûs, quem peculiari libello Baptista Codronchius descripsit. Ex eo ergo, quæ ad rem facere videbuntur, hoc loco afferemus.

Nomen & natura morbi huius.

Eius nomen & natura. Scribunt autem quod in Italia hunc morbum vulgo appellent animæ, aliqui verò officuli vel surculæ casum, & linguâ materna *l'anima caduta*: ipse autem mucronatæ seu xyphoidis cartilaginis prolapsum, procidentiam, depressionem, plicationem & flexionem appellat. Primam appellationem peritissimus Mercurialis in quadam epistola ad Codronchium missa improbauit, eò quod ignari homines partem hanc affectam animam appellauerint, tanquam sit quoddam animæ domicilium, quo descendente simul anima ipsa cadat, & eo restituto, simul anima ad propriam sedem redeat; quod sanè est merum figmentum. Ipse verò putat, vulgus ideo forsan hanc partem animam nominâsse, quod apta sit, animam ex corporibus eximere, ob angustias & ingentia mala, quæ excitare solet, cum ad infernas partes labitur; vel potius vocasse hanc partem animam, ob situm aut ob similitudinem. Cùm enim populares nucleos fructuum, qui in medio ipsorum sunt, animas vocent, videntes hanc partem in corpore nostro medium sortitam esse locum, illi animæ nomen indiderunt. Vel quoniam opinati sunt, hanc partem esse similem aliquibus fructuum nucleis, vt amygdalis. Ipse verò Codronchius gratia facilioris doctrinæ hunc affectum Mucronatæ cartilaginis prolapsum nominat. Galenus enim & cum eo omnes Anatomici testantur, à natura procreatum esse in pectore os quoddam, à Græcis στέρνον appellatum; pro stabiliendis illis costis, quæ orbiculatim thoracis amplitudinem efformant, & vt propugnaculi vicem gereret. Ex hujus ergo ossis imâ parte exoritur cartilago quædam longa & triangularis, quæ etsi aliquando bifida, geminàque occurrat, vt plurimum tamen acuta, vt gladij mucro, spectatur, cui multa fuerunt imposita nomina. Nam Græci Xyphoidem appellant, eò quod ensis imaginem referat, vt testatur Galenus, 7. *de vsu part. cap.* 21. Alij mucronatam cartilaginem, quod ad gladij mucronis formam accedat, & Iuniores clypealem, gladialem & ensiformem nuncupant. Quidam & malum Punicum, eò quod balaustij formam gerere videatur. Et nonnulli epiglottalem, ab imagine operculi laryngis, huic cartilagini specie non admodum absimili vocare voluerunt. Sed quod ad formam gladij seu ensis, si rem, vt est, considerare velimus, multò melius ac verius totum pectoris os pugionis Hispani speciem præ se ferre apparet. Nam primum os, seu prima ossis pars, rotundæ pugionis parti respondet, quam minimus digitus apprehensione tangit, & vulgò dicitur ensis pomum. Secundum, vel secunda ossis pars, respondet illi parti, quam tota manus complectitur, & capulum seu manubrium nuncupatur. Tertium os, vel tertia ossis pars, vnà cum ipsa cartilagine reliquæ parti pugionis assimilatur, & ideò vniuersam hanc ossium struem nonnulli xyphoidem ab ensis imagine vocarunt. Amatus Lusitanus, *cent.* 3. *cur.* 93. *in schol.* refert, in dissectione corporum cognouisse cartilaginem hanc à natura perforatam esse, quod tamen alij Anatomici silentio prætereunt.

στέρνον.

Cartilago mucronata.

Cùm autem nulla pars sit in homine, quæ non sit ob aliquem vsum à natura facta; aliter enim superuacanea esset, & potius abscindenda, quàm optanda, teste Galeno, *lib.* 17. *de vsu part. cap.* 1. ideo exquirendum, quem vsum, quamve actionem habeat in corpore hæc cartilago. Galenus, *lib.* 6. *de vs. part. cap.* 3. *lib.* 7. *cap.* 21. ait, hanc cartilaginem esse factam, vt sit propugnaculum oris ventriculi, & partis septi transuersi, quæ illic est, vt & cordis similiter. Quam tamen sententiam Realdus Columbus, *lib.* 1. *de re anatom. cap.* 20. refellit, eo quod pars hæc in sinistro latere à ventriculi regione plurimum distet. Et ipse existimat, hanc membranam esse progenitam, vt cordi præsit, & septum transuersum muniat. Iohannes Valuerda, *lib.* 1. *suæ anatom. cap.* 16. aliam habuit sententiam, hanc videlicet partem esse munimen anterioris patris jecoris, ac ventriculi. Quidam celebris ac doctissimus nostræ ætatis Anatomicus arbitratur, xyphoidem jecori tantum superstare, & à ventriculi orificio superiore longissimè distare. Vesalius scribit, hanc cartilaginem subditarum illi partium esse propugnaculum, quæ vero partes ei subjiciantur non explicat. Videre tamen se non posse scribit Codronchius cur cartilago hæc à loco suo dimoueri ac situm mutare non possit. Nam quamuis dura sit, aliis partibus collata, est tamen mollis præ ossibus, ita vt flecti, ac sedem suam valeat mutare, quamuis non sine aliquo labore, vt animaduertit Columbus. Et sicut epiglottis, quæ tota est cartilaginea, curuatur & inflectitur, cum esculenta ac potulenta deglutiuntur, & illis cedit in ventriculum demissis: ita huic parti, cùm sit ejusdem naturæ ac substantiæ, non repugnat, vt ipsa quoque possit flecti, ac deprimi. Imò fuit sententia Nicoli, *in serm.* 7. & Piccolominei, hanc cartilaginem à summo rerum omnium Opifice in humano corpore factam esse, non solùm ad tutelam ventriculi, verùm etiam ob motum ipsius, id est, vt cedat motui ac dilatationi ventriculi, qui cum copia alimentorum turgescit,

gescit, jecur antrorsum, simulque sursum propellit, adeò vt ex his grauissimis viris pateat, membranam hanc esse mobilem ac flexibilem. Præterea Excellentissimus Flaminius Rota, Bononiensis Medicus & Anatomicus apprimè peritus, in hanc venit sententiam, hanc cartilaginem non posse quidem luxari propriè dicta luxatione, sed luxatione impropriè acceptâ, id est, depressione ad inferiora. Verùm vnusquisque in contrectandis hypochondriis exercitatus, si voluerit, & occasio se obtulerit, hujus cartilaginis depressionem facili negotio percipere poterit extremâ ac interna digitorum parte, in qua quidem sensus tactus maximè viget.

Qualis sit morbus. Morbum autem istum Bapt. Codronchius refert inter morbos in compositione seu mala constitutione ad vitiatum situm, siue etiam deprauatam figuram pertinentes. Nam cartilago compressa situm variat, & figuram, quamuis hæc morbi differentia potius ad partes instrumentales ac oppositas videatur attinere, nec morbo tantùm in compositione laborat ista pars, verùm etiam intemperie composita cum materia affici potest, vt quando à frigido ac humido succo irrigatur, qui saltem est caussa antecedens, seu mediata ipsius depressionis. Nam sic affecta ex quacunque leui occasione ac vi illata potest à sua sede moueri. Non esse autem morbum in solutione continui, docet. Nam cum pars sit dura, non nisi cum magna difficultate potest solui illius vnitas. Est enim substantia quædam media inter ossa & ligamenta, ossibus tantò mollior, quantò ligamentis durior, propterea nulla ratione frangi potest, cum vbique sua mollitie cedat, neque adeò resistat, sicut ossa faciunt, præterquam quod soluto continuo minimam læsionem subjectis partibus impertiret.

Caussa.

Caussa manifesta. Caussæ prolapsùs siue depressionis hujus cartilaginis & obscuræ & manifestæ esse possunt. Manifestæ sunt illæ, quæ extrinsecus fiunt, vt sunt casus, ictus, violenta ac incongrua corporis extensio, distorsióve aut peruersio nimia totius corporis, vel inordinata circumuolutio, vel etiam, vt aliqui volunt, molesta ac magna tussis. *Obscura.* Obscuræ verò caussæ sunt illæ, quæ ab intrinseco principio ortum habent, vt est humor vel tenuis, vel lentus ac crassus circa ipsam coaceruatus, qui ipsam laxando facit, vt ex leui quapiam occasione deprimatur, sicut vsuuenire nouimus vertebris spinæ, quæ propter destillationes irruentes ad ipsas facilè laxantur.

Quæ partes in hoc morbo afficiantur? Ex hujus ergo cartilaginis mutatâ figurâ subjecta membra, ventriculum, jecur, ac septum transuersum, vel cor etiam, sed mediante diaphragmate, aut ore ventriculi, premi & lædi, atque hinc aliqua symptomata excitari posse statuit. Et quoniam cum Realdo Columbo nonnulli alij affirmant, ventriculum vel ventriculi partem superiorem lædi non posse à mucronata cartilagine, eò quod pars hæc ab illa valde absit, vt omnis (si fieri potest) remoueatur scrupulus, respondet, posse considerari ventriculum duplici respectu; primò vt est pars corporis mortui, secundò, vt est pars corporis viuentis. *Ventriculus dupliciter consideratur.* Si priori modo consideretur, hi viri peritissimi vera fatentur; si secundo, facilè hallucinari potuerunt. Nam cum partes vita & motu priuatæ concidant & contrahantur, & illæ præcipuè, quæ in viuente turgere solent, idque eueniat potissimum in hominum cadaueribus, qui vel ex longo morbo extincti sunt, vel post mille tormenta & ærumnas in carceribus toleratas morte violenta perimuntur, ibi non est mirum, si eorum ventriculi tum Anatomicis videantur valde distare à mucronata cartilagine: qui tamen cum in sanis ac viuentibus crassi sint, & cibo vt plurimùm repleti turgeant, superiùs elati adhærent, vel propinqui sunt mucronatæ cartilagini. Quare fuit rectè scriptum à præclarissimis illis viris, hanc cartilaginem non solùm ob munimen ventriculi, verùm etiam ob motum illius procreatam esse, vt scilicet cederet motui ac dilatationi ventriculi ex alimenti copiâ turgentis. His adde illud: Quo ablato & alterum aufertur, & eo posito alterum existit, illius quidem caussam esse fateri debemus: sed est obseruatum, nonnulla symptomata ventriculi, potissimum cum deprimitur ista cartilago, fieri, ac nullo remediorum genere posse profligari, & restituta cartilagine quamprimùm aboleri: quis ergo negare audeat, horum caussam esse hujus cartilaginis procidentiam? Addit porrò. Neque verò ex imperitia vel auaritia aliquorum hominum statuere debemus, esse hunc morbum fictitium, & inuentum duntaxat pro extorquendis hominum pecuniis, sed potiùs horum imperitiam ac auaritiam redarguere & Deum omnium bonorum largitorem laudare, summáque gratiarum actione prosequi, qui dignatus sit, hunc fortasse antiquum, sed non cognitum morbum nobis patefacere. *Error nonnullorum.* Codronchius quidem non solùm concedit, aliquando accidisse, & accidere etiam posse, vt ex nequitia, vel imperitia aliquorum, qui violenter, vel quando opus non est, illam partem contrectant, vbi morbi non sunt, morbi fiant, & vbi sunt, augeantur, potissimúmque, si ab alia caussa ortum habeant. Verùm etiam hanc rationem, ab Excellentissimo quodam viro adductam, suam firmare potius opinionem existimat. Nam si hæc cartilago, cùm sit sensus expers, dolore affici non potest, & ea malè ab istis tractata, vel ob vicinitatem jecoris, vel diaphragmatis, aut diaphragma & jecur, vel etiam os ventriculi, consensus ratione afficitur, & varia subsequuntur symptomata, cùm ea fieri non possint, nisi partes eæ vim huic cartilagini factam recipiant, & illi vicinæ sint; videre se non posse scribit, cur ab aliqua externa caussa vel interna allata huic parti læsione, ac vi pariter earundem partium symptomata varia non subsequantur.

Symptomata ac signa.

Symptomata ac signa. Symptomata verò, quæ sequuntur prolapsum hujus cartilaginis, plura recitat. Primùm enim vbi cibus receptus, præsertim durioris substantiæ, & non admodum dentibus fractus, ad os ventriculi peruenit, ob pressionem cartilaginis angustius factum, aliqualem dolorem parit, & ægrè ad ventriculum pertransit, sæpiúsque euomi consueuit. Virtus enim expultrix, percipiens læsionem cartilaginis, irritata insurgit, vt noxium expellat, in quo conatu frequenter alimentum ipsum rejicit, deinde laborantes pondus quoddam & sæpe dolorem, circa ventriculi regionem percipiunt, potissimùm post assumptum cibum. Præterea cùm appetentia sit oris ventriculi propria functio ex Galeno, *2. aph. comm. 20.* & *1. de rat. victus in acut. comm. 18.* si hæc pars à cartilagine mucronata prematur, ac lædatur, fit, vt appetitus ipse imminuatur, vel ferè aboleatur: & quoniam cartilago hæc reclinata aliquam etiam vim infert diaphragmati, hinc insurgit aliqua spirandi difficultas, qua ægrotantes potissimùm laborant, cum mouentur, vel altiora loca, vt scalas & montes ascendunt. Quemadmodum enim septum transuersum à ventriculo & jecore, vel etiam liene, cum maximo tumore laborant, premi potest, & difficilem respirationem excitare, vt scriptum reliquit Galenus. *lib. 2. de difficult. respiration. cap. 10.* ita etiam illo à mucronata cartilagine presso idem symptoma oriri sine dubio potest, quamuis id nec à Galeno, nec alio quopiam fuerit animaduersum. Quod si cartilago hæc jecur ipsum comprimat, cùm ex hac compressione & coarctatione non possit biliosus succus

ad propria loca transmitti, per vniuersum corpus diffunditur, ac regium morbum excitat: & cum sæpenumero ex morbis morbi fiant, si inappetentia, vomitus & regius morbus diu perseuerauerint, in atrophiam vel cachexiam incidunt; in illam ratione priuationis alimenti, in hanc verò caussa vitiosi alimenti. Præter enarrata mala, si laborantes sursum brachia extendant, vel in lecto supini jaceant, ingenti vel majore dolore circa præcordia afficiuntur, in reliquis sunt anxij, ac loco stare nesciunt, vigiliisque valdè molestantur. Non est autem necessarium, vt omnia commemorata symptomata in singulis hisce ægrotantibus reperiantur, sed alia in aliis, modò intensiora, modò leuiora, pro majori vel minori cartilaginis depressione ac læsione illata.

Prognostica.

Prognostica. Cartilago mucronata, sicut & cæteræ cartilagines, si præscindatur, non recrescit: & si rumpatur, nunquam reparatur, vel solidescit, auctore Aristotele, *lib. 3. de hist. animal. cap. 8.* & *lib. 2. de part. animal. cap. 9.*

Mulieres consueuerunt magis hoc morbo laborare, quàm viri; cùm in iis mucronata cartilago sit minus dura, habitúque sint humidiore, & excrementis potissimúm frigidis abundent.

Hæc cartilago depressa à principio facili negotio ad propriam sedem restituitur: sin autem depressio negligatur, ac diu ita perseueret, ratione duritiei partis maxima cum difficultate ad situm reduci potest.

Curatio.

Curatio. Varij cartilaginem reponendi modi. Ideo operæ pretium est, quamprimum operam dare, vt ad naturalem situm extollatur, quod pluribus rationibus effici poterit. Nam si adesset in corpore humorum abundantia, vel humores ad partem affectam

1. fluerent, antequam manus intrò adhibeantur, plenitudo auferri, vel saltem imminui, & fluxio aliò deflecti ac inhiberi debet. Igitur peritus artifex ventrem fascia sursum versus deuinciat, & ab vtroque hypochondrio subtus costas inchoando partes illas manibus comprimat, vt impulsu turgentium partium cartilago depressa ad locum proprium redeat: à quâ tamen curatione abstinendum in mulieribus grauidis. Nam sine manifesto abortûs discrimine minimè adhiberi potest, vt contigit annis elapsis vxori cujusdam. Equisonis prægnanti, quæ cum febre tertianam imitante cum quibusdam ventriculi perturbationibus afficeretur, à quodam pro restituenda cartilagine ad locum suum, posthabita omni fœtus custodia, supra ventrem arctissimè vincta altero die partum abegit, & sequenti nocte ipsa obiit: & accersitus Codrochius, vt opem huic mulieri ad interitum properanti afferret, audiens ex viri hujus audacia & inscitia fœtum mortuum excussum esse, & videns miserrimam illam fœminam jam interemptam esse, non potuit non maxima animi sui molestia hanc dementissimam temeritatem detestari, & simul cogitare & perquirere, an verum esset, cartilaginem hanc præter naturam deorsum prolabi posse, & si procidat, quæ symptomata ac mala excitare posset, & tandem, quænam esset germana ac tuta hujus procidentiæ cura, quam pluribus modis fieri posse postea cognouit, quorum vnus jam explicatus.

2. Cui succedit alter, quem ægrotus ipse propriâ industriâ assequi poterit, si videlicet rem aliquam grauem ac ponderosam, quantum ferre valet, manibus strenuè capiat, tantúmque extollat, vt à terra magis distet, quàm capitis ipsius summitas, & sic eam sublimem summa vi tenens se hinc inde aliquantisper, modò ad dextram, modò ad sinistram vertat.

Cùm tamen non omnes, & potissimum mulieres, ob virium imbecillitatem id efficere possint, succedat tertia ratio curandi, & est, vt artifices manibus cartilaginem lapsam leniter cõtrectando eleuent, & ad naturalem sedem reducant, ad quod præstandum inueniuntur plures mulieres peritæ, quàm viri; cuius rei hanc esse caussam ait Excellentissimus Masinus, (quem vnum inuenit in tanto Medicorum numero, qui hanc fieri depressionem ac morbum asseruerit) quoniam mulieres crebriùs ab hac ægritudine capiuntur, & ob verecundiam & honestatem libentiùs mulierum, quàm virorum manibus se committunt. Hinc vsu euenit, vt mulieres ob magis frequentem operationem & vsum peritiores, & magis idoneæ fiant.

Quod si his tribus expositis modis cartilago non possit ad naturalem situm restitui, fortasse non erit sine fructu, supra regionem hujus partis apponere cucurbitulam superius perforatam cum leui tamen flamma. Nam cum ventosa habeat insignem vim sursum trahendi, rationi consonum est, vt & hanc delapsam partem sursum eleuet ac trahat: cùm tamen aliquantisper cucurbita manserit, non vi auferatur, sed aperto foramine permittant, vt per se remoueatur. Antequam verò ministri hujus cartilaginis restitutionem aggrediantur, vt facilius id consequi possint, cùm ea pars, vt sæpe dictum, sit duriuscula, regionem totam superioris partis ventriculi illinere solent vel butyro solo, vel butyro & oleo amygdalarum dulcium, quibus aliqui parum croci adjiciunt, quod faciendum ipse magis probat, cum prolapsus est factus ab aliqua caussa externa, quàm cum ab interna, in quo casu magis exsiccatione egemus, quàm humectatione. Si tamen id fiat, vt faciliorem aditum manui præbeat, vt videlicet cutis musculi huic cartilagini suppositi à linimento laxati manûs contrectationi magis cedant, id se non improbare asserit, dummodo parcè fiat. Quod si prolapsus sit antiquus, & qui spatio temporis callo ferè obduruit, adhibenda sunt, quæ molliant, laxent, & partem extensioni aptam efficiant, vt est fotus cum decocto maluæ, althéæ, fœnigræci, atque id genus aliorum, atque siue fiat spongiâ, siue aliquo instrumento molli, parum refert.

Cartilagine in propriam sedem repositâ, insurgit alia indicatio ipsam firmandi & roborandi, ne amplius prolabatur, sed in sua sede constanter firmitérque consistat, quod facili negotio perfici poterit, si locus affectus aliquibus vicibus foueatur spongiâ aliave re simili madefacta in vino nigro parum austero, in quo mastix, thus, absinthium, balaustia, rosæ rubræ, nuces cupressi, & id genus alia ebullierint, & postea admoueatur sequens Ceratum. *Cartilaginẽ firmandi ratio.*

℞. *Mastich.* Vnc. ii. *ladan.* Vnc. i. *rad. bistort. nuc. cupress. medull. interioris thur. ros. rubr. balaust.* an. Vnc. sem. *corall. rub.* Scrup. i.

Misce & cum *pice nauali* ac *terebinth. q. s.* f. l. a. Ceratum, quod per 6. vel 8. dies parti adhæreat. Nec laudandos censet illos, qui cerati vice albumen oui apponunt, quoniam nimis refrigerat, quod in parte adeò frigida vitari debet.

Atque ista è Baptista Codrochio proponere libuit, quæ Lectori perpendenda & cum experientia conferenda relinquimus, atque hoc etiam considerandum damus, an non affectus, quem Germani *das Vvehethun* nominant, cujus supra, *c. 21. de luxat. vertebrarum dorsi*, mentionem fecimus, quandoque etiam ad hanc caussam referri possit.

LIBRI SECVNDI PARS III.

DE SYMPTOMATIBVS, quæ pulmonibus & thoraci accidunt.

PROOEMIVM.

POSTQVAM præcedente parte huius libri absoluimus morbos, qui pulmones & thoracem infestare solent; restat, vt jam Symptomata, quæ iisdem accidunt, subjungamus. Et quidem primò Actiones læsas quod attinet, cùm pulmones cum aspera arteria & thorace respirationis organa sint, simúlque voci & sermoni in homine formando inseruiant, dicendum 1. de Respiratione læsa; quò pertinet Asthma, & Suffocatio ac Strangulatio, 2. de Vocis & Locutionis vitiis, 3. de Tussi, item Conuulsione diaphragmatis, quæ ad Motus symptomata pertinet, 4. Dolore lateris & pectoris, qui etiam insigne est in pectore in sensu Tactus symptoma.

Qualitatis mutatæ, quæ in sensus incurrant, symptomata hîc non dantur. In Excretis verò est Sputum, & Puris ac sanguinis, Grandinis, Calculorum ac Vermiculorum è pectore ejectio, de quibus ordine dicemus.

CAPVT I.

De Respiratione læsa in genere.

Respiratio læsa in genere. RESPIRATIO, Græcis ἀναπνοὴ, motus est pectoris & thoracis, quo aër attrahitur in pulmones & expellitur. Et quidem pulmones naturali vi, vbi aëris attrahendi vel expellendarum fuliginum necessitas percipitur, dilatantur & contrahuntur: quod vt commodè præstare possint, & locum, in quo moueantur, inueniant, facultas animalis simul cum pulmone thoracem dilatat & contrahit, pulmonísque & thoracis motus in vnum finem conspirant. Ideóque etiam hic motus non planè liber est & voluntarius, sed παθήμασι & necessitatibus corporis subjectus, & thoracis motus naturæ vrgenti cedit. Qui enim motus voluntarius & planè liber est, is nullum tempus, nullam mensuram præscriptam habet. Cohibitum autem spiritum ducere iterum cogimur; cum suffocatio vrgeat, quam natura reformidat.

Suffocatio serui barbari. Peculiare enim quiddam fuit, quod de seruo Barbaro refert Galenus, 2. *de motu muscul. cap.6.* qui cohibito sponte spiritu seipsum suffocauit; cum alioquin natura superior tandem ad respirandum impellat.

Respiratio autem duobus motibus perficitur; inspirationis scilicet & exspirationis. In inspiratione pulmo & pectus dilatatur, & aër attrahitur. In exspiratione pulmo & thorax contrahitur, & aër fuliginosus expellitur. Inter hos duos motus duæ intercidunt quietes; sicut in pulsu inter systolen & diastolen. *Differentia inter pulsum & respirationem.* Differentia tamen hîc quædam est inter pulsum & respirationem. Quia enim pulsus planè naturalis est, motus ille est continuus & non interruptus, nisi quod duæ quietes inter systolen & diastolen intercedunt: quia verò ad respirationem etiam facultas animalis concurrit, nonnihil pro arbitrio nostro hic motus regi, & interdum aliquandiu differri potest.

Tria autem ad respirationem naturalem concurrunt: 1. Facultas mouens. 2. Organa respirationi inseruientia, quæ sunt pulmones diaphragma, thorax variis musculis instructus & agitatus, trachea, quæ via est, per quam aër ingreditur, & egreditur; quò pertinent & nares ac os & fauces; quæ ipsa etiam aëri transitum permittunt. 3. Vsus, qui est caloris in corde temperatio, spiritúumque generatio. Ideo enim fit respiratio, vt cordis calor ventiletur, & in statu naturali conseruetur, cordísque actiones rectè perficiantur.

Quibus fortasse quartum addere licet, ipsum aërem qui inspiratur. Is enim ita dispositus sit necesse est, vt calorem cordis ventilare & refrigerare possit; si verò is sit crassus, fuliginosus, qualis est in quibusdam cauernis, aut si nimis æstuosus, ad refrigerandum ineptus est, & quandoque suffocationem inducit.

Ratione autem organorum respirationis quædam differentia est, & εἰσπνοὴ alia est ἀβιασὸς, cujus instrumentum est diaphragma; alia βίαια, quæ à musculo fit in summis scapulis sito, & ab interna intercostalium parte. Sic ἐκπνοῆς ἀβιάσου instrumenta sunt musculi circa abdomen; βιαίας autem externa intercostalium pars. Nerui, qui ad diaphragma pertingunt, inter 4. & 5. vertebram ceruicis prodeunt, qui ad intercostales musculos & thoracis vertebras progrediuntur. Atque hæc ad naturalem inspirationem necessaria sunt, quæ si lædantur, respirationem lædi necesse est.

Est nimirum respiratio læsa pulmonis ac thoracis motus à naturali statu deflectens, propter vitium aliquod in facultate mouente, organis respirationis, vsu mutato, vel etiam aëre, qui attrahitur, consistens.

Respiratio quomodo lædatur. Læditur autem respiratio, vel quia planè aufertur, quæ ἄπνοια dicitur, vel deprauatur, quæ δύσπνοια appellatur. Platerus tamen, nec incommodè, dyspnœam omnem ad respirationis defectum seu diminutionem refert; deprauatam autem solùm respirationem appellat quando non rectè fit respiratio, vt dum est frequens, cita, vel interrupta; quò etiam suspirium refert.

Caussæ.

Caussæ. Respiratio læditur 1. læsâ facultate; idque fit, vel cum facultas motrix per se læditur, vel per accidēs, vbi eâ saluâ, ac spiritu animali præsente, aliundè in motu impeditur. Cum autem vis mouendi seu respirationem efficiendi & in pulmone & thorace consistat, vtriusque facultatis læsio perpendenda.

Pulmonis, præcipui respirationis organi, motus peculiari ejus vi perficitur, quæ ejus facultas, tam diu salua esse dicitur, quamdiu ejus temperies & calidum innatum saluum est. Ideóque læsa pulmonis facultas per se tantum dici potest, cum ejus temperamentum vitiatur, & calidum innatum deficit, id quod in phthisicis & moribundis sæpè accidit. Impeditur verò facultas pulmonis motrix, licet salua sit, & ita per accidens læditur, & in operatione sua impeditur, dum spatium, in quo liberè, moueatur, non habet; id quod fit in pectoris angustia quacunque de caussa profecta, vt in gibbositate, empyemate, hydrope pectoris, aut dum ab abdomine diaphragma comprimitur & sursum pellitur.

Thoracis verò motus ab animali facultate pendet, quæ per se equidem lædi propriè dici non potest; per se tamen lædi à Medicis dicitur, cum spiritus animalis, qui ad motum animalem necessarius est, deest, & cum spiritus animalis ad thoracis musculos & diaphragma non influit. Fit autem hoc, vel quia non transmittitur, vel quia non recipitur, ipsiúsque influxus prohibetur. Non transmittitur, vel quia spiritus animalis deficit, vt in moribundis & in nimiis euacuationibus, & aliis caussis spiritus dissipantibus; vel ejus influxus à cerebro non fit, vt in apoplexia & soporosis affectibus. Non verò recipitur influens spiritus animalis propter vitium neruorum spiritum animalem ad musculos thoracis & diaphragma deferentium. Etsi verò etiam ex sexta & septima conjugatione thorax neruos accipiat: tamen quia septum transuersum, cujus motus ad mediocrem respirationem sufficit, neruos etiam à dorsali medulla insignes vtrinque accipit, rarò respiratio sola & seorsim, citra aliarum actionum læsionem, neruorum sextæ & septimæ conjugationis vitio

læditur,

læditur, sed dorsali medulla & conjugationibus dictis simul læsis, quod non nisi circa exortum in cerebro fieri potest, vt in apoplexia, respiratio læditur. Nerui autem majores à dorsali medulla progressi, si seorsim afficiantur, id, quod in catarrhis eò decumbentibus, vt & intemperie frigida, vulneribus & tumoribus fit, respiratio seorsim læditur. Quò etiam referri potest spinalis medullæ ob luxationem, vulnera, vel alias caussas, vitium.

Per accidens verò læditur facultas & motus thoracis, inprimis ejus dilatatio, dum facultate integrâ, & spiritibus præsentibus motus impeditur, vel ob dolorem lateris & diaphragmatis, colli, abdominis, intestinorum, hepatis, ventriculi, aut harum partium vulnera, aut dum ob aquam, vel pus, vel sanguinem in cauitate thoracis contentum is liberè moueri non potest, & diaphragma comprimitur, vt liberè distendi nequeat, ab hepate vel liene tumente, aut flatibus & vaporibus in intestinis contentis. Vapores etiam vel flatus in abdomine collecti & circa diaphragma subsistentes illius liberum motum impediunt, & nunc respirationem difficilem, nunc suffocationis metum inducunt, quibus sæpe & cerebri ac cordis alia mala accedunt, ob insignem cum cerebro & corde diaphragmatis consensum, præsertim si materiæ magna sit copia. Vapores autem hi à venis mesaraicis & hypochondriis, ventriculo, intestinis, interdum & vtero attolli solent. Viscera quoque in abdomine circa septum transuersum appensa, si obstruantur valde, vel intumescant, pondere suo diaphragma infra trahendo illud liberè moueri non permittunt; id quod fit in hepatis obstructionibus & tumoribus; quæ difficilis respiratio sæpe diu hydropem præcedere solet. Ventriculus quoque cibo repletus eodem modo difficilem respirationem efficere solet; quod & ab ingestorum ciborum qualitate interdum euenit. Quod & in grauidis accidit ab vtero, qui distentus diaphragma comprimit, & difficilem respirationem efficit.

II. Ratione organorum læditur respiratio, dum aliquod in iis est vitium. Organa autem respirationis alia ad motum faciunt, vt pulmo, diaphragma, musculi thoracis & abdominis; alia aëri ingressum & egressum permittunt, vt nares, os & fauces, larynx, aspera arteria, ejúsque rami per pulmonem dispersi, quique ad pulmonis substantiam pertinent.

Pulmonis ergo vitio respiratio impeditur, dum pulmonis asperæ arteriæ angustiores, quàm par est, fiunt, nec satis dilatari possunt, dum scilicet obstruuntur à catarrhis eò defluentibus, qui si confertim & ἀθρόως ruunt, Suffocatiui nominantur, & pituitoso humore in iis collecto, à sanguine eò effuso, vt & pure, vel in pulmone collecto, vel aliunde effuso grandinibus item, calculis & vermiculis; aut comprimuntur à pituita in læuibus arteriis & pulmonis substantia, vel tuberculis, vel aquâ in pulmone collectâ. Connexus etiam pulmonis cum concauo thoracis strictior pulmonis motum liberum impedit, respirationémque difficilem reddit, quod nonnullis à primo ortu, aliis post casum aut pleuritidem accidit. Si etiam pulmo à prima origine sit minor, quàm par est, aliquod respirationi impedimentum affert. Faciunt etiam huc pulmonis vulnera & vlcera.

Diaphragmatis verò & musculorum respirationi inseruientium vitio fit respiratio læsa, dum diaphragma vel inflammatur, vel vulneratur, aut dum catarrhus, qui in musculos intercostales lapsus est, ad diaphragma vsque etiam penetrat. Aut dum musculi contunduntur, inflammantur, vulnerantur, vel exulcerantur, vt & musculi abdominis, respirationi inseruientes: aut si catarrhus in eosdem musculos decumbat.

Pertinet huc & costarum & vertebrarum vitium, dum vel franguntur, vel luxantur, ac thoracis motui obsunt.

Tandem inter thoracis vitia est hoc, si cartilagines thoracis, quæ ad motum faciliorem edendum pectoris circumferentiam constituunt, in osseam substantiam indurantur. Nam & tunc thorax satis dilatari nequit.

Partium autem, per quas aër transire debet, vitio, puta narium, oris & faucium, vt & tracheæ angustiâ, difficilis respiratio, imò suffocatio interdum induci potest. Quod fit, si nares vel à pituita, vel à tumore aliquo obstruantur & obturẽtur, si tumor aliquis sit in musculis faucium, laryngis in tonsillis, vel columella delapsa sit, vel si vertebræ ceruicis luxatæ viam hanc intercludant. Inprimis verò si aspera arteria, & præcipuè ejus caput seu laryngis rimula vel obstruatur vel adstringatur & coarctetur, vel à quacunque caussa angustior reddatur. Quò pertinent & asperæ arteriæ vulnera.

III. Ob vsum respirationis seu finem mutatũ, atque ita cordis vitio, respiratio læditur. Si enim ille non vrget, nulla aut quàm exigua fit respiratio: & quamdiu motus cordis cessat, tamdiu etiam cessat respiratio; quod fit in syncope & suffocatione vterina. Si verò vsus vrget, respiratio fit magna vel frequens & celer, id quod in febribus ardẽtibus accidit, & plurimæ respirationis læsæ differẽtiæ ab vsu & fine mutato proueniũt.

IV. Tandem etiam aëris, quem spirando attrahimus, vitio, respiratio lędi potest. Si enim is crassus, caliginosus, & fuliginosus sit, qualis est in quibusdam cauernis, qualémque faciunt fumi, qui è carbonibus accensis exhalant, vt & vapores è musto & cereuisia feruente, vsui non satis fit, adeò, vt etiam à tali aëre nonnullos suffocatos fuisse, compertum sit. Ita in Cypro è venis chalcãthi fumus attollitur, qui hominẽ suffocat, teste Galeno, *9. de simpl. med. facult. tit. de Chalcantho.*

Has caussas omnes vt in numerum redigamus, fit respiratio læsa. *Respirationis læsæ.*

1. Ab insigni intemperie & pulmonis corruptione. *Caussa* 1.

2. A pectoris angustia, quacunque de caussa profecta, ob quam pulmo & diaphragma liberè moueri & dilatari non potest. 2.

3. Ob defectum spiritus animalis, in moribundis, in apoplexia, & frigidis affectibus. 3.

4. Ob neruorum insignium ad thoracis musculos & diaphragma tendentium læsionem quamcunque, quæ spiritus animalis influxum prohibere potest. 4.

5. Ob dolorem in musculis thoracis & aliis partibus vicinis, quæ respirationi quocunque modo inseruiunt. 5.

6. A diaphragmatis motu impedito, ab aqua, pure, vel sanguine in thoracis cauitate contento, vel à vaporibus & flatibus ab inferioribus ascendentibus, & circa diaphragma subsistentibus, seu viscerum in abdomine obstructione, distensione & tumore. 6.

7. Pulmonis vitio, dum scilicet ejus arteriæ vel obstruuntur quacunque de caussa, vel comprimuntur, aut dum pulmo pectori agglutinatur aut vulneratur. 7.

8. Diaphragmatis vitio, dum illud vulneratur, inflammatur, vel dum catarrhus in id decumbit. 8.

9. Musculorum thoracem mouentium vitio, dum illi contunduntur, vulnerantur, inflammantur, exulcerantur, aut dum catarrhus in eos decumbit. 9.

10. A costarum & vertebrarum dorsi luxatione & fractura; vt & cartilaginum pectoris induratione. 10.

11. A musculorum abdominis morbis, ob quos liberè moueri non possunt. 11.

12. A narium, oris, faucium angustiâ. 12.

13. A laryngis & asperæ arteriæ obstructione, compressione, vulneribus. 13.

14. Ab vsu mutato, qui varius est. 14.

15. Aëris quem inspiramus, vitio, si is calori refrigerando & ventilando non sit idoneus. 15.

Atque tot quidem sunt respirationis læsæ caussæ. Verum enim verò plurimæ à morbis, quos jam explicauimus, vt & apoplexia, febribus, & similibus dependent, atque ita de respirationis læsæ, curatione vno in loco tractari non potest. Ideoque alios Medicos secuti, hîc

hîc saltem de ea respirationis læsæ curatione dicemus, quæ vulgò Asthma vel Orthopnœa dicitur; deinde de Suffocatione & Strangulatione, quæ peculiares respirationis læsæ differentiæ sunt.

CAPVT II.

De Asthmate & Orthophnœa.

Asthma. ASthma, Latinis Anhelatio, etsi interdum in genere & amplo vocis significatu pro quacunque respiratione difficili & anhelosa quacunque de caussa profecta, siue cum febre, vel sine febre accipiatur: stricta tamen vocis significatione Hippocrati est πυκνὴ, hoc est frequens seu densa & difficilis respiratio sine febri, qualis est eorum, qui ex cursu & celeri exercitatione subsistunt; & quidem cum sono, vt Celsus addit, à spiritu humorem in pulmone contentum dissoluente. Quando verò malum eò vsque creuit, vt æger erecto corpore propter suffocationis metum respirare cogatur, ὀρθόπνοια appellatur. Imò, vt Galenus, 6. *aphor.* 46. scribit, qui Hippocratem ætate secuti, affectionem quandam diuturnam, nonnulli ahsthma simpliciter, nonnulli quoque ὀρθόπνοιαν nominant, cùm sine febre æger continenter difficilem habet respirationem.

Vnde etiam Asthma definitur læsa respiratio eáque densa & frequens ferè, vt æger sine anhelatione respirare nequeat, sine febre plerumque ab angustia bronchiorum pulmonis proueniens. Quando malum (differt enim asthma & orthopnœa saltem magnitudine) ita incrementum sumpsit, vt æger non nisi erecta ceruice spirare possit, Orthopnœa nominatur.

Locus affectus est pulmo, & quidem secundum bronchia, id est, asperæ arteriæ cartilaginosas propagines per pulmones dispersas, quæ spiritus via sunt. Quanquam enim thorax & pulmo etiam suo modo satis dilatentur; tamen propter harum viarum angustiam satis aëris inspirando attrahi non potest, vnde, vt quod magnitudini & sufficientiæ deest, compensetur frequentiâ & velocitate, frequens ac velox spiratio oritur.

Caussa.

Caussa. Etsi verò vt dictum, respirationis difficilis plurimæ caussæ sint: asthmatis tamen in specie dicti duas tantùm ponit caussas Galenus, humores scilicet crassos ac pituitosos, & crudum tuberculum, quibus tamen huc vna atque altera addi potest.

Est nimirum proxima asthmatis caussa angustia bronchiorum pulmonis, seu vsus auctus propter angustiam bronchiorum pulmonis. Angustia autem illa oritur, non à quacunque causâ, cum, vt dictum, asthma sit respiratio difficilis non quæuis, sed anhelosa & diuturna ac curatu difficilis sine febri, ab obstructione vel compressione pertinaci. Vtrumque enim, obstructionem & compressionem scilicet, efficiunt primo humores sæpe crassi & viscidi, nonnunquam & tenues ac serosi, sed copiosi, deinde crudum tuberculum vel grando & calculi in pulmonibus hærentes. Quibus nonnulli & flatum crassum addunt. Hæc enim siue intus bronchia pulmonum obstruant; siue in substantia pulmonis; venis ejus & læuibus arteriis hærentes ea comprimant angustiam efficiunt, & ita respirationi obsunt, vt postea, *quæstione.* 1. dicetur.

Materia autem bronchia pulmonum seu obstruens, seu comprimens, nunc in pulmonibus sensim colligitur, ob debilitatem & cachexiam illius visceris, vt docet Auicennas, 3. *can. fen.* 14. *tract.* 4. *cap.* 3. & bronchia obstruit, quæ interdum etiam in calculum & grandinem induratur: nunc verò aliunde affluit. Fit hoc interdum à capite, cum catarrhi à capite lapsi in pulmonibus subsistunt; id quod vulgo frequentissimè fieri putatur. Verùm ego id rarius accidere puto, vt postea, *quæst.* 2. dicetur, & frequentissimam asthmatis caussam esse puto materiæ per venam arteriosam in pulmones effusionem, dum scilicet circa hepar in venoso genere crudi humores colliguntur, & per venam arteriosam in pulmones effunduntur, & bronchia pulmonis comprimentes respirationis difficilis & asthmatis propriè dicti, mali scilicet diuturni & contumacis illius, caussa sunt. *Frequentissima asthmatis caussa.* Etsi enim in hydropicis humor serosus ad thoracem penetrans respirationem difficilem efficere possit: tamen ea respiratio difficilis propriè asthma non est, sed ab hydrope, morbo primario, dependet. Et quidem ille humor, qui è venis per venam arteriosam in pulmones confluit, non semper crassus est, sed sæpè tenuis & serosus, qui in venis & arteriis collectus nûc motu corporis, nunc irâ, sæpe verò ad aëris & tempestatis mutationes agitatus in pulmones irruit; vnde paroxysmus sæpe secundum Lunæ motum & quarto fere die exacerbatur. Non impossibile tamen videtur, vt humor etiam talis (cum arteriæ multo sero abundent) per arteriam venosam in pulmones infundatur. Eodem modo à crudo tuberculo oriri potest asthma, non solùm in asperis arteriis consistente, sed & extra eas constituto, eásque comprimente. Et quidem si crudum tale tuberculum consistat solùm in aspera arteria, vel circa eam, tantum asthma parit; sin etiam circa leues, cor in consensum trahitur, & pulsus inæqualis efficitur, id quod in Antipatro factum refert Galenus, 4. *de loc. affect. cap. vlt.* Ideóque siue materia in læuibus arteriis consistat, & asperas comprimat, siue vtrasque pulmonis arterias obsideat; & asthma, & inæqualitas pulsus inducitur.

Possunt quidem & alij tumores, qui suppurantur, respirationem difficilem efficere, vt non solùm Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* 8. & Aëtius, *tetrab.* 2. *serm.* 4. *cap.* 57. docet, sed & res ipsa loquitur; cum tum etiam bronchia pulmonis comprimantur: tamen si strictè vocabulum asthmatis accipimus, ea læsa respiratio asthma non est; sed cocto ac rupto abscessu ac pure per sputum rejecto cessat; asthma verò propriè dictum saltem ab humore crasso & crudo tuberculo oriri docet Galenus.

Hisce caussis nonnulli addunt etiam vapores ex vtero ascendentes & flatus crassos. Verùm etsi negandum non sit, ab hisce caussis interdum respirationem planè difficilem fieri; tamen quia illa subito inuadit, & citò cessat, asthma propriè dictum non constituit. Ille flatus potius ad asthma pertinet, qui se materiæ asthmatis caussæ jungit, paroxysmíque autor est; cum scilicet humor crassus à motu nimio vel alia caussa in flatum resoluitur.

Quod autem flatui tribuitur, sæpius rectiùs humori seroso, vt modò dictum, tribuendum esset, cum is in ramis venæ cauæ majoribus quacunque de caussa feruens & motus ἀθρόως & confertim per dextrum ventriculum cordis in pulmones irruit, & asperas arterias comprimit; quæ non infrequens paroxysmi asthmatici caussa est, ob quam æger difficili respiratione, sæpe nulla caussa manifesta præcedente, sed imminente aëris aliqua mutatione & tempestate corripitur.

Affinis etiam est asthmati illa difficilis respiratio, quæ à siccitate nimia pulmonis prouenit, ob quam pulmones satis dilatari ad aërem hauriendum non possunt; quam siccitatem inprimis metallici vapores inducunt, & propterea iis, qui metalla & mineralia tractant, familiaris est. Ita refert Heurnius, *de morb. pect. cap.* 4. typographo cuidam adeò siccatos fuisse pulmones, vt aridum pomum retulerint.

Differentia

Differentia.

Differentia. Asthma aliud est recens, aliud inueteratum. Aliud est periodicum, quod per interualla redit, vbi scilicet materia interiecto quodam temporis interuallo vel confluit, ἀϑρόως, id quod potissimum per venas fieri puto, vel paulatim antea in pulmonibus collecta moueri & agitari incipit. Hinc fit, vt præter caussas proximas antea enumeratas, etiam remotiores cognoscendæ sint, vt vitentur. Tales sunt cibi flatulenti, aër crassus ac nubilosus, aëris caliditas aut frigiditas nimia, corporis & animi motus nimius.

Deinde asthma aliud est grauius, aliud mitius. Si enim æger quidem difficulter respiret & anhelosus sit, simpliciter asthma appellatur. Si verò ita incrementum sumat difficilis respiratio, vt æger non nisi erecta ceruice respirare possit, orthopnœa nominatur, vt antea etiam dictum.

Tertiò asthma aliquando est etiam hæreditarium, habéntque nonnulli congenitam ad asthma propensionem, quæ sita est in pulmonum laxitate quadam & debilitate ad recipiendum affluentes aliunde humores, vel etiam eos cumulandos apta.

Signa Diagnostica.

Signa. Imminentis asthmatis signa ita tradit Aretæus, *lib. 1. de sign. & caus. morb. diuturnor. cap. 11.* Morbi incipientis seu impendentis notæ sunt huiusmodi; grauitas pectoris, tarditas ad solitum opus, & aliud quodlibet agendum, in cursu & in accliui itinere difficilis & ægra spiratio, raucescunt & tussiunt, flatus in præcordiis atque eructationes præter rationem excitantur, vigilant, noctu parum & obscurè incalescunt, nares acutas & ad spirationem paratas habent.

Malum autem præsens facilè signis suis pathognomicis cognoscitur. Ægri nimirum plerumque sine febri, de qua postea, *quæstione 3.* dicetur, & alia euidente caussa, quæ respirationem difficilem inducere potest, frequenter, vt ij, qui cursu velociore aut motu alio vehementi sunt defatigati, &, si malum sit vehemens, etiam erecta ceruice respirare coguntur. Et fit hæc respiratio læsa quandoque cum stertore & sonitu, quandoque sine eo, ideo quod materia quandoque hæret in bronchiis & asperis arteriis, quæ dum spiritu disploditur, sonitus excitatur, aliquandoque extra asperas arterias. Scribit tamen Iohannes Zechius. *Consultat. 18.* hoc quidem vt plurimũ fieri, se tamen in quàm plurimis obseruâsse, respirationem, accessionis præsertim tempore, rarã & admodum tardam, longéque difficiliorẽ inspirationẽ exspiratione ipsa esse. Atque ipse caussam huius rei hãc reddit, quod cum duo sint respirationi inseruientium instrumentorum genera, quorum alia aërem suscipiunt, vt arteria cum pulmone, alia mouent, vt ipse etiam pulmo cum thoracis musculis: si accidat, vt non solum bronchia pulmonum, sed & ipsa pulmonis substantia cum suis venis & læuibus arteriis afficiatur, facultásque thoracem mouendi languida sit, accidere, vt nec pulmones humore grauari, nec thorax facilè moueri & distendi possit. Quapropter tum natura non sine labore & conatu maximo ac longiore temporis interuallo inspirationem moliri potest; vnde etiam partes pectoris supernæ mouentur; quam inspirationem sublimem Hippocrates appellare solet, in qua obeunda, vt vires deiectas interposita quiete aliquã natura nonnihil reparare possit, inspirationem alteram non admodum maturat & accelerat; & ipsa expiratio expeditior est inspiratione, quoniam huius operis instrumenta sine multo labore mouentur, & ferè sponte sua concidunt. Idẽ tamen, *consultat. 53.* addit, respirationem hanc simul magnam esse. Cùm enim rara respiratio vsui non satisfaciat, ab vrgente postea necessitate coacta natura magnam pro viribus respirationem efficit; ita vt non solùm septum transuersum cum musculis intercostalibus manifestè moueatur, sed etiam musculi superiores omnes, ita vt sublimis fiat appellata respiratio.

Quomodo autem asthma à difficili respiratione, à virium imbecillitate, & calore magno in cordi discernenda sit, docet Galenus, *4. de loc. affect. cap. 7. Subiiciamus*, inquit, *aliquem omnes simul mouere musculos, vt pectus vna cum scapulis manifestè subleuetur. In hoc opere ex tribus vnum aliquod coniicere necesse est, aut virium imbecillitatem, aut viarum spiritus angustiam, aut vehementem in corde & pulmone calorem. Quamuis interdum dua, ac nonnunquam (licet rarò) tres quoque ex iam dictis caussis concurrere possint. Igitur vbi vires dumtaxat fuerint infirmæ, ad tria mouentium musculorum genera venire, eosque omnes ad motionem excitare solent, vno genere vehementer pectus mouere nequeunte, & propterea non solùm diaphragma, sed vniuersi thoracis musculi mouentur: motum tamen & sensum efficiunt, & propterea neque frequens omnino, neque rarò omnino eorum actio existit. At prætereà thoracis dilatatio hautquaquam magna erit, nullaque ex ore fiet exsufflatio & spiritus ex solis naribus emitti solent. Quod si per inspirationem narium pinnæ manifestè trahi videantur, id prostrati roboris efficax indicium erit. Aucto verò in corde & pulmone calore, omnibus quidem thoracis musculis peragitur quoque respiratio, sed magna, velox, frequens vehemensque percipitur, & præterea calidus exsufflando spiritus emittitur. Tandem qui ob viarum spiritus angustiam difficulter anhelosèque respirant, totum quidem thoracem magna ex parte & celeriter & frequenter dilatant, sed neque exsufflare, neque calidum spiritum emittere consueuerunt. Id enim acuti caloris est indicium.*

Cum verò angustia ista bronchiorum pulmonis quæ proxima est asthmatis caussa, à pluribus, vt dictum, caussis prouenire possit, & eæ discernendæ sunt. Vt verò de caussis, quæ respirationem difficilem in genere excitare valent, nihil dicamus, vt de pure vel sanguine in spiritus vias illapsis, & aliis quæ ex suis locis patent: si à crassis humoribus fiat asthma, & iis quidem in pulmone collectis, sensim difficulter respirare incipit æger, estque difficultas spirandi continua. Si verò aliunde affluat materia, respiratio difficilis eodem modo continua non est, sed per interualla infestat vel exacerbatur. Etsi enim asthma, quod ob materiam in pulmone collectam excitatur, ob iram, aerem austrinum, & similes caussas, exacerbari etiam possit: tamen in asthmate, quod fit à materia aliunde affluente, exacerbatio illa longè manifestior est. Signa caussarum.

Exacerbatur autem hoc malum magis tempore autumnali & hyberno & noctu. Cum enim, vt Galenus, *6. epidem. sect. 1. text. 15.* docet, dies toti anno proportione respondeant, vt matutino tempori ver sit simile, meridiei æstas, vesperi autumnus, nocti hyems; pituita verò noctu moueri soleat: non etiam est mirum, asthma, quod est morbus pituitosus, noctu magis exacerbari. Siue enim humor aliunde affluat ad pulmonem, noctu is magis moueri solet, siue in pulmonibus congestus contineatur, nihilominus ibi agitatur, & proprietas qualitates intendens, vel ad maius spatium sese extendit, vel vapores de se emittit, & omnino euidentia sui exhibet indicia. Et quidem si materia à cerebro delapsa sit, catarrhi signa adsunt: quod si catarrhus absit, per venas materiam affluere indicio est, hepatísque affecti signum tandem exhibet tumor pedum & cachexia. Ac si humor ille crassus obstructionem efficiat in bronchiis pulmonis, difficilis est respiratio cum sonitu & tussi, malum quandoque etiam cessat vel remittit pituitã excretã; si verò pituita & humor in venis & pulmone hæreat, abest sonitus & tussis & raro aliquid excernitur, ac malum pertinaciùs & diutiùs hominem exercet.

Quod si à crudo tuberculo sit asthma, æger ab initio, dum bene adhuc habere videtur, paulatim incipit difficulter spirare, accrescitque deinceps quotidiè anhelatio citra stertorem ac strepitum. Quod si huiusmodi tuberculum temporis diuturnitate calefactum, & tandem quandam coctionem recipiens, in abscessum mutetur, febris accedit, deinde rupto tuberculo pus vel puri simile quid exscreatur, & pure euacuato fit respiratio leuior.

Grandinis, & calculorum signa anteà sunt proposita.

Si à siccitate pulmonis proueniat asthma, præcesserunt caussæ, quæ talem siccitatem inducere potuerunt, sputum deficit, & macies totius corporis adest.

Prognostica.

Prognostica. 1. Asthma etsi sit morbus diuturnus, tamen paroxysmos habet acutos, ob loci affecti nobilitatem, qui organum respirationis est, quo grauiter affecto homo diu viuere nequit; compertúmque est, nonnullos in platea ambulantes hoc malo subitò extinctos fuisse.

2. Iuuenes hoc malo difficulter liberantur, senes verò nunquam, sed eos asthma ferè comitatur vsque ad mortem 2. *aph*. 40. Infantes autem suffocat, nisi maturis auxiliis sistatur & auertatur.

3. Asthma hæreditarium vix vnquam curatur.

4. Qui gibbi ex asthmate aut tussi fiunt ante pubertatem, ij statim moriuntur, 6. *aph*. 46. Galenus, *in comm.* caussam refert in angustiam pectoris & tubercula spinæ intus annata, quæ si cruda & coctu difficilia sint, hominem asthmaticum diu viuere non sinunt. Sin humida, quæ tandem suppurantur, tussi aliquando vexatos citò tandem suffocant & interimunt. Et quamuis aliàs calor circa pubertatem incrementũ sumens multos morbos curare soleat: tamen calor hic gibbositatem tollere non potest. Et quia adhuc pulmones incrementum sumere solent; spina verò in gibbis ampliùs non crescit, atque ita pulmoni crescenti in angusto pectore satis loci non datur; is non satis ventilari potest, calorémque natiuum suffocari necesse est.

5. Periculosum valde est asthma in febri acuta. Nam materia & caussa asthmatis à calore febrili valde exsiccatur, & ad eiiciendum ineptior redditur. Multa quoque inspiratione in febre ob calorẽ vehementem opus est, quæ ob angustiam pectoris, quæ est in asthmate, fieri nequit. Materia præterea calore febrili agitata asthma grauius reddit, & simul ob eam febris inualescit.

6. Asthmate laborantibus cum tussi, si tussis cessat, difficultate respirationis aut perseuerãte, aut increscente, periculosum est. Contumaciam enim materiæ, & virtutis expultricis debilitatem significat.

7. Ad Asthma inueteratum, si noua repentè accesserit influxio, quæ pulmones obruat, vt in catarrho suffocatiuo fit, lethale est.

8. Asthmatici ij maximè periclitantur, qui viribus sunt infirmi. Citò enim suffocantur & in syncopen incidunt; cum autem pulsus inæqualis admodum redditur, ægrum morti vicinum esse indicio est, & multò magis, si intermittat.

9. Postquam etiam asthmatici difficulter respirant; vt omnes musculi intercostales superiores scapularum, & ipsæ scapulæ attollantur, periculosum asthma est. Virium enim imbecillitas, calor vehemẽs, & angustia partium respirationi inseruientium adest. Ne tamen in præsagitione ex pulsu & respiratione Medicus decipiatur, videndum. Sæpissime enim, qui bonum pulsum habere videntur, subitò moriũtur, & suffocantur; & contrà, qui pulsum prauum habent, auxilio aliquo adhibito, aut flatu, vel seroso humore discusso, subitò restituuntur. Idcóque ad caussam morbi, eius magnitudinem, aliasque functiones attendere decet, non ad solam respirationem & pulsum respicere.

10. Asthma nonnunquam in peripneumoniam mutatur, idque febre superueniente cognoscitur, nonnunquam in hydropem & cachexiam degenerat.

Indicationes.

Materia, quæ angustiæ bronchiorum caussa est, tollenda: quod fit euacuando eam: idque vt commodius fieri possit, eius crassities, si adsit, attenuanda, viscidi- *Indicationes.* tas detergenda. Partes etiam materiam in pectus mittentes euacuandæ & roborandæ, & materia ad pectus ruens ab eo auertenda. Flatus si coniungantur, discutiendi; crudum tuberculum attenuantibus & exsiccantibus absumendum. Pulmonis siccitas humectantibus emendanda.

Quæ tempore paroxysmi facienda?

Et quidem tempore accessionis omnis danda opera, vt æger à præsenti periculo liberetur, nec suffocari permittatur. Hoc enim maximè vrget, & propterea ad hoc maximè respiciendum. *Quid tempore paroxysmi faciendum?* Cum verò paroxysmus è tribus caussis oriri possit, nimirum vel ex commota materia, quæ in pulmone quieta consistebat, vel ex noua in pulmones affluxione, quam & flatus & vapor aliunde transmissus tertiò augere potest; materiam verò moueat corporis atque animi motus nimius, mora sub radiis Solaribus, ad ignem, suppeditet autem & augeat ebrietas & crapula, vsus ciborum crassorum & flatulentorum: initio perpendendum est, à quâ caussa paroxysmus ortum habeat. Nam si à caussa ortum habeat, quæ præsentem antea materiam agitare solet, non ita opus est frictionibus, ligatutis, cucurbitulis & aliis reuulsionibus, sed quiete potius, & iis, quæ materiam motam discutere possint. Si verò aliunde materia ad thoracem affluat, seu ex toto, seu ex aliqua parte, omni studio laborandum, vt materia à pectore auerti & distrahi possit. Ergo tum æger corpore erecto, vt spiritui via, & dilatato pulmoni spatium maius detur, nullo modo supinus, ne considente ad dorsum thorace angustia augeatur, collocetur, pectore nudo, aut certè leuibus saltem vestibus tecto, non verò onerato aut coarctato, in aëre temperato & ad frigidum declinante collocetur, & inutilium adstantium importuna turba arceatur. Hinc magnæ frictiones, vt & ligaturæ, in partibus inferioribus instituantur, quæ humores ad superiora ruentes reuellunt, eos verò, qui in pectore sunt, non agitant. Si verò pectus & dorsum etiam fricare libeat, fiat id sanè leniter, vt meatibus saltem dilatatis facilior fiat transpiratio, quæ respirationis defectum aliquo modo compensare possit. Suppositoria quoque hîc indantur.

Clysteres verò non admittit Ludouicus Septalius, *Clysteres.* cùm viribus prostratis, & suffocationis periculo incumbente, commodè iniici non possint. Sed tamen vires nõ semper ita prostratæ sunt, vt clysterem non admittant, qui à pectore satis commodè reuellit.

Si sanguis in corpore abundet, & virtus valida sit, vena *Venæ sectio.* basilica secetur, vel mediana, & tantum sanguinis detrahitur, quantum, vires & morbus ferunt. Si verò menses vel hæmorrhoides substiterint, saphena aperienda. Possunt & cucurbitulæ & cruribus applicari reuulsionis & auersionis gratia.

Si humor sit crassus, equidem non satis commodè *Purgantia.* purgantia exhibentur. Verum si humor sit tenuior & mobilis, ad periculum suffocationis vitandum satis commodè purgantia exhibentur; de quo *quæst*. 4. dicetur.

Ad materiam verò discutiendam pectori applicanda *Topica discutientia.* Topica laxantia, discutientia, ex oleo amygdalarum dulcium, chamæmelino, liliorum alborum, irino, pinguedine gallinæ & similibus.

Vt ℞. *Pulu.rad.althéæ,iridis,*ana.ʒ.i.ß.*farin.ſem.lini, fœnigræc.*ana Dra.ii.*ol.amygd.dulc.irini,chamæmel.*an.℥.ß.*pingued. gallin.* ʒ.ii. *ammoniaci vino diſſoluti* ʒ.ß. *ceræ* q.ſ.

F.Linimentum.

Vel ℞. *Mucilag.ſem.lini.fœnigræc.cydonior.cum aqua ſcabioſ.vel tuſſilag.extract.* an.ʒ.vi. *pulu.rad.ireos, hyſſopi,*an.ʒ.ß. *croci* ℈.i. *ol.lilior.albor.amygdal. dulc.amarar.* an.Vnc.i.ß.Cum *cera,*

F.Linimentum.

Si tamen flatus coniungantur,cauendum, ne ſubitò & confertim calefacientia medicamenta extra adhibeãtur.Si enim flatus à materia foueantur,metuendum eſt, ne his calidis medicamentis ea attenuetur & fundatur, flatúſque augeantur,atque ita reſpiratio difficilior reddatur.

Lenientia & attenuantia. Exhibeantur medicamenta interna lenientia, attenuantia, detergentia & expectorantia, qualia ſunt *amygdal. dulc.& amaræ,ficus, paſſulæ,ſcabioſ. capill.* ♀*is, marrubium, hyſſopus,radix ariſtoloch.rotunda, ireos, ari, helenij, gentianæ, ſcilla, ſperma ceti, crocus, moſchus, ammoniacum ſulphur, benzoe,* & medicamenta ex his parata, vt:

℞. *Rad.ari* ℥.ß.Coqu. *in vino albo,*& cum *loh.de pino* vel *ſyrup.de hyſſopo.*

Miſce & Eclegmatis forma exhibeantur.

Vel ℞. *Aqu.cinamom.*℥.ii.*oxym.ſcillitic.*℥.i.M.aliquid ſenſim ſorbeatur.

Vel ℞. *Ammoniac.*℈.ß.*fl.ſulph.*vel *lactis eiuſdem,croci,*an.gr.v.*moſch.*gr.i.*oxymel.ſ.*ʒ.ii.*vini albi* ℥.iii.M.

Vel ℞. *Ammoniac.*ʒ.i.ß. Adde *pulu.glycyrrh.* & *ſacchar.penidij* q.ſ.

Formentur Pilul.xxv,quarum 4.vel 5.exhibeantur.

Brunnerus,*conſil.*34.vt expertam & vſu probatam ſequentem Potiunculam commendat:

℞. *Ammoniac.*ʒ.i.ß.*aqu.hyſſop.*Vnc.iiii.*vini Rhenani* Vnc.ii.M.

Maior tamen videtur Ammoniaci quantitas, quàm quæ pro vna doſi exhibẽda.Theriaca etiam vel Mithridatium in ore teneri poteſt,& ſenſim aliquid deglutiri.

Commendatur & pomum excauatum, & ʒ.i. thuris repletum & aſſatum.

Vel ℞. *Flor.ſulphuris* ʒ.i.ß.*benzoes* gr.v.*ammon.*gr.iii. *croci* gr.ii.*margaritar.præp.*℈.i.*moſchi* ℈.ß. F.Puluis,cuius,quantum cuſpide cultelli capi poteſt,cum iure pulli aut oxymelite aut aqua ſcabioſæ ſumatur.

Auicennas cuminum cum aceto , vel ſemen ſinapis alb. cum æquali portione mellis ad formam electuarij miſtum exhibet.

Vel ℞. *Oxymel.ſ.* ℥.i. *ſcillitic.aqu.cinam.*an.℥.ß. *ammoniaci* ℈.i *croci* gr.iii.Miſce.

Vel ℞. *Croci* ℈.i.*moſchi* gr.i.*fl.benzoar.*gr.ii.*ſucci ocymi depurati* ʒ.ii.*vini albi calefacti* ℥.iiij.M.

Commendatur & tanquam vſu probata aqua è floribus raporum deſtillata , & cum croco ac pauxillo moſchi mixta.

Vtiles etiam ſunt *Aquæ pectorales dictæ* (*Lufftwaſſer*) Item aqua ſaluiæ,aniſi, roriſmarini.

Aqua pectoralis temperata D.Andr.Dœreri:

℞. *Rad.glycyrrh.raſ.polypod.q.mund.* ana ℥.i.ß. *tuſſilag.*℥.i.*helenij.borrag.*an.ʒ.ii.*dactyllor.rec.enucl.zibebar. rec.exacin.*an.℥.iii. *conſeru.viol.purp.* ℥.iß. *roſar.incarn. rec.* ℥.ß. *nuc.moſch. croci oriental.garyophyll.arom. cinamom.elect.*an.℥ i.ß.

Incidantur & contundantur , poſtea affundantur. *ſeri lactis caprill.rec.& puriſſ.* ℔.ii.ß. *aq.ſcabioſ.*℔.i. *veronic. prunell.*an ℔.ß.

Relinquantur in infuſ.in loco calido vel B. per nonendium , deſtillentur deinde per organa vitrea *collecti liquoris* ℔.iiii. adde *ſacch. candi albiſſ.* ʒ.vi.

Alia aqua pectoralis à me præſcripta:

℞. *Herb.veronic.ſcabioſ.*an.M.ii.*capill.*♀. *hyſſopi,ſaluiæ, marrubij,* an. M. j. *rad. ireos Florentin. glycyrrh. eryngij , helenij , fœnic.* an.Vnc. ſem. *cinam.opt. granor. iuniperi* an.Dra.iij.

Affund.*ſpir.vini opt.*q.ſ.Stent in infuſ.dies xiv. poſtea deſtillentur, Deſtillatum funde ſuper *dactylos* N. x. *iuiub.ſebeſten.* an. N.xxx.*ficuum* N.x.*paſſular.minor.maior.exacinat.*an.℥.ii.*croci* ʒ.ß.

Digerantur & filtrentur. Neque enim è dactylis,iuiubis,ſebeſten,ficubus, paſſulis, multum per alembicum eleuatur.

Commendantur & millepedæ vel aſelli , qui ſub vaſis aquariis ſtabulantur, ſi ſcilicet panno lineo excepti in vino macerentur & vinum ſine expreſſione propinetur.

Quando paroxyſmus vltra quartum diem protrahitur,veſicatoria in dorſo,è regione pulmonis, applicentur.Nonnulli ſinapiſmos in anteriore parte thoracis applicant,& veſiculas diu apertas ſeruant.

Victus interea ſit tenuiſſimus,atque vtilis eſt ptiſana cum croco & ſaccharo,cibíque croco condiantur; cum is vtiliſſimum ſit in aſthmate remedium.

Quomodo extrà paroxyſmum æger curandus ſit?

Quid extra Paroxyſmum faciendum? Quando æger à paroxyſmo vehementiore & ſuffocationis periculo liberatus eſt, laborandum omnis generis præſidiis, ne malum reuertatur. Ideóque ſi plenitudinis ſigna adſunt, & vires permittant, vena aperienda baſilica , præſertim vbi vaporum calidiorum copia magna in corde & pulmone vrget. Et vbi à menſium & hæmorrhoidum fluxu ſuppreſſo malum originem habet,vel augetur,vena tali vel malleoli aperiatur. Cucurbitulæ quoque in eundem finem femoribus & cruribus adhiberi poſſunt.

Poſtea præparetur materia & euacuetur. Præparetur autem attenuantibus, incidentibus , & abſtergentibus iis,quæ thoraci dicata ſunt. Vbi tamen videndum,ne nimis calida & exſiccãtia exhibeantur,quæ partes tenues materiæ abſumere,reliquámque incraſſare,& ita malum curatu difficilius reddere poſſunt.Quapropter commodè glycyrrhiza,paſſulæ, & ſimilia medicamenta humectantia ſimul admiſcentur.

Vtilia & hæc medicamenta ſunt;*hyſſopus,ſcabioſa,capilli* ♀*is, praſſium,paſſulæ, calamintha, fœniculum, ſcilla, iuiubæ,ficus:*& ex his compoſita,*ſyrup.capill.* ♀*is de glycyrrhiza,de iuiubis,de ſcabioſa,de hyſſopo, de calamintha, de praſſio,oxymel ſimpl.compoſ.*& *ſcillitic.*

Vt ℞. *Capill.*♀*is, hyſſopi,ſcabioſ.praſſij,* an.M.ß. *rad. helen.ireos,*an.ʒ.ii.*ſem.aniſi.fœnic.*an.ʒ.i.*paſſul.glycyrrh. raſæ,*an.℥.ß.*ficuum* N.vi.

Coqu.in aqua ſimpl.

Colat.℞.℥.vi. adde *ſyrup.capill.*♀*is,hyſſopi, oxymel. ſcillit.*ana ℥.ß.

Miſce pro duabus doſibus:& potus hic bis reiteretur.

Vel ℞. *Rad.ireos,glycyrrhiz.helenij,fœnicul,* an.℥.ß. *hyſſopi,capillor.* ♀*is,tuſſilag. ſcabioſ. ſatureiæ, calaminth.* ana M.ß.*iuiub.ſebeſt.*an.N.x.*caricar.*N.vi. *paſſular.*℥.ß. *ſemin.aniſi,fœniculi,maluæ,*ana ʒ.j.

Coqu.in *aqu.ſ.*

Colat.℞. ℔..i. *oxymel.ſcillit.ſyrup.de praſſio, de glycyrrhiz.*an.Vnc.iß.*aqu.cinamom.*ʒ.j.

M.pro 4.doſibus.

Vel ℞. *Aqua veronicæ,ſcabioſæ,*an.℥.iii.*ſyrup.de praſſio,capill.*♀.an.℥.i.ß.*fl.ſulphuris* ℈.ß.M.

Vel ℞. *Syrup.de praſſio,de hyſſopo,de glycyrrh.*an.℥.i. ß.*fl.ſulph.*℈.j.*ſucci glycyrrh.inſpiſſ.* ʒ.iß. vel potius. *extract.glycyrrh.*ʒ.ß.*aqu.veron.tuſſilag.*an.℥.iii.M.

Purgantia. Sumat æger manè & ante cœnam cochlearia 2.vel 3.

Præparata materia euacuanda eſt , & primò per purgantia. Etſi enim materia , quæ in thorace continetur, ita facilè per aluum euacuari non poſſit : dum tamen materiam ex vniuerſo corpore purgantia euacuant , eadem à pulmone reuellunt. Imò aliquid retrahi poſſe non

non impossibile est. Præterea cùm antea dictum sit, vti & postea, *quæstione* 2. dicetur, materiam, quæ paroxysmos asthmaticos cōcitat, non semper totam in pulmone consistere, sed ex hepate & venis affluere: commodissimè per purgantia ea tollitur.

Antiqui etiam fortioribus purgantibus vtebantur, vt ex Aetio, *tetrab.* 2. *serm.* 4. *c.* 57. Paulo Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 29. Oribasius *synops. lib.* 9. *c.* 5. imo ipso Galeno, 7. *de compos. med. sec. loc. cap.* 6, videre est.

Verùm tutius est, à mitioribus inchoare, atque ea sæpe repetere, & ita per ἐπίκρασιν materiam euacuare. Cum enim materia crassa, viscida & contumax sit, & sæpe satis copiosa, vna vice expurgari non potest; ideoque per interualla eam præparare & euacuare decet, medicamentis mediocribus, qualia sunt agaricus, mechoacanna & similia; quibus tamen stimuli loco fortiora quædam in minore quantitate addere vtile est.

Purgantia mutanda sunt. Quoniam verò purgantia medicamenta diutius continuanda, ne natura iis assuescat, eorúmque vires ob longam consuetudinem contemnat; ea mutare vtile est.

Itaque in *decocto præparante supra proposito* infundantur, *agaric trochisc.* Vnc. i. *sem. carthami* Drach. vi.

Colentur, & exhibeantur Vnc. iiij.

Vel ℞. *Pilul. de agaric.* Scrup. ii. *assaiereth. cochiar.* ana Scrup. sem. *extract. panchymag.* gr. vi. Cum *oxymel. scillit.* F. Pilul.

Vel ℞. *Agaric.* Drach iß. *turbith.* ʒ. i. *semin. fœnicul. Zingib.* an. Scr. j.

Infundantur in *oxymel. s.* ℥. i. *vini albi, aqu. hyssopi*, an. Vnc. ij.

Colat. adde *mannæ* Dra. vi. Iterum colentur.

F. Haustus.

℞. *Rad. ireos* ʒ. ii. *tussilag.* Dra. i. ß. *pulmonar.* M. ß. *ligni Guaiaci* Dra. i. *rad. helenij, hellebor nigri*, an. ʒ. iß. *fol. sen.* Vnc. ii. *zingib. galangæ*, an. ʒ. j.

Coqu. in s. q. *decocti pectoralis.*

In colat infundantur *agar. troch.* Vnc. ß. *rhabarb.* ʒ. j. *cinamomi* ʒ. ß. Cum s. q. *sacchari.*

F. Syrupus liquidior, cuius ℥. iiij. manè exhibeantur.

Nonnulli frequenter ad purgandum in asthmate *trochiscis de violis* vtuntur, à Mesue, *cap. de asthmate*, descriptis, quos tamen reiicit Alexander Massarias, quòd compositio minus sit artificiosa, & diagrydium non bene correctum. Verùm diagrydium facilè correctius reddi potest.

Vel ℞. *Polypod. q.* Vnc. ß. *mechoacann. opt.* ʒ. i. *agaric. albiss.* ℥. ß. *glycyrrh.* ℥. ß. *fol. sen.* ʒ. vi. *zingiber. galangæ*, an. ʒ. i. *passular.* ℥. i. *sem. anisi. fœnicul.* an. ʒ. ii. *fol. tussilag. capillor.* ♀ *is.* an. M. j.

Infundantur in *vini* mensura vna. Detur manè haustus.

Oxymel de Nicotiana purgans anhelosis vtile descripsit Quercetanus *pharmacop. dogmat. rest. c.* 10. & syrup. de Nicotiana, *ibid. cap.* 12.

Ius pulli decrepiti. Inprimis vulgò commendatur ius galli decrepiti purgans, quod tamen à Ludou. Septalio planè reiicitur, vt postea, *quæst.* 5. dicitur. Paratur autem hoc modo:

℞. *Gallum decrepitum euisceratum*, ventrémque eius sequenti puluere reple;

℞. *Pulmon. vulpis* ℥. i. *passular. ficuū*, an. ℥. i. ß. *glycyrrh.* ℥. i. *hyssop. satureiæ, thymi.* an. ℥. ß. *sem. fœnic.* ʒ. i. *cartham.* ℥. ß. *turbith. elect.* ʒ. ii. *agaric. trochisc.* ℥. ß. *zingib.* ʒ. j.

Postea coqu. in *aqua pura.*

De inde detur manè haustus, qui si non satis purget, dissoluatur in eo aliquid *mannæ.*

Oxymel helleboratum Gesneri. Vix verò quicquam commodiùs est ad pulmones expurgandos, quàm oxymel cum agarico. Efficax quoque est oxymel helleboratum Gesneri. Sed omitti potest helleborus albus & augeri pondus agarici.

Attenuantia, incidentia & detergentia. Corpore toto euacuato danda opera, vt caussa continens seu proxima è pulmonibus tollatur, idque medicamentis tum internis, tum externis effectum dandum. Ad crassam & viscidam materiam attenuantia, incidentia & detergentia adhibenda, citra tamen insignem caliditatem, ne humores exsiccati magis crassi & lenti reddantur. Hinc Auicennas etiam diuretica fortiora improbauit, quod subtile extrahant, crassiore relicto. Ideòque vtile est attenuantibus & incidentibus humectantia permiscere, vt glycyrrh. passulas, caricas, pineas, mel, saccharum, maluam, altheam. *Humectantia.* Atque talia medicaméta suprà inter præparantia proposita sunt. Valde etiam laudatur terebinthina, quæ non solùm pulmones abstergit, sed & hepar, lienem, renes, simúlque aluum citra noxam soluit.

E supra enumeratis varia componuntur medicamenta. In vulgari vsu sunt *loch. de caulibus*, *de tussilag. de pino*, *de passulis*, *de pulmone vulpis*, *de scilla*, & quod *ad asthma* dicitur, *species diaireos*, *diaireos Salomon. diatragacanth. calid. diapenid. diahyssop. diaprassij, conditum rad. helenij*, *extract. helenij*, *ireos*, *ol. anisi, fœnicul. oxymel. scillit. flores sulphuris*, *lac & balsamum eiusdem*, *flores benzoes.* Galenus, 7. *de comp. med. sec. loc. in fine cap.* 6. ex veterum scriptis aliqua recenset, inter quæ & hæc:

℞. *Succi scillæ crudæ, mellis* part. æqu.

Coq. lento igne. Dosis Drach. ij. circiter, ante & longè post cibum.

Vel ℞. *Sulphur. viui, sem. rutæ sylu.* an. ʒ. i. *aristoloch. absinth. cinamom. abrotan.* an. ℥. ß.

Terantur cum *aceto* & F. Trochisci, magnitude fabæ, quorum Dra. i. manè & vesperi exhibeatur cum Vnc. iii. oxymelitis.

Vtile est & hoc:

℞. *Ammon. aceto dissol.* Scr. i. *essent. zedoar.* Scr. ii. *aquæ cinamomi* ℥. ß. *veronic.* ℥. ii *flor. chamæmel.* Vnc. iij.

Misce pro 2. dosibus.

Medicamenta sæpius repetenda & mutanda. Cùm autem malum sit diuturnum & contumax, vsus medicamentorum continuandus, & medicamenta sæpe repetenda, simúlque permutanda, ne materia vni assuescat. Per interualla quoque theriacæ Drach. sem. vel Scr. ii. exhibeantur. Vtiles quoque sunt millepedæ seu aselli, vt etiam suprà dictum, quorum & Galenus 7. *de comp. med. s. l. in fine* mentionem facit; ferúntque, *τώπεσον* & vulgatum Græcæ plebeculæ hodie esse medicamentum ad pulmones infarctos à crassis humoribus liberandos.

Vel ℞. *Hyssopi, veronicæ scabiosæ marrub. origan. pulegij, cardui benedicti*, an. M. i. *rad. ireos* Dra. vi. *zingib.* ʒ. j. ß. *agaric. albiss.* Vnc. sem.

Infunde in *aceti vini* ℔. i. ß. *aqu. veronicæ, cardui bened.* an. ℔. ß.

Stent in vase vitreo obturato loco calido per triduum, deinde lento igne coquantur & exprimantur.

Colat. ℞. ℔ i. ß. *mell. opt.* ℔. ß.

Coq. lento igne ad syrupi formam, qui aromatisetur *cinamomo, caryophyllis & calamo aromatico* in petia ligatis. Dantur manè 2. vel 3. cochlearia. Crato, *consil.* 29.

Syrupus Augenij de helenio. (*Syrupus Augenij de helenio.*)

℞. *Rad. helenij, polypod. q. in vino albo macerat.* ana. ℥. ii. *passul. Corinth.* ℥. ß. *sebesten.* N. xv. *farfaræ, pulmonariæ, fol. satureiæ, calaminth.* an. M. i. *fol. tabaci* vnum magnum, *glycyrrh.* ʒ. ii. *sem. vrticæ, bombacis*, an. ʒ. i. ß.

Coq. in mulsa ad remanentiam ℔ i. sem. & cum pari quantitate sacchari F. Syrupus, cui *oleum sulphuris* addi potest.

Vel ℞. *Rad. gentian. helen.* an. ʒ. vi. *ireos galangæ*, an. ʒ. iii. *agaric. spicæ*, an. ʒ. i. ß. *sacch. albi* ℥. ii.

F. Puluis.

Vel ℞. *Hyssopi sicci, semin. anisi.* an. Vnc. i. *glycyrrh.* Vnc. sem. *sem. fœnicul. cinamom.* an. Drach. ii. *cardamomi* Scrup. ii. *ireos Florent.* Drach. v. *sacch.* ad pondus omnium.

F. Tragea vel cum *melle* Electuarium.

Laudatur

Diabutyrum Bened. Victor. Fauentini.

Laudatur & Diabutyrum Benedicti Victor. Fauentini.

℞. *Butyri recent. bene lot.* Vnc.iiij.*caricar. pingu. nucleor.pini, dactylor. amygdal. amar.* an. Vnc.ii. *succi glycyrrh.tragacanth.* an. Vnc.i. *hyssop.ireos,thymi, satureiæ, prassij,pulegi, sem.vrtic.* an. ℥.ß.*cinam.zinzib.pyrethri*, an.ʒ.iii. *caryophyll.galang.piperis nigri.sem.anisi, carui, cardamomi*,an.ʒ.ii. *ligni aloes,nucis,moschat.*an.ʒ.i. *aqu. mellis* ℔.iiij.

Caricas,passulas, dactylos bene contusos in *aqua mellis* triduo infunde, postea lento igne coque & succum fortiter exprime, cui succo adde *butyrum* & prætereà *mellis despumati* ℔. vii. & iterum lento igne vnica ebullitione ebulliant, iterumque colentur. Colaturæ adde *nucleos pini & amygdalas bene contusas* & in mortario omnia diligenter misce: quibus reliqua omnia subtiliter pulueriƒata, vt & *pulmonis vulpis subtiliter puluerisat.* Vnc.ii.insperge, & super igne miscendo. F.Electuarium de quo Vnc.ß. manè, meridiè & vesperi exhibeatur.

Vel ℞.*Conseru.betonic.botryos*,an. Vnc.ii. *violar.loch de pino*, an.Vnc.i.*pulmon.vulpis præpar.* Dra.i.ß. *extract. glycyrrh.ireos*,an.Scrup.i. Cum *syrupo de hyssop.* vel *capill.♀is*,

F.Electuarium.Dos.Drach.ß.

Et commodum fuerit, si superbibatur haustus iuris galli decrepiti cum herbis pectoral. & ligno Guaiaco facti.

Vel ℞. *Pinear.mundat.* Drach. ii. *radic. ireos, glycyrrh.* an.Scrup.ii. *tragacanth.* Dra.ß.*sem.anisi,fœniculi, vrticæ*,an.Scrup.ß.*radic. angelicæ* Dra.ß. *cinam.* Scr.iv. *styrac. calam.* Scrup.sem.*facch.penid.candi*,an.q.ſ.Cum *aq.scabiosæ* & *fœniculi*.

F.Rotulæ vel Morsuli.

Vtile est & sequens medicamentum.

℞.*Radic. irid.Florent.helenij*,an.℥.ß. *pulpæ dactylor. & passular.mundatar.*ana ʒ.iii.*cortic.arantior.siccor.citr. siccor.*an.ʒ.ii.*benzoes* ʒ.i.*croci* ʒ.sem.

Infunde bidui spatio in spiritu vini optimè rectificato.Postea liquor per inclinationem separetur, cui adde *facch.candi pulu.* q.ſ. *spiritum vini* accende, & liquorem continuò agita, donec flamma spontè extinctâ liquor olei ferè consistentiam acquirat, cui adde *ol. sulphuris q.ſ.ad gratam aciditatem.*

Alia etiam medicamenta, supra in paroxysmo exhibenda, proposita hic locum habent, eorumque vsus continuari potest. Si verò materia aliunde, seu ex hypochondriis, seu venis communicetur, ea ex iis locis conueniente modo euacuanda & à pectore auertenda, &,ne iterum generetur,curandum.

Externa.

Cum internis medicamentis externa coniungenda. Illinendum nimirum pectus oleo amygdal. dulcium, chamæmel. anethino,cheirino, liliorum alborum,rutaceo,additis mucilaginibus & pinguedinibus emollientibus & discutientibus:

Vt ℞. *Ol. amygdal.dulc.lilior.albor. rutac.* an.ʒ. vi. *adipis gallinæ, anseris* an. Vnc.ß. *mucilag.sem. fœnigrac. cum aqua tussilagin. extractæ* ʒ.iii. *pulu.rad ireos,helenij, croci*,an.Scr.i.*Ceræ* parum.M.

Vel ℞. *Sem.carui*, Vnc. iii. *anisi, summit. absinth.*an. Vnc.ij.

Puluerisatis adde *mica panis similaginei* Vnc.iii.*mell. crudi* ℥.iv.*terebinth* ℥.ij.

Coq.in vino ad consumptionem vini.

F.Emplastrum,applicetur calidè pectori & dorso.

In topicorum tamen horum vsu obseruandum, ne cutis pori occludantur:ideóque emollientibus,commodè medicamenta attenuantia ac poros aperientia,& nitri aliquid admisceatur.

Cauteria actualia

Nonnulli etiam in malo inueterato & quod nullis aliis mediis cedit,cauteria actualia adhibent,secundum collum,pectus & dorsum,circa medium vertebrarum & costarum;de qua vstione videatur Aetius,*tetrab.2.serm. 4.cap.57.*

Si à catarrho malum sit vel foueatur, eius ratio habenda,&,vt suprà,*lib.1.part.2.c.34.de catarrhi curatione*,diximus,in brachiis fonticulos excitare vtile est.

Exiccantia.

Pectore expurgato,danda opera,vt per exsiccantia & absorbentia reliquiæ in pulmone absumantur: in quem vsum pleraque medicamenta humorem crassum è pectore expurgantia adhibentur, à quibus tamen hîc fortiora & magis siccantia eligenda. Cum enim,vt antea dictum, in principio & præparantia & expectorantia validiùs siccantia non sint satis commoda, quia tenui parte absumptâ crassior relinquitur & induratur: vbi materia per incidentia & attenuantia præparata, vt & per expectorantia conuenientia euacuata fuerit,reliquum postea tutius per validiùs siccantia absumere licet. Qualia sunt, *helenium,arum.scilla,Nicotiana,ammoniacum,sulphur,benzoe,theriaca,Mithridatium.*

Vel ℞. *Rad.ireos* ℥.ii.*heleni,ari*,ana ℥.i.*scillæ.angelicæ*,an.℥.ß.*glycyrrh.*℥.j.*hyssop.satureiæ,pulegij,marrub.calaminth.*an.M.i.*sem.fœniculi,anisi*,a.ʒ.ii.*vrtic.erucæ,cartham.*an.ʒ.ß.

Coq.& cum *melle* vel *saccharo*,

Syrupus de Nicotiana.

Fiat Syrupus.Sub finem adde *croci* ʒ.ß.

Vtilis est & Syrupus deNicotiana:

℞.*Nicotianæ siccæ* M.iii. *hyssop.marrubij, calaminth.* ana M.sem. *capill.♀. scabiosʃ.* ana M.i. *caricar. dactylor.* ana N.x. *rad.angel. fœnicul.* ana ℥. sem. *sem. fœnic.anisi*,an.ʒ.iii.*vrtic.*ʒ.ß.*rad.ireos* ʒ.x.Coq.in *aq.*℔.iiij.

Et addito *melle* & *saccharo*,

F.Syrupus.

Vel ℞. *Rad.helenij,aristoloch.rotund.veræ, glycyrrhizæ* an.℥. sem. *sarsaparillæ* ℥.i.*fol. hyssopi,origani, prassij, tussilaginis,scabiosæ* an.M.i.*sem.fœnigraci,vrticæ*,an.Vnc. sem. *dactylor.caricar.pingu.* an. n.x. *passular. exacinat.* Vnc.j.

Coq.ad remanentiam ℔.iii. adde *succi scillæ* ℥.ii. *sacchari* q.ſ.

Coq.*ſ.q.*& addendo sub finem.*balsami Orientalis* vel *liquidambræ* ℥.ij.

Fiat Syrupus.

Laudatur & ros Solis,si ei cum semine botryos, glycyrrhiza & marrubio S.V.affundatur.

Vel fiat hoc Eclegma:

℞.*Ammoniaci aceto scillit.dissoluti* ʒ.ii. *sem.nasturtij vrtic.*an.ʒ.i.*flor.sulphur.* ʒ.sem.*croci* ℈.i.*pulmon. vulpis, præp.*ʒ.ii.Cum *oxymel.scillit.*

Fiat Electuarium.

Vel hic Puluis:

℞.*Rad.ireos.glycyrrh.helenij*,an.ʒ.ii.*ari* ℈.ii. *cinam.* ʒ.ii.*sem.vrtic.nasturt.*an.ʒ.i.*pulmon.vulp.præp.*ʒ.ii. *croci* ℈.i.*flor.sulphur.*ʒ.i.*benzoes* ℈.sem.*facch.candi* ʒ.vj.

F.Puluis.

Vel ℞. *Flor. sulphur.* vel *lactis sulph.* Dra. ß. *benzoes* ℈.sem.*fecul.ari* ʒ.ß.*rad.ireos* ʒ.i.*croci* ℈.j.*facchar.candi* Dra.vj.

Fiat.Puluis.

Vel ℞.*Ammoniaci* ʒ.i.ß.*croci* ℈.sem.*fl.benzoes* gr.v. *extract.glycyrrh.*q.ſ.

Fiant Pilulæ xxx.Dentur manè 5.6.7

Vel ℞.*fl.sulphur.*Dra.i.*extract.helen.*℈.j.*facchari albiss.in aq.tussilag.dissolut.*℥.iii.*ol.anisi* g.iiii.

Fiant Rotulæ.

Vel ℞.*Spec. diaireos simpl.* Dra.i. *diatragac.calid.*ʒ. sem.*balsam.sulph.*℈.sem.*facchari in aqu scabiosʃ. dissolut.* Vnc.v.*ol.anisi* gut.v.

F.Rotulæ.

Vel ℞.*Lact.sulphur.fl.benzoes* gr.vi.*ammoniaci* gr.iij, *croci* ℈.sem.*margar.præpar.* ℈.i. *magister.oculor.* ♋ *moschi* an.℈.sem.*facchar.candi* Dra.ii.

Fiat Puluis,de quo,quantum cuspide cultelli bis capi potest,detur in *ouo sorbili* vel *aqua scabiosæ*.

Est & efficax decoctum ligni Guaiaci, sassafras, sarsæ parillæ, si pectoralia addantur, non quidem ad sudores

dores ciendos, sed ad reliquias materiæ in pectore absumendas.

Vt ℞. *Ligni Guaiaci* Unc. iiii. *sarsæ parillæ* vel *ligni sassafras* Unc. i. sem.
Infundantur horis 24 in *aq.* ℔. iij.

Deinde adde *conseru. violar. botryos*, an. Unc. ii. *dactylor.* N. x.

Coq. in balneo vase clauso.

Colatura exhibeatur.

Ad easdem reliquias absumendas vtiles etiam sunt suffitus ex thure, myrrha, mastiche, styrace, benzoë, gummi iuniperi, nicotiana, cinamomo & similibus. Nonnulli etiam [illegible] cum suffumigiis istis admiscendum censent, sed male, vt posteà, *quæst.* 6. dicetur.

Hæc tamen omnia ferè humorem crassum & viscidum spectant. Si verò ab humore tenui & seroso sit asthma, sæpius is euacuandus. Postea etiam per sudorifera discutiendus.

Curatio asthmatis à tuberculo, grandine vel calculo. Si à tuberculo, vel grandine aut calculo in pulmonibus genito, aut siccitate pulmonis hoc malum proueniat, qua ratione curatio instituenda sit, ex iis quæ suprà, *part.* 2. de morbis pectoris dicta sunt, patet. Nam si tuberculum sit sanguineum, citò suppuratur & rumpitur etiam sine medicamentorum ope, idque ex puris exscreatione, febris & anhelationis remissione cognoscitur, & tum hydromelite, aliisque medicamentis, quæ in pleuritide sunt proposita, ad extersionem vtendum, ne vlcus relinquatur. Si verò tuberculum crudum sit & coctu difficile, medicamenta calefacientia, attenuantia & absumentia, quæ suprà sunt proposita, etiam hic locum habent. Quod si tandem in abscessum mutetur tuberculum, abstergentia requiruntur. Hinc Galenus, 4. *de loc. affect. cap. vlt.* ad absumenda talia tubercula vtitur Athanasia, theriaca & similib. valdè exiccantibus medicamentis. Vix tamen aliquis talium ægrorum sanitati restituitur.

Diæta.

Diæta. Quia asthma plerumque à caussa frigida & crassa ortum habet, victus ratio sit calefaciens & attenuans, de quo posteà, *quæst.* 7. dicetur. Aër nimirum, quem inspirat æger, sit calidus siccus, attenuans, liber & perflatilis. Ideo etiam in cubiculo in quo æger degit suffumigia frequenter fiant ex styrace, thure, myrrha, benzoe, moscho, ambrâ. Vitetur verò aër frigidus & humidus & crassus Cibus easdem qualitates habeat; ita tamen calefacientia & attenuantia moderanda, vt humectantia quædam admisceantur, vt materia faciliùs expectoretur. Nam si cibus & potus exhibeatur, qui solùm calefaciat, attenuet, & simul siccet, facilè fieri potest, vt humor maiorem crassitiem acquirat, & tenacius asperis pulmonis arteriis adhærescat. Ideóque cibi condiantur saluiâ, satureiâ, thymo, hyssopo, fœniculo, baccis iuniperi & cinamomo, & inprimis croco. Vtiles quoque sunt passulæ, amygdalæ dulces, pineæ, pistacia, & inprimis commodum est ius galli decrepiti cum hyssopo & croco, atque aliis pectoralibus. Melliti quoque cibi non inutiles sunt, si æger aliàs eos ferat. Vitentur verò cibi adstringentes omnes & crassi succi, vt pisces, legumina, caro suilla, lac & caseus.

Potus sit vinum tenue, subdulce, vel mellicratum, in quo thoracica medicamenta cocta sint. Possunt etiam cereuisiæ fieri cum saluia, hyssopo, rosmarino & similibus. Vtilis etiam potus est decoctum ligni Guaiaci. Æger sitim non ferat, sed largius bibat; quia humectatione indiget ad eam, quæ iam incisa & detersa est in pectore, materiam tussi eiiciendam, vt docet Galenus, 7. *de comp. med. sec. loc. cap.* 6. Vnica tamen vice & cum cibo potus copiosus non assumatur; cum repletus potu nimio ventriculus difficultatem spirandi parere soleat, sed, si opus, cibo iam concocto potus aliquid sumatur. Somnus sit nocturnus moderatus. In paroxysmo somno, quantum potest, æger abstineat, aut si vires imbecillæ somnum requirant, breuis sit & interruptus. Dormiat æger capite & pectore nonnihil eleuato. Vtilis est & ambulatio ante cibum, & frictio partium extremarum. Vehementia autem exercitia, quod humores commoueant, omnino intermittenda. Vitentur animi perturbationes, ira, & omnis nimius animi ac corporis motus; cum humores commouere & paroxysmum accersere soleant. A Venere etiam abstinendum ægro.

QVÆSTIO I.

An humor asthmatis caussa hæreat etiam quandoque extra bronchia pulmonum?

Alexander Massarias Auicennam reprehendit, quod statuat, humorem asthmatis caussam contineri quandoque etiam extra bronchia pulmonum in ramis læuium arteriarum, quarum propagines multæ per pulmonem distribuuntur, statuitque, si in pulmonibus obstruantur propagines læuium arteriarum, non asperæ arteriæ, cor laborare, pulsúsque fieri inæquales, minimeque asthma excitari, nisi bronchia pulmonum simul obstruantur. *An humor asthmatis caussa hæreat quandoque extra bronchia pulmonum.*

Verùm enim verò materiam asthmatis caussam quandoque etiam extra bronchia pulmonum in aliis pulmonis vasis, imò in ipsa pulmonis substantia consistere, multæ Medicorum obseruationes docent. Ita Hollerius in quodam pulmonem tanquam spongiam imbutum multo humore pituitoso inuentum esse scribit. Et patet id ex eo, quod qui asthmate laborant, non continuò cum stertore & sonitu respirant, neque etiam semper tussiunt, aut si tussiunt, tussis tamen sicca est; quod minimè fieri deberet, si materia in asperis pulmonum arteriis semper consisteret. Nam aër materiam transiens & displodens sonitum & stertorem excitat, & quicquid in aspera arteria eiúsque ramis existit, tussim excitare solet, vt postea, *in capite de tussi*, dicetur. Et licet verum sit, leuibus arteriis affectis mutationem in pulsu fieri: tamen & respiratio tunc quoque affici potest, si obstructio illa tam magna sit, humorísque tanta copia, vt & asperas arterias comprimat, angustiorésque reddat; docéntque hoc satis paroxysmi asthmatici, qui per interualla materiâ agitatâ in vasis excitantur. Ideoque siue materia in læuibus arteriis consistat, & asperas comprimat, siue in vtroque arteriarum genere consistat, simul & asthma & pulsus inæqualitatem parit. Et ipsa origo asthmatis de qua, *quæstione sequenti*, dicetur, satis docet, caussam asthmatis potius in venis & pulmonis substantia, quàm asperis arteriis contineri.

QVÆSTIO II.

An asthma frequentius à Catarrho, an verò ab Humore crudo è venis in pulmones effuso excitetur?

Vulgata opinio est, frequentissimè à cerebro frigido & humido atque excrementis abundante materiam pituitosam ad pulmones descendere, atque ibi hærentem asthma parere. Verùm etsi non nego, quandoque post catarrhos aliquid pituitæ in pulmone restare, eiúsque bronchia obstruere, & asthma excitare posse; tamen rarius hoc fieri existimo, sed frequentissimè asthma generari puto ab humoribus crudis circa hepar, imò in vniuerso venoso genere collectis, & per venam arteriosam in pulmones effusis. Etenim si materia à cerebro descendens caussa asthmatis esse debet, necessariò catarrhus asthma præcedere debet, atque tussim adesse necesse *An asthma frequentius à catarrho, an verò ab humore crudo è venis in pulmones effuso excitetur.*

necesse est; quod tamen non semper obseruatum. Etenim, si vel leuiter saltem asperæ arteriæ afficiuntur, tussis excitatur, vt posteà, ex capite de tussi, patebit. Nonnulli quidem; vt Zecchius; *consult.* 12. aliam huius rei caussam reddere conantur; statuuntque, tussim in asthmate quandoque non excitari ob partium spiritualium æqualem intemperiem, quæ cum tristem sensum non inducat, etiam tussim non excitet. Cum enim spirandi organa ex longa patiendi consuetudine in morbosum quendam habitum commutata ferè sint, æqualique intemperie cum humore per omnem partem æqualiter dispersо afficiantur; nouum dolorem seu molestiam non sentire, atque ita tussim non excitari, nisi quando noua accedit materia, vel prior certo loco collecta & commota vias exasperando, & aëris ingressum & egressum præpediendo nouam affert molestiam.

Verùm cum idem Zecchius, *conf.* 58. caussam cur asthma non semper cum stertore & sonitu fiat, hanc reddat, quod materia non semper in asperis, sed quandoque in læuibus pulmonis arteriis consistat, caussam eandem hic etiam multò rectius afferre potuisset, quàm istam æqualem intemperiem. Neque enim quæ tussim excitant, saltem ob intemperiem, quam inducunt: id præstant, sed etiam, quia aëris ingressum prohibent; quod ipse confitetur; id quod materia asthmatis, si in bronchiis pulmonis hæreret, perpetuò faceret, & ita perpetuò tussim excitaret, eodem modo, vt grandines tussiculam perpetuam excitāt, neque longa patiendi assuetudine vllus talis habitus induci potest. Sunt & alia, quæ idem probant. Refert idem Zecchius, *conf.* 18. Cardinalem Paliottum, asthmaticum simul vrinæ ardore & difficultate laborasse, & ita quidem, vt cum vrinæ ardor & difficultas vrgeret, spirandi difficultas interim euidenter imminueretur, & rursum cum maiore impetu, stranguriâ cessante, repeteret. Quod certè indicio fuit à communi caussa hæc duo mala prouenisse, & vitiosos & crudos humores, qui antea è venis ad pulmones ruentes asthma faciebant, postea ad renes & vesicam transmissos difficultatem vrinæ excitasse. Et licet non omnibus asthmaticis vrinæ difficultas & ardor adsit: tamen durante accessione ægri vrinas crassas & turbidas mingunt; quia scilicet humorum crassorum & crudorum in venis agitatorum pars etiam ad renes & vesicam ruit. Arguit idem & hoc, quod asthmatici plerumque sunt cachectici; vt de eodem Cardinale Paliotto refert Zecchius; pedesque tandem asthmaticis penè omnibus intumescunt; quod indicio est, caussam asthmatis circa hepar potius contineri, siue ibi ob hepatis imbecillitatem generetur, siue ab vtero in fœminis, quibus menses suppressi sunt, sanguis eò mittatur. Neque id ideò fit, quod pulmones hepar refrigerent, cum si diligenter signa omnia perpendamus, crudorum humorum in venis cumulatorum signa adsint. Insuper idem & hoc probat quod asthma interdum citra tussim desinit, nec materia exscreatur & è pectore eiicitur, dum scilicet ea vel per halitum digeritur, vel per vrinæ vias expurgatur, aut in venas recurrit. Sicut & hoc id persuadet, quod suppressis mensibus & hæmorrhoidibus ac aliis consuetis euacuationibus, asthma nullo præcedente catarrho, succedit. Quod tandem & hoc confirmat, quod Aretæus inter signa imminentis asthmatis flatus in præcordiis, & eructationes præter rationem recenset; quæ proculdubio à materia cruda in hypochondriis agitata proueniunt. Neque enim, vt nonnulli volunt, flatus hi proueniunt, quod ventriculus ob pulmonis consensum afficiatur. Nam Aretæus eos non inter signa asthmatis, quod diu durauit, & in quo pulmonis temperies valdè labefactata est, sed incipientis asthmatis signa recenset, vbi pulmones non ita labefactatos esse credibile est, vt ventriculum refrigerare possint. Materiam autem hanc, quæ è venis in pulmones effunditur, non semper crudam & pituitosam, sed quandoque etiam serosam esse, non sine ratione statuit Carolus Piso.

QVÆSTIO III.

An asthma semper sit sine Febre?

VVlgata est opinio, asthma sine Febre esse, & differre asthma à respiratione illa læsa, quæ fit in febribus, quod illa fit ob vsum auctum, hæc verò saltem ob vasorum angustiam. *An asthma semper sit sine febres.*

Suspectam tamen habet hanc doctrinam Carolus Piso, *de morbis à colluuie serosa, pag.* 220. cum febris in nonnullis etiam sensui sese prodat, etsi calor non sit siccus & acer, sed halituosus plerumque, humidúsque & blandus. Etsi verò vrinæ sæpe sint copiosæ in asthmate, ac tenues, & instar aquæ perspicuæ, atque ideo dissimiles vrinis familiaribus & propriis febrium putridarum, suspicionem absentiæ febris præbeant: tamen id familiare febribus, quæ ab humoris serosi feruore fiunt, esse putat, idemque in arthritide, aliisque à fluxione & feruore humoris serosi morbis accidere posse. Idque etiam historiis aliquot adductus comprobat.

Et omnino non est de nihilo hæc Caroli Pisonis sententia. Etsi n. sæpe febris absit, cum humor est crassior, aut tuberculum aliquod adest: tamen vbi à seroso humore asthma originem habet, quale plerumque circa insignes temporum mutationes in quibusdam ei obnoxiis excitatur, tum febrem aliquam simul adesse experientia testatur: sed est ea blanda & halituosa, qualis etiam alios morbos à feruore & motu serosi humoris ortos, vt arthritidem, catarrhos, & huiusmodi fluxiones alias comitatur.

QVÆSTIO IV.

An Purgantia in paroxysmo asthmatico conueniant.

Dissuadent id nonnulli ea primum de caussa, quod humor, qui asthma excitat, crassus sit, viscidus, neque euacuari facile possit, nisi prius præparetur, & postea sensim ac per vices euacuetur; id quod etiam in aliis morbis pituitosis faciendum. *An purgātia in paroxysmo asthmaticо cōueniāt.*

Deinde ob suffocationis periculum, quod maximè vrget, cum metuendum sit, ne, si medicamenta purgantia exhibeantur, materia à medicamento agitata non ad ventrem inferiorem, sed potius ad locum affectum confluat, atque ita suffocationis periculum augeatur.

Contra verò Carolus Piso statim post sanguinis detractionem purgationem auertendi gratiâ instituendam censet: cum non nisi cum periculo suffocationis purgatio protrahi possit, & humor ipse per se satis sit fluidus, neque magno apparatu indigeat.

Verùm distinctione hic opus est, & humoris natura consideranda. Si enim humor sit crassus viscidus, sine fructu initiò statim instituitur purgatio, isque potius agitatur, quàm educitur, atque hinc paroxysmus augetur. Si verò humor sit tenuis & serosus, atque è venis in pulmones effundatur: quod præsupponit Piso, commodissimè mox initiò instituitur purgatio.

QVÆSTIO V.

An jus Galli decrepiti asthmaticis conueniat?

Ius Galli decrepiti non solùm cum pectoralibus coctum ad alterandam & expectorandam in asthmate materiam, sed etiam cum purgantibus ad purgandum in omnibus *An ius galli decrepiti asthmaticis conueniat.*

omnibus ferè Medicorum, post Arabum tempora, libris præscribitur. Vnus, quod sciam, Ludouicus Septalius, *animaduers. medicar. l. 6. num.* 137. id, tanquam noxium reiicit, vtpote quod experientiæ non respondeat, & rationi aduersetur: scribitque, se Mediolani vbi frequenter exhibetur à Medicis præsertim secundum descriptionem Benedicti Victorij Fauentini, in Empirica, id aliquoties irrito successu exhibuisse. Obesse autem potius, quàm prodesse, hisce de caussis putat. In longa, inquit, ebullitione nitrosæ illæ partes, quibus maximè prodesse ius galli veteris creditur, tanquam terrestres, subsident, atque in percolatione reiiciuntur, viscidæ agglutinosæ crassæ, tum & præpingues, ex cute, pedibus alarum extremis, musculosis denique & neruosis partibus prouenientes, maximè remanent. Qua de caussa non solùm non adiuuare materiæ ex pectore excretionem, sed crassiore & viscidiore materia, & antecedente & coniuncta caussa, reddita, humorem contumaciorem magisque rebellem ad excernendum reddere. Neque etiam quæ cum gallo coquuntur, aliquid prodesse putat. Quæ enim pro soluenda aluo adduntur, agaricus, sena, sem. carthami, cum paucissimam admittant ebullitionem, vim omnem purgandi perdere ex longa coctione, alterantia etiam, vt capill. ♀ is & alia, cum vires suas in superficie positas habeant, ex longa coctione eas amittere; alia, vt origanum, botryn, farfaram, ex longa coctione putrilaginosa euadere.

Verùm enim verò hæc, quæ ex Ludouico Septalio protuli, non tanta videntur, vt ideo à communi opinione sit recedendum. Etenim à multis hactenus Medicis obseruatum, ius galli decrepiti in asthmate profuisse. Neque refert, quod Septalius id aliquoties irrito conatu exhibuit. Incidit enim forsan in asthmaticos desperatos, quibus omnia, etiam efficacissima remedia, frustrà adhibentur. Rationes verò, quæ ab ipso afferuntur, etiam quod debent, non persuadent. Quæ vt rectius intelligantur, ius galli decrepiti Bened. Victor. Fauentini, quod allegat, prius proponendum. Ita autem habet eius descriptio:

℞. *Gallum antiquum* ad minimum trium annorum, quem flagellato & multùm defatigato, postea decollato & sine aqua deplumato, ac visceribus mundato, & vino forti eluito, parúmque salito: Deinde

℞. *seminis carthami, anisi, anethi*, an. ʒ.ii. *rad. heleny, iridis, fol. hyssop. prassij*, an. ℥.ß. *glycyrrh. passul. enucleat.* an. ʒ.vi. *tartari albi*, ℥.j. *pulmon. vulpis pulnerisati* ʒ.ii.

Omnibus hisce crasso modo contusis venter galli repleatur, gallúsque in *aqua* ℔. xxx. coquatur, donec caro ab ossibus separetur. Deinde factâ colaturâ cum forti expressione, colatura in frigido loco relinquatur, vt quod feculentum est, subsideat, pars verò clara separetur & vsui reseruetur.

Primò ergò verum quidem est, quod vis iuris galli decrepiti in partibus quibusdam nitrosis & abstergendi vi præditis consistat. Hoc autem falsum, quod Septalius opinatur, illas partes nitrosas subsidere, & postea, tanquam fæculentas, abiici. Etenim terrestres quidem, crassæ, viscosæ ac feculentæ subsident; nitrosæ autem propriè terrestres non sunt, sed salsæ suo modo quæ claro liquori permiscentur salis more, non subsident. Deinde etsi verum sit, coctione nimia vim tam purgantem quam alterantem dissipari: tamen hoc facilè præcaueri potest, si in vase clauso & duplici in balneo feruenti fiat decoctio; & tum minus aquæ, cum nihil absumatur, affundendum. Aut si hac coctione vim omnem ex gallo extrahi non posse, sed coctione in vase aperto opus esse quis existimet, gallus primò solus coquatur, deinde in decocto in vase clauso infundantur vel ebulliant medicamenta purgantia & alterantia. Pinguedo etiam facilè separari potest.

QVÆSTIO VI.

An Arsenicum suffumigiis in asthmaticis curandis rectè admisceatur.

An Arsenicum suffumigiis in asthmaticis curandis sit admiscendum.

Plerique Medici post Arabes inter suffumigia, quæ ad exiccandas & absumendas reliquias materiæ in asthmaticis adhibent, etiam Arsenicum admiscere iubent: sed quàm rectè, non video. Notum enim est, arsenicum esse summè venenosum. Sunt quidem nonnulli, inter quos etiam Vascus, qui id excusare eo modo volunt, quod in exigua quantitate admisceatur, aliisque medicamentis castigetur, & suffitu eius facultas elicita non adeo corrodens, malignáque existat; cum venenosæ qualitates non in partibus tenuibus, igne resolutis, sed in crassioribus ac terrestribus insint.

Verùm enim verò hoc modo se non expediunt. Primò enim Medici non in parua quantitate arsenici puluerem admiscent, sed ad pondus omnium. Imò etiam in parua quantitate nocere potest. Deinde thus, myrrha & similia, quæ admiscentur, venenosam arsenici vim corrigere non valent. Præterea notissimum est Chymicis, etiam fumos arsenici, dum calcinatur, esse summè noxios; nec partes heterogeneæ sunt in arsenico, vt aliæ sint terrestres & crassæ, aliæ volatiles. Nam dum arsenicum calcinatur, in fumos, vtpote totum volatile, resoluitur, qui summè venenosi & noxii sunt. Ergo arsenicum omnino in eiusmodi suffumigiis omittendum.

Error verò inde manauit, quod vocabula Sandarax Arabum, & Sandaracha Græcorum, malè confusa sunt. Sandarax enim Arabum, vulgò vernix gummi iuniperi est, vi eximia siccandi præditum; vnde Arabes in suffitibus illis, qui ad reliquias humorum in pulmone in asthmaticis absumendas adhibentur, illud rectè præscripserunt. Sandaracha verò Græcorum, arsenicum rubrum est. Cùm ergo, qui in Arabum scripta inciderunt, sandaracen Arabum, & sandaracham Græcorum idem esse putarent, malè pro gummi iuniperi, quod Arabum sandarax est, arsenicum, seu sandaracham Græcorum, quæ arsenici species est, substituerunt. Scio equidem nonnullos id probandum suscipere ipsos etiam Græcos sua sandaracha, id est, arsenico in suffumigiis hisce vsos fuisse; & sit, vt obtineant, tamen quibus maligna arsenici qualitas non ignota est, non facilè eos imitabuntur.

QVÆSTIO VII.

An Victus attenuans simulque tenuis asthmaticis conueniat?

An victus attenuans simulque tenuis asthmaticis conueniat.

Mouent nonnulli quæstionem, an victus attenuans asthmaticis conueniat, & in ea soluenda multum laborant. Nam etsi Galenus, *in principio libri de attenuante victu*, scripserit, solâ victus ratione attenuante, sine vllis medicamentis, difficiles respirationes, arthritides, epilepsias & aliôs morbos diuturnos se sanasse: tamen in contrarium adducunt Hippocratem, qui, 1. *aphor.* 4. scribit: in morbis longis victum tenuem & exquisitum semper parùm tutum esse.

Verùm res plana est. Aliud enim λεπτὴ δίαιτα, victus tenuis est, de qua Hippocrates, *aphor. allegato*, aliud λεπτύνουσα καὶ λεπτυντικὴ, victus attenuans, vel attenuandi vim habens. Nam λεπτὴ δίαιτα, victus tenuis, solam victus formam ac quantitatem respicit, cum scilicet ægro cibus coctu facilis, & quidem in exigua quantitate, & minus ferè, quàm possit concoquere, offertur: cui opponitur diæta ἁδροτέρη, plenior victus, qui scilicet maiore copia exhibetur: diæta verò λεπτυντικὴ solam qualitatem respicit, & victus attenuans est qui viscidos & crassos humores in corpore extenuat, cui incrassans victus opponitur, qui crassos

humores in corpore nostro gignit, vt docet Galenus, *loco allegato*. Et agunt de tenui diæta, cùm *alibi*, tum *lib. de victus rat. in acut.* Hippocrates & Galenus, De victu verò attenuante agit Galenus peculiari libello, de eo conscripto, describitque ibi cibos attenuantes, quod sensus mordeant & acres sint, cibosque illos, *lib. alleg.* Galenus enumerat & describit. Et tales cibos asthmaticis vtiles esse nullum dubium est; an verò victus tenuis conueniat, valde dubium est, cum, vt *aphor. alleg.* Hippocr. docet, in morbis longis parum tutus sit.

Vascus equidem hanc, quam ipsa linguæ Græcæ proprietas suggerit; solutionem non probat; victumque attenuantem & tenuem re ipsa non differre statuit; ideò quod victum attenuantem constituentia alimenta, cum tenuia & debilia sint, alimentum copiosum victumque plenum præbere non possint, aut si adeò magna quantitate exhibeantur, vt copiosum nutrimentum æquare valeant, à facultate concoqui non possint.

Verùm enim verò diuersa planè victus ratio est, tenuis & attenuans; cum, vt dictum, tenuis victus saltem formam & quantitatem, attenuans qualitatem respiciat. Et diuerso planè fine diæta tenuis & attenuans instituuntur. Finis diætæ tenuis est, vt natura à coctione morbi ad coctionem cibi non auocetur; ideoque paulò minùs cibi exibeatur, etiamsi cum aliqua virium iactura id fieri videatur. Attenuantis verò victus finis est, vt cibi qualitate humores crassi attenuentur, atque ita, quod forsan medicamentis fieri non poterit, quotidiano cibi vsu præstetur. Interim nullo modo in victu attenuante requiritur, vt de consuetâ quantitate aliquid subtrahatur. Etsi hoc etiam attendendum sit, vt æger eiusmodi cibi copiâ sese non oneret, & plus assumat, quàm concoquere possit. Et omnino victus attenuans non semper tenuis est, & cibi, qui victum attenuantem constituunt, etiam diętam plenam præbere possunt, sicut hoc ex allegato Galeni libro, *de victu attenuante*, patet, vbi, *cap.* 8. aues montanas pisces saxatiles, carnem gallinarum, perdicum carnes, quæ victum plenum præbere possunt, in attenuante victu admittit. Ideoque si asthmaticis auiculæ montanæ, perdices, gallinæ ac similes cibi, qui victum incrassantem non præbent, præcipuè cum hyssopo, satureia, thymo & similibus, dentur, victus erit is attenuans, non tenuis.

CAPVT III.

De Suffocatione seu Strangulatione.

Suffocatio seu strangulatio.

AD læsam seu potiùs abolitam & interceptam respirationem pertinet & suffocatio, cuius species est Strangulatio, de qua aliquid in specie dicendum:

Caussa

Suffocatur autem homo, cum aër ventilando calori cordis necessarius non attrahitur, fuliginesque calidæ exspiratione non emittuntur.

Fit hoc 1. cum viæ aëri attrahendo dicatæ occluduntur; quod fit interdum ore occluso seu obstructo, simulque naribus muco obturatis, vnde interdum apoplecticis periculum suffocationis imminet.

2. Si fauces, præsertim circa laryngem, occluduntur, id quod fit in tumoribus musculorum faucium, laryngis, glandularum, columellæ, sicut & in luxatione vertebrarum ceruicis.

3. Si asperæ arteriæ caput seu rimula illa per quam aer ingreditur, à re quacunque obstruatur. Etsi enim hoc facilè non fiat, sed natura ob imminens summum periculum per tussim magno conatu omnia talia excutere conatur: tamen si res ita pertinaciter & fixè rimulæ illi inhæreant, suffocationem inducunt. Ita Hadrianum Pôtificem à musca in fauces inuolante suffocatum esse, historiæ referunt; aliosque vuæ acinis, infantes quosdam nummis seu aliis rebus deglutitis suffocatos esse, ex historiis patet. Potest referri huc suffocatio ab aqua. Quanquam Platerus ob defectum aeris eam fieri putet.

4. Ipse quidem asperæ arteriæ ductus non facilè obstruitur; cum sit satis patens: à vi tamen externa collo constricto, vt fit in strangulatione, via omnis spiritui intercipi potest. Et notabilis est hic historia, quam in viro quodam docto obseruaui. Is enim cum cerasa comederet, accidit, vt cerasi nucleus in asperâ arteriam incideret, & in pulmonem ipsum delaberetur, atque ibi etiam quandam grauitatem pectoris excitaret; post aliquod verò tempus accidit, vt nucleum illum pituita tenaci inuolutum cum vehementi tussi reiiceret. Præterea fungorum quorundam esus, vt & alia venena strangulare solent; quod proculdubio fit, cum ob membranam, quam œsophagus habet cum aspera arteria & larynge communem, laryngis rima contrahitur & coarctatur. Ita ex medicamento sursum ac deorsum purgante ferè suffocatus Vnctor apud Harpalidum, *lib. 7. epidem.*

Accidit etiam in apoplexia suffocatio, cum motu thoracis omni & membrorum respirationi inseruientium læso nulla fit respiratio.

Tandem etiam in catarrho subitò & confertim ad pulmones ruente suffocatio fieri potest, qui catarrhus idcirco Suffocatiuus appellatur, de quo, *lib. 1. part. 2. in in fine* dictum.

Pertinet huc & aer, qui attrahitur, ventilando calori ineptus & suffocans, qualis est ille, qui è carbonibus accensis, vt & qui ex cloacis, sentinis & puteis exhalat; cuius rei exempla duo habet Christoph. à Vega, *Artis med. lib. 3. s. 5. cap.* 8. & aliquot etiam Marcellus Donatus, *de hist. med. mirab. l. 2. c. 6.* Disputatur quidem hac de re inter Medicos, vt etiam, *lib. 1. part. 1. cap. 7.* dictum est, an magis cerebrum, an verò magis pulmones & cor afficiantur. Et quidem Marcellus Donatus, *loco alleg.* cerebrum præcipuè affici statuit, Et negari non potest, cerebrum & spiritus animales affici, vt exempla ab eodem allegata testantur. Quidam enim postea resoluti sunt, quidam delirarunt. Verùm nec hoc negandum, organa respirationi dicata simul affici. Aer enim istis fumis infectus calori cordis ventilando ineptus est: cuius rei indicium est, quod nonnulli periculo suffocationis cessante febri correpti sunt.

Pertinet huc & illa suffocatio, cuius Aretæus, *lib. 1. c. 7. de caus. & sign. acut. morb.* mentionem facit, cuius etiã suprà, *part. 1. c. 4. d. Aengina*, mentionẽ fecimus, quæ fiat spiritus praua conuersione ad calidissimũ & siccissimũ, nulla corporis parte inflãmatione laborante. Etsi verò alij aliter hac de re disputent, & in loco illo Aretæi explicando multùm laborent, tamen cõmodissimè mihi explicari videtur, si dicamus, spiritum sæpe ita esse inflãmatum, calidum & siccum, vt ei refrigerando aer externus, qui spiritu attrahitur, nõ sufficiat. Cui hoc addi potest, quod spiritus ille habere potest prauã qualitatem & insignem exsiccandi & constringendi vim, ob quã organa spirationis constringuntur & coarctantur, vt respiratio libera fieri non possit. Similem huic affectum describit Hippocrates, *4. de rat. vict. in acut. text. 31. ad 35.* cum quo tamen catarrhus fuit coniunctus.

Prognosticum.

Strangulati aut suffocati, non tamen mortui, ad se non redeunt, quorum circa os collecta spuma apparet, *2. aph.* 34. Non tamen hoc vniuersaliter verum est, vt Galenus. *in com.* addit: Nonnulli, quibus strangulatis spuma circa os apparuit, sibi sunt restituti, vt etiam duo exempla obseruauit Christop. à Vega, *loco alleg.* quamuis id rarò accidat. *Prognosticũ.*

Curatio.

Curatio. Cùm verò morbi plerique à quibus istæ suffocationes pendent, suprà cum curatione explicati sint, saltem hic, quomodo strangulatis & aquâ & fumo suffocatis succurrendum sit, dicemus.

Laqueo strãgulati quomodo curãdi. Qui laqueo penè strangulati sunt, iis laqueo soluto acetum cum pipere, aut pulegium tritum, vel semen vrticæ cum vino aut mulso, vel aromata cum vino propinanda sunt, & collum lanâ oleo irino calente madidâ inuoluendum. Possunt etiam commodè exhiberi aquæ epilepticæ, vitæ, cinamomi, & reliqua, quæ ad manum sæpe sunt.

Ex vaporibus seu fumis suffocati. Eadem etiam iis, qui ex vapore cloacarum, puteorum, cauernarum, seu fumis carbonum suffocantur, exhibenda, vt & ea, quæ suprà, *lib.* 1. *part.* 1. *cap.* 17. sunt proposita.

Ex submersione in aquam. Si verò ex submersione in aquam quis suffocationis periculum incurrat, is aquâ ereptus moueri debet, & capite deorsum inclinato ac pedibus eleuatis, ac pennâ oleo intinctâ, vel digito ori immisso vomitus prouocandus; vel exhibeatur decoctum hordei, ficuum, glycyrrhizæ, adiecto butyro & saccharo; vel decoctum florum chamæmeli cum cereuisia. Postea verò vinũ meracius vel mulsa exhibenda, & etiam aliquæ aquę vitæ. Simul æger in calido conclaui seruandus, & suffumigia instituenda, sorbitiones quoque decocto farinæ cicerum exhibeantur.

A fungis venenatis. Si suffocatio à fungis venenatis immineat, vomitus statim concitandus decocto raphani cum oxymelite, vel salis vitrioli ʒ. ß. cum oxymelitis ℥. iij. propinanda. Postea absinthium & melissa in vino infundantur, & vinum exhibeatur.

Cum Pausaniæ puellam, *lib.* 7. *epid.* suffocatio ex fungi esu apprehendisset, ei profuit mulsa calida epota & vomitio balneúmque calidum. In balneo fungum vomitione reiecit, & cum cessatura essent symptomata, sudore detenta est.

CAPVT IV.

De Vitiis Vocis & Sermonis.

Vitia vocis & sermonis. CVm in homine aër, quem spirando attrahimus & efflamus, non solùm ventilando cordis calori, sed & voci & sermoni formando inseruiat, ordo postulare videtur, vt post respirationis vitia etiam de Vitiis Vocis & Sermonis dicamus.

Non omnis sermo vox est. Non verò omnis sermo vox est, sed qui solùm ab animalibus prouenit; & quidem, vt Iulius Cæsar Scaliger, *de caussis ling. lat. c.* 4. definit, est vox sonus ex ore animalis: sermo verò dispositio vocum articulatarum, ad interpretandum animum. Et omnis vox, vt, *ibidem*, Scaliger docet, est ab animi affectu.

Vox animalibus cur data? Est enim data animalibus ad expressionẽ voluntatis. Neque tamen omnis vox articulata est, sed multæ voces ab affectu proficiscuntur, quæ sunt inarticulatæ, vt gemitus & sibilus venenatorum.

Vox articulata. Est autem vox articulata, quæ scripto excipi atque exprimi valet; inarticulata, quæ non. Et articulatas voces à brutis non excludit Scaliger; cum ouium voces adeò clarè scribi possint vt ab ipsis vocabulum apud nos sumptum, balare. Et sit, vt pleræque brutorum voces non sint articulatæ; ad animi tamen affectum significandum compositæ sunt; de quo, Lucretius, *lib.* 5.

An etiam sit brutorũ.

——————quod secla ferarum
Dissimiles soleant voces variasque ciere,
Cum metus, aut dolor est, & cum iam gaudia gliscunt,
Quippe etenim licet è rebus cognoscere apertis.
Irritata canum cum primum magna molossum
Mollia ricta fremunt, duros nudantia dentes,
Longè alio sonitu rabie districta minantur,
Et cum iam latrant, & vocibus omnia complent.
At catulos blandè cum lingua lambere tentant,
Aut vbi eos iactant pedibus morsuque petentes,
Suspensos teneros nituntur dentibus haustus,
Longè alio pacto gannitu vocis adulant,
Et cum deserti baubantur in ædibus, aut cum
Plorantes fugiunt submisso corpore plagas.

Verùm de humana voce hic agere nobis propositum est. Etsi verò vox ex aëris è pectore efflatione fiat: tamen non quælibet efflatio vocem parit. Si enim sit illa lenis, saltem fit exspiratio sine voce. Vt verò vox fiat, vehementiore efflatione opus est. Neque tamen omnis vehemens efflatio vox est: neque tussis propriè vox nominatur, sed quæ fit anima & voluntate dirigente ad sensus animi patefaciendos.

Materia autem vocis est aër seu spiritus, qui exspirando emittitur & ad organa vocis alliditur. *Materia vocis.*

Organa verò vocis & sermonis formandi quod attinet, equidem ad aërem efflandum etiam requiritur pulmo & musculi thoracis, vt & arteria aspera, quæ aëri transitum præbet: verùm propria instrumenta vocis edendæ non sunt.

Quod primò ex eo patet, quòd, si infra caput arteria incidatur, exspiratio quidem fit, sed non vox editur, quæ non fit nisi aëre per asperæ arteriæ caput seu laryngem, & quidem per eius rimulam, emisso. Atque ita larynx proprium & primarium vocis formandæ organum est. Atque ideò etiam rerum opifex laryngi varios musculos tribuit, vt pro libitu eius rimula dilatari & constringi possit. De cuius constitutione artificiosissimâ videantur Anatomici, & inter eos præcipuè Hieronymus Fabricius ab Aquapend. *lib. de larynge & vocis organis.* Etsi verò vocis organum primarium sit rimula illa laryngis seu γλωττὶς: tamen ad vocem articulatam & inprimis sermonem formandum non sufficit illa aëris è pulmone per rimulam laryngis efflatio, sed præterea requiritur gurgulio, qui inde plectrum vocis nominatur, lingua, palatum seu oris cœlum, quod appellant, dentes. Vnde videmus, si harum partium aliqua desit, vel vitiata sit, vt gurgulio præsectus seu erosus, lingua præcisa seu alio modo vitiata, si palatum vlcere perforatum, si dentes elisi sint, seu exciderint, ex his omnibus vitiis vocem vitiari.

Differentia.

Differentia vocis, & eius vitiorum. Sunt autem variæ vocis differentiæ. Aliæ quidem naturales voces, vt sunt magna seu grandis, & parua; lenis, aspera, acuta, grauis, de quibus non nostri instituti, sed Physici est, agere: aliæ voces præternaturales cuius etiam differentiæ multæ ab Autoribus recensentur, & ab aliis aliter. Verùm commodissimè voces p. n. secundum differentias actionum læsarum distinguuntur, quod scilicet vox vel aufertur, vel imminuitur, vel deprauatur. Vocis defectus ἀφωνία appellatur, cùm scilicet homo planè vocem edere non potest qui verò loqui non potest, mutus dicitur; qui difficulter verò loquuntur, μογιλάλοι nominantur. Deprauata verò vox est, rauca, obscura, tremula, abrupta, clangosa, de quibus postea in caussis dicetur. Pertinet huc & Balbuties & omne illud vitium, cum homo sermonem non facilè, & non nisi cum magno conatu ac crebra hæsitatione, inchoare potest.

Caussæ.

Caussæ. Cum autem ad vocem & sermonem formandum concurrant larynx, eius musculi, &, qui iis inseruntur nerui recurrentes, aspera arteria; & ad aëris efflationem pulmo, & thorax cum suis musculis, præterea lingua, columella, palatum, dentes necessarij sint: vocis & sermonis læsi caussæ in his quærendæ sunt.

Primo

Primo ergo vocem abolitam & interceptam ac imminutam quod attinet, tollitur seu imminuitur vox vel principio neruorum affecto, vel vocalibus instrumentis, vel deficiente vocis materia. Vox & sermo aboletur ob cerebrum, neruorum principium, affectum in apoplexia; epilepsia, cerebri concussione & commotione, vt & in syncope, & vteri suffocatione ac similibus affectibus, ob quos spiritus animalis influxus prohibetur. Inprimis vero in affectu illo, qui κατ' ἐξοχὴν ἀφωνία appellatur, & neque ad apoplexiam neque ad epilepsiam commodè referri potest, sed inter eos quidam affectus medius videtur. Quem etsi in praxi sæpe obseruauerim, vt ex historiis annotatis, quas suo loco proponam, patebit, descriptum tamen inuenire hactenus apud Autores non potui, nisi nuper apud Adrianum Spigelium, *lib. 2. de Semitert. cap. 16.* his verbis: *Est morbus in Germania & Pannonia frequens, quem Austriaci, Moravi, & Styri Timorem appellant, inter apoplexiam & epilepsiam quodammodo ambigens. Cadunt enim velut apoplectici sine sensu, non autem motu priuantur, neque tamen conuelluntur, vt epileptici: aliquando stertunt, nec tamen discusso morbo paralysin alicujus membri incurrunt.* Si tamē caussæ magna sit vehementia, in apoplexiam vel epilepsiam degenerare potest tandemque aliquos hoc modo affectos subito vt apoplecticos mortuos vidi. Talis ἀφωνία etiam procul dubio est, quæ fit ex ebrietate, de qua Hippocrates, 5. *aph.* 5. Oritur autem ferè à consensu partium infernarum, & vapore narcotico spiritus animales in cerebro sopiente, seu perturbante; & propterea commodissime inter affectus cerebri refertur.

Instrumentorum verò vocalium caussa vox & sermo aboletur seu imminuitur, cum laryngis membrana madefit, & humectatur ab humoribus à capite defluentibus.

Deinde si laryngis rimula angustior redditur seu occluditur à tumore, & compressione, vt in angina, & luxatione vertebrarum ceruicis fieri solet.

Tertiò, cùm musculi laryngem mouentes seu resoluuntur, seu vulnerantur, seu contunduntur.

Quartò, vbi nerui vocales & quicunque voci edendæ inseruientes inciduntur, diuelluntur, intercipiuntur, refrigerantur aut quocunque modo læduntur. Ita refert Galenus 1. *de loc. affect. cap.* 6. cecidisse quendam ab alto in terram, ita vt dorsi initium affligeretur, eumque tertio die, exiguam admodum vocem edidisse, quarto die omnino obmutuisse, resolutaque simul fuisse crura manibus illæsis, sed neque spirationem amisisse, neque difficulter spirasse. Cum enim tota sub ceruice spinalis medulla esset resoluta, accidit thoraci, vt per septum transuersum & musculos supernos numero quidem sex, moueretur: quippe nerui ex spinali medulla, quæ in ceruice est, ipsis adueniunt. At intercostalium musculorum nerui, per quos exsufflationem fieri diximus, omnes affecti erant. Cum itaque frustrà Medici negotium subirent circa crura quidem, vtpote resoluta, circa guttur verò propter vocis affectum: equidem id interdixit, atque affecto duntaxat loco curationem adhibuit. Proinde finitâ tandem spinalis medullæ inflammatione, à septima die vox restituta est iuueni, & crura motionis facultatem recuperauerunt. *Ibidem* refert, fuisse quendam, qui cum ex ceruice strumas in profundo exscinderet, ac inter secandum quoddam vas, membranas non specillo secaret, sed vnguibus euelleret, imprudens ob ignorantiam simul neruos recurrentes distraxit, atque hoc pacto quidem puerum liberauit à strumis, sed mutum reddidit. Alium pariter in puero strumas secantem, læso altero neruo recurrente, ipsum semimutum fecisse. Similem historiam recitat Amat. Lusitanus, *cent. 2. cur.* 70. Molier Illyrica, inquit, quæ ad caput montis habitat, cum strumam à Gallica scabie originem ducentem in collo haberet, mendicum quidem officio Medici fungentem pro sua valetudine accessiuit, qui indiscretè cum pro ea propulsanda multis vsus esset medicamentis, ita sublimatum, vt eius resecaret radices, loco indidit, à quo alter neruorum ex pectore recurrentium, qui vocem effingunt, inibi corrossus est, vnde ipsa paulatim raucefacta vocem verè in totum amisit.

Quintò, si aspera arteria incidatur, etiam vox & sermo perit; cum spiritus voci & sermomi formando necessarius desit: quod etiam fit, si aspera arteria comprimatur; quod fit in strangulatione.

Tandem ob defectum materiæ vox perit, vel imminuitur, vel, vt modò dictum, cum aspera arteria vulneratur, aut compressa spiritui transitum non concedit, seu ob thoracis musculos resolutos. Eius rei exemplum habet Galenus, 3. *de loc. affect. cap.* 1. de quodam, qui nullo in vocalibus instrumentis vitio existente, sed musculis intercostalibus ob casum ex alto resolutis, vocem amisit.

Idem fieri potest, si iidem musculi & membrana costas succingens vulneretur & perforetur. Cùm enim tum thorax contrahi non possit, vocis etiam materia, spiritus, qui efflatur, deest. Non tamen semper ob musculorum intercostalium læsionem vox tota perit, sed solùm cum læsio illa magna est. Aliàs enim pro læsionis magnitudine vox saltem ex parte amittitur. Præterea pulmonis vitio idem euenit, qui si sanie vel humore repletus sit, aut aliàs debilis, vt fit in catarrhis suffocatiuis & tabe, vox valde imminuitur.

Accidit idem cum pauca fit efflatio, & spiritus deficit, vt in deliquio, syncope, vteri suffocatione. Quia verò ad sermonem formandum etiam lingua facit, sermo etiam ob linguæ motum impeditum læditur, de quo suprà, *lib.* 1. *part.* 3. *s.* 5. *c.* 7. dictum. Vnde etiam citra vocis læsionem locutio interdum aboletur; id quod fit in mutis in priuata resolutione linguæ, qui tamen vocem quandam inarticulatam edere possunt; & fit hoc ob nerui, qui ad tertiam coniugationem tendit, vitium. Quod si magnum fit, & præcipuè si vitium sit à prima conformatione, auditus tum ferè simul, ob illius cum dicto neruo communicationem, læditur; vnde plerique, qui sunt muti à natiuitate, simul surdi sunt. Idem accidit, si defluxio aliqua & humor in musculos linguam ac laryngem mouentes decumbat. Reliqua videantur, *loco allegato*, de motu linguæ inpedito.

Caussas vocis deprauatæ quod attinet, sunt nonnullæ congenitæ, & à natura quibusdam est vox aspera; quæ cum propterea à nonnullis inter naturales vocis differentias numeretur; saltem de iis vocum differentiis p. n. agemus quæ à caussis p. n. proueniunt.

Et quidem frequentissimè accidit vox rauca, quæ fit à membrana, quæ laryngem & asperam arteriam inuestit, p. n. affectu, exasperata & inæquali reddita. Cùm enim aspera arteria læuis facta sit, & si ea bene sese habeat, vox lenis & moderata edatur: si illa naturalis læuitas & æqualitas tollatur, inæqualiter etiam aër allisus repercutitur, atque indè vox rauca efficitur. *Vox rauca.*

Accidit hoc primo à nimia humiditate vocis hoc organum irrigante; id quod frequentissimè à catarrho à cerebro delabente, & in organa vocalia irruente accidit, qui in specie Branchus appellatur; de quo Hippocrates, 3. *aph.* 13. *Æstate sicca & aquilonia, autumno verò pluuioso & australi, vehementes capitis dolores in hyemem incidunt, & tusses & branchi seu raucedines, & grauedo, nonnullis etiam tales exspectandæ.* Deinde idem accidit à tussi vehementi, qua arteria ob crebram materiæ reiectionem exasperatur; id quod in phthisicis & thoracis suppuratione accidere solet. Idem præstant humores & vlcera vocalium instrumentorum. Vnde lue Venerea laborantes vocem raucam habent. Atque hæ caussæ internæ sunt. *Eius caussæ Internæ.*

Externæ caussæ sunt clamor nimius & vociferatio, *Externæ.*

quæ similem affectionem membranæ laryngis & asperæ arteriæ inducunt lassitudini inflammatoriæ in musculis. Aër quoque frigidus inspiratione attractus, vt & succus, venenatus; & vaporibus, fumis & puluere inquinatus arteriam exasperandi vim habet. Idem præstat potus aquæ frigidæ, vini vel austeri vel meracioris nimius, cibus & potus salsi & acres.

Vox obtusa. Vox obtusa seu tenebricosa & turbida, vt nonnullis appellatur, fit à pituita crassa & viscida, quæ organis vocis adhærescit, vel abscissione columellæ.

Tremula. Vox tremula fit ex virtutis imbecillitate, cum ob defectum spirituum natura organa respirationis æqualiter mouere non potest; id quod in quibusdam febribus accidit. Interdum idem euenit, vbi in musculos laryngis seu linguæ & neruos his inseruientes humor aliquis decumbit, partesque illas relaxat quasi; id quod ebriis accidere solet. Fit idem etiam ex timore, cùm calore & spiritibus ad cor recurrentibus, tum aliæ partes, tum etiã respirationi & voci edendæ inseruientes iis destitutæ officio suo rectè fungi non possunt; vnde & qui valdè timent, pedibus & manibus tremunt.

Abrupta. Abruptæ vocis etiam Hippocrates, 4. *de rat. vict. in acutis, text.* 33. mentionem facit, quam *in lib. de Coacis prænotionibus*, effractam nominat. Habet autem ea ortũ ex imbecillitate facultatis mouentis, & organorum qui spiritus efflationi inseruiunt. Vt n. si is, qui folles, quibus organa musica inflant, mouet, sit debilis, nec æqualiter moueat, sed aliquandiu quiescat, sonus interrumpitur: ita si musculi, qui aëri, qui vocis materia est, efflando inseruiunt, ob imbecillitatem à mouendo aliquandiu cessent, fit vox interrupta.

Tarda. Vox tarda fit, cum humor in spinalem medullam & neruos musculis thoracis inseruientes effunditur. Tum enim facultas supprimitur, vt libere thoracem mouere non possit.

Clangosa. Vox clangosa est subrauca, sed acuta ferè & sonora, qualem pleraque animalia, quæ collum habent oblongum, vt grues, edunt. Habet ortum hæc vox, vt Galenus. 7. *de vsu part. cap.* 71. *prorrhet. com.* 1. *text.* 3. & 17. docet, à siccitate nimiâ laryngis & asperæ arteriæ, & defectu humiditatis, qua naturaliter arteria irrigatur, & quasi læuigatur; id quod fit in febribus ardentibus & phrenitide.

Lupi conspectus vitiatæ vocis caussa. Tandem referunt etiam inter caussas raucedinis & vocis vitiatæ lupi conspectum, si is hominem obvium prior adspiciat; quam vulgò opinionem etiam Virgilius secutus est, dum scribit;

Vox quoque Mœrin
Iam fugit ipsa: lupi Mœrin videre priores.

Vnde etiam habet ortum prouerbium. *Lupus in fabula*; quo vtimur, cum is, de quo sermo, superuenit, & ita præsentiâ suâ sermonem interrumpit: de quo varij variè disputant, & alij aliam huius affectus caussam reddere conantur. Verùm prius hic τὸ ὅτι, & an sese res ita habeat, quam τὸ διότι inquirendum censeo.

Caussa sermonis vitiati. Easdem ferè ob caussas sermo & locutio vitiatur.

1. Quidem ob instrumentorum vocalium & laryngis præcipuè, vitium. Nam si vox sese non bene habet; nec sermo bene sese habet; de cuius caussis modò dictum.

2. Propter motum linguæ impeditum; de quo suprà, *part.* 1. *huius libri, c.* 9. diximus.

3. Ob labiorum dentium, palati vitium.

Balbuties. De Balbutie & blæsitate eiusque caussis, agit Galenus & alij authores *ad aph.* 32. *sect.* 6. & docet Galenus quod ψελλίζειν & τραυλίζειν non vocis, sed linguæ vitiũ sit, cum scilicet lingua eas voces, quæ per T & R scribuntur, articulatè proferre non potest. Idque accidere, quia lingua sit molliore ac humidiore temperaturâ ac constitutione: quam ob caussam pueri balbutiunt; cum musculi molliores & infirmiores linguam satis stabilire non possint, eo modo, vt in ambulando titubant. Inde etiam ebrij balbutiunt.

Signa Diagnostica.

Signa vocis & sermonis vitiati. Vox & sermo ac locutio læsa, & quodnam vitium sit, facilè ab audientibus cognoscitur. Caussæ verò signis cognoscendæ. Et quidem externæ facilè ex relatione ægri atque adstantium cognoscuntur. Internæ etiam suis signis patefiunt. Si raucedo sit à catarrho, is adfuit vel adhuc adest, qui facilè patet. Si à phthisi seu pure & sanie in pectore contentâ & tussi crebrius reiectâ raucedo oriatur, etiam signa eius aderunt. Ita etiam aliarum caussarum, à quibus vox seu aboletur, vel imminuitur, seu deprauatur, signa in morbis, à quibus illa pendent, explicantur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Raucedo orta à caussis externis seu euidentibus faciliùs curatur, quàm quæ à caussis internis fit.

2. Branchi & coryzæ in valde senibus coctionem non admittunt. 2. *aph.* 40.

3. Vocis vitium, quod fit à columellâ abscisâ vel erosâ, lingua mutilatâ, dentibus elisis vel elapsis, nisi factitij substituantur, non curatur.

4. Ita & motus linguæ inhibitus à ruptione vel contusione nerui, non sanatur.

5. Raucedo per annum vel duos confirmata, vix sanatur.

6. Impeditus motus linguæ in pueris superueniente adolescentiâ & iuuentute interdum cessat, absumptis & exsiccatis superfluis humiditatibus.

7. Balbi alui profluuio maximè corripiuntur, 6. *aph.* 32.

8. Raucedines, quæ ob suppurationem vel tabem fiunt, ferè mortem futuram indicant.

9. Cum voce tremula alui præter rationem solutio in morbo acuto, lethalis. Cum enim vox tremula fiat ex insigni debilitate virium, si alui profluuium accedat, vires magis deiicit.

10. Voces clangosæ malæ, & vacillatio mentis cum voce clangosa, linguæque conuulsiones cum tremore, & voces ipsæ obmutescentes, mentis alienationem significant. *In Coacis.*

11. Vox effracta ex hypercatharsi ob musculorum thoracis conuulsionem, periculum portendit.

12. Ἀφωνίαι cum singultu pessimæ, 1. *prorrhet. com.* 1. *text.* 23.

Plura ex voce vitiata in febribus prognostica videantur apud Hippocratem, *in Coacis prænot.* & *libris prorrhetic.*

Curatio Raucedinis.

Curatio raucedinis. Cum vocis & abolitæ & diminutæ ac deprauatæ variæ caussæ sint, etiam curatio varia pro cassarum varietate instituenda. Cum autem morbi illi, à quibus vocis & sermonis vitia pendent, iam ante explicati sint, pauca hic dicenda restant.

Etenim si cerebri vitio malum hoc accidat, curatio ex iis, quæ, *lib.* 1. de apoplexia & paralysi explicata sunt, patet.

Cæterum quoque supra, *lib.* 1. *c.* 9. de linguæ motu impedito, eiusque caussa & curatione actum. Dictum, *ibidem*, de faucium & dentium morbis: *parte* verò *secunda*, de asperæ arteriæ, pulmonis & thoracis morbis, Quos qui curauerit, simul & vocis & sermonis vitia, quæ ex iis morbis pendent, tollet. Ideóque saltem quædã de raucedinis curatione hic adiiciemus; cum vox obtusa & similes eandem ferè curationem habeant. Vox verò clangosa, cum ferè cum febribus acutis coniungatur, ab earum curatione & huius mali curatio dependet.

Primò ergo si raucedo à catarrho dependeat, irritante & inæqualia reddente vocis organa, primò danda

da opera, vt catarrhus remoueatur, quo præsente vix raucedo tolli poteſt. Qua ratione autem catarrhus curari debeat, dictum, *lib. 1. part. 2. cap. 34.*

Deinde danda opera, vt aſperitas & inæqualitas à catarrho inducta tollatur, & præcaueatur, ne, ſi catarrhus adhuc fluat, ab eo amplius vocis organa exaſperentur; quod præſtant medicamenta Arteriaca ab vſu dicta.

Si ergo catarrhus ſit frigidus & tenuis, medicamẽtis calefacientibus, ſiccantibus & lenientibus opus eſt vt diatragacantho calido, melle roſato cum ſyrupo myrtino mixto, ſucco glycyrrhiz. amygdalis dulcibus.

Si verò materia ſit craſſa & viſcida, incidentia, abſtergentia, ſimulque lenientia & vocis inſtrumenta, læuigantia requiruntur, quæ parantur ex caricis, vuis paſſis, melle, hyſſopo, glycyrrhiza, ſucco braſſicæ cum melle mixto, thure, myrrha, croco, terebinthina, ſaccharo penidio, cubebis cum paſſulis tritis mixtis. Et ſi pituita ſit viſcida, etiam oxymel ſcilliticum admiſceri poteſt. Conuenit etiam hic lohoh ſanum & expertum de althæa, de pino, de caulibus, ſyrup. de glycyrrhiza, de hyſſopo, pilulæ ſeu trochiſci de benzoë.

Vtile etiam eſt ſequens Eclegma.

℞. *Succi praſſij bene depurati* ℥. ij. *ſacch. penid.* ℥. j. *oxymel. ſ.* vel ſi maiori inciſione opus ſit, *ſcillit.* q. ſ.

F. Lambile.

Vel ℞. Pomum, & ſeminibus exemptis repleatur myrrha, croco, thure, & aſſetur, ac manè & veſperi comedatur.

Vel ℞. *Succ. glycyrrhiz.* ℥. ß. *croci* ʒ. j. *myrrh. thuris* an. ʒ. j. ß. *gummi tragacanth. Arab.* an. ʒ. iij. *carnis trium dactylorum, vini dulcis.* q. ſ.

F. Pilulæ ſub lingua tenendæ.

Syr. de eryſimo. Matthias Lobelius ſyrupum de eryſimo, quod laudatiſſimum arteriacum nominat, commendat, ſcribitque ſe eius vſu iuuenculam decennali raucedine laborantem curaſſe, & alios diuturna & prope inuicta raucedine laborantes eryſimi vſu reſtitutos fuiſſe.

℞. *Eryſimi totius recentis* M. vj. *rad. helenij, tuſſilag. ſucco adhuc pragnantium, glycyrh.* an. Vnc. ij. *borrag. cichor. capill.* ♀, an. M. j. ß. *flor. cordial. anthos, ſtœch.* vel *beton.* an. M. ß. *ſem. aniſi* ʒ. vj. *paſſul. mundat.* ℥. ij.

Coquantur in. ſ. q. *aq. hordei*, & *hydromelitis*, & *ſucci eryſimi*, ℥. vj. ad ℔. ij. vel iij.

Colaturæ adde *ſacchari* q. ſ.

Fiat Syrupus.

Vel ℞. *Rad. glycyrrh. althéæ*, an. ℥. iij. *ireos. fol. eryſimi* M. iij. *tuſſilag. praſſij recentium*, an. M. ij. *ſem. pſyllij. cydonior.* an. ℥. ß. *iuiub.* N. xij. *paſſul. enucleat.* ℥. ij. *cubebar.* ʒ. j. ß. Coquantur, & cum ſ. q. *ſacchari*,

Fiat Syrupus.

Quod ſi catarrhus ſit calidus & tenuis, frigida incraſſantia & lenientia requiruntur, vt diatragacanth. frigid. conſerua roſar. viol. diacodium, ſyrup. & lohoh. de papauere, Syrup. roſar. violar. de iuiubis, myrtinus.

A pure. Si à pure in pulmone contento raucedo ortum habeat, ad morbum quidem præcipuè cura dirigenda; ſimul tamen lenientia & læuigantia aſperam arteriam modò enumerata vſurpanda.

A cauſſis externis. A cauſſis externis fit raucedo, iiſque ſiccantibus & calefacientibus. Leuiter itaque refrigerantia & lenientia vſurpanda, vt diatragacanth. frigid. conſerua roſar. viol. ſyrup. & lohoh. de papau. de iuiub. & ſimilia.

Si ab aëre, potu vel aliâ cauſſa frigidâ, calefacientia, modò in raucedine à pituita propoſita, vſurpanda.

Tandem ſi à nimia vociferatione clamore & vocis intentione ſit excitata raucedo, conueniunt hîc medicamenta Arteriaca dicta, quòd ſcilicet peculiariter aſperæ arteriæ & laryngis affectibus conueniunt. Parantur autem ex amylo, tragacantha, gummi Arabico, glycyrrh. ſacchar. cando & penidio, paſſulis, dactylis, iuiubis, ſebeſten. amygdal. dulc. mucilag. althéæ: vnde fiũt ſyr. iuiubinus, capil. ♀, de althæa de glycyrrh. & ſimilia.

Vel ℞. *Mucilag. ſem. althéæ* ℥. j. ß. *conſeru. viol.* ℥. iij. *amyli* ℥. ii. *ſacch. in aqua roſar. ſolut.* q. ſ.

F. Lohoh.

Vel ℞. *Tragacanth. gummi Arabic.* an. ʒ. j. *ſyr. iniub. violar.* an. q. ſ. *mucilag. ſem. althéæ* ʒ. ij.

F. Lohoh.

Atque hæc inprimis in principio conueniunt. Vbi raucedo iam imminuitur, vt humiditas in parte relicta abſumatur, exſiccantibus, diſcutientibus & extergentibus, ſed ſine acrimonia opus eſt. Qualia parantur ex terebinth. melle, amygdalis amaris, iride, ſtyrace, croco, myrrha.

Vt ℞. *Gummi iuniper. tragacanth.* an. ʒ. ij. *ſacch. penid.* ℥. j. *ſucci glycyrrh.* ʒ. ij. *thuris* ʒ. j. ß. *ſtyracis calamitæ* ʒ. j. *croci* ℈. j. Cum melle,

F. Eclegma.

Vtile etiam eſt eclegma de ſucco braſſicæ antea propoſitum.

Vel ℞. *Hord. excort. paſſ. enucl.* an. ℥. j. *glycyrrh.* ʒ. ij. *caricar. ping.* N. vj. *capill. Veneris, hyſſop.* an. M. j. *ſem. braſſic.* ʒ j. *pinearum non rancidarum* ℥. ß.

Coquantur. in ſ. q. aquæ puræ.

Colaturæ pro qualibet libra adde *mellis deſpumat. ſacchari albi*, an. ʒ. vj.

Miſce, de quo ſæpius aliquid bibendum.

Plura videantur apud Galenum, 7. *de compoſ. medic. ſec. loc. cap.* 1. Aëtium, *tetrabil.* 2. *ſerm.* 4. *cap.* 51. &. 52.

CAPVT V.

De Tuſſi.

AD deprauatos organorum vocis reſpirationis motus Tuſſis quoque pertinet, atque inter eos motus eſt tuſſis, qui quidem à natura fiunt, irritata tamen & coactâ, atque à cauſſa morbificâ ſtimulata ad expellendum id, quod moleſtum eſt; cuiuſmodi motus habetur oſcitatio, pandiculatio, ſternutatio, ſingultus, vt docet Galenus, *lib. 2. de cauſſis ſympt.* Tuſſis.

Eſt nimirum tuſſis motus deprauatus ſeu vehemens efflatio, à veloci pulmonis & thoracis contractione edita, vt id, quod ſpirandi organis moleſtum eſt, excutiatur. Seu, vt Auicennas definit? Tuſſis eſt motus Naturæ, quo conatur expellere, quicquid lædit, è partibus pulmonis, & partibus proximis pulmonum. Sicut enim in ſternutatione cerebrum, in ſingultu & vomitu ventriculus: ita in tuſſi thorax inſurgit, & plurimo ſpiritu in pulmonem immiſſo, foraſque iterum celerrimè exploſo, atque impetu quodam id, quod moleſtum eſt, expellere conatur. Etenim aſpera arteria, & eius ramuli per pulmonem ſparſi tunica intus obducti ſunt, cui exquiſita vis ineſt ſentiendi ea, quæ moleſtiam pulmoni creant, ita vt minimum quodque in aſperam arteriam illapſum ſtatim ſentiat. Atque ita tuſſim nihil excitat, niſi quod hanc membranam, quæ intus aſperam arteriam, eiuſque ramos inueſtit, afficit. Sic igitur irritatus pulmo non ſolùm ipſe mouetur, ſed & in auxiliũ muſculos thoracis & diaphragma ſibi adſciſcit, &, quod ſibi moleſtum eſt, expellere nititur.

Cauſſæ.

Atque ita cauſſa proxima tuſſis eſt, quicquid pulmones, aſperamque arteriam, & quidem membranam, qua intus inueſtiuntur, afficere poteſt. Quæ autem id præſtant, cauſſæ ſunt variæ, vt mox dicemus. Ad duo tamen genera referri poſſunt. Vel enim hoc præſtant, quia anguſtiam in reſpirationis organis pariunt, vel quia mordicant, aſperitatemque inducunt, atque adeò quocunque modo moleſta ſunt. Cauſſæ.

Caussas verò omnes tussis, seu angustiam pariendo, seu irritando quocunque modo id præstent, in classes quasdam digeremus & ordine enumerabimus.

Et 1. inter caussas tussis est intemperies, & quidem sola ac sine materia etiam tussim excitare potest, sed leuiorem, quàm quæ est cum materia. Et frequentissimè quidem & maiorem tussim parit intemperies frigida, vt pote quæ pectori maximè inimica est, quæ excitatur ab aëre frigido, de quo Hippocrates, 3. *aph.* 23. *Hyeme morbi laterales, pulmonis inflammationes, raucedines, tusses fiunt*; &, *ibidem, aphor.* 5. *Aquilo tusses mouet*: potu aquæ frigidæ, & præcipuè ex niue solutâ, medicamentis frigidis seu assumptis, seu thoraci applicatis. Excitat etiam tussim intemperies calida, sed minorem, qualis est, quæ febribus ardentibus superuenit, quæque vt est apud Hippocratem, 6. *epid. sect.* 2. *text.* 24. est arida & parū irritans, & quæ nō fit, nisi quādo loquitur, aut hiat.

Quando autem non loquuntur neque hiant, non tussiunt. Siccitas autem præcipuè cum frigiditate coniuncta exasperando & irritando tracheam tussim excitat. Hinc, vt Hippocrates, 3. *aph.* 5. scribit, Aquilo tusses mouet fauces exasperando, & vt Paulus Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 28. docet, in Aquilonaribus constitutionibus non paucæ, néque contemnendæ tusses fiunt. Humiditas autem, vt qualitas minimè omnium actiua, & quæ potius lenit, quàm exasperat, vix tussim inducit; nisi forsan inæqualiter primùm inducatur, vbi breuiter leuissimam quandam tussiculam excitare potest, quod tamen rarum. Et dictum est supra de caussis, quæ intemperiem pulmonis inducere possunt.

Deinde tussim excitat materia quæcunque in pulmonem & asperam arteriam incidit, aut in ea præter naturam continetur. Materia autem hæc varia est, catarrhus nimirum à capite defluens; atque ita omnes caussæ quas supra, *lib.* 1. catarrhum excitare posse diximus, etiam tussim excitare valent: vt & humor aliquis in cebro collectus, qui per accessiones febrium mouetur, & à calore febrili funditur; de quo Hippocrates, *in Coacis Qui circa accessiones tussiunt, & leniter resudant, malignè habent. Et, ibidem; Ex insania in raucedinem cum tussi fit abscessus.* Sicut & materia parotides excitans: de quo idem Hippocrates *eodem libro, & in prorrhet. Abscessus ad aures soluunt tussiculæ cum sputationibus.* Idem efficit sanguis è vase in pulmone rupto fluens, vel erosâ in pulmones irruens. Item humor in pulmone collectus in phthisi, peripneumonia, vomica pulmonis; vel aliis vicinis partibus communicatus: vt in pleuritide & hydrope pectoris fieri solet. Pertinent huc & grandines, calculi, ac vermiculi in pulmone geniti. Idem præstant etiam res externæ in tracheam illapsæ.

Cùm enim spiritu, quem trahimus, diu carere non possimus, organa, per quæ ille admittitur, vacua esse decet. Ideóque ne aliqua substantia præter aërem in asperam arteriam eiusque ramos per pulmones dispersos ingrediatur, caput asperæ arteriæ epiglottide seu operculo quodam Creator sapientissimus muniuit, vt sic quidem aëri ingressus pateat, à cibi verò potusque pondere depressum esculentis & potulentis aditum denegat, vt Galenus, 4. *de vsu part. cap.* 8. docet. Quod tamen si fortuito fiat, vt interdum inter loquendum & ridendum, & infantibus inter lac sugendum accidere solet, periculum suffocationis inde imminet, à quo vt natura se se liberet, vehementissimam tussim excitare, nec prius desistere solet, quàm omne id quod molestum est, excusserit.

Tertiò inter caussas tussis est soluta vnitas vasorum in pulmone, siue illa sit vulnus, siue vlcus & erosio.

Quartò excitatur tussis, dum in pleuritide materiæ aliquid ad pulmones mittitur, vel ob membranarum consensum pulmones irritantur. Pertinent huc & diaphragmatis inflammatio & tubercula in spina enata; quod gibbis familiare est, teste Galeno, 6. *aph.* 46. Imò ipsa luxatio vertebrarum dorsi.

Ex quibus omnibus colligitur, tussim propemodum omnium thoracis & pulmonis morborum symptoma inseparabile esse, vt pleuritidis, peripneumoniæ, vomicæ pulmonis, sputi sanguinis, phthisis, & similium.

Caussæ vero extra pulmonem & thoracem consistentes, & quæ ita per συμπάθειαν tussim efficiunt, etiam variæ sunt.

Quintò nimirum tussis excitatur hepate, liene, ventriculo intumescente aut inflammato, vt & in hydrope, siue id fiat, quod pulmo comprimitur, siue quod obstruitur, aut molestatur à materia ad pulmonem redundante, siue quod partium vicinarum membranæ affectæ membranas organorum respirationis in consensum trahunt & vellicant, siue quod vapores aliqui ad organa respirationis transmittuntur, eaque siue obstruunt, siue mordicant, id quod etiam interdum in febribus accidere solet.

Externæ tandem caussæ etiam variæ sunt.

Sextò enim præter aëris intemperiem, vt & potus ac medicamentorum qualitatem, quæ asperæ arteriæ intemperiem inducunt, tussim excitare valent caussæ aliæ quoque externæ, irritando & exasperando nimirum asperam arteriam, vt, fumus, puluis, &c, vt Auenrhois, 3. *coll. cap. proprio* monet, præcipuè puluis ex lino, dū pectinatur, & ex veteri tritico, dum cribro excutitur. Puluis item & vapor calcis, & metallorum ac mineralium. Quò pertinent austera, acida, adstringentia, pinguia & rancida præcipuè, vt nuces, & oleum rancidum. Vocis item intentio nimia. Referendi huc & lumbrici ac vermes in intestinis, & ventriculo geniti, qui ipsi etiam tussim excitant, vapores, vt nonnullis placet, putridos & malignos ad pulmones mittendo, vel, quod probabilius est, membranam œsophagi vellicando, quæ membranam asperam arteriam inuestientem in consensum trahit. Profundior etiam styli purgatorij in aures immissio tussim excitat, communicatâ scilicet hac irritatione tracheæ per neruulum quinti paris vtrique parti communem. Externæ.

Differentiæ.

Primò est tussis differentia secundum magnitudinē. Nam datur tussis quædam planè exigua, aut potius ad tussiendum quidam impetus, & tussiendi initium, quod Græcis κέρχνος dicitur. Vt enim vomitum nausea præcedit, ita tussim κέρχνος, vt docet Galenus, 2. *de causs. sympt. c.* 4. Differentia.

Deinde tussis alia est arida & sicca, quæ ἀπτύσεις facit, nec pituitam citat. vt Celsus, *lib.* 4. *cap.* 4. habet: alia verò humida. Sicca seu arida est, in qua nihil expuitur, atque fit hoc, vel quia caussa, quæ tussim excitat non in organis respirationis hæret, vel, licet ibi hæreat, inepta est ad excretionem. Prius accidit; cum aspera arteria vel intemperie afficitur, vel exasperatur, vel membrana asperam arteriam & eius ramos inuestiens vellicatur à vaporibus ab inferioribus ascendentibus, siue comprimitur, aut à vicinis membris affectis in consensum trahitur, vel tenuis paucusque humor à capite destillat. Aut aliunde transsudat, vt *Galenus,* 4. *aphor.* 54. *docet.* Posterius verò accidit, vbi in respirationis instrumentis humor hæret, qui eiici non potest, vel quia ob lentorem & crassitiem bronchiis pulmonis nimis tenaciter adhæret, vel quia ob tenuitatem inter eiiciendum disploditur à spiritu, vt & in pulmonem relabatur, vt Galenus, 1. *epid. comm.* 1. *text.* 12. docet. Humida tussis est, quando humor aliquis tussiendo eiicitur, atque oritur ab aliqua mediocris consistentiæ materia pulmones & tracheam irritante, quæ cum spiritu tandem expellitur.

Tertiò tussis aliqua vehemens est, quæ supprimi nequit; alia mitis. Vehemens Hippocrati, θηριώδης nominatur, atque oritur ab humore magna vi destillante,

vel vlcere organa respirationum obsidente, vel ab abscessu genito ibidem, vel ab empyemate.

Mitis fit ab intemperie organorum respirationis; vel ab asperitate faucium & tracheæ, vel à puluere, & aliis exasperantibus, vt & ab ambiente aëre, vt docet Galenus, *6. epid. comm. 2. aph. 24.*

Quartò tussis quædam frequenter molestat, & ferè continuò ægrum affligit; quædam per certa interualla corripit, prout caussa tussim excitans nunc semper præsens est, nunc per interualla colligitur & recurrit.

Verùm præcipuæ & ad curationem maximè cognitu necessariæ sunt differentiæ, quæ à caussis desumuntur. Ideóque secundum caussarum differentiam posteà etiam curationem in certa quædam capita distinguemus.

Signa Diagnostica.

Signa. Tussis ipsa adeò euidens symptoma est, vt signis ad eius cognitionem opus non sit. Verùm cum caussæ, à quibus excitatur, variæ sint, omnino signis opus est, quibus illæ cognoscantur, ne Empeiricorum more cum ægri damno cuilibet tussi quoduis remedium applicetur. Signa ergo caussarum, vt supra eas recensuimus explicabimus.

Ab intemperie nuda primò si fit tussis, abest catarrhus, aliique morbi, qui materiam tussis caussam suppeditant, vel etiam in consensum pulmonem trahere possunt: contrà præcesserunt caussæ, quæ intemperiem aliquam pulmonis inducere potuerunt, quæ ipsæ etiam *hoc capite*, & suprà, *part. 1. huius libri*, de intemperie pulmonis enumeratæ sunt. Adest difficultas spirandi, tussis ipsa est sicca, nec ita vehemens & pertinax, facilè quoque supprimitur.

Qualis autem intemperies sit caussæ inprimis, quæ præcesserunt, vel ad sunt, indicabunt, iuuantia item & nocentia. Etenim si à frigiditate sola sit tussis, cohibito spiritu non solùm reprimitur sed & sanatur. Auctus enim tum in organis respirationis calor intemperiem illam corrigit, ægrotique aliis etiam calidis, vt potu & cibo, iuuantur; frigido offenduntur. Ideóque ægri calidum aërem amant, & linteolo manibus & ori admoto, spiritum trahunt, ne mox frigido aeris impulsu tussis irritetur; vt hac de re scribit Galenus, *6. epid. comm. 2. t. 24.* Sitis etiam abest in hac intemperie.

Contrà si tussis fit ab intemperie calida, sitis molesta est, quæ potiùs aeris frigidi inspiratione, quàm potu frigido sedatur, vt docet Galenus, *art. med. c. 64.*

A catarrho tussis proueniens, è signis catarrhi supra, *lib. 1.* propositis, patet, tussisque est vehementior & perseuerans. Si verò absque catarrho à materia in pectore contenta tussis concitetur, aderunt morbi tales, vt pleuritis, peripneumonia, empyema, phthisis, grandines, calculi, vermes, hydrops pulmonis, & similes morbi, in quibus materia tussim excitans colligitur, qui suprà *part. 1. huius libri*, explicati sunt.

Quæ tussis quibusdam interuallis, vt bis térve anno affligit, ex irruente destillatione proficiscitur: quæ verò continenter, aut minimâ intermissione fatigat, aut vitiosam pulmonum affectionem, aut obstructionem veterem, aut aliam stabilem intus caussam habet.

Si verò asperitas à caussis externis inducta sit, vt à fumo, pulueribus, cibis vel medicamentis exasperantibus, illæ per se patent, Si tandem morbi extra thoracem, pulmones in consensum trahendo quocunque modo, tussis caussa sunt, vt hydrops, ventriculi, hepatis, lienis tumores & inflammationes, affectus illi ex suis signis patent.

Prognostica.

Prognostica. 1. Tussis frequens & diuturna plerumque ad sanguinis sputum perducit, teste Auicenna, propter vehementem thoracis motum, à quo ruptura vasorum pulmonis metuenda est, ac præsertim in adultis, quorum membra duriora concussionis violentiæ non ita cedunt. Quod si materia tussi non eiiciatur, intus putrescens vel febrem putridam aut hecticam gignit, vel vlcus excitat. In prægnantibus talis tussis abortum ciere solet.

2. Tussis vehemens interdum suffocat, non tam re aliqua obstruente, quàm iteratà sine intermissione, valida efflatione, & quod aer inspiratus priusquam ad cor perueniat, è pulmone mox iterum eliditur.

3. Tussis valida pectoris pulmonisque partes calefacit, ideoque febrem accendit & sitim auget. Quæ verò exiguæ tusses sunt, ac per longiora interualla excitantur, tantisper membra illa concutiunt, donec ad ea humiditas aliqua irruens deferatur, quo fit, vt ægri intus siticulosi reddantur. Galenus, *6. epid. Comm. 2. text. 24.*

4. Tussis caput nihil iuuat. Galenus, *2. de sympt. caussis, cap. 4.* ac si violenta fuerit, ipsum replet, *6. epid. s. 3. text. 18.* Neque enim, vt sternutatio, motum cerebri in expellendo iuuat, sed ipsi potius nocet.

5. Tussis ex intemperie organorum respirationis periculosa equidem non est; Negligi tamen non debet; sicut exemplo docet Galenus adolescentis, qui ex tussi à caussa frigida dimidiam heminam sanguinis reiecit, *5. meth. med. cap. 13.*

6. Tussis ex catarrho periculosior est, quàm ab intemperie nuda, & si frequens ac diuturna fit, ad sanguinis sputum sæpe deducit, teste Auicenna, imò experientiâ, propter vehementiorem thoracis motum, à quo ruptura vasorum pulmonis metuenda est, præsertim in adultis, quorum membra duriora motui violento non cedunt; aut si materia tussi non reiiciatur, intus putrescens vel febrem, vel vlcus & hinc phthisin generat. Periculosa etiam est tussis, si materia è capite destillans tenuis & acris est. Nam siue retineatur in pulmone, intus putrescens pulmonem erodit & exulcerat, siue eiiciatur, tussis violenta metum affert, ne vas aliquod rumpatur. Galenus *6. epid. com. 3. text. 18.* Ideóque diligenter est laborandum, vt destillationes tales acres à pectore auertantur, ne hominem in tabem deducant.

7. Tusses etiam à catarrhis in senibus periculosæ sunt, quoniam in iis non maturantur, *2. aph. 40.* & vt Galenus inde rectè colligit, eos vsque ad mortem comitantur.

8. Hydropi si tussis superueniat, malum, *6. aph. 35.* Serosa enim humiditas ita tum augetur, vt contineri tota in abdomine nequeat, sed pars quædam in thoracem, & asperas pulmonis arterias transponatur.

9. Tussis, quæ ex vicinarum partium consensu oritur, per se periculosa non est, sed sublatis illis morbis earumque caussis tollitur.

10. Tussis à fumo vel alia caussa asperæ arteriæ inæqualitatem & asperitatem inducente absque periculo est, & ferè caussa ablata cessat.

11. Tusses infantium diuturnæ & vehementes deterrimæ; quoniam respirationem & somnum impediunt. Sæpe etiam ex multâ agitatione febres acutas & epilepsiam excitant. Non rarò denique herniam.

12. Qui gibbi ex asthmate & tussi ante pubertatem fiunt, ij statim moriuntur. *6. aph. 46.*

13. Tusses in febribus abscessus futuros sæpe prænũciant, non quod ipsa materia ex pectore ad articulos decumbat, sed potiùs, quod febres, quæ tales tusses habẽt comites, in abscessus terminantur; de quo vide Hippocratem, *2. epid. s. 2.* & Galenum, *in com.* vbi verba enarrat: *Quæ tussi parùm & nihil notabile reiiciebat, ei manus dextra & crus sinistrum resoluta sunt.*

14. Tusses in febribus cum destillatione coniunctis quando exacerbantur, febriles accessiones instare indicant,

indicant, & aliquando malum ſignificant, vt Hippocrates docet, *in Coacis*, dum ſcribit: *Qui circa acceſsiones tuſſiunt: ac leuiter deſudant, malignè habent*; ij ſcilicet, qui vehementer tuſſiunt, ita, vt tuſſi vehementi vires deiiciantur, ſomnuſque turbetur, vt ex fatigatione magna circa collum & frontem ſudare incipiant.

15. Febres cum tuſſi ſi ſoluantur, tuſſis verò remaneat, recidiuæ periculum minatur.

Indicationes.

Indicationes.

Ad duo in omnis tuſſis curatione attendendum, primò ad cauſſam, quæ tuſſim excitat; ſecundò ad ipſam tuſſim. Cauſſæ tuſſim excitantes cùm variæ ſint, vt ex iis, quæ de cauſſis dicta ſunt, patet, quælibet etiam peculiarem indicationem ſuppeditat. Intemperies nimirum per contraria alteranda; ſi à catarrho ſit tuſſis, curatio catarrhi modo, *lib.* 1. deſcripto, inſtituenda. Si à materia citra catarrhum in pectore hærente, vt pure, grandine, vel vermibus fiat tuſſis, materia illa eiicienda. Si à cauſsâ externâ exaſperante tuſſis proueniat, cauſſa illa amouenda, & aſpera arteria læuiganda. Si à partium vicinarum morbis, & pulmonis ſeu compreſſione, ſeu irritatione fiat tuſſis, morbi illi conuenienter modo curandi.

Ipſam verò tuſſim quod attinet, etſi, vt alia ſymptomata, etiam commodiſſimè tollatur cauſsâ ſublata, & propterea ſi mitis ſit tuſſis, ipſa neglectâ à cauſſæ ablatione curationis initium faciendum ſit: tamen ſæpe tuſſis tam vehemens eſt, vt omnem curationem Medicique conſilium ad ſe trahat, & poſtpoſitâ cauſsâ, ipſi ſtatim ſuccurrendum ſit: id quod ſæpe accidit, cum tuſſis tam vehemens eſt, vt ne vaſa rumpãtur, metuendũ ſit, aut ne à continuis vigiliis febris accendatur, aut timendum ſit, ne in grauida abortus aut in infante ruptura accidat. Tum igitur danda opera, vt tuſſis ſedetur.

Tuſsis, quatenus talis, Curatio.

Curatio tuſſis quatenus talis.

Cum verò tuſſis illa vehemens ſit ab aſperitate aliqua in aſpera arteria, eiuſque ramis, & irritatione organorum reſpirationis, quæ naturam ad expulſionem ſtimulat; duobus omnino modis tuſſis mitigari poteſt, vel aſperitatem leniendo & læuigando, vel ſenſus acrimoniam obtundendo, & quaſi ſopiendo. Prius præſtant paregorica, aut lenientia dicta medicamenta, quæ lentore quodam viarum reſpirationis aſperitatẽ æqualem reddunt, qualia ſunt, lactis omne genus, amylum, ptiſana, oleum amygdalarum dulcium, tragacantha, gummi Arabic. mucilag. ſem. cydon. pſyllij, ſyrupus de iniubis.

Senſus verò acrimoniam retundunt & tollunt papauer, & medicamenta ex papauere parata, vt ſyrup. de papau. & diacodion, vt & ex opio confecta, quæ ſomnum inducunt, & ſenſus acrimoniam obtundunt, qualia ſunt, theriaca recens, Philonium Roman. pilulæ de cynogloſſa, trochiſci de carabe, laudanum opiatum.

Curatio tuſsis ab Intemperie.

Curatio tuſſis ab intemperie.

Qua ratione intemperies tracheæ & pulmonis curanda ſit, ſuprà, *part.* 1. *huius libri cap.* 1. *&* 2. dictum quæ omnia etiam in hac tuſſis ſpecie curanda locum habent. In tuſſi nimirum ab intemperie frigida aër, in quo verſatur æger ſit calidus, ſpiritus retineatur, vt ab eo pulmones incaleſcant, cibus & pus ſint calidi, atque inprimis vtile eſt vinum generoſum ſubdulce. Exhibeatur ſuccus de glycyrrh. & de hyſſopo. Topica pectori applicentur, pectuſque inungatur oleo chamæm. lilior. albor, & ſimilibus. Eodem modo intemperies reliquæ curentur, vt, *loco allegato*, dictum.

Curatio tuſsis à Catarrho.

A catarrho.

Qua ratione catarrhus ſeu materia ad pectus ruens euacuanda, auertenda, deriuanda, intercipienda ſit, ſuprà, *lib.* 1. *de curatione catarrhi*, dictum. Fruſtra enim in tuſſi curandâ laboramus, niſi catarrhus, eius cauſſa, prius ſiſtatur & tollatur. Hic ergo nihil aliud reſtat, niſi vt dicamus, quid materia, quæ in pectus illapſa eſt, requirat.

Cum autem materia illa ſui euacuationem indicet, compertum quidem eſt, materiam è pectore etiam per vrinam & aluum euacuari poſſe: verùm id rariſſimè & in aliis potiùs pectoris affectibus, quàm tuſſi accidit. Ideoque nullus alius commodior modus eſt, quàm vt materia in pectus illapſa per tuſſim reiiciatur.

Medicamenta autem, quæ hoc præſtant, inæqualitatem & aſperitatem leniunt, & humectant, & humores ad expulſionem aptos reddunt, viaſque diſponunt, vt minore cum dolore reiiciantur; ſopitam item & imbecillem facultatem ad eiiciendum per tuſſim materiã ſtimulant, quæ medicamenta, ἀρτηριακὰ & βηχικὰ nominantur, quæ tamen pro diuerſitate materiæ habent aliquam varietatem.

Syrupus catarrhalis vel pectoralis D. Caſp. Kegleri.

Syrupus catarrhalis D. Caſp. Kegleri.

♃. *Rad. polypod.* ℥. j. ß. *glycyrrh. raſæ, farfaræ*, an. ʒ. vj. *herb. ſaluiæ, hyſſop. betonic.* an. M. ij. *praſſij* M. j. ß. *ſem.* 4. *frig. maj. c. cort. conquaſſ.* ℥. ß. *bombac.* ʒ. iij. *paſſul. enuc.* ℥. j ß. *ſebeſten.* ℥. ij. *iuiubar.* ℥. j. *caricar.* N. vij.
Bulliant l. a. in *aq. hord.* ad tertias.
Circa finem add. *fol. ſenæ Alex. ſ. ſt.* ℥. ij. *zingib.* ℈. ß. *agar. troch.* ʒ. iij. *turbith. gumm.* ʒ. ij.
Huius *colatura claræ* ♃. ℔. iij. poſtea add. *ſacch. candi* ℔. j. *croci* ℈. j.
Denuo coq. parum ad ſyr. conſiſtentiam,
Vltimò depuretur per reſident, & clarificetur.

Aqua catarrhalis.

♃. *Herb. veronic. ſcabioſ.* an. M. j. *capilli* ♀, *hyſſopi, adiant. h. nigr. fragar. meliſſ. marrub.* an. M. iij. *rad. ireos, angelic. eryng. glycyrrh.* an. ℥. j. *myrrhæ* ʒ. ij. *croci integr.* ℈. ij *piperis alb.* ʒ. j. *caricar.* N. viij. *ſcillæ præp.* ʒ. ij. ℈. ij. *paſſular. min.* Vnc. iiij. *ſem. lini, fœnigræci*, ana Drach. iij.
Infund. cum *ſpir. vini puriſſ.* ℔. vij. *aq. fragor. ſcabioſ.* an. ℔. j. *aceti vini* ℔. j.
Deſtillentur per M. B.

Curatio tuſsis à Materia calida, tenui & acri.

Materia calida tenui & acri.

Si ergo materia ſit calida, tenuis & acris, poſt vniuerſalia illa præſidia euacuantia, reuellentia, intercipientia, & catarrhum ſiſtentia, vtendum eſt medicamentis refrigerantibus, humorem incraſſantibus, acrimoniam eius obtundentibus, atque omnino eum concoquentibus, & ad mediocrem quandam craſſitiem redigentibus, & ad excluſionem præparantibus, arteriamque aſperam lenientibus. Cum enim, vt Galenus, 3. *de rat. vict. in acut. t.* 2. ait, aër tanquam manus ſit, quæ ſurſum humores è pulmonibus effert, ſputum, vt non nimis craſſum & viſcidum eſſe decet, quodque viſci inſtar organis reſpirationis adhæreſcat; ita nec nimis tenue eſſe oportet. Tenuis enim humor inter tuſſiendum ab aëre diſploditur, & non eiicitur, ſed in pulmones relabitur. Galenus, 2. *de cauſſ. ſympt. cap.* 4. 6. *epid. ſ.* 3. *t.* 18. 4. *de loc. affect. cap.* 8. 2. *de criſ. cap.* 10. Talia medicamenta ſunt *ſyrupus de iuiub. de violis, de papauere, diacodion Montani, mucilago ſem. pſyllij, cydon. ſuccus glycyrrhiz*, cum *amylo, coaſerua*

roſarum

rosarum & *violar.* cum *bolo Armeno, emulsio seminis papauer. albi.*

Syrupi.

♃. *Hord.* M. ß. *sem.* 4. *frigid. maior.* an. ʒ. j. *papau. albi* Drach. ii. *glycyrrh.* ʒ. i. ß. *iuiub.* N. x.

Coq. in s. q. *aquæ s.*

Colaturæ ♃. Vnc. x.

Add *syr. violar. de iuiubis, de papau.* an. Vnc. ij.

M. pro 4. Dosibus.

Vel ♃. *Iuiub. sebesten.* an. N. xv. *passul.* Vnc. ß. *glycyrrhiz. sem. althéa,* an. ʒ. ii. *cydon.* Drach. i. *rad alth.* Drach. ii.

Coq. in *aq. hord. s.*

Colaturæ ♃. ℔. j. *syr. viol. de iuiub.* an. Vnc. ij.

Misce.

Alius syrupus contra tussim.

♃. *Rad. tussilagin. glycyrrh. rasæ,* an. ʒ. v. *helenij, althéæ, ireos Florent.* an. ʒ. iii. *fol. maluæ, cum radicib. capill.* ♀ *tussilag.* an. M. j. *violar. veronic. scabios.* an. M. ß. *hordei mundi* M. j.

Ebulliant aliquoties, add. *hyssop.* M. j. *sem. malu. cydonior.* an. Drach. i. *fœnic.* Drach. j. ß. *ficuum ping. dactylor.* an. N. iii. *iniubar. sebesten.* an. N. v. *vuar. passar. ab arillis mudat.* ℥. j

Decoq. omnia cum *aq. s.* ad ℔. j.

Factâ colatura cum forti express. add. *syr. de glycyrrh. de iuiubis,* an. ℥. i. *capill.* ♀, ℥. ß. *sacch. cand. albi* ℥. j. *penidij*, q. s.

Ebulliant ad consistent. Syrupi.

Alius: ♃. *Rad. glycyrrh.* ℥. ß. *tussilag.* ʒ. iii. *althéæ, helenij,* an. ʒ. jß. *herb. capill.* ♀. *endiu. scabios.* an. M. j. *fol. tussilag. betonic. hyssopi, veronic.* an. M. ß. *hordei mund.* M. j. *ficuũ, dactylor.* an. N. iij. *iuiubar. sebesten.* an. N. v. *passular. sine arill.* ℥. ß. *flor. viol. borragin. cichorij, malu.* an. P. j. *sem. cydonior. maluæ, cucumer.* an. Drach. j.

Coq. in *aq. scabiosæ* & *tussilag.* an. q. s.

Colaturæ ♃. ℔. j. & ℥. ij.

Add. *syrup. de iuiubis, de glycyrrh.* an. Vnc. ß. *capill.* ♀ ℥. j. *sacchar. cand. penid.* an. Vnc. j.

Coq. ad formam. Syrupi.

Rotulæ & Trochisci sublinguales.

Trochisci sublinguales. Sub lingua teneantur rotulæ diatragacanth. frigid. diapenid. trochisci bechici albi.

Vel ♃. *Boli Armenæ prapar. ver.* Vnc. j. ß. *amyli* ʒ. j. *gummi Arabic. tragacanth.* an. Drach. ß. *sacch. cand. penid.* an. ʒ. ij. Cum *mucilag. sem. psyllij aq. ros. extract.*

F. Trochisci sub lingua tenendi.

Vel ♃. *Confect. diacodij Mesue cum sacch. parat. spec. diatragac. frigid. sacch. penid.* an. ʒ. ii. *boli Armenæ* ʒ. ß. Cum *syrupo myrtino,* aut *mucilagine tragacanth.*

Fiant Trochisci sub lingua tenendi.

Vel ♃. *Spec. diatragac. frigid.* ʒ. ii. *boli Armen.* ʒ. ß. *sacchar. in aqua rosar. solut.* ℥. iii.

Fiant Rotulæ.

Pastilli vel Trochisci contra tussim:

♃. *Pulu glycyrrhiz. el.* ℥. ii. ß. *sem. 4. frig. maj.* an. Scr. ii. *anisi, fœnic.* an. ʒ. ß. *spec. diapenid. diaireos,* an. Scr. j. *sacch. penid.* ℥. i.

Cum infus. *tragacanth.* cum *aqu. hyssopi.*

Fiant Trochisci.

Eclegmata.

Eclegmata. ♃. *Conseru. viol. nymph.* an. ℥. ß. *spec. diatragath. frig. diapenid. s. spec.* an. Drach. ß. *succi glycyrrh.* Drach. i. *tragacanth.* ʒ. ß. Cum *syrup. iuiub.*

Fiat Lohoh.

Vel ♃. *Conseru. ros. viol.* an. ℥. i. ß. *spec. diatrag. frigid.* ʒ. i. ß. *boli Armenæ prapar.* ʒ. i. Cum *syrup. de papau.*

F. Lohoh.

Vel ♃. *Mucilag. sem. alth.* ʒ. vi. *sem. psylli* ʒ. ij. *amygdal. dulc. pinear. mundat.* an. ℥. ß. *sacch. penid. amyli,* an. ʒ. ii. *spec. diatrag. frigid.* ʒ. i. *gummi Arab. succ. glycyrrhiz.* an. ʒ. ß. *sem. 4. frigid. maior.* an. ℈. ii. *papau. alb. lactuc.* an. ℈. iiii. *cydon.* ʒ. ß.

Cum *syrupo violar.*

Fiat Lohoh.

Narcoticis non vtendum, nisi quando metus est, ne vel vas rumpatur in pectore ex vehementi illa & continuò affligente tussi, vel vigiliis continuis febris accersatur, viresque deiiciantur. Tum enim pilul. de cynogloss. theriac. rec. Phil. Rom. laudan. opiato vti licet.

Extra etiam inungatur thorax hoc vel simili Linimento.

♃. *Ol viol. amygdal. dulc.* an. ℥. ii. *mucilag. sem. psyllij cum aqu. rosar. extract.* an. Vnc. ß. *ceræ. albæ* q. s.

Fiat Linimentum.

Vbi materia in pectore hærens satis inspissata est, ab huiusmodi remediis cessandum, ne nimio eorum vsu crassa reddatur, & ad excernendum ineptior, sed tum ad detergentia accedendum, vt syrup. de glycyrrh. capill. Veneris, & similia.

Curatio tussis ab Humore pituitoso.

Si à materia frigidâ & lentâ sit tussis, post vniuersalia illa suprà, *lib.* 1. *de catarrho.* proposita, vtendum est calidis attenuantibus, incidentibus & abstergentibus, vt *capill.* ♀. *hyssop. fœniculo, scabiosa, helenio, &* aliis pectoralibus calidis, & ex iis compositis, *syrup. de capill.* ♀. *de hyssopo, de glycyrrh, de prassio, oxymel. simpl. compos. scillitico,* cum *aquis hyssopi, capill.* ♀ *prass. scabiosæ.*

Vt ♃. *Ficuum.* N. x. *glycyrrh. rasæ, passul.* an. Vnc. ß. *sem. anisi, fœnic.* an. ʒ. ii. *capill.* ♀. *hyssop.* ana M. i. Coq. in aq. purâ.

Decoctum melle vel saccharo dulcoretur. Vtile etiam est lohoh sanum & expertum, & de pulmone vulpis.

Ad inueteratam tussim Aëtius commendat *mellis, butyri,* an. Vnc. iiii. *cumini puluerisa.* ʒ. i. Melli despumato butyrum admisceatur, simúlque calefactis cuminum inspergatur, & ægro delingendum cochlear. præbeatur.

Vel ♃. *Cumini, piperis, sem. vrtic.* an. ℥. i.

Trita subigantur cum mellis despumati sextario, & parumper feruefacito, reponantur ad vsum, & cochlear. delingendum offeratur.

Laudatur & hoc:

♃. *Pulegij, piper. hyssop. calam.* an. ℥. ii. *petrosel.* ℥. i.

Mellis despumati sextarium. M.

Aqua pectoralis calida Dorncreilij.

♃. *Rad. Enulæ* ℥. i. ß. *polypod. q. mundi pimpinell.* an. ℥. i. *althéæ, myrrhid.* an. ℥. ß. *aristolochiæ, rotund.* ʒ. iii. *pœoniæ masculi. decrescente Luna in signo piscium collecta. ireos Illyric.* an. ʒ. ii. ß. *zingib.* ʒ. i *asparagi, apij*, an. ʒ. ii. *herb. capill. Vener. hyssopi, carduiben. veronicæ, pulmonariæ maculos.* an. M. iii. *sem. fœnigræc. seselios* an. ʒ. ii. *anisi* ʒ. iii. *quatuor frigid. maior. excortic.* an. Scr. iv. *carthami* Drach. iii. ß *lini* ʒ. ii. *flor. cordial.* an. M. ß. *ficuum ping. recent.* N. vii. *passul. maior. enucleat.* ℥. ii. *dactylor. ping. enucleat.* N. xii. *iuiubar. sebesten,* an. paria ix. *succi glycyrrh.* s. q *aqu. scordij dissoluti* ℥. i. Aqua pectoralis calida Dorncreilij.

Puluerisanda puluerisentur subtilissimè, reliqua verò incidantur & contundantur minutim, & infundantur. *aq. scabios. marrub.* an. ℔. iiii. *fœniculi, betonic. tussilag. cardui Mariæ, Nicotianæ,* an. ℔. i.

Stent in infusione in loco calido per octiduum, vase aliquoties

aliquoties singulis diebus agitato, deinde adde. *mellis passul. Corinthiac.* ℔. ß. *croci Orientalis* ʒ. ß.

Misce & destillentur igne lentissimo in B.M.

Pro vsu quotidiano in tussi idem Aëtius ficus siccas pingues in vino dulci meraco madefactas vnà cum vino exhibet. Alij ficus ad ignem parùm tostas sub noctem deuorare iubent.

Vtile est & hoc:

℞. *Succi tussilag.* ℔. ß. *mucil. sem.* vel *rad. alth. extract. cum aq. hord.* ℥. ij. Cum *sacch. penid.*

Fiat Lohoh.

Vtilis est & radix tussilaginis melle condita.

Plura huius generis vide etiam *part. 2. huius libri c. 4. de angustia arteriarum asperarum pulm.* & apud Galenum, 7. *de compos. med. sec. loc. c. 3. & in lib. euporist.*

Vt efficacissimum in materia crassissima sequens Electuarium commendat Mercatus.

℞. *Succi tussilag.* ℥. iij. *rad. pulegij* ℥. j. *apij virid.* M. j.

Infundantur in ℔. j. *mellis opt. aceti* ℔. ß.

Coq. lento igne, & facta expressione adde *prædictum succum, & fœnigræci sapius antea loti decoctum pond.* ℥. x. *Mithridat.* aut *theriac.* ʒ j. ß.

Porrige summo mane & ante cœnam cochl. ij. quibus admiscere potes. *syrup. de prass. de hyssop. lohoh de pino.*

Rotulæ contra tussim pro pueris.

℞. *Spec. diaireos, s. diatrag. frig.* an. ʒ. jß. *extr. glycyrrh.* ʒ. ß. *enulæ* ℈. ß. *sach. cand. albi,* ʒ. iij. *albi in aq. scabios. dissolut.* ℥. vj.

Fiat cons. in Rotulis.

Exterà pectus inungatur hoc vel simili Vnguento.

℞. *Mucilag. sem. alth. fœnigræc.* an. ℥. ß. *butyri recent. axung. gall.* an. ℥. j. *bdellij, styracis,* an. ʒ. ß. *croci* ℈. ß. *ol. lilior. albor. amygd. dulc.* an. ℥. ij. *ceræ* q. s.

Fiat Linimentum.

Tandem reliquiæ exsiccantibus & detergentibus absumendæ, vt etiam supra dictum.

Detergentia tamen & exsiccantia non sint nimis calida nec acria, ne dissipata parte humoris tenuiore crassior remaneat. Ideoque Auicennas monet, vt vbi ob pituitæ crassitiem nihil exspuitur, humectantia addantur.

Celsus ouum sorbile præbet cum pauco sulphure. Extat etiam descriptio antidoti diasulphuris apud Serapionem *de antidot. cap.* 8. quod ad tussim, sputum sanguinis & asthma commendat; & apud Mesuen, *de antidot. cap.* 3. Recentiores flores sulphuris, lac sulphuris & balsam. sulphuris exhibent, cui & benzoën & eius flores addunt.

Exempli gratia:

℞. *Flor. sulphur.* ʒ. ij. *spec. diaerag. fr.* ʒ. j. ß. *diaireos* ʒ. j. *croci* ℈. j. *ol. anisi* gut. x i j. *sacch. in aq. tussilag, & scabiosæ dissol.* ℥. vj.

F. l. a. Rotulæ.

Vel ℞. *Rad. ireos Florent. helenij, tussilag.* an. ʒ. ß. *benzoe* ℈. ß. *flor. sulphur.* Drach. j. *croci* gr. vij. *cort. aurantior.* ℈. ß. *sacch. albiss. in aq. tussilag. solut.* ℥. iij. & Drach. ij.

Fiat cons. in Rotulis, instillando *spir. terebinth.* gut. v.

Puluis pectoralis, seu pulmonicus.

℞. *Glycyrrh. rasæ* ʒ. iij. *sem. anisi, fœnic.* an. ʒ. ß. *spec. diatrag. fr.* ʒ. j. *diaireos* ʒ. ß. *flor. sulphur.* ℈. ij. *pulm. vulpis præp.* ℈. iiß. *sacch. candi albi* ℥. jß.

Fiat Puluis.

Ad tussim & pectus roborandum commendatur pulmones animalium, præcipuè vulpis; vnde & lohoh paratur, quod in officinis præstat. Item ex pulmone vulpis, additâ saluiâ, hyssop. capill. ♀ & similib. thoracicis aqua destillatur, atque saccharo dulcorata propinatur. Laudatur & pulmo ceruinus, si cum gula sua exsiccatus in furno & puluerisatus cum melle exhibeatur.

Curatio tussis à reliquis caussis.

Si verò absque catarrho à materia in pectore contenta tussis excitetur, id quod in pleuritide, peripneumonia, phthisi calculis pulmonis fieri solet, curatio è suis locis, atque ex iis, quæ suprà de his affectibus dicta sunt, petenda. Ita & reliquæ tussis differentiæ, quæ ab asperitate & inæqualitate arteriæ, vel consensu diaphragmatis, aut irritatione pulmonis in morbis vicinorum viscerum excitantur, qua ratione curandi sint, ex iis, quæ suprà de iis dicta sunt, & suo loco dicentur, patet. *A reliquis caussis.*

Diæta.

Si tussis sit, ab intemperie frigida, æger degat in aëre calido, seu naturâ tali, seu arte parato. Vtendum cibis calidis & pectoralibus calidis ac aromatibus conditis. Potus sit vinum generosum dulce vel mulsum. Inter bellaria vtiles sunt pineæ & pistacia. Si ab intemperie sicca sit tussis, humectante diæta vtendum, butyro, oleo amygd. dulc. cum saccharo, malua, borrag. Galenus, 7. de loc. affect. cap. 3. commendat aquæ dulcis tepidæ balneum, scribitque, se tragœdos, guttur & asperam arteriam cantu & vocis intentione resiccatam habentes, hoc modo humectasse & curasse. In catarrho cibi sint dulces, lenientes, & pectus dilatantes; vitentur omnia amara, acria, salsa, acida, acerba. In caussa calida conuenit ptisana hordeacea, malua, emulsio amygdal. dulc. & sem. 4. frigid. maior. Lac caprinum & vaccinum, si febris absit. Potus sit aqua saccharata. In frigida caussa vtatur æger calidis vel temperatis. Panis sit bene fermentatus, & semine fœniculi ac anisi conditus Potus sit hydromel. Æger temperanter viuat, vitet somnum mox à cibo, & diurnum. *Diæta.*

QVÆSTIO I.

An tussis sit solum ab angustia tracheæ arteriæ, & eius ramorum?

Plures esse tussis caussas, ex superioribus patet. Veruntamen in eo omnes conueniunt, quod aliquam pulmonibus molestiam creant. *An tussis sit solum ab angustia tracheæ arteriæ & eius ramorum?*

Verùm quomodo, non omnes idem sentiunt. Non nulli quidem omnes illas caussas tussim excitare statuunt, quod angustiam aliquam in asperis arteriis pulmonum creent. Verùm si caussas, quas supra proposuimus, consideremus, manifestum euadet; non solùm angustiam pulmonum, sed etiam dolorem aliquem & molestiæ sensum in organis respirationis tussim parere, quo modo partes membranosæ vicinæ affectæ, ob consensum, quem habent cum membrana asperam arteriam intus inuestiente, tussim excitare solent. Cum enim membrana hæc sit exquisitissimo sensu prædita, si vicina aliqua membrana distendatur, vellicetur vel quocunque modo molestè afficiatur, membrana hæc in consensum tracta & ipsa obiectum ingratum & dolorificum percipiens, illud excutere nititur, tussimque excitat. Atque id manifestè in tussi ab intemperie nuda patet, vbi nulla angustia adest, sed sensus saltem molestus in aspera arteria. Idem etiam ex eo manifestum fit, quod, vt suprà dictum, stylus purgatorius auri profundius immissus tussim siccam excitat, non angustiam pariendo, sed saltem ob membranam communem asperam arteriam irritando. Idem etiam clarum euadit ex similitudine, quam habet tussis cum sternutatione & singultu, quæ symptomata excitantur solummodò vellicando & molestiam pariendo partibus. Idque Galenus etiam multis in locis docet, vt, 2. *de sympt. caussis, cap.* 4. *de differ. morbor. c.* 7. Et præcipuè 2. *de simpl.*

simpl. med. facult. cap. 16. vbi tussim excitare posse docet omne, quod asperæ arteriæ molestum est.

QVÆSTIO II.

An aliquid in pulmonem ex ore delabatur?

An aliquid in pulmonem ex ore delabatur? Solet & hoc loco hæc controuersia moueri, an aliquid ex ore in asperam arteriam illabatur? Nam negare id videtur Hippocrates, 4. *de morb.* & Galenus, 4. *de vsu partium cap.* 8. vbi docet, ne aliqua substantia præter aërem in tracheam ingrediatur, laryngis caput & rimulam epiglottide seu operculo quodam tegi; vt sit obturatum, sed non omnino aëri saltem viam concedens, ab ingredientis cibi potúsque pondere depressum ligula ipsa magis conclusum esculentæ potulentæque substantiæ aditum non præbeat. Hinc etiam si mica panis vel potus portiuncula inter mandendum vel loquendum bibendumve ad arteriam asperam deferatur, tussis continua excitatur, donec excutitur.

Contrà verò in pulmones aliquid influere, ipsa experientia docere videtur. Testatur enim Hippocrates, *in libell. de corde*, si quis sui vel alteri pecudi aquam cœruleo colore tinctam sitienti bibendam dederit, deinde statim laryngem eius secuerit, colore eo infectum guttur inuenturum esse. Quod idem Galenus, 8. *de plac. in fine*, docet. Et videtur antiqua hæc fuisse sententia; vnde illud Alcæi: τέγγε πνεύμονας οἴνῳ τὸ γὰρ ἄστρον ἐπιτέλλεται. *Riga pulmones vino: nam canicula astrum exoritur.* Deinde nisi aliquid in pulmonem descenderet, frustra eclegmata, syrupi, trochisci & rotulæ sublinguales à Medicis in thoracis affectibus præscriberentur. Tandem videmus sæpe multa excrementa in pulmonibus subsistere, quæ tamen vt & interdum magna sanguinis copia, sine suffocationis periculo per asperam arteriam reiiciuntur.

Verùm sciendum, etsi rimula laryngis epiglottide claudatur, quia tamen non exactè clauditur aut nonnihil laxatur; vbi ea, quæ vtilia sunt, admitti debent, impossibile non esse portionem aliquam potus & medicamentorum in eam fluere; quod si sensim & lentè fiat etiam tussim non excitat. Neque enim respirationis viæ tum angustiores redduntur, vt docet Galenus, 8. *de plac. Hippocr. & Plat. in fine*, & 2. *de simpl. med. fac. c.* 17. Si quid verò in ipsam cauitatem, & quidem confertim irruit, tussis, & si magnum sit, etiam suffocationis periculum tum maximè suboritur, cum laryngis rimula occluditur. Vbi verò res asperæ arteriæ cauitatem illapsa est, non ita suffocationis periculum timendum; cum canalis ille satis amplus sit; tussis tamen inde excitatur. Et, vt modò dictum, si calculi, si pituita crassa, si pus, si sanguis, & quidem sæpe magnâ copia, è pulmone per asperam arteriam reiici potest sine suffocatione: etiam sine eiusdem periculo aliquid in illam labi potest. Notabilis huius rei historia est cuius etiam suprà *cap.* 3. *huius partis*, facta mentio. Anno 1620. vir quidam doctus, cum cerasa arbore decerpta in horto comederet, atque subitò in strangulationis & suffocationis periculum cum maxima tussi coniiceretur, nucleum cerasi in guttur illapsum, & tussis & strangulationis causam esse existimans, chirurgum, qui illum eximeret, accersiuit: verum cum chirurgus nullum nucleum deprehenderet, & suffocationis periculum cessaret, tussis verò nihilominus perseueraret, in eam opinionem venit, nucleum nullum in guttur illapsum fuisse, sed hoc symptoma ex catarrho subito & vehementi prouenisse. Deambulauerat verò in horto tempestate pluuiosa, & aliàs catarrhis valde obnoxius erat. Durauit ista tussis per tres septimanas, & per interualla quædam ægrum valdè afflixit, quo tempore etiam dolorem quendam grauatiuum in dextra thoracis parte deprehendebat. Tandem cum noctu vehementer integram horam tussiuisset, nucleum illum pituitæ crassæ adhærescentem tussi reiecit, atque ita tussi illa liberatus est.

Conuulsio diaphragmatis.

Conuulsio diaphragmatis. Ad motus deprauatos organorum respirationis pertinet & conuulsio diaphragmatis, quæ plorantibus infantibus accidere solet, cum scilicet ex nimio animi affectu spiritus in lacrymando eò effunduntur, & cum spiritibus aliquid materiæ, quæ neruos ad diaphragma tendentes irritat. Verùm cum caussa illa euidenti sublatâ sponte hoc symptoma cessare soleat, de eo nihil amplius hic addimus.

CAPVT VI.

De Dolore Pectoris.

Dolor pectoris. De pleuritide equidem, quæ membranæ costas succingentis inflammatio est, doloremque insignem coniunctum habet, diximus suprà. Verum cum alij adhuc dolores pectoris dentur, de iis in genere hoc loco agendum, qui tamen in genere sæpe pleuritidis nomine veniunt. Cum enim membrana costas succingens densissima sit, & exquisito sensu prædita, non solùm ipsa primario afficitur, verùm etiam cùm vicinorum musculorum membranæ vellicantur & afficiuntur, ipsa facilè in consensum trahitur, & inde dolor excitatur; imò membranis etiam musculorum externorum affectis dolor oritur, vnde pleuritidis vocabulum hoc modo & in genere pro omni dolore lateris accipitur, & pleuritis alia vera, alia notha est. Pleuritis vera ex inflammatione membranæ costas succingentis oritur, de qua suprà diximus: Notha verò varias caussas habet. *Pleuritis duplex.*

Pleuritis notha. Primo excitatur cum sanguis per ramos venæ axillaris in externa thoracis spatia, & in externos musculos thoracis illabitur; quæ tamen inflammatio ob continuitem propaginum venarum externarum & internarum sæpe in veram pleuritidem permutatur.

Secundò, dum materia à capite per ceruicem & homoplatas in musculos externos laterum decumbit.

Tertiò, cum spiritus flatulentus membranas costarum & musculorum thoracis distendit. Atque accidit hoc faciliùs, si vociferatione & labore, tussi, vel aliis motibus musculi pectoris distendantur, ac flatus eò commoueantur, & si pectus refrigeretur. Vnde sæpe contingit, vt si pectus post validos motus denudetur, & frigori exponatur, subitò tales dolores excitentur, qui quiete & calore mitigantur.

Quartò, quando membranæ pectoris in morbis hepatis & lienis mediante diaphragmate deorsum cum dolore trahuntur. Aetius, *tetrab.* 2. *s.* 4. *c. vlt.* affectionis cuiusdam meminit, quæ pleuritis non sit, specie tamen pleuritis fallat, quæ ex victu crudo & crasso oriatur, cum cumulatus in corpore humor crudus & lentus subitò in vacuum thoracis spatium, aut in pulmonem ruat, membranisque adhærens dolorem distendendo inferat cum magna spirandi difficultate. Verùm credibilius est, in musculorum membranas humores tales, & præcipuè serosos & acres effundi, quàm in ipsam cauitatem thoracis. Sæpe enim accidere solet, vt serosi, interdum etiam maligni humores ex venis in externos lateris musculos effundantur, & grauissimos sæpe dolores, non tamen diuturnos efficiant, & quidem sine inflammatione. Ita memini infantes aliquot grauissimos dolores in pectore perpessos esse, antequam morbilli erumperent, qui morbillis erumpentibus postea cessarunt. Aliquoties etiam obseruaui, ex scabie intempestiuè curatâ pectoris dolores & nothas pleuritides ex salsis & serosis humoribus sine inflammatione

excitatos fuisse, sed qui non fuerunt diurni. Idem accidit sæpe in febribus malignis, vt & in scorbuto. Nec solùm humores, sed & vapores hos dolores excitant, vti à vermibus putrescentibus eleuati.

Verùm, quod diligenter notandum, dolores pectoris inprimis in scorbuticis & hypochondriacis familiares sunt, qui non solùm ex humoribus & flatibus per venas, sed & per arterias transmissi ortum habent, & maxima sæpe fluxionum pars in corpore nostro per arterias perficitur. Cùm enim lien quinto plures arterias, quàm venas habeat, si in eo, & circa eum, vitiosi humores cumulentur, fieri non potest, quin in arterias maximam partem deriuentur. Cùm verò arteria à natura potens sit, à vitiosa materia lacessita, ad expellendum facilè surgit, & vt eam ad pectus detrudat, facilis via est per arterias intercostales. Hæ enim à trunco arteriæ magnæ descendente oriuntur, & per costarum spatia excurrunt, & cùm in membranosa & neruosa loca desinant, imò propagines quasdam per foramina neruorum ad spinalem medullam & ad musculos dorsi vertebris incumbentes restantium transmittant, facilè dolores grauissimos in pectore, flatus & vapores per arterias eò transmissos excitare per se manifestum est.

Signa Diagnostica.

Signa. Dolor ipse pectoris per se notus est, & ex ægrorum querelis patefit. Cum verò dolores pectoris à variis caussis ortum habere possint, signis eæ discernendæ sunt. Quæ pleuritidis veræ signa sint, supra, *de pleuritide*, dictum. Reliqui verò dolores pectoris, & nothæ pleuritides à verâ non difficulter discernuntur.

Nam in vera pleuritide signa omnia pathognomonica, quæ suprà recensuimus, adesse necesse est, quorum si vnum absit, ea pleuritis notha est, non vera. Deinde in notha pleuritide signa omnia, quæ adsunt, sunt ferè mitiora. In notha enim pleuritide febris vel nulla adest, vel mitior adest. Respiratio equidem, si dolor sit vehementior, parua est & frequens; cum per validam respirationem dolor irritetur: non tamen tam parua & frequens est, vt in vera pleuritide. Tussis nulla adest; nisi forsan aliquid à capite destillet: & nihil cruenti, præsertim tussi, excernitur. Pulsus neque tensionem habet, neque duritiem; dolor neque ad iugulum, neque ad hypochondria sese extendit. Locus manu pressus dolet, inflammatis intercostalibus musculis externis, vel musculis costis incumbentibus. Nonnunquam & tumor apparet, qui suppuratus per cutem erumpit, teste Galeno, 5. *de loc. aff. c.* 3. Si à flatu dolor est, vagus est, neque perpetuus, sed per interualla recurrens.

Si à catarrho dolor est, in ceruice & scapulis primùm percipitur, postea in latus descendit, vbi tactu exacerbatur, & versus inferiora descendit, nec in vno loco subsistit. Dolores ab humore seroso plerumque paulò acutiores sunt, sed febris ferè abest, suntque vagi, & scabies, vel similes morbi præcesserunt vel adsunt. Si è maligna materia est dolor, febris malignæ signa adsunt, si à scorbuto, & eius signa aderunt.

Prognosticum.

Prognosticum. Quid in vera pleuritide præsagiendum sit, suprà, de pleuritide, dictum est. Reliqui dolores pectoris minus periculosi sunt, & faciliùs curantur.

Curatio.

Curatio. Et quidem vt aliarum partium dolores commodissimè curantur caussâ sublata: ita & pectoris dolores. Verùm quia nullum symptoma est, quod plus ægrum afficit, quàm dolor, in omni etiam pectoris dolore, si is vehemens sit, danda opera, vt dolor mitigetur, quod præstant Anodyna. Hinc Hipocrates, 2. *de rat. vict. in acut.* in pleuritide fomentis statim in initio vtitur, aquâ nimirum tepidâ, aut sale & milio torrefactis & sacculo conclusis. Hodie plura alia adhuc in vsu sunt, vt:

℞. *Fol. maluæ, parietar. branc. vrs.* an. M. i. *sem. lini, fænigr.* ana ℥. ii. *fl. chamam, sambuc*, an. P. i.

Coquantur in aqua.

Colatura calida vel spongiâ, vel linteolo triplicato lateri dolenti applicetur.

Vulgatum est hodie decoctum florum chamæmeli cum lacte in vesica pectori applicatum.

Vel ℞. *Parietariam*, coq. in *oleo chamamelino*, & loco dolenti applicetur, quod efficacissimum est remedium. Vtilis est & sacculus furfure plenus, si in decocto florum chamæmeli prius ebullierit.

Et omnino dolorem sedare vtile. Nam dolore sedato non tantus fit humorum affluxus; cum dolor fluxioni occasionem præbeat, vt Galenus, 13. *meth. med. c.* 3. docet. Ideóque vbi vel pleuritis est parua, aut etiam si sit paulò maior, si corpus sit purum, & externa potius caussa morbo originem dederit, vel si signum aliquod deficiat, Medicúmque dubium reddat, an sit vera pleuritis, an verò febris aliqua, cui dolor pectoris ex humore seroso & acri, vel flatu coniungatur, fomentis statim vti licet.

Quibus de caussis Hippocrates procul dubio, *loco allegato*, fomentis vti præcepit, & reipsa tentauit, 3. *epid. s.* 2. in historia Anxionis, quod & Galenus, *ibidem*, confirmat. Nam vt solùm exploraret fomêtis, an dolor fuerit à flatu, non est credibile. Nam dolorem pectoris à flatu prouenire, ex febris absentia, pulsu & excreatione nulla agnoscere non difficile est. Si verò certum sit, pleuritidem esse veram, ægrique corpus sanguine abundare, aut vitiosis humoribus refertum esse, ante venæ sectionem & purgationem fomenta tutò non adhibentur. Nam, vt Galenus, 6. *aphor.* 31. docet, fomenta quidem dolorem leniunt nonnihil, aliam tamen fluxionem excitant.

Quod verò caussas doloris pectoris attinet, dolor, qui à vera pleuritide venit, qua ratione curandus sit etiam supra dictum.

Si verò pleuritis sit notha ab inflammatione in musculis intercostalibus externis, aut iis etiam, qui costis incumbunt, vena primò etiam secatur, si cætera consentiunt. Postea fotus fiat ex violaria, parietaria, malua, flor. chamæmel. melilot. summit. anethi, rosis rubris. Vel vsurpetur tale Vnguentum:

℞. *Pingu. gallin. butyri recent* ana Vnc. i. *puln. chamamell.* Drach. i. *ol. rosar. amygdal. dulc.* Vnc. sem, *cera* q. s. M.

Vel ℞. *Ol. amygdal. dulc. violar. lilior. albor.* an. ℥. ii. *butyri rec.* ℥. i. *pingued. gallina* Dra. vi. *cera noua* q. s.

F. Vnguentum.

Interdum inflammatio in cutem erumpit, teste Galeno, 5. *de loc. aff. c.* 7. *in fine*, vbi danda opera, vt tumor suppuretur; & suppuratio adiuuanda emplastro diachylo s. & aliis conuenientibus medicamentis, & nisi tumor spontè rumpatur, aperiendus est.

Qui ex destillatione à capite per ceruicem in pectus dolor ortum habet, is catarrho sublato tollitur.

A flatu frigido & crasso si sit dolor, venæ sectio omittatur, ne materia crudior, dolórque maior reddatur, si signa simul plethoræ adsint. Fomentis verò ille discutiatur è floribus chamæmeli, fol. rutæ, semin cumini.

℞. *Flor. chamam. sambuc.* ana p. i. *summ. anethi* vna cum *semine* an. Vnc. sem. *sem. fœniculi, cumin. ruta* an. Drach. j.

F. Sacculus intersutus, qui vino irroretur.

Efficaciora sunt calamintha, pulegium, thymus, rosmarinus, folia lauri, saniculæ, alchymillæ, bacc. iuniperi, sem. nigellæ.

Extenuatis ita flatibus, tempestiuum erit, quatuor aut

sex digitis sub loco dolente cucurbitulam magnam sine scarificatione ac cum multa flamma bis aut ter affigere, vt extractus spiritus flatulentus dissipetur.

Interim vniuersalia præsidia non omittenda. In dolore ab humore seroso & præcipuè maligno ea, quæ supra à proprietate pleuritidi prodesse diximus, hîc locum habent, vt *sem. card. Mariæ, card. bened. oculi cancri, aqua cardui Mariæ, card. bened. aqua & syrupus papaueris erratici.*

CAPVT VII.

De Sputo Sanguinis.

Sputum sanguinis.

Atque hæc sunt symptomata actionum læsarum, quæ organis respirationis accidunt. Symptomata in excretis quod attinet, inter ea primum est Sputum Sanguinis. Et verò in genere sputum sanguinis, Græcis αἱμόπτυσις, omnem sanguinis per os reiectionem significat, atque ita eam etiam, quâ sanguis à capite, gingiuis, palato, & faucibus, œsophago, ventriculo, liene & locis vicinis per os reiiciatur: tamen propriè αἱμόπτυσις seu sanguinis sputum, de quo hîc agimus, est sanguinis cum tussi, ex partibus respirationi dicatis, reiectio. Et quanquam etiam, quæ in pleuritide & peripneumonia fit sanguinis reiectio hoc nomine appellari possit: tamen in specie ea solùm sanguinis cum tussi reiectio, quæ citra harum partium inflammationem accidit, sanguinis sputum seu αἱμόπτυσις appellari solet. Est nimirum sputum cruentum symptoma è genere excretorum, quæ toto genere sunt præter naturam, è pulmone & vasis eius. Quanquam enim naturaliter in fœminis, tum viris sanguis per hæmorrhoidas euacuari soleat: tamen naturaliter è pulmone euacuari non solet.

Caussa.

Caussa.

Cum sanguis præter naturam reiici non possit, nisi vas aliquod præter naturam patefiat, hîc etiam nisi vas aliquod in pectore aperiatur, sanguinis sputum excitari non potest. Morbi autem, ob quos vasa aperiuntur, sunt ἀναστόμωσις & διαίρεσις, & quidem ῥῆξις, f. ruptio præcipuè, ad quam etiam referri potest contusio, vt & vulneratio seu incisio venarum. Διάβρωσιν enim, erosionem, seu exesionem ab humoribus acribus quod attinet, à Plattero, *tomo 3. pract. lib. 2. cap.* 8. hæc non recipitur. Nam cum exesis pulmonum vasis & pulmonum substantia simul erodatur, sensimque hoc fiat, moxque vlcus inde sordidum potius, quàm sanguine madens prodeat, phthisis potius, quam hæmoptoica passio exoritur: cui tamen, vti in aliis vlceribus, sanguinem interdum, cum impelluntur, exsudantibus, cruenta exspuitio aliquando iungi potest. Διαπήδησις verò vix sputum sanguinis inducit. Hi autem morbi à quibus caussis oriantur, supra, *hoc libro part. 2. cap. 6. de apertione vasorum pulmonis*, dictum, vt ea hîc repetere opus non sit.

Hoc saltem hic addimus, non semper pulmonibus primariò affectis, sed sæpe secundariò quasi, sputum sanguinis excitari, sicut idem sanguis & per vomitum hoc modo reiicitur, transmissus scilicet ab hepate, & vena caua, à liene, ab hæmorrhoidibus, vtero, per nares effluere consuetus, vt ex Galeno, *de vena sect. aduers. Erasistratum cap.* 5. & 6. Aretæo, *lib. 2. de causs. & sign. acut. morb. cap.* 2. Celso, *lib. 4. cap.* 4. Auicenna, *lib. 3. fen. 10. tr. 3. cap.* 5. Aetio, *tetrabibl. 2. serm. 4. cap.* 59. videre est, & ipsa experientia testatur. Et quidem obseruatum est, interdum per interualla quædam sanguinem è pectore quasi citricè sine omni incommodo reiici, & à retentorum menstruorum malis, atque aliis, quæ ex sanguinis copia proueniunt, incommodis liberare. Ita refert Plinius, *lib. 11. cap.* 38. Volusium Saturninum omnibus annis stato tempore sanguinem exspuisse, & nihilominus ad annum 90. vixisse. Et noui virum nobilem plethoricum in vicino Anhaldinatu, qui per interualla sæpe è pulmone sanguinem copiosum sine omni incommodo reiiciebat, in senectute verò per eandem viam quotidie magnam pituitæ copiam sine omni damno reiiciebat, qui nihilominus ad summam senectutem peruenit.

Differentiæ.

Differentiæ sputi sanguinis sumuntur:

1. Ab excreto. Potest is sanguis esse sincerus, vel cum aliis humoribus mixtus; isque putridus, vel non, alióque colore, sapore, consistentia præditus, copiosior vel paucior. *Differentia.*

2. A parte, vnde prodit, à vena scilicet vel arteria, eáque vel pulmonis vel pectoris, vt vulgò docetur. Quod tamen à venarum in conuexo pectoris reserationibus aut læsionibus sputum sanguinis oriri possit, Cl. Platerus, *loco allegato*, non concedit, sed sanguinem illic subsistentem corrumpi, & vel phthisin, vel empyema tandem inducere scribit. Qua de re quid sentiendum sit, suprà, *de inflammatione pleuræ*, dictum.

3. à Caussa efficiente, quæ est vasorum vel anastomosis, vel diæresis.

Signa diagnostica.

Signa sputi sanguinis etiam suprà, *part. 2. cap. 6.* sunt proposita. Hoc loco ergo saltem explicanda restant, quibus sanguinis ex aliis partibus effusi per os reiectio ab è thorace aut pulmone exeuntis sputo distinguitur, ne in prognostico vel curatione fallatur Medicus. Principio ergo modus reiectionis attendendus, an scilicet cum tussi, vel sine tussi reiiciatur; præterea eius copia consideranda. Etsi enim sanguis, qui à thorace prodit, omnis tussi reiicitur: tamen non omnis, qui cum tussi reiicitur, è pectore prodit. Nam si sanguis confertim è capite & naribus in fauces & gutturis partes dilabatur, etiam tussim excitat. Ideóque si sanguis paucus cum tussi reiiciatur, signum quidem est, à thorace prouenire. Si verò multus cum tussi reiiciatur, cum tum æquè à capite & thorace prouenire possit, signis id discernendum est, quæ sanguinem è capite fluentem indicant; quæ sunt, si sanguis simul è naribus fluat; vel nuper fluxerit, si ægro hæmorrhagia narium consueta sit, eáque iam suppressa, si ex ore & naribus simul sanguis reiiciatur, (dummodò & alia signa adsint. Nam aliquando & sanguis è pulmonibus erumpens adscendit in fauces & per os ac nares reiicitur) si rubor, calor & dolor capitis adsit, si tussis in principio sit vehementior, dum scilicet sanguis per asperæ arteriæ caput transit, quàm dum aliquid confluxit. Si sanguis sit nigrior, crassior & copiosior, ac qui primò excernitur, spumâ omni careat, reliquus verò parum spumosus sit, qui scilicet arteriam ingressus nigrescit, & egressus agitatur; si adsit palati titillatio; si sanguinis sputum percipitur ante tussim, si crebra adest spuitio, & omnino thoracis affecti signa adsunt. *Signa.*

Si verò hæc signa absint, aut post casum, percussionem, clamorem magnum, tussim vehementem, similésque caussas, sputum sanguinis sequatur, è pectore prouenire indicio est. Si verò sine tussi sanguis vomitu vel screatu solo reiiciatur, certum est eum à thorace non prouenire, à quocunque etiam loco prodeat; quod definire huius loci non est. Videatur Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* 5.

Porrò si à partibus respirationi dicatis reiiciatur tussi sanguis, duo amplius inquirenda sunt; 1. à quâ parte determinata sanguis proueniat, cum partes respirationi dicatæ sint plures. 2. à qua caussa.

Ergo si leuissima tussi & screatu potius quàm tussi, sanguis reiiciatur, isque paucus, & parùm spumosus, & cum obscuro aliquo doloris sensu, ab aspera arteria prodire indicio est. Si verò maiori cũ tussi, maiore quantitate & cum maiore spumæ copia sanguis reiiciatur, à pulmone prouenire argumento est; cum aliter in asperam arteriam è substantia pulmonis peruenire non possit. De quo Hippocrates, 5. *aphor.* 13. *Quicunque spumosum sanguinem exspuunt, iis è pulmone eductio.* Quanquam verò ex aliis partibus sanguis profluens ex viscidæ & aereæ substantiæ permistione spumosus fieri possit: tamen ex toto spumosum esse, solius sanguinis, qui ex pulmone prouenit, proprium est. Et quidem cum plurimum spumat, è pulmonis bronchiis erumpit: cum verò totus ferè spuma est, secundum partes internas & externas, non tantùm in superficie spumas habens, è pulmonis substantia prouenit. Qui verò è pectore sanguis reiicitur, liuidus est ac nigricans ac multum alteratus; cum à loco longinquo proueniat, & extra vasa diutiùs immoratus sit. Dolor etiam in aliqua parte thoracis percipitur. Contrà sanguis, qui è pulmone exit, est tenuis, floridus, spumosus, vt dictum, & citò reiicitur, ac sine dolore. Qui è membranis exit, paucus est, sputo permixtus, & cum tussi molesta est, ac dolore pectoris.

Caussarum verò signa quod attinet, dictum est de iis suprà, *p.* 2. *c.* 6. Videatur etiam Galenus, 4. *de loc. affect. c.* 5. Aretæus, *lib.* 2. *de causs. & sign. acut. morb. c.* 2.

Hoc saltem addendum, diligenter inquirendum esse, num priuato pulmonis vitio sanguis reiiciatur, an verò aliunde, ab hepate scilicet, liene, vel quod consueta aliqua sanguinis per vterum, hæmorrhoides, hæmorrhagiam narium, euacuatio suppressa sit, & is ad pulmones transmittatur. Neque enim ea, quæ hactenus proposita sunt, & ab Autoribus proponi solent, id satis determinant. Nullum autem hic habetur signum pathognomonicum, sed στοχαστικῶ artificioso opus est, exercitatúmque id Medicum requirit, qui ex antea obseruatis id colligere possit, & præcipuè per negationem & remotionem aliorum. Si enim signa & indicia, quæ pectus primariò affici indicant, abfuerint vel omnia, vel multa, atque alterius partis in corpore affectæ, quas modò enumerauimus, signa adsint, probabile est, sanguinem, qui sputo reiicitur, non ob priuatum pulmonis vitium reiici, sed aliunde ad pulmonem transmitti. Quod magis confirmatur, si, antequam sanguis erumpere incipiat, dolor aliqua in parte in ventre inferiore, circa hepar scilicet, lienem, vterum, vel alibi percipiatur.

Addendum tamen & hoc, si ab aliis partibus sanguis ad pulmones mittatur, non solum per pulmonem eum reiici, sed obseruatum est, sputum & vomitum sanguinis vno tempore accidisse, naturâ superfluum sanguinem partim ad pulmones, partim ad ventriculum propellente.

Prognostica.

Prognostica. 1. Vt sanguis ex quacunque parte profusus mortem afferre: ita etiam si è pectore multus effundatur, hominem interimere potest. Si tamen sedetur sputum sanguinis, sæpe in tabem transit.

2. Etsi verò omne sanguinis sputum periculo planè non vacat: tamen aliud alio periculosius est. Primò quidem ratione caussæ, de quo supra, *loco modo allegato, prognost.* 1. 2. 3. 4. dictum.

3. Deinde loci affecti ratione. Nam sputum sanguinis, quod ex pectore prouenit, minus periculosum est, quam quod ex pulmone. Et ex pectore sanguinis reiectio triplex beneficium habet præ ea, quæ fit in pulmone, 1. quia vasa pectoris minora sunt, 2. sanies in spatium & cauitatem pectoris effunditur. 3. quia pectus magis carnosum est, quàm pulmo; ideóque vlcera pectoris faciliùs carne replentur.

4. Sanguinis sputum principale magis periculosum est, quàm non principale, quale est in pleuritide: quia non principale rupturam apostematis significat, ac pus euacuari denotat.

5. Sanguinis è pulmone reiectio, quæ intra tres dies non curatur, superueniente phlegmone, incurabilis redditur, Galenus, 5. *meth. med. c.* 13. *&* 14.

6. A sanguinis sputo puris sputum malum, 7. *aphor.* 15. quod scilicet ab inflammato & eroso pulmone prouenit, Id enim raro aut nunquam curatur; cum phthisis inde & tandem mors sequatur, teste Hippocrate, *ibid. aph.* 16.

Indicationes.

In sputo sanguinis indicatio præcipua est, sanguinem sistere; quod fit, si sanguis ad partem non confluat, vel vas, è quo sanguis erumpit, claudatur, vel vtrumque præstetur. *Indicationes.* Ideóque si vitium sit à caussa interna, ea tollenda; sanguis nimirum copiosus, & ad partem affluens, reuellendus; calidus & acris refrigerandus & mitigandus; humores biliosi & acres euacuandi; ipsum verò vas, è quo fluit sanguis, occludendum. Et quidem si ab anastomosi sit sputum, vas obturandum & adstringendum. Si verò vas sit ruptum, vnire atque agglutinare oportet. Sin erosum, sarcoticis simul opus est, quod deperditum regeneretur. Si à διαπηδήσει prouenit, densare, & incrassare conuenit, Concretus etiam sanguis in pulmone, si quis adsit, dissoluendus & detergendus.

Curatio.

Ideoque ad duo omnis curatio hîc dirigenda, vt sanguis fluens sistatur, & vas, quod sanguinem effundit, occludatur. *Curatio.* Quæ quomodo præstanda sint, suprà, *loco allegato de apert. vasor. pulmon.* explicatum, quæ hic non repetimus. Pauca saltem addemus.

Et primò quidem generales quasdam regulas in sputo sanguinis curando obseruandas.

1. Reuulsio sanguinis fluentis fit per phlebotomiam, frictiones, ligaturas, & cucurbitulas. Et quidem venæ sectio plerumque fit in brachio; quandoque tamen in talo, in mensium suppressione, de quo infrà, *in quæstione*, dicetur.

2. Mala sanguinis qualitas corrigatur & temperetur. Si tamen ab acri sanguine & bilioso humore referto fit vasis erosio vel apertio, purgandus est ab initio statim biliosus humor, nedum eum alterare & temperare studemus, malum augeat & grauius reddat. Purgantia tamen non sint calida & fortia, ne acrimoniam humorum augeant, eósque valde commoueant. Quâ de caussa aloë & scammonium non vsurpanda.

3. Inflammatio in ea parte, vbi sanguis exit, omni ingenio prohibeatur.

4. Grumi sanguinis dissoluantur. Ad quod etsi acetum vtile sit: solo tamen & sincero eo non vtendum; cum partes exasperet, tussímque excitet, & fluxionem augeat. Ideóque vel melle aut saccharo dulcorandum, vel aliis diluendum.

5. Vitentur, quæ sistunt, aut nimium adstringunt, ante auertentium vsum. Nam sanguinem intrò in pulmones impellunt, vnde eius putrefactio pulmonísque vlcera sequuntur. Ideoque remedia ex adstringentibus & agglutinantibus mixta sint, ita quidem, vt in aperto per anastomosin vase adstringentia, in rupto glutinantia, & citra mordacitatem siccantia superent.

6. Topica frigida valde esse non debent. Frigida enim non solùm pectori inimica sunt, sed & sanguinem intro pellunt, atque fluxionem augent.

Deinde hoc monendum, si reliqua, quæ, *loco allegato,* proposita sunt, medicamenta ad sanguinem sistendum non sufficiant, ad opiata accedendum, & Philonium *Opiata.*

nium Romanum, requies Nicolai, pilul. de cynogloss. aut laudanum opiatum exhibendum, cum aqua portulacæ, vel plantag. aut horum syrupis, quorum vsu sanguis ad motum torpidior redditur, somnúsque conciatur, ne perpetua tussi pulmones vehementes concutiantur. Galenus prima mox die medicamentum diaspermatum dictum ante somnum exhibuit, aut theriacam recentem quatuor mensium. Referri huc potest aqua contra sputum sanguinis Dorncreilij, *in dispens.* quæ non tantum sanguinem, qui in pulmones, aut in capacitatem thoracis se effudit, sistere, sed etiam iam effusum & concretum tutò dissoluere, & blandè ac leniter expurgare perhibetur, si ℥.iii. dosi cum *syrup. de symphyto* Fernelij vel *syr. myrtin. compositi* Vnc. ß. sumatur. Est autem talis.

℞. *Rad. symphyt. maioris* Vnc. ii. *plantaginis*, Dra. ii. *tormentillæ*, Drach. vi. *pimpinellæ*, Drach. i. *herb. bursæ pastoris, prunellæ, polygoni, consolidæ mediæ, saniculæ cum radicib.* an. M i. ß. *flor. rosar. rubr.* M. i. *trochisc. de terra sigillata* Dra. j.

Puluerisanda puluerisentur subtilissimè: herbæ verò & flores minutim incidantur & contundantur ac infundantur in *aqua symphyti maior. plantag. bursæ pastor.* ana ℔ ii. *pectoral. frigid.* lib. iß. *scabios. marrub.* an. ℔ ß. *oxymellis compos.* Vnc. iij.

Misce & stent in infusione in loco calido per octiduum, vase quotidie aliquoties moto; deinde destillentur in alembico vitreo per M. B. igne lentissimo.

Possent fortasse & ea hîc vsurpari, quæ occulta proprietate sanguinem sistere dicuntur, quæ suprà *lib.* 1. *part.* 3. *sect.* 4. *c.* 8. de hæmorrhagia natium proposuimus, & inter ea radix nigellæ, de qua in Practica Kentmanni M.S. hoc habetur.

℞. Rad. nigellæ, & si quis habet fluxum sanguinis narium, da ei ad masticandum, & postquam masticauerit, impone naribus, restinguit sanguinem; hoc similiter facere poteris in vulnere, sed magis appropriatum naso.

Historiam curatæ à se mulieris nobilis habet Galenus, 5. *meth. med. cap.* 13. quæ ex catarrho & hinc sequenti tussi vehementi sanguinis sputo laborare cœperat, proculdubio ob catarrhum & tussim vehementem vase rupto: quæ exemplum nobis præbere potest curandi sputum sanguinis ex catarrho simplici sine pulmonum erosione. Mulieris huius, cum statim prima die Galenum consuluisset, capiti, post vsum clysteris acris, frictionum, & vinculorum applicauit medicamentum calidum è stercore columbino. Post horas tres medicamento illo amoto ægram in balneum deduxit, quia cum illa iam prius per inediam euacuata esset, timendum non erat de fluxione noua concitanda, & caput balneo incalescens ipsum quoque à pectore reuellebat. Postea fructum autumnalem austerum dedit, post sorbitionem, qua cibata fuit. Tandem dormituræ theriacam quatuor mensium exhibuit, vt fluxura per noctem ad pectus materia interciperetur & sisteretur. Sequentibus diebus eadem penè administrauit, nisi quod tertia die mel coctum exhibuit, quo materia in pulmone ad expectorationem sensim prępararetur, & pro sorbitione cremorem prisanæ concessit. Quarto die, cæteris non mutatis, theriacam vigentis ætatis dedit, cum fluxio iam cessasset. Quinto autem die, postquam ægrum præcedenti tempore in quiete continuisset, pectus per tussim expurgare cœpit, dehinc rursum capiti emplastrum calefaciens & siccans apposuit, vt materia catarrhi planè exhauriretur.

Historia mulieris curata à Galeno.

Meminit, *ibidem*, adolescentis, qui non è catarrho ex capite, sed ex refrigeratis spiritus instrumentis tussi cum sanguinis reiectione laborauit. Ei primo mox die sanguinem misit, cum fricari & ligari iussit, medicamentum diaspermaton ad vesperam exhibuit, & pro cibo sorbitionem. Secundo die iterum bis sanguinem detraxit, ceratum è thapsia pectori toti admouit, vespe- ri id auferens, diaspermaton quoque & sorbitionem dedit. Tertio die, postquam ceratum è thapsia per tres horas apposuisset, hominem lauit, cremore ptisanæ ac pleniore aliquo cibo nutriuit, sed vesperi diaspermaton dedit. Quarto denique die instrumentis respirationis ad temperiem iterum redactis, & euacuato toto corpore pectus tussi expurgare aggressus est: theriacam exhibuit vigentis ætatis, & ægrum tandem ad Tabias, prohibendo ibi lacte, misit. Vide Galenum, 5. *meth. med. cap.* 12.

Diæta.

Diætæ ratio etiam suprà exposita est; hoc saltem addamus. Cælius Aurelianus & Autor libri de subfiguratione empeirica & alij prohibent aspectum rerum rubrarum, ne, imaginatione commota, sanguinis fluxus concitetur. Neque enim de nihilo est, imaginationem & spiritus ab aspectu rerum externarum moueri. Nimirum & tenebræ & color niger timorem incutit, ac tristitiam excitat; contra color albus, & lucidus exhilarat; vnde etiam color rubeus, cuius natura in fulgore quodam consistit, spiritus non parùm commouet, notumque est, elephantos, tauros, gallos Indicos rerum rubrarum aspectu ad iram concitari. Animi pathemata, præsertim ira, quæ sanguinem & spiritus commouet, studiosè vitentur.

Diæta.

QVÆSTIO.

An in Sputo cruento sanguinis semper è brachio; an verò etiam è talo & cruribus, præcipuè in fœminis mittendus sit.

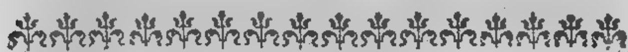
Galenus equidem. 5. *meth. med. cap.* 8. in sputo sanguinis internam cubiti venam secat, eamque sequenti die repetit. Alexander tamen Trallianus, *lib.* 7. *cap.* 1. etiam vena in talo sectâ se sanguinem misisse & multò magis profuisse, quàm in cubito, scribit; cùm sanguinem ad longinquas partes auocantia fortiorem multò reuulsionem efficiant. Mesues & Auicennas distinctione vti videntur, & in præseruatione rectius ad inferiores partes sanguinem retrahi, in curatione verò è cubito mitti censent. Nonnulli tamen sunt, è quibus Valescus de Taranta, & Hieronymus Capiuaccius, qui etiam in curatione saphenam secandam existimant. Videtúrque his fauere Hippocrates, 5. *aph.* 31. dum scribit: *Mulieri sanguinem euomenti mestruis erumpentibus solutionem fieri.*

Vnde in sputo cruento sanguis præcipuè mittendus?

Verùm enim verò rectissimè hîc sentire videntur Mesues & Auicenna, dictúmque est supra de pleuritide; non semper licere ad remotissima reuellere, sed vbi ia morbis pectoris præsentaneo auxilio opus est; venam in brachio esse aperiendam. Ideóque cum vel nondum ad pectus sanguis decubuit, sed fluxurus metuitur, aut parum omninò affluxit, prouidentiæ & præseruationis gratia, ad remotissima sanguinem reuellere, & venam in talo aperire licet. Vbi verò materia iam affluxit, & adhuc copiosè affluit, vt inflammationis metus sit, vena in talo secta nimis tardum auxilium affert; sed tum in cubito vena aperienda, vt de pleuritide dictum.

In mulieribus verò mensium habenda est ratio, vtpote quorum fluxus eas à morbis multis præseruat & liberat. Distinctione tamen opus est. Cum enim menses stato tempore fluentes mulieribus prosint, alio verò tempore facilè concitari non possint; si mulieri sputo sanguinis, seu ex suppressione mensium, seu absque ea, laboranti menses iam instent, vena in talo aperienda est. Ita enim Medicus socias naturæ

naturæ operas præſtat, atque in ſanguinis ad vterum reuulſione natura Medico ſe coniungit. Atque hoc ſenſu accipiendus eſt allegatus aphoriſmus Hippocratis. Si verò fluxus menſium nondum inſtet, diſtinctione iterum vtendum. Nam ſi ſanguinem in fœminis circa vterum cumulatum eſſe conſtet, nondum verò magnus eius ſit ad pectus fluxus, tum æque in fœminis ac in viris è talo ſanguis mittendus. Si verò ad pulmones magnus eius ſit impetus, magna tamen ex ſuppreſſione menſium etiam in vteri venis ſit eius copia, ex vtriſque venis quidem ſanguis mittendus, veruntamen ſi menſium fluxus nondum inſtet, in cubito primùm vena aperienda; cum præſentaneum & ſubitum, quod vena in talo aperta præſtare non poteſt, auxilium requiratur.

LIBRI SECVNDI PARS IV.

DE MORBIS AC SYMptomatibus Cordis.

CAPVT I.

De Morbis Pericardij.

RESTANT tandem in hoc ſecundo libro morbi & ſymptomata Cordis. Cùm autem cor ſit vitæ principium, caloris natiui fons, primum viuens & vltimum moriens, ac ceteræ corporis partes ex eo ſanguinem, ſpiritus ac calorem vitalem accipiant, atque actiones ſuas exercere non poſſint, niſi calore & ſpiritu à corde ſint perfuſæ; omnino cordis actiones ad vitam ſummoperè ſunt neceſſariæ. Ideoque etiam natura cor maximè ab omnibus iniuriis tuetur, & cor vitali calore copioſo præditum maximè omnibus iniuriis reſiſtit, & noxia à ſe repellit, & hinc rariùs quàm aliæ corporis partes, morbis afficitur. Súntque etiam morbi cordis difficiles cognitu, atque plerumque non niſi in mortuis anatome deprehenduntur. Et ſi cor paulò grauius præter naturam afficiatur, mortem id homini accerſere ſolet. Eſt nihilominus cor etiam multis morbis obnoxium. Et cum cor membrum tam nobile ac neceſſarium ſit, peculiari capſula tegitur, quæ pericardium vocatur. Ideòque morbi alij ipſius cordis, alij pericardij, de quibus ſeorſim dicendum. Symptomata verò præcipua ſunt palpitatio cordis: virium imbecillitas, ac lipothymia & ſyncope.

De Aqua in pericardio Aucta & Deficiente.

Aqua in pericardio aucta. Aqua quædam ſecundum naturam, vt in aliis animalibus, ita in homine reperitur in pericardio; id quod non ſolum docuit Hippocrates, *in libello de corde*, ſed & ex viuorum animalium ſectione patet.

Hanc tamen aquam interdum præter naturam Augeri, vt cor non liberè moueri, & ita palpitationis cordis cauſſa eſſe poſſit, docet Galenus, 5. *de loc. aff. c.* 2.

Deficiens. Contra ſi iſta aqua præter naturam Deficiat, cauſſa maraſmi eſſe ſolet.

De Vermibus in pericardio.

Vermes in pericardio. Vermes aliquando in capſula cordis ſeu pericardio genitos fuiſſe obſeruatum eſt, annotauítque aliquot eius rei hiſtorias Schenckius.

Difficulter autem cognoſcuntur, & rarò exactè, niſi poſt mortem. Solet autem tales ægros infeſtare cordis tremor, anxietas, animi deliquium & ſyncope, ac plerumque tandem ægri ſubita morte extinguuntur. Si ergo talia ſymptomata adſint, & medicamenta cordialia exhibita nihil proficiant, vermem talem adeſſe ſuſpicari licet.

Lunatica paſſio. Nonnulli Lunaticæ cuiuſdam paſſionis mentionem faciunt, quæ ex vermibus in pericardio ortis pueris & infantibus accidat, vnde ij ſæpe ſemimortui appareant. Verùm mihi probabilius videtur, hoc quicquid eſt ſymptomatis, quod infantibus accidit, ex vermibus prouenire in inteſtinis genitis, & in ventriculum aſcendentibus & orificium ventriculi moleſtantibus, quod etiam καρδία appellatur.

Contra vermes autem in corde commendatur allium, obſeruatúmque eſt, vermes, qui in mortuis in capſula cordis reperti ſunt, necatos fuiſſe ſucco allij, dum in circulum ex allij ſucco in menſa figuratum concluderentur. Vtile eſt & hoc:

℞. *Succum allij, raphani, & naſturtij*, & exhibeatur.

Ad Lunaticam verò illam paſſionem, quæ ex vermibus in capſula cordis ex nonnullorum opinione, aut potius ex vermibus orificium ventriculi ſeu cardiam moleſtantibus oritur, commendatur tanacetum. Ramuli eius tenues in vmbra ſiccentur & addantur ſequentis pulueris Dra. ii.

℞. *Rad. gentianæ peoniæ*, an. ʒ. ii. *myrrhæ* ʒ. j.
F. Puluis.

Puluis hic aquâ humectetur, & ori infantis inungatur.

Defectus pericardij.

Defectus pericardij. Aliquando planè Deeſt pericardium. Id quod obſeruauit Columbus, qui, *lib.* 15. *anat.* refert, ſe diſcipulum in Romana Academia ſecuiſſe, cui pericardium deerat: itaque ſubinde in ſyncopem incidebat, & mortuo ſimilis conſpiciebatur, quo genere morbi etiam exanimatus eſt. Idem vidi in puero novenni qui [illegible] lipothymia cui vino oblato [illegible].

Tumores pericardij.

Tumores pericardij. Tumores etiam in pericardio deprehenſi ſunt. Galenus, 5. *de loc. affect. cap.* 2. ſcribit, ſe ſimiam quandam quæ in dies emaciebatur, poſt mortem ſecuiſſe, &, ceteris omnibus partibus ſaluis, inueniſſe in pericardio tumorem præter naturam, qui humorem in ſe, qualem hydatides emittere ſolent, continuerit. Atque in gallo quodam ſe vidiſſe aliquando cordis tunicam ſcirrhoſo tumore affectam, perinde ac ſi plures membranæ craſſæ inuolutæ altera alteri fuiſſent. Vnde coniecturam ſumit, homines ſimilibus affectibus obnoxios eſſe poſſe. Quem ſecutus Petrus Salius Diuerſus, *de morb. rarioribus cap.* 4. colligit, idem in homine accidere poſſe. Nam ſi quis emacietur, nulla præſente deſtillatione, nec ſputo vel cruento vel purulento, nullâque naturalium partium ita læſa videatur, vt hinc macies & atrophia ſubſequi poſſet, ſuſpicari licet, poſſe hoc accidere ex pericardio malè affecto. Etſi enim membrum per ſe non ſit nobile: tamen quia cordi proximum eſt, id in conſenſum trahit & afficit. Affectus autem hic vt difficulter cognoſcitur, & non niſi coniecturâ, ita curatu eſt impoſſibilis, ſcribítque Petrus Salius Diuerſus, *loc. alleg.* ſe, etſi multa tentârit, nihil profeciſſe, omneſque tandem tabe conſumptos & emaciatos, vltimò quadam accedente leui febricula, cui ſyncope coniungebatur, interiiſſe.

Vulnera, Putredo, & Corruptio pericardij.

Vulnera & putredo pericardij. Vulneratur etiam interdum pericardium, interdum exulceratur, & putreſcit. Galenus, 7. *de adminiſt. anatom. cap.* 13. refert, ſe in puero quodam in palæſtra icto, & inflammationem in pectore paſſo, regione pectoris detecta & oſſe exciſo nudum cor inueniſſe, vtpote cuius inuolucrum putruerat. Ita ex Franciſco Rota, *de torm. vulner. cap.* 23. refert Schenckius, in ſuppurato quodam totum ferè pericardium corruptum deprehenſum fuiſſe.

Beniuenius, *de abdit. morb. causs. c.* 5. narrat, quendam in pericardio vulneratum sua cura conualuisse. Et Cardanus, *in comm. ad* 18. *aph. l.* 6. *Hippocrat.* refert, se partem pericardij vidisse ablatam, ægrúmq; tamen sanarum, sed suspiria alta duxisse, nec multis annis superuixisse.

Historia pulmonis planè consumpti. Notabile est & hoc, quod ex obseruat. Iohan Bauhini refert Schenckius, in cadauere quodam dissecto pulmonem repertum fuisse planè consumptum, thoracis cauitatem plenam putrido & concreto sanguine, in pericardio verò plus quàm mensuram puris albi contentam fuisse, totâ cordis superficie absumptâ & extenuatâ. Symptomata, quæ passus est, erant tussis, febricula, dolor in thorace, & in anteriore ventris parte, difficilis respiratio, paucis diebus ante mortem deliquium animi, mens constabat. Verùm quia Medici opera in his parùm præstare potest, plura de iis non addimus.

CAPVT II.

De Cordis Intemperiebus.

Intemperies cordis calida.

Intemperies cordis calida. Frequentissimè cor intemperiem calidam patitur, & quidem à caussis externis & internis: & omnes caussæ, quæ febrem excitare solent, etiam intemperiem calidam cordis excitant, cum nulla febris excitari possit, nisi cor prius incalescat. *Caussæ.* Caussæ tamen, quæ intemperiem calidam cordis excitant, non verò in toto, mitiores sunt; & quamuis cor per animi affectus & alias caussas etiam per se incalescere possit; tamen per consensum aliarum partium sæpissime intemperiem calidam contrahit; & præcipuè à partibus inferioribus incalescit, è quibus vapor calidus cordis communicatur. Ideóque de caussis intemperiei calidæ cordis multa hic addere opus non est, cùm satis de iis in doctrina de febribus dictum sit.

Signa. Cognoscitur intemperies calida cordis præcipuè ex actionibus ejus mutatis, respiratio fit magna, celer, frequens, pulsus similiter est celer, frequens; magnus si vires sufficiunt; adest propensio ad iram, calor adest præter naturam, & in totum corpus diffunditur, halitus, qui ore egreditur, calidus est, vt ferè palatum, linguam & labia exsiccet. Præcesserunt caussæ cor calefacientes: juuant frigida, nocent calida.

Prognostica. Quò major autem excessus est caloris, eo morbus periculosior est, patétque id maximè ex effectis, & virium robore vel dejectione; de quo de febribus dictum.

Curatio. Curationem quod attinet, calida intemperies refrigerantia indicat. Vbi primò in genere monendum, extremè frigida vel nimis cor alterantia non vsurpanda esse. Cum enim cor caloris natiui fons sit, & majorem calorem, quàm nulla pars alia corporis, obtineat, & ab eo vita hominis pendeat, caloris studiosè fouendus, nec quicquam adhibendum, quod ipsum extinguere possit, vtpote quo extincto mors sequitur. Deinde quia cor spiritus vitales generat, suaueolentia cordi maximè vtilia sunt.

Medicamenta autem cor refrigerantia sunt *acetosa, flor. rosar. violar. nymphéa; flor. borrag. bugloss. succus citri, limonum, granat. cerasor. poma odorata acidiuscula, fructus ribes. berber. rubi Idæi, citri, C.C. terra sigillata, bolus Armena, corallia, margarita.*

Ex his parautur alia medicamenta.

Interna.

Interna. Aquæ, *rosar. violar. nymph. acetosa, borrag. bugloss. fragor.*

Syrup. *acetosit. citri, granator. acetos. acetosell. de succo ribes, berberis, helen. nymph. borrag. cerasorum, coralliorum.*

Conseruæ, *rosar. borrag. nymph. viol. acetos. acetosell. flor. aurantior. citri.*

Condita, *caro citri, cerasa, ribes, berberis.*

Species *diamargarit. frigid.*

Rotulæ, *&* morsuli *manus Christi perlat, diamarg. frigid. de succo citri, ribes, berberis.*

Aqua cordialis.

℞. *Conseru. bugloss. borrag. violar. rosar. nymph. cort. citri*, ana Vnc. ii. *spec. el. diamarg. frig. de gemm.* an. Drac. ii. *diambr.* Drach. i. *croci* Drach. i. sem. *sem. citri, oxalid. cydonior.* an. Drach. iij. 4. *frig. maj. scariola* an. Scrup. i. *lactuca* Drach. sem. *herb. lactucæ, oxalid. portulac. endiu.* an. M. sem. Addendo *caponem exenteratum, purgatum & incisum, vt decet, succi acetosell. citri, granator.* ana Vnc. i. sem. *aqu. rosar. borrag. bugloss. meliss.* ana ℔. j.

Incidantur & contundantur ac misceantur in mortario lapideo & postea lento B. M. calore destillentur.

Externa.

Externa. Eadem pleraque extra applicari possunt. Vnde fiunt Epithemata, ex *aqua rosar. nymph. aceto rosar. santalo, margarit. coralliis*, quibus aliquid *camphora* additur.

Sacculi ex *herbis, floribus, & foliis* antea enumeratis cum serico rubro vel albo & floccis panni coccinei.

Olea, *rosar. violar. nymphéa.*

Vnguenta, *rosar. santalinum.*

Talia autem Topica commodissimè ad sinistram partem applicantur. Etsi enim cor in medio pectoris sit situm: quia tamen thorax in medio planè osseus est, commodè ibi non possunt penetrare. Circa papillam verò sinistram, quò pars inferior cordis vergit, faciliùs penetrant.

Victus ratio medicamentis respondeat.

Si verò cum materia calor conjungatur, & quidem si sanguis abundet, is euacuandus; si bilis, expurganda syrupo rosar. solut. & viol. sol. pulp. tamarind. manna triphera.

Intemperies cordis Frigida.

Intemperies cordis frigida. Rariùs verò cor intemperie frigida laborat. Cum enim sit calidum membrum, caussis frigidis fortiter resistit. Aliquando tamen etiam frigida intemperie corripitur, quam inducit retentio excrementorum frigidorum, & vapores frigidi ex aliis partibus ad cor adscendentes. Animi perturbationes, præcipuè mœror & timor, quibus calor cordis torpidior redditur, & penè suffocatur, immodica exercitia, otium nimium, ob quod spiritus torpent, & calor remittitur. Cibi & potus; vt & medicamenta frigida, aër ambiens frigidus, siue inspiratione attractus, siue ob vestium defectum pectore nudo extra ad cor penetrans, vt & nimia pluuiarum ad pectus appulsio. Et omnino omnes morbi, qui interitum homini afferunt, cor tandem refrigerant; cum mors ab extinctione calidi innati cordis proueniat.

Cognoscitur intemperies cordis frigida ex cordis pulsu paruo, tardo, raro, & respiratione simili, aërque, qui exspiratur, frigidus percipitur. Et si sit excessus frigoris magnus, & calor cordis jam penè extinctus, corpus vniuersum frigidum sentitur. Præcesserunt caussæ cor refrigerantes; juuant calefacientia cor, nocent refrigerantia.

Curatur autem intemperies cordis frigida calefacientibus. Sunt autem medicamenta cor calefacientia simplicia, *melissa, ocymum, rosmarinus, card. benedict.*

calamintha, rad. helen. angelic. flor. rorismarini, tunicis, lauendul. lilij conuall. sem. citri, *grana alcherm. lignum aloës. Aromata pleraque cinamom. caryophyll. zedoar. macis, nux moschat. ambra, moschus.*

Atque ex his varia componuntur.

Interna.

Interna. Aquæ & spiritus, *meliss. rorismar. flor. citri*, *arantior. cinamom.*

Conseru. *anthos*, *meliss. tunicis*, *lauendulæ*, *lilior. conuall.*

Syrupi, *tunicis*, *meliss. lauendulæ*, *cinamomi, cortic. citri.*

Condita, *cortices citri*, *aurantior. rad. helen. nuc. jugland.*

Olea destillata, *citri*, *meliss. cinamom. caryophyll. macis.*

Species & confectiones aromaticæ, *diamargarit. calid. confect. de hyacinth. species cordiales*, *diamosch. diambr. diaxyloaloes, aromat. caryophyllat.* & præcipuè *confect. alcherm. theriaca* itidem *& Mithridatium.*

Externa.

Externa. Eadémque pleraque etiam extra applicantur, vt postea dicetur.

Ex his porrò varia composita fiunt:

Aquæ vitæ omnis generis, quæ passim extant, *aqua virtutum*, *aqua carbunculi dicta*, *elixir vitæ Matthioli.* Videantur Institut. *l. 5. p. 3. sect. 3. cap. 5.*

Vel paretur talis Aqua.

℞. *Meliss.* M. ii. *ocymi* M. j. *flor. anthos, cordial. tunic.* an. M. sem. *cortic. citri* Vnc. sem. *sem. citri* Drach. ii. *caryophyll.* Drach. iii. *cinamom.* Vnc. i. *ligni aloës*, *macis*, *zedoariæ* an. Drach. i. *croci* Drach. sem. *moschi, ambr.* ana Scrup. sem.

Affundatur *vini Maluatici* q. s.

Digerantur aliquandiu, postea destillentur. Detur ab Vnc. sem. ad Vnc. i.

Rondeletij Aqua & Iulebus,

Rondeletij aqua. ℞. *Cord. porci* N. ij. *cerui* vel *bouis* N. iii. *caryophyllor. galangæ mai. & min. sem. basilici*, an. Drach. iiii. *flor. bugloss. borrag.* an. p. ii. *anthos* p. iij.

Macerentur in *vino maluat.* & destillentur in vitro Aqua seruatur vsui.

Iulebus eiusdem. ℞. *Aqua prædict.* Vnc. iii. *sacch.* parum. F. Iulebus.

Aqua virtutis.

Aqua virtutis. ℞. *Rad. bugloss. Ital.* Vnc. iv. *fl. borrag. bugloss.* ana Vnc. ii. *rorismar. croci*, ana Drach. i. *succi cydonior. malor. Borstorff. citri cum corti. incis.* an. Vnc. i. sem. *vini Rhenani albi* ℔. iij. *aqu. meliss. borrag. bugloss.* ana ℔. ß.

M. Stent in infusione per dies 10. in loco calido, postea fiat destillatio.

Aqua cardiaca D. Georgij Leuschneri.

Aqua cardiaca D. Leuschneri. ℞. *Fol. basilic. c. floribus*, *meliss.* an. M. j. sem. *pulegij, menthæ, fl. rosarum rubr.* ana M. j. *borrag. bugloss. tunic. pæoniæ, violarum, betonicæ*, an. M. sem. *sem. meliss. basilici, cubebar.* ana Drach. j. *caryophyllor.* Drach. ij. *zedoar. galangæ*, *enulæ*, *doronici.* ana Drach i. sem. *macis* Scrup. ii. *santali citrini, albi*, an. Drach. i. sem. *ligni aloës* Drach. i. *cortic. citri exsiccat. aurantior.* an. Drach. ii. sem. *cinamom. acutissimi* Vnc. i.

Hisce contus. & conquass. superfund. *vini Rhenani puri* ℔. v.

Stent infusa hor. xxxvi. ad cineres calidos, postea destillentur s. a. in B. adiiciantúrque tandem. *Fol. auri* N. v. (æstate sumantur recentia & viridia, & medietas tantum vini.)

Aqua virtutis alia.

℞. *Galang. Zingib. caryophyll. granor. Paradisi*, ana Drach. iij. *cubebar. piperis longi*, an. Drach. i. sem. *macis, nuc. mosch.* an. Drach. ii. sem. *ligni aloës* Drach. iii. *cinam. el. cortic. citri*, an. Vnc. sem. *calam. arom.* Drach. i. sem. *rorismarini*, *saluia*, an. ℥. i. *fl. lauend.* ʒ. vi. *rutæ* ʒ. ii. *rosar. rubr. borragin.* an. ℥. ß. *fol. lauri* Vnc. sem. Contund. & infund. in *vini boni mens.* iii. Destillentur. s. a.

Alia.

℞. *Rorismarini, meliss. basilici, pulegij, serpilli*, an. M. j. *cortic. citri exter.* Vnc. j. *ligni aloës, santali citrini*, *rhodij rasp.* an. ʒ. i. sem. *caryophyll.* ʒ. ii. *croci* ℈. i. *spicæ*, *Celticæ, Indic.* an. Scrup. i. *nuc. mosch.* Drach. i. sem. *cortic. cydonior. recent.* Vnc. j.

Concisa infund. per dies 3. ad Solem, vel in loco calido in *aqu. rosar. spirit. vini opt.* an. ℔. i. sem. *aceti rosac.* ℔. j.

Destillentur postea in M. B. In destillato liquore dissolue *moschi* q. s. ad gratiss. odorem.

Vel suspendatur *moschus* in alembici rostro.

Alia.

℞. *Fl. lilij conuall.* M. ii. *lauendul. cichor.* an. M. j. *cardamomi vtr. galang. cyperi rotund. macis, nuc. mosch. ligni aloës, piperis longi, nigri. mastich. zingib.* an. Drach. i. sem. *cinamomi* Vnc. ii. *vini sublimat.* ℔. ix.

Infundantur per aliquot dies, postea destillentur.

Elixir vitæ.

℞. *Cinamom. elect.* Vnc. vi. *caryophyllor. cardamomi, ligni aloës opt.* an. Drach. i. sem. *santali citrini* Drac. ii. *nuc. mosch. macis*, ana Drach. j.

Puluerisatis mediocriter omnibus adde *spirit. vini puriss.* ℔. vii. sem.

Et permistis omnibus in vitreo vase clauso orificio ita reseruentur per mensem, singulis diebus ter quaterve agitando & commiscendo. Postremo die, vbi perfectè resederint, percolentur, & colaturæ benè claræ add. *syrupi è cortic. citri* ℔. j. sem. *moschi ambræ*, an. ℈. sem.

Reseruetur, in vitro bene obturato.

Aliud.

℞. *Cinamom. elect.* Vnc. ii. *Zingib.* Drach. vi. *caryophyllor. nuc. mosch.* ana Drach. ij. *gran. paradisi* Scrup. ii. *cal. aromat.* Vnc. sem. *galang.* Drach. j. *fl. rosar.* Vnc. j. *rorismar.* Drach. iij. *cort. citri* Vnc. i. sem. *majoran. meliss.* an. M. j. *ligni rhodij* Drach. iij. *santali citrini* Drach. ii. *rubr.* Vnc. i. *vini sublimati* ℔. xii.

Infund. per mensem; deinde colentur, & colaturæ claræ add. *syr. de cort. citri, miua cydonior.* ana ℔. i. sem. Misce.

Electuaria.

℞. *Conseru. borrag. bugloss. anthos. tunic.* ana Vnc. i. *ros.* Vnc. sem. *cortic. citri condit.* Drach. vi. *nucis mosch. conditæ* Drach. j. *pulu. caryophyll.* Scrup. sem. Cum *syrup. tunic.* F. Electuar.

Rotulæ & Morsuli.

℞. *Spec. diambr. diaxyloaloës*, an. Drach. i. *ol. cinamom. citri.* an. gutt. iii. *confect. alcherm.* Scrup. i. *sacch. in aqua rosar. solut.* Vnc. iij.

F. Rotulæ.

Illinantur

Illinantur *ambra in aqua rof.diffol.* gr.iii.

Vel ℞. *Spec. diambr. aromat. caryophyll. diamosch. dulc.* an. Scrup.ii. *lapid.bezoar.* Scrup. sem. *cortic.citri condit.* Drach.ii. *facch,albi in aqua rosar.diffol.* Vnc.iii. F. Morsuli.

Vel ℞. *Amygd.dul.pistacior.* an.Vnc.i. *pinear.* Drac. vi. *carn.citri cond.* Vnc.i. *nuc.mosch.in Ind.cond.* Drach. vi. *cort.citri cond.* Drach.iii. *zingib.in Ind.cond.* Vnc.ß. *macis* Drach.j. *cinamomi* Drach.i.sem.

Fructus macerentur per noctem vnam in *aqu. rosarum*, & aromata cum eis incidantur & frangantur mediocriter. Add. *facch.albiss.* Vnc.xx. *in aqu.rosar.dissolut.* In fine admisce, *mosch.opt.* gr.ix. *ol.cinamomi* gr. vi. F.l.a. Morsuli deaurandi.

Externa. Ex medicamentis hactenus enumeratis etiam externa varia componuntur.

Epithemata.

℞. *Aqu.flor.aurantior.meliss.anthos*, an.Vnc.ii. *carbunculi,virtut.* an.Vnc.i. *spirit.rosar.* Drach.i. *confect.alcherm.* Drach.sem. *cortic.citri siccor.* Scrup.ii. *croci* Srup. sem.M.

Balsama & Linimenta:

℞. *Ambra liquida*, *olei nucis mosch. express. confect. alcherm.* an.Drach.sem. *olei destil.citri,meliss.* an.Scrup. sem. F.Linimentum.

Sacculus:

℞. *Flor. anthos*, *cordial.meliss.lauendul.* an.M. sem. *cortic.citri siccor.caryophyll.macis*, an.Drach.i. Cum sindone rubro, F. Sacculus.

Intemperies cordis Humida.

Intemperies cordis humida. Intemperies cordis humida fit à caussis, quæ aliàs totum corpus humectare possunt: verum non facilè eam recipit; cum sit valde calidum & siccum. Præcipuè verò aër humectandi vim habet, vtpote qui per pulmones ad cor penetrat, nebulosus scilicet, crassus & humidus. Humectat etiam totius corporis intemperies humida, qualis est in anasarca.

Cognoscitur ex talibus caussis, quæ præcesserunt; ex effectis item, vt pulsu molli, & toto corpore humidiore.

Curatur siccantibus medicamentis hæc intemperies, qualia sunt omnia calida modò proposita. Omnia enim talia siccandi vim habent.

Exsiccant præterea cor humidum, quæ frigida siue temperata sunt, *margarita, corallia, C.C. os de corde cerui, bolus Armena, terra sigillata, lapides pretiosi.*

Diæta medicamentis respondeat.

Intemperies cordis Sicca.

Intemperies cordis sicca. Cor siccant corporis atque animi motus nimij, curæ, mœror & sollicitudines, vigiliæ nimiæ: vnde quibusdam ex hisce caussis mortuis cor tanquam pyrum tostum inuentum fuisse historiæ testantur, aër calidus & siccus, qualis est in locis montanis, & sæpe etiam maritimis, cibi & potus siccandi vi præditi, inprimis vini potentis vsus, medicamenta ejusdem generis, febris biliosæ, tumores pericardij, & aliæ caussæ, quæ febrem hecticam inducere valent,

Cognoscitur siccitas cordis à caussis his, si præcesserint; sequitur verò totius corporis, & inprimis pectoris extenuatio, pulsus est durus.

Curatur verò humectantibus, *borrag.bugloss. violis, semin.frigid. major. passulis, amygdalis,* Prodest etiam balneum aquæ dulcis tepidum, in quo malua, althæa, fœnumgræc. cocta sint. Fomenta etiam pectoris ex iisdem parantur, post quæ pectus inungatur ol.amygdal. dulc.viol.mucilag.semin.althéæ, maluæ.

Diæta etiam sit humectans, & omnino curatio & diæta talis instituenda, qualis hecticis conuenit.

Morbi totius substantiæ.

Morbi totius substantiæ. Inprimis verò & frequenter cor à morbis totius substantiæ seu formæ, vt appellant, vel qualitatum occultarum infestatur. Pleraque enim venena, quocunque modo in corpus sese insinuent, cor hoc modo afficiendi vim habent; de quibus suo loco dicetur, & etiam *libro 2. Instit.part.2.c.12.* & *de peste* dictum.

Cognoscuntur autem hi morbi è caussis, quæ præcesserunt, ad tales morbos producendos idoneis. Et si de caussis ejusmodi non constet, ex effectis deprehenduntur, quæ supra vires caussarum manifestarum sunt grauiora, vt anxietas & inquietudo, subita & summa virium dejectio, animi deliquium, & syncope, pulsus summa imbecillitas, & inæqualitas. Maculæ hinc inde in corpore erumpentes, & similia symptomata, quæ pestilentibus ac venenatis morbis sunt propria.

Morbi autem hi longè sunt periculosissimi, & hominem inopinatò sæpe jugulant.

Curantur autem hi morbi alexipharmacis. Et quidem cuilibet veneno suum alexipharmacum opponendum; de quibus in Institut. *lib. 5. part. 1. s. 1. cap. 21.* & *de Peste* dictum, ac suo loco, *de venenis*, dicetur. In genere, & præcipuè si de natura veneni non constet, antea enumerata vsurpanda, & inter composita theriaca & Mithridatium.

Elect. Bertrucij confortans cor in omni caussa.

Elect. Bertrucij. ℞. *Smaragd. hyacinth. sapphir.* ana Drach.sem. *auri & argenti puri foliati*, ana Drach.i. *margarit. perforat. & non perforat.* Drach.i.sem. *bugloss.meliss. flor.borrag. ocymi*, *zedoar*, *been alb.* & *rubr. caryophyllor. ligni aloës zingiberis*, *cinamomi elect.* ana Vnc.sem. *serici contusi*, *non combusti*, *cubeb. cardamom. calami aromat. spica*, *galang. mosch. camphor. oss. de C.C. ambr.* ana Drach.j. *corall.alb.rubr. santal. rosar. spodij*, *myrobalan. belliric. terr.sigill. coriand.* ana Drach.ii.sem.

Terantur omnia subtiliter, & pro *qualibet vncia specierum* sumatur *facch.albiss.* ℔.i.

Fiat Elect. Deauretur.

Cum etiam ad calidum natiuum & naturalem corporis constitutionem conseruandam spiritus vitales pertineant, atque hi etiam varia vitia pati possint, etiam de iis hoc loco dicendum esset. Verùm de iis postea de lypothymia & syncope dicetur.

CAPVT III.

De reliquis cordis Morbis.

Reliqui morbi cordis. Præter morbos intemperiei & totius substantiæ, qui cor frequentissimè infestant, adhuc alij morbi cordis dantur, qui quia rariores & rarò curabiles, eos vno hoc capite conjungemus.

Sinistri cordis Ventriculi defectus.

Sinistri cordis ventriculi defectus. Cordis ventriculum sinistrum in quibusdam defuisse, vel planè exiguum fuisse, obseruauit Columbus, *anatom.l. 15.* vt & septum, quo ventriculi cordis distinguuntur, cartilagineum.

Cor Hirsutum.

Cor hirsutum. Quosdam cor hirsutum habuisse, annotauit Plinius *l. 11. nat. hist. cap. 25.* Valerius Max. *l.1.cap.6.* Benienius, *de abdit.morb. & curat. causs. cap. 83.* Antonius Muretus, *l.1.variar.lect.cap.10.* Amat.Lusitan. *cent.6. curat.*

curat.66. Omnes autem hi, qui cor hirsutum habuerunt, fuerunt audacissimi & famosi latrones.

Vermes, Calculi & alia præter naturam in corde reperta.

Vermes, calculi &c. in corde reperti. Vermes aliquando in pestilentibus febribus in ventriculis cordis fuisse genitos, audiuisse se ab hominibus fide dignis, qui hujusmodi ægrotantia corpora secuerint, refert Vidus Vidius, *cap. de morbis cordis.* Idem etiam scribit, quod lapides in corde fuerint geniti, se neque audiuisse neque legisse. Referunt tamen id alij quamplurimi. Hollerius; *comm. 1. in lib. 6. sect. 2. aph. 4. Coac. prædict. Hippocr.* Scholiographus in Hollerium, *ad cap. 29. & 50. lib. 1. de morb. intern.* Iacotius, *cõm. 1. l. 6. sect. 2. aph. 4. Coac. Hippoc. & comm. 1. ad aph. 52. l. 3. sect. 2. Coac. Hippocr.* Et in Maximiliani I I. Imperatoris corde inuenti sunt tres lapides vt refert VVierus, *de præstig. dæmon. lib. 4. cap. 6.* Et Erastus, *in consil. & epist. à Scholtzio collectis.* Atque horum alij palpitationem cordis frequenter passi sunt, alij vrinam purulentam per multos dies, imò menses, saluis renibus & vesicâ, minxerunt.

Carnosas quoque excrescentias in cordis dextro ventriculo vel sinistro repertas fuisse in iis, qui dolorem cordis & syncopen passi fuerint, & pulsum intermittentem habuerunt, refert Vesalius, *l. 1. cap. 5. de hum. corp. fabric.* Beniuenius, *de abdit. & morb. & curat. causs. c. 35.*

Cordis Tabes.

Cordis Tabes. Cor quoque in quibusdam contabuisse & exsiccatum fuisse, obseruatum est. Idque etiam ex tumore pericardij accidisse, antea, *c. 1. dictum.* Ad cordis verò tabem prodesse succum raphani, ex Ægyptiorum traditione refert Plinius, *hist. nat. lib. 19. cap. 5.*

Situs cordis mutatus.

Situs cordis mutatus. Cor etiam Situm quandoque mutâsse obseruatum est, vt in Liuono illo VVitebergæ, cujus suprà, *lib. 2. part. 2. cap. 15.* mentio facta est.

Vulnera cordis.

Vulnera cordis. Cor etiam interdum Vulneratur & quidem vt Galenus, *5. de loc. aff. cap. 1.* scribit, si ad ventrem cordis vulnus penetret, protinus magno cum sanguinis fluore hominem mori necesse est. Idque præcipuè si sinister ventriculus cordis fuerit vulneratus. Si verò non ad ventrem vsque pertingat, sed in cordis substantia constiterit, viuere ita affectus non solùm ea die, sed etiam sequenti nocte potest. Vid. *lib. V. part. 4. cap. 3.*

Corde vulnerato hominem aliquandiu viuere posse. ¶ [Cordis vulnera esse quidem lethalia, aliquandiu tamen eo vulnerato hominem viuere posse, historiis, *lib. 5. Pr. part. 4. c. 3.* probauimus: quod accidit, si sola cordis substantia sit læsa, & vulnus ad ventriculos, præcipuè sinistrum, non penetret. Hi enim tandiu viuere possunt, donec inflammatio superueniat. Historiis illis *Historia Henr. ab Heer.* duæ adhuc, quas Henr. ab Heer, *obseru. 11.* recenset, addi possunt. Quidam, vt scribit, duobus globis in thorace vulneratus, septimo post acceptum vulnus, die mortuus est. Thorace aperto, basis cordis, eiúsque conus, cum insigni laceratione, globulis duobus transuerberatus inuentus fuit. Idem, *ibid.* refert se vidisse alium, cui quatuor bombarbæ globulis medium cor traiectum fuerat, ad 5. diem superuixisse.]

Apostemata & Vlcera.

Apostemata & vlcera. Imò cor Apostemata & Vlcera pati potest, quæ tandem hominem subitò per syncopen tollunt. Quia tamen breui tempore contrahi non potuerunt, inde etiam ægri tales frequentissimè lipothymia fuere obnoxij, collegitque hujus rei exempla. Schenckius, *in obseru. med.* Refert quoque Heinricus Smetius, *miscell. l. 10.* se vidisse in Mercatoris cujusdam dissecto corpore dextrum cordis sinum interiore sui parte durum, exasperatum vndique & quodammodo squamosum, quo in loco continebatur frustum condensati humoris pituitosi, lenti, albicantis, longitudine medij digiti, crassitie pollicis, sanguini mistum. Verùm quia talia non nisi post mortem demum deprehenduntur, nec curationem recipiunt, plura de iis non addimus.

CAPVT IV.

De cordis Palpitatione.

Cordis palpitatio. Atque hi sunt morbi, quos cor patitur. Restat, vt de symptomatibus quæ in eius actione accidere solent dicamus, palpitatione scilicet, & animi deliquio ac syncope. Palpitatio Græcis παλμὸς vocabulo generaliter accepto, est διαστολὴ p. n. in quacunque corporis parte, quæ distendi & dilatari, iterúmque concidere potest, cujusmodi sunt partes molles, vt cutis & subjecti huic musculi, quarum hi non obscuras cauitates habent, inter cutem autem & musculos etiam spatia quædam interjecta sunt, in quibus materia palpitationem efficiens colligi & contineri potest. Caussa enim palpitationis ita generaliter acceptæ est halitus crassus, qui in parte collectus cum exitum non reperiat, partem attollit, quæ suâ grauitate iterum concidit. Atque ita ad hunc motum seu palpitationem generaliter dictam natura præter expulsionem materiæ nihil confert, neque palpitatio hæc voluntariæ virtutis & organorum hujus actio est, aut motus ex voluntario & naturali mixtus, qualis in tremore, sed simpliciter παρὰ φύσιν & ἄνευ προαιρέσεως à sola caussa morbifica partem dilatante & attollente. De quo videatur Galenus, *in lib. de tremore palpitat. & conuulf. cap. 4. & 5.*

Deinde tribuitur etiam eadem appellatio motui cordis præter naturam, qui παλμὸς & palpitatio cordis nominatur. Nonnulli etiam, teste Galeno, *5. aph. 65.* per καρδιωγμὸν cordis ipsius motionem crebram & celerem, palpitationi similem intellexerunt, quam alteram καρδιωγμοῦ speciem Erotianus, alij notham palpitationem faciunt, verum propriè καρδιωγμὸς & καρδιαλγία oris ventriculi affectiones sunt ortæ ab humore acri & mordace, quam partem Antiqui καρδίαν dixerunt. Παλμὸς & palpitatio cordis à nonnullis etiam tremor cordis & saltus cordis & formido cordis appellatur. Distinguunt quidem nonnulli, inter quos Mercatus, inter tremorem cordis, & palpitationem cordis, quod palpitatio à solo morbo fiat, tremor verò à morbo & facultate; deinde quod palpitatio in ipsius partibus proueniat, quæ dilatari possunt, tremor verò in iis tantùm, quæ voluntariè moueri possunt. Verùm errandi caussa pluribus ista fuit, quod palpitationis, vt & tremoris, vocabulum vniuocè cordi & aliis partibus competere existimant; quod tamen falsum. Nam sunt plurimi in ea sententia, cordi quoque tale quid accidere posse, quale in cute & musculis fit, à spiritu & flatu frigido & crasso à quo impletum iterumque euacuatum cor moueatur, instar vtrium, in quibus tale aliquid à liquore violenter infuso vel spiritu inflato & rursum compresso contingit. Verùm magna palpitationis in partibus externis, & palpitationis cordis est diuersitas. Cutis enim & partes externæ nullo modo sponte se dilatant, sed solùm à caussis morbificis in altum eleuantur & attolluntur. Cur verò cum facultatem insitam, quâ dilatetur & contrahatur, habeat, palpitatio cordis sine motu ejus fieri non potest. Neque enim credibile est, cor, cujus motus proprius ad vitam

vitam summè necessarius est, & quo cessante, vires omnes collabuntur, instar vtris vel vesicæ, à flatibus distendi posse. Hoc enim si fieret, cordis naturalem motum cessare necesse esset. Et frustra à nonnullis hic multa loca è Galeno congeruntur quibus probare conantur, palpitationem cordis fieri non à natura, sed à morbo, aut potius caussa morbifica. Galenus enim in iis locis omnibus tantum de palpitatione in cute & partibus externis, non verò de palpitatione cordis, quæ alterius naturæ est, loquitur. Et ipse Galenus, 2. *de sympt. causs. cap.* 2. palpitationem cordis & arteriarum ab aliarum partium palpitatione discernit. Atque hinc etiam accidit, vt Autores alij aliter de cordis palpitatione vel tremore sentiant, nonnulli etiam planè falsa dogmata habeant. Alij enim in specie eum saltem cordis motum, qui fit à caussa cor molestante, seu ab expultrice cordis stimulata ad expellendum id, quod cordi molestum est, palpitationem cordis appellant. Imò nonnulli specialissimè cordis palpitationem ad eum saltem motum deprauatum restringunt, qui fit à materia crassa & flatulenta cor grauante, & quidem nonnulli, vt dictum, eodem planè modo, vt in cute, in corde à flatu palpitationem fieri docent.

Alij verò omnes motus cordis deprauatos nomine palpitationis cordis comprehendunt, siue sint parui & tremuli, siue magni & cum saltu quodam. Hinc nonnulli palpitationem & cordis aliam faciunt legitimam & veram, aliam notham; & legitimam eam saltem nominant, quæ fit à vapore crasso: ab aliis autem caussis ortam notham appellant. Sed sufficiens caussa nulla est, cur non & illa palpitatio, quam ex vulnere ortam describit Forestus; quæ tam vehemens ac violenta fuit, vt etiam extra domum, in qua æger decumbebat, à transeunte, si fenestræ aures admoueret, exaudiretur, & illa, quam Fernelius thoracis vicinas costas effregisse, vel de sua sede depulisse scribit, aut quas Hollerius recenset, legitimæ & veræ cordis palpitationes nominari non debeant.

Ideoque definimus *palpitationem cordis motum deprauatum pulsantis cordis facultatis, stimulatæ & irritatæ à re molesta, & vsu eius actionis aucto.* Quanquam enim in febribus in æstu vehementiore & aliis caussis nonnunquam etiam cor vehementius mouetur: tamen nisi motus ille insignis sit & deprauatus, palpitatio cordis non dicitur.

Caussæ.

Caussa. Irritatur autem facultas motrix tribus de caussis, nimirum à re aliena & molesta, quam cor expellere nititur, spirituum vitalium defectu; & caliditate præter naturam.

Prima ergo palpitationis caussa est alienum & molestum quid cordi occurrens, quod à se amouere cupit. Et quia hæc caussa frequentissimè facit, vt cor ita moueatur, vt ejus motus deprauatus appellari possit, reliquæ verò duæ sæpius vehementem aliquem motum potius, quàm deprauatum efficiant, nonnulli, vt dictum, palpitationem cordis in specie appellant, quæ fit à caussa cor grauante, siue ab expultrice cordis stimulata ad expellendum id, quod cordi molestum occurrit. Dum n. cor grauatur, & in motu impeditur, fit, vt pulsans vis, dum valida est ad expellendum id, quod molestum est; concitetur, & subitò ad motum instigetur, vel resarciat motus impeditos, vno majore pulsu, vel vtraque de caussa motum vehementiorem efficiat, aut si vis imbecilla sit, pulsus paruos & crebros faciat. Neque mirum est, quod à corde tam vehementes motus proficiscuntur. Cum enim cor principium vitæ sit, vim etiam expultricem, quàm vlla alia pars, robustiorem habet, quæ nihil, quod cordi damnum inferre possit, tolerat. Ideóque quotiescunque ipsi aliquid molesti occurrit, contra illud vehementissimè insurgit, & hinc edit motus vehementissimos.

Sunt autem caussæ, quæ cor molestare & expultricem ejus stimulare possunt, variæ. Primò vapores & flatus non solùm copia, sed & qualitate manifesta, vel occulta, vel vtroque modo cor molestantes, cordis palpitationem excitant. Vnde à venis, vt & in febribus malignis & pestilentibus, ab humorum putredine & corruptione palpitatio cordis excitatur. Hinc quoque euenit, vt fœminis mensium suppressione laborantibus, & qui melancholia hypochondriaca laborant, cordis palpitationes familiares sint. Per arterias enim mesaraicas, & quæ multæ per lienem diffunduntur, itémque ex vtero praui vapores cor subeunt, cujus vis irritata vehementiore palpitatione nititur, quod noxium est, expellere. Hinc etiam euenit vt in corporis motu nimio, ira, metu, tristitia, æstu, balneis, Venere, nimio vini potentioris potu, inedia, palpitatio cordis præcipuè in dispositis excitetur. Ita enim, gaudium, timor, non solùm sanguinem & spiritus, sed & humores ac vapores quietos commouent; quod idem & corporis exercitia præstant, & leue exercitium in iis, qui hu.c malo obnoxij sunt, palpitationem cordis excitat. *Caussa cor molestantes.*

Deinde humores putridi, acres, calidi, vel etiam copiosi cor molestare & grauare possunt. Qualem sanguinem in arteriis ex summo calore veluti retorridum bilique atræ cognatum, se deprehendisse testatur Fernelius. De qua etiam re videatur Platerus, *lib.* 2. *Pract. cap.* 11. qui prolixè hac de re agit, & palpitationem cordis, quæ virginibus menstruorum suppressione laborantibus familiaris est, ad hanc caussam refert. Malim tamen in prauos & fœtidos vapores caussam referre palpitationis cordis in virginibus caussa suppressorum menstruorum malum habitum acquirentibus, quàm cum Platero in copiam sanguinis feruidi & biliosi, qui cum cachexia, ac malò corporis habitu vix consistere potest. Aliàs non negarem, retorridam ac inflammatam in hypochondriis, & in arterias effusam bilem atram cordi communicari posse, cujus malignitate & acrimoniâ cor irritatum vehementiorem hunc motum edat. Idem tamen à prauis vaporibus ex eodem humore eleuatis fieri potest.

Fiunt & cordis palpitationes, dum humiditas illa in pericardio incrementum sumit, vt cor premat & grauet. Huc pertinet sanguis, qui interdum in vulneribus ad cor effunditur, quod accidit proculdubio juueni illi apud Forestum, *lib.* 17. *obseru.* 1. de quo antea dictum. Molestant & cor tumores in pericardio excitati, siue illi sint scirrhosi & humoris expertes, siue humorem in se contineant. Refert Platerus; in quodam, diuturniore cordis tremore è medio sublato, osseum quiddam & cartilagineum in corde deprehensum fuisse. Et Schenchius, *lib.* 2. *obseru.* 214. refert, in Sacerdote quodam, qui à teneris vnguiculis vsque ad annum 42. quo mortuus est, palpitatione cordis laborauerat, in cordis basi carnis excrescentiam repertam fuisse, quæ sex drachmas ponderaret, & alterum corculum repræsentaret. Refert quoque Dodonæus, *in annot. ad cap.* 35. *obseru. Benienij*, se callum in arteria magna loco cordi proximo obseruâsse. Vnde palpitatio orta est per multos annos durans. Huc etiam referendi vermes, quos in caspula cordis genitos caussam palpitationis cordis fuisse referunt. Nonnunquam etiam externum quid cordi occurrere potest, quod illud pungat, rodat & rumpat.

Secundò, si ob inediam, vel morbos vehementes spiritus subitò aut nimium dissipentur, vel animi affectus, iram, gaudium, metum, pudorem spiritus subitò hinc inde propellantur ac dissipentur, nec vt par est, in totum corpus distribuantur, vt huic defectui cor occurrat, & quod sui officij est, omnibus partibus spiritus necessarios suppeditet, ejus motum intendi, vehementioremque

tiorémque reddi necesse est. Hinc quibus aliàs spiritus desunt, & qui debiles ac huic morbo obnoxij sunt, iis vel leue exercitium cordis palpitationem accersere potest.

Tertiò, si calor præter naturam in corde augeatur, non solùm spiritus intus absumuntur & dissipantur, sed & accenduntur,ac propterea motus cordis & arteriarum augetur,vt,quod absumitur,restituatur,& calor refrigeretur. Fit autem hoc à caussis tum internis,tum externis, irâ,motu. Ita obseruauit Platerus, juuenem quendam admodum calentem, cum in exercitio pilæ irâ corriperetur, atque ita duæ caussæ conjungerentur, ita palpitatione cordis affectum fuisse,vt cum recolligere se non posset, nec hi motus remitterent, subitò extingueretur.

Hæc duo tamen caussarum genera posteriora valde excedere oportet, si cordis palpitationem excitare debent. Aliàs enim saltem vehementiorem aliquem,non verò deprauatum, arteriarum & cordis motum excitant. Ideóque nonnulli, vt dictum, primùm solùm caussarum genus admittunt, vtpote quod frequentissimè palpitationem cordis excitare solet.

Et omnino frequentior est palpitatio cordis,quæ fit per consensum aliarum partium,quàm quæ per primarium cordis affectum oritur. Habet enim cor cum pluribus partibus corporis consensum,& ab iis vapores ac flatus & humores recipere potest. Ab vtero quidem per arterias cùm spermaticas,tum hypogastricas,quæ à corde ad vterum descendunt; à liene, per arterias frequentiores per lienem dispersas, id quod scorbuticis non raro accidit; ab hepate, per arterias ad hepar tendentes, & venam insignem dextro ventriculo cordis insertam,à pulmone etiam per communia vasa.

Differentiæ.

Differentia. Differentiæ ex hactenus dictis ferè patent & à caussarum varietate præcipuè petuntur.Patet ex iisdem affici cor vel per idiopathiam, cum caussa morbi in ipso corde aut ejus vasis consistit, vel κατὰ συμπάθειαν, cum aliunde communicatur ex vtero,liene & aliis partibus.

Signa Diagnostica.

Signa. Malum hoc etiam ab ipso ægroto proditur & cognoscitur, manúque supra cordis regionem appositâ deprehenditur. Estque hic motus in corde aliàs debilior,aliàs validior, & nonnunquam tam validus & vehemens deprehensus fuit, vt ab adstantibus audiretur, vt refert Christ.à Vega,*art. Medic.lib.3.cap.*8. & quidem etiam ex interuallo, vt ex Foresto dictum, aut vt costas vicinas cordi effringeret, vel sua sede dimoueret, aut in arteria ἀνεύρυσμα pomi magnitudine efficeret. Quiete hoc malum remittit; exasperatur motu, æstu, balneo,ira,crapula,vsu vini potentioris, Venere. Caussarum autem varietatem discernere non ita facile est. Si à vapore & flatu originem ducat cordis palpitatio, repentina fit accessio, & à leui corporis motu excitatur,ac facilius quoque discutitur; respiratio est difficilis, sæpe accedunt tremor in genuis, oculorum tenebræ,sonitus aurium,& non rarò circa aliquam partem dolor, qui sponte statim cessat, percipitur. Qualis autem flatus sit vel vapor, ex humorum signis cognoscitur, cum vapor humoris, è quo eleuatur, naturam referat & retineat. Si verò humor sit caussa palpitationis, non ita subitò humor inuadit, & diutius durat, quàm cum à vapore palpitatio ortum habet. Qualis autem humor sit, ex signis humorum abundantium facilè innotescit. Et omnino siue humor siue vapor ab aliis partibus communicetur,ex partium illarum affectarum signis cognoscitur,& inprimis affectio hypochondriaca & mensium suppressio in fœminis latere non possunt. Difficiliùs aqua in pericardio abundans cognoscitur.Malum tamen etiam est continuum, & ægri conqueruntur, cor in aqua quasi detineri & suffocari,tandémque emaciantur, vt hecticâ correpti. Si humores sint praui,corrupti,maligni,venenati,magna varietas in pulsu apparet,præcipuè in magnitudine & paruitate.Magna enim est naturæ pugna. Accedit lipothymia,atque alia signa humorum venenatorum & malignorum adsunt. Si ab alia substantia cor grauante & premente est palpitatio,tum motus valde est præternaturalis,& inæqualiter ac præter naturam cor quasi exilit,vt vel propulset, quod molestum est, vel ibidem motu diastolin majori resarciat.Atque tales caussæ facilè è suis signis patent. Si tumor sit caussa palpitationis,notabilis in cordis pulsu apparet varietas,motus valdè è naturali statu recedit; ferè inæqualis ac inordinatus est. Et si tumor sit calidus, maxima in corpore erit inflammatio, sitis magna, difficilis respiratio,accedit lipothymia, & tandem mors sequitur.Si autem tumor durus sit in pericardio, motus est continuus, & æger sensim sine manifesta caussa & euidenti contabescit. Si caro vel simile quid cordi à primo ortu adnascatur,palpitatio quoque à primo ortu ad mortem vsque hominem comitatur.

Si verò ex spirituum defectu palpitatio cordis excitetur,patefit hoc non solùm ex caussis, quæ præcesserunt,spiritúsque dissipauerunt & assumpserunt,verùm etiam ex eo, quod pulsus crebrior est, & interdum celer,simúlque paruus,ob virium imbecillitatem.

Tandem si ob caliditatem nimiam præter naturam palpitatio cordis accidat, cognoscitur id ex signis febris,aliisque caussis calefacientibus:& præter frequentiam & celeritatem in pulsu magnitudo adest, dū vires constant. Præterea motus hic paulatim deprauatur, & major est ac vehementior in diastole,quàm sistole.

Prognostica.

1. Palpitatio cordis omnis periculosum & non contemnendum malum est,ob læsum cordis motum, quo vita conseruari debet, & quæ frequenter ad syncopen deducit,tandémque hominem è medio tollit. Docétque Galenus, 2.*aph.*41.& 5.*de loc.affect.cap.*2. omnes, qui juuenes, aut in declinante ætate sani subitò, sine vllo manifesto symptomate,palpitatione cordis correpti sunt, omnes ante senectutem mortuos esse, alios per febres acutas, alios cum sani degenerent subitò syncope correptos, alios etiam citrà syncopen apoplectico more. Frequens enim palpitatio signum erat,cor & partes vicinas debiles fuisse. *Prognostica.*

2. Palpitatio per idiopathiam cordis periculosior est,quàm quæ fit per sympathiam: quæ item ab interna caussa,quàm quæ ab externa;nisi magna sit externæ caussæ vehementia,vt veneni & ictus violentia.

3. Malum hoc sæpius recurrens tandem hominem jugulat, & quidem si à pericardio affecto proueniat, hominem lentè enecat,& ad tabem deducit.

4. Si proueniat à soluta vnitate vel tumore cordis, malum desperatum & insanabile est.

5. Periculosum quoque est, si à caussa venenata & maligna originem ducat ægrique tales rarò euadunt, sed citò moriuntur.

Indicationes.

Curatio autem,vbi malum curam suscipit, ad duo inprimis dirigenda.Primum est,vt caussa quælibet,prout natura ejus postulat & indicat, tollatur.Alterum, vt cor familiaribus & calorem ejus innatum fouentibus roboretur. Nonnulli censent, & quidem ex Galeni,vt opinantur, sententia,omnes palpitatione cordis laborantes adjuuari sanguinis missione. Verùm & ipsa hæc sententia à veritate aliena est, & falsum, Galenum hoc scripsisse. Non enim Galenus, 5.*de loc.affect. cap.*2. omnes palpitatione cordis laborantes adjutos phlebotomia scribit, sed omnes, qui juuenes aut in declinante *Indicationes.*

declinante ætate constituti sani repente cordis palpitatione correpti sunt, eos scilicet, qui palpitatione cordis laborabant ex sanguine vitioso cor opprimente, aut ex flatu crasso vel frigido, vel cum plethora pura aut impura, quæ adiuuat impetum huius flatus ad cor, aut eius generationem per oppressionem diminuto calore, aut etiam impediebat sua præsentia vsum remediorum sanantium calidorum. Si verò palpitatio cordis sit ex frigidis, pituitosis, crudisque humoribus, sanguinis missio non conuenit; cum humores illi sanguine detracto crudiores reddantur: sic & in aliis caussis, quas non tollit venæsectio, sanguinem mittere inutile est.

Curatio palpitationis cordis à Flatu & Vapore.

Curatio palpitationis cordis à flatu & vapore. Venæsectio. Sed vt de hisce in specie secundum caussarum varietatem dicamus, primò si à flatu & vapore cor molestante sit palpitatio, sanguisque simul redundet, vena aperienda est. Alioquin enim calidis flatus discutientibus commodè vti non possumus, quin potiùs calidiorum vsu materiæ affluxus ad cor augeretur. Aperiatur autem vena vel in dextro vel sinistro brachio, prout pulsus in hoc vel illo brachio magis inquietus est & pro redundantia eius ac virium robore sanguis emittatur. Vtile quoque foret, crurum venas aperire, vt materia deorsum retrahatur, præsertim in fœminis, quibus à mensibus suppressis malum originem habet. Licet & cucurbitulas cruribus affigere.

Hæmorrhoides. Hæmorrhoides, si prouocari possint, magnum in hoc malo auxilium afferunt, cum vix commodiore via sanguinem euacuare tum liceat.

Reliqua quod attinet, cum flatus & vapores ab humore sui generis foueantur, humores vitiosi tollendi medicamentis, non violentis, sed lenibus sæpe repetitis, vt materia per ἐπίκρασιν tollatur. Et cum malum *Humorum euacuatio.* hoc multorum morborum, imprimis melancholiæ hypochondriacæ & mensium suppressorum vterique morborum comes sit, curatio ad illos morbos dirigenda, cordialibus semper additis.

Vapores discutientia & corroborantia. Postea vapores discutientia & corroborantia exhibeantur, & ex iis nunc calidiora, nunc frigidiora, vt caussa morbi requirit. Monétque Auicennas, in omnibus morbis cordis fugienda esse vehementer calefacientia, quæ vires cordis dissoluunt; vehementer refrigerantia, quæ calorem labefactant, & spirationem difficilem reddunt; vehementer adstringentia, quæ fuligines & excrementa retinent. Quæ autem cor calefaciunt, quæ item refrigerant, suprà, *de intemperie cordis*, sunt proposita. Temperata sunt, *aurum, margarita, corallia, os de C.C. lapides pretiosi bezoar, bolus Armena, terra sigillata.*

Oleum citri in hoc malo valdè efficax. Oleum citri quoque cum conserua aliqua vel alio modo exhibita valdè efficax est ad flatus crassos discutiendos & cor roborandum. Insignem quoque vim habet rhaponticum verum Scr.ii. pôdere exhibitum cum vino, aut vinum, in qua eadem radix macerata est.

Electuaria. Vel ℞. *Conseru. meliss. anthos, buglоss.* an. Vnc.i. *cortic. citri condit. rad. cond. scorzoneræ* an. Vnc.ß. *spec. diamosch. dulc. diambræ*, an. Scrup.i. *confect. alcherm.* Drach.i. *Cum syrupo tunic.*

F. Electuarium.

Aliud: Vel ℞. *Conseru. boraginis, tunic.* an. Vnc. ii. *confect. alcherm. theriac.* an. Drach. i. *spec. elect. de gemm. aromatic. ros. lætitiæ Galeni*, an. Scrup. i.

Cum syrupo bugloss. & de cortic. citri.

F. Electuarium.

Electuarium Langij.

Elect. Langij. ℞. *Cons. ros.* Vnc. iiii. *fl. tunic.* Vnc. i. *meliss.* Vnc. ß. *spec. diamarg. frig.* Scrup. iv. *galangæ* Scrup. i. *cinam. interior.* Scrup. iv. *garyophyll.* Scrup. ii. *doronic.* Scrup. i. *succin. alb.* Drach. ß. *nuc. mosch. condit.* Drach. ii. *zinzib. condit.* Vnc. ß. *cortic. citri, pinear. prap.* an. Drac. ii. *sem. melonum.* Drach. i. *manus Christi cum perlis* Vnc. ß. *marg. prap.* ℥. v. *fol. auri* N. iv. Cum *syr. acetos. citri.* F. Elect.

Syrupi & potiones. Vel ℞. *Confect. alcherm.* Drach. ii. *lapid. bezoar, margarit. præpar.* an. Scrup. ß. *ol. citri* gutt. iii M.

Detur Scru. ß. vel vnus cum aqua vel syrup. borrag.

Vel ℞. *Aqu. flor. borrag. in balneo destillat.* ℥. vi. *flor. citri* ℥. ii. *syrup. flor. borrag. tunic.* an. Vnc. i. *spiritus rosar.* Drach. ii. *aqu. cinamomi* ℥. ß. *carbuncul.* ʒ. ii. *magister. perlar.* ℈. i. *confect. alcherm.* ʒ. ß. M.

Dentur cochlearia duo vel tria.

Extra quoque applicentur sacculi è *melissa, flor. lauendul. rorismar. borrag. bugloss.* & aliis suprà enumeratis cordialibus parati, ac vino albo & aqua rosar. irrorati.

Vt ℞. *Flor. rosar. rorismar.* an. Drach. ii. *lauend.* Drac. i. *sem. angelic. cortic. citri, caryoph. cinamom. macis*, an. ʒ. ß. *croci* Scrup. i. *moschi, ambra*, an. gr. vi. Cum sindone rubra.

F. Sacculus.

Aut applicetur epithema ex *aqua rosar. melissæ, lauend. borrag. card. benedict. cinamomi, carfuncul.* vel melissa viridis contrita & aqua rosar. ac maluatico irrorata super latere ignito calefacta cordi applicetur. Inungi etiam potest cordis regio *oleo citri, melissæ, caryophyll. macis, cinamomi*, vel solis, vel cum vnguento rosaceo mistis.

℞. *Vnguent. rosar.* ℥. ß. *ol. citri* ℈. ß. *cinamom. caryophyll.* an. gutt. vi. *Mosch. ambræ*, an. gr. iii.

M. Fiat Liniment.

Vel ℞. *Ladani puri* ℥. ß. *styrac. calamitæ, terebinth. mastich.* an. Drach. ii. *ol. citri, caryophyll. cinamom.* ana gutt. vi. *mosch. ambr.* an. gr. iii.

Subigantur in mortario pistillo calido addendo sub finem *ol. nucis mosch. expressi* Scrup. ii.

F. Emplastrum.

Vid. Vidius, *lib. 7. de cur. membr. c. vlt. p. 292.* cucurbitulas sine scarificatione applicare iubet, iisque magnam in discutiendis ac digerendis flatuosis spiritibus, qui in partibus internis inclusis continentur, inesse scribit.

Sunt & odoramenta valdè vtilia; cùm via non longa ad cor tendant, virésque valde reficiant.

℞. *Fol. meliss. ocymi caryophyllati*, an. Drach. ii. *cortic. citri, santal. citrini, caryophyll.* an. Drac. i. *croci* ʒ. ß. *ambr.* ℥. vi. *mosch.* ℥. iiii.

Ligentur in nodulo & irrorentur *aqua cinam. & rosar.* Vel Balsama ex enumeratis modò oleis olfacienda naribus illinantur.

Tandem in hac palpitationis cordis specie, quæ à flatibus prouenit, opera danda, vt materia flatuum distrahatur, & propterea clysteres purgantes & resoluentes flatus sæpius iniiciantur.

Curatio palpitationis cordis ab Humore.

Si palpitatio cordis ab aqua in pericardio contenta originem habeat ea euacuanda & absumenda, ac corroborandum est. *Curatio palpitationis cordis ab humore.*

Nonnulli hîc etiam venæsectionem præcipiunt, sed malè. Tantum enim abest, vt venæsectio eam euacuet, vt potius ad augendam faciat, calore debilitato. *Venæsectio.*

Quidam purgantibus humores aquosos vtuntur, verùm caussam antecedentem & humores serosos in corpore, quæ aquam augere possunt, talia euacuant: ipsam verò aquam in capsula cordis contentam euacuare non valent. Itaque efficacissima hîc sunt medicamenta aquam illam absumentia & discutientia tam interna, quàm externa. *Purgãtia humores serosos.*

Inter interna sunt *confect. alchermes, spec. diambræ, diamoschi, aromat. rosati, theriaca, Mithridat.* & alia cordialia calidiora, vt, *decoct. ligni Guaiaci, sarsaparill. sassafras* cum *corticibus citri.* *Aquã in pericardio discutientia interna.*

Extra verò vtile est, panem calentẽ à furno regioni cordis *Externa.*

cordis applicare, item spongiam vel linteum triplicatum decocto vel aqua aliqua cordiali discutiendi & exsiccandi vim habente madidum.

℞. *Spec. aromat. rosat. diamosch.* an. Drach. ii. *pulu. mac. caryoph. cortic. citri*, an. Drach. i. *flor. bugloss. citri*, an. Vnc. ß.

F. Sacculus ex sindone rubro, qui *vino albo* irroretur, & cordis regioni applicetur. Simul odorata medicamenta cordialia naribus admoueantur & cibis admisceantur.

Vesicatoria. Nonnulli vesicatoria cordis regioni applicant, quæ quomodo è cordis capsula per spatium thoracis in cauitatem, in musculos & cutem aquam attrahere possint, non video.

Curatio palpitationis cordis ex humoribus aliũ. de transmissis. Quæ verò ex humoribus è ventre inferiore transmissis oritur cordis palpitatio, eandem ferè curationem habet, quàm ea, quæ ex flatibus prouenit. Et omnino si palpitatio cordis per consensum fiat, præcipua curationis ratio est, vt pars affecta, quæ eam communicat, diligenter curetur.

Purgatio. Itaque primò vniuersales corporis purgationes instituendæ, & vel vena aperienda, vel humores vitiosi expurgandi, vel vtrumque agendum, pro humoris peccantis & membri materiam suppeditantis natura & ratione. Humores etiam ad cor ruentes reuellendi. Hercules Saxonia hoc Electuarium commendat, ad humorem tam pituitosum, quàm melancholicum in hypochondriaca affectione & cordis palpitatione:

℞. *Meliss. ocymi, bugloss. borrag. betonic. agrimon. puleg.* an. M. i. *cortic. citri* Vnc. ß. *sem. citr.* Vnc. i. *caryoph. cinamom. ligni aloes, macis* an. Drac. i. *fol. sem. elect.* Vnc. vi. *Epithymi, polypod. q.* an. Vnc. iiii. *mirobalan. chebul. citrin.* an. Vnc. i. *passul. enucleat.* ℔. i.

Indicationes. Aromata ligentur in nodulo, & omnia bulliant in s. q. aquæ ad dimidiæ partis consumptionem, vel, quod commodius est, dimidium saltem aquæ, quæ aliàs ad coquendum sumi solet, affundatur, & in vase clauso in Balneo per triduum macerentur, exprimantur & clarificentur.

Hinc adde *pulp. prunor.* ℔. i. *cinam. el.* Vnc. ß. *sacch. albi* q. s.

Coquantur ad iustam consistentiam, vel potiùs saccharum sufficienter inspissatum addatur.

Cauteria & vesicatoria. Ad materiam reuellendam in diuturnis & frequentibus cordis palpitationibus cauteria & vesicatoria vel brachiis, si materia à capite defluat, vel cruribus, si palpitatio cordis fit per essentiam, aut à partibus inferioribus ad cor transmittatur, vtilia sunt.

Cautela. De vesicatoriis tamen hoc monet Mercurialis, ne cantharides vsurpentur; cùm vim malignam & cordi aduersam habeant, sed potiùs ranunculus, flammula Iouis, sinapi & similia.

Corroborandum. Hinc corroborandum medicamentis modò enumeratis, & inter ea inprimis lapide Bezoar, margaritis, lapid. pretiosis. Et quidem in materia frigida, theriacam, præsertim extra adhibitam, valdè commendat Mercurialis, narratque, Maximilianum Imperatorem, cui palpitatio cordis familiaris erat, sibi retulisse, se nullum remedium theriacâ melius inuenisse.

Nonnulli quadrupedum & auium corda, vt cerui, bouis, porci, turturis commendant, & præsertim assa peculiari proprietate prodesse docent. Valeriola, *lib. 4. obseru. 6.* succum ex veruecum cordibus cum cariophyllis sine liquore vllo in vase duplici paratum commendat. Qualis succus & ex aliorum animalium cordibus parari; hincque hæc Aqua additis medicamentis cordialibus destillari potest:

℞. *Cor cerui* vel *bouis* N. i. *meliss.* M. i. *flor. cordial.* M. ß. *cortic. citri* Vnc. ß. *sem. ocymi* Drach. i. *caryoph. cinamom. santal. citrin.* an. Drach. i. *croci* Drach. sem.

Affundatur *vini* q. s. ac destillentur. Aliæ duæ descriptæ *exstant in Institut. lib. 5. part. 3. sect. 3. cap. 9.*

Efficaciores fiunt aquæ, si *moschi, ambræ*, an. Scrup. sem. in alembico suspendantur.

Mercatus hanc commendat:

℞. *Corda turturum* N. ii. *ceruorum* vel *bouis* N. iii. *caryophyll. galangæ*, an. Drach. ii. sem. *macis* Drach. ii. *flor. bugloss. borrag.* an. p. i. *rorismar.* p. ii.

Affundatur *vini* q. s. Stent per noctem, postea destillentur.

Efficax est & elixir cordiale in Institut. *loco allegato*, propositum, Vt & hæc Aqua.

℞. *Flor. borrag. rorismar. rad. bugloss.* an. Vnc. iij. *croci* Drach. i. *succi cydonior.* ℔. ß.

Vini q. s. Stent in infusione per dies 14. postea destillentur. Dosis ab ℥. ß. ad ℥. i. cum ℥. ii. vini albi generosi vel maluatici in caussa frigida; in caussa calida cum aqua borraginis. Vel propinetur hoc Vinum:

℞. *Rad. helen. Angelic. zedoar. galangæ scorzon.* ana Drach. ii. *cortic. citri* Vnc. i. *caryophyll. cinamom.* an. ʒ. ii. *sem. coriandr. præpar.* ℥. ß. *flor. anthos* ʒ. ii. *meliss.* M. i.

Affundantur *vini albi* ℔. xviii. Plura talia vide apud Rondeletium, *l. 2. c. 17.* Iohan. Langium, *l. 3. epist.*

Curatio palpitationis cordis à reliquis caussis.

Si à Vermibus in capsula eius palpitatio cordis fiat, vermes interficiendi, vt supra, *de vermibus in capsula cordis genitis*, dictum. Ad eosdem autem euacuandos & lapis Bezoar adhibetur. *Curatio palpitationis cordis à reliquis caussis. A vermibus.*

Si à Spirituum defectu sit palpitatio, curatur spiritus reficientibus & corroborantibus, inter quæ inprimis, si morbus id patitur, vtile est vinum odoratum, & aquæ ac spiritus cordiales, quorum hactenus facta est mentio. *A Spirituum defectu.*

Quæ ex Calore nimio & in Febribus accidit cordis palpitatio, tollitur medicamentis calorem febrilem temperantibus, & iis, quæ supra, *de intemperie cordis calida*, proposita sunt. *A calore nimio febrili.*

Diæta.

Victus ratio à medicamentis non discrepet. Aër sit purus & alteretur cordialibus compositis, prout caussæ ratio id postulat. Eodem modo cibus & potus sese habeat, qui caussæ aduersetur, cor verò roboret. Si caussa sit frigida, flatus crassi, materia melancholica, cibo attenuante & calefaciente opus est; & propterea cibi condiantur aromatibus, & aliis cordialibus calidis. Vinum sit tenue, odoratum, & ad dulcedinem vergens, vel cereuisia clara & defecata, qui potus herbis & aromatibus conuenientibus condiri possunt. In caussa calida cibi condiantur acetosis cordialibus, vt succo citri, limonum, arantiorum granatorum, acetosæ, ribes. *Diæta.*

Potus sit aqua hordei cum succis iisdem & eorum syrupis aut cereuisia tenuis. In spirituum defectu nihil vtilius vino odorato, quod subitò spiritus reficit. Animi & corporis motus nimii, vigiliæ, exercitia nimia, Venus præcipuè, ira, tristitia, aliæque animi perturbationes vitentur.

CAPVT V.

De Virium Imbecillitate.

VT in palpitatione cordis eius pulsatio deprauatur; ita quandoque accidit, vt eodem modo eius & arteriarum motus imminuatur: quod malum vulgò virium imbecillitas, Germani, *Schwachheit*, appellatur. Etsi enim virium nomine etiam aliæ functiones intelliguntur: tamen præcipuè vitales actiones per eas accipiuntur; & propterea hoc loco de ea agere placet. Itaque Virium defectus & Imbecillitas dicitur, cum vires vitales *Virium imbecillitas.*

vitales atque cordis & arteriarum præcipuè læduntur. Adest quidem & tum motus impotentia, sed differt ea ab ea motus impotentia, quæ, *lib.1. part.2. cap.26.* fuit explicata, quod illa, viribus & actionibus cordis saluis, neruoso genere inprimis affecto, accidit; hæc verò potissimum corde læso & spiritibus deficientibus ortum habet, vnde labes illa etiam animali facultati communicatur, dum spiritus vitales animalium materia, non sufficienter generantur, nec calidum natiuum omnium partiū influente calore & spirituum vitalium influxu satis fouetur. Hinc in hac virium, imbecillitate vniuersum corpus actiones suas difficulter perficit, & ægrè etiam mouetur, partibus non resolutis, vt in motus impotentia, sed languidis & conquassatis. Arteriarum quoque motus seu pulsatio tunc etiam imminuitur, nec eæ, vt solent & debent, dilatantur, fitque pulsus vel paruus, vel languidus, vel tardus, vel rarus, vel intermittens, vel obscurus, aut miurus, aut formicans, aut vermiculans, prout imbecillitas hæc maior, vel minor est. Eodem modo vt arteriarum motus, ita & cordis motus sese habet. Estque hæc virium imbecillitas maxima paulò ante mortem in agone dicto.

Caussæ.

Caussæ. Imbecillitas autem hæc ortum habet à spirituum & calidi innati seu substantiæ spirituosæ, à quo vita & robur partium dependet, defectu, Spiritus autem hic insitus cum foueatur à spiritu vitali, in sinistro cordis ventriculo genito, & per arterias in vniuersum corpus diffuso, qui inde influens spiritus dicitur: si primò spiritus ille vitalis non satis copiosè & rectè à corde in partes omnes influat; insitum etiam atque hinc omnes totius corporis vires debilitari necesse est. Qua ratione autem & quibus de caussis spiritus vitales deficere possint, *capite sequenti*, dicetur, scilicet, quod vel non generantur, vel quod generati dissipantur aut suffocantur. Quæ caussæ omnes etiam hic locum habere possunt, nisi quod in lipothymia & syncope spiritus vitales penè toti & subitò deficiunt, in virium verò imbecillitate pauciores, quàm debebant, partibus communicantur.

Deinde cùm spiritus insitus non solùm influente foueri debeat, sed etiam humido primigenio, quod appellatur, cui insideat, tanquam pabulo indigeat, si humidum istud deficiat & imminuatur, etiam spiritum insitum debilitari, & vires labefactari necesse est.

Tertiò si etiam ipsa spirituosa partium substantia, seu spiritus insitus vel calor innatus dictus imminuitur in toto, virium in toto corpore imbecillitas sequitur. Accidit autem hoc ab iisdem caussis, quæ spiritum influentem dissipare vel suffocare possunt, quæ, *capite sequenti*, proponentur. Fit nimirum cùm humidi primigenij, tum caloris insiti, seu, vt vtrumque vno nomine complectamur, calidi insiti imminutio à nimia Venere, sanguinis, & aliis euacuationibus, quæ spiritus dissipant; dolore nimio; animi affectibus, & præcipuè timore & mœstitia diuturna; morbis acutis & longis, inprimis febribus, quæ & cordis & omnium corporis partium humidum primigenium exhauriunt, & calidum natiuum dissipant, calore & æstu externo; labore & exercitio nimio; frigore nimio; vt & otio, quo calor natiuus quasi suffocatur & torpidus redditur; humoribus vitiosis, qui per totum corpus diffunduntur, & calidum natiuum opprimunt, vnde insolita virium debilitas imminentium morborum signum esse solet; venenis tandem & venenatis qualitatibus, quæ cordi & calido natiuo totâ substantiâ aduersa sunt.

Signa Diagnostica.

Signa. Ipsum malum per se patet, ægrique de virium omnium debilitate conqueruntur. Caussæ verò ex iis quæ præcesserunt vel adsunt, cognoscuntur, & *capite sequenti*, etiam explicabuntur.

Prognosticum.

Quid autem periculi portendat, id omne ex caussarum grauitate vel leuitate æstimandum. Prout enim caussa, quæ virium debilitatem inducit, grauior vel leuior est: ita etiam virium imbecillitas plus vel minus periculi portendit. Prognosticū.

Indicationes.

Curatio in duobus consistit, primò vt caussæ, si adhuc adsint, tollantur, nimirum si euacuatio aliqua nimia sit, supprimatur; si à dolore spiritus dissipentur, vt is leniatur & mitigetur; si ab animi affectu nimio, vt ei modus adhibeatur; si morbus vel febris adsit, curetur; si immineat, humores vitiosi expurgentur; si ex otio calor torpeat, corpus exerceatur; si à qualitate maligna calor destruatur, ea expugnetur. Secundò vt calidum insitum & spiritus vitales influentes conseruetur. Indicationes.

Curatio.

Quâ ratione autem caussæ istæ tollendæ sint, aliunde & ex sequenti quoque capite patet. Quapropter saltem hîc, qua ratione calidum insitum & spiritus influentes conseruari, instaurari & augeri possint, dicemus: etsi etiam suprà, *de intemperiebus & morbis cordis*, hâc de re dictum sit, quod ibi videri, & huc transferri potest. In medicamentis tamen exhibendis ad caussas simul respiciendum, ne dum spiritus reficere volumus caussam augeamus. Ideoque in imbecillitate virium à febre acuta vel hectica calefacientia & exsiccantia non conueniunt, sed temperata exhibenda. Curatio.

Vtilia autem hîc sunt inprimis medicamenta cordialia supra proposita, è quibus pro caussæ ratione conuenientia eligantur. Ideóque hic composita quædam saltem proponemus; è quibus cuilibet morbo commoda eligi poterunt. Inprimis verò gratum odorem spirantia spiritus valde recreant; præcipuè si aliorum odoratorum vi imprægnetur, qualia sunt, *moschus, ambra, cinamomum, caryophylli, macis, crocus, zedoaria, cortices citri, lignum aloes, santalum, styrax, ladanum, rosæ, violæ, lauēdula, rosmarinus, spica nardi, melissa, ruta, saluia, &c.* Vtile etiam est acetum, præcipuè ex maluatico, & inprimis rosis, fl. lilior. conuallium, ruta, pulegio, succo rubi Idei imprægnatum. Odorata spiritus reficiūt.

Aqua odorifera cordialis, pro naturis calidioribus.

℞. *Caponem*, abscinde caput & pedes, exenteretur, & pinguedo remoueatur. Incidatur minutim & affundatur atque addatur, Aqua cordialis pro calidis.

Aq. buglossæ, cort. citri, borrag. cichorij, acetosæ, rosar. an. canth. f. *flor. stœchad. Arabic. chamamel. Romani, borrag. buglossæ*, ana M.j. *spec. aromat. rosati, diatrion. santal. cinamom. acutiss.* ana Vnc. ß. *santali citrini odoriferi* ℥.j. *pomor citri recent.* N. iiii.

Incidantur incidenda minutim fiatque destillatio secundum artem: datur ad placitum sumentis ab *vncia semis ad vnciam vnam.*

Aqua instaurans dicta.

℞. *Iuris capi & cordis bouis vel cerui simul perfectè cocti mens.* j. *vini maluatici, pomum arantiū* vel *limonium* vel *aliud* vt dictum, *dissectum in partes*, vnum *vel* duo. *rad. galangæ, fol. melissæ*, an. ʒ.j. *cinamomi* ℥. ß. *caryophyll.* ʒ. ij. *sem. coriandri, ocymi, flor. rosar. rubr. scabiosæ, bugloss.* Aqua instaurans.

vtriusque an. Drac, i. *croci* Scr. i. *rasuræ C.C. eboris*, an. ℥. i.
Misce eliciatur Aqua.
Quæ per se datur, vel cæteris commixta.

Aqua odorifera pretiosa:

℞. *Flor. lilior. conualli.* M. ii *rosar. rubr. opt.* M. vi. *lauendulæ* M. i. *borrag. buglosf.* an. M. ii. *fol. saluiæ, maioranæ, hyssopi, rorismarini*, an. M. iii. *melissæ, menthæ crispæ*, an. M. i. *cinamom. acutiss. cubebar. styrac. calamitæ*, an. Vnc. i. *macis, piperis long. cardamomi minor. nuc. mosch. garyophyll.* ana Vnc. ß.

Tusis & incisis minutim, ac repositis in cantharum magnum, affunde *vini maluat.* & *aq. rosar. opt.* ana căth. ii. digerantur ad triduum, quotidie ter agitădo: dehinc fiat destillatio igne lentiss. & in capitello vel rostro ponatur *ambr. moschi* ana Drach. ß. cum sindone rubr. Detur imbecillo vel naturâ vel vi morbi cochleare vnum sæpe, & humectentur in hoc destillato lintea pura, quæ admoueantur cordi, temporibus, pulsibus ac naribus.

Aqua vitæ odorifera pro naturis frigidioribus & adultis:

℞. *Spiritus vini rectificati* ℔. ii. *croci, caryophyll. granor. paradisi, nuc. mosch. macis, cinam. mastiches, cardamomi, zedoriæ, cubeb. rosar. rubr.* ana Drach. i.

Puluerisentur crasso modo, fiatque infusio ad octiduum, dehinc fiat colatura citra expressionem, & adde *miuæ cydonior.* Vnc. vi. Misce. Datur pro vice cochleare vnum: roborat stomachum, hepar, splenem, & cor, renibus etiam in expellenda serositate vires addit; potest mane, ac serò sumi ante somnum.

Alia aqua odorifera:

℞. *Flor. rosar. opt. recent.* Vnc. vi. *spicæ nardi vulgar. rec. berb. rorismar. maioran.* ana Vnc. i. *basilici, thymi, satureiæ* ana Vnc. ß. *cortic. citri recent.* Vnc. ii. *ligni aloes odoriferi, cinam. elect.* an. Vnc. i. *garyophyll.* Vnc. ß. *rad. ireos Florent.* Drach. vi. *storac. calam. asæ dulcis* an. Vnc. ß. *vini maluatici, aq. rosar.* an. ℔. iiii. *lauendul. meliss.* an. ℔. i.

Viridia incidantur, arida verò in puluerem redigantur, Solique exponantur per 7. vel 9. dies: deinde destillentur lento igne in vase duplici. Præparanda est hæc aqua tempore æstiuo; datur intra corpus vncia semis, extra eâ pulsus & nares humectentur: potest etiam manibus irrorandis ac lauandis adhiberi.

Iulebi & potiones:

℞. *Confect. Alkermes* Scr. i. *pulu. diamarg. frig.* ℥. ß. *syr. de acetos. citri* ℥. ß. *de papauere* ℥. iii.
Cum *aq. rosar. buglosf. & cinamomi*,
Fiat potio.
Hæc & in doloribus hominem prosternentibus vtilis, auctâ præsertim *syr. papauerini* quantitate.

Alia, quæ & in veneno sumpto conueniet.

℞. *Confect. de hyacinth.* Drach. ß. *syr. acetos. citri* ℥. i. *aq. scabios. meliss.* an. q. s.
Fiat Potio.
Rotulæ manus Christi & diamargariti frigidi sint in frequenti vsu, vel rotulæ & morsuli supra, *partis huius cap.* 2. propositi.
Vel paretur talis Mistura; ℞. *Pulu. sacch. opt.* q. v.
Humectetur probè cum *aqua cinamomi optima*, quo nonnihil fluidum reddatur saccharum, cui adde *aliquot guttas spiritus vitrioli* pro acetositate manifesta; vlterius admisce
ol. cinamomi gutt. iiii. *caryophyllorum* gutt. ii. *macis, nucis mosch. destillat. anisi*, ana gutt. iii.
Probè inuicem miscendo detur cum cochleari argenteo ad placitum.

Electuarium confortans.

℞. *Conf. rosar. rubr. borrag. buglosf. tunicis, melissæ*, ana Vnc. i. *spec. diaxyloales* Vnc. ß. *cortic. citri condit.* Drach. vi. *rad. condit. eryngij, satyrij.* ana Vnc. ß. *confect. alkermes* Drach. ii. *spir. rosar. essentiæ citri*, ana Drach. ß. *ol. cinamom.* gutt. vi.
Cum *syr. fl. borragi.*
Fiat Elect.
Plura eiusmodi medicamenta videantur, *cap. praced.* vt & *sequente.*
Externa quoque antea proposita pulsibus, cordi & naribus applicentur.

Diæta.

Æger nutriatur alimentis, quæ bonum & multum succum præbent, ac facilè concoquuntur, eáque in quantitate parua, sed sæpe exhibeantur, potissimùm senibus, & qui è morbo conualescunt, aut ex magnis euacuationibus vires perdiderunt. Et si vis coquendi sit debilior, vt crassiores cibos concoquere non possit, dentur iura instaurantia, in Institut. *lib.* 5. *part.* 3. *sect.* 3. *cap.* 2. *proposita.* Præcipuè vinum odoratum, quale est Rhenanum & Neccaricum, & panis albi mica eo madida vires valde instaurat, cui pro morbo exigente succus citri, vel granatorum, vel simile quid addi potest. Diæta.

CAPVT VI.

De Lypothymia & Syncope.

QVandoque verò accidit, vt arteriarum motus ferè tollatur: quod malum, prout varios gradus minoris & maioris ratione differentes habet, ita etiam variis nominibus exprimitur. *Lypothymia & syncope.*

ἔκλυσις leue est animi deliquium, λειποθυμία & λειποψυχία & ἀποψυχία grauius; συγκοπὴ grauissimum. Quæ si eo vsque deueniat, vt in toto corpore pulsatio aboleatur, ἀσφυξία nominatur, quæ proximus ad mortem gradus est. Differre autem ἔκλυσιν à λειποθυμίᾳ vel λειποψυχίᾳ, patet ex eo, quod Hippocrates, 7. *aphor.* 8. scribit; *A tuberculi introrsum eruptione* ἔκλυσις καὶ λειποψυχία oritur. Et Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 34. inter syncopes signa ἔκλυσιν & λειποψυχίαν nominat. Apud Hippocratem quidem & antiquos Græcos vox συγκοπὴ vsitata non fuit, qui affectum hunc λειποθυμίαν & λειποψυχίαν & ἀσφυξίαν appellarunt: paulo tamen ante Galeni tempora hæc vox inuenta, & in specie tribuitur grauiori malo, quam est λειποθυμία & λειποψυχία. Hæc enim inter has voces genuina est differentia. Nam vt docet Galenus, *de art. curatiu. ad Glauc. lib.* 1. *cap.* 14. λειποθυμία est syncope imperfecta, & præterea syncopen semper præcedit, atque in λειποθυμίᾳ sensus nondum planè aboletur, & in ipso paroxysmo ægri vident, audiunt & intelligunt, quæ audiunt, licet non possint nutu aut signo demonstrare cogitationes. Præterea, vt Aetius, *tetrab.* 2. *serm.* 1. *cap.* 101. docet, in λειποθυμίᾳ ægri non sudant, in syncope verò sudationes accidunt, quæ ideo etiam syncopticæ dicuntur. Cum enim in syncope vires magnoperè prosternantur, & calor ad interiora refugiat, humidum partium solidarum rectore destitutum ad exteriora defluit. Ac frigidi sunt ii sudores, quia calor naturalis regens partes solidas in syncope vel extinguitur, vel extinctioni proximus est; quod à partibus illis profluit. In lipothymia verò sudores non exeunt, quia vires in hac non ita collabuntur. Quidam

Ἔκλυσις à λειποθυμίᾳ & λειποψυχίᾳ differt.

Syncopes vox Hippocrati non in vsu fuit.

Quidam tamen hanc Aetij sententiam & differentiam non simpliciter admittūt, putántque, etiam in lipothymia aliquando aliquem sudorem accidere posse, & in syncope corpus ita dispositum esse posse, vt vix aliquis sudor erumpat.

Lipothymia & syncope an solùm gradibus differat.

Sunt quidem nonnulli, qui lipothymiam & syncopen non solùm maioris & minoris ratione discrepare putant; & longè maiorem esse differentiam existimat Mercatus, atque lipothymiam esse affectum cerebri, & in ea solùm & primariò cerebrum offendi, seu esse casum subitum animalis potentiæ, qui fiat retrocedentibus spiritibus animalibus ad cerebrum ipsum, quo accidat, vt instrumenta sensuum & motus spiritibus destituantur, atque ita actiones suas exequi non possint: syncopen verò esse proprium cordis affectum, & in eo cor primùm pati, & hinc ob dependentiam, quam cum corde habent, alias actiones omnes lædi. Verum falsa & tanto viro indigna est hæc opinio, & in lipothymia non tam spiritus animales, quàm vitales læduntur, id quod symptomata, quæ in lipothymia adsunt, & caussæ, quæ eam excitant, ac cor, non cerebrum afficiunt, solúmque à caussis syncopes magnitudine differunt, satis docent. Ideóque in omni lipothymia pulsus (quanquam Mercatus sine ratione contra experientiam, id negat) aliquo modo læditur, nec planè saluus est. Quod verò simul facultas animalis afficitur, ideo fit, quia spiritus animales salui esse non possunt, si vitales rectè sese non habent, cum illi ex his generētur. Quapropter lipothymia non cerebri, sed cordis affectus est, in quo sensus & motus ideo læduntur, quod spiritus vitales cerebro non communicantur.

Cælius Aurelianus & Aretæus, *in inscriptione cap. 3. lib. 2. de morbis acutis*, cardiacam in genere appellat. Quia tamen καρδία non solùm cor; sed & orificium ventriculi significat, in specie nonnulli eam syncopen, quæ oris ventriculi consensu fit, cardiacam appellant. Alii verò & magis propriè eam syncopen simpliciter cardiacam vocari debere censent, quæ primario cordis affectu fit, eam verò, quæ ex oris ventriculi fit consensu stomachicam esse nominandam, vt docet Galenus, 5. *de loc. affect. cap. 2. 12. meth. med. cap. 5. 5. de victus ratione in acutis text. 59.*

Definitio.

Definitio.

Est ergo animi deliquium, vt Galenus, 12. *meth. med. cap. 5.* definit, præceps virium lapsus, id est, subita actionum vitalium, & consequenter animalium, imminutio, sicut syncope penè earum abolitio, ob spirituum vitalium vitium, & denegatum in alias partes influxum.

Caussæ.

Caussa.

Itaque pars primariò affecta est Cor. Caussa proxima est spirituum vitalium, sine quibus cor, nec vlla alia pars in corpore suas actiones edere potest, subitus defectus; id quod subita huius mali inuasio satis testatur. Spiritus autem vitales ad alias partes non influunt, vel quia non generantur, vel quia generati dissipantur & dissoluuntur aut suffocantur. Non generantur, vel defectu materiæ, vel generatrice eorum facultate sese non rectè habente. Deficit materia in nimia sanguinis euacuatione. Quanquam & tum spiritus simul dissipentur. Quò etiam facere potest calor intensus & perseuerans, qui non solùm spiritus dissipat, sed & eorum materiam absumere potest. Spiritus a. vitales ex tenuissima sanguinis parte generantur, quæ à calore magno & diuturno absumitur, idque in iis facilius accidit, qui humores tenues, & corpus ad διαφόρησιν aptum habent; de quo Galenus, 12. *meth. med. cap. 6.* Facultatis autem generatricis caussa spiritus non generantur, cum ipsa cordis substantia, quæ spiritus generat, sese rectè non habet; quod fit in morbis, qui temperiem cordis valde immutant, calidúmque eius natiuum absumunt, quales sunt febres syncopticæ, malignæ, pestilentes, colliquantes, hecticæ, μαρασμώδεις, item morbi compositionis, & solutæ vnitatis, qui si sint paulò grauiores, à syncope ad vitam nullus datur regressus, sed hominem iugulat.

Spiritus verò generati absumuntur & dissipantur ac corrumpuntur variis de caussis. Primò spiritus corrumpuntur aut certè insigniter mutantur &, afficiuntur à maligna ac venenata cordi ac spiritibus vitalibus peculiariter aduersâ materiâ, siue illa in corpore generetur, id quod accidit in febribus malignis, aut cum vermes in aliquo loco stabulantur, vel sanguis menstruus, aut alius humor corruptus alicubi in corpore delitescens putres ac malignos vapores ad cor mittit, siue extra adueniat, id quod fit, cum aer malignus & venenatus vel venenum admotum, vel morsu aut ictu animalium venenatorum corpori communicatur. Quò pertinent & peculiares antipathiæ, cum quidam rerum aliis non ingratarum odorem, conspectum, vel præsentiam ferre non possunt, sed eâ de causâ animo deficiunt. Deinde à corde auertuntur, resoluuntur & dissipantur spiritus vitales variis de caussis. Nimirum calor insignis spiritus ad exteriora euocat & dissipat. Quò pertinent febres ardentes, æstus aeris, balnei, corporis motus nimius, perturbationes animi nimiæ, ira, περιχάρεια seu effusum gaudium, quo alios syncope correptos, alios mortuos esse legimus, vigiliæ, fames & inedia diuturna, Venus nimia, dolores vehementes, colici, oculorum, dentium, oris ventriculi & aliarum partium, inprimis earum, quæ magnum cum corde consensum habent, euacuationes nimiæ, vel sanguinis per nares, vterum, hæmorrhoïdes, vulnus; phlebotomiam, vel humorum excrementitiorum, per vomitum, aluum, vrinam sudores; quæ excretiones, inprimis si cum dolore coniungantur, id quod fit in dysenteria, vires valde prosternunt; aut si abscessus subitò rumpatur, de quo Hippocrates, 7. *aph. 8. A tuberculi intus ruptione exsolutio, vomitus & animi deliquium accidit:* aut si hydropicorum aquæ aut empyicorum pus subitò euacuatur. Et vt spiritus faciliùs dissipentur, facit corporum & humorum natura in iis, qui tenues succos habent, vt faciliùs exhalent, & διαφόρησιν patiantur; de quibus Galenus; 12. *meth. med. cap. 6.*

Tertiò suffocantur & obruuntur spiritus vitales, vel cum spiritus & sanguis subitò ad cor confluit, quod fit in febre syncopali, ex humore crudo cum oris ventriculi offensione, de quo Galenus, 12. *meth. med. cap. 3.* & consternatione nimia & repentina, quam Græci ἔκπληξιν nominant, Galen. 12. *meth. med. cap. 5.* vel in vulneribus partium vicinarum vel cum vapores crassi à ventre inferiore attolluntur, & humores crassi ac frigidi arterias replent, vt spiritus liberè moueri non possint, vel cum circa cor & membra vicina copiosè fuligines cumulantur, & læsâ respiratione non expelluntur.

Hisce caussis hactenus enumeratis addit adhuc aliā Carolus Piso; *de morbis ab illuuie serosa, cap. de morbis thoracis*, statuitque, etsi caussæ hactenus enumeratæ omnes absint, tamen accidere posse syncopen, quæ hominem in momento ferè iugulet, ab interceptione seu obstructione nerui sexti paris cordi implantati, ab humore seroso è cerebro repentè in eum defluente. Docet enim cor accepto à cerebro motus principio moueri, ideóque si ætate florente vel consistente & in corporibus calidis & humidis & εὐσάρκοις serosa in capite colluuies abundet, & in principium neruorum irruat, ac vel guttula saltem eius in neruum cordi insertum aberret, spiritu animali non denegato, cordis motum subitò intercipi, hominémque inopinatò mori. Quod ante ipsum etiam docuit Piccolomineus, qui statuit, neruulos illos exiles, qui à sexta cōiugatione cordi inseruntur,

inseruntur, ei vim motoriam præter sensum tribuere.

Verùm in hac opinione illud magnum paradoxum est, motum cordis pendere à facultate animali, & non sui generis ac peculiarem esse, qui vitalis dicitur. Et si ab hoc neruulo obstructo fieret non solùm syncope, sed & mors, accidere idem deberet, vbi in apoplexia totum neruorum principium affectum. At videmus in apoplecticis nihilominus cor moueri & pulsum durare, Et experientia etiam se didicisse scribit Spigelius, falsam esse Piccolominei sententiam, cum plurium animalium corda exempta è corpore abscisso penitus neruo aliquandiu mota fuisse obseruarit. Ideóque cuilibet perpendendum relinquo, annon illi, quorum, vt syncope subito extinctorum, allegat historias Carolus Piso, apoplexia forti exstincti fuerint, & memini aliquos iis similes, quos Piso describit, habitu scilicet corporis carnoso, ætate consistente, subitò concidisse, & nullum verbum protulisse, ac post horas non multas mortuos fuisse, qui tamen reuera fuerunt apoplectici, cum motus cordis & pulsus in iis permanserit aliquandiu, facultatis verò animalis affectæ signa euidentia adfuerint.

Differentiæ.

Differentia. Differentia illa, quæ secundum maius & minus est, non ita magni momenti est, cum curationem non ita variet. Magis illa attendenda, quæ à caussarum diuersitate sumitur, & quod alia fit per primarium cordis affectum, alia per consensum vteri & lienis. Nimirum quinque, quæ curationem variant, differentiæ sunt attendendæ, quarum tamen singulæ rursus aliquas particulares differentias habent.

Prima est, cum materia spiritibus generandis subtrahitur quocunque modo; quod præcipuè accidit in corpore raro, & quod humores tenues habet, qui facilè dissoluuntur.

Secunda, cum ob morbum aliquem cordis œconomia eius & spirituum generatio læditur.

Tertia, cum maligna & venenata materia spiritus corrumpit, vel insigniter mutat, seu in corpore genita, in febribus malignis, seu extra communicata; quò pertinet & opiatorum vsus.

Quarta cum spiritus dissipantur & absumuntur à calore nimio, motu corporis & animi, vigiliis, inedia, euacuationibus immodicis, abscessuũ eruptione, & aquarũ sub cute euacuatione confertim facta, doloribus.

Quinta, cum suffocantur spiritus vel ab humore crudo in febri syncopali aut animi consternatione, aut à vaporibus, seu intra genitis, seu extra communicatis.

Signa Diagnostica.

Signa. In lypothymia, quæ syncopen antecedit, pulsus est languidus, paruus, inæqualis, facies pallore suffunditur, ex recursu spirituum & sanguinis ad interiora: qua de caussa & extrema frigent, oculis tenebræ suffunduntur, aut viride vel flauum quid iis obuersari videtur. Sudor sæpe diaphoreticus apparet, præcipuè circa frontem; quoniam partes calore destitutæ humiditatem continere nequeunt, & cerebrum aliqua ex parte compatitur: frigidúsque erumpit, quia per cutim ob reuocationem caloris ad interna refrigeratam transit. Quæ signa omnia diligenter attendenda sunt, cum vtilissimum sit imò summè necessarium imminentem syncopen præuidere, vt, quantum fieri potest, præcaueri possit. Nam sicut Menon, filius Zoar, aut, vt refert Rabbi Moses, *6. aphor.* qui syncopen non præuidit, aut præuisam annunciauerit, hominis mortui homicida est.

In syncope verò symptomata hæc omnia vehementiora sunt, pulsus quo ad sensum cessat, mentis actiones & motus sensúsque corporis ac vox quoque perit.

Quod ad signa caussarum, humorum tenuitas & corporis constitutio ad διαφόρησιν apta suis signis cognoscitur, & tales præcipuè syncope corripiuntur, si febris accedat, vel ambientis æstus; atque in his celeriter facies Hippocratica apparet, vt docet Galenus, *12. meth. cap. 6.* Humores maligni in corpore geniti, aut venena extrà quocunque modo communicata è suis signis patent. Caussæ resoluentes à suffocantibus non ita difficulter discerni possunt. Si enim corpus extenuatum sit, & caussæ etiam spiritus dissipantes præcesserint, ex spirituum resolutione & dissipatione, homo plus iusto edat aut bibat, frigidorum ac crudorum humorum signa adsint, aut phlegmone vel obstructio, vel dolor circa cor adsit, aut μετάςασις materiæ subita ad partes illas facta sit, aut repentino timore aut terrore homo consternatus sit: suffocati spiritus argumento est.

Ex cuius autem partis vitio cor afficiatur, ex cuiusque propriis accidentibus, quæ syncopen necessariò antecedunt, cognoscitur. Ex vtero v.g. si syncope prodeat, vteri affecti signa sunt. Ex affecto ventriculo si proueniat, præcesserunt oris ventriculi dolor & morsus, & nausea, vomitus, & eius generis signa alia. Et quidem si ob flauam bilem os ventriculi molestantem accidat, cognoscitur ex maiore oris ventriculi dolore, ex vellicatione, anxietate, oris amarore, siccitate & siti. Idem de aliis partibus esto iudicium.

Si verò nullum alicuius partis affectæ est indicium, nullúsque alius affectus, nec febris, nec inflammatio, nec alicuius partis affectæ signa adsunt; ex primario cordis affectu lipothymiam prouenire indicio est.

Quid autem mali cor patiatur, cognoscitur ex ægri facie, modo, quo in syncopen incidit, & ex his, quæ præcesserunt. Ex spirituum corruptione, aut venenatâ aut maligna alteratione si fit syncope, liuida & valde frigida apparent extrema, facies pallida & plumbea est, nec tamen collapsa, respiratio non ita est immutata, licet sit frigida, præcessit subitus ægri lapsus, & si venenum sumpserit, vel ab animali venenato morsus vel ictus sit æger, nec id latere potest.

Ex spirituum dissipatione syncopem prouenire, vt dictum, cognoscitur ex iis, quæ præcesserunt, labore & exercitio nimio, dolore vehemente, vigiliis & similibus caussis.

Ex spirituum suffocatione fieri cognoscitur, si caussæ istæ non præcesserunt, æger plurimis & crassis humoribus abundet, adsit ventriculi anxietas, & nausea, cum præcordiorum tensione ac dolore.

Ex quibus omnibus syncopen à cognatis affectibus discernere facile est. Distinguitur syncope ab epilepsia, quod licet interdum animi deliquium, aut potius quædam animi seu sensuum perturbatio epilepsiam præcedere soleat, nulla tamen adest in syncope conuulsio, sicut in epilepsia. Ab apoplexia verò differt, quod in apoplexia pulsus insigniter non mutatur, nisi morte instante. Ab vteri strangulatu, quod in ea aufertur respiratio, sed non pulsus, cum contra in syncope pulsus ad sensum penitus auferatur, respirationis autem difficultas tanta non adsit. Interdum tamen cum suffocatione vteri syncope coniungitur, atque tum pulsus interdum non percipitur. *Syncopes à cognatis affectibus differentia.*

Prognostica.

Prognostica. 1. Qui sæpe & sine manifesta caussa animo linquuntur, ii repentè moriuntur. Hippocrates, *2. aph. 41.*

2. Omnis syncope mala; sed pessima, quæ fit in corpore debili, quæ vetusta, quæ confirmata. Cognoscitur autem syncopen esse confirmatam & consummatam, quod color faciei viridis apparet, & collum, vt in strangulatis, inuertitur. Auicennas, *3. canon. fen. 11. tract. 2. cap. 6.*

3. Syncope, à qua homo non restituitur, post irrorationem faciei cum aqua rosarum, post vini exhibitionem

bitionem post ptar mica etiam, lethalis est.

4. Cor primaria affectione laborans auxilium non admittit, puta phlegmone, erysipelate, dyscrasia vehementi, per febres acutissimas, vulnera præsertim sinistri ventriculi. Per consensum verò affectum à cerebro, hepate, ore ventriculi, à subita & vehementi animi perturbatione, curationem recipit, nisi vires planè deiectæ sint. Paulus Ægineta, *lib. 3. cap. 34.*

5. Syncope ex cordis intemperie simplici mitior est, quàm quæ ex instrumentariis eius morbis, aut soluta vnitate oritur. Simplex etiam spirituum animalium alteratio minus offendit, quàm eorundem suffocatio aut resolutio & euacuatio.

6. Syncope, quæ fit ab intemperie cordis frigida vehementi, ægerrimè curatur, Nam à nulla alia corporis parte calor naturalis cordi communicatur, sicut cor, quod est caloris principium, & caloré aliis cõmunicat.

7. Qui ob magnam humorum crudorum copiam febricitantes in syncopen incidunt, si ventriculus & hepar in his inflammatum fuerit, desperata salus est. Similiter qui ob humores tenues omninò concidunt per febres, & ventriculum aut hepar inflammatum habent, viribúsque languent, in his celeriter lethalis constitutio in facie apparet. Galenus, 12. *meth. med. c. 3. & 6.*

8. Non statim salus promittenda, cum quis à syncope sibi redditur. Nam si pulsus non redit, nec calor viuidus; & æger frigidus semper manet, mox in syncopen relabitur.

9. Syncope, quæ ex immodicis euacuationibus, timore, tristitia, aut alia euidenti caussa prouenit, minus periculosa est, quàm quæ ab interna orta est.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & curatio. Curatio autem syncopes in duo tempora diuiditur, vnum paroxysmi, alterum intermissionis. In paroxysmo vt æger excitetur & reuiuiscat quasi, primò spiritus conseruandi, fouendi & instaurandi sunt; secundò facultas animalis atque vitalis excitanda; tertiò caussæ, quæ spiritus lædunt, tollendæ sunt, pro quarum diuersitate diuersa præsidia requiruntur. Si spiritus non generentur ob nutrimenti defectum, corpus quamprimum nutrimento reficiendum: si non generentur ob cordis aliquem morbum, ei, quantum possibile, occurrendum: si spiritus corrumpantur, vel caussa maligna alterentur, illæ caussæ per contraria tollendæ: si dissipentur & resoluantur, non solùm per odoramenta & alimenta spiritus instaurandi & fouendi, sed & caussæ illæ, quæ spiritus resoluunt, tollendæ, pori corporis, ne nimia fiat resolutio, claudendi, euacuationes immodicæ sistendæ, dolores leniendi, & reliquis etiam caussis occurrendum. Si à spirituum suffocatione fiat syncope, materia ad cor affluens reuellenda; si copiosa sit, euacuanda; si cruda & crassa, alteranda.

Primum ergo quod attinet, spiritus conseruentur, roborentur, foueantur, & ad naturalem statum reducantur cùm internis, tum externis auxiliis. Nimirum aqua rosacea, vinum, acetum, aqua cinamomi, carfunculi, moschus, ambra & similia alia cordialia admouenda, iisque facies irroranda & tempora illinenda. In paroxysmo tamen obseruandum 1. vt in morbis calidis frigida vsurpentur, rosæ & earum aqua, violæ, flores citri, santalum, acetum. In frigidis autem morbis calida. Licet tamen in frigidis aliquid de calidis admiscere ob spiritus subitò reficiendos. 2. in fœminis odoramenta suauia naribus non admoueantur, sed potiùs graueolentia, vt castoreum, ruta, ne vteri suffocatio concitetur, atque ita periculosius malum reddatur. Cordis quoque regioni epithemata, fomenta, sacculi, inunctiones ex cordialibus, theriaca, Mithridatio, oleo citri, spiritu aliquo vel aqua cordiali admouenda. Atque hic etiam valde vtilis est melissa vino odorato vel maluatico conspersa & in latere calente calefacta, atque cordis regioni imposita. Exhibendum simul vinum generosum vetus, aut panis eo madidus. Vix enim aliquid magis & citiùs vires, quàm vinum reficit. Quanquam verò aliàs & extra paroxysmum iis, qui inflammatione viscerum aliqua laborant aut capite dolenti vel simili malo infestantur, vinum non conueniat: tamen in ipsa syncope, in qua vniuersum corpus refrigeratur, plus vrgent spiritus reficiendi, quam illæ caussæ prohibere possint. De delectu autem vini in syncope videatur Galenus, 12. *meth. med. cap. 4.* Si verò sit caussa frigida, non solum vinum conuenit, sed & moschus, ambra & aromata, confectio alkermes, syrupus de corticibus citri, confectio diambræ, diamoschi vsurpari potest, & inprimis ad spiritus subitò reficiendos plurimum possunt aquæ & spiritus cordiales passim descripti, quales liquores etiam suprà, *cap. 4. & capite præcedente* fuerunt propositæ. Inter eas autem facilè primum locum obtinet Aqua vitæ alba Dresdensis, quæ quia nimis operosa visa fuit, ad istum modum à D. Andrea Dôrero correcta & contracta est: *Aqua vitæ alba Dresdensis.*

℞. *Spirituum bonorum seqq. lento igne seorsim paratorum ex vino: Spirit. vini moschatellini, Maluatici, rub. maturi & veteris*, ana Canth. vi. *beton. meliss. rorismarin. veronicæ, card. bened. menth. crisp. absinth. vulg. hyssopi, saluiæ minor. artemissiæ rub. è ligno tamarisci, è cerasis, fruct. punor, syluestr. vuarum passarum, flor. sambuci, è baccis iuniperi, cortic. aurant. citri*, ana Canth. iii. *euphrasiæ, scolopendr. rutæ*, ana Canth. i.

Hisce spiritibus commistis adde *radic. enulæ pimpinell. polypodij*, ana Vnc. iiii. *meu, valerianæ*, ana Vnc. i.ß. *fol. saluiæ minor.* Vnc. i. *scolopendr. menth. crisp. pulegij, matricariæ*, an. Drac. vi. *nucl. persic. s. a. præp.* ℥. ii.

Relinque in infusione per triduum. Colat. adde *panes triticeos perfectè coctos, & è farina optima paratos*, N. x. ita, vt singuli pugnum æquent humanum, frangantur è clibano extracti feruentes adhuc minutim, relinquantur iterum in infusione per triduum. Fiat postea destillatio in arena moderato igne, ita, vt tantùm, quod spirituosum est, separetur & colligatur. Reseruetur diligentissimè hoc destillatum, ne exhalet.

℞. Præterea *caponem annosum corpulentum, ac suspendio enecatum* N. i. cum *perdicibus* duabus *bonis*, aut *phasiano bono*, N. j. deplumentur sine aqua, exenterentur, in frusta diuidantur, remota pinguedine omni, ac vino Rhenano bono abluantur. Præparatis hoc modo adde

Cinamom. elect. caryophyllo. galangæ, zingiber. macis, an. Drach. vi. *nuc. mosch.* N. v. *gran. parad. piper. long. cardamom. cubebar.* an. Drach. iii. *croci* Scrup. ii. *sem. & rad. pæon.* an. Drach. vi. *fol. maior.* Drach. ii. *amygd. dul. excort.* Vnc. ii. *passul. Corinth.* Vnc. iii. *zybebar.* Vnc. i.ß. *sacch. cand.* ℥. ii. *zedoar.* ℥. ß. *mannæ* ʒ. x.

Affunde postea *vini Maluat.* & *Alacanth. opt.* q. s. ad perfectam coctionem in duplici vase instituendam. Vbi sponte post coctionem sufficientem refrixerit decoctum, incidantur minutissimæ carnes caponis & phasiani & contundantur probè. Fiat deinde destillatio lenta in arena.

Cui destillationi porrò commisce *destillatum de panibus triticeis*, adde insuper *spirit. vini moschatellin. opt.* Canth. iii. Adde præterea sequentes species in duplo:

Caryophyll. Vnc. i. *nuc. moschat. macis, piper. long. nigr.* an. Drach. vi. *rad. aristoloch. long. calam. aromat. diptam. alb. caryophyllat. tormentill. angelicæ, bistortæ, leuistici, rhabarbar. per noctem prius seorsim infus. in vini Rhenani q. s. zinzib.* an. Vnc. ß. *styrac. calam. ingran.* Drach. vj. *santal. alb. rub. citrin.* ana Drach. vi. *croci* Drach. ii. *sem. anisi. fœnicul. coriandr. præp. aquilegiæ, carui*, an. Vnc. ß. *ligni aloes, carpobalsami*, an. Vnc. i.ß. *cinamom.* Vnc. ii. *ligni rosacei* ʒ. x.

off. de cord.ceru. N.vi. *pomum citrium recens* N. j. *matr. perlar.prap.* Vnc.i.ß. *fl. stachad. Arab.* ℥.x. *primul.veris* Vnc.ii. *borrag. bugloss.* an. Drach. vi. *lil.conual. recent.* Vnc.i.ß. *paonia, anthos, tunicis plen. violar. rosar. rub. incarnatarum, spica, lauendula, nymph. alb. centaur. minor.* an. Vnc.i.

Adde porrò *spec. aromat.caryoph.Mesua, diarrhodon. abb.cum mosch. & camph. diamargarit. frigid. calid. latitia Galeni, dianthos, diacinamom.* an.Drach.ii.

Stent in infusione per 9.dies, Fiat deinde per organa vitrea destillatio accurata, & postrema in M.B.ita, vt tantùm,quod spirituosum est,colligatur.

Tertia pars *sine moscho & ambra* conficienda & reseruanda.

Reliquis duabus partibus adde *moschi opt. aq. rosar. bona prius soluti*, Vnc. ß. *ambra pari modo prius solut.* Drach.vi.

Et si perfectum est hoc opus, reseruetur & custodiatur diligentissimè in organis vitreis bene munitis.

Secundò spiritus excitantur & ad exteriora reuocantur extremorum frictionibus, corporis concussione, acclamatione, nomine ægri inprimis expresso frictionibus linguæ & palati ore diducto cum theriaca & aqua cinamomi & similibus, Si tamen à spirituum dissipatione sit syncope, frictiones & ligaturæ non conueniunt,sed æger quiescat.

Tertiò quod caussarum diuersitatem attinet, de qua Galenus, 1. *ad Glaucon. cap.* 14. si Spiritus non generentur ob nutrimenti defectum, corpus quam primum reficiendum; quod commodissimè fit vino & pane vino madido exhibito,quo simul spiritus reficiantur,vt diximus.

Si syncope accidat, quod humores tenues adsint, qui facilè exhalant, corporísque habitus rarus sit,odoramentis & cibis boni succi fiat instauratio corporis. Corporis præterea summa cutis densanda est oleo rosaceo, myrtino, mastichino,cydoniorum; aërque corpus ambiens refrigerandus, Cibi sint, qui non facilè difflantur, vt sorbitiones ex alica & similibus, de quo videatur Galenus, 2.*meth.med. c.6.*

Si ob morbum aliquem cordis accidat syncope,morbo contraria, vt supra dictum, & cordi amica medicamenta exhibenda.

Si ex spirituum alteratione & corruptione fiat syncope, & quidem qualitas vel aura venenata ab vtero communicetur, inferiora fricentur, cucurbitæ ad coxas & pubem ponantur, pessi subdantur, & alia, quæ in suffocatione vteri fieri solent, peragantur. Si fiat à materia maligna & venenata, vt in vomitu æruginoso, ea exhibeantur, quæ materiam illam eluant, & humores temperent, postea cordialia medicamenta hactenus proposita exhibeantur. Si venenum haustum sit, alexipharmaca conuenientia exhibeantur. Si à morsu animalis venenati accidat, itidem alexiteria vsurpentur, & parti læsæ cucurbitulæ scarificatæ,atque alia venenum euocantia apponantur. Eodem modo & aliis caussis malignis resistendum.

Si à spirituum resolutione syncope fiat,cum id rursum variis de caussis, vt dictum, accidere possit, singularum habenda ratio, & modus, quo caussa agit, considerandus, atque aduersus illum pugnandum.Etsi enim omnes euacuationes nimiæ spiritus dissipant; alio tamen modo compescenda euacuatio, si per sudorem nimium fiat; alio, si ab alui fluxu; alio,si à vomitu; alio, si à sanguinis profusione. Calor ergo si sit nimius, per contraria temperandus & alterandus. Si ab immodica euacuatione accidat syncope, euacuatio sistenda, ægérque odoribus, cibo, potu, somnóque ac quiete reficiendus. Cohibetur euacuatio frictionibus, ligaturis cucurbitulis in aduersum administratis; vt in hæmorrhagia narium fricentur, & ligentur inferiora, cucurbitulæ sine scarificatione apponantur, suris & hypochondrio dextro, si à nare dextra, in sinistro, si in sinistra fluat sanguis & administrentur alia, quæ hæmorrhagiam narium sistere solent. Ita mensium profluuium debito modo sistatur. In hypercatharsi dentur cibi & medicamenta adstringentia, theriacæ non admodum vetustæ Drach. ß. vel Drach. i. cum aqua plantaginis. Concilietur somnus, qui omnes euacuationes sistit, excepto sudore. In syncope autem, quæ fit euacuationibus nimiis,corpus frigidis non conspergendum, neque alia frigida & cutim adstringentia adhibenda; cùm talia humores intrò pellendo fluxiones augeant.

In sudore largo neque frictiones, neque ligaturæ locum habent, sed ea, quæ cutim adstringunt. Facies igitur irroretur aqua rosarum; collum, thorax, axillæ, inguina inungantur oleo rosaceo, myrtino,cydoniorum: æger quiescat, olfaciat frigida, assumatur syrupus granatorum, citri, limonum, ribes, acetosellæ. In ruptione subita apostematis instauratio fiat cibis, odoribus, quiete. Si à vehementi dolore syncope accidat, qui & per se spiritus resoluit, & per accidens vigiliis immissis, remoueatur ille anodynis, & caussa doloris tollatur; & si à stomacho syncope oriatur, quod nausea indicat, atque æger facilè natura sua vomat,vomitus proderit.De quibus Galenus, 12.*meth. med. cap.*4.5.7.8.

Si tandem ex suffocatione spirituum fiat syncope, ad ambitum corporis spiritus reuocandi, frictionibus, ligaturis,cucurbitulis & aliis externis partibus adhibitis. Et quidem si ex plenitudine fiat Syncope, venæ sectio primùm instituenda, vt suffocationis periculum auertatur, cùm sanguinem euacuando, tum reuellendo, præsertim si sanguis cum impetu ad vitales partes feratur. Quando enim in hoc casu mittitur sanguis, perinde fit; ac si quis exiguo igni, qui sub strue lignorum suffocatur, aliquid de lignis subtrahat, vt ignis reuiuiscat; qua similitudine Galenus vtitur,4.*de rat.victus in acut.aph.*121. Aperiatur autem basilica,vt à fonte sanguis educatur; nisi à mensibus suppressis morbus sit, vbi vena tali aperienda, modò malum det inducias, Sanguis autem iteratis vicibus mittatur, ne vires vna vice nimium labefactentur.

Ex crudorum succorum copia genita syncope, vbi os ventriculi simul affectum est, & habitus ac calor, qualis ferè hydropicorum est, apparet, nec phlebotomiam, nec purgationem sustinet æger, sed vacuatio conuenit per frictiones deorsum factas, primò crurum, deinde brachiorum & spinæ dorsi, quotidie aliquoties iteratas, quæ & calefaciunt & discutiunt. Post frictiones inunctio fiat cum oleo aliquo laxante, quale est chamæmelinum & anethinum. Mulsa primis diebus detur, aut oxymel cum decocto hyssopi, origani & similium. A cibo alio abstineat æger, si vires ferant, vt per inediam humores crudi coquantur, Quia tamen pulsus subitò ad imbecillitatem mutatur, panis ex vino exhibeatur ad vitandum præsens periculum: postea ad abstinentiam redeat æger. Aër neque calidus nimium sit, ne liquati humores ad cor confluant, neque nimis frigidus, ne concoctio,& discussio materiæ impediatur.Epithematis cordis non vtendum,nisi materia prius concocta & discussa fuerit. Videatur etiam Galenus,13.*meth.med.c.*3.

Si à repentino terrore & metu syncope oriatur, ne ex affluxu sanguinis obstructio aliqua in vasis, aut inflammatio excitetur, euacuatio debita instituatur ad periculum illud prohibendum.

Extra paroxysmum curam quod attinet, danda opera, vt auferantur illæ caussæ, quæ iterum possent syncopen excitare, virésque debilitatæ reficiantur, & cor roboretur. Ideóque in syncope, quæ ex veneno, nimiis euacuationibus, aëre calido, sudore prouenit, illa ipsa, quæ in paroxysmo requiruntur, etiam extra illum locum habent: neque aliquid noui ferè agendum.Si autem ex dolore fit syncope dolores leniendi,

&

& caussæ dolorem excitantes tollendæ. Stupefacientibus tamen cautius & parcius vtendum; eodem modo etiam purgantibus, si ea ob caussæ rationem necessaria sunt, virium semper habenda ratio, & in omnibus medicamentis, quamcunque etiam caussam respiciant, admiscenda sunt cordialia. Si ex inflammatione oriatur, extra paroxysmum seu syncopen ipsam, vinum non est dandum. Si acris tenuisque materia ventriculum lacessat, aloë & pilulis aloephanginis euacuari potest, vel de cocto tamarindarum cum manna, & syrupo rosarum laxatiuo. Sic enim & caussa morbi tollitur, & ventriculus roboratur. Ita & aliis caussis omnibus debito modo occurrendum per conuenientia medicamenta.

Diæta.

Aër ab omnibus inquinamentis purus sit, atque alteratus cordialibus pro caussarum diuersitate. In paroxysmo, vel imminente hoc, aër frigidus sit, vbi malum est à caussa resoluente: moderatè sit etiam frigidus, vbi à caussa suffocante, ob refrigerandi corpus necessitatem, ne calor extinguatur. Cibus quoque secundum caussarum diuersitatem conueniens ordinandus. Vinum extra paroxysmum non conuenit, vbi plethora adest, aut calor vehementior, & febris ardens, aut inflammatio interna alicuius visceris, aut delirium aut dolor grauis. Galenus in syncope ex crudorum humorum copia, vel ex flaua bile, vel ex succis tenuibus & facilè exhalantibus, vinum concedit tenue, boni odoris, & quod celeriter mutatum in corpus distribuatur; sed nec tum insigniter eum febricitare ægrum oportet, nec phlegmone internâ affligi.

In syncope verò à resolutione probatur vinum odoratum, vt & iuscula carnium consummata, gelatinæ, & contusa, qualia in Institutionibus, *lib.5. part.3. sect.3. cap.2.* sunt proposita.

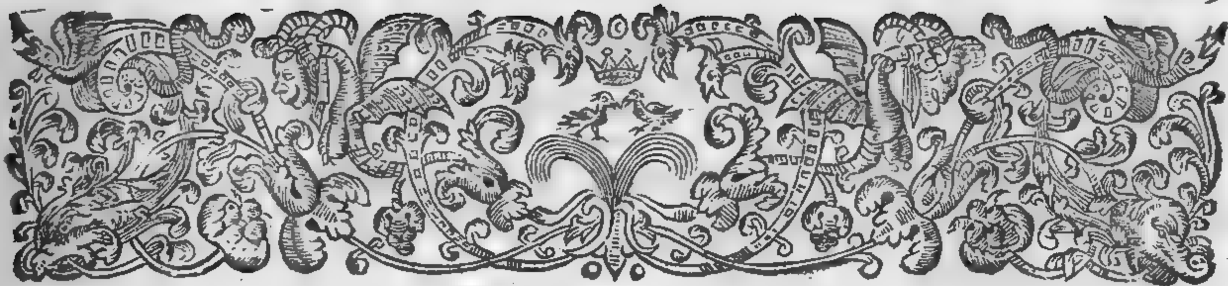
In syncope à spirituum corruptione & alteratione in febri pestilenti, aut à caussa aliqua venenata, vinum vel iuscula condiantur succo citri, acetosæ, melissâ, terrâ sigillata, margaritis & similibus.

Somnus in syncope ex resolutione & euacuatione periculosus est; quia debilis calor intrò reuocatus syncopen auget. Et proinde per somnum æger assidentibus diligenter obseruandus est, nec statim post syncopes solutionem ad somnum est admittendus. Nocet quoque vbi syncope est ex materia venenata, rapiendo venenum ad cor. Vtilis est in syncope ex materia cruda, eam coquẽdo, quã vigiliæ temperatæ postea discutiunt.

DANIELIS

DANIELIS SENNERTI D. ET MEDICINÆ PROFESSORIS,

PRACTICÆ MEDICINÆ LIBER TERTIUS.

Magnificis, Nobilissimis, Amplissimísque Viris,

D. CAPITANEO,

ET

RELIQVIS INCLYTÆ VRATISLAVIENSIS REIPVBLICÆ SENATORIBVS,

Dominis & Fautoribus suis admodum honorandis, S. P. D.

ET si iam ante annos ferè octo & triginta, *Viri Magnifici, Nobilissimi, & Amplissimi*, patria abij, & studiorum gratia ad peregrinos me contuli, atque ita maximam ætatis meæ partem extra patriam transegi: non tamen vel locorum interualla, vel temporis longinquitas Eius amorem & memoriam labefactare & animo meo eripere potuerunt. Quamuis enim, vbi bene est, ibi Patria esse dicatur, & reuera VVitteberga hæc mihi altera Patria habenda sit: tamen vt eius loci, qui me in hanc lucem prodeuntem primùm suscepit, postea fouit, aluit, Christianæ pietatis & bonarum literarum rudimenta docuit, parentum piè defunctorum corpora ad gloriosum Supremi mundi Iudicis aduentum custodit, obliuiscar, facere non possum. Et sunt præter ista priuata in me merita etiam publica Vratislauiæ ornamenta, quæ eius memoriam subinde mihi in mentem reuocant. Neque enim Vratislauia vilis pagus vel ignobile oppidum, cuius me pudere debeat, sed è Splendidissimis & Amplissimis Germaniæ ciuitatibus non postrema est. In cuius laudes si vellem excurrere, non epistola, sed liber scribendus esset; quod factum ante me ab aliis. Vnius vt hîc mentionem faciam, non præter rem & institutum meum videtur; Vratislauiam nimirum Virorum Doctorum, & Medicorum inprimis eruditissimorum, semper fuisse feracissimam. Si enim intra vnius proximè elapsi seculi spatium vel centum Medicos è nostra Vratislauia prodiisse dixero, in numero, si aliquantum, non tamen multum forsan aberrauero. Vt enim eos, qui adhuc in viuis sunt, & nunc cum laude, cùm in patria, tum alibi medicinam faciunt, præteream; neque etiam eos, qui in viuis esse desierunt, omnes recenseam, (forsan etiam omnium nomina ad memoriam nostram non peruenerunt) sed aliquos saltem, qui vel suis scriptis, vel aliorum Medicorum monumentis, vel suis in Rempubl. Vratislauiensem meritis inprimis noti sunt, nominem, Vratislauiæ nati sunt *Antonius Niger, Andreas Aurifaber, Andreas Büthnerus, Iohannes Crato, Iohannes Moibanus, Iohannes Sprembergerus, Balthasar Scheiderus, Abrahamus Seylerus, Sigismundus & Iohannes VVoysselij, Paulus Boreck, Caspar Backischius, Paulus Fridevvaldt, Paulus Hessus, Petrus Monavius, VVenceslaus Raphanus, Ioachimus Baudisius, Iohannes Henneman, Iohannes Iessenius, Daniel Rindtfleisch seu Bucretius, Georgius Rumbaum, Carolus Greuserus, Elias Bonuinius*, &c. omnes Medicinæ Doctores Clarissimi & Experientissimi. Cum ergo & me Vratislauiæ, anno Christi 1572. die 25. Nouembr. circa occasum Solis, DEVS nasci voluerit, & Patriæ iste genius ac tot Clarissimorum Virorum exempla me ad Medicinam discendam allicerent, dedi operam, (absit verbo jactantia) ne in studio & diligentia in me quid desiderari posset, aut tantâ Patriâ, tot doctissimis Medicis clarâ, me indignum gererem: benedixitque Deus Opt. Max. cui sit Laus & Gloria, ita meis conatibus & laboribus, vt Serenissimi Electores Saxoniæ Professionem Medicam in hâc Academia Illustrissimâ mihi commendarent. Quod officium vbi, cum DEO, suscepi, & hîc VVittebergæ sedem fixi, mearum partium esse putaui, Spartam, quam na-

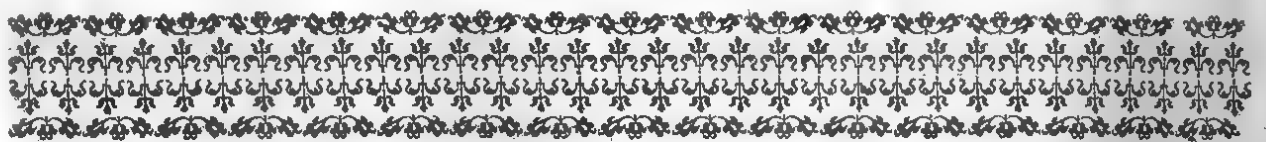
ctus sum, ornare, & non solùm artem Medicam discentibus publicè fideliter tradere, sed & tempus, quod à publicis Lectionibus & operis Practicis subtrahere potui, priuatis exercitiis & Scriptis quibusdam edendis, quibus artis Medicæ Studiosis pro mea tenuitate prodessem, tribuere.

Inter quæ cùm iam Liber Tertius Practicæ Medicinæ in lucem prodeat, amor meus erga Patriam, ac promissum iam ante plures annos factum me mouit, vt Vobis, *Viri Magnifici, Nobilissimi & Amplissimi*, hoc quicquid est operæ offerrem, & Vestro honoratissimo Nomini inscriberem, & quod verbis testatus sum, re aliquo modo declararem. A V. autem Mag. Nobil. & Amplit. maiorem in modum peto, vt quicquid hoc muneris est, serena fronte suscipiatis, & meum in Patriam amorem Vestræ beneuolentiæ aurâ foueatis. Vos verò totámque dulcissimam Patriam Dei Optimi Max. fauori, tutelæ, & protectioni commendo, eúmque supplex oro, vt omnes calamitates, quæ hisce turbulentissimis temporibus multas pessundederunt Respublicas, à Vestris muris, mœnibus, templis & focis Clementer & Potenter auertat atque auerruncet, & Patriam, ac Vos in ea florentes conseruet ac tueatur. VVittebergæ, pridie Calend. Ianuar. Anno Christi 1631.

V. M. N. & Ampl.

Obseruantiss.

DANIEL SENNERTVS, D. Medic. Professor, & Sereniss. Elect. Saxon. Medicus.

PRACTICÆ MEDICINÆ LIBER TERTIVS.

De Morbis ac Symptomatibus infimi ventris.

PROOEMIVM.

I rem recta ratione pensitare velimus, equidem de morbis ventris inferioris primo loco agendum videbatur. Continet enim is organa nutritioni dicata, à quibus vt vniuersum corpus nutrimentum suum accipit: ita ab iisdem partibus reliquo corpori morborum caussa suppeditantur, vt rari morbi sint, qui non ab hisce partibus primam suam originem habeant; cum quotidie ferè errata in diæta committi soleant, eáque in reliquis partibus corrigi non possint, atque inde in ventre inferiori multa excrementa & vitiosi humores cumulari, & hinc reliquis corporis partibus communicari soleant. Practicorum tamen ordinem vulgatum sequi libet. Itaque cum morbos & symptomata capitis & thoracis ac partium in hisce contentarum absoluerimus, proximum iam est, vt de affectionibus p. n. ventris inferioris dicamus. Continet verò venter inferior partes plures, nutritionis scilicet & generationis organa. Ad nutritionem pertinent, eíque inseruiunt OEsophagus, Ventriculus, Intestina, Mesenterium, Pancreas, Omentum, Lien, Hepar, vesicula fellis, Renes Vreteres, & Vesica. Ad generationem pertinent Testes & his inseruientes & annexa partes; de quarum morbis & Symptomatibus iam ordine dicemus.

PARS I.

De Morbis ac Symptomatibus Oesophagi & Ventriculi.

SECTIO PRIMA.

De morbis œsophagi & ventriculi.

CAPVT I

Morbi OEsophagi.

VEntriculus cibum potúmque corpori nutriendo vtilem & necessarium recipit, & in Chylum, è quo postea fit sanguis, mutat. Via autem, per quam cibus & potus ex ore in ventriculum fertur, œsophagus est. Patitur autem is etiam suos morbos & symptomata. *Morbi OEsophagi.*

Intemperies Oesophagi.

Oesophagi intemperies.

Primò enim intemperie corripitur, Calidâ, frigidâ, humidâ, siccâ, & quidem vel cum vel sine materia. Calidâ, vt & siccâ, plurimùm afficitur in febribus ardentioribus, vbi à vaporibus calidis ascendentibus incalescit & siccatur. Idem interdum accidit, vbi humores acres vomitu rejiciuntur: imò vbi in ventriculo continentur, propter continuitatem œsophagum afficere possunt. Vapores etiam ab vtero adscendentes intemperiem œsophagi inducunt, reperiunturque fœminæ, quæ de perpetua siccitate & asperitate œsophagi hâc de caussa conqueruntur. Humectatur etiam sæpè à catarrhis hûc defluentibus, vt & in saliuatione. Præter caussas internas autem, etiam intemperiem suæ materiæ cognatam inducunt, caussæ Externæ: Aër nimirum calidus, frigidus, fumi item, fuligines & pulueres, cibi potúsque & medicamenta insignem aliquem excessum qualitatum primarum habentia.

Signa Diagnostica.

Signa.

Cognoscitur autem intemperies œsophagi in genere ex deglutitione impedita, toto œsophago æqualiter affecto sine vlla angustia & doloris sensu. Et quia propter vicinitatem interdum trachea simul afficitur, ex voce nonnunquam etiam de intemperie œsophagi judicari potest.

Differentiæ autem caussarum primò cognoscuntur ex iis, quæ in ore & lingua apparent. Habent enim hæ partes communem tunicam, ideóque affectio, quæ in lingua apparet, ferè etiam œsophago communis est. In calida intemperie rubor & asperitas in lingua percipitur: In frigida & humida humiditas. Deinde à caussis quæ præcesserunt vel adsunt, quæ sibi similem dispositionem œsophago imprimunt. Tertiò à juuantibus & nocentibus. Nam in calida intemperie prosunt frigida, nocent calida: Ita & in reliquis. In calida & sicca inprimis adest sitis, & saliua abest; In humida abest sitis, & multa adsunt sputamina.

Prognostica.

Prognostica.

1. Per se autem hæ intemperies periculosæ non sunt, sed si quod periculum habent conjunctum, id à caussis, à quibus proueniunt, pendet.

2. Intemperies œsophagi tandem & asperæ arteriæ communicari potest.

3. Calida & sicca intemperies si diu durat, tandem excoriationem excitat.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Quælibet intemperies contraria sibi indicat, & eadem ferè medicamenta adhibentur, quæ in ventriculi intemperiebus proponentur. Intemperies calida indicat refrigerantia, & curatur julebo & syrupo violar. granator. mucil. sem. psyllij, aqua portulacæ, nymphéæ & similibus refrigerantibus, quæ simul lentorem quendam habent, vt adhærere possint, & excoriationem prohibere, quæ propterea etiam sensim deglutienda sunt, ne subito transeuntia parum aut nihil alterent. Non solum autem potantur & deglutiuntur talia medicamenta, sed & formâ collutionum oris ex succis & aquis refrigerantibus parantur. Detinentur quoque in ore crystalli & alia refrigerantia. In cibis conueniunt lac acetosum, è quo butyrum est separatum, & alij cibi & potus refrigerantes.

In Intemperie frigida conueniunt medicamenta calida, quæ postea de Intemperie frigida ventriculi proponentur.

In Intemperie sicca sorbitiones fiat ex ptisana, jure pulli; detur butyrum recens sine sale, oleum amygdal. dulcium; modò alij morbi ejusmodi medicamenta non prohibeant. Vel parentur trochisci sub lingua tenendi.

℞. *Sem. malu. melon. cydonior: excortic. gummi Arabici, tragacanth.* an. Drach. j. *sem. lactuc.* Drach. sem.
Cum *syrupo violar.*
F. Trochisci sublinguales.

In Intemperie humida adhibentur medicamenta calefacientia, quæ simul siccant.

Suffitus etiam hic vtiles sunt, & inter alia fumus è caule leuistici.

Topica quoque applicari possunt, & quidem in lateribus colli potius, quàm in anteriore vel posteriore colli parte.

Tumores Oesophagi.

Aliquando etiam Oesophagus tumore afficitur, & quidem hi tumores vel sunt calidi vel frigidi, habéntque ortum à caussis, quæ in aliis etiam partibus tumores excitare solent: affluxúsque humorum etiam hîc sunt caussæ eædem, quæ in aliis partibus: inter quas caussæ etiam sunt externæ, percussio, res duræ & asperæ in œsophagum illapsæ eique infixæ. Dolore enim ex re infixa excitato affluxus sanguinis concitatur, vnde inflammatio oritur. Tumores œsophagi.

Signa Diagnostica.

In genere tumor cognoscitur ex dolore, qui in deglutiendo percipitur, & deglutitio impeditur, ita quidem, vt aliquando potus per nares refluat. Dolor quoque in parte affecta magis percipitur, quam in alia: quo loco quoque cibus & potus subsistere solent. Dolor etiam magis in parte posteriore & dorso, quam in pectore sentitur; Ægrique erecti magis sedere cupiunt, cum hoc modo facilius deglutiant. Et si pars inferior sit affecta, cibi aliquo vsque descendunt, postea verò in transitu hærent, ægróque inde molestia conciliatur. Signa.

Tumorem autem calidum esse cognoscitur ex dolore majore, qui etiam continuus est, siue æger deglutiat, siue non; ex siti; ex caloris etiam in lingua indiciis, adéstque febris. Vbi materia in pus mutatur, calor, dolor & febris augetur, & cum tumor rumpitur, rigor aliquis superuenit, & febris ac dolor remittunt.

Prognostica.

1. Gula vix patitur tumorem & abscessum, quin cor illi vel cerebrum vel vtrumque compatiatur. Prognostica.

2. Sunt autem hi tumores curatu non faciles, & cum magno periculo conjuncti, ægrúmque, arteriæ asperæ viâ compressâ, penè suffocant, & in vitæ periculum conjiciunt, cujus rei historiam refert Beniuenius, *de abditis morborum ac sanat. caussis cap.* 104.

Curatio.

Tumores autem œsophagi easdem indicationes suppeditant, quas aliarum partium tumores; Simul tamen partis affectæ habenda ratio. Nam cum medicamenta, quæ assumuntur, ad ventriculum & viscera perueniant, talia esse debent, vt non modò sapore non sint ingrato, sed & nullum damnum ventriculo & visceribus inferant. Deinde repellentia, quæ extra applicantur, talia esse debent, ne partes vicinas sanas constringendo lædant. Cauendum quoque in Tumoribus œsophagi à vomitu; nisi ad rumpendum abscessum necessarius sit, Primò quia vomitu materia ad locum affectum mouetur; deinde si materia ad œsophagum mota ob tumorem ibi subsisteret, & ejici non valeret, facilè suffocationis caussa esse posset. Curatio.

Tumores verò calidos in specie quod attinet, in principio, nisi quid prohibeat, vt & in aliis tumoribus, sanguis mittendus, & aluus etiam vel clysteribus, vel lenientibus medicamentis euacuanda. Extra verò applicantur in principio medicamenta repellentia ex succo plantaginis, portulacæ, mucilag. psyllij & similibus. Vt

℞. *Ol. rosac. cydonior. succi plantag. portulacæ part. aqual. aceti parum.* Coqu. & addita Ceræ q.s.

Fiat Vnguentum.

Aut imponatur Cataplasma ex farina hordei & lentium.

Assumantur verò & paulatim deglutiantur. *Syrupus rosar. viol. granator. de succo ribes, berberis, cum speciebus diatragac. frigidi.*

Cibus verò fit ex hordeo & aliis refrigerantibus addito pauco aceto.

In augmento adduntur Resoluentia: Topicis, nimirum. *ol. chamamel. anethin. fœnumgracum, bdellium, Ammoniacum.* Internis verò *glycyrrhiz. & radices ireos*, vt:

℞. *Spec. diaireos* Drach. j. *diapenid.* Drach. sem. *Extract. glycyrrh.* Scrup. j. *Syrup. violar. vel rosarum q.s.*

F. Linct.

In statu discutientia ferè sola vsurpentur & aliquid saltem repellentium addatur. Ideóque conueniunt tum extra ol. chamæm. lini & Cataplasma ex flor. chamæm. fœnugræci & simil. paratum. Exhibeantur verò intra *Loch de pino vel Eclegma ex speciebus diaireos, diapenid. cum Syrupo de jujub. glycyrrh. vel hyssopo.*

Si tumor ad suppurationem tendat, pinguia & Emplastica intus & extra, & internis medicamentis addantur Rad. althéæ, ficus, passulæ, jujubæ & similia, vt

℞. *Branc. vrsin.* M. j. Coqu. ad mollitiem & contundantur.

Contusis adde *farin. hordei, puluer. rad. althéa*, ana ℥. j. *Vnguenti dialthéa*, q.s.

F. Cataplasma.

Vel ℞. *Rad. althéa. lil. albor. malu. cum rad.* an. Vnc. j. *flor. chamam. verbasci* an. M.s. *ficum* num. iii.

Coqu. ad mollitiem, Contusis adde *farin. sem. fœnugrac. lini* an. Vnc. i. *vitell. ouor.* num. ii. *ol. amygdal. dulc.* q.s. F. Cataplasma.

Si materia jam in pus mutata sit, vt tumor facilius rumpatur, addantur Rad. iridis, marrubium, sinapi, crocus:

Vel exhibeatur hoc Eclegma.

℞. *Ficuum pinguium* num. vj. *jujub. cubebarum.* an. Vnc. i. *dactylor. s. ossibus* num. viii.

Contundantur in mortario & addantur *spec. diapenid. diaireos s.* an. Drach. j. *pulu. glycyrrh.* Drach. ii. *Croci* Drach. j. *syrup. violar. & jujub.* an. q.s.

F. Looh.

Vlcus abstergatur aqua hordei cum saccharo rubro & melle rosato.

Si tumor sit frigidus, eædem quidem indicationes sunt, & eadem medicamenta requiruntur: repellentia tamen sint mitiora & minus frigida. Sufficit inunctio cum oleo rosac. aceto permixto, & cataplasm. ex farina hordei cum oleo rosaceo & aceto.

Lambat etiam æger Looch ex Syrup. Iujub. & speciebus Diatragacanthi frigid..

In augmento verò resoluentia sint fortiora.

Si non discutiatur tumor, maturantia adhibeantur.

℞. *Branc. vrsin. ad mollitiem cocta & contusa* Vnc. ii. *farin. tritici, sem. fœnugrac. lini. pulu. flor. chamameli* an. Vnc. j. *axung. porcin. q.s.*

F. Cataplasma.

Exhibeatur v. Looch è ficubus, dactylis, rad. althæ. Syrup. jujubin. & de glycyrrh.

Vt rumpatur apostema addantur radic. iridis, hyssopus, Sinapi.

Ruptum abstergatur hydromel, cum melle rosaceo.

Angustia Oesophagi.

Angustia Oesophagi. Oesophagus interdum etiam angustior redditur, vt cibo & potui transitus denegetur. Fit autem hoc primò in tumoribus Oesophagi, vt modo dictum. Deinde ob luxationem vertebrarum ceruicis & dorsi ad interiora. Tertiò ob pituitam crassam, lac coagulatum vomitu reiectum & in œsophago hærens. Quartò ob res externas deglutitas, vt ossa, spinas, bolos ciborum magnos, nummos, hirudines, & similes res duras in eo hærentes. Quintò ob vermes ex ventriculo & intestinis ascendentes. Non impossibile videtur etiam coalescere posse, aut certè angustiorem reddi Oesophagum ex vlcere vel vulnere: etsi eius rei exemplum non meminerim: cum in aliis partibus idem accidat. Ita de oris coalitu (an in labiis, an verò in principio œsophagi fuerit, dubitari posset) historia habetur *in Epistolis D. Horstij sect.* 19. de molitore quodam, cui os ita coaluit, vt infundibulo illum vti oportuerit, cui tandem omnino os clausum fuit, quod per incisionem denuo apertum, iterum clausum, & secunda sectione apertum rursum clausum fuit & coaluit, vt ita ægro fame pereundum fuerit.

Sextò etiam aliquando in Scorbuticis & Hypochondriacis à vaporibus & flatibus ascendentibus, & œsophagum replentibus ac distendentibus, & arteriam asperam vicinam comprimentibus, vel tale quid, quale pyra & alij fructus austeri afferre solent, inferentibus, & sibi ipsis adstrictoriâ vi exitum quasi præcludentibus, non solum deglutitionem impediri, sed & suffocationem, si quid deglutire vellent, intentatam aliquoties obseruaui.

Constringentia, Oesophagi angustia caussa. Tandem inter caussas œsophagi angustiæ referenda medicamenta constringentia. Ita D. Philippus Hœchstetterus, *obseru. Dec.* 3. *casu* 5. refert, Rustico cuidam vinum Maluaticum exhibitum fuisse, in quo per noctem radices symphyti majoris maceratæ fuerant, atque inde ei fauces ita præclusas fuisse. vt maxima cum difficultate deglutiret: Sed aceto hausto à strangulationis metu liberatum fuisse.

Signa Diagnostica.

Signa. Cognoscitur autem angustia Oesophagi ex difficultate deglutiendi, & quidem cibo ac potu in certo loco subsistente. Caussas verò quod attinet, Tumor deprehenditur ex signis, quæ antea sunt proposita: Si verò ex re externâ illapsa angustia sit, cognoscitur id ex ægri & adstantium relatione. Si à vermibus, signa vermium adsunt. Si à flatu crasso, abest tumor, & nil illapsum est in gulam, adsunt verò signa hypochondriacæ affectionis, malúmque non est diuturnum, sed potu assumpto sedatur, ac præcipuè ventriculo vacuo accidit.

Prognostica.

Prognostica. 1. Pro caussarum verò ratione malum nunc facilius, nunc difficilius curatur, & est vel periculosius, vel minus periculosum. Res deglutitæ pertinacius œsophago inhærentes asperam arteriam comprimendo suffocationis periculum inducere possunt. Ita refert VVierus, *de prastig. damon. l.* 4. *cap.* 1. quendam, dum ouum gallinaceum integrum deglutiuisset, suffocatum fuisse, asperâ arteriâ compressa.

2. Interdum verò ex dolore & longa contrectatione inflammatio excitatur, accedentéque longâ inedia & virium prostratione homo jugulatur, quod cuidam deuorato neruosæ carnis bolo accidisse refert Marcellus Donatus, *de histor. Med. mirab. l.* 3. *cap.* 8. Refert quoque Guil. Fabritius, *cent.* 5. *obs.* 35. juueni cuidam, cum inter cœnandum ossiculum in gula remansisset, totũ collũ vndique durũ, tensum, & supra modũ vsque ad pectus intumuisse cum dolore maximo, respiratione

ne difficili, pulsu celeri ac debili & deglutitione læsa, vnde nono morbi die mortuus est. Post obitum inciso collo Oesophagum cum vicinis partibus, & eo præcipuè loco, vbi ossiculum infixum fuerat, planè sphacelo correptum, cum maximo fœtore inuentum, ossiculum verò nuspiam, imò nec in ventriculo. Putatque Fabricius statim prima nocte in maximis istis conatibus, quos immisso in gulam digito ad excludendum ossiculum excitauerat, aut per superiora rejectum, aut in ventriculum vel intestina delapsum, malum verò immissis sæpius à barbitonsoribus instrumentis exacerbatum fuisse.

3. Aliquando res deglutita in gula hærens exitum sibi quærit per vicina loca. Ita refert Ambros. Paræus, *lib. 24. chirurg. cap. 19.* Studiosum quendam adolescentem graminis ramulum deglutiuisse, qui postea integer per intercostale spatium magno cum adolescentis vitæ periculo eruperit. Non potuit enim eò penetrare, inquit rectè Paræus, nisi antea pulmonum, succingentis membranæ & intercostalium musculorum pertusa & perrupta substantia. Superstes tamen euasit adolescens. Imò si in œsophagum fuit illapsus, ipsum etiam in tracheam penetrare oportuit. Verum non addit Paræus, an in Oesophagum sit illapsus. Quod si factum fuit, duobus modis per intercostale spatium erumpere potuit caulis ille graminis, vel pertuso statim Oesophago, hinc statim pleura atque intercostalibus musculis, vel pertusa gulâ, tracheâ & pulmonibus, quod tamen minus probabile videtur. Quod si statim in asperam arteriam illapsus fuit graminis caulis, confirmat me id in mea sententia, quam supra, *lib. 2.* de rebus in asperam arteriam illapsis proposui, nimirum interdum res aliquas sine suffocatione per asperam arteriam in ipsum pulmonem delabi posse.

Curatio.

Curatio. Quomodo tumor curandus sit, antea dictum. Si res externa illapsa sit, vomitu rejicienda, si possibile id sit. Si os vel spina ipsi inhæreat, tollenda, ac danda opera, vt in ventriculum delabatur: Vulgus dorsum eâ de caussa concutere solet, vt res facilius in Oesophagum descendat. Tussis etiam res in gula hærentes excutit. Quod si hoc modo dimoueri non possit res illapsa, exhibeatur lambenda fistul. oxymel, ol. dulce, amygdal. dulce, juscula pinguia, & cereuisia butyro multo condita. Extra verò cataplasmata & olea emollientia & humectantia imponantur. Et, si res pertinaciter inhæreat, nonnulli candelam ceream oblongam Oesophago immittere, eámque extrahere jubent. Alij spongiam nouam auellanæ magnitudine, eamque compactam, filo longo & forti alligatam & oleo amygdalarum dulcium inunctam ægro deglutiendam suadent, filum tenente chirurgo: Fieri enim sic potest, vt deglutita ab ægro spongia secum simul in ventriculum depellat id, quod gutturi inhærebat, aut retracta filo eadem simul nonnunquam extrahatur, vomituque rejiciatur. Alij, vt globulus plumbeus filo alligatus deglutiatur, atque iterum extrahatur, suadent. Sed commodissimum est instrumentum, quod Guil. Fabric. Hildanus depingit & describit, *centur. 1. obs. 36.*

Est autem fistula argentea aut ænea incuruata, crassitie pennæ oloris, longitudine verò vnius pedis cum dimidio aut circiter. Est & vndique perforata. In sua extremitate vero habet spongiolam nouam auellanæ magnitudine firmiter alligatam. Hâc fistula in œsophagum immissâ & circumductâ, postea extractâ, ossiculum, aut quicquid simile fuerit, extrahitur. Si enim accidit, vt foramen aliquod fistulæ ossiculum aut spinam excipiat, tum simul cum fistula extrahitur: sin minus, asperitas ossis spongiæ adhærebit, & suo loco amouebitur. Schema habetur *in fine capit.*

Quod si res omnino pertinaciter œsophago inhærens inflammationem excitat, danda opera, vt quamprimum inflammatio suppuretur. Abscessu verò rupto res ipsa simul suo loco mouetur.

Si à vermibus ascendentibus fit angustia, exhibeantur ea, quæ eos expellunt. Si caussa sit pituita crassa, conuenienti modo euacuetur. Exhibeatur etiam sæpe oxymel scilliticum lambendum, quod humores crassos incidit, & postea vomitus prouocetur.

Si à vertebra vicina loco depressa comprimatur Oesophagus, illâ restitutâ angustia cessat. Si à flatibus fit malum, potus assumatur, qui eos deprimat, & postea materia flatuum caussa tollatur.

Oesophagi Relaxatio.

Angustiæ Oesophagi opponitur ejusdem relaxatio nimia, vbi pars inferior Oesophagi, & os superius ventriculi sic relaxatur & hiat, vt ventriculus non bene claudatur, cibúmque non rectè contineat, vnde vapores multi in caput adscendunt. *Oesophagi Relaxatio.*

Caussæ hujus mali sunt intemperies humida œsophagi & superioris oris ventriculi, item catharri à capite in œsophagum delabentes, vomitus item frequentiores. *Caussa.*

Curatur adstringentibus sumptis & extra applicatis. Exhibetur *caro cydoniorum, succus & syrupus granatorum, ribes*, & omnino vtiles sunt hîc pulueres peptici dicti, qui postea de intemperiebus & imbecillitate ventriculi, *cap. 9.* proponentur. *Curatio.*

Extra etiam adhibentur *sacculi, linimenta, emplastra*, quæ *ibidem* tradentur. Inter ea vtile est & hoc.

℞. *Cortic. malor. granator. myrtillor. sem. coriandri* an. Drach. ij. *acaciæ, corallior. rubr.* an. Drach. j. *hypocistid. ladani* an. Drach. sem. *spicæ nardi, cyperi caryophyll.* an. Scrup. j. *ol. nuc. mosch. express.* Drach. sem. *mastich. myrtini, ceræ* an. q. s. F. Linimentum.

Vulnera Oesophagi.

Vulneratur quandoque œsophagus, cum à spinis & officulis deglutitis, tum à telis inflictis. *Vulnera Oesophagi.*

Cognoscitur verò eum esse vulneratum vel ex ossiculo, aut spina deglutita, vel è situ vulneris inflicti, præcipuè si stylus immittatur & vulnus exploretur; & vomitu, qui sequitur, & quod potus & cibi aliquid per vulnus excerni solet.

Quantum autem periculi officula vel spinæ deglutitæ, & œsophago infixæ afferant, paulò ante de angustia œsophagi dictum. Vulnus autem inflictum si sit magnum, curatu est difficile; cum deglutitionem impediat, & hoc modo ægro mortis periculum intentet.

Curantur autem talia, vt aliarum partium vulnera; nisi quod hoc obseruandum, medicamenta non solum extra applicari posse, sed & deglutienda exhiberi. Medicamenta tamen talia sint, ne, quod antea etiam monui, si in ventriculum delabantur, ei noceant. Talia sunt, *syrupus de rosis siccis, myrtinus, consolidæ, tragacantha, gummi Arabic. bolus Armenus.*

Vel detur hic potus.

℞. *Pilosellæ, caudæ equinæ alchimillæ* an. M. sem. *radic. consolid. major. pentaphylli, tormentillæ* an. Drach. i. *balaust.* Drach. sem. *sem. coriandri* Drach. ii. *cinam.* Dra. iii. Coqu. in *aq. hordei s.* In colatura dissolue *cons. rosar. rubr.* Vnc. j. Coletur.

Quæ colatura non solum ægro exhiberi, sed & per chirurgum vulneri injici potest.

Linimenta etiam & vnguenta, vulgo digestiua dicta, quæ vulneri imponuntur, talia sint, quæ ventriculum non offendant. Vt

℞. *Syr. de rosis siccis* Vnc. sem. *boli Armeni* Drach. j. *mastich. sang. draconis* an. Scrup. i. *vitell. oui dimidium terebinth. Cypriæ q. s. ad incorporandum.*

Vlcera Oesophagi.

Vlcera Oesophagi. Exulceratur tandem etiam Oesophagus, id quod accidit vel post vulnera & res acutas illapsas eique infixas; vel post tumores & apostemata; vel ab humoribus acribus vomitu rejectis, vel è supernis in ipsam delabentibus, vt & vaporibus acribus adscendentibus in febribus ardentibus; vel à rebus externis erodentibus assumptis, vt aqua forti, mercurio sublimato, arsenico, & similibus, quæ excoriationem œsophagi inducunt.

Etsi verò excoriatio & vlcus inter se nonnihil differant, quod excoriatio est summæ saltem partis derosio, Vlcus verò etiam ad interiora penetrat: tamen caussa sæpe est eadem, quæ nunc magis, nunc minus lædit, & inde nunc excoriationem solum nunc, vlcus etiam inducit. Excoriatio verò fit à caussis externis, aqua forti hausta, vel re exasperante assumpta. Interdum etiam à catarrhis, & humoribus acribus vomitu rejectis.

Signa Diagnostica.

Signa. Vlcus Oesophagi cognoscitur ex mordicatione & dolore: præcipuè dum deglutiuntur acria, austera, salsa, acida; quo modo à tumoribus Oesophagi distinguitur. Nam in tumore œsophagi, si res mole magna deglutiatur, accidit dolor, si verò res mole exigua, etsi sit acris, deglutiatur, dolor ferè non excitatur; cujus contrarium accidit in vlcere. In vlcere enim dolor tum percipitur, cum ægri vel comedunt vel bibunt acria, salsa, austera, acida, etsi sint mole exigua. Rejicitur interdum aliquid purulenti vel acris. Caussæ Externæ, vt aqua fortis hausta, vel venenum, ex ægri relatione cognoscuntur, quæ etiam sapore deprehenduntur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Vlcera post vulnera sunt periculosa; cum deglutitio impediatur, homóque alimentis destitutus contabescat. Et aliàs œsophagi, vt partis membranosæ, vlcera difficulter coalescunt, & medicamenta necessaria non satis diu in vlcere morantur, sed in ventriculum descendunt.

2. Senes omnes ferè vlcere in gula excitato de vita periclitantur.

Curatio.

Curatio. Primò autem vlcus tale abstergendum melicrato, aut aqua hordei cum saccharo rubro, aut decocto apij vel hyssopi cum saccharo, & talia medicamenta sæpius exhibenda sunt. Videndum tamen, an simul inflammatio adsit, quæ curationi obstet. Tum enim sanguis, si opus, primum mittatur, deinde detur cremor hordei, qui refrigerat, detergit, dolorem lenit, vel decoctum sebesten, aut mucilaginis sem. cydonior. & emulsio papaueris albi cum aqua rosarum facta, vel Syrupus de papauere vel diacodium.

Vel ℞. *Sem. psyllij non conquassati cydonior.* an. ʒ. iiij. *papau. albi* ʒ. iij.

Infundantur in *aq. rosar.* & extrahatur mucilago. Addatur *parum sacchari* ad dulcedinem.

Vtile etiam est lac caprinum chalybeatum.

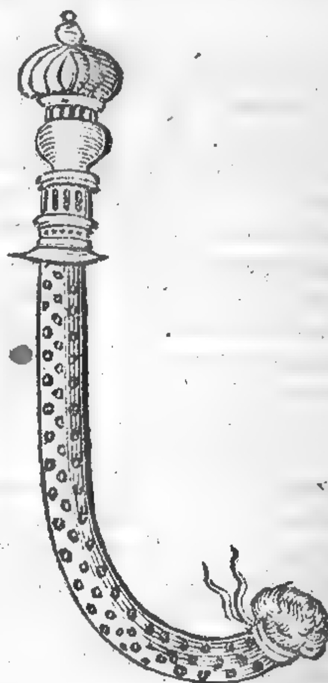
Postea ad consolidationem exhibeantur sensim deglutienda medicamenta ex Syrupo de rosis siccis, myrtino, gummi Arabico, tragacantha, mastiche, thure, coralliis, & bolo Armeno, terra sigillata & similibus.

Si verò aqua fortis vel simile quid rodens haustum sit, exhibeatur mucilago sem. cydonior. cum syrup. violar.

Si venenum sumptum sit, vomitu reiiciatur, Vomitorio tali exhibito, quod simul veneni acrimoniam obtundat, eique contraria medicamenta opponantur, & mucilago sem. cydoniorum, iuscula pinguia, lac & similia ad prohibendam excoriationem exhibeantur. Vel hoc, quod etiam in aqua forti hausta vel humore acri locum habet.

℞. *Passular.* ℥. j. *Sebesten, iuiub. Prunor. dulc.* an. n. xx. *glycyrrhizæ rasæ* ℥. j. *tamarindorum* ℥. ij. *semin. cydonior. quat. frig. maior.* an. ʒ. ij.

Coqu. *in aqua simplici*, & de colatura aliquid sæpe hauriatur.

CAPVT II.

De læsa Deglutitione.

Officium Oesophagi est cibum potumque ab ore receptum beneficio fibrarum, quibus eius tunicæ præditæ sunt, in ventriculum demittere. Hæc verò eius actio interdum læditur, ita vt aliquando nihil omnino deglutiri possit, aliquando non nisi difficulter. Et percipitur interdum inter deglutiendum aliquis dolor, interdum verò sine omni dolore deglutitio nihilominus impeditur. Accidit interdum etiam, vt solida & dura facilè, liquida verò difficulter & non sine suffocationis metu deglutiantur, de quo infra *in quæstione*. *Læsa deglutitio.*

Caussa.

Læditur autem deglutitio vel læsa facultate, vel instrumenti deglutitionis vitio. Læditur læsa facultate, cum vel nerui sextæ & septimæ conjugationis ad faucium musculos & Oesophagum tendentes resoluuntur aut conuelluntur, vel cum fibræ œsophagi resoluuntur. Si ex vulnere fiat conuulsio hæc, spasmus ad stomachum à Chirurgis appellatur. Etsi verò Platerus statuit, non propriis fibris, sed faucium musculis deglutitionem peragi; tamen id simpliciter verum non est. Etsi enim hoc verum sit, musculis illis faucium cibum & potum è faucibus in œsophagum demitti; tamen is in œsophagum demissus non pondere solùm decidit, sed & fibrarum ope in eum detruditur, quod in majoribus bolis deglutiendis manifestè interdum percipi potest. *Caussa.*

Organi ratione deglutitio impeditur in exsiccatione œsophagi in febribus ardentibus, ob ejus angustiã, de cujus caussis modò dictum. Tandẽ etiam Deglutitio læditur, cum œsophagus erosus præ dolore cibũ ac potum transire non patitur. Capiuaccius addit vitium objecti, cum res ingratæ deglutiendæ sunt; quia deglutitionem

glutitionem appetentia præcedere debet. Sed vitium hoc ad nauseam potius pertinere videtur.

Signa Diagnostica.

Affectus ipse per se patet. Caussas quod attinet, in deglutitione impedita ob angustiam facilius liquida, quàm solida degluttiuntur. Contrarium accidit in resolutione œsophagi, in qua res solidæ deglutiuntur facilius, quam liquidæ. Causa hujus rei est, quod in deglutitione superiorem œsophagi partem contrahi oportet, vt cibus & potus versus ventriculum quasi detrudatur. At solida & dura hoc modo leui etiam conatu facilè detruduntur. Liquida verò quia impellenti cedunt, majori vi opus habent, vt detrudantur, quæ cum deficiat in paralysi, & vis detrudens laboret, etiam non facilè degluttiuntur. Et si sponte sua defluant, veluti in lagenam, cum sonitu defluunt, cum aliàs deglutitio sensim fieri soleat. Si à defluxione ortum habet, deprehenditur, si capitis grauitas vel tensio colli, vel defluxio in aliquam oris partem præcesserit. Si fiat à conuulsione, os tenetur clausum, dolor verò mammas & vicinas partes infestabit.

Prognostica.

1. Si à resolutione musculorum faucium proueniat deglutitio læsa, periculosum malum est, grauémque morbum significat; nisi hujus tantum partis sit Paralysis, quæ & ipsa pertinax satis plerumque malum est, & grauius minatur.

2. Periculosum etiam malum est, si à luxatione vertebrarum ortum habeat.

3. Diffiultas quoque deglutiendi ab intemperie frigida vel conuulsione non recipit in senibus curationem, vel saltem difficilem.

4. Minus periculosum malum est, si à defluxione aliqua humoris in œsophagum resolutio & deglutitio læsa fiat. Si verò ob virium resolutionem & spirituum defectum, quod in febribus acutis sæpius accidere solet, id eueniat, pessimum signum est, & mortis instantis indicium, si cum sonitu quasi in lagenam vacuam potus decidat.

5. Periculosum etiam malum est, si in vulneratis à conuulsione fiat læsa deglutitio. Ita apud Hippocratem, 5. *epid. sect.* 7. Qui iaculo acuto in posteriorem partem paulò infra ceruicem sauciatus est, vulnus quidem accepit aspectu minimè effatu dignum. Neque enim altè penetrabat. Non longè autem pòst sublato jaculo distendebatur in posteriora contractus, veluti qui in scapulas rigescunt, & posteriorum partium distentione tentantur, maxillæque constrictæ erant. Si quid etiam humidi ore contineret, & deuorare tentaret, in nares regerebatur, ac in reliquis statim deterius habebat, alteraque die mortuus est.

Curatio.

Medicamenta, quæ aliàs in paralysi & præcipuè linguæ vsurpari solent, & hîc conueniunt, si à paralysi malum sit. Ideóque ea lateribus colli, ceruici toti & spinæ applicanda. Vtile etiam hîc est sinapi vel sola vel cum aceto masticata. Conueniunt & hîc Gargarismi in paralysi linguæ propositi. Vt:

℞. *Rad. acori veri* Vnc. sem. *ireos* Drach. ii. *saluiæ, rorismar.* an. M. j. *rutæ*, *flor. lauendul.* an. P. i. *nuc. mosch.* num. ii. *caryophyll.* Drach. j. Coq. in vase clauso in s.q. hydromel. & vini.

Colaturæ ℞. ℔. j. sem. *mellis anthosat.* Vnc. ii. *aceti scillitic.* Drach. i. Misce pro Gargarismo.

A caussis reliquis prouueniens deglutitio læsa, quomodo curanda sit, ex iis, quæ capite præcedente dicta sunt, patet.

Si Hirudo in fauces irrepserit, & in œsophago hæreat, (etsi id rarius accidat) qua ratione tollenda sit, docet Rhases, *in 9. ad Almansorem cap.* 48.

Ad deglutitionem vitiatam & illa pertinet, cum quidam cibum & potum deglutiunt, immotis deglutitionis organis, cujus rei exemplum habet Cardanus, *lib. 8. de rer. variet. cap.* 40. & vidi ipse simile exemplum in quodam fatuo, qui integrum cochlear confectionis saccharatæ & poculum cereuisiæ simul sine omni motu organorum deglutitionis deglutiebat.

CAPVT III.

De rebus alienis deglutitis.

Nonnunquam verò accidit, vt res alienæ vel sponte ac temerè, vel casu & inopinatò deglutiantur. Ita refert Vesalius, *lib. 5. de hum. corp. fabr. c.* 3. Hispanum quendam vniones grandiores 40. cum aurea cruce quinque gemmis instructa, & fide, qua comprehendebantur, meretrici, cujus noctem conduxerat, obdormienti de collo suffurata, deglutiuisse. Quendam vrceos vitreos, clauos ferreos, aliaque multa modica mercede conductum deuorasse, Cardanus, *de variet. rerum lib. 8. c.* 40. narrat. Quendam coria, testas, & frusta vitri comedisse narrat Amatus Lusitanus, *cent. 2. cur. 69. in schol.* Keckermannus *lib. 3. system. Physici cap.* 12. scribit, fuisse Dantisci Comitem quendam, qui in gratiam amici vitrum deuorauit, sed postea tantos sensit dolores, vt moriendum ipsi fuisset, nisi Medicus arte quadam id auertisset. Nam coxit frumentum Sarracenicum excorticatum, eique comedendum ita crassiusculè dedit, vt nempè particulæ vitri sese immiscerent pulti ipsi crassiori, & ita simul excernerentur. Mirum etiam illud est, quod de Lazaro vitriuorace Realdus Columbus, *lib. 15. anat.* hunc in modum scribit: Lazarum vitriuoracem vulgò dictum patricij omnes Veneti, immo Veneti omnes, omnes Ferrarienses de facie nouerant. Hic nullo prorsus gustu, dum viueret, præditus erat, nullam in edendo voluptatem, nihil injucundum persentiebat: insipida, amara, dulcia, pinguia, salsa, acria non distinguebat: vitrum, saxa, lapides, ligna, viua animalia, carbones, pisces è viuario extractos adhuc salientes vorabat. Vorabat lutum, lineos, laneosque pannos, fœnum, stipulam, &, vt breui omnia complectar, quicquid homines, quicquid animantia vorant, quicquid illi edendum, seu deglutiendum potius offerebatur, mercede proposita dictum ac factum ingurgitabat. Testis est inter reliquos Martinus Aromatarius Patauij ad Angeli insigne, cui sacculum carbone refertum, & saccum insuper deuorauit. Quo viso persoluit, quod pollicitus fuerat, comminatus, ne ad pharmacopolium amplius accederet: veritus ne se cum taberna & vasis esitaret. Cum igitur hoc naturæ monstrum mihi dissecandum esset Patauij, cœpi hujusce rei diligenter, quoad ejus fieri potuit, caussam venari, quam me tandem, Deo duce, ex particulari illiùs structura assecutum esse, confido. Nam quarta neruorum conjugatio, quæ gustus gratia in aliis hominibus producta est, in hoc Lazaro vitriuorace neque ad palatum, neque ad linguam reptabat, sed ad occipitum reflectebatur. Quendam deglutiuisse ensis mucronem tres digitos longum, duodecimoque postea die per anum reddidisse, testatur Paræus, *lib. 24. cap.* 19. Puerum quendam mendicum quæstus gratia lapides quamplurimos, juglandis quoque magnitudine deglutiuisse, vt eorum mutuò sese adhærentium sonitus in ventriculo audiretur, & per aluum sine labore ejecisse, ablutósque rursum deuorasse, refert Platerus. Nautam viuam anguillam deuorasse, integrámque & viuam aluo reddidisse, scribit Gesnerus, *lib. 4. Histor. animal.* Quendam mucronem cultri, alium lignum digiti crassitie

ſitie & longitudine; puerum globum plumbi, alium denique halecem cum cereuiſia deglutiuiſſe, & per aluum poſtea excreuiſſe narrat Foreſtus, *lib.* 15. *obſeruat.* 18. *in Schol.*

Quod ſi tale quid accidat, & res per œſophagum in ventriculum delapſa ad aluum tendat, aluus lubricanda decocto maluæ, althéæ, ſemin. lini, oleo, & juſculis pinguib. ac poſtea purganda, & ſi res acuta ſit, cibi exhibendi, qui lenti & viſcidi ſunt, vt cum iis quaſi inuoluta per aluum deſcendat.

Sæpè verò accidit, vt per aluum res tales antea deglutitæ non ejiciantur, ſed in corpore retentæ lõgo poſt tempore ſæpè per aliam viam, naturâ exitum moliente, expellantur. Ita refert Arculanus ſe vidiſſe, quod os acutum gutturi infixum tandem poſt duos menſes per cutim exierit. Ambroſius Paræus, *lib.* 14. *cap.* 29. narrat quendam à prædonibus coactum gladium ſemipedem longum cum coriacio manubrio pollicis craſſitie deglutiuiſſe, eúmque tandem poſt ſemeſtre ſpatium ſub inguine abſceſſu oborto, cum magna puris fœtidi copia extractum fuiſſe. Antonius Beniuenius, *de abdit. morb. & ſanation. cauſſis cap.* 20. refert, mulierem quandam acum æneam deglutiuiſſe, quæ poſt 10. annos, & longos cruciatus terebrato ventriculo e paruo foramine prodiit. Paræus, *allegato loco*, ſcribit, ſtudioſum quẽdam graminis ramulum deglutiuiſſe, qui poſtea per intercoſtale ſpatium eruperit. Nota eſt quoque hiſtoria ruſtici, quæ noſtra adhuc memoria Pragæ accidit. Is enim cum cultrum breuem, vt aliis ludos faceret, in faucibus occultare poſſet, accidit aliquando, vt incauto culter in ventriculum delaberetur, qui poſt longum tempus per abdomen perforato ventriculo extractus eſt. Acuum deglutitarum, & longo tempore poſt per vrinam excretarum aliquot hiſtoriæ à Medicis recenſentur. Alex. Benedictus, *lib.* 2. *anatom. c.* 9. narrat, crinalem acum quatuor digitos longam à virgine deglutitam poſt 10. menſes per vrinam excretam fuiſſe. Ita virgo quædam in aulâ Ducis Iuliacenſis, dum ad ſpeculum ſe ornaret, & quinque acus ore teneret, ab amaſio clanculum accedente in ſcapulis percuſſa, eas perterrita deglutiuit, & poſt triduum per vrinam reddidit. Lang. *l.* 2. *Epiſt.* 40.

Interdum tamen accidit, vt res tales deglutitæ nullo modo ejiciantur, ſed vel in œſophago ſubſiſtentes hominem longâ inediâ jugulent, vt teſtatur Marcellus Donatus, *de hiſtor. mirabil. lib.* 3. *cap.* 8. vel alibi hærentes ſint in cauſſa, vt homo tandem tabe intereat. Hujus rei exempla ſunt apud Foreſtum, *lib.* 15. *obſ.* 23. *in Schol. obſeru.* 27, 28.

QVÆSTIO.

Qui fiat, quod ſolida facilè, liquida verò difficulter, & non ſine ſuffocationis metu deglutiantur.

Cur ſolida facilè, liquida difficulter deglutiãtur?

Accidit interdum, vt ſolida & dura facilè, liquida verò difficulter & non ſine ſuffocationis metu deglutiantur; quod ipſe aliquoties obſeruaui, habetque ejus rei hiſtoriam Gulielmus Fabrit. *cent.* 5. *obſ.* 34. de quodam viro ſexagenario, cui cum catarrhus ad ſiniſtrum latus lapſus eſſet, paralyſis ſecuta eſt, & deglutitio ita deprauata, vt liquida omnia, præſertim vinum, non ſine ſuffocationis metu deglutire poſſet, reliqua verò, quamuis ſolidiſſima, facilimè deglutiret.

Quænam autem hujus mali cauſſa ſit, non ita planum eſt. Guil. Fabrit. equidem cauſſam mali in epiglottide eſſe ſtatuit, iſtámque, & ſimul adjacentes partes cum paralyſi corriperentur, humore viſcido imbutas fuiſſe exiſtimat, atque hinc facilè fieri potuiſſe putat, vt, cùm epiglottis laryngẽ aſperámque arteriam exactè obtegere nõ poſſet, liquida, & inprimis vinum, quia tenuium eſt partium, ad ipſam arteriã aſperã peruenerint, & ſuffocationis metũ excitârint; duriuſcula verò ratione craſſitiei & ponderis operculum aſperæ arteriæ depreſſiſſe, & proinde ſine difficultate ad ventriculum perueniſſe. Quam ſententiam, vt non impugno: ita nec abſurdũ eſſe exiſtimo ſtatuere, cũ ſolida difficilius, liquida facilius deglutiuntur, id fieri ob fibrarum internæ œſophagi tunicæ rectarũ debilitatem: cum verò ſolida facilius, liquida difficilius deglutiuntur, id accidere propter paralyſin partium detruſioni ciborum inſeruientium. Majore enim facultatis motricis robore, & inſtrumẽtis fortioribus indigent liquida, vt comprehendantur & detrudãtur, quàm ſolida, quæ facilius cõprehenduntur.

CAPVT IV.

De Intemperiebus ventriculi.

Et primò.

De Intemperie in genere.

Intemperies Ventriculi.

VEntriculi officiũ eſt cibũ & potum deglutitum in chylum ſeu ſubſtantiam cremori ptiſanæ ſimilem trãſmutare, quę ſanguinis, totius corporis futuri alimẽti, eſt rudimentũ. Vnde etiã vẽtriculus, 4. *de vſu part. c.* 1. χυλώσεως officina dicitur, &, 1. *de cauſ. ſympt. c.* 7. publicum alimenti ταμεῖον ſeu promptuarium appellatur.

Munus autem ſuum exſequitur ventriculus vi inſita, quam ἀλλοιωτικὴν, πεπτικὴν & χυλοποιητικὴν nominant; cui facultati inſeruiunt vis retentrix & attractrix. Vis autem coctrix calore inſito vtitur, qui ab influente perficitur, & in actum quaſi deducitur. Eundem tamen etiam fouent Hepar, Diaphragma, Lien, Omentum, ac partes vicinæ calidæ ac pinguedine perfuſæ.

Hoc autem munus ſuum rectè perficit ventriculus, ſi omnia, quæ ad ejus conſtitutionem pertinent, rectè ſeſe habeant, nimirum temperies & ſimilaris conſtitutio, organica conformatio & vnitas. Si quid autem horum deſit, malè ſuum opus perficit ventriculus.

Inter morbos autem, qui ventriculi conſtitutionem lædunt, eſt primò INTEMPERIES, ventriculi ſcilicet morboſa, ſiue præternaturalis partium ſimilarium ventriculi in primis qualitatibus conſtitutio.

Cauſſa.

Cauſſa.

Ortum autem habet illa vitioſa ac p. n. qualitatum primarum proportio à cauſſa alterãte, ſiue alteratio fiat per ſe, ſiue per accidens. Cauſſa autem hæc eſt vel externa, vel interna. Externa eſt cibus potúſque aliquem exceſſum in qualitatibus primis habens, ſeu inſigni vi calefaciendi, frigefaciendi, humectandi, ſiccandi præditus. Medicamenta item aſſumpta, vel extra applicata ſimilem qualitatum exceſſum habentia. Aëris item intemperati ad regionem ventriculi appulſus, ſimiléſque cauſſæ externæ. Internæ verò cauſſæ ſunt membrum aliquod vicinum, vt omentum, hepar, lien, intemperatum, vel humor, vel vapor ventriculum afficiens.

Differentiæ.

Differentiæ.

Vt autem omnis Intemperies eſt vel ſimplex, calida, frigida, humida, ſicca; vel compoſita, calida humida, calida ſicca, frigida humida, frigida ſicca; & rurſum vel ſine materia, vel cum materia conjuncta: ita eædem Intemperies in ventriculo etiam locum habent.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur autem in genere Intemperies ventriculi potiſſimum ex læſa alimenti coctione & appetentia, & quidẽ præcipuè ſi nullus in victu error tum præceſſerit, (alias enim à cibo & potu vẽtriculi temperies mutari

mutari potest,)& nullus in ventriculo tumor vel vlcus vel alius morbus adsit; si, vt iam dictum, cibus & potus assumptus, qui in manifestis qualitatibus excedat. Ita etiam partium vicinarum morbi de ventriculi intemperie indicia præbent. Apparet etiam quædam in excrementis mutatio. Fluctuatio item ventriculi intemperiem arguit. Similiter sæpè in ventriculo grauitas percipitur; quia cibus tardius coquitur, & adsunt alia læsæ coctionis symptomata.

Prognostica.

Prognostica. 1. Facilius curantur Intemperies, quæ ex caliditate & frigiditate sunt, (modò non sint in habitu) quia maximè actiuis contrariis curantur.

2. Difficilius curantur, quæ in humiditate & siccitate sunt intemperies; quia imbecillioribus, & minus actiuis qualitatibus curatio eorum perficitur: & præcipuè cum humectandum est. Humida etiam intemperies facilius curatur; cum calida etiam siccandi vim habeant.

3. Tempus quidem caliditatis, frigiditatisque corrigendæ par quodammodo est; maiore tamen cautione & prudentiâ opus est in refrigerantibus, quam calefacientibus adhibendis. In sicca verò intemperie tempus ad curandum longius requiritur, & siccitas tardius corrigitur. Quod enim in sanis senium est, id sicca intemperies in ægris, quæ propterea insanabilis est, si prorsus confirmata sit.

Indicationes.

Indicationes. Quæ Intemperiei corrigendæ conueniant, ex generali methodo med. patet. Intemperies enim indicat alterans per contrarium, simplex vel compositum, prout ipsa est talis. Caussæ externæ, si adhuc durant, remouendæ. Internæ verò quæcunque sint, tollendæ contrariis & conuenientibus remediis. Tandem peculiaris ventriculi naturæ habenda est ratio, & per stomachica medicamẽta, habito tamen intemperiei respectu, fouenda; & calor eius innatus, quo tanquam proprio in actionibus suis instrumento vtitur, conseruandus per conuenientia alimenta & adstringentia & ventriculum roborantia medicamenta, quatenus morbus ea fert.

Curatio.

Curatio. Itaque cum ventriculus ab aliis non accipiat multum, sed potius aliis partibus nutrimentum præparet atque transmittat, & intemperies, quatenus talis, venæsectionem non requirat, eâ hîc opus non est. Si tamen aliquis affluxus sanguinis & inflammatio ventriculi metuenda sit, ea statim instituenda.

Ventriculo conuenientia medicamenta. Medicamenta autem quòd attinet, cum orificium ventriculi sit admodum sensile, & cor facilè in consensum trahat; ac propterea fœtidum & ingratum saporem abhorreat, contra verò delectetur suaueolentibus & sapore gratis, danda opera, vt omnia, quæ ventriculo laboranti exhibentur, illi grata sint, nec nauseam pariant. Etsi quid omninò minus grati saporis exhibendum, dãda opera, vt odor & sapor à palato & naribus minus percipiatur, & proinde talia pilulis includantur, vel alio modo sapores & odores ingrati occultãdi sunt, quod fit, si ob saporem os prius aquâ aceto dilutâ colluatur; ob odorẽ verò poculum linteo aceto madefacto tegatur, vt non plus pateat, quam labiis admouendis opus est.

Danda quoque opera, vt medicamenta aliquandiu in ventriculo hæreant, nec mox ad alias partes, quæ forsan ea intemperie non laborant, penetrent, quibus de causis cibi medicamentosi in alterandis intemperiebus ventriculi commodissimi sunt. Sine nausea enim à ventriculo recipiuntur, & diutius ibi retinentur. Posteriori de causa medicamenta ad ventriculum forma aliqua solida exhiberi solent. Et hac ipsa de caussa non statim à sumptis medicamentis bibendum, ne cum potu è ventriculo elabantur. Medicamenta quoque non tepida, cum soluant ventriculi tonum, sed potius frigida vel calida actu exhibenda sunt. Vitentur quoque semper nimis relaxantia, vt & nimis attenuãtia, neque absque adst. ingentium admixtione vsurpentur. Vt enim per laxantium vsum vires ventriculi resoluuntur: ita per vsum adstringentium conseruantur, vel labentes retinentur. Idque non solùm de internis, sed & externis medicamentis obseruandum. Vitanda quoque acria, nimium salsa, erodentia, ne orificium ventriculi superius, quod sensu exquisito præditum est, lædatur, vt & fortia purgantia, quæ omnia sunt ventriculo inimica. In quacunque ventriculi intemperie commendatur corallium ad ℥ß datum. In frigida tamen & sicca intemperie calidis ac humidis medicamentis corrigatur. Auicennas etiam corallium collo appendere iubet, vt ventriculi regionẽ attingat. A nonnullis etiam Iaspis commendatur, si collo eodem modo appendatur. Laudantur quoque interiores tunicæ ventriculi gallinarum, vt & aliarum auiũ, præcipuè Mergi. Galenus tamen, 11. *de simpl. med. facult.* scribit, se vanam hanc promissionem expertum esse. Mesue Myrobolanos Chebulas & Emblicas conditas melle vel saccharo commendat.

Externa medicamenta mucronatæ cartilagini versus vmbilicum, & in dorso ad duodecimam & decimamtertiam vertebras applicentur.

Diæta.

Diæta. In quacunque ventriculi intemperie cibi & potus nimia copia vitanda, quæ ventrem grauat. Abstinẽdum etiam ab iis, quæ ingrata sunt ventriculo & aduersa; à lubricantibus item, quæ tonum ventriculi laxant. Cauẽdum etiam ægro à vomitu laborioso, ne vires ventriculi dissoluantur. Cætera ex speciali singularum intemperierum cura patebunt.

CAPVT V.

De frigida intemperie ventriculi.

Frigida ventriculi intemperies. CVm autem intemperies ventriculi frigida sit frequentissima, de ea primo loco agemus. Solent autem Autores ventriculi Intemperiem frigidam distinguere in positiuam & priuatiuam. Positiuam dicunt, quæ per se à simili causa inducta est; cum scilicet ab agente frigido frigiditas ventriculo inducitur, & calor eius debilitatur. Atque huius caussæ sũt vel externæ vel Internæ. Externæ sunt, frigidus cibus & potus, præsertim dum corpus æstuat; medicamenta frigida, aer frigidus, inprimis, si quis in eo ventriculi regione non benè tectâ versetur, aut inediam patiatur. Internæ sunt vicinæ partes, vt hepar, lien, omentum, mesenterium & musculi abdominis frigidiores redditi.

Priuatiua verò vel per accidens dicitur, vbi quidem non à caussa refrigerante intẽperies ventriculi inducitur, sed cũ ea fit ex defectu calidi innati; atq; hæc nunquã sine siccitate consistere valet, cum prior etiã sine siccitatẽ induci possit. Atque talis fit ex humidi radicalis, & per consequens calidi innati ventriculi absumptione, quam inducere possunt etiam calefacientia nimium exhibita, vndè malè sæpè suis rebus consulunt, qui debilitate vẽtriculi ex hac caussa laborantes aromatibus fortiter exsiccantibus, spiritu Vitrioli & similibus vtuntur. Prouenit etiam hæc intemperies ex musculorum abdominis & omenti siccitate & gracilitate, itẽ ex alimenti, quod calidum & humidum est, defectu. Huc facit etiam nimia Hepatis caliditas, quæ humidũ illud ventriculi caliditatis natiuæ subiectũ dissipat & absumit. Atq; ideo accidit, vt qui iecur habent calidius & intẽperatum, plerumque habeant ventriculum frigidiorem & debilius coquant.

An. & cur. qui hepate sunt calidiore, debilem ventriculum habeant. De hepatis caliditate cū debilitate ventriculi.

¶ [Vulgaris querela est apud Medicos, accusare debilitatem ventriculi, & caliditatem hepatis. Et res non est de nihilo. Etsi enim calor hepatis calorem ventriculi fouere possit: tamen per accidens etiam eum labefactare posse, modò diximus, quia nimirum caliditas hepatis nimia humidum illud ventriculi, caliditatis natiuæ subiectum, dissipat & absumit. Atque istam rationem adhuc etiam suum locum habere posse existimo. Potest tamen & alia addi, quam suppeditat Galenus, 2. *aph.* 35. dum scribit: *Quædam hypochondria sunt tenuiora, quædam crassiora, & hæc sunt meliora: tenuiora sunt mala, vt signa, & vt caussa. Signa sunt imbecillitatis in partibus aliqualis: caussa vero, quod coctio non bene fiat in ventre, neque sanguificatio in hepate: quia à crassitie hypochondriorum concalefactum vtrumque, venter & hepar iuuantur.* Nimirum coctio in ventriculo fit quidem ab innato eius calore; viscera tamen circumiacentia illum calorem fouent, conseruant, & augent. Idque inprimis faciunt viscera in hypochondriis, si non sint calida & sicca, sed calida & humida, ac multâ pinguedine prædita. Ideóque etsi hepar calidum per se coctionem ventriculi non lædit, sed potiùs adiuuat: tamen quia hepar calidius pinguedinem absumit, & hypochondria reddit tenuia, ea calorem ventriculi ita fouere non possunt, vt crassiora. Habet & hoc incommodi ventriculus frigidus, & hepar calidum, quòd qui ventriculum frigidum habent, tardiùs coquunt, hepar verò calidius chylum auidiùs, & sæpe adhuc semicrudum, ad se rapit, qui postea in venis meseraïcis hæret, & obstructiones in iis parit; vnde fluctuationes, flatus, dolores intestinorum, exhalationes in caput, & alia incommoda ortum habent.]

E quibus patet, hanc esse inter frigiditatem ventriculi positiuam & priuatiuam differentiam, quod in priuatiua frigiditate nulla caussa refrigerans præcedit, quæ aliquos frigiditatis gradus ventriculo impresserit, sed quia caliditas inhæret humido radicali, si illud absumatur, vnà etiam calor euanescit: In positiua verò frigiditate salua quantitate humidi radicalis à caussa refrigerante gradus aliquot frigiditatis præter naturam inducuntur.

Signa diagnostica.

Signa.

Frigida ventriculi intemperies cognoscitur ex sequentibus. Sitis nulla adest, ardor nullus in ore ventriculi, cibi appetentia plerumque intenditur, nisi frigiditas sit maxima, quæ actiones aboleat. Concoctio cibi vel tollitur vel imminuitur vel vitiatur pro maiore vel minore frigiditatis vehementia. Sequuntur ructus acidi, præsertim si cibi ingerantur frigidi. Quia tamen ructus acidi à pluribus caussis prouenire possunt, vt docet Galenus, 2. *de rat. victus in acut. text.* 22. scilicet & propter ventriculi frigiditatem & propter pituitam in eo contentam & propter ciborum multitudinem, & ob eorum frigiditatem, ructus acidus frigidi ventriculi certum signum est, cum neque cibi multi, neque frigidi sunt assumpti, neque pituitæ in ventriculo redundantis signa adsunt. Saliua est copiosa, flatus egrediuntur, à quibus æger leuamen sentit. Præcesserunt caussæ refrigerantes, delectatur æger calidis atque ex iis commodum percipit, læditur verò frigidis. Priuatiua vero frigiditas potius ex signis siccitatis ventriculi cognoscitur.

Prognostica.

Prognostica.

1. Positiua frigiditas facilius curatur, quam priuatiua.
2. Pro caussarum tamen ratione, & pro vt à naturali statu magis vel minus recessit, facilius vel difficilius curatur.

Curatio.

Intemperies frigida calefacientia indicat. Medicamenta tamen calida non sint valde calida, quia talia exsiccando humiditatem minuunt & priuatiuam frigiditatem inducunt. Ideóque quæ calidiora sunt, commodè assumuntur cum iure carnium & humectantibus miscentur; Iis verò, quæ foris applicantur, olea & pinguedines admiscentur. *Curatio.*

Calefacientia ventriculum.

Interna.

Simplicia.

Herbæ; *Mentha, absinthium, betonica, calamintha, saluia, origanum, rosmarinus, serpillum, pulegium, basilicum, &c.* *Calefacientia. Interna. Simplicia.*

Flores; *rorismarin. betonic. saluiæ, spicæ, schænanthi.*

Radices; *acori, pimpinell. helenij, cyperi.*

Semina; *Anisi, fœniculi, carui, cumini, coriandri, sinapi.*

Fructus; *Baccar. iuniperi, lauri.*

Ligna & cortices; *Aloes, cortic. citri, aurantiorum.*

Aromata; *Calamus aromaticus, nux mosch. caryoph. Zinzib. cinamom. galanga, cardamom. Zedoaria.*

Gummi, Balsama & cognata; *Mastiche, aloe, thus, styrax, succin. ambra, balsamum.*

Ex quibus præparantur & componuntur.

Aquæ & Spiritus, *Menthæ, absinthij, betonicæ, anisi, rorismar. cinamom. mastich. spiritus vitrioli.* *Composita.*

Vinum & Cereuisia, *Absinthij, rorismar. caryophyll. cinamom.*

Vina composita, seu Clareta, aquæ vitæ, Elixir.

Vt ℞. *Cinamom.* Vnc. ii. *caryophyll.* Vnc. ß. *galang. granor. paradysi. Zinzib.* an. ʒ. ii. *piper. cardamom. nuc. mosch.* an. ʒ. j.

Crasso modo contusa in vase clauso macerentur per dies aliquot, in spiritus vini ℔. iiij. Postea spiritum vini tinctum per inclinationem separa. Huius drachmæ aliquot & sacchar. q. v. vini mens. j. misceantur, & habebis vinum aromaticum vel claretum.

Vel ℞. *Cinamom.* ℥. i. *zinziber. galang.* Dra. ii. *caryoph. nuc. mosch. calam. aromat. macis piper. nigri* an. Dra. i. *spir. vini opt.* ℔. iiij.

Stent in infusione vase clauso per dies 4. vel plures. Post Spiritum tinctum separa.

Admisce *Syrupi citri* ℥. ii. *miua cydon.* ℥. iiij. Misce.

F. Aqua vitæ.

℞. *Spec. aromat. ros.* ℥. i. *diambr.* ʒ. ß. *cinamom. nuc. mosch. galang. sem. carui* an. ʒ. iii. *cardam. ligni aloes, zinzib.* an. Dra. i. *spiritus vini* ℔. iiij.

Digere, pòst cola & adde *syrupi cydon.* ℥. viij.

Stent in vase clauso aliquot diebus & pòst per chartam bibulam colentur.

℞. *Cinamom.* ℥. i. ß. *zinziber.* ℥. ß. *galangæ cardamom. piper rotund.* an. Drach. i. sem. *nucis mosch. macis, caryoph.* an. Drach. ii. *sacchar. candi* ℔. ii. *vini optimi mens.* v.

F. Claretum.

Extracta & tincturæ siue essentiæ, *calam. aromatici, galangæ, absinthij, ligni aloes, aromat. ros. stomach. Quercetani, Elixir proprietatis.*

Olea destillata, *calami aromat, caryophyll. cinamomi nuc. mosch. macis, cortic. aurant. carui, anisi, fœniculi.*

Conseruæ, *absinth. beton. anthos, menthæ, saluiæ, diacydonium cum aromatibus.*

Condita, *zinziber. acorus verus, galanga, bacc. iuniperi melle condita, cortices citri.*

Syrupi, *cinamomi, absinth. menthæ, betonic. cydonior. de cortic. citri, mastich. mel. ros. scillit. rob iuniperi simplex & compositum.*

Species Aromaticæ, *aromat. rosat. caryophyllati, diacinamom. diagalang. diatrionpip. dianis. diaxyloaloes, rosata nouella, species Imperiales, diamoschi.*

Trochisci,

Trochisci, *Galliæ moschata, de rosis.*

E quibus postea componuntur varia electuaria & antidoti vsuales vulgo noti: *Theriaca, Mithridatium, diacorum.*

Plurima quoque parantur in rem præsentem Magistralia.

℞. *Conseru.rosar.vitriolat.* ℔ß. *betonic.* ℥.iii. *spec.arom. ros.* ʒ.i. *caryoph.concis.* ʒ.i. *ambr.* g.vi. *calam.aromat.condit.* ʒ.ii. *Cum syrupo conseruationis zinz.ib.*

Fiat Electuarium.

Vel ℞. *Conseru.rosar.* ℥.iii. *diacydon.* ℥.i. *nuc. mosch. cōdit.* n.ii. *corall.rubr.prep.* ℈.i. *spec. aromat.ros.caryophyll. incis.* an. ℥.ß. Cum *mina cydon.*

F.Electuarium.

℞. *Cinamom.* ℥ ii. *galang.* ʒ.i.ß. *caryophyll.cortic.citri, macis, corall.rubr.* an. ʒ.i. *conseru.rosar.* ℥.iii. *spec.aromat. rosat.* ʒ.i. Cum *syrupo cydonior.*

F.Electuarium.

Electuarium Langij.

℞. *Conserua rosar.* ℥.ii. ß. *flor. rorismarin.* ℥.i. *flor. lauendulæ* ℥.ß. *galangæ cubebar. xyloaloës* an. Scrup.i. *sem. anisi* ʒ.ß. *cinamomi* Dra.i. *calami aromat. conditi* Dra.ii. *zinzib.condit.* Vnc. sem. *pinear.prap.* Dra.vi. Cum *syr. conseruat.citri.*

F.Electuar.

Rotulæ & Morsuli.

℞. *Extract. aromat. rosat.* g. xv. *calami aromat.* Scr. sem. *ligni aloes* g.vi. *sacchar. albi in aqua rosar. soluti* ℥. iii. *ol.cinamom.* g.iii. *macis,* gt.ii. *caryophyll.* gut.i.

F.Rotulæ.

Vel ℞. *Spec.aromat.ros.* ʒ.ii. *diaxyaloes* ʒ.i. *sacch.in aq. menth.q.s.& cinamom.* ℥.ß. *dissolut.* ℥.iii.

F.Rotulæ.

℞. *Spec.imper.* ʒ.ii. *pinear.mundat.incisar.* ʒ.iii. *spec. aromat.rosat.* Dra.ß. *sacchar.in aqua rosar.dissolut.* ℥.v. *ol. cinamom.* g.v. *carui* g.iiij.

F.Morsuli.

Pulueres & tragea.

Tales Pulueres efficaciores sæpe sunt, quam rotulæ & morsuli, cum in saccharo calefacto specierum aromaticarum & ambræ vis facilè dissipetur.

℞. *Spec.aromat.ros.* ʒ.iii. *ambr.* g.vi. *sacch.* ʒ.iij.

F.Puluis.

Cuius cochlear paruum (Dra.ii. circiter) vel per se, vel cum pane vino madido sumatur.

℞. *Sem.coriandr.prap.anisi, cinamomi, macis, sem.carui* an. ʒ.ijß. *zinzib.albi* ʒ.i. *caryophyll.* Scrup.ii. *nuc. mosch.* Drach.i.

F.Puluis.

℞. *Cinamomi* ℥.sem. *galangæ zinzib.nuc.mosch. cubebar.* an. ℥.ii. *sacch.ad pondus omnium.*

F.Puluis.

℞. *Confect.sem.anisi, fœniculi, coriandri, carui, glycyrrh. rasæ, galangæ, zingib.p.æ.*

F.Tragea.

℞. *Coriandri præparat.* ℥.i. *cinam.* Dra.ii. *Mastich.* ℈. i. *macis* ʒ.ß. *panis albi tosti* ℥.ii. *sacch.albi* ℥.iiii.

F.Puluis post cœnam sumendus.

℞. *Cinamom.* ℥.i. *fl.rosar.rubr.* ℥.ß. *zingiberis caryoph. nuc.mosch. galang.* an. ʒ.ii. *coriandr. præpar.* ʒ.iii. *ligni aloes* ʒ.i.ß. *sacch.ad pondus omnium.*

Externa.

Parantur ex speciebus antea enumeratis & præterea, ladano, gummi tacamahaca, terebinthina, balsamo Peruuiano.

Tutiùs autem applicantur versus vmbilicum & regionem sinistram; quia in dextra Hepar facilè nimium calefieri potest.

Balsama, *nucis moschatæ, garyophyllorum, cinamomi, anisi macis.*

Inunctiones, Linimenta & Vnguenta.

℞. *Olei nardini* ℥.i. *mastichini* ℥.ß. *spec.aromat.ros.* ʒ. ß. *ol.destillat.caryoph.* gutt.vi. *ceræ parum.*

F.Linimentum.

Vel ℞. *Olei absinth.nardini* an. ℥.ß. *olei destillati menthæ* ℈.ß. *nuc.mosch.express.* ʒ.ß. *pulu.caryoph.calam. aromat.* an. ℈.ß. *ceræ* q.s.F.Linimentum.

Oleum Stomachale, quod Cratoni in vsu fuit:

℞. *Ol.absinth.* ℔.i. *carioph.santal.citrin.* an. ʒ.ii. *ros.rubr.macis* an. ʒ.ß. *mastich.* ʒ.ii.ß. *vini odorati* ℔ß.

Coq.ad vini consumpt.& Soli exponantur.

Vel ℞. *Ol.rosac. completi mastichini* an. Vnc. i. *spec. aromat.rosat.* Drach.i. *ol.nuc.mosch.express.* ʒ.ß. *ol.destill. menth.absinth.* an. gutt.iiii. *ceræ q.s.*

F.Linimentum.

Cerata & Emplastra.

Cerotum stomachale ad vsum quotidianum in officinis prostat.

Vel ℞. *Mastich.thuris, galang.caryoph. macis* an. ʒ.i. *calami aromat.* ℈. ii. *coriandr.prep.rad.cyperi* an. Dra.ß. *corall.vtriusque* an. Scr.i. *gran.paradisi* an. ʒ.ß. *styrac.calamit.* ʒ.ii. *ladani puriss.* Dra.vi.

Puluerisa crassè, & cum cera & pice nauali pistillo calido F.Massa, quæ alutæ inducatur & tegatur sindone.

℞. *Spec.aromat.ros.* Dra.i. *caryoph.macis* an. ℈.i. *tacamahaca* ʒ.i. *ol.nuc. mosch.express.* ʒ.ß. *ol. destill. caryoph. absinth.* an. gutt.vi. *ladani, ceræ.* an. q.s.F.Emplastrum.

Fomenta.

℞. *Menth.absinth.* an. M.ii. *schœnanth,* M.ß. *Rad.cyperi, galang.caryoph.* an. Dra.ii.

Coqu.in vino pro Fomento,

Possunt etiam fieri Embrochæ ex modo enumeratis cum aquis thermalib.

Sacculi.

℞. *Absinthij, menth.* an. M.i. *origani, betonic.* an. M.ß. *rad.cyperi, caryoph.macis, nuc.mosch.galang.* an. ʒ.i. Cum sindone rubra.

F.Sacculus.

℞. *Galangæ.cinamom.macis, caryoph.* an. ʒ.ii. *cyperi, calam.aromat. cortic. citri. baccar. lauri* an. ʒ. i. ß. *gummi tacamahacæ, styrac.calamit.* an. Dra.i.F.Sacculus.

Cataplasmata.

Efficax est Cataplasma, quod, Rhases 9. *ad Almansar.* ex styrace, spica, absinth. calamo aromat. mastich, cũ vino veteri & succo cydon. aspersis componit.

℞. *Spec.diarhod. abbat. aromat. ros.corall.* an. Drach.i. *caryoph.* Dra.sem. *carnis cydon.vino cocta* ℥.ii. *pulu.absinthij,* p.i. Cum *vino* F.Cataplasma.

De medicamentis ventriculum calefacientibus videatur etiam Fernelius, *lib.5.method.medend.c.22.*

Diæta.

Cibi præcipuè sint carnes boni nutrimenti, non difficiles coctu, condiantur pipere, zinzibere, cinamomo, macere, caryoph. & aliis aromatibus, saluia item, carui, rore marino & aliis, quæ tamen saporem non nisi suauem exhibeāt. Vinum sit antiquum, vinosum, vel etiam medicatum absinthio, saluia, caryophyll. cinamomo & similibus. *Diæta.*

similibus. vel cereuisia vel aqua mulsa aromatibus alterata aut œnomeli. Vitentur cucurbitæ, cucumeres, melones, persica, atriplex, blitum, lactuca, hordeum, & alij cibi frigidi. Somnus sit longior. Exercitia & labores corporis valde conferunt,

CAPVT VI.

De Calida Intemperie ventriculi.

Caussa.

Calida ventriculi Intemperies. Eius caussa.

CAlidam ventriculi Intemperiem pariunt, rerum calidarum adhæsus & occursus, calidi cibi & præcipuè eorum condimenta, aromata, potus calidus, inprimis vini potentis & meracioris, mulsum. Calida item medicamenta assumpta & extra applicata. Febres quoque ardentes vt vniuersum corpus, ita & ventriculum calefacere possunt.

Signa Diagnostica.

Signa.

Cognoscitur Intemperies hæc à siti, cibi inappetentia, mala coctione, cibi adustione & corruptione, & inprimis cibi coctu facilis & facile corruptibilis, vnde & ructus nidorosi & cholera suum originem habent. Percipitur etiam caliditas circa ventriculum, saliua est lenta, viscida & rotunda, lingua, fauces labia, arida sunt. Prægressæ sunt vel præsentes adsunt caussæ calefacientes enumeratæ. Frigida prosunt, calida nocent.

Prognosticum.

Prognostic.

Intemperies ventriculi calida minus periculosa est, quam frigida. Nam Intemperies ventriculi frigida, præsertim si magnus sit à natura recessus & caloris ventriculi quasi extinctio, summopere noxia est, & actionibus ventriculi valde aduersaria, ac nonnisi longo tempore & cum maxima difficultate corrigi potest. Caloris verò excessus etsi alimenta corrumpit, & in alienam substantiam mutat: tamen alimentis & medicamentis refrigerantibus adhibitis facilè corrigitur.

Indicationes.

Indicationes.

Intemperies ventriculi calida etsi refrigerationem indicat: tamen quia vẽtriculus calore coctionẽ perficit, ideo minus refrigerandum & vix tantũ, quantũ affectus præter naturam postulat. Refrigerantia quoque nec maxima quantitate exhibenda, nec in eorum vsu diu persistendum, ne calor innatus ventriculi, qui à calore extraneo & præternaturali dissipatur, & ob humidi substantiæ absumptionem paucior factus est, magna refrigerantium copia, & diuturno eorum vsu extinguatur. Et cum ventriculus sit neruosus, facilè à refrigerantibus læditur. Refert enim Beniuenius, *de abditis morb. & sanat. caussis cap.* 15. Quendam ex Emplastro frigidissimo stomacho apposito singultu correptum ac tandem mortuum fuisse, *& ibidem cap.* 16. Iuuenem quendam frigidissimæ aquæ potu intra paucas horas extinctum fuisse. Quanquam tum proculdubio non solum ventriculus, sed & alia viscera à potu aquæ frigidæ offensa fuere.

CVRATIO.

Curatio. Medicamenta ventriculum refrigerantia. Interna. Simplicia.

Medicamenta ventriculum Refrigerantia.

Interna.

Simplicia.

Herbæ & Folia, *Acetosa, portulaca, lactuca, endiuia.*
Flores, *rosarum, violarum.*
Radices, *Cichorij, nymphéa, acetosa.*
Semina, *Quatuor frigid. maiora & minora, bordei, acetosa, lactuca.*
Fructus, *Mala citria, succus granator. aurantia acida, tamarindi, Persica, fraga, cerasa, mora, sorba, mespila, ribes, berberis, melones, cucumeres, pyra, poma acida, pruna acida, vaccinia nigra.*
Lignum, *Santali.*
Lapides & Gemmæ, *Corallia.*
Succi & Liquores, *Citri & aliorum fructuum frigidorum modò enumeratorum, vinum austerum, serum lactis.*

Composita.

E quibus componuntur & parantur varia.
Aqua, *violarum, rosar. fragor. portulaca, acetosa,* quò possunt etiam suo modo referri spiritus vitrioli & salis.
Emulsiones, *sem. quatuor frigidor. maior.* vt.
℞. *Sem. quat. frigid. maior. excortic.* an. Dra. ii. *aqua hordei simplic.* lib. i. *aqu. fragor. sine vino* Vnc. iiii. *ros.* Vnc. j.
F. Emulsio, cui adde *iulebi violar.* ℥. i. ß. Misce.

Decocta.

Hordei, santalorum,
Vel ℞. *Rad. cichor.* ℥. ß. *santal. citrin.* Dra. ii. (adde rubrum si placet) *tamarind.* ℥. ß.
Coq. in aqu. hordei simpl. ℔. j.
In colatura *conseru. rosar.* ℥. i. dissolui, iterúmque colari & aliquot gutt. spiritus vitrioli addi possunt. Talia decocta duo habentur in Institut.
Syrupi & Iulebi. *Rosar. violar. acetosa, acetositatis citri, limonũ, granator. cydonior. de agresta, oxysacchar. ribes, iulebi rosar. violar.* ex hísque compositi, quales habentur in Institut.
Conseruæ, *Rosarum, pracipuè vitriolata, violar. cichorij, acetosa, pulpa citri.*
Rob, *Ribes, berberis, sorbor. agresta.*
Condita, *Rad. Cichorij, caules lactuca, persica, cerasa, ribes, berber. sorba, mespila, cydonia.*
Species, *Diamarg. frigid. diatrion. santal. diarrhod. abbat.*
Hinc iterum parantur Electuaria. vt,
℞. *Conseru. rosar.* ℥. ii. *rob. ribes. rad. condit. cichorij caules lactuca condit.* an. ℥. ß. *corall. rubr. prap. spec. diamarg. frigid. santali citrini* an. ℈. i. Cum *syrupo violar.*
F. Electuarium.
Vel ℞. *Conseru. violar.* Vnc. ii. *rosar. vitriolata* Vnc. j. *lactuca condita* ℥. ß. *spec. diamarg. frigid. santal. citrin.* an. Drach. ß. Cum *syrupo acetositatis citri,*
F. Electuarium.

Rotula.

℞. *Spec. diamarg. frigidi, diarrhod. abbat.* an. ℈. ii. *santali citrini corall. rubr. prap.* an. Scr. i. *sacch. in aqua rosar. dissolut.* Vnc. ii.
F. Rotulæ.

Externa.

Ex iisdem externa medicamenta parantur, ita tamen applicari debent, ne diaphragma attingant. *Externa.*

Inunctiones, Linimenta & Vnguenta.

Parantur *ex oleo rosaceo, violar. nymphéa, cydonior. mucilagine semin. psyllij, Vnguento rosaceo, infrigid. Galeni.* vt:
℞. *Ol. rosac. violar. nymph.* an. ℥. ß. *mucilag. sem. psyllij aqu. rosar. extracta* ʒ. iii. *cera parum,*
Fiat Vnguentum.

Vel

Vel ℞. *Ol.rosomphacini* Vnc.i. *santal.albi flor.rosf. rubr.* an.Scr.ß.
F.Vnguentum.
Vel ℞. *Vnguenti rosacei* ℥.i.ß. *ol.violar.* ℥.i. *santal.albor.rosar.rubrar.* an.ʒ.ß.Misce.

Cerata & Emplastra.

Santalinum.
Vel ℞. *rosar.rubr.santali albi, rubr.* an.Drach.ii. *balaust.myrtillor.corallior.rubror.* an.Drach.i. *olei rosac.cera* an.q.s.
F.Emplastrum.

Sacculi.

℞. *Rosar.rubr.* M.j. *viol.P.*1. *santal.omnium* an. ʒ.i.ß *corall.rubr.* Dra.i.
Incisa & contusa insuantur sacculo ex sindone rubra.

Fomenta & Epithemata.

Fiunt *ex decocto hordei, rosar. rubrar. lactuca,* & aliis ante enumeratis, item ex *succis acetosa, cydonior. oleo rosarum & similibus.* vt:
℞. *Ol.rosac.omphacini* an.℥.ii *succi portulac.*℥.iii. *vini austeri,* Vnc.i.sem.
Cum spongia aut linteamine.
Fiat Fomentum.
Vel ℞. *Aqu.Endiu.*℥.v. *rosar.*℥.ii. *portulac.*℥.i. *aceti rosf.*℥.ß. *santal.omnium* Dra.ii.
M.pro Epithemate. Vel sacculus antea compositus coquatur in vino austero & ventriculo applicetur.

Cataplasmata.

Fiunt *ex carne cydonior.coctâ in vino rubro, aceto, agresta, farinâ hordei, rosis, violis cum oleo rosac.& aliis,* vt:
℞. *Succ.cydon.pomor.agrest.* an. Vnc.ii. *panis* Vnc.iii. *farin.hordei* ℥.ß. *pulu.rosf.rubr.* ʒ.i.

Diæta.

Diæta. Cibus & potus cum medicamentis conspiret, Ideóque alimenta sint naturæ frigidæ, & facilis distributionis, vt antequam adurantur, distribuantur, quales sunt ptisana hordeacea, aut hordeum cum iure carnis, præcipuè aceto condito; poma austera, fructúsque refrigerantes alij modò propositi, qui tamen non facilè corrumpuntur; Lactuca, portulaca & similia, quæ in acetariis exhiberi solent. Cibi succis acidis condiantur, contra vitentur cibi aromatibus, & aliis calidis conditi, pinguia item, salsa, dulcia, quæ in bilem facile mutantur, vt mel, ficus. Melones item & cucumeres, qui etsi frigidi sint, tamen facilè corrumpuntur. Acria, vt allium, cæpe, nasturtium. Lac etiam in hac intemperie non commodum est, quod facilè corrumpitur; vt & oua, quæ etiam in nidorosam cruditatem vertuntur. Potus assuetus sit aqua vel acidulæ, vel decoctum hordei, quibus iulebum violar. rosar. & guttul. aliquot spir. vitriol. & sulphur. addere vtile est, Emulsio item sem. 4. frigid. maior. cum aqua hordei. Concedi etiam potest vinum ὀλιγοφόρον, vel aqua dilutum. Galen. 3. *de simpl.med.facultat. cap.*6. oxygala seu lac acidum concedit. Aer sit frigidior; Æger se non valdè exerceat: somnus humectando, vt & animus tranquillus vtilis est: ira verò nocet.

CAPVT VII.

De humida ventriculi intemperie.

Caussa.

Humidæ intemperiei caussæ sunt cibi humectantes, aquæ potus, medicamenta humectantia, otium & somnus nimius, aer humidus. *Humida ventriculi intemperies, Caussa.*

Signa Diagnostica.

Cognoscitur è siti diminuta, fame exigua, appetentia cibi sicci & assi, saliua copiosiore, sensu inflationis circa ventriculum, ructibus, fluctuatione, aluo laxiore; antecesserunt caussæ humectantes; sicca iuuant, humida nocent. *Signa.*

Prognosticum.

Humida intemperies siue sola constet, siue cum calore aut frigiditate coniuncta sit, omnium facillimè curatur. Galen. 7. *meth.med.c.*9. *Prognosticũ.*

Curatio.

Humida Intemperies siccantia indicat, & propterea siccantia medicamenta adhibenda, sed citra insignem caliditatem & frigiditatem. Calida itaque & frigida corrigenda sunt, vt aptum & idoneum huic intemperiei sint remedium. *Curatio.*

Interna.

Calida Exiccantia sunt: *Betonica, mentha, absinth. saluia, Radic.acori, galanga, sem.coriand.carui, mastich. scilla, tunica interiores ventriculi gallinar. Lignum Guaiacum, sassaffras, & alia calida antea cap.4.enumerata.* *Medicamenta Interna.*
Frigida aut certè calorem excedentem non habentia: *Rosa, santal. corall. bolus Armenus, terra sigill. tormentilla.* In quibus eligendis respiciendum ad reliqua viscera, an nimirum aluus sit laxa vel adstricta; apertione vel adstrictione opus sit. Pertinent huc & Thermæ, quæ salem & sulphur continent. Galenus, 1. *de med. facil. parab.* Vbi nimia saliua vitio humidi oris ventriculi profluit, *aridam conyzam* frequenter masticare iubet.
Ex his parantur: Aquæ *mentha, cinamomi, cal. aromatici.*
Decoctum: *Guaiaci, sassafras.*
Syrupus; *Myrthinus, de betonic.rosf.mastichin.*
Conseruæ, *Boton.rosf.* vitriolata inprimis, *Diacydonium cum aromatibus.*
Condita: *Nuces iuglandes cum aromatibus condita, calamus aromat.zinziber.*
Confectiones; *Sem.coriandri, carui, cinamomi, Acetum scilliticum.*
Olea; *Nuc.mosch.caryoph.carui, anisi.*
Species Aromaticæ; *Aromat.rosat.diatrionpip. diagalanga, diacalamintha.*
Electuaria; *Theriaca. Mithridat. diacorum.*
Vel ℞. *Conseru.rosf.beton.* an.℥.ii. *ZZ. in India condit.* Vnc.sem. *Spec.diarrhod. Abbat. aromat.rosat.corall.rubr. prepar.mastich.* an.Dra.ß. Cum *syrupo cydonior.*
F.Electuarium.
Vel ℞. *Conseru. rosar.* Vnc.i.sem. *absinth.* Vnc. sem. *Mithridatij* ʒ.i.cum *syrupo rosar.*
F.Electuarium.

Pulueres.

℞. *Tunicar.intern.ventric.gallin.*ʒ.iiij. *cicamom.garyophyll.ligni aloes* an.ʒ.i.F.Puluis.

Vel

Vel ℞. *Sem.coriand.prap.anisi,fœniculi,carui* an.℥.ß. *tunicar.ventriculi gallin.interior, prap.*ʒ.ii. *corall.rubror. prap.*ʒ.ß.*galanga,caryoph. macis,* an.ʒ.i. *panis albi tosti* ℥.iii.*sacchari rosati tabulat.*Vnc.iß.

F.Puluis,cuius vsus ante & post pastum esto.

Externa.

Inunctiones & Vnguenta.

Externa. Fiunt *ex oleo mentha,absinth.cydon,mastich.* vt:

℞.*Ol.omphacin.rof.myrtin,mastich.*an.Vnc.sem.*spec. aromat.rosat.*℈.ii.*Cera q.s.*

F.Vnguentum.

℞.*Ol.mastich.cydon.*an.℥.i.*corall.caryoph.*an.ʒ.iß.*ol. nuc.mosch.express.*℈.ii.*cera q.s.*

F.Vnguentum.

Epithemata & Fomenta.

Fiunt *ex balaustiis, betonica, & aliis calefacientibus* supra enumeratis,pane tosto cum vino Maluatico.

Sacculus.

℞. *Absinth.menth.* an. M.s. *maioran.*Mj.*flor.rof.rubr. M.s.rad.galang.cyperi,calami aromat.* an.ʒ.i.*sem.anisi, cumini* an.ʒ.ii.*caryoph.macis* an.ʒ.i.*mastich.*ʒ.iij.

Cum linteo albo vel sindone rubra, Fiat sacculus, qui si libet vino maluatico irroratus ventriculo imponatur.

Emplastra.

Emplastrum de crusta panis,cerotum stomachale.

Vel ℞.*Carn.cydon,mastich.* an.℥.ß. *caryoph.galanga, macis* an.℥.ß.*rosar.rubr.*ʒ.ß.

Cum *oleo absinth.& mentha* pistillo calido subigantur in formam Emplastri.

℞.*Mastich.*℥.ii.*thuris* ℥.i.*styr.calamit.*℥.ß.*hypocistid. acacia* an.ʒ.ii. *Dissolue in maluatico.*

Hisce adde subtiliss. puluerisator. *Rad.cyperi,fol.absinth.*an.ʒ.ii.*menth.fl.rosar. rubrar.sem. cumini* an.ʒ.iß. *alipta moschata* ʒ.i.*caryoph.nuc. mosch.* an.ʒ.i.ß. *santal. omnium,spicanardi* an.ʒ.i.*corall.rubror.*℥.ß. Cum *ol. mastichin.nardin.resina pini,cera* an.q.s.

F.Emplastrum.

Diata.

Diata. Cibi & ipsi sint exiccantes,quales sunt auiculæ montanæ, carnes assæ potius,quam elixæ, panis bis coctus. Galenus,8.*de s.m.fac.* palmæ fructus seu dactylos commendat, & per se & cum aliis cibis sumptos. Condiantur cibi aceto & sale, sed mediocriter. Potus sit parcior, vt & cibus. Nam, vt Hippocrates, 7. *aphor.*59. habet. *Corporibus carnes humidas habentibus famem adhibere vtile. Fames enim ex accidente siccat.* Potus loco, detur vinum rubrum medicatum absinthio. Æger exercitio vtatur,quod exiccat.

CAPVT VIII.

De sicca ventriculi intemperie.

Caussa.

Sicca intemperies ventriculi. Caussa. Siccæ Intemperiei ventriculi caussæ sunt, quæcunque humiditates ventriculi naturales,vtpotè materiam nutritionis proximam absumunt,de quibus Galenus 7. *meth.med.c.*6.Tales caussæ sunt hepar calidum, immoderato suo calore sanguinem & humiditates inde genitas in ventriculo absumens,fames & potus cibique inopia. Diæta siccans,cibi multis aromatibus conditi,potus exiccans, euacuatio nimia per vomitum aut aluum, aquæ thermales.medicamenta omnia exsiccantia & calefacientia,quæ humiditates absumunt, & per halitus resoluunt,adstringentia quæ eosdem exprimunt,& meatus contrahunt,fumi metallici.

Signa Diagnostica.

Signa. Vbi Intemperie sicca ventriculus laborat, adest sitis, appetitus cibi liquidi & elixi. Cibus solidior difficilius coquitur, expuitio est pauca, contractio & extenuatio circa ventriculi regionem & ventrem:imò tandem totũ corpus gracilius euadit& contabescit,totiúsque corporis gracilitas inseparabile ventriculi siccioris signum, vbi scilicet propria naturalis humiditas absumitur. Etsi verò gracilitas totius inseparabile signum sit siccioris ventriculi,non tamen est proprium signum,cum etiam ab hepate & corde originem possit habere, & præterea à calido quoque & sicco corporis temperamento.Ideoque vt gracilitas & extenuatio corporis, quæ à ventriculi siccitate ortum habet, à reliquis discernatur, propria signa intemperiei ventriculi, item hepatis,cordis & totius corporis diligenter perpendenda sunt.Nam ex siccitate cordis citius extenuatur;Iecoris ratione minus citò; ratione ventriculi tardius.Humida in hac intemperie prosunt, sicca nocent. Quod si vomitio accedat in hac intemperie, caloris innati summa inopia indicatur, & multa excrementa & cruditates indicat: & propterea non statim, vbi magnus pituitæ prouentus est,credendum, adesse frigidam & humidam intemperiem ventriculi, quæ propterea calefacientibus & siccantibus(in quo à multis peccatur) corrigenda sit, cum etiam à frigida & sicca prouenire possit. Præcesserunt caussæ exsiccantes,& euacuationes nimiæ.

Prognostica.

Prognostica. 1. Intemperies sicca pessima est.7. *meth.med.c.*7. & 10.& in ea tempus curationis longius requiritur.Quod enim senium est in sanis, id sicca intemperies in ægris.

2. Sicca intemperies ventriculi sine febrili calore ducit in marasmum,& cum febrili calore in hecticam.

Curatio.

Curatio. Sicca Intemperies humectantia indicat.Humectatio autem hîc optimè alimentis perficitur,ac propterea maximè conuenit cibus, qui facilè coquitur, & in corpus facilè distribuitur. Vid. Galenus, 7.*meth. med. cap.*7. quæ tamen potius totius corporis, quam ventriculi siccitati pleraque conuenire videntur. Sunt tamen & medicamenta humectantia vtilia, quæ etiamsi non replent,vt nutrimenta,tamen humectant,& meatus contractos dilatant, nutrimentúmque in vicinas partes repulsum attrahunt.

Medicamenta. Interna. Medicamenta talia sunt; *Malua vtraque,borrago, bugloss.passula,amygd.dulc.pinea,pruna dulcia,glycyrrhiza.*

Syrupus; *Borraginis,bugloss.violar.papauer.*

Condita; *Rad. Eryngij.*

Conseruæ, *Borraginis & bugloss.*

E quibus alia parantur,vt:

℞.*Conseru.bugloss.borrag.violar.*an.℥.i.*rad condit.satyrij* ℥.ß.*pinear.mundatar.*ʒ.iij.*sem.4.frigid.maior.*an.ʒ.i.Cum *syrupo borrag.vel cydonior.sine speciebus.*

F.Electuar.

Externa.

Externa. *Adeps gallina, omentum castratorum, lac, oleum violar.amygdal.dulc. lilior. albor. mucilag. sem. althea malua*, vt:

℞.*Ol.amygdal.dulc.*Vnc.i.*lilior.alb.adipis gallina* an. Dra.ii.*cera parùm.*

F.Linimentum.

Vel

Vel ℞. *Carnis cydonior. bene maturorum in vino dulci coctor.* ℥. ij. *farinæ tritici* ℥. j. *Mastich.* ʒ. ij. *ol. amygdal. dulc.* q. s.

F. Cataplasma.

Diæta.

Diæta. Alimenta sint facilis coctionis, multi & boni succi; careant multis excrementis, & ad humiditatem vergant. Panis sit fermentatus, non multum salsus: vtilis est cremor Ptisanæ, oua recentia, pisces bonæ notæ, pulli gallinacei, caro vitulina, hædina, agnina & molles aliæ; non tamen suillæ. Amygdala, passulæ, pineæ, pistacia, & ex his parati panes Martij, poma dulcia. Cibi non condiantur aromatibus multis. Inter alimenta valde vtile est lac, quod facilè coquitur, distribuitur, & multum nutrit. Eius tamen quantitas in principio exigua sit, vt ventriculus eius vsui sine noxa assuescat. Postea augeatur, & tantum detur, quantum concoqui possit. Diligenter tamen attendendum, an Lac in ventriculo acescat aut corrumpatur, quod ex ructu & grauitate ac tensione circa ventriculum percipitur. Quod si animaduertatur, minori copia exhibendum. Vitentur austera & adstringentia, quæ residuam naturalem humiditatem absumunt. Potus, nisi febris adsit, sit vinum ὀλιγοφόρον, leniter adstringens, vt calor innatus ventriculi conseruetur: non verò austerum, quod humidum naturale tolleret. Cibi & potus modici sint, ne ventriculum grauent, aut tensionem vel inflationem in eo pariant. Ter igitur de die cibetur æger; vbi paulum restitutus est, bis.

CAPUT IX.

De Intemperiebus ventriculi compositis.

Composita Intemperies ventriculi. Compositarum Intemperierum ratio facilè ex his, quæ hactenus de Intemperiebus dicta sunt, patet. Et Compositarum intemperierum caussæ ex caussis simplicium hactenus enumeratis facilè colligi possunt.

Signa Diagnostica.

Signa. Cognoscuntur eædem ex complicatione signorum, quæ simplices intemperies indicant. Præditi intemperie calida & sicca ventriculi paucum habent sanguinem, acutum & ineptum ad nutriendum: quoniam alimentum acquirit in tali ventriculo qualitatem, quæ ab hepate postea corrigi non potest, sed remanet ipsum alimentum contrarium complexioni radicali membrorum. Vnde tales vt plurimum sunt macri, habentes aluum adstrictam, venas eminentes & aliquando scabiem siccam, propter acrimoniam humorum sanguini permistorum.

Prognostica.

Prognostica. Calida & humida Intemperies facilè emendatur; post hanc frigida & humida. Prior enim dyscrasia per refrigerantia & siccantia corrigitur, & sunt in promptu medicamenta antè proposita, quæ vtrumque præstant.

Pessima verò & omnium curatu difficilima est frigida & sicca. Galenus 7. *meth. med. cap.* 7. & 11. & *lib. de marc. cap. vlt.*

Curatio.

Curatio. Vt simplices intemperies medicamentis excessum contrarium primarum qualitatum habentibus curantur, ita & compositæ.

In calida & humida Intemperie conueniunt medicamenta refrigerantia & siccantia, & si humiditas maior calorem obtundat, adstringentia vtilia sunt. Atque tum vtilis est conserua rosar. rubrar. cum corall. rubris, syrupus myrtinus, cydonior. acidor. miua cydon. rob berberis.

Extra applicatur ol. rosar. myrtin. Epithemata è succo plantag. portulac. cum bolo Armeno. Cataplasma ex farina hordei & lentium cum succo plantaginis & Nymphææ.

Diæta sit etiam refrigerans & siccans. Si verò siccitas sit intensior, ea ferè curandi ratio instituenda, qualis febri hecticæ conuenit.

Frigida & humida Intemperies, quæ frequentior est, curatur medicamentis calidis & siccis, acribusque mistis cum acerbis citra manifestam frigiditatem. Hinc conueniunt species aromat. rosat. diatrionpip. diacalaminth. diacyminum, conserua betonicæ, rorismar. zingib. condit. acorus conditus, Mithridat. theriaca quibus conseru. rosar. præsertim vitriolata addi potest. Item vulgare illud Electuarium dicaorum, quod quidē etiam ex radicibus acori veri, quem calamum aromat. vulgo vocant, componi posset, & omnino diacorum Mesuæ, vt quod affectibus capitis & neruorum designatur, meritò ex radicibus acori veri parari debet: tamen vt hoc obiter moneam, in illa vulgari compositione affectibus ventriculi apud Germanos dicata, quam *Acterman Latvverg* nominant, etiam rad. iridis luteæ seu pseudo-Acori non incommodè sumi posse videntur. Habet enim radix illa vim quandam exsiccandi & adstringendi, & si miscetur cum aromatibus acribus, non incommodum, imò gratum ventriculo medicamentum præbet. Vtiles sunt & spiritus, Aquæ vitę, elixir, clareta & vina medicata, vt & alia medicamenta, quæ supra de Intemperie ventriculi frigida curanda proposita fuere; Cum omnia ferè simul cum vi calefaciendi vim etiam siccandi obtineant. Tutius verò mitioribus & longiori tempore, quam fortioribus, quæ humiditatem ventriculi absumere & Hepar calefacere possunt, cura perficitur.

Extra etiam Medicamenta supra de Intemperie frigida proposita applicentur.

Vinum conuenit antiquum & meracius, sed in exigua quantitate: Potus enim omnis in hac intemperie sit paucus, cibi etiam formâ sicca præditi.

Frigida tandem & sicca Intemperies curatur calefacientibus & humectantibus. Et quidem si frigiditas sit remissa, conueniunt conseru. flor. borrag. bugloss. addita sextupla parte conseru. betonic. Calida enim eiusmodi sint, ne modum excedant & magis exiccent. Si frigiditas intensa sit, vtere conseru. melissæ & melle.

Extra adhibeatur ol. nardin, mastich. Galenus, 7. *meth. med. c.* 7. picem aridam liquatam cum oleo amygdal. dulc. calidè applicat. Nonnulli in eum vsum catellos pingues ventriculi regioni apponunt. Omentum quoque animalium castratorum oleo calente mastich. & amygdal. dulc. madefactum & ventriculo impositum vtile est. Vt & ceratum ex parte vna Ladani, & partibus duabus ceræ compositum, quo nihil conuenientius & vtilius ad ventriculi calorem fouendum Crato se comperisse scribit, *consilio* 191.

Vinum sit minus aquosum & antiquius. Cibi condiantur aromatibus, sed moderatè. Mellis copia in lacte quod præbetur, augeatur. Imò eiusdem despumati vsus, vtpotè minus excrementitij, vtilis est per se in ventriculo frigido, sicut calido noxium est.

Reliqua ex iis, quæ in simplicibus Intemperiebus dicta sunt, facilè patent. Videatur quoque Galenus, 7. *meth. med.* à *cap.* 4. *ad* 10.

* * *

CAPUT X.

De Intemperiebus ventriculi cum materia,

ET

Primò in genere.

Intemperies ventriculi cum materia.

INtemperies ventriculi sine materia, vt Galenus, *6. de tuenda sanitate cap. 2.* docet, non diu sola consistit, sed materiam sibi asciscit, (nam vitiata coctio multa facit excrementa) & nudæ intemperies non diu durant, raróque materia ab intemperie abest. Materia autem hæc vel in ventriculo generatur, vel aliundè ad eum transmittitur. Et rursum consistit, vel in eius capacitate, vel eius tunicis impacta est. Et generatur pituitosa materia in ventriculo à causis refrigerantibus & humectantibus: Biliosa à calefacientibus & exiccantibus. Flatulenta vt plurimum à causa frigida est; nonnunquam etiam à causa calida. Dum enim bilis in ventriculo pituitosæ & viscidæ materiæ substernitur, inde flatus resoluuntur, qui à calidis discutientibus exhibitis magis cumulantur, molestique sunt donec materia ex ventriculo sit expurgata. Pituita verò in ventriculum ex capite sæpissimè destillat. Bilis ex hepate; melancholia ex liene & locis vicinis effunditur.

Signa Diagnostica.

Signa.

Intemperies cum materia, quatenus quidem Intemperies, cognoscitur ex signis Intemperiei sine materia seu simplicis seu compositæ. Materia autem coniuncta etiam sua signa habet. Nimirum eam demonstrant caussæ, quæ præcesserunt, ad talem materiam generandam aptæ: Deinde quod prosunt, quæ eam euacuant, nocent, quæ eam augere possunt: Tandem etiam effecta, præsertim excreta, quæ per aluum aut os eiiciuntur, vt postea in specie patebit.

An verò materia in cauitate ventriculi, an intra tunicas contineatur, distinguitur, quod cum in cauitate ventriculi continetur materia, fluctuationem & nauseam parit, quam vomitus vel alui deiectio sequitur. Si verò in tunicis impacta est, nausea est sine vomitu, & sæpe singultus accedit.

An autem materia in ventriculo genita sit, an aliundè affluat, cognoscere non ita facilè est. Et vt id cognoscatur, primò totum corpus perscrutandum & considerandum, an alicubi excrementitij humores hæreant; an consuetæ euacuationes suppressæ sint; an æger à consueto exercitio destiterit; aut consuetam diætam mutarit. Considerandum quoque, an per periodos æger in membro aliquo malè aliquid senserit, idque iam cesset. Tum enim suspicio est, materiam, quæ antea ad aliam partem ferebatur, iam ad ventriculum fluere. Si in toto corpore nil appareat, viscera omnia perlustranda sunt, ac videndum, an in hepate, liene vel alio membro humor vitiosus cumulatus sit. Si enim in toto, vel in parte aliqua humor vitiosus cumulatus sit, facilè ad ventriculum mitti potest. Si verò & totum corpus & omnia membra salua ac munda inueniantur, materiam in ventriculo genitam fuisse colligitur.

Si quoque symptomata, quæ ventriculo affecto accidunt, continuò apparent, indicio est, in ventriculo materiam generari; Si intermittant, aliunde eam affluere. A qua parte autem in specie affluat, partis illius affectæ signa docebunt, Vid. Galen. *1. de loc. affect. c. 4.*

Quoniam etiam nonnunquam accidit, vt in ventriculum frigidum bilis ex hepate per peculiarem meatū fundo ventriculi insertum; aut in calidum pituita è capite fluat, Galenus rectè monet, attēdendum esse, ne decipiamur, & materiam, quæ aliunde affluit, in ventriculo genitam putemus, idque ex temperamento totius, ac ex iis, quæ per aluum excernuntur, distinguendum docet, *2. de Temperam.*

Prognostica.

Prognostica.

1. Materia Intemperiei coniuncta quæcunque curationem difficiliorem reddit.

2. Quod si materia suis qualitatibus intemperiei vētriculi contraria sit, v. g. Si câlida materia sit in frigido, vel frigida in calido ventriculo, curationis difficultas adhuc magis augetur, & inprimis, si frigida materia adhuc sit crassa & viscida, & ab hepate vel alia parte continuò materia transmittatur, foueatur & augeatur.

3. Difficilius tollitur materia tunicis ventriculi impacta, quam quæ in spatio & cauitate eius continetur.

4. Pessimum verò est, si homo nec deiiciat facilè, nec facilè vomat, Galenus, *6. de tuend. sanitat. c. 10.*

Indicationes.

Indicationes.

Intemperies cum materia alterans indicat, simulque euacuans pro natura & conditione ipsius materiæ: seu ratione intemperiei alterantia; ratione materiæ purgantia, ac si opus sit, etiam prius præparantia pro humoris natura requiruntur.

Curatio.

Curatio.

A materiæ euacuatione incipiendum. Nisi enim materia prius tollatur, alterantia parum prosunt. Et quidē si humores in ventriculo fluctuēt, & faciles sint ad euacuationem, per vomitum eiiciendi, vel per aluum lenientibus educendi sunt. Si materia quasi impacta sit, prius præparanda & postea euacuanda est.

Ad vomitum ciendum post cibum sumptum oxymelitis Vnc. ij. ß. cum decoct. rad. vel sem. raphani Vnc. ℥. exhibendum.

Vel ℞. *Radic. raphani* ℥. j. *asari* ʒ. j. *agarici* ℈. j.

Coq. in mulsa vel oxymel. ad Vnc. vj.

Fortiora vero vomitoria, præcipuè ex mineralibus petita locum hic non habent; cum non solum ex reliquis corporis partibus vitiosos humores ad ventriculum commoueant; sed & eum insigniter offendant ac debilitent.

Simul quoque attendendum, num ab alia parte materia affluat. Id enim si accidat; ea euacuanda & membro mittente curato præcauendum, ne ad ventriculum amplius confluat. Materiā sublatā, postea intemperies, non secus ac si nulla fuisset materia, per contraria alterantia tollenda. Cibi quoque ea (vt supra dictum) quantitas exhibeatur, quæ à ventriculo languido facilè concoqui possit. Qualitas cibi talis sit, quæ contraria sit humori peccanti, ita vt quam minima eius qualitas iterum colligatur. Cautè quoque medicamenta purgantia vsurpanda. Frequens enim purgantium, præsertim fortiorum, vsus ventriculi debilitatem auget, & natura tandem iis ita assuescit, vt sine fructu vsurpentur. Itaque vltra aloën, agaricum, mechoacannam, rhabarbarum, senam vix ascendendum.

De Intemperie Ventriculi cum Bile.

Intēperies Vētriculi cū Bile.

Ortum habet hæc Intemperies, quemadmodum antea dictum, à caussis calefacientibus & siccantibus, item ab vsu ciborum, qui facilè in bilem mutantur, quales sunt dulces.

Signa.

Quantum ad signa, quando cum intemperie bilis adest, præter signa intēperiei calidi vētriculi supra enumerata ad est nausea, cibi fastidium, oris amaritudo, rosionis cuiusdam sensus & vomitus nonnunquam bilis.

Curatur

Curatur hæc intemperies refrigerantibus & humectantibus ac bilem euacuantibus. Et quidem tenuis bilis vel vomitu reiiciatur, vel euacuetur manna, cassia, syrupo rosar. vel violar. solutiuo, tamarindis, cum decocto & aliqua aqua refrigerante. Vtilis est & mulsa, in qua decoctum sit absinthium. Nam scribit Auicennas, absinthii decoctum remedium esse vitiis à materia, bile scilicet, quam deterget & subducit, si non altius fuerit impacta. Pituitam verò ventriculo inhærentem absinthium potius affigit, nisi decoctum eius condiatur aromatibus incidentibus, calefacientibus & melle vel saccharo, quod detergat. Eligendum verò absinthium, quod est aromatici, non verò horridi saporis. Si verò bilis sit crassior aut ventriculi tunicis impacta, euacuanda aloë, rhabarbaro. Electuario lenitiuo simplici, diacatholico, Et quidem vbi aliquando crassior est hîc humor, ac pertinacius ventriculi tunicis adhæret, vix præstantius medicamentum haberi potest, quam Hiera.

Vel ℞. *Pilul. de aloe ros.* ʒ.j. *stomachicar.* ℈.j.

F. Pilulæ mediocres.

Vel ℞. *Rhabarb.* ʒ.j. *cinamom.* ℈.ß. infundantur in s.q. *aqua Endiuiæ. Colaturæ* ℞. ℥.iij. *manna.* ℥.j.

Iterum colentur atque tunc addatur *syrup. rosar. solut.* Vnc.ß. Vel si bilis sit crassior, *mellis ros. solut.* Vnc.ß. Misce.

Si aliunde affluat bilis, eodem modo, vt dictum expurganda, & partis, quæ mittit eam, habenda ratio: Simul etiam ventriculus per medicamenta adstringentia roborandus, quorum vsu sæpe ita confirmatur, vt affluentes aliunde humores non facilè recipiat, vel eas ad alias partes, vel quod commodius est, extra corpus propellat. Vtilis est hic conserua rosar. item absinthium.

Extra verò inungatur ventriculus ol. ros. mastich. absinthij, foueatur decocto rosar. balaustior. absinthij, cum vino austero parato. Vel imponatur Cataplasma ex malo cydonio cocto, rosis, balaustiis addito oleo rosar. & mastichino.

Purgatio valida, vbi materia aliunde affluit, omnino fugienda, ne materia ad ventriculum magis attrahatur.

Diæta.

Diæta. In cibo vtilis est ptisana. Cibi condiendi sunt succo citri vel granator. accidor, vnde ventriculus confirmatur & præcauetur, ne si fortè diutius in ventriculo detineantur, corrumpantur. Vtile est & ius pullorum, in quo lactuca & endiuia cocta sint. Potus sit aqua hordei, vel cereuisia tenuis.

De Intemperie frigida & Humida cum pituita.

Intemperies Ventriculi cũ pituita. Signa. Ortum habet hæc Intemperies à caussis refrigerantibus & humectantibus, cibisque pituitæ generandæ aptis.

Signa quod attinet, si cum Intemperie frigida humor frigidus crassus coniungatur, præter signa Intemperiei frigidæ supra recensita, grauitatis sensus in ventriculo percipitur; præcipuè post cibum aliquot horis. Adest nausea, clidones & fluctuationes ad ventriculi regionem percipiuntur. Sentitur post pastum ad somnum propensio; Lingua albicat, ructus accidunt & sæpe acidi. Si pituita tenuis & aquosus humor in ventriculo continetur, saliua multa effluit, & frequens est exputitio sine tussi.

Prognosticum.

Prognosticũ. Intemperies hæc cum coctioni maximè obsit, satis noxia est, & sæpe difficulter curatur, præsertim si à partibus vicinis intemperies foueatur.

Curatio.

Curantur autem medicamentis calefacientibus & siccantibus ac pituitam euacuantibus. Itaque pituita vomitu primò eiicienda, pòst aluum lenientibus vtendum. Et quidem si pituita sit tenuis in ventriculo. Curatio.

℞. *Mellis rosat. solut.* ℥.ij. *manna* ℥.j. *decocti vel aqu. betonic.* q.s. F. Haustus.

Si pituita sit crassior, oxymelite vomitus prouocari potest, cum decocto raphani.

Si æger ad vomitum pronus non sit, euacuetur melle ros. solut. pilul. ex hiera. Ad vomitum Chymici etiã vtuntur sale vitrioli scrup. ß. ad Drach. ß. vel vitriolo albo in iusculo pingui vel cereuisia calida cum butyro exhibitis.

Si vero pituita crassa impacta sit, prius præparanda & alteranda, *Syrupo de betonica, melle rosato colato, syrupo acetoso simpl. oxymel. simpl. vel scillitico cum decoctis vel aquis betonic. mentha, calaminth, hyssopi.*

Vel ℞. *Mellis* ℔.j. *aqua pura* ℔. iiij.

Coqu. ad dimidiæ partis consumptionem & despumentur. *post adde aqu. cinamom.* ℥.j.ß. Misce.

Vel ℞. *Mellis rosati* ℥.ij. *syrupi de betonic.* ℥.j. *spiritus vitrioli* gut. IX.

Misce. Exhibeatur cochlear. j.

Possunt etiam talia vsurpari forma conseruarum, electuariorum ac rotularum, quæ diutius in ventriculo morantur. Galenus in ventriculo frigido valde commendat Diatrion pipereon, diacalaminth. diaspoliticon. Hieram picram.

Aqua, quæ ventriculo imbecilli vtilis est, eundemque à mucilaginosis humoribus adhærescentibus purgat, simulque cachexiæ medetur, & vermium generationem prohibet.

℞. *Gentian. centaurij min.* an ℥.iij. *galanga, cinamomi, macis, caryoph.* an. Vnc.j. *flor. salu. hyperici, rorismarini* an. M.ß. *vini albi* ℔. iiij.

Digerantur per octiduum, postea destillentur.

Vel vsurpetur hic puluis:

℞. *Rad. acori veri, imperat. zedoaria* an. Drach. j. *centaur. minor.* an. Drach.j. ß. *zingiber. sem. carui* an. Drach. ß.

F. Puluis.

Vel cum syrupo betonicæ & oxymelite simpl. redigantur in formam pilularum.

Præparata materia postea agarico, pilul. de hiera cum agarico, aloëphang. mastich. stomach. & similibus expurgetur.

Vel ℞. *Aloes rosat.* ℥. ß. *caryophyll. nucis mosch.* an. ʒ.ß. *Zinzib.* ℈.j. *croci* ℈.ß. Cum *syrupo vel aqua mentha.*

F. Pilulæ.

Dosis ʒ.j. horis 2. ante cibum.

Imò purgantibus præparantia admisceri possunt vnâ operâ & quidem cum emolumento; cum partes, quarum functiones publicæ, continuo nouam p. n. affectæ congerant materiam, & vtile sit materiam præparatam statim euacuare.

Si pituita à capite vel aliunde ad ventriculum fluat, vt dictum, euacuanda, & curandum, ne pars illa amplius suggerat materiam, quod fit, si vitiosa illa dispositio in parte ea tollatur.

Nec roborantia omittenda, dandumque diacydoniũ cum aromatibus, conserua menthæ, beton. hyssopi, aqua cinamomi cum vino parata, & alia supra in Intemperie ventriculi frigida proposita, quibus pauca addemus.

℞. *Cinamom.* ℥.j. *zingib.* ℥.ß. *nuc. mosch. caryoph. rad. galang.* an. ʒ.j.ß. *piper. nigri* ʒ.j. *sacchari* ℔. j. *vini mens.* iiij. F. Claretum.

℞. *Zingib.* ʒ.j. *piperis* ʒ.ß. *nuc. mosch.* ʒ. ij. *cinamomi* ℥.j. *sacchari ad pondus omnium.* F. Puluis.

℞. *Cinamomi* ℥.ß. *zingib.* ʒ.vi. *nuc. moschat. macis, cardamom. galang. caryophyll.* an. ʒ.i. *coriandri* ʒ.i. *sacch.* ℔.v. F. Tragea Aromatica.

℞. *Cubeb.* ʒ. ii, *zingib.* Vnc. i, *macis, calami aromatici* an. ʒ.i. *sacch.* ℥.vi.

F. Tragea Stomachalis,

Vel talis puluis post pastum sumatur;

℞. *Semin. coriandri prepar.* ℥.ß. *nuc. mosch, macis, caryophyll. zingib.* an. ʒ.i. *sem, carui* ʒ. ß. *cinamom,* ʒ.ii. *rad. acori veri, galangæ cortic, citri sicc.* an. ʒ.i, *sacch. ros. tab. ad pondus omnium.*

F. Puluis,

Vel fiat tale Electuarium,

℞. *Conseru. rosar. vitriolat.* ℥.i, *maioran, betonic. anthos,* an. ℥.i.ß. *zingib. in China conditi, cortic. citri condit, acori veri condit,* an. ℥.ß. *spec. arom. rosat. diagalang.* an. ʒ. ij. Cum *syrup. conseru. Zinzib.* F. Electuar.

Extra verò inungatur ventriculus oleis supra dictis, & de intemperie frigida propositis.

Vel ℞. *Mastich.* ʒ. vi. *rad. cal. aromat. galang. cyperi* an. ℥.ß. *bacc. lauri. nuc. mosch. caryophyll.* an. ʒ. ii. *menth. absinth,* an. ʒ.i.ß. *vini maluatici* ℥.ii. *ol. mastich.* q.s.

Stent in loco calido aliquandiu, postea colentur.

Vel ℞. *Ol. nuc. mosch. express.* ʒ.i. *ol. destill. absinth. caryophyll, menth. cinamom.* an. gutt. vi, *galliæ mosch.* ℈. ß. Misce,

Vel ℞. *Rad. acori veri, galang, cyperi* an. ℥. ß. *caryophyll. menth. absinth,* an. ʒ. ii. *spic. Indic. rosar, rubrar.* an. ℥.i.ß. *mastich.* ʒ.i. *thuris, ladani* an. ℥. ß. *styrac. calamit, tacamahac.* an, Drach. iii. *ol. nardini*, *ceræ* an. q.s.

F. Ceratum, quod extendatur supra alutam & illinatur guttis aliquot olei caryophyllor,

℞. *Ladani puri* ʒ.iii. *mastiches* ʒ. ii, *ligni aloes santali citrini galangæ caryophyll. nuc. mosch,* an. ℈.i. *ol. stomachal. ceræ* an. q.s. F. Scutum.

Vel ℞. *Rad. acori, cyperi* an. ℥.ß. *absinth. menth. maior. flor. rosar. rubr.* an. M.i, *caryophyll, nuc, mosch. galang,* an. Drach. ii,

Coqu. in vino pro Fomento.

Vel ℞. *Caryophyll, nuc. mosch.* an. ʒ. ii. *cinamom,* ʒ. j. *absinth. menth.* an. M.ß, *rosar. rubr. p.* I. *thuris, mastich.* an. ʒ. iij. *cortic. citri sicc.* ʒ. ij. *aliptæ mosch,* ℈. j.

Qui insuatur sacculo ex sindone rubra, qui vel siccus vel vino madidus aut maluatico ventriculo imponatur,

Diæta.

Diæta. Alimenta sint natura calidiora, aut condiantur aromatibus, Potus sit vinum generosum vel mulsum. Et omnino talis sit diæta, qualis supra in Intemperie ventriculi frigida & humida proposita fuit,

De Intemperierum ventriculi curatione accuratè, & prolixè agit Galenus, 7, *meth, med,* qui ibi videatur.

De Tumoribus Ventriculi.

CAPVT XI.

De Inflatione ventriculi.

POst Intemperies ventriculi meritò agitur de Tumoribus eiusdem; cum intemperiei cum materia sæpe tumores accidant. Augetur autem ventriculi magnitudo cum vel distenditur saltem, etsi substantia reuera maior non fiat, vel dum substantia eius & magnitudo ac moles simul augetur, id quod fit in tumoribus propriè dictis. Primò dum à flatu in eius capacitate concluso ventriculi magnitudo augetur, dicitur Græcis Ἐμφύσημα & Ἐμπνευμάτωσις, Latinis Ventriculi Inflatio seu tensio; Barbari etiam ventositatem stomachi nominant. Aliàs vocabulum Ἐμφύσημα in genere de omni spiritus flatulenti in spatiis quibuscunque collectione vsurpatur. *Ventriculi Inflatio.*

Caussa.

Prouenit autem flatus ventriculum distendens ab efficiente & materia. Efficiens est calor ventriculi debilis, item calida ventriculo applicata, vel etiam assumpta, quæ crudum humorem vel cibum in flatum quidem resoluunt, sed dissipare non valent. Nam pura frigiditas flatus non generat, cum humores atque alimenta non attenuet nec discutiat. Fortis verò calor cum vi sua humores & alimenta superet, & magis, quam pro flatu generando illa attenuet, flatus non generat, nisi alimentum aut humor aliquis in ventriculo per se flatuosus sit, aut copia excedat, ita vt à calore etiam satis forti superari non possit. Calor enim vel simpliciter, imbecillus est, vel non simpliciter, sed vt ad materiam refertur. De quo Galenus, 3. *de sympt. causs. cap.* 2. *Caussa.*

Itaque Inflationem ventriculi generare possunt, quæcunque calorem ventriculi debilitant, & coctionem imbecilliorem faciunt, de quibus suo loco dicetur, & quæ cibos ac humores in eo in flatus dissoluunt. Et proinde ad caussam efficientem etiam pertinent cibi & potus quidam, qui vim habent agendi in subiectam humiditatem, cuiusmodi est Allium, quod quamuis sua natura flatus discutiendi vim habet, tamen, si incidat in materiam crudam & flatulentam, illam dissoluit & hoc modo flatus excitat. Qua ratione quandoque etiam humores ad caussam efficientem pertinent, vt cum bilis in pituitam vel melancholiam vicinam agit, eamque in flatus resoluit.

Flatibus verò materiam suppeditant cibi & potus naturâ suâ flatulenti, vt fabæ, lentes, pisa, milium dactyli virides, rapum crudum, lac, bulbi, mel crudum, castaneæ, mustum & cereuisia recens, item humores crudi & flatulenti in ventriculo geniti, humor Melancholicus ventriculi fundo substratus, aut in eum effusus, vnde Melancholici φυσώδεις & ad hunc morbum procliues sunt. *Flatibus materiā præbentes cibi & potus.*

Signa Diagnostica.

Noscitur hoc malum ex tensione, quæ ventriculi regionem supra vmbilicum infestat, ac tumore & resistētia tactus circa ventriculi regionem obuia, & quod vēter percussus sæpè quasi Tympani sonum edit. Imò & visu ferè inflatio cognoscitur, præcipuè cum æger sese erigit; aliquando etiam accedit distensio, quæ pectus & oppositas retrò dorsi partes occupat. Ructus eduntur, flatus per aluum non emittūtur; quibusdam appetitus deiicitur: malum lenitur alimento ad fundum ventriculi descendente, & flatibus supra & infra exclusis. *Signa.*

An autem ex alimentis flatulentis malum ortum habeat, facilè ex ægri relatione cognoscitur; an coctionis vitio id fiat, ex iis, quæ de debilitate coctionis ventriculi eiusque caussa & signis dicentur, patebit. Et cum ex debilitate coctionis fit inflatio, si dentur cibi facilis coctionis in pauca quantitate, inflatio non ita molesta est. Remittit etiam inflatio, cùm vsurpantur ea, quæ coctionem adiuuant. Inflatio quoque ex debilitate ventriculi diutius durat, quam quæ ex cibis; hæc enim cibis mutatis tollitur.

Vbi horum nil adfuerit, verisimile est, pituitosos humores in ventriculo contineri, qui flatibus materiam suppeditant, & tum alia quoque signa pituitæ in ventriculo aderunt, de quibus antea dictum. Quod si à materiâ feruida fundo ventriculi substrata, aut ab humore melancholico in ventriculum infuso inflatio fiat, istorum humorum & plerumque affectionis hypochondriacæ signa adsunt,

Prognostica,

Prognostica.

Prognostica. 1. Quando inflatio accidit in ventriculo conualescentis, recidiuam significat.

2. Inflatio ventriculi in febribus acutis & malignis mala, significatque natiuum calorem à calore præternaturali absumi & dissipari.

3. Inflatio ventriculi si diu duret, in hydropem siccum terminatur.

Indicationes.

Indicationes. Flatus, qui ventriculum distendunt, tollendi ac discutiendi sunt. Ne verò mox iterum reuertatur inflatio, caussa, quæ flatus parit, tollenda. Et quidem si inflatio leuis est, ac præcipuè à caussa primitiua proueniens, sola flatus discutientia sufficiunt; si autem magna sit inflatio, ea sola non sufficiunt, neque ab eorum vsu curatio inchoanda: Nisi enim materia prius euacuetur, flatus discutientia seu intra seu extra adhibita materiam in flatus resoluunt, & inflationem augent.

Curatio.

Curatio. Ergo si inflatio non sit magna, flatus discutientia intus & extra adhibeantur. Si verò materia multa adsit vnde flatus generantur, illa statim vel vomitu, vel alui deiectione expurgetur. Si tamen crassa & viscida sit, prius præparetur. Qua ratione autem materia præparanda & euacuanda sit, ex iis quæ antea de intemperie ventriculi cum materia dicta sunt, patet.

Flatus discutientia. Flatus autem discutiunt & dissoluunt, cucurbitula magna sine scarificatione cum flamma copiosa ventriculo apposita, *galanga, radix Imperatoriæ, angelicæ, Zedoariæ, gentianæ, sem. anisi, fœniculi, carui, cumini, species diacymini, diagalangæ, dianisi, diacalaminthæ*, Galenus dat castoreum ex oxycrato seu posca, 11. *de simpl. med. fac.*

Efficax est etiam ol. carui gutt. iij. vel iiij. quantitate in iusculo vel vino exhibitum, & rotulæ ex eo paratæ.

Vtiles sunt & aquæ vitæ stomachales dictæ, item clareta seu vina Hippocratica:

℞. *Sem. anisi, fœniculi, cerui*, an. ʒ. ij, *zingiber. cinnamomi, galangæ*, an. ʒ. j. *caryophyll. macis, zedoariæ, cardamom.* an. ℈. j. *sacch. albiss.* ℥. ß.

F. Puluis, qui coctionem adiuuat & flatus dissipat.

Extra inungatur ventriculus oleo communi, in quo ruta, sem. cumini, apij, dauci, castoreum, baccæ lauri, cocta sint, vel vsurpentur horum olea. Efficax est & oleum, quod.

Recipit *baccar. lauri, rutæ siccæ, sem. cumini ammeos, nigellæ, pyrethri, costi*, an. ʒ. ij. *ladani*, ℥. ß. *ol. laur. rutac.* an. ℥. iiij. *vini maluatic.* ℥. iij.

Coqu. ad vini consumptionem & colentur, atque oleo isto ventriculus inungatur. Magnam etiã ad flatus discutiendos vim habet emplastrum de baccis lauri. Possunt & sacculi sicci parari è milio solo, vel misto cũ furfuribus, vel baccis lauri, sem. cumini, rutæ, flor. chamæmeli, calidéque vẽtriculo imponi. Vel Cataplasmata fiant ex farina sem. lini, cumino, origano, centaur. minore, sem. anethi, fœniculi, baccis lauri cum oleo rutaceo, laurino. Vel panis à furno calens per medium scindatur, & medulla tota oleo communi vel rutaceo & melle calefacto, aut aquâ menthæ & rutæ perfundatur & calidus applicetur.

Antonius Beniuenius, *de abdit. morb. & sanat. caussis* c. 40. refert, Adolescenti cuidam sedecim annorum ceruicem ventriculi sine vllo doloris sensu ita à flatibus eleuatam fuisse, vt magnitudinem pomi cydonij æquipararet, ita vt tumor ille & ossa in altũ eleuauerit, quæ etiam talem situm retinuerint, nec ad pristinum statum reuersi figuram illam inpressam, tanquam naturalem seruauerint. Quod malum ille ferrea lamina, quæ ex circulo quoque surgebat ferreo, stomachum comprimente sanauit.

Diæta.

Diæta. Victus ratio sit attenuans & flatus discutiens, minimè flatulenta: cibi sint boni succi, coctu faciles, quantitate exigui. Inflatione ventriculi & hypochondriorum laborantibus lac valde noxium est. Somnus solito sit longior, æger supra ventrem molliter interdum decumbat, Potus multus non conuenit, potusque sit vinum meracius, quod in parua quantitate haustum leuem inflammationem sanat. Efficacia sunt quoque Clareta & vina Hippocratica: aluus aperta seruetur.

CAPVT XII.

De Inflammatione ventriculi.

Ventriculi Inflãmatio. CVm verò ipsum corpus ventriculi intumescit, duplici causa id fieri potest, ab humore scilicet vel calido vel frigido; atque hinc oriuntur duo ventriculi tumorum genera, inflammatio & tumores frigidi; de quibus in specie agemus. Quædam tamen, quæ vtrique tumorum generi communia sunt, præmittemus.

Intumescit autem ventriculus vel secundum partem interiorem vel exteriorem, superiorem vel inferiorem; dextram vel sinistram. Raro verò totus ventriculus tumore corripitur.

Cognoscitur tumor ventriculi in genere ex læsa coctione ventriculi & sensu tensionis, interdum tumor tactu quoque & visu deprehenditur. Si tumor totum ventriculum occupat, quocunque etiam situ æger decumbat, dolore afficitur. Si parte externa, dolor post cibi coctionem magis intenditur, ob fibras transuersas ibi intensas, quæ tensæ ad intestina expellunt. Appetitus sese melius habet, quam vbi interna tunica afficitur: ab assumpto cibo non ita grauatur, nil de abscessu vomitu eiicitur. Si interna parte, dolor fit intensior, dum cibus assumitur & coquitur; quia tenduntur ea parte fibræ rectæ, quæ attractioni ventriculi inseruiunt, & cibus ipse contactu suo internæ ventriculi tunicæ grauis est, & symptomata omnia sunt vehementiora atque abscessu rupto pus vomitu vel per aluum eiicitur. Vtrum dextra vel sinistra ventriculi pars afficiatur, facilè ex ægri relatione cognoscitur. Si superior pars afficitur, cum exquisito sensu sit prædita, grauissima accidunt symptomata, & angustia maximè sub finem deglutitionis, vbi attractio viget, percipitur. Affecta inferiore parte, dolor magis in cibi coctione intenditur: In anteriore ventriculi parte tumor tactu deprehenditur, atque æger compressionem eò loci non fert. Si posteriorem ventriculi partem, & quidem externam tunicam tumor occupat, æger grauiter decumbit supinus; Si internam, pronus. Cuius contrarium obseruatur in discernendis tunicis anteriore ventriculi parte dolente & tumente.

Caussæ.

Caussæ. Prolixè equidem hîc nonnuli de causis agunt: verũ sunt pleraque illa generalia, & quidem omnibus inflãmationibus in quacunque parte conueniunt. Ideoque saltem, quæ huius loci propria sunt tractabimus.

Vt autem aliarum partium inflammationes; ita & vẽtriculi inflammatio oritur ex sanguine præter naturam in ventriculi tunicas, per venas per quas alitur, è porta

porta deriuatas effuso, ibique putrescente, & quidem à sanguine vel puro, vel cum bile, pituita aut melancholia mixto. Vnde etiam appellationes variantur. Mouetur verò & affluit, vt ex generali de inflammatione doctrina notum est, sanguis præter naturam ad ventriculum, vel quia attrahitur, quod fit à calore & dolore, concitatis siue à causis internis siue externis, vt cibo, potu, medicamentis calidis, aut percussione super ventriculum, fomentis & emplastris calidis corpore repleto adhibitis, cucurbita apposita, vomitu: Aut transmittitur à partibus robustioribus ad ventriculũ debilem. Transmittitur autem vel à toto, quando illud plethora abundat, aut à parte aliqua.

Signa Diagnostica.

Signa. Cognoscitur autem inflammatio ventriculi ex signis tumorum ventriculi in genere; Deinde in specie, quod dolor est vehementior, adest æstus, sitis inexpleta, corporis iactatio, vigiliæ & febris ardentissima coniungitur. Ingesta aut vomitu aut per aluum deiiciuntur; nisi cum forte eius orificium aut pylorus obsidetur: cum his, coarctatis nihil elabatur. Nonnunquam accedunt deliria cerebro in consensum tracto, vel etiam animi deliquia, corde consentiente. Et quidem illa symptomata mitiora sunt, si inflammatio à sanguine puro ortum habet; vehementiora, si bilis admisceatur; mitiora, si pituita.

Monet autem hîc Fernelius, *de part. morb. & sympt. lib. 6. cap. 2.* Inflammationi ventriculi affinem esse inflammationem, quæ vel summum iecoris lobum, qua ventriculus obtegitur, vel incumbentem illi abdominis regionem occupat. Tumor n. prominens & circumscriptus cum dolore in ventriculi situ inest, & febris & sitis & aliarum notarum plurimæ, vt proinde vel experientissimos Medicos interdum fallat. Distinguitur autem solâ symptomatum vehemẽtia & pernicie: quandoquidem in ventriculum omnium sæuissima incidunt.

Prognostica.

Prognostica. 1. Tumor omnis ventriculi, præcipuè inflammatio, morbus satis periculosus est; cum afficiatur pars, cuius functio toti corpori necessaria est, & qua debilitata omnes totius corporis partes, alimento scilicet denegato, debilitari necesse est, quæque cor & cerebrum facilè in consensum trahit. Imò in his, quibus vires sunt debiles, malum plerumque lethale est.

2. Abscessus, qui in ventriculum incidunt, meliores sunt, qui in tunicam eius internam abeunt, in quam plerique etiam sese aperiunt, mali verò, qui sub peritonæum. Galenus, *de inæq. intemp. c. 3.* Nam infusum in cauitatem ventriculi pus facilè per intestina expurgatur; quod fieri non potest, si sub peritonæo colligatur.

3. Periculosus est tumor, qui vel totum ventriculum, vel partem eius superiorem occupat.

4. In inflammatione ventriculi si nausea ac conturbatio ventris plurima ac frequens fiat, vomatur verò nihil vel parum, id prauum est, non solum vt signum, ostendens vitiosum humorem ventriculo pertinaciter inhærere, sed & vt causa continuis vellicationibus ventriculum lacessens. Galenus, 3. *Prorrhet. t. 25.*

5. Ventriculi, vt & hepatis inflammationi, si non recta cura adhibeatur, sequitur marasmus, non tamen priùs, quàm cor in consensum trahatur. Galenus, *de diff. febr. cap. 9.*

Nonnulli quidem ea etiam, quæ Hippocrates, *lib. 1. Prognost. aph. 37. 40. & 41.* habet, de tumoribus ventriculi explicant, verum si quis diligenter loca inspiciat & quæ antecedunt, diligenter perpendat, animaduertet, Hippocratem ibi non loqui de tumoribus ventriculi, sed tumoribus ventris, qui in musculis abdominis fiunt: siquidem tumores abdominis quidem, qui foras aperiuntur, boni sunt, non verò ventriculi, quos in cauitatem eius aperiri bonum esse ex Galeno modò dictum.

Indicationes.

In Inflammatione ventriculi, vt in aliis partibus, materia, quæ affluit, auertenda, fluxúsque eius inhibendus; quæ affluxit, & proxima tumoris causa est, tollenda. Affluxus inhibetur reuulsione ad contraria, ac ventriculi roboratione & materiæ repercussione. Euacuatur materia collecta vel sensibiliter vel insensibiliter, & quidẽ, (præter repulsionem materiæ nõdum impactæ & crassæ) vel insensibiliter per resolutionem & dissipationem impacta, & ad repercussionem inepta euacuatur; quæ si crassior sit, simul emollientia postulat; vel sensibiliter, dum in abscessum colligitur, eóque aperto tandem euacuatur. Quod vt facilius fiat, suppurantibus interdum, quando scilicet de discussione desperamus, & maturantibus natura adiuuanda, apertóque tandem abscessu vlcus detergendum & consolidandum. Interdum quoque accidit, vt si tumor in parte externa consistat, & puris copia magna sit, abscessus foris aperiendus sit. Intemperies coniuncta indicat alterans per contrarium. Indicationes.

Curatio.

Itaque si vires adsint, statim vena aperienda: Sed nisi adsit magna plethora, sanguis paucus euacuandus; cum partis dignitas largam vnâ vice factam sanguinis euacuationem non ferat. Ideóque, si opus, repetenda potius venæsectio. Reuulsio quoque fieri potest cucurbitulis scarificatis & non scarificatis cruribus appositis, item frictionibus. Lenes quoque clysteres in aluum iniiciantur. Curatio. Venæ sectio.

Purgatio verò seu per vomitum, seu per aluum initio (nam postea ad puris collecti eruptionem vtilis est vomitus) non conuenit, ne humores ad locum affectum attrahat, & inflammationem augeat. Quia tamen excrementa quædam ab inflammatione in ventrem resudant (sicut in inflammationibus, quæ membrana teguntur tenuiore, accidere solet) ea per clysteres lenes aut pulpam cassiæ cum decocto prunorum ac tamarindorum, vel syrup. rosar. solutiuo, vel sero lactis exhibito abstergere & educere non inutile erit. Purgatio.

Statim verò post venæsectionem, dum materia fluit, aut dum fluctuat, & nondum impacta est, repellentia seu reprimentia vsurpanda, cum interna, tùm externa. Repellentia. Externa.

Repellentia externa parantur *è rosis, santalis, balaustiis. cortic. granator. cydoniis, myrtillis, portulaca, coralliis, bolo Armeno, sumach, succo limon. ol. rosar. cydon. myrt. mastich. cerot. santalino*, vt:

℞. *Carnis cydon. coctæ* Vnc. ß. *puluer. rosar. rubrar. santali rubri, myrtill. balaustior.* an. Drach. i. *farinæ hordei,* Vnc. ß. *ol. cydonior. myrtin.* an. q. s.

F. Cataplasma.

Vel ℞. *Farin. hord.* Vnc. j. *rosar. rubr.* ℥. ß. *santal. rubr.* Drach. ii. *boli Armeni,* Drach. ß.

Coqu. in aqua pura & addatur *ol. ros.* q. s.

F. Cataplasma.

Ob maiorem refrigerationem & penetrationem aliquid aceti, succi cydonior. plantaginis, portulacæ, acetosæ addi potest, vt;

℞. *Ol. cydon. rosar.* an. Drach. vj. *boli Armeni, balaustior.* an. Drach. ß. *camphoræ,* ℈. vi.

M. Fiat linimentum.

℞. *Aquæ rosar.* ℔. ß. *succi cydon.* ℥. iij. *santali rubri, albi,* an. ʒ. ij. *campb.* ℈. ß.

Fiat Epithema.

℞. *Rosar. rubr.* M. j. *balaust.* P. j. *santal.* ʒ. ij.

Coqu. in vino rubro austero pro fomento.

Interna repellentia saltem in primo principio conueniunt Interna.

ueniunt, & sunt *succus aut syrupus cydonior. granator. ribes, syrup. de rosis siccis, cerasorum, rob ribes, mespilorum, sorborum. diacydonium s. aromat. rosæ rubræ, santalum, corallium rubrum.*

Præstat tamen succus vel decocta harum absque saccharo, quàm syrupos, & cum saccharo, aut certè saccharum parcius admiscere. Et quidem in exigua quantitate dentur medicamenta, vt diutius hæreant in ventriculo, sed sæpius. Itaque de succo aliquo conueniente Vnc. j. vel Vnc. ii. sæpius de die dentur, præsertim si ventriculi pars superior sit affecta, vt:

℞. *Vini granator. succi ribes*, an. Vnc. i. sem. *syrup. acetosæ*, Vnc. j *aquæ plantaginis, acetos.* an. Vnc. iii. *rosar.* Vnc. i. Misce.

Et quidem in tali tumore medicamenta interna actu moderatè frigida exhibeantur, vt affluxus materiæ impediatur, nec tamen calor naturalis ventriculi labefactetur. Externa verò moderatè calida.

Resoluentia. In Incremento verò morbi repellentibus pars aliqua resoluentium addenda, *vt flor. chamæmel. melilot. sem. lini, adeps anserin. ol. chamæm. anethin. lil. alb.* In statu medicamenta ex vtrisque pari portione mixtis vsurpanda, vel resoluentium dosis augenda, ne tamen careant adstringentibus.

Cum dolor vrget, anodyna etiam addantur. Ergo tum ventriculus inungatur adipe gallin. mixto cum ol. masthichin. & rosar. vel cum oleo rosar. absinth. liliorúmque albor. vel omentum castrati calefactum imponatur cum ol. rosar. aut pulu. rosar.

Vel ℞. *Flor. rosar.* M. j. *sem. coriandr.* Drach. j. *lini, alth.* an. Vnc. sem. *flor. chamæmel.* P. ij. *absinth.* P. i.

Coqu. in vino rubro pro fomento.

Vel ℞. *Farin. sem. lini*, Drach. ii. *hordei*, Vnc. sem. *pulu. rosar. rubr. flor. chamæmel.* an. Drach. ii.

Coqu. & cum ol. rof. & chamæmel.

F. Cataplasma, cui etiam camphor. Drach. sem. addere licet.

Vel inungatur ventriculus ol. rof. absinth. & chamæmel. cum spica nardi & pauxillo croci.

Vel ℞. *Flor. chamæmel. meliloti. rosar. rubr.* an. M. j.

Coqu. in vino pro fomento.

Vel ℞. *Farin. hord. sem. lini*, an. Vnc. i. *rosar.* Drach. ii. *mastich.* Drach. i. *absinth.* Drach. sem. *ol. mastich. absinthij* q. s.

F. Cataplasma.

Vel ℞. *Farin. hord. fœnugræci, sem. lini*, an. Vnc. ii. *pulu. absinth.* Vnc. i. *flor. chamæm. rosar. rubr.* an. Vnc. sem.

Cum *succo apij & ol. chamæmel.*

F. Cataplasma.

Hoc etiam Cataplasma vsque ad declinationem ferè locum habet.

℞. *Pulu. rad. alth. flor. chamæm. absinthij, meliloti*, ana Vnc. i. *santal. alb.* Drach. ii. *croci*, Scrup. i. *ol. chamæmel. rof.* an. q. s.

F. Cataplasma, vel additâ cerâ Emplastrum.

Emollientia. Intra corpus verò exhiberi potest aqua vel decoctum absinthij cum trochiscis de rosis. Si dolor vehementer vrget, dandus syrupus de papauere Vnc. j. vel Vnc. ii. pondere.

Post statum ferè solis resoluentibus vtendum, aliquibus tamen adstringentibus ob partis præstantiam additis, & quidem resoluentibus lenibus, quæ ferè emollientia sunt, & calorem tepidum habent, atque humiditatem mediocrem, quâ ratione materiam fundunt & resoluunt insensibiliter. Eiusmodi sunt *medulla cerui, adeps gallinac. anserinus, taurinus.* Herbæ emollientes, *malua, althéa, melilotus, fœnugræcum & similia. Passulæ majores, caricæ, semen lini.* Gummi emollientia, vt *bdellium, styrax calamita, ammoniacum, emplastrum diachylon simplex*: Quibus tamen, ne nimia fiat relaxatio, oleum absinth. masthichin. vel mastiche admisceatur, vel ol. rosaceum, si calor major sit, vt:

℞. *Medulla crurum vituli, adip. anser.* an. Drach. iii. *ammoniac. bdellij*, an. Scrup. ii. *mucilagin. sem. althéæ, lini*, an. Drach. j. sem. *mastich.* Drach. j. *ol. chamæmel.* q. s.

F. Linimentum.

Applicentur autem hæc actu calida, vt concreta materia facilius sudetur ac dissipetur.

Intra corpus verò exhibeatur *decoctum caricarum, passular. glycyrrhizæ, maluæ, althéæ, emulsio amygd. dulc.*

Si verò (quod tamen commodius esset) inflammationis suppuratio prohiberi nequeat, id quod ex doloris intensione, tumoris incremento, ac febris augmento cognoscitur, adjuuanda est, fouendo calorem naturalem partis. Pro calore autem fouendo vtendum moderatè calidis, humidis, viscidis, calorem naturalem intrò concludentibus. Maturantia.

Extrà applicanda medicamenta parari possunt *ex farina tritici sine furfuribus* (nam furfures abstergunt) *caricis pinguibus, dactylis, althéa, malua, ol. commun. amygdal. dulc. butyro, pingued. gallin. Porci. medull. vitulin.* & similibus.

℞. *Rad. althéa sub cineribus coctar. adipis porcin.* ana Vnc. sem. *farinæ tritici*, Drach. vi. *ol. amygd. dulc.* q. s.

F. Cataplasma.

Vtile etiam hic est emplastrum diachylon simplex.

Interna fiunt *ex amygdal. dulc. syrupo de glycyrrh. decocto caricarum, passular.* quæ sensim parua quantitate deglutienda præbeantur.

℞. *Caricar. pinguium, dactylor.* an. Vnc. sem. *Emulsion. amygdal. dulc. sapæ*, an. Drach. vi. M. dosis à Drach. ii. ad. Vnc. i.

Vel ℞. *Passul. major. exacinat. sebesten*, an. Vnc. i. *sem. althéæ, glycyrrh.* an. Drac. ii. *dactylor.* num. iv. Coqu.

Pure genito, danda opera, vt quamprimum abscessus rumpatur. Cognoscitur autem maturum apostema ex doloris remissione, diminutione duritiei in loco tumido & mollitie tumoris tactui cedentis.

Exhibenda ergo tunc sunt medicamenta, quæ attenuant & laxant quasi abscessus parietes, vt egressus puri facilius concedatur, vt: Abscessum rumpentia.

℞. *Caricar. pinguium*, num. iii. *passul.* Vnc. sem. *glycyrrh. rasæ*, Drach. iii. *capill. veneris, maluæ*. an. M. j.

Coqu. in suffic. quant. hydromelitis, ad tertias vel Vnc. vij.

Adde *rad. ireos* Drach. sem. *piperis*, Scrup. sem.

Detur actu calidum.

Vtile etiam est lac recens mulsum exhibere, nisi alia prohibeant. Inprimis verò commendatur succus scabiosæ vel solus vel cum melle datus, quæ omnia interna apostemata vel resoluit, vel maturat vel rumpit.

Extra etiam applicatur cataplasma ex ficubus, fœnugræco, & similibus.

Vel ℞. *Sem. fœnugræc.* Vnc. iii. *fermenti*, Vnc. i. *stercoris columbini*, Vnc. sem. *ol. chamæmel.* Vnc. ii. *mellis*, Vnc. i.

F. Cataplasma.

Post sumpta verò medicamenta vt abscessus facilius rumpatur, fiat corporis agitatio, vel tussis, sternutatio, aut vomitus etiam, si opus sit, conicitetur.

Rupto abscessu mulsa propinetur, cum syrupo rosar. solutiu. aut melle rof. vel viol. aut decoctum hordei cum melle rof. vel hydromel, cui aliquid mannæ thuris, addi potest, & quidem sæpius paruâ, cochlearis videlicet, quantitate, vt materia purulenta abstergatur, & per aluum expurgetur.

Tandem vlcus consolidandum & conglutinandum est. Extra nimirum imponatur emplastrum, quod Galenus ex Heraclide, *2. de comp. med. sec. gen. c. 7.* describit. Vlcus consolidantia.

℞. *Litharg. ceruss.* an. Drach. x. *ceræ*, Drach. iii. *resin. arid.* Drach. vi. *gummi ammoniaci*, Drach. v. *galban.* Scru. iiii. *ol. veteris*, Vnc. ij.

Coq. F. emplastrum, quod calidum ventriculo imponatur.

Intus sumatur decoctum agrimoniæ cum vino.

Vel ℞. *Thuris*, Drach. ii. *mastich.* Vnc. sem. *mumiæ, boli*

boli Armeni, rad. tormentill. cornu cerui, gummi tragacanth, succini, an. ℥. j. *nuc. mosch. macis*, an. ʒ. ß. *conseru. rosar. antiquar.* ℥. i.

Cum syrupo myrtino vel de rosis siccis

F. Electuarium.

De Intemperiei correctione nil in specie addere opus est; cum medicamenta, quæ ad repellendam materiam adhibentur, vna operâ refrigerare calidam intemperiem possint.

Diæta.

Diæta. Vt in omnibus inflammationibus internis: ita quoque in ventriculi inflammatione victu vtendum tenui; modò vires ferant, & omnino in omni inflammatione ventriculi accurata diæta opus est; cum ventriculi officium sit, cibum pro toto corpore concoquere. Detur ergo prisana vel eius cremor, & si calor maior sit, lactuca, endiuia, in aqua hordei, vel iure pullorum cocta, & in principio inflammationis iuscula succo cydoniorum, aurantiorum, granatorum, citri. vuæ acerbæ condiantur. Omnis enim cibus & potus in inflammatione ventriculi quandam adstrictionem habeat, maiorem tamen frigiditatem & adstrictionē in principio. In progressu verò morbi sensim & per gradus aliquid de frigiditate & adstrictione remittendum. Potus sit aqua hordei cum pauco cinamomo & vino granator. aut cydonior. atque is non actu nimium frigidus, ne inflãmatio crudior reddatur. Vnde nec aqua frigida conuenit. Abstineat contrà etiam æger à vino: In declinatione tamen vinum clarum debile aut aqua dilutum concedi potest. Mel quoque noxium est, quæque ex melle fiunt. Vitetur ira. Æger non loquatur multum.

Si autem phlegmone nō sit pura, sed ædematodes vel schirrodes, qua ratione curanda sit, mox è curatione tumorum frigidorum ventriculi patebit,

CAPVT XIII.

De Tumoribus Ventriculi Frigidis.

Tumores frigidi vētriculi. TVmores ventriculi frigidi ortum habent à materia frigida & crassa, pituitosa scilicet vel melancholica: quæ quidem non subitò, vt in inflammatione accidit, affluit, sed paulatim congeritur, & quia humores hi ad suppurationem minus apti sunt, diu in ventriculo retineri possunt, antequam suppurentur, describitque Forestus *lib.* 18. *obseru.* 32. Tumorem ventriculi frigidum, qui per integrum annum durauit, antequam suppuratus fuit.

Signa Diagnostica.

Signa. Cognoscitur hic tumor in genere, quod scilicet plerumque circa vētriculi regionem tumor apparet, concoctio & nutritio læditur: in specie verò ex sensu grauitatis, & abest sitis, æstus ac febris.

Prognostica.

Prognostica. 1. Tumores ventriculi frigidi equidem, vt dictum. diuturni sunt, non tamen habent symptomata tam grauia; medicamenta etiam, quæ tumores frigidi requirunt, ventriculo sunt conuenientiora.

2. Non tamen etiam omni periculo vacant: quia membrum, cuius functio toti corpori necessaria est, læditur.

Indicationes.

Indicationes. Cum hic tumor sensim per congestionem, non verò per affluxum subitò fiat, repellentibus & reuellentibus opus non est. Humor verò frigidus tumorum horum proxima & continens caussa sui amotionem indicat, quæ fit, dum humor vel insensibiliter resoluitur, vel in pus mutatur, & sensibiliter euacuatur.

Curatio.

Itaque venæ sectione opus non est, cum suspicio de abundante sanguine nulla sit vel exigua. Repellentia etiam, quia materiam incrassant, vix locum habent, nisi planè in initio, vbi solum frigida ac discutientibus mista locum habere possunt. Curatio.

In principio autem conueniunt ol. rós. cum ol. absinth. æqu. part. mixtum vel fiat Cataplasma, quod

♃. *Farin. hordei sem. lini, fabar. pulu. melilot.* an. ʒ. j. *absinth. schænanth.* an. ʒ. ij. *rosar. rubr. baccar. myrt. aloes* an. ʒ. ß.

Puluerisanda puluerisantur, & *cum oleo rosaceo ac adipe gallin.*

F. Cataplasma.

Vel ♃. *Fol. myrti, menth. absinth.* an. M. j. *flor. rosar. rubr.* M. ß. *schænanth.* ʒ. ij.

Coqu. in vino austero pro fomento.

Vel Fiat Sacculus *ex rosis rubris, fol. myrti, menth. absinth. cypero & spica*, qui coquatur in vino rubro, & imponatur.

Vel ♃. *Ol. menth. mastich. absinth.* an. ℥. ß. *pulu. menth. sicca, mastich. nuc. cupress.* an. Scr. j. *ceræ q. s.* F. Cerotum.

Intra exhibeantur *syrupus de mentha, de absinth. mastich. mel. rosatum colatum*, aut horum decocta. Medicamenta autem tam interna, quàm externa calida vsurpanda.

Postea ad fortius, resoluentia quæ calida & sicca ac tenuium partium sunt, accedendum, cuius modi sunt, *Origanum, calamintha, pulegium, maiorana, thymus, rosmarinus, cum aromatibus & composita diacalamintha, diagalanga, magna antidoti*. Auicennas ad resoluendum exhibet in potu castorei Scrup. j. vel Drach. ß. cum mellis rosati vel oxymel. simpl. Vnc. iij. Aëtius decoctū polij aut calaminthæ cum pauco mellis & granis aliquot piperis. Resoluentia. Interna.

Vel ♃. *Gummi Ammoniuci* ℈. j. vel ʒ. ß.

Formentur cum mucilagine sem. altheæ & gran. aliquot spec. diacalaminth. pillul. x. vel xv. quibus deglutitis decocti passularum aut rad. alth. ℥. ij. vel ℥. iij. bibantur.

Extra applicentur ventriculo medicamenta è *foliis calaminth. poly montani, rutæ, saluiæ, ol. de spica, irino, laurino & similibus*, vt: Externa.

♃. *Ol. Chamam. nardin. anethin.* an. ℥. ß. *mastichin.* ʒ. ij. *ceræ q. s.*

F. Vnguentum.

Vel ♃. *Ol. absinth. chamæm.* an. ℥. j. ß. *terebinth.* ʒ. iij. *mastich.* ʒ. j. ß. *caryophyll.* ʒ. j. *mucilag. sem. altheæ, fænugraci* an. ʒ. ß. *ceræ. q. s.*

F. Vnguentum.

Efficax est & Emplastrum de meliloto, si cum mastiche, absinthio & spica adhibeatur.

Vel ♃. *Emplast. de meliloto* ℥. ij. *myrrhæ* ʒ. ij. *mastich.* ʒ. j. ß. *ammoniac.* ʒ. j. *ol. absinth. q. s.* M. ad lentum ignem.

F. Emplastrum.

Quod si frustra discussio tentetur, suppuratio procuranda, & reliqua, vt in inflammatione modò dictum, peragenda, vt: Maturātia.

♃. *Rad. alth. lil. alb.* an. Vnc. ij. *branc. vrs.* M. j.

Coqu. ad mollitiem. Contusis & per setaceum traiectis adde *farinæ tritici, sem fænugraci, lini* an. ℥. j. *croci* ʒ. ß. *pulu. chamæm.* ʒ. ij. *pingu. gallin. ol. lil. alb.* an. q. s.

F. Cataplasma.

Postea

Vlcus consolidatio. Postea danda opera, vt Apostema maturum rumpatur, ruptum abstergatur, & vlcus consolidetur, vt in inflammatione dictum.

Oris Ventriculi Tuberculum. Ad hoc caput pertinet & historia illa, quam Fernelius, *lib.6. Pathol.c.*1. recenset, de muliere quadam grauida, cui duro tuberculo os ventriculi obturabatur, vt quicquid indebatur, attacto oris ventriculo mox remearet, atque repelleretur. Sic astantium omnium iudicio, nil cibi potusque bimestri vel conatu maximo vorauit. Tandem morbo febreque consumpta discessit, edito partu, quem vitæ superstitem reliquit. Vt & alia, quam refert Volcherus Cojater, *in obseru. anatom. & chirurg.* de muliere quadam Noribergensi, quæ toto octennio quasi clauum vel globulum orificio ventriculi infixum sensit, & summa difficultate deglutiendi laborauit, similique morbo & patrem & sorores & alios cognatos occubuisse affirmauit. Quæ tandem cum nutrimento destituta atque ad extremam maciem deducta extincta esset, aperto corpore in orificio ventriculi scirrhus pugni magnitudinem excedens substantiæ gulæ innatus repertus est. *Scirrhus in orificio ventriculi.*

CAPVT XIV.

De Extenuatione, angustia, adstrictione, & situ mutato ventriculi.

Extenuatio ventriculi. TVmoribus ventriculi contrarium malum est Extenuatio eius. Nam corpus ventriculi suam conuenientem crassitiem habere debet, quæ non parum ad coctionem benè perficiendam facit. Hinc videmus animalia, quæ durissimos cibos concoquunt, crassum habere ventriculum, imò auibus, quæ lapillos etiam deuorant, parenchymate crassiore ventriculum constare. Habet ergo & hominis ventriculus sibi conuenientem crassitiem, quæ si mutetur, etiam coctio læditur; idquod præcipuè fit in crapulà, vbi ventriculus cibo & potu nimis extenditur, eiusque tunicæ hoc modo extenuantur, & debitam crassitiem amittunt. *Crapula incommodum.* Quod si sæpius fit, malum immedicabile oritur, & ventriculus se iterum contrahere nequit, ac tunicæ eius ita distentæ manent, vnde debilitas coctionis & perpetua fluctuatio in ventriculo sequitur. Sanitatis itaque studiosus cauere debet, ne in iuuentute hunc morbum contrahat, qui postea toto vitæ tempore emendari non possit.

Secundò etiam ventriculus suam naturalem magnitudinem, conformationem & capacitatem habeat necesse est, vt cibis & potui capiendo sufficiat; hæc si mutetur, morbosa est, & quidem angustia illa primò est naturalis aliquando, sicut Galenus, *art.med.cap.*87. de quodam scribit, qui ventriculum paruum simul atque rotundum, atque aduersus septum transuersum habuit incumbentem, in quo magnitudo & conformatio ac situs erant deprauata, temperamentum quoque frigidum existebat. *Angustia & paruitas Ventriculi.* Hic nullo artificio ad habitum naturalem transferri potuit: At ne adeo infestaretur, Galenus hoc consilij dedit. Nam quoniam repleto ventriculo spirandi difficultatem patiebatur, minus cibi, & magis alimento opportuni, & qui non difficulter coquebatur, ter de die assumebat. Similem morbum obseruauit Forestus, *lib.*18. *obseru.* 34. in puella quadam Delphensi, quæ perpetuò malè habebat in ventriculo ob naturalem eius angustiam, quod ex eo coniecit, quod cibo distentus ventriculus lædebatur, exhibito verò exiguo cibo minus offendebatur. Quod malum quia etiam incurabile fuit, Galenum secutus id consilij dedit, vt parum semel & frequenter comederet.

Deinde interdum contrahitur ventriculi angustia à diuturna inedia, vbi ventriculus diu à cibo non distetus quasi contractus manet, & angustior redditur, vt si postea paulò plus cibi sumatur, statim offendatur. Hi igitur non statim ad consuetam cibi quantitatem sumendam post inediam longam transire debent, sed parum cibi & sæpius sumere, vt ita ventriculus sensim iterum distendatur.

Tertiò hoc loco etiam facienda est mentio affectus cuiusdam, quem Petr.Sal. Diuersus, *de affectib.particul. cap.* 70. adstrictionem ventriculi nominat, fierique putat, quando os ventriculi ita adstrictum est, vt nec flatus, nec vapores extra possint erumpere, nihilque etiam extra corpus ob cutis adstrictionem vel exiccationem erumpere queat, solùmque Aëtium, *tetrabibl.*4. *serm.*1. *cap.*13. hunc affectum descripsisse putat. *Adstrictio ventriculi.* Verùm cum mihi nil aliud videatur hic affectus, quam dolor aliquis ventriculi è cruditate ortus, quem describit Galenus, *de præcognitione ad Posthumum c.* 11. dicam de eo affectu infra, *c.de dolore ventriculi.*

Quartò etiam situs ventriculi aliquando mutatur, etsi rarius, ita vt modò dictum ex Galeno, qui *art. med. cap.*87. cuiusdam mentionem facit, cui ventriculus nimis, quam par erat, diaphragmati incumbebat. *Situs vētriculi mutatus.* Notabilis verò est historia, quam annotauit socer meus, D. Andreas Schato p. m. cuiusdam studiosi, cui, cum in Melancholia diaphragma & thoracem gladio sibi perforasset, ita situs ventriculi mutatus est, vt per diaphragma in sinistram thoracis partem adscenderit, & cor cū capsula sua à sede sua in dextrum latus depulerit, quam *Instit.lib.*2.*part.*2.*cap.*13. recensui.

CAPVT XV.

De Rebus præter naturam variis in Ventriculo repertis.

DIsputatur equidem, vt *de morbis numeri in Institut.* dictum, an res præter naturam alicubi in corpore contentæ morbos numeri constituant; verum disputatione illa hoc loco omissa hic non incommodè recenseri posse videntur res variæ præter naturam in vētriculo contentæ. *Res p.n. in ventriculo repertæ.* Nam naturaliter nil nisi cibus & potus, ac inde generatus chylus in ventriculo contineri debet: Si verò præter naturam in eo quid contineatur, præternaturalis dispositio in eo inde oritur. Obseruatū verò sæpe multa præter naturam in eo reperiri aliquando, & sæpe etiam vomitu reiici. Et quidem alia per os & œsophagum in ventriculum delabuntur, & extrinsecus subeunt; alia in eo generantur, aut quocunque modò producuntur; alia etiam in eum ex inferioribus adscendunt.

Primò enim compertum est, acus, nummos, globulos plumbeos, clauos, mucrones gladiorum & cultrorum, gemmas, metalla & alia deglutita fuisse, quorum historias varias collegit Schenckius, *lib.*3.*obseru.*2.3.4. *& seqq.* quarum etiam aliquot supra *in fine cap.* 2. recensuimus. *Res deglutita & in vētriculum illapsa.* Deinde quoque serpentes, lacertos, aliaque animacula per os incautis in ventriculum irrepsisse obseruatum est. Idque obseruauit Hippocrates, *lib.*5. *Epidemior.* Petrus Apponensis Conciliator dictus, *differt.*107. Sauonorola, *tractat.*6. *cap.*7. *rubrica* 4. Cardanus *de caussis signis & locis morborum parte* 3. *num.*122. Tragus de historia stirpium *lib.*2.*c.* 114. Antonius Mizaldus, *memorabilium centur.*8.*aph.*76. Gattinaria *in nonum Rhasis ad caput de præfocatione matricis,* & ex eo Matthiolus, *in Dioscoridem l.*2.*c.*42. Omnibonus Ferrarius, *lib.*2. *de art.med.infantium c.*9. Muscam etiam ore hiante in ventriculi cauitatem penetrasse, & die sequēti per vrinam excretam fuisse refert Marcellus Donatus, *de historia medicâ mirabili lib.*2.*c.*12.

Secundo varia & monstrosa etiam sæpe in ventriculo genita, aut quocunque modo producta & vomitu reiecta fuisse obseruatum est. *Res variæ p.n. in ventriculo genitæ.* Frustum carneum magnū album, albuminis oui instar vomitu reiectum fuisse à puella moniali refert Forestus. *lib.*18. *obseru.*19. *in scholia.* Idem obseruauit. Thomas à Vega, *ad c.*5. *lib.*1. *Gal.*

de

de loc. affect. Globum pituitosum carniformem, in quo vermiculus brucho similis conclusus fuit reiectum fuisse refert Beniuenius, *de abdit. morb. & sanat. causs. cap.* 88. Et Hieronymus Gabucinus, *de lumbr. c.* 18. Vermes quoque è ventriculo vomitu reiectos à plurimis Medicis etiam obseruatum. Gabucinus *loco citato*, & Antonius Beniuenius, *c.* 77. Et Scholiographus Hollerij *ad cap.* 54. *lib.* 1. Ambros. Paræus vermes Erucis similes vomitu reiectos vidit *lib.* 24. *cap.* 19. vt & Forestus, *lib.* 18. *obs.* 19. *& in schol.* Præterea ranas, bufones & alia animalia vel ex haustis eorum seminibus, vel interna putredine in ventriculo genita fuisse, & vomitu reiecta obseruatum, collegitque eius rei historias aliquammultas Schenckius, *lib.* 3. *obseru.* 29. Lapidis etiam oui gallinacei magnitudine ibidem generati historiam idem habet, *eodem lib. obseru.* 9.

Capillorũ veluti glomos vomitu reiectos fuisse refert Monardes, *lib.* 3. *de histor. simpl. medicam. ex nouo orbe allator. c.* 73. *de verbena*; & Carolus Clusius, *in annotat. in eũ locũ.* Imò pannum, claues, ferramenta vomitu reiecta scribit Forestus, *lib.* 18. *obs.* 26. *in schol.* Et Iohann. Langius, *lib.* 2. *Epist.* 38. narrat rusticum quendam, cum crudelibus doloribus in ventre cõficeretur, subitò clauũ ferreũ sub illæsa cute manu apprehendisse, & licet chirurgus eũ exscinderet, tamen dolores non cessasse, inde doloris vehementia adactum, sibi ipsi cultro guttur abscidisse. Cadauere aperto in ventriculo repertũ est lignũ teres & oblongum, quatuor ex chalybe cultri, partim acuti, partim instar serræ dentati, ac duo ferramenta aspera, quorum singula spithamam longitudine excedebant, & præterea globus capillorum conuolutus, vt mirandum fuerit, quomodo omnia in ventriculo contineri potuerint.

Tandem vermes, qui in ventriculo reperiuntur vel ex eo vomitu reiiciuntur, non omnes in ventriculo generantur, sed sæpè ex intestinis ascendunt. Præterea clysteres & glandes & alui excrementa ad ventriculum prouenisse ac vomitu reiecta fuisse refert Iul. Alexandrinus, *in comment. ad cap.* 17. *lib.* 13. *Method. med. Galeni.* Antonius Gueinerius, *cap.* 2. *tr.* 5. Valleriola, *in comment. ad cap.* 2. *lib.* 6. *de caussis symptom.* Et clysterem vomitu reiectum ipse etiam vidi.

Res externa deglutita quid periculi offerant.

Et res quidem Externæ inanimatæ in ventriculum illapsæ si sint, patefit id ex ægri relatione. Eæque, si paruę & non acutæ sint, facilè per aluum reiiciuntur; interdũ post breue, interdum post longum interuallum: Et quidem plerumque sine damno. Res verò magnæ aut acutæ plus periculi coniunctum habent, & interdum perforato vẽtriculo aut intestinis & abdomine post lõga interualla sæpe egrediuntur. Quædam cum vrina excernuntur, acusque deglutitas per vrinam exiisse obseruatum est. Interdum in corpore hærent, præcipuè si sint metallica, quæ rubiginem contrahunt, ac lentæ tabis & tandem mortis caussa sunt.

Res externa deglutita quomodo è corpore exturbanda.

Quæcunque autem sint talia deglutita, vt facilius per aluum descendant, exhibenda, quæ vias lubricas reddunt, decoctum scilicet maluæ, althéæ, semin. lini, oleum commune & amygdalarum dulcium, iuscula pinguia, cereuisia cum multo butyro; postea, si opus, etiam purgantia.

Et vt facilius, & minus impeditè ex ventriculo per Pylorum in intestina res deglutitæ possint descendere, æger in dextrum latus libero ventre, non compresso decumbat; Vbi è ventriculo ad intestina rem deglutitam iam transijsse suspicio est, æger, sed corpore erecto & moderatè obambulet, vt facilius per intestina exeat.

Cultri deglutiti è ventriculo extracti historia.

Notabilis, sed certa est historia, quæ Pragæ anno 1602. accidit. Rusticus quidam Matthæus nomine, cũ cultrum nouem digitos transuersos longum deglutiuisset, is in ventriculo subsistens maximos ei dolores concitauit: postea hoc consilij inuentum; Magnes & alia attrahentia medicamenta ventriculi regioni sunt apposita: ita factum, vt cuspis ventriculi circa superius os ventriculi eminere cœperit, tandemque in re aliàs desperatâ ad sectionem ventum est, & à chirurgo culter ille, qui septimanas septem & duos dies in ventriculo hæserat, & colorem, qualem ferrum post ignitionem acquirit, contraxerat, extractus & vulnus idoneis medicamentis consolidatum est, ægerque viuus euasit.

Acus deglutita è corpore per quas vias reddita?

Cum autem acus deglutitas per vrinas redditas fuisse interdum obseruatum sit, per quam viam id factum fuerit, dubitatur. Alex. Benedict. *lib.* 2. *anat. c.* 9. *& lib.* 5. *cap.* 13. Dum refert historiam virginis Venetæ, quæ crinalem acum quatuor digitos longam per somnum deglutiuit, & per vrinam post decem menses reddidit maximis cruciatibus; quoniam in vesica collectis mucosis humoribus lapis oui gallinacei magnitudine circa illam concreuerat, statuit, acum acie suâ paulatim multoque tempore intestina penetrasse, viamque sibi fecisse in vesicam, qua parte carnosa est, atque inde per vrinam redditam fuisse: eosque reprehendit, qui vias patentes quærunt, & per venarum mesaraicarum orificia inter intestina in viuentibus plus quam in cadauere patentia ad mesaraicas & hinc ad hepar, & porrò per venam cauam ad venas emulgentes, atque inde ad renes, & tandem ad vesicam peruenisse arbitrantur. Verum enim verò omnino certum est, quod orificia vasorum in corpore viuente magis hiant, quam in cadaueribus, vt vel ex vreteribus, & vesica patet, in quibus è renibus calculi sæpe satis grandes excipiuntur, per eas vias, quæ in vesica postea in cadauere nec oculis patent. Quod autem ad acum illam quatuor digitos longam per vesicam redditam, longitudo equidem alicui dubium mouere posset; contrà tamen breuitatem tempore ad vesicam peruenisse, & ibi diu hæsisse illud arguit, quod calculus tã grandis circa eam concreuerit, quod breui tempore nõ factum. Et cruciatus illi, quos mulier passa est in excernendo calculo, potius ab eius magnitudine, quã ab acu prouenerunt. Aliàs verò compertum est, exiguo satis temporis spatio, etiam illæsis aliis partibus, acus deglutitas cum vrina redditas fuisse. Quod etiam illud confirmat, quod Marcellus Donatus, *de historia medica mirabil. lib.* 2. *cap.* 12. refert, cuidam muscam magnam ore hiante ad ventriculum peruenisse, & die sequenti ab ingressu cum vrina excretam fuisse: quæ certè non perforatis intestinis, sed per patentes vias eò deuenit. Et quidem si per venas mesaraicas ac venam portæ ad hepar & hinc ad venam cauam, postea ad emulgentes, hinc ad renes, vreteres, tandemque ad vesicam acus istas peruenisse aliquis statuat, cum eo non pugnabo:

Viam autem adhuc breuiorem posse dari mihi videtur. Videmus enim eos, qui multum bibunt, vix hausto potu aqueam potus partem rursum emingere; quod fieri vix posset, potu ad intestina transmisso, & à venis mesaraicis attracto, sed probabilius est id fieri immediatè à ventriculo per vasa gastrica, & breue inprimis, potu ad lienem attracto, & hinc per arterias, quæ in liene sunt, ad arterias emulgentes transmisso. Itaque etiã credibile est, acus per eandem viam, vtpote breuiorem, ad renes & hinc ad vesicam transmissas fuisse.

Quapropter in tali casu si non per aluum acus vel aliæ res deglutitæ exeant, naturæ totum negotium committendum est, quæ tandem sibi vias idoneas quærit, interdum per vrinam, interdum per abscessum foràs apertum.

Animalia quæ in ventriculũ irrepserunt, quomodo exturbanda.

Si viuum aliquod animal in ventriculum irrepserit, quod cognoscitur è morsu & motu eò loci, præsertim ante cibum, & quod homo in loco, vbi talia animalia degunt, dormiuit, ac quod lacte & similibus dulcibus assumptis, animal quiescit, amaris verò assumptis irritatur & mouetur, plerique suadent, vt lac tepidũ ori apponatur, vapor eius hiante ore excipiatur,

vt eius suauitate allecta fera egrediatur. Et quidem obseruatum est hoc modo tales feras è ventriculo prolectas fuisse. Quia verò interdum etiam accidit, vt hoc modo allecta talia animalia per Oesophagum ad os ascendant, sed non planè egrediantur, necessarium est, vt in procinctu stet Chirurgus idoneis instrumentis instructus, qui proserpentem feram apprehendat & extrahat. Si verò hoc modo per os elici fera non potest, danda opera, vt per aluum exeat, atque hoc modo fumo ex coriis seu veteramentis accensis ore per infundibulum haustum per aluum expulsum fuisse serpentem testatur Marcus Gattinaria, *ad nonum Rhasis in cap. de præfocatione matricis*; Et Hieronymus Tragus, *de stirp. lib. 2. cap. 114.* Cardui benedicti aqua hausta serpentem, qui dormienti per os irrepserat, per inferiora secessisse. Vtile etiam est lac copiosè bibere & postea vomere.

Animalia in ventriculo genita vt exturbanda. Res verò in ventriculo genitæ præter naturam difficulter & vix, nisi reiiciantur, cognoscuntur. Et quidem bufones, ranæ, & lacertæ in ventriculo interdum generantur ex spermate earum cum aqua hausto. Vermes verò eodem modo vt in intestinis etiam generatos fuisse compertum est. Ad talia animalia abigenda vtilissimum est dictamnum Creticum Drach. j. pondere cum aqua gentianæ sumptum, præsertim si zedoaria aut citri semen puluerisatū addatur. Omne enim talium vermium genus abigere compertum est. Decocto etiam ex centaur. minor. & carduibened. præparato haustô plures ranas vomitu redditas fuisse, obseruatum est. Theriaca quoque cum spiritus vini quartario hausta serpentem viuum longitudine vlnæ vomitu reiectum fuisse item obseruatum: Vt & animal lacertæ figura antimonio sumptô vomitu reiectum fuisse. Vtile est etiam in talibus casibus clysteres ex lacte singulis diebus pene iniicere; exhibere verò per os antidotos theriacales & interdum purgantia.

Vermes in ventriculo geniti expellendi sunt medicamentis, quæ suo loco de lumbricis proponentur. Præstant idē etiā pleraque ex iis, quæ modò sunt proposita.

Lapides in ventriculo geniti. Lapides in ventriculo geniti equidem grauissimos dolores in ventriculo excitant, sed vix signa clara, quibus ab aliis perfectè cognoscantur, habent, nisi diuturnitatem doloris. Nonnunquam vomitu reiiciuntur: quod nisi fiat, diuturnis tandem cruciatibus hominem iugulant.

Pili in vētriculo geniti. Pituitosum quid concretum, imò pilos etiam in ventriculo generari non impossibile est. Solet enim natura nunquam otiosa esse, sed semper laborare, vt in subiectam materiam formam aliquam, quamcunque etiam, inducat. Si verò pannus, claui, cultri, ferramenta & alia artificialia vomitu reiiciantur, cum nullâ vi naturali in ventriculo produci possint: meritò ad dæmonis ludibria & præstigias talia referuntur.

Clysteres & glandes si vomitu reiiciantur, fit id à motu Intestinorum inuerso, de quo postea suo loco, *part. 2. sect. 2. c. 1.* dicetur.

CAPVT XVI.

De Vulneribus ventriculi.

Signa Diagnostica.

Signa vulnerati vētriculi. Si abdomen vulneratum sit, & quidem è regione ventriculi vulnere profundiore, ventriculum etiam vulneratum esse suspicio est; quæ confirmatur, si singultus & bilis vomitus insequitur, aut cibus potusque assumptus vomitu reiicitur. Ventriculus etiam vulneratus nec appetere cibum nec continere, nec coquere rectè potest. Interdum crudus cibus & potus; interdum chylus per vulnus emittitur; sputum est sanguineum; & dolor etiam in ventriculo percipitur. Si superior pars ventriculi vulnerata sit, & accedat inflammatio, febris, delirium, syncope, & alia mala accedunt.

Prognosticum.

Si ventriculus vulneretur ac perforetur, equidem id lethale esse dicit Hippocrates, *6. aph. 18.* *Prognostica.*

Verùm non simpliciter & ex necessitate ventriculi vulnera lethalia sunt, sed id plerūque ita accidit. Quandoque ventriculi vulnera sanata fuerunt, vt docet Galenus, *in dict. aph. & de loc. aff. c. 5.* & postea etiam dicetur. Perpendendum igitur, quale vulnus sit, an scilicet totus ventriculus perforatus sit, an verò aliqua eius tunica saltem; an circa fundum; an verò circa orificium superius. Etenim si totum corpus ventriculi sit perforatum, periculosum & lethale plerumque malum est; cum ventriculus membranosus sit, & primæ coctionis summopere necessariæ officina: Si verò eius exterior saltem tunica vulnerata sit, non desperandum. Si etiam ventriculus in fundo vulneretur, vulnus id aliquando curatur; cum pars illa carnosa sit, & medicamenta eò loci subsistere possint. Si verò superior ventriculi pars circa orificium superius vulneratur, exigua sanitatis recuperandæ spes est, cum pars ea sit exquisito sensu prædita, & medicamenta ibi non hæreant, ac præterea cibus & medicamenta transeuntia dolorem excitent. *An vulnera vē riculi sint lethalia?*

Verùm etiam desperata planè ventriculi vulnera aliquando præter spem sanata fuisse obseruatum est. Ita Iulius Alexandrinus, *in cap. lib. 6. therapeut. meth. Galeni*, refert, Bohemo cuidam rustico vulnus, & quidem latum, ac venabulo, vt Matthias Cornax narrat, in ventriculo inflictum fuisse, ac cœpisse rusticum per id cibum reiectare, & cum vulnus, vt desperatum, negligentius haberetur, occaluisse tandem vulneris labia, & per ea semper cibi partem exiisse; Rusticumque huic vitæ conditioni relictum vulnus tandem linteis pannis texisse, ac fasciis obligasse, atque ita annos aliquot vitā produxisse. Et *capite præcedente* retulimus historiā alterius rustici Bohemi, cui culter in ventriculum per œsophagum delapsus extractus est, qui nihilominus vulnere cōsolidato superuixit. Testatur similiter Christoph. à Vega, *ad aph. 18. lib. 6. Hippocrat.* quendam sanatum fuisse, cui è ventriculo vulnerato chylus exierat, & Fallopius, *de vulneribus capitis, c. 12.* narrat, se sanasse mulierem & virum, qui in ventriculo fuerunt vulnerati, vt chylus egrederetur. *Vulnus ventriculi releictū viuente homine.* *Historia Rustici Bohemi cultri vorācis.*

Curatio.

Curatio. Etsi plerique censent, Naturæ tum negotium esse committendum, & reuera etiam naturæ potissimæ in hisce, vt & aliis vulneribus curandis, partes sint, quæ interdum etiam id præstat, quod penè impossibile videbatur; tamen à medico hac in re quantum fieri potest, adiuuanda est.

Si ergo confluxus sanguinis ad ventriculum & inflāmatio metuatur, primò vena aperienda est, si eam vires ferant: Si verò adsit cacochymia, exhibere per os quidem purgantia non licet, ne ad locum affectum humores vitiosi trudantur, sed clystere aluus eluenda est.

Vulnus verò ipsum quod attinet, si id non sit penetrans, naturæ negotium committatur. Si verò vulnus penetret, & amplum sit, consuendum abdomen, inferiore tamen parte orificium relinquendum, vt pus effluere possit, ac turunda immittenda, quæ quidem ventriculum non ingrediatur, extra tamen eius vulnus tangat conueniente vnguento illita, quale est & hoc:

℞. *Ol. abietin.* Vnc. j. *mastich.* Vnc. ij. *manna thuris*, Drach. ij. *rad. tormentill. consolid. maioris*, an. Drach. j. *lumbricor. terrestr.* num. v. *croci* ℈. j. *vini albi austeri*, Vnc. ij.

Coqu-

Coqu. ad vini consumptionem.

F. Linimentum.

Vel ex terebinthina cum oleo hyperici & vitello oui vnius mista fiat linimentum.

Ore verò sumenda exhibeantur *syrupus myrtinus, de rosis siccis, cum decocto equiseti, pilosellæ & radic. consolidæ*, quibus addere licet *trochiscos de terra sigillata, de carabe. Mastiche* verò hîc omnibus modis sumpta vtilis est.

Vel sumat æger sæpe aliquid *conseru.rosar.rubrar.diacydon.sine speciebus.aut diatragacanthum frigidum.*

Extra verò abdomen inungatur ol. rosaceo & chamæmelino ac mastichino.

Ipsi vulneri imponatur emplastrum Barbarum.

Diæta.

Diæta. Victus sit tenuis, & parcissimè æger edat, ne ventriculus cibi copia distendatur, sed corrugatus maneat, & sic facilius conglutinetur. Cibi verò ipsi in parua quantitate magnam alendi vim habeant: sint boni succi & coctu faciles. Ab omnibus acribus & mordentibus in cibo & potu abstinendum.

CAPVT XVII.

De Vlceribus ventriculi.

Vlcera ventriculi. TAndem etiam, sed rarius, aliquando ventriculus vlcere laborat, quod est compositus morbus ex soluta vnitate, diminuta magnitudine, & ferè etiam intemperie. *Caussæ.* Excitatur verò vlcus in ventriculo, vel à caussis internis: quales sunt humores acres, seu in ventriculo geniti, seu aliunde, præcipuè ex capite, affluentes qui aut naturâ suâ mordent ac rodunt, vt bilis flaua & atra, vt & pituita salsa, aut ratione putredinis, quā corripiuntur, seu ob longam in ventriculo moram; seu apostematis in ventriculo genitis ac postea apertis, seu post vulnera non rectè curata; vel ab externis, vt medicamentis acribus, colocynthide, euphorbio, venenis erodentibus, vt arsenico, ærugine & similibus. Et quidem frequentissimè generantur vlcera in ventriculo post vulnera & rupta apostemata.

Pertinent huc & rupturæ venarum præcipuè ex vomitu laborioso.

Differentia.

Differentia. Hæ primò sumuntur ab ipso vlcere, quod magis aut minus latum, profundum, sordidum est. Deinde à parte affecta prout ventriculi partem superiorem vel inferiorem obsidet.

Signa Diagnostica.

Signa. Vlcus ipsum ventriculi indicatur à dolore pungente & vlceroso & ardore, præsertim dum aliquid acre vel calidius aut frigidius in ventriculum descendit, & dum cibus concoquitur ac in intestina transmittitur, & quidem dolore supra vmbilicum assiduo & fixo. Ac signum hoc certius est, si inflammationis signa ac præcipuè febris adsit. A deiectâ itidem cibi appetentia, à ructu fœtido, ex pure, vomitu vel per aluum reiecto, vt & sanie ac sanguine. Præcesserunt causæ vlceris, & febris lenta cum pulsu frequenti laborantem consumit.

Caussas autem vlceris quod attinet, si eæ sint externæ, ex relatione ægri cognoscuntur. Si verò internæ sint, inflammatio, tumor, quæ suppurata sint, necesse est, eorum signa præcessisse. Si ab acri fluxione, aut humore putrido, eius quoque signa adsunt. Si à ruptura venæ, præcessit sanguinis vomitus.

Cuius autem formæ seu naturæ sit vlcus ventriculi aliquo modo colligi potest ex prauis humoribus in corpore abundantibus, ex vlceris ipsius duratione, symptomatum magnitudine, & potissimum ex iis, quæ vomitu vel per aluum excernuntur. Locum & partem, quam vlcus obsidet, dolor indicat. Nam qua parte dolorem percipit æger, eâ proculdubio vlcus est. Quando orificium ventriculi vlcus occupat, acutissimos dolores gignit, cum nauseâ & siti molestâ, præcipuè ante cibi descensum in fundum, nonnunquam sudores excitantur frigidi, & lipothymia accedit. Mitiora sunt symptomata, vbi vlcus in fundo ventriculi est, & dolores sunt mitiores, qui tamen coctionis & distributionis tempore augentur.

Prognostica.

1. Vlcus ventriculi morbus periculosus est, & plerumque lethalis; nisi solum in superficie sit, & ipsum exiguum; quia non solum tunica ventriculi affecta est, quæ vt pars spermatica exactè refici nequit, verùm etiam quia alimentum venter ante coctionem excernit morsu lancinatus; quamuis id ex temperatis sit, & apud sanos molestare non soleat, & quia ventriculus vlcere debilitatus malè coquit, qua ratione & cibi non bene coquuntur, & deperdita substantia non facilè regeneratur. Præterea cum vlcus omnino absterſione indigeat, detergentia medicamenta dolorem excitant, præsertim in orificio ventriculi, cui facilè cerebrum & cor compatitur. Exiccatione tandem opus est, vt vlcus cicatrice claudatur. Impeditur autem à chylo, & ingesta alimenta vim medicamentorum infringunt. *Prognostica.*

2. Periculosius est vlcus ventriculi quò maius & sordidius est, & quod superiores partes ventriculi occupat, quia superiores partes in consensum trahit, vnde grauia symptomata oriri solent; & quod à materia est virulenta, vt in Gallico vlcere.

3. Quæ absque inflammatione sunt vlcera ventriculi faciliùs adstringentium vsu curantur; quæ verò inflammationem simulque febrem coniunctam habent, non solùm curationem non admittunt, sed nec in eadem magnitudine possunt permanere. Nam indies maiora & maligniora fiunt, quandiu scilicet durat inflammatio, Galenus, 7. *aph.* 37.

4. Inueteratum hoc malum lienteriam affert, & ex atris & corruptis humoribus dysenteriam.

Indicationes.

Vt in aliis vlceribus; ita & hîc vnitas soluta vnienda, substantia deperdita regeneranda, cauitas implenda, & tandem cicatrix inducenda est. Remouenda quoque impedimenta, quæ naturam in opere suo remorari possunt. Ergo si vlcus sordidum sit, abstergendum & mundificandum; Si adsit intemperies, illa corrigenda, & omnia, quæ in vlceris curatione requiruntur, peragenda, de quibus Galenus, 3. *meth.med.c.* 3. Si quoque membrum aliquod sit, quod humores vitiosos ad ventriculum mittat, illius habenda est ratio. *Indicationes.*

Curatio.

Ergo si sanguis abundat, & vires ferunt, in initio vena aperienda: Si autem malum diu durauit, venæ sectio omittenda. Postea si prauus aliquis humor adsit in ventriculo, lenientibus saltem, vt syrupo rosar. solutiuo, aut hierâ picrâ vtendum. A fortioribus verò purgantibus abstinendum, quod & ventriculum debilitant, & humores ad eum trahunt. Vomitus quoque planè vitandus, ne quod exulceratum est, magis dilaceretur. *Curatio.*

Hinc detergentia & moderatè siccantia medicamenta vsurpanda, quæ nisi præmittantur, consolidantia nil

nil vtilitatis afferunt. Et nunc lenioribus, nunc fortioribus, prout opus, vtendum, eaque omnia per os exhibenda, cum nulla alia ad ventriculum via sit.

Medicamenta detergentia ventriculi. Detergentia sint in ventriculo calidiore, aqua hordei simplex, aqua mellis, quæ & loco potus vsurpari possunt; Aqua saccharata vel hordei cum emulsione seminum 4. frigid. maior. conseru. rosar. aqua hordei dissoluta & colata.

In ventriculo frigidiore mulsâ & iure cicerum vti licet, item decocto hyssopi ac schœnanthi cum melle vel sine eo. Fortius abstergunt farina orobi, & radix iridis cum melle, ac si vlcus sit sordidius, ad hieram simplicem accedere licet, quæ pondere Scrup. i. vel Scrup. ii. exhibetur, & aqua hordei vel serum lactis superbibitur. Si vlcus sit valde sordidum ac virulentum, folia oleæ, rutæ & agrimoniæ coquantur in vino rubro & colaturæ mane & vesperi ante cibum haustus detur.

Mundato vlcere, quæ carnem generant vlcúsque consolidant, vsurpanda; quæ quidem & extra exhibere licet. Extra quidem sola adhibere licet; quæ verò intrò dantur, cum quotidie nouæ aliquæ sordes generentur, iis aliquid mediocriter abstergentium admiscere vtile est; id quod duobus modis fieri potest. Primò, quod commodius, vt præmittantur mundificantia, & postea subiungantur abstergentia: Deinde, vt misceantur adstringentia cum abstergentibus. Indies tamen abstergentia minuantur, donec tandem solis consolidantibus locus sit.

Exiccantia & glutinantia. Tandem vt vlcus consolidetur & claudatur, epulotica ac cicatricem inducentia conueniunt. Exsiccant & glutinant, *thus, mastiche, gummi Arabic. tragacantha, sanguis draconis, C.C. vstum ad pondus* Scr. ii. vel Dra. i. exhibita cum aqua mulsa, aut in formam pastillorum redacta, *trochisci de carabe; syrupus cydoniorum, myrtinus.*

Efficax est & hoc medicamentum.

℞. *Thur. Mastich. tragacanth.* an. Dra. iii. *succini*, ʒ.i. *sang. dracon.* ʒ.ß. Cum *syrupo cydonior.*

Fiant Trochisci pondere ʒ.j.

Cicatricem inducentia. Cicatricem inducunt *acacia, balaustia, hypocistis, bolus Armenus, sumach, terra sigillata, conserua rosarum antiqua.* Et dantur hæc & similia in ventriculo calidiore cum aqua plantaginis, in frigidiore verò cum aqua menthæ, aut vino nigro austero.

℞. *Tragacanth.* ℈.ii. *succi plantag.* ʒ.i.ß. *santali rubri, corall. rubror.* an. ℈.i. *conseru. rosar. antiq.* ℥.ii. *syr. cydon.* q.s.

F. Electuarium.

Vel ℞. *Thuris, sang. dracon.* an. ʒ.ii.ß. *rosar. balaust. succini, boli Armeni,* an. ʒ.j.

F. Puluis, cuius Drach. i. detur *cum succo vel miua cydoniorum.*

℞. *Rosar. rubr. boli Armeni, gummi Arab.* an. ʒ.i.ß. *granor. myrti, tragacanth. spodij, balaust. acaciæ,* an. ℈.ii. ʒ. *succini, mastich. sangu. draconis,* an. ʒ.i. Cum aqua plantaginis.

F. Trochisci.

Vel ℞. *spec. diatrag. frigid. pulueris sumach, mastiches, sangu. draconis,* an. ʒ.ß. Cum *syrupo myrtino.*

Fiat Electuarium.

Licet & ventriculo adstringentia extra apponere, vt cicatrix intus producatur. Vngatur ergo ventriculus oleo cydonior. mastich myrtino cum puluere coralliot. & emplastrum de crusta panis imponatur.

Vel ℞. *Boli Armeni, mumiæ aloes, myrrh. mastiches,* an. Drach. ii.

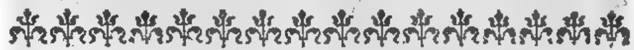
Incorporentur cum *resina* ʒ.vj.

F. Emplastrum, quod ventriculo imponatur.

Et talia externa medicamenta consolidantia omni tempore applicari possunt; cum ventriculum confortent, vlceris augmentum prohibeant, & ad conglutinationem præparent.

Diæta.

Diæta. Diæta medicamentis respondeat. Ideóque cum animus est vlcus mundificare & abstergere, abstergentia cum cibo & potu misceantur, & maximè in principio cœnæ & prandij, atque abstinendum ab adstringentibus. Cum verò vlcus iam consolidatum, aut cum fluxus ventris cum vlcere adest, admiscenda adstringentia, vt pani admisceatur mastiche; cibi reliqui condiantur succo granatorum vel cydoniorum. Et inprimis cibis ad consolidandum puluerem ex fructu sorbi maturo exiccato, plantagine, radicibus consolidæ maioris admiscere vtile est. Cibi ipsi sint facilis coctionis ac boni succi, actu & potestate siccantes. Vitentur verò amara, acria, salsa, acida, item nimis dulcia & pinguia. Conueniunt pultes ex amylo, farina hordei, ptisana, oryza, amygdalis, ouorum vitellis. Vitet æger motum vehementem.

LIBRI TERTII
PARTIS I.
SECTIO SECVNDA.
DE SYMPTOMATIBVS Ventriculi.

CAPVT I.

De Anorexia & Appetitu ventriculi Deiecto.

Atqve hactenus absoluimus morbos, qui ventriculo accidere solent; explicanda iam sunt Symptomata, quæ ei & circa actiones eius contingunt. Et primò actiones læsas quod attinet, equidem primaria actio ventriculi est χύλωσις, seu cibi assumpti in chylum pro totius corporis nutritione mutatio. Verum huic primariæ actioni aliæ quasi ministræ inseruiunt, Nam primò appetitus vt aliis animalibus, ita homini etiam datus est, quo, vbi defectum alimenti percipit, cibum & potum desiderat.

Deinde data est ventriculo vis retentrix, qua cibum & potum tamdiu retinet, & arctè amplectitur, donec à facultate coctrice in chylum mutatus sit.

Tertiò cibus coctus & in chylum mutatus ad intestina transmittatur, vt inde ad Hepar transeat, & in sanguinem totius corporis alimentum mutetur. Atque in his actionibus omnibus varia symptomata accidunt.

Abutitur tamen natura quandóque etiam ventriculo, qui primariò coctioni destinatus est, & per illius orificium cum superius tum inferius vitiosos humores interdum expellit. Præterea quia nerui etiam sextæ coniugationis ventriculi orificio inseruntur, & tunicæ eius membranosæ sunt, in tactu quoque symptomata, dolores scilicet, ventriculo accidunt.

Atque ita agendum erit secundum ordinem, quo actiones hæ sese consequuntur. Primò de appetitu cibi & potus læso, cuius plura sunt symptomata. Deinde de symptomatibus & actionibus læsis, quæ circa retentionem accidunt, qualia sunt palpitatio, conuulsio, tremor, vibratio ventriculi, ruminatio, cœliaca passio & lienteria, quæ duo tamen symptomata, potius vel simul intestinorum affectiones sunt. Tertiò de Coctione læsa & imbecillitate ventriculi, seu coctione debili, & ἀπεψία seu cruditate, item ciborum corruptione. Quartò in retentricis symptomatibus explicanda erunt singultus, ructus, nausea, vomitus, cholera. Quintò agendum erit de cardialgia, dolore & anxietate ventriculi, ardore stomachi, attritione ventriculi ac stupore eiusdem.

Secundò accidunt etiam ventriculo symptomata in excretis p.n.vt cum sanguis, menstrua, vermes, glandes, clysteres & alia p.n.è ventriculo eiiciuntur.

Tandem quod qualitates mutatas attinet, etiam maculæ p.n.in ventriculo repertæ sunt: de quibus symptomatibus iam ordine agendum est.

Atque vt à læso appetitu incipiamus, cum animalium corpora in perpetuo fluxu sint, & dissoluantur, ne præmatura morte obeant, continua nutritione & instauratione opus habent. Ideóque iis & interea etiam homini insita est nutrimenti ad corpus conseruandum necessarij appetentia, & sensus quidam, quo defectus alimenti percipitur. Qui etsi toti corpori insit, maximè tamen viget in ventriculo, ceu penu & promptuario alimenti, in quo primò ciborum pro totius corporis nutrimento fit concoctio, & præcipuè in orificio eius, quod propterea à sexto pari neruorum neruos satis grandes accepit. Et quidem, vt à Galeno, 1. *de symptom. caussis cap.* 7. recensentur, quinque sese ordine in appetitu alimenti consequuntur.

In alimenti appetitu quinque sese consequuntur.

Primùm est euacuatio, & dissipatio substantiæ corporis per continuum illum effluxum; hinc sequitur φυσικὴ ὄρεξις, seu naturalis alimenti, quo corpus nutriatur & instauretur, appetitus: Tertiò suctio venarum inanitarum in toto corpore, qua venæ minores à maioribus, & hæ rursum ab aliis partibus sugunt, donec tandem ad ventriculum, vt cibi promptuarium, peruentum est: Quarto loco est sensus in orificio ventriculi, quod tactu maximè valet: Ac tandem Quintò appetitus animalis, quo animal vellicationem in orificio ventriculi percipiens ad famem & sitim explendam quærendúmque cibum & potum sese confert. Atque ita fames naturalis est appetitus secundum naturam nutrimenti, à sensu suctionis venarum ex penuria alimenti in ore ventriculi excitatus, vt absumpti instauratio fiat, atque ita corpus conseruetur.

Læditur autem appetitus variis modis, vel quia imminuitur, vel quia oboletur, vel quia depravatur; de quibus iam ordine agemus, & primò de appetitu deiecto. Nam aliquando cibum quidem appetit homo, sed minus, quam par est; aliquando planè eum auersatur.

Appetitus diminutus est δυσορεξία: ablatus, ἀνορεξία, & ἀποσιτία. Donatus ab alto mari etiam ἄσην cibi fastidium appellari censet 5. *aphor.* 6. Verum non simplex cibi fastidium est ἄση, sed morsus potius orificij ventriculi, & inde proueniens anxietas; & quasi nausea, & ad vomitum inclinatio ab humoribus vitiosis ad excretionem ventriculum stimulantibus.

Appetitus deiecti differentia.

Appetitus tamen deiecti magna est varietas. Primò enim interdum homo per morbum appetitum per dies aliquot saltem amittit, vt cibum nullum omnino desideret; aliquando verò non solum per dies, sed & menses, imò & annos aliquot nonnullos sine cibo vixisse compertum est. Quæ res cum satis mira sit, agam de iis, qui diu sine alimento vixerunt, *Capite sequenti.*

Deinde aliquando cibum homo non appetit, sine nausea tamen vel fastidio, non secus ac sani, qui dum saturi sunt, cibos aliàs etiam sibi gratos non appetunt, sed sine nausea & abominatione; aliquando verò ægri cibos non solum non appetunt, sed ita quoque auersantur, vt non solum ad eorum gustum vel odoratum, verùm etiam visum vel mentionem exhorrescant, & nauseam concipiant, imò quandoque ad vomitum concitentur. Vbi ergo æger cibum tantum non appetit, sed sine nausea & abominatione, Inappetentia appellari potest. Cum verò cibum æger etiam abhorret & auersatur, id fastidium ciborum & nausea dicitur. Qui affectus cum etiam caussis differant, seorsim explicandi sunt.

Inappetentia & fastidij ciborum differentia.

Inappetentiæ Caussæ.

Inappetentiæ Caussæ.

Et primò inappetentiam quod attinet, cùm proxima appetitus seu famis caussa sit sensus suctionis in ventriculo, & præcipuè in eius orificio, hinc patet, deiecti appetitus caussam esse deficientem sensum suctionis in ventriculo, appetitúmque cibi non fieri, vel diminutè fieri (nam appetitus abolitus & diminutus ferè caussarum magnitudine saltem differunt) dum vel nulla, vel exigua fit suctio; vel suctio non percipitur, & sensus suctionis vel amissus vel diminutus est.

Suctio non fit, vel exigua fit, quia alimentum in corpore abũdat, & nulla ferè fit in corpore absumptio. Hoc modo vt appetitus planè deiiciatur, vix aut certè rarius fieri potest, cum calor innatus, quamdiu viuit homo, aliquid continuò absumat; quamuis nunc plus, nunc minus, prout ipse calor est debilior vel fortior.

Diminui tamen non rarò appetitus potest hac de caussa, Si corpus nimis plenum est, & multis crudis humoribus abundat, aut aliqua consueta euacuatio, vt mensium, vel hæmorrhidum suppressa est, aut consuetum exercitium homo omisit, ac otio & quieti nimis indulsit. Pertinet huc & cutis constipatio ab aëre seu ab aliis caussis, ob quas naturalis διαφόρησις impeditur.

Secundò suctio non fit, quia multi crassi & lenti humores in ventriculo abundant, siue in eo geniti sint, siue à capite affluant. Sic & cibi crassi & pingues appetitum deiicere solent. Idem accidit si lentore illo, quo, vt lubrica essent, ventriculus & intestina naturaliter intus obducuntur, nimium ventriculus abundet. Si enim lento illo humore quasi incrustetur, sensus eius obtunditur. Posset tamen hæc caussa etiam ad sequentem referri, nimirum cum suctio, sensu obtuso, non percipitur.

Tertiò suctio non fit, si obstructio aut tumor p.n. venas mesaraicas vel hepar occupet, vt chylus per eas non satis distribuatur, sed in ventriculo immoretur. Vt enim inanitus ventriculus nouum cibum appetit: ita quando chylus in ventriculo subsistit, fames non excitatur.

Suctio verò non percipitur, vel minus percipitur, etsi fiat, primò vitio facultatis sentiẽtis. Et primò quidem ob resolutionem neruorum à sexto pari prodeuntium, aut quia Spiritus animalis, proximum facultatis sentiẽtis organum, ad os ventriculi non dimittitur, vel transitus eius impeditur, vt in Apoplexia & similibus affectibus fieri solet, vel cum Spiritus deficiunt ac languent, vt in morbis grauibus, febribus inprimis acutis & malignis, accidit, aut quia facultas aliò conuertitur, vt in phreneticis, melancholicis, & forti imaginatione occupatis accidere solet.

Secundò suctio non percipitur vitio orificij ventriculi læsi à morbo, qui vel est Intemperies, vel mala cõpositio, vt tumor p.n. vel soluta vnitas, vt vlcus. Et quidem Intemperies est vel sine materia vel cum materia, eamque excitant vel caussæ internæ, vt humor, aut vapor, vel à toto, vel à parte, vt vermibus in intestinis vel vtero immissus: vel externæ, vt medicamenta, aut venena, quæ tamen potius occultam dispositionem p. n. quàm manifestam intemperiem inducunt. Pertinent huc omnia caloris ventriculi cum insiti, tum influentis, qui temperamentum eius absoluunt, vitia. Cum enim caloris proximũ sit animæ instrumentum, si lædatur, actiones bene fieri non possunt Hinc accidit, vt non solum quæ calorem naturalem lædere, sed & quæ influentem dissipare ac euertere possunt, inappetentiam excitare soleant. Inde sæpe euenit, vt in febribus & aliis morbis appetitus deiiciatur, cum & influens & innatus calor corrumpatur: ita & in timore ac aliis animi affectibus, spiritibus turbatis, vel aliò auocatis appetitus deiicitur. Tandem huc pertinet & stupor ventriculi, sensu tactus eius labefactato; quod exhibitis narcoticis

narcoticis fieri potest: ferúntque solanum furiosum vino infusum appetitum deiicere.

De intemperie tamen ventriculi est controuersia, & inter authores disputatur, an tam ab intemperie calida, quàm frigida inappetentia fieri possit. Verùm sciendum, intemperiem nunc esse magnam, nunc paruam. Si sit insignis, tam calida, quam frigida appetitum deiicere potest; cum omnis insignis Intemperies actiones partis destruat. Si verò non sit insignis, frigida potius facit inappetentiam laxando & replendo orificium ventriculi.

Cibi fastidij Caussa.

Cibi fastidij Caussa. Cibi verò fastidij, cum homo non solum cibum non appetit, sed & auersatur & abhorret, caussa est, potentia appetitiua imbecilla vel errans, quæ alimentum non vt iucundum, verum vt odore & sapore ingratum odio prosequitur, quasi naturæ esset summè noxium. Accidit hoc, cum praui succi, præcipuè biliosi, putridi & corrupti, aciditatis tamen & salsedinis expertes, orificium ventriculi occupant. Calor enim ventriculum laxat, humores in eo liquat, ac vires ventriculi deiicere solet, vnde in febrium principiis cibi appetitus deiicitur. Dum verò in morbi progressu humores putridi & corrupti ad eum confluunt, etiam alimentum abominari & abhorrere ægri incipiunt. Humores enim illi corrumpunt orificium ventriculi, & temperamentum eius euertere solent. Et naturalis appetitus sibi similia appetit, noxia verò auersatur. Videmúsque in eodem agro plantas diuersas quamlibet sibi similem succum attrahere, diuersum verò & sibi minùs conuenientem relinquere. Ita etiam accidit, vt quamuis corpus alimento indigeat, quia tamen succus, qui in ventriculo est, corpori alendo aptus non est, natura eum etiam auersatur, nec venæ eum sugere cupiunt. Hinc postea euenit, vt facultas appetens cibos etiam, qui offeruntur, eodem modo quasi noxios auersetur; nec facilè hoc malum emendatur, nisi praui illi succi sint sublati, & venæ humores vtiles iterum sugere incipiant. Ad quod pertinet & illud, quod ex nimio alicuius cibi vsu, aut minus dextro vsu, fastidium eiusdem nonnunquam oboriri solet. Accidit quoque, vt quibus in morbo fastidium cibi aut potus alicuius cœpit, ij quoque à morbo liberati eum fastidiant, nausea illa & fastidio impresso manente, de quo etiam *capite tertio.*

Signa Diagnostica.

Signa. Ipse quidem appetitus deiectus vel cibi fastidium signis, quibus innotescat, opus non habet, ægerque ipse conqueritur, se nihil aut parum appetere, vel etiam cibum abhorrere. Idémque ab adstantibus obseruatur; modò mens ægrotantis constet, neque homo simulet affectum, qui reuera nullus est.

Caussæ verò, quæ inappetentiam ac cibi fastidium excitant, vt cognoscantur, signis opus est. Et quidem si suctio non fit, idque ob alimenti abundantiam, vires non prosternuntur, etsi æger aliquandiu à cibo abstineat. Apparéntque indicia repletionis totius, aut densitatis cutis, aut imbecillitatis caloris naturalis, aut redundantia humorum crudorum adest, homo vitam otiosam sectatus est, atque aliæ caussæ repletionis totius ante enumeratæ adsunt, & ex calefacientibus, siccantibus, attenuantibus vtilitatem percipit æger, læditur verò à contrariis. Si verò vitio venarum mesaraicarum non fiat attractio, aluus liquidiora & humidiora excernit. Si autem suctio non sentitur, vires ob alimenti defectum deiiciuntur, corpúsque gracilè euadit, atque extenuatur. Caussa etiam læsæ sensionis cognoscitur è signis cerebri, vel neruorum sexti paris læsis. Externæ quoque caussæ suis signis se produnt, atque etiam antecesserunt caussæ insigniter refrigerantes vel stupefacientes, ac tum æger, si acria vel mordacia sumat, nullam mordicationem percipit, nec singultus excitatur, adsúntque præterea, quæ calorem ventriculi debilitandi vim habent, quæ ex intemperie ventriculi, eiúsque morbis patent.

Prognostica.

1. Anorexia malum est non contemnendum; quia corpora siccat, ad omnes operas imbecilliora reddit, ac instaurationi animalis aduersatur. Maius tamen vel minus malum portendit pro magnitudine ac paruitate caussæ, à qua oritur. *Prognostica.*

2. In omni morbo constare mente & bene se habere ad ea, quæ offeruntur, bonum. Contra verò habere se, malum, 2. *Aph.* 33. Languētis enim & facultatis animalis & naturalis indicium est, & spem de recuperanda salute exiguam præbet. Et 3. *Epidem. com.* 3. *aph.* 30. Galenus ait; Respiratio & ciborum appetentia in ægrotante magnum ad salutem pondus habent.

3. In morbo diuturno ἀποσιτία seu cibi fastidium, & sinceræ deiectiones, malum, 6. *aph.* 6. Significatur enim extinctio facultatis appetentis in orificio ventriculi, seu ob maximum frigiditatis excessum, seu ob materiam insigniter putrefactam. Cúmque diuturno morbo affecti vires aliter, quam nutrimento recuperari nequeant, si illud nec assumatur nec apponatur, viribus tandem planè consumptis ægrum extingui necesse est.

4. Malum & facultatis appetentis collabentis signū est, si æger, quos desiderare se aiebat, cibos, postquam gustauit, fastidiat, nec comedat: peius tamen ij adhuc habēt, qui nil appetunt. Extrema enim facultatis appetentis deiectio significatur; Galenus, 2. *Epid. com.* 2. *text.* 3.

5. Incommodè hoc malo pueri afficiuntur, vtpotè, qui naturâ edaces sunt, & plurimo alimento indigent. Magnus enim p. n. excessus significatur, si puer anorexiâ afficiatur. Galenus, 2. *aph.* 20.

6. Anorexia, si iuxta principium ac vigorem accidat morbi, non ita periculosa est. Mediocri enim tum alimento æger opus habet, & si multum appetat, multúmque comedat, plus damni quam commodi inde percipit, ac sublato morbo spontè appetitus redit. Si verò in declinatione totius morbi deiiciatur appetitus, seu ex morbi diuturnitate, seu virium debilitate, seu aliquâ immodicâ euacuatione, malum signum est, cum caloris naturalis extinctionem & virtutis naturalis deiectionem significet, & medici curam id postulat, metúsque est, ne æger vel recidiuam patiatur, vel alius morbus sequatur.

7. Prostratio appetitus ex læsione neruorum sextæ coniugationis à cerebro venientis difficulter curatur.

8. Si in morbo aliquo appetitus sit prostratus, & subitò postea plurimum cibum æger sumpserit, non præcedente crisi aliqua & morbi imminutione, lethale signum est, quia cerebri læsionem & virtutis sensitiuæ extinctionem significat.

Curatio.

Cum appetitus læsus à variis caussis dependeat, curandi ratio etiam simplex esse non potest; Sed pro caussarum varietate variè instituenda, caussæque singulæ suo modo tollēdæ. Quapropter si nulla fiat suctio, caussam, quæ suctionem impedit, tollere & remouere oportet. Si succi naturales abundent, ea, quæ plenitudinem imminuunt, conueniunt, vt sunt inedia, exercitium, frictiones validæ & multæ, frequens balneorum vsus. Quæ si non sufficiunt, aut nimis tardè, quod expetitur, præstant, sanguinis missio instituenda. Eadem media iis competunt, qui ex intempestiua & immodica ciborum ingestione cruditatibus in ventriculo cumulatis in *Curatio.*

anorexiam incidunt. Si tamen in ventriculo vitiosi humores abundent, vomitu vel per aluum euacuentur, & inprimis amara eligantur, quæ simul abstergunt, atque hinc aloe ventriculo amica dicitur. Fortiora verò medicamenta, vt scammonium & colocynthis, quæ os ventriculi, & in hoc appetentiam lædunt, non conueniunt. Si homo ex otio & exercitiis omissis cibum non appetit, motus imperandus. In frigida & humida corporis constitutione calida & siccantia conueniunt. Si constipatio & condensatio pororum cutis adsit, laxanda cutis, quod commodissimè præstat balneum aquæ dulcis. Vtiles sunt & frictiones lenes totius corporis.

In ventriculi imbecillitate & venarum ac hepatis obstructione vtilis est hic potus:

℞. Rad. petroselini fœniculi, apij, cichorij an. ℥.ß. *absinthij, taraxaci*, an. M.i. *flor. rosar*. M.ß. *cichorij*. p.i. *sem. coriand. præp*. ʒ.i, *fol. sen. elect*. ʒ.vi. *sem. anisi* ʒ.iii. *vuarum passar*. ℥.j.

Infundantur in tribus partibus aquæ & vna vini rhenani pro ℔.i.ß.

Stent in infusione hor. 24. vase clauso in loco calido.

Colaturæ expressæ *adde syrup cichorij cum rhabarb. de mentha de absinthio* an. ℥.j.

Cum albumine oui depurentur & clarificentur. In decocto clarificato suspendantur in nodulo

Rhabarb. elect. agarici trochiscati spec. aromat. rosat. diarrh. abbat, an. Drach. sem. *spica, schœnanth*. an. gr. vj.

Dos. Cyathus vnus horis tribus ante pastum.

Si verò suctio non percipitur, itidem caussa, quæ suctionis sensum impedit, tollenda, siue aliqua sit intemperies, siue humor, de quo supra dictum. Præcipuè tamẽ bilis & pituita appetitus sensionem impedire solent.

Et quidem bilis, præcipuè in febribus, ventriculum affligit, quæ qua ratione tollenda sit, ex iis, quæ supra *de intemperiebus ventriculi* dicta sunt, patet. Nimirum bilis euacuanda, & ventriculus postea roborandus. Euacuatur commodissimè vomitu vel per aluum: cui rei inseruit absinthium, si eius P.i. coquatur & decocti Vnc v. vel Vnc. vi. cum Syrup. rosar. solutiuo exhibeantur, aut hiera, si bilis tenacius adhærescat. Qua ratione intemperies cum pituita curanda sit, etiam supra dictum. Hoc saltem addimus; etsi pituita, vt frigida, calefacientia indicat; tamen non confertim & subito hoc faciendum, ne humores subitò fusi flatus generent, & in vniuersum corpus distribuantur, ac obstructiones pariant. Quapropter cautè hic agendum, & primò curandum, vt æger parcè comedat, & bibat, & victu attenuante vtatur. Possunt etiam in prima mensa concedi ea, quæ salsa sunt, cum sal incidendi & attenuandi vim habeat; & postea ea, quæ vim detergendi habent, vsurpari, quale est ius Brassicæ primum non exquisitæ coctæ. Ad extenuandam verò pituitam commodum est, primò oxymel exhibere cum mellis rosatum parte quarta. Postea medicamentum, quod Diatrionpipereon appellatur, & quidem simplex, quod tantum ex tribus piperum generibus conficitur. Etsi enim validius calefacit piper: tamen tenuis substantiæ est, & tenuium partium, quæ propterea citius discutiuntur, nec hepati inde calor imprimitur. Pituita hoc modo incisa & detersa euacuanda est vel vomitu vel per aluum, medicamentis supra propositis.

Tandem ventriculus roborandus, quam ad rem vtile est aromaticum rosatum; item absinthium, siue decoctum, siue in vino, quod præterea etiam insignem facultatem appetitum excitandi habet. Simul etiam appetitum excitantia vsurpanda, quæ in caussa calida refrigerantia esse oportet, ex aceto, succo limonum, agresta, aurantiis acidis, granatis acidis, quibus cibi condiri possunt. Conuenit etiam lactuca aceto condita. E Chymicis Spiritus vitrioli & salis, aliáque de intemperie ventriculi calida proposita. Contra in caussa frigida vsurpanda calefacientia ventriculum, itidem supra proposita: quæ & coctionem adiuuant, & appetitum reparant. Hinc panem ex vino maluatico sumere, cibos aromatibus condire vtile est. Conuenit etiam hîc oxymel scilliticum. In vtraque caussa oxymel simplex, Spiritus vitrioli & salis.

Quod si ob facultatis sentientis vitium non fiat appetitus, curatio ad causas & morbos, à quibus ille prouenit, dirigenda. Si nimirum ob melancholiam vel aliud quodque delirium ægri cibum sumere detrectant, ad morbum illum Curatio dirigenda; Interim ægro quantum fieri potest persuadendum, vt cibum sumat. Si ex humore maligno in febribus appetendi vis extinguatur, ad febrem curatio dirigenda, & interim vt æger cibum sumat, ei persuadendum.

Si propter læsionem nerui sextæ coniugationis fiat appetitus prostratus, cerebrum confortandum.

Caussis sublatis etiam hîc appetitus excitandus. Danda nimirum salsa, acida & acria, quæ similem suctionem illi, quæ fit à defectu alimenti efficiant. Pinguia verò vitanda. Et inprimis acetum vtile est, quod si maiore qaantitate bibatur, fastidium illud à vini potu, in quo radices solani furiosi maceratæ fuerint, ortum, vt & ab aliis narcoticis profectum, tollit. Eligenda tamen ea, quæ contrariam caussæ morbificæ dispositionem inducunt. Simúlque præbenda ea, quæ gustu & olfactu sunt grata, vt ex quibus appetitus excitatus sæpe in desiderium cibi erumpit.

Cibi verò fastidium à calore & humore corrupto os ventriculi occupante proueniens, curatur iis, quæ calidam intemperiem corrigunt, & humorem euacuant. Verum hæc appetentia, cum plerumque accidat, febricitantibus, febre eiúsque caussa sublata etiam cibi fastidium cessat.

Diæta.

Vitentur omnia, quæ os ventriculi laxant, vt pinguia, oleosa, butyrum, cerebrum animalium inprimis, & omnia, quæ ingrata & nauseabunda sunt, ac ingratum odorem habent. Vt enim Galenus, 8. *de composit. medicam. secund. loc. cap*. 3. monet omnia, quæ bonum gratúmque odorem spirant, ventriculo grata sunt, & appetitum excitant, sicut quæ malè olent, eundem turbant & subuertunt. Non omnibus tamen omnia pariter grata & ingrata sunt. Vsurpentur etiam ea, quæ vim habẽt sensum appetitus stimulandi, qualia sunt salsa & acria. Ideoque condimenti loco sumatur acetum, citria poma, aurantia acida, cappares, oliuæ, gingidium cum aceto, teste Galeno, 2. *de alimentor. facultat. cap*. 34. *&* 55. *&* 3. *eiusdem operis c*. 31. Cibus ita præparetur, ne multa masticatione opus habeat, alioquin & si diu ore versandus sit, ingratus euadit, & appetitum euertit. Vinum in caussa frigida fit ὀλιγοφόρον & subastringens. Commendatur & absinthites, quod tamen etiam in bile in ventriculo redundante vtile est, modò appetitus deiectus non à calore nimio proficiscatur. In calida caussa frigidus potus assuetis permittitur, quia constringendo os ventriculi appetitum excitat. Hinc Hippocrati, 6. *epid. comm*. 4. *text*. 20. Aqua vorax est, id est, cibi appetentiam efficit. In diuturna tamen ventriculi imbecillitate aquæ potus non permittendus. Sed forsan loquitur Hippocrates *loco allegato*, non de potu aquæ, sed de mora & versatione circa aquas. Vnde piscatores & nautas auidè cibum appetere videmus.

Qui cibos notæ deterioris appetunt, cibos verò boni succi auersantur pertinaciter, iis cibus parum deterior permittatur ex cõsensu Hippocratis, 2. *aph*. 38. Quæ enim auidè appetuntur, & valde oblectant, modò copiâ non excedant, auidius attrahuntur, firmiter retinentur, melius concoquũtur, minúsque excrementi relinquunt.

Si

Si à corporis constitutione frigida & humida deiiciatur appetitus, potus & cibi calefaciendi, siccandi, attrahendi vim habeant, calórque sopitus quasi excitandus exercitio & laboribus, exercitiúmque in iis, qui id ferre possunt, summoperè vtile est, cum distributionem ciborum promouendo appetitum plurimum excitet. Hinc videmus eos, qui laboribus dediti sunt, etsi ter vel quater de die comedant, tamen cibum auidè appetere, cum in otio degentes vix semel eum auidè appetant. Somnus non sit nimius; cum distributio cibi per vigilias potius fiat, quam per somnum, eáque peractâ appetitus redeat. Hinc accidit, vt vigilantes citius esuriamus, spatiúmque, quod inter prandium & cœnam est, breuius sit, quã quod est inter cœnam & prandium, eóque elapso non minus appetamus, quam hoc.

CAPVT II.

De longa à cibo & potu abstinentia.

Animalium corpora continuo alimẽto reficienda.

CORpus nostrum, vt & aliorum animalium in perpetuo fluxu esse, continuóque eius aliquid dissipari & absumi, & propterea alimentis, quibus id, quod absumitur, instauretur, indigere, ac nisi alimento reficiatur, tandem de vita hominem periclitari, nemini ignotum est. Id quod Hippocrates, *lib. περὶ ἀρχῶν*, septimo die fieri scribit, censétque lethalem esse inediam, quæ septimum diem excedit: Cuius sententiæ subscribit Macrobius, *lib. 1. in somn. Scipion. c. 6.* Plinius verò, *lib. 11. c. 24.* longius assignat spatium, vndecim scilicet dierum. Et experientia ipsa testatur, nonnullos vltra septimum diem sine cibo vixisse. Tempus tamen varium est. Cardanus, *lib. 11. de subtilitate* refert, quendam Leonhardum Pictoriensem se sensim eò traduxisse, vt semel tantum in septimana cibum sumeret. Et fossorem quẽdam, quum puteum foderet, terræ ruina oppressum sub tabulato, quod obiecerat, septem dies noctésque sine cibo & somno solâ vrinâ epotâ vixisse Bartholom. Anulus, *in picta poësi*, scribit. Ferunt etiam nonnulli & nunc Græcos monachos ad septimum diem vsque ieiunium extendere & omni cibo abstinere. Citesius quoq; Medicus, *in tract. de abstinente Confolentanea*, narrat, Petrum Alchantaram, Monachum Hispanum, singulis mensibus octo diebus continuis ab omni cibo abstinuisse. Et Isocratem Rhetorem ab aliis 4. ab aliis 9. dies à cibo abstinuisse accepit Plutarchus, refértque *in opusculo de vita decem Rhetorum*. Auicennas *lib. 1. fen. 3. doct. 5. c. 2.* scribit, quendam à potu vnius libræ olei violacei, in qua cera & adeps dissoluta fuerant, donec in Emplastri formã coiuissent, diebus 10. cibum non appetiuisse. Et sæpe in morbis obseruatum, ægros multis sæpe diebus nullum cibum vel appetere vel assumere. Beniuenius, *de abdit. morb. & sanat. causs. c. 108.* scribit, monialem quandam montis Cælij suffocatione vteri laborantem ad 10. diẽ solâ panis buccella vitam traduxisse. Plato, *de Republ.* Erum Pamphilium inter eos, qui in acie ceciderant, 10. dies veluti mortuum iacuisse, posteáque rogo impositum reuixisse. Horatius Augen. *de sang. miss. c. 15. lib. 4.* testatur, se vidisse rusticam mulierem, quæ grauida & vlcere ventriculi laborans viginti diebus sine cibo vixerit, tandémque mortua fuerit, mortuæ v. vtero aperto viuus fœtus extractus sit. Cardanus, *11. de subtil.* scriptũ reliquit iuuenem quẽdam Scotum sub Clemente VII. Pontifice vndecim diebus in custodia sine cibo detentum fuisse, qui aliquando ad 20. aliquando ad 30. dies sine cibo perdurauit. Et fœminam, quæ sine cibo quandóque dies 30 transegerit, in Germania vixisse author est Albertus Magnus, *lib. 7. de animal. tract. 3. c. 3.* Idem *eodem in loco* regnante Friderico II. Imperatore, Coloniæ fuisse virum melancholicum refert, qui clausus arcto in loco, & custoditus saluis sigillis sine cibo septem hebdomadas vixit, quotidie aut alternis diebus semel haustum aquæ frigidæ bibens & præterea nihil assumens. Augustinus, *Epist. 86. ad Casulanum*, scribit, temporibus suis quendam 40. diebus sine cibo vixisse. Ex Plutarcho, *in Sympofiacis* & Athenæo, *in Dypnosophistis* notum est, Timonis auiam siue amitam, siue nutricem quotannis vrsarum more bimestre tempus in Ciliciæ spelunca sine alimento semianimem delituisse. Et Fernelius, *lib. 6. Patholog. cap. 1.* narrat, se vidisse grauidam, cui tuberculo duro & magno ita os ventriculi obturabatur, vt quicquid indebatur mox remearet, atque sic nihil cibi potúsque bimestri spatio sumpserit, tandémque mortua sit.

Quandiu homo inediam tolerare possit.

Exempla eorum qui diu sine alimentis vixerunt.

Historia de Lucomoriæ populis.

An veró quæ de Lucomoriæ Muscouiæ populis narrantur recensere debeam, cum multis proculdubio fabulosa videri possint, dubito. Recenset tamen ea Sigismundus L.B. in Herbestein, *in rerum Muscovviticar. Comment. pag. 82.* scribítque, quod Lucomoriæ populos vltra Obi fluuium in montibus sitæ, in singulos annos nempe 27. die Nouembris, quæ apud Ruthenos S. Gregorio sacra est, mori ferant, ac vere insequente, maximè ad 24. Aprilis, ranarum instar, denuo reuiuiscere. Cum his quoque Grustintzij & Sperpanomotzij populi noua, & aliàs inconsueta habent commercia. Cum enim statum tempus moriendi, seu dormiendi ipsis imminet, merces certo loco deponunt, quas Grustintzij & Sperpanomotzij, relictis suis interim æqua commutatione mercibus, auferunt: eas illi rediuiui, si iniquiori æstimatione abductas esse viderint, rursus repetunt, vnde lites plurimæ & bella inter eos oriuntur. Eandem historiam Franciscus Citesius, in *opusculo de abstinente Confolentanea*, fide dignorum virorum testimonio confirmat. Tota autem narratio sic se habet: *Id omni exceptione maius est, Heinrico etiam Tertio in Polonia agenti à Principibus fide dignissimis testatum. Aderant quamplurimi Galliæ proceres, Senatores. Aderant & aulæ Medici, inter quos D. Iohan. Piduxius, primicerius noster & Decanus, non artis Medicæ solum, sed totius etiam naturalis historiæ scientia Clarissimus, Illustrissimi Principis Ludouici Gonzagæ Niuernensis Ducis valetudinem tunc regere solitus, sed & ipsi Regi consilij copiam præbere, à quo id primum didicimus. Relatum est ab Alex. Guagnino Veronensi peditum in arce Vitebska finitima Moschouiæ Præfecto, in sua Moschouiæ descriptione. Quosdam igitur populos, refert, Lucomoriam Vlterioris Sarmatiæ regionem incolentes, quotannis 27. Mensis Nouembris die, velut hirundines & ranas, præ intenso brumali frigore mori (siue potius obrigescere) Postea redeunte vere 24. Aprilis die eos denuo reuiuiscere. Ipsos a. hoc modò commercia cum Grustintziis & Sperpanomotziis populis sibi vicinis habere. Cum iam futuram mortem imminere sentiunt, tunc merces suas certis in locis deponunt, quas Grustintzij, & Sperpanomotzij; suis mercibus interim æquiualentibus eodem loco relictis, auferunt. Illi autem reuiuiscentes illas merces, si æqua commutatione sibi placuerint, pro suis accipiunt, sin minus iusta fuerint, à Grustintziis & Sperpanomotziis suas repetunt, vnde lites & bella hac de caussa sæpissimè oriri dicuntur. Cæterùm per soporem illum non extinguitur innatus horum corporum (alioqui huic aëri assuetorum, gelúque, vt loquitur Albertus Crantzius, recoctorum) calor: quia is, omnibus poris, meatibus, ductibúsque frigore conniuentibus & obseratis, circa viscera colligitur, atque hac veluti antiperistasi seipso in proximum ver auctior & vegetior efficitur. Periclitaretur inter omnes corporis partes maximè cerebrum, multis iisque amplis foraminibus, narium præsertim patens, nisi dum rigere incipiunt, tenuis illis & aquea pituita è naribus stillaret, quæ (ex relatu eiusdem D. Piduxi.) non minus congelatur, quam sputum ipsum, quod Sigismundus ab Heberstein frigore concrescere testatur, antequam terram attingat: Sic noua subinde descendente, subinde concrescente ad terram vsque, eodem plane modo ea pituita producitur, quo apud nos per ipsam hyemem pẽdula è protectis stillicidia; vnde naribus obturatis cerebrum aëris inclementia*

clementiæ minus peruium & penetrabile est. Nam si quis aduersus hanc aeris iniuriam tum pellium amictu tum curruum mole instructior, styriam istam vi diuellere tentet, statim irrumpente, qua data porta, in cerebrum aëre frigidiore, natiuus eius calor extinguitur, iacentésque æternum pereunt Lucomori: Sin tempestatis serenioris leni aurâ detur frui, fusa illa pituita, sensim calor redit ossibus, redit suis membris vigor & sensus, idemque, qui prius inerat, functionum omnium ordo.

Atque hæc, etsi satis admiranda longioris abstinentiæ exempla sint, tamen quæ sequentur, ádmirabiliora & penè miraculis similia sunt, atque ea pleraque non à remotioribus seculis petita, aut dubiæ fidei, sed quæ nostra patrúmque & auorum memoriâ acciderunt. Patauij Anno Christi 1598. vt hanc historiam Alexander Viguntia, ibidem Professor consignauit. Virgo sub occasum caniculæ febre, hinc tumore sinistri brachij, atque eo cessante dolore in articulis, ore ventriculi ac postea totius abdominis correpta fuit, insupérque motum sinistri brachij amisit, atque omnia alimenta vomitu reiecit. Hinc omnia edulia auersari, imò ad eorum mentionem & imaginationem nauseam concipere cœpit. Medicamenta tamen facilè ingerebat, retinebat, aluo egerebat. Atque ita dum nihil cibi caperet, omnes excretiones naturales substiterunt, aluus fuit suppressa, per vesicam lotium non reddidit, clysteres iniecti nullas feces eduxerunt. Et sic vnum & alterum mensem traduxit, ad aspectum sana visa fuit, color fuit viuidus, & nulla apparuit in corpore macies. Assumpto tum puluere, nescio quem humorem & vermem viuum vomitu reiecit. Hinc per 3. menses continuos quotidie vel alternis diebus sanguinem libræ pondere per aluum reiecit, primùm floridum, mox aquosum & nigricantem, qui demum aluo subsistente vomitu reiectus fuit, & cum circa brumam paralysis remisisset, cæca euasit ac delirare cœpit, & ita octimestri spatio ab omni cibo abstinuit, atque interim sæpius catalepsi correpta fuit, hinc iterum cibum capere, vrinam reddere, atque aluum egerere cœpit. Rursum verò 1. Augusti vomere cœpit, atque eadem ferè, quæ prius, redierunt symptomata & iterum per duos menses sine cibo vixit.

Sedecim mensibus in Hetruria in agro Lucensi puella 14. annorum Anno Christi 1603. planè contabescens & solo aquæ simplicis potu vtens sine vllo cibo languida, somnolenta, taciturna, cruribus contractis, viuens, nulláque excrementa, præter vrinam, reddens visa fuit, quæ tamen postea iterum cibum sumpsit ac sana euasit.

Duobus annis quendam ieiunasse testatur Cælius Rhodiginus, *lib.*13. *antiq. lect.cap.*24. & Stendaliensem monialem itidem biennio sine cibo vixisse, Petrus Aponensis Conciliator dictus, *diff.*12. & alium quendam etiam biennio sub Pontificatu Nicolai V. Citesius narrat.

Tres annos sine cibo vixit puella 14. annos nata Confolento, vrbe in Lemouicum & Pictonum confinio ad Vigennam oriunda, cuius historiam descripsit Franciscus Citesius Medicus, edito libello, quem de abstinente Confolentanea inscripsit. Correpta est ea Anno Christi 1599. ætatis 11. circa 13. Calend. Martij febre, & cùm aliis symptomatibus, tùm vomitu conflictata fuit: Febre remittente obmutuit; & totos 24. dies sine voce fuit. Voce reddita, quanquam deliraret, omnium infra caput partium sensus & motus torpere, & œsophago etiam resoluto omnem cibum abhorrere cœpit. Post 6. menses tamen artuum motus restitutus est, manente cibi fastidio. Vniuersum abdomen contabuit, vt ab imis costis ad pubē vsque nihil pristini aqualiculi superfuerit, vt omnes abdominis musculos, intestina, viscera, & reliquas vētris partes detractas putasses: Cæteræ corporis partes minus exhaustæ apparuerunt. Nam pectus amplum, vbera turgidula, brachia, crura modicè torosa, facies rotunda, sed fusca, labia rubra, lingua quidem contractior, expeditus tamen sermo, caput pilis longissimis contectum erat, pilique & vngues, imò totum corpus augebatur. Nulla corporis parte excrementa procedebant, non aluo feces, non vesica lotium, non vtero menstruum, non cute sudor aut sordes. Vniuersa v. corporis cutis frigida & sicca tangentibus apparebat; vixque vllo motu incalescebat, etsi in rem familiarem operam suam conferret, obsonium è foro peteret, pauimenti sordes euerteret, colum teneret, fusum rotaret, atque alia huiusmodi ministeria obiret, nullius partis sensu aut motu deficiente. Historiam puellæ in Gallia Narbonensi, quæ tres annos sine cibo & potu vixit, recenset Guilielm. Rondelet. 1. *lib. de piscibus c.*13.

Guilielm. etiam Fabricius, *cent.* 2. *obs.* 40. refert, Anno 1595. puellam annos 14. natam è Ducatu Iuliacēsi Coloniam adductam fuisse, quæ tribus annis omni cibo abstinuit; ambulauit tamen, cum æqualibus lusit, saltauit, & alia negotia perfecit. Puella Spirensis, quæ quadriennium ab omni cibo abstinuit, Anno 1552 à Ferdinādo Romanorum Rege, aliísque Romani Imperij proceribus conspecta est, cuius historiam annotauit Iohan. Langius, *lib.* 2. *epist.* 27.

Imò & qui longiore temporis spatio ab omni cibo & potu abstinuerunt, comperti sunt. Nicolai cuiusdam Vnderunaldensis Heluetij, qui quindecim annis sine cibo vixit, cum alij, tum D. Iacobus Zuuingerus, *in Epist. obs.* 33. *cent.* 5. *Guilielmi Fabricij annexa*, mentionem facit. Mulieris, quæ 18. annis nihil comedit, meminit Petrus Apponensis, *in Commentario in problem. Aristotelis:* Puellæ quæ viginti annis nihil comedit Rogerius Bacho & Martinus Del Rio, *lib.* 2. *disquisition. magicar, quæst.* 21. Fœminæ, quæ 30. annis ab omni cibo abstinuit. Iohan. Bocatius. Alterius, quæ 36. annis nihil cibi sumpsit, Conciliator, *diff.* 112. Viri, seu sacrifici, qui 40. annis Romæ à cibo abstinuit, Rōdeletius & Iouberrus; scribitque Rondeletius, *lib.* 1. *de pisc. cap.* 13. de eo, id ex Leonis Pontificis & multorum Principum custodia & Hermolai Barbari historia fidéque certissimum esse. Et somnus diuturnus Epimenidis Philosophi passim notus est, quem in æstu meridiano diuersum in specum somnóque correptum alij 40. alij 47. alij 50. alij 77. annos dormiuisse ferunt, qui etiam vigilans adeo temperans fuit, vt Plutarchus, *in sympostacis & lib. de facie in orbe lunæ* scribat, illum re ipsa ostendisse, exiguo admodum fomento naturam sustentare animal, si nutrimentum vel oliuæ quantitate sumat. Et ex historia Ecclesiastica Nicephori, *lib.* 14. *cap.* 45. notum, Decio Imperante apud Ephesios septem pueros corporibus iuxta ac animis fratres Christi fideles ob metum tyranni extra vrbem in antrum aufugisse, cuius aditum cum persecutores probè extra muniuissent, ij in somnum profundum præ anxio animi mœrore delapsi sunt, atque ita annos 373. dormiuerunt, & diuina prouidentia ita sunt detenti, vt neque corpora neque vestimenta eorum defluxerint vsque ad Theodosij tempora. Et extant tales historiæ passim apud authores plurimæ. Vnam atque alteram saltem, quæ in recenti sunt hominum memoria, & nostro seculo acciderunt, addere libet.

In Palatinatu, in pago *Schmidtueiser* præfecturæ Cæsaro-lautreanæ puella fuit Catharina nomine, Vietoris rusticani filia, quæ septem annis sine cibo & potu vixit, quam iussu Iohannis Casimeri, Comitis Palatini Heinricus Smetius & Iacobus Theodorus Medici 24. Nouemb. Anno 1584. & rursum eiusdem Principis iussu Iohan. Postius Medicus aulicus & Valentinus Henerus Medicinæ Doctor 14. Aprilis Anno 1588. visitarunt, quo tempore parùm iterum edere & bibere cœpit, quorum de eius morbo & symptomatibus relationem Heinricus Smetius, *lib.* 10. *suorum miscellaneorum* inseruit. In qua notabile, quod nona hebdomade intensissimi

intensissimi dolores eam vexauerunt, & quod crassam lentamque pituitam, quantam oui gallinacei testa dimidia capere posset, admisto sanguine euomuit, & quod intra sex annos semel saltem octauâ horæ parte dormiuit. Genuenses etiam Medici referunt, Anno Christi 1601. puellam quandam Pedemontanam, 22. circiter annos agentem, hilarem, agilem Genuam translatam fuisse, & custodiæ traditam, deprehensúmque nihil præter aquam eam ingessisse, & ita plurium annorum jejunium tolerasse.

Puellam Mœrsensem vltra annos 29. sine cibo vixisse, refert Guilielmus Fabricius, *cent.* 5. *obs.* 35. Narratio autem hæc est: Anno 1612. 13. Iulij, cum dictus Guilielmus Fabricius Mœrsiam veniret, agebat puella illa, nomine Eua *Flegen*, annum 37. vixeratque jam in annum 16. sine vllo cibo & potu, ab ineunte ætate valetudinaria fuit, & perpetuis capitis doloribus obnoxia, statura fuit corporis mediocri, facie pallida, extenuata. Anno 1597. post F. Paschatos, qui fuit ætatis 21. paulatim ab omni cibo & potu abhorrere cœpit, ita vt intra anni spatium potulenta omnia planè auersata sit. Primo inde quinquennio quolibet tertio die circa ortum Solis se splendido quodam lumine circumfundi, & mellita quadam substantia linguam atque os irrorari, seque inde refocilari ajebat. Cum etiam anno 1612. 11. Octobris in hortum ad preces fundendas descendisset, apparitiones varias habuit. Calor externarum partium erat temperatus, pulsus languidus, obscurus & ferè nullus, interim ordinatus. Incedebat in publicum, sed innixa baculo. Vixit adhuc sine omni cibo ac potu Anno 1619.

Notissima etiam est Apollonia Schreieriana, puella nata in oppido Gats ditionis Bernensis, quæ primo sensim panis, deinde ciborum aliorum omnium appetitum amisit, & jusculis tantum nutrita paulatim illorum etiam vsum abhorruit, & tandem saltem aliquot cochlearia vini aquâ diluti assumens & ejus vsum postea respuit, atque ita aliquot menses sine cibo & potu vixit. Fama ad Senatum Bernensem delata, jussit is & matrem & filiam adduci & in Xenodochio vrbis custodiri & obseruari, num mater filiæ quid clanculum porrigeret. In quam rem cùm omni diligentia inquisitum esset, cognitum tandem, eam sine alimento viuere. Fuitque in Heluetia circa Annum 1600. & seqq. à plurimis visa, ejúsque historiam edidit D. Paulus Lentulus. Notabile in ea hoc, etiamsi muscæ, quarum in hypocausto, vbi illa jacebat, magna erat copia, per faciem aliásque corporis partes denudatas oberrarent, illas tamen nullo modo se percipere, imò ne tempore hyemali se à frigore magnopere lædi affirmauit. In hoc statu perstitit vsque ad annum 1612. vbi circa festum natiuitatis Christi appetitus paulum redire cœpit, pedetentim coctio in ventriculo, hepate aliísque partibus perfici, abdomen, quod antea extenuatum & induratum erat, rursum emolliri & eleuari, excrementa per consuetas vias iterum excreuit, musculorum robur recuperauit, & quæ vltra 10. annos à cibo & potu abstinens inualida fuerat, motum recuperare, ambulare, aliáque negotia perficere cœpit. Mentis tamen operationes, quæ per totum inediæ tempus integræ fuerant, deprauari cœperunt & μωρώτει quadam affecta fuit.

Tandem historiam recentissimam, quæ ab aliis in literas relata nondum est, afferre libet, puellæ Halberstadiensis, quæ annis decem sine cibo, non tamen sine potu vixit. Nata ea est Halberstadij, Anno 1601. 21. Nouembris, patre Matthia Bornemanno. Anno 1614. mense Nouembri in morbum, procul dubio febrem acutam incidit, qua 14. dies grauiter laborauit, morbi tempore nihil cibi sumpsit, atque etjam, vbi sana rursum euasit, cibum auersata est, ita vt de die vix plus, quam nummo emeretur, ederet. Accidit postea, vt ad nuptias inuitaretur, vbi cum ab æqualibus ad largius edendum cogeretur, cibúmque paulò largius sumeret, iterum per octiduum ægrotre cœpit, vt de vita ejus desperaretur. Hinc ad finem vsque vitæ nihil cibi assumpsit, sed potus loco cereuisiam, quæ ibi coquitur, singulis diebus ferè sextarium. Si verò ipsa inscia etiam panis in cereuisiam injiceretur, eam non bibit. Corpus quidem satis incrementum sumpsit, bonique fuit coloris: Ipsa tamen fuit debilis, vt vitam sedentariam continuò agere cogeretur. Anno 1613. mense Nouembri, accedente terrore & mœstitia, ob milites insolentes, quos mater hospitio excipere cogebatur, vitam finiuit.

Verum historiarum satis est. Id jam agendum, vt in tam insolitæ & admirandæ abstinentiæ caussas inquiramus. Vbi mira opinionum occurrit varietas. Primò enim nonnulli, vt breuiter sese absoluant, & ne in caussis inuestigandis laborare cogantur, omnia ea, quæ hactenus narrata sunt, pro fabulosis habent, & multos simulasse potius, quam reuera præstitisse istam inediam dicunt. Et quod Epimenidem in specie attinet, Plinius, cujus tamen scripta rebus mirabilibus & fabulis similimis refertissima sint, quod de illo fertur, eum puerum æstu & itinere fessum 57. dormiuisse annis, rerum faciem mutatiorémque mirantem, veluti postero experrectum die, pro vero venditare non audet, sed magna fabulositate tradi scribit, *lib. 6. Natural. Histor. cap.* 52. Et Aristoteles, *lib.* 4. *Physic. cap.* 11. ea, quæ de iis, qui in Sardo ad Heroas diu dormiuisse dicuntur, in fabulis narrari scribit: neque res ipsa rationi consentanea videtur. Cum enim vita sine calore naturali consistere non possit, qui in humido radicali consistit, calor verò hic humidum innatum depopuletur & id proinde necessario instaurandum sit: Omnino consequi videtur, sine cibo vitam consistere non posse. Verùm enim verò sit sanè, vt fabulosa quædam hisce admisceantur, & apud Poëtas præcipuè & fabularum Scriptores talia quædam occurrant, in quorum veritatem, quia remotis longè seculis accidisse dicantur, inquirere fas non est: tamen & nostra & patrum & auorum memoria plurimæ hujus rei extant historiæ, vbi ipsius magistratus jussu omni diligentia & cautione adhibita in rei hujus veritatem inquisitum est, eamque ita sese habere certissimè compertum. Quapropter res multorum fide dignorum testimonio confirmata, in dubium non vocanda, sed caussa potius quærenda, quo modo cum tàm diuturnâ inediâ calor innatus & vita consistere possit.

Caussa longæ abstinentiæ.

An quæ longæ abstinentiæ habentur exempla, omnino fabulosa sint?

Secundò sunt alij, qui etiam sese breuiter expediunt, & ad miraculum confugiunt; & cum Hippocrates, *lib. de principiis* scribat; hominem si 7. diebus nihil comedat, moriturum, & Plinius id ad 11. diem extendat, existimant, si qui vltra id tempus jejunium tolerauerint, id virtute diuina præstitisse, idque probant exẽplo Mosis, Eliæ Prophetæ, historia septem dormientium, & Ludouici Pij Galliæ Regis, qui vltimis 40. vitæ diebus post sumptum SS. Eucharistiæ Sacramentum ab omni cibo & potu abstinuit, vt & Nicolai Heluetij Eremitæ & aliorum quorundam vitæ sanctimonia clarorum. Et omnino fatendum est jejunium illud Mosis, Eliæ, 7. dormientium miraculosum fuisse, neq; negandum, Deum O.M. idem omnipotente virtute præstare potuisse & posse: Verum in caussis rerum reddendis non statim ad Deum caussam supremam recurrendum, neque credendum, Deum sine caussa miracula edere. Ideóque in iis, qui vitæ sanctimonia non excelluerunt, nec aliud quid diuini præ se tulerunt, jejunium hoc ad diuinam potentiam non referendum, neque credibile puellã illã Pedemontanã, quę Genuæ ad cytharã choreas ducere & canere consueuerat, vt & alios plurimos, imò etiam Ethnicos, in quibus nulla miraculi caussa subfuit, diuinâ virtute sine cibo cõseruatos fuisse.

An in reddẽdis diuturnæ abstinentiæ caussis statim ad miraculũ confugiendũ sit?

Deus non edit miracula sine caussâ.

Tertiò eadem ratio est illorum, qui ab angelis bonis talibus hominibus clam, & aliis non animaduertentibus cibum suggeri asserunt. Etenim cum boni angeli nihil, nisi quod ipsis à Deo Opt. Max. mandatur, agant, nondum

An ad Angelos bonos in caussa reddenda confugiendum?

nondum probatum, Deum tale qui ipsis injunxisse. Et, vt ante dictum, inter eos, qui à diuturna abstinentia clari sunt & Ethnici fuerũt, & alij, in quibus nihil singulare & quod miraculum requirere debuisset, apparet.

An illa corpora, quæ diu abstinuerũt, reuera fuerint viuentia?

Quartò, sunt nonnulli in ea opinione, ea corpora, quæ diu ab omni cibo abstinuerunt non fuisse verè viuentia, sed cadauera à Dæmone aliquo assumpta & mota. Verum enim verò etsi non negemus, Diabolum cadauer aliquot diebus à putredine præseruare posse, & tale cadauer etiam Louanij ex ædibus Cornelij Agrippæ in forum deduxisse, *de consensu & dissensu Chymicorum cum Galenicis c.* 18. dictum sit; tamen in iis, qui diu sine omni cibo & potu vixerunt, id factum non fuisse, eorum actiones satis testantur. Et inprimis, quod obseruatum, fœminas quasdam ex iis post diuturnam abstinentiam iterum cibum sumpsisse, nupsisse & liberos procreasse.

An à Dæmone fuerint obsessa?

Quintò, sunt alii, qui quidem talia corpora cadauera non esse, sed verè viuentia concedunt, sed à Dæmone obsessa esse statuunt, cujus ope jejunium tam diuturnum ferant, qui clanculum ipsi cibum in corpus insinuet, etiam ipsis non animaduertentibus, & clam quoque excrementa tollat. Ita Proper Aquitanicus, *lib. de promiss. & prædest. cap.* 5. refert, juuenem quandam Arabam, quæ Carthagine à Dæmone obsessa fuerat, tres ferè menses jejunasse, & tandem sumpto SS. Eucharistiæ Sacramento liberatam fuisse, & retulisse, noctu ab aue liquorem quendam in fauces sibi instillatum fuisse. Et quidem negandum non est, homines à malo spiritu obsessos diu jejunium ferre posse, Dæmone vel clam cibum subministrante, vel alio modo corpus sine cibo conseruante: quod tamen omnes diu abstinentes obsessi fuerint, nulla ejus habentur indicia, imò plurimas ex iis precibus, lectioni SS. Literarum, & aliis pietatis exercitiis deditas fuisse, ex ipsarum historiis patet. Et licet Dæmon, qui homines obsidet, sæpe diu latet: tamen tandem sese prodit, quod in his non factum. Et cum quædam animalia tota hyeme sine cibo viuant, cur non etiam in hominibus diuturnæ abstinentiæ caussa naturalis dari possit?

An peculiares cœli influxus huius abstinentiæ caussa sint?

Sextò sunt, qui caussam diuturnæ abstinentiæ ad peculiares cœli influxus referunt. Cum enim certum sit, cœlum in hæc inferiora non solum lumine & motu, sed & occulta influentia agere, & multas rerum multarum cum cœlo sympathias esse, etiam hujus mirandi effectus caussam in cœlum referendam putant. Verum enim verò non negandum censemus, cœlum etiam occulto modo & influentia in hæc inferiora agere, & quidem non solum vt caussam communem hæc inferiora afficere, verùm singulorum etiam hominum temperamentum à cœli influxu determinari: tamen hisce omnibus concessis, cœlum non est proxima hujus diuturnæ abstinentiæ caussa, sed ipsum corporis temperamentum & constitutio, quæ qualis sit, & à quo cœli influxu ea fiat, & cur tam rari sint, qui hanc inediam ferre possunt, nondum explicatum. Imò si historias plurimorum, vt puellæ illius in pago *Schmidtweiler*, & Apolloniæ Schreierianæ, & puellæ Halberstadiensis perpendamus, abstinentia ista non à naturali corporis constitutione, sed morbosa & præternaturali prouenit.

An occultæ qualitates eius caussa sint?

Septimò reperiuntur, qui ad occultas proprietates confugiunt, & quidem eas, quæ indiuiduis propriæ sunt, qui prolixè & multis exemplis adductis probant, dari multas rerum sympathias, quæ ad caussas manifestas reduci non possunt, sed procul dubio ab occultis qualitatibus dependent, vt quod alij caseum, alij poma, alij vinum auersantur, alij felis præsentiam ferre non possunt. Et omninò verum est, dari tales occultas qualitates, & operam ludunt, ac deridendos se propinant, qui omnium, quæ in natura accidunt, caussas ad qualitates primas referre conantur, vt alibi plurib. probaui. Verum hoc loco ad talem indiuidualem proprietatem recurri non posse vel ex eo patet, quod nemo eorum, qui diu jejunarunt, toto vitæ tempore jejunauit. Ideoque potius ad caussam præternaturalem, quam congenitam indiuidualem proprietatem hic recurrendum. An verò in illa ipsa caussa præternaturali aliquid occulti sit, postea dicetur.

An consuetudo diuturnæ abstinentiæ caussa esse possit?

Octauò, inueniuntur, qui istam diuturnam abstinentiam in consuetudinem referunt; quâ habitum quasi contraxerint, quo diu abstinentiam tolerare possint. Cum enim compertum sit, medicamentis, imò veneno quosdam ita assueuisse, vt ejus vsu nullo modo læderentur, sicut de puella illa Napello nutrita historiã narratur, & Galenus, 3. *de simpl. med. facult. c.* 18. refert, anum Atheniensem ab exigua portione cicutæ incipiendo magnam eius portionem postea sine damno deuorasse: Existimant etiam impossibile non esse, hominem consuetudine eò adduci posse, vt diu inediam tolerare possit, & occurrunt exempla in historiis eorum, qui sitim tolerare assueti, in tota vita postea amplius non biberunt. Et Cardanus refert, quendam Leonhardum Pictoriensem sensim eò se traduxisse, vt semel tantum in hebdomade cibum sumeret; Iuuenémque Scotum assuetum fuisse vsque ad 20. vel 30. dies inediam tolerare. Verum consuetudinis maximam quidem vim esse certum est; non tamen in omnibus locum habet, sed certa saltem opera sunt, in quæ jus habet consuetudo. Etenim in sensus actiones nullam potestatem habet, neque quis potest assuescere; vt non olfaciat, sentiat, vel non respiret: in quo genere etiam est nutritio. Neque quis consuetudine efficere potest, vt non nutriatur vel augeatur, & proinde etiam assuescere non potest, vt nutrimentum corpori nutriendo & augendo necessarium non assumat & sine vllo cibo viuat. Etsi qui parcè viuere assueti sunt, diutius, quam alij voraces, famem tolerare possint. Ast si historias eorum, qui diu sine alimento vixerunt, perpendamus, animaduertemus, plerosque & ferè omnes non consuetudine inediæ tolerantiam contraxisse, sed nonnullos subitò & repentè ab omni cibo & potu abstinuisse, plurimos etiam eorum ad pristinum edendi vsum sine damno rediisse: Cum quæ longiore consuetudine in habitum quasi abierunt & confirmata sint, facilè mutari non possint. Longè verò alia ratio est eorum, qui venenis sunt assueti. Venena enim talia è plantis petita (nam vt metallicis illis, quæ nihil habent alimenti, homo assuescat, fieri non potest,) cum partes quasdam habeant admixtas, quæ corpori alendo aptæ sunt, si exigua quantitate sumantur, vincuntur à calore corporis, & portio alimentaris quidem in nutrimentum corporis abit, venenatum verò è corpore ejicitur, quæ tamen aliquantisper corpus alterat, quæ alteratio sæpius repetita latenter corpus pro suæ naturæ ratione disponit, vt postea etiam in majore copia sumptum venenum corpori amplius non noceat. At sine alimento viuere, cum naturæ corporis planè & absolutè repugnet, nulla consuetudine ad id homo deduci potest.

Quam ob caussam veneris homo assuescere possit?

An aëre nutriti fuerint, qui diu abstinuerunt?

Nonò, Plurimi, iique non vulgares Philosophi & Medici in ea sunt sententia, eos, qui diu sine cibo vixerunt, aëre, quem inspiramus, nutritos fuisse; etsi eo non puro, sed cum aliis elementis mixto. Cum enim corpus nostrum triplici substantia constet, solidis partibus, humoribus & spiritibus, triplici etiam alimento id egere, cibo, potu, aere. Et si accidat, aut vi morbi alicujus calor ita debilitetur, vt solam tantum aëream substantiam dissipare possit tunc etiam solum aërem ad corpus nutriendum & reficiendum sufficere. Atque hujus rei documentum, afferunt Chamæleonem qui referente Plinio, *lib.* 8. *cap.* 33. hiante semper ore solus animalium nec cibo nec potu alatur, nec alio, quam aëris nutrimento nutriatur. Quod etiam de cane leui apud Indos ferunt, & vt apud Scaligerum, *exerc.* 228. & 229. *sect.* 2. videre est, auem illam Indicam apodem, vulgò Manucodiatam, incolis etiam auem paradisi dictam, quia

quia primum ex incompertis locis deciduum Mahumetani sacrificuli paradiso Molucarum Regi olim missam esse, imperitis persuaserunt, perpetuò in aëre viuere, nec terram vnquam nisi mortuam contingere scribunt. Verum etsi hoc loco de nutritionis caussis & alimenti necessitate nonnulli multa disputant; iis tamen omissis, hoc, quod ab omnibus concessum, præsupponimus, nutritionem esse conuersionem alimenti in corporis nostri substantiam, & proinde alimentum corpori nutriendo simile esse debere, atque ita non solum spirituum refectione, quam per aërem fieri posse sanè jam admittamus, corporis nostri nutritionem absolui posse, sed solidiori alimento opus esse. Et cum sanguis solus sit totius corporis nutrimentum, aërem, siue vt simplex, siue vt impurus consideretur, in sanguinē mutari non posse, & ita ad nutritionem, qua totum corpus conseruari debet, non sufficere. Illa enim solum ad animalium corpora nutrienda apta sunt, quæ sunt perfectè mixta, & quidem non omnia, sed solum vel partes vel fructus animatorum. Quæ verò ad istam sententiam probandam de Chamæleone afferuntur, longè aliter sese habent & qui diligentius in hujus animalis naturam inquisiuerunt, animaduerterunt, vt Scaliger, *Exerc.* 196. *sect.* 4. refert, animal hoc habere linguam sesquipalmum longam, exsertam & vibratam mucóque oblitam, qua locustas, muscas, formicas, scarabæos & alia insecta capiat ijsque alatur. Eadem ratio est canis leuis apud Indos, qui cum sit animal pingue admodum ac tardissimi motus, non credibile est, ipsum aëre ali, sed etiam insectis, quibus aër ille est refertissimus. Ita nec Manucodiatam aëre solo viuere credibile est; nec sufficit, quod Scaliger scribit, qui dedit illi aërem pro cibo, dare potuisse concretionem aëris ad cibūm. Neque enim quid Deus possit, hic quæstio est, sed qua ratione Deus hanc naturam constituerit? Is animalibus sua corpora dedit, eáque similibus ali voluit, non puris elementis. Quapropter & apodibus Molucanis linguam dedit, quam & Brasilicas habere credibile est. Habent & ventriculum, qui non aëris caussa factus. Neque simpliciter sunt Apodes.

Non solo aëre aliti chamæleon, canis leuis Indorum, & Manucodiata.

An exhalationibus nutriti fuerint?

Decimò. Cum ergo alij viderent, minus probabile esse, animalia aëre simplici ali posse, statuerunt, istos, qui diu sine cibo vixerunt, odoribus seu exhalationibus, quæ aëri permiscentur, nutritos fuisse. Ex corporibus enim sublunaribus perpetuò ἀπορροίας & effluuia fieri certum est, patetque id maximè in rebus odoratis, quæ continuè odorem spirant, qui plerumque cum exhalatione & corpore vaporoso conjunctus est. Et quidem exhalationes eæ non saltem sunt corpora imperfecta mixta, sed exactissimè mixta, corporisque ejus naturam, à quo exhalant, referentia. Imò nihil aliud sunt ejusdem exhalationes; quam corpora mixta, in minimas atomos sui generis resoluta. De quibus Lucretius;

Vsque adeo omnibus ab rebus res quæque fluenter
Fertur, & in cunctas dimittitur vndique partes,
Nec mora nec requies inter datur vlla fluendi.

Hos ergo vapores, si cum aëre, quem inspiramus, attrahantur, & ejus calor sit analogus, in sanguinem, è quo totum corpus nutriatur, conuerti putant. Imò existimant, extra corpus humanum tales vapores in materiam corpori alendo aptam, in rorem scilicet, quo cicadæ nutriantur, teste Aristotele, 5. *de histor. animal. cap.* 30. Mannam, quæ non solum est medicamentum sed & alimentum; mel, quod è floribus apes legunt, quodque homini optimum alimentum suppeditat mutari. Atque ad hujus probationem afferunt exempla canis leuis Indiæ Occidentalis, & Manucodiatæ, quorum etiam antea facta est mentio, & præterea Pyraustæ animalis pennati, paulò muscis majoribus grandioris, quod vt Aristoteles, 5. *de Histor. anim. cap.* 19. refert, viuit in ærariis Cypri fornacibus inter flammas; vt & Democritij Abderitæ, qui teste Diogene Laertio, *in eius vita*, cum jam morti proximus videretur, merentem sororem, quod ipse in festo Cereris moriturus impediret, ne vota Deæ exsoluere posset, bono animo esse jussit, panésque calidos sibi quotidie afferri mandauit, eósque naribus admouit, & ita toto triduo, quo festum Cereris durauit, vitam sustentauit. Et videmus in Lipothymia spiritibus deficientibus nihil hominem citius reficere, quam odores. De quo Hippocrates *lib. de alimentis*; quicunque veloci refectione opus habent, his humidum ad vires reficiendas remedium optimum, quicunque adhuc velociori indigent, per olfactum.

Verum sit sanè, aerem istum, in quo viuimus, nunquam planè purum esse, sed exhalationibus permixtum: tamen exhalationes illæ aëri permixtæ corpori nutriendo non sufficiunt. Cū enim, quod antea dictū, totius corporis nutrimentum sanguis sit, sanguis verò in hepate è chylo generetur, exhalationes autem illę in sanguinem conuerti non possint, etiam corpus nutrire non valent. Et si cor sufficeret ad vapores hosce in sanguinem mutandos, cur non vbiuis multi viuunt, qui cibis abstinent, & solis istis vaporibus nutriuntur? Et quod odores alendi vim non habeant, pluribus ab Aristotele, *de sensu & sensili cap.* 5. & Interpretibus in eum locum demonstratum est, quæ breuitatis studio hîc non affero. Quod verò exempla illa attinet, quibus probare conantur, exhalationes illas etiam extra corpus animalium in materiam alendo corpori idoneam mutari, & primò quidem rorem, quo cicadæ alantur, saltem vulgi sententiam, Aristoteles, 5. *Hist. animal. cap.* 30. refert, & Virgilius recitat, dum canit:

Dúmque thymo pascentur apes, dum rore cicadæ;

Ipse verò Aristoteles, dum è sua sententia loquitur, 4. *de part. animal. cap.* 5. docet, cicadas habere partem in vsum tum oris tum linguæ aptissimè constitutam, qua veluti radice cibum ex humoribus trahat. Aluntur nimirum cicadæ misturâ ex rore & excremento quodam quasi melleo arborum constante. Vnde etiam Aristoteles, 5. *Histor. animal. cap.* 30. cicadas non oriri docet, vbi arbores desunt. Eadem ratio est mannæ & mellis. Nam vt de Manna, quâ Hebræi quadraginta annos in deserto vixerunt, jam non dicam, vtpote quod non à caussis naturalibus, sed solius DEI infinita potentia prouenisse multa testantur, vulgare manna ex solo rore non constat. Etenim ros calore non concrescit, sed attenuatur & in auras abit; Manna verò calore coquitur, & mistum corpus est ex rore & humore quodam è plantis quibusdam exsudante. Etsi enim & super lapidibus quibusdam concrescit: tamen in iis non immediatè generatur, sed ex herbis & arboribus in eos decidit; imò manna ex arboribus quibusdam resudat, refertque Iohan. Baptista Porta, *in sua Villa lib.* 6. *cap.* 5. in quibusdam locis emanare manna fere melleum. Et in Calabria præcipuè in ornis & fraxinis colligitur, quarum frondibus adhæret. Imò si vesperi ornus & fraxinus linteo tegatur, ne rorem excipiant, nihilominus manna ex iis colligitur. Eodem modo sese de melle res habet. Neque enim illud ex solo rore constat, sed est liquor è rore & vapore ac humore è stirpibus & floribus exsudante mistus, ab apibus collectus & in mel mutatus. Quanquam enim, vt Galenus, 3. *de alimen. facult. cap.* 39. hac de re pluribus scribit, etiam mel sub plantarum foliis colligitur, & in monte Libano agricolæ coria supra terram extendunt arborésque excutiunt, & quod ab eis defluit excipiunt, & ollas ac fictilia melle illo, quod roscidum appellant, implent: tamen mel illud non est ros, sed vapor è plantis in altum eleuatus, mellis naturæ cognatus, qui in aëre condensatus super plantarum folia decidit, & quia non purus est, sed etiam aliquâ acrimonia præditus, plantarum folia corrumpit. Manucodiatas & canem leuem Indicum solo aëre aut vapore non ali, antea dictum.

dictum,Pyraustas quod attinet,etsi in flammis viuant, tamen & in iis materiam suo corpori alendo aptam inueniunt,ex lignis accensis.Et sit sanè,animalcula quædam imperfectiora vaporibus in aëre eleuatis ali:tamen non sequitur,etiam hominem iisdem nutriri posse.Etenim homo animalium perfectissimum,ideóque etiam alimento maximè elaborato indiget , nec ipsi omnia, quæ aliis animalibus alimentum præbent , id præstare possunt. Democritus vero Abderita licet in extrema senectute constitutus & calore naturali & spiritibus jam deficientibus odore panis calorem influentem jam emorientem , spiritúsque deficientes nonnihil refocillarit , atque ita quatriduum vitam protraxerit : tamen non sequitur , per multos menses & annos idem fieri posse. Eadem ratio est in Lipothymia refectionis illius subitæ , de qua Hippocrates , in qua vinô & aliis rebus odoratis & spirituosis tum haustis tum naribus admotis spiritus deficientes recreantur:Non verò hoc modo vlla vera nutritio perficitur,qua homo in plures annos vitam protrahere possit.

An aqua simplicis potu abstinentes vitam produxerint?

Vndecimò sunt,qui vno simplicis aquæ potu abstinentes illos,de quibus agimus , vitam produxisse opinantur. Atque ad id probandum vtuntur eo,quod non solum plantæ , sed & animalium multa genera ea nutriantur. De plantis enim res manifesta est,quod aquâ irrigatæ crescunt & augentur sine terræ,in qua hærent, vt putatur , imminutione. De piscibus etiam scribit Aristoteles, 3. *de part.animal.cap.*8.eos aquam assumere,non potus , sed cibi gratia. Et puella illa Spirensis Ferdinandi Imperatoris tempore solius aquæ vsu aliquot annis vixit. Etenim aqua illa , quâ vtimur , non elementum simplex est , sed aliorum alimentorum aliquid admixtum habet , & propterea ad alendum incommoda non videtur.

Verum enim verò etsi negandum non est , etiam ad corporis nostri , vt perfectè mixti , constitutionem aquam requiri : tamen aqua simplex hoc non præstat, sed quæ jam pars est perfectè mixti.Simplex verò aqua non cedit in nutrimentum corporis , sed inseruit tantum ad calorem refrigerandum & est ὄχημα τροφῆς & vehiculum , quo alimentum commodius per vniuersum corpus distribuitur. Corporis enim nostri nutrimentum mixtum est corpus & in corporis nostri substantiam , cujus forma est anima , mutari debet. Et propterea potentiam habeat necesse est ad induendam formam corporis viuentis ; quale mistum non est aqua,etiamsi impura sit.Et omnino si aqua corpori alendo vtilis esset, impura & crassa conuenientior esset;cum tamen certum sit,quò purior aqua est, eò ad cibos coquendos esse conuenientiorem. Quod verò ea attinet , quæ ad contrarium probandum afferuntur , id non euincunt. Primò enim fit , vt aliquis eorum , qui diu sine alimento vixerunt, solam aquam biberit : tamen contrà plurimi sunt, qui nec aquam biberunt Et licet vna illa puella Spirensis aquam biberit : tamen eam in alimentum cessisse nondum probatum. Plantæ verò sola aqua non nutriuntur, sed radicibus succum è terra mistum attrahunt,cui aqua tantum vehiculi loco est, ideóque plantæ sine terræ imminutione non aluntur.Et propterea stercoratione opus est , quæ nisi fiat, plantæ commodè ali & conseruari non possunt. Eadem ratio est piscium , qui non aqua pura nutriuntur, sed crasso quodam ac limoso succo , qui ad fundum subsidet,vel aquæ permistus est.

Planta sola aqua nõ nutriuntur.

An terrâ clã ingestâ vitã substẽtarint?

Duodecimò sunt quidam,qui tales, qui diu sine cibo vixerunt , terrâ clam ingestâ vitam sustentasse putant. Compertum enim est , sæpè infantes & grauidas terram ac cretam auidè comedere ; & Aristoteles , 8. *de histor. animal.* lupos fame cruciatos terram deuorare,& propterea γηφάγυς appellari scribit ; & serpentes ac bufones terra ali vulgò fertur. Et Monardes , *lib.* 2. *de med. India Occidentalis* , refert , reperiri apud Indos animalia , nomine Armadilli & Cadart , quæ in terra veluti talpæ degentia terra nutriantur.

Verum enim verò nec hoc cum experientia consentit. Cum enim plurimi ex iis,qui diu vixerunt sine alimento , diligenter custoditi sint , non animaduersum, eos vel terram ingessisse. Deinde licet compertum sit, infantes & grauidas terram,cretam & similia ingessisse : tamen ea nullo modo cesserunt ipsis in alimentum, aliísque cibis nutriti sunt.Quæ verò exempla afferuntur animalium,quæ terrâ vesci dicuntur,non satis clara sunt , neque extra dubium ; cum & illa animalia plantis vescantur. Et sit sanè , quod animalia quædam ignobiliora terram vorent,ea tamen propterea homini alimentum esse non potest.

Eorum, qui in ipso homine huius rei caussam quærunt, sententia.

Atque hi autores omnes materiam , qua ij , qui cibo & potu vulgari omni diu abstinuerunt, nutriti sint , extra hominem quæsiuerunt : Sunt jam alij , qui eam in ipso corpore hominis reperiri putant.

An pituita in corpore redundans abstinentia longa caussa sit?

Decimotertiò enim sunt non pauci , qui diuturnæ hujus abstinentiæ caussam,in pituitam crudúmq; succum in corpore redundantem rejiciunt , statúuntque, vbi in corpore calor est debilis,multum crudi humoris & pituitosi succi generari & cumulari,qui cum à calore debili non nisi sensim & longo tempore absumi possit , homini diu ad corpus nutriendum sufficere , atque ita illum diu sine aliorum ciborum vsu viuere posse, præsertim si cutis densitas accedat , ob quam parum exspirat , idemque ipsis accidere , quod animalibus , quæ hyeme latent,& sine cibo menses aliquot viuunt.

Verum enim verò nec hæc opinio veritati consentanea est. Etenim non omnes , qui diu sine cibo vixerunt , pituitosi fuerunt, & crudo ac pituitoso succo abundarunt.Cum enim qui crudo succo abundadant, præcordia inflata , & totum corpus tumidum habeant , in plerisque nihil tale conspectum est , sed plerique ventrem contractum & totum corpus emaciatum habuerunt, & plerique post febres acutas in hunc morbum lapsi sunt,& potius melancholici,quam pituitosi humoris signa adfuerunt;cum puellæ pleræque taciturnæ ac meticulosæ fuerint, atque etiam delirarint. Et si pituitosus humor cum calore debili caussa hujus mali esset , plerique senes diu sine cibo viuere deberent , cum pituitoso succo abundent,& calorem debilem habeant.Neque ex voracitate & ingluuie in hunc morbum inciderunt , sed ex aliis caussis , & præcipuè morbis acutis. Neque etiam cutis eorum frigore occlusa fuit , vt animalibus nonnullis tempore hyberno accidit. Atque in cæteris etiam longè alia est ratio brutorum animalium, quæ tempore hyberno à cibo abstinent. Hæc enim animalia ad menses tres vel quatuor ad summum cibum non sumunt.Et fieri potest,vt tantam crudorum succorum copiam antea congerant,quę ad alendum ea per mensem vnum atque alterum sufficiat, præcipuè accedente frigore hyberno , quod calorem debilitat , ne potentius in corpus animalis agat, porósque claudit, ne multum diffluat. At longa alia est ratio hominum , qui pluribus annis à cibo abstinuerunt , & nihil tale, qualia bruta quædam tempore hyberno,passi sunt.

An colliquamenta quædam partiũ internarum abstinentia caussa sint.

Decimo quartò fuerunt, qui corporis nutrimentum in diu à cibo abstinentibus in colliquamentis quibusdam partium internarum quæsiuerunt , statuéruntque, colliquari posse non solum adipem, seu pinguedinem, sed & humiditates illas secundarias , per partium substantiam dispersas,nondum tamen illis oppositas : imò ipsam partium substantiam, atque talia colliquamenta in sanguinem , è quo primum generata sunt ; mutari, probántque id eo , quod illi , qui diu à cibo abstinent , emaciantur , & inprimis venter eorum extenuatur, pinguedine, quæ in eo plurima est , planè absumptâ.

Verum etiamsi à vero alienum non sit,tales colliquationes

tiones in corpore humano fieri: tamen id, quod colliquatur, non in ventriculum confluit, & in chylum, atque ex hoc in sanguinem mutatur, sed vel per ambitum corporis & cutem, seu sensibiliter seu insensibiliter discutitur, vel in ventrem confluit, & per aluum excernitur. Et licet in inediâ pinguedo absumatur; tamen hoc non ideo fit, quod in reliquarum partium substantiam mutetur: sed quia facilis est dissipatu, citissimè, nisi continuo per alimentum instauretur, absumitur.

An humor melancholicus huius rei caussa sit.

Decimoquintò, Alij ad humorem melancholicum abstinentiæ caussam referunt, historiisque abstinentium suam sententiam probant. Scotus enim ille, qui quadraginta diebus in turri Londinensi clausus sine omni cibo viuebat, erat melancholicus & fatuus, & ex Alberto Magno referunt fuisse melancholicum, qui diebus pene 50. ab omni cibo abstinuit, solo aquæ potu contentus.

Et vt Brassauolus, 3. *de vict. rat. in acut. text.* 44. scribit, quod Philippus Riminaldus, qui per multos dies ab omni cibo potuque abstinere consueuerat, succo melancholico erat refertissimus; & plures puellæ, quæ sine cibo diu vixerunt, delirârunt & Epilepsiam passæ sunt; nonnullæ etiam ex metu in hoc malum conjectæ sunt.

Verum etsi simpliciter in Melancholiam diuturnæ abstinentiæ caussa referri non possit, cum multi sint melancholici, aut qui melancholico humore abundant, nec tamen à cibo abstinent, quin potius nonnulli voraces sunt: tamen veri etiam aliquid hæc sententia includit, cum certum sit, omnes penè, qui diu à cibo abstinuerunt, humore melancholico abundasse.

Verum cum affectus determinati determinata caussa quærenda sit, qua ratione ad affectum hunc producendum melancholicus humor concurrere possit, posteà dicemus.

Fortunij Liceti sententia.

Tandem præ cæteris prolixè & operosè de hac affectione scripsit Fortunius Licetus, Professor Patauinus clarissimus, quatuor libris *de his, qui diu viuunt sine alimentis*, editis. In quorum tertio, vbi suam sententiam explicat, probandum suscipit, in talibus omnibus, qui diu sine alimento vixerunt, nutritionem corporis cessasse. Cessare autem posse nutritionem in corpore viuente probat, seminibus plantarum, quæ diu viuentia & vegetantia sine nutritione conseruantur; ouorum, quæ etjam diu sine nutritione integra manent; ramorum arborum, radicum & bulborum, quæ etiam diu sæpe integra & viuentia sine nutritione seruantur; imò plantarum, quæ tota hyeme à nutritione otiantur. Præterea animalia etiam multa longo tempore nihil cibi assumunt, vt supra multis exemplis probatum, eaque non solum imperfectiora, sed & perfectiora, vt Aristoteles habet, 8. *Histor. animal. cap.* 16. Et de hirundinibus res certa est, plurimas non in Africam auolare, sed aduentante hyeme in vnam congeriem quasi colligatas, sub aquis demersas jacere, & à piscatoribus sæpe retibus earum magnam copiam pedibus, rostris, & alis mirum in modum quasi conglobatarum extractam fuisse, quæ hypocaustis illatæ reuiuiscere cœperunt. Testantur quoque Indicarum rerum scriptores in Brasilia auiculam esse, quæ rostro ex arbore suspensa sex integros menses sine pabulo viuit, & postea quasi à morte ad vitam redit, vnde Incolæ Suscitatam vocant.

An nutritio in corpore viuente cessare possit?

Verum hæc plana sunt, & cum experientia consentiunt, neque operosa probatione indigent. Accidûntque hæc hisce animalibus secundum naturâ & singulis annis. Verû cùm homo nobilioris naturæ sit, nec, dû secundum naturam se habet, vnquam comperiatur sine alimento viuere; etiam hinc planum est, nutritionem in eo nunquam cessare posse. Probare quidem conatur Licetus etiam in homine nutriendi functionem aliquandiu cessare posse, neque necessarium esse putat, vt eâ etiam ad longû tẽpus cessante vita periclitetur; Idq; tû ratione animæ, tum ratione corporis, tum ratione totius demonstrare conatur. Primò enim animã quod attinet, cum functio nutriendi animâ posterior sit, & ab anima fluat, ipsam animam, vtpote priùs & non dependens, sine functione esse posse, & sicut homo longo tempore potest jacere & non ambulare; ita etiam à nutritionis actu cessare posse. Præterea cum homo à ratiocinationis & sensus actionibus, in quibus animæ perfectio consistit, diu cessare possit, multò magis à nutrientis facultatis actionibus, quæ ignobiliores sunt, cessare posse existimat.

An in homine etiam nutriendi functio aliquandiu cessare possit?

Verum enim verò concedimus sanè, actiones ad essentiam animæ non pertinere, sed ab ea fluere, & eâ posteriores esse. Verùm nutritio non animæ, sed compositi, & corporis viuentis affectio est, & hoc probandum est, quod homo secundum naturam sese habens à nutritione vacare possit, vitâ, quæ, vt Scaliger, *Exerc.* 102. *sect.* 5. habet, est actus animæ in corpore, saluâ. Longè enim alia est ratio actionum facultatis ratiocinantis, sentientis & mouentis, quam nutrientis. Hæc enim ἁπλῶς & simpliciter ad vitam necessaria est, & homo sine nutritione viuere non potest: Illæ verò saltem ad τὸ εὖ ζῆν, & meliorem vitam sunt necessariæ, claudúsque & cœcus etiam homo est.

Verùm etiam ratione corporis & totius compositi, nutritionem non semper necessariam esse, sed quandoque etiam cessare posse, porrò probare conatur Licetus. Neque enim vel ad corporis augmentum, neque ad substantiæ, quæ indies deperditur, reparationem, neque ad generationem, nutritionem simpliciter esse necessariam putat. Etenim homines non solùm in senectute, & post ætatem consistentem non amplius augentur, sed & in juuentute augmentum corporis sæpe impediri certum est. Deinde etiam sine reparatione substantiæ deperditæ homines durare posse, eò probare conatur, quod in senibus non tantum apponitur, quantum absumitur, vnde contabescunt, & nihilominus multos annos viuunt, quod & iis, qui in juuenili vel virili ætate ἀτροφίᾳ laborant, accidit. Tandem etiam generatio multis annis intermitti potest. Et quidem primum & vltimum quod attinet, facilè concedimus, sine augmento & generatione vitam integram diu persistere posse. Neque enim istæ actiones simpliciter ad vitam, sed ad meliorem & perfectiorem sunt necessariæ. Et propterea etiam omnibus ætatibus non competunt. De substantiæ verò deperditæ necessaria instauratione sententia Liceti simpliciter admitti non potest. Neque enim senes & ἀτροφίᾳ laborantes planè non nutriuntur, sed minus saltem, quàm par est, vnde etiam alimentum assumunt, quo indies id, quod in iis absumitur, si non totum, saltem ex parte instauretur. Neque enim anima, vt ab aliis actionibus, quæ liberæ sunt, à nutritione cessare potest, cum necessitati naturæ hæc actio adstricta sit, vnde rectè dicitur: *Venter caret auribus.*

Si verò obseruetur hominem aliquando sine cibo præter solitum longo tempore viuere, aliquid præter naturam ipsi accidisse putandum est, ob quod instauratione nulla opus sit. Etenim sola appetitus dejectio non sufficit, sed si appetitus solùm aboleatur, & nihilominus corpus instauratione indigeat, nihil verò cibi assumatur, vires deiici, & hominem tandem de vita periclitari necesse est.

Quia verò historiis & exemplis multis supra probatum est, plurimos sine vitæ dispendio, sine cibo tempore satis longo vixisse, eos instauratione opus non habuisse colligitur. Cujus rei quæ caussa sit, jam inuestigandum. Quod vt commodius fiat, principiò explicandum, quæ sit necessitas alimenta assumendi.

Caussa vera, cur nonnulli diu sine alimento vixerint?

Vulgata sententia est, ideo id fieri, vt quod quotidie à calore absumitur, instauretur & reponatur. Fortunius Licetus

Cur alimẽta necessaria sint?

Licetus verò aliud sentit, statuitque, alimentis ideo opus esse, vt calor natiuus à celeri consumptione humidi primigenij auocetur. Verùm parum rectè. Etenim alimentum non saltem ideo assumitur, vt objectum præbeat calori natiuo, in quod agat, atque vt is ab actione in humidum primigenium auocetur, sed reuera alimentum in locum ejus, quod absumitur, reponitur, & in corporis substantiam mutatur: Vnde etiam augmentum fit corporis, & ex infante corporis mole paruo homo in ætate adulta in magnam staturam excrescit, & qui in morbis extenuati sunt, iterum augentur, & sæpe crassiores, quàm antea fuerunt, euadunt. Si enim saltem calor natiuus in alimentum ageret, idque absumeret, illud corpori non apponeretur. Ideoq; cùm alimentum eo præcipuè fine assumatur, vt id, quod quotidie absumitur, instauretur, & non possibile sit, si quotidie aliquid absumatur, nihilque in ejus locum reponatur, hominem viuere posse, & nihilominus compertum sit, quosdam sine cibo diu vixisse: hoc jam inuestigandum est, quæ caussa fuerit, cur in talibus nullâ instauratione opus fuerit. Rectissimè autem hîc respondetur, hoc ideo factum, quia nihil absumptum fuit, aut certè non nisi longo tempore aliquid absumptum fuit. Atque ita primaria quæstio in hac controuersia hæc emergit, cur in nonnullis corporibus nihil discutiatur, aut absumatur, vt nullo alimento, quo aliquid deperditum instauretur, opus sit. Nonnulli quidem duas caussas afferunt, & nunc à calore debili, nûc à materiæ dispositione id prouenire statuunt. Calorem enim quandoque tàm debilem quandoque tàm debilem esse statuunt, & tàm exiguum, vt nihil de corpore animalis deprædetur, sed in eo statu, quo id inuenit, relinquat. Verum enim verò hâc equidem de caussa muscæ & similia insecta hyberno tempore quasi mortua delitescunt, & hirundines in aquis, serpentes & glires, ac mures montani, & hujus generis alia animalia in cauernis suis latent, calore ipsorum ab ambiente aëre frigido valdè alterato, & ad interiora repulso. At cùm ii, qui diu sine cibo viuunt, non solùm animæ vegetantis operationes perficiant, sed & alias animæ sentientis & rationalis actiones expeditas habeant, sentiant, moueantur, ratiocinentur, in iis caussa diuturnæ abstinentiæ in caloris debilitatem aut transpirationem prohibitam referri non potest sed in materiam, quæ ita ad calorem sese habeat, sicut materia lucernarum perpetuarum. Et proinde caussa diuturnæ abstinentiæ statuenda est, humoris, qui corpus nostrum conseruat, ea dispositio, vt à calore nostro absumi non possit. Hoc tamen interim non negamus, inter istam materiam ad calorem variam esse posse proportionem. Nam calor nunc fortior est, nunc debilior. Si calor sit satis validus, materia tamen taliter disposita, quæ actionem ejus sustinere possit, hoc modo affecti integros habent sensus, expeditè mouentur & suas actiones peragunt. Si verò calor sit debilis, tantus tamen, vt non solum ad actiones animæ vegetantis, sed & sentientis edendas, verum debiliter edendas, sufficiat, hoc modo affecti sunt somnolenti, taciturni, ad motum pigri, lecto plerúmque affixi, sensimque contabescunt, vitáque tam diu durat, quam diu calor natiuus; is verò tamdiu, quamdiu humidum suppetit, à quo foueatur. Atque ita diuturnæ abstinentiæ caussa est humidi ad calorem ea proportio, vt illud ab hoc non nisi longo tempore absumi possit.

Cur in nonnullis corporibus nihil discutiatur aut absumatur?

Caussa vera diuturnæ abstinentiæ.

Posse a. materiam, quæ caloris & ignis quasi pabulum est, ita disponi; vt ab eo non facilè absumatur, sed diu duret, nihilominúsque calor in ea, tanquam in propria materia & subjecto, diu hærere possit, testantur Lucernæ illæ antiquorum, quæ Romæ & in aliis plurimis Italiæ locis repertæ sunt, quarum flammæ aliquot secula durauit. Notissima est illa, quæ in monumento maximi Olibij in agro Patauino reperta est, quæque annos 1500. arsisse fertur, quam describit Petrus Appianus, *in Antiquitat.* Hermolaus Barbarus, *in Corollar. in Dioscorid. lib. 5. c. 849.* Ludouicus Viues, *in lib. 21. c. 6. de Ciuit. Dei. Augustini*, Iohan. Langius, *lib. 2. epist. 52.* Sedente etiam Paulo III. inuentum fuisse sepulchrum Tulliæ filiæ Ciceronis, in quo lucerna fuit etiam tum ardens, sed admisso aëre extincta est, arseratque annos plus minus 1550. scribit Guido Pancirollus. Scribit etiam Augustinus, *loco modo allegato*, fuisse quoddam Veneris Phanum, atque ibi cãdelabrum, & in eo lucernam, sub Diuo sic ardentẽ, vt eam nulla tempestas, nullus imber extingueret, vnde sicut ille lapis, ita ista λύχνος ἄσβεστος, id est, lucerna inextinguibilis nominata est. Quæ autem ratio conficiendi lucernas illas fuerit, hodiè fere ignotum est: etsi olei siue ignis istius perpetui dilucidam descriptionem extare apud Hieronymum Roscelli in ipsius opere, cui titulus est, *le impresse Illustri*, Pancirollus scribat. Alia tamen etiam exempla occurrunt, quæ docent, qua ratione materia aliqua aliàs exhalabilis vel inflammabilis in igne subsistere, vel tardè ab eo absumi possit. Sic refert Scaliger, *Exerc. 328.* Chymicos scribere, è junipero factorum carbonum tantam vim esse, vt per annum integrum ignem reneant incorruptum. Quod non crederem, nisi ipse expertus essem, carbones leui artificio adhibito accendi posse & ignitos diu detineri, vt tamẽ nihil ipsis decedat, sed vbi rursum extinguuntur, & quidem sponte ac sine aquæ affusione, integri maneant. Præterea Chymici res inflãmabiles plurimas arte eò deducere possunt, vt non inflãmentur vel non facilè inflãmentur. Et quidem quod res inflammabiles non facilè deflagrant, fit hoc vel fixatione, vt loquuntur Chymici, vel densitate. Priori modo corpora multa, quæ ante accendebantur, & exhalabant, ac volatilia erant, vt Chymici appellant, fixa redduntur, vt in igne durare possint: Ita puluis Pyrius eò deduci potest, vt non amplius, vel nõ facilè inflammetur. Ita sulphur figi valet. Densitas vero & raritas facit, vt magna inflammabilium sit differentia. Etsi enim omnia inflammabilia vt inflammentur à sulphure, vt Chymici loquuntur, habent; tamen vt facilius inflammentur, ipsis accidit à raritate. Hinc naphtha & petroleum & spiritus vini facilè accenduntur, quia sunt rarissima. Oleum, cera, pinguedines & similia etsi & ipsa sint inflammabilia: tamen quia densa sunt, non facilè accendũtur, sed ellychnio addito opus est, in quo materia inflammabilis diffundatur & rarefiat, vt postea facilè accendatur. Et humorẽ in animalibus etiã ita disponi posse, vt ab igne non absumatur, Pyraustæ docẽt, quæ sunt animalia humidũ suũ radicale habẽtia, ac nihilominus in igne durare possunt, & ab eo non absumuntur.

Lucerna Antiquorũ post aliquot secula reperta.

Cur res inflammabiles non facilè deflagrant?

Inflammabilium differentia.

Si ergo etiam in homine humidum illud pingue & oleosum, quo calor innatus, tanquam flammâ oleo, alitur, ita disponatur, vt à calore non absumi, vel non nisi tardè absumi possit, & nihil vel parum dissipetur, etiam nullo alimento opus est. Etenim partes tum non attrahunt è venis, quia ipsis nihil deest. Venæ etiam nihil ex hepate, & hoc nihil è ventriculo trahit, atque ita quia nulla fit attractio, nullus fit appetitus.

Quo modo autem & qua de caussa humidum ita disponi possit, explicare difficilimum est. Si tamen ea, quæ aliàs in natura accidunt, eósque, qui diu à cibo abstinuerunt, perpendam, in eam venio sententiam, ab humore melancholico id præcipuè euenire. Nam animaduertimus, sulphur & alia inflammabilia, vt vel non accendantur, vel tardè deflagrent, admistione acidorum & salsorum, &, vt Chymici appellãt, fixorum admistione, talia fieri. Eorum naturam cũ æmuletur humor melancholicus & bilis atra, quæ tàm acida sæpe est, vt etiã stuporem dentibus inducat, ab iis alimentum corporis ita disponi posse, vt actioni caloris resistat, incredibile non est. Cum verò nõ omnes melãcholici, aut qui humore melancholico abũdant, à cibo abstineant, peculiarem dispositionem (vt aliàs hic humor ad miras dispositiones & occultas qualitates recipiendas aptissimus est) induere, & alimento per minima misceri debet.

Quâ ratione & quâ de caussa humidum radicale ita disponi possit, vt nihil, vel parũ de eo absumatur?

Ab humore melãcholico.

Et

Et omnino mirabilis est humoris melancholici natura, præcipuè si corrumpatur ac peculiarem & occultam aliquam dispositionem acquirat, vt in melancholia, mania, scorbuto, aliisque ejusmodi morbis videre est. Et stupor, qui scorbuticis & aliis sæpè accidit, rectè ad humorem melancholicum refertur. Scribit quidem Rodericus à Castro, *cent. 1. consult.* 17. Chymicos non sine ratione asserere, paralysin fieri frequenter ex pituita acida, tenui, quæ & sua frigiditate & aciditate, sicut dentibus, ita neruis stuporem inducat. Verùm rectius hoc humori melancholico tribuitur, qui in scorbuticis & hypochondriacis abundat, vnde etiam Apollonia Schreieriana totam cutem ita stupidam habuit, vt etsi multæ muscæ illi insiderent, id non perciperet.

Indi nicotianâ famem & sitim solantur.

Talis igitur humor si per vniuersum corpus diffundatur, fieri potest, vt alimentum fixius fiat & non facilè discutiatur. Monardes de Nicotiana refert, Indos Nicotianâ famem sitimque solari hoc modo: Conchylia quædam cochlearum fluuiatilium vrunt, deinde terunt, calcis modo. Horum & foliorum tabaci æquas partes sumunt, mandúntque, donec in vnam quasi massam conglobentur, ex qua trochiscos piso majores efformant, quos in vmbra siccatos seruant vsui. Iter per deserta facturi, in quibus nec cibus nec potus præstò est, subjectum labiis imísque dentibus globulum inter eundum sugunt, liquorémque inde manantem cibi potúsque loco deglutientes in ventriculum congerunt, quo absumpto ingerunt alium: Hâc equidem industria famen sitimque per triduum tolerantes, aut quatriduum, vt ne minimam quidem virium jacturam sentiant. Id quod fit, non, vt quidam opinantur, quod assidua trochiscorum masticatione pituitosos humores è cerebro eliciant, eósque in succi melioris penuria in suum nutrimentum conuertat ventriculus, (pituita enim excrementitia nutrire non potest) sed quod partim sensus obtundatur, partim humores ita figantur & disponantur, vt non facilè dissipentur. Si enim ob sensum obtusum saltem famem sitimque non perciperent, interim corpus diffluerent & alimentum dissiparetur, fieri id sine virium jactura non posset. Abundasse autem omnes ferè, qui à cibo abstinuerunt, humore melancholico, historiæ testantur. Talis enim fuit ille Scotus, cujus supra mentio facta est. Melancholicus fuit ille sub Friderico II. Imperatore Coloniæ; Puella illa Patauij, cujus historiam Vigontia descripsit, sanguinem atrum rejecit, paralytica fuit, delirauit, catalepsin passa est. Puella Confolentanea ex febre in morbum hunc incidit, obmutuit, delirauit, corporis cutem frigidam & siccam habuit. Puella, quam è Ducatu Iuliacensi Coloniam adductam vidit Guilielmus Fabricius, erat facie tristi & melancholica. Aliorum etiam historias si consideremus, paucos inueniemus, in quibus non melancholicæ dispositionis aliqua fuerint indicia.

Omnes fere diu abstinentes melãcholico humore abundârunt.

Verum procul dubio humor iste, quicunque sit, qui diuturnæ hujus abstinentiæ caussa est, dispositionem peculiarem accipit in plerisque ab vtero. Idque vel id persuadet, quod pleræque fuere puellæ, & eâ ætate constitutæ, quâ menses erumpere, & semen in ipsis generari solet, nimirum annorum 14. Annorum enim 14. fuit puella illa in agro Lucensi, puella Confolentanea, Iuliacensis illa, Halberstadiensis, & forsan aliæ, quarum ætas non est expressa. Notissimum enim est Medicis, quàm mira symptomata à mensibus & semine retentis ac corruptis accidere soleant, atque inter ea etiam cibi & potûs appetitus abolitus. Scribitque Lud. Mercatus, *lib. de morb. mulier. cap.* 8. fœminam illustrem quandam vteri vitio potum auersatam fuisse; & aliam potum nullo modo potuisse admittere, & hydrophobiæ simile quid passam esse, ita vt 60. diebus sine potu vixerit. Causamque ille refert in halitum prauum ex semine, aut sanguine adscendentem. Talis igitur halitus si totum corpus peruadat & penetret, non impossibile, facultatis nutrientis hoc mirum symptoma in toto corpore produci posse.

E quibus etiam de terminis diuturnæ illius abstinentiæ aliquid statuere possumus. Triplex autem est exitus & euentus istius jejunij. Vel enim homines iterum conualescunt & edere incipiunt, vel moriuntur, vel in alium morbum incidunt. Qui tamen in alium morbum incidunt, alij rursum comedere incipiunt, alij simul perpetuam inediam ferunt. Qui ergo ad sanitatem redeunt, & cibis iterum assuescunt, in iis humor ille vitiosus planè absumitur, & euacuatur. Qui verò moriuntur, in iis vitiosus humor calorem natiuum tandem superat, & extinguit. Qui in ægritudinem aliam incidunt, iis humor vitiosus in partem aliquam priuatam decumbit, vnde nonnullos melancholicos, alios epilepticos; alios catalepticos factos fuisse deprehensum est. Et quidem pro humoris natura & resistentia majori vel minori jejunium hoc nunc citius soluitur, nunc diutius durat. Quod & in aliis morbis fieri videmus, dum quartana sæpe intra paucas septimanas soluitur, nunc ad plures annos durat, sicut & epilepsia sæpe citò soluitur, nonnullos verò vsque ad finem vitæ comitatur.

Exitus vel euentus diuturni ieiunij triplex.

CAPVT III.

De Certorum Ciborum fastidio.

Certorum ciborum fastidium.

PEculiare appetitus dejecti vitium est, cùm qui alios quidem cibos appetunt & comedunt, certos tamen auersantur, etsi iidem grati aliis & jucundi sint. Ita plurimi sunt, qui caseum vel butyrum auersantur, alij qui vinum non bibunt, qui propterea abstemij, quasi abs temeto dicuntur. Marcellus Donatus, *de hist. med. mirab. lib. 6. cap.* 3. refert, quendam Stephanum Surdastrum Hispanum à piscium esu ita abhorruisse, vt si pisces aliis cibis clanculum commixti proponerentur, in animi angustias, cum vomitu alvique dejectione incideret. Et Brassauolus, *in 2. de morb. acutis sect.* 34. refert, Iuliam Taraconensem, Friderici Regis Neapolitani filiam natu minorem, carnes non edisse, imò ne gustasse, & si bolum ori ingereret, in lipothymiam & syncopen incidisse. Petrus Aponensis, Conciliator dictus, lac abhorruit, referente Iohan. Matthæo de gradibus. Aliquos oua non comedisse, Marcellus Donatus, *allegato loco*, scribit. Iulius Cæsar. Scaliger, *Exerc.* 274. scribit, se nouisse quibus mala afferrent fastidium, (quales & ego noui, qui nec odorem pomorum ferre possunt) seipsum ad oleris Cressonei aspectum adeò tremere, vt horrore quassatus abire cogeretur. Iulius Alexandrinus, *lib. 2. salubrium cap.* 13. scribit, se quendam nouisse, qui ita allium auersabatur, vt nunquam illud comederet, rarò admodum panem, rem tamen naturæ admodum conuenientem. Fuit, qui solis ouis viuens à panibus, carnibus, piscibus, caseis & aliis abhorrebat, mustelæ inde nomen adeptus, vt narrat Libauius, *singularium parte secunda.* Idem refert quendam malorum aspectu è conuiuio exactum fuisse.

Abstinentia ab omnibus cibis coctis.

Felix Platerus, *in obseruat.* refert, Antonium Postellum Gallum puerum, conuictorem patris sui, nihil quod coctum, siue elixum, assum aut frixum esset, comedisse, contentum solo pane, fructibus & lacte. Pane autem non puro, sed furfuraceo, quali Platerus canem suum alere solebat, tantum vescebatur, ex pura farina pistum fastidiebat. Fructibus æstatis tempore, & hyemis iisdem siccatis, pomis, pyris, cerasis, nucibus, &c. vtebatur. Lacte quoque frigido tantum vescebatur: nihil enim quod calefactum erat, attingebat. Bene habitus interim coloréque viuido. Hanc consuetudinem viuendi, aliquot annos cum parente

parente suo degentem, vt & postea continuasse, idem Platerus narrat. VVeinrichius, *de monstris* testatur, se quędam nouisse, qui anguillas non modò non ederet, & corũ aspectũ non ferre posset, sed ne quidẽ in ædibus manere posset, in quibus anguilla viua occultabatur.

Panis fastidium. Guilielmus Fabricius, *cent. 2. obseru.* 41. refert, puellum quinque vel sex annos natum VVerdini ad Rorem fluuium ex graui morbo liberatum incidisse in hoc symptoma, vt quotiescunque panem videret, imò etiam intelligeret nominari, in terram mortuus quasi prosterneretur, etiam loquela, visu, auditu & intellectu priuatus, qui tandem quasi ex sopore expergefactus surrexit, & puerilia sua negotia, vt antea, peragebat.

Et nemo ferè est, cui non talia exempla nota sint, ac propterea plura allegare, superuacaneum puto.

Caussæ.

Caussa. Caussas verò hujus rei, vt & aliarum sympathiarum. & antipathiarum inuestigare difficillimum est, & plerúmque ad idiosyncrasian & peculiarem ventriculi cõstitutionem, à primo ortu contractam, quæ explicari nõ potest, caussa huius fastidij referenda est. Et quibus talis constitutio est, ii non solum cibos certos auersantur, sed & si iis clanculum offerantur, valdè læduntur, & interdum in morbos ac vitæ discrimen conjiciuntur. Et hæc quidem ventriculi peculiaris constitutio sæpe ab imaginatione matrum prouenit, quæ dum grauidæ sunt, certos cibos appetunt vel fastidiunt, idémque fastidium, vt alios corporis næuos, in sobolem deriuant. Verum vt aliarum sympathiarum & antipathiarum caussa, ita & huius facilè reddi non potest, & longioris atque alterius operæ est de sympathia & antipathia in genere disquirere.

Altera caussa est consuetudo. Hæc enim cum sit quasi altera natura, iis maximè delectamur, quibus à teneris assueti sumus, contrà eos cibos fastidimus, quibus nunquam vel rarò vsi sumus.

Quibus accedit Imaginatio, vt qui cibi semel displicuerunt, postea etiam fastidiantur. Nonnulli ranas, cochleas, carnes vrsinas, vulpinas, equinas, felinas ita fastidiunt, vt ne gustare sustineant: Si verò insciis præbeantur, nil mali inde sentiunt: rursus si iis etiam post longum temporis interuallum significetur, eos tales cibos comedisse, malè inde affectos quosdam, imò in vitæ periculum conjectos fuisse passim historiæ testantur. Quod omninò saltem ab imaginatione accidit, quæ cibos illos vt summè noxios concipit. Ita noui quendam, qui cum de lepore assato satis largè comedisset, ab alio postea per jocum persuasus, fuisse vulpem, mox omnem cibum vomitu rejecit. Idem accidit in iis, qui cibo aliquo immoderatè & non decenter apparato vsi sunt, illúmque sibi noxium imaginantur, atque inde nauseam concipiunt. Ita refert Schenckius, *lib. 3. obseru.* Cementarium quendam, cum in symposio caput vitulinum semicrudum & cruentans adhuc mensæ illatum fuisset, tanta nausea correptum fuisse, vt aliquot annorum spatio ab omnium carnium esu abhorreret. Hanc ipsam ob caussam post febrem nonnullos postea ab omni carnium esu aliquot menses vel annos, vel etiam semper abstinuisse, sæpe obseruatum est.

Curatio.

Curatio. Hoc autem ciborum fastidium si sit ab ortu, vix emendatur. Consuetudo tamen multum hîc potest; quâ sæpe præstatur, vt iis, quæ antea planè fastidiebant, sensim assuescant, & tandem sibi planè familiaria reddant, sicut exempla multa habētur eorum, qui cum infantes caseum auersarentur, ei sensim assuefacti cum voluptate postea eum comederunt, & qui ex abstemiis egregij potatores euaserunt. Multò verò magis consuetudo consuetudine mutari potest, ij verò, qui ex imaginatione saltem cibum aliquem auersantur, etiamsi necessarium, ad cibos sumendos cogendi sunt: Et modò semel cibum capere incipiant, postea facilè ei assuescunt.

CAPVT IV.

De ingenti Fame, canina Appetentia, & Bulimo.

Nimia appetentia. APpetitui dejecto contraria affectio est nimia appetentia, & quidem ea præternaturalis. Nam hîc initiò monendum, non sermonem nobis esse hîc de voracitate illâ nimiâ, quæ nonnullis naturalis vocatur. Reperti enim sunt quidam ad miraculum vsque voraces sine vllo detrimento: quorum exempla notatu digna collegit Iustus Lipsius, *in Epistolis, Centuria Miscellanea, Epist.* 51. Sed de iis hîc sermo est, qui aliàs non ita assueti comedere præter naturam in hoc malum incidunt.

Appetitus autem ille nimius βέλιμος & canina appetentia dicitur. Canina appetentia interdum etiam φαγέδαινα nominatur, nomine, quod aliàs vlceribus corrosiuis & serpentibus conuenit, ad hunc affectum translato, vt Galenus, *6. Epid. comm.* 3. testatur, vt & author definitionum Medicarum, Plinius, *hist. natur. lib.* 26. *cap.* 11. Cælius Aurelianus, *libro passionum chronicarum cap.* 3.

Bulimi & caninæ appetētia differentia. Quomodo autem hi affectus differant, & quas caussas habeant, apud autores satis intricatum est. Bulimus equidem in genere ingens fames est seu vehemens esuritio, particula βȣ, significationem vocabuli augente & intendente. Barbaris inepte vaccina appetentia vel fames nuncupatur, quasi ex βȣ̃ς componeretur: qua ratione etiam caninæ appetentiæ, quæ etiam magna est, attribui posset. Vsus tamen apud plerosque obtinuit, vt Bulimus & canina appetentia distinguantur; primò quidem, quod canina appetentia sit conjuncta cum vomitu, cùm qui hoc modo laborant, continuò cibum appetant, vt vix saturari cibo possint, & primo nondum satis coctô nouum subinde appetant, ita vt, ventriculo non ferente cibi copiam, eum vomitu rejiciant, canum more, vnde & nomen accepit. Quibusdam verò Diarrhœa potius, quam vomitus accidere solet, naturâ superfluam illam cibi copiam per aluum detrudente, estque appetitus caninus perpetuus. In Bulimo vero vomitus non accidit, sed eum Lipothymia comitatur, quæ non adest in canina appetentia. Sunt tamen quidam, qui insatiabili comedendi desiderio laborant, non tamen vomunt, sed etiam cibum, quem sumpsere auidè, concoquunt, & nisi mox alium sumant, male habent. Ita noui ante aliquot annos hîc studiosum, habitu corporis nigrum, qui hoc morbo laborabat, & non solum de die, sed noctu etiam comedebat, cibum tamen, quem sumebat, sine vomitu concoquebat, imò cibis delicatis saturari non poterat, sed crassos expetebat, vnde nec panem à nostris pistoribus confectum, sed à rusticis in vicinis pagis emptum, vt solidiorem, comedebat. Sæpè mane tempore æstiuo pastinacæ satiuæ radices tot, quot sex nummis emuntur, crudas sine damno comedebat. Vt ita si distinguere hæc libet, caninus appetitus sit continua, inordinata & ferè inexplebilis fames; Bulimus autem etiam quidem appetitus magnus, sed non continuus, imò qui sæpe in nauseam desinit cum Lipothymia & virium dejectione.

Caussæ.

Caussa. Pars quidem proximè affecta est orificium ventriculi, vtpote in quo desiderium cibi & potus viget, & suctio

suctio illa famem excitans percipitur: Caussæ tamen plures esse possunt. Et quidem appetitum caninum quod attinet, à duabus caussis ille oritur, vt Galenus, *1. de causs. sympt. c. 7.* docet: vel ab humore vitioso mordicante ventriculum, vel alimenti defectu. Id est, Fit appetitus etiam sine alimenti defectu, ab humore vitioso orificium ventriculi mordicante, & suctionem similem illi, quæ fit ab alimenti defectu, ob quem suctio ista excitatur.

Humor, qui ventriculum mordet, & suctionem illam efficit, est Melancholicus, qui ventriculi orificium corrugando talem in eo affectum excitat, qualis alias à venarum suctione in fame naturali oritur. Et quidem si humor is ventriculi orificio impactus sit, etsi ventriculus cibo assumpto adhuc plenus sit: tamen quia continuò fit ab humore isto vellicatio, ferè etiam continua fames excitatur.

Platerus equidem ab aciditate humoris melancholici hoc Symptoma fieri negat, & putat, quod à talibus caussis prosternatur potius, quam augeatur appetitus, nisi occulta qualitas humori insit. Ipse igitur venenatæ & malignæ qualitati, quæ ex effectu potius cognoscatur, quam describi possit, in humoribus certo modo corruptis in ventriculum effusis, vel etiam ex cibo in illo genitis, appetitus huius caussam attribuit; cum & venena quædam sint, quæ extrinsecus illata vel assumpta talia accidentia excitant. Verum enim verò etsi qualitates illæ, quæ mordicationem istam efficiunt, ita planè determinari non possint, nec corruptionis modus ita exactè describi: tamen aciditatem vel acrimoniam vt planè rejiciamus, & statim ad occultam qualitatem confugiamus, & venenum ac malignitatem simul adesse statuamus: cum ipsa aciditas sufficiat, ad affectionem similem suctioni naturali producendam, neque suctio naturalis à caussâ occulta fiat, neque alia venenati humoris indicia adsint. Humor autem ille melancholicus & acidus è liene & vicinis locis in ventriculum effunditur, non verò naturaliter in ventriculo continetur, de quo infra *in quæst.* dicetur.

Verum hæc caussa in iis quidem locum habet, qui plus appetunt, quam possint concoquere, & propterea cibum, quem auidius comedunt, euomunt. Sed cum, vt ante dictum, etiam dentur, qui cibum copiosius, quam par est, non solum appetunt, sed & concoquunt ac digerunt, nihilque inde mali patiuntur: in iis etiam sequens caussa, secunda scilicet, conjungenda videtur. Et cum Humor melancholicus aliàs quasi fermentum sit, potest etiam ad coctionem cibi maturandam aliquid efficere. Atque hæc caussa non solum in ventriculo, sed & in aliis membris locum habere potest. Ob hanc primam caussam Famem quandoque etiam Epidemiam & in morbis quibusdam excitatam fuisse, obseruatum. Brassauol. *in com. ad aph. 21. l. 2. Hipp.* refert, Anno 1538. Caninam Appetentiam Ferrariæ fuisse morbum Epidemium, & fuisse ex atra bile, cum plerique ex infusione folior. senæ fuerint restituti, & plurimi in quartanam inciderint. Alex. Benedictus, *l. 22. pract. cap. 20.* scribit, se pestilenti morbo correptum incredibili auiditate cibum sumendi laborasse, dum quater de die cibum sumere cogeretur. Et Leonellus Fauentinus, *de med. morb. c. 34.* refert, Anno 1535. Prutenos febre correptos octies cibum postulasse, singulis diebus, & ne sic quidem potuisse exsaturari.

Secundò magna fames fit ob alimenti defectum, ob quem venæ continuò sugunt, suctióque in ventriculo continua est. Nam si partes inanitæ supra modum attrahant, attractio tandem etiam ad ventriculum peruenit & famem p.n. in eo excitat. Accidit hoc primò, cum corporis partes inanitæ auidius & copiosius attrahunt & sibi apponunt alimentum: quam caussam plerique prætermittunt. Ita refert Corn. Gemma, *Cosmocr. l. 1. c. 6.* fœminã quãdam vix ad momẽtum absque ingestione cibi & potus viuere potuisse, idque vitium à teneris incœpisse, & cum ætate incrementum sumpsisse. Caussa postea in mortuâ reperta fuit Hepatis constitutio, & præcipuè abdominis partium ἰδιοσυγκρασία, ob quam adipem copiosum generauit. Corpore enim aperto detractæ sunt libræ propemodum 20. adipis, & hepar impensè rubrum, mole insigni ac sanguine turgidum.

Deinde potest alimentum deficere & hinc suctio magna fieri ob corporis raritatem, & calorem robustum alimentum consumentem, & magnam διαφόρησιν efficientem. Cum enim corpus nequeat refici & instaurari, si alimentum copiosius diffluat & dissipetur, partes inanitæ à venis sugunt, atque hæ tandem è ventriculo.

Verum ab hisce caussis plerumque fames aliqua magna saltem, quæ adhuc naturalis dici potest, excitatur, qualis est & illa, quæ post exercitia vehementia, euacuationes sanguinis, inediam, morbos diuturnos, ob corporis inanitionem excitatur, non verò præternaturalis, de qua hic sermo est.

Ad caussas alimenti deficiẽtis pleriq; etiã Facultatis Retentricis Imbecillitatem referunt. Cum enim corpus nequeat refici & instaurari, nisi alimentũ tã diu retineatur, donec corpori apponatur, si facultas Retentrix sit debilis, diffluit alimentum, antequã corpori apponitur, atque ita defectus fit alimenti. Verũ vix puto à læsa facultate Retentrice per se alimẽti defectum fieri posse, cum nullibi via sit, per quã id sponte dilabatur. Per accidens saltem hoc fieri potest, dum scilicet quacunque de caussa corpus nimium dissoluitur, vt Retentrix Facultas, quamuis sit fortis, id retinere nõ possit. Et quamuis allegetur pro Retentrice læsa locus Galeni, *6. de loc. aff. cap. 3.* tamen ibi saltem de celeri dissipatione & discussione alimenti loquitur. Ita autem Galenus: *Alius interdum affectus occurrit Diabeti perquã similis, & quidem à multis cibis, qui neque crudi sunt, neque per aluum deyciũtur, neque plenitudinẽ efficiũt, neque etiã probè alere possunt, sed dissipantur discutiuntúrque celeriter, cuius vt crebrior est, quã Dypsaci euentus, ita faciliorẽ curationẽ admittit, quippe priusquã ad summum peruenerit, cognitus haud ita difficulter curabitur. Nam vbi quis duplũ cõsuetorum alimentorum adsumpserit, neque corpus ali videtur, idque citra alui fluorem, hunc affectum non solum priuati, sed etiã Medici percipiunt. Cum verò triplũ ingerit, idoneis auxiliis liberari potest, priusquã scilicet ad quadruplum vel quintuplũ perueniat. Igitur rationi consentaneum est, hunc affectum & celerem dissipationem incipere omnibus partibus Attractricẽ atque ei coniugatã Facultatem, quæ proprie Appetẽtia vocatur, seruãtibus.* Hæc Galenus.

Quomodo à læsa facultate retentrice alimenti defectus fieri possit

Ad alimenti defectum & absumptionem faciunt & vermes, qui alimentum in ventriculo confectum absumunt, antequam ad hepar deferatur, vnde reliqua membra alimento destituta humores è ventriculo trahunt. Qua de caussa etiam Infantes sæpe voraces sunt, vt vix saturari queant. Huius rei annotauit exemplum Alex. Trallian, *lib. 7. cap. 14.* de quadam muliere, quæ cùm immodica cibi appetentia laboraret, post Hieræ vsum vermem 12. cubitos longum excreuit, & postea ab hoc Symptomate liberata est.

Rondeletius tertiam adhuc caussam addit, longum scilicet vsum alimentorum detergentium, vt ficuum, vel gari, idque in se ipso se expertum scribit. Cum enim se vellet cogere ad vsum piscium, vteretúrque frequentissimè garo parato ex Lycoctonis & oxyleo, ficus etiam Massilienses ferè omnibus horis comederet, ita fuit pituita illa ventriculi & intestinorum detersa, vt superueniret ipsi appetentia canina, deinde bulimus.

De Bulimi verò caussâ res intricatior est. Plerique quidem à frigidâ ventriculi Intemperie famem istam prouenire statuunt. Et omninò res certa est, à frigore magno famem magnam induci. Idque Plutarchus, *in sympos. lib. 5. cap. 8.* iis præcipue accidere scribit, qui per altam niuem iter longum faciunt. Et si quis in Alpibus Rhæticis iter tempore hyberno faciat, etsi in quibusdam

Bulimi Caussa.

quibusdam locis ab vna radice montis ad alteram vsq; vix bina milliaria Germanica intersint: nemo tamen jejunus hyeme eas superare audet. De modo tamen, quo frigus Bulimum excitet, non consentiunt. De quo infra *quæstione prima dicetur.*

Signa Diagnostica.

Signa. Affectio hæc facilè cognoscitur, quod ægri assiduò cibum appetunt, & nunquam ferè satiantur: Atque ita sese cibo replent, vt eum vomitu rejiciant vel per aluum excernant. In Bulimia verò in specie dicta initio multa appetuntur, pòst robore ventriculi dissoluto cibi fastidium sequitur, etsi corpus alimento indigeat. Hinc imbecillitas ventriculi animi deliquia, partium externarum frigus, pulsus obscuri.

Caussarum signa quod attinet, si nimia appetentia sit ab humore acido, crudi ructus percipiuntur, & alia huius humoris abundantis signa adsunt.

Si fames sit ex defectu alimenti, ægri emaciantur, & quidem si ea fiat caloris nimiam διαφόρησιν efficientis excessu, ejus in toto corpore signa adsunt, alui dejectiones sunt pauciores & sicciores, quam cibi modus postulat. Si verò Bulimi caussa externum frigus vehemens sit, ex ægri relatione id innotescit.

Prognostica.

Prognostica. 1. Qui caninâ appetentia laborant, sæpe ex hoc malo in vomendi consuetudinem delabuntur, sæpe etiam aliis affectionibus sunt obnoxij, Cœliacæ scilicet passioni atque hydropi, ideò quod antequam priores cibi cocti sint, alios ingerunt, Aëtius, *tetrab.* 3 *s.* 1. *cap.* 21.

2. Fames magna, quæ fit post Febres & alios morbos, recidiuam minatur. Cum enim appetitu vrgente ægri ac conualescentes illi plus comedant, quam ventriculus morbo debilitatus concoquere possit, accidit, vt inde cruditates multæ cumulentur, quæ postea recidiuam pariunt.

3. Bulimus periculosum malum est. Nam ægri repentè animo linquuntur, cum externarum partium refrigeratione: Quidam etiam auxilio destituti pereunt. Aëtius, *tetr.* 3. *serm.* 1. *c.* 6.

4. Si vino sumpto æger ab animi deliquio statim reuocetur, bonum signum est, indicatque vires non esse ita prostratas.

5. Bulimus in morbis chronicis, vt febre quartana, quotidiana, hydrope lethalis.

Curatio.

Curatio. Si canina Appetentia sit ab humore vitioso ventriculi orificium vellicante, is vt euacuetur opera danda. Itaque valde vtilis est vomitus. Et licet in Appetentiâ caninâ sæpe sponte vomant ægri, nihilominus in principio, antequam vomitus inualescit, ad materiam vitiosam educendam vomitus conuenit. Leuis quoque per aluum primò euacuatio institui potest.

Postea dentur cibi & medicamenta, quæ sensum suctionis in ventriculo imminuunt. Deinde, quæ materiam alterant & præparant, vt tandem euacuari possit.

Famem compescentia. Famem compescunt pinguia, lenta, carnes bubulæ, caro porcina, oleum amygdal. dulc. cerebrum animalium, amylum recens, malua cum oleo vel butyro & jure pingui. Quibus tamen magis in principio locus, dum vomitum prouocare volumus, postea verò dum vomitus vrget, omittenda. Simul in horum vsu cauendum, ne is sit nimius, & æger in contrarium affectum deducatur. Proinde cum melius incipit habere æger, pinguia, & quæ concoctioni resistunt, imminuenda.

Narcotica hic cautè vsurpanda. Narcotica verò, quæ famem imminuere possunt, cautè vsurpanda. Fortia autem vitanda sunt, sicut infusio solani furiosi cum vino facta & bibita subitò omnem cibi appetentiam etiam in summè famelico euertit.

Vinum tamen potens, & spiritus vini vsurpari possunt, quæ Platerus etiam ad hanc classem refert, & non tam calefaciendo, quam stupefaciendo famem tollere scribit; sicut & theriacam & Mithridatium eâdem vi narcoticâ caninam appetentiam sedare censet. Abstinendum autem ab acidis & abstringentibus.

Alterantia & Præparantia sunt anisum, thymum, origanum, satureia & similia supra in Intemperie ventriculi frigida proposita. Iisdem cibi condiantur, & in robustioribus ac rusticis cœpis & allio. Materiam alterantia & præparantia.

Vinum sit Saluiatum vel aliud conueniens, quod ventriculum calefaciat, & acidos humores corrigat. De vino vide Hippocratem, 2. *aph.* 21. & commentatores.

Materia præparata euacuanda. Commodissimum medicamentum est Hiera. Vtilis est & Mulsa, in qua agarici Drach. j. ß, vel Drach. ii. maceratæ sint. Euacuantia.

Materiâ expurgatâ ventriculus roborandus calefacientibus, cum Internis tum Externis, de quibus supra de Intemperie ventriculi dictum. Et si humor acidus è liene ad ventriculum transmittatur, reliqua cura ad Lienem dirigenda.

Reliqua fames, quæ à majori totius corporis euacuatione accidit, curanda caussis inanitionis resistendo, vt cibis crassis, viscidis, ac multum nutrientibus. Aëtius cibos, qui tardè coquuntur, distribuuntur, nec tamen facilè consumuntur, probat, cujusmodi sunt cochleæ, cancri, caro suilla, oryza & similes. Foris etiam adhibeantur cutem densantia, vt oleum omphacinum, myrtinum, rosaceum, quæ tamen omnia ita administrentur, ne obstructio aut febris, aut aliud malum graue oriatur. Vinum attenuantia, & calida omnia vitentur, aër sit frigidus, æger quiescat, & diutius dormiat. Roborantia.

De Bulimo etsi in caussis discrepent autores, tamen in curatione ferè conueniunt. Quamuis enim ante animi deliquium calidum ventriculum esse nonnulli statuant, vt supra dictum; tamen consentiunt in eo, in deliquio & post deliquium ventriculum esse imbecillum & refrigeratum, & propterea tum etiam esse moderatè calefaciendum. Bulimi Curatio.

Curatio ergo Bulimi duplex: Vna in paroxysmo, hoc est, animi deliquio, alia extra paroxysmum. In paroxysmo laborandum, vt æger reuocetur frictionibus, odore panis, vini, panis vino madidi, aceti, & aquarum destillatarum conuenientium, inter quas est aqua carfunculi. Commodum etiam est micam panis vino madidi, si eam deglutire possit æger, exhibere, vel guttam vnam atque alteram aquæ carfunculi cum vino. Et si æger imminere animi deliquium animaduertat, vtilissimum est, vt mox panis, præcipuè vino madidus, præbeatur. In paroxysmo.

Postquam ab animi deliquio reuocatus est æger, non statim cibus exhibeatur, nisi forsan pauxillum panis vino madidi, sed paulisper quiescat, donec vires nonnihil restituantur, postea præbeantur cibi, qui citò ac multum nutriunt, vt panis vino madidus, oua sorbilia, juscula & similia, de quibus in curandâ intemperie ventriculi frigidâ & Syncope est dictum. Extra quoque ventriculo calefacientia moderatè applicanda, quæ ibidem sunt proposita.

QVÆSTIO I.

Quo modo frigus Bulimum excitet?

Frigus quomodo Bulimum excitet, Autores non cōsentiunt. A plurimis quidē docetur, frigus comprimere, & compressione sua succulentā substantiam à parte expellere, è cuius defectu fames oriatur. Verum probabile hoc non videtur Ludou. Mercato. Cū enim frigiditas Quo modo frigus Bulimum excitet?

actu tantum constitutâ vim habeat comprimendi, constringendi, & expellendi; Ventriculus verò Animalis viuentis tantam frigiditatem actu habere nequeat, vt condensando comprimat: etiam hoc modò famem excitare non posse existimat. Ipse verò statuit, frigiditatem pótius mordendo & irritando appetitum excitare. Alij contrà à frigiditate ventriculi famem oriri negant, existimátque Platerus, frigidum potius sensum obtundere, quam accendere, ac si accidat, vt frigiditate appetitus augeatur, id fieri, vel quod frigiditas caloré, à quo appetitus dejectus fuit, corrigat, atque ita ad naturalem temperiem reducat; vel quod frigus externum calorem ad interna repellat, atque ita, ob calorem ad interiora collectum & abundantem copiosiore alimento corpus indigeat. Atque hæc ipsa sententia fuit Aristotelis, 8. *probl.* 5. & Alex. Tralliani, *l.* 1. *cap.* 4. qui caussam nimiæ appetentiæ statuit esse calorem ventriculi auctum ab ambiente aëre frigido, qui calorem ad interiora pellit, vt etiam Hippocrates, 1. *aph.* 15. ventres hyeme ac vere esse calidiores, & propterea per ea tempora plus cibi dandum esse scribit. Aristotelem & Trallianum sequitur ac defendit Hieronymus Mercurialis ac Donatus ab Alto mari & alios recentiores reprehendit, qui statuunt ab insigni refrigeratione ventriculi fieri Bulimum. Neque enim putat tantam posse ab externo aëre fieri refrigerationem, vt ipse ventriculus insigniter refrigeretur, atque alias etiam, quæ tamen non sunt ejusdem ponderis, rationes contra hanc sententiam affert. Ipse verò hac de re ita statuit: Calefacto ventriculo propter frigus aëris externi intrò calorem influentem pellens fieri inanitionem & dissipationem alimenti. Post hanc indigentiam fieri impotentiam, eò quod exinanito ventriculo paulatim Spiritus dissipentur ac resoluantur. Post impotentiam calorem, qui prius auctus erat, in corpore languescere, & introduci frigiditatem calore natiuo debilitato, quæ frigiditas non solum inducat inappetentiam, verum etiam cibi abominationem facit.

Quas quidem opiniones, si diligenter perpendamus, id quidem verum videtur, quod frigus externum calorem ventriculi internum & naturalem augendo aliquam famem excitare possit: quod tamen illa fames sit præternaturalis, & talis, de qua jam agimus, vix probabile est. Et omninò sæpe vocabulum Bulimi non eodem modo ab Autoribus accipitur, sed interdum in genere pro fame magnâ; interdum verò in specie de fame, quam antea descripsimus. Ideoque si cum Galeno, 2. *aph.* 21. Bulimum non sumimus pro eo, quod nomen sonat, scilicet pro ingente fame, sed pro virtutis prostratione ab externâ refrigeratione profectâ, quæ quidem ab esuritione principium sumit, sed famem amplius non habet conjunctam, ventriculo valdè languente, ac ejus calore pene extincto, ita scilicet, vt mēbra sint famelica & nutrimento indigeant, ventriculus verò illud respuat: huius caussa statuenda videtur intemperies frigida à caussa maximæ & summæ efficaciæ orta, aëre scilicet frigidissimo, in quo æger diutius moratus est. Etsi enim frigus externum calefaciat ex accidente, calorem influentem intro pellendo: tamen quia in diuturnâ in aëre frigidissimo morâ non solum per cutem ventriculus affici potest, cum os ventriculi non multa carne tectum sit, sed aliquid subinde etiam per os aëris attrahitur, potest hoc modo ventriculus valde refrigerari, atque ex illâ refrigeratione constricto ore ventriculi fames quædam suboriri: postea tamen refrigerato valde ventriculo Lipothymia & reliqua, quæ enumerauimus, symptomata. Si verò alicui hæc caussa non satisfacit, is perpendat, num probabilius statui possit, ab externo aëre frigido calorem omnem ad internas corporis partes pelli, atque ab eo ibi valde aucto & concentrato quasi alimentum absumi, vnde accidat, vt membra valdè trahant à ventriculo; quam suctionem dum sentit ventriculus, eum vehementem appetitum excitare, statim verò hominem animo linqui, nisi cibo reficiatur, ac simul fame, sed non longè post reuocato ægro ac sensim reuiuiscente redire ciborum appetentiam. Sunt etiam, qui aërem talem diaphoreticum esse, & vim habere alimenta absumendi & dissipandi statuunt. Quo modo referri posset & huc aqua, quæ, vt supra dictum, ab Hippocrate, 6. *Epidem. comm. text.* 20. vorax dicitur.

QVÆSTIO II.

An humor melancholicus & acidus, qui appetitum excitat, in ventriculo naturaliter contineatur.

An humor acidus in ventriculo contineatur.

Sunt nonnulli in ea opinione, non equidem è Liene in ventriculum eructari humorem acidum, qui appetitum excitet: esse tamen in ventriculo humorem acidum ingenitum & connatum, quem relicta cibi portio bene elaborata augeat & foueat, qui non sit crassus, sed tenuis & spiritibus corrosiuis prægnans, qui grato quodam acore ventriculi corpus neruosum afficiat, & sua mobili virtute permeet omne ingestum, illúdque soluat in liquorem seu chylum, & omnino se habeat, vt fermentum, quo ceteuisia feruescit, fermentatúrque, vt crassæ partes à tenuibus, & vtiles ab inutilibus separentur. Atque hunc humorem, si abundet, caussam esse famis nimiæ docent. Famem etiam cibo sumpto statim sedari, antequam alimentum dissolutum sit, ob hunc humorem statuunt, dum nimirum à cibo sumpto supprimitur, vt ita moueri, & instar fermenti ebullire non possit. Verùm enim verò hæc omnia nec experientiæ consentiunt, nec rationibus satis firmis nituntur. Nam cum omnibus aliis partibus viuentibus insita sit vis coctiones sibi conuenientes perficiendi, non verò ab humore aliquo ea perficiatur, vel adjuuetur; Cur ea vis integra ventriculo deneganda sit, non video. Neque id eo probatur, quod humor acidus vomitu rejicitur. Etsi enim hoc iis accidat, qui plus comederunt vel biberunt: tamen ex cruditate acidâ id euenit, quæ tùm ob cibi & potus copiam generatur; & totus ille chylus talis est: non verò in sanis hoc accidit. Ideóque præter naturam potius aliunde humorem illum in ventriculum effundi, credibile est.

CAPVT V.

De Pica & Appetitu vitioso.

Pica vel Appetitus vitiosus.

NOn solum Appetitus interdum dejicitur & valde augetur, sed & nonnunquam deprauatur, quæ appetitus deprauatio Græcis κίττα, vulgò Pica nominatur, appetitus nimirum præter naturam praui & alieni à naturâ cibi. Κίττα autem siue Pica aliis à pica aue ita dicitur, siue quod in eâ pennarum, siue quod vocis sit magna varietas, siue quod ipsa hoc affectu laboret, vt existimat Paulus Ægineta, *lib.* 1. *cap.* 1. quod tamen parum aptum videtur; cum nulli picæ appetitus sit cognitus. Alij verò, vt Aetius, *tetrab.* 4. *serm.* 4. *cap.* 11. ab Hedera, quæ Græcis Κιττὸς, ita dictam putant, quod sicut hæc variis, prout occurrunt, plantis adhæret, atque iis se implicat: ita mulieres hoc malo laborantes varia edulia appetunt, atque ea sæpe contraria, quæ cum voluptatem, tum insuauitatem gustui exhibent. Plerique etiam Malaciam appellatam censent à Plinio, *lib.* 23. *cap.* 6. Sunt tamen, qui Malaciam alium à Pica affectum esse statuũt, quod & Mercurialis fecit, ideo quod Malacia propriè significet mollitiem. Mollities autem alius sit à pica morbus, languor scilicet & laxitas, ob quam ventriculus nec appetere cibum, nec concoquere possit; Deinde quia Plinius laudat Malicorium ad malaciam, cum tamen adstringens sit medicamentum, quod quidem in laxitate ventriculi conuenit, sed

An Pica & Malacia sint idem?

ſed non in pica. Verum enim verò malacia dicitur mollities & impotentia quaſi, quâ cibos quoſdam quaſi languentes & animo impotente appetunt. Neque Plinius ſcripſit, quod malicorium contra grauidarum malaciam expetatur, ſed ſimpliciter, expetitur (ſcilicet malum Punicum) grauidarum malaciæ. Si quis tamen hæc duo vocabula diſcernere velit, appelletur Pica deprauata appetentia, quando homo vitioſos & à naturâ alienos cibos, e.g. cretam, calcem terram & ſimilia appetit. Malacia verò ea appetentia, quando prægnantes non quidem alienos à natura hominum cibos, ſed alios conſuetos appetunt, auidius tamen & cum animi quaſi impotentia, ita vt niſi eorum participes fiant, abortum patiantur, vel ſtigma aliquod infanti imprimant, ad quod præcauendum malum Punicum expeti ſcribit Plinius, quoniam guſtatum mouet infantem, & periculum abortus præcauet, vt non opus ſit Plinij textum cum Mercuriali mutare & pro infante famem legere.

Vtrumque malum frequens eſt mulieribus cacochymicis, præcipuè primis duobus aut tribus menſibus. Tum enim fœtus adhuc minor eſt, parúmque alimenti & id purius ſugit, à quo relictum impurius affectionem hanc in grauidis excitat. Quarto verò menſe cum fœtus jam grandior fieri incipit, copioſiore alimento indiget, vt omne, quod in promptu eſt, attrahat. Vomitus quoque grauidis mulieribus primis menſibus familiaris eſt, quo vitioſi ſucci euacuantur, quibus euacuatis etiam hoc ſymptoma ceſſat. Appetitus autem hic varius eſt. Interdum enim mulieres, vt dictum, conſuetum aliquem cibum appetunt, ſed tam auidè, vt niſi eum nanciſcantur, cum fœtu periclitentur. Aliquando verò (id quod non ſolùm grauidis fœminis, ſed & viris quandóque accidiſſe compertum eſt) rerum à natura planè alienarum appetentia nonnullis accidit, vt cretæ, calcis, terræ &c. Noui virginem quandam nobilem, quæ annorum duodecim arenam ſcriptoriam auidè deuorabat. Viuit etiam hîc fœmina, quæ aliâs bene valet, quæ arenam & lapides molares contritos copioſè ingerit, & ſemper ſecum in ſinu gerit, & vna die ſæpe, quantum menſura ℔.ij. capit, vt affirmet, ſe jam tantum arenæ, quantum lapidem molarem æquare poſſit, deuoraſſe. Platerus, *in obſeruat.* narrat, fœminam quandam grauidam libras aliquot zinziberis maxima voluptate ſine vllo incommodo vna vice deuoraſſe, nec, quod mirum erat, ardorem vllum in faucibus, multò minus in ventriculo ſenſiſſe. Se etiam juuenem Monſpeſſuli frequenter & aliquoties de die cochlearia aliquot theriacæ deuoraſſe, nec vllum damnum inde ſenſiſſe.

Virgo & fœmina arenam deuorantes.

Zingiber & theriaca vltra modum ingeſta.

Mira hiſtoria Viri cuiuſdam, res à cibo humano alienas deuorantis.

¶ [Anno 1632. d. 8. Decembr. Vir Clariſſ. D. Ioan. Neſterus, Medicus Rochlizenſis, amicus meus honorandus, hæc ad me perſcripſit: In vicinia noſtra, inquit, hodierno tempore quendam, nomine Claudium, natione Lotharingum, vir Nobilis ac Strenuus, Georg. Vvilh. à *Berbiſdorff in Schvveickerſheim*, pro ſeruo alit, annorum circiter 58. breuioris ſtaturæ, & rarioris texturæ hominem. Hic nihil fœtidum, nihil iniucundum abhorret: vitra, lapides, ligna, carbones, oſſa, leporinos, & aliorum animalium pedes cum pilis, lineos laneóſque pannos, viua animalia, & piſces adhuc ſalientes, imò etiam metalla, patinas, & orbes ſtanneos dentibus confringere, & vorare ſæpiſſimè viſus eſt. Vorat præterea lutum, ſeuum, & candelas ſebaceas integras, teſtas cochlearum, animalium ſtercora, cumprimis bubulum, calidum adhuc, prout è matre venit, potat aliorum vrinas cum vino & cereuiſia mixtas. Vorat fœnum, ſtramen, ſtipulas, & nuper duos mures viuentes adhuc deglutiuit, qui ipſius ventriculum ad ſemihoram vſque creberrimis morſibus lancinârunt, & vt breuibus complectar, quicquid illi à Nobilibus deuorandum offertur, viliſſimâ mercede propoſitâ, dictum ac factum ingurgitat, ita vt intra paucos dies integrum vitulum crudum & incoctum cum corio & pilis ſe ſaturatum promiſerit. Teſtis inter alios quamplurimos ipſe ego ſum, quippe qui illum ante triennium Geringſvvaldæ, in Monaſterio, integrum caput de porco aſſatum, necnon duas candelas ſebaceas, eaſque craſſiuſculas & ardentes deuorare, oculis hiſce meis vidi, & probè adhuc memini.

Vir tamen quidam nobiliſſimus, Nobilis illius à *Berbiſdorff* cognatus, qui Claudium iſtum bene nouit, & omnia iſta ſe ita habere confirmauit, mihi retulit, Claudio huic aliquando in abdomine abſceſſum apertum fuiſſe, è quo res eiuſmodi deuoratæ eruperint, ſanitati tamen, licèt omnes de eius vita deſperarent, nullis ferè medicamentis adhibitis, reſtitutum fuiſſe.

Cùm verò annis aliquot nihil mihi de Claudio iſto ampliùs innotuiſſet, menſe Majo huius anni 1636. eundem Dn. D. Neſterum, quid de homine hoc ageretur, percontatus ſum, qui 23. Maij, epiſtolam Paſtoris, Eccleſiæ eius loci, qui ſuperiora omnia confirmat, miſit, & ad hunc modum reſpondit: Claudium Lotharingum quòd attinet, cuius ante literis meis mentionem feci, eſt ille adhuc in viuis, aucupio deditus; & ob miram dexteritatem in capiendis perdicibus omnibus ibi notus. Nobilis verò eius herus, qui futuræ ſectionis ſpem non ſemel mihi fecit, ante biennium febre acutâ extinctus eſt. Vorat adhuc omnia illa, quorum in prioribus literis memini, quamuis non ita crebrò, vt anteà; cùm iam apud viduam non ſit, qui eum inſtiget, & procul dubio ei dentes ob ætatem ingraueſcentem hebetiores fiant, vt oſſa & metalla non ampliùs confringere poſſit. Inter plurimas voracitatis eius hiſtorias inprimis hæc eſt ridicula, quam Nobilis ille, dum adhuc in viuis eſſet, mihi narrauit: ſe nimirum aliquando domeſticis ſuis, ob calidam & ſiccam aëris conſtitutionem diutiùs durantem, annonæ caritatem, & famem prædixiſſe, futurúmque, vt in frugum defectu homines gramine & fœno veſci neceſſe haberent. Sed quid fit? Claudius ſtatim omnium conſpectui ſe ſubtraxit, & cùm diu illum per omnes domus angulos quæſiuiſſent, tandem in conclaui quodam clauſo eum inuenerunt poſt fornacem, ad fœni quod congeſſerat, aceruum ſedentem, fœnúmque affatim comedentem. Quæſitus, quid iſthic ageret, reſpondit: quid ſtulti quæritis? Nónne ex hero audiuiſtis, grauem annonæ caritatem ante fores, hominibúſque gramine & fœno veſcendum eſſe? Eapropter periculum feci, vt ventriculus meus nouo iſti cibo paulatim adſueſceret.

Cauſſam huius voracitatis etiam in cadauere inuenire, procul dubio erit difficillimum. Poſſet quidem ad illud, quod in cadauere Lazari vitriuoracis obſeruauit Columbus, quidam confugere, & ſtatuere, quartam illam neruorum conjugationem, quæ guſtus gratiâ in hominibus à natura producta eſt, neque ad palatum, neque ad linguam pertendere. Verùm hoc modo ſaltem guſtûs aboliti cauſſa redderetur, nondum verò cauſſa daretur, cur res tam miras aſſumere ſine ventriculi læſione, imò concoquere potuerit. Quæ procul dubio in ἰδιοσυγκρασίᾳ & peculiari conſtitutione ventriculi & inteſtinorum quærenda eſſet: quę tamen oculis inueſtigari non poteſt, ſed ſaltem ex effectu patet.] *Cauſſa.*

Affici autem in hoc affectu orificium ventriculi extra controuerſiam eſt: Idque etiam teſtatur Galenus, 5. *de loc. aff. cap.* 6. cum orificium ventriculi ſedes appetentiæ ſit. Quia tamen idem Galenus, 1. *de ſympt. cauſſ. cap.* 7. in pica etiam tunicas ventriculi prauis humoribus imbutas eſſe ſcribit, ſciendum, affectus hujus ſedem propriam eſſe orificium ventriculi: cauſſam tamen & humores vitioſos præcipuè in tunicis hærere. Si enim omnes iſti humores orificium ventriculi occuparent, cardialgiam & morſum excitarent, ſed

ſatia

ſatis eſt, ſi in tunicis hæreant, è quibus vel pars aliqua eorum vel vapor ad orificium ventriculi aſcendens appetitum hunc vitioſum excitat.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſa huius appetitus eſt humor vitioſus praua qualitate præditus tunicis ventriculi inhærens,& hinc orificium ventriculi affligens. Quænam autem huius humoris natura ſit,& quænam illa qualitas, quæ hanc affectionem excitat, integrè vix explicari poteſt. Hinc Platerus venenatam & malignam qualitatem eſſe ſcribit. Occultam eſſe facilè concedimus:venenata verò vt ſit,neceſſarium eſſe non putamus, neque venenati humoris indicia & effectus hic adſunt. Humor autem ille plerúmque ab vtero in grauidis & aliis mulieribus à menſibus ſuppreſſis ſuppeditatur, interdum & à liene vel aliis partibus: Quandóque in ventriculo à vitioſis alimentis & mala coctione generatur. An autem in picâ humori prauo contraria, an verò ſimilia appetantur, vide infra *in quaſtione*.

An pica à cauſſa venenata oriatur?

Signa diagnoſtica.

Affectus hic facilè cognoſcitur,& ex ſolâ ægrotantis relatione percipitur,qualia appetat. Adeſt præterea languor,cum ciborum ſalubrium faſtidio,interdum ventriculi morſus, anxietas, crebræ exſpuitiones, nonnunquam & vomitus, quæ materiam in ventriculo cõtentam patefaciunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Melius eſt,ſi qui hoc affectu laborant acida & acuta appetant; peius ſi res planè à naturâ alienas, teſte Auicenna, *3.Can.fen.13.tr.2.c.20.*

2. Periculo hoc malum non vacat,& ſæpe in cacochymiam, hydropem, & plurima alia mala degenerat. Quanquam enim fœminas præcipuè, quæ tali affectu laborant, ſæpe talia præter naturam ſine damno comediſſe obſeruatum ſit:tamen ſi malum diu duret,fieri non poteſt, quin praui humores inde generentur. Neque ſemper ſine omni noxa talia ab iis aſſumuntur, refértque Braſſauolus, *5.aphor.24.in Comm.*ſe nouiſſe mulierem,quæ mota deſiderio bibendi glaciem in maxima incidit mala.

Curatio.

Curatio. Humor prauus in ventriculo ſymptomatis huius cauſſa euacuandus & tollendus eſt; ventriculus verò,ſi quam intemperiem conceperit, alterandus & roborandus,ne prauos humores deinceps facilè recipiat.

Ad humores vitioſos in ventriculo euacuandos hîc commodiſſimus eſt vomitus, qui decocto raphani aqua tepidâ cum butyro moueri poteſt, etiam in prægnantibus, cum experientia doceat, prægnantes ſæpe ſpontè primis menſibus ſine omni damno vomere. A fortioribus tamen vomitoriis abſtinendum in prægnantibus. Auicennas, ſi æger lutum appetat,illud in aqua diſſolutum miſcet cum medicamentis vomitoriis & ſale, & de exſiccato in Sole præbet Dr.i. cum aqua vel decocto vomitorio, vt prouocato vomitu æger à luto deinceps abſtineat. Alij eâdem intentione de carbonibus, creta & aliis, quæ appetuntur præter naturam, aliquid in ſpiritu vini diſſolutum propinant, & poſt horam vomitorium medicamentum, ſi æger ſit facilis ad vomitum; ſin minus, medicamentum aliquod purgans exhibent. Ita enim præſentia rei exhibitæ eius deſiderium tollit, & humor prauus illius deſiderij cauſſa ſimul è corpore euacuatur. Si humor vomitu commodè purgari non poſſit,præparandus & per aluum euacuandus eſt. Et quia humoris huius natura

Præparantia & per aluum euacuantia.

& peculiaris qualitas planè occulta eſt, medicamenta ita præparanda, vt omni ferè humorum generi accommodata ſint.

Vt ℞. *Meliſſ.rutæ,betonic.origan.*an.M.ß.

Coquantur in ſ.q.aquæ.

Colaturæ ℞.℥.v. *Syr.de menth.beton.oxymel.*ſ. an.℥. j.M.pro 2.doſibus.Deinde

℞. *El.diacathol.* ʒ.iii. *confect. hamech.* ʒ.ii. *agar. trochiſ.rhabarb.elect.* an.Scrup.i. *cinamom. macis. ſchœnanth.*an.gr.vi.Cum *ſacch.*

F.Bolus.

Vel exhibeantur pilulæ polycreſtæ.

Si fœmina,quæ non ſit grauida,ab obſtructione menſium in hunc affectum inciderit, vena in malleolo, vel poplite ſecetur,& poſtea medicamenta menſes promouentia exhibeantur.

Poſtea danda opera, vt humores tunicis impacti abſumantur,& ventriculus roboretur,quod fit diamoſcho, diambra,aromatico roſato,theriaca,Mithridatio.

Ventriculum roborantia & humores abſumentia.

Mercurialis vt ſingulare experimentum commendat hoc:

℞. *Sem.ſinapi*, ℈.ß. *oſſium columbar aſſatorum & in cinerem redactorum*, ʒ.ß. *ſem.portulac.*℈.ii. *ſucci cydon.*℥.ij. *ſacchar.albiſſ.*℥.iij.

Miſce ad ignem lentum.Doſis Vnc.ß.

Alij hoc laudant.

℞. *Conſeru.roſar.borrag.bugloſſ.* an.℥.i. *ſpec.diamarg. vtriuſque* an.ʒ.i. *fragm.lap.v.pretioſ.*Scr.ii.

Subtiliſſimè miſceantur cum ſyrupo roſar.

F.Electuarium,cui adde,ſi libet, folia auri duo.Doſis eſt ad magnitudinem nucis moſchatæ.

Ad ventriculum roborandum commendat Aëtius ſuccum mali punici cum puluere menthæ ſiccæ, quod grauidarum malaciæ expeti, ad abortum præcauendum, antea etiam è Plinio diximus. Item portulacam, quam Rabbi Moſes, *2.aph.6.* à proprietate occultâ valere contrà appetitus deprauationem ſcribit. Trotula, *de paſſ. mulier. cap.15.* Fabas laudat coctas vel conditas cum ſaccharo, quod omnes prauos appetitus in mulieribus adimant. Laudatur & ruta in hoc affectu. Item ſemen cucumeris excort. polygoni atque anethi decoctum,atque alia,quæ videantur apud Aëtium, *tetrab. 4.ſ.4.cap.11.*

Extra Aëtius formâ cataplaſmatis imponit œnanthen,balauſtia,roſas,myrtum,ſmyrnij ſuccum, ſem.fœniculi coctum cum vino, dactylorum carnes, vino coctas & tritas formâ emplaſtri,aut malacydonia trita cum oleo roſar.ſeu nardino,cuius generis alia plura ſupra *de intemperie ventriculi* ſunt propoſita. *Externa.*

Diæta.

Cibi varij & iucundi ægro offerantur, quibus à prauorum appetitu auocetur. Dulcium tamen vſus ſit moderatus,vel cum adſtringentibus miſceatur. Si æger appetat cretam, Auicennas & Aëtius amylum recens præbere iubent. Ad diſcutiendos prauos in ventriculo humores, vtile eſt, ante cibum oliuas vel cappares ſale & aceto conditas exhibere. Excitant etiam appetitum naturalem, & os ventriculi detergunt, amygdalæ amaræ cum pane exhibitæ. Item cichorij decoctum in aqua & ſale oleo & aceto conditum. Olei loco iuſculum carnis ſumi poteſt. Roborat etiam ventriculi os panis in ſucco cydoniorum, granatorum, limonum, aut arantiorum acidorum maceratus. Potus ſit vinum generoſum ſubaſtringens. *Diæta.*

An autem cibi praui & alieni à natura hominis, qui auidè ab ægris eiuſmodi appetuntur, ſint concedendi, conſideratione dignum eſt. Hiſtoriæ quidem à medicis paſſim annotatæ ſunt, quod à plurimis cibi eiuſmodi alieni à natura hominis ſine damno aſſumpti fuerint in maximâ copiâ. Obſeruatum tamen quoque eſt ab eiuſmodi prauis rebus, & à naturâ humanâ planè alienis quoſdam

quosdam læsos fuisse. Itaque existimant nonnulli, si res planè absurdæ sint, ac præter naturam, non esse concedendas. Cum grauidis tamen omninò cautè & prudenter agendum; quoniam si planè denegentur res, quas auidius expetunt, offenduntur, vel abortum patiuntur, vel stigma infantibus imprimunt. Contra tamen etiam vix fieri potest, quin à talium rerum vsu offendantur. Itaque danda opera, vt illis blandè persuadeatur, ne sibi in talibus indulgeant, atque ea, quæ damni & ipsis & fœtui aliquid afferre possunt, non nimis auidè appetant, aut certè si appetitum cohibere non possint, parcè saltem degustent. Suadent quidem nonnulli, grauidas huiusmodi mulieres decipiendas esse edulibus ex saccharo & amylo figuram & colorem rei, quam appetunt, referentibus: Sed rectè monet Herc. Saxonia, talia non multum posse conferre & vix appetitum explere; cum non colorem & figuram, nec amylum & saccharum, sed substantiam certam appetant.

QVÆSTIO.

An in Pica humori prauo contraria an vero similia appetantur?

An in Pica humori prauo contraria an verò similia appetantur, inter autores disceptatur. Cum Auicennâ plerique hîc statuunt, naturam hîc poscere contraria, quasi remedia ad profliganda ea, quæ præter naturam sunt in ventriculo. Alij contrarium sentiunt, idque ideò, quod vomitu reiiciantur humores non contrarij, sed similes; acida nimirum appetentes nihilominus acida euomant: & si appetunt contraria, caussam non patere putant, cur non appetant contraria consueta potiùs, quam insueta, & à natura alienissima. Ipsi verò similia appeti existimant. In qua sententia est Rondeletius, cum quo consentit Mercatus, *de intern. corp. morb. curat. l. 3. cap. 3.* Idque ideò, quia humores ij praui quasi connaturales & eorum temperamentum quasi habituale factum sit. Cum enim humores vitiosi quasi domestici & familiares facti sint, natura ad eorum quasi similium conseruationem similia appetere. Aliis nec ista opinio placet. Si enim appetant similia, iisque fruantur, augeretur malum; cum tamen sæpe nil tale accidisse compertum sit. Videmus præterea prægnantes sæpe vomitu reiicere humores salsos vel acidos, & tales tamen non appetere. Quæ etiam calci, carbonibus, crudis carnibus ac similibus cum humoribus conuenientia? Ergo hîc non in qualitatibus manifestis acquiescendum, cum ex iis huius symptomatis & appetentiæ tam mirabilis caussa reddi non possit. Ideóque etsi probabile sit, ex simili potius, quàm contraria qualitate appetentiam hanc prouenire: tamen quænam illa sit qualitas integrè explicare difficile, imò impossibile est: cum res, quæ appetuntur, nullam cum humoribus vel dulcibus, vel salsis vel acidis, in manifestis qualitatibus conuenientiam habeant.

CAPVT VI.

De Potus appetitu læso, & primò de siti deficiente.

VT circa appetitum cibi quædam symptomata contingunt: ita etiam circa potus appetitum quædam accidunt. Et vt appetitus cibi seu fames nunc imminuitur, nunc aboletur, nunc intenditur, nunc deprauatur; ita quoque appetitus potus seu sitis vel imminuitur, vel aufertur, vel intenditur, vel deprauatur. Verum rarius est, vt quis potum omninò contra naturam appetat, ideóque saltem de siti deficiente & nimiâ dicemus.

Et primò quidem interdum sitis vel exigua vel etiam nulla percipitur, refértque Platerus, *in obseru.* Marchionem quendam, Legatum à Rege Gallorum in Italiam missum, nihil penitus bibisse, idque à teneris sibi consuetum fuisse ipsum fassum esse. Cum autem, vt famis, ita & sitis sedes sit orificium ventriculi, & sitis fiat ob defectum humidi; etiam sitis nulla fiet, cum defectus ille humidi non adest vel non percipitur. Prius fit, cum intemperies ventriculi frigida & humida adest, aut humor frigidus dulcis multus orificio ventriculi inhæret, aut cum aër frigidus & humidus aut cibi tales id humectant. Caussæ denique, quæ venarum suctionem, & corporis euacuationem impediunt, ac excessus omnino humoris ac frigoris in corpore, faciunt, vt sitis nulla excitetur, de quibus in ablatâ & imminuta cibi appetentiâ dictum. *Sitis defect.*

Defectus autem humidi siue fames non percipitur ob easdem caussas, ob quam læsa facultate sentiente suctionem non percipi diximus. Id accidit sæpe in delirantibus. Ita Hippocrates, *3. Epid. comm. 3. aph. 44.* scribit: quosdam in febre ardente non sitiisse, qui iidem phrenerici non senserint, quicquid paterentur, impedita facultate animali sentiente ob cerebri vitium. Consuetudo etiam huc multum facit, videmúsque quotidie poculis assuetos continuò sitire: aliàs contrà rarò & per diem, imò biduum non sitire.

Signa Diagnostica.

Quod æger sitim nullam habeat, ex eius relatione facilè cognoscitur. Et si non deliret, ac facultas sentiendi salua sit, indicio est, ex humiditate & frigiditate ventriculi vel totius id fieri, nisi forsan consuetus sit rarò bibere. *Signa.*

Prognostica.

1. Ablata vel imminuta sitis curationem per se ferè non desiderat, dommodò appetitus cibi adhuc constet, qui in nutriendo animali primatum obtinet. Et multos rarò & parcè omnino bibere, aliquos etiam diu à potu abstinuisse compertum est. *Prognostica.*

2. Infaustus morbi exitus metuendus est, vbi vel deficit sitis, quando maximè adesse debebat; vel intensa, quæ aderat, euanescit præter rationem, vt in febri, præsertim ardente. Tum enim vel virtutis animalis oppressæ, vel natiui caloris & appetentis facultatis in ventriculo extinctio significatur. Galenus, *3. Epid, comm. 3. aph. 14.*

Curatio.

Si ob humidam & frigidam intemperiem & humores in corpore abundantes sitis non adsit, eadem curandi ratio est, quæ appetitus à simili caussa deiecti, & appetitus cibi restitutus plerúmque etiam potus appetentiam reparare solet. *Curatio.*

Si à Delirio sit sitis, & ægri à potu abstinentia incommodi aliquid allatura sit, ægro multis modis persuadendum, vt bibat. Idem faciendum, si qui parcius bibant, & inde alui obstructio sequatur, vel ciborum distributio impediatur.

De Liquidorum auersatione & Hydrophobia.

Interdum etiam accidit, vt æger potum non solum non appetat, sed & auersetur ita, vt ad aquæ etiam conspectum tremat, aut conuellatur. Imò non solùm aquam sed & liquida omnia quosdam auersatos fuisse ita, vt nec sonitum eorum, nec nomen ferre potuerint, compertum *Hydrophobia.*

compertum est. Refértque Platerus, *lib. 1. obseru.* Mulierem quandam nec aquam, nec vinum, nec iuscula, nec aliud liquidum deglutire potuisse, sed hisce oblatis suffocationis periculum incurrisse. Imò ex contactu & conspectu rerum liquidarum, & quod mirum, vbi aërem nonnihil agitatum vel auram lenem sensit, idem passam esse. Plerique hunc affectum & rabiem caninam pro eodem habent. Verum vt etiam dictum, *lib. 1. pract. part. 2. cap. 16.* etsi qui rabie Caninâ laborant, omnes etiam hydrophobiâ corripiantur: tamen etiam sine rabie ex aliis caussis hoc malum induci potest, vt historiæ ibidem allegatæ testantur. Nam mulier, cuius P. Salius Diuersus, *de affect. part. cap. 19.* meminit, illa post febrem pestilentem & dysenteriam in hydrophobiam incidit, & octauo die mortua est. Et fœmina, cuius Platerus mentionem facit, ex terrore hoc malum contraxit. Vt ita hydrophobia latius pateat, quam rabies: cum rabies solum ab alio rabioso animali communicetur: Hydrophobia verò etiam ex interno humorum vitio generari possit, vt historiæ allegatæ satis testantur.

Rabies Canina & hydrophobia an sit idem affectus?

Quæ autem caussa sit: cur ita ægri hi aquam & omnia liquida auersantur, de eo dictum est in Institut. *lib. 2. part. 3. sect. 2. cap. 4.* & prolixè hac de re disputat Iohan. Baptista Codronchius, *lib 1. de hydrophob. cap. 13.* (qui tamen hydrophobiam & rabiem pro eodem affectu habet, sed malè.) Verum operæ pretium non videtur pluribus hac de re disputare; cum res tandem eò redeat, & omnes confiteri necessum habeant, malum hoc non à primis & manifestis qualitatibus, sed occultis ortum habere, & peculiarem ἀντιπάθειαν huic veneno seu ab animali rabido communicato, seu in corpore genito cum omnibus liquidis habere ita, vt siue gustentur, siue tangantur, siue audiantur, homo summè lædatur. Vt enim à tarantulâ demorsi musicæ sono iuuantur; ita liquidorum vsu vel aspectu hi valde læduntur. Frustra verò se macerant, qui ex manifestis qualitatibus huius rei caussam reddere conantur.

Malum verò hoc planè periculosum est, & vix aliqui euadunt, testantúrque historiæ è Marcello Donato, Petro Salio Diuerso, & Platero allegatæ alios tertio, alios quinto, alios octauo die mortuos esse. Si quid tamen remedij adhibere licet, ea proculdubio adhibenda, quæ rabidis dantur; cum venenum hoc cum illo conuenientiam sine dubio habeat. de quo *lib. 1. part. 2. cap. 16.* actum. vbi etiam ex Celso dictum, ad præseruationem ab hydrophobia remedium esse, non opinantem in aquam proiicere: scribitque hac de re etiam Lemnius, *de occultis nat. mirac. lib. 3. c. 5.* Oceani accolas demorsos à cane rabioso certatim ad mare rapere, etiam brutas pecudes, & septenis vicibus immergere, non superstitione obseruato isto numero, sed vt efficacius virus eluatur.

CAPVT VII.

De siti Nimia.

Sitis nimia.

Frequentissimum autem malum est sitis nimia. Potus nimirum nimia appetentia, cum scilicet extra tempus cibi capiendi, quo alias naturalis sitis oboriri solet, sitis hominem vrget, vt & maiorem potus copiam & frequenter eum appetat. Et quidem plerumque cum febribus, aliquando & sine his Symptoma hoc hominem molestat.

Caussæ.

Caussa.

Caussæ autem sitis nimiæ rectius inuestigari non possunt, quam si sitis naturalis caussam expendamus. Hæc enim si nimia & vehementior reddatur, sitim nimiam parit. Fit autem sitis naturalis ab appetentiâ humidi, quod absumptum est, ob quod suctio in orificio ventriculi excitatur. Ideóque caussæ omnes, quæ sitim nimiam excitant, ad siccitatem seu humoris inopiam redigi posse videntur: Galenus tamen, 1. *de simpl. med. facult. cap. 30.* caussas in duas dispescit, & sitim prouenire scribit vel ob humoris inopiam, vel ob caloris copiam. Vnde Mercatus sitim nimiam duplicem constituit, non naturalem & præternaturalem. Illam fieri docet, ex defectu roridæ substantiæ, quam sequitur appetitus naturalis, in cuius subsidium venæ vsque ad os ventriculi sugendo sensum tristem inferant, quem sequitur sitis, appetitus scilicet frigidi & humidi, qui quidem naturalis appellari posset, quod naturæ ordine procedat ab inanitione ad appetentiam. Quia tamen proficiscitur à caussis, quæ præter naturæ modum operantur, non naturalem nominat, quæ non solum à caussis præter naturam, sed & contrario siti naturali modo excitatur. Incipit hæc sitis à calore & desinit in siccitatem, & primario expetit frigida, secundario verò humida, atque incipit non ab inanitione membrorum, sed consumptione roridæ substantiæ ipsius ventriculi, ac postea desinit in consumptionem reliquarum humidi partium.

Sitis duplex secundum Mercatum.

Excitant autem sitim priorem & non naturalem à Mercato appellatam omnia, quæ roridam totius corporis, & consequenter etiam ventriculi substantiam dissipant, siue extrinsecus accidant, siue intra corpori inhæreant. Ita labor, vigiliæ, inedia, immoderata aliqua corporis euacuatio, & huius generis alia, quæ humidum absumere possunt, sitim excitant. Atque hæc sitis non solum potu, sed & alimento liquidiore ac humidiore sedatur. Sitis verò præternaturam, quæ à calore incipit, & mox sibi siccitatem accersit, caussæ possunt esse omnia, quæ humidum ventriculi nimium calefaciunt, & in eo feruorem excitant, siue ea Intemperies in ipso ventriculo excitetur & consistat, siue ob vniuersi corporis aut partis ventriculo vicinæ vel connexionem, vel consensum cum ea habentis calore ea accendantur.

Ita pulmonibus calefactis & excalescentibus maxima sitis excitari solet. Idem accidit calefacto & inflammato hepate. Item ob Renes.

Caussæ, quæ calorem illum, siue in ventriculo, siue in aliis partibus excitare possunt, sunt aer calidus, cibi nimium sale, pipere & aliis calidis conditi, & calidorum medicamentorum, itémque vini meracioris vsus, vt & medicamenta fortius purgantia, aut venena exiccantia, vt viperæ morsus, aut vinum, in quo vipera extincta est. Item motus vehemens linguæ & partium vicinarum, vt diuturna lectio & peroratio; ac omnia, quæ facilè in bilem mutari, aut calorem præter naturam vel in ventriculo, vel toto corpore, vel membro aliquo, à quo ventriculus calefieri possit, excitare valent.

Ego tamen malim sitim istam præter naturam non solum à calefacientibus, sed etiam à siccantibus primò deducere; cum videamus quædam non tantum primò calefaciendo, sed & primò siccando, sitim excitare. Etsi enim ad dispositionem, quam sequitur sitis, præcipuè caloris actio multum possit: tamen sine insigni calore siccantia non rarò idem præstant. Et si vtriusque qualitatis excessus coniungatur, sitis vehementior excitari solet. Hinc in febribus acutis & ardentibus vehemens sitis ægros affligit.

Siccando autem sitim excitant cibi sicci: & sæpius humores serosi, atque hinc Hydropici valde sitiunt, ob nimiam humoris salsi copiam.

Atque vt hæc contrahamus, sitis nimiæ, siue non naturalem siue præternaturalé appellare libeat, caussæ sunt illa omnia, quæ humiditatem ventriculi absumunt, aut calefaciendo, aut siccando, aut vtroque modo: siue id fiat in toto corpore, ita vt suctio tandem vsque ad orificium ventriculi pertingat, siue tantum & præcipuè in

ipso

ipso ventriculo vel gulâ, vel lingua ac palato, quæ partes communem cum ventriculo tunicam, quâ teguntur, habent.

Signa Diagnostica.

Signa. An ægri sitiant, & quantum sitiant, ipsi patefacere solent. Vt verò caussa rectè dignoscatur, signis opus est Sitis nonnaturalis, quam appellat Mercatus, cognoscitur è causis, quæ præcesserunt, neque cibi fastidium facilè adest. Sitim verò, quæ ex calore & siccitate dissipante & absumente humidum ventriculi prouenit, indicat cibi fastidium, calor & siccitas ventris & vicinarum partium, & sapor aliquis præter naturam amarus, salsuginosus, nitrosus; fauces sunt asperæ.

An verò calor & siccitas primò in ventriculo sit excitatus, an verò è toto corpore, vel parte aliquâ vicina, aut cum ventriculo consensum habente, facilè è signis cognoscitur. Febres enim sua signa habent, & facilè ex iis innotescunt. Ita etiam patefit, an à caussa aliqua euidente, vt æstu aeris, irâ, vsu ciborum calidorum vel salsorum vel aliorum, quæ supra recensuimus, sit excitata.

Et quidem an sitis solum ex humore bilioso vel salso ventriculum obsidente, aut è primis viis vapores calidos ad os ventriculi mittente; an verò ex pulmonis & cordis æstu excitetur, discernere & vtile est, nec difficile. Nã quæ ex pulmonis & cordis calore excitatur sitis, cognoscitur ex calidissimi spiritus efflatione, à quo & os aridum redditur, difficilisque est sermo propter tracheæ & laryngis siccitatem sitisque illa potù parum vel nihil sedatur, cum parum eius ad pulmones perueniat; sed potius frigidi acris inspiratione. Ita si hepatis vel alterius partis ventriculo vicinæ inflammatio ac æstus adsit, ea è suis signis cognoscitur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Sitis præter naturam malum non est contemnendum, quoniam & nutritioni corporis obest, & vires valde deiicit, & quia sitientes sæpè appetitui indulgent, & nimiam potus copiam assumunt, inde in cachexiam, & alios grauissimos morbos incidunt, imò sæpe mortem sibi attrahunt, vt postea dicetur.

1. Sitis immoderata insignem in corpore ariditatem & exustionem arguit, quam non externa aliqua caussa, sed acutissima febris attulit, & adhuc fouet, & propterea periculum arguit.

Curatio.

Curatio. Sitis illa nonnaturalis nominata, cum ob substantiæ roridæ defectum, & quidem non solum in ventriculo, sed & in toto corpore oboriatur, cibo potius, quam potu sedatur, & propterea eam potus, vt potus, non sedat, sed potius alimentosæ partes, quæ in potu sunt, qua ratione Hippocrates scripsit, 2. *aphor.* 11. *Facilius est, refici potu, quam cibo.* Ideóque hanc sitim aqua non extinguit, licet eam aliquo modo leniat, quinimò aquæ potu sæpe in hâc siti vomitus, alui fluxus & alia mala facilè excitantur. Cum enim sitis ista aquæ potu non sedetur, eam copiosius ingerunt ægri, atque ita corpori nocent. Ideóque initium curationis fiat ab humectatione, cui mox succedat lenis refrigeratio, & hæc sitis solum humidi deperditi instauratione mitescit. Ac propterea ad sitim hanc sedandam etiam potus vini prodest.

Sitis verò præternaturalis indicat humectantia & refrigerantia, & refrigerantia ac humectantia sitim hanc quacunque de caussa genitam tollunt. Simul tamen ad caussam respiciendum, & an sitis sola, & sine alio morbo succreuerit, an verò alium morbum secuta sit, considerandum. Si per se orta est, à caussa vel interna vel externâ oriri poterit. Si ab externâ, illâ remotâ, & eius prouidentia habitâ, frigidis, frigidóque potu sedatur. Si verò à caussis internis ortum trahat, caussæ quælibet conuenienti modo tollendæ, & ad quamque caussam potus ratio moderanda.

Quæ enim ex ingenti calore oris ventriculi prouenit sitis, quam humiditatis naturalis in eo excitauit efferuescentia, frigidæ aquæ potus tollit, præsertim si cibi eiusdem qualitatis sint participes, & sufficit tum bis terve bibere. Verum si siccitatem iam contraxerit orificium ventriculi naturali eius humiditate resolutâ & absumptâ, idem potus quidem requiritur, frequentius tamen & parcius dandus hic, humectantibus admistis, qualia sunt: Syrupus violarum, buglossæ, item mucilagines, cum iusculis ac alimentosis potibus. Si verò sitis cum alio morbo coniungatur, humectantia & refrigerantia eam quidem leniunt, vix tamen planè tollunt, neque sitis integrè cessat, nisi affectu, cuius socia est, sublato.

Humectantia & refrigerantia quod attinet, primò quidem oris refrigeratio sitim valde sedat. Ergo sæpe os colluatur aquâ frigidâ, præcipuè addito modico aceti, aquæ hordei, lactucæ, emulsionis sem. 4. frigid. maior. papaueris. Detineantur in ore pruna acida, vuæ passæ, frustum mali citrij, melonis, persici, grana mali punici, cydoniorum, folia acetosæ, caules lactucæ, portulacæ, rad. glycyrrh. recentes, in frigidâ singula madefacta.

VEL

♃. *Glycyrrh.* Drach. vi. *sem. cucum. satiui* Vnc. ß. *tragacanth.* Drach. ij.

Misceantur & fiant Trochisci sublinguales.

♃el ♃. *Sem. portulacæ, tragacanth.* an. ℥. ß. *sem.* 4. *frig. maior. excortic. lactucæ* an. ʒ. iii. *santali gummi Arab.* an. Drach. ß.

Terantur & cribrentur, ac cum *aq. rosar. & mucilag. sem. psyllij*

F. Trochisci.

Vel semina psyllij aut cydoniorum excorticata ligẽtur in nodulo ex linteo albo, raro, qui maceretur in aqua frigida, & super lingua ponatur.

Vtiles sunt & mucilagines sem. psyllij, cydoniorum, vt:

♃. *Sem. psyllij cydonior.* an. ℥. i. *aqu. f.* ℔. ß.

Macerentur per noctem, deinde diligenter conquassentur, & abiectis seminibus addatur *violar.* ℥. i.

Nonnulli & crystallum ac corallium in ore detinere iubent. Vtile est & Rob ribes, succus de agresta, de acetosa, acetositatis citri, vinum granatorum, caules lactucæ conditi: de quibus etiam aliquid deglutire licet.

Optimè autem aqua actuali sua frigiditate sitim pellit, eaque omnibus animalibus ad sitim sedandam communis potus est; de cuius recto vsu in doctrina de febribus dictum. Cautè enim vsurpanda, cùm, si auidius potetur, grauissimorum malorum & mortis sæpe caussa fit. Ita refert Antonius Beniuenius, *de abditis morborum & sanat. causs. cap.* 6. Iuuenem quendam Febre ardente correptum, cum siti vrgente frigidissimam aquam potasset, intra paucas horas mortuum esse. Et Amatus Lusitanus, *cent.* 2. *cur.* 2. historiam iuuenis ex aquæ frigidæ potu mortui recenset. Narrat quoque Forestus, *lib.* 1. *obseru.* 13. *in schol.* magnæ spei adolescentem Valerium Cordum, cum in itinere Romam versus siti vrgente aquam gelidam bibisset, febre ardentissimâ correptum Romæ mortuum esse. Eadem ratio est cereuisiæ. Noui enim fæminam, quæ cum in febre vrgente siti cantharum ferè cereuisiæ tenuioris exhausisset, in hydropem incidit, à quo postea tamen idoneis medicamentis adhibitis euasit. *Cautio in aquâ ad sitim sedandam præbenda.*

Galenus acetum commendat in siti ex calore, quia refrigerat. Improbat verò in siti ex siccitate vel humidi inopiâ. Quod si simul coniungatur humiditas & caliditas, eius sitis optimum medicamentum acetum esse scribit. Sin ex caliditate & siccitate sit affectio, vt in febribus

bus, oxycratum seu poscam, hoc est, aquam modico aceto mistam probat, 1. *de simpl. med. fac. cap.* 30.

Spiritus vitriol. & nitr. quomodo sitim sedent? Eadem ratio est sp. vitriol. & nitr. quæ aceti loco commodè admiscentur. Vbi tamen sciendum, non frigiditate hæc, cum sint calidissima, sitim sedare, sed quia inflammationem humorum calidorum & inflammabilium, qui sitim excitant, sistunt, abs quo si sit, & solum ex siccitate & defectu humidi sitis proueniat, potius nocent.

Vtiles sunt & Emulsiones semin. 4. frig. maj. & Iulebi ex aqua simpl. vel destillata, & syrupi acidi cum aquis destillatis misti, quales sunt syrup. acetositatis citri, granator. de ribes, de agrest. oxysacchara.

Externa sitis sedanda conuenientia. Extrà quoque nonnulla adhibentur, lotiones præcipuè pedum & manuum, & epithemata regioni ventriculi, Hepatis & cordis applicata, quæ omnia calorem totius corporis temperando sitim sedant, possuntque regioni Hepatis applicari succus cichor. Endiu. portulac. cum aceto & spec. diatrionsantal. quo modo, sæpius & felicius, quàm internis, se sitim sedasse scribit Hercul. Saxonia.

Cautio. In talibus tamen frigidis ipsi ventriculo adhibendis cautione opus est; cum facilè ventriculum, & diaphragma vicinum lædere possint. Refert enim Antonius Beniuenius, *de abdit. morb. & sanat. causs. cap.* 15. ab emplastro nimium frigido stomacho applicato primo difficilem respirationem, hinc singultum, & postea mortem secutam fuisse.

Si æger absque febre sit, & bilis aut salsa pituita sitim excitent, & adhuc foueant, humores illi per interualla purgandi sunt pilulis de hiera, mastichinis, agarico trochiscato & aliis commodis medicamentis, ac postea intemperies corrigenda, vt supra dictum.

Si autem à febre sit sitis, in principio paroxysmi, ægroto potus non est dandus, ne æstus maior in corpore accendatur; & materia in motu suo impediatur; sed fallenda sitis iis, quæ in ore detinentur. In vigore paroxysmi deglutienda quædam præbere & collutionibus oris refrigerantibus ac humectantibus vti conuenit. In declinatione potus conceditur, nisi æger abstinere velit, vt excitatus huius frigiditate calor foràs erumpat, sudorésque promoueat. Qua de re plura de febribus dicta sunt.

In siti ex pulmonum caliditate aëris frigidi attractio vtilis, & propterea is frigidis alterandus, & continuò flores rosar. violar. nympheæ olfaciendi.

Si ex Hydrope fuerit sitis, nitroso salso ac corrupto humore ad ventriculum transmisso, non potu ea sedanda, cum is malum augeat, sed his, quæ vapores & humores demulcent. Ad quam rem mucilagines & pinguia prosunt.

Diæta. Quod ad Diætam, cibus sit refrigerans & humectans, vbi caussa sitis est humor biliosus, vt lactuca, ptisana hordeacea & alij, de quibus in calida & sicca ventriculi Intemperie dictum. Fugienda, acria, salsa, amara. Æger os clausum teneat, nec multum loquatur, de consilio Hippocratis, 6. *Epid. comm.* 3. *text.* 33. vbi os claudere & silere sitim sedare ait.

Quibus noctu bibendi est auiditas, iis admodum sitientibus obdormire bonum, scribit idem Hippocrates, 5. *aph.* 7. Sæpe enim contingit noctu aliquem sitire, siue quod parcius in cœna bibit, siue quod liberalius vinum hausit, siue quod cibis salsis & acribus vsus est. Hic igitur, si sitis leuior & ἐπιπόλαιος, vt appellat Hippocrates, 6. *Epid. comm.* 4. *text.* 23. non bibendum, ne coctio ventriculi turbetur, sed dormiendum, vt in somno materia sitis caussa corrigatur, siue illa crudus succus sit, siue vapores feruidi & acres, fauces ac os ventriculi exsiccantes. Per somnum enim intrò collectus calor naturalis & sanguis viscera humectant, cibíque & potus acrimoniam temperant. Si verò sitis valde vrgeat, dandus est potus, præsertim si ex humidi defectu illa orta sit, sed moderatius initiò, prius quam coctio absoluta sit. Tutius tamen semper est, noctu à potu abstinere & somno indulgere.

CAPVT VIII.

De Symptomatibus, quæ in Retentione cibi & potus accidunt.

POstquam Symptomata, quæ circa appetitum in ventriculo accidunt, absoluimus, proximum est, vt iam ea, quæ circa retentionem contingunt, explicemus. Etsi enim post appetitum sequitur deglutitio, & illa etiam lædi possit, tamen de ea supra inter affectiones gulæ seu œsophagi egimus.

Ventriculus equidem circa cibum & potum, quem coquendum accepit, rectè coarctari, eúmque rectè complecti debet. Verum hoc non semper accidit, vnde Retentionis deprauatæ symptomata accidunt. Sunt autem illa quatuor, Palpitatio quædam, veluti conuulsio, veluti tremor, veluti vibrans motus, vt ea Galenus, *de diff. symptom. cap.* 4. recenset. Palpitatione afficitur ventriculus, quando eleuatur & deprimitur interdum totum corpus, vt in reliquis partibus fieri solet, dum à flatu crasso in eos erumpente eleuantur, & postea sponte concidunt. Appellat autem Galenus non palpitationem absolutè, sed palpitationem quandam, cum non in substantia ventriculi, seu intra eius tunicas flatus attollens contineatur, sed in ipsa ventriculi cauitate. Huius enim Symptomatis caussa est flatus in ventriculo contentus, eúmque distendens, ex cruditate & inprimis cibo flatulento ac potu copioso ortum habens. Habétque hoc Symptoma easdem caussas, quas inflatio ventriculi, & propterea etiam signa & curationem eandem. *Symptomata Retentionis deprauata in ventriculo. Palpitatio.*

Deinde accidit ventriculo quædam quasi conuulsio, cum scilicet ventriculus immodicè exinanitus postea circa cibos sese constringit subitò, & cum violentia quadam, ac quasi singultu, & proinde etiam, quæ de hoc Symptomate dici possent, ex *capite de singultu* infra, & supra *de intemperie ventriculi sicca* petantur. *Conuulsio.*

Tertiò veluti tremor quidam quandoque ventriculo accidit, quem Galenus, *loco allegato*, ita describit: Vbi à comedendo nec κλύδων aliquis seu fluctuatio cum sonitu te infestat, nec inflatio, nec palpitatio vlla, nec singultus, sed difficultas aliàs insueta in ventre sentitur, grauatúrque is ac laborat, cupitque celeriter opus vel per inferiores vel per superiores partes abiicere, accidit præterea ructus quispiam cum displicentiâ alienâ, nec facilè interpretabilis in anhelitu difficultas sequitur: existimabis, ventriculum circa cibos constringi quidem, cæterum id veluti cum tremore fieri. Symptoma autem hoc ortum habet vel à ciborum copiâ nimiâ, vel à frigidâ intemperie, de qua supra dictum. *Tremor.*

Tandem etiam conuulsio veluti quædam circa ventriculi corpus, sicuti in febribus accidit, ægríque se quandam molestiam in ventriculo percipere aiunt, qualis in initio intermittentium febrium fieri solet. Fit autem hic motus, dum ventriculi tunicæ, quo tempore se circa cibum constringunt, ab aliquâ mordaci materia irrigantur, quæ vt plurimum biliosa existit & tenuis. Cuius Symptomatis caussæ & curatio ex iis, quæ de Intemperie ventriculi cum bile dicta sunt, patent. *Conuulsio.*

Curatio. Curantur autem hæc Symptomata caussis, à quibus pendent, sublatis. Si nimirum cibi vel potus copia sit maior, quam vt eam ventriculus complecti possit, ea minuenda. Si cibus sit crassus, flatulentus, durus, talis vitandus, & is eligendus, qui minimam in ventriculo extensionem pariat, & facilè concoquatur. Si autem aliquod vitium sit in ventriculo, corrigendum,

vt

vt supra de morbis ventriculi dictum. Imperfecto etiam ciborum amplexui succurritur per medicamenta & cingulum astringens. Constricto enim & compresso peritonæo constringi quoque ventriculum necesse est, vnde alimenta rectius complectitur.

Ruminatio.

Ruminatio. Circa Retentricem ventriculi (etsi alij, sed minus commodè, ad expultricem referunt) accidit interdum rarum Symptoma, Ruminatio nimirum. Equidem ruminatio quibusdam brutis naturalis est, ex peculiari ventriculi constitutione. Verum si homo cibum, quem ventriculus ad coquendum assumpsit, antequam planè coctus sit, in os resumat iterúmque masticet, id planè præter naturam est. Rarum verò, vt dictum, est hoc symptoma: Eius tamen duo exempla refert Hieron. Fabric. ab Aquapend. *in tractatu de varietate ventricul. Vnus*, inquit, *fuit nobilis Patauinus, qui interrogatus de ruminatione, num esset illi libera, respondit, minimè liberam esse, sed coactam. Cogebatur enim ab assumpto cibo, circiter horam plus minusvè in os cibum attrahere & rursum mandere. Cogebatur autem ab insigni oblectatione, qua ruminandi cibum tenebatur, idque sibi esse perpetuum omnibus tēporibus fassus est. Dicebat præterea omnem cibum, siue solidum siue mollem se semper ruminare, & dum assumebat, deglutire statim absque vllo fere dētium officio, quamuis dentes sortitus esset in vtraque maxilla, vt alij homines, & os aliquando latius ac gulam, propter quam caussam literam S. proferre ægrè poterat: item sibi videbatur intra os aliquid quasi bolum continere, quod expeditam illi locutionem impediret: Ruminatióque ei & motus maxillæ ad latera longè facilior obtigerat ac cæteris. Habebatque in vsu bibendi vinum nigrum ac potens, album verò abhorrebat, præter maluaticum. Cum ægrotabat, nequaquam ruminabat, sed ab omni ruminatione tunc temporis cessabat, vt boues quoque faciunt, cum ægrotant, quod tanquam signum certum, boues ægrotare rustici habent. Obiit, & aperto cadauere inuentus ventriculus est insignis magnitudinis, & in interna superficie valde asper. His omnibus addendum omninò est, quod eius pater paulo supra frontem in capite corniculum durissimum crassitie digiti minimi, longitudine verò oliuæ Hispanicæ habebat extuberans, substantia vngui persimile. Ex quo colligi potest, parentis semen aliquam habuisse affinitatem cum cornigeris animalibus, neque mirum fuisse filium simile quid à parente contraxisse.*

Exempla ruminantium.

Alter qui similiter ruminabat, fuit monachus iisdem conditionibus affectus, qui tamen marcore obiit, propterea, quod tanta auiditate cibus regerebatur in os, vt ventriculus & consequenter iecur cibi indigentia quasi perpetuâ laboraret.

Tertium Exemplum, quod Clariss. Præuotius auditoribus suis Patauij recensuit, est de quodam viro quinquagenario Genuensi, eodem vitio ab ineunte ætate vsque in præsens tempus correpto, qui aliam rationem reddere nequit, nisi quod ipse adhuc infans matre mortuâ per biennium lac ex vbere vaccæ calidum hauserit.

Verum talia vitia vt rara sunt, ita procul dubio à primo ortu à præternaturali aliqua ventriculi constitutione ortum habent, & propterea curari non possunt.

CAPVT IX.

De Chylosi seu coctione ventriculi læsa, & Imbecillitate ventriculi.

Χύλωσις læsa. PRimaria & propria ventriculi actio est Chylosis, seu cibi & potus concoctio, & in substantiam cremori prisanæ similem, quam chylum vocant, mutatio. In ventriculo enim cibus assumptus primum futuri alimenti rudimentum accipit, vnde etiam ventriculus publicum alimenti ταμιεῖον seu promptuarium appellatur.

Læditur autem Chylosis & ventriculi coctio variis modis, & variis de caussis. Nam 1. interdum nulla cibi fit alteratio vel mutatio, quod vitium ἀπεψία seu cruditas nominatur. 2. Interdum longior, quam par est, mora in coquendo consumitur, aut omnes cibi partes perfectam coctionem non recipiunt, & alimentum semicrudum relinquitur, quod vitium βραδυπεψία nominatur, tarda & imperfecta concoctio. 3. Cum cibus corrumpitur, & aliam, quam debebat, naturam accipit, δυσπεψία & τῆς πέψεως διαφθορὰ dicitur. Cruditas tamen ventriculi interdum generaliter accipitur, & de omni coctionis in ventriculo ἀπεψία & frustratione vsurpatur. Nonnulli etiam hoc malum ventriculi Imbecillitatem & debilitatem nominant. Propriè tamen prioribus duabus tantum differentiis competit. Etsi sint, qui in genere Imbecillitatem ventriculi nominant, cum non solum coctrix, sed omnes iunctim facultates malè habent, & eâ duntaxat ratione ægrotant, vt nimirum non extinguantur vel euertantur, seu cum inceptum opus nequeunt perficere, & in medio quasi actu subsistunt. Cruditas verò duplex constituitur, nidorosa, cum alimentum in nidorosam, & vstam quasi materiam mutatur, vt ructus vel oleum frixum vel pisces corruptos, vel simile quid referat, quæ accidit in biliosis & calidis naturis. Acida verò est, cum cibus in acidam naturam mutatur, vnde & ructus acidi percipiuntur; quæ fit à ventriculi frigiditate. Potest tamen & tertia cruditatis differentia addi, cum ob calorem debilem cibus imperfectè coquitur, & in pituitosum quid mutatur, citra tamen aciditatem.

Chyloseos læsæ differentiæ.

Imbecillitas ventriculi.

Caussa.

Frustratur autem facultas ventriculi in coquendo, vel læsa facultate, vel ob errorem externum. Facultas læditur ob morbos ventriculi præcipuè ob intemperiem ventriculi, vt & ἀτονίας eiusdem seu tonum laxatum, & laxitatem præter naturam, cum scilicet necessarius iustúsque fibrarum coalitus laxatur. Quod vitium etsi alij aliò referant: tamen rectissimè ad morbos conformationis refertur. Impeditur verò facultas ventriculi à tumoribus, vulneribus, vlceribus & similibus morbis supra enumeratis. Vt enim ventriculus bene coquat, naturalem constitutionem in temperie, conformatione, & vnitate habere debet. Frequentissimè verò læditur ventriculi coctio ob calorem eius debilem. Coctio enim ventriculi primariò per eius calorem perficitur. Constat autem is calor, qui coctionis autor est, ex calido innato & influente. & vt vterque ad coctionem necessarius est, ita etiam vtriusque ratione coctio ventriculi lædi potest; ac coctio ventriculi male perficitur non solùm, quia calor innatus ventriculi languidus est, sed & quia influens deficit & debilis est, id quod ægris & conualescentibus accidit. Atque hac de caussâ in affectibus animi, cum calor & spiritus aliò auocantur, coctio sæpe læditur. Ideóque ad hoc genus caussæ pertinent non tantùm, quæ intemperiem ventriculi innatam debilitant, sed & quæ calorem influentem vel auocant vel dissipant. Præterea non solùm calor ipsius ventriculi, etsi is primaria coctionis caussa sit, sed vicinarum etiam partium aliquid ad coctionem facit. Dextra enim parte ventriculum hepar amplectitur, sinistra lien, supra diaphragma, ante & infra omentum ac intestina. Hæ ergo partes, si calorem ventriculi non latis foueant, vel etiam intemperie laborent, eorum vitio calor debilitatur, & non rectè coctio perficitur. Et quæ caussæ sint, quæ temperiem ventriculi euertunt, supra dictum.

Caussæ. Læsa facultas.

Ob-

exter- Ob errorem verò externum coctio læditur, cum nullo ventriculi vitio, sed ob alíud quid, quod extra eius constitutionem est; coctio non rectè perficitur. Galenus, 3. *de sympt. causs. cap.* 1. errorem externum hic triplicem constituit: alium in excrementis in ventriculo hærentibus; alium in cibis; alium in tempore somni. Excrementa primò in ventriculo seu in eo genita, seu aliunde affluentia coctionem turbant, dum cibos, etsi boni, inquinant & corrumpunt: quæ si sint frigida, faciunt, vt acida cruditas inde generetur, aut si in magnâ quantitate adsint, etiam ἀπεψίαν efficiunt. Si sint calida & biliosa, nidorosam cruditatem pariunt, quæ modò crudos vel corruptos pisces, modò oleum frixum, modò aliud quid referunt.

Ciborum verò causâ coctio vitiatur, dum vel in cibi substantiâ, vel in quantitate, vel in tempore, vel in ordine sumendi aliquis error committitur. Ob cibi ipsius substantiam coctio lædi potest, dum cibi vel naturâ suâ sunt corruptioni obnoxij, vel nimis duri & crassi ac coctu difficiles, vt à calore nostro satis vinci non possint; vel iam corrupti; vel crudi & non rectè præparati, id quod fit, dum vel ad focum non rectè coquuntur, aut non rectè masticantur; vel cibi natura praui, vt sunt fungi; vel quidem suâ naturâ non praui, quos tamen nonnulli ex indiuiduali & peculiari proprietate auersantur, assumuntur. Qui enim caseum, vel pisces, vel aliud quid naturâ abhorrent, illud ingestum vel assumptum nunquam in bonum chylum mutant. Pertinet huc & ciborum varietas, quando cibi multiplices, & qui facultates diuersas habent, in eodem prandio vel cœna sumuntur. Cum enim alij aliis facilius, alii difficilius coquantur, diuersasque naturas habeant, turbatio inde fit in ventriculo, teste Galeno, 3. *de vict. rat. in acut. t.* 35.

Quantum cibi sumendũ. In quantitate peccatur, cum cibi nimis magnâ copia, vel prauâ assumuntur. Tantum enim cibi assumendum, quantum ventriculus vincere & satis elaborare potest: si verò nimia cibi copia ingeratur, vt à facultate vinci & coqui non possit, crudi humores inde oriuntur. Qui verò ventriculum satis robustum & calidum habentes cibum nimis parcè assumunt, iis cibus aduritur & corrumpitur.

Qualitatis error est, si cibus sit calidior, qui facilè nidorosæ cruditati materiam præbet, vel frigidior, qui, si sit magna frigiditas, ἀπεψίας, si minor, aciditatis causa est.

Temporis ratione in cibo error accidit, quando alius cibus assumitur, antequam prior sit concoctus. Ordinis etiam aliqua ratio est. Ad coctionem enim turbandam facit, si primo loco cibi duriores & coctu difficiliores; posteriore verò molliores & coctu faciliores assumuntur.

Ob somnum coctio læditur, quando homo tempore consueto non dormit, vel parum dormit. Cum enim calor à sensuum & reliquarum actionum ministerio in corpore reuocetur ad interiora, ob caloris copiam coctio tunc facilius obitur, quam in vigiliis.

Sunt tamen præterea adhuc alia quædam, quæ si modum non seruent, etiam coctionem lædunt & turbant, pleraque calorem ventriculi debilitando & auocando. Si calor externus immodicus dissipando calorem internum, coctionem debilem efficit: ita vehemens & nimius animi & corporis motus post cibum coctioni multum obest. Et quantum terror vel ira in coctione lædenda & cibo corrumpendo possit, notissimum. Ita balneum vel exercitia à cibo mox instituta calorem exhauriunt, & à ventriculo auocant. Pertinent huc & omnia, quæ faciunt, vt cibus in ventriculo non rectè contineatur: quando scilicet non debitus fit cibi amplexus, vel cibus ante iustum tempus, & antequam coctus est, à ventriculo excernitur. Quæ omnia à vitio retentricis & expultricis pendet. Nam sine retentione cibum rectè coqui impossibile est. Si enim ventriculus non tam diu, quàm par est, cibum retineat, non rectè ventriculus cibum amplectatur, fit inde coctionis turbatio, rugitus, flatus, & similia symptomata, de quibus *capite præcedenti* dictum.

Nonnulli tamen caussas has aliter dispescunt, atque frustrationem chyloseos fieri docent, vel primariò & per se, vel secundariò & ex accidente. Primariò, dum sine reliquarum ventriculi actionum (retentricis puta & expultricis) vitio non rectè coctio perficitur, siue id fiat læsa facultate, siue ob errorem externum, de quibus hactenus diximus. Secundariò verò & per accidens, dum ob retentricis vel expultricis vitium coctio læditur. Retentrix autem frustratur itidem vel læsa facultate, ob morbos scilicet ventriculi, intemperiem frigidam & humidam; aut malam compositionem, natiuam scilicet paruitatem ventriculi, ob quam iustam cibi copiam nec capit nec retinet, aut solutam vnitatem; vel ob errorem externum, qui est vel caussa interna, hoc est, excrementum flatulentum cibi complexum prohibens, vel externa, vt cibus flatulentus humidus, copiosus, præcipuè verò potus nimia copia, quæ fluctuationem in ventriculo efficit, & retentionem impedit. *χυλωσις duplici modo lædi dicitur.*

Ob expultricem verò coctio læditur, cum ea vel aufertur, vel imminuitur, vt in Ileo, vel deprauatur, vt in singultu, vomitu, cholera, quod ipsum accidit vel ob morbos ventriculi, & præsertim qui fibras transuersas occupant; quales sunt intemperies, potissimum frigida & humida, mala compsitio, id est, angustia secundum orificium inferius ventriculi; obstructio & compressio à tumore, siue in hoc, siue in intestinis; vel ob errorem externum, scilicet humorem peccantem substantiâ, quantitate, qualitate, quando materia aut in eo genita p. n. calida, aut transmissa caussa est expulsionis deprauatæ, frigida diminutæ. Quo pertinent & externa, vt medicamenta purgantia & similia.

Atque hæ caussæ omnes nunc βραδυπεψίαν, nunc ἀπεψίαν, nunc δυσπεψίαν inducunt, prout vario modo sese habent. Απεψία, vel βραδυπεψία caussas easdem habent, quæ in ἀπεψία sunt maiores, in βραδυπεψία minores. Calor nimirum ventriculi debilis, ciborum vitia & omnia, quæ facultatem coctricem vel debilitare, vel ei resistere impedimento esse possunt. Δυσπεψία verò calida oritur præcipuè ab intemperie ventriculi calida, quæ cibos adurit & corrumpit. Præbent ei etiam caussam cibi naturâ sua calidi & biliosi, facilè corruptioni obnoxij, & praui succi varii, humores biliosi in ventriculo collecti vel ad eum transmissi. Corruptionis verò acidæ caussæ sunt intemperies nimis frigida, humorum pituitosorum redundantia, & ipsa alimenta valde frigida.

Signa Diagnostica.

Signa. Coctionis ventriculi vitium præcipuè ex effectis excrementis mutatis, ructibus & similibus, quæ in coctione accidunt, symptomatibus ac nutritione læsa cognoscitur.

Et quidem ἀπεψία cognoscitur ex ructu, qui etiam post sex vel septem horarum spatium, quo aliàs in sanis cibi si non perfectè coqui, tamen mutari solent, ciborum naturas ac qualitates refert. Si cibi incocti & non mutati vomitu reiiciantur, vel per aluum excernantur. Si præcesserunt caussæ ventriculum valde refrigerantes, vel assumpti cibi sint coctu difficiles, & adsint alia signa frigidi ventriculi: & tum æger læditur ab iis, quæ ventriculum refrigerant, & coctionem debilem reddunt. Commodum verò percipit ab iis, quæ calorem augent, vt aromatibus & similibus.

Coctio debilis ex iisdem signis cognoscitur, è quibus coctio ablata, sed debilioribus. Ructus sunt acidi, grauitas, tensio, & inflatio in ventriculo percipitur, vomitu

vomuntur pituitosa, deiectiones sunt humidæ, crudæ ac pituitosæ, atque alimenta etiam coctu facilia vix longo tempore coquuntur.

Deprauata coctio cognoscitur ex ructibus nidorosis, & sapore in palato, qui similem putredinem ac corruptionem referunt. Atque ita sæpe à vaporibus eiusmodi lingua inficitur, vt omnes cibi etiam suauissimi prauum aliquem & abominabilem saporem referre videantur. Atque is sapor maximè percipitur, cum eiusmodi cibi corrupti vomitu reiiciuntur.

Causæ verò cognoscuntur hoc modo. An cibi coctu difficiles, praui, maiore copia, non opportuno tempore, modo ac ordine sint assumpti, facilè ex ægri relatione cognoscitur. Si verò nihil tale præcesserit, ventriculus considerandus, & an signum aliquod morbi alicuius ventriculi suprà enumerati adsit perpendendum, & inde, ob quē morbũ facultas lædatur, discendũ.

An verò ex accidenti, & ob retentricem ac expultricem læsam coctio lædatur, è suis signis cognoscitur. Ablata quidem retentio innotescit ex eo, quod alimentum statim, vt fuit ingestum, euomitur vel deiicitur. Imminuta verò cognoscitur ex eo, quod citius, quam par est, deiicitur, vnde humidiores & crudiores plerumque feces deiiciuntur, quemadmodum in lienteria accidit. Amplexus verò ciborum vitiatus è fluctuatione, murmure, & rugitibus, prauisque ventriculi motibus deprehēditur. Expulsio tandem ablata cognoscitur ex Ileo; diminuta, è tardâ deiectione, deprauata, è prauis motibus tempore expulsionis, ex fluxu alui cum dolore, acri morsu, ex celeri ac intempestiua excretione.

Causæ verò horum symptomatum è signis morborum ventriculi antea propositis cognoscuntur.

Prognostica.

Prognostica.

1. Cruditas ad malorum succorum, morborúmque plurimorum generationem facit, siue ea boni seu mali succi cibos sequatur; cum errata primæ coctionis non corrigantur in secundâ. Deterior tamen cruditas est à mali succi cibis. Atque ex hâc prauorum succorum varietate morbi varii oriuntur, febres, tumores, erysipelata, scabies, nutritionis defectus vel imminutio, aut nutritio vitiosa, qualis est in leprâ & similib. malis.

2. Coctionis vitium, quod ab errore externo oritur, facilius corrigitur, quam quod ex imbecillitate facultatis accidit. Externis enim illis caussis ablatis, & errore in victu mutato, ferè citra aliud auxilium symptomata tolluntur.

3. Facilius etiam emendatur vitium coctionis, quod fit ab humoribus aliunde in ventriculum bene valentem influentibus & cibum corrumpentibus aut coctionem impedientibus. Humoribus enim illis expurgatis, antequam morbum aliquem in ventriculo excitent, symptomata omnia euanescunt.

4. Pessima amara bile abundantibus cruditas est, citissimè febrim accendit, in qua cibi nidorosam qualitatem corrumpuntur. In qua verò cruditate cibi in acidam vertuntur qualitatem, ea minus nocet.

5. Minus quoque noxia est iis hominibus nidorosa cruditas, quibus aluus est aperta; grauis autem, quibus adstricta: quia in febres promptius incidunt, præsertim si ad solita opera reuertantur. Galenus, 7. *meth. med. c.* 7.

Curatio.

Curatio.

Vt autem vitiata coctio emendetur, à qua caussa illa originem habeat, primò inquirendum, & caussa illa remouenda. Ea enim sublatâ coctio rectè perficitur. Quomodo verò morbi ventriculi curari debeant, in præcedentibus iam dictum. Errores quoque in victu commissi si emendentur, & rectior diætæ modus obseruetur, facilè symptomata illa euanescunt. Idéoque ablata vel imminuta coctio cum à frigido ventriculo veniat, curanda calefacientibus & alterantibus ventriculum, quæ supra in intemperie ventriculi frigida fuerunt proposita. Eodem planè modo corrigitur cruditas acida, cum & illa à caloris diminutione, vel frigidis cibis ortum habeat.

Ad ventriculum roborandum Chymici imprimis commendant spiritum vitrioli Veneris, quem acetositatem esurinam Veneris nominant, seu spiritum vitrioli Vngarici, atque de eo scribunt, quod tantis polleat viribus, vt omnia, quæ in ventriculo contineantur, siue tartareæ, siue sulphureæ impuritates fuerint, consumat, ventriculúmque vsque adeo confortet & roboret, vt omnia concoquere queat, vt struthio ferrum concoquit ac digerit. Verùm ὑπερβολικῶς ista dicuntur. Non quidem abs re est, cùm commodo sæpe eum exhiberi. Cautione tamen non exigua opus est. Neque enim in quauis ventriculi imbecillitate & morbo usurpandus, sed vbi crassi, &, vt loquuntur, tartarei humores in ventriculo adsunt, quos consumit. Postea etiam adstringendo ventriculum roborat. Videndum tamen etiam hîc, ne quid nimis, & humidum radicale ventriculi ab eo dissipetur & absumatur, quod sæpe ab intempestiuo & nimio spiritus vitrioli vsu accidit. Vbi verò calor ventriculi languet, & humidum radicale deficit, plus obest, quàm prodest spir. ☉. *Spiritus vitrioli Veneris an in imbecillitate ventriculi conueniat.*

Ad ventriculum roborandum vtilis est etiam aqua cinamomi cum succo cydoniorum destillata, mastiche, vt & spiritus mastiches, præcipue hic. *Spiritus mastich. ventriculum roborat.*

℞. *Mastiches el.* Vnc. iij. *galangæ*, Vnc. j. *spiritus vini opt.* ℔ß.

Digerantur ac destillentur.

Vbi verò nidorosa cruditas percipitur, atque illa originem habet à prauis succis in ventriculo contentis, & cibos corrumpentibus, nihil vtilius est, quàm prauos succos mox per aluum & vomitum expurgare. Imò in omni cruditate præcipuum remedium est excrementorum alui deiectio quotidiana. Vbi verò solùm ob caloris ventriculi excessum fit illa corruptio, necessum est, alimenta duriora exhibere, & cibos aceto, succo citri, & aliis acidis condire.

Diæta.

Diæta.

In omni verò coctione vitiatâ & cruditate, quacunque etiam de causa ortum habeat, bonam diætæ rationem obseruare necessarium est. Ideoque panis sit optimæ notæ, de quo Galenus, 1. *de aliment fac. cap.* 2. & 4. Reliqui etiam cibi in debili coctione sint coctu faciles, & quæ causæ debilitatis aduersentur. In iis autem, quibus biliosus humor, aut aliud excrementum prauũ in ventriculo colligi solet, cibi facilis coctionis facilè corrumpuntur, quod & iis accidit, qui calorem ventriculi non temperatum, sed igneum quasi obtinent. Ideoque talibus cibi coctu paulò difficiliores dandi: Succi tamen, qui è talibus cibis, qui aliàs coctu sunt difficiles, conficiuntur, si in corpus distribuantur, prauam naturam retinent, vt docet Galenus, 2. *de aliment. facult. cap.* 6.

In omni etiam coctione læsa is cibus & potus fugiendus, qui ventriculo est ingratus, de quo Hippocrates, 2. *aph.* 38. Atque in eo respiciendum ad peculiarem ægri naturam, ob quam accidit, vt nonnullis grata vel ingrata coctu facilia vel difficilia sint, hæc, vel illa. A cibis autem praui succi omnibus abstinendum, etsi coctu sint faciles. Nam licet principiò nihil damni afferre videantur; tamen nobis non aduertentibus progressu temporis in venis colliguntur praui humores, & ad corpus alendum inepti, qui exiguam postea occasionem nacti putredinem concipiunt, atque inde febres malignę oriuntur. Ideóque Celsi sententia, *l.* 1. *c.* 1. simpliciter admittenda non est, dum statuit, qualitatis ciborum nullam habendam esse rationem, modò coquan- *Cibi praui succi vitandi.* *An qualitas ciber. ratio habenda?*

coquantur. Nam licet exquisitè coquantur; nunquam tamen ex iis notæ planè bonæ succus generatur.

Repentina etiam ad contraria in alimentis mutatio sanis cauenda, & multò magis ægris, vt docet Galenus, *2. de rat. vict. in acut. text.* 8. *& seqq.* Varietas quoque ciborum vitanda, vt & potus. Qui cibi pridie sumti in ructibus qualitates percipiunt, & quibus hypochondria eleuantur, iis somnus longior conuenit. Somnus enim & quies coctioni & retentioni ciborum maximè inseruiunt. Decubitus in somno primò fiat super latus dextrum, vt cibus ad fundum ventriculi, vbi coctio maximè viget, citius & facilius descendat; postea verò supra latus sinistrum, vt epar ventriculo incumbens coctionem adiuuet. Auicennas tamen, vbi cibus non supernatat, mox supra sinistrum latus decumbere iubet. Corpus ante ante cibum exerceatur, post cibum verò quiescendum est. Moderata tamen à cœna ambulatio non inutilis est.

QVÆSTIO I.

An Chylificatio fiat à calore?

An chylificatio fiat à calore?

COctionem ventriculi calore eiusdem innato perfici communis ferè opinio est. Ab eâ tamen recessit Ferriolus, *in tract. de debilit. ventr.* ob sequentes, sed non magni momenti, rationes: 1. est, quod chylificatio non fiat calefaciendo. 2. Quod in solo ventriculo fiat chylificatio; cum tamen calor per totum corpus dispersus sit. 3. Quia in ventriculi fundo, qui tamen membranosus est, & intestinis frigidis adhæret, præcipuè fit chylificatio. 4. Quia, si calor chylificationis caussa esset, eò melior fieret chylificatio, quo calor maior esset; cum tamen in febribus & aromatum vsu etiam coctio ventriculi lædatur. 5. Quia chyli calor albus; cum tamen res, quæ calore generantur, potius flauæ vel rubræ sint, vt ex vrina & bile apparet. 6. Quia chylus temperatus est. 7. Quia homini non minus frigida, vt potus, quam calida in victu necessaria sunt; cum hæc tamen calorem alterent. 8. Quia ventriculus naturâ frigidus est. 9. Quia humida & aquea siccioribus citius concoquuntur; cum tamen hæc in calorem reagant, atque ita eum debilitando tardius coqui deberent. 10. Cancri & conchilia, quæ sunt frigida, ea concoquunt, quæ animalia calidisſma non possunt concoquere.

Verùm ad omnes has obiectiones facilis est responsio, si explicemus, quomodo accipiendum sit, quando dicitur, calore ventriculi chylificationem perfici. Equidem non calor primarium agens est, sed anima & forma ventriculi, quæ vi χυλοποιητικῇ instructa cibum & potum in chylum mutat. Calor verò solùm animæ instrumentum est. Cum verò anima sit immutabilis; calor verò mutari possit: Medicus de hoc potius, quàm illâ sollicitus est. Calorem autem quando dicimus, non quemuis intelligimus, sed proprium ventriculi, & actioni eius conuenientem, qualis id nulla alia corporis parte est, sicut nec vlla alia corporis pars est, quæ suâ substantiâ ventriculo exactè respondet. Neque tamen etiam hîc excludimus qualitates occultas, sed eas etiam hîc simul includimus, vtpote ad hanc actionem necessarias.

Proinde respondendum 1. Calor, quatenus calor, chylum non generat, sed quatenus animæ & formæ ventriculi, à quâ, vt agente primariò, dirigitur, instrumentum est. 2. Non quiuis calor, sed cuilibet actioni conueniens necessarius est, alius in corde, alius in epate, alius in ventriculo. 3. Ventriculi parenchyma, etsi membranosum videatur, ad hanc tamen actionem conueniens est. 4. Non quilibet calor optimum chylificationis instrumentum, sed proportionatus. Cordis n. calor ad chylificationem esset intensior: sicut contra ventriculi calor ad actiones cordis esset debilior. 5. Chylus albedine respondet substantiæ ventriculi, sicut sanguis rubedine epati. 6. Non generatur Chylus à calore excedente, sed temperato. 7. Potus, si sit valde frigidus, non iuuat coctionem, sed eam potius lædit. 8. Ventriculus non absolutè frigidus est, sed respectu saltem aliarum partium calidiorum ita dicitur. Accepit enim à Creatore quælibet pars tantum caloris, quantum ad suam actionem est necessarium. Habetque & Cerebrum & nerui & partes membrosæ suum calorem, & sine calore nihil viuit, vt habet Seneca, *lib. 1. quæst. natur. cap.* 10. Et Galenus *2. aph.* 15. calorem innatum omnium actionum naturalium caussam esse censet. 9. Humida & aquea, quatenus talia, in chylum non mutantur, sed quatenus partes alimentosas in se continent, quæ cum sint humido dilutæ, non ita coctioni resistunt, vt sicca. 10. Cancri & conchylia alimentum sibi conueniens appetunt, & coctio illa est sui generis, nec vt in homine perfecta.

QVÆSTIO II.

An calor vicinarum partium etiam aliquid ad coctionem faciat?

An calor vicinarum partium aliquid ad coctionem faciat?

EtsI calor ipsius ventriculi tùm insitus, tum influës, & ita temperamentum hoc modo absolutum & perfectum proxima & sufficiens chylificationis caussa sit, atque ita alterius operâ indigere non videatur: tamen ita sapientissimus rerum Creator corpus nostrum disposuit, vt inter partes sit amicus & mutuus consensus, & vnaquæque alterius actionem promoueret potius, quam impediret. Itaque & ventriculo addidit Epar, lienem, omentum, intestina, diaphragma, quorum calor, dum naturalis est, ita comparatus est, vt calorem ventriculi blandè foueat. Quod si non fiat, calor ventriculi vitiatur, & inde eius actio læditur. Hinc accidit, vt si Epar suprà modum sit calidus, ventriculi calorem amplius amicè non foueat, sed eum potius dissipet, atque ita coctioni eius obsit. Contrà si sit frigidum, scirrhosum, calorem ventriculi extinguit. Omentum si sit pinguius, calorem ventriculi etiam fouet, & hoc modò coctionem adiuuat; contra si nimis extenuetur, coctioni obest. Eadem partium reliquarum vicinarum ratio est, quarum calor quidem non proxima chylificationis caussa est, calorem tamen ventriculi eius caussam fouet.

CAPVT X.

De Singultu.

Singultus.

POst coctionis in ventriculo seu chylificationis læsæ Symptomata, restant explicanda symptomata, quæ circa expultricem facultatem accidunt. Cibus in Chylum mutatus non in ventriculo retineri, nec per vomitum reiici, sed suo tempore ad intestina transmitti debet. Sed tamen natura sæpe abutitur ventriculo, & per eius orificium cum superius, tum inferius, quæ sibi molesta sunt, expellit.

Symptomata autem, quæ circa expulsionem læsam ventriculi accidunt, sunt Singultus, Ructus, Nausea, Vomitus, Cholera, Cœliaca affectio & Lienteria; quæ duo posteriora Symptomata ad alui fluxus differemus.

An singultus ad depravatam respirationem sit referendus?

Inter expultricis facultatis irritatæ symptomata omnium penè Medicorum consensu Singultus, qui Græcè λύγξ, λυγμὸς & γύγγος est, refertur, vt mirer, Platerum eum ad deprauatam respirationem retulisse. Quanquam enim in singultu sonitus quidam auditur, & vocis organa in consensum aliquo modo trahuntur: tamen ex accidenti id euenit, & primarium malum

malum est ventriculi motus deprauatus ab expultrice præter naturam stimulatâ pendens, dum, quod ipsi molestum est, & tunicis eius infixum, elidere conatur. Galeno 4. *de rat. vict. in acut. text. 69. & 1. prorrhet. text. 23.* est σπασμώδης τις κίνησις, ἢ διάθεσις hoc est, conuulsoria quædam motio & affectio, & 1. *de diff. symptom. cap. 4. & 3. de causs. symptom. cap. 2.* οἷον σπασμὸς est, propterea, quod vera conuulsio solis musculis propriè conueniat. Alibi tamen simpliciter conuulsionem nominat, vt 5. *aph.* 4. & 7. *aph.* 3. & accidit ventriculo in singultu omnino aliquid conuulsioni simile, quale in Ructu, Nausea & Vomitu non animaduertitur.

Est autem singultus Symptoma Expultricis ventriculi, quæ quod molestum est ventriculo, illo motu excutere conatur. Motus autem is ex duobus motibus compositus est. Nam vt ventriculus id, quod molestum est, excutere queat, primò se tunicasque dilatat, postea se veluti collectis viribus constringit, corporisque sui contractione interdum aliquid, è tunicis expressum elidit, sæpe etiam conatu suo frustratur. Secundariò & Retentrix in motu isto læditur, ac ventriculus cibos non rectè complectitur.

Secundùm quam partem autem ventriculus afficiatur, authores dissentire videntur. Galenus, 5. *de loc. aff. cap. 6. & 6. aph. 39.* Singultum proprium oris ventriculi affectum esse docet. Plerique alij singultum esse affectum totius ventriculi tradunt, quod & Galenus, 2. *de sympt. causs. cap. 6.* docet, è quo loco etiam nonnulli probare volunt, ad gulam quoque singultum pertinere. Verum enimuerò quod essentiam singultus attinet, eius sedes est orificium ventriculi superius. Illud enim exquisito sensu est præditum, & propterea ad expulsionem molestorum mouetur. Si verò caussas huius mali spectes, totus ventriculus earum sedes est, ac caussa singultus modò in ore ventriculi, modò in ipso eius corpore continetur. Quod verò gulam attinet, ad eam singultus non pertinet; cum nullo alio, quam attractionis motu moueatur, & humores acres ipsi, cum lubrica sit, adhærere non possint. Errandi verò caussam hîc quibusdam dedit mala versio. Non enim Galenus, 2. *de sympt. causs. cap. 6.* Singultum in gula fieri dicit, sed in stomacho, idest, orificio ventriculi.

Plateri opinio noua de singultu.

Contra communem hanc omnium medicorum sententiam, qui singultum ventriculo tribuunt, sentit Platerus, qui malum hoc non ventriculo, sed septo transuerso attribuit. Singultum enim fieri statuit primò à vaporibus malignis in febribus perniciosis septum transuersum irritantibus. Secundò, Vbi vntriculi facultas expultrix primò quidem irritatur, irritatio tamen cum septo transuerso communicatur, à quo motus ille deprauatus primariò proueniat. Cum enim septum transuersum non solùm ventriculo propinquum sit, sed & communem cum ventriculo sortiatur tunicam, eosdemque neruos in ventriculi orificium insertos acceperit, etiam septum ventriculi incommoda persentire, & cum ventriculus, vt illa excutiat, insurgit, seque aperit, septum quoque motu suo ventriculum, vt illud rectius præstare possit, impellere & concutere, adiuuantibus, si magna vi opus sit, reliquis thoracis musculis existimat.

Verum enimverò etsi negandum non sit propter communem tunicam, quam habet septum transuersum cum ventriculo, id in consensum à ventriculo singultiente trahi, imò & thoracis, vt & abdominis musculos quandoque: tamen idem & in vomitu accidit, & vt facilius vomitus fiat, Diaphragma, musculi thoracis, imò & abdominis suam operam conferunt; quod etiam accidit in sternutatione. Non tamen idcirco vomitus vel sternutatio thoracis aut abdominis musculis primariò tribuenda est. Ideóque quia facultas expultrix ventriculi in singultu primariò irritatur, & proximè atque immediatè hunc motum efficit, meritò ventriculo, vt & vomitus ascribitur, sicut sternutatio cerebro; etsi à vicinis motus iste partibus adiuuari possit.

Singultus & vomitus quomodo differant.

Quanquam autem singultus sub eodem deprauatorum ventriculi motuum genere cum vomitu contineatur: tamen inter eos quædam est differentia, & ex Galeno, 6. *aph.* 29. vulgò statuunt fortiorem & vehementiorem motum esse singultum. In vomitu enim ea tantum, quæ in capacitate ventriculi consistunt, reiici & conatu sæpe non adeo magno; singultu verò ea, quæ in ipsius orificij tunicis penitus insident, non nisi magna vi excuti. Verum enim verò cum omnis nausea & vomitus fiat à materia in capacitate ventriculi contenta, & singultus sæpe vomitum antecedat, idemque vomitionis initium sit, quasi natura id, quod per singultum propellere nequit, per vomitum tandem, tanquam per vehementiorem motum, extrudere annitatur: ratio differentiæ non semper in loco materiæ & vehementiâ motus consistere videtur, (etsi quandoque solum hoc modo differant) sed præcipuè in loco affecto, & in modo, quo facultas in vtroque affectu agit. In vomitu enim totus ventriculus simul mouetur; in singultu verò imprimis orificium. In singultu enim expellit naturali, vel potius expellere conatur modo simili ei, quo facultas animalis vtitur, fibras scilicet ventriculi quasi concutiens, vnde singultus σπασμώδης κίνησις conuulsiuus motus appellatur, quod ad eum ferè modum in singultu ventriculus moueatur, quo in conuulsionibus musculi contrahuntur, & concutiuntur. In vomitu verò totus ventriculus ad expulsionem insurgit, & imprimis fundum eius versus superiora contrahitur, eoque motu quicquid in eo continetur, versus superiora excluditur. Nam licet omnes corporis partes vim habeant molesta à se expellendi: non omnes tamen concussione, & motu sensibili id præstant, sed eæ solùm, quæ fibras habent.

Omnes partes mos læsa à se expellunt, sed diuerso modo.

Hinc ventriculus in singultu, musculosæ partes in rigore, cerebri meninges in Epilepsiâ, concussione, & vibratione quadam, id, quod molestum est, expellunt: at nihil tale fit in parenchymate Epatis, lienis, glandulis & similibus.

Quî autem fiat, quod ab eâdem materia nunc nausea & vomitus, nunc singultus excitatur, caussa redditur hæc, quod in singultu irritatio & mordicatio saltem fit in orificio ventriculi, in vomitu autem pleræque ventriculi partes vellicantur. Hinc accidit, vt singultus quandoque vomitum præcedat, vbi scilicet ex materia vitiosa in ventriculo contentâ vapor aliquis vel pars humoris ascendens orificium ventriculi saltem vellicat: vbi verò materia postea totum ventriculum vellicare incipit, etiam totus ventriculus ad expellendum insurgit, & ita vomitus excitatur.

Caussa.

Caussa.

Vulgata equidem doctrina est ex Hippocrate, 6. *aph.* 39. Singultum cum spasmo eandem habere caussam, & prouenire ab inanitione & repletione. Nonnulli verò addunt vellicationem à materia acri. Verum si rem diligenter perpendamus, vellicatio sola vera & proxima huius mali caussa est. Cum enim singultus, quod negari non potest, fiat à facultate expultrice irritatâ, quid ad hanc rem opus vel repletione vel inanitione; cum sola vellicatio sufficiat? Et quanquam in singultu humores interdum copiosius ad ventriculum confluant: tamen non quatenus replent, singultum efficiunt, sed quatenus ventriculum irritant & vellicant. Etsi quoque in singultu causæ sæpe coniunguntur, quæ corpus exsiccant, quod sæpe in magnis euacuationibus & acutis ac malignis febribus accidit: tamem singultus oritur à caussis illis, non quatenus inaniunt corpus, sed quia caussæ illæ ventriculū mordicant & vellicant, aut quia ex inanitione sequitur suctio & mordicatio in ore vētriculi: & si ex inanitione & repletione vētriculus cōtraheretur in singultu, nō posset

poſſet iterum extendi, neque talis vibratio fieret. Et omnino ex generatione Epilepſiæ & conuulſionis facilè colligere eſt, quænam cauſſa ſingultus ſit.

Mercurialis equidem Hippocratis ſententiam excuſare & defendere conatur: ſed parum feliciter. Vt enim illud ſaltem afferam, vt acres humores ad plenitudinem referre poſſit, ſcribit, acres humores facere conuulſionem, quia plenitudinem inducunt. Nam, inquit, ſicut vaſa dicuntur inanita, quoniam carent eo, quod continere debent: ſimili modo plena dici debent, quando continent id, quod non debebant. Quapropter quoniam in ventriculo ſunt humores acres, manifeſtum eſt, ibi poſſe eſſe aliquam plenitudinem. Verum appellet ſanè humorum acrium in ventriculo præſentiam plenitudinem: (quod tamen commodè ſemper fieri non poteſt; cum ſæpe etiam humores quantitate pauci ſingultum inducere poſſint.) quæritur tamen, an humores tales, quatenus copiâ peccant, ſingultum excitent; quod certè concedi non poteſt, cum eundem à piperis vno vel altero grano oriri videamus, quæ tamen plenitudinem excitare & conſtituere nullo modo dici poſſunt.

Proxima ergo ſingultus cauſſa eſt materia ventriculum, & præcipuè eius orificium, irritans & vellicans, ſiue caliditate, ſiue frigiditate, ſiue acrimonia, ſiue praua ac maligna qualitate id præſtet, vel etiam res dura pungens & premens ventriculum vellicans. Ita obſeruamus nonnunquam ex potu frigidæ aquæ hauſto ſingultum fieri, qui vel ſola ſpiritus cohibitione curatur; Ita poſt acrium ciborum & piperis vſum ſingultus excitatur. Ita pueri, qui ſe ſupra modum cibo replent, crebrò ſingultiunt. 1. *aph.* 13. Quò tamen magis exquiſito ſenſu præditum eſt os ventriculi, eò facilius ſingultum patitur.

Materia autem hæc eſt vel Alimentum, cibus nimirum aut potus caliditate vel frigiditate, vel acrimoniâ ventriculum vellicans; vel medicamentum acrius, quale eſt piper puluerifatum, imprimis ſi vinum ſuperbibatur, quod profundius id intro adigit; vel humor aut ichor acris & prauus; vel vapor ſimilis; vel vermes ſiue mordentes, ſiue prauos vapores ad os ventriculi mittentes. Sunt & quædam venena, quæ ſingulari proprietate ſingultum inducunt, ſicut Nicander viperam ſingultum excitare ſcribit.

Epatis etiam inflammationi ſingultus ſuperuenire ſolet, tum quòd prauus vapor aut ſanies ad ventriculum mittitur, tum quia ab ipſo tumore ventriculus Epati ſubiectus comprimitur, eiuſque expultrix Facultas aſſiduè irritatur; quibus & communio neruorum à ſexto pari deſcendentium addi poteſt. Atque ab epatis & aliarum partium vicinarum, quæ ventriculum in conſenſum trahere poſſunt, inflammatione, febris oritur, quæ ſingultuoſa ſeu λυγγώδης nominatur, in qua ſcilicet Symptoma hoc diu permanet; vel etiam per totum morbum cum febre durat, non verò ſolum circa criſin accidit, & reiecto per vomitum humore acri mox ceſſat, teſte Galeno, 4. *de rat. vict. in acut. text.* 79. Quæ accidit non ſolum epate inflammato, ſed & in Ileo inteſtino, item Hernioſis acutâ febre febricitantibus, vt & femoris & brachij gangræna & calcis ſphacelo, vt Hippocrates docet, 2. *de fract. text.* 23. & 3. *de fract. text.* 43.

Res duræ ſingultum excitantes. Præter hactenus enumerata etiam res duræ ventriculum prementes vel vellicantes ſingultum excitare valent.

A recentioribus enim obſeruatum eſt, nonnullos ſingultiiſſe ex intortâ & verſus ventriculum reflexa coſtæ extremitate ventriculum extrinſecus premente. Et apud Hollerium *l.* 1. *cap.* 33. *in comm.* eſt hiſtoria puellæ, quæ bubulis pulmonibus largiter vſa fuerat, quorum fruſtulum cùm in œſophago reſtitiſſet, ſingultum excitauit, qui remoto fruſtulo illo ceſſauit. Auicennas docet, ſingultum quoque à capitis percuſſione fieri.

Atque hinc patet, ſingultum aliàs per ventriculi ἰδιοπάθειαν fieri, dum materia ventriculum vellicans in eo colligitur, aliàs verò per Sympathiam, cauſſa aliunde ex epate, liene, inteſtinis, aliiſque partibus, vel etiam toto corpore communicata. Ita ex cerebro propter neruorum communionem, vt & à pulmonibus ſingultus excitari poteſt, de quo Galenus *ad locum Hippocr.* 1. *prorrh. text.* 23. *Aphonia cum ſingultu peſſima*, ſcribit, Singultum cum Aphoniâ non fieri ex humiditate deſcendente ad laryngem, ſed ex quodam neruorum ſextæ coniugationis conſenſu, qui eſt cerebro cum ſtomacho, vt & vicinarum partium.

Signa Diagnoſtica.

Singultus auditu ab adſtantibus percipitur, & ab ipſo ægro indicatur, vt aliis ſignis opus non habeat. Cauſſæ verò ſignis dignoſcendæ ſunt. *Signa.*

Qui vomitu ſedatur, eſt à materia ſeu copia ſeu qualitate ventriculo moleſta. Qui ſuccedit euacuationibus nimiis & in febribus acutis accidit, illum à ſiccitate prouenire vulgò ſtatuitur: malo tamen ad materiæ prauitatem illum referre. Conſiderandæ etiam ſunt cauſſæ antecedentes, & manifeſtæ, quæ malo huic originem præbere poſſunt.

Si eſt per eſſentiam eſt magis continuus, & adſunt humorum in ventriculo contentorum ſigna, ſpeciesque humorum ex oris ſapore, vomitu, ructu & ſimilibus cognoſcitur.

Qui à cerebri, lienis, epatis, inteſtinorum, vteri, aut alterius partis morbo prouenit, non eſt ſine partium illarum affectarum ſignis.

Prognoſtica.

1. Singultus, qui à cauſſa primitiua, vt frigore, cibo ac potu, aut alia ſimili, quæ nondum alium affectum induxit, oritur, leuior & minus periculoſus eſt: grauior eſt, qui alium affectum, aut eius cauſſam ſequitur. *Prognoſtica.*

2. Periculoſus eſt ſingultus, in quo fit inſignis fibrarum in ventriculo tenſio ac dilatatio, & qui ab affecto ore ventriculi oritur, & in quo lipothymia metuenda eſt.

3. Singultum patienti ſternutatio ſuperueniens ſingultum ſoluit, 6. *aph.* 73. Sternutatio enim vehementi illo motu humorem ventriculum vellicantem excutit.

4. Si ſenibus ſupra modum purgatis ſingultus adueniat, non bonum eſt, 7. *aph.* 41. Cum enim omnibus hominibus malum ſit ſingultum purgationi ſuperuenire, id ſenibus præcipuè malum eſt, propter virium imbecillitatem.

5. Ab Epatis inflammatione Singultus, malum. 5. 5. *aph.* 58. & 7. *aph.* 17. Non enim ſemper ad inflammationem Epatis Singultus ſequitur, ſed vbi illa maxima eſt, quod periculoſum.

6. A vomitu ſingultus & oculorum rubor, malum, 7. *aph.* 3. Qui enim ſingultus fit ab humoribus ventriculum, præcipuè verò eius os infeſtantibus, ſi vomitione illi humores expellantur, meritò ceſſat. Quod ſi humoribus vomitu reiectis ſingultus perduret, vel cerebrum, vel ventriculum, non paruam pati inflammationem indicio eſt. Quandoque tamen ſingultus poſt vomitum periculoſus non eſt; cum ſcilicet à reliquiis humorum ſaltem prouenit: ſed tum reliqua Symptomata mitiora fiunt. Oculorum autem rubor vtriuſque partis, cerebri ſcilicet, & ventriculi inflammationem ſequitur, ſed cerebri magis.

7. In vomitibus ſinceris Singultus, malum. Mala quoque conuulſio. *In Coacis.* Omnis enim ἄκρατος, ſ. meraca purgatio Hippocrati, malum, præſertim flauæ bilis. Magnum enim aliquod incendium partium circa ventriculum ſignificatur, à quo exuſta materia ventriculo communicata eum ita lancinat.

8. Ab Ileo Singultus, malum. 7. *aph.* 11. In tali enim intestinorum inflammatione partem illam nervosam, quæ cerebro consentit, affici indicio est. In senibus tamen Singultus ob prolapsa intestina sine inflammatione non ita periculosus. Sola enim intestinorum repositione euanescit.

9. Aphoniæ, seu vocis interceptiones cum singultu pessimæ. 1. *prorrhet. cap.* 23. Ob consensum scilicet organorum vocis cum cerebro & ventriculo, vt in caussis dictum.

10. Delirium lethale in spiritu *f.* difficili respiratione & singultu. Cum enim cum singultu delirium accidit, aut à ventriculo inflammato calor & vapores acres ad caput attolluntur, aut à cerebro inflammato malum cum neruis orificij ventriculi communicatur, quod vtrumque malum est.

11. Singultus in omni febre periculosus est; nisi fiat ob crisin instantem, & signa coctionis materiæ in morbo manifestè appareant. Sic enim indicat crisin vomitu futuram.

12. Singultus in somno profundo, aut animi deliquio, aut tetano obortus, mortem non longe abesse indicat. Atque in lethali eiusmodi singultu præclara remedia non sunt exhibenda. Aetius, *tetrab.* 3 *serm.* 1. *c.* 5.

13. Singultus sæpe diuturnum malum est, ægrumque valdè affligit, refertque Marc. Gattinaria, Iur. Doctorem Papiniensem 12. dies singultu laborasse, & Epiphan. Ferdinandus *histor* 43. curauit Augustinianum Theolog. Prof. qui 20. dies cum mortis periculo singultu laborauit, & mechoacann. Vnc. ß. in vino albo infusâ & aliis purgantibus liberatus est: Massaria etiam Vicentiæ curauit tabellarium, qui 40. dies & plures singultu laborauit, & tandem aquis thermalibus liberatus fuit.

Indicationes.

Indicationes. Curationem quod attinet, non quilibet singultus Medici operam requirunt. Quidam enim sunt ita leues, vt spontè vel spiritus retentione vel tenui diæta cessent. Quidam verò contumaciores sunt, vt medicamenta postulent.

Curatio verò ad duo dirigenda, ad ipsum symptoma, & ad caussam, à quâ pendet. Etsi enim singultus rectissimè curatur causâ, à qua pendet, sublatâ. Quia tamen nonnunquam tam grauis & molestus est, vt nisi sedetur, metuendum sit, ne aut ægri vires deiiciat, aut aliud periculosum malum inducat, curationem aliquando ad se trahit. Atque tum remedium motum illum mitigans & sedans est necessarium, quod scilicet mordicationis & vellicationis sensum in ventriculo obtundat.

Caussæ verò ipsæ singulæ ratione sibi conueniente tollendæ sunt, quæ cum variæ sint, de singulis in specie dicendum.

Curatio.

Curatio. Quantum ad ipsum singultum, si ita vehemens sit, vt curationem ad se trahat, ea exhibenda, quæ sensum ventriculi nonnihil hebetant, & doloris vehementiam obtundunt, nisi vomitu materiam reiicere liceat. Faciendum autem est initium à lenioribus. Aetius offert succum endiuiæ vel portulacæ, semen excorticatum cucumeris vel lactucæ tritum, vel decoctum sebesten, imprimis lac recens mulsum, aut portulacam mandere iubet.

Vel detur Syrupus violarum, portulacæ, de papauere, vel decoctum florum chamæmeli & sem. anethi. Fortiora sunt Philonium Romanum, cuius dosis scrup. j. non facilè excedat, quod granis duobus croci vel cinamomi corrigi potest, theriaca recens ad scrup. j. data, Laudanum Opiatum.

Caussam verò singultus quod attinet, considerandum 1. An singultus alium morbum, qui peculiarem curationem requirit, sequatur. In caussæ enim ablatione tota curatio consistit. Primò ergò si à refrigeratione tantum singultus proueniat, spiritum cohibere conuenit. Spiritus enim retentus pulmones & partes vicinas calefacit. Deinde intus & extra medicamenta ventriculum calefacientia vsurpanda, qualia supra de Intemperie ventriculi frigidâ curandâ sunt proposita. Exhibeatur nimirum vinum Hippocraticum, masticetur cinamomum, vel aqua cinamomi bibatur. Galenus & Aetius laudant vsum castorei cùm olfaciendo tùm assumendo.

Dorsum verò & ventriculus inungatur oleo de pipere, mentha, Balsamo & similibus. Vel Cataplasma imponatur ex vino, aqua vitæ, & pulueribus calidis. Vel

℞. *Rad cyperi iunci odorati caryophyll.* an. scrup. j. *castorei* scrup. ß. *sem. anethi rutæ* an. Drach. j. *fol. plantagin. menth. absinth.* an. M. ß.

Conquantur in vino, & ventriculus fomentetur.

Cibus & potus calefaciendi vi sit præditus: ideóque aromatibus, seminibus & herbis odoratis condiri potest, vt pulegio, mentha, anetho, origano, fœniculo, aniso, cinammo & caryophyllis.

2. Si à flatibus fit singultus, eadem calefacientia conueniunt, & vinum, in quo anisum, baccæ lauri, rosmarinus, sem. coriandri, baccæ iuniperi, caryophylli macerati sint. Item aqua vitæ, zedoariæ, diacyminum, theriaca vetus, Mithridatium.

3. Si post nimiam euacuationem fiat singultus, siue hoc accidat à siccitate & corrugatione ventriculi, siue à medicamenti aut humorum ventriculum vellicantium prauitate, conueniunt, quæ humectant & refrigerant moderatè, humoresque mulcent, vt aqua hordei cum emulsione amygdalar. dulcium, lac recens mulctum, ol. amygdal. dulcium cum aqua hordei tepida. Emulsio item sem. quatuor frigid. maior. & papau. albi, mucilago sem. psyllij, cydon. iuleb. violar. succus granator. ptisanæ cremor vel per se, vel cum pullorum carne, iuscula è carnibus pullorum & gallinarum contusis & expressis parata: Conserua borrag. bugloss. nympheæ. Ventrem quoque & dorsum inungere vtile est ol. violar. & similibus.

4. Si ab alimentis vel medicamentis acribus singultus excitatus sit, hausto oleo amygdal. dulcium recenti, vel butyro recenti assumpto, vel ptisanæ cremore sedatur.

5. Si à corrupto cibo & repletione ortum habeat singultus, humoré illum aut per vomitum, aut per alui deiectionem euacuare necessarium est. Ad purgandum vtilis est hierâ, pilulæ de aloë lota, & rhabarbarum. Postea exhibenda, quæ ad detersionem & resolutionm materiæ faciunt, vt:

℞. *Spicæ, zinziberis, galangæ, sem. anisi, rutæ, dauci, cumini*, ana Drach. 1.

F. Puluis. Cuius dosis Drach. ß.

Cum melicrato aut vino.

6. Si ab humoribus calidis & acribus fiat singultus, ii vel per vomitum, si æger ad vomitum pronus sit, vel per aluum expurgentur; prius tamen exhibitis iis, quæ humorum acrimoniam retundunt, eos temperant & detergunt. Qualia sunt decoctum vel ptisana hordeacea, lac caprinum, succus portulacæ & endiuiæ, syrup. citri, acetosæ, rosar. simpl. infusionis, boraginis, buglossi, portulacæ. Emulsio sem. quat. frig. maior. & papau. albi, decoct. prunor. & tamarind. decoct. sem. anethi, portulac. papau. albi in aqua hordei vel cereuisia tenuiore factum. Item potus aquæ calidæ, in qua dissolutum sit butyrum vel oleum aut lac amygdal. dulcium. Lenis purgatio fiat cum infusione rhabarb. manna, syrup. rosar. solutio. Vtile est & absinthij decoctum cum infusione rhabarb. Fortiora verò locum non habent.

Postea

Postea assuetis etiam frigida præberi possunt. Extra applicetur ol. rosar. cydon. violar. de nymph. cerotum santal. Atque si ista medicamenta non iuuent, stupefacientia supra enumerata vsurpanda.

7. Si ab humore frigido ventriculo impacto fiat singultus, extenuandus is & incidendus, vt supra de intemperie ventriculi cum pituita dictum, melicrato scilicet, oxymelite simpl. & compos. scillitico, hyssopo, pulegio, calaminthâ, ruta, dictamno, nardo Celticâ, helenio, sem. cumini, anethi, dauci, seselios, cariophyll. galanga, in mulsa vel vino decoctis, castoreo item Scrup. j. vel Drach. ß. pondere sumpto, syrupo de duabus & quinque radicibus, de hyssopo, de calamintha, Dianis. Diacimin. Diatrionpiper.

Peculiaris & vtilis descriptio oxymelitis habetur hæc apud Trallianum, *lib.* 7. *cap.* 13.

℞. *Scillæ partis internæ tenerioris* ℔.ij. *aceti albi acris sextarios* xv. *piper.* Vnc.ij. *sem. dauci Cretici, fœnicul. cumini,* an. Vnc. ß. *petrosel. Macedon.* Vnc. ij. *zinzib. pyrethri,* an. Vnc. j. *laseris,* Vnc. ij. *nard. Celtic. ligustici.* an. Vnc. ß. *hyssop. puleg.* an. Drach. j. *menth. virid. apij virid.* an. M. j. *cardamom.* Drach. ij. *rutæ viridis turiones quinque mellis sextarium, spodij,* Vnc. ß. *costi,* Vnc. j. *sapæ sextar.* ij. *agarici, spicæ nardi, amomi, an.* an. Vnc. j.

Omnia hæc contusa diligenter seorsim habeto, & scillam in aceto coniectam per dies 7. macerari sinito, deinde eâ sublatâ reliqua omnia contusa vbi valde leuigaueris, & aceto indideris, alios dies septem finito. Deinde per linteum densum exprimito & fiat oxymel.

Vel ℞. *Pulegij, iunci odorati,* an. M. ß. *sem. anethi, carui,* an. Drach. ij. Coquantur. Colaturæ ℞. Vnc. iiij. Adde *mellis rosat. colat.* Vnc. ij. Misce.

Postea materia vel vomitu reiicienda, vel per aluum euacuanda hierâ simplici, mechoann. agarico, pilul. mastich. de aloë, de agarico, cum momento turpethi, el. diaphænico.

Si malum non cesset, iterum ad præparantia redeundum, & præparantia ac purgantia per vices assumenda.

Vt: ℞. *Galangæ,* Vnc. j. *cinamom. sem. aneth.* an. Drach. ß. *castorei,* Scrup. ß.

Coquantur parum in vini albi, Vnc. vj.

Singulis diebus sumat æger, Vnc. ß.

Vtile est & elixir proprietatis.

Cum internis coniungendus est externorum vsus. Vtilia sunt: Olea, vnguenta, emplastra, cataplasmata supra de intemp. ventriculi frigida proposita, vt:

℞. *Ol. Mastich. de castor. aneth.* an. Vnc. j. *ol. destill. rutæ,* Scrup. ß. *caryophyll.* gut. iiij. Misce.

Vel coquantur in aceto cuminum, pulegium, calamintha & origanum, ac spongia aceto eo imbuta ventriculo calida imponatur.

Non etiam inutile fuerit cucurbitam cum multa flammâ ventriculo applicare, & dorso ea parte, qua stomachus vertebris annectitur.

Alij ad materiam singultus discutiendam, aut certè è ventriculo, cui inhæret, excutiendam plura addunt, vt sternutationem, vociferationem, deambulationem concitatam, gestationem atque equitationem, vt & subitum terrorem, iram, gaudium, quibus cùm spiritus intrò ad cor, & rursum ad ambitum corporis reuocantur, accidit, vt ventriculus vellicationem materiæ non ita sentiat, dum agitatione caloris & spirituum materia antea quieta nonnihil concutitur, & loco affecto dimouetur: quæ tamen & in singultu ab aliis causis locum habere possunt.

8. Sit materia maligna sit, efficax est hoc medicamentum.

℞. *Sem. anethi, car. bened. citri,* an. Scrup. j. *melissæ, cortic. citri,* an. Drach. ß. *corall. rubr. galangæ, macis cinnamom.* an. Scrup. ß. *margarit. smaragd.* an. gr. viij. *cornu cerui, lapid. bezoar.* an. Scr. j. vel q. v.

Fiat puluis, aut cum facch. s. q. F. Rotulæ. Vel cum syrup. de cortic. citri aut alio conuenente F. Electuarium.

Vel sumatur theriaca aut aqua theriacalis, terra item sigillata, bolus Armen. succus citri. Galenus, 8. *de compos. med. sec. loca cap.* 3. medicamentum ex Asclepiade describit, quod occulta proprietate contra singultum prodesse dicitur.

9. Si à vermibus singultus proueniat, ad vermes cura dirigenda, & reliqua etiam, quæ singultui conuenire possunt, vsurpanda.

10. Si v. aliis morbis singultus coniungatur, & primò quidem cum febre, materia morbi caussa singultui occasionem præbeat, & humores ad ventriculum confluentes hoc malum excitent, considerandum, an singultus accidat in principio febris, ab excrementis primarum viarum in ventriculum effusis. Tum n. leni pharmaco per aluum purgante, vel vomitu materia illa tollenda. An v. in statu, quo tempore crisis per vomitũ futuræ signum est, ac tum nihil metuendum, sed naturæ omne negotium permittendum; aut tandem in augmento accidat, quod si contingat, perpendendum, an humor vitiosus & feruidus à iecore & venoso genere per venas mesaraicas infundatur in cauitatem ventriculi; an verò per venas, quibus ventriculus & eius orificium alitur, effundatur in ipsam vẽtriculi substantiam; id quod hoc modo discernere licet. Si humor ad ventriculi cauitatem confluat, singultus est rarior & leuior, & assumpto cibo vel potu aut leni aliquo medicamento sedatur. Si verò in ventriculi substantiam influxerit, singultus est frequentior & grauior, ac quasi vera conuulsio, nec sedatur ingesto cibo, & nonnihili in longiore temporis spatio quiescit, ac præ frequentia singultûs æger suffocari videtur, cum id, quod singultus causa est, ventriculo infarctum sit.

Prior singultus, qui fit à materia in cauitatem ventriculi effusa, tollitur vel vomitu, vel leni purgatione. Quæ verò à materia ventriculo infarcta originem ducit, difficilius curatur. Vt a. curetur, si corpus antea purgatum sit, vel ob vehemẽtiam febris purgare non liceat, stupefacientibus, & sensum obtundentibus, de quibus antea dictum, vtendum. Et si humor malignus sit, etiam alexipharmaca & contra malignitatem ac venenatam qualitatem pugnantia vsurpanda, de quibus etiam antea dictum, quæ tamen ita temperata sunt, ne febrem augeant. Si verò corpus nondum purgatum fuerit, & calor febrilis non prohibeat, aut statim purgatione per infusum rhabarb. & folior. senæ, manna, syrup. violar. rosar. solutiuo vtendum, aut clysteres applicandi, & humorum acrimonia ac caliditas cremore ptisanæ, emulsione amygdal. dulc. sem. 4. frigid. maior. papau. albi cum cum aqua hordei, portulacæ, lactucæ, aut aqua lactucæ & portulacæ temperanda. Venter simul ob æstum & calorem inungendus oleo rosarum & aliis, quæ intemperie ventriculi calida sunt proposita.

11. Si denique singultus accidat ab inflammatione ventriculi, epatis, cerebri, vteri, vel alterius partis, curatio ad inflammationem & morbum principalem & caussam huius symptomatis dirigenda: quâ sublatâ & singultus cessat. Si tamen nimis vehemens est singultus, ea, quæ sensum nonnihil obtundunt, & singultum mitigant, vsurpanda, quæ supra fuere proposita.

Nonnulli amuleta hîc etiam vsurpant. Castoreum, inquit Trallianus, alligatum citò singultum sanat. Idem facit cuminum panniculo linteo inditum & carpo sinistræ manus alligatum. Alyssum commendatur à Dioscoride & à Plutarcho, 1. *symposiac. probl.* 3. Habet & Trallianus, *allegato loco*, sed quæ superstitiosa sunt.

Diæta.

Victus ratio singulis caussis respondeat, & pro varietate caussarum varia sit, quæ ex iis quæ supra de intemperibus ventriculi curandis dicta sunt patere potest. *Diæta.*

CAPVT XI.

De Ructatione.

Ructatio. INter expultricis facultatis ventriculi symptomata est & Ructatio, quæ est motus deprauatus ventriculi, factus à facultate expultrice concitata, quo vapores & fumi à cibo non rectè cocto per os expelluntur. Et soli homini hoc vitium accidit, non brutis, cum vt Aristoteles, 10. *probl.* 43. docet hæc ventrem ficciorem habeant, quibus humidum statim absumitur, vt in flatum conuerti non possit; forsan etiam, quia in cibo & potu sumendo sunt temperantiora. *Soli homini accidit.*

Ructus autem nunc insignem nullam qualitatem præ se fert, nunc verò est acidus, nunc nidorosus, nunc fœtidus, nunc cibi assumpti qualitatem præ se ferens.

Caussæ.

Caussa. Caussa proxima Ructationis est flatus in ventriculo conclusus, & per os eius superius confertim, & cum sonitu erumpens. Is autem flatus nunc generatur in ventriculo ob eius coctionem læsam, de cuius caussis supra dictum. Et prouenit nunc à cruditate nidorosa, nunc acida; eiúsque index est: illa quidem ab intemperie ventriculi calida, hæc frigida. Cibi tamen etiam assumpti, qui facilè corrumpuntur, vel flatulenti sunt, ad ructus generandos faciunt, quales sunt castaneæ, ficus recentes, rapa, raphanus, cepæ, melones, cucumeres, portulaca, oua & pisces oleo vel butyro frixa & similia. Nunc verò flatus è partibus inferioribus ad ventriculum ascendunt ex intestinis, epate, vtero, inprimis liene & venis mesaraicis, súntque ructus hypochondriacis nonnullis familiares. Ita noui virum, qui continuâ sputatione & ructibus ita molestabatur, vt sæpe intra vnam atque alteram horam vel centies ructaret. Pertinet huc & morbus ructuosus ab Hippocrate, *lib. 2. de morbis*, descriptus. Dolor, inquit, corripit acutus, & dolitat vehementer, & ipse seipsum iactitat, & vociferatur, & frequenter eructat, & vbi eructarit, melius se habere videtur. Sæpe etiam bilem reuomit modicam, populi parui mensura, & dolor corripit à à visceribus ad imum ventrem & laterum mollitudinem: & vbi hoc factum fuerit, melius sese habere videtur, & venter inflatur, & indurescit & strepit, & flatus non egreditur, neque stercus. Morbus hic, si iuuenem corripiat, tempore decedit, si seniorem, commoritur. Cuius infra etiam *de mesenterij præter naturam affectibus & affectione hypochondriaca mentionem faciemus.* Atque ita tres caussæ sunt ructus, ventriculi intemperies, ob quam cibi non bene coquuntur; vitiosi humores in ventriculo vel aliis partibus cumulati; cibi corruptioni facilè obnoxij, & cruditati vel acidæ vel nidorosæ materiam præbentes, vt & flatulenti. Faciunt tamen etiam ad ructum excitandum caussæ externæ, quæ materiam seu in ventriculo, seu aliis partibus contentam commouent, vt balnea, exercitium nimium & intempestiuum post cibum, venus immodica.

Signa Diagnostica.

Signa. Ructus ipse per se manifestus est, nec signis opus habet: caussæ verò signis indignent. Si quis ergo ructet, inquirendum primò, quibus cibis vsus sit. Nam si quis vel raphanum, vel cœpas, vel oua frixa, vel placentam nodorosam comederit, & ructum nidorosum similem emittat, manifestum est, è cibo sumpto ructum esse, ventriculúsque tum potest esse saluus. Si verò qui nidorosum talem ructum emittat, & nil tale, quod nidorosæ cruditati materiam præbere possit, comederit, procul dubio à calore ventriculi nimio cibos hoc modo corrumpente erit ructus: vbi porrò inquirendum, an ipse ventriculus intemperie calidâ laboret, an verò bilis ex epate in eum fuerit infusa, de quo supra de intemperie ventriculi dictum.

Si verò ructus acidus accidat, inquirendum, an à cibis difficilis coctionis, an verò ab intemperie ventriculi frigida iste veniat, quod cognoscitur ex eo imprimis, quod non solùm cibi frigidæ naturæ, sed & calidæ, vt mel, saccharum, vinum, & alia eiusmodi in cruditatem acidam abeant; an verò aliunde matera acida in ventriculum effundatur, quod hypochondriacis familiare est, ac tum affectionis hypocondriacæ signa alia etiam adsunt.

Si verò sine sapore emittatur, habet originem à cibis flatulentis, vel ciborum copia. Si longo post cibum sumptum tempore ructus adhuc cibi assumpti saporem & odorem referat, magnam coctricis facultatis imbecillitatem significat.

Prognostica.

1. Ructationes multæ & frequentes malæ sunt. Nam & caussæ vehementiam significant, & motus illæ coctionem turbat, quæ in ventriculo perficitur. *Prognostica.*

2. Ructationes acidæ, si diu continuentur, hydropem vel linteriam minantur.

3. In longis intestinorum leuitatibus & alui fluxu, si ructus acidus accidat, qui prius erat, bonum. Aliquam enim iterum coctionem fieri significat.

4. Ructum asthmati superuenire, bonum.

5. Ructantes acidum, non facilè pleuritici fiunt, 6. *aph.* 33. Videantur Commentatores.

6. Qui supra modum ructant ante cibum, dispositi sunt ad colicam: qui verò post cibum, ad hydropem; præcipuè tympanitem.

Curatio.

Ructus si moderati, non cohibendi sunt. Fit enim per eos excrementorum flatulentorum euacuatio: si verò ructus frequens & molestus sit, diu duret, tollitur caussis, à quibus pendet, sublatis. De quibus cum supra de Intemperie ventriculi, & ventriculi inflammatione dictum sit, non opus est, vt ea hîc repetamus. Intemperies nimirum frigida vel calida alteranda, cum internis, tum externis, humores vitiosi euacuandi, flatus discutiendi. Cruditas parcâ diætâ & cibis boni succi corrigenda. Cibi corrupti vel vomitu vel alio modo euacuandi. Si lien vel aliud membrum vicinum flatus suppeditat, ei succurrendum. *Curatio.*

CAPVT XII.

De Nausea & Vomitu.

PErtinent ad hanc symptomatum classem etiam Nausea, Vomitus & Cholera, quæ cognata mala sunt, symptomata scilicet facultatis expultricis ventriculi, & motus, quibus per os excernit, aut excernere conatur illa, quæ ventriculo molesta sunt. Et quia nausea & vomitus easdem ferè causas habent, de iis hoc capite, sequenti de cholera, agemus.

Nausea quidem, Græcis ναυτια & ναυτίασις nil aliud est, quam inane quoddam vomendi desiderium, in quo ventriculus quidem ad vomendum incitatur, nihil verò expellit. Vomitus verò est, cum ventriculus id, quod molestum sibi est, per os reiicit. Si enim ventriculus vel copia vel qualitate materiæ lacessatur, viresque eius in fundo sint robustæ, natura materiam illam versus orificium ventriculi superius attollit, & per os euacuare conatur; quod si effectum dat, vomitus, *Nausea.*

rus, seu humoris per os reiectio, sequitur: Si autem seu ob naturę imbecillitatem, seu materiæ contumaciam id obtinere non possit, tum conatus saltem fit, qui nausea dicitur, ventriculi propria affectio. Interdum tamen & aliis partibus hoc nomen tribuitur, sicut Hipp. *in libello de fracturis*, *ναυσιώσεις φλεβῶν* dixit, quæ *ἐκχύμωσις* aliàs nominatur, quando venæ veluti nauscabundæ sanguinem emittunt, siue ob partis inflammationem, siue ob sanguinis ipsius copiam aut prauitatem. Vulgo suggillatio nominatur. Sunt etiam apud Galenum, 8. *de comp. med. s. loca cap.* 3. Vocabula *ὑπτιασμῦ*, supinitatis, & *ἀνατροπῆς τῦ σομάχυ*, quibus *πιώδησθέσεις* significantur, post cibum accidentes, ita vt si æger paulò vehementius sese moueat, vomitus sequatur.

Etsi verò naturale sit ventriculo, vt cibos per os recipiat in se, & postea coctos per orificium inferius emittat, ac per fibras rectas œsophagus cibos attrahat, motúsque fibrarum principium sit in parte superiore, concurrentibus circularibus, qui ab œsophago in ventriculum pellunt, quorum motus etiam à parte superiore incipit: tamen natura aliquando abutitur fibris rectis, & tum principium motus istarum fibrarum incipit à parte inferiore, & tendit versus superiora: ac tum vomitus fit, qui ratione facultatis expultricis actio quidem naturalis est; quia tamen fibræ non sua sponte tùm operantur, sed stimulatæ ac impulsæ ab obiecto præter naturam, actio præternaturalis appellari potest. Atque ita symptomata hæc sunt in genere actionum læsarum, si facultas expultrix, vt caussa efficiens spectetur, vt Galenus facit, 3. *de sympt. causs. c.* 2. Habito verò respectu ad materiam, vomitus in excretorum genere præter naturam collocatur à Galeno, *in lib. de sympt. differ. c. vlt.* Quia tamen illud, quod exit, licet loco, non semper tamen substantiâ aut qualitate à naturali statu mutatum est, rectius ad actiones deprauatas refertur.

Caussæ.

Caussæ. Caussæ vomitus & nauseæ, eædem ferè sunt, secundum magis & minus differentes, nimirum omnia, quæ facultatem in ventriculo expultricem stimulandi vim habent; quanquam & retentrix concurrere possit dum debilitata actionibus contrariis expultricis resistere non potest: sola tamen vomitum ciere non valet.

Causa verò vomitus est vel vitium aliquod ventricuculi, vel materia irritans vel vtrumque. Ventriculi vitium intemperies, tuberculum, vlcus, vulnus, ob quæ etiam probus cibus, & qualitate non peccans facultati expultrici molestus esse, eamque irritare potest. Materia verò, quæ facultatem expultricem irritat, varia est, & vario modo id præstat. Materia enim vel extra assumpta est, quales sunt cibi, medicamenta, venena; vel intus producta; & quidem vel in ventriculo genita, quæ aut alimentalis, vt chylus coctus vel crudus, aut excrementitium quiddam, vt cibus corruptus, pituita, bilis: vel alibi genita in corpore & in ventriculum illata, eáque vel animata, vt vermes, vel inanimata, vt sanguis, humores, pus, quæ in ventriculum mittuntur ex intestinis, mesenterio, epate, cerebro, toto corpore, per epatis venas. Prægnantes etiam quædam primis mensibus vomere coguntur. Cum enim menses subsistant, materiæ pars aliqua ad ventriculum etiam transfertur, & per eum vomitu reiicitur, donec fœtus grandior factus plus alimenti ad se trahat, vel etiam natura humoribus illis magis adsuescat. Materia autem quæcunque & vbicunque genita sit, vel pondere ac grauitate, vel acrimonia, mordacitate & qualitate, ventriculo aduersa est, vel alio modo ventriculum irritat & molestat. Atque hoc facilius accidit, si materia illa agitetur, vnde iis, qui curru vehuntur, si non assueti, ventriculus subuerti solet interdum, maximè verò nauigantibus. Nam & Hippocrates, 4. *aphor.* 24. motioni tribuit, quod nauigantes vomere solent; alij tetro odori magis, quo affectus odoratus stomachum agitat. Aliquando etiam vi imaginationis vomitus concitatur, quando ad conspectum alicuius vomentis, aut obiecti iniucundi, vel odoratum expultrix ad talem motum stimulatur. Ductus quoque, qui bilem vehit ad intestina, quandoque vomitus caussa est, & facit, vt etiam, qui aliàs biliosi non sunt, quandoque vomant. Ductus enim ille nunc vnicus est nunc duplex, & quidem simplex saltem, ad intestina naturaliter fertur; si duplex, maior ad intestina, minor ad fundum ventriculi tendit. Si verò hic naturalis situs mutetur, & vel vnus ille ductus in ventriculum, vel maior in ventriculi fundum inseratur, homines bilis vomitu crebrò infestantur, qui *πικρόχολοι* biliosi supra nominantur. Tumores quoque & vlcera ventriculi vomitus excitant. Quibusdam etiam natiua est angustia ventriculi, ob quam si paulò largius cibum sumunt, vomunt, de qua supra inter morbos ventriculi actum.

Quæ vomitus caussæ sunt, easdem etiam Nauseæ esse diximus, differentes saltem secundum magis & & minus. Nā si materia minus copiosa minúsque acris, vel vaporosa potius, aut tunicis magis impacta, aut tenacior sit, nausea fieri solet: contrariis materiæ conditionibus vomitus excitatur. Nonnunquam tamen etiam excitari potest: si virtus expultrix sit debilior.

Differentiæ.

Vomitus per morbū aliquem fit, alius citra hunc. Qui per morbum aliquem fit, alius Criticus est, qui, vt opus naturæ, tempestiuè fit, & in commodum ægri, & morbum resoluit, totâ materiâ euacuatâ, vel eundem imminuit, parte aliquâ materiæ vel ob virtutis expultricis debilitatem, vel ob materiæ contumaciam relicta; alius Symptomaticus, qui intempestiuè fit, naturâ à caussa morbifica nimium irritata. Qui citra alium morbum fit, plerumque crapulam & ingluuiem sequi solet, vt debilitatem ventriculi. Sunt & differentiæ materiæ, & aliàs sanguis, aliàs humor biliosus, aliàs pituitosus, aliàs vermes, alias pus & sanies eiicitur. Interdum etiam crines, claui, ferramenta, ligna, frusta carnea, & huiusmodi alia è ventriculo vomitu reiiciuntur, vt supra dictum, quæ tamen omnia supra naturam & magicæ operationis sunt. Interdum etiam Clysteres vomitu reiectos & alij obseruarunt, & ego memini: similiter & glandes & excrementa alui in Ileo vomitu reiiciuntur per motum fibrarum in intestinis inuersum, vt de scorbuto, & de Ileo dicetur. Notabilis quoque est historia, quam Guilielmus Fabricius Hildanus, *Cent.* 4. *obs.* 32. refert, Monialis cuiusdam, quæ ab anno ætatis 13. vsque ad annum 44. continuis vomitibus fuit molestata & singulis diebus semel vtplurimum pituitam viscidam, nonnunquam & bilem vomitu reiecit. Vomitus huius tam diuturni caussam quidem Philibertus Saracenus *in responsione*, ad retentum semen refert. Verum non abfuit affectio Hypochondriaca, vt ex iis, quæ à Fabricio referuntur, & quæ de Affect. Hypochondriaca dicentur, patebit. Differentiæ.

Signa Diagnostica.

Nausea & vomitus in genere per se manifesta sunt, neque signis, quibus innotescant, opus habent. Caussæ verò signis, quibus manifestentur, indigent. Et primò an vitio ventriculi, an verò per consensum fiat vomitus, cognoscitur, quòd si vitio ventriculi fiat vomitus, tam ante, quàm post cibum sumptum vomit æger, & signa affecti ventriculi sunt, perpetua inappetentia, grauitas, tensio & inflatio ventriculi, & similia; & signa debilitatis, & intemperiei humidæ, quâ Signa.

totus ventriculus laxatur, adsunt. Si verò per consensum fiat, nec vomitus, nec symptomata ista adsunt perpetuò, sed quandoque ægrum affligunt, quandoque & signa partium affectarum aliarum adsunt.

Si fiat vomitus ob meatum bilarium, vt supra dictum, ventriculo insertum, homines aliàs satis rectè valent, nec ventriculi vel alterius partis affectæ, vel etiam bilis copiosæ signa adsunt; Bilis tamen vomitu reiicitur. Si ex vlcere vel tumore ventriculi vomitus fiat, id è suis signis cognoscitur.

Si fiat vomitus ob ventriculi angustiam & paruitatem, vitium hoc non solum visui est conspicuum, vt Galenus, *art.med. cap.* 71. habet: sed tales etiam à natiuitate parum comedunt, & si paulò plus comedant, vomitu id reiiciunt.

Si cibus & potus, cum vel sine pituita, post sumptum cibum reiiciatur, signum est superioris oris laxati & debilitati: nonnunquam & signum est debilitatis ventriculi, qui cibum coquere non potest.

Vomitus, qui fit à caussis externis, ex iis antecedentibus cognoscitur, iisque sublatis cessat. Vt si obiectum capitis vomitus fiat, latere non potest.

Quod si ob materiam irritantem fiat vomitus, aut cibus vel potus nimia copiâ assumptus est, vel venenum haustum, vel praua aliqua materia in ventriculo fuit genita, aut ad eum confluxit. Qualis verò sit materia, non solum ex vomitu cognoscitur, verùm etiam antequam vomitu reiiciatur, ex ructu, qui nunc acidus est, nunc nidorosus, nunc amarus. Et quidē iam imminentis vomitus ex bilioso & mordaci humore signa sunt oris ventriculi morsus, dolor capitis, vertigo tenebricosa, tremor labij inferioris, sputum multum ac tenue profluens, Galenus, 3. *de Crisibus, cap. vlt.* Quorum Symptomatum caussas Galenus, 1. *Prorrh.* 1. *t.* 30. refert.

Si humor in ventriculo est genitus, qualiscunque sit, iam dudum illum afficit ac torquet, & in victus ratione peccatum fuit, ac nausea ferè est continua, atque appetitus non satis probus. Et si cibus in ventriculo corrumpitur ex nidorosa aut acida cruditate eius, quod vomitu reiicitur, cognoscitur.

Si verò aliunde affluit humor, signa eius partis affectæ, quæ materiam suppeditat, adsunt; vt si ex totius corporis vitio, quod nonnunquam se in ventriculum euacuat, vomitus accidat, ex deprauato totius corporis colore, iuxta humoris proportionem, manifestum euadit, præcessit praua victus ratio.

Sin è cerebro humor mittatur, pituitæ aut salsi humoris in ventriculum destillantis signa adsunt; vomitus quoque sunt spumosi & nausea eius magis molestat, quo tempore cibum ingerunt.

Si ex Epate bilis transmittitur, cognoscitur id ex humoris per vomitum reiecti natura, ex Epatis dolore, tumore, & tum vomitus ieiunos magis molestat, quam post sumptum cibum.

Si ex Intestinis est vomitus, adest dolor colicus, vel intestini Ilei.

Si ex vtero, vel conceptio facta fuit, vel menses suppressi sunt, atque alia signa affecti vteri adsunt.

Qua autem in parte ventriculi humores contineantur, etiam signis distinguendum est. Si enim in ventriculi cauitate latent, leuissimo conatu reiiciuntur, & inest in ventriculo ex alimento tensio & anxietas, quæ non cessat, donec humores vomitu sint reiecti. Quibus verò humores adhærent tunicis, iis alimenta sine humoribus eiiciuntur. Præterea si in cauitate ventriculi sunt humores, etiam sine cibo fit vomitus, & post vomitum alimentum retinetur. Si verò tunicis adhærent, non vomunt nisi ingesto cibo; citra verò cibum nausea admodum molestat, & quod excutitur, pituitosum & crassum est, ac magno conatu eiicitur.

Si sanguis vomitu reiicitur, & quidem à ventriculo, est qualitate exiguus & rubeus. Si aliunde infunditur in ventriculum, est multus & nigrior; & quidem niger, si ex liene, rubicundior verò, si ex Epate vel toto corpore.

Prognostica.

1. Accidit nonnunquam, vt post mediocrem nauseam vomitus sequatur; nonnunquam verò conturbatio quædam magna & frequens fit, vomatur verò parum aut nihil. Prauum hoc est, & vt signum, humorem in ventriculo contumacem indicans, & vt caussa, continuâ scilicet ista vellicatione vel inflammationem excitatura, vel præsentem iam auctura. Galenus, 6. *Prorrhet. comm.* 3. *t.* 25. Prognostica.

2. In vomitionibus, quæ spontè fiunt, si qualia oportet euacuentur, confert & facilè ferunt ægri; sin minus, contrarium fit, 1. *aph.* 2. Euacuatur enim materia, quæ natura siue qualitate, siue quantitate, siue vtroque modo molesta est. Ideóque si vomitus id euacuat, quod corpus lædit, atque inde æger commodi aliquid percipit, bonum est; sin autem euacuatur, ægri tamen ideo morbo non leuantur, malum est.

3. Quicunque sanguinem vomunt, sine febre quidem salutare est, verum cum febre, malum. 7. *aph.* 37. Viscerum enim aliquam Inflammationem hoc significat.

4. Vomitus chyli malus est, præsertim ratione vlceris; fecum lethalis, vt in Ileos; sanici pessimus, quia vlcus adesse significatur. Vermium, ratione signi quidem malus est, quia putredinem magnam humorum indicat, verum ratione caussæ, bonus, si vniuersi, vel maiori ex parte expellantur, ac præsertim si id criticè fiat.

5. Peior vomitus est atræ bilis, quam pituitæ, & pituitæ putridæ rursum peior, quam copiâ saltem peccantis. Vomitus commodissimus est ex bile & pituita maximè permistis, & non crassus valde, neque multus. Sincerior enim deterior. 2. *Progn. aph.* 38. Biliosus enim sincerus bilis copiam, pituitosus frigiditatem indicat. Præterea sincerus humor crassior redditur. Pituitosus quidem frigiditate, biliosus verò propter exsuperantiam caloris, quâ quasi assatur. Galenus, *ibidem.*

6. Si homo omnes colores vomat, valde perniciosum est. Plures enim difficiles in corpore affectiones significantur. Celerrimam mortem minatur vomitus liuidus, si grauiter oleat. Putredinem enim significat, cum caloris natiui exstinctione: & omnino subputridus & fœdus odor in omni vomitu malus est. Deterior enim leuis affectio redditur, si ei putredo accedat, Hippocrates & Galenus, 2. *Progn. aph.* 40. 41. 42.

7. Si vomitus prasinus aut liuidi aut niger fuerit, malum. Hippocrates, 2. *Progn.* 39. Nam caussam admodum vehementem hæc colorum mutatio indicat. Prasinus enim, seu Porracenus calorem insignem in venis & magnam humorum corruptionem indicat. Si tamen ex quorundam ciborum & olerum cruditate proueniat, minus malum significat. Niger interdum salutaris est, dum scilicet humor melancholicus criticè & cum ægri commodo euacuatur; peior verò est, cum alia materia eiicitur, quæ sua natura nigra non est, sed ex corruptione in corpore hunc colorem acquisiuit.

8. Vomitus in capitis doloribus æruginosus, cum surditate & vigiliis citò vehementem surditatem adfore pronunciat, 1. *Prorrhet. comm.* 2. *aph.* 12. Flaua enim bilis supra modum assata primò in æruginosam, deinde in atram vertitur. Id quando in capite contingit, vigiliæ, dolores capitis & surditas accidit: vnde μανιώδης παραφροσύνη oritur. Cerebro autem grauiter affecto ab humore calido, tenui, mordaci, os vētriculi per consensum afficitur, & vomitus excitatur, vt à plurimis hîc aphorismus explicatur. Exemplum est in Philisca, 3. *Epid. com.* 4. Putarem tamen talem vomitum, & affectiones has potius accidere, humore tali non solum

lum in cerebro cumulato & ventriculum in consensum trahente, sed etiam, si bilis talis in inferioribus cumuletur & subitò ad caput rapiatur, talia Symptomata excitari posse, in ventriculo quidem vomitum, in capite surditatem, vigilias & delirium.

9. Quibus cerebrum vulneratum est, his febrem & bilis vomitum super venire necesse est, *6. aph. 22.* Febris quidem sequitur, quando ab illo eiusque membranis vulneratis calor cordi & hinc toti corpori communicatur. Vomitus verò fit ob consensum cerebri cum ore ventriculi.

10. Qui pectus angustum habent, ac inde pulmonem compressum ad vomendum ineptissimi sunt. Facilè enim vas ex iis, quæ spirationi inseruiunt, rumpitur. Sunt & inepti ad vomitū, qui collū habent longum, & qui ad sanguinis sputum & tabem sunt propensi, & quibus tumor est in gula. Prægnantibus quoque vomitus commodus non est: metus enim est, ne abortiant.

11. Vomitiones luxuriæ caussa fieri non oportere, confido. Interdum valetudinis caussa, experimentis credo. Commoneo tamen, ne quis, qui valere vult, hoc quotidianum habeat. Celsus, *lib. 1. cap. 3.*

12. Vomitus interdum malum satis diuturnum est, habetque eius rei exemplum Guil. Frabitius, *cent. 4. obs. 32.* de quadam nobili religiosa, quæ ab anno 13. ætatis vsque ad 44. & ita 31. annos singulis diebus semel euomuit, vtplurimum pituitam viscidam, nonnunquam & biliosam materiam.

Plura de vomitionibus prognostica possent addi: verum cum illa solum febres spectent, videantur passim apud Hippocratem & Galenum, *in Prognostic. Prorrhet. & Coacis prædictionibus.*

Indicationes.

Indicationes. Si vomitu reiiciatur materia bona & vtilis, eaque sit cibus vel chylus, qui ob ventriculi imbecillitatem reiicitur, vomitus ille statim reprimendus, ventriculum roborando & adstringendo. Si sanguis sit, isque criticè reiiciatur, non statim supprimendus est, nisi modum excedat. Similiter si consuetus sit sanguinis vomitus; in Plethorica corporis dispositione, aut Epatis imbecillitate, aut vteri mala affectione, non mox cohibendus est, sed toti corpori & affectæ parti prius prospiciendum. Si verò humores excrementitij reiiciantur, & quidē criticus sit vomitus vel consuetus, moderatusque, non supprimendus, sed sinendus. Imò etiam diminutus adiuuandus leni vomitorio. Si verò Symptomaticus sit vel immoderatus, qui vires prosternat, cohibendus. In quo ad duo respiciendum, primò ad ipsum vomitū, seu Symptomata, secundò ad eius caussam. Si enim vomitus sit nimius, à quacunque etiam caussa proficiscatur, & plus damni ex eo, quam commodi sperandum sit, cohibendus est, quod fit roborantibus & adstringentibus. Quod si sedari non possit, ad singulas caussas cura dirigenda. Et quidem si parui humores copiâ peccant, per inferiora euacuentur, reuellendo, si qualitate prauâ expultricem lacessant, attemperentur, & ad temperiem redigantur. Sed & dum vomitus diminutus est, per inferiora vacuare licet in morbo, qui cum vomitu non incœpit, & vbi æger ad vomitum non procliuis est, nec assuetus. Si contra accidat, vomitus vomitu rectè curatur. Sin quoque materia, quæ vomitur, ingrata & noxia sit, vel acris & abradens, qualis atra bilis est, ad inferiora reuulsa illa expurgetur.

Curatio.

Curatio. Quod ergo vomitum ipsum attinet, si sit nimius, curatur per reuellentia & roborantia, ac Expultricis motum nimium comprimentia. *Reuellentia.* Reuellunt acres & fortes clysteres, ac suppositoria, quæ humores ad aluum deducunt, imò etiam purgantia, quæ materiam per aluum euacuant; Calida item extremitatibus, & præsertim frigidis applicata, vt lotiones pedum ex aqua calefacta, & crurum phœnigni ac Sinapismi. Ita Auicennas, *3. Can. fen. 13. tr. 5. cap. 12.* Mirabile esse dicit, quod calefactio extremitatum sedat vomitum, scilicet deorsum trahendo. Quod verò mox addit; Infrigidationem extremorum sedare vomitum velocem calidum, id ita planum & perspicuum non est; cum frigida pedibus frigidis adhibita calidos & tenues humores potius ad superiora repellere videantur.

Verum videtur hîc Auicennas respicere ad naturam humoris ipsius, qui vomitus caussa est, ob cuius caliditatē is celer est & continuus. Refrigeratæ enim extremitates qualitatem eandem humori communicant; atque eo modo motus humorum & vomitus nonnihil sedatur.

Retentrix facultas roboratur remotâ Intemperie & præsertim humidâ, à qua debilitas retentricis ortum habet. Ergo in caussa calida exhibeatur Robribes, berberis, succus & syrupus granatorum, cydoniorum, de rosis siccis, myrtinis. Et quidem offerantur ab vncia vnâ ad vncias duas, sine aquis vel decocto, aut cum exigua horum quantitate, ne ab humidis maior fiat relaxatio ventriculi, & fluctuatio in eo augeatur. *Roborantia.*

Atque exhibeantur talia ante cibum. Conuenit etiam panis vino austero madidus, conserua rosarum antiqua imprimis ⊖-ata, Diacydonium, Syrupus coralliorum. spir. ⊖-j. Post cibum sumantur cibi adstringentes, cydonia, pyra, mespila, sorba, Diacydonium simplex & alia supra de Intemperie ventriculi calida proposita.

Si non ita ferueat ventriculus, Galenus, *in Euporistis cap. 15.* hoc medicamentum exhibet.

℞. *Succi mali granati cum suis acinis expressi part.* iij. *menthæ part.* j.

Coquantur in vase fictili assiduè agitando, cumque iam crassa fiunt, sublata reponantur in vsum. Dosis ante cibum mystrum siue cochlear vnum magnum vel duo.

Extra adhibeantur fomenta ex rosis, myrtillis, sumach, cortic. granator. & postea applicetur pulpa cydonior. sub cineribus coctorū cum puluere myrtillorum, mastiches, sumach, boli Armeni, terræ sigillatæ, trochisc. de spodio. Vel imponatur Emplastrum de crusta panis.

Aut ℞. *Carnis cydonior. sub cineribus coctor.* Vnc. ij. *puluer. hypocystidis, balaustiorum boli Armeni mastiches*, an. scrup. j. *ol. myrth. cydon.* an. q. s. F. Cataplas.

Aut panis tostus aquâ rosarum vel vino adstringente madidus, additis pulueribus modò enumeratis, ventriculo imponatur.

Vel ℞. *Crusta panis in aceto horis duabus macerata.* Vnc. ij. *spodij, mastiches menthæ, coralliorum santal. rub. albi* an. Drach. j. *ol. mastichini, cydonior.* an Vnc. ß. *farin. hord.* q. s. ab subigendum F. Cataplasma.

Vel applicetur Cerotum Stomachale oleo rosacco subactum.

Si caussa sit frigida & materia crassa ac viscida, adstringētibus attenuantia & abstergentia misceantur. Sumatur ergo Diacydonium compos. miua cydoniorum aromatica, Conseru. rosarum antiqua cum puluere mastich. menthæ, thuris, sumendo ad singulas vncias conseruæ pulueris scrup. j. vel Drach. ß. quæ cum syrupo de mentha in liquidiorem formam redigantur: Conserua rosarum ⊖-ata, aut Spiritus Vitrioli, qui in vtraque caussa locum habet, theriaca antiqua, Mithridatium.

Vel ℞. *Cortic. citri siccor. ligni aloës, mastiches, sem. coriandri præpar. portulacæ. santali citrini* an. Drach. j.

Fiat Puluis, cuius vsus sit in cibo.

Vel ℞. *Caryophyllor. crassiusculè incisor.* Drach. ij. *mastiches* Drach. ß. *rosar.* P. j.

In vase clausa in vini rubri ℔ ß. ebulliant parum & colentur. Colatura ante cibum exhibeatur.

Aqua

Aqua etiam cinamomi vomitum compescit, præsertim si cum succo cydoniorũ destillatur. Et potest nunc succi, nunc cinamomi plus vel minus sumi pro humoris peccatis natura & ventriculi constitutione.

Alia etiam supra de Intemperie frigida ventriculi proposita hîc locum habent.

Extra adhibeantur fomenta ex absinthio, mentha, calamo aromatico, nuce moschata, radicibus cyperi, garyophyllis, mastiche cum vino rubro, & apponatur emplastrum de crustâ panis cum puluere menthæ siccæ, mastiches, absinthij, cumini, caryophyl. cum oleo absinthij, menthæ & mastichino.

Efficax est & crusta panis vino maluatico vel aqua menthæ cũ vino destillata madefacta & aspersa puluere menthæ, caryophyll. macis, cinamomi, speciebus aromat. rosat. ventriculo imposita.

Vel ℞. *Ladani* Drach. ij. *styrac. calam.* Drach. iij. *thuris*, *mastiches* an. Drach. j. *caryophyllor. coralliorrubr. nucis moschat.* an. scrup. j.

Cum cera & resina F. Emplastrum.

Vel ℞. *Fermenti secalini* ℔ß. *pulu. menth.* M.j. *mastich.* Vnc. j. ß.

Terantur simul in mortario, & cum oleo mastichino incorporentur. Fiat Cataplasma quod calidum ventriculo applicetur.

Infantibus fermentum cum duorum ouorum vitellis benè subactum & puluere caryophyllorum admixto in tegula calente calefactum ventriculo imponatur.

In quacunque etiam caussa vtile est, odoramenta conuenientia natibus admouere. Itaque efficacissimus est panis tostus aceto rosarum maddius, & puluere menthæ, caryophyllor. rosar. conspersus, odor quoque mali cydonij vtilis est.

Cucurbita etiam magna cum modica flammâ fundo ventriculi sine scarificatione apposita prohibet, ne tam facilè is subuertatur, atque ea, quæ in fundo sunt, ad superiora compellantur.

Medicata ad vomitum Galeni. Plurima etiam medicamenta ad vomitum vtilia ex Asclepiade descripsit Galenus, 8. *de compos. med. sec. loca cap.* 3.

Opiata. Inter quæ etiam sunt Opiata quædam. Et licet magno & vehementi vomitu, & vbi materia irritans admodum praua est & maligna, ac ventriculus valdè debilis, Opiatis confectionibus vti, vt, Theriaca recenti, Philonio Romano, & imprimis Laudnao Opiato aliis conuenientibus medicamentis admixto.

Si verò hoc modo vomitus sedari non possit, danda opera, vt caussa eius tollatur.

Si ergo ex debilitate ventriculi is proueniat, curatur vomitus ventriculum roborantibus & adstringentibus, modo & medicamentis supra de morbis ventriculi propositis cum internis, tum externis.

Si ex inferioris orificij inflammatione ortum habeat, curatur vt inflammatio ventriculi reliqua.

Si ex Ileo & intestinorum inflammatione, de eo suo loco dicetur.

Si ex angustia & paruitate ventriculi naturali, curari non potest, sed parcius comedendum & bibendum.

Si potus aut cibi nimia copia ingesta, vel vitiosus cibus vomitus caussa sit, per inediam, quietem ac somnum coctio eius procuranda; aut si id non succedat, vel etiam cibus aliquid vitij contraxerit; vomitu reiiciendus est, quo excreto omnis molestia cessat.

Si verò ex humoribus ventriculum molestantibus, & quidem in eo coaceruatis fiat vomitus, humoris, si opus sit, præparandus & postea euacuandus est, quæ euacuatio non solum per aluum, sed & per superius os ventriculi institui potest: imprimis si vomitus diminutus sit, vnde vomitus vomitu curari dicitur. Proinde si materia sit pituitosa, crassa & viscida, tale vomitorium conuenit.

℞. *Iuris pulli* ℔. ß. *oxymel. simpl. succi raphani* an. Vnc. j. M. pro vomitorio.

Si materia minus crassa, minúsque viscida sit, Galenus, 7. *meth. med. cap.* 11. aquam mulsam cum aceto in cremore ptisanæ exhibet, vt:

℞. *Mulsæ* Vnc. ij. *aceti* Vnc. ß. *cremoris ptisanæ hordei.* Vnc. vij. M. pro vomitorio.

Potest etiam ⊕ album vel sal ⊕ ℈j. in iusculo pingui vel cereuisia cum butyro vsurpari.

Fortiora verò vomitoria, quæ humores in toto corpore commouent, hîc locum non habent.

Si materia biliosa sit,

℞. *Aqu. tepid. vel hordei.* Vnc. vij. *syrup. acetos. simpl.* Vnc. j. ß. Misce.

Si materia acris & mordax sit, loco aquæ tepidæ vti licet iure pingui.

Si materia melancholica sit, & si periculosum sit, materiam, præsertim atrabilariam sursum efferri, non ea mox cohibenda, sed vomitus aliquantisper permittendus, vel etiam leniter adiuuandus, postea clysteribus & purgantibus per inferiora educatur, de quibus supra de intemperie ventriculi dictum est. Hoc saltem monendum, ne quando ventriculus per se afficitur, valentioribus vtamur, sed sufficiunt pilulæ ex aloë, mastichinæ, manna, mel. rosat. solut. & similia, prout natura humoris requirit.

Facilior redditur vomitus, si ventriculus, manus & pedes moderatè calefiant. Ex Auicennæ consilio ab assumto vomitorio post cœnæ horam vtilis est inordinata motio. Sumto vomitorio abstinendũ in cibo & potu ab acerbis & acidis: sumenda potius dulcia & pinguia.

Si causa vomitus venenata est, vel venenatum medicamentum sumtum, vomitu vel per secessum id educatur, & dentur antidota appropriata, ac ventriculus ac nobilia membra roborentur.

Eodem modo etiam si à medicamento vomitorio sumto vomitus supra modum continuetur, curatio vt in hypercatharsi à purgante nimis forti sumto, instituenda, vt infra cap. *de cholera* dicetur. Experimenti certi & secreti quasi loco nonnullis habetur, vt ab vsu antimonij nimis vomenti spiritus vini cochlear vnum vel alterum propinent, atque in momento iuuamen inde pollicentur.

Si verò aliunde affluant humores, euacuandi, & si vomitus sit nimius, ac commodè per ventriculum non euacuentur, à ventriculo auertendi & per aluum euacuandi, cum hæc sit via à natura huic rei destinata. Atque euacuatio hic commodissimè fit per myrobalanos, quæ non solum laxant, sed & stomachum confortant, & ventriculum roborant, ne humores aliunde affluentes ita facilè recipiat. Aliàs si vomitui homo sit assuetus, eúmque homo facilè ferat, non statim sistendus. *Euacuatio.* Deinde videndum, an humores à toto vel à parte aliqua confluant. Etenim si adsit in toto abundantia sanguinis, aperiatur vena in brachio. Id etiam fiat, si affluat sanguis ab epate vel liene. Idque in initio fiat, dum vires adhuc constant. In mulieribus, si ex mensium suppressione morbus sit, saphena aperiatur. Vtile est & cucurbitulas cum scarificatione cruribus apponere ad materiam è superioribus reuellendam. Deinde si humor aliquis vitiosus ex aliqua parte in ventriculum mittatur, is ex mittente parte euacuandus est.

Præter euacuanda etiam vsurpanda quædam adstringentia, quæ ventriculum roborant. Possunt ergo purgantibus myrobalani addi. Verum ista omnia ex iis, quæ supra de Intemperie ventriculi cum materia dicta sunt, satis patent.

De vomitus sanguinis.

Vomitus sanguinis. Sed vt de vomitu sanguinis in specie aliquid dicamus, si sanguis ideo vomitu reiiciatur, quo in corpore redundet, post abscissionem membri alicuius grandioris, & post suppressam consuetam sanguinis euacuationem

nem per menses, hæmorrhoides, nares sanguinis abundantia minuenda, simulque videndum, ne sanguis in ventriculo concrescat, & syncopem excitet. Propinentur ergo *mulsæ* Vnc. iij. vel Vnc. iv. aut *oxymel. simpl.* Vnc. ij. Et si iam concretus sit, dissoluatur oxymelite, in quo *thymus* vel *radix ebuli* cocta sit.

Sanguis dissolutus per aluum educatur, nisi vomitu sponte suâ natura eum reiicerit.

Idem fiat, si vas aliquod ruptum vel apertum sit; postea sanguinis fluxum inhibentia & adstringentia exhibeantur. Qualia sunt *syrupus de rosis siccis, myrtinus, cydon. ribes, succus plantaginis, portulaca, cydonia, mespila, pyra austera*; pulueres item ex *bolo Armeno, terra sigillata, coroll. lap. hæmatite*, cum *aqua plantaginis* vel *bursæ pastoris*. Inter efficaciora medicamenta sunt *trochisci de carabe, de spodio, de terra sigillata*, qui vel in pulueres vel pilulas redacti cum conuenienti liquore exhibeantur, vt:

℞. *Trochisc. de carabe, de terra sigillata*, an. Vnc. ß. *aqu. bursæ pastoris, portulacæ, plantaginis*, ana Vnc. j. Misce.

Vel ℞. *Lap. hæmatit.* Drach. j. *baccar. myrti*, Scrup. ij. *acaciæ, boli Armeni, corall. rubror.* ana Scrup. j. Fiat puluis. Dosis Drach. j. Cum *aqua plantag. & pauco acete.*

Vel ℞. *Conseru. rosar. antiqu.* Vnc. j. *rad. symphyti maioris, fol. quercus*, ana Vnc. ß. *boli Armeni*, Drach. j. *extr. tormentill. lapid. hæmatit.* ana Scrup. j. *corall. rubr.* Scrup. ß.

Cum *syrupo myrtino* vel *portulacæ* fiat electuarium molle. Si libet, potest *vnum atque alterum granum laudani opiati* addi.

Extra quoque applicari possunt adstringentia.

℞. *Balaust. flor. rosar. rubr. sumach. myrti*, ana. q. v.

Coqu. *in aqua plantaginis & aceto*, ac decocto spongia imbuatur, eaque ventriculus foueatur. Postea inungatur hoc vnguento,

℞. *Ol. Myrtini, cydonior. mastich.* ana Vnc. ß. *hypocystid. boli Armeni, corall. rubr. acaciæ*, ana Scrup. ij. *ceræ*, q. s. Misce.

Diæta.

Diæta. In vomitu victus ratio semper analogiam ad caussam & remedia habeat, & propterea alimentis nunc adstringentibus & vomitum reprimentibus, nunc vomitum adiuuantibus, vtendum. Si vomitus superfluus est sistendus, dentur cibi abstergendi & ventriculum roborandi vi præditi, Cydonia, pyra, carnes assæ. Intinctus fiat ex vino granatorum, aceto rosar. succo rubes; & cibi reliqui facilis sint coctionis, ne diutius in ventriculo retenti vomitus caussa sint. Si virium lapsus metuatur, ac vehementia febris id non prohibeat, vinum nonnihil adstringens parcè detur. Conuenit & absinthites, vt & cereuisia eiusmodi. Somnus, quantum fieri potest concilietur, cum quies & somnus non solum omnes euacuationes, præter sudores, sistat, sed & somnus moderatus biliosos humores temperet crassosque concoquat.

Si autem vomitus diminutus adiuuandus sit, æger cibos varios, dulces, pingues maximè ingerat, quibus & de ficubus, raphano, & similibus vomitum adiuuantibus aliquid admisceri potest, vt vomitus facilius subsequatur. Ab adstringentibus verò tum abstinendum, cum ex vsu eorum humores ventriculo magis impingantur.

CAPVT XIII.

De Cholera, & primò de cholera humida.

Cholera. AD expultricis facultatis symptomata pertinet & is affectus, quo ventriculus per vtrumque orificium materiam sibi molestam expellit. Nominatur autem cholera vel cholerica passio, τὰ χολερικὰ, *7 epidem. t. 90. in editione Foësij Hipp.* appellatione à caussa, χολὴ, id est, bile sumpta; sicut Galenus, ex sententia Cnidiorum Medicorum docet, *2. meth. med. c. 2.* Celsus *lib. 4. cap. 11.* & Cælius Aurelianus, *lib. 3. acutorum cap. 19.* cum ex bile flaua & humore prauo bilem æmulante supra atque infra erumpente hoc malum oriatur. Qui morbo hoc laborant χολεριῶντες & χολερικοὶ appellantur. Quo sensu & vocem cholericum Plinius, *lib. 23. c. 6.* accepit, non vt vulgo fieri solet, vbi cholerici appellantur, qui biliosam habent corporis constitutionem, etsi bilem supra ac infra non reiiciant. Alex. Trallianus tamen, *lib. 7. cap. 14.* aliunde hoc vocabulum deducit, licet ab intestinis, quæ veteribus χολάδες dicta sunt. Distinguitur autem cholera ab autoribus in humidam & siccam. Humida appellatur, in qua humores supra & infra excernuntur: sicca, in qua solum spiritus flatuosus supra & infra erumpit. De vtraque in specie agemus; & primò de humida, quæ etiam in specie Cholera plerumque appellatur. *Cholera duplex.*

Est nimirum Cholera, & quidem humida, assidua & immoderata humoris praui per superiora & inferiora reiectio, à facultate expultrice ab eodem valde irritatâ ortum habens. Neque enim solum ab imbecillitate ventriculi, sed expultrice valdè irritatâ fit cholera. Et quanquam vehementior & grauior sit hic motus, si facultas retentrix elpultricis facultatis motui non resistat: tamen ob solam retetricis debilitatem hîc affectus non oritur, sed si facultas retentrix solum sit languida, paulatim potius humores sibi molestos deponit, & lienteria vel cœliaca affectio sequitur. Sæpe tamen, vt in caussis postea dicetur, accedit ventriculi debilitas, ob quam cibi corrumpuntur, qui corrupti ac naturam prauam adepti expultricem valde irritant. Vt ita cholera sit symptoma in genere actionum læsarum, & quidem facultatis expultricis, quam tamen aliæ actiones; læsæ quandoque antecedunt & sequuntur, vt postea dicetur. *Cholera humida.*

De subiecto Autores nonnihil dissentiunt, & alij quidem ventriculi, alij intestinorum, alij ventriculi & intestinorum affectum esse statuunt. Verû vt rectè sentit Galenus, *3. de sympt. causs. cap. 2.* Pars primariò affecta est ventriculus, cuius facultas expultrix irritatur, vt per vtrumque orificium humorem molestum expellat; secundariò verò simul gula, & intestina afficiuntur.

Caussæ.

Caussa proxima huius mali est materia acris, praua & corrupta ventriculum vellicans, ac lacessens, vt id, quod sibi molestum est, supra & infra reiicere conetur. Ad quem vehementem motum sæpe non solum humor is, qui primò in ventriculo est, expellitur, sed & ex vicinis partibus, & toto corpore effluit. Materia autem ista varia est, plerumque bilis, nunc chylus & cibus corruptus, nunc alius humor, & quidem vel genitus in ventriculo, vel aliunde affluens. In ventriculo generatur vitio eorum, quæ in cibo & potu assumuntur, quando cibi suâ naturâ facilè corrumpuntur & in prauam substantiam mutantur, quales sunt barbi piscis oua, quæ comesta, instar alicuius veneni, choleram excitant, fungi, melones, cucumeres, pruna, Persica & alij fructus fugaces, præsertim si ieiuno ventriculo, aut eô cibo repletô sumantur, & affatim illis sumtis bibatur; præterea cibi pingues dulces, acres, venena item & venenata medicamenta, vt & purgantia, quæ modum excedunt. Et quidem ex fungorum genere solum boletum neminem strangulasse, choleram tamen in quibusdam excitasse traditum est; aliorû verò vsu quosdâ diarrhœa aut cholera correptos, aut de suffocatione periclitatos non procul à morte abfuisse, Gal. *de cibis boni & mali succi, cap. 4.* docet. De his Hipp. *7. Epid. t. 90. in Codice Foësii*, ita scribit: Choleræ morbus ex vsu carnis cô- *Caussæ.*

ciliatur, præsertim verò suillæ crudioris, ex cicere, vinique odorati veteris ebrietate, insolatu, ex sepiæ esu, locustarum & gammarorum, olerumque, maximè porri & cæparum. Quandoque etiam ex lactucis coctis, brassica, lapatho crudiore, ex bellariis, dulciariis, pomis, cucumere, pepone & potione, quæ ex vino & lacte mixtis conficitur, eruo, polenta recenti. Deinde generantur humores praui, cum ob maiorem copiam quæ ingesta sunt, cruda relinquuntur, aut corrumpuntur, aut ob ventriculi debilitatem, præsertim æstate & autumno, ob defectum calidi innati; quo facit, & aër prauus, vt & valdè calidus & æstuosus. Hinc Hippocrates *loco allegato*, scribit æstate posse choleram fieri, & autumno vere minus, minimè omnium hyeme, quia iis temporibus tales humores ob aëris intemperiem & caloris innati debilitatem magis cumulantur. Quò tamen & fructuum multorum eo tempore consuetus vsus aliquid facere potest. Est & cholera iis familiaris, qui ætatem iuuenilem excesserunt. Hippocrates, 3. *aph.* 30. Ætas ea est καθεστηκυῖα & παρακμαστική, quam Galenus cum autumno comparat. Vt enim in autumno flaua bilis æstatis caloribus collecta magis aduritur; ita & ætas, quæ iuuentutem sequitur, non modò bilem colligit, sed & biliosum, qui ex iuuenili ætate reliquus est, humorem magis assat. Vnde cholera frequentius gignitur. Faciunt ad cibos in ventriculo corrumpendos etiam animi pathemata, imprimis ira & excandescentia, terror subitus & mœstitia. Caussæ tamen hæ etiam ad sequentem classem referri possunt; cùm scilicet humores praui albi generati in ventriculum effunduntur. Causæ enim hæ etiam in epate & venis humores corrumpendi vim habet.

Secundò verò materia ventriculo ex aliis partibus communicatur, à venis mesaraicis puta, quando aqua frigida, imprimis ieiuno stomacho, hauritur, & postea cibus crassus ac coctu difficilis ingeritur. Nam ob inediam chylus crudus auidè in venas mesaraicas trahitur, qui corruptus ibi talem perturbationem efficit. Aliis tamen etiam de caussis in mesenterio & pancreate prauus humor cumulari, atque in ventriculum transmitti & choleram excitare potest. Deinde ab epate communicatur, quando ob eius intemperiem humor biliosus copiosius gignitur, quod in febribus malignis sæpe accidere solet. Potest & lien tales humores in ventriculum transmittere. Nonnunquam & ex toto corpore & ex venis omnibus biliosus ac flauus humor in ventriculum confluit, solétque hoc nonnunquam in critico naturæ motu, plerumque tamen symptomaticè, fieri.

Vnde humorum copia in cholera proueniat?

Consideratione autem dignum est, vnde tanta humorum prauorum copia, qualis in cholera sæpe vomitu & per aluum reiicitur, proueniat. Existimant quidem nonnulli, in mesenterio & proximis locis eos contineri; nonnunquam etiam ex toto corpore confluere. Sed non hoc absurdum videtur, humorem seu in ventriculo seu in vicinis locis corruptum & maligna qualitate, qualis in antimonialibus & aliis medicamentis nonnunquam est, præditum, humores quoque bonos corrumpere, eosque naturâ irritata ad ventrem protrudi & confluere. Id quod in hypercatharsi etiam à medicamentis purgantibus valentioribus, vt & venenis assumptis, accidere solet.

Signa Diagnostica.

Signa.

Malum ipsum facilè cognoscitur; quia æger frequenter simul & vomit, & per aluum biliosos ac prauos humores excernit, idque cum maxima difficultate & angustia. Dolor enim ventris & intestinorum vehemens adest, inflatio ac distensio, cardialgia, sitis, pulsus paruus, celer ac frequens est; quibus sæpe externorum refrigeratio, animi deliquia ac conuulsiones accedunt.

Caussarum verò, quæ ob curationem distinguendæ sunt, signa quod attinet, si malum ortum habeat ab alimentorum prauitate vel copia, id ex ægri vel adstantiũ relatione cognoscitur; vt & si ex medicamenti purgantis valentioris vsu, vel veneno sumpto, aut ex aquæ frigidæ, vel niue aut glacie refrigeratæ potu, aut alia caussa externa originem traxerit.

Humoris natura ex propriis & alibi enumeratis signis cognoscitur, nimirum ex siti, vomitibus, amaris, acidis, doloris specie.

Si materia in ventriculo genita sit, adest nausea, angustia, morsus ac dolor ventriculi: materia est æruginosa, prassina, viridis, sed plerumque conuulsio & febris abest. Si verò in venis sit genita, ferè febris maligna adest, & conuulsio accidit.

Prognostica.

1. Cholera acutissimum & periculosissimum malum est; cum præter omnia symptomata, quæ ventriculum infestare solent, etiam alia in hoc malo coniungantur, quæ modò in signis enumerauimus. Quibus concurrentibus non mirum est, si quis subitò moriatur. Neque tamen vlli morbo minori momento succurritur, Celsus, *lib.* 4. *cap.* 11. Contra verò si idonea remedia negligantur, homo à morbi vehementia vna vel altera vel certè paucis diebus iugulatur, & eò quidem citius, quò frequentius animi deliquio & syncope corripitur, maximè si conuulsio & singultus accedat, & adhuc magis si cum interceptione pulsus frigidum sudauerit, & quæ euacuantur, peiora sunt, vt postea dicetur. *Prognostica.*

2. Proinde vt in omnibus aliis morbis periculosis cunctatio periculosa est: ita in hoc affectu exigua etiam & leuis curandi mora pessima. Trallianus, *lib.* 7. *cap.* 14.

3. Cholera, quæ est à caussa primitiua, minus periculosa est, cæteris paribus, etsi sit cum minoribus & paucioribus symptomatibus.

4. Quò perturbatio ventris maior est, & quo ventriculus magis afficitur, eò periculosius malum est. Est & periculosior ea, quæ à bile ortum habet æruginosâ, vtpote à naturali statu magis recedente, & cum loturæ carnis simile quid excernitur; & longè adhuc magis, si liuida aut nigra reiiciuntur. Et quæ in febre maligna & pestilenti accidit, & quæ ex veneno, aut materia ad hoc ἀναλογίαν habente ortum habet, pessima.

5. Sunt tamen quibus diarrhœa & cholera certis interuallis omnem corporis redundantiam euacuat. Galenus, 7. *meth. med. cap.* 11. Salubris igitur aliquando hæc affectio, vbi critico motu ex robore facultatis venarum expultricis materia euacuatur, & ea intra 18. aut ad summum horas 20. euacuatia ipsa affectio spontè desinit, vt præsidiis medicis opus non sit. Nonnunquam materia ad vias vrinæ conuertitur, vnde vrinæ ardor, cuius profluuio etiam hoc malum finitur. *Cholera aliquando salubris.*

Indicationes.

Indicationes.

Cum malum hoc sit acutissimum, curatio maturanda est. Consistit autem curatio in duobus: In caussæ ablatione, & symptomatum, quæ fiunt, mitigatione, ac virium conseruatione. Caussam quod attinet, continetur ea, vt supra dictum, & generatur vel in ventriculo, vel ex epate, liene, mesenterio, vel ex toto corpore ac venoso genere in ventriculum ac ventrem confluit. Sex igitur scopi Medico in huius affectionis curatione sunt propositi. Primò vomitus promouendus, si minus parcè prodeat, aut euacuatio per aluum sit nimia. Secundò purgandum leniter, cum vel naturæ in euacuatione per aluum defectus supplendus, vel materia ad inferiora retrahenda est. Tertiò humores temperandi, & eorum acrimonia & mordacitas corrigenda.

da. Quartò partes roborandæ. Quintò, vires conseruandæ & spiritus reficiendi. Sextò symptomata mitiganda & corrigenda.

Curatio.

Primò ergò si à cibo quocunque modo corrupto, aut alia materia praua in ventriculo contenta cholera excitetur, vomitus ille non statim sistendus, ne materiâ prauâ retenta malum grauius & periculosius postea reddatur. Imò si natura ad exernendum non satis insurgat, leniter adiuuetur, exhibendo ea, quæ simul prauorum humorum deiectionem adiuuant, materiamque temperant & abstergunt. Quò enim citius materia praua ventriculum vellicans externitur, eò citius æger ab hoc malo liberatur. Nimirum si euacuatio satis copiosa sit, & cum ægri tolerantia, aut saltem virtus non valde deiiciatur, etsi aliquo modo debilitetur, fluxus neque cohibendus neque adiuuandus, sed naturæ res permittenda, ac symptomatibus saltem occurendum. Si verò irritatio, anxietas & dolor maior sit, quàm pro euacuationis quantitate, & euacuatio abundantiæ humorum non satis respondeat, sed parcior sit, promouenda euacuatio. Ad vomitum igitur adiuuandum detur aqua mulsa vel hordei tepida, aut sola aut adiecta sacchari exigua quantitate, aut syrup. rosar simpl. infus.

Vt: ℞. *Aq. hord. simpl.* Vnc. iv. *syr. rosar. simpl. infus. vel violar.* Vnc. j.

Misce. Aut serum caprinum vel vaccinum detur cum syrupo rosar. vel viol. A fortioribus vomitoriis omnino hîc abstinendum, quod sunt & ventriculo inimica & morbum augent. Hippocrates quidem, 5. *epidem.* 5. 10. *in Cod. Foësij*, quendam epoto elleboro cum lenticulæ succo sanatum fuisse scribit. Locum tamen cum Cœl. Aurelianus, *lib. 3. acut. cap. 2.* exagitat. Verum, vt Foësius scribit, valde iniquum est, ab iis, quæ peregrinationis procinctu temerè sunt ac leuiter animaduersa, exactæ curationis leges petere velle. Et multi sæpe contra omnem spem conualescunt, quorum tamen curationem ideo pro curandi norma vniuersali semper habere non licet. Si verò materia magis ad vomitum vrgeat, aut æger acria immoderatè vomat, vt metuendum sit, è ventricnli symptomatibus & vomitu nimio ægrũ periclitari posse, per aluum educenda est materia. Et quidem si euacuatio maior sit, quam irritatio, vtendum iis, quæ simul purgant, adstringunt & roborant, vt syrup. rosar. sol. cum decocto myrobalanor. rhabarb. Verùm si naturæ major sit conatus & irritatio, quàm humorum euacuatio, abstinendum à roborantibus & adstringentibus, atque iis vtendum, quæ laxant, & abstergunt. Detur ergo in sero lactis vel iusculo *manna* Vnc. j. *syrup. rosf. solut.* Vnc. j. ß. Atque clyster applicetur materiam temperans atque abstergens, ex *decocto hordei vel sero lactis* addito *ol. viol. & sacch. rubr. ouique vitello*. Fortioribus verò aluus non irritanda, ne difficilis aliqua diarrhœa vel dysenteria excitetur. Et quod vomitum attinet, id, quod modò dictum, in omni cholera obseruandum, vt non solum quò materia vergat, eò ducatur, verùm etiam, si alterutra euacuatio sit nimia, & æger vel nimium vomat, vel per aluum copiosius excernat, atque inde vires deiiciantur, vt per contrariam partem materia reuellatur atque euacuetur. Nimirum si materia immoderatè per inferiora excernatur per vomitum aliquid humoris euacuetur. Contra verò si æger immodicè vomat, vt metuendum sit, ægrum inde periclitari posse, leniter purgetur. Talibus tamen tum vtendum, quæ simul nonnihil roborant, quale medicamentum est diacatholicum cum pulpa tamarindorum. Idem ferè faciendum, si medicamentum malignum purgans & venenatum assumptum sit: abstergens nimirum, quod simul vomitum prouocat, exhibendum, ad quam rem vtilis est aqua hordei. Postea medicamenta, quæ peculiari vi malignitati & veneno illi resistunt, danda.

Non alia etiam euacuatio est, si materia aliunde ad ventriculum confluat. Quæ in fluxu iam est materia, permittatur, vt sponte sua moderatè euacuetur, & potissimum ad partem, quò materia vergat. Imò leniter & blandè materia eò ducenda, atque euacuatio adiuuanda, si necessitas postulat. Verum enim & hic verum est, quod Hippocrates, 1. *aph.* 2. habet: *In turbationibus alu i & vomitionibus, quæ spontè fiunt, si qualia oportet, purgentur, confert.* Ergo si materia vitiosa sit, ægerque id ferat, non sistendus statim est vomitus. Nam si is intempestiuè cohibeatur, natura cum ægri periculo aliò transfert humores vitiosos. Si verò euacuatio continuetur, & plus, quam pro humoris in corpore redundantia opus erat, & quam vires sustinere possunt, euacuetur; motus ille nimius sistendus, quod fiet, si venter per idonea medicamenta roboretur, vt minus facilè affluentes aliunde humores recipiat. Partis verò trásmittentis intemperies & mala constitutio corrigenda, ipsique humores acres & expultricem stimulantes temperandi, & vel ad cutim per sudorifera, vel per vrinæ vias, sed non per acria medicamenta, auertendi, simulque idonea victus ratione, & per alimenta quantitate pauca, qualitate verò refrigerantia, & aliquantum adstringentia, similium humorum generatio præcauenda. Si itaque malum hoc ingrauescat, & euacuatio sit nimia, siue ex humoribus in ventriculo corruptis ortum habens qui vellicando stumulant expultricem partium vicinarum, vel etiam totum corpus in consensum trahunt, siue ex humoribus aliunde affluentibus proueniat, & Symptomata grauia ac periculum minantia accedant, fluxio sistenda, humores aliò reuocando, eosdem temperando atque adstringendo partem recipientem cum internis, tum externis.

Vt ergo Natura à doloris sensu & expellendi opere auocetur, & materia ad exteriora retrahatur, ligaturæ & frictiones artuum fortes instituantur; modò superiorum, si materia maiori impetu per aluum ruat; modò inferiorum, si vehementius per os; modò vtrorumque si æqualiter vtraque via præter modum exeat. Rhases quoque ad vehementem excretionis motum inhibendum, præsertim vomitionis, cucurbitam magnam cum multa flamma sine scarificatione ventriculo affixam vi reuellit, quam secundò aut tertiò appositam, iterumque auulsam plurimum emolumenti ægro afferre affirmat.

Simul materia temperanda, partesque recipientes roborandæ sunt. Itaque si materia biliosa sit, æger valde sitiat & æstuet, Intybacea vtilia sunt, limones, mala citria, cydonia, mespila, succus & syrupus granator, citri, de portulaca, de agresta, ribes, de rosis siccis, emulsio sem. 4. frig. maior. panis vuæ acerbæ, vel granator, vel cydonior. succo madidus, Rob. ribes, berber. conseru. rosar. rubrar. vitriola imprimis, vt

℞. *Conseru. rosar. antiqu. acacia rob. ribes* an. Vnc. ß. *corall. rubr.* scrup. j. ß. *diacydon. sine speciebus vel cydon. condit.* Drach. vj. Cum *syrupo granator.* F. Electuarium.

Vel ℞. *Conseru. rosar. vitriolatæ diacydon. sine speciebus* an. Vnc. ß. *santalor. omnium, boli Armeni* an. scrup. j. Cum *syrupo conseruationis myrobalanor.* F. Electuarium.

Probatissimum & præsentissimum in cholera remedium est Crystallus, vt testatur Langius, *lib. 3. Epist. 1. cap. 4.* Cuius Drach. ß. vel per se exhiberi potest, vel etiam electuariis & aliis medicamentis admisceri.

Si materia non ita calida fuerit, species arom. rosf. nux moschata, succus absinth. & menthæ vel aqua eius addi potest.

Antiquis erat in vsu remedium, cuius etiam supra mentio facta est, quod coquitur ex succo granator. & succo menthæ. Rhases trochiscos de thure exhibet, quorum etiam descriptionem tradit.

Foris quoque refrigerantia & adſtringentia ac roborantia adhibenda. Et ſæpe ea vtiliora ſunt, quam interna, cum citra nauſeam & ventriculi ſubuerſionem officium ſuum præſtant; aſſumpta verò facilè nauſeam pariant, & vomitu reiiciantur. Talia ſunt ſuccus endiuiæ, acetoſæ, portulacæ, plantaginis, granator. ex toto pomo extractus, ſi cum farina hordei & pane miſceatur & ventri imponatur, aut cydonia vel pyra in vino aut aceto cocta, lenteiſque inducta ventri applicentur. Vtiles etiam ſunt fomentationes & inunctiones, quales ſupra de vomitu præcipuè bilioſo traditæ ſunt. Aut panis nuper coctus vino granat. madidus applicetur, vel Emplaſtrum de cruſta panis, aut Diaphænicon.

Vel ℞. *Panis toſti* ℔ ß.

Coquatur in aceto & aqua, & addatur *menthæ viridis* M. ß.

Omnia contundantur & per ſetaceum reiiciatur, addaturque

Pulueris roſarum corall. cryſtalli an. Drach. j. F. Cataplaſma.

Si materia non ita ferueat, præcedentibus addi poteſt mentha, quæ ab Alexandro Tralliano, quod peculiari proprietate huic malo medeatur, commendatur; maſtiche, radix cyperi, venterque inungantur ol. maſtich. abſinth. menth. nardino.

Aut componatur Emplaſtrum, quod recipit.

Medulla panis toſti in aceto & vino cocti ℔ ß. *menth.* M. j.

Per ſetaceum traiiciantur & addatur

Pulueris caryophyllor. nucis moſch. cinam. an. Drach. j. *ſpicanardi, cyperi nucis cupreſſi* an. Drach. ß. F. Cataplaſma.

Vires quomodo reficiendæ ſint, ex Diæta patebit. Qua ratione autem Symptomatibus, quæ huic malo coniunguntur, vt conuulſioni, animi deliquio & ſyncopæ occurrendum ſit, ex peculiari de iis doctrina petendum.

Si tamen medicamenta ſupra enumerata, & quæ ſymptomatibus occurrere debent, nil proficiant, vireſque proſternantur, ad narcotica confugiendum. Quo in caſu ſcrup. j. Drach. ß. Philonij Perſici aut Romani, vel Laudani Opiati g. ij. vel iij. exhibere conuenit.

Diæta.

Diæta. Aër ſit temperatus, non feruidus, ne Spirituum nimia fiat diſſipatio, qui etiam ad vires reficiendas ſuauibus odoribus inficiendus eſt; ſicut & naribus ad eaſdem inſtaurandas panis recens aquâ roſar. vel vino madibus admouendus. Malo quieſcente cibi boni ſucci & faciles coctu exhibeantur, ac proinde non probanda ſententia Tralliani, qui oſtreas commendat, quæ refrigerant quidẽ, ſed ſunt durioris coctionis. Probatur potius expreſſum carnium bonarum & præcipuè aſſatarum. Exhibeatur verò cibus ſingulis vicibus exigua quantitate, vt natura auidior reddita facilius humores complectatur. Syncope imminente panis detur imbutus ſucco granatorum & vino, vel etiam ſolo vino, ſcribitque Trallianus, ſe multos nouiſſe, qui cholera ex humorum aut ciborum prauitate laborantes ſolo vino præter ſpẽ euaſerunt: ſed febrem adeſſe oportet. Cibi condiantur aquâ roſatum, ſucco granatorum. Aſpergenturque pulueres ex margaritis, corralliis cryſtallo, macere. Panis intingatur ſucco granator. citri, cydonior. ribes, aceto roſar. Laudatur & abſinthium in potu ſumptum, quod non ſolum ventriculum roborat, ſed & prauitatem humorum corrigit. Si tamen hæc nil proſint, ſcribit Aretæus, *lib. 2. acutor. cap.* 4. Si omnia euomat æger, & ſtomachus nil retineat, ad calidas potiones veniendum eſſe. Calida verò calidiſſima, inquit, ſunto. Si de cauſſa huius auxilij quæratur, Auicenna ſcribit, ideo prodeſſe, quoniam calida, cum penetrent in venas, humores retrahant in ventriculum tendentes. Mercurialis verò ideò talia iuuare ſtatuit, quod diſſipent, euacuẽt & difflare faciant humores. Mihi probabilius videtur, calida actu vomitum ſiſtere, quod ventriculi calorem, qui in hoc affectu valde debilitatur, foueant ac roborent. Somnus in hoc affectu vtiliſſimus eſt. Reliqua victus ratio medicamentis reſpondeant, & ſit talis, qualis in vomitũ curando propoſita.

CAPVT XIV.

De Cholera ſicca.

VT in cholera humida, de qua hactenus dictum, humores per ſuperiora & inferiora excernuntur: ita in ſicca nihil liquidi vel per os vel per aluum & os erumpit, venterque cum dolore laterum diſtenditur, & ſpiritu illo flatuoſo diſcurrente cruciatur, ac dolores varij in vniuerſo excitantur, & partes, per quas ſpiritus tranſit, ob eius acrimoniam exaſperantur & vellicãtur, vt ita cholera ſicca ſit Spiritus flatuoſi per inferiora & ſuperiora excretio, cum inflatione ventris & ſtrepitu, ac dolore laterum & lumborum. *Cholera ſicca.*

Flatus autem ille aut Spiritus flatulentus vel ratione ventriculi vel ratione aſſumptorum generari à pleriſque docetur. Ratione ventriculi, cum is ob igneum quaſi, quo præter naturam præditus eſt, calorem cibos, licet ipſi omni vitio careant, ita corrumpit vt in nidoroſam materiam & acres vapores conuertat: ratione verò alimentorum cum cibi ipſi acres & flatuoſi ſunt, ſeu tales, vt ſint apti, vt in nidoroſam ſubſtantiam mutentur, quales cibi ſunt, raphanus, ſemen erucæ, oua frixa & ſimilia. Verum enim verò etſi hoc interdum accidere poſſit: tamen ſi malum continuetur, id quod 2. *lib. Inſt. part.* 3. *ſect.* 2. *cap.* 1. diximus & de affectione Hypochondriaca monebimus, hîc etiam locum habere poſſe cenſemus. Nimirum cauſſam huius mali non ſolum in calorem ventriculi nimium, & alimenta praua referendum eſſe, ſed etiam in bilem atram, prauoſque humores ventriculo ſubſtratos in hypochondriis & venis Meſaraicis contentos, è quibus flatus & ſpiritus flatuoſi eiuſmodi generari poſſunt. *An cauſa Choleræ ſiccæ tantum in calorem ventriculi referenda ſit?*

Quantum enim Spirituum copiam, ſales & ſpiritus ſalini cum ſpiritibus acribus permiſti ſuppeditent, ex olei vitrioli & aquarum fortium cum ſale tartari miſtione apparet. Tale ergo quid etiam in corpore humano accidere, & ex humoris ſalſi atque aduſti cum aliis ſpiritibus commixtione magnam Spiritus flatuoſi copiam excitari poſſe, incredibile non eſt.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur autem cholera ſicca ex iis, de eius natura dicta ſunt. Vt autem ſciamus, à qua cauſſa originem habeat, inquirendum, quo genere cibi vſus ſi æger. Si enim bonis cibis vſus eſt, hinc colligitur, vel ratione affectus hypochondriaci, quæ ſignis diſcernere facilè eſt, ortam eſſe. Si verò prauus cibus aſſumptus ſit, vitio choleram prouenire argumento eſt. *Signa.*

Prognoſticum.

Non tamen tam periculoſum hoc malum per ſe eſt, ſicut cholera humida, nec à flatibus erumpentibus tantum imminet periculum, quantum à crebra per aluũ & ventriculũ euacuatione. Si autem quid periculi metuendum eſt, id potius à primaria affectione accidit. *Prognoſtic.*

Curatio.

Curandi ratio in duobus conſiſtit; in ſpiritus flatuoſi eductione & contemperatione, & in cauſſæ, à qua ſpiritus ille flatuoſus ſubnaſcitur, ablatione. Hippocrates, *Curatio.*

tes, 4. *de rat. vict. in acut. à text.* 104. *ad* 109. vbi de hoc affectu agit, hanc curandi methodum præscribit. Primò prohibet vomitum, cū præsupponat, materiā in intestinis contineri, parumque eius in ventriculo hærere, & flatum vomitu non discuti. Secundò iubet ventrem oleo subducere, vt eô retundatur acrimonia flatuum, & tum flatus tum materia eorū per aluum educatur. Tertiò ordinat balneum & perfusionem olei & aquæ dulcis, quod & ad coctionem & attemperationē ac discussionē acrium flatuum facit. Quartò somnum impetrat, qui coctionem promouet, & omnium cruditatū maximum remedium est. Quintò vinum antiquum & meracius exhibet, quod & ad materiæ discussionē & flatuum dissipationem facit. Sextò si malum perseuerat, oleum per os propinat, quod cum dulce & pingue sit, acres flatus temperat, & aluum subducit. Septimò, vt coctio facilior fiat, ægrum abstinere ab omni cibo & potu iubet. Non enim crudis cruda superingerenda sunt, & quies multum ad coctionem facit. Vltimò si malū perseueret, materiam peccantem enacuare iubet. In quem finem exhibet Lac asini, quod cæteris omnibus medicamentis in hoc casu præfert, cum simul euacuet & refrigeret. Si autem humorum corruptio talis sit, vt ex cruditate nidorosa febris accendatur, qua ratione ea curanda sit, docet Galenus, 8. *meth. med. cap.* 5.

Perfecta cholera siccam curatio. Ex quibus omnibus patet, choleram siccam rectissimè curari, si flatus educantur, discutiantur, temperentur, & caussa eorum tollatur. Quod fit, si primò iniiciatur Clyster ex oleo dulci, vel sem. lini receti vel chamæmelino, cui, pro retundenda acrimonia humorum, aliquid pinguedinis anserinæ vel gallinæ addi potest. Aut si flatus valde molesti sint ac crucient, decoctum ad flatus conueniens paretur, eique oleū amygdalor. dulcium addatur. Inungatur etiam ventriculus & abdomen, si assumptorum vitio hoc malum proueniat, oleo mastichino, absinthij, nardino & similibus. Aut si id ventriculi calidioris ratione fiat, oleo rosar. vel etiam omphacino, quod Galenus, 4. *de simpl. medic. fac. cap.* 3. & 12. ad æstuantia hypochondria commendat; aut paretur cataplasma è pulpa cydonior. additis rosis rubris siccis, hypocistide, balaustiis, farina hordei, quæ omnia misceantur cum oleo rosar. & fiat Cataplasma. Quod si adhuc dolor perseueret, remedia exhibenda, quæ simul materiam temperare & euacuare possunt, quale est oleum dulcissimum, aut ol. amygdal. dulc. recens, aut oleum lini recens exhibitum. Quod si horum vsu nondum cessat affectio, ad flatuum discussionem & coctionem Hippocrates, vt dictum, vinum antiquum & meracum exhibet: Galenus Diatrionpipereon, si scilicet ex assumptis, non ex ignea ventriculi caliditate sit cruditas nidorosa. His omnibus non conferentibus materia euacuanda. Ad quam rem clysteres & alia lenientia vtilia sunt, vt syrup. rosar. solutiuus, manna item cum oleo amygdal. dulcium in iusculo vel vino Maluatico.

Diæta. Victus medicamentis respondeat, & sit talis, qui materiam temperare possit, vt prisana, ac pulli gallinacei, & eorum iuscula, & id genus alia.

CAPVT XV.
De Dolore & anxietate ventriculi.

Dolor Ventriculi. Hactenus absoluimus Symptomata, quæ actionibus ventriculi propriis accidunt. Restant adhuc Symptomata, quæ circa communem cum aliis partibus actionem ipsi conueniunt, sensum tactus puta, dolor scilicet & stupor ventriculi. Habet enim ventriculus neruos à sexta coniugatione insignes, ob quos etiā sensu insigni præditus est, qui, si deprauatur, & objectum sit minus conueniens, dolor ventriculi oritur.

Etsi verò, si nomen spectes, ventriculi dolor omnem eius & omnium eius partium dolorem significat: tamen vsus obtinuit, vt dolor ventriculi simpliciter sic dictus de cuiuscunque in hoc partis dolore accipiatur, excepto eius orificio. Huius enim dolor in specie Cardialgia appellatur.

Cardialgia enim nomen accepit à Symptomate & loco affecto, id est, ore ventriculi. Nam καρδία Græcis Antiquis, teste Galeno, 2. *meth. med. cap.* 2. os vētriculi est. *Cardialgia.*

Vnde appellatur Cardialgia ob grauissima Symptomata, quæ ex huius partis affectione oriūtur, similia iis, quæ cordi accidunt, & cor statim in consensum trahunt. De eodem dolore & καρδιωγμὸς vox vsurpatur, qua ālias etiā cordis crebriorem & celerem motionem significari supra diximus, de qua plura videantur *in Oeconomia Hippocratis Foesij.*

Apud Hippocratem, 5. *aph.* 57. etiam occurrit vox ἀλύκης, & ἀλυσμὸς alibi, quam Galenus, *in comment.* de anxietate interpretatur. Deinde etiam recentiores ventriculi anxietatē nominant, cū scilicet cum dolore tantus angor & anxietudo coniuncta est, vt quemadmodū Galenus 2. *Pror. t.* 44. & 5. *de vs. part. cap.* 5. docet, ęgri nequaquam se vno loco continere possint, sed frequenter cogantur mutare locum & figuram, & situm omnem ęgrè ferant, translatione sumptâ ab iis, vt Galenus 7. *aph.* 58. tradit. qui in negotiis suis adeo anxii & morosi sunt, vt ea, quæ præ manibus habent, semper quasi fastidiant, atque illis relictis mox ad alia tractanda se transferant.

Inuenitur & τῆς καρδιακῆς διαθέσεως appellatio *in definitionibus medicis*, & Cardiaci mali nomen apud Celsum, *lib.* 3. *cap.* [illegible] quando languente orificio ventriculi corpus immoderato sudore digeritur, sudórque supra consuetudinem & tempore & modo ex toto thorace & ceruice, atque adeo capite prorūpit, pedibus tantum & cruribus siccioribus atque frigidioribus. Tralliano, *lib.* 7. *cap.* 9. ex mordicante simul & virulento in ore ventriculi humore fit, vbi si os ventriculi sit εὐαισθητὸν, hominem repente nonnunquam ingulat malo communicato cum corde, vt syncope cardiaca siue stomachica accidat, de qua suo loco dictum.

Hercules Saxonia equidem inter Cardiacam & Cardialgiam distinguit hoc modo, quod Cardialgia sit ex humoribus erodentibus solum, non venenatis: Cardiaca verò ex venenatis erodentibus. Verum sine authoritate id facere videtur. Mercatus distinguit inter cardialgiam, siue dolorem oris ventriculi, & inter exsolutionem ventriculi, Cardialgiámque à solutione vnitatis & tristi sensu prouenire scribit, & esse mordicationem oris ventriculi: angorem verò siue exsolutionem substantiæ oris ventriculi citra vllum doloris sensum fieri ab intemperie sensim & paulatim dissipante & discutiēte substantiam, quæ separatur, & comitem semper habere febrem malignam, cùm cardialgia plerumque febre careat, sicut & sudore diaphoretico, nisi in fine mali. Ad quem affectum pertinet & virium stomachi resolutio à Beniuenio, *de abdit. morbor. caus. & curat. cap.* 66. descripta, quæ ab intemperie ventriculi accidit, vbi historiam Nobilis recenset, qui cum calidiore ventriculi habitu fuisset affectus, eum frigidis medicamentis curauit. Verum cum huiusmodi affectus sint sine dolore ventriculi, non pertinent ad hoc caput, sed potius ad intemperies ventriculi.

Omninò verò huc pertinet affectio illa, quam Attritionem ventriculi nominant, (θλίβεσθαι enim ventriculum dicit Galenus) quam Galenus, *de præcogn. ad Posthumum cap.* 11. describit, in Imperatore Romano, qui cum ventris torminibus & profluuio tota nocte vexatus fuerat, atque Medici alii initiū febris adesse dicerent, id Galenus pulsu explorato negauit, atque ventriculum atteri ab assumpto cibo, antequam excerneretur, exæstuanta affirmauit, atque nardino Vnguento cum lanâ ventriculo apposito, atque vino Sabino cum pipere eum sanauit. Similem affectum sibi bis tantum oblatum fuisse scribit Petrus Baieros, *lib. Pract.* 11. *cap.* 9. Primò in Nobili quodam, qui cum cœnasset, totus *Attritio Ventriculi.*

frigidus factus est, pulsus omnino contractus, ita vt vix sentitur, cum tanta angustia & compressione anhelitus, vt statim præfocari videretur, quem etiam oleô nardino calido ventriculo imposito & piperis Drach. j. cum vino exhibita sanauit. Deinde in pedissequa quadam, quam eodem modo curauit. Notandum autem hîc, quod, *loco allegato* scribit Galenus, Imperatorem in hunc morbum incidisse, dum attereretur ventriculus ὑπὸ τροφῆς φλεγματωθείσης πρὸ τῆς ἐκκρίσεως, id quod vulgo vertunt, *ab assumpto cibo, antequam excerneretur, exæstuante.* Et quidem verum est, vt ex Oeconomia Hippocratis Fœsij patet φλέγμα sæpe ab Hippocrate & Galeno sumi pro inflammatione, & deriuata inde verba pro inflammari vsurpati: malim tamen hîc exponere, ventriculum fuisse attritum vel afflictum à cibo in pituitam conuerso; id quod curatio indicare videtur: cum hoc malum calidis medicamentis, vnguento & oleo nardino ac pipere cum vino forti sumpto & Galenus & Bajerus curauerit. Et simile quid nuper in nobili viro animaduerti, qui etsi bene habere videretur, dum esset ieiunus, tamen horis à sumpto cibo quatuor vel quinque elapsis tantis ventriculi cruciatibus, qui ad dorsum se extendebant (vnde etiam à nonnullis pro calculoso fuit curatus,) & anxietate vexabatur, vt nullo loco quiescere posset, nec finis malorum erat, antequam cibus & potus vomitu reiiceretur, qui maximam partem crudus adhuc erat cum multa pituita. Hoc tamen non negarim, anxietatem hanc non prouenire simpliciter à pituita, sed quatenus in flatus resoluitur, qui in ventriculo conclusi illam anxietatem pariunt.

Huc ergo pertinet etiam illa affectio, cuius Petrus Salius Diuersus *affection. particular. cap.* 12. mentionem facit, quam adstrictionem ventriculi appellat, quámque solum Aetium *tetrab.* 3. *serm.* 1. *cap.* 13. describere putat, quæ, vt ipse statuit, fiat, cum & superius & inferius os ventriculi ita adstringitur, vt nec flatus nec vapores erumpere possint, nihilque extra corpus ob cutis adstrictionem vel exiccationem euaporare queat, qui vapores cum accenduntur, febris speciem præbeant; quæ tamen affectio perfecta coctione & descendente cibo solet quiescere. *Adstrictus ventriculi.*

Verum enim verò puto hanc affectionem etiam aliis non fuisse incognitam, & sub anxietate ventriculi comprehendi posse, & fieri à cibo in phlegma, eóque porrò in flatum conuerso: qui cum ob ventriculi orificium superius clausum erumpere non possit, neque etiam inferius ei, vtpote non vtili, sed corrupto, exitum det, in eo hærens & conclusus angustiæ huius caussa est. Vt verò cutis adstrictio accedat, quod vult P. Sal. Diuersus, opus non est; cum flatus non per cutem è ventriculo, sed per eius orificia satis ampla erumpere soleant. Et quod conualescentibus, vt idem Salius scribit, hoc malum frequentius accidit, non fit ob exiccationem cutis, sed quod conualescentes habent ventriculum debilem, qui cum cibo, qui supra modum sæpe assumitur, operatur, cruditas talis accidit.

Verum cum affectus hi omnes, quocumque etiam nomine appellentur, in eo conueniant, quod sint sensus tactus deprauatus in ventriculo, & à solutione continui in eo ortum habeant, seu, vt verbo dicam, sint dolores ventriculi, de iis coniunctim agemus. Quia tamen est quædam differentia secundum locum affectum, vt & caussam efficientem, de eo postea in differentiis dicetur.

Definimus ergo dolorem ventriculi sensum eius tristem seu molestum à caussa continuum soluente excitatum; qui si fit in orificio præcipuè, Cardialgia in specie appellatur.

Est nimirum dolor ventriculi Symptoma sensus tactus ventriculi, cuius subiectum sunt vel tunicæ ventriculi, quæ sunt membranosæ, vel orificium eius, quod neruis maioribus & pluribus à sexta coniugatione descendentibus à naturâ donatum, vt animali per hos sensus alimenti deficientis insit, quæ fames appellatur. Nam vt ex naturali suctione molestiam, & caussâ præter naturam dolorem sentiret, axactissimo sensu pollere oportebat. Vterque enim affectus & fames & καρδιαλγία, sunt orificij ventriculi: sed hæc est differentia, quod fames sit à suctione naturali, καρδιαλγία à caussa præter naturam.

Caussæ.

Proxima equidem & continens caussa doloris ventriculi est solutio vnitatis in eo, quæ à re vel distendente vel mordicante oritur; mediatæ tamen caussæ plures esse possunt. Soluitur enim vnitas ventriculi vel propter morbos, vel propter caussas morbificas. Morbi sunt vel in ipso ventriculo, vel in vicinis partibus. Morbi in ventriculo sunt primò intemperies frigida, quæ vt neruosis aliis partibus, ita & ventriculo aduersa est, & dolorem in eo, cum rosionis sensu, accedente veluti animi deliquio, excitat. Eáque sæpe ortum habet ab externo frigore, si nudo ventriculo occurrat, præcipuè in macilentis, imprimis dum calent & sudant. Eadem à potu frigidissimo, aquæ præsertim, contrahi potest; idque imprimis vbi corpus æstu calet. Deinde tumores & imprimis inflammatio, quæ ardentem dolorem excitat, de qua supra dictum, & multò magis Erisypelas: nonnunquam verò tumor durus magnus, aut callus vel scirrhus in eo genitus, qui dolorem grauantem parit, imprimis assumto cibo. Tertiò soluta vnitas & vulnera ac vlcera. A vicinis verò partibus dolore afficitur ventriculus, dum ab incumbentibus visceribus inflatis, obstructis, tumentibus premitur. Nonnulli etiam ab osse xyphode introrsum flexo ventriculum, imprimis cibo plenum & distentum, premi atque molestia & dolore affici posse existimant, qui tam diu durat, donec cibus coctus descendere, vel decubit introrsum facto ventriculus ab osse hoc recesserit, de quo *lib.* 2. *part.* 2. *c.* 26. dictum. *Caussa.*

Caussæ verò morbificæ, quæ dolorem ventriculi excitant, sunt vel internæ, seu intus genitæ, vel externæ. Internæ sunt vel flatus vel humor. Si flatus, ísque in ventriculi capacitate conclusus, simplex dolor oritur è ventriculi distensione, de qua supra, *cap. de ventriculi inflammatione* dictum, vbi etiam caussæ explicatæ, à quibus flatus ventriculum distendentes proueniunt. Si verò acris & feruidus halitus os ventriculi infestat, dolor pungens & mordax producitur. Si verò sit humor, is vel copiâ suâ ventriculum grauat, vel qualitate praua & mordace, vel etiam maligna ventriculo molestus est. Et humor quidem, vt & flatus, vel in ventriculo gignitur, ab eius intemperie aliquâ aut errore in victu, vel aliunde in ventriculum confluit. Et quidem ab humoribus in ventriculo genitis ortus dolor ventriculi aliàs sumpto cibo mox sedatur, aliàs pòst, aliàs etiam sumpto cibo exacerbatur & excitatur. Excitatur dolor ab assumpto cibo, cum humores crudi & mordaces ventriculi tunicis adhærescentes sumpto cibo agitantur & incalescunt ad cibi coctionem, aut qui in fundo ventriculi hærent, sumpto cibo eleuantur & ascendunt, atque ita commoti ad orificium ventriculi accedentes dolorem in eo excitant. In aliis, cum cibus coquitur, saltem halitus & vapores acres & mordaces eleuantur qui os ventriculi vellicant. Sedatur verò dolor cibo assumpto, vel quia est humor melancholicus, vt Auicennas censet, vel quia admistis cibis minus acris euadit.

Humores, qui aliunde affluum in ventriculum, vel fluunt à toto, dum illud febre correptum est, vt fit in paroxysmorum principiis (quamquam & tum è vicinis locis confluere possint) aut citra febrem, dum corpus vel humorum copia aut qualitate vel symptomate aliquo p. n. aut inedia affligitur, de quibus videatur Galenus

nus, 2. *de articul.t.22.* & 2. *de rat vict. in acut.t.44.* & 2. *de plac. Hippoc.& Plat.c.8.* Vel ab aliqua parte & potissimum ab epate, à quo bilis flaua & ichores biliosi in ventriculum effunduntur, id quod præcipuè per inediam accidit, aut liene ac vicinis locis, vnde humor melancholicus & ater, aut à capite, vnde pituita tenuis & salsa in ventriculum defluit. Vermes præterea in ventriculo seu geniti, seu ab intestinis ad eum adscendentes dolorem excitãt. Tandem etiam lapides in ventriculo geniti dolorum sæpe intolerabilium ventriculi ac diuturnorum caussa sunt. Cuius rei historias aliquot collegit Schenckius, *lib.3.obseru.*

Inter caussas verò externas, siue ea, quæ extra assumpta dolorem ventriculi pariunt, sunt primo cibi, vel qualitate molesti & acres, qui in calidiori præsertim ventriculo singultum, rosionem & dolorem excitant. Et quod à cibo per se tali accidit, idem etiam à cibo aliàs non malo, sed corruptionem passo & acrimoniam adepto fieri potest, puta à dulcibus, pinguibus, rancidis, & cibis facilè corruptioni obnoxiis. Vidi etiam, qui dolorem ventriculi grauissimum passus est à lacte in ventriculo coagulato, quo vomitu reiecto sanatus est. Idem etiam à cibo quantitate nimia & copiosius deuorato accidere potest. Imò mulierem senem extinctam hâc de causâ obseruauiit Platerus, quæ die Paschatos carne & ouis nimiùm ventriculum repleuerat. Deindè idem accidere potest à rebus, quæ ventriculum grauare vel pungere possunt, vt nucleis cerasorum vel aliis deglutitis, aut vitro, acubus, ossibus & similibus. Ita refert Guilielmus Fabricius, *cent.4.obseru.33.* Matronam quandam, cùm vltra duos annos de dolore ventriculi conquesta esset, tandem vomitorio sumto frustum corii lardi fumo exsiccati, quod ante duos annos deglutiuerat, euomuisse, & breui planissimè conualuisse. Sicut & dolorem ventriculi pariunt medicamenta & venena septica, caustica atque exulcerantia. Item validiora purgantia sine correptione maiori dosi exhibita.

Differentiæ.

Differen.

Quæ sint doloris ventriculi differentiæ, facilè ex iis, quæ hactenus dicta sunt, patet, & sumuntur præcipuè à loco affecto & caussa efficiente atque hinc dependente modo & specie doloris. Aliquando in ipso ventriculo quædam compressio percipitur & distensio, quã Germani *das Hertzdrucken oder Hertzgespan* nominant, qui dolor plerumque cum ventriculo postrato & nausea accidit, superuenientibus etiam aliquando vomitibus & diarrhœa. Aliquando idem dolor in ventriculi ore consistit, qui Cardialgia nominatur, qui etiam plerumquè rodens est, & καρδιωγμὸς dicitur, habétque ortum ab humoribus acribus, cùm in morbis quibusdam, tum etiam in sanis, πικρόχολοι nominantur, quibus eiusmodi rosiones familiares sunt cum oris amaritudine. Dolor quoque aliquando rodens est, ex caussa modò dicta, aliquando grauans à caussa ventriculum distendente vel premente.

Signa Diagnostica.

Signa.

Symptoma hoc ipsum per se facilè deprehenditur, ægérque de dolore conqueritur, locúmque affectum indicat, nisi mens simul læsa sit. Neque etiam animi deliquium & syncopen, quæ dolorem hunc sequuntur, deprehendere difficile est; cum ægri quasi exanimati & mortui iaceant, qui paulò antè de grauissimo stomachi dolore fuerunt conquesti.

Caussæ verò peculiaria signa, quibus innotescant, requirunt, quæ ex iis, quæ supra de morbis ventriculi dicta sunt, patent. Nam intemperies frigida vehementior è suis signis supra propositis cognoscitur; vt & tumores ventriculi vel partium vicinarum, & vulnera ac vlcera ventriculi. Flatus etiam deprehenduntur ex iis signis, quæ supra de inflammatione ventriculi sunt proposita. Si humor sit caussa doloris, ex iis, quæ supra de intemperie ventriculi cum materia dicta sunt, innotescit, præcipuè humor biliosus, qui frequentissimè cardialgiam inducit, cognoscitur è linguæ amaritudine, nausea & inappetentia, virium deiectione, syncope. Si materia è primis viis aut toto corpore confluat, vt in febribus fieri solet, & potissimum in paroxysmis earum, ac si humor sit malignus, adsunt febrium malignarum symptomata. Venenatus & prauus vapor ab vtero ad ventriculum ascendens cognoscitur è propriis vteri affectibus, imprimis è suffocatione, in quam mulieres frequenter incidunt; ex seminis & mensium suppressione. Vermes, aut venena assumpta, acus, spinæ piscium deglutitæ & similia è suis signis & ægri atque adstantium relatione innotescunt.

Prognostica.

Prognostica.

1. Oris ventriculi dolor grauius malum est, quàm simplex vẽtriculi dolor, ob partis huius sensum exquisitum, & cum corde ac cerebro consensum. Minus tamen periculosus est ventriculi dolor, qui fit à caussis externis, & qui fit propter partis illius sensum exquisitum; nisi caussa externa nimis vehemens sit & graue aliquod malum attulerit; vlcus nimirum, putredinem aut insignem corruptionem, aut qualitate malignâ vires deiiciat.

2. Deterior verò est ille dolor, qui à caussa interna, & ab acri mordaci humore excitatur. Pessimus, si maligna & venenata sit illi materia. Et omninò pro minori vel maiori materiæ, quæ cardialgiam excitat, prauitate, symptomatúmque, quæ cum cardialgia cõiunguntur, grauitate aut leuitate, salus vel mors expectanda est.

3. Auget nimirum semper periculum syncope, quæ grauior, frequentior & absque caussa manifesta accedit. Periculum verò minus est, quando leuior, minus frequens, & à caussa manifesta oritur.

4. Ita & febris periculum auget, præsertim continua & acuta, in qua magnus æstus est circa ventriculum, proueniens à bile tunicis ventriculi impacta, de quo Hippocrates, *5. aph. 65.* in febribus circa ventriculum vehemens æstus & καρδιωγμὸς malum. Magnam enim inflammationem vẽtriculi, vel copiã magnam humoris vitiosi in ore ventriculi contineri indicat, vnde febris intenditur, & malo cordi communicato syncope periculosa & sæpe lethalis sequitur.

5. Qui Cardiaco affectu laborantes os ventriculi admodum sensile habent, valde periclitantur, & sæpe statim intereunt, dum immodicam humorum rosionem sustinere nequeunt.

6. Frequenter quoque lumbrici ad os ventriculi adscendentes hoc malum & sincopen excitant, vnde nonnulli statim, cum à lumbricis roduntur, intereunt. Alex. Trallianus, *lib. 10. cap. 9.*

7. In cardialgia si extrema frigent, periculosum.

Indicationes.

Indicationes.

Tota curandi ratio in duobus consistit: in doloris, si vehementer vrget, mitigatione, & in caussæ amotione. Dolor omnis anodyna indicat; & si nimis exquisitus sit ventriculi sensus, obtundendus est. Causæ verò, quæ dolorem excitant, sui amotionem indicant: quæ cum sint diuersæ, pro diuersitate earum variæ indicationes oriuntur. Si dolor ortum habeat à caussa externa, puta alimento vel medicamento ingesto, illud seu vomitu seu per aluum euacuandum est. Idem faciendum, si humores vitiosi in ventriculo redundent. Iidem si nimis acres & mordaces sint, temperandi. Si materia maligna sit, simul alexipharmacis oppugnanda. Quæ in tunicis ventriculi infixa est, per resoluentia, & validè exiccantia euacuanda, vt de intemperiebus ventri-

culi cum materia dictum. Admiſcenda ſunt hîc medicamenta adſtringentia, quæ exſolutum quodammodo os ventriculi roborant, ſolutioni continui, vnde dolor eſt, reſiſtunt, diſſolutionem calidi innati prohibent, materiam prauam ab orificio ventriculi ad partes inferiores protrudunt, & ne noua affluat, cauent, exiccant & incraſſant, quæ reliqua ſunt, ne tunicis ventriculi impingantur. Vnde Galenus, *5. de comp. med. ſec. loc. cap. 7.* inquit: Plurima horum, quæ per experientiam inuenta ſunt, ex miſta materia componuntur, ex adſtringente videlicet & calefaciente. Vbi & veteres nonnullos reprehendit, qui in affectibus oris ventriculi, epatis, lienis & ſimilibus, ac imprimis in horum inflammationibus, adſtringentium vſum magno cum ægrorum detrimento omiſerunt.

Curatio.

Curatio. Si ergo dolor vehementer vrgeat, ita vt non permittat primùm aduerſus cauſſam pugnare, exhibenda ſenſum orificii ventriculi obtundentia, anodyna, aut etiam narcotica. Hebetant ſenſum, quæ mucilaginoſa, pinguia ſunt, ac vim emplaſticam habent, qualia ſunt oleum dulciſſimum, oleum amygdal. dulc. recens, earum emulſio, emulſio ſem. papau. albi, mucilago ſem. pſyllii, cydoniorum, maluæ, amylum, lac. Dum verò malum magis vrget, ſtupefacientia & narcotica vſurpanda, vt ſyrup. de papauere, diacydon. Philon. Rom. trochiſci de carabe, pilulæ de cynogloſſa, requies Nicolai, quorum doſis rarò Scrup. j. excedit, laudanum opiatum. Poſt horum tamen vſum & dolore ſedato, calefacientibus & roborantibus calorem ventriculi horum vſu nonnihil debilitatum iterum roborabimus. Somnus quoque mirum in modum dolorem ſedat, & calorem ac ſpiritus reficit, modò ſpiritus non nimium ſint antea debilitati, & ægroti horũ medicamentorum vim ſuſtinere poſſint. Ideóque primò lenioribus & quidem externis vtendum, & per frontis ac narium illinitionem ſomnus prouocandus. Quod ſi hæc non proficiant, modò dicta narcotica adhibenda.

Quod ſi cauſſa externa, alimentum ſcilicet aut medicamentum, dolorem produxerit, per aluum aut vomitum reiicienda. Idem faciendum in venenis, quæ commodiſſimè per vomitum reiiciuntur. Si dolor ſit à cauſſa interna, humore ſcilicet prauo, idem faciendum, & materia vel per aluum vel per vomitum euacuanda. Tutius tamen eſt, humores vitioſos per aluum, quàm per vomitum euacuare. Metuendum enim, ne ſi per os reiiciantur, ventriculi orificium magis offendant. Et cum humorem ob eius acrimoniam & doloris vehementiam tutò euacuare non licet, eius acrimoniam temperare conuenit, modo, qui ſæpè iam expoſitus eſt. Quæ etiam ſint medicamenta ventriculum euacuantia, ſupra de Intemperiebus ventriculi cum materia eſt expoſitum, quæ hîc repetere opus non eſt.

Poſtea os ventriculi cùm internis tùm externis adſtringentibus roboretur. Intus roborant, præſertim cum febris adeſt, rob & ſyrupus cydonior. de agreſta, de roſis ſiccis, de granatis, acetoſit. citri, conſeru. roſar. corall. margaritæ: ex quibus compoſita etiam ſupra ſunt propoſita. Galenus, *7. meth. med. cap. 11.* & alibi mulſam dat, in qua abſinthium ſit decoctum, quod medicamentum & bilem euacuat, & adſtringendo roborat. Extrinſecus, vt Aëtius docet, conueniunt folia rubi cum pane, item myrti folia & baccæ, aut pampini vitis aut folia plantaginis cum pane, aut mala cydonia cataplaſmatis modo ſtomacho impoſita.

Vtilis eſt & Fomentatio ex vino rubro cum roſis, abſinthio & maſtiche parata.

Vel ℞. *Flor. roſ. rubr. chamæmel. ſummitat. abſinth.* an M. j. Coqu. in vino rubr. pro ℔. j. ß. Fiat Fomentum.

Vel ℞. *Abſinth. flor. chamam. roſ. rubr. menth.* ana M. j. Coqu. in aqua ℔. j. ß. Adde *ſpec. diarrh. abbat. aromat. roſat.* an Scrup. ij. *aceti roſac.* Vnc. ij. Fiat Fotus.

Quod autem Galenus, 8. *de comp. med. ſec. loc. cap. 1.* iubet adſtringentia præmittere ante purgationẽ, quemadmodum & Trallianus, id quidem locum habet, vbi ob immoderatam caloris naturalis diſſipationem ſyncope adeſt vel imminet, vt diſſolutionem nimiam prohibeat. Aliàs quando à ſyncope metus non eſt, vacuantia adſtringentibus præmittenda.

Exhibenda quoque alimenta optimæ ſubſtantiæ. Nihil enim citius prauam qualitatem compeſcit & temperat, quam admiſtio alimenti optimæ ſubſtantiæ.

In dolore ventriculi ex pituita Galenus cuidam betam & porrum cũ ſinapi exhibuit; quorum ope inciſam pituitam largiter is per aluum excreuit, atque ſic ſanatus fuit, *de alim. fac.* cap. 1. Aliàs vtile eſt, bis tervè vomere ex oxymelite cum ſucco raphani, & poſtea hiera & agarico aut terebinthina purgare, & reliquias medicamentis ventriculum calefacientibus abſumere.

Verum de Hiera, quam in doloribus ventriculi à frigida materia, aut flatu ex ea genito ortis Galenus commendat, notandum, quod tardè operatur, & dum in viſcidam materiam ventriculi tunicis adhærentem agit, halitibus inde excitatis facit, vt venter diſtendatur & dolor augeatur. Ideóque conſultum eſſe, aliud purgans admiſcere, quod vires Hieræ intendat, & operationem acceleret. *Hiera in doloribus ventriculi cau.*

Si res aliæ in ventriculo hærentes dolorem in eo excitent, commodiſſimè vomitu reiiciuntur. Ita, vt ſupra dictum, Guilielmus Fabricius refert, Matronam quandam, cum duos annos de dolore ventriculi conqueſta eſſet, nec vllis remediis ſanari poſſet, tandem exhibito vomitorio fruſtum corii lardini fumo exiccati, quod ante duos annos deglutiuerat, euomuiſſe, & breui planiſſimè conualuiſſe.

Si flatus infeſtent, curatio inſtituenda, vt de inflatione ventriculi dictum. Nimirum poſt aliquam doloris remiſſionem ventriculo fomenta adhibenda, è decocto chamæmeli, menthæ, anethi, abſinth. cum vino dulci. Clyſteres etiam flatus diſcutientes iniicere non inutile eſt. Poſtea ventriculo cucurbita affigatur, modò humoris crudi & pituitoſi copia non ſit in ventriculo. Hic enim ſi adſit, & magnum dolorem excitet, prius euacuandus eſt. Vtile eſt & Thericam veterem medicamentis admiſcere, item ol. aniſi & carni, & ſimilia flatus diſcutientia exhibere. Commendant nonnulli in hoc affectu allii eſum, ab aliis verò, vt ab autore, *4. de rat. vict. in acut. t. 90.* damnatur, quod æſtuationem & dolorem ventriculi pariat. Sciendum autem, ſi magna adhuc humorum copia adſit, ab allio abſtinendum, cum iis agitatis & reſolutis plus flatum generet: ſi verò ſoli flatus adſint, allium ad eos diſcutiendos vtile eſt.

Si humor aut vapor malignus aut venenum aſſumptũ cauſſa cardialgiæ ſit, alexipharmaca ſimul vſurpentur, & inter cætera etiam Theriaca, ſi febris abſit, vel non valde vrgeat: & de hac *in libro de theriac. ad Poſthumum, & de theriaca ad Piſan. c. 11.* ſcribitur, quod cardiacos, dolore ventriculi iam deficientes, exhibita quaſi ad viam reuocârit. Theriaca enim & antidoti magnæ aliæ reſoluunt, exiccant, diſſolutionem calidi innati prohibent, vim alexipharmacam habent, oris ventriculi ac cordis robur tuentur.

Si humor ex epate vel liene, vel aliunde etiam ad ventriculum effundatur, illarum partium habenda eſt ratio, humores ad ventriculum fluentes aliò auertendi.

In dolore ex inflammatione ventriculi lenientibus opiatorum aliquid, ſed iã minima quantitate, admiſcere interdum vtile eſt, vt ſenſum ſtupefaciant, & moleſtiam ex acrimonia humorum calidorum mitigent.

Si ſudores ſyncoptici vires deiiciant, ſiſtendi inunctionibus ol. roſar. cydonior. myrtino aut aſperſione quæ roſar. & aëris frigidi per flabellum aſpiratione, qui aër ipſe ſit frigidior naturâ, vel arte concilietur, vt l. 1.

l. p. 1. c. 1. cum parandi ratio exposita est.

Commendantur etiam quædam, quæ occultis proprietatibus contra cardialgiam prodesse perhibentur, vt corallia suspensa supra ventriculum, cochleæ marinæ in puluerem redactæ, & in vino sumptæ, tunicæ Gallinarum ventriculi.

Nec hoc omittendum, si vicinarum partium, vt epatis, lienis, coli, septi transuersi tumore ventriculus comprimatur, curationem ad partes illas dirigendam esse. Nisi enim hic affectus tollatur, frustra in dolore stomachi, & plerumque accedente difficili respiratione tollenda laboratur.

Quod si à cartilagine ξιφοειδεῖ introrsum flexa & ventriculum comprimente sit dolor stomachi, curatio è *libr. 2. part. 2. cap. 26.* petenda. Sed plerumque incurabile est hoc malum, & post cibum sumptum adeo graue euadit, vt ægri nullam doloris remissionem habeant, donec supini recumbant, quo modo ventriculus à cartilagine comprimente recedit, vel cibis coctis ventriculus subsideat.

Diæta.

Diæta. Aër sit temperatus. Cibus sit boni succi, & qui non facilè corumpitur, & qui acrimoniam humorum, si quæ adest, obtundit, ac orificium ventriculi roborat. Vtilis igitur est in humoribus acribus, à quibus frequentius hoc malum ortum habet, panis succo granatorum vel agrestæ, vel vino tenui imbutus. Conuenit & cremor hordei cum succo granatorum. Trallianus primò offert cum grana mali granati, tum eius succum, poma item & pyra adstingetia, panem ex aqua frigida, vinum austerum. Postea cibis vti iubet, quidem sunt boni succi, difficilis tamen coctionis, ne calori illi ingenti in ventriculo cedentes corrumpantur, & qui acres humores simul temperent, ciuiusmodi sunt carnes boni succi, auiculæ montanæ & similes, succo citri & granatorum conditæ. Tempestiuè quoque æger cibandus, ne inedia grauiora mala attrahat, & vbi vires debiles sunt, parùm vini detur, tenuis, albi, subadstringentis. In caussâ verò frigidâ victus sit calefaciens atque exiccans, & propterea conuenit vinum generosum, si non adsit febris. In cibis vtilis ruta, satureia, cinamomum & similia. Somnus sit moderatus, & potius longior, quàm breuior. Quies vtilis est; cum hoc malum motu exasperetur, & humores agitentur. Aluus quotidie suum officium faciat.

CAPVT XVI.

De Ardore Stomachi, & ventriculi resolutione ac stupore.

Ardor ventriculi. Doloris ventriculi peculiari species est, quæ tamen simul etiam œsophagum molestat, quam τῦ στομάχυ καύσωνα, ardorem stomachi & nonulli ardorem stomachi ebullientem, Germani *den Sodt* nominant, quando ardens quidam dolor in ventriculo & gula percipitur, qui vrendo quasi molestat. Malum hoc sanis aliquando etiam sæpe familiare est, cum cibo sumpto, tum ieiunis; & imprimis cum eructare volunt, intercluso quasi flatu igneo & erumpere non valente. Nonnunquam tamen & in febribus biliosis accidit.

Caussæ.

Caussæ. Caussa mali est halitus acris, qui è bilioso humore, aliàs flauo, aliàs porraceo, aliàs æruginoso, aut corrupto & nidoroso cibo eleuatur, & dum erumpere cogitur per œsophagum, ibi hærens eum & ventriculi orificiũ quasi vrit, quo dissipato, & malum cessat, sed sæpe mox simili flatu redeunte iterum affligit, donec vel coctio sit absoluta, vel assumptis cibis & medicamentis acrimonia humoris temperetur ac sedetur. Solet enim malum hoc nunc diutius durare, nunc citius sedari, prout materia, quæ halituum fomes est, nunc copiosior est, nunc paucior, crassior vel tenuior.

Fit autem ebullitio hæc præcipuè, dum cibi coctio accidit, & imprimis si valido corporis motu ventriculus turbetur, & quæ in eo sunt, agitentur. Tunc enim quasi quædam ebullitio fit in eo, è qua halitus acres & flatus sursum ad stomachum & gulam eleuantur. Fit verò hoc è cibo natura sua acri, vt cœpis, porro, allio, caseo putri, imprimis in iis, qui sunt πικρόχολοι & calidiore ventriculo. Idem accidit etiam ab aliis cibis, qui vel facilè corrumpuntur, vel in bilem abeunt, vt sunt dulces, pingues, rancidi, fructus horarij.

Cæterum si quis ebullitionem, vel ebullientem istum dolorem, quem vulgo *den Sodt* nominant, & ardentem dolorem pro eodem habere velit, (si enim differentia inter hos constituenda, hæc quæ de ardente ventriculi dolore dicentur, ad caput præcedens referenda erunt) etiam bilis flaua & atra huius mali caussa esse possunt, si pertinaciter ventriculo adhæreant. Bilis autem hæc in ipso ventriculo generatur ex assumptis, vt modò dictum, vel in illum per duodenum effunditur, & hũc in eo dolorem excitat, in πικροχόλοις præsertim, iisque maximè ieiunis. Et quidem dolorem hunc diuturnum etiam fieri posse, docet Platerus, si ipsa ventriculi substantia bile quasi imbuatur; quod interdum accidit, quando ob contactum bilis vesiculæ ventriculi regio illi incumbens & contigua afficitur, croceoque colore tingitur, maculaque crocea ad internam illius membranam quandoque penetrat, quod sectione in illis, quibus ardor ventriculi perpetuò ferè molestus erat, sese deprehendisse, testatur. Idque iis facilius accidere statuit, quibus copiosior bilis in vesicula colligitur, eaque dilutior, vt transsudare possit, ventriculumque vicinum tingere. Quod eò facilius accidit, si ventriculus in crapulæ deditis cibo perpetuò distentus sit, vt & in iis, qui scribendo, aliudve agendo corpus inflectunt, vt ventriculus bilis vesiculam comprimat, atque ex ea bilem quasi exprimat.

Signa Diagnostica.

Signa. Malum ipsum per se manifestum est, atque ægri de quodam quasi ardore in gula conqueruntur, & sæpe in ore amaritudo percipitur. Sitis est molesta, ructus adsunt nidorosi, appetentia est deiecta.

Prognosticum.

Prognosticũ. Malum ipsum per se quidem non periculosum est: molestum tamen. Caussa verò à qua pendet, non negligenda.

Curatio.

Curatio. Curatio duobus perficitur. Primum est, vt ardor ille sedetur; alterum, vt caussa ista tollatur, ne idem malum reuertatur.

Prius perficitur iis, quæ feruorem illum humorum temperant, & ebullitionem tollunt. Vnde datur siliqua, conserv. rosar, fructus acidi & eorum succus, vt malum citriũ, granatum, berberis, vinum absinthites, panis medulla aceto & aliis succis acidis imbuta. Vel

℞. *Conserv. vitriolat.* Vnc. ß. *cydon. condit.* Drach. ij. *rob. ribes* Vnc. ß. *spec. diatrionsant. diarrh. abbat.* an. Drach. ß. *syrup. cydon.* q. s.

F. Electuarium.

Imprimis verò vtilia sunt, quæ istam ebullitionem tollunt, humorem quasi imbibendo & præcipitando, vel vt facilius deferueat, faciendo, aut eius qualitatem tollendo. In quem finem præcipuè commendatur creta alba, quam vulgus etiam inter Εὐπόριστα numerat, nux moschata, bolus Armen, oculi cancri, cornu cerui, lapides carpionum, grana thuris.

Hinc sequentia commendantur.

℞. Nuc.

℞. *Nuc.mosch.* Drach.j.*cretæ*.Drach.ij.*sacch.*Drach.iij. F. Puluis. Dosis Drach. ß. vel Dr. j.

℞. *Nuc. mosch.macis rosar.*an.Vnc.ß.*sacch.alb.* Vnc.j. *cretæ* Drach.ij.F. Puluis.

Vel ℞. *Nuc. mosch.* Drach.ß. *croci* g.ij.*cornu cerui vsti* scrup.ij.*cretæ* Drach.ß. *sacchar. in aqu. portulac. dissoluti* q.s.F.Rotulæ.

Vel ℞. *Cretæ* Vnc. j.*boli Armeni* scrup ij.*ros.rubr. margarit.præp.*an.Drach.ß.*macis* scrup.j. *sacch.alb. in aqua rosar. dissol.* q.s.F.Morsuli.

Vel ℞. *Conserv. ros. vet.* Vnc.j.*ocul.* ♋ *præpar.boli Armeni* an.Drach.ß.Cum *syr.conserv.nuc.mosch.* F.Electuarium.

Ventriculi stupor. Hoc loco vitij,quod dolori contrarium videtur esse, mentio etiam facienda, quod stuporem ventriculi nominant, vt apud Forestum, *lib.*8.*obs.*28. videre est,cum vis in stomacho attrahens læditur, simulque sensus tactus vel minuitur vel aboletur.

Verum sensus appetitus inest præcipuè orificio ventriculi & dictum de eius læsione supra, vbi de cibi & potus appetitu læso actum. Vis verò attractrix præcipuè in Oesophago viget, de cuius læsione etiam supra dictum de deglutitione læsa, vt plura de iis hîc addere opus non sit.

CAPVT XVII.

De Excretis præter naturam è Ventriculo, & eius qualitatibus mutatis.

ATque fuerunt Symptomata,quæ ventriculi actionibus accidunt, restant adhuc duo; excreta præter naturam, & qualitates mutatæ, de quibus pauca dicenda.

Excreta p. n. è ventriculo. Excreta quod attinet, ventriculus equidem non factus est, vt per eum vlla fiat excretio; sed Chylificationis organum est, quod cibum retinet, coquit, mutat, & tandem coctum & in chylum transmutatum per inferius orificium ad intestina transmittit.

Interdum tamen etiam natura eò abutitur ad humores vitiosos, qui seu in eo sunt geniti, seu è corpore ad eum transmissi, euacuandos, quod vomitu fit. Id ergo si cum commodo naturæ fit, tolerari potest ea euacuatio, neque ita valde præter naturam est. Interdum tamen accidit, vt res planè præter naturam è ventriculo eiiciantur, de quibus equidem supra, atque etiam inter actiones ventriculi læsas, expultricem scilicet, facta est mentio. Quatenus tamen res ipsæ planè præter naturam, sunt, earum etiam hoc loco inter excreta p. n. facienda est mentio.

Sanguis vomitu reiectus. Compertum verò est, sæpe sanguinem per vomitum reiectum fuisse,de quo supra etiam de sanguinis vomitu dictum. Vt saltem pauca addamus,etsi sanguinis vomitus aliàs toto genere p. n. sit, statis tamen temporiquibusdam accidere, imò salutaris esse solet. Ita sanguinis profluuium per os stato tempore accidisse Macrino Visco Viro Prætorio, & omnibus annis Volusio Saturnio Vrbis Præfecto, qui 90.tamen annum excessit, refert Plinius,*lib.*11.*cap.*38.Sic fœminam quandam, quæ 58. annum excesserat, quotannis dolore, hypochondriorum corripi solitam,spontaneo sanguinis vomitu ab eo liberatã fuisse,scribit Langius, *lib.*1. *Epist.*58.

Menses vomitu reiecta. Menses per vomitum à fœminis fuisse reiectos, à multis obseruatum,refertque idem Langius, *loco allegato*, Mulierem Florentinam, quæ cum intolerabili capitis dolore affligeretur ex retentione mensium, his vomitu rejectis conualuisse, & ne morbus recrudesceret,venæ sectione sibi cauisse.Similem historiam refert Brassa vol.*ad aph.*31.*sect.*5. Beniuentus etiam, *de abdit. morb. & sanat.causs.cap.*41. refert, Fœminam quandam acerbissimo capitis dolore ob mensium suppressionem laborasse,à quo fuit liberata mensibus vomitu reiectis; quam sanitati restituit solâ venæ, quæ sub talo est, sectione. De via si quæratur, plerique quidem statuunt, per venam matricis, quæ à caua oritur, sanguinem in Epar, & inde in ventriculum per venas, quæ eius orificium & fundum ambiunt,effundi.Hieronymus Reusnerus verò, *ad caput* 31. *Iodoci Mellichij de vrinis*,statuit,Venas vteri cum mesenterij venias anastomosi manifesta committi,per quam in intestina & ventriculum transponatur sanguis menstruus. Possunt tamen etiam humores ad ventriculũ ab vtero transmitti per arterias.

Res etiam alias præter naturam admirandas & monstrosas per ventriculum reiectas fuisse obseruatum est, & dictum de eo supra, nimirum clysteres, glandes,alui excrementa, vermes, crines, pannos, clauos & similia, de quibus omnibus videatur Schenckius,*lib.*3.*obser.*vbi de vomitu agit.Guil.Fabritius,*cent.*2.*obs.*43.refert,adolescentem in pago quodam prope vrbem Metam longo & intricato morbo detentum fuisse, tandemque parentes, Necromanticum accessisse, cuius consilio cum vomitoriũ hausisset, aciculas,clauiculos,cuspides cultellorum, aliaque ferramenta plurima eiecit, & breui conualuit. *Res monstrosa per vomitum reiecta.*

Tandem *Qualitates mutatas* quod attinet, equidem in corpore viuente percipi non possunt: in mortuorum tamen ventriculis repertos fuisse colores alienos, obseruatum. Ita post intempestiuum vsum magisterij perlarum tunicas ventriculi nigras repertas fuisse in Casparo Logo,Episcopo Vratislauiensi, testatur Iohannes Crato, *in Epist. à Scholtzio collectis Epist.* 163. Et Plateus obseruauit in ventriculo cuiusdam maculam nigram. Idem interdum à bilis vesiculâ incumbente ventriculum flauo colore tinctum fuisse annotauit. *Ventriculi qualitates mutatæ.*

LIBRI SECVNDI PARS II.

DE INTESTINORVM Morbis ac Symptomatibus.

PRÆFATIO.

CHYLVM in ventriculo coctum intestina accipiunt, eumque amplius elaborant, & si quid in ventriculo non bene elaboratum est, vlteriore coctione perficiunt, & quod in eo vtile est ad corpus alendum, per anfractum illum longum à vasis Mesaraicis attrahendum,& ad Epar ac lienem transmittendum distribuunt; tandemque quod inutile est & corpori alendo ineptum, ad aluum transmittunt, & per eam deiiciunt.

Ad quas actiones cum mora quadam & temporis spatium requiratur, vim retentricem etiam intestina obtinent. Neque enim feces ab vtili succo separatas accipiunt è Ventriculo intestina, sed chylum inutilibus partibus permixtum, quæ demum in Intestinis separantur, & quod vtile est, à Mesaraicis vasis attrahitur, inutile verò in feces alui mutatur.

Sunt autem Intestina numero sex; tria tenuia, duodenum, ieiunum, ileum: tria crassa, cæcum, colum & rectum, de quibus videantur Anatomici. Vt autem quæ diximus præstent, suam naturalem temperiem habent, suam conformationem, suam sedem ac locum, & alia, quæ ab Anatomicis prolixè describuntur. Habent præterea & sensum exquisitum & Spiritus animales à neruis sextæ coniugationis accipiunt. Venas etiam habent à vena porta: arterias partim à cæliaco ramo, partim ab vtroque mesenterico. Biliosum præterea excrementum, à quo facultas intestinorum ad expellendum irritatur, à vesicula fellis accipiunt.

Atque hæc omnia cum bene se habent, chylus ad vasa mesaraica rectè distribuitur, fecesque debito modo expelluntur. Multis tamen morbis præter naturam afficiuntr: Intemperie scilicet frigidâ, calidâ, humidâ, siccâ, cum & sine materia. Inflantur etiam & in maiorem molem distenduntur; &

contra

contra angustiam patiuntur ac obstruuntur: Leuitatem etiam præter naturalem acquirunt: Res p. n. in iis generantur. Interdum situm mutant & conuoluuntur, vt in hernia intestinali & vmbilicali: vulnerantur: Sphacelum patiuntur. In specie verò Intestinum rectum, & quæ sunt in eo sphincter & hæmorrhoides, patiuntur rhagades, condylomata, ficus, vlcera, fistulas. Anus etiam quandoque coalescit.

Hinc postea variæ sequuntur Symptomata, coctio læsa, motus Intestinorum inuersus, dolor intestinorum, alui retentio, fluxus alui varij, fecum alui per aliena loca excretio, res alienæ per aluum excreta, ventris murmura, ani paralysis & sensus amissio, tenesmus, ani pruritus, hæmorrhoidum dolor, fluxus, suppressio, de quibus iam ordine dicendum.

SECTIO PRIMA.

De Morbis Intestinorum.

CAPVT I.

De Intemperie Intestinorum, & primò de frigida.

Intestinorum intemperies frigida. Caussa. FRequenter satis intestina intemperie frigida laborant, quam ab iisdem ferè caussis contrahunt, à quibus ventriculus refrigeratur. Quò etiam faciunt crudi succi, qui cum ex ventriculo, tum vicinis membris aliis in ea effunduntur, & omnino omnes caussæ seu internæ seu externæ, quæ seu per accidens ea refrigerandi eorumque calorem imminuendi vim habent.

Signa Diagnostica.

Signa. Cognoscitur Intemperies Intestinorum frigida è doloribus & flatibus, qui in iis generantur, & imprimis excreta per aluum eorum intemperiem & coctionem læsam patefaciunt, quæ cruda sunt & non satis cocta, ac pituitosa.

Prognosticum.

Prognostic. Prout maior vel minor est frigiditas & caussarum eam inducentium maior vel minor vis, ita etiam periculosius vel minus periculosum malum est.

Curatio.

Curatio. *Generalia in Intestinorum curatione obseruanda.* In genere autem de intestinorum morbis curandis obseruandum, etsi non eam dignitatem habent intestina, quam ventriculus; & ignobiliora videntur: tamen eorum robur etiam modicè adstringentibus conseruandum; cum chylum aliquandiu retinendi & concoquendi vim habeant. Vbi tamen crassi & viscidi humores iis inhærescunt, adstringentia vtilia non sunt; cum eos magis impingerent. Cum etiam sensum satis exquisitum intestina obtineant, ea, quæ ipsa irritare possunt, quale est oxymel, vitanda.

Quæ autem adhibentur iis remedia, si graciliorum gratia dantur, commodissimè per os exhibentur; crassiorum verò caussa per clysteres iniiciuntur; etsi & per os exhiberi possunt, quæ tum validiora requiruntur: cum vis eorum in via infringatur. Et cum quæ per os dantur medicamenta in morbis intestinorum, primò à ventriculo excipiantur, videndum, ne vllo modo eum lædant. Et quæ extra applicantur, ita applicari debent, ne ventriculum tangant, nisi is simul eadem intemperie laboret.

Intestina calefacientia. In specie verò Intemperiem frigidam quod attinet, intemperies frigida calida requirit.

Calefaciunt ea: *mentha, absinthium, cuminum, piper, zingiber, bacca laur. sem. carui, Diatrion pipereon, Dianisum, El. de bacc. lauri, theriaca* & alia supra de intemperie frigida ventriculi proposita, cum intus assumenda tum extra applicanda.

Paulò tamen calidiora eligi debent, vel in maiore quantitate exhiberi; cum in via vis illorum nonnihil alteretur.

Extra applicentur sacculi *ex milio, ruta, sale* calefactis, item *cineribus calidis*; lapides etiam serpentini calidi; olea; *mastichinum, mentha, rutaceum, absinthij, anethi,* Emplast. *de bacc. lauri.*

Clysteres quoque iniiciantur *è ruta, calamintha, anetho, fl. chamameli, bacc. lauri, sem. carui præcipuè* in vino decoctis, oleo *rutaceo, chamamel. irino, laurino* & similibus, *El. de baccis lauri.* Clysteres *item è Maluatico.*

Victus ea ratio instituatur, quæ in ventriculi intemperie frigida est proposita. *Diæta.*

De Intemperie Intestinorum Calida.

Rarior est intemperies intestinorum calida. Inducuntque eam caussæ, quæ ventriculum calefacere possunt, & humores calidi ex vicino mesenterio vel Epate, vel etiam venoso genere in ea affusis. *Intestinorum intemperies calida.*

Et cognoscitur maximè è fecibus: alui siccis & aluo tardiore. *Signa.*

Curatio.

Calida intemperies frigida requirit: qualia sunt; *endiuia, lactuca, portulaca, hordeum, semina frigida maiora, viola, rosa, ribes, cerasa.* Quæ cum ore sumenda exhibentur, cum per clysteres iniiciuntur; tum extra applicantur. Vtiles sunt & acidulæ, quæ calidam intestinorum intemperiem corrigunt, simulque ea roborant. *Curatio. Intestina refrigerantia.*

De Intemperie Intestinorum Humida.

Humectant intestina etiam caussæ omnes, quæ Ventriculi intemperiem humidam inducere valent. *Intemperies humida.*

Cognoscitur ex aluo fluidiore & fecibus liquidioribus. *Signa.*

Curatio.

Intemperies humida siccantia requirit: quæ forma liquidiore commodius exhibentur, cum facilius ad Intestina penetrent. Talia sunt *tormentilla, pentaphyllum, plantago, saluia, myrtilli, cydonia, sumach, corallia,* quæ vino cocta aut ex vino vel aqua chalybeata forma potus exhibeantur. Vtiles etiam sunt; *Conserua rosar. rubr. betonica, saluiæ, condita cydonia, mespila, syrupus, myrtinus, de rosis siccis.* Vel per clysteres decocta ex his facta iniiciantur: vel extra applicentur forma sacculi ex *milio, rosis, balaustijs, myrtillis, sale, auena*; Cataplasmata è *carne cydoniorum, pyrorum syluestrium, cornorum; sorborum, in vino rubro coctorum; farina fabarum, lupinorum lentium*; Inunctiones ex *ol. rosac. myrtino*; Emplastra; vbi in vsu *Diaphanicum calidum & frigidum.* *Curatio. Intestina exiccantia.*

Victus etiam ratio sicca sit, potusque paucus. *Diæta.*

De Intemperie Intestinorum Sicca.

Sæpè etiam siccantur Intestina à caussis, quæ ventriculum exiccare valent. *Intemperies sicca.*

Cognoscitque præcipue ex aluo tardiore, & fecibus siccioribus. *Signa.*

Curatur humectantibus cum assumtis, tum præcipuè per clysterem iniectis; decocto scilicet radicum, florum & seminum *maluæ & altheæ, semine lini, lacte, butyro, ol. amygd. dulc. passulis*: quibus & victus ratio respondeat. *Curatio. Intestina humectantia.*

De

De Intemperie Intestinorum cum materia.

Intemperies intestinorum cum materia.

Verum plerumque humor aliquis & materia coniungitur. Et quidem materia illa vel in Intestinis ipsis cumulatur paulatim, aut ob prauam victus rationem, aut facultatis expultricis debilitatẽ, aut materiæ ipsius crassitiem & multitudinẽ, aut viarum, per quas expelli debet, angustiam, & quod aluus, quæ expellere debet, non expellit; vel aliunde ad intestina confluit, attracta aut dolore, aut calore, aut, quod frequentius accidit, dũ natura ad intestina, vt partes debiliores & excrementorum euacuationi destinatas, & totius corporis quasi sentinam, humores vitiosos è locis vicinis, imò toto corpore expellit. Nonnunquam & è cerebro materia in ventriculum destillat, & hinc in intestina dimanat. Interdum & à medicamentis purgantibus attrahitur, ibique hæret.

Materia autem hæc vel biliosa est, vel pituitosa, vel melanncholica, & nunc hæret in tenuibus intestinis, nunc in crassis, & quidem vel in cauitate intestinorum, vel in eorum tunicis.

Signa Diagnostica.

Signa.

Cognoscitur autem materia ex caussis, quæ præcesserunt, & ad eam generandam facere potuerunt, cibo nimirum & potu, qui nunc ad pituitosum, nunc ad biliosum, nunc ad melancholicum humorem generandum dispositus: ex signis etiam, quæ hunc vel illum humorem in mesenterio, liene, epate, imò toto corpore abundare & ad intestina confluere monstrant. Deinde ex affectibus, doloribus scilicet & tumoribus ventris, iisque, quæ per aluum deiiciuntur, & nunc sunt pituitosa, nunc biliosa, nunc melancholica.

Prognostica.

Prognostica.

1. Difficilius curatur intemperies cum materia, quam quæ est sine materia. Et quidem nunc difficilius, nunc facilius, prout ipsa materia est magis vel minus contumax, & grauiora vel mitiora symptomata coniuncta habet. De quibus omnibus postea in specie plura dicentur.

2. Facilius euacuatur materia quæ in cauitate intestinorum hæret, quã quæ ipsorum tunicis impacta est.

Indicationes & Curatio.

Curatio.

Ipsa intemperies corrigenda est per contraria, materia verò euacuanda, eiusque generatio vel affluxus, nisi criticus sit, & natura rectè agente fiat, inhibendus.

Lenientia Medicamenta. Quomodo differant à purgantibus.

Medicamenta autem, quæ materiam in ventriculo, cauitate intestinorum & orificiis venarum mesaraicarum in intestina dehiscentium præter naturam contentam euacuant, dicuntur leniẽtia, laxantia, ἐκκοπρωτικά. Differunt à purgantibus, quod actione sua, nisi nimia quantitate assumantur, extremitates venarum mesaraicarum non transcendunt, neque etiam, vt electiuè purgantia, humorem certum eligunt. Est tamen inter ea quædam differentia. Quædam enim simpliciter obuium quemcunque humorem educunt, vel emolliendo & lubricando, vt oleum & vnctuosa, vel irritando, vt salsa, acria, nitrosa, & omnia abstergendi vi prædita, qualia antiquis ferè in vsu fuerunt, & pleraque simul alimentosa sunt, vt oleum commune, amygdalar. dulcium, seminis lini, lac, præsertim asinæ, serum lactis cum sale & melle, mel, saccharum, ficus & caricæ, vuæ recentes & passæ, mustum, pruna, brassica, mercurialis, atriplex, beta, blitum, malua, mora matura, cerasa, terebinthina: alia verò magis ad purgantium naturam accedunt, ac interdum, si copiosius exhibeantur, extremitates venarum mesaricarum transeunt, & licet electiuè humores non euacuent, vt verè purgantia, tamen sine delectu non exhiberi debent, quod, licet non occulta qualitate humores certos seligant, ob manifestam tamen qualitatem huic vel illi humori euacuando magis conueniunt. Cassia nimirum, quia non calefacit, bili accommandata est, non vero pituitæ, quia flatus parit; mel rosatum magis conuenit pituitæ; syrupus rosatum solutius magis bili. Cum ergo vel saltem feces euacuandæ sunt, vel pituitosi vel melancholici vel serosi humores, cuilibet medicamenta conuenientia eligenda sunt.

Lenientium differentia.

Feces deiicientia.

Fecum deiectioni leniora satisfaciunt, præsertim per clysteres iniecta.

Pituitã euacuantia.

Pituitæ euacuandæ satisfaciunt *mel rosatum & anthosatum, terebinthina, hiera simplex, species hieræ, pilulæ alœphanginæ, myrobalani chebulæ, bellirica, emblicæ.*

Bilem euacuantia.

Bilem euacuant, *lac serosum, serum lactis, infusio rosarum, syrupus rosarum solutiuus, cassia, manna, sebesten, tamarindi, aloë, diaprunis lenitiuum, pilulæ de aloë rosata, myrobalani citrinæ.*

Melancholiã euacuantia.

Melancholiam euacuant *fumaria, epithymum, polypodium, syrupus de polypodio, de epithymo; elect. lenitiuum.*

Serosos humores euacuãtia.

Serosos humores euacuant *manna*, quæ etiam bilem educit, *syrupus violarum solutiuus, cassia.*

Doses horum medicamentorum *in Instit. lib. 5. part. 3. sect. 1. cap. 5. pag. 1248.* traditæ sunt.

Modus ea exhibendi.

Medicamenta autem hæc vel ore assumuntur, vel per clysteres immittuntur, vel etiam glandis modo adhibentur. Per os commodius assumuntur, quando simul ex ventriculo & intestinis tenuibus euacuare animus est, aut cum æger clysteres non admittit, vel anus laborat, vt in hæmorrhoidibus. Per clysteres verò iniiciuntur medicamenta, si laboret ventriculus, subita euacuatione opus sit, si intentio sit solas feces euacuare, aut aliud, quod in crassis intestinis continetur, si abhorreat æger ab assumendis medicamentis, vel ad vomitum procliuis sit. Plerique etiam sunt in ea sententia, clysteres saltem ex intestinis euacuare: cum verò etiam è venis mesaraicis vel locis remotioribus euacuare animus est, clysteres non sufficere, sed medicamenta ore assumenda esse. Verum si clysteres è fortioribus medicamentis componantur, etiam è venis mesaraicis, imò vniuerso corpore euacuare possunt, testaturque id experientia, qua constat, glandibus ex elleboro albo factis applicatis, eadem symptomata excitata fuisse, quæ iis, qui elleborum sumserunt, euenire solent, & vitri antimonij granis tribus glandi inditis non solum aluum copiosè motam, sed & duos vomitus excitatos fuisse. Neque ratio deest. Cum enim colum Intestinum vim medicamenti suscipit, per arterias humores in trunco aortæ mouet, vnde etiam accidit, vt post medicamenta purgantia vmbilico applicata purgatio sequatur; quia per arterias vis medicamenti purgantis attrahitur.

An clysteres saltem ex intestinis euacuent?

Quando lenientia exhibenda?

Exhibentur autem talia commodissimè hora vna vel duabus ante cibum, non post cibum, & quidem vel ante prandium, vel ante cœnam.

Materiã hoc modo euacuatã danda est opera, ne iterum cumuletur, recta victus ratione adhibita & victu parciore exhibito, quique contrariam habeat humori peccanti qualitatem.

Si autem in ipsis intestinorum tunicis materia contineatur, frequentiore euacuatione indiget, & ea medicamenta vsurpanda, quæ nonnihil ad purgantium naturã accedunt; qualia commodissimè ex aloe parantur.

Et quidem si aliunde humores ad intestina confluant, vt in aliis partibus & fluxionibus, partis recipientis & mittentis habenda est ratio. Ideóque, si intestina vel propter dolorem vel calorem humores attrahant, dolor mitigandus, calor verò temperandus; si verò ob solã imbecillitatem fluxionibus recipiendis obnoxia sunt intestina, roboranda sunt per modicè adstringentia, vel assumta ore, vel per clysterẽ iniecta potius, quàm extra applicata, quorũ vsu facilè humores ad interiores partes

tes compelluntur. Talia sunt, quæ parantur ex rosis, mentha, plantagine, polygono, absinthio.

[illegible] Materia verò, quæ in intestina confluit, ab iis auertenda. Cum autem intestina corporis intimum occupent, fit commodissimè auersio venæ sectione in cubito. Reuellit etiam ab intestinis, non tamen per purgantia fortiora institutus: item frictiones brachiorum & crurum, cucurbitulæ dorso & scapulis appositæ.

Repellentia materiam ex intestinis. Repellentia quod attinet, ea cum intus assumuntur, & per clysteres iniiciuntur, tum extra applicantur. Quanquam enim externa nonnulli suspecta habeant, ideo, quod ex venis partium externarum humores ad intestina protrudant: tamen quia humores, qui fluunt ad intestina, non fluunt per venas, quæ partes externas abdominis perreptant, sed per mesaraicas, non sine commodo applicari possunt.

Deriuantia. Deriuatio fit commodissimè per venas hæmorrhoidales.

Euacuantia. Illud verò materiæ, quod postea intestinis impactum relinquitur, vel sensibiliter euacuandum, vel insensibiliter discutiendum. *Sensibiliter.* Sensibilis euacuatio fit per lenientia medicamenta antea proposita cùm ore sumpta, *Insensibiliter.* tum per clysteres infusa. Insensibiliter verò discutiunt digerentia medicamenta, vt oleum chamæmelinum, anethinum, rutaceum, laurinum; Cataplasmata etiam è radicibus, floribus, seminibus variis medicamentorum discutientium parata; quibus tamen admisceri debent, quæ modice adstringendo intestinorum robur conseruant, ne fluxionibus aliunde recipiendis fiant opportuna.

CAPVT II.

De Inflammatione Intestinorum.

Inflammatio Intestinorum. ETsi Inflammatio sit morbus compositus, & in ea non solum intemperies cum materia, sed & magnitudo aucta reperiatur, & proinde post simplices morbos demum de ea agêdum videatur: tamen quia inprimis intemperies cum materia in ea manifesta est, & maximè actiones lædit: statim post intemperies cum materia de ea agere libet. Inflammari autem possunt omnia Intestina, frequentius tamen tenuiora inflammantur, ob venarum copiam & sanginis abundantiam.

Caussæ.

Caussæ. Accidit autem intestinorum inflammatio affluente sanguine per venas, quibus intestina, tenuiora præcipuè, abundat. Quod euenit, vel vbi ob tenuitatem sponte ad intestina fluit, id quod in dysenteria sæpè accidit, & quidem autumno frequentius, 3. *aph.* 22. quia æstate geniti humores tenues & mobiles autumni frigore inæquali in profundum corpus ad intestina pelluntur, vbi phlegmonem sæpe efficiunt: vel cum à calore, aut, quod frequentius accidit, à dolore attrahitur, id quod fit post vehementes intestinorum dolores, post percussiones & lapsus, & imprimis, cum intestina è sua sede in scrotum vel vmbilicum excidunt, vbi compressa dolorem patiuntur.

Signa Diagnostica.

Signa. Dolor fixus, distendens, ingens in parte affecta intus percipitur: in loco autem tumor nonnunquam percipitur, cuius ratione, vt Galenus, 6. *de loc. aff. cap.* 2. docet nonnulli hunc morbum χορδαψὸν appellarunt, quod in eo tenue intestinum tactu deprehendatur conuolutum instar chordæ. Febris & febrilia symptomata adsunt: aluus occluditur, & omnia per os reiiciuntur, qui affectus ileos appellatur, vt infra dicetur, vrina supprimitur, quod vesica in consensum trahitur, venter inflatur, respiratio est difficilis, vires omnes languent.

Vtrum autem tenuia vel crassa intestina inflammentur, ita dignoscitur. Si tenuia intestina affecta sint, stomachi distensio adest, & spiritus angustia, & nausea, atque vomitus assidui & vehementes, ita vt nec porus contineri queat, paulò post & stercorum vomitus sequatur: dolor & tormina magis ad superiora vergunt. Si in crassis inflammatio consistat, vomitus non ita continuò durat, dolor ad hypochondria magis pertingit ac lumborum adest grauitas, vomitus stercoris tardius superuenit.

Prognostica.

1. Inflammatio intestinorum periculosum malum est, & præsertim tenuiorum, vt quæ Ileum & alia grauia symptomata inducit, & pauci hoc modo affecti euadunt. *Prognostica.*

2. Malum etiam acutum est, & citò ad statũ properat.

3. Sæpe inflammatio intestinorum in gangrænam & sphacelũ abit. Vidi hoc in fœmina & iuuene, quibus cum ex hernia intestinali intestina inflammata essent, tandem sphacelo ea corrupta sunt, quæ putredo superiacenti peritonæo & abdominis musculis circa inguina communicata eas ipsas partes infecit, vt sphacelo corriperentur, ac via per corruptam partem facta feces alui cum summo fœtore per inguen excernerentur, atque ita vterq; mortẽ oppeteret. Plura vide infra *de Ileo.*

Indicationes.

Qui scopi & indicationes in aliarum partium inflammationibus dantur, eædem & hic locum habent. Sanguis nimirum affluens à parte affecta auertendus, eiusdem feruor temperandus, ac id, quod influxit, discutiendum. Nam vt ad suppurationem ducatur, minus tutum est, & non sine periculo id fit, ac præcipuè si ad interiora abscessus rumpatur. *Indicationes.*

Curatio.

Ideóque mox (lenem tamen clysterem præmittere nihil prohibet) basilica aperiatur, etiam ante topica; & si opus sit, ac vires ferant, etiam repetatur venæ sectio. Trallianus in inflammatione ita aucta, vt vrina etiam supprimatur, venam tali aperit, qua ratione & alui & vrinæ excretionem sæpe secutam fuisse ait. *Curatio.* *Venæsectio.*

Sanguine euacuato statim quæ repellunt, refrigerant, & dolorem mitigant, vsurpanda. Ideò inunctiones fiant ex oleo rosaceo, aut panni vel lana oleo rosaceo & vino austero imbuta ventri imponantur, quibus aceti aliquid addere non inutile fuerit. *Anodyna & refrigerantia.*

Cataplasmata quoque applicentur ex plantagine, endiuia, portulacâ, & similibus, è quibus contusis exprimatur succus, & oleum rosaceum addatur: vel mala cydonia in posca dilutiore cocta oleóque rosaceo mista applicentur, eaque omnia tepidè.

Per aluum, & præcipue vbi intestina inferiora inflãmata sunt, in morbi principio iniiciantur clysteres ex cremore prisanæ, oleo rosaceo, succo plantaginis, endiuiæ, portulacæ, luteis ouorum recentium.

Omnia simul Reuulsionum genera instituantur, quæ materiam ab internis partibus ad externas reuocent, vt frictiones, ligaturæ, cucurbitulæ scarificatæ & non scarificatæ, cruribus & artubus applicatæ, lotiones item extremorum. *Reuellentia.*

Per os exhibeantur, quæ circa adstrictionem refrigerant, vt decoctum maluæ, lactucæ, violariæ, prisanæ.

In augmento addantur aliqua, quæ vim discutiendi & leniendi habent, vt oleum chamæmelinum, anethinum, cataplasma ex semine lini, fœnugræci, chamæmelo, farina fabarum. Vtile est & emplastrum Alexandri, quod fit ex *vitellis ouorum sex, farinæ fabarum, olei rosarei, chamelini* ana Vnc. ij. ß. *ceræ* Vnc. v. *mucilaginis seminis lini* q. s. ad faciendum emplastrum. *Discutientia & lenientia.*

Clysteribus verò in progressu morbi addatur oleum chamæmelinum, semen fœnugræci, lini, flores chamæmeli. Clysteres acres, & suppositoria acria omittenda, ne inflammationem augeant: quæ v. acria non sunt, etiã si superiora intestina inflammentur, in progressu morbi ad euacuandum excrementa quæ in inferioribus intestinis hærent, vtilia sunt.

Purgantia prorsus omittenda. A purgantibus verò planè abstinendum, cum & locum affectum exasperent, & humores vitiosos versus partem affectam deducant, quod in omni inflammatione interna, ex monitu Hippocratis, 4. *de vict. nat. in acut. t.* 22. cauendum.

Et licet excrementa retenta purgationem suadere, & exigere videantur: tamen longè maius damnum ex inflammatione à purgantibus aucta accidit, quàm commodum ex purgatione, quæ frustra, renitente & obstante inflammatione, tentatur. In delinatione tamen leuia adhibere vtile fuerit.

Dolorem lenientia. Si dolor valdè vrgeat, cum lenientia, quæ infra *in curatione colica* proponentur, vsurpanda. Itaque hic vtilis erit emulsio seminis papaueris albi, vel syrupus papaueris, diacodium, philonium, laudanum opiatum; quæ posteriora tamen viribus iam valdè languentibus non vsurpanda, ne mors accelereretur.

Inflammatio ab Enterocele. Si malum sit ab Enterocele, danda opera, vt intestina quam primum in suum locum reponantur. Itaque clyster emolliens præmittatur, & postea fotus fiat ex oleo chamæmelino, anethino, & liliorum simul mixtis, quibus locus rupturæ inungatur, vel cataplasmata emollientia eidem imponantur; & tandem intestina prolapsa manu suauiter in suum locum reponantur.

Ab exomphalo. Eadem curandi ratio est, si sit Ileos ab exomphalo. Paretur ergo talis clyster.

℞. *Rad. alth.* Vnc. ß. *maluæ, althææ, parietariæ*, ana M. j. *flor. chamæmeli*, M. ß. *Prunorũ* num. x. *Sem. anisi* Drach. ij. Coqu. *in aq. communi, vel iure carnium*.

Colaturæ ℞. ℔. j. *cassiæ extr.* Vnc. j. ß. *ol. aneth. chamæmelini* ana Vnc. j. *salis* Drach. ß. F. Clyster.

Fotus efficacior erit, si illa emollientia, vt radix althææ, maluæ, flores chamæmeli, meliloti coquantur in lacte, & contundantur, ac contusa, additis oleo amygdal. dulc. chamæmelino, lini, lilior. albor. omnia in vesicam, vt dimida eius pars repleatur, coniiciantur, & venter inferior versus pectinem & circa anum calidè cum constricta bene vesica foueatur.

Per os etiam iuscula pinguia, in quibus malua cocta fuerit, sæpius propinentur.

Inflammatio à contusione. Eodem ferè modo procedendum, si inflammatio sit à contusione. Hoc saltem tum obseruandum, vt reliquis, quæ inflammationis caussa adhibentur, aliquid lenientium, & aliquo modo concoquentium addatur.

Diæta.

Diæta. Victus in inflammatione Intestinorum sit tenuis & refrigerans. Ideóque æger sola ptisana sit contentus, vt inflammatio refrigeretur, & ne ob copiam alimentorum excrementa cumulentur, cui aliquid vini granatorum admisceri potest. A vino planè abstineant, & ab omnibus calefacientibus.

CAPVT III.

De Angustia Intestinorum.

Angustia Intestinorum. CVm intestina canales quidam sint, per quos chylus, in ventriculo coctus distribuitur, aut à vasis mesaraicis exsugitur, & quod inutile est, in feces alui mutatum per ea excernitur, si meatus hic in corpore claudatur vel angustior fiat, varia mala & symptomata excitantur.

Caussæ.

Caussæ. Angustiam autem in Intestinis variæ caussæ inducunt. Primò nonnulli à caussis exsiccantibus & adstringentibus ea angustiora reddi posse statuunt, vt acerbis, austeris & similibus. Verum lubricitatem potius intestinorum ab iis plerunque immutari & feces exsiccari credibile est, quam vt ipsa intestina ab ipsis contrahantur, præsertim cum mutata demum in chylum ad intestina perueniant. Nisi forsan accidat, vt cruda ad intestina perueniant, atque ibi hæreant, & simul obstruendo angustiam pariant. *An exsiccantia & adstringentia Intestinorum angustiam pariant?* Tale exemplum habet Fernelius, *lib. 6. de part. morb. & sympt. cap. 9. Septennis puella*, inquit, *diarrhœa correpta cum per dies complures subalbidam ac putrem olidamque materiam indolenter albo redderet, diuturnitatis fluoris eiusmodi pertæsa eius auia consilium de cohibendo cum aliis mulierculis cepit. In eam rem cydoniato larga manu exhibito sic est eius vsu aluus repressa, vt eo die & sequenti nocte nil omnino reddiderit, sed excitatis sæuissimis ventris doloribus & torsionibus vsque eò intumuerit, vt hydropica derepente euasisse putaretur. Accitus Medicus quid rei esset suspicatus, clysmatis primùm lenibus, dein etiã acrioribus identidem iniectis hærente aluo noxiam materiam foras euocare, fotu dolores lenire tentat: sed id frustra. Inualescentibus quippe doloribus immanibus cum crebris animi deliquiis, tandemque liquidioris stercoris vomitione intra biduum miserabiliter extincta est. Aperto corpore cœcum intestinum coangustatum, constrictumque adeo obhærescente, interioremque ductum obturante cydoniato deprehensum est, vt illac nullo modo prorsus quicquam posset peruadere: vnde accidit, vt acris illa & corrupta materia meatu prohibito obiectaque mora restagnans insuetam sibi viam in abdominis spatium patefecerit, paulo supra obstructum locũ peresο perforatoque intestino, quo velut emissario & cuniculo acto excidens abdominis totã cauitatem repleuerat. Hinc acerbissimi dolorum morsus, hinc distentio, hinc animi defectiones, obortoque fœdo vomitu crudelissima mors breui consecuta.* Credibilius est, per longam inediam intestina quasi collabi, constringi & angustiora reddi: sicut alias videmus, animalia, quæ voraciora sunt, habere intestina ampliora, quæ minus comedunt, angustiora.

Secundò fiunt intestina angustiora, dum inflammantur, de quo *capite præcedente* dictum.

Intestinorum coalitus. Tertiò coalescunt interdum intestina. Ita refert Marcellus Donatus, *de histor. medic. mirab. lib. 4. c.* 10. Nobilissimum quendam equitem Carolum Nuuolanum anno 1559. ex suppressione alui mortuum, & in dissecti cadauere obseruatum fuisse, quod intestinum rectum in parte superiore ita per digiti transuersi longitudinem coaluerit, vt vix tenuioris funiculi crassitudinem æquaret, vtrinque in confinio intestini partibus in tumorem quendam veluti glandulosum eleuatis, à quo factum, quo minus feces in superioribus intestinis genitæ per consuetam viam detruderentur, nec aqua thermalis partem potuerit pertransire, sed in monoculo congregata reperta fuerit. Sorori etiam Rondeletij intestina multis in locis mutuò connexa spatio ferè duorum digitorum, & colicorum dolorum ac mortis caussam fuisse testatur Ioubertus, *in vita Rondeletij*.

Ani coalitus. Interdum intestina & parte inferiore seu in ano coalescunt, compertumque est, quosdam ano clausô natos fuisse, ut testatur Cœlius Rhodiginus, *antiq. lect. l. 4. c. 9.* Ani clausi exemplum & curationem etiam descripsit Guilielmus Fabricius, *centur. 1. obs. 43.* vbi refert, infantulum natum fuisse clauso ano, qui cum talis vsque ad sextum ætatis diem maneret, maximo angore & torminibus cruciabatur, & in vitæ periculo versabatur. Venter enim inflatus, extentusq; erat, lipothymiæ & sudores frigidi aderant, anus obducta erat membranâ prædurâ, in qua nullũ ferè indicium, aut vestigiũ ani, præter quã macula nonnihil liuida apparebat. Illic factâ paruâ incisione, (ne sphincter læderetur) nouaculâ linteis iuxta aciem inuolutâ; deinde immisso speculo ani, & quod reliquũ dilatato, statim eiecta est excrementorũ colluuies. Hinc venter cõfestim subsedit, reliquaq; symptomata

mata remiserunt. In anum demum immissa est, per aliquot dies, fistula plumbea inuncta vnguento quodam desiccante: veluti de cerussa, de minio, diapompholygos, & similibus. His facta cicatrice plenissimè conualuit. Nonnunquam verò post vlcera coalescit, vt Argent. *lib. 2. c. 10. de caussis morb.* Beniuenius, *de abditis sanat. & morb. caussis cap.* 30. & 86. & alij, quorum obseruationes collegit Schenckius, *lib.* 2. referunt.

Quartò comprimuntur Intestina, præcipue tenuia, dum conuoluuntur & contorquentur, quod fit, dum è sua sede & abdominis cauitate rupto peritonæo vel in scrotum decidunt, vel per vmbilicum elabuntur.

Quintò obstruuntur Intestina interdum à fecibus induratis, quæ σκύβαλα dicuntur; quod accidit præsertim eò loci, vbi tenuia desinunt, & in crassa terminantur; nonnunquam & intestini recti fine idem accidit. Indurantur autem feces, vel quia ex materia crassiore & sicciore generantur, & potu minus diluuntur, vel siccantia multa alia miscentur, vel quia partium vicinarum, epatis præcipue, calore, quicquid est humidum in iis, exsugitur, quod imprimis accidit, si alui feces ob longam sessionem vel alias occupationes diu in Intestinis detinaeantur.

Præterea & alia, quàm feces, intestina obstruere possunt. Calculos & vermes in iis generari, postea dicetur, quæ angustiam quandam pariunt; at integram obstructionem vix excitant. Ita interdum corpora quædam dura deglutiuntur; sed & ipsa angustiam quidem pariunt, verùm si œsophagum transeunt, rarò etiam intestina integrè obstruere possunt. Interdum tamen id accidit, vt antea ex Fernelio dictum.

Quin etiam pituita crassa & viscida in Intestinis generata eadem obstruit. Etsi verò sæpe diu ea cùm victus, tùm debilis in Intestinis caloris ratione cumulata rarò integram obstructionem pariat: tamen si diu ibi hæreat, ita crassescit, vt intestina prorsus obstruat, & difficilum symptomatum caussa fiat. Ita narrat Fernelius, *de part. morb. & sympt. lib. 6. cap. 9.* Caroli Quinti Imperatoris Legatum quendam dolore, nec non tumore, à dextro hypochondrio per ima ventriculi in sinistrũ exporrecto affectum fuisse. Huic cum sexennio toto remedij genus omne, tanquam emolliendo scirrho adhibitum fuisset, iniecto tandem acriori clystere ductum ac firmum quippiam medio ductu pertusum, pedis longitudine detractum est, quod ille intestini portionem esse metuebat. Sed cùm repentè leuatus videretur, adhibito consilio iterum ac tertio clystere perlutus est, rursusque similia euulsa materia continuò pristinæ est valetudini restitutus. Alteri verò cuidam, vt idem Fernelius *ibid.* refert, similis, sed grauior affectus aluum prorsus cohibuit, qui tandem ventre supra modum intumescente decessit è viuis; inuentumque est colum Intestinum vsque adeò infarctum pituita concreta, vt solidum prorsus censeretur, nihilque omnino fecis in aluum delabi sineret. Simile quid, quod Lipsio accidit, videatur infra, *cap.* 5.

Signa Diagnostica.

Signa. Ipsa intestinorum angustia in genere ex eo præcipuè cognoscitur, quod alimentum non rectè per intestina distribuitur, fæcesque alui non rectè per aluum excernuntur.

Caussæ autem suis signis discernendæ sunt. Si à siccantibus & adstringentibus assumtis angustia fiat, id ex relatione ægri & adstantium cognoscitur, vt & si inedia præcesserit.

Inflammatio è signis *capite præcedente* propositis manifesta fit.

Coalitus Intestinorum vix satis rectè signis cognoscitur, & non nisi post mortem dissectione deprehenditur, Si verò anus vel à natiuitate, vel ab vlcere clausus sit, tactui & visui patet.

Si intestina vel in scrotum prolapsa, vel per vmbilicum elapsa angustiora ex compressione redduntur, nec illud vel medicum vel ægrum latere potest.

A fecibus induratis si intestina obstruantur, nullus adest dolor, nullus tumor, & nihilomninus feces alui non redduntur, & caussæ, quæ feces exsiccare possunt, præcesserunt.

A pituita verò crassa ea obstrui non facilè cognoscitur; morborum tamen diuturnorum & difficilium, vt ex historiis supra enumeratis patet, ea causa est, corpus languet & tabescit, cruditas adest, tarda alui deiectio, flatus, plurimi, venter friget, nonnunquam & dolore colico vexatur.

De vermium tandem & calculorum signis dicetur postea suo loco.

Prognostica.

Prognostica. 1. Pro caussarum varietate etiam angustia intestinorum plus minusve p ericuli & difficultatis portendit.

2. Ab assumtis adstringentibus & exiccantibus angustia curatu non est difficilis, & adhibitis emollientibus & humectatib. remediis nõ ita difficulter curatur.

3. Inflammatio intestinorum quid periculi portendat *capite præcedente* dictum.

4. Coalitus intestinorum incurabilis est.

5. Quantum periculi habeat Intestinorum compressio & conuolutio, infra *capite 6.* patebit.

6. Intestinorum obstructio à fecibus induratis non ita difficulter curatur: quæ verò est à pituita crassa viscidaque, longorum latentiumque morborum caussa est, & magna cum difficultate tollitur; vt & quæ à vermibus vel calculis est.

7. Si anus clausus sit, & totus musculus coluerit, malum incurabile est. Si verò meatus membrana tantum obductus sit, curari potest.

Indicationes.

Indicationes. Si angustia sit ab exiccantibus & adstrigentibus assumtis, humectantia & emollientia requiruntur, quæ etiã necessaria sunt, si ab inedia diuturna sit angustia. Inflammatio Intestinorum quid indicet, & quomodò curanda sit *capite præcedente* dictum. Si ex Intestinis è suo loco delapsis & compressis sit angustia, intestina in suum locum restituenda sunt, de quo *infra* dicetur. Si à fecibus induratis sit obstructio, emolliendæ sunt feces & euacuandæ. Si à pituita crassa & viscida est, incidenda & abstergenda est. Si à vermibus, vel calculis, ii tollendi. Anus clausus aperiendus.

Curatio.

Curatio. Ergo si ab astringentibus & siccantibus assumtis sit angustia, humectantia & emollientia cum assumenta, tum per clysterem iniicienda. Assumenda nimirum caro mollis vitulina, hædina elixa, pinguis & mucilaginosa, iuscula pinguia, butyrum, oleum, malua, atriplex, lac. E medicamentis sumenda cassia, syrupus violarum solutiuus, clysteres emollientes passim noti iniiciantur.

Si ex diuturna inedia sit angustia, commodissimè cibis emollientibus & humectantibus modò enumeratis tollitur. Cauendũ tamen, ne post longam inediã corpus cibo multo oneretur, sed sępe & parũ comedere præstat.

Feces induratæ emolliendæ sunt, & per medicamenta lenientia supra *c.* 1. proposita, tum clysteres educendæ.

Vtilia autem hic sunt *iuscula pinguia, prunorum decocta & eorum ius, passula, ficus, spinachia, malua, beta, atriplex comesta, oleum amygdalarum dulcium,* quod vel solum sumitur, vel manna additur, vt

℞. *Manna* Vnc. j. vel Vnc. j. ß. dissoluatur *in iusculo gallinæ vel carnis,* adde *ol. amydalar. dulc.* Vnc. j. ß. M. Aut si opus sit *ol. amygd. dulc.* Vnc. ij. addantur *diagrydij* gr. v. *vel detur cassia, passulæ laxatiuæ* & alia medicamenta lenientia supra enumerata.

Clyſteres etiam emollientes *ex malua, althæa, parietaria, violaria, branca vrſina, mercuriali, ſem. lini, fœnugræci, ficubus, paſſulis, caſſia, elect. lenitiuo ſ. diacatholico, ol. communi, amygdal. dulcium, violarum, lilior. alborum, vitello ou.* iniiciantur.

Ex iiſdem emollientibus modò dictis cataplaſmata parari, & ventri imponi poſſunt. Vel inungatur venter olei modò enumeratis & vnguẽto Dialthææ. Emollit etiam feces duras balneum aquæ dulcis. De quibus etiam de aluo pigra dicetur.

Si pituitam craſſiorem in inteſtinis hærere ſuſpicio ſit, acrioribus clyſteribus, iiſque ſæpe repetitis opus eſt, vel medicamentis pituitam incidere, abſtergere & euacuare valentibus, de quo *de dolore colico* dicetur.

Si anus clauſus ſit, nullo alio modo, quam ſectione aperiri poteſt, quæ tamen ipſa non ſemper inſtitui poteſt. Nam ſi totus muſculus coaluerit, fruſtra & non ſine periculo inſtituitur ſectio; vt & ſi natura aliam viam, vt ad vuluam, cuius rei exemplum habet Mercurialis, *de morb. pueror. lib.* 1. *cap.* 9. ſibi machinata eſt.

Si verò meatus hic ſaltem membrana obductus ſit, aut extrema eius coaluerint, inſtrumento conueniente via aperienda. Cauendum tamen, ne dum perforatur anus, ſphincter lædatur.

CAPVT IV.
De læuitate Inteſtinorum, & magnitudine aucta.

RVgoſa eſt interior inteſtinorum tunica, vt chylum nonnihil remoretur, ne nimis citò per inteſtina tranſiens ſuctionem vaſorum meſaraicorum, quorum orificia internæ inteſtinorum tunicæ inſeruntur, anteuerteret.

Inteſtinorum læuitas. Contra naturam verò interdum læuia fiunt inteſtina, imprimis ex cicatrice poſt vlcera, de quo infra *de Lienteria* dicetur.

Inteſt. Magnitudo aucta. Augetur quoque præter naturam interdum inteſtinorum magnitudo, & quidem nonnunquam ſecundum totam ſubſtantiam in inflammatione, de qua *ſupra c.* 2. dictum; nonnunquam verò à flatu ſolum diſtenduntur, & in maiorem molem attolluntur. Ita refert Fernelius, *lib.* 6. *de part. morb. & ſympt. cap.* 10. quibuſdam flatibus cohibitis inteſtinum colum ita dilatatum fuiſſe, vt brachij amplitudinem æquaret, de quo dicetur *de dolore colico.*

CAPVT V.
De Rebus præter naturam in Inteſtinis repertis, & in ſpecie
De Vermibus.

Res p. n. in Ventriculo reperta. RES præter naturam in Inteſtinis quandoque generantur & reperiuntur, quas vulgò ad morbos in numero referunt, quod an rectè fiat, iam in controuerſiam non vocabo, cum in *Inſtit* de eo dictum ſit. Eas tamen res omnes hoc capite coniungam & complectar.

Lapides.

Lapides. Primò autem lapides quandoque in Inteſtinis reperiri compertum. Galenus equidem id nõ vidit, neque audiuit, vt *lib.* 1. *de loc. aff. cap.* 5. *& lib.* 6. *cap.* 2. teſtatur. Alij tamen viderunt, vt Rhaſes *lib.* 10. *continent. c.* 2. Gentilis, *in comment. ad cap. Auicen. lib.* 4. *fen.* 1. *tract. de feb. ſext.* Et Matthæus de Gradibus vidit à fœmina quadam colica laborante, lenientibus ſupra & infra immiſſis, inſignes tres lapides duriſſimos excretos, quorum quilibet fuit quantitatis oui gallinæ, vt teſtatur *in comm. ad* 9. *Rhaſis c. de colica.* Et Antonius Guainerius, *c.* 1. *de calculoſa paſſione* refert à quodam, qui quindecim ſæpe diebus aluũ non reddebat, non vnum, ſed plures lapides ad nucis magnitudinem eiectos fuiſſe. Idem teſtatur Sauanarola, *tract.* 6. *c.* 16. *rubr.* 19. Franciſc. Pedemontanus, *cap.* 3. *ſum.* 1. *part.* 4. *addit. ad Meſ.* Beniuenius, *de abditis ſanat. cauſſ. cap.* 19. Braſſauolus, *comm. ad aph.* 79. *lib.* 4. Hippocratis. Thomas à Vega, *comm. ad lib.* 1. *de loc. aff. cap.* 5. Hieron. Montuus, *li.* 4. *cap.* 1. *anaſc. morb.* Iul. Cæſar Scaliger, *exer.* 108. *ſect.* 3. Kentmannus, *de calculis.* Trincauellus, *li.* 10. *c.* 6. *de rat. curandi partic. corp. human. affect.* Columbus, *lib.* 15. *Anat.* Mercurial. *lib.* 2. *cap.* 4. *de excrement. & lib.* 1. *cap.* 20. *variarum lectionum.* Capiuaccius, *lib.* 3. *pract. cap.* 13. Paræus, *lib.* 24. *chirurg. cap.* 19. Petrus Sal. Diuerſus, *in annot. in Alt. cap.* 79. Foreſtus, *lib.* 14. *obſ.* 26. *in ſcholio.* Crato, *in epiſt. ad Thomam Iordanum* & alij.

Non autem facilè calculi & non niſi coniectura cognoſcuntur, vbi nimirum dolor diuturnior in Inteſtinis cum ponderis ſenſu & ſæpè cum duritie percipitur.

Euacuantur ſæpe ſponte; ſed commodum eſt naturam adiuuare lenientibus & lubricantibus ſæpè exhibitis, ac per clyſteres iniectis.

Pituita.

Pituita etiam lenta interdum in Inteſtinis colligitur, concreſcitque, cuius rei duo exempla ex Fernelio, *lib.* 6. *de part. morb ac ſympt. cap.* 9. ſupra *cap.* 3. allegauimus, quæ ibi videantur. Notatu quoque dignum eſt id, quod in vita Ioh. Heurnij extat. Cum clariſſimus Lipſius tædioſiſſimo malo conflictatus fuerat, febriles inſultus varios expertus, ſtomachus, totumque corpus ei flaccidum & marcidum: contigit quodam die, vt aſſumpto pharmaco, aluum exoneraret. Senſit autem, dum naturæ neceſſitati pareret, ingentem ſe copiam aluo effundere, eamque continuam & cohærentem. Intuetur quid ſit rei, videt attonitus ſe eiuſmodi maſſam effudiſſe, quæ formam & characterem inteſtinorum planè exprimeret. Conſternatur, illicoque Heurnium vocat, de vita ſua actum dicens, nam omnia ſe inteſtina effudiſſe. Inſpicit alui proluuiem Heurnius, & læto vultu ad Lipſium verſus, Reſpice, inquit, trophæa de tuo morbo; hîc focus & ſentina totius mali iacet. Nam erat lenta & viſcida pituita, paulatim in tota inteſtinali fiſtula coaceruata, à ſedentaria & in ſtudiis contabeſcente vita, eius figuram referens; quæ cum computruiſſet & vicinis partibus noxam ſuam communicaſſet, ſentinam malorum in totum propagauerat. Hoc morbi fomite expurgato recreatus eſt vir Clar. & ad priſtinam ſanitatem rediit. *Pituita.*

Res etiam aliæ præter naturam in Inteſtinis inueniuntur, de quibus infra *de rebus præter naturam per aluum excretis* dicetur.

De Lumbricis.

Etſi vermes in pluribus corporis partibus generentur, vt *in Inſtitut. pag.* 338. dictum: tamen cum frequentiſſimè in inteſtinis reperiantur, hoc loco de iis agere libet. Et quidem ſæpe magna copia vermium in inteſtinis continetur, vt non ſolum ſupra centum, ſed & mille excretos fuiſſe obſeruatum ſit, de qua re videantur obſeruationes Schenckij. *Lumbrici. In inteſtinis ſæpe copioſiſſimè generantur.*

Appellantur autem hi vermes Græcis ἕλμινθες in genere. Antiqui quoque θηρία, id eſt, feras, vt quæ ferocius in corpus ſæuiant, appellaureunt, vt ex Hippocrate, 6. *Epidem. ſect.* 7. *text.* 6. *&* 6. *Epidem. ſect.* 1. *text.* 3. *&* 4. *de morb.* Galeno, *in libro, quem de Hippocratis antiquorum nominum interpretatione ſcripſit*, apparet. Latinis Lumbrici dicuntur. Quandoque tamen nomine lumbricorum teretes tantum ſignificantur.

Et ſi alios etiam hoc nomine accipi volunt, vocem Latini addunt. Plinio, *li.* 11. *cap.* 33. tæniæ quoque Lumbrici appellantur. Quanquam enim hîc tineas legant: Marcellus tamen, Virgilius & alij tænias legere malunt. Tænia enim Græcis faſcia eſt, hoſque vermes ita dici ſtatuunt, quod inſtar faſciarum ſint lati & longi, & proinde

proinde latos tantum lumbricos hoc nomine significari censent, qui *κειρίαι*, ob similitudinem, quam ad institas habent, dicuntur. Ij verò Lumbrici, qui in ima sede procreari solent, *ἀσκαρίδες* in specie nominantur.

Lumbricorum genera tria.

Lumbricorum verò tria genera Aristoteles, *de histor. animal. lib. 5. cap.* 19. & prisci medicinæ scriptores ferè omnes numerant; Teretes, qui frequentissimi; Latos, atque Ascarides. Hippocrates verò, 3. *aph.* 26. & Celsus, *lib.* 4. *cap.* 17. duo tantum recensent? Ille quidem teretes & Ascarides, hic verò Latos & Teretes, Latusque lumbricus ab Hippocrate omissus censetur, quod nulli determinatæ ætati conueniat, & omnino ratus sit. Idem tamen, 4. *de morb.* latorum etiam lumbricorum facit mentionem. Recentiores quidam quartam speciem addunt, Cucurbitinos scilicet, sed alij aliter. Quidam enim latos in duas species distinguunt, in longos nimirum & breues; illos Ascarides, hos cucurbitinos nominant. Quidam cucurbitinos pro genere sumunt, quod in distinctas & coniunctas veluti species diuidunt. Sunt & qui latos ad cucurbitinos referunt. Alij quoque dubitant, an reperiantur Lumbrici, qui sint cucurbitæ semini similes. Paulus enim, *lib.* 4. *cap.* 38. corpuscula illa cucurbitæ seminibus persimilia non in lumbricorum numero, sed inter lumbrici lati notas recenset, quod proculdubio ex *lib.* 4. *de morb.* desumit, vt mox patebit.

An dentur Lumbrici cucurbitini?

Latus Lumbricus quid?

Verum enim verò vt quomodo se res habeat, & quot lumbricorum sint genera certi simus, principio quid latus lumbricus sit, dispiciendum, de quo non exigua apud authores occurrit controuersia, quæ omnino discutienda est, si de generibus lumbricorum certi esse velimus. Hippocrates seu author *lib.* 4. *de morbis* Lumbricos latos nasci in puero, dum adhuc in vtero est, ex lacte putrescente, & aucto puero etiam augescere hos lumbricos à cibis, quos assumit editus infans, & intestinis æquales fieri scribit. Latum verò hunc lumbricum parere, & id quod veluti cucurbitæ semen cum stercore excernitur, partum lumbrici esse negat. Paulus Aegineta, *lib.* 4. *cap.* 57. latum lumbricum mutationem internæ intestinorum membranæ in quoddam animatum corpus esse dicit, quod quandoque per partes plerumque totum simul excernitur incredibilem magnitudinis speciem præbens. Aetius quoque *lib.* 9. *c.* 40. Latum lumbricum transmutationem membranæ tenuia intestina intus succingentis in animale quoddam corpus esse dicit. Hieronymus Gabucinus latum lumbricum nihil aliud esse existimat, quam abrasionem veluti intestinorum albam tota complectentem intestina, intra quam cucurbitæ semini similes animantes procreentur: quæ quidem abrasio rarissimè tota excernatur, frequenter per partes exeat. Atque hæc si excretione frangatur seu rumpatur, tum apparere lumbricos illos cucumeris semini similes seorsim excretos, atque interdum complicatos, interdum pauciores, atque ita statuit, non totum illud corpus abrasum, quod latus lumbricus appellatur, viuere, sed solum cucumeris vel cucurbitæ semini similia animalcula intra ipsum viuere. Cum enim talem latum lumbricum se mouere vidisset, diligentissimè eum contemplantem, tandem per eius totam cauitatem cucumeris semini similia animalcula sese mouentia ipsi motum præstare, se animaduertisse scribit, quæ ex eo prodibant, interdum vnum, interdum duo simul complicata, plerumque quatuor plurave, atque eam abrasionis portionem, quæ vacua ab eiusmodi cucurbitinis segmentis animatis erat, nullo pacto motam fuisse, imò subsedisse. Atque hinc statuit, latum lumbricum nihil aliud esse, quam mucum intra intestina genitum, vel mucosam pituitam intestinorum frigiditate densatam, loricæ modo intestina intus ambientem, è qua cucurbitæ semini similia animantia conceptus more producantur. Hinc secundum Gabucini sententiam latum illud intestinorum spolium lumbricus latus quidem vulgo vocatur; verum per se non mouetur, nec animal est, sed animalculum illud cucurbitæ semini simile in eo mouetur; quod tamen per se peculiarem & quartam lumbricorum speciem non constituat, nec per se latus lumbricus appellandus, sed nota potius lati lumbrici sit. Et pro sua sententia allegat Aristotelem, qui, *lib.* 5. *histor. animal. cap.* 19. scribit, latum solum lumbricum intestino adhærentem parere simile cucumeris semini, quo indicio id genus lumbrici inesse intelligunt.

Platerus duo tæniæ intestinorum genera constituit. Vnum quod fasciam quandam referat membraneam, intestinorum tenuiorum substantiæ similem, earum longitudinem adæquantem, minimè tamen vti illa, cauam, sed digitum transversum latum, quæ rectius tænia intestinorum, quam Lumbricus latus appelletur, cum nec viuat, nec loco moueatur, vti lumbricus, nec titillationes aut rosiones in intestinis efficiat. Alterum verò genus lumbricorum numerum admittit, & tæniã illam ex portionibus multis cohærentibus, & quæ abscedere inuicem possint, cucurbitæque semina quadrata nonnihil referant, constitui dicit, hocque vermis genus propriè cucurbitinum nominari censet, quod rarius integrum, plerumque in frusta diuisum excernitur. Tales omnino vermes fuerunt, quos à fœmina quadam rejectos fuisse annotauit Antonius Beniuenius, *cap.* 87. *de abdit. morbor. caus. & curat.* quos ita inter se iunctos, & mordicus quasi cohæsisse scribit, vt, cum sua ipsi serie quatuor cucurbitorum longitudinem excederent, vnum tantum corpus, vnumque duntaxat vermem præ se ferrent.

Verum enimverò si hasce opiniones omnes diligenter perpendamus, & cum iis, quæ authores de hisce lumbricis obseruarunt & annotarunt, conferamus, primò omnino statuendum videtur, contra Gabucinum & Platerum, omnino tæniam seu fasciam hanc esse animal; ideóque ab Hippocrate, Aristotele, Galeno & aliis Medicis antiquis rectè animal appellari, & inter lumbricos, qui sunt animalia, referri, non verò esse tantum lumbricorum receptaculum. Idque apparet ex capite, quo hic vermis præditus, quod verrucosum in eo vidit Amatus Lusitanus; Rondeletius oblongum, paruum; Forestus in mucronem tanquam subulam desiisse. Molliorem tamen hanc partem habet lumbricus latus, vnde punctiones illas, quales à teretibus ægri nonnunquam satis graues in ventre percipiunt, ij, qui laborant lato lumbrico, non experiuntur. Ideóque hinc Platerus parum firmiter concludit, quod hic vermis non viuat. Deinde ex motu, qui etsi obscurior & tardior, quàm teretum lumbricorum, tamen aliquis est, vt plurimi authores obseruarunt; visúmque vna eius parte abruptâ reliquam in ventrem retractam fuisse; imò quandoque in glomum quasi se totum conuoluisse, vbi medicamentorum vi ex ventre hominis totus propulsus fuit. Atque ad istum motum proculdubio comparatæ sunt illæ incisiones seu genicula & intermedia, quibus reliquorum insectorum more per transuersum distinguitur, quæ à nonnullis vermes cucurbitini, quod cucurbitæ semina, quando abrumpuntur, singula referunt, sunt nuncupati. Hæ vbi alimento sunt repletæ, colorem fuscum, & nigras quasi maculas exhibent, humore verò vacuæ prorsus sunt albæ, atque cũ in his internodiis motus sit in hoc lumbrico manifestior, id persuasit Gabucino, vt crederet, non lumbricum latũ moueri, sed vermes cucurbitinos in eo, cum tamen non peculiares & singuli vermes sint, sed totius illius longi partes. Cucurbitinos enim vermes quod attinet, nihil aliud sunt, quam partes lati lumbrici, quæ, quando abrumpuntur, singulæ cucurbitæ semen referre videntur.

Lumbricus latus an sit animal?

Cur nullas punctiones in corpore efficiat?

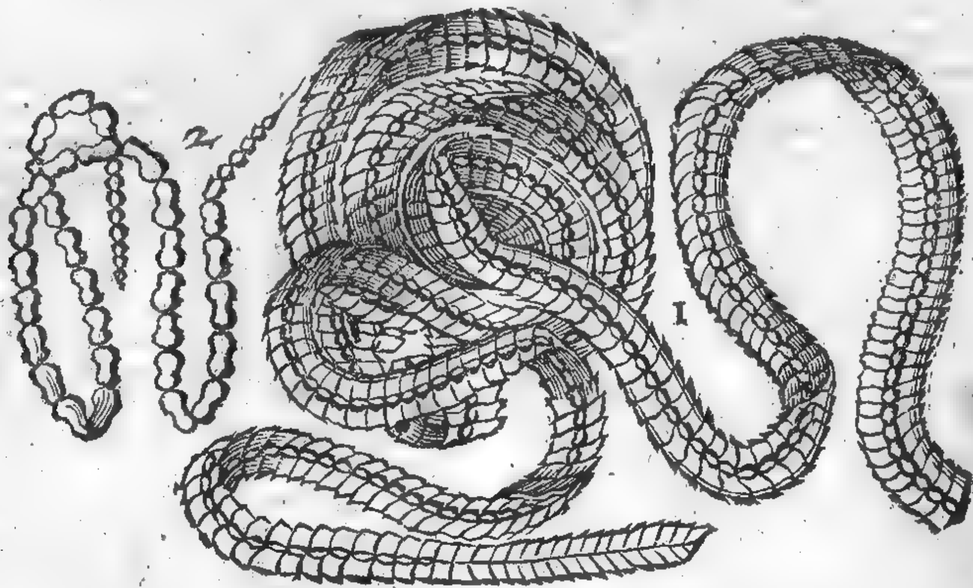
Cucurbitini vermes quid?

Lati Lumbrici duo genera.

Sciendum tamen hic duûm generum esse latos lumbricos, vnum quod communiter authores describunt, quodque solum priscis videtur fuisse notum, & quod Platerus & Gabucinus viuere negãt. Hicque lumbricus omninò lõgissimus est, de quo Plinius, *l.* 11. *hist. natur. c.* 33 scribit,

ſcribit, quod naſcantur intra hominem tæniæ tricenum pedum, aliquando & plurium longitudine, id quod ab aliis quoque eſt obſeruatũ; & Platerus aliquot, qui quadraginta pedes longi fuerint, ſe vidiſſe ſcribit. Galenus quoque ſeu autor libri, qui Introductio, ſeu Medicus inſcribitur, nonnullos hominum vermes tam longos eſſe, vt in tota porrigantur inteſtina, ſcribit. Vnde etiam rectè ſeu faſciæ nomen antiqui iis indiderunt, cum faſcias illas ex lino & lana intexta cõſtãtes, quibus infãtes inuoluuntur, exactè referant. Huius lumbrici partes ſeu inciſuræ non ita exactè ſemen cucurbitæ integrum referunt, ſed vbi abrumpuntur, & moram aliquandiu iam emortua vel ſemimortua in corpore trahunt, pars eius, quæ ad latera eſt tenuior, tanquam facilior ad ſuſcipiẽdum corruptionem putreſcit; qui verò in medio, veluti nodus, figuram ſeminis cucurbitæ vel cucumeris refert.

Alterum tæniæ genus rarius eſt: eius tamen partes in viuente & integro exactius & clarius, cucurbitæ ſemina referũt, quale deſcripſit ſecũdo loco Platerus & Cornelius Gemma, *in lib. de occult. naturæ characteriſmis*, quod lũbrici genus ex partibus multis, quorũ ſingulæ ſemen cucurbitæ referunt, cõſtat. Neque annotatum eſt ab autoribus in hoc genere tam longos lumbricos repertos fuiſſe, ſicut in priore. *Videatur Schema.*

Talis etiam proculdubio fuit lumbricus, quem Antonius Beniuenius, *loco allegato*, vidit, quemque vnicum corpus & vermem vnicum retuliſſe ſcribit. Et fuit reuera vnicus vermis vno corpore cõſtans, etſi ille ex multis vermibus ſibi inuicem mordicus cohærentibus connexum fuiſſe dicat. Atque has partes nonnulli partum lumbrici & vermes cucurbitinos eſſe putant, eóſque in lato lumbrico ſeu tænia generari crediderunt; cum tamen reuera vnus ſaltẽ vermis ſit ex multis nodis veluti articulis & geniculis cucurbitæ vel cucumeris ſemen referentibus compoſitus; & cum alterũ lumbrici genus parum à lato lumbrico, quem vulgò deſcribunt, diſcrepet, pro peculiari ſpecie lumbrici haberi non debet. Lati lũbrici hiſtorias quatuor recẽſet Guilielmus Fabricius, *cent. 2. obſ. 71, 72, 73.* quas hîc deſcribere non libet: conſulantur allegata loca.

Alii vermes in inteſtinis geniti. Atque ita cum cucurbitinus vermis nullã peculiarem differentiam conſtituat, ſed lati (cuius tamen duas ſpecies eſſe diximus) ſaltem pars ſit, tres ita lumbricorum erunt differentiæ; Latus, de quo iam pluribus diximus; Rotundus ſiue teres; Aſcarides. Etſi enim vtrumque genus hoc teres ſit, tamen illi, qui longi ſunt, in ſpecie teretes dicuntur; qui verò breuiores, Aſcarides vocantur, quandoque & tineæ ventris, quod tineis quæ in lanis & veſtimentis proueniunt, ſimiles ſint.

Ab his tamen lumbricorum ſpeciebus, quæ frequentiores ſunt, non parum diſcrepãtes vermes in inteſtinis genitos & quandoque eiectos fuiſſe obſeruatũ eſt, vermes nimirum cornutos, hirſutos, quadrupedes, centipedes, multipedes, bicipites, tricipites, caudã bifurcatã præditos, de quibus videatur Schenckius, *Obſeru. 211. & ſeqq. aliquot.*

Cauſſæ.

Cauſſæ. Qua ratione autem in inteſtinis vermes generentur, à multis prolixè diſputatur: quæ mea ſit ſententia, *lib. 3. Inſtitut. pag. 255. & de Chymic. cum Ariſtotel. & Galen. conſenſu & diſſenſu c. 2.* expoſui, quam iam confidentius tueor, cũ pluribus eam defendere videam Philoſophum doctiſſimum Fortunium Licetum, *in libro de ſpontaneo viuentium ortu.*

Quanquam autem melius eſſet, vermes in homine nunquam generari, & geniti grauiſſima mala, ac ſæpe ipſam mortem homini inferant: tamen in naturæ cuius vis indiuidui poteſtate non eſt eiuſmodi vitia declinare, ſed neceſſitate materiæ vniuerſalis naturæ, cuius officium eſt, eas formas ad vniuerſi perfectionem excitare, ad quas ſuſcipiendas quælibet materia apta eſt, imperio & potentiæ ſubiicitur & paret.

Materia lumbricorum. De materia quoque in Inſtitut. diximus: illis tamen quædam, quæ ex vſu Medico ſunt, addamus. Plerique humores excrementitios cauſſas eſſe ſtatuunt, & quidem Auicen. *16. text. tract. 5. cap. 1.* pituitam materiam lumbricorum eſſe dicit, quando ea incaleſcit in inteſtinis ac putreſcit, ibidémque conſiſtit. Idem, *cap. 2.* eoſdem ex humiditate excremẽtitia à iecoris attractrice facultate imbecilli in excrementis relictã fieri ſtatuit. Verum ſi corporum conſtitutionem, in quibus lumbrici generantur, conſideremus, ſtatuendum videtur, non præcipuè ex humoribus pituitoſis excremẽtitiis, ſed alimentariis, & chyli portione iis admiſta vermes generari. In iis enim præcipuè vermes producuntur, à quibus cibi confertim, nullóque ordine, & priore nondum concocto, ingeruntur, vt ita cocti cum ſemicrudis ad inteſtina deſcendant, & cum omnes partes alimenti ob copiam à meſentericis vaſis non attrahantur, ſuccus ille alimentarius cum excrementis miſtus in inteſtinis hæret, & ſeu putredine, ſeu calore loci incaleſcens in animal mutatur, dum forma, quæ in materia illa delitеſcebat, verùm officio formæ non fungebatur, iam à calore illo temperato excitata in actum erumpit, & materiam illam informare incipit. Hinc cauſſa præcipua vermium eſt ἀδδηφαγία & voracitas infantium, qui ſubinde alios cibos, prioribus nondum concoctis, ingerunt, & præcipuè ſi tales cibos aſſumant, qui facilè putreſcunt, vel ad vermes producendos diſpoſitionem habent, vt ſi nimis maturè carnibus infantes veſcantur, vel fructibus fugacibus, ac aliis, quæ ſunt humidioris naturæ. Et cum ſit magna differentia ciborum, quibus homi- *Præcipua vermium cauſſa.*

homines vtuntur, non mirum etiam est, in vermibus aliquam apparere varietatem, & sæpe monstrosi quid generari, prout in cibo ad hanc vel illam animalis formam suscipiendam dispositio est. Vt enim aliqua, quæ sponte nascuntur animalia, testacea & alia quælibet determinatam materiam requirũt, neque quælibet ex qualibet generantur: ita etiam ex alia fiunt teretes, ex alia rursum ascarides, ex alia iterum monstrosa alia.

Dulcia an ad vermes generandos faciant.

An verò dulcia ad vermes generandos faciant, in dubio est, negatque id Gabucinus, & statuit, dulcia, qua dulcia sunt, lumbricos non generare; cùm dulcia eo constent temperamento, vt facilè in quouis corpore in bilem vertantur. Cum enim à calore temperato dulcis fiat sapor, & dulcia, si venter ea concoquere & mutare debet, suo calore ea alterare necesse habeat, vlteriore coctione saporem adipisci amarum, & hinc facilè in bilem commutari, ex qua nec extra, nec intus vllum procreatur animal. Dulcia verò in corpore iam prædictos lumbricos saltem commouere, & sursum ad ventriculum ducere statuit. Verum enim verò negandum, dulcia tale habere temperamentum, vt in quouis corpore in bilem facilè vertantur. In iuuenibus quidem, & calido & sicco hoc fit; verum vt in infantibus, qui calidi & humidi sunt, hoc fiat, non est necessum, in quibus nulla rerum dulcium amplius fit adustio.

Lati lumbrici generatio.

Imprimis verò de generatione lati lumbrici anxiè Medici disquirunt, modúmque generationis inquirunt, saltem tamen in calore hærentes statuunt, mutari pituitam copiosissimam in membranam vermiformem magnitudinis ac formæ talis, qualis ipse vermis cernitur, quæ ita figurata pòst demum animetur. Putántque se rem habere sicut, in semine & pane. Vt enim semen, dum in vterum peruenit, in calido loco constitutum extra membranam contrahit, aut panis dum coquitur, tenuis quædam pellicula in superficie excitatur, quæ crusta appellatur: ita etiam pituitam in intestinis copiosam, & ratione loci, & à calore putredinali putrescentem in membranæ coriaceæ formam abire. Quod verò striis quibusdam ea membrana prædita est, id ex inæqualitate subiectæ materiæ prouenire.

Verùm enim verò & falsa est ista sententia, & falsis nititur præsuppositis. Non enim membrana, quâ fœtus includitur, saltem fit à calore semen exiccante; sicut crusta panis fit à calore fornacis, sed, vt ipse fœtus, à facultate formatrice. Ideóque idem etiam de lato lumbrico statuendum, eum scilicet totum à facultate formatrice in materia illa latente à calore corporis excitata formari, & sicut arbores, & animalia reliqua à parua mole primordia sua habent, ita & lumbricus latus proculdubio ab exigua mole, attracto alimento prægrandis euadit. Neque compertum, vllius animalis corpus primum ea magnitudine, quam habere debet, formari, & postea formatum demum animari.

Quæ ætas vermiũ generationi magis obnoxia sit?

Atque ex his, quæ hactenus dicta sunt, patet, quæ ætas magis generationi vermium obnoxia sit; nimirum ea, Hippocrate, 3. *Aphor.* 26. autore, quæ media est inter illam, in qua pueri dentire incipiunt, atque eam, in qua ij degunt, qui pubertati proximi sunt. Et inprimis nascuntur tunc in iis teretes & ascarides; quia pueri in ea ætate constituti ob lactis & pulmentorum frequentiorem vsum & nimiam voracitatem, magnam semicoctorum humorum copiam cumulant. Obseruatum tamen etiam est, in ipso matris vtero lumbricos in infantibus genitos fuisse, & ab editis paulò post excretos; quod etiam annotauit autor, *lib.* 4. *de morb.* In senibus tamen quandoque etiam generantur, sicut à vetula annorum 80. maximum lumbricum excretum fuisse, vidit Hercules Saxonia.

In ipso matris vtero vermes in infantibus geniti.

Latus lumbricus cui ætati familiaris sit?

Latus lumbricus, siue tænia etiam in omni ætate producitur, sicut in puella annorum duorum, in muliere annorum 23. & in sene annorum 80. obseruauit Gabucinus, in matrona vidit Beniuenius, Amatus Lusitanus & Rondeletius; in viro Dodonæus, Valeriola. Atque latus lumbricus in omni ætate generatur; ascarides in ætate, quæ est pubertati proxima, tum in pubertate atque adolescentia. Atque hi frequentius generantur; rarius ascarides, rarissimè lati lumbrici.

Quod temperamentum lumbricis magis obnoxium sit?

Quod de ætate dictum, idem etiam de temperamento accipiendum. Ii nimirum lumbricis magis obnoxii sunt, qui in vetre & intestinis crudum semicoctúmque humorem cumulant, calorémque blãdum habet. Vnde quoque accidit, vt fœminæ frequentius lumbricos generent, quam mares, vtpote quæ & maribus frigidiores sunt, & ocio magis deditæ, plusque talis humoris ad lumbricos generandos apti cumulant. In aliis tamen quoque temperamentis lumbricos generari nihil prohibet, si crassis & lentis cibis copiosius vtantur, otio dediti sint, & omninò victus rationem tali succo cumulando aptam obseruent.

Quod anni tempus?

Quantum ad tempus anni, plerique quidem potissimum autumno, hinc vere, minimè verò hyeme lũbricos produci statuunt. Verum si experientiam consulamus, comperiemus, frequentissimè vere generari. Etsi enim ver sit tempus anni saluberrimum: tamen hyemem cùm sequatur, in qua multi crudi succi congeruntur, tempore verno, qui hyeme cumulati sunt humores, moueri ac putrescere incipiunt, ex quorum corruptione tum etiam vermes frequentissimè vere generantur.

An lumbrici geniti alios rursum generent?

Circa generationem vermium etiam hoc non prætereundum, an lumbrici geniti alios rursum generent. Autor quidem *lib.* 4. *de morb.* tantũ teretes parere dixit, latos verò non. Et sanè latos lumbricos quod attinet, etsi nonnulli cucurbitinos eorum partum esse existiment: tamen antea iam monstratum, quæ excernuntur semini cucurbitæ similia, non partũ lati lumbrici, sed eiusdem partes abruptas esse. Quamquam enim alii aliis sint crassiores, alii tenui filo vix persimiles, quorũ illos vulgus matres, hos partum appellat: tamen id non accidit, quod hi illorum partus sint, cum sæpe tenues tales tot excernantur, vt à maioribus genitos fuisse non credibile sit; sed quod ex eadem materia alii ante, alii post geniti sint. Neque etiam vlla sexus distinctio in iis apparet, neque vnquam lumbricus aliquis prægnans repertus est, quamquam alius alio sit crassior.

Multorum autem malorum & prauorum symptomatum caussæ lumbrici sunt, & sæpe tanta pessimorum symptomatum congeries concurrit, vt Medicos nonnunquam de caussa ancipites reddat, & vix credibile videatur, tot & tanta mala à solis lumbricis prouenire. Obseruatum est, lumbricos aliquando intestina & ventriculum perforasse & per vmbilicum atque inguina forás erupisse.

An lumbrici intestina & ventriculum perforare possint?

Quod etsi negat Platerus ideò quòd nec rostro acuto, vel aperto, nec dentibus præditi esse conspiciatur, & sugendo hoc minimè præstare possint, atque ideo statuit, si in locis istis vermes prodeant, eos in sedibus eiusmodi exterioribus in abscessu aliquo facto natos fuisse, & minimè lumbricos esse, sed vermes, quales in vlceribus gignuntur, vel si ab intestinis prodeant, vulnus in his locis necessariò præcessisse: tamẽ à communi sententia planè descendendum esse non putamus. Etsi enim confiteamur, exempla illa, quæ à nonnullis ad probandum, vermes ex intestinis perforatis per cutem abdominis prodiisse, omnia satis clara non esse, & concedamus, sæpe ex abscessibus in ventre inferiore ruptis vermes tales prodiisse, qui lumbrici non fuerunt: tamen si omnia illa, quæ Schenckius, *lib.* 3. *obseru.* 205. collegit, perpendamus, interdum etiam ab intestinis perforatis prodiisse animaduertemus. Quod confirmat id, quod refert Spigelius, qui anno 1061. in mulieris cuiusdam consistentis ætatis, quæ ad tantam maciem redacta erat, vt vix cute & ossibus hæreret, corpore quatuor lumbricos teretes spitamæ vnius longitudine in ipsum truncum venæ portæ sese insinuasse, ac toti corpori alimenti aditum obstruxisse obseruauit.

Sæpe à lumbricis vomitus, cardialgia, syncope,

 singultus

singultus, tormina intestinorum & dolores colico affecti similes, capitis dolores, sopor grauis, deliria, mœror, tristitia, concussiones per somnum, febres ardentes, angina, pleuritis, atque alia grauia symptomata excitantur, & nonnunquam ipsa mors infertur. Antonius Beniuenius, *de abdit. morb. causs. & curat. cap.* 82. refert, se curasse puerum, qui ex lumbricis nullo modo quiescere poterat, sed semper hinc inde temerario quodam impetu ac inordinato motu ferebatur, vt etiam stare volens iterum titubaret ac caderet. Gabucinus, *cap.* 13. narrat, se puellum curasse lumbricis laborantem, in quo cuncta symptomata spectabantur, quæ pleuritide correptis solent venire, de quibus iam plura in *signis* dicentur.

Differentiæ.

Differentiæ. Differentiæ iam antea enumeratæ sunt. Alii nimirũ sunt lumbrici teretes, lumbricis terrestribus similes, plerumque tamen longiores, frequentissimi & notissimi. Ascarides sunt vermiculi, iis qui in carnibus & caseo nascuntur, non absimiles, & in intestino recto præcipuè generatur. Lati, de quibus pluribus iam antè diximus, non sunt aggregatum quiddam ex vermibus cohærentibus mordicus, vel etiam membranæ inclusis, sed vnus vermis geniculis quasi quibusdam & nodis distinctus, cuius singulæ portiones vermes cucurbitinos, aut cucurbitæ referunt. Spigelius à Germanis etiam nominibus has differentias discerni scribit, & teretes appellari *Spulwurme*, latum *VVasserkalb.* *VVasserkalb.* Verùm quid Belgæ posteriore vocabulo appellent, certò quidem mihi non constat; sed hoc scio, fœminas nostras eo nomine non apppellare quid præter naturam ex intestinis excretũ, sed ex vtero, aqueum nimirum humorem vesicæ quasi cuidam inclusum, & molæ instar in vtero generatum, cui etiam ista appellatio satis bene quadrat, cum lumbrico verò lato nullam conuenientiam habet, vtpote in quo nihil ferè aquei cernitur, sed qui corpore quasi membranaceo constat.

Signa Diagnostica.

Signa. Si vermes per aluum excernuntur, vel vomitu eiiciuntur, aliis signis opus non est. Verum quia sæpe diu in ventre, antequam excernuntur, delitescunt, signis vt cognoscantur, opus est. *Teretium.* Teretes ergo, qui & frequentiores sunt, & grauiora inducunt symptomata, hæc signa produnt. Morsus & vellicatio in abdomine, dentium stridor præter solitum, præsertim in somno, tussis assidua & sicca, narium pruritus, quas propterea infantes digitis immissis sæpius scalpunt, facies squalida, & malæ per interualla modò rubentes, modò liuidæ, oculi concaui, circa quos interdum insueti splendores obuersantur, labiorum & linguæ siccitas nonnunquam, aliis tamen os saliui repletur, fœtor quidam peculiaris ex ore percipitur, nausea fermè assidua, in quibusdam & vomitus, interdum insatiabilis appetitus; singultus, dolor ac grauitas capitis, ad somnum propensio, conuulsiones quædam & horrifica per somnum expergiscentia; nonnulli in somno tremunt & surgunt, ac rursum sopiuntur, ventris adest distensio, qui pulsatus tympani more resonat, & interdũ supprimitur, plerumque tamen plus æquo fluit, & excrementa, quæ emittuntur, bubulum stercus referunt, & corrupta multa excernuntur, reliquum corpus præter rationem decrescit, & alia symptomata concurrunt, quæ supra enumerata sunt. Nonnulli experientiâ constare aiunt, lumbricos esse in ventre cognosci posse, si manè ieiunis pueris supra hos ventriculi frigida spargatur. Nam in vnum congregari lumbricos. Et signa ista plus ponderis habent, si ætas sit ea, quæ vermibus generandis aptior est, ac præcesserit ea victus ratio, quæ ad vermes generandos facit. Signa tamen hæc non omnia in omnibus, sed quædam in his, alia in aliis apparet.

Latorum. Latos lumbricos qui habent, appetentiâ cibi nimiâ & perpetuâ laborant, ac nisi cibus offeratur, dolor & morsus in ventre percipitur, corpus extenuatur & imbecillum redditur. Certissimum ergo signum est, quod cum alui excrementis corpuscula quædam cucurbitæ seminibus similia excernuntur. Non verò ita facilè iis, qui lato lumbrico laborant, accidit epilepsia, deliria, vigilia, febres ardentes & acutæ, & alia, quæ antea enumerauimus, vt iis qui teretibus molestantur, nisi præter latum teretes forsan accesserint. Est enim latus lubricus ignauior quasi, intestinísque adhærescit, nec vt teretes ita facilè de loco in locum mouetur. Neque etiam signa, quibus latus lumbricus deprehenditur, statim cum genitus est, & dum adhuc paruus existit apparent, sed tum demum, vbi incrementum sumpsit, nisi aut mutauerit locum versus stomachum propter aliquam insolitam inediam, vel medicamentum, aut cibum, vel alia de caussa tormina excitet, vel per intestinum rectum pars prodeat, vel in ætate valde tenera generetur, vbi propter loci angustiam nequit diu latere.

Prognostica.

Prognostica. 1. Etsi omnes lumbrici mali sint, & grauissima symptomata, vt dictum, quandoque inferãt; tamen alii aliis deteriores sunt. Sunt verò ex iis minus noxij ascarides parui; quia longius absunt à membris nobilioribus, & facilius expelli possunt. Si verò magni sint, omnibus deteriores sunt. Fiunt enim ex deteriore materia.

2. Lati lumbrici omnium pessimi ea de caussa, quod difficilius curantur. Aliàs enim teretes grauiora inducunt symptomata.

3. Circa febrium initia geniti lumbrici subsistentiam ex subjecta recipiunt corruptione, circa statum ex morbi malignitate, circa declinationem ex transmutatione ad melius. qui celeriter excernuntur, & natura eos ad exteriora, non secus atque excrementa, expellit. Deteriores verò sunt maiores minoribus; multi, paucis; rubri, albis. Paulus Ægineta, *lib.* 4. *cap.* 29. & Aëtius, *lib.* 9. *cap.* 39.

4. Bonum est, lumbricos teretes exire ad crisin eunte morbo. Hippocrates, *lib. prænotion.*

5. Incipientibus acutis morbis, si lumbrici teretes viui deiiciantur, pestilentes morbos indicant; inclinantibus autem, mortui, malum signum sunt.

6. Leuinus Lemnius, *lib.* 1. *cap.* 22. *de occult. nat. mirac.* hæc ita explicat: Si in sanis alioquin lumbrici teretes sursum per os vel nares egrediantur, periculo hoc vacat. Si enim homo diutius ieiunet, cum expleri cupiant, naturali instinctu ad partes illas, per quas alimentum in ventriculum dimitti solet, in sublime feruntur, & vel per os vel per nares egrediuntur. In ægrotantibus verò hoc non absque imminentis mali præsagio euenit. Tantã est in eiusmodi corporibus humorũ putredo & malignitas, vt exitialem eorum vim preferre nequeant. Itaque erumpunt foràs morbi sæuitiâ, non naturæ robore expulsi. Cum verò declinante morbo cum reliquis excrementis propelluntur, salutare id esse Hippocrates statuit. Sponte verò nullóque naturalis facultas impulsu egredi, quod in moribundis conspicitur, ægrotãti noxium. Sentiunt enim naturæ quodam instinctu corpus defecturum, seque alimento destitutum iri, ideóque stationem suam deferunt.

7. An mortui si excernantur viuentibus excretis deteriores sint, in dubio est. Aëtius viuentes mortuis deteriores esse statuit, *lib.* 9. *cap.* 39. ea procul dubio de caussa, quod viuentes, si exeant, amplius in corpore alimentum non inueniant. Rhases verò quem sequitur Auicennas, si mortui excernuntur, deterius esse, quam si viui egrediantur, putat, quod id fiat vel propter alimenti defectum, vel materiæ malignitatem. Verùm distinctione hîc opus est, & ad symptomata coniuncta, tempus

tempus morbi, & medicamenta vsurpata simul respiciendum. Nam viui, dum hærent in corpore, multa maiora mala inferunt, quàm mortui; cum ipsa intestina quandoque perforent, & alia grauia symptomata, imò mortem ipsam quandoque inferant, vt supra dictum. Ergo si vel naturæ robore, vel medicamentorum vsu excernantur, bonũ id est, neque multum refert, an viui, an mortui excernantur. Si verò in febre exeant, reliqua symptomata, & tempus morbi considerandum; vt iam antè dictum.

8. Lumbrici sanguine conspersi deiecti, malum. Intestinorum enim læsionem indicant.

9. Frequens puellorum anhelitus ac frigidus, liuescente ad hoc corpore, lethale. Sequenti enim die mortem prænunciat.

10. Latum lumbricum in specie quod attinet, scribit autor, *lib.* 4. *de morb.* habenti latum lumbricum toto tempore nihil admodum graue contingere, & si non curetur, sponte exire, mortem tamen non inferre, sed consenescere. Verùm hoc tantum accipiendum est, si nulla occasio accidat, ob quam latus lumbricus moueatur & irritetur. Nam si æger aut motu aut exercitio delinquat, victum lumbrico contrarium vsurpet, aut medicamenta assumat, aut humor aliquis in intestinis generetur, multa mala, imò ipsam mortem inferre potest. Sicut & nonnullos hydrope & atrophia ab hoc verme mortuos esse, experientia docuit.

Indicationes.

Indicationes. Vermes cum toto genere sint præter naturam, sui è corpore remotionem indicant; quod fit si interficiantur, & per aluum expellantur, ac ea victus ratio instituatur, quæ nutritioni & generationi vermium materiam non suppeditet. Inprimis verò, vt interficiantur, danda opera. Quamdiu enim viuunt, occasionem & vim nocendi habent, ac difficulter expelluntur: interfecti autem facilius excluduntur. Ideo prius interficiendi, vel certè stupefaciendi ac ferè exanimandi. Ita enim cum fecibus alui à natura expelluntur, vel medicamentis purgantibus educuntur. In curatione tamen videndum, an febris absit nec ne, item an aluus sit fluida. Nam si febris absit, & homo alioquin sit sanus, calidiora quoque medicamenta tutò vsurpare licet. Si verò febris adsit, acria, amara, salsa & omnino calidiora tuta non sunt, sed frigidis vel temperatis opus est.

Si aluus non sit fluida, ea medicamenta vsurpanda, quæ simul aluum mouent. Si verò aluus fluida sit, satius est, vermes enecare; aluum verò mouere, cum vltrò fluida sit, opus non est.

In vsu quoque remediorum cauti simus. Nam vehementioribus medicamentis sæpe adeo irritantur, vt conuulsiones, animi deliquia extent, & sæpe ad ipsam mortem deducant.

Curatio.

Curatio. Medicamenta autem, quæ vermes interficiunt, alia amaritudine, acrimonia, salsedine, aciditate, alia etiam peculiari proprietate id præstant. Inter medicamẽta autem, quæ vermes enecant, facilè principatum obtinet *Corallina*, qua præstantissimorum Medicorum testimonio nullum magis præsentaneum contra vermes est remedium, quæ omnibus lumbricis necandis conuenit. Exhibetur autem commodissimè in puluere Drach. j. pondere. In Græcia etiamnum ad omnis generis lumbricos occidendos in magno vsu est, eiusque puluerem Circũforanei publicè vendunt per plateas ac vicus, clamãtes; σχολητοφότανον corruptâ voce, quasi σκωληκοφόνον vellent dicere. Vtile & est *Santonici semen*, vt & *semen tanaceti*, & *radix primulæ veris*, è quibus duobus circumforanei nonnulli puluerem suum contra vermes parant. Item *absinthium, abrotanum, verbenæ succus, marrubium, zedoaria, dictamnus Creticus & albus, gentiana, angelica, amygdalæ amaræ, scordium, semen citri, brassicæ, succus galegæ, farinæ lupinorum*, vel cum melle lincta, vel cum posca pota, ipsi quoque lupini macerati & comesti, vel decoctum ipsorum. Laudant nonnulli & puluerem ipsorum lumbricorum ablutorum & siccatorum. Verum res mihi suspecta videtur. Etsi enim certum sit, post talem puluerem sumtum lumbricos plures deiici: tamen de hoc quæstio est, an antea ij fuerint in corpore præsentes, an verò è puluere lumbricorum geniti.

Vermes necantia. Corallina.

An puluis lumbricorum tutò vsurpandus?

[¶ In eo quod statim heic, *de puluere lumbricorum, an tutò vsurpandus*, statui me confirmat Henr. ab Heer, *obseru. Medic. oppidò rarar.* 9. dum scribit, se non probare consilium, vel vulgi, vel Medicorum, verminosis pueris vermes vino lotos, & in tegula siccatos exhibentium. Certò enim sibi, se experientiâ edoctum, persuadere, materiam illam vermium putrem putri puerorum pituitæ remixtam, à magno illorum calore iterum animari, vt videmus muscas submersas multis diebus mortuas, si non premantur, sed simpliciter extinguantur, Soli denuò expositas, nouo calore iterum vitam volatumque recuperare.]

Temperata & frigida sunt, quæ cum febris adest, tutò exhibentur, *vt aqua & decoctum radicum graminis, auriculæ muris, cornu cerui, rasura eboris, succus limonum, portulacæ, plantaginis, punicum malum contusum ex tribus vini heminis decoctum ad heminam, decoctum radicis mori, endiuiæ, lactucæ agrestis, acetum acre.*

Infantibus commodissimè dari potest ad dies quatuor aqua graminis cum pauxillo aceti ac sacchari ad Vnc. j. aut syrupus de limonibus, vel acetositatis citri, & cum molesti sunt, grana aliquot salis ori immittãtur.

Ex chymicis commendatur *Spiritus* ⊖*li*; *oleum* ♀*ris per campanam, elixir proprietatis.* Brassauolus, *in exam. simp. med.* & Matthiolus, *lib.* 5. *cap.* 70. commendat argentum viuum, quod scrup. j. pondere exhibet, sed viuum, non præcipitatum aut sublimatum. Verum etsi viuum argentum præcipitato & sublimato longe tutius sit, & in casibus desperatis contulisse atque vtile fuisse negandum non sit: tamen vbi necessitas non vrget, & alijs mitioribus medicamentis res peragi potest, iis vtendum, cum aliquam prauam dispositionem corpori facilè imprimere possit, sicut etiam contactu sensum stupefacere potest.

An argentum Viuum in lũbricis vsurpandum.

Commendantur etiam quædam ad certum genus lumbricorum. Teretes, inquit Galenus, *absinthium* interimere potest; Lati vehementiora præsidia postulant, qualis est *filix*, cuius radicis puluis ad Dr. ij. cum mulsa datur. Latos etiam expellunt nuces iuglandes largius assumptæ, & radicis mori cortex decoctus in aqua & potus, non solum aluum soluit, verum etiam latos lumbricos excutit. Et omnino curatio lati lumbrici peculiare quid requirit. Teretes quidem enecari & expelli sine magna difficultate possunt; parui enim sunt, & corpore rotundo, minusque dearticulato, nec tam pertinaciter intestinis adhærent, & vires medicamentorum exhibitorum facilius admittunt, ac in aluum deuoluuntur & excluduntur. Lati verò & longiore & maiore difficultate excutiuntur. Longissimi enim sunt, & corpore plano ac lato, plurimisque incisuris prædito, atque internæ intestinorum tunicæ validissimè adhærent; & sub mucosa earum interna superficie sese occultantes medicamentorum transeuntium vim non facilè percipiunt.

Lumbricos teretes necantia.

Latos necantia.

Teretes lumbrici facilius enecantur & expelluntur.

Ideoque fortioribus medicamentis opus est, vt interficiantur. Quapropter etsi in teretibus purgantia cum interficientibus commodè admisceantur: præstat tamen, in latis nulla iis purgantia primùm admiscere, cum purgantia non sinant medicamenta vermes interficientia diu in intestinis herere, sed ea citò per aluum secum educant.

In lato lumbrico enecando nulla purgantia admiscenda.

Si

Medicamenta latum lũbricum debilitantia.

Si verò priùs exhibeantur medicamenta quæ ipsum debilitant, totus rotundus factus ad pilæ figuram exit, & homo sanus euadit, vt Autor *lib.* 4. *de morbis* scribit. Commendatur verò imprimis filix, è qua recenti aqua destillata datur, vel puluis Drach. ß. pondere, infantibus natu maioribus Dr. j. adultis Drach. iij. pondere, cum aqua galegæ, quæ sine vllis molestiis vermem & lentè & citò, si velis, enecat.

Commendatur & cortex radicis mori. Et corallina duplici pondere, ad Drach. ij. scil. datur. Vtilis est & Theriaca aceto, vel succo limonum dissoluta; decoctum centaurij minoris, lupinorum, scordij; sicut & vsus aloës cum croco & myrrha atque vsus Hieræ cum Scammonio.

Vermibus interfectis, vel debilitatis, nisi spontè excernantur, ea vsurpentur, quæ aluum mouent, aut quæ vim habent & vermes interficiendi, & aluum citandi, qualia sunt aloë, agaricus rhabarbarum, sena, colocynthis.

Præ compositis omnibus ad vermes necandos Diaturbith cum rhabarbar. in rotulis commendatur. Inter temperata sebesten expertissimum medicamentum, quorum decoctum infantibus singulis diebus ante cibum propinari potest. Vtile est & Electuarium Diasebesten.

Vel ℞. *Cassiæ* Drach. iij. *mannæ* Drach. j. ß. vel Drach. ij.

Misce cum *Syrupo acetosi. citri.* Vtile & gratum infantibus medicamentum est.

Ex his varia parantur composita. Vini absinth. vsus hîc valde commendatur. Vel tale paretur vinum:

℞. *Rad. zedoar. dictamni Cretici an* Drach. ij. *corallin.* Vnc. ß. *radic. angelic.* Drach. ij. *fol. absinth.* M. ß. vel j.

Infundantur in mensur. j. vini, de quo manè & vesperi detur haustus.

Vel ℞. *Lumbric. terrestr. præpar.* Dr. j. *cornu cerui vsti præpar. corallin. dictamni Cretici, semin. santonici* an. Dr. ß. F. Puluis. Dosis à scup. j. ad scrup. ij.

Vel ℞. *Corallin. lumbric. terrestr. C. C. vsti præpar. semin. tanaceti* an. Drach. j. F. Puluis.

Vel ℞. *Semin. lumbricor.* (id est, santonici) Vnc. vij. *rasur. C. C.* Vnc. iij. *flor. persic.* Vnc. j. *aloës epatic.* Vnc. ß.

Redactis in puluerem in vitro affundatur *aqua filicis, fol. persicor. absinthij* an. ℔. ij. stent per dies tres in B. M. in digestione, postea destillentur. Destillatio ter repetatur, semper aquam, quæ exstillat, restanti materiæ affundendo. Dosis ab Vnc. ß. ad Vnc. ij.

Antidotus lumbricos interficiens præcipuè in febribus malignis talis parari potest.

℞. *Semin portulac. oxalidis* an. Drach. j. *coriandr. brassic. myrrhæ* an. scrup. j. *dictamni Cretici* Drach. ß.

Coqu. in *aceto*, in colatura macerentur triduum.

Sem. santonici, corollinæ, sem. apij syluestr. C. C. vsti an. Drach. ij. Postea siccentur, addaturque *sem. malor. aurantior.* Drach. iij. *citri* Drach. j. Cum *sacchar. succo granat. dissoluto* omnia excipiantur ac trochisci parentur.

Vel ℞. *Rad. gramin.* M. j. *dictamni albi, scordij Cretici* an. p. ij. *sem. santonici, corallinæ* an. Drach. j.

Coqu. in aqua simpl. Colaturæ adde sacchar. albi ℔ ß.

Coqu. s. a. ad syrupi consistentiam.

Sub finem adde *aceti acerrimi* Vnc. j. F. Iulebus, de quo mane detur Vnc. ß. vel Vnc. j.

Composita quæ simul vermes interficiunt & expellunt, talia parari possunt.

℞. *Corallinæ sem. plantag. C. C. vsti radic. dictamni albi* an. scrup. j. *rhabarb. agarici trochiscati* an. scrup. ij. *sacchar.* q. s. F. Rotulæ.

Vel ℞. *Corallin.* Drach. ij. *tanaceti, sem. santonic. dicni albi* an. Drach. *rhabarb. elect. agarici trochiscati* an. Drach. j. *sacchari in aqua graminis dissoluti* q. s.

F. Morsuli, qui dentur à Drach. j. ad ij. vel iij.

Vel ℞. *Aloës* scrup. ij. *rhabarb.* scrup. j. *myrrhæ* scrup. ß. *trochisc. albandal.* gr. iij. *puln. corallin.* Drach. ß.

Cum succo vel extract. absinth. F. Pilulæ xxj. Pueris scrup. j. sufficit.

Efficaces quoque sunt Pilulæ Pestilentiales cum extracto absinthij.

Vel ℞. *Rhabarb. elect.* Drach. ij. *semin. sancti radic. dictamni* scrup. ij. ß. *C. C. vsti vel* ditioribus *vnicornu* scrup. j. *sacchari in aqua graminis dissoluti* Vnc. vj. F. Rotulæ vel Morsuli.

Vel ℞. *Sem. santonici, corallinæ scordij zedoariæ, nigellæ* an. Drach. j. ß. *gentianæ, centaurij minoris, aloës, agarici* an. Drach. j. *C. C. vsti semin. acetos. angelic.* an. Drach. j.

Conspergantur succo limonum cum aceto & aqua rosacea. Hoc fiat aliquoties, Vltimò adde

Croci Drach. ß. *moschi, ambræ* an scrup. ß.

Cum syrupo de corticibus citri. F. Massa pilularum, de qua detur Drach. j. vel Drach. ij.

Vtilis est & syrupus ex foliis persici. Infantibus dari potest cornu cerui cum mechoacanna.

Instrumentum quo anti. qui infantibus medicamenta injiciebant.

Quia verò medicamenta infantes, qui tamen frequentissimè lumbricis laborant, amara præcipuè non admitunt, antqui instrumentum quoddam habuerunt, quod ab ipsis ζωμήρυσις vocatur, quod supinis ipsis detentis ori immittebant & per clysterem validum habentem αὐλίσκον inuitis tales liquores infundebant, vt apud Paulum Æginetam, *lib.* 4. *de re medic. cap.* 57. videre est.

Non solum autem interna medicamenta ad vermes vsurpantur, sed & externa *ex farina lupinorum, centaurio minori, foliis persici, absinthio, felle tauri, &c.* Vt, fiat cataplasma ex farina lupinorum, quod efficacius est, si succus absinthij, marrubij, foliorum persicorum addatur.

Vel ℞. *Succi absinthij, folior. persicor. fellis tauri* an. Vnc. ß. *sem. coriandr. aloës* an. Drach j.

Cum modico ceræ F. Linimentum.

Vel ℞. *Olei absinth. rutacei* an. Vnc. ß. *fellis tauri* Dr. ij. *dictamni albi* Drach. j. *petrolei* Drach. ij. *aloës, myrrhæ* an. Drach. j. *cera* q. s.

F. Vnguentum.

Vel ℞. *Olei amygdal. amarar.* Vnc. j. *rutacei petrolei* an. Vnc. ß. *fellis tauri* Drach. iij. *aloës* Drach. ij. *cera q. s.*

F. Linimentum.

Vel ℞. *Pomum aurantium aut citri paruum, excaua tantam partem, quæ capiat theriaca* scrup. ij. *aloës* scrup. j. *croci* gr. vj. Assa pomum, & succum exprime quo regio ventriculi & vmbilicus inungantur.

Vtilis est & theriaca aceto vel succo limonum dissoluta illita.

Vel ℞. *Farin. lupinor.* Vnc. j. *myrrhæ, aloës* an. Drach. j. *pulpæ colocynth.* scrup. iiij. *croci* Drach. ß. *fellis bouis* Vnc. j. ß. *aceti* Vnc. ß. M.

An in teretibus lumbricis clysteres conueniant?

In teretibus lumbris clysteres non conueniunt, nisi sint mortui. Nam dum percipiunt vim medicamenti, superiora versus repunt, & varia mala excitant. Nonnulli tamen clysteribus vtuntur, sed dulcia & pinguia satis magnâ copiâ permiscent, quibus alliciantur & quasi ludificentur vermes. E. G.

℞. Lac recens mulctum, eique partem alicuius hieræ addunt. Verum in latis rectius conueniunt. Non enim ita facile ij versus superiora mouentur, sed intestinis pertinaciter adhærent. Fortioribus tamen clysteribus opus est, iique sæpius iniiciendi, & maiore copia.

Vt ℞. *Absinth. scordij abrotani, corallin. summit. tanacet. dictamni Cretici* an. M. j. *semin. santonici* Vnc. ß. *centaur. minor.* M. ß. *cocynth. in petia ligati* Dr. j. ß.

Coqu. Colaturæ ℞. ℔. j.

Elect. hieræ simpl. Drach. ij. *mellis rosati colati* Vnc. iij.

F. Clyster. Atque eo tempore, quo clyster iniicitur, simul propinetur aliquod medicamentum vermes necans, & extra quoque ventriculo applicetur.

Ascarides

Ascarides, quomodo educantur.

Ascariades quia sunt in intestino recto, suppositoriis rectissimè educuntur, quibus admiscentur resinæ. Iis enim vermes adhærent & educuntur. Fiant quoque clysteres, sed exigua quantitate, ex decocto centaurij minoris, absinthij, corallinæ, abrotani, dictamni & similium cum melle rosato. Qui plura huius generis medicamenta cognoscere cupit, syluam eorum apud Platerum *lib.3. Practic.* reperiet.

Diæta.

Diæta.

Cùm in curatione vermium eò respiciendum sit, vt non solum vermes tollantur, verùm etiam ipsorum generationi & augmentationi materia non suppeditetur, cibus ita comparatus esse debet, vt ad generationem vermium non faciat, sed ei potius resistat. Cibus ergo eorum, qui patiuntur lumbricos, vt Paulus Ægineta. *lib. 4. cap. 49.* tradit, sit boni succi, qui facile distribuatur, atque ad membra transeat, nec causam foueat.

Quare vinum conceditur aquosum, non dulce, si febris absit; at si febris adsit, detur aqua destillata graminis, acetosæ portulacæ cum oxysacchar. simp. vel Syrupus acetositatis citri, vel cereuisia pura. Panis non sit ex purissima farina, sed aliquid furfuris contineat, sitque bene fermentatus, & sale condiatur. In cibis etiã lupini, nasturtium, beta, raphani, apium conueniunt. Lac & pisces vitentur, vt & legumina. Cibi condiantur aceto, succo aurantior. limonum, citri, acetosæ, lactucæ, portulacæ. Cibus exhibeatur parcè, sed frequenter, ne morsu suo molesti sint vermes. Pueris in potu ante omnem cibum decoctum Sebesten detur, vt antea quoque dictum.

CAPVT VI.

De Situ Intestinorum mutato, & de Hernia.

Intestinorum situs mutatus.

Situm etiam interdum intestina mutant. Ita Columbus, *lib. 15. Anat.* refert in Cardinali Campegio intestina omnia ad hypochondria retracta fuisse, ita vt cauitas inferior abdominis intestinis destituta esset, & spina detecta. Quammobrem medico licuisse abdomen Cardinalis att rectanti magnæ arteriæ motum & vnà cum illo duritiem persentire. Illa verò durities nihil aliud erat, quam vertebrarum corpora.

Intestinorum conuolutio.

Conuoluuntur etiam interdum tenuia intestina & contorquentur, vt via fecibus & flatibus præcludatur, quod in Ileo accidit, qui inde etiam conuoluulus & voluulus appellatur. Conuolutionis autem est plerumque inflammatio, interdum etiam flatus, si tenuia intestina ita impleantur, vt instar farciminum inflatorum distenta appareant, de quo in Ileo dicetur.

De Hernia.

Hernia.

Præcipuè verò mutant situm intestina in Hernia dictâ, quæ & ramex ac Ruptura & Græcis κήλη dicitur. Quamquam & nomen hoc non solum intestinorum, sed & omenti procidentiæ tribuatur.

Herniæ veræ tantum duæ sunt.

Veræ herniæ enim duæ tantum dantur, nempe Intestinorum & omenti extra abdomen elapsus. Natura siquidem vt aliarum partium cauitates, ita etiam totum abdominis spatium intus peritonæo circumsepsit, vt nihil ex iis, quæ in abdomine continentur, excidere possit. Verum cum testibus in viris extra abdominis spatium locus destinatus sit naturalis, atque ductibus seminariis necessariò per membranam hanc transeundum fuerit, natura in vtroque latere non simpliciter peritonæum perforauit, ne quid patentiore via in scrotum descenderet & cauitate abdominis elaberetur, sed è membrana ista veluti canalem & processum quendam eduxit & produxit, per quem hæc vasa sine omni periculo transeunt. Atque in hoc ferè seu laxato seu rupto omnis Herniæ caussa posita est. Nam hæc membrana si rumpatur aut laxetur, partes in abdomine descendere, & pondere inferiora versus atque in scrotum ruere solent. Et quidem vbi Intestinum Ileum maximè excidit, hernia intestinalis seu ἐντεροκήλη dicitur: si verò omenti aliqua pars descendat, ἐπιπλοκήλη, hernia omentalis, vulgo etiam zirbalis nominatur. Alij tertiam addunt, quæ ex vtraque mista est, vbi aliquid omenti & simul intestina elapsa sunt.

Hernia perfecta.

Porrò si intestina in ipsum vsque scrotum descendant, completam & perfectam ὀσχεοκήλην nominant, & in specie, vt dictum ἐντεροκήλην & ἐπιπλοκήλην.

Imperfecta.

Si verò eædem partes vltra inguina non descendant, nec in scrotum delebantur; imperfectam ac incompletam herniam ac bubonocelé appellant. In fœminis verò tumor hic equidem in inguine suboritur: interdum tamen cutem valdè extendit & sub eam exporrigitur, magnumque tumorem excitat. Tumor hic si prematur cum in viris, tum in fœminis, vel si homo supinus iaceat, plerumque euanescit, rursusque homine ambulante redit.

Aliæ Herniæ differentiæ.

His deinde veris & præcipuis herniæ differentiis alij alias reddunt, quæ huius loci non sunt, sed ad tumores scroti pertinent: si nimirum scrotum à flatu intumescat, herniam flatuosam, & πνευματοκήλην ac φυσοκήλην nominant: si ab ea aquea materia, aquosam & ὑδροκήλην, quæ infantibus sæpius accidunt, sed proprie ramices non sunt, cum peritonæum nec ruptum nec laxatum sit.

Inter Hernias deinde referuntur duæ aliæ species, quæ in ipso maxime canali increscunt & vniuersum scrotum explent; quæ videlicet ex varicibus seu venis implexu diuaricatis & intertextis intumescentibus nascitur, varicosus ramex seu κιρσοκήλη appellatur; quæ ex carnea mole ibidem succrescente oritur, σαρκοκήλη nominatur, cornosa hernia. Sed nec hæ proprie dictæ herniæ sunt, cum nihil in iis ex abdomine in scrotum descendat: de quibus infra, *part. 9. cap. 5.* inter morbos scroti dicetur.

ἐξόμφαλος.

Ad situm verò intestinorum mutatum rectè refertur ἐξόμφαλος, id est, vmbilici tumor seu prominentia, seu ὀμφαλοκήλη, cum luxatus vel ruptus vmbilicus, nunc nucis, nunc pomi magnitudine sese exserit, imò interdum sacci instar tumor aliquando excitatur.

Non tamen solum in vmbilico, sed in vicinia etiam, ibi laxato vel rupto peritonæo præcipuè in partu, eiusmodi tumores in fœminis quibusdam vidi, quæ generali κήλης & herniæ nomine appellantur.

Caussæ.

Caussæ.

Generatur autem hernia, fitque prolapsus intestinorum in inguina & scrotum, processu illo ex peritonæo ducto vel laxato vel rupto. Siue enim laxetur peritonæum, siue rumpatur, pondere suo intestina præcipuè, tum etiam omentum, solet in locum patentem, vel inguina, vel etiam ipsum scrotum descendere. Caussæ autem, quæ peritonæum rumpunt, sunt motus quicunque violentus, casus ex alto, percussio, saltus, equitatio in succussore equo, vomitus, tussis, oneris grauioris eleuatio, dura aluus & quæ cum difficultate redditur, conatus in partu, flatus in intestinis, vocis intentio, spiritus retentio, & quodcunque, quod spiritum concitare, septoque transuerso & abdominis musculi tensis impetum in inferiorem regionem abdominis inferre potest. Tandem etiam vulnus in peritonæo alicubi acceptum, & quidem cute consolidata apertum relictum caussa herniæ esse potest.

Eadem etiam omnia, si minorem vim inferant, & non violenter processum illum rumpant, sed sensim & sæpe

sæpe illum impetant, peritonæum laxare possunt: quò maximè facit peritonæi & inguinum debilitas & humiditas. Partes enim debiles ac humidæ facilè laxantur, vnde pueri in herniam sæpius incidunt. Fernelius processum hunc in interiorem & exteriorem illius tunicam distinguit, & in enterocele & epiplocele tunicam interiorem necessario disrumpi, externam vero duntaxat luxari scribit. Neque absurdum est, hîc idem fieri posse, quod in aneurismate. Neque enim ἀνεύρισμα fit, vtraque arteriæ tunica rupta, sed interna saltem patente, externa verò dilatata.

In fæminis idem accidit, si in inguine peritonæum laxatur, vbi vas quoddam ex vtero per illud in inguina extrorsum fertur.

Si verò in vmbilico peritonæum laxetur, atque intestina vel omentum illic sub cutem procidant, omphalocele, seu exomphalon & vmbilici procidentia nominatur. Si autem alibi circa vmbilicum, nomen generis, vt dictum, retinet. Si verò in conatibus magnis, præcipue in partus difficultate, vbi processus ille vmbilico insertur, qui in fœtu vasis vmbilicalibus viam præbuit, posteaque coaluit, peritonæum distendatur, vmbilicus aliquando in tumorem attollitur, qui tamen cessante conatu iterum recedit. Si verò rumpatur, tumor permanet.

Signa Diagnostica.

Signa. Signa herniæ Intestinalis sunt quod tumor modò accrescit, modò minuitur, interdum etiam ferè totus euanescit, prout maior vel minor portio intestini descendit, vel intestina magis vel minus replentur, vel etiam planè retrocedunt. Compresso enim tumore aut resupinato ægro relabuntur Intestina in abdomen & quidem cum murmure. Sine dolore etiam ferè hic tumor est, nisi forsan feces delapsæ sint in intestinum, vt repelli non possint. Tum n. vehemens dolor adest. In omentali verò hernia tumor est mollis, laxus & lubricus, & ferè semper idem, cum omentum non ita facilè reponatur, vt intestina. An verò in inguina sint delapsa intestina vel omentum, aut in scrotum vsque descenderint, visu dignoscitur. Etenim in bubonocele tumor rotundus est in inguine, qui pressus facilè intrò pellitur: in scroti verò herniâ intestina vel omentum in ipso scroto apparent.

An autem peritonæum ruptum vel laxatum, si ex eo cognoscitur, quod rupto peritonæo tumor subitò excitatur, qui subitò etiam incrementum sumit: laxato verò saltem peritonæo tumor sensim crescit. Laxato quoque peritonæo non descendit, quod delapsum est ad fundum vsque testiculorum: cum rupto peritonæo ad fundum vsque testiculorum prolabatur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Omnis autem hernia difficulter curatur. Neque enim membrana illa tenuis & neruosa facilè vnitur, nisi sit ruptura parua, recens, & in corpore puerili: aliàs nunquam perfectè curatur.

2. Præterea etiam magnum periculum in herniâ coniunctum est. Nam etsi sæpè sit adeo magna ruptura, vt intestinorum magnus aceruus in scrotum descendere possit sine magno dolore & vitæ periculo, & propter rupturæ ac loci amplitudinem feces sine periculo ac impedimento liberè transire possint: tamen si feces indurentur, aut intestinum elapsum flatibus turgeat, vt reponi non possit, tum nisi maturè malo obuiam eatur, æger intestinis inflammatis in præsens vitæ discrimen conijcitur in ileum, & hic superuenientia symptomata. Sæpè etiam accidit, vt intestina inflammata sphacelo lethali corripiantur, vt infra de vlceribus intestinorum dicetur. Rarum est, quod annotauit Guilielmus Fabricius, *cent.* 1. *obs.* 55. nobilem quandam fœminam septendecim annis hernia laborasse, & circa annum ætatis 63. torminibus maximis vexatam fuisse, intestinumque in abdominis rupturam impulsum, ac inibi retentum dolores non leues, simul & inflammationem, aliaque grauiora symptomata concitasse. Vocatus ad curam Fabricius inuenit dextrum inguen gangræna affectum. Scarificato itaque tumore & cæteris, quæ ad gangrænæ curationem attinent, adhibitis, caro putrida & callositas rupturæ exciderunt: vnde symptomata, dolores, inflammatio, febris, tormina, lipothymia, nausea & vomitus sedata sunt: sed intestinorum materia, nondum penitus excrementosa, velut ilei & cœci, per abdominis rupturam excernebatur, circiter menses duos. Ægra tamen multum mirantibus adstantibus, fauente numine, sanata & à ruptura perfectè curata fuit, nullâ relictâ fistulâ.

Indicationes & Curatio.

Itaque prima cura hic esse debet, vt intestina reponantur; quod quidem non difficulter præstare licet, si intestina sint flaccida & vacua. Tū enim resupinato ægro & cruribus eleuatis manu sensim repellenda & superiora versus comprimenda sunt intestina. Si autem turgeat, vt reponi non possint, videndum est, an sint flatus in intestino, an verò stercus. Flatus ex eo cognoscuntur, si æger percipiat totum abdomen ferè à flatibus distendi, si flatus emittat & rugitus in intestinis audiantur, dolorque extendens adsit sine grauitate. Feces verò alui si intestina distendāt, aluus supprimitur per aliquot dies, tumorque sensim crescit & pondus maius, maiorque durities percipitur. A flatibus ergo si intestina repleantur, discutientia vsurpanda, eaque per os exhibenda, vt semen fœniculi, anisi, cumini, galanga & similia, atque eadem per clysteres iniicienda, & extra ex dictis seminibus, item seminibus fœnugræci, foliis lauri, pulegij & similibus fomenta applicanda, quibus, si dolor adsit vehemens, addere licet mitigantia dolorem, ol. rosac. chamæmelinū, amygdalarū dulcium. Quod si flatus illi foueantur à cruditatibus & materia pituitosa, difficilis curatio. Valida enim illa discutientia si adhibeantur, materiam illam pituitosam in flatus vertunt, & tumorem ita augent. Hoc in casu exhibent nonnulli ol. amygd. dulcium, quod lubricando materiam tollit, aut alia lenientia, quæ illam euacuant. Verùm quamuis hæc, si non magna sit materiæ copia, adhiberi possint: tamen si maior sit copia, suspecta sunt, & verendum, ne materia illa ad locum affectum præcipitetur. Quare tum dāda opera, vt materia illa sensim per clysteres & glandes educatur, & pituita per incidentia attenuetur & eliquetur, non per discutientia in flatum vertatur: quo fine imponi potest oxymel cum medulla panis vel farina triticea, aut oleo antiquo vel chamæmelino. Ipsa verò pars quantum fieri potest, laxanda iis, quæ iam dicentur, vt dolor minuatur.

Curatio.

Si autem feces induratæ adsint, longè periculosissimum id est, ideoque maturè adhibenda emollientia *ex rad. althaæ, librorum alb. foliis maluæ, parietariæ, semine lini, fœnugræci, vel farina seminis lini & fœnugræci, butyro recenti sine sale, pinguedine gallinacea, oleo liliorum, communi, amygd. dulcium, & similibus*, quæ cataplasmatis modo sunt applicanda. Si cataplasmata non sufficiunt, aut non suffectura videntur, potest balneum aquæ dulcis adhiberi, in quo modo dicta emollientia coqui possunt, additis etiam oleis. Nonnulli in solius olei communis balneo ægrum per tres horas desidere iubent. In omenti prolapsu rarò hisce medicamentis opus est; cum in inguine id plerunque subsistat, & ægro resupinato vel sponte, vel manus opera adhibita in locum suum redeat. Si tamen, quod interdum accidit, in scrotum vsque prolabatur, eodem modo, vt de intestinis iam dictum, reponendum.

Cum autem sæpe omnia hæc parum proficiant, atque ægro

ægro præsentissima mors immineat; extrema etiam tentanda sunt. Qua de caussa Paræus, *lib. 5. cap. 15.* ad chirurgiam accedere, & ductum illum, per quem intestina elapsa sunt, sectione dilatare suadet, quæ qua ratione sit instituenda, ibidem docet. Sed, vt ipse etiam monet, diligenter in tali casu perpendendum est, quid ægri vires perferre possint, & videndum, quousque iam malum processerit. Nam si inflammatio intestina iam occupauerit, & alia extrema mala adsint, vix hoc modo quicquam perficitur. Præterea intestina distenta cutique firmiter incumbentia facile sectione lædi possunt. Et licet non lædantur sectione intestina: tamen nuda minus commodè, quàm cute tecta, præcipuè dolore ex sectione accedente, tractari possunt, & parum eâ plerunque præstatur, sed si mors subsequatur, eius à medico acceleratæ suspicio præbetur. Si verò in aliis abdominis partibus abdomen ruptum sit, tutius sectio, si opus ea sit, institui potest; cum intestina non adeo ibi distendātur, locusque peritonæi facilius inueniri & digito admoto intestina intus sensim protrudi possunt.

Vbi iam intestina reposita fuerint, proximum est, cauere, ne iterum excidant. Qua in re maximi momenti sunt fasciæ seu subligacula, adeo vt in iunioribus & recentioribus rupturis tota ferè curationis spes in hoc sita sit. Natura enim vel paululum arte adiuta sanat sæpè morbos qui insanabiles existimabantur, & experientiâ sæpè obseruatum est, etiam in adultioribus, modò intestina suo loco diligenter retineantur, herniam curatam fuisse, & si ruptura vniri non potuit, saltem circa processus foramen quid generasse, quod intestinorum lapsum prohibere potuit. Et quamuis integræ sanitatis spes sæpè non sit: tamen ad necessarias actiones sine damno & periculo exercendas plurimum facit fasciæ aptæ vsus. Fascias autem parandi commodissima hæc videtur ratio. Paretur cingulum seu fascia ex corio, quæ molliori lineo vel gossipino panno, atque etiam gossipio nonnihil suffulto inducatur, ligulâ stringi possit. Fascia hæc ventri infra hypochondria supra coxendicem proxime inguina applicetur, ita tamen, ne partes, quæ sunt supra ilia & ossa, lædat & atterat.

Fasciæ parandi ratio.

Huic fasciæ seu cingulo alia fascia cum splenio seu puluinari quodam ita adaptari debet, vt quantum opus est, constringi possit, ipsumque splenium rectâ loco affecto, seu illi parti, vbi intestina excidere solent, incūbat, atque incubitu suo intestinorum prolapsum prohibeat. Præcipua autem cura esse debet in concinnando & adaptando splenio. Hoc verò non pilæ modò rotundū esse debet, ne protuberantia illa interna inguina nimis cōprimat, & faciat, vt foramē rupti peritonæi dehiscat; sed sit triquetrum, solidum quidem & compactum, intus tamen nonnihil cauum, vt inguinum naturalem cauitatem aptè excipiat, & labia rupti peritonæi contineat, non laxitate nimia intestina protuberare permittat, nec compressione efficiat, vt labra dehiscant. Splenium hoc extra obducunt nonnulli lamina argētea, vel duplicato aut triplicato corio: sed idem ex panno gossipino, gossipio bene intertexto & suffulto satis commodè parari potest, vt nec premat, nec lædat, intestina tamen contineat. Vt autem rectius hoc præstet, fasciæ, quæ ventrem ambit, nonnulli geminas habenas adaptant, quæ ad humeros adscendunt & collum ambiunt.

Pro fascia paratur etiam cingulum ferreum cum scuto ferreo, quod locum, vbi intestina procidunt, arctè tangat, & intestinorum prolapsum prohibeat.

Verum instrumenta hæc parandi ratio commodissimè αὐτοψία docet, & figuræ quæ habentur apud Paræum, *l. 7. c. 15.* & optimè apud Platerum, *Pract. tract. 3.* quæ ibi videri possunt.

In aliis abdominis partibus vt vmbilico & vicinis locis, si intestina excidant, cingulum parari debet, quod abdomen eò loci, vbi intestina procidunt, ambiat, pulnoque locum affectum premat. Et ne cingulum hoc versus inferiora procidat, vel propendeat, fasciæ, quæ humeris sustententur cingulo adaptandæ, vel pectorali id allegari potest.

Hoc modo fasciâ adaptatâ facilè intestina, ne relabantur, continere possunt: quod vbi factum, danda opera, vt excrementa potius mollia sint, quàm dura, & aluus non supprimatur; & in eiiciendis fecibus obseruandum, vt manu inguina & scrotum contineantur, ne feces emittendo intestina extrudantur, deinde cauendum, ne flatu, qui intestina distendunt, ex cibis flatum generantibus assumtis producantur. Porrò etiam omnis motus vehemēs, saltus, cursus, oneris grauioris gestatio, vociferatio, & alia exercitia vehementiora vitentur: & in tussi, sternutatione idem obseruandum est, est quod modò in egerendis alui fecibus obseruandum esse diximus. Et si manu tum comprimere non liceat, crura saltem comprimenda, aut decussatim implicanda sunt, vt ruptura contineatur & comprimatur. Frigus etiam constringendo prolapsum intestinorum promouet, & inprimis, si prolapsa iam sint intestina, valde iis nocet, & vt intumescant facit. Ideoque herniosis cauendum.

Repositis hoc modo intestinis si malum sit maius & curatu difficilius, atque in corpore iam adultiore, vt felicius ac citius succedat curatio æger in lecto per dies aliquot se contineat & supinus decumbat.

Medicamenta autem, quæ adhibentur, duplicia sunt, alia topica, alia quæ intrò assumuntur. Topica sunt glutinantia, quæ idem sunt adstringentia, sed non solùm siccantia, verum etiam aliquam visciditatem habentia. Non etiam omnia adstringentia & vulnera consolidātia æquè hîc prodesse, sed peculiaria quædam hic commodè adhiberi, obseruatum est. Inter quæ primas tenet *symphytum maius seu consolida maior, sanicula, iacea alba & nigra, herba Trinitatis, sigillum Salomonis, pentaphyllum, tormentilla, nuces cupressi, filix præcipuè fœmina, hypoglossum, pilosella, perfoliata, herniaria*; quibus alia etiam postea addantur, *gallæ, balaustia, bolus Armenus, terra sigillata, sanguis draconis, malicorium, icthyocolla, thus, myrrha, mastiche, bdellium, pix Græca, resina pini, terebinthina, cera*, ex quibus composita varia concinnare licet.

Medicamenta in hernia vsurpanda. Topica.

Etsi verò peritonæum ruptū vix consolidari amplius potest: tamen horum medicamentorum vsu, præsertim si malum recens sit, caro accrescere solet, quæ foramen claudit. Quod vt rectius fiat, diligenter interim cauendum, ne intestina vllo modo procidant, exitumque quærentia foramen iterum aperiant. Itaque toto curationis tempore vel æger in lecto supinus decumbere; vel fasciis & subligaculo intestina, ne procidant, continere debet. Quæ omnia si rectè & decenter fiant, sæpè desperatæ herniæ curantur. Refertque Ambrosius Paræus, *lib. 7. cap. 15.* etiam quadragenarios interdum hoc modo restitui, & à se monachum quendam integrē restitutum fuisse, qui cum post sexennium pleuritide mortuus, & post mortem apertus esset, inuenta est circa foramen processus peritonæi substantia adiposa oui magnitudine eò loci tenaciter adhærens. Primas autem inter alia tenet emplastrum de pelle arietina dictum Arnoldi de villa noua, quod describit *Breuiarÿ lib. 2. cap. 44.*

Emplastrum de pelle Ariet. Arnoldi de Villa noua.

℞. *Lithargyr. lapid. hæmatit. sang. draconis, boli Armeni, mastiches, gummi ammoniaci, mumiæ, galbani, thuris, costi, lumbricor. terrestr.* an. Drach. ß. *rad. consolid. maioris, mediæ, & minoris, rosarum, myrrhæ, aloës*, ana Drach. iij. *paleæ marinæ vstæ, gallarum immaturar. succi hypocistidis, balaustiorum, aristoloch. rotund.* an. Drach. vj. *picis naualis, Græcæ, ceræ, albæ, rubræ*, ana Drach. j. *visci querni, terebinthinæ*, ana Drach. ij. *sanguinis humani* Vnc. ix.

Coquatur pellis arietina cum omnibus pilis per integrum diem, quousque planè dissoluatur & liquore assumto glusten restet. Eius colati ℞. lb. j. vel q. s. in qua viscum bulliat ad lentum ignem continuo agitādo: postea

postea reliqua in puluere redacta, cera itidem, pix, terebinthina iniicienda, & tam diu coquenda, donec gutta super marmor proiecta coagulentur: sanguis verò humanus ipse etiam prius in furno moderato calore exiccari debet, vt possit in puluerem redigi & cum reliquis inspergi.

Plura etiam alia apud Arnoldum de Villa noua *loco allegato* reperire est. Potest & tale fieri:

℞. *Nucum cuppressi*, *rad. tormentillæ*, ana. Drach. j. *balaustiorum*, *cortic granatorum*, an. Drach. ß. *rad. consolidæ*, *perfoliatæ*, *herniariæ*, ana Drach. j. ß. *mastich. bdelly*, *thuris*, ana Drach. j. ß. *boli Armeni*, Drach. ij. *sang. draconis*, Drach. j. *picis Græcæ*. Vnc. j. *resinæ pini*, *picis naualis*, ana Vnc. ß. *terebinthinæ*, *ceræ ol. hyperici compositi Solenandri*. ana q. s.

Fiat Emplastrum.

Oleum autem hyperici, quod in hoc affectu & in aliis affectibus, vbi membranæ aut neruosum genus læsa sunt valdè commendat Solenander, hoc modo paratur.

Oleum hyperici Solenandri.

℞. *Ol. opt.* ℔. j. ß. *sem. & florum hyperici* Vnc. ix. *vini maluatici* Vnc. viij. *rad. tormentill.* Drach. iij. *myrrhæ*, *gummi elemi*, *sarcocollæ*, *thuris*, *aloës epaticæ* Vnc. j. ß. *lumbricorum vino lotorum* Vnc. iij.

Concisa & contusa misceantur & bulliant ad consumtionem humidi in vase duplici: deinde exprimatur oleum.

Cui adde *croci* Scrup. iiij. *olei seu lacrymæ abietis vel terebinthinæ puræ* ℔. ß. *flor maturorum hyperici*, M. j.

Infund. per dies 8. ad Solem aut in alio loco calido; deinde expressis atque abiectis floribus alij recentes iniiciantur, idque quater repetatur.

Simplicius in hernia medicamentum est hoc.

℞. *Rad. consolid. maioris* Vnc. j. *rosar. rubr. farinæ fabar.* ana Vnc. ß.

Omnia in puluerem redacta cum pinguedine capri misceantur in formam linimenti, aut cera addita, vnguenti, & linteo inducta loco affecto applicentur, singulis diebus renouentur, & per plures dies vsurpentur. Potest etiam aliquid addi de pinguedine vrsi.

Sed talia passim plurima in lectione autorum occurrunt, & ex supra enumerata materia plura cuiuis componere licet. Sed antequam talia applicentur, vel etiam cum medicamentum nouum imponendum est, vtiliter locus affectus foueri potest fomentis ex sequentibus paratis, *rad. consolidæ*, *sanicula*, *sigillo Salomonis*, *rosis rubris*, *bursa pastoris*, *plantagine*, *auricula muris*, *cauda equina*, *radice tormentillæ*. *alumine*, *corticibus thuris*. Post fotum inungi pars vel oleo hyperici Solenandri, vel oleo destillato terebinthinæ vel tali aut simili linimento potest.

℞. *Ol. mastichini* Drach. vj. *myrtini* Drach. iij. *absinth. aloes*, *myrrhæ* ana Drach. j. *axung. cerui* Drach. ij. *succi rad. consolidæ* Vnc. j.

Bulliant ad consumtionem succi, colentur, atque addatur aliquid de oleo terebinth. & hyperici.

Interna.

Interna verò medicamenta quod attinet, etsi omnia illa, quæ ad vlneratas potiones adhibentur, hîc etiam non incommodè adhiberi possint: tamen & hoc obseruandum est, alia aliis esse efficaciora in hoc affectu, vt sunt illa nuper recitata, *symphytum maius*, *herba Trinitatis*, *hippoglossum*, cuius puluis in decocto radicum consolidæ assumtus mira hic præstat; *pilosella*, cuius puluerem in cibis exhibitum certò etiam prodesse compertū est; *perfoliata*, quæ per signaturam externam, vt vulgo loquuntur, seu peculiarem characterismum in foliis, quæ caulibus media perforantur, à natura proposita ad hunc affectum videtur, atque experientiâ teste, quocunque modo assumta herniam curat. Imprimis verò ad affectum hunc commendatur *herba*, ab Hollerio in vsum ducta, idcirco *Holleriana* appellata, & ab hoc affectu *herniaria* nominata. De hac enim scribit *Hollerius*, quod ex ea succus expressus vino rubro & per 9. dies potus

Herniaria aliàs Holleriana dicta.

hernias perfectè sanat. Et Antonius Valetius, *in exercit. in Hollerium*, scribit, eius aquâ stillatâ, cum alia remedia non iuuarent, curatum esse adolescentem herniosum. Sunt & alia vtilia, vt *radix caryophyllatæ*, *consolida media*, & *minor*, *Saracenica*, *virga aurea*, *plantago*, *ophioglossum*.

Ex his & similibus varia, quæ medicamentorum internorum loco vsurpari possunt, confici solent. V. g. pulxuis talis.

℞. *Herniariæ perfoliatæ*, *rad. consolid. maior.* an. Drach. ij. *millefol.* Drach. j.

F. Puluis,

Saporis gratioris caussa saccharum, vel saccharum ros. tabulatum addi potest. Vel saccharo, additis ventriculo gratis medicamentis, fiant rotulæ.

Vel ℞. *Rad. consolid. herniar. perfoliatæ* ana q. s.

Et succo herniariæ vel syrupo de rosis siccis.

F. Pilulæ.

Idem etiam puluis placentulis, iusculis, aliisque cibis quocunque modo admisceri potest.

Vel etiam talis potus parari potest.

℞. *Consolid. maioris*, *minoris*, *mediæ*, *fol. plantagin. perfoliatæ*, *herniariæ millefolij*, *rad. valerianæ* ana Vnc. j. *rhabarb.* Drach. ij.

Coq. in vino bono in vase duplici.

Dosis sit Vnc. iij.

Vel ℞. *Rad. consolidæ* Drach. vj. *sigill. Salomonis* Dr. iij. *saniculæ*, *herniariæ*, *frigariæ* ana M. j. *sem. anisi*, *fœniculi* ana Drach. j. ß.

Coq. in s. q. aqua pro ℔. j.

Colatura dulcorentur saccharo cando.

Vel ℞. *Rad. consolid. maior. pimpinellæ* ana Vnc. j. *tormentill.* Vnc. ß. *bislinguæ*, *herniariæ* ana Drach. v. *sem. fœnicul. anisi*, *cinamomi* ana Drach. j. *myrrhæ* Drach. ß.

Cum aqua rosarum chalybeata, vel syrupo rosarum siccarum.

F. Elect. de quo aliquid manè sumatur, & haustus maluatici, vel alicuius conuenientis liquoris superbibatur.

Vel ℞. *Conseru. rof. rubr.* Vnc. ij. *symphyti maior. herniariæ*, *tormentillæ*, *acori palaustris*, ana Vnc. j. *saluiæ*, Vnc. ß. *cinamom.* Drach. ij.

Cum *syr. mytillor. vel corallino.*

Fiat Electuar.

Si cui pulueres vel decocta sumere molestum est, plantæ selectiores aridæ vino macerentur, & colatura instar clareti propinetur, quod minore cum nausea sumitur.

Et omnino hic danda opera, cum medicamentorum continuatione opus sit, ne illorum vsu ventriculus lædatur. Ideoque ventriculo grata addi possunt.

Nonnulli hanc curam vt certissimam, nec sine ratione, commendant.

1. ℞. *Rad. cichorij flore albo* (circa festum D. Iacobi effodi volunt) *part. iij.*

Pulsatillæ part. ij. sem. perfoliatæ part. j.

F. Puluis, de quo in prandio & cœnâ quantum tribus digitis primoribus capi potest, in iure carnis capiat æger vsque dum interdum integrè restituatur.

2. ℞. *Rad. enulæ*, *saniculæ*, *diapensiæ*, *consolidæ maioris*, *solidaginis Sarracenicæ*, *agrimoniæ*, ana. q. v.

F. Decoctio in vino & aqua ad consumtionem medietatis. Hoc decocto calido petiæ madefiant, iisque quotidie locus affectus sæpius fomentetur & postea sequenti vnguento inungatur.

3. ℞. *Ol. vitell. ouorum*, *pulueris tormentill.* q. s.

F. Vnguentum.

Refert etiam Paræus, quendam chirurgum hoc modo herniâ laborantes curasse. Magnetem in tenuissimum puluerem redigebat & in cibis exhibebat: inde verò locum rupturæ, per quem descendebant intestina, melle inungebat, & ferri limaturam aspergebat, atque id per dies 10. vsurpauit, fascia simul adhibita.

Ac

Ac si aliqua fuit efficacia, proculdubio ex vi magnetis ferrum attrahentis dependebat.

Atque hæc frequentissima sunt, quæ in hernia intestinali vel ex rupto, vel ex laxato peritonæo ortum habente, adhibentur. Verum si ex iis integram sanitatem æger consequi non possit, fascia contentus erit, qui periculosiora medicamenta tentare non cupit. Hâc n. sola si rectè contineantur intestina, omnibus vitę actionibus sine magno impedimento vacare poterit.

Sectio. Qui verò his contentus non est, sectionem admittere poterit, & curationem per chirurgiam, quam describit Fallopius, Paræus, Platerus, Fabricius & alij, cuius is est commodior modus, qui fit sine testium excisione, atque etiam sine vasorum spermaticorum læsione, quod vulgò empirici parum curant, & dum vnum morbum curant; alium fortasse grauiorem reponunt. Sed antequam alia tententur, omnia diligenter prius perpendenda sunt, nec nimis citò ad sectionem properandum, sed alia prius auxilia tentanda, cum sæpè etiam præter omnem spem curentur herniæ.

Herniam curandi modus chirurgicus sine sectione. Alium tamen adhuc modum per chirurgiam, sed sine sectione, hernias curandi proponit Platerus, quem Gallus quidam vsurpauit, cui feliciter medicamenti spectator Platerus adfuit, & ex literis testimonialibus cognouit, eum multos hoc modo sanasse. Quæ ratio cum sine dolore aut saltem exiguo fiat, citraque hæmorrhagiam, est commodissima & tutissima; siquidem vasa sanguine neutiquam tinguntur, ideoque melius conspici & tractari queunt, eoque magis optanda in masculis, quod citra testiculi ablationem & castrationem perficiatur, hoc modo.

Cauterium potentiale paulò supra testiculi regionem lateris rupti, vbi peritonæi processus saccum subit, collocauit, eâ quantitate, vt semidigiti longitudine cutem mortificando escharam inusserit, quâ mox discissâ, aliud cauteriū imposuit, donec cute integrè ablata pinguedo apparuit, quam forcipe discidit eo vsque, vt processus vasa seminaria deferens pateret. Quibus biduo peractis vasa illa digitis à processu artificiosè separauit, & acu curuatâ filum subduxit, processumque leuiter strinxit, nullum planè dolorem tunc inferendo. Filo postmodum successu temporis sponte elapso, admotis vnguentis sarcoticis, carnem calli instar sensim illic produxit, quæ eò facilius huic processui, cum tunica illa elythrois rubra, carnosa musculosaque sit, accreuit, & sic premendo ac opplendo locum deperditæ substantiæ viam prolapsuris visceribus occlusit, sicque curam integrè & feliciter citra castrationem absoluit.

Quæ hactenus de cura herniæ intestinalis dicta sunt, applicari quoque possunt herniæ ex omenti prolapsu ortæ. Iidem etiam in eius curatione sunt scopi. Primò videlicet reducendum est omentum, quod manuum fit opera: deinde prohibendus elapsus, quod fit fascia & dicamentis adstringentibus, quæ modò enumerata sunt. Quod si hernia non curetur, etiam per sectionem curari poterit. Eadem etiam plane ratio est omphalocelen curandi.

CAPVT VII.

De Ani procidentia.

Ani procidentia. PRolabitur interdum & anus seu podex ac intestini recti pars exterior ita, vt post consuetam illam, quæ in excrementis alui egerendis accidere solet, eminentiā, rursum in locum suum & intra corpus reduci nequeat, sed extra promineat; quod malum *Ani procidentia* nominatur.

Caussæ.

Caussa. Accidit autem ani procidentia variis de caussis: primò ex magno conatu, si anus adeo propellatur, vt partem intestini recti secum trahat, eamque à membrana mesenterij, quę intestina suspensa retinet, nonnihil auellat. Etsi enim anus musculos oppositos habet, qui eum naturaliter in excrementorum expulsione exsertum retrahunt, tamen si nimis exseratur, aliisque vinculis non sustineatur, soli id præstare nequeunt. Fit autem hic conatus nimius in fecibus alui duris excernendis, item in partu difficili & laborioso. Præterea sæpe hoc accidit ob magnam irritationem, vnde ani procidentia sæpe in dysenteria & hanc sequente tenesmo contingit. Ex incisione etiam in Perinæo iuxta anum pro vesicæ calculi extractione & ob cruciatum illum podicem propulsum fuisse Platerus vidit.

Deinde accidit ani procidentia ob musculorum, qui post alui egestionem anum propulsum retrahere solet, imbecillitatem aut resolutionem. Atque ob hanc caussam prolapsus quidem anus extra remanet, verum non nisi magno conatu præcedente prolabitur. Accidit autem hæc imbecillitas musculorum, vel quia ani procidentia frequens & diuturna accidit, vel à refrigeratione eorum sessione super lapide frigido aut mora in aqua frigida. Quibus nonnulli & mollitiem nimiam ac humectationem addunt, qua de caussa infantibus hoc malum familiaribus est. Resolutio verò, de qua infra suo loco dicetur, à defluxione ex superioribus quidem fieri non potest; cum impossibile sit, vt humor ex superioribus defluens tantùm in eos exiles neruos sese insinuet; vt non simul superiores & vicinos afficeret. Verum si nerui circa ossis sacri aut coccygis regionem contundantur, aut valde refrigerentur, musculos hos resolui, & anum inde procidere posse, non impossibile est. Idem etiam fieri potest ab abscessu vel fistula circa musculos sphincteris; vbi tamen etiam irritatio locum habet.

Signa Diagnostica.

Malum ipsum per se patet, & visui manifestum est. *Signa.* Caussas quod attinet, si magnus feces excernendi conatus, vel partus laboriosus & difficilis caussa sit, id ex relatione ægri patefit. Si ex irritatione fit, æger dolorē insignem percipit. Si ex debilitate musculorum, frequēs fuit hoc malum, aut refrigeratio musculorum ani præcessit. Eadem etiam resolutionem inducere potest, vt & percussio vel lapsus in eum locum, quod ex relatione ægri innotescit. Et prolapsus ani ex imbecillitate musculorum eum retrahentium hoc habet peculiare, quod anus non procidit, nisi per conatum prius extrudatur.

Prognostica.

Prognostica.

1. Difficilius hoc malum curatur in senibus, quàm in iuuenibus.
2. Si ob conatum solum vehementem, nulla alia caussa accedente, podex prolabatur, interdum sponte in locum suum redit, vel manus opera facilè reducitur.
3. Si cum fluxu ventri & dysenteria ac tenesmo fit ani procidentia, vix curatur, ni caussa sublata.
4. Si ab imbecillitate aut resolutione musculorum originem, habet & quotiescunque aluus excernitur, procedit, vix curatur.
5. Omnium periculosissima, & quæ vix curatur, ani procidentia est, quæ accidit ob auulsionem intestini recti à membranis, quibus retinetur.

Indicationes & Curatio.

Curatio. Anus prolapsus intra corpus reponendus molliter manu ægri vel Chirurgi. Quod si intumuerit, & inde repositio impediatur, fouendus decocto maluæ, althææ, florum chamæmel. seminis fœnugræci, lini, & inungendus butyro vel oleo chamæmelino, vel æger collocandus in balneum è modo dictis paratum.

Repositus autem anus in suo loco retinendus partim adstringentibus, partim caussarum, quæ ani procidentiam excitauerunt, ablatione. Proinde podex repositus fouen

fouendus decocto corticum granatorum, flor, rosar. rubrarum, plantaginis, balaustiorum, bursæ pastoris, baccarum myrti, sumach, thuris, facto vel in aqua calida, vel in vino rubro adstringente: posteu locus inungendus oleo rasaceo, myrtino, & inspergendus puluere è thure, mastiche, sanguine Draconis, floribus rosarum rubrarum, balaustiis, gallis, sumach, myrtillis.

Caussæ vt declinentur & auertantur, si conatus vehemens ob difficultatem egerendi caussa sit danda opera, vt aluus laxa sit, ac feces molliores, & ad facilè excernendum aptæ reddantur, ne tanto conatu in excernendis iis opus sit. Si ab acrimonia humorum, quod in dysenteria & tenesmo fieri solet, fit ani procidentia, humorum acrimonia temperanda, iique auferendi, vt de Tenesmo dicetur. Si quæ solutio continui facta sit, & mébranæ ac vincula illa, quibus intestinum rectum vicinis partibus connectitur, rupta, consolidantia exhibenda, qualia ferè in hernia vsurpari solent. Si ab imbecillitate vel resolutione musculorum, ea, quæ in paralysi vtilia sunt quæque anum roborant ac firmant vsurpanda. Vtiles hic imprimis sunt suffitus & fumi *ex thure, mastiche, ladano, colophonia, rosis rubris, bdellio, nuce moschata, caryophyllis, macere*. Vel foueatur anus decocto, aut immergatur balneo, quod vim neruos roborandi, & intemperiem frigidam corrigendi habet parato *è consolida, foliis quercus, millefolio, betonica, saluia chamæpithy, primula veris, stæchade & similibus*. Vel inungantur oleo nardino, laurino, costino & similibus. Vid. Amatus Lusitanus, *centur*. 1. *cur*. 39.

Guilielmus Fabricius etiam, vt refert *cent*. 3. *obs*. 76. Virum quinquagenarium, cui cum in via aluum exonerare vellet, intestinum rectum prolapsum erat, & ex aëre frigidiore dolor maximus in eo exortus, & intestinum rectum prolapsum ad magnitudinem ouis struthij tumefactum & excrementa continuò, eaque liquida & viscida effluebant, sic curauit.

Primò sequens applicuit fomentum.

℞. *Fol. & flor. verbasci albi, flor. meliloti, chamæmeli, rad. & fol. alth.* an. M. j. *sem. lini fœnugr.* an. Vnc. j. *anisi* Drach. j.

Coq. *in lacte vaccino recenti*: in decocto isto linteamina duplicata intinxit, & per horam integram calidè applicuit.

Deinde toti intestino sequentem inspersit puluerem.

Nuc. cupressi mastich. thuris croci martis plumbi vsti an. Drach. j.

F. Puluis.

Tandem caput ægri in terram inclinauit, pedes verò in altum à duobus fortibus viris eleuarentur, curauit, mox indice manus dextræ linteo molli inuoluto, & decocto præscripto intincto, ac medium intestini, quod prolapsum fuerat, immisso, id in locum suum feliciter reduxit; & postea etiam, quæ necessaria erant, peregit.

CAPVT VIII.

De Vulneribus Intestinorum.

Caussæ.

Intestinorum vulnera. Caussæ.

INtestina, vt alias corporis partes, à variis telorum generibus vulnerari interdum, notissimum est. Hoc verò rarum est, intestina à caussa interna & flatibus rumpi. Obseruauit tamen id bis Beniuenius, vt *de abdit. sanat. caussi. cap*. 67. refert, primò in muliere quadam, quæ cum intolerabili ventris dolore modò infra ritus erumperet, scisso seu rupto tandem intestino vitam finiit: deinde in rustico, qui cum post longas ventris torsiones diem obiisset, & mortui corpus incideretur, longa in intestino fissura inuenta est, è quâ etiam recentes vuæ, quas paulò ante comederat proruperunt.

Intestinorum [illegible]

Præterea à vermibus quandoque intestina perforantur, vt annotarunt Paulus Ægineta, *lib*. 4. *cap*. 57. Auic. *lib*. 3. *fen*. 16. *tr*. 5. *cap*. 1. Petrus Apponensis *differ*. 101. Nicolaus Florentinus, *serm*. 5. *tract*. 8. *cap*. 54. Paræus, *lib*. 19. *cap*. 13. Thomas à Vega, *ad cap*. 5. *lib*. 1. *de loc. aff. Galeni*. Trincauellius, *lib*. 9. *de rat. curandi particulas corporis humani affect. cap*. 11. Petrus Forestus, *lib*. 7. *obs*. 35. *in schol*. *vulnera à vermibus.*

Tandem etiam obseruatum, vt in Schenckij obseruat. *lib*. 3. *obs*. 266. habetur, fracta cocta spuria eiusdem particulam palmæ longitudine in abdomen penetrasse, intestinum rectum perforasse, & summo cum cruciatu septima die per aluum excretam fuisse.

Signa Diagnostica.

Signa.

Si vulnus in abdomine acceptum in cauitatem eius vsque penetret, intestina vulnerata esse suspicio est. Quia verò vel gracilia, vel crassa vulnerantur, gracilia intestina, & præcipuè ieiunum, vulnerata esse cognoscitur, quod cibus & potus per vulnus exeant, præcordia duriora reddantur, bilis vomitu reiiciatur, dolores fiant magni, febris adsit. Si crassa vulnerata sint, ex stercoris per vlnus egressu, vel eius è vulnere odore cognoscitur, aluus supprimitur.

Prognostica.

Prognostica.

1. Intestinorũ tenuium vulnera habentur lethalia, vt est apud Hippocratem, 6. *aph*. 18. & Gal. 6. *meth. med. cap*. 2. quia eorum tunica neruosa est, multis vasis referta, bilemque recipit, ac ipsa epati propinqua sunt. Quandoque tamen & tenuium intestinorum vulnera sanata fuisse, obseruationes Medicorum passim docent.

2. Crassiorum verò intestinorum vulnera, si sint parua & secundum eorum longitudinem, facilius curantur; cum quia pauciora & minora vasa habent, tum quia medicamenta per clysteres iniecta facilius penetrare ad locum affectum possunt. Si verò sint magna, & per transuersum, sunt periculosa.

3. Si ab aëre alterentur intestina, & liuida reddantur, malum incurabile est.

Indicationes & Curatio.

Curatio.

De Intestinorum vulnerum curatione diligenter agit Galenus, 6. *meth. med. cap*. 4. Nimirum primo intestinum vulneratum, si fieri potest, consuendum. Secundò Medicamenta ei applicanda. Tertiò si prolapsum sit, in suum locum reponendum. Quartò curandum, ne feces in transitu ipsi noceant: tandemque abdominis vulnus consolidandum. Ne tamen affluxus humorum fiat, venæsectio, si opus, instituenda.

Primò ergo si vulnus amplum sit, & intestinum vulneratum sit prolapsum, statim vulnus suendum, si opus sit, & in suum locum reponendum. Nisi n. id statim fiat, ab aëre ambiente alteratur, ac liuidum euadit, & omnis curationis spes præciditur. Etsi verò varij intestina consuendi modi ab Autoribus traduntur: tamen commodissimum est acu subtili breui & rotunda & filo lineo, forti & æquali ea consuere, eo ferè modo, quo pelliones pelles & vulgo linteamina consuere solent. Sutura auté facta filum non abscindendum est, sed vtraque extremitas eius extra vulnus propendere debet, vt postea suo tempore extrahi possit, postea vino albo tepido, vel in quo rosæ, chamæmelum, absinthium coctum sit, abluédum, & puluere aliquo adstringẽte & glutinãte ex aloë, mastiche, thure, sanguine Draconis, mumia conspergendum, ac in locum suum reponendum, & manibus leniter id & blandè intromittendum. Quod si facilè fieri non possit, & intestina aëris ambientis frigiditate alterata inflata sint, ac intumuerint, statim fouenda spongiâ aqua calida madida, interimque vinum calefaciendum, *Intestina vulnerata consuendi modus.*

& cô

& eò spongia imbuta intestino apponenda. Quod si nondum satisfecerit, fomententur intestina decocto calefaciente ex floribus chamæmeli, anetho, absinthio, baccis lauri, semine anisi, fœniculi, vel columba aut gallina per medium secetur, & intestino tumenti admoueatur. Vbi iam intestinum detumuerit, inungatur oleo mastichino & chamæmelino, & suo loco reponatur, ægro ita collocato, vt pars abdominis vulnerata sit loco superiore, & in altū attollatur. Quod si hoc modo intestinum reponi non possit, incidendum tantū cutis & peritonæi, quantum ad intestinum, quod excidit, reponendum satis est.

Instrumentum verò ad sectionem hanc commodissimum est, quo ad fistulas incidendas chirurgi vtuntur, & syringotomum appellant, quod in extremitate, ne viscus aliquod inter secandum lædatur, globulo ferreo vel plumbeo munitum sit.

Sectione facta candela cerea imponenda est, quæ non extrahenda, donec reposita fuerint, intestina. Vbi reposita fuerint, spleniis & fasciis munienda, ne iterùm excidant, & victus recta ratio ineunda, ne flatus, qui intestina distendunt, generentur. Tandem etiam abdominis vulneri prospiciendum: quod qua ratione fieri debeat, infra suo loco dicetur.

Vt verò facilius vulnus intestinorum consolidetur, medicamenta consolidantia vsurpanda, & quidem si vulnus sit in Intestinis superioribus, exhibendum decoctum florum rosarum, consolidæ majoris, pilosellæ, equiseti & aliarum plantarum vulnerariarum, vel diatragacanthum frigidum, vel cõserua rosarum rubrarum, cum bolo Armeno, terra sigillata, vel Diacydoniū cum puluere aut conserua rosarum rubrarum. Si verò crassa intestina vulnerata sint, clysteres ex istis medicamentis parati iniiciendi. Cibis quoque admisceantur pulueres ex coralliis, bolo Armeno, rosis: in potu mastiche dissoluatur.

CAPVT IX.
De Vlceribus & sphacelo Intestinorum.

Differentia. Vlcera intestinorum. EXulcerantur quoque sæpè intestina. Idquod fit, cū ab assumtis medicamētis acribus, tum ob affluxum humorum acrium; id quod imprimis in dysenteria euenire solet. In cuius explicatione cum ea etiam, quæ de vlceribus Intestinorum dici possunt, proponi soleant, hic plura de vlceribus Intestinorum non addimus, sed lectorem ad caput de Dysenteria remittimus.

Sphacelus Intestinorum. Præterea quoque Intestina sphacelo interdum corripiūtur. Id quod accidere solet in vulneribus abdominis, in quibus intestina extra abdomen prolapsa ab aere externo alterantur, & liuida ac nigra euadunt, & tandem putrescere incipiūt. Imprimis verò id accidit in hernia, Ileo, & intestinorum Inflāmatione, quæ tādem in sphacelum degenerare solet, qui incurabilis est, hominíque mortē adfert. Imò interdum non solum intestina putrescunt, sed & superiacentes partes abdominis putredine corripiuntur ita, vt tādem foramine aperto fæces per id egrediātur. Id quod bis vidi, primò in fæmina quadam, quæ cum hernia in dextro inguine laboraret, nec de eo quippiam significasset, ac pondus quoddam eleuāsset, intestinis eò loci prolapsis, de grauissimis doloribus cõqueri cœpit; sed cū quis reuera morbus esset, aperire nollet, tādē intestina prolapsa inflāmata sunt & sphacelo correpta; imò partes intestinis incumbentes eò loci putredine corripi cœperūt, vt foramē tandē aperiretur, per quod fæces cū summo fœtore exibant. Deinde in iuuene quodam, qui cum herniâ laborans curru velociter vectus intestinorū prolapsum passus esset, nec in pago qui ei succurreret, aliquē haberet, intestina inflāmata, & tādē sphacelo correpta sunt, à quorū putredine aliquot locis musculi & cutis abdominis putredine & sphacelo correpta sunt.

Tandem patiuntur interdum & cancrum intestina, vt infra *sect.* 2. *cap.* 1. ex historia, quam Petrus Sal. Diuersus refert, constabit.

CAPVT X.
De Intestini recti morbis in specie.

IN specie verò Intestinum rectum multis morbis, imprimis tum oribus & vlceribus corripitur; patiturque præter naturā intestinum rectum inflammationes, hæmorrhoides, condylomata, ficus, cristas, rhagades, vlcera, fistulas. Præter naturam etiam clauditur interdum, de quo supra *cap.* 3. dictum.

Inflammatio ani & hæmorrhoides.
Caussæ.

Inflammatio ani. Caussæ. Primò anum interdum inflammatio corripit, sanguine per venas ei insertas in eum effuso. Id quod accidit ex longa & dura equitatione, vel percussione aliisque caussis violentis, item ab hæmorrhoidibus restrictis vel à cauteriis & medicamentis corrodentibus dolorem excitantibus, & sanguinem eò trahentibus.

Signa Diagnostica.

Signa. Cognoscitur ani Inflammatio, vt aliarum partium è tumore calido, dolore acuto, qui premendo irritatur, aluus difficulter redditur, & sæpe dies aliquot subsistit, accedit febris.

Prognostica.

Prognostica. 1. Inflammatio ani malum est curatu difficile & periculosum. Afficitur enim pars acuto sensu prædita, quæque medicamentis acrioribus facilè irritatur. Præterea excrementa alui excernenda medicamentorum applicationem impediunt.

2. Ob loci caliditatem & humiditatem inflammationes facilè in vlcera degenerant.

Curatio.

Curatio. Vt sanguis à loco affecto auertatur, vena primò in cubito aperienda. Postea deriuationis gratia, si opus sit, etiam in talo vena aperiri potest.

Venę sectione peracta parti affectæ repellentia applicanda, mixtis tamen anodynis. Hinc in augmento aliquid discutientium addendum, quæ versus statum & in statu augenda. Si suppuratio prohiberi non potest, in statu maturantia apponenda.

In principio ergo apponantur folia solani aut portulacæ, mica panis aqua rosarum madida, oleum rosaceum cum vitellis ouorū coctorum mistum. In augmento apponatur medulla panis triticei cum oleo amygdalarum dulcium mista. In statu fiat fomentatio ex decocto malluæ, althææ, florum chamæmeli, meliloti, aut cataplasma ex iisdem, addita farinâ seminis lini. Si ad maturationem tendat, radix althææ & farina tritici addi potest. Et quidem si inflammatio ad suppurationem tendat, statim adiuuanda & abscessus aperiendus, antè quam plenam mutationem assecutus sit. Etenim pus diutius retentum intestina & vicina loca corrumpit, & vel gangrænam vel fistulam excitat.

Hæmorrhoides. Ad tumores ani etiam *Hæmorrhoides* pertinent. Quandoque enim extremitates venarum in ano intumescunt, quandoque etiam inflammantur & magnum dolorem coniunctum habent. Verùm eædem venæ etiam sanguinem fundere sæpe solent, atque insigne id in multis morbis est symptoma, infra in symptomatibus, quæ intestinis accidere solent, explicandum. Quapropter ibidem coniunctim ea, quæ de hæmorrhoidibus à Medicis tradi solent, proponemus.

Condylomata, thymi, ficus, criſtæ.

Vt in aliis corporis partibus varia verrucarum genera oriri ſolent: ita etiam in ano, quæ in ſpecie condylomata, thymi, ficus & criſtæ appellari ſolent. Ideoque quæ in genere de verrucis dici poſſunt, huc non afferemus, ſed ad ſuum locum reſeruabimus; ea verò, quæ ano propria ſunt, hic ſaltem explicabimus. Condyloma tamen nonnulli ad verrucas non referunt, ſed pro peculiari tuberculi genere habent. Cum enim cutis ani ſit rugoſa, ſi ruga aliqua intumeſcat & indureſcat, condyloma appellatur, ſeu, vt Aetius *tetrab. 4. ſerm. 2. cap. 13.* ſcribit,

Condylomata. CONDYLOMA eſt tumor qnidam pelliculæ ani; tuberculum nimirum durum & obcalleſcens, ex humore melãcholico eò affluente ſenſim excreſcens, & tædio potius plerumque, quam dolore moleſtum. Interdum tamen etiã inflammationem cõjunctam habet.

Thymi. THYMI verò ſunt verrucæ aſperiores, anguſtam baſin & latam ſuperficiem habentes & ad rubedinem tendentes, thymique florem referentes, quæ in ſuperiore parte facilè ſanguinem fundunt.

Ficus. Si thymi multum excreſcant, FICUS ſeu SYCOSES appellantur. Et quidem è thymis aliqui ſunt manſueti, aliqui maligni, & ex malignis aliqui cancroſi.

Criſtæ. CRISTÆ tandem ſunt carnis excreſcentiæ circa anum pullulantes, ex præpoſtera venere ortæ, ad quarum radices plerumque ſciſſuræ ſeu rhagades adſunt. In Germania noſtra, DEO gratia, rariſſimũ malum eſt, ſed pueris Romæ agentibus accidere, ſcribit Amatus Luſitanus, *centur. 2. cur. 87.* morbúmque hunc ſe Romæ & Bononiæ in Noſocomio vidiſſe refert Foreſtus, *lib. 23. obſ. 7. in ſchol.*

Signa Diagnoſtica.

Signa. Tumores hi facilè viſu cognoſcuntur, & ab hæmorrhoidibus diſcernuntur. In hiſce enim affectibus ſola cutis afficitur, nulla verò vena, id quod in hæmorrhoibus accidit. Hæmorrhoidides etiam ſanguine turgidæ magis nigricant.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Thymi peſſimi ſunt, & maximè vbi ſanguinem effundunt, & ſi maligni ac cancroſi ſint, praua ſymptomata inducunt, dolores ingentes, inflammationes, febres, & depaſcentia vlcera.

2. Periculoſiores hi morbi ſunt quò ſunt diuturniores; & præcipuè ſi malignitas luis venereæ cõjuncta ſit.

Curatio.

Curatio. Hæc mala quidem in principio medicamentis curantur: ſi vero jam diuturna ſint, ad manuum operam confugere oportet. Apponantur autem folia rubi viridia, vel ferrugo cum ſucco verbaſci imponatur.

Vel ℞. *Squamæ æris*, Drach j. *auripigmenti*, Drach. ß *alum. ſciſſil.* Drach. ij. Et cum *ol. roſaceo* in formam vnguenti redigatur.

Vel ℞. *Spumæ argenti, ceruſſæ, ammoniaci, bdellii*, ana Drach. ij. *terebinth.* Vnc. j. *ceræ*, Vnc. ß.

Arida cum ſucco ſolani conterantur & reliquis miſceantur.

Vt verò condylomata, ficus & thymi non renaſcantur,

℞. Cinerem ſarmentorum vitis & cum aceto illinatur, quod etiam exſtantes tollit, vt Aëtius ſcribit. Plura vid. apud Aëtium, *tetrab. 4. ſerm. 2. c. 4.*

Rhagades ani.

Rhagades ani. Ῥαγάδες Græcis, Latinis ſciſſuræ, fiſſuræ, rimæ, vt in aliis corporis partibus acccidunt, manibus, pedibus, labris, vteri oſtio: ita etiam in ano, ac recti inteſtini extremitate, aut in ſphinctere ſeu muſculo anũ claudẽte accidere poſſunt. Suntque rhagades ſeu ſciſſuræ ani oblonga quædam in eo vſcula ſine tumore, iis ſimilia, quæ interdum in manibus à magno frigore excitantur.

Suntque alia ſuperficialia ſaltem, alia profundiora: alia ſine duritie & callo, alia calloſa latera habentia: alia humida & ſaniem fundentia, alia ſicca & cancroſa. *Differentia.*

Fiunt autem talia vlcera vel ex affluxu humorum acrium & erodentium, & lentorẽ quendã, ob quem partibus adhærent, participantium, bilis ſcilicet, & ſalſæ pituitæ, id quod accidit ſæpè in dyſenteria & hæmorrhoidum fluxu, vel ob partiũ harũ ſiccitatẽ, ob quam anus finditur, & rimas quaſi agit. Interdum etiam intemperies ſicca acres humores coniunctos habet. Humor affluens quandoque etiam malignus eſt: id quod in lue venerea accidit. Excitantur & ob condylomatum inflammationem extenſionémque. Fiunt quoque in ano iſtæ fiſſuræ ob fecum ſiccitatem & duritiem nimiam, quæ in exitu anum diſtendendo cutem ibi rumpunt. Idem præſtare poſſunt glandes acres, clyſteréſque acres iniecti, vel non rectè iniecta clyſteris, fiſtula, emplaſtra item calida & ſiccantia admota.

Signa Diagnoſtica.

Morbus hic oculis expreſſo ano patet. Si ab acribus humoribus ortæ ſint rhagades, pruritus & dolor acerrimus cum ardore anum infeſtat. Si humor ſit virulentus, ex ardore, tetro odore & ſanie praua effluente id cognoſcitur. Et vtrum ſanioſa, calloſa vel cancroſa ſint hæ vlcuſcula, etiam viſu percipitur. *Signa.*

Prognoſticum.

1. Importuniſſima ſunt hæc vlcerũ genera; cum maximos dolores, teſmum, & ingentes moleſtias creare ſoleant. *Prognoſticum.*

2. Rhagades ani difficulter curantur. Primò cum ſint in parte exquiſito ſenſu prædita, & quæ acribus, medicamentis facilè irritatur: ſecundò quia ab excrementorum tranſitu læduntur: tertiò quia medicaméta debitum temporis ſpatium ad vires exſerendas non habent; cum ſæpe æger intempeſtiuè ad feces alui excernendas ſtimuletur.

3. Malum hoc, ſi recens ſit, medicamentis cedit: at ſi diuturnum ſit, labra calloſa fiunt, vlcus fit corrodens, vel in fiſtulam abit, malúmque fit pertinax, quod remediis amplius non cedit, ſed chirurgiam requirit.

Curatio.

Curatio in eo conſiſtit, vt cauſſæ mali, ſi adhuc præſentes ſint, tollantur, deinde ipſum vlcus ſanetur. *Curatio.*

Si ergo ex ſiccitate nimia ſint rhagades, intemperies ſicca corrigenda humectantibus, vt

℞. *Medullæ crurum vituli, pinguedinis gallinæ, anatis, butyri recentis, ol. amygd. dulc. papauer, ſeſamini* an. Dr. iij. *lithargyri* Drach. ß. *tragacanth.* Drach. j. *ceræ* q. ſ. F. Vnguentum.

Si ex humorum vitioſorum affluxu malum ſit, ii temperandi, alterandi & euacuandi. Fortiora tamen medicamenta vitanda, ſed lenia vſurpanda, caſſia ſcilicet, manna, ſyr. roſ. ſolutiuus, rhabarbarum, electuar. diacatholicum: & ſi ab epatis vel alterius viſceris intemperie vitioſi humoris generatio proueniat, ea temperanda & corrigenda, vt alibi dicetur.

Si quoque aliæ cauſſæ ſint, quæ vlcera hæc inducunt, tollendæ, vt ſi dyſenteria vel hæmorrhoides fluentes ea excitant, ea mala curanda. Si fæces duræ ſint, emolliendæ clyſteribus & aliis modis. *Fortiora medicamenta in fiſſuris ani vitanda.*

Vniuerſalibus præmiſſis topica vſurpanda, reſpectu tamen *Topica.*

tamen ad caussam habito. Si siccæ rimæ sint, sequens vnguentum vtile est.

℞. *Pingued. gallin. anatis, medullæ ceruin. vitulin. butyri s. sale*, ana Drach. ij. *lithargyri* Drach. j. *ol. amygd. dulc.* Vnc. ß. Misce.

Si humidæ sint, saniosæ & virulentæ, fomententur sequenti decocto.

℞. *Fol. plantag. rubi, flor. ros. rubr.* ana M. j. *hordei non excorticati* M. ß. *alumin.* Drach. j.

Coq. in aqua pura; sub finem adde vini albi tertiam partem.

Post fomentationem sequenti vnguento illinantur.

℞. *Cerussæ lotæ, lithargyri, aloës, masticbes, thuris, sarcocollæ, boli Armeni* ana Scrup. ij.

Puluerisata subtiliter cum *ol. ros.* s. q. misceantur in mortario plumbeo, & addendo parum ceræ fiat vnguentum.

Vel ℞. *Cerussæ, plumbi vsti, lithargyri, alumin, thuris* ana Drach. j. *pingued. gallin. anat. suillæ non salsæ, ol. amygd. dulc. papau.* ana Vnc. j. ß.

Lento igne misceantur, & cum *cera* s. q.

Fiat vnguentum. Habentur & apud Galenum 9. *de compos. med. s. loc. c. 6.* plurima medicamenta ad ani vitia ex antiquis descripta.

Si feruor adsit & cancri suspicio,

℞. *Succi plantaginis, portulacæ, solani* an. Vnc. ij. *ol. ros.* Vnc. j.

Agitentur in mortario plumbeo, & addito *ceræ* modico fiat vnguentum.

Vlcera ani.

Vlcera ani. Vlcera etiam ani ex affluxu humorum vario ac præcedentibus inflammationibus & abscessibus varia fiunt, quædam benigna & simplicia, alia corrosiua, putrida, callosa ac fistulosa.

Caussæ.

Caussæ. Caussæ horum vlcerum sunt, inflammatio, tubercula varia, hæmorrhoides, vulnera, equitatio longa, aliæque externæ læsiones: humorum ad partem hanc affluxus varij.

Signa Diagnostica.

Signa. Si vlcera externa sunt, oculis patent: quæ verò intus latent, ea ex emanante sanie & dolore percipiuntur.

Prognosticum.

Prognosticum. Externa & benigna vlcera vt facilius deprehenduntur: ita etiam facilius curantur. Quæ verò maligna sunt & occulta, difficulter curantur; cum pars hæc exquisito sensu prædita sit, & medicamentis acrioribus facilè exasperetur, & à transeuntibus excrementis inquinetur. Ideoque talia vlcera, si magna sunt, lethalia sunt.

Curatio.

Curatio. Medicamentis autem indigent valdè exiccantibus & adstringentibus; quæ tamen citra mordacitatem id præstent. Ideoque primò vlcus abstergere & mundare oportet, vel lacte, si dolor sit, vel decocto hordei, vel vino mulso.

Exsiccantia autem parantur ex *aloe, thure, aristolochia rotunda, charta combusta, pompholyge*, quibus, si per siphonem injici debent, additur succus plantaginis, equiseti, centumnodiæ.

Vel ℞. *Vng. diapompholyg. albi camphorati*, an. Vnc. j. ß. *ol. myrtini, rosacei*, ana Vnc. ß. *manna thuris, aloës*, ana j. ß. *lithargyri argenti* Drach. ß. *succi solani, verbasci, plantagin.* ana q. s.

Misceantur in mortario plumbeo, & fiat vnguentū.

Vel ℞. *Cerussæ. spuma argenti*, ana Vnc. ß. *thuris, alum. scissil.* ana Drach. iij. *aloës* Drach. j. *croci* Scrup. ij. *ceræ, ol. myrtini*, ana q. s. Fiat Vng.

Fistula ani.

Fistula ani. Si inflammationes, tumores, & vlcera ani vel Medici negligentia, vel ægri morositate non rectè curentur, ex humore corrupto & sanie intus relicta fistulæ excitantur. Humor enim ibi hærens cuniculos quasi agit, vicinásque partes corrumpit.

Differentia.

Differentia. Fistulæ autem ani aliæ vnum sinum habent, aliæ plures; & aliæ vel in intestinum rectum vel ad vesicam penetrant, aliæ ad vicinas partes non penetrant.

Signa Diagnostica.

Signa. Cognoscuntur vt aliæ fistulæ ex figura, vnde & nomen habent, quod orificium vlceris est angustum, sinus verò intus latens, & labia eius plerunque intus sunt callosa. Excernitur etiam inde sanies, (modò orificium eius non claudatur. Tum enim nihil excernitur, & vicinæ partes tumidæ fiunt) aliquando aquosa, aliquando virulenta.

Fluxus alui citrinus pro fistula habitus. Notandum tamen hic, quod aliquoties obseruaui, interdum accidere, vt ichor quidam & aqua citrina, quasi ad nigrum declinans, ex ano per hæmorrhoides effluat, cum aluus excernitur, aut potius post alui excretionem, aliàs verò non. Quem fluxum à nonnullis pro fistula ani habitū & in explorãdo eo cum damno hominis, qui fluxum hunc patiebatur, laboratum fuisse memini. Ego talem fluxum pro fistula ani habere non potui, cùm sciam ad annos viginti eum interdum durasse sine omni incommodo, neque etiam alio, quod in fistulis accidit, tempore, nisi dum excrementa redduntur, effluat, etsi per diem vel biduum, æger non excernat; neque quid exulceratum sit, sed ex hæmorrhoidibus saltem ichor effluat. Cum enim natura aliàs sanguinem, eúmque sæpè ichorosum, per has vias expellere soleat, in quibusdam etiam continuò ichorem quendam melancholicum ad has venas protrudit, qui in extremitate earum hærens, dum excernitur aluus, exprimitur.

An verò vnus per plures sinus sint, stylo immisso exploratur. An in intestina fistula penetret, etiā stylo immisso deprehenditur, qui digito in anum immisso tangi potest. Si tamen fistula sit tortuosa, vt stylus in anum facilè penetrare non possit, ex excrementis id deprehenditur; cum aliquando per fistulam feces alui reddantur, & liquor in fistulam injectus per anum exeat, & contra in anum infusus per fistulam egrediatur. Si ad vesicam penetrat fistula, vrina per eam redditur. Interdum ad intestinum rectum & vesicam simul penetrat, ac tum mictione crepitus è pudendo, perinde atque podice, emittitur; deinde puris atque etiam fecis nonihil mistum vrinæ prorupisse obseruatum. Si fistula est in musculo sphincterem claudente, feces alui non retinentur debito modo, sed præter voluntatem exeunt.

Prognostica.

Prognostica. 1. Ani non penetrantes fistulæ penetrantibus minus periculosæ sunt, Paulus Æginetа, *lib. 6. cap. 68.*

2. Non penetrantes fistulæ si copioso fluxu aut fœtore, aut alio modo nihil incommodi afferant, sed potius natura superfluos humores è corporibus cacochymicis & cachecticis cum ægri commodo per eas euacuet, curari non debent, sed solum conuenientibus lotionibus & linteis mundandæ sunt.

3. Penetrantes fistulæ omnes difficulter curantur, scribítque de eo Albucasis: Quod si fistula penetrat ad vesicam, vel ad intestinum rectum, vel ad ossa antharũ, vel caudæ, non curatur: quoniam curatio earum non est nisi labor infirmorum, & fatuitas stultorum Medicorum. Ideóque tùm curâ palliatiuâ, quam appellant, saltem vtendum.

4. Fistulæ, quæ quatuor digitos penetrant, & per musculos progrediuntur, curari non debent. Curando enim fit, vt aluus excrementa retinere non possit.

5. Fistulæ antiquæ ani & callosæ, ac quæ cancri naturam referunt, curationem non recipiunt, sed seruari debent.

6. Fistulæ verò, quæ curantur, & sine periculo, sunt simplices, recentiores, & quæ per carnem saltem progrediuntur.

Curatio.

Curatio. Fistulas ani non semper curabiles esse modò dictum, & plerunque non sine graui molestia curari. Si ergo incommodum, quod affert fistula, non magnum sit, nec multum saniei effluat, nec fœtor adsit magnus, multi medici suadent, eam non attingendam esse vel fortibus medicamentis vel chirurgia, cum natura interdum superfluos corporis humores per eam expellat, & vitium hæmorrhoidum suppleat. Mundæ tamen seruandæ sunt fistulæ. Ideóque singulis diebus abluendæ decoctione agrimoniæ & fol. oliuæ, cui aliquid aluminis vsti addatur, quod per syringam immittatur. Si foramen etiam sit nimis angustum, aperiri potest medullâ sambuci aut radicis gentianæ, ne sanies in ea retineatur, & partes vicinas corrumpat.

Si verò curari debent ac possunt fistulæ, vniuersalibus præmissis, bona scilicet diæta instituta, & corpore conuenienter euacuato, danda primò opera est, vt callus absumatur. Eluenda ergo fistula vino & Iside medicamento, aut decocto hordei, cui myrrha, alumen & pauxillum viridis æris admistum sit, & postea turunda cum vnguento Ægyptiaco vel simili imponenda. Imprimis commendatur ab Arabibus collyrium sen sief algarab, quod ita paratur.

℞. *Aloës, thuris, sarcocollæ, sanguinis draconis, balaustiorum, antimonij, aluminis* partes æquales, *æruginis æris, quantum est quinta pars vnius.*

Fiat sief, quod dissolutum in fistulam mittitur.

Multum quoque prodest collyrium supra propositum ad fistulam mundandam.

Si orificium angustum sit, dilatandum turunda ex radice gentianæ, brioniæ vel aristolochiæ. Reliqua curatio postea, vt in aliis vlceribus, peragenda. Si fistula non sit profunda, sed superficiaria, ideóque sine periculo incidi possit, ægro supino collocato & firmiter ligato, vt moueri non possit, specillo immisso, fistula angustissimo gladiolo circa cuspidem aliquantisper incuruo incidenda, & postea callus conuenientibus remediis absumendus.

Si verò fistula sit antiqua, & quæ medicamentis non cedat, non tamen penetrans, & in parte carnosa, neque proxima intestino recto aut vesicæ, rectissimè actuali cauterio nonnulli curari eam censent. Verum quia non absque periculo est hæc operatio, ab aliis præteritur, nec à Celso, Paulo Ægineta fit eius mentio, & à plerisque incisio modo proposita magis probatur.

Fistulæ in intestinum rectum penetrantis curatio. Etsi vero fistula in intestinum rectum penetrans rarò, vt dictum, curatur: Hippocrates tamen duobus modis ad curandum vtitur, medicamentis & incisione. Medicamentis, dum linteum mollissimum vel turundam, cui filum sit alligatum, vt extrahi possit, succo tithymali imbutam, & flore æris vsti conspersam in fistulam immittit, vt callus absumatur. Ne verò rectum intestinum his medicamentis acribus offendatur, in anum corneam glandem, creta detergente illitam, immittit, atque ibi relinquit vsque in quintum diem, vel eo vsque, donec callus exedatur, quam, dum aluus excernenda est, detrahit, & rursum immittit. Callo absumpto glandem ex alumine contrito immittit, & relinquit, donec alumen madeat. Post alumen tandem myrrham imponit, vt citius consolidetur.

Incisio quomodo fiat. Incisionem quod attinet, si ea sine periculo, ne scilicet musculus ani lædatur, & feces præter voluntatem egrediantur, tentari possit, fit vel filo seu laqueatione vt appellant, vel ferro. Filio ita fit: Sumatur filum ex serico vel seta equina, aut aliud, quod non facilè putrescat, id immittendum in extremitatem specilli stannei, vel plumbei, instar acus perforati, & in fistulam intrudendi, digitóque, oleo rosaceo inuncto, in rectum intestinum immisso, filum apprehendendum, specillum extrahendum & duæ extremitates eius connectendæ, & quotidie vel à chirurgo vel ab ipso ægro arctius constringendæ, donec tota fistula incisa sit. Hinc callus absumendus & vlcus curandum.

Ferro incisio celerius hoc modo fit. In fistulam specillum plumbeum immittendum, vsque in intestinum rectum penetret, & hinc instrumento falcato, digito in anum immisso, secundum styli plumbei fistula incidenda, cauendo tamen, ne hæmorrhoides lædantur & hæmorrhagia excitetur. Incisione peracta, penicillum albumine oui ac pulueribus adstringentibus illitum immittere decet. Die sequente Hippocrates æris flore vsto conspergit, & frustulum spongiæ melle illitum intrudit, vt fistula aperta seruetur. Idque diebus septem continuat, donec callus absumatur. Interim spongia vino austero madida imponenda, vt humores reprimantur.

Videatur Hippocrates, *lib. de fistulis.* Celsus, *lib.* 7. *cap.*4. Aëtius *tetrab.* 2. *serm.*2. *cap.*10. Paulus Ægineta, *lib.*6. *cap.*78. Valescus de Taranta *lib.*4.*c.*36.

De Intertrigine.

Intertrigo. Etsi intertrigo non ani vitium sit, sed partium vicinarum: quia tamen Practici hoc loco de ea agere solent, nec eam omittam. Est autem intertrigo partium ano vicinarum seu inter femora excoriatio, vel pelliculæ abrasio à motu vehementiori, præcipuè equitatione orta.

Curatio. Curatur autem seuo inuncto; imprimis ceruino & hircino. Vulgò candela sebaceâ vtuntur calefactâ, qua intertrigo inungitur. Vtiles sunt & adipes anseris, gallinæ, anatis, vt & oleum rosaceum, myrtinum, vitellorum ouorum, vel argentina herba imponatur & succus eius illinatur. Confert & mucilago tragacanthæ cum aqua rosacea parata. Vtilis est & puluis gallarum cum oleo & vitellis ouorum mixtus. Vel vsitata vnguenta de lithargyro, de cerussa vsurpentur. Aëtius, *tetrab.* 2. *serm.* 2. *c.* 11. chalcitide aqua subacta illinit; vel plumbago cum aceto & vino vsurpetur.

Vel ℞. *Plumbagin.*
gallarum Vnc. ß.
allumin. Drach. j.
myrrhæ Drach. ij.

Fiat puluis, qui inspergatur.

LIB.

LIBRI TERTII PARS II.

SECTIO SECVNDA DE SYMPTOMATIBVS, quæ Intestinis accidunt.

CAPVT I.

De Intestinorum actione læsa, & præcipuè de motu Intestinorum inuerso & Ileo.

INTETINIS etiam varia Symptomata accidunt, & primò quidem actiones læsas quod attinet, triplex est intestinorum actio, prima chyli à ventriculo accepti vberior elaboratio & concoctio: secunda eiusdem distributio, tertia fecum expulsio.

Primum quod attinet, habent intestina internam tunicam ventriculo non dissimilem, ob quam chylum, quem à ventriculo accipiunt, amplius elaborant, vt Galenus, 4. *de vs. part. c.* 17. & 18. docet. Læditur autem hæc intestinorum, intemperie eorum læsa, de quo *supra* dictum, & etiam *de lienteria* dicetur. Idem accidit in diarrhæa & dysenteria, in quibus chylus etiam non bene in intestinis elaboratur.

De fecum expulsione, tertia Intestinorum actione, posteà dicetur.

Distributio verò chyli equidem ab omnibus Intestinis perficitur, præcipuè tamen à tenuibus. Vnde etiam horum intestinorum tunica interna fibras obliquas habet, externa transuersas. Obtinent etiam intestina neruos, non solum vt grata arripiant, ac noxia expellant, sed etiam vt moueantur. Habent n. intestina tenuia obscurum quendam motum, quo chylum à partibus superioribus ad inferiora promouent, qui aptissimè comparatur lumbricorum terrestrium motui, qui partes corporis successiuè mouent. Atque hic motus secundū naturam fit, à parte superiore seu inferiore ventriculi orificio incipiendo, versus inferiora, quo modo & chylus per vniuersum intestinorum ductum distribuitur, & feces corpori alendo ineptæ versus inferiora protruduntur, vt per aluum excernantur.

Ileus. Motus intestinorum hic aliquando læditur & inuertitur, vt intestinorum fibræ, quæ à superioribus versus inferiora debent contrahi, versus superiora contrahantur, & ita omnia, quæ sunt in intestinis, non versus aluum, sed versus ventriculum protrudantur, quod malum ἴλεος Græcis ab εἰλεῖσθαι, id est, conuoluēdo dicitur, Latinis voluulus, quod intestina, quæ aliàs obscuro quodam motu mouentur, hic manifestè conuolui, & quidem versus superiora moueri videntur. Nominatur (χορδαψός.) & χορδαψὸς ἀπὸ τῆς ἅπτεσθαι, quod qui manum loco dolenti in ventre admouet quasi chordæ intensæ & duriter conuolutæ speciem sentiat. Hollerius, *in comm. 2. in lib. 3. Coac. Hipp. p.* 365. Pythagoricos Medicos hoc malum etiam φραγμὸν appellâsse scribit, quia reuerâ oppilatio quædam, & viæ, quæ per intestina ducitur, impedimentum fit: nonnullos & tormentum nominâsse. (Miserere mei) Barbari superioribus seculis Miserere mei, ob insignem, & acutissimum dolorem, & fœdam excrementorum alui per os reiectionem nominarunt, quod scilicet commiseratione dignum malum sit.

Est enim ileos intestinorum motus inuersus, in quo nec chylus rectè distribuitur, & excrementa, quæ per aluum excerni debent, retinentur, & tandem per os reiiciuntur, ob motum intestinorum inuersum, ob quem etiam via intestinorum, per quam alui excrementa deorsum feruntur, intercipitur, ita, vt nec fæces, nec flatus vllus per aluum emittatur, sed per vomitum primò alimenta assumta, & cibi mutati, seu corrupti, tandem procedente malo etiam alui fæces magno ægri fastidio & tædio per os reiiciantur.

Caussæ.

Oritur autem hoc malum ex vulgata sententia plerumque ab inflammatione intestinorum, quæ vehemēter ea comprimendo, atque vndique constringendo prohibet, ne fæces deorsum descendere valeant; & quia hoc malum plerumque in intestinis tenuibus consistit; communicatur ipsi ventriculo, vndè cibi fastidium, nausea, vomitus oritur. Secundò idem vitium oriri docetur ex abscessu intestinorum tenuium, qui itidem in iis angustiam pariat. Tertiò statuitur, malum hoc prouenire à copia fæcum, quæ adeò obduruerint, vt propterea ineptæ sint ad motum excretionis, sed in ductu intestinorum hæreant, & tandē ad ventriculum regurgitent, ac per os reiiciantur. Prouenit & ab hernia quādoque Ileus: sed caussa ista ad inflammationem reduci potest; cum non pariat Ileum, nisi intestina compressa, & dolentia inflammentur. Addunt nonnulli & venenum haustum: sed & ista caussa vel inflammationem vel exulcerationem inducit. (Caussæ Ilei.)

Verum si quis rem diligentius perpendat, in ista vulgata doctrina desumta ex Galeno, *6. de loc. aff. c. 2. 3. aph 22. 3. Epidem. comm. 2 text. 6. 3. de nat. fac. c.* 13. aliquid desiderari, eamque veritati non omnino consentaneam esse animaduertit. Nam licet concedimus, ab inflammatione & retentis fæcibus duris ileum accidere posse; tamen caussa proxima, & immediata non est, quod vulgò statuitur, magna intestinorum obstructio, & coarctatio, ob quam eorum viâ occlusâ nihil descendere possit. Nam si intestina tenuia planè occlusa & coarctata sunt (etenim in intestinis tenuibus vel semper, vel certè omnium consensu frequentissimè inflammatio Ilei caussa consistit) quomodo fæces & stercora, quæ in crassis cumulantur, per ea transire & vomitu reiici possunt? Et quomodo clysteres & glandes vomitu reiici possūt, si intestinorū via planè præclusa est? (An intestinorum obstructio à fecibus facta ileum pariat?)

Quapropter in ea sum sententia, proximā huius mali caussam esse facultatis distributricis chyli & expultricis motū inuersum ac præter naturam. Nam cum secūdum naturam distributio chyli & expulsio fiat in intestinis, contrahentibus sese per fibras intestinis à superiore parte deorsum, id est, à ventriculo versus intestinū rectum, si motus inuertatur, & circulares intestinorum fibræ à parte inferiore sursum versus ventriculum contrahantur: quæ per inferiora deiici debebant, ad ventriculum adscendunt, & per os reiciiunt. Habet enim se res sicuti in ventriculo in vomitu. Nam dum fibræ oblongæ œsophagi à parte superiore versus ventriculum se contrahunt, fit deglutitio ciborū. Cum verò inuerso hoc agendi ordine à parte inferiore versus superiora sese contrahunt, fit vomitus. Ita etiam dum fibræ intestinorum à parte superiore versus inferiora sese coarctant, fit cibi distributio, & fecum; contrà dum versus superiora sese contrahunt, malum hoc excitatur. Atque hoc non rarò fieri, & veram esse hanc Ilei caussam multa testantur. Clysteres enim quandoque vomitu reiici ob motum hunc naturæ inuersum, sæpè obseruatū est. (Verior ilei caussa.)

Imprimis notabile est, quod Matthæus de gradib. *in pract. c. de vomitu* refert, de quadam puella annorum duodecim, quæ ileo laborans non solum nihil per aluum reddidit, sed & fæces, & postea etiā clysteres iniectos non multò post vomitu per os reiecit. Idque cum totū triduum continuasset, & postea suppositorium longum immissum fuisset, & illud intra temporis spatium, quo dicitur Pater noster & Aue Maria, vt loquitur autor, per intestina ascendit ad stomachum & vomitu fuit reiectum. Postea cum suppositorium aliud filo ad coxam alligaretur, statim rupto filo adscendit sursum ad stomachum illudque ęgra cum parte fili appensi euomuit. Et cum tertiò suppositorium aliud quatuor filis forti- (Notabilis ilei historia in puella quadam.) (Suppositoria & clysteres vomitu reiecti.)

bus

bus alligaretur, & illud paulò post ruptis filis per os cũ parte filorum reiectum fuit. Tandem cum Medicus iuberet, vt mater aliud suppositorium immitteret, tanta violentia sursum attractum fuit, vt mater, ne sursum raperetur, illud extrahere cogeretur. Curata tamen fuit ista puella iusculis pinguibus, quæ virtutem attractricẽ laxant, exhibitis. Quæ quamuis sæpius primò vomitu reiicerentur; accidit tamen, vt, secunda die iterum per aluum deiicere inciperet. Ita narrat Guainerius, *tract.* 5.*c.* 2. suppositorium per os reiectum fuisse: & Doctor Iacobus Oetheus obseruauit vxorem cuiusdam fabri ferrarij Toldani, puerperã, partẽ candelæ sebaceæ, quod loco suppositorij ano immiserat, postera die vomitu reiecisse. Quæ omnia satis testantur, in Ileo viam intestinorum non ita occlusam esse, vt vulgo statuitur, sed potius motum facultatis expultricis in intestinis inuersum. Tenuit hãc caussam Galenus satis clarè 2.*de sympt. causs.c.*3. vt mirũ sit, à Practicis non esse animaduersum: cum tamen non sit parui ad curationem momenti, sed laxatis fibris, vt ex historiâ Matthæi de gradibus antea recitatâ apparet, motus hic remittat, ipsaque experientia testetur, euacuationes tales sæpè per roborantia & adstringentia augeri; contrà prohiberi per laxantia & emollientia.

Candela sebacea vomitu reiecta.

Vera ilei caussa Galeno nota fuit.

Caussas autem cur motus ille intestinorũ ita inuertatur, triplices agnosco. Primò intestinorum inflammationem, siue ea per se accidat, siue ob herniam, aut intestinorum aliquem abscessum, seu alium tumorem. Secundò fecum retentionem, quæ vel distendendo, seu vellicando & mordendo naturam ad hanc præposterã excretionem irritant. Tertiò intestinorum exulcerationem, humoresque acres & vellicantes, quæ irritando caussa sunt, vt natura hunc deprauatum motũ instituat. Quò procul dubio & venena adsumta pertinent. Secũdum quam caussarum varietatem etiam iam de Ileo ágemus. Quotiescunque enim natura ab his caussis impeditur, vt deorsum pellere non possit, ad excernendũ tamen stimulatur, motus ille facultatis expultricis inuertitur. An verò in tenuibus, an verò in crassis intestinis caussa hæc consistat, alij aliter sentiunt. Verior est sententia, plerumque in tenuibus consistere, quæ ob venarum copiam & sanguinis abundantiã facilius inflammantur. & naturã suã angustiora sunt. Quandoque tamen etiam crassis affectis hoc malum generari potest; cum caussæ omnes, quæ ileum producunt, etiam in crassis reperiri possunt. de qua re prolixè agit Petr. Salius Diuersus, *de affect. partic. cap.* 11.

Caussa motus intestinorum inuersi triplex.

An Caussa motus inuersi in tenuibus intestinis consistat?

Signa Diagnostica.

Signa.

Signa Ilei Galenus, 7.*aphor.* 10. ita recenset: *In Ileo nihil descendit per inferiora, atque id affectus huius propriũ est, & inseparabile signum,* de quo tamen postea, in quæstione dicetur. *Vomitus verò non semper adest, sed cũ perniciosè ægrotat: quod si diutius cũ nausea conflictentur, stercus ipsum sursum remeat, & singultiunt. Quidam etiam desipiunt & conuelluntur, neruorum principio in officio ventriculi per consensum affecto.* Aetius plura addit: (& sunt omninò plura addenda) dolorem in ventre sese conuoluentem, & murmura, ructus nihil iuuantes, malo aucto omnia sursum remeant, accidit vomitus bilis & pituitæ, frigiditas totius corporis, dolor plurimus, spirandi difficultas. Morituris tandem sudor aduenit frigidus, vrinæ difficultas, podex ita adstrictus est, vt neque specilli extremũ admittat, stercus demum per os reiicitur. Ex quibus non difficile est Ileum à colica discernere. Etsi enim magna sit horum affectuum cognatio: tamen etiã non parum differunt. Colicæ enim natura præcipuè in dolore consistit. & ad colicam satis est insignis intestinorum dolor, etsi alia symptomata non adsint: Ilei verò imprimis in defectu expulsionis per inferiora, & inuerso naturæ ac facultatis expultricis in intestinis motu. Licet etiam vomitus in colica accidat: tamen non ita violentus est in Ileo neque omnia alimenta, multo minus excrementa, per os reiiciuntur, id quod in Ileo accidit, in quo etiam clysteres & glandes ano immissi superiora versus trahuntur, & per os reiiciuntur.

Colica & Ilei differẽtia.

Vtrum autem tenuia vel crassa afficiantur intestina, ita dignoscitur. Si tenuia intestina affecta sint, stomachi distensio adest, & spiritus angustia ac nausea, atque vomitus assidui & vehementes, ita vt nec potus contineri queat, paulò post & stercoris vomitus sequitur, dolor & tormina magis ad superiora vergunt.

Si in crassis caussa consistat, vomitus non ita continuò durat, dolor ad hypochondria magis peruenit, & lumborum ádest grauitas, vomitus stercoris tardus superuenit.

Prognostica.

1. Omnis quidem ileus periculosus est: is tamen, cui etiam stercoris vomitus succedit, exitialis, & ab eo vix vllus saluatur, vt docet Galenus, 7.*de loc.aff.c.*2. Aliquos tamen conualuisse vidit Pet. Salius Diuersus, qui ex intestinorũ in scrotum delapsu in hoc malum inciderũt.

Prognostica.

2. Iliacus dolor magis periculosus est, si tota intestina afficiantur: minus, si secundum partem, & adhuc minus, si secundum partem inferiorem, à ventriculo & hepate remotiorem.

3. Iliacus affectus est familiaris ætati puerili. Euadunt tamen facilius, cum calidum innatum habeant robustius, & humores in iis minus acres, & mordaces sint. Senibus verò non valdè est familiaris: si tamen iis accidat, ferè nunquã conualescunt. Aetius *tetrab.*3.*ser.*1.*c.*28.

4. Quibus in stranguria Ileos superuenit, intra septẽ dies moriuntur, nisi febre accedente copiosior vrina fluxerit. Hippocrates, 6. *aphor.*44. Non intelligitur autem hic stranguria, quæ ab inflammatione est, sed quæ ab humore vitioso. Et plerique quidem hic accipiunt humorem frigidum, crassum, pituitosum. Ita enim putant in corpore augeri pituitam, vt & in vesica illa abundet, vnde strãguria excitetur, & in intestinis, vnde Ileos, dum scilicet pituita copiã & lentore suo feces per aluum descendere non sinat. Febre verò superueniente his morbis, cum materia frigida concoquatur, & per vrinam euacuetur, spem esse soluta illa stranguriã Ileũ quoque à natura facilius superari posse, vt æger euadat. Verum enim verò non credibile est, crassam illam pituitam, quæ in intestinis est, per vrinam & tot ambages euacuari; nec necessum est, vt si quid abundet in intestinis, simul etiam abundet in venis, cuius tamen euacuatio è venis id quod in intestinis est, non tollit. Itaque verò magis consentaneum esse puto, talẽ Ileum, qui post stranguriam superuenit, prouenire ex humoribus acribus, qui etiam stranguriam excitare possunt, quorum euacuationem & expulsionem si natura per vrinam tentet & non perficere possit, atque hinc in intestina tenuia mittatur, ibi non solum dolorem colicũ, sed inflammationem atque ileum excitare potest, qui lethalis esse solet ob copiam & acrimoniam humoris ac materiæ, nisi ea rursum ad venas regurgitet, & hinc per vrinam copiosè euacuetur, qui motus vix sine calore aliquo febrili absolui potest, vt in talibus naturæ motibus sæpe obseruatur.

5. Ab Ileo vomitus, aut singultus, aut conuulsio, aut desipientia, malum. 7.*aphor.*10.& 6.*de loc.affect.c.*2. Singultus accidit, quando stercus ventriculum attingens morsu illum fatigat, aut etiam dum orificium ventriculi à motu illo intestinorum peruerso in consensum trahitur. Delirium verò superuenit propter consensum oris ventriculi cum cerebro.

6. Et voluulis malè olentibus cum febre acuta, hypochondrioque sublimi diutius perseuerante parotides exurgentes perimunt. Hippocr. 3.*prognost.text.*66. Galenus ibi voluulum δυσώδη seu malè olentem intelligit, in quo primò stercus euomitur, quod signum est maximè lethale; deinde in quo respiratio, ructus, flatus, & totum corpus malè olet. Vbi igitur præter hæc ad febrem

brem acutam parotides accesserint, lethale magis malum efficitur; quoniam indicio est, malum esse cum febre malignâ (procul dubio primariâ, quam intestinorum inflammatio & parotides comitantur) & caput in extremo quasi naturæ conatu in consensum trahitur.

7. Ileo laborantibus vomitus & surditas malum. Hippocrates, *in Coac.* Intelligit autem vomitum multum, & grauiter olentem stercoribus simul excretis. Aliquando surditas accedit, materiâ ad caput conuersâ, quod ferè indicio est febrem seu acutam seu malignam coniunctam esse, cui ileus coniungatur.

Quinque Ilei gradus ab Arabibus cõstituti. 8. Arabes quinque gradus quasi Ilei constituerunt. Periculosissimus is est, cum stercus vomitur: secundus, si sudor è toto sit fœtidus: tertius, cum spiritus, qui respiratione emittitur, fœtidus est: quartus, cum ructus est fœtidus: quintus, cum per aluum crepitus fœtidus exit.

Indicationes.

Indicationes. Cum expultricis facultatis motus inuersus sit, danda opera, vt naturalis motus restituatur, & fæces rursus per inferiora expellantur. Reliqua in specie patebunt. Si dolor valdè vrgeat, ei occurrendum, vt *de dolore colico & iliaco* dicetur.

Curatio.

Curatio. Itaque podex cum spongia in decocto aliquo emolliente imbuta foueatur, si naturâ adstrictus sit, vt glans melius subiici possit. Aetius inditam glandem fouet spongiâ succo calente cyclaminis madidâ. Ventri postea emollientia & humectantia adhibeantur, quæ ita comparata sint, vt caussam non augeant, sed potius tollant. Obseruatum enim est, cum interdum plures clysteres & satis fortes infusi nihil profecissent, externas alui emollitiones per fotus, inunctiones, cataplasmata, balnea ex humectantibus, vel ex oleo communi calente plurimum profuisse. Venter ergo inungatur oleo amygdalarum dulcium, chamæmelino, anethino, aut balneum fiat ex oleo communi tepido. Fotus adhibeantur ex decoctis foliis althææ, maluæ floribus chamæmeli, meliloti, seminis anethi, lini fœnugræci & similibus. Aut contusis iisdem addatur farina hordei, seminis lini, fœnugræci, & cum oleis chamæmeli, amygdalarum dulcium fiat cataplasma. Clysteres etiam emollientes iniici possunt.

Neque inutile fuerit talia emollientia, vt oleum amygdalarum dulcium, & iuscula pinguia, in quibus malua & althæa cocta fuerint, ore sumenda exhibere, cum puella illa apud Matthæum de gradibus, frustra aliis medicamentis adhibitis, iusculis pinguibus curata fuerit.

Et quamuis semel atque iterum talia vomitu reiiciantur, continuandus tamen eorum vsus. Ita enim fibris intestinorum laxatis peruersus intestinorum motus sedatur. Verum in genere plura de curatione ilei dici non possunt: reliqua in differentiis patebunt.

De Ileo ab Inflammatione.

Ileus ab inflammatione. Ileus ab inflammatione, quæ quidem frequentissima eius caussa est, accidit, cum per venas, quibus præcipuè intestina tenuia copiosioribus prædita sunt, sanguis in membranas intestinorum exit, teste Galeno 3. *Epidem. com.2.t.6.& 6. de loc.aff.cap.2. & 6. aph.44.* Et autumno quidem potissimum Ilei generantur. 3. *aph. 22.* Quia æstate geniti humores tenues & mobiles autumni frigore inæquali in profundum corporis ad intestina pelluntur, vbi phlegmonem sæpe efficiunt, atque hinc ileum. Qua ratione autem inflammatio intestinorum generetur supra *de inflammatione intestinorum* dictum.

Signa Diagnostica.

Signa. Si ab inflammatione sit ileus, malum est acutissimum, citò ad statum properans, cum febri & vehementissimis fixísque doloribus; vires omnes languent, nec cibum nec potum continere possunt ægri, singultiunt, sudant, aliquando conuelluntur, in loco dolente nonnunquam tumor apparet, cuius ratione, vt docet Galenus, *6. de loc. aff. cap.2.* nonnulli hoc malum χορδαψὸν appellarunt, quod in eo tenue intestinum tactu deprehenditur cõuolutum instar chordæ; vrina supprimitur, quia vesica comprimitur, & in consensum trahitur, venter inflatur, respiratio difficilis & velox efficitur. Præcesserunt caussæ calefacientes, vsus aromatum nimius, cibi acres, & cruditates nidorosæ, vini generosi potus nimius, item medicamenta calida, lapsus, percussio, intestinorum in scrotum delapsus, venena.

Prognosticum.

Vt aliæ internæ inflammationes periculosæ sunt: ita & ileos ex hâc caussâ, vt pauci hoc modo affecti euadant. Et quantum in specie ileus ex inflammatione ortus periculi coniunctum habeat, etiam Prognostica antea in genere proposita docent. *Prognosticũ.*

Indicationes & Curationes.

Eædem hîc sunt indicationes, quæ in aliis inflammationibus internis. De quo cum supra *cap.2.* de inflammatione intestinorum dictum sit, non opus est, ea hic repetere: videantur loco allegato. *Curatio.*

De ileo ab aliis Tumoribus, & ab exulceratione.

Non solum autem ab inflammatione, sed & ab abscessu, aliisque tumoribus, & ab exulceratione natura ita irritari potest, vt inuersum motum in intestinis instituat; & omnia sursum versus moueat, vt docet Galenus, *6. aph.44.* *Ileos ab aliis tumoribus, & exulceratione.*

Ilei à cancro exemplum habet Pet. Sal. Diuersus, *de affect.particul.cap.11.* vbi scribit, fabrum quendam ferrarium, qui cum in colo per plures menses cancrum passus fuisset, ex quo in transitu fecum quotidie vehemẽti cruciabatur dolore, maximas persentiens punctiones, perinde ac si acubus perforaretur, factum tandem esse iliacum, & præcedentibus stercoris vomitibus miserè vita functum esse. *à cancro.*

Signa Diagnostica.

Si sit ab abscessu aliquo, dolor adest, soletque cum ad suppurationem tendit, febris superuenire, tumor tactu percipitur, & præcessere ea, quæ inflammationem præcedere solent. Si sit tumor scirrhosus, præcessit diuturna intestini durities. Neque enim à scirrho subitò hoc malum excitari potest, & durities illa tactu deprehendi potest, si in intestinis exterius sita sit: si autẽ sit in interioribus, licet tactu ita facilè non deprehendatur, tamen semper grauitas percepta fuit, quã intestina infra quasi detrahi, præcipuè cum æger stat, videntur, & ad detrudenda excrementa æger ob intestinorum angustiam non ita promptus est. *Signa.*

Si cancer sit caussa, durities ad tactum percipitur, punctiones & dolores sunt continui, qui à fecibus transeuntibus valdè exacerbãtur, malũq; fuit diuturnũ.

Si à veneno exulcerante & erodente sit ileos, id assumtum fuisse, æger vel adstantes docebunt.

Prognostica.

1. Qui à scirrho, cancro vel simili tumore excitatur ileus, incurabilis est. Morbi enim hi vel ipsi incurabiles sunt, vel si curationem admitterent, ea non nisi longo tempore perfici posset. Ileos verò malum acutum tam longam moram non fert. *Prognostica.*

2. Qui à veneno est ileus, periculosus omnino est; cum malo aliàs periculoso venenum coniungatur.

Curatio.

Curatio. Qui à cancro, scirrho est ileo, vix, vt dictum, curabilis est. Eius, qui à veneno ortum habet, eadem ferè curandi ratio est, quæ Ilei ab inflammatione: nisi quod venæ sectione opus non est, & medicamentis cum internis, tum externis alexipharmaca, & quæ veneno peculiari modo resistunt, admiscenda.

De Ileo à fecibus induratis.

Ileus à fecibus induratis. Si feces induratæ intestina occludant & excrementa in intestinis tamdiu cumulentur, vt natura amplius ea ferre nequeat, hunc peruersum motum instituit: id quod ab omnibus caussis, quæ aluum obstruere & feces retinere possunt, fieri potest.

Signa Diagnostica.

Signa. Cognoscit id ex eo, quod præcessit diuturna alui obstructio, dolor in principio non adest, sed postea accedit, nec tamen est adeò acutus & vehemens vt in inflammatione, sed potius adest grauitas ventris, & abdominis tensio, intestina ad tactũ stercore duro turgida sunt, flatus frequenter supra erumpũt, febris ferè abest, vomunt biliosa & pituitosa, & tandem morbo crescente ipsas alui fæces. Præcesserunt caussæ alui adstrictæ, & fæcum diutius retentarum, de quibus infra, *cap.*4.

Prognostica.

Prognostica. Minus periculosus est hic ileos, quam qui ab inflammatione vel aliis tumoribus, vel intestinorum exulceratione prouenit.

Curatio.

Curatio. Fæces induratæ emolliendæ sunt, postea emollitæ educendæ. Et eadem curandi ratio est, quæ colicæ à fecibus induratis. Extra nimirum inunctiones, fomenta, cataplasmata, clysteres, balnea ex emollientibus vsurpanda: inter quæ ab antiquis imprimis cõmendatur balneum ex oleo dulci, clystere emolliente præmisso. Post balnea & humectantia talia applicata acriores paulò clysteres iniici oportet, quò irritata natura id, quod emollitũ est, facilius excludat. Sedes verò sẽper foueatur spongia calida decocto emolliẽte imbuta.

Intrò assumenda iura pinguia, oleum amygdalarum dulcium, lini, sesaminum ad Vnc. ij. vel iij, butyrum recens, decoctum althææ, maluæ & similium. Vel sumatur hora vna ante cœnam vel prandium cassiæ extractæ Vnc. j. vel Vnc. j. ß.

Hippocratis in ileo remedium. Si his malum non cedat, ad Hippocratis remedium, quod postea in curatione colicæ proponetur, accedendum censent autores, vt scilicet folle intestina inflata à stercoribus separentur, & postea clyster ad ea dissoluenda & extirpanda iniiciatur.

Nouum ilei genus. Obseruaui adhuc aliud Ilei & motus intestinorum inuersi genus, quod neque ab inflammatione, neque enumeratarum caussarum vlla ortum habuit, sed simpliciter ex ἀναῤῥοπία humorum in quodam viro hypochondriaco. In eo enim ita humores sursum ex hypochondriis vergebant, vt non solum epilepticus, & cæcus fieret, sed vt etiam clysterem vomitu reiiceret. Posset forsan caussam hic quis referre ad multitudinem crudorum & crassorum humorum, vna cum vehementi refrigeratione, cuius Galenus, *6. aph.* 44. mentionem facit, qui etiam supra *prognostic.*4. adductus est, (& abundauit ille vir multis crudis humoribus.) Non tamen facile dixero, ab iis, quatenus refrigerant, malum hoc induci, sed potius, quatenus peculiarem aliquam corruptionem acquisiuerunt (epilepticus enim etiam fiebat) vel acres alios humores admixtos habuerunt.

QVÆSTIO.

An in ileo nihil per aluum excernatur?

An in ileo nihil per aluum excernatur? In ileo nihil per aluum excerni, atque id eius inseparabile signum esse docet Galenus, 7. *aph.* 10. vt supra dictum. Hippocrates tamen contrarium testatur, *lib.* 3. *epid. sect.* 3. *text.* 7. in historia mulieris voluulosæ, quæ apud Tasimenum decumbebat, dicens: deiectiones tenues, crudæ, paucæ. De quo loco Petrus Sal. Diuersus *de affect. particul. cap.* 11. *Verba hac sicuti Galenus in comment. neglexit, ita posteritas conniuentibus oculis pertransiit, & tamẽ hac in iliaca passione aliquid descendere affirmant. Ego diu locum hunc consideraui, remque ipsam obseruaui, tandem experientia & ratio me docuit, in ileo aliquid descendere posse. Vidi enim plures iliacos, in quibus nonnulla, licet pauca, excernebantur, hocque tantum, dum generaretur morbus, animaduerti fieri; facto autem, & completo morbo, nihil postea descendisse vidi. Hoc autem non sine ratione factum indicaui: quoniam dum fieret ileos, infra locum affectum descenderant excrementa, quæ vel à natura vel ab arte excludi poterant, antequam omnia intestina in consensum affecti adducta essent, propriamque naturam & facultatem omnem amisissent. Hinc Hippocrat. lib. de morb. cap.* 3. *in ileo ex inflammatione genito, ad extrudendas faces infra locum affectum contentas, suppositorium ex melle, taurino felle oblinitum, decem digitorum longitudine imperabat, quæ non post morbum factum, sed antea in inferioribus intestinis congestæ erant. Cum autem oppositum Galenus scripserit, intelligatur de morbo completo locutum esse, & in eo casu, in quo omnia intestina in consensum loci affecti deducta adeo aliquando angusta redduntur, vt nec amplius flatum, nec stercus, nec podex etiam specilli acumen admittant.* Quæ conciliatio omnino clarior erit, si proximam ilei caussam, vt supra dictum, statuamus non intestinorum obstructionem, sed motum inuersum.

De Intestinorum doloribus.

CAPVT II.

De Colico dolore.

Dolor colicus intestinorum. INtestina quoque varia symptomata patiuntur, inter quæ satis frequens & grauis est dolor intestinorum, qui nonnunquam adeo acerbus est, vt nonnulli eum perferre non valentes necem sibi ipsi intulerint, vt refert Galenus, 2. *de comp. med. sec. loc. cap.* 1. Atque is cum frequentius intestinum colum, vtpote in quo naturâ suâ longo & anfractuoso materia dolorem excitans diutius moratur, nomen accepit, & dolor κωλικὸς, ac κωλικὴ διάθεσις appellatur, vulgo colica passio. Nomen huic malo inditum est à parte affecta, quod intestinum colum præcipuè hoc malo afficitur. Etsi enim negandum non sit, quandoque etiam tenuia intestina affici: tamen à parte præcipuè affecta dolor ille denominatur. Et iliaca affectio non solùm tenuium intestinorum nomen est, sed & peculiare malum plerunque denotat, in quo excrementa alui retinentur, & difficiles vomitiones adsunt. Celso hoc malum, *lib.* 4. *cap.* 14. morbus intestini plenioris est.

Caussæ.

Caussæ. Cum aliàs dictũ sit, subiectum doloris & tactus proximum esse membranas: etiam hîc intestina secundum mẽbranas, tàm internas, quã externas dolorẽ patiuntur.

Caussæ verò doloris colici etsi plurimæ sint: tamen omnes in eo conueniunt, atque eâ ratione dolorem excitant, quatenus continuum soluunt.

Caussæ, quæ continuum soluunt, faciunt id distendendo, rodendo & mordendo. Addunt quidem nonnulli

nulli intemperiem. Verùm enim verò tantum dolorem ab intemperie, quatenus tali, induci posse, credibile non est. Et licet pituita vitrea, sanguis in inflammatione, sicut & bilis, colicos dolores excitent: tamen id non præstant saltem alterando, sed distendendo, vt postea *quæstione 2.* dicetur.

Subiectum causa colici doloris. Materia autem, quæ continuum soluit, vel in intestinorum cauitate consistit, atque est aut flatus, seu excrementa, quæ ibi retinentur ob angustiam intestinorum, quæ fit ab obstructione à fecibus induratis, aut à calculo, aut à vermibus, aut ab intestinorum compressione, aut conuersione, vt in hernia; vel consistit in intestinorum tunicis, seu rodat, seu distendat, seu vtrumque faciat; atque id fit ab humoribus nunc frigidis vel crassis, nunc calidis, nunc sine, nunc inflamatione: quandoque etiam materia, quæ colicam excitat, est venenata & maligna, sicut Paulus Ægineta, *lib. 3. c. 43.* refert, colicam pestilentem in Italia exortam multas Romanorum prouincias afflixisse.

Colica à caseo indurato in intestinis. Neque etiam prætereundum illud, quod Platerus obseruauit, & *lib. 3. obs. sub finem* inseruit, nimirum præfectum quendam colicis cruciatibus diu vexatū conuulsionibusque laborantem post clysmatum vsum casei concreti induratique magnam per aluum copiam eiecisse, quam diu in intestinorum anfractibus hæsisse & latuisse ex eo colligebat, quod nullum longo tempore, ob interdictum à Medicis illius vsum, caseum comedederat, prius verò antequam ægrotaret, immoderatè se eo sæpe repleuerat.

Differentiæ.

Differentiæ. Etsi doloris colici differentiæ plures, secundum dolorū differentias, in genere, de quibus Galenus, *lib. 2. de loc. affect.* capitibus aliquot agit, recenseri possent: tamen maximi momenti sunt illæ differentiæ, quæ sumuntur à subiecto & caussa efficiente. Subiecti ratione dolor intestina afficit vel omnia, quod rarius accidit, vel aliqua eáque vel tenuia, vel crassa. Si fit in tenuibus, propriè iliacus; si in colo, colicus dolor appellatur. Nonnunquam tamen & Colicæ nomen vtrique dolori tribuitur.

Deinde caussarum ratione, doloris colici non parua est differentia, quæ *supra* explicatæ sunt.

Signa Diagnostica in genere.

Signa colica in genere. Dolor generatim in abdomine circa intestinorū regionē percipitur, qui aliàs in vno locus fixus, maximè sub vmbilico, pali infixi, vel terebræ perforantis speciē præ se fert; nunc instabilis, & vagus; supra verò vmbilicum de latere in latus, vel etiam infra de loco in locum vagatur, doloremque colicum situs ipse doloris ostendit. Incipit n. cum colo à sede dextri renis, vbi & dolor sæpe figitur, & ascendit ad iecoris gibbum, hincque secundū ventriculi fundum ad lienem, & sinistrum renem quasi zona tendit, atque ibi deorsum flectitur vsque ad intestinum rectū, & ita nunc iuxta splenem, & sinistrum renem, nunc & frequentius in dextro dolor percipitur. Trahitur a. in dolore colico plerumq; in cōsensum ventriculus, vnde appetitus deiectus, nausea & vomitus sæpe excitatur, quo pituitosa, cruda, nonnunquā biliosa, porracea & æruginosa reiiciuntur. Plurimi inter signa colicæ & hoc referunt, quòd aluus ita adstricta sit, vt nec flatus excludatur; & si quid excludatur, illud esse durum ac cum flatibus excerni. Verum hoc signum non omni dolori colico competit, sed cuidam saltem, & qui à fecum obstructione ortum habet, vt postea dicetur.

Ventriculi doloris & colica discrimen. Cum a. plures in abdomine partes contineantur, quæ dolorem pati possunt, accurata opus est distinctione. Et primò quidem ventriculi dolorē à colico distinguere, non adeo difficile est. Ventriculi n. dolor supra vmbilicum semper consistit, & non raro ad spinam quoque inter scapulas pertingit; cum ad nonam vertebrā ventriculus spinæ alligetur, præterea ructibus & vomitibus leuatur, & per os assumptis lenitur facilè, quod in dolore colico similiter nō accidit. Deinde etiam non adeo difficilè est dolorē, qui est in abdominis musculis, aut peritonæo, ab intestinorū dolore discernere ex doloris sublimitate & profunditate. Præterea hi dolores leniores sunt minus periculosi, nec hinc inde vagātur.

Doloris colici & nephritici discrimen. Difficilius verò est, dolorem colicū à nephritico discernere, ita vt Galenus ipse se in hoc deceptū fateatur, *2. de loc. aff. c. 5. & 6. de loc. aff. c. 2.* Cōmunia n. sunt quædā vtrique dolori, nimirū dolor abdominis, nausea, vomitus, alui constipatio, dolor dorsi, impotentia corpus flectendi; quæ tamen ipsa in vtroq; dolore differunt, & præterea signa quædā vtrique affectui propria sunt. Dolor enim in intestinis est pungitiuus & intensior: in renibus grauatiuatius & remissior. Deinde colicus dolor amplū spatiū occupat, nephriticus angustū. Tertiò, dolor colicus ductum intestini coli sequitur, vt modò dictū. Nephriticus a. semper in eadem parte permanet, & qui calculo è renibus promoto accidit, à supernis ad inferiora descendit versus pubē secundum ductum vreterū, & semper à dorso incipit, & ad posteriores potius partes circa spinam vergit, sicut colicus magis ad anteriores, qui & in loco renibus alteriore consistit. Quartò, dolor colicus cibo assumpto intenditur; quia ventriculus repletus colū comprimit; nephriticus verò augetur cibo ad inferiora descendente, intestinis renes prementibus. Quintò Colicus dolor non in vno loco fixus est, sed vagabundus; nephriticus in vno loco stabilis, donec calculus secundum vreteris ductum in vesicam delabitur. Vomitus quoque, nausea, alui adstrictio in dolore colico vehementiora sunt, citiusque adueniunt; in nephritide grauius affligit dolor dorsi & crurum, ac flectendi & erigendi corpus impotentia, propterea quod intestina magis cum ventriculo sunt coniuncta; renes cum dorso ac cruribus.

Propria verò nephritici doloris signa sunt arenulæ & calculi excreti; vrinæ in substantia, colore & contentis mutatio, stupore femoris è directo affecti renis. Hæc ergo signa si absint, dolor colicus indicatur. Deinde dolor nephriticus lenitur arenularum, calculi, vrinæ crassæ & sabulosæ mictione; Colicus verò vomitu vel alui deiectione. Nephritici initio aqueas & puras vrinas reddunt, postea inæquale quid in iis subsidet, tandem arenosum. Colici verò flatulosum quid per aluum deiiciunt.

Vteri dolor colica cognatus. Est etiam cognatus colico dolori vteri dolor, solentque mulieres à partu, vel cū mensium fluxus instat vel supprimitur, dolore torqueri colico non absimili. Verùm is inguinibus & coxis communicatur, ac supra ilia non ascendit; præcessit etiam partus, vel instant menses, aut iidem retinentur. Interdum vteri suffocatio accedit; quæ symptomata in colicis non apparet. Dysenteriā quoque à colica fluxus alui coniunctus facilè discernit.

An autem colum vel ileum afficiatur discernitur; quod dolor colicus magis extensiuus & grauatiuus est; & rei perforantis speciem exhibet, magisque infra vmbilicū affligit, cui & membra superiora minus consentiunt, atque iis, quæ per sedem eiiciuntur, valde lenitur. Iliacus magis pungitiuus est, & supra vmbilicū fertur in hypochondriis, & membra superiora in consensum trahit, cum plerumque ab inflammatione ortum habeat, de cuius signis plura dicentur *capite sequente.*

De loco verò in colo affecto sciendum, quòd si totū dolore detinetur, ille circa vtrumque ilium & infra ventriculi regionem prope vmbilicum percipitur. Cum autem pars tantùm afficitur, & quidem principium, dolor ilium dextrum occupat; si medium sinistrum; si finem, vmbilici regionem à sinistro proximam, vt ex coli intestini situ manifestum est.

Prognostica.

Prognostica. 1. Dolor intestinorū malum non contemnendum est; quoniam dolor omnes vires ac spiritus dissoluit ac dissipat,

ſipat, & partes principes in conſenſum trahit. Et quanquam plerumque ad ſalutem, & quidem breui temporis ſpatio terminatur: tamen quandoque dolor vehementiſſimus eſt, & vires valdè deiicit; atque vbi ad ſalutem malum terminatur, dolores ſunt remiſſiores, nec conſtantes, neque vno in loco pertinaciter hærent, ſed quandoque intermittunt, & excrementa non prorſus retinentur. Contra ſi malum lethale futurum ſit, dolores ſunt acerbiſſimi, vno loco fixi perpetui & conſtantes, excrementa planè detinentur, præterea vrgent vigiliæ, ſequitur ſingultus, vomitus, extremorum refrigeratio, ſudores frigidi, ſyncope.

2. Periculoſius eſt, ſi totum colum afficiatur dolore, quàm ſi pars ſaltem; & minimum periculum eſt, ſi ſecundum vmbilicum colique finem dolor conſiſtat, quò clyſterum vis magis peruenire poteſt: maius, ſi in eius medio & in ſiniſtro ilio: adhuc maius, ſi in coli principio & in illo dextro; quoniam inde difficilior materiæ exitus patet & clyſterũ virtus huc ægrè penetrat.

3. Colica nonnunquam in dorſi dolores mutatur, materiâ, quæ in hypochondriis continebatur, fusâ & in ſpinam delatâ, nonnunquam in arthritidem, materiâ ad articulos transmiſsâ: ſæpiſſime in paralyſin. De via autem per quam materia ad iſta loca fertur, dictum in Inſtitut. *lib. 2. part. 3. ſect. 2. c. 5.* & dicetur etiam de ſcorbuto. Atque hoc malum quandoque epidemium eſſe ſolet, vt Ægineta meminit, *lib. 3. c. 28. & 43.* Quod ſi materia illa præſertim bilioſa & tenuis, progreſſu temporis acrimoniam & malignitatem aliquam acquiſiuerit, epilepſia gignitur. Et addit Ægineta, eos, qui ex tali colica in epileſiam delapſi fuiſſent, pleroſque periiſſe, qui in paralyſim, pleroſque ſanatos fuiſſe, critica quaſi materiæ ex alto corpore translatione, & tandem diſcuſſione. Verum Prognoſticum hoc ei in ſpecie dolori colico competit, qui ab humore acri & ſcorbutico eſt, de quo infra.

4. Prauus eſt colicus & iliacus dolor, vbi vomitus crebrior adeſt, ac potus retineri nequit, & nihil vel parũ infrà excernitur, extrema refrigerantur, atque alia ſigna doloris colici lethalis antea enumerata adſint.

5. Colicus etiam dolor nonnunquã in abſceſſum coli inteſtini lethalem mutatur. Sic refert Guilielmus Fabricius, *cent. 2. obſ. 74.* fœminam quandam grauiſſimo dolore colico cum ventris cõſtipatione ac vomitu correptam fuiſſe, indeq; febrem exortã, neglectoque morbo dolorem ita auctum præcipuè in ſiniſtro latere ſub coſtis nothis, vt per octiduum nullum ſomnum capeſſere potuerit. Ventrem fuiſſe tumidum inſtar tympani extenſum, & neque flatum, neque excrementa toto octiduo eieciſſe, tandemque ruptum eſſe abſceſſum in ſiniſtro hypochondrio, ea ſcilicet coli parte, vbi eſt anguſtius, (id quod Fabricius inde cognouit, quod non parum puris per aluum excreuit) & ſuperueniente ſudore frigido ac ſyncope ægram mortuam fuiſſe.

Indicationes.

Indicationes. In colica curanda duo ſcopi Medico propoſiti ſunt; primus quidem, vt cauſſam, quæ dolorem hunc excitat, amoueat; quæ cum multiplex, quælibet pro ſuâ natura ſui amotionem indicat, vt poſtea de ſingulis in ſpecie dicetur; atque hæc curatio maximè regularis eſt. Quia verò dolor interdum ita vehemens eſt, vt ad ſe curam trahat; nonnunquam ad tempus dilata curatione, quæ cauſſæ debetur, ſi ægrum ſeruatum velit Medicus, dolori primum occurrendum eſt, qui alter in colica curanda ſcopus.

Curatio.

Curatio. Anodyna quid ſint? Ad dolorem autem vehementem tollendum opus eſt anodynis, & interdum etiam narcoticis. Anodyna ſunt, quæ temperata ſua qualitate & humiditate partes, dolore afflictas ſuauiter demulcent laxantque, de quibus in Inſtit *lib. 5. part. 1. ſect. 1. c. 7.* Narcotica verò ſunt, quæ peculiari vi ſtuporem parti inducunt, vt dolorem non ſentiat, cauſſâ doloris relictâ. Anodyna autem nunc aſſumenda exhibentur, nunc per clyſterem infunduntur nunc extra applicantur. *Narcotica quid?* Intus ſumitur oleum amygdalarum dulcium recens ab Vnc. iij. ad Vnc. v. cũ ſacchari albi Vnc. ß. Si calor adſit, aliquid ſyrupi violacei, aut etiam ſpecierum diarrhodi abbatis modicum addi poteſt. *Interna.*

In materia frigida oleo amygdalarum dulcium dimidia pars olei amygdalarum amararum addatur; quidam & vini maluatici aliquid addunt. Decoctum quoque chamæmeli præſtantiſſimum eſt anodynum. Vtile eſt & decoctum anethi.

Si hæc æger abhorreat, clyſtere, quorum aliàs etiam ſemper in colica magnus vſus eſt, cum dolores hìc plerunque in craſſis inteſtinis conſiſtãt, ex anodynis ſeuis, quæ calida & humida, parẽtur, *chamæmelo, anetho, malua, althæa, branca vrſina, parietaria, ſemine lini, fœnugræci, caricis pinguibus, butyro recenti, adipe vitulino, gallinaceo, oleo communi dulci*, & ſimilibus, vt:

℞. *Maluæ, parietariæ, flor. chamæmeli* an. Vnc. j. *ſummitat. anethi* M. ß. *ſem. lini, fœnugræci* an. Vnc. ß. Coquantur in ſ. q. aquæ. Colaturæ ℔. j. *ol. amygdalarum dulcium recentis* Vnc. ij. *pinguedinis gallinæ vel anſerinæ* Vnc j. Fiat clyſter.

Licet & clyſteres ex oleis, puta amygdalarũ dulcium, chamæmelino, anethino iniicere, quibus & portio aliqua adipis gallinæ, vel anſeris admiſceri poteſt.

Extrà, poſt alui lenitionem, conueniunt fomenta ex iiſdem parata, quæ vel in veſica, vel ſpongia, vel lana, vel linteo applicãtur. In cauſſa frigida conueniunt *oleũ lini, amygdalarum amararum, chamæmelinum, anethinum*, aut horum decocta. In calida *oleum violarum, roſaceum cum vitello oui, hydrelæum, lac bubulum, ouillum, mucilago ſeminis althæa, maluæ, omentum caſtrati in oleo roſaceo calefactum*, emplaſtrum *ex mucilagine ſeminis pſylli, oleo roſaceo & vitellis ouorum.* Commodus etiam vſus balnei, quod & ipſum dolores valde lenit, & vt efficacius ſit, herbæ modò enumeratæ prius in aqua coqui poſſunt. *Externa.*

Internis autem illis vtimur ſemel atque iterum pro doloris violentia: modò dolor colicus non ſit ab inflammatione. Tum enim, vt poſtea dicetur, mox adhibenda eſt phlebotomia.

Externorum vſus frequentior eſſe poteſt: ſed præcedat aliqua euacuatio. In horum tamen etiam vſu hoc notandum, ne valde calefacientia, vbi ſaltem dolorem ſopire animus, vſurpentur. Inſigniter enim calefacientia anodyna non ſunt, ſed potius cauſſam reſpiciunt, de quo ſuo loco.

Si verò anodyna nihil proficiant, & dolor vehemens admodum ſit, vt ſyncope, vel vitæ periculum immineat, ad narcotica accedendum, & vſurpantur commodius in mordaci & acri humore, non quod refrigerent, vt vulgò creditur, ſed quod humoris acrimoniam mitigandi, eum incraſſandi morſumque & motum eius inhibendi etiam vim habent. Et quamuis aliqua intemperies vel ſtupor inducatur: tamen melius eſt, intemperiem ex narcoticis relictam longiore tempore curare, quam breui deiectis viribus ægrum mori. In frigidis autem & craſſis ac lentis humoribus narcotica, & opiata ita commoda non ſunt, cum cauſſam morbificam deteriorem & curatu difficiliorem reddant. Et quamuis qui à frigidis humoribus colicam patiuntur, initio aliquid commodi è narcoticis percipere, & dolores leniri videantur: tamen poſtea maiores fiunt, humore ipſo craſſiore, & ad motum magis inepto reddito, tunicisque inteſtinorum magis addenſatis. *In qua colicâ narcotica cõueniant.*

Sunt autem talia remedia varia, ſimplicia, vt opium, radix madragoræ, ſemen hyoſcyami & alia compoſita, theriaca & mithridatium recens, requies Nicolai, philonium Perſicum, philonium Romanum, laudanum opiatum & ſimilia. *Narcotica ſimplicia. Compoſita.*

Simpli

Simplicibus rarò vel nunquam solis, ob vehementiam, quam habent, vtimur. Compositis tutius & frequentius, de quorum recto vsu, & compositione videatur Galenus, *lib.9.de compos.medic.sec.loc.c.4.* Aëtius, *tetrabil.3.serm.1.cap.32.*& supra *lib.1.part.2.cap.1.*

Narcotica tribus modis hic vsurpari solent.

Narcotica autem illa tribus modis vsurpari solent, ac vel ore assumuntur, vel clysteres iniiciuntur, vel extra applicantur. Et rarius quidem ore sumenda exhibentur; tutius per aluum infunduntur cum iure vel decocto conueniente.

Cautela in vsu narcoticorum.

Inter interna, vbi necessitas exigit, exhiberi possunt, requies magna, philonium Romanum, aut Athanasia, Dr. j. pondere cum decoctis florum chamæmeli Vnc. iij. & syrupi papaueris Vnc.ß. Et quidem antiquis vsitatissimum & laudatissimum medicamentum est philonium Hodie in vsu est laudanum opiatum, quod ij. vel iij. gr. pondere exhibetur. Hoc tamen etiam circa narcoticorum vsum, tum in hoc, tum in aliis morbis, in quibus vsurpanda, monendũ, vt, cum iis opus est, adhibeantur, dum vires adhuc constant. Nam si viribus iam prostratis, & vbi ferè morti vicinus est æger, vsurpetur, non solum non prosunt, sed ægro etiam interitum accelerant, & cum sensu vitam auferunt, dum spiritus iam antea languentes, aut deficientes sopiunt quasi & calori natiuo obsunt.

Deinde per clysteres talia iniiciuntutur cum decocto conueniente, & clystere infuso æger in latus dolens recumbat. Exempli gratiâ paretur clyster ex decocto hordei & capitibus papaueris.

Vel ℞. *Decocti flor.chamameli, vel alterius* ℔.j *philonij Romani, aut requiei Nicolai* Vnc.j.ß.*ol.amygdal.dulcium.* Fiat clyster.

Tandem eadem extra applicantur, vt:

℞. *Fol.parietariæ, hyposciami* ana M. j. Conquantur & contundantur. Contusis adde *Pulu.florum chamameli, farina seminis lini, fœnugraci* an. Vnc.ß.*croci* Drach.ß.*opii* Scrup.ß.vel Scrup.j.*vitellorum ouorum* num. iij. *ol. de papauer.* Vnc. ij. *chamamel. anethini* an. Vnc.j. Fiat cataplasma.

Cum materia dolorem excitans in cauitate intestinorum continuetur, Rhases necessitate vrgente opiatis vtitur, addito scammonio in causâ calidâ, vt bile prouocatâ simul aliquid è ventre educatur. Vel paretur talis clyster.

℞. *Parietaria, malua, althaa, flor.chamameli* an.M.j.*sem.lini, fœnugraci* an. Drach. iij. Coquantur in aqua simplici. Colaturæ ℞. ℔.j. *Benedicta laxatiua* Vnc. ß. *diaphœnici* Drach. ij. *philonij Romani* Drach. j. *ol.chamamelini, lini*, an.j.ß. F. clyster.

Dolorem colicum occulta proprietate lenientia.

Cõmendantur ab antiquis & à recentioribus quædã quæ occulta proprietate dolores colicos lenire creduntur. Inter ea imprimis laudatur stercus lupinum albũ, quod in spinis repertum in terram non cecidit. Datur à Drach. ß. ad Drach. j. cum pauco sale, vel pipere in vino, albo tenui, vel etiam aqua. Phlegmonem tamen abesse oportet. Imò laudatur etiam foris ilibus suspensum, vt videre est apud Galenum, *lib.10.de simpl.medic. facult. cap. de stercoribus.*

Commendatur & intestinum lupi ex analogia fortasse membri. Galenus galeritam auem, seu alaudam, quæ apicem in capite gestat in iure elixam dat. Dioscorides assam probat: alij tostæ puluerem ex aqua propinant Rhases, Auicennas & alij cornu cerui Drach.j. in potu exhibent. Dantur & lumbrici terrestres, & talus suillus, & intestina gallinæ tosta & trita à Scrup. j. ad Dr. j. in vino vel aqua, prout materia frigida vel calida id admittit. Lysius quidam Medicus stercus gallinaceum vtiliter præbuit ex œnomelite vel aceto, vel vino aquâ diluto, teste Galeno, *lib.10.de simpl.med.fac. cap.* 10. Rodericus Fonseca, *consult.57.* remedium singulare, tanquam maximè secretum ad dolores colicos tam curandos, quàm præcauendos, & quod à proprietate totius substantiæ operetur, & in seipso & in aliis

Equorum testiculi, miris modis ad colicam leniendã commendati.

multis expertus fuerit, commendat testiculos equorum. Lauat eos vino generoso, deinde in taleolas incidit & in furno exsiccat lento calore, atque vsui seruat, & cum opus Drach.j. in puluerem reducit cum Drach. ß. seminis anisi, & post euacuationem per clysteres, vel lene aliquod medicamentum in iure vel vino exhibet, & ægrum tribus horis à cibo & potu abstinere iubet. Plura videantur apud Aetium, *tetrabil.3.serm.1.lib.3.cap.31.* & apud Trallianum, *lib. 10. cap.1. sub titul.vlt.de amuletis*, vbi tamen & superstitiosa quædam enumerat.

An dëtur reuera medicamẽta quæ occulta proprietate dolores colicos lenire aut tollere possint?

Verum enim verò cum colica sit malum à caussis manifestis ortum (etsi causæ distendendo vel mordendo colicam excitanti malignitas etiam quandoque inesse possit) non sine caussa dubitatur, an dentur medicamenta, quæ peculiari & occulta proprietate dolores colicos sanent: & si ex iis quædam iuuant sumpta (nam de extrà appensis, maior adhuc videtur esse dubitatio, & pleraque ex his videntur esse superstitiosa) effectus illius caussa ex qualitatibus notis reddi potest; qualia sunt stercus lupi, gallinarum, lumbrici terrestres, quæ facultatem attenuandi abstergendique & nitrosi quid habent, omnemque vim suam à sale obtinent. Alia verò quæ occulta omnino proprietate iuuare videntur, vt intestina lupi, gallinæ & similia vim potius intestina confortandi ob similitudinem, quandam habent, atque ita non immeditè Colicæ prosunt; ideóque ista medicamenta non sine iudicio in omni colica à quacunque caussa ortâ adhibendæ, sed prius diligenter dispiciendum, an caussa, cur prosint talia, si prosint, rediddi possit.

Diata.

De Diæta in genere dici nihil potest, cum pro caussarum diuersitate varia sit.

De Colica à flatibus & excrementorum copia, in cauitate Intestinorum retentis, & distendendo dolorem excitantibus.

Colica à flatibus, & excrementis retentis.

Flatus sæpe cum excrementorum magna copia in intestinis colliguntur & cumulantur, eaque distendunt & dolorem excitant. Quibus si exitus liber pateat, dolor non diu durat, sed materia per aluum excernitur, eâque excretâ dolor cessat: id quod post purgantia medicamenta sumpta, post vsum fructuum fugacium, potum musti, cereuisiæ recentis, cruditatesque & omnino post eorum vsum, quæ corrumpuntur, & quasi fermentationem quandam in humoribus & intestinis excitare volent, accidit.

Sola obstructio & facum retentio ad generandam colicam num sufficiat.

Vulgo cruditatis nomine istud in Colicis vitium nominatur; & est omnino in coctione quoddam vitium, sed tale, quod non fixum aliquem & quietum humorem generat, sed flatuosum; & tale omninò quidem, quod aliàs à medicamentis purgantibus, musto & similibus excitari solet. Neque enim sola obstructio & fecum retentio ad colicam generandam sufficit, sed talis fermentatio, & vt sic dicam, flatuositas humorum necessaria est. Sæpissimè enim accidit, vt multis diebus aluus obstruatur, & nulla colica sequatur, sicut Brassolus, *c. 6.tract.de remed.purgat.* narrat, se iuuenem sæpe per spatium nouem dierum, imò per spatium duodecim dierum, nihil per aluum excreuisse; & tamen sani hominis muniis perfunctum fuisse: qualia exempla alia etiam Schenckius, *lib.3.de alui suppress.* annotauit.

Contra verò etsi aluus pateat, imò, quod sæpe accidit, etsi frequentius, quàm par est, excernat: tamen si crudi eiusmodi & corrupti ac flatulenti humores adsunt, colica generatur. Id quod iis accidit, qui ventriculum & Intestina debilia habent. Hi enim si vel cereuisiã fœculentã bibant, vel cibũ coctu difficilem aut corruptioni obnoxiam capiant, vt brassicam, intestina bubula, carnem porcinã, vel aliã pinguem, & cereuisiam frigidam deinde bibant; cibus is non in chylum conuenienti modo mutatur, sed corrumpitur, & in humore ac flatulentum conuertitur, qui colicam postea excitat, quæ non cessat, nisi humore hoc vel vomitu vel per aluũ euacuato.

Multo tamen facilius hoc accidit, si materiæ isti flatuosæ & excrementis exitum quærentibus exitus denegetur & hæreant cumulenturque in intestinis, eaque distendant, obseruauitque Fernelius & alij, à flatibus colum nonnunquam ita distensum fuisse, vt brachij vel femoris magnitudinem æquaret, nonnunquam etiam flatuum vehementiâ & copiâ ruptum fuisse.

Accidit autem hoc frequentius in coli intestini anfractibus, & flexu illo eius, quem descendens in latere sinistro in initio facit: quo loco sæpe, dum excrementa exitum ad latus quærunt, quasi perterebrari, & in tumorem, qui tactu deprehendi potest, eleuari videtur.

Denegatur verò flatibus & excrementis transitus, dum ipsa excrementa copiâ vias has coli anfractuosas subitò replent & occludunt; vel ob siccitatem, duritiem & tenacitatem ibi subsistunt, reliquisque, quæ indies aceruantur, flatibus, & excrementis transitum denegant. Idem & ab aliis corporibus duris accidere potest, vt à nucleis copiosè comestis, caseo duro pituitâ concreta, calculis, quæ tamen & ipsa per se distendendo dolorem parere valent, obseruatumque est, lapides in intestinis genitos homines adeò excruciasse, vt breui expiraturi viderentur, nisi vel sponte vel artis operâ excreti morbum soluissent, cuius rei exempla in obseruat. Schenckij *lib.3.observ.145.* videantur.

Varia corpora dura & concreta in intestinis dolorem colicum parere possunt.

In tenuibus etiam intestinis quandoque hoc impedimentum est, dum scilicet, præcipuè in meatu illo angustiore ad initium intestinorum crassorum, iuxta renem dextrum obstruuntur, ibique dolor Iliacus grauissimus, qui tamen etiam vulgò colicus appellatur, excitatur; & circa dextrum latus fixus est, & propter retenta in intestinis tenuibus excrementa circa vmbilicum percipitur cum alui suppressione. Fitque hæc obstructio in intestinis tenuibus nonnunquam à caussis externis, rebusque crassioribus assumptis; sicut Fernelius à cydoniato meatum illum iuxta cæcum obstruente dolorem iliacum grauissimum & lethalem excitatum fuisse, fecesque in abdomen decidisse obseruauit.

Præter obstructionem etiam à contorsione & conuolutione ac compressione intestina tenuia occludi, dolorque in intestinis tenuibus excitari potest. Cuius cõuolutionis caussa non saltem esse potest inflammatio, de qua postea dicetur, sed & flatus, qui vel soli, vel cum excrementis tenuia intestina adeò implent, vt instar farciminum inflatorum contorqueantur; quod tamen facilius accidit, si obstructio aliqua præcessit, & flatus retinentur. Eadem contorsio & conuolutio, ac hinc sequentia reliqua Symptomata, ex situ intestinorum mutato exoritur, siue ab externa vi accidat, ob rupta vel tensa eorum ligamenta, siue ob ruptum peritonæum, id quod in Hernia, & intestinorum extra abdominis cauitatem in scrotum delapsu non rarò accidere solet. Tandem & intestina nonnunquam coalescunt, de qua re supra, *sect.1.cap.3.de angustia intestinor.* dictum.

Ab intestinorum contorsione, conuolutione & compressione etiã colica induci potest.

Signa Diagnostica.

Signa.

Cognoscitur autem dolor hic ex fœcum duritie, aluisque suppressione, ex ventri tensione, rugitu & murmure, & imprimis si præcesserunt caussæ flatus generantes, & cibi vel potus assumpti sint, qui talem fermentationem humorum, de qua antea diximus, producere apti nati sunt, quales sunt fructus fugaces, vuæ, mustum, cereuisia recens vel feculenta, & omnino cibi, qui facilè corrumpuntur; refrigeratio item ventris, vnde cruditates oriri solent. Ex talibus enim omnibus, si exitus pateat, Diarrhæa vel cholera excitari solet. Si verò occludatur aluus, colicus dolor.

Quæ verò caussa intestina occludat, etiam suis signis discernendum. Si feces alui caussa sint, dolor est compressiuus, & alui adstrictio adfuit, diuturniorque fœcum in intestinis mora, seu ægri calidioris & siccioris, seu diætæ vitio, id est, ciborum excrementitiorum & aridorum, adstringentium, exercitiorum & laborum magnitudine id contingat.

Quod si calculus in intestinis contineatur, dolor est contusiuus & fixus, ac diu diurans, & signa materiæ calculum generantis adfuerunt, collectaque ibi est pituita vitrea, & humores alij tartei. Hernia & inflammatio etiam suis signis cognoscuntur.

Prognostica.

Prognostica.

1. Obstructio, quæ in crassis intestinis fit, facilius tollitur, colicusque dolor inde ortus facilius sanatur; difficilius verò, si meatus intestinorum tenuium obstructi sint, & continuò excrementa cumulentur.

2. Lenius malum significatur, si excrementa sponte, & per lenes clysteres naturâ irritatâ deiiciantur, & excrementa liquida, flatusque multi per aluum excernantur, dolorque locum mutet. Si verò remediis non cedat malum, periculosus morbus est, qui interdum in hydropem siccum vel ileum mutatur.

3. Calculus difficilius educitur, quam feces induratæ.

4. Si intestina coaluerint, malum incurabile est.

5. Si ab intestinorum in scrotum prolapsu dolor excitetur, nisi intestina reponantur, antequam inflammentur, periculosum & sæpe lethale malum est.

Indicationes.

Indicationes.

In colica à quacunque caussa obstruente orta primus scopus est, obstructionem tollere, feces nimirum emollire, aluum laxare, humores educere, flatus discutere, calculum tollere, intestina suo loco mota & contorta naturali sedi restituere, & quæ communis est omni colicæ indicatio, dolorem lenire.

Curatio.

Curatio.

Etsi verò flatus proxima doloris caussa sint & proinde in leuiori colica flatus discutientibus finem optatum sæpe attingere liceat: tamen in colica grauiore tantum abest, vt prosint ea primò administrata, vt etiã plurimum nocere possint, cum pituitam in intestinis contentam in flatus dissoluant, & hoc modo dolorem augeant. Itaque antequam flatus discutientia vsurpentur, necesse est, vias inferiores aperiri, fecesque alui induratas educi. Ac proinde rectissimè à clysteribus cura plerumque inchoatur cum caussa mali plerumque in intestino colo hæreat, ad quod clysteres facilè penetrant; parenturque illi ex emollientibus & aluum lenientibus, ac fluidam reddentibus; materiam viscidam, si adsit, incidentibus & abstergentibus, quibus interdum, cum summa adest alui constipatio, humoresque tenaces in intestinis adhærent flatus discutientia ac calefacientia in caussa frigida adiiciuntur. Anodyna quoque iisdem admiscere, & clysterem pluribus scopis inseruientem parare licet. Neque protinus si vnus clyster successu careat, desistendum, sed continuandus clysterum vsus, donec obstructio à retentione fecum orta tollatur. vt:

℞. *Parietariæ, maluæ, althææ* an. M. j. *rad. althææ, lilior. albor.* an. Vnc. ß. *ficuum* num. v.

Coqu. in aqua simplici. *Colaturæ* ℞. ℔ j. *cassiæ pro clysteribus* Vnc. j. *olei violar. aneth.* an. Vnc. j. ß. *vitelli oui* num. j. F. Clyster emolliens.

Vel ℞. *Radic. althææ* Vnc. j. *parietar. violar. branc. vrsin.* an. M. j. *flor. chamæmel.* M. ß. *sem. lini, fœnugræci* an. Drach. iij.

Coquantur in aqua simplici. Colaturæ ℞. ℔ j. *cassiæ pro clysteribus* Vnc. j. *olei amygdalar. dulcium chamæmelin.* an. Vnc. j ß. *vitell. ouor.* num. ij.

F. Clyster emolliens ad dolorem leniendum.

Vel ℞. *Parietariæ* M. j. *veronicæ* M. iij *flor. sambuci* M. j.

Cola

Colaturæ ℞. ℔.j. *sacchari* Vnc.ij. *olei amygdal. dulc.* Vnc. j. *aloes* Drach. ij.

Fiat Clyster dolorem leniens & abstergens.

Alius, qui emollit, dolorem lenit, simulque flatus discutit & materiam euacuat.

℞. *Mercurialis, parietariæ, maluæ, althææ* an. M. j *rutæ, flor. chamæmeli, meliloti*, an.M.ß. *sem. anethi, carui, baccar. lauri* an. Drach. ij.

Coquantur in aqua simplici.

Colaturæ ℞. ℔.j. *electuar. diaphænici, benedict. laxatiu.* an.Vnc.ß. *de baccis lauri* Drach. iij. *olei rutacei, anethini* an.Vnc.j.ß.

Fiat Clyster.

Et si maxima sit alui constipatio, ea, quæ magis intestina irritant, addenda, vt agaricus, electuarium hieræ simplicis, Indũ, Episcopi, diaphęnici, Benedictę laxatiuę.

Si autem Clysteres, quod sæpe accidit, nihil proficiat, & materia in superioribus intestinis hæreat, in clysterum vsu, diu non persistendum, cum facultatem expultricem segniorem reddant, & intestinorũ temperiem sæpe lædant; sed satius est, leni aliquo aluum laxante medicamento vti, quod tamen reliquum corpus non moueat. Obseruatum est, cum æger quidam triginta clysteres sine fructu accepisset, alium Medicum mannæ Vnc.j.ß. cum olei amygdal. dulc. Vnc. ij. in iusculo gallinæ pingui exhibuisse, & ægrum à dolore liberasse.

Vel oleum amydalarum dulcium loco butyri iusculis admiscetur; additur quandoque oleo amygdal. dulcium & sperma Ceti.

Si flatus imprimis vrgeant, qui interdum sua copiâ sibi ipsi exitum præcludunt, duo imprimis agenda, primò ut pars tensa laxetur, deinde vt flatus dissipentur; quæ tamen expediri non possunt, nisi simul caussa, à qua flatus proueniunt, ablata fuerit. Generantur autem flatus vel ob lentam & crassam pituitam, à quâ leui de caussa seu externa seu intrena, quæ materiam agitat, flatus generantur; vel ob calorem debilem, qui flatus, quos eleuat, discutere nequit. Primò ergo emollientibus clysteribus vtendum, quæ tensam partem laxant, postea discutientibus cum internis, tum externis.

Ideoque si flatus discutere imprimis animus sit, talis paretur clyster.

℞ *Origani rutæ, veronicæ* an.M.j. *flor. chamæmeli, meliloti* an.M.ß. *baccar. lauri, iuniperi* an. Vnc.ß.

Coqu. in aqua simplici.

Colaturæ ℞. ℔.j. *Electuar. Hiera, picra simplicis diaphænic.* an.Vnc.ß. *baccis lauri* Dr. iij. *olei anethini, rutacei* an. Vnc.j.ß.

F. Clyster.

Ad intestina calefacienda, flatúsque discutiẽdos nonnunquam vini Maluatici, vel alterius potentis aut aromatici ℔.j. vel etiam plus iniicitur. Et si simul detergere ac lenire velimus, vino olei communis, chamæmelini, anethini, amygdalar. dulcium Vnc. iij. mellis Vnc. j. adiici possunt.

Galenus, 2. *ad Glaucon. cap. 6.* in oleo communi ebullire sinit, quæ, cum tenuitate partium, calefaciendi vim habent, vt semẽ cumini, apii, petroselini, leuistici, seseleos; & in frigida partis dolentis constitutione, rutam, baccas lauri, & ipsum oleum laurinum per clysteres iniicit. Vbi verò calor coniunctus est, temperatis potius vtitur resoluentibus, vt anetho & similibus.

Clysteres autem tũ flatus discutientes tum anodynos non semper ad integras libras infundere opus est, sed sufficiunt Vnc. viiij. vel Vnc. x. vt diutius subsistentes efficacius vim suam in intestina exerant, modò ea sit liquoris mensura, vt ad locum affectum perueniat.

Vsurpantur & interna ad flatus discutiendos; Et sunt caussa frigida ad aluum soluendum, & apertam seruandam, dolores leniendos, flatus discutiendos vtilia vina purgantia.

Vt ℞. *Radic. fæniculi, acori veri helenij, imperatoriæ* an. Vnc.ß. *absinthii* Drach. v. *calaminth. origani, roris marini, sambuci* an. Drach. ij. *cortic. malor. aurantior. citrior.* an. Vnc. iij. *sem. fæniculi, carui* an. Drach. ij. *baccar. lauri, iuniperi* an. Drach. iij *folior. senæ elect.* Vnc.j.ß. *agarici trochiscati* Vnc.ß. *turbith.* Drach. ij.

Conquassatis effundatur vini q. s. de quo, cum aluus constipatur, æger bibat haustum.

Exhibetur quoque decoctum florum chamæmeli in cereuisia vel vino albo tenui ad Vn. iv. quod ad dolores leniendos, & flatus in colicis discutiendos præsentissimum est remedium; sicut & aqua florum chamæmeli. Decoctum tamen efficacius est. Vtile est & decoctum seminis cumini, solius, solius, vel cum floribus chamæmeli: vt & ius galli repleti iis, quæ flatus discutiendi vim habent. Castoreum quoque vtile est scrup. j. vel Drach.ß. pondere, dissolutum in vino cum pauco cinamomo & croco.

Veronica in colicâ commendata. Commendatur valde ad colicam etiam veronica, quæ simul ita à proprietate colicis vtilis à Cratone commendatur, quæ nõ solum decocta clystere iniicitur, sed & in vino decocta cum myrrhæ scrup.ß. bibitur.

Radix Imperatoriæ. Idem Crato commendat radicem Imperatoriæ seu cardopatiæ, quam in vino macerauit, & per triduum ante cœnam haustum propinauit. Quæ cum aliquid malignitatis, præsertim humida, habeat, postea Dr. ß. myrrhæ cum vino, & tantundem Theriacæ cũ extracto calami aromatici exhibuit. Idẽ tenera ceruorũ cornua in taleolas secat, & in puluerem redigit. Huius pulueris Vnc. ij. addit myrrhæ Dr. ij. piperis albi Dr. j. Dosis Dr. j.

Vtilis est & zedoariæ Puluis à scrup. j. ad Dr. j. vt & aqua eiusdem cum veronicæ aqua destillata, vt & extractum calami aromatici ad scrup. j. cum syrupo conueneniente.

Aqua contra colicam. ℞. *Cinamomi* Vnc.ß. *sem. anisi* ℔.ß. *dauci syluestris* Drach. ij. *rad. mei* Drach. iij. *caryoph. macis, nuc. mosch.* an. Drach. j.

Macerentur per dies aliquot in spiritus *vini Rhenani* ℔ij. Vnc. iij. Destillatum dulcoretur *syrupo cinamomi* vel *sacchare.*

Rhases probat *confectionem de baccis lauri*; Datur cum Vnc. i. vel ij. vini calefacti.

Auicennas efficax medicamentum parat ex æqualibus partibus castorei, piperis & anisi. Vtiles sunt & *species diacumini, dianisi, diacalaminthæ, diagalanta diatrion, piperon, theriaca, & Mithridatium antiquum, item oleum destillatum carui, cumini, fæniculi, anisi, radicum angelicæ, caryophyllor.* si gutta vna vel altera in iure vel vino vel cereuisia exhibetur.

Vel fiant cum saccharo, rotulæ, Vt:

℞. *Olei anisi vel carui* gut. vij. vel scrup.ß. *sacchari in aqua cinamomi dissoluti* Vnc.j.ß. F. Rotulæ. Vtilis est & hic puluis:

℞. *Cinamomi optimi, cortic. aurantior. flau.* an. Dr. ij. *galangæ, calami aromatici* an. Dr. j. *baccarum lauri* Dr. j.ß. *seminis cumini* Dr. ij. *cornu cerui vsti præparati* Dr. j. ß. *seminis carui* Dr. ß. *anisi, fæniculi* an. scrup. iiij. *caryophyllor. zedoariæ* an. Drach. j.

Puluerisatis adde *spec. dianisi* Dr. j. ß. F. Puluis, de quo datur Dr. j. circiter.

Externa medicamenta. Extra quoque ad flatus discutiendos vsurpari possunt sacculi è floribus chamæmeli, summitatibus anethini, foliis calaminthæ, rutæ, milio, sale leniter torrefactis parati, qui vino valente irrorati calidi ventri applicentur. Vel F. tale Emplastrum:

℞. *Emplastri de baccis lauri* Vnc. iij. *de meliloto* Vnc. j.

Misce cum oleo chamæmelino & rutaceo.

Fiat Emplastrum, quod abdomini imponatur.

Vel ℞. *Emplastri de baccis lauri* Vnc. j. ß. *vnguenti Apprippæ* Vnc.ß. Misceantur & ventri imponantur.

Nonnulli regulam lateritiam ad ignem calefactam, & linteo vino madefacto inuolutam ventri imponunt: alij asserem quernum calefactum; alij panem è furno calentem. In vulgari vsu est & Lapis ophites calefa-

ctus, quem vulgò serpentarium appellant.

Commendatur & gummi tacamahacæ & carannæ vmbilico imposita, imprimis si postea cucurbita major vmbilico, vel parti dolenti affigatur. Efficax est & Galbanum, quod in Maluatico dissolutum & cum castoreo mixtum vmbilico imponatur. Eidem & olea addi possunt. vt:

℞. *Galbani in aqua vitæ dissoluti* Drach. ij. *olei nardini rutacei* an. Vnc. j. *croci* gr. vj. Misce. F. Linimentum.

Vel eidem oleum destillatum rutæ addatur.

Efficacius adhuc est oleum ex Galbano, vt & quod ex sapone destillatur, & *in Institutionibus* describitur.

Non semper materia colicum dolorem pariẽs obstructionem etiam inducit.

Verum non semper illa ipsa materia (vt & hoc doctrinæ caussâ addmus) quæ dolorem excitat, etiam ob structionem parit, sed quandoque alia materia est, quæ dolorem parit, alia quæ obstructionem. Flatus enim copiosus cum excrementorum retentione affluens & continuum soluit, doloremque parit, & obstructionẽ generat. Dum verò flatus non est ita copiosus, feces verò sunt induratæ, aliud est quod dolorem parit, aliud quod obstructionem excitat. Compertum enim est sæpissimè aluum ad multos dies fuisse obstructã, & feces retentas sine dolore colico; accedentibus postea flatibus, demum colicam excitatam fuisse. Si ergo à fecibus alui induratis reliquis fecibus & flatibus exitum præcludentibus fiat colica, vsurpanda sunt emollientia, & postea acria, expultricem irritantia. Abstinendum verò in hoc casu principiò ab omnibus purgantibus per superiora exhibitis. Cum enim talia versus aluum excrementa moueant; exitus verò à fecibus induratis sit præclusus: augebunt potius malum, quam minuent. Sed à clysteribus emolliẽtibus & pinguibus curatio inchoanda, paratis scilicet ex iuribus pinguibus, oleo communi dulci, amygdalor. dulcium, butyro, mucilagine althææ, maluæ, seminis lini, fœnugræci, ficubus & similibus. Extra simul eadem emollientia adhibenda, vt & vnguentum Agrippæ & similia.

In colica à fecibus induratis per superiora nõ exhibeantur purgantia.

Exhibenda quoque emollientia, vt ius galli decrepiti, præcipuè cum anheto, polypodio, quandoque & carthano paratũ; prunorũ, spinachii, violarię, betę, oleũ, amygdal. dulc. deglutitis prius granis iiij. diagrydii.

Postea succedant clysteres acriores, quibus feces dissoluantur atque euacuentur. Quidam ægrũ in balneum collocant actu calidum ex oleo, aut ex aqua, in qua herbæ emollientes coctæ sint, vnguẽdo prius eius ventrem oleo amygdalarum dulcium, butyro, pingdeninibus humectantibus. Deinde clysterem mediocriter acrem iniiciunt, atque ita aluum proritant.

Argentum viuum quomodo vsurpetur in colica?

Nonnulli in malo desperato argentum viuum exhibent, quod pondere suo descendens feces simul protrudat: alii plumbum in eundem finem exhibent. Narratque Ambrosius Paræus, *lib.16.cap.*28. quendam, cum nullis remediis à dolore colico liberari potuisset, tandem haustis olei amygdalar, dulcium Vnc. iiij. cum vino albo, aqua parietariæ mixtis, deinde deuorata glande plumbea argento viuo illita, eademque aluo redditã, cruciatu colico mox liberatum fuisse.

Hippocratis in colica remedium per intestinorum inflammationem.

Trallianus Hippocratis remediũ vsurpat. Follis enim enim ano adaptatur, atque intestina adeo inflantur, vt à stercoribus interna sua superficie separentur, postea clyster immittitur, qui feces alui solutas vnà secum educit. Videatur Hippocrates. *in lib. de affect.* vbi ileum extremo hoc quasi remedio sanari docet. Et Trallianus, *lib.*10 *.cap.*1 *.de colica ex stercoris duri obstructione.*

In colica à calculo in intestinis concluso lubricantia & expultricem irritantia requiruntur.

Curatio colica à vermibus.

Eius, quæ à vermibus curatio ad vermes necandos & eiiciendos dirigenda.

Ex intestinorum conuolutione & transpositione.

Dolor colicus ex intestinorum transpositione & conuolutione, & qui ex rupto peritonæo, & intestinorum in scrotum descensu ortum habet, curationem herniæ postulat, de qua supra.

Diæta.

Diæta.

Diæta in omni dolore colico ab humore frigido & crasso sit attenuans & parca, cibique attenuantibus & discutientibus condiantur. Galenus maximè alliũ commendat, quia flatus discutit, & sitim non infert, nisi in ventriculo bilioso. Datur robustis erudum, cæteris coctum. Vitetur oua assa & dura, pyra, cydonia, & similia. Potus sit vinũ album, potens, tenuium partium, non adstringens, hydromel cum pipere paratum vtile. in hoc casu videatur apud Rhasin. *lib.9. ad Almansor. cap.*22.

De Colica à vermibus.

Colica à vermibus. Exemplum in puella.

Colicæ modò explicatæ non incommodè subiungi potest ea, quæ fit à vermibus, cuius mẽtionẽ facit Guilielmus Fabricius, *cent.*1*. obs.*57. vbi refert puellã 12. annos notã grauissimis doloribus colicis vexatã fuisse, cũ febre cõtinua & syncope. Ad quã ille vocatus enemata aliquot anodyna & flatus discutiẽtia adhibuit: exterius fomentationem ex floribus chamæmeli, meliloti, semine carui, anisi, fœniculi, fœnugræci, foliis & radicibus bus maluæ, althææ, & similibus applicauit. Sequenti die infusionem rhabarbari ex aqua absinthii, parumque benedictæ laxatiuæ propinauit: quibus tamen dolor non cessauit. Tandem exhibito clystere ex lacte recẽs mulcto, globulum vermium pugni magnitudine, vltra septuaginta lumbricos adeo intricatos & conglomeratos complectentem, vt separari vix potuerint, aluum exonerando excreuit. Quo facto dolor, reliquáque symptomata, quibus antea vexabatur, illico sedata sunt, & breui post tempore pristinæ sanitati restituta fuit.

De Colica ab humoribus crassis, & viscidis in tunicis intestinorum hærentibus.

Colica ab humoribus crassis & viscidis. An in cauitate intestinorum, num verò in ipsis intestinorum tunicis humor in colica caussa hæreat.

Frequenter etiam dolor colicus grauissimus excitatur à pituita & humoribus crassis ac viscidis, non, vt plurimi existimant, in cauitate intestinorum, sed intra coli tunicas contentis, vt testatur Galenus, 12*. m. m. cap.*7. Non enim credibile est, dolorem, à quo perforari quasi intestina videntur, excitari tantùm à pituita, intus cauitati intestinorum adhærescente, eáque refrigerante.

Et caussa ista non in tenuibus, sed crassis intestinis consistit. Nam tenuium intestinorum tunicæ rarâ tenuíque substantia constant, vt non diu eiusmodi caussas continere possit. Sed probabile est, frigidos eiusmodi & viscidos humores, ac flatuosũ spiritũ in corpore crasso densóque genitũ, sed egredi nequeuntem, dolorem excitare, vehementem quidem ob maximã partis, in qua continetur tensionem; longum verò seu stabilem, quia difficulter euacuatur ob corporis ambientis crassitiem & densitatem, Galenus, *6. de loc. affect. cap.*2.

Colligitur autem eiusmodi pituita in iis, qui crapulæ dediti sunt, ociosis item, & in quibus bilis, quæ expultricis stimulus est, ad ea loca nõ defluit. Quę quidem satis diu hærere, antequã dolorem excitet, potest: vbi verò ad quantitatẽ notatu dignam peruenerit, & flatus ex diminuto partis calore excitari incipiũt, vel ab externa aliqua occasione, quæ vel calefaciat vel refrigeret, vel quocunque modo moueat, agitetur, flatusque excitentur (hi enim in dolore colico ab hac caussa orto ferè præsentes sunt) subitò grauissimi dolores dum tunicæ intestinorum distenduntur & diuelluntur, excitantur. Vnde & humore hoc euacuato, dolor cessat: alterantibus verò non cedit; quod fieri tamen deberet, si à pituita in cauitate intestinorum hærente, eáque refrigerante, solum hic dolor excitaretur.

Signa Diagnostica.

Signa.

Caussa hæc ex eo præcipue cognoscitur, quod dolor pali infixi, vel terebræ perforãtis speciem exhibeat, ob

ob tunicarum violentam eò loci, vbi pituita ista hæret, distensionem: quod à reliquis caussis non accidit. Licet enim dolores vtcunque graues vel acuti existant, non tamen ij fixi & perforantes quasi sunt.

Prognosticum.

Prognosticũ. Colica à pituita & humore crasso intra tunicas coli concluso pertinax est, ob partis, in quâ humor continetur, crassitiem & densitatem, & humorum viscidi-tatem.

Indicationes.

Indicationes. In colica à pituita crassa & lenta vtendum est, aluo prius aperta, pituitam attenuantibus, fundentibus, discutientibus, iis tamen non insigniter calidis, ne materiâ subitò resolutâ flatus multiplicentur; & materiam ad excretionem parantibus, ac denique euacuantibus.

Curatio.

Curatio. Initiò itaque clyster paretur *ex emollientibus cum beta & ruta, ac semine carui, decoctis in iure carnis pingui, & dissolutis in hoc electuarii diacatholici, hieræ simplicis* an. Vnc. ß *benedictæ laxatiuæ* Drach. ij. *cum oleis lenientibus & salis* Drach. j.

Vel. ℞. *Herb. emollient.* an. M. j. *flor. chamameli, meliloti* an. M. ß. *sem. fœnugraci* Vnc. ß. Coquantur in aqua simplici. Colaturæ ℞. ℔. j. Adde *olei chamam. rutacei* an. Vnc. j. Misce. F. Clyster.

Clysteres verò fortiores à principio iniecti, & præcipuè sæpiùs iterati, nocent potius, quàm prosunt; cum materiam quidem agitent, sed, ob eius ineptitudinem, non euacuent, naturámque non parum labefactent.

Per os quoque initiò leniora exhibeantur, vt mel rosar. solutiuum, hiera simplex. Ab agarico Auicennas abstinere iubet ob metum vomitionis; quæ in colica cum alui suppressione minimè tuta esset. Vtilis est & syrupus è spina infectoriâ, vulgo Domesticus appellatus, descriptionis Matthioli, *in 1. Dioscorid. cap. 102.*

Attenuantia. Materiam attenuant *mel rosatum colatum, syrupus de duabus & quinque radicibus, de hyssopo, oximel compositum & similia.*

Materiâ nonnihil attenuatâ & præparatâ, ad fortiores clysteres, qui etiam vim abstergendi habent, ascendendum, adjiciendo cæteris folia calaminthæ, centaurij minoris, semen carthami contusum, electuarium benedictæ laxatiuæ in maiore quantitate, oleum rutaceum. Licet & theriacæ vel Mithridatij Drach. j. addere. Et si malum pertinax sit, post horas sex vel octo alius iniiciatur, in quo agarici albi Drach. j. ß. & pulpæ colocynthidis in nodulo ligatæ Drach. ß. coctæ sint, & in colatura electuarij diaphœnici, hieræ simplicis, benedictæ laxatiuæ ana Vnc. ß. dissoluatur.

Purgantia. Purgant per os sumpta *hiera cum agarico, diaturbith cum rhabarbaro, pilulæ masttichinæ, elect. diaphœnicum, Indum, episcopi, benedicta laxatiua.*

Maximè etiam confert terebinthina cum aliis purgantibus mista.

Fortiora verò purgantia rarò in hoc affectu vsurpanda: si tamen mitiora non prosint, dictis medicamentis diagridij gr. iij. vel iiij. vel hieræ diacolocynthidos Scrup. j. adiiere licet. Fortior etiam est hiera Logadij descript. Aëtij, *tetrab. 1. serm. 3. c. 3.* Idem pomum colocynthidis excauat, semina eximit, pòst vino dulci veteri replet, & per noctem relinquit, manè vinum per linteum exprimit & diligenter colat, cauendo, ne quid de medulla in vino remaneat, vinum calefactum propinat ægrumque deambulare iubet, *tetrabi. 3. serm. 1. cap. 31.* Idque aliqui pro secreto habent in colica ex pituita crassa vitrea. Sed fortius est medicamentum, quàm vt omnes ferre possint.

Opiata. Atque in hoc caussæ genere opiata vix conueniunt; & licet in principio iuuare videantur, tamen dolor postea major fit, humore ad motum ineptiore reddito, tunicisque intestinorum magis addensatis, flatuum discussione prohibitâ. Itaque succi isti frigidi & crassi intra tunicas intestinorum conclusi incidendi & concoquendi sunt, & quidem eiusmodi medicamentis calidis, quæ non plus resoluunt, quam digerant, sed quæ simul flatus discutiendi vi polleant; in quorum censu etiam Galenus *allium* habet. Etsi enim nonnulli putant flatus gignere allium: tamen rectissimè scribit Galenus, 12. *meth. med. c. 8. Allium*, inquit, *omnium planè eduliorum flatus maximè discutit.* Itaque ipse rusticorum theriacam id appellat. Habet enim manifestè excedentem calorẽ, & qui pituitosum humorem non gignat, sed manifestè ei repugnet. Et omninò hic delectu calefacientiũ opus est, quæ talia sint, vt etiam vehementer digerant, qualia sunt attenuantia non vehementer calida. Atque, vt *loco alleg.* vbi diligenter de colico dolore ex humoribus crassis orto tractat, Galenus scribit; A nullo in eiusmodi succis tam est metuendum, quàm à calore, qui eos liquet atque in flatum vertat, sed digerere non valeat.

Calefacientia. Allium in colica vtitur.

Attenuandi & discutiendi vi etiam valet marrubium album in vino coctum exhibitum, & summitates thymi in aqua ad tertias coctæ, si colaturæ mellis despumati aliquid addatur. Aëtius inter alia commendat decoctũ verbenacæ rectæ per nouem dies bibitum, decoctũ item menthæ viridis per tres dies continuatũ. Castorei etiam Drach. j. datur in hydromelitis optimi cyatho vel Vnc. iiij. vel Vnc. v. circiter.

Vel ℞. *Castorei* Drach. iij. *sem. ammios fœniculi* anâ Drach. j. Puluerisentur, & detur Drach. j. in hydromelite.

Aut ℞. *Cumini* Vnc. ß. *piperis albi, summittat. thymi, fol. rutæ, nitri* an. Drach. j.

Tritis iis cum aceto fiant trochisci pondere Drach. j. Detur vnus cum hydromelite.

Vel ℞. *Fol. absinthii, pulegii, piperis albi, sem. cumini, baccarum lauri* an. p. æ. Puluerisentur. Dosis Drach. j.

Interea dum incidentia & attenuantia vsurpantur, clysteribus, fomentis, balneis, & aliis externis vtendum; quæ partem laxant, ne extensa doleat, & flatus facilius erumpant, ac pituita viscida facilius & cum minore dolore ad cauitatem intestinorum transeat. Tota ergo abdominis regio inungenda *oleo amygdal. dulcium, chamælino, anethino, laurino, liliorum alborum fomenta item humida ex decocto florum chamameli, meliloti, semine fœnugraci, lini, ruta origano, calamintha* & similibus adhibenda, quæ si calidiora expetantur, in vino coqui possunt.

Si dolor perseueret, ad sicca fomenta transeundem, quibus id, quod liquatum & attenuatum fuerat, exsiccetur & discutiatur, sacculis nimirum ex *milio, sale, furfure, puluere chamameli, ruta, anethi lauri*, cui vsui etiam inseruiunt vasa testacea calefacta, & pannis inuoluta vulgò, vt & familiariter vsurpatur lapis ophites, serpentinus vulgo dictus, de quibus antea dictum.

Fomenta sicca.

Extra etiam adhibeantur discutientia & euacuantia, vt *vnguentum de arnita, Agrippa* & alia, quæ in curatione hydropis tympanitæ proponuntur. De fomentis monet Trallianus, quod, nisi eorũ ope dolor mitescat, non transeundum sit ad fortiora: quia materiæ copia prohibeat. Eius ergo partem maximam prius euacuandam esse, reliquam postea fomentis dissoluendam.

Externa.

Diæta.

Diæta. Victus primò sit parcior ad excrementa absumenda, & pituitam extenuandam; postea cibus exhibeatur, qui sit boni succi, & coctu facilis, admistis iis, quæ incidendi & extenuandi vim habent. In quem vsum & vinum exhibere licet.

De Colica ab humore acri, & scorbutico.

Colica ab humore acri & scorbutico.

Oritur & colica ab humore bilioso & calido, non illo quidem in cauitate intestinorum hærente, vel per eam moto, sed per tunicas & vasa eorundem. Nam si in intestinorum cauitate redundaret, potius diarrhœam vel choleram, vel intestinorum tunicis adhærens, & dysenteriam excitaret. Atque id vel ex eo quoque patet, quod ex biliosis & acribus humoribus non solùm colica, sed si aliò conuertantur, etiam icterus, febres, conuulsio, paralysis & alia grauia symptomata oriri solent.

Atque ex hâc causâ, humoribus nimirum non frigidis & crassis, sed tenuibus, acribus, quos omnes vulgò biliosos appellare solent, cum tamen magna sit eorum differentia, ortum habet colica, quæ Morauiæ, Austriæ, Franconiæ & aliis quibusdam locis, vbi vina fortia, sulphurea & tartarea in vsu sunt, familiaris est, & frequenter in paralysin, arthritidem, epilepsiam transit. Siue enim caussas, quæ præcesserunt, siue signa ipsorum spectes, vtraque humorem non pituitosum & crassum, sed tenuem & acrem indicant. Nam vina quod attinet, *lib.2.Instit.pag.*241. dictum, quæ in terra calcaria vel lapide calcario, sulphureo, vel simili aliqua materia minerali abundante crescunt, cum partes tales multas in se contineant, quæ ad corpus alendum ineptæ sunt, tandem in corpore cumulatæ variorum morborum & inter eos etiam colicæ caussæ sunt. Humores enim tales cum à naturâ vt inutiles protrudantur ad intestina, venas & membranas eorum præter naturam distendunt, atque ita non solum doloris, sed & alui suppressionis caussa sunt. Fibræ enim si hoc modo distenduntur præter naturam, officium suum facere & feces protrudere non possunt. Atque non solùm obstructionem fecum retentarum caussam esse, sed potius intestinorum distensionem, & fibrarum motum quasi contrarium, vel ex eo apparet, quod omnia euomuntur. Clysteres enim infusi rarò aliquid educunt; & quamuis aliquid educatur: aluus tamen statim iterum clauditur, & dolores perseuerant: imò clysteres, vt & glandes, sursum attrahuntur, & vomitu eiiciuntur, vt sæpius annotatum; quod fieri non posset, si obstructa essent à fecibus intestina.

Colica Austriæ, Morauiæ & Franconiæ familiaris.

Perpendendum tamen hîc etiam hoc relinquo, an illi humores salsi & teres aliquam qualitatem adstringentem & mordicantem, qualis in vitriolo & alumine reperitur, habere possint, à qua siccitas intestinorum & suppressio alui originem habeant. Atque hi humores cum sæpe ad intestinorum cauitatem penetrare non possint, & vel copia sibi exitum præcludant, vel ob partis distensionem permeare non possint, ad venas regurgitant, & vel ad caput ruunt, & epilepsiam vel conuulsionem excitant; vel ad extrema corporis, & paralysin, arthritidem, aliósque dolores vagos procreant.

Signa quoque, quæ præsentem humorem arguunt, non frigidos & crassos, sed tenues & acres humores indicant. Appetitus enim perit, sitis crescit, vrinæ rubicundiores apparent, facies colore etiam citrino tingitur, vomuntur non solum pituitosa, sed & æruginosa ac porracea, dolores vagi in toto corpore percipiuntur. Atque hoc malum quandoque epidemium esse solet atque contagiosum, vt Æginet*a, lib.2.cap.*18.*&* 43.& Auicenna, *lib.3.fen.*16.*cap.*6. testatur, ortúmque ex humoribus acribus, malignis & contagiosis habet. Talis colica an. 1621. ineunte vere in Silesia, in ducatu Teschinensi grassata est, cuius historia ita ad me perscripta. Primò morbus cum dolore capitis inuasit; hinc dolores colici acerbissimi aborti sunt; postea iidem dolores dorsum, pedes, & hinc omnia exteriora occupârunt: Quamprimum dolor inuadebat, aluus obstruebatur, vt nec fortibus medicamentis laxari posset: & licet laxaretur, sequenti tamen die iterum obstruebatur, appetitus deiiciebatur, & quicquid vel cibi vel potus sumebatur, vomitu reiiciebatur: atque hoc malum contagione in alios translatum fuit, vt paucæ ædes ab hoc malo immunes essent.

Signa Diagnostica.

Antecesserunt caussæ humores acres & biliosos generantes, dolor est acutus, adest sitis, oris amaritudo, vigiliæ, vomitus & singultus nonnunquam, aluus ferè adstringitur. Et licet à primo clystere feces eiiciantur, postea tamen nihil fere euacuatur, vrinæ ardor & rubor adest; læditur æger ab hac caussa colicam patiens ab iis, quæ alias in colica à flatu pituita prodesse solent, contrà prosunt refrigerantia, sæpe coniunguntur febres tertianæ continuæ, duplices nothæ. *Signa.*

Prognostica.

1. Dolor colicus ab hac caussa nonnunquam in dorsi dolores, materiâ, quæ ad intestina confluebat, eò delatâ, interdū in arthritidem, materiâ ad articulos transmissâ; sæpissimè in paralysin desinit, nonnunquam epilepsiam excitat, materiâ ad caput delatâ. Et quidem eos, qui ex tali colica in epilepsiam delapsi fuissent, plerosque periisse Paulus Ægineta testatur; qui in paralisin, plerósque fuisse sanatos, criticâ quasi materiæ ad ambitum corporis translatione, & tandem discussione. *Prognostica.*

2. Satis periculosè laborant, quibus infra nihil, vomitu verò corrupti & vitiosi humores eiiciuntur, imprimis si epilepsia & conuulsiones accedant.

3. Morbus etiam diuturnus est, & crebris recidiuis ægrum affligere solet, ita vt ægri sæpè multis annis in lecto decumbant, modò cum febre, modo sine febre doloribus singulis ferè mensibus, vel longiore etiam interuallo recurrentibus.

Indicationes.

In colica ab humoribus calidis & acribus refrigerantia & humectantia requiruntur, etsi malignitas cōiuncta sit, & illi resistendum. Aluus si subsistat, aperienda; cum nisi aluus aperta sit, reliqua medicaméta parum prosunt, id quod humectantibus & laxantibus rectissimè perficitur. *Indicationes.*

Curatio.

Trallianus frigidæ potum laudat, vbi vires robustæ sint, & partes internæ non læsæ. Iniicit etiam copiose oleum rosaceum cum adipe anserino, aut cum vitellis ovorum, vel cremorem ptisanæ cum oleo chamæmelino. Ægineta, *lib.3.c.*43. de Italo quodam Medico scribit, quod contagiosam colicam ex acribus & mordacibus humoribus curauerit victu & medicamentis frigidis, etiam aquâ frigidâ propinatâ, qui *allegato loco* cōsulatur. *Curatio.*

Et secuti hoc nonnulli ex recentioribus, Amatus Lusitanus, *cent.*1.*curat.*48.*cent.*7.*cur.*21.& Forestus, *l.*21.*obs.*12. qui in colica ex humorib. acribus & biliosis, calidis medicamentis non solum non iuuātibus, sed & lædētibus, non tantum frigidā propinarunt, sed & lintea in frigida intincta & expressa vmbilico admouerūt; aut Epithematis frigidis vsi sunt successu non infelici. Aquā tamē colica affectione laboranti dare, non cuiusuis triuialis Medici est, vt scribit, *loco allegato*, Amatus Lusitanus.

Aluo non fluente refrigerantibus euacuantia addātur, eiusmodi sunt Syrupi rosarum & violarum solutiui, tamarindi, manna, rhabarbarum, vt:

℞. *Syrupi rosarum solutiui* Vnc. ij. *seri lactis* Vnc. iij. vel iiij. Misce.

Et sæpe cum felici successu in hac colicâ vsurpaui, & alii etiam vsurparunt *ol. amygd. dulcium.* Dissoluantur nimirum in iuris pulli, in quo flor. chamæmeli P. j. ebullierit, f.q. mannæ Vnc. j. vel Vnc. ß. Coletur & addatur ol. amygdal. dulciū recenter expressi Vnc. j. ß. vel Vnc. ij. Vel detur ol. oliuar. recens, in quo flor. rosarum solutiuarum

uarum infusi fuerint cum iure mercurialis & radic. althææ.

Si tamen in colica biliosa ventriculus biliosus, humidus & laxus sit, melior est hieræ picræ vsus, quâ mordaces humores in intestinis absterguntur, cum calidioribus aliis medicamentis exhibitis dolor potiùs irritetur, sicut exemplis aliquot docet Galenus, 12 *meth. med. c. vlt.* Ne caliditate sua hiera noceat, cum refrigerãte aliquo detur. Clysteribus quoque Gal. 6. *epid. comm. 6. text.* 5. vtitur, qui mordaces humores in intestinis eluunt, quorum materia esse potest melicratum, & cremor ptisanæ.

Vel ℞. *Decocti hordei* ℔. j. *mellis rosar. vel violar. sacchari rubri* an. Vnc. j. *vitell. oui* num. j. F. Clyster.

Vel ℞. *Rad. althææ* Vnc. ß. *parietariæ, mercurialis, violarum flor. chamæm.* an. M. j. *sem. lini, fœnugræci* an. Drach. ij. *caricarum pinguium* num. iij.

Coq. in s. q. seri lactis.

Colat. ℞. Vnc. x.

Elect. diacathol. Vnc. j. *hieræ* s. Drach. ij. *melle ros. solut.* Vnc. ij. *ol. violacei* Vnc. iij. *stercoris canini albi* Drach. ij.

Misce.

F. Clyster.

His excretis, iniicit per sedem, quæ melius mitigant, & quæ in intestinis adhærentia, eorumque tunicas aperientia eadem à mordacibus humoribus ex supernis in illa descendentibus tuentur. Cibos quoque boni succi, & quidem coctu faciles offert, vt ita probo alimento humorum in corpore prauitatem & acrimoniam temperet, paulatimque corrigat. In hunc finem lac calidum cum saccharo iniici potest. In 2. *de simpl. medic. facult. c.* 12. Si dolor intestinorum à bile aut salsa pituita fit, clysteres infundit ex cera liquefacta cum oleo rosaceo & adipe hircino, aut ex solo oleo dulci. Serum lactis quoque per sedem iniectum mordaces humores abstergit.

Et si colica talis ex humoribus tartareis ortum habeat, quæ non tam in ipsis intestinorum cauitatibus quàm eorum vasis & tunicis consistat, eaque distendat, atque motus naturæ inuersus sit, ita vt omnia sursum propellat, & intestina calida & sicca intemperie laborent, fecesque tententæ exsiccentur, clysteres humectantes, emollientes iniiciendi sunt, qui simul atque vna opera, vt dolorem leniant, parari possunt. In quos vsus lac caprinum cum cassia iniici, & aliquid olei communis addi potest.

Quandoque tamen plus prosunt, & tensa ac sicca intestina magis laxant per os assumpta, quam in aluum infusa, vt oleum amygdalarum dulcium, & similia humectantia, non verò fortiter purgantia. Obseruatumque quosdam his doloribus, & alui obstructione detentos ex magna prunorum recentium comestorum copia solutos fuisse, cum antea nullis etiam vehementioribus purgantibus solui possent; aliisque idem ex vuarum recentium larga comestione accidisse. Tutius id præstat manna cum oleo amygdal. dulc. recenti sumta, vt antea dictum. Ad dolores verò leniendos vtile est decoctum fl. chamæmeli cum iure carnis vel cereuisia ad Vnc. iiij. datum, cum spec. Diacymini Drach. ß. & butyri recent. vel ol. amygdal. dulc. recent. Vnc. ij.

Possunt & alia vsurpari, quæ supra de colicæ curatione in genere sunt proposita. Et cum non sufficiat semel ægrum à malo liberasse, sed opus etiam sit præcauere, ne redeat, postea ea medicamenta adhibenda, quæ venarum obstructiones aperiant, humoresque vitiosos è corpore euacuent. Vbi aluus est liquida, vt Dysenteria metuenda sit, Gal. 12. *m. m. cap.* 7. alicam in aqua additis granis mali punici coctam exhibet, aut decoctum rhois obsoniorum præbet, aut fructus austeros.

Si dolor valde vrgeat, imprimis in hoc caussæ genere, ad narcotica accedendum. Extra quoque aluo laxatâ, ventrem inungere oportet oleo violarum, amygdalarũ dulcium, rosarum maluæ, althææ. Videatur etiam infra *part. 3. cap. 7.* de colica ab humore acri & scorbutico, vt & Adr. Spigelius de febr. semitert. *cap. 4. & 13.* vbi pluribus de hac colicæ specie agit.

Diæta.

Diæta. In colica ab humore calido vtilis est victus tenuis & refrigerans: inedia tamen cauenda, cum acriorem reddat materiam, & plus bilis generet, vnde omnia symptomata ingrauescunt & augentur. Danda ergo ptisana, cui interdum aliquid vini granatorum admisceatur, præcipuè si aluus non sit adstricta. Cucurbitæ fructus naturali quadã proprietate colo aduersatur, teste Tralliano. Vinum parcè bibatur & tale, quod malum hoc exasperare non possit. Videatur etiam Galenus de curatione colicæ ex humore calido acri, *loco antea allegato 12. meth. medend. cap. 7.*

De Colico dolore ab Inflammatione Intestinorum.

Colica ab inflammatione intestinorum. Quandoque etiam sanguis eò loci seu ob copiam, seu ob tenuitatem effusus, plerumque verò ad dolorem grauem, qui præcessit, eò attractus, aut ab alia læsione intestinorum eò concitatus inflammationem in colo excitat, quæ & ipsa distendendo, & fecibus alui ac flatibus viam præcludendo dolorem excitat.

Signa Diagnostica.

Signa. Dolor fixus distendens, pulsansque in parte affecta intus percipitur, febrisque & febrilia Symptomata adsunt, aluus occluditur, licet adsit inane deiiciendi desiderium. Quod si tenuia intestina inflammentur, illis occlusis & conuolutis nihil per inferiora descendit, sed omnia per os, reiiciuntur & inflammationis signa alia supra proposita adsunt.

Prognostica.

Prognostica. Dolor colicus ab inflammatione maximè periculosus est; quia materia est impacta, & transitum in Ileum minatur. Et quanquam qui in ileo est, periculosior sit: tamen nec ille, qui in colo est, periculo caret, præsertim si inflammatio tanta sit, vt vrina supprimatur.

Indicationes.

Indicationes. Qui scopi in aliis inflammationibus, iidem & hîc sunt propositi, sanguis nimirum affluens à parte affecta auertendus, eiusdem feruor temperandus, ac id, quod influxit, discutiendum. Nam vt ad suppurationem ducatur, minus tutum est, & non sine periculo id fit, ac præcipuè si ad interna abscessus rumpatur.

Curatio.

Curatio. Curatio supra *sect. 1. cap. 2.* proposita est, quæ ibi videatur.

φλόγωσις intestinorum. Præter dictam intestinorum inflammationem φλογώσεως cuiusdam seu feruoris intestinorum, qui in tenuibus præcipuè intestinis accidat, mentionem facit Platerus, qui grauem & diu durantem dolorem inferat, atque oriatur ex bile nondum in intestinorum cauitate contenta, sed in ipsorum substantiam sese insinuante, eaque vellicante ac rodente. Cum enim bilis in intestinis hæreat, vel continuò de nouo affluat, dolores adeo pertinaces & diuturnos generari, qui licet mitigentur, mox tamen redeant atque eò sint sæuiores, quò bilis, quæ illas efficit, deterior est, atque hanc bilem à vesicula fellis interdum prouenire docet, plerumque ex vitioso chylo genitam, in venis mesaraicis sanguini adhuc confusam, nec ab eo propter illius copiam, vel obstructiones sufficienter in vesiculam fellis expurgatam, vnà cum

cum sanguine per ramos venarum mesaraicarum intestina amplexantes illorum substantiæ infundi, & nisi per oscula venarum in spatium illorum exsudet, & diarrhœam excitet dolorem excitare. Et cùm magna eius est copia, non solum ad intestina delata Colicum & Iliacum dolorem, sed & in aliis partibus alios morbos, sæpe etiam febres excitare scribit.

Verum enim verò nulla peculiaris colicæ hæc est species, sed illa ipsa, quam antea à bile ac humore scorbutico prouenire diximus, & in iis locis, vbi vina tartarea & impura bibuntur, & familiaris, qualis quoque scorbutico sæpe infestare solet. Hîc enim quod antea etiam factum est, iterum monendum, hunc humorem salsum & acrem vulgò quidem bilem nominari, non parum tamen à bile illa flaua, quæ in vesicula fellis colligitur, differe. & omnem colluuiem humorum actium adustorum & serosorum hoc nomine accipi.

QVÆSTIO I.

An Colica antiquis nota fuerit.

An colica antiquis nota fuerit?

De malo hoc illud primùm in controuersiam venit, an Antiquis notum fuerit? Etsi enim caussæ, quæ hoc malum excitant, semper in corporibus humanis inuenti sint, atque hinc probabile videatur, hoc malum semper homines afflixisse; & apud Celsum iam medicamenti colici Cassij mentio fiat: tamen dubitandi occasionem præbet Plinius, qui *lib.27.cap.1.* scribit, colicum morbum primo omnium expertum esse Tiberium Imperatorem, & nomen huius mali populo fuisse incognitum; & quod apud Hippocratem & antiquos Medicos nomen colici doloris non occurrit.

Verum enim verò, cum, vt antea dictum, caussa huius mali etiam apud antiquos reperta sit, pro morbo nouo & qui Tiberij tantum tempore innotuerit, non habendus. Nomen tamen hoc antiquis vsitatum non fuit, sed eum vel in genere doloris intestinorum nomine expresserunt, vt ex 3. *Epidem. ægrot. 9. & lib. de morbis & πεειπαδῶν* apparet, sicut & Diocles Carystius apud Celsum plenioris intestini morbi ileum vocat. Postea verò mutata nominis significatione, & colici & iliaci doloris nomina distincta sunt, & iliaci mali nomen saltem intestinorum tenuium affectioni; coli vero dolori colicæ passionis nomen tribuitur. Ita enim Celsus *lib. 4. cap. 13.* Diocles Carystius tenuioris intestini morbum χορδαψόν, plenioris εἰλεον nominauit. A plerisque video nunc illum priorem εἰλεον, hunc κωλικὸν nominari. Ideoque cum Dioclis Carystij tempore morbus hic notus fuerit, etsi ilei nomine appellatus, non primum Tiberij tempore innotescere potuit. Hoc forsan accidit Tiberij tempore, vt colica quædam pestilens & epidemia in multis Romanæ Reipublicæ locis grassata sit, & ab Italiæ regionibus initium cœperit, vt scribit Paulus Ægineta *lib. 3. cap. 43.* Simul etiam dubium est, quem morbum intelligat Plinius, cum non colicum nominet, sed colum.

Seqq. pertinent ad p.876. col 2. lin.64.

Dolor colicus fit plerumque in sinistro latere.

Etsi vero colum intestinum totum huius doloris subiectum esse potest: tamen hic monet Guil. Fabrit. *cent. 1. obs. 58.* dolores colicos vtplurimum in sinistro latere obseruari, idque accidere propter coli in ea parte angustiam. Cum enim excrementa in superiori & capacissima coli intestini parte in globos magnos, prout capacitas intestini ferebat, indurata, à flatu versus hanc angustiam magna cum violentia pellantur; accidit, vt non nisi summo cum dolore permeare possint. Id quod diligenter animaduertendum, ne huiusmodi dolores colici cum dolore splenico, nephriticove, ægrotantium damno confundantur.

Dolor colicus cum splenico & nephritico non confundendus.

QVÆSTIO II.

An sola intemperies dolorem colicum inducere possit?

An sola intemperies colicam inducere possit?

Qui id affirmant, primo pituitam vitream producunt, eamque acerbissimos dolores colicos excitare, ita vt perforari intestinum quasi terebra videatur, in cauitate intestinorum tunicis adhærescentem frigiditate proximè tales dolores parere putant. Verum etsi negandum non sit, in corpore ex cruditate humorem frigidum crassum & viscidũ generari posse, qualis quandoque etiam euacuatur: tamen hoc probabile non est, primò humorem hunc tantam frigiditatem in corpore humano actu obtinere posse, vt actuali frigiditate dolorem tam acutum generet. Deinde nec hoc vero cõsentaneum est, eum in cauitatibus intestinorũ ipsis adhærendo hunc dolorem, & quidem frigiditate tantum excitare. Nam si sola frigiditas caussa doloris esset, non tã subitò inualeret, & tam subitò cessaret. Et cur tum demum doloris caussa est, & non antea etiam fuit, cũ diu ibidem (ex ipsorum etiam sententia) hæserit & frigidus fuerit? Et si sola frigiditas caussa est, calefaciẽtibus medicamentis dolor sedaretur, quod tamen non accidit, sed calefacientibus solis adhibitis magis intenditur, & non prius cessat, quàm hic humor euacuetur.

Pituita vitrea non frigiditate solum dolorem excitat.

Vero proinde magis consentaneum est, non solum frigiditate dolorem à pituita vitrea excitari, cum, dum quiescit, nullum dolorem excitet, sed dum mouetur, distendendo, dum scilicet humor hic per venas in tunicas intestinorum penetrat, easque distendit, aut flatus à se emittit, qui itidem distendendo dolorem excitant. Vnde accidit, vt dum humor hic crassus & viscidus membranas ita distendit, vt dolorem quasi infixi pali, vel terebræ perforantis speciem præ se ferat, quod in reliquis intestinorum doloribus, vbi humor per ea transit, non euenit.

Eadem ferè inflammationis & humorum biliosorum ratio est, quibus etiam nonnulli probare volunt, à sola intemperie colicam produci posse. Neque enim vel sanguis in inflammatione, vel bilis solum calefaciendo tantos dolores excitare valent; sed dolor ille grauissimus oritur, dum in inflammationibus sanguis tunicas intestinorum distendit, aut dum bilis non per intestinorum cauitatem, sed per eorum venas & tunicas mouetur, easque distendit.

Inflammatio quomodo colicam excitet?

Inflammatio tamen alio etiam modo dolorem colicum excitare potest, dum angustiam pariendo excrementorum euacuationem impedit.

Quomodo refrigeratio intestinorum colicã excitet?

Refrigerationem tandem intestinorum quod attinet, quæ fit ab aëre externo, vel ab assumptis frigidis, sunt quidem nonnulli in ea opinione, quod & ab eâ, cum frigida partibus neruosis & membranosis inimica sint, dolor colicus excitari possit. Verum probabile non est, frigus externum, & quidem sæpe non adeo magnum, ita ad intestina per pinguedinem & musculos penetrare posse, vt tantum dolorem frigiditate sua iis inducere valeat: sicut nec absumta ita inalterata ad colum descẽdunt, vt frigiditate sua tam vehementem dolorem excitare queant. Cùm verò id negandum non sit, à refrigeratione quandoque dolorem colicum induci, caussam aliam intercedere necesse est. Mercurialis putat, duplici de caussa à frigiditate dolorem colicum induci, primũ quoniam indurentur feces à frigiditate; deinde quia propter frigiditatem corrugentur intestina, quæ corrugata dolorem inducant. Verum non credibile est, frigus tantum viuente corpore induci posse, quod contrahat intestina, vt inde dolor excitetur: neque frigus tam subitò excitare potest feces, sicut sæpe subitò à frigore dolorem induci videmus.

Probabilius ergo est, frigida, dum frigidam intemperiem inducunt, & calorem naturalem debilitant, coctioni obesse, quâ debilitatâ, cum flatus, tum alij crudi &

& corrupti humores generantur; qui cùm alios morbos, tum etiam dolorem colicum excitare valent.

CAPVT III.

De dolore Iliaco. vel passione iliaca.

Ileus. Vicinum colicæ ab inflammatione malum est Ileus, vtpote in quem non rarò colica ab inflamatione degenerare solet. Nomen autem vel à parte affecta accepit, Ileo scilicet, hoc est, intestino tenui, vel à symptomate, quod in hoc malo intestina εἰλεῖσθαι, id est, conuolui videntur. Appellatur & Iliaca passio. Potest tamen distingui inter Ileum & Iliacam passionem, vt Iliaca passio sit dolor intestinorum tenuium, qui tamen, vt *capite præcedente* dictum, sæpè etiam colicus dolor appellatur; cum frequentius intestinorum dolor in colo contingere soleat; ileus verò is affectus, in quo excrecrementa, quæ per aluum excerni debent, retinentur, & per os reiiciuntur, ob inflammationem imprimis intestinorum, & plerumquidem tenium, quandoque tamen & coli. Et quidem non necessarium est, vt semper intestinorum dolori motus ille intestinorum inuersus coniungatur, ac feces per os reiiciantur: & tunc propriè dolor Iliacus vel Illiaca passio appellatur. Vbi verò motui intestinorum inuerso etiam magnus dolor coniungitur, sine dscrimiine & Ileus & Iliaca passio appellari potest. Verum cum quæ de dolore hoc Iliaco dici possunt, iam explicata sint partim *cap.*1. de ileo, partim *capite præcedente* de dolore colico, nihil de eo hic amplius addimus.

Pertinet ad intestinorum dolorem & tenesmus. Verùm cum doloris intestini recti & ani proprius sit, de eo *infra* de ani symptomatibus dicemus.

CAPVT IV.

De Alui retentione.

Alui retentio. QVicquid in cibo superfluum & alendo corpori ineptum est, idque crassius (nam aquosum per vesicam excernitur) per aluum eiici debet. Fitque id rectè dum omnia naturaliter sese habent, & aluum homines sani alij bis, alij semel singulis diebus deiiciunt.

Verùm multis modis hæc actio vitiatur. Aliquando enim aluus tardè & nonnisi tertio, vel quarto die redditur; aliquando plures dies planè supprimitur.

Et contra aluus interdum sæpius quàm par est, deiicitur; id quod in variis alui fluxibus accidit. Interdum feces alui per aliena loca excernuntur: aliquando alia præter feces per aluum eiiciuntur, de quibus ordine dicemus.

Alui diutius suppressæ exempla. Aluus primò interdum vel rarius, quàm par, vel minus, quam par est, vel magno cum conatu excernit. Reperiri aliquos, quibus aluus ita segnis est, vt non nisi tertio, quarto, septimo, vel decimo aut duodecimo die excernant, etiamsi bene comedant, neque aliâs malè habeant, sæpè obseruatum. Ita refert Brasauolus *de medic in purgantib. cap.* 6. se anno 1535. iter equitando fecisse, & cum esset apud D. Virginem Lauretanam, semel excreuisse, postea Romam profectum dies duodecim in itinere consumsisse, & Romæ demum iterum excreuisse, atque interim se maximè sanum vixisse. Similiter se Ferrariâ Venetias profectum, in accessu & recessu, & morâ, qua Venetiis fuit, nouem scilicet dierum spatio, nihil excreuisse. Idem aliis interdum accidit, eiusque rei exempla annotata ab Alexand. Benedicto, *lib.* 19. *de curandi morb. rat. cap.* 36. Fernelio, *lib.* 6. *de part. morb. & sympt. cap.* 10. Hieronymo Triuero, *comm. ad aph.* 20. *lib.* 2. Petro Foresto, *lib.* 2. *obs.* 34. *in schol.* Præterea Schenckius *lib.* 3. *obs.* exemplum habet Melancholicæ puellæ, quæ tribus mensibus nihil aluo excreuit, & virginis cuiusdam nobilis, quæ annis amplius octo aluũ, vrinam, menses & sudores cum periculosissimis symptomatibus suppressa habens vitam, tertio quoque die aluum clystere proluendo, duxit.

Historia Henr. ab Heer. *Miræ alui suppressiones.* [Henr. ab Heer, *obseru.* 29. refert, se nouisse Illustriss. fœminas, quæ cætera sanæ maximè, & quotannis vterum gerentes, nunquam, nisi vigesimo, vel etiam longiore spatio, fæces alui deponerent, ne quicquam inde incommodi, etiam puerperæ, sentirent. Idem notum habet Sacerdotem quendam, qui à puero nunquam, nisi post 24. diem, alui beneficium sensit, & sanus vixit, nec vnquam vllum pharmacum expertus est. Idem, *ibid.* refert, Geneuensem quendam iam multos annos fæces nullas per aluum excernere, sed, postquam lautè edit ac bibit circa meridiem, sub horam primam surgere à mensa, pridianum prandium reuomere, retentis accuratissimè omnibus recens ingestis: postridie istum, vt hesternum, vomitu reiecturum, putridissimum, atque ab alui stercore non differentem. In vomitu, vt addit, conatus nullus, simul & semel in magna quantitate euenit. Abluto aquis odoratis ore, ad mensam redit. Ientaculo & cœnâ non vtitur, solo prandio contentus. Idque iam vltra vigesimum annum continuat.

Dignum omnino fuisset, vt mortuus sectus, & quæ constitutio ventriculi & intestinorum apparuerit, annotatum fuisset.]

Caussæ.

Cum autem ad naturalem fecum excretionem necessarium sit, primò vt adsint feces, quæ sui copia, tum qualitate intestinorum expultricem irritent, eæque ad excernendum aptæ sint; secundò vt irritatio seu stimulus hic ab intestinis percipiatur; tertiò vt facultas naturalis irritata ad expellendum insurgat; quartò vt facultas animalis beneficio musculorum abdominis expulsionem hanc adiuuet: Si horum aliquod desit, fecum exercitio vel imminuitur & tardior fit, vel planè cessat.

Primò feces non stimulant, vel quia nullæ adsunt, vel paucæ adsunt, vel licet adsint, mordacitatis & acrimoniæ sint expertes. Cum autem irritatio ista fieri debeat in intestino recto, licet in reliquis intestinis feces adsint, tamen si ad intestinum rectum non descendunt, nulla fit irritatio. Ita si intestina ore reiiciantur, id quod fit in Ileo, vel per alium locum, vt infra dicetur, excernantur, vel intestina superiora occludantur aut obstruantur, feces ad intestinum rectum non descendunt. Idem accidit, si intestini recti pars superior coalescat, id quod nobili cuidam Equiti Carolo Nouolano accidisse refert Marcellus Donatus, *de hist. med. mirabili lib.* 4. *cap.* 10. Huic enim cum aluus supprimeretur, nec aliis modis aperiri posset, vndecimo die mortuus est. Corpore aperto intestinum rectum ita in parte superiore per digiti transuersi longitudinem coiuisse & coaluisse inuentũ est, vt vix tenuioris funiculi crassitiem æquaret, vtrinque in confinio intestini partibus in tumorem quendam veluti glandulosum eleuatis.

Paucæ feces fiunt, dum paucus cibus assumitur. Secundò expertes acrimoniæ sunt feces, vel dum frigidæ sunt & ex cibo frigido genitæ, vel, quod frequentius accidit, dum bilis flaua, quæ ad intestina transmissa & excrementis admixta ea ad excretionem stimulat, deest, vel aliò fertur, id quod fit in ictericis, vel euacuata est. Vnde post purgationem ac clysteres aluus subsistere sæpe ad diem vnum vel alterum solet. Quod tamen etiam eâ de caussâ accidere potest, quod intestina omnibus excrementis euacuata ad excretionem non stimulantur, donec iterum repleta sint.

Tertiò irritationem non sentiunt intestina, dum vel fecibus quasi assuescunt, ob diuturniorem earum retentionem, vt iis accidit, qui propter forensia vel alia negotia feces præter debitum retinent, vel quia stupore laborant

laborant intestina, de quo infrà *de stupore ac paralysi ani*, dicetur.

Quartò etsi facultas irritatur, & irritationem sentit, tamen excretio non sequitur, vel læsâ facultate, vel ob errorem externum. Facultas vel labefactatur vel impeditur. Labefectatur ob intemperiem intestinorum, imprimis frigidam & siccam. Pertinet ad læsam facultatem & id vitium, cum musculis abdominis opem expultrici facultati non ferunt, quia vel in ipsis, vel in vicinis abdominis partibus affectus aliquis est, qui dolorem parit, ob quem ipsorum motus impeditur. Facultas impeditur in excretione vel ob viarum angustiam, dum tumore aliquo intestina crassiora aut comprimuntur, aut constipantur, aut conuoluuntur, aut pituitâ viscidâ obstruuntur; vel ob retentricis facultatis robur, quâ de caussâ excremẽta diutius retenta sicciora fiunt. Pendet autem retentricis robur à siccitate moderata, quam propterea etiam augent adstringentia & retentricem roborantia, vt mespila, cydonia, præsertim si primâ mensâ sumuntur. Pertinet huc locus Galeni, dum Hippocratis verba, 6. *Epidem. comm.* 5. *text.* 27. *Refrigeratio, quæ in ventre sunt, durat*, ita explicat: *Refrigerationem exteriorum semper ventrem siccare cognoscimus, interiorum autem contra humectare atque lenire, quæ cœliacos etiam, qui vocantur affectûs, id est, ventris profluuia interdum concitat, quo tempore ipsa quidem interiorum membrorum corpora, duriora fieri contingit, humores autem cibis non rectè concoctis neque distributis descendere. Quod autem cum cælum nos ambiens frigidus fuerit, quæ in ventre sunt, diutius ibi morantur, euenit, quod imis partibus musculi sedem claudentes impositi sunt, qui per frigus coguntur, constringunturque.* Hæc Galenus. Ob errorem autem externum seu obiecti, quod expelli debet, fecum scilicet ratione alui deiectio læditur, dum feces alui nimis sunt crassæ, viscidæ aut duræ. Generantur autem feces crassæ & viscidæ è cibis crassis & viscidis: duræ autem fiunt, quia nimis exiccantur; quod accidit, quia aut cibi, vnde generantur, nimis sicci sunt, aut pauco nimis potu diluuntur, aut humiditas ipsorum in transitu per intestina omnis exhauritur, id quod fit aut propter epatis & lienis caliditatem, aut propter vehementem motum imprimis equitationem, & in curru vectionem velocem, aut propter diuturnam in intestinis moram, aut propter habitum corporis calidiorem, ob quem multum per ambitum corporis distribuitur & discutitur. Quò pertinet etiam inedia, quâ intestina & feces alui exsiccantur, & ob quam etiam postea, dum eam amplius non patitur æger, sed cibum rursum assumit, nihilominus feces exiccantur, dum natura famelica quicquid humoris in chylo est, per venas mesaraicas exugit, vnde feces exiccantur. Atque hac de caussa accidit, vt qui post morbos acutos conualescunt, etsi auidè comedant, nihilominus aluum sicciorem habeant; quod & iis interdum, qui benè nutriuntur, accidit. Fecum autem hæc siccatio & durities, quæ alui suppressæ caussa est, præcipuè accidit in intestino recto, & eò loci, vbi tenuia intestina in crassa desinunt.

In hac autem caussarum explicatione non prætereundi Aphorismi Hippocratis, 20. *sect.* 2. *Quibus iuuenibus adhuc aluus humecta est, iis senescentibus, exsiccatur. Quibus verò iuuenibus adhuc aluus sicca est, iis senescentibus humectatur*; & 23. *eiusd. sect. Quicunque aluos humidas habent, melius degunt iis, qui siccas habent, ad senectutem verò deterius. Nam senescentibus magna ex parte exsiccatur.* Hi enim Aphorismi eatenus saltẽ veri sunt, si eadem victus ratio seruetur. Si vero victûs ratio, quam quis iuuenis obseruauit, in senectute mutetur, non mirum etiam, id quod Hippocrates scribit, non fieri. Variantur autem alui deiectiones secundum ætates, ob eam, quæ in illis fit, corporis dispositionis mutationem. De qua re prolixè Galenus, *in comm. in aphorismos allegatos*, & alij interpretes.

Neque etiam inter caussas alui tardioris prætereunda videtur pituita illa crassior, vniuersum intestinorum ductum obducens, qualem Lipsius aliquando & alij quidam excreuerunt, vt supra, *sect.* 1. *cap.* 3. & 5. dictũ. Hæc enim pluribus modi alui tardioris caussa esse potest, dum & internam intestinorum tunicam oblinendo facit, vt stimulus fecum ab iis non percipiatur, & viscidítate sua feces quasi detinet, ne facilè versus aluum moueantur.

Vt ita si caussas has omnes, quas per diuisionem inuenimus, in numerum redigere velimus, alui retentæ sint hæ caussæ. Fecum in intestino recto defectus, dum illæ vel ore, vel per aliam viam eiiciuntur, vel via ex superioribus intestinis ad rectum iis non patet. Fecum paucitas; vel eæ acrimoniæ expertes, ob bilis, quæ admiscetur aliàs, defectum: fecum diutina retentio: stupor ani, intestinorum frigitas & siccitas, musculorum abdominis vitium, intestinorum angustia, facultatis retentricis robur, fecum crassities, visciditas vel durities.

Signa Diagnostica.

Cum autem caussæ à quibus alui retentio prouenire potest, plurimæ sint, vt modò dictum, atque ob curationem eas descernere & vtile & necessarium sit, danda opera, vt quæ mali huius caussa sit, manifestum fiat. Primò ergò inquirẽdum, an caussa aliqua externa præcesserit, & an cibus, potus, aër, equitatio, vectio & similes caussæ alui suppressioni occasionem præbuerint. Si nihil horum præcesserit, caussæ internæ perpendendæ sunt; an nimirum morbus aliquis in intestinis superioribus adsit; feces alui per os vel aliam viam reiiciantur; an icterus adsit, vel ani stupor, in musculis abdominis vel vicinis partibus morbus aliquis dolorem patiens, vel calidioris epatis indicia sint conspicua, vel feces duræ & crassæ in intestino recto hæreant, aut si quæ aliæ huiusmodi caussæ adsint. *Signa.*

Prognostica.

1. Aluus tardior vel intercepta semper capitis symptomata auget. Vapore enim è fecibus retentis caput repletur, corpus ingrauescit, ventriculi coctio læditur, atque etiam reliquæ coctiones malè se habent. Præstat propterea tam in sanis, quàm in ægris aluum quotidie suum officium facere, quàm adstrictam esse. *Prognostica.*

2. Alui autem tarditas vel retentio nunc periculosior, nunc minus periculosa est, pro caussarum, quæ eam excitant, varietate. Si enim ab intestinorum inflammatione fiat, grauissimum & plerunque lethale malum est. Satis etiam sæpè pertinax est alui obstructio, è fecibus induratis, quæ colicos dolores diuturnos parit. Vt n. ex obseruationibus Doctoris Oethæi refert Schenkius, *lib.* 3. etsi interdum purgantibus aluus probe euacuata videtur, & excrementa liquida egeruntur: tamen excrementa alui sicca & dura plurima nihilominus in iis subsistunt, & nouas obstructiones aut dolores pariunt. Excrementa enim liquidiora præterfluunt, & sicca ac dura hærent. Ideoque in tali casu primo clysterem vnũ atque alterum ad feces emolliendas iniicere vtile est, & postea purgantia exhibere, quæ si vel operari tardius videantur, vel pauca educere, denuo clysteres iniicere conuenit. Eadem etiam aliarum caussarum ratio est.

Indicationes.

Caussæ externæ omnes, occasionesque, quæ aluum tardiorem reddunt, tollendæ sunt. Deinde & caussæ internæ; atque hæ cum variæ sint, quælibet conuenienti modo amouenda. Si nimirum adsit intestinorum inflammatio, si icterus, si ani stupor, & similes caussæ, tollendæ. Quod qua ratione fieri debeat, ex iis, quæ hactenus dicta sunt, & dicentur, patet. Neque enim rationẽ tot *Indicationes.*

tot & tam varias caussas tollendi vno loco explicare conuenit. Vt pauca ex Galeno, 1. *de tuenda sanit. cap.* 14. saltem afferamus, retentionis caussæ contrariam semper caussam admouere oportet. Si enim ciborum paucitate & siccitate aluus sit restricta, cibi plures & humidiores exhibendi. Si siccitate, humidiora: si austeritate & acerbitate, dulcibus & pinguibus cibandi erunt ægri. Si in ordine ciborum erratum sit, & primò sicca, adstringentiaque sumpserint, humida, pinguia & dulcia secundo loco, error corrigendus. Si cum bis edendum erat, semel comederunt, non bis modò, sed etiam amplius pascendi. Eodem modo & recens contractas intemperies contrariis remediis tollere oportet, scilicet, quod siccatum est, humectando, quod refrigeratum est, calefaciendo, & reliquos affectus simili ratione corrigendo. Quæ tamen ætatis mutatione remoueri possunt, iis vel nullum vel leue auxilium adhibeatur, vsque interim cibis lubricantibus laxa per vices seruetur, & omnia contraria & adstringentia vitentur.

Tertiò ipsa aluus ad excretionem stimulanda aut viæ lubricæ reddendæ, ac fæces, seu duræ fiant, quia diutius retinentur, seu diutius retineantur, quia siccæ & duræ sunt, emolliantur. Vbi notandum, ad hanc rem commodiores esse cibos, & ea, quæ cibis admiscentur medicamenta, aut quæ paulò ante cibum sumuntur; Medicamenta verò purgantia & præcipuè fortiora ad hanc rem inutilia esse; cum post eorum vsum aluus sisti & adstringi soleat, ob caussam supra propositam.

Curatio.

Curatio. Exhibendi ergo cibi aluum lubricantes, vt atriplex, malua, spinachia, blitum, oleo vel butyro condita, passulæ, ficus, oleum, butyrum, & quæ simul acria ac nitrosa sunt, vt brassicæ succus, beta mercurialis. Etsi vero & fructus plurimi sint, qui emolliant ac laxent: tamen quia facilè corrumpuntur, præsertim si diu in ventre retineantur, ab iis abstinendum. Ideoque tutius est oleosis & pinguibus feces emollire, & nisi sponte exeant, per lenes planè & humectantes clysteres educere. Pessimum verò est, naturam ita assuefacere, vt nisi fortioribus & acribus clysteribus ac glandibus irritata officiũ suum faciat. Vtile est & serum lactis cui tantum mellis, quantum ad suauem saporem citra stomachi subuersionem sufficit, addendum; & quia Hippocrates, 4. *aph. vlt.* scribit, mictio noctu plurima facta paruam deiectionẽ significat, documentum nobis hoc præbet, vt iis, quibus aluus siccior est, plus potus demus, & quantum possibile, distributionem eius inhibeamus, quod fiet, si non nisi cibi iam bona parte sumta bibatur.

Inter medicamenta vtilissima est aloë, & species hieræ cum octoginta partibus aloës confectæ, quæ à Dr.ß. ad Dr.j. exhibendæ hora vna ante cœnam. Nam, vt Galenus, 2. *de compos. med. sec. loc. in fine* scribit, intestina & ventriculum roborant, & eorum expulsionem ac sensum vegetiorem reddunt, pituitam iis substratam abstergunt, & vim expultricem irritant. Earum tamen vsus frequens, præsertim in iis, qui intestina licciora habẽt, vitandus. Neque etiam aloë senibus propter siccitatem satis conuenit, sed potius cibis mollientibus & lubricãtibus in prima mensa sumtis aluus iis laxanda. Et præstat in eorum vsu subsistere, etsi biduo saltem aluus soluatur, quam valentioribus, nisi necessitas valde vrgeat, medicamentis vti. Neque etiam lenientia hæc copiosè exhibenda. Nam si copiosè sumantur, & aluus valde laxetur, sequentibus diebus adstringitur. Qua de caussa etiam acria per aluum infundenda non sunt, sed humectantia & pinguia solum sufficiunt, quale est oleum. In infantibus & tenellis ventrem oleo, adipe, vel vnguento Agrippæ inungere vtile est.

Rari alui ducendæ modi. Rari præterea quidam alui ducendæ modi apud Autores occurrunt, qui non prætereundi. Hieronymus Thriuerus, *comm. in aph.* 20. *sect.* 2. *Hippocratis* scribit, rusticos iam dudum nosse experientia, quod si nudis pedibus humi obambulent, ventrem pertinacem solui. Atque eius rei historiam refert Brasauolus, *c.* 6. *tract. de medicinis purgant.* dum scribit, Ferrariensium Ducem Borsium in alui duritiem incidisse & per triduum nihil excreuisse, & consultum ea de re Medicum eo tempore insignem Michaëlem Sauonarolam suasisse clysterem iniici, quo nihil proficiente iussit pauimentum, quod erat marmoreum, frigida aqua copiosiore conspergi, & Ducem lecto surgere, ac nudis pedibus ambulare. Non quinquaginta passus perrexerat Dux, & per ventrem dolorem ac βορβορυγμὸν sentire cœpit, sedem petiit, & potentissimè excreuit; quo facto iussit Sauonarola aquã, in qua herbæ calidæ essent decoctæ, Ducis pedes ac crura ablui, quod consilium Dux centum aureis remunerari iussit. Quod proculdubio accidit ob pedum, quem cum partibus neruosis & membranosis, qualia etiam sunt intestina, habent, consensum, atque ob intestinorum refrigerationem; sicut aliàs etiam, si venter frigori exponatur, dolor colicus & alui excretio copiosior excitari solet. Verùm Brasauolus hoc periculosum auxilium esse putat, & non tentandum; cum tormina inducere possit, & alui profluuium, quod alias etiam accidit, si ilia & partes inferiores detectæ sint.

Nonnullis sorbilibus ouis sumtis ventrem solui refert Brasauolus, *eodem tractatu*, & Marcellus Donatus, *de Mechoacanna*; quod proculdubio euenit, cum cruditatem nidorosam oua, quod in quibusdam accidere solet, degenerant, quam natura per aluum eiicit.

Pilulis compressis & altera parte saliuá madefactis, atque ventriculo extra appositis Abbatissam quandam sufficienter purgari solitam refert Fallopius, *cap.* 2. *tract. de purgant.* Sed suprà iam dictum, purgantia etiam extra applicata, dum se per orificia venarum & arteriarum in corpus insinuant, ventrem mouere posse, de quare etiã in Institut. *lib.* 5. *part.* 1. *sect.* 1. *cap.* 11. dictum.

Nonnullis quoque ex solo purgantium odore aluus laxatur, cuius rei exemplum habet Alex. Benedictus, *in præf. in lib. de peste*. Barthol. Maranta, *meth. cognoscendi simplicia l.* 3. *c.* 15. & alij. Noui etiam Medicum, cui, si in vola manus pomum colocynthidis contineret, donec inualesceret, aluus laxabatur.

F. Platerus, *l.* 1. *obs.* scribit, se in quibusdam excrementa alui, quæ ob duritiem excerni non poterant, tussi & sternutatione concitata eiecisse.

CAPVT V.

DE ALVI FLVXIBVS IN GENERE,

Et de Cœliaca affectione ac Lienteria.

VT præter naturam est, si excrementa alui longiore, quàm par est, tempore retineantur: ita æquè præter naturam est, si citius & frequentius, imò copiosius, quàm par est, excernantur, quæ præter naturam excretio alui fluxus appellatur.

Differentiæ.

Cum autem variæ alui fluxu sint differentiæ, ratione materiæ, quæ excernitur; partis & loci, à quo in intestina materia confluit; caussæ efficientis: atque ob differentiam hanc varia curandi ratio exigatur; prius differentiæ alui fluxuum explicandæ, & alui fluxus in suas species distinguendus. Differentiæ.

Materiæ ratione alui fluxus varij sunt. Aliquando enim cibi nondũ concocti, aut imperfectè cocti per aluum deiiciuntur, qui fluxus Lienteria, & Lientericus, item Cœliacus appellatur. Aliquando chylus per aluum excernitur; aliquando humores excrementitij, bilis, pituita, melancholia per aluum excernuntur, qui fluxus cum sine exulceratione intestinorum est, Diar- Lienteria & fluxus Cœliacus.

Diarrhœa. *Dysenteria.* rhœa dicitur: si cum exulceratione, dysenteria. Aliquando etiam sanguis sine intestinorum exulceratione excernitur.

Ad materiæ considerationem pertinet & motus eius, qui vel symptomaticus est, vel criticus. Symptomaticus est, cum natura à copia vel prauitate materiæ stimulata intempestiuè & præposterè materiam expellit. Criticus verò est vtilis, cum consueto vel opportuno tempore materia euacuatur. Qua de re Galenus, *in fine libri de sympt. different.* scribit, quædam etsi toto genere sint præter naturam, vt hæmorrhagia narium, vomitus, sanguinis per aluum deiectio, hæmorrhois, aut aliud huius generis, præter naturam simpliciter non sunt, modo ἐγκαιρῷ, id est, tempestiuè fiant. Fiunt autem tẽpestiuè, quando id, quod molestum est, expellitur. Et 7. *meth. med. cap.* 11. Sunt, inquit, quibus diarrhœa & Cholera certis interuallis omnem corporis redundantiam educit.

Ratione loci, à quo materia confluit, fluxus alius à toto est, qui colliquatiuus dicitur, & familiaris est febribus pestilentibus, causso, hecticæ, phthisi, atrophiæ nonnunquam & viscerum inflammationibus: alius à ventriculo, epate, liene, mesenterio, cerebro, intestinis, vel etiam toto venoso genere, rarò à pulmone, & thoracis cauitate fluxus oritur, vt phthisicis, & empyicis ante mortem accidere solet.

Tandem ratione caussæ efficientis fluxus differunt, quæ est vel interna vel externa. Internæ caussæ ratione fluxus differunt, quod vel intestina magis, quam par est, stimulantur, vel retinere nequeunt, vel paralysi affectus est sphincter.

Caussæ externæ alui fluxuum. Externæ caussæ sunt omnia, quæ ad producendos humores vitiosos faciunt. Quò pertinent & venena ac fortia medicamenta purgantia adsumpta, quæ ὑπερκάθαρσιν excitant.

Verum commodissimè, & ad methodum curandi instituendam rectissimè fluxus alui ita distinguuntur, quod alius est, quando cibus nondum planè concoctus excernitur, qui Lienteria, & Lientericus appellatur, à quo Cœliacus tantum ratione minoris cruditatis differt; alius, cum humores alij quicunque sine exulceratione intestinorum excernuntur, qui diarrhœa appellatur; alius, cum humores cum vẽtris dolore & torsione ac intestinorum exulceratione excernuntur, & proinde deiectiones cruentæ sunt, qui fluxus dysenteria nominatur; alius cum sine dolore ac intestinorum exulceratione sanguis effluit: de quibus ordine dicendum, & de cœliaco fluxu ac lienteria, de diarrhœa, de dysenteria, de sanguinis per aluum profluuio agendum.

Fluxus lientericus & cœliacus quomodo differant?

De Lienteria & Cœliaca affectione.

Cœliaca affectio & lienteria. Cœliaca affectio & Lienteria tantum ratione minoris & maioris differunt, eandemque curationem postulant. Lienteria enim dicitur, cum alimenta prorsus cruda statim, vt assumpta fuerunt, per aluum excernuntur, vt alimenti assumpti genus apertè agnosci possit. In cœliaca verò affectione diutius non nihil in ventriculo alimenta morantur, neque tam citò per aluum descendunt, & iam aliquam coctionem adepta sunt, nondum tamen perfectam. Κοιλιακὴ autem à parte affectâ, hoc est, ventriculo nomen accepit, tanquam peculiaris sit ventriculi affectio. Λειεντερία verò quasi λειότης τῶν ἐντέρων, quod qui primi hanc appellationem huic malo indiderunt, id à læuitate seu glabritie intestinorum superficiei fieri existimarunt, perditâ illorum naturali asperitate. Verùm Galenus id reprehendit, 6. *aph.* 1. quia intestina ingestos cibos, non asperitate quadam retineãt, sed amplexu suaui, arcto tamen, quo effluere illos intestina, cum naturaliter habent, prius non sinant, quam legitimè sint concocti, atque ita tempus complectẽdi cibum cum concoquendi tempore exæquetur, vt loquitur Gal. *de sympt. diff. cap.* 4. Attamen hanc caussam inter alias quoque caussas admittit Aëtius, vt postea dicetur, & λεῖον lubricum etiam significat. Neque affectio semper nomen à propiore symptomate, sed frequenter à manifestiore & vulgo notiore accipit. Hoc tamen verum est, non tantum intestinorum, sed simul & præcipuè, ventriculi affectionem esse lienteriam, quorum facultas retentrix læditur, vt patet ex Galeno, 4. *aph.* 1. 6. *aph.* 1. 3. *aph.* 22.

An ob leuitatem intestinorum p.n. fiat lienteria.

Lienteriæ definitio. Est nimirum Lienteria, vt Galenus, *de different. sympt. c.* 4. definit, celer per ventriculum ad intestina esculentorum potulentorumque transitus, quo talia eiiciuntur, qualia fuere assumpta.

Caussæ.

Caussæ. Cœliacæ affectionis & Lienteriæ caussa proxima est retentricis facultatis ventriculi, atque intestinorum læsio, ob quam cibi, antequam cocti sunt, per intestina descendũt, atque per aluum deiiciuntur. Vt enim coctio fiat, necessum est, cibos aliquãdiu in ventriculo retineri; quod si non fiat, cibi crudi ad intestina descendunt, & per aluum excernuntur: atque ita non quia incocti permanent cibi, ideò deiiciuntur, sed quia citò & ante tempus debitum deiiciuntur, ideo coqui & immutari non possunt. Quia tamen diu homo sine alimento viuere non potest, non omne alimentum, quod assumitur, per aluum deiicitur, sed breui illo, quod retinetur, tempore tenuiores & subtiliores esculentorum & potulentorum partes alterantur & coquuntur, quæ corpori in alimentum cedunt. Etsi verò quandoque etiam coctricis facultatis vitio cibi incocti & crudi deiiciuntur, dum vẽtriculus vel ob calorem debilem innatum, vel quia omentum, aut epar, aut vicinæ partes frigidæ ventriculũ refrigerãt, cibos concoquere non valet: tamen tùm propriè dicta lienteria non generatur, si retentrix adhuc se bene habet. Non enim celeriter & paulò post, quam assumpta sunt, alimenta deiiciuntur, id quod in lienteria propriè dicta accidit, sed satis diu in ventriculo morantur; ob caloris tamen ventriculi debilitatem, etiam in diuturniore mora, & quæ, si calor ventriculi se rectè haberet, ad coctionem sufficeret, coqui non possunt. Et quidem quandoque retentrix tam ventriculi, quam intestinorum læditur: quandoque tamen vel solius ventriculi, vel solorum intestinorum retentrix læsa cœliacæ affectionis vel lienteriæ caussa esse potest. Cum enim intestina vim habeant chylum in ventriculo genitũ amplius elaborandi, si intestinorum vis retẽtrix læditur, etsi ventriculus bene sese habeat, tamen quia non tam diu, quam par est, alimentum in intestinis retinetur, illam, quam debet, elaborationem, & perfectionem non suscipit, sed crudum quodammodo per aluum deiicitur, atque Cœliaca affectio oritur. Si vero intestina bene sese habeant: ventriculus tamen cibum satis diu non retineat, præpropere ad intestina descendit, atque coctionem, quam debebat in ventriculo accipere, in solis intestinis recipere non potest, atque ita crudus, & intempestiuè per intestina descendit, lienteria oritur.

An læsâ solâ coctrice facultate ventriculi lienteria generari possit?

Læditur autem retentrix facultas vel per se, vel per accidens. Per se, dum vel labefactatur ab insigni intemperie frigida & humida, quâ instrumenta retentionis laxantur, & ad retentionem parum apta redduntur: eaque aut sola aut cum humore pituitoso coniuncta, qui nonnunquam è cerebro in intestina, & vẽtriculum decumbit, sicut & pinguium & lubricorum immoderato vsu mollis & laxior factus ventriculus cibum retinere non potest.

Cur dysenteriæ lienteria superueniat. Hinc etiam dysenteriæ superuenit lienteria, 7. *aph.* 76. & 1. *de morb.* quia in dysenteria intestina prauorum humorum trãsitu affliguntur, & calor natiuus ac tonus eorum labefactatur. Hinc quoque lienteria & hydrops ferè reliquis morbis desinentibus superueniunt, cum non queat facilè ventriculus ab accepta humiditate exsiccari. Hipp. *in lib. de aëre, aquis & locis.*

Impeditur retentrix à cicatrice densa & læui, vt loquitur

loquitur Aëtius, quæ dysenteriæ magnæ, & exulcerationi profundæ succedere solet; vbi ob densitatem cicatricis ciborum per corpus distributio impeditur, osculis venarum mesaraicarum obturatis, ob læuorem verò cibus ad perfectam coctionem retineri non potest; sicut idem docet, *tetrab.* 3. *serm.* 1. *cap. vlt.* Raro tamen hanc ob caussam lienteria accidere videtur. Non enim credibile est, viuente homine, ita posse intestina exulcerari, vt omnia, aut maiori ex parte vasorum osculo obturentur. Et quamuis post dysenteriam interdum lienteria sequitur; vero tamen consentaneum est, & eam fieri ob insignem ventriculi & intestinorum labefactationem. A pituita lienteriam fieri posse, magis credibile est, quæ cum intestina lubrica & laxa reddere; tum oscula venarum mesaraicarum obturare, tum calorem obtundere potest.

Per accidens verò læditur retentrix, dum expultrix valdè irritata cibos nondum concoctos mox deorsum propellit. Citius enim, quam par est, expultricem excitati, est retentricem lædi. Fit hoc ab vlcerosâ ventriculi aut intestinorum ex acribus & mordacibus humoribus dispositione, eo modo in superficie illorum membrorum factâ, sicut aphthæ in ore puerorum fieri consueuerunt, teste Galeno, 3. *aph.* 22.

Atque hæc vlcerosa dispositio, si longo tempore perseueret, in dysenteriam abit. Galenus, 6. *aphor.* 1. Interdum & ab occulta alienaque qualitate ventriculum obsidente idem malum accidit, ex esu fungorum, & fructuum putrescentium, ex veneno, ex praua aëris constitutione, à quorum postremo epidemiæ lienteriæ originem ducunt.

Atque hæ caussæ præcipuè frigida & humida intemperies & pituitosus humor, vel vlcerosa intestinorum dispositio, si sint remissiores, cœliacam affectionem generant, quæ est minus velox cibi & potus, & quidem nonnihil mutati excretio; quibus affectio cœliaca à lienteria differt.

Lienteria & Dysenteria, quomodo & in qua ætate frequentius fiant?

Hinc Lienteria Dysenteria autumno maxime fiunt, 3. *aph.* 22. Cum enim lienteria fiat, vel retentrice ventriculi intestinorum læsâ ab intemperie frigida & humida, vel ob eorum exulceratioñe ab humoribus mordacibus, hæc duo, viscerum scilicet intemperies, & humorum acrimonia, autumno potissimum ex inæquali aëris constitutione gigni possunt. Eandem ob caussam in ætate consistente lienteria frequentius accidit, 3. *aph.* 30. Caussæ enim lienteriæ magis in iis, qui vltra iuuentutem sunt prouecti, reperiuntur.

Fernelio non solum cibi semicocti, sed chyli etiam absoluti imperfecta est distributio, ob epatis, lienis & mesenterij obstructionem, aut ob trahentis in hisce partibus facultatis imbecillitatem, aut ob alimentorũ, præsertim cacochymicorum, & potus quoque copiam & corruptionem. Atque ita ipse cœliacam à ventriculi vitio non fieri statuit. Galenus tamen, 6. *de loc. affect. cap.* 2. vt lienteriam, ita & cœliacam, tum ventriculi, tum intestinorum vitio fieri scribit, & κοιλιακὴ à parte affecta, hoc est, ventriculo nomen accepit, qua peculiaris sit ventriculi affectio. Ita etiam Aëtius, *tetrab.* 3. *serm.* 1. *cap.* 32. scribit, cœliacam affectionem fieri, quando humida excrementa egeruntur ventre præ imbecillitate nequeunte digerere. Et fluxum istum, qui fit à chylo non distributo, aut alimentis corruptis, alij autores malunt ad diarrhœam, quam ad cœliacam affectionem referre.

Bauderonius adhuc vnam lienteriæ caussam addit, atque ex frigore & resolutione neruorum sextæ coniugationis lienteriam fieri posse, & neminem eorum, qui tempore hyemis per alpes iter faciunt id negare scribit. Veruntamen hoc rarũ esse ait. Quod si accidat, ad diarrhœam potius, quàm lienteriam pertinere videtur.

Cum autem secundum has caussas curatio cœliacæ affectionis & lienteriæ variet, dicendendum erit de lienteria ob læsam retentricem ab intemperie frigida & humida, & humore pituitoso, deinde de lienteria ab expultricis irritatione, seu ab vlcerosa dispositione, & vlcere ventriculi: si prius, quæ de lienteria in genere dicenda restant, expediuerimus.

Signa Diagnostica.

Signa.

Et quidem cognoscuntur hæc mala, quod per aluum continenter cibi crudi, hoc est, nihil aut parum ab assumptorum consistentia, colore, odore, aliisque qualitatibus immutati excernuntur, & colore; imprimis sub alba & cinerea sunt, liquida, spumosa, æger ex cibo assumpto non nutritur, corpus contabescit, adsunt rugitus, inflammationes.

Et quidem in cœliaca affectione post 6. vel 7. horas cibus assumptus deiicitur, aliquo modo quidem mutatus, sed non perfectè coctus. Et plerumque cœliaca est præuia ad lienteriam dispositio, eamque sæpissimè antecedit. Debilitata n. aliquo modo facultate retẽtrice, & propterea concoctrice officium suum præstare non valente, crudiora, molliora & humidiora excrementa per aluum eiici incipiũt, quæ & interdum fœtorem aliquem habent, dum pro coctione putredinis initium contrahunt, hominesque sunt nauseabundi, extenuantur, quæ vitia in dies magis augentur, tandem res ad Lienteriam peruenit. Quandoque tamen sine præuia cœliaca affectione Lienteria excitari potest.

In Lienteria cibi, paulò postquam sunt assumpti, tales quales sunt assumpti, deiiciuntur, ita vt cibus ipse cognosci possit.

Prognostica.

Prognostica.

1. Lienteria & cœliaca mala sunt non contemnenda; quia vniuerso corpori nutrimentum subtrahunt; vnde atrophia vel cachexia & hydrops, præsertim tympanites sequuntur. Lienteria tamen periculosius malum est, quàm cœliaca; siquidem à maiore caloris natiui prostratione, & toni ventriculi debilitatione prouenit.

2. Lienteria, quæ acutis & chronicis morbis superuenit, difficilem curationem admittit, ob virium deiectionem.

3. In cœliaca res ferè desperata est, si morbus diutius duret, ægris ad conuenientem diætam pigrescentibus. Si itaque morbus autumno incipiens ad hyemem se extendat, difficilius omnino curatur. Aëtius, tetrab. 3. *sem.* 1. *cap.* 7.

4. Cœliaca si absque manifesta caussa desiisse videtur, iterum inuadit, vbi ex leui errore iam denuò suboritur.

Curatio.

Curatio.

Cœliacæ & Lienteriæ curatio duobus perficitur, auferendo caussam, quæ curatio maximè regularis est; & Symptomata, quod fit celeriori, & propterea copiosiori, crudiori & humidiori deiectioni occurendo: quorum posterius, cum omni Lienteriæ commune sit, de eo in genere dicemus, & quomodo huic Symptomati, si valde vrgeat, sit occurrendum, simul dicemus. Commodissimum tamen est, si vnâ operâ & medicamento & caussæ Symptomati occurri possit.

Vt autem fluxus hîc sistatur, requiruntur, quæ intestina & ventriculum roborant, & adstringendo prohibẽt, ne tam citò cibus per aluum descendat. Itaque inter interna vtiles sunt fructus adstrigentes, tam per se sumpti in prima mensa, quam cum aliis cibis cocti, vt *cydonia, pyra austera, sorba, mespila, corna: item Syrupus de rosis siccis, ribes, de mentha, de absinthio, diacydonium, rob ribes, berberis, coriandrum, terra sigillata, corallia, trochisci de carabe, semen oxylapathi, species diarrhodi, sp. vitrioli, salis*; ex calidioribus, *aromaticum rosatum, theriaca.* *Interna Medicamenta.*

Externa.

Extra vtiles sunt inunctiones ventris, quæ fiunt *oleo mastichino, absinthij, nardino*; & Vnguenta & Emplastra è *nuce moschata, mastiche, galanga, schœnantho, calamo aromatico, maci, absinthio; Emplastrum de crusta panis*, cui aliqua

qua pars *Emplastri de baccis lauri* addi potest.

Vel ℞. *Absinth. menth.* an. M. j. *rosor. rubr.* p ij. *medulla panis torrefacta & macerata in vino* Vnc. ij. *cinamomi. galanga, ligni aloes* an. Drach. j. *nucis moschat. mastiches, boli Armeni* an. Drach. ß. *medulla cydoniorum in vino coctorum* Vnc. ij. *vini in quo cydonia cocta fuerunt* q. s.

F. Cataplasma, quod actu calidum ventriculo applicetur.

Fomenta quoque conueniunt per spongiam, vel pannum *vino rubro* madidum, in qua cocta fuerint *rosa rubra, mentha, absinthium, cyperus, galanga, schœnanthum, &c.* Et postea inungatur venter oleo nardino, in quo mastiche dissoluta sit, vel cerotum imponatur cum pulueribus aromaticis.

Verum cum ista medicamenta ita moderanda sint, vt caussam non augeant, & commodissimum sit, talia parare, quæ simul & caussam & symptomata respiciunt, iam qua ratione caussis occurrendum sit, dicendum.

De Lienteria à Retentrice labefactata.

Lienteria à Retentrice labefactatâ. Lienteria & Cœliaca à retentrice labefactata fit, vt dictum, ob intemperiem frigidam & humidam, cum vel sine materia, & omnino cum tonus fibrarum retentrici facultati seruientium in ventriculo & intestinis laxatur. Id quo fit ex errore victus, vt si quis longo tempore vtatur oleosis & pinguibus, multa aqua, vel si pituita ventriculum laxans è cerebro in eum destillet, vel aliis etiam de caussis in eo colligatur. His caussis Bauderonius, vt dictum, addit resolutionem sexti paris neruorum à frigore.

Signa Diagnostica.

Signa. Si Retentrice labefactata Lienteria accidat, Cœliaca antecedit; quod non fit, quando per accidens expultrice irritata læditur, sed Lienteria mox excitatur; nullus etiam dolor percipitur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Difficilius curatur Lienteria, quæ ab intemperie hectica ortum habet; facilius quæ à materia pituitosa.

2. Lienteria, quæ acutos & chronicos morbos sequitur, difficulter curationem admittit ob virium debilitatem.

3. In diuturnis Lienteriis, si ructus acidus superueniat, qui prius non aderat, bonum signum est. *6. aph. 1. & 2. Epid. sect. 2.* Significatur enim, naturam antea labefactatam ad concoctionem cibi iam excitari, atque ita operis sui reminisci: vel, vt Aëtius loquitur, ventriculum atque intestina non veluti inanima cibum sinere pertransire, vnde paulò post Linteria cessabit. Qui verò ructus acidi inter initia mox accidunt, nullum præsagium edunt, sed tantum indicia sunt intemperiei frigidæ, aut etiam pituitæ frigidæ, ac imprimis acidæ ventriculum obsidentis.

Indicationes.

Indicationes. Intemperies frigida & humida contrariis alteranda: materia, si adsit, præparanda & euacuanda; & laxatus ventriculus ac intestina roboranda & adstringenda.

Curatio.

Curatio. Materia ergo, si adsit, præparetur, *syrupo de betonica, de absinthio, de mentha, melle rosato, cum aquis vel decocto foliorum betonica, saluia, mentha, seminis fœniculi,* & similium. Decoctorum tamen sit minor quantitas, ne fluxus augeatur.

Vomitus ad materiam pituitosam, quæ ventriculi facultatem retentricem labefactat, & tunicis ventriculi adhærens eum lubricum reddit, excludendam vtilis est, præsertim si æger sit nauseabundus & ad vomitum facilis.

Per aluum verò lene purgans tale paretur.

℞. *Cortic. myrobalanor. chebulor.* an. Drach. ij. *sem. fœnic.* scrup. j. *zingiber.* scrup. ß. *agarici albi* Drach. j. *flor. rosar. rubr. absinth. Romani* an. p. j.

Coqu. in s. q. aquæ communis.

Colaturæ expressæ ℞. Vnc. iij.

Syrupi vel mellis rosat. solutiu. Vnc. j. M.

Vel ℞. *Agarici trochiscati* scrup. j. *hieræ simpl. pilul. alœphangin.* an. Drach. ß. F. Pilulæ.

Euacuatâ materiâ vsurpentur medicamenta interna, quæ simul intemperiem ventriculi corrigant, eumque adstringendo roborent, qualia sunt, mentha, absinthiũ, mastiche, garyophylli, calamus aromaticus galanga, quibus tamen & alia adstringentia supra proposita, quæ non sunt calida, admiscere licet, modò ita temperentur, vt non frigida in hoc casu, sed calida potius excedant, à frigidis tamen adstrictionem accipiant.

Ex internis est hoc.

℞. *Conseru. rosar.* Vnc. iij. *theriac. opt.* Drach. ij. *spiritus vitrioli* gutt. viij. Cum *miua cidoniorum aromatica.*

F. Electuarium, de quo mane detur portio, quæ nucem iuglandem æquat.

Vel ℞. *Conseru. rosar. antiqu.* Vnc. j. *diacydonij cum speciebus, cortic. citri condit.* an. Drach. ij. *specier. aromat. rosat.* scrup. j. *diarrhodi abbatis, trochiscor de spodio, de carabe, corall. rubror. prapar.* an. scrup. ß. *tunica interna stomachi gallina praparat.* scrup. j. Cum *syrupo myrtino & de mentha* F. Electuar.

Vel ℞. *Myrobalanor. emblicor. conditor. carnis cydonior. condita, cortic. citri* an. Vnc. j. *specier. aromat. rosat. diarrhod. Abbat. carallior. rubror. prapar.* Drach. j. *zinziberis in China conditi* Vnc. ß. Cum *syrupo cydoniorum* F. Electuarium.

Ad ventriculum roborandum, ita tamen, vt pituita ei non impingatur, efficaces sunt sales, vt menthæ, absinthij, cinamomi & similes, quæ vel soli vel cum Zingibere, cinamomo, galanga & similibus exhiberi possunt, vt & sales Theriacles. *Ventriculum roborantia.*

Efficax est & Elixir proprietatis, vt & spiritus vitrioli.

A proprietate prodesse traduntur interiores ventriculi gallinæ tunicæ, sicut & coagulum leporis vel hædi siccatum & Drach. j. pondere cum liquore idoneo exhibitum.

Extra inungatur ventriculus oleo absinthij, menthæ, nardino, quibus admisceri possunt pulueres aromatici, vt:

℞. *Olei absinth. nardini, mentha* an. Vnc. ß. *puluer. caryophyll. mastich. mentha* an. scrup. j. *ligni aloës, corall. rubror. prapar. flor. rosarum rubr.* an. scrup. ß. *cera parum.*

F. Linimentum.

Vbi intemperies habitum contraxit, Aëtius, *capite proprio,* ad sinapismos & Dropaces ascendit, quos ventriculi regioni applicat, corpore prius expurgato & cauendo regionem Epatis.

Exempli gratiâ talis fieri potest.

℞. *Myrrha, thuris, aloës, schœnanth.* an. Drach. j. *mastich.* Vnc. ß. *ammoniaci aceto dissoluti* Dr. j. *sinapis, euphorbij, piperis, pirethri* an. Drach. j. ß. *cera & picis q. s.*

Diæta.

Cibus sit paucus, & æger inediam, quantum potest, ferat. Cibus tamen sit boni succi & facilis coctionis & siccior. Ideoque carnes assæ elixis præferendæ. Vitentur omnia frigida, humida, lenta, vt & iura pinguia. Cibi condiantur nuce moschata, zingibere, caryophyll. saluia. Potus sit vinum rubrum aut cereuisia bona. Reliqua petantur ex iis quæ supra, *part. 1. cap. 9.* de intemperie ventriculi frigida & humida dicta sunt. *Diæta.*

De

De Lienteria à facultate expultrice irritata.

Lienteria à facultate expultrice irritata. A læsa expultrice fit Lienteria, cùm vlcerosa adest dispositio in ventriculo & intestinis, vt antea dictum, propter humores acres, cibos tales, medicamenta venenata, præsertim si crasso modo contusa fuerint. Et cum vlcerosa dispositio hoc præstare possit, ipsa vlcera ventriculi id non minus præstabunt.

Signa Diagnostica.

Signa. Si ab vlcerosa dispositione & irritata expultrice fit Lienteria, cœliaca non præcessit; & sensus morsus, & dolor ventriculo inest.

Prognostica.

Prognostica. 1. Quæ ab humoribus acribus fit Lienteria, si longiore tempore duret, in dysenteriam transit, teste Galeno, *6.aph.1.*

2. Lienterica vitia cum difficili spiritu & lateris punctura in tabem desinunt. Hippocrates, *in Coacis*. Loquitur autem de Lienteria, quam catarrhus excitauit, ex humore acri, bilioso, aut salsa pituita. Huius enim humoris parte quadam in thoracem decumbente fit spiratio difficilis, & lateris punctura, quæ tantum præludia sunt phthiseos; parte altera in ventrem influente, Lienteria existit. Quod si non simul hæc tria inuadant, sed Lienteria prioribus superueniat, significatur, quod interna in thorace suppuratio nondum rupta sit, ichor autem quidam tenuis è parte excidat, qui in ventrem descendens intestina mordeat, vnde Lienteria sequitur. Mala autem eiusmodi Lienteria est, quia diuturna est, & alleuationem ægro nullam affert. Nam in Lienteriis malis Hippocrates etiam eas numerat, quæ continuæ & diuturnæ sunt, excrementis exeuntibus crudis ac nigris aut graueolentibus. *2.Prorrhet.30.*

3. Qui in longis Lienteriis cum lumbricis torminibus & doloribus malè afficiuntur, solutis iis intumescunt, atque hic incidens rigor malus est. Hippocrates *in Coacis*. Particularis autem est hæc obseruatio & non admodum frequens, præsertim quod lumbrici in Lienteria appareant. Ergo quidam per θηρία malignam aliquam caussam in ventre intelligunt, vel habitualem intemperiem, phlegmonem, vlcus, è quibus Lienteria existit. Proinde mala est Lienteria, quæ diuturna est, ob caussæ efficientis pertinaciam; quæ maligna est, ob humorem talem, aut phlegmonem, aut exulcerationem ventriculi vel intestinorum; quæ cum torminibus coniuncta est, ob conclusos flatus, aut morsum; quæ denique cum doloribus est ab acri bile aut pituita salsa, non à frigida intemperie Solutis iis doloribus, quod videlicet calore naturali debilitato paulatim tot flatus amplius non procreantur, æger intumescit, hydrope imprimis sicco & accidens tandem rigor, retracto ad interiora exiguo etiam illo calore naturali, non criticus est, sed lethalis, vtpote in ægro iam debili, & viribus omnibus extinctis.

Indicationes.

Indicationes. Humor acris temperandus & educendus; & tandem humorum prauitate cessante adstringentibus fluxus curandus.

Curatio.

Curatio. Imprimis autem considerandum, an locus affectus sit ventriculus vel intestina. Si vlcerosa dispositio sit in ventriculo, vomitoria vitentur, ne materia per locum affectum euacuetur: sed ad aluum leniendum detur Syrupus rosarum solutiuus cum decocto tamarindorum, vel hordei, aut sero lactis.

♃. *Mirobolan. citrinor.* Drach. j. *rhabarb. opt.* Drach. j. ß. *tamarindor.* Vnc. j. Infundantur *in decocto hordei & succi rosar.* an. q. s.

Colaturæ expressæ adde *syrupi rosarum solutiui* Vnc. j. *vel manna* Vnc. ß. aut Vnc. j.

Pinguia etiam in hoc morbo non conueniunt, ne vlcus sordidum reddatur, sed abstergendum, mox exsiccandum & adstringendum.

Si in intestinis sit vlcerosa dispositio, vomitoria in ægro ad vomitum prono vtilia sunt, ratione reuulsionis: quæ autem per os conueniunt, in curatione Dysenteriæ dicetur.

Si malum diu perseueret, rhabarbarum, præsertim aquâ rosarum præparatum, magnæ efficaciæ est.

Materiæ alteratio & præparatio, vbi opus est, perficitur hordeo, cichoraceis, & similibus refrigerantibus, additis, quæ parum adstringunt, vt caussa efficiens compescatur & frenetur. vt:

♃. *Aqua acetosæ endiuiæ, cichorij* an. Vnc. j. *syrupi granator. de portulaca* an. Vnc. j. M.

Vel ♃. *Conseru. rosar. rubr.* Vnc. ij. *cichorij* Vnc. ß. *corall. rubr. præpar. specier. diarrhod. abbat. boli Armeni.* an. scrup. j. Cum *syrupo cydoniorum* F. Electuarium.

Diuretica etiam vtilia sunt, quia fluxionem deriuant;

Extra admoueantur fomenta, vnguenta Cataplasmata & emplastra ex medicinis frigidis adstringentibus composita, vt:

♃. *Olei myrtini rosacei* an. Vnc. ij. *mastiches, semin. coriandri, sanguinis draconis boli Armeni, absinthij* an. scrup. j *cera parum.* F. Vnguentum.

Si exulceratus planè sit ventriculus, eius curatio supra tradita est. Si à veneno fit fluxus, Alexipharmaca admiscenda; & commendatur imprimis succus dictamini cum syrupo acetositatis citri.

Diæta.

Aër ad temperatum frigus declinet, cibis refrigerantibus adstringens aliquid addatur, vt pyra, cydonia, mespila. Potus sit vinum tenue, aquosum, subastringens, vt lac chalybeatum, vel hydromel cum syrupo cydoniorum vel granatorum. Potus sit paucus. Nam, vt Aëtius scribit, multus potus fluxionibus ventris infestissimus est. Somnus more solito sit longior. Plura de hac re in doctrina *de Dysenteria* dicentur. *Diæta.*

Cœliaca affectio.

Eadem curandi ratio est Cœliacæ affectionis, vtpote quæ secundum maius & minus saltem à Lienteria, ex plerorumque medicorum sententia, differt. Quia tamen aliter paulò ex Aretæi, *lib.2. de caussmorbor. diuturn. c.7.* de Cœliaca sentit Mercatus, & illud breuiter addendum. Ita autem Aretæus: *Cœliacus, inquit, morbus fit ob coquentis caloris imbecillitatem, frigúsque ventriculi, cum liquescit quidem à calore alimentum, sed non concoquit calor, neque in succum proprium vertit, semicoctum imperfectúmque relinquens, cum perfectionem assequi non possit. Id verò coctione destitutum ad prauum mutatur & colore & odore & consistentia: Albus enim est bile priuatus color, olidum excernitur & lutulentum, liquidum & inconsistens ob profligatam coctionem substantia est.* *Cœliaca affectionis curatio.*

Hinc Mercatus non solum retentricis vitio cœliacum malum fieri docet, sed omnibus potentiis læsis, ob frigidam cum sordida humiditate totius ventriculi intemperiem cum innati calidi & humidi proprij imminutione. Hinc pluribus modis cœliacam à Lienteria differre scribit. Primò quod in Lienteria retentionis debitum tempus non obseruetur; in cœliacis verò solus complexus cibi non rectè fiat; atque ita in Lienteria cibi immutati exeant, quia satis diu in ventriculo retenti non sunt. In cœliaca verò licet diu ibi morati sunt, formam tamen chyli nô adepti sunt, quia ventriculus non valuit eã inducere. Secundò; quia in Lienteria solùm ex- *Cœliaca & Lienteria discrimen.*

cernuntur aliméta immutata: in Cœliaca v. mutata, humidiora, corrupta & variis vitiis cóspurcata. Tertiò quia in Lienteria reliquæ potentiæ actu priuentur, defectu temporis, non vitio sui: in Cœliaca verò omnes potentiæ læsæ sint, & propterea non faciant officium, quáuis diu moretur in vétre alimentum, ita vt etiá ventriculus impedire non possit, quò minus putrescat, vitietúrque alimentum, sed potius ob defectú distributionis corruptioné maioré suscipiat. Quarto, quod in liëteria saltè internæ tunicæ superficies afficiatur; in Cœliaca verò vniuersa vétriculi substátia. Quintò, quod Lienteria sit fluxus cótinuus; Cœliacus auté per interualla fiat; sicut & distribués facultas læsa sit, & propterea singulis diebus non excernat: vnde copiosa excreméta cógregétur, quæ postea facultatem expultricem lacessant, & copiosam alui deiectionem excitent.

Verum enim verò cum alij autores Cœliacam & Lienteriam solùm ratione maioris & minoris differre statuant, vt dictum; ista, quæ prolixè de Cœliaca scribit Mercatus, potius ad Diarrhœam, quæ fit è ciborum in ventriculo corruptione, pertinere videntur.

CAPVT VI.

De Diarrhœa.

Diarrhœa. ETsi in genere omne alui profluuium Diarrhœæ nomine appellari possit: tamen propriè & in specie Diarrhœa is alui fluxus est, qué immoderata humoris alicuius, præter alimentum crudum & sanguinem, sine exulceratione intestinorum per aluum excretio excitat.

Caussa quidé in genere Diarrhœæ est copia humorú, vel prauitas, quæ natură ad expellédú immoderatè stimulat. Verum humorú ad excretioné istă præter naturá stimulantium magna est varietas, ratione materiæ, loci, modi ac causæ efficientis, quæ rectè distinguere ad curationem magni omnino momenti est.

Primò ratione materiæ, aliàs chylus excernitur, qui non rectè distribuitur, sed in intestinis hæret, aliàs humor aliquis excrementitius, nunc pituitosus, crassus, mucosus, nunc biliosus, nunc melancholicus, ater, nunc serosus, nunc pinguis & oleosus quasi.

Secundò ratione loci, vnde profluit materia, nunc diarrhœa ortum habet à ventriculo, quando in eo corrupti & vitiosi humores cumulantur, nunc à splene, nunc ab epate, nunc à mesenterio, nunc à cerebro, nunc, sed rarius, à thorace, nunc ab vtero, nunc à venis & toto corpore. Ideoque in Diarrhœa non solum ad ventriculum & intestina respiciendum, sed diligenter inquirendum, vnde materia suppeditetur; aliàs curatio rectè institui non potest.

Tertiò, modi & caussæ efficientis ratione, alia diarrhœa est critica, & fit naturâ rectè agente, quádo scilicet ea de salute hominis sollicita vitiosos humores, & quod sibi molestum est, virtutis robore & hominis cómodo expellit, & quidé ἐν καιρῷ, id est, tempestiuè, quod fit in febribus apparentibus signis coctionis, & in die decretorio. & quam ægri facilé tolerant, atq; inde commodum percipiunt; alia symptomatica, quæ contra rationem accidit, & à qua nulla vtilitas ad ægrum redit.

His ergo ita se habentibus, agendum erit in specie: 1. de fluxú chyloso, seu diarrhœa, in qua chylus excernitur; 2. de diarrhœa, quæ fit à toto, & quidé cum vel sine febre, vbi etiam de fluxu colliquatiuo dicendum: 3. de diarrhœa à ventriculo: 4. de diarrhœa à vermibus: 5. de diarrhœa à venis mesaraicis: 6. de diarrhœa ab Epate: 7. de diarrhœa à Liene: 8. de diarrhœa ab vtero: 9. de diarrhæa, quæ accidit à catarrho seu fluxu cerebrali vulgo dicto: 10. de diarrhœa, quæ accidit in infantibus, dum dentes erumpunt: 11. de diarrhœa à pharmaco fortiori, item à veneno assumpto.

Prius tamen, quæ in genere de diarrhœa dici possunt, proponentur.

Caussa.

Caussam Diarrhœæ in genere diximus esse humorem quemcunque, & vbicunq; in corpore cumulatum, quem natura ab eo molestata immoderatè excernit. Ad cumulandos autem tales humores faciunt caussæ externæ, cibus & potus copiosus vel vitiosus, & omnino errores in victu commissi, aeris intemperies, omissa corporis exercitatio, cutis in toto corpore adstricta. Hinc vt Hippocrates, 3. *aphor.* 17. scribit, quotidianæ austrinæ constitutiones tum corpora soluunt & laxant, tum aluum humectant. *Caussa.*

Signa Diagnostica.

Cognoscitur Diarrhœa in genere ex frequenti & copiosiore, quam pro humore & modo naturæ, alui humida deiectione, absque manifesto dolore, & intestinorum exulceratione, & hinc sine sanguinis permistione. *Signa.*

Prognostica.

1. In turbationibus alui, & vomitibus, quæ sponte fiunt, qualia oportet, purgentur, confert, & facilè ferunt; sin minus, contra. 1. *aph.* 2. Etsi enim, vt supra dictum ex Galeno, *in fine libri de sympt. diff.* toto genere præter naturam sint hæmorrhagia nariú, vomitus, sanguinis per aluum deiectio, hæmorrhois, & alia huius generis; tamen præter naturam simpliciter non sunt, modo ἐν καιρῷ fiant, & id, quod molestum est, expellatur. Ita aliquibus diarrhœa & cholera certis interuallis omnem humorum redundantiam educunt. Quando autem tales euacuationes bonæ vel malæ sint, dictum est in Institutionibus, *lib.* 3. *part.* 3. *cap.* 10. *Prognostica.*

2. Vno die fluere aluum, sæpe pro valetudine est, atque etiam pluribus, dum febris absit, & intra septimú diem id conquiescat. Purgatur enim corpus, & quod læsurum erat, vtiliter effunditur. Verum spatium periculosum est. Interdum enim tormina ac febriculas excitat, virésque consumit. Celsus, *lib.* 4. *cap.* 19.

3. Longa diarrhœa laboranti sponte superueniens vomitus, malum soluit, 6. *Aphor.* 15. Reuulsio enim fit materiæ ab inferioribus ad superiora.

4. Ophthalmiâ laborantem alui profluuio corripi, bonum. 6. *Aphor.* 17. Reuulsio enim materiæ morbi ad inferiora fit, & euacuatio: id, cùm sponte sua aliquando faciat natura, Medicus eam imitari debet, deorsum euacuando per pharmaca & clysteres.

5. Si Leucophlegmatiâ detento fortis diarrhœa superuenerit, malum soluit. 7. *Aphor.* 29. Nam materiæ morbum facientis à toto habitu per aluum fit euacuatio. Id autem verum est, si morbi initio & integris viribus, ac saluis visceribus accidit. Aliàs profluuium alui non morbum tollit, sed ægrum.

6. Mulieri vterum gerenti si aluus multum fluat, periculum est, ne abortiat. 5. *aph.* 34. Cum enim pauca fiat alimenti ob fluxum in corpore distributio, fœtus alimento suo defraudatur, & ob frequentes deiectiones vires magis exsoluuntur, vincula vteri crebra illa agitatione corporis laxantur, fœtus & vterus tetro vapore excrementorum continenter deiectorum, præsertim biliosorum, offenditur. Magnam etiam caussam adesse oportet, quæ profluuium hoc in grauidis excitet; cum eæ alioquin aluo duriore esse soleant.

Indicationes.

Vt diarrhœa quæuis rectè curetur, caussa, à qua prouenit, spectanda est. Si enim proficiscitur à copia vel prauitate humorum, siue in ventriculo & intestinis genitorum, siue aliunde affluentium, partium illarum affectibus occurrendum est. Externæ quoque caussæ remouendæ sunt; de quibus plura in specie dicentur. Deinde in omni diarrhœa motus materiæ fluentis conside- *Indicationes.*

considerandus. Si enim ille est criticus & bonus, quo vel totum corpus, vel pars aliqua cum ægri tolerantia & vtilitate expurgatur, sistendus non est, ne materia in aliam partem conuersa febrim, pleuritidem, aut visceris alicuius periculosam inflammationem excitet: imò si imperfectus sit motus, adiuuandus blandis purgantibus, ne relicta materia nouum morbum generet. Quæ n. in morbis post crisin relinquuntur, recidiuam facere consueuerunt, 2. *aph.* 12. Nec symptomaticus tempore mox coërcendus, dum æger facilè fert; nec qui diuersorum colorum est, dum vires constant, *secundum Hippocr.* 1. *aph.* 2. Si verò immodicus est, & diutius perseueret, viresque deiiciat, transacto primo impetu sistendus & compescendus est. Ita etiam qui ex hypercatharsi ortum habet, sistendus statim; cum insigniter vires debilitet: sicut & colliquatiuus in febribus ardentibus & malignis. Videantur Institutiones, *loco antea allegato, lib.* 3. *part.* 3. *cap.* 10.

Curatio.

Curatio. Cohibetur autem fluxus materiam euacuando, reuellendo, & sistendo fluxum.

Si aliqua sanguinis euacuatio suppressa materiam fluxui suppeditet, vel aliàs sanguis peccet, quandoque venam secare licet.

Purgantia. Purgantia medicamenta huic negotio apta sunt, quæ simul adstringunt & roborant, vt rhabarbarum, præcipuè in substantia sumptum, myrobalani, tamarindi, syrupus & succus rosatum.

Reuellentia. Reuellit non solùm venæsectio, sed & vomitus, frictiones, ligaturæ, euacuationes per vrinas, sudores. Sistunt fluxum roborantia & adstringentia *capite præcedenti* proposita.

Narcotica. Si fluxus vehemens sit planè, & vigiliæ ac dolores vrgeant, neque aliis remediis tolli possint, ad narcotica veniendum, sed cautè nec viribus valde deiectis, ne æger sopitis spiritibus planè extinguatur.

De Diarrhœa in specie, & primò De Fluxu Chyloso.

Fluxu chyloso. Si Chyli distributio non fiat, & chylus à venis mesaraicis aut potius lacteis, ac epate non attrahatur, coaceruatus in intestinis copia sua, & sæpe etiã acrimonia, cum corrũpitur prauisq; humoribus miscetur, intestina stimulat, & per aluum eiicitur, ac diarrhœam excitat. Non distribuitur autem chylus, vel ob venarũ, à quibus ad epar defertur, & epatis obstructionem, vel ob viscerũ sanguificationi dicatorum imbecillitatem, dum chylum ad se non trahunt.

Signa Diagnostica.

Signa. Cognoscitur hæc diarrhϾ species, cũ materia liquida, aliquo modo tamen crassa quasi ptisana, sine fœtore per aluum excernitur. An autem ex venarũ obstructione, an verò ex debilitate epatis chylum attrahere non valentis oriatur, ita distinguitur; quod cum à venarum obstructione fit diarrhœa, chylus excernitur albus, cum non recipiatur in venas. Cum verò in venas recipitur, sed ab epate non attrahitur, colore subruffo nonnihil tinctus est, & signa etiam epatis debilis adsunt.

Prognosticum.

Prognosticũ. Malum hoc non est contemnendum, sed quam primùm curandum; cum, si diutius duret, ægrum ad atrophiam deducat, & si ob epatis imbecillitatem euenit, facilè in cachexiam & hydropem degenerare possit.

Curatio.

Curatio. Si ab obstructione venarum mesaraicarum, seu lacteatum & epatis etiam obstructione, ab humore lento & pituitoso, proueniat diarrhœa hæc, primus scopus sit, obstructiones aperire, iis imprimis medicamentis, quæ simul epati vtilia sunt, aluum tamen non irritant. Vitentur & astringentia, tam in medicamentis, quàm cibis, nisi apertis obstructionibus alia diarrhœa subsequatur.

℞. *Rad. aperientium aceto præparat.* Vnc. ij. *agrimon. endiu. capill. veneris* an. M. j. *absinthii* M. ß. *sem. anisi, fœniculi* ana Drach. j. *passular.* Vnc. j. Coq. in aq. simpl.

Colaturæ ℞. ℔. j. *syr. de duabus radicibus, byzãtini simplic.* an. Vnc. ij. F. Potio, pro quatuor dosibus.

Vel ℞. *Rad. aperient.* an. Drach. ij. *cichorii* Vnc. ß. *sem. endiu. fœniculi* an. Drach. j. *passular.* Vnc. ß. Coq. in aq. simpl.

Colaturæ ℞. Vnc. vj. *syr. byzantini* Vnc. ij.

Misce pro 2. dosibus. Vtilis est & in hunc finem spiritus salis. Hinc fiat purgatio.

℞. *Rhabarb.* Drach. j. ß. *agarici trochisc.* Drach. j. *cinamomi* Drach. ß. *spicæ, schœnanth.* an. Scrup. j. Cum *succo endiuiæ vel absinthii* F. Pillulæ mediocres quarum dosis Drach. j.

Vel ℞. *Agarici albiss.* Drach. *rhabarb.* Drach. ß. *spicæ, schœnanth. cinamomi* an. Scrup. j.

Infundatur *in aqua absinthii, agrimoniæ & enduiæ.* Colaturæ ℞. Vnc. iij. *mellis rosat. colat.* Vnc. j. Misce. F. Haustus.

Vel ℞. *Rad. fœnicul. cichorii* an. Vnc. ß. *agrimoniæ, absinthii, capillor. veneris* an. M. ß. *myrobalanorum chebularum* Drach. ij. *sem. anisi, fœniculi* an. Drach. j. Coq. in aq. simpl.

In calaturæ s. q. infundantur, *agarici alb.* Drach. ij. *rhabarb.* Drach. j. *zingiber* Drach. ß. *schœnanth.* Scrup. j. Colaturæ. ℞. Vnc. vj. *syr. byzantini simpl. de cichorio cum rhabarb.* ana Vnc. j. *spiritus salis* gutt. iv. vel v.

Misce pro duabus dosibus. Postea si opus sit, iterum aperientia vsurpentur. vt:

℞. *Rad. fœniculi, cichorii, petroseleni, eryngii* an. Vnc. ß. *endiuiæ, capill. veneris* ana M. ß. *cicerum rubr.* P. ij. *sem. coriand. petroselini* ana Drach. j. Coq. in aq. simpl.

Colaturæ ℞. Vnc. x. *syr. endiu. compos. byzantin. simpl.* an. Vnc. j. ß.

F. Potus pro tribus dosibus. Vel infundatur in vino *Rad. fœniculi, eryngii, rapphontici, rubiæ* ana Vnc. j. *absinth. agrimon. capillor. veneris* ana Vnc. ß. De quo æger bibat.

Post paretur tale Electuarium.

℞. *Conseru. cichorii, capill. veneris* ana Vnc. j. ß. *Rad. condit. cichor. eryngii* ana Drach. vj. *spec. diarrhod. abbat.* Drach. j. Cum *syrupo byzantino simpl.*

F. Electuarium.

Post sumptum Electuarium, si libet, bibatur haustus aquæ fœniculi, cichorii, petroselini, aut decocti harum radicum. Dentur etiam rotulæ diarrhod. abbatis.

Similiter quæ extra ventri adhibentur, non adstringant, sed aperiant.

℞. Vt *Ol. amygdal. amar. chamæmel. anethi* ana Vnc. j. ß. M.

Cum quibus succus apij, vel fœniculi coqui potest: aut iis puluis radicum asari, schœnanthi addi & cum ceræ pauca quantitate vnguentum parari. Vel applicetur emplastrum diachylon simplex cum puluere radic. asari, schœnanthi & similium mistum.

Si ab obstructione epatis, & quidem infimæ partis proueniat, remediis, quæ in venarum mesaraicarum obstructione conueniunt; si gibba, diureticis vtendum, & quidem nunc temperatis, nunc frigidioribus, nunc calidioribus, prout ægri constitutio requirit.

Si verò ab imbecillitate epatis ortum habeat hic fluxus, roborandum epar, vel venæ mesaraicæ iis, quæ calefaciunt, simulque aperiunt; cum debilitas attractionis vtplurimum fiat ab obstructione; &

epar debile facilè in obstructiones incidat, vt sunt spica schœnanthum, absinthium, cinamomum, cyperus, rubia tinctorum, agrimonia, spec. diarrhod. abbatis, diatrion santalon, aromatici rosati, trochisci de rhabarbato, de absinth. de rosis, de curcuma, syrupus byzantinus, crocus martis. A valde tamen calefacientibus abstinendum, cum vis epatis potius in moderato, quàm nimio calore consistat.

Nimium calefacientia epati noxia.

Interea etiam frictiones totius corporis fiant, quibus alimentum ad id attrahitur. Imprimis verò magnam hîc habent efficaciam, & cum minore periculo adhibentur medicamenta externa, vt emplastrum de farina lupinorum cum oleo nardino & similibus.

Sunt & aliæ caussæ, quæ faciunt, vt alimentum ad epar non perueniat, sed chylus cum aliis excrementis eiiciatur: verùm pertinet ille fluxus ad diarrhœam è cibis corruptis, de quo postea.

De Diarrhœa, quæ fit à toto, & primò

De ea, quæ est cum febre.

Diarrhœa à toto cum febre.

Sæpe in febribus Diarrhœæ accidunt, quæ tamen aliàs Criticæ, aliàs symptomaticæ sunt, & propterea diligenter distinguendæ.

Si Criticus sit fluxus, & naturæ opus, deiiciuntur qualia oportet, id est, humores peccantes iam cocti, & victi à natura, ac signis coctionis præcedentibus. Vnde sequitur tolerantia & vtilitas; aut sine insigni virium deiectione & molestia, quæ vires prosternat, vitiosi humoris euacuatio perficitur, & eam sequitur morbi, qui hominem affligit, solutio. Hæ verò conditiones si desiderentur, aut potius contrariæ adsint, symptomaticam esse euacuationem concludendum est, præsertim si cruda admodum, humida & aquosa, vel frequenter & paulatim, siue etiam multum & confertim cum stridore per aluum deiiciantur, & alia mala signa, de quibus iam dicetur, adsint.

Prognostica.

Prognostica.

Ex quibus, quid de futuro morbi euentu coniiciendum sit, manifestum euadit.

1. In turbationibus alui, & vomitionibus, quæ sponte fiunt, si, qualia oportet, purgentur, confert, & facilè ferunt; sin minus, cõtra, vt sæpius ex 2. *aph. sect.* 1. dictum.

2. Humida inter initia alui deiectio, morbo ad crisin transeunte, crassior duriorq; reddatur, oportet. Hippocrates & Galenus, 22. *Prognost. aph.* 16. Significatur enim concoctricem facultatem validiorem redditam esse.

3. In fluxionibus alui mutationes excremorum, non tamen in deteriora, iuuant; quia iis mutationibus corpus exactius expurgatur, nisi colliquationis aut putredinis signa habeat. Mala enim est excrementorum mutatio, cum nimis liquida illa sunt, albicantia, pallida, spumantia, nigra, exigua, glutinosa, liuentia, rubra, pinguia & valde olida, de quibus Hippocrates, 2. *Prognost.*

4. In morbo diuturno cibi fastidium, & sinceræ deiectiones malæ, 7. *aph.* 6. ἄκριτοι autem ὑποχωρήσιες Galeno sunt, quæ nullam humiditatẽ aquosam permixtam habent, solo humore, qui euacuatur, per intestina transeunte. Nam eiusmodi deiectiones exustam & consumptam humiditatem natiuam à febrili calore indicant.

5. Deiectio alui nimia ex vsu est, si nec strideat, neque crebrò, paulatim verò excernatur. Frequens enim desidendi labor insomnium facit. At si vniuersum & sæpe deiiciatur, periculum defectionis animi imminet. Hippocrates, 2. *Progn.* 14. Stridor enim deiectionem symptomaticam, & crudam vitiosorum humorum indicat, per quam epar, lien, aut totum corpus inutiliter expurgatur, præsertim si crebrò & confertim id fiat. Vigiliæ enim & deliquia animi sequuntur.

6. Si crassa admodum, aut alba, aut viridia, vel crocea aut spumantia deiiciuntur, hæc omnia mala sunt. Indicant enim vel cruditatem vel impeditum fluxum bilis in intestina, vel copiam æruginosæ aut flauæ bilis, aut commixti cum humore spiritus flatulenti. Hippocrates & Galenus, 2. *prognost.* 10.

7. Mala est deiecto pauca, glutinosa, alba, subpallida, lubrica. Exitiosa verò est nigra, pinguis, liuida, æruginosa, fœtida. Versicolor quidem diuturnior est, sed nihilominus exitialis. Hippocrates, 2. *prognost. aphor.* 21, 22, 23. Caussæ *ibidem.* apud Galenum videantur. De ποικίλοις seu varii coloris deiectionibus ait, omnes eas signum esse, quod multæ adsint affectiones malæ, quæ multum temporis ad concoctionem requirant, aut cum quibus natura tanquam cum vitiis pluribus pugnatura multum temporis consumat.

Curatio.

Vt curatio rectè instituatur perpendendum est, an critica, an verò symptomatica sit euacuatio. Si sit critica, & de critico, apparentibus signis coctionis accidat, totum negotium naturæ committendum, secundum Hippocratem, 1. *aphor.* 20. *Quæ excernuntur, decretave sunt iustè, nec mouere conuenit, nec aliud quippiam nouare, seu medicamentis, seu aliis irritationibus fiat, sed omittere.* Nam si sistere talem fluxum vtilem Medicus conetur, humores vitiosi, quos natura rectè expellere incepit, corpore retenti recidiuam, erysipelata, & viscerum inflammationes, ac alia mala excitare solent. Ideóque solum conuenientem victum Medicus ægro præscribat; & si quæ adhuc supersint in corpore vel humoribus intemperies, eam alterantibus, ægrumque roborantibus tollat, donec æger integram sanitatem recuperet.

Curatio.

Si verò natura opus integrè non absoluerit, non solum non sistendus fluxus, sed natura etiam iuuanda, ne relicta materia recidiuam pariat, 2. *aph.* 12. In quo casu talis institui potest purgatio.

℞. *Tamarindor.* Vnc. ß. *radicum cichorii, spec. decoct. flor. & fruct.* ana Drach. iij. *myrabalanor. citrinor.* (Si adsit, pituita) *chebulor.* an. Dr. ij. *rhabarb.* Drach. j. *spicæ* Scrup. ß. *schœnanth. cinamom.* ana Scrup. j.

Coqu. an. aqua simpl. Vnc. iij. In iis dissolue mannæ Vnc. ß. vel Drach. vj.

Iterum colentur. Adde *syrupi rosarum solutiui* Vnc. ß. Misce.

Si autem fluxus nimius sit, viresque deiiciat, humor abstergendus, temperandus, & fluxus sistendus iis medicamentis, quæ postea in fluxu symptomatico proponentur. Etsi n. natura tales motus inchoat, & rectè quidem; tamen materia mota, si ob copiam, seu prauitatem & acrimoniam effrenis quasi reddita, à natura regi non potest, & reliquos humores ad fluxum concitat, vires deiicit. Nullus verò criticus fluxus, qui rectè fit, vires nimium deiicere, sed ab ægro facilè tolerari debet, 1. *aph.* 2. Ideóque, si vires deiiciat, sistendus.

Symptomaticum fluxum quod attinet, distinctione quadam opus est. Quidam enim tempore solum talis est, quem natura quidem à materiæ copia, vel qualitate stimulata ante coctionem absolutam instituit, cum virtutis tamen robore, quique criticus q. est, crisin imitatur, ac quem ægri facilè tolerant, imò ex eo commodum percipiunt; qui fluxus non sistendus est. Non tamen adiuuandus vel promouendus; neque etiam semper naturæ planè permittendus, sed naturæ sucurrere oportet, materiam euacuando, reuellendo. Ideóque vt materia minuatur & reuelletur, præcipuè si febris id simul postulet, & vires permittant, venam aperire in tali fluxione, quæ in principio morbi accidit, non inutile fuerit.

Deinde

Deinde ne fluxus nimius fiat, abstergentia, humores alterantia, eorumque acrimoniam temperantia exhibenda, quæ etiam clysteribus infundi possunt. vt:

℞. *Decocti hordei* Vnc. jv. *syr. rosar. simpl. infusionis vel etiam solutini* Vnc. j. Misce.

Vel ℞. *Myrobalan. citrinor.* Drach. ij. *rharbari elect.* Drach. j. *spica* Scrup. ß. *spec. diarrhod. Abbat.* Scrup. j. Infundantur in *aqua acetosæ, & endiuia.* Colaturæ ℞. Vnc. iij. ß. *syr. rosar. solutini* Vnc. ß. vel j. Misce.

Vel ℞. *Decocti hordei* ℔. j. *sacchar. rubri, mellis rosati colati* an. Vnc. j. *ol. rosacei* Vnc. j. ß. F. Clyster.

Postea detur *syrupus de succo ribes, granatorũ, acetosæ, acetosellæ, oxysacchara cum aqua acetosæ, endiuiæ, cichorij, plantaginis, tormentillæ, portulacæ.*

Vbi fluxus perseuerauerit, magis adstringentia vsurpare oportet, vt sunt *conserua rosarum rubrarum antiqua. Rob ribes, berberis; syrupus myrtinus, granatorum, cydoniorum.* vt:

℞. *Syr. granator. succi ribes, iulebi rosarum* ana Vnc. j. *aqua plantaginis, endiuiæ, acetosæ* ana Vnc. j. Misce pro duabus dosibus.

Vel ℞. *Conser. rosar. antiqu.* Vnc. j. ß. *rob ribes* Drach. vj. *boli Armeni, corallor præpar.* ana Drach. ß. Cum *syrupo cydoniorum* F. Electuarium.

Extra quoque venter inungatur oleo cydoniorum, myrtino, mastichino, absinthij; aut imponatur emplastrum ex ceroto stomachali, & santalino, mixtis cum oleo cydoniorum.

Si verò fluxus planè symptomaticus sit, & saltem à facultate, à caussa morbifica irritata, fiat, eaque quasi inuita, & quicquid excernitur, symptomatis ratione fiat; nullo cum naturæ robore, nec ægri εὐφορίᾳ aut commodo; talis fluxus omnino prauæ dispositionis signum est. Ideóque nec iuuandus, neque etiam naturæ, vtpote cuius ferè in expellendo nullæ partes & vires sunt, permittendus, sed cohibendus.

Quare si ferant vires, vena aperienda est, vt, qui humores ad aluum confluunt, reuellantur & euacuentur, atque ita alui profluuium sistatur. Non tanta tamen sanguinis copia euacuanda, quãta, si absque fluxu alui esset, euacuari posset. Aliis quoque diuersionibus, vt frictionib. ligaturis vtendũ. Postea medicaméta materiã alterantia & tẽperantia, abstergentia, fluxumq; sistentia modò proposita vsurpanda, & cùm exhibenda, tùm per clysteres infundenda, atque extra apponenda.

De fluxu Colliquatiuo.

Fluxus colliquatiuus. In febribus ardentibus & malignis ac pestilentibus, vt & febri hectica, & phthisi, & nonnunquam in viscerum inflammationibus, à calore vehementi non solum humores in venis, sed corpus, seu id, quod proximum partium alimentum est, colliquatur, & cum tenuius est, vel per ἄδηλον διαπνοὴν, aut sudorem discutitur, vel per renes & vrinam euacuatur; vel, præcipuè si id, quod liquatur, est crassius, in ventrem confluit, & fluxum alui, qui συντηκτὸς id est, colliquatiuus vulgo dicitur, excitat, vt *lib. 4. de febribus cap. 13.* dictum. Calor autem hic nunc pinguedinẽ solum, nunc ipsas quoque carnes seu proximum partium alimentum colliquat. Et quidem in febribus malignis & pestilentibus humores non solum colliquantur, sed & corrumpuntur, & ad prauam dispositionem & putredinem ac malignitatem deducuntur; vnde quæ deiiciuntur fœtorem coniunctum habent; aliisque etiam prauis qualitatibus prædita sunt.

Signa Diagnostica.

Signa. Cognoscitur hæc diarrhœa ex eo, quod id, quod eiicitur, plerumque est vario colore præditum, aliquando flauum, aliquando liuidum, plerumque fœtidum, aliquando pingue & viscosum; adest febris vel ardens, vel maligna, vel hectica: corpus statim præter modum extenuatur, nares fiunt acutæ, oculi concaui, tempora collabuntur, & alia, quæ in facie Hippocratica, *initió prædictionum*, enumerantur, adsunt.

Prognostica.

1. Periculosus hic fluxus est, vt qui non solum corpori omnia alimenta subtrahit, sed & spiritus dissipat; & cum à vehementi caussa, quæ ita facilè expugnari non potest, dependeat, plerunque lethalis. Cum enim calor ille febrilis ardens, & malignitas aliàs ad hominem iugulandum sint potentes, multò facilius id præstabunt, si fluxus talis vires valde deiiciens accedat. *Prognostica.*

2. In Hecticis, & marasmo fluxus Colliquatiuus plerumque lethalis.

3. Quibus phthisicis capilli defluunt, iis Diarrhœa superueniente, in propinquo mors est, *2. aph. 12. & 13.* Capilli enim defluunt ipsis ob alimenti defectum in partibus solidis. Superueniens autem fluxus non humoris morbum efficientis, sed humoris alimentarij, ac pinguedinis partium solidarum præ nimia siccitate colliquatarum mortem in propinquo esse significat.

Curatio.

Curationem istarum febrium trahit Galenus, 10. *meth. med. cap. vlt.* Et, est opus auxiliis, quæ corporis dispositionem & consumptionem impediunt, nimirum refrigerantibus & humectantibus, & nonnihil simul adstringentibus, & fluxum sistentibus. Medimenta autem ista non tam extra sunt adhibenda, ne caloris præter naturam effluxus impediatur, quàm assumenda, vt partes roborentur & firmentur, ne facilè caussæ præter naturam cedant. Cordi tamen & epati talia adhibere nihil prohibet. Hippocrati duo imprimis auxilia in vsu fuerunt, cremor ptisanæ & aqua frigida. *Curatio.*

Aqua potest assuetis dari, & vbi potius ab æstu vehementi, quam à malignitate est iste fluxus, tantamque eius necessitatem esse scribit Galenus, *5. meth. med. cap. 6.* vt sine hac ægri labantur in marasmum. Huius loco, & vbi ab aquæ potu aliquid mali metuitur, dari potest *aqua hordei, serum lactis, aqua acetosæ, endiuiæ, cum syrupo de ribes, de agrestu, granatorum, acetositatis citri, acetosæ, acetosellæ, de nymphæa, de portulaca, cydoniorum.* *Aqua in fluxu colliquatiuo ægris præbenda. Medicamẽta interna.*

Vel ℞. *Conseru. rosar. acetosæ* an. Vnc. 1. *diacydonij sine speciebus* Dr. iij. *rob ribium, terræ sigillatæ, C. C. vsti præparat.* an. Scrup. ij. Cum *syrupo cydoniorum* F. Electuarium.

Nonnulli lac acetosum demto butyro cum foliis acetosæ coctum exhibent. Et cum æger nutrimento indigeat, ius gallinę vel pulli dari potest, quod medicamentis talibus alteratum sit. Et quia aliquando acrimoniã excrementorum intestina exulcerari solent, clysteres iniicere vtile fuerit, quæ refrigerant, humectant, leniunt, de quibus in capite sequenti, *de dysenteria*, dicitur.

Epithemata refrigerantia cordi & epati vtiliter applicantur *ex aqua rosacea, acetosæ, borraginis & similibus.* *Externa.*

Diæta.

Aer ad frigidum declinet; Cibi refrigerent, humectent, & nonnihil adstringant. Dentur ergo hordeata, amygdalata additis seminibus quatuor frigidis maioribus, & semine papaueris, quibus & corallia & margaritas præparatas admiscere licet. *Diæta.*

De Diarrhœa à toto corpore sine febre.

Sæpe etiam Diarrhœæ accidunt citra febrem, cum venter quidem ab affectu & vitio omni liber est, per eum tamen totum corpus expurgatur, & natura vitiosos humores è venis, & toto corpore euacuat, atque ita *Diarrhœa à toto, sine febre.*

sæpe

ſæpe certis interuallis in quibuſdam omnem corporis redundantiam per talem dirrhœam educit, vt Galenus, 7. *meth.med.cap.*11. docet.

Atque talis fluxus ab omnibus humoribus, ſeu copia ſeu qualitate prauâ naturam irritantibus, prouenire quidem poteſt: rarò tamen accidit, vt non membrum aliquod particulare, vt epar,lien,affectum ſit,& materiam vitioſam ſuppeditet, eparque bilem, lien humorem melancholicum, caput ſæpe pituitam ſuggerat. Proinde pauca de Diarrhœa à toto ſine febre dicentur, reliqua ex reliquis, quæ de fluxibus à ventriculo, epate, liene, cerebro dicentur, petenda erunt. Nonnunquam & ſeroſi humores, qui Leucophlegmatiam pariunt, per aluum euacuantur,7.*aphor.* 29. De ſeroſo tamen humore notandum in ſpecie, ab eo non ſolum Diarrhœam in Leucophlegmatiâ accidere, ſed etiam hominibus aliâs ſanis, quibus tamen ſerum in venis plurimum redundat, tempore autumnali frequenter contingere. Frigus enim autumni nocturnum vel matutinum apertos à calore meridiano, vel tepore lecti potos offendens, & propterea altius ſeſe in corpus penetrans à vaſis exterioribus ſeroſos humores, qui facile à ſanguine ſeparantur, & ad fluxum proni ſunt,verſus interiora & in maiores venæ cauæ meatus repellit, qui tandem ad viſcera delati, & ad meſenterij ramos repentes in inteſtinorum cauitatem confluunt, atque ita præterfluentes, ſi bile abundantes eas offendant, vt ferè offendunt,bilem ſecum ad aluum rapiunt,& in inteſtinis pinguedinem,ac omnino obuios in meſenterio humores abſtergunt,& ſecum ducunt: vnde diarrhœæ tales ſeroſæ & aqueæ ſunt, maxima ex parte tamen etiam bilioſæ, pituitoſæ, pingues,limoſæ.

Diarrhœa ab humore ſeroſo quomodo producatur.

Atque ita omnia,quæ cacochymiam in corpore producere poſſunt, talis Diarrhœæ cauſſa eſſe valent.Quia tamen epatis & viſcerum vitioſa conſtitutio ferè cacochymiam generat,vix citra eorum vitium talis Diarrhœa accidere poteſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Si à toto confluunt humores, ſigna cacochymiæ in toto adſunt, quæ tradit Galenus, *in lib.de plenitud. &* 4. *de ſanit. tuend.* Præceſſit vita otioſa, aut crapulæ dedita,ſigna verò,quæ partem aliquam in ſpecie affectam ſignificent, abſunt. Et vbi à toto corpore confluit humor, rarò ſub propria forma, ſed mutatus excernitur; neque vlla etiam ſigna ſeſe offerunt, quæ à nimiis, & multis alimentis ingeſtis, & corruptis facultatem irritari teſtentur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. In turbationibus alui & vomitibus, qui ſponte fiunt, ſi qualia oportet,purgentur, confert, & facilè ferunt; ſin minus,contra,1. *aph.*2.Et vno die aluum fluere, pro valetudine eſt, atque etiam pluribus,dum febris abſit, & intra diem ſeptimum id quieſcat. Purgatur enim totum corpus, & quod intus læſurum erat, vtiliter effunditur. Verum ſpatium periculoſum eſt. Interdum enim tormina & febriculas excitat, vireſque conſumit, vt ſupra ex Celſi *lib.*4.*cap.*14. dictum.

2. Si Leucophlegmatiâ detento fortis Diarrhœa ſuperuenerit, malum ſoluit 7. *aph.* 39. Nam materiæ morbum facientis à toto habitu per aluum fit euacuatio.

Indicationes.

Indicationes.

Si fluxus conſuetus ſit, quod ſana aliâs corpora certis temporibus cum vtilitate corripiuntur,iſque ſit moderatus, non ſiſtendus, nec etiam augendus: ſi verò diminutus, blandis purgantibus adiuuandus: ſi nimius, compeſcendus. Si non conſuetus ſit, nec is ſtatim ſiſtendus. Humores enim vitioſi in corpore contenti euacuantur, & proinde talis fluxus in nondum ægrotantibus ad plurimos morbos præcauendo facit. In morbis verò à cacochymia dependentibus ad eos tollendos plurimum valet, habetque & hic locum ſæpius allegatus aphoriſmus 2. *ſect.* 1. Si verò nimius ſit,& vires proſternat, compeſcendus; quod fit, ſi humorum acrimonia obtundatur, humoreſque leni pharmaco educantur, vel etiam vena aperiatur, ſi plethora ſimul adſit. Imminutâ enim materiâ grauante, natura ad expellendum amplius non irritatur. Poſtea, ſi perſeueret fluxus, ſiſtatur, ſemper reſpectu ad peccantis humoris naturam habito. Etſi enim, vt ſupra *in ſignis* dictum, in Diarrhœa, quæ fit à toto, materia excreta nullius humoris naturam exactè referat, ſed variis modis corrupta excernatur: tamen nunc huius humoris, nunc illius naturam magis æmulatur, & alia etiam humoris peccantis ſigna apparent.

Curatio.

Curatio.

Euacuantia per os ſumpta lenia ſunt, & quæ roborandi ſimul vim habeant; vt in fluxu bilioſo, *tamarindi, myrobalani citrini, rhabarb. ſyrupus roſar. ſolut. Diaprun. lenitiuum ſine ſcammonio*, quæ cum ſantalis, roſis aut coralliis rubris dari poſſunt. E. G.

℞. *Pulpa tamarindor.* Vnc. j. *conſeru. roſarum recentis* Dr. iij. F. Bolus.

Vel diſſoluta in decocto vel aqua endiuiæ vel plantaginis cum corallior.rubr. ſcrup. j. propinentur.

Rectius tamen in forma ſolida exhibentur, ne in liquida fluxum augeant. vt:

℞. *Pulpa tamarindor.* Vnc. ß. *diaprunis lenitiui* Drach. ij. *pulver.roſar.rubr.* ſcrup. j. *rhabarb.* ſcrup. ß. F. Bolus.

Si magis adſtringere & roborare animus ſit, quam euacuare.

℞. *Rhabarbar. leniter ſiccat.* Dr. j. *conſerua roſar. antiqua* Dr. ij. F. Bolus.

In materia pituitoſa conueniunt, mel roſarum ſolutiuum,cum decocto menthæ, myrobalani chebuli,agaricus.

In materia melancholica vtile eſt ſerum lactis caprinum, flores caſſiæ cum conſerua roſarum, vel diacatholicon, vel folia ſenæ, & myrobalani.

Attemperantia materiam in fluxu bilioſo ſunt roſæ, ſonchus, & cichoracea, corallia, ſmaragdus. In pituitoſa, betonica, mentha ſyrupus Byzantinus ſimplex, de lupulis, borraginis, oxyſacchata compoſita.

Materiam temperantia.

Quod ad reuellentia impetum fluentis materiæ, ſi ille magnus, vomitoria ex vſu erunt. Abſtinendum tamen ab oleo.

Poſtquam his ita facta reuulſio, tutius ad diuretica, quæ ab aluo deriuant, deſcenditur. Sunt hæc alia frigida,vt ſemina melonum; alia temperata,vt ceterach, aſplenium, betonica, è quibus nunc his, nunc illis pro natura humoris peccantis vtendum. Si non ſolum febris, ſed & feruor materiæ, aut calor epatis abſit, calidis potius vtendum, quæ etiam chyli diſtributionem adiuuant. Sudor etiam mouetur diuerſionis causâ.

Diuretica.

Denique iis, quæ incraſſando & abſtergendo iuuant, vtendum,& quidem fortioribus,vbi magnus eſt materiæ impetus; aliàs lenioribus,ne vitioſi humores,quos natura expellere conatur, intempeſtiuè in corpore retineantur. Leniora ſunt,*roſæ,ſpodium, conſerua roſarum rubr. primò recens, poſtea antiqua*, cui tandem puluis *boli Armeni, terræ ſigillatæ, corallior.rubror. præpar. myrti* addi poteſt, ad ſingulas vncias conſeruæ roſar. ſumendo puluerum Drach.ß.Magis etiam adſtringit conſerua roſarum vitriolata. Et poſſunt hæc miſceri cum Syrupo de roſis ſiccis, myrtino, vel cydoniorum. In frigidiore materia puluis menthæ admiſcetur,aut vſurpatur abſinthium. Validiora ſunt, *balauſtia, myrtilli, acacia, hypociſtis, rhus obſoniorum, malicorium, meſpila,*& alia, quæ

Abſtergentia.

quæ videtur apud Platerum *part. 3. pag. 129. & seq.* & alios.

Si à seroso humore frigore ambientis aeris ad interiora repulso fiat Diarrhœa, non statim sistenda. Nam & ipsum serum, munere suo defunctum, in corpore vtile amplius non est; & humores, qui in eius defluxu ac refluxu absterguntur, excrementitij & inutiles sunt. Quia tamen talis etiam fluxus alimenti & chyli distributionem & perfectionem interturbat, danda opera, vt quamprimum talis fluxus absoluatur, quod fiet, si corpus ab iniuria externi aeris vindicetur, & homo potius in tepido, quam in frigido loco sese contineat. Deinde materia fluxura, id est, serosus humor subtrahatur sicca victus ratione, & seri per renes & vesicam deriuatione, & partium, quæ serum affluens recipiunt, roboratione. In quam rem vtile est vinum absinthites dilutum decocto cichorij, aut aqua chalybeata, conserua rosarum.

Abdomen inungatur oleo chamæmelino, mastichino, rosatum, absinthij: vel imponatur Emplastrum de crusta panis.

De diarrhœa à ventriculo & cibis corruptis.

Diarrhœa à Ventriculo. In ventriculo occasio Diarrhœæ datur, dum vel cibi, qui facilè corrumpuntur, assumuntur, vt, melones, cucurbitæ, fructus fugaces, lac post cibum sumptum, fungi; aut in copia vel modo sumendi aliquis error adsit, ob quem cibi non rectè coquuntur, sed corrumpuntur; vel ob ventriculi intemperiem, dum is debilis est, vt cibos concoquere non possit, sed semicoctos relinquat, qui longiore in eo mora corrumpuntur, & alienam ac prauam naturam induunt, aut dum idem alimentum adurit, aut alio modo corrumpit. Qui humores ex viciata coctione geniti, cum non solum ab epate, vtpote ad alendum corpus inepti, non satis attrahantur, & hoc modo in intestinis cumulentur, sed & acrimonia, & prauis, quibus præditi sunt, qualitatibus, expultricem ad expellendum stimulent, hoc modo Diarrhœam excitant. Itaque omnia, quæ coctionem vitiare valent, seu ventriculi temperiem immutent, & talem in eo dispositionem inducant, vt non bonum chylum, sed prauos succos generet; seu cibi praui sint, seu quicunque in cibis sumendis error, ob quem coctio vitiatur, Diarrhœæ caussa esse possunt, dum humorem vitiosum suppeditant, qui facultatem intestinorum expultricem ad immoderatam excretionem stimulat.

Signa Diagnostica.

Signa. Vt autem de caussa certi simus, principio dispiciendum, an humores illi in ventriculo generentur (de quo caussæ genere solum iam agimus) an verò aliunde in ventriculum confluant. Nonnunquam enim ex venis mesaraicis, vel epate, vel liene, vel ex capite materia ad ventriculum affluit, quæ vel copia vel acrimonia facultatem expultricem irritat, vt & ipsam & simul chylum ante tempus per aluum expellat; etsi alias in ventriculo vitium nullum sit, neque etiam in cibis error commissus sit. Itaque diligenter primò inquirendum, an aliarum partium affectarum signa adsint, quæ indicent, aliunde humorem in ventriculum affluere. Si enim hæc absint, in ipso ventriculo vitiosos humores generari, argumento est, quod & alia signa indicant.

A ciborum quidem prauitate vel errore in victu commisso diarrhœam oriri facilè cognoscit Medicus, si inquirat, quibus cibis, & quo victus genere vsus sit æger. Si enim cibos prauos, & qui facilè corruptioni obnoxij sunt, sumpserit æger, vel aliquem errorem in victu cõmiserit, argumento est, à ciborum copia fluxum hunc oriri, & mutato victus genere, fluxus talis non ita difficulter cessat.

Si verò à facultatis concoctricis vitio id fiat, signa intemperiei ventriculi supra, *part. 1. cap. 4. de intemperie ventriculi*, proposita adsunt, & quidem ob frigiditatem excrementa alui sunt liquida & aquosa, non graueolentia, & potius ad album, quàm ad croceum vergentia.

Prognostica.

Prognostica. 1. Si Diarrhœa à nimia ciborum ingestorum quantitate accidat, periculosa non est; siquidem illà coctà, & à natura deuictà, facilè fluxus sedatur.

2. Periculosior verò est, quæ ob prauos cibos accidit. Nam naturam valde irritare, & reliquos in corpore humores concitare, imò malam dispositionem ventriculo & intestinis inducere, ac in Dysenteriam degenerare potest.

Curatio.

Curatio. A quacunque autem caussâ Diarrhœa ista proueniat, hæc generalis curandi ratio omnibus conuenit, vt quod caussæ diarrhœam concitantis adhuc restat, tollatur & euacuetur; materiæ vitium ad excretionem stimulans emendetur; & ventriculus ac intestina roborentur, vel temperatis, vel calidis, vel frigidis, prout humoris & affectus natura id requirit.

Itaque non statim fluxus sistendus, sed primò ventriculus, & intestina ab humore vitioso expurganda, sed lenioribus medicamentis, ne aliunde attractâ materiâ fluxus augeatur. Ergò si humor sit pituitosus, vtendum pilulis stomacho vtilibus, & quæ mastichen recipiunt, vt mastichinis, assaiereth, de hira simplici, de hiera cum agarico: si biliosus, rhabarbaro, pilulis de rahabarbaro, myrobalanis citrinis.

Et quidem si à cibis prauis, & errore in victu commisso sit Diarrhœa, ac eorum coctio frustra expectetur, statim eos educere conuenit.

Aptissima autem via est vomitus; quo non solum humores vitiosi euacuantur, sed & materia fluxura reuellitur. Si verò homo ad vomitum aptus non sit, per aluum eos euacuare oportet, sed pharmaco, vt dictum, leni, & quod nullam violentiam habeat, aut Clystere iniecto.

Vtile ad hos humores euacuandos est rhababarum, cum humores hi ex cibis prauis & corruptis orti acriores plerumque sint, & biliosorum humorum naturam æmulentur.

Cibi quoque tales, è quibus humores corrupti orti sunt, vitari, & ij exhiberi debent, qui qualitate & quantitate iis opponuntur.

Postea adstringentibus ventriculum roborare cum internis, tum externis conuenit.

Si verò à ventriculi intemperie, & quidem à debilitate, à frigiditate & humiditate orta, proueniat Diarrhœa, ventriculus roborandus iis, quæ supra in Capite de intemperie ventriculi frigida & humida curanda, & de Apepsia sunt proposita. Si tamen à natura sola cruditas vinci non possit, euacuandi humores iis, quæ simul ventriculum roborant, vt pilulis aleophanginis, mastichinis, stomachicis; postea quæ coctionem adiuuant, tum interna tum externa adhibenda.

Diæta etiam talis instituenda, qualis supra de Intemperie ventriculi curanda proposita est. Imprimis inedia, quiete & somno cruditates coquendæ. Potus quoque sit paucus; cum à potu abstinentia ad fluxus alui curandos multum faciat.

De Diarrhœa à vermibus.

Diarrhœa à vermibus. Quandoque, sed rarius, Diarrhœa ex vermib. excitatur, cum scilicet multi praui humores cum vermibus in intestinis cumulantur, & tandem naturam ad excretionem stimulant.

Cognoscitur ex signis vermium, cardialgia nimirum, dolore ventris, pruritu narium cum dentium stridore in

in somno, tussi sicca, & aliis, quæ in capite de vermibus traduntur.

Curatur autem remediis, quæ vermes necant, & per aluum expellunt.

De Diarrhœa ab epate, ac bilioso Humore.

Diarrhœa ab epate & bilioso humore. Supra quidem alui fluxum à mesenterio proposui: verum cum ille fiat, vel quia venæ mesaraicæ obstructæ sunt, ob quam caussam chylus distribui non potest, atque de hoc fluxu, & eius caussis iam supra dictum sit; vel quia in eo vitiosi humores cumulati à natura per aluum effunduntur; hi verò vel ab epate, vel à liene, vel à toto ad mesaraicas confluant: in specie de Diarrhœa ex mesenterio agere vix opus erit; ideoque rectà ad Diarrhœam ab epate ac humore bilioso accedimus. Nam cum bilis in epate colligatur, vnâ operâ de Diarrhœa ab epate ac bilioso humore dicemus, vt etiam sequenti capite de Diarrhœa à Liene & humore melancholico agemus.

Cum epar vel nimium bilis generat, vel meatus expurgandæ bili dicati obstructi sunt, bilis in epate retinetur, & tandem à natura ad intestina expellitur, vnde fit Diarrhœa biliosa ab epate. Præcipua tamen hîc caussa est intemperies calida & sicca epatis, ob quam calidi & acres humores generantur, qui cum naturæ molesti sint, quandoque per ventrem expelluntur; id quod etiam in epatis Inflammatione accidere potest.

Atque huc pertinet Aphorismus 20. *sect. 2. Quibus in iuuentute aluus est humecta, iis in senectute siccatur; quibus verò adstricta est iuuenibus, iis senibus humecta laxaque redditur.* Aluus enim laxior in iuuenibus à bilis stimulantis copia est, & ob virtutis expultricis robur, senescentibus iis aluus exsiccatur, bilis videlicet copia deficiente, & expultrice non parum labefactatâ. Contrà aluus sicca est iuuenibus ob corporis & cutis raritatem, & ob calidam etiam intemperiem, & ob motum bilis ad superiora; si iidem senescant, aluus humectatur, habitu corporis addensato, quo humores intrò coguntur, & calore epatis diminuto motuque bilis deorsum conuerso.

Signa Diagnostica.

Signa. Quia verò epar, vt Galenus 2. *Prognost.* 13. scribit, non solum sui ipsius excrementa, ichoresque & humores præter naturam demittit in ventrem, sed etiam totius corporis; & per hepar venter omnibus corporis partibus copulatur, ac per id excrementa illa partium recipit: quod supra de ventriculo dictum, etiam hic monendum, vt diligenter attendamus, an humor, quem epar ad intestina demittit, in ipso generetur, vel aliunde affluant.

Nimirum si ab epate solum proueniat Diarrhœa, aliarum partium affectarum signa aberunt, epatis verò vel intemperati vel obstructi signa aderunt, ob quam Intemperiem humores in eo corrumpuntur, vel ob obstructionem bilis à sanguine rectè separari non potest, quæ signa in affectibus epatis explicabuntur, & humor, qui Diarrhœam excitat, biliosus est.

Prognosticum.

Prognostic. Non sine periculo est Diarrhœa, quæ ad magnas & graues epatis affectiones sequitur. Materiæ tamen conditio etiam attendenda, quæ quò peior vel mitior est, eò periculosior, vel minore cum periculo coniuncta est Diarrhœa, vt supra *de Diarrhœa in genere* dictum.

Indicationes.

Indicationes. Cum caussa omnium primùm tollenda sit, ideo si intemperies epatis calida sit in caussa, illa alteranda, bilis temperanda & euacuanda, ac ad alias partes deriuanda; tandemque fluxus sistendus, & epar roborandum. Et cum alteratio commodè fieri non possit, nisi humor prius tollatur, primò ab euacuatione inchoandum; & quidem maturè euacuatio instituenda, ne bilis suâ acrimoniâ Dysenteriam excitet. Inflammatio quo modo sananda sit, suo loco dicetur. Si obstructio epatis adsit, & ea aperienda.

Curatio.

Curatio. Ad euacuandam bilem hîc vtile est rhabarbarum, myrobalani citrinæ, syrupus rosarum & violarum solutiuus, clysteres abstergentes cum commodo ægri iniiciuntur.

℞. *Decocti hordei non excorticati* ℔ j. *sacch. rubri* Vnc. ij. *mellis rosati* Vnc. ß. *olei rosar.* Vnc. j. *vitell. ouorum* num. ij. M. F. Clyster.

Vel ℞. *Decocti hordei, iuris pulli* an. ℔. ß. *sacchar. rubri, syrupi rosarum simplicis infusionis* an. Vnc. j. *vitell. ouor.* ij. F. Clyster.

Aut ℞. *Decocti hordei* Vnc. iiij. *syrupi rosarum simplicis infusionis* Vnc. j. F. Potus abstergens.

Contemperant bilem, *syrupus de cichorio, de endiuia, de succo acetosæ, de agresta, acetositatis citri, granatorum,* vt & horum simplicium decocta vel aquæ. vt:

℞. *Rad. accetosæ, fragariæ, cichorij* an. Drach. iij. *endiuiæ* M. j. *sem. endiuiæ* Drach. j. *portulacæ* Drach. ß. *passular. maior. exacinatarum* Drach. vj. Coq. *in decocto hordei.* Colaturæ ℞. ℔. j. *syr. de cichor. simpl. acetosæ* an. Vnc. ij. Misce. F. Potus 4. dosibus.

Vel ℞. *Aq. endiuiæ, cichorij, plantaginis,* an. Vnc. ij. *syr. endiuiæ simplicis* Vnc. j. *acetosæ. portulacæ* ana Vnc. ß. *spir. vitrioli* gutt. iv. Misce. F. Potus pro 2. dosibus.

Lene euacuans hoc est:

℞. *Myrobalanor. citrinar.* Drach. ij. *rhabarb.* Drach. j. *spicæ* Scrup. ß.

Infundantur in s. q. *aquæ cichorij & plantaginis.*

Colaturæ ℞. Vnc. iij. *syr. de cichorio simpl. vel rosar. simpl. infus.* Vnc. ß. M.

Aut detur rhabarbarum in substantia cum conserua rosarum, vt supra dictum.

Si post purgationem fluxus alui perseueret, alterantibus & adstringentibus ei est resistendum.

Adstringit hoc.

℞. *Conserv. rosarum antiqu.* Vnc. j. *pulv. corallior. rubr.* Drach. ß. *boli Armeni, terræ sigillatæ* ana Scrup. ß. *rob ribes* Vnc. ß. Cum *syrupo granatorum* F. Electuarium.

Vel ℞. *Rad. acetosæ, tormentillæ, consolidæ maioris, plantaginis* ana Vnc. ß. *rosar. rubr.* M. ß. *passularum non exacinatarum* Vnc ß. *sem. portulacæ* Drach. j. Coqu. in aqua simpl. Colaturæ ℞. Vnc. x *syr. myrtini, ribes, granator.* ana Vnc. j. Misce. F. Potus pro 3. dosibus.

Vel omittantur rosæ in decocto, & in colatura dissoluantur *conservæ rosarum rubrar. antiqu.* Vnc. ij. iterumque colentur, F. Potus.

Vel ℞. *Sem. acetosæ, corallor. rubror. præpar. terræ sigillatæ, spec. diarrhod. abb. flor. rosarum rubr.* an. Drach. ß. F. Puluis.

Vtiles sunt & trochisci de terra sigillata & de spodio.

Plurimi commendant caseum antiquum præparatum. Præparatur autem, si comminutus sæpius abluatur aqua aliqua refrigerante & adstringente, vt rosarum, plantaginis, portulacæ; postea diligenter in sartagine exiccetur, & in puluerem redigatur, cuius Drach. j. vel cum cibo, vel cum aqua aliqua conueniente exhiberi potest.

Extra quoque imponi possunt epithemata *ex succo vel aqua plantaginis, acetosæ, portulacæ, endiuiæ, rosarum, cum santalis, coralliis, rosis rubris vel cerotum santalinum* eidem admoueri.

Neque præter rem fuerit, materiam aliò deriuare, siue promouendo sudores; cum sudores & cutis raritas aluum siccent, materiâ, quæ ad aluum impetum faciebat, ad ambitum corporis conuersâ, siue ad renes & vesicam.

vesicam, medicamentis, quæ vrinam mouent: è quibus eligenda sunt minimè acria & mordacia, qualia sunt radices graminis, asparagi, fœniculi, petroselini recentis, semina melonum, capilli veneris, &c.

De Diarrhœa à liene & humore melancholico.

Diarrhœa à liene & humore melancholico.

Quandoque humor melancholicus in liene & vicinis vasis cumulatus à naturâ copiosius in aluum effunditur, & diarrhœam excitat. Interdum etiam deiectio adeo atra apparet, vt picem liquefactam & dilutam repræsentet, quæ tamen à sanguine est ex aperto aliquo in hypochondriis vase in intestina effuso, ibique in nigredinem illam exusto, aut cum humore atro mixto. Nam sanguis is non purus est, sed plerumque melancholicus, in liene & vicinis vasis præter naturam cumulatus: qui quidem rectius per hœmorrhoides euacuari solet, quandoque tamen à natura ad ventriculum atque intestina expellitur, & vomitum ac alui profluuium excitat. Vt enim in febribus, vbi natura hæmorrhagiam narium instituit, primariò quidem humores prauos euacuare intendit, id tamen obtinere non potest, quin simul sanguinem bonum effundat; ita hic etiam naturæ scopus est, humorem atrum & melancholicum exturbare: cum verò id fieri non possit commodè, nisi sanguis, cui permistus est, simul euacuetur; hunc sanguinis atri vomitum & fluxum instituit.

Signa Diagnostica.

Signa.

In hac dirrhœa præcesserunt signa lienis affecti, tensio & grauitas in sinistro hypochondrio, & alia, quæ in hypochondriacis morbis apparere solent, deiectiones sunt nigræ. Si est à sanguine, intincta lintea rubent, & cruenta vomitio comitatur vel præcessit.

Prognostica.

Prognostica.

1. Etsi periculo hæc diarrhœa non careat, ob prauitatem humoris, & sanguinis copiosa per aluum deiectio ad malum habitum & hydropem deducere soleat, & natura irritata talibus prauis & adustis humoribus sæpe bonos simul profundat, viresque valde deiiciat: tamen sæpe etiam à multis morbis, si tantùm modum non excedat, huiusmodi diarrhœa præseruat.

2. Si materia, quæ excernitur, nullum fœtorem habeat, maior salutis spes est: si fœteat, & ex atro colore in viridem vergat, exgiua salutis spes est.

Curatio.

Curatio.

Imprimis hîc respiciendum ad caussam, humorem scilicet melancholicũ & atrum, siue is calore epatis genitus sit, siue ab obstructione ac vitio lienis cumulatus.

Itaque, præmissâ tamen, si opus sit, venæ sectione, primò humor melãcholicus euacuetur *polypodio, epithymo, myrobalanis Indis, foliis senæ, syrupo rosar. solutiuo, diacatholico cum decocto florum & fruct.* vel alio conueniente liquore. Non verò statim fluxus sedandus, ne materia retenta deterior reddatur.

Humorẽ melancholicum purgantia.

Deinde quæ humorem atrum temperent, eiusque generationem prohibeant, vsurpanda, *syrupus nimirum de pomis, de borragine, de buglosso, de endiuia, de lupul. byzantinus simplex, de fumaria*: simulque obstructiones in liene, si adsint, aperiendæ, *radicibus aperientibus, corticibus radic. capparum, tamarisci, ceterach. capillis veneris, semine agni casti, syrupo byzantino.* Et ne intestina humor mordax in transitu exulceret, vtile est, sæpius clysteres iniicere ex iis, quæ leniter detergunt, & humoris acrimoniam temperant, vt decocto hordei, cremore prisani, iure carnis, lacte cum melle rosaceo & violaceo.

Adstringentia tandem, si fluxus non cessat, adhibenda, conserua rosarum, absinthij cum terrasigillata, vel bolo Armeno, aut corallis.

Diæta quoque instituatur, qualis in melancholicis, & hypochondriacis affectionibus conuenit, & vitentur omnia, quæ crassum, fœculentum & adustum sanguinem generant.

Si verò diarrhœa sit à sanguine atro, quam vomitus sanguinis comitatur, nec is statim sistendus. Nam si sanguis ille ater, & præcipuè iam extra vasa sua elapsus & concretus ac corruptus, sistatur, lipothymiam & alia grauia mala excitat. Itaque potest statim exhiberi hic puluis:

℞. *Rhabarbari* Drach. j. *cinamomi, myrobalanor. citrinor.* an. Scrup. ß. *succini albi* gr. vj. F. Puluis. Detur in *vini albi* Vnc. iij. *aquæ plantaginis* Vnc. j. *syr. rosarum simplicis infusionis* Vnc. ß. Hinc dentur adstrigentia, vt:

℞. *Trochiscor. de carabe* Drach. j. ß. *lapid. hæmatit.* Drach. j. *C. C. vsti præparati, boli Armeni* ana Drach. ß. F. Puluis. Dosis Drach. j.

Potest exhiberi cum sequenti liquore,

℞. *Vini granator. acidorum* Vnc. j. *succi citri* Vnc. ß. *iulebi rosarum* Vnc. j. *aq. plantaginis, tormentill. caudæ equinæ* an. Vnc. IV. Misce.

℞. *Conseru. rosar. antiq.* Vnc. j. *tormentillæ* Vnc. ß. *pulv. radicum consolidæ maioris* Drach. ij. *philonij Persici* Drach. j. *trochiscor. de carabe* Drach. j. ß. Cum *syr. de rosis siccis vel cydoniorum* F. Electuarium.

Cum verò tales diarrhœæ statis temporibus, vel singulis annis, vel semestribus recurrere soleant, vt illæ præcaueantur, curatio præseruatoria, qualis affectibus hypochondriacis conuenit, instituenda, nimirum certis interuallis, & præsertim imminente tempore, quo vomitus & fluxus ille sanguinis accidere solet, sanguis, si opus, mittendus, & corpus ab humoribus vitiosis liberandum, ac ne ii in corpore cumulentur, præcauendum, obstructionesque in liene & venis mesaraicis aperiendæ.

Quandoque in diarrhœa ab humore melancholico vitium quoque scorbuticum concurrit. Ideoque in diarrhœa ab humore melancholico semper diligenter considerandum, an dispositio scorbutica adsit, ac tum medicamenta scorbuto propria admisceantur.

De Diarrhœa ab vtero.

Vt interdum ob menses retentos, & vitiosos humores inde cumulatos vomitus fœminæ patiuntur: ita interdũ & diarrhœa excitatur in iis, humorib. per venas, quibus vterus nutritur, ad epar, & hinc ad intestina effusis. *Diarrhœa ab vtero.*

Cognoscitur hoc malum ex eo, quod symptomata vteri affecti adsunt, & plerumque tales alui fluxus periodos quasdam obseruant, & eo tempore magis affligere solent, quo menses fluere consueuerunt.

Curatur iis medicamentis, quæ venas vteri, si obstructæ sint, aperiunt, & vitiosos humores, qui in vtero, & vicinis locis cumulantur, euacuant. Nisi enim illi prius tollantur, frustra adstringentia & fluxum sistentia adhibentur: cum materia retenta aliò regurgitet; & mala sæpe periculosiora excitet; de quibus in morbis vteri, & mensiũ suppressione dicetur. Materiâ euacuatâ, ea, quæ robur ventriculo, intestinis & vtero addunt, vsurpanda; ne facilè affluẽtes ex aliquo corpore humores excipiãt.

De Diarrhœa à cerebro.

In alui fluxu, vt vocant, cerebrali vel catarrhali materia è cerebro imbecillo, pituitâ multâ seu insipida, seu salsa abundante per fauces in stomachũ & intestina defluit, præsertim noctu, & ægro supino dormiente. Materia illa vel reddit lubricã ventriculi & intestinorũ tunicã, vnde retentrix debilitatur, vel cibũ inquinando concoctionem labefactat, vel molesta qualitate sua expultricem stimulat. Excitatur hic fluxus magis abstinentia (nam tùm benignior succus, quò humoris malitia *Diarrhœa à cerebro.*

temperatur deest) quàm cibo; contrà atque in lienteria fieri solet. Præcessit debilitas cerebri, & sputum multum, excrementa sunt spumosa & pituitosa, teste Hippocrate, 2. *sect.* 6. *Balbi alui profluio maximè corripiuntur.* Caussa est, quod plerique ii humidius habent cerebrum, vnde excrementa humida in ventriculum decumbentia diarrhœam efficiunt, eamque diuturnam, ob hecticam quasi illam cerebri intemperiem. Atque hanc intemperiem etiam balbuties arguit, quæ ex linguæ nimia humectatione & emollitione, vel quasi quadam paralysi oritur; quanquam etiam aliis de caussis nasci possit. Solet autem hic fluxus à capite descendens satis diuturnus esse, & longo tempore durare.

Cur balbi alui profluuio corripiantur?

Curatio instituatur, vt supra *de catarrho* traditum, præparando & euacuando materiam. Diuersiones etiã fiant per frictiones, ligaturas, cucurbitulas in scapulis. Iuuant etiam errhina & sacculi capiti impositi.

A masticatoriis & gargarismis abstinendum, ne materia catarrhi in stomachum & intestina trahatur. Vitandus somnus supinus, nec à cœna mox dormiendum. Non solum autem cerebri & membri mandantis ratio habenda, sed etiam ventriculi, vt recipientis, qui internis & externis medicamentis conseruandus ac roborandus est.

Si hæc diarrhœa sæpe recurrat, ceruici primam & secundam vertebram admoueatur vesicatorium & cauterium potentiale, vel setaceum, vt humores catarrhum excitantes deriuentur; vel fonticulus in brachio aperiatur.

In eundem vsum, si ætas & alia ferant, theriaca, Mithridatium decoctum ligni guaiaci, sassafras, sarsæparillæ per plures dies vsurpandum, vt corpus exsiccetur, & materia catarrhum generans per sudores discutiatur.

De Diarrhœa, quæ accidit infantibus, dum dentes erumpunt.

Diarrhœa infantium dentientium.

Interdum etiam infantibus dirrhœa accidit, dum dentes ipsis errumpunt; quod euenit, vel pituitâ salsâ in ventriculum defluente, vel lacte per febrem, quæ tum temporis infantes plerumque affligere solet, in ventriculo corrupto.

Vtra autem causa locum habeat, ex iis, quæ excernuntur, facilè iudicare est.

Hic fluxus non statim sistendus, ne materia retenta peior euadat, & febrẽ, quæ ex dolore excitatur, augeat, aut cerebrum neruosque in consensum trahat, & conuulsionẽ excitet: sed si à pituita salsa sit hæc diarrhœa, syrupus rosarum solutiuus, vel mel rosatum, vel syrupus de cichorio cum rhabarbaro, cohlearis vnius aut alterius quantitate exhibendus. Deinde ventriculus & venter inungendus oleo mastichino, cydoniorum, rosarum, absinthij, vel imponendum cerotum stomachale, aut emplastrum de crusta panis.

Si à lacte corrupto diarrhœa hæc accidat, illud, vitiosusque humor inde genitus, è ventriculo dictis modò syrupis deturbandus, dandaque opera, vt nutrix bonum lac infanti suppeditet, quæ ideò exquisitè, & cibis boni succi alanda. Infantis gingiuæ butyro cum melle mixto, vel cerebro leporis fricentur.

De Diarrhœa ab hypercatharsi & veneno sumpto.

Diarrhœa ab hypercatharsi & veneno.

Tandem interdum etiã profluuium alui excitatur post nimis fortium purgantium vsum, aut venenum assumptum.

Vtraque enim intestinis inhærendo naturam continuò ad excretionem stimulant, & è toto corpore humores ad aluum protitant, & humores etiam bonos corrumpunt, ac vt ad aluum moueantur, faciunt.

Præcessisse autem talem caussam, facilè ex ægri, vel adstantium relatione cognoscitur. In tali fluxu primò omnium abstergens ex decocto hordei cum pauco sacchato conuenit, siue bibitũ, siue per clysterem iniectũ.

Vt ℞. *Decocti hordei* Vnc. iv. *sacchari rubri* Drach. vj. vel *syrupi rosarum simplicis infusionis* Vnc. j. Misce.

Dolorem lenit lac chalybeatum, itidem vel bibitum vel clysterem infusum, & lac coctum cum radicibus althææ, & iniectum.

Simul ligaturæ & frictiones, & fotus extremorum instituantur, & cucurbitulæ siccæ inter scapulas & ad hypochondria, vel inter vmbilicum & stomachum apponantur.

Postea dentur adstringentia; vt:

℞. *Conserv. rosarum antiquæ* Vnc. j. *diacydonij sine speciebus* Vnc. ß. *Pulu. seminis plantaginis sanguinariæ, sumach. hypocistidis, acaciæ, cornu cerui vsti* an Scrup. j. *Fragmentorum lapidum pretiosorum* ℈ß. Cum s.q. *syrupi ribium, vel cydoniorum.* F. Electuarium.

Vel ℞. *Succi plantaginis, decocti rosarum, mespili, sorbi, rad. tormentillæ* ana ℔. ß. *athanasiæ* Vnc. ß. Fiat Clyster.

Cui etiam *vitellum oui vnius vel alterius, seui hircini, sanguinis draconis, tragacanthi, gummi arabi* an. Scrup. j. addere licet.

Si fluxus non cesset, ad opiata confugiendum, & propterea exhibenda theriaca recens, laudanum opiatum. Cibi & potus quoque facultatem adstringendi habeant.

Si à veneno assumpto sit fluxus, primò itidem abstergentibus tàm sumptis, quàm per clysterem iniectis opus est. Deinde si venenum notum sit, proprium alexipharmacum illi opponendum; si verò ignoretur, ad vniuersalia antidota confugiendum; qualia sunt, theriaca, mithridatium, lapis bezoar. Commendatur hîc etiam smaragdus, cuius grana vij. in conueniente liquore dentur, vel succus dictamni cum pari vini quantitate exhibitus.

Extra quoque cordi medicamenta cordialia applicentur.

CAPVT VII.

De Dysenteria. Nomen & Natura Dysenteriæ.

Nomẽ dysenteriæ.

Dysenteria, quam Celsus, *lib.* 4. *c.* 15. Tormina, & vulgo intestinorum difficultatem nominant, à parte affecta, intestinis scilicet, quæ Græcis ἔντερα sunt, nomen habet, teste Galeno, *meth. med. cap.* 2. Et quidem generale hoc nomen est, nihilque aliud per se, quam intestinorum difficultatem significat, & hoc modo pluribus affectibus, in quibus intestina torquentur & affligantur, attribui posset. Vsus tamen obtinuit, vt vocabulum dysenteriæ propriè & in specie tantum accipiatur pro intestinorum exulceratione cum dolore & deiectione alui frequenti ac cruenta. Cœlio Aureliano est intestinorum ῥευματισμὸς cum vlcere: Paracelso morbus dissolutus: Germanis *die rote Ruhr*, *Darm*, *Blut-Ruhr*, *oder rote VVehe.*

Dysenteria plerũque epidemia est.

Malum plerumque Epidemium est, in iuuenes maximè, nonnunquam tamen in senes etiam grassans. Interdum & certæ temperaturæ ac constitutionis homines tantum inuadens; quo qui laborant, per aluum interdum copiosa, interdum pauca, eáque non naturaliter, verùm præter naturalem modum sese habentia, sæpe, ac cum frequenti conatu, cum ventris dolore ac torminibus deiiciunt, & quidem cum sanguine, nunc pauco, nunc copioso, permixta. Præter sanguinem, & cum sanguine, ac fæcibus illis præternaturalibus in morbi progressu etiam mucosum quiddam excernitur, nunc copiosum, nunc paucum; quod, si sanguis copia superet, Germani in specie *die rote Ruhr* nominant. Si verò plus muci illius albi, quàm sanguinis eiiciatur, appellant *die vveisse Ruhr.*

Quid

Quid autem illud mucosum fit, inter medicos non conuenit, vt postea dicetur. Nonnunquam & bilis, & præcipuè in principio, cum à fluxu bilioso ferè dysenteria incipiat, & quidem frequenter flaua, interdum & viridis ac atra admiscetur; sæpe & pituita.

Dysenteria quid. Est nimirum dysenteria *deiectio alui frequens & cruenta cum dolore ventris & intestinorum exulceratione; seu intestinorum exulceratio cum deiectione frequenti, cruenta & purulenta, ac ventris dolore & torminibus, à materia acri & intestinis peculiariter aduersa, eaque erodente ortum habens.* Qua definitione ab omnibus aliis alui fluxibus, vt & sanguinis per aluum excretionum differentiis discernitur. *Cruentarum alui deiectionum differentia.* Equidem, vt apud Galenum, *de sympt. causs. cap. 2.* & *2. de loc. affect. cap. 5.* videre est, apud Medicos quatuor cruentarum alui deiectionum occurrunt differentiæ, quibus omnibus nomen dysenteriæ interdum attribuitur.

1. Cum per aluum sanguis euacuatur, in iis, quibus membrum aliquod abscissum est, & cum sanguis, qui in nutrimentum partis abscissæ absumi debebat, ad fontem suum recurrit, & vt superfluus à natura ad aluū depellitur & ibi euacuatur. Quod & iis interdum accidit, qui consueta exercitia subitò dimiserunt, non imminuta interim quantitate alimentorum, qua, cum validius exercerentur, vti solebant: aut quibus consueta aut familiaris hæmorrhagia narium supprimitur, cuius exemplū habetur apud Forestum, *lib. 2. obs. 20*: vt & mulieribus, quibus menstrua supprimuntur, vt docet Galenus, *5. de loc. affect. c. vlt.* Sanguis n. per vterum euacuari solitus per venā cauā regurgitat, & hinc per venas mesaraicas ad intestina profunditur. Nonnulli & hæmorrhoides addunt; cum, iis præter naturā suppressis, sanguis vel immediatè & ab hæmorrhoidibus internis, vel epate mediante & ab externis ad venæ portæ ramos remeare, & inde ad intestina effundi possit.

2. Cum ob epatis debilitatem aquosus sanguis, instar loturæ carnium, excernitur, qui alui fluxus epaticus nominatur; Tralliano, *lib. 13. c. 3.* est dysēteria epatica.

3. Quæ melancholica appellatur, cum sanguis propter longiorem moram in epate vel circa lienē adustus & cum humore melancholico mixtus per venas mesaraicas ad intestina à natura protruditur, & niger atque splendēs per aluū, sæpe etiam per vomitū simul eiicitur.

Accidit præterea interdum, vt iis, qui ex alto deciderunt, vel in hypochondriis ac lumbis grauiter percussi sunt, sanguis, & quidem sæpe longo tempore, retentus, postea per aluum excernatur, isque nigricans, interdum & graueolens, qui proculdubio in venis loci contusi collectus est & hæsit.

Verum hæ cruentæ deiectionis differentiæ impropriè dysenteriæ dicuntur: ea verò sanguinis deiectionis species, quam modò descripsimus, solum propriè Δυσεντερία dicitur: is scilicet alui fluxus, in quo cruenta cum intestinorum dolore ac torminibus eiiciuntur.

In dysenteria ergo adest soluta vnitas, seu vlcus, plerumque & intemperies, ac mala intestinorum constitutio, & quidem cum affluxu materiæ.

Pars affecta in dysenteria. Pars affecta sunt intestina, nunc tenuia, nunc crassa, nunc vtraque. An tamen omnia simul exulcerari possint, in dubium à nonnullis vocatur. Equidem impossibile non videtur, vt omnia intestina, si non tota, tamen singulorum partes exulceratio corripiat. Verum si hoc accidat, grauissimum id malum est, ex quo æger vix conualescit.

Nonnunquam tamen & vicinæ partes vt epiploon, ventriculus, thorax & pulmones in consensum trahuntur, cuius rei exemplū Scholiastes apud Holleriū recitat.

Symptomata, quæ hîc præcipuè vrgent, sunt intestinorum læsæ functiones, alimenti scilicet concoctio & chyli ac fecum debita elaboratio; alimenti, cui inseruiūt etiam suo modo intestina, distributio; frequens deiectio ac excretio, & quidem sanguinis simul; tandemque dolor. Quibus accedunt interdum & alia, de quibus postea *de signis* dicemus.

Caussa & generatio Dysenteriæ.

Caussa proxima Dysenteriæ. Vt verò natura huius mali clarior fiat, caussæ & generationis modus, & quæ in illo accidunt, consideranda sunt. Et quidem fluxus huius præternaturalis caussa proxima est intestinorum irritatio, facultatisque in iis excretricis stimulatio, vt continuò, quod molestum est, excernere nitatur, quam excitant acres humores, siue in ventriculo & intestinis geniti sint, siue à toto, siue à parte aliqua ad intestina confluant, eaque ad excretionem stimulent. Nimirum bilis flaua, à qua plerumque Dysenteria incipit: Bilis atra, quæ ferè lethalem Dysenteriam excitat: Pituita salsa, quæ secundum Galen. *3. aph. 12.* aliquando gignitur in capite à caliditate maiore, aliquando talis efficitur putredine in ventre, vnde ad intestina delata, & lentore suo diutius iis inhærens, assiduè extergendo tandem illa exulcerat, quem admodum docet Galenus, *3. Epid. com. 3. aph. 70.* Sanies quoq; acris & purulenta & humores maligni ac pestilentes. Quò etiam pertinent purgantia fortiora, vel etiam lenia intestina nimium vellicantia & stimulantia.

Humores dysenteriam excitantes quales. De omnibus autem humoribus, qui Dysenteriam excitare solent, non sine caussa hoc dubiū mouetur, quod etiam Ludouicus Mercatus & alij animaduerterunt, quî fiat, quod humores mordacissimi, feruidi, æruginosi, prasini, & omnino summam malignitatē præ se ferentes, Diarrhœam sæpe saltem pariant, & non Dysenteriam; & quî fiat, quod Diarrhœa etiam ab humoribus acribus sæpe longo tempore durans in Dysenteriā non mutetur: Contrà vero sæpe humores minus mordaces Dysenteriam, & quidem prauo temporis spatio fluxu durante, excitent. Et quidem alij aliam huius rei caussam reddere conantur, & eam vel à circumuolutione intestinorum, quæ humores detineat, petunt; Vel quod omnibus simul venis mesaraicis humor communicatur, eū detineri, putant. Verū cum hæc omnibus aliis fluxibus communia esse possint, non sufficiunt.

Solā acrimonia humorum dysenteriam non facit. Ludouicus Mercatus ad hoc dubium respondet, solam acrimoniam & mordacitatem humorum per se (licet ad Dysenteriam necessaria sit) ad Dysenteriam gignendam non sufficere, sed insuper requiri viscididatē & lentorem, ob quem intestinis adhæreant, eaque continuò rodant. Atque ita proximam & adæquatam caussam ponit humorem acrem, lentum & viscidum intestinis adhærentem, eaque abradentem & exulcerantem.

Verum etsi hæc opinio satis probabilis videatur: hoc tamen in ea mihi dubium adhuc videtur, quod sæpe alui fluxus dantur; qui ab humoribus hisce qualitatibus præditis fiunt, & tamen Dysenteria non excitatur: imò sæpe illa viscidítas & lentor abest in biliosis & aliis humoribus, qui Dysenteriam pariunt.

Humorum Dysenteriam excitantium natura. Ergo mihi probabile videtur, humores qui Dysenteriam excitant, peculiarem & occultam qualitatem habere, quâ peculiariter intestinis infesti sunt, eáque exulcerant; sicut pulmo marines pulmoni, & cantharides vesicæ infestæ sunt, eaque, nō verò alias partes, exulcerant: qualis quidem vis in colocynthide, cucumere asinino, esula, euphorbio, laureola & aliis purgantibus occurit. In quorum quibusdam si acrimoniam examinemus, vel etiam viscíditatem consideremus, longè minor est iis, quam in aliis multis, quæ ὑπερκάθαρσιν, tandemque alui fluxum & Dysenteriam excitant. Imò cōpertum est, leniora etiam, vt mannam, cassiam, Syrup. rosar. solut. in quibusdam ὑπερκάθαρσιν excitasse, ob vim, quam habent, intestina vellicandi, & humores ad aluum commouendi.

Contagium quomodo Dysenteriam excitet. Atque ita rem se habere facilius credet, qui, qua ratione contagium Dysenteriam inducat, & quomodo medicamenta purgantia vim suā exserant, perpenderit.

Etenim cum μιάσματα, siue ex fecibus & excrementis Dysentericorum, siue ex corpore eorūdem exspirantia, seu per cibum & pocula communia cōmunicata, seu per

per pulmones & inspirationem, seu per œsophagum, seu per anum, aut quocunque modo ad admissa, fluxum similem excitent: non video, quomodo alia ratione id præstare possint; quam quâ purgantia medicamenta suam operationem efficiunt.

Purgãtia quâ ratione opus suum perficiant.

Etsi verò vulgò dicatur & doceatur, medicamenta purgantia humores ad se trahere: tamen id rectè explicandum est. Cum enim purgantia medicamenta, non solum ore sumpta, sed & vmbilico applicata, manibus tractata, imò naribus admota & olfacta, aluum mouere & purgare soleant: aliter statuere non possum, quàm medicamenta ista per vmbilicalia vasa, vel per poros cutis & vasorum extremitates in venas vel arterias penetrantia fermentationem quandam & agitationem in humoribus ibi excitare, quâ vitiosi humores à bonis separantur, à quibus postea natura stimulata eos ad cõsuetas euacuationis vias pellit; adiuuante procul dubio vi medicamenti purgantis, quod non ad ambitum corporis tendit, sicut sudores mouentia, neque ad vesicam, sicut Diuretica, verùm solùm ad intestina: sicut & cantharides non solum intus sumptæ, sed & extra applicatæ vrinam mouere, & vesicam exulcerare feruntur.

Generationis Dysenteriæ modus.

Eodem ergo proculdubio modo Contagium & μίασμα Dysentericum quocunque modo & loco intra corpus admissum, quandam fermentationem in humoribus efficit, & similem sibi dispositionem (qui omnium venenorum seu contagiosorum inquinamentorum mos est) imprimit. Humores verò moti, & peculiarem hanc malignitatem adepti vnâ cum μιάσματι ad intestina, quibus peculiariter infensa, ruentes, non solum purgantium medicamentorum more fluxum alui concitant, & naturam ad crebram excretionem stimulant, sed & ea exulcerant, ac prauam dispositionem iis imprimunt, & ita cùm intestinorum vnitatem soluendo, tùm naturale temperamentum & similiarem constitutionẽ lædendo, concoctricem facultatem in iis lædunt, vt neque chylus affluens illam, quam debet, in intestinis & vasis mesaraicis, dispositionem seu accipiat, seu retineat, sed in humorem vitiosum mutetur, neque excrementa, & feces alui naturalem elaborationem & qualitates in iis accipiant, sed & ipsæ in præternaturale quid mutentur. Vnde frequenti fluxui materia suppeditatur, & natura ad frequentem excretionem stimulatur.

Neque mirum alicui videatur, quod hi humores peculiariter intestinis infensi sunt, cum idem in aliis morbis Epidemiis eueniat, in quibus certæ corporis partes infestantur. Ita quandoque anginæ, pleuritides, tusses & catarrhi Epidemici ac contagiosi grassantur: Imò obseruatum est, Podagram Epidemiam fuisse, vt apud Athenæum, *in Dypnosoph. lib. 1.* videre est. Atque hoc modo cum à contagio introducatur Dysenteria, proculdubio & reliqui humores, qui intra corpus generantur, eodem modo Dysenteriam efficient; cum necessarium sit, vt cumplura eundem effectum producunt, ad vnum & communem agendi modum reducantur.

Proxima Dysenteriæ caussa.

Et ita proxima caussa Dysenteriæ sunt Humores quicunque peculiarem hanc qualitatem & vim adepti, vt instar medicamentorum purgantium humores in toto corpore mouere, eos ad intestina concitare & ipsa intestina peculiariter lædere valeant. Et licet hic humor non semper malignus sit: (propriè malignitatem sumendo) tamen peculiarem qualitatem & dispositionem obtinet, qua differt ab aliis humoribus biliosis diarrhœam sæpè longam facientibus.

Quid sit mucosum illud, quod in Dysenteria excernitur.

Et hic, quem modò exposuimus, generationis Dysenteriæ modus est. Circa quem tamen hoc adhuc explicandum restat. Quidnam sit illud mucosum & album, quod sæpe vna cum sanguine excernitur, & non rarò ita copiosè, vt sanguinem copia excedat, de quo *quæstione* 1. dicetur.

Atque hæc de caussa proxima & generationis Dysẽteriæ modo, & de iis quæ circa eã accidunt, dicta sint.

Caussæ Antecedentes & Remotæ Dysenteriæ.

Caussas verò Antecedentes & Remotas externas & internas quod attinet, omnes ferè humores in corpore hunc corruptionis gradum inducere possunt, vt intestina exulcerent, & Dysenteriam excitent. Frequentissimè tamen humor Dysenteriam excitans est biliosus, à quo etiam plerumque fluxus Dysentericus incipit: vnde etiam æstate magis & in principio autumni, quam hyberno tempore, grassatur Dysenteria. Biliosus autem ille humor nunc in ventriculo & intestinis gignitur, nunc è vesica fellis, aut venis mesaraicis, nunc à toto corpore, quod in febribus sæpè fieri solet, ad intestina effunditur, & vel venarum mesaraicarum orificia patefaciendo, vel erodendo, & inflammationem aut exulcerationem excitando, fluxus sanguinolenti & Dysenteriæ causa est.

A bile prasina & æruginosa equidem Sauanarola, *tract. 6. cap. 16.* Dysenteriam fieri posse negat; cum tam praua sit, vt statim à natura è corpore expellatur, vel corpus corrumpat: quod ante ipsum etiam statuit Conciliator, qui *differ.* 201. scribit: Non reperio aliquem autorem authenticùm scribentem ex bile prasina & æruginosa Dysenteriam caussari. Verum Aetius, *tetrab. 2. serm. 1. cap. 42.* Dysenteriam à bile prasina admittit, etsi periculosam eam esse statuat. Et Solenander, *sect. 4. consil. 9.* refert, quod ipse aliquando dysenteria grauiter decumbens æruginosam bilem bile vitellina, muco sanguineque permixtam copiosè deiecerit. Et licet, quod obiicit Sauanarola, natura bilem æruginosam, vt valde prauam, statim è corpore eiicere conatur: tamen easdem vires etiam erga alios humores vitiosos, vt & medicamenta cathartica exserit. Interim id non semper tam velociter peragere potest, vt nullum in transitu corpori damnum inferatur, præcipuè in ista intestinorum cirumuolutione, quæ humores, quos natura expellere conatur, non parum remoratur. Quibus accedit & hoc, quod humores non quatenus tales, sed quatenus peculiarem corruptionis gradum accipiunt, dysenteriæ caussa sunt, quem vbi acquisiuerunt, statim dysenteriam inducere possunt.

Eodem modo & alij humores praui in corpore diutius detenti, præcipuè aliqua caussa externa accedente, tandem illam acrimoniam, malignitatem & dysentericam dispositionem, quam diximus, induunt, & vel soli vel cum bile mixti dysenteriam excitant. Vnde ij præcipuè, qui prauis humoribus scatent, facilius dysenteriam incurrunt, & ad præseruationem à dysenteria prauorum humorum è corpore euacuatio necessaria est. Et non rarò in febribus malignis & pestilentibus, vitiosis eiusmodi humoribus ad intestina vel vi naturæ protrusis, vel sponte sua ruentibus, dysenteria eaque sæpe Epidemia excitari solet.

Cibi & potus Dysenteriam excitantes. Fructus autumnales.

Hinc omnia, quæ ad generationem vitiosorum humorum faciunt, vel genitis prauam illam dispositionẽ Dysenteriæ peculiarem imprimunt, & vt intestina confluant, faciunt, inter Dysenteriæ caussas remotas numerantur. Inter quæ est 1. Ciborum & assumtorum natura, vt facilè in acres & mordaces eiusmodi humores conuertantur, facileque putredini & corruptioni tali sint obnoxij. Quo in genere recensentur vulgo Fructus Autumnales, qui in fine æstatis maturescentes ὀπῶραι vocantur, auideque ingesti facilè putrescunt. E quorum vsu pueros frequentius Dysenteriam incurrere vulgata sententia est; præcipuè si non satis maturi comedantur: qui, vt nonnulli censent, non ideo solùm Dysenteriæ caussa fiunt, quia facilè corrumpuntur, sed etiam quia eos, qui, quod facilè corrumpuntur, statim excerni debebant, in corpore adstrictione sua retinent. Quod vt negandum non est; cum Experientia doceat, multos ab esu fructuum, vt prunorum, nucum auellanarum & similium, præcipuè non satis maturorum in dysenteriam incidisse.

Fructus Autumnales an semper Dysenteriæ caussa sint.

(Sic Cuspinianus refert, Imperatorem Romanorum Albertum Austriacum, cum calore feruenti Augusti mensis insolito vexatus sedare æstum peponibus

nibus elaboraret, in dysenteriam lethalem incidisse: Cui simile quod idem Cuspinianus de Friderico III. recenset.) Ita Disenteriæ caussa non semper in talium fructuum esum referenda; cum obseruatum sit, etiam pueros, lactentesque infantes, & eos, qui à talibus fructibus planè abstinuerant, nihilominus in Dysenteriam incidisse. Sicut & quæ anno 1624. passim grassabatur Dysenteria Epidemia soli fructuum esui adscribenda non est: cum & ipse infantes lactentes & alios, qui fructus nullos comederant, laborantes disenteriâ curauerim; & tum mense Majo in vicinis oppidis, antequam vlli fructus maturescerent, grassari cœperit dysenteria, & demum sub finem Autumni, cum omnes fructus maturi & in quotidiano vsu sunt, vel mitesceret, vel cessaret, quæ propterea aëris constitutioni potius, de qua mox dicemus, quam fructibus adscribenda est.

Vuarum esus & musti potus caussa dysenteriæ. Ad hoc causæ genus etiam referri potest vuarum esus & musti potus. Nam non solum fermentationem in humoribus excitant; verùm sæpe etiam ex nebulis, rubigine & carbunculo, araneis, aliisque vermibus multa inquinamenta vuis & musto insunt, quæ humores inficiunt & concitant, vt diarrhœæ, & hinc dysenteriæ causæ sint, præsertim si corpus dispositum sit.

Exempla Dysenteriæ ex esu vuarum & musti potu habentur apud Forestum *lib.22.obseru.3.*

Cibi praui & insoliti caussa Dysenteriæ. Non solum autem fructuum esus, sed & aliorum ciborum minus commodorum & corruptioni obnoxiorum vel insuetorum vsus Dysenteriam inducere potest. Vnde in exercitibus Dysenteria sæpe familiaris est, vt ex historiis passim notum, & nulla ferè in Vngaria expeditio suscepta est, in qua non ex insueta & incauta victus ratione plures ferè dysenteria, quàm ferro perierint. Refert quoque Ælianus *lib. 5. variæ histor. cap. 1.* quod Tachus Ægyptius, donec vsus est vernaculo victu & frugaliter vixit, omnium hominum fuit sanissimus: postquam verò ad Persas venit, & in illorum luxum dilapsus, cum non posset ferre insolentiam ciborum, vitam dysenteria finiuit. Et Amatus Lusitanus, *cent.2. curat.45 in Schol.* cur in India & Ægypto dysenteria frequens sit, causam esse scribit, quod homines eò loci carnibus vescuntur animalium, quibus cassia fistularis purgatoria pro pastu & cibo est. Nutrimentum enim è carnibus eiusmodi purgatoriam vim habentibus humorem torridum & acrem ad intestina deriuare & diuertere; vnde homines plerumque dysenterici fiant, rarò phrenetici aut pleuritici.

Venenata pharmaca caussa Dysenteriæ. Aqua per plumbeos canales fluentes an sint caussa Dysenteriæ. Pertinet huc & venenatorum pharmacorum potus, colocynthidis & antimonij: vt & acetum in plumbeo vase asseruatum. Imò aqua, quæ per plumbeos canales defluunt, suspectæ nonnullis habentur. Experientiam tamen contrarium testari alij putant. Neque enim aqua pura & quæ acidi & salsi nihil in se continet, facilè aliquid à plumbo abluit. Vnde Renodæus, *Antidotarij lib.1.sect.1.c.7.* scribit, aquarum per plumbeos canales deductarum vsum Lutetiæ satis esse frequentem, nec tamen insalubrem. Si tamen canales plumbei ita vetustate iam corrupti sint, aut aquæ ita comparatæ, vt à canalibus aquæ aliquid de substantia plumbi communicari possit, tales aquæ innoxiæ planè non sunt. Vnde Aëtius, *tetrab.3.serm.1.cap.45.* ea de causa aquam illam pluuialem damnat, quæ defluxit per tecta plumbea. Baccius, *lib.21.cap.9.* aquas quasuis, quæ per regulas metallicas defluunt, vituperat; additque, ipsam aquam pluuialẽ, quæ per tonitrua decidit, ea de causa, quod aqua hæc pluuialis acrem quandam & prauam qualitatem concipiat, stomacho & intestinis præcipuè, noxiã. Idem Baccius, *loco allegato*, vsum aquarum medicatarum, quæ metallorum & mineralium vires obtinent, cum cibis valde damnat, & prolixè contendit, aquas illas parcius sumptas è corpore rursus non excerni, sed vnà cum alimentis ad interna viscera transire, ibique hærere, ac mora sua vel corrumpi & in vitiosos humores transire, vel metallica sua natura partium naturalium dispositionem euertere: vnde postea praui humores generentur, & insperatè nonnunquam dysenteriæ periculosæ & alij perniciosi morbi excitentur. Verum non in omnibus aquis medicatis talem noxam metuendam esse, cum rationibus experientiâ suâ & aliorum probat Ioh. Bauhinus *lib.2. de aquis medicat. cap.7.* Cuspinianus etiam ex Zonara refert, Theophilum Imperatorem ex aquæ frigidissimæ continuato potu in dysenteriam lapsum, & morbi illius vehementiâ mortuum fuisse.

Referunt huc plurimi & adamantem, quem vt alias venenatum, ita quoque eius puluerem dysenteriam excitare statuunt, de quo *quæst.2.* dicetur.

Hydrargyrum dysenteriam excitat. Pertinent huc & vehementiora, vt dictum, purgantia, imò etiam mitiora maiori dosi exhibita. Et non solum medicamenta talia ore sumpta, sed hydrargyrum etiam extra illitum, teste Nicolao Massa, *de lue venerea tract.4.cap.4.* humores ad intestina (quod aliàs ad fauces facere solet) concitare, & Dysenteriam introducere posse, à nonnullis statuitur.

Aër Dysenteriæ caussa. Deinde satis frequens caussa Dysenteriæ est Aër, de quo Hippocrates 3. *aphor.11. Inter anni partes, si hyemi sicca & Aquilonia, ver pluuiosum & Australe fuerit, necesse est, æstate febres acutas fieri & ophthalmias & Dysenterias, mulieribus præsertim & viris naturâ humidioribus.* Quia, vt Galenus, *in comm.* habet, ambientis aëris humiditas, humores in corpore redundantes desiccari prohibet, eáque ratione adiuuat vim putrefacientem; & materiâ putridâ in corpore manente febres fiunt; si eadem per ventrem euacuetur, Dysenteriæ. Et reuera Aër humidus & calidus Vernus ad humores in corporibus nostris corrumpendos & ad putredinem inducendam maximè dispositus est. Non tamen solam verni aëris humiditatem & caliditatem, sed etiam caliditatem & siccitatem ad dysenteriam generandam facere, testatur ipsa experientia. Plerumque enim in fine æstatis ac autumni initio morbus hic excitatur, & potissimum in regionibus calidis, vt in Ægypto, Arabia, Africa, India, in quibus torridus, acris & exsiccatus sanguis gignitur. Testatur idem Dysenteria, quæ anno 1624. populariter in multis locis grassabatur. *Constitutio anni 1624.* Ea enim caliditas & siccitas aëris Verni fuit, qualem vix vllus hominum hîc meminit, cum post vltimam niuem, quæ circa Paschatos festum delapsa est, per menses ferè tres subsequentes exigua, imò ferè nulla pluuia deciderer, sed perpetuus æstus, qualis sæpe vix est in Canicularibus, in hisce regionibus vigeret. Cuius caussa proculdubio fuerunt magnæ illæ & frequentes Planetarum coniunctiones, quæ ea æstate inciderunt, de quo est Astrologorum iudicare, qui aliâs etiam in ♄ & ♂ coniunctionem Dysenteriæ Epidemiæ caussam reiiciunt.

Cum ergo à Calido & Humido, & Calido & Sicco aëre, imò vt ex Hippocrate, 1. *Epid.com.2.t.1.& seqq.*& præcipuè 7. patet, etiam post frigidam & humidam aëris constitutionem Dysenteria excitari possit: in qualitatibus primis solum causa Dysenteriæ quærenda non est, sed in iis, quæ ab astrorum influxibus, adminiculantibus tamen istis qualitatum primarum excessibus, producuntur. Etsi enim, quæ de fructibus Astrorum Chymici quidam scribunt, non probemus, neque iis assentiamur, qui ab iis, quæ Hippocrates, 3. *Aphor.* de morbis, qui ab anni temporum mutationibus prouenire solent, scribit, qualitates primas planè excludunt: tamen hoc interim non negamus, in qualitatibus primis subsistendum non esse, sed etiam in aëre τὸ θεῖον, seu malignitatem & venenositatem, & omninò qualitatibus primis quid potentius in morbis producendis ponendum esse. Neque enim in eadem aëris constitutione secundum qualitates primas iidem morbi grassantur, sed nunc Dysenteria, nunc Pleuritis, nunc Angina, nunc Carbunculi, nunc variolæ & Morbilli; qui diuersi morbi proculdubio ex diuersis & occultis ac malignis aëris constitutionibus ortum habent.

Astrorum influxus caussa Dyssenteriæ.

Et Dysenteriam Epidemiam quod attinet, oritur ea proculdubio ex astrorum influxu & aëris constitutione tali, quæ in corporibus nostris seu generat seu iis communicat tale quid, quod cum colocynthide, esula, helleboro, scammonio & similibus cognatam aliquam vim obtinet. Et ita se hæc habere, quæ modò diximus, deprehendent ij, qui quæ quotidiè in natura fiunt, diligenter perpendunt. Vidimus anno 1624. Mense Majo auram malignam arbores aspirasse, vnde vnica die (caliditati & siccitati id adscribi non potest, cum in æquali, vel etiam maiori æstu sæpius idem non fiat, nec in omnibus locis id simul acciderit) in quibusdam locis, arborum & quidem non omnium folia ita exsiccata & emortua fuêre, ac si igne combusta fuissent, vt postea ipso Iulij mense deciderent, ac arborum cortices q. flauo puluere aut Auripigmento conspersa fuisse.

Rubigo. Vredo.

Vnde proculdubio rubiginis nomen, de qua Plinius, *lib.18.cap.1. Cœleste frugum vineárumque malum, nullo minus noxium est Rubigo.* Appellatur & eadem de caussa Vredo ac Carbunculus, teste eodem Plinio, *lib.eod.c.28.*

Carbunculus.

Omnia enim hæc nomina frugum & arborum huic vitio indita sunt, quod fruges, vites & arborum folia q. comburat. Videatur etiam Plinius *lib.17.c.24.* Disputat quidem Plinius *lib.18. c.8.* An à Luna vel Sole hoc vitium proueniat, scribítque plerosque dixisse, rorem inustum sole acri frugibus rubiginis caussam esse & carbunculi vitibus: quod ipse ex parte falsum arbitratur, omnémque vredinem frigore tantum constare Sole innoxio statuit, idque ex eo manifestum putat, quod non nisi noctibus & ante Solis ardorem deprehendatur. Verum & hoc falsum, atque experientia testatur, sæpe circa meridiem talia aëris inquinamenta, in fruges, vites ac arbores decidere, & caussam esse Rubiginis & Vredinis. Plinius etiam saltem interlunio & ☽ plena decidere putat, quod an ita sese habeat, experientia docebit. Nebulas etiam maligni & venenati quid sæpe obtinere vel vulgus & rustici nôrunt.

Occultas qualitates caussa dysenteriæ.

Ideóque malo in hisce & aliis morbis eorúmque caussis ad necessarium illud in hac humanæ mentis caligine ignorantiæ asylum, occultas qualitates, confugere, & caussas veras saltem nominare, si eas non satis explicare possum, quam falsas ac fictas afferre, quod nonnulli hodie faciunt, qui vt Antiquitatis egregij Patroni & defensores videantur, vanissimo & irrito conatu omnia ad qualitates primas deducere & incerta per æquè incerta probare conantur. Non mirum ergo est, si cœleste illud malum, quod Plinius appellat, & aëris inquinamentum in arbores, fruges, prata, fructus, aquas decidat, imo cum aëre inspirando attrahatur, & bruta & homines infici. Hinc proculdubio factum, vt boues prata illa depascentes, passim perierint. Hinc etiam Dysenteria ista proculdubio ortum habet; cum homo aërem continuò respirando attrahat, & oleribus, fructibus, aquis ab huiusmodi caussa inquinatis necessariò vtatur. Eiusmodi enim inquinamenta, seu cum aëre attracta, seu cum cibo ac potu assumpta, cum à corpore nostro aliena sint, aliquandiu quidem in eo latent, & reliquos humores inficiunt, donec tandem coaceruata ita fuerit materia, vt natura ab ea stimulata per aluum & humores vitiosos & venenum illud eiiciat, à quibus intestina, quibus inimica sunt, exulcerantur.

Cur non omnes Dysenteria epidemia corripiantur.

Quod verò non omnes æquè Dysenteria corripiuntur, caussa est, quod inquinamento isto non totus aër inficitur, sed sparsim saltem & certis tractibus. Cui accedit & illud, quod corpora alia puriora, alia impuriora, & ad corruptionem hanc suscipiendam magis idonea sunt, & proinde ad resistendum vel minus resistendum magis vel minus disposita.

Imò etiam absque his, occulto modo, occultas illas astrorum influentias in corporibus nostris humores tali modo corrumpere posse, patet inde, quod etiam infantes lactentes, qui aliis cibis, quàm lacte materno aut nutricis non vtuntur, & in aërem liberum nunquam venerunt, sed in cubilibus suis conclusi à primo ortu manserunt, nihilominus dysenteria correpti fuerunt; quod & ipse supra dicto anno semel atque iterum factum vidi.

Occultum autem hoc humorum vitium, quod dysenteriæ caussa est, si quis antimoniale, vel helleborinum, vel tithymallinum, vel alio nomine appellare velit, ob cognatas vires & effectus, quos cum hisce habet, per me licet. Eadem de caussa vel aloëticum vel colocynthinum non incommodè etiam appellari posset.

Chymicorum de dysenteria opinio.

Chymici quidē & Paracelsus ex principiis Chymicis caussam huius mali reddere conantur, & dysenteriam morbum ex sale resoluto appellant. Et verum est, salem, dum à reliquis humoribus secernitur, & seorsim, vt Hippocrates, *de prisca Medicina* docet, consistit plurimorum morborum caussam existere, & ad fluxum etiam alui facere. Verum cum iidem omnes alui fluxus à sale resoluto deducant, nihil, quod dysenteriæ proprium sit, afferunt, neque docent, quomodo alij alui fluxus, qui etiam ab humoribus salsis & acribus fiunt, nec tamen dysenteria sunt, à dysenteria differant; neque quomodo sal resolutus in dysenteria à sale resoluto in aliis diarrhœis discernendus sit, monstrant.

Contagium caussa dysenteriæ.

Tandem inter dysenteriæ caussas meritò numeratur contagium, cum, & antea sæpissimè, & in illa ipsa dysenteria quæ anno 1624. hic grassabatur compertum sit, vnum ab altero infici, & hinc totas familias dysenteriâ corripi. Maximè verò illud communicatur per excrementa alui. Etenim hoc commune omnibus morbis contagiosis, vt excrementa eius partis, quæ maximè laborat, præcipuam vim contagium propagandi habeant, & vt illa pars maximè inficiatur, à qua excrementum contagiosum separatum est. Ita in ophthalmia excrementa & effluuia oculorum aspicientium oculos inficiunt, non alias partes. Et in phthisi exulceratorum pulmonum contagiosa exspiratio pulmones, non verò alias partes inficit. Hinc etiam dysenteria tum maximè contrahitur, si quis in loco, in quo dysentericorum excrementa iacent, aluum exoneret, & halitus ac vapores contagiosos ex iis per gutturem inferiorem admittat. Quia tamen in dysenteria non solum aluus afficitur, vt in ophthalmia & phthisi pars vna reliquis saluis afficitur, sed sæpe tota massa sanguinea inquinata est (vnde etiam febres dysenteriæ sæpe coniunguntur) nec conuersationem cum dysentericis satis tutam puto, & dysenteriam ex lecto dysenterico communi vel communibus poculis aut patinis aut aëre inspirato attrahi posse existimo; cum experientia doceat, non paucos ex conuersatione cum dysentericis in dysenteriam incidisse, qui nūquam in locum communem aluum exonerarunt.

Gradus & differentiæ dysenteriæ.

Gradus & differentiæ dysenteriæ.

Galenus, *4.aph.26.& 6.de loc.affect.cap.2.* gradus quosdam dysenteriæ, secundum quos differentiæ eiusdē constituuntur, proponit, docétque, abradi primò & excerni adiposa quædam & pinguia corpora, exiguo cruore perfusa, atque hunc primum dysenteriæ gradum esse. Deinde superficiem internam intestinorum tenuem, quæ membranosorum ramentorum speciem præ se ferat, cum excrementis excerni; secundúmque hunc dysenteriæ gradum esse. Tandem etiam intestinorum substantiam, ex vtraque tunicâ constantem, & caruncúlas quasi de intestinis; atque hunc tertium dysenteriæ gradum esse, de quo Hippocrates, *4.aph.26. Si dysenteria laboranti veluti carūcula deiiciantur, lethale.* Illam Galenus γινομένην Fientem dysenteriam; hanc γεγονυῖαν & κατασκευασθεῖσαν, Factam & consummatam nominat. Quæ sententia vulgata & communis omnium fere Medicorum est: consideratione tamen & explicatione indiget; cum quædam in ea occurrant, quæ experientia magistra hodie à doctissimis Medicis non saltem pro dubiis, sed & falsis habentur: de quo postea, *quæst.3.* in specie dicemus.

Dysenteria Fiens & Facta.

Hoc iā vt certū habeamus, intestina nūc magis, nunc minus

minus exulcerari, & ita quidem interdum, etiam perforentur. Imò scribit Auicennas, *l.3.fen.16.tr.1.c.2.* non solum intestina perforari interdum, sed & mirach seu ventrem è regione vlceris & foraminis ob communicatam illi putrefactionem, ita vt stercus per abdomen excernatur, & nihilominus hominem viuere posse. Additque etiam quamuis sit possibile, esse tamen de possibilibus, quæ rarò accidunt. Matthæus de Gradibus tamen, 2. *part.pract.c.* 12. scribit, se vidisse Papiæ quendam, cui hoc acciderit, & feces per vlcus excretæ fuerint, qui tamen annos 20. postea vixerit; & non esse impossibile, vt ex vlcere intestinorum etiam abdomen putredinem concipiat & perforetur, ex historia morbi supra etiam *sect.1.c.9.* allegata, quo hîc fœmina quædam extincta, est, patet. Laborauerat ea iam aliquot annos hernia intestinali; quæ cum pondus grauius eleuasset, & inde in inguen intestina prolapsa essent, nec rem alicui detegere vellet, intestina prolapsa inflammata sunt, tandemque gangræna correpta: à qua pars abdominis ad inguinis regionem posita & ipsa putredinem concepit, similique malo correpta est, vt foramine ex putredine aperto ipsæ feces alui per illud cum maximo fœtore excernerentur: quo malo intra paucos dies exstincta est.

Præter hanc, quæ à gradibus hisce sumitur, differentia alia adhuc est, quod intestina nunc crassa, nunc tenuia, nunc vtraque afficiuntur. Interdum & ventriculus aut partes vicinæ in consensum trahuntur ac eodem morbo corripiuntnr; cuius rei exemplum est in obseru. Schenckii. Plerumq; tamen crassa intestina afficiuntur. Natura enim hoc ferè obseruat, quod diligenter notandum, vt humores, quos ex corpore per venas mesaraicas in intestina effundit, non per omnes æquè expellat, sed plerumque per inferiores, & quæ in intestinis crassis inseruntur. Hinc etiam Tenesmus tam frequens dysenteriæ comes est.

Sunt & aliæ dysenteriæ differentiæ, quod nunc est epidemia, nunc ex morborum σποράδων numero; nunc cum febre, nunc sine febre. Quæ epidemia est, plerumque maligna etiam est, seu malignitatem, vt & febrem coniunctam habet.

Signa Diagnostica.

Signa dysenteriæ. Dysenteria in genere cognoscitur ex frequenti alui deiectione, dolore ventris ac torminibus, præsertim excernendi tempore, & paulò ante excretionem. Quæ excernuntur, sunt toto ferè genere à naturali excrementorum alui constitutione & modo aliena, biliosa ac varia, mucosa ac cruenta simul. Quæ signa diligenter enumerat Galenus, *6. de loc.aff.cap.2.*

Plerumque dysenteriæ febris iungitur. Hippocrates tamen eã interdũ sine febre vidit. Hollerius, *comment.in aph.8.sect.6.* Docet etiam Fernelius, *lib.6.de part.morb.& sympt.c.*10. non omnem dysenteriã statim & necessario febrẽ comitari, sed eã tantũ, cuius humor est acerrimus, isque è visceribus aut è venis magna corporis perturbatione profusus. Annotant etiam alii, quamuis dysenteriæ febris iungatur, non semper in principio id fieri, sed vbi per aliquot dies durauit affectio, propter inquietudinem & putredinem. Quandoque tamen cum dysenteria statim febris coniungitur, vel etiam eam præcedit, vbi scilicet in febre natura hanc excretionem instituit.

Dysenteriæ situs quoque, inquietudo, singultis, quandoque & lipothymia coniungitur, vt & interdum conuulsio. Plerũq; prostratus appetitus, frequentissimè verò, Aëtio teste, tenesmus; nõ rarò intestini recti procidẽtia.

Fluxus etiam hic etsi plerumq; sit continuus, Diomedes Coronarius tamen, *consil.* 2. obseruauit fluxum dysentericum periodicè redeuntem de tertio die in tertium; additque, id sæpe fieri, ac diligenter notandum esse, ne decipiamus, cum & hæ sint veræ dysenteriæ.

Dysenteria ab aliis cruentis alui fluxibus discrimen. Quamuis verò cruenta in aliis alui fluxibus etiam deiiciatur: tamen in eo differunt, quod in illis sanguis solus, copia & qualitate peccans copiosè excernitur: in dysenteria verò humorum reliquorum copia plerumq; maior eiicitur, sanguis verò minus copiosus. Et licet interdum in dysenteria etiã copiosè excernatur: tamẽ id nõ fit sine aliis humoribus & cũ torminibus, quod non accidit in reliquis alui fluxibus. Et in fluxu epatico, qui etiã dysenteria quãdoq;, sed impropriè dicitur, repressa vna vel altera die euacuatio postea iterũ redit. In dysenteria v. parũ & per breuia interualla excernitur, & plerumq; aliquid puris ab intestinis exulceratis redditur, & quidẽ cum frequenti ac sępe redeunte conatu eiiciendi, cũ vẽtris torminibus ac torsionibus, sanguisq; excremẽtis & fecibus permistus redditur. Deinde cum sanguine etiam mucus quidam excernitur, interdum adeò copiosè, vt plus eius quam sanguinis reddatur, atque tum vulgò appellatur *die vveisse ruhr*, vt supra dictum.

Cæterum abscessus etiam in intestinis aliquando oboriuntur, vt Aëtius, *tetrab.2.serm.1.cap.42.* docet, ad eorum eruptionem eliquationes quasi puris consequuntur; quo viso ignari decipiuntur, dysenteriam hanc affectionem esse putantes. Et sanè, vt hac de re Aëtius porrò scribit, si post eruptionẽ diuturna sit exulceratio & perseuerans, eo modò, quo dysenteria, curatur, verum in principio neutiquã. Affectiones ergo has hoc modo distinguere docet Aëtius. In abscessu semper præcedit dolor pulsatilis iuxta affectum locum innitens, neque morsus neque decursus adsunt, quales in dysenteria præcedere consueuerunt. Deinde mutatione in suppurationẽ incipiẽte, rigores inæquales consequũtur, febresque circa vesperam maximè irruentes: postea vbi perfecta mutatio humidi fuerit facta, omnes molestiæ minores fiant, vehementesque dolores remittunt, deinde eruptionis tempore accidente rursus dolores intenduntur; aliquando autem perfecta ventris adest adstrictio. Post eruptionẽ verò humor qualem prædiximus excernitur; cum nihil tale in dysenteria oboriatur. Curationem *ibidem* ponit Aëtius. Et omninò licet aliquod vlcus aut abscessus sit in intestinis, cum alui fluxu, modo materia fluxus caussa intestina non exulceret, non est dysenteria, sed diarrhœa solùm. *Abscessus in intestinis à dysenteria differentia.*

Quantum ad signa caussarum, sumuntur ea ab excrementis, quæ aliquando sunt citrina & biliosa, aliquando albicantia, & pituitosa, interdum viridia, interdum nigricantia & atrabilaria, saniosa, cruenta, purulenta. Hisce adiungenda sunt signa abundantium in corpore humorum, sumpta ab ætate, temperamento, tempore anni, vitæ genere. *Signa caussarum.*

Imprimis verò considerandum & quærendum. An maligna & pestilentialis sit dysenteria nec ne. Cognoscitur autem id ex præcedenti anni temporum statu. Si enim is præter solitum ad excessum aliquem deflexerit, & humores in corpore corruperit, malignam dysenteriam id indicat. Symptomata quoque sunt peiora & grauiora; sæpe accedit angina, delirium, exulceratio circa anum & excrementa valde fœtent, ac varios colores habent. Plures etiam eodem tempore dysenteria corripiuntur & moriuntur. *Dysenteriæ malignæ ac pestilentis signa.*

An tenua, an verò crassa intestina affecta sint, quod ad curationem rectè instituendam non parum facit, etiam cognoscendum. Plurimi quidèm statuunt, si dolor supra vmbilicum percipiatur, tenuia intestina, si infra, crassa affici. Verùm cum tenuia intestina & supra & infra vmbilicum sint, & colon etiam statim sub vmbilico ducatur, eoque illic affecto dolor quoque supra vmbilicum percipiatur, non solùm ad hoc respiciendum, an dolor supra vel infra vmbilicũ sit, sed totus intestinorũ ductus & circuitus considerãdus, & reliqua etiam signa, quæ mox dicentur, coniungenda. Plerique etiam, si tenuia intestina affecta sint, ramenta minora & tenuiora esse; si verò crassa, ramenta maiora ac crassiora cum copiosiore pinguedine excerni docent, de quo quid sentiendum, sit, antea dictum. Hoc tamen non inficior, illud quod ex intestinis crassis excernitur, differre ab eo, quod à renuibus prouenit. Sunt enim intestina crassa *An tenuia an crassa intestina afficiãtur.*

carnosa magis, quam tenuia, & extra pinguedine copiosiorum obducuntur. Ideoque iis exulceratis valde carni simile quid excerni potest, de quo Hippocrates, 4. *aph.* 26. Dysenteria laboranti si veluti caruncula exeat, lethale. Potest n. carni simile quid ab intestinorū crassorū substantia exulcerata valde excerni, aut, quod Cardanus, *in comm. huius aphorismi* existimat, tota substantia intestinorum exesa, partes mesenterii absumuntur, & quæ extra intestina sunt, & caro & corpus glandulosum, cui colon insidet, & pinguedo excerni possunt.

Tenuium intestinorum affectorum signa.

Vt ergò rectè cognoscatur, An intestina crassa, an tenuia affecta sint, consideranda sunt, dolor, locus doloris, tempus exitus excrementorum, & mixtio sanguinis ac purulentæ materiæ cum excrementis alui. Si enim tenuia affecta sint, dolor est acutissimus, ita vt ægri q. aciculis ventrem compungi sibi conquerantur. Intestina enim tenuia sunt magis membranosa, & sensu exquisitiore prædita. Aluus non statim post dolorem aut tormina ventris excernitur; cruor cū stercoribus vniuersis mistus est. Atque eò euidentior erit cruoris & ab vlcere excrementorum mixtura, quò locus affectus altior est. Etenim cum via illa ab intestinis superioribus ad anum longior sit, sanguis & purulenta materia antequam per aluum excernantur, diutius in ea commorantur, atque ita facilius & exactius stercoribus permiscentur. Aëtius addit, biliosa & porracea ac omnino variegata eiici, stercore commixto, cum torminibus & virium exsolutione, ægrotumque febri & siti infestari.

Ieiunij intestini affecti signa.

Si ieiunum intestinum exulceratum sit, quod raró accidit, dolor est maximus, excremēta crudiora apparent, sanguinem nigriorem valde immistum habentia, ob longum transitum per vniuersa intestina; bilem item abunde flauam: adest nausea & cibi fastidium, interdum & vomitus, ardor linguæ & vigiliæ; quandoque & febris acuta. Vires ita deiiciuntur, vt non procul ab interitu ægri esse videantur, & signa alia concurrunt, quæ apud Aëtium, *tetrab.* 3. *serm.* 1. *cap.* 43. reperiuntur.

Crassorum intestinorum affectorum signa.

Vbi verò intestina crassa afficiuntur, dolor magis infra vmbilicum percipitur, isque non ita vehemens ac diuturnus. Intestina n. crassa tenuibus sunt magis suo modo carnosa, atque ideo sensu minus exquisito prædita, sicut id ex differentia doloris in colica & iliaca passione videre est. Nam etsi in colica dolor etiam satis vehemens est: in iliaca tamen longè acerbior est. A torminibus & cruciatu ventris statim fit excretio: Cruor & purulenta materia, alui excrementis supernatat, aut tantum iis extra adhæret. In maiori exulceratione veluti carunculæ excernuntur, vt modò dictum.

Vlceris in dysenteria constitutio vt cognoscatur.

Vlceris constitutio & tempora etiam ex deiectionibus colliguntur. Primò enim biliosa, hinc sanguis, postea mucus vel etiam quasi carunculæ excernuntur. Vbi putrida & malè olentia deiiciuntur, vlcus corrosiuum & malignum indicatur. Hoc tamen etiam hîc non prætereundum, interdum mox in principio, & cū diarrhœæ potius, quàm dysenteriæ nomen affectus meretur, sanguinem sæpe satis copiosum, rarius purum; frequentius concretum & nigrum excerni, ob irritationem validam, sicut & interdum fit in ὑπερκαθάρσει, nondum exulceratis intestinis, cum id statim in principio diarrhœæ accidat, sed osculis venarum mesaraicarū saltem reseratis. Tum ergo & alia signa dysenteriæ etiam consideranda sunt, de quorum absentia, & quo mox in principio alui fluxus cum excrementis reliquis sanguis excernitur, non dysenteriam, sed diarrhœam saltem esse, colligi potest, curaturque talis fluxus longè facilius, quam vera dysenteria. Potest tamen in dysenteriam degenerare.

De signis omnium dysenteriæ differentiarum secundum vlcerum varietatem & loca affecta agit Aretæus, *de sign. morb. diutur. lib.* 2. *cap.* 9.

Signa temporum.

Quomodo gradus dysenteriæ cognosci possint, ex superioribus satis patet. De temporibus eius cognoscendis vt aliquid addamus, cognoscuntur ea ex materiæ, quæ excernitur, cruditate & coctione. Principium quidem facilè cognoscitur, cum excrementa alui sunt fluidiora, sanguinisque aliquid admiscetur. Augmentum, quando feces iam planè à naturali suo statu recedunt, & maiora iam exulcerationis signa adsunt. Quæ vbi summa sunt, status est. Declinatio tandem, quando feces alui iterum ad statum naturalem redire incipiunt, nec æger toties aluum deponere cogitur, appetitusque redit.

Dysenteria vt simulari possint.

Signis tandem ex Polybii *lib.* 6. *stratag.* addimus, Amphiretum à pyratis, vt magnum ab ipso λύτρον extorquerent in Lemno detentum, à cibo abstinuisse & rubricam aquæ marinæ permixtam bibisse. Itaque cum sanguinis fluxu eum laborare crederent, ne moreretur, à vinculis eum liberarunt, atque is fugâ elapsus est.

Prognostica.

Prognostica.

Vt in aliis morbis de euentu præsagium sumitur ex naturæ robore & morbi vehementia, eorumque inter se collatione: ita idem in dysenteriæ euentu præsagiendo obseruandum. Colligitur autem magnitudo morbi & naturæ robur ex loco affecto, caussis, effectis & vlceris constitutione ac ægri natura & dispositione.

Dysenteria affectis superioribus intestinis.

1. Periculosior est dysenteria, & difficilius curatur, in qua intestina superiora afficiuntur. Grauiora enim symptomata accidunt superioribus intestinis affectis, nempe fastidium cibi vehemēs, nausea, vomitus, vigiliæ cum dolore, & virium deiectio, sicut & vulnera intestinorum gracilium difficilius curantur, præsertim ieiuni, cuius vulnera lethalia sunt, secundū Hippocratē, 6. *aph.* 18. Galenum, 6. *m. m. c.* 4. cū propter magnitudinem multitudinemque vasorum, tum quod denique tunica eorū neruosa est, tum denique quod intestinum illud bilem sincerā excipit, ac medicamēta nō diu retinet, epatique proximum est. Facilius autem curantur vulnera & vlcera intestinorum crassorum & inferiorum. Aëtius, *tetrab.* 3. *serm.* 1. *cap.* 43.

2. A syncera deiectione dysenteria malum, 7. *aph.* 23. Synceras autem deiectiones Galenus interpretatur nulla aquosa humiditate permixtas, solumque eum habentes purum & simplicem humorem, qui per inferiora deiicitur, siue sit flaua bilis, siue atra. Per tales n. deiectiones intestina exulcerantur.

3. Pessimæ sunt dysenteriæ, in quibus quæ excernuntur porri speciem habent, suntque nigra, plurima, varia, graueolentia. Aëtius *tetrab.* 3. *serm.* 3. *c.* 43.

Dysenteria ab atra bile.

4. Dysenteria si ab atra bile incipiat, exitiosa est. Hippocrates, 4. *aph.* 24. quod *ibidem* etiam, *aph.* 22. docet. Quia nihil differt à cancro exulcerato, qui cum in exterioribus corporis partibus raró curationem admittat, multò minus in intimo intestinorum curabitur, vt Galenus, *in comm. alleg. aph.* explicat: Qui etiam videatur *in l. de atrabile cap.* 5. Seu, vt Aëtius, *loc. alleg.* ista proponit. Si ab acribus cibis aut flaua bile dysenteria oborta, ferè in totum ipsam curamus, Si verò ab atra bile initium sumat, siquidem ratione κρίσεως febrilium morborum bilis ista excernatur, etiam hanc sanare non desperamus. Si verò suâ sponte, nullo præcedente febrili morbo neque coctione bona apparente, atra bilis excernatur, immedicabilis dysenteria ea existit, nihilque à cācro exulcerato differt. Nimirum bilis atra sincera & absque signis coctionis semper lethaliter excernitur: si autem præcedentibus signis coctionis excernatur, non pura & sincera atra bilis erit. Hercules quoque Saxon. *panth. lib.* 3. *c.* 23. quendam curatū vidit laborantem dysenteria primò ex flauâ, postea ex atra bile cum singultu & vomitu.

Dysenteria à pituita salsa.

5. Dysenteria è pituita salsa proueniēs crudelissima est quoniam biliosus humor transeundo quidem affligit; hic autem cum sit lentus, moram trahit, & cunctatione sua amplius exulcerat. Galenus, *in cōmēt. ad aph.* 12. *sect.* 3.

Dysenteria lienosis accidens.

6. Lienosis dysenteria superueniens bona est, 6. *aph.* 48. Humores enim crassi & melācholici, qui lieni erant infarcti, transponuntur & euacuātur. Non verò propriè dicta atra bilis intelligitur, cuius ante facta est mentio

mentio, sed humor meloncholicus, à quo dysenteria salutaris existere potest, nisi dysenteria illa diutius duret, vbi hydrope aut lienteria superueniente ægri moriūtur, teste Hippocrate, 6. *aph.* 43. Itaque in dysenteria discernendus est h umor melancholicus, sanguis item in intestinis concretus, qui pici similis eiicitur, ab eo, qui verè atra bilis nominatur. Quoniam ab humoris melancholici & sanguinis talis excretione multi euaserunt, quemadmodum eius rei exempla, siue absque ea ægri fuerint, Hollerius affert, 1. *de internis morbis, scholio in c.* 43. in cap. de dysenteria, & nos aliquot eius rei exempla obseruauimus.

Dysenteria post maniam & hydropem. 7. A mania dysenteria aut hydrops, aut ecstasis bonum. 7. *aphor.* 5. Nam dysenteria aut hydrops maniæ superueniens remedio est, ratione translationis materiæ à capite ad inferiora corporis. De proximis tamen duobus prognosticis hoc etiam notandum, dysenteriæ vocabulum interdum non propriè accipi, sed diarrhœæ quoque tribui, in qua humores, qui excernuntur, ita praui sunt, vt tormina & difficultates intestinorum, quod vox dysēteriæ exprimit, inferant, licet exulceratio nulla adhuc adsit. Nam si exulcerata essent ab humore atro intestina, tantū abest, vt tali alui fluxu mala melancholica prædicta sanatentur, vt potius insanabile malum introduceretur. Et licet in tali dysenteria quandoque sanguis vnâ excernatur, potius ex reseratione venarum mesaraicarum id accidit, quam ab intestinorum exulceratione, quæ omnino lethalis esset. Per veram enim dysenteriam ab atro humore nullus morbus feliciter solui potest.

8. In profluuiis alui mutationes excrementorum iuuant; nisi in praua commutentur. 2. *aph.* 14.

9. Si dysenteriæ ructus vel crepitus ventris superueniat, bonum. Indicio enim est, naturam iterum in cibum iam agere & coctionem incipere.

10. Effusio puri sanguinis dysenteriæ aduenians mala. Venas enim maiores erosas indicat.

11. Conuulsiones & rationis perturbatio dysenteriæ superuenientes mortem significant.

Post abscessum eruptiones dysenteria. 12. Quæ post abscessum eruptiones fiunt dysenteriæ, graues sunt, propterea quod vires deiectæ iam sint, per coincidentes inflammationibus febres ac dolores. Graues quoque sunt, quæ cum vehementi inflammatione oboriuntur, quæque cum febre ac amisso appetitu. Aëtius, *loco allegato.* Irritatur enim febris assiduo dolore ac vigiliis, & corporis agitatione per frequentem alui deiectionem, & propter humoris prauitatem febris mali moris significatur.

Caruncula in dysenteria excreta. 13. Si dysenteriā laboranti veluti caruncula deiiciuntur, lethale est, 4. *aph.* 26. Cum enim id magnā exulcerationem significet, substantia intestinorum neque regigni, neque cicatrix tam magna exulcerationi obduci potest. Perit ergo æger vel breui tempore, si cum acuto morbo dysenteria coniungatur, vel longiore, cum malum aut in marasmum desinit, aut in vlcera profunda & serpentia. Et communiter interpretes, id quod Hippocrates veluti carnes appellat, interpretātur de secunda intestinorum tunica, quæ excernatur, eamque dysenteriam insanabilem pronunciat Hippocrates: licet Brasauolus, *in comm.* etiam eam sanasse dicat. Cardanus tamen, *in comm.* id, quod simile est carni in dysenteria, à mesenterio & vicinis partibus erosis intestinis, excerni statuit.

14. In longis Dysenteriis cibi fastidium malum, & cum febre peius, *aph.* 3. Ventriculo enim per consensum cum intestinis affecto labefactatur concoctio, vt ἀνόρεκτος æger fiat. Quod si febris simul coniungatur, vel vlcerosa aliqua in intestinis putredo aderit, vel inflammatio, vel febris mali moris.

Vomitus biliosus in Dysenteria. 15. Dysentericis vomitus biliosus initio malum. Hippocrates *in Coac.* Magna enim vis bilis æstuantis indicatur, quæ ventrem superiorem & inferiorē turbat. Præterea symptomatica est illa excretio; siquidem initio nihil bene planè euacuatur à natura, & semper prauum est, stomachum per sympathiam intestinorum in Dysenteria affici.

16. Periculosa est Dysenteria cum continua alui deiectione, aut si cessante deiectione cruenta nouus fluxus dilutus cruentus, instar epatici, aut alia fœda Diarrhœa subsequitur, in qua excrementa fœtida sunt valde, & cadauerosum humorem præ se ferunt. Significat enim hoc intestina valde exulcerata & corrupta esse.

17. Si Dysenteria sit symptoma febris malignæ, pestilentis & contagiosæ, periculosa ea est, & plurimi ea intereunt. *Dysenteria cum febre maligna.*

18. Dysenteriæ, si cum febre inuaserint, aut variis alui deiectionibus, aut cum epatis inflammatione, aut hypochondrij aut ventris, aut quæ dolorosæ fuerint, aut quæ cibos intercipiunt, sitimque inducunt, hæ omnes malæ sunt. Videantur, quæ sequuntur 2. *Prorrh. t.* 29.

19. Si Dysenteriæ febris accesserit, quæ antea non non aderat, aut si, quæ exigua, intendatur, vel putredinem circa vlcera maiorem factam, vel inflammationem aliquam accessisse significat, quorum vtrumque periculosum est; & imprimis si ad cibi fastidium febris accesserit, res desperata est. *Febris Dysenteria accidēs.*

20. Si quis ex morbo aliquo acuto releuatus Dysenteriā corripitur, vt plurimum breui moritur. Vires enim primo morbo absumtæ morbo tam graui sustinendo non sufficiunt. *Dysenteria post morbum acutum.*

21. Dysenteriæ superuenit Lienteria. 7. *aph.* 76. Læsis enim transitu humorum vitiosorum intestinis, ventriculi etiam intemperies naturalis per consensum debilitatur, vnde chylus crudus deiicitur ipsorumque temperi à Dysenteria læsâ chylum in ventriculo elaboratum amplius, vt par est, ea retinere & elaborare non possunt. *Lienteria dysenteria superueniens.*

22. Singultus Dysenteriæ superueniens plerumque lethalis est. In principio tamen morbi minus periculosus est, quam si in morbi progressu accidat. *Singultus in dysenteria.*

23. Circumfertur etiam passim hoc prognosticum. Si in dysenteria pustula nigra post aurem appareat sinistram, similis orobo, cum siti magna, mortem in vigesimo futuram significat. Cuius tamen quæ sit ratio, non ita planum est. Nisi fortasse sit à malignitate, ob quam interdum parotides & tumores post aures erumpere solent. Et omnino, quò plura signa praua, quæ in morbis aliis acutis mortem præsagiunt, adsunt, eò dysenteria periculosior est. *Pustula nigra post aurem in Dysent.*

24. Dysenteria, quæ in ardentibus febribus à critico naturæ motu fit, intempestiuius suppressa inflammationes aut abscessus gignit in lateribus, visceribus & articulis, via inferiore præclusa, & materia ad interiores partes regurgitante; quandoque etiam in hydropē & alios grauissimos affectus degenerat. Imò in quacunque dysenteria, si intempestiuè supprimatur, talia vel similia mala metuenda sunt cum materia tam praua nunquam in corpore sine detrimento detineri possit. Hippoc. *in Coac. aph.* 462. 465. *de rat. in acut. sect.* 4. *sec. cod. Foësij pag.* 73. Galen. *de ven. sect. aduer. Erasist.* 6. *Dysenteria intempestiuè suppressa incommoda.*

25. Mulieres, quam viri, senes & pueri, quàm iuuenes, & in ætatis vigore consistente, difficilius curātur in dysenteria. Aëtius, *loco allegato.* Mulieribus & pueris hoc accidit, quia ob mollitiem vires citò deficiūtur, minusque præceptis medicis obtemperant. Præterea ipsorum intestina humidiora sunt, & propterea putredini aptiora; siue, vt loquitur Aetius, ad vlcera serpentia longe proniora. In senibus verò magnitudo caussæ significatur, ob quam in corpore minus dispositio tam biliosa & acria excrementa generantur & cumulantur: cui accedit virium & caloris natiui imbecillitas, quæ caussæ morbificæ minus resistere potest. Dysenteria Infantium, quæ cum vomitu & vermibus est, plerumque lethalis est, præcipuè si coniungantur febris acuta. Maximam enim humorum corruptionem & putredinem, atque intestina superiora affici significat. *Mulieres pueri & senes cur in dysenteria grauius decumbant.*

Grauidæ dysenteriâ laborantes.

26. Mulieri vterum gerenti si aluus plurimum profluat, periculum ne abortiat; quoniam non solum praui humores euacuantur, sed simul chylus succi ad alendum vtiles cum iis abripiunt & excernuntur: atque ita fœtus nutrimento suo defraudatur, vnde in vtero emoritur, vel etiam viuus erumpit. Et præterea irritatio expultricis facultatis intestinorum in consensum trahit expultricem vteri.

Mulieres grauidæ post partum Dysenteria liberantur.

27. Mulieres grauidæ dysenteria laborantes post partum plerumque Dysenteriâ liberantur. Ita Epicharmi vxori ante partum dysenteria, dolor & alui deiectiones subcruentæ, mucosæ fuerunt; vbi peperisset, statim sanata fuit. Hippocrat. *l.c.& 5. Epid.t.33.& 7. Epid.* 49. Eius rei exempla etiam duo obseruaui in duabus fœminis nobilibus, quarum vna anno 1624. mense Augusto, iam partui vicina dysenteriâ correpta fuit, quæ cum peperisset, statim à Dysenteria liberata fuit. Verum quod mirum, infans quem edidit, sequenti anno, eodem mense & septimana, quo ante annum mater, dysenteriâ correptus & mortuus fuit; cum tamen nemo in eâ familia dysenteriâ tum ægrotasset. Altera verò anno 1625. mense Augusto, dysenteriâ correpta, cum à pariendi tempore adhuc abesset longius, abortiit & fœtum mortuũ edidit, sed ipsa à Dysenteriâ liberata est. Si verò post fœtus & secundinæ exclusionem tormina eodem die aut non multò post non remiserint, puerperæ periculum denunciat, Hippoc. 2. *prædict.*

28. Mors nunc citius, septimana prima vel secunda, nunc tardius, tertia septimana superuenire solet, si Dysenteria sit lethalis. Quod si in vlcus sordidum desinat, tunc cessante dysenteria ægri diu postea purulenta deiectione laborantes consumuntur & tandem extinguuntur.

Indicationes.

Indicationes.

Cum in dysenteria sit intestinorum exulceratio, seu soluta vnitas, solutam continuitatem vniendam, & id, quod abrasum seu erosum & amissum est, quantum fieri potest reponendum & instaurandum esse indicatur. Verum cum id feliciter expediri non possit, nisi prius caussa tollatur, humor erodens & abradens euacuandus & abstergendus, simulque eius acrimonia & prauitas mitiganda ac corrigenda est; sanguis & alij humores ad intestina confluentes reuellendi & deriuandi sunt; fluxusque adstringentibus sistendus. Dolor, si vehemens sit, leniendus & tollendus. Et quidem in principio, & dum vires adhuc constant, maximè legitima dysenteriã curandi ratio est, caussæ primum rationem habere, postea vlceri & dolori prouidere. Nam si caussa in principio Dysenteriæ negligatur, & fluxum sistentia adhibeantur, vlcera & dolor magis exasperantur, & malum incurabile redditur. Et si dysenteria à maligno contagioso humore proueniat, aut cum febre maligna coniuncta sit, malignitatis maxima habenda ratio est, & alexipharmacis ei resistendum. Ideoque vt hæc in pauca contrahamus, & curandi scopos in dysenteria breuiter complectamur, cum id, quod primum est in indicatione, sit vltimum in executione, & contrà; acres & vitiosi humores euacuandi sunt eorumque acrmonia temperanda est, & si maligni simul sint malignitas & alexipharmacis expugnanda; ab intestinis auocandi, fluxusque sistendus, dolores mitigandi, vlcus mundandum & consolidandum: de quibus iam ordine dicemus.

CVRATIO.

Venæ sectio.

Vena sectio.

Primo autem loco dispiciendum, an venæ sectione in Dysenteria opus sit. Estque aliqua inter Medicos hac de re controuersia Sunt enim nonnulli, qui venæ sectioñe nec necessariam esse, nec locum habere existimant: cum in Dysenteria bilis potius, quæ purgationem, non venæ sectionem requirit, quàm sanguis peccet; & ad vlceris curationem nihil facere venæ sectio, sed vires potius assidua deiectione & vigiliis ac febribus sæpe debilitatas deiicere videatur. Et Galen. 1. *ad Glauc. c.14.& 1. de rat. victus in acutis t.* 16. Aluo fluente sanguinem detrahere prohibeat.

Verum Aëtius, Al. Trallianus & alij plurimi Medici venæ sectionem probant: neque sine ratione; cum & indicationes sanguinis euacuationis, & permittens in dyseteriã adesse possint. Sanguinis nimirum copia, motu aut qualitate, vel etiam hisce modis omnibus vel pluribus peccans viresque adhuc satis fortes. Si igitur magna sanguinis adsit copia, aut humori peccanti sanguis admistus sit, aut vehemens eius ad intestina sit impetus, aut magna adsit, vel metuenda sit inflãmatio intestinorum, aut Dysenteria ex Phlegmonode intestinorum dispositione ortum habeat, dolorque sit vehemẽs, aut febris continua sit coniuncta, aut epar male affectũ vel valde calidum materiam fluxioni suppeditet, aut consueta aliqua euacuatio sit suppressa: omnino venęsectione opus est; modò vires eam permittant. Potest enim omnibus hisce requisitis & scopis satisfacere venęsectio, sanguinisque copiam, si quæ adest, imminuere; inflammationem, si adsit, tollere vel imminuere, si immineat, præcauere; epatis calorem temperare, febrem mitigare; dolores demulcere: seu vt Aetius ait etiam paucus sanguis per vices emissus, inflammationes mitigat, eius impetum ad intestina reuellit, eiusdemque ac epatis calorem superantem sensim refrigerat, somnum affert, qui optimum dysentericis remedium est. Testaturque experientia, venæsectionem sæpe profuisse in dysenteria, annotauitque aliquot venæsectionis in dysenteria feliciter administratæ exempla Antonius Donatus ab Altomari, *de medend. corp. hum. mal. cap.* 24. & Iulius Cæsar Claudinus, *Respons.* 6. scribit, se iuratò affirmare posse, se in Dysenteria sui temporis Epidemia complures hoc præsidij genere seruasse, & citius sanitati restituisse.

Et quamuis Galenus aluo fluente venæsectionem prohibeat, & æger duas euacuationes simul sustinere posse non videatur: tamen id tantum de eo fluxu intelligendum est, ad cuius amolitioñe nihil conferre potest venæsectio, & qui vires iam valde deiecit. Cum ergo multis de caussis necessaria sit venæsectio, vbi ea opus, non omittenda: maturè tamen, vt mox dicetur, dum vires adhuc constant, instituenda. Euacuandus autem sanguis neque copiosè, neque confertim, sed paulatim & potius per vices. Ita enim commodior fit reuulsio, nec vires ita deiiciuntur. Atque aperienda est in cubito vena Mediana, vel Epatica; & quidem angusto foramine, vt paulatim sanguis emittatur. Si tamen suppressa sit aliqua sanguinis euacuatio, vt hęmorrhoides, potius vena in talo aperiatur; nisi forsan copiosa in vniuerso corpore sanguinis redundantia Basilicam aperire iusserit. Et quidem mox initio & intra primos dies vena aperienda est, dum vires adhuc constãt, vt prohibeatur sanguinis ad partem affectam affluxus, intestinorumque inflammatio, atque acrium humorum generatio. Si quid prohibeat venæsectionem, cucurbitulæ cum scarificatione scapulis affigendæ.

Purgatio.

Purgatio.

Dysentericũ fluxum non statim supprimendum esse, iam antea dictum. Vt enim Galenus, *de venæsectione aduersus Erasistratum cap.* 6. docet, ex Dysenteria, vt & aliis fluxibus intempestiuè suppressis, Melancholia, insania, pleuritis, dolor renum, sanguinis vomitus, epilepsia, hydrops oriri possunt. Et Hollerius, *comm.* 1. *ad aphor.* 30. *lib.* 6. *sect.* 2. *Coac.* refert, ex dysenteria, materiã ad manum conuersã, fœdam densamque scabiem lepræ persimilem excitatam fuisse. Et Hercul. Saxon. *prælect. part.* 2. *cap.* 20. §. 8. narrat, se duos curasse, qui in ophthalmia & articulorum dolorem inciderant ex importuno remedij adstrictorij vsu in Dysenteria ex pituita salsa. Et Foesius, *in comm. Coac. pag.* 180. refert, se vidisse quendam

quendam ex suppressa dysenteria insanum factum; & mulieri in reliqua vita ita aluum fuisse adstrictam, vt nô nisi septimo quoque die egeret.

An purgantia exhibenda sint in dysenteria.

Vt ergo Humor qui intestinis adhæret, eaque erodit & exulcerat, abstergatur, & qui aliunde nonnunquam affluit, euacuetur, Purgatione opus est, de qua tamen cum Medici dissentiant, de eâ *quæstione* 4. dicetur.

Qualia purgantia in dysenteria vsurpanda.

Quibus autem Medicamentis purgatio instituenda sit porrò disquirendum. Neque enim eadem planè omnium hac de re videtur esse sententia. Alij quidem, quãdo humorum vitiosorum adest magna copia & ad intestina confluit, statim, & quidem copiosiore ac subita euacuatione humorem vitiosum expurgandum existimant, cum vt modò diximus, in ea, quæ lentè ac paulatim fit, expurgatione, longiore ac lento humorum vitiosorum per intestina trãsitu, ac diuturniore in iis mora maior intestinorũ exulceratio facilè fieri possit. Plerique verò medicamentis lenioribus vtuntur. Inter leniora tamen laxantia non conueniunt, quia aluum iam antè laxam & lubricam offendunt, & laxiorem efficiũt; vnde Cassia à plerisque improbatur: sed potius mitioribus electiuè purgãtibus, & quæ simul adstringendi aliquam vim habent, qualia sunt syrup. Rosar. solutiuus, Rhabarbarum, Myrobalani & similia, purgationem absoluendam statuunt: fortiora verò prohibent. Verum vtraque sententia, si rectè explicetur & distinctio adhibeatur, admitti potest. Etenim hoc omnino verum est, fortiora medicamenta purgantia, qualia sunt Colocynthis, Scammonium & similia, hic locum non habere; cum non solũ humores copiosius ad intestina moueãt, ipsosque ferociores reddant, verum etiam ea de caussa hic admitti non possint, quod, vt supra de caussis dictũ, ipsi humores dysenteriam excitantes qualitatem quandam & dispositionem hisce medicamentis cognatam habent, quę talibus medicamentis non augenda, sed potius infringenda est. Itaque solum mitioribus illis & lenioribus purgantibus vtendum. Imò si humorum prauorum pauca omnino est quantitas, satis interdum esse potest, eorum acrimoniam obtundere, & medicamenta purgantia omittere, ac naturæ opus relinquere.

Vsus purgantium in dysenteria.

Interim tamen iisdem medicamentis mitioribus nũc copiosior nunc parcior purgatio institui potest, prout opus. Nam si humor vitiosus multus est in toto corpore, & ad intestina quasi turgens affluit ac dysenteriam excitare incipit, non incommodum videtur, mox in principio vna copiosiore euacuatione maiorem humoris peccantis partẽ euacuare. Postea verò statim ea, quæ simul purgandi & adstringẽdi vim habent, sed in minore quantitate exhibere conuenit. Si verò alia caussa Dysenteriæ sit, neque ea à Critico quasi fluxu originẽ habeat, parcior purgatio instituenda, atque ea, quæ leniter purgant, simulque roborãt, statim vsurpanda. Neque etiam copiosiùs purgandum, cum humores praui, atrabilarij & maligna aliqua qualitate præditi sunt. Hi enim prius temperandi, & cum aliis succis miscendi sunt, vt mitescant, & postea medicamento leniore expurgandi.

Inter Purgantia autẽ, quæ in Dysenteria locũ habent, est primò Syrup. rosarũ ex infusione rosarum pallidarũ paratus, cum simplicis tũ multiplicis infusionis. De vsu rosarum enim in Dysenteria hoc monendum, in principio rosas pallidas seu Prouinciales dictas vsurpandas, quarum succus aluum mouendi vim habet, non rubras, quæ magis adstringũt, & postea in progressu morbi, vbi adstrictione opus est, vsurpari possunt. Et quidem simplex, & ex vnica infusione paratus syrupus mitissimus est, & ferè saltem abstergit; fortior verò est ex multiplici. Datur autem vel solus vel cum palpa tamar. aut diapruno simpl. in decocto hordei, vel sero lactis, aut decocto, vel aqua destillatã conuenienti.

Myrobalani deinde in omnibus humoribus vsurpari possunt, quæ non solum humores peccantes euacuant, sed etiam adstrictionem relinquunt, ac intestina roborant, è quibus decoctum in Dysenteria vtilissimum paratur, de quo infra de potionibus.

Tamarindi Foresto in Dysenteria suspecti sunt: Heurnius tamen, *l. 2. meth. ad prax. c.* 11. eosdem laudat. Et cum insignem humores acres & calidos temperandi vim habeant, non sunt reiiciendi.

Vtilissimum verò est Rhabarbarum, eoque in Dysenteria ferè nihil præstantius est. Ludouicus Septalius equidem, *in animad. Med. lib. 7. num.* 92. planè rhabarbari vsu improbat, quod igneas partes habeat, & quod in substantia sumptum tunicis intestinorum & vlceribus adhærescens dolores pariat implacabiles, id quod sæpe obseruarit. Verum enim verò nullus vnquam Medicorum rhabarbarum ideò suspectum habuit quod intestinorũ tunicis adhærescat: & partes illæ igneæ, quas metuit, sunt in succulenta eius parte, quæ facilè à substantia separatur, si inde aliquid incommodi metuatur. Atque existimo, dolores illos implacabiles, quos animaduertit Septalius, potius à bilis acrimonia, quam à rhabarbaro excitatos fuisse: neque in hoc ipsi assentior, quod scribit rhabarbarum mediocriter torrefactum vehementius & minore dosi purgare, quàm integrum; cũ certum sit, vim purgantem in subtili & volatili parte subsistere, quæ etiam tritura aliqua ex parte dissipatur. Verùm cum ille experientiam testem citet, cuilibet eam consulere facilè est.

Rhabarbarũ quomodo in dysenteria exhibendum.

De rhabarbaro verò, vt & myrobalanis, hîc notandũ, nonnunquam in substantia dari, nonnunquam infundi, & macerari vel decoqui, vel etiam ex eo parari extractũ. Cum verò Rhabarbarum duplicem habeat substantiã; vnam tenuem & subtilem, in qua vis est purgandi; alteram crassiorem, in qua vis est adstringendi: in infusione & decocto, vt & extracto, vis purgandi præualet, adstrictio verò pauca est: in substantia verò maior est vis astringendi. Ideoque infusum vel decoctum vel extractum exhibetur, cum ferè solùm purgare animus est, quod in principio statim fieri debet. Vbi verò simul adstringere volumus, in substantia exhibendum.

Rhabarbarũ an torrendũ.

Nonnulli vt vim purgandi minuant & adstringentẽ augeãt, rhabarbarum torrere iubent. Inter quos Matth. qui, *in Apologet. aduers. Amatum Lusitanum*, disputat, & fusè cum experientia, & Mesues autoritate, tum etiam rationibus adductis comprobat, rhabarbarum tostum non solum non nocere dysentericis, sed potius iis plurimum prodesse, additque se scire sexcentos homines rhabarbari tosti potu fuisse seruatos. Sic etiam Forest. *lib. 22. ob. 9.* rhabarbarum parũ torret, vt parte subtili & acri dissoluta acrimoniam exuat. Verum tostio cautè instituẽda, & cum purgare volumus, ea non nisi leuis esse debet. Ideoque cum facilè fieri possit, vt tostum omnem vim purgandi, quæ in tenuibus ac volatilibus partibus consistit, amittat rhabarbarum, vel tostione aliquam acrimoniam acquirat, vtilissimum est, imprimis in principio, cum materiam euacuare animus est, rhabarbarum sine tostione exhibere. Et si omnino maior aliqua adstrictio requiritur, possunt myrobalani, quæ satis adstringunt, in maiore quantitate admisceri, vel rhabarbarum in aqua plantaginis, tormentillæ vel alio conueniente liquore exhiberi; vel in hisce aquis & liquoribus rhabarbarum macerari & infundi, atque infusione abiecta substantia cum syrupo vel conserua rosarum exhiberi. Ita enim vis purgandi maxima ex parte separatur & remanet adstrictoria. Vel, quod valdè commodũ est, rhabarbarum aqua rosar. humectatur & conspergitur, iterũq; lento calore exsiccatur, idq; aliquoties repetitur.

Mechoacanna.

Locum in Dysenteria etiam habet Mechoacanna, quæ ob saporem, quem ferè nullum obtinet, infantibus, ac delicatioribus, qui rhabarbarum abhorrent, vt & aliis, exhiberi potest, purgatque sine noxa, & serosos humores leniter educit, atque adstrictionem etiam quandam post se relinquit, & aluum siccat, quod Ioan. Crato, *cõsil.* 57. monet; *Mechoacannæ vsum*, inquit, *non improbo; minus tamen frequentem esse volo, cum certum sit, ex vsu frequentiore aluum plurimum siccari.* Pueris datur scrup. j. adultio

adultioribus Dr.j.vel dr.jß. in hoc morbo cum iusculo carnis commodissimè.

Agaricus. Dioscorides etiam Agaricum ad Dr. j. dysentericis exhibet.Cautè tamen exhibendus,præcipuè in substantia.Cum enim Auicenn.*lib.3.fen.16.tr.4.c.*1.agaricum in colico dolore ideò improbet, quod intestinis firmiter adhæreat, eaque vellicet;eandem ob caussam etiam in Dysenteria adeo commodus esse non videtur. Et quidē myrobal.chebul emblic.mechoacan.agaric.magis locū habent, cum materia Dysenteriæ caussa est pituita vel humor serosus : si verò pituita salsa est, ex adustione & putredine ortum habens, quod fit in febribus diuturnis & acutis nonnūquam, aut humor melācholicus vel adustus admistus est,myrobal.Indæ,Polypod. epithym. fol.senæ,etiam locum habent.

E compositis vsurpari possunt, El. lenitiu. diacath. tryphera Persica, diaphœnicum;quod licet scammoniū & turbith recipit, eorum tamen vires ita à palmulis & cæteris ingredientibus infringuntur,vt illius operationes & vires iecur non accendant,nec aliunde attrahāt, quā sibi propinquissimis particulis,vt Amatus Lusitan. *cent.2.cur.* 44. *in schol.* censet. Ex his variæ formulæ in rem præsentem fieri possunt.

Potiones.

Potiones purgantes in dysenteria. ℞. *Aq.Hord.simpl.* Vnc. iv.*syrup.rosar.solut.* Vnc.j. vel Vnc.ij.

M. Addi etiam potest pulp.tamarind.Vnc.ß.præcipuè si magnus humorum feruor adsit.

Vel ℞. *Tamarind.* Vnc.ß. *cortic.myrobal. citrin.* Dr.ij. *Coq.in aqu. hord. & plantag. In col.* infundantur *rhabarb.* Dr.j.ß.*spic.*gr.vij.Colat.℞. Vnc.iv.adde *syrup. rosar.solut.* Vnc.j.M.

Decoctum Myrobalanorum. Commendatur etiam valde à Pantaleone, *in pilular.* Decoctum myrobalanorum, quod ipsi appellatur Hippocras de myrobalanis,& pro secreto habetur, quo & ipse & alij Medici hactenus feliciter vsi sunt. Paratur autem hoc modo:

℞. *Cortic.myrobal.chebulor.* Dr.x. *citrinor.* Drach. v. *passul. minor.*Vnc.ij.Coq. omnia *in aq.*Vnc.xxvj.ad consumpt.3.part.Postea colentur cum aliquali expressione. *Colat. add. sacchar.* Drach. x. Clarificetur *aromatisando* Cinamom. Drach. vj. Si phlegma admistum sit.

℞. *myrobal.chebulor. emblic.* an. Drach.j.ß.*mechoacan. rhabarb.*an. Drach.j. Coq.in *aq.plantag. & hord.* Colat. ℞. Vnc.iv. *mell. ros.* Vnc. j.M.

Vel ℞. *Rhabarb.*Drach. j.*fol.sen.el.* Drach.ij. *spic.* gr. vj. Infundantur in s.q. *aq. plantag.* Colat. addatur *syrup. rosar.solutiu.* Vnc.j.ß. M.

Si humor Melancholicus vel adustus admistus sit,

℞. *Polyp.q.*[?]*myrobal. Indor.fol.sen.* an. Drach. iij. *epithym.*Drach. j.*sem.anis.* Drach.ß.*fl.cordial.* an.P.j. Coqu. *in sero lactis.* In col.Vnc.iij.ß. *dissolu. el.diacathol.*Vnc.ß. Iterum coletur.F.Haustus.

Boli.

Boli purgātes. ℞. *Pulp.tamarind.* Vnc.ß. *rhabarb.* scrup. ij. *conseru. rosar. recent.*Drach.ij. Cum *sacchar.* F.Bolus.

Vel ℞. *rhabarb.* Drach. j. vel scrup. iiij. *sp. diarrhod. abbat.vel diatrionsantal.* scrup.ß.*conseru.rosar.* Vnc.ß. Cū *sacchar*o F. Bolus.

Vel ℞. *Agaric.trochiscat.mechoac.*an.Drach.j.*conseru. rosar.* Vnc. ß. Cum *sacch.* F. Bolus, si pituita, præcipuè salsa, admissa sit.

Pulueres.

Pulueres purgantes. ℞.*Rhabarb.*Dr.ß.*ad* scrup.iiij.*vel* v.pro ratione ætatis. F. Puluis, qui vel cum vino rubro, vel aqua plantaginis, vel iusculo aliquo exhibeatur.

Vel ℞. *Rhabarb.*Drach. j.*cort. myrobal. citrin.* Scrup. j. vel Drach. ß.F.Puluis,qui similiter exhibeatur.

Vel ℞. *Rhabarb.* Drach.j. vel Syrup. iv. *myrobal.citr. spec. diamarg. frigid.* an. Scrup. ß.F. Puluis.

Panis Martius.

Panis martius purgans. Pro infantibus & delicatioribus paratur ex mechoacanna panis martius laxatiuus talis.

℞. *Amygdal. dulc.excort.* Vnc.j.ß. *sem.melon.excort.* Drach. iij. *pulu.mechoacan.*Vnc. j. *sacch. albissim.* Vnc. ij. *C.C.præparat. mucilag.tragacanth. cum aq.rosar.facta* an. Drach. j.

Cum suff.quant. aq.rosar. F.s.a. Panis martius, de quo infantibus Drach. ij. iij. vel iv. adultioribus Drach. ij. iij. vel iv. adultioribus Drach.vj. vel etiam plus datur.

Syrupus.

Syrupi purgantes. Si humores misti sint, talis syrupus parari potest.

℞. *Rad. oxylapath. cichor.cort. frangul.polypod. q.*an. Vnc.ß.*fol. plantag. veronic.agrimon.* an.M.ß.*myrobal.citr. Indor.*an.Vnc. j. Coqu. in *aq.* In colatura infund. *rhabarb. opt. mechoacan. albis.* an. Vnc.j. *fol. sen. el.*Drach.vj. *flor.cordial. prunor.syluest.*an.M.ß.*cinamom.*Drach.ij.*spic.* Scrup. j.

Manè ebulliant & colentur.

Colat. adde *sacch.* q.s.

F. secundum artem syrupus.

Cui sub finem adde syrup.vel succi rosat.solut. Vnc.j.ß. De quo infantibus à Drach. ij. ad Vnc. ß. adultioribus Vnc. j. ß. vel Vnc. ij. exhibentur.

Syrupus abstersiuus de myrobalanis. Efficax est syrup.Abstersiuus qui sub nomine D.Caspari Packschij,quondam Physici Vratislauiensis,in eius Reip. officinis prostat,ad imitationē decocti è myrobalanis Pantaleonis antea propositi paratus.Cuius descriptionem mihi communicauit vir Clariss. Dn. D. Michaël Doringius, eius Reip.Physicus, Affinis meus honorandus.

℞. *Cortic.myrobalan.chebul.* Vnc.ij. *citriner.* Vnc. j. ß. *passul. minor. contusar.* Vnc.iv.

Fiat horum omnium s.a.decoctio *in s.q.aqu.pur.ad dimidias.* Colaturæ.℞.℔.iij. ß.*sacch.alb.* ℔. ij. ß.

Coqu. lento igne ad spissitudinem syrupi, qui clarificetur albumine oui, & aromatisetur cum puluer. cinamomi elect. Vnc. j. ß.

Si verò æger omnino purgantibus vti nolit, antequam adstringentia exhibeantur, iuscula carni bubul. aut gallin.per dies iij.vel iv. quotidie bis vel ter exhibenda, quæ intestina abluunt, mundificant, dolorem mitigant, præsertim si vitellum oui vnius vel alterius addatur.

Purgantia autem,vt etiam Galenus, 3 *meth.med.c.*11. docet,per os assumpta maximè quidem conueniunt intestinis tenuibus affectis: vtilia tamen etiam sunt, si crassa afficiantur; cum etiam ad ea pertingant, eaque transeant, & malum ab intestinis crassioribus sæpe superioribus communicetur. Si verò tantùm intestina crassa affecta sint, clysteres omnino necessarij sunt, & purgantibus præmittendi, atque iis etiam subiiciendi. Clysteres verò in maiore copia iniici debent, cum detersione & purgatione opus est:cum verò & consolidare volumus,minore quantitate adhibendi.

Clysteres.

Clysteres. Vt ℞. *Decocti hord.* ℔.j. vel ℔. j. ß.*sacch. rubr.* Vnc. ij.*syr.rosar.solut.*Vnc. j. F. Clyster.

Vel ℞. *Aq.hord.*℔.j.*vitell.ouor.*num ij.*sacchar.Thom.* Vnc. ij.

F. Clyster intestina à bile & mordaci muco lauans, ita præstans, vt interdum curandæ dysenteriæ sufficiat, vt Amatus Lusitanus, *cent.2.curat.*44. scribit.

Vel ℞. *Decocti gallin.* ℔. j. *mell. rosat.* Vnc. ij. *vitell. ouor.* num. ij.F. Clyster.

Vel ℞. *Decocti gallin* ℔.j.Vnc.ij.*vitell.ouor.*n.ij.F.Clyst.

Vel

Vel ℞. *Hord. mund.* M.j. *rosar. pallid. furfur.* an. M. ß. Coq. *in lacte recenti.* Colaturæ ℞. ℔. j. *vitell. ouorum.* num.ij. F. Clyster.

Vel ℞. *Flor. verbasc. rosar. rubr.* an. M. ß. Coq. *in aq. hord.* Colaturæ ℞. ℔. j. Add. *mell. rosat.* Vnc. j. ß. *vitell. ouor.* num. ij. F. Clyster.

Vel ℞. *Herb. violar. malu. mercurial.* an. M. ß. *rosar. rubr.* M.j. Coq. *in aq. hord.* Colaturæ ℞. ℔. j. Add. *elect. diacathol.* Vnc.j. *ol. rosac.* Vnc. ij. *mell. rosat. colat.* Vnc.j. F. Clyster.

Vel ℞. *Flor. verbasc. rosar. rub.* an. M. ß. *furfur. macri.* M. j. Coq. *in aq. hord.* Colaturæ ℞. ℔. j. Add. *mell. rosat. colat. facch. rubr.* an. Vnc. j. *vitell. ouor.* num. ij. F. Clyster.

Habetur & alius in *Institutionibus, pag.* 1475.

De Clysteribus verò abstergentibus idem Septalius, *ibidem num.* 97. scribit: medicos, qui in principio dysenteriæ sæpe numerò mucositatibus quibusdam apparentibus ad abstergentia confugiunt, ne adhærescente diutius tunicis intestinorum eiusmodi humore salso, vt putant, exulcerentur intestina, in maximo errore versari. Mucositatem enim eiusmodi non aduentitiam esse, neque præternaturalem, sed naturalem, quæ à natura intestinis indita sit, vt muniantur à bile, quæ cum fecibus indies euacuatur, ne intestinorum interna pars abradatur. Quæ cum in diarrhœa ab acribus humoribus commota & abrasa exire incipiat, si clysmatibus magis abstergatur, denudatam tunicam eo, quo munitur, facilius exulcerari posse putat. Ideoque diligenter curam adhibendam esse monet, vt mucosi & vitiosi humores à capite aut ventriculo defluentes ad intestina à naturali mucositate discernantur: quod licet difficile sit, eo tamen hanc mucositate naturalem à præternaturali discerni putat, quod hæc frequentius cum pinguedine coniuncta esse soleat, & cum rasura aliqua interioris tunicæ: atque tunc non solum esse abstergendum, sed potius incrassandum pinguibus & viscidioribus iniectis.

Verum enim verò quod admitionem pinguedinis & rasuram internæ tunicæ attinet, quid de eo sentiendum sit iam supra dictum. Cùm n. nulla intus sit in intestinis pinguedo, falsum hoc est signum, quo mucositatem naturalem à pituita præternaturali discernere iubet. Et rarò mucus ille naturalis copiosius excernitur, nec ita crassus est, vt pituita vel pus, quod in dysenteria deiicitur, vt supra dictum. Et abstergentes clysteres, qui initio iniiciuntur, rarò tam acres sunt, vt intestina abradere, & naturalem illam mucositatem ab iis abstergere possint, sed abluendo potius intestina ac detergendo bilem præcauent, ne ab ea intestina abradantur.

Non inutile tamen fuerit, post abstergentes clysteres eos, qui ex emplasticis medicamentis componuntur, quique internam intestinorum superficiem contra affluentis humoris morsum & acrimoniam oblinunt, vsurpare: Quo modo omnia ea, quæ metuit Septalius, pericula præcauentur.

Vt ℞. *Decoct. hord.* ℔. j. *album ouor. conquass.* num. ij. *gumm. Arabic.* Drach. ij. *tragacanth.* Drach. iij. *adip. caprin.* Vnc. ß. *ol. rosac.* Vnc. ij. *boli Armen.* Drach. j. F. Clyster.

Et ne talibus clysteribus materia mordax affluens in intestinis detineatur, clysteres abstergentes atque hos per vices iniicere vtile est.

Purgantia quando vsurpanda. Purgantia autem ista, & clysteres statim initiò vsurpari debent antequam à caussa morbifica intestina grauius lædantur & maior exulceratio excitetur. Neque solum semel purgandum, sed aliquoties hoc faciendum, donec humor vitiosus maxima ex parte sublatus sit. Et si tutum non videtur, vt æger continuis diebus purgetur, alternis id fieri potest, & interim clysteres iniici possunt, quos vel vno die repetere licet. Si enim prius desistatur, antequam materia euacuata sit, ac fluxus intempestiuè sistatur, & supra enumerata mala sequuntur, & materia detenta deterior redditur, ac maiore cum impetu & periculo fluxus reddit. Et quamuis satis ante excernere videatur æger: tamen hoc non sufficit. Hæret enim subinde aliquid de materia in intestinis; imò quicquid æger vel cibi vel potus etiam boni assumpsit, corrumpitur, & in vitiosam materiam conuertitur, vnde nulla excrementi naturalia redduntur.

Vomitoria.

Vomitoria. Vomitoria quod attinet, habent illa quidem locum, quando à pharmaco maligno vel veneno dysenteria ortū habet, & cum materiæ venenatæ portio aliqua adhuc in ventriculo hæret. Verùm si ab aliis caussis dysenteria proueniat, cautè hîc agendum. Materiam equidem ab intestinis auertit vomitus, eamque, quæ sæpe pertinaciter in vasis mesaraicis & splene hæret, ac sensim ad intestina affluit, confertim educit, ipsumque fluxum sistit, secundum Hippocratem, *6. Aph.* 15. *A longo alui profluuio habito spontaneus vomitus superueniens malum soluit.* Verum cum dysenteriæ alia, quam diarrhœæ sit ratio, & periculosius laborent, quibus superiora intestina afficiuntur, & ventriculus in consensum trahitur: non facilè suaserim, vt vomitoria propinentur, ne materia versus intestina superiora & ventriculum trahatur, isque lædatur, & naturæ motus interuertatur, quæ per loca magis conuenientia vitiosorum humorum euacuationem instituere solet.

Diuretica.

Diuretica. Postquam maxima materiæ pars per aluum euacuata fuerit, etiam ea, quæ reliquias ad vias vrinæ ducunt & deriuant, conueniunt, diuretica scilicet, parata ex decocto vel emulsione 4. frig. maior. ex sero lact. rad. fœnic. & petrosel. in iusculo carnis coctis, additis iis, quæ robur ventriculi tuentur. Nullo verò modo in principio & antequam corpus purgatum sit, diuretica exhibenda, ne materia, dum ad renes tendens epar transit, ei aliquod damnum afferat. Monet quoque Celsus, iis tantum diuretica in hoc casu conuenire, quibus alioquin facilè prodesse solent. Si verò effectum suum non facilè consequantur, malum potius augetur.

Sudorifera.

Sudorifera. Sudorifera quoque non inutilia sunt in iis, qui aliàs ad sudandum faciles sunt, & præsertim si adsit malignitas. Quâ de caussâ æger, quantum potest, in lecto se contineat, & ab aëris externi iniuriis sese defendat, vt acres vapores, qui in venis extremis continentur, libertè exspirare possint, & ad intima corporis non repellantur, & natura potius adsuescat per aluum materiā euacuare. Ideoque, vt Sauonarola hac de re scribit, cum intus administratur frigida stiptica, extra adhibenda, quæ poros dilatant ac sudare faciunt. Et compertum est, sudore copiosiore materia euacuata, & malignitate per sudorifera & bezoartica expugnata dysenteriam cessasse. Ita refert Guilielmus Fabricius, *de dysenteria cap.* 10. Principissam quandam, cum post esum fungorum dysenteria aliisque symptomatibus tam grauiter laboraret, vt in agone versari videretur, sumptis lapidis bezoar gr. 40. in sudorem calidum vniuersalem incidisse, & mox secutum somnum esse, ipsamque intra paucos dies sanitati fuisse restitutam.

Alexipharmaca & acrimoniam humoris mitigantia.

Alexipharmaca. Ideoq; mox in principio, & dum reliqua fiunt, attendendum diligenter, quænam sit humoris dysenteriā excitantis natura. Si enim is malignus sit, qualis in epidemia dysenteria esse solet, frustra laboratur in dysenteria curanda reliquis medicamentis, nisi simul, & quidem statim in principio alexipharmaca, malignitatem humoris expugnantia, simul exhibeantur. Imò interdum purgantibus

purgantibus omissis ad alexipharmaca statim confugiẽdum; cum aliquando fluxus hic dysentericus symptoma saltem sit quasi morbi primarii, febris scilicet malignæ & pestilentis, quæ tandem etiam in veram pestem degenerat. Habent hîc locum omnia ferè, quæ in febribus malignis & pestilentibus contra malignitatem vsurpari solent, vt C.C. terra sigillata, bolus Armenus, vnicornu, corallia, smaragdus, sapphirus, qui teste Fernelio, *5. meth. med. c. 21.* intestinorũ vlcerationes sanare creditur; scordium, quod teste Dioscoride, ad intestinorum tormina bibitur, plantago, tormentilla, pimpinella sanguisorba.

Puluis bezoardicus. Locum etiam hic habeabeant puluis noster Bezoardicus, qui pro hoc affectu, paucis mutatis, ita parari potest.

℞. *C.C.s. vst. præpar.* Drach. i. ß. *terr. sigill. Siles. ocul. cancri præpar. bol. Armen. tormentill. succin. præpar. margarit. præpar. corall. rubr. præpar.* an. Scrup. i. *ossis de cord. cerui* Scrup. ß. *smaragd. præpar. sapphir. prap. lap. bezoar. veri* an. Scrup. i. *fol. auri* num. iii. F. Puluis. Dosis Scrup. i. vel Drach. ß.

Alias D. Andreæ Doteri, qui Dresdæ in vsu est.

℞. *Tormentillæ, zedoariæ, C. C. vsti prap.* an. Vnc. ß. *margarit. prap. oss. de cord. cerui veri* an. Dr. ii. *rasura cranij humani maris fœminæ* an. Scrup. ii. *fol auri* num. xiii. *sacch. candi albiss.* Vnc. iii. F. Puluis.

Imò purgantibus ipsis C.C. corall. margaritæ, terra sigill. bol. Armen. smarag. præpar. sp. diamargar. frigid. el. de gemm. frigid. admisceri possunt.

Epar roborantia. Epatis quoque in dysenteria semper habẽda ratio est; ideoque post purgãtia & aliàs etiam sp. diarrhod. abbat. diatrion. santal. & similia vsurpanda. Vel tale electuarium parandum.

℞. *Conseru. cichor. rosar.* an. Vnc. i. *spec. diarrhod. abbat. diatrion. santal. diamarg. frigid. C. C. vst. præpar.* an. scru. ii. Cum *syrupo cydonior. vel granat.* F. Electuarium.

Acrimoniam humorum mitigantia. Si verò humor malignitate careat, & saltem acrimonia peccet, ea mitiganda plantagine, portulaca, endiuia, acetosã, rosis, succo granatorum, ribes, berberis & aliis, quæ postea *de fluxu sistendo* proponentur. Pleraque ex iis etiam humorum acrimoniam temperare possunt.

Dolorem Lenientia.

Dolorem Lenientia. Quia verò dolor sæpe vehementer vrget, ex quo inquietudo, vigiliæ, febres, lipothymia, & alia grauia symptomata oriri solent, danda opera, vt iis sedetur. Et si verò id rectissimè fit, si caussa auferatur, & acrimonia ac malignitas humorum temperetur: tamen quia dolor tã diu sæpe non dat inducias, donec id fieri possit, dolorem mitigantia & anodyna vsurpanda, sed non quæ simpliciter laxandi vim habent, verum quæ simul moderatè frigida & viscida sunt, atque acrimonia materiæ dolorẽ efficientis obtundunt. Talia ex iis, quæ assumuntur, sunt lac vaccinum & caprinum coctum, de quo postea dicetur; modò corpus prius purgatum sit: febricitantibus verò, vt Trallianus, *lib. 8. c. 8.* ait. lac non facilè dandum, quod in ventriculo acescat & corrumpatur, ac ex calore in caseum coalescat, & maiores cruciatus, viscerum tẽsiones, capitis dolorem ac cibi fastidium excitet; Itẽ iuscula pinguia carnium vel alia butyro recenti, vel ol. oliuar. recenti, aut quod melius est amygdal. dulc. recenti, aut etiam ol. rosar. omphacino non rancido condita; possuntque olea talia ad Vnc. iij. vel iv. in iusculis vsurpari. Vtile est & hoc Electuarium.

℞. *Ol. oliuar. recent.* Aut quod commodius, *ol. amygdal. dulc. recent.* nullo verò modo rancidi.

Admisceatur *sacchar. tantum, vt acquirat Electuarij consistentiam, de quo sæpius æger aliquid lingat.* Lenit dolores, & intestinorum excoriationem sanat. Quia verò nonnulli ol. oliuar. vt & amygdal. dulc. auersantur, potest ex butyro recenti sine sale cum saccharo eodem modo parari Electuarium.

Guainerius, *tract. 4. de flux. c. 3.* C.C. vstum præparatum commendat, doloresque internos mirabiliter sedare scribit; item psyllium vstum, spodium, ac plantaginis semen.

Clysteres dolorem lenientes. Per clysteres verò dolorem leniunt iniecti adipes gallin. anserin. imprimis hircinus, ac, qui magis oblinit & adstringit, caprinus, seu de hirco castrato sumptus, suillus denique in magno dolore cum aliquo adstringente mixtus. Auicennas butyrum cum sanguine draconis miscet.

Nonnulli & vnguentum rosaceum vel infrigidans Dr. vj. vel Vnc. j. pondere infundunt.

Parantur etiam clysteres anodyni ex solo lacte vaccino vel ouillo, in quo sæpius lapides igniti extincti sint, additis vitellis ouorum, vel mucilag. sem. cydon. aut fœnugræci, aut psyllij.

Fiunt quoque clysteres ex decocto capitis veruecis aut intestinorum cum M. ij. hordei, additis vitellis ouor. num. ij.

Non diu tamen clysteres tales ex pinguibus continuandi sunt, ne vlcus sordidum & curatu difficilius efficiant, ideoque abstergentes interiiciendi.

℞. *Rad. & fol. althææ* an. M. j. *flor. verbasc. melilot. chamem.* an. M. ß. *sem. fœnugræc. lini* an. Vnc. ß. Coq. *in lacte vaccino.* Colaturæ ℞. Vnc. x. vel ℔. i. *ol. rosar. butyr. s. sale* an. Vnc. i. ß. *vitell. ouor.* num. ii. F. Clyster.

Nonnunquam vna opera leniens & abstergens clyster parari potest, vel etiam nonnihil abstergens.

Vt ℞. *Iuris decoction. intestinor.* Vnc. viii. *seui hircini, sacch. rubr.* an. Vnc. i. F. Clyster.

Vel ℞. *Decocti hord.* ℔. i. *sacch. rubr.* Vnc. i. *ol. rosac. omphacin. adipis renum capræ* an. Vnc. ii. *vitell. oui* vnius. F. Clyster, qui lenit & simul abstergit.

℞. *Lact. vaccin. in quo lapides igniti exstincti sunt,* Vnc. viii. *succ. plantag.* Vnc. iii. *ol. rosac. omphacin.* Vnc. ii. *vitellor. ouor.* num. ii.

F. Clyster, qui simul abstergendi & dolorem leniendi vim habet.

Vel ℞. *Rad. althææ, plantag.* an. Vnc. i. *flor. verbasci, chamæmel. rosar.* an. M. ß. *sem. fœnugræc. cydon.* an. Vnc. ß. Coqu. *in lacte vaccin. ad consumpt. tertiæ partis.* In Col. *dissolu. vitell. ouor. ii. ol. rosac. recent. butyr. sine sale recent.* an. Vnc. ii.

F. Clyster, qui dolorem lenit, & nonnihil simul adstringit.

E recentioribus quidam hunc clysterem miris modis commendat & miraculosum appellat.

Clyster miraculosus. ℞. *Caput ouinum crudum per medium dissectum, linguaque exempta cum cerebro, bulliat in s. q. aq. donec caro ab ossib. abscedat. Iuri colato adde summit. hyperic.* M. ii. vel iii. *rad. tormentill. crasso modo puluerif.* Vnc. i. vel ii.

Infundantur *per horas 4. in cineribus calidis.* Colat. ægro bis terve clysteris loco iniiciatur.

Neque solum interna exhibenda vel clysteres ad dolores leniendos iniiciendi, verum etiam externa dolores lenientia vsurpari possunt.

Fomentum dolorem leniens. Vt ℞. *Absinthij, menthæ, plantaginis, summitatum rubi, caudæ equinæ, centumnodiæ,* an. M. i. *flor. verb. cham. melilot. rosar. rubrar.* an. M. ß. *myrtill. siccor.* Vnc. i. *sem. sumach, plantag. coriandri* an. Drach. vi. *caryophyll. nucis moschat.* an. Vnc. ß. *furfuris.* M. ß. *sem. cydonior. lini* an. Vnc. ß.

Coquantur *in vino rubro & aqua*, & decocto calido venter ante cibum foueatur ad dolorem leniendum & fluxum sistendum.

Vel venter inungatur ol. rosaceo & cydon. & postea imponatur omentum veruecis in oleo rosaceo calefactum. Hippocrates, *lib. de affect.* si dolor in dysenteria vrgeat, partes sub vmbilico calida multa lauare iubet.

Narcotica. Quod si dolor valde vrgeat, vt animi deliquium & virium dissolutio imminere videatur, vsurpentur ea, quæ vim quandam narcoticã habent, parata ex lactuca, nymphæa, papaueris albi seminibus & capitibus, aut succo papaueris erratico, mandragoræ, hyoscyamo & solano.

Dum igitur malum est in intestinis superioribus, potest fieri talis emulsio.

℞. *Sem.*

℞. *Sem. melonum excorticat. papau. albi* an. Vnc. ß. *amygdal. dulc.* Drach. vj. *decocti hordei* ℔. j. F. Emulsio.

Vel ℞. *Aq. lactuc. nymph. plantagin.* an. Vnc. ij. *syr. papau. albi* Vnc. j. ß. *cydonior.* Vnc. ß. *spec. diamarg. frigid.* Scrup. j. ß. Misce.

Aut paretur decoctum ex plantag. lactuc. nymphæa, in quo conserua nymphææ dissoluatur.

Opiata. Tandem ad opiata veniendum, ad philonium, pilul. de cynoglossa, laudan. opiat. quæ rectè exhibita sæpe magnam vtilitatem afferunt; cum non solum dolorem leniant, & somnum prouocent, sed & fluxum sistant.

Vt ℞. *Philon. Persic.* Drach. ß. *theriac. recent.* Scrup. j. *spec. diamarg. frig.* Scrup. ß. *syr. rosar. cydon.* an. Vnc. ß. *lap. bezoar. vel pro pauperibus C. C.* Scrup. i. Misce.

Vel ℞. *Laudan. opiat.* gr. iii.

Dentur cum syrupo cydonior. vel formentur inde pilulæ tres.

Si in crassis intestinis dolor sit, clysteres fiant, ex lactuc. nymph. decoctis, capitibus papau. præsertim nigri, mandragor. additis opii gr. v. vel vi.

Vt ℞. *Rad. plantag. consol. maior.* an. Vnc. i. *flor. verbasc. melilot.* an. M. i. *rosarum rubr.* M. ß *sem. papau. albi* Drach. vi. *hyoscyam.* Drach. iii. Coqu. *in lacte.* Colaturæ ℞. Vnc. viii. vel x. *Philon. Roman.* Drach. i. vel Drach. i. ß. *ol. ros. vel amygd. dulc.* Vnc. ii.

M. F. Clyster, qui dolores lenit & simul consolidat.

Commendatur etiam, vt in sanguinis deiectione, ita in dysenteria, pro doloris lenitione & fluxus adstrictione, pastilli quidam Andromachi, quibus Galenus ipse vsus est, & pastilli de succino, & confectio Clysterium appellata, & quæ Paulina dicitur: quorum medicamentorum aliorumque huc facientium descriptio videatur 7. *de comp. med. secundum loca c. 4. & 5. & in 9. eiusd. operis cap. 5.*

Inter narcotica etiam nonnulli commemorant suppositorium Rhasis de lycio, quod is, *lib. 9. ad Almansar.* describit. Verum monent vltra dimidiam horam in ano relinquendum non esse, & propterea filo alligari debere, vt ad libitum extrahi possit. Monet præterea etiam Guainerius, *de flux. tr. 5. cap. 2.* nimiam opii quantitatem in eo suppositorio esse. *& tr. 4. de flux. cap. 7.* narrat, quendam tenesmo laborantem ex vsu suppositorii opiati mortuum fuisse.

Post opiatorum vsum intestina vino infuso vel decocto aliquo abluatur, vt noxa ex opio corrigatur.

Semper autem hoc notandum, opiatis non vtendum esse, nisi dolor valdè vrgeat, & in corpore delicato, raræ texturæ, sensusque exquisitioris. Diu tamẽ in opiatorum vsu non persistendum, neque iis nimis fidendũ. Etsi enim somnus ab iis concilietur, fluxus sistatur, dolor minuatur, & hoc modo morbus iam victus videatur: tamen nisi malignitas expugnata, vlcusque sanatum sit, morbus recrudescit, & nouo dolore superueniente noua fluxio excitatur.

Imò, quod alibi etiam monuimus, vbi virtus est debilis, quod ex pulsu, corporis infrigidatione & aliis cognoscitur, nullo modo narcoticis est vtendum. Alia etiam quædam vtilia in exhibitione narcoticorum obseruanda habet Guainerius, *tr. 4. de fluxib. cap. 7.*

Fluxum sedantia.

Fluxum sedantia. Postquam dies quatuor aut quinque circiter elapsi sunt, atque euacuationes necessariæ præcesserunt, doloreque ex parte sedatus est, febrisque, si adest, remittit, (nam quamdiu febris aut dolor adhuc vehemens est, significatur materiam non planè euacuatam, & propterea fluxum non subitò, nec omnino comprimendũ esse) ad ea, quæ vim adstringendi, aluumque sistendi habent, accedendum, & cum pleraque ex iis, quæ modò enumerauerimus, vim malignitati resistendi habeant, ea potissimum eligenda. Ideoque seqq. diebus tum exhibeantur, tum ventri iniiciantur, aut etiam ventri extra imponantur, quæ vim adstringendi maiorem, simulque acrimoniam humoris temperandi & corrigendi habent.

Simplicia.

Simplicia. RADICES. *Tormentillæ*, quas plurimi & meritò, vt peculiare secretum commendant; *Plantaginis*, *Consolidæ maioris*, quæ etsi vim adstringendi manifestam non habent, lentore tamen suo ad omnem sanguinis fluxum sistẽdum vtiles sunt; *Nymphæa exsiccata, acetosa, alceæ, filipendula, pæonia*, quas aluum sistere scribit Galenus, *6. de simp. med. facult.* quæ si in cereuisia coquantur, decoctumque butyro condiatur, & manè ac vesperi bibatur, tormina ac fluxum in dysenteria sistere, non neglectis abstergentibus, & in dysenteria quadam Epidemia superiorum annorum reliquis non iuuãtibus, multis profuisse amicus quidam retulit. *Caryophyll. pseudoacori seu gladioli lutei, fragariæ, bistortæ, rhapontici veri, rhapontici vulgaris, seu centaur. maioris*, quæ commendãtur à Fuchsio, *lib. 1. comp. med. cap.* 84. Radices etiam *graminis* prosunt dysentericis siccando, & per vrinam diuertendo, teste Diomede Cornario, *consil.* 1.

FOLIA; *Plantaginis*, quæ non solum, vt & radices, adstringendi & siccãdi vim habent, verum etiam venenis resistunt, & proinde ad dysenteriam valdè prosunt, teste Dioscorid. *lib. 2. cap.* 73. *Centumnodiæ, gnaphalij, acetosæ, lysimachiæ*, cuius succus & decoctum exhibitum seu clystere iniectum in dysenteria prodest, teste Dioscorid. *lib. 4. cap. 3. Conyzæ*, cuius decoctum vinumque in quo illud coctum sit, efficax ad curandam dysenteriam esse scribit Dioscorid. *l. 3. cap.* 113. *Absinthij, menthæ, quercus, pimpinellæ sanguisorbæ*; & pleræque plantæ vulnerariæ, *millefolium, sanicula, virga aurea, solidago vtraque, pyrola, pilosella, consolida media, ophyoglossum, bellis maior, ophris, numularia, pes leonis geranium batrachiodes, agrimonia, potentilla*, quam etiam Matthiolus, *lib. 4. in Dioscorid. cap.* 37. recentẽ nudis pedibus applicat, *fragaria, ruta lunaria, lagopus, muscus arboreus, acetosella, salix* præsertim in clysteribus, *artemisiæ puluis* Drach. j. pondere cum aqua propria vel alia conueniente, *verbenæ* puluis Drach. i. vel ii. pondere, præcipuè in Epidemia, *rubi folia.*

FLORES. *Rosar. rubr. granator. seu balaustia, hederæ, cisti, palmæ Christi* puluerisati, ex aqu. chalybeata vel propria sumpti, Matthiol. *lib. 3. in Dioscorid. c.* 127. *Maluæ maioris, iuli item corili*, præsertim in dysenteria alba.

SEMINA. *Plantaginis, acetosæ, portulacæ, oxylapath. rosar. papau. oryzæ, alceæ, nasturtij, quod à plurimis valde commendatur*; quia tamen acre est, torrendum nonnihil, vel alia adiicienda, *Aquilegiæ* cum æquali parte *seminis plantaginis, perfoliatæ, Sanguinariæ*, quod à plurimis valdè cõmendatur, nec immeritò; alii *Sophia Chirurg.* vsurpant.

FRVCTVS; *Cydonia mala, mespila*, quibus solis dysenteriam & alios alui fluxus, qui aliis remediis curari nõ poterant, curatos fuisse refert Forestus *lib. 22. obseru.* 1. *Berberis, sorba*, de quibus Bruerynus, *lib. 8. de re cibar. cap.* 22. scribit, se desperatã dysenteria laborantem, de anus cuiusdam consilio sorba cruda largissimè deuorasse, indeque sanitati restitutum fuisse; mala punica integra cocta, pyra, poma austera, quæ tamen cocta potius, quam cruda vsurpanda, cum cruda facilè corrumpantur & aluum turbent; *Corna, castaneæ, auellanæ rubra tunica inuestitæ*, quas Lombardicas vulgò vocant, *glandium quernarum nuclei assi, tribuli aquatici fructus, myrtilli, mora immatura siccata.*

LIGNA & CORTICES; *Satalum rubrum; macer. cortex puluerisatus*, Dioscor. *l. 1. c.* 94. & Galen. *7. de simpl. med. facult. Cortices mori, interior castanearũ tunica, qua albicans pulpa circumuestitur. Spongiola item*, quæ *rosarum sylusetrium frutici solet adnasci*, si pulueriseтur, & ex vino detur, in quo summitates quercus, vel simile quid coctum fuerit.

Vua quercina. VVA *item quercina*, cuius puluere nihil præsentius in dysenteria & omni sanguinis fluxu esse, refert Martinus Rulandus, *in lexico Alchymiæ*, scribitque esse concretitiũ quiddam in forma vuæ ad radices quercuum sub terra tempore

tempore veris saporis stiptici, calore foris purpureo, intus candido,& quasi lactifero,quæ in æstate pereat,& quasi fiat lignea, ideoque tempore verno debeat exsiccari in vmbra, & deinde puluerisari. De eadem scribit Encelius,*lib.3.de lap.c.21*.citante Casp.Bauhino, *in Pinac.theart.Botan.p.422*.Vua quercina à me inuenta, quâ nihil præstantius in Dysenteria etiam deplorata. Et Schenckius, filius, *lib.3.obs*.refert, hanc vnam experimentum esse contra omnes hæmorrhagias,cum primis alui profluuia, etiam cruenta, propter laxatiuum impendentia.

SVCCI; *Plantaginis*, Vnc. iij. vel iiij.exhibitus,præcipuè si inflammatio adsit, vel per clysteres infusus, *Lysimachiæ, hederæ terrestris*, quo plurimos à morte liberatos fuisse scribit Hollerius.

AROMATA; *Nux moschata*, quæ ob diuersas facultates in hoc malo vtiles valdè commendantur. Terrestri enim substantia adstringit,roborat,vlcera exsiccat,cicatricem inducit: oleosa substantia dolores lenit, intestina oblinit, ne ab humorum acrimonia lædantur. Aromatica qualitate epar & ventriculum ac eius orificium roborat,flatus discutit. Vbi ob febrilem caloré aliquid mali ab eius caliditate metuitur, stupis cannabinis inuoluta sub cineribus calidis leniter torrenda,vel potius assanda;non verò,vt vulgò fieri solet, lamina ferri candente torrefacienda; cum non solum oleosa pars hoc modo pereat, sed adustione quoque acrimoniam facilè acquirere possit: Item *spicanardi, Zedoaria, Caryophylli*.

GVMMI & LACRIMÆ; *Thus,myrrha, mastiche, gummi Arabicum, tragacanth*. Arabico tamen vti mauult Matthæus de gradibus, scribitque, tragacanthum etiamsi glutinet,fluxum augere,& ex mente Rhasis non nisi tosto vtendum censet.

LAPIDES, GEMMÆ, TERRÆ; *Bolus Armenus, Terra sigillata, Lapis hæmatites; smaragdus, sapphirus, Lapis Bezoar*,qui simul & malignitati resistit,scribitque Caspar. Bauhinus,*c.32.de lapide Bezoar*,in Dysenteria Epidemia Lugdunensi feliciter eo vsum esse Philibertum Saracenum; & supra ex Guilielmo Fabricio historia allata fœminæ illustris,quæ Dysenteriâ lethaliter decumbens lapidis Bezoar largo vsu sanitati breuiter restituta fuit; [Aloysius Mundella equidem, *epist.1*. vires Smaragdi, quæ ipsi in curandis malignis febribus, epilepsia, dysenteriaque maligna,tribuuntur, extenuare conatur rationibus quibusdã;sed iis non adeò magni momenti:& ipsa experientia contrarium probat. Vt de aliis eius viribus non dicam, multùm in dysenteria maligna præstare,testatur Auenzoar *lib.2. theizir. tr.2. cap.5*. vbi refert,se ex esu herbæ venenosæ in dysenteriam incidisse, appositoque supra ventrem smaragdo, & in ore detento, absque trituratione, subitò fuisse liberatum. Et *eod. in capite, & præfat. operis*. Smaragdum ad curandam dysenteriam venenosam, ℥.viiij. pondere commendat. Eundem valde commendat Guainerius, *de ventris fluxu venenoso*.Langius, *lib.2.epist.49* Et Zacut.Lusitanus, *de Medicor.Princip.histor.lib.1.histor.22*.narrat,nobilem Lusitanum,cùm ab amasia tria pira oblata deuorasset, illicò alui profluuio, cum diris cruciatibus, captum, & diu cruciatum fuisse: & cùm plura primò abstergentia, postea adstringentia medicamenta exhibita, & per aluum infusa fuissent, sed sine omni fructu, febricula accessisset, viresque deiectæ essent, puluerem tandem Smaragdi subtilissimum, alternis diebus, ℥.xij.pondere, exhibitum fuisse, & superbibisse aquam, in qua tragacanthum coctum fuerat,quod cùm quinquies fecisset,curatum fuisse.]

Smaragdi vires.

Crystallus item tenuissimè tritus seu præparatus,& in aqua conueniente Dr.ß.pondere sumptus singulare est in dysenteria, præsertim à porracea ex flaua bile orta, remedium.Langius *lib.3. Epist. 1.c.4*. Si & alabastrum candidum in puluerem redactum,&cum lacte bibitum, scrup.j.pondere,dysenteriam certo experimento sanare, cum vehementer adstringat, scribit Anshelm. Boëtius, *lib.4.c.270*.Præterea Hollerius in ouo sorbili Dr.j. *aluminis* porrigit,quod medicamentum Aetius etiam laudat ad diuturnas dysenterias, in quibus cruenta excernuntur,& monet post assumptum alumen aquam superbibendam esse. Gabelkouerus & Mindererus, *medic. militar.cap.7.rubricam fabrilem factitiam*,quã *Rœttelstein* vulgò appellant,in vino rubro præscribunt.Ioh.Theodor.Tabernæmontanus etiam *argillam rubram fornacum combustam* in potione exhibet,vt postea de potionibus dicetur.

ANIMALIA *& ab animalibus sumpta.C.C.præpar.spodium, genitale cerui exsiccatum*,& lima aut scalpro rasum, *ebur vstum,turturis in olla clausa in furno combusti puluis, vt & caro*,quæ imprimis commendatur,si deplumatus infarciatur granorum myrti & ceræ ana Drach.ij. & coctus vel assus potius tribus diebus continuis comedendus detur: *Leporis combusti pulvis,cochlea tota cum testis vsta, interiores tunicæ ventriculi gallinarum,cera*, de qua postea in fine horum medicamentorum dicetur; *Lumbricorum terrestrium decoctum: Coagula*, de quibus dantur infantibus gr.xv. cum liquore conuenienti, adultis Drach. j. hædi nimirùm & imprimis leporis,de quo Auicennas, *de cura fluxus in genere*, scribit,quod statim ventrem sistat; *sanguis cerui hirci capræ., leporinus* imprimis exsiccatus: *Stercus canis*, de quo Galen. 10. *de simpl. med. facult*.ita scribit, *Sanè memini mirandum in modum me canini stercoris facultatem expertum fuisse, quo vti cõsueuit quidam Præceptorum nostrorum, qui sola ossa cani edenda exhibebat biduum, è quibus durum, candidum ac minimè fœtens stercus colligebatur,quod tũ ille desiccabat,vt in puluerẽ facilè redigi possit:ille autem vtebatur cum ad alia, tum ad dysenteriam lacti illud immiscens, in quo ferrum antea & lapides igniti extincti essent. Atque ille Medicus eiusmodi medicamentum clam inyciebat,& id solum generosiores quosque discipulos docebat*. A nonnullis etiam vsurpãtur *dentes lucij,ouorum putamina & anserinorum* cum primis,notante Galeno,*de remediis fac. cap.20. cancri vsti ossa humana combusta, Epar arietinum, vituli lactantis*, vel alterius animalis,quod prius in aceto coquatur,& Drach. j. pondere detur. *Epar lutra* præparatum commendat Heurnius, *lib. 2.method.ad prax.cap.11*. Præparatur autem ita: dies ferè 13. aceto acerrimo maceretur, hinc in furno supra tegula siccetur.

E Chymicis commendantur, *Crocus* ♂ adstringens & *tinctura ac magisterium coralliorum*, *Tinctura Smaragdi*.

De his omnibus tamen notandum, alia esse calida, alia frigida, aut certè caloris excessum nullum habentia: è quibus, nunc hæc,nunc illa eligenda,prout calor vel febris coniuncta id admittit.

Etiam medicamenta ista, quæ ad fluxum sedandum adhibentur, non sunt planè eiusdem generis. Quædam enim sunt propriè adstringentia, quæ sunt frigida & sicca, & substantiam habent crassam, mordacitatis expertem, vnde venarum orificia, omnesque ductus angustiores reddunt,vt materia tenuis affluens sistatur, & reprimatur.Inter quæ sunt radices tormentillæ, bistortæ, rosæ rubræ, balaustia, mespila, sorba.

Medicamentorum fluxu sedantium differentia.

Quædam sunt Emplastica, quæ glutinosa substantia partibus adhærent, humoribusque sese admiscent, & eos ad fluxum ineptiores reddunt, vt gummi Arabic. tragacanth. mastiche, althæa, malua, cera.

Incrassantia sunt, quæ substantiæ crassitie humores tenuiores,quibus se permiscent,crassiores,& ad fluxum ineptiores reddunt, vt bolus Armenus, terra sigillata, cornu cerui, lapis hæmatites, stercus caninum, ostrearum & cancrorum testæ.

Sunt etiam quædam,quæ feruorem humorum mitigant & compescunt, vt mala cydonia, ribes,berberis.

Sunt tamen, quæ ad has classes, facilè non rediguntur, sed quæ proculdubio peculiarem vim habeant humorem dysenteriam excitantem alterandi, & prauam qualitatem, quæ intestinis inimica est, tollendi.

Astringentia an in Dysenteria conueniant.

De posterioribus nullum dubium est, quin in Dysenteria sine omni periculo exhiberi possint. De astringentibus verò nonnulli dubitant, & putant, eorum vsu fluxum humorum nimis subitò sisti, & ex humoribus retentis ea mala, quæ supra recensuimus, sequi, intestina quoque eorum vsu exsiccari, vt postea perpetua ferè alui adstrictio & siccitas continua remaneat.

Verum enim verò ista tantum de intempestiuo, præpropero & nimio adstringentium vsu vera sunt. Etenim, quod supra dictum, hoc omninò attendendum, vt ante septimum diem, & priusquam intestinorum vlcera probè abstergantur, adstringentia, præcipuè fortiora, non vsurpentur; præmissis verò abstergentibus suo tempore etiam adstringentia tutò vsurpari possunt.

Notanda in vsu fluxum sistentium.

Præterea in vsu omnium horum medicamentorum obseruandum,

1. Vt aliàs calida, aliàs frigida eligantur, prout natura humoris id requirit, vt antea etiam dictum.

2. Vt refrigerantibus aliquid subinde calidorum, & quæ concoctionem iuuãt, addatur, qualia sunt, mentha, absinthium, nux moschata, macis, spicanardi, cinamomum, mastiche, thus & similia. Nam cum assiduo fluxu ventriculi & intestinorum calor debilitetur, id quod excrementorum cruditas demonstrat, valdè refrigerantia sola adhibenda non sunt, & imprimis clysteres valdè refrigerantes & astringentes crebrò non iniiciendi.

3. Medicamenta ista in parua quantitate & sæpius exhibenda sunt. Parum dandum, ne fluxus subitò sistatur, & natura medicamenta facilius in actum deducere possit: sæpius autem, cum ob alui fluxum frequentem medicamenta diu in intestinis non hæreant.

Composita.

Ex his parantur varia medicamenta; Pulueres, Conseruæ, Syrupi, Rob, Potiones & Clareta, Electuaria, Aquæ, Emulsiones, Tincturæ, Extracta & alia.

Pulueres.

1. ℞. *Terræ sigillat.* Drach.iij. *boli Armeni* Drach.j. *rasuræ C.C.C.C. vsti præpar.* an. Drach.ß. *sem. plantag. acetosæ, macis* an. Drach.j. *croci* gr.iv.
Fiat Puluis, etiam infantibus conueniens.

2. ℞. *Terræ sigill.* Drach.j. *corall. rubr. præpar.* Dr.ß. *margar. præpar. boli Armen.* an. scrup.1. *C.C. sine vstione præpar.* Drach.i. *lapidis bezoar. smaragdi præpar.* an. scrup.ß.
F. Puluis.

3. ℞. *Mastiches, thuris, corall. rubr. praeparat. C. C. vsti praeparat.* an. Drach. ß. *lapid. hæmatitæ præparat.* scrup.ii.
F. Puluis.
Dosis à scrup.i. ad Drach.ß.

4. ℞. *Rad. tormentill.* Vnc.i. *croci* ♂ *trochisc. de charabe* an. scrup.i. *sem. plantag. acetos.* an. scrup.ii. *sanguinar.* Drach.i. *santali rubri, boli Armeni, C.C. præpar.* an. Dr.ß.
F. Puluis.

5. Vel ℞. *tragacanth.* Vnc.ß. *nucis moschat.* Drach.ß. *rad. torment.* Drach.i.
F. Puluis.

Laudatur & *puluis turturis*, quo Nicolaum de Metri, olim Sigismundi, Archiducis Austriæ Medicũ & Chirurgum, multos dysenteriâ laborantes curasse refert Guilhelmus Fabricius, *de Dysenteria c.*10. qui paratur, si turtur cum pennis & visceribus in furno comburatur. Huius pulueris ℞. Vnc.i. Radicum tormentill. Vnc.ß. F. Puluis, de quo singulis diebus mane, aliquando verò etiam vesperi Dr.i. cum aqua tormentillæ exhibeatur.

Arnoldus de Villa Noua Turturem pennis mundat, viscera eximit, & mistura ex puluere boli Armeni, sanguinis Draconis, mumiæ cum aceto & vitellorum sufficiente quantitate confecta ventrem implet, & in olla noua in fornace figulina comburit, & eius pulueris aliquid cum succo plantaginis vel aqua aut sacchar o rosarum exhibet.

Leporis combusti puluis.

Laudatur & leporis combusti puluis, qui hoc modo paratur: Lepus detractâ pelle & intestinis exemptis in frusta conscinditur, & illotus in vase fictili bene clauso in clibano siccatur, donec in puluerem redigi possit, cuius Drach.i. exhibetur. Nonnulli malum punicũ fictili vase conclusum in furno combustum laudant.

Hercul. Saxon. *prælect. part.* 2. *c.* 20. §. 9. hunc puluerem valdè laudat, pollicetúrque, eo omnes recentes Dysenterias, nisi fluxio admodum vrgeat, statim & certò sanari posse.

℞. *Ossis sepiæ vsti & puluerisat.* Dr.ii. *spongiæ pice imbutæ & in ollula vstæ & in puluerem redactæ, cortic. ouorum indurator. ablatâ pellicula interiore, & puluerisator.* an. Vnc. ß. *margarit. præparat. boli Armeni* an. Drach.i.
F. Puluis: detur eiusdem Dr.i. in liquore conueniente.
Crollius hunc puluerem commendat.

℞. *Succini sanguinis Draconis, lapidis hæmatit. corall. rubror. præparat. semin. portulac. plantag. antheræ rosarum. radicum tormentill. terræ sigill. Strigensis* an. Vnc. ß. *balaust.* Drach.ij. *nuc. mosch.* num.j. *cinamomi* Drach i. *croci* ♂ *talci calcinati, matris perlarum, ossium humanorum combust.* an. Drach.ii. F. Puluis. Dosis à Drach.ß. ad Drach.i.ß.

Tragæa granorum actes.

Commendatur & à multis puluis ex pane & succo baccarum sambuci paratus, quem tragæam granorum actes nonnulli nominant.

℞. *Succi baccarum sambuci*, ex quo & farina secalina conficiatur massa, è qua panis formetur, qui bis in fornace ad duritiem coquatur, vt in puluerem redigi possit. Ex puluere isto cum succo baccarum sambuci iterum formetur panis, & priori modo coquatur, ídque ter repetatur, & tandem fiat puluis.

Vel ℞. Panem secalinum è furno calentem, eúmque succo baccarum sambuci imbue, iterúmque in furno sicca, siccatum rursus succo sambuci imbue, ídque quater vel quinquies repete: tandem panis hic in puluerem redigatur, cuius vel solius Drach.i. vel dimidia cum nucis moschatæ æquali parte exhibeatur.

Placenta quoque, quæ post aq. rosar. in Balneo Mariæ destillatam in cacabo remanet, exsiccata in puluerem redigitur & commodè exhibetur.

Vel ℞. *Genitalis Cerui* Drach.ii. *C.C. vsti. boli Armeni, sem. oxylapath. plantag.* an. Drach.i. F. puluis.

Vel ℞. *Radicum tormentill.* Vnc.ß. *nucis mosch.* Drach. ii. *sem. plantag. terræ sigill.* an. Drach.i. F. Puluis.

Conserua.

Conserua.

Etsi sacchar o condita, quod facilè bilescant, Dysenteriæ non ita conueniant: tamen quia infantibus sæpe alia, quam sacchar o condita & dulcia, exhiberi non possunt, necessariò interdum ad conseruas, syrupos, totulas, & similia confugimus.

E Conseruis vtiles sunt, Conseru. rosarum rubr. antiqua, imprimis verò tormentillæ, cuius componendi ratio à Tabernæmontano in Herbario traditur, Rob berberis, ribes.

Syrupi.

Syrupi.

De Syrupis hoc notandum, quod modò de conseruis etiam dictum, cum omnia dulcia facilè, vbi epatis caliditas adest, in bilem conuertantur, cautè eos, & non nisi parcè ac dilutos vsurpandos esse, magis verò conuenire decocta.

Sunt verò vtiles, *de rosis siccis, cydonior. de succo portulac. plantaginis, myrtinus, ribes, berberis & corallinus* à Quercetano descriptus; item *acetosa, de agresta.*

In fine dysenteriæ valde confert succus absinthij & menthæ bene purificatus, & cum sacchar o in syrupum redactus. Habet enim mentha cum absinthio mixta miram vim corroborandi ventriculum & discutiendi flatus. Diomed. Cornar. *consil.* 1.

Vel ℞. *conf. Alchermes de hyacintho* an. scrup.j. *trochisc.de charabe.* Drach.j. *Aqu.plant.* Vnc.ij. *syrup.de rosis siccis* Vnc.j.

F.Mistura, quæ fluxum sistit, malignitati aduersatur, dolorem lenit.

Vel ℞. *Succ.plantag.* Vnc.iij. *centumnod.pentaphyll.*an. Vnc.j. *facchar.* Vnc.ij.F.Syrupus.

Vel ℞. *Rad.tormentill.oxylapath.acetosæ* an.Drach.iij. *alcææ* Drach. ij. *centumnod. veronic. plantag.* an. M.j. *flor. rosar.rubr.prunor.syluestr.balaustiorum,maluæ arboreæ.* an. M.ß.*Coq.in aq.s.*addatur *facchar.q.s.*F.Syrupus.

Syrupum & adstringentem & consolidantem describit Ioh.Langius, *lib.3.epist.4.*

Potiones & Clareta.

Potiones & Clareta.

℞. *Fol. plantag. veron. agrimon.* an. M.j. *sem.4. frigid. maior.* Vnc.ß. *portul.acetos.* an. Drach.ß. Coq.*in aq.hord. simpl.*

Colat. ℞. Vnc. ix. Adde *syrup.de succo portul. ribes, y donior.* an. Vnc.j.

M. F. Potio pro tribus Dosibus.

Vel ℞. *rad.torment. plantag.* an. Drach.ij. *rosar.rubr.* M.ß.*sumach.balaustior.* an. Drach.ß. *sem. oxylapath. acetos. plantag.* an. Drach. j. *myrtillor.* Vnc. ß. *antheræ ros.* Drach.ß.

Coqu.in Balneo vase clauso *in aq. plantag.flor. acaciæ & torment.*an.Vn.vj.

Postea stent. in infusione horis octo vel 10.

Colat.add. *succ.plantæ. depurat.* Vnc.ij. *facchar.* Vnc.ij. F.Iulebus,qui condiatur pulu.nuc.moschat.Drach.j.

Vel ℞. *Consolid.maior. plantag.polygon.virentium* an. M.ij.

Minutissimè contundantur affusis *lact. caprin.* ℔ ij. & succus exprimatur, in quo ebulliant, *sem. plantag. myrtill.*an.Drach.ij.*rad.tormentill.*Drach.j.ß. *veronic.*M.j. Coquantur.

F. Potio clara.

Vel ℞. *Rad. tormentill. plantag. bistort.* an. Drach. j. *agrimon.veronic. sanicul. plantag. flor. rosar. rubr.* an. M.ß. *rasur.C.C.C.C.vsti.*an.Drach.ij.*santal.rubr.*Drach.ß. *nuc. moschat.* num.ij.

Crasso modo contusa infundantur *in vini rubri* ℔.vj. Postea add.*facchar.*℔.ß.

Coletur & porrò addatur *succ. cydonior.* ℔. ß. & per manicam Hipp.traiiciantur.

Vel ℞. *Succ.cydon.* ℔.iij. In eo infundantur *conseru. rosar. rubr.* Vnc.j.ß. vel *rosar. rubr. siccar.* M. ß. *cinamom.* Drach.ij.*macis* Drach.j.*conseru.tormentill.*Vnc.j. Per manicam Hipp.traiiciantur.

Vel ℞. *Conseru.tormentill. rosar. rubr. antiq.* an.℥ j. ß. *rad.bistort.santal.rubr.*an.Drach.iij. *nuc. moschat.* num.ij. *myrtill.sicc.*Vnc.j.

Infundantur *in vini rubri* ℔. iv. horis 24. Hinc per manicam Hippocr. traiiciantur. Commodè etiam addere licet veronic.sanic.alchymil.an.M.ß.

Pôtest & hîc locum habere potus, qui, vt Prosp. Alpinus,*de med.Ægypt.lib.4.cap.1.*refert, in febribus pestilentialibus & alui fluxibus,qui hisce febribus accidunt, Ægyptiis familiaris est.

℞. *Fr.Berber.*℔.j *aq.*℔.xij. Adde aliquid *sem.fœnic.& frustum panis,& horis* XXIV. macerentur, deinde *facchar. rosar.rubr.*vel *syrup.acetosi citri.*M.& colentur.

Referunt quidam in sæuissima dysenteria profuisse aquam, in qua silices extincti fuerunt, vel vinum rubellum, in quo ichthyocollæ frustum duabus vel tribus ebullitionibus coctum fuerit.

Tabernæmontanus, *lib.2.Thesaur.aquar.cap.74.* hanc potionem commendat.

℞. *Argillæ rubræ fornacum combustæ* ℔. j. *contus. opt. affunde mensur.*iiij.*aquæ fontan.*Bulliant parum.

Deinde extingue *chalybem ignitum quater vel quinquies.*

Postquam subsedit, cola per pannum lineum vel manicam Hippocratis.

Bibat de ista aqua æger ad sitim restinguendam pro lubitu.

Vtile est etiam decoctum gnaphalij; vinum etiam,in quo illud coctum sit, efficax ad dysenteriam curandam esse, scribit Dioscorides, *lib.3.cap.150.*

Aquæ destillatæ.

Aquam dysenteriacam descripsit Quercetanus, *in Pharmacop. restit. lib.1. cap.7.* quæ simul est Narcotica. Aqua destillatæ. Dorncreil.*in suo dispensat.* Potest & talis parari.

℞. *Rad.tormentill. acetos. pimpinell. bistort. pentaphyl.* an. Vnc.j.*vincetox.zedoar.*an.Drach.ij. *fol.acetos.plantag. millefoll. burs.pastor. veronic. scabios. mentha crisp.* an. M.j. *sem.acetos.oxylapath.plantag.portulac.endiu.coriand.præpar. papau.albi.* an. Drach. vj. *citri* Vnc.ß. *flor.rosar.rubr.malu. arbor. verbasc.* an.M.j. *cort. thur. citri. macis* an.Drach.ij. *nuc.mosch.*num.iv.*succ.prunor.syluestr.* Vnc.iij.

Pulucrisanda pulucrisentur, incidenda incidantur, & infundantur *in aqua fol. quercus, plantag. tormentill. rosar.* an. s. q. Stent in infusione per aliquot dies, hinc destillentur. Dos.Vnc.iv.vel per se,vel cum syrupo conueniente.

Aquam contra dysenteriam vel restrictiuam D. Dotingij vide infra *de Trochiscis.*

Iohannes Theodorus Tabernæmontanus laudat aquam *destillatam è mica panis secalini* ℔.iiij.*nucis mosch.* num.viij. *quibus superfundatur pyrorum syluestrium succi q.s.& eos* XXIV. *horas in balneo destillentur.* Dosis infanti Vnc.ß.vel Vnc.j.adultis Vnc.ii.vel iii.

Emulsiones.

℞. *Sem.papau.alb.*Vnc.i.ß. *acetos.*Drach.iii. *amygdal. dulc.excortic.*Vnc.i.*aq.dysenter.*Vnc.XIV. Emulsiones.

F. Emulsio, cui adde rotulas manus Christi perlat. vel diamargarit.frigid.

Electuaria.

Commendatur Micleta Nicol. Drach.i. vel Drach.i. Electuaria. ß.pondere exhibita cum aqua plantaginis.

Electuarium de sorbis Mesue, *in Antidotar. dist.1.* cuius dosis Vnc. i. vel Vnc. ß. mane & vesperi ante cibum. Ad cuius modum etiam electuarium de mespilis parari potest.

Theriaca à Galeno & aliis Medicis commendatur, præcipuè recens,cum idoneo liquore exhibita,imprimis vbi intestina inflammatione carent. Vim enim habent, vt Galenus,*de theriac.ad Pison.c.12.*docet,etiam purgantium medicamentorum vim supprimendi.Præterea dolorem lenit & somnum inducit. Imprimis magno cum emolumento exhibetur in dysenteria epidemia & maligna, teste Valesco de Taranta,*lib.4.cap.2.*

Vel ℞. *Conseru.rosar.antiq.*Vnc.ii.*tormentill.*Drach.vi. *nuc.mosch.*Drach.ß.Cum *syrupo cydonior.*

F. Electuarium.

Si simul fluxum sistere & dolorem lenire velimus & roborare, tale paretur.

℞. *Theriac. recent. vel mediæ ætatis, confect. alkermes* an. Drach. ß. *trochisch. de charab. vel terra sigill.* Drach.i. *syrup.de rosis siccis & ribes* ana q.s.M.

Vel ℞. *Conseru.rosar.* Vnc.i.ß. *citr.* Vnc.i. *tormentill. cortic.citr.condit.*an.Vnc.ß. *margarit. præparat. corall.rubr. præparat.*an.Scrup.i.*smaragd.præpar.* Scrup.ß.*sem. acetos.* Drach.ß *boli Armen.terr.sigill.C.C.vsti præpar.*an.Scrup. ii. Cum *syr.acetosell.granat.vel cydon.*

F. Electuarium, quod fluxum sistit, & simul malignitati aduersatur.

Electuarium sequens naturam viuificare, ac omnia membra, & esse bezoardicum fluxus dysenterici, cósque,

que, qui iam morti destinati erant, seruare, scribit Sauonarola.

℞. *Pulpæ cydonior. medull. panis madefacti in aqu. vel pluuiali vel fontana, vel chalybeata, cortic. citri* an. Vnc. j. *sapphiri, hyacinth. sardi, granat. fœnugræci* (ego malim *smaragdi* legere) an. Drach. j. *zedoar.* Scrup. ij. *tragacanthæ, macis, corallor. rubror. ligni aloës, anisi, cinamomi. rasuræ eboris, calami aromat. sangu. draconis* an. Drach. j. ß. *ambræ* Drach. ß. *auri* Vnc. ß. *argenti* Drach. v. *moschi* gr. ij. *myrrh.* Drach. iij. Cum *sacchæro & aqua zedoar.*

F. Electuarium. Dosis Drach. ij.

Morsuli & rotulæ.

Morsuli. ℞. *Rad. symphyt. sub cineribus coctar. Morsuli, & per cribr. traiectar. pulp. turtur. vel perdic. assat.* an. Vnc. j. *amygdal. dulcium, sem. papau. alb.* an. Vnc. ß. *plantag. acetos.* an. Drach. ij. *corall.* Drach. j. *spec. diamarg. frig.* Drach. ß. *sacch. albi in aq. rosar. dissol.* ℥. vj. F. Morsuli.

Vel ℞. *Corall. rubr. præpar. margarit. præpar.* an. Scrup. ij. *boli Armeni præpar.* Scrup. iv. *spec. rosat. nouell. diamarg. frigid. diarrhod. abbat.* an. D. ß. *conseru. symphyt. rosar. cortic. citri condit.* an. Drach. j. *sacch. in aq. ros. dissol. q. s.* F. Morsuli.

Rotulæ. ℞. *Corall. rubr. præpar.* Drach. j. *margar. prep.* Drach. ß. *spec. ros. nouell. rad. tormentill. boli Armen.* an. Scrup. ß. *smaragd. præpar.* gr. vj. *sacchar. alb.* Vnc. ij. F. Rotulæ.

Pilulæ.

Pilulæ. ℞. *Trochisc. de terra sigill. de charabe. spod.* an. Scrup. ij. *gran. myrt. sem. acetos.* an. Drach. ß. Cum *syr. cydon.* F. Pilulæ.

Vel ℞. *Gummi Arabici, mastiches, thur. succini, sanguinis draconis, lapidis hæmat. sem. plantaginis, coaguli leporis vel hædi* ana Drach. ß. Cum *syrupo de rosis.*

F. *pil. mediocres*, quarum Drach. ß. sumat æger bis in die, horis duabus ante cibum.

Trochisci.

Trochisci. Trochisci *de berberis, de charabe, de spodio, de terra sigillata*

℞. *Rad. tormentill.* Drach. ij. *C. C. præpar.* Drach. j. *sem. plantag.* Drach. j. ß. *nuc. mosch.* num. j. *amyli*, Vnc. ß. *croci martis* Scrup. ij.

F. Massa, cui add. *boli Armen. terr. sigill.* an. Srup. j. F. Trochisci Drach. ij. pondere; qui in furno vel patina calida exsiccentur, de quibus singulis diebus tres exhibeantur per dies sex.

Valde etiam commendatur pulmentum paratum ex pingnedine veruecis, quæ circa renes est, rubro vino, ouis recentibus, farina triticea & nuce muschata; quod & dolores valde lenit, & si nux moschata addatur, fluxum sistit.

Dn. D Doringii trochiscor., extracti & aquæ contra dysenteriam seu restrictiuæ hæ sunt formulæ.

℞. *Herb. centumnodiæ, summitat. rubi, globulor. tiliæ, vnæ quercinæ* an. Vnc. ß. *rad. tormentill. bistort. pentaphyll. fragariæ, rhapontici veri, cortic. myrobalanor. chebulor. thuris* an. Drach. ij. *nucis moschat. opii Thebaici, santal. rubri flor. rosar. rubr.* an Drach. j. ß. *sem. coriandri, anisi, hyperici*, an. Scrup. iv. *plantaginis, acetosæ, bursæ pastoris, vrtic. mortuæ* an. Drach. j. *cupular. glandium. nuc. cupress. styracis calamit. cort. granator.* an. Scrup. ij. *aurantiorum, citri, tunicarum rubrarum auellanarum* an. Drach. ß. *croci* Scrup. j.

Incisa minutissimè & conquassata infundantur in aquæ primorum germium quercus octies chalybeatæ & sp. 🜍 acidulæ factę s. q. ita vt emineat tribus trāsuersis digitis. Stent in loco calido ad saturatam tincturę extractionem, agitenturque quotidie. Vbi aqua affusa colorari desierit, coletur per chartā emporeticam duplicem; affundatur recens alia, & relinquatur ad perfectam tincturæ residuæ imbitionem. Postea tincturę omnes commisceantur, & abstrahitur humiditas in balneo Mariæ ad iustam extracti consistentiam. Aqua extracta seruetur seorsim in vitro pro aqua restrictiua: in pyxide autem terrea extractum. *Trochisci* sic conficiantur.

℞. *Spodij ex ebore præparati, terræ sigill. Siles.* an. Vnc. j. *C. C. vsti, præpar. boli Oriental. veri, corall. rubror præpar.* an. Vnc. ß. *lapidis hæmatit. præparati, croci martis per simplicem. reuerberationem præparati* an. Dr. ij. *gummi Arabici, tragacanth.* an. Drach. j.

Puluerisatis subtilissimè, & commixtis diligentiss. affundatur tinctura præcedens vniuersa. Stent simul in loco calido diebus septem & agitentur quotidie. Postea in balneo abstrahatur aquositas ad iustam consistentiam. Massa relicta subigatur in mortario marmoreo, cum pistillo ligneo, eousque, donec exquisitè & æqualiter omnia vniantur. Hinc formentur trochisci, qui lento calore siccentur. Seruetur in pyxide terrea. Aquositas ponatur cum priore pro aqua restrictiua.

Extracta.

Huc pertinent & alia extracta, tàm simplicia, quàm composita, vt extractum radic. tormentillæ, pentaphylli, bistortæ &c. *Extracta.*

Ceræ quoque in pomo asso vsus multum in dysenteria laudatur, & medicamentum hoc hodie non infrequensè Valeriol. *lib.* 3. *obs.* 4. innotuisse puto. Is enim cum virum desperatā dysenteria laborantem, & qui iam moriturus credebatur, curaret, ac medicamenta multa frustra tentaret, tandem ægrum medicamento hoc à muliere suggesto sanatum fuisse refert. Iussit nimirum mulier pomum integrum excauare, & cauum cera alba vel citrina mundissima replere, & indito operculo prunis admoueri, donec cera liquesceret, & pomi substantiæ admisceretur, idque ante omnem cibum ægrum esitare mandauit. Quod medicamentum nec Valeriola improbat, & à multis hactenus felici cum successu vsurpatum est. Etsi enim Serapio, *lib. simpl. part.* 2. *cap.* 10. de cera scribat: Ceram non esse ex medicamentis, quæ corpus ingrediuntur, sed tantum quæ extra imponuntur: tamen si moderatè sumatur, vim habet emplasticam, quā agglutinare vlcera intestinorum, & lentore suo lenire potest. Et iam olim Dioscorid. *lib.* 2. *cap.* 76. de cera scripsit, eam dysentericis in sorbitione dari. Et Galenus, 2. *de simpl. medic. fac. cap.* 12. Ceram interdum intestinis infundi posse concedit, vt humores mordaces temperet. Etsi verò putat Valeriola, vim ceræ ad intestina vlcerata pertingere non posse, quod crassitie sua emplasticā vi in primis hæreat partibus, glutinis modo sese affigens: tamen quò minus id fiat, pomum assatum facit, cuius substantiæ per minima permiscetur, quæ ipsi loco vehiculi est: quod ipsum etiam fatetur & agnoscit Valeriola. Mauult tamen in malum cydonium ceram liquandam imponere, quam intra pomum, vt simul adstrictoriam & glutinatoriam vim idem medicamentum habeat, quod facilè concedimus. Nisi forsan pomum ideo conuenientius sit, quod aptissimum vehiculum est, ad ceram per intestinorum gyrum deducendam. Alij non tantum ceram sumunt, sed quidam gummi Arabici & ceræ alb. an. Drach. ß. vel Drach. j. pomo, pyro vel cydonio superiore parte excauato includunt, & sub cineribus pomum stuppā canabina inuolutum assant, vt mollescat, idque manè & vesperi exhibent. Quidam ceram albam & mastich. gr. iij. vel iv. sumunt. Solenander, *lib.* 4. *consi.* 9. turturem ceræ Vnc. j. infarcit, in aqua coquit, & postea cùm carnem edendam, tum iusculum cum pane sumendum porrigit. Non tamen statim in principio hoc medicamentum vsurpandum, sed in contumaci dysenteria, vbi vlcus satis abstersum est.

Aquæ Thermales.

Aquæ thermales. Commendantur & aquæ thermales cùm potu sumptæ, tùm per clysteres iniectæ; testanturque plures Medici Itali, multos dysenteria laborantes, cum constante ætate, tum pueros & senes decrepitos, qui innumera alia remedia frustra experti fuerant, re penè iam desperatâ, hoc vno auxilio euasisse. {Commendant a. imprimis Villenses, Calderianas, Tetuccianas, B. Virginis. Videatur Andreas Baccius, Vidus Vidius Fallopius, Hercul. Saxon. Fonseca, *tom. 2. conf.* 91. Refert etiam Ioh. Bauhin. ex Rulando, dysenteriam sanare aquas plumbarias, Cellenses, VVerdingenses. Idem *lib. 3. de aqu. medic. c.* 44. ex Ranzio ad dysenteriam valde commendat fontem quendam Narbonensem appellatum, qui totus argillaceus sit, nec aliud, quam argillam exhibeat, & proinde huic affectioni ferè totus & vnicè dicatus sit. Et ipse Bauhinus, *loco citato & lib. 2. c. 21.* fontem suum Bollensem, quod item argillæ sit particeps, nec non ob bitumen, saltem & alia admixta purgandi nonnihil & abstergendi vi polleat, præmissis præmittendis, in dysenteria prædicat. Nec mirum thermas in dysenteria multum præstare; cum vna opera pluribus scopis satisfaciant, acres scilicet humores diluant & deturbent, sordes vlcerum detergant, & vlcera ipsa egregiè consolident.

Clysteres.

Clysteres. Si malum sit in intestinis inferioribus, etiam clysteres adstringentes parari & iniici possunt.

℞. *Hord. parum torrefacti, fol. plantag. myrti, verbasci* an. M. j. *flor. rosar. rubr.* M. ß. Coq. *in aqua simpl.*

Colat. ℞. ℔. j. vel Vnc. xv. Add. *succi plantag.* Vnc. ij. *pingued. hircini* Vnc. j. F. Clyster.

Vel ℞. *Centumnodiæ, Plantag.* an. M. j. *verbasci, bursæ pastor. flor. rosar. rubr.* an. M. ß. Coq. *in aqua hordei simpl.*

Colat. ℞. ℔. j. *mell. rosat. colat.* Vnc. ij. F. Clyster.

Vel ℞. *Rad. tormentill. consol. maior.* an. Vnc. ß. *plantag. centumnodiæ* an. M. j. *rosar. rubr.* M. ß. Coq. *in lacte*, in quo *lapides igniti* extincti sunt.

Colaturæ ℞. ℔. j. *mucilag. sem. cydon.* Vnc. ß. *succi plantag.* Vnc. ß. F. Clyster.

Operosior est hîc, quem Amatus Lusitanus, *cent. 2. curat.* 44. habet, quem ideo propono, quia omnia ferè medicaméta continet, è quibus tales clysteres parantur.

℞. *Rad. tormentill. rosar. rubr. siccar. fol. symph. plantag. polygon. verbasc.* an. M. j. *sumach. bursæ pastor. cortic. granat. balaust. gallar. oryzæ tostæ* an. P. j. *rad. symphyt.* Vnc. ß. Coq. in aq. pluu. chalybeata ad consumpt. tertiæ partis.

Colaturæ express. ℞. ℔. j. *succ. plantag.* Vnc. j. *acaciæ, hypocist.* an. Drach. ij. *sang. dracon. bol. Armen. terræ Lemn.* an. Drach. ß. *seui birc.* Vnc. j. *ol. rosac. myrtillor.* an. Vnc. ß. F. Clyster.

Tales v. clysteres sæpius iniicere vtile est; solisque interdum clysteribus morbus hic curatur: & possunt clysteres abstergentes cum adstringentibus permutari & per vices nunc hi nunc illi iniici.

Topica.

Topica an in dysenteria vtilia. Non solum a. assumenda, vel per clysteres iniicienda talia medicamenta, sed & extra ventriculo & toti ventri applicanda Sunt quidem nonnulli, qui putant topica frustra vsurpari; cum per cutem, musculos abdominis, peritonæum, omentum, facilè ad intestina penetrare non possint. Imò sunt, qui eadem nocere existimant, vtpote quæ ex venis partium externarum humores exprimant, & ad intestina protrudant; atque citant Gal. qui 1. *ad Glauc. c.* 14. scribit, quod eo magis fluxus augetur, quò quis magis cutem densauerit. Verùm rectè Aëtius, *tetrabib. 3. serm. 1. cap.* 45. scribit, si tormina augescant, ad cataplasmata confugiendum esse, quæ multis non dolorum modò, verum etiam totius mali obliterationem induxerint. Et postea, mirificè etiam emplastra, quæ cruentis vulneribus adaptata sunt, conducere scribit, postquam quieuerint inflammationes, ventri ac lumbis totis, vsque ad dorsum imposita; qualia sunt Barbara appellata, & quæ ad fracturas apparantur. Vnde bene Alexand. Massarias illis, qui topica improbant, experientiam opponit, quæ sæpenumerò demonstrat, huiusmodi externa medicamenta ad partes etiam penitiores deferri, atque inde dolorem lenitum, & intestina roborata fuisse. Neque metuendum est, vt maior ad intestina affluxus eorum vsu concilietur. Etenim humores, qui ad intestina feruntur, non fluunt per venas, quæ ad externas abdominis partes pertingunt, sed per venas mesaraicas: quæ cum ab adstringentium vsu etiam contrahantur, fluxus hoc etiam modo sistitur. Galenúsque, *allegato loco*, nihil aliud docet, quam vbi ex toto corpore humores ad intestina confluunt, poros cutis non occludendos esse, sed dandam operam, vt ij pateant, vt postea quoque de diæta dicetur.

De cataplasmatis tamen & fomentis idem Aëtius, *loc. alleg.* hoc monet, ea in dysenteria à bilis acredine, vt & in cancrosis & malignis vlceribus non conuenire; cum aquosam partem absumant, mordacitatem verò relinquant.

Adstringentia quod attinet, Gentilis, *in Auicen. lib. 3. fen. 16. tr. 4.* monet, adstringentia extra applicata in obesis quidem non conuenire, cum penetrare non possint. Concedit verò in macilentis & pueris. Monent quoque plerique de adstringentibus, iis acetum vel vinum album tenue admiscendum esse, quò medicamentorum facultas facilius penetret, eáque eligenda esse, quæ nec actu admodum sunt frigida.

Applicantur formâ linimentorum, vnguentorum, cataplasmatum, emplastrorum, fomentorum; quò & insessus pertinent.

Emplastra tamen maiorem habent efficaciam, quam cerota: Cerota rursum, quam vnguenta, vt habet Sauonarola.

Linimenta & vnguenta.

Linimenta & vnguenta. Venter nimirum inungatur oleo mastichino, cydonior. myrtino, rosaceo, absinth. menth. & postea ceratum aliquod vel emplastrum conueniens imponatur; vt vnguentum comitissæ, Varignanæ, item vnguentum de corticibus castanearum, quod Montagnana, *Antidotar. cap.* 1. describit.

Vel ℞. *Ol. cydon. rosac. mastich.* an. Vnc. j. *seui hircini* Vnc. ß. *ol. nucis mosch. express.* Drach. j. *corall. rubr. prepar.* Drach. ß.

F. Linimentum.

Vel ℞. *ol. rosac. omphac. myrtin.* an. Vnc. j. *menthæ, absinth.* an. Drach. ij. *flor. rosar. rubr. mastich. nuc. mosch. corall. rubr.* an. Drach. ß. Cum *modico ceræ.*

F. Vnguentum.

Cataplasmata.

Cataplasmata. ℞. *Panis alb.* ℔. j. *carn. cydon.* ℔. ß. *absinth. sicc. menth.* an. M. j. *balaust.* Vnc. ß.

Coqu. in vino rubro ad mollitiem, contundantur minutim & per setaceum traiiciantur, addatúrque *puluer. nuc. moschatæ* Drach. j. *mastich.* Drach. j. ß. *galang. caryophyl.* an. Drach. ß. Cum *ol. absinth. & mastich.*

F. Cataplasma.

Vel ℞. *Diacydon. crassius* (*grob Quittenbrot*) Coqu. in ol. rosar. & vino rubro chalybeat. quod toti ventri imponatur.

Vel ℞. *Rosar. rubr. santal. omnium, myrtill.* an. Vnc. ß. *bol. Armen. sang. dracon. aut rad. tormentill.* an. Vnc. ij. *puluerisata misceantur cum succo plantag. cydon. & pauco aceto.* F. Cataplasma.

Laudatur

Laudatur & Cataplasma ex Theriaca & Terra sigillata ventri impositum.

Emplastra.

Emplastra. Inter reliqua præcipuè hîc celebre est Emplastrum Diaphænicum Mesue, frigidum imprimis, quo calente totus venter obtegatur.

Vel ℞. *Carnis Cydon. sub cineribus coctor.* Vnc. 14. *radic. consolid. maior. similiter coctar. contusar. & per cribrum traiectarum hypocistid. acaciæ, bol. Armen. tragacanth. mastich.* an. Drach. j. ß. *ol. cydon. myrtin.* an. Vnc. j. ß. *succ. cydon. plantag. acet. rosacei & passular.* an. Drach. vj *farin. milij q. s.* Addatur *cera*, & fiat Emplastrum, quod à Cratone commendatur.

℞. *Menth. absinth.* an. M. j. *rosar. rubr. balaust.* an. M. ß. *granor. & fol. myrtill.* an. Dr. j. ß. *sumach. nucis moschat. rad. pentaphyll. serpentar.* an. Drach. ij. *gallar. acaciæ*, an. Drach. j. ß. *hypocist. cortic. thur. mastich.* an. Drach. j. *lapis hæmatit.* Drach. ß. *ol. myrtin. mastichin. resin. cera* an. q. s.

F. Ceratum.

Reinerus Solinander, *sect.* 4. *consil.* 9. Emplastrum sequens in omni fluxu tam hepatico, quam dysenterico excoriatiuo, antiqua Diarrhæa & similibus mirè profuisse scribit, neque ob adstringentia formidandum esse, cum eadem sint multis epaticis & roborantibus temperata.

℞. *Eupatorij*, *schœnant.* an. M. j. *spicæ Indic. pug.* ß. *mastich. macis.* an. Vnc. ß. *ligni aloes opt.* Drach. iij. *myrobalan. Chebular. Emblicar. torrefact.* an. ℥ j. *boli Armeni terræ sigillatæ, lapid. hæmatitæ* an. Drach. vj. *coriandri præparat.* Vnc. j. ß. *spodij* Drach. ij. *rosar.* Vnc. j. *spec. diotrionsantal. sine camphora.* Vnc. ß. *scoriar. ferri præpar.* Vnc. j. *farinæ hordei* Vnc. ij. *olei mastich. myrt.* an. q. s. *ad impinguandum, cum modico aceti.*

F. Emplastrum, quo totus venter tegatur, à cartilagine scutiformi ad os pectinis.

Emplastra plurima describuntur à Sauonarola.

Sacculi & Fomenta.

Sacculi & Fomenta. ℞. *Rosar.* M. ij. *absinth. menth.* an. M. j. *nucis moschat. rad. cyperi, mastich. galang.* an. Drach. j.

Cum *linteo albo* F. Sacculus iustæ magnitudinis, qui vel siccus vel in *vino* calefactus ventri imponatur.

Aut ℞. *Centumnod. verbasc. plantag. rosarum* an. M. j. Coq. in aqua fabrorũ & vino rubro pro fotu ventris.

Aut ℞. *Absinth. menth. plantag. fol. quercus, summit. rubi. caud. equin. centummod.* an. M. j. *flor. chamæmel.* P. ij. *rosar. rub.* M. ß. *gran. myrtill.* Vnc. j. *sem. sumach. plantag. coriandr.* an. Drach. vj. *nuc. moschat* num. iij.

F. Decoctum in aqua chalybeata & vino rubro, quo venter foueatur.

Vel ℞. *Crustæ panis* parum torrefact. & affund. *acet. vini* q. s. atque inspergatur puluis conueniens & ventri imponatur.

Vel ℞. *omentum veruecis calefact. in ol. hyperici*, & ventri imponatur, quod simul dolorem lenit, & fluxũ sistit.

Vel ℞. *Emplastri contra rupturam, diphœnic. cerot. stomachal.* an. Vnc. ij. *mastich. thur. boli Armeni. sangu. dracon.* an. Dr. j. *lap. hæmatit.* Dr. ij. *succi plantag.* Vnc. ij. *ol. myrtill. cydon.* an. Vnc. j. ß. *ceræ, terebinth.* an. q. s. F. Emplastrum.

Insessus.

Insessus. Nonnulli & insessione vtuntur: inter quos est Leonhard. Iacchinus, qui *in* 9. *Rhasi, c.* [illegible] hanc commendat.

℞. *Tenera germina quercus, baccas cupressi virides, nuces pineas virides, vel pini folia & corticem, Coquantur in aqua ad insessionem*, quam secretum maximum ad pueros esse dicit, & se primum esse; ac calore actuali quidem auertere nonnihil ad cutem, qualitate verò medicamentorum strictiua, quæ per anum penetret vsque ad vlcus, constringere scribit.

Vtitur etiam balneo in alui fluxu, qui ex medicamento purgante ortum habet, Iohan. Anglicus, *in Practica*. Et quidem facit autoritate Auicennæ, qui in ὑπερκαθάρσει balneum præcipit, *lib.* 1. *fen.* 4. *doctr.* 5. *c.* 7. Et Galeni, qui *in* 4. *aphor.* 5. calida balnea purgationibus aduersari docet. Suo etiam tempore insessus in decocto florum verbasci, fol quercus & aliorum adstringentium in vsu fuisse docet Sauonarola. *Matth.* quoque *de gradibus* insessionem vsque ad vmbilicum in decocto plãtarum stipticarum commendat, ad fluxum sistendum, membra confortanda, acrimoniam materiæ mitigandam, & dolorem leniendum.

Quamuis verò Hippocrates, 3. *de vict. rat. in acut. text.* 59. fluente aluo balneum prohibeat; tamen id intelligendum est, vbi excrementis adhuc corpus abundat, atque aluus sua sponte fluit, & natura humores vitiosos eò protrudit. Tum enim balneis humores superflui ad aluum fluentes non sunt ad vniuersum corpus reuocandi, ne vel retenti & deteriores redditi postea maiori cum impetu & periculo ad intestina ruant; vel alium morbum grauiorem excitent. Vbi verò corpus maxima ex parte euacuatũ est, & ex nimio fluxu periculum imminet (quod etiã in dysẽteria accidit, in quã vtiles quoque humores ob dolorẽ & irritationẽ ad intestina confluere solent) sine periculo humores ad intestina fluentes ad ambitũ corporis reuocari possint. Et cum Hipp. *de affect.* si dolor in dysenteria vrgeat, partes sub vmbilico calida multa lauare iubeat: triplicem vsum balneum à Iacchino propositum, vel aliud simile habere potest, dolorẽ lenire, humores ad ambitum corporis ab intestinis, calore actuali reuocare, & tandem adstrictoria vi fluxum sistere. Neque metus est, vt ex cutis densatione fluxus versus interiora augeatur. Si frigida actu adhiberẽtur ista medicamenta, metuendũ quidem aliquo modo hoc esset: at calor aquæ actualis omnẽ istũ metum adimit. Et quanquam Iacchinus putet, ista medicamenta vim suam saltem per anum exserere: ego tamen existimo, per ipsam quoque cutem penetrare; quo modo felici cum successu sæpè alia topica ex talibus medicamentis composita & in dysenteria & in aliis alui fluxibus sistendis ventri adhibentur. Et omnino eadem ferè ratio est insessuum, quæ fomentorum, sacculorum, cataplasmatum, linimentorum, vnguentorum, emplastrorum, quæ omnia tum ad dolores leniendos, tum ad fluxum sedandum vsurpari solent, de quibus supra in genere de Topicis dictum. *Vsus balnei in dysenteria.*

Hoc tamen de insessibus monendum, si fomenta, cataplasmata & reliqua topica non sufficere videantur, & propterea ad insessus accedendum quis putet, non temerè hoc faciendum, sed naturam dysenteriæ & totius morbi constitutionem, ægri vires & alias circumstantias diligenter considerandas esse. Si enim corpus humoribus vitiosis plenum sit, dysenteria sit maligna, febremvè coniunctam habeat: quiuis facilè intelligit, ex balneo eiusmodi tum plus damni, quàm commodi sperandum esse. *Insessus quã cum cautionẽ vsurpandi.*

Sauonarola & Matth. de Gradibus cum Auicenna 16. *tert. de cum flux. absolut.* expertum esse dicit, quod cucurbitulæ supra ventrem positæ fluxum sistunt, & ipse quidem magnam super vmbilicum, & si fluxus fuerit vehemẽs, duas alias in lateribus ponit. Verũ forsan hoc in aliis potius fluxionibus, quã dysenteria locũ habet. *Cucurbitula ventri applicata.*

Nonnulli & suffumigia ano excepta commendant, & inter ea præcipuè ex anguillis vstis, vt & corticibus pini. Benedict. Vict. Fauentinus, *in Empir.* valde commendat hoc; si æger per tres vel quatuor dies manè & vesperi sedeat super lamellam ignitam, cui terebinth. opt. vel resinæ pini Vnc. j. sit imposita. Mirabile porrò, præsertim in dysenteria puerorum, docet esse, si singulis diebus manè & vesperi ægri anus suffumigetur puluere stercoris asini iuuenculi, in furno cautè siccati, ne aduratur, carbonibus ignitis insperso. Laudat etiam acetum ignitæ ferri laminæ inspersum & ano exceptum. *Suffumigia ano excepta.*

Possunt

Possunt quoque fomenta ipsimet ano subinde imponi. Quale hoc est, quod idem Fauentinus valde laudat.

℞. *Melissæ* ℔ j. *verbasc. M.* j. *Includantur sacculo oblongo, qui postea in vini rubri stiptici & aceti fortissimi* an. s. q. coquatur ad tertias, & postea calidus ano imponatur.

Nonnulli ad Dysenteriam sistendam lauant pedes ex decocto radic. & fol. tormentill. Alij iubent pedes imponere per horæ quadrantem acetum, in quo scoriæ ferri sunt calefactæ.

Lotiones pedum & manuum.

Gattinaria & Benedict. Vict. Fauentinus eiusmodi decoctis & manus & pedes lauant Bened. Vict. Fauentinus ℞. *scoriæ ferri aceto præpar. limatur. chalybis aceto præpar.* an. ℔ j. ebullire sinit *in* ℔ ij. *aceti fortissimi, ad consumpt. medietat.* Diebus singulis mane & vesperi per dimidiam horam plantas pedum, & volas manuum in aceto hoc ægrum detinere iubet, scribitque, esse hoc secretum ad sistendum fluxum dysentericum.

Mundificantia vlcus.

Mundificantia vlcus.

Etsi verò sæpissimè ista, quæ hactenus proposuimus ad fluxum sistendum, medicamenta etiam ad vlcus sanandum sufficiant, si morbus nihil aliud mali adiunctum habeat, quam vitium humoris affluentis, & intestina abradentis; & propterea eo absterso, euacuato, eiusque fluxu sedato vlcus facile sanetur: tamen si dysenteria perseueret, & vlcus sit profundius vel sordidius, vel putridum, serpens, vel phlegmonodes, alia medicamenta porrò adhibenda, atque ea vsurpanda, quæ non solùm abstergunt, sed & mundificant vlcus, implent & agglutinant. Quamquam ex superioribus multa sint, quæ scopis hisce satis facere possint, & abstergentia antea enumerata plerumque sufficiant. Medicamenta Mũdificantia leniora sunt; *Decoctum hordei, furfuris, parietariæ, lupinor. amygdal. amar. addito saccharo rubro, serum lactis, hydromel*, quæ per os tutò exhibentur.

Valentiora sunt: *Decoctum prassij, gentianæ, aristoloch. muria oliuar. vrina hominis; atque* hæc per Clysterem iniiciuntur.

Vehementissima sunt, quæ à Galenò proponuntur. 9. *de compos. medic. secundũ loc. c.* 5. *charta combusta, cadmia, sandaracha, calx viua, squama, æris, æs vstum, sulphur.* Et inter composita *trochisci de charta combusta*, quorum descriptio ibi circa finem reperitur.

Iniiciebant hæc veteres per Clysteres, & quidẽ in sordidis & putridis intestinorum vlceribus ad pondus Drach. j. vel circiter, *in suff. quant. seri lactis chalybeati.*

Sed mitiora semper vsurpare præstat; præsertim vbi exulceratio exigua est, ne fortiorum vsu humores sua natura mordaces acriores ac deteriores reddantur, & temperies ac calidum natiuum intestinorum lædatur.

In exulceratione etiam magna corrosiua, quæ intestina superiora occupauit, mediocribus; in ea, quæ inferiora, vehementioribus in minore dosi vtendum. Verum desperata propemodum res est, vbi ad talia confugere necessitas postulat. De omnibus autem mundificantibus & detergentibus hoc obseruandum, cùm eorum vsu dolor exasperetur, reddito clystere, alium ex lacte iniiciendum esse, qui intestina oblinat & dolorem leniat.

Implentia cauum vlcus.

Vbi vlcus mundatum fuerit, plerique autores etiam implentia cauum vlcus, & consolidantia præscribunt. Non tamen malè monet Gattinaria, *de curat. ægritud. corp. cap. proprio*, medicum semper magis sollicitum esse debere de abstersione & mundificatione, quam consolidatione: quia post abstergentia bene adhibita Natura ex se possit incarnare, etiam non adhibitis consolidantibus.

Implentia cauũ vlcus.

Implentia cauum vlcus Σαρκωτικὰ dicta parantur ex sarcocol. mastich. tragacanth. ladan. hypocistide, cort. thur. sangu. dracon. C.C. vsto, bol. Armeno, terra sigil. Quibus & per os sumptis plerisque vti licet ad scrup. ij. vel Dr. j. cum vino adstringente vel conseru. rosar. & per inferiora iniectis cum lacte chalybeat. Vnc. vij. vel viij. à Drach. ij. ad Drach. iij. vel iv. E. g. Clyster talis Fiat.

℞. *Hord. excortic. fol. plantag. burs. pastor. sanguinar. equiset.* an. M. j. *fl. rosar. rub.* M. ß. *Coq. in s. q. aqua vel lact. chalybeat. pro* Vnc. viij. vel x. Colat. *add. pulu. bol Armen. sangu. dracon. mastich. thur. gumm. Arabic. tragacanth.* an. scrup. ij. *succ. plantag.* Vnc. j. *vitell. oui assati.* F. Clyster.

Agglutinantia & Cicatricem Inducentia.

Agglutinantia & Cicatricem Inducentia.

Ad agglutinandum etsi ferè ea, quæ supra ad fluxum sistendum proposita sunt, sufficere possint: tamen quædam repetere & iis adhuc addere libet.

Inseruiunt huic vsui *Spica nard. myrrh. thus, cortic. thur. iris, aristoloch. rad. cyperi, caryophyllat. tormentill. acetos. bistort. consolida, solidag. verbasc. polygon. equiset. sanicula, fragar. pilosell. pyrola, potentilla, lysimachia, virga aur. veronica.* Vt:

℞. *Rad. Consolid. maior.* Dr. vj. *fol. plantag. alchymil. fragar. sanic.* an. M. ij. *balaust. myrtill.* an. Drach. ij. *rosar. rubr.* M. ß. *Coq. in aq. s.* ℔ j. *ad consumpt. tertiæ partis*, Colat. *add. syrup. de rosis siccis myrtill. vini cydon* an. Vnc. j.

M. pro 3. vel 4. dosibus. Clysteribus etiam addi potest Drach. j. vel ij. trochisc. de charabe. de sp. & seui hircini Vnc. j. & similia.

Tempore æstiuo & cum copia est recentium herbarũ,

℞. *Succ. plantag. polygon. equiset. seui hircin.* an. Vnc. iij. Mixtis *adde boli Armen. sangu. dracon. vel lapid. hæmatit. mastich.* an. scup. ij. F. Clyster.

Galenus, *in* Εὐπορίστοις, *c.* 20. plantaginem cum oryza exactè coctam dat in cibo. Eius quoque succum adiecto adipe hircino pro clystere iniicit, & myrti baccas cum vino coquit, vbi febris abest, præsente verò eâ, cum aqua.

Videantur plura *ibid & in* 9. *de compos. medicament. secundum loca, cap.* 5. & apud Aetium, qui diligenter hæc persecutus est, *tetrabil.* 3. *serm.* 1. *cap.* 45. Lang. *l.* 3. *Epistolar. tr.* 3. *Pract.*

Curatio Dysenteriæ à medicamento purgante & veneno.

Dysenteria à medicamẽto purgante & veneno.

Etsi qua ratione Dysenteria à medicamento purgante vehementiore, aut veneno hausto concitata curanda sit, ex superioribus patere possit: tamen vt quædã in specie de iis dicamus, si à medicamento purgante vehementiore, vt scammonio, colocynthide vel simili sit dysenteria, primò abstergentia exhibenda, vt Decoct. hordei, cum syrupo rosar. solutiuo vel simpl. infusion. Deinde exhibenda Theriaca, quæ non solùm, quatenus vim habet narcoticam, & humoribus contrarium motum, à centro scilicet ad circumferentiam conciliat, prodest; sed etiam, quatenus malignorum medicamentorum & venenorum est antidotum. Prodest & lactis tepidi potus. Extra inungendus venter oleo mastich. cydonior. absinthij, menthæ, vel cerotum stomachale aut simile imponendum.

Dysenteria à veneno.

Si à veneno hausto sit dysenteria, primò, quod in omnibus etiam aliis venenis ore sumptis primum esse debet, danda opera, vt statim vomitu reiiciatur. Secundò cùm pleraque simul acrimoniam habeant, & intestina vellicent, ea, quæ eam obtrudunt, exhibenda iuscula pinguia, lac, oryza, amylum, ptisana. Tertiò simul exhibenda Antidota, vt Theriaca vel alia. Imprimis hic cõmendatur Smaragidus, cuius præparati gr. vj. exhibeãtur, & decem horis æger à cibo abstineat. Sudor enim solet paulò post sequi, quo erumpente ægri liberantur. Tinctura eiusdem etiam hîc efficax est. Extra quoque ventri applicari potest. Atque Auenzoar, cum in itinere in Siciliam herbam quandam ignotam comedisset, atque inde in dysenteriam incidisset, supra ventrem Smaragdum

Smaragdinus.

tagdum apposuit, quo modo à dysenteria liberatus est. Vtilis etiam est Crystallus.

Diæta.

Aer. Medicamentis Diæta respondeat. Aer sit temperatus, & potius ad caliditatem, quam frigiditatem declinet. Etsi enim sæpe caussa morbi calida sit: tamen ægrum in aere frigido versari non conuenit. Etenim cum acrimonia quædam humorum, & plerumque etiam malignitas in dysenteria adsit: vtile est, corporis poros semper patentes seruare, vt maligni acres vapores exhalare possint; quod nisi fiat, & pori constringantur, humores vaporesque magis ad interiora corporis pelluntur, malumque augent. Ideóque tempore paulò frigidiore, præcipuè in locis hisce septentrionalibus, cubiculum ægri calefacere vtile est, commodumque, vt æger in lecto tectus se contineat. Et cum alui deiiciendi gratiâ sæpe ægrum è lecto surgere necessum sit, cubile, in quo æger decumbit, non sit frigidum.

Cibum & Potum quod attinet, ad frigidum is declinet, cum morbus est à caussa calida, simulque vim adstringendi in morbi progressu, atque intestina & ventriculum roborandi habeat, omni verò acrimonia, salsedine, & nimia aciditate careat. Initio victus sit tenuis, quantum vires permittunt, præsertim si febris sit coniuncta. Non solùm enim ob febrem facultas animalis læditur, sed imprimis in ventriculo & intestinis vis cōcoctrix & retentrix est labefacta. Auicenna equidem famem biduanam præcipit: cuius tamen loco hoc æuo præstat diætam tenuiorem adhibere. Hinc Galen. *lib. 2. de med. facil. parab. cap. 20*, ait, optimum dysenteriæ remedium esse cibi paucitatem.

Cibi. Cibi ipsi sint simplices, facilis coctionis. Ideoque iis, qui delicatè viuere consueuerūt, nō facilè cibi duriores & coctu difficiliores exhibendi, quamuis astringendi vim habeant, ob facultatem coctricem ventriculi & intestinorum languentem, quæ tales non facilè concoquere potest. Qua in re vulgus sæpe peccat, qui Dysentericis cibos durissimos & difficilis coctionis exhibet, modò vim adstringēdi habere videantur, atque ita cruditates cumulat & malum auget. Imprimis verò ij peccant, qui oua indurata aceto cocta ægris exhibent. Nam & ipsa oua indurata difficilis coctionis sunt, ac in ventriculo debili facilè corrumpuntur; & acetum intestina mordicat ac vellicat. Hinc etiam lentes, fabæ, pisa, panicum, panis bis coctus ater, & castaneæ, non omnibus conuenire videntur; cum sint difficilis coctionis, sed iis tantùm, qui iis sunt assueti, & ventriculum adhuc robustum habent. Exhibēda potius iuscula ex hordeo & ptisana hordeacea vel auenacea: item iuscula ex pane albo in vino cocto addito butyro & vitellis ouorum. Nec inutiles sunt fructus cynosbati, cerasa acida siccata, myrtilli nostri. Et inprimis ij cibi vtiles sunt, qui viscididatem & vim aliquam emplasticam ac humorum acrimoniam obtūdendi habent, quales fiunt ex oryza, amylo, &c. Commendatur & lac vaccinum, si febris absit & nihil aliud eius vsum prohibeat, de quo postea *quæstione 5.* dicetur. Si acrior sit fluxus, aqua vel simplici vel destillata aliqua temperari potest. Vtile est & lac mulieris boni habitus, victusque bonam rationem seruantis, refertque Guiliel. Fabricius, *de Dysenteria c. 7.* se cum puerum trium annorum circiter longo alui fluxu modò dysenterico, modò lienterico curādum haberet, & medicamentis nihil proficeret, authorem fuisse matri, quæ denuo pepererat, vt puerum ablactatum iterum lactaret, idque feliciter successisse, puerumque hoc modo bonam valetudinem & vires recuperasse.

Dum vlcus abstergendum est, exhibeatur aqua hord. aut hydromel. vel serum lactis. Dum adstringendum & consolidandum est, etiam similis victus conuenit. Ideoque vsurpatur oryza vel sola vel cum lacte cocta. Non solum enim nutrit, sed & consolidat: potestque vbi magis adstringere animus est, C. C. vstum, corall. terra sigillata, genitale cerui siccatum, tormentilla addi, vt & amylum. Vtile est etiam plantaginem cum oryza coquere. Conueniunt quoque cydon pyra poma acida sub cineribus assata, mespila, lentes biscoctæ, abiectâ priore aquâ.

Præstans etiam in hoc morbo auxilium lac amygdal. dulc. cum aqu. plantag. vel tormentill. & rosar. paratum, & parua sacchari quantitate adiecta.

Lumbricos terrestres lotos concisos, & cum carne castratorū coctos, si eorum iusculum ægro exhibeatur, mirum in modum dysentericis prodesse sæpissime se expertum esse scribit Guilielmus Fabricius: dolores enim lenire, & quæ in intestinis sunt vlcera & vulnera facultate quadam specifica consolidare; teste etiam VViero *de Scorbut.* Sed quia simul vrinam potenter mouent, non nisi expurgato corpore & ante cibum tales exhibendos monet. *Lumbrici terrestres quo modo dysentericis exhibendi.*

Carnes in hoc morbo secundum *Serap.* non ita vtiles sunt: si tamen morbus protrahatur, iis quoque vti licet. Vescendū autem potius animalibus syluestribus, quam domesticis, & volatilibus potius, quam quadrupedibus. Commendatur hîc caro turtur. perdic. turdor. gallin. leporis, capreoli, cerui, præcipuè epar gallin. splen capræ assatus, vt & epar veruecis in dysenteria commendatur. Aetius carnes ebullire sinit in posca additis myrti baccis, quas deinde assat. In virium lapsu ius consummatum conuenit, cui modo dicta adstringentia addi possunt.

Pinguedo castratorum iusculis admista dolores valde lenit, & vlcera intestinorum sanat. Parantur etiam ex cydon. pomis acidis, pyris varia edulia huic morbo conuenientia. In principio pastus æger semper aliquid styptici assumat: vt conseru. rosar. diacydon. s. vel simile quid. Vtilis est & panis bis coctus albus. A iusculis & sorbitionibus abstineat æger, nisi facultate adstringendi sint præditæ. Vitentur pisces, caro suilla, & omnia, quæ humectant & difficulter coquuntur, cibi item peregrini & quibus æger non est assuetus. Cibi item calidi & multis aromatibus conditi. Sacchari & mellis vsus multis noxius est: cum facilè in bilem mutentur, & humoribus admisti eos acriores reddant, & sua acrimonia intestina ad excretionem incitent.

De sacchro in specie hoc notandum, non solum illius vsum in dysenteria parcum esse debere, sed quoque farinam sacchari potius vsupandam esse, quam saccharum finum dictum: cum in clarificatione & depuratione lixiuium è calce viua adhibeatur: vnde sacchar. aliquid acrimoniæ acquirit.

Quantùm ad potum: Parcè bibere præcipuum auxilium est. Paulus & Aëtius aquam pluuialem præbent, in qua fructus adstringentes sint decocti, præsertim sumach, acetos. plantag: sed hæc non nisi assuetis conuenit. In nostris regionibus vtilis est cereuisia pura. Amatus Lusitanus, *cent. 2. curat. 46.* refert, Iuuenem biliosum, cum biliosis deiectionibus vigente æstate dysenteria affligi cœpisset, cumque Medicorum consilio destitueretur, copiosiore aqua frigida vsum, atque inde sanitati restitutum fuisse. Quod tamen non nisi in regionibus calidis, tempore calido & bile valde abundante alios imitari decet. *Potus.*

Vinum etiam, in quo gnaphalium coctum sit, efficax, ad dysenteriam curandam esse scribit Dioscorid. *lib. 3. cap. 115.* Posset etiam hic locus habere potus Tabernæmontani, cuius supra facta est mentio, ex argilla fornacum: ego tamen malim ex terra, vel bolo Armeno talem potum parari.

De lacte iam antea diximus. Vbi hoc dare non licet, talis potus paretur:

℞. *Hord.* M. j. *malor. cydon. exiccat. prun. sylu. exiccat.* an. Vnc. j. *glycyrrh. passular.* an. Vnc. ß. *sem. papau. albi* Dr. ij.
Coq. *in aq.* ℔ vj ad remanentiam ℔ iv.

Postea adiectis *cinamomi* Dr. vj. vase tecto calens adhuc

huc decoctum aliquandiu asseruetur, & postea per manicam Hippocratis traiiciatur. Vel fiat talis Emulsio.

℞. Amygdal. dulc. excortic. Vnc. j. *sem. melon. excort. papav. albi.* an. Vnc. ß *aq. hord. s.* ℔. j. ß. *fragor. s. vino, tormentill. plantag.* an. Vnc. iij.

F. Emulsio, quæ & dolores lenit & acres humores temperat.

Vbi vires deficiunt, vinum adstringens rubrum, aqua fontana, si opus sit, in quâ chalybs vel aurum ignium exstinctum sit, dilutum, aut in qua plantago cocta sit, vel macerata, commendatur.

Et cum facultas coctrix hic laboret, vini vsus sæpe vtilis & necessarius est, eumque hâc ipsâ dysenteria epidemia aliquot bene cessisse obseruaui.

Imprimis vtile est vinum, in quo pruna syluestria exsiccata infusa sint; addi etiam potest vino succus vel syrupus mali punici, citri, ribes, berberis.

Quies maximè probatur: motus vitetur, ne magis fluxus irritetur.

Indulgeat somno æger seu noctu seu interdiu, quando potest: cum somnus & quies omnes fluxus sedet, dolores sopiat, viresque reficiat. Ideóque ne æger ob alui deiectionem sæpe è lecto sese mouere, & proinde etiam aëri frigidiori sese exponere necesse habeat, commodum est, peluim ægro in lecto subiicere, cuius generis aptissimam descripsit Guilielmus Fabricius, *de dysenteria cap.* 7. Caueat immodicos affectus animi, quibus humores in corpore agitantur & perturbantur.

Excrementa ægrorum statim remoueantur, ne aliis molesta sint, & contagio eos inficiant. Et propterea vel in profluentem abiicienda, vel defodienda & calce viua tegenda. Stragula lecti subinde mutentur.

QVÆSTIO I.

Quidnam illud mucosum & album sit, quod in dysenteria excernitur?

Quid sit mucosum illud, quod in dysenteria excernitur?

Mucosum & album quid cum sanguine sæpe in magna copia in dysenteria excerni, notissimum est. Quid autem illud sit, dubium. Nonnulli quidem existimant, esse pinguedinem intestinorum abrasam: sed maximè falluntur, decepti eo, quod viderunt intestina animaliũ mactatorum cocta pinguedine intus inducta; cum tamen intestina à laniis inuersa sint, & pinguedo, si quæ adest, extra intestinis illis obducatur, intus vero omni pinguedine intestina destituantur.

Alij mucum illum, quo intestina ad excrementorum faciliorem transitum oblinuntur, esse statuunt. Verum tanta copia, tanta crassitie & tamdiu, etsi ex omnibus intestinis abraderetur, excerni non posse, cuiuis hanc rem diligentius perpendenti facilè patebit. Alij pituitam esse putant. Verùm & id falsum; cum dysenteria à pituita frequenter non oriatur, & si admisceatur, non tamen tanta copia admisceri posset, quantâ hic eiicitur. Platerus verò pus esse statuit, quod ab vlcerata intestinorum substantia veniat, quæ cum membranosa sit, pus eiusmodi viscosum, vti & in vesicæ vlcere fieri solet, proferat, quæ ab initio, dum recens est vlcus, sanguinis notas, mox mucum illum tinctum adhuc, post vbi vlcus fordescere incipit, album magis producat.

Quam sententiam vt planè non improbamus, ita rectè explicandam & ampliandam censemus, vt nimirum per pus intelligatur id, quod non solũ ex intestinorum & membranarum eorum corruptione & exulceratione, sed etiam ex affluente humore & sanguine prouenit. Si enim mucosum illud solum pus esset, quod ex membranis intestinorũ intus exulceratis proueniret, sine omni dolore & torminibus, vt in aliis partibus, efflueret. Quia verò cum torminibus & summo ventris cruciatu excernitur, è venis effluere simul, & membranas in trãsitu distendendo dolorem hunc excitare indicio est. Habent nimirum partes quælibet non solum vim sanginem & nutrimentum affluens in sibi similem substantiam mutandi, sed & pus atque excrementa & humores præter naturam affluentes aliter atque aliter mutandi. Hinc aliud pus ex læsa carne, aliud ex læso neruo, membrana, tendine, ligamento redditur, atque illud sæpe satis copiosum, & nunc aliter atque aliter sese habens, prout pars bene vel malè constituta est, & plus vel minus humoris affluit. Ita ex neruis læsis & malè se habẽtibus magna sæpe copia saniei profluit, quam vulgò *das Gliedvvasser* nominant, quod nihil aliud est, quã sanies, quæ ex partibus neruosis læsis & calore præternaturali præditis, & affluentes humores copiosos concoquere non valentibus prouenit. Ita ex articulorum iuncturis, tendinibus & ligamentis vulneratis magnam interdum puris copiam instar muci vel albuminis oui promanare videmus. Sic in pleuritide & peripneumonia, qui per pulmonem & tussim expurgatur sanguis, in principio quidem interdum sub sua forma, in progressu verò morbi & coctione apparente, formâ sputi albi, tussi reiicitur. Idem accidit in vterino fluore, seu mensibus albis, cum sanguis, qui menstruo tempore confertim effluere solet, post tempus illud in venis iisdem, per quas antea euacuabatur, hæret, ibique mutatur & alteratur, & in mucosum illud, quod per vterum postea euacuatur, conuertitur, nunc album, nunc virescens, nunc inodorum, nunc fœtidum, pro natura sanguinis & humorum sanguini permistorum, ac ipsa vteri dispositione, & per easdem vias, per quas aliàs sanguis solet, eiicitur. Hæc enim duo puris & excrementorum varietatem faciunt, humores scilicet seu sanguis affluens, & ipsa partis dispositio, quibus aliter atque aliter sese habentibus etiam illud, quod excernitur, aliter atque aliter sese habet, & nunc tenue, nunc crassum, nunc album, nunc flauum, nunc viride, nunc varium, nunc inodorum, nunc fœtidum redditur; id quod manifestè etiam in dysentericorum excretis apparet.

Si quem tamen vocabulum puris, quo Platerus vtitur, offendit, fateor & ipse atque antea etiam monui, non ita propriè & non nisi lata quadam significatione vocabulum puris excremento huic mucoso tribui posse. Veri enim puris alia est natura, quod etiam quandoque ex intestinis exulceratis excernitur: mucus verò hîc sæpe statim in principio dysenteriæ & quidem satis copiosè excernitur; & non tam ab intestinorum substantia in pus mutata, quam ex sanguine & humoribus ad intestina affluentibus, & ibi ab intestinorum φλεγμονώδη διάθεσιν habentium, temperie euersa originem ducit. Eandem enim originem & generationis modum, vt modò dictum, habet hic mucus, quem sputum in pleuritide, aut peripneumonia; aut λήμη illa in ophthalmia sæpe tam copiosè proueniens, vt ab ea palpebræ conglutinentur; vbi tamen nulla adhuc vera est exulceratio. Et rectè monet Fernelius, *lib. 6. de part. morb. & sympt. cap.* 10. interdum mucosam quandam sordem subalbidam, & veluti limum fæcesque sanguinis melãcholici, podicis venas exspuere, atque multo interdum tempore eructare, post diuturnos ferè morbos melancholicos, duramque & laboriosam equitationem, quæ tamen pus non sit, nec ab intestinorum vlcere proueniat, multos tamen puris specie fefellerit. Non tamen propriam appellationem inuenit hoc intestinorum malè affectorum excrementum, sicut in aliis partibus, cum in peripneumonia & pleuritide sputi, in opthalmia λήμης nomine appellatur. Vnde forsan ob commodioris vocabuli defectum Platus pus id appellauit.

QVÆSTIO II.

An Adamas venenum & caussa dysenteriæ sit?

An Adamas venenum sit & caussa dysenteriæ?

Adamantem venenatum esse, puluerεmque eius dysenteriam excitare plurimi statuunt. Ita Sant. Ardoyn. *li. 2. de venenis*, peculiare caput, quod ordine 23. est, proponit, in quo modũ docet curandi dysenteriam ab adamantis

mantis scobe assumti excitatam; quin etiam opobalsamum ex Auerroë hîc præcipuè laudat. Sic Philippus Camerarius, *cent. 1. hor. succis. cap. 7.* ex Ioh. Ant. Menauij, *hist. Turcic. lib. 2. cap. 22.* refert, Baiazetem patrem Selimi Turcar. Imperatoris veneno ex Adamante contrito à Medico quodam Iudæo esse interfectum. Et Auentinus, *lib. 7.* annotat, venenum illud, quo Heinricus VII. Luzelburgius, Imperator Romanorum, à prædicatorum ordinis Monacho in Eucharistia interfectus est, fuisse ex Adamantis polline paratum. Ita Paracelsi discipuli Paracelsum, cui omnes desperatos morbos curandi peritiam tribuunt, adamantis puluere, vt incurabili veneno, ab aduersariis necatum narrant.

Alij contra vtrumque negant. Inter quos est Anshelmus Boëtius, *de gemm. lib. 2. cap. 4.* qui ex Garcia ab Horto, *lib. 1. histor. arom. c. 47.* refert, mancipia quædam plurima adamantes, vt furtum tegerent, deuorasse, quos postea integros, absque iactura valetudinis, egesserunt: Mulierem etiam quandam marito antiqua dysenteria laboranti adamantis scobem per multos dies propinasse, absque vllo detrimento. Et Hieronymus Cardanus (etsi postea *lib. 3. de venen. c. 23.* eundem inter venena referat) *contradict. medic. lib. 2. tr. 5. contrad. 9.* scobem adamantis venenum esse negat, imò potius egregium & singulare cuiusdam difficilis morbi medicamentum esse affirmat. Atque hanc suam assertionem duabus historiis comprobat: *Scio*, inquit, *Gemmarium quendam, qui mihi fassus est, se pluribus vicibus cuidam adamantem, drachmæ vnius pondere, sub forma pulueris seu scobis dedisse, non tamen magis obfuisse, quam si panem comedisset. Alius pariter nomine Franciscus Todeschinus cum insaniret, plures acies & frusta adamantis deuorauit, nec quicquam passus est.* Hæc Cardanus. Ioh. Ant. Saracenus, *in Comm. de pest. cap. 7.* scribit, adamantem adeo Lugdunensibus in medico vsu efficacem haberi, vt seu haustus, seu sinistro brachio alligatus, venena omnia irrita facere, & pestiferis caussis eximiè resistere credatur. Imò iam olim Plinius, *lib. 37. cap. 4.* adamantem Cyprium in medicina efficacissimum esse scripsit. Andreas Cæsalpinus, *lib. 3. Spec. medic. cap. 32.* negat & ipse, adamantem venenum esse, putatque, communem illum errorem inde exoriri, quod ea, quæ de Argyrodamante veterum, seu Talco dicta sunt, vero & genuino adamanti malè tribuuntur.

Verùm cum teste Auicenna, *lib. 2. tr. 2. cap. 693.* talcum non erodendo & dysenteriam excitando, sed potius strangulando sumtum noceat, & quidem in lamellis exhibitum, puluis verò vtiliter contra sputum sanguinis & dysenteriam exhibeatur: nec illa vis venefica Argyrodamanti (si modò Talcum est Argyrodamas) tribui potest. Ideoque cum de vero adamante hîc controuersia esse videatur omninò, experientia amplius consulenda est. Historiæ tamen, quæ adamantem venenatum non esse probant, & numero plures, & euidentia facti fide digniores esse: quæ verò in contrarium adducuntur, non extra dubitationis aleam positæ videntur.

Interim tamen hoc etiam monendum est, rationes, quibus probare conatur Anshelmus Boëtius, adamantem nō esse venenatum, non satis firmas esse. Vt de reliquis non dicam, occulta qualitate homini noxium esse non posse ideo putat, quia à calore nostro alterari & in actum deduci non possit, sicut & aurum & alij lapides. Verùm illa in actum deductio saltem necessaria est in iis, quæ manifestis qualitatibus agunt. Cum enim, vt Zabarella, *lib. 2. de mist. gener. & inter. cap. 9.* docet, in actum deduci sit, cū qualitates, quæ in mistione contrariorū contemperatione atque amicitia quasi absconditæ latebant, mistione soluta sensibiles fiunt: Id saltem imprimis ab his pendentibus elementorum qualitatibus necessarium est. Qualitates verò occultæ corpore, cui insunt, etiam integro manente, nihilominus sese exserere, & in alia agere possunt, vt in magnete, vitro ♁nij, & similibus manifestum. Vnde, vt hoc obiter attingam, eorum ratio firma non est, qui aurum nullam in corpus nostrum habere efficaciam statuunt, ideo quod à calore nostro solui non possit.

De quæstione, *An Adamas, venenum, & caussa dysenteriæ sit*, abundè hactenùs diximus quibus addere liber, quæ hac de re habet Zacutus Lusitanus, *de Prax. Med. lib. 2. obs. 16.* Is de Adamante ita sentit, eum venenum non esse; cùm experientiâ constet, plurimos citra noxam illum furtim deuorâsse, & deinde cum excrementis deiecisse. Ergo solùm nocere putat, cū in frusta dissectus, vel impolitus deuoratur. Tum enim, vitri instar, asperitate suâ, intestina pungere, ferire, vulnerare, & exulcerare, & vulnera ab eo inducta esse lethalia. Cùm enim altiùs depascant & penetrent, illicò obortâ putredine, fieri vlcera sordida. Idque probat exemplo serui cuiusdam Mercatoris, qui cùm malo dolo tres adamantes impolitos deuorâsset, in tormina postridie lapsus est, & ob intestina vulnerata cruenta deinceps eiecit, febricitare cœpit, & nullis remediis conualescere potuit, sed vlcere magis ac magis sordido facto, tabefactus obiit. Ex quibus patet, Adamantem potiùs vulnerando, quàm vt venenum, nocere. Verùm in hac historia hoc adhuc dubij occurrit, annon Adamantes illi politi acuti, æquè ad vulnerandum apti sint, quàm impoliti.]

De Adamante, sententia Zacuti Lusitan.

Historia.

QVÆSTIO III.

An pinguedo & ramenta intestinorum tanta, vt vulgò fertur, in dysenteria excernantur?

Vulgata quidem, vt supra diximus, est ea sententia: non paucis tamen dubiis inuoluta. Inter quæ primò est, quod de pinguedine dicitur, quam in primo dysenteriæ gradu excerni, eamque ipsam esse statuunt, quâ interior intestinorum tunica oblinatur: quod tamen falsum est, vt iam etiam antea dictum. Etsi magni etiam viri hunc errorem errârint, & intestina intus pinguedine obducta esse crediderint; cùm tamen nulla intus in intestinorum cauitate sit pinguedo; sed extra ipsis saltem obducatur, vt cuilibet qui experientiam & oculos suos consulere vult, cognoscere facile est. Et si forsan initio pinguedo quædam excernitur, est ea procul dubio ex colliquatione pinguedinis, quæ extra intestinis inhæret.

Intestino intus pinguedine non obducuntur.

Deinde, quod ramenta Intestinorum attinet, illa in secundo dysenteriæ gradu excerni vulgo dicuntur, eaque sæpe satis magna, vt Medicus quidam *in obseru. Schenck. lib. 3. obseru. 152.* ramenta intestinorū spithamæ longitudine in dysenteria etiam non lethali excreta se vidisse scribat. Imo refert Hercules Saxonia, *lib. 3. panth. cap. 23.* Venetiis excretam fuisse membranam longitudine vlnæ cum maxima puris copia; item alibi portionem similem. Præterea se sanasse mulierem, quæ ab vlcerato intestino recto membranam itidem vlnæ longitudine excreuerit. Idem Hercules Saxonia, *part. 2. sect. c. 20. §. 2.* narrat, se quatuor vidisse dysentericos, qui singulis diebus excreuerint portiones tunicarum intestinorum tam magnas, vt sæpe excederent mensurā duorum vel quatuor digitorum; è quibus duæ fœminæ sanatæ sunt, duo verò viri mortui. Ego quidem ea, quæ alij viderunt, in dubium non voco; cum multa fieri possint, quæ ego non viderim: tamen quia illud, quod modò de pinguedine dixi, & quod plerique se vidisse affirmant, plerumque falsum est: fit, vt de reliquis dubitare incipiam; imprimis cum ramenta talia & membranas quas describunt, hactenus videre non potuerim, neque ab iis, qui ipsi dysenteriâ laborârunt, vel laborātib. dysenteriâ ministrârunt, visa esse audire potuerim. Sicut & I. Crato, dum, *consilio 201.* ægroti proculdubio dysenteria laborantis historiam describit, refert, se talia ramenta videre non potuisse. Præterea rationes quædā obstare videtur. Etenim etsi plurimi internā intestinorū tunicam crusta quâdam, vt loquuntur, quam epider-

Ramenta an ex intestinis in dysenteria excernantur.

midi comparant, obduci docuerint: tamen an crusta illa epidermidi, quæ cuti obducitur, respondeat, non satis certum. Talis enim si esset, quatuor essent tunicæ intestinorum. 1. (Si à cauitate eas incipiamus enumerare) Epidermis ista; 2. Interior tunica. 3. Externa, & 4. quarta, quam vulgo communem vocant.

Quam verò crustam nonnulli vocant, eam rectè describit Fallopius, *Institut. Anatom. cap. de Intest.* docetque, quod tunica interior fibris quibusdam in profundum tendentibus contexatur, eo modo, vt in linteis sericis villi spissi admodum tanquam ab inferiore superficiei nati, exteriorem superficiem afficiunt, vt in pāno serico villoso videre est, quale quid etiam in lingua apparet. Qui villi, vel crusta, si ita appellare libet, data est ob longiorem retentionem coctionis & distributionis gratia, seu vt Hieronymus Fabricius ab Aquap. *de intestinis* hac de re scribit, ad chylum detinendum, quò minus ocyus deorsum descendat & elabatur, sed cum vasis diutius versari cogatur, & ita in venas assumatur; sicut eundē ob finem linguæ tales villi quoque insunt, & asperitatem in ea afficiunt, ad retentionem perpetuam humoris, ad gustum & sermonem necessarii. Hi ergo villi abrasi cum nulla ramenta efficere possunt, necessum esset, vt ab ipsa interna intestinorum tunica decidantur, quod etiam Medici vulgò docent, vt cum ex aliis, tum ex Brassauola, *in comm. 26. aphor. sect.* 4. patet, dum ibi scribit; diu ægrotantibus, magnam intestinorum partem putrescere, vt multis partis tota interna depereat tunica, etsi ægri conualescant. Verum nec hoc satis probabile videtur. Etenim si vlcera aliarum partium contemplemur, videmus quidem in partibus vlceratis multa excerni, verum saniem & pus, in quod partis exulceratæ substantia mutatur, non verò integram partium substantiam. Et quanquam in musculosis partibus, in femore, crure, brachiis, in magnis abscessibus, membranosæ quædam musculorum partes, vtpote quæ putredini longius resistunt, à chirurgis extrahantur, putredine à reliquis separatæ: tamen intestinorum longè alia est constitutio, quàm vt tale quid in iis fieri possit. Vbi enim membrum ex carnosa substantia, membranis, neruis, venis & arteriis constituitur, caro ipsa, vt mollior, facilius putrescit, partibus reliquis siccioribus saluis adhuc manentibus, vt in gangræna interdum fieri videmus, in qua sæpe caro subitò putrescit, vt nerui, tendines & aliæ partes duriores nudæ relinquantur. Intestina verò cum talem partium diuersitatem, & talem mollem carnem non habeant, sed ipsæ tunicæ intestinorum substantiam constituant, non video, qua de caussa vna earum pars in pus mutari & putrescere, alia salua relinqui, & inde tam longæ partes tunicarum liberari, & à reliqua earum substantia separari possint: præsertim cum quæ narrantur, sæpe minus credibilia sint, vt dum Hercul. Saxonia refert, se vidisse ab exulcerato intestino recto membranam vlnam longam excretam fuisse; cum tamen intestinum rectum vix vlnā, sed saltem, vt Bauhinus, *theatr. Anatom. lib. 1. cap. 17.* habet, palmum vnum & semissem longum sit. Deinde, quia intestinorum tunica interior etiam suas fibras habet, quæ si semel erosæ sint, restitui non possunt, non video, quomodo tanta fibrarum parte erosa & excreta, qui ex dysenteria conualuerunt, satis commodè valere possint, cum tunica illa interior ac fibræ in ea, æquè necessaria sit ac exterior. Quod vel illa historia docet, quam habet Schenckius, *lib. observ.* 142. ex Beniuenio, *de abdit. morbor. caussis cap.* 95. de quodam, qui postquam per 40. dies dysenteria vexatus esset, sublatis doloribus, & deiiciendi cupiditate nihilominus aluum liquidiorem semper habuit, ac sæpius excreuit, quam diu vixit, nec vllis auxiliis curari potuit, sed vbicunque eum cupiditas deiiciendi vrsit, ibidem excrementa deposuit, erosis villis, quibus vis retinendi fulcitur. Quanquam enim quis suspicari posset, hoc sphinctere ani læso accidisse: tamen Beniuenius expresè scribit, erosis villis, quibus vis retinendi fulcitur, hoc accidisse, nullam verò tenesmi vel læsionis sphincteris facit mentionem. Hinc etiam lienteria post dysenteriam periculosa est, quod internam intestinorum tunicam corruptam indicat.

Ex quibus colligi potest, in iis, qui conualescunt, tantæ magnitudinis ramenta ab interna tunica abradi & excerni vix posse; & si quid tale excernatur, esse mucosum illud excrementum, quod in intestinis hanc formam accipit. Etenim cum procul dubio humores vitiosi in intestina confluentes secum chylum omnem obuium & crudiorem sanguinem secum abripiant, non necesse est, vt ipsi seu sua seu sanguinis forma semper excernantur, sed possunt aliā induere; & videmus quotidie fibras sanguinis in aquā calidam effusas albescere.

Pituitosos etiam & viscidos humores diu in intestinis coaceruari & istorum formam æmulari & tandem per purgantia inde euacuari, vel in alui fluxibus excerni, Medicorum obseruationes docent: vt etiam Hier. Gabucinus & Felix Platerus in eam venerint sententiam, vt crederent, lumbricos latos, qui ita dicuntur, non viua animalia esse, sed mucosam pituitam in intestinorum substantia densatam, eamque intus ambientem & inde abrasam. Illustre huius rei exemplum exstat *in vita Ioh. Heurnij*, quod supra *sectione* 1. *cap.* 5. proposui.

Neque ea probatio pinguedinis ac ramentorum in excretis, quæ vulgò habetur, satis firma est, quod sc. pinguedo, si in aquam proiiciatur, ei innatet, in carbones coniecta, pinguedinis assatæ odorem præ se ferat; tunicarum verò particulæ in prunas coniectæ, pelliculatum & membranarum instar cōtrahantur. Supernatat enim & pituita sæpe; neque ex odore rei combustæ satis semper ea cognosci potest, qualis sit; & pituita etiam vel pus lentum, si exsiccetur, contrahitur.

Ista tamen de ramentis intestinorum circa vulgatam opinionem dubia eo saltem fine proposui, vt Lectori hac de re diligentius cogitandi occasionem præberem, & monstrarem, non semper tutum esse è libris quæcunque obuia describere, sed experientiam sæpius consulendam esse, quod nisi fiat, facilis in errorem lapsus est, quod iis accidit, qui experientia neglecta è libris sua de pinguedine intestinorum transscripserunt.

QVÆSTIO IV.

An purgantia exhibenda sint in Dysenteria?

Vulgus quidem, & homines rerum medicarum imperiti mirantur non rarò, in Dysenteria à Medicis purgantia exhiberi, vel clysteres iniici; cum aliàs plus iusto ægri deiiciant. Nonnulli etiam Medici ex Auicen. *fen.* 4. *lib.* 1. *cap.* 4. illud allegant: *ventrem in ventris solutione soluere plenum est timore*: & Vallesius, *comm.* 4. *in* 4. *Epid. text.* 96. Hipp. exponens casum Leambij scribit: *Purgare in Dysenteria nihil aliud est, quam maiorem humorum colluuiem ad locum antea affectum & intestina dolentia attrahere & periculum augere.* *An purgātia in Dysenteria exhibenda*

Imprimis vero contra purgantium vsum prolixe disputat L. Fuchsius, *l. 2. paradox. cap. 13. & l. 1. de comp. med. cap.* 84. purgationemque hodie à Medicis institui & cōtra autoritatem antiquorum & contra rationem putat. Hipp. enim, *in lib. de morb.* vt Al. Trallianum, *lib.* 3. *c.* 21. non purgantia, sed lac decoctum exhibuisse, Galenum etiam, vbi 9. *de comp. med. l.* 1. *c.* 5. prolixè agit de curatione dysenteriæ, nullam purgationis mentionem fecisse. Imò 13. *m. m. c.* 3. cum circa sedem vel aliquam huic vicinam partem sit initium inflammationis, purgationem prohibuisse. Errandi autem occasionem fuisse Recentioribus, quod malè Rha Barbarum pro Rhe Græcorum seu Pontico, quod adstringendi vi præditum, vsurpauerint.

Eodem modo Alexand. Massaria prolixè contra vsū purgantium in Dysenteria disputat, & imprimis autorita

toritatē Galeni vrget, qui cū in aliis methodi medendi locis, tum præcipuè, 3. *meth. medend. c.* 11. pluribus docet, & exemplis demonstrat, ad partem affectam non esse trahendum, neque per eam euacuandum. Cum ergo in Dysenteria intestina cum fluxione, tum vlcere, sæpe etiam inflammatione laborent, non licere putat, purgantia exhibere, quæ fluentes humores ad illa magis attrahant, doloremque vlceris & alia symptomata augeant. Neque etiam Galenum vel vllum alium probatum Medicum purgantibus in curanda Dysenteria vsū statuit. Et quanquam Galenum, Dioscoridem & alios Medicos Rhabarbaro vsos fuisse legamus: tamen id non rharbarbarum, quo hodie vtimur, sed rhaponticum fuisse docet, quod non solum nullam ducendi aluū facultatem habeat, sed contra etiam non leuem adstringendi vim, vt quoque exspuentibus sanguinem, phthisicis, Dysentericis conferat; reprehenditque Trincauellium, quod scripserit, Medicos antiquos in curanda Dysenteria omnes rhabarbaro vsos fuisse.

Verum enim vero eorum sententia probabilior est, quam & experientia confirmat, qui purgantibus in Dysenteria vtuntur. Etenim præstat, paucioribus vicibus medicamento humorem euacuare, quam permittere, vt pluribus vicibus à natura expellatur, & diuturniore transitu ac mora in intestinis ea lædat & maius damnum afferat. Præterea si humorum vitiosorum copia medicamento minuatur, reliquos facilius temperare & coquere potest & medicus & natura, vt inter exeundum postea minus nocere possint. Insuper si Medicamenta humores temperantia & dolorem lenientia vsurpentur, antequam corpus purgatum sit, corrumpuntur & parum proderunt. Atque ipse Galenus, 2. *de simpl. med. facult. cap.* 12. & 14. docet, non esse exhibenda medicamenta, quæ acrimoniam humorum mordicantium temperant, nisi prius humores medicamentis abstersi atque euacuati fuerint. Et quamuis ipse melle solum *loco allegato* ad abstergendum vtatur, tamen proculdubio etiam rhabarbaro & myrobalanis vsus fuisset, si eo tempore cognita fuissent. Neque dum probauit Massarias, quod Antiqui Medici præclari omnes sine purgantibus medicamentis Dysenteriam feliciter curauerint. Etenim Hippocrates, Galenus, & Al. Trallianus abstergentibus vsi sunt, & inter reliqua lacte, de quo infra dicetur, & Auicennas, 3. *Can. fen.* 16. *tr.* 2. *cap.* 7. purgantibus vtitur, etsi cum cautione.

Quamuis verò per locum affectum, quod in methodo medendi prohibitum, euacuari hoc modo, atque aliquid damni intestinis transitu humorum vitiosorum per ea inferri videatur: tamen damnum illud exiguum est; commodum verò, euacuatio scilicet humoris vitiosi, longè maius; cum impossibile sit Dysenteriam curare, manente, quæ eam facit & auget, caussâ. Et quidem si Medicus alias vias haberet, per quas humorem vitiosum, qui omnino euacuandus est, euacuare posset, esset sanè id commodum; verùm alius commodior locus non datur. Neque enim tutò per vomitum licet omnem illam materiam euacuare, neque id fieri potest: neque etiam nisi purgatio præcesserit, commodè per vrinam euacuare licet, & medicamenta diuretica fortiora caliditate & siccitate sua acrimoniam humoris dysenteriam excitantis potius augebunt. Neque in principio sine periculo humores ad intestina ruentes ad alia loca ducuntur; cum incommoda, quæ ex intempestivè suppressâ Dysenteria ingruere solent, nota sint. Neque insigne aliquod incommodum metuendum ex ista ad partem affectam attractione. Tum enim humorum ad partem affectam attractio periculosa & noxia est, cum humores ad partem affectam attrahuntur, ibique subsistunt; quod hîc non accidit. Neque vlcus intestinorum simpliciter à fluxione, & quatenus ea talis, ortum habet; cum sæpe Diarrhœa fiat, & fluxio ad intestina, quam tamen nulla exulceratio sequitur. Hæc enim ab erosione solum prouenit, quæ accidit, si humores simul acres sint, & in intestinis moram trahant. Quod cum in purgatione rectè instituta non fiat, sed potius prohibeatur, incommodum etiam nullum ex ea metuendum. Mitioribus tamen, vt modò dictum, medicamentis purgatio peragenda, non fortioribus, quæ à valde remotis fortiter attrahunt. Videatur etiam Horat. Augentius, *lib.* 10. *epist.* 3.

Si tamen maligna febris coniungatur, malignitatis etiam habenda ratio est. Ideoque, si ea vrgeat, parcè vsurpatis vel etiam posthabitis purgantibus ad medicamenta properandum, quæ humorum acrimoniam & malignitatem temperant.

QVÆSTIO V.

An lactis vsus in Dysenteria conueniat?

An lac in Dysenteria conueniat? Lac non solum in diæta Dysentericorum præscribi, sed & loco medicamenti vsurpari, & cum solum exiberi, tum alia medicamenta in eo coqui, tum per clysterem iniici, è libris Medicorum notissimum est. Contra tamen nō semper tutò exhiberi etiam certum, imò, vt Amatus Lusitanus, *centur.* 2. *curat.* 44. scribit, interdum si detur, instar veneni se habet, & Hipp. 5. *aph.* 64. capite dolentibus, febriculosis, & quibus hypochondria elata sunt, siticulosis, quibus item biliosæ alui deiectiones sunt, aut febres acutæ, lac præbere malum esse scribit. Quapropter de recto eius vsu specie quædam subnectere libet.

Lac tribus substantiis constat. Lac cum tribus substantiis constet, caseosa, quâ præcipuè nutrit, & quæ vlcerata sunt intestina sanat; pingui & butyrosa, quâ dolorem lenit, digerit, & intestina oblinit, quò minus ab acribus humoribus lædantur; & tandem serosa, quâ abstergit & mundificat: omnino pluribus de caussis in dysenteria vtile est, locumq; habet non solum vt nutrimentum, sed etiā vt medicamentum, aut certè vt nutrimentū medicamentosū.

Antiqui quomodo lacte vsi sint? Ideoque Antiqui frequenter lacte vsi sunt; non tamen in eundum semper vsum. Primò quidem cum illi lenioribus purgantibus ita instructi, vt hodiè sumus, non essent, ad abluendos, & euacuandos humores mordaces, eosque temperandos eo vsi sunt: deinde etiam ad fluxum sedandum vsurparunt, vt & ad dolorem leniendum. Patet id ex Aetio, qui, *tetrabibl.* 3. *serm.* 1. *c.* 45. ita scribit: *In principio igitur post tertiam diem, permittentibus febribus, lacte recens mulcto adhuc calido vtendum est, melle tepido ei admixto, atque in eius vsu ad tres dies perseuerandum, quantum nutriendo corpori suffecerit: sequentibus deinde diebus melle adempto, & modica aqua (quarta nimirum lactis partis mensura) affusa paulum decoquimus & exhibemus: deinde post alias tres ad dimidiū decoquimus, & post alias tres ad tertias, similiter per tres dies, atque ita eis prabemus. Primum enim lac purgat simul ea, quæ in corpore sunt, contemperando: postremum verò aluum sistit.* Alexander verò Trallianus, *lib.* 8. *cap.* 8. ita scribit: *Imprimis lactis calefacti & inter coquendum sæpius agitati cyathos tres exhibemus, & post horas duas tantundem rursus potui damus, quibusdam etiam tertiò offerimus, vt integra hemina absumatur: & si eo die repletus æger videatur, cibo eum abstinere iubemus. Hoc igitur modo bilis educitur, & humores corrupti modicè purgantur mitiganturque, &c.*

Veruntamen in eius vsu aliqua curatione opus est. Nam primò, quia serum aluum mouere solet; lac crudum & recens mulctum primis diebus ad aluum mouendam & bilem educendam exhibuerunt antiqui, vt ex Aetij *allegato loco* patet. Vbi verò iam fluxum sistere animus est, præparatione opus est, & serum decoctione vel chalybis, aut, quod aliis cōmodius videtur, auri vel silicum in eo exstinctione, maxima ex parte absumendum, & vt lac ad aluum sistendam commodius fiat, præstandum. Nam, vt Dioscor. *lib.* 2. *cap.* 75. & Aetius, *tetrab.* 1. *serm.* 2. *cap.* 95. habet: si lac coquatur, serumque consumatur,

sumatur, omninò ventrem non subducit. Secundò, quia Hipp. *5.aphor.64.* capite dolentibus, febriculosis, & quibus hypochondria elata sunt, siticulosis, quibus item biliosæ alui deiectiones sunt, aut febres acutæ, lac præbere malum esse scribit; in Dysenteria verò febres plerumque coniungũtur, & humor dysenteriæ caussa ferè biliosus est: cautè lac exhibendum, & si quid tale adsit, quod eius vsum prohibet, omittendum: neque semper, quod nonnulli faciunt, sine vllo discrimine tanquam securissimum remedium vel exhibendum, vel per clysteres iniiciendum, de quo pluribus Amatus Lusitanus, *cent.2.curat.44.* [illegible] lac, si febris adsit, tanquam præsens venenum damnat, neque in dysentericis biliosas deiectiones habentibus admittit.

Lactis præparãdi modi.

Duo verò Lac præparãdi modi sunt, vt docet Aetius, *loco modò allegat.* Vel enim coquitur; vel chalybs, aurum aut silices igniti in eo exstinguuntur. Ita enim serosa substantia absumitur, & pingues etiam ac igneæ partes dissipantur, ne vel aluum mouere, vel in bilem facilè verti possit, & caseosa ac incrassans relinquitur; & præterea à lapidibus & ferro adstringentem facultatem nanciscitur. Etsi verò Aetius præparationem, quæ per coctionem fit, præfert, cum ob alias, tùm hanc ob caussam, quod cinis ex ignitis lapidibus lacti commisceatur: tamen hoc incommodum facile euitari potest: neque credo solum ad seri consumptionem hanc præparationem institui, ad quam coctio non minus esset commoda, sed vt aliquam adstringendi vim à silicibus & chalybe accipiat, & aliquæ partes pingues absumantur, vt modò dictum. Potest & sacchar. rosat. lacti commodè addi.

Antiqui tamen, præsertim si febris vrgeret, neque tamen lacte facilè carere possent, vt eius incommoda vitarent, quartam aquæ addebant. Et omnino si lac chalybeatum sit ingrati saporis, potius decocto vtendum. Vnde Hercules Saxon. *prælect. part.2.cap.20.§.7.* interdũ sine aqua coquit lac, interdũ recipit ℔. j. lactis, aquæ plantag. vel sonchi Vnc. vj. & coquit ad consumptionem medietatis: quo ipso se non modò dolores sustulisse, sed & incipientes dysenterias sine alio auxilio sanasse testatur.

Est verò inter lactis genera vaccinum conuenientissimum, quod crassarum est partium. Mulieris tamen boni habitus & bona victus ratione vtentis naturæ humanæ adhuc conuenientius, vt postea *in diæta* dicetur.

QVÆSTIO VI.

An Chalybis vsus in Dysenteria conueniat?

An Chalybis vsus in Dysenteria conueniat?

Maior verò longè difficultas occurrit, de Chalybis in dysenteria vsu. Equidem non solùm in potu, sed & in lacte & aliis medicamentis, quæ cum exhibentur, tum per clysteres iniiciuntur, chalybem exstinguere plerique Medici iubent. Verùm suspectum hodie multis reddidit vsum chalybeatorum medicamentorum in Dysenteria Iohan. Crato, dum, *Consil.201.* scribit: *In rectâ victus ratione nihil prætermittatur, nec deitur potius chalybeatus, vt fieri solet. Non enim adstringit, vt falsò existimant Medici, sed turbat aluum.*

Platerus etsi in Practica aquâ & vino chalybeato vtatur: tamen, *in Epistola ad Guiliel. Fabricium*, quam is *c.7.tr.de dysenteria*, inseruit, Cratonis sententiam non planè improbat. Est enim, quod ipsa experientia testatur, in chalybe vis quædam aluum turbãdi, imò si paulò copiosiùs sumatur, etiam vomitum mouendi. Hoc verò incommodum vt euitetur, ipse quidem, vt crudæ partes in aqua & serosæ absumantur, chalybem in iis extinguere commodum putat, verum non sæpius hoc fieri vult, ne vis illa vomitum vel aluum ciendi in aquam transeat, & aqua saltem leuiter chalybeata vtendum, aut planè omittendam censet.

Forestus quoque etsi in dysenteria chalybeatis medicamentis vtatur: tamen crocum martis probare non videtur, dum, *l.4.de febr.obser.4.in schol.* puerum quendam nouem annorum, cum Empirici cuiusdam consilio crocum martis accepisset, postea nigra per superiora euomuisset, & nihil continere potuisse ac mortuum esse scribit. Metallica enim eiusmodi ventriculũ lancinare.

Chalybs aluũ sistit.

Verùm si in Antiquorum Medicorum sententiam inquiramus, facultatem aluum sistendi & aluum mouendi ac aperiendi chalybi & ferro tribuunt. Dioscorid. *lib. 5.c.53.* rubiginem ferri sistere fœminarum profluuium, vinum & aquam, in qua candens ferrum sit exstinctum, potu cæliacis, dysentericis, cholerâ laborantibus & dissolutis stomacho prodesse scribit. Galenus, *lib 11.de s.m. fac.cap.de Lacte*, Lac desiccantem facultatem accipere, & omnes alui fluxiones sistere, si lapides igniti aut ferrum candens in eo extinguatur. Quod ex eo repetiit Paulus Ægineta, *de re medic. lib. 7.* §. σίδηρος & ibidē §. λεπὶς, vbi scribit, quod ferri squama magnã adstrictionẽ habeat. Aëtius, *tetrabibl. 3. serm. 1. c.48.* vinum, in quo chalybs ignitus sit, dysentericis exhibet. Auicennas, *lib. 2. tr. 2. cap.253.* ferrum stipticum esse scribit. Antiquos secuti sunt posteriores Medici ferè omnes, Valescus de Taranta, Gattinaria, Fuchsius, Rondeletius, Donatus ab Alto mari, *de med.hum.corpor. malis cap.de Diarrhœa*, Amatus Lusitanus, *cent.6.curat.2.& 11.*

Plurimi tamen etiam medici ferro & chalybi non solùm adstringendi & fluxus alui sistendi vim, sed & aperiendi, imò etiam aluum & vomitum mouendi facultatem attribuerunt.

Chalybs obstructiones aperit.

Aëtius, *tetr.3.sect.2.c.11.* scribit, Aqua, in qua chalybs extinguitur, præclarè splenem liquefacit, vtpote quæ consumendi facultatem habeat. Oribas. *Medic. collect. lib.15.* & Aëtius, *tetrab.1.sect.2.c.59* §. λεπὶς, docent, quod omnes squamæ multũ mordaces sint. Cornelius Celsus, *lib. 4.c.9.* aquam à ferrario fabro, in qua candens ferrũ subinde extinctũ sit, lienem coercere, & animaduersum esse scribit, animalia, quæ apud hos fabros educata sũt, exiguos habere lienes. Auicennas, *lib.2.tr.2.cap.251.* in scoria ferri vim soluentem aliquam esse ait, & vinum, in quo exstinguitur ferrum, fluxum alui antiquum & dysenteriam sanare scribit. Idem Haliabbas & alij Arabes statuunt. Idem sentiunt posteriores Medici, Iohan. Langius, *lib. 1. epist.* 48. Antonius Beniuenius, *obser.medic.c.5* Iohan. Baptista Montanus, *consil.249.* Mercatus, *de morbis mulierum lib.2.c.18.& lib.2.de indication.cap.7.* Reinerus Solenander, *sect.3.consil.6.8.21.22.sect.4.cons. 9.* & alij plurimi. Imò chalybem etiam vomitum mouere experientia docet, annotauitque id de vino chalybeato Platerus, *lib. 1.obseru. pag.225.* Vnde Cæsalpinus, *lib. 3. de metall.c.6.* rubiginem, in quam ferrum conuertitur, maleficam esse scribit, & *ibi.c.13.* ferruginẽ in multa quantitate sumptam vomitum prouocare & ad necẽ ducere. Vnde Auicennas, *lib. 4.fen.6.tr.1.c.8.* ferri limaturam & scoriam inter venena refert.

Cum ergo tot Medici ferro & chalybi vim etiam adstringentẽ tribuant, ac vinum & aquam, in qua chalybs extinctus est, cũ dysenteriam, tùm alios alui fluxus sanare scribant: nolim ego tot Medicis simpliciter contradicere. Quia tamen Dioscorides & Auicennas & alij præclari Medici vim quandam aluum mouendi ferro & chalybi etiam tribuunt, atque experientia ipsa id testatur, & præterea ad obstructiones viscerum & lienis aperiendas felici cum successu à Medicis vsurpatur, quâ ratione hæc conciliari possint, videndum.

Ludouicus Mercatus, *de morb. mulier.l.2.c.18.* vt hæc conciliet, ferrum & chalybem adstrigẽdi & meatus obstructos aperiendi, item vim purgandi habere scribit, eamq; obtinere ob maximam copiã ♀ris & ☿rij, quã habeat: purgandi tamen vim non talem esse docet, qualis est in aliis medicamentis purgantibus; sed quia liquandi, fundendi, & attenuandi maximam vim & efficaciam obtineat, accidere, vt si copiosius id faciat, per vomitũ & aluum purget: si verò partes illæ sulphureæ

&

& mercuriales absumantur, id quod fit igne fortius & sæpius adhibito in croci ♂tis præparatione, medicamentum adstringendis fluxibus idoneum parari scribit. His addit & hoc: Sulphur & Mercurium in ferro duobus modis contineri; Vno, quatenus iam sunt in ferri substantiam mutata; Altero, cum veluti futura sunt ferri alimentum. Priori modo, quatenus scilicet iam cocta & in ferri naturam mutata sunt, vim purgandi habere; Posteriore verò, vtpote crudiora & quasi excrementitia nocere, corrumpere & perniciosa esse. Hinc porrò concludit: Alio modo ferrum præparandum esse, vt aluum sistat, alio vt obstructiones liberet & purget. Ad aluum sistendam 🜍 & ☿ium auferendum & separandum esse, quod fiat vel igne valido, vel aqua valida, dum in crocum ♂tis dictũ mutatur. Hoc enim modo præparatum fluxus quosvis validissimè sistere & flaccidas partes roborare scribit; si verò meatus aperire & purgare animus sit, partẽ illã, in qua vis illa est, propriè vsurpandã, scil. 🜍ur & ☿ium coctum, separata parte illa cruda excrementitia & extranea. Atque ita triplicem chalybis præparandi modum esse docet. Primus est, si in alio medicamento pars purgans citra aliã chalybis substantiã colligatur, chalybis limatura vel laminis cãdentibus sæpissimè in aquã vel liquorem aliũ immissis, à quo liquor vim purgandi sortiatur. Ideóque cum fluxum alui sistere volumus, primã aquã, in qua chalybs extinctus est, abiicere iubet. Secundo modo, secundum Mercatum præparatur sine igne chalybs, comminuta, liquata & separata recrementitiã illa parte aliquã vitæ aut aceto, donec ex toto vniuersa limaturæ substantia comminuatur. Acetum enim totum illud, quod extraneum est, ocyssimè conterere scribit, relictã parte natiuã. Nec obstare rubiginem, quæ acquiritur, quæ facilè igne, aqua feruentissima vel oleo separari possit. Tertius est, cũ igne sæpissimè comburente pars illa superflua separatur, manente puriore & vtiliore. Rodericus à Castro id hoc modo exprimit: cocta & vtilia principia in eius substantia inueniri, ac in eius partibus penitioribus; cruda & excrementitia naturam ad superficiem trusisse. Et Mercatum in eo recentiores alij etiam sequuntur, quod primam aquam, in qua chalybs ignitus sit extinctus, abiicere iubent, vtpote quæ aluum moueat, & postea in noua aqua sæpius eundem chalybem exstingui volunt.

Verum enim verò quædam circa hanc Mercati opinionem monenda sunt. Primò enim illud non concedi potest, in stomomate seu chalybe esse duas partes, vnam coctam & chalybi iam propriam factam, alteram crudam, alienã, & excrementitiã, quæ separanda sit. Etenim sit sanè, vt in ferro tale quid reperiatur: tamen chalybs ita purpuræ & homogeneæ naturæ est, vt tale nihil in eo reperiatur, sed tota eius substãtia vnius naturæ est. Itaque effectus quicunque à chalybe proueniunt, ab ipsius substãtia proficiscũtur. Ex quo deinde sequitur falsũ & illud esse, quod putat, aqua vitæ, aut aceto, dum ab iis vniuersa limaturæ substãtia comminuitur, illud quod extraneum & excrementitium est, conteri & absumi, relictã parte natiua, & æruginem etiam, quæ relinquitur, facilè separari igne aut aqua feruentissima. Nam aquam vitæ seu Sp. vini quod attinet, ille non sufficit ad ferrum corrodendum aut soluendum, nisi alia calcinatio vel solutio præcesserit. Acetum verò quidem hoc præstat, sed nihil separat, sed totam chalybis substantiam comminuit & soluit, imò sal aceti sese chalybi vnit, vt ita facilè separari non possit. Rubigo quoque non alterius naturæ est, sed ipsa chalybis substãtia in hanc formam redacta. An verò in chalybe duæ partes sint, vna adstringens, altera liquans, fundens, & attenuãs humores, aluũmque mouẽs, de eo mox dicetur. Cornelius Celsus certè, *loco allegato*, aqua fabrorum ferrariorum ad lienem coërcendum vtitur, à qua nihil abiicitur, & in qua ferrum candens non vnum, sed varium idque sæpissimè extinguitur.

Iulius Cæsar Claudinus, *in append. lib. de integr. ad infirm. sect. 2.* & ipse admittit, in chalybe esse vim adstringentem, ac præterea attenuantem & obstructiones aperientem, imò aluum mouentem. Has autem diuersas qualitates & facultates pendere à diuersis partibus, quibus chalybs constet, aliis frigidis, aliis calidis; chalybem verò aluum soluere non trahendo, sed irritando statuit.

Chymici Recentiores etiam non vnius opinionis sunt, sed alij duplicem crocum ♂ statuunt; vnum adstringentem, & alui atque alios fluxus sistentem, qui fiat per fortes calcinationes, & ignem reuerberij, quâ vis 🜍ris & ☿rij separatur: alterum aperientem, qui fit baculis ferri vel chalybis ignitis 🜍ri admotis, aut aquarum acutarũ vel sp. ⊖li vel 🜍ri aspersione & illitione.

Libauius verò hîc distinguere non videtur, *sed comment. alchym. part. 2. lib. 1. c. 10.* crocum martis reuerberatione factum non solum ad hæmorrhagias, sed & lienis morbos vtilem esse docet.

Ita & Crollius croci martis essentiam, quam describit, tam sistendis fluxibus, quam epatis & lienis obstructionibus aperiendis vtilem esse tradit. Idem à Chymicis aliis plerisque docetur.

Ex hac ergo difficultate & controuersia, vt ex iis, quæ hactenus dicta sunt, patet, nondum satis explicatâ, vt nos expediamus, & nostram etiam sententiam tandem subiungamus. Primò hoc omnino præsupponendum, quod non solum tot Medicorum scripta docent, sed & ipsa experientia approbat, ferrum & chalybem atque ex iis parata medicamenta vim habere sanguinis & alios fluxus sistendi; præterea obstructiones epatis, lienis & venarum mesaraicarum aperiendi, imò aluum turbandi, & nonnunquam etiam vomitum ciendi.

Secundo sciendum, notas illas qualitates, adstringendi, liquandi, fundendi, attenuandíque vim, imo aluum turbandi & vomitum ciendi non prouenire à ferro & chalybe integro, sed resoluto. Ferrum enim & chalybs, vt & alia metalla, tam compactæ & solidæ naturæ sunt, vt integra nullo modo notis qualitatibus aliquid in corpus nostrum agere possint: Resoluta verò id præstant, quod præstant, vt mox dicetur. Estque hoc verum non solum de ferro, sed & aliis metallis, imò de ipso auro. Fulminans etiam aurum dictum aluum mouet; quod integrum non facit.

Tertiò, An tamen occulto modo aliquid etiam integrũ, præcipuè ignitum, agere possit, Chymicis considerandum relinquo. Cum enim omnia metalla suam soliditatem & compactionem ab interno principio, spiritúque quodam coagulante obtineant: non planè absurdum videtur, etiam integra, præcipuè si incandescant, occulto modo & per spiritum quendam coagulandi vi præditum, alia liquida compingere & coagulare, & proinde etiam fluida sistere posse. Documenta huius rei Chymicis non pauca nota sunt. Si plumbum liquefiat, & in liquefactum fouea aliqua imprimatur, & mercurius viuus in eam fundatur, mox ille fluiditatem amittit, & instar plumbi coagulatur. Talem ergo figendi, & humores fluidos sistendi vim à ferro ignito, vino, aquæ, lacti, in quibus exstinguitur, communicari posse, vt credam, id persuadere videtur, quod non solùm chalybs, sed & silices igniti, imò aurum eundem in finem vsurpetur: cum tamen certum sit, auri substantiæ ignitione nihil decedere. Neque est, vt aliquis dicat, ignitionem hanc, & in lacte exstinctionem eo fine institui, vt serosa pars absumatur. Nam si hic saltem finis esset huius exstinctionis, posset idem coctione fieri. Et quid in aqua absumet aurum ignitum? Verùm hac de re cuique suum iudicium liberum esto.

Quartò præparationem & resolutionem chalybis quod attinet, etsi ferrum & chalybem resoluendi plures modi sint, scilicet per longum ignẽ & reuerberationem, per aquarum fortium, spir. vitrioli, sulphuris, aceti affusionem vel aspersionem, sulphuris affricationem, quæ ignito adhibetur: tamen omnium harum solutionũ fundamentum in mutatione in vitriolum aut vitriolatam naturam consistere videtur. Vt enim Chymici quidam docent

docent, vitriolum est proxima metallorum materia, & in eam tanquam proximam naturæ metallicæ omnia metalla recurrere possunt, vt in cupro & ferro notissimum: de quo iam non disputo. Hoc certum est, salem quendam vitriolatum omnibus metallis inesse, & vt ex omnibus metallis crystalli, seu quoddam vitrioli genus: ita etiam ex omni ferro & chalybe quocumque modo calcinato vitriolum martis dictum iterum fieri potest. A quo crocus martis non multum differt. Ergo siue substātia, quæ à chalybe ignito liquore communicatur, siue scoria ferri, siue ferrugo, siue crocus martis, siue chalybs præparatus sumatur, omnis horum vis à vitriolo pendet, omniáque hæc vitriolata esse vel gustus docet. Verum cum vitriolum qualitates diuersas habeat, secundum diuersas partes, quibus constat, astringit, calorem & efferuescentiam humorum restinguit, calefacit, desiccat, vlcera claudit, vomitum excitat, vomitum sistit. Seu, vt Galenus, 9. *de simpl. med. facultat.* hac de re scribit, *Mirari subit de hoc medicamento, quo pacto vehementissimæ adstrictioni admixta est caliditas non instrenua. Constat ergo, quod maximè condire & seruare carnes humidas potest, nimirum caliditatem humiditate absumens, atque adstrictione substantiam contrahens & constipans. Hoc enim opere nonnihil etiam humiditatis ipsius exprimit. Constringit verò, desiccat, atque contrahit in se substantiam carnis.* Resoluitur enim vitriolum in phlegma, spiritum & oleum rubicundum, colcothar, salem, terram, quæ vt singula peculiares qualitates obtinent, ita & inuicem variè mista.

Vitrioli facultates.

Quintò & hoc monendum, chalybem & ferrum & medicamenta ex iis parata, vt & vitriolum, equidem multis morbis, etiam hausta, vtilia esse: tamē quia omnia metalla naturam corpori nostro aduersam obtinent, omnino dosin certam in iis exhibendis diligenter obseruandam, quæ si transcendatur, id quod medicamēti loco esse poterat, venenum euadit. Ita, vt antea diximus, ferrum & scoriam ferri (maiori scilicet copia sumpta) inter venena refert Auicennas, & Cæsalpinus, *lib.* 3. *de metall. c.* 13 ferruginem, quam iusto pondere inter medicamenta admittit, in nimia quantitate vomitum prouocare, & ad necem ducere scribit. Aduersa tamen illa nostro corpori vis nunc magis, nunc minus sese exserit, pro vario præparandi modo. Dum enim ferrum à naturâ sua adhuc parum recessit, minus stimulat; magis verò, vbi iam ad ferruginis & vitrioli naturam tendit. Ita scoria ferri tutius medicamentum est, quam rubigo ferri, quod etiam Cæsalpinus monet, *l.* 3. *c.* 19.

Chalybs an dysentericis conueniat.

Ex quibus omnibus tandem conclusionem huius quæstionis hanc colligimus: Aquam, lac & vinum chalybeatum non planè reiicienda esse; cum seu spiritus aliquis coagulans & humores fluidos sistens, seu scoria quædam adstringens liquori communicetur. Extinctionem tamen hanc cum Platero moderatā esse volumus, neque nimis sæpe fieri; cum certū sit, si multum de ferri substantia assumatur, aluum turbari, imò si copiosius sumatur, vomitum quoque citari. Et omnino parcius chalybs in dysenteria exhibendus est, quàm in cachexia vel viscerum obstructione; cùm adstrictione solùm aliqua, non aliis chalybis effectibus hic opus sit. Neque distinctio inter chalybem recentem & sæpius ignitum locum habet; aut partes ferri, quæ in prima ignitione liquori communicantur, saltem vim aluum mouendi habent: sed quia chalybs homogeneæ naturæ est, omnes eius partes eandem vim habent, & quò plus de eius substantia liquori communicatur, eò magis aluum vel vomitum mouet. Neque etiam aquam primam abiicere opus est: nisi forsan chalybs non purus sit, sed quandam rubiginem extra contraxerit. Hæc enim cùm aquæ in exstinctione communicetur, eam abiicere non incommodum est.

Monendum & hoc puto, liquores illos chalybeatos recenter paratos vsurpandos esse, præcipuè si chalybs ignitus sæpius in iis extinctus sit. Chalybis enim substantia principio & statim ab extinctione saltem scoriarum naturam retinet; si verò diutius in liquore illo maneat, in rubiginem quasi mutatur, & tum vim potius aluum turbandi, vomitúmque ciendi ac humores fundendi, quam sistendi habet. Cuius rei indicium præbent vina chalybeata, quæ ad obstructiones epatis & lienis exhibentur, & si copiosius sumantur, & aluum & vomitum mouent. Non enim statim postquam chalybs in vinum iniectus est, exhibentur, sed in Sole vel loco calido aliquot diebus agitantur, vt chalybs melius resoluatur.

Si autem quæratur de croco martis & chalybe præparato in dysenteria exhibendo, eum martis croco vsurpandum potius censeo, qui solius ignis & reuerberationis beneficio paratus est. Is n. nondum adeo vitriolatam naturam adeptus est, sed vt eam acquirat, alia adhuc resolutione opus habet, ideóque adstringendi potius, quā aliâ vi pollet. Reliquæ præparationes chalybis omnes, siue sint chalybis præparati in vino vel alio liquore infusiones, siue per aqu. fortem, spir. 🜍, 🜔, ✕um, solutiones, omnes iam vitriolatam naturam magis sapiunt, & croci hoc modo præparati aliquid de liquore soluente participant, salémque aceti & aquarum fortium sibi vniuerunt; & proinde etsi quandam adstrictionem habeant, & propterea in cachecticis viscerum laxorum tonum roborent: tamen quia vis aperiendi, humores fundendi & liquandi, ac si copiosius sumantur, aluum turbandi & vomitum ciendi in iis præualent, in dysenteria locum non habent, sed potius in viscerum obstructionibus & cachexia. Cum enim præparationibus istis partes omnes, in quas aliàs vitriolum resolui potest, separatæ non sint, sed instar vitrioli à terra crassiore separati & parum calcinati sese habeant, & propterea in iis adhuc spir. vitrioli cum sale mistus sit, non mirum est, si & aperiant, interdum etiam vomitum ac aluum moueant; cum salis vitrioli maximè proprium sit vomitum mouere. Et si omnino crocum martis hoc modo præparatum exhibere libeat, dosis omninò sit minor, ne acrimoniâ, quam obtinet, intestina vellicet, aut vomitum cieat, ac aluum turbet, quod Empirico illi apud Forestum, *lib.* 4. *obseru.* 4. *in scholio*, accidit. Quæ verò de chalybe, qui apertionis viscerum gratiâ exhibetur, dici possent, hîc, cum huius loci non sint, prætermittimus & in alium locum commodiorem reiicimus.

Croci martis in dysenteria vsu.

Tandem vnum hoc circa vsum medicamentorum chalybeatorum monendum censeo, accidere plerumque & post vsum medicamentorum talium, sicut & post potum acidularum & thermarum vitriolatarum accidere solet, vt nigra per aluum deiiciantur; quæ vulgus, imò & sæpè Medici incautiores pro humore melancholico & atro, quem talia medicamenta educant, habeant; cum tamen sæpe color ille saltem sit à vitriolo, & vulgo etiam notum sit, ex ferri rubigine atramenta & tincturas nigras fieri.

Feces alui nigra.

CAPVT VIII.

De fluxu alui sanguineo & hepatico.

QVandoque sanguis per aluum, etiam sine intestinorum exulceratione, & plerumque nullo cum dolore excernitur, cui sanguinis fluxui à veteribus dysenteriæ nomen quoque attribuitur; vt *cap. præcedente* dictum, vbi cruentarum alui deiectionum quatuor differentias explicauimus.

Fluxus alui sanguineus.

Illis tamen addi posse videntur & aliæ sanguinis excretiones, vt quando ruptâ aliquâ in epate venâ sanguis & per aluum & vomitum excernitur: item sanguinis per hæmorrhoides euacuatio.

Caussa.

Caussa.

Emittitur autē sanguis per intestina, quia vel expellitur siue à toto, siue ab epate per mesaraicas ob copiam aut acrimoniam, vel exit apertâ seu rupta venâ; vel non retinetur iusto tempore in epate ob imbecillam eius facultatem. Modus, quo vasa aperiuntur est, ἀναστόμωσις, nonnunquam & ruptura. Quidam & per διαπήδησιν in

in epatis imbecillitate fieri volunt, vbi sanguis serosus ob tenuitatem in epate egreditur per rarefactas vasorum tunicas, aut certè reseratis exilium vasorum osculis. Fluxus sanguinis, qui ab epatis imbecillitate prouenit, propriè & in specie Hepaticus dici solet: reliqui in genere fluxus sanguinolenti dicuntur. Qui fluxus cum caussis & curatione differant, seorsim tractandi.

De fluxu sanguinis à copia eius.

Fluxus sanguinis à copia eius.

Primo quidem quandoque sanguis profluit ruptâ aut apertâ aliqua vena in epate, atque tum non solum per aluum, sed & per vomitum sanguis effunditur. Et cognoscitur hæc caussa ex relatione ægri, qui an percussus vel lapsus fuerit, aut aliud aliquid graue onus eleuauerit, vel simile quid passus fuerit, referet. Verum pauci ab hoc profluuio sanguinis euadunt, partim ob copiosum sanguinis fluxum, partim quia ex concreto sanguine in ventriculo in lipothymiam incidunt, partim in hydropem. Si quæ tamen salutis spes sit, ea cura adhibenda, quæ supra in sputo sanguinis proposita est.

Deinde sanguinis per aluum fluxui occasionem præbet. Primò Intemperies epatis natiua calida. Hæc enim cum naturalis sit, alimentum attractum totum ferè in sanguinem vertit, cuius copiam cum natura absumere non possit, superfluum sæpe per hæmorrhagiam narium euacuat, quandoque ad intestina effundit. Secundò defectus alicuius membri. Cum enim ea pars sanguinis, quæ membro deficienti alimentum præbere debebat, abundet, natura eam ad intestina ablegat. Tertiò consuetæ alicuius euacuationis suppressio, vt si menses, hæmorrhoides, hæmorrhagia narium consueta substiterit.

Signa Diagnostica.

Signa.

Si sanguis à toto prodeat, & sola quantitate peccet, repentè ille & copiosè per interualla mediocria egreditur, & profusus ilicò concrescit, exitque sine notabili in ventre & intestinis molestia, & sine virium aliqua deiectione, & ferè etiam sine coloris in facie mutatione; & præcesserunt caussæ, de quibus antea diximus. Ideoque ægrotus interrogandus, an euacuatio aliqua consueta suppressa sit, an membrum aliquod amissum sit; quorum si nihil acciderit, in Epate caussa hæret.

Prognostica.

Prognostica.

1. Si sanguis sola copia peccet, minus periculosus est eius fluxus, quam si simul qualitate, tenuitate scilicet atq; acrimonia, quia talis lõgius à naturali statu recedit.

2. Difficilius toleratur, cæteris paribus, fluxus sanguinis, si materia in vias intestinorum superiorum prodeat: quia digniora illa & distributioni chyli destinata sunt, doloresque ibi vehementiores existunt ob consensum cum partibus principibus.

Curatio.

Curatio.

Si ex sanguinis copiâ, aut suppressa euacuatione fluxus eius accidat, non sistendus est adstringẽtibus, & iis, quæ sanguinem condẽsant; ne suppressus aliò tendat, & grauiorem aliquem affectum excitet: sed victus parcior imperandus, & frictionibus, cucurbitulis, lauacris ad crura & brachia retrahendus & distrahendus, vt natura auara quasi facta sanguinem auidius postea retineat.

Eodem modo curatur fluxus, qui ex redundantia sanguinis ob membrum aliquod amputatum ortum habet. Neque enim ille fluxus sistendus, sed sanguis minuẽdus victu parciore, & fluxus præcauẽdus statis temporibus bis vel ter in anno, sanguine emisso, prout eius redundantia postulare videtur.

Si verò solum ex epate nimiam sanguinis copiam generante proueniat, & æger bene toleret, non sistendus fluxus, sed sinendus; cum sæpe cum valetudinis commodo fiat, & ætatis progressu sponte quiescat.

Si verò immodicus sit, venæ sectione euacuatio & deriuatio fiat. Interim epar paulatim temperare, & victum nonnihil minuere conuenit, ne nimia sanguinis copia generetur. Prodest & serum lactis chalybeatũ, aut in quo semina melonum cocta sint. Succus item aut decoctum endiuiæ vel plantaginis cum puluere rosar. rubrar. & corall. rubror. Clysteres quoque ex sero chalybeato cum adstringentibus cocto vtiliter iniici possunt. Si sanguini bilis, quæ dum acrem & ad fluxum promptiorem reddere solet, sit admista, hæc prius leniter euacuetur iis, quæ simul adstringendi vim quandam obtinent. vt:

℞. *Myrobalanor. citrinar.* Drach. ij. *rosar. rubr.* Scrup. ß. *sem. acetosæ* Drach. j. Coq. *in aqua plantaginis.*

Dosis sint Vnc. iij. quib. rhabarb. Scrup. ij. addi possunt.

Postea adstrictio fiat cum trochiscis de spodio, terra sigillata, syrupo de rosis siccis &c.

Diæta.

Diæta.

Qui plethorici sanguinem deiiciunt, iis consulit Galenus, 4. *de articul.* vt minus comedant, quam prius, & cibos quidem pauci alimenti: frequenter aluum ducant, quantum possunt exerceantur, frictionibus vtantur: ante cibum sæpe, pòst nunquam lauentur.

Si qui aquis vti possunt digerendi vim habentibus, id vel maximè faciant. Abstineant à vino.

De fluxu hepatico.

Fluxus hepaticus ab imbecillitate epatis sanguinem rectè generare non valentis originem habet. Vt autem virtus epatis, sicut & aliarum partium, non cõsistit tantum in tẽperie, sed in calido & humido innato, spirituque insito, qui est præcipuum instrumentũ omnium facultatum: ita imbecillitas epatis non consistit tantum in temperiei mutatione, sed in defectu calidi innati. Calidum autem innatum extinguitur vel à caussa frigida, vt intemperie frigida vicinarum partium, puta mesenterii, intestinorum, ventriculi, aqua pota, medicamentis frigidis; vel absumitur & dissipatur à calore vehemẽti, seu in epate, seu in partibus vicinis excitato, vt in febribus ardentibus: vel absumitur à caussis siccantibus ex temperie scilicet sicca, fluxionibus & euacuanibus immodicis: vel suffocatur ab humida totius corporis constitutione.

Virtus epatis in quo consistat, & quomodo debilitetur?

Platerus aliam adhuc caussam ponit, caliditatem scil. epatis & sanguinis mesaraici summam tenuitatem, quæ oscula venarũ aperiat, de quo infra in *quæstione* dicetur.

Vt autem caussæ, quæ imbecillitatem epatis inducunt, eiusque naturalem constitutionem vitiant, non sunt eiusdem generis: ita ipse fluxus non semper est eiusmodi. Nam aliquando solum sanguis serosus crudus & semicoctus excernitur, qui legitimus est fluxus hepaticus. Fluxus enim hepaticus legitimus prouenit ab imbecillitate epatis, ob quã sanguificatio non rectè perficitur, seu ab intemperie ipsam facultatem & calidum ac humidum natiuum vitiante: Spuria verò ab intemperie non lædẽte facultatem, sed corrumpente eius opus, sanguinem scilicet; ita vt loco puri sanguinis impurus & corruptus proueniat, & ob quem etiam bonus sanguis in malum degenerat; cum in legitimo fluxu sanguinis nũquam bonus & perfectus sanguis in epate generetur.

Fluxus hepaticus legitimus.

Atque hic spurius hepaticus fluxus fit, dum sanguis acrimoniam & mordacitatem acquirit ob bilem flauam aut atrã permistã; vel dum ex diuturna in epate, & locis vicinis mora crassus redditur, & aduritur, sæpe etiã putrescit; vel dũ epar limosum & feculentũ sanguinẽ generat lienis vitio, qui id, quod feculentũ est, ad se nõ trahit.

Spurius.

Atque ita quamuis epat varias dispositiones pati, & variè alterari possit, tamen sola temperamenti & qualitatum in epate mutatio fluxum hepaticum propriè di-

ctum & legitimum non producit, sed saltem spurium. Cum verò sanguis nonnisi crudus & imperfectus generatur, id non accidit, nisi vi sanguificatrice epatis læsa ob calidum & humidum epatis læsa ob calidum & humidum epatis innatum imminutum: atque hinc accidit, quod febres ardentes, immodicæ euacuationes, & aliæ caussæ calidum, humidumque innatum epatis absumentes & dissoluentes, hydropem, & hunc hepaticum fluxum excitent, reliquæ alterationes non item.

Signa Diagnostica.

Signa. Fluxus hepaticus ab imbecillo epate, & præcipuè legitimus, facilè cognoscitur. Id n. quod exit, dilutè rubet, vt lotura carnis animalis recens mactati, neque concrescit & frequentius effluit, ob læsam simul epatis retentricem, sine aliqua mordicatione, nisi plus bilis simul efferatur.

Distinguitúrque hic fluxus à diarrhœa, quod in diarrhœa nulla adsit imbecillitas epatis; in fluxu verò hepatico signa hepatis imbecillitatis manifesta adsint. Nam cum epar est frigidum, color totius corporis est pallidus, palpebræ sunt quasi inflatæ, pedes tument, excrementa sunt cruda & aquosa, abest sitis & cibi appetentia. Et cùm incipiente tali fluxu notum habere vtile sit, à qua caussa originem duxerit, facilè ex antecedentibus morbis id cognoscere licet.

Prognostica.

Prognostica. 1. Omnis fluxus hepaticus malús. Ducit n. ad cachexiam, hydropem, tabem & tandem mortem. Hippocrates & Galenus, 2. *Prognost. text.* 17. *& seqq.*

2. Incipiens, & in iuuenibus difficulter curatur: inueteratus & in senibus ferè nunquam.

3. Quibus hepaticis sputum cruentum siue subpallidum siue biliosum meracum, statim lethale. Hippocrates, 6. *Coac. text.* 21. Magnum n. affectum indicat, in quo neque epar per loca conuenientia expurgari potest, sed partes supra septum transuersum in consensum trahit.

Curatio.

Curatio. In legitimo sanguinis hepatico fluxu ab euacuantibus abstinendum, sed epar roborare, & calidum innatum reficere oportet, vt auctâ calidi innati substantiâ ad pristinam constitutionem epar reducatur. In hunc vsum nec calefacientia, nec refrigerantia per se satisfaciunt, sed potius ea requiruntur, quæ epatis substantiam reficiunt, simúlque moderatè calefaciunt; vt & in atrophia & tabe, ita & in hoc affectu calidi innati substantiam potius augere, quàm in qualitatibus mutandis solum occupari conuenit.

Atque ita cum ista sese habeant, tutissimum est, alimenta medicamentis, & medicamenta alimentis ita temperare & miscere, vt facilè in epatis substantiam vertantur, iecúrque maiorem caloris naturalis copiam acquirat; quo aucto postea alimenta facilius concoquere possit. Ideóque inter cibos perpetuò vnus exhibendus, qui epatis substantiæ sit simillimus, isque condiendus medicamentis, quæ intemperiem epatis corrigere valēt; qua in re etiam ad caussas, quæ præcesserunt, respectum habere non inutile est. Commendatur ad hunc vsum epar & sanguis anseris, anatis, gallinarum, testudinum, pullorum testes, è quibus varia ciborum genera parari possunt, quæ aromatibus, cinamomo, caryophyllis, macere, croco & similibus condire vtile est. Imprimis commendatur epar lupi præparatum. Ludouicus Mercatus hanc aquam commendat, eámque omnibus cibis admiscere iubet.

℞. *Epatis lupi recentis, aqua vitæ & sale abluti* Vnc. iv. *sanguinis testudinū* Vnc. ij. *pulu. santal. omnium* Vnc. j. *schœnanth.* Drach. j. *eupatorij viridis* M. ij. *rosarum* P. j. *pulu. cinamom. cassiæ ligneæ, nardi, iunci odorati, calami aromat. croci, myrrhæ* an. Drach. ij. *rasuræ eboris, cornu cerui* an. Drach. iij. *passular. Corinthiacar.* Vnc. vj. *theriacæ magnæ, Mithridatij, confectionis alchermes, dissolutor. in spiritu vini* an. Vnc. ß. *terebinthinæ abietis* Vnc. j. *mellis, sacchari* an. Vnc. v. *vini albi & rubri odorati, aquæ eupatorij* an ℔. iij.

Macerentur per triduum & postea destillentur.

Atque ita in prima mensa semper aliquid cibi medicamentosi offerendum, postea is, quem æger auidius appetit, modò non sit crassæ & prauæ substantiæ.

Exhibeatur quoque puluis epatis lupi præparati cum conserua rosarum, cinamomo & passulis.

Vel ℞. *Pulpæ passular. Corinthiacar. cum vino veteri & generoso extract.* ℔. ß. *cortic. citri conditor.* Vnc. ß. *specier. aromatici rosati* Drach. j. *diarrhodi abbatis diatragacanthi.* an. Dr. ß. *diamargar. frigidi* ℈. ij. *puluer. corallior.* Drach. j ß. *epatis lupi præparati* Drach. iij. *santalorum omnium* Dr. j. M.

Vel fiat talis puluis.

℞. *Epatis lupi præparati* Drach. ij. *spec. diarrhod. abbat. sine camphora aromatici rosati* an. Drach. ß. *rhabarbari* Drach. j. *corticum thuris* Drach. ß. *spodij, spicæ* an. scrup. ß. F. Puluis.

Possunt etiam hîc aquæ, aut potius decocta epatis vitulini, cum herbis epaticis, additis quibusdam moderatè adstringentibus, vsurpari.

Si epar serosa humiditate abundare videatur, vtile fuerit rhabarbarum aqua rosarū & cinamomo præparatum in substantia sumere vel solum vel cū conserua rosarum.

Extra quoque epati roborantia adhibeantur.

Diæta.

Victus ad calidum vergat, cibíque sint εὔχυμοι & εὔπεπτοι, passulæ imprimis vtiles sunt; quoniam epar confortant, & si vitiosum aliquid in eo contineatur, id in benignum commutant, teste Tralliano.

Videatur etiam infra *part. 6. sect. 2. cap. 1. de Imbecillitate epatis.*

QVÆSTIO.

Quænam fluxus hepatici caussa proxima sit?

Calidi innati defectum proximam fluxûs sanguinei caussam esse, *supra* dictum. Verum à vulgata illa doctrina dissentire videtur Platerus, qui sanguificationis defectum ad fluxum hepaticum gignendum sufficere non putat, sed caussam aliam adhuc in epate & illi annexis venis mesaraicis, eamque insolitam, addendam censet, statuitque, eam esse sanguinis mesaraici summam tenuitaté, seu ipsius ichorem, hoc est, tenuiorum partium copiam, osculorumque venarum amplitudinem & dilatationem, cuius caussam esse statuit epatis caliditatem potius, quàm frigiditatem, à qua, accedente insuper sanguinis constitutione tali, venarumque ἀναστομώσει eueniat, vt serum rursum per hanc viam exiguis guttis sanguinis tinctum in intestina relabatur, huncque fluxum serosum & cruentum efficiat.

Verùm enim verò si non de spurio, sed de legitimo fluxu hepatico loquitur Platerus, res ferè eodem redire videtur. De hoc enim ipso quæstio est, vnde illa tenuitas sanguinis mesaraici sit, quæ oscula venarū dilatat ac aperit. Atque hæc procul dubio à peculiari epatis vitiosa constitutione & calidi innati in eo defectu ortum habet, quæ pro sanguine bono, & suo modo crasso hunc serosum generat: sicut idem in hydrope euenit; imò & in aliis partibus euenire videtur, præcipuè in neruis & neruosis partibus affectis; quæ, dum sanguinem affluentem rectè mutare & sibi assimilare non possunt, is in serosam quandam naturā & ichorē quasi degenerat, quem vulgo *das gliedevvasser* appellant. Atque ista constitutio non solùm in qualitatum primarū mutatione, sed & in calidi

calidi innati diminutione consistit. Ideoque cum caussam huius morbi statuit esse Platerus potius caliditatē, quam frigiditatem, id de incipiente potius, quam iam confirmato fluxu verum est. Etsi enim calor in febribus ardentibus malum hoc quandoque excitet: tamen id non fit, nisi per calorem illum calidum innatum dissipetur, & absumatur. Quo absumpto epar etiam refrigerari necesse est, idque tale euadere, ex facie & aliis epatis notis apparet.

CAPVT IX.

De Fecum alui per aliena loca excretione.

Excrementorum alui reiectio per os.

FEces alui, quæ secundum naturam per intestinum rectum & anum euacuatur, quandoque præter naturam per alia loca excernuntur. In ileo ore ea reiici supra dictum, quod malum plerumque lethale est. Sed & hoc obseruatum, quosdam toto vitæ tempore excrementa alui per os reddidisse: id quod Romæ à quodam factum narrat Mercurialis, *lib. 2. de excrem. cap. 4.* & Schenckius, *ex obseruationibus D. VVolffij*, refert, Constantiæ circa annum 1530. quendam fuisse, qui viginti annos excrementa sicca omnia euomuit, aluo nihil reddens, interim mediocriter sanus & suo officio fungens vsque ad multam senectam. Et idem ex obseruat. D. Ioh. Posthij refert anno Domini 1579. Coloniæ puellam fuisse viginti annorum, quæ ferè tertio quoque die alui excrementa per os reiicere solebat, idque iam vltra triennium continuerat, clysteribus & aliis medicamentis frustra adhibitis. Decumbebat autem illa perpetuò, quod crura habebat omnia contracta, interim satis benè colorata, ingeniosa admodum & facunda. Et Thomas à Vega, *com. ad cap. 2. lib. 6. Gal. de loc. aff.* refert virginem quandam ex retentione excrementi integram perpetuamque omnis excrementi & humidi & sicci retentionem incidisse, & exigam alimentum sumsisse, per os crebrò reiecisse, & vixisse epilepticam.

Caussa huius grauissimi symptomatis fuit motus fibrarum intestinorum inuersus. Cum enim secundum naturam motus & contractio incipiat à parte superiore, & versus inferiora progrediatur, donec excrementum per aluum reiicitur: si ex voluntaria fecum retentione vel alia de caussa natura semel atque iterum frustra hunc motum tentet, inuerso ordine eum aggreditur, & ab ano inchoat, & versus ventriculum tendit, idque sæpe tanta vi, vt anum planè occludat & constringat, & quæ in eum intruduntur, vel infunduntur, versus superiora protrudat, vt suprà etiam *de Ileo* dictum.

Cui malo nisi maturè succurratur, medicamentis lenientibus & laxantibus, vt *eodem loco* dictum, malum plerumque incurabile manet.

Per vmbilicum.

Per vmbilicum post abscessum inter pectinem & vmbilicum ruptum puero cuidam Mediolanensi octo annorum feces alui egressas, puerumque tamen ab hoc malo liberatum fuisse, refert Cardanus, *lib. 18. de subtil.* Et Alex. Benedictus, *Practic. lib. 20. cap. 34.* narrat, cuidam Veneto puero ex abscessu intestina perforata fuisse, vt per vmbilicum magnam excrementorum partem singulis diebus emitteret; sano tamen similem per domum ambulasse.

Per alia loca diuersa.

Per alia etiam loca perforatis intestinis & excitatis fistulis feces alui sæpe longo tempore excretas fuisse obseruatum, vt referunt Auicen. Rhases, *in 13. continentis.* Matth. de gradibus, *de fluxu ventris*, Fernelius, *de part. morb. & sympt. lib. 6. cap. 4.* Marcell. Donatus, *de histor. medic. mirab. lib. 5. cap. 4.* Fallopius, *de cap. vulnerib. cap. 12.* Platerus, *lib. 3. obseru. sub finem.*

Refert etiam Guil. Fabricius, *cent. 1. obseru. 51.* se vidisse adolescentem, duodecim annos natum, qui tumore musculorum rectorum abdominis laborabat, quo rupto excrementa per quatuor aut quinque hebdomades per eum locum, nil verò per aluum egessit. Quæ in eius cadauere inuenta sint, ibidem videantur.

Cur feces intestinis perforatis non in cauitatem abdominis excitant?

Quomodo autem hoc accidat, & quomodo fiat, vt feces in cauitatem abdominis non excidant, si caussa quæratur, vero consentaneum est, id fieri, si Intestinorum vulnera eo in loco incidant, vbi carneæ musculorum abdominis portiones existunt & intestinorum, ac muculosæ carnis labia mutuo conglutinantur, & ita via paratur, per quam feces extra corpus educi possint.

Talia autem mala omnino incurabilia sunt.

Refert etiam Schenckius ex obseru. D. Iohann. Hessij, quandam Salomen Sueuam, cum incidisset in colicam, & à mulierculis applicarentur multa calida, contraxisse abscessum in intestinis, quo rupto materia defluxit ad partem femoris superiorem pedis dextri, per quatuor digitos à peritonæo infra, & ibi fecit saccum, quo aperto effluxit pura sanies, deinde per multos menses quoties egerebat feces, tenuiores per illum locum effluebant. Curata tamen fuit perfectè, corpore purgato, & exhibitis primo decoctis ad vulnera consolidanda vtilibus per multos dies, & imposito emplastro ad rupturam, vt tamen in lecto iaceret, & tandem decocto ligni propinato. Refert etiam Guil. Fabricius, *centur. 1. obseru. 74.* iuuenem quendam per inguen excrementa alui gessisse. Cum enim ex alto in terram cecidisset, atque eo casu, cuspide pali abdominis musculos peritonæumque vulnere in cauitatem abdominis penetrante confodisset, intestina per vulnus exciderunt, quæ cum nec reponi commodè nec retineri potuissent, excrementa ab eo tempore nunquam per aluum, sed per intestinum hoc exonerauit iuuenis, atque variorum medicorum, Chirurgorumque consilia & medicamenta frustra adhibuit. Vid. *loc. alleg.*

Per penem quoque cum vrina feces euacuatas fuisse refert Ferrandus Senior, *libell. de nephritide.* Scribit quoque Guil. Fabricius, *centur. 1. obs. 75.* Honestam quandā matronam Geneuensem peperisse filium, qui clauso ano excrementa per ductum vrinarium simul & vrinam excernebat. Acccersitum fuit Chirurgorum & Medicorū collegium, sed nullus in ea fuit opinione, vt de ani incisione quicquam tentaretur. Tandem cum excrementa indurescerent, nec per ductum illum angustum amplius permeare posent, inflatus est venter, exorta est febris, aliaque symptomata, ita vt decimo septimo ætatis die è vita discesserit. Aperto cadauere, inuentum est intestinum rectum adnatum fundo vesicæ.

Obseruatum etiam in multis discissione vesicæ exempto calculo, aut alio modo vlcere contracto, læso quoque intestino recto feces & vrinam per vlcus defluxisse, vt scribit Desid. Iacotius, *comm. ad aph. 15. lib. 2. sect. 3. Coarcar. Hippocratis.*

Tandem etiam fœminis quibusdam per pudenda muliebria feces alui redditas fuisse obseruatum & annotatum à Beniuenio, *de abditis sanat. caussis cap. 86.* Dodonæo, *in annot. ad cap. 11. Beniuenij.* Amato Lusitano, *cent. 2. cur. 10.* Mercuriali, *lib. 3. de morb. puer. cap. 9.* Marsil. Cognato, *lib. 1. cap. 1. Var. obseru.* Schenckio, *lib. 3. ex obseru. D. Ioh. Hessij.*

CAPVT X.

De rebus variis, alienis & monstrosis per aluum excretis, & ventris murmure.

Res alienæ per aluum excretæ.

VIa ista per aluum eo fine à natura facta, vt superfluæ à cibo feces per eam euacuentur. Accidit tamen aliquando, vt præter naturam res aliæ etiam, eæque non vnius generis, per eam excernantur.

Nigra deiectiones.

Nigræ deiectiones.

Accidit interdum, vt planè nigra deiiciantur per aluum. De quo quidem Hippocrates, *4. aph. 21. Deiectiones*

nes nigræ sanguini atro similes sponte prodeuntes, siue cū febre siue sine febre, pessimæ sunt. Petrus Salius Diuersus tamen monet medicos, ne sęper nigras deiectiones, cū sæpissimè omni periculo vacent, timeant. Sed rectissimè addit: si vstæ excretiones contingant in morbis acutis, & materia educta non sit atra bilis, sed verè melancholicus humor, qui est fex sanguinis, quandoque eueniunt, omni carere discrimine, ad bonumque terminari, exoneratâ per has à graui materia naturâ ipsâ. Si enim splen præter naturam sese habeat, limosa hæc materia plurima acumulatur circa viscera, in venisque illis communibus, & si abundantior colligitur, etiam in mesenterio & circa pancreas, quæ totius corporis veluti altera sentina est, aggregatur, quæ tandem cum grauis admodum naturæ fuerit, insurgente virtute expultrice, natura eius excretionem tentat, hincque deiectiones fiunt nigerrimæ, quibus aliquando & simul connectitur eiusdem superfluitatis vomitus, vt species Choleræ videatur. Supra enim & infra eandem materiam nigram excernunt ægri.

An nigræ deiectiones semper pessimæ?

Deiectiones nigræ triplices.

Sunt nimirum deiectiones nigræ triplices. Prima est ex sanguine, qui è venis excidens in grumos concrescit, aterque fit, quam Hippocrates μέλαν αἷμα, Galenus μελανθὲν appellat. Secunda est ex humore Melancholico naturali, seu fece illa sanguinis, quæ circa lienem colligitur, & fusa liquaquataque manet, nec in grumos concrescit. Tertia est ex bile atra, quæ colore nigra est, splendens, atque acris. Primi generis deiectio non ita putrescat, atque veneni naturam induat, aut caussa sit magna, vnde illa sanguinis collectio prouenit. Secunda equidem sæpe fit cum ægri commodo, vt dictum: lienis tamen & vasorum splenicorū debilitatem arguit. Ideoque videndum, an talis euacuatio fiat per crisin, & à naturæ robore, an verò symptomaticè. Tertia pessima est, vtpote quæ accidit ab humore pessimo.

Etsi vero ex secundi generis illa deiectione vires nonnihil languidiores reddantur: tamen materiâ euacuatâ æger in meliorem statum deducitur. Medici ergo officium tunc est, in ipso paroxysmo intestina saltem clysteribus abstergere & munire, ne à materia trāseunte offendantur; Abstergentia etiam exhibere, &, si vomitu simul materia reiiciatur, eum lenioribus medicamentis faciliorem reddere; ab oxymelite verò & omnibus acidis, ac quæ acetum recipiunt, abstinere, simul verò vitare ventriculum roborantia & adstringentia, siue intus exhibita, siue extra applicata, ne materia detineatur. Postea autem dispicere, an alimentorum ratione, an verò lienis vitio hoc accidat. Si alimentorum vitio id fiat, meliores præbendi. Si vitio lienis id contingat, videndum, an ob eius imbecillitatē vel obstructionem id accidat, vitiumque id corrigendum, vt postea *de lienis præter naturā affectibus* dicetur. Si quid etiam materiæ eiusmodi reliquum sit, id per interualla euacuandum. Etenim si materia tota non euacuatur, vel etiam caussæ eam generantes non tollantur, recidiua fieri solet, ægerque tandem vel in hydropem vel malas ventriculi affectiones coniicitur, vel materia detenta acrimoniam acquirens & in atram bilem degenerans naturam ad excretionem vehementer stimulare, ægrumque vnica enormi euacuatione de medio tollere solet, quod iis præcipuè accidit, qui vina generosiora & aromata multa in continuo vsu habent.

Pus.

Pus per aluū deiectum.

Pus etiam interdum per aluum deiicitur. Idque ex partibus vicinis, vt cauo epatis, vel abscessu aliquo, in mesenterio latente facilè fieri potest.

Cur à partibus remotis pus per aluū euacuetur?

Hoc verò admiratione dignum est, quod etiam à partibus remotis, vt artubus, materia per aluum euacuatur, id quod comiti Mansfeldiano tormento manuali ad sinistri cubiti articulum vulnerato accidisse refert Ambros. Paræus, *lib.* 10. *cap.* 12. Ægro enim diarrhœa superuenit, qua purulentam & fœtidam saniem à brachio & vulnere manantem reddebat. Idem aliis etiam duobus accidisse testatur, *lib.* 16. *cap.* 49. Neque hoc impossibile est. Si enim in febribus natura sponte sæpè, tum etiam medicamentis irritata in aliis membris vitiosos humores in vena caua passim lititantes à bonis humoribus separare, eosque per ventrem euacuare potest: cur non etiam saniem à magnis vulneribus in proximas venas sese insinuantem per aluum expellere possit?

Vermes.

Vermes quoque per aluum aliquando euacuari notum est, de quo supra *sect.* 1. *cap.* 5. *de vermibus* dictum. Imo etiam lacertas per aluum excretas fuisse refert Gemma Cosmocriticæ *lib.* 1. *cap.* 6. Et anguillam viuam cubiti longitudine, quam instar fœtus nouem mensibus gestarat, puellam annorum 14. per sedem excreuisse idē *lib.* 2. *cap.* 2. narrat. Scarabæi genus omne cornutum per aluum excretum fuisse ab anu pleuritica, scribit Gesnerus, *lib.* 3. *epistol.*

Vermes per aluū excreti.
Lacerta.
Anguilla viua.
Scarabæi cornuti.

Lapides & Tophi.

Lapidum & tophorum varia genera per aluum excreta fuisse testantur Gentilis, *comm. ad Can. Auicenn. lib.* 4. *fen.* 1. *tract. de febre sextana.* Gordonius, *part.* 5. *cap.* 18. *Pract.* Matth. de gradibus, *ad* 9. *Rhas. capit. de colica.* Sauanorola, *tr.* 6. *cap.* 16. *rubr.* 17. Gainer. *cap.* 1. *tract. de calculosa passione.* Thom à Vega, *comm. ad cap.* 5. *lib.* 1. *de loc. aff. Galeni.* Beniuen. *de abdit. sanat. caussis cap.* 14. & alij plurimi, quorum obseruationes collegit Ioh. Schenckius, *lib.* 3. *obseru.* Retulit mihi etiam vir nobilis, se in acidulis Egranis aliquot calculos nigros excreuisse. Monstrauit mihi idem aliquot magnitudine pisi, colore terræ sigillatæ Strigensis, sed duriores, quos excreuerat. Globum tophaceum tunicâ inuolutum suberis substantia à fœmina quadam excretum fuisse testatur Scholiographus, *ad cap.* 56. *lib.* 2. *Hollerij de morb. internis.* D. Iacobus Oethæus refert filium suuum tres menses natum, cum grauissimis & continuis doloribus vexaretur, post exhibitam tribus diebus continuis cassiam cum betonicæ syrupo mixtam excreuisse globulos plurimos, intus putrida & saniosa materia refertos, extra vero membrana quadam obductos.

Lapides & tophi per aluum excreti.

Ossa.

Ossa per aluū excreta.

Mirum tandem hoc est, quod è Christophori Rumbaumij Medici quondam Vratislauensis obseruationibus refert Schenckius, *lib.* 3. *obseru. Anno* 1577. anum quandam Lipsiæ in ædibus D. Simonis Simonij cùm latus afflixisset, particulam costæ spuriæ palmæ vnius lōgitudine satis acutam ab integra effractam per abdomis cauitatem ad intestinum rectum delapsam, eo perforato, per aluum eiecisse, intestino breui consolidato.

Officula praua è pedibus gallinarum, quæ aliquot annis in intestinis hæserant, per aluum reddita fuisse, refert Platerus, *in fine lib.* 3. *obseruat.*

Caseus concretus & induratus.

Casei etiam concreti induratique & diu in intestinis retenti magnam copiam quendam post diuturnos cruciatus per aluum reddidisse *supra ex Platero* dictum.

Murmura & Rugitus Ventris.

Murmura ventris & rugitus.

Tandem etiam inter symptomata intestinorum, & quidem quæ auditui occurrunt, sunt ventris murmura & Rugitus. Qui sanè virginibus sunt frequentiores & molesti etiam; aliis tamen quoque accidunt, & morborum quorundam ventriculi & intestinorum sunt symptomata.

Caussa.

Habent enim ortum à flatibus in intestinorum cauitate conclusis, & hinc inde discutientibus, nec exitum inuenientibus, præcipuè verò circa sinistrum hypochō-

drium

drium & in colico, vt & circa vmbilicum, quòd eò loci intestina tenuia maximè conuoluantur. Occasionem etiam huic malo præbent virgines interdum, dum ventrem nimis arctè constringunt, vt graciles sint. Ita enim flatus in intestinis compressis retinentur.

Prognostica. Ipsum hoc symptoma nihil per se periculi habet; nisi quod præcipuè in virginibus, turpitudinem quandam parit. Si quid verò periculi portendit, id est à caussis, à quibus flatus pendent, de quo *supra* dictum.

Curatio. Tolluntur autem ista murmura caussis, à quibus pendent, ablatis: cruditates scilicet amouendæ, flatusque discutiendi, cùm exhibitis tum extra applicatis medicamentis, de quibus *de imbecillitate ventriculi & colica ex flatu* dictum, quæ hic repetere opus non est.

DE SYMPTOMATIBVS ANI.

CAPVT XI.

De Ani Paralysi, stupore & dolore.

Ani Paralysis & stupor. ANus musculo suo, qui sphincter ani appellatur, clauditur, ne feces quouis tempore excidant, sed pro arbitrio hominis, vbi stimulum excretionis sentit, excernantur. Sensu etiam exquisito anus est præditus, vt stimulum excrementorum sentiat, ne ea iusto diutius retineantur. Interdum autem vtraque hæc actio læditur. Platerus equidem hoc negat, & licet in Apoplexia adsit omnium partium resolutio, vt & si in alia paralysi partes inferiores omnes resolutæ sint, nihilominus feces alui reiici, podicemque spontè retrahi posse putat. Verum memini aliquoties in Apoplecticis musculum hunc ita resolutum fuisse, vt anus planè hiarit; vnde etiam clysteres iniecti retineri non potuerunt. Verum accidit hoc saltem in Apoplexia grauissima, & Apoplexiæ plerumque lethalis indicium est. *Num in Apoplecticis ani sphincter resoluatur?*

Interdum etiam sensum, quo præditus est, anus perdit, vt stimulum excrementorum non sentiat.

Caussa. Vtraque affectio ortum habet neruo sexti paris, à quo intestina neruos accipiunt, affecto, & quidem quod spiritus animalis in eam vel non influit, idque ideo, quia aut in cerebro aut neruo sexti paris est angustia, vt in apoplexia & paralysi accidit; vel licet influat, non recipitur, idque aut ob intemperiem frigidam & humidam, aut etiam vim narcoticam; quod fieri potest, si quis in lapide frigido sedeat, aut opiatum medicamentum ano sit inditum.

Curatio. Curatur autem hæc paralysis & stupor eodem modo, vt aliarum partium paralysis & stupor.

De ani Pruritu.

Ani Pruritus. Vt anus sensum interdum amittit: ita contrà quandoque pruritu & dolore corripitur.

Pruritus atque ani assidua mordicatio ab iisdem ferè caussis ortum habet, à quibus tenesmus. Primò nimirum ab humore salso, viscido & mordaci sphincteri inhærente: deinde à fecibus acribus ibi relictis & adhærentibus: tertiò à vermibus in intestino recto, ascaridibus puta: quartò ab vlcere in ano.

Eius Curatio. Curatio pro caussarum diuersitate instituenda. Nam si cum tenesmo sit coniunctus pruritus, curatio eodem modo peragenda, vt mox de tenesmo dicetur.

Si ab humore salso sit puritus, eadē ferè curandi ratio est: humor nimirum salsus & acris euacuandus, podex abluendus vel fouendus decocto foliorum maluæ, violariæ, salicis, florum verbasci, rosarum, vel aquâ plantaginis, cui parum aluminis sit admixtum, vel succo ebuli.

Si à sordibus & fecibus relictis, eæ abluendæ decocto verbasci.

Si à vermibus, curatio instituenda, vt de ascaridibus dictum, vermesque expellendi clysteribus & glandibus conuenientibus, vel gossypio terebinthina illito extrahendi.

Si ab vlcere sit pruritus, curatio ad vlcus dirigenda, vlcusque mundum semper conseruandum. Vtile est tum hoc vnguentum:

℞. *Tragacanth. sulph. citr. litharg.* an. Drach. j.

Terantur & cum aceto atque oleo rosac. F. Linimentum.

De Ani dolore.

Interdum etiam anus insigni dolore corripitur: id quod accidit præcipuè hæmorrhoidibus, inflammatione, erysipelate, aliisque tumoribus & vlceribus. Caussæ etiam externæ eundem dolorem excitare valent. Ita refert Platerus, *lib. 2. obseru.* Medicinæ quendam studiosum, cum chartâ, quâ capsici semina asseruârat, nates abstersisset, subitò tantùm ardorem & dolorem sentire cœpisse, vt nullibi quiescere posset, & præ dolore ferè insaniret. Idem alij cuidam, qui podicem chartâ, in quâ piper contentum erat, abstersisset, accidisse idem refert. Idem scribit, rusticum quendam talpam viuam in sacculo lineo caligis insuto inclusisse. Cum autē ille in mensa apud sodales moram traheret, talpam exitū quærētem primò panem, quem tum in sacco gestabat, mox & saccum perterebrasse, & in clunium interstitium se ingerentem ad podicem vsque progressam pedibus anterioribus, quibus terram fodere solet, anum dilatasse, & in eum irrepsisse, magnumque dolorem ibi excitasse; quam cum adstantes extrahere niterentur, talpa contranitente, pedibusque & acutis vnguibus intestino infixis sese firmante, cruciatus summus excitatus est, vt ab opere desistere cogeretur, donec tandem æger exagitatus dolore posteriora supra scamnum sæpe & validè concutiendo talpam attonitam redderet, ita vt vlterius in podicem tota se non ingereret, sed viribus amissis extrahi posset. *Ani Dolor & eius Caussa.*

Prognosticum & Curatio. Periculosum malum ani dolor est, & quod vires valde deiicit ægroque interdum mortem affert. Curatur autē rectissimè, caussis, à quibus dolor pēdet, sublatis, de quo *suo loco*. Et si à rei alicuius externæ acris contactu dolor excitetur, locus aquâ tepidâ vel lacte abluendus, vel æger balneo aquæ dulcis tepidæ insideat. Ad dolorem autem leniendum anodina, & si opus sit, etiam narcotica adhibenda, vt:

℞. *Pingued. gallin. recent. butyri recent.* ana Vnc. j. *vitell. oui* num. j. *mucilag. sem. psyll.* Drach. iij. *croci* Scrup. ß. *ceræ parum.* F. Linim.

Vel ℞. *Mucilag. sem. psyll.* Vnc. j. *cremor. lact.* Vnc. iij. *emuls. sem. 4. frig. maior.* Vnc. j. *vitell. ouor.* num. ij. Misce.

Vel ℞. *Thuris, myrrhæ, croci, opij* ana Scrup. j.

Puluerisata excipiantur mucilagine sem. psyllij & vitello oui ac pomata. Fiant suppositoria mollia.

Si dolor valde vrget, etiam laudanum opiatum vel alia opiata exhiberi possunt.

CAPVT XII.

De tenesmo.

Tenesmus. PEculiaris verò doloris ani species est Tenesmus, qui dysenteriæ sæpe accidit, imò à Galeno, 3. *de causs. sympt. cap. 2.* inter dysenteriæ species refertur.

Dicitur à Græcis τεινεσμὸς (quam vocem & Latini imitati tenesmum & tenasmum dixerunt) à tensione; cum in eo assidua & molesta tensio in podice percipiatur.

Est enim tenesmus nihil aliud quàm assidua per aluū deiiciendi cupiditas cum dolore, in qua vel nihil, vel pauca mucosa & cruenta deiiciuntur.

Caussæ.

Caussa. Causa continens huius mali & proxima est, quicquid facultatem expultricem in intestini recti extremitate stimulare potest. Propria n. huius intestini actio est excretio, & præcipuè in extremitate eius vis illa viget. Hinc pars affecta in hoc malo est podex, seu extremitas

recti

recti inteſtini. Hâc enim ſolâ,non verò quauis inteſtini recti parte affectâ hoc malum excitatur. Nam fiſſuræ ani non inferunt teneſmum, niſi inſint huic parti, cui egerēdi cupiditas naturaliter inſita eſt. Quotieſcunque igitur vis illa in hac parte ſtimulatur à quacunque cauſſa, deiiciendi deſiderium, ac conatus excitatur, etſi ſæpe inanis. Sed vt hoc fiat, cauſſa illa inteſtino adhærere & quaſi affig debet. Nam ſi facilè præterlabatur, conſuetam ſaltem egerendi cupiditatē excitat, non verò præternaturalem. Ac hinc accidit, vt licet bilis flaua maximam ſtimulandi vim habeat: quia tamen præterlabitur facilè, & ob tenuitatem parti non adhæret, rarò teſmū excitet, & non niſi cum oſculis vaſorum ad inteſtinum hoc tendentium adhæret; id quod interdum ex nimio conatu excernendi accidit, reſeratis præter naturam oſculis.

In dyſenteria quidem vel exulceratio eiuſdem inteſtini, vel humor acris, mordax, & ſalſus inferiori inteſtini recti parti adhærens eamque vellicans huius mali cauſſa eſt. Præter has cauſſas etiam expultricem ſtimulare valēt calculus veſicæ, præcipuè in collo veſicæ hærens, tumor partium vicinarum, vt vteri, quod grauidis ſæpe accidit; hæmorrhoidum, vaſorum ſeminaliū; vermes, vlcus muſculi veſicam claudētis. Intemperies quoque frigida contracta ex ſeſſione ſuper lapide frigido, aut mora in aqua frigida. Nonnulli quidem eum teneſmum, qui citra exulcerationem fit, nothum teneſmum dicendum putant; verum ſine cauſſa. Nametſi ſecundum cauſſas, & mali grauitatem non exigua ſit differentia: tamen quia teneſmi natura & ratio in aſſiduo & ferè inani deiiciendi conatu conſiſtit; quandocunque cauſſa aliqua adeſt, quæ hoc reiiciendi deſiderium excitat, teneſmus meritò appellari poteſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Facilè hoc malum cognoſcitur. Aſſidua enim adeſt deiiciendi cupiditas cum dolore, etſi ſæpe nihil deiiciatur; interdum verò pauca, mucoſa & ſubcruenta. Prolabitur nonnunquam & inteſtinum rectum ex nimio excernendi conatu; & vrinæ difficultate ſtillicidium accidit, propter vicinitatem ac conſenſum harum partiū. De quo Hippocrates, 5.*aph.*58. Ad recti inteſtini & vteri inflammationem, purulentoſque renes accidit ſtranguria.

Cauſſæ diſcernuntur ex iis, quæ excernuntur, & affectibus coniunctis. Etenim ſi à dyſenteria cauſſam habet, pituitoſus & ſalſus humor viſu, & ex maiori conatu ac paucis excrementis colligitur; bilioſus ex maiori mordicatione & prurìtu: reliquæ cauſſæ ex affectibus coniunctis cognoſcuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Teneſmus facilè tollitur, neque vnquam per ſe iugulat. Celſus, *lib.*4.*cap.*18.

2. Quia tamē non leuia ſymptomata & mala ſæpe ſecum trahit, tum ſatis periculoſus eſt. Nam, vt Hippocrates, 7.*aph.*27. ſcribit, *Si prægnati teneſmus ſuperuenerit, abortus cauſſa eſt:* ſiquidem contentione ſeu ſollicitatione aſſidua ac moleſta cum totum corpus, tum maximè vterus laborat, vtpote recto inteſtino cognatus & affinis: vnde non mirum, ſi frequentius exurgendo deſidendoque & vehementius connitendo abortus fiat, vt Galenus, *in comment.* ait.

3. Quò cauſſa, à qua oritur, grauior, eò periculoſior teneſmus, vnde qui ab atra bile excitatur teneſmus omnino periculoſus eſt, cum quaſi cancer exulceratus ſit.

4. Sæpe neglecto teneſmo vlcus relinquitur ſordidum, idque in fiſtulam tranſit, quæ ægrè curatur.

Curatio.

Curatio. Curandi ratio varia eſt pro cauſſarum varietate. Si ab eâdem cum dyſenteria cauſſa oritur teneſmus, & dyſenteriæ ſuccedit, eadem ferè curandi ratio eſt, quæ dyſenteriæ, & propterea vniuerſales euacuationes, prout opus, inſtituendæ. Poſtea parti affectæ ſuccurrendum; humores ſtimulantes abſtergendi; vlcus, ſi adſit, ſanandum; pars roboranda, dolorque leniendus. Ideoque talis clyſter paretur.

℞. *Hordei, flor. verbaſci.* an. M.j. *roſar. rubrar.* M. ß. *lumbricor, locor. & inciſor.* Vnc.j. *ſem. pſylli, cydonior. fœnugræci* an Drach.j. Coq. in *lacte recenti.* Colaturæ ℞. ℔.ß. Adde *olei roſacei* Vnc.ij. *vitellos ouorum* ij.

F. Clyſter, qui abſtergit & dolorem lenit.

Quantitas clyſteris praua ſit; cum ſaltem inteſtinum rectum abluere debeat: frequentius tamen iniiciatur.

Foueantur & vicinæ partes circa os ſacrum, & interfemineum *decocto violar. althææ, verbaſci, flor. chamæmel. meliloti, ſem. fœnugræc. lini, anethi;* & inungantur *oleo roſaceo, chamæmelino, anethino, lumbricorum, vel communi,* in quo *ſem. dauci, cumini, angelicæ* cocta fuerint.

Si dolor ſit vehemens, & vigiliæ ægrum vexent, aliquid laudani opiati cum ſyrupo de papauere exhibeatur.

Dolore ſedato, ſi vlcus reſtet in inteſtino recto, illud abluendum & conſolidandum. vt:

℞. *Hordei* M.j. *rad. conſolidæ* Vnc.ij. *plantaginis, ſaniculæ, roſar. rubr.* an. M.ß. Coq. *in aqua ſimpl.* Colaturæ ℞. ℔.ß. Adde *mellis roſati* Vnc. ij. *vitellos ouorum* ij. F. Clyſter.

Abluto vlcere ſemel atque iterum vel etiam ter de die talis clyſter iniiciatur.

℞. *Decocti modò parati* Vnc.v. *boli Armeni, thuris, myrrhæ, ſanguinis draconis* an. Drach.ß. Miſce.

Commodiora adhuc ſunt ſuppoſitoria; cum ipſi loco affecto rectius & diutius adhærere poſſint, fiuntque ex ſeuo hircino cum puluere thuris, tutia & ſimilibus. Et ſi vehemens dolor adſit gr.ij. vel opij vel laudani opiati admiſceri poſſunt.

Vel paretur tale ſuffimigium:

℞. *Maſtichis* Drach.j. *thuris, ſtyracis calamitæ* an Dr. ß. *flor. verbaſci, roſar. rubrar.* an. Scrup. ij. F. Puluis pro ſuffimigio.

Aut paretur ſuffimigium ex pice cum ſemine rutæ, aniſi, fœniculi, thure.

Vel fiat tale Linimentum.

℞. *Mucilaginis, ſem. pſyllij cydonior. extract. cum decocto florum verbaſci, & plantaginis* an. Vnc. j. *ſeui hircini* Vnc.ß. *vitellum oui, boli Armeni* Drach.ß. *thuris* Drach.j. F. Linimentum.

Si abſque dyſenteria teneſmus accidat, cauſſa eius tollenda. Quapropter ſi abſque dyſenteria à lentis & ſalſis humoribus inteſtino adhærentibus excitetur, abſtergendi ij decocto hordei, maluæ, melle roſato.

Si à bilioſis humoribus, iidem abſtergendi decocto hordei, lacte, iure carnium, addito ſaccharo rubro.

Si à calculo, vel etiam fecibus induratis, (quam cauſſam etiam quidam ponunt) fiat teneſmus, primò clyſteres emollientes infundendi, qui feces emolliant & vias laxent, poſtea acres, qui emollitas feces & calculos educant.

Si à vermibus inteſtino recto adhærentibus, idque mordentibus accidat teneſmus; clyſteres, qui vermes necent, ex foliis perſici, abſinthio, praſſio, hyſopo, hiera ſimplici & ſimilibus iniiciendi.

Si à refrigeratione nimia inteſtini recti oriatur, calefaciendum id eſt mentha, ſemine lini, anethi in ſacculum incluſis, coctis & ano appoſitis. Vel fomentetur anus decocto horum; vel vapor ex decocto talium ano excipiatur, vel inſeſſus ex decocto iſto paretur: vel ſedeat æger ſuper tabula ex ligno cupreſſi, vel iuglandis calefacta & ſeuo hircino illita.

Si à partium vicinarum affectibus per conſenſum excitetur teneſmus, iis ſublatis & ipſe tollitur.

CAPVT

CAPVT XIII.

De Hæmorrhoidibus.

Hæmorrhoides.

TAndem hanc de intestinorum affectibus tractationem claudant hæmorrhoides, earumque præter naturam affectiones.

Α'ιμοῤῥοὶς equidem quandoque pro omni sanguinis ex quacunque parte effusione & fluxu accipitur, & dum Hipp. 2. *Prorrh.* scribit, αἱμοῤῥοίδας ἔχουσι, Celsus locum exprimens, sanguinem aliqua parte prorumpentem dixit, *lib. 2. cap.* 8. In specie tamen saltem de sanguine è venis ani & vteri effusione vsurpatur, vt ex eodem Celso, *lib. 6. c.* 18. videre est. Imò vsus obtinuit, vt specialissimè pro eo sanguinis fluxu, qui fit è venis ani, accipiatur. Nec solùm de sanguinis fluxu ex hisce venis, sed & de iis ipsis venis vocabulum hæmorrhoidum vsurpatur.

Patiuntur autem hæ venæ varios præter naturam affectus. Aliquando enim intumescunt, aliquando quoque inflammantur, doloremque patiuntur; aliquando verò sanguinem fundunt, qui fluxus hæmorrhoidum nominatur.

Hæmorrhoidum differentiæ.

Vnde hæmorrhoidum variæ sunt differentiæ. Primò enim sunt hæmorrhoides duplices, aliæ internæ, quæ è ramo splenico venæ portæ oriuntur, & per mesenteriũ circa colum & intestinum rectum extensæ terminantur in musculis ani & intestino interiore. Eaque est vnica, sociamque habet arteriam à mesenterica infra ramos producentem. Externæ verò à ramo venæ clauæ epigastrico oriuntur, & in externas recti intestini partes, ani musculos scilicet disseminantur. Suntque duplices, vtrinque vna, & vtraque habet comitem arteriam ab hypogastrica deriuatam. Et hæmorrhoides à porta ortæ solum intestinum rectum nutriunt; quæ verò musculos nutriunt, à caua vena oriuntur. Et quia partes, quæ hoc loco à caua nutriuntur, plures sunt, quatuor scilicet musculi, vnus sphincter, qui in orbem intestinum rectum cingit, & alij duo intestinum attollentes & quãtus cutaneus anum adstringens, hinc etiam, vt modò dictum, hæmorrhoides à caua deductæ duæ sunt, à porta verò vna tantum. Et propter hanc diuersam hæmorrhoidum originem internæ quidem sanguinem & humores ex vena portæ & visceribus, ad quæ illæ pertingunt; externæ verò sanguinem in vena caua redundantem euacuãt. Quia tamen eidem intestino recto inseruntur, communionem quandam horum vasorum esse, & osculis sibi mutuo occurrere, & ex hæmorrhoidibus internis humores vitiosos externis etiam communicari, & per eas effundi, probabile videtur. De qua re pluribus infra, *de affect. hypoch. c.* 1. dicetur. Videatur etiam Hieronymus Fabricius ab Aquapendente, *de operat. chirurg. cap. de hæmorrhoidibus.*

Hæmorrhoides cœca & aperta.

Deinde quia sanguis ad hæmorrhoidas affluens modo per earum orificia effluit, modo in iis subsistens eas in tumorem attollit, duplices inde hæmorrhoides constituuntur, cœcæ & apertæ. Cœcæ (clausas vel dolentes rectius dici putat Platerus) illæ dicuntur, quæ tãtum tument & nihil excernunt; apertæ verò sunt quæ suo tempore sanguinem effundunt. Et cœcæ quidem sæpè magno cum dolore intumescunt, dolorque, cum excrementa excernuntur, exacerbatur; imò interdum à dolore & sanguine effluente, neque exitum inueniente inflammatio excitatur.

Quinque hæmorrhoidum differẽtiæ sec. Galen.

Galenus, *in lib. definit. medicar.* quinque adhuc proponit differentias, à magnitudine, numero, figura, loco cõstitutione desumpta. A magnitudine, quod aliæ sunt magnæ, aliæ paruæ, aliæ mediocres: à figura, quam intumescentes acquirunt, & inde etiam varia nomina sortiantur, & à verrucis, acinis vuarum, moris, ficubus, quæ repræsentant figuram, dicuntur verrucales, vueæ mora, σύκωσις seu ficus, Latinis mariscæ, vnde Martialis; *Cæduntur tumidæ Medico ridente mariscæ.* A loco, quod aliæ in ano sunt, aliæ in sphinctere, aliæ in intestino recto; A constitutione, quod aliæ mites sunt, aliæ malignæ cancrodes, gangrænosæ.

Hæmorrhoides ad quam rerum p. n. classem referendæ?

Hæmorrhoides a. quatenus tumẽt, pertinent ad morbos magnitudinis præter naturam auctæ: si verò sanguinem præter naturam fundũt, pertinent, vt Galenus, 3. *de sympt. causs. cap.* 6. scribit, ad symptomata in genere excretorum toto genere præter naturam. Neque n. omniũ hominum est, sanguinem ex his venis effundere, sed quorundam atque aliis etiam regionibus, vt meridionalibus magis sunt familiares, alius minus, vt septentrionalibus; quod illarum incolę sanguinem calidiorem & magis adustum, harũ frigidiorem habent. Et quibus hoc accidit, à caussa præter naturã accidit. Neque enim solum tum præternaturales sunt, cum præter modum fluunt, sed etiam cum moderatè fluunt. Etenim quanquam moderatè fluunt, vtiles sunt, & à multis morbis præseruant: tamen humor, qui ad excretionem naturã stimulat, naturali modo se non habet, neque sanguis vnquam, nisi in fœminis, secundum naturã excernitur.

Quibus regionibus fluxus hæmorrhoidum magis sit familiaris?

Cui sexui potissimum accidat fluxus hæmorrhoidum?

Accidit autem fluxus hic præcipuè maribus, & quidẽ maximè in virili ætate constitutis: nonnunquam & fœminis. Et noui ipse nobilem fœminam, corporis constitutione sanguineam, affectioni tamen hypochondriacæ obnoxiam, quæ singulis mensibus ordinariè, & quidẽ die post menstruum fluxũ decimo quarto hæmorrhoides patiebatur. Rarò vero ita ordinatè singulis mẽsibus fluunt hæmorrhoides, vt menstrua, sed quibusdam duorum vel trium mensium spatio, nonnullis singulis annis semel vel bis, prout humorum naturam stimulantium maior vel minor copia est.

Qua periodo fluxant hæmorrhoides?

Cur in hæmorrhoidibus cœci dolor excitetur?

Excitatur vero in hæmorrhoidibus cœcis dolor, non ob ipsam venam affectam, quæ sensu prædita non est, sed ob partes neruosas & membranosas exquisito sensu præditas, quibus intexta est, idque eò magis accidit, si inflammatio accedat. Tum enim sanguis vt excernatur, in extremitatem venæ delatus, nec exitum inueniens extremitatem huius venæ, simulque partes, quibus inserta est, distendit. Accidit hoc etiam interdum iis, quibus hæmorrhoides nunquam fluxerunt, & primum fluere incipiunt, cum oscula venarum nondum satis pateant.

Caussæ.

Caussæ.

Caussa proxima, quam insequitur hoc symptoma, est morbus compositionis, seu vasorum horum apertio & ἀναστόμωσις. Fit autem ista hæmorrhoidum apertio à sanguine vitioso & imprimis adusto, vt postea, *quæstione prima*, dicetur. A quibus autem caussis humor melãcholicus & ater atque adustus generetur, alibi dictum.

Mouentur verò hæmorrhoides ferè sponte & naturæ beneficio; & quidem aliæ statum tempus obseruant, & fluunt vel singilis mensibus, vel singulis anni quadrantibus, vel alia periodo, aliæ verò sine vllo certo ordine mouentur. Interdum verò mouentur à caussa aliqua externa, præcipuè fortium purgantium vsu vt colocynthidis scammonij, vt aloës, quæ hæmorrhoides aperiendi vim habet, vt ipsa experientia id testatur, quod qui negant, inter quos est Leonardus Fuchsius, *lib. 1. paradox. cap.* 1. experientiæ scutica digni sunt, vt Iulius Cæsar Scaliger, *exerc.* 160. *sect.* 3. loquitur.

Signa Diagnostica.

Signa.

Affectus ipse per se manifestus est, siue fluant hæmorrhoides, siue non fluant, & saltem intumescant, siue etiam doleant. Ita enim facilè agnoscitur, an hæmorrhoides sint internæ. Externæ enim & tactui & visui sunt obuiæ. Internæ verò non patent, nisi in ani expressione, vel si anus speculo ani aperiatur. Figuræ magnitudo & numerus visu quoque deprehenditur. Quæ autem sanguinis, qui euacuatur, qualitas & dispositio sit, è signis humorum *alibi* propositis patet.

Prognostica.

Prognostica. 1. Hæmorrhoides moderatè & conuenienti tempore fluentes à multis morbis hominem præseruant, & à præsentibus liberant, vt docet Hippocrates, dum, 6. *aph.* 11. scribit, *Melancholicis & nephriticis hæmorrhoides superuenientes bonæ sunt*, & ibid. *aph.* 21. *Insanis si varices & hæmorrhoides superuenerint, morbi fit solutio*, & 6. *epid. com.* 3. *t.* 37. *Sanguifluis venis laborantes, neque morbo laterali, neque pulmonario, neque phagedæna, neque inflammatiunculis, quæ dothiones vocantur, neque iis, quæ termenthi, fortasse verò neque lepra, fortasse neque aliis morbis corripiuntur.* Et 6. *aphor.* 12. *Diuturnas curanti hæmorrhoides nisi vna aperta seruetur, periculum aquæ inter cutem vel tabis impendet.* Idem docet Galenus, 6. *epid. comm.* 5. *text.* 25. 3. *de naturalib. facultatib. cap.* 3. *&* 1. *ad Glaucon. cap.* 15. Obseruatum quoque est, vt testatur Scholiographus, *ad cap.* 55. *lib. primi Hollerij de morb. internis*, grauidis quibusdam quatuor menses in vtero habentibus hæmorrhoides vtiliter fluxisse, iisque subsistentibus peius habuisse. Habent & hoc commodi hæmorrhoides, docente id Hieronym. Fabricio ab Aquapendente, quod menses prouocant & faciliores ad fluxum reddunt, id quod *de operat. chirurg. capite de hæmorrhoidib.* exemplis probat, & ista ratione; quod in venis vteri sanguinem propter copiam & crassitiem infarctum & impactum quasi ad ore venarum sedis vi vacui trahunt, aut potius deriuant, vt ita vteri venas ab infarctu liberent.

2. Ex iisdem tamen patet, hæmorrhoides corporis constitutionem non planè perfectam arguere, sed talẽ, quæ vitiosos simul, præcipuè melancholicos & adustos humores, generat, quos ad corporis œconomiam in statu naturali conseruandam cum sanguine per hæmorrhoides natura euacuare solet.

3. Habent contra hoc incommodi hæmorrhoides, quod si supprimantur vel immodicè fluant, ægrum in hydropem, phthisin, & alios morbos præcipitant, de quo Galenus, 3. *de naturalib. fac. c.* 8. *Ex hæmorrhoidibus diuturnis suppressis vel immodicè profluentibus ad extremã frigiditatem deuenientes ægri sæpe in quam inter cutem incidunt*; & 4. *aph.* 25. scribit, euacuationi per hæmorrhoides non esse naturam assuefaciendam, quoniam periculosus est excessus, siue supra modum sanguis excernatur, siue ex toto supprimatur. Aëtius, *tetrab.* 4. *serm.* 2. *cap.* 3. inquit; *Hæc affectio malorum plurimorum hominibus caussa existit. Nam & deformitatem & miseram vitam hominibus inducunt; multos verò etiam vita priuant. Et deformitatem quidem propter coloris totius vitiationem ex euacuatione succedentem; miseram verò vitam propter corporis debilitatem. Quandoque autem de vita periclitantur sic affecti, cum ob excedentem euacuationem perfrigeratum iecur aquam inter cutem operatur.* Idem docet Paulus Ægineta, *lib.* 3. *c.* 59. Quæ tamen omnia intelligenda sunt, si affluxus modum excedat. Et vt hæc omnia paucis complectamur, si aperiantur hæmorrhoides, quandò sanguis in corpore vitiosus, & forsan etiam copiosus adest, vtiles sunt, & corpus sanum conseruant. Contrarium si fiat, contrarium etiam accidit. Similiter si, cum morbus adest vel imminet, aperiantur, sanitatem promittunt. Si vero tum occludantur, morbum certo ingruere, vel præsentem auctu miri significant.

4. Diuturnas curanti hæmorrhoides, nisi vna quæpiam seruetur aperta, periculum aquæ inter cutem vel tabis imminet, 6. *aph.* 11. Non tamen tantum hydropem & tabem, sed & alios morbos retentæ hæmorrhoides excitare possunt, atque interdum repente materia & atra bile ad caput mania excitatur, vt Alcippo, 4. *Epid.* accidit. Interdum etiam dysenteria inde oritur. Generatur autem hydrops ex suppressis hæmorrhoidibus, vitioso & feculento sanguine, hac via interclusa, ad epar ruente, eiusque calorem natiuum suffocante. Phthisis verò humore adusto, salso & acri ad pulmones conuerso, eiusque vasa erodente, vnde sputum sanguinis, & tandem phthisis oritur. Ita Amatus Lusitanus, *cur.* 3. *cent.* 5. narrat, virum quendam annos 45. singulis mensibus euacuationem per hæmorrhoides passum esse, quæ cum illi obstruerentur, sanguinem subflauum & rubrum & coacertuatim per os sine febre & tussi eiecisse, cui cum quatuor hirudines ilico hæmorrhoidibus apponi iussisset, & syrupum ex endiuia, fumaria ac lupulo earundẽ herbarum decocto dilutum exhibuisset, hinc purgans ex manna, rhabarbaro & particula elect. diaphænic. propinasset, tandemque conseruam fumariæ ieiuno superbibita aqua cichorij dedisset, consuetum fluxum hæmorrhoidum rediisse & bene valuisse.

5. In hæmorrhoidibus valde valentibus nisi maturè succuratur, metuendum est, ne ratione magnæ attractionis & humorum confluxus inflammatio & apostema, vel vlcus, vel fistula, vel aliquod aliud graue malum excitetur.

6. Cæcæ hæmorrhoides internæ si versus virgam tendunt, periculosæ sunt; quia inflammatæ plerumque vrinæ viam constringunt, & stranguriam excitant.

7. Cæcas hæmorrhoides, nisi maximè tumeant, & magnum dolorem inferant, potius naturæ committere, quàm aperire præstat.

8. Insignes & maiores sanguinis effusiones fiunt ab hæmorrhoidibus à vena caua ortis: quia maiores, & plures sunt, & propterea etiam maiori cum periculo accidunt.

Indicationes.

Hæmorrhoides cæcæ, vt fluant, opera danda; quod si obtineri non possit, sanguis ad eas fluens aliò reuellendus & deriuandus, ac inflammatio prohibenda, & dolor mitigandus. *Indicationes.*

Si verò fluant hæmorrhoides, & quidem moderatè, naturæ totum negotium committẽdum, & fluxus nullo modo impediendus; si verò parcius fluant, motus naturæ promouendus; si nimium fluant, aut fluxus diutius, quam par est, duret, aut sæpius redeat, fluxus sistendus.

Curatio.

Si ergo hæmorrhoides saltem tumeant, non verò sanguinem fundant, danda est opera, vt aperiri possint, frictione facta foliis mercurialis, parietariæ, borraginis, ficus, vel illitione succi betæ, cyclaminis, centaurij minoris & similibus, quibus, ne dolor excitetur, anodyna addi possunt, quæ Galenus, 6. *de comp. med. sec. loc. cap.* 7. describit. *Curatio.*

Si verò magnus adsit humorum affluxus & dolor vehemens, & inflammatio metuenda sit, humores in contraria reuellendi; quod commodissimè fit sectione in brachio, quæ nisi suffecerit, in poplite vel malleolo secare licet.

Quibus euacuationibus nisi dolor & tumor minuatur, hirudines applicari possunt, vt sanguini exitus detur. Ante verò euacuationem hirudines applicandæ non sunt ne maior humorum affluxus concitetur. Verum de hirudinum ad hæmorrhoides applicatione dicetur infra, *quæst.* 3.

Locum autem applicandi hirudines cum ad dolorem eorum leniendum, tum ad varios morbos præcauendos & curandos quod attinet, prout euacuare superfluos humores à vena caua aut porta volumus, etiam in anò locus eligẽdus est, aut extra & ad latera, aut intus & retro. Idcirco Hieron. Fabric. ab Aquap. in lienis vitiis tum intrinsecus tum posterius coccygem versus, tum nonnihil ad sinistram affigere iubet. In obstructionibus autem cum in sima, tùm in gibba epatis parte, cum interius, tum posterius, tum ad latera, atque vndique ad podicem applicat. In renum verò affectionibus, nec non pleuritide, peripneumonia, vt & in externis affectionibus exterius magis, tum verò & ad podicis latera *Quo loco hirudines applicandi?*

latera hirudines applicat. In febribus cum exterius, tum interius, atque vndique affigit. In mania cum exterius, tum interius, si adusti humores in toto redundent, in melancholia similiter. In phrenitide exterius magis & ad latera, vt eius verbis vtar.

Modus applicandi hirudines. Modum applicādi quod attinet, triplex modus exeuntis sanguinis ab ano ex hirudinibus repletis, vbi turgidæ factæ vel ex se deciderūt, vel salis momento admoto decidere coactæ sunt. Primus est, vt delapsis hirudinibus sinamus sanguinem fluere, donec sponte sistatur: secundus modus est, vt æger supra balneum aquæ calidæ desideat, cuius vapore sanguis mouetur, vasculo aquæ innatante, quod sanguinem effluentem excipiat: tertius est, vt si æger non possit surgere, corniculo instar cucurbitæ sanguis extrahatur.

Aluus quoque laxa & mollis seruanda, ne feces duræ in transitu dolorem augeant, id quod fiet exhibitis in iusculo oleribus emollientibus, cassia item & manna.

Ad dolorem verò leniendum, simulque calorem, qui plerunque adest, temperandum, inflammationem prohibendam refrigerantia & anodyna medicamenta applicanda, quæ vel saltem illinuntur, vel cum bombace aut linteo imponuntur, vel etiam, si ferre possit æger, ano per fistulam infundantur. Fiunt verò ex lacte, pane, oleo rutaceo & vitello oui, vel ex recenti butyro, croco & oui albumine, vel vnguentum rosaceum, refrigerans Galeni & populeum inungendum, vel oleum commune aut amygdalarum dulcium, in quo momordicæ poma, vt herbæ Paridis baccæ coctæ sint.

Vel ℞. *Mucilag. sem. psyllij aq. rosf. extract.* Vnc. ß. *ol. rosac. violac.* an. Vnc. ß. Misce.

Vel ℞. *Butyri recentis ol. rosac.* an. Vnc. j. *cerussæ lotæ* Vnc. ß.

Diu in mortario plumbeo agitentur. F. Linimentum.

Si dolor sit vehemens, vsurpetur oleum expressum è semine cucurbitæ, papaueris, aut hyoscyami.

Vel tale adhibeatur Vnguentum.

℞. *Fol. maluæ, lactucæ, violariæ, flor. verbasci* an. M. j. *fol. mandragoræ flor. chamomillæ* an. M. ß. *sem. lini* Vnc. ß. Fiat decoctum pro fomento.

Post fomentationem tale vnguentum adhibeatur.

℞. *Ol. papau.* Vnc. j. *rosf.* Vnc. ß. *succi solani* Drach. ij.

Misceantur in plumbeo mortario. Vel apponatur hoc cataplasma.

℞. *Fol. maluæ, violariæ*, an. M. j. *solani flor. verbasf.* an. M. ß.

Coq. in lactis s. q. Contundantur minutim, & addatur *Farinæ tritici, hordei* an. Drach. iij. *vitellum oui* j. *olei rosf.* q. s. F. Cataplasma.

Folia etiam portulacæ, solani & hyoscyami recentia contusa & parum sub cineribus coctà, vel in patella cum oleo frixa, & in cataplasmatis formam redacta dolorem leniunt.

Si dolor valde vrgeat, opium addi potest.

Vel ℞. *Vnguenti populei* Vnc. ß. *olei papau.* Vnc. j. *opij* scrup. j. *croci* scrup. ß. Misce cum *ouo integro*.

Si verò nunquam fluere consuetæ sint hæmorrhoides, nec spes sit eas fluxuras, danda opera, vt exiccentur, ne iterum intumescant, adhibitis digerentibus & siccantibus, citra morsum tamen, quibus & dolorem lenientia semper admiscenda sunt.

Medicamenta autem in hanc rem vtilia parantur ex *acacia, bolo Armeno, ligno Guajaco, sulphure, alumine, item è verbasco, scrophularia, plantagine, millefolio, hyperico, scabiosa, cynoglossa, porri foliis*, è quibus fotus & insessus fieri possunt, vel etiam vapor coctarum herbarum ano excipi.

Vtile est & vnguentum è scrophularia paratum, quod & à Matthiolo commendatur, & ab aliis etiam ob signaturam radicum laudatur.

Vel ℞. *Radic. lilior. alb. scrophular.* an. Vnc. j. *fl. verbasci* M. j. *chamæmeli* M. ß. *hyperici* P. j. *dactylor.* num. vj. Coq. in aqua ad mollitiem & contundantur. Adde *farinæ sem. lini, fœnugræci* an. Vnc. j. *myrrhæ thuris* an. Drach. ij. *croci* Drach. j. *vitell. ouor.* num. iiij. *butyri s. sale* Vnc. ij. F. Cataplasma.

Vel bulbi cæparum aut porri sub cinerib. coquantur, vt acrimoniam amittant, & cum oleo rosac. fiat Cataplasma, quod fortius erit, si radices dracunculi & ari similiter coctæ addantur.

Vel ℞. *Mastich. thuris, myrrhæ*, an. Drach. ij. *bdellij hypocystidis* an. Drach j. *croci* scrup. j. *mucilag. sem. lini, gummi tragacanth.* an. Vnc. ß. *vitellum oui* num. j. *olei rosacei verbasc.* an. q. s. F. Vnguentum.

Possunt eidem lithargyrum, tutia, cerussa addi.

Fumus etiam è lolio, verbasco, scrophularia, quibus sulphur addi potest, super carbones vel ferrum candens proiectis, ano exceptus hæmorrhoides sanat & absumit. Ore quoque sumenda quædam exhibentur ad hæmorrhoides tumentes absumendas. Dioscorides decoctum ononidis probat. Verbasci etiam puluis cum lacte vel alio liquore conueniente exhibitus, ad hæmorrhoides tumentes absumendas vtilis est. Ex eo cum æquali portione farinæ tritici, atque vitello oui & butyro placenta fieri potest, cuius portio singulis diebus exhibeatur, vel succus verbasci propinetur, vel ex eo cum saccharo fiat syrupus, vel cum puluere glycyrrhizæ Electuarium. Bdellium quoque cum succo verbasci emollitum & in pulueris formam redactum Drach. j. pondere exhiberi potest.

[Si quis hæmorrhoidum cœcarum insano dolore torqueatur, minimum quid scrophulariæ, vel foliorum, cum cibo aut potu capiendo, statim dolore liberatur, siue ipsam plantæ substantiam siccam aut viridem, siue decoctum eius assumat.] *Remedium ad hæmorrhoidū cœcarum dolorem, ex Henric. ab Heer.*

Apertæ vero hæmorrhoides si minus, quam par est, sanguinis fundant, & quidem cum dolore, motus naturæ iuuandus, quod fit fomentis & suffumigiis paratis è foliis maluæ, althææ, chamæmel. meliloti, semine lini fœnugræci. Aloë etiam sumta hæmorrhoides promouet, vt & vinum generosius haustum.

Si verò nimium fluant apertæ hæmorrhoides, aut fluxus diutius duret, aut frequentius redeat, fluxus is supprimendus & sistendus. Si ergò magna adsit sanguinis copia, vena in cubito aperienda. Et licet hæmorrhoides internæ cum venis, quæ in cutem desinunt, per se nullam communionem aliquo modo euacuata ex epate, & epar è mesaraicis sanguinem rapit, atque hoc pacto ab hæmorrhoidibus fit reuulsio. Si verò venæ sectionem non ferant, cucurbitulæ scapulis, lumbis & hypochondriis affigendæ, ac partes superiores fricandæ, & vinculis fortiter constringendæ.

Sanguinis verò acrimonia & tenuitas medicamentis refrigerantibus & incrassantibus corrigenda, vt Syrupo portulacæ, è rosis siccis, cydoniorum, acetosæ, ribes, myrtino & similibus, ac aquis ex iisdem plantis destillatis. Fortiora sunt lapis hæmatites, terra sigillata, trochisc. de spodio, de carabe, & alia medicamenta de dysenteria, ad fluxum sanguinis sistendum proposita.

Et si fluxus sit nimius, etiam opiata exhibenda, vt theriaca recens, philonium, requies Nicolai, laudanum opiatum.

Si vires ferunt, primò humores serosi & acres, qui sanguinis sunt ventriculum & stimulus, vt natura hanc sanguinis euacuationem instituat, euacuandi, & hoc modo simul deriuandi, & lenibus medicamentis humores, qui ad hæmorrhoides fluxuri erant, ad intestina diuertendi. Talia sunt syrupus rosat. solutiuus, de spina ceruina, manna, myrobalani, triphera persica. A fortioribus verò medicamentis planè abstinendum, ne humores agitati ad partem affectam ruant. Ad præcautionem tamen, antequam fluxus ingruat, medicamenta bilem flauam & atram purgantia commodè exhibentur iis, qui immoderato hæmorrhoidum fluxui sunt obnoxij, ne tales vitiosi humores cumulentur, naturamque ad excretionem stimulent.

Topica sint, vim adstringendi, venasque claudendi habent. cuiusmodi sunt κολλητικὰ & quæ alias in vulneribus ad sanguinem sistendum adhibentur; ac nisi hæc sufficiant, tandem medicamenta caustica, & ipse ignis actualis, semper incipiendo à mitioribus, & cauendo, ne sphincteri, qui exquisito sensu est præditus, acria medicamenta, vt nec ignis applicetur, ne dolor & conuulsiones excitentur.

Primò ergo medicamenta è foliis plantaginis, quercus, rosis rubris, bolo Armeno, thure, sanguine Draconis, balaustiis, aloë & similibus applicanda. Vt

℞. *Fol. verbasci*,

quæ peculiarem vim in fluxu & dolore hæmorrhoidum habent, M. ij. *quercus*, an. *solani* M j. *flor. ros. rubr.* M. ß.

Coq. in vino rubro, & fomenti loco applicentur, vel contusis adde ol. amygdal d. F. Cataplasma.

Ex vnguentis vtile est vnguentum Comitissæ.

Vel ℞. *Boli Armeni* Drach j. ß. *radic. bistortæ, nuc. cupressi, flor. ros. rubr.* an. scrup. iv. *balaustior. baccar. myrti, hypocistides* an. Drach. j. *sang. Draconis* Drach. ß. *corall. rubr.* Drach. j. *thuris* Drach. ij. *ol rosac.* q. s. ad incorporandum, *cera* q. s. F. Vng.

Pinguedo etiam anguillæ, quæ, dum assatur, extillat, proprietate quadam hic prodesse scribitur, & propterea etiam vnguentis admisceri potest.

Inter Emplastra vtile est Emplastrum contra rupturam vel sequens,

℞. *Aloës, thuris, boli* an. Drach. ß. *sang. draconis* Drach. ij. puluerisata excipiantur *oui albumine vel mucilagine gummi tragacanthæ factâ in aq. plantag.* Emplastrum autem hoc antequam planè siccetur, amouendum est, cum exiccatum sine dolore auelli non possit.

Vel ℞. *Thuris, colophoniæ* an. Drach. iij. *boli* Vnc. ß. *cerussæ, plumbi vsti* an. Drach. j. *acaciæ* Drach. ß.

Trita excipiantur oui albumine, vel tragacantha & cera, ac fiat suppositorium.

Vt verò ad sanguinem è vulnerib. fluentem sistendũ vtilissimus est fungus ille, qui crepitus lupi appellatur: ita & in podicem inditus hæmorrhoides fluentes sistit.

Hæc si non sufficiant, caustica vsurpanda, *æs vstum, chalcanthum, misy, sory*, quibus admisceri possunt: vnguentum de Lythargyro, de Tutia & cerussa & glandium calice, vel alia capsula, ne vicinæ partes simul aduerantur, hæmorrhoidibus apponi debent, deinde escharæ casus modo aliàs vsitato procurandus.

Hæmorrhoidum sectio & vstio. Quod si his omnibus nihil proficiatur, & fluxus pertinaciter perseueret, tum etiam si hæmorrhoides exiccare & earum fluxum impedire animus esset, antiqui ad manus operam deueniebant, & ægro rectè collocato ac vincto hæmorrhoides scalpello vel alio conuenienti instrumento liberabant, deinde acu filum trahente hæmorrhoides perforabant, & arctè vinciebant, tandem hæmorrhoidum caput abscindebãt, & ferro ignito vrebant, ac postea escharæ, casum & vlceris curationem consueto modo peragebant; vel etiam sine incisione eas statim vrebant, de qua re pluribus agit Hippocrates, *lib. 2. de hæmorrhoidibus*, vbi etiam scribit: rectum intestinũ & secans & resecans & consuens & vrens & putrefaciens etiamsi grauissima hæc sint nihil læseris. *An tuta sit?* Verum non sine caussa scribit Hieron. Fabritius ab Aquap. se experientia non potuisse vnquam hæc comprobare; neque à plerisque hæc tolerari & sustineri cum pars hæc, si quæ alia sit sensu exquisitissimo prædita. Ideoque ipse mauult hæmorrhoides tumentes medicamentis, quam chirurgiâ curari, vt insessione in aquis thermalibus, & spongiis ex aqua thermali expressis & arctè supra anum ligatis; item radicibus porri in oleo communi vel myrtino decoctis, scrophulariæ radice in aqua decocta, contusa & imposita, spongia ex aqua calcis expressa.

In ista autem intentione peragenda non negligendũ monitum Hippocratis, *6. aph. 12. diuturnas curanti hæmorrhoides nisi vna quapiam aperta seruetur, periculum aqua inter cutem vel tabis impendet.* Vt etiam alij Authores docent. Aëtius tamen *tetrab. 4. serm. 2. cap. 5.* dissentit, statuitque omnes hæmorrhoides sanandas, nullãque apertam seruandam esse, nihilque ægro inde periculi imminere; modò æger conuenienti diæta vtatur, & venæ sectio & purgatio suo tempore instituatur. Imò ipse etiã Hipp. idem sensisse videtur, dum *lib. de hæmor.* omnes vrere iubet, vetatque vllam citra vstionem relinquere. Verùm corpora, quæ ita disposita sunt vt humores tales vitiosos, qui naturam ad hanc excretionem stimulent, generant, vix tam exactè diæta regi possunt, vt non aliquid vitiosi humoris generent, neque etiam illud omne venæ sectione vel purgatione tolli potest, imò antequã sanguinis missio vel purgatio instituatur, de improuiso homini aliquid damni afferri potest. Ideoque Hippocratis consilium allegato aphorismo sequi tutius est. In libro vero de hæmorrhoidibus cum contrarium sentire videatur, proculdubio loquitur de hæmorrhoidibus recentibus, non verò diuturnis.

Diæta.

Diæta. In cæcis hæmorrhoidibus diæta sit tenuis ad humidum declinans, & aluum laxam seruandi vim habens, ne feces indurentur, & induratæ in excretione dolorem excitent. Cum cibis ergo sumi possunt horrago, blitum, spinachia, malua, passulæ. Cassiam etiam fistularem sumere vtile est. Aromata verò dulcia & acria vitentur. Potus sit aqua hordei, vel cereuisia conueniens, vinum dilutum, generosa vero vina vitentur. Si feces duriores sint, ne in excretione earum dolor excitetur, clystere ex iure pingui vel decocto emolliente cum oleo communi eas emollire vtile est.

Si nimium fluant hæmorrhoides, cibus, sit incrassans ex oryza, similagine & similibus in aqua chalybeata coctis, quibus bolus Armenus, corallia admisceantur. Conueniunt etiam mala cydonia, pyra, & similia. Vinũ sit austerum stipticum. Quies vtilis est; omnis vero motus animi & corporis nimius vitandus.

QVÆSTIO I.

Qualis sit sanguis qui per hæmorrhoides euacuatur?

Qualis sanguis per hæmorrhoides euacuetur? Qualis sanguis sit, quem natura per hæmorrhoides euacuare solet, Authores non plane consentiunt. Gal. *6. aph. 11. & 12.* hæmorrhoides fieri statuit à sanguine melancholico, & institui hanc euacuationem à natura succum melancholicum purgante. Hippocrates tamen, *6. Epid. comm. 3. aph. 37.* dum morbos recenset, à quibus ij, qui hæmorrhoidibus laborant, immunes sunt, eos recẽset, qui non à sanguine melancholico, sed & aliis humoribus proueniunt. Et res ipsa id testatur. Neque enim semper sanguis crassus ac ater, sed sæpe etiam floridus ac rubens per hæmorrhoides excernitur. Adrianus Spigelius quoque *de humani corp. fabr. lib. 5. cap. 3.* Galenum reprehendit, quod solum humorem melancholicum hæmorrhoidum caussam esse statuit, atque à bile & pituita hæmorrhoides quoque excitari posse docet, idque probare vult ratione. Autoritate quidem Hippocratis, qui *initio libri de hæmorrhoidibus*, hæmorrhoidum morbum fieri testatur, cum bilis aut pituita ad venas intestini recti decubuerit, sanguinemque qui in venis est, calefacit. Ratione verò, quod insaniæ etiam fiãt à bile & pituita, teste Hipp. *lib. de morbo sacro*, qui tamen *6. aph. 21.* scribit Hæmorrhoidibus prouenientibus insaniam solui; refertque se in Germania vidisse molestatos à catarrho salso sanatos fuisse hæmorrhoidum longa fluxione.

Verum enim verò sciendum hic per sanguinem melãcholicum accipiendum esse non solum sanguinem frigidum & siccum, aut qui melancholicum humorẽ frigidum & siccum admistum habet, sed etiam adustum, & qui sero melãcholico abundat, vnde etiam floribus, vbi excernitur,

excernitur, apparet. Et solent in venis mesaraicis imprimis humores adusti & biliosi cumulari, qui febres intermittentes excitare solent, quos natura interdum per hæmorrhoides internas expellit. Atque iidem, si in cauam venam penetrent, per hæmorrhoides externas euacuari solent. Et omnino ij magis sunt hæmorrhoidibus obnoxij, qui sanguinem adustum habent, & qui in iuuentute fuère sanguinei, quibúsque in adulta ætate sanguis aduritur, quique affectioni hypochondriacæ sunt obnoxij.

φλέγμα quid significet Hippocrati

Fallitur vero Spigelius in eo, quod à pituita etiam insaniam fieri posse putat. φλέγμα enim vocabulum non solum humorem frigidum, sed & calidum (quæ etiã genuina eius significatio est) significat, & Hippocrati quoque sæpe pro humore calido & retorrido, qualis insaniam inducit, accipitur, vt ex libro περὶ φύσιος παιδίου & aliis locis Hippocratis plurimis patet, de quibus videatur Anutius Foësius, *in œconom. Hippocratis ad vocem* φλέγμα. Et in illo loco Hippocratis ex libro de hæmorrhoidibus à Spigelio allegato φλέγμα non sumi pro humore frigido ex eo patet, quod ex eo sanguinem, qui in venis est, calefieri Hippocrates scribit.

Non tamen hoc prætereundum, quod Fernelius, *lib. 6. de part. morb. & sympt. c. 10.* annotauit, atque ego etiam aliquoties obseruaui, interdum è podice sine dolore & sine sanguine prodire mucosas quasdam & subalbidas sordes, quas falsò nonnulli pro pure habent, quas ille veluti limum fecémque sanguinis melancholici esse putat, quam podicis venæ eructent interdum multo tempore, post diuturnos ferè morbos melancholicos durámque & laboriosam equitationem; Platerus verò fieri hoc eadem ratione scribit, vt in albis vterinis fluoribus, vt sicut in illis per venas menstruas, sic hic per hæmorrhoidales natura ab alba illa materia, menstruis albis tenacibus non absimili, se repurgat. Et omnino non pus est illa materia alba, cum in iis etiam prodeat, qui nullo vlcere eo loci laborant, sed sanguis quidam crassior, in materiam talem albam & viscosam albumini oui non absimilem mutatus.

An interdum pus per hæmorrhoides euacuetur?

Quanquam verò Galenus *6. Epid. comm. 5. text. 25.* naturam etiam sanguinis plenitudinem per hæmorrhoides euacuare scribat, atque id negandum non sit: tamen hoc iis ferè accidit, qui simul sanguinem calidiorem habent.

QVÆSTIO II.

An Aloë venarum ora aperiat, & hæmorrhoides cieat?

An aloë venarum ora aperiat?

Affirmat id Serapio, *cap. 201. de med. simp.* *Mesue, lib. de simp. med. facult. cap. 1.* & Arabes plerique. Leonhardus Fuchsius vero Arabibus parum æquus, *lib. 1. paradoxorum c. 1.* id negat, & primò quidem autoritate Græcorum se tuetur, Dioscoridis puta, qui *lib. 3. cap. 24.* Aloën δύναμιν συπτικὴν, vim adstringentem habere, & cum aqua frigida potam sanguinis excretiones cohibere, & hæmorrhagias hæmorrhidum sistere scribit; Galeni, qui *lib. 6. de simpl. med. facult.* docet, aloën esse φάρμακον κολλητικὸν seu glutinare, & clarius, *lib. 5. meth. med. c. 4.* optimum, quod nouerit, ad sanguinis, etiam membranarum cerebri, eruptiones esse remedium, quod paratur ex thuris parte vna & aloës parte dimidia; Plinij, qui *lib. 27. c. 4.* scribit, aloën sanguinis exscreationes, si modicæ sint, drachmæ pondere ex aqua sedare, vulnerum quoque sanguinem, & vndecunque fluentem sistere; imò ipsius Auicennæ, qui *c. 67. canon. 2.* scribat, aloën, quando ponitur cum vino supra hæmorrhoides & rimas ani, tunc sanguinem ex iis manantem resistere. Experientiam vero cum negare non possit, certúmque sit, quod interdum aloës assumta hæmorrhoides aperiat, putat id fieri non per se, sed & accidenti, quia videlicet acres humores, qui suâ acrimoniâ ani venas aperiunt, commouet, quod etiam Galenus docet, *6. aph. 47.*

Verùm vno verbo hæc controuersia componi potest, si dicamus, aloën extra admotam venarum orificia claudere, & ita sanguinem vndicunque fluentem sistere, intus verò sumtam, vt in venas penetret, sanguinem ciere. Habet enim extra admota vim quandam densandi, adstringendi & glutinandi. Eadem etiam quia valdè attenuat, sanguinémque feruidiorem reddit, & quasi fundit, illíque eam quasi qualitatem inducit, quam aliàs sanguis obtinet in iis, qui ad hæmorrhoidum fluxum sunt dispositi, accidit, vt inde veni ani aperiantur. Frustra verò hanc huius controuersiæ conciliationem impugnat Fuchsius, & quidem solum autoritatibus, dum scribit, Dioscoridem & Plinium statuere, aloën etiam in potu sumtam sanguinem profluentem compescere. Etenim & Dioscorides & Plinius non loquuntur de hæmorrhoidibus, sed de sanguinis expuitione; quæ fit venâ aliquâ apertâ. Tũc enim aloë hausta externi medicamenti loco est, quæ orificio venæ aperto pota affluens illud claudit, nõ minus vt extra vulneri alicui applicata.

QVÆSTIO III.

An hirudines hæmorrhoidibus applicandæ sint?

An hirudines hæmorrhoidibus applicãda sint?

Victor Trincauellius, *de rat. cur. part. corp. hum. præt. nat. affectus lib. 9. cap. 14.* apertionem hæmorrhoidum per hirudes dissuadere videtur, ideò quod primo ea consuetudo licet frequens in præsentia sit, tam Patauij & Venetiis, quam in reliquis ferè totius Italiæ ciuitatibus, nouum sit inuentum iuniorum Medicorum, nec meminerit eius esse mentionem factam ab aliquo Græcorum aut Arabum Medicorum. Deinde quod Galenus, *4. aph. 25.* apertissimè consulit, non esse assuefaciẽdum euacuationi per hæmorrhoides, quoniam periculo ea consuetudo non vacet: cum si nigra fluat, vtilis quidem sit ea euacuatio, si verò vel clarior & tenuior sanguis, vel copiosior excernatur, eadem vtilis non sit. Obseruasse se vero scribit, quod sanguis per hirudines detractus, præsertim quando hæmorrhoides sponte non intumuerint, aut doluerint, effusus clarus sit, non niger.

Contra Hieronymus Fabricius ab Aquapendente, *de operat. chirurg. cap. de hæmorrhoidibus* statuit, etiam in iis, quibus nunquam sanguis per venas ani fluxerit, neque eæ tumidæ fuerint, nihilominus per hirudines appositas tentari euacuationem debere in morbis curandis, vtpote in melancholia, pleuritide, peripneumonia, capitis dolore, febribus, liene affecto, renum passionibus, & aliis affectionibus ab Hippocrate & Galeno commemoratis. Et primo quidem id probat autoritate Galeni, qui *4. aphor. 25.* scribit, sanguis supra, id est, per os excretus, qualiscunque fuerit, malum: infra vero, id est, per hæmorrhoides bonum, quando hominis natura multum talem accumulauerit sanguinem. Aliter autem non esse assuefaciendum ei, quæ fit per hæmorrhoides, euacuationi, vt quæ periculosam habeat vtramque immoderationem, siue supra modum sanguis excernatur, siue ex toto supprimatur. Deinde multis rationibus id probat, quarum prima est, quod natura, cum per hæmorrhoides sanguinem euacuat, hominem à multis morbis liberat; ideoque naturam in hac euacuatione esse imitandam & adiuuandam: Secunda; quia natura in hunc vsum hæc vasa construxit, & propterea, vbi munere suo non fungitur, esse aperiendas, si nimirum materia noxia in corpore abundat: Tertia quia euacuationes, quæ fiunt à natura aut à Medicis, quotiescunque adest materia noxia, sunt bonæ, quia morbos tollunt: Quarta quia si non licet sanguinem melancholicum per hæmorrhoides euacuare, etiam in aliis morbis nec secandam venam esse, nec purgandum: Quinta quia natura, quæ est morborum medicatrix, est imitanda, quæ raro alias, quam has venas ad superfluam euacuanda aperit. Imo existimat Hieronymus Fabricius ab

ab Aquapendente, euacuationem sanguinis ex hæmorrhoidibus à vena caua plus conferre in febribus malignis, quam venæsectionem in cubitu. Cum n. in febribus malignis putredo sit in vena caua, hæmorrhoides sunt viciniores venæ cauæ, vbi maximæ est in lumbis, quàm venæ in brachiis.

Et omnino satis probabiles sunt rationes Hieronymi Fabricij ab Aquapendente, neque dissentit ab eo Hippocrates & Galenus. Hæc saltem attendenda, primò, quæ hæmorrhoides aperiendæ sint applicatis hirudinibus, deinde qui humores & vbi peccent. Quo pertinet etiam naturarum & regionum varia constitutio. Etenim si in vena caua humores peccent, externæ hæmorrhoides, etiam fluere non consuetæ, modo tumeant, aperiri possunt; cum magno venæ cauæ trunco in brachiis proximæ sint. Eædem tamen externæ etiam aperiri possunt, si tumeant, vel fluere consuetæ sint, vbi humores vitiosi sunt in ramis venæ portæ, ob consensum & ἀναστόμωσιν hæmorrhoidum internarum & externarum, vt infra *part. 5. sect. 1. cap. 1. de aff. hypoch.* dicetur. Si verò humores vitiosi sint in venæ portæ ramis, internæ, modo id commodè fieri possit, aperiantur, siue turgeant, siue non turgeant, ob rationes ab Aquapendente adductas; externæ verò, si non tumeant, non debent, cum naturæ conatus tum desit. Ipso tamen fatente Fabricio, ista hæmorrhoidum apertio maiore cum commodo fit in Italis & meridionalibus, vtpote qui sanguinem magis calidum & adustum habent, & propterea fluxui hæmorrhoidum magis sunt obnoxij, quam Septentrionalibus, quorum sanguis est frigidior, quibúsque hæmorrhoides propterea minus sunt familiares.

LIBRI TERTII
PARS III.
DE MORBIS MESENTERII, Pancreatis, & omenti.

CAPVT I.
De Mesenterio & vasis mesaraicis venísque lacteis.

Mesenterium vnde dictum?

MESENTERIVM quasi μέσον τῶν ἐντέρων, Ciceroni, *2. de nat. Deor.* & Macrobio, *in somn. Scipion. c. 6. circa finem*, medium intestinũ, id est, medium viscerum & interraneorum. (Ita enim antiqui Romani nomen intestinorum accipiebant) dictum, nonnullis & μεσαραῖον nominatum, interpretibus Latinis aliquibus lactes, sed malè appellatum, quasi ligamentum & vinculum quoddam intestina connectit, & vasa ad intestina excurrentia tutò deducit.

De cuius naturali constitutione, figura, situ, magnitudine, ex variis partibus compositione, connexione, & similibus Anatomici consulantur, qui de eis diligenter tractant. Non tamen abs re facturi videmur, si de vasis mesaraicis, vt parte mesenterij præcipuâ, & quorum gratiâ mesenterium factum, quædam, antequam morbos mesenterij explicemus, proponamus.

Vasa mesaraica quotuplicia?

Vasa mesaraica Antiqui, imò ad hunc vsque tempus omnes Anatomici & Medici triplicia constituerunt & descripserunt, venas, arterias, & neruos; etsi de eorum vsu & actione non omnes idem docuerint, vt postea dicetur.

Lacteæ venæ, nouum eorum genus quando & à quo inuentum.

Primus hoc seculo nouum vasorum mesaraicorum genus propalauit & descripsit Caspar. Asellius Cremonensis, Anatomicus Ticinensis, *in libro posthumo de lactibus, siue lacteis venis*, quod 1622. primum inuenit. Cum enim fortè fortunâ venæ hæ lacteæ in cane, quem viuum secandum sumpserat, ipsi occurrissent, totum se postea earum inuestigationi dedit, vt nulla ferè hebdomada, nullus certè mensis abierit, sine viua vna & altera sectione non canum tantùm, sed & brutorum aliorum plurimorum, felium, agnorum, porcorum, vaccarum, imò equorum. Ex eo ergo quædam, quæ de hoc quarto vasorum genere ex eius libello primò percepimus, & postea αὐτοψίᾳ confirmauimus, proferemus.

Quâ occasione inuentæ sint?

Quomodo is ad vasorum horum inuentionem peruenerit, *cap. 9.* docet. Easdem tamen venas cuiuis inuenire ac videre promptum ac facilè, si canem vel aliud brutum ad satietatem vsque pascat, & horis 5. vel 6. pòst ventrem eius statim aperiant. Tum enim in animali adhuc viuente venæ lacteæ ita dictæ, quod colorem lacteum referant, & humorem lacteum contineant, à reliquis tribus vasorum mesaraicorum generibus distinctæ, eo modo quo eas depinxit Asellius, eæque albissimæ, apparebunt. in animali verò ieiuno, aut vbi chylus iam distributus est, vt & in mortuo non apparent. Appellat autem Asellius hoc vasorum genus albas & lacteas venas, quod, vt dictum, colore præditæ sint albo & lacteo, ac succum lacti similem in se contineant. Idem quoque lactes nominat, de quo vocabulo prolixè & eruditè, *cap. 10.* agit.

Modus illud inquirendi.

Nouum hoc vasorũ genus cur venarum lactearum nomen adeptum sit?

Dari autem ea, & dispergi ramulos candentium vasorum per omnem mesenterij ab vsque centro eius regionem, inde in intestina deferri, ad ipsa scindi in propagines penè infinitas, his propaginibus vndique intestina ambiri ac comprehendi, & quidem à reliquis vasis mesaraicis distingui, cauitate à neruis, tenuitate tunicarum ab arteriis, à venis candore, ab omnibus simul succo, quem includunt, qui neruis nullus, in venis & arteriis colore & tota substantia dispar est, ad ipsam oculorum fidem rectè prouocat. Neque hîc facilè aliquis ei contradicet, qui visum suum consuluerit & oculis suis fidem habere voluerit, quod in Anatomicis & operibus naturæ contemplandis omnino faciendum, vt monet Galenus, *2. de vsu part. cap. 3. in fine.*

Venæ lacteæ vt à reliquis vasis mesaraicis distinguantur?

Quod verò tam diu & ad hoc vsque tempus vasa hæc latuerint, & ante annos paucos primum in notitiam hominum peruenerint, caussa proculdubio est hæc, quod in demortuis animalibus, in quibus venæ hæ non apparẽt, plerique anatomiam exercuerint. Sed quod & eos, qui etiam viua animalia secuerunt, & ipsum Galenum, qui tamen sexcentas viuas sectiones se administrasse gloriatur, & plurima animalia à pastu sæpe secuit, latuerunt, prorsus se ignorare scribit Asellius, *cap. 14.* Verum & huius rei ratio reddi potest. Etenim caussa, ob quam animalia viua secuerunt Antiqui, est, vt vel motum cordis, vel diaphragmatis, vel vocis instrumenta, vel motum cerebri, & sensum membranarum eius viderent & inuestigarent, vel, quomodo cibus in ventriculo mutaretur, agnoscerent: quæ dum fiunt, interim animal moritur, & postea lacteæ venæ non apparent. Neque etiam mox à pastu conspiciuntur, sed vbi chylus confectus est. Qui verò ob venarum lactearum inuestigationem sectionem viuorum primariò instituerit, nemo fuit ante Asellium. Erasistratum tamen eiúsque sectatores venas istas vidisse, verum non agnouisse, sed pro arteriis habuisse, patet è Galeni *lib. an sanguis contineatur in arteriis c. 5. & 7. de administrat. anatom. cap. vlt.* vbi scribit Galenus, Erasistrati asseclas statuere, simul ac mesenterium denudatum fuerit, arterias aëri similes apparere, postea lacteo succo repletas conspici.

Cur venæ lacteæ tam diu latuerint?

Cur veteres viua animalia secuerint?

Erasistrato venæ lacteæ notæ fuerunt.

Quî autem fiat, quod moriente animali succus ille lacteus mox euanescit, atque venæ istæ non amplius apparent, dicere non ita facile est, habétque suas coniecturas Asellius. Mihi vero consentaneum videtur, quod ex ingenti dolore, qui fit ex sectione, spiritus dissipantur, ad quarum instaurationem materiam nouam ex epate cor rapit, epar rursum ex hisce vasis lacteum illum alimentarem succum attrahit.

Cur moriente animali succus venarum lactearum euanescit?

Habent

Structura venarum lactearum.

Habent autem hæ venæ suam structuram & compositionem, vt reliquæ venæ. In qua illud admiratione dignum esse scribit Asellius, *c.* 18. quod pluribus valuulis siue ostiolis intestinæ sunt, quas valuulas sæpius, euanescente iam chylo, instar minutissimorum veluti marsupiolorum, aut concretarũ guttularum stillarumve dependere ex illis, non modò quâ committuntur intestinis, sed etiam in reliquo ductu animaduerterit; quales etiam Columbus in extremitatibus aliarum venarum mesaraicarum constituit. Hanc tamen differentiam esse docet Asellius, quod illæ Columbi valuulæ foris intrò ferantur, istæ verò contrà intus foràs spectent. Cuius diuersitatis ratio est, quod venæ lacteæ chylum ex intestinis sugunt, qui in intestina remeare non debet; venæ verò vulgatæ mesaraicæ sanguinem, & interdum quoque humores excrementitios, ad intestina ferunt, quæ refluere non debent.

Cur venarum lactearum valuulæ foràs spectent?

Sunt verò hæ venæ ab aliis venis & arteriis seiunctæ, & sunt partes vnius trunci, vt venæ alteræ & arteriæ. Magnitudine quidem à vulgatis, siue truncum siue ramos spectes, superantur, sed numero illas excedunt, adeò vt iis ferè duplo plures videantur; quod ideò factum, quia plus chyli ad totius prouidentiam epati, quàm sanguinis intestinis ad priuatam nutritionem debetur. Plures tamen tendunt ad intestina intenuia, pauciores aut ferè nullæ ad crassa; cum intestina tenuia alibilem succum, crassa verò excrementa potius contineant, & illa potius chyli distributioni, hæc excretioni inseruiant.

Ab aliis venis & arteriis quomodo differant venæ lacteæ?

Ad quæ intestina magis tendant venæ lacteæ.

Insertio earum in intestina satis manifesta est. Vbi autem origo & principium ῥιζώσεως, seu truncus & caudex sit, non ita planum. Quia tamen omnes inseruntur pãcreati & in eo coëunt, & mitis anfractibus ac gyris toto eius corpore sunt intextæ, indéque tum deorsum tum sursum ad epar porrigi apparent, rationi consentaneum putat Asellius, earum originem esse in pancreate. Atque ita longe nobilior vsus esset pancreatis, quàm vulgo creditur. Quanquam enim Asellius suæ opinioni hoc obstare putat, quod venæ lacteæ videantur iecoris gratiâ factæ, cuius manus sint: tamen nihil obstat, quin prius in pancreas inserantur, atque inde chylus aliquam alterationem suscipiat. Vnde quæ de vsu pancreatis respectu venarum portæ scribit Varolius, illud rectè mihi ad venas lacteas accommodari posse videtur. Nimirum quemadmodum sanguis maternus, antequàm epar ingreditur, sordes suas ac viscosam humiditatem deponit in molem carneam innumeris venis & arteriis vmbilicalibus refertam, quæ Placenta dicitur: ita in natis perfectísque corporibus, ante epatis & lienis portas pancreas factum, vt chylus per venas lacteas subintrans, cœnosa humiditate repurgatus purior in epar influat. Neque enim pancreas solum glandula, sed peculiare parenchyma, quod nobiliorem vsum habet, esse videtur, & proculdubio peculiarem aliquam chyli coctionem & alterationem præstat, de quo etiam postea, *cap.* 7. *de pancreatis morbis*, dicetur.

Illarum in intestina insertio & origo.

Pancreatis usus nobilior.

Inseruntur autem venæ lacteæ in omnia intestina, etiam duodenum, & plurimum in gracilia intestina, præsertim in ieiunium, nulla verò in ventriculum. Hiant verò hæ venæ in intestina instar hirudinum spongiosis capitibus, quæ radicum officium obtinent, quæ in ipsam intestinorum capacitatem sese penetrant. Desinunt autem in crustam, quâ interior intestinorum gracilium tunica oblinatur, rugosam.

Venarum lactearum progressus.

Progressus earum, vt eum quidem diligenter descripsit Asellius, hic est. Ab intestinis per mesenterium obliquo ductu inter duas eius tunicas, partim seorsim à vasis reliquis, partim cum illis vnà, modò recto ductu; modò eadem transcendentes & veluti decussantes per plures glandulas in pancreas vsque perferuntur; In pancreate variè, cancellorum in modum vel speciem retium aut capreolorum, implexæ sibi mutuò, & corpore confusæ in plurimos eosque inexplicabiles gyros anfractusque hac illac intorquentur. Ab eo rursum maioribus iam ramis per portæ latera, quam quibusdam locis corollæ instar siue annuli incingunt ambiuntque, missis quandoque etiam in cauam propaginibus, in iecoris caua subeunt. Inde illatæ in epar ipsum, & discissæ in minutissimas fibras, veluti capillamenta quædam in eius carnem quaqua versum tam diu disseminantur disperguntúrque, dum prorsus obliterantur.

Actio venarum harum propria (præter communem, quæ est nutritio) est chyli ad epar distributio, quod ex ipso sensu patet, qui chylo eas scatere docet. Simul tamen vt reliquæ venæ sanguinem: ita hæ chylum conseruandi, ne corrumpatur, vim habent. Seruiunt huic actioni & valuulæ, quas habent, quæ impediunt, ne quod semel attraxerunt, refluat in intestina, quod hic adeò exactè præstant, vt nec digitorum compressu chylum semel haustum in intestina remeare sinant.

Actio earum.

Atque his vasis ita inuentis facilè illa controuersia componi potest, quæ tot ingenia exercuit, nec tamen, sine vasorum horum cognitione, hactenus ita decidi potuit, vt animus veritatis auidus acquiesceret, per quam viam nimirum chylus ad epar, & rursus sanguis ab Epate & Liene ad intestina & vicina viscera nutrienda feratur?

Per quam viam chylus ad Epar, & sanguis ab Epate & liene ad intestina feratur?

Octo enim certè, nisi plures, hac de re discrepantes sunt sententiæ.

Autorum discrepantia.

Alij enim per solas ventriculi venas ad epar chylũ deferri, per mesaraicas verò nutriri intestina statuunt.

Alij vtrisque vtrumque munus attribuunt, numero saltem eas discernunt.

Alij de mesaraicis saltem disputant, & tamen quatuor sectarum sunt: alij solum chylum ferre venas mesaraicas putant. Alij & chylum & sanguinem, ita tamen, vt aliæ venæ mesaraicæ sint, quæ sanguinem, aliæ, quæ chylum ferant. Alij vtrumque munus omnibus assignant; sed diuersis temporibus, nunc huic nunc illi officio vacare statuunt. Alij eodem tẽpore omnes vtroque officio fungi existimant. Et quidem alij præcipuè chylo deferendo, secundariò sanguini destinatos esse putant. Tandem sunt, qui disputant, an toto venarum horum ductu vterque humor feratur, an in parte & latere vno chylus, in reliquo & dimidio sanguis.

Quæ opiniones tamen omnes maximis premuntur difficultatibus, vt videre est apud Mercatum, *lib.* 3. *part.* 4. *class.* 3. *art.* 8. Laurentium, *l.* 4. *Hist. anatom. quæst.* 5. Petrum Laurembergium, *in Procestr. Anatom. c.* 18. Hisce verò vasis inuentis controuersia hæc facilè componi potest. Lacteæ enim venæ chylum vehunt, reliquæ mesaraicæ sanguinem; id quod oculi testantur, qui docent, Lacteas chylum vehere, vulgares verò mesaraicas nutritioni destinatas esse, siue succum spectes, quem intra se continent, siue in ipsa intestina insertionem. Et quam absurdum naturam vna parte ad operationes tam aduersas & repugnantes vti, cuius etiam nullum aliud exemplum in toto corpore humano exstat? Et cum natura distributionis opus, quod omnes confitentur, fibrarum opera perficiat, quomodo eædem fibræ motibus contrariis inseruire poterunt.

Decisio.

Et si hæc de venis lacteis ita se habent, vt habere puto, & diligens inquisitio clarius docebit, multa in Physicorum & Medicorum scriptis (quæ & me secutum fateor) vel mutanda vel explicanda rectius erunt. Inter quæ primò sunt illa, quæ de venarum mesaraicarum sanguificatrice vulgo docentur, quasi primum rudimentum sanguinis in venis mesaraicis chylus accipiat. In uentis enim venis lacteis hoc docere opus non est, sed quicquid est sanguinis in mesaraicis, id ab epate & liene est.

Lucem etiam harum venarum inuentio affert intricatę illi quæstioni de sanguinis generationis, an ea scilicet in epate & ab epatis substantia & vi innata, an verò in venis fiat? Cum enim hæ venæ lacteæ in ipsam Epatis carnem disseminentur, atque in ea obliterentur, nulláque

Venarum Lactearum vtilitas indagãda sanguinis generatione, & aliis dubiis denunciandis.

que earum cum aliis venis communio deprehendatur, atque ita chylus in ipsam Epatis substantiam ab iis effundatur, in ipso etiam epate sanguinē mutari, qui postea à venis excipiatur, vero maximè consentaneum est. Sanguinis autem in epate generati crassiorem partem à ramis venæ portæ, subtiliorem a cauæ radicibus excipi statuit Asellius, *cap.* 31. Et inde, *cap.* 32. Galeni de officio Lienis sententiam defendit, nihilque è ventriculo ad Lienem proximè peruenire, *cap.* 33. statuit. Verum etsi Asellio concedatur, crassiorem & impuriorem chyli partem à vena portæ attrahi: tamen hinc nondum concludi potest, Lienem nullam sanguificationem obire, & solum excremento melancholico excipiendo destinatum esse, vt postea, *parte* 4. *cap.* 1. dicetur. An verò Lien saltem sanguinem ad ventriculum mittat, & nihil ab ea excipiat, altioris est indaginis.

Dubia quędā circa vasa lactea.

Et omninò sunt dubia quædam, quæ adhuc circa hæc lactea occurrunt non pauca, inter quæ ista præcipua: primum, quod truncus venarum lactearum non apparet, vt mesaraicarum truncus vena portæ. Cum enim epati chylum omnes afferant, in truncum quendam coire eas necesse est, quem certè sat conspicuum esse oportet. Sit enim vt succus ille lacteus euanescat: tamen quia hic truncus è vasorum numero est, suam cauitatē, & suam tunicā habere oportet, quæ certè euanescere non possunt. Vt mirum sit, quomodo tot laboriosissimos & exercitatissimos anatomicos qui omnia epatis vasa diligēter rimati sunt, hæc vasa latere potuerunt. Sit enim, vt liquorem illum lacteum in eo non inuenerint, & vsum eius propterea ignorauerint, vas ipsum tamen videre debuerunt. Quod certè adeò exile esse non potest. Cum enim venæ lacteæ tot numero sint, certè si eæ in vnum truncum coeunt, is non adeò exilis erit. Alterum, quod inter venam cauam & trūcum hunc proportio esse debet. Cùm enim truncus venæ cauæ, qui sanguinem confectum toti corpori distribuit, tā amplus sit, certè truncum venarum lactearum, qui epati chylum, è quô sanguis fit, aduehit, proportione ei respondere debet. Verum forsan dies ista tandem etiam docebit, & in lucem protrahet.

Interim sua laus debetur Asellio, cuius diligentia factum, vt etiam hîc illud Comici locum habeat.

Nunquam ita quisquam bene subducta ratione ad vitam fuit,
Quin res, ætas, vsus semper aliquid apportet noui,
Aliquid moneat; vt illa, quæ te scire credas, nescias,
Et quæ tibi putaris prima, in experiundo repudies.

DE MORBIS MESENTERII.

CAPVT II.

De Intemperie Mesenterij.

Mesenterium multis morbis est obnoxium.

MVltis autem morbis obnoxium est mesenterium, multorumque morborum & symptomatū caussæ in hoc latent. Hæc enim sentina quasi est corporis, in quam nobiliora infimi ventris membra sua excremēta deponunt: suntque hæ partes ignobiliores, & habent multas glādulas, quarum substantia est σομφοδεστέρα & humores promptè imbibit, ac, vt Hippocrates *libro de glandulis*, docet, μείζονας ἤπερ ἄλλοθεν τοῦ σώματος, καὶ νέμονται αἱ ἀδένες ἐν τοῖσιν ἐντέροισιν ἐκπιεζόμεναι τὸν πλάδον, id est, *glandulæ verò ad intestina maiores sunt quam alia corporis partes, & expressam ex intestinis redundantem humiditatem depascuntur & imbibunt.* Et præterea sensu nullo vel exquisito præditæ sunt, vnde diu humorum colluuiem tolerare sine molestiæ sensu aliquo possunt.

Mesenterium cur Medicorū dicatur nutricula.

Vnde à nonnullis non immeritò Mesenterium Medicorum nutricula appellatur, cū ab eo infiniti penè morbi oriantur, vtpote quod sentina quasi corporis est, ad quā totius corporis colluuies confluit per venas & arterias, quibus innumeris contexta est, vt rectè Fernelius, 6. *de part. morb. ac sympt. cap.* 7. scripserit, se Choleræ, melancholiæ, diarrhææ, dysenteriæ cachexiæ atrophiæ, languoris, lentarum errantiumque febrium, latentium denique morborum, melancholiæ hypochondriacæ, vomitionum crebrarum, dolorū colicorum, tumorum, abscessuum caussas in hisce plerumque sedibus adinuenisse. Commota tandem materia solet grauissimorum Symptomatū, conuulsionis, epilepsiæ, lipothymiæ imò mortis sæpe caussa existere. Id quod in praxi sæpissime obseruare est, & id superiori anno in nobili quodam in vicinia accidisse memini, qui cum annos aliquot langueret, & non satis benè haberet, intemperanter tamen viueret, tandem per aluum, proculdubio ex his sedibus, nigra & fœtidissima magnâ copiâ eiicere cœpit & intra horam exspirauit. Idem etiam aliis accidisse memini.

Vt verò morbi hi sat frequentes sunt; ita obscuri & ab antiquis, si ferè Hippocratem excipias, seu incogniti, seu non explicati.

Intemperies Mesenterij.

Intemperies Mesenterij.

Sunt autem morbi Mesenterij varij, inter quos primò sunt morbi Intemperiei: Et pertinet huc, ἀναντὴς ξηρανλικὴ νόσος, vt exponit Galenus *in exegesi*, morbus siccatorius seu calida & sicca intemperies vasorum mesaraicorum, quem morbum descripsit Hippocrates 2. *de morb.* quique affectionis Hypochondriacæ autor est, cuius propterea eiam mentionem faciemus *infra de affect. hypochond. part.* 5. *sect.* 1. *c.* 1.

Solet autem ista intemperies raro esse sola, sed cum materia coniuncta, quæ tamen non facilè cognoscitur. Et sæpe in signis tanta est obscuritas & confusio, vt εὐστοχίαν Medici etiam solertis eludat & fallat. Et hæc ipsa caussa esse videtur, quod de hisce morbis ab antiquis parum aut nihil scriptum est.

Solet verò materia, quæ intemperiei & aliorum morborum mesenterij caussa est, vel in eo colligi vel aliunde eò transmitti. Cum enim chylus per vasa mesaraica &, secundum Asellij inuentionem, per venas lacteas ad epar mittatur. Si chylus ob errores in victu non bene sese habeat, facilè tum in ipsis venis lacteis, tum in glandulis, quibus fulciuntur, vitiosi humores sensim colligi possunt.

Deinde iidem etiam ab epate & liene & venæ portæ ramis, imo & vniuerso corpore ad vasa mesenterii mitti possunt. Solet enim natura per venas mesaraicas non solum alimentum intestinis & mesenterio transmittere, sed etiam vasis abuti ad vitiosos humores euacuandos. Vnde per easdem venas mesaraicas humores in purgatione arte instituta ad intestina confluere solent.

Humores in purgatione arte instituta per venas mesaraicas ad intestina confluunt.

Non solum autem venæ, sed & arteriæ masaraicæ, vt rectè Adrianus Spigelius, *lib.* 6. *de hum. corp. fabr. cap.* 4. monet, vbi homo à sanitatis limite declinat; vitiosos humores & excrementa corporis suscipiunt, vt ad intestina deponant; & multorum morborum ac symptomatum causæ in hisce arteriis hærent. Est enim proculdubio arteriarum harum præcipuus vsus, vt calorem partiū per se imbecillium & ignobiliū atque excremētis multis scatentium, coctioni tamen dicatarum, foueant & augeant: vnde non solum sunt tot numero, sed etiam vt aliæ arteriæ, quæ in externas corporis partes terminantur, acrem frigidum non attrahunt. Quod si non pręstent, omnes illas coctiones turbari & vitiari necesse est. Fit autem hoc, cum quæ spiritu vitali repleri & calore abundare debent, vitiosis humoribus scatent, qui suam quam habent, intemperiem, partibus per quas disseminantur, imprimūt. Vnde calor natiuus partium debilitatur, eæque ad officia sua & coctiones perficiendas ineptæ redduntur, vt multi crudi & vitiosi humores generentur: & bile quidem frequenter in continuis & intermittētibus febribus biliosis, quarum crisis interdum per alui fluxum accidit; nonnunquā etiā pituita & melancholia,

Vsus arteriarum in mesenterio.

lancholia: vnde Adr. Spigelius *lib. 6. de fabr. corp. hum. cap.* 4. ſcribit, ſplenicam arteriam, ſi duos ramos meſentericos addas, melancholiæ hypochondriacæ ſedem eſſe. Qui humores poſtea ſæpe hæmorrhoides excernuntur. Vnde etiam Hippocrates 6. *Epidem.* ſcribit, qui hæmorrhoides habet, neque dolore lateris neque pulmonis inflammatione neque furunculis neque terminthis pariter neque lepra, cancro & aliis morbis corripiuntur.

Pectoris cum hæmorrhoidali arteria cōſenſus.

Pectoriſque omnino maximus cum hæmorrhoidali arteria conſenſus eſt, quod truncus ex qua arteria oritur, à corde deſcendens in primo ſtatim exortu intercoſtales ramos propagat. Vnde accidit, vt qui Hypochondriacæ affectioni & ſcorbuto ſunt obnoxij, ſæpè de acerbiſſimis pectoris doloribus, iis tamen non diuturnis, vt & pectoris conſtrictione conquerantur, materia flatulenta, ſeroſa, tenui & acri per dictas vias in muſculos thoracis effuſa, membranaſque ibi vellicante & diſtendente. Atque has ipſas arterias eſſe ſtatuit Spigelius, per quas colici dolores in Arthritidem, & contrà Arthritis in colicam permutatur, vt eſt apud Hipp. 6. *Epid. ſect.* 4. dicentem *Qui articulari morbo detentus inteſtini dolore dextra parte vexabatur, leuius habebat, vbi verò hic morbus curatus fuit, magis dolebat.* Quod ex tranſlatione materiæ fit, dum ex arteriis cruralibus in truncum & ex hoc in meſentericos ramos, & tandem ab his ad inteſtina defertur. Idem etiam cauſſam cur dolores colici in paralyſin mutentur, ex his arteriis petit, idque fieri docet materia ad meſentericas arterias trāſmiſſa ad lumbras, à quibus facilè, cum ad ſpinalē medullam, tum porrò ad cerebrum mitti poteſt. Lumbares enim arteriæ in lumborum vertebras per communia foramina & ipſarum medullam excurrunt; quin & ad medullæ latus, dum vertebras ingreſſæ ſūt, vtrinque ad cerebrum vna cum venis lumbaribus aſcendunt.

Per quas vias materia feratur, dum dolor colicus in arthritidem, & rurſus hac in illū transmutatur?

Cur dolor colicus in paralyſin mutetur.

Solet autem intemperies Meſenterij hydropem ſiccum praecedere, & ſi hectica ſit, incurabilis eſt, neque vllo præſidiorum genere tolli poteſt.

Curationem quod attinet, patet ea ex iis, quæ de inteſtinorum intemperiebus dicta ſunt.

Et quia iſta intemperies vix eſt ſine materia, etiam è *capite ſequenti*, qua ratione curanda ſit, manifeſtum fiet.

Intemperiei Meſenterij Curatio.

Circa curationem autem horum affectuum monet idem Spigelius, per dictas arterias non ſolum primas vias, ſed & vniuerſum corpus, & quidem non tantum per purgantia ſumpta, ſed & per clyſteres infuſas euacuari poſſe. Cum enim totum colum materiam clyſteris ſuſcipiat, vis medicamenti purgantis per arterias ex trunco aortæ noxios humores trahit. Vnde etiam rationem licet reddere, cur ex helleboro albo facta ſuppoſitoria aut antimonium clyſteribus admixtum eadē inducat ſymptomata, quæ ſolent eos inuadere, qui helleborum album vel antimonium ore hauſerunt. Hinc quoque cauſſa peti poteſt cur medicamenta purgantia vmbilico applicata aluum moueant. Per arterias enim medicamenti purgantis vis attrahitur, humoreſque in iis commouet.

Cur helleborus albus in ſuppoſitoriis aut antimonium in clyſteribus eadē quā ore ſumta ſymptomata inducant?

Cur medicamenta purgantia vmbilico applicata aluum moueant?

QVÆSTIO III.
De Meſenterij Vaſorum Anguſtia & Obſtructionibus.

Meſēterij vaſorum anguſtia & obſtructio.

Frequentiſſimus quoque Meſenterij morbus eſt vaſorum eius anguſtia, vnde multi alij morbi oriuntur. Eſt autem vel in vaſis lacteis, vnde chyli diſtributio impeditur, vel in venis meſaraicis.

Cauſſæ.

Fit autem venarum lactearum anguſtia vel ab earum obſtructione vel compreſſione. Obſtruuntur venæ lacteæ à chylo craſſo, crudo, lento, viſcido è ſimilibus cibis genito. Quò facit motus intempeſtiuus vel balneum poſt cibum, quæ alimentum adhuc crudum in hæc vaſa rapiunt. Comprimuntur à glandularum tumore, vel aliis meſenterij tumoribus.

Venæ meſaraicæ etiam obſtruuntur ab humoribus craſſis & viſcidis cum ſanguine ad eas effuſis, quales ſunt pituita biliſque diu ibi hærens & incraſſata. Comprimuntur à tumoribus inteſtinorum.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur venarum lactearum anguſtia ex chyli diſtributione, quæ ipſorum officium eſt læſa, ad quam duo ſymptomata imprimis oriri ſolent, alui fluxus chyloſus & albus, & totius atrophia. Si enim venarum harum orificia obſtruantur, planè chylum ex inteſtinis ſugere non poſſunt; ſi verò in medio canali ſit anguſtia, vi perruptis valuulis & dilatatis oſculis in inteſtina chylus refunditur. Atrophia verò ſequitur, vtili & neceſſaria ad alendum corpus materia denegata, atque chyli commeatu intercluſo, quod ob ſcirrho obſeſſas meſenterij glandulas ſæpe accidiſſe medicorum obſeruationes docent.

Venarum autem meſaraicarum obſtructiones ſi accidant, multa inde mala & ſymptomata accidere ſolent. Humores enim coerciti & flatus inde excitati diſtenſionis & grauitatis ſenſum excitant, vapores in caput attolluntur, vnde capitis grauitas dolorque circa dorſum excitatur, murmura ac tormina ventris concitantur, ructus & rugitus febreſque generantur, & alia mala de quibus *de affectione hypochondriaca* dicetur.

Prognoſticum.

Prognoſticū.

Periculoſum autem & pertinax ſæpe hoc malum eſt, & multorum malorum fomes. Cum enim hæc pars ſenſu exquiſito deſtituatur, vitioſi humores diu ibi latere pertinaceſque obſtructiones parere poſſunt.

Curatio.

Curatio.

Curatio perficitur cauſſarum anguſtiæ ablatione. Proinde ſi accidat obſtructio, aperientia requiruntur. Si compreſſio, tumor comprimens tollendus. Aperientia autem ſint moderata in primis qualitatibus, ne, ſi nimis calefaciant, calorem augeant, & humores acriores reddant, bilemque cumulent.

Purgantia quoque non ſint fortia, ne humores vitioſos plures ad partem affectam commoueant, ſed per epicraſin purgatio fiat medicamentis lenioribus, quæ venarum meſaraicarum orificia extergunt, humoreſque leniter educunt, humoribus prius ad euacuationē præparatis & idoneis redditis. Niſi enim humores prius præparentur & ad fluxum apti reddantur, flatus excitātur, materiaque nō educitur, ægrique valdè affliguntur.

Aperientia & humores attenuantia.

Ad obſtructiones aperiendas & humores attenuandos vtiles ſunt,

Radices *aperientes dictæ, Polypodij querni, cichorij, taraxaci, ari, chelidonij maioris, gentianæ.*

Cortices *rad. capparum. tamariſci.*

Folia *cichorij, fumariæ ſcarriolæ, endiuiæ, cuſcutæ, chamædryos, agrimoniæ, ceterach, centaurij minoris, cardui benedicti, abſinthij.* Flores *geniſtæ, cichorij, borraginis.*

Sem. *endiuiæ, ſcarriolæ, geniſtæ, quatuor frigida maiora.* Tartarum.

Et ex his præparata & compoſita varia.

Syrupi *byzant. ſimpl. & compoſ. de duabus radicibus, de cichoriô. de endiuia ſimpl. & compoſit. de cichor. cum rhabarb.*

Conſeruæ. *cichorij, fumariæ, cardui ben. chamædryos.*

Eſſentia. *abſinthij, chamædryos, centaurij minoris, cardui benedicti.*

Extractum *cichorij, centaurij minoris cardui bene dicti, gentianæ.*

Ex tartaro *medicamenta, cremor & crystalli tartari, tartarum vitriolatum.*

Spiritus *salis, victrioli.* Trochisci *de capparibus, de Rhabarbaro, de absinth. de eupator.*

E quibus cuique morbo & humori peccanti conuenientia eligenda. Dulcia & saccharo multo condita hic non sunt commoda: contra amara maximè vtilia. Quæ quia gustui non sunt grata, commodissimè in pilulas formantur. Vt tamen facilius penetrent, post eas assumtas liquor aliquis conueniens hauriri potest. Et vsu talium sæpe pertinaces nothæ tertianæ tolluntur.

Vt ℞. *Trochisc. de cappar. absinth.* an. Drach. j. *extract. gentianæ, carduibened. centaurij minoris* an. ℈. j. F. Pilulæ.

Vel ℞. *Rad. taraxaci, graminis, cichor. fœnicul. polypod. querni* an. Vnc ß. *folior. endiuiæ, cichorij, agrimoniæ, cuscutæ* an. M. j. *fumar. centaur. minor.* an. M. ß. *sem. frigid. maior.* Vnc. ß. *fœniculi; genistæ* an. Drach. j. *flor. cichorij, buglossæ* an. p. j. *tartari albi* Drach. ij. *passul. minor.* Vnc. j.

Concisa infundantur in vase clauso *in seri lactis, aqu. cichor. & fumariæ* an. q. s. donec vis omnis extracta sit. Hinc colitur. Colaturæ adde sacchari quantum satis, & stent iterum in vase clauso in loco calido per diem, postea iterum colentur. Dosis Vnc. iv.

Fortiora sunt oxymel. compos. quorum formulæ passim extant. E. G. tale parari potest.

℞. *Rad. aperient.* an. Vnc. ß. *cichorij ari, cortic. fraxini, tamarisci, cappar.* an. Drac. iij. *fol. endiuiæ, fumariæ agrimoniæ, ceterach.* an. M. j. *card. benedict. centaurij minoris* an. M. ß. *flor. cichorij, hepaticæ albæ, borraginis,* an. p. ij.

Concisa infundantur in vase clauso in *aceti passulati & aqu. cichorij* an. q. s. Addito *spir. salis* scrup. j. per triduum in Balneo Mariæ. Colaturæ expressæ adde *mellis despumati vel sacchari* q. s.

Iterum per diem in Balneo digerantur, vt fiat oxymel ver oxysacchara.

Quibus medicamenta ista ingrata sunt, iis vinum vel cereuisia medicata parari potest è corticibus tamarisci, absinth. carduibened. centaur. minor. chamædry.

Hoc loco non sine caussa aliquid de medicamentis ex tartaro paratis monendum. Adeo enim hodie cremor & crystalli tartari & tartarum vitriolatum sunt vulgaria, vt à non paucis vix vlla medicamenta præscribantur, quibus hæc non admisceantur: imò à Crollio tartarum Vitriolatum vniuersale digestiuum appellatur.

Et fateor sanè, è tartaro parata medicamenta in humoribus melancholicis crassisque incidendis & attenuandis, ideoque obstructionibus aperiēdis magnam vim habere. Cum vero sæpe accidat, vt in affectione hypochondriaca bilis atra, humoresque salsi & acerbi, atque omninò acres, & qui ignis quasi seminaria in se continent, reperiantur: talibus certè humoribus tartarum vitriolatum & huiusmodi acria medicamenta non conueniunt, cum eorum acrimoniam non retundent, sed ea potius vsurpanda, quæ prauas qualitates talium humorum temperent: & omninò contrariæ qualitates contrariis opponendæ.

Humoribus ita præparatis eorum euacuatio instituenda. Et commodum hîc omninò est, si venæ ani à natura aperiantur vel si natura sit segnior, hirudinis appositis prouocentur.

Purgantia. Purgationem quod attinet, ea instituenda pro peccantis humoris ratione & natura. Et exstant passim talia composita plurima, vt *Syrupus de cichorio cum Rhabarb. diasereos, de fol. senæ, oxymel præpar. Gesneri, pilul. tartareæ, extracta purgantia composita & panchymagoga varia.*

℞. *Absinth. sicci* M. ß. *carduibenedict.* M. j. *centaur. minor. flor. prunor. siluestr.* an. M. ß. *fol. senæ elect.* Vnc. ij. *agarici albi, turbith. elect.* an. Drach. ij. *rad. hellebori nigri præparati* Dr. j. ß. *cortic. citri* Vnc. ß. *zinziberis, galangæ, caryophyll.* an. Drach. j. *sem. anisi fæniculi* an. Drach. ß.

Herbæ concidantur, aromata & semina crasso modo contundantur, & affundatur in vitro vel vase fictili vini Rhenani q. s.

Vomitoria. Vomitus verò planè vtilis est (modò nihil absit, quod eum prohibeat, de quo alibi dictum) Solet enim humores, qui pertinaces in mesenterio obstructiones excitant, exturbare, quos purgantia medicamenta educere non valuerunt. Materia autem vomitoriorum alibi proposita est.

Diuretica. Reliquiæ, si quæ supersint, continuatis aperientibus supra propositis & diureticis exhibitis extirpanda. In quem etiam finem commodè exhibetur radix & semen spatulæ fœtidæ, & radix centaurij maioris seu rapontici vulgaris.

Vel ℞. *Extracti absinthij, centaurij minoris, carduibenedicti, gentianæ* an. Scrup. j *trochiscor. de capparibus* Dr. j. *spicanardi, schœnanthi, sem. apij, petroselini,* an. Scrup. j. Cum *succo endiuiæ.* F. Pilulæ.

Chalybs. Acidulæ. Et imprimis hîc sunt efficacia medicamenta è chalybe parata, interdum & acidulæ, de quibus plura infra *de affectione hypochondriaca,* dicentur.

De vasorum in mesenterio obstructione curanda dictum est etiam supra *part. 2. sect. 2. cap. 6. de fluxu chyloso.*

QVÆSTIO IV.

De Mesenterij Inflammatione.

Caussæ.

Mesenterij inflammationis. Caussæ. Si verò humores & præcipue calidi cum sanguine quo mesenterium & partes vicinæ nutriuntur, non solùm in cauitatibus venarum & arteriarum mesaraicarum subsistant, sed & ex earum orificiis in mesenterij spatia effluant, φλόγωσιν vel inflammationem excitare solent. Non verò hoc facilè fieri potest, quin simul in intestina, in quæ vasorum horum orificia dehiscunt, excidant, & in iis simul inflammationem pariant. Etsi verò de intestinorum inflammatione, & qui hanc sequitur dolore colico supra de intestinorum p. n. affectibus, *part. 2. sect. 1. c. 2.* dictum sit: tamen & hîc quædam addere libet. Neque enim tam rarus hic est affectus, vt nonnulli forsan opinantur, sed satis frequens, & vt existimo, non malè febrium semitertianarum originem hinc deduxi, *lib. 2. de febrib. c. 21.* & nisi nescio quæ religio impediret, mortuorum cadauera sæpius aperire, inueniremus in iis talium inflammationum vestigia. *Febrium semitertianarũ origo.* Quibus licuit id facere, certè sæpe inuenerunt. Inter quos est Adrianus Spigelius, qui *lib. 1. de semitertiana c. 15. & 16.* tales historias recenset; & *lib. 4. cap. 13.* vbi de colicis doloribus ex his inflammationibus ortis agit, ita scribit; In omnibus, quoquot vnquam aperire potui, veram inflammationem conspeximus, qui modo ileon vel ieiuni intestini partem aliquam, modò verò colon tantum occupauit. Vidi etiam, quibus omnia intestina & ventriculus erant inflammata cum omento, & mesenterium tantum inflammatum cum leui tenuiũ intestinorum inflammatione, &c. Nimirum cum natura aliâs vitiosos humores ad hanc quasi corporis sentinam à partibus nobilioribus depellere soleat, iidem nunc sensim cum fecibus alui excernuntur, nunc varij alij fluxus excitantur: si verò via illa ad intestina præcludatur, vt in ea vitiosi humores effundi non possint; *Caussa.* hærent in mesenterio & venis mesaraicis, vnde mesenterium & plerumque etiam intestina, nunc hæc, nunc illa, prout per hunc vel illum ramum mensentericum humores affluunt, inflammantur.

Occluduntur autem venarum mesaraicarum orificia à caussis nunc internis, nunc externis. Caussæ internæ sunt humores crassi & lenti, vel etiam copiosi; qui confertim ad intestina ruentes exitum non inueniunt. Cassæ externæ sunt, potus & cibus ac medicamenta adstringentia, vt vinum austerũ & crudum; obseruatumque post dysenteriam intempestiue curatam vitiosos humores detentos in mesenterio inflammationes excitâsse. Fieri etiam potest, vt humores vitiosi in glandulis altius impacti externo calore accedente putrescant, calorem

loréque concipiant, febribusque variis, nec non abscessibus caussam præbeant. Tandem & caussæ externæ, vt percussio, lapsus, vulnera, humorum affluxum concitare valent.

Signa Diagnostica.

Signa. Vt autem malum hoc maturè cognoscatur, operæ pretium est. Medicus enim non raro fallit, & in fœminis pro vterinis doloribus, in viris pro dolore ventriculi, colico, & nephritico (cùm nausea & vomitus accedere soleant) habetur. Verum ab iis discernitur, quod in iis dolor modò infra vmbilicum, modò supra eum vel circa ipsum, vel in lateribus tâtum percipitur, modò per totum ventrem extenditur; hic verò dolent lumbi nunc ex parte vtraque, nunc in dextra, qui dolor se postea extendit ad anteriorem regionem ventris supra & circa ventriculum. Excrementa per aluum non redduntur, aût ægrè redduntur, & si clysteres inniiciantur, post primas feces nihil nisi clyster excernitur. Vrina est rubra bilis portione ad renes transmissa. Adest oris amaritudo, inappetentia, sitis, vigiliæ, febris, si intestina simul occupantur, est continua, plerunque semitertiana, de quo de febrib. *l.1.c.22.* egimus. Si tamẽ profundius & circa glandulas ac loca mesenterij ignobiliora materia putrescat, febres sunt lentæ, sine siti & grauibus symptomatibus, & tensionis ac grauitatis saltem sensus infra ventriculum percipitur. Quò enim locus, qui inflammatur, & in quo materia putrescit, est epati maioribusque arteriis vicinior, eò febris est ardentior, & symptomata sunt grauiora; quò verò ab iis est remotior, eò febris & symptomata sunt mitiora.

Nonnullis motus conuulsiui, epilepsia, apoplexia, paralysis accidere solet, humoribus vitiosis ad spinalem medullam & cerebrum delatis, per vias quas antea, *c. 2.* exposuimus, & *de scorbuto*, postea explicabimus. Principiò etiam sanies quædam rubra, deinde facto abscessu pus album defluit ex aluo, & quidem modò permistum fecibus, modò seorsim & sincerum, cùm scilicet inflammatio est in intestinis inferioribus.

Prognostica.

Prognostica. 1. Malum hoc periculosum, & sæpe etiam longum. Si enim inflammatio sit maior, febris etiam magna excitatur, & intestinis vel mesenterio corrupto & putrescente æger moritur, nonnunquam in abscessum periculosum inflammatio mutatur. Et sæpe malum tunc ad quadragesimum diem, interdum & ad octuagesimum extenditur; si verò febris sit lenta, æger contabescit, & lenta morte enecatur.

2. Sæpe verò materia à natura aliò transuertitur, non tamen planè tollitur, vnde malum recrudescit, & sæpe per multos annos, imò totum vitæ tempus durat, nunc febre redeunte, nunc eadem in colicos dolores permutata, ac cessante febre singulis mensibus, vel alio interuallo colica redeunte, & si non inflammatione, tamen φλογώσει excitata.

Indicationes.

Indicationes. Vt in aliis inflammationibus, ita & in hac humorum affluxus inhibendus, iique reuellendi, repellendi, deriuandi, & expurgandi ac discutiendi, eorumque intemperies & acrimonia temperanda & corrigenda; dolor, si sit magnus, mitigandus.

Curatio.

Curatio. Principio ergo, si sanguinis aliqua copia adsit, viresque ferant, vena in cubito aperienda, ne maior humorum confluxus fiat, imprimis si epar vicinum ab inflammatione incalescat, aut si caussa externa, vt lapsus vel percussio malo caussam dederit. Si autem ex suppressione menstruorum vel hæmorrhoidum malum originem habeat, etiam venam in talo aperire licet.

Etsi verò refrigerantia exhibere tutũ non sit, nè materia magis impingatur: ad maiorem tamen affluxum prohibendum, & calorem temperandum, refrigerantia modicè cùm ore sumi, tùm per clysterem iniici possunt, parata ex hordeo, violaria, malua, violis, rosis, sero lactis & similibus. *Refrigerantia.*

Purgantia in principio locum non habent; cum facilè plus materiæ ad locum affectum attrahere possint: inflammatione tamen ad coctionem tendente lenia purgantia locum habent parata ex syrupo rosarum solutiuo, manna, rhabarbaro, (quibus & sena addi potest,) cum sero lactis, vel alio conueniente liquore exhibita, myrobalani verò & tamarindi, atque alia adstringendi vim habentia non vsurpanda, clysteres etiam ex malua, mercuriali, parietaria, oleo violarum, rosaceo, electuario lenitiuo simplici & aliis vsurpari possunt. *Purgantia.*

Tandem declinante inflammatione, quæ reliquias materiæ abstergant, & per vrinas educant, exhibenda, qualia *capite præcedente de obstructione vasorum* sunt proposita. *Diuretica & abstergentia.*

Si dolor valde vrgeat, is leniendus, quod qua ratione fieri debeat, supra *part.2.sect.2.c.2.* de colica ex humoribus calidis dictum, & postea *cap.6.* dicetur. *Dolorem lenientia.*

Diæta.

Victus sit tenuis, & feruorem sanguinis mitigandi vim habens, simulque abstergendi & aperiendi vi pollens. Itaque conueniunt ptisana & cremor hordei, iuscula gallinæ cichorio vel endiuia alterata, emulsiones seminum quatuor frigidorum maiorum, & cibi, qui nec crassum chylum suppeditant, nec calefaciunt. Potus sit aqua hordei vel cereuisia hordeacea tenuis, & in declinatione vinum ὀλιγοφόρον. Quies vtilis est, vt & somnus ad iuuandam coctionem. Animi παθήματα nimia vitentur. Aluus sit laxa. *Diæta.*

CAPVT V.

De Mesenterij aliis tumoribus, abscessibus, suppuratione & corruptione.

Non solum autem inflammatur mensenterium, sed & alij tumores ex humoribus crassis & tartareis in eo oriuntur, qui vel in scirrhos & tophos ac calculos degenerant, vel in abscessus, sed lentè ac tardè mutantur. Si enim ex ingluuie nimia atque erratis in victu magna bilis, pituitæ crudorumque ac crassorum & tartareorũ humorum copia proueniat, neque maturè euacuetur, ea in hisce locis cumulatur, & laxa glandularum substantia imbibitur, vnde facilè exitum non inuenit, sed ibi congesta primum molles tumores excitat, postea humoribus siccescentibus & concrescentibus, scirrhi, tophi, imò lapides in eo generantur. *Mesenterii tumores alii.* *Caussa.*

Ita refert Beniuenius, *de abdit. morb. & sanat. caussis c. 37.* cuiusdam Petri Altimarij filium octauum annum agentem incidisse in corruptum appetitum, & calculos ac rudera comedisse, ac postea in lentam febrem incidisse, tandemque malo procedente, & vomitu ac fluxu alui accedente puerum è vita discessisse, atque in eius cadauere aperto repertum callum inter venas meseraicas. Ambrosius Paræus, *lib.23.cap.36.* narrat, (locum integrum adscribere libet, cum plurima notatu digna contineat) Anno 1572. Luteriæ fœminam quandam Isabellam Rolandi è vita migrasse, & cum semper in mesenterio morbi caussam delitescere medici suspicati essent, dissecto cadauere Doctorem Meletium mesenterium in suas ædes deferri iussisse, vt id cum aliis Medicis diligenter contemplaretur. Inuentum autem est cũ eo pancreas tumore miro, prope incredibili, turgẽs, adeo vt libras decem & dimidiam penderet, scirrhosum omnino extrinsecus, solisque postica parte lumborum vertebris adhærescens, antica autem peritonæo scirrhoso pariter ac penitus cartilaginoso. Suberant infiniti

in eodem mesenterio abscessus sua quique cysti inclusi, alij quidem oleoso, alij melleo, alij sebaceo, alij albugineo, alij aquoso humore & liquore differti, quorum conclusa materia pulticulæ similis esset: denique quot fermè abscessus erant, tot erant materierum contentarum species & ideæ. Octauus iam annus agebatur, ex quo tumor ille inceperat sensim ac sine sensu & dolore ad tantam magnitudinem progredi, quod mesenterium ipsum doloris fere sit expers. Ægræ interim ipsi, perinde fere ac sanæ, licebat naturæ, animæ, ac vitæ munera omnia obire, nisi quod duobus antequam moreretur mensibus, coacta fuit lecto se tradere, quod febis continua, quæ illi ad extremum vsque vitæ diem perpetua fuit, superuenisset: & quod præ tumoris pondere mesenterium suis velut radicibus & sedibus diuulsum fluctuaret, non sine molesto oneris & doloris sensu. Nam, vt prædiximus, lumbaribus modo vertebris ac peritonæo adhærebat, nullatenus autem intestinis & aliis partibus, quibus velut connatum alligatur. Itaque sua id mole & corpore vesicam premens & coarctans difficilem mictionem faciebat: intestinis verò incumbens, vt aluus pigrior esset, in caussa erat: adeo, vt, nisi deuorato laxante aut purgante medicamento, fœces nō descenderent. Nam quod ad clysteres spectat, subire illi in intestina tumoris vias coarctantis magnitudine prohibebantur, intrusæ verò glandes nihil proficiebant. Respiratio ob diaphragmatis à tumore compressionem difficilis erat. Ita Iohannes Philippus Ingrassias, *tract. 1. de tumor. prater naturam c. 1.* refert. Anno 1539. Panormi seruum quendam nigrum ob furtum suspensum dissectum fuisse, in cuius mesenterio strumæ circiter quadraginta inuentæ, præter quas in glandulis existentes totidem ferè externæ intestinorum, præcipue crassiorum, tunicæ adhærentes tumores, prope singuli membranula, cuiusdam vesiculæ instar, conserti, & vtriusque quidem generis tumores varia quantitate, atque inter extremos, qui ad oui gallinacei magnitudinē perueniebant, & minimi ciceris prauitatem, quamplurimi intermediæ quantitatis visi sunt. Continebant autem nonnulli lapideum gypsum, nonnulli vero glutinosam, mucosamque substantiam. In reliquis corporis partibus salubria omnia deprehensa, atque ab iis, qui eum viuum cognouerant, vnanimiter relatum, sanissimum donec suspenderetur, extitisse. Quod inde procul dubio factum, quod natura ad eas partes vniuersi corporis excrementa transmittendo reliquorum, maximeque naturalium viscerum sanitatem conseruauit. Guilielmus Fabricius etiam *Centur. 1. obser. 70.* refert, puellā quandam Coloniensem anno ætatis decimo paulatim in tabem incidisse, & quatuor sequentibus annis penitus extabefactam fuisse, appetitu tamen eius vix vnquā imminuto. Nam comedebat & bibebat non parcius, quàm si sana fuisset, & exercitia sua puerilia vtplurimū peragebat, neque lecto decumbebat, nisi per sex aut septem hebdomadas ante obitum. Febriculâ tamē & tussi vexabatur continuâ. Cum autem anno 1600. ætatis 14. mortua esset, & mortuæ corpus aperiretur, mesenterium inuentum fuit refertum tumoribus duris, scirrhosis atque steatematibus, præcipue a. circa vasa & venas, quæ ad portam tendunt, circumcirca portam tumore scirrhosi inueniebantur multi, quorum nonnulli oui gallinacei, alii nucis & castaneæ magnitudinem excedebāt.

Platerus etiam *lib. 3. obseru.* refert, in Anatome in mesenterio quodam deprehensos fuisse tumores glandulosos albos, duros, nucis magnitudine, hinc inde in diuersis locis intestinorum mediæ sedi adeò connatos; vt intestina eo in loco sic intumuisse viderentur, atque indurata: quam duritiem in ventre, dum viuebat adhuc æger, prominentē tactu deprehendere potuit, præsertim quando excrementa dura & sceuala in ea sede, vbi tumores hi angustiā in intestinis pariebāt, diutius subsistebant, atque intestina amplius in tumorem eleuabant, vnde aluus illi constipabatur, colicique dolores illum excruciabant, quibus tandem euictus, occubuit.

Fuit etiā in vicinia hic Quæstor quidam à multis annis valetudinarius qui ventrem crassum habebat, crura inflata, & in eis sæpe vlcera δυσεπούλωτα, cum virium debilitate & appetitu læso. Is etsi variis medicamentis atque inter ea etiam thermis vsu esset, nil tamē melius habuit, sed res eò deuenit, vt humoribus serosis ad crura descendentibus ipse ad ambulandum planè impotens redderetur, & sella gestandus esset. Accidit tandem vt supra dextrum inguen in abdomine tumor emergeret, atque in vlcus gangrænosum abiret, imò ad manus latitudinem eadem gangræna musculos & cutem abdominis eo loci occuparet. Vnde etiam mors tandem secuta est. Cuius morbi caussa procul dubio fuit tumor aliquis durus & diuturnus in mesenterio: qui postquā tandē exulceratus fuit, putredine partes superiacentes vsque ad cutē corrupit, & eā gangrænam ibi excitauit.

Imo lapides etiam in mesenterio repertos fuisse, Medicorum obseruationes docent. *Lapides in mesenterio reperti.*

Quandoque tamen materia, sed tarde ac lente, in pus mutatur, atque abscessus generantur in mesenterio. *Abscessus.* Anton Beniuen. *de abd. morb. & sanat. causs. c. 13.* refert, iuuenem quendam diuturnis alui torminibus vexatum, & tandem iis extinctum fuisse, in cuius cadauere aperto remotis intestinis abscessus magnus in mesenterio repertus est, quo præciso materia multa nigra fœtensque profluxit encausto sutorio similis. Et supra retuli nobilem quendam in vicinia cum diu male habuisset, & nescio de quo languore conquestus esset, tandē rupto abscessu, qui procul dubio in mensenterio latuerat, subitò per aluum nigram & fœtidissimam materiam magna copia eiecisse, & intra horam exspirasse. Narrat quoque Marcellus Donatus, *de histor. med. mirabili lib. 4. c. 7.* virum quendam febre valida correptum per aluum sanguinem nigerrimum corruptum, pessimè olentem ad quindecim librarū pondus excreuisse, in cuius cadauere aperto in eius eius mesenterio ea parte superiore, qua intestino recto connectitur, vlcus fordidum ad spithamæ longitudinem inuentum fuisse; cum tamen æger nunquam, nisi extremo vitæ die, quo illi venter intumuit, de illius partis dolore conquestus esset. Ita Volcherus Coiter, *in obs. anat. & chirurg.* refert, in patricii cuiusdam Noribergensis, qui affectione, hypochondriacæ non absimili, laborârat, & tumorem in sinistro genu & abdominis parte habuerat, cadauere aperto magnam colluuiem materiæ purulentæ ac fœtidæ inter duas mesenterij tunicas, quæ maiorem inferioris ventris partem occupauerat, & epar sua putredine infecerat, repertum fuisse.

Imo mesenterium gangræna vitiatum repertū fuit in Rondeletij vxore, vt refert Ioubertus, *in vita Rondeletij.* *Gangræna.*

Et procul dubio tales mesenterij abscessus in multis reperirentur, qui lentis ac diuturnis morbis, variisque symptomatibus, quorum caussas reperire non facile est, quæque medicos sæpe suspensos & dubios habent, exercentur, & moriuntur, si eorum cadauera aperire liceret. Sed obstat plerunque præpostera quædā erga mortuos reuerentia, quâ tamen impediri non potest, ne eadem cadauera putrescant, & vermium esca fiant, interim rei medicæ incrementum hoc modo non parum impeditur.

Signa Diagnostica.

Cognitu autem omnino difficiles sunt isti mensenterij tumores & abscessus, & quamuis suspicionem aliquam de se præbeant, quales tamen sint, vix integre, nisi post mortem, cognoscuntur. *Signa.* Interim danda opera, vt quantum licet in eorum notitiā veniamus. Qua ratione a. cognosci possint, Fernelij verbis proponere libet. Ita a. ille *l. 6. de part. morb. & sympt c. 7.* Si ampla & vasta mole venter totus præter naturam prominet, idque circa fluctuationē, citra alui suppressionem diutinā, citra hydropis suspicionem, vnde & qua id ex caussa obtigerit,

rit, tactu ita quidem discernendum. Cum adipis copia venter prominet, quoniam cuti summæ is inhærescit, manu totus comprehendi, secernique potest à musculis abdominis, ac præterea reliquus corporis habitus obesior existit. Cum tumor insertus est musculis abdominis, primò is contactui occurrit, & cum premitur, plerumque etiam citra eius pressum, dolore afficit, quod pars ea sensu prædita sit: intestina non coarctat, neque alui deiectionem remoratur. Mesenterij vero tumor, quoniam altè sepultus est, non nisi pressu animaduertitur, nullo dolore affligit, quod pars ipsa sit doloris expers. Quin etiam sua is mole intestina premens atque coarctans sæpe efficit, vt aluus pigrior sit, tardiusque fœces descendant. Vtrum præterea tumor vniuersum mesenterium, an partem duntaxat, & quamnam occupet, mollisne sit an durus, tactu etiam internoscendũ. Cæterum quisnam in mesenterio humor exsuperet, iã non tactu, sed iis ipsis notis, quibus in iecore aut liene proditum est, cognoscitur, sed quæ tamen tum obscuriores, tum leniores existunt. Hæc a. obscuritas multis fuit caussa ignorantiæ, cur harum partium affectus prætermissi fuerint, nec veterũ scriptis celebrati. *Hæc Fernelius.* Et omnino sæpè tàm occulti & alte sepulti latent isti tumores, vt nec tactu etiam deprehendi possint; & sensus adeò hebes est huius membri, vt nec insigniori aliquo dolore sese hi tumores prodant. Ideoque etiam alia symptomata perpendenda. Adest enim interdum nausea & vomitus, sine ventriculi affecti signis, alui cruentæ vel fœtidæ deiectiones, vigiliæ, febres lentæ inordinatæ, tussis, virium languor. Et quidem tumores indurati & abscessus delitescentes ob sensum hebetem mesenterii vix animaduertuntur, vbi vero rũpuntur, euidenter sese produnt, vt postea *in Prognosticis* dicetur, & pus vel sincerum, vel fecibus permixtum, citra dolorem tamen insignem, excernitur; id quod in ventriculi, epatis, lienis inflammatione, in quibus dolor & grauia symptomata vrgent, non accidit. Et si quis omnino signa inflammationis, epatis, lienis, diaphragmatis, musculorum abdominis diligenter perpendere velit, ea in hisce tumoribus locum non habere animaduertet, etsi vel tumor vel grauitatis sensus, aut dolor percipiatur, aut febris etiam adsit.

Prognostica.

Prognostica. 1. Affectus hi diuturni sunt, & tandem in tabem vel hydropem ægrum præcipitant, ac vix curantur.

2. Abscessus ruptus per aluum plerunque euacuatur. Si verò aliò, quàm in aluum vomica rupta fuerit, neque exitum materia reperterit, colicæ similis dolor excitatur. Si vero in abdominis cauitatem eruperit, seu intermedium membranarum mesenterii spatium, humor putridus vicina corrumpit, & sæpe sphaceli author est.

3. Nonnulli quidem pure per aluum euacuato sanantur: accidit tamen etiam, vt si materia valde praua sit, ægri paucarum horarum spatio moriantur. Pro natura enim humoris & affecti loci conditione, ac viscerum vicinorum, quæ à putridâ materiâ motâ ac vaporibus inde eleuatis afficiuntur, diuersitate & nobilitate varia oriuntur symptomata, ac miri naturæ in expellenda materia conatus animaduertuntur, & variæ viæ à natura in expellenda materia quæruntur. Nonnunquam enim pus per proximam venam in coli aut recti intestini cauitatem effunditur, nonnunquam quasi per cuniculos per vmbilicum pus erumpit, nonnunquam etiam per renes expurgatur.

Curatio.

Curatio. Tumores duri, scirrhi & calculi in mesenterio curari vix possunt. Si tamen quid tentari liceat, ea medicamenta, quæ ad pertinaces obstructiones adhibentur, & quæ etiam de affectione hypochondriaca proponentur, in hisce affectibus vsurpari possunt. Vbi autem in abscessus mutantur, naturæ etiam primariæ partes sunt, quæ nisi aliquid in euacuando pure tentauerit, vix æger seruatur. Ars tamen naturæ succurrit, dum materiam detergit, & quod reliquum est discutit, tandemque vlcus consolidat. Partes quoque, per quæ pus transit, & imprimis renes, muniendæ, ne à pure transeunte lædantur, quod diligenter præstandum. Solent enim interdum, nisi cura rectè instituatur, postliminio quasi reuerti. Vtilis est hic terebinthina cypria, quæ vel in bolum cum modico rhabarbari conformanda, vel cum vitello oui in lacteum liquorem redigenda, vt *in Instit. p.954.* dictum.

Exhibenda sunt & alia exiccantia & consolidantia, vt decoctum radicum sarsæ parillæ cum radice fragariæ factum.

Vel hoc ♃. *Rad. sarsæ parillæ, chinæ* an. Vnc. j. ß. *caryophyllatæ, fragariæ* an. Drach. j *fol. scabiosæ, alchimillæ, veronicæ, hederæ terrestris* an. Mj. *ligni rhodij* Dr. vj. *passularum minorum lotarum* Drach. ij.

In vase clauso bulliant *in s.q. iuris pulli vel seri lactis, vel aquæ chalybeatæ*, & postea per manicã Hipp. traiiciatur.

Vel ♃. *Rad. sarsæ parillæ* ℔. ß. *chinæ, acetosæ* an. Vnc. ij. *fragariæ* Vnc. j. *veronicæ, alchimillæ, scabiosæ persicariæ* an. M. ij *saluiæ, flor. verbasci, chamæmeli, hyperici, sem. coriandri, fœniculi*, an. Drach. ij. *melonum* Vnc. ß.

Concisa infundantur per triduum in *vini albi, aquæ veronicæ, flor. chamæmeli Romani, cardui Mariæ ana parte vna, brodij caponis partib.* iij. postea destillentur. Dosis Vnc. iij. Si libet addatur aliquid *syrupi veronicæ, scabiosæ, granatorum, cinamomi, iulebi rosarum.* Vtile est & hoc Electuarium.

♃. *Conf. ros. rubr. veronicæ, cichor.* an. Vnc. ij. *scabiosæ* Vnc. j. *roob iuniperi* Vnc. ij. *pulv. radic. sarsæ parillæ, chinæ, ligni aloes, rhodij* an. Drach. ij. *marg. præp. corall. rubr. præp.* an. scrup. ij. Cum *syr. de Cinamomo.* F. Electuarium.

Diæta.

Cibus sit boni succi & facilis coctionis, ac temperatus, non crassus, non viscidus, non acidus, non dulcis, sed potius sine acrimonia, tamen moderatè abstergens. Potus sit vinum tenue vel cereuisia tenuior. Potest & decoctum chinæ cum glycyrrhiza & passulis vsurpari, nec inutile est lac asininum exhibere. *Diæta.*

CAPVT VI.

De Symptomatibus ex humoribus in mesenterio cumulatis ortis, & præcipuè dolore.

Atque hæc de morbis mesenterij. Symptomata inde orta quod attinet, sunt ea varia. Nam etsi diu sæpe humores in hisce locis latent, antequam sese prodant: tamen vel tandem commoti quacunque de caussa varia symptomata excitant, &, pro varia inclinatione, nunc vomitu per superiora eiiciuntur, nunc deorsim tendentes per aluum euacuantur, nunc ad vicinas membranas delati dolores, eosque pertinaces & sæpe recurrentes excitant; vel suis sedibus conclusi & coerciti & à calore partium vicinarum putredinem concipientes febres vagas & erraticas pariunt; vel glandulas implentes, & vicina vasa aut comprimentes aut obstruentes cachexiam, atrophiam, languorem gignunt, aut partes in tumorem attollunt, & omnia omnino symptomata, quæ affectione hypochondriaca & scorbuto laborantes experiuntur plurima, de quibus postea *de affect. hypoch. & scorbuto* dicetur, ex hisce sedibus ortum habent. Egregium vero symptoma, quod ex materia in mesenterio contenta proficiscitur, est doloris illa peculiaris species, quam supra, *part. 2. sect. 2. cap. 2.* explicauimus. Pauca saltem hîc addemus. *Mensenterij symptomata.* *Mensenterij dolor.*

Mentionem autem mali huius facit Hippocrates & Νοῦσος ἐρευγματώδης, morbus ructuosus ab eo nominantur, & ita describitur. *Dolor acutus prehendit, vehementer*

menterque dolet & ipse seipsum iactat, & vociferatur, frequenter eructat, ac vbi eructauerit, melius habere videtur. Plerunque vero paucam bilem vomitione reiicit, poculi parui mensura, dolor ex visceribus ad imum ventrem & laterum mollitiem pertingit, cumque contigerit, melius habere videtur, venter inflatur & indurescit, sonitum edit, neque flatus neque stercus dimmittitur.

Materiam autem huius doloris & reliquorum, quæ postea dicentur symptomatum caussam in mesenterio contineri multa docent. Solent enim hi dolores febribus diuturnis succedere, cum natura humores prauos, frustrà eorum per aluum euacuatione tentata, in membranas has detrudit. Accidunt etiam iis, qui Ictero sunt obnoxij, & ad cachexiam dispositi. Et cum mesenterium nihil fere aliud sit, quam peritonæum ad lumbos duplicatum, iisque affixum, aut certe oriatur à ligamentis vertebrarum lumborum, iisque validissime alligetur: doloris huius, & omnium, quæ ipsi coniunguntur symptomatum, caussa rectissime ex mesenterio reddi potest.

Ob hanc enim mesenterij cum lumbis connexionem doloribus istis dolores lumborum perpetuo sunt coniuncti, imo interdum in vniuersum abdomen extenduntur. Hinc etiam, paralyseos & Epilepsiæ caussa reddi potest, dum scilicet materia, ab arteriis mesentericis ad lumbares transmittitur.

Habent autem hi dolores originem ab humoribus calidis siccis & acribus in hac corporis sentina collectis ob caussas, quas hactenus exposuimus.

Signa Diagnostica.

Signa. Signa huius doloris supra *part. 2. cap. 2.* proposuimus. Instantis tamen etiam doloris, vt præcaueri possit, signa animaduertere vtile est. Arguit autem instans hoc malum icterica quasi in oculis dispositio & luridus faciei color, grauitas hypochondriorum, sitis aucta, vrinæ rubicundiores, alui suppressio, in lumbis dolor.

Hinc dolor ventris & lumborum oboritur, qui in vno loco fere fixus est, venter nisi inflatus, ad interiora & dorsum quasi retrahitur, medicamenta vomitu reiiciuntur, ac dolor postea per vniuersum ventrem diffunditur, dolorque lumborum perpetuo est coniunctus, quod citra communem causam, qualis est venarum & arteriarum quæ per totum ventrem inferiorem diffunduntur, structura, fieri non potest.

Proprium doloris Mesenterij signum. Habet enim hic dolor hoc proprium, quod subinde per interualla recurrit. & sæpe multis annis ægrum affligit, & toties, quoties in hisce locis noua materia collecta est; id quod sine certis interuallis accidit, nonnullis post menstruum spatium, nonnullis post semestre, nonnullis post annum, tempore tamen autumnali plerunque magis affligere solet. Tandem materia per intestina exitum non inueniente ad lumbos & hinc in caput, & artus distribuitur, vnde paralysis, conuulsiones, epilepsia, deliria sequuntur, & vbi humores praui viscera debilitarunt, sanguinemque per totum corpus inquinauerunt, in toto, & præcipue in brachiis ac cruribus atrophia sequitur, quæ sæpe vix vlla arte & non nisi longo tempore curatur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Dolores hi vt diuturni & pertinaces esse solent: ita sæpissime etiam ægrum in grauissima mala modo enumerata, tandemque mortem ipsam præcipitant.

2. Diuturnis circa lumbos, tenue intestinum, ac præcordia doloribus vrgentibus si ægri cibos auersentur vna cum febre his dolor intensus ad caput progrediens repente illos occidit conuulsionū modo, Hipp. *in coacis.*

3. Quibus tormina adsunt, & circa vmbilicū cruciatus, & lumborū dolor, qui neque medicamento neque aliter soluuntur, in siccum hydropē firmantur 3. *aph. 11.*

4. Post multorum annorum tormina succedit vel hectica & incurabilis intemperies, vel peritonæi ac partium vicinarum abscessus.

Curatio.

De curatione supra *part. 2. sect. 2. cap. 2.* dictum. Vt quædam addamus, curatio in duobus consistit, in caussæ ablatione & doloris lenitione. *Curatio.*

De caussæ & humorum vitiosorum, qui in mesenterio colliguntur, ablatione, hactenus dictum, è quibus patet, vbi doloris huius imminentis signa adsunt, dandam operam, vt materia doloris caussa euacuetur. Ideóque clysteres crebri iniiciendi, vt materiæ ad intestina transitus & exitus paretur. Plus tamen aliquoties vomitum ab ipsa natura prouocatum, quo acida, amara, humorésque acres praui ad aliquot libras reiecti sunt, profuisse & inde à doloribus breui temporis spatio ægrum liberatum fuisse memini. Neque caret res ista ratione. Etenim cum materia ista plerumque circa lienem & in vena portæ colligi in magna copia soleat, vbi per omnes vasorum, qui in mesenterium & intestina disperguntur, ramos diffunditur; grauissimos & diuturnos dolores excitare solet. Imo vbi exitum non inuenit, & natura de eâ per intestina euacuandâ desperat, regurgitat, naturáque eam ad alias partes detrudit, vnde conuulsiones, paralysis, & alia mala excitantur. Si vero natura hos humores per viam compendiariam, quæ est per vas breue, in ventriculum effundit, vt vomitu reiiciantur, omnes isti dolores & reliqua mala euitantur. *Clysteres. Vomitoria.*

Si autem natura eò non vergat, & præcipue si motus intestinorum inuersus sit, ac metuendum, ne vomitu concitato natura magis ac magis motui versus superiora assuescat, danda opera, vt intestinorum fibræ tensæ laxentur, vasorum mesaraicorum orificia aperiantur, atque ita materiæ exitus paretur. Clysteres ergo iniiciendi ex lacte caprino, vel decocto maluæ, altheæ, parietariæ, brancæ vrsinæ, mercurialis, florum chamæmeli, vel decocto galli cum cassia, melle rosato & violato solutiuo, Syrupo de cichor. cum Rhabarb. diasereos, oleo amygdalarum dulcium, liliorum alborum, violarum, chamæmeli, vitello oui, quibus maioris abstersionis gratia hiera simplex addi potest.

Potandum vero exhibeatur oleum amygdalarum dulcium recens expressum cum manna, vt supra *loco allegato* dictum.

Venter extra inungatur oleo amygd. dulcium, violarum, liliorum alborum, chamæmeli, & cataplasmata ac alia *loco allegato* proposita applicentur. *Externa.*

Atque ista cum simul anodyna sint, dolorem etiam mitigare possunt. Si vero is valde vrgeat, narcotica addenda. Quapropter semen papaueris dictis medicamentis addere vtile erit. Quod si non sufficiat, ad narcotica accedendum, de quibus *loco allegato* dictum. *Dolorem lenientia.*

CAPVT VII.

De Morbis Pancreatis.

Pancreatis vsus vulgaris. Pancreatis vsum plerique anatomici eum saltem esse statuunt, vt vasa saltē fulciat, ne ruptionis periculo sint exposita, & vt ventriculo substernatur, ne repletus duritie vertebrarum lædatur. Verum cum pancreas non simpliciter glandula sit, sed peculiare parenchyma & suam carnem, vnde & nomen obtinet, habeat, & præterea vt supra *cap. 1.* dictum, venæ lacteæ omnes in pancreas tendant, atque in eo mitis anfractibus disseminentur: nobiliorem procul dubio vsum habet, atque ideo factum, vt quicquid cænosi in chylo est, ad se trahat, vt ita chylus purior fiat, & forsan etiam chylum aliquo modo alteret. Vnde etiam Clarissimus Riolanus *Anthropog. lib. 2. cap. 16.* in morbosis & melancholicis corporibus secundarium lienem seu lienis vicarium viscus appellat pancreas, quod scilicet lienis vicem suppleat; quādo vitiatū hoc viscus marcescit. Idque multis natura *Nobilior & verior eius vsus.*

sua & corporis habitu melancholicis se obseruasse scribit, in quibus, dum viuerent, lien nec tumebat, nec dolebat, sed pancreas epatis molem æquabat. Idque confirmat etiam Illustrissimi viri Augustini Thuani exemplo qui habitu corporis melancholico conquerebatur, per quadriennium de dolore colico circa regionem coli intestini cum sensu ponderis ad regionem stomachi, dum staret erectus vel ambularet: hypochondria vero ei nec tumebant, nec dolebant etiam duriter attrectata vel percussa.

Tandem repentinâ & inopinatâ gangrænâ correptus pede dextro ad suprema celeriter reptante cum diris cruciatibus inter sex horas exspirauit. Aperto cadauere, deprehensum iecur induratum rotundum instar sphæræ fractum & transfixum gypsea pituita seuum referente, pancreas vero amplitudine sua & pondere ipsum epar æquabat, totum scirrhosum multis globulis specie oui columbini differtum: Lien adeo exilis erat, vt vix vnicam ponderasset.

Pancreatis morbi. Habet autem pancreas, vt iam ex iis, quæ modo dicta sunt, etiam suos morbos, & præcipuè tumores & abscessus. De tumore enim exemplum in Thuano è Riolano modo adductum est. Abscessus historiam habet Aubertus, *Progymn. ad libr. abdit. Fernel. exerc.* 44. in mercatore quodam Lugdunensi, qui nihil dormire poterat, & cum dormire conaretur, in Lipothymiam & totius corporis frigidum sudorem incidebat, donec tandem mortuus est. Corpore aperto pancreas, integro saluoque vitæ principio & stomacho, duntaxat repertum est abscessu putrefactum. Guilielmus Fabric. etiam *cent.* 1. *obs.* 71. in fabro quodam, qui biennio variis per interualla morbis dolere cœperat, viscerum obstructionibus & cachexia laborauit, in mortuo inter cætera reperit tumorem scirrhosum, suppuratum, instar steatomatis magnitudine duorum pugnorum ortum ab inferiore parte pancreatis, qui intestinum duodenum circumdederat, sic vt peritonæo tectus alterum quasi ventriculum mentiretur.

Symptomata. Possunt autem varia ex pancreate obstructo & tumefacto oriri symptomata. Ventriculus enim ob vicinitatem affici potest, dolores & ponderis sensus circa regionem ventriculi, & in dorso excitari, vt & pulsationes ob compressionem arteriæ cœliacæ, difficilis respiratio ob consensum diaphragmatis.

Eorum Curatio. Curatio iisdem medicamentis perficitur, quibus lienis obstructiones & scirrhi curantur. Nec est incommodum emplastra illa, quæ lieni applicari solent, dorso ad regionem pancreatis imponere.

CAPVT VIII.

De morbis Omenti.

Omenti morbi. Omentum tandem etiam suis morbis obnoxium. Cum enim vena à portæ vena capiat, & quidem superior membrana vtramque gastroepiploidem dextram & posticam arterias totidem à cœliaco & mesenterico ramo; facile humores vitiosi omnis generationis in id confluere possunt. Et cum omentum iis tantum partibus adhærescat, ad quos rami splenici surculi perueniunt, facile etiam à liene humores vitiosos & feculentos suscipere potest, & præcipue ea in parte omenti humores vitiosi multi sæpe cumulantur, quæ est inter lienem, septum & ventriculum, & imprimis in cauitate illa omenti in sinistro hypochondrio sub Diaphragmate ex ventriculi, omenti, coli & viscerum connexu orta, & exitum non habens, sed ita conclusa, vt aquam continere possit, quam Doctor Salomon Albertus Antecessor meus p. m. *de Scorbuto thes.* 71. stagnare aquâ vidit, & postea etiam diligenter descripsit Hieronymus Fabricius *in historia seu structura omenti.* De quo accipiendus aphorismus Hippocratis 54. *sect.* 7. *quibus inter ventriculum & septem transuersum phlegma clauditur & dolorem affert, in alterutrum ventrem viam non habens, iis per renes in vesicam verso phlegmate morbi fit solutio.* Et non raro accidit, vt humoribus, imo & flatibus in hisce locis culumulatis lien frustra accusetur, materiâ in omento consistente & sæpe abdomen in sinistra parte versus vmbilicum in tumorem attollente. Accidit etiam nonnullis, vt dum ventrem attollunt vel comprimunt, aut mouentur, sonum & strepitum quendam in ventre audiant; quod euenit ob humores & flatus in hac omenti cauitate conclusos; hosque nonnulli ἐγγαστρομύθους appellari putant, de quo postea *de affect. hypochondr.* dicetur.

Et per hanc viam humores etiam in abdominis cauitatem irrumpere possunt, vt docet Hipp. 7. *aph.* 57. & *lib.* 4. *de morbis,* & *lib.* 1. *de morb. mulierum.* De qua re *infra de hydrope* dicetur.

Tumores Omenti. Sæpe vero intumescit omentum ex humoribus affluentibus. Vesalius omentum quinque librarum pondus æquasse vidit: cum naturaliter sese habens vix semilibræ pondus excedat. Riolanus *Anthropog. lib.* 2. *cap.* 11. in nobili adolescente annos 19. nato omentum vidit versus vmbilicum ad formam orbiculi latitudine palmi conglobatum, multis glandulis differtum, quod totum illuuiem exceperat, liene penè consumtò & mesenterio ac pancreate putrefacto ex abscessu. Lutetiæ in corpore secto inuentum fuit in Epiploi ad vesicam vsque pendentis membraneo quodam veluti sacco apostema, pure ibidem coaceruato distentum. Roussetus *de parte Cæsareo.*

Omentum peritonæo adnexum. Eius situs mutatus. Omentum abdominis musculis & peritonæo adnexum vidit Columbus *lib.* 15. *Anatom.*

Nonnunquam etiam locum mutat, & probabitur omentum, viditque Columbus, vt *loco allegato* refert, in scroto omenti libram & amplius. Et sæpe in Hernia accidit, vt non solum intestina, sed & omentum in scrotum delabatur, delapsumque ventriculum deorsum trahat, & singultus ac aliorum symptomatum caussa sit.

Extra vmbilicum quoque prolapsum fuisse omentum, Columbus, vt *loc. allego* testatur, obseruauit.

Omenti Putredo. Putrescit etiam interdum omentum, vidique in studioso quodam scorbuto & hydrope laborante & in Nosocomio Academiæ mortuo totum ferè omentum putredine absumtum fuisse.

Vulnera. Vulneratur tandem etiam interdum, imo abscinditur omentum.

Difficulter autem humores vitiosi in omenti venas & substantiam effusi euacuantur. Neque enim venarum illarũ orificia in locum euacuationi conuenientem dehiscunt, vt venæ mesaraicæ, & si euacuari debent, necesse est vt regurgitent ad loca, per quæ sunt illapsa, quod raro fit, cum expultrix huius partis sit valde debilis. Ideoque non tolluntur humores ex omento, nisi e ontinuato thermarum vel acidularum potu.

Vulnera verò omenti non semper sunt lethalia, imo etsi pars eius abscindatur, mortem non affert. Ita refert Galenus 4. *de vsu part. cap.* 9. se cuidam gladiatorio vulnerato fere totum omentum abscidisse, & hominem nihilominus sanatum fuisse, qui tamen facile postea lædebatur à frigore externo, vt non sustineret nudum habere ventrem, sed lanis assidue esset obuolutus.

Si vero putrescat vel abscessum patiatur, mala vix sunt sanabilia.

Verum de hisce, quæ de morbis mesenterij, pancreatis & omenti dici possunt, etiam quædam infra *de affectione hyochondr.* & *de scorbputo* dicentur.

LIBRI TERTII PARS IV.

DE LIENIS PRÆTER naturam affectibus.

CAPVT I.

De Vsu Lienis & Natura humoris melancholici.

POSTQVAM chylus in ventriculo genitus per intestina & vase mesaraica ad Lienem transmittitur, inde sanguis generatur pro partium in ventre inferiore nutritione. Etsi enim antiqui plerique saltem pro humoris melancholici receptaculo lienem habuerint; tamen doctiores Medici plerique hodie eum etiã sanguificationis organum esse statuunt, vt *in Instit.lib.1. cap.9.* dictum, quæ huc transferantur.

Docui nimirum ibi lienem primum sanguificationis organum esse, quod partem chyli crassiorem per splenicum ramum, & procul dubio etiam arteriæ Cœliacæ sinistræ seu splenicam arteriam attrahit (nam duo vasorum genera in liene per anastomases coëunt, vt humor, qui crassior est, facilius coquatur) & inde sanguinem quidem bonum, sed respectu sanguinis, qui in epate ex reliqua chyli parte puriore generatur, crassiorem paulò generat, pro viscerum in ventre inferiore nutritione, atque per venæ portæ ramos defertur. Quapropter etiam, cum chylus prius ad lienem, quam epar deferatur, primò de lienis morbis dicemus. Vt autem commodius id fiat, iis, quæ in Institut. *loco allegato* de Vsu Lienis, & *lib.2.part.2.cap.6.* & 8. de natura humoris melancholici docuimus, & hîc repetenda non censemus, quædam addemus.

Lienis Vsus. Et quidem vsum lienis quod attinet, ansam aliquid adhuc addendi nobis præbent Viri doctissimi, Carolus Piso *in libro de morbis à serosa colluuie ortis*, & Casparus Asellius *in libro de Venis lacteis.*

Car. Pisonis sententia. Est autem Carolus Piso in ea sententia, cor minimè esse officinam sanguinis arteriosi, sed lienem esse officinam sanguinis tenuis, & calidi, qui in arteriis continetur, quem sanguinem ex tenuiore chyli portione attracta gignat, genitumque pulsu in vniuersum corpus distribuat, respondentem in nobis carnosæ substantiæ; simulque docet, lienem esse principium radicationis venarum gastricarum, & epiploicarum, nec non radicationis arteriarum, fontemque alterum, eumque præcipuum, seri in corpore necessarij.

Lien aquosa attrahit. Et primò quidem lienem etiam aquosa attrahere, antiquum dogma est Autoris *lib.4.de morb.* & Aristotelis, qui *3.de part.animal.cap.7.* scribit: ὁ σπλὴν ἀντισπᾷ ἐκ τῆς κοιλίας τὰς ἰκμάδας τὰς περιττάς: vt & Hipp. qui *lib.1.de morb.mulier.* scribit: αἴρεται ὁ σπλὴν ὑπὸ ποτοῦ, καὶ μᾶλλον, ἢν ὕδωρ ἢν τὸ ποτόν. Consentit verò id cum ipsa experientia. Nam vt quæ alibi diximus, hîc non repetamus, patet hoc primum ex eo, quod obseruatur, eos, qui plurimum bibunt, præsertim vinum, & cereuisiam tenuem, vix hausto potu, primum à mensa surgentes aqueam potus partem mingere; quod fieri vix potest, potu ad intestina transmisso, & à mesaraicis attracto (cũ pylorus tunc clausus sit, & per viam tàm longam, ac perplexã tàm breui tempore potus transire non possit) sed immediatè è ventriculo per vasa gastrica, & breue imprimis fieri necesse est, potu ad lienẽ transmisso, & alimentaria eius parte in liene restitante, aquea ad renes transmissa. Vnde quoque accidit, vt spleneticis, postquam seu aquam, seu cereuisiam copiosius biberũt, non ita multò post murmura, & rugitus circa lienem oboriantur. Deinde liquidiorem alimenti partem statim ad lienem trahi, vel ipsa famis sedatio, quæ fere statim sumto cibo, præsertim liquido, accidit, testatur. Nam cum fames non aliter sedetur, nisi vbi venarum ad ventriculum pertingentium suctio quiescit & sedatur, quod euenit, cum pars alimenti à vasis trahentibus in viscera defertur, & ita tractioni eorum satisfacit: at verò tractioni venarum mesaricarum, & quæ ex intestinis immediatè chylum alliciunt; statim sumto cibo satis fieri non possint; cum sumto cibo orificium ventriculi inferius per plusculas horas arctè claudatur, nihilque à ventriculo ad intestina statim sumto cibo descendat: sequitur, famẽ, quæ sumto cibo sedatur statim, non à suctione & tractione venarum mesaraicarum ortum habuisse, sed à venarum, quæ ipsis ventriculo inseruntur, tractione. Hæ autem sunt venæ gastricæ, & epiploicæ, atque inprimis vas breue; ex porta splenica propagatæ, & ventriculo immediatè insertæ.

Idem etiam crassa attrahit. Deinde crassa etiam attrahere lienem satis, *lib.2.Instit.* monstratum opinor. Neque ad contrarium probandũ illud satis efficax est, quo dicitur, in prima, quæ fit in ventriculo, coctione terrenas partes inutiles ita separari, vt in secunda coctione non nisi igneas, & aqueas separari necesse sit: cum per vasa angusta chylus non nisi defæcatus, & liber prorsus à partibus crassis distribui, & transire queat, vtpote quæ admodum sunt angusta, & puncti cuiusdã instar exigua. Etenim si coctiones in corpore humano consideremus, satis apparet, naturam per gradus quasi, & pedetentim ad perfectionẽ tendere, neque in prima coctione omnia crassa planè separari: id quod vel ex eo apparet, quod lien ita facilè obstructionibus, & scirrhis obnoxius est; quod non fieret, si tantũ tenues humores attraheret. Et quam crassæ partes sæpe ad officinas secundæ coctionis perueniant, vel ex vrinis satis apparet. Imò ipsi, qui contrariũ statuunt, affirmãt, chylum esse mixtum quiddã ex quatuor diuersis substantiis, totidem elementis primis respondẽtibus, iisque imperfectè coalescentibus, ac vnitis aggregatum. Nec diffiteri possunt, sed ex iis, quæ ipsi admittunt, fundamentis concedere necesse habent, lienẽ, quia celeriorem epate facit attractionem, & ex ipso ventriculo chylũ statim trahit, multa terrena, & lutosa cum aquea chyli parte, per vas breue quidem, sed amplum alioquin, attrahere; quod si intemperantius fiat, obstructiones in liene excitantur. Et quamuis viæ illæ in cadaueribus ferè conniueãt, & puncti instar angustæ sint: tamen in viuentibus longè patentiores esse, extra dubium est, vt id vel calculorum è renibus in vesicam transitus docet, etsi in cadaueribus viæ multò minus, quã in mesaraicis apparent. Et quam patula sint vasa in corporibus viuentibus, quæ in demortuis planè cõclusa cernuntur, vel historia docere potest, quam Ioh. Langius, *in epist.de morb.nouis*, recitat, de iuuencula quadam in Principis cuiusdã Germani gynæceo, quæ cum sese ad speculum adornaret, detentis in ore aliquot acubus, quibus peplum affigeret, ab amasio à tergo clanculum accedente intra scapulas percussa, acus deglutiuit, quas post biduum illæsis vreteribus eminxit. *Acus deglutita & per vrinã reddita.*

Lien non est officina sanguinis arteriosi. Magnum verò valdè postulatum est, statuere officinã sanguinis arteriosi non cor esse, sed lienem, eundemque principium radicationis arteriarum: cum sensibus satis manifestum sit, quod sicut circa epar, quod principium est radicationis venæ cauæ, maximus venæ cauæ trũcus est: ita etiã ad cor maximus arteriæ, à quo omnes arteriæ, quæ in lienẽ tendunt, ortum habent. Ductusq; ipsi etiã, è quibus sanguis ex epate ad sinistrum cordis ventriculum transmittitur, satis manifesti sint; vt dubitare de materia (quod illi faciũt) è qua in corde possit sanguis generari, nullo modo opus sit. Ex epate n. sanguis per venam cauam in dextrum ventriculum cordis; ex hoc per venam arteriosam in pulmones; à pulmonibus cum aëre per arteriam venosam in sinistrũ ventriculum cordis transfertur. Neque illud sufficit ad probandum, lienẽ esse officinã sanguinis arteriosi; quo fluxibilorẽ chyli partem attrahit. Ipsis n. concedentibus etiam aqueas attrahit

attrahit: vnde & Hipp. aquæ sedem esse affirmat, & hinc sæpe in tumores aquosos incidit. Quid v. aqua ad sanguinis arteriosi generationẽ facere potest: hoc probabilius est, aqueas chyli partes ad lienẽ eo fine transire, vt crassiores diluant, ne illæ facilè obstructiones pariant.

Asellij sententia. Casparus Asellius verò *de venis lacteis c.* 32. planè sententiam Galeni defendit, & tam eos reprehendit, qui statuunt, lienem melancholicam chyli portionem, antequam ad epar perueniat, per ramum splenicum attrahere, quàm illos, qui chyli portionem crassiorem à ramo splenico attrahi & in sanguinem in liene mutari existimant, ea de caussa, quod nulla vel minima venarum lactearum ad lienem penetret, à qua chyli aliquam partem capere possit. Ipse verò ita statuit, totum chylum in epatis carnem exonerari, ibique in sanguinis formam elaborari, vnde crassiorem eius partem in ramos portæ, subtiliorem verò vtiliorémque in cauæ radices excipi, atque ita lienem crassam & terrestrem sanguinis partem ad se rapere, eandémque in sui alimentum mutare, & quod eius edomari non potest, per constituta ei rei vasa abiicere.

An vasa à liene prodeuntia nihil è ventriculo trahant? Verùm an vasa à liene prodeuntia nihil è ventriculo trahant, quod vult Asellius, adhuc in controuersia est, ideóque, quæ ea de re cum aliis doctissimis Medicis docui, nondum reuocare volo: cùm venarum lactearum natura & officium nondum satis exploratum sit. Interim etsi concederem hoc Asellio, sanguinis partem crassiorem à liene ex epate trahi: tamen nondum hoc sequitur, eum saltem pro sui nutritione cum attrahere, & reliquam, vt excrementum, abiicere. Structura enim lienis & tot vasa ad eum tendentia & egredientia aliud docent. Neque enim vasa, quæ à liene ad ventriculum & vicinas partes prodeunt, excrementum melancholicum, sed reuera sanguinem continent.

Ideóque si iis, quæ de vsu lienis antea diximus, aliquid addendum est, hoc saltem; Lienem non solum sanguinem venosum (siue eum in epate elaboratum, siue à vena portæ in epar tẽdentem accipiat) sed & arteriosum attrahere. (Habet enim lien arterias plurimas à cœliacæ ramo sinistro, & quidem quintuplo plures, quàm venas.) Et ex sanguine arterioso & venoso mixto (vnde etiam antequam arteria lienem ingreditur, inferior ramus cum inferiore ramo venæ insignem anastomosim facit) in liene peculiare sanguinis genus ad partes quasdam ventris inferioris nutriendas necessarium generari. Omnia enim nutritioni dicata viscera, præter mesenterium & intestina nutrit ramus splenicus, & quidem ventriculum eius surculus pyloricus, gastricus, vtraque gastroepiplois & vas breue. Neque id sine ratione factum. Cum enim viscerum in ventre inferiore substantia sit ignobilior iis partibus, quæ à sanguine venæ cauæ nutriuntur, meritò etiam sanguine crassiore nutriri debent. At cum eædem partes membranosæ sint, ventriculus verò cibum & potum, qui sæpè frigidi ingeruntur, concoquere & in chylũ mutare debeat, colum intestinũ crassa excremẽta contineat, omentũ etiam crassam illuuiem excipiat, nisi partes hæ sanguine feruidiore & ex venoso & arterioso mixto nutrirentur, officio suo rectè fungi non possent.

De natura humoris melancholici. Alterum verò quod attinet, nimirum naturam humoris melancholici, diximus de eo satis, *lib.* 2. *Institit. p.* 2. *cap.* 8. Hic saltem quod addimus, posse fieri, vt quandoque crassæ partes præcipuè abundent, qui humor tunc propriissimè melancholicus appellatur, id quod sæpe in corporibus siccis, scabie sicca & similibus morbis ex humore melancholico laborantibus, accidit.

Frequenter verò multo sero diluitur, vtpote quod simul à liene attrahitur; & quidem tanto maiore copia, quanto humor melancholicus crassior est, & vt multum diluatur, necesse habet. Humor tamen ille crassus, multa aqua, seu sero dilutus etiam melancholiæ nomine appellari potest: sicut & Hippocrates per aquam proculdubio humorem melancholicum intelligit.

De cacochymia serosa. Si quis verò è seroso humore peculiarem, & quartam cacochymiæ speciem constituere velit, cum eo non contendero. Etenim serosi humoris abundantia etiam sine humore crasso reperiri potest, vt in hydrope, & similibus morbis videre est. Carolo Pisoni equidem religioni est, plenitudinem, seu colluuiem serosam, aut aquam cacochymiam appellare, ea de caussa, quod aqua pura puta, quæ non nutrit, succi, siue χυμῶ, alibilis scil. substantiæ, nomen sibi vendicare non possit. Verùm enim verò fallitur. Neque enim serum pura puta aqua est, vt postea dicetur: neque chymi nomen alibili saltem substãtiæ competit, sed humorem tam nutriendo corpori aptũ, quàm incommodum significat: vnde & τῦ εὐχύμυ & κακοχύμυ nomina deducta, & cacochymiæ nomine vitiosi humores alendo corpori inepti veniunt.

Quid sit serũ & ichor. Quid autem serum sit, rectè explicandum est, de quo *Instit. lib.* 2. *p.* 2. *c.* 7. dictum. Carolus Piso puram putam aquam, seu aqueam humiditatem, siue cum cibo, & potu ingestam siue chyli partem aqueam serum esse dicit, idque ab ichore discernit, qui scilicet sit cuiusque coloris, & naturæ cum propriis humoribus. Verũ etsi quandoque Autores has voces discernãt, vt ἰχὼρ sit vel sanguis crudus & imperfectus, vel tenuior pars massæ sãguineæ corruptæ, & colliquatæ; ὀῤῥὸς verò seu serum ὄχημα τῆς τροφῆς: tamen ἰχὼρ sæpè nomine seri, & serum nomine ichoris appellatur, & frequenter ista duo vocabula sunt synonyma, vt monstrat doctiss. Caspar Hoffmannus, *in Collect. de Ichorib. n.* 12. *&* 13. Qui idem non malè ichorem in mitem, & acrem distinguit, illúmque sanguinem ab ἀπεψίᾳ dilutiorem esse dicit, qualis in hepaticis conspicitur: acrem verò illud tenue, quod ex sanguinis, & humorum seu colliquatione, seu corruptione oritur. Vt ita tria sint, quæ nunc seri, nunc ichoris nomine veniũt: Primò illud aqueum, quod potui, & cibis inest; secundò sanguis aquosior, & dilutior; tertiò tenuis humor, sed acrior, qui ex colliquatione, vel corruptione sanguinis; vel etiam ex prauis cibis, & mala coctione prouenit.

An serum & ichor differant.

Serũm quotuplex. Verum cum serum illud primum, seu pura puta aqua in corpore solum vix reperiatur, neque symptomata, & morbi, quos Eugalenus, & Piso recensent, plurimi à pura puta aqua possint prouenire, sed, quod ipse Piso, *in præfatione*, fatetur, serum inter decurrendũ per vasa abstergat, diluátque, & sibi necessariò immisceat partem aliquam ex iis ichoribus, qui in sanguine redundant, eámque sibi affusam secum deuehat, ac transportet, quocunque fertur: rectissimè colluuiei, & abundantiæ seu serosæ, seu ichorosæ duo genera constituere licet, vti dictum: Vnum mite, quod est sanguis aqueus, & dilutior; alterum acre, & salsum, quod suam acrimoniam ex humoribus seu colliquatis, seu corruptis, seu quacunque de caussa salsis, & acribus acquirit. Vt ita serum propriè dictum sit aquosus humor, salsedinis, & acrimoniæ particeps; vt pluribus hâc de re, *lib.* 2. *Instit. part.* 2. *cap.* 7. dictum.

CAPVT II.

De Intemperie Lienis.

HIs ita de vsu lienis & natura humoris melãcholici præmissis, iam ad morbos lienis accedimus. Etsi verò plurimi Medici lienis morbos quasi neglectos reliquerint; tamẽ multi etiam sunt; & non minora, quam in ipso epate, mala in toto corpore hinc originem habent.

Liẽ quos morbos patiatur? Quæ symptomata? Patitur nimirum lien morbos intemperiei, angustiam vasorum & obstructionem, morbos numeri, figuræ, magnitudinis, inflammationes, scirrhos, vulnera, vlcera. E symptomatibus verò, coctionem, & expulsionem læsam, dolorem, & insuper icteri nigri caussa ad eum refertur. Etsi n. icterus niger nõ lienis propriè, sed totius corporis p. n. affectio, & coloris eius mutatio sit; tamen quia à liene ortum habet, eius etiam hîc mentionem faciemus.

Lienis intemperies. Primò autem morbos intemperiei lienis quod attinet, etsi raro ab autoribus explicantur: tamẽ non negligendi sunt; cum procul dubio affectionis hypochondriacæ & plurium aliorum morborum origo ab intemperie

perie lienis pendeat. Lien autem laborat intemperie nunc calida, nunc frigida, nunc humida, nunc sicca, & quidem cum & sine materia; plerumque tamen cum materia. Nam etsi interdum intemperies lienis nuda etiam adesse possit; tamen vix sese prodit, nisi cùm materia accedit, & quidem cum lien sanguinem crassiorem generet, & excrementum melancholicum ibi proueniat, etiam melancholia & atra bilis plerumque in eo colligitur. Quandoque tamen etiam pituita è cruditate ventriculi genita ad eum transmittitur.

Caussæ.

Caussa.

Contrahit autem lien intemperiem à caussis, à quibus epar intemperiem suam accipit, calefacientibus nimis, frigefacientibus, & humectantibus & siccantibus. Imprimis à cibo & potu & medicamentis hisce qualitatibus præditis, seu intus exhibitis seu extra appositis. Et imprimis, vt modo dictum, intemperie cum humore crasso & feculento, & melancholico atque atro corripitur, ob cibum qui chylum eiusmodi humori generando aptum suppeditat; vel vasorum obstructionem, ob quam non debito modo euacuatur. Si enim cibus ita comparatus sit, vt talem chylum suppeditet, qui plus quam par est, excrementi melancholici contineat, magna excrementi melancholici copia prouenit, & plus, quam per vias consuetas euacuari possit. Vel etsi mediocri copia id generetur, si tamen viæ expurgando huic excremento dicatæ non pateant, id in liene subsistit, eíque similem intemperiem imprimit.

Quales autem caussæ sint, quæ ad excrementi huius generationem faciunt, *de scorbuto c.* 3. dicemus. Hic vt paucis rem complectar, lieni nocet aër crassus, & qui est circa paludes & stagna, & in locis subterraneis, cibi crassi & feculenti, terrestrísque substantiæ, imprimis sale vel aceto conditi & fumo indurati; vt caro bubula vetus, hircina, ceruina, suilla, leporum vetulorum, anserum, anatum, pisces palustres, lacustres, maritimi grandiores, aëre vel fumo exiccati vel sale conditi, legumina, lentes, fabæ, pisa, mylium, panis non bene fermentatus, castaneæ, fructus acerbi, cibi dulces, & melle ac sacchars valde conditi. Mustum item & vinum austerum ac feculentum, vt cereuisiæ similes. Aquæ potus, & præcipuè post motum & laborem nimium, imprimis impuræ & non limpidæ vel valde frigidæ, niualis, & quæ tempore æstiuo niue refrigerata est. Ebrietas & crapula. Animi etiam pathemata, imprimis timor & mœstitia continuata, vt & ira: quod quomodo fiat, consideratione dignum est, qua de re pauca ex Hippocratis *epistolis* afferre libet. Cum Democritus Philosophus sapientissimus, omnium & imprimis sui oblitus videretur, & vigilans noctu & interdiu, singuláque parua & magna deridens ac pro nihilo reputans vitam traheret, Senatus Populusque Abderitanus, in huius viri salute suam vrbem periclitaturam existimãs, ad Hippocratem literas dedit, eumque rogauit, vt non solum Democritum, quem mente captum iri metuebant, sed & patriam suo consilio seruaret. Venit Abderã Hippocrates, sed, vt ad Damagetum scribit, Democritum offendit non delirantem, sed omnino sapientem & quidem isto modo; Compositè admodum librum supra genua habebat, & alij quidem vtraque ex parte ei adiacebant. Crebra autem animalium cadauera per totum dissecta accumulata erant. Hic autem contemplato studio interdum scriptioni incumbebat, interdum multum subsistens & apud se anxiè cogitans quiescebat; deinde non multò pòst his peractis exsurgens deambulabat, & animalium viscera attentè adspiciebat, hisque depositis rursus desidebat. Quem cum Hippocrates allocutus esset, & data acceptáque salute quæsiuisset, quid scriberet: De insania, respõdit. Hippocrates cũ rursum rogasset, quid de insania scriberet; quidnã verò inquit, aliud, quã quid sit, quomodo hominibus innascatur, & qua ratione alleuetur. Hæc enim, inquit, quæ vides animantia

Bilis & insaniæ sedes à Democrito quæsita.

huius certè gratia reseco, minimè Dei opera odio prosequens, sed bilis naturam & sedem inquirens. Nosti enim, quod hæc vbi redundârit, vtplurimum hominibus insaniæ caussa est. In omni quidem natura inest, sed in aliis equidem minus, in aliis copiosius. Huius autem ἀμετρίᾳ morbi existunt, velut materia partim quidem bona, partim verò mala subiecta.

Quam bi[lem] quæsiuerit Democritus?

Non verò crediderim, tantum Philosophum tanto animi studio, vt etiam à ciuibus suis pro insano haberetur, in bilis flauæ naturã & sedẽ inquisiuisse. Hæc enim omnibus ita obuia est, vt neminem facilè latere possit, sed in illius naturã & sedẽ, quæ melancholiæ & insaniæ caussa est, humoris videlicet melancholici & atri inquisiuit. Nam hic humor, vt ex Hippocrate modò dictum, est ὕλη ὑποκειμένη, ὅτε μὲν ἀγαθὴ, ὅτε μὲν φαύλη; quod tamen explicatione indiget. Etenim sanguis melancholicus & melancholicum & atrũ excrementũ specie differunt, & ab illo bona, ab hoc mala proficiscuntur. Sanguis tamen melãcholicus facilè in atram bilem degenerat. Melancholicos n. ingeniosos esse, vulgatũ est, & omnes, qui ingenio claruerunt, vel in studiis Philosophicis vel in Republica administranda, vel in carmine fingẽdo, vel in artibus exercendis, melãcholicos omnes fuisse docet Aristoteles, *sect.* 3. *problem.* 1. Quod quomodo accipiendum sit, *lib.* 2. *Instit. par.* 1. *sect.* 2. *c.* 2. dictum. Si verò excrementum melancholicum & humor ater præternaturalísque abundet, multorum grauium morborũ & symptomatum autor est, & vix alius humor est, qui plures & deteriores morbos ac symptomata excitet.

Melancholici ingeniosi.

Ab hoc humore, vt insaniam, ita & iram, quæ furor breuis est, prouenire statuimus, nõ à bile flaua, in vesicula fellis collectâ: eóque circa lienem commoto. Cum n. in animi affectibus humores in corde primum agitẽtur, ísque humorum motus arteriis communicetur; Lien verò arteriis plurimis abundet, vesicula fellis autem exiguam cum corde communionẽ habeat: manifestum est, illam agitationem humorum in animi affectibus magis in liene quam epate fieri, & ille ipse humor, qui in liene quasi fermentatum est, quod in humoribus reliquis feruorem excitat, si in animi affectibus moueatur, magnam in humoribus agitationem efficit. Et rem ita se habere, quilibet in seipso experiri potest, cum in ira humorum commotio in sinistro latere potius circa lienem, quam in dextro percipiatur.

Ira caussa.

Non tamen solum ex rerum naturalium vsu non conueniente lien male affici potest, sed & à corde & epate eius intemperies mutari, & ab iis humores vitiosi ipsi communicari possunt. Etenim cum lien multas arterias habeat, eásque omnes à corde oriundas, si sanguis arteriosus se non bene habet, lien inde afficitur, atque hinc euenit, vt modò dictum, vt animi pathemata, imprimis timor, mœror & tristitia ac ira multorum morborum lieni caussa esse possint. Epar quoque si non bene se habeat, per ramos venæ portæ facilè aliquid mali Lieni communicare potest.

Cur animi pathemata lieni noceant?

Signa Diagnostica.

Signa.

Lien etsi morbos multos pati possit; tamen cum sensu exiguo præditus sit, sæpe diu ibi latent, & demum, vbi iam incrementum sumpserunt, & aliæ partes afficiuntur, patefiunt. Quapropter vtile est, signa, quibus Lienis morbi dignoscantur, diligenter perspecta & cognita habere. Idéoque etiam in genere aliquid de Lienis morbis cognoscendis, dicemus.

Cognoscuntur autem rectissimè, vt alij affectus, suis caussis, quas modò enumerauimus, quæ si præcesserint, & imprimis si in victu errores, à quibus humor melãcholicus generari potest, cõmissi sint, Lienẽ affici indicio est.

Deinde idem arguunt effectus, vt actiones eius læsæ, de quibus postea in specie dicetur, vt & ea, quæ actiones eius læsas sequi solent, hinc inde in corpore symptomata & morbi.

In specie morbos intẽperiei quod attinet, ex caussarũ, quæ

quæ præcesserunt, naturâ imprimis ij patefiunt. Si enim caussa calefaciens præcesserit, similem intemperiem adesse indicio est; si frigida frigidam. Indicant & effectus, qualis sit Intemperies. Nam si Lien sit calidior adest sitis, lingua est siccior, ardoris & caloris alicuius sensus in sinistro Hypochondrio percipitur; Lien nimis cito cibum & potũ attrahit, rubor aliquis & φλόγωσις, ac calor subito euanescẽs in facie, & præcipuè in maxilla sinistra percipitur: cibi appetitus non est magnus.

Frigidam verò Intemperiem indicant multa murmura & rugitus, ructus & vomitus acidi.

Sicca Intemperies cognoscitur ex aliqua sinistri lateris duritie & vrina tenui.

Tandem à iuuantibus & nocentibus de Intemperie Lienis iudicare licet. Nam si calida fuerit Intemperies, à calidioribus cibis & potu, ac motu nimio læditur. Contra si frigida fuerit, frigida lædũt. Qui verò etiam vitiosos humores in liene cumularunt, ij si currant, vel vehementius exerceantur, dolorem sinistri hypochondrij percipiunt. Cumulatur verò plerunque in eo excrementum melancholicum. Qui enim in Liene sanguis crassior generatur, & ibi prouenit excrementum melancholicum, in eo facilè cumulatur. Idque cognoscitur ex vrina tenui, si in eo subsistat, crassa verò & feculenta, si cum vrina excernatur. Et tandem incrementum sumat, in totum corpus diffunditur, & multa mala generat, vt postea *de obstructione Lienis* dicetur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Lienis morbi in initio facilè sanatur: Verum si protrahantur, vt inde fiant obstructiones, vel tumores duri, difficulter curantur.

2. E Lienis morbis neglectis grauissima sequuntur mala, scabies, Melancholia, scorbutus, & plurima alia. Est enim viscus hoc etiam publicæ coctionis officina.

3. Lienis intemperies sine materia rarò eo deueniunt, vt homini mortem inferant; nisi ita magnæ sint, vt eius actio plenè euertatur, quâ ablatâ vel diminutâ vel deprauatâ, humor melancholicus & feculentus cumulatur & grauia inde mala excitantur.

4. Intemperies cum materia grauior est tardius curatur, cum humor melancholicus, qui plerumque peccat in liene, crassus sit, eiusque motus tardus, & inde pertinaces Lienis obstructiones & scirrhi incurabiles excitentur.

Indicationes.

Indicationes. Intemperies si sola sit sine materia indicat alterantia contraria; quæ verò cum materia est, simul humoris vitiosi euacuationem postulat; & cum humor Melancholicus plerumque in Liene colligatur, is præparandus & euacandus est.

Curatio.

Curatio Lienis in genere. In curatione autem Lienis in genere quædam obseruandã. 1. Cum Lien publicum officium gerat, & ipse etiam sanguinem gignat, eius robur est conseruandum, & propterea non nimis & solum relaxantia vsurpanda, sed moderatè adstringentia admiscenda, qualia sunt, absynthium, nardus & similia.

Valide adstringentium vsus nimius etiam vitandus, ne humores crassi Lieni impingantur.

2. Dulcia in morbis Lienis nec in cibo nec in potu conueniunt; & spleni ὠφέλιμα τὰ δριμέα ϰ τὰ πικρά: τὰ δὲ γλυκέα φλαβερά.

3. Nec acetum nec acida Lieni amica sunt & vt Hippocrates, 3. *de rat. vict. in acut. t.* 30. habet, acida biliosis potius, quam melancholicis conueniunt, & melancholia, dum ab acido fermentatur, multiplicatur. Exaltat enim Melancholiam acetum.

4. Lien exiguum sensum habet, eiusque substantia est durior, & humor, qui in eo generatur, est crassior. Quapropter etiam acria satis, & fortiora medicamenta fert, quam Epar.

5. Cauendum tamen, ne vicinum epar à fortioribus medicamentis aliquid damni patiatur.

6. Quia meatus & vasa satis angusta habet Lien, ne ea obstruantur, omnia ea vitanda, quæ illa obstruere possunt.

7. Euacuatur autem Lien per hæmorrhoides; de quo *de aff. hypochondriaca, part.* 5. *s.* 1. *cap.* 1. dicetur, vomitu, cum per vas breue satis commoda via in ventriculum sit, per aluum, & per vrinas, vt *ibidem* dicetur, quæ videantur, ne idem bis repetere opus sit.

8. Et hoc notandum, si Lien per consensum à ventriculo, epate, corde, vel toto afficitur, curationem ad ista membra affecta præcipuè dirigendam esse, & materiam, quæ ad Lienem confluit, aliò auertendam, & quæ iam influxit euacuandam esse. Et quia interdum à toto materia ad lienem confluit, etiam sanguis quandoque mitti potest. Et miratur Galenus, *libro de curandi ratione per sangu. miss. cap.* 16. quod antiqui in curando liene sanguinem mittere neglexerint; cum tamen ipse eiusmodi præsidium sæpe tutissimum expertus fuerit.

Medicamenta ergo Lieni accommodata sunt amara & nitrosa & aliquam acerbitatem & adstrictionem coniunctam habentia. Qualia sunt

Radices & cortices. *tamarisci, capparum, scillæ, filicis, polypodij, querni, asari, fraxini, raphani rustici, cichorij, bugloss. scorzonera.* *Interna.*

Folia; *Asplenii*, vulgo *scolopendrii & ceterach*, quod omnibus ferè præfertur, *chamæpithyos, chamædryos, agrimoniæ, centaur. minor, tamarisci, linguæ ceruinæ, nasturtii aquatici, cochleariæ, fumariæ, bek abũgæ, absinthii, capill.* ♀.

Flores. *Genistæ, cichorii, borraginis.*

Semina. *Portulacæ, viticis, plantaginis, genistæ, cichorii, pastinacæ syluestr. vrticæ.*

Fructus: *Cappares.*

Gummi; *Ammoniacum.*

Ex animalibus vt occulta qualitate iuuantia commendantur; *Lien asini præparatus ad* Drach. j. *hædinus, hircinus, bubulus cum liquore conueniente datus.* Non tamen quælibet ex his cuilibet morbo Lienis conueniunt. Sed cuilibet sua eligenda remedia, vt iam in specie dicetur.

Et quidem Intemperiem Lienis contrariis emendari notissimum est: at ipsa Intemperies per se purgationem non indicat, & si interdum in nuda intemperie purgantia exhibentur, id ideo fit, ne humores vitiosi è vicinis locis confluant, molemque augeant, vel alium in liene affectum excitent. *Intemperiei lienis Curatio.*

Verum Intemperies Lienis rarò sine materia in eo excitatur, & vix animaduertitur, antequàm aliquam materiam sibi adsciscat, quod vbi factum, materia præparanda & per conuenientes vias euacuanda.

Commodissimè autem per hæmorrhoides euacuatur, vt etiam *de aff. Hypochondriaca* dicetur, si natura vel sponte eas aperiat, aut si hirudines illis applicentur.

Vt autem per aluum euacuetur, primò talis præparatio fieri potest, præcipuè si caliditas adsit.

℞. *Rad. cichor. polypod. querni* an. Vnc. ß. *cortic. tamarisci. rad. cappar.* an. Drach. ij. *scolopendr. capill.* ♀ an. M. j. *flor. genist. borrag. bugloss.* an. p j. *sem. portulac.* Drach. j. *agni casti* Drach ß. *passul.* Vnc. ß. Coq. in aqua simpl.

Colatura dulcoretur *pauxillo sacchari.* Vel addatur *syrupi de pomis vel vini simplicis* an. q. s.

Vel ℞. *Aquæ fumar. cichor.* an. Vnc. iij. *syr. byzant.* *de pomis* an. Vnc. j. *spiritus vitrioli* ♂ g. vj. Misce.

Materia præparata per aluum euacuetur *foliis senæ, Epithym. rad. gialapa, helleboro nigro, lapide Lazuli.*

E Compositis vtilia sunt, *syrup. de pomis Regis Sabor. & de pomis cum helleboro, pilul. tartareæ, de ammoniaco. Syrupi è succo pomor. purgant.* descriptio Cratonis hæc est.

℞. *Succ. pomor. dulc. borrag. meliss.* an. ℔. ß. *flor. borrag. viol.* an. P. j. *fol. senæ, epithymi, hellebori nigri præpar.* an. Vnc. ß. F. s. a. Syrupus, qui aromatizetur. *cinamomi, caryophyll. croci, specierum aromat. rosat. diamosch. dulc.* an. scrup. ß.

Dos. Vnc. iij. cum *mann.* Drach. vj. vel Vnc. j. & superbibatur *iusculum gallinæ.*

Pilulas tartareas conficiendi ratio commodior. Pilulæ Tartareæ describuntur in pharm. rest. Quercetan. *cap.* 18. Mihi sic commodius fieri posse videntur.

℞. *Polypod. querni* Vnc. ij. *cortic. tamarisc. rad. capp. rad. bugloss.* an. Vnc. ß. *passul. corinthiac. contusar.* Vnc. j. ß. *myrobalan. indar.* Vnc. j. *flor. genist.* M. ß. *sem. aquilegiæ, genist.* an. Drach. ij.

Infundantur in vase vitreo clauso in suffic. quant. *aqua fumaria & scolopendr. raditâ salis* ♄ j. Drach. j. Colaturæ. ℞. ℔. ij. *succi pomor. durat.* ℔. j.

In iis in balneo Mar. per quatriduum digerantur vase clauso, *cremor.* ♀ Vnc. j. ß. *fol. senæ* Vnc. ij. *follicul. sen.* Vnc. j. *turbith. elect.* Drach. vj. *rad. gialapæ* Vnc. ß. *hellebori nigri* Vnc. j. ß. *myrrh. elect.* Vnc. j. *flor. cord.* an. P. ij. *epithym.* Drach. vj. *macis, cinam. caryophyll.* an. Vnc. ß. Postea colentur & exprimantur.

Calatura in B. per diem adhuc digeratur, postea quod clarum est effundatur, cui adde *aloes præparata* Drach. iij. M.

Et coagulentur igne lento, sub finem adde *spec. diarrh. abbat. lætificant. Galeni trochisc. de lacca de cappar.* an. scrup. ij. *croci* Drach. j. *Cremor.* ♀ Vnc. ß. *salis folior. senæ, fraxini* an. Drach. ß. *ol. anisi* g. vj. *citri* g. ij. Misce.

F. Massa. Si libet possunt acui *extracto scammonij.*

Plura huiusmodi medicamenta proponentur *capite sequente.*

Tandem danda opera, vt reliquiæ materiæ absumantur, & quod restat, insensibiliter discutiatur, aut sensim cum vrina euacuetur.

Vtiles sunt hîc trochisci de capparibus, de Lacca & similes, qui vel in pilulas formari vel in puluerem redigi, & cum conueniente liquore exhiberi possunt.

Non solum autem interna medicamenta, sed & externa applicari possunt. Et quidem in externis medicamentis in intemperie calida adhibendis notãdum, omnia cum posca conficienda esse, vt facilius penetrent. Imò etiam in aliis Intemperiebus penetrationis gratia acetum admisceatur.

Ad reliquias materiæ absumendas vtilia sunt oleum *de capparibus, nardinum, irinum, liliorum alborũ,* vnguentum, *aggrippæ, de arthanita, emplastrũ de Meliloto, diachylum ireatum,* de quibus *de tumoribus Lienis* dicetur. Sunt etiam nonnulli, qui supra sinistrum Hypochondrium cucurbitam cum scarificatione & multâ flammâ applicant, vt de materia tenuius & flatulentum euocetur. Sed tutius est à tali scarificatione abstinere, & digerentibus modò propositis rem peragere.

Diæta.

Diæta. Diæta medicamentis respondeat. Et quia plerumque humor Malancholicus abundat, aër crassus fugiendus, & puro ac claro vtendum. A cibis crudis, viscidis, salsis, sale ac fumo conditis, vt dulcibus, abstinendum. Vinum sit purum, tenue, clarum, ac non admodum potens, vel cereuisia defecata. Animi affectus moderandi, & imprimis mæstitia, timor, ac ira fugienda, de quibus *de scorbuto* dicetur.

CAPVT III.

De Lienis morbis organicis & præcipuè, obstructione.

Lienis morbi Organici. Variis quoque morbis ex Organicorum numero Lien corripitur, & sæpissimè aliqua vel in figura, vel magnitudine vel similibus variatio occurrit. Interdum enim bipartitus ferè totus deprehensus est Lien, vt obseruit Riolanus. Idem, vt *lib. 2. Antropogr. cap.* 23. refert. In quodam vidit Lienem exactè quadratum trium palmorum latitidine, & æquali longitudine, crassitie 4. digitos æquantem, & vndiquaque cartilaginosa substantia incrustatum. Geminos Lienes inuentos testatur Aristoteles, *lib. 4. de gen. animal. cap. 4.* & Gemma, *Cosmocrit. lib. 1. cap. 6.* Tres inuenit Fallopius, vt refert *in obseru. Anatom.* Contrà Lienem interdum planè defuisse obseruauit Hollerius, *in obseru. lib.* 5. Gibbæ lienis parti adipem instar candidissimi & clarissimi lapidis annatam fuisse obseruauit Vesalius, *lib. 15. de corpor. hum. fabr. cap. 9.* Lapides in Liene repertos fuisse refert Scholiographus Hollerij *ad cap. 48. lib. 1.* Fallopius *in obseru. Anatom.* Vesicam aquâ plenam duorũ pugnorũ magnitudine sub liene inuenit Coiter, vt refert *in lib. obseru. Anatom. & Chirurg.* Nonnunquam situm commutat cum epate, sed prodigiosæ, vt refert Aristoteles, *histor. animal. lib. 2. cap.* 13. Ruptis ligamentis etiam visus fuit in muliere ad hypogastrium prolapsus supra vterum, qui per biennium molæ specie medicos fefellit. Tandem fato functâ ægrâ tumoris illius caussa patefacta fuit aperto cadanere, vt *eodem loco* Riolanus refert. In nobili viro eodem modo prolapsum Lienem ad hypogastrium annotauit Capreolus.

Verum cum isti morbi partim à prima conformatione sint: partim ita lateant, vt non nisi post mortem deprehendi possint, & omnes incurabiles sint, saltem eorũ mentionem fecisse sufficiat. Eos verò qui & signis deprehendi possunt, & curationem aliquam suscipiunt, hic explicandos sumemus. Et primò de obstructione Lienis agemus. Etsi enim angustia vasorum in liene etiam à compressione, quæ fit à tumoribus, fieri possit: tamen de eo postea, vbi *de tumoribus Lienis* agemus, dicetur.

Caussæ.

Caussæ autem obstructionis vasorum Lienis sunt humores crassi, terrestres ac feculenti, & tartarei, vt hodie appellantur, & imprimis humor melancholicus. Generantur autem tales humores è cibo & potu, qualis *capite præcedenti* propositus est. Ad cumulandos hosce vitiosos in Liene humores faciunt consuetæ hæmorrhoidum vel mensium euacuationes suppressæ. *Caussæ.*

Vt autem facilius tales obstructiones excitentur, facit etiam Lienis caliditas, ob quam is chylum nondum satis in ventriculo coctum & elaboratum, vt & potum ad se trahit, de quo Hippocrates, *lib. 4. de morbis*: dum Lien ægrotat, inquit, vel humores spontè feruntur ad ipsum, vel trahit per venas, quas habet cum epate communes, vt etiam *lib. 1. de morbis mulier.* docet. Exercitatio quoque vehemens statim à cibo idem præstat, vt & decubitus continnus in latus sinistrum.

Signa Diagnostica.

Cognoscuntur Obstructiones Lienis è caussis, quæ præcesserunt & effectis, iisque, quæ sequuntur. Nam si caussæ, quæ antea enumeratæ sunt, præcesserint, mali huius suspicionem præbent, quod postea confirmãt ea, quæ sequuntur. In principio quidem solùm grauitas quædam in siuistro hypochõdrio percipitur, postea etiã dolor aliquis, præsertim in cursu & concitatione ac longua ambulatione, malo tandem incremẽtum sumente, cum nec crassior chyli pars ob vias obstructas à liene attrahi, nec melancholicum excrementum per conuenien tes vias expurgari possit; & chylus crassior ac feculentus simul ad epar transit, vnde melancholicus sanguis generatur, & excrementum melancholicũ ad epar deriuatur, atque hinc in totum corpus diffunditur: vnde totius corporis color floridus & natiuus in liuidum mutatur, *Signa.*

mutatur, corporis grauitas percipitur, spirandi difficultas excitatur, præsertim post exercitium vehemens, tussis sicca interdum adest, quandoque cordis palpitatio, scabies, affectio hyponchondriaca, canina appetentia & similia mala oriuntur.

Interdum humor ille Melancholicus ad ventriculum effunditur, vnde ructus acidi, humorumque acidorum vomitus sequitur, interdum etiam ad aluum effunditur, vnde diarrhœa & dysenteria excitatur, de quo Hippocrates, *6. aph.* 43. qui Lienosi difficultate intestinorum corripiuntur, iis superuenientem dysenteriam longam aqua inter cutem & intestinorum læuitas excipit ac moriuntur. Vrina sæpè sanorum similis est, quæ si æger paulisper mouetur, crassa & obscura redditur, & interdum quasi sanguinea: aluus plerumque est adstrictior, & alia signa, quæ in hyponchriacris & scorbuticis adsunt, conspiciuntur.

Prognostica.

Prognostica.

1. Affectus hic plerumque pertinax est & diuturnus, ob humoris, à quo pendet, naturam.

2. In principio hoc malum curatu facilius est: si vero diutius protrahatur, difficilius curatur, & sæpe in scirrhum Lienis abit.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Obstructio apertionem indicat: aperitus autem obstructio, si humor, qui eam parit, è vasis illis amoueatur, quod fit per medicamenta attenuantia & incidentia, quibus & postea subiungenda euacuantia.

Medicamenta attenuantia & incidentia.

Vniuersalibus itaque pressis exhibeantur attenuantia & incidentia, non tamen nimium calefacientia, ne humore tenuiore discusso crassior relinquatur, ac malum grauius & pertinacius reddatur. Vtilia hîc sunt medicamenta *capite antecedenti* proposita: vt & *tartarum* & ex eo parata medicamenta, *cremor* ♁, *spiritus* ♁ *simplex & compositus*, *tartarum vitriolatum*, medicamenta ex chalybe parata, vt:

♃. *Cortic. rad. cappar. tamarisci*, an. Vnc. ß. *rad. aperient.* Drach. vj. *bugloss.* Drach. iij. *Chamadr. ceterach*, an. M. j. *sem. agni casti* Drach. j. *flor. genista borrag.* an. M. ß. Infundantur in vino, vel coq. in aqua pura. Colaturæ ♃. Vnc. x. *syrup. borrag.* Vnc. ij. *oxymel. scillit.* Vnc. j. Misce pro tribus dosibus.

Vel ♃. *Rad filicis, polypod. querni, cort. tamar.* an Vnc. ß. *chamadryos* M. j. *passul. minor.* Vnc. j. Coq. in aqua simpl. Colaturæ ♃. Vnc. x. *syrupi de scolopendr.* Vnc. iij. ♀ ⊕ *lati* scrup. j. Misce. Vel fiat talis syrupus.

♃. *Rad eryng. rubia tinctor. glycyrh. polypod. quern. cort. tamarisc. rad. cappar.* an. Vnc. ß. *rad. asari* Drach. ij. *ceterach. chamæd.* an. M. j. *flor. genist. borrag. bugloss.* an. M. ß. *cinamo. cortic. aurant.* an. Drach. ij. *passul. minor.* Vnc. ij.

F. s. a. Syrupus, cuius Vnc. ij. cum aqua fumar. vel alia conueniente vel vino absinthij exhibeantur. Potest etiam oxymel scillitic. vel ♀ ⊕ latus addi.

Efficacissimi etiam in obstructionibus tollendis sunt *trochisci de capparibus*, vt & *trochisci de scolopendr.* qui hoc modo parantur:

♃. *Scolopendr. seu ceterach, hyssop. prassij fructus tamarisci, cortic. rad. cap.* an. Drach. ij. *sem. agni casti, ruta, gentiana, aristoloch. rotund. flor. genista* an. Drach. j. ß. *ammoniaci aceto dissoluti.* q. s.

F. Trochisci. Si humores calidi admixti sint tales fieri possunt.

♃. *Sem. partulac. scarriola, agni casti, fructuum tamarisci, capill.* ♀ *scolopendr.* an. Drach. ij. *spec. diatrion. santal. cort. rad. cappar.* an. Drach. j. ß. Cum oxymel scyllitico *vel aqua tamarisci* in qua gummi aliquod dissolutum sit. F. Trochisci.

Vel ♃. *Trochisc. de capparibus* Drach. j. *croci* ♂ *pulver. vel extract. gentian.* an. scrup. j. *extract. absinth.* scrup. ß. Cum *oxymel. scillit.* F. Pilulæ mediocres.

Purgantia.

Verum cum ista paulò fortiora sint, & pleraque simul vrinam moueant, prius corpus expurgare cõuenit. Post leniter ergo aperientium vsum purgatio instituenda est, vt:

♃. *Pil. tartar.* scup. j. *extract. scammon.* g. iij. F. Pilulæ mediocres.

Vel ♃. *Pil. de fumar.* ♁ *earum* an. scrup. j. *de ammon.* g. vj. *extr. hellebor. nigri* g. iij. F. Pilulæ mediocres.

♃. *Radic. cichor. polypod. quern. filicis cortic. tamasci* an. Vnc. ß. *scolopendr. chamædryos prassij* an. M. j. *card. bened. centaurij minor.* an. M. ß. *sem. genist. aquileg.* an. Vnc. ij. *glycyrrh.* Vnc. ß. *passular. min.* Vnc. ij. Coqu. in *aqua*. In colatura infunde *fol. sena elect.* Vnc. ij. *follic. sena* Vnc. ß. *rad. gialap. hellebor. nigr. præpar.* ana Drach. ß. *zingiber, zedoaria, cortic. citri* an Drach ij *flor. cordial.* P. iij. Coq. in vase clauso. Colaturæ. Adde *sacchar.* q. s.

F. s. a. syrupus liquidior, qui aromatisetur aquæ cinamomi Vnc. ß. Dosis Vnc. ij.

Vomitus.

Potest etiam euacuatio per vomitum institui, cum recta via sit à liene ad ventriclum per vas breue.

Euacuatione peractâ ad extenuantium & incidentium vsum, & præcipuè trochiscorum, redeundum, quæ reliquias absumunt, & simul vrinas mouere possunt; cum lien etiam vtiliter per vrinas euacuetur, vt *de affect. hypochond.* dicetur.

Exhiberi quoque potest pro morbi ratione theriaca cum decocto vel aqua buglossi, quæ etiam vesicas, quæ lieni adnascuntur, absumunt.

Si his omnibus morbo non satisfiat; acidulas vel thermas æger vsurpet, vel chalybis vsum, qui pertinacissimas etiam lienis obstructiones tollit, sese accingat, de quo *de affect. hypocondriaca* dicetur, quæ huc transferri possunt.

Roborantia.

Tandem etiam roborantia lienem, & quæ reliquias, quæ adsunt, humorum absumunt, vsurpanda, vt:

♃. *Scolopendr.* M. ij. *hyssopi, chamadryos, rorismarini, centaur. minor.* an. M. j. *cort. tamarisci, ligni sassafras* an. Drach. ij. *cortic. citri.* Vnc. ß. *cinamom. maces, caryophyll.* an. Vnc. ij.

Insuantur sacculo ex serico vel linteo albo; & affund. vini mensuræ duæ.

Vel ♃. *Chamædr. centaur. minor.* an. M. ß. *cortic. tamarisci* Vnc. ß. Affunde vini q. s.

Vel ♃. *Conseru. borrag. cichor. flor. genist.* an. Vnc. j. *rad. condit. helenij. cort. citri condit.* an. Vnc. ß. *pulu. cortic. tamarisci, cinamomi* an. Drach. j. *spica* Drach. ß. Cum *syrupo borrag.* F. Electuarium.

Si libet, potest chalybis præparati Vnc. ß. addi.

Topica.

Dum hæc ita exhibentur, topica simul adhibenda sunt, vt:

Vt ♃. *Rad. alth. cortic. tamarisci* an. Vnc. ß. *scolopend. marrubij, chamepith. ruta* an. M. j. *flor. genist. chamam. sambuci* an. M. ß.

Coq. in aqua & aceto, & decoctum cum spongia vel linteo fomenti loco imponatur. Vel fiat ex iisdem cataplasma.

Laudantur & folia hyoscyami in aceto & oleo de capparibus cocta & fomenti loco imposita.

Post fomentum vnguentum vel emplastrum imponatur, vt:

♃. *Flor. genist.* M. iij.

Coq. in vase clauso & contundantur. Adde *vnguenti dialth.* Vnc. iij. *ammoniac. aceto dissolut.* Vnc. ß. Misce.

♃. *Flor. genist.* Vnc. iij. *butyri sine sale, axung. porci* an. ℔. ß. *cera parum.* F. s. a. Vnguentum.

Vtile est & *oleum de capparibus, cheirinum, rutaceum, amygdal. amarar.* Inprimis lienem extenuat ammomiacum aceto dissolutum.

Vel ♃. *Mucilag. rad. alth. sem. lini, fœnugræc.* an. Vnc. j. *vnguent. dialth. adipis gallinæ* an. Vnc. ß. *ol. de cappar. rutacei, cheirini* an. Vnc. j. *aceti rutacei* Vnc. ij. Coq. ad aceti sumptionem. Adde *ammoniaci aceto dissolut.* Dr. iij. Misce.

Diata.

Diata.

Diata. Cibi omnes, qui obstructiones lienis parere possũt, & supra enumerati sunt, crassi, viscidi, terrestres; pinguia, dulcia, ex lacte, & farina vitandi. Panis sit bene fermentatus. Cappares in frequenti vsu sint. Cibi condiantur hyssopo, saluia, roremarino, cinamomo, croco, sem. fœnic. & anisi; quibus & panis condiri potest. Sinapi etiam vtile est, & beta ac raphanus, asparagus, petroselinum, asparagi lupuli salictarij, endiuia, cichorium. Acetum ad cibos condiendos, vel pro intinctu tale parari potest.

℞. *Aceti sextarios duos, summit. tamarisc. fœnic.* an. q. v.

Macerentur per triduum, & acetum colatum vsui seruetur.

Vtile etiam est bibere è vase è *tamarisco* parato. Vel si tale desit, ligni tamarisci aliquid potui imponi debet.

CAPVT VI.

De Lienis Magnitudine vitiosa & inflatione.

Lienis magnitudo vitiosa. QVandoque etiam lienis magnitudo vitiatur. Et quidem interdum à prima cõformatione lien magnus est. Interdum postea ob caussas morbificas talis euadit. Vesalius, *lib. 5. de corpor. hum. fabr. cap. 9.* refert, se in quodam suspenso, quid candidissimam & glabram cutem habebat, & sanus erat, adeo grandem inuenisse lienem, vt parum epati mole cederet. Scribit etiam Marcellus Donatus, *de hist. med. mirab. lib. 6. cap. 8.* se in nobili fœmina vidisse lienem adeò magnum, vt vniuersam abdominis spatium occuparet, quæ tamen plures liberos genuit. Columbus, vt *lib. 15. Anat.* refert, lienes adeò magnos vidit, vt viginti librar. pondus vnusquisque excederet. Refert quoque Schenckius, *lib. 3. obs.* historiam lienis, qui totum fere abdomen impleuit, ponderis librarum viginti trium.

Refert etiam Guilielmus Fabricius, *cent. 2. obs. 45.* in fœmina quadam (quæ sibi persuaserat, fœtum mortuum post partum alterius per menses 14. in vtero remansisse, atque id eo, quòd in latere sinistro duritiem oblongam, atque ex inferiore parte rotundam percipiebat, caput infanti repræsentantem, quæ ad illa vsque sese extendebat, comprehendebatque simul regionem vmbilici vna cum dextri lateris costis nothis) epar tantæ magnitudinis fuisse repertum, vt lobus stomachum versus sub costis sinistri lateris spurias transgrederetur. Splen quoque immensæ magnitudinis durus & inferiori parte versus illum rotundus, sanguine adusto plenus, hepatis lobo adnatus, conspiciebatur. Venæ eius, cum arteriis mesaraicis pollicis magnitudinem excedebant. Vas vero breue exiguum & obstructum erat.

Contra interdum planè paruus reperitur. Ita scribit Vidus Vidius, *lib. 10. de curat. membratim, cap. 10.* se vidisse lienem adeo exiguum, vt columbini oui magnitudinem non excederet, adeo durum & compactum vt ferè lapidis duritiem imitaretur.

Verum cum talia vitia in prima conformatione contracta emendari non possint, de tribus saltem magnitudinis auctæ vitiis, quæ curationem suscipiunt, dicemus.

Lienis inflatio. De inflatione, inflammatione, & tumoribus frigidis ac scirrho. Et primo inflationem quod attinet, cùm lien substantiæ sit raræ & spongiosæ, interdum à flatu distenditur, & cum dolore sine vlla grauitate in tumorem tollitur, ac cũ manu premitur, murmur intus percipitur.

Caussæ.

Caussæ. Generantur autem illi flatus ex vsu ciborum flatulentorum, castanearum, fabarum, bulborum, mellis & ciborum dulcium, atque aliorum flatulentorum. Aqua quoque, præsertim frigida, pota ad malum hoc inducendum facit. Humores tamen flatibus generandis apti in primis viis cumulati, etiam sine ciborum flatulentorum vsu, malum hoc inducere possunt. Intemperies præterea frigida aëris ad flatus eiusmodi generandos facit.

Signa Diagnostica.

Tumor & distensio quædam in sinistro hypochondrio percipitur, aque inde ortus dolor aliquis, sed sine vlla grauitatis aut põderis sensu, ac lien compressus nonnihil cedit, & murmur ibi auditur. Quandoque & ructus accidunt. Si à cibis flatulentis malum ortum habeat, id ex relatione ægri cognoscitur. Quod si nil tale præcesserit, ad humores vitiosos antea cumulatos mali caussa referenda. Signa.

Prognosticum.

Cum flatus sit loco mobilis, facilius, quam alia lienis mala, inflatione eius curatur. Prognostic.

Indicationes & Curatio.

Flatus discutiendus est, & caussa, à qua ille prouenit, tollenda. Euacuationes ergo, si opus sit, præmittendæ, postea flatus discutienda intus & extra adhibenda. Exhiberi etiam potest, *decoctum flor. chamæmel. veronica,* in vino generoso, *diacyminum, diaspoliticon, diacaminth. trochisc. de cappar. aqua zedoaria narim.* Indicationes & Curatio.

Vel ℞. *Sem. agni casti, ammeos, apij, cymini, aristol. rot. centaur. minor. cortic. radic. cappar. tamarisci partes aequales.*

Et cum vino vel aceto in quâ per noctem ammoniacum infusum fuerit. F. Trochisci.

Extra verò instituatur fomentatio, *ex cort. rad. cappar. flor. tamarisci, fol. rutæ, calaminth. flor. chamæm. meliloti, sem. agni casti, anethi, cumini, baccis lauri* in aqua & aceto coctis

Postea instituatur inunctio ex *oleo rutaceo, irino, laurino, nardino, de capparibus.*

Vel ℞. *Fol. rutæ, absinth. calaminth.* an. M. ß. *rad. aristol. rot. gentian. iridis* an. Vnc. ß. *flor. chamæmel. melilot. genistæ* an. M. ß. *baccar. lauri* Vnc. ß.

Coq. in vase duplici, in vini optimi part. ij. & ol. costini ac anethini p. 1. ad vini consumtionem; oleum expressum vsui seruari potest.

Cucurbita quoque lienis regioni apposita flatus in eo discutit.

CAPVT V.

De Lienis inflammatione.

Lienis inflammatio. ETsi lien, vtpote qui crassiorem chyli partem attrahit, rarius phlemone corripitur: aliquando tamen hoc accidit, vt ex Galeno *6. de loc. affect. & 13. meth. med.* atque ipsa experientia patet. Cum enim venæ arteriæ satis copiosæ in liene inueniantur, si eæ vel obstruantur ab humoribus calidis, vel si quis in regione lienis percussus sit, aut ex lapsu eò loci læsus, aut hæmorrhoides vel menses suppressi regurgitent, inflammatio inde excitari potest. Et eædem caussæ, quæ epatis inflammationem, de qua *postea* dicetur, excitant, ferè etiam in liene locum habent. Sanguis autem, qui inflammationẽ excitat, nunc purus est, nunc bilem, vel, quod plerumque fit, humorem melancholicum admistum habet, vt Alexand. Trallianus, *lib. 8. c. 10.* docet.

Signa Diagnostica.

Signa. Cum lien inflammatur, feruor, dolor & tumor in sinistro

sinistro hypochondrio apparet. Etsi vero ren sinister, vt dextro elatior, lieni propinquus est; & propterea doloris situs in inflammatione renis sinistri, & inflammatione lienis valde similis est: tamen lien, vbi intumescit, versus anteriora magis protuberat & hominem mediũ quasi cingit, &, vt Alex. Trallianus habet, non solũ ventrem & stomachum, sed etiam dextram hypochondriorum partem lienis tumor interdum occupat, atque aliis etiam signis lienis & renis sinistri inflammatio distinguũtur. Nam liene affecto pulsatio magis percipitur, ob arterias copiosas, quibus lien abũdat; & apposita regioni lienis manu palpitatio quædam percipitur. Febris adest continua, quartanæ periodum plerumque obseruans. Difficultas respirandi sequitur ex diaphragmatis compressione. Pedes & genua interdum rubicunda apparent; nares autem & aures exsangues pallescunt.

Variant autem signa pro humoris varietate. Nam si sanguis solâ copiâ peccet, dolor & tensio vehementer vrget, cum magna grauitate. Si bilis admista sit, vrinæ sunt colorationes, rubræ & acres, sitis vrget, os est amarum cibri fastidium, vigiliæ oriuntur; quandoque ægri delirant, febrisque tertio die magis affligit. Si sit admista pituita, color est pallidus, æger non admodum sitit, dolor est mitior, febrisque quotidie affligit. Si humor melancholicus (quod plerumque fit) admixtus sit; durities maior est, color corporis est nigrior, vrina etiam nigricat; adestque mœstitia, & alia humoris melancholici signa. Plura videantur de his apud Alexand. Trallianum, *lib. 17. cap. 16.*

Prognostica.

Prognostica. 1. Inflammatio lienis quidem rarior est: si tamen eueniat, diligenter curanda, cum facilè in scirrhum abeat; & multorum malorum caussa esse possit.

2. Inflammatio à sanguine minus periculosa est, quam quæ bilem, aut melancholiam admixtam habet.

3. Inflammatio, quæ totum lienem occupat, mala, & quo durior, eò peior est.

4. Inflammationem epatis in lienem conuerti melius est, quàm si lienis ad epar conuertatur.

5. Ex nare sinistra sanguinis profluuium vel alui fluxus si in die critico accidant, & signa coctionis præcesserint, bonum.

6. Soluitur lienis inflammatio, vel quia discutitur, vel aliò transfertur, vel hæmorrhagiâ narium aut vrinæ profluuio aut alui fluxu sanatur, vel in pus mutatur, vel indurescit.

Indicationes.

Indicationes. Quæ in aliis inflammationibus indicationes dantur, & hîc locum habent. Sanguis nimirum à liene reuellendus, & auertendus, repellendus, deriuandus, quod influxit, discutiendum, ipsaque intemperies calida alteranda.

Curatio.

Curatio. Statim igitur ab initio vena in sinistro cubitu aperienda. Ipsa etiam vena in talo, præsertim si à suppressâ aliqua sanguinis euacuatione malum ortum habeat, tandem etiam deriuationis gratiâ hæmorrhoides aperiri possunt.

Plurimi saluatellæ sectionem in affectibus lienis, & præcipuè eius inflammatione commendant. Verum nõdum monstratum, cur cæteris præferenda sit, de quare *de Febribus, lib. 2. cap. 20.* dictum, quæ huc referantur.

Postquam vena secta est, statim repellens aliquo lienis regioni apponendum, sed non valdè frigidum & adstringens: ne humor condensetur, aut lieni magis impingatur & is induretur, sed aliquid ex incidentibus admiscendum, quale est acetum. Inungatur quoque & foueatur lien in principio oleo rosaceo & aceto mistis.

Vel ℞. *Ol. rosar. cydonior.* an. Vnc. j. *vini austeri* ℔. v. *aceti* Vnc. j. Et cum lana imponatur.

Postea humores præparandi & euacuandi sunt, ne à vicinis locis ad lienem confluant, de quo antea de intemperie lienis cum materia dictum.

℞. *Rad. taraxac.* Vnc. j. *cichor. polypod. querni* an. Vnc. ß. *fumar. scolopendr.* an. M. v. *flor. borrag. bugloss.* an. P. j. *passular.* Vnc. ß. Coq. *in aqua hordei.* Colaturæ ℞. Vnc. ix. Adde *oxysach. simpl. syr byzant. simpl.* an. Vnc. j. ß. misce pro tribus dosibus.

Vel ℞. *Aq. fumar. cichor.* an. Vnc. iij. *syr. violar. oxysach. simpl. fumar.* an. Drach. vj. Misce.

Postea purgatio instituatur cum *elect. lenit. simpl. vel diacatholico cum syr. rosar. solutiuo.*

Vel ℞. *Rad. taraxac.* Vnc. ß. *endiuiæ, fumar. flor. cichor. borrag. violar.* an. P. j. *fol. senæ elect.* Vnc. ß. *rhabarb.* Drach. j. *spicæ* Scrup. ß. *cinamom.* Drach. ß. *passular.* Vnc. ß. Infund. in aqua simpl. Colaturæ ℞. Vnc. iij. *elect. diacathol. vel de succo rosar.* Drach. ij. *syr. de cichor. cum rhabarb.* Drach. vj. *cremoris* ♃ Scrup. ß.

Purgatio verò semper pro peccantis humoris naturâ instituenda, de quo *de intemperiebus lienis* dictum. A purgatione potus largior non dandus, sed potius sitis ferenda, ne humor ad substantiam epatis feratur.

Deinde imponatur tale cataplasma.

℞. *Far. hord. fabar. pulu. rosar. rubr. cham æmel. absinth.* an. Vnc. ß. Cum *oleo rosar. & exiguo croci.* F. Cataplasma.

Et si caliditas maior sit, addatur succus portulacæ.

Hinc, & vbi feruor remisit, resoluentia repellentibus addenda.

Ol. rosac. Vnc. ij. *chamæmel. lilior. albor. de capparibus* an. Vnc. j. Misce.

℞. *Flor. chamæm. abrotani, meliloti, lilior albor.* Coq. ad mollitiem, addatur *oleum rosarum* & fiat cataplasma.

℞. *Farin. hord. fabar. sem. lini, pulu. flor. chamæm. absinth. abrotani* an. Vnc. ß. Coq. in s. q. aqu. & aceti. Add. *ol. de capparibus* Vnc. ij. F. Cataplasma.

Tandem in statu ac declinatione solis resoluentibus vtendum, *ceterach. schœnanth. flor. genist. chamæmel. meliloti, puleg. absinth. origano.* Cauendum autem ne nimis discutientibus tenuior pars discutiatur, & crassior relinquatur, ac tumor induretur. Itaque si indurationis metus sit, id quod cognoscitur ex eo, quod dolor & calor remittunt, durities verò remanet, imò augetur, tale cataplasma applicetur.

℞. *Farin. sem. lini, fœnugræc. hord.* an. Vnc. j. *caricar. aceto macerat.* num. vj. *adip. anser. ol. lilior. albor. de capparibus.* an. q. s. F. Cataplasma.

Ad reliquias autem materiæ absumendas medicamenta de obstructione lienis proposita vsurpanda.

Si tandem, quod tamen rarius accidit, ad suppurationem tendat inflammatio, id quod ex dolore maiori & horrore cognoscitur, & ea præcaueri non potest, adiuuanda, ne plures partes putrefiant. Ergo,

℞. *Pulu. rad. alth.* Vnc. j. *farin. hord. sem. lini fœnugræc. tritici* an. Vnc. ß. *ficuum* num. iiij. Coq. Add. *ol. lilior. albor.* Vnc. j. ß. F. Cataplasma.

Vel imponatur emplastrum diachylon. Post vlceris apertionem id detergendum, & postea consolidandum, vt de inflammatione epatis dicetur.

Diæta.

Æger in aëre temperato degat, & victu qui in aliis viscerum inflammationibus conuenit vtatur. Abstineat in principio à vino, in declinatione tamen aquosum concedi potest. *Diæta.*

CAPVT

CAPVT VI.

De scirrho, & duris lienis tumoribus.

Schirrus lienis. Frequenter verò lien, vtpote qui crassiorem sanguinem conficit, & eo nutritur, tumore duro siue scirrho corripitur, & quid id patiuntur, σπληνικοὶ seu lienosi nominantur. Etsi n. σπληνικοὶ in genere nominari possunt omnes, qui liene laborant: in specie tamen veteres eos lienosos appellarunt, quibus lien à copia humorum melancholicorum & crassorum infartus est, & imprimis, quibus lien ex humorum infarctu induruit. Estque scirrhus lienis tumor eius durus, ab humore crasso & indurato ortum habens.

Caussæ.

Caussa. Caussa autem istius tumoris est crassus humor in liene cumulatus ac retentus & induratus, plerumque melancholicus, quandoque tamen etiam pituitam admistã habens, &, vt chymici hodie appellant vno nomine, tartartareus. Melancholicus generatur ob prauum & crassum, ad succum melancholicum generandum aptum cibum; labores, vigilias, curas, quæ spirituosam humorum partem absumere solent, & crassam relinquere, febres itẽ diuturnas, vel ipsius lienis vitiũ, qui ob debilitatẽ rectè concoquere vel crassum expellere nequit. Vnde fit, vt crassi & excrementitij humores in liene subsistant, eum obstruant & tandem tumorem pariant, in eoque indurentur. Pituitosi humores cumulantur in iis, qui è frigidis & diuturnis morbis non integrè euaserunt, qui in palustribus locis degunt, de quibus Hipp. *in lib. de aëre, aquis & locis:* qui aquas bibunt palustres & stabiles, iis lienes magni fiunt & pleni, ac ventres duri, quod etiam accidit iis, qui in febribus, vbi sitis vrget, aquam auidius bibunt. Fit autem hic tumor durus, quando tenuiores humorum partes exsiccantur & absumuntur, crassæ verò remanent & indurantur. Mercatus quidem duobus modis duritiem hanc quasi lapideam contrahi statuit, cum scilicet vel tenuior humorum pars exhalat, crassior verò relinquitur; vel dum ipse humor crassior fit & veluti congelatur ob frigiditatem.

Verùm non credibile est, in corpore humano tantam posse esse frigiditatem, quæ humorem congelare possit. Itaque vel prima caussa solum admittenda, quæ tantò facilius duritiem inducere valet, si ipse humor natura sua crassior est, vel alterum etiam fieri potest, si in ipso humore ad duritiem contrahendam, dispositio concurrat, quæ nil aliud est, quam vis illa lapidescendi humori tartareo & crasso natiua & propria.

Differentiæ.

Differentia. Differunt autem humores, primò; quia alius est incipiens, alius inueteratus; atque ille est cum sensu, hic sine sensu. Secundò quod alius est in toto liene, alius in aliqua eius parte; & aliquando intumescit lien secundum longitudinem, vt teres quasi redditur, aliquando secundum altitudinem; aliquando totus secundum omnes dimensiones.

Signa Diagnostica.

Signa. In tumore duro & scirrho Lienis tactu manifestè tumor & durities Lienis deprehenditur, sicut & Leno ille Cappadox, *in Plauti Curculione act. 2.* conqueritur:

Nunc iam quasi zona Liene cinctus ambulo,
Geminos in ventre habere videor filios.
Nihil metuo, nisi ne medius disrumpar miser.

Et si inueteratus sit & confirmatus tumor, nullus, etsi digitis fortius comprimatur, dolor percipitur, color in in facie est liuidus & quasi plumbeus, &, vt ex Hipp. *de locis in homine* & Galeno *2. de nat. facult. cap. 9.* dici solet, quibus corpus floret, his lien diminuitur, & contra, quibus Lien magnus & tumidus est, iis corpus imminuitur, & cacochymicum & malè coloratum redditur. Vnde comparatio illa Lienis fisco Regio olim à Traiano vsurpata profecta est, vt refert Dion, quia sicut cum fisco Regio crescente singulorum priuatæ opes imminuuntur, sic amplificato Liene priuatæ opes singularũ partium corporis decrescere dicuntur. Vbi tamen notandum, hoc magnitudine Lienis præternaturali solùm accipiendum esse. Nam vt supra *cap. 5.* dictum, inuentus est Lien satis magnus in quibusdam sanis, & qui corpore fuerũt florido. Et si officium suum sanguinificationis rectè peragat, corpori reliquo, etsi magnus sit, nihil dãni affert. Verum si præter naturam humoribus vitiosis repletus intumescat, officiũ suum facere rectè non potest: vnde vitiosi & melãcholici humores circa Lienem primò cumulantur, & deinde in totum corpus diffunduntur, vnde illud floridum & naturalem suum colorem amittit, & bono alimento destitutum contabescit. Adest præter ea quædam spirandi difficultas, & sensus ponderis iugulum sinistrum quasi infra trahentis. Si ventriculus repleatur, poto imprimis aquoso liquore, statim angustia circa lienem percipitur, plerumque etiam pedes inflantur, & vlcera in cruribus curatu difficilia excitantur, & alia sæpe Symptomata accidunt, quæ *de scorbuto* sunt enumerata.

Etsi verò, vt supra dictum, & tumor flatuosus quandoque Lienem corripiat: tamen ex modo dictis, & supra *cap. 3. de inflatione Lienis* propositis signis hæc duo tumorum genera facilè discernuntur. Nam in scirrhoso tumore maior grauitas, quã in flatuoso. Flatuosus quoque tumor compressus cedit, scirrhosus non cedit: flatuosus compressus murmur & sonum edit, qualis in scirrhoso non percipitur. Quamuis verò ab humore melancholico plerumque sit hic tumor: si tamen Pituita admixta sit, cognoscitur id ex cachexia pituitosa totius corporis.

Prognostica.

1. Quidam splenetici nihil à pharmacorum vsu vtilitatis percipiunt, neque à reliqua curatione, quanquam gracilior ipsis splen euadit: sed quæ adhibentur, à magnitudine morbi superantur; progressu verò temporis aliquibus in hydropẽ morbus degenerat & intereunt; aliquibus splen suppuratur, & vsti restituntur; cum quibusdam verò consenescit durus & magnus existens, & diuturna est affectio, non tamen lethalis, Hipp. *lib. de affect. §. 20.* Omnis enim scirrhus confirmatus cum lienis, tum aliarum partium, est incurabilis. Nondum verò inueteratus, curari quidem potest, sed difficulter. *Prognostica.*

2. In Lienosis difficultas intestinorum superueniens, bonum est, *6. aph. 48.*

3. Qui Lienosi difficultate intestinorum corripiuntur, eos superueniente longã Dysenteriã aqua inter cutẽ ac læuitas intestinorum excipit, & moriuntur, *ibid. aph. 43.* Nimirum, vt Galenus explicat, quibus longo tempore lien induruit; iis superueniens dysenteria malum soluit ratione translationis & euacuationis humorum crassorum Melancholicorum qui in Liene infixi erant: si tamen immoderatior sit dysenteria, labefactatis prauorum humorum trãsitu intestinis cum vires ipsorum, tum calidi innati συμμετρία in venis & visceribus perit, vnde Hydrops & Lienteria sequitur.

4. Melancholicum morbum incipientem hæmorrhois plerumque prohibet, & iam effectum remouet, immoderatum etiam Lienem sanat, Galenus, *6. Epid. com. 6. aph. 8.*

In scirrho Lienis inueterato, si epar non trahatur in consensum, homo diutius superesse potest, scribitque Forestus, se matronam nouisse, quæ 30. annos dolore Lienis laborauit, & tamen consuetas functiones sine dolore obierat.

Indicationes

Indicationes.

Indicationes. Tumor hic, quia durus & frigidus est, postquam toto corpori prospectum, emollientibus & calefacientibus curandus, vt Galenus, 2. *ad Glaucon. cap.* 4. docet ideoque adhibenda medicamenta, quæ calorem habent tepidum, humiditatemque mediocrem.

Vehementer enim calefacientia & exiccantia tenuioribus partibus discussis, id quod remanet, tanquam lapidosam concretionem relinquunt, teste Galeno 14. *meth. med. cap.* 4.

Curatio.

Curatio. Vniuersalibus igitur, de quibus supra de Intemperiebus Lienis dictum, præmissis, vbi curationis spes superest, emollientia, attenuantia & aperientia medicamenta paulò valentiora vsurpanda, quæ tamen citra insignem caliditatem id præstent, ne dissipata tenuiore parte crassus humor vehementius aduratur.

Talia sunt amara præcipuè, quibus vehiculi loco & penetrationis gratia acetum & oxymel addi potest de quo Galenus, 13. *meth. med. cap.* 17. & 14. *meth. med. cap.* 5. *&* 2. *ad Glaucon. cap.* 5.

Quibus adhibitis per interualla purgantia interiicienda, quæ præcipuè vtilia sunt folia senæ, heleborus niger & eius extractum, extractum panchymagogum, quibus chymici ☿ ium dulcem, vt & ☿ vitæ gr. aliquot admiscere solent.

Conueniunt ergo hîc ea, quæ supra de obstructione Lienis sunt proposita, quæ etiam incipientes duros Lienis tumores sanant.

Et quidem alia sunt calida, vt *chamædrys, chamæpithys, ceterach, thymus, epithymus, fumaria, agnus castus, lupulus, centaur. min, calaminth. rad. aperientes, filicis*, cuius radicis magna & peculiaris in affectibus Lienis est efficacia, *rad. polypod. sem. genist. cortices & fructus capparum, cortices tamarisci, fraxini, sambuci, scylla, ammoniacum, bdellium, galbanum.*

Alia frigida vel temperata, vt *cichoracea omnia, sem. 4. frigid. maior. & minor. flor. borragin. bugloss. capill. ♀ lingua ceruina.*

E quibus varia fiunt medicamenta.

E compositis sunt: *syrup. de scolopendr. byzant. s. & compos. syrup. de fumar. cochlear trochisci de capparibus, de eupatorio, de scolopendrio.*

Extra applicentur *ol. lilior. alb. sambucin. de cappar. amygdal. amar. rutac. nardinum, vnguent. dialth. Agrippa, de artanita, empl. diachyl. de meliloto.*

Præmissa ergo primarum viarum euacuatione talis potus præparetur.

℞. *Radic. aperientium aceto maceratar.* an. Drach. ij. *cichor. polypod. quern.* an. Vnc. ß. *cortic. rad. cappar. tamarisc.* an. Drach. iij. *flor. genist. borrag. bugl.* an. P. j. *sem. anisi, agni casti, melonum* an. Drach. ij. *passular. maior. exacinatar.* Vnc. j. *ficuum* num. iv.

Coq. *in aq. chalybeata.* Colaturæ ℞. ℔. j. *syr. byzant. s. de scolopendr. oxysacchar, compos.* an. Vnc. j.

F. Potus pro 4. dosibus.

Hinc paretur talis purgatio.

℞. *Rad. filicis polypod.* an. Vnc. ß. *ceterach.* M. j. *chamædryos* M. ß. *fol. senæ elect.* Vnc. j. ß. *hellebor. nigri præp.* Vnc. j. *galang. cortic. citri. semin. fœniculi* an. ℈. ij.

Infundantur in sufficiente quantitate aquæ simpl.

Colaturæ ℞. Vnc. x. *syrup. de scolopend. de quinque radicibus* an. ℈. j. ß.

F. Potus pro 3. vel 4. dosibus.

Vel vsurpentur Pilul. ♀ eæ supra descriptæ.

Vel ℞. *Ammoniaci aceto dissoluti & percolati* Drach. j. *aloës ros.* Drach. ij. *pil. de tribus* Drach. j. *salis absinth. fraxini* an. scrup. j. *ol. anisi* gr. iiij.

F. Massa, detur scrup. i. vel scrup. ii.

Hinc prior aperiens potio repetatur, vel talis exhibeatur.

℞. *Decocti aperientis maioris* Vnc. iij. *oxymel. hellebor.* Vnc. ij. *syrupi de scolopend.* Vnc. j. ß. *aqu. cinamom.* Drach. ij. *spiritus salis* scrup. ß. *vel spir.* ♀ *compos.* scrup. j.

Misce pro 3. dosibus.

Vel exhibeatur trochisci de capparibus & scolopendrio supra propositi:

Forestus hoc arcanum sui. Præceptoris Benedicti Fauentini esse scribit:

℞. *Rad. filic.* Vnc. j. *cuscutæ* Drach. ij.

Coqu. in vini potentis Vnc. viij. ad tertiæ partis consumptionem. Colatura propinetur.

Vel ℞. *Conseru. fumar. chamæpithyos, cochlear. borrag. bugloss. fl. genistæ* an. Vnc. j. *rad. condit. pimpinell.* Vnc. ß. *trochisc. de capparibus.* Drach. j. *spec. diarrh. abbat.* scrup. j. Cum *syrupo byzant. s.*

Fiat Electuarium, de quo mane & vesperi detur Vnc. ß. vel Dr. vj.

Efficacissimum etiam est remedium decoctum Ligni tamarisci, eo modo paratum & exhibitum, quo decoctum ligni Guaiaci parari & exhiberi solet.

Vt ℞. *Rad. vel ligni tamarisci* ℔. j.

Coq. ad consumptionem dimidiæ partis, cui & alia lieni accommodata addi possunt.

Efficacius autem erit medicamentum, si in aqua chalybeata coquatur.

Est & valde vtilis Oxysacchara scillitica hæc:

℞. *Cort. rad. cappar.* Drach. vj. *tamarisc.* Vnc. ß. *spicæ, asari, scœnanth.* an. Drach. j. *scolopend. sem. anisi, fœnicul. cumini, rorismarini* an. Drach. ß.

Infundantur aliquot diebus *in aceti scyllitici* ℔. ß. *vel suffic. quant.* Deinde colentur.

Colaturæ adde *sacch. albiss.* q. s.

Coqu. ad syrupi consistentiam.

Veteres vt peculiari proprietate iuuans commendarunt splenem asini syluestris & equi ac epar lupi, quæ puluerisata dentur ad Drach. j. cum liquore conueniente.

Galenus, 9. *de comp. med. secundum loca cap.* 2. vt & Aëtius ex Asclepiade, qui id primum porcello per triduum exhibuit, & dissectum postea sine liene inuenisse dixit, hoc repetunt.

℞. *Tamarisci* Drach. ij. *piper. albi spic. nard. ammoniaci thymiamatis scolopend.* an. Drach. j.

Arida tundantur & cribrentur, ammoniacum aceto dissoluatur, reliquisque addatur, & trochisci formentur, quorum dosis Drach. j. cum oxymelite vel aliquo liquore.

Et habet Galenus *allegato loco* plurima alia ex antiquis medicamenta huic affectui accommodata, quæ ibi videri possunt.

Vtilis est & succus allij syluestris, cum decocto aliquo splenetico. Radicem quoque filicis peculiari proprietate affectibus Lienis prodesse supra diximus.

Commendatur etiam ad Lienis affectus Galyopsis s. Lamium, cuius puluis cum cibo datur. Celsus, *lib.* 4. *cap.* 9. pro minuendo Liene dat ieiuno absynthij decoctum, post cibum verò aquam, in qua candens ferrum subinde est extinctum: Ita enim coërceri Lienem, quod animaduersum sit in animalibus quæ apud fabros ferrarios educata exiguos lienes habent. Et omnino ferrum ac chalybs in obstructionibus & tumoribus duris Lienis magnæ efficaciæ est, qui ab ipso viscere humores crassos potentes abstergit. Ideoque reliquis medicamentis, quæ vim habent Melancholicos & crassos humores purgandi, & duritiem Lienis emolliendi admiscendus de quo *de affect. Hypochondriac.* dicetur. Exhibetur verò variis modis, vt ibidem dicetur. Potest v. g. eius vncia vna cum cinamomi Drach. iij. in vini ℔. j. infundi & vinum exhiberi.

Vel ℞. *Rad.polypod.quern. ficilis, cort.rad.cappar.* an. Vnc.j. ß.*ceterach*, *chamædryos* an.M.ß. Coq. inf.q. aqu. simpl. Colaturæ.℞.℔.j.*Mellis vel facch.*Drach.iv.*chalybis præpar.* Vnc.j.F.Syrupus. Vel paretur tale Electuarium.

℞. *Cortic.tamarisc. rad.cappar.rad. glycyrrh.sem.crucæ, agni casti, ceterach, sem. endiu.* an. Drach. j. *croci* Drach. ß.

Puluerif. fubtiliffimè;puluerifatis adde *chalybis prep.* Vnc.ij. Cum *melle vel faccharo vel fyrupo de fcolopendr.* F. Electuarium,cuius dofis Vnc.ß.

Si libet hoc Electuarium parare vt fimul purget:

℞. *Fol.fenæ elect.* Vnc. iij.*epithym, polypod.quern.* an. Vnc.j.*hellebor.nigri* Vnc.ß.*cortic.citri,femin.fænic.caryoph.* an.Vnc. *flor.borrag. bugloff.genift.* an.M.ß. Coqu. in f. q. *aquæ.* Colaturæ add.facch.q.f.

Coqu. ad fyrupi confiftentiam, cui addantur *fpecies modò dicta,* & F. Electuarium.

Electuaria etiam tria chalybeata extant apud Vid. Vidium *de curatione membratim, lib.*10. *cap.* 11. quorum præparandi ratio hæc eft.

1. ℞. *Pip. zinzib.* an.Drach.iiij.*cardamomi,caryophyllorum, doronicorium croci* an.Drach.ij. *tamaricis rad. capparum* an.Vnc.ß. *fem. anifi bafilici.* an.Drach.j. *marrrubij afplenij vtriufque in tenuem puluerem redacti* an. Vnc. ß. *fcobis chalybis tenuiffimæ præparatæ ex aceto* Vnc.x. *mellis defpumati* lib. iiij.

Mifceantur omnia fimul, anteà diligentiffimè contufa,conficiatur Electuarium, cuius 4. vel 5. drachmæ per integrum menfem quolibet mane ieiuno ftomacho affumendæ.

2. Huic fimile eft (licet adhuc validius) quod

℞. *Betonic.* Vnc.viij.*croci* Drach. iiij. *mafliches fcobis eboris glycyrrhizæ,fem.fænigræci,anifi,fæniculi cymini fileris montani melanthy,apij,vrticæ,lactucæ,fol.capill.* ♀ *.marrubij afplenij* an. Vnc. j. *tamaricis fem. portulacæ nuc. mofchat. cinamomi,zingib. caryophyll.*an. Vnc. ß. *femin. lini ammoniaci* an. Drach. j. *eupatorij* Vnc. ß.*fpicæ nardi* Drach. ij. *fchænanth.* Drach. j.*fcobis chalybis tenuiffimæ præp.* ℔.j. *mell.defpumati* q.f.

Terantur terenda fubtilifs. & cum *melle* mifceantur, & fiat.f. a. Electuarium,eadem ratione, qua præcedens exhibendum.

3. ℞. *Conf.rad.apij* Vnc.j. *fcolopend.* Vnc.ij.*trochifc.de capparib.de agno cafto* an. Dr.j.ß. *fpecier.diarrh. abb. diacurcumæ* an Drach. ij.

Terantur diligentifs.quæ teri poffunt, ac fimul mifceantur, & cum ferapio ex fcolopendrio fiat Electuarium, cuius æger capiat quolibet mane quatuor horis ante cibum Drach.iij.vel iiij. & fuperbibat aliquid *aqu. cufcutæ vel fcolopendr.aut calaminth.vel etiam vini albi odorati,* in quo *ignita chalybis lamina* fæpius fuerint extinctæ.

Externa medicamenta fint mixta ex emollientibus & digerentibus, vel emollientia digerentia per vices adhibeantur,ne partibus tenuibus difcuffis & craffis relictis tumor durior reddatur.

Primò nimirum adhibeantur emollientia,poft emollientia vfurpentur digerentia, hinc iterum emollientia, poft rurfum digerentia.

Emolliunt, *Althæa,malua, lilij radix,fem.lini,carica.*

Digerunt hic & attenuant,*flores chamæmel.melilot.genift. fem. agni cafti, cortic.rad.cappar.tamarifci, rad. afari cyclamini,folia rutæ,ceterach, fem. finapi, myrrha,* & alia huiufmodi Lieni dicata.

Vtilia funt & *ammoniacum, bdellium galbanum, Emplaftrum diachylum fimplex, Ireatum & compofitum de meliloto,oleum lilior.albor.de cappar.amygdal.dulc.& amarar.adipes & medulla.* vt:

℞. *Fol.& rad.althææ,rad.bryoniæ,cortic. rad.capparum, tamarifc.*an.Vnc.j.*ceterach,flor.genift.*an.M.j. *fem.agni cafti* Vnc. ß.

Coqu. in q.f.aquæ & aceti,&decoctum calidum cum lanâ,aut fpongia lienis regioni applicetur.

Foreftus, *lib.* 10.*obf.*8. hoc vtitur.

℞. *Olei cappar. lil. alb. butyr.fine fale recentis* an.Vnc. ß.*fucci bryō cyclam.*an.Drach.v.Coqu.ad fuccorum confumptionem. Poftea addantur *ammoniaci aceto diffoluti* Drach. ij. ß. *pinguedinis gallinæ, medullæ crurum vituli, œfypi humidæ* an.Vnc.ß. *pulu.cort.rad. cappar. tamarifci, ceterach,radic.filicis* an. Drach.ß. *femin. geniftæ, agni cafti* an.fcrup. j. *ceræ parum.* F.Vnguentum.

Efficaciffimum medicamentum paratur ex fucco flor.fambuci mifto cum decocto maluæ & oxycrato.

Vel ℞. *Vnguent.dialth. fucci fummit.fambuci* an.Vnc. j. *ol.de cappar.* Vnc. ß. *ceræ parum.*

F. Vnguentum.

Vel ℞. *Ol.lilior.albor.amygdal.amarar.de cappar.rutæ, chamam.vini albi* an.Vnc.iij. *pulu.rad.alth. maluæ, filicis* an. Vnc. ß.

Coq.ad vini confumptionem & colentur cum forti expreffione.

Colaturæ adde *aceti* Vnc.j.ß.*pulu.rad.cyclam. bryoniæ, Nicotianæ,* an.Drach. ij.

Coqu.ad aceti confumptionem, iterumque colentur &exprimantur.Tandem addatur *ammoniaci& bdellij aceto diffolutor.* an.Drach. ij. F. Vnguentum.

Vel ℞. *chamæmel.* Vnc. ß.*de cappar.*Drach. vj.*rutæ* Dr. ij. *medullæ crurum vituli* Dr.iij.*croci* fcrup.ß. *aceti* Drach. ij. *ceræ* q.f.F. Vnguentum. Vel applicetur tale cataplafma:

℞. *Sem. malu.alth.fænugr.* an. Drach.j. *lini* Drach. ij. *fol. maluæ, alth. parietar.* an.M.j. *rad.cucumer.afinini,bryoniæ.* an.Vnc.j. *betæ lilior. albor.* an. Vnc. ß. *fcyllam* num.j.

Coqu. in aq.chalybeata cum aceti parte fexta. F.Cataplafma, cui fi libet, oleum de capparibus addi poteft.

Hieronymus Fabricius ab Aquapend. ad induratum lienem hoc cataplafma valdè commendat, quod fit *ex duabus partibus ammoniaci aceto diffoluti,vna fucci Nicotianæ, dimidia refinæ & terebinthinæ, & fucci ebuli cum oleo de capparibus & cera fufficiente quantitate miftis* eoque induratos Lienes fe curaffe refert.

Emplaftrum efficaciffimum *ex cicuta & ammoniaco aceto diffoluto* habet Heurnius, *meth.ad praxin lib.*2.*cap.* 10. quod ita paratur:

℞. *Cicutæ* M.iiij. *ammoniaci* ℔ß.

Infunde *aceto acerrimo*, dies octo:dein bulliant,dum ammoniacum foluatur, hinc per pannum fortem lineum validè exprimantur, iterumque expreffus liquor ebulliat quinquies,& adiecta *cera*, cum *oleo amygd.dulc.* F. Emplaftrum.

Idem quendam hydropicum ex Scirrho Lienis laborantem fpongiâ aquâ calcis viuæ madida, vfuque eius continuato & hydrope & fcirrho Lienis librarum fuiffe teftatur.

Hiftoria curati in milite quodam Lienis indurati,eft apud Trallianum *lib.*8.*cap.*13.talis. *Hiftoria curati lienis indurati.*

Cum ad eum veniret miles totam lienis regionem barbaricis ferramentis inuftam habens duobus tribufve diebus medicamentis per os datis ipfum peragabat, & deinde diligentem ei curam in fingulis conuenientibus remediis offerendis adhibebat.In cibo ptifanæ cremorem quotidie porrigebat oxymelite conditum, & pifces faxatiles. Ex auibus autem gallinas, perdices, aliaque concoctu facilia,boni fucci & probè macerata. Prohibebat ei quæcunque vifcofos & crafos humores generant;fimiliter & carnes bouillas,fuillas,ouillas, caprinas & hædinas:item aues, quæ in aquis paluftribus degunt, omnefque pifces paluftres & pelagios,præfertim qui duras & craffas, non albas carnes obtinēt:ad hæc polypos, mulos, fepias, orphos, oftrea, conchas, bulbos,placentas ex melle & chidro & quæcunque inflant,duraque & craffa,vel cruda funt.Vinum improbatur craffum, nigrum, & adftringens: dandum autem eft quale Hippocrates præcipit, quod neque craffum, neque

neque valde frigidum, neque calidum existat.

Potui verò dabat vinum, in quo capparis radicem, scolopédrium, & myricæ radicum corticem decoxerat: initio quidem singulas herbas per se exhibebat, deinde ex posca, aut oxymelite, aut solo aceto coctas: interdū etiam in puluerem redactas cum supra dictis liquoribus citra coctionem per interualla dabat, idque non plus, quàm duobus vel ternis diebus. Quin & oxymeli purū per totam hyemem propinabat: nonnunquam cum aqua calida, in qua prædictæ herbæ decoctæ fuerant, ante & post cibum, die & noctu, quandocunque volebat æger, potui offerebat.

Postea vere primùm ineunte, cum æger multum se recollegisset, fortiora medicamenta exhibebat. Ac mox inter initia veris sanguinem ex brachio sinistro copose detrahebat & post dies viginti quinque hoc medicamento, quo sequitur, vtebatur.

℞. *Spicæ nardi, cort. rad. cappar. fol. myricæ. herbæ asplenij, squamæ ferri* an. Drach. xviij. *myrobal.* Drach. x. *ammoniaci suffiminis* Drach. xviij. *polytrichi* Drach. vj. *stœchad.* Vnc. ß. *scolopend.* Drach. iij.

Ex *oxymelite* fingantur pastilli pendentes singuli *drachmam vnam*, quorum vnum oxymelite dilutum potui dabat. Postea verò cum lien probè esset explicatus, medicamenta ad ciendam aluum dabat, ac otiosos humores validioribus, (nempe hieræ diacolocynthidos drachmis tribus euacuabat. Inchoante iam æstate non tres dramas, sed quatuor exhibebat, ita vt à prædictis medicamentis nullo die cederet. Vbi sanitati propemodum esset restitutus, cyclamini radicis drachmam ex mulsa deinceps, semel aut bis, post singulas potiones offerebat.

Antiqui cæteris nil iuuantibus ad vstionem lienis accedebant; sed eam vt crudelem non immeritò improbat Hieronymus Fabricius ab Aquapend. *de oper. chirurg. abdom.* vbi & aliam chirurgorum quorundam de liene curando opinionem recitat.

Cardanus etiam 8. *de rerum varietate cap. 44. & in arte parua*, mirabilem lienis duri curandi rationem habet; lieni nimirum scirrhoso linteum vel chartam, & quidem in formam crucis imponit, hinc securim apponit, quam ligneo malleo, vel claua ferrea vel septem ictibus percutit, atque hoc modo lienem durum, cute non diuisa sanari existimat. Verùm enim verò sunt hæc rationi nullo modo consona. Refertque *allegato loco* idē Fabricius, accidisse semel, vt securis acies sub vehementi percussione & chartam & abdomen, & lienem vnico ictu præciderit cum morte ipsius ægri.

Diæta.

Diæta. Aër sit purus & temperatus, non crassus, cibi sint boni succi, & vi attenuandi præditi, cuiusmodi plerumque acria sunt, ideoque condiantur thymo, hyssopo, baccis iuniperi, & similibus. A carnibus duris, lacticiniis, à caseo veteri, à placentis dulciariis & à dulcibus omnibus, quibus lien facilè intumescere solet, à piscibus viscidis æger abstineat, frequenter vtatur capparibus & floribus genistæ aceto conditis: nec bibat mustum, quod lienem inflat; bibat verò vinum mediocris ætatis, non austerum; quod si potentius sit, aqua chalibeata diluatur, vel paretur vinum aut cereuisia medicata è ligno tamarisci, lingua ceruina, ceterach, absinthio, aut bibat æger è poculis è ligno tamarisci paratis. Exerceatur & ambulet ante cibum; curas & animi mœrorem vitet.

Calculi Lienis.

Calculi lienis. Non solum autem lien indurescit, sed quandoque etiam lapides è materia tartarea in eo generantur, eodē modo, quo in aliis partibus, quod malum plerumque incurabile est, & non nisi post mortem sectione deprehenditur. Si tamen lapis minus durus est, medicamenta hactenus proposita attenuantia & quæ calculum frangunt, vsurpari possunt.

CAPVT VII.

De Lienis Vulneribus.

Vulnera lienis.

Signa Diagnostica.

Signa. INterdum etiam lien vulneratur, cuius equidem vulneris suspicio est, si gladius vel telū è regione lienis abdomen penetrauit. Quia tamen tela talia etsi abdomen penetrent, lienem semper non attingūt, signis aliis prætere opus est. Cognoscitur autem lienem vulneratum esse ex eo, quod sanguis niger è vulnere erumpit, sæpe etiam vomitu vel per aluum eiicitur; plerumque vnà dolet ventriculus, sitis excitatur, & dolor ad iugulum vsque ascendit.

Prognosticum.

Prognosticū. Vulneribus autem ista periculosa, imò sæpe lethalia sunt, si non alia de caussa, certè ob sanguinis effusionē; cum lien multas arterias & venas habeat. Vnde de periculo vulneris iudicandum è loco, in quem vulnus inflictum. Si enim solùm substantia lienis & eius superficies vulnerata est, vulnus tale nō necessariò lethale est. Si verò ipsa lienis magna vasa sint vulnerata, vulnus lethale habēdum. Plinius quidem, *lib. 11. nat. hist. cap. 37.* & ex eo alij lienem cursoribus, cum impedimentum iis afferat, eximi posse scribit: verum rectè Cœlius Aurelianus *lib. 3. chronic. pass.* scribit, lienem exscindendum vel vrendum esse, voce quidem dictum fuisse, non officio completum. Cum enim tot insignes arterias habeat, id sine periculo fieri non posse, manifestum est. *An lienis excisio tuta sit*

Curatio.

Curatio. Curantur verò lienis vt aliorum viscerum vulnera. Et quidem naturæ præcipuæ hîc partes sunt. Vt tamen Medicus eam adiuuet, potiones vulnerarias exhibere potest. vt:

℞. *Rad. consolid. maior.* Vnc. ß. *veron.* M. j. *agrimon. ceterach, hyperici* an. M. ß. *saniculæ, pyrolæ* an. P. j. *flor. rosar. rubr.* M. ß. *passul.* Vnc. j. Coq. in s. q. aquæ in vase clauso, Colatura aromatizetur *cinamomi* Drach. iij.

Potest tamen prius, ne affluxus fiat, materiæ ad lienem, clyster iniici.

Interdum in vulneribus lienis pus per vrinam expurgatur, quod si animaduertat Medicus, medicamenta vrinam mouentia, ex radic. fœniculi, sem. frigid. 4. maiorib. ciceribus rubris & similibus exhibere potest. Per quas autem vias rectè euacuatio fiat, alij aliter docent. Quidā per ramum splenicum ad venam portæ, hinc ad epar, & per epar ad venam cauam, & tandem ad emulgentes pus peruenire statuunt. Verùm via hæc nimis longa est, & per multas ambages. Breuior longe via est per cœliacam arteriam ad arteriæ magnæ truncum, & hinc ad emulgentes arterias.

CAPVT VIII.

De Vlceribus Lienis.

Vlcera lienis.

Caussa.

Caussa. POst vulnera malè curata interdum vlcus in liene relinquitur; præcipuè verò post tumores & inflammationes lienis vlcera eiusdem sequuntur.

Signa Diagnostica.

Signa. Præcesserunt vulnera tumores & inflammationes lienis, & sedata inflammatione & symptomatibus, quæ ei coniunguntur, nihilominus dolor in sinistro latere percipitur, præcipuè si homo moueatur & exerceatur, & interdum pus vel vomitu vel per aluum vel per vrinam

vrinam excernitur, nunc purum & coctum, interdum feculentum, nigrum, liuidum ac saniosum, quibusdam etiam integræ lienis particulæ.

Prognosticum.

Prognostica. Si malum recens sit, curationem suscipit; sin diuturnum, incurabile est, & plerumque hominem lenta morte enecat. Refertque Franciscus Rousett, *de partu Cæsareo sect.4.cap.5.* in quibusdam lienis parenchyma adeò absumptum repertum fuisse, vt sola membrana remanserit, quod sæpe in renibus accidit.

Curatio.

Curatio. Curationis autem ratio in eo consistit, vt pus expurgetur, & vlcus abstergatur, tandemque consolidetur. Quapropter si pus vomitu vel per aluum eiiciatur, hydromel exhibendum. Si per vrinam, cum eodem hydromelite emulsio ex seminibus quat. frigid. maior. paranda & exhibenda, & radicum asparagi, glycyrrhizæ in hydromelite vel sero lactis coctar. potio exhibenda. Ad consolidandum verò exhibeatur thus, mastiche, spica cum aqu. mellis, veronicæ, plantaginis, vel harum decoctum *capite præcedente* propositum.

CAPVT IX.

De Actione Lienis propria læsa.

Actio lienis læsa. Atque hactenus morbos lienis absoluimus, iam de symptomatibus, quæ eidem accidunt, agendum. Et quidem actiones lienis quod attinet, antiqui equidē, vt aliquoties iam dictum, lienis officium id saltem esse putarunt, vt excrementum melancholicum reciperet. Verum non sine caussa, & multis rationibus moti recētiores ipsi etiam sanguificandi munus tribuerunt, vt in Institut. & supra *cap.1.* id explicatum. Hæc ergo eius actio variis modis lædi potest.

Quot modis actio lienis lædatur. 1. Primò enim cum crassiorem chyli partem pro sanguine visceribus in ventre inferiore nutriendis apto generando attrahere debeat. Hæc eius functio læditur, cum vel non attrahit, aut diminutè attrahit, vnde crassior chyli pars ad epar transit & sanguis feculentus ac minus laudabilis inde generatur; vel citius ac auidius quàm par est, & quidem chylum ac potum crudum ad se trahit, vnde obstructiones in eo generantur. Prius accidit, primò vel ob lienis imbecillitatem ex aliqua intemperie, vel ob viarum angustiam, cuius caussa est vel compressio à tumore aliquo, vel obstructio à crasso humore aut calculo, de quo supra dictum. Posterius euenit, lienque nimis auidè attrahit, ob calidam intemperiem præcipuè.

2. Attractus ad lienem chylus in sanguinem sui generis mutari debet; quod non bene fit vel læsa facultate ob eius imbecillitatem, vel ob errorem externum. Prius quod attinet, cum in omni coctione alimentum attenuari & ità præparari debeat, vt corpori alendo aptum sit, si lien est imbecillus, hoc non rectè expeditur, sed sanguis feculentus & crassus inde generatur, qui partibus ventris inferioris, quæ eo nutriuntur, non parùm incommodi affert. Ob errorem externum verò actio lienis læditur, cum ob cibos mali succi chylus crassus & humori melancholico ac tartareo generando aptus ad lienem transmittitur, è quo sanguinem bonum generari impossibile est. Et plerumque acida cruditas in lienis coctione accidit, & sicut vinum in acetum degenerat; ita etiam cum chylus in liene non bene elaboratur, in acidum humorem vertitur, qui interdum magnâ copiâ in ventriculum effunditur, & hinc vomitu reiicitur, ac dentes acore suo stupidos reddit. De quod etiam dicetur, *part.5.sect.1. de affect. hypochond.* & *sect.2. de scorbuto cap.3. & seq.* quæ ibi videantur.

3. Cum in omni coctione quædam excrementa proueniant, in lienis quoque coctione idem euenit, & duo proueniunt, vnum tenuius, serosus scilicet humor, alterū crassum, & propriè melancholicum dictum, quæ per conuenientes vias, partim per aluum, partim per vrinā euacuari debent: quod interdum non fit ob vasorum angustiam, cum vel tumores ea comprimunt, vel humores crassi & viscidi obstruunt.

Signa Diagnostica.

Vt autem aliæ actiones læsæ, quæ circa viscera nutritioni dicata accidunt, non seipsas manifestant, sed non nisi ex iis, quæ præcesserunt, & præcipè sequuntur, cognoscuntur, idem etiam in lienis actionibus euenit. *Signa.* Primò nimirum si diætæ ea ratio, quam locis modò allegatis proposuimus, præcesserit, lienis actiones inde vitiari credibile est. Neque n. errata primæ coctionis corriguntur in secunda.

Deinde verò siue attractio, siue coctio, siue expulsio excrementorum in liene lædatur, varia in corpore incommoda inde percipiuntur. Etenim si chylus primò ille crassior à liene non attrahatur, ad epar cum reliquo transmittitur, & sanguis ex eo feculentus crassus & vitiosus generatur. Qui in venas postea diffusus & in iis putrescens varia mala excitat. Extra verò venas protrusus, si adustus non sit, nec erodens, icterum nigrum, aut certè corporis colorem liuidum ac plumbeum progenerat. Si verò adustus sit & acris, scabiem, vlcera, cancrum, scorbutum & similes affectus excitat. Si verò nimis auidè & citò cibum & potum lien ad se trahat, cognoscitur id ex vrina post potum nimis citò reiecta, vnde obstructiones & tumores lienis excitantur.

Si autem significatio in liene non bene perficiatur, sanguis inde crassus atque excrementi melancholici maior copia generatur, vnde omnia viscera in ventre inferiore malè nutriuntur & ob excrementi melancholici copiam nausea & vomitus humoris acidi prouenit, vel si retineatur, caninam appetentiam excitat, aut æstu ebulliens & euaporans delirium melancholicum & melancholiam hypochondriacam parit. Si in intestina extrudatur, colicam, & pertinaces ventris dolores, vel alui profluuium & dysenteriam, eamque sæpe lethalem procreat, & alia mala plurima, quæ *de scorbuto, & affection. hypochondr.* enumerabuntur.

Eadem ferè accidunt, cum excrementum melancholicum per conuenientes vias non euacuatur.

Curatio.

Cum autem actiones læsæ hæ omnes vel ab errore externo vel à morbis actionem lienis lædentibus oriātur, præter ea, quæ supra *de morbis lienis* dicta sunt, plura afferre, opus non est, sed tota curandi ratio ex iis, quæ ibi dicta sunt, & *de scorbuto & affectione hypochondriaca* dicentur, patet. *Curatio.*

CAPVT X.

De Lienis doloribus.

Lienis dolores.

Caussæ.

Inter actiones lienis læsas est etiam dolor eiusdem, qui, vt alij dolores, oritur à solutione continui, & quidem membranæ, qua lien tegitur. Fit autem solutio continui quando membrana illa distenditur. Quod accidit in inflammatione lienis, eiusdem inflatione, obstructione, & tumoribus, vlceribus, vt & caussis externis, lapsu scilicet & percussione. *Caussæ.*

Signa Diagnostica.

Dolor ipse per se manifestus est, & in hypochondrio sinistro percipitur. Quia tamen etiam in musculis, lienis regio *Signa.*

regio

regioni incumbentibus, & peritonæo eò loci, vt & colo intestino, dolor esse potest, qua ratione hi dolores è dolore lienis discernendi sint, dicendum. Et imprimis cauendum, ne dolores illi punctorij, qui in lateribus, plerumque verò sinistro (Germani *das Miltzstechen* nominant, quasi à liene oriantur) percipiuntur, & à peritonæo proueniunt, pro lienis doloribus habeantur. Sæpe enim euenit, & præsertim post cibum sumptum, vt si homo equitet, curru vehatur, vel alio modo corpus vehementius exerceat, dolor quidam punctorius in lateribus, præsertim sinistro, percipiatur. Qui accidit, quod peritonæum eo loci à partibus, quarum tunicis pertinaciter adhæret, trahitur & quasi auellitur, idque fit à flatibus vel etiam humoribus serosis, qui in hæc spatia peritonæi & musculorum irrumpentes membranas distendunt, eo ferè modo, vt in aliis partibus spasmus flatulentus excitatur. Musculorum autem dolor per tactum externum dignoscitur, & si locus extra parum prematur, dolor percipitur, quod in dolore lienis non accidit, qui profundior est; præterea in dolore lienis alia etiam symptomata vt color in corpore mutatus, vrina mutata & similia adsunt, quæ non conspiciuntur musculis vel peritonæo affectis. Eodem modo etiam in colico dolore signa doloris colici adsunt, & dolor, qui in colo est, non semper vno loco fixus hæret, sed secundum coli ductum vagatur.

A qua caussa etiam dolor lienis proueniat, ex iis, quæ hactenus de lienis obstructione, inflatione & inflammatione dicta sunt, satis patet. In inflammatione enim dolor non est grauans, vt in obstructione & dolore. In obstructione & tumore exercitium & motus dolorem auget; contra in inflatione dolor motu sedatur, flatibus à motu discussis. In inflammatione adest rugitus murmur & ructus, quæ non percipiuntur in obstructione & tumoribus: præterea in inflammatione febris adest.

Prognostica.

Prognostica. Dolor ex se nihil periculi habet. Cum enim lien non sit exquisiti sensus, & exili saltem membranâ inuestiatur, etiam dolorem magnum non patitur. E caussis verò potius, à quibus dolor pendet, periculum æstimandum; cum aliæ sint grauiores, aliæ leuiores.

Curatio.

Curatio. Vt in aliis partibus, ita etiam hîc dolor tollitur vel caussa, à qua pendet, ablata, vel anodynis aut narcoticis. Quomodo caussæ ablatione tolli possit, patet ex iis, quæ supra *de morbor. lienis curatione* dicta sunt. Hoc saltem addendum. Si dolor sit à caussa externa, vt lapsu, ictu, sæpe necessarium est, vt venæsectio instituatur, vel etiam leuis primarum viarum euacuatio, ne scilicet sanguis vel alij humores ad lienem dolentem magis confluant. Repellens etiam moderatum lienis regioni applicari potest.

Anodyna quod attinet, vtendum, vt alibi, ita etiam hîc *chamæmelo, meliloto, semine anethi, althea* & similibus passim notis. Caussæ tamen semper ratio etiam habenda, ne augeatur, & propterea in caussa calida commodè etiam imponuntur folia salicis vel succus eorum.

Ad narcotica ascendere vix opus est; cum sensu adeo exquisito lien non sit præditus.

CAPVT XI.

De Ictero nigro.

Icterus niger. TAndem hîc etiam icterum nigrum explicare libet. Etsi enim is non lienis propriè, sed totius corporis externi & cutis affectus sit: tamen quia à liene proficiscitur, vt vulgata sententia est, eum hîc explicare placet.

Est autem icterus niger cutis totius corporis in nigrum mutatio.

Caussæ.

Caussæ. Nisi verò icterus à veneno prouenit, quod interdum accidit, ortum eum à liene habere vulgo statuitur. Si enim à liene chylus crassior & melancholicus non attrahitur, in totum corpus diffunditur. Non autem attrahitur vel ob lienis imbecillicitatem, vel ob vasorum, quæ à porta ad lienem tendunt, obstructionem.

Secundò vitium hoc generari potest, cum excrementum hoc per conuenientes vias non expellitur. Id quod fit, vel ob viarum obstructionem, vel excrementi melancholici copiam, quod cumulatur ob errores in victu, & cibos ad hoc excrementum generandum aptos.

An icterus niger à liene proficiscatur? Platerus verò, *tract. 3. lib. 1. c. 1.* aliam de ictero nigro sententiam habet, statuitque, non à liene icterum nigrum proficisci, neque humorem melancholicum caussam esse, sed bilem, quæ in vesicula fellis colligitur, & quidem præternaturalem, quæque in venis mesaraicis corrupta est, & viridem vel nigrum colorem ex corruptione acquisiuit. Idque ea de caussa, quod in liene eiusmodi bilis nullibi, nec sinus aut vesicula aliqua, in qua recipi deberet, deprehenditur, atque inde ea prodire minimè possit, neque etsi adesset, in venam cauam deferri posset, quæ nullo ramo in lienem pertingit.

Et omnino sunt hæc non planè de nihilo. Etenim cum humor ater in nullo receptaculo amplo contineatur, sed sensim vt generatur, ita euacuetur, si vt icterus flauus, ita etiam niger hominem subitò inuadit, omninò à vesicula fellis, & bile, quæ nigrum istum colorem acquisiuit, icterum nigrum prouenire statuendum est. Interim nec hoc negandum, ex humore etiam atro lienis vitio cumulato, totius corporis colorem mutari posse, etiamsi id lentè fiat & sensim; ac consentiunt de eo omnes Medici, de quo etiam infra *de scorbuti part. 5. sect. 2. cap. 1.* dicetur.

Verum Antiqui, præter Hippocratem, *lib. 2. de morb.* & Paul. Æginet. *lib. 3. c. 49.* hanc humoris nigri per totum corpus suffusionem proprio nomine non appellauerunt, vt etiam Bald. Ronsseus, *de scorb. c. 3.* testatur. Si quis ergò hanc totius corporis externi in nigrum colorem mutationem, & illam, quæ fit à bile corrupta, è vesicula fellis in corpus diffusa, nomine etiam distinguere velit, per me licet. Possent autem istæ opiniones ita etiam conciliari, si statuatur, bilem atram, cum in venis mesaraicis copiosè colligitur, vbi ad epar peruenit, cum bile flaua misceri, & in vesicula fellis colligi, bilisque flauæ colorem nigrum inde mutari, quæ nisi per conuenientes vias euacuari possit, in totum corpus cum sanguine diffundatur, & icterum nigrum pariat.

Etsi enim, quod obiicit Platerus, nullus ramus à liene ad venam cauam pertingit, tamen [illegible] chylo, qui per venam portæ ad epar fertur, [illegible] humores praui circa lienem cumulari ad epar [illegible] hinc in totum corpus diffundi posse, manifestum est.

Signa Diagnostica.

Signa. Cognoscitur hoc malum ex colore nigro, quo totum corpus tingitur.

Caussas autem quod attinet, si venenum aliquod corpus infecit, ex relatione ægri vel adstantium cognoscitur. Quod si absit, ab interna causa prouenit. Quæ an in vesicula fellis vel in liene consistat, inquirendum. Si in vesicula fellis, epatis antea affecti, & bilis flauæ corruptæ indicia adsunt. Si à liene, eius quoque affecti notæ aderunt. Et quidem si tumor aliquis, tensio, grauitas aut durities in sinistro hypochondrio percipiatur, ob lienis obstructiones humorem melancholicum à sanguine separari argumento est: si verò nihil tale apparet, frigida intemperies, ob quam lien non attrahit, caussa est.

Prognosticum.

Prognosticum. Icterus niger flauo semper periculosior est. Siue enim à vesicula fellis proueniat icterus niger, cum tum maior adsit bilis corruptio, maius etiam portenditur; siue sit à liene, etiam difficilius, cæteris paribus, curatur, ob humoris contumaciam, & si diutius durat, nec idoneis remediis tollitur, tandem hydrops succedit.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Si à vesicula fellis & bile flaua corrupta proueniat hoc vitium, curandum vt icterus flauus; nisi quod medicamenta simul humorem melancholicum respicere debent.

Si verò à vitio Lienis proueniat, vel eius Intemperies corrigenda, vel obstructio aperienda, & humor melancholicus euacuandus, vt antea dictum. Et cum viæ, quæ ad epar & Lienem pertingunt, communes sint, nimirum venæ portæ, communis ferè curandi ratio est, in vtrô etiam viscere vitium hæreat, modò ad humorem nigrum præcipuè cura dirigatur, de qua iam satis *de morbis Lienis* dictum. Imprimis vtilia sunt hic medicamenta è chalybe parata antea proposita, vt:

℞. *Chalyb. præpar.* Vnc. ij. *passular. minor.* Vnc. j. ß.

Infundantur per dies tres in *aqua cuscutæ & fumariæ* an. ℔. j. in vase clauso. *Aqua* inde separetur & addatur *rad. oxylapath. polypod. q. cortic. rad. capp.* an. Vnc. ß. *ceterach. cuscutæ* an. M. ß. *sem. aquileg. genist.* an. Drach. j.

Iterum coquantur & sub finem addatur *fol. senæ* Vnc. j. Colaturæ add. *syrup. de scolopendr. byzant. simpl.* an. Vnc. j. *sacchar.* q. s.

F. Syrupus.

Tandem si materia, quod tamen plerumque fit, quæ in cute est, non sponte euanescat, eâ, quæ in visceribus & venis est, sublatâ, discutienda est sudorem prouocantibus & diaphoreticis, vt decoct. flor. chamæm, scordij, rad. fœniculici, cer. rub. & similibus.

Vtile est quoque balneum aquæ dulcis, in quo sit cocta malua, ruta, beta, parietar. flor. chamæmeli.

Commodum etiam est Balneum siccum seu Laconicum, & post balneum corpus abstergere emulsione sem. cannabis. Facies, quæ maximè in conspectum venit, abluenda sæpius decocto illarum plantarum, vel aqua florum fabarum cum vino mixta vel fabarum & lupinorum. Nonnulli tincam piscem per dorsum dissectum applicant abdomini; alij plantis pedum, qui humorem flauum & nigrum ad se trahit.

LIBRI TERTII PARS V.

DE AFFECTIONE Hypochondriaca & Scorbuto.

SECTIO PRIMA.

De Hypochondriaca affectione.

CAPVT I.

De Natura affectionis hypochondriacæ.

Natura affectionis hypochondriacæ. CVM corpora nostra, vt & aliorum animalium, in perpetuo fluxu sint, alimentis, quibus in dies reficiantur, opus habent. Cum autem nullum alimentum sit, quod totum corpori apponi possit, sed omnia *ἀνάπτυσις* quid, & quod corpori alendo aptum non est, contineant, etsi alia plus, alia minus: quicquid corpori alendo aptum non est, excerni oportet. Fit autem ista inutilium secretio in coctionibus & in ciborum in alimentum mutatione. Vt verò alimenti perfecti elaboratio vnica coctione non absoluitur: ita & excrementa non statim tota, sed sensim separantur. In prima enim coctione illud, quod crassius est, & superficialiter quasi alimento cohæret, per aluum excernitur. Hinc chylus ab excremento hoc liberatus in venis mesaraicis primum sanguinis rudimentum suscipit. Ab iis, quod crassius est, lien ad se trahit, & inde sui generis sanguinem paulò crassiorem, vicinis tamen partibus alendis idoneum, parat, quod verò feculentum est in hac coctione, & nulli parti alendæ aptum, secretum per conuenientes vias euacuat. Ex puriore verò chyli parte reliqua epar sanguinem nobiliorem pro totius corporis reliqui nutritione conficit, atque iterum quod excrementitium est in vesiculam fellis & ad renes amandatur, & hinc è corpore excernitur.

Hæc itaque omnia si rectè atque ordine fiunt, omnia etiam in corpore rectè sese habent. Si verò quid peccatur, plurima excrementa circa primæ & secundæ coctionis organa colliguntur, è quibus postea varij morbi excitantur, adeò vt rectè Fernelius, *lib. 6. de part. morb. & sympt. c. 7.* scripserit; *Ego hoc affirmo & profiteor, cholera, melancholia, diarrhœa, dysenteria, cachexia, atrophia, languoris, lentarum, errantiúmque febrium, latentium denique morborum caussas me his in sedibus plerumque adinuenisse.* Et omninò pauci morbi sunt, qui non ex hisce locis habeant originem, vt etiam supra de morbis mesenterij & pancreatis dictum. Etenim vitiosi humores in iis cumulati non semper hic quiescunt & hærent, sed per venas & arterias cum ipsi, tum vapores ab iis eleuati, in totum corpus disperguntur, & varios morbos & symptomata hinc inde excitant.

Et quidem vitiosi humores in hisce locis cumulati aliquando, vbi putrescere incipiunt, per febres absumuntur, aliquando vomitu, & fluxu alui concitato euacuantur; aliquando ibi subsistentes affectionem hypochondriacam dictam excitant. Quæ etsi hoc præsertim seculo malè audiat, & in omnium ore & scriptis sit, & pro communi quadam calamitate, & seminario quodam omnium penè morborum habeatur: tamen nec antiquos latuit. Diocles Carystius, ab Hippocrate famâ & autoritate secundus, & Antigoni Asiæ Regis Medicus, affectionem hanc non obscurè descripsit, vt verba eius citat Galenus, *3. de loc. aff. c. 7. Oritur*, inquit, *alius à ventriculo morbus, qui ab aliis melancholicus, ab aliis flatuosus nominatur, quem sumto cibo maximè coctu difficili & caustico sputum humidum, idémque multùm comitatur, item ructus acidissimi, flatus, æstus in hypochondriis, fluctuatio non ilicò, sed cum retinuerint: interdum ventriculi quoque vehementes dolores, qui nonnullis ad dorsum vsque procedunt, concoctis deinde cibis quiescunt; mox aliis cibis ingestis eadem reuertuntur accidentia, quæ interdum ieiunos, interdum etiam à cœna molestant, atque euomunt crudos cibos & phlegmata subamara & calida, adeò vt dentes torpedine afficiantur.* Caussas verò huius mali his verbis recenset: *Flatuosas vocatas affectiones suspicandum est, plus caloris, quam decet, habere in venis, quæ alimentum à ventriculo excipiũt, sanguinémque in ipsis crassiorem factum. Quippè constat, has venas obstructas esse vel hoc argumento, quod alimentum corpori non distribuitur, sed vetriculo manet incoctum, cum ipsum meatus prius susciperent, magnámque ipsius partem in imum vêtrem excernant, tum quod postero die vomitu reiiciatur, vtpotè non digestis per corpus cibis, sed quo calor id, quod secundum naturam est, excedat, facilè intelliges, tum ab æstu, qui ipsis accidit, tum ab his, quæ ingeruntur: siquidem iuuari videntur à refrigerantibus cibis, qui videlicet calorem refrigerare exstinguereque solẽt.* Quibus & aliam caussam addit his verbis: *Aiunt nonnulli, os ventriculi, quod intestinis continuatur, in huiusmodi passionibus inflammari, ac ob inflammationẽ ipsam & obstrui & prohibere, ne alimenta statuto tempore ad intestina descendant. Quamobrem diutius, quàm decet, in ventriculo morantur, & tumores & æstus ac reliqua, quæ prædicta sunt, efficiunt.*

Etsi

Etsi verò Galenus, *loco allegato*, reprehendat Dioclem, quasi præcipua, & quæ melancholicam & flatuosam hypochondriacámque affectionem tanquam charactere designant, metum & mœstitiam, omiserit: tamen forsan Diocli non propositum fuit, melancholiam hypocondriacam in specie, sed hypochondriacam affectionem in genere describere. Etenim notandum, affectionem hypochondriacam multò latiùs extendi, quàm melancholiam hypochondriacam, atque experientia constat, plurimos hoc malo laborare, qui tamen melancholiâ non afficiuntur. Et sunt non pauci, qui melancholiâ laborant, & tamen hypochondriacâ affectione non detinentur.

Neque hoc malum Hippocrati planè ignotum fuisse, sed sub nomine ἀναντής, id est, morbi resiccatorij, 2. *de morbis*, propositum, aut certè species eius aliqua descripta videtur. *Non inediam, inquit, non cibum sumtum ferre potest, sed ieiuna quidem viscera rugitum edunt, & ventriculi os mouetur, & alias varia vomit, bilem, saliuam & acutum, ac post vomitionem aliquantisper melius habere videtur. Vbi autem cibum sumsit, ructus ei contingunt, cum rubore incenditur, semper se copiosum alui recrementum deiecturum existimat, cum verò desederit, flatus infra demittitur, caput dolore vexatur, totum corpus huc & illuc velut acu pungi videtur, crura grauantur, debilitantur & minuuntur, debilisque euadit.*

Affectio hypochondriaca vnde dicta? Accepit autem affectio hæc nomen à loco affecto, hypochondriis scilicet ὑποχόνδριον verò est pars ea corporis, quæ sub nothis costis ad ilia vsque vtrinque protenditur, non solum musculos, sed & interna viscera complectens, sic dicta, quod τῷ χονδρῷ ὑπόκειται, id est, cartilaginibus notharum costarum subiacet. Barbari Mirachialem vocant, quod Abdomen Arabibus Mirach sit, vel potius mesenterium. Imò sunt, qui Auicennæ Mirach nihil aliud esse, quam pancreas statuunt. Chymici tartarum hypochondriorum appellant, de quo postea dicetur. Diocles, vt & Aëtius, *tetrab. 2. serm. 2. c. 9.* etiam πάθος φυσῶδες, affectum flatulentum, seu flatuosum nominant.

Definitio affectionis hypochondriacæ. Describi verò potest hæc affectio, quod sit *colluuies vitiosorum humorum, imprimis melancholicorum, sæpe etiam pituitosorum & biliosorum, in venæ portæ, & arteriæ cœliacæ ac mesentericæ ramis, in hypochōdriis, præcipuè sinistro, inter ventriculum & lienem, maximè iis locis, vbi plures maioresque venæ portæ & arteriæ huic coniunctæ rami sunt, præcipuè ob læsam lienis coctionem collecta, absque putredine; è qua vapores horum naturam obtinentes, vt & ipsius humoris aliquid ad alias partes transmissa varia symptomata excitant.*

CAPVT II.
De Loco affecto.

Subiectum affectionis hypochondriac. VT autem affectionis huius natura clarior fiat, tria explicanda sunt: 1. *Locus*, in quo vitiosi isti humores continentur; 2. *Humorum natura & caussa*, à quibus generantur; 3. *Affectiones* quæ hinc inde in corpore ab iis excitantur.

Locus affectus in hypoch. aff. Primò locum, in quo colluuies ista vitiosorum humorum continetur, quod attinet, eum meritò ramos venæ portæ & arteriæ cœliacæ ac mesentericæ esse statuimus. Et quidem si hypochondriacæ affectionis nomen latè extendere libet, omnes morbi, qui partibus in hypochondriis sitis accidunt, affectus hypochondriaci nominati possent: verum cum per hypochondriacam affectionem in salem πάθος accipiamus, quod Diocles & Aëtius φυσῶδες seu flatuosum appellant, peculiaris etiam locus, in quo caussa huius mali resideat, quærendus. Equidem, vt postea dicetur, etiam in mesenterio magna vitiosorum humorum colluuies, tumores, abscessus, vlcera; atque eadem mala etiam in pancreate reperiri possunt: stagnare etiam humoribus omentum, & flatus in eo concludi, supra dictum & *de scorbuto* dicetur. Verumtamen si vitia ista ita extra vasa consistunt, vt in ea facilè effundi, & proinde in corpus hinc inde diffundi non possint, tot symptomatum, quot in affectione hypochondriacâ animaduertuntur, caussæ esse non possunt. Imò plerumque non nisi in mortuis cognoscuntur, cum in partibus ignobilibus consistant. Et obseruationes Medicorum docent, plurimos, qui talia mesenterij, pancreatis, omenti mala passi sunt, de affectione hypochondriaca conquestos non esse.

Itaque locus, in quo affectionis hypochondriacæ caussa contineatur, talis constituendus, è quo humores hinc inde fluere possint. Atque ipsum statuimus esse ramos venæ portæ, & arteriæ cœliacæ, ac mesentericæ, qui ab Epate & Liene ad ventriculū & vicina loca tendunt: & certè ea mesenterij, omenti, & pancreatis loca, è quibus in hæc vasa humores vitiosi facilè recurrere possūt.

Ex ipso nimirum venæ portæ trunco ventriculus habet ramum vulgò Gastricum dictum, quem Adrianus Spigelius Pyloricum appellat. Postquam verò truncus in duos insignes ramos, alterum sinistrum splenicum dictum, alterum dextrum mesentericum nominatum dispescitur; à splenico quidem ramo accipit Gastricum, à quo Coronaria nascitur, gastroepiploidem sinistram, & vas breue aut venosum dictum. A ramo verò mesenterico gastroepiploidem dextram. Arterias autem accipit ventriculus ab arteriæ magnæ ramo cœliaco dicto, quod ad κοιλίαν, id est, ventriculum ramos transmittit, ramum pyloricum, gastroepiploidem sinistrum, & vas breue arteriosum. Ab eadem vena portæ, & arteria cœliaca etiam vasa accipiunt lien, epar, omentum, mesenterium, vt ita facilis inter has partes consensus & humorum communicatio esse possit, vt meritò in ramis portæ & arteriæ cœliacæ maioribus sedem caussæ mali hypochondriaci consistere statuendum sit. Cum enim vasorum horum officium sit ad ventriculum & vicinas partes sanguinem, quo nutriuntur, deferre, & præterea hisce vasis natura abutatur quasi ad humorum vitiosorum è toto corpore expurgationem, siue illa spontè, siue medicamentorum operâ instituatur, & ad intestina, quæ inter loca conferentia 1. *aphor.* 20. nominantur, humores vitiosi peruenire non possint, nisi prius hæc vasa transeant, patet hinc, quicquid superflui & vitiosi in liene, epate, imò toto corpore colligitur, in his locis cumulari posse.

Et imprimis in vase breui, tam venoso, quàm arterioso, maximam sæpe vitiosi humoris copiam contineri, & hinc maximum ventriculi & lienis consensum esse, certum est. Id enim satis amplum est, ac sæpe calami scriptori crassitiem habet, imò vt Iohannes Riolanus, *Anthropographiæ lib. 2. c. 7.* testatur, in Senatore quodam, qui reiectione sanguinis per superiora & inferiora è liene prodeuntis laborauerat, deprehensum est vas breue minimi digiti magnitudine latum & in ventriculum apertum. Et ista omninò via est, per quam hypochondriacis sanguis interdum per vomitum & aluum reiicitur. Ita refert Adrian. Spigelius, *Anat. lib. 6. c. 5.* historiam Cardinalis Cibonis, qui sanguinis vomitu extinctus erat; in cuius cadauere compresso ventriculo viderunt lienem turgescere, rursum liene compresso ad ventriculum copiosum sanguinem per vas breue effundi. Imò per eandem viam humorem instar atramenti nigricantem, qualis etiam in viuente adhuc vomitu reiectus fuerat, in viro nobili effundi, vidimus.

Hisce vasis tamen meritò addimus & omentum, quod venas amplas à vena portæ habet (superior scilicet eius membrana vtramque Gastroepiploidem, dextram & sinistram; inferior verò dextram epiploidem, & posticam, arterias totidem à ramo cœliaco & mesenterico) & præcipuè in eo cauitatem illam in sinistro hypochondrio sub diaphragmate, è ventriculi, omenti, coli & viscerum connexo ortam, & exitum non habentem sed ita conclusam, vt aquam quoque & flatus continere possit. In hac enim cauitate interdum colliguntur è vicinis

nis visceribus humores pituitosi, crassi, limosi, serosi, aquosi, melancholici, atri. Imò & flatus, ob quos, si abdomen vel manu comprimitur, vel corpus mouetur, vel diaphragma paulò vehemétius attollitur, sonitus manifestus percipitur. Quod qui patiuntur ἐγγαστριμύθους appellari censent. Verum ἐγγαστρίμυθοι dicuntur antiquis mulieres illæ Pythiæ, seu vaticinantes, quæ Dæmonem, ex quo responsa ferunt, ventre conceperũt, & tenui voce, ac sono ex ventre edito oracula fundunt, quasi vêtriloquæ. Hinc Hippocrates 5. & 7. *Epid.* hanc vocem iis accommodauit, qui ex pectore similem sonum edunt, de quâ re videatur Scaliger, *exerc.* 158. *sect.* 3. & Anut. Foësius, *in Oeconomia Hippocratis*. Atque accidit sæpe, vt liê, vel colon vicinum eo nomine incusetur, cum tamen iis saluis in hac cauitate humores vitiosi hæreant.

Nec ignota videtur fuisse Hippocrati hæc cauitas dum 7. *aph.* 54. sic scribit: *Quibus inter ventriculum & septum transuersum pituita intercluditur, & dolorem affert, in alterutrum ventrem viam non habens, iis per venas & vesicam versa pituita morbi fit solutio.* Atque pertinacissimè in hac cauitate humores sæpè hærent, & frustra purgationibus tentantur, ac non nisi fortioribus vomitoriis, vel thermarum, ac acidularum vsu euacuantur. Ex quâ tamen si quid in venas & arterias regurgitet, mali hypochondriaci id etiam caussa dici potest. Aliàs quidem homines diu ventris rugitibus molestari possunt ex hac caussa, qui tamen alia, qualia hypochondriaci, symptomata non patiuntur.

Nonnulli etiam membranæ cuiusdam crassioris mentionem faciunt, quæ à iecore ad lienem subtùs ventriculum extensa & colo intestino incumbens, post chronicas febres ac melancholicos morbos magnam prauorum humorum copiam contineat, quæ doloribus variis, intestinorum difficultatibus ac vomitionibus continuis caussam præbeat. Verum ea procul dubio nihil aliud est, quam omentum, ibi humoribus repletum.

Atque ratione loci, in quo materia affectionis hypochondriacæ caussa continetur, differentia quædam affectionis hypochondriacæ constituitur. Præcipua enim differentia est, quod materia hæc nunc in vasis dextri hypochondrij, nunc in sinistri, quòd frequentius accidit, nunc in vtroque hypochondrio continetur. Et quidem nunc in vasis tantum extra viscera, nunc verò simul in ipsis visceribus. Mercatus quidem tribus modis affectionem hypochondriacam fieri posse docet, primò obstructis splenis venis ac mesaraicis à iecore in ventriculum aut à mesaræo in splenem, vel in vicinis partibus: Secundo propter Ventriculi frigiditatem, quæ in acorem commutat alimenta: Tertiò Ventriculi & iecoris contra operantia, cum Ventriculus frigidus est, & non potest concoquere, iecur verò calidum nimis auidè attrahit alimenta. Verùm primus modus saltem perfectam, & vt ipse postea fatetur, legitimam & exquisitam affectionem hypochondriacam excitat, cum in vasis istis humores mali huius caussa continentur; etsi obstructionem in iis esse non sit necessarium, vt *postea* dicetur. Nam, quam secundo loco punit, frigiditas Ventriculi affectionem hypochondriacam non absoluit; cum multi sint, acida cruditate laborantes, qui tamen non sunt hypochondriaci, sed vt affectio hypochondriaca generetur, necesse est, crudos illos humores in venis mesaraicis prius cumulari, atque ibi aduri, vt ipse etiam fatetur. Tertius modus à primo non est diuersus, cum vtrumque viscus & Ventriculus ac Epar ad huius mali generationem suam symbolam conferre possint.

Alij plures etiam affectionibus hypochondriacæ differentias constituunt, mesentericam, quæ fit à vasis mesaraicis inter ventriculum & epar; stomachicam, quæ fit à ventriculo, pyloro, venisque ventriculo cohærentibus; epaticam, quæ fit ab epate; spleneticam, quæ fit à splene; cardiacam, quæ fit, cum humores adusti & atri in venis & arteriis maioribus aut pericardio cumulantur; hystericam seu vterinam, cum menses aut quæuis vteri purgamenta subsistunt; hæmorrhoidalem quæ fit ab hæmorroidibus subsistentibus; phantasticam seu melancholicam, quæ fit ex prædictarum specierum complexu, ex humorum nimirum in sinistro præcipuè hypochõdrio collectione. Verum hi nomen affectionis hypochondriacæ nimis latè extendere videntur. Nam vt ab vltimâ differentiâ incipiamus, quam phantasticã, seu melancholicam nominant, non peculiaris ea est differentia; sed accidit quibusdam hoc morbo laborantibus, vt delirẽt; quod fit, cũ vapores opaci & tenebricosi ex hypochõdriis adscendunt, spiritibusque animalibus miscentur, eosque inquinant, vt *lib.* 1. *pract.* de melancholia hypochondriaca dictum. Hæmorrhoidalis est differentia à caussâ, ob quam sanguis melancholicus in corpore colligitur, neque tamẽ sola affectio hypochondriaca, sed & alii morbi plures inde ortum habent. Eadem ratio est hystericæ. Cardiaca verò nullo modo ad hypochondriacam affectionem pertinet; cum cor cum venis & arteriis vicinis non in hypochondriis, sed in thorace situm sit. Et melancholiæ per consensum, quæ sæpè in maniam degenerat, hæc est differentia potius, quàm affectionis hypochõdriacæ. Reliquæ differentiæ à loco, in quo subsistũt vitiosi humores petitæ sunt quod scil. nunc in vasis dextri, nunc sinistri hypochondrii saltẽ, nunc verò simul etiã in ipso liene & epate cumulatur.

CAPVT III.

De Caussis Affectionis hypochondriacæ.

SEcũdò autem quæ sit humoris, qui huius mali caussa est, natura, & quibus de caussis in his locis generetur, nec id satis plenũ est. *Caussæ affectionis hypochondr.* Primò enim ipsum humorem huius mali caussam quod attinet, est ille nõ vnius generis, sed varius, calidus, biliosus, amarus & adustus, melancholicus, pituitosus, acidus & ponticus; & proinde tum frigidæ, tùm calidæ intemperiei indicia adsunt. Ructus n. acidi, fluctuationes, flatus plurimi, coctionis tarditas, plurima sputa, vomitus pituitosi, arguunt humorem frigidum: cerebri verò & cordis affectiones potius ab humore adusto proueniunt, quem & æstus in hypochondriis arguit. Verum cum caussæ, quæ ad mali huius generationem faciunt, variæ sint, vt postea dicetur, neque in omnibus corporibus eodem modo sese habeant, non mirum est, etiam varios humores generari.

Chymici dum caussam huius mali explicare conantur, tartari nomine eas comprehendunt, atque inde tartarum hypochondriorum hoc malum nominant. *Tartarum chymicorum quid?* Verum plerique quid sibi tartari nomine velint, non satis declarant, cum diuersissimis rebus id tribuant: tophis illis, qui dentibus adhærent; humoribus excrementitiis in intestinis, qui dolores, diarrhœas, obstructiones, hydropem excitant; excrementis, quæ è pulmonibus, naribus eiiciuntur & per vrinam & sudores excernuntur, imò flatibus & vaporibus, qui palpitationem cordis excitant. Quo modo, cum per tartarum nihil aliud, quam excrementum, quod in qualibet coctione secernitur, intelligere videantur, rem satis non explicant; cum diuersarum partium diuersa sunt excrementa. Cautius ij loquuntur, qui tartarum generari statuunt, *Quomodo generetur?* cum in humorem mucilaginosum & viscosum spiritus salis incidit, eúmque coagulat, tartarúmque appellant, mucilaginosum excrementum cibi & potus à spiritu salis coagulatum. Sunt enim pleraque, quæ euomuntur, amara vel salsa.

Quapropter non negamus quidẽ partes quasdã colluuiei huic humorũ inesse, quas Chymici meritò tartareas appellare possint, crassiores puta, feculentas, lutulentas & fixiores, quæ ad mali huius diuturnitatem faciunt. Nam cum animalia ex plantis alantur; plantæ è terrâ suum alimentum attrahant, hæc autẽ in se materiæ salsuginosæ

ſuginoſæ non parum, mineraleſque partes, aut ſpiritus in ſe contineat: facilè hinc apparet, alimenta, quibus veſcimur ἀνεπιτήδεια, ἄκρητα καὶ ἰσχυρά, vt appellat Hippocrates, *de priſca Medicina*, multa in ſe continere, quæ cum nullo modo in alimentum corporis abire poſſint, maturè, ac ſi fieri poſſit, mox in primâ coctione ſecerni debent. Quod niſi fiat, & in primis vbi relinquatur, & ab aliis poſtea ſecreta fuerint & per ſe exſtiterint, non ſolum ſecundum primas qualitates homini nocēt, ſed & ſecundum δυνάμεις, ἀκρότητας καὶ ἰσχύς, vt *ibid.* Hipp. nominat, quatenus ſcil. amara ſalſa, acida, aut acerba ſunt, aut ſimiles qualitates habent. Hinc frequens eſt hypochondriacis, vt amara, ſalſa acida vomant, quibus etiam dentes obſtupeſcant. Atque has ipſas qualitates ſimul acceptas volumus, cum humoris melancholici vel atri mentionem facimus. His enim eius natura abſoluitur, non ſolum qualitatibus primis.

Atque ob hos ipſos humores feculentos, aduſtos, fixos, qui mali huius præcipua cauſſa ſunt, ſi quis malũ hoc tartarum hypochondriorum appellare velit, per me id ſanè licet: modò cauſſæ huius mali proximæ humoris nomen non deroget, neque hoc neget, in hac colluuie non ſolum adeſſe humores fixos, & qui ad coagulationẽ tendunt, ſed & vaporoſos & flatulentos, vnde tot cerebri & cordis per conſenſum affectus in hoc malo excitantur. Verum quæ humorum, qui mali huius cauſſa, diuerſitas ſit, ex iis, quæ de partibus, in quibus generantur, dicenda iam ſunt, magis patebit.

Cauſſæ affect. hypochond. Secundò ergo partes, in quibus generantur humores, huius mali cauſſa, & morbos ac diſpoſitiones earũ, ob quam vitioſi humores generantur, quod attinet, nec de eo omnes idem docent. Diocles, vt ex loco ſupra allegato patet, præcipuam huius mali cauſſam obſtructionem venarum meſentericarum & calorem, ea de cauſſa ortum, ſtatuit; quibus ex aliorum ſententia addit, oris ventriculi inferioris inflammationem. Et ſunt multi, qui in hoc & in aliis morbis nihil, niſi obſtructiones accuſant. Verùm equidem non negamus, in aliquibus vaſis humores quaſi impactos eſſe, ita quidem, vt vaſa iſta veluti varicoſa & cancroſa fieri interdum ſcribat Mercatus, *lib.1. de cur. morb. int. cap.17.* Etenim ſi natura vitioſos humores in vena caua per ramos eius in certas partes depellere poteſt, vt in cruribus varices, in aliis etiã partibus venæ cancroſæ humore atro turgeant: cur non idem in ramis venæ portæ accidere poſſet? Atque id vbi accidit, malum ferè deſperatum eſt, & medicamentis facilè exacerbatur. Interim tamen quod hoc ſemper fiat, non eſt neceſſarium, ſed in venis & arteriis multos prauos humores ſine obſtructione colligi poſſe, neque hic obſtructionẽ primariam huius mali cauſſam eſſe, etſi quandoque concurrere poſſit, vel ex eo patet, quod in hoc morbo manifeſtus ſit ex liene in ventriculum & contra commeatus. Et ipſe Galenus, *An ab obſtructionib. venarũ fiat affect. hypochondr.* *5. de loc. affect. c.6.* plures ex hypochondriacis ſplenicos eſſe, & ex hoc etiam viſcere μοχθηρὸν ἰχῶρα irruere ſcribit. Neque ab obſtructionibus venarum hoc malum fieri, id ſatis argumenti eſt, quod adfert Diocles, quod alimentum corpori non diſtribuitur, ſed in ventriculo maneat incoctum, & poſtero die vomitu reiiciatur. Nã hoc ſi fieret, alimentum in toto corpore deeſſet, neque corpus ita nutriri, quod tamen plerumque fit, poſſet; ſed ideò hoc euenit, quod ea cibi pars, quæ in ventriculo cruda manet, & in pituitam mutatur, à partibus aliis non attrahitur, cum vt alimentum corpori præbeat inepta ſit, vt infra dicetur.

An ex inflãmatione circa ſtomachũ? Paulus Ægineta, *lib.3. de re medicâ cap.14.* & ipſe melancholiam hypochondriacam ex inflammatione circa ſtomachum oriri ſcribit. Verum ſi inflammationem nõ veram, ſed φλόγωσιν ſeu calorem, & æſtum intelligit, facilè tolerari eius ſententia poteſt. Φλεγμονὴ autem propriè dicta admitti non poteſt; cum hæc ſine febre, quæ in hoc affectu rarò apparet, excitari non poſſit.

Auicennas, *lib.3. fen.13. tract.2. cap.1.* & ab epate, & à liene malo huic materiam ſubminiſtrari ſcribit. Ait enim, *eſſe quoſdam, quibus accidit dolor ſtomachi cum comedunt, & ſedatur poſt concoctionem, & eorum plurimos eſſe melancholicos, & pati melancholiam hypochondriacam: eſſe quoſdam, quibus accidit dolor in fine ſpatij comprehenſionis cibi, vt loquitur interpres, in ſtomacho, & horum quibuſdam dolorem non ſedari, donec euomuerunt humorem aceto ſimilem, ex quo ebullit terra, quo vomitu reiecto ſedatur dolor. Alios verò eſſe, quorum dolor ſedatur cum deſcenſione cibi, non cum vomitu; & cauſſam quidem primi eſſe effuſionem melancholiæ ad ſtomachum; ſecundi verò eſſe effuſionem bilis ad ipſum ex epate: qui tamen duo humores non mox lædant, quoniam in profundum ventriculi effunduntur, verum cum cibo permiſcentur, eo commouentur & adſcendunt ad os ſtomachi, illudque vellicant.* Quæ ſententia, ſi rectè explicetur ſatis commoda eſt. Etenim vt nec vnus humor, ita nec vna intemperies in hypochondriacâ affectione adeſt. Ex æſtu enim circa præcordia, ex vomitu biliofo & æruginoſo, delectatione ex frigidis, calidam intemperiem adeſſe colligitur: contra flatus, ructus acidi, ſputum copioſum, coctionis debilitas, crudorum ſuccorum vomitus, frigidam intemperiem arguere videntur.

Rondeletius, *meth. curandi morbos c.42.* Malum hoc ab intemperie ſicca cũ aliquâ caliditate ſine affluxu, ſed cũ obſtructione potius à ſanguine craſſiore fieri ſtatuit. *An ab intemperie ſiccat* Cum Rondeletio ferè conſentiunt ii, qui in hac affectione ventriculum & inteſtina calidâ & ſiccâ intemperie laborare putant, eaque calidiorem & ſicciorem chylum producere, venaſque etiam meſenterij, intemperie ſiccâ & calidâ laborare, eamque foueri chylo craſſo & coctura calidiore.

Verum, vt, quid nobis hac de re videatur, dicamus, & modum generationis affectionis hypochondriacæ proponamus; primò monendum, Autores, dum in hoc obſcuro, & multis ſymptomatibus implicato affectu explicando laborarunt, alios ad alia reſpexiſſe, & alios quidem partes tantum, quarum læſione ſeſe maximè prodit, alios eas præcipuè, in quibus mali quaſi ſcaturigo eſt, conſideraſſe. *Generatio affect. hypocõdr.* Ideoque diſcernendum eſſe inter partes, quæ per conſenſum in hoc malo afficiuntur, & inter locum, in quibus materia mali cauſſa primaria generatur & colligitur. Deinde ſciendum, etſi ventriculus afficiatur, adſint vomitus & alia ventriculi malè affecti indicia: tamen ſatis multa teſtantur, iſtos humores nõ omnes in ventriculo generari, ſed aliunde tranſmitti. Et licet in ventriculo generentur: tamen ſaltem ſymptomatum, quæ circa ventriculum, non verò in genere affectionis hypochondriacæ cauſſam eſſe; locum verò, vt iam ante dictum, in quo continetur cauſſa huius mali, eſſe vaſa, quæ ad ventriculum à liene & epate tendunt, & præcipuè, quæ à liene, *antea* dictum. Quibus & maiores venæ portæ ramos, & quæ hos comitantur, arterias, quæ meſenterio & omento inſeruntur, addere poſſumus.

Cauſſa generationis affect. hypochondr. Cauſſam autem generationis horum humorũ quod attinet, aliter alij hac de re ſentiunt. Humores quidem illos craſſos, pituitoſos, & ſæpe inſtar glutinis viſcidos, qui vomitu reiiciuntur, à ventriculi debilitate generari ſatis manifeſtũ eſſe putamus; quæ ex eo præcipuè ortum habet, etſi cauſſa hæc à paucis attenditur, quod ventriculus vitioſo ſanguine à liene tranſmiſſo nutriatur, vt infra in ſymptomatum explicatione dicetur. Mẽbrum enim ſi vitioſo ſanguine alatur, bene ſeſe habere, & rectè ſuum officium exequi non poteſt. Vaſa autẽ illa inter ventriculum & lienem quod attinet, hoc quidem extra controuerſiam eſt, humores huius mali cauſſam in iis contineri: ſed de hoc quæſtio eſt, an ſuâ, an alterius viſceris culpa hos humores cumulent hæc vaſa. Equidem venæ ipſæ à plurimis accuſantur, quod calidâ & ſiccâ intemperie laborent; neque id negandum. Interim ſi omnia diligenter perpendamus, animaduertimus, vaſa hæc eam ipſam intemperiem à vitioſis, quibus

quibus scatent, humoribus, & vicinis, visceribus malè sese habentibus, accipere.

Alij ventriculum caloris & siccitatis arguunt, vt supra dictum, similemque chylum in eo generari statuūt. Verum tantum abest, vt ventriculus sit calidior & siccior, vt etiam à plerisque frigidior statuatur; id quod ex saliuæ copia, ructibus acidis, tardâ & difficili coctione, aliisque ventriculi frigidi signis cognoscitur, & cruditas nidorosa, quod fieri deberet, si intemperie calidâ & siccâ ventriculus laboret, minus, sed acida potius hypochondriacis familiaris est, ac si quam bilem reiiciat, ea non in ventriculo generatur, sed ex vicino epate effunditur. Et ipsi concedunt in hypochondriacis generari chylum crassum & viscosum, qui pituitosus potius est, quam melancholicus, & pituita etiam vomitu reiicitur. Neque id ventriculi calorem arguit, quod præcesserunt febres ardentes, vel diuturnæ. Nam id non semper accidit; & vbi accidit, febres tales potius calorem ventriculi dissipant, & imminuunt, quam augent. Et omnia alia, quæ pro asserenda ventriculi temperie calidâ, & siccâ afferunt, ea potius, vt etiam Diocles docet, vasis, quæ alimentum ex ventriculo excipiunt, competunt, quam ea à vitiosis humoribus accipiunt.

Atque ita ἀντιπραξία potius est inter ventriculum ac venam portæ, ac lienem & epar. Et sunt istæ contrariæ intemperies tàm manifestæ, vt plurimi Medici dubitarint, vtram huius mali caussam constituere debuerint. Et si quæ est caliditas & siccitas in venæ portæ ramis, quam etiam Diocles agnouit, eam potius acceperunt à liene & sanguine in eo elaborato, & mali si quid patiuntur ventriculus & venæ portæ rami, id acceptum ferunt lieni, qui sanguinem incommodum pro istis nutriēdis elaborat, vt postea dicetur. Neque flatus calidam & siccam intemperiem ventriculi satis arguunt, de quorum generatione postea dicetur. Et quamvis in curatione mali adhibeantur, quæ primas vias detergunt, humectant, & modicè refrigerant: tamen hoc non fit ratione ipsius ventriculi, sed ratione vasorum, quæ sunt inter ventriculum & lienem. Et omninò ista ἀντιπραξία viscerum curationem difficilem reddit, dum audacter ventriculum calefacere non licet.

Quapropter si rem hanc hinc inde pensitemus, & humores ipsos, à quibus affectio hypochondriaca prouenit, ac caussas, quæ præcesserunt, diligenter consideremus, commodissimum videtur statuere, præcipuam, à qua vitiosi humores, proxima huius mali caussa, generantur, caussam esse lienem: etsi quandoque & epar non extra culpam sit: Ventriculum verò, etsi quoque ad mali huius generationē facere possit, tamen non caussā proximam esse, sed remotā, quatenus scilicet chylum prauum suppeditat. Cū enim lien, vt *Institut.l.1.c.9.* & supra *par.4.c.1.* satis monstratū est, & à doctissimis hodiè Medicis approbatur, etiam sanguificandi organum sit, & crassiorem chyli partem ad se trahat (quod etiam ii concedunt, qui tenuem sanguinem in eo elaborari statuunt) ac sanguinem crassiorem pro alendis in ventre inferiore visceribus, ventriculo, intestinis, mesenterio, omento elaboret, & ita prima sanguificatio fiat in liene, ac quod impurum adhuc est, in liene, primū, ne ad epar perueniat, separari debeat: non mirum, si vel is debilis sit, & malè sese habeat, vel erratum aliquod in prima coctione cōmissum sit, quod in secunda hâc corrigi nō potest, vitiosum sanguinem in liene generari. Vt enim alia membra coctioni & officiis publicis destinata, vbi in actionibus suis fine suo frustrantur, vitiosos humores generant: ita idem in liene fieri necessarium est. Et sicut ventriculus frigidus cruditatis acidæ, calidus nidorosæ caussa est, epar dum se malè habet, nunc sanguinē biliosum, nunc crudum, nunc aquosum generat: ita etiam lien malè dispositus vitiosum sanguinem generat, & præcipuè in hac affectione acidum. Atque ita in affectione hypochondriaca lien semper laborat. Hinc porro patet, si lien sanguinem pro sui officij ratione non bonum generet, partes modò enumeratas etiā bonū nutrimentū ab eo non accipere, & eas ipsas inde debilitari, ac multos vitiosos humores necessariò circa illas partes cumulari; imprimis si per conuenientes vias non euacuentur. Etsi enim lien natura sua sanguinem crassiorem generat, atque etiam in eius coctione quædā excrementa proueniunt: tamen ea in homine sano non sunt plura, quàm quæ quotidiè per conuenientes vias iterū euacuari possint. Si verò plura ea proueniunt, quā euacuari possint, ad mali huius generationem faciunt.

An lien caussa sit collectionis humorum vitiosor. in affect. hypochondr?

Sunt quidem nonnulli, qui lienē huius mali caussam esse negant, & culpam in hac affectione in eum immeritò trāsferri censēnt. Nitūtur autem ea præcipuè ratione, quod lien, vt ex eius tota cōstitutione satis patet, nō melancholici excrementi sit receptaculum, sed sanguinis, & quidem tenuioris officina. Verum in priore equidē, quod scilicet non sit humoris melancholici receptaculum lien, ipsis facilè assentimur.

Lien qualem sanguinē generet?

Deinde lienem sanguinem quendam feruidiorem ex crassiore chyli parte & sanguine arterioso mixtis generare, supra *part.4.cap.1.* dictum. Quod vero lien simpliciter tenuiorem sanguinem generet, facilè ipsis assentiri non possumus. Neque enim credibile, intestina & inferioris ventris membra, nobiliore sanguine, quā reliquas corporis partes, ali; & ipsum lienis parenchyma, quod rubore & puritate ab epatis parēchymate multū distat, & quodammodo nigricat, crassiorem etiam sanguinem in eo generari docet. Et quocunque se vertant ii, qui tenuem in liene sanguinē generari statuunt: hoc tamen fateri necesse habent, crassiorem chyli partem ad lienem, antequam ad epar proueniat, deferri; neque mōstrare possunt, inde sanguinem in liene nobiliorem, quā in epate generari: vtpote qui, vt dictum, partibus ignobilioribus alendis dicatus est; & ex crassiore materiā, quam sanguis in epate generatus, constat. Sit sanè, vt multo sero diluatur, non ob id tamen præstantior est: hoc ipsum potius eius crassitiē arguit, quæ, vt diluatur, multo sero opus habet. Vnde ipse etiam Aristoteles nō epati prætulit lienem, sed νόθον ἧπαρ appellauit. Sit etiā, vt hoc faceret lien; tamen rectè agens salem id præstaret, vbi scilicet succum aquoso humore dilutum & rectè coctum ad se trahit: vbi verò tenue quod est primò ad se trahit, & forsan etiam reiicit, quod per vrinam fieri ipsa experientia testatur, antequam crassior pars succedat, non nisi vitiosum & crassum sanguinē, inde fieri posse, manifestum est. Itaque ipsi concedant necesse est, dū lien aberrat in suo opere, crassum gignere sanguinē, qui multo sero ad motum indiget, quo si destituatur, illudque præposterè aliò repiatur, multorum morborū caussa esse potest. Nemo verò opinor est, qui in lienē bene se habentē & sanū vel affectionis hypochōdriacæ vel alterius mali caussā referre velit. Quamuis verò omnia symptomata, quæ hypochondriacis accidunt, proximè ex ipso liene deduci nō possint, sed facilè concedamus, in vasis & locis propositis materiam horum malorum caussam hærere: tamen hinc non sequitur, quod liē nihil ad horum generationem faciat: sicut non sequitur, quod sanguificationis organum, licet non sit scabiosum, sanguinem vitiosum non generet. Si enim lien seu suo vitio, seu ob errorem externum, sanguinem excremento melancholico præter naturam scatentem generet, illud in locis modo dictis & in partibus, ad quas nutriendas is mittitur, cumulatur. Vnde obseruatum est sæpissime, lienem & vicinas lienis venas nigro humore fuisse oppletas & distentas.

An lien sanguinem tenuiorē generet?

Verum quod Marcellus Donatus, *de hist.med.mirab.lib.4.c.8.* optat, id omnibus Medicis, præsertim in Germaniâ optandum est, vt cadauera eorum, qui hoc morbo pereunt, inspiciendi potestas sæpe detur. Ita enim multæ controuersiæ facilè componi, & multis rectius consuli posset. Sed nescio quæ superstitio obtinuit, vt piaculum vulgus habeat, cadauera hominum, aliàs vermium escam, anatomiæ debitæ committere; cum tamen

men summorum Imperatorum, Regum, & Principum autoritati id nihil deroget.

Cur lien sanguinem non generet?

Quod autem lien sanguinem bonem non generat, accidit, vel ipsius, vel chyli, quem è ventriculo accipit, vitio. Lienis vitium, quod plerumque prima huius mali caussa est, principio est eius intemperies calidior, quam par est; cui sæpe & caliditas epatis accedit. Hinc enim accidit, vt lien, sicut & epar, ob caliditatem cibum & potum sæpe adhuc crudum ad se trahant, & quidem tenuem & aquosam chyli partem maturius, crassam tardius, vnde postea crassior vehiculo destituta, in mesaraicis subsistit, atque ibi hærens vlterius incrassatur, sæpe etiam aduritur, & postea ad lienem perueniens non rectè coquitur.

Reliqua quod attinet, quæ lienis sanguificationẽ lædunt, & ob quæ is suis actionibus frustratur, quæ omnia erroris externi nomine veniunt, sunt primò cibi praui succi, difficilis coctionis, & omnia, quæ humorem crudum, crassum, melancholicum generare solent. Quales sunt panis furfuraceus, non bene fermentatus, crusta eius, præcipuè legumina & lacticinia, oua indurata & frixa, aues in paludibus & stagnis degentes, carnes ferinæ pleræque bubula, & omnes sale & fumo induratæ, pisces palustres & viscosi exsiccati & sale conditi, brassica, & similia, dulcia etiam omnia. Nam τοῖς σπληνικοῖς τὰ μὲν δριμέα καὶ τὰ μὲν πικρὰ ὠφέλιμα : τὰ δὲ γλυκέα βλαβερά.

Veruntamen intemperies illa calida non semper durat, sed vbi deferbuit, vt fieri solet, siccitas plerunque relinquitur. Imò non solum ad qualitates has respiciẽdum, sed & modus substantiæ attendendus. Vt enim vbi epar substantiæ suæ modum integrum obtinet, & succulentum, rubicundum ac floridum quasi est, rectè sanguificat: ita & lien, si naturalem illam διάθεσιν & substantiæ modum habeat, rectè etiã sui generis sanguinẽ generat, si verò sit siccior, durior, aut etiã scirrhosus, officium suum rectè exequi nõ potest. Hinc etiam accidit, vt non pueros vel adolescentes hoc malum affligat, sed circa annum ætatis trigesimum plerunque inuadat, vbi iam temperamentum lienis fit siccius, eiusque substantia durior, simulque humores, qui in iuuentute à calore acriore aduruntur, postea, vbi calor ille deferbuit, tenuioresque & calidiores partes exhalarunt, crassiores & melancholici fiunt, melancholicusque ex lienis natura tum sanguis generatur.

Cur pueros & adolescẽtes nõ affligat affect. hypochõdriaca.

Et omninò omnes diætæ errores & τὸ ποικίλον τῆς διαίτης huc pertinet, & ob solos diætæ errores, nullo ante, in ventriculo vel liene, vitio existente hoc malũ generari potest. Existimantque præstantissimi Medici, hanc ipsam in diæta peccandi hodie licentiam, caussam esse, cur pauci ab hoc malo immunes sint.

Non solum a. cibi praui chyli vitiosi causa sunt, sed etiam ex bono cibo & potu ventriculus, si vel natura debilior sit, vt diætæ errores tolerare non possit; vel diætæ erroribus, vel etiam à liene prauũ alimentũ submittente debilitatus sit, prauum chylum generat; cum membrũ, quod prauè nutritur, officium suum rectè exsequi non possit. Quas ob caussas omnes ventriculus plerunque cruditatis acidæ caussa est, si tamen calidior sit, & cruditatem nidorosam pariat, ea quoque, si sæpius continuetur, ad hoc malum generandum facere potest.

Siue igitur ciborũ, siue ventriculi vitiosus crudus & vitiosus chylus generetur, vbi ad lienem & epar transiturus propter crassitiem in viã subsistit, & morã trahit, flatibus originẽ præbet, hypochondria distendit, atque vbi calorem concipit, aduritur, & vberiorem postea melancholico humori materiam suppeditat.

Deinde etiam animi affectus, ira, & præcipuè, ira, & curæ ac mœstitiæ, malo huic caussam præbent; ac vulgò etiam notum est, maximè incommodum esse, si quis iratus, vel perterritus edat vel bibat. Et quidem duplici de caussa hoc accidit. Primò enim ab eiusmodi affectibus spiritus, vt omnibus actionibus, ita & coctioni ciborũ necessarij, ad alias partes auocantur. Vnde coctio in ventriculo labefactatur, crudusque & prauus chylus inde generatur. Deinde vt in ira bilis cõmouetur aliisque humoribus permiscetur, eosque corrumpit; ita etiã melancholicum, pituitosum & atrum humorem, si ira & mœror coniungantur, commoueri credibile est; qui cum chylo non benè cocto commiscentur, eumque amplius corrumpunt, vnde sanguis laudabilis gigni nequit, sed humor chylo qualitatibus respondens, partim biliosus, partim melancholicus, partim ater gignitur, & hinc rursum pro alendis visceribus infimi ventris transmittitur, & in hypochondriis praui humores cumulantur. Quibus accidit & hoc, quod in animi affectibus imprimis in arteriis humores mouentur & afficiuntur: cum verò lien arteriis multis abundet, easque quintuplo plures, quam venas obtineat, in animi talibus affectibus, & eius actionem turbari necesse est.

Hisce de caussis omnibus ob ventriculi scil. debilitatẽ & in victu errores, cum bonus chylus non generatur; vitium hoc coctionis primæ in secundâ non corrigitur; & quod peccatum est, nec in vena porta, nec in liene, nec epate emendatur; imò si hæc viscera non benè sese habeant, in iis amplius corrumpitur.

Deinde cum in ista, quæ in liene fit, sanguificationẽ etiam sua excrementa generentur, si ea non rectè excernantur, sed in dictis locis cumulentur, ad mali huius generationem plurimum facere possunt. Fit verò hoc, cum ea plura, quam par est, generantur, vt omnia debito modo excerni non possint. Faciunt huc quies & otium, ob quæ multa excrementa in corpore retinentur, imprimis si accedunt meditationes & lucubrationes crebriores. Vnde literati, & ii, qui vitam sedentariam agunt, maximè huic affectui sunt obnoxij.

Imprimis vita sedentaria, vt in genere ad excrementa in corpore retinenda multum facit, ita in specie ad accumulandos in dictis locis humores hosce multum potest. Cum enim glandulę crebræ in mensenterio & pancreate hac etiam de caussa factæ sint, ne à ventriculo & intestinis repletis, vel corporis inflexione, & abdominis cõmpressione ea vasa comprimantur, & distributio humorum impediatur: certè in vita sedentaria continua, vix fieri potest, quin vasa ista non aliquomodo comprimantur, vt etiam glandulæ istam compressionẽ satis prohibere non possint. Neque etiam necessarium est, vt in mortuis lien semper vel durus, vel scirrhosus, vel tumidus, vel alio modo ad sensum malè affectus reperiatur, sufficit, si vel eius temperies, vbi occultæ proprietates non sunt excludendæ, vel substantiæ modus sit læsus, ob quæ vitia non recta fiat in eo sangnificatio: quæ tamen sensibus deprehendi non possunt.

Quò faciunt & ipsæ glandulæ, quæ in mesenterio plurimæ sunt. Cum enim glandulæ non solum vasis, quæ per mesenterium plurima disseminantur, fulcimentũ & firmamentũ sint, sed & obstent, ne vasorum ductus vel à repletis intestinis, vel alia de caussa comprimantur: si ipsa præter modum intumescant, ipsa vasa comprimunt: & imprimis hoc præstare potest glandula illa insignior in centro mesenterij, quæ primæ vasorum distributioni addita est, & qua tumore laborante totius corporis marcorem, ob impeditam chyli distributionem secutam fuisse, obseruatum est.

Tandem etiam suppressæ consuetæ mensium & hæmorrhoidum euacuationes in caussa sunt, vt talia excrementa in primis viis cumulentur. Nam cum per hæmorrhoides naturæ instituto humores melancholici, adusti & salsi purgari soleant, si euacuationes istæ in iis, quibus consuetæ sunt, subsistunt, aut si in fœminis sanguis. qui ad vterum descendere debebat, & vitiosi humores, qui cum eo solent excerni, subsistant, in hypochondria decumbunt, & malo huic materiam suppeditant. Et sæpe in fœminis affectiones hypochondriacæ & vterinæ ita similes sunt, vt vix discerni possint, imò interdum coniunguntur.

Et

Et nihil est omninò è rebus non naturalibus dictis, in cuius vsu si peccetur, vt inde vel χύλωσις vel αἱμάτωσις lædatur, quod non etiam ad huius mali generationem facere possit; cum quicquid vitiosum in hisce coctionibus generatur, maximam partem in hisce locis cumulari soleat.

CAPVT IV.

Signa Diagnostica & symptomata, quæ affectionem hypochondriacam comitari solent.

Signa Diagnostica & symptomata, quæ affectionẽ hypochõdriacã comitari solent.

TErtium, quod explicandum iam est sunt symptomata, quæ in affectione hypochondriaca occurrũt, atq; ita vna opera signa diagnostica simul explicabũtur. Etenim, vt de caussis, quæ antecesserunt, quæ etiam signorum fontem præbent, nihil amplius dicamus, cum supra explicatæ sint, adsunt cruditas & ἀπεψία ventriculi, flatus, rugitus ventris, ructus acidi, saliua multa, aluus est adstrictior, æstus in hypochondriis, lien in quibusdam inflatur & intumescit, vrina varia est, nunc tenuis nunc crassa, turbida, feculenta, rubicunda: animi anxietas, arteriarum in sinistro hypochondrio pulsatio, respiratio difficilis cordis palpitatio, pectoris dolor, lassitudo spontanea, dolor crurum, vertigo & oculis obuersans caligo, aurium sonitus, in quibusdam metus, tristitia, delirium, & alia. Non tamen in omnibus eadem, sicut & in aliis plura, in aliis pauciora apparent.

Primò in plerisque hypochondriacis ventriculus malè se habet, & multa circa eum apparent symptomata, adeo quidem vt nonnulli interdum hoc modo affecti saltem ventriculo sese male habere putent, eumque solum accusent. Neque mirum, hoc accidere. Longè enim alia est partium, quæ sibi saltem nutriendis laborant, ratio, quàm earum, quæ toti corpori prospiciunt. Nam licet musculo alicui malum nutrimentum apponatur, toti corpori id parum nocet: at si membrum toti corpori inseruiens non bene sese habet, toti corpori damnum infertur. Res manifesta est in epate, quod dum sanguinem non bonum generat, cachexiæ, hydropis, scabiei, & aliorum malorum caussa est. Idem in ventriculo accidit. Nam si sanguis pro nutritione ventriculi è venæ portæ ramis affluens non bene se habeat, ipse etiã malè nutritus debilitatur, & malè coquit, & cibum in alienam ac vitiosam planè substantiam conuertit; imò cibos quosdam ex peculiari vitio planè non alterat, vt licet cibi reliqui mutentur, hi tamen postea planè crudi vomitu reiiciantur.

Atque ita reciproca quædam malorum generatio est, dum lien prauum sanguinem nutriendo ventriculo suppeditat, atque ab eo rursum malum chylum accipit. Nimirũ plerique hypochondriaci malè cibos coquunt. & non in chylum bonũ, sed in materiam nunc aqueam, acidam, acerbam, ponticã, nunc viscidam mutant, quæ cum nec ab intestinis, nec vasis mesaraicis, vtpote ingrata & corpori alendo inepta, attrahatur, atque ita in ventriculo hæreat, nunc sursum repit & linguam ac os saliuã & humiditate aquea copiosa replet, vt continuò ægri saliuam & pituitam exspuere cogantur; sæpe etiam vomitu reiicitur. Antequam verò id fiat, maxima sæpe præcedit in ventriculo humoris huius ebullitio & inde flatuum copia excitatur, qui non solum ventriculum, sed & vicinas partes distendunt, & tantam circa præcordia angustiam atque anxietatem excitant, vt ægri in lipothymiam interdum incidant. Quæ symptomata non prius cessant, quàm quod crassius est vomitu reiiciatur, quod verò tenuius & vaporosum, per poros & ἄδηλον διαπνοὴν discutiatur, quod interdum cum horrore febrili accidit, quem etiam calor quidam sequitur, qui postea sudore euanescit. Nonnulli quidẽ hæc omnia ideò accidere putant, quod crassiores chyli partes propter obstructionem venarum non possint descendere & distribui. Verùm obstructio sæpe nulla adest, & propterea nobis, vt dictum, probabilius videtur, id ideò accidere, quia cibus & potus non in chylum bonum mutatur, sed in materiam alienam & naturæ inutilem conuertitur, vnde eam reliquæ corporis partes à ventriculo nec attrahere nec recipere cupiunt. Interim tamen hoc hîc notandum, cũ ægri cum talibus vomitibus continuis sæpè diu viuant (sicut monialem illam, quæ, vt refert Guil. Fabricius *cent. 4. obseru.* 32. ab ætatis anno decimo tertio ad quadragesimum quartum singulis diebus materiã pituitosam, ac instar glutinis viscidam euomuit, hypochondriacam fuisse putamus, vt & aliam fæminã nouimus, quæ à multis iam annis sæpissimè acida & salsa euomit, vt etiam dentes ipsi stupescant, interim sua munia sat benè obit,) & excremẽta alui etiam reddant, necesse est, aliquid cibi in bonum chylũ mutari, idque etiam à natura retineri & attrahi, inde accidit, vt, quod mireris, dum ægri illam pituitosam & aquosam materiã, in quam cibus corruptus est, vel inter edendum etiam, continuò exspuunt, vel mox post cibum sumtum euomunt, nihilominus cibus modò assumtus non simul reddatur, & euomatur, vtpote ex quo natura adhuc aliquid vtilis alimenti elaborare conatur.

Monendum tamen hoc, ea quæ è ventriculo euomuntur, non omnia in eo generari, sed interdum etiam è liene & locis vicinis transmitti. Ita vero tàm acida à quibusdam euomuntur, vt etiam dentes, vt modò dixi, ab iis stupescant, quæ procul dubio in liene vitiosè coquente generantur; quæ atræ bilis nomine vulgò veniunt, etsi atrum colorem non semper habeant. In quibusdam vitiosi humores per vas breue cum sanguine in ventriculum è liene effunduntur, atque sanguis iste per vomitum postea reiicitur, in quibusdam etiam per aluum euacuatur.

Flatus deinde huic malo ita sunt familiares, vt iã olim etiam, teste Diocle, flatuosa hæc affectio sit appellata. Cùm enim flatus duas habeant caussas, calorem imbecillem & materiam humidam, eæ & hic locum habent. Frigus enim nimium cum resoluere materiam nõ possit, vix illum flatum excitat; sicca etiam materia, vtpote non resolubilis, materiam flatibus non præbet. Verùm sciendum est, non solum eum calorem dici debilem, qui natura sua talis est, & qui materiam aliàs commodam coquere, vincere & subigere non possit, sed & eum hîc intelligendum esse, qui aliàs quidem satis fortis est, aut sæpe naturali maior, non tamen tantus, vt materiã, quæ vel nimis copiosa est, vel viscida, aut omnino talis, vt resoluta multos vapores excitet, omnem discutere possit. Vtroque modo in hypochondriaca affectione flatus, & inde prouenientes ructus, rugitus & murmura generari possunt. Primò enim cum ventriculus & intestina (nam plerunque labes illis communis est) cibum non rectè concoquere possint, multi flatus inde generantur: deinde cum calor in vasis illis, quæ sunt inter ventriculum & lienem, vicinisque in locis sit validior, & materia ibi flatulenta hæreat multa, & quotidie ex coctione ventriculi debili chylus crudus, crassus & flatulentus ad venæ portæ ramos transmittatur, non mirum etiam est, multos flatus inde generari. Vnde rectissimè scripsit Fernelius, *lib. 6. de part. morb. ac sympt. cap.* 3. tunc præsertim ructus & flatus generari, cum bilis flaua vel atra ventriculo substernitur. *Flatus & ructus quomodo generentur in Affect. Hypochondr?*

Vbi autem flatus illi hæreant, dubium. Equidem in ventriculo & intestinis etiam flatus eiusmodi hærere non negamus: verum imprimis in sinistro hypochõdrio fluctuatio percipitur. Cuius rei caussam nonnulli constituunt colon intestinum, quod eò loci sit arctius, vbi facilius flatus sedem figere, quàm exire possint: tamen quia & inde exitus aliquomodo patet, hic locus esse nõ potest. Scribit enim Marcellus Donatus, *de historia medica, mirab. lib. 4. cap.* 8. se semper obseruasse, quamuis repetitis euacuationibus cætera symptomata quiescant, nunquam tamen fluctuationem tolli, neque imminui etiam, idque argumento esse, aquositates eiusmodi (ad- *Vbi flatus hæreant.*

do

do etiam flatus) aliquo loco contineri, à quo nullo pacto possint vel saltem difficile dimoueri. Ipse verò statuit, hunc locum esse inter binas tunicas seu membranas Mesenterij. Calore enim absumta pinguedine inter binas illas membrans vacuum locum relinqui, qui postmodum paulatim ichoroso humore à venis Mesenterij resudante repleatur, qui compressis intestinis moueatur & hanc fluctuationem edat. Verùm si caussa esset hæc absumptio pinguedinis in mesenterio, in omnibus eius partibus æquè hæc fluctuatio perciperetur. At verò in sinistro saltem hypochondrio in vno loco percipitur, & noui quosdam, qui quoties sinistrum hypochondrium, & quidem vno saltem in loco comprimerent, sonitus ab adstantibus audiretur.

Vero ergo magis consentaneum est, istos flatus contineri in illa cauitate in sinistro hypochondrio sub diaphragmate, ex ventriculi, omenti, coli & viscerum connexu orta, & exitum non habente, sed ita conclusa, vt aquam & flatus continere possit, ab Hier. Fabr. ab Aquap. in historia seu structura omenti luculenter descripta, de qua *supra* etiam dictum.

Ventriculi quoque dolores vehementes adsunt, qui nonnullis ad dorsum vsque procedunt, vt ab ægris, imò incautis etiam Medicis, sæpe pro Nephriticis habeantur; concoctis deinde cibis quiescunt, mox aliis cibis ingestis eodem modo reuertuntur, qui interdum ieiunos, interdum etiam à cœna molestant, & non cessant, prius quam ægri euomant cibos crudos & phlegmata subamara & calida & acida, adeò vt dentes stupore inficiantur, vt Diocles, *loco apud Galenum antea allegato*, habet. Cum enim, vt supra dictum, ventriculi tunicæ prauis humoribus à liene & epate eò effusis infectæ sint, non mirum, si is non bene coquat, cibusque & potus vel crudus vel parum mutatus maximas anxietates & dolores excitet. Cum enim in chylum mutatus non sit, ab intestinis nec attrahitur, nec admittitur, in ventriculo moram trahit & in flatus mutatus grauissimorum symptomatum caussa est. Ita vir quidam nobilis, horâ à cibo sumto quartâ, vel quintâ, quotidie grauissimos dolores patiebatur, qui à ventriculo in dextro latere versus dorsum & scapulas vsque extendebantur. Quâ de caussa pro Nephritico curatus fuerat, cum simul reddere vrinam rubram, crassam, hypochondriacis & scorbuticis familiarem, quæ vbi turbabatur, sedimẽtum rubrũ, instar farinæ vel pulueris laterum, copiosum deponebat, quod pro calculo resoluto malè habitum fuerat. Non verò mirum, ventriculum malè affectum partes vicinas, imò ipsos renes in consensum trahere. Etenim si renes malè affecti ob membranæ cõmunionẽ ventriculum in consensum trahere possunt: quidni reciproco modo ventriculus dolens renes in consensũ trahere posset? Quamprimum verò Nobilis is cibum & potum, qui ita crudus adhuc erat, vt potus odor etiam post horam quintam perciperetur, vomitu reiiciebat, confestim dolore & anxietate illa liberabatur & bene se habebat, quasi nihil mali passus esset. Euomebat verò simul pituitam viscidam sibi cohærentẽ spithamæ sæpe longitudine; per aluum verò, quã, nisi medicamentis irritaretur, nunquã reddebat, eadem sine fecibus etiam reiiciebatur, sæpe vlnæ & sesquiulnæ longitudine sibi cohærens, vt famulus cum eam adspiceret, serpentem ab hero per aluum deiectum esse exclamaret. Vide etiam supra *p. 2. f. 1. c. 5.*

Aluus adstricta est ob vasorum sæpe, in vtroque latere & vtriusque visceris, Lienis & Epatis, siccitatem, ob quam alui obstructionem & flatus retinentur, qui hypochondria tendũt, & tandem fecibus permixti eas bubuli stercoris similes reddũt. Accedit hisce & hoc, quod cibus sæpè saltem in pituitam quandam & humorem viscidũ & flatuosum mutatur, vt modò dictũ, qui cum corpori alendo ineptus sit, in intestinis non promouetur, & vt viscidus & glutinosus pertinacius iis adhærẽs, alui continuo adstrictæ causa est. Neque enim facultas expultrix humorem tam viscidum, nisi medicamentis adiuuetur, reiicere potest. Interdum tamen, si humores acriores reddantur & exasperentur, fluxus alui excitatur, nunc biliosum, nunc melancholicum & nigrum humorem admixtum habens.

Æstus etiam in hypochondriis & quasi inflammatorius quidam affectus molesto ardore & feruore interno, nunc in vno, nunc in vtroque hypochondrio ægros affligere solet, ex humoribus calidis & feruidis eò loci conclusis. Et solet iste calor ac æstus sese magis exserere, vbi vel cibi aut potus caliditate vel aliâ causâ humores agitati fuerint. Solentque tunc calidis vaporibus sursũ ascendentibus malæ & tota facies rubescere. Interdum etiam, & quando vapor ex largiore potu præcipuè, per corpus vniuersum dispergitur, ephemera febris quasi excitatur, quæ vaporibus illis sudore discussis intra paucas horas euanescit.

Vrina est nunc tenuis, cum scilicet humores crassi vrinæ vias obsident, quæ simul paroxysmi, ob flatuum & materiæ retentionem & caloris augmentum instantis, sunt indicium. Plerunque turbida, crassa, rubra, acris, ob materiæ admixtionẽ, imò interdum & fœtida. Quia verò plerunque cum talibus vrinis materia multa adusta salis particeps, quam tartaream appellant, copiosè excernitur, accidere solet, vt vbi vrina turbatur, subsideat, vel copiosè, instar arenularum rubrarum, matularum parietibus vndiquaque adhærescat, ægrisque calculi metum, qui tamen sæpe nullus adest, afferat. Etsi n. & à renum caliditate sæpe ista sabulosa materia proueniat: tamen & in epate ac venis crassiores & tartareæ sanguinis partes in materiam eiusmodi coagulantur, quæ continuò per vrinam redduntur, sine vlla calculi molestia.

Adest etiam anxietas, quæ accidit, non solùm dũ vapores ad cor ascendunt, idque affligunt, sed & dum vẽtriculus afficitur. Dum enim cibus semicrudus in eo moram trahit, & in flatus resoluitur, anxietatem ventriculi parit. Si verò ad vasa vicina intemperie calidâ laborantia peruenit, fit à calore igneo quasi quædam ebullitio, partesque chyli plurimæ in flatum abeunt, qui non solum ventriculum, sed & hypochondria extendunt, & in partibus iis, quæ sensum à neruis sextæ coniugationis accipiunt, angustiã ibi producunt atque anxietatem, cui sæpe lipothymia accedit. Idque eò facilius accidit, quod ipsa hæc vasa, vt & lien, intempestivè, quod tenuius est, ad se primò rapiunt, crassior verò pars chyli seorsim relicta diutius moram in hisce vasis trahẽs corrumpitur, naturæque aduersam qualitatem accipit & in excrementum potius, quam alimentum abit. Neque hæc symptomata prius cessant, quam natura quod crassum est, vomitu reiecerit; quod verò tenuius est, per poros cutis vel sensibiliter formâ sudoris, vel insensibiliter discusserit. Acciditque hoc sæpe cum horrore quasi febrili.

Affligit etiam sæpe ægros cordis palpitatio & animi deliquium, quæ fiunt partim ob ventriculi consensum, partim quod ab humoribus prauis similes vapores ad cor adscendunt, quos dum cor depellere & à se amoliri conatur, hunc celerem, velocem & inordinatum cordis & arteriarum pulsum excitat. Atque tum plerumque ægri de via desperare & auxilium omni modo postulare solent. Iidem vapores pulsus varij caussa sunt.

Pulsatio præterea in sinistro hypochondrio fit ab intemperie calida. Vt enim arteriæ temporum pulsant magis, si corpus vel à vini potu, vel calore Solis incalescat, ita etiam si calor maior sit in cœliaco ramo, qui in hæc loca distribuitur, fit inde pulsatio; idque præcipuè post vehementiorem motum & iram accidit. Ad quam rem etiam faciunt glandulæ in mesenterio plurimæ, & præcipuè magna illa, quæ in centro eius primæ vasorũ distributioni addita est. Cũ n. glandularum harum & hic vsus sit, ne vasorum ductus comprimantur, si illa multo crasso & melancholico humore turgeant, arte-

rias comprimunt, vnde in arteria cœliaca sinistram partem perreptante maior pulsatio excitatur.

Dum autem vapores illi resoluuntur, & per oesophagum vel asperam arteriam adscendunt, palatum, linguam, & os exiccant, & sitim leuem excitant.

Respiratio difficilis sæpe redditur, & quidam dolor & constrictio in pectore persentitur, cùm ob neruos musculis pectoris dicatos affectos, vt postea dicetur, tùm quia per venas & arterias vapores è materia parua in hypochondriis stabulante in musculorum spatia effunduntur, vicinasque membras afficiunt, vt supra dictum. Quibus accedit & hoc, quod flatus & vapores partim ex crudis humoribus in ventriculo, partim ex prauis humoribus in hypochondriis collectis excitati diaphragma comprimunt.

Dum verò, vt dictum, lien aquosam ac tenuem chyli partem maturius ad se trahit, eam in vapores tenues & acres resoluit, qui ad caput eleuantur, illud replent, cerebrumque perturbant. Et aliàs etiam humores melancholici & adusti in hypochondriorum venis & arteriis hærentes vapores multos de se emittunt, qui ad caput per venas & arterias adscēdūt vnde varij affectus ac symptomata in capite ac neruoso genere ortum habent. Etenim dum panniculos cerebri peruadunt, illos lancinant, doloremque excitant, ita vt nonnulli cerebrum è cranio quasi euelli sibi conquerantur: dum cerebrum peruadunt, spiritus perturbant, oculis caliginenem suffundunt, aurium tinnitum excitant. Nonnullis vertigo oboritur & caligo oculis obuersatur; aliis aurium sonitus, in nonnullis tristitia, metus, falsa imaginatio & deliria Melancholica fiunt vitio spirituum, qui à vaporibus illis inquinantur, vt *lib. 1. Practicæ de Melancholia hypochondriaca* dictum. Nonnulli enim continuò sibi ab Apoplexia, alij ab Epilepsiâ, alij à subitâ morte metuunt, alij se fascinatos esse credunt, alij alios morbos imaginantur. Hinc nonnulli perpetuâ tristitiâ, alij etiam fletu & eiulatu se macerant.

Tandem verò, sique diu malum duret, in Melancholiā abit: sique vapor vel humor cerebro communicatus ex atra bile adusta, maniam excitat. Si vapores sunt acres, Epilepsiam quandoque pariunt. Ita memini, virum hypochondriacum Epilepticum factum, & tandem etiā cœcū euasisse. Idem antea Somnambulo fuerat. Quandoque etiam malum in Apoplexiam terminatur.

Dum verò neruos vapor ille occupat, prout vim vel narcoticam vel neruos vellicandi habet, symptomata Paralysi & conuulsioni similia in iis excitat. Hinc si in neruos linguæ feratur, sermonem difficilem reddit, aut musculos laryngis constringit. Si ad neruos thoracem mouentes feratur, difficilem respirationem excitat vt præcordia & thorax quasi constringantur. Si neruos brachiorum & crurum peruadat, membra hæc ad motū pigra reddit & lassitudinem in iis excitat. Ad lassitudinem tamen excitandam etiam facere possunt humores serosi, quando cum sanguine per venas & arterias in ambitū corporis distribuuntur & præcipuè ad crurum musculos descendunt, eosq; grauant, vt tendi membra & pondere quasi appenso grauiora putentur. Imò interdū in iisdem partib. dolor excitatur, cùm iidem humores serosi, vel etiam vapores membranis ac neruis sese insinuant, easq; tendunt & vellicant. Ad extremos digitos cùm manuum tùm pedum tandē delati formicationis sensum, vel stuporem in iis, nunc hoc vel illo excitant.

Vapores iidem cùm sint calidi & sicci ac melancholici, spiritus animales perturbant, cerebrū exsiccant, & ita vigilias molestas, aut somnos perturbatos ac insomnia terroris plena pariunt. Imprimis verò vigiliæ post mediam noctem plerosque molestare solent. Etsi enim post cœnam ad mediam noctem aut horam primam noctis satis bene dormiunt: tamen postea euigilant, & alij quidem duabus vel tribus horis vigilant, & demum manè circa horam tertiam vel quartam iterum dormire incipiunt, alij verò planè iterum dormire non possunt. Quod accidit procul dubio, dum chylus distribuitur, & ad secundam coctionem ac lienem & vicina vasa peruenit. Tum enim humores vitiosi in iis latentes agitantur, & ex agitatis vapores eleuantur, qui per venas & arterias ad caput delati vigilias excitant, quæ in nonnullis ad diem vsque durant, in quibusdam verò, iis discussis, iterum somnus succedit.

Non tamen ista symptomata omnia in omnibus, sed alia in aliis apparent, nunc pauciora, nunc plura, pro humorum varietate, & prout hæ vel illæ partes magis læduntur. Aliquando enim, vt & antea dictum, nunc in vnius tantùm hypochondrij vasis vitiosi humores continentur, nunc in vtriusque; nunc etiam lien, nunc epar, nunc vtrumque viscus simul ab humoribus vitiosis obsidetur. Non verò est de essentia mali hypochondriaci, vt in hypochondriis tensio, durities, dolor, & tumor percipiatur cùm plerumque fomes mali saltem in ramis venæ portæ & arteriis vicinis hæreat, & inde vapores ad cor & cerebrum transmittantur.

Etsi verò hypochondriaca affectione laborantes subinde aliquid mali, de quo conquerantur, habeant: tamen, qui eo grauiter laborant, vehementioribus interdum paroxysmis infestantur. Etenim si quacunque de caussa, seu interna seu externa, Camarina illa & colluuies vitiosorum humorum in hypochondriis mouetur, vapor ille flatulentus ex materia commota excitatus nunc ad ventriculum, nunc ad cor, nunc vtrumque viscus viam affectat. Et quidem dum ventriculum petit, eum distendit, ac ructus excitat, & acrimonia orificium ventriculi afficit, indéque cerebrum in consensum trahit, atque anxietatem lipothymiæ similem circa præcordia inducit; per gulam verò porrò ascendens neruos linguæ afficit, vnde lingua quasi rigere & ad loquendum immobilis reddi incipit, vt de apoplexia sibi ægri metuant. Eadem de caussa nonnulli de obstructione œsophagi & suffocationis periculo conqueruntur, id quod præcipuè cibum sumturis accidit, vt *de Scorbuto* postea, *sect. 2. cap. 5.* dicetur; ob vapores stipticos & adstringentes ascendentes, & vel œsophagum distendentes ac vicinam arteriam comprimentes, vel musculos laryngis & asperam arteriam contrahentes & strangulantes quasi. Dum per cœliacum arteriæ ramum in arteriam magnam & hinc ad cor adscendit, eius palpitationem & difficilem respirationem ac dolorem in parte pectoris anteriore excitat. Per vtramque verò viam dum ad cerebrum peruenit, spiritus perturbat, & oculis caliginem suffundit, & dum panniculos cerebri peruadit, illos lancinat, ita vt nonnulli cerebrum quasi è cranio sibi euelli conquerantur. Dum porrò isti vapores è cerebro secundum ductum neruorum deorsum feruntur, interdum stupor quidam & motus formicans nunc in dextro, nunc in sinistro brachio, nūc in hoc, nūc in illo digito percipitur; ac dum tandem neruos ex osse sacro prodeuntes attingit, atque in iis eundem affectum excitat ægri, ne concidant, metuunt, & locum quieti quærunt. Interim sudore frigido madescunt, tandémque calore cordis sese exserente & vaporibus discussis, ægri ad se redeunt, nec amplius quid mali sentiunt, nisi quod de morbo grauiore, epilepsia, apoplexia & subita morte sibi metuunt, & hac tristitia & metu se continuò macerant.

Atque ex his, quæ hactenus recensuimus, symptomatibus satis malum hoc cognosci potest, vt signis diagnosticis aliis opus non sit. Signa tamen partium præcipuè affectarum & caussarum addere vtile fuerit. Si in ipso liene humor contineatur, tensio & durities in regione lienis percipitur, facies est malè colorata. Si in epate contineatur humor, è regione epatis tensio percipitur. Si in vasis solùm inter ventriculum, lienem & epar, post cibum, & cœnam præcipuè horis circiter 6. vel 7. flatus, rugitus, & dolores percipiuntur, nec tumor vel durities in alterutro vel vtroque latere percipitur. Si etiam ventriculus valdè laboret, è coctionis vitio *Signa partium affectarum.*

vitio id cognoscitur. Vterus si malo originem dederit, mensium suppressio adest, & frequens in ventre inferiori rugitus percipitur.

Et quia ἀντιπραξία viscerum, ventriculi & epatis, in hoc affectu plerunque adest, & curationem difficilem reddit, eam signis cognitam habere vtile est. Iecoris autem intemperies è suis signis cognoscitur, maxillarum rubore, manuum & pedum calore, vrinæ rubore, ac siti. Intemperies verò ventriculi frigida ex cruditate acida cognoscitur; cui si quandoque accedit nidorosa, fit hoc ob epatis calorem, atque hoc non accidit, nisi vtraque caussa adsit,& tùm adsunt flatus multi, dum calor epatis nimius in crassiorem materiã agit.

CAPVT V.

Prognostica.

Prognostica affect. hypochond.

1. Difficilis omninò hic affectus est,& quo vix alius tanta symptomatũ varietate & ægro & Medico plus negotij facessit. Idque cùm ipsius humoris ratione, qui contumacissimus est,tùm ob viscerum ἀντιπραξίαν & contrariam tùm eorum, tùm humorum intemperiem. Etenim ventriculus plerumque frigidus est, contra humores in hypochondriis & ipsa vasa, quibus continentur, calida.

2. Quibus accedit, quod malum hoc plerumque in habitum degenerauit. Cum enim prauum alimentum visceribus hisce nutriendis à liene transmittatur, inde illarum dispositionem euerti necesse est.

3. Curationem etiam difficilem reddit, quod materia, quæ sæpissimè in cauitate illa omenti continetur, non facilè exitum habet & ibi conclusa detinetur.

4. Tandem cum malum hoc sit pertinax, & quod curatio non semper ex voto succedit, caussa non minima est, quod ægri rarò in continuandis medicamentis obedientes sunt, plerunque & Medicos sæpe mutant.

5. Lenius malum est, cùm in dextro hypochondrio mali caussa hæret, & vehementiora habet symptomata: quæ eò sunt grauiora, quò humor magis ad atræ bilis naturam accedit. Et si saltem in vasis, nullo verò in viscere humores contineantur, mitius malum est, cùm materia in omenti cauitate continetur; cum vix purgantibus medicamentis inde exturbari possit.

6. Hæmorrhoides,varices,& sæpe in mulieribus mẽses malum hypochondriacum soluunt. Si tamen sint moderata;si verò diutius durant,periculum portendũt. Hæmorrhagia quoque naris sinistræ interdum prodest.

7. Mares equidem,quàm fœminæ, faciliùs hoc malo corripiuntur; cum fœminæ humidiores sint,& cum mensibus sæpe praui humores euacuentur:si tamen eæ corripiuntur,difficulter vel rarò curantur,cùm & caussam vehementem præcessisse necessarium fuerit,& plerumque vterini affectus sese huic malo associent,idque grauius reddant.

8. Vrina crassior melior est in hoc morbo, quàm aquosa & tenuis, quæ crassos humores in corpore detineri arguit. Nigræ quoque vrinæ sine febre sæpe hunc morbum soluunt.

9. Aluum in hoc morbo laxam habere, bonum; contrarium,malum.Vomitus quoque cum εὐφορίᾳ sæpe vtilis.

10. Vertigo & diuturnus capitis dolor in hypochondriacâ affectione in epilepsiam & conuulsiones vel cæcitatem, interdum in vtrumque abit, nonnunquam in apoplexiam mutatur.

11. Affectio hypochondriaca sæpe quoque scorbutum comitem sibi adsciscit, interdum etiam in hydropem degenerat.

12. Hypochondriaci sæpe nauseabundi vomentes, assumta malè concoquentes, vel in febres, hecticæ non absimiles incidentes, tabidi moriuntur.

CAPVT VI.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Curationem quod attinet, cum caussa,è quâ symptomata & mala antea enumerata in hac affectione ortum habent, sit colluuies illa humores vitiosorum in hypochondriorum locis supra explicatis hærẽs, facilè hinc patet, primariam indicationem esse, vt illi humores euacuentur, & vapores, qui ab iis eleuantur, & variorum symptomatum caussa sunt, discutiantur. Quod vt commodè fiat, non solum viæ illæ, per quas euacuandi sunt, lenientibus medicamentis expurgãdi, sed & cum humores illi crassiores sint,& ob ventriculi coctionem læsam pituitosi & viscidi humores admisceantur, incidentibus, attenuantibus, aperientibus ac detergentibus opus est. Verùm cum & humores mali huius præcipua caussa sint calidi,& vasa illa,in quibus continentur, sint calidiora & sicciora, quàm par est, & inflammatoriam quasi dispositionem habeant, non solum citra insignem calefactionem hæc peragenda, sed & moderatè refrigerantibus & humectantibus, illamque intemperiem corrigentibus opus est. Postea danda opera,ne humores hi vitiosi iterum generentur;& proinde partium,quarum vitio generati sunt, intemperies & debilitas corrigenda, naturalis verò constitutio cõseruanda & roboranda,atque ita humorum vitiosorum generatio præcauenda.Tandem partes,quæ humores & vapores illos suscipiunt,atque ab eiis afficiuntur,roborandæ,& ab insultu humorum& vaporum defendendæ, vaporesque à partibus principibus auertendi,ac symptomata tollenda.

Verùm hæc omnia expedire difficilimum est.Etenim cùm Indicationes dentur contrariæ, & quidem ventriculus plerunque debilis calida requirat, attenuantia etiam & incidentia, aperientia, ac detergentia medicamenta pleraque calida sint; contrà inflammatoria illa vasorum dispositio & humorum calida intemperies refrigerantia requirat: cautè agendum, ne dum vni prodesse studemus,alteri noceamus.

Venæ sectio.

Venæ sectionem quod attinet, tùm humores morbi caussa in venæ portæ ramis consistant,si eæ eodem modo,vt venæ cauæ rami,passim in corpore aperiri possẽt, cõmodissimè per eas cum sanguine vitiosi humores euacuarentur. Verùm ea cõmoditas non datur,nec vllus venæ portæ ramus ad extrema corporis pertingit, nisi hæmorrhoidalis ad intestinum rectum pertingens. Hic ergo si aperiatur,affectum hunc felicissimè curat; cum vitiosos humores in venæ portæ ramis collectos euacuet. Verùm hoc vix vnquam feliciter accidit, nisi natura spõte hæmorrhoides eas aperiat,aut certè humores eò protrudat,& per eas vitiosos humores euacuare cõsueta sit. Hoc enim nisi fiat, & externæ hæmorrhoides arte aperiantur,tunc id,quod Riolanus monet,accidit, & sanguis,qui peccat in vena portæ, non euacuatur,sed bonus è vena caua,qui non peccat. Hæmorrhoides verò internæ, modò commodè id fieri possit, etiam in iis aperiri possunt,quibus nunquam fluxerunt vel tumuerunt, vt latentes in vicinia vitiosi humores per eas euacuentur,& natura sanguinem vitiosum per hanc viã euacuare adsuescat, quæ sæpe etiam fponte per hanc viam humores vitiosos in venæ portæ ramis collectos cum ægri commodo euacuare solet.

Hæmorrhoides duplices.

Cum autem hæmorrhoides duplices sint, internæ, à venâ portæ,& externæ à venâ caua ortæ:non sine caussa quæritur, an vtræque, seu à natura seu arte apertæ, idem in hypochondriaca affectione commodum præstent. Plerique hæmorrhoides externas, cùm à ramo hypogastrico proueniant,parum commodi in hâc affectione afferre posse statuunt. Etenim Hieron. Fabricius ab Aquapendente, *de operat.chirurg. c.de hæmorrhoidib.* in quo prolixè & diligenter ea, quæ de hæmor-

rhoidibus dici poſſunt, explicat, ſtatuit (& res ita ſe habet) dari duplices hæmorrhoides, alias à vena lienis, alias à vena caua, quarum illas alij internas, has externas nominant. A magno enim venæ portæ ramo, qui ad lienem fertur, quaſi ab eius medietate oriri propaginem effatu dignam, & rectâ per meſenterium ad inteſtinum rectum deſcendere, eique retro magis verſus coccygem inſeri, & tandem oris ſuis in inteſtini huius finem deſinere, atque has eſſe hæmorrhoides à portæ ſeu lienis vena ſcribit. Similiter à venæ cauæ & arteriæ magnæ propaginibus, quæ in magnâ cauitate ab oſſe ſacro & coxendice efformata producuntur duos effatu dignos ramos ad anum ſeu muſculum, inteſtinum rectum cingentem, ſphinctera dictum, deſcendere, & vnũ in dextra, alterum in ſiniſtra parte, & ita retrò potius & parti poſteriori inteſtini, has verò potius ad latera inſeri docet. Atque venas illas è porta antiquis notas, has verò à caua incognitas eſſe ſcribit, ea de cauſſa quod quod cum hæmorrhoides, quæ à porta proueniunt, ſanguinem craſſum, nigrum & feculentum euacuent, quæ verò à caua, plerumque tenuiorem & ſeroſiorem, antiqui ſaltem hæmorrhoidum, quæ craſſum ſanguinem euacuant, morbiſque melancholicis & à liene ac vena portæ ortis proſunt, mentionem faciant, vt ex Galeno, *3.aph.4.6.aph.*11.12.21.47.48.*2.ad Glauc.6.epid.comm.*3. *& comm.6.t.*8. videre eſt. Hieronymum Fabricium ſequitur Ioh. Riolanus, *Anthropographiæ lib.2.cap.*17. qui ſimiliter ſtatuit, hæmorrhoidas internas prouenire à ramo venæ portæ hæmorrhoidali, externas verò ab hypogaſtrico, illaſque recti inteſtini partibus internis inſeri, has in partes externas, ani muſculos ſcilicet, diſſeminari; hæmorrhoidalem portam eſſe vnicam, ſociamque habere arteriam à meſenterica infra ramos producentem; hæmorrhoidalem verò cauæ eſſe duplicem, vtrinque vnam, & vtramque comitem habere arteriam ab hypogaſtrica deriuatam: ac proinde per illam portæ cacochymiam, per has venæ cauæ plethoram euacuari. Propterea medicos reprehendit hæmorrhoidibus addictos, quod dum externas hæmorrhoides aperiunt, purum ac tenuem ſanguinem extrahunt, craſſum & impurum intus relinquunt. Atque hoc diſcrimen itidem antiquis incognitum eſſe exiſtimat.

Verum enim verò etſi quæ de hiſtoria hæmorrhoidum diligenter à doctiſſimis hiſce Viris ſcripta ſunt, veriſſima eſſe concedimus, atque hoc etiam admittimus externas non ſatis commodè aperiri ad humorem melancholicum euacuandum, niſi ſponte à natura aperiantur: ſunt tamen quædam, quæ in hiſce opinionibus deſideramus. Sit enim ſanè, vt originem externarum hæmorrhoidum à vena caua prodeũtium antiqui ignorauerint, quod tamen in medio relinquimus: ipſi tamen externas nullo modo ignorare potuerunt, vtpote quas oculis obuias habuerunt, quaſque ſæpe vſſerunt.

Ex quo ſequitur alterum, per hæmorrhoidas externas etiam atros & alios vitioſos humores, qui circa lienem & epar colliguntur, euacuari. Cum enim antiqui has hæmorrhoidas non ignorauerint, interim affirmẽt, vt ex locis antea allegatis apparet, per hæmorrhoidas euacuari hepatis materiam feculentam, bilem atram, hæmorrhoidas eſſe maximum melancholiæ remedium, & ab atra bile vexatis eſſe bonas, lienem induratum ſanare: facile hinc patet, experientiam ipſam eos edocuiſſe, atros & alios vitioſos humores circa lienem & epar in venæ portæ ramis collectos per eas euacuari. Idque ita ſe habere quilibet, qui volet, in praxi quotidie obſeruare poterit. Si enim in eos, qui ex hæmorrhoidibus commodũ percipiunt, inquirat, omnes ferè hypochondriacos eſſe animaduertet. Si porrò quærat, vtræ hæmorrhoides fluant, externæ vel internæ: in pleriſque externas fluere, ægriſque etiam hypochondriacis commodum afferre; internas verò rarius aperiri: & proinde per illas non ſolùm plethorã, ſed & cacochymiam & vitioſos humores euacuari intelliget. Licet verò etiam interdum tenues quidam humores & ſanguis rubicundior per eas euacuari videatur: tamen is non purus eſt, ſed ſeroſus & ſalſus, ac ichor etiam ſine ſanguine profluit. Colliguntur verò in venæ portæ ramis non ſolùm humores craſſi & nigri, ſed etiam ſæpe ſeroſi & ſalſi.

Etſi verò à diuerſis venis hæmorrohoides internæ & externæ ortum habeant: tamen quia eidem inteſtino recto inſeruntur, communicationẽ quandã horum vaſorũ eſſe, & oſculis ſibi mutuo occurrere, & ex hæmorrhoidibus internis humores vitioſos externis etiam cõmunicari, & per eas effundi, res ipſa, & quæ quotidie circa ægros accidunt, loquitur; cum videamus, affectibus hypochondriacis laborantibus hæmorrhoidas etiam externas plurimùm prodeſſe.

Cæterùm reliquos venæ cauæ ramos incidendi eſt nulla neceſſitas; niſi forſan plethora ſimul vrgeat, & magna pars materię vitioſæ venæ cauæ iam ſit communicata, & circa epar φλόγωσις aliqua adſit. Tùm enim venam in brachio aperire vtile eſt. Si verò à menſibus ſuppreſſis malum originem habeat vel augeatur, venas in pedibus aperire, vt & menſtrua prouocare, vtile eſt. Quod & in iis facere non incommodum erit, quibus hæmorrhoides ſuppreſſæ ſunt.

Purgationem quod attinet, vt primæ viæ primũ euacuentur, primò omnino lenioribus medicamentis vtẽdum: à purgantibus verò fortioribus abſtinendum; cum metuendum ſit, ne fortioribus à longinquo & toto corpore vitioſi humores verſus primas vias trahantur, & ibi cumulentur, atque à calidioribus & ſiccis medicamentis vaſorum & viſcerum intemperies augeatur. *Lenientia.*

Vtiliſſimi ſunt hunc in finem clyſteres leniores, vt & medicamenta lenientia, ſyr. violarum ſolutiuus, mercurialis, aloë, caſſia; cui tamen, quia flatulenta eſt, ſemen aniſi vel ſpecies hieræ addendæ ſunt, polypodium, folia ſenæ, Electuarium lenitium, diacatholicum.

Nec inutile fuerit, vomitum mox in principio, ſed lenioribus medicamentis, ciere; vt ſi quid pituitoſæ & excrementitiæ materiæ in ventriculo hæreat, reiiciatur, ne poſt aliorum medicamentorum vſum ad penitiores corporis partes deducatur. *Vomitus.*

Hinc ad præparantia accedendum. Etſi enim humores hi coctionem propriè non requirant, vtpote qui putridi non ſunt, nec ſanguini in vena caua permixti: præparatione tamen indigent, & craſſi ac viſcidi attenuandi, incidendi & detergendi atque aduſti tẽperandi. *Præparantia.*

Vtiles hîc ſunt *radic. gramin. aſparagi, borraginis, bugloſſi, fœniculi, ſcorzoneræ, polypodij, glycyrrhizæ, filicis, cichorij, endiuiæ, capilli veneris, ceterach, lingua ceruina, chamædrys, fumaria, agrimonia, centaurium minus, abſinthium, ſem geniſtæ, fœniculi, ſuccus pomorum odoratorum,* qui humori melancholico valde aduerſatur. Ex his verò nunc mitiora, nunc fortiora eligenda, pro natura humoris, & loco, in quo ſubſiſtit. Nam cum ipſi lieni humores impacti ſunt, fortioribus medicamentis opus eſt. Imprimis verò in vſu horũ medicamentorum perpendendũ, an acida, an verò nidoroſa cruditas plus ægro moleſta ſit, & ad hoc malum conferat. Etſi enim ex vtraque generari poſſit: tamen ſecundum hanc vel illam vt accidentia variant, ita etiã curandi ratio variat. Etenim in acida cruditate calidoribus vti licet. In nidoroſa verò, & vbi inſignis adeſt φλόγωσις temperatioribus vtẽdum, cichorio, borragine, quibus aliquid oxymelitis addi poteſt. De tartaro & medicamentis è tartaro paratis dictum ſupra, *part.3.cap.3.*

Humoribus præparatis ad purgationẽ accedendum. Vbi tamen à fortioribus abſtinendum, ob cauſſam antea dictam, & ne ventriculus, qui in hypochondriacis ferè debilis eſt, fortioribus medicamentis purgantibus debilitetur. Et de hac imprimis melancholiæ ſpecie, quæ ex hypochondriis ortum habet, verum eſſe putamus, quod Crato, *conſ.24.* ſcribit, ſe multos melancholicos curâſſe, licet verè affirmare poſſit, ſe nunquã lapide *Purgantia.*

de lazuli vel scammonio vsum fuisse. Talia medicamenta sunt, *polypodium, fumaria, epithymum, sena, radix gialapa, myrobolani Indæ, electuarium diacatholicum, syrup. de polypod. de pomis Regis Sabor, de epithymo Mesue.* Quibus interdum & helleborum nigrũ admiscere licet.

Vbi tamen idem, quod de præparantibus dictum, attendendum. Nam si cruditas acida adsit, & humor aliquis pituitosos ac viscidior admisceatur, paulò fortiora & pituitam etiam purgantia, vt agaricum, turbith, spec. diaturbith, episcopi, & similes admiscere licet: eâ tamen lege, vt ægri sumto medicamento vltra duas vel tres horas non ieiunent, ne vis fortioris medicamenti vltra epar, & lienem ad remotiores partes penetret, sed solum id, quod circa ventriculum & epar ac lienem est, euacuet. Si vero nidorosa cruditas præcesserit, lenientibus vtendum, vt manna, syrup. rosar. vel violar. solutiuo, rhabarb. foliis senæ. Et ne calor viscerum purgantium vsu quocunque modo augeatur, vtile est, post sumtum purgans paulò ante cibum haustum bonum seri lactis caprini sumere, quod & purgans abstergit, & calorem illum in visceribus temperat.

Quibus debili calor innatus, & non sæpe purgandi. Simul tamen in purgantibus exhibendis ad caussas generantes vitiosos humores respiciendum. Etenim si crudi, frigidi humores in ventriculo generentur ex solo caloris innati defectu, id quod in literatis & studio nimio deditis ferè accidit, (& tũ ructus ac flatus, qui emittuntur, & aciditatis & nidoris expertes sunt) à frequentibus purgationibus abstinendum; cum ab iis calor natiuus amplius debilitetur: sed calor natiuus augendus & fouendus, & bona diæta ordinanda. Si verò à caussis refrigerantibus ortum habeat malum, humorémque frigidum & acidam cruditatem comitem, frequentius purgandum; neque vna vice facilè vitiosi humores euacuantur. Ita si ex calore viscerum insigniore, humores adusti generati sint, ac ab eo adhuc foueantur, omninò à valentioribus medicamentis, quæ illam intemperiem augent, abstinendum, & leniora potius vsurpanda. Si verò humor crassior sit, & viscerum intemperies calida minor, fortiora tutius vsurpantur.

Et cum, qualiscunque etiam sit humor, viscera siccitate non careant, à valdè calefacientibus & siccantibus abstinendum; contrà semper vtile est, medicamenta humectantia, & quæ alterandi vim habent, admiscere. Vnde & medicamenta in formâ liquidâ commodius exhibentur. Si tamen ea pilularum formâ exhibere libet, si humidi quid postea bibatur, incommodum hoc præcauetur. Hac ipsa de caussa aloës frequentior vsus non satis commodus est, præsertim si copiosius sumatur, ita vt ad vasa illa, calidâ & siccâ intemperie laborantia, & epar penetrare possit. Interim si minore quantitate & paulò ante cibum sumatur aloë & ex ea composita medicamenta, pituitosos humores è ventriculo & intestinis abstergere potest.

Et cum humor huius mali caussa pertinax sit, vna vice non tollitur, sed necessarium est, purgationem aliquoties repetere, & per ἐπίκρασιν sensim materiam euacuare.

Vtilissimum quoque fuerit alterantia & præparantia purgantibus miscere & inde idonea humori præparãdo & euacuando medicamenta præparare, eáque sæpius exhibere. Formulas proposuimus *lib. 1. pract. p. 1. c. 11.* & exstant tales passim plurimæ: inter quas est & decoctum galli veteris, cuius descriptio est in dispensatorio Augustano, & apud Quercetanum, *in pharmac. dogmat. restitut. cap. 8.* item pilulæ tartareæ, & de ammoniaco.

Malua semen. Post omnem purgationem maluæ semen leuissimè tritum duarum drachmarum pondere exhibere iubet Aëtius, *tetr. 2. serm. 2. cap. 10.* Humectat enim exsiccatam aluum. Ad abstergendum etiam vias primas vtilis est cremor ♀, ♃um ⊕latum, & alia ex tartaro composita medicamenta.

In malo pertinaci etiam vomitus repetitus non inutilis fuerit. Sæpe enim vomitu eos humores è primis viis reiectos fuisse obseruatum est, qui purgantibus euacuari non potuerunt. Ratio tamen hic ventriculi habenda. Si enim is sit debilis, vix habent locum vomitoria, & ventriculo ex morbo afflicto ærumnam addere non licet, vt scribit Aëtius, *tetrab. 2. serm. 2. cap. 10.* Propterea etiam à fortioribus vomitoriis ventriculum valdè debilitantibus adstinendum.

Refrigerãtia, attenuantia & aperientia. Si post purgantium vsum medicamentorum reliquiæ aliquæ, vel intemperies aliqua supersit, refrigerantium, attenuantium, aperientium, & detergentium vsu eæ absumendæ & tollendæ, ac venæ & viscera alteranda.

Huic scopo inseruit inprimis serum lactis caprini, si 14. diebus vel pluribus, cum succo purificato cichorij, fumariæ, carduibened. veronic. chamedr. ceterach, vel horum essentiis, vt hodie vocant, vel extractis & conseruis vsurpetur. Vtile est & absinthium, centaur. minus & gentiana: cum, vt supra dictum, omnia amara lieni amica sint, sicut dulcia inimica. Vt autem medicamenta ista sine nausea assumantur, extracta in pilul. redigi, conseruæ seorsim vsurpari, & hinc haustus seri lactis caprini sumi potest. Ac si flatulentia seri lactis caprini metuatur, semen coriandri, vel pauxillum ligni sassafras in eo coqui potest. Hoc enim modo quod restat humoris vitiosi in vasis hypochondriorum abstergitur & eluitur, & frigiditate seri lactis caprini caliditas & siccitas eorundem vasorum temperatur, atque ipsis pristina & naturalis temperies restituitur.

Diuretica. Vrinam quoque prouocare per conuenientia medicamenta, quæ tamen non nimis calefaciant & siccent, vtile est. Quamuis enim Hollerius, *in scholio in cap. 40.* nullam viam esse à liene ad renes putet, nisi multiplici tractu in venam cauam regurgitans humor eò perueniat: tamen res longè aliter sese habet, & expedita satis, nec ita longa via est à liene per arteriam cœliacam ad arterias emulgentes, & ab his ad renes. Hinc etiam Galenus, *2. ad Glauc. c. 2.* renes & lienem per vrinas expurgari docet. Testatur id etiam experientia, ac sæpe obseruauimus, ab hypochondriacis & lienosis nigerrimas vrinas, & quidem cum commodo redditas fuisse. Quod etiam Antonius Valerius obseruauit, qui, *in exercit. in modò allegatum caput Hollerij,* refert, se nouisse virum religiosum, cui ter quater in anno, maximè vere aut autumno ineuntibus, intumescebat lien, quíque dolore hypochondrij tum infestabatur, & subliuidus fiebat toto corpore, tandem verò nigricantibus vrinis atramento simillimis erumpentibus per quinque aut septem dies pristinam sanitatem recuperabat.

Diuretica reiicit in Lienis affectibus Septalius. [Prohibet Septalius, *animad. Med. lib. 7. n. 61.* in lienis affectibus per vrinas euacuare. Frustra, *inquit*, obstructũ, aut duritie tentatum lienem curare conantur ij, qui diureticis id aggrediuntur. Cùm enim nullus ab hoc viscere ad vias vrinæ sit transitus, Galeno etiam teste, 13. *meth. med. cap. 17.* id frustra tentari coniiciendum est, in quo Medicum frustrari fine contingit. Per secessum igitur ea materia euacuanda est. Quod si aliquando aliqui per lotium copiosum curati sunt, vt de Bione scriptum est, *2. epid sect. 2.* id vel tanquam rarum & per vias occultas factum recenset Hippocrates, vel sanè aliis adhibitis remediis emollientibus & dissipantibus, & per aluum subducentibus, cùm multa fæculenta, per venas superesset materia, quâ foueri & renouari humor ille poterat, per vrinas eâ subductâ præseruatio potius, quàm curatio facta est; quod imitari Medicus poterit, vbi nigras, crassas, fæculentásque vrinas adesse cognouerit. Diureticis enim tũ tutò vti poterit, ad antecedentem materiam per eam partẽ euacuandã. *Hac Septalius.*

1. Verùm errat. Sed multis modis Vir Clariss. fallitur. Primò quidem, dum nullam à liene ad renes & vesicam viam manifestam esse statuit. Habet enim lien arterias multas, & ferè quintuplo plures, quàm venas, quæ cùm oriantur ab arteria cœliaca, à cœliaca verò facilis sit via ad emulgentes arterias, ex his autem per renes ad vreteres & vesicam: hinc manifestè patet, commodissimè humores è liene per vrinas euacuari posse. Hinc ipse Hippocrates,

lib. de intern. affect. lienosis diuretica iubet exhibere, & *lib. de extern. affect.* biliosis qui magnum lienem habent, & praui ac fœtidi coloris sunt, maligna contrahunt viscera, vrinas mouere iubet. Deinde falsum etiã est, quòd saltem præseruationis gratiâ, & ad materiam antecedentem in venis contẽtam diuretica exhibenda censet; cùm ipsa experientia constet, humores melancholicos ex ipso liene, & locis circa lienem, per arterias emulgentes, & hinc per vrinas, euacuari. Atque ipse sæpissimè vidi vrinis nigerrimis ab ægris in affectibus lienis emissis, eos conualuisse. de qua re etiam videtur infrà *sect. 2. cap. 6.*]

Si etiam hæmorrhoides vel menses suppressi sint, danda opera, vt conuenientibus medicamentis, de quibus alibi dictum, reserentur.

Etsi verò quandoque purgantibus & hactenus propositis medicamentis sæpe repetitis malum hoc tollitur: tamen si paulò contumacius & diuturnius sit, iis non semper cedit. Vbi ad tria efficacissima remedia tandem confugiendum est, Chalybem, acidulas & thermas.

An chalybs in hac Affect. vtilis sitis.

Et primò quidem Chalybem quod attinet, statuunt quidem nonnulli chalybem esse temperatum, alij frigidum. Verum si eius resolutionem spectemus, & effectus attendamus, manifestum euadit, eum calidum & siccissimum esse. Quapropter à nonnullis dubium hîc mouetur, an affectioni hypochondriacæ conueniat. Cum enim ea ab humore sicco, & si ater sit succus, etiam calido proueniat, ei domando ineptus videtur chalybs. Præterea etiam vim adstringendi & sistendi aluum habet, de quo supra, *p. 2. cap. de Dysenteria quæst. 6.* dictum. Verum etsi ista ita sese habeant: tamen experientiâ diuturnâ & multâ constat, chalybem ad affectionem hypochondriacam, cachexiam in mulieribus ex mẽsium obstructione, aliósque è pertinacibus lienis & venarum mesaraicarum obstructionibus ortos morbos esse probatũ remedium, & meritò ob id magnifaciendum. Plinius, *natural. histor. l. 34. cap. 15.* inter alia de Chalybis vsu scribit: *Propinatur contra lienis vitia. Absumit enim illa.* Paulus Ægineta, *de remed lib. 3. cap. 49. Aquam, in qua extinctum candens ferrum, epotam spleneticis competere* scribit Dioscorides, *lib. 5. cap. 53. lienosis auxiliari.* Aëtius, *tetrab. 3. serm. 2. cap. 11. Lienosis præstantissimum esse remedium,* ait, *aquam, vinum aut poscam, in quibus ferrum extinctum fuerit per multos dies sumtam.* Oribasius, *Synop. lib. 9. cap. 24. Cœliacis, & lienosis multum conferre* author est. Rhasis *lienis tumoribus vtilem esse* scribit, quem Serapio, Auicennas, & Halyabbas sequitur. Quæ omnia & posteriores Medici confirmant, & omnes vno ore ferrum & chalybem lienis obstructionibus prodesse testantur. Atque inter eos Iulius Cæsar Claudius, *respons. 29.* scribit; *proprium melancholiæ hypochondriacæ alexipharmacum esse Chalybem; quoniam continuus illius vsus semper felicem finem in ægris sit assecutus: siquidem in reserandis obstructionibus, in quibus omnis melancholiæ curandæ cardo vertatur, nulli medicamento cedat.* Et *de ingressu ad infirm. in appendice sect. 2.* scribit, *in curatione melancholiæ hypochondriacæ medicamenta chalybeata sibi nullum par habere.* Mercatus etiam, *de morb. mul. l. 2. c. 6.* refert, *tantam esse Chalybis naturam & efficaciam, vt magnos etiam lienis & vteri scirrhos persanasse visum sit.* Et *de intern. morb. curat. l. 1. cap. 17. incredibili efficacia affectioni hypochondriacæ chalybem prodesse, & experimento esse confirmatum, in omnibus ferè affectionis hypochondriacæ caussis vsum chalybis commodum esse, siue in fœminis ex vtero, siue in eis, ac viris ex ventriculo, mesenterio, iecore, aut splene obstructis, aut quomodo libet humore obsessis, malum oriatur.*

Quomodo prosit in hoc affectu?

Qua ratione verò in Dysenteria commodè exhiberi queat chalybs, supra, *loco allegato*, dictum. De modo autem, quo ferrum & chalybs in hoc affectu prosit, sunt variorum autorum variæ sententiæ. dum alij pondere partes obstructas permeare & ita ab infarctu liberare, alij abstergendi & aperiendi, alij & purgandi vim habere statuunt, quos suo loco relinquimus. Omnes tamen concedunt, quod verum quoque est, non electiuè purgando, vt alia purgantia, id, quod præstat, præstare nobis probabile videtur, ferrum & chalybem peculiarem cum humoribus melancholicis, & adustis habere cognationem, atque idcirco eos seu attrahere, seu imbibere, ac cum iis vniri. Et atram bilem, vt & ipsam melancholiam, vitriolatæ naturæ participem aut certè ei cognatam esse, & ferruginei quid sapere, nemo facilè negauerit. Quique analogiam Macrocosmi & Microcosmi explicant, scribunt, quod Mars metallicus maioris mundi respondet Marti Microcosmi, eiúsque seruitio destinetur, & custos sit valetudinis eius membri, cui cœlitus videtur esse destinatus.

Cum verò chalybs naturæ sit metallicæ, & in alimentũ conuerti non possit; sit etiã crassioris substantiæ, quam vt in penitiores corporis partes penetrare valeat, natura eum per aluum maturè iterum exturbat, atque ita vnâ humor melancholicus cum eo euacuatur. Atque hoc ipsum esse videtur, quod Mercatus, *de recto præsid. vsu lib. 2. c. 7.* scribit, chalybem abstersione humores abradere, ac à parte, cui adhærent, separare & secum deferre. Cum verò Chalybs per aluum deiicitur, feces nigræ redduntur, & id nisi fiat, parum felix est vsus chalybis, & ab eo desistendum. Ex quo patet, non saltem ipsum aperire, sed secum etiam vitiosos humores educere. Hinc quoque Autores non semper chalybem subtilissimè præparatum rudiori modo & crassiori parato præferunt, sed monet Mercatus, *de morb. mul. lib. 2. c. 6. ex Aëtio*, chalybem crassiori modo præparatum splene obstructo, humoribus melancholicis & crassioribus abundantibus exhibendum esse, proculdubio, ne penitius in corpus penetret, sed in primis viis hærens humores illos crassos imbibat, iterúmque facilius per aluum descendat. Scribitque idem Mercatus, *loco allegato*, chalybem si nimis exquisitè puluerisetur, & comminuatur, vomitum ciere, & aluum turbare: non quidem, vt ille putat, quod in argenti viui naturam abeat, sed quod, quo magis resoluitur, magis in vitrioli naturam abit; vt & *de Dysenteria* demonstratum, & maiorem vomitum ciendi & aluum turbandi vim acquirit: in crassiore autem substantiâ satis quidem vitiosos humores imbibit, verum naturæ non ita molestus est, aluúmque non ita turbat. Et licet chalybs calidæ & siccæ naturæ sit, atque hoc modo humorem atrum ferociorem reddere videatur: tamen non alterandi caussa exhibetur, sed vt obstructiones aperiantur, & humor ater educatur; atque commodum, quod ex eius vsu prouenit, longè maius est, quam incommodum, sicut etiam rhabarbarum in euacuanda bile, elleborus niger in humore melancholico euacuando commodè exhibentur, etsi in primis qualitatibus cum hisce humoribus aliquam conuenientiam habeant.

Extract. hellebori nigri.

Fit etiam efficacissimum extractum ex helleboro nigro, si chalybs spiritu vitrioli soluatur, solutioni aqua aliqua splenetica addatur, & liquore illo, vt moris, extractum ex radicibus hellebori nigri paretur.

Ex quo patet, vix locum habere posse, quod Iulius Cæsar Claudinus, *loco allegato*, scribit, aurum & argentum eundem vsum pro adimplendis scopis illis, quos adimplemus vsu chalybis habere posse. Sunt enim ista metalla diuersæ naturæ, neque eandem cum hisce humoribus cognationem habent.

Chalybs quo modo exhibendus

Exhibetur autem chalybs variis modis. Alij enim eum saltem limatum subtiliter exhibent; alij calcinatum; alij prius præparatum quod fit limaturâ chalybis in aceto maceratâ, hinc siccatâ & tritâ Alij ex eo vina chalybeata, syrupos, oxymel, electuaria parant, quorum formulæ apud Mercatum, & Iulium Cæsarem Claudinum, *loco allegato*, & alios extant.

Fiunt etiam è chalybe croci & tincturæ, de quibus *de constitutione chymiæ cap. 19. tractatui de cons. & dissens. Chymic. cum Galenic. annexo* egimus.

Quocumque autem modo exhibeatur, cum certum sit, vires, quas exserit in hypochondriacis curandis, ab eius

eius sulphure, quo abundat, præcipuè pendere, attendendum in præparando & exhibendo hîc chalybe, ne eius sulphur perdatur, quod fit, si vel chalybs crudo valde igne vratur, & vt Chymici loquuntur, reuerberetur; vel etsi alio modo solutus sit, si reuerberatione partes eius sulphureæ & volatiles dissipentur, & fixæ salinæ relinquantur, quæ potius adstringendi, quam aperiendi vim habent.

Datur autem in substantiâ vel in Conseru. rosar. violar. bottagin. quæ in hac affectione commodissima est, vel alia conueniente, aut cum syrupo aliquo, vel in pilulas cum syrup. aliquo, aut succo cichorij & agrimoniæ, redactus. Ne autem ventriculus offendatur, alij caryophyllos, alij cinamomum, alij spec. diarrhod. dimidiam partem, alij conseruam rosarum, cichorij admiscent. Possunt etiam cum cinamomo & saccharo inde rotulæ, vel orbiculi fieri; si scilicet chalybis præpar. Vnc. ß. cinamomi Drach. ij. sacchar. albiss. Vnc. j. addantur.

Possunt & alia medicamenta scopo Medici inseruientia addi: vt cortic. rad. cappar. tamarisci, fraxini, filicis, fol. chamædryos, ceterach, chamæpityos, flor. genistæ, & similia.

Antequam verò exhibeatur, primæ viæ euacuandæ sunt. In substantia si detur, mediæ ætati exhibeatur Drach. j. Dosis tamen vt Nicolaus Monardes, *dialogo de ferro*, scribit, neque infra binos scrupulos, neque supra drachmam cum semisse esto. Oxymel & syrupus datur ad Vnc. ij. vel Vnc. iij. Vinum ad Vnc. iiij. ad Vnc. vj. Sumto chalybe in substantia hauriendum poculum vini albi, neque nimis tenuis, neque nimis generosi. Abstemij aquam, in quâ cinamomum coctum sit, vel ius galli bibant.

Dosis chalyb.

Exhibetur autem chalybs commodissimè vere & autumno. Hyems enim frigore, æstas calore obstat.

Chalybs quãdo vsurpandus.

Sumendus verò Chalybs manè, ieiuno stomacho, & sumto eo æger vna atque altera hora obambulet vel exerceatur, vt facilius medicamentũ distribuatur, postea quiescat. Si tamen vires sint debiles, exercitium omitti potest; cum etiam in lecto decumbentes vsu chalybis sanatos fuisse compertum sit. Horis autem à sumto medicamento quatuor elapsis, & cum è vẽtriculo iam medicamentum descendisse animaduerret, prandium æger sumat. Diæta sit frugalis, & omnino cibis boni succi vtendum. Initio autem sufficit tertio quoque die chalybem sumere: cui si æger postea assueuit, morbúsque id postulat, singulis diebus exhiberi debet. Quidam primis diebus eum cum multâ bile & vitiosis humoribus vomitu reiiciunt; sed cum commoda & εὐφορίᾳ. Imò censet Mercatus, *de morb. mul. lib. 2. c. 6.* iis, quibus mesaræum & venæ ventriculo proximæ obstructæ sunt (aut vitiosis humoribus scatent) primis diebus chalybem admiscendum esse iis, quæ vomitum quoque prouocant. Duobus vel tribus diebus elapsis, vbi chalybi adsueuerint, amplius non vomunt nonnulli etiam planè non vomunt.

Exhibetur etiam diebus pluribus vel paucioribus, pro ægri & morbi ratione. Aliis enim dies quindecim sufficiunt, aliis etiam 30. necessarij sunt.

Videndum autem, vt chalybs descendat & per aluum euacuetur, quod ex fecibus nigris cognoscitur, quod nisi fiat, quarto die, vel clystere iniecto, vel pilulis ex aloë rosata, vel de tribus, aluus cienda. Non inutile quoque fuerit, post decimum vel duodecimum diem leni purgatione vti, deinde à purgatione biduo quiescere, & hinc ad vsum chalybis redire. Vt verò chalybs facilius descendat, & non retineatur, potest pulueris Dr. ij. addi spec. diarroh. Abbat. aloës an. Dr. j. & cum syrup. capill. ♀ vel fumariæ pilulæ inde formari. Purgantia tamen pro humorum peccantium natura variari possunt. Si enim pituita admisceatur, agaricus & semen carthami; si bilis, rhabarbarum addi potest; melancholia potissimum abundante folia senæ vsurpentur.

Thermæ & acidulæ.

Vt chalybis, ita & acidularum & thermarum vsu sæpe malum hypochondriacum, quod purgantibus expugnari non potuit, curatur. Quæ procul dubio eâdem ratione, quâ chalybs, hoc malum tollunt, dum nimirum partes & spiritus minerales, quibus acidulæ & thermæ abundant, secum humores vitiosos è corpore rapiunt, & deferunt. Atque hinc qui acidulas & thermas bibunt, nigra per aluum deiiciunt, magna quantitate, qui color non semper ab humoribus atris est sed à ferro & ⊕-lo; sicut & vulgo notũ est, è ⊕-lo, quod idcirco atramẽtum sutorium appellatur, & ferri rubigine tincturas nigras fieri. Cum autẽ non cuiuslibet facultates & rationes ferant, vt quasuis acidulas vel thermas adeat, eas quilibet in vsum trahere potest, quas in vicinia ad hunc affectum vtiliores esse, publica famâ & lõgua experiẽtia constat. In Germania commendantur acidulæ Schuualbacenses, Griesbacenses, Egranæ. E thermis Badenses Marchionis, Carolinæ. In Italia Aponenses in agro Patauino Sancti Cassiani & aliæ plurimæ.

Non hic prætereundum videtur, esse quosdam chymicos, qui acidularum compendium quosdam promittunt, & se id, quod acidulæ magna copia potæ præstant, salino quodam puluere paucorum granorum pondere ex hibito, aut liquore exiguo idẽ effecturos pollicentur: & sui instituti hanc rationem proferunt, quod magna aquæ copia ventriculum offendat, id quod exiguus puluis facere non possit. Verum errant illi, me quidẽ iudice, sed saluo aliorũ iudicio, nõ parũ. Nam hæc ipsa acidularũ & thermarũ est prerogatiua, quod etiã in magna copia potę corpus non offendũt, sicut alia medicamenta purgãtia, dũ mox iterũ euacuãtur; interim omnia ventris inferioris vasa penetrant, & quicquid ibi vitiosi offendunt, abstergunt & abluunt, quod puluis aliquis salinus granorum non ita multorũ pondere exhibitus præstare non potest. Si perpendatur, quantus sit vasorum mesaraicorum numerus, nulla paucorum granorum ad ea est proportio, vt ille in omnia distribui, hærentesque hinc inde humores educere possit. Vt nihil dicam de illa singulari mistione à Natura facta, quam Ars imitari non potest; vt & de eo, quod vis thermarum & acidularum non tam in sale quodam fixo consistit, quam in Spiritu volatili, qui facilè euanescit.

Simul verò toto curationis tempore lieni cum externis tum internis medicamentis prospiciendum. Cum enim, vt supra dictum, ab hoc præcipuè mali huius origo pendeat, & nisi is sese bene habeat, nec epati pro sanguine generando idonea materia, nec ventriculo & aliis ventris inferioris visceribus alimentum probum suppeditetur: omnino danda opera, vt saluus conseruetur, aut si à statu naturali lapsus sit, in eum restituatur, quod fit medicamentis, quæ terrenum ipsius humorem leniter emolliunt, attenuant, & detergunt: qualia supra proposita sunt de affectibus lienis.

Habenda quoque aliarum partium, quæ ad mali huius generationem aliquid conferunt, ratio. Ventriculus roborandus iis, quæ calorem eius fouet, concoctionem adiuuant, & flatus discutiunt, de quibus in affectionibus ventriculum dictum: quæ ita moderanda, ne nimis calidorum vsu intemperiem, quæ est in vicinis visceribus, augeamus, humoresque amplius exsiccemus & duramus.

Commodum hic est absinthium, quod non solum stomacho & ventri vtile, sed & neque flatum in ventre multum fieri permittit, neque aluum exsiccari penitus, & vrinas ciet, & coctionem probè adiuuat, vt scribit Aëtius, *tetrab. 2. serm. 2. cap. 10.* qui etiam huius solius vsu quosdam à melancholia liberatos esse testatur.

Nec negligendum est Epar. Imprimis vero vbi ἀντιπραξία est & contraria intemperies viscerum ventriculi scilicet & epatis, cautè agendum, ne dum vni succurrimus, alteri noceamus. Fit autem hoc, dum vel ventriculo sua medicamenta extra, epati intus, aut contra adhibemus; vel alternatim nunc ventriculo, nunc epati prospicimus, prout huius vel illius affectus & sympto-

mata magis vel minus vrgent; vel dum medicamenta vtrique visceri conuenientia miscemus. Commodissimum verò semper fuerit, primò ventriculum vel vomitu, vel leni medicamento euacuare: interim extra epati prospicere. Quia tamen humores ex vtriusque visceris intemperie generantur, tandem aduruntur, temperata medicamenta adhibere vtilissimum est, quæ simul aperiunt & attenuant, ex cichor. agrimon. fumar. cum oxymelite & sero lactis.

Cæterùm quia & cordi & capiti vapores molesti sunt, qui ex illuuie illâ humorum in hypochondriis eleuantur, ij à capite & corde auertendi, dissipandi, eorúmque prauitas corrigenda. Auertunt à capite & corde vapores extremorum frictiones, lotiones, scarificationes, fonticuli in cruribus excitati. Vapores discutiunt, eorúmque prauitatem corrigunt, flores borraginis, bugloss. betonicæ, tunicis, melissa, radic. helenij, scorzoneræ, sem. coriandri, anisi, zedoaria, ambra, quæ in calore natiuo etiam & spiritibus ac membris principalibus roborandis facilè primas tenet; margaritæ, corallia, lapid. pretiosi vsitati, bezoar; è quibus plurima medicamenta passim obuia parari possunt. Vulgaria sunt Confectio de hyacintho, Alchermes.

Tandem, quod Aëtius, *tetrab. 2. serm. 2. cap. 10.* de curatione melancholiæ monet, id in genere de affectione hypochondriaca locum habere potest, nimirum naturæ remissionem interdum dandam, & à medicamentis aliquandiu abstinendum est: cum in curatione videatur affligi, quiete verò inualescere, & superare morbos iam antea attenuatos, vt obseruatum sit, multos sic ægrotantes tempore curationis nihil commodi percepisse, dimissa verò curatione restitutos fuisse. Quod interdum etiam in thermarum & acidularum vsu euenit.

CAPVT VII.

Diæta.

Diæta. VLtimò Diætam quod attinet, si vllo alio in morbo ea exquisita & accurata opus est, in hoc morbo maximè necessaria est: cum à diætæ erroribus originem habeat, & foueatur, ac sine eâ parum medicamenta prosint: si verò accurata instituatur, non parum ad hunc morbum expugnandum momenti habeat.

Aër ergo sit temperatus & purus: Cibi sint boni succi, facilis coctionis, temperati, non calidi, non sicci, non viscidi, lenti, crassi, non acres, cui intemperiem viscerum augere, humores amplius adurere, & *Cibi.* meatus obstruere possint. Conueniunt ergo carnes agninæ, vitulinæ, veruecinæ, bubulæ saltem iuniores & teneræ, non pingues aut frixæ: suillæ verò, hircinæ, caprinæ, bubulæ vetustiores, ceruinæ, anatum, anserum, columbarum & similes duriores noxiæ sunt. A carnibus etiam sale conditis, vel fumo induratis & exsiccatis planè abstinendum. Sal cum densandi, constringendi, & coagulandi vim habeat, facit, vt humores in hypochondriis facilius cumulentur & detineantur. Pedes etiam & viscera animalium in vsum non veniant. Oua tremula non sunt inutilia; nec iuscula gallorum & gallinarum, carnis bubulæ, mediocri tamen quantitate sumta; cum æstum hypochondriorum temperare possint. Nimiâ verò quantitate sumta fluctuationes pariunt. Lactis vsus non est commodus, vt nec casei. Pisces sint saxatiles & ex puris aquis, funduli, lupi, percæ: Carpiones verò, anguillæ, cochleæ, cancri, pisces duri, maritimi plerique, imprimis exsiccati, vt & alij sale conditi, vel fumo indurati nocent. Fructus etiam plerique reiiciendi, cum vtplurimum dulces sint, ac præterea flatulenti, & facilè corrumpantur, præter poma Borsdorffiana & similia, passulas, amygdalas, pineas. Cappares quidem laudantur vulgò; verum rectè vsurpandi. Nam non solum difficilis concoctionis sunt, sed & acetum, quo condiuntur, humorem melancholicum fermentat & exaltat. Commodissimè præparantur, si condiantur addita tertia parte passularum Corinthiacarum, sacchari eadem quantitate & momento aceti.

De aceto Autores non consentire videntur. Hippocrates, 3. *de rat. in acut. text.* 38. scribit, quod ab aceto τὰ μέλαινα ζυμοῦται, καὶ μετεωρίζεται, καὶ πολλαπλασιοῦται: *Acetum an conueniat.* Galen. *in comment.* acetum melancholicis aduersissimum esse addit. Aëtius tamen, *tetrab. 2. serm. 2. cap.* 10. & Paulus Ægineta ex Posidonio & ex his Donatus Altimatus, *de medendis morbis, cap.* 7. sub ingressum lecti melancholicis acetum acerrimum cochlearis mensuram propinant. Verum non aliter hoc admitti potest, nisi in melancholia, vt vapores, præcipuè ex humore adusto ad caput tendentes, supprimantur: non verò simpliciter in affectione hypochondriaca. Alias enim Hippocratis sententia verissima est, acetúmque humores melancholicos & lienis ac ventriculi constitutionem vitiosam, ob quam aliàs humores acidi generantur, auget. Si tamen ob vim incidendi cibis admiscere libet, vt & medicamentis, parca manu id fiat; & aliis, quæ lieni prosunt, additis.

E leguminibus admitti potest hordeum & auena. E plantis asparagus, cichor. endiuia, petroselinum: reliquæ pleræque parum vtiles, imprimis brassica muria condita. Panis sit è frumento puro, fermentatus & & bene coctus.

Circa cibos tamen monendum, vnicè dandam esse operam, ne cruditas vllo modo generetur. Qua in re *Circa cibos quid notandum?* imprimis ad ventriculum respiciendum, qui in omnibus ac affectione laborantibus non semper eodem modo sese habet; & ob vitiosum, quo nutritur, alimentum nonnullos cibos sæpe peculiariter auersatur. Ideóque non semper commodiores sunt cibi tenuiores, & qui facilè alterantur; cum in iis, quibus cruditas nidorosa familiaris est, tales cibi facilè corrumpantur, qui propterea iis non sunt exhibendi; sicut contra iis, qui cruditati acidæ sunt obnoxij, cibi frigidi non conueniunt. Imprimis verò ad peculiarem cibi naturam respiciendum. Itaque cibi ij exhibendi, quos ægrum optimè tolerare, concoquere & citra vllam molestiam distribuere animaduertimus. Neque enim tam refert, quàm boni cibi exhibeantur, quamquam bene coquantur: siquidem cibi etiam boni, si non bene coquantur in ventriculo, plus nocent, quam deteriores, si benè coquantur.

Potus sit vinum album tenue, benè maturum, benè *Potus.* defecatum, non austerum, vel quod in lapide calcario, & aliis locis materiam tartaream suppeditantibus crescit. Condiri potest vinum flor. & radic. borraginis, vt & ex aliis plantis huic affectioni conuenientibus supra enumeratis. Nec inutile est vinum absinthites è musto paratum, cui, si libet, pars tertia rad. borrag. vel bugloss. addi potest. Cereuisia, quæ in nostris regionibus vsitata est, sit pura & bene defecata. Hydromeli è succo pomorum describit Paulus Ægineta, *lib. 7. de re med. cap. 5.* *Hydromeli. è succo pomorum.* Aëtius, *tetrab. 2. serm. 3. cap. 138.* quod etiam pro naturarum & circunstantiarum ratione locum habere potest. Quod verò de cibo monuimus, idem de potu monendum, vt videamus, quem potum sine vlla cruditate ac incommodo æger melius ferat. Aliis enim vinum, aliis cereuisia, & quidem hæc vel illa magis conuenit: ac sæpè obseruatum, nonnullos cibos in hac affectione bene retinere, quam primum verò cereuisiam bibunt, vomere, & post horarum etiam aliquot interualla cereuisiam parum alteratam reiicere. Circa cibum & potum & hoc monendum, ne nimiâ varietate peccetur, aut copiâ ventriculus obruatur: aut alij cibi assumantur, antequam priores concocti sint, & in ventrem descenderint.

Somnus sit mediocris & tempestiuus, nec statimà cœna

cœna ineatur. Vigiliæ nimiæ multum hac in affectione nocent. Exercitia & motus corporis si moderatus, vita sedentaria incommoda est. Animi nimia intentio & lucubrationes, præsertim à cœna, valdè in hoc affectu noxiæ. Præcipuè verò grauiora animi pathemata, ira & mœror, quæ vel sola affectum hunc producere valent, præsentemque miris modis fouent & augent, vitanda.

LIBRI TERTII PARS V.

SECTIO SECVNDA.

De Scorbuto.

CAPVT I.

De Scorbuti Nominibus & Natura.

Scorbuti Nomina. MOrbi huius, hoc loco meritò tractandi, vulgatum nomen apud Medicos est Scorbutus, seu Schorbutus; mutuata appellatione à Saxoniæ inferioris incolis, qui eum *Schorbock*, aut *Scorbuck*, & Hollandis, qui *Sel ærbuyck*, ab effectu, cruciatibus scilicet, & torminibus ventris, nominant. Quia tamen non solum venter, sed & aliæ partes in eo afficiuntur, ab iis alia quoque nomina accepit, & *Schurmundt* Danis etiam *Schorbeck*, ab oris vitio, vacillantibus dentibus, & laxis, ac sæpe exulceratis gingiuis; & *Scorbein*, à languidis cruribus, & à blauis glastinis, seu puniceis maculis *Blavvschuyt*, appellatur. Nonnulli (quod cuidam Regnereo Snoy, celebri sui temporis Practico, tribuitur, vt apud Forestum, *lib.* 10. *obs.* 11. videre est) à læsis gingiuis, & pedibus *Gingipediũ.* Gingipedij nomen (crassa & pingui minerua, vt Clariss. Salomon Albertus ait) finxerunt.

An fuerit antiquis cognitus. Quibus nominibus antiquis fuerit appellatus hic morbus, imò an antiquis cognitus fuerit, in controuersiam vocatur. Iunius, *in Nomenclator.* à Marcello, qui Gratiani & Theodosij Imperator. ætate floruit, hoc malum appellari scribit Oscedinem. Etsi verò nonnulli, vt Balduinus Ronsseus, *lib. de magn. lienib. Hippocrat. cap.* 2. hoc malè fieri dicant; cùm Oscedo vitium sit apud *An sit Oscedo.* Gellium, *lib.* 4. *c.* 20. quo qui tenentur, sæpius oscitant: tamen cum remedia, quæ Marcellus, *de re Medic. cap.* 11. contra Oscedinem proponit, non oscitationis vitio sed scorbuto, & gingiuarum exulcerationi conueniant: omnino oris vitium scorbuticis familiare per Oscedinẽ eo loco apud Marcellum intelligi debet. Quod verò Gellius, *loc. alleg.* describit vitium, ab hoc planè diuersum est, & ita saltem nomine, nullo verò modo re oscedo Gellij & Marcelli conueniunt.

An Stomacace & Scelotyrbe. Plinius morbi cuiusdam, quem Stomacacen, & Scelotyrben appellauit, mentionem facit, *lib.* 25. *histor. natur. c.* 3. his verbis. *Non bestiarum solum ad nocendum scelera sunt, sed interim aquarum quoque, & locorum. In Germania trans Rhenum castris à Germanico Cæsare promotis maritimo tractu fons erat aquæ dulcis solus, qua pota intra biennium dentes deciderent, compagesque in genibus dissoluerentur, Stomacacen Medici vocarunt, & Scelotyrben, &c.* Atque hunc morbum plerique Medici Scorbutum esse existimant. Quibus & ego assentior, & stomacacen, ac scelotyrben Plinij ipsissimum scorbutum esse puto; cum in iis locis, in quæ Cæsar Germanicus trans Rhenum castra promouit, malum hodie etiam sit frequens, & præcipuè in castris, iis maximè in locis, facilè contrahi possit. Nomen a. hoc non à Frisiis & Germanis, qui procul dubio Medicis tùm temporis doctis, & linguarum peregrinarum peritis destituebantur, huic malo inditũ, sed Medici vel Græci, qui apud Romanos erant, vel Latini Græcæ linguæ periti, qui exercitum Romanum sequebantur, & symptomatis, quæ maximè in ore, & tibiis apparebant, id finxerunt, & indiderunt, ac στομακάκην quasi στόματος κακὴν vel κακίαν (Barbari Stomacaxiam nominant) ab oris vitio, quod Germanis etiam *die Mundfeule*, & σκελοτύρβην, seu σκελετύρβην (vtrumque n. nomen apud probatos autores occurrit: prius tamen analogiæ magis conuenit) à tibiarum seu crurum læsione appellarunt; aut certè antiqua nomina, & iam tùm apud Medicos obuia & vsitata iis accommodarunt. Nam etiam, *in lib. de definit. Medicis*, qui sub nomin. Galeni circumfertur, scelotyrbes fit mentio. Verum ea scelotyrbe Scorbutus non est, sed paralyseos quædam species, qua qui laborant, rectè incedere nequeunt, sed nunc in læuam, nunc in dextram partem cõtorquent corpus, interdum crus post se trahunt non secus, ac ad accliues locos ascendentes faciunt. Quia ergo Græci, vel Romani, quibus primum Scorbutus offerebatur, in eo quoque crurum quandam resolutionem animaduertebant, atque aliud commodius nomen non habebant, propter affinitatem & ipsum scelotyrben nominarunt.

Verum hoc nomen non primum Scorbutus accepit in castris Cæsaris Germanici, quæ trans Rhenum duxerat, vt plerique existimant: verum iam apud Strabonẽ, *circa finem lib.* 6. *Geograph.* qui sub Augusto vixit, hæc nomina occurrunt, qui morbum hunc, qui in exercitu Ælij Galli, iussu Augusti in Arabiam ducto, exortus est, stomacacen & scelotyrben nominat. Vt ita nomen hoc Medicis Romanis iam notum facilius morbo in castris Germanicis exorto imponi potuerit. *Quando hoc nomen acceperit.* Hic non prætereundum, in Strabone non στομακάκην, sed στομοκάκκην legi; quam lectionem si quis sequi volet, deriuabitur hoc nomen à κάκκη, quod est merda: neque planè inconcinnè. Scorbuticis enim, qui hoc vitio oris laborant, os κάκκην olet. *στομακάκη.*

Neque hoc hîc silentio præterire possum, me dubitare, an Plinius caussam, quod militibus dentes deciderint, compagesque in genibus dissoluta esset, in potũ aquæ dulcis cuiusdam fontis rectè retulerit. Nam cum hodie omnia illa loca trans Rhenum cognitissima sint, neque tamen quisquam de tali fonte aliquid referat, quod ego sciam; neque Plinius id statim, sed post biennium demum accidisse scribat: credibilius est, id seu ex cibi praua ratione, seu contagio, & genio loci, cui & finitimis hoc malum endemium est, eos hunc morbum contraxisse, qui cùm Romanis ignotus, & nouus accideret, in peculiarem etiam causam, & fontis illius aquam retulerunt.

An verò vltra ista tempora notus, & quo nomine expressus fuerit, alij aliter sentiunt. *An sit icterus niger.* Sunt, qui icterum nigrum antiquorum ab Æginета, *lib.* 3. *cap.* 49. Aretæo, *de sig. & causs. morb. diutur. lib.* 1. *cap.* 15. descriptum, eundem morbum cum scorbuto esse posse putant; alii id negant. Etsi enim icterus niger quoque à liene ortum habeat: tamen in ictero nigro totius corporis colorem ad nigredinem mutari, idque maximè in oculis animaduerti, nullas verò maculas hinc inde spargi putant; quod non accidit in Scorbuto, in quo quidem etiam color cutis aliquomodo mutatur, verum non ita insigniter præcipuè in oculis, vt in ictero nigro, sed potius maculæ quædam hinc inde in cruribus, dorso, & brachiis efflorescunt. Verum enim verò maculæ non in omnibus scorbuticis necessariò apparent: cõtra rationi consentaneũ à nigro humore, qui in totum corpus in scorbuticis diffunditur, totius corporis colorem in nigrum mutari posse non aliter ac in iis, qui aliàs ictero nigro laborãt: & experientia id confirmat. Vidi ipse fœminam corporis colore, cum sana esset, florido, cui, cum post quartanam scorbuto laboraret, totius corporis color ita in nigrum mutatus est, vt vix eandem esse cognosceres. Itaque etiamsi omnem icterũ nigrum antiquorum scorbutum non dixerim: tamen icterum nigrum cum scorbuto coniungi hodie experientia docet; & olim etiam coniungi

coniungi potuisse, impossibile non fuit.

An vitiligo nigra.

Nonnulli ob colorem hunc, quo scorbuticorum corpus tingitur, etiam μέλανος ἄλφου, seu vitiliginis nigræ nomen scorbuto, ex Galeno, 3. *de sympt. causs. c.* 3. accommodant. Verum eadem huius ratio est, quæ icteri nigri. Etsi enim ab humore melancholico hoc vitium proueniat, & cum scorbuto coniungi possit: tamen non necessariò scorbutum coniunctum habet.

An magni lienes Hippocratis.

Langius, *lib.* 2. *epid.* 14. & Balduinus Ronsseus *in lib. de magn. lien. Hippocr.* vt & alij & Medici plurimi ab Hippocrate scorbutum descriptum esse putant, vbi de morbis lienis, & præcipuè magnis lienibus agit, *de morb. intern.* 2. *prædict.* 2. *prognostic.* quorum & Celsus mētionem facit, *lib.* 2. *cap.* 7. *lib.* 4. *c.* 9. & Cælius Aurelianus, *lib.* 3. *Chronic. cap.* 4. Ab iis autem dissentit VVierus, *in obseru. de scorbut.* qui Hippocratem, *in fine lib.* 2. *prorrhetic.* dum de magnis lienibus agit, affine quidem malum scorbuto descripsisse, non tamen ipsum scorbutum putat. Hippocratem enim docere, quod eodem tempore vtrumque symptoma in liene magno non conspiciatur, sed tibiarum vlcera tum demum subsequantur, quando humor ille melancholicus & acris non fertur sursum ad gingiuas, vel sanguinis eruptione euacuatur, verū ad tibias subsidet, eas exulcerat, & cicatrices nigras relinquit. In scorbuto verò simul gingiuas putrescere, & fœtere, & tibias lituris, ac maculis liuescere.

Verum enim verò Langio. & Ronsseo hîc assentire malo. Quæ enim Hippocrates de magnis lienibus habet, omnino optimè scorbuto quadrant. Ita enim Hippocrates *lib.* περὶ τῶν ἐντὸς παθῶν, secundum lienis morbum describit: ἡ γαστὴρ φυσᾶται. μετὰ δὲ καὶ ὁ σπλὴν οἰδέει, καὶ σκληρός ἐστι. καὶ ὀδύναι ὀξεῖαι ἐμπίπτουσιν ἐς τὸν σπλῆνα, ἡ δὲ χροιὴ τρέπεται, καὶ ὁρᾶται μέλας, ὕπωχρος, σιδιοειδής, καὶ ἐκ τοῦ στόματος (ita enim legendum, vt ex loco sequenti & ipsa morbi natura patet) κακὸν ὄζει, καὶ τὰ οὖλα κακὸν ὄζει, καὶ τὰ ἀπὸ τῶν ὀδόντων ὑφίσταται, καὶ ἐν τῇσι κνημέων ἕλκεα ἐκρήγνυνται, οκοῖάπερ ἐπινυκτίδες. τὰ δὲ γυῖα λεπτύνεται, καὶ ἡ κόπρος οὐχ ὑποχωρέει. *Venter inflatur, postea verò etiam lien intumescit, & durus est, ac dolores acuti in splenem incidunt. Color etiam mutatur, & niger conspicitur, pallidus, & qui malicorij speciem referat; & ex ore malè olet, & gingiuæ malè olent, eæque dentibus discedunt, & in tibiis vlcera, veluti pustulæ nocturnæ, erumpunt, membra verò extenuantur, & stercus per aluum non demittitur.* Et in fine *lib.* 2. *prorrhet.* οὖλα δὲ πονηρὰ καὶ στόματα δυσώδεα, οἷσι σπλῆνες μεγάλοι. ὁκόσοι δὲ ἔχουσι σπλῆνας μεγάλους, μήτε αἱμοῤῥαγίαι γίνονται, μήτε στόμα δυσῶδες, τουτέων αἱ κνῆμαι ἕλκεα πονηρὰ ἴσχουσι καὶ οὐλὰς μελαίνας. *Quibus lienes magni sunt, iis gingiuæ vitiantur & os graue olet: quibus autem lienes magni sunt, neque sanguinis eruptiones contingunt, neque os graue olet, ij in tibiis mala vlcera habent, & nigras cicatrices.* Quæ omnia tàm exactè scorbuto quadrant, vt planè ignotus ipsi fuisse non videatur. Et si in Arabia felici, vt antea dictum, & postea dicetur, ex victus ratione hic morbus generari potuit, cur non alicubi etiam in Græcia produci ex simili caussa, & Hippocrati innotescere potuerit? Etsi forsan eius natura ipsi tam nota non fuit, vt est hodie Medicis iis in locis, quibus scorbutus vernaculus est. Sicut & hodie quandoque Italis, & Gallis, quibus rarior est, offertur; nec tamē semper statim agnoscitur, vel hoc nomine describitur. Exemplum huius rei nobis præbet Medicus doctissimus, Carolus Piso, *in lib. de morb. ex proluuie serosa.* qui *obser.* 74. 75. Monachos quosdam ægrotantes describit, & qui passim curandi occurrunt scorbutici, conferat, vix ouum ouo tam simile est, ac morbus ille scorbuto: nec tamen scorbuti nomine à Carolo Pisone describitur, procul dubio quod scorbuti nomen in Lotharingia non satis notum est. Neque necessarium est, quod vult VVierus, vt in magnis lienis semper stomacace cum sceletyrbe coniuncta sit; cum sanguis ille impurus scorbuti caussa nonnunquam ad superiora solùm repat, & gingiuas corrumpat; nonnunquam ad inferiora descendat, & maculas, ac vlcera in cruribus, ac scelotyrben excitet nonnunquam tanta copia coaceruetur, vt totum corpus occupet, vbi maculæ, & lituræ non solum in cruribus, sed & in brachiis, ventre, ac tergo conspiciuntur. Sunt n. vt postea, *cap.* 5. dicetur mali huius quidam gradus, & pro temporis, ac loci varietate & præcipuè secundum caussæ copiam vel prauitatem, differentiæ; atque ipsa testatur experientia, nonnullos citra maculas, & lituras in cruribus tantum gingiuas vitiatas, & os grauceolens; alios, ore & gingiuis saluis, crura maculis & lituris, quandoque & vlceribus fœdata habere, alios vtrumque pati.

An ileos hæmatites.

Non solum a. sub magnis lienibus, sed &, *in eod.* περὶ τῶν ἐντὸς παθῶν, *lib.* Hippocrates, dum εἰλεὸν αἱματίτην describit, ipsum scorbutum egregiè delineasse videtur. Ita autem Hipocrates: *Morbus per Autumnum incipit, in eoque hæc accidunt. Ex ore malè olet à dentibus, & ab iis gingiuæ abscedunt, & ex naribus sanguis fluit; interdum verò in cruribus vlcera erumpunt, & alia emergunt, & color niger fit; & cutis tenuis.* Verum cum addatur, περιφοιτῆν καὶ ταλαιπωρέειν πρόθυμος, quod verterunt, ad deambulandum, & laborandum, promptus, atque hæc duo symptomata scorbuticis non conueniant; cum è plurimis vix vnus scorbuto laborans reperiatur, qui ad deambulandum, & laborandum promptus sit; ea de caussa hanc descriptionem scorbuto conuenientem negant Balduinus Ronsseus, & V. Vierus.

Verum enim verò cum cætera omnia exactè scorbuto quadrent, id quod additur, *ad deambulandum, & laborandum promptos esse,* nec scorbuto conuenit, nec illi, quem descripsit Hippocrates affectui quadrare videtur. Cum enim vulnera in cruribus habeant, ad ambulandum, & laborandum prompti esse non possunt. Et cum Hippocrates dicat, conuolulum sanguineum cætera quidem eadem, quæ prioribus contingunt, pati, de priori autem conuoluuli specie scribit; crura grauia esse, &, si deambulent, tremere, ac si per accliuem locum iter faciant, crebrò admodum spirare, & anhelare: certè deambulandum prompti esse non poterunt, qui laborant ileo hæmatite. Ideoque nonnulli in textu negatiuam particulam, οὐ, omissam esse, & legendum censent, περιφοιτῆν καὶ ταλαιπωρέειν οὐ πρόθυμος, *ad deambulandum, & laborandum minimè promptus*; atque ita tota hæc descriptio scorbuticis exactissimè quadrat. Confirmat istud alter locus, *in eodem lib de intern. affect.* vbi paulò ante de morbo Regio secundo Hippocrates ita scribit: οὔτε πρόθυμός ἐστι πρὸς τὸ πορεύεσθαι, καὶ φοιτῆν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἀσθενείας αὐτοῦ τὰ σκέλεα ὑποφέρεται. Ita enim legēdum puto. Quomodo enim in hac corporis constitutione, ac vbi præ imbecillitate crura labascunt, æger ad ambulandum promptus, & alacer esse potest? Atque ita legendum esse etiam Celsus, qui fideliter Hippocratis sententias vertit, docet, qui scribit. *lib.* 4. *cap.* 9. in intenta ambulatione, cursuque dolorem & quandam difficultatem accidere.

Et nomen Ilei tàm commodè affectui huic competit, quam nomen *Schorbuck*, quod tormina, seu rupturam ventris significat. Etsi enim Ileos plerumque intestini tenuis affectum significet: quandoque tamen etiam de doloribus, & torminibus, quæ in ventre, & secundum hypochondria accidunt, accipitur, vt ex Hippocrate & Galeno, *lib.* 3. *epid. com.* 2. *t.* 6. & 3. *aph.* 22. & *de sympt. differ. cap.* 4. videre est Hæmatites verò ab αἱματόω, quod est cruento, vel sanguine profluo, dicitur; quod scorbuticis non vno nomine competit: cum sanguinem atrum nonnunquam copiosè vomitu, imò interdum per aluum, & os reiiciant; iisdemque cùm sanguis ex naribus fluere soleat, tùm gingiuæ sint cruentæ, ac vlcera cruenta in tibiis excitentur. Imò quandoque è cruribus sanguis effluat, sicut eius rei raram quidem, sed notatu dignam historiam ante aliquot annos in custode templi ad arcem hîc siti obseruaui. Ei scorbuto laboranti, cum delirio leni & non tumultuoso, vena in

medio

medio ferè crure aperta est, quæ sanguinem satis copiosum per aliquot dies fundebat, vt à chirurgo sisti nō posset, atque ea de caussa in consilium adhibitus sim, etsi vix vestigium, & via manifesta, vnde sanguis efflueret, vsui appareret.

An Galeno P. Ægineta & Auicenna fuerit cognitus.

Neque etiam aliis Græcis Medicis videtur fuisse planè incognitum hoc malum, quanquam forsan, vt rarius, ita exactè ipsis perspectum non fuerit, & propterea peculiare & vnum nomen ei non indiderint. Certè à scorbuto non procul abfuisse videtur morbus, quem Galen. 2. *de natur. human. t.* 3. describit: *Qui in Oeno vrgente*, inquit, *fame vescebantur leguminibus, cruribus vacillabant; qui verò erua edebant, horum genua dolor infestabat.* Paulus Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 49. his, quibus lien induratur, os graueolens fieri, gingiuas corrodi, & vlcera in cruribus cicatricem non admittentia excitari scribit. Auicennas quoque, *lib.* 3. *fen.* 15. *tract.* 2. *cap.* 5. satis clarè eundem delineasse videtur, dum ita scribit: *Et quandoque denigratur lingua ex duritie splenis, & sentitur durities eius absque rugitu, cùm premitur, nisi aggregetur ei inflatio, & non est cum ea febris inseparabilis, imò quandoque est non secundum ordinem: & quandoque multiplicantur cum ea vlcera crurum, & corroduntur dentes ac gingiua propter grossitudinem sanguinis, qui descendit in vlcera crurum, & corruptionem vaporis, qui descendit in omnes partes gingiuarum, & quandoque est in vlceribus crurum crisis eius.* Etsi enim durities lienis in scorbuto necessariò semper non adest: tamen vbi reperitur, & quidem cum accidentibus ab Auic. descriptis, scorbutus vix aberit.

Nihilque refert, quod nomen scorbuti apud hos authores non extet. Neque enim de nomine hoc, quod Septemtrionalibus hisce regionibus saltem vsitatum fuisse, & esse facilè cōceditur, sed de re, & morbo ipso est quæstio, sub quocunque etiā nomine eum proposuerint. Neque id satis firmum est, quo nonnulli euincere volunt, scorbutum antiquis planè incognitum, quod scil. nemo veterum macularum mentionem fecerit, quæ sint infallibile scorbuti indicium, vt quando apparent in cruribus, Medicus non dubitet de scorbuto. Etenim non semper apparent maculæ, etiam in iis regionibus, vbi scorbutus familiaris: & variant symptomata pro regionum, & corporum varietate. Neque tamen Hippocrates maculas planè præteriisse videtur, cum colorem crurum nigrum fieri dicit, quæ sunt maculæ illæ nigræ.

Quibus regionibus endemius.

Est verò scorbutus regionibus Septentrionalibus, & maris Balthici accolis, iisque, Germanico Oceano adiacent, & Saxoniæ inferiori, Hollandiæ, Selandiæ, Flandriæ, Brabantiæ, Daniæ, Sueciæ, Noruuegiæ, Islandiæ, Frisiæ, VVestphaliæ, Pomeraniæ, & finitimis populis malum endemium, & vernaculum. Nam cum aëre, & victus ratione ea vtantur, quæ, vt mox dicetur, ad scorbutum generandum est aptissima, non potest non ipsis esse familiare. Germaniæ verò superiori, vt & Italiæ, Galliæ, ac Hispaniæ ferè incognitum. Suspicatur quidem Platerus, luem hanc, cum sit contagiosa, potuisse ex procul dissitis regionibus, qua per maria nauigantes hi populi nostro seculo ad extremos terræ fines perlustrarunt, vbi fortè familiaris est, contagio per nautas in loca hæc mari vicina primum peruenire, vt lues Indica ab Indis primum in maritima circa Neapolim loca translata toti Europæ innotuit. Verum suspicione hac opus non est; cùm non nuper, & ante paucos annos in hisce locis morbus hic innotuerit, sed iam Cæsaris Germanici tempore, & olim, vt etiam ex Olao Magno patet, in iis viguerit; & caussas huius mali domi habent hi populi, vt aliunde id transportare opus non fuerit. Neque etiam nauigationes hactenus docuerunt, morbum hunc in dissita aliqua vltra mare regione esse endemium, sicut lues Venerea in India: sed hoc potius obseruatum, eum à nautis ex his locis in alia quandoque transportatum fuisse.

Impossibile tamen non est, in aliis quoque regionibus eum generari, si scilicet locus sit maritimus, & vliginosus, vel alius, vbi rarus salubris aquæ potus, vel aër, aut victus ratio praua caussam huic malo suppeditant. Sicut in Arabia felici olim grassatum fuisse hunc morbum refert Strabo, *in fine lib.* 16. *Geogr.* Cùm enim sub Augusto Cæsare in Arabiam exercitum Romanum duxisset Ælius Gallus, in ipsa expeditione relinquere cū coactus est in albo Vico, maximo Nabathæorū Emporio, vbi æstatem, & hyemem transigere oportuit, vt reficerentur infirmi. Quandoquidem oris, & crurum vitiis, quæ στομακάκκην, & σκελοτύρβην, eiusque loci ἐπιχώρια παθήματα nominat, exercitus tentabatur, quorum illud circa os, hoc circa crura resolutionem quandam fuisse, ab aquarum & fructuum vsu prouenientem, scribit Strabo. Ita Roderic. à Fonseca, *consult.* 1. refert, Lusitanis, qui primi Orientalem Indiam nauigandò inuenerunt, cum in promontorio quodam aquam fluminis cuiusdam bibissent, gingiuas ita intumuisse, vt os eas vix caperet. Nisi forsan Scorbutum ex victu nautico contraxerunt, qui se promontorio illo primò tumore gingiuarum detexit. Vt ita quocunque in loco causa huic malo generando, & præcipuè victus ratio suppetit, ibi generari possit Scorbutus. Sicut & hodie non solum in Germania inferiore, sed & in Misnia, Bohemia, Morauia, Silesia, Borussia, Hassia, & locis finitimis non rarò reperitur: Imo quandoque etiam in Italia, Gallia, Lotharingia, & aliis regionibus. vt ex Eugaleno. P. Foresto, Roderico Fonseca, Carolo Pisone videre est: cum nusquam non in diæta peccetur, & τὸ ποικίλον τῆς διαίτης, vt ille ait, ποικίλα νοσήματα pariat, & si ratio diætæ sit φαύλη, καὶ φλαύρα, cum alij morbi, tum pro errati ratione etiam Scorbutus generari possit. De Scorbuto in Misnia grassante ita scribit Georg. Fabritius, *lib.* 1. *annot. Vrbis Misnæ, sub historia anni* 1486. grassatus est, inquit, hoc anno nouus & inauditus in his terris morbus quē nautæ Saxoniæ vocant *den Scharbock*, qui est inflammatio (alij legunt inflatio) in membris partium carnosarum, qui quò celerius adhibetur medicina, eo citius malum restinguitur. Sin mora accedit paulò tardior, sequitur membri affecti mortificatio, quam siderationem, nostri Græci σφάκελον dicunt, vltimum gangrænæ malum. Nam caro ab ossibus defluit & continua quoque è lue corrumpuntur. Fuit idem morbus contagiosus multorum mortalium graui periculo.

Neque hic ad aliquam singularem regionis proprietatem ab astris, aut Natura impressam confugere opus est. Sufficiunt causæ illæ, quæ mox enumerabuntur, victus ratio, & similes. Quæ cum maris Balthici accolis, & Germaniæ inferioris incolis sint vernaculæ, & omnes in iis concurrant, mirum non est, quod hic morbus iis maximè est familiaris. Aliis verò in locis, quibus Scorbutus ignotus, etsi vna harum causarum competere videatur, alia tamen deest. Veneti quidem in stagnis & paludibus maris Adriatici habitant: venū victu, longè alio, quàm Saxones vtuntur. Tartari quidem, & Arabiæ montanæ incolæ, aliique multi victu prauo, & inordinato vtuntur: veruntamen non eo, quo maris Balthici, & vicinarum regionum accolæ, quibus carnes sale, & fumo induratæ, pisces salsi, vel fumo aut frigore exsiccati victum familiarem præbent, neque aëre simili, neque aquis eiusmodi paludosis vtuntur.

Quandoque fit sporadicus

Atque ita Germanici, & Suecici Oceani, Balthicique sinus accolis & finitimis populis Septētrionalibus Endemius quidem est & ἐπιχώριος hic morbus: aliis verò in locis, vbi rarius, & non ex communi, sed sua cuique, & priuata quadam victus ratione contrahitur, in numerum τῶν σποραδῶν referri potest.

Quandoque Epidemius.

Imò quandoque inter Epidemios morbos referendus, cum seu ex victu prauo communi, seu ex aëris constitutione humida & vliginosa plurimos simul in eadem regione inuadit, aut multò frequentius, quàm alias consueuit, grassatur: id quod Rombert. Dodon. *in obs. med. c.* 33. anno 1556. apud Brabantos accidisse scribit. Nam cum propter validā famem secalis corrupti ex Borussia

russia aduecti vsus esset, non pauci à Scorbuto malè habere cœperunt. Idem annotauit Forestus, & simile quid anno 1562. accidisse refert, *lib.10.obs.12.*

Morborum & symptomatum in Scorbuto congeries.

Etsi autem malum hoc hodie satis cognitum, & plurimis locis familiare quasi est: tamen in quo eius natura consistat, non ita planum est; cum maxima morborum, & symptomatum in eo concurrat congeries. Adest enim sæpe Lienis intemperies, eiusdem, & venarum portæ obstructio, soluta vnitas, & vlcera crurum, magnitudo modò aucta, modò imminuta: symptomata plurima in facultatibus penè omnibus læsis, & qualitatibus mutatis; ipsisque excretis non bene se habentibus. Et tanta omnino morborum, & symptomatum farrago in hoc affectu concurrit, vt vix alius sit tam πολύμορφος, & qui sub tot morborum speciebus latitet, ac Medicos, etiam cum cauisse maximè videntur, sæpe decipiat & deludat. Neque enim gingiuarum vlcera, & oris fœtor, dentium vacillatio, & crurum maculæ, atque vlcera, vel illa σκελοτύρβη statim ac semper apparent, neque vbi apparent, solùm conspiciuntur, sed & dolores in cruribus ὀστοκόποι, nausea, ac vomitus, ἀτροφία, alui nunc constipatio, nunc fluor, & dysenteria, sputum copiosum & perpetuum, dolores vagi, cardialgia, & anxietas, lipothymia, febriū varia genera, deliria, conuulsiones, paralysis, hydrops, arthritis, pleuritis, erysipelata, varia vlcera, & alia. Non tamen idem morborum, & symptomatum in omnibus concursus, sed in hoc ista, in illo alia; in hoc plura, in alio pauciora apparent; quæ tamen omnia ab vna caussa variè disposita, & ad hanc, vel illam partem ruente ortum habent. De quibus omnibus præ cæteris diligenter egit Seuerinus Eugalenus, in suo *de Scorbuto* tractatu, qui prolixè omnes morbos, & symptomata, quæ Scorbuto coniungi solent, descripsit, & Scorbutum ita depinxit, ac in lucem produxit, vt iam amplius latere facilè non possit. Et dicentur de hisce plura postea *de signis*.

Scorbuti definitio.

Itaque cum ex tam multis, iisque diuersi generis, & diuersas partes occupantibus morbis, & symptomatibus quasi componatur Scorbutus; humoris verò, qui proxima omnium caussa est, natura planè cognita non sit, vna, & perfecta definitione naturam eius exprimere si non impossibile, tamen difficile est. Ne tamen sine definitionis luce in hoc tractatu versemur, qualem possumus, afferemus, & ita commodissimè Scorbutum describi posse putamus. *Scorbutus est praua & occulta qualitas, seu dispositio, toti corpori, præcipuè verò visceribus nutritioni dicatis impressa, ab humore melancholico crasso, seroso seu ichoroso, peculiari modo corrupto orta; cum spontaneæ lassitudinis, & grauitatis, in cruribus præcipuè, sensu, pectoris angustia, & respirationis difficultate, gingiuarum corruptione, & oris grauеolentia, ac maculis purpureis in cruribus imprimis, aliisque morbis, ac symptomatibus plurimis ab eadem caussa pendentibus, coniuncta.* Seu, *praua quædam corporis nutritio vel cachexia, ab humore melancholico peculiari modo corrupto orta, coniunctam habens crurum debilitatem, maculas, gingiuas tumidas & sanguinolentas, dentium laxitatem, & plura alia symptomata.*

CAPVT II.

De subiecto & caussa Scorbuti.

SEd vt ista clariora fiant, & Natura Scorbuti penitius, quantum possibile, cognoscatur, duo inprimis declaranda sunt: Humoris Scorbutum producentis natura, & generationis modus; ac morbi, & symptomata, quæ Scorbutum comitari solent.

Et prius quidem vt rectè expediatur, Natura humoris Scorbutici à prima origine inquirenda.

In primis viis colluuies vitiosorum humorum malorum morborum caussa continetur.

E cibo in ventriculo chylus fit: chylus in ventriculo elaboratus per venam portæ dictam ad Epar, & Lienem deducitur, vt ibi in sanguinem totius corporis alimentum conuertatur. In quibus sanè coctionibus si omnia se rectè habeant, id ex totius corporis commodo est. Verùm quia plerumque cùm ob errata, quæ in victu committuntur, tum ob partium debilitatem coctiones hæ, &, quæ iis coniunctæ sunt, excrementorum separationes non rectè perficiuntur, humorum vitiosorum sæpe colluuies tanta cumulatur, vt à destinatis à Natura receptaculis tota capi non possit. Ac tum humores superflui & vitiosi in partes vicinas, mesenterium & pancreas protruduntur. Partes enim hæ non solum laxiores sunt, sed & plurimas glandulas quarum caro σομφωδεστέρα, & bibula, obtinent, & totius corporis quasi sentina sunt. Recipit eosdem & Omentum, ac cauitas illa in sinistro hypochondrio sub diaphragmate, ex ventriculi, omenti, coli & viscerum connexu orta, & exitum non habens, sed ita conclusa, vt aquam quoque & flatus continere possit, ab Hier. Fabricio de Aquapendente, *in historia seu structura omenti*, luculenter descripta, nec Hippocrati ignota, qui 7. *Aph.* 54. scribit: *Quibus inter ventriculum & septum transuersum pituita concluditur, & dolorem adfert, in alterutrum ventrem viam non habens, iis per venas in vesicam versa pituita morbi fit solutio.* Atque hoc in loco vt morbi hypochondriaci sedes sæpe hæret, ita non rarò Scorbutus ex illius morbi caussa peculiarem corruptionē vlterius sortita inde oritur. Cauitate enim illa natura interdum simul vtitur ad recipiendos superfluos humores, pituitosos, crassos, limosos, serosos & aquosos, melancholicos, atros, flatúsque etiam. Et quidem ex tribus membris in illam cauitatem excrementa ista transmittuntur, ex liene, epate ventriculo. Ac sæpe in Anatomia obseruatum marsupium & hanc omenti cauitatem nunc aquoso, nunc atro humore refertam fuisse. Flatus etiam in ea contineri extra dubium est, ob quos, cum abdomen comprimitur, aut venter attollitur vel deprimitur, sonus manifestus percipitur. Noui que studiosum, qui quoties manu sinistrum hypochondrium comprimit, manifestus sonus etiam ab adstantibus percipitur. In his nimirum locis choleræ, melancholiæ, diarrhϾ, dysenteriæ, cachexiæ, atrophiæ, languoris, lentarum, errantiúmque febrium, latentium denique morborum caussas se deprehendisse, rectissimè Fernelius, *lib.6. de part. morb. & sympt. c.7.* scribit. Imò ex vitiosis humoribus in hisce locis cumulatis, præter enumerata mala, alia plurima, vtpote scabies, maculæ, vlcera, & tumores varij, arthritis, paralysis, conuulsiones, ventris tormina, dolores varij, & vagi in corpore ortum habent, vt ferè nihil morborum in corpore sit, quod non ab excrementis in hisce locis cumulatis prouenire possit.

In totum corpus per venas & arterias distribuitur.

Cùm enim sentina ista corporis plena est, pars vitiosorum humorum non pauca venæ cauæ, & arteriæ magnæ communicatur, per quarum ramos postea in totum corpus distribuitur, & prout constituta, ac disposita est, ac in hanc, vel illam partem à Natura protruditur, nunc hoc, nunc illud mali ac morbi genus excitat. Atque ita rem se habere experientia confirmat, ac in demortuis sæpe (cum in viuentibus causa mali satis deprehendi non potuerit) in mesenterio vlcera sordida & abscessûs deprehensi sunt, è quibus nunc febres acutæ, cum sanguinis nigerrimi vomitu, & per aluum excretione copiosa, cum animi deliquiis; nunc epate, liene, & intestinis saluis ventris tormina intolerabilia, & tádem mors; nunc nausea, vomitus melancholia, cachexia, atrophia; nunc dolores Colicis similes, vrinæ purulentæ; nunc perpetuæ vigiliæ lipothymiæ, sudores frigidi, & similia mala originem habuerunt.

Facit ad istorum in mesenterio vitiosorum humorum coaceruationem imprimis Lien, dum suum officium non facit; liénque generationis horum prauorum humorum plerumque præcipua causa est, mesenterium ac vicina loca receptaculum & sedes, ac in hisce locis morborum & symptomatum, quæ scorbutum comitantur, caussa quærenda est. De quo *part.4. cap.5.* dictum.

Sed

Sed vt ad Scorbuti Naturam explicandam propiùs accedamus, quænam sit humoris Scorbutum producentis natura, quo in loco, & quomodo generetur, explicandum. Primò autem hoc præsupponendum, coctiones, quibus alimentum corpori nostro alendo idoneum elaboratur, idque ab inutilibus, & excrementitiis partibus secernitur, quadam quasi fermentatione, & πνευματώσει (liceat hisce vocabulis vti) perfici, quibus, quæ antea erant crassa, & fixa, rarefiunt, spirituascunt, vt sic dicam, & vt Chymicorum termino vtar, volatilia redduntur, perficiuntur, & ab excrementis suis liberantur, vt eò facilius corpori nostro non solum assimilari, eique vtile, & purum alimentum suppeditare, sed & spiritibus materiam præbere possint. Apparet hoc etiam in alterationibus fructuum. In maturatione enim, quæ primò erant austera, & acerba, ac omnino fixa, & spirituosi ferè nihil obtinebant, omnia dulcescunt, & partes illæ longè subtiliorem, & spirituosiorem, vt sic dicam, naturam induunt, vt ex iis spiritus etiam φλογιστὸς elici possit, qui ex immaturis non poterat. Multò verò magis apparet hoc in fermentatione ea, quæ in musto, cereuisia, & succis è piris, & pomis, aliisque fructibus expressis accidit, è quibus ante fermentationem nihil ferè spiritus, post fermentationem verò is satis copiosus elici potest. Eademque omnia ante fermentationem cruda, ac impura, ac proinde minus salubria sunt, fæcibus nimirum adhuc permista, & in quibus calori nostro plurimum laborandū est: Vbi autem fermentantur, cum excrementis suis quasi pugnam ineunt, spirituascunt, μετεωρίζονται, vt Hippocrat. 3. *de vict. rat. in acut. t.* 38. loquitur, rarefiunt, & in maiorem molem attolluntur, atque exaltantur, ac finita fermentatione fæcibus subsidentibus longè subtiliora, puriora, & spirituosiora redduntur. Idē in pane videre est, qui si fermentetur bene, ipse rarior redditur, atque ad coctionem longè aptior est, quàm non fermentatus. Et quidem cibos, dum coquuntur, & vt alimentum corpori fiant, elaborantur, attenuari, rarefieri, & (liceat sic loqui) spirituascere quasi, ita euidens est, vt doctiss. Planerus in eam venerit sententiam, *l.* 2. *meth. med. c.* 4. *p.* 72. cibum, & potum in ventriculo in halitus resolui, qui in venas mesaraicas subeant & inhalent, ibique in speciem sanguinis concretione quadam mutentur; id quod disputatione quadam peculiari se demonstrasse scribit.

Cibi in coctione rarefiunt & Spirituascunt.

Neque solùm aliæ alimenti & potûs partes hoc modo raræ & volatiles quasi in corpore nostro redduntur, sed & ipse sal, qui alimentis inest, & cum iis assumitur, ex fixo volatilis, spiritualis quasi, & animalis redditur. Atque his quiuis, qui salem volatilem è cornibus, & ossibus animalium, ex sanguine, & vrina destillando elici vidit, non ita difficulter fidem habebit.

Crassiores chyli partes à liene attrahuntur.

Itaque dum omnia sese rectè in corpore habent, alimenta in ventriculo resoluuntur, partesque ad alendū inutiles secernuntur, & per aluum excernuntur: quæ verò ad alendum vtiles sunt, propria ventriculi, & intestinorum vi elaborantur, & naturæ humanæ consentaneæ redduntur. Cum verò eam formam, & similitudinem, quam cum corpore alendo habere debent, in ventriculo, & intestinis adipisci non possint, ad iecur, tanquam sanguinis officinam, amplius elaborandæ mittuntur. Vt autem sanguis purior in Hepate elaboretur, crassiores chyli partes, mediante sero copioso, quo diluuntur, & ad fluxum ac motum aptiores redduntur, à liene auertuntur, & attrahuntur; qui tamen & ipse crassum illum chylum pro sanguificandi facultate qua præditus est, quantum potest, elaborat, & in sanguinem sibi, & vicinis partibus vtilem, & commodum mutat: quod verò planè corpori alendo inutile est, per destinatas à Natura vias expellit, vt *lib.* 1. *Instit. c.* 9. pluribus hac de re egimus.

Generationis Scorbuti modus.

Atque hæc omnia si rectè, & decenter in corpore perficiantur, homo bene valet: si verò (vt generationis Scorbuti modum breuibus comprehendam) ob viuendi rationem incommodam, & crudum, crassum, ac prauum victum multa alimenta ἀνεπιτήδεια, ἄκριτα, καὶ ἰσχυρὰ, vt appellat Hippocrates, tanta copia assumantur, vt à corpore, aliàs etiam sano, & forti, ac vi coctrice pro viribus in iis conficiendis laborante, omnia satis concoqui, & ab excrementitiis partibus liberari non possint, & chylus multis partibus crassis, ac tartareis, vt à Chymicis appellantur, abundans, ad viscera secundæ coctioni destinata perueniat, accidit, vt partes illæ crassæ, salsæ, fixæ, nec omnes à liene attrahi, nec satis elaborari possint. Atque ita coctio, & πνευμάτωσις illa, qua omnia alimenta fermentari, & quasi spirituascere debent, impeditur, & partes cibi crassæ, salque esculentus, & fixus tartareus copiosè cum cibis ingestus crassam suam, & fixam naturam deponere, ac rarefieri, volatilis, ac animalis reddi, vt debebat, non potest, & partes impuræ, inutiles, ac tartareæ ab vtilibus, & puris probè separari nequeunt. Vnde viscerum coctioni secundæ dicatorum facultas tandem oneri & copiæ humorum istorum crassorum succumbit, paulatimque debilitatur, ac indies ad alimentorum coctionem, & elaborationem ineptior redditur, vt nimiam humorum crassitiem & deficientem πνευμάτωσιν corrigere non possit. Quod vitium atque id, quod in rarefactione & attenuatione humorum deficit, quomodo vnica voce exprimi possit, non planum est: & proinde de nomine, modò de re constet, cum nemine litigabimus. Remb. Dodonæus, *in praxi Med. de mag. lien.* & cum eo Cl. Dn. D. Gr. Horstius μώλυνσιν siue cruditatem appellat, & eam proximam huius morbi caussam esse dicit.

Sal ergo ille fixus, ac tartareus, & partes chyli crassiores, cum omnes à liene attrahi, & elaborari, atque ab Hepate sine incommodo attrahi non possint, vtpote quod subtiliores tantum chyli partes, tanquam sibi familiares, & sanguini bono generando aptiores naturaliter appetit; neque etiam ob copiam, & ineptitudinem à Natura omnes expelli possint; in primis viis hærent, & in venarum mesaraicarum, ac portæ ramis, adeóque ipso mesenterio, pancreate ac omento subsistunt, ac propter caussæ, quæ talibus humoribus materiam suppeditare solet, continuationem, quotidie augentur, hisque salsis, crassis, & fixis humoribus alij crudi, & vitiosi humores quiuis coniunguntur, & permiscentur; & ab iis hisce in locis detinentur; atque ita tartareorum, vt Chymici appellant, humorum colluuies in primis viis coaceruatur.

Detenti autem hi humores in hisce locis, & hâc quasi corporis sentina diutius, vlterius corrumpuntur, & variis hypochondriacis affectibus caussam præbent, vsque dum tandem prauam, ac contagiosam, & Scorbuto peculiarem dispositionem acquirant. Humores hoc modo corrupti, & Scorbuticam dispositionem adepti, etsi aliquandiu in primis viis delitescant, tamen vbi tandem magna eorum copia coaceruatur, adiuuante inprimis, & motum promouente seroso humore, quo diluuntur; ad Hepar deferuntur, eiusque αἱμάτωσιν sæpe vitiant, & in venas, ac arterias effunduntur, ac cum sanguine permiscentur, eúmque inquinant, & cum eo in varias corporis partes, etiam in musculos, tendines & articulos, diffunduntur, ac varios morbos, & symptomata, pro partium, à quibus recipiuntur, varietate excitant.

Extra enim in habitu corporis extra venas effusi, cū neque corpori assimilari, & apponi, neque exire commodè queant, ibi detenti partium nutritionem impediunt, corpus grauant, ac lassum reddunt, vel hinc inde moti dolores vagos excitant. Ad gingiuas salsi huius & corrupti humoris portio missa mollem earum, & teneram carnem in laxum tumorem attollit, tandemque acrimonia sua eas arrodit, vnde pruritus in gingiuis sequitur, earúmque caro leui suctione &

Morborum & symptomatū scorbuticorū generatio.

& attritu sanguinem effundit, flaccescit, exulceratur, ac putrescens à dentibus abscedit, & grauem odorem de se emittit, ipsique dentes vacillant, & ex ore excidunt. Quæ verò pars ad inferiora corporis per venæ cauæ crurales ramos à natura propellitur; per capillares venas, mediante sero, ad superficiem cutis cum sanguine detrusa, maculas nunc rubras, nunc purpureas, aut liuentes excitat, vel ad tendines, & ligamenta, ipsosque musculos delata crurum grauitatem, lassitudinem, & imbecillitatem excitat, & partes has vel laxat, vel ibi diutius hærens à sero, quo diluebatur, deserta, exsiccatur, & induratur, vnde tendines rigidi redduntur, cruraque motu priuantur & ambulandi impotentia, paralyseos quandam speciem mentiens, excitatur. Ad alias quoque partes delata dolores, tumores, erosiones, & sexcenta alia, quæ Engalenus omnia diligenter enumerat, producit, de quibus postea plura dicentur.

Scorbutica colluuies vbi generetur. E quibus etsi colligere facile sit, & quod Scorbuti subiectum, seu locus potius sit, vel sedes materiæ Scorbutum excitantis, & quis humor sit, à quo Scorbutus habet originem, & quomodo generetur: tamen vt Scorbuti natura manifestior fiat, de singulis in specie dicendum. Et primò quidem Scorbuti subiectum quod attinet, dum de subiecto Scorbuti agimus, non intelligimus hîc partes corporis humani, quæ symptomata, & morbos Scorbuticis familiares patiuntur; cum nulla ferè corporis pars sit, quæ non mali aliquid in Scorbuto pati possit; etsi nunc plures, nunc pauciores afficiantur, prout malum vel recens vel antiquum est: sed colluuiei illius Scorbuticæ, & humorum vitiosorum, qui symptomatum & morborum in Scorbuto caussa sunt, fontem, & sedem inquirimus. Atque subiectum duplex statuimus, fontem, & locum, in quo generatur, & sedem, in qua generata continetur. *Subiectum scorbuti.*

Fontem primò huius colluuiei quod attinet, hanc nisi è contagio contrahatur, mesenterium, & primas corporis vias, seu venæ portæ ramos, quæ illas perreptant, sedes esse statuimus. Etsi enim rarò accidat, vt sine lienis actione læsa Scorbutus excitetur, & plerumque humorum vicinorum prauorum, & corruptorum contactu & ipse afficiatur, & labem contrahat: tamen quandoque saluus est; & ipse in cadauere Scorbuto extincti aperto omentum quidem totum ferè putridum & corruptum; in liene verò nihil, quod, quantum ad sensum, culpari posset, deprehendi; & in quodam Hollandiæ Præside, Scorbuto laborante, magis Hepar, quàm Lienem affectum fuisse Forestus *lib.* 20. *obseru.* 11. annotauit. Etenim licet Lien sanus, ac saluus sit: tamen si chylus fæculentus salsis, ac tartareis excrementis, & superfluitatibus scateat, lien omnes illas nec attrahere, nec elaborare potest, atque ita in agendo fine suo frustratur ob errorem externum; eodem modo sicut actio ventriculi aliàs bene constituti sæpe læditur, si materia concoquenda aut nimis multa, aut aliena, & vitiosis qualitatibus infecta ipsi offeratur. Si tamen Lien ipse debilis, vel obstructus, vel quocunque modo malè constitutus sit, multò magis in agendo officio suo non satisfacit. Potestque vtrumque fieri, scilicet vel vt primò à crassis humoribus Lien obstruatur, eoque propterea officium suum non faciente, in mesenterio, & primis viis humores Melancholici cumulentur; vel vt primò in venæ portæ ramis ob alimentorum vitium tales humores cumulētur, & deinde lienem obstruant, vel debilitent, qui obstructus, vel debilitatus ad copiam eorum in dictis locis augendam facit, & vt humores vitiosi longè copiosius quàm antea cumulentur, in caussa est. Vt ita sedes, & fons primus colluuiei Scorbuticæ ex victu contractæ sit in mesenterio, omento, & primis viis, locisque inter ventriculum, Hepar & Lienem mediis, & vtrique visceri vicinis, suprà, descriptis.

Vbi continetur colluies Scorbutica. Etsi verò hisce locis primam originem debeat colluuies Scorbutica, & in recenti morbo etiam iis ferè concludatur: tamen si malum iam diutius durauerit, & materia ista vitiosa copiosior sit, non solum hisce locis coercetur, sed per venas, & arterias in totum corpus diffunditur; vnde totum venosum genus, tam venas portæ, quam cauæ complectens, sedes colluuiei scorbuticæ dici potest. Et chylus, dum è ventriculo per loca huiusmodi vitiosis humoribus repleta transit, inquinatur: ipsum præterea hepar & lien à vicina & effluente eiusmodi colluuie, eiusque vaporibus debilitatur. Ista enim praua, & occulta dispositio non intra humores semper se continet, sed vicinis visceribus, tum humorū ipsorum corruptorum contactu, tum vaporibus & fumis eorum imprimitur. Ventriculus quidem sæpe etiam afficitur, & labē à vicinis prauis humoribus contrahit: sæpissime tamen appetitus satis validus, & tantum non integer permanet: & si quæ circa ventriculi actiones apparent symptomata, potius per consensum vicinorum viscerum, quàm per primarium ventriculi affectum fiunt. Viscera posteaquam dispositionem illam prauam receperunt, eam rursum alimentis affluentibus & elaborandis imprimunt: sicut idem in lue venerea, & elephantiasi accidere solet. Atque ita cum alimentum corrumpatur, potius morbificæ caussæ accedit, eamque auget, quàm vt corpori alimentum præbeat; & hoc modo totum corpus cacochymia scorbutica inficitur. Idque ex sanguine venâ sectâ emisso apparet, qui manifestas corruptionis notas exhibet, & plerumque parte superiore pituita, aut mucone potius flauescente aut virescente, quasi pelle obducitur. Imò vbi per contagium extra admissum contrahitur scorbutus, primò sanguis in vena caua corrumpitur, etsi in primis viis nullum sit vitium.

Caussa scorbuti est humor melancholicus. Secundò caussam scorbuti, & eorum, quæ scorbuto laborantibus p. n. accidunt, quod attinet, antecedens equidem caussa est humor melancholicus, crudus, simulque ichorosus seu serosus, cui interdum & alij humores crudi & corrupti permiscentur, id quod vel vrinarum varietas & crebra permutatio ostendit. Vt autem is proximæ caussæ naturam hîc induat, peculiarem & huic morbi propriam corruptionem induat, necesse est. Esse melancholicum non solum victus præcedens ratio, quæ ad nullum alium humorem, quàm melancholicum procreandum inclinat, tum effectus, morbi scilicet, & symptomata, quæ in scorbuticis apparent, pleraque humoris melancholici soboles, testantur, vt postea patebit. Et inesse talem succum sanguini, qui à liene attrahitur, Galenus ex colore, qui quàm hepatis, ipso visu teste, nigricantior est, & sapore acerbo, qui carni etiam elixæ eius inesse deprehenditur, *lib. de atra bile c.* 6. & 7. rectè demonstrat.

Non solum aqueus. Neque hic assentiri possumus Hieronymo Reusnero, qui, *de Scorbuto exerc.* 4 prolixè, & operosè probare conatur, scorbutum nullo modo fieri à melancholico & crasso, sed ab aqueo solùm, & tenui humore. Hoc enim eius dogma nullo modo cum iis, quæ de caussis scorbuti externis habet, consentit. Etenim si victus rationem, & aërem, ac omnia, quæ ad scorbuti generationem concurrere prolixè docet, diligenter examinemus, omnia ad humoris melancholici, & crassi generationem faciunt,

Neq; tamen hîc per humorē melancholicū glutinosū quid, quod ille, *pag.* 173. ipsi adscribit, intelligimus, neque id quisquam Medicorum doctiorum asserit, qui feci vini, & amurcæ illum comparant, non glutini, quod & in vrinis sensibus sæpe patet. Etsi nihil prohibeat, quin, vt diximus, humores pituitosi, & vitiosi huic colluuiei sese associare possint. Idque sæpe accidere in sanguine, vena aperta emisso, apparet, qui plerumque in scorbuticis quasi glutine albo virescente, vel flauescente vt modò dictum, obducitur.

Etsi

Nec etiam crassus tantùm sed sero dilutus.

Etsi verò humor melancholicus scorbuti caussa crassus esse rectè statuitur: tamen non tantum crassus est, sed sero multo dilutus. Neque enim solùm crassa, sicut vesicula fellis puram putam, bilem, lien attrahit, sed chyli partem respectu illius, quæ ab hepate attrahitur, crassiorem, quæ tamen aquosâ, & potulentâ materiâ, vt facilius, quò debet, penetret, neque obstructiones pariat, diluitur. Itaque vt in statu naturali crassior illa chyli pars multa aqua diluitur: ita & in præternaturali idem accidit. Atque ita humor scorbuti caussa non solum crassus est, sed & ichore, ac sero multo diluitur, vt sit instar lixiuij, quod ex aqua, & salsis, ac feculentis, & adustis partibus constat, vt, *lib. 2. Instit. part. 3. cap.* 8. docuimus, idque ex præcedente victus ratione, quæ talibus partibus abundat, & effectibus, doloribus vagis, gingiuarum, & crurum vlceribus, ac similibus patet, quæ omnia à salsis, & serosis humoribus proueniunt.

Humor scorbuticus peculiari modo corruptus est.

Talis cum sit, vt multis serosis partibus diluatur, & instar lixiuij: quod ex sale, terrenis partibus, & aqua cōstat, sese habeat, facilè ad lienem cum chylo penetrare potest. Neque enim, quod modò diximus, & diligenter notandum, sincerus, & solus, sed aliis humoribus mixtus ad lienem peruenit, ideóque etiam vt sincerus & solus ibi deprehendatur, opus non est.

Verùm cum in quartanis, hypochondriacis ac melācholicis affectibus, vbi similis caussa adesse videtur, non eadem planè symptomata, qualia in scorbuto conspiciuntur, appareant; etsi tandem hi affectus sæpissimè in scorbutum degenerent: peculiarem ἄρρητον, & occultam corruptionem, ac deprauationem suscipere necesse est illam humorum melancholicorum, serosorum, ac tartareorum colluuiem, diutius in locis illis detentam, si scorbutum producere debet; quod cùm ex aliis symptomatibus, quæ ipsum comitantur, tùm & præcipuè ex contagio apparet, quò alij morbi melancholici, & hypochondriaci destituuntur, Scorbutus verò præditus est, vt facilè aliis communicari possit; quod euidens peculiaris corruptionis argumentum est. Quod & hoc euincere videtur, quod, vt in Prognosticis dicetur, vbi humor scorbuticus similem hepati, aut lieni, dispositionem impressit, vix vnquam integrè curatur scorbutus: quod indicium est impressionis longè fortioris, quàm quæ qualitatibus primis competit, sed talis, quæ venenorum naturam æmulatur, quorum impressiones tàm fortes sunt, vt dispositiones ab iis relictæ sæpe toto vitæ tempore aboleri nō possint. Ideoque à splenis obstructione, & humore melancholico, & atro tantùm, ac simpliciter scorbutus deduci non potest; cum multi splenis obstructione laborent, & humore melancholico, vel atro abundent, nec tamen scorbuto afficiantur: imò iis regionibus, quibus humoris atri ex aëris, qui humores torret, feruore collectio est familiaris, scorbutus sit planè ignotus. Maloque etiam hic fateri, nos in communibus humano generi ignorantiæ tenebris versari, & corruptionis huius modum non satis explicare; & nōn nisi ex affectu dignoscere posse, quàm ea, quæ fundamento nullo nituntur, ad ignorantiam nostram palliandam proferre.

Quomodo generetur.

Tertiò generationem huius humoris quod attinet, etsi, quæ hic alij tradunt, me non lateat, & alios aliter sentire sciam: tamen paulò altius huius humoris natura inuestiganda, & quomodo generetur, indagandum videtur, quod plurimum ad curationem rectè instituendam facit. Principio autem hic non in qualitatibus primis subsistendum, sed ad illas δυνάμεις, & ἀκρότητας humorum, ab Hippocrate, *in lib. de prisc. Medic.* propositas recurrendum, & ad ea, quæ Hippocrates, 3. *de vict. rat. in acut. t.* 38. de acido, amaro, ac fermentatione humorum salsorum in corpore nostro tradit, respiciendum videtur.

Diximus a. antea, humorem hunc generari ex deficiente salis, qui cibis inest, & cum iis assumitur, potusque, ac cibi crassioris coctione & πνευματώσει. Cū enim natura intendat per coctionem cùm primam, tùm secundam alimenta assumpta ita attenuare, rarefacere, & omnino præparare, vt corpori nostro affinia, & ei alendo sint vtilia, atque ea de caussa in ventriculo ea primum resoluat, ac coquat, & excrementitias partes crassissimas per aluum excernat; postea verò chylum ad hepar, tanquam sanguinis, qui totius corporis alimentum, officinam mittat, aueisis prius & attractis à liene crassioribus, & serosis plerisque chyli partibus, ad sanguinis pro liene, & vicinarum partium nutritione generationem destinatis: si hoc non fiat, & vel in prima coctione fæculenta ac tartarea omnia, quæ debebant, non secernantur, & ad lienem in maiori copia affluant, quàm vt ab eo omnes attrahi, vel elaborari possint; vel lien seu debilis seu obstructus partes illas chyli fæculentas, vt debet, ad se non attrahat: in primis viis, & circa lienem & locis antea dictis, eæ hærent, & hoc modo humor crassus, salsus, fixus, & quæ omnia Chymici vno vocabulo complectuntur, tartareus, multo tamen sero dilutus, coaceruatur, ibique diutius hærens, tandem peculiarem, specificam, & scorbuto propriam corruptionem induit.

Victus scorbuto generādo aptus.

Atque rem ita se habere plura sunt, quæ docent. Nā primò si consideremus victum, qui scorbutum generare solet, omnes in eo consentiunt, cibos sale, & fumo induratos scorbuto producendo aptissimos esse, & in maritimis locis, vbi homines non solum aëre crasso, marinis, salsis, ac palustribus vaporibus inquinato vtuntur, sed aquas etiam fæculentas, & corruptas bibunt, & alimentis in tali aëre crescentibus, ac quæ eiusmodi aquis nutriuntur, vescuntur, hunc morbū familiarē esse. Cum enim cibis eiusmodi siccis, puris, salsis, aquisq; feculentis & corruptis, succi humidioris, rarioris, & spirituosi, & qui corpori probum alimentum præbere possit, &, vt Chymici non ineptè loquuntur, volatilis, vel parū insit, vel quod in eo fuit, sale, quo cōdiuntur, multo corruptū, aut fumo absumptū, & exsiccatum, aut putredine corruptū sit, vt nihil ferè, nisi partes crassæ, feculentæ, terrestres, excrementitiæ, salsæ, & fixæ plurimæ insint, & omnino, vt Hippocrates. *de prisc. Medic.* loquitur, ἄκρητον καὶ ἰσχυρόν τι in tali cibo abundet, id omne à natura attenuari, rarefieri, volatile, ac spirituosum reddi, & elaborari, ac vinci non potest. Ac proinde ei respondens, & congener cacochymia colligitur, & crassus, feculentus, salsus, ac fixus humor in primis viis coaceruatur.

Medicamēta scorbutum curantia.

Deinde curandi ratio, & medicamenta, quæ hunc morbum expugnant, euidenter idem demonstrant. Nam si medicamenta, quæ hunc morbum curare experientia longa docuit, consideremus, non sunt ea quæuis aperiētia, aut humori melancholico simpliciter opposita, sed omnia sale volatili abundant; qualia sunt cochlearia, nasturtium, beccabunga, chelidon. minus, fumaria, raphanus rustic. sinapi, sedum minus, &c. Quæ omnia & gustata, & trita vaporem subtilem, acrem, & citò euanescentem spirant, qui est à sale volatili Chymicis dicto. Nam medicamenta, quæ in aliis quidem affectibus, qui maximam cum scorbuto cognationem habere videntur, prosunt, & aliàs aperiendi vim habent: tamen si sale volatili hoc destituantur, in scorbuto curando non sufficiunt: monetque aliquoties non præter rem Seuerinus Eugalenus. doctissimos alias Medicos scorbuticorum curam quidem suscepisse, sed cum illa solum, quæ aliàs in hypochondriacis affectibus vsurpari solent, medicamenta adhiberent, nullo ad specificam huius humoris naturam, & corruptionem respectu habito, nihil profecisse; se verò postea idoneis, & appropriatis, vt appellant medicamentis feliciter eosdem sanitati restituisse.

Medicamenta cōtra scorbutum recētia vsurpanda. Imò illa ipsa medicamenta antiscorbutica, si salem illum volatilem amittant, id quod exsiccatione, & coctura fit sæpe, parum efficacia deprehenduntur: & longè plus virium, & efficaciæ succis, & conseruis harum plantarum, quàm exsiccatis inest, vtpote in quibus partes illæ volatiles ab igne dissipantur, aut cũ humido in exsiccatione euanescunt. Ideóque sali volatili harum plantarum meritò maximam vim scorbutum curandi adscribimus, vtpote quo præsente & operante malum pellitur, absente non tollitur.

Occultā vis in medicamentis scorbuticis. Si quis tamen hæc medicamenta etiam occcultum quid, quod occultæ, & specificæ humoris corruptioni aduersetur, habere statuat, ei non repugnamus. Et videntur inter ista medicamenta quædam præ aliis habere peculiarem prærogatiuam. Et licet nonnulli apud exteros reperiantur, qui putant sine caussa à Germanis nouum morbi genus hîc afferri, cùm ista omnia, quæ scorbuticis accidere dicuntur, symptomata adustæ & ichoribus acribus contaminatæ melancholiæ adscribi possint: tamen humorem illum melancholicum peculiarem habere corruptionem ex medicamentis, quibus curatur, patet. Cum enim cochlearia, bekabunda, nasturtij genera & sinapi rectè vsurpentur, omnia acerrima, & pleraque tertium caliditatis gradum attingentia, si ad primas solum qualitates in humore melancholico respiciendum esset, ab istis medicamentis intemperies humoris melancholici potius augeretur quàm tolleretur.

Quia verò secundum Hippocratem curatio morbũ indicat, & omnis actio est inter contraria, & à contrariis, vt habet Aristoteles, *lib. de gener. c.7.t.50.& 51.* & agens, quatenus in patiens agit, ei contrarium est: sequitur, etiam salem volatilem, cuius in curatione scorbuti primæ partes, & vires sunt, in id, quod sub eodem genere proximo est ipsi contrarium, agere. Opponitur autem inter sales fixus volatili. Et cum omne fixum à volatili reddatur volatile, sicut contra volatilia à fixis figuntur, & fixa redduntur, vt Chymicis notum est, & omnibus Physicis (cum ad plurimarum rerum explicationem multum faciat) meritò notũ esse debet, vt *de Consens. Chymicor. c.12. in fine,* dictum est: Fit etiam, vt à plantis, quæ sale isto volatili abundant, humores, qui in sale isto fixo abundant, attenuentur, rarefiant, &, vt vno verbo dicam, volatiles reddantur, & à natura facilius loco moueantur, & discutiantur.

Cruditas duplex. Neque hæc à Galeni & antiquorum doctrina aliena sunt, sed potius eam explicant. Notum enim est ex Galeno, 8.*meth. med. c.5.* duplicem dari cruditatem, nidorosam & acidam. Acidam esse in quartana & humoribus melancholicis, extra controuersiam esse puto: cum ipse Galenus, 3. *de sympt. causs. cap.* 2. non aliter fieri è vino acetum, quàm è sanguine melancholiam docet, atque ea de causa Hippocrates, 3. *de vict. rat. in acut. t.*38. melancholicis acetum noxium esse, & ἀναγωγὸν μελάνων ὄξος, id est, exaltare nigra acetum (ita enim vertendum; non verò, educere nigra, vt de febrib. *lib.2. cap.17.* docuimus) scribat. Iam ergò si quomodo acetum è vino generetur explicauerimus, non paruam ea res huic materiæ & doctrinæ de morbis hypochondriacis lucem afferet, & quid sit illa deficiens πνευμάτωσις, quæque sint prima scorbuti initia, declarabit.

Aceti generatio. Et ne ambagibus vtamur, acetum è vino fieri spiritus & salis volatilis, quæ in vino sunt, fixione, vt Chymici loquuntur, putamus. Neque enim spiritus è vino separatione fit acetum: cum è vino, à quo spiritus separatus est, aut quod corruptum est, spiritumque amisit, nullum fiat acetum, sed quò generosius vinum est, eò fortius ex eo fiat acetum: ex vino quoque ex vuis immaturis expresso, & quod omni ferè spiritu destituitur, nullum sæpe fiat acetum. Neque solum ex vino, verùm etiam ex cereuisia, hydromelite, & fructuum nonnullorum succis, spiritu abundantibus, atque è quibus spiritus, spiritui vini similis, destillãdo elici potest, fit acetũ: Ex aliis verò, quæ tali spiritu destituuntur, non fit. Sal enim & humor, qui est in talibus, quandoque est fixus, quandoque volatilis. In immaturis, acidis & austeris fructibus fixus est: vbi verò ij maturuerunt, & dulciores fiunt, succique inde expressi fermentantur, quæ antea cruda & fixa erant, volatilia fiunt, vt ex iis copiosius spiritus elici possit, vt id de cerasis, baccis sambuci, & similibus notissimum est. Idem spiritus & sal dum in iis rursum figitur, ex iis fit acetum. Et quod per spiritus & salis volatilis fixionem, non verò separationem, fiat acetũ ex sequentibus satis patet. Primò quod post destillationem vini nihil vel parum salis in phlegmate deprehenditur; post aceti verò destillationẽ salis acerrimi plurimum relinquitur. Deinde quod in vini destillatione primò spiritus ascendit, vtpote volatilis; phlegma verò post spiritum: in aceto verò primum phlegma destillat, post phlegma demum spiritus acidus, fixior scilicet & ad euaporandum minus aptus iam, quam ipsum phlegma. Nimirum spiritus & sal, qui in vino est volatilis, ad lenem ignem, (quæ natura est volatilium Chymicis ita dictorum) euaporat, in alembicum attollitur, & à phlegmate separatur: in aceto verò spiritus & sal, quæ vino volatilia erant, digestione per lentum calorem quo acetum generatur, fixa iam reddita; non statim à calore eleuantur, & ascendunt, (quæ fixorum natura est) sed vt spiritus aceti ascendat & destillet, maiori calore opus est: imò magna pars salis acidi fixi in phlegmate relinquitur & in altum non eleuatur. Tertiò spiritus vini est φλογιστὸς & facile flammam concipit: aceti verò spiritus nullo modo, sed etiam, ne alia facilè accendantur, prohibet. *Fixũ & volatile.*

Quod ergo in generatione aceti accidit, tale quid etiam in melancholici humoris generatione fieri, & hęc esse prima scorbuti initia, satis probabile est, atq; ex iis, quæ modò dicta sunt, patet. Et cum Chymicorum axioma sit experientiæ respondens; Omne volatile figi à fixo, & contra fixum reddi volatile à volatili; cibi verò scorbuto generando apti sale fixo plurimo abundent; non mirum est, ab iis etiam volatiles in cibo & potu partes figi, id est impediri, ne rarefiant & attenuentur. *Melancholici humoris generatio.*

Non tamen ista cruditate, seu πνευματώσεως denegatã scorbuti generatio planè absoluitur; cum ea proculdubio aliis morbis melancholicis & hypochondriacis sit communis: sed humor iste crudus porrò corrumpitur. Etenim, quod cùm ex naturæ operibus plurimis, tum operationibus Chymicis patet, calor nunquam otiosus est, sed in subiectam materiam continuò agit eamque afficit. Ideoque postquam crudi isti humores in primis viis multiplicantur & hærent, ac cum iis aliorum vitiosorum colluuies miscetur, & corporis nostri calor continuò in eos agit; ipsi verò ad alendum corpus inepti sunt, nec in alimentum verti possunt: indies magis corrumpuntur, donec tandem istam specificam & scorbuto propriam corruptionem ac naturam induunt: id quod in aliorum malignorum ac venenatorum humorum in corpore generatione quoque accidere solet, qui, quò diutius in corpore hærent, eò deteriores redduntur. *Scorbuti generatio.*

¶ [Sunt quidem nonnulli, qui principia Chymica dicta reiiciunt, atomosque irrident, & vbicunque alicuius effectus in natura caussa reddenda est, statim ad qualitates primas confugiunt. Verùm non secundum leges demonstrationis, quæ semper cuiusque effectus & accidentis caussam proximam requirit. Neque enim corpora naturalia perfecta vel generantur ex elemẽtis proximè, vel resoluũtur in elemẽta, sed ex mixtis aliis, seu primis, seu secundis, sub vnius formæ dominio in vnam naturam redactis, constant, sicut & in ea resoluuntur. Equidem corpora talia ex elementis *De generatione & natura Aceti. Principia Chymica nō sunt reiicienda.*

mentis secundum materiam constant, verùm non sunt pura elementa, sed præterea à Creatore suas formas habent, quæ sunt rerum & elementorum vincula, & quæ diuersa elementa vniunt,& vnita conseruant. Id quod manifestè in Sale & Sulphure apparet. Salem esse calidum,& ignem continere,certissimum est:is tamen ignis in Sale, præter naturam suam simplicem non est volatilis,neque in altum tendit,sed in subiecta materia fixus & stabilis retinetur. Etsi verò multa sunt, quæ principiorum Chymicorum veritatem, & primorum mistorum necessitatem demonstrare possint: tamen eam saltem aceti exemplo declarare,& de aceti generatione & natura aliquid dicere libet; vbi videbitur clarissimè, quàm miserè se torqueant,& quàm frustra laborent,qui, neglectis principiis Chymicis, ex elementis simpliciter generationem aceti deducere conantur; & contrà manifestè apparebit,facillimum esse,è principiis Chymicis eam declarare.

De aceti generatione. Si vlla res est, quæ à Medicis hactenus nondum satis explicata, certè doctrina de generatione & natura aceti ea est. De qua vix aliquid solidi apud eos, qui hactenus de eo scripserunt, occurrit. Etsi verò ea de re iam aliquid, & forsan primus, paulò suprà dixi: tamen omnino operæ pretium fuerit, rem eam paulò prolixiùs declarare.

Opinio Antiquorum. Vt verò Antiquorum, & vulgatas opiniones primò recenseam, & monstrem, quàm infeliciter hac in re laborârint multi, & doctrinam istam potiùs implicarint, quàm explicârint. *Galeni.* Galenus 4. *de simpl. med. fac. cap.* 3. de vini natura,& aceti generatione ita scribit. Vinum, *inquit*, diximus, vnum quidem in se habere recrementum crassarum partium, vnde, dum temporis spatio secernitur, fertúrque deorsum, fæx consistit; aliud verò secundum, quod Florem vini vocant, quod dum vinum feruet, supernatat, sed postea ad fæces subsidet; tertium, aqueum, quod toti vino permistum est, hócque primò potissimùm feruet. Quartum præter hoc, est ipsum reuerà vinum. Et *pòst*, *de aceti generatione* addit: Vinosæ vini partes, dum ipsum in acetum transit, refrigerantur, aqueúmque excrementum putrescens, adscititiam caliditatem obtinet, velut cætera omnia, quæ putrescunt, Fitque acetum quiddam ex contrariæ qualitatis partibus compositum, partim refrigerantibus,partim calidis. Et mox acetum lixiuio comparat,quòd aquâ constat,& salsis partibus quas ex cineribus aqua abluit,additque acetum non solùm acidum, vt omphacium, sed etiam acrem habere saporem, qui caliditatis index est.

Examinatur. Verùm sit sanè, vt fæces quædam crassæ & subtiliores sint in vino,præterea & aqua:tamen Galenus, quid substantia vini sit, non satis explicat, vt & quid (etiam fæcibus separatis) aqueum excrementum sit. Neque etiam nullam mentionem facit Galenus tartari, quod tamen à fæcibus vini, flore vini, quem appellat, & ipsa vini substantia differt,& in vino etiam iam defæcato & transuasato doliorum lateribus adhærescit. De aceti verò generatione, vt Galeni Interpretes eam explicant, res eò redit, vt negent, acetum esse vinum putridum; cùm acetum à vappa, quod est vinum putridum, multis modis differat, sed dicant esse putredinem saltem secundum partem, quâ saltem aquosiores vini partes putrescant, portio autem vinosa non putrescat, licèt ex putrefactione partis aquosæ reddita sit frigidior. Cùm autem Galenus, *alleg. loc.* manifestè dicat, acetum quoque vim aliquam calidam accipere & possidere,situm quendam eâ aquosæ partis putrefactione generari scribunt, qui toti aceti substantiæ commisceatur, & ipsum participem alicuius caloris faciat. Verùm hoc modo non obtinent quod volunt, nimirum acetum non esse vinum putrefactum. Nam etiam in putredine secundum partem, putredo toti attribuitur, & non solùm parti humidæ. Et proinde si vinum putresceret secundum partem humidam, dum fit acetum,omnino acetum esset vinum putridum. Quid verò situs ille sit,non explicant,nec explicare possunt,& merum ille figmentum est.

Zabarel. Quæ omnia cùm animaduerteret Iac. Zabarella, *de mist. generat. & interit. lib.* 3. postquàm, *cap.* 6. Galeni & Interpretum eius sententiam refutasset, *cap.* 7.8.9.10. prolixè aceti generationem & naturam tradere conatur. Post longam autem deliberationem in hanc opinionē venit, in vino esse duos calores & duas humiditates, quod & Albert. Magnus *in tract. meteoror. c.* 10. & 12. statuit:qui tamen calor ille duplex sit,cum Alberto non consentit. *Albertus Magnus.* Albertus enim dicit, in vino esse duos calores,vnum naturalem,alterum accidentalem,loci vbi creuit vitis, qui infusus sit à calore magno Solis. Verùm Zabarella statuit, calorem loci non esse alium à calore naturali. Ipse verò existimat, in quolibet viuente esse duos calores,vnum animalem(etiam in genere dictum) alterum elementarem: illum extingui in morte, hunc post mortem remanere,& aboleri in putredine,quâ mistum corrumpitur. De humido cum Alberto statuit, in mistis corporibus dari duplex humidum, vnum, quod dicitur continuationis, à quo partium coniunctio est, quod ad ipsam misti pertinet essentiam:alterum aquosum nutriens, quod saltem nutrimentum est, nondum parti ipsi assimilatum & appositum. His fundamentis positis, statuit Zabarella, etiam in vino esse duos calores, hoc est, vnum ex duobus conflatum, alterum elementarem, seu temperaturæ, alterum animalem, quem vinum, licèt non sit animatum, ab anima vitis impressum habeat; item duas humiditates, vinosam scilicet, quâ fiat coniunctio partium; & aquosam, quæ ex alimento contracta,& nondum in vinum conuersa est;quæ aquosa pars, dum vinum coquitur,absumatur,manente vini substantiâ,vnde vinum dulcius reddatur. Ex his præsuppositis fundamentis porrò Zabarella de aceti generatione, & quomodo vinum putridum ab aceto differat, ita docet: Acetum inquit fieri per interitum caloris vitalis, manente calore elementari: putridum autem vinum fieri per corruptionem caloris temperaturæ, seu elementaris. Idque eo probare conatur, quòd vinum dilutum, quia habet debilem calorem, & plurimùm humidi aquei, facilè putrescit; cùm debilis calor facilè educatur à calore ambientis: vinum autem generosum, quia fortiorem habet calorem, & minùs aquâ humens est, difficiliùs putrescit, faciliùs verò acescit. Atque hinc cum Galeno mauult dicere, acetum esse vinum mortuum, quàm putrefactum. Tandem vt Galenum aliquo modo defendat, eum cum sua sententia conciliare conatur, dum scribit, Galeni sententiam tolerari posse, si admittatur putredo secundum aliquam similitudinem, non propriè dicta. In putredine enim educi calorem naturalem, & fieri separationem humidi, & in putredine non immediatè pati humidum à calore ambientis, sed potiùs pati calorem natiuum, & educi, deinde caloris illius eductionem sequi proprij humidi dissolutionem; at in generatione aceti non fieri resolutionem humidi ex vaporatione calidi, nec humidum ideò resolui, quia priùs calor vitalis sit corruptus, sed fieri immediatè à calore ambientis. Ab eo enim & euocari immediatè calorem vitalem, & resolui humidum aquosum, & sæpe etiam sine exhalatione caloris vitalis solum humidum aquosum consumi. Quod si contingat, vt simul cum humidi aquosi resolutione, vel post illam, calor vitalis quoque exhalet, fieri ex vino acetum. Ideò inter generationem aceti, & putredinem vini hanc ponit differentiam, quòd in putredine vini priùs educatur calor naturalis, hinc fiat separatio humidi; in generatione verò aceti non fiat resolutio humidi ex eductione caloris, sed id immediatè à calore ambientis, & simul calore vitali adiuuante consumatur. Postquam verò vinum exsiccatum est per euocationem humidi quasi nutrientis, tunc per exhalatio-

halationem calidi vitalis acetum generari statuit. Hinc porrò de aceti qualitatibus ita sentit: acetum esse frigidum & humidum, sed facultate exsiccatorium, quia per consumptionem humidi alimentalis redditum sit siccius, quàm vinum.

Examen argumentorum Zabarellæ. Verùm hæc omnia, quæ prolixè & operosè *locis allegatis*, affert Zabarella, animum veritatis auidum non satiant, & pleraque ad libitum conficta sunt, nec cum natura vini & aceti consentiunt. Primò enim duplicem calorem quod attinet, equidem, vt postea dicetur, duo corpora calida sunt in vino, quorum quodlibet habet suum calorem, sed vnum corpus calidum, & duos calores statuere, non probabile. Et vitalis calor, quem ille ponit non est, vbi vita non est. Cùm verò vinum non viuat, illi calorem vitalem tribuere non possumus. Humidum verò quod attinet, equidem in lignis & plantis, quæ corpora sunt solida, duo sunt humida, vnum, ex quo solida partis substantia constat, quod etiam ex lignis siccissimis elici potest; alterum, quod alimentarium est, & nondum fuit plantæ substantiæ appositum, quale est in lignis & plantis viridibus, & exsiccatione exhalat: at quòd in vino, quod liquor est, talia duo humida dentur, nondum probatum. Et sit sanè, quòd detur tale in vino humidum: tamen, quomodo eius absumptio ad generationem aceti faciat, non docet. Ipsa enim humidi illius absumptio ad generationem aceti non sufficit, sed ex eius mente etiam calor ille vitalis euocetur necesse est. Præterea videmus, si vinum destillemus, & acetum destillemus, non minùs phlegmatis, seu aquosi humoris, prouenire ab aceto, quàm à vino.

Sententia Autoris. Ideóque cùm ipse Zabarella huic suæ opinioni diffidat, tandémque concludat, siquis aliquid probabilius inuenerit, se eius sententiæ libenter subscripturum, tentabimus iam, an veriorem de origine & natura aceti sententiam inuenire possimus. Principiò autem hoc obseruandum, generari acetum non tantùm è vino, sed & cereuisia, succis pomorum, pirorum, prunorum, cerasorum, hydromelite, succo rosarum, terebinthina, & omninò omnibus, quæ spiritum ardentem suppeditant. Quæ verò talem spiritum non suppeditant, ex iis acetum fieri non potest. Insunt autem in spiritu vini, & aliis spiritibus, duæ substantiæ, vtraque volatilis; vna sulphurea, quæ facilè inflammatur; altera salsa, quæ suâ naturâ, si à sulphurea parte separetur, non inflammatur. Esse autem has duas substantias diuersæ naturæ, in vino & spiritu vini, è multis patet. Inflammabilitas est à sulphure, non sale, qui non inflammatur; acrimonia est à sale, non sulphure. Præterea

Duo contrarij affectus reperiuntur in vino. duo contrarij affectûs in vino reperiuntur. Primò est in vino, vis narcotica, cerebro & spiritibus animalibus inimica, quæ tota est à sulphure, vt ex aliis etiam narcoticis, opio, hyoscyamo, & similibus patet. Deinde vis narcosin tollendi est in aceto, quæ tota pendet à sale vini acido. Et vim narcoticam vino inesse, non tantùm ex eo patet, quòd, qui nimium vini hauriunt, ebrij & torpidi fiunt, sed etiam quòd, qui musti, vt & cereuisiæ, vaporem sulphureum excipiunt naribus, apoplecticorum more concidunt. Quod accidit, quia vapor ille sulphureus, in fermentatione à salsis partibus separatus, in cerebrum penetrat, & spiritibus narcosin inducit, & quidem potentiùs, quàm ipse spiritus vini haustus, vtpote qui non merè sulphureus est, sed & partes salsas, quæ sulphureas temperant, & frænant, continet. Licèt verò hæ duæ substantiæ sint in spiritu vini; ita arctè tamen cohærent, vt non facilè separentur; sed cùm vtraque volatilis sit, simul facilè calore in altum eleuatur, & si sulphurea accendatur, simul sal volatilis euanescit. Hinc accidit, vt non solùm omnes spiritus sint inflammabiles, & habeant odorem fragrantem, qui est à sulphure, sed etiam saporem acrem, qui est è sale volatili. Præter istum spiritum volatilem, è sulphurea & salsa substantia constantem, in succis illis è quibus fit acetum, est quiddam tartareum, seu sal fixus, aqueo humori permixtus. Vnde etiam ex vino, postquàm spiritus vini inde est separatus, sal fixus, seu tartareus parari potest.

Hæc cùm sit vini, & aliorum liquorum, è quibus acetum fit, natura, iam porrò quomodo ex iis acetum generetur, videndum; quod facilè manifestum fiet, si consideremus, quomodo ille spiritus ardens, imò & succi è quibus spiritus fiunt, ab aceto differant. Spiritus nimirum tales omnes volatiles sunt, & in destillando primò eleuantur; deinde facilè inflammantur & incenduntur, ac oleis sese miscent. Præterea post destillationem vini, parum salis in phlegmate deprehenditur; at in aceto primò phlegma destillat, pòst spiritus acidus. Acetum non inflammatur, pinguibus & oleosis non promptè miscetur, sed illa soluit, quæ spiritus vini soluere nequit, terrea & lapidea corpora: tandem etiam post aceti destillationem plurimum salis acerrimi relinquitur.

Ex his de generatione aceti sic statuendum est; in aceti generatione perire; si non ex toto, maximâ tamen ex parte, vini partem sulphuream inflammabilem, salem verò volatilem fieri fixum. *Modus generationis aceti.* Vt enim in solutionibus margaritarum, coralliorum, oculorum cancri, imò metallorum, spiritûs soluentes corpora illa penetrant, in minimas atomos redigunt, & ita cum iis sese vniunt, vt vnum corpus fiant, vt etiam vnà per chartam bibulam colari possint; si autem ol. tartari, vel vitrioli, vel alius liquor infundatur, cum quo spiritus soluens sese vniat, corpus solutum, à soluente derelictum & liberatum, ad fundum descendit, & præcipitatur: ita etiam, cùm spiritus ille inflammabilis à sale volatili separatur, sal ille volatilis, propter cognationem naturæ, tartareæ portioni, seu sali tartareo fixo, qui in vino restat, sese miscet, & cum eo vnitus, succum acidum & acrem constituit, non inflammabilem, nec adeò volatilem. Et sic omne acetum constat tartaro vini (eadem ratio est aliorum liquorum, è quibus fit acetum,) cum sale volatili vini mixto, in aqueo humore. Cùm autem illud sulphur vini non in momento à vino acescente separari possit, sed in tempore hoc fiat, accidit etiam, vt acetum primò tam acre non sit, postea tamen, nullâ re additâ, fiat acerrimum, postquam sulphureæ partes, quæ salis acrimoniam occultant, indies magis ac magis exhalant. Et saporem acidum à sulphure occultatum esse, vel sulphur in melle docet, in quo acerrimus spiritus salsus acidus delitescit, ita vt nullo sensu sit perceptibilis. Vt ita acetum sit humor acidus, sale tartari, ac sale volatili vini, in aqua mixtis, constans, per separationem sulphuris à sale volatili genitus. *Aceti quid.* Et quidem ex sulphure vini ab eo separato prouenire acetum, inde patet, quòd, vt antea dictum, inflammabilitas in aceto periit, vis calefaciendi, qualis sulphuri competit, non ampliùs adest, sulphureis non vnitur ampliùs, neque ea soluit.

Quibus autem de caussis sulphur illud vini (quod de vino dico, de omnibus liquoribus acescentibus est intelligendum) à vino & sale volatili, qui in vino est, separetur, & quæ caussæ remotiores sint generationis aceti, porrò explicandum. *Caussæ aceti remotiores.* Fit autem hoc pluribus modis, qui tamen ad duos redigi possunt, nimirum sulphuris volatilis per lentum calorem euocationem, & alia sulphur illud propriâ vi ad se allicientia, ac per acidorum admistionem. Primò nimirum calor blandus sulphur volatile sensim euocat; nimius autem calor, qui vna cum sulphure euocat etiam salem volatilem, acetum non generat. Euocant etiam sulphur hoc alia omnia, quæ ob naturæ cognationem sulphur illud ad se alliciunt, & spiritum suo sulphure ita spoliant.

Secundò acida vino adiecta tartareis vini partibus sese admiscent & vniunt, & ita tartarum, in vino potentius redditum, salem vini volatilem ad se attrahit,

&

& se cum eo vnit, qui à sulphure separatus facit, vt id sibi relictum, faciliùs exhalet.

Problemata. Ex quibus duabus caussis varia problemata solui possunt. I. Cur calor saltem blandus, seu Solis, seu ignis, ad generationem aceti faciat. Nimirum igneæ & sulphureæ atomi, in aëre calido hærentes, in vinum penetrant, & blandâ actione sulphuream illam & inflammabilem vini portionem, ob naturæ cognationem, sibi vniunt & euocant; vnde salsæ reliquæ volatiles non inflammabiles, sibi relictæ, tartaro & sali fixo, ob naturæ cognationem, sese vniunt, saporémque dulcem cum acido, omnibus salsis spiritibus communi, commutant,

2. II. Hinc etiam caussa reddi potest, cur vinum coctum, & in loco nimis calido asseruatum in acetum non mutatur, vel tardè admodum mutatur. Accidit id, quia non solùm sulphur, sed & sal volatilis, qui inprimis naturam aceti constituit, maximâ ex parte separatur.

3. III. Caussa hinc deducitur, cur vinum in vasis semiplenis citiùs acescat, quàm in repletis. Nimirum aër, sulphureis atomis repletus, maiorem vini partem externâ superficie contingit, quàm in vase ad summum repleto, in quo aër non nisi in orificio, vinum attingit; & sic, in plures vini partes simul agendo, faciliùs sulphur euocat.

4. IV. Hinc quoque caussa dari potest, cur in vasis acetum continentibus, vel saltem aceto imbutis, vinum faciliùs acescat, inprimis si calor blandus accedat. Nam acetum & acetosæ partes, in vase inhærentes, non solùm tartareas vini partes; sed & salsas volatiles aliquas, vtpote cum quibus cognationem habent, ad se alliciunt, atque iis vniuntur; vnde sulphureæ, præcipuè accedente calore blando, faciliùs exhalant: atque ita salsæ reliquæ partes cum iis promptiùs vniuntur, atque in aceti naturam commigrant.

5. V. Hinc etiam ratio reddi potest eius operationis, quam describit Iohan. Carol. Rosenbergius, *Rhodolog. part. 2. cap. 17. Si*, inquit, *in mortario marmoreo, rosarum folia contuderis, succúmque expressum & filtratum in B. M. destillaueris ad medietatem vsque, præstantissimam primò aquam acquires. Deinde si alteram restantem medietatem filtraueris, & vitro inditam Soli exposueris ad aliquot septimanas, acetum acquires rosaceum præstantissimum, per se etiam. Meliùs tamen, addito fermento, acescit liquor. Nimirum quia è destillatione per B. sulphureæ partes aliquæ cum aqua exstillarunt, salsæ volatiles quæ remanent, cum sale fixo vnitæ, acetum faciant. Rectiùs tamen res procedit, si fermentum addas. Nam illud facit, vt si quæ partes sulphureæ sunt, etiam in fermentatione separentur.*

6. VI. Nam hinc etiam redditur caussa, cur fermentum, vel panis fermentatus, in vinum iniectus faciat, vt illud citiùs acescat. Nam quia fermentum acidum agit in salsa, & se cum iis vnit, vnde sulphureæ partes à salsis faciliùs separantur, & exhalant, salsæ verò volatiles fixis salsis vniuntur, & ita vini in acetum fit mutatio. Cæterùm quòd beneficio fermenti non solùm ex fructibus, sed & omnibus penè herbis, spiritus ardens elicitur, fit quia fermentum salsas volatiles partes à reliqua massa separat. Hinc sulphureæ seorsim existentes, accedente destillatione, facilè à partibus heterogeneis separantur. Nisi tamen iustum tempus obseruetur fermentationis, & destillatio diutiùs protrahatur, tota massa fermentata acida fit, & nullos spiritus ardentes suppeditat; quod cuilibet è destillatione spiritus è baccis sambuci obseruare promptum est. Accidit autem hoc, quòd acidum non solùm salsum separauerit à sulphureo, & sibi vniuerit, sed sulphureæ etiam partes tractu temporis longiore exhalauerint; vnde salia reliqua vnita acetum constituunt. Huius rei etiam fundamentum est, quòd fœminæ nostræ, acetum è cereuisia facturæ, cereuisiam recens coctam, adhuc nonnihil calentem accipiant, eíque etiam fæces cereuisiæ addant. Tum enim subita fermentatio accidit, & partes sulphureæ exhalant, salsæ verò volatiles cum fixis vniuntur, & acetum constituunt.

VII. Ex his etiam quæ hactenus dicta sunt, caussa dari potest, cur ex musto, nec spiritus vini, nec acetum fiat. Cùm enim acetum fiat, quando succus aliquis, sale & sulphure constans, in sua quasi principia resoluitur, ita vt sulphureæ partes deserant salem volatilem, qui cum tartaro se vnit, & sic acetum constituit, facilè hinc licet colligere, mustum nec spiritum ardentem, nec acetum præbere. Nam in musto principia illa omnia, eo modo quo natura in vua voluit, mixta sunt, sulphúrque ibi confusum, & cum reliquis principiis adhuc mixtum est; eiúsque præsentia aceti generationem maximè impedit: sed si per fermentationem aliqua pars sulphuris separetur, reliqua, quæ cum sale volatili est copulata in vino, leui de caussa separari potest: cuius absentia succum relinquit acidum. Sic ex melle non paratur acetum, nisi fermentetur. Nam in melle sulphureæ partes reliquis miscibilibus ita perfectè vnitæ sunt, vt nec coctio, quæ fit igne intenso, illas separare possit; sed saltem fermentatio id præstat. 7.

VIII. Omnes pulueres, qui vino iniiciuntur, vt acetum faciliùs & fortius fiat, (vt tartarum, acini vuarum vino perfusi & iterum exsiccati, pyrethrum, & similia) id præstant vel aciditate salsâ & fixâ salem vini volatilem ad se alliciendo, quo à sulphure separato id faciliùs exhalat; vel quia acredinem salis volatilis vini augent; vnde acetum fit acrius. 8.

De Aceti natura. Atque hæc de generatione aceti dicta sint. Iam de qualitatibus aceti dicendum, de quibus grauis & intricata apud Medicos occurrit controuersia. Equidē plerique acetum frigidum esse statuunt: idque ex effectu probant; cùm non solùm externis inflammationibus commodè adhibeatur, sed & febribus biliosis & ardentibus omnibus vtile sit. De quo Galenus, 1. *de simpl. med. facult. cap. 19. Nos*, inquit, *vt comperiremus aceti potentiam, nobis ipsis illiniuimus tibias multis in locis thapsiâ: vbi cùm inflammari cœpissent, alij parti acetum, alij rosaceum, alij alia frigida applicauimus. Comperimus verò, acetum in refrigerando esse efficacissimum.* *An sit frigidum.*

An calidum. Contrà acetum est acre, non solùm gustu, sed & odoratu nares vellicat, corallia, margaritas, oculos cancri, & lapides soluit, ita vt Hannibal saxa in Alpibus aceto ruperit: qui certè non frigiditatis, sed caliditatis effectus sunt. Galenus, *lib. 1. de simpl. med. fac. cap. 17.* etiam hanc quæstionem mouet, & se ab eorum sententia non multùm abesse scribit, qui acetum calidum esse scribunt, siquam machinam aut artem inuenire posset, sicut in lacte, diuersarum partium separationis. Et certè Antiqui, qui acetum calidum esse statuerunt, non leuibus, vt id crederent, adducti sunt rationibus, quas Galenus *lib. 1. de simpl. med. facult. cap.* 20. recenset. Non enim, *inquiebant*, neque acre, neque mordax, neque asperum, neque erodens foret, nisi copiosa illi inesset caliditas. Nam sicut frigidi est, contrahere & refrigerare, ita calidi, secare atque diuidere; id quod inprimis acetum efficere valet, quippe quod secat & erodit, non modò animalium corpora, sed & grumos, callos, lapides, fictile, æs, ferrum, plumbum, & tantùm non, velut ignis, cuncta peruadit ac penetrat, vt nulla possit substantia penetrationis eius vehementiam aut sustinere, aut illi reluctari ac resistere. Nam subtile haud secus esse, atque ignem, non leui testimonio illi tactum esse, quin & gustantibus ita videri, & per subtilissima vestimenta promptiùs aquâ perfluere, omniáque exedere. Verùm cùm rationem & artem, diuersas in aceto partes separandi, quæ Chymicis notissima est, ignoraret Galenus, tandem statuit, quòd maiore parte frigidius sit, quàm calidiùs, acetum, eorúmque sententiam, *alleg. loc. cap. 18.* reprehendit, qui acetum adeò calidum esse pronunciarent, vt cauterio *Sententia Galeni.* *Antiquorū.*

ipsum assimilauerint. Et *cap.21.* scribit, cùm vtriusque partis rationes sint probabiles, tum eorum, qui acetum frigidissimum esse demonstrant, tum eorum, qui calidissimum, non paruum indicium esse, ipsum vtriusque esse particeps. Fluctuat tamen adhuc Galenus, additque admodum difficile esse rationi, contrariorum participationem concedere; cùm non liceat eius substantiam aut soluere; aut scindere, velut in lacte facimus. Proinde euidentius, magisque periculo vacans principium optat assequi.

Tentemus ergo, an verius principium inuenire possimus. Non verò difficile esse putamus, veritatem inuenire, ei qui acetum resoluere, eiusque partes diuersas separare, ex Chymia didicit; quod Galeno ignotum fuit, ideóque in hac controuersia dubium fecit. Principiò verò, etsi Galenus putat, vtriusque partis, & eius quæ acetum frigidum, & alterius, quæ calidum esse statuit, rationes probabiles esse, & propterea opinatur, statuendum esse, acetum & caliditatis & frigiditatis particeps esse; tamen ista conclusio firma non est, sed vtriusque partis rationes perpendendæ & conferendæ sunt, & an eiusdem ponderis sint, inquirendum. Vt verò status controuersiæ rectè formetur, non de hoc quæstio est, an in aceto sint partes quædam aqueæ, quas Chymici Phlegma vocant, suâ naturâ frigidæ; id quod nemo negat: sed de hoc quæstio est, an acetum, quatenus acetum, & propter partes ob quas dicitur acetum, & quas Chymici à phlegmate separare possunt, refrigeret vel calefaciat. Vbi, si quid sentiendum sit, liberè dicendum, rectiùs Antiquos statuisse censeo, qui acetum calidum potiùs, quàm frigidum esse statuerunt. Equidem etsi vtriusque partis rationes videantur probabiles: tamen cùm vtræque ab affectibus deductæ sint, si eas diligenter perpendamus, inueniemus, acetum per se calefacere, per accidens verò refrigerare. Et cùm illi, qui acetum calidum esse statuunt, eos effectus afferant, qui per se ab aceto proueniunt, eósque calidos: hi autem, qui frigidum, effectus saltem per accidens; acetum per se potiùs calidum, quàm frigidum esse, statuendum censemus. Etenim omnes isti effectus aceti, acrimoniâ scilicet linguam & nares afficere, omnia potenter corrodere, caliditatis per se effectus sunt, & omnes à sale, qui calidus est, proueniunt. At quòd acetum refrigerat, id fit per accidens. Quod cùm Galeno & aliis Antiquis, quomodo fiat, ignotum fuerit, iam monstrandum.

Status quæstionis.

Vbi primò hîc præsupponendum, calida corpora post ignem, ceu prima mista calida, esse duplicis generis. Vnum est sulphureæ naturæ, quod facilè inflammabile; cuius generis sunt naphtha, sulphur, pinguia olea, & spiritus ardentes; alterum est salinæ naturæ, & fixum, quod licèt ignem in se contineat, non tamen inflammatur, sed si iis, quæ facilè inflammabilia sunt, admiscetur, eorum inflammabilitatem impedit. Vbi nemo miretur quod dixi, dari corpora ignea calida & fixa; cùm aliàs ignis sit leuis & volatilis. Etenim sal etsi ignem continet; tamen non purus ignis est, sed quoddam mixtum, in quo ignis abundat, qui tamen à forma salis in corpore hoc fixus detinetur. Formæ enim sunt vincula rerum. Ignis est in auro, quod vel aurum fulminans ostendit; at ibi fixus est. Nam à forma auri ibi detinetur & regitur. Vtriusque generis partes calidæ etsi in corpore humano sint: tamen illæ partes inflammabiles superant & abundant; vnde etiam corpus nostrum est actu calidum. Sunt enim in corpore nostro non solùm spiritus & humores, sed & partes pingui & oleosa substantia constantes: quæ omnes de sulphurea participant substantia. Hinc sæpe accidit, vt non solùm humores & spiritus in venis, sed & ipsæ partes solidæ, calorem præternaturalem concipiant & inflammentur, & putredo excitetur, quâ mixtum in sua principia resoluitur; quorum primum, & quod reliquis citiùs auolat, sulphur est, vel substantia sulphurea & volatilis, quam satis fœtor ille grauis, qui in sudoribus, & aliis excrementis animaduertitur, indicat. Propter quas partes sulphureas etiam calor præternaturalis maximus, & valde molestus excitatur. Quod vbi accidit, danda opera vt putredo inhibeatur, calor tollatur, & partium sulphurearum inflammatio compescatur & prohibeatur, id quod rectissimè acida faciunt, quæ partibus sulphureis mista, eius inflammationem prohibent.

Corpora calida sũt duplicia.

Ignis volatilis, & fixus.

Rem verò ita se habere, experientiâ constat, & docet id etiam Hippocrates, qui *3. de rat. vict. in acut. t. 30.* scribit, quòd acetum τὰς ἀπὸ μέλιτος βλάβας κωλύει, καὶ τὸ ἐν μέλιτι χολῶδες κολάζεται: *omnem quæ à melle prouenire potest, noxam impedit, & biliosum in melle castigat:* & vt Galenus, in comment. explicat: ἱκανόν ἐστι τὸ χολῶδες ἐν αὐτῷ κολάσαι· τοῦτ᾽ ἔστι, καθελεῖν καὶ ταπεινῶσαι: *potens est, biliosum in melle castigare, id est, tollere & comprimere.* Quod verò acetum facit in melle, idem in corpore nostro facit, & biliosos humores castigat, id est, ne inflammentur, & ardorem concipiant, præstat. Quomodo (per accidens scilicet, partium nimirum sulphurearum inflammabilitatem tollendo) cùm acetum & externas inflammationes compescat, & humorum putredinem atque ardorem sistat, natus inde est iste error de aceti frigiditate: quasi scilicet, sicut aqua & nix suâ innata frigiditate aliis frigus inducunt; ita etiam hoc acetum præstet, & subiectiuè sit frigidum; cùm tamen id saltem per accidens faciat, & aceti affectus alij clarè indicent, id longè alias, quàm aquam frigidam & niuem, habere qualitates. Et potuissent errorem suum, quo id quod aceto per accidens competit, ei per se tribuunt, vel ex eo cognoscere, quòd spiritus vitrioli, sulphuris, nitri, salis, eosdem effectus in bile compescenda, & putredine ac ardore humorum sistendo, idem præstant, quod acetum, qui tamen non frigidi sunt, sed planè ignei & caustici.

Acetum per accidens frigefacit.

Neque est, vt quis cum Iohan. Baptist. Syluatico, *controuers. 51.* dicat, acetum acerrimum si fuerit, excalefacere, quia plures habet partes excalefacientes; si eiusmodi non fuerit, sed simplex quodammodo, refrigerare, quia habet partes copiosas refrigerantes. Hoc enim saltem sequitur, acetum acerrimum esse valde calidum, minùs verò acre, quia saltem gradu differt ab acerrimo, non esse frigidum, sed remissiùs calidum. Nam omne acetum, etiam non acerrimum, acre est, vnde, (vt *ibid.* habet Syluaticus) ita concluditur: Quæcunque acria sunt, ea calida sunt. At omne acetum acre est. Ergò calidum. Idque plurimi Medici nolentes volentes confiteri coguntur. Ita Ludou. Septalius, *animadu. med. lib. 2. num. 57.* Cauendum esse scribit, ne in oxymelitis compositione acetum acerrimum sumatur. Nam in acutis febribus, in quibus, præter facultatem obstructiones tollendi, abstergendi, & incidendi, requiritur etiam humectatio & refrigeratio, acetum potiùs siccare & excalefacere. Si ergo acerrimum acetum excalelefacit, minùs etiam acre excalefaciet, etsi minùs. Neque enim magis & minùs variant speciem.]

Obiectio Syluatici.

Solutio.

CAPVT III.

De Caussis Scorbuti remotis, procatarcticis, & externis.

HÆc cum sint caussæ Scorbuti proximæ, vt & antecedentis, natura, ac generationis modus, ad eas omnes caussæ reliquæ remotiores, euidentes, & extrinsecus aduenientes, quocunque nomine veniãt reducendæ sunt, vtpote quæ omnes ad generationẽ scorbuticæ cacochymiæ

Caussa scorbuti remota.

cacochymiæ faciunt. Caussæ verò hæ omnes in duas classes redigi possunt. Vel enim humor melancholicus ex diætæ vitio, & rerum non naturalium vitioso vsu contrahitur; quo etiam faciunt febres, & viscerum mala dispositio: Vel sanguis in corpore, etsi bonus sit, à contagio scorbutico inquinatur & corrumpitur.

Cibus.

Et primò quidem victus rationem quod attinet, potest in hoc morbo producendo plurimum cibus, qualis iis regionibus, quibus scorbutus domesticus, & vernaculus est, scilicet aquilonarium regionum incolis, maris accolis, nautisque familiaris est. Nimirum caro bubula, caprina, hircina, aprugna, & inprimis salsugine & muria aut aceto macerata, & fumo siccata, ac indurata, lardum rancidum, aut crudum deuoratum; pisces lacustres, & maritimi, & ipsi coctu difficiles, ac mali succi, & sale, aut muria conditi, vel fumo, aut calore Solis, aut frigore siccati, induratique, quales sunt aselli, passeres, haleces, & huius generis alij; aues in aquis stagnantibus, & locis paludosis degentes, & edulia ex sanguine, carne, & atuina simul mistis, sale conditis, & fumo exsiccatis, quæ farcimina vulgò vocant, & alia sale, atque aceto condita, qualia nautis familiaria sunt. Vtrumque enim horum vim siccandi obtinet. Sal quidem cum fixus sit, si copiosius assumatur, à natura omnis volatilis reddi facilè non potest, ideóque inprimis viis hæret, & scorbuticæ materiæ congerendæ occasionem præbet. Acetum verò, vt choleræ mors, ita melancholiæ vita est; seu, vt Hippocrates, 3. *in acut. de vict. rat. t.* 38. habet: Αἱ ἀπὸ ὄξεος ὀξύτητες πικροχόλοισι μᾶλλον ἢ μελαγχολικοῖσι ξυμφέρουσι. Τὰ μὲν γὰρ πικρὰ διαλύεται, καὶ ἐκφλεγματοῦται μετεωριζόμενα ὑπ᾽ αὐτέου. Τὰ δὲ μέλανα ζυμοῦται, καὶ μετεωρίζεται, καὶ πολλαπλασιοῦται: ἀναγωγὸν γὰρ μελάνων ὄξος; quorum sensus hîc est: *Acida biliosis potius, quam melancholicis conueniunt. Amara n. dum ab acidis fermentantur, quasi dissoluuntur, & in aqueum humorem conuertuntur. Melancholia verò, dum ab acido fermentatur, multiplicatur. Exaltat n. melancholiam acetum.* Faciunt quoque ad mali huius generationem frumentum corruptum, tempore pluuiæ collectum, & non probè asseruatum, panis biscoctus, submucidus, vel ad perennitatem infumatus, nauticus, & præcipuè è frumento corrupto paratus; brassica, cæpe, lentes, fabæ, & legumina alia, de quibus Galenus, 1. *de alim. facult. cap.* 16. *&* 18. 2. *de facult. aliment. cap.* 44. *& in lib. de cibis bon. & mal. succi c.* 1. præsertim negligentius recondita, & corrupta. Obseruauitque Hippocrates, 6. *epid. sect.* 4. *t.* 11. quod in Aeno, qui continenter leguminibus vescebantur, crurum impotentia afflicti fuerint, in eaque perseuerauerint; & qui eruo in cibum vtebantur, ex genuum dolore laborauerint. Caseus item antiquus. Omnia n. hæc vt pauci sunt alimenti, ita excrementitio humore crasso plurimum abundant. Et in summa omnia huc pertinent, quæ humorem crassum, siccum, & melancholicum generare possunt, quorum longum catalogum recenset Galenus, 3. *de loc. affect. cap.* 7. Quod ij ipsi, qui à liene solum tenues, & aquosos humores attrahi, & hinc scorbutum generari statuunt, inuiti concedere, & fateri coguntur. Debet verò inter caussas externas & internas esse quædam analogia; & internæ ab externis, præcipuè cibis, habent suam originem.

Cibi scorbuto generãdo apti.

Quanquam verò non semper à cibis crassis, & melancholicis generetur scorbutus: tamen si talis victus ratio continuetur diu: talesque humores diu in corpore hæreant, & aër, ac aliæ caussæ accedant, tandem corruptionem scorbuto propriam & specificam induunt.

Talis verò victus ratio cum nautis, iisque, qui mare Balthicum accolunt, vel ei vicini sunt, familiaris, sit, non mirum est, tot scorbuticos ibi reperiri. Nam vt hac de re Balduinus Ronsseus, qui iis in locis vixit, & Medicum egit, *de scorbuto cap.* 5. scribit, satis superque notum est, eos cibis nimis quam Melancholici succi vesci. Nam præter aquaticas volucres, quarum apud illos quotidianus vsus est, etiam fumum, si dicere liceat, deglutiunt, dum bubulas carnes sale prius conditas fumo exponunt, atque easdem vsu exigente comedunt, ferculum si quod aliud, melancholico succo materiam suppeditans. Nam etiamsi quàm maximè boni succi sit, quod fumo asseruatur, per infumationem tamen alienam quandam naturam induit, atque innato succo orbum atri humoris caussa efficitur. Aliis tamen quoque in locis scorbutus quandoque generatur, vbi vel annonæ caritate homines ad prauum victum adiguntur, vel etiam quacunque de caussa cruditati vel cacochymiæ tali caussam præbent.

Post cibum proximum locum obtinet potus, & primò aquæ corruptæ, & sæpe verminosæ, quarum in nauibus in dulcium & purarum defectu sæpe necessarius vsus est, præsertim in aëre calido, à quo facilius corrumpuntur; item aquæ crassæ, crudæ, impuræ graues, subsalsæ, & quæ ex fontibus, qui ex locis abstrusis, & conclusis, non perspirabilibus, & liberiori aëri, & radiis inaccessis scaturiunt, de quibus Hippocr. *lib. de aer. aq. & loc cap.* 3. siue eæ bibantur, siue cibi in iis coquantur, siue cereuisia, aut iuscula ex iis parentur. *Potus. Aqua.* Referendum huc & vinum, si non probè in vẽtriculo coquatur, sed acescat, inprimis vbi pendulum fit: & corumpi incipit. *Vinum.* Cereuisia item feculenta, ex aquis modo dictis, vel corruptis parata, & quæ vitium aquarum retinet, & præcipuè pauco lupulo condita, & minus rectè cocta est. *Cereuisia.* De tali n. cereuisia, verum est, quod Dioscorid. *lib.* 2. *cap.* 80. scribit inflationem parere, & vitiosum succum creare: lupulus verò admistus hoc vitium corrigit, dum abstergit, obstructiones aperit, sanguinem mundat, & crassa venarum renumque excrementa educit. Malti (*Maltz*) quoque præparatio, qua, vt Hippocratis vocabulo vtar, frumentum ζυμοῦται, καὶ μετεωρίζεται, non parum ad digestionem in corpore facilius peragendam disponit, & præparat, dum partes flatulentæ separantur, & partes nutrientes rariores, ac spirituosiores redduntur, & ab excrementitiis partibus aliquo modo liberari incipiunt. Plurimum verò postea in recta cereuisiæ fermentatione situm est, quia ipsa non solum spirituosa redditur, sed & defecatur, & ab excrementis purgatur: quod nisi fiat, non solum coctu difficilior, & flatulentior cereuisia redditur, sed & facilè obstructiones parit, & feculenta, ac tartarea excrementa multa suppeditat.

Tota nimirum, quam modò enumerauimus, victus ratio, ac ciborum & potus materia ita comparata est, vt feculentis, crassis, melancholicis, ac tartareis humoribus in corpore materiam præbeat, & illam, quæ in coctione alimenti fieri debet, ζύμωσιν, & μετεωρισμὸν, aut πνευμάτωσιν, si ita appellare libet, impediat. Ex qua quomodo saltem aquosam, ichorosam, & tenuem cacochymiam deducere possit Reusnerus, ipse viderit.

Post cibum, & potum ad scorbutum generandum multum facit Aër, cæli status, regionum situs, & locorum constitutio humida, frigida, crassa, & salsuginosa, ac impura. *Aër.* Qualis Aër est Aquilonius, frigidus, humidus, crassus, salsuginosus, maris vaporibus, & exhalationibus, quæ ab inquinamentis, ab æstu maris & fluminum inundatione relictis, aut ex locis vliginosis, palustribus, & lacustribus attolluntur, inquinatur, qui inspirando attractus, & per poros cutis intra corpus admissus, sanguinem & spiritus inficit ac inquinat, calorem natiuum obruit & suffocat, & ad cruditates generandas facit. Augetur hæc constitutio aëris austrino & pluuioso cœlo. Et ipsa experientia

rientia testatur, locis paludosis, vliginosis, lacustribus, maritimis, Scorbutum maximè familiarem esse, aridis ignotum. Et ea ipsa de caussâ accidit, vt in Belgio, & Germania inferiore, vbi eadem omnes victus ratione vtuntur, in quibusdam tamen locis, quàm aliis frequentior, & grauior sit Scorbutus, quæ scilicet magis paludosa, & palustria sunt. Ita Ronsseus, vt *in epistola ad Hadr. Iunium* testatur; obseruauit, in Hollandia multò periculosius & frequentius scorbuto affici illos, qui Alcmariam, Amsterodamum & vicina loca inhabitant; minus verò & rarius qui Goudam & Roterodamum incolunt, quamuis eodem victu vtantur. Et Clariss. Dn. D. Greg. Horstius, *in tract. de Scorbut.* annotauit in Saxonia veterique Marchia Brandeburgensi in aliis locis malum hoc rarius & leuius, in aliis verò frequentius & periculosius esse, iis scilicet, quæ sunt palustria & vliginosa, quorumque incolæ cereuisiâ minus pura & defecata vtuntur. Excitatur quoque, & fouetur Scorbutus à domiciliis humectis & situ obsitis, subterraneis, frigida & humida murorum exhalatione; atque ea de caussa in carceribus vliginosis detenti sæpe Scorbuto corripiuntur: quò tamen victus ratio praua, & motus priuatio facere potest. Et Olaus Magnus, *in sept. gent. histor. lib. 16. cap. 51.* scribit, frigida murorum exhalatione morbum hunc foueri, intra tabulata mitescere.

Vere etiam, & Autumno magis affligit, & grauius infestat Scorbutus. Vere quidem, quod humores vitiosi tẽpore hyberno collecti tùm fundi, & agitari incipiunt: Autumno verò, quod aëris inæqualitas, & iam incipiens frigiditas humori melancholico generando sit aptissima.

Pulmones in scorbuto non primò afficiuntur.

Atque aeris hâc constitutionem nonnulli inter caussas remotas, vel solam vel præcipuam ponunt, statuuntque, Spiritus salinos, & vapores à sulphure suo destitutos iuxta mare ab astris eleuatos, sed non percoctos, à maritimis & nauigantium turba inspirando attrahi, qui attracti pulmonem primò inficiant, indè ipsum Hepar & venam portæ, tandemque lienem, quæ partes tales tartareas impuritates eò deriuatas quasi sibi cognatas ad se recipiunt. Verum, vt aërem talem ad Scorbutum facere non negamus, sed adiuuantem caussam esse modò diximus: ita seu vnicam, seu præcipuã causam, esse inficiamur, nec istum generationis Scorbuti modum admittere possumus. Neque enim in Scorbuto, qui fequentissimè ex victu contrahitur, primò pulmones inficiuntur, sed in primis viis humor Scorbuticus primum cumulatur. Ac multis locis Scorbutus satis familiaris est, qui à mari salso satis distant; & contra multis in locis maritimis Scorbutus planè incognitus est.

Vita genus, ætas, sexus.

Vitæ genus etiam ad Scorbutum generandum conferre potest; nimirum otium, & vitæ genus deses, atque iners, exercitium, & motus intermissus; vnde calor, quo coctio omnis perficitur, debilitatur, & suffocatur, & coctiones, excrementorumque secretiones, & euacuationes non rectè perficiuntur. Hinc ij, qui in otio viuunt, magis Scorbuto obnoxij sunt, quam qui laboribus exercentur; fœminæ, viris; vrbani, agricolis.

Euacuationum suppressio.

Vt & euacuationum consuetarum, puta mensium, & hæmorrhoidum præcipuè, suppressio,

Somnus & vigiliæ.

Somnus itidem, ac vigiliæ; ille quidem crudos in corpore succos augendo, teste Galeno, 11. *meth. med. c.* 3. hæ autem cruditates augendo, & calidum natiuum absumendo.

Animi pathemata.

Inter animi motus, vt aliàs ad humorem melancholicum generandum multum facit tristitia: ita & hic eundem cumulare, & Scorbuto materiam præbere potest adeò, vt scribat Seuerin. Eugalenus, *p. 3.* quos cum crassiore victus ratione diuturnior mœstitia exercuit, de his ægrotantibus se constanter semper prædicere ausum fuisse, eos à scorbuto morbo vel solo, vel aliis permixto teneri.

Febres.

Faciunt ad Scorbuti generationem sæpe etiam febres; cum per eas humor Melancholicus facilè cumuletur, vt Galenus, *de loc. affect. lib. 3. cap. 7.* scribit. Nam humores calore febrili aduruntur, & quod debile quodammodo restinctum est, in atrum humorem vertitur; id quod maximè accidit circa status finem, vbi & continuæ, & intermittentes febres biliosæ in quartanas, & hinc in Scorbutum degenerant. Et præcipuè quartana in scorbutum degenerare solet: nonnunquam tamen & tertianæ diuturnæ. Febres etiam tertianæ, quæ tempore verno incipiunt, & post septimum paroxysmum quotidie infestant, maxima ex parte sunt diuturnæ, & tandem in scorbutum abeunt.

Viscerũ dispositio.

Verum caussæ istæ omnes eò facilius, & promptius malum hoc excitant, si viscerum, & inprimis lienis, intemperies, debilitas, vel obstructio adsit, siue natiua, & primigenia, siue ex colluuie, & contactu vitiosorum humorum contracta, ob quam humores affluentes, & melancholicam redundantiam sequestrare, elaborare, atque excrementa excludere non potest. Et inprimis magni momenti hic est ἰδιοσυγκρασία, & peculiaris cuique corpori natura, venarum item in visceribus hisce angustia, ob quam crassi, & feculenti humores facilius in iis hærent.

Etsi verò etiam absit viscerum natiua constitutio non recta: tamen si actio vitiosorum humorum diuturnior sit & continua, à violentia eorum viscera diu se defendere non possunt, sed humores praui, propriam & peculiarem huic malo corruptionis formam adepti, adiacentia & vicina viscera vel sua substantia & contactu, vel fumis deprauant, eorumque naturalem temperiem, & constitutionem corrumpunt, donec eandem labem suscipiant, & infecta, & debilitata alimentis ingestis similem corruptionis formam imprimant, eaque inquinent, & corrumpant.

Contagium.

Quibus caussis omnibus tandem meritò Contagiũ, alterum caussarum genus, addimus, quod etiam absentibus caussis modò enumeratis, ad scorbutum excitandũ satis efficax est, quo vel à patre, vel matre vel vtroque parente malo infecto in sobolem per semen & sanguinem maternum, generationis principia impura & inquinata deriuari, & ita malum hæreditarium, siue σύμφυλον, & συγγενῆ excitari, vel è matre, aut nutrice cum lacte instillari, vel alio modo per contactum, & conuersationem pocula scilicet, ægrotantium vsu, in bibendo præcipuè, inquinata, oscula etiam, vt nonnullis placet, aut aërem exhalationibus, exspirationibus, & fœtidis halitibus ægrorum infectum inspiratione attractum communicari potest. Quæ ipsa caussa non parum facit, quod in Saxonia inferiore Scorbutus tam frequens sit. Nam cum rarò fiat, vt inter conuictores plures vnius mensæ omnes à scorbuto immunes sint: nihilominus mos in plerisque locis inualuit, vt pocula sint communia, eáque satis magna, & capacia, in quæ inter bibendum sępius ab iis, qui gingiuas laxas, cruentas, & os graueolens habent contagium deponitur, & commensalibus facilè communicatur. Censent etiam nonnulli per Venerem communicari posse scorbutum, si scilicet vir cum fæmina scorbutica, fluxu albo laborante, concumbat.

Ex halitibus quoque & fœtore cadauerum scorbuto exstinctorum scorbutus contrahi potest. Cuius rei notabile exemplum obseruaui in viro illo, cuius supra, *c. 1.* memini, & *c. seq.* mentio fiet.

Qomodo per contagium, scorbutus cõmunicetu.

Qua ratione autem per contagium malum hoc communicetur, equidem non ita planum est. Videtur tamen eadem esse ratio, quæ in lue Venerea. Vt enim illud contagium quidem per diuersas partes corporis admitti

admitti potest: in corpus tamen admissum sensim in vniuersum sese penetrat, & non solum spiritus, ac humores inquinat, sed & similem dispositionem partibus solidis inprimit: Ita & contagium Scorbuticum siue per saliuam siue per halitum, siue per lac, siue per cutem in corpus admissum sanguinem inficit, ac inquinat, & visceribus nutritioni dicatis similem dispositionem imprimit, & ea debilitat, vt & ipsa postea non sanguinem probum, sed vitiosum, & scorbuticum generent. Et quamuis vnum μίασμα per varias corporis partes admitti potest: tamen non omnibus æquè aduersum est, sed vt omnia venena ac contagij seminaria determinatis in corpore partibus aduersa sunt, alia cordi, alia pulmoni, alia aliis partibus ac præcipuè iis, in quibus generata sunt, atque ex oculis effluentia μιάσματα tantum ὀφθαλμίαν inducunt, non phthisin; contra halitus contagiosi phthisicorum pulmoni, non oculis nocent: ita etiam in scorbuto sese res habet. Cum enim illud contagiosum in eo circa lienem generatum sit, ac prauam dispositionem ibi acquisiuerit, facultati etiam naturali in liene & vicinis partibus maximè aduersatur.

CAPVT IV.

De Signis Scorbuti, ac de morbis, & Symptomatibus, quæ Scorbutum comitantur.

Scorbutus est farrago plurimorum morborum & symptomatũ.

MAgnam in Scorbuto esse morborum, & symptomatum συνδρομὴν, & farraginem, suprà diximus quæ hic, vt eius effectus, ex quibus cognoscitur, perpendenda. Neque enim, quod non solum è vulgo homines, sed & Medici interdum, quibus hic morbus parum cognitus est, facere solent, ij saltem Scorbuto laborare dicendi sunt, quibus crura maculis pinguntur, gingiuæ corrumpuntur, dentes vacillant: Sunt enim hæc iam ingrauescentis tantum mali signa, & homo malum hoc diu circumferre potest, etsi nihil tale appareat. Et non rarò accidit, vt homo prius hoc morbo è medio tollatur, quam ipsi gingiuæ exulcerentur, aut maculæ in cruribus emergant. Neque eadem, vt supra, *cap.* 1. dictum, in omnibus apparent symptomata. Nonnullis dentes & gingiuæ tantum afficiuntur, partibus inferioribus saluis: aliis contrarium euenit. In aliquibus nullæ erũpunt maculæ, aliis tota crura colore violaceo pinguntur, vt tibialia eius coloris superinducta iurares.

Scorbutus in principio difficulter cognoscitur.

Sunt verò morbi huius quidam quasi gradus. Et quidem vbi adoleuit, facilis cognitu est: in principio verò, quod satis longum plerumque, difficilius cognoscitur; cum signa eius, vt corporis totius grauitas, & spontanea lassitudo, cum aliis morbis sint communia. Artificiosam tamen coniecturam si Medicus adhibeat, ita planè latere non poterit, quin agnoscatur. Si nimirum non ad vnum, vel alterum symptoma tantum respiciat Medicus, sed totam symptomatum & signorum συνδρομὴν vno intuitu diligentius consideret. Pathognomonicum enim vnum signum aliquod, quod soli, & omni competat, non reperitur, præsertim in initio. Et licet vbi iam incrementum sumpsit, latere non possit, si diligenter in eius naturam inquiratur: tamen sæpissimè alios morbos simulat, incautósque decipit; cum nullus ferè morbus sit, sub quo non latere, aut cui non associari Scorbutus possit, vt ex sequentibus patebit.

Signa scorbuti generalia.

Principio igitur considerandum, si de scorbuto suspicio incidat, an in ea regione viuat æger, cui scorbutus aliàs est familiaris, & omnino an diæta Scorbuto generando apta vsus sit. Vnde Eugalenus scribit, si quos cùm crassiore victus ratione diuturnior mœstitia exercuit, de iis ægrotantibus se constanter semper prædicare ausum fuisse, eos scorbuto vel solo, vel aliis morbis permisto laborare. An parentes habuerit Scorbuticos; an sit splenicus, & morbo aliquo melancholico, & hypochondriaco, quem sequi Scorbutus solet, antea laborauerit, ex quo non satis restitutus fuerit.

Hinc ipsa symptomata præsentia, quæ mox exponentur, consideranda. In quibus & hoc notandum, quod per quasdam periodos, & circuitum recurrunt, aliàs tertianum, aliàs quartanum, aliàs quintanum, aliàs septenarium; aliquos etiam quotidie, pro humoris ipsius qualitate, & conditione, infestent. Et si in regione aliqua, cui scorbutus familiaris est, occurrat aliquis morbus rarus, aut qui cum descriptione & signis quæ in antiquorum libris exstant, non satis congruit, Scorbutum sub schemate & specie alterius morbi latere, suspicandum, ideóque in eum diligenter inquirendum, & ex caussis, quæ præcesserunt, vrina, pulsu, & symptomatibus, an scorbutus adsit, indagandum.

Perpendenda etiam iuuantia. Etenim si medicamenta, quæ aliàs videntur commoda, Scorbuto verò in specie non aduersantur, parum prosint; contrà ex vsu medicamentorum huic morbo accommodatorum æger melius sese habeat: & illud scorbuti indicium est; ideoque in illorum medicamentorum vsu persistendum, nec ad alia transeundum, de consilio Hippocratis. 2. *aph.* 52.

Pertinet huc & istud, quod interdum vomitus, & alui deiectiones copiosæ, & frequentes accidunt, è quibus tamen nihil leuaminis, vel commodi æger percipit, & anxietas, & symptomata non remittunt.

Incipientis scorbuti signa.

Incipientem autem scorbutum, eiusque prima quasi rudimenta, ac principia, produnt, lassitudo spontanea in abdomine & cruribus grauitatis sensus, crurum debilitas, ac dolor obtusus, pectoris angustia, ac respiratio difficilis, & anhelatio, quæ tamen à minus attentis non animaduertitur, nisi à validiore corporis motu: homo plerumque præter solitum fit corpulentior, & quasi pinguior, cum viuidi corporis coloris ad liuidum mutatione.

Augmentũ sumentis signa.

Hinc paulò post subsequitur rubedo, & pruritus quidam in gingiuis, facies fit pallida, & ex violaceo nonnihil liuescens; vrina sæpe tenuis est, nunc turbida. Pulsus est paruus, debilis, & inæqualis, ac sæpe vermicularis; vel magnus, & durus absque inflammatione. Quæ si adsint, non leuem de Scorbuto suspicionẽ faciunt; quæ magis confirmatur, si, vti modò dictum, victus ratio scorbuto generando apta, vel alia caussa scorbutum generans præcesserit.

Ingrauescentis signa.

Malo incrementum sumente symptomata modò dicta augentur, & grauiora redduntur, & alia accidunt, vt iam de Scorbuto amplius dubitare opus non sit. Anhelitus difficultas sæpe ita augetur, vt dum se mouent, & erigunt ægri, aut aliquamdiu erecti sedere conantur, animi deliquio tententur, decumbentes rursus reficiantur, & respirent liberius, ac se melius habere, ac sanos esse dicant. Ventris tormina, ac torsiones accidunt; gingiuæ intumescunt, & laxæ ac flaccidæ redduntur, & ad attactum sanguinem serosum effundunt, graueolent, & corrumpuntur, & caro ad dentium radices absumitur, dentes vacillant, vt absque negotio & dolore ex alueolis suis eximi possint. Crura ad ambulandum, & corporis onus portandum impotentia fiunt, & quasi Paralysin quandam patiuntur: Maculæ, ac lituræ variæ, rubræ, purpureæ, fuscæ, non solum in cruribus, sed & in dorso, ac lumbis efflorescunt, & tota crura interdum eiusmodi colore pinguntur. Crura sæpe etiam ἀτροφίᾳ laborant; sæpe intumescunt; & sæpe ita exulcerantur, vt Elephantiasin Arabum æmulentur, cuius rei exemplum

ante

ante paucos annos & hîc vidi. Varices etiam sub lingua (quæ venæ aliàs caninæ dicuntur) & inferioribus labiis visuntur.

Quibus mala alia sæpe accedunt, sensusque grauitatis, dum malum augetur, incrementum sumit, percipiturque in pluribus quarto, in aliquibus tertio, & quibusdam, sed rarius, singulis diebus. Et quidem plerumque sine febri, quandoque tamen etiam cum febre. Febres autem, quæ scorbutum comitantur, non vnius generis, sed variæ omnino sunt, & nonnunquam intermittentium, inordinatarum, quotidianarum, tertianarum, quartanarum, quinto, vel sexto die redeuntium, nonnunquam continuarum, imò & malignarum naturam æmulantur. Quibusdam aluus toto morbi tempore est adstricta, alij contra ventris fluxu laborant, qui nonnunquam in periculosam, & sæpe lethalem dysenteriam mutatur: sæpe accidit vomitus, vel inanis vomendi conatus, paralysis, motus conuulsiui, epilepsia, deliria, carus, lethargus, lipothymia, dolores vagi, dentium dolor, pleuritis, dolor articulorum, erysipelata, hydrops, ἀπεψία, gangræna; vt ista omnia annotauit, & historiis illustrauit Eugalenus, vti antea diximus.

Rara & noua de scorbuto obseruationes. Imò plura adhuc ex eodem humore mala excitari posse, obseruare in praxi promptum est. Et inprimis scabiei sæpe coniungitur Scorbutus, & tùm ex humorum vitiosorum ad interiora recursu grauissima symptomata excitantur. Memini Anno Christi 1615. studiosum quendam Sueuum, cum humores tales adustos multos cumulasset & Natura eos ad ambitum corporis protrusisset, scabiesque inde excitata fuisset, iisdem ad interiora recurrentibus subitò cæcum euasisse, & per triduum nihil vidisse, nullo extra in occulto apparente vitio, & reliquis sensibus integris. Idem de summa pectoris angustia, & difficili respiratione conquerebatur; vrinæ nigræ reddebantur, turbidæ, ac subruffæ, quæ cum quiescerent, superiore parte claræ nonnihil euadebant, nigro sedimento subsidente. Per aluum idoneis, & leuibus medicamentis purgatus, ac iis adhibitis, quæ humori huic contraria sunt, simulque per vrinas expellunt, (quò natura vergebat) fumaria, cochlearia, & similibus, intra quatriduum visum recuperauit, & paulò post sanitati restitutus est. Idem quadriennio pòst eodem ferè morbo correptus est: conquerebatur de pectoris angustia, & difficili respiratione, ac tenebras sæpe oculis offundi referebat. Visu tamen tunc priuatus non est, sed semel circa vesperam Epilepsia correptus, à qua tamen clystere, & aliis medicamentis idoneis adhibitis liberatus est, & paulò post conualuit, atque etiamnum viuit.

Eodem ferè morbo ante paucos annos corripiebatur puer annor. 12. ex intempestiua contra scabiem inunctione, qui vrinas reddebat nigras, visu priuabatur, & accedente, accedente, ac recurrente sæpe Epilepsia exstinguebatur.

Dolores, ac punctiones pectoris, ac nothas pleuritides ex iisdem humoribus, & scabie intempestiuè curata sæpius obseruaui; vt & febres tertianas, quartanas, quæ scabie erumpente cessarent facilè, eadem euanescente redirent. Obseruaui & hæmorrhagias narium frequentes, & copiosas in Scorbuticis; cruentas alui deiectiones copiosas; sanguinis è vena in cruribus sponte aperta effusionem, Icterum cum cardialgia, de quibus omnibus postea in specie dicetur.

Obseruauit etiam notatu digna, & rariora in Scorbuticis vir Cl. Dn. D. Dôringius, Medicus Vratislauiensis, affinis meus honorandus, Icterum scilicet, cui successit hydrops Ascites; Asthma; Fauum, qui non tantum vniuersum caput, sed & totam frontem occupauit; Herpetem brachij sinistri; Gangrænam in indice digito; Hæmorrhagias narium frequentes; Hæmorrhagias è labiis non conspicuo venæ ostio; palpitationem cordis; ardorem, & dolorem intolerabilem in plantis pedum cum maculis sublituidis in cruribus; putridæ, & putidæ materiæ ex vtero effluxum. Ita Clariss. Dn. D. Timotheus Vlricus, Medicus Magdeburgensis, amicus meus honorandus, præter genua retracta ad faciem, totumque corpus quasi contractum, obseruauit, carnem in oculis sub palpebris luxuriantem & crescentem, sanguinis colore, oculi albo icteri faciem, palpebris verò iridis colorem referentibus, ex cæruleo, punico, & flauo mixtum: in aliquibus, sed rarius, ad quosuis articulorum motus & inflexiones sonitus exactissimos & manifestos, ac si digiti comprimerentur fortius, vel quales ex confractis ossibus aut nucibus euenire solent: Cuidam hydropicæ habitæ, dentes vna nocte omnes vacillare cœpisse, vt vniuersorum casum metueret, qui tamen altero die firmiter alueolis suis hærebant: Nobili cuidam nullas maculas, etiam medicamentorum ope, erupisse, sed sudoriferis adhibitis sparsim musculosas brachiorum partes ardore correptas fuisse, sensu guttularum feruentissimarum aquæ adurentis aspersarum, nullo interim externo apparente vestigio: Viduam quandam in febre continua toto corpore maculis nigris, violis obscurioribus, satis magnis fœdatam fuisse, raro aspectu: cui tota facies (albis tantum circa oculos & nasum circulis ac lineis puerilis digiti crassitie remanentibus,) eum colorem contraxit, quem exactè suilli petasonis fumo indurati & cocti corium repræsentat; pustulæ insuper elatæ & atræ magnitudinem fabæ æquantes in malis sequentes aderant, sanguinem merum aliquatenus nigrum ac serosum effundentes.

Et omninò tanta est morborum, ac symptomatum varietas in scorbuto, vt non solum è vulgo homines, sed & Medici, quibus hic morbus cognitus non est, eam vix satis mirari queant, & sæpe in eam opinionem veniant, ægros veneno infectos esse.

Multitudinis morborũ & symptomatum in scorbuto caussæ. Neque verò quis miretur, tantam malorum farraginem ab vna caussa prouenire posse. Nam etsi primò circa lienem præcipuè, & intermediis inter hepar, lienem, & ventriculum spatiis hic humor cumuletur: tamen vbi magna huius copia coaceruatur, tandem ad hepar redundat, & in venam cauam, vt & arterias sese penetrat, ac sanguini in iis vasis permiscetur, eumque inquinat & per hæc vasa nunc in hanc, nunc in illam partem, nunc etiam in totum corpus distribuitur & varios affectus in variis partibus excitat. Ad quod non parum facit propria illa, & peculiaris humorum corruptio multifariam nocere prompta.

Serosus humor ad plurima mala excitanda aptus. Inprimis verò ad istam varietatem malorum producendam apta est natura humoris serosi, & salsi, qui plures alterationes, mutationes suscipere aptus natus est, vt nunc forma aquæ, nunc vaporis subtilis, & leuis, nunc lapidis siccitatem, crassitiem, & duritiem referat; atque hinc inde facilè in omnes corporis partes penetrat, & moueri aptus est. Etenim cum in venis, & arteriis suam sedem habeat, ex eorum vasis maioribus in minora, quorum extremitates in singula membra tàm interna, quàm externa propagantur, deriuatur, & huc illuc moueri, & in vniuersas corporis, cuius ob hanc vasorum communionem ξύῤῥοια & ξύμπνοια est, partes fluere, atque ab internis ad externas, ab externis ad internas, è supernis ad infernas, ab infernis ad supernas, à latere ad latus variè moueri potest; id quod sæpe in doloribus corporis vagis animaduertitur. Ad quam motus procliuitatem & illud facit, quod salsi, & serosi hi humores non perfectè cum sanguine permiscentur, sed ab eo facilè separantur, & reliquo sanguine ita non commoto, quotiescunque efferuescunt, vel aliam ad motum occasionem accipiunt, hinc

hinc inde mouentur, & præcipuè si totus sanguis efferuescat, ipsi fluxibilitatem præstant. Quò tandem facit & hoc, quod hic humor peculiari modo neruis, & neruoso generi infestus est, vnde non tantum conuulsio, paralysis, sed & tot dolores in membranosis partibus oriri solent.

Humor scorbuticus neruoso generi infestus.

Caput ad serosi in reliquum corpus distributionē facit.

Multum etiam ad serosi huius humoris in plurima membra distributionem, & deriuationem caput facit. Cum enim caput cum intra, tùm extra craniū innumerabiles venæ, & arteriæ percurrant, & sanguis quidē, qui in iis est, ad nutritionem capitis absumatur. Serum autē, quod cum sanguine in hisce vasis continetur, alendis illis partibus aptum non sit, neque tamen per iter, vnde affluxit, facilè refluere, neque per cranij densitatem, vt in aliis partibus, excidere sensibiliter, neque etiā insensibiliter, ob loci teporem & calorem remissiorem, discuti possit: cumulatur, & cum loco decliui contineri nequeat, è capite secundum ductum membranarum & neruorum interna membra destillat.

Verùm vt hæc clariora fiant, de singulis in specie dicemus: cum multa de plurimorum morborum, ac symptomatum generatione vtilia cogitanda suppeditent. Etsi verò non multum referat, quo ordine ista symptomata, & morbi proponantur: ea tamen primo loco ponemus, quæ huic malo magis familiaria sunt, nimirum lassitudinem spontaneam, grauitatem in cruribus, pectoris angustiam, respirationis difficultatem, gingiuarum corruptionem, & oris graueolentiam, maculas in cruribus purpureas, vrinas, pulsum: Quibus reliqua postea subiungemus.

Lassitudo spontanea & grauitas corporis.

Lassitudo primum spontanea, & grauitas corporis, præcipuè crurum, κόπος & τονώδης Galeno, *3. de sanit. tuend. cap. 5. & 2. aph. 5.* cum tendi membra, & pondere quasi appenso grauiora videntur, excitatur, cum humores serosi, & vitiosi cum sanguine per venas in ambitum corporis distribuuntur, & ad musculos ipsos penetrant. Quia verò vt corpus nutriant, eique assimilentur, inepti sunt, ibi hærent, & vires grauant, ac hanc lassitudinem excitant, ita, vt ægri in principio huius mali se languere magis, quam ægrotare conquerantur, cum vix sensibili virium decremento, & circa aliquem euidentem morbum. Sentitur etiam hic grauitatis sensus in abdomine, cum ibi, & in primis viis materia primò colligatur.

Difficilis respiratio & pectoris angustia.

Difficilis respiratio, & pectoris angustia frequens huius mali symptoma est, quæ plerumque quidem excitatur, cum vapores maligni, & praui in ventre inferiore, præcipuè circa lienem, excitati in ventriculo, & circa septum transuersum procul dubio etiam in cauitate illa omenti supra, *cap. 2. num. 1.* descripta, collecti hærent aliquandiu, illiúsque liberum motum, qui in respiratione necessarius est, impediunt, aut ipsi etiam humores vitiosi, lienem, & vicinas partes distendentes, diaphragma comprimunt: eodem modo, quo hydropici aut vterum gestantes, aut alia de caussa ventrem turgidum habentes difficilius respirant. Vndè etiam ægri nihil de thorace conqueruntur, sed locum affectum, vbi grauitatem sentiunt: & cuius caussa cum difficultate respirare coguntur, sub diaphragmate ad ventriculi regionem monstrant, teste Eugaleno, *p. 10.* & ipsâ experientiâ. Quo signo etiam hæc scorbuticis familiaris difficilis respiratio à respirationis difficultate, quæ caussam primariam in thorace habet, facilè discernitur. Conqueruntur etiam ægri magis de angustia (*es sey ihnen bange, vñ angst*) quàm respirationis difficultate, eámque tolli vnicè petunt; quæ angustia interdum adeò augetur, vt lipothymiam minetur, & caligo oculis offundatur, ac nisi tollatur, ægri statim animam reddituri videantur. His accedit, quod respirationis hæc difficultas, seu potius angustia non est perpetua, neque eâdem vehementiâ molestat, sed breuibus interuallis vel cessat, vel remittit, ac postea recurrit, vel augetur. Nulla tamen in hac respirationis difficultate, sicut in thoracis affectibus adest tussis, stertor, sibilus, orthopnœa, & similia. Non crediderim tamen impossibile esse, vapores illos prauos, ac malignos etiam per venas, & arterias pulmoni, & cordi communicari, atque hinc istam angustiam excitare posse; quod vel ex eo patet, quod non solum per interualla vaporibus sursum adscendentibus oculi obscurantur, & caligant, vt ægri adstantes agnoscere non possint, sed etiam lipothymia sæpe accedit. Inprimis verò post validum exercitium, & vehementiorem corporis motum malum hoc augetur, humoribus in hypochondriis commotis, & aliquomodo excalefactis, & vaporibus inde, quasi camarina mota, excitatis. Huius angustiæ meminit Seuerinus Eugalenus, *obs. 6. 7. 8. 11. 18. 19. 20. 37. 40. 48. 69.*

Gingiuarum oris & dentium vitia.

Porrò cum natura adhuc caussam morbi superat, quàm longissimè humorem vitiosum à partibus nobilioribus amouere conatur, partim versus superiora, & in gingiuas, partim in pedes; vnde gingiuarum rubor, pruritus, ac putrefactio, & crurum maculæ exoriuntur. quæ signa vbi apparent, tam certò scorbutum indicant, vt lippi etiam scorbutum indè agnoscere possint. Primò enim ex materiæ parte acriore & subtiliore, quæ vel à natura sursum mouetur, vel à calore eò attollitur, rubor, pruritus & erosio ac putrefactio gingiuarum excitatur. Etenim cum caro gingiuarum sit mollior, tenera, & laxa, facilius à salsis, & serosis eiusmodi humoribus afficitur, quàm aliæ partes, quarum caro durior est, & solidior. Hinc primum in gingiuis rubor, & pruritus excitatur, caro earum intumescit, & contrectata sanguinem ichorosum fundit, postea flaccescit, intumescit, putrescit, & odorem fœtidissimum de se exspirat. Inde carne, qua dentes regantur, abscedente, prauóque humore alueolos, & partes, quibus dentes in locis suis continentur, occupante, omnibúsque hisce partibus laxis redditis, dentium compages soluitur, vt vacillare incipiant, nullóque negotio ex alueolis suis eximi possint. Et quidem vt ista dentium vacillatio sæpe subitò accidit, ita subitò etiam euanescit, obseruatúmque, vt supra, dictum, ægris vna nocte dentes omnes vacillare cœpisse, vt vniuersorum casus metueretur, altero verò statim die rursum firmiter in alueolis suis hæsisse. Quod procul dubio ob varium affluxum & refluxum serosi & scorbutici humoris accidit. Dentes ipsi sæpe nigrescunt, & quasi siderationem patiuntur, sola tamen superficies tali colore tincta est. Quanquam verò simili vitio interdum in lue Venerea os afficiatur: tamen à scorbuto id facilè discernitur, cum aliis signis hi morbi multum diffideant; ac præterea oris hoc vitium lui Venereæ non sit perpetuum, sed post vsum hydrargyri accidat, cuius vi dum venenatus humor serosus per saliuationem expurgatur, facies, & os simul afficiuntur.

Maculæ.

Quod autem crassum & grauius est, ad crura decumbit, ibique maculas varias excitat, quæ in principio rubicundæ, illis, quæ à pulicum morsibus relinquuntur, non absimiles, hinc purpureæ, & subliuidæ erumpunt, tandémque ad nigrum colorem inclinant. Nonnunquam tibiæ magno spatio, vel etiam vndique liuidæ, vel cum nigrore, aut liuore purpureæ euadunt. Vnde nonnulli maculas scorbuticas distinguunt in amplas, & maiores (Germani *Flecke* appellant) & minores pulicum morsibus similes. Videntúrque hæ maculæ non multum differre ab iis, quas Paracelsus, *lib. 4. chirurg. von offenen Schaden, cap. 16.* sub nomine Cancrenæ describit. Vbi hoc notandum, quod scribit, maculas istas sine exulceratione ad annum 30. vel 40. durare: cui experientia respondet. Noui enim in vicinia virum hypochondriacum, & arthritidi obnoxium, qui iam ab annis 30. crura eiusmodi maculis colorata habet, de dolore tamen insigni non conqueritur. Cum enim serosæ

ſeroſæ, & ichoroſæ in ſanguine partes ad corpus alendum inutiles ſint, extra venas in cutem à natura protruduntur, & per ἐκχύμωσιν, & ναυσιώσιας τῶν φλεβῶν, vt Hippocrates, *lib. de fractur. comm.* 2. loquitur, ibi has maculas excitant. Et quidem frequentius hoc accidit in cruribus; cum natura vitioſos humores ſoleat ad partes ignobiliores, & remotas depellere: quandoque tamen, & vbi maior eſt eorum copia, & dorſo, & in brachiis huiuſmodi maculæ conſpiciuntur, eæque non ſolùm minores, ſed & maiores, de quibus infra. Imò interdum etiam circa pectus, & in collo, & facie efflore-ſcunt, modò euaneſcentes, modò iterum erumpentes, vt obſeruauit Eugalenus, *obſeru.* 59. Vidi nuper puerum nobilem biennem, cui primum in præputio hæ maculæ apparuerunt, poſt menſes verò aliquot in toto corpore, imò etiam facie effloruerunt. Hæ lituræ nonnunquam in quaſdam quaſi ſquamas reſoluuntur, quæ à reliqua cute non ſecus, ac in eryſipelate ſeparantur, Salomon Albert. *theſ.* 119. Quandoque ſubitò ante mortem maculæ euaneſcunt, & rurſum poſt mortem eſfloreſcunt, aut quæ paucæ & ſparſim apparebant, copioſè erumpunt, & continuo liuore tota ferè crura pinguntur.

Vrina ſcorbuticorum. Vrinæ quoque non paruam ad demonſtrandum ſcorbutum vim habent, & quandoque ſolæ ad patefaciendum eum ſufficiunt. Sunt autem eæ non vnius generis, ſed pro ægri corporis conſtitutione, & humorum natura varia variæ. In initio quidem, & cum humorum corruptio nondum magna eſt, vrinæ nunc tenues, & citrinæ, materia tartarea in viis ſubſiſtente, nunc craſſæ, & albæ, conſpiciuntur, ex quibus, vtpote cum aliis morbis, in quibus cruditas humorum adeſt, communibus certi nihil prædici poteſt. Si verò corruptione humorum incrementum ſumente, vrinæ ſint quidem claræ, verum rubræ, & intenſæ rubedinis, & ad fuſcum declinantis, & cum ſplendore quodam inſtar lixiuij claræ appareant, ſimiles iis, quæ in febribus ardentibus, vel quartanis à ſudore redduntur, non leue ſcorbuti argumentum ſunt. Et ſæpe in talibus vrinis multæ rubræ arenulæ parietibus matulæ adhærent: cum quibus ſi nulla, aut nullius momenti ſitis, putrefactionis, quas vrina exhibet, notis non reſpondens adfuerit, certiſſimum ſcorbuti ſunt indicium, & ab humoribus ſalſis multis admiſtis originem habent; maximè verò ſi ab obambulantibus, & omnia vitæ munia ſine offenſione adminiſtrantibus tales reddantur. Vt enim lixiuij colorem eò magis ad quandam rubedinem vergere videmus, quò plures ſaliæ, & aduſtæ partes ei inſunt: ita etiam quò plus ſalſi, & aduſti humoris vrinis admiſcetur, eò colorem rubicundiorem acquirunt.

Nonnunquam verò, & frequenter apparent craſſæ, rubræ, & vel turbidæ minguntur, vel ſtatim turbantur, quæ aut tales permanent, aut craſſum, & rubrum ſedimentum, quod farinam laterum refert, ad fundum deponunt, & clareſcunt; ſæpe etiam multa cruda, & pituitoſa excrementa ſupra iſtud ſedimentum quaſi ſuſpenſa hærent, eidem tamen non permiſcentur, atque ita totam vrinæ partem ſuperiorem turbidam reddunt. Et cum hæ vrinæ colore aquæ, vel ignis iterum claræ redduntur: color tamen ex fuſco rubeſcens eſt, atque inſtar lixiuij ſeſe habent hæ vrinæ. Atque iſtæ vrinæ certum ſcorbuti ſignum ſunt, ſi ſitis, & oris ſiccitas adſit modica aut nulla, & quæ modica liquidi aſſumptione ſedetur, febris non adſit, aut nullum typum obſeruet, adſit totius corporis languor, & æger paulatim ſine euidenti cauſſa contabeſcat. Et, vt Galenus ſcribit, in quorum vrinis maiora putrefactionis indicia adſunt, quàm quæ foris ex calore, & ſiti apparent, morbo lento exiſtente, & ad nullum veteribus cognitæ febris typum accedente, de his certò tecum ſtatuere potes, ac debes, à ſcorbuto tales detineri. Cauſſámque huius rei hanc reddit; quod humor melancholicus huius mali cauſſa putrefactus & accenſus ſuæ quidem putrefactionis notas in vrina exhibeat, ſæpe febribus ardentibus pares, aut non multò diſſimiles; ſed quia craſſus, frigidus, ac terreus ſit, neque facile accendatur, neque accenſus, vt cæteri humores, vrat; inde etſi labiorum, oriſque ſiccitatem inducere poſſit, non tamen idem ſemper bibendi deſiderium afferat, neque talem inquietudinem, ac moleſtiam excitet, ac febris continua, & ardens, vtpote qui fumoſis ſuis vaporibus magis, quam igneo calore, cor ferit. Aliquando craſſa, & alba eſt vrina, quæ ſtatim conturbatur; & licet ſæpe plura corpora rotunda & alba, arenarum inſtar, vel fractæ polentæ ſimilia ſubſideant, quæ à fundo matulæ nonniſi fortiore matulæ motu eleuantur: tamen clarior vrina non fit, ſed turbida permanet ſubſtantiâ ſuâ craſſâ matulæ parietibus adhærens, Eugalenus, *pag.* 34. & nec à catharticis, nec attenuantibus clareſcit, & attenuatur, ſed magis conturbatur. Eorum, qui intemperantius vixerunt, & craſſiore victu vſi ſunt, ac curis anguntur, vrinæ, vt Eugalenus docet, ſunt craſſæ, nigræ, turbidæ, quæ vel tales permanent, vel turbidum, ac nigrum ſedimentum in fundum deponunt. Cum his vrinis plerumque ſitis grauior, & oris ac labiorum ſiccitas moleſta coniungitur, quæ tamen modica liquidi aſſumptione facilè ſedatur, ſed non ita multò poſt recurrit.

Malóque hîc aſſentiri Eugaleno, qui iis in locis, vbi familiariſſimus eſt ſcorbutus, Medicinam fecit, præſertim cum experientia idem me edoceat, quam Hieronymo Reuſnero, qui iis in locis vixit, vbi ſcorbutus non adeo familiaris, neganti, vrinam in ſcorbuto eſſe turbidam, rubicundam, craſſam, feculentam, ad modum vini rubri recentis, aut qualis feruente quartana, potiſſimùm à ſudore, ſolet apparere, aut certè rarius hoc euenire concedenti, contrà verò affirmanti, ſæpius in ſcorbuto vrinas tenues, aquoſas, ſubſpiceas, ſubpallidas, ſine ſedimento, carnis ſemicrudæ iuſculo, vel aquæ bilis mediocri infuſione dilutæ ſimiles mingi. Falſæ enim hypotheſi iſta omnia ſuperſtruit, nimirum ab aquoſo, & tenui humore tantum oriri ſcorbutum. Contrarium enim experientia docet, &, vt diximus, initio quidem tales vrinæ minguntur: tamen vix aliquod certum ſignum ſcorbuti exhibent. Et ipſe concedit vrinam ſcorbuticorum frequentiſſimè putere, & fœtere, quod certè vrinis craſſis, & turbidis magis, quam tenuibus, aquoſis, ſubſpiceis, ipſa experientia teſte, conuenit.

Obſeruatum quoque eſt, præcipuè in iis, quibus hæmorrhoides ſuppreſſæ malo huic originem dederunt, materiam tartaream, vt appellant, quandoque cum vrina, quæ cum ſummo dolore, & ardore plerumque guttatim emittitur, copioſè euacuari, eámque turbidam mingi: quæ vbi ſubſidet, ſæpe tertia, vel quarta pars matulæ materia eiuſmodi tartarea, mucoſa, ſalſa, nonnunquam nigricante repletur, quæ incautioribus vel calculi, vel exulceratæ veſicæ ſuſpicionem mouet. Solétque iſta materiæ euacuatio inuadere cum horrore quodam, quem calor præter naturam, ſub noctem præcipuè, ſequitur. *Vrina ardor.*

Sæpiſſimè variant vrinæ, & in eodem ægro ſine cauſſa aliqua euidenti permutantur, & hodie turbidæ ac craſſæ, poſtridie aqueæ, & tenues, hinc rurſum citrinæ, aureæ, rubeæ, vel craſſæ redduntur, ſæpe etiam ſanorum ſimiles ſunt; quod variorum humorum permiſtorum, & plurium affectionum, quæ nec eandem curationem, neque ſolutionem & finem habent, indicium eſt: Soléntque tales vrinæ tenues ſumptis medicamentis antiſcorbutis poſtridie in craſſas mutari, craſſo ſedimento ſubſidente.

Pulſus eſt varius, nunc debilis, & inæqualis, ac ſæpe vermicularis, vt repere magis, quam pulſare videatur, vt Italum Medicum harum rerum ignarum miraturum ſcribat Eugalenus, *obſeru.* 35. cum tali pulſu hominem non ſolum viuere, ſed & obambulare, *Pulſus.*

&

& domi sua officia obire posse; nunc magnus, & durus absque inflammatione. In pulsu etiam hoc notatu dignum in scorbuto accidit, quod in animi deliquio imminente, & summis illis angustiis pulsus maior, ac fortior est, fortiúsque ferit digitos, quàm reliquo morbi tempore, aut vbi deliquium cessat. Cum enim reliquo morbi tempore pulsus sit paruus, & inæqualis, vbi deliquium animi, & illa anxietas ad præcordia infestat, quæ sæpe tanta est, vt æger statim exspiraturus videatur, pulsus fortior est, & magis, quàm antè percipitur: proculdubio propter summam eius necessitatem, & quod cor vapores prauos, quibus molestatur, expellere conatur. Est verò huius exemplum apud Eugalenum, *obseru. 69.* quale, & simile planè nuper etiam mihi in ægro quodam occurrit.

Dolores varij. Præter hæc symptomata adhuc alia multa, vt & morbi quidam scorbuto coniungi solent, alia tamen in his, alia in illis; de quibus etiam dicendum. Et primò quidem actiones læsas quod attinet, varia dolorum genera scorbuticos infestare solent: Inter quæ est satis frequens dolor crurum obtusus, aliquando tensiuus, plerumque ὀστοκόπος, quod scilicet in profundo, & circa os afficiuntur ægri, qualis etiam in quartanis, & morbo Gallico deprehenditur, & præcipuè sub noctem affligit, ac adeò ingrauescit aliquando, vt ne horam in lecto ægri quiescere possint, & crura sibi quasi malleo contundi conquerantur. Excitatur autem, cum serosi humores, vel etiam vapores à capite via decliui descendentes circa ossium membranas hærent, vel etiam è sede colluuiei scorbuticæ per venæ cauæ ramos crurales extra venas effunduntur, & crurum musculis, membranis, ac neruis sese insinuant. Suntque ideò hi dolores non continui, sed per interualla affligunt, præcipuè, vti dictum, sub noctem, quod eo tempore humor melancholicus moueri soleat. *Crurum.*

Surarum. Alij de surarum dolore conqueruntur, præcipuè inter eundum, cuius exempla sunt apud Eugalenum, *obseru.* 41. 59.

Circa talos & plantas pedum. Non rarò dolor excitatur circa talos, & iuncturas, & plantas pedum, qui etiam scorbuti prodromus est, eúmque sequuntur maculæ, & gingiuarum corruptio. Dolor mordicans est, & ob tenuitatem materiæ quasi penetrare videtur partes, *escheust, vnd sticht drinnen.* post triduum sequuntur maculæ, quas vocant *die Nachtgrieff*, propter vestigia digitorum, quibus quasi prehensi videntur. Silesij *Albflecke* nominant. Augescente malo augetur cruciatus iste intolerabilis, nec cessat, priusquam maculę, quæ sæpe dimidium femur occupãt, maxima autem ex parte amplitudinem vnius manus æquant, prorumpunt. *Nachtgrieff. Albflecke.*

Quosdam dolor vexat circa manuum, & digitorum extrema, qui sub noctem, vt & crurum dolor solet, grauior est: aliis post vesperam aduenit, alios post mediam noctem affligit, speciem morbi Gallici præ se ferens. Eugalenus, *p.* 18. Detegit tamen hunc pulsus paruus, & inæqualis, de quo Eugalenus, *obs.* 41.

Quidam continuis, & grauibus coxendicis doloribus infestantur. Eugalenus, *pag.* 141. *obs.* 13. 14. 15. Nonnullis genua dolent. Eugalenus, *obs.* 41.

Quidam etiam, Eugaleno, *pag.* 82. teste, grauissimis nuchæ doloribus, iisque tensiuis, & prementibus affic iuntur.

Nonnulli variarum corporis partium vellicationem, & lancinationem percipiunt, & carnes sibi quasi diuelli, & dilacerari conqueruntur, alij tales dolores se percipere dicunt, ac si digitis carnes euellerentur, alij de pungentibus doloribus conqueruntur; alij ne quidem eos explicare possunt. Qui tamen omnes accidunt, cum membranæ partium à serosis humoribus, & acribus vaporibus vellicantur. Iidem dolores varias corporis partes, brachia, dorsum, genua interdum occupant; interdum vagi sunt, & modò hanc, modò illam corporis partem affligunt. De quo Eugalenus, *pag.* 214. *obs.* 45.

Ventris dolor. Est & ventris dolor huic malo familiaris, vt etiam ab eo nomen acceperit, & *Scorbuck*, quasi ventris ruptura nominetur. Tanta verò in scorbuticis ventris tormina, & lancinationes adsunt, vt diuelli sibi, & dilacerari omnia exclament ægri, & præ doloris vehementia, quò se vertant, nesciant, vt hac de re scribit Eugalenus, *obseru.* 69. Imò vt quandoque distentionibus istis & cruciatibus in peritonæi rupturam incidant, vt idem Eugalenus, *pag.* 86. annotauit. Sed vexant hi dolores non continuò, sed per interualla quædam; estque pulsus plerumque paruus, & inæqualis, ac vrina, qualem in scorbuticis esse suprà diximus, atque aliæ notæ scorbuti adsunt.

Carol. Pisonis obseruationes ad scorbutum referenda. Atque cum hisce doloribus scorbuticis cùm planè conuenire videantur ea, quæ Carolus Piso *in lib. de morb. à colluuie serosa ortis*, habet, & de doloribus ventris inferioris, ac de rebus vtilibus cogitandi & disserendi ansam præbeant: ea nullo modo sicco pede hîc prætereunda videntur. Nam cruciatus illi abdominis, quibus, *obseru.* 74. 75. *& seq.* Monachos quosdam torqueri vidit, planè cum iis, vt suprà dictum, quæ Eugalenus passim de scorbuto tradidit, conueniunt; & euincunt, Septentrionalibus quibusdam locis, scorbutum esse familiarissimum; alibi tamen etiam, vbicunque eadem scilicet caussa datur, generari posse. Refert enim, dolores illos cum tali alui stupore coniunctos fuisse, vt nihil prorsus emitterent infernè, atque cum crebris vomitibus, ructibúsque, & id genus aliis symptomatibus, & præterea cum febre, eaque mediocri quidem, sed pertinaci coniunctos fuisse. Alios autem hisce ventris doloribus iam liberatos fuisse, sed quosdam ex iis inueterata paralysi emortua penè brachia quasi inutile pondus traxisse; quosdam epilepsiæ insultibus ex interuallo vehementer concussos; nonnullos lethargo, & ineuitabili sopore oppressos. Ægros autem illos fuisse fusco corporis colore, squalido, strigosóque corporis habitu, ad calidam, siccam, & atrabilariam constitutionem declinante; vsos fuisse pleno victu, & in otio vixisse; ædesque syluis vndique cinctas, & in loco vliginoso sitas inhabitasse. His addit, dolores hos plerumque febribus, modò tertianis, modò quartanis, modò septenarium circuitum habentibus, modò continuis successisse, quales etiam Eugalenus describit: hisque paralysin sæpius superuenisse; quibusdam quoque aluum longo tempore fluidam fuisse; vrinas varias mutationes suscepisse ex breuibus interuallis, & ex claris in turbidas, & ex turbidis in perspicuas fuisse mutatas.

Doloris ventris scorbutici à Colico differentia. Dolores autem hi etsi cognationem aliquam cum dolore Colico, qui à flatibus intestina distendentibus ortum habent, obtinent: tamen multis ab eo differunt. Ille enim non ita pertinax est, & diuturnus, sed soluta aluo, & flatibus exeuntibus, breui euanescere solet, doloréque illi situ intestini coli circumscribuntur, ventérque solet intumescere, & attolli: Hi verò dolores sæpe satis diuturni sunt, & quandoque ad 40. diem, & vltrà extenduntur, dolorque non solum Coli ductu circumscribitur, sed modò illæ abdominis partes, imò sæpe vniuersum abdomen dolore corripitur, ventérque non attollitur, sed deprimitur potius, & cum vmbilico introrsum reuellitur, vt vmbilicus lumbis quasi videatur esse annexus, ventérque excauatus quasi. Distensio etiam potius secundum longitudinem, quàm latitudinem percipitur; intestinumque rectum reuellitur sursum, vt non solum exitum fecibus intercludat, sed & aditu glandes, ac clysteres prohibeat, vt nonnisi vi intus adigi possint. Tandem dolores ventris à flatu non in tam grauia symptomata, & mala commutantur, sicut dolor ventris scorbuticus.

De ortu doloris ventris scorbutici. Qua ratione autem dolores hi generentur, consideratione omnino dignum est. Nam ab intestinorum

non secundum latitudinem, sed potius longitudinem distensione fieri, ex iis, quæ iam diximus, patere videtur. Quomodo autem ista conuulsio, & contractio fiat, porrò inquirendum. Duobus autem modis eam fieri posse putamus.

Primus est, quem *in Inst. lib. 2. part. 3. s. 2. c. 5.* proposuimus, quando nimirum materia ista acris, & corrupta per venas mesaraicas, quæ inter duas intestinorum tunicas feruntur, & ad intestinorum cauitates non hiant, mouetur, & inter duas istas intestinorum tunicas effunditur, easque distendit, vellicat, & sæpe etiam conuulsionem, & motum περισαλτικὸν excitat, vel etiam in membranas effunditur, easque distendit: vbi cum exitum non inueniat, non mirum est, dolores hos esse diuturnos, & breuibus interuallis redire tandémque in venas regurgitantem materiam in alias partes effundi, & sæpe Paralysin excitare.

Alterum modum proponit Carolus Piso, qui putat, materiam hanc non per venas mesaraicas effundi, sed à capite descendere, hósque dolores fieri non tam ob diuulsionem intestinorum propriam, sed partis alicuius communis intestinis cum cæteris omnibus membranis in ventre inferiore contentis, peritonæi puta, quod in mesenterium propagatum omnium omnino viscerum, & partium in ventre inferiore contentarum est commune vinculum, imò communis membrana, quæ eas inuestit, inuoluitque vndiquaque & deinde nerui sextæ coniugationis è thorace egressi, omnibus omnino partibus inferioris ventris sese communicantis, & ad omnes propagines mittentis. Contractis enim, & conuulsis ramis sexti paris, vel peritonæo, adnatas iis partes necessariò conuelli, contrahique censet.

Quod vt non negamus, & fieri posse concedimus: ita illud, quod ipse etiam vltrò fatetur, omnino addendum censemus, dolores huiusmodi ventris non solum à conuulsione, & distractione peritonæi, vel ramis nerui sextæ coniugationis fieri posse: sed quascunque partes in ventre inferiore membranosas affectas in sui consensum reliquas in abdomine partes trahere. Id quod in doloribus nephriticis apparet, in quibus & vniuersum peritonæum, cæteræque ei colligatæ partes in consensum trahuntur, & testiculus affecto vreteri directè respondens ita retrahitur, vt in abdomen totus recondatur; & in ani affectibus, & doloribus vesica in consensum & contra trahitur. Itaque materia ista siue ad intestina, siue ad quascunque membranas in ventre inferiore detrudatur, graues dolores excitat; sicut & si ad membranam costas succingentem effundatur, dolores acerbissimos, pleuritidem æmulantes, absque earum tamen partium inflammatione, excitare solet, vt testatur Eugalenus, & ipsa experientia. Sicut verò dolores illos pleuritidi similes non solum quantitas, seu copia humorum, sed potius acrimonia excitat: ita & humor, qui dolores hosce in ventre inferiore parit, non pura puta aqua est, sed salsus & acris, vt antea docuimus.

Per quas vias humores hi ad ventrem ferantur. Per quas autem vias humor hic ad hæc loca feratur, & quomodo dolor hic in Paralysin degeneret, non ita planum est. Per venas id fieri *l. 2. in Instit. p. 3. s. 2. c. 5.* docuimus atque puto rem satis manifestam esse, & frequentissimè id accidere. Ex colo tamen etiam per meserericas arterias humor iste regredi potest, & in arteriæ magnæ truncum transferri, atque inde ad lumbales arterias peruenire, quæ non solum sanguine turgescentes vicinos comprimere neruos, sed & aliquid serosi humoris ad eos affundere possunt. Carolus Piso à capite, tanquam seri receptaculo, humorem hunc in inferiora descendere statuit, docétque serum, quod vi caloris febrilis, aut vitalis, sed ab externo, siue ambiente per mutationem constitutionis eius commoti ebulliens sub sudoris, vel vrinæ forma confertim eruptum erat, in caput eleuatum per vasa soporaria ex eorum finibus extremis exsudare, & efferuescere, & partim quidem extrorsum, partim introrsum ferri: ac extrorsum quidem circa membranas, aut inter eas effusum, irruere, ac impetere vel principium neruorum spinalis medullæ, vel principium sexti, septimivè parium, atque alterutrum implere, ac distendere copiâ, & feruore, & secum tum neruos appendices, tùm verò pariter membranas adnatas; aut feruore deposito descendens, & decurrens sisti in lumbis, atque neruos inferioris ventris, & maximè originem mesenterij, & peritonei opplere, corrugare, & secum reuellere, & distrahere, quæ finibus adnascuntur membra, id est, in quibus terminantur, & implantantur, intestina scilicet, & reliqua in aluo contenta, eáque violenta contractione dolorem in iis excitari.

Verum enim verò vt hæc pleraque ita fieri quandoque non negamus, & præcipuè dolores illos vagos, qui in brachiis, lumbis, & aliis externis partibus percipiuntur, ex sero à capite, nocturno præsertim tempore, descendente originem habere concedimus: ita hosce dolores in ventre inferiore semper hoc modo excitari necessarium non putamus. Nam cum hi dolores præcipuè febribus superueniant, vt ipse testatur Carolus Piso, quarum focus in viscerum, partiúmque vicinarum vasis hæret: certè ex iis vasis longè propior via est ad intestina, & membranas vicinas. Præterea cum dolores hos non præcedant affectus capitis, Epilepsia, Lethargus, paralysis, sed sequantur eos: credibile est, non ex capite materiam ad ventrem inferiorem descendere, sed potius, si in ventre inferiore exitum non inueniat, ad superiora regurgitare.

Multò minus credibile videtur, quod idem Piso statuit, serum adhuc neruorum principium obsidens per eorum corrugationem longè dissitas, sed tamen adnatas partes conuellere. Quomodo enim probabile sit, extremos neruos conuelli, vt medij non conuellantur? probabilius mihi videtur, secundum ductum neruorum illam materiam in capite collectam descendere, & vel eos madefaciendo, emolliendo, aut stupefaciendo Paralysin, vel vellicando dolorem, & conuulsionem excitare. Neque obstat, aut Caroli Pisonis opinionem satis confirmat, quod & capitis affecti signa cum dolore ventris in viuentibus animaduertuntur, & in cadaueribus sero caput ac principium neruorum obsessum deprehensum est. Etenim idem serum in corpore abundans diuersa loca corporis occupare potest. Neque sequitur, si seri in capite abundantis adsint indicia, vel in cadauere id reperiatur, quod etiam dolor colicus, qui cum capitis & neruosi generis symptomatibus coniunctus fuerat, ab illo ipso sero prouenerit. Sed facilè serum in ventre inferiore simul abundans ibi quoque dolores excitare potest. Præterea serum est mobile, & nunc versus inferiora, nunc versus superiora facile mouetur. Quid enim prohibet, vt eiusdem Caroli Pisonis verbis vtar, seri in vasis ebullientis vnam partem quidem rapi in caput, & ibi dolores vel alia sympromata excitare, reliquam ad renes vel etiam ad intestina, & ibi vias, per quas labitur, distendendo, & membranas vicinas in consensum trahendo dolorem excitare?

Dolor hypochondriorum. Quandoque & hypochondriorum nunc vnum, nunc alterum dolore obscuro afficitur à delitescentibus intus flatibus, & exitum non habentibus; qui dolor non vno loco circumscriptus hæret, sed modò in lumbos, & inferiora corporis, modò per vniuersum corpus oberrat.

Lumborum. Excitatur & in lumbis sæpe dolor à sanguine vitioso in venis eò loci contento. Vt enim ex nimia sanguinis abundantia, vel humoribus prauis in vena magna lumbari contentis ante variolarum & morbillorum exortum, in fœminis in suppressione mensium, & ante

ante mensium fluxum, in viris in hæmorrhoidum suppressione, dolores in lumbis excitari solent: ita & in hoc malo sanguine vitioso in eadem vena hærente dolores in lumbis excitantur, & homines quasi elumbes redduntur. Quod malum, quia eo affecti vix progredi, & se de loco mouere possunt, Græcis λόρδωσις, Latinis Lumbago appellatur. Potest tamen & originem habere hoc malum per modum catarrhi à capite per venas in spinalem medullam descendentis, & proinde sæpe à scapulis incipit, & sensim ad lumbos serpit, & interdum etiam ad os coxendicis descendit. Dolórque hic æstate, vt quartana, est breuior; Autumno longior, & præcipuè si vsque ad hyemem extendatur. Et si humor acrior sit, qui à capite defluit non solum in spinam, verùm etiam in acetabula ossis coxendicis, tabem dorsalem, & grauissimos dolores, qui nullum requiei tempus concedunt, excitat, ægérque marcescit, & contabescit, lentaque morte enecatur.

Lumbago.

Dolores Nephritici. Dolores quoque Nephritici similes Scorbuticos quandoque infestant, dum materia Scorbutica, circa lienem & vicina loca hærens, per arterias emulgentes confertim ad renes & vias vrinæ tendit; aut dum serum scorbuticum in corpore quacunque de caussa congestum, accedente inprimis caussa aliqua externa, vt aquilonis flatu, ad maiora vasa, & hinc ἀθρόως ad renes confluit, & quicquid ibi vel in viis, sabulosæ, arenosæ & tartareæ vel etiam calculosæ materiæ reperit, secum ad easdem vias rapit. Quæ materia dum in transitu vasa & meatus vrinæ euacuandæ destinatos distendit & vellicat, dolores è regione pubis, circa os sacrum, lumbos, vel etiam vmbilicum sentiuntur, partibus hisce ob communem è peritonæo membranam in consensum tractis. Et tum plerúmque vrinæ impensè rubræ aut potius atræ eminguntur, quæque, nisi diligenter considerentur, pro cruentis habentur, & è renibus à calculo præsente læsis prouenire creduntur: cum tamen tales vrinæ turbidæ & ex rubro nigricantes, ac multam tartaream materiam secum vehentes, reddi possint, calculo non præsente, & sine renum vulnere vel vlcere. Quanquam hoc negandum non sit, si materia talis sæpius ad renes confluat, ibique eius aliquid subsistat, tandem calculum inde generari posse.

Dolor Capitis. Nonnullos etiam, atque eos præcipuè, qui ex hæmorrhoidum suppressione hoc malum contraxerunt, circa vesperam dolor, & calor in capite infestat, ex vaporibus illis ad caput adscendentibus, & tota postea nocte calor quidam præter naturam, instar febrilis, in toto corpore percipitur, qui sudationibus matutinis euanescit.

Dentium. Dentium præterea dolor frequens, & præter rationem recurrens, nonnunquam & continuus, hoc malum sæpe comitatur, & non rarò Scorbuti præludium est, qui non eodem loco persistit, sed vagus est, interdum dentem nunc hunc, nunc illum relaxat, qui rursus sponte firmantur, dolore, & tumore discussis, vt obseruauit Eugalenus, *obs.* 40.

Pleuritis. Affligit & Scorbuticos interdum Pleuritis quædam falsa, à vera Pleuritide non parum differens. Etsi enim dolor non minus grauis sit, quàm in vera Pleuritide, vt æger, quò se vertat, nesciat, & ne momentum in loco eodem quiescere possit: tamen dolores hi sunt sine omni inflammatione, ortúmque habent saltem à vapore acri, vel seroso humore ad membranas externas effuso. Ideóque ægri neque tussiunt, neque quid expuunt: nisi quid à capite destillet, dolor quoque non est continuus, sed per interualla recurrit: pulsus non, vt in vera pleuritide, durus, sed paruus, mollis, & inæqualis est; vrinæ scorbuticorum propriæ; febris etiã, si coniungatur, non acuta est, vt in vera Pleuritide, sed lenta; cum in vera Pleuritide sit magna, & acuta. Respiratio insuper non admodum læditur.

Arthritis. Eodem modo & Arthritis quædam Scorbutum sæpe comitatur; quæ tamen & ipsa non in vno loco ad morbi solutionem subsistit, sed vaga est, & subinde in aliũ atque alium eiusdem, vel etiam oppositi lateris locum transit, præcipuè si topica frigida, vel repellentia adhibeantur; ita quidem, vt qui iam integrè sanitati restitutus, & dolore omni liber videbatur, præter spem & improuisò iterum dolore, cum &, sine tumore, corripiatur: cum Arthritis ab antiquis descripta locum rarò mutet, sed ad solutionem vsque membrum, quod primò apprehendit, obsideat. Est etiam huic Arthritidi hoc peculiare, quod plerumque cum leui Paralysi coniuncta est, ob quam membrum affectum loco mouere non possunt; quæ cum dolore cessat, & cum dolore redit, & in eandem partem, in quam dolor, migrat. Adsunt præterea alia signa & symptomata scorbuto propria. Ortum autem habet ab humoribus serosis, tenuibus, & acribus ad motum promptis, & ad locum mutandum aptis. Exempla sunt apud Eugalenum *obs.* 10. 11. 12.

Multa etiam symptomata in capite & neruoso genere accidunt, dum materia serosa ebulliens in caput ruit, aut vapores ex materia praua agitata in caput ascendunt, vel neruos & neruosum genus quocunque modo occupant. Hinc enim paralysis, tremor, conuulsiones & conuulsiui motus, apoplexia, sopor profundus, deliria accidunt. Et præcipuè hoc euenit in principio paroxysmorum in febribus, cum à calore febrili serum efferuescit, & vapores multi è materia agitata in totum corpus distribuuntur, præcipuè verò in caput eleuantur: atque hinc etiam cessante febre symptomata ista vel mitigantur vel terminantur.

Stupor & paralysis. Primò sæpe crura ad motum impotentia, inepta, ac resoluta redduntur, imò nonnunquam alterutrum latus totum resolui, & subitò quasi Paralysi affici videtur. Sanguis enim ille ichorosus & vitiosus cum & naturaliter deorsum vergat, & à natura ad extrema ac ignobiles corporis partes amandetur, ac præterea ligamenta & tendines ac ossa naturali quadam inclinatione crassiorem sanguinem ad se trahant: accidit, vt ligamenta, tendines, & musculorum substantia tali ichoroso sanguine imbuantur, atque inde crura debilia & ad ambulandum imbecillia reddantur, ac malo procedente & ingrauescente tandem resoluantur, & ad motum impotentia fiant: quod malum σκελοτύρβη dicitur; quæ species quædam παραλύσεως est, aut, vt Langius, *lib.* 1. *epist.* 42. nominat crurum eneruatio. Differt tamen non parum hæc resolutio à Paralysi vera ab antiquis descripta. Nam primò etsi, vt Eugalenus hac de re scribit, vt in veterum Paralysi, pedes transferendi, figendique robur, ac firmitas pereat: in plerisque tamen decumbentibus aliquis motus remanet, quo resoluta membra mouere, & ad musculorum capita leuiter ea attrahere conspiciuntur; id quod in Paralysi antiquorum non accidit. Deinde à Paralysi antiquorum differt, quod ea permanens, ac continuus affectus est, neque interuallum habet: in Paralysi verò scorbutica sæpe accidit, vt qui pridiè pedem vix loco mouere poterat, cruribus insistat, & leui adminiculo nixus ambulet, paulò post verò omni motu iterum priuetur. Sicut & eo à reliqua Paralysi differt, quod illa ferè subitò inuadit; hæc paulatim verò prius tentat, antequam sedem figit, & nunc partem apprehendit, nunc remittit. Sicut & nonnunquam & momentaneus stupor, ac leuis post somnum resolutio, hanc Paralysin antecedere solet. Atque in eo quidem cum antiquorum Paralysi conuenit, quod stuporem imminentis mali quasi initium habet: in eo verò differt, quod stupor hic non ita fixus, & diuturnus est, sicut ille, qui Paralysin à veteribus descriptam antecedit, sed momentaneus, nunc remittens, nunc subitò apprehendens. Accidit huic Paralysi quandoque etiam Arthritis, & dolor, qui omnis ab anti

antiquorum Paralysi abesse solet. Tandem etiam longè facilius, adhibitis idoneis medicamentis, & sæpe intra paucos dies hæc resolutio crurum curatur; cum antiquorum Paralysis pertinacissimus morbus sit.

Paralysis ex Colica scorbutica.

Solet autem Colica quandoque, & dolores ventris grauissimi hoc malum præcedere, qui vbi desinunt, Paralysis ista succedit, de quo Eugalen. *p.* 114. Quas ob caussas omnes affectionem hanc non tam Paralysin, quàm paralyticam passionem nominandam censent. Eugalen. *p.* 98.

Caussa autem huius rei est, quod in antiquorum Paralysi caussa mali in ipsis neruis fixius hæret, & pertinacior est; hæc autem à vapore potius, qui ab humoribus corruptis attollitur, aut certè ab humore tenui, ac ichoroso ortum habet. Atque hæc Paralysis, vt diximus, non vni tantum membro quandoque accidit, sed sæpe alterutrum latus totum resoluitur. Vbi tamen ante perfectam eius inuasionem aliud atque aliud membrum prius tremor, & stupor tentat, sed is non constans, verum qui ægrum subitò apprehendit, & subitò remittit: & post apprehensionem, ac vbi æger iam decumbit, aliæ partes sponte conualescunt, aliæ resolutæ manent, & indies magis resoluuntur, vel etiam ad conuulsionem disponuntur, & partes quædam, in quarum neruos vaporosa, vel ichorosa materia decubuit, iis contractis, conuelluntur. Quæ omnia magis confirmat antegressa victus ratio, & vrina, ac pulsus Scorbuto propria Quandoque & totum neruosum genus ita debilitatur, &, si curatio vel negligitur, vel non rectè instituitur, adeo ad omnem motum impotentes ægri redduntur, vt nec manus admouere ori possint, sed ab aliis cibum ingestum sumere necesse habeant, & toto vitæ tempore domi claudi desideant.

Paralysin hanc antecedere quandoque solent, vt postea etiam dicetur, tumores quauis parte erumpentes, qui eadem facilitate, qua oriuntur, euanescunt, & cum ortus sui principio parti affectæ leuem & momentaneam Paralysin inferunt, vt testatur Eugalen. *pag.* 109.

Qua ratione autem paralysis scorbutica excitetur, & præcipuè quomodo dolor ventris scorbuticus in paralysin mutetur, variè ab autoribus disputatur. Hoc quidem verum est, & facilè concedimus, paralysin in Scorbuto à materia ad cerebrum, atque inde ad neruosum genus transmissa, vt & tremores, conuulsiones ac conuulsiuos motus excitari posse. Verùm si de paralysi, quæ dolores illos ventris in scorbuto sequi solet, quæratur, non necessarium esse semper, vt materia primùm ex intestinis ad cerebrum, & hinc in neruos feratur, sed propiores vias esse putamus, vt *in Institut. lib.* 2. *part.* 3. *sect.* 2. *cap.* 5. dictùm. Hoc saltem his addimus, aliam adhuc viam, per quam materia ista ad spinalem medullam deferri, & paralysin efficere possit, monstrare recentiores Anatomicos, nimirum ramum quendam, qui ab arteria aorta, non longè à ramo mesenterico porrigatur, & serpat in spinam, eiusque vertebras. Ab intestinis enim per arteriam mesentericam in arteriam aortam, tandémque per ramum hunc in spinalem medullam materia transferri, Paralysinque efficere potest.

Neque ab ista sententia nos illud dimouet, quod cerebrum motus omnis animalis est principium, quódque, si per venas vel arterias materia transportetur, in totum corporis habitum æquabiliter, non tantum ad artuum musculos diffundi deberet; quódque humores isti neruis communicari non posse videntur. Etenim solum cerebrum ad motum non sufficit, sed nerui & musculi etiam requiruntur. Deinde etsi materia ista sæpe ad varias partes pellitur: tamen à natura ad ignobiliores solet depelli, & peculiariter neruoso generi eam infestam esse, antea diximus. Sicut & hoc dictum, quod paralysis ista non est tam contumax, vt vera paralysis, & proinde vt ipsis neruis inhæreat opus non est, sed sufficit, si tali ichore scorbutico ligamenta, tendines & musculorum substantia imbuatur, & partes neruosæ ad motum ineptæ reddantur. Videatur Eugal. *obseru.* 17. 22. 23. 24. 25. 26. 28. 29. 30. 42. 50.

Tremorem etiam paralysin quandoque antecedere modò dictum, & aliàs quoque quàm plurimis scorbuto laborantibus familiarem esse scribit Eugalenus *p.* 219. *Tremor.*

Conuulsio, Conuulsiui motus, Epilepsia.

Conuulsiones præterea sæpe totius corporis, aut potius conuulsiui motus, & Epilepsia huic malo accidunt, vaporosa aut serosa materia, quæ ab humore maligno, aut peculiari modo, & specificè corrupto attollitur, ad caput eleuata; quæ discussa sæpe quasdam inducias concedit, paulò post tamen iterum collecta & in caput eleuata idem malum excitat. Et hi conuulsiui motus plerumque cum febre coniuncti sunt, & eadem facilitate, qua prehendunt, remittunt, iterúmque recurrunt. Et solent istas conuulsiones præcedere vel totius corporis concussio, vel tremor, vel paralysis, vel brachia & manus obrigescunt quasi, sed breui tempore, & sæpe præter omnem rationem subitò in alium morbum, cataphoram, paralysin, modò euanescentem, modò præter expectationem redeuntem transeunt. Quæ signa, in primis verò vrinæ turbidæ, & crassæ huic malo propriæ, hanc conuulsionem à conuulsione ab antiquis descripta discernunt. Eugalen. *obseru.* 50, 54. 63. 69.

Nonnunquam tamen particulares conuulsiones excitantur, vapore isto prauo peculiarem aliquem musculum, vel neruum occupante, eúmque vel acrimonia, vel peculiari proprietate vellicante. Particulares autem istæ conuulsiones nonnunquam absque febre sunt, nonnunquam cum febris indiciis, & nonnunquam post grauissimos dolores. Accidit interdum & tristis membrorum omnium iactatio, & concussio cum leui resolutione coniuncta. Pulsus in hac aliquando est magnus, quandoque durus, & rursum paulò post mollis, semper verò in vno, ac pluribus pulsibus inæqualis, vrinæ inconstantes, vti obseruauit Eugalenus, *obseru.* 58.

Contractio membrorum.

Quandoque membrorum ad mouendum impotentia ita, & quidem paulatim, incrementa sumit, vt crura planè rigida euadant, tendinibus ad crus mouendum destinatis rigidis planè, & duris in poplite euadentibus. Quandoque malum ita inualescit, vt ægri nullum amplius membrum, vel articulum habeant, quem extendere possint, & quasi in orbem, vel globum contrahantur: quo morbo nautas ex longis, & molestis peregrinationibus redeuntes affectos, & contractos (hoc enim nomine potius tùm, quam conuulsi, appellari solent) vidit Eugalenus, atque istud sæpe satis diuturnum fuisse testatur. Idem etiam tali ad poplitem retractionem obseruauit, *pag.* 94. *obseru.* 13. 16. Non credibile verò est, illud à vapore solum, vel totum neruosi generis principium, vel partialem aliquem neruum occupante, sed potius à rigiditate tendinum prouenire. Cum enim, vt suprà diximus, tartareus ille, qui sero dilutus, humor etiam neruos, & tendines occupare soleat, si aqueus ille humor absumatur, & discutiatur, ac crassas partes deserat, eæ ibi relictæ exsiccantur; vnde tendines indurantur, & rigidi redduntur; quod præcipuè in cruribus, & tendinibus crus contrahentibus in scorbuto laborantibus vel tactu deprehendi potest.

Genarum rigiditas.

His resolutionibus, conuulsionibus, & contractionibus accedit quandoque symptoma, rarius quidem, sed quod obseruauit semel atque iterum D. Salomon Albertus, & descripsit, *thes.* 112. *de Scorbut.* quod scilicet nonnullis cardo oris, in quo gena inferior sub via audiendi vertitur, non aliter, atque compago genuum obrigescit, iisdémque os strictius conniuet, quo minus in rectum queat dispandi; squalido, terrenóque humore

humore in juncturam illam, & huius vincula, quibus maxilla inferior aurium radicibus affirmata est, quæque motum liberum, & expeditum cardinis modo maxillæ largitur, altius imbibito, atque infarcto. Idque non sine sensu doloris fieri docet, quem ipsa πάθος in articulo, & neruaceis corporibus ipsum circumdantibus excitat, quique inter manducandum, & oscitandum exacerbatur.

Apoplexia. Apoplexia quandoque etiam, materia ad caput & cerebrum adscendente, excitatur. Quam apoplexiam etsi se nunquam vidisse scribat Eugalenus, *pag.* 123. testatur tamen ab amicis obseruatam fuisse. Et ipse memini, virum illum Nobilem, de quo infrà dicetur, cujus gangræna scorbutica digitos pedum apprehenderat, apoplexia ista extinctum fuisse, quod euenturum prædixeram. Videantur etiam de his, quæ *in instit. lib. 2. part. 3. s. 2. cap. 5.* habentur.

Cæcitas subitanea. Cæcitatem subitaneam, cæteris sensibus integris, vapore proculdubio crasso aut humore seroso principium neruorum opticorum occupante, in studioso quodam excitatam fuisse, suprà dixi. Neque enim credibile est, humorem aliquem crassum istam obstructionem parere potuisse. Aliàs tàm facilè, & citò cæcitas illa non remisisset.

Sopor profundus & vigilia. Sopor quoque profundus nonnullos occupat, plerumque cum febre lenta continua, nonnunquam etiam intermittente, à vaporibus ad caput exhalantibus excitatus: sed qui continuus non est, verum cum paroxysmo aduenit, eodémque recedente & ipse cessat. Alij contrà ob salsos, & acres vapores ad caput adscendentes vigiliis infestantur, & si dormiunt, terrentur.

Tristitia. Ægri sæpe sunt tristes, ob defectum spirituum purorum, ac lucidorum, & abundantiam vaporum melancholicorum, quibus spiritus inquinantur.

Deliria. Ex iisdem vaporibus ad caput eleuatis non rarò deliria excitantur, quæ vt inopinatò inuadunt, ita sæpe facilè remittunt: quæ non à calidis vaporibus, vt in morbis acutis accidit, ortum habent, sed à vaporibus melancholicis, & malignis, spiritus turbantibus, ideóque non cum morbis acutis, sed lentis conjunguntur: quibus signis ab aliis deliriis discernuntur, vt & vrinis scorbuto propriis, crassis, rubris, absque multa siti, pulsu item & victu, quo vsus est æger. Quale delirium & hîc aliquando vidi in scorbuto cum paralysi conjuncto, quod fœda crurum scabies, & vlcera præcesserant; vt & in altero, cui venam in crure apertam sanguinem copiosum fudisse, suprà *cap.* 1. dixi; cui & in dorso maculæ efflorescebant, quique malum hoc ex fœtore cadaueris scorbuto extincti contraxerat.

Memoria læsa. Quod de deliriis dictum, idem de læsa memoria accipiendum. Læditur enim illa quandoque in scorbuto, & iisdem signis cognoscitur.

Cordis palpitatio. Neque cor ab hoc malo semper immune est. Primò enim palpitatio cordis per interualla recurrens à vaporibus hisce prauis & malignis ad cor exhalantibus interdum excitatur; vti id in quadam fœmina obseruauit Eugalenus, *obseru.* 3. & ipse aliquoties annotaui.

Lipothymia. Lipothymia deinde sæpe hoc malum comitatur, qua nonnulli, teste Eugaleno, *pag.* 321. subitò exstincti fuerunt, vaporibus hisce ad cor exhalantibus. Vnde lipothymiam pro certo signo habet Eugalenus, adeò, vt scribat, *pag.* 321. Qui in paruo, quantum ad sensum, morbo, ac febre, à qua decumbentes parum, aut nihil pati videntur, subitò, ac præter rationem animo linquuntur, aut ad animi deliquium proni sunt, hos scorbuto laborare, certò tibi persuadere debes. Solet autem lipothymia hæc maximè ægros corripere, cum in lecto se erigunt, vel è lecto surgunt; motu procul dubio prauis illis & malignis vaporibus commotis. Estque illa interdum tanta, vt ægri subitò & inopinatò exstinguantur; cuius rei notabilia exempla habet Eugalenus. *obseru.* 38.

Strangulatio... Pluribus quoque accidit, vt de obstructione ventriculi ad os vsque instar pali totum œsophagi meatum obserante, & suffocationem minante, grauiter conquerantur, vti refert Eugalenus, *obseru.* 11. 41. Et id inprimis cibum sumpturis accidit, qui cum primum bolum deglutituri sunt, in præsentissimo suffocationis periculo versantur; vti id ipse in duobus viris obseruaui, quorum alter hoc malo ita periculosè affligebatur, vt sæpe affirmaret, se cibum sumpturum non minus metuere, quam eos, quibus carnifex laqueo ad suffocandum paratus adstat. Neque idem liberè, & absque suffocationis periculo cibum capere poterat, antequam dimidium cereuisiæ cantharum exhausisset. Is plerumque, vt suffocationis periculo sese liberaret, januæ parte superiore manibus prehensa, pedibus pendulis totum corpus concutere necesse habebat. Quod proculdubio accidit vaporibus adstringentibus, & stipticis adscendentibus, & vel œsophagum distendentibus, & vicinam tracheam comprimentibus, vel tale quid inferentibus, quale pyra, & alij fructus austeri solent. Vidi alium, cui loquendi potentia auferretur, nonnullis apoplecticum quid esse existimantibus; cum potius partium linguam mouentium à vapore, vel seroso humore contractio, & quasi quædam conuulsio esset; cùm æger ipse postea referret, se eò loci dolorem, & contractionem quandam sensisse.

Appetitus dejectio. Appetitus quidem etiam sæpe in scorbuto dejici solet. Sed habet hoc cum aliis morbis commune, neque ipse peculiare aliquod indicium exhibet. Non rarò tamen etiam appetitus integer est: quod accidit pro diuersa humoris ex hepate, liene ac vicinis partibus in ventriculum confluentis conditione.

Sitis. Sitis verò hoc peculiare habet, quod sit nulla, aut nullius momenti, insignis verò corruptionis notas vrinæ exhibeant, præcipuè si ab obambulantibus, & omnia vitæ munia sine offensione administrantibus tales reddantur, certissimum signum scorbuti sit, vt hac de re Eugalenus, *pag.* 33. scribit.

Ructus. Ructus perpetui quandoque hoc malum comitantur, vt Eugalenus, *obseru.* 2. docet. Et noui virum, qui hypochondriaca cum non leuibus scorbuti suspicionibus laborabat, qui continua sputatione, & ructibus ita molestabatur, vt sæpe intra horam vnam atque alteram vel centies ructaret.

Vomitus & vomendi conatus. Quandoque cum hoc morbo conjungitur vomitus, imò humores sæpe, vt in cholera, suprà, & infra dejiciuntur, cum ventris doloribus, & torminibus: quandoque tamen nihil conatu illo dignum rejicitur, sed potius est inanis vomendi conatus. Talis autem vomitus ab aliis vomitibus dignoscitur, quod, præter alia scorbuti signa, nulla ventriculi grauitas, dolor, intemperies, aut aliud quid eorum, quæ vomitum præcedere solent, antecessit; quódque æger etiam difficilis coctionis cibos & auidè appetiuerit, & facilè concoxerit: ac vomitus interdum præter rationem, & spem remittit, rursum tamen, atque ex improuiso recurrit: neque ventriculum roborantia medicamenta aliquid auxilij afferunt; cum vi adstringendi materiam circa præcordia detineant, eámque altius imprimant. Et notat hoc etiam Eugalenus, *pag.* 22. *& seqq.* vbi pluribus de hoc symptomate agit, quod à lacte, & lacticiniis, à quibus aliàs in simili affectione læduntur ægri, sæpe melius hic habeant, quàm ab omnibus ventriculum corroborantibus medicamentis; proculdubio, quod à lacte acrimonia & prauitas humoris ventriculum vellicantis demulceatur, & mitigetur. Eugalenus, *obseru.* 33. 35. 39. 43. 44. 45. 46. 49.

Sputatio continua & salivatio. Est & scorbuticis familiaris copiosa, & continua saliuæ & sputi rejectio; quod generatur cùm ex vaporibus, qui ex humoribus in locis ventriculo vicinis hærentibus ad os eleuantur; tùm ex cibis maxima sui parte in ventriculo corruptis, & in eandem substātiam mutatis, & secundum ductum membranæ œsophagum

inuestientis in os euectis; vnde etiam corpus ob alimenti defectum paulatim extenuatur. Inprimis verò saliuationis huius copiosæ caussa est, quod serum & aqua illa, quæ partibus crassis vehiculum præbebat, è liene ad ventriculum effunditur, præcipuè quidem per vas breue, sed & alia vicina vasa. Vnde & alij quidam melancholici screatores & saliuatores sunt. Et hæc illa est pituita, quam nonnulli in melancholicis ponunt. Etsi enim fieri possit quandoque, vt in morbi progressu, ac ventriculo jam valde debilitato, pituita aliqua generetur in ventriculo: tamen illud, quod à plurimis pro pituita habetur in melancholicis, est illa aquosa humoris melancholici pars, quæ è liene in ventriculum effunditur. Annotauit tales sputationis copiosæ historias Eugalenus, 41. *p.* 205. *obseru.* 68. Idémque obseruaui in viro, cujus antea, mentionem feci, qui inter edendum continuò, & copiosissimè exspuebat, & frequentissimè ructabat.

Alui fluxus.

Nonnunquam alui fluor, & diarrhœa quædam in scorbuto infestat, qua feces nunc quidem compactæ, sed copia ingestum cibum excedentes, coloris varij, nũc herbacei, nunc cineritij excernuntur; nunc liquidæ confertim, & magna copia ejiciuntur. Differt hîc fluxus à lienteria, quod in lienteria cibus crudus, & inconcoctus dejicitur; à diarrhœa verò vulgari, quod in ea dejiciuntur humores liquidi copiosi, & varij coloris, hic verò vel feces compactæ sunt, sed copia cibum ingestum excedunt, coloris nunc herbacei, nunc cineritij, aut si sint liquidæ, majori quantitate, & magis confertim, quàm in diarrhœa, fluunt, & nocturno ac diuturno pariter tempore durant; cum in diarrhœa dejectiones interdiu magis fieri soleant, sicut in viscerum obstructionibus vesperi, & noctu.

Fluxus autem huius caussa plerumque est debilitas hepatis, & venarum, quæ alimentum, vti debent, non attrahunt, quod in primis viis relictum corrumpitur, & cum aliis humoribus miscetur, atque ita per aluum excernitur. Deinde ipse etiam lien sæpissimè caussa est hujus fluxus, seu, vt Aristoteles, 3. *de part. animal. cap.* 7. loquitur (sicut hunc locum corrigit Cl. D. Hofmannus, *de vsu lienis cap.* 14.) διὰ τὴν ἐνταῦθα παλίρροιαν τῆς ὑγρότητος, πολλοῖς καὶ κοιλίαι ὑγραὶ γίνονται τοῖς σπληνιῶσιν, ὥσπερ σκληραὶ τοῖς λίαν οὐρητικοῖς, διὰ τὸ ἀντιπερισπᾶσθαι τὰς ὑγρότητας: id est, ob humoris, qui ab intestinis ad lienem iuit, ad intestina refluxum, quibusdam aluus humida est. Cum enim lien plurimum aquæ attrahat, eandem ad aluum quandoque remittit, vnde fit aluus fluidior. Quod docet etiam Hippocrates, 6. *aph.* 43. 48. & 1. *de morbis, de leucophlegmatia loquens.*

Potest tamen etiam huc facere serosi humoris copia, si accedat aliqua caussa externa eum commouens, qualis est constitutio aëris autumnalis. Frigus enim cum poros cutis denset, facit, vt serum per eos, seu sudoris seu halitus forma, amplius euadere nequeat, & proinde ad intestina, quasi corporis sentinam, confluat. Imò frigus per corporis poros, qui adhuc à constitutione æstiua & calore meridiano ac tepore lecti patent, altius sese insinuat, & è vasis extremis serum, quod sanguini exactè commistum non est, versus majora vasa repellit. Quod dum per vias, quibus in ambitum corporis fluxit, refluit, & viscera ac ramos meseraicos & gastricos perfluit, quicquid ibi bilis & aliorum excrementorum inuenit, abstergit, ad intestina secum rapit; vnde dejectiones aquosæ & ex parte biliosæ vel limosæ fiunt.

Nec à vero absonum, eosdem alui fluxus prouenire posse à febre, dum scilicet à calore febrili serosus humor efferuescit, neque tamen per poros cutis clausos exhalare vel exsudare potest, vnde ad intestina confluit.

Quacunque autem de caussa, & quocunque modo generetur fluxus alui in scorbuto, hoc peculiare habet, quod adstringentia medicamenta planè noxia in eo sunt & summam angustiam, spirandi difficultatem, ac animi deliquij & suffocationis periculum inducunt; cum materiam vitiosam in venis detineant, & in viscera magis impingant.

Alui fluxus sanguinolentus.

Sæpe quoque fluxus alui sanguinolenti accedunt, dysenteriam æmulantes, qui accidunt, cum sanguis crassus, & feculentus in venis abundans per extremitates earum in intestina desinentes in ea effunditur, & hinc per aluum non excrementis permixtus, sed ab his separatim, & ferè plerumque sine omni dolore, ac torminibus excernitur: qua ratione à dysenteria differt, & alia etiam scorbuti signa, angustiam, difficilem respirationem &c. conjuncta habet. Cuius rei notabile exemplum superiore anno in studioso quodam hîc obseruaui, qui cùm febre continua, & malignam æmulante laboraret, non tamen obscura scorbuti signa haberet, & victus ratione scorbuto generando apta vsus esset, vrinas scorbuticas, pulsum paruum, ac debilem, summam angustiam, febrem lentam, & malignâ longè diuturniorem, sitim ferè nullam, etsi lingua fissuras etiam contraheret, haberet: in morbi progressu copiosissima sanguinis sinceri per aluum dejectio secuta est; quæ procul dubio accidit, quod cum natura humorem vitiosum per aluum deiicere conaretur, orificiis venarum apertis simul sanguis effluxit, sicut sæpe in hæmorrhagiis narium criticis natura vitiosos humores sine sanguine euacuare non potest. Post hunc sanguinis fluxum indies quidem melius habere cœpit, sed longè tardius, quàm post crises, quæ in acutis, & malignis febribus contingunt, accidere solet. Tandem febre cessante ipsa stomacace scorbutum apertissimè prodidit, quæ febrem hanc cum insignioris fœtore secuta est grauissima; quæ tamen & ipsa tandem idoneis remediis adhibitis cessauit.

Alui adstrictio.

Aluus contrà in scorbuticis sæpe adstringitur, vt annotauit Eugalenus, *pag.* 20. & Forestus, *lib.* 20. *obseru.* 11. vt etiam in aliis melancholicis & hypochondriacis fieri solet, qui plerumque sunt alui siccissimæ, vt vix post tertium aut quartum diem semel dejiciant. Cuius rei caussa est, quod aquea illa humiditas, quibus feces dilui debent, aliò, ad lienem scilicet & renes, transfertur: & melancholici illi ac scorbutici, quibus aluus siccior est, aut plurimum mingunt, aut plurimum sudant, quod aliàs etiam fieri consueuit, vt ex 4. *aphor.* 83. patet. Quandoque tamen alui illam pertinacem, & quæ sæpe nullis medicamentis cedit, adstrictionem prouenire putamus ab intestinorum reuulsione, & retractione sursum facta, de qua suprà, *de dolore intestinorum*, diximus. Quod vel ex eo patet, quod nullum præsentius hujus doloris, & alui adstrictæ est remedium, quam diuulsionem, & retractionem membranosi generis relaxare, & potenter humectare.

Sudor copiosus.

Vt in quartanarum declinatione sudores copiosissimi sunt: ita & in scorbuto sæpe sudores copiosissimi fluunt, qui etiam media hyeme sub leuissimis tegumentis erumpunt. Aquosus enim humor, quem lien copiosius attrahit, non solum per vrinam, sed & per sudores sæpissime euacuatur: cùm sit eadem sudoris & vrinæ materia. Et cum illæ anxietates plurimos affligere soleant, non cessant, nisi vapores illi praui per sudores discutiantur. Sequitúrque plerumque sudores istos copiosos ἀτροφία.

Hæmorrhagia narium.

Hæmorrhagiæ quandoque etiam in scorbuto accidunt, procul dubio sanguine seroso, & salso, imò prauo, & corrupto naturam ad excretionem stimulante. Et quidem narium hæmorrhagia frequentior esse solet, & sæpe scorbuticos affligere. Rarius est, quod à me obseruatum, suprà etiam relatum, venam in crure apertam copiosius sanguinem per aliquot dies fudisse, etsi vix orificij vestigium appareret. Idem in labiis accidisse, obseruauit Clariss. Dn. D. Döringius, vt suprà dictum.

Fœminis

Menses albi, semen aquosum. Fœminis menses subsistunt, & pro menstruis fluxu albo, salso, & acri laborant, quo viri facilè inficiuntur. Viri etiam ad generandum inepti redduntur; cum semen aquosum, & vitiosum in iis generetur.

Color faciei. Facies fit pallida, & liuida quasi, aut ex pallido in fuscum vergit, & maximè interdum labia, & palpebræ, attestante id Eugaleno, *obseru.* 8. 18. 19. Etenim cum quales sunt humores in corpore, talis fit color in cute, sanguisque in scorbuticis non purus sit, sed nigris, & ichorosis humoribus inquinatus: talem colorem in facie excitari, mirum non est. Nonnunquam tamen, & per interualla quædam, facies rubore, & colore quodam, sed subitò iterum euanescente perfunditur: Germani appellant, *ein fliegende Hitze*, ex vaporibus calidis è colluuie humorum, qui in hypochondriis, præcipuè circa hepar, hærent, eleuatis.

Icterus. Quandoque icterus scorbuto conjungitur. Anno superiore oblata est mihi fœmina curanda, quæ febri cõtinua cum ictero, & grauissima cardialgia laborabat, cujus corporis constitutionem cum diligenter perpenderem, subesse ex vrina & angustia pectoris scorbutum suspicatus sum. Neque fefellit me opinio. Paulò post enim maculæ copiosæ in tibiis & pedibus eruperunt. Habuit ille icterus ortum non ex obstructione vesiculæ fellis, sed ex flauo humore in hepate, à colluuie scorbutica læso, copiosius genito, & in totum corpus effuso. Quæ facilè, atque intra paucos dies curata est, medicamentis antiscorbuticis cum hepaticis moderatè frigidis mistis. Curaui & aliam fœminam, quæ cum quartana laborasset, & scorbuti non leuia indicia haberet, faciei, & corporis totius color, qui in sana erat floridus, in liuidum, & nigrum mutatus est, & non absimilis nigro ictero euasit.

Odor corporis & anhelitus. Solet interdum totum corpus odorem grauem, præcipuè sudantibus, spirare. Et halitus oris ferè omnibus scorbuticis fœtet, vt adstantes eum vix ferre possint, & nares auertere cogantur, vt qui sæpius cum scorbuticis conuersatus est, non leue hinc scorbuti indicium capere queat.

Horrores. Horrores præterea frequentes, quos nullus, aut quam minimus calor sequi solet, interdum scorbuticos inuadunt, & eodem die interdum bis, vel etiam sæpius inuadunt. Eugalenus, *obseru.* 1. 48.

Calor nocturnus. Accidit etiam interdum calor p.n. febri non absimilis, qui nocturno tempore plerumque inuadit sine vllo horrore, frigore, vel rigore, durátque vsque ad tempus matutinum, & plerúmque sudore superueniente discutitur. Distinguitúrque à febrili calore, tùm quod sine rigore, aut frigore inuadit, tùm quod certa interualla more quotidianæ obseruat, nec tamen proprietates quotidianæ habet. Acciditque procul dubio, cum vapores, & serosæ humoris melancholici partes nocturno tempore commouentur. Et frequentissimè accidit, cum chylus in ventriculo elaboratus ad lienem & vicinas mesaraicas defertur.

Febres. Non rarò, & fortasse frequentius, quam multi opinantur, febres scorbuto conjunguntur; sicut & quandoque in scorbutum degenerant. Plurimæ enim febres, quæ hic ægros infestant, omnes notas febrium, à Græcis & Arabibus descriptas non obtinent, & proinde suspicionem non leuem de latente scorbuto, vel dispositione ad scorbutum sæpe præbent. Sunt autem febres eæ varij generis. Quandoque enim sunt lentæ, & continuæ; quandoque intermittentes, sed quæ signis & notis intermittentium febrium ab antiquis descriptarum destituuntur, nisi quod typum quendam quotidianæ, vel tertianæ, vel quartanæ referunt. Quandoque etiam nullum typum obseruant, & interdum bis de die, aliquando ter, quaterve inuadunt; interdum post 3. 4. 5. 6. 7. diem frigore, & horripilationibus quibusdam, vt appellant, ægrũm molestant, nullo ferè calore subsequente, vt annotauit Eugalenus, *obseru.* 1. 48. 49. Interdum tamen, eodem teste, *pag.* 42. æstuans calor subsequitur, cũm multa ad præcordia anxietate conjunctus, non infido mali hujus symptomate. Ideóque omnia febrium signa & symptomata diligenter perpendenda, & cum signis febrium ab antiquis descriptarum conferenda, neque febres istæ dierum numero & accessionibus, sed signorum proprietate æstimandæ sunt. *Febriũ scorbuticarũ ab aliis differẽtia.* Tum enim in frigoris sensu, & duratione, caloris qualitate, & duratione, & superuenientibus raris, ac à veteribus non enumeratis malis & symptomatibus, magna inter has febres, & à veteribus descriptas intermittentes apparebit differentia.

Nam primò frigoris sensus, præter aliarum febrium morem, satis diu sæpe ad sex vel septem horas extenditur, antequam calor febrilis erumpat.

Deinde pulsus præter rationem febris est tardus, debilis, & inæqualis, in declinatione præcipuè; aliàs circa vigorem magnus, & durus est: vrina, qualem in scorbuto esse diximus. Ideóque si in loco, vbi aliàs scorbutus non rarus est, vel præcedentibus caussis scorbutum generare aptis, quis cum vrinis crassis, rubris, & fuscis febricitare cœperit, pluribus subsidentiis in fundo apparentibus, à quibus tamen vrina super eminens nihilo clarior redditur, sed crassa, turbida, & subalbida vel rubra manet, non leuem scorbuti suspicionem suggerit, & non vnius, sed plurium humorum simul corruptorum talis vrina indicium est. Mutationes etiam vrinarum variæ latentem scorbutum denotant. Sæpe enim in febribus hisce vrinæ variæ sunt, modò tenues, & citrinæ, modò crassæ, turbidæ, aliquandò rubræ, & pòst iterum tenues, iterumque crassæ, & conturbatæ. De quibus Galenus, 4. *de rat. vict. in acut.* docet; variam, & facilem vrinarum permutationem plures affectiones denotare, quæ nec eandem curationem, nec idem solutionis tempus habent. Cum talibus ergo vrinis si pulsus paruus, debilis, & inæqualis, vel magnus, durus, & serratilis, absque membranæ alicuius ossibus adhærentis inflammatione, percipiatur, non leue etiam scorbuticæ febris indicium est.

Præterea initio accessionum plerumque tantæ sunt membranarum, crurum, aliarúmque partium vellicationes, vt diuelli, & dilacerari carnes sibi conquerantur. Eugalenus, *p.* 214. *obseru.* 45. Dolores isti si in pedibus absunt, adsunt tamen in dorso. Ita in quibusdam frigoris sensum, ac si frigida intus ad spinalem medullam effunderetur; in quodam retrò ad dorsum sensum caloris, in anteriore corporis parte sensum frigoris obseruauit Eugalenus, *pag.* 43.

Rara quoque, & à febribus ab antiquis descriptis, & quæ in locis, vbi scorbutus notus non est, conspiciuntur, planè aliena symptomata in febribus hisce scorbuticis animaduertuntur, motus nimirum conuulsiui, lethargus, varij & vagi dolores, & febrium harum in alios morbos præter rationem mutationes.

Febres tertianæ. Frequentissimè autem cum scorbuto conjunguntur febres tertianæ; quæ licèt nothæ sint: tamen signa tertianarum ab antiquis descriptarum non habent omnia, sed istis, quibus diximus modò, notis ab iis discrepant; tùm etiam hoc, quod siue alternis, siue singulis diebus inuadant, tertianarum simplicium, aut duplicium modo, nullus vel horror, vel rigor, imò sæpe nec frigus vllum in iis sentitur. Inprimis verò vrinis ab aliis tertianis facilè differunt: quod in veris tertianis febribus vrinæ in initiò sunt tenues, citrinæ; & ad monstrandam jam incipientem humorum coctionem nonnunquam nubecula sufficit: in febribus verò hisce scorbuticis vrina crassa est, & diuersarum partium. Et quamuis in tertiana notha etiam vrinæ crassescant, & crassum sedimentum tandem subsideat: tamen id fit in febris declinatione, & coctionem significat; cum in scorbuticis hisce febribus tales vrinæ crassæ in principio appareant, & extremam humorum cruditatem significent. Ita etiam Hippocrates, 2. *prognost.* 27.

&

& Galenus, 4. *aphor.* 71. cum vrinas rubras cum rubro sedimento ad fundum matulæ subsidente longiores quidem morbos designare, sed sine periculo esse dicit; id saltem de vrinis intelligendum, cum sedimento subsidente vrina planè clara, & pellucida euadit, & propterea coctionem, & naturæ contra materiam morbificam victoriam significat: in hisce scorbuticis vrinis etsi quid subsideat; rubræ tamen partes crudæ, & inconcoctæ supereminentes vrinam turbidam reddunt; Idque summam cruditatem indicat, & morbum, qui non absque periculo est, eiúsque incrementum significat: obseruatúmque, plures cum talibus vrinis scorbuto laborantes præter medicorum exspectationem extinctos fuisse. Tertianæ scorbuticæ exempla sunt apud Eugalen. *obseru.* 51. 52. 53. 54. Neque ab hisce febribus discrepare videntur eæ, quas describit Carol. Piso, *de morb. à colluuie serosa, obseru.* 66. 67. 68. 69. Et tales febres scorbuti suspicionem conjunctam habentes sunt plerumque tertianæ, quæ sub tempus vernum inuadunt, & post septimum paroxysmum quotidie affligunt: id quod ex pulsu & vrina apparet.

Quartanæ vt aliquando in scorbutum degenerare solent: ita sæpe cum eo conjunguntur. Quæ etsi typum quartanarum obseruant: signis tamen aliis plurimis ab iis discrepant. Neque horrore, atque calore quartanæ respondent; sicut nec pulsu, qui etiam in ipso paroxysmi vigore paruitatem, ac inæqualitatem retinet. Et ipsæ vrinæ tales, quales scorbuto propriæ, apparent. Vide Eugalen. *obseru.* 56. & Carol. Pisonem, *de morb. è collun. serosa obseru.* 91. 92. 93. Neque enim febres hæ à Pisone descriptæ Scorbuticis dissimiles sunt.

Quotidiana. Occurrunt quandoque quotidianæ febres, quæ tamen neque tertianæ duplicis, neque quotidianæ ab antiquis descriptæ notas & symptomata habent. Frigus enim plerumque est lentum, & longum, ad sex, septem, vel plures horas durans, in vigore sitis magna, vrinæ variæ, pulsus paruus & inæqualis in accessionis initio & extra accessionem, in vigore magnus & durus. Adest procliuitas ad lipothymiam, quoties se æger mouet, angustia ad præcordia, & alia scorbuti signa. De quibus Eugalen. *obseru.* 57.

Continua. Cum verò materia scorbuti caussa non semper primis viis coërceatur, & includatur, sed non rarò in venam cauam, & arteriam magnam effundatur, atque ibi corrumpatur, ac putrescat; id quod sæpe ex sanguine, venæ sectione emisso, apparet, qui liuidus, & viridis quasi conspicitur: etiam febres continuæ excitantur, & scorbuto conjunguntur, quæ tamen & ipsæ ab aliis continuis non parum differunt. Nam febres hæ continuæ scorbuticæ mitiorem calorem habent, & minori cum siti, ac inquietudine sunt conjunctæ; aut si hæc sint grauiora, tamen anxietas per interualla recurrens, & ad præcordia molesta, & pulsus tardus, ac inæqualis febres has facilè ab aliis febribus continuis discernit. Quibus si accedant vrinæ crassæ & subrubræ, cum crasso, subrubro, ac graui, & inæquali sedimento, & sitis minor sit, quam pro putredinis magnitudine, signum hoc multò firmius est. Vid. Eugalen. *obseru.* 62. 63.

Frequentissima autem ferè est febris ex continuæ & tertianæ intermittentis typo mista. Neque enim tales febres, etiam hic locorum satis frequentes, tertianæ intermittentes vel puræ vel nothæ sunt; vtpote quæ ad puram ἀπυρεξίαν nunquam deueniunt; neque etiam tertianæ continuæ; cum hæ sine omni frigore, rigore aut horrore exacerbentur; in istis verò vel singulis vel alternis diebus frigus percipiatur, aliáque symptomata conspiciantur, quæ modò enarrauimus, & neque in continuis neque in intermittentibus tertianis apparere solent.

Pestilentes. Imò interdum & pestilentiales, & malignas febres hæ scorbuticæ æmulantur, & maculæ illæ purpureæ, & nigræ, sicut & tumores in inguinibus erumpentes, incautis imponunt. Verum qui caussas, quæ præcesserunt, & omnia symptomata diligenter considerat, has febres à pestilentibus, & malignis discernet. Nam & symptomata sunt mitiora, & facilè vrina, & pulsus antè descripti à pestilentibus febribus eas discernunt; & sunt diuturniores hæ febres, quam veræ pestilentes, atque accedunt alia signa, quæ scorbuto magis propria sunt, quam pesti, vt neruorum resolutio, & anxietas summa circa præcordia. Quæ etsi in pestilentibus febribus quandoque etiam animaduertatur: tamen non ita, vt in peste, illa est continua, sed interrupta, ob vapores non continuo adscendentes ex hypochondriis. Atque hæ febres quoque non sunt Epidemiæ, sed Sporades, & longius, quam pestilentes, extenduntur. Neque mirum est, quod febres scorbuticæ pestilentes æmulentur. Humor enim Melancholicus, præcipuè si putrescat, est pessimus, & varia, pro humorum admistione, symptomata & morbos inducere solet. De quibus Eugalenus.

De Febrium malignarum & Scorbuti cõplicatione. Morbi duo Castris familiares: Febres pestilentes, & Scorbutus. ¶ [Duo morborum genera castris familiarissima sunt, febres malignæ, pestilentes, & ipsa pestis, & Scorbutus. Et quidem de peste ac febribus malignis nullum dubium est: faciúntque plurimorum historicorum libri eius rei mentionem; & nomen morborum Castrensium inde sæpe malignæ febres sortitæ sunt: interdum & à loco nomen acceperunt; vnde morbus Vngaricus dictus, qui nihil aliud fuit, quàm morbus Castrensis, & febris maligna ac pestilens, in Vngaria in castris orta, & inde per totam Europam penè disseminata. Et in bello isto Bohemico-Germanico vix exercitus fuit, in quo non malignæ & pestilentes febres, imò ipsa pestis grassata fuerit, quæ non modò tot millia militum, sed & rusticorum ac ciuium trucidauit, & pagos ac vrbes incolis spoliauit. Et quid hoc mirum; cùm in fame, quæ plerunque castra premit, cibos quosque obuios milites comedant, potu salubri destituantur, cæli & aëris iniurias sustinere necesse habeant. Hinc enim humores corrumpuntur, vnde primò malignæ, deinde pestilentes febres, & tandem ipsa pestis exoritur.

Scorbutus. Scorbuti verò, etsi qui morbos Castrenses descripserunt, plerunque mentionem non faciant: tamen procul dubio non rarus est inter milites: id quod diæta militum ad scorbutum generandum aptissima satis docet: quanquam non semper agnoscitur. Sic & apud Antiquos hoc nomine non obuius, reipsa tamen non ignotus fuit, vt *in Tract. de Scorb.* diximus. Atque in hac sententia me confirmauit Frider. Vander Mile, *In tract. de morb. Bredan.* qui in ea obsidione duos præcipuè morbos grassatos fuisse scribit, Pestilentiam, & Scorbutum: & anno 1625. 20. Martij, 1068. Scorbuto laborantes milites præsidiarios Bredæ inuentos esse refert. Verùm pestilentiam illam & scorbutum, vt morbos distinctos, describit. Ego verò febres malignas & pestilentes cum Scorbuto conjungi posse existimo; atque id me experientia cùm aliàs, tum hoc anno 1636. docuit. Id quod ab aliis annotatum non memini, nisi quòd Seuerinus Eugalenus, *de Scorbuto titul. de febribus pestil.* talium febrium mentionem facit, quas tamen potiùs ad Scorbutum, quàm pestem referre videtur. Ego verò vtrumque morbum coniungi posse puto, neque sine ratione; cùm vterque ex eadem ferè caussa proueniat, prauis nimirum cibis, & aliis, quæ bellum secum fert, incommodis; quibus deinde & contagium accedit; quòd cùm pesti & scorbuto commune sit, vterque morbus per id disseminatur: id quod hoc ipso anno, mense Ianuar. & seqq. hîc & in vicinis locis accidit. Cùm enim miles fame & frigore, & aëris iniuriis pænè enectus, in hoc oppidum & vicina loca in hyberna deduceretur, & magna militum pars ægrotaret, non solùm alij milites,

Sæpissime hi morbi cõiunguntur.

sed

ſed & ciues, eorúmque liberi & familiæ, eodem morbo corripi cœperunt, vt vix domus eſſet, in qua milites erant, in qua non ægri aliquot decumberent, & plurimi etiam morerentur.

Morbi ſpecies eſt febris cōtinua.

Morbi ſpeciem quod attinet, erat ea febris continua, ſine frigore plerunque, ſed ſaltem cum laſſitudine inuadens. Quæ etſi plurimos enecaret, plerumque tamen terminum acutorum excedebat, & nonnulli circa finem tertiæ ſeptimanæ moriebantur; eorum verò, qui conualeſcebant, vix quiſquam ante finem tertiæ ſeptimanæ euadebat: multi etiam ad ſextam ſeptimanam decumbebant. Et quod mirum, nonnulli ter, quater, imò pluribus vicibus, cùm iam ſibi bene valere viderentur, recidiuam patiebantur. Vrinæ vix in vllo turbabantur, ſed erant rubræ, craſſæ. Plurimi vigilabant, & delirabant, è quibus pauci euadebant. Indicia ſcorbuti etiam ſatis clara erant. Erumpebant enim maculæ, non petechiæ, ſed verè ſcorbuticæ, nonnullis etiam tertiâ demum ſeptimanâ. Sudores nonnullis erant fœtidiſſimi, vt fœtor ab adſtantibus vix tolerari potuerit. Et quidem multi ſudabant, ſed tamen inde non conualeſcebant; quod non fit in ſimpliciter acutis. Quidam etiam iuuenis hæmorrhagiam narium patiebatur, & ſanguis (quod nunquam aliàs obſeruaui, nec à quoquam obſeruatum memini) qui è naribus ſtillabat, erat tam fœtidus, vt adſtantes odorem vix ferre poſſent. Et alia etiam apud nonnullos ſeptimâ ſeptimanâ ſcorbuti apparebant indicia, vt circa ventriculum & cor anguſtia, & multæ aquoſæ materiæ ſine tuſſi exſpuitio.

Signa Scorbuti.

Cauſſa complicationis horum morborum.

Neque mirum eſt, talia accidere poſſe. Non parum enim intereſt, quomodo corpus, quod febre malignâ, per contagium præcipuè corripitur, ſit diſpoſitum. Nam ſi corpus antè ſit bonæ conſtitutionis, & humoribus prauis vacet, atque è contagio ſaltem febrem contrahat, longè alia febris idea erit, quàm ſi corpus anteà iam diſpoſitionem ſcorbuticam habens, eâdem corripiatur. Cùm enim à putredine febrili illi ipſi humores ad ſcorbutum diſpoſiti exaſperentur, accidit vt poſtea ſymptomata febris malignæ & ſcorbuti miſceantur, & febre iam maximâ ex parte victâ, ſcorbutus remaneat, aut ſcorbutus etiam febrem prolonget, & vt extra terminum acutarum conſuetum protrahatur, faciat.

Coniungitur & Scorbutus cum febribus Intermittentibus.

Non ſolùm autem febribus continuis, ſed & intermittentibus, ſcorbutus quandoque miſcetur. Anno 1634. M. Iulio, frequentes ſatis fuerunt febres tertianæ epidemiæ, inprimis nothæ, ſed mali, præ quàm aliæ eſſe ſolent, moris, pertinaces, comitatæ variis ſymptomatibus. Erant enim per eas hæmorrhagiæ narium frequentes & copioſæ, anguſtia pectoris, & ſumma reſpirationis, ſine vllis affecti thoracis ſignis, difficultas, vlcera ichorem fœtidum fundentia, tubercula pruriginoſa alba per totum corpus ſubitò prorumpentia, iterúmque diſparentia. Vrinæ erant variæ, modò tenues, modò craſſæ, modò cum laudabili enæoremate, plerumque cum ſedimento pulueri laterum ſimillimo copioſiſſimo, omnes rubræ. Curaui etiam aliquando Studioſum, febre tertianâ intermittente laborantem, cui omnia, quæ febri tertianæ debentur, medicamenta adhibui, ſed fruſtra. Tandem maculæ nigræ in cruribus apparebant, quod cùm viderem, medicamenta antiſcorbutica admiſcui, & febris paulo pòſt ceſſauit.

Nota.

Itaque quotieſcunque febres ſeu continuæ, ſeu intermittentes, ſymptomata febri illi non propria habent, & curatio ex voto, etiamſi omnia exactè fiant, non ſuccedit, diligenter perpendendum, an cauſſæ ſcorbutum generantes præceſſerint, ægérque ad ſcorbutum diſpoſitus fuerit. Symptomata quoque omnia diligenter conſideranda, & an ſcorbutici aliquid lateat, inueſtigandum. Tale enim quid ſi animaduertatur, antiſcorbutica medicamenta medicamentis ad febres deſtinatis admiſcenda, putà ſuccus, conſerua, aqua, ſpiritus, eſſentia cochleariæ, & aliorum antiſcorbuticorum medicamentorum, abſinthium, miſtura ſimplex. Neque etiam è fraxino medicamenta inutilia ſunt.]

Tumores faciei.

Variæ quoque tumorum differentiæ, materia ad ambitum corporis protruſa, vel ruente excitari ſolent. Quandoque enim facies intumeſcere, & inflari ſubitò ſolet; qui tamen tumor itidem facilè euaneſcit.

Pedum.

Sæpe impetu quodam ſeroſa materia deorſum ruit, quæ cum à calore partium illarum, vtpote à fonte caloris remotiorum, debiliore diſcuti non poſſit, pedes intumeſcunt, & tumore œdematoſo corripiuntur. Quibus humore craſſo hypochondria repleta ſunt, in iis limoſæ ac craſſæ humoris huius partes in hiſce locis tumorem durum & renitentem efficiunt.

In inguine & glandulis, in muſculis.

Ruſticis, & nautis, ac qui ſimili iis victus ratione vtuntur, tubercula dura in toto corpore erumpunt, nonnunquam & tumores magni, & profundi cùm in inguine, & glanduloſis corporis partibus, tùm alibi, & in mediis muſculorum ſpatiis, doloris quidem, dū ægri quieſcunt, aut crus ſuper ſcamno, vel puluinari reponūt, expertia, inter eundum verò, & cruribus pendentibus grauiter ægros excruciantia, tumores Gallicos æmulantia, quæ à materia melancholica, & tartarea, vt Chymici appellant, in ambitum corporis à Natura detruſa, & iis in locis hærente, & indurata proueniunt. Ortum enim habent hi tumores ex humoribus ſcorbuticis corruptis, dum tenuior pars humorum, à natura ad ambitum corporis depulſorum, diſcutitur, vel à calore febrili abſumitur, craſſa verò relinquitur. Diſcernuntur autem à Gallicis tumoribus, quod in his apertis materia pinguis lardo ſimilis reperitur; quale nihil in tumoribus Scorbuticis apparet: præterea tumores ſcorbutici ſequuntur vitam triſtem, & calamitoſam; Gallici luxurioſam, vt hac de re ſcribit Eugalen. *pag.* 92. *num.* 18. *obſeru.* 20. Nonnunquam hinc inde ſubitò in corpore tumores erumpunt, qui eadem facilitate & promptitudine, qua orti ſunt, euaneſcunt, & cum ortus ſui principio parti affectæ leuem & momentaneam reſolutionem inferunt, Paralyſinque antecedere ſolent. Eugalen. *pag.* 109. Imo interdum tumores renitentes, duri, ſubrubri vel nigri & cruſtoſi in inguine & cruribus erumpunt, bubonibus peſtilentibus non abſimiles, verùm ſignis ſcorbuti ab iis diſſidentes.

Eorū à Gallicis tumoribus differentia.

Eryſipelas die Roſe.

Eſt & ſcorbuto laborantibus, vel ad ſcorbutum diſpoſitis ſatis familiaris illa phlegmones ſpecies, quæ, quod rubeo, roſeoque colore cutem tingit, vulgo *die Roſe* appellatur, quæque ſanguineos non ſolum, & plethoricos, ſed & ab hac conſtitutione longiſſimè remotos infeſtat, & nonnullos ſingulis ferè ſeptimanis, alios ſingulis menſibus, aliòs longiore interuallo, pro cauſſarum, cum internarum tùm externarum atque adjuuantium, magnitudine & varietate, cum horrore, magno languore & anxietate, nonnunquam leuibus animi deliquiis, inuadit, & nunc hanc, nunc illam partem, pro vt hæc vel illa imbecillis eſt, apprehendit; quod indicium eſt, potius ab humoribus ichoroſis peculiari modo corruptis, aut vaporibus ab ejuſmodi humoribus corruptis reſolutis, quam ſanguinis copia prouenire; præſertim cum alia ſigna, quæ ex vrina, & pulſu, ac morbi hujus motu, & quod facilè de loco in locum, ſicut de arthritide diximus, migrat, conſentiunt: ſicut etiam horrores aliquot diebus ejus eruptionem præcedere quandoque ſolent. Eugalen. *obſeru.* 49.

Hydrops.

Interdum non ſolum crura, ſed &, ſi morbus protrahatur, venter intumeſcit, vbi ſimul Hepar, & Lien plerumque humoribus craſſis ita infarciuntur, vt tumor manifeſtus, & tenſio in iis appareat. Id quod non mirum. Nam cum colluuies humoris ſcorbutici præcipuè circa Hepar, & Lienem hæreat, cùm à ſubſtātia, tùm à vaporibus eius facultas horum viſcerum debilitatur, & praua inde in iis diſpoſitio contrahitur, quam

iterum

iterum alimentis elaborandis imprimunt; vnde vitiosorum humorum, præcipuè serosorum, colluuies cumulatur, & tandem ad crura descendit; si materia sit copiosior, vt tota ab iis recipi non possit, quod reliquum est, intra viscera hæret, & tùm naturæ robore in abdomen protruditur, tùm pondere suo eò ruit, & ventrem in tumorem attollit. Laborant autem hydropici isti longe majore respirandi difficultate, quàm aliàs in hydrope fieri solet, nondum scilicet valde tumore diaphragma premente, & plerique horum respirationem sibi præcludi, & de angustia circa orificium ventriculi conqueruntur. Quæ cum à crassis vaporibus, & flatibus proueniat, vt suprà dictum, iis discussis hæc respirandi difficultas, & anxietas remittit, quod aliàs in hydrope fieri non solet, & rursum iis collectis redit; ac præcipuè post purgantium vsum difficultas respirandi, & angustia augetur. Et si in corporibus plethoricis hoc malum excitetur, facies statim liuida apparet, peccantisque humoris indicium exhibet; tumor quoque multò durior, & tensior est, quam aliàs in hydropicis fieri solet, ideóque neque altè, neque facilè digitorum impressionem admittit, vt aliàs in hydrope fieri consueuit, & impressus digitus in aliquibus nullum, in aliquibus exiguum vestigium relinquit.

Vesica in toto corpore. Præter hanc hydropis speciem alia adhuc occurrit, quam à vesicarum toto corpore, & qualibet ejus parte extuberantium forma, Belgica lingua *Bouckvvatter*, appellant. Cognoscitur, quod iis præcipuè accidit, qui victu minus melancholico vsi sunt, humorésque tenues, & aquosos cum multis flatibus cumularunt, & quod antequam sedem figit certam, aliam atque aliam corporis partem momentaneo tumore ac inflatione hic morbus attollit & distendit. Quibus verò humores minus mobiles sunt, pedes primùm, postea totum corpus duro & inæquali tumore paulatim assurgit, variis tuberibus, sua subinde quasi cute circumscriptis, extra reliquum tumorem exstantibus; præcipuè quidem in inguine, & scroto, quandoque tamen etiam in brachiis, scapulis, dorso, reliquísque corporis partibus. Accidit pulsus huic malo proprius, vrinæ modò crassæ, rubræ, & liuidæ, modò variæ, & inconstantes, procedente tamen morbo crudæ, & tenues; præcesserúntque plerumque alia symptomata, nausea, alui dejectiones, languor, oris siccitas perpetua, & alia. Eugalen. *p.* 152. *obseru.* 20.

Vlcera crurũ. Quandoque non solum maculæ in cruribus apparent, sed & vlcera in iis excitantur, sicca ferè, & neque pus neque saniem ex se fundentia, vt rectè Eugalenus scribit, à cuius partibus magis est experientia, quam Hieronymi Reusneri, qui vlcera scorbutica tenui sanie perpetuò madere scribit. Vlcera autem hæc eos magis infestant, qui temperamento bilioso sunt. De quo Hippocrates, *lib. de intern. affect. Quicunque*, inquit, *splenem habent magnum, siquidem biliosi sunt, hi mali coloris sunt, & malis vlceribus scatent.* Vlcera hæc cum maligna sint,

Vlcera Telephia. ea ad Telephia commodissimè referri censet Balduin. Ronsseus, *de scorb. cap.* 7. Cum enim Telephia dicantur ea vlcera, quod in tali vlcere Telephus Mysiæ rex consenuerit, Ægineta, *lib.* 4. *cap.* 46. nomen hoc scorbuticis vlceribus non immeritò tribui putat. Cum enim Telephus omnem operam impenderit, vt pro diuturno vlcere aliquod medicamentum reperiret: tandem senio confectus reperit herbam, quam sibi cognominem esse voluit, & ea sanitatem recuperauit: censentque viri quidam docti, Telephium esse

Telephium. plantam vulgò cochleariam dictam: alij tamen fabariam esse censent, & satis multis probat VVierus, telephium non esse cochleariam. Verum non multum refert, siue Telephia, siue alio nomine appellentur hæc vlcera: hoc certum est, maligna, & curatu difficilia esse ob humorem Melancholicum, & prauum. Sine caussa verò hoc loco inuehitur in Rosseum Reusnerus, qui hæc vlcera maligna esse statuit, quod ab atrabile proueniant. Ipse enim nititur falsa hypothesi, quod saltem ab humore aquoso ortum habeant. Etsi enim hoc verum sit, quod Melancholia, quæ, vt suprà dixi, in scorbuto etiam concurrit, non tàm adusta sit, vt ea, quæ cancrum excitat: tamen humor Melancholicus quicunque contumax est, neque facilè curationi cedit, & in scorbuto peculiarem corruptionem ac prauitatem sortitus est. Ipse tamen diffiteri non potest, humorem salium Scorbuticis vlceribus inesse. Vlcera hæc interdum ita gangrænosa fiunt, vt ne quidem ferrum inflictum, vel admotum pyroticum sentiant. Imò ex tali vlcere crustoso sæpe mortificatio totius cruris aduenire potest, nisi maturè crusta à reliquo vlcere separetur. Eugalen. *p.* 406. *obseru.* 8.

Neque solum crura, sed & alias corporis partes vlcera hæc interdum occupant. Ita obseruauit Eugalenus vlcus scorbuticum, quod cum tumore ingenti ad Elephantiasin accedente præter dimidiam faciem, & magnam ceruicis partem, nasum, & labia occupabat. Præter dictam faciei inflationem nasus liuidus erat, labia prætumida, & nigra, oculi prominentes, & fusco colore palpebræ tinctæ, & variis pustulis variegatæ: hæ serpendo quotidie labiis per totam ferè faciem dispergebantur, subjectas carnes exedentes, & circa tempora in vlcus nigrum, tetrum, malignum, & glomerosum, quod Carcinoma Græci vocant, desinentes.

Refert idem Eugalenus, *pag.* 221. *num.* 48. penem quandoque exulcerari, cum praua ista materia, dum per penem cum serosa sanguinis substantia defertur, inter transeundum malignitate & acrimonia sua teneram penis carnem erodit. *Penis.*

Imò non solum vlcera scorbuticos corripiunt, sed & grauissimum, etsi vulgo non satis cognitum & rarius, malum scorbuto quandoque accedit, mortificatio scilicet, & gangræna vel vnius, vel plurium corporis partium, præcipuè digitorum pedum. Incipit hoc malum plerumque circa pedis extremum cum nigris, & purpureis maculis, & lituris quasi, & hinc paulò post vlcus crustosum, & gangrænosum, siccum, neque saniem, neque pus reddens apparet, digitúsque vnus vel alter pedis emori incipit, & lineæ rubræ, ac purpureæ lituræ supra juncturam pedis secundum tibiæ longitudinem apparent. Id quod Eugalenus etiam annotauit, atque ego ipsemet exempla ejus rei duo vidi, vnum in viro quodam Nobilissimo, alterum in Pædagogo. Est verò hujus gangrænæ, ac Sphaceli à gangræna & Sphacelo vulgò descriptis magna differentia. Etsi enim in vtraque gangræna pars emoriatur, ac sensum omnem amittat, ac malum indies latius serpat: tamen non paucis discrepant. Gangræna enim illa vulgò nota ferè ex caussis manifestis & notis ortum habet, & in membro tali Sphacelo emortuo fœtidus, ac aquosus humor effluit, membrum molle, ac putridum redditur, & grauem, ac cadauerosum de se fœtorem emittit, multúmque breui tempore serpit, & plerumque hominem citò jugulat. Gangræna verò scorbutica ferè sine caussa manifesta inuadit, & lentè, ac tardè serpit; ac non nisi longo tempore hominem jugulat. Nobilis enim ille, cuius modò mentionem feci, vltra menses tres; pædagogus verò vltrà sex menses cum malo hoc vitam protraxit; sicut Eugalenus ad duodecimam hebdomadam malum hoc protractum fuisse testatur. Pars planè sicca est, nihilque effluit, & cum corrupta ferro aufertur, licet caro rubra offeratur, color tamen ille ruber paulò nigrior est, & sequenti die & ipsa planè emortua deprehenditur: nullus quoque fœtor percipitur. Præterea vbi primò malum vnum saltem pedem apprehendit, postea, absque omni caussa manifesta, in altero etiam crure, & pede maculæ, & lituræ rubræ, vel purpureæ apparere incipiunt, & paulò etiam pòst illius pedis digitus vnus, vel alter liuidus redditur, & planè emoritur; tandémque homo

plerumque

plerumque Apoplexia, quod Nobili illi accidit, vel epilepsia accedente moritur.

Atrophia. Tandem etiam Atrophia hoc malum interdum sequitur. Quibusdam crura atrophia laborant, & ita gracilia redduntur, vt vix ossibus hærere videantur: Interdum & totum corpus ita emaciatur, vt vix cute, & ossibus homines hæreant, & sceleti formam referant. Quod accidit, quod partes vel etiam totum corpus bono alimento destituitur, & à vitiosis humoribus, qui affluunt, calor natiuus & vis nutrix partium ita debilitatur, vt nutritionem rectè promouere non possint. Et in principio quidem atrophia accidit, quod ob vitiosum nutrimentum facultas in nutritione frustratur ob errorem externum: vbi verò temporis progressu ipsis partibus ab humoribus continuò affluentibus vitiosa dispositio imprimitur, non aliter ac in leucophlegmatia & scabie praua, læsa etiam facultate nutritio læditur. Et licet à variis etiam caussis aliis ἀτροφία generari possit, vt ab vlcere pulmonis, aut alicuius alterius visceris abscessu, à febribus, præcipuè hectica: tamen hîc hæ caussæ omnes, earumque propria signa absunt; contrà pulsus, vrina, aliaque, cùm quæ præcesserunt, tùm quæ adsunt, Scorbutum arguunt, quæ hactenus sæpius sunt enumerata, nec toties repetere opus est: agitque de iis Eugalen. *num. 33. p. 159. & seqq. obs. 35. 36. 40. 46.* Cor tamen à vaporibus putridis continuò afflictum etiam calorem & siccitatem præter naturam contrahere potest, atque inde tabes & atrophia in toto corpore excitari.

Atque ita morbos, & symptomata, quæ Scorbutum comitari solent, pleraque recensuimus, ductu inprimis Seuerini Eugaleni, qui de hisce omnibus accuratè & prolixè egit, & si curationem scorbuti eadem ratione adiecisset, omnibus, qui de scorbuto scripserunt, palmam præripuisset, & de arte Medica optimè mereri potuisset. Etsi autem ex his signis omnia apud nos non ita semper sunt euidentia, vt iis in locis quibus scorbutus quasi patrius & vernaculus est: tamen qui ea, quæ circa ægros etiam in his & vicinis locis fiunt, diligenter considerauerit, istis signis satis sæpe manifestis latentem sub aliis morbis scorbutum, aut certè eius initia deprehendere poterit. Si quis verò est, qui putet, me nimium in recensendis morbis & symptomatibus scorbuticis fuisse, is sciat, me equidem cum iis non facere, quibus nullus ferè morbus offertur, quem non ad scorbutum reducere conentur: interim qui experientiam diligenter consulet, animaduertet & hæc quæ enumerata sunt, & forsan plura cum scorbuto mala coniungi posse.

CAPVT V.

Prognostica.

1. IN Prognostico instituendo Medicus cautus sit, & omnes facultates principes earumque læsiones diligenter perpendat. Etsi enim pulsus plerumque in hoc morbo valde debilis, languidus & paruus sit, ita quidem, vt medicis morbi huius ignaris mirum videri possit, cum tali pulsu hominem viuere posse: tamen inde mortem præsagire non licet; cum non morbi lethalis, sed morbi peculiari modo facultati vitali aduersantis signum sit. Etenim vitali cordis facultati, vt & neruoso generi, aduersam qualitatem habet colluuies scorbutica. Vnde illæ cordis anxietates, conuulsi motus, paralysis, varij dolores, & similes affectus scorbuto tam familiares sunt.

2. Malum hoc in principio ferè curatu facile est, & idoneis medicamentis adhibitis facilè cedit; cum vitium saltem in humoribus consistat, nec praua aliqua dispositio visceribus communicata sit, & sæpe sola diæta, ac præcipuè aëris mutatio ad curationem sufficiat.

3. Si verò radices agat, diuturnum malum est, & quod multa curatione indiget, & vix vnquam radicitus tollitur. Nam & humor melancholicus, à quo hic morbus ortum habet, natura sua contumax est ac tardè mouetur, & morbos pertinaces ac diuturnos parit; & postquam humor scorbuticus semel similem Hepati, & Lieni dispositionem impressit, vix ea planè extirpari potest; atque ob eam vel singulis annis, vel longiore interuallo, pro victus ratione, & aliis circumstantiis. malum recurrit, nunc iisdem, nunc aliis stipatum symptomatibus: virique cum eo sæpe in annum nonum, decimum, vel plures; fœminæ in vigesimum vel plures vitam protrahunt; proculdubio ea de caussa, quod in fœminis per menses vitiosæ colluuiei pars aliqua euacuetur: donec tandem perpetuo languore contabescunt, ægrique, aliis atq; aliis symptomatibus subinde superuenientibus, grauiter affecti, & diu afflicti tandem sæpe improuiso moriuntur: Sicut in Islandia mensæ assidentes, aut aliud quid agentes repentè concidere, & mori quandoque hoc morbo laborantes se ex oculatis, & fide dignis testibus audiuisse, refert Dodonæus, *in prax. Medic.* Humor enim contumax est, & vt non nisi longo tempore in corpore coaceruatur, ita etiam non nisi longo tempore tollitur, & optimis etiam remediis resistit.

4. Qui diætæ se adstringi non patiuntur, quique in assumendis medicamentis difficiles & morosi sunt, rarò integrè ab hoc morbo liberantur; ideoque etsi quandoque symptomata demulceantur, & scorbutus aliquomodo deuictus videatur: tamen si æger ab vsu medicamentorum desistat, paulò post eadem vehementia morbus recrudescere solet, interdum cum iisdem, interdum cum aliis, sed æquè grauibus symptomatibus.

5. Plerumque scorbutus in cachexiam vel hydropem, nonnunquam & in dysenteriam, sæpissimè verò in tabem & atrophiam transit, & hominem lenta morte iugulat. Cum enim, vt supra dictum, humores Scorbutici prauam & similem dispositionem visceribus, inprimis lieni & Hepati; imprimant, fit, vt læsa horum viscerum facultate sanguificatio lædatur, & serosorum humorum ac flatuum copia producatur. Cum verò vitiosi humoris colluuies ad ventrem protruditur, diarrhœam diuturnam, tandemque hydropem inducit. Cum etiam humores praui circa viscera & inprimis viis collecti cum sanguine misceantur & cum eo in totum corpus distribuantur: eum ad corpus nutriendum ineptum efficiunt: vitiosique humores cùm sua substantia, tùm prauis exhalationibus omnibus corporis partibus similaribus vitiosam dispositionem imprimunt; facultatemque nutrientem lædunt: cor etiã à vaporibus putridis continuò afflictum intemperiem calidam & siccam contrahit, atque inde tabes & atrophia in toto corpore excitatur.

6. Respiratio difficilis, & pectoris angustia periculosum malum est, ob quam, si & Medicus, & adstantes suum officium non faciunt, sæpe ægri syncope præter expectationem pereunt, Si verò Natura fortior morbum diutius tolerare possit, plerumque in hydropem ægri incidunt, præcipuè ii, qui catharticis fortioribus sæpe vtuntur.

7. Crurum maculæ quò magis ad liuidum, & atrum colorem tendunt, eò peiores sunt; & si in vlcera aperta abeant, difficulter ea sanantur. Indicat enim talis color latentem humorem atrum, & malignum, à quo excitata vlcera periculosa sunt, & difficulter curantur.

8. Scorbutus hæreditarius, & à parentibus propagatus, vt & qui à pueris quasi adoleuit, difficulter admodum curatur, & vix vnquam exstirpatur, & ferè semper aliquæ eius reliquiæ remanent, quæ facili de caussa repullulant. Habent enim tales secum congenitam scorbuti caussam, & natiuam lienis imbecillitatem, quæ

quæ ope medicamentorum vix vnquam tollitur.

9. Pueris στομακάκη crebrius, σκελοτύρβη rarius accidit.

10. Periculosius senes iuuenibus, & mulieres viris laborant, si scorbuto afficiantur. Senes enim calorem debilem habent, & cruditatibus obnoxij sunt; ideóque morbi malitiam facilè superare non possunt. Eadem de caussâ & fœminæ magis periclitantur, præsertim eo tempore, quo fluxus mensium cessat, aut ante tempus subsistit; sanguinis motu ad viscera nutritionis conuerso, humoribúsque vitiosis, qui cum mensibus euacuari solebant, in corpore retentis, & viscera debilitantibus.

11. Quibus tormina ventris, & circum vmbilicum contorsiones continuæ adsunt, rarò euadunt.

12. Tumores in variis corporis partibus subitò erumpentes, iterúmque euanescentes, paralysin præsagiunt.

13. Post paralysin curatam nerui quidam, in quos serosa, vel vaporosa materia decumbit, contrahuntur, & conuulsionem illorum excitant.

14. Conuulsio scorbutica sæpe subitò in paralysin, cataphoram, vel tumorem, nunc euanescentem, nunc rursum emergentem transit, provt materia scorbutica nunc huc, nunc illuc mouetur.

15. Gingiuarum tumor, atque erosio, nisi maturè sanetur, carnem ad ossa vsque absumit, & os tandem dentibus priuat. Quandoque liuor partem oris superiorem, & palati partes penitiores apprehendit, & superuenit putredo palati ac faucium insignis, quod symptoma aliquibus imposuit, vt scorbutum pro lue Venerea haberent, vtpote in qua nihil frequentius accidit, quàm oris fauciúmque corruptio, quod malum & plerúmque lethale signum est, & caloris natiui exstinctionem significat.

16. Vlcera crurum curatu difficilia sunt, & periculo non vacant; cum ab iis totum crus interdum gangræna corripiatur, quam tandem sphacelus subsequitur, vnde totum corpus in periculum adducitur.

17. Vomitus, & humorum vitiosorum suprà & infrà rejectio parum ægris prodest, sed potius ventris, & intestinorum doloribus plurimos longiore mora conficit.

18. Febres cum scorbuto non curantur integrè, si scorbuti curatio negligatur. Imò si indicationes, quas febris suppeditat, solùm attendantur, æger sæpe non parum læditur. Quæ res ipsa facit, vt febres hodie sæpe tam diuturnæ sint, quod latens sub iis scorbutus non semper attenditur & cognoscitur. Febrésque tales diuturniores vires sæpe deiiciunt, ægrúmque interficiunt, aut alium grauiorem morbum accersunt.

19. In febribus scorbuticis intermittentibus quandoque conuulsiui motus, vel carus in singulorum paroxysmorum initio accidunt, qui tamen sponte remittunt.

20. Febres continuæ scorbuticæ, si purgantibus medicamentis initio fortioribus, aut crasso potu, aut medicamentorum calidorum vsu exasperentur, plurimos subito animi deliquio ac suffocatione enecant atque occidunt.

21. Tumores crurum œdematosi in hoc morbo diuturniores esse solent, minúsque promptè discutiuntur; cum & sanguis crassior situs ratione ad hæc loca tendat, & ob caloris in hisce partibus à fonte caloris vitalis longè distantibus debilitatem discuti non possit.

22. In magnis lienibus sanguis è dextra nare fluens, malum.

23. Cum etiam quandoque liuidæ maculæ in cruribus delitescere, quandoque confertim efflorescere soleant, dubiam hoc naturæ cum morbo pugnam indicat, & vbi morbus iam incrementum sumpsit, vtrumque iam mortis instantis indicium est. Euanescunt maculæ, cum calor natiuus exstinguitur, & qui restat exiguus, ad suum fontem refugit, & cum eo sanguis partes exteriores deserit. Cum verò in morientibus vbertim hæ maculæ efflorescunt, materiæ prauitatis, & copiæ argumentum est, quæ calore natiuo iam succumbente, neque amplius humores regente, iugo quasi excusso, liberè diffunditur.

CAPVT VI.

De Curatione Scorbuti in genere.

Indicationes.

Indicationes.

CVm omnia, quæ Scorbuticos infestant, mala & symptomata ab humore melancholico, crudo, seroso, salso, & peculiari modo corrupto originem habeant: danda opera, vt illa eius cruditas & prauitas emendetur medicamentis cùm manifesta, tùm occulta qualitate eum corrigere valentibus; ipse ex primis viis, vbi præcipua eius sedes, vt & toto corpore, tollatur; obstructiones, in liene inprimis; & vicinis venis, aperiantur; praua dispositio viscerum, lienis maximè, emendetur, & defectus ille in coctione & πνευματώσει salis, & humorum crassorum corrigatur; ac scorbuticorum eiusmodi humorum crassorum generatiò, remouendo caussas ad eorum generationem facientes, præcaueatur. Seu, vt Forestus hac de re loquitur, quatuor intentiones sunt curandi scorbutum; apertio, euacuatio, alteratio, & confortatio. Nisi enim plenitudo sit amota obstructio aperta, & intemperies ablata, ac lien roboratus, æger nunquam curabitur; & quatuor istis adhibitis infinitos scorbuticos se curasse refert Forestus. Quod verum esse vt facilè credimus: ita curationis ab eo institutæ historiæ docent, eum semper talia elegisse vel admiscuisse medicamenta, quæ peculiari vi scorbuto aduersantur. Diæta etiam sit ita comparata, vt ad generationem, & augmentum humoris scorbutici non solùm non conferat, sed etiam ei sit contraria.

Curatio.

Sanguinis euacuatio. Per hæmorrhoides.

Et primò quidem sanguinis euacuationem quod attinet, si natura eius per hæmorrhoides euacuationem sponte tentaret, id aptissimum esset. Et si per hanc viam natura aliàs vitiosos humores euacuare consueuit, danda est opera omnibus modis, vt hæmorrhoides prouocentur.

Per venæ sectionem.

Quod si de hæmorrhoidum flux nulla spes sit, & sanguinis sit aliqua abundantia, præsertim si febris coniungatur, primis viis vel clystere, vel leni aliquo medicamento prius euacuatis, vena, si vires id permittunt, aperienda, vt ita vitiosi humores simul euacuentur, & natura reliquos facilius superare possit; sanguisque ventiletur: cum videamus, naturæ ipsius ductu non rarò in principio huius morbi sanguinem è naribus effundi.

Quæ vena aperienda.

Aperienda autem vena, vbi opus, in cubito, seu mediana, seu basilica, & quidem lato scalpello, vt monet VVierus, vt non solum tenues sanguinis, sed & crassiores partes euacuentur. Si tamen vires aliquo modo iam sint debiles, latam sectionem dissuadet Forestus, ne multum spirituum exhalet, & vires amplius debilitentur. Plerique sectionem in sinistro brachio instituendam censent. Equidem, vt *lib. 5. Instit. part. 2. s. 1. cap. 17.* dictum, venæ brachii sinistri maiorem aliquam cùm liene cognationem non habent, quàm venæ brachii dextri: τὸ καθ' ἕξιν tamen, ob ξύρροιαν, & ξύμπνοιαν illam occultam, & consensum partium dextrarum cum dextris, sinistrarum cum sinistris, etiam hîc obseruare forsan non inutile fuerit. Forestus etiam saluatellæ in sinistra manu apertionem in scorbuto prodesse se experientia didicisse scribit: qua de re experientia consulenda. Nam ratio eius rei nulla reddi potest. Postea, & præcipuè si melancholicus sanguis ad inferiora defluxerit, vt non sine caussa suadet Ronsseus,

vena

vena poplitis, aut malleoli aperiatur, vt materia ibi fixa quoque euacuetur. Et omnino commodum est, vt sanguis peccans non semel, & vna vice detrahatur, nec vna tantum in vna parte vena aperiatur, sed aliquoties id fiat, interiectis interuallis. Ita enim qui per varia corporis loca sparsus est sanguis vitiosus, commodius euacuari potest.

Quantũ sanguinis euacuandum. Parcius autem sanguis euacuetur; cùm largiorem sanguinis missionem hic morbus respuat, vt Eugalenus scribit.

Si v. morbus iam radices egerit, & sanguinis iam adsit magna corruptio, ac cacochymia cum nulla sanguinis abundantia, eaque ita totum corpus occupauerit, vt iam maculæ efflorescant, & alia externa signa in corpore hinc inde appareant, vix venæ sectio tentanda, ne puriore, & subtiliore sanguine effluente, & crassiore illo, ac viscido in venis subsistente, vires ægri debilitentur: sed tùm potius ad cacochymiæ scorbuticæ præparationem, & euacuationem, primis viis tamen & ventre prius euacuatis, accedendum.

Præparatio humorum. Præparationem ergo, & purgationem quod attinet, cum scorbutus fortia purgantia non ferat, sed iis ex asperetur potius, vt aliquoties monet Seuerinus Eugalenus, omnésque eruditi Medici ipsa experientia edocti testantur; neque vna vice humores vitiosi euacuari possint: purgatio per ἐπίκρασιν rectissimè instituitur, ita scilicet, vt materia primum præparetur, & coquatur, & corruptio, ac putrefactio humorum superetur, & cohibeatur, deinde purgatio lenis instituatur; & cum materia scorbutica non sit eiusdem substantiæ, sed ex diuersis humoribus mista, iterum ad præparationem accedatur, & hinc, si opus sit, medicamentis idoneis humores præparati rursum euacuentur. Quod nisi obseruetur, & materiâ adhuc crudâ, & specificâ humorum corruptione nondum superatâ, purgantia exhibeantur, materia mota & conturbata anxietates multas parit. Imò obseruatum, non paucos citra purgantium vsum conualuisse, vsurpatis medicamentis attenuantibus, incidentibus & peculiari vi scorbuto aduersantibus.

Præparantia in scorbuto qualia. Itaque primò, vt experientissimi medici Salomonis Alberti, antecessoris olim mei, verbis vtar, ea vsurpanda medicamenta, quæ terreum, & feculentum humorem colliquent, attenuent, incidant, dissipandoque abstergant, vt soluta obstructione, quod crassius est, facilius in aluum, corporisque sentinam excidat; quod tenuius, & serosius, ad vias vrinæ deriuetur, & vtrumque adeo, quò vergit natura, per conferentia loca euacuetur. Nam & crassiores sæpe huius humoris partes cum vrina excernuntur, & cum ægri commodo vrinæ ferè nigræ, & turbidæ, quæque nigrum sedimentum deponunt, emittuntur.

Regula generales in præparatione humorũ obseruanda. Monendum tamen de istis: Primò ad vniuersalem methodum semper hic respiciendum, & naturam humoris, ac corporis constitutionem considerandam esse. Vbi enim frigidi, & crassi humoris sunt, & in iis, qui in frigido, humido, ac crasso aëre viuunt, attenuantibus, & incidentibus fortioribus vtendum: in aliis mitiora adhibenda.

Deinde si morbus radices altius egerit, & diu iam durauerit, fortioribus remediis, & magis attenuantibus, & internis, quàm externis, sudoriferis, balneis, ac aliis. Tutissimum tamen est, semper à mitioribus incipere, & paulatim ad fortiora progredi. Et si morbus curationi non cedat, & cum laudabilibus vrinis incrementum sumat, signum est, medicamenta debiliora esse, quàm morbi, & caussæ magnitudo requirit, & propterea ad fortiora progrediendum.

Tertiò aperientibus & attenuantibus medicamentis quæ in aliis morbis vsurpantur, solis fidendum non esse, sed ea addenda, quæ peculiari proprietate huic morbo aduersantur. Non enim est de nihilo, quod aliquoties monet Eugalenus, Medicos aliàs doctos frustrà in hoc morbo, quem non rectè cognitum habuerant, curando laborasse, qui proculdubio & aperientia ac euacuantia, & alterantia, atque confortantia vsurparunt; sed frustra: cùm cacochymiam scorbuticam cognitam non haberent. Neque enim quælibet aperientia, vel humorem melancholicum alterantia hic sufficiunt, sed semper ea vsurpanda, & admiscenda, quæ humoris huius naturam respiciunt. Ideóque etsi quæ obstructiones hepatis, lienis, ac vicinorum vasorum aperiunt, & intemperies eorum corrigunt, quæque in aliis melancholicis affectibus vtilia sunt, & hic locum habeant, vt radices *aperientes, scorzonera, caryophyllatæ, helenij, cichorij, polypodij, gentianæ, rhapontici, aristolochiæ rotundæ, scillæ*; cortices *tamarisci, capparum*, folia *chamædryos, chamæpithyos, cuscutæ, agrimoniæ, fumariæ, hyssopi, lupuli, ceterach, scolopendrij, betonicæ, origani; flores genistæ, cichorij; è fructibus amygdalæ amaræ, baccæ lauri, iuniperi*, & similia: ea tamen quæ huius humoris proprium vitium peculiari vi corrigere possunt, semper addenda.

Poterit ergo primò talis potio parari.

℞. *Rad. cichor. fœniculi, polypod. q.* an. ℥. j. *cort. tamarisc. rad. cappar.* an. ℥. ß. *cochlear. becabung. fumariæ, omnium recent.* an. M. j. *ceterach. chamædryos, hyssop. capill. veneris, linguæ ceruinæ* an. M. ß. *passular.* ℥. j. Coq. s. a.

Colaturæ clarificatæ ℞. ℥. xx. dulcoretur *sacchar. cando*, & add. *cinamom.* ʒ. ii.

F. potio pro 4. vel 5. dosibus: vel addatur *sacchar.* q. s. & fiat *syrupus*, cuius ℥. j. ß. detur, cum *aq. scolopendr. fumar. cochlear. nasturt. aquatic. becabungæ.*

Vel ℞. *Aq. scholopendr. fumar. chamædr.* an. Vnc. iij. *syr. de scolopendr. de fumar. byzantin.* s. an, ℥. j. *spir. vitrioli* ℈. ß.

Fiat potio pro 3. dosibus.

D. Salomon Albertus hoc digestiuum præscribit.

℞. *Passular. minor. succ. acetosæ imbutar.* ℥. j. ß. *rad. polypod. quern.* ℥. ß. *asari* ʒ. ij. *bistort.* ʒ. iij. *glycyrryz. oxylapathi* an. Drach. ii. *cort. rad. cappar.* ʒ. iij. *tamarisci, sem. anisi, fœniculi* an. ʒ. j. ß. *agni casti* ʒ. j. *vrticæ* ℈. iiij. *herb. cuscutæ, acetosæ, capill. veneris. lichen. petrei, ceterach, linguæ ceruinæ* an. M. ß. *thymi, epithymi* an. P. ij. *flor. borrag. bugloss. violar.* an. P. j. *cinamom.* ʒ. ij.

Coq. in *aq. pura ad* ℔. j.

In colatura clarificata dissolue *sacchar.* q. s.

Coq. ad syrupi consistentiam.

Cuius ℥. j. ß. detur quotidie cum *aq. scolopendr. capill. Veneris, lupuli* an. ℥. j.

Poterit & spiritus salis, cremor tartari, tartarum vitriolatum vel spiritus tartari compositus, quem vulgo misturam simplicem nominant, in iusculo carnis vel alio conuenienti liquore exhiberi.

Materia hisce vel similibus medicamentis præparata, & viis apertis, ad purgantia accedendum. Licet etiam præparantibus quædam purgantia admiscere, vt aluus nonnihil laxetur, & humores ad aluum sensim deducantur. Eligantur autem, vt etiam supra dictum, leniora purgantia; cum fortiorum & vehementiorum purgantium vsu, ipsa experientia teste, ægri in hoc morbo in præsentissimum discrimen adducantur & vitæ periculum sæpe coniiciantur. Ideóque confectionem Hamech plerique docti abhorrent. Si tamen infundatur vel coquatur, mitior fit.

Vt ℞. *Decoct. fol. senæ sec. August.* ℥. iv. *confect. Hamech.* ʒ. i. ß. *el. diaphœnic. rosat. Mes.* an. ʒ. ß.

Bulliant semel atque iterum, & colentur.

Colaturæ add. *mannæ* ℥. ß. Iterum colentur.

F. haustus.

Vel. *Rad. polypod. q.* ℥. ß. *cort. rad. cappar. fraxini* an. ʒ. ij. *absinth. centaur. min. chamædr. ceterach.* an. M. ß. *thymi, epithymi* an. P. j. *sem. anisi, fœniculi* an. ℥. ß. *hellebor. nigr. præp. fol. senæ el.* an. ʒ. iij. *rhabarb.* ʒ. ij. *cinamom.* ʒ. ß. *conseru. fumar. cochlear. borrag.* an. ℥. j. ß.

Contundenda contundantur, & affundantur *aq. vel vini, vel seri lactis* ℔. iij. ac in vase duplici coq. in baln. per horas ij. Colaturæ exhibeantur ℥. ij. manè, & horis duabus ante cœnam.

Vtile est etiam hoc medicamentum.

℞. *Passular. polypod. q.* an. ℥. ß. *iuiubar. sebesten.* an. num. vj. Coq. in aq.

Colatur. ℞. ℥. viij. In iis infund. *fol. senæ el.* ℥. ß. *epithym. Cret.* ʒ. ij. *turbith. elect. helleb. nigr. præpar.* an. ℈. ß. *zingib. caryophyll.* an. ℈. j.

In colatura dissoluatur mannæ ℥. ß.

Iterum coletur.

F. haustus.

Vel paretur talis potio.

℞. *Rad. polypod. q.* ʒ. vj. *asari, cort. tamarisc. rad. cappar.* an. ʒ. ij. *chamædr. capill. vener.* an. M. j. *epithym.* ℥. ß. *flor. borrag. bugloss. cichor.* an. ʒ. ij. *fol. senæ el.* ℥. j. *sem. anisi, fœniculi* an. ʒ. j. *passular. exacinatar.* ʒ. vj.

Infund. in *s. q. seri lactis.*

In colatur. ℥. vj. dissolu. *el. Indi, vel rosat. Mesue,* prout humoris natura postulat, ℥. ß.

Iterum colentur.

Add. *syr. de fumar. compos. vel de cichor. cum rhabarb.* ʒ. vj. Misce.

F. potio purgans pro 2. dosibus.

℞. *Rad. polypod. q. scorzoneræ* an. ℥. ß. *fumariæ, cochlear.* an. M. ß. *sem. endiuiæ, anisi, fœniculi, carui* an. Drach. j. *cort. rad. capparum* Drach. ij. *ceterach. capill. vener. borraginis* an. M. ß. *fol. senæ* ℥. j. *agar. trochiscati* ʒ. ij. *rhabarb.* ʒ. j. *flor. cordialium* P. j. *spicæ Indicæ, cinamom.* an. ℈. j. *schœnanthi* ℈. ij.

Coquantur *in sero lactis.*

Colaturæ ℞. ℔. j. Adde *syr. de cichor. cum rhabarb. rosf. fol.* an. ℥. j. *succi cochleariæ vel scelotyrbici alicuius* ℥. j. ß. Misce.

Pro duabus vel tribus dosibus.

Vel ℞. *Rad. cichor. petroselini, polypod. q.* an. ℥. ß. *cort. tamarisc. rad. cappar.* an. Drach. ij. *helleb. nigr. præp.* ʒ. j. ß. *cochlear. nasturt. aq. becabung.* an. M. j. *ceterach. agrimon.* an. M. ß. *sem. anisi, fœniculi, agni casti* an. ʒ. i. *passular.* ℥. j.

Coq. *in s. q. seri lactis caprini.*

In colatur. infund. *fol. senæ el.* ℥. j. *rhabarb. elect.* ʒ. j. *flor. borrag. bugloss. genistæ* an. P. j. *cinamom. caryophyll.* an. ʒ. ß.

Colaturæ ℞. ℥. ix. *syr. de fol. senæ* ℥. j. *fumar. comp.* ʒ. vj. *cremor. tartari* ℈. j. M.

F. potio pro 3. dosibus.

Vel ℞. *Electuar. diacatholic.* ℥. j. *confect. Hamech.* Drach. iii.

Infund. *in decocto, vel aq. becabung. & cochlear.* ℥. iii.

Postea colentur; add. *syr. de fol. senæ* ℥. ß.

Pilulæ.

℞. *Pilular. tartarear. Quercetan.* ʒ. j.

F. Pilulæ mediocres.

Vel ℞. *Pilular. aggregat.* ℈. ii. *tartarear.* ℈. j. *Extract. hellebor. nigr.* gr. vj.

Fiant pilulæ xxi.

Vel ℞. *Pulu. rad. gialapa* ʒ. ß. *pilular. tartarear.* ʒ. i. *tartari vitriolati, pulu. sem. sinapi, nasturtij,* an. Scrup. sem.

Cum *succo absinthij, vel fumar. vel. oxymel. scillit.*

F. pilulæ, quarum Drach. ß. sæpius ante cœnam exhiberi potest.

Pulueres.

℞. *Fol. senæ* ℥. ß. *epithymi, cremor. tartari* an. ʒ. ii. *cinamom. caryophyll. galangæ, sem. anisi* an. ℈. i. *diagryd.* ʒ. ß.

F. puluis: Dosis ʒ. i.

Vel infundantur Vnc. sem. in sero lactis.

Nec incommodè exhibetur puluis senæ nostræ descriptionis.

℞. *Fol. senæ el.* Vnc. i. sem. *cremor. tartari* ʒ. vi. *cinamom.* ʒ. iii. *caryophyll. galang.* an. ʒ. ß. *diagryd.* Drach. i.

Possunt quoque huius pulueris Dra. ii. vel iii. pro ratione virium, in s. q. seri lactis per noctem infundi, & colatura manè exhiberi.

Commendatur etiam ad scorbutum extirpandum hic puluis.

℞. *Aloes, croci oriental.* an. ʒ. ii. *myrrhæ* ʒ. i. *Electuar. de succo rosar. in tabul.* ℥. ß.

Fiat puluis, cuius Dra. i. exhibeatur mane, & iterum Dra. i. horis duabus ante cœnam, in lacte caprino aut sero lactis caprini, aut in lacte, in quo nasturtium aquaticum coctum sit. Si propter aloës amaritiem puluis hic alicui minus arridet, pro tabulis de succo rosar. ipsum electuar. sumatur, & F. pilulæ.

Vel ℞. *Fol. senæ* ℥. ß. *epithymi, polypod. q. cremor. tartari, rad. rhabarb. monach.* an. ʒ. ß. *sem. anisi, fœniculi* an. ℈. ii. F. puluis.

Laudatur & hic puluis, cum pituitosus humor admistus est.

℞. *Fol. senæ, agarici trochisc. croci, epithymi* an. ʒ. ij.

F. puluis. Dosis ʒ. i. vel ii.

Passulæ purgantes.

Vel parentur hæ passulæ purgantes.

℞. *Fol. senæ elect.* ℥. i. *mechoacann. albiss. polypod. q.* an. ʒ. vi. *flor. cordial.* an. P. i. *cinam.* ʒ. ß. *sem. fœniculi* ʒ. i. *glycyrrh. rasæ* ʒ. i. ß.

Ebulliant in s. q. *aq. vel vini,* & macerentur per noctem in infusione.

Colaturæ leniter expressæ. ℞. ℔. i. cui adde *sacch. alb.* ℥. ii. *mannæ* ℥. iii.

Coquantur ad spissitudinem Iulebi *cui sub finem adde succi cochlear.* ℥. ii.

Rursum semel atque iterum ebulliant.

Tandem add. crem. tartari. ʒ. vi. *passular. minor. lotar.* ℥. x. M.

Et maneant passulæ in infusione, de quibus datur ℥. ß. vel i vel Vnc. i. ß. pro ætatis & virium ratione. Si opus est, possunt, dum sumuntur, gr. i. vel ii extract. scammonii acui.

Bolus.

Vel ℞. *Electuar. diacatholic.* ℥. ß. *confect. Hamech.* ʒ. ß. *pulu. fol. senæ, crem. tartari* an. ℈. ß. vel ℈. i.

Cum *saccharo*

F. Bolus.

Corpore hoc modo euacuato ad fortiora aperientia, & ea inprimis, quæ morbo huic propria esse diximus, accedendum, & medicamenta, quæ sale volatili abundant, ac humorum cruditatem, & deficientem coctionem, ac fermentationem corrigere, &, vt VVierus loquitur, crassos & crudos humores penetrare, eosque subtiles, & tenues reddere, obstuctiones aperire, & vitiosos humores hinc inde per corpus dispersos discutere, vel per vrinas educere, & peculiarem illam humorum corruptionem impedire possunt, vsurpanda. *Antiscorbutica Medicamenta.*

Cum enim, vt suprà diximus, humor hic ex deficiente coctione & πυκνωμάτωσει salis, ac ciborum crassorum primam originem habeat, ea semper medicamenta, quæ defectum illum supplent, & quæ sale volatili abundant, ac humorem istum crassum & fixum, volatilem reddere, & crassis, spirituosam quasi raritatem inducere, ea suo loco mouere, vt ab vtilibus facilius separari, & ex corpore per conuenientes vias euacuari possint, apta reddere valent, quæque occultũ illud

illud vitium, & peculiarem huius humoris corruptionem corrigere valent, vsurpanda.

Medicamenta autem, quæ hæc præstant, sale volatili abundant, & acrimoniam quandam cum amaritie coniunctam habent; atque insuper longa experientia ad hoc malum profligandum plurimum posse, comprobata sunt qualia sunt: *Cochlearia*, quæ facilè primas inter ista medicamenta tenet, & malo huic peculiariter aduersatur, vt longa experientia docuit, siue cruda comedatur, siue cum saccharo in conseruam redigatur, siue succus eius exhibeatur, vel etiam aqua inde destilletur. Sale enim volatili acri, cum amaritudine quadam coniuncto, abundat: vnde aperit, penetrat, crudos illos ac crassos humores volatiles reddit, vt Chymici loquuntur, discutit, per vrinam & sudores expurgat, viscera roborat. Nonnullis Britannica dicta putatur, quod in littore Britanniæ opposito copiosè proueniat, vt & in aliis regionibus, quibus hic morbus Endemius. Creatoris enim optimi sapientia factum, vt, vbi ob loci naturam morbi aliqui quasi vernaculi sunt, domestica etiam remedia copiosius crescant. Britanicam primò à Frisiis Romanis militibus monstratam fuisse, refert Plinius. *Nasturtium eiusque species omnes*, & inprimis aquaticum, quod ad hunc morbum inter cætera vtilius est. *Becabunga*, cuius vsum quidem nonnulli, si sola vsurpetur, improbant, metuúntque, ne sua humiditate excrescentiæ lienis potius materiam suppeditet. Verùm etsi hoc ita facillimè metuendum non sit, & sale volatili, quem obtinet, eodem modo, vt alia antiscorbutica medicamenta, in hoc malo efficax sit: tamen hoc etiam fatendum, salem illum volatilem in cochlearia longè esse copiosiorem, quam in becabunga, & becabungam plus humoris aquei obtinere, ideóque ex his duabus plantis mistis optimum, experientia teste, emergit remedium, & cum becabunga minus sit calida, quàm reliquæ illæ plantæ, commodissimè non solùm ad ipsum scorbutum, sed etiam vbi febris, ac calor præter naturam adest, exhiberi, eiusque dimidia pars reliquis addi potest. *Raphanus rusticanus*, nonnullis Armoracia, *chelidonium minus*, quod à Germanis peculiari nomine *Scorbuyck kreutlein* appellatur; *sedum minus*, quod illecebram vocant, sed cum acrius sit, minus tutum plerisque putatur. Scripsit tamen ad me nuper vir Excell. Dn. D. Ioh. Dieterus, Illustriss. Elect. Brandeburg. Viduæ & Berolinensis Medicus, in Suecia sereniss. Sueciæ Regis Chirurgum sibi retulisse, se in promptu habere pro copiis naualibus in maxima copia Aquam stillatitiam crassulæ minoris, quæ ibi vberrimè in superficie rupium serpit, à cuius vsu ægrotantes, qui scorbuto, vrgentur, initio valde languerent, tandem tamen mirè conualescerent, & tantam morbi vim potione hac simplici se leuaturum largè promisisse. *Numularia*, *sinapi*, vnde vsus obtinuit, & commodè fit, vt salsis, ac fumo exsiccatis carnibus, & piscibus condimenti loco sinapi apponatur; *raphanus*, *trifolium aquaticum*, *arum*, Ferunt etiam in Norvvegia, prope Bergas, celebre ob pisces venales Emporium, terram quandam rubram, sigillatæ similem effodi, quæ sit certum, & efficax huius morbi remedium.

Cochlearia. Britanica. Nasturtium. Becabunga. Raphanus rusticanus, Chelidonium minus. Sedū minus.

Alij referunt in eadem Norvvegia ad hunc morbum profligandum felicissimè vsurpari fructum chamærubi cuiusdam, qui sub nomine Chamæmori Norvvegicæ à Carolo Clusio, *in historia plantar. varior. lib. 1. cap. 5.* describitur. Cum autem quæ hac de re notatu digna sunt, ex epistola D. Heinrici Hojeri Medici recenseat, ea hic inserere libet: *Ex ipso fructu*, inquit, *Electuarium, rudi Minerua, conficiunt quotannis Norvvegij, atque Finmarchij, in hunc ferme modum. Baccas in fictili aut aheno per se ad mediocrem consistentiam coquunt, nullo alio addito liquore: cum enim succi plenæ sint, molles, alieno humore irrigari non expetunt: quanquam in delicatioribus sunt nonnulli, qui melicrati Fionensis, (quo summè delectantur Septentrionales isti) aliquid affundunt. Hanc confectionem idoneis vasis exceptam, & ne corrumpatur ab ambiente aere, butyro dissoluto obductam, vsui studiosissimè reseruant: nobile sanè, & probatissimum illis aduersus scorbutum remedium. Etenim non facilè credas, quæ miracula ista gens sola hac medicinâ faciat quotidie: vt omnino fatendum sit, nihil ad hanc esse vel cochleariam illam, tot encomiis hactenus celebratam, vel becabungam, vel sisymbrium cardaminen & id genus alia, quibus Germani sese efferunt. Et meritò admiranda singularis Dei benignitas, quod Nordlandiæ longius ad septentrionem remotæ, & fœdissimis morbis ob cæli solique inclementiam miserabiliter scatenti, indigenis remediis prospicere voluerit. Enim verò morborum crudorum, putridorum, melancholicorum mira hic vbique seges. Idcirco necessitas miseros rusticanos varia auxilia edocuit, vt nunc vel in grauissimis casibus pauperculus aliquis accommodatè sibi suisque mederi sciat. Ita nonnulli scorbuticos, quamuis ridiculè, tamen bene, atque vtiliter hunc in modum curant: In vicinam aliquam insulam moris abundantem exponunt, ibidémque solos relictos domum non transferunt, priusquam sanitati sunt restituti. Tunc enim illi, quasi ab omni humanitate exclusi, vitæ tamen (quod credibile est) cupidi, moris vesci coguntur, siue vt extremo remedio promissam sanitatem recuperare tentent, siue, vt sitim, qua vt plurimum torquentur, extinguant. Dumque hoc ad satietatem agunt, sine dubio intra paucos dies oppidò conualescunt. Hyeme verò, quando id non licet, electuario suo non minus feliciter vtuntur, sine certa dosi aut custodia. Alioqui toto curationis tempore nullo alio alimento vtuntur.* Hactenus Hojerus.

Chamærubi fructus.

Idem Dn. Doctor Iohan. Dieterus ad me perscripsit, in Finlandia ad morbum hunc siue debellandum siue præcauendum in vsu esse Rangiferorum sanguinem, quem, dum mactantur, manu exceptum hauriunt: An quia hoc animal abundanti pastione chamæmori, cuius fertilis, vt fertur, est ista regio, qualitatem huic morbo aduersam sibi conciliat.

Rangiferorum sanguis.

Sunt præterea & alia quædam, quæ, etsi cum prioribus æqualem efficaciam non habent, & ipsa tamen ad hoc malum satis vtilia sunt; *vt fumaria, absinthium, idque vulgare potius, quam Romanum, seu Ponticum*; *cum* non solum aperiat, & detergat, sed & roboret, *carduus benedictus, cuscuta, ceterach, scolopendrium, hyssopus, capillus* ♀*is, chamedrys, betonica, agrimonia, polypod. quernum, buglossum, borrago, radices helenij, oxylapathi, asari, cortic. tamarisci, capparum, flores & semen genistæ, flores sambuci, sem. agni casti, epithymum: &*, vbi febris ac calor adest, *cichorium, endiuia, acetosa, acetosella, succus citri, limonum, aurantiorum*: Quorum loco etiam *Spiritus* ⊖*lis*, ⊕*li, sulphuris* exhiberi possunt.

Hoc enim hic omnino etiam notandum, cautione quadam in exhibendis illis antiscorbuticis medicamentis, quæ omnia ferè sunt calida, & acria, opus esse. Nam cum isti humori crudo, & crasso varij alij humores in corpore abundantes admisceri possint, iique sæpe biliosi & calidi, ac humores in hypochondriis detenti efferuescant quasi, & calorem quendam concipiant, cauendum, ne medicamentis nimium calidis malum exasperetur. Itaque non incommodè cum sero lactis talia medicamenta exhibentur.

Admonitio de medicamentis antiscorbuticis.

Rectè autem de medicamentis scorbuto propriis monent authores, in succis maiorem efficaciam esse, quam in decoctis; & testatur id experientia. Cuius rei caussa est, quod maximam efficaciam habeant hæc medicamēta à sale volatili, qui coctione dissipatur, vt & in exsiccatione plerumque euanescit: in succis verò, vt & in conseruis, ferè integer manet. Ideo raphanus rusticanus in conueniente liquore macerandus; ex cochlearia, nasturtio, becabunga succus exprimendus, vel conserua paranda.

Multò minus hic locum habent, aut aliis præferenda sunt, extracta cochleariæ, nasturtij, quæ quidam ne non

Extracta in scorbuto an vsurpanda.

non chymici esse videantur, præ aliis commendant. Etsi enim è quibusdam plantis vtilia ad scorbutum extracta parari posse, non negem: tamen ex istis plantis, quarum vis maximè in sale volatili constat, hoc fieri non potest; cum sal iste volatilis cum spiritu vini, vel quocunque alio, qui ad extrahendum adhibetur, liquore sese vniat, & auolet, & corpus ita sale hoc destitutum maxima ex parte inefficax ad hunc morbum curandum relinquatur.

Ex his varia composita parantur, quorum aliqua recensere libet.

Decocta & potiones.

Pauperibus propinari potest cereuisia, in qua nasturt. aquat. cochlearia & becabunga cocta sint. Vel eadem in lacte coquantur.

Paratu facile, & nullibi ferè deficiens medicamentum est hoc:

℞. *Nasturtij aquat.* M.iii. *& cum haberi potest, acetosæ minoris in agris nascentis cum toto* M.ii.

Concidantur crasso modo, & per noctem macerentur in *lactis caprini* ℔. viii. *Postea coquantur ad* ℔. ii. *consumptionem, & colentur.* Colaturæ Vnc.vi. bibat æger mane, & horis duabus ante cœnam, & medicamenti huius vsum continuet, donec melius se habere animaduertat.

Vel coquatur cochlearia, & becabunga in lacte dulci, si febris absit; vel si febris adsit, in lactis sero, & decoctum exhibeatur, quo solo multos scorbuticos se curasse testatur Eugalenus.

Verum cum, vt suprà dictum, plantæ istæ coctionem fortem non ferant, in vase duplici, & clauso coquendæ, aut infundendæ potius, ne sal volatilis, à quo omnis vis, dissipetur, aut, quod commodius videtur, detur succus harum plantarum in lacte, vel sero lactis. Quo modo hisce medicamentis vulgus in Frisia, Hollandia, & aliis locis lacti assuetum, quo acrimonia eorum nonnihil obtunditur, vti solet. Serum tamen lacte commodius est; cum ab eo caseosæ partes, quæ obstructiones parere possunt, separatæ sint. Et testatur Eugalenus, imò ipsa experientia, longè maiorem efficaciam esse in succis, quam in decoctis. Ne verò succi valdè ventriculum offendant, aliquid sacchari, & pulueris cinamomi, ac anisi addi potest, atque ea ipsa de caussa etiam conseruarum cochleariæ, & similium plantarum vsus commodissimus est.

Vel ℞. *Cochlear. nasturt. aquat. part. aq. bekabung. dimid. part.*

Contundantur in mortario lapideo, *& in lacte caprino, vel sero coquantur.* Succus tamen præstat, & ob id non magna liquoris copia affundenda.

Commendatur & decoctum absinthii, atque hoc plurimos, qui paralysi scorbutica citra febrem laborarunt, se sanasse, testatur Eugalenus.

Et omnino πολυϑρύλλητον, & longo vsu probatum est medicamentum, quod fit *è succo cochlear. nasturt. aquat. sisymbrij cardamin. & becabungæ.* Exprimitur ex his plantis succus vel per se, vel affuso lacte, & sero lactis, & Vnc.iiii. vel Vnc.vi. exhibentur. Potest etiam aliquid aquæ cinamomi & sacchari albissimi adiici.

Vel ℞. *Succor. expressor.* Vnc. ii. *seri lactis caprini* Vnc. iii.

Si adsit calor, addatur succus acetosæ.

Vel ℞. *Becabung. cochlear. nasturt. aq.* an. M.i.

Contundantur, & infundantur in vino Rhenano; postea colentur cum expressione.

In colatura infundatur nodulus sequens.

℞. *Sem. nasturt.* Vnc.ß. *cinamom. garyophyll. macis.* an. Drach.i.

Detur quotidie haustus.

Vel ℞. *Rad. raphani agr.* Vnc. i. *cochlear. nasturt. aq. becabung.* an. M.i. *fumariæ* M.ß.

Contusis in mortario marmoreo affunde *lactis, vel seri lactis caprini* ℔.i.ß.

Stent in loco calido hor. 12. postea colentur.

Colaturæ add. *croci* scrup.i. *cinamom.* Drach. i. sem. *vel aqua cinamom.* Drach.ß. Misc.

Vel paretur hoc decoctum.

℞. *Rad. cichor. fœnicul. raphani rustic.* an. Vnc.i. *ari prapar.* Drach.ß. *cochlear. nasturt. aq. bekabung.* an. M.ii. *car dui benedict. fumar. centaur. minor. absinth.* an. M.ß.

In vase clauso coquantur in *seri lactis caprini vel vini Rhenani* ℔.iiii.

Vel ℞. *Nasturt. aq. cochlear.* an. M.ii. *radic. raphan. agrest.* Vnc.ß. *galangæ, cinamom.* an. Drach.ii.

Conquass. omnia in mortario lapideo, & affusa *s. q. seri lactis* stent in loco calido per noctem, mane colentur.

Et de talibus potionibus mane, & horis duabus ante cœnam haustus exhibeatur; commodúmque est, si æger post haustum matutinum sumptum in lecto sudare possit.

Vel ℞. *succi herb. cochlear. nasturt. aquat. an. cochlear. ij. chelid. minor. acetos. an. cochlear. j. absinthij cochl. s.*

Misce cum haustu seri lactis, *Aq. cinamomi parum.*

Vtatur æger quotidiè manè supersudando per horam, vel quantum vires ferunt.

Vel ℞. *Cochlear.* M.i.ß. *acetos. recent.* M.j. *seri lactis caprini vel vaccini q. s.*

Efferueant in vase duplici clauso, & stent infusa, donec refrigerentur.

Colaturæ

℞. *Pro singulis dosibus* Vnc. iiii. *syr. è succo cochlear.* Vnc.j. *aq. cinamomi* Drach.ii.

Misce.

Pro vnica dosi, & sic singulis diebus, quamdiu opus erit.

Vel ℞. *Succi sedi medij seu vermicularis, becabungæ. nasturtij aqu. cochlear.* an. Vnc.ß. *seri lactis caprill.* ℥.ii. *croci, macis, cardamomi* an. scrup. ß. *aq. cinamomi.* Drach.i.

Misce pro haustu.

Vel ℞. *Becabungæ, nasturt. aquat. cochlear.* ana M. iii.

Contusis adde *seminis Erucæ, rad. Iridis nostratis hortensis,* an. Vnc.ß. *zingiber, garyophyll.* an. Drach.j.

Coq. *Cum vini rubri* ℔.ii.

Colaturæ per aliquot dies mane detur cyathus vnus, ægérque ad sudorem se componat.

In iis, qui frigidioris sunt constitutionis.

℞. *Becabungæ, nasturtij, cochlear.* an. M. i. *cinamom. galangæ, croci* an. scrup.ii. *spicæ Indicæ* Drach.ß.

Macerentur in vini albi sextariis ij. Factaque leni ebullitione colentur.

Colaturæ manè & vesperi haustus sumatur.

Vel ℞. *Cochlear. becabung. nasturt. aquat.* an. M. j. *radic. raphan. agrest.* Vnc.iß.

Contundantur in mortario marmoreo, & affund. *lactis caprini q. s.* & bene misceantur. Stent in infusione horis xii. postea Coq. horæ semisse in vase duplici.

Coletur, & exhibeatur. Dosis Vnc.vi. mane, & horis duabus ante cœnam.

Si ventriculus sit debilis, aliquid cinamom. vel zinziber. addi potest. Et si corpus sit frigidius & œdematosum, maceratio & coctio in Vino Rhenano fieri potest.

Semen erucæ contusum, & in nodulo ligatum, ac in vino maceratum etiam ad curandum scorbutum vtile est.

Vel ℞. *Radic. polypod. q. cichorij* an. Vnc. j. *rhapontici, raphani rustican.* an. Vnc.ß. *radic. ari prepar.* ʒ. ii. *nasturt. aquat. fumar. absinth. ceterach.* an. M.i.

Coq. in sero lactis in vase duplici, & Colatura saccharo, si placet, dulcoretur.

Vel ℞. *sem. erucæ* Drach. ii. *nasturtij aq. absinth.* ana

an. Drach. i. *ceterach*, M. ii. *lingua ceruina*. M. ß. *croci* scr. i. *cinamom.* Drach. i.

Affundatur vini q. s.

Nonnulli & cortices radicis iuglandis cum nasturtio copiosiore coctas commendant.

Recenset VVierus & alij quædam medicamenta, quæ iis in locis, vbi Scorbutus familiaris est, vulgò vsurpari solent. Hoc remedio infinitos curatos scribit:

℞. *Absinth. vulgaris, granor. iuniper. contusor.* an. M. i. *lactis caprini mensur.* i. vel ℔. iiii.

Coq. ad tertiæ vel quartæ partis consumptionem, pòst colentur cum forti expressione.

Colatura add. croci Drach. ß. vel Drach. i. & semel, atque iterum rursum ebulliant, & denuò colentur. Decocti huius haustus tepidus ter de die propinetur, manè, hora 3. pomeridiana, & cubitum ituro.

Alij hoc vsurpant:

℞. *Becabung. nasturt. aq.* an. M. iii.

Contusis adde *semin. erucæ. radic. iridis cælestis* ana Vnc. ß. *zingiber.* Drach. ii. *piper longi* Drach. i.

Postea affunde *mensur. dimid. vini* rubr. & Colentur. De quo mane detur haustus, ægérque in lecto rectus sudet, idque continuetur 9. diebus.

Idem VVierus in Frisia Orientali hunc potum ingratum, & abominabilem in vsu esse dicit:

℞. *Vini Rhen. mensur.* vi. *deinde* ℞. *rad. raphani agr.* Vnc. iii.

Quæ contundantur, & contusis affundatur *pars vini, & hora j. macerentur*, postea colentur, *& Colatura cum vino reliquo misceatur. In huius vini parte aliqua dissolue stercoris taurini, & anserini (pro quibus malim ouillum substituere, quo in sero lactis dissoluto, & colato febres iis in locis, proculdubio scorbuticas, à quibusdam curari audio) ana partem, quæ tres nuces iuglandes æquet: dissolutum coletur cum forti expressione, & Colatura cum reliquo vino misceatur, in quo suspendatur in nodulo hor. 24. pulueris nucis moschat. & garyophyll.* an. Drac. ii. Hunc potum, quoties sitit, ægro exhibent, & nullum alium potum præbent. Vbi febris & calor coniunctus est, lac ebutyratum, vt appellant, in quo cochlearia & bekabunga cocta sint, vel cum succo earum exhibeatur.

Syrupi.

Syrupus sceletyrbicus Foresti hic est. *Recipe succi cochleariæ, becabungæ* ana ℔. iii. *facchar. optimi* ℔. ii. *Coquantur simul, & s. a.*

F. Syrupus.

Syrupus cochleariæ compositus, Vratislauiæ vsitatus, & olim à Reipub. illius Medico ordinario, D. Casparo Packischio præscriptus.

℞. *Herb. cochlear. nasturt. aq. agrimoniæ, Sij aquat. asplenij, hemionitid. saluiæ, capill.* ♀ *chamædryos, prassij, fumariæ, veronicæ, pentaphylli, fol. ebuli*, an. M. i. *sem. anisi, fœniculi, nasturtij, apij, petroselini, pulpæ sem. brusci, asparagi*, an. Drach. i. *melon.* Drach. ii. *rad. filicis œnanthæ, asparagi, pimpinellæ, borraginis, buglosf. polypod. tussilaginis, glycyrrh. taraxaci, cortic. radic. cappar.* an. Dr. i. ß. *flor. hepaticæ, borraginis* an. M. ß.

F. Horum omnium *s. a. decoctio in s. q. Aq. nasturt. aquat. ad remanentiam*, Vnc xl.

Stent in decoctione vsque ad infrigidationem.

Colentur cum forti expressione.

Colaturæ adde *facch. rub. opt.* ℔. iii.

Bulliant lentissimo igne ad spissitudinem Syrupi. Clarificentur & aromatizentur cum subscripto nodulo, qui

℞. *Pulu. rhabarb.* Drach. iii. *cinam.* Drach. i. *garyophyll. macis*. an. scrup. ii.

Aquæ destillatæ.

Quibus decocta non arrident, iis aqua destillata cochleariæ, nasturtij aquat. vel aquæ compositæ Scorbuticæ exhibeantur. Et semper danda est opera, vt ad talia medicamenta æger sudet.

Aqua scorbutica à Quercetano, *cap.* 7. *Pharmacop.* descripta hæc est.

℞. *Cort. Capparum, fraxini, tamarisci, rad. polypodij querni* an. Vnc. ii. *herb. cochleariæ, nasturtij aquatici, summitatum melissæ, eupatorij Mesuæ, ceterach, chamædr. chamæpit.* an. M. ii. *sem. fœniculi, anisi, cardui benedict.* an. Drach. i. sem. *flor. genistæ, centaurij minoris, hyperici, sambuci, epithymi* ana P. ii.

Omnia macerentur per tres dies, in *aq. fumariæ, seri lactis* an. ℔. iii. *vini albi generosi*, ℔. iv. *oxymelitis scillitici*, ℔. i.

Dein colentur & exprimantur: expressioni adde *trochiscorum de capparibus, dialaccæ* Drach. vi.

Postea destillentur per cineres ad siccitatem. Dosis Vnc. ii. mane tribus horis ante cibum, continuando per aliquot dies secundum morbi magnitudinem.

Aqua scorbutica Tobiæ Dorncreilii hæc est.

℞. *Rad. raphani sylueſtris acerrimi* ℔. iiii. *polypod. querni mundi* Vnc. i. ß. *cort. rad. cappar.* Vnc. ß. *sem. fœniculi* Vnc. i. *cardamomi* Vnc. ii. *croci Orientalis* ʒ. i.

Radices raphani incidantur in orbiculos tenuissimos; reliqua verò puluerizentur subtilissimè, & simul infundantur in *vini Rhenani albi* ℔. xvi. & stent in infusione in loco calido per octiduum, vase quotidie semel atque iterum agitato.

Deinde adde *aquæ cochleariæ, becabungæ, nasturtij aquatici* an. ℔. i. ß. *chamædryos veræ, fumariæ composit.* an. ℔. i. *seri lactis caprini* ℔. i. ß.

Misce & destillentur in balneo Mariæ igne lentissimo.

Nostræ aquæ scorbuticæ hæc est descriptio.

℞. *Cortic. tamarisci, fraxini, rad. cappar. rad. polypod. q. aperient.* ana Vnc. i. *gentianæ* ʒ. vi. *helenij, ari, cortic. citri*, an. ℥. ß. *chamædryos, chamæpityos, cardui benedicti* an. M. i. *trochisc. de absinthio, de capparibus* an. Vnc. i. *sem. erucæ* ℥. ß.

Contundantur. Contusis Adde

Rad. raphan. sylueſtr. acerr. ℔. i. *sem. nasturtij aquat. cochlear. becabung. fumar.* an. ℔. iii.

Et cum prioribus contundendo misceantur, & s. a. digerantur, & affusâ *vini Rhenan. aq. cuscut. cardui benedict.* an. *s. q.*

Destillentur.

Aqua antiscorbutica Dn. D. Michaelis Döringii Physici Vratislauiensis.

℞. *Herb. cochleariæ, nasturtij aq. becabungæ nummulariæ, chelidonij minor.* (vel in defectu rad. eius) *barbareæ siue accipitr.* an. M. i. *flor. cordial.* ana Drach. ii. *calend.* ℥. ß. *rad. gentianæ* ℥. i. sem. *calami arom.* ʒ. vi. *helenij, ari* an. Vnc. sem. *cortic. citri siccor. aurant. sicc.* ana Drach. iii. *trochisc. de eupator*, Drach. vi. *sem. cuscut.* Vnc. sem. *cochleariæ, nasturtij aq. anisi, fœniculi* ana Drach. ii.

Infundantur per triduum in *aq. fumariæ, cuscutæ, cardui bened.* an. ℔. iii. *vini albi generosi* ℔. ii. *aq. nostræ melissæ comp.* ℔. ß.

F. s. a. in vasis vitreis per B. M. destillatio, suspendendo in alembico nodulum *specier. diambr.* ʒ. ii.

Aqua melissæ composita, qua potissimùm apud fœminas, ad cor & vterum roborandum, flatus dispellendos, & id genus affectus vtitur, hæc est.

℞. *Herbæ melissæ veræ* M. vi. *cardui bened. flor. calendulæ* an. M. i. ß. *cortic. citri siccor.* Drach. vi. *cinamom. acutiss.* ℥. ß. *rad. angelicæ, calam. aromat. pimpinellæ* ana Drach. ii. *croci integri* ʒ. i.

Infundantur in *vini Vngarici opt.* quart. iii. *vini destillati rectificati* ℥. iii.

Stent in infusione per dies quatuor, quotidie agitando. Postea destillentur per B. M. in vase vitreo.

Alia eiusdem.

℞. *Herbæ cochleariæ, becabungæ, nasturtij aq. fumariæ, verbenæ, chamæpit.* an. M.i. *flor. genistæ, hyperic. borrag. buglos.* an. M.ß. *rad. helenij, chelidonij major.* (de quo se verè affirmare posse testatur, se eius solius succo expresso cum vino vel cereuisia exhibito apud pauperes semel atque iterum lienem tumentem ac dolentem persanasse) an. Drach. vi. *cortic. citri* ℥. ß. *trochisc. de rhabarb.* Drach. v. *sem. cuscutæ* ℥. i. *anisi, fœniculi* an. Vnc. sem. *galangæ* Drach. vi.

Infundantur per triduum in *aq. fumar. cuscutæ, cardui benedict. vini albi generosi, maluatici* ana ℔.i.ß.

F. s. a. in vasis vitreis destillatio, suspendendo in alembico nodulum ex specierum diambræ ʒ.ii.

Vel ℞. *Succi sedi med.* ℔.i. sem. *cochlear.* ℔. i. *Vermicularis seu sedi min.* ℥. iii. *anagallid. aquat. seu becabung. nasturtij aquat.* an. ℔.ß. *nummulariæ* ℥. iii.

Succi hi optimi depurentur per digestionem in balneo roris, deinde digerantur cum *rad. acori vulg.* ℥. iv. benè incis. per duos dies naturales, postea exprimantur. Colentur optimè. Adde sacchari parum vel q. s. Destillentur in balneo vaporoso, vasis bene occlusis, ad consistentiam mellis. Aqua per se seruetur, seorsim etiam extractum. Ex capite mortuo seu herbis residuis sal arte extractus, & ipse seruetur.

Vel ℞. *Rad. scorzoneræ, sarsæ parillæ* an. ℥. ii. *cort. tamarisci, fraxini* an. ℥. i. ß. *cochlear. recentis, nasturtij aqu. becabungæ, nummulariæ, agerati, chamædryos, chamæpityos, ceterach, melissæ* an. M. ii. *sem. cardui Mar. aquileg. carduib.* an. Vnc. sem. *fœnic.* Scrup. ii. *flor. genistæ, hyperici, sambuci, centaur. minor.* an. M. i.

Infundantur in *seri lactis, aq. fumariæ vel nasturtij aquat. vini albi* an. ℔. iv. Destillentur per cineres. Liquoris mane Vnc. ii. exhibeantur.

Vel ℞. *Cochlear. nasturt. aquat. becabung.* an. M. iv. *nummulariæ, absinth. fumar. scordij, persicariæ, meliss. chamædr. chamæpit.* M. i. *sarsæ parillæ, ligni guaiaci* ana ℥. iii. *aq. nasturtij aquat. agrimon. vini albi* ana *quantum satis.*

Destillentur.

Vel ℞. *nasturt. aquat. cochlear.* an. M. iii. *absinth. sedi minoris* an. M. ii. *rad. raphani agrest. in orbiculos concis.* ℔. iv. *scorzoneræ* ℥. i. *cort. rad. cappar. tamarisci* ana Drach. iij. *sem. fœnic.* Drach. vi. *granor. paradis. cardamomi, croci* an Drach. i.

Affunde *Rhenani vini* ℔. xvi. *aq. cochl. fumar.* an. ℔. i. *seri caprini* ℔. ii.

Stent in balneo tepido per diem, postea destillentur. Detur destillatum continuis diebus ad Vnc. iii.

Vel ℞. *Cochlear. becabung. nasturt. aquat. persicar. nummular.* ana M. i. *chamædryos, chamæpit. scordij* an. M. sem. *rad. helenij, filicis, ireos, asari, scorzoneræ, sarsæ parillæ* ana Vnc. i. *cort. tamarisci, cappar. fraxini* an. Drach. ii. *flor. sambuci, borrag.* an. M. s. *gran. iuniperi contusor.* ℥. iii. *cort. citri, cinamom.* an. Drach. iii. *croci, spicæ Indicæ* an. Drach. ii. *sem. erucæ, vrticæ, fœnic.* an. Drac. i. ß.

Affunde *aq. buglos. melissæ, nasturtij aq.* an. part. iii. *succi limonum, aceti tunic. sambuci* an. part. i.

Digerantur diebus aliquot in vase clauso. Postea exprimatur succus: Expressus in B. ad sapæ consistentiam destilletur.

Remanentiæ affundatur aqua destillata, *oxymel. scillit.* ℔. i. *vini* ℔. iii.

Diebus aliquot digerantur, iterumque destillentur.

Spiritus.

Spiritus. Efficacior est spiritus harum plantarum, id est, liquor ex viridi planta exstillans, per crebram destillationem ab humore aqueo maxima ex parte separatus, qui totam ferè vim, quæ in magna mole est plantæ, huic affectui conueniens, complectitur. Potest enim ex cochlearia, nasturtio, centaur. minor. aliisque plantis æquè ardens spiritus ac ex vino elici, quod qui non expertus est, vix credit. Totum autem artificium in fermentatione & digestione consistit.

Extracta liquida, seu essentiæ.

Commendat Ronsseus *absinthij, cochleariæ, fumariæ, chamædr. tincturam*, aut essentiam, eámque in morbis melancholicis, & qui iam radices multos annos fixerant, plurimum potuisse, se compertum habere scribit; & Nobilem quendam, qui multos annos flatibus hypochondriacis laborasset, ac vere, & autumno variis, multisque pharmacis se macerasset, tandem sola fumariæ, & chamædryos quinta essentia, vt appellat, minimo negotio restitutum fuisse, & hoc ceu domestico, ac familiari medicamento ad annos plus minus 12. ad morbi præcautionem felici successu vsum fuisse, refert. *Extracta liquida & essentiæ.*

Paratur autem hæc tinctura, vt & *lib. 5. Instit. part. 3. s. 3. cap. 9.* docuimus, si spiritu vini optimo herbæ macerentur, donec tincturam, seu viriditatem herbarum imbibat, deinde reiectis iis herbis, nouisque additis infusio repetatur, idque ter, vel quater, donec spiritus vini tinctura, & essentia plantarum saturatus sit; cuius tincturæ ægro manè paruum cochleare propinetur.

His tincturis cognati sunt liquores, quos nonnulli essentias nominant. Ex plantis conuenientibus, cochlearia, fumaria & similibus exprimitur succus, qui in Baln. digeritur, donec sedimentum crassum subsideat, & reliquus succus clarescere & rubescere incipiat. Tum quod clarum est per inclinationem à fecibus separatur, atque iterum digeritur, donec feces nullæ amplius subsideant. Vt diutius asseruari possit hic liquor, eius libræ vni sacch. Vnc. iii. addi, & Baln. calore ad syrupi liquidi consistentiam coqui possunt.

Mixtura.

Potest & ad hoc malum debellandum mixtura talis parari.

℞. *Spirit. tartari compos.* quem vulg. misturam simp. nominant, Vnc. ii. *extr. gran. iuniper.* Drac. ii. *pimpinell. calam. arom.* an. Drach. sem. *croci* Scrup. ß. *essentiæ, spiritus*, vel in defectu, *succi vel syr. cochleariæ, nasturtij aq.* an. Drach. ii. *syr. cinamom.* Vnc. sem. *fumariæ, acetos. citri* an. Vnc. i.

Misceantur omnia exactè, digerantur, colentur. Dosis à Drach. i. ad Drach. iii.

Electuaria.

Vel ℞. *Conseru. cochleariæ* Drach. ii. *chamædr. acetosæ, cichorij, rad. condit. helenij* an. Vnc. sem. Cum *syr. acetos. citri, & endiuiæ, vel byzant.*

F. Electuarium.

Vel ℞. *Conseru. fumar. cochlear.* an. Vnc. i. *absinth. borrag. rad. condit. pimpinellæ, cichorij* ana Vnc. sem. *spec. diarrhod. abbat. diapliris.* an. Drach. sem.

Cum syrup. acetosit. citri F. Electuarium.

Vel ℞. *Conseru. cochleariæ* ℥. iii. *fumar. flor. genistæ, borragin. meliss.* ana Vnc. i. sem. *cortic. citri condit. nucis Indic. condit.* an. ℥. i. *extr. gran. iuniperi* ʒ. ii. *confect. alcherm.* ʒ. i. Cum *syr. cochlear. vel sceletyrb.*

Fiat Electuarium.

Pulueres.

In corporibus frigidioribus hic puluis vsurpari potest.

℞. *Cubebar. macis, granor. paradisi.* ana Drach. sem. *sem. erucæ*, ʒ. iv. *croci* ʒ. ii. F. puluis.

Dosis Drach. i. cum *lact. caprini* Vnc. iv. mane & vesperi.

Laudatur & hic puluis.

℞. Cina

℞. *Cinamomi opt. nuc. mosch. sem. nasturt.* an. ʒ. ij. *croci* Scr. ij.

F. Puluis.

Dosis ʒ. j. cum *aq. cochlear. vel fumariæ*, dulcoratis *syr. fumar. vel cochlear.*

Non sine fructu etiam in scorbuto exhibetur puluis ille D. Birckmanni, quem, eiusque vires Quercetan. *pharmacop. dogm. rest. lib.* 1. c. 20. descripsit, qui, si libet, additione salis nasturt. cochleariæ, sem. erucæ, croco & aliis huic morbo accommodatior reddi potest. Paratur autem hoc modo.

℞. *Rad. ari præparat.* vt Quercetanus ibi docet Vnc. ij. *acori vulg.* (forsan acori veri, vulgò calami aromatici dicti) *pimpinellæ* an. ℥. i. *oculor. cancri præp.* ℥. ß. *cinamom.* ʒ. iii. *salis absinthij, iuniperi* an. ʒ. j. *sacch. ros. q. s.*

F. Puluis.

Vel ℞. *Rad. ari præpar.* ʒ. ij. *pimpinellæ*, *calami arom. ligni rhodij* an. ʒ. ß. *nummular. flor. genistæ, sem. nasturt. erucæ, fœnic. carui* an. ℈. ii. *caryophyll. cubeb. zingib.* an. ℈. i. *cinam.* ℈. ii. *salis fraxini, tamarisci absinthij* an. ℈. ß.

Rotulæ diarrhod. vel diapliris ad pondus omnium.

F. Puluis.

Rotulæ & morsuli.

Rotulæ & morsuli. Possunt ex pulueribus rotulæ & morsuli formari, additis, speciebus diapliris, diarrhod. diatrionsantal. confect. de hyacintho, cordial. temper. trochisc. de capparibus.

Postquam aliquoties hæc medicamenta vsurpata fuerint, vtile est, si morbus non cedat, purgationes suprà præscriptas repetere, præcipuè si aluus officium non facit, & deinde iterum ad horum medicamentorum vsum redire, quæ tum insensibiliter, tùm sensibiliter per vrinas, & sudores vitiosorum humorum reliquias euacuare, & discutere valent; qua in re quò natura vergat, videndum, eiusque conatui à Medico succurrendum, vt mox dicetur.

Acidulæ. Non etiam incommodus est vsus acidularum, cum & illarum potus materiam scorbuticam euacuare, & absumere possit, præcipuè ferratarum, cum aliàs chalybs in obstructionibus lienis summum sit remedium; de qua re videatur Epistola Romsei, quam de quæstione, An acidulæ scorbuto conueniant, scripsit. Si verò fontium acidulorum copia non detur, chalybs præparatus, & crocus martis aperiens illorum loco vsurpari possunt. *Chalybs præparatus.* Vim enim & obstructiones viscerum, præcipuè lienis aperiendi, & aluum mouendi in chalybe esse, non solum recentiores, Fallopius, Crato, Platerus, Guilielmus Fabricius, & alij deprehenderunt, sed & iam olim Dioscorides, *lib.* 5. *cap.* 50. vim aluum mouendi squamæ stomomatis inesse annotauit.

Vrinam ciētia. Vt reliquiæ è corpore exterminentur, videndum, quò natura vergat. Quæ circa primas vias & lienem est materia, sæpe satis commodè per vrinas, quæ crassæ & nigræ tum redduntur, euacuatur. Itaque si materiam ad vias vrinæ vergere videmus, idoneis medicamentis ea adiuuanda, quem in vsum pleraque medicamenta contra scorbutum pugnantia vtilia sunt, & inter ea fumaria. Et omnino diuretica, præcipuè ex scorbuticis illis, habent magnam vim hunc morbum curandi. Vnde Hippocrates, *de internis affect.* lienosis diuretica dare præcipit. Et Galenus, 1. *ad. Glauc. cap.* 11. in omni quartana iubet vti diureticis, & 2. *ad Glauc.* 11. lienem per vrinas purgat, & 7. *de simpl. med. fac.* cappares lienem per vrinas purgare scribit. De via vt soliciti & anxii simus, opus non est. Est ea satis manifesta & compendiosa per arterias. Habet enim lien illas copiosas, per quas breui via ad vias vrinarias superflua è liene euacuari possunt. Vallerius, *ad Hollerium lib.* 1. *cap.* 40. recitat historiam religiosi cuiusdam, cui ter, aut quater in anno intumescebat lien, cum dolore eius lateris totiusque abdominis tumore incipiente. Hic tandem nigris erumpentibus vrinis, atramento similibus per quinque aut septem dies continuantibus, pristinam recipere solitus est incolumitatem.

Præter alia autem hîc etiam vtilia sunt, sem. quatuor frigida maiora, eruca, rad. valerianæ, cortic. radic. cappar. & tamarisci, leuistic. baccæ iuniperi.

Sudorifera & balnea. Quæ verò in ambitu corporis hærent reliquiæ, eæ cùm sensibiliter tùm insensibiliter discutiendæ sunt. Ad eas sensibiliter discutiendas balneum & Laconicū institui potest; in aqua autem balnei coquantur folia & radices maluæ, brancæ vrsinæ, becabungæ, nasturt. aquat. artemisia, flores meliloti, chamæmeli, betonica, absinth. grana iuniperi, semen lini, baccæ lauri; ægerque in balneum, vel laconicum descensurus sumat decoctum, vel succum vel aq. acetosæ, becabungæ, nasturtii, cochleariæ, fumariæ cum vino, cui salis absinthii, vel cardui benedict. Scr. i. addere commodum est: vel sumat rob. sambuci ʒ. iii. salis absinthii vel carduiben. ℈. i. cum aqua fumariæ, cochleariæ, nasturtii, carduiben. pimpinellæ; vel pulueris pimpinell. Dra. i cum aq. fumariæ; vel etiam aliquid theriacæ, aut Mithridatii. Postea decocto herbarum modò enumeratarum totum corpus abluatur ac herbis ipsis coctis fricetur. Eadem etiam extra balneum, vt æger in lecto sudet, exhiberi possunt, atque eum in finem vsurpari etiam decoctum guaiac. sarsæ parillæ, chinæ, ♄ diaphoret. bezoarticum minerale.

Salomon Albertus ad sudorem ciendum hoc pharmacum exhibet.

℞. *Gentianæ* ℈. i. *rad. asari* ʒ. ß. *cinamom.* ℈. i. *piperis*, *zingiber.* an. ℈. ß. *myrrhæ* ℈. i. *croci* gr. iii.

Cuius pars vna detur in balneum se demittenti, altera è balneo exeunti cum ℥. iii. huius potiunculæ.

℞. *Acetosell. becabung. fumariæ, nasturt. aq.* an. M. sem.

Contusa in mortario marmoreo macerentur *in vini albi* ℔. i. Exprimatur succus.

℞. *Gentianæ* ʒ. ii. *calami aromatic. piperis, zingib.* an. ʒ. iß. *myrrh. rubræ* ʒ. ß. *croci* gr. xv.

Detur ʒ. i. ingredienti balneum, & tantundem egredienti cum liquoris sequentis ℥. iii.

℞. *Becabung. sisymbrij cardamines, fumariæ, acetosæ* an. M. i.

Contundantur in mortario lapideo, & cum vini Rhenani ℔. j. exprimatur succus.

Ad sudorem etiam mistura simpl. exhiberi potest, vel aq. theriacalis.

Vel vice Laconici aut balnei in lecto æger stragulis opertus sudet, iisdem vel hac potione assumpta.

℞. *Nasturt. aq. becabung. cochlear.* an. M. i.

Contundantur in mortario marmoreo, & succus exprimatur.

Adde *piperis longi*, *zingiber. sem. erucæ*, *sinapis* an. ʒ. ß.

Affundatur *vini sextarius, vel paulò plus. Succi* expressi calefacti exhibeantur ℥. v. mane per dies aliquot. Et plerumque plus sudationibus, quam purgationibus, ac venæ sectione perficitur.

Si venter, & crura intumuerunt, tale decoctum ad sudandum parari potest.

℞. *Absinth. rutæ, matricariæ, chelidonij min. leuistici cum toto* an. M. ii. *flor. chamæmel.* M. i. *sem. erucæ* M. i. ß. *sulphuris* ℥. i.

Coq. in s. q. vini, quo lapides igniti perfundantur, vel fumus membris tumidis excipiatur.

Aut si æger ob debilitatem balneum tolerare non possit,

possit, paretur hoc decoctum, quo linteamina imbuantur, iisque calidis corpus sæpius abstergatur.

℞. *Ligni guaiaci, cort. berber. sambuci sem. erucæ* an. ℔.ß. *matricariæ* ℔.ij. *nitri, aluminis* an. ℥.iij. *vini q.s.*

Tandem cum à colluuie prauorum humorum eorumque vaporibus viscera, inprimis lien, hepar, ventriculus, & vt cor, pulmones, cerebrum labefactari, iisque praua dispositio imprimi soleat, necessarium est, vt contra has iniurias viscera roborentur, licet prauitas humorum deuicta sit, humoresque praui è corpore exturbati, membris, quæ labefactata & à naturali constitutione deiecta sunt, succurratur iis remediis, quæ labem impressam eluere, spiritus instaurare, viscerumque tonum restituere valent.

Roborantia. In hoc vero negotio expediendo obseruandum, quæ pars præcipuè in consensum trahatur, quamque inprimis humores vitiosi occuparint; ideoque ex antiscorbuticis medicamentis ea eligenda, vel iis admiscenda, quæ viscera, & coctioni publicæ dicatas partes roborare valent. Itaque ne nausea aliqua à medicamentorum vsu concilietur, & ventriculus à vitiosis humoribus, quos in eum Lien, & vicinæ partes eructant, & flatibus, ac vaporibus, qui ex aluo, & vicinis locis in eum ascendunt, flaccescat, & in suo officio deficiat, roborandus *absinthio*, cuius vel summitates in potu macerandæ, vel conserua exhibēda, *conseruâ rosar. s. vel vitriol. myrobal. chebulis condit. zingiber. & cortic. citri conditis nuce Indica condita, syr. de cinamomo, rob iuniperi, spec. aromat. rosat. diambra, elixir. proprietat.*

Ventriculum.

Neque externa negligenda, cerotum stomachale, ol. menthæ, mastiches, macis, caryophyll. absinthij, balsamum Indicum, sacculi stomachales & similia.

Hepar. Ad hepar roborandum vsurpari possunt, *agrimonia, ageratum, chamædrys, hepatica, spica nardi, absinthium, spec. diapliris. electuar. de vino Hollerij, diapassulatū eiusdem, Aqua hepatica & ex hepate vituli destillata*, & vbi aliquis calor coniungitur, *cichorium, spec. diarhod. diatrionsantal.*

Extra etiam fomenta, linimenta, emplastra applicentur, quæ hepar roborant, eiusque tonum conseruant.

Lienem. Ad lienem *ceterach, lingua ceruina, chamæpitys, cortic. cappar. tamarisci, syr. de pomis, de fumaria, de scolopend. crocus & tinctura* ♂, *extractū splenetic. Quercetan. Aq. splenetic. compos. aqua schœnanthi Tabernamontani, trochisci de cappar. puluis diacappar. Rondeletij, oxymel. spleneticeiusdem, el. de chalybe.*

Extra etiam conuenientia medicamenta vsurpentur.

Cor. Ad cor roborandum *confectio alchermes, conserua borraginis, bugloss. fl. tunicis, melissæ, cortic. citri condit. fl. citri condit. nux Indic. condita, syr. de cortic. citri, tunicis, de cinamom. spec. cordial. temper. confect. de hyacintho: el. de gemm. diamarg.* quibus omnibus admisceatur cochlearia.

Foris; *ol. citri, cortic. aurant. benzoes, macis, garyophyll. cinamom. balsamum Indic. & idonea vnguenta, linimenta, ac sacculi.*

Pulmones. Ad pulmones, *Hyssopus, capill.* ♀, *radic. helenij, conserua ros. veronicæ, fl. iridis, radic. condit. helenij, spec. diaireos, rob. iuniperi, aqua & extract. pectoralia.*

Ex. gr. ad Hepar, & Lienem paretur hoc electuarium.

℞. *Conserua cochleariæ* ℥.j.ß. *chamædryos scordij, cichorij* an. ℥ j. *rad. condit. helenij* ℥.ß. *spec. diarrhod. abb. diapliris* an. ʒ.ß.

Cum syrup. acetosell. F. Electuarium.

Vel hæ rotulæ parentur:

℞. *Spec. diarrhod. abbat.* ℈.iiij. *diatrion santal. trochiscor. de cappar.* an. ℈.j. *sacchari in aq. nasturt. & agrimon. dissolut.* ℥.ij. F. Rotulæ.

Lien fomentetur decocto *flor. genistæ, tamarisc. rutæ, vrticæ. nasturt. aq. & similium* Postea inungatur tali, vel simili vnguento.

℞. *Ol. de cappar. rutac. amygdal. amarar. sambucin.* an. ℥.ß. *succi bryoniæ, filicis, Nicotianæ veræ* an. ʒ.vj.

Coq. ad succorum consumption.

Add. *pulu. subtilis radic. asari, cyclamin. cort. rad. cappar. sem. agni casti* an. ℈.ij. *ceræ q.s.*

F. Linimentum.

Vel paretur cataplasma ex radice bryoniæ cocta in vino ad mollitiem, contusa, & cum farina lupinorum, & hordei, ac oleo de cappar. in formam cataplasmatis mista.

Et si tumor, ac durities aliqua Lienis adsit, debito modo curetur.

CAPVT VII.

De Curatione speciali aliquot affectuum, qui Scorbuto coniunguntur.

ETsi verò plerumque si legitima, & modò iam præscripto curatio instituatur, symptomata, ac morbi, qui scorbutum comitantur, euanescere soleant sponte, idque maximè in scorbuto nondum inueterato accidat: si tamen malum radices iam egerit. & humores vitiosi partem aliquam altius obsederint, peculiaribus interdum ad aliquos morbos, ac symptomata profliganda remediis opus est. Ideóque aliquid de quorundam affectuum, qui cum scorbuto coniungi solent, curatione addemus.

Et quidem generalis lex curandi hosce morbos est, vt adhibeantur medicamenta, quæ aliàs morbi isti vel symptomata, quando vrgent, postulant: his verò admisceantur, quæ peculiari vi huic morbo aduersantur. Nullus enim morbus, qui cum scorbuto conjungitur, integrè curatur, nisi simul scorbutus curetur, & medicamenta scorbutica admisceantur, testaturque experientia, medicos sæpe in tertianis, quartanis, hydrope, ictero & aliis morbis, qui latentem scorbutum coniunctum habent, curandis frustra laborare iis solum medicamentis, quibus aliàs ij morbi tolli solent, nisi simul antiscorbutica exhibeantur. Hæc autem cum capite præcedente proposuerimus, illa passim è practicorum libris pateant, & plura sint, quam vt hic recenseri vel possint vel debeant, paucis hæc tractabimus. *Regula generalis curandi affectus scorbuticos.*

De Curanda difficili respiratione & pectoris angustia.

Difficilem primò respirationem, & angustiam illam quod attinet, non tollitur illa solum thoracicis, sed adhibenda sunt, quæ scorbuto inprimis resistunt, & inprimis cochlearia. Et cum plerumque febres, ac obstructiones cum ea coniungantur, admiscenda, quæ febrilem calorem temperant; de quibus postea: aperientia item, capill. ♀, cuscuta, ceterach. carduus benedict. fumaria, betonica. Eugalenus species pliris archontic. commendat. Vtilis etiam est confectio alchermes, crocus & alia cordialia. *Difficilis respirationis & pectoris angustiæ curatio.*

De gingiuarum corruptione, dentium & oris vitiis.

Gingiuarum laxitas, putredo & fœtor, quod vitium Plinius, & Strabo vno nomine Stomacacen nominant, curatur medicamentis abstergentibus, putredinem inhibentibus, partim adstringentibus, & siccantibus, qualia sunt *aquilegia*, quæ commune nomen cum hoc malo, quod Germanis *Ageley* dicitur, habet, *saluia, rosmarinus, hyssopus, bistorta, balaustia, nux moschata, rosa rubra, equisetum, fol. quercus, cortic. granator.* *Gingiuarum dentium & oris vitiorum.*

cortic.

cortic. prunor. syluestr. oxyacanthæ, berber. sumach. rad. aristoloch. bistortæ, myrrha, alumen, vitriolum, mel rosatum, diamorum, mel & oxymel. scilliticum, & qui efficacissimus hic, *Spiritus vitrioli*: quibus & ex iis aliqua addenda, quæ contra scorbutum peculiarem vim habent, vt *cochlear. nastur. aquat. numularia.*

Collutiones oris.

Possunt ergò tales plantæ in vino austero, vel aqua coqui, & decocto mel rosatum, & alumen addi, eoque gingiuæ frequenter ablui.

Vt ℞. *Tormentillæ, bistortæ cum radicib.* ana M. i. *malicorij.* Vnc.i. *sumach.* Vnc.ß.

Coq. *in aq.* ℔.ii. *ad* ℔.i. *remanentiam.*

Colaturæ *add. aluminis* Drach. ii. *mellis optim.* ℥. ii. Misce.

Vel ℞. *Cortic. radic. prunor. syluestr. fol. & cortic. berber.* an. Vnc.i. *fol. rubi* M.i. *rad. pyrethr. aristoloch. rot. filicis, pentaphyll.* an. Vnc.ß. *thuris* Drach.i.

Coq. *in vino, & Aqua: decocto add. mel. ros. & diamori* an. Vnc.i.

Eóque sæpius os colluatur.

Commendatur etiam hæc, vt vsu probata, oris collutio:

℞. *Fol. nasturt. aq. menthæ, satureiæ, ros. rubr. immatur.* an. M.ß. *sem. aquileg.* Drach.ii. *balaust.* Drach.ß.

Coq. *in aqua ferrata.*

Colatur. ℞. Vnc.viii. *adde alumin.* scrup.ii. *mell. ros. col.* Vnc.ß. F. Collutio oris.

Vel ℞. *Cochleariæ, sisymbr. cardamin. nasturt. aq. rosar. rubr.* an. M.i.

Coq. *in aqua ferrata.*

Colat. ℞. Vnc.x. *add. mell. crudi* ʒ.vi. *alumin.* ʒ.i.

F. oris collutio.

Vel ℞. *Cortic. prunor. syluestr.* Vnc.i. *cochlear. nasturt. aq.* an. M.i. *rosar. rubr.* M.ß. *balaustior.* ʒ.ii.

Coq. *in s. q. aquæ chalybeatæ.*

Colaturæ *adde aliquid aluminis, mell. rosat. colati, & diamori.* Misce.

Vel ℞. *Cortic. interior. prunor. syluestr. oxyacanthæ. rosarum rubr.* an. M.i.

Coq. *in aq.* ℔.iii. *ad* ℔.i.ß.

Colatura vsurpetur pro oris collutione.

Vel ℞. *Aq. plantagin. prunell.* an. Vnc.iiii. *saluiæ mellis rosat. colat.* an. Vnc.i. *spiritus vitrioli* scrup. sem.

M. pro oris collutione.

Rel ℞. *Saluiæ* M.ß. *aristolochiæ, pyrethri. aluminis* an. Drach.ii. *camphoræ* Drach.ß.

Coq. *in vini* ℔.i.ß. Colentur.

Vel ℞. *Salis, alumin.* an. Drach.ii. *Aquæ* ℔.i.

Coq. parum.

Vel ℞. *Balaustior. sumach. rosar. rubr.* ana Vnc. ß.

Coq. *in aq.* ℔.iiii. *ad* ℔. ii. *add. mellis rosati* Vnc. ii. *alumin.* Drach.ii. Misce.

Vel ℞. *Plantaginis cum radic. fol. peruinc. aquilegiæ, cimarum rubi, sambuci* an. M. i. *fl. rosar. rubr. balaust.* an. Vnc. sem.

Coq. *in aq. & vini rubri adstringent.* an. ℔.i. ß. *ad dimid. part. absumptionem.*

Col. *adde mell. ros.* Vnc.iii. M.

Aquæ destillatæ.

Sæpe sola cochleariæ, aut becabungæ, nasturtij vel Nicotianæ aqua sufficere potest, si iis os colluatur.

Vel ℞. *Fol. saluiæ, betonicæ, aquilegiæ* an. M.ii. *rutæ, flor. rosar. rubr.* an. M.ii. *rad. bistortæ, pyrethri, sarsæ parillæ* an. Vnc. sem. *ireos Fl.* Drach.vi. *ligni Rhodij* Vnc.ß. *nucis mosch. cinam. myrrh. mastiches, cortic. citri* an. ʒ.ii. *camphoræ* scrup. sem. *vini Rhenan.* ℔. iii. *succi cochlear. nasturtij aq.* an. lib. sem.

Stent per dies 7. in infusione in vase bene clauso, quotidie agitentur, hinc destillentur.

Vtile est & plantas quasdam, vt saluiam, cochleariam, nasturtium, numulariam frequenter masticare, vel iis gingiuas fricare, vel cortices citri succulentos frequenter gingiuis affricare.

Linimenta.

Vel ℞. *Mellis rosat. col.* Vnc.j. *oxymel. scillit.* Vnc.ß. *alumin vsti* Drach. sem.

Misce pro Linimento.

Vel ℞. *mel. ros. col.* Vnc.i. *syr. de ros. siccis* Vnc.ß. *spir. vitriol. q. s. ad gratam aciditatem.*

Misc. & mistis bis de die gingiuæ illinantur.

Vel ℞. *alumin. vsti* ʒ. ß. *nuc. mosch.* num. ii. *mell.* Vnc. sem.

Misce super igne.

Vel ℞. *Mellis scillit.* Vnc. i. *spiritus vitrioli q. s. ad aciditatem conciliandam.*

Vel ℞. *pulu. rad. bistortæ* Vnc.ß. *fol. aquileg.* Drac.ii. *salis* scrup.i.

Cum *diamoro* redigantur in formam linimenti.

Efficax est hoc linimentum.

℞. *fl. maluæ arbor. fol. saluiæ min. aquileg.* an. Drach. ß. *myrrhæ, nucis moschat. theriac.* an. Drach.i. *aluminis vsti* scrup.ii.

Puluerisata subigantur *cum melle.*

F. Linimentum.

Fortius est hoc, & coueniens gingiuis putrescẽtibus:

℞. *Mellis* Vnc. ii. *aceti vini* Vnc. i. *fl. æris* Drach. i. *alumin.* scrup.i.

Coquantur, donec rubefiant. Deinde adde *pulu. saluiæ, nucis moschat. CC. prapar.* an. Drach. sem.

F. Linimentum.

Potest etiam addi *pulu. sauinæ.*

Vel fricentur singulis diebus manè, ac vesperi gingiuæ sale & aceto, donec sanguis ex gingiuis profluat: aut colluatur os decocto sedi minoris, seu vermicularis.

Vsu longo expertum est hoc Linimentum:

℞. *Pulu. fol. aquileg. menthæ crispæ, saluiæ, nuc. mosc. myrrhæ* (quam tamen quidam omittunt) an. Drach. ii. *aluminis vsti* Vnc.ß. (alii Drac.x.) *mellis virginei* Vnc. iiii.ß. *vel q. s.*

Mel calefiat ad ignem & despumetur, deinde calenti pulueres sensim inspergantur & Misc. F. Linimentum. Alii mellis virginei loco mel rosatum, vel scilliticum, vel etiam oxymel scilliticum sumunt, vel aliquid de melle, vel oxymelite addunt scillitico. Hoc linimento gingiuæ bis, vel ter quotidie illinantur; deinde abluantur vino rubro, vel simplici, vel in quo cochlearia, aut nasturtium infusum fuerit, vel decocto summitatum rubi, vel aqua prunellæ, plantagin. rosar. quæ efficaciores erunt, si aliquot guttæ spiritus vitrioli, quot nimirum ad aliquam acetositatem sufficiunt, admisceantur, quod medicamentum valde efficax est in hoc genere.

Alii ouum coquunt ad duritiem, per medium discant, vitellúmque eximunt, & locum puluere vitrioli replent, ouumque iterum coagmentant, & in loco subterraneo in vitro sepeliunt, vel in vitro suspendunt, vt vitriolum in liquorem per deliquium soluatur. Quo liquore si spongiola imbuatur, eáque laxæ, & cruentæ gingiuæ fricentur, magnam is ad sanandas eas vim habet.

Vel ℞. *Pulu. abrotani, caudæ equin. saluiæ, hyssopi, rutæ, boli Armen. alumin vsti, aquilegiæ,* an. scrup. ii. *mellis* Vnc.ii.

F. Linimentum.

Vel ℞. *Macis, nucis moschat.* an. Drach.ii. *myrrhæ, fol. aquileg. saluiæ, rutæ* ana Vnc. sem. *alumin. vsti* Drach.ii. sem.

Misceantur cum s. q. mellis feruentis, mista & refrigerata

gerata vsui seruentur. Vngantur hoc linimento bis de die gingiuæ, & postea aqua prunellæ vel plantagin. abluantur.

Vel ℞. *Theriac.* ℥.ß. *mellis crudi* ℥.j.*oxymelit. simpl.* ʒ.ij.*aluminis vsti* ʒ.ß.

Coquantur, & Misceantur.

Pulueres & dentifricia.

℞. *Salis torrefact. alumin. vsti, testar. cochlear. crematar. cineris sarmentor. vitis. rosar. rubr. radic. bistortæ. fol. aquileg. saluiæ.* an. q.s.

F. Puluis, quo dentes fricentur.

Vel ℞. *Alumin. vsti* ʒ. ij. *salis torrefacti* ʒ.j. *balaustior. C.C. vsti præpar.* an. ʒ.ij. *macis* ʒ.j. *fol. saluiæ* num. iij.

F. Puluis, quo dentes fricentur.

F. cum succo cochlear. aut nasturt. aquat. aut melle an. q.s. F. Mistura.

Aut paretur talis puluis, quo gingiuæ flaccidæ, & sanguinolentæ fricentur:

℞. *Salis vsti* ℥.ß. *balaustior.* ℥.j.ß.

F. Puluis.

Vel ℞. *Cineris sarmentor. vitis, testarum ostrear. vstarum. part. æq.* F. Puluis.

In istorum verò medicamentorum vsu obseruandum, vt id, quod ex laxis, & sanguinolentis gingiuis effluit, & in ore colligitur, continuò exspuatur, & exscreetur, & non diu in ore retineatur, multò minus deglutiatur.

Si putredo sit vehemens, talis oris collutio parari potest:

℞. *Rosar. rubr. plantagin.* an. M. i. *rutæ, saluiæ* an. M.ß. *viridis æris* ʒ. j. *thuris, mastiches* an. Dra. i. ß. *alumin.* ʒ.j.

Concisa & contusa *Coquant. in Aq. aceti* an. ℔.ij. *ad dimidiæ partis consumptionem.*

Colaturæ *addatur mell. ros.* ℥.i.M.

F. Collutio oris.

Nonnulli in magna carnis gingiuarum corruptione & putredine manuum opera vtuntur, & carnem corruptam præcidunt. Verum rarò hoc facto opus, cum medicamenta enumerata, præcipuè, quibus alumen & oleum vitrioli adduntur, tàm efficacia sint, vt etiam satis fœdam Stomacacen emendare possint. In quem vsum etiam inseruit vnguentum Ægyptiacum, magna necessitate id postulante. In extremis casibus, & summa corruptione efficax est hoc medicamentum.

℞. *Mercurij sublimati* Scrup. ii. *Aluminis vsti* ʒ. ij. ß.

Puluerisata coquantur in aqua plantaginis ℔. j. *in vitro, in vase duplici. In aqua ista spongiola intingatur, & ea gingiuæ putridæ ac laxæ* illinantur. Vbi omnino monendum videtur, cum in Germanico libello VVieri de scorbuto in hoc medicamento absolutè legatur *Sublimatum*, qua voce sine additione posita Chymici ☿ sublimatum intelligunt, non rectè in libellum eius Latinum irrepsisse Arsenicum sublimatum, quod ex libello Latino VVieri in sua scripta alij transtulerunt. Ad vlcera n. maligna & putrida vsurpari cum commodo à Chirurgis ☿ sublimatum notum est: Arsenicum verò sublimatum, præcipuè in vlceribus oris, longè maiore cum periculo vsurpari, extra dubium, est, licet Dioscorid. *Euporist. lib.* 1. *cap.* 82. & 83. Arsenico cum charta combusta ad serpentia oris vlcera vtatur.

Quia verò postquam caro putredine absumpta est, dentes carne nudari solent, vt id, quod abest, restituatur, opera danda. Etsi verò carnem amissam reparare solius Naturæ opus sit: tamen ars Naturæ subsidio venire potest. In quem vsum hoc habet Sal. Albertus:

℞. *Sem. rosar.* Drach. j. *calam. aromatic.* Drach. sem.

F. Puluis, qui dentibus aspergatur.

Vel ℞. *Farinæ erui. fl. rosar.* an. Drach. ß. *calami aromatic.* ʒ. ij. ß. *aluminis scissilis, mannæ thuris, cyperi* an. ℈.ß.

F. Puluis, qui dentibus inspergatur, vel cum melle misceatur, & iis illinatur.

Faucium exulcerationis.

Si fauces ex vicinæ putredinis contagio lædantur, collutiones parentur ex Aq. cochleariæ, nasturtii, nummulariæ, Nicotianæ, &c. *Faucium exulcerat.*

Vt ℞. *Aq. prunellæ, plantaginis, cochleariæ* an. ℥. iii. *Nicotianæ* ℥.ii. *spir. vitriol.* ℈ j. *mell. ros. col.* ℥.j.ß.M.

Eadem medicamenta cum vitiosos succos, quibus dentium radices laxantur, absumant & abstergant, dentes vacillantes firmare, & carnem gingiuarum roborare valent.

De maculis.

Crurum, vel etiam aliarum partium *maculæ* sponte euanescere solent, modò internis prospiciatur. Si tamen & earum caussa medicamenta adhibere placet, ad eas tollendas ex resoluentibus, discutientibus, & emollientibus fomenta, & balnea vsurpentur, *ex baccis iuniperi, nasturtio, cochlearia, chamæmelo, artemisia, absinthio, roremarino, hyssopo, lauendula, persicaria, &c. vel aqua cochleariæ* crura lauentur. *Macularum.*

Vt ℞. *Baccar. iuniper. contusar. sisymbr. cardamin. nasturtij aquat. cochlear.* an. M.ij. *fl. chamæmel.* M.iij. *artemisiæ, betonic. absinthij, rorismarin. maioran. thymi, hyssop.* an. M.i.

Coq. *in Aq. s.* & vapore decocti calidi crura foueantur; Vel decocto spongia madefiat, & calida tibiis applicetur.

Vel fiat tale Vnguentum.

℞. *Butyri majalis* ℥. ij. ß. *baccar. iuniper. contusar.* ʒ. vj. *vini* ℥. ii.

Coq. ad vini consumptionem, & colentur. Vel coquatur in lacte nasturtium aq. absinth. & bacc. iuniper. contusæ, & cum lactis illius flore crura, inungantur.

Salom. Albertus hoc parat:

℞. *Nasturt. vtriusque, cochlear.* an. M. ii. *chamæmel. melilot. alb.* an. M. sem. *thymi, satureiæ, pulegij* an. M. j. *rorismar.* M. ß. *rad. dauci* ℥. ß. *fol. lauri* M. i. *baccar. iuniper. contusar.* ℥. j. ß.

Coq. ad consumptionem tertiæ partis, & vapore decocti calidi crura foueantur, vel linteamina, aut spongia decocto calido madida cruribus imponatur.

Nonnulli decocto viminearum genistæ virgarum vtuntur.

Post fomentationem partes maculosæ conuenienti aliquo linimento inungantur.

Vt ℞. *nasturtij aquat. becabungæ, sisymbrij cardamin. baccar. iuniperi contusar. absinthij* an. M. j. *Aq. becabungæ, chamæmeli, melilot. nasturt. aq.* an. ℥. iiij. *fl. lactis & butyr. recent. insulsi q.s.*

Coq. in Balneo & exprimantur, ac pinguedo linimenti loco vsurpetur.

Vel coquatur nasturt. aq. in lacte, & contundatur, ac subigatur in mortario, contuso addatur adeps suillus.

Vel ℞. *Butyri majalis insulsi* ℥. i. *comarum. absinth.* M. j. *Vermicularis* P. ii. *baccar. iuniperi contusar.* ℥. ß. *vini* Vnc. iii.

Coq. ad vini consumptionem, & colentur, ac pinguedo vnguenti loco vsurpetur.

Vtile quoque fuerit crura sæpius panno, vel linteo calente fricare, vt spiracula cutis aperiantur, & vitiosi humores discutiantur.

De

De Doloribus.

Dolorum in cruribus. Dolores interdum etiam, præcipuè in cruribus, ægros cruciant, vt ad eos tollendos Medici operam maximè requirant. Vsurpentur autem ad illos tollendos, præter interna ad scorbutum medicamenta, anodyna, & resoluentia, ac discutientia per sudorem.

Adhibeatur ergo fomentatio, *ex decocto althéa, fumar. abrotani, cochlear. becabung. nasturt. pulegij, hyssopi, saluia, artemisia, flor. chamamel. bacc. juniperi.* Herbæ istæ decoquantur, & vapor à decocto partibus dolentibus excipiatur, donec sudor erumpat, vel crura linteis duplicatis decocto hoc calido imbutis inuoluantur. Quo modo dolor mitigatur. Nonnunquam tamen solet dolor recrudescere, quod partes frigidæ & crassæ non planè sint discussæ. Ideóque spongiâ decocto calido madidâ partes dolentes fouendæ, vel cataplasma ex enumeratis modò herbis paratum imponendum. Aut paretur cataplasma ex lacte coagulato (*Quarck*) flor. chamæmel. nasturt. aq. & baccis juniperi in lacte coctis, quod in hisce doloribus mitigandis, ac tollendis efficacissimum est.

A pinguibus verò ante macularum eruptionem abstinendum; cum ab iis dolor exasperari soleat.

Quandoque dolor in plantis pedum, & extremitatibus digitorum excitatur, qui hoc medicamento tollendus:

℞. *Flor. sambuci* M.ii.

Coq. in vino, additis saponis ℥. ii. quo pannus imbuatur, & loco dolenti applicetur.

Ventris. Dolorem ventris quod attinet, qui ventriculum & intestina ac totum sæpe abdomen affligit, regia quidem eum curandi via est, caussam ejus tollere, quod qua ratione fieri debeat, hactenus satis dictum: rectéque id fit medicamentis scorbuto aduersantibus; quæ si febris absit, cum vino, vel cum sero lactis, si febris & calor adsit, exhibeantur. In doloribus ventriculi etiam commodè vsurpatur elixir proprietatis dictum.

Quia autem sæpe dolor vrget, is mitigandus: quod commodissimè fit, si laxantibus conuulsioni & tensioni, quæ proxima ejus caussa, hic occurratur.

Itaque clysteres emollientes injiciendi ex iis, qui humectant cum moderato calore. Et cum ob motum περισταλτικὸν & conuulsionem sæpe nihil infra excernatur, sed omnia sursum tendant, non quæ sensum obtundunt, admiscenda, sed potius quæ excretionem nonnihil stimulant. Ex decocto scilicet anethi, chamæmeli, althéæ, fœnugræci cum ol. communi, amygdal. dulc. lini anethino, chamæmel. melle rosaceo, fiant clysteres. Extra etiam adhibeantur linimenta ex iisdem oleis, & pinguedinibus, aut cataplasmata ex herbis emollientibus, & flor. chamæmeli cum iisdem oleis, aut omentum veruecis iisdem oleis imbutum applicetur. Vtilis est insessus seu balneum ex aqua, in qua herbæ modò enumeratæ coctæ sint.

De Arthritide.

Arthritidis. De Arthritidis scorbuticæ curatione refert Eugalenus, *pag.* 142. se obseruatione comperisse, nonnullos in prima morbi inuasione solo absinthio in vino, seu cereuisia suspenso feliciter in quotidiano potu vsos fuisse, per semestris vnius spatium vsum eius continuantes. Et quidem solo illius decocto in vino, vel cereuisia, vel aqua facto feliciter se vsum scribit. Si verò cum febre, siti, & obstructionibus manifestis coniuncta fuerit, neque tùm se eius vsum abhorruisse, nisi quod febrem mitigantia, obstructiones fortius aperientia, & quæ scorbuto peculiari proprietate aduersantur, admiscuerit, puta cucuscutam, scolopendrium, ceterach, betonicam, hyssopum, & si febris patiatur, carduum benedict. raphani, & helenij radices, cochleariam, nasturtium,

Extra cùm alia topica in arthritide vsitata adhibentur, tùm etiam *radix raphani agrestis* comminuta & cocta vtiliter apponitur.

De stupore, tremore, paralysi, & conuulsione.

Stuporis, tremoris, conuulsionis. Stupor, tremor, paralysis, conuulsio, membrorum jactatio eandem fere curandi rationem obtinent. Scelotyrbe quidem cum ortum habeat ex vitiosis humoribus, qui sese in tendines, & musculos insinuarunt, quorúmque pars crassa, postquam tenuior exhalauit, tendines duros reddit, emollientia, resoluentia & discutientia requirit; quibus ea semper admisceantur, quæ humori, scorbuti caussæ, peculiari vi resistunt, quæque suo sale volatili, quod crassum & fixum, volatile reddere, attenuare, & ad discussionem aptum reddere valent.

Eadem verò etiam, vt assumantur, exhibenda. Et quidem si recens sit, quæ à seroso humore saltem sese in musculos insinuante, ortum habet, tendinibus non induratis, internis adhibitis medicamentis breui, sæpe intra dies 4. vel 5. sine omni topicorum vsu non solum crurum, sed & brachiorum, ac manuum paralysis curatur, vt testatur Eugalenus. Idque ita se habere ipse compertum habeo, cum non paucos tali paralysi scorbutica laborantes, plerúmque cum sicca scabie, corpore semel, atque iterum leniter purgato, cochleariæ, & fumariæ inprimis vsu paucis diebus restituerim.

Si verò malum sit diuturnius, vt tendines duri, & rigidi quasi redditi sint, topicis etiam opus est.

In paralysis ergo initiis non admodum grauibus sequens profuisse testatur Seuerinus Eugalenus, *pag.* 70.

℞. *Betonic.* M. i v. *granor. juniper. contusor.*

Coq. in aq. ℔. viii. ad pultis modum.

Colentur, & exprimantur, & addantur *sacchari* ℔. ij. iterúmque coquantur ad syrupi consistentiam, cui ab igne remoto addantur *zingiber.* Vnc. ii. *macis, calam. aromatic. cubebar. fol. sena* an. Vnc. sem.

F. Electuarium, cujus ante, & post cibum cochlear. j. quotidie semel, aut bis sumatur.

Quod si grauius, & pertinacius malum sit propter viscerum obstructiones concurrentes, hæc non sufficiunt, sed aperientia, & peculiari vi contra hunc morbum pugnantia admiscenda.

Extrà verò adhibeantur fomentationes & lotiones ex aqua siue simplici, siue salsa, in qua cocta sint *fol. saluia, betonic. artemisia, serpilli, rorismarin. flores sambuci, chamamel. meliloti, bacca juniperi.* Nimirum vapore harum herbarum decoctarum crura rigida, vel singulis, vel alternis diebus fomententur, donec bene sudent. Vbi satis sudauerint, ipso decocto pedes, & crura lauentur, ipsisque herbis pedes, crura, ac tendines, & ligamenta rigida fricentur, & postea conueniente vnguento illinantur.

Si tamen adsit durior tumor, emollientia præmittantur, vel admisceantur.

Salomon Albertus tale parat:

℞. *Pulu. flor. chamamel. comarum absinth.* an. Drac. iii. *rad. bryonia, consolid. major.* an. Vnc. sem. *farina tritici, fabarum, orobi* an. Drach. iii. *medull. panis siliginei ex lacte cocti* ℔. j.

F. Cataplasma, quod tumori applicetur.

De contractione & rigiditate membrorum.

Rigiditatis & cõtractionis mẽbrorũ. Si genua vel alia membra sunt rigida, & ad motum impotentia, non neglectis medicamentis internis eadẽ emollientia & discutientia per vices vsurpãda. Foueatur nimirũ pars affecta decocto *lilior. albor. althéa, malua,*

malua, violaria, branca vrsina, sem. lini, fœnigraci, chamamel. ficuum aridarum, quibus nasturtium, & becabunga addantur.

Vt ℞. *Rad. althéa, malua* an. Vnc. j. *iridis* Vnc. sem. *sem. lini, fœnugrac.* an. Vnc. i. *violaria, flor. chamamel. melilot.* an. M. j. *absinth. cochlear. becabung. nasturt. aq.* an. M. sem. Coq. pro fomento.

Vel ℞. *Rad. althéa*, Vnc. iii. *parietar. cochlear. becabung. nasturt. aq. absinth. flor. chamamel. melilot.* an. M. ii. *sem. lini, fœnugrac.* an. Drach. vi.

Coq. in aqua, cujus vapor calidus crure excipiatur.

Vel ℞. *Flor. chamamel. melilot. sem. anisi, fœniculi, cumini* an. Vnc. i. *farina, sem. lini, fœnugrac.* an. Drach. ii.

Cum decocto *fol. ebuli, artemisia, cochlear.*

F. Cataplasma, cui potest addi butyrum recens.

Vel ℞. *Rad. althéa, lilior. albor. hermodactylor.* an. ℥. ß. *caricar. pinguium* num. vii. *flor. meliloti, chamamel. parietar.* an. M. j. ß. *fol. althéa* M. j. *rosar. rubr.* ʒ. iii. *vermium terrestri prapar.* ʒ. ii. ß. *farina tritici* ʒ. ii. *farin. hordei.* Vnc. i. sem. *orobi, lentium, fabar.* an. Vnc. sem. *medulla panis triticei* Vnc. j.

Terantur terenda, & Coq. in aq. ad formam pultis.

Add. *ol. lilior. albor. chamamel. anethin. rosac.* an. ℥. i. *cassia* ℥. ß. *medulla crurum bubul.* ʒ. iii. *adipis gallinac.* ʒ. ii. ß. *suilli* ℥. ß. *boli Armeni* ʒ. i. *croci* Drach. ß.

F. Cataplasma.

Post fomenta adhibenda olea, & vnguenta emollientia, *ex adipe suillo, humano, pinguedine gallina, butyro recenti, medulla cerui, mucilagin. sem. althéa, cydonior. lini, fœnigraci, vnguento dialthéa; quibus succi cochlear. nasturt. aquat. & aliarum contra scorbutum plantarum, ac grana juniperi admisceri possunt.*

Vt ℞. *Vnguent. dialthéa* Vnc. sem. *ol. chamamel. lilior. albor. aneth.* an. ʒ. ii. *granor. juniper. cõtusor.* ʒ. i. Misc.

F. Vnguentum.

Efficax est hoc vnguentum:

℞. *Rad. helenij contusar.* ʒ. ii. *lumbricor. terrestr.* Vnc. sem. (*alij* Vnc. i. sem. vel ℥. ij.) Coq. *in vino maluatico,* Deinde add. *Ol. lilior. albor. costini* an. ℥. i. *hyperici* ℥. ß. *terebinth.* ʒ. ii. *vnguent. de bdell.* ʒ. iii. *medull. crurum vituli, cerui* an. Drach. ii. *cera q. s.*

F. Vnguentum.

Salomon Albertus hoc quoque vtitur:

℞. *Rad. bryonia, cucumer. asinin.* an. ℥. i. *lumbricor. terrestr. praparat.* Drach. iii.

Coq. *in hydrelao* ad mollitiem, & succus torculari exprimatur, Cui add. *ol. liliol. albor.* Vnc. sem. *lini, chamamelin.* an. ℥. i. *terebinthina* ʒ. v. *vnguent. de bdellio* ʒ. iii. *succi cochlear.* Vnc. i. Colliquentur ad ignem, & cum *cera s. q.* F. Vnguentum.

Seuerinus Eugalenus commendat vnguentum Valeriolæ, quod habetur, *lib. 4. obseru. 4.*

℞. *Fol. Saluia, majoran. lauri, betonic. rorismarin. primula veris*, an. M. j. *rad. acori veri, ireos recent.* an. Vnc. iii. *ol. vulpini, de nuce Indica, rutac.* an. ℔. j. *terebinthin.* ℔. ß. *vini potentissimi* ℔. j. *aq. vita* ℔. ß.

Coqu. ad vini consumptionem, & colentur.

Colaturæ adde *Sagapeni, opopanac. bdellij* an. Drach. ii. *castorei* ℥. ß. *macis, nucis moschat. styrac. calamit. benzoës* an. ʒ. iii. *piperis longi, pyrethr.* an. ʒ. i. *axungia cati, serpentis, anser.* an. Vnc. i. *medul. cruris vaccin.* Vnc. ii. *succi ebuli, saluia, melissa* an. Vnc. i v. *cera propoleos* Vnc. ii.

Misce & cum *cera in oleis recensitis liquata s. q.*

F. Vnguentum mediocris consistentiæ.

Est & hoc Salomnois Alberti efficax.

℞. *Vnguenti dialthéa* ℥. i. *pinguedin. anserin. porci* an. Vnc. sem. *medull. crurum vituli* Drach. ii. *cerui* Dra. iii. *butyri insulsi, ol. lini* an. Vnc. i. *flor. lactis agitati in mortario marmoreo* Vnc. i. sem. Cum *succo nasturt. coq. in vase duplici, addatur cera noua q. s.* F. Linimentum.

Vel ℞. *Ol. sesamin. amygdalar. dulc.* an. ℥. i. *medulla crurum bouis, seui castrati, pinguedin. anser. gallin.* an. Vnc. sem. *vnguent. de bdellio* Drach. iii. *vitell. ouor.* ii. *croci* ℈. ii.

F. Linimentum *cum modico ammoniaci in aceto dissoluti.*

Eadem medicamenta, quæ modò ad duritiem & rigiditatem genuum sunt proposita, etiam ad rigiditatem genarum & maxillarum vsurpari possunt, scilicet *althéa, malua, violaria, radic. lilior. alb. sem. lini, fœnugrac. flor. chamameli, ficus. E quibus fomenta, cataplasmata, olea parari possunt, additis cochlearia & nasturtio.* *Rigiditas genarum.*

De somno nimio.

Cũ carus & somnus nimius in hoc morbo plerũque febrẽ lentam conjunctã habeat, tollitur iis, quæ putredini huic morbo propriæ, febrique aduersantur. Præ cæteris efficax se cõperisse nasturtium aquaticũ, quod in claris & limpidis aquis prouenit, scribit Eugalen. *p.* 20. *Somni nimij.*

De lipothymia.

In iis, quos lipothymia, & anxietates infestant, hoc inprimis obseruandũ, ne loco sæpe moueantur, aut è lecto surgant; cum sæpe deliquia animi, quamprimum in lecto sese erigunt, eos tentare soleant. Deinde cùm vaporibus discussis deliquium quidem cessare, sed sæpe finita medicamenti operatione, aut à caussa morbo superata, post tres vel quatuor horas, eadem vehementia anxietas illa, & metus deliquij redire soleat: sæpius eadem die, & vel sexies, vel octies medicamenta ista contra animi deliquia, admistis antiscorbuticis, exhibenda. *Lipothymia.*

De fœtore anhelitus.

Fœtor anhelitus emendatur putredinem sistentibus, & halitus putridos discutientibus: *conserua* nimirũ *saluia, ruta, anthos, caryophyllis, cinamom. gallia moschata, cortic. citri, ligno aloës, rhodio; baccis juniperi.* E quibus electuaria, pilulæ, rotulæ, trochisci formari possunt. Vel vsurpetur *elixir proprietatis,* aut masticentur *radic. ireos Flor. bacca juniperi*: Aut colluatur os *aq. saluia, rorismarini, mentha cum aceto scillitico.* *Fœtoris anhelitus.*

De Vomitu.

De vomitu scorbutico annotauit Engalenus, *pag.* 25. quod vomentes à lacte & lacticiniis, à quibus aliàs ægri, ventriculi & viscerum affectionibus laborantes, læduntur, melius habent, quam à ventriculum roborantibus & adstringentibus. Adstringentia enim humorem vitiosum altius ventriculo inprimunt: lac verò lenit, & humoris prauitatem demulcet. *Vomitus.*

De sputatione nimia.

In sputatione continua monet hoc Eugalenus, *pag.* 206. cauendum, ne acribus, & calidis medicamentis fluxus materiæ irritetur, & nimia vaporũ, fumorũmque in cerebrum delatione ac eorundem ibidem concretione, atque ad pectus defluxione malũ grauius reddatur. *Sputationis nimia.*

De alui fluxu.

In alui fluxu hoc ab adstringentibus abstinendum, quorum vsu ægri in summas angustias & maximam respirandi difficultatem, imò in animi deliquium & suffocationis periculum conjiciuntur, ac tandem in hydropem vel atrophiam incidunt. Cum enim viscera constringant, venásque constipent, materiam prauam detinent & augent, è qua vapores praui adscendentes ac superiora petentes enumerata symptomata excitant; & ipsa circa viscera, ac membra nutritioni dicata hærens hepar & lienem debilitat. Sed vsurpanda potius medicamenta, quæ peculiari vi humori vitioso aduersantur: atque vtile est hic etiam absinthium. Nec incommodus est ad diuersionem sudoriferorum *Alui fluxus.*

riferorum vsus, si iis cochlearia admisceatur.

Et si autumnalis aëris frigiditas huic fluxui occasionem dederit, ab ejus injuria corpus muniatur; ægérque in loco calido quiescat: deinde materia fluens subtrahatur victus ratione sicca, & ad vias vrinæ deriuetur; & partes suscipientes roborentur. Quibus vsibus inseruit vinum absinthites dilutum decocto cichorij. Extra quoque abdomen inungatur ol. rosaceo, masthichino, absinthij; vel imponatur emplastrum de crusta panis.

Si à calore serum fundente in principio febrium talis fluxus accidat, etsi symptomaticus sit, tamen cum materiam morbificam imminuat, non statim sistendus, præsertim si natura eum facilè ferat: sed ea exhibenda, quæ serum cum bile abstergere, simúlque roborare possunt, qualia sunt syr. ros. solut. syr. de cichorio cum rhabarb. ipsúmque rhabarbarum; & exhibendum simul cichorium & cichoracea.

De calore nocturno.

Caloris nocturni. Quos calor ille nocturnus supra descriptus molestat, iis becabunga in majore dosi exhibenda; contra calefacientium dosis minuenda. Prodest & lac ebutyratum recens. Nonnulli polypodium & grana juniperi contundunt & in aqua coquunt, & colaturam sacchаro dulcoratam bis de die exhibent. Illinatur etiam dextrum & sinistrum hypochondrium medicamentis aperientibus.

De Febribus.

Febrium. In febribus scorbuticis, vniuersalibus euacuationibus præmissis, medicamenta scorbutica cum iis, quæ febris, ejúsque caussa requirunt, miscenda, corporísque constitutionis, anni temporis, & aliorum, quæ ex generali methodo medendi patent, ratio habenda. Itaque præbenda scorbutica medicamenta moderatè calida, & humorem melancholicum incidentia, ac digerentia, *cuscuta, capill. vener. ceterach, polypod. q.* & pro crassiorum humorum incisione, *hyssopus, betonica,* & pro calore febrili temperando, *cichorium, endiuia, acetosa,* ac cum his miscenda scorbutica medicamenta, prout præsens ægri constitutio id postulat, & nunc de his, nunc de illis plus sumendum. Nam si corpus sit biliosum & bile abundet, pluresque febris tertianæ notæ adsint, pauciores scorbuti, major eorum copia, quæ bilem temperant, & humectandi ac refrigerandi vi prædita sunt, sumenda; minore verò quantitate ea, quæ scorbutum spectant, & ex his minus calida eligenda. Itaque tum conueniunt becabunga, & acetosa; & inprimis earum succus, quibus aliquid cochleariæ addi potest. Si humores sint crassiores, cum vrinis crudis vel crassis, sitis magna non adsit, corpúsque ipsum sit crassius & melancholico crasso succo abundet, cochlearia vsurpanda, & ea admiscenda, quæ fortius attenuant, & incidunt, vt carduus benedictus, absinth. radic. helenij.

Si etiam aër, in quo æger degit, sit tenuis ac subtilis, mitioribus & minus incidentibus ac attenuantibus vtendum: Fortioribus verò in aëre crasso & humido.

Si angustiæ illæ ad præcordia grauius & frequentius infestent, in ipso quoque paroxysmo medicamenta contra scorbutum & febrem facientia exhibenda.

Si morbus sit diuturnior, & ob accessionum inordinatum recursum cibandi necessitas medicamentorum exhibitionem impediat, liberiori aëri, præsertim tempore verno, æger committendus, aluúsque interdum leniter subducenda. Sæpe enim aëris mutatione, præter spem, tales febres euanuisse, obseruatum.

De Tumoribus duris.

Tumorum durorum. Ad tumores duros fiat cataplasma *ex radic. consolidæ major. althéæ, bryoniæ, absinthio, chelidon. maj. farina fabarum aut lupinorum, & medulla panis albi in lacte coctis.*

Ad tumorem crurum œdematosum conueniunt fomenta *ex saluia, foliis & flor. sambuci, roremarino, serpillo, becabunga, nasturtio aquat. baccis juniperi.*

Si quid de frigido & terreno humore quasi concretum sit, emollientia & discutientia vsurpanda, quæ supra proposita sunt.

Vt ℞. *Pulu. rad. bryoniæ, althéæ* an. Vnc. sem. *flor. chamamel. fumar. absinthij* an. Drach. iii. *farinæ fabar. orobi* an. Vnc. sem. *medullæ panis tritic. silign.* an. ℔. sem. Cum *lacte caprino,*

F. Cataplasma.

De Erysipelate.

Erysipelatis curationem de tumoribus proposuimus: eam vt hic paucis attingamus, naturæ conatus in expellendo humore vitioso promouendus & adjuuandus. Ad quam rem vulgus apud nos, & quidem non infeliciter, aqua flor. sambuci vtitur. Potest & rob sambuci vsurpari, vel aqua cardui benedicti aut scabiosæ, iisque addi electuar. vel puluis aliquis bezoarticus, aut terra sigillata, aut grana vj. bezoartici mineralis, & sudor prouocari. *Erysipelatis.*

Parti affectæ applicetur pannus lineus imbutus lacte, quod vocant aureo, (quod paratur ex lixiuio communi & oleo sambuci vel rosaceo bene simul agitatis, vt lactis colorem acquirant,) iterúmque expressus & nonnihil exsiccatus, vel aqua flor. sambuci madefactus & expressus. Pinguia verò & repellentia, & quæ poros cutis obstruunt, ac materiam detinere possunt, vitentur.

Ne malum recurrat, ea vsurpanda, quæ serosi istius humoris generationem & corruptionem ac ebullitionem præcauent.

De Hydrope.

Hydrops scorbuticus purgationes fortes, maximè à principio, non fert, sed medicamentis incidendi, attenuandique vi præditis curatur, quibus admiscenda ea, quæ peculiari vi contra scorbutum valent: quo curationis modo se plures sanasse citra purgantium opem, refert Eugalenus. Sublatis enim obstructionibus, venisque reseratis, & vitio humorum Scorbutico propriis medicamentis emendato, sæpe præter opinionem hic tumor euanescit. Quod si non fiat, curato maxima ex parte Scorbuto, tùm demum medicamentis purgantibus vtendum, & iis præcipuè, quæ humorem Melancholicum purgant. Semper tamen admiscenda ea, quæ peculiari vi huic morbo aduersantur. Si crassior sanguis in venis redundet, aut consueta euacuatio suppressa sit, sanguis pro eius copia, & viribus ægri mittendus. Multum verò prodest hæmorrhoidum apertio, quæ sponte facta, nigro sanguine profuso, quosdam ab hoc malo liberauit. Si sponte non aperiuntur, hirudines iis apponi, vel in talo vena aperiri potest. A larga tamen sanguinis missione, præcipuè in locis frigidis, cauendum, vt supra in genere dictum. *Hydropis.*

Hydrops vesicalis, vt prior hydrops curatur. Quod si præter interna etiam externis opus sit, iis, quæ discutiendi, dissoluendique vim habent, vtendum, *absinthio, ruta, chamamelo, farina lupinorum, fabarum cum oxymelite in cataplasma redactis.*

Ad tumores pestilentibus similes Eugalenus, *pag.* 190. hoc experimentum habet. *Tumorum pestilentibus similium.*

℞. *Pulu. absinthij comm. q. s.* qui cum ouis recentibus eadem die exclusis cum albumine vitello & testis contusis ad pultis consistentiam misceatur & frigidè tumoribus applicetur. Idem *pag.* 408. Cataplasma parat

parat ex chamæmelo, meliloto, parietaria, malua, althéa, mercuriali ad mollitiem coctis, additis farinæ sem.lini, fœnigræci, hordei, cum mell.rosac. & ol.rosac. s. q.

Atque si accidat, vt vlcus illud erodatur, & nigrum fiat, quod non sine periculo accidit, cum integram crurum corruptionem & gangrænam inferre possit, statim quod corruptum est, à reliqua cute & carne sana separandum, & vlcus mundandum, consolidandum, more consueto.

De Vlceribus.

De Vlceribus. Si humores praui, & acres crura etiam exulcerent, primò videndum, an aliqua adhuc intemperies parti exulceratæ coniuncta sit, aut humorum vitiosorum affluxus vlcus foueat. Tum enim primò humores vitiosi, qui affluunt, è corpore euacuandi, & intemperies partis emendanda. Attendendum quoque hic consilium Hippocratis, cum, *initio lib. de vlcerib.* suadet, vt ab inueteratis vlceribus crebrò sanguis effluat, prout opportunum videbitur, tàm ab ipsis vlceribus, quàm à circumstantibus vlcus partibus, tùm præcipuè si in crure, aut pedis, vel manus digito vlcus sit, magis, quàm in alia corporis parte. Nam exhausto sanguinis affluxu, sicciora, & mitiora euadunt. Eiusmodi enim vlcera præcipuè quidem sanescere prohibet, tùm verò reliqua etiam omnia, sanguinis putredo, & quod ex sanguinis mutatione est ortum.

Primò ergò vniuersi corporis ratio habenda est, illúdque euacuandum, & partis intemperies postea corrigenda, ac medicamenta, quæ facultatem digerendi habent, ac nonnihil adstringendi, exsiccandi, & extergendi, vsurpanda: non verò asperius tractanda hæc vlcera, sed citra vllam mordicationem, & dolorem sananda. Ideóque quod in aliorum vlcerum curatione obseruatur, & hic obseruandum, vt postquam primum vlcus solutum fuerit, consideretur, quantum humiditatum primum pharmacum ab vlcere desiccarit, aut si sordidum fuerit, quantum sordium deterserit; idque tertiùm, aut quartùm experiendum est, donec purum vlcus, & siccum fuerit. Quod vbi animaduertitur, eligendum quidem medicamentum aliud eiusdem generis, sed debilius priore vsurpandum.

Ronsseus ex Auicenna, *lib.* 4. *fen.* 4. *tract.* 3. *cap.* 10. & Tagautio, *libr.* 3. *cap.* 15. hoc commendat.

℞. *Cadmiæ, alumin. chrysocollæ singulor. part.* viii. *æris floris, viridis æris singulor. part.* j. *gummi cupressi part.* iiii. *ceræ, & olei rosac.* an. q. s.

E. Vnguentum.

Sed & vtile est medicamenta scorbutica admiscere.

Fiat ergò vnguentum *ex succo cochleariæ, absinth. apij cum melle coctis, addito puluere aristolochiæ, & aluminis.*

In vlceribus minus prauis satis efficax est *vnguentum diapompholygos*, quo sæpissime feliciter vsus sum. Vnguentum è Nicotiana, saccharum ♄, & cum eo parata linimenta. Nec inutile est emplastrum diapalma. Beccabungâ solâ in cereuisia cocta & bis de die apposita vlcus ingens cruris totam ferè tibiam occupans & ad os vsque profundum, à quodam curatum fuisse, obseruatum est.

Vel paretur *vnguentum de apio* dictum:

℞. *Succ. apij, melissophyll. cochleariæ* an. Vnc. sem. *chelidoniæ* Drach. v. *mellis crudi q. s.*

Coq. ad iustam consistentiam, *Addatur aliquid thuris, aloës, myrrhæ.*

Vel fiat vnguentum *ex resinâ, thure, & oleo rosac.*

Commendatur & hoc:

℞. *Aq. pilosell. mense Septembri destillat.* ℔. i. *mellis rosati* ℥. ii. *myrrhæ, lithargyri* an. ℥. i. ß. *camphoræ parum.*

In Sole, vel calido loco per triduum seruentur. Colaturâ crura abluantur.

Vel abluantur vlcera decocto sedi minoris.

Efficacius erit medicamentum, si aliquid cochlear. vel nasturt. addatur. Ita & linimenta efficaciora sunt, si saccharum ♄ni addatur.

Est & vtile vnguentum Montagnanæ de plumbo:

℞. *Plumbi vsti* Vnc. i. *cerussæ lotæ* Drac. ii. *vitell. ouor.* ii. *lithargyri* ℥. sem. *olei rosacei* ℥. i. sem. *myrrhæ* Drach. ii. *ceræ q. s.*

F. Linimentum, quo vlcera prius vino, in quo aristolochia rotunda cocta sit, abluta perungantur.

Si putredo magna sit, aliquid ☿ præcipitati, vel olei vitrioli addatur, vel vsurpetur aqua illa ex ☿rio sublimato & alumine, ac aqua plantagin. parata, & suprà in Stomacace proposita.

Ad consolidationem tandem vsurpandum *Emplastrum diacalcith. de minio, de tutia.*

De Atrophia.

Atrophia. Cum membrum non tantum riget, sed etiam contabescit, vnguento resumptiuo inungendum est. In vniuersali verò atrophia, vt in scorbuto reliqua curatio instituenda, & bona diæta vtendum. Commendatur hic lac caprinum, inprimis si capra herbis contra scorbutum pugnantibus alatur, aut lacti paùxillum croci, & aliquid mellis, vel sacchari addatur, & vinum Gallicum rubrum, quod plus nutrit, quam Rhenanum.

Summa, vt hæc concludamus, & quidem cum eo, quo cœpimus, generalis lex curandi Scorbutum cum aliis morbis, & symptomatibus copulatum hæc est: vt misceamus cum medicamentis contra morbum illum, vel symptoma directis medicamenta peculiari vi contra scorbutum pugnantia, & quidem ea ratione, vt nunc horum, nunc illorum plus sumamus, prout magis vel scorbutus, vel morbus ille scorbuto coniunctus præualet.

CAPVT VIII.

Diæta.

Diæta. MVltum verò momenti ad scorbutum curandum in diætæ ratione situm est. Respondeat autem ea medicamētis, & cacochymiæ scorbuticæ aduersetur, ita vt non solum nihil ad scorbuticæ cacochymiæ generationem faciat, sed etiā vitium humorum corrigat; quod alimenta medicamentosa commodissimè præstant.

Aër. Aër ergo frigidus humidus & impurus, qualem venti Aquilonares & occidentales, ac loca subterranea, cōclusa & ventilationi nulli exposita, suppeditant, & qui paludum, stagnantium aquarum, cloacarum aut aliarum rerum putridarum halitibus infectus est, ac proinde humores ac spiritus inquinare, iisque vitiosā, quā obtinet, dispositionem imprimere solet, vitetur. Contrà moderatè calidus, siccus, tenuis, purus, patens ac liber eligatur; aut si talis natura non detur, arte concilietur, accenso ligno iuniperi, rorismarino, & fumo ex baccis iuniperi, lauri, thure, succino, trochiscis, & candelis pro fumo, & similibus.

Cibus & potus. In cibo, & potu vitentur omnia, quæ humorem Melācholicum, crassum, & tartareum præbere possunt; carnes nimirum suillæ, & aliæ sale, ac fumo exsiccatæ; crassa, viscida, dura, difficilis coctionis, vetustate exsucca, rancida, lardum rancidum, pisces sale conditi, & fumo exsiccati, ac omnes cibi, quos supra ad scorbutum generandum aptos esse diximus. Contrà verò in vsu quotidiano sint cibi boni succi, facilis coctionis, attenuandi, incidendi, aperiēdi, detergendique vi præditi, & qui ad coctionem bonam & fermentationem, ac πνευμάτων faciunt, nullo verò modo eam impediunt, & cibos reliquos incrassant. Itaque exhibeatur prisana, iuscula gallinarum, & carnis bubulæ, animalium carnes, & pisces, qui bonum succum præbent, & facilè coquuntur; vuæ item passæ. Inprimis commendatur lac caprinum, quod boni succi est, & facilè

facilè coquitur, aluum quoque nonnihil laxat, & ad benignum hepatis ſuccum vi morbi abſumptum inſtaurandum, viſcerúmque robur conſeruandum aptiſſimum. Ac multi largo ſolius lactis vſu, in quo naſturt. aq. cochlearia, becabunga cocta fuere, conualuerunt: atque inprimis iis id vtile eſt, qui atrophia laborant, neque euacuationes facilè ferunt. Cum enim vnicè danda opera ſit, vt pro vitioſo bonus ſanguis ſubſtituatur: lac & bonum ſanguinem ſuppeditat, & ſi admiſceantur medicamenta ſcorbutica, praua qualitas ſimul aboletur. Vtilia quoque ſunt poma aurantia, refertque Balduinus Ronſſeus, *epiſt.* 2. ſe nouiſſe nonnullos, qui ſolo eorum vna cum corticibus vſu ſanitatem recuperarunt. Cibi condiantur hyſſopo, roremarino, thymo, ſatureia, croco, cinamomo, macere: Embammata fiant è cochlearia, naſturtio, radic. raphani agreſt. capparibus ſine ſale vel à ſale ablutis, limonib. malo citrio, acetoſa, flor. borraginis, ſinapi, quâ in longinquis nauigationibus magno cum ſanitatis commodo nautæ ſeſe tanquàm præſentiſſimo prophylactico aduerſus hunc morbum muniunt. Sali admiſceantur, vel ſalis loco cum cibis vſurpetur puluis ex ſale juniperi, radic. ari, ſpeciebus diapliris archont. aromatici roſati. Grauidarum tamen hâc in re etiam habenda eſt ratio, ne fœtui aliquod damnum attrahatur. In febribus vtilis eſt acetoſa, acetoſella, trifolium acetoſum, quibus aliquid cochleariæ vel naſturtij addi poteſt. Acida verò, quatenus talia, & inprimis acetum ſimplex, fugiendum; cum coctionem, & rarefactionem alimentorum impediat, humores figat, melancholiam augeat, &, vt Hippocr. 3. *de rat. vict. in acut. t.* 38. loquitur, ſit ἀναγωγὸν μελάνων. Condire tamen interdum acidiuſculis cibos licet, vt & dejecta appetentia excitetur, & putredo humorum inhibeatur, ac calor & feruor humorum temperetur. Dulcium, & ſacchari vſus parcus ſit; cum glutinoſum quiddam, & obſtructiones pariendi vim habeat. Et de ſplenicis verum eſt illud antiquum: Τοῖς σπληνικοῖς τὰ μὲν δριμέα, καὶ τὰ πικρὰ ὠφέλημα, τὰ δὲ γλυκέα βλαβερά. Semper quoque ſimplicitas ciborum varietati eſt præferenda; inprimis vbi diuerſi cibi diuerſas obtinent ſubſtantias: & τὸ ποικίλον τῆς διαίτης ποικίλα νοσήματα parere ſupra diximus.

Potus ſit vinum bonum, Rhenanum inprimis, vel cereuiſia tenuior, & bene defecata, ac lupulo ſatis condita; & quidem cùm vinum tùm cereuiſia, vel ſimplex vel abſinthio, chamædr. lingua ceruina, carduo benedict. hyſſopo, veronica, roremarino medicata. Vel paretur tale vinum.

℞. *Radic. ſarſæ parillæ, Chinæ, ligni ſaſſafras* an. ℥.ii. *radic. rhodiæ, garyophyllatæ, ſcorzoneræ* an. Vnc. i. *linguæ ceruinæ, chamædryos, cochleariæ, abſinthij* an. M. ii. *cinam. opt.* Drach. vi. *paſſular. contuſar.* ℔. j.

Affundantur vini, *vel quod commodius, muſti amphora dimidia.* F. vinum medicatum.

Aut paretur hæc aqua ad vinum diluendum.

℞. *Cochleariæ rec.* M. vj. *naſturtij aquat. linguæ ceruinæ* an. M. ii. *ſarſæ parillæ* Vnc. iii. *paſſul. contuſar.* ℔. ſem. *ſucci becabung.* ℔ vi. *acetoſæ* ℔. iii.

Deſtillentur in B. ad vinum diluendum.

Hydropotæ vtantur aqua, in qua ferrum, vel chalybs ignitus aliquoties extinctus ſit. Si acidularum copia datur, eæ in frequenti vſu ſint. Caprini etiam lactis, aut ſi deſit, vaccini potus admittitur; cum benè nutriat, & emaciatis vtile ſit: vel potetur ſerum lactis, præcipuè caprini. Commodior tamen & lactis, & ſeri vſus eſt, ſi naſturtij, vel cochleariæ aliquid in iis coctum, vel conſeruæ earum diſſolutæ ſint.

Motus & quies. Corpus moderatè exerceatur, ante cibum: Ambulare enim, vt apud Plautum, *in Curculion. act.* 2. lieni optimum eſt; & exercitium concoquentem calorem exuſcitat: contrà otium, & quies hoc malum augent.

Somnus & vigilia. Somnus, & vigiliæ ſint moderatæ. Et ſomnus quidem ita ſe habeat, vt ad caloris natiui inſtaurationem ac tutelam, humorúmque crudorum coctionem ſufficiat. Sit quoque nocturnus: meridianus tamen iis, qui ob vehementiam dolorum, animi affectus & melancholicas cogitationes noctes inſomnes tranſegerunt, concedi poteſt. Vigiliæ verò calorem & ſpiritus excitent, non abſumant, aut corpus exſiccent, & tabefaciant.

Conſuetæ euacuationes non ſupprimantur. Balneum aquæ dulcis, cum poros cutis laxet, reliquias humorum diſcutiat, & ſordes in ambitu corporis hærentes diſſipet, ſi moderatè, & ſuo tempore vſurpetur, vtile eſt.

Abſit tandem triſtitia, & mœror.

CAPVT IX.

De Præſeruatione.

Præſeruatio. EAdem, quæ modò propoſita eſt, victus ratione obſeruata, qui proni ad ſcorbutum ſunt, vt & alij, eundem præcauere poſſunt. Nimirum, qui à ſcorbuto ſibi metuunt, victus rationem corporis naturali conſtitututioni conuenientem, ſcorbuto verò contrariam, qualis modo deſcripta eſt, obſeruent.

In eo ſaltem eſt differentia, quod eorum, qui ſcorbuto jam laborant, diæta ita comparata eſſe debet, vt ſcorbuto manifeſtè ſit contraria. In præſeruatione verò ſatis eſt, ſi corpori noſtro ſit ſimilis, & cauſſæ præternaturali moderatè aduerſetur.

Et quia omnes errores diætæ ſemper præcaueri non poſſunt, ſi quid humorum vitioſorum cumulatum eſt, verno & autumnali tempore euacuandum. Et quidem inprimis autumno multo majore cura opus, vtpote qui ad morbos melancholicos generandos aptiſſimus eſt. Ideoque humor melancholicus & bilis aduſta per æſtatem tali vel ſimili medicamento educenda.

℞. *Radic. polypod. q.* Vnc. i. *bugloſſæ, cic. cichorij* an. ℥. ß. *ceterach. fumariæ, cuſcutæ, capill.* ♀, *chamædryos* an. M. j. *ſem. frigid. major.* an. Drach. i. *flor. borragin. bugloſſ. geniſtæ* an. M. ß. *fol. ſenæ* Vnc. ii. ſem. *rhabarbar.* Drac. i. *ſem. aniſi, fœnicul.* an. Scrup. ii. *paſſul. exac.* Vnc. i. Coquat. *in Aqua pura. Colaturæ adde ſyr. roſar. ſol.* Vnc. ii. *byzant. ſyr. de pomis, de epithymo* an. Vnc. i.

Dentur pro Doſi Vnc. iiii.

In primis verò, qui à ſcorbuto liber eſſe cupit, omnes modos, quibus contagij ſcorbutici ſeminaria communicari poſſunt, caueat, pocula cum ægris communia, halitum ex ore fœtentem, oſcula & ſimilia. Et omnino vapores ex corporibus Scorbuto infectis, ſeu viuentibus, ſeu mortuis vitandi ſunt, cum noxij ſint, & idem malum inducere poſſint. Curaui circa finem Anni 1629. nobilem quendam, qui diu affectione Hypochondriaca laborauerat, tùm quartana continua, verè tamen Scorbutica laborantem: cui cum jam quarta morbi ſeptimana ſyrupus laxatiuus eſſet exhibitus, aluum cum tanto fœtore dejecit, vt alter famulorum in terram concideret, atque ibi per integram horam quaſi Apoplecticus jaceret, alter ſæuiſſimo capitis dolore cum horrore corriperetur. Feci quoque ſupra, *cap.* 1. *&* 4. mentionem viri cuiuſdam, cui ſcorbutô correpto inter cætera ſymptomata ſuaue delirium acceſſit, & hæmorrhagia è crure, nullo veſtigio poſt fluxum apparente. Is malum hoc ita contraxerat. Vir quidam, cuius etiam ſupra facta mentio eſt, ſcorbuto extinctus fuerat, cuius cadauer cum è loculo tetrum vaporem exhalaret, rimas loculi obſtruendi ei datum erat negotium, in quo expediendo ſemimortuus concidit, & morbum hunc cum ſymptomatibus antea enumeratis contraxit.

Aërem quoque vliginoſum, cibos, & alia, quæ ſupra inter Cauſſas ſcorbuti recenſuimus, vitet, qui à ſcorbuto liber eſſe cupit.

***

LIBRI TERTII PARS VI.

De Hepatis Morbis ac Symptomatibus.

SECTIO PRIMA.

De Morbis Hepatis.

PROOEMIVM.

RECTE Hippocrates, lib. de alim. Τροφὴ καὶ τροφῆς εἶδος, μία καὶ πολλαί. Alimentum & alimenti species vnum & multæ. *Qui locus non saltem eum sensum habere potest, vt sanguinem, qui vnus est, totius corporis esse alimentum, ex eo verò quamlibet partem, quod sibi conueniens est, neruos, venas, arterias, musculos, membranam, carnem, cerebrum & reliquas, vt ibid. habet Hippocrates, attrahere dicatur: Verum etiam, vt ibid. subiungit:* Τροφὴ τὸ τρέφον τοῦτο τροφὴ καὶ τὸ οἷον τροφὴ, καὶ τὸ μέλλον τροφὴ, In alimentorum genere id quod alit, alimentum est, & quod alimento proximum, & quod alimentum futurum est. *Ac proinde etsi vnus est sanguis, quo corporis nostri partes aluntur: tamen cibi, è quibus fit sanguis, planè multi & varij sunt. Et cum id, quod corporis alimentum futurum est, à corporis nostri substantia multum distet, variis mutationibus opus est, vt in corporis nostri alimentum, & hinc eius substantiam abeat. Hæc autem mutatio in vna coctione fieri non potest, sed variis opus est. In ventriculo nimirum fit prima cibi coctio seu digestio, quâ cibus, qui etiam homogeneus videbatur, ita resoluitur, vt in heterogeneas partes separari possit. Hinc quod corpori alendo inutile & crassius est, mox in Intestinis separatur, & per aluum eijcitur. Chylus postea reliquus à vasis mesaraicis ad Hepar transfertur, vt inde purior sanguis totius corporis futurum alimentum gigni possit. Id vt commodius fiat, lien chyli crassiorem partem ad se trahit, & inde sanguinem alendis partibus in ventre inferiore idoneum generat; ex reliqua verò chyli parte puriore sanguis optimus in hepate generatur. Cum autem istæ cibi mutationes, & distributiones, quæ fiunt in ventriculo, intestinis, mesenterio & liene, maximæ & operosissimæ sint, & plerunque in cibo tantum sit partium inutilium & excrementitiarum, imò etiam plus, quam sanguini bono generando aptarum, facilè fieri potest, vt in primis hisce coctionibus & viis aliquid excrementi colligatur, quod in hâc corporis quasi sentina cumulatum variorum postea morborum caussa existit, quos hactenus explicauimus. Actum enim non solum de morbis & symptomatibus, quæ ventriculo, intestinis, mesenterio, pancreati, omento & lieni accidunt, verùm etiam, quia ex eodem fonte & humoribus in hisce partibus genitis & cumulatis affectio Hypochondriaca & Scorbutus originem habent, de iisdem quoque dictum. Proximum est, vt jam Hepatis, in quo chylus in hisce partibus generatus, & ab excrementis maximam partem liberatus in sanguinem mutatur, morbos, & symptomata, quæ circa sanguificationem accidunt, explicemus. Dicendum ergo erit de hepatis intemperie, obstructione, & eius vasorum apertione, inflatione, inflammatione, & aliis hepatis tumoribus, calculis, vermibus & hydatidibus in eo genitis, vulneribus, vlceribus & sphacelo. De vesiculæ fellis morbis. Item de sanguificatione læsa & cachexia, de hydrope & eius speciebus, de dolore hepatis & ictero: Quæ jam ordine proponemus.*

CAPVT I.

De Intemperie Hepatis.

De Intemperie in genere.

AFFICI autem potest hepar omnis generis intemperie, & simplici & composita, & sine materia ac cum materia. Plerumque verò Intemperies Hepatis cum materia est coniuncta; quia breui tempore intemperies calida calidos ac biliosos humores cumulat; frigida crudos, crassos, pituitosos; sicca terrestres; humida tenues & aquosos. *Intemperies hepatis.*

Caussa.

Intemperierum autem caussæ sunt cibus & potus, medicamenta & res non naturales dictæ, humores in corpore à naturali temperie & mediocritate recedentes, intemperies insignes partium, quibus per vasa connectitur, aut quibus aliàs vicinum est. Ita in febribus, vbi caloris fons præcipuè in corde est, hepar quoque incalescit. Eodem modo ob frigidam intemperiem ventriculi, lienis, pulmonis, renum, diaphragmatis, mesenterij, intestinorum similem intemperiem contrahere potest. Intemperies autem hepatis cum materia excitatur, cum ea in hepate vel ob chyli prauitatem generatur, vel ob expultricis facultatis imbecillitatem aut vasorum angustiam cumulatur, vel ab aliis partibus transmittitur, id quod accidit nunc à toto corpore, nunc à certis partibus. *Caussa.*

Signa Diagnostica.

Intemperies hepatis præcipuè ex actionis ejus læsione cognoscitur. Quæ autem intemperiei cujusque signa sint, in specie dicetur. *Signa.*

Prognostica.

Grauior est intemperies hepatis, quàm ventriculi; quia hepar præstantius est ventriculo, & majora ex ejus læsione proueniunt incommoda. Remedia quoque propter situm ejus remotiorem ita integris viribus ad ipsum non perueniunt, quemadmodum ad ventriculum. Deinde quia sæpe remedia, quæ ipsi intemperiei profligandæ sunt vtilia, à contraria intemperie ventriculi prohibentur, quibus de caussis curatio difficilior redditur. *Prognostica.*

Indicationes.

In intemperie hepatis curanda indicatio communis est, alterandum esse per contraria. Remedia tamen interna, quia hepar loco profundiore situm est, quàm ventriculus, efficaciora hîc esse debent. Quia etiam membrum principale & nobilius est hepar, ejus crasin & proprietatem naturalem per similia, calorem verò naturalem, ne dissoluatur, per adstringentia mediocria conseruare oportet. *Indicationes.*

Remedia.

Quæ autem medicamenta alterent hepar in specie postea proponentur. Hîc saltem ea recensebimus, quæ hepati totâ substantia & peculiari proprietate conferunt. *Medicamenta hepatis specifica.*

E cibis talia sunt:

Hepata animalium; vituli, gallinarum, anserum; inprimis hepar lupi præparatum, cujus puluis cibis & aliis medicamentis admiscendus. Vtiles sunt & passulæ, hepatique valde gratæ. E medicamentis; si calidæ intemperiei indicia adsint, peculiari vi hepati prosunt,

Cichoracea,

Cichoracea, rosæ, santali species: Si frigidæ, agrimonia, absinthium.

Adstringentia autem sint moderata, cum hepar obstructionib. facilè obnoxium sit.

De Intemperie calida.

Intemperies hepatis calida. Calidam intemperiem contrahit hepar primò à partium vicinarum caliditate, sicut in febribus ardentibus hepar à calore cordis & ipsum incalescit, quod & à vicinarum partium erysipelate & inflammatione accidere potest.

Deinde è rebus non naturalibus assumenda, retinenda, expellenda & foris incidentia, quæ calefaciendi vim habent, hepar calefaciunt. Inter ea autem præcipuè alimenta & medicamenta vi calefaciendi prædita hepar calefaciunt, vt nimius vini generosi & aromatum vsus.

Signa diagnostica.

Signa. Calidam intemperiem hepatis indicant 1. Caussæ, quæ præcesserunt. 2. Effectus, vt cibi & potissimum carnis inappetentia, deiectiones biliosæ, vomitus bilis, vrina flaua, febris, quæ sæpe coniungitur, pulsus velox & frequens, mordax in toto, & præcipuè in volis manuum & plantis pedum, calor, color faciei citrinus, corporis totius gracilitas, linguæ asperitas. Iuuant frigida, nocent calida, quemadmodum hæc pleraque explicat Galenus, *6. de loc. aff. c. 7. & 8. de comp. med. sec. loc. cap. 6.* Quod si intemperies hepatis calida plurimum excesserit, sequuntur excretiones biliosæ, fœtidæ, sanguinolentæ, & tandem τῆς ἐσίας hepatis διαφθορὰ (corruptio substantiæ hepatis) & carnis hepatis quasi colliquatio, & per cruentam deiectionem excretio.

Prognosticum.

Prognostici. Excessus caloris, nisi summus sit, non ita periculosus est; cum hepatis constitutioni non ita repugnet. Non tamen ita facilè curatur, præsertim, vt plerumque contingit, si ventriculus simul sit frigidus, & flatus vel in eo, vel in intestinis adsit. Cum enim quæ ad hepar refrigerandum faciunt medicamenta, prius recipi debeant in ventriculo, hunc prius offendunt, eiúsque frigus intendunt.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & curatio. Hepatis intemperies calida refrigerantia indicat, quam si contraxit à vicinis partibus calidis, eæ inprimis alterandæ. Earum enim intemperie sublata facilè quoque calor hepatis euanescit. Quod etiam faciendum, si intemperiem à calidis humoribus contraxerit.

Si ergo sanguis abundet & calidior sit, & vires, ætas ac cætera permittant, vena aperienda, quæ & sanguinem abundantem euacuat & simul refrigerat.

Medicamenta hepar refrigerantia. Medicamenta verò hepar refrigerantia sunt;

Radices; *Cichor. taraxac. fragar. acetosa.*

Folia: *Cichorij, endiuiæ, scariolæ, acetos. sonchi, lactucæ.*

Flores: *Rosarum, violarum, ymphea.*

Semina; *Frigida maiora (scilicet melon. cucumer. cucurbit. citrulli) minora (lactucæ, endiuiæ, scariolæ, portulacæ) hordei.*

Fructus; *Fraga, cerasa, ribes, cucumeres, cucurbitæ & similes.*

Ligna: *Santali species.*

Succi: *Citri, ribes, granator. cerasorum, serum lactis.*

Et inprimis *cichoraceæ* & *intybaceæ* omnia hîc valde prosunt, & hepar roborant, & ob amaritudinem abstergunt & aperiunt; nec ventriculum frigidum lædunt.

Vt ♃. *Rad cichor.* ℥.ß. *fol. endiu. cichor.* an. M.i. *sem. melon. endiu.* an. ʒ.ii. *passular. mundat.* ℥.j.

Coq. in aq. hord. simpl.

Colaturæ ♃. ℔.i. adde *syr. endiuiæ simpl.* ℥.ii. *acetos. s.* ℥.iß. Misce pro 3. vel 4 dosibus.

Vel ♃. *Aq. hord. cum sacchar. & cinamom.* ℔.ß. *fragor. sine vino, endiuiæ* an. ℥.iii. *sem. 4. frigid. maior. excort.* an. Drach. ij.

F. Emulsio, cui adde *iulebi rosacei* ℥.i. Misce.

Vel ♃. *Aq. puræ* ℔iß. *sacch. candi* ʒ.vj.

Bulliant leniter & colentur.

Colaturæ adhuc calidæ adde *santal. rubr.* Drach. ii, *citrin.* Drach. isem. *flor. rosar. rubr.* Drach. i. *spir. vitrioli* Scrup. ß.

Stent in infusione tecta hor. vj.

Colentur. Adde *iulebi violar. syrupi ribes, succi citri* an. ʒ.vi. *spir. vitriol. q. s.* ad aliquam acetositatem.

F. Iulebus.

Si libet, possunt *aquæ cinamomi aliquot guttæ* addi.

Vt ♃. *Conseru. cichor. rosar. violar.* an. ℥.i *rad. condit. cichorij* Vnc. sem. *spec. diarrhod. Abb.* Drach. sem. Cum *oxysacchar. s.*

F. Electuarium.

Extra verò vsurpanda sunt *Vnguentum rosarum, refrigerans Galeni, cerotum santalinum, succi & aqua herbarum hepaticar. frigidarum,* vt *rosarum, violarum, endiuiæ, cichorij, scariolæ, lactucæ,* item *succus cucumeris & cucurbitæ.*

E. g. Paretur tale epithema.

♃. *Succi vel aq. endiu. lactuc. scariolæ* an. ℥.iii. *rosar.* ℥.iß. *spec. diatrion. santalon. puluer. santali citrini* an. ʒ.ß. *trochisc. de spodio* Scrup. i. *spicæ Indicæ* Scrup. ß. *aceti rosarum* ℥.ß. Misce.

Vel ♃. *Vnguenti refrigerantis Galeni, rosati Mesuæ* an. ℥ß. *puluer. rosar. rubr. santali citrini* an. Scrup. i. *camphoræ* gr. x. *ol. rof. parum.*

F. Vnguentum.

Diæta.

Aër ad frigidum vergat, Cibi refrigerent, sed non obstruant. Vtilis est inprimis ptisana & eius cremor, quæ magis refrigerat, si semina frigida maiora addantur. Vsurpentur etiam lactuca, acetosa, cichorium, intybum. Cibi condiantur succo citri, limon. granat. ribes, cerasor. acetosorum. Potus sit cereuisia tenuis, vel vinũ aqua dilutum, vel aqua hordei aut simpl. aut cum iulebo rosar. aut serum lactis. Acidulæ quoque magnam calorem hepatis temperandi vim habent. Vitet æger irã, & corporis exercitationem nimiam. *Diæta.*

De Hepatis intemperie frigida.

Caussæ.

Intemperiem hepatis frigidam pariunt vicinorum viscerum frigiditas, vt supra dictum, res non naturales refrigerandi vim habentes, inprimis vsus rerum frigidarum, vt frigidæ potus, & medicamenta nimis frigida, sanguinis item nimia euacuatio. *Hepatis intemperies frigida. Caussæ.*

Signa Diagnostica.

Præcesserunt caussæ modò dictæ. Plerumque sic satis appetunt cibum ægri; sitis adest nulla, pulsus est paruus, tardus, rarus, totius corporis frigiditas & albedo, excrementa pituitosa, cruda, sæpe liquidiora, non mordicantia, vrinæ albæ, aliàs tenues, aliàs crassæ. Sanguis generatur aquosus & crudus. Quæ refrigerant, nocent; quæ calefaciunt, prosunt. *Signa.*

Prognosticum.

Prognosticũ. Hepatis frigiditas multò periculosior est, quam caliditas eiusdem; cum naturæ visceris magis repugnet, & functioni eius, quæ in calore consistit, aduersetur. Ideóque quò maior est frigiditas, eò periculosior est, & præcipuè si eò vsque progressa sit, vt sanguificationem lædat, & iam cachexiam inducat. Nisi enim maturè ei occurratur, ad hydropem deducit.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Intemperies frigida indicat curationem per calida; quæ vt tutò adhiberi queat, si sanguinis aliqua copia adsit, ex suppressione mensium, vena saphenæ primùm aperienda, aut si hæmorrhoides suppressæ sint, ipsæ prouocandæ.

Medicamenta hepar calefacientia. Medicamenta autem hepar calefacientia sunt:

Radices, *fœniculi, petroselini, apij, pimpinellæ, acori veri.*

Folia; *Agrimoniæ, agerati, cuscutæ, absinthij, lupuli, chamædryos, betonicæ, fumariæ, sabinæ, capillorum veneris.*

Flores, *schœnanthi, sambuci.*

Semen, *fœniculi, anisi.*

Aromata, *cinamomum, spica Indica.*

Cortices, *citri, aurantiorum.*

Et quæ ex his fiunt.

Conseruæ, *flor. betonic. salu. fumariæ, chamæpithyos, sambuci, absinthij.*

Syrupi, *de eupatorio, byzantinus, de duabus & quinque radicibus.*

Species, *dialaccæ, diacurcumæ, diacinamomi.*

Trochisci, *de rhabarbaro, de absinthio, de eupatorio, de lacca.*

Vel ♃. *Rad. fœnicul, petroselini* an. ʒ. ß. *agrimon. chamædrios, capillor, vener.* an. M. i. *summitatum lupuli, fumariæ* an. M. ß. *sem. fœniculi, anisi* an. ʒ. j. Coq. in aq. s.

Colaturæ ♃. ℥. x. *syr. de duabus radicibus* ℥. ii. *de eupatorio, oxymel. s.* an. ℥. ß.

M. pro tribus dosibus.

Vel ♃. *Aq. fœnic, petroselin. agrimon.* an. ℥. iii. *syr. de duabus vel quinque radicib. byzant compos.* an. ℥. ß.

M. Aromatisentur speciebus diacinamomi vel aromat. rosat.

Vel ♃. *Rad. fœnic. petroselin. asparagi* an. ʒ. ß. *agrimoniæ, capill. vener. marrubij* an. M. ß. *centaur. minor.* P. i. *schœnanthi, rad. cyperi* an. ʒ. ii.

Coq. in *aq. simpl.*

Colaturæ ♃. ℔. ß. *syr. de duabus radicibus, byzant. de eupatorio* an. ℥. i.

F. Potus pro tribus dosibus.

Galenus, 8. *de comp. medic. sec. loc. c.* 8. ex Archigene hoc refert.

♃. *Sem. anisi, apij, fol. asar. absinth. amygdal. amarar.* an. Drach. ij.

Reducantur in pastillos, quos ipse amaros nominat, Dosis ʒ. i. cum vini diluti ℥. i v. si febris absit; febricitantibus cum melicrato. Moderatè calefaciunt & abstergunt ac meatus aperiunt. Nam cum intemperie, præsertim frigida, semper ferè obstructiones à materia cruda factæ coniunguntur.

Vel ♃. *Conseru. anthos, beton, cort. citri condit.* an. ℥. ß. *hepatis lupi præparati spec. aromat. rosat. diamarg. calid.* an. ℈. i. Cum *syr. betonic, vel de eupatorio.*

F. Electuarium.

Vel ♃. *Pulpæ passul.* ℥. i. *myrobalan. chebulor. conditor,* Dra. ii. *spec. arom. rosat,* ʒ. i. *schœnanthi, puluer. hepatis lupi prep.* an. ʒ. ß. Cum *melle anthosato.*

F. Electuarium,

Extra inunctiones fiant vel fotus ex oleo absinthij, nardino, mastiche, macis, caryophyll, ligno aloës, spica, & plantis antè enumeratis, vt.

♃. *Ol. absinth, nardin.* an. ℥. ß. *amygdal. amarar. mastich.* an. Drach. ii. *fol. agerati, absinth. schœnanth.* an. Scr. i. *sem. apij, petroselini* an. ℈. ß. *ceræ q. s.*

F. Vnguentum.

Vel tale epithema paretur.

♃. *Agrimon.* M. i. *radic. cyperi* Dra. i. *sem. fœnicul. anisi, schœnanth* an. ʒ. ß.

Coq. in aqua, sub finem affunde *vini* Drach. iii. *aceti* Vnc. sem.

Colentur pro epithemate.

Vel ♃. *Aq. agrimon. absinth.* an. ℔ß. *vini Cretici* Vnc. iii. *spec. aromat. rosat. dialaccæ* an. ʒ. i.

F. Epithema.

Diæta.

Aër sit calidior. Cibi boni succi & natura sua calidi, condiantúrque aromatibus. Potus sit vinum vetus, inprimis Creticum, vt & Hispanicum, ac quod aromatibus conditur & Hippocraticum vocatur. Corpus moderatè exerceatur. *Diæta.*

De Hepatis Intemperie humida.

Caussæ.

Caussæ præcipuè sunt alimenta admodum humida, medicamenta humectantia, & aquæ dulcis balneum sæpe vsurpatum. *Intemperies hepatis humida. Caussæ.*

Signa Diagnostica.

Præcesserunt caussæ modò dictæ; nulla adest sitis; pulsus est mollis; sanguis multus & aquosus, excrementa multa liquida, vrina spissa. Iuuant sicca, lædunt humida. *Signa.*

Prognosticum.

Humida intemperies hepatis minus periculosa est; cum hepatis naturali constitutioni minus sit contraria, & curationi minus resistat, modò ea non sit summa, & cum visceris corruptione, aut alia praua qualitate, vel cum summo frigoris excessu. *Prognosticũ.*

Curatio.

Humida intemperies indicat siccantia, vtitúrque Galenus in humida hepatis intemperie adstringentibus cum mistura calefacientium, si frigida qualitas prædominetur; refrigerantium, si calida. Ideóque ex calefacientibus hîc conueniunt, absinth. agrimon. mastiche. Ex frigidis rosæ, santalum, spec. diatrionsantalon, diarrhod. Abbat. Atque iisdem etiam extra vti licet. *Curatio.*

De Intemperie Hepatis sicca.

Caussæ.

Caussæ sunt res omnes non naturales, quæ vim exiccandi habent, præcipuè cibus, potus & medicamenta siccantia, vt & inedia. *Intemperies hepatis sicca. Caussæ.*

Signa Diagnostica.

Præcesserunt caussæ iam dictæ, adest naturalis ad eam propensio, habitus corporis est gracilis, siccus, durus, venæ sunt duriores, sitis adest assidua; sanguis est paucus, deiectiones alui sunt siccæ & duræ, Iuuant humectantia, nocent siccantia. *Signa.*

Prognostica.

Prognostica.

Prognostica. 1. Sicca intemperies hepatis facilè in tabem & marasmum totius corporis transit; cum vniuersum corpus alimento defraudet.

2. Eadem satis periculosa est; cum temperamento hepatis multum repugnet.

3. Si calida intemperies siccitatem coniunctam habeat, difficulter curatur; cum humectantia debilia sint, & siccitas remediis valdè resistat.

Curatio.

Curatio. Sicca intemperies hepatis humectantia indicat. Quapropter prosunt syrupi & conseruæ *borrag. buglosſ. violar. amygdalæ dulces, semina melonum, & eorum emulsio, passulæ, succus carnium, vitelli ouorum*, aliáque, quæ in intemperie ventriculi sicca sunt proposita.

Extra applicanda sunt *ol. amygdal. dulc. violar. vnguentum dialth. & similia.*

De Intemperie Hepatis composita.

Caussæ.

Intemperies hepatis composita. Caussæ. Intemperies compositæ caussas habent compositas modò enumeratas.

Signa Diagnostica.

Eædem ex signis complicatis cognoscuntur, vt excrementa loturæ carnis similia humiditatem cum frigiditate vel caliditate coniunctam indicant. Si frigiditas coniuncta sit, refrigerantia alimenta & medicamenta, vel aliæ caussæ refrigerantes præcesserunt; prosunt ægris calida, deiectiones humidæ sunt, sine mordacitatis sensu, sequitur ferè cachexia & hydrops. Si verò caliditas sit coniuncta, præcesserunt caussæ calefacientes; prosunt frigida, in excrementis mordacitas & acrimonia percipitur; Progressu morbi deiectiones fiunt biliosæ & fœtentes, & tandem atrabilariæ redduntur. Quando sicca intemperies cum actiuis qualitatibus copulatur, excrementa crassiora & sicciora sunt, humida iuuant, ac qualitates actiuæ hanc vel illam passiuam frequenter adsciscere solent. Intemperies enim calida paulò post sibi adiungit siccam, frigida humidam.

Curatio.

Curatio. Composita intemperies compositam & duplicem vim habentibus remediis curatur: Calida humida, frigidis siccis; calida sicca, frigidis humectantibus; frigida humida, calefacientibus & siccantibus; frigida sicca, calidis humectantibus, tàm in victus ratione, quàm medicamentorum loco, seu intus seu extra adhibitis.

Ideóque quando caliditati iungitur humiditas, conueniunt rosæ, santali species, succus ribes, diatrionsantalon, diamargar. frigidum, conseru. rosar. cichorij, quibus C.C. bolus Armenus, terra sigillata addi potest.

Si siccitas coniungatur caliditati, cum sero caprino fiat emulsio amygdalar. dulc. Vtile est, si decoctis & aquis refrigerantibus addantur nuclei pini, amylum, tragacantha.

De Intemperie Hepatis cum materia.

Intemperies Hepatis cum materia. Rarò autem Hepatis Intemperies sola diu durat, sed humorem sibi adscicit, vel bilem, vel pituitam, vel melancholiam; sæpe & sanguis abundat. Continetur autem humor vel in substantia seu parenchymate Hepatis: quod si distendat, tumor excitatur; sin erodat, vlcus; vel in vasis, vbi obstructionem seu morbum in via plerumque parit, *de quibus postea dicetur*. Calida autem Intemperies calidos humores, sanguinem & bilem; frigida crudos, crassos, pituitosos; sicca terrestres; humida aquosos cumulat.

Caussæ.

Intemperies Hepatis cum materia, vt in aliis quoque partibus, gignitur, quod vel in ipso paulatim humor cumulatur, seu ob expultricis facultatis debilitatem, seu ob vasorum angustiam, seu quod vesicula fellis sanguinem ab humore bilioso non expurgat, vel ab aliis partibus seu toto corpore ad Hepar transmittitur; vel tertiò, quod humor in ipso Hepate ob eius intemperiem aut errata in victu cumulatur, vt totus ab expultrice facultate, etiam robustâ, expelli non possit. *Caussæ.*

Signa diagnostica.

Intemperies cum materia cognoscitur & ipsa è signis Intemperierum antè enumeratis, quibus ea coniunguntur, quæ materiam præsentem arguunt, ex antecedentibus, præsentibus ac effectis petita. Calidi humoris in Hepate præsentis indicia sunt caussæ calidos humores generare valentes, quæ præcesserunt, bilis vomitu vel per aluum reddita, primò tenuis, & pallida, deinde crassa, flaua & fœtida, oris amaror, cibi fastidium, sitis vehemens & sæpe febris; iuuant frigida, nocent calida. *Signa.*

Frigidi humoris contraria sunt indicia, præcesserunt caussæ, quæ humores frigidos cumulare solent, faciei & totius corporis color est albus, & habitus corporis euadit mollis & humidus, deiectiones sunt pituitosæ, febris nulla adest, nisi ex obstructione humores putrescant, atque tùm grauitas in dextro hypochondrio percipitur.

Prognosticon.

Intemperies cum materia citius curatur, quam intemperies nuda & sine materia, & quò plus substantiam hepatis labefactat humor, eò morbus periculosior est. *Prognosticon.*

Indicationes & Curatio.

Perpendendum autem, an materia aliunde affluat, aut in ipso hepate colligatur. Si aliunde affluit, reuellenda, repellenda, & Hepar, ne eam recipiat, roborandum. Materia autem cum intemperie peccans & præsens in hepate cōueniente modo euacuanda, &, si opus, alteranda, & quidem euacuanda leni medicamento, & per interualla iterato, ob partis affectæ officium & dignitatem. Ipsa verò intemperies alteranda, vt modò dictum. Considerandum autem, quæ præcipuè Hepatis pars laboret, & humorem vitiosum contineat. Nam cauum Hepatis commodius per aluum euacuatur; gibbum per vrinam. Si tamen etiam in gibba hepatis parte magna humorum copia adsit, prius per aluum purgatio instituenda. Itaque si materia aliunde affluat, siue à toto, siue à parte auertenda est ab hepate; quod fit, si sanguis affluat, commodissimè venâ in brachio sectâ: purgationes verò hîc parum commodæ sunt; cum versus Hepar è reliquo corpore humores trahant. Potius tùm si materia sit acris & calida, & naturam ad expulsionem irritet, temperanda ea & alteranda iis medicamentis, quæ antea sunt proposita. Reuellunt etiam ab hepate frictiones brachiorum & crurum & cucurbitulæ scapulis cum scarificatione appositæ. Hepar verò roborant, ne affluentem materiam recipiat, & quodammodo repellunt, inunctio regionis Hepatis facta *oleo masttichino, rosaceo, myrtino, absinty, emplastrum diapnanitum frigidum, cerotum santalinum*, cataplasmata & epithemata *ex refrigerantibus & adstringentibus antea propositis applicata.* *Indicationes & curatio. Purgatio an sit commoda. Reuellentia. Hepar roborantia.*

Ad

Deriuatio. Ad Deriuationem autem commodum est venam internam in brachio secare, quæ quidem venæ sectio à principio instituta ab Hepate reuellit, si autem repetatur, etiam deriuat. Possunt etiam hirudines hæmorrhoidibus applicari.

Vbi autem materiæ influxus iam prohibitus est, vel in ipso hepate ob caussas supra dictas materia cumulata est, ad ipsius materiæ euacuationem curatio dirigenda. Fit autem illa materiæ euacuatio vel sensibiliter, vel insensibiliter. Sensibiliter euacuant, quæ vel aluum vel vrinam mouent.

Euacuantia. Ideóque si calidi, acres & biliosi humores adsint, venæsectione præmissâ, ij euacuandi sunt *syrupo rosarum solutiuo, tamarindis, manna, rhabarb. electuario de succo rosar. rosato Mesue, de psyllio.* Frigidi verò humores euacuādi sunt *melle rosato solutiuo, agarico, electuario diaphanico, Indo & similibus.*

Diuretica. Vrinam mouent in caussa calida; *sem. 4. frigid. maiora, cum sero lactis, vt & radices graminis.* Fortiora sunt; *Radices asparagi, fœniculi, petroselini, brusci, schœnanth. asarum,* quæ in caussa frigida locum habent.

Insensibiliter discutientia. Insensibiliter verò discutiunt & reliquias absumunt; *linimenta, vnguenta, cataplasmata & emplastra* è discutientibus parata, de quibus postea *de obstructione & tumoribus hepatis* dicetur: Quibus tamen semper aliquid adstringentium addendum, ne tonus hepatis laxetur.

Ne verò noua materia cumuletur, præstatur, si prohibeatur primò, ne noua coaceruetur, quod fit, si ea victus ratio instituatur, quæ ad humoris, qui peccat, generationem non facit. Deinde si adsit aliqua Intemperies, ob quam vitiosi humores generantur, vel non rectè expelluntur, si illa tollatur, & tandem si obstructiones adsint, si eæ aperiantur.

Aliquot morborum Hepatis ab humoribus facit mētionem Hippocrates *libro de internis affectionibus.*

CAPVT II.

De Obstructione Hepatis & vasorum eius præter naturam apertione.

Obstructio hepatis. ORganicos verò morbos Hepatis quod attinet, sunt inter eos primò morbi meatuum. Cum enim hepar per ramos venæ portæ, qui in eius substantiam disperguntur, chylum recipere, & sanguinem genitum per venam cauam in totum corpus distribuere debeat, pateant, quantum satis, hi meatus necesse est. Quod si non fiat, morbi meatuum oriuntur, qui hîc duplices sunt, obstructio nimirum vasorum in hepate, & nimia eorundum apertio.

Et primò obstructio hepatis satis familiare malum est, teste Galeno, *de causs. morbor. c. 7. & de diff. morbor. cap. 7.* Nam venæ à portā exporrectæ transmissis quibusdam osculis cauæ ramis committuntur in ipsa hepatis substantia, vel in ipsam hepatis substantiam terminantur, per quas cum alimentum traduci & disportari oporteat, obstructiones facilè accidere possunt; cùm ob meatuum illorum angustiam, tùm ob materiæ transeuntis crassitiem & lentorem; interdum & copiam.

Itaque Hepatis obstructio est angustia vasorum in Hepate alimenti distributionem impediens à materia ipsorum cauitatem implente, producta.

Subiectum est totum Hepar, quod tanquam organum generationis & distributionis sanguinis afficitur: siquidem actio, quæ læditur, totius Hepatis est, vt membri organici. Etsi enim obstructio quæ in venulis, aut arteriis per Hepar dispersis est, sit notissima, & vulgò in Medicorum scriptis celebrata: tamen quia & ipsa hepatis substantia suos poros ac meatus habet, non minus ac masculosa in habitu corporis substantia, & illi à crassiore, feculenta & limosa sanguinis parte continuò præterlabente obstrui & occludi possuut, quibus occlusis nec hepatis calor natiuus ventilari, nec halituosa & tenuiora excrementa euacuari possunt. Atque materia ista per substantiam Hepatis diffusa nisi maturè tollatur, tandem induratur & scirrhum Hepatis generat.

Caussæ.

Caussa efficiens proxima est materia cauitatem vasorum vel etiam ipsam hepatis substantiam implens. Estque materia hæc interdum humor, interdum flatus, aliquando vtrumque mixtum; interdum & calculus. *Caussa.*

Peccat autem humor vel copia vel qualitate, vt si crassus sit, qualis melancholia, pituita & sanguis, item bilis interdum crassa; aut viscidus, vt pituita, quæ lentorem acquisiuit.

Nonnunquam materia toto genere præter naturam, est, vt sanguis corruptus & putridus. Crassus igitur humor cùm calidus, tùm frigidus esse potest. Nam & bilis flaua interdum diutius in Hepate hærens crassescit, & perniciosas obstructiones in eo gignit: Imò in calculum interdum degenerat.

Facilius verò generatur obstructio in Hepate à materia etiam non admodum crassa & copiosa, cum vasa eius aut à primo ortu angustiora sunt, aut à stipticorum vsu diuturno talia affecta sunt.

Materia hæc, vt *cap. praced. de Intemp. Hepatis cum materia* dictum, vel in Hepate generatur; vel aliunde ad id confluit. Generatur in Hepate vel eius facultate & actione læsa ob Intemperiem præcipuè, vel ob errorem externum, dum etiam Hepati bene constituto chylus vitiosus offertur, è quo bonum sanguinem generare nequit.

Confluunt aliunde humores ad Hepar, vel à toto, dum illud copiosâ vel crassâ & viscidâ materia repletum est; vel à parte aliqua, vt à ventriculo, liene, vtero, vel etiam à capite. Vt autem materia ad Hepar feratur, fit hoc, quia vel ob imbecillitatem materiam facilè suscipit, vel ob angustiam vasorum facilè retinet, vel vi caloris attrahit, vel dum medicamenta aperientia & diuretica exhibentur ventriculo crudis humoribus repleto.

Externæ caussæ sunt errores in victu, vt si quis cibos copiosos aut crassos, frigidos, adstringentes frequenter ingerat, aut vino dulci crasso, vel saccharo frequentius vtatur. Eiusmodi cibos Hepar facilè obstruentes Galenus enumerat, *1. de med. facult. cap. 4. 5. 6. & 3. eiusdem operis cap. 15.* Accidit hoc quoque, quando quis mox à sumpto cibo exercetur vehementius, aut balneum ingreditur. Tunc enim crudus chylus in exiles hepatis venas rapitur & impellitur.

Differentiæ.

Obstructio Hepatis alia maior & pertinacior est, alia minor & mitior. Inueterata item alia, alia recens. Quædā etiam cum Intemperie est, quæ humorem obstruentem produxit aut fouet. Occupat tandem obstructio partem vel gibbam vel cauam. *Differentiæ.*

Signa Diagnostica.

Æger quandam grauitatem sentit circa Hepatis regionem cum obtuso dolore quodam, præsertim si paulò vehementius respirat, aut mox à cibo corpus exerceat, vt ex Galeno colligitur, *2. de loc. affect. cap. 8. & 7. aph. 52.* In accliui ascensu insueta quadam difficultate spirandi premitur. Totus corporis color, inprimis faciei, mutatur, quia nec generatio nec distributio sanguinis recta fit, ob id & alui deiectiones & liquidiores & copiosiores fiunt: Vrinæ imminuuntur, tenuésque excernuntur *Signa.*

nuntur. Facilè quoque in obstructione Hepatis febres putridæ accenduntur.

Si obstructio cauum Hepar obsideat, tactu foris nihil percipitur; quia pars in profundo latet; & ventriculus magis in consensum trahitur, vnde cibi fastidium & sitis insueta existit, alui excrementa liquida sunt, quia chylus Hepar non permeat. Si gibbum sit obstructum, abdomen ea regione pressum resistit, & partes respirationi dicatæ magis læduntur, inprimis diaphragma. Quæ per aluum excernuntur sæpe sanguinolenta apparent ex rudi mutatione chyli in sanguinem.

Quod ad caussarum signa, si obstructio ob vasorum angustiam fiat; facilè & frequenter homo in hoc vitium illabitur, præsertim cum angustia est natiua: Quomodo autem angustia & latitudo venarum exploranda sit, docet Galenus, 5. *de sanit. tuend. cap.* 7. Ascititia angustia est, quæ ex stipticorum longo ac frequenti vsu contracta est. Vbi angustiæ vasorum signa non adsunt, vitio materiæ obstructio inducitur, & quod obstruit, humor est, si ponderis sensus magis circa Hepatis regionem percipitur; vapor & flatus, si tensio magis affligit.

Si humor sola quantitate peccat, exsuperantis eius indicia apparebunt. Si viscidus sit, adsunt signa pituitæ, frigidi ventriculi, catarrhi. Si crassus seu calidus & biliosus, cum grauitate quidam dolor punctorius quasi coniungitur, qui in frigido humore non animaduertitur. Si materia sit putrida, febrem sociam habet. Si denique nullus error externus præcesserit, ob vitium internum genita est obstructio, quod quale sit, ex iis quæ *cap. praeced.* dicta sunt dignoscere licet.

Prognostica.

Prognostica. 1. Obstructio Hepatis malum est non contemnendum, quia plures morbos minatur, potissimum febrem, Hepatis inflammationem, icterum, scirrhum, hydropem, vt Auicen. recte dixerit, obstructionem matrem esse omnium ægritudinum Hepatis. Si tamen tempestiuè & rectè curetur, citra difficultatem tollitur, dum modò non magna sit & inueterata. Quæ enim inueterata est, non tantum in Hepate sed & in omni membro putrefactionem excitat, febrémque accendit, teste Aetio, *tetrab.* 2. *serm.* 2. *cap.* 2. & Galenus scribit 8. *de comp. med. sec. loc. cap.* 6. Obstructionem Hepatis à vitiosis humoribus putrefactio sequitur in calidis intemperaturis breui, in frigidis non citò sed temporis progressu.

2. Hepatis obstructionem comitatur distributionis alimenti impedimentum & plenitudinis collectio in mesaræi simæque visceris partis venis, vnde periculum aut inflammationis earum partium, aut putredinis redundantium humorum. Galenus. *de succ. bon. & visc. c.* 2.

3. Obstructio in parte sima seu caua hepatis facilius curatur; quia medicamentorum vis expeditius eò penetrat, & materia obstruens per latiorem & commodiorem viam euacuatur.

4. Peior est obstructio, quæ ab humore est, quàm quæ à flatu. Quoniam hic propriè discutitur. Periculosa etiam, quæ à materia putrida; si quidem febris coniungitur, quæ vires magis affligit. Minus praua est, quæ ortum habet à materia solùm qualitate peccante, quàm simul etiam qualitate, hoc est, vt crassa & lenta sit, quam non raro scirrhus sequi solet.

Indicationes.

Indicationes. Obstructio apertionem indicat. Et cum obstructio ex eorum numero morborum sit, qui caussam continentem & plerumque simul fouentem habent, & partim facta sit, partim fiat, id quod obstructionis factum est, sanare oportet per ea, quæ obstructiones liberant; quod verò adhuc fit, per illa, quæ materiam obstructionem fouentem tollunt. Prius præstant medicamenta, quæ proximam obstructionis caussam tollunt, imminuentia scilicet, dum copiosa materia obstructionem excitat, vel incidentia & detergentia, dum viscida est, vel attenuantia, dum crassa, sintque omnia illa hepatica, aut his permixta, vt promptius ad hepar penetrent, idque sua vi roborent. Posterius faciunt euacuantia & reuellentia & quæ caussis tum generantibus nouam materiam, tùm impellentibus ad Hepar obsistunt & aduersantur. Semper autem totius ratio habeatur & maximè primarum ad hepar viarum, quæ à materia replétæ liberæ esse debent, ne materia illa vnà cum medicamentis obstructionem soluentibus ad hepar deducatur, atque obstructio augeatur.

Curatio.

Si ergo sanguinis abundantiæ indicia adsint, & cætera consentiunt, dextra basilica aperiatur, aut si malum sit à suppressis mensibus, saphæna, vt sanguis deorsum ab hepate ad vterum trahatur, & vt tutior sit aperientium vsus, quæ pleraque calida sunt sanguinémque fundendi vim habent. Curatio.

Medicamenta autem aluum lenientia nota sunt, sicut & medicamenta quemlibet humorem præparantia, eumque è corpore euacuantia & *cap. praeced.* etiam proposita.

Corpore purgato exhibeantur, quæ soluendi obstructiones vim habent. Talia sunt, si obstructio hepatis sit à frigida, crassa, & viscida materia; Radices *fœnicul. petroselini, apij, asparagi, brusci, rubiæ tinctorum, asari, gentianæ, scillæ.*

Folia. *Capill.* ♀. *cuscutæ, agrimon. agerati, lupuli, origani, marrub. alb. chamædr. absinth. card. benedict.*

Semen. *fœniculi, ammios, dauci, aquilegiæ, cicer. rubr. amygdalæ amaræ.*

E quibus decocta parari possunt, additis passulis & cinamomo, vel spica, interdum etiam pauco aceto.

Vtiles sunt syrupi *capill.* ♀ *de duabus & quinque radicibus, oxymelitis genera*, exhibita cum conuenientibus decoctis vel aquis: *trochisc. de rhabarbar. de absinth. de eupator. de lacca. Species, diacurcum. dialacca.*

Si à caussa calida fiat obstructio, conueniunt Rad. graminis; rad. & fol. cichor. endiuiæ, taraxaci, scariolæ, sonchi, lactucæ, acetosæ, sem. 4. frigid. maior. & minor. syrup. de cichor. simpl. & cum rhabarb. de endiu. simpl. & compos. acetos. simpl. & compos. diarrhod. trochisci de camphora, species diarrhod. abbat. diatrion. santal.

Vbi mixti humores malo huic caussam præbent, etiam medicamenta miscenda sunt. In summa Galenus medicamenta Εκφρακτικὰ & Εκκαθαρτικὰ, hoc est, obstructionem aperientia & meatus expurgantia vult esse calida & tenuium partium, amara scilic. quibus adstrictio quædam coniuncta est.

Qua de caussa absinthium vulgare valde prodest, vt & Ponticum & abrotanum ac amygdalæ amaræ.

In caussa autem frigida tale decoctum paretur.

℞. *Rad.* 5. *aperient. vino maceratar.* ℥. i. *asari* ʒ. ii. *capill.* ♀ *cichor. agrimoniæ* an. M. i. *chamædryos, summitat. lupuli* an. Mß. *sem. anisi, fœniculi, ammios* an. ʒ. ii. *aquilegiæ* ʒ. i. *cicer. rubr.* ℥. ß. *schœnanth.* ℈. iiii. *passul. mundat.* ʒ. vi. *glycyrrh.* ʒ. iii. *bacc. iuniperi* num. xij.

Coq. in aq. simpl. ad tert. partis consumpt. pro ℔j.

Colatur. adde *syrup. de* 5. *radic. byzantin. compos. oxymel. simpl.* an. ℥. j.

Aromatisetur cum specieb. diatrion. santal. Drach. j.

F. Potus pro tribus vel quatuor dosibus. Si in his *mechoacan.* Vnc. ß. *rhabarb. elect.* Drach. ii. *spic.* gr. xi. *cinam.* Drach. ß. infusa fuerint, moderatè simul aliquid per aluum educitur.

Syrupus

Syrupus aperiens noster.

℞. *Rad.aperient.*℥.i.*cichor.pimpinell. ari* an.℥.ß.*cortic.frangulæ sambuci* an.ʒ.v.*herbar.cuscutæ,capill.*♀,*agerati, agrimoniæ* an. Mi. *linariæ. cardui bened. chamædr. centaur. minor.flor.genist.* an.Mß.*sem. carthami, genistæ, aquileg.*an.Vnc.ß.

Incisa & conquassata infundantur in vase arctè clauso in *s. q. aq. s.* & *aceti scillitici* ℔j. per dies tres in P. M. Postea colentur & addatur *succi endiuiæ fumar.* an.℔ß.

Et iterum *addito albumine oui* per dies 3. digerantur & colentur. Tandem adde *sacchari clarificati, & ad iustam consistentiam cocti q.s.*

Fiat Syrupus.

Syrupus de cuscuta D.Scholtzij.

℞. *Herb.cuscutæ nodor.* M.ii. *fumariæ,scolopendr.ceterach,hepaticæ capill.*♀ an.M.ß.

Rad. fœnic.asparagi,taraxaci an.ʒ.iii. *cichor.* ℥.i.*sem. cuscutæ* ʒ.vi.*fœnic.*ʒ.ii.

Coq lento igne *in s.q.aq.*ad consumptionem medietaris.Post horas duas F. fortis expressio.

Cui adde *succi endiuiæ fumariæ lupuli* an.℥.ß.*rhabarb. el.*ʒ.ii.*cinam.el.*ʒ.ß.Coq.s a.cum *s.q.sacch.*

F.Syrupus.

Galenus *in Euporist.cap.*16.

℞. *Sem.anisi apij,rad.asari,amygdal.amarar. fol. absinth.*an.Vnc.ß.

Formátque trochiscos Dra. i. pondere, exhibétque febricitantibus cum hydromelite, non febricitantibus cum vino diluto.

Vel ℞. *amygdal. amarar. mundat.* ʒ.iß.*sem. cumin, apij* an.ʒ.ß.

Detur cochlear vnum ex vino.

Vel ℞. *Baccar.iuniperi* Vnc.i. ß.*semin. erucæ* Vnc.i. *prassij* ℥.ß.

Excipiantur melle crudo,detur cochlear vnum.

In 8. *de Comp.medic.sec.loc. cap.*8. pastillis Hepaticis amaris Asclepiadis vtitur. Videantur vtrobique plura.

Vtilis est & ista aqua aperiens.

℞. *Rad.dulc.amar.*℥.iii.*summit.lupuli,eupator.* an.M. ii.*cuscut.hepatic.cichor.cum toto* an.M.i.ß.

Infundantur in sero lactis ad prominentiam 4. digitor.per dies 3. Hinc destillentur. Dentur Vnc. iii. cum syrup. de quinque rad. Vnc. ii. Galenus ad magnas obstructiones Hepatis ex materia admodum crassa vtitur corticibus rad.cappar. tamarisc. scolopendrio. Et si obstructio pertinacior sit,etiam ea,quæ ad lienem aliàs vtilia sunt,vsurpari possunt. Vbi de duritie Lienis suspicio est,addatur passulæ,caricæ,glycyrrh.bugloss.malu,amygdal.dulc.

In calida caussa.

℞. *Rad.cichor.graminis* an.℥.ß.*fol.endiuiæ.cichor.scariol.cuscutæ,*an.Mi.*agrimon.absinth.* an.p.i.*sem.endiu. cichor.melon.*an.ʒ.ii.*fructus alkekengi* n.vii.*passul.mund.*℥.ß.Coq.in s.q.aquæ ad 3.part.consumpt.pro ℔i.

Colaturæ adde *syr. cichor. simpl. de duabus radicibus, acetosi simpl.*an.℥.j.

Aromatisentur spec.diatrion.santal.

F.Potus pro 3.dosibus.

Vtilis est & hîc quoque conserua radic.cichor.recentium coctarum & minutim contusarum,cum s.q.sacch. parata.

Si obstructio pertinacior sit,etiam hîc ea,quæ ad humores frigidos vtilia sunt,vsurpari possunt.Post illorum tamen vsum decoctum cichorij sumendum.

In caussa tam calida quàm frigida vtilia sunt medicamenta è tartaro parata, & tartar. vitriolat. vt & aqua illa è vitriolo & tartaro,quæ descripta est *in Inst.p.*1366. In caussa frigida vtilis est spiritus vini tartarisat.seu essentia tartari.

In omnibus quoque hepatis obstructionibus,præcipuè ab humore frigido,vtilia sunt medicamenta à chalybe parata,de quibus *de obstructione lienis* dictum.

Inter reliqua etiam puluis cachecticus dictus.

℞. *Chalyb.præpar.part.*j.*cassiæ lign.part.*ii.*sacchar. albiss.part.*IV.

F.Puluis,cuius mane & vesperi Scr.i.detur.

Vel ℞. *Chalyb.præpar.*℥.i. *sacch. albiss. in aqua agrimon.dissolut.*℔.ß.

F.s.a.Rotulæ,quibus sub finem addatur guttula vna atque altera olei cinamom.vel caryophyl.

Vel ℞. *limaturæ chalyb.* q.v. *irroretur aqua absinthij, fraxini.*

In quibus *proprij sales* dissoluti sint. Relinque tamdiu,donec contrahat rubiginem.

℞. *Huius croci* ℥.iii.*fecul.ari* ʒ.ii.*magist.perlar.corallor.*an.ʒ.i.*cinamom.*Scr.iiii.*sacch.q.s.ad dulcedinem.*

Fiat puluis.Dosis Dra.j.

Vel ℞. *fecul.ari,ocul. cancr. præp. crystall. tartar.* an. Drach.i. *croci mart. resolub.* Drach.sem. *salis absinth.cichorij,tartari vitriolati* an.Scr.i.*cinamom. spec. diatrionsantal.*an.Dra.ß.

F.Puluis.

Inter alias autem chalybis præparationes hæc vtilis est.

℞. *Limatur.chalyb.sulphur.part.æqual.*

Ponantur in crucibulo in ignem circularem donec sulphur exhalet.Iterum sulphuris partem æqualem adde,quæ in igne planè exhalet,ne sulphuris odor amplius percipiatur. Chalybem hunc postea inde sartagini ferreæ & affunde acetum acerrimum ad eminentiam digiti vnius & ponantur super ignem carbonum; sempérque agitentur, donec acetum exhalet, quod vbi factum,nouum acetum affundatur,iterúmque igni admoueatur, qui fortissimus adhibeatur, donec materia rubeat,quæ refrigerata subtilissimè pulueri setur.

Diligenter autem attendendum, vt semper iis, quæ obstructiones soluunt & attenuant, nonnulla adstringentia admisceantur, substantia visceris roboretur, & aperientia diutius hic detenta efficacius agant.Eiusmodi sunt inter calida absinthium, mentha, inter frigida, rosa,cichor.endiu.Compertum verò est ex nimio & diuturno vsu aperientium medicamentorum hepar non parùm læsum fuisse.

Post vsum aperientium horum æger per dimidiam horam in dextrum latus decumbat,vt promptius ad venas mesaraicas & hepar ferantur.

Extra autem in obstructione à caussa frigida vtilis est succus vel decoctum absinthij,fumariæ,rad.filicis, sem. securidacæ, cum pauco aceto, si epithematis forma regioni hepatis calefacta imponantur.

Aut ℞. *Fol.absinth.abrotan. agrimon. cuscutæ* an.M.i. *rad.cyperi* Vnc.ß.*flor.chamæmel.* M.ß.*cinamom.spicæ* an. Dra.i.*cumini* Drach.ii.

Coq.in s.q. vini albi ad tertiæ part.consumptionem. Colatura vsurpetur pro epithemate.

Si eadem medicamenta ad molliriem coquantur & contundantur,& olei amygdal. amarar. sufficiens quātitas addatur,cataplasma formari potest.

Vel paretur tale vnguentum:

℞. *Ol.nard.amygdal.amar.*ana ℥.ß.*spic.Indic.Celtic. schœnanth.*an.℈.i.*cyper.sem.apij* an.Scr.ß.*ceræ q.s.*

F.Vnguentum.

In obstructione à caussa calida.

℞. *Aq.cichor.endiu.absinth.*an. ℥.iii. *aceti vini* ℥.ß. *spec.diarrhod.Abbat.ditrion santal.*an.℈.ii.*spicæ* ℈.i.M.

F.Epithema.

Expeditis obstructionibus intemperies hepatis emendanda est iis medicamentis, quæ cap.præced. sunt proposita, ipsúmque hepar roborandum. Vt si obstructio fuerit à caussa frigida,tale paretur Electuarium.

℞. *Conf.capill.vener.beton.absinth.*an.℥.i. *trochisc.de rhabarb.*Scrup.ii. *hepatis lupi præpar.* Dra.ii. *spec.diaxyloaloes*

le aloes ℨ.i.*cinamom* ℈.i.*schœnanth*.℈.ß.Cum *syr de eupator.*
F Electuarium.
Vel ℞. *Hepat. lupi præpar*.℥.ß.*Mithridat*.ℨ.ii. *conseru.absinth.agrimon*.an.℥.i.Cum *syr de eupator.*
F. Electuarium.
Si obstructio sit à caussa calida.
℞. *Conseru.flor. vel rad.cichor*.℥.i. ß.*rosſ*. ℨ. vi. *spec. diarrhod.Abbat.diatrionsantal*. an.ℨ. ß. Cum *syr.de cichor.simpl.*
F. Electuarium.

Diæta.

Diæta. Victus ratio sit attenuans, vt præcipit Galenus, *in art. med.cap*.87.& *6.de tuend.san.c*.7. Et si obstructio sit à crassa & viscida materia, non tantum attenuans victus sit,sed & abstergens. Inter abstergentia probatur ptisana hordeacea, 1. *de rat.vict.in acut.t*. 18. quæ distributionem à cauo in gibbum hepatis adiuuat. Condiantur cibi,si febris vel calida intemperies adsit,aceto, aliàs aromatibus, sed modicè, aut baccis iuniperi. Prosunt quoque cappares aceto conditi. Pistacia quoque hepar aperiunt & roborant. Vitentur in cibis omnia crassa, lenta, adstringentia, & edulia è tritico, farina & lacte, ac caseus, præsertim vetus, caro suilla & duræ carnes, ac difficilis coctionis. Item anguillæ, aliaque, quæ Galenus enumerat, 5.*de tuend.sanit.c*.7. *de succor. bonit. & vitio.c*.4. Nocet quoque vehemens à cibo exercitatio & balneum, & cibi assumptio corpore adhúc ab exercitio præcedente calente. Vbi verò quis post exercitium à cibo dolorẽ & tensionem hepatis sentit, quiescat, & in potu sumat aliquid,quod vrinam cieat,& hepar obstructione liberet, sicut consulit Galenus, *in lib. de salubr.diæta aph*.12.& 32. In iusculis quoque coq. radic.fœniculi,petroselini, asparagi. Copia ferculorum vitetur,& cibus sumatur priore iam concocto. In potu improbantur vina dulcia, crassa, austera & cereuisia crassa.Detur verò ptisana hordeacea diluta & hydromel dilutum, vel cereuisia tenuis & bene defecata. Vbi vinum locum habet,sit illud tenue ac vetus.

De apertione vasorum hepatis.

Apertio vasorum hepatis. Contrarium obstructionis hepatis vitium est vasorũ eius nimia apertio. Aperiuntur a.hepatis vasa vel à caloris aut humiditatis excessu, à qua præcipuè laxatur; vel ab humoribus acribus,& quibus orificia vasorũ patefiunt,aut etiam ipsa vasa eroduntur, vel etiam à sanguinis copia. Pertinent huc & caussæ externæ, quæ violentia sua vasa rumpunt & vulnerant.

Cognoscitur autem hoc malum à caussis, quæ præcesserunt,inprimis verò ex effectis, inter quos præcipuè est cruenta alui deiectio,quæ accidit,cum vasa in hepate præter naturã aperta sanguinem continere non valẽt.

Apertio autem vasorum occlusionẽ eorundẽ indicat. Præstatur hoc vel obstruendo,vel adstringẽdo.ad quam rẽ vtilia sunt,plantago,bursa pastoris,polygonũ,tormẽtilla,rosæ, myrtus,ribes,berberis, absinthium, cydonia, mastiche, terra sigillata, bolus Armenus, spodium,corallia, syrupus de rosis siccis, myrtinus, de ribes, de mentha, de coralliis, trochisci de spodio, de terra sigillata,aquæ ferratæ.

Extra etiam dextro hypochondrio applicentur eadẽ adstringentia & cataplasmata è pulpa cydoniorum, rosſ. tubr. absinth. balaust. & baccis myrti. Fomenta ex iisdem in vino austero coctis, & linimenta & vnguenta ex ol.mastich. myrtin. absinth.cum pulueribus adstringentibus. Emplastrum de mastiche, diaphœnic. frigid. & similia.

Ad hunc locum nonnulli etiam referunt apertionem venarum & illum sanguinis fluxum, qui cuidam,venâ è regione hepatis aperta accidit, & restitante sanguine vestigium fluxûs non apparuit,vt refert Hollerius,*inter rara* num. 3. vt & alterius cuiusdam historiam, quam recenset Beniuenius, *de abdit.morb.& sanat.causſ. cap.* 4. Hominis nimirum robusti admodum, qui agens annum 36. ætatis conquerebatur sæpenumerò de sanguinis fluxu, quo singulo quoque mense grauiter affligebatur, & rogatus, quâ parte sanguis flueret, id se nescire respondebat. Deposito tamen pallio ilia dextra monstrauit. Verùm cum in his nullum vestigium nec cicatrix appareret, & Beniuenius se decipi suspicaretur, ille, cum fluxus iste rediret, locum digito contegebat, eoque,accersito Beniuenio amoto sanguinem fluere permittebat, qui non secus, ac si incisa vena esset,emanabat, nec prius ille fluor cessabat, quam sanguinis libra emitteretur. Quo euacuato nullus dispicere potuit, vnde euacuatio facta sit. Curauit a. istum hominem Beniuenius sola sanguinis missione ex vena hepatica singulis mensibus institutâ & idonea victus ratione.

Verum hæc venarum apertio propriè huius loci non est, neque venæ istæ, quæ apertæ fuerunt, fuerunt ex hepate immediatè,sed ex iis, quæ in cutem dispergũtur. Idem,sed in aliis partibus bis obseruaui; Primò in scorbutico, cui in crure vena per interualla aperiebatur, & satis largiter sanguis effluebat,nullo postea apparente vestigio. Deinde in fœmina quadam, cui, cùm primum esset grauida,sæpius in occipite vena protæ aperiebatur, & sanguis cum maximo impetu interdum ad libram vnam effluebat. Cum verò sanguis is non flueret, circa ventriculum & diaphragma dolorem percipiebat, vbi etiam postea tumor obortus est, qui cùm ad suppurationem peruenisset,necessario aperiendus fuit. Ipsa verò conualuit.

CAPVT III.

De Inflatione Hepatis.

Inflatio hepatis. SVnt & alij morbi, qui hepati, quatenus membrum organicum & certo modo conformatum est, accidunt. Hepar aliquando planè defuisse in Matthia Ortelio,Mercatore Antuerpiensi,refert Schenckius, *obseru. lib*.3.*sect*.2.

Obseruatio Schenckij. ¶ [Vbi refertur, quod anno Christi 1564.d.11.Septembr. mortuus sit Matthæus Ortelius, Mercator Antuerpiensis,eiusque corpore aperto nec hepar, nec lien inuentus sit;at substantia intestinorum carnosa prorsus fuerit,& multò solidior,quàm ipsa musculorum caro,vt soliditate cordis carni ferè responderet, & vena caua ex ipsis intestinis suam originem sumpserit,eo ferè modo, quo vena portæ in ipsis intestinis solet implantari. Laborauit hic Vir aliquot annis antè hydrope,& sæpe inflammatione & abscessibus intestinorum.

Zacutus Lusitanus. Similem historiam refert Zacutus Lusitanus de *Pr. Med. Adm. lib. 2. obseru*.38.de fœmina quadam, quæ cùm ex mensium obstructione tympanite laborâsset, & obiisset, corpore aperto hepar nullum inuentum est sed loco eius massa carnea ab hepatis regione vsque ad vmbilicum extensa, quæ 36. libras pendebat.]

Contrà, vt Schenckius ex *Gemma* refert, hepar duplex inuentum; aliquando repertum globosum & iusto minus,& vna cum diaphragmate ad mammillam vsque dextram ascendens; aliquando peritonæo annatum vt Columbus.*lib*.15. annotauit. Sed hæc rara sunt, & plerumque à primo ortu contracta, ac vix curationem admittunt. Eos ergo saltem morbos, qui frequentiores sunt, & curationem admittunt,explicabimus, quales sunt magnitudo aucta & tumores hepatis. Inter quos primò est Inflatio,cum sub tunica crassus flatus concluditur,qui hepar inflat,& dolorem in eo excitat.

Caussæ.

Caussa. Flatus is interdum à membris vicinis, vel etiam vniuerso corpore & venoso genere in febribus pituitosis & malignis transmittitur; vel à cibis flatulentis, pituitosis & melancholicis suppeditatur; vel ab hepatis imbecillitate generatur.

Signa Diagnostica.

Signa. Cognoscitur hoc malum ex tumore dextri hypochondrij, qui est sine grauitate, sed cum magno dolore qui tamen non est continuus, sed nunc intenditur, nunc remittit; & si locus digitis prematur, tumor cedit nullum tamen murmur percipitur, nec vomicæ latentis suspicionem præbet: Corporis & faciei color, vt in aliis hepatis tumoribus, non mutatur: Vrina, si febris absit, quod plerumque fit, est alba & spissa.

Verùm de hoc hepatis tumore notandum, etsi non impossibile flatum sub tunicam hepar ambiente concludi posse, cum aqua etiam ibi sæpe colligatur: tamen cauendum esse, ne, quod de liene etiam dictum, dolores, qui ex distensione peritonæi & membranarum vicinarum oriuntur, pro doloribus hepatis habeantur Sæpe enim accidit, præcipuè in motu & exercitio vehementi: & in corporibus, qui non sæpe exercentur, vel diu ab exercitiis quieuerunt, vt flatus vel humores serosi agitati in peritonæi & musculorum ipsi connexorum spatia irrumpant, doloremque in eo punctorium excitent, qui pleuritidem quandoque simulat.

Prognosticum.

Prognosticū. Tumor hic sæpe satis difficulter curatur; cum flatus hic loci non facilè discutiatur.

Curatio.

Curatio. Malum hoc flatus discutientibus curatur, & eos ab hepate repellentibus. Vtilia proinde hic sunt omnia, quæ in obstructione hepatis ex caussa frigida sunt proposita. Præcipuè discutientia & digerentia, vt diacyminū, diagalanga. Si pituita adsit crassior, quę malū foueat, præparanda ea & euacuanda, vt *c.* 1. *&* 2. dictum.

Extra etiam fomenta flatus discutientia vtilia sunt, & inter ea etiam milium, vt:

℞. *Flor. chamamel. meliloti* an. M. j. *absinth.* M. ß. *sem. anisi, fœnugræci, lini* an. ℥. ß.

Coq. pro fomento.

Postea inungatur locus ol. amygdal. amarar. nardin. chamæm. de absinth. de spica.

Diæta.

Diæta. Cibus sit attenuans, non flatulentus. Vinum bibatur meracius & vetus.

CAPVT IV.

De Hepatis inflammatione.

Hepatis inflammatio. Cvm hepar ob venarum angustiam obstructioni sit obnoxium, facilè inflammatione tentari solet, sanguine in ipsam hepatis substantiam seu parenchyma effuso, vnde id intumescere & sanguinem putredinem concipere atque incalescere contingit.

Estque materia tumores hepatis excitans interdum sanguis sincerus, qui inflammationem puram gignit; interdum biliosus, pituitosus, melancholicus humor admiscetur. E quibus tumores præter naturam sui generis exsistunt. Influit autem sanguis in substantiam hepatis per modum vel attractionis, ob calorem, vel transmissionis, siue à toto, siue à parte aliquâ. Suscipit, hepar ob imbecillitatem vel congenitam vel ab aliis caussis accersitam.

Et quidem ad sanguinis attractionem facit medicamentorum calidorum externorum applicatio. Ita refert Guilielmus Fabricius, *cent.* 2. *obs.* 46. cuidam intemperie frigida ventriculi laboranti emplastrum & vnguēta calida è pipere, cardamomo, oleo caryophyllorum, cinamomi & similibus admota fuisse, atque inde inflammationem hepatis excitatam. Caua enim sui parte à dextra in sinistram vniuersam ferè anteriorem ventriculi regionem integit, ita vt medicamenta calida, quæ corroborandi gratia ventriculo frigidiori admouentur, substantiam hepatis priùs attingant antequam ad ventriculum vsque perueniant. Idem præstare possunt cucurbitulæ regioni hepatis applicatæ. Cuius rei exemplum habet idem Guilielmus Fabricius, *cent.* 2. *obs.* 47. Cùm enim cuidam hæmorrhagiâ narium laboranti cucurbitulæ magnæ ad regionem hepatis applicatæ fuissent, sanguis quidem substitit, sed inflammatio hepatis secuta est. Cum enim in magnis hæmorrhagiis sanguis efferuescat, cucurbitulis affixis facilè quidem ad hepar attrahitur, sed ibi retentus inflammationem parit. Ideoque tutius est frigida medicamenta, quæ sanguinem condensant, crassioremque & minus fluidum reddunt, hepati & lieni applicare. Caussæ attract. sanguinis.

Afficitur autem hepar secundum partem vel gibbam vel cauam; ob viciniratem tamen partium alteram in consensum facilè trahit.

Signa Diagnostica.

Inflammatio hepatis ab aliis tumoribus, affectionibusque eiusdem his signis discernenda. Sensus grauitatis circa hepatis regionem in dextro hypochondrio percipitur à membranis, quibus hepar in nonnullis ad costas nothas annectitur: simul mox febris adest, non sequitur, vt in obstructionibus & scirrhe; non tamen statim acuta vel ardens febris est, nisi inflammatio maior fiat. Nam perpetuò inflammationis magnitudinem febris vehementia ἀναλόγως comitatur. Etsi autem Aëtius docet, febrem adesse acutam, inæqualem quæ plerumque sub noctem exacerbatur: tamen id intelligendum de ea febre, quæ ad incalescentem phlegmonem hepatis accidit. Tussis per interualla affligit arida, ob vapores, qui ab hepate inflammato ad pulmones eleuantur, & quod feruor hepatis diaphragma comprimit, quam molestiam natura ab organis respirationis propellere nititur. Difficultas autem spirandi adest, cùm ob tumorem hepatis, tùm ob febrem quæ maiorem refrigerandi necessitatem affert. Decubitus difficilior est cùm in latere dextro, hepate à subiecto ventriculo & intestinis compresso, tùm in sinistro, hepate pondere suo suspenso & membranis eius tensis. Facilior est decubitus supinus. Pulsus, teste Galeno, 4. *de caussis puls. c.* 4. celerior, frequentior, inæqualis est, ob auctam in affectu calido refrigerandi pulsus necessitatem, durus, vibrans. Signa.

Ad enumerata signa accedunt, sitis magna ægrum fatigans, & anorexia; Lingua quoque scabra & rubicunda, tandem nigra fit cum quodam lentore. Calor mordax sentitur in toto, ratione febris; quæ si maligna sit, extrema frigescunt. Color totius ad flauum declinat: aluus adstringitur, nisi coniuncta sit ἀτονία hepatis Ita Galenus scribit, 4. *de rat. vict. in acut. text.* 17. Quibus hepar phlegmone obsidetur, iis αἰγατώδεα, hoc est, caprarum stercori similia excernuntur, quando scilicet viscus hoc duntaxat phlegmone afficitur: sin cum phlegmone affuerit ἀτονία, seu debilitas hepatis, liquida deiiciuntur, viscere alimentum ad se attrahente. *Hæc Galenus.*

Jlla

Illa verò liquida aliàs biliosa sunt, aliàs, vbi aliqua ab hepate fit chyli attractio, loturæ carnis similia, quod crudus chylus in sanguinem perfectè nō est conuersus. Vrinæ crassæ, rubicundæ, turbidæ, paucæ sunt, ob feruorem & æstum hepatis. Vomitus bilis est flauæ & vitellinæ, quæ postea æruginis colorem aliquando refert. Interdum singultus sequitur.

Cæterùm discernenda est inflammatio hepatis à vicinarum partium inflammatione. Ac primò si mesenterium inflammatum sit, non apparet coloris in facie & reliquo corpore mutatio; symptomata sunt mitiora, deiectiones alui liquidæ, in quibus primò tenuis & cruda quædam sanies apparet: postea materia quædam magis concocta ad similitudinem puris, præsertim vbi inflammatio salubris est.

Si musculi abdominis inflammati sint, corporis color etiā non mutatur, tumor ad tactū sensim delitescit, ad figuram musculorū extensus, nec rotundus est, instar figuræ gibbi hepatis. Rectorum musculorū tumores oblongi sunt & per totum ventrem extensi, etiā vmbilicū comprehendunt. Cæterorum, vtpote profundiorū, tumores difficilius discernuntur. Cutis supra tumorē non sine dolore contrectatur; apprehensa quoque digitis, vt attrahatur, minimè sequitur ob tensionem: Interdum rubicunda apparet, præsertim si affectio in externis musculis hæreat. Quocunque denique æger decumbat, eadem tumoris magnitudo manet; maior verò apparet, vbi hepate affecto decubitus fit in latus sinistrum, minor, corpore in dextrum reclinato, hepate scilicet sub costas nothas cedente. Si transuersalis musculus inflāmetur, magis læduntur partes profundæ, dolor est vehementior, quàm in aliis musculis: quia ille musculus est membranosus circa finem, & neruos plures molliores que obtinet, & cū peritonæo aponeurosi cōiūgitur.

Et omnino opus est, vt diligenter inflammatio musculorum abdominis ab inflammatione hepatis discernatur, cum incautis ea res non rarò imponat, vt inflammationem musculorum abdominis in dextra parte pro hepatis inflammatione habeant. Exemplum videatur, 5. *de loc. aff. cap.* 7. de Stesiano: Hunc alij Medici curârunt tanquam abscessum habentem in hepate. Galenus, verò negauit abscessum esse in hepate & monstrauit eum inter musculos transuersos & obliquè ascendentes esse. Simile exemplum est apud Francisc. Valeriolam, *lib.* 4. *obs.* 5.

Cauendum tamen etiam hîc, ne fallamur, & hepar non inflammatum putemus, si tumor in medio ventre apparet. Quibusdam enim hepar ad medium ventrem extenditur.

Tertio: Si inflammatio pleuram, quà parte nothas costas dextri hypochondrij illa spectat, prehenderit, dolor vehementior erit, à superioribus quasi suspensus & cum punctionis sensu coniunctus: Difficulterque respirabit, nulla coloris faciei aut corporis fit mutatio, tussis vehementior, molestiorque est, sed non planè sicca. Verùm cum sputo colorato saltem procedente malo pulsus euidenter durus & serrinus apparet. Si hepar inflammatum sit, dolor est mitior cum sensu grauitatis, qui tamen exacerbatur, nisi æger su pinus iaceat. Color corporis ad flauum accedit, tussicula adest arida, pulsus minus durus, tumor denique aliquis in dextro hypochondrio apparet.

Quod ad signa differentiarum inflammationis hepatis, quando magna illa est, dolor percipitur iuguli quasi ad inferiora tracti, præsertim dum vehementius æger inspirat. Dum enim hepar inflammatum pondere suo diaphragma cui alligatum est deorsum trahit, tensum diaphragma membranam costas succingentem, cui etiam obnascitur, tendit. Vnde dolor tractionis in iugulo sentitur. Galenus etiam fieri putat ob tensionem venæ cauæ sursum ab hepate ascendentis, 2. *de loc. aff. cap.* 7. Tumor tactui, & vbi abdomen gracile est, etiam visui est expositus: Symptomata omnia sunt vehementiora; contrarium accidit, vbi malum est mitius.

Quæ pars hepatis affecta sit, sic dignoscitur. In gibba hepatis parte consistit inflammatio, quando decubitus in dextrum latus est difficilior, & dolor pressu exacerbatur, tumorque manifestius apparet, præsertim musculis abdominis emaciatis; partes ad iugulum dextrum deorsum trahi videntur; symptomata denique omnia ad partes thoracis eminentia grauiora sunt, quàm ad intestina & ventriculum. Contrarium fit cauo hepatis inflammato, vbi & anorexia maior erit, & sitis aderit & vomitus materiæ biliosæ.

Qui humor inflammationis in hepate caussa sit, ex symptomatum intensione & remissione æstimandū, & inprimis ex febris accessionibus vel exacerbationibus. Etsi enim omnis inflammatio, vt in aliis partibus, ita etiam in hepate fit à sanguine: tamen sanguis is interdum purus est, interdum bilem vel melancholiam admixtam habet, & quidem à sanguine & bile Symptomata vehementiora sunt, & febris plerumque ardens cum siti maxima; ex succo melāncholico remissiora sunt, & febris licet sit continua, quasdam tamen pro natura humoris exacerbationes habet. Quanquam & hoc tradit Galenus, 4. *de præsag. puls. cap.* 4. hepar nunquam ferè pituitosam fluxionem admittere, propterea quod compactius sit, & propterea congenita facultate pituitam alteret & immutet.

Prognostica.

1. Hepatis inflammatio malum periculosum & plerūque lethale est: quia pars princeps afficitur, cuius occasione sanguinis generatio & distributio læditur, & hydrops imminet, aut atrophia, vnde in hoc malo vnica salutis spes est virium robur, sicut Galenus, 10. *meth. med. cap.* 5. docet. Ideoque viribus imbecilli aut senes, aut graciles vel biliosi peribunt, vel in marasmum transibunt, præsertim si ex erysipelate laborant. *Prognostica.*

2. Quæ in simis aut cauis hepatis partibus Inflammationes accidunt, magis inappetentiam, nauseam, vomitum biliosum, sitim ingentem afferunt; quæ in gibba, maiore inter spirandum dolore laborantem afficiunt magisque tussim excitant, & dolor vsque ad dextræ partis iugulum, adeo vt deorsum trahi videatur, extenditur. Auicennas, 3. *can. fen.* 14. *tract.* 3. *cap.* 1. simpliciter pronunciare videtur, Apostema in gibbo hepatis deterius esse, quam in cauo: sed explicandum hoc ex Galeno, quod partes thoracis, ideoque nobiliores, in gibbo hepatis patiuntur, vnde difficultas spirandi, tussis & dolor ad iugulum ascendens sequitur. Et per se hepatis gibba pars est nobilior, vbi generatio sanguinis, & huius in totum corpus ἀνάδοσις perficitur. Quæ autem caui hepatis inflammationem comitantur symptomata, vt nausea, vomitus, singultus ad ventriculum & intestina magis spectant. Sic Galenus scribit, 6. *epid. comm.* 2. *t.* 14. Hepatis conuexum seu gibbum concauo longè periculosius est; quoniam inter superiores & proinde nobiliores corporis partes reponitur.

3. Tumor in hypochondrio durus & dolens; hoc est, phlegmone seu inflammatio, vt Galenus interpretatur, pessimus est, si vtrumque hypochondrium occupet. Si verò alterum, minus periculosus est in sinistro. Hippocrates, 1. *progn. aph.* 29. Nam propter hepar periculosa est inflammatio in dextro hypochondrio. Addit Galenus; *in aph. seq.* talem tumorem initio mox periculum mortis citò affuturæ significare Hippocrati, si scilicet intimum quid, hoc est, hepar, item ventriculus aut Lien afficiatur. Musculi hypochondriorum inflammati mortem non inferunt, nisi aut insignis sit inflammatio, aut virium debilitas, (morbus enim hic diu sæpe protrahitur & vires valde deiicit) aut medicus vel æger errorem aliquem committat. Videatur & 6. *aph.* 7. de doloribus ventris profundis.

4. Inflammatio à sincero sanguine minus periculosa est; deterior à succo bilioso: quia febris ardens accedit, teste Galeno *5. de loc. affect. cap. 7.* quæ marasmum minatur; postea à succo melancholico, qui facilè in scirrhum migrat, vbi res desperata est.

5. Hepate inflammatione laborante superuenit singultus, *5. aph. 58.* Et in inflammatione Hepatis singultus malum, *7. aph. 17.* Caussa est neruorum hepatis & ventriculi κοινωνία, ob quam hepar inflammatione laborans os ventriculi in consensū trahit. Singultus autem tantum fit, vbi Hepar ad maximam inflammationem peruenit, aliàs minimè, vt Galenus *ibidem* docet. Fieri & singultus tum potest, quando per magnā hepatis inflammationem aliquid bilis in principium intestinorum confluit, quod in ventriculum infusum eum lacessit & singultum excitat. Quibusdam, teste Galeno, singultus ille accidit ob inflammationis magnitudinem, quo ventriculi os premitur.

6. Hypochondriorum inflammationes si diem vigesimum primum excedunt, & febris perdurat, tumore nō subsidente, in suppurationem vertuntur; præsertim si facultas non est imbecilla. Si cessante febre, pars materiæ crassa & lenta in hepate impingatur, tenuiore consumpta & attenuatâ, scirrhus excitatur.

7. Quibus hepar aut lien inflammatus est, iis plerumque hæmorrhagia narium accidit, (præsertim si 25. annis minores sunt) primis septem diebus, paucis nono & vndecimo, rarissimis decimoquinto: & confert illa hæmorrhagia, si è directo fiat. Hippocrates & Galenus, *1. progn. ab aph. 31. vsque ad 34.*

8. In Inflāmatione hepatis, renum, vesicæ, de crisi maximè indicium sumitur ex vrinis, quæ coctionem materiæ ostendunt. Leues autem hepatis inflammationes. quæ febres acutas coniunctas habent, soluit etiam sanguinis profluuium, sicut & alias in Hypochondriis calidas & acutas inflammationes. Oportet autem per directum fluere sanguinem, ex dextra quidem nare, hepate patiente vel locis in dextro hypochondrio sitis; ex sinistra verò, liene & locis vicinis laborantibus. Præterea sudor χρηστὸς seu bonus & vtilis, id est, concocta iam materia emanans, omnes, quæ in hypochondriis sunt, inflammationes calidas & acutas iuuat. Cæterū conuexæ hepatis partes inflammationem patientes tribus præcipuè excretionis modis soluuntur: hæmorrhagiis è nare dextra, sudoribus bonis & vrinis copiosis. Cauæ autem partes excrementis alui biliosis & sudoribus; nonnunquam etiam vomitionibus. Galenus, *3. de crisibus c. 3.*

9. Scias, quod cum apostemati hepatis associatur ventris solutio, est mortale, Auicenn. *3. canon. fen. 14. tr. 3. cap. 2. in fine.* Ratio est, quia Symptomatica fit excretio materiæ prauæ adhuc crudæ & à virtute imbecilla, quæ materiam regere nequit.

10. Pessima signa inflammationis hepatis sunt, febris ardens, sitis inexhausta, lingua scabra, refrigeratio extremorum: cum medium corpus vritur, & ægri pedes subinde nudāt; Vomitus item niger vel porraceus; quia magna adustio significatur. Morti proximis venter intumescit, rupto abscessu, & frigidum sudant circa collum, & faciem: atque animo linquuntur.

11. Cum inflammationem febris ardens & continua comitatur, malum est; quia vehementer inflammatum istud viscus esse significatur: Sicut è contrario, exigua febris de exigua etiam inflammatione indicium facit. Nam, vt Galenus, *2. prorrhet. aph. 31.* scribit, Inflammationis magnitudinem perpetuò febris ex proportione consequitur.

12. Quando permutatur apostema calidum ex hepate ad splenem, bonum est; quando verò ex splene ad hepar, malum, Auicenn. *3. can. fen. 13. tr. 3. c. 1.* Nam vomica xepatis nunquam ferè sanatur, aut si apostema diutius durat, hydropem accersit.

13. Quibus hepar suppuratum vritur, si purum pus & album effluxerit, euadunt. In tunica enim hepatis pus continetur, sin qualis amurca, intereunt. *7. aph. 45.* Nam quibus, vt Galenus *in comm.* addit, in tunica pus est, illæsâ iecoris substantiâ, omnes seruātur: quibus verò in carnem vsque iecoris corruptio penetrat, ii bona ratione moriuntur. Illud humorem tenuiorem, à quo hepar minus periclitatur; hoc deteriorem indicat.

Indicationes.

Quæ hîc agenda sint, facilè ex generali de phlegmone curanda doctrina patet; modò simul partis affectæ habeatur ratio. Inprimis autem in principio videndū, ne inflammatio augeatur. Inhibetur verò vacuando & auertendo sanguinem affluentem in aliam partem & adstringendo partem affectam, ne recipiat. Materia ergo fluens & fluxura reuellatur & repellatur. Et quidem si fluxio per modum attractionis fiat, vel dolor mitigetur, vel calor tēperetur, prout vsus requirit. Si per modum transmissionis, hepar roboretur, ne materiam suscipiat, & mandanti quoque consulatur, ac sanguis affluens aliò reuellatur, quod verò influxit, resoluatur. Tutissimumque est, vt sine suppuratione inflammatio curetur: si tamen suppuratio præcaueri non possit, danda opera, vt quàm citissimè perficiatur, & quantum fieri potest curetur. *Indicationes.*

Curatio.

Cum ergo phlegmone hepatis ortum habeat à sanguine, phlebotomia, præmisso clystere, conuenit, euacuationis & diuersionis gratia, & mox quidem inter initia, vt repellentia tutius adhiberi queant, absque scirrhi metu, & postea etiam discutientia, ne horum vsu inflāmatio augeatur. Itaque Aëtius, *tetrab. l. 2. serm. 2. c. 3.* primò & secundo die venam secari iubet, sed & septimo, si dolores ex inflammatione vrgeant, viresque ferant: Aperitur autem Basilica lateris dextri, & sanguis pro habitu & viribus ægri vna vice extrahitur; aut si vires non admittant, partitò. Galenus in maxima inflammatione etiam ad lipothymiam sanguinem educit. In suppressis mensibus vena in talo etiam aperiatur. Si vires imbecilles sint, hirudines dextræ basilicæ admoueantur; Hæmorrhoides quoque aperire summopere vtile est. Cucurbitulis quoque cum scarificatione vti licet, post euacuationem totius applicando eas coxis & cruribus reuulsionis caussa. Videatur quoque Galenus, *13. meth. med. c. 11. & 19.* *Curatio.*

Quod ad pharmaca, eáque primum aluum lenientia, si gibbum hepatis laboret, aluus lenienda syrup. rosar. & viol. solutiuo, manna, item cassia, tamarind. quæ tutò mox à phlebotomia exhibentur. *Lenientia.*

Nam si accidat etiam, vt hæc lenientia ad portas hepatis perueniant, tamen locus inflammationis non irritatur, quia in superiore vel gibba hepatis parte consistit. Sin caua hepatis pars afficiatur, saltem clysteres lenientes vsurpentur, non verò purgantia exhibeantur, ne purgante medicamento per os exhibito materia per locum affectæ parti proximum, hoc est, per mesaraicas affectæ parti proximas ducatur. Talis clyster est:

℞. *Aqu. hord. recent.* ℔.j. *sacch. rubri.* ℥.j. *ol. viol. rosac.* an. ℥.jß. *syr. ros. sol.* ℥.ii. *vitellum oui vnius.* M.
F. Clyster.

Vbi opus est, cassiæ pro clysteribus extractæ, vel Electuar. lenit simp. ℥.ß. adiicitur. Cum inflammatio feruidior est, cichorium, lactuca, borrago in aqua hordei coqui possunt.

Deinde præparantia in feruidiori inflammatione sint Cichoracea, &c. quæ ad curandam Intemperiem calidam hepatis sunt proposita. In minus feruida, capilli ♀ & agrimonia addantur. Potius autem huius generis medicamenta decoctorum vel aquarum forma parētur, aut certè syrupi ita temperentur, ne admodum dulces sint. *Præparātia.*

fiat. Nam dulcibus hepar inflammatum in maiorem molem attollitur, vt rectè Trallianus monet, *lib. 5. c. 1.*

Euacuatio. Postea vbi materia præparata & concocta est, euacuanda, & quidem si gibba hepatis pars inflammata sit, magis conueniunt, quæ vrinas ducunt. Cathartica enim hic inutilia sunt, quia aluus locus est euacuationi adeo non conueniens, vt frustrato naturæ opere, inflammatio magis augeretur. Lenientia tamen dari possunt etiam paulò validiora, præsertim si natura euacuationem per aluum tentaret, sed diminutè. Tunc enim apparentibus signis concoctionis natura adiuuanda esset. Eiusmodi diuretica sunt sem. 4. frigid. maior. cuscut. capill. ♀ rad. asparag. graminis, betonic. fragar. gran. halicacabi.

Concocta iam materia & phlegmone declinante fortiora addantur, vt sem. apii, fœnicul. petrosel. dauci, rad. valerian. & alia diuretica alibi exposita. Locum etiam hic habet syrup. de endiu. compos. byzant. simpl. & compos. de duabus & quinque radicibus cum decocto plantar. modò enumeratur. Vt:

℞. *Rad. asparag. fœnic.* an. Vnc. ß. *petrosel. cichorij* an. Drach. ii. *capill.* ♀ *agrimon.* ana M. i. *cicer rubr.* Mß. *sem. 4. frig. maior.* an. Drac. ii. *passul.* Vnc. i.

Coq. in aq. pura ad ℔. i.

Colaturæ adde *syrup. de 2. radic.* Vnc. ii.

In simi vel caui hepatis inflammatione cathartica seu euacuantia per aluum vsurpentur. Galenus, 13. *meth. med. cap. 15*, vtitur vrtica & mercuriali, epithymo & polypodio, aliisque aluum modicè deiicientibus, atque tum his, tum etiam valentioribus audacius vtitur in phlegmones remissione, partim in ptisana coctis, partim pulueris forma ex ptisana vel aqua propinatis. Etiam clystere ægrum euacuat, inter initia leniore, circa declinationem postea, potissimum si quid scirrhosum relictum sit, valentiori, ex hyssopo origan. centaurio minor. colocynthide. Nam in principio, cum materia adhuc fluit, purgatio valida exhibita fluxionem magis irritat, & quam diu morbus est crudus, de praua materia nihil educitur; partes autem cauæ valentiori pharmaco colliquescunt. Hodie cum inflammatio biliosa ingens sit, vti possumus syrup. rosar. solut. manna, cassia, rhabarbar. electuar. diaprunis seu diacatholico; si pituitosa, sem. cartham. agaric. mechoacanna; si melancholica, fol. senæ. epithymo, polypodio querno, helleboro etiam nigr. ad scirrhum hepatis prohibendum. Atque hæc dosi parciore vel maiore exhibentur, prout inflammatio & febris postulat, nobilitásque & præstantia partis affectæ permittit.

Topica quod attinet, statim post venæ sectionem ad ea confugiendum est, non pleno adhuc corpore, vbi copia materiæ phlegmonem magis contumacem redderet. Primò igitur repellentia conueniunt, quibus quod & adhuc influit aut iam influxit, nondum tamen impactum est, retro pellitur, ne phlegmone augeatur; pars etiam inflammata iisdem refrigeratur & roboratur. Præstant id medicamenta hæc vi adstringendi, qua meatibus & vasis angustioribus redditis, materiam, quæ in ipsis continetur, exprimunt, & in vicina deponunt. Et quidem alia frigiditate sua adstringunt & repellunt, nec, vt plus materiæ affluat, admittunt, vt ol. cydoniorum, myrtin. rosac. succ. & caro cydon. omphac. acetum santal. sumach. myrti & rubi vitisque sylvestris gemmæ, lactuca, endiuia, portulaca, plantago, solanum, albumen oui, cerat. santal. vnguent. rosat. Mesues; alia citra refrigerationem id faciunt & adstringunt, vt absinth. nardus, mastiche, & ex his parata olea, nux cupressi, vin. auster. stipticum, schœnanthum, rad. cyperi. His vtendum est in inflammatione pituitosa & melancholica, ne scirrhus generetur; illis in feruente & biliosa.

Non autem actu frigida applicentur, nisi sit erysipelas & feruor insignis, nec solis repellentibus etiam inter initia vtendum est, nisi in erysipelate.

In inflammatione verò pituitosa & melancholica opus est admiscere quædam calida relaxantia & resoluentia, quæ viam frigidis ad profundiora hepatis aperiunt, præsertim cum parenchyma hepatis sit crassius & compactius, quam pulmonis aut cerebri. Itaque oleum de capparibus vtile est, & oleum amygdal. amararum, pòst & mastichinum & chamæmelinum & anethinum cum pauco aceto & vino albo.

Vt ℞. *Ol. rosar. cydon.* an. Vnc. ß. *chamam. aneth. vel absinth.* an. ʒ. ii. *santal. rubr. pulueris.* ʒß. *aceti* ʒii. *ceræ q. s.*

F. Linimentum pro hepatis regione.

Pòst etiam tale epithema paretur.

℞. *Fol. cichor. endiu.* an. M. i. *flor. rosar. rubr.* M. ß. *chamæmel. melilot. absinth. aneth.* an. P. i. *santal. rubr.* scr. iiii. *spica, schœnanth.* an. scrup. i.

Coq. in s. q. aq. ad consumpt. tertiæ part. pro ℔. i.

Colaturæ adde *aceti* Vnc. i.

Vtere pro epithemate.

Vel ℞. *summit. absinth. abrotan. agrimon. fol. cichor.* an. M. ß. *passular. non enucleatar.* Vnc. iii.

Coq. in vino austero ad mollitiem.

Contusis adde *farin. sem. lini fœnugræc.* an. ℥. i. *puluer. rad. ireos* ʒ. ii. *ol. chamæmel. ros.* an. q. s. F. Cataplasma.

Vsurpanda verò adstringentia toto curationis tempore etiam in phlegmonis declinatione, non quidem vt repellant, sed vt tonum hepatis conseruent & roborent. Ac tantum semper resoluentium vires adstringentia superare debent, quãtum phlegmone ipsa à principio recedit. Galenus, *13. meth. med. c. 15.* scribit, Theagonem Cynicum Philosophum hepatis inflammatione laborantem necatum fuisse ab Attalo Medico Thessalio, qui ei cataplasmata adhibuit ex solis relaxantibus & dissoluentibus confecta, nullis adstringentibus admixtis.

Veruntamen inflammatione augescente resoluentia seu diaphoretica maiori quantitate reprimentibus misceantur: cuiusmodi mitiora sunt, chamæmelum, anethum, sem. lini, fœnigræci; Valentiora, ol. commune vetus, irinum, decoctum calaminthæ, hyssopi, pulegij & similia; iisdem, si inflammatio sit melancholica, adipes, medullæ & alia emollientia addantur ad præcauendum scirrhum.

Ideo autem medicamenta mixtæ facultatis esse oportet, quia duæ indicationes concurrunt, vna ab ipsa phlegmone sumpta, in qua illo tempore multus sanguis continetur, isque subinde crassior & vehementer impactus; altera ab affecta ipsa parte, id est, hepate, quod mole materiæ tunc magis pressum διαφόρησιν ex se moliri nequit, nisi ab adstringentibus roboratum adiuuetur, vt docet Galenus, *13. meth. med. cap. 16.*

Porrò si inflammatio inualescat, vt eius suppuratio (quod omni studio præcauendum est, ne vlcus ferè immedicabile sequatur) prohiberi nequeat, natura mollientibus & maturantibus adiuuanda est. Talia sunt; oleum commune, adipes, gallin. anseris, porci, vituli, farin. tritici, butyrum, malu. althæa. E Compositis hydrelæum, folia maluæ cocta contusa & cum pingued. porci mixta paribus portionibus; medicamẽtum ex hydrelæo, farina tritici & pane albo modicè coctis paratum, diachylon emollientum cum adipe porci vel gallinæ.

Vel *Rad. alth.* Vnc. i. ß. *fol. malu. flor. chamam. farin. hord.* an. M. i. *sem lini* Vnc. ß.

Coctis iis & contusis adde *pingued. gallin. q. s.* ad conficiendum cataplasma. Addi etiam possunt caricæ pingues, sem. fœnigræci, rad. cyperi, schœnanth. ol. amygdal. dulc. vitell. ouorum, crocus ad hepatis tonum conseruandum, comæ vel summitates absinthij.

Signa inflammationis suppurantis sunt dolor, febris, aliaque symptomata ingrauescentia, rigores nullo ordine inuadentes, quos caloris exacerbatio sequitur. Confecto pure omnia illa mitescunt, vires tamen debiliores relinquuntur. Pulsus frequens est, languidus & crebra animi defectio tetro vapore puris cor obruente.

Abſceſſus denique diſruptio ſi ad inteſtina fiat, vt ſolet, dum cauum hepatis afficitur, & materia purulenta perfectè euacuetur, nihil innouandum eſt, ſed ſolis attemperantibus puris acrimoniam vtendum, ne dyſenteria excitetur. Si non perfecta fiat euacuatio, ea adiuuetur clyſtere è cremore hordei cum ſacchar. & dum vrget neceſſitas ad decoctum furfurum & mel roſatum confugiendum. Per os hydromel exhibere licet.

Si rupto ad renes abſceſſu (dum ſcilicet gibbum hepatis laborat) pus perfectè ea via euacuetur, mitigantia acrimoniam puris ſufficiunt; vt ſeri caprini ℔.j. cum emulſione ſem. melonum Vnc.j. ſi diminutè, mitiora diuretica & acrimoniæ expertia vſurpentur, vt hydromel cum emulſione ſem.4.frigid.maior. Aut ſi calor remiſſior ſit, decoct. rad. aſparagi vel apii in hydromel. factum. Vtile etiam eſt decoct. hordei non excorticati cum ſem.maluæ & ſaccharo.

Si materia purulenta ad ventriculum regurgitet & æger facilè vomat, natura adiuuanda & materia attemperanda iure pingui vel aqua hordei tepida, mitioribúſque aliis. Si ad vomendum ſit difficilis, clyſteres vſurpandi, vel hydromel detur aut mel roſat.ſolut.

Interdum fiſsâ & exesâ hepatis ſubſtantia, membranáque hepar ambiente, pus in abdominis cauitatem excidit; atque tum cùm aliis præſidiis diſcuti aut exhauriri nequeat, veteres ad vſtionem & inciſionem abdominis acceſſerunt, ne intentatum quid etiam in hoc periculoſiſſimo malo relinqueretur, quemadmodum ex 7. *aphor.* 45. patet. Hercules Saxonia etiam cuidam deſperato abſceſſu hepatis laboranti abdomen è iecoris regione nouaculâ aperuit, quo loco tumor eminebat, & magnâ ſaniei copiâ eductâ hominem, etſi longiori temporis ſpatio, ſanauit. Plerumque tamen æger non euadit, quod pus ſua virulentia vicina membra, peritonæum, omentum, inteſtina corrumpat.

Compertum etiam eſt in hoc caſu pus in abdominis cauitatem effuſum, & ab inteſtinorum ſubſtantia imbibitum, ac per aluum euacuatum fuiſſe. Obſeruauit quoque Eraſtus Bononiæ hepatis abſceſſu rupto pus tuſſi fuiſſe reiectum, de quo *lib.* 2. dictum. Scribit etiam Deſiderius Iacotius, *ad Hippocratis Coacas prædict.* ſe bis terve obſeruaſſe poſt Hepatis inflammationem pus per venas ad ſuras effuſum fuiſſe, atque ibi magnum dolorem excitaſſe. Quod etiam Hollerius obſeruauit, vt idem refert. Bauhinus etiam refert, Lutetiæ virum quendam cum abſceſſu hepatis laboraſſet, mortuum eſſe, & corpore aperto repertas venas vſque ad tibiam pure refertas, & ſiniſtrum teſticulum putridum.

Sæpe etiam ex inflammationis magnitudine gangræna ſubſequitur, quæ ferè incurabilis. Euaſiſſe tamen quendam, Ioh.Matth.de Gradibus meminit, *comm.in* 9. *Rhaſis cap.de dolor.hepatis*, vbi ſigna apoſtematis hepatis recenſet.

Cæterum relictum vlcus difficulter ſanatur, aut nullo modo poteſt ſanari, quoniam ob αἱμάτωσιν deficientem æger tandem contabeſcit, cum ſanioſis & putridis alui deiectionibus, in quibus ſubſtantia hepatis corrupti & purulenti nonnunquam apparet.

De abſceſſu etiam hepatis quædam infra *de vlcere Hepatis* dicentur.

Diæta.

Diæta. Victu hîc tenui & exquiſito opus eſt, ob nobilitatem partis affectæ, cuius vſus toti animali neceſſarius eſt; ita tenui tamen, vt virium ſimul ratio habeatur. Abſtinendum etiam à lentis & craſſis cibis, qui materiam in hepate retinent; vtendum verò abſtergentibus, ſed ſine acrimonia & dulcedine: obeſt igitur mulſa. Conuenit autem ptiſana colata, oxymel item cum aqua mixtū. Virtute debili ptiſana cum iure pulli paretur, vel carnes contuſæ præbeantur. Vbi inflammatio eſt feruidior, cibis addi poteſt endiuia, cichorium, lactuca, ſem.4.frigid.maior. cibíque aceto condiantur. Aromata & vinum nocent. Potus ſit aqua hordei, quæ refrigerat, abſtergit, obſtructionéſque minuit.

CAPVT V.

De Scirrho Hepatis & aliis hepatis tumoribus.

INflammatio hepatis nonnunquam in ſcirrhum degenerat, quando tenuibus partibus diſcuſſis ſanguis craſſeſcens humoris melancholici naturam induit, aut quando humores nimiùm refrigerantium vſu craſſeſcunt, & innatus partis calor debilitatur. Frequentius verò obſtructionibus hepatis ſuperuenit ſcirrhus, præſertim contumacibus ac diuturnis. Nam humor primùm hepatis venas implet, auctus deinde in omnem viſceris ſubſtantiam redundat, & temporis ſucceſſu ſicceſcit, & vi caloris parte tenui diſſipata, reliquum indureſcit, verúſque ſcirrhus generatur. Idque facilius accidit, vbi materia illa ad concreſcendum vim inſitam habet. Scirrhus Hepatis.

Eſt igitur ſcirrhus hepatis tumor in hoc frigidus, durus, indolens, à materia craſſa vel viſcida, vel vtraque mixta ſimul procreatus: Atque ita morbus magnitudinis præter naturam auctæ, & intemperiei frigidæ.

Cauſſæ.

Generatur ſcirrhus hepatis à materia craſſa vel viſcida, vel vtraque mixta, ſiue collecta ſit paulatim in hepate, ſiue à liene tranſmiſſa. Et propterea non ſolùm ex humore melancholico, qui craſſus eſt, ſed & pituita, ſi viſcida craſſa & lenta eſt, producitur; nonnunquam & à belioſo craſſo humore, qui ſcirrhus ictero ſuccedit; quandoque & à ſanguine, vt modò dictum, cum vel tenuiores eius partes diſſipantur, & craſſiores relinquuntur, vel dum à nimio refrigerantium & adſtringentium vſu ſanguis incraſſatur, & partis calor natiuus debilitatur. Cauſſa.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur hic affectus à ſenſu grauitatis maiore, quàm in obſtructione, ſine febre tamen. Eſt autem ſenſus ille in membrana hepar inueſtiente. Dolor etiam obſcurus ſentitur; quia partes vicinæ ſenſu præditæ à tumore hepatis comprimuntur, corúmque vnitas quodammodo ſoluitur. Tumor ille in hepatis regione manifeſtè durus percipitur, ob duriorem ſcirrhi, quàm phlegmones molem, præſertim cum æger vel erectus manet, vel in latus ſiniſtrum decumbit. Progreſſu temporis tandem aqua intercus, quæ ſcirrhum hepatis neceſſariò ſequitur, ſuperuenit. Sine febre eſſe dicitur, ad differentiam inflammationis, à qua febris non abeſt. Vrina parcior emittitur. Color corporis mutatur in virideſcentem maximè pallorem, quod floridus ſanguis in hepate malè affecto non generatur. Corpus quoque emaciatur, quia nec αἱμάτωσις, nec ſanguinis ἀνάδοσις rectè perficitur. Succedit cachexia, &, niſi maturè occurratur, tandem hydrops & mors. Æger melius in dextrum latus decumbit; quoniam ipſo in ſiniſtrum latus reclinato, ſcirrhoſum hepar ventriculum comprimit, tanquam moles quædam ei incumbens, vnde ratione ponderis dolor ventriculi contuſiuus exiſtit. Signa.

Differt tumor ſcirrhoſus ab hepatis inflatione, de qua ſupra dictum, & ſimplici tumore, qui ὄγκος ἄνευ σκίῤῥου eſt, vt *in fine capitis* dicetur. Hepatis ſimplex tumor ſine ſcirrho.

Prognoſtica.

1. Scirrhus hepatis ab initio curari poteſt; confirmatus & exquiſitus nunquam. Omnes enim ſic affectos Prognoſtica.

ex

ex necessitate hydrops inuadit. Pereunt autem quamplurimi tempore longo; quidam etiam breui, quibus aluus non deiicit, 2.*ad Glaucon.cap.*5.

2. Qui scirrhi ad suppurationem perducuntur, facilè in cancrum abeunt, nullámque curationem suscipiunt.

Indicationes.

Indicationes. Cum hepar intemperie frigida laboret cum humore crasso & indurato magnitudinem visceris vitiante, ipsum calefacere, materiámque impactam euacuare oportet. Materia verò cum crassa sit & dura, & nonnunquam simul viscida, attenuanda est & emollienda, interdum quoque detergenda. Sin solis calefacientibus, exiccantibus, & quidem quæ impensius id faciunt, vtamur, neglectis μαλακτικοῖς seu emollientibus, tunc absumptis humiditatibus incurabilis durities ex nimia resiccatione oritur. Emollientia autem addita vtrumque eodem tempore præstant, vt quod concretum est, & fundant suo moderato calore, & sensim per halitum digerant, quemadmodum de his Galenus, 8. *de comp. med. sec. loc. cap.*8. & 14. *meth. med. cap.*5. & 5. *de simpl. med. fac. cap.*5. docet.

Curatio.

Curatio. Lenientia aluum, vt & præparantia & purgantia humores in hepate ex iis, quæ hactenus, præcipuè de obstructione hepatis, dicta sunt, patent. Quod cætera medicamenta ipsum scirrhum soluentia attinet, emollientia illa & incidentia, attenuantia, & moderatè quoque discutientia esse oportet; mixtis tamen, ob hepatis robur seruandum, nonnullis adstringentibus. Nam ex solo emollientium vsu putredinis & cancri; ex solo discutientium, indurationis maioris periculum imminet.

Et quidem si scirrhus hepatis in gibba eius parte consistat, externis potissimum vti conuenit, cuiusmodi Galeno, 2. *ad Glauc. cap.*5. sunt absinthium, nardus Indica & Celtica, crocus, mastiche, vnguentum nardinum, anethinum, gummi ammoniacum, medullæ & adipes.

Emollientia & discutientia. Emolliunt igitur & discutiunt medulla cerui, vituli, adeps gallinæ, anseris, bdellium, ammoniac. rad. & fol. althææ, cucumer. agrestis, sem. lini, fœnigræci, ol. amygdal. dulc. lil. albor. chamæmel. emplastrum diachyl. de meliloto. *Attenuantia.* Attenuant calamintha, origanum, serpillum, aromata, myrrha. Roborant absinthium, myrobalani, mastiche. Ideóque emplastro de meliloto & diachylo, aliisque emollientibus, ol. de absinth. vel mastichinum rectè permiscetur. Laudatur & lutum thermarum quarundam molliens, digerens & roborans.

Vt ℞. *Rad. althææ* Vnc. iii. *scrophul.* an. Vnc. ii. *cucumer. asinin.* ℥. i. *filicis* ℥. ß. *fol. agrimon. althææ, absinth. flor. chamæm. summit. anethi* an. M. ß. *sem. fœnugræc.* Vnc. ß.

Coq. in aqua & aceto pro fomento.

Vel ℞. *Rad. alth.* Vnc. i. *ireos. cortic. intern. virid. sambuc.* an. Vnc. ß. *flor. chamæm. melilot. sambuc.* an. P. i. *fol. absinth.* M. ß. *spicæ vtriusque* an. Drach. i. ß.

Coq. in decocto intestinorum veruecis & vini part. æqual.

Non tamen fotus sunt diu continuandi, ne tonus hepatis laxetur.

Vel ℞. *Emplast. diachyli s.* Vnc. ii. *ammoniaci, bdellij aceto dissolut.* an. Drach. ii. *pingued. anseris, medull. crurum vituli* an. Vnc. ii.

Cum *ceræ s. q.*

Fiat Ceratum.

Vel ℞. *Ammoniaci aceto dissol.* Vnc. ß. *bdellij* ʒ. iii. *puluer. rad. filicis, cortic. fraxini* an. Drach. i. *caricar. pingu.* num. ii. *lumbric. vino lotor.* ʒ. vi. *mucilag. rad. alth. sem. lini* an. Vnc. sem. *ol. lil. alb.* Drach. vi.

Coq. ad mucilaginis consumptionem.

Adde *terebinth. resinæ pini* an. Drach. ii. *emplast. de melilot. diachyli simpl.* an. Drac. iii. *ceræ* ℥. ß.

F. Ceratum.

Vtilia sunt folia hyoscyami aceto decocta addito ol. amygdal. amarar. cataplasmatis forma imposita.

Circa externa medicamenta hoc notandum, post vsum emollientium prodesse vaporem ex aceto forti, & aqua vitæ super lapidem molarem aut laterem candentem effusis, vt materia emollita attenuetur & soluatur; post cuius vsum, iterum ad emollientia & hinc rursus ad resoluentia transeundum est, donec malum, si fieri possit, extirpetur, vt monet Galenus, 14. *meth. med. c.*15. Stercus quoque caprinum ad discutiendos tumores scirrhosos valde vtile & efficax est.

Si simum hepatis sit scirrho obsessum, malúmque externis remediis non cedat, interna remedia adiungenda sunt. Aëtius igitur succum anagallidis, quæ cæruleum florem habet, exiccatum pondere Drach. i. propinat ex hydromelite; eodem modo & pondere sem. vrticæ torrefacto vtitur. Accipit etiam picis siccæ, costi, piperis part. æqual. quibus tusis & cribratis cochlear i. præbet. Idem ex Galeno, 8. *de med. sec. loc. cap.* 8. medicamenta quædam Asclepiadis, Pasionis & aliorum affert ad inueteratas hepatis affectiones, quæ & tumoribus scirrhosis conueniunt, quæ ibi videantur. Desperatis ammoniaci in puluer. tenuissimè triti cochl. i. & mastich. gr. x. præbet ex hydromelite.

Vel ℞. *Ammoniaci* part. i. *rutæ* part. ß.

Cum *syr. de eupatorio.*

Fiant pilulæ, quarum dosis est ʒ. i. vel ℈. iiii.

Videatur & apud eundem Aëtium aliud Asclepiadis, quo Philagrius vsus est ad hepatis scirrhum induratum, quod recipit gentianam, chamæpithyn, marrubium, petrosel. scolopendr. & alia, quæ ibi videantur.

Sciendum autem vsum horum medicamentorum per plures dies continuandum esse; quoniam malum diuturnum & contumax est, quod non facilè expugnari potest. Hodie etiam parant decoctum sarsæ parillæ cum rad. filicis maior. agrimon. ceterach, cichor. aliisque hepaticis, additis, emolliendi gratiâ, rad. althéæ & fol. borraginis. Chalybs etiam, vinum chalybeatum, & alia è chalybe præparata medicamenta vtilia sunt, de quibus in *affectibus hypochondriacis & scirrho lienis* dictum.

Diæta.

Victus ratio sit attenuans, vt in obstructione hepatis. *Diæta.* Cibi tamen non nimis parcè præbeantur: Siquidem vires ad diturnum malum tolerandum consistere oportet, vimque habeant nonnihil incidendi & detergendi, cum modico calore & humiditate; crassa verò omnia & viscida vitanda sunt, vt & dulcium frequentior vsus, à quibus aliàs hepar intumescere solet. Vinum sit tenue, odoratum, clarum, vel cereuisia pura tenuis. Vtiles sunt in condimentis ciborum cappares, Aëtius amygdalas & piper in cibis interdum concedit.

Tumor hepatis simplex seu ὄγκος ἄνευ σκίῤῥου.

Est & alius hepatis tumor, qui simplex & ὄγκος ἄνευ σκίῤῥου nominatur, qui à scirrho non parum differt. *Tumor hepatis simplex sine scirrho.* Hic enim breui tempore nascitur, minus renititur, & ferè tantum ambientem membranam hepatis occupat, plerúnque & totum hypochondrium dextrum replet, nulla hepatis circumscripta figura apparente, & digiti manus sub extrema costarum infigi nequeunt. Oritur tumor hic simplex interdum à flatu, interdum à cruditate tenui, quam vel immoderatus frigidæ potus, vel intempestiuus fructuum vsus, vel crapula satietásque nimia peperit, & sensum infert non grauitatis, sed tensionis, interdum à crasso & viscido est

humore, quem hepar validum à se excludens in membranam suam deposuit, quod sæpe post febres diuturnas accidit. Videtúrque hic tumor mihi esse affectus, quem mulieres in Silesia & alibi *den Riedkuchen*, rectiùs *den Riebenkuchen* nominãt, quod digiti manuum sub extrema costarum infigi nequeant. Ioh. Langius, *lib. 1. epist. 39. den Fieberkuchen* appellat, qui accidat, si alterantibus frigidis citra euacuationem æger vsus fuerit, quæ materiam incrassant.

Curatur autem medicamentis aperientibus, & humores crassos incidentibus, purgantibus, & flatus discutientibus, & ferè vt scirrhus incipiens.

CAPVT VI.

De calculis, vermibus, & hydatidibus in hepate natis.

Calculi hepatis.

NOn solum autem humores in hepate indurantur, sed & quandoque in lapides planè mutantur, & calculi in dissectorum cadaueribus inuenti sunt, vt testatur Fallopius, Columbus, & alii. Ita refert Kentmanus, *in libello de calculis*, in iuuenis cuiusdam Nobilis hepate tres lapides repertos fuisse, quorum vnus magnitudine dimidium ouum columbinum æquaret. Antonius etiam Beniuenius, vt *de abdit. morb. & sanat. causs. cap. 3.* refert, in muliere quadam nobili in hepatis membrana parte decliuiore plurimos lapides, magnitudine & colore differentes, inuenit. Et Vesalius, *in epistola de China ad Ioachimum Ralands*, refert se nonnullorum, qui ictero laborauerant, & ab ictero in ascitem delapsi erant, iecinora vidisse adeo dura, & lapillis vndiquaque plena, vt nouaculâ præscindi non potuerint: Et quendam Belloarmatum Senensem hepar prorsus candicans superficie habuisse, non læue, sed admodum inæquale, & leuibus tuberculis asperatum, anteriorem verò eius partem & vniuersam sinistram ad modum lapidis fuisse induratam. Cælius Rhodiginus, *lib. 4. antiq. lect. cap. 17.* & Cardanus, *de rerum varietate, lib. 8. cap 14.* scribunt, Venetiis in Augustini Ducis ex Barbadica gente corpore aperto lapidem prope cistam fellis, magnitudine grandioris oliuæ, coloris serpentini in nigredinem tendentis inuentum. Lapidem abscessu hepatis redditum vidit Rondeletius, vt refert, *cap. 44. meth. curand. morb.* Lapidem amygdalæ nucis magnitudine in virginis cuiusdam hepate repertum fuisse, scribit Matthiolus, *in Epistola ad Iacobum Camenicenum.* Gabriel Fallopius Patauii in iuuene suspenso quinque lapides ciceris magnitudine inuenit, vt refert Dominicus Leonus. Arenulas etiam copiosas, calculos & tophos aliquoties in hepate reperit Felix Platerus.

Caussa autem & modus generationis idem, qui in aliis partibus, præcipuè in renibus, de quo *suo loco* dicetur.

Cognoscuntur autem calculi in hepate difficulter & rarò perfectè, nisi post mortem in sectione cadauerum. Súntque ferè signa cum scirrho hepatis communia. Dolor tamen maior est, si calculus versus membranam tendat, eámque premat & vellicet, isque diuturnus.

Curatu etiam est difficilis calculus in hepate, & si quæ curationis spes superest, ea medicamenta, quæ in schirrho hepatis & calculo renum vsurpantur, exhiberi possunt.

Vermes.

Vermes in hepate geniti.

VVierus, *de præstigiis dæmonum lib. 4. cap. 16.* scribit, filium suum Galenum Monspessuli in cadauere hydropicæ puellæ inuenisse duos vermes spithamæ longitudine, quorum vnus meatum fellis duodeni inuaserat, occupabátque, alter in ipso hepate gibbum eius obsidebat, capite ambientem visceris membranam attingente, quem eo progressum putat, ob alimenti defectum. D. Caspar Bauhinus, vt Schenckius, *in obseru.* refert, vidit Æmilium Campolongum, Professorem Patauinum, puerum 10. annorum, qui variolis extinctus erat, aperire, aperto cadauere inuenti sunt vermes plurimi in ipsis venæ portæ ramis, & quidem in ipsius hepatis ramis, alii quidem viuentes adhuc, alii verò mortui, qui rubri, & pro ratione loci, in quo continebantur, oblongi erant, satis item magni.

De *Caussis* & generationis modo tres Medicorum recentium fuerunt opiniones. Alii enim existimabant, eos in intestinis genitos fuisse, & ex his per venas mesaraicas in portam, & ex hac in hepatis venas penetrasse. Alii vero putabant, genitos quidem fuisse in hepate, non tamen viuo puero, sed in hepate pueri mortui. Alii tandem in ipso viuentis pueri hepate generatos existimabant, è sanguine pituitæ, permixto. Et quidem vltima opinio maximè rationi consentanea videtur; cum aliàs etiam ex humoribus prauis & corruptis, præcipuè vbi humiditas multa accedit, qualis est in variolis, facilè vermes generentur, præsertim si vermes loco, in quo hærent, respondeant figura & magnitudine; Si verò vermes maiores sint, non impossibile videtur, eos ex intestinis huc erepsisse. Solent enim vermes sui generis humoribus delectari, alios verò auersari, & si aduersi quid ipsis obueniat, locum mutare, & per os vel aluum erumpere, aut aliò repere. Obseruaui hoc anno 1619. quo variolæ hîc populariter grassantur, & multos infantes è medio tollunt, nonnullis quidem infantibus ante variolarum eruptionem; aliis verò postquam eruperunt, & iam suppuratæ fuerunt, vermes spithamæ longitudine, & longiores ex intestinis sponte proruppisse, qui infantes omnes mortui sunt.

Verum vermes hi non facilè cognoscuntur in viuentibus vllis certis signis. Ideóque de eorum curatione aliquid tradere opus non est. Dicetur verò de vermium curatione suo loco.

Hydatides Hepatis.

Vesicas quasdam aqua plenas pellucidas hepatis substantiæ, membranâ eius ab humore aquoso distentâ, annatas fuisse, nunc maiores, pugni sc. magnitudine, nunc minores; nunc plures, nunc pauciores, sæpe obseruatum est, non solum in homine, sed & in brutis. Hæ si rumpantur & aqua ex iis in cauitatem abdominis influat, hydropem generari, à plurimis traditur, de quo suo loco dicetur. *Hydatides.*

Originem habent hæ vesicæ ab humore aquoso & seroso, sanguificatione hepatis læsâ generato, & ex hepatis substantia protruso, & sub membrana eius, quæ densior est, coaceruato. Fernelius quidem *lib. 6. de part. morb. & sympt. cap. 8.* vesicas has generari statuit, cum hepatis substantia diffinditur, ambiens autem & cingens id membrana integra manet. Verum fissurâ hâc opus non est, sed etiam substantiâ hepatis integrâ manente per eam humor aquosus & serosus exsudare potest, vt in brutis mactatis sæpe animaduertitur. Quæ autem generationis humoris caussa sit, postea de sanguificatione læsa dicetur.

In viuis vix integrè cognoscuntur hæ vesicæ, nisi forsan interdum ex tussi sicca continua, diaphragmate vicino vellicato. Etsi n. hydrops adsit: tamen incertum, an per has vesicas, an per alias vias aqua in abdomen exstillârit.

Curatio ex iis, quæ *de hydrope* dicentur, patebit.

CAPVT VII.

De Vulneribus Hepatis.

PAtitur tandem etiam hepar interdum morbos solutæ vnitatis, & primò quidem sine caussa violẽta & externa *Vulnera hepatis.*

externa sola humiditatis priuatione rumpi & visceris substantiam siccitate humorisque penuria rimis quibusdam dehiscere, scribit Fernelius, *lib. 6. de part. morb. & sympt. cap.* 8. Verùm probabile hoc vix est. Etsi enim hepar valde exsiccatum fuisse, animaduersum sit: tamen quia sensim & lentè id fit, sine ruptura accidit, & corpus satis humidum, quale hepar est, ita exsiccari, vt dehiscat, in corpore viuente, credibile non est. A caussis autem violentis & externis hepar interdum rumpitur & vulneratur.

Sunt autem solutæ vnitatis hepatis variæ differentiæ. Aliquando enim hepar telo acuto vulneratur: Aliquando pars aliqua & extremitas hepatis planè abscinditur; Aliquando re obtusa contunditur potius, quàm scinditur: aliquando vulnus est superficiarium tantùm: aliquando ad profundum penetrat: aliquando saltem substantia hepatis, interdum etiam vasa scinduntur vel rumpuntur; aliquando gibbum, aliquando cauum vulneratur.

Signa Diagnostica.

Signa. Cognoscitur autem vulnus aut contusio primò è caussis externis & violentis, quæ præcesserunt, quæ corpus è regione hepatis læserunt, siuæ eæ scindendo cutem abdominis vsque ad hepar penetrârint, siue contundēdo saltem id læserint, Deinde ex consequentibus & effectis. Multis sub dextro hypochondrio sanguis profusus apparet: Ad spinam reducta hypochondria: punctio doloresque vsque ad iugulum & scapulam dextram: in ventrem cubandi procliuitas; Interdum vomitus biliosus. Contusô autem hepate vomitus cruentus, vel sanguinis per aluum aut vrinam excretio sequitur; Interdum & hæmorrhagia narium, Dolor in regione hepatis & partibus vicinis percipitur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Hepatis vulnera lethalia esse, scribit equidem Hippocrates, *6. aph.* 18. Vulnerato tamen hepate & abscissa aliqua eius parte hominem seruari, tradit Ægineta, *lib. 6. cap.* 28. Et Hispanum iuuenem, cui magna hepatis portiuncula per ilei dextri vulnus erumpebat, sanatum fuisse, refert Gemma Cosmocritic, *lib. 1. cap. 6*. Et nobilem post inflictum circa hepatis regionem vulnus, & particulâ ex eius substantia abscissa & extracta sanum euasisse, scribit Bertinus, *lib. 13. medic. cap.* 7. Idem etiam alij obseruârunt. Ij tamen saltem conualescunt, quibus superficies saltem aut substantia hepatis sine magnorum vasorum læsione vulnerata est. Si enim vas aliquod maius vulneratum sit, æger non euadit, & ob largam sanguinis effusionem homo, antequam vulnus glutinetur, moritur. Et alii quidem vitam nonnihil protrahunt: alij breui interuallo moriuntur. Nam vt refert Hippocrates, 5. *epid.* Cuidam iaculo percusso in hepar statim color cadauerum sese sparsit, oculi intro cesserunt, difficultas ferendi ac æstuatio consecuta est, & eadem die vitam cum morte commutauit. Alter puer à mulo in hepate percussus quarto die mortuus est, spiritum densum habebat, nec quicquam intelligebat, & febre tenebatur.

2. Contusio hepatis periculosior est, quàm vulnus, & sæpe in abscessum degenerat.

3. In corpore senili vel cachectico periculosiora sunt hepatis vulnera, quam in iuuenili, sano & robusto.

Curatio.

Curatio. Si in vulnere hepatis sanguinis profluuium metuatur, secanda statim vena, &, nisi æger singulis vel alternis diebus laxam semper aluum habeat, iniiciatur clyster è decocto cichorij, plantag. hyperici, rosar. addito oleo myrtino & rosaceo & melle ros. solut. Rhabarbarum etiam in substantia ad ℈. ii. vel ʒ. i. exhiberi potest.

Statim verò adstringentia & glutinantia exhibeantur, qualia de sanguinis sputo sunt proposita. Præcipuè hic vtiles sunt rosæ rubræ siccæ, ʒ. ij pondere exhibitæ, balaustia, bolus Armenus; item trochisci de spodio, de rosis, rhabarb. cum decocto cynogloss. vel pentaphyll. aut plantaginis.

Vel ℞ *Conf. rosar. rubr.* ℥. ii. *flor. cichor.* ℥. j. *veronic.* ℥. ß. *corall. rubr. præpar. margarit. præpar. boli Armeni* an. Scrup. j.

Cum syrupo myrtino vel cichorij fiat Electuarium.

Quæ autem intus exhibentur medicamenta, subtilissimè trita esse debent, vt facilius penetrent, quibus aliquid aromatum, vt spica & similia addantur, ad viscus roborandum & vrinam mouendam,

Vt ℞. *Spec. diarrh. abb. diamarg. frig. arom. rosf.* an. ʒ. ß. *dialacca* ℈. j. *margar. præpar.* ℈. ß. *corall. rubr. prap.* ℈. j. *sacch. in aq. rosf. dissoluti* ℥. ii. ß.

F. rotulæ.

Extra adhibeantur emplastra adstringentia & glutinantia. Hepati etiam, si vulnus pateat, hic puluis inspergi potest.

℞. *Boli Armeni, terræ sigillatæ* an. ʒ. i. *flor. rosf. rubr.* ℈. j. *farinæ volatilis* ʒ. iii. *lapid. hæmatit.* ℈. i.

F. Puluis.

Imponatur etiam aliquod conueniens vnguentum ex terebinth. bolo Armeno & mumia. Postea etiam ex mastiche & thure. Partes verò vicinæ oleo rosaceo & mastichino inungantur.

Vel hepati imponatur tale cataplasma.

℞. *Violar. cichor. endiu. rec.* an. P. iii. *agrimoniæ, summit. anethi, hyperici* an. P. ii. *pulu. flor. chamæmel. melilot. rosf. rubr.* an. P. i. *farin. hord. fabar.* an. ℥. iß.

Cum *vini rubri s. q.*

F. Cataplasma.

Adde sub finem *ol. rosac.* ℥. iß.

In contusione hepatis ea cura ferè instituenda, quæ supra de vasorum hepatis apertione proposita est. Primò nimirum, vt sanguinis profusio sistatur, vena in cubito aperienda, & potiones ex adstringentibus exhiberi & similia Cataplasmata vel Emplastra imponi debent.

Vt ℞. *Succini albi, boli Armeni, balaust. sangu. dracon. lacca, flor. rosf. rubr.*

F. Puluis, cuius ʒ. i. exhibeatur cum aqua plantag. in qua tragacanth. Drac. ß. infusa fuerit.

Cum sanguinis profluuium substiterit, sanguinem concretum dissoluentia exhibenda, qualia aliàs etiam lapsis ab alto & percussis exhiberi solent, vbi sanguinis concreti suspicio adest. Talia sunt rhabarbarum, rhaponticum, sperma ceti, laca, mumia, sanguis draconis, oculi cancri, succinum, vermes terrestres, schœnanth. spica, bolus Armenus, terra sigillata, radices rubiæ tinctor. tormentillæ, chærefolium, quæ & sanguinis profluuium sistunt, & sanguinem concretum dissoluunt, ac simul glutinant. Exhibentúrque ex vino, aceto, vel aqua chærefolij ac tormentillæ aut plantaginis, vt:

℞. *Rhabarb.* Drach. i ß. *spicæ, schœnanth.* an. gran. xv. *mumiæ* Drach. ß.

F. Puluis. Dosis Drac. i.

Vel ℞. *Rhapontic.* Drach. ß. *myrrh. mumiæ, spermat. ceti, radic. tormentill. oculor. cancri* an. scrup. ß.

F. Puluis. Detur in aceto aut aqua chærefolij.

Vel ℞. *Rhabarb.* ℈. ii. *mumiæ* ℈. ß. *lacca, spermat. ceti* an. ʒ. i. *boli Armeni* ʒ. iii.

F. Puluis. Dos. ʒ. i. vel ʒ. i. ß.

Vel ℞. *Rhapontic. rhabarb.* an. ℈. ii. *mumiæ, spermat. ceti, rad. tormentill. caryophyll.* an. g. xii.

F. Puluis pro 2. dosibus.

Vel ℞. *Mumiæ* ʒ. iii. *spermat. ceti, sangu. dracon.* an. ʒ. ß. *Rhabarb. oculor.* ♋ an. ʒ. i. *croci* ʒ. ß. *boli Armeni* ʒ. i.

Fiat

F. Puluis, Dosis Drach. j.

Extra verò postea adhibeantur discutientia & simul nonnihil roborantia, vt nardus, schœnanthum, absinthium, crocus, thus, myrrha & similia.

Diæta.

Diæta. Victus sit tenuis, ne sanguinis multitudo generetur, & ij cibi vsurpentur, qui glutinandi vim habent. Oryza, hordeum in iure pedum hædi, aut detur panatella dicta cum tali iure.

Vinum vitetur, bibatur verò aqua, in qua iuiubæ aut semen coriandri coctum sit, addito saccharo rosarum vel cereuisia pura.

CAPVT VIII.

De Vlceribus & Sphacelo Hepatis.

Caussæ.

Vlcera Hepatis. Caussæ. VLcus Hepatis inflammationi potissimùm succedit; si illa ad suppurationem perducatur, pure scilicet substantiam hepatis exedente. Aetius colliquationem hepatis appellari ait; Sed & ab alio succo acri & erodente vlcus hepatis excitari solet, præsertim bilioso per hepar diffuso, qui sensim putrescens malignus & virulentus redditus Parenchyma hepatis corrumpit. Talis succus prauus & erodens alimentorum vitio contrahi potest: quando illa corrupta sunt, aut erodente vi pollent. Sæpe ex lue venerea talis virulenta materia in hepate colligitur, Vinum etiam generosum meraciusque diu & liberalius sumptum in hoc malum præcipitat, putridam & lentam quandam saniem in colliquato quasi hepate congregans. Deprehensum etiam est, vlcus Hepatis eò malignitatis processisse, vt in gangrænam abiret, vnde disruptâ membranâ puris magna copia ex hepate in abdominis capacitatem effusum fuit, valde fœtens, quo & omentum & peritonæum, sæpe etiam intestina corrupta fuerunt. Interdum vomica hepatis existit membranâ ambiente illæsâ, quâ post mortem incisa, corrupta & putrida hepatis substantia effluxit, nullo etiam antea tumore apparente.

Signa Diagnostica.

Signa. Quæ signa sint Inflammationis hepatis in abscessum abeuntis & mutati, supra *de inflammatione hepatis* dictum. Cum verò nonnunquam etiam sine præcedente inflammatione hepar exulceretur, vlcus id non ita facilè cognoscitur. Habet tamen & id sua signa: Tussis & vlcerosus dolor in dextro hypochondrio percipitur; æger sensim contabescit & ἀτροφίᾳ consumitur. Quando vlcus est in cauo hepatis, deiectiones alui purulentæ sunt; Interdum & cruenti quid excernitur, cum dolore intestinorum, ob materiæ acrimoniam, vt dysenteria esse putetur; cùm tamen sensus grauitatis & punctionis circa hepar hæreat; Imò interdum iecori portiunculas per aluum excretas fuisse obseruatum, vt testatur Nicol. Florentinus, *serm.* 5. *cap.* 6. Matth. de grad. *in comm. ad c.* 7. *part.* 1. *lib.* 9. *Rhasis.* Iulius Alexandrinus, *ad cap.* 6. *lib.* 8. *Galeni de comp. med. sec. loc.* & alij.

An Hepatis & Lienis parenchyma frustillatim per aluum excerni possit. De hepate. Matth. de Gradib. ¶ [Extant passim Medicorũ obseruationes, quibus traditur, hepatis particulas aliquando per aluum excretas fuisse. Ita Matth. de Gradibus, *ad lib.* 9. *Rhas. part.* 1. *cap.* 7. scribit, se vidisse in scholari Alemanno, post vlcus hepatis, multam quantitatem carnositatis hepatis fuisse excretam, de qua experientiam fecerit, quòd vera hepatis substantia fuerit. Cùm enim in aqua calida exagitaret virgulâ, remansisse carnositatem hepatis, cum venulis dispersis per eam, & nihilominus curatum fuisse.

N. Florentinus. Nicolaus Floretinus, *serm.* 5. *cap.* 6. refert, se vidisse in Andrea de VVechio frusta, ad magnitudinem auellanæ, circiter centum numero, carnosa, in similitudinem carnis hepatis, & quoad visum, & quoad tactum, in fluxu ventris egressa, & mortuum fuisse tertiâ die fluxus, arbitraturque caussam eius rei fuisse vlcera in hepate, quibus hepatis aliquot venæ fuerint corrosæ; & per orificia venarum corrosarum hepatis substantiam ad aluum penetrasse.

I. Alexandrinus. Iul. Alexandrinus, *in comment. ad cap.* 6. *lib.* 8. *de compos. med. sec. loc. Galeni*, testatur, visas sibi cum aliis Medicis aliquando frustillatim eiectas per aluum minutas quasdam particulas hepatis.

Herc. Saxonia. Hercules Saxonia quoque duas eiusmodi historias retulit, vnam virginis, annorum quindecim, quæ inflammatione iecoris maximâ vexata, pridie quàm obierit, pus, sanguinem, & iecoris substantiam eiecerit: alteram Tiberij, adolescentis nobilis Patauini, qui & ipse iecoris substantiam per aluum reiecerit, seruatus tamen fuerit.

De liene. Aretæus. Lienis verò integras partes quibusdam excretas fuisse, Aretæus *lib.* 3. *de causs. & sign. acutor. cap.* 14. tradit. Quod confirmare videntur duæ sequentes historiæ, quarum vnam ad me perscripsit Dn D. Ioan. Nesterus, Medicus Rochlizensis, de quodam Verbi diuini ministro, annorum sexaginta, qui ob suppressas hæmorrhoides incidit in vlcus siue fistulam prope anum, quæ cùm intempestiuè & imprudenter à Chirurgo consolidata esset, statim vnâ atque alterâ hebdomade elapsa, in acutissimum dolorem ventris inferioris incidit, vt intestina cum alui visceribus è ventre euelli sibi putarit: insequente posteà alui fluxu copioso & frequenti, apparentibus inter excreta frustulis quibusdam castaneis maioribus ferè, iisque nigricantibus, quas æger corrupti lienis particulas esse sibi persuadebat, proptereà quòd dolores illos in sinistro potiùs, quàm dextro hypochondrio senserit.

Martin. VVeissius. Alteram autem historiam ad me perscripsit Dn. D. Martinus VVeissius, Medicus Berolinensis, hoc modo: Vir quidam Consultissimus quinquagenarius, aliquot septimanis conquestus est de appetitu cibi & potus planè prostrato, & doloribus sinistri hypochondrij: cui cùm clyster emolliens iniectus esset, excreuit primò cum excrementis, postea etiam sine iis, magnam sanguinis atri copiam, & multa frusta carniformia solida castaneæ vel iuglandis magnitudine, nullâ aquâ solubilia, & tam multa, vt tres vel quatuor lienes ex iis potuerint componi. Durauit ea excretio totâ eâ die, secundâ & tertiâ planè substitit; quartâ iterum clyster emolliens, & leniter abstergens applicatus, à quo iterum ter fæculentum sanguinem & adustos humores deiecit: sequentibus diebus excrementa planè naturalia fuerunt. Mortuus est 15. morbi die. Corpore aperto repertus est lien primâ facie integer & saluus: dissectâ autem ipsius membranâ, quæ integra erat, tota lienis substantia effluxit instar amurcæ, & fæcis sanguineæ, paululum fœtens, & adeò totaliter corruptâ, vt ne fibræ quidem visceris apparerent. Præter hæc sub liene conspiciebatur corpus quoddam glandulosum, instar farciminis tenuioris, oblongum, lieni, ventriculo, & duodeno annatum, quasi videas pancreas dilatatum & extensum, pluribus vasis & ductibus donatum, durum & solidum, non molle. Ipsum verò pancreas nihilominus aderat, dorso firmiter annexum, & vasis magnis substratum, vt solet.

Quidam de hepate concedunt, liene v. negant. Verùm à nonnullis ista in dubium vocantur. Et quidem nonnulli hepatis particulas reiici per aluum posse, concedunt; cùm manifestiores ex hepate ad aluum, per venam portæ scilicet, viæ sint; de liene verò id negant: alij vtrumque negant. Et vt de liene credere tale non possint, nonnullos hoc mouet, quòd nulli dentur meatus & viæ, per quas transire, &

à liene-

à liene ad aluum descendere tales particulæ possint. Nam præter ramum splenicum, qui portæ ramus est, & vas breue, alij ad lienem ductûs nulli sunt; quorum ille, antequam ad lienem ingreditur, aliquot surculos de se mittit, qui venæ gastricæ, & gastrepiploïcæ dicuntur: sed vbi iam lienis substantiam attingit, in plurimos dispergitur ramulos, non quidem, vt in hepate, conspicuos, sed adeò tenues & exiles, paucis exceptis, vt iam non vasa, sed fibræ potius videri possint. Impossibile ergo est, frusta tam magna, vt referuntur excreta, per tam angustas vias penetrare posse. Vas verò breue etsi interdum satis amplum est, & nonnunquam aliquid rerum p. n. in se recipit: tamen rarum hoc est, & hic potiùs eius vsus est, vt aliquid è ventriculo in lienem deferatur. Et sit, vt aliquæ lienis particulæ per vas breue, ad ventriculum perueniant, cur non statim per vomitum è ventriculo reiiciuntur, sed per tã longas ambages demum per aluum excernuntur: sicut interdum sanguis niger è liene per hanc viam in ventriculum effusus vomitu reiicitur. Neque etiam per venas hæmorrhoidales istæ carneæ quasi particulæ è liene euacuari potuerunt. Venæ enim istæ ad lienem non pertingunt, sed hæmorrhoïdes internæ à mesenterica sinistra, non à splene prodeunt, & ad recti intestini extremitatem descendunt, sanguinemque fæculentum & crassum ex venis mesenterij accipiunt; hæmorrhoides verò externæ à vena caua prodeunt.

Verùm meritò de vtroque dubitatur. Mihi posterior sententia verisimilior videtur, nimirum neque hepatis, neque lienis substantiam frustillatim per aluum excerni posse, quod viæ sufficientes non dentur à liene ad aluum, vt modò dictum, Et licèt darentur; tamen frusta illa ex liene non fuisse ex eo patet, quòd in Iureconsulto illo Berolinensi tam multa fuerunt, vt tres vel quatuor lienes ex iis componi potuissent. Præterea lienis substantia carnosa in saniem, quasi amurca, mutata, in suâ tunicâ inuenta est.

Ex hepate verò etsi facilior sit ad aluum transitus, & ex hepate per aluum multa excerni negandum non sit: tamen cùm hepatis, vt & lienis parenchyma extrà quasi vasis affusum sit, non video, quomodo corpora tam magna & crassa in exilia vasa penetrare potuerint. Et sit sanè, quòd viæ dentur ab hepate & liene per aluum, & quòd ab hepatis & lienis substantiâ aliquid in eas penetrare possit: tamen non video, quomodo siue hepatis, siue lienis substantia ita resolui potuerit. Dum enim hepatis vel lienis substãtia corrũpitur, non in talia frusta discerpitur, sed in pus mutatur. Neque vnquam obseruatum, partem aliquam corporis in tales partes resolutam fuisse. Sunt quidem nonnulli in ea sententia, præter illam, quâ hepatis & lienis substantia in pus mutatur, aliàs corruptionis dari formas, ex. gr. si dissoluatur, vt intritum, *wie ein zerfahrnes:* atque hoc modo lienis substantiam, cùm mollis, rara, & spongiosa sit, interdum, viuente adhuc homine absque omni inflammatione (sine quâ nulla in pus mutatio fit, nec fieri potest absque febre) corrumpi posse. Verùm quidem affirmantur hæc, sed non probantur vel ratione, vel experientiâ. Neque vnquam obseruatum est, tali modo, quem ipsi asserunt, partes corporis corruptas fuisse: sed si pars corrumpitur, in pus vel saniẽ mutatur. Neque solùm in inflammationibus, sed & in cancro, œdemate, & vlceribus variis, sanies generatur, etiam sine febre. Et interdum in viscerũ putredine febris lenta est, vt vix percipiatur. At, quod anteà dictum, longè plures fuerunt illæ particulæ, quàm vt vnus lien ipsis materiam dare potuerit.

Sententia Autoris. Sum ergò in ea sententia, frusta illa quasi carnea ab hæmorrhoïdibus internis vel mesaraïcis fuisse excreta, & fuisse sanguinem incrassatum & condensatum in illis vasis. Quòd verò in aqua dissolui non potuerint, caussa etiam dari potest. Cùm enim parenchymata illa procul dubio sint vasorum opera, & natura nunquam otiosa sit, si substantia hepatis vel lienis corrumpatur, non mirum est, ex sanguine, qui ad illorum parenchymatum nutritionem affluere debebat, intra vasa cumulato, aliquid conforme, & quod perenchymatis illis aliquo modo simile sit, formari potuisse, & tandem per aluum excerni.]

Quando verò in gibbo vlcus consistit, vrina purulenta apparet, absque signis exulcerationis in vesica & renibus.

Malum, præcipuè si sit à succis acribus, sensim serpit viribus ita constantibus, vt æger consueta munia obire possit. Febris in progressu morbi lenta oritur, typum non seruans, quæ tandem in Hecticam desinit. Sitis non acrius vrget, quod calor iam deferbuit, præsertim in hepatis inflammatione. In facie color apparet icteritius, nonnunquam pustulæ paruæ ex humorum adustione in eadem efflorescunt. Ciborum omnium, maximeque carnis, magnum fastidium adest; halitus ex ore teter exspirat; tandem frequens animi deliquium accedit.

Loca affecta quod attinet, si vlcus sit in gibba parte, difficilis sanè est respiratio, & dolor septi transuersi, atque affecti hepatis signa in vrinis apparent Si in sima, inappetentia magis affligit, nausea, vomitus, oris amaritudo adest, & plerumque, vt dictum, fluxus alui sanguinolentus. Vlcus hepatis & symptomata, quæ illi acciderunt, describit Dodonæus *obs.* 28.

Prognostica.

1. Vlcus Hepatis, ni exiguum sit & superficiale, & inter initia curetur, exitiale est. Nam pars princeps absumpta est: quæ non potest regenerari; & continenti alimentorum alluuione sordescens vlcus non facilè sanescit. *Prognostica.*

2. Vlcera hepatis non, sicut pulmonis, febrem, sed potius hydropem inducere solent.

3. Periculosiores sunt illi abscessus & exulcerationes hepatis, quæ sequuntur inflammationes, quàm qui sine iis incipiunt. Præcipuè verò illæ sunt periculosæ, in quibus continetur materia in substantia Hepatis.

4. Qui hepatis abscessu laborantes colorem habent icteritium, febrem continuam, inappetentiam, & nauseam, lethaliter decumbunt.

5. Si ex purgatio puris fiat per tussim, ægri febre moriuntur: Si per vomitum, vrinam vel aluum, minus est periculum; sicut & si materia ad articulos decumbat.

Curatio.

Vlcus hoc, vt alia, abstersionem, repletionem & consolidationem indicat. Itaque si inflammatio præcessit, vena aperienda non est, quia virium imbecillitas eam prohibet: vbi verò ab erodente humore est, si sanguinis abundantis indicia adsint, vena secari potest, vt vlcus ab inflammatione immune seruetur, aliàs euacuatione per cathartica vtendum est. *Curatio.*

Vlcus autem ipsum quod attinet, remedia ex iis parentur, quæ *de curatione vlceris ventriculi* tradita sunt; nisi quod maiore dosi illa sunt exhibenda, ob situm hepatis profundiorem & quod hepatica hic admiscenda sunt exsiccandi vi prædita, Ad mundificationem ergo vlceris valet ptisana hordeacea, serum lactis caprini cum mulsa vel sacchar, &c, dum vires admittunt, etiam decoctum Chinæ vel sarsæ parillæ. Post abstergentia conueniunt siccantia, quæ aliàs internis vlceribus & vulneribus vtilia sunt, vt Aristolochia rotunda, scabiosa veronica, saluia, radix ireos, spica, schœnanthum, absinthium Aëtius, *tetrab.* 3 *serm.* 2. *cap.* 5. laudat trochiscos cyphoides ad Drach. j.

Vtiles sunt & hi Morsuli.

℞. *Spec. arom. rosʃ. diarrh. abb. de gemm. frig.* an. ℈. j.

nuc.

nuc. mosch. maceris, corall. rubr. spodij an. ℥ j. *facch. candi crystall.* ℥. iij. ♁. *diaphoret.* ℈. j. *conseru. rosar. rubr.* ℥. j. *bugloss.* Vnc. ß. *facch. albiss. in aq. rosar. dissoluti* Vnc. iiij. F. Morsuli.

Sphacelus Hepatis.

Sphacelus Hepatis. Non prætereundus hîc est Sphacelus hepatis; cuius exemplum refert Dodonæus, *c.* 3. *obs. medic.* vbi scribit; Nobilem quendam virum ex animi mœrore in melancholiam incidisse: Qui cum monachis quibusdam commissus esset; atque apud eos annos 20, in eodem statu vixisset, tandem de virium debilitate conqueri cœpit, atque cibum & potum auersari. Nulla aderat febris, sitis nulla, vniuersum corpus frigere videbatur, pedes processu temporis œdematosi facti sunt; Vrina rubicunda erat, veluti si febris ardens aut hepatis inflāmatio affuisset, quæ, qualis reddebatur, permanebat, nec ab aëre aut frigore perturbabatur: Malo tandem ingrauescente ad alium cibum sumendum, præter exiguam sorbitionem, adduci non potuit. Ita tandem deficiente naturali facultate, inediâ quodammodo consumptus è vitâ migrauit. Huius hepar colore vndiquaque nigrius, quàm secundum naturam, apparuit, sed tamen minus nigricans, quàm pulmonis sphacelo corrupti substantia, impressorum digitorum vestigia ferè retinebat.

CAPVT IX.

De Vesiculæ fellis morbis.

Vesiculæ fellis morbi. QVia ipsi hepati inseritur vesicula fellis, antequam à morbis hepatis abeamus, & ad symptomata, quæ hepati accidunt, progrediamur, prius de vesiculæ fellis morbis hoc capite agemus.

Vesiculam fellis in quibusdam geminam repertam fuisse obseruatum est. Nec etiam ductus eius semper sunt iidem numero, nec iisdem partibus inseruntur, sed sæpe aliqua hîc occurrit varietas.

Eundem folliculum bile omnino exhaustum repertum fuisse, refert Fernelius, *lib.* 6. *pathol. cap.* 5. Contrà Vesalius, *in examine obseruationum Fallopij*, bilis vesiculæ molem duorum pugnorum ob contentam bilem tumidam inuentam fuisse, testatur. Idem, *eodem in loco*, varia, præter naturam in eodem folliculo reperta obseruauit, & se in eo materiam, instar atramenti atram, nunc albicantem, aut fluidam, aut luti modo, aut vnguenti cuiusdam ex farina & melle ac terebinthina parati ritu consistentis substantiam reperisse refert.

Calculi inprimis frequenter in vesicula fellis reperiuntur, cuius rei historias recensent, Fernelius, *lib.* 1. *Phys. cap.* 6. *lib.* 6. *Pathol. cap.* 5. Ioh. Langius, *lib.* 2. *epist.* 57. Kentmann. *lib. de calcul.* Coïter, *in obseru. anatom. & chirurg.* Beniuenius, *de abdit. sanat. causs. c.* 94. Cardanus, *lib.* 7. *de subtil. & in arte sua parua.* Scholiographus, *ad c.* 48. *lib.* 1. *Hollerij* Fallopius, *in obseruat. & tract. de fossilib. c.* 7. Gemma Cosmoc. *lib.* 5. *c.* 6. Forestus, *lib.* 14. *obs.* 36 *in schol.* vt & alij plurimi. Imò obseruatum in Georgio Boemiæ rege totam vesiculam felleā lapide hæmatitæ simili repletam fuisse, vt refert Iacobus Camenicenus, *in epist. ad Matthiol.*

Atque calculi hi inter morbos in numero referuntur, de quo, quid sit sentiendum, in *instit.* dictum.

Iidem, vt & bilis crassa & alia materia, obstructionem & morbos in via in vesicula fellis pariunt; vnde Icterus ortum habet.

Cognoscuntur autem non facilè calculi in vesicula fellis, & nihilominus varia & sæpe grauia inducūt symptomata: ita vt etiam peritissimi Medici sæpe dubitent, vnde ea proueniant. Adsunt sæpe dolores dextri hypochondrij, nausea, vomitus, alui adstrictio, icterus.

Qua ratione autem obstructio vesiculæ fellis curari debeat, etsi huius loci esset dicere: tamen quia inprimis ab ea Icterus oritur, postea de icteri curatione ea de re agemus.

Obseruatum tandem quandoque vesiculam fellis ruptam fuisse, id quod in nobili quodam, qui diurno bilis vomitu vexatus esset, accidisse, & rupturam fellis vesiculæ vomitus caussam fuisse, in sectione post obitum deprehensum fuisse, scribit Georgius Bertinus, *Medic. lib.* 12. *cap.* 1.

LIBRI TERTII PARS VI.

SECTIO SECVNDA.

DE SYMPTOMATIBVS, quæ Hepati accidunt.

CAPVT I.

De Sanguificatione læsa in genere & Hepatis Imbecillitate.

VM hactenus morbos, qui hepar infestare solent, explicauerimus, symptomata, quæ eidem accidunt, iam explicanda sunt. & primū symptomatum actiones læsas quod attinet, cum propria hepatis actio sit αἱμάτωσις, seu sanguificatio, de sanguificatione læsa primò loco dicendum, & primò quidem in genere. *Sanguificatio læsa.*

Cum vero sanguificatio læsa proueniat ab imbecillitate hepatis, & sanguificationem læsam sequatur cachexia & Hydrops, ita vt hi affectus sine sanguificatione læsa commodè explicari non possint, eos hoc loco coniungemus. Etsi enim Hydrops propriè sit tumor abdominis ab humore seroso in abdomine collecto, & abdomen in tumorem attollente, isque non solum hepatis, sed & aliarum partium vitio generari possit, vt suo loco dicetur, tamen quia is hydrops, qui à sanguificatione prouenit, & præcipuè hydrops appellatur, sine sanguificationis læsæ caussis explicari non potest, commodissimè hoc loco explicatur. Si quæ tamen sunt aliæ etiam caussæ, à quibus abdomen intumescere potest, de iis suo loco dicetur.

Appellat autem Galenus, 8. *de comp. med. sec. loc. c.* 6. hepatis imbecillitatem ἡπατικὸν πάθος, ex recentiorum tùm Medicorum sententia, cum veteribus ἡπατικοὶ dicerentur, qui hepatis inflammatione laborant, sicut qui pleuræ & pulmonis inflammatione, Pleuritici & Peripneumonici. In 5. *de loc. affect. cap.* 7. ἀτονίαν Hepatis vocat, quæ per se & sine phlegmone existit, & ἀιματωποιητικῆς affectus vel vitium est. Et quanquam actiones hepatis læsæ ab aliis quoque intemperiebus prouenire possint: tamen inprimis à frigida ἀτονία dicta ortum habet; cuius ratione vel attractrix hepatis labefactatur, vel alteratrix, quæ αἱμάτωσις appellatur, Quod tamen dictum est, imbecillitatem & ἀτονίαν hepatis ab intemperie eius frigida prouenire, rectè explicandum est. Per intemperiem enim hepatis frigidam hîc non quæcunque frigida dispositio sed calidi natiui defectus intelligendus est, siue à calore aut euacuatione id dissipante, siue ab extinguente frigiditate proueniat. Hic enim calidi natiui defectus proxima imbecillitatis hepatis caussa est, & proinde imbecillitas hepatis ab intemperie eiusdem differt. Imbecillitas enim, vt dictum, propriè prouenit à defectu calidi innati, ob quem sanguificationis munus vel aboletur vel imminuitur. Intemperies verò excessum qualitatum significat, quibus præter naturam auctis

auctis & excedentibus non quidem sanguificatio tollitur aut imminuitur, sed sanguis non bonus, verum ei qualitati, quæ excedit, respondens, generatur, calidus nimirum, frigidus, humidus aut siccus.

Caussa. Sanguificationis autem læsæ in genere plures caussæ esse possunt. Læditur enim sanguificatio vel primariò vel secundariò. Primario læditur vel læsa facultate vel ob errorem externum. Facultas læditur ob morbos intemperiei, & quidem ab omnibus intemperiebus sanguificatio lædi potest, neque solum à frigore, sed etiam à calore. Nam si adsit calida & sicca intemperies, aduritur quasi chylus & generatur sanguis calidus, siccus, biliosus. De intemperiebus verò hepatis supra dictum.

Erroris verò externi vel obiecti vitio læditur sanguificatio, primò, cum chylus in ventriculo non rectè elaboratur. Nam error, qui in prima coctione, quæ fit in ventriculo, committitur, non corrigitur in secunda, quæ in hepate peragitur. Deinde licet bonus chylus in ventriculo generetur; si tamen vitiosi aliquid ei permisceetur, chylus hoc modo inquinatus bonam sanguini materiam præbere non potest, id quod sæpe accidit, dum in viis, per quas chylus transire debet vitiosi humores stabulantur.

Secundariò verò læditur sanguificatio, si attractio, retentio vel expulsio læditur; Attractio læditur ob morbos hepatis, & venarum mesaraicarum obstructiones. Retentio læditur inprimis ab intemperie Hepatis humida; Item ob vasorum erosionem. Expultrix læditur præsertim ob hepatis frigiditatem & gibbæ hepatis partis obstructionem. Caussas autem harum intemperierum supra proposuimus.

Signa Diagnostica.

Signa. Malè affecti & imbecillis hepatis indicia generatim sumuntur ex vrinarum, & excrementorum alui, & coloris in toto consideratione, ita tamen vt ventriculus interea rectè habeat, nec error aliquis in eo commissus sit. Ita efficacissimum laborantis hepatis signum Galenus, 5. *de loc. affect. cap.* 7. alui excrementa, aut carnis recens mactatæ loturæ, aut feci sanguinis similia; Quorum prius ob hepatis frigiditat, sanguinem crudum nec perfectè elaboratum relinqui, posterius eundem ob excessum caloris superassari indicat. Vtrumque enim facultatis αἱματοποιητικῆς in hepate vitium est, & quando deiectiones illæ sunt frequentes, etiam retentricis. Sicut autem subcruentæ illæ deiectiones alui à frigida hepatis intemperie, præsertim inchoante, & non planè confirmata ortum sumunt; ita à calida eiusmodi inchoante existere aliquando possunt. Nam calidius hepar crudum à ventriculo chylum attrahit, venæque auidè optimam sanguinis partem rapiunt, inde crudius in hepate relictum per aluum expellitur. Sed præter intemperiem in actiuis qualitatibus hepar humiditate & laxitate venarum laborare oportet, præsertim caua parte, qua intestina & mesenterium spectat, ob quam laxitatem cruda & subcruenta illa non retinentur. Quando verò frigiditas aut caliditas hepatis intenditur, deiectiones illæ cessant, materia illa vel non tanta copia amplius attracta, vel eadem magna ex parte consumpta; materia etiam per vniuersum corpus distributâ, cachexia vel cutaneus ex adustis humoribus morbus prouenit.

Attamen & hoc monendum, non omnes hepatis affectiones malas à crudis & subcruentis illis deiectionibus initium capere, & proinde alia quoque signa addi posse.

Vrina ergo etiam consideranda, eáque quod euidens testimonium perhibeat de iis, quæ in hepate & venoso genere fiunt aut continentur, extra omnem controuersiam positum est apud Medicos. Coloris denique in toto corpore mutatio insignis & diutius permanens malè affecti hepatis indicium est. Quia enim in hepate massa sanguinea inuenitur, quæ toti corpori alimentum præbet, illa à bonitate naturæ suæ deficiente coloris etiam integritatem perdi necesse est; quod ventriculo laborante non facile accidit. Et is color est quasi citrinus vel viridis, sicut pistacia. Signumque hoc sæpe tam certum est, vt aliis opus non sit.

Caussæ quoque, quæ præcesserunt, considerari possunt, quæ calidum natiuum dissipare vel extinguere valent, calidorum scilicet, vt vini meracioris, vel spiritus vini vsus nimius, febris ardens, magnæ sanguinis euacuationes, vsus & potus medicamentorum refrigerantium, & similes.

Signa autem Intemperierum & caussarum supra sunt proposita.

Prognostica.

1. Etiam hepate malè affecto hominem mori contingit, sed ferè longiori temporis spatio, atrophiâ scilicet. Galenus, 5. *de loc. affect. cap.* 1. *Prognostica.*

2. Si imbecillitas hepatis ex frigore maior sit, hydrops sequitur, nisi maturè occurratur. Sæpe corrupto in hepate sanguine febris excitari solet, etiam frigida hepatis intemperie. Interdum sanguis ille vltrò è naribus profluit, aut ex vtero, aut ex hæmorrhoidibus, natura illum eò ablegante.

3. Quando in hepatis imbecillitate alui excrementa in succum quidem commutata liquida tamen eucuantur, ἀναδόσις ad hepar imperfecta, vel non omnino contingente, si venter malè affectus non est, attractricem facultatem hepati debilem esse opinandum est. Si verò loturæ carnis recens mactatæ similia excernuntur, alteratrix & sanguificatrix imbecilla erit.

4. Quibus hepaticis sputum cruentum siue subputridum siue biliosum meracum, statim lethale. Hippocrates, *lib.* 6. *Coac.* Quod accidit vel ob venarum imbecillitatem, vel quia sanguis acrior redditur, & prauam qualitatem acquirit, ob quam calidi innati substantiam auget, & postea facilè venarum orificia aperit, aut etiam erumpit & erodit.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & curatio. Qua ratione intemperies hepatis & hinc pendens læsa sanguificatio curari possit, supra satis dictum. In imbecillitate verò hepatis ex calidi natiui defectu maximè hepar roborandum, nec tamen immoderatè calefaciendum, etsi affectio sit frigida; sicut nec refrigerandũ, etsi à calore principium mali sit, sed ea vsurpanda, quæ modicè saltem calefaciunt. Itaque alimenta medicamentis, & medicamenta alimentis ita misceri & temperari oportet, vt citius in substantiam hepatis conuertantur. Itaque ea eligenda, quæ substantiæ hepatis sunt similia, quibus aliquid admiscendum eorum, quæ intemperiei contractæ sint contraria. Quapropter hepata animalium hîc sunt vtilia, lupi, vituli, gallinarum, anserum, testiculi gallorum, cochleæ, passulæ, quæ aromatibus, præcipuè cinamomo, condiri possunt. Proinde in prima mensa tale aliquid semper dari oportet, postea ea, quæ æger auidius appetit; modò non sint prauæ substantiæ. Videatur Galenus, 8. *de comp. med. sec. loc. cap.* 8. Etsi verò in omni imbecillitate hepatis calidi natiui sit defectus: videndum tamen à qua caussa ille ortum habeat. Ergo si à calida, vtilia sunt cichoracea omnia, rosæ, item santala; & licet ventriculus sit frigidus, tutus tamen vsus est cichorij ob amaritudinem. In frigida prosunt, agrimonia, absinthium, quod biliosos humores in hepate abstergit, simúlque id moderatè roborat. Nam adstringentia moderata esse debent; cum hepar obstructionibus facilè sit obnoxium. Vtile est & rhabarbarum, quod etiam biliosos humores abstergit & moderatè hepar roborat.

E.g. ℞. *Nardi celtic.* Drach. vi. *absinth.* Drach. ii. *cinamom.* Drach. ß.

F. Puluis. Et si libet, addito *melle.*

F. Electuarium.

Vtile est & Electuar. diarrhod. Abbatis, duplicato rhabarbaro.

Efficax est & hoc Electuarium:

℞. *Passul. Corinth. mundat.* ℔. ß.

Coq. in vini veteris s. q. & per setaceum traiiciantur.

Postea adde *cortic. citri condit.* ℥. i. *spec. aromat. rosat.* Dra. i. *diamargar. frigid.* ℈. ii. *pulu. corall.* Dra. i. *conseru. rosar.* ℥. i. *pulu. jecoris lupi præpar.* Drach. iii. *santal. omnium* Scrup. ij.

Fiat Electuarium, cuius Vnc. sem. sumat æger cum vino.

Vel ℞. *Passul. mundat.* ℥. iii. *Croci* ʒ. ß. *calami aromat.* ʒ. ii. *bdellij* ʒ. i. *spic. Celt.* ʒ. ii. *terebinth.* ℥. i. *schœnanth.* ʒ. iii. *mellis* ʒ. ii. *vini q. s.*

F. Electuarium.

Vtile est & medicamentum è succo malorum cydoniorum apud Galenum, *6. de tuend. sanit. in fine.*

Vel ℞. *Hepar vituli* nuper mactati vnum vel duo, conciso adde *agrimoniæ* M. ii. *saluiæ, hepaticæ nobilis* an. M. i. *veronic.* M. ii. *cinamom.* ℥. i.

Affunde *aquæ agrimon. & cichorij q. s.*

Destilla per vesicam. Aut, quod commodius est, in vase clauso ebulliant, & postea liquor percolatus præbeatur.

Peculiaris cuiusdam imbecillitatis hepatis ex calida & humida intemperie, quæ quibusdam locis sit vernacula & vsu ligni cotonei curetur, facit mentionem *Ioh. Schenckius lib. 3. obs. 14.* è Cyriaco Lucio *de ligni cotonei natura, viribus & vsu.*

CAPVT II.

DE CACHEXIA.

Cachexia. CVm hepatis imbecillitas & intemperies frigida si augeatur, in cachexiam & hydropem degenerare soleat, hoc loco de iis agere placet. Et primò quidem cachexiam, siue malum corporis habitum quod attinet, quæ via quasi est ad hydropem seu eius initium, vt Paulus Æginera, *lib. 3. cap.* 47. scribit; Est ea musculosæ carnis & cutis in nutritione vitium, quando partes hæ à naturali temperamento deficiunt, tertiam coctionem malè perficiunt, alimentúmque omne aquosum & corruptum est, vnde corporis naturalis color mutatur, qui ex albo pallescit, seu virescit, & liuidus ac plumbeus euadit, ipsúmque corpus molle, laxum & sub tumidum redditur, & præcipuè palpebræ oculorum & facies inflatur, ac pedes intumescunt. Aëtio, *tetrab. 3. serm. 2. & 9.* fit, cum corporis habitus in aquositatem diffunditur, & vniuersi corporis moles laxior fit & mollior. Celsus, *lib. 3. cap. 23.* inter tabis species recenset, quod in hoc affectu vitiosus & improbus sanguis ab hepate refrigerato gignitur, qui sanguis corpus vtiliter nutrire nequit.

Pars affecta est totus corporis habitus, quo nomine partes inprimis intelliguntur, quæ primò oculis incurrunt, vt cutis & musculi, etsi & internæ non planè excludantur.

Affectus ipse est, cùm intemperies corporis frigida & humida, tùm symptoma in qualitate mutata ob coloris vitium, & molem corporis mollem ac nonnihil tumentem, à quibus equidem actiones corporis aliæ ferè non læduntur in initio, in morbi tamen progressu actiones plurimæ offenduntur, acciditque nausea, cibi fastidium, & anhelitus fit difficilis.

Caussa.

Caussa huius mali est corruptus & vitiosus sanguis, pituitosus, plerumque crudus & serosus, cui nonnunquam aliquid bilis aut humoris melancholici permistum est, vnde diuersi colores præter naturam, liuidi, aut cum virore albicantes, aut simpliciter albi vel pallidi, fœtidi, oriuntur. Sanguis enim ille quanquam apponi & quadantenus partibus agglutinari potest: tamen ob nimiam cruditatem iis perfectè non assimilatur, & præterea nutritio partium non fit pura & legitima, sed malum si diutius protrahatur, in hydropem anasarcam terminatur. Procreatur ille sanguis maximâ ex parte vitio hepatis aut lienis, nonnunquam & ventriculi, aut etiam cerebri, vt nonnullis videtur. Dum n. hepar aut imbecillitate laborat ex intemperie frigida & humida, aut obstructione continua, aut scirrho, aut impuritate ex humoris corrupti affusione, quo hepatis substantia facilè labefactatur, vitiosum & impurum sanguinem gigni necesse est, qui pro dissipata vtili corporis substantia inutiliter reponitur. Idem & frigidam & humidam, quâ præditus est, intemperiem toti corpori imprimit, vnde eius nutritionem vitiari necesse est. Caussæ.

Ad huius vitiosi sanguinis in hepate generationem facit ventriculus, si imbecillis sit, aut prauis alimentis & humoribus refertus. Dum n. vitiata his de caussis prima coctio non corrigitur in secunda, etiam praua in toto corpore fit nutritio.

Cerebri etiam vitio idem accidere statuitur, quando materia frigida pituitosa extra cranium inter cutem & musculos descendens in subcutaneis partibus collecta tumorem mollem producit, vel è venis capitis & cerebri in totius ambitum defluit. Verùm etsi tales catarrhi à cerebro defluentes variorum dolorum in ambitu corporis caussa esse, & particulares in partibus externis tumores excitare possunt: tamen quod totum corporis habitum occupare possint, non est credibile. Ergo potius ex visceribus nutritioni dicatis malum ortum trahit.

Obseruatione tamen dignum est, cachexiam etiam originem habuisse ex renum vlcere in calculosis, quando purulenta materia propter vreterum obstructionem in renes regurgitans & sanguinem inficiens totum habitum corporis inquinauit.

Hinc ad cachexiam inducendam faciunt omnia, quæcunque hepar inprimis, & habitum corporis refrigerare & humectare possunt, & in caussa sunt, vt pro sanguine probo frigidus, impurus, & multis excrementis, præcipuè sero, abundans generetur, siue eæ caussæ sint internæ, siue externæ. Pertinent huc morbi diuturni, & inprimis qui hepar & lienem lædunt, vt febres diuturnæ, hepatis & lienis obstructiones pertinaces, tumores duri, scirrhosi, suppressæ euacuationes mensium & hæmorrhoidum, nimia sanguinis per vulnera, menses, hæmorrhoides, nares; vel alterius materiæ, vt in diarrhœa, dysenteria, ac colica affectione; longa euacuatio, vnde caloris natiui magna fit in corpore dissipatio: carceres & loca subterranea, si quis diu in eis viuere cogatur.

Corripiuntur maximè hoc malo senes ob imbecillitatem caloris natiui, & mulieres ob retentionem mensium, sicut & pueri, ob facultatis vitalis imbecillitatem & ingluuiem ac voracitatem, qua de caussa facilè in obstructiones hepatis & lienis incidant. Qui verò in vigore sunt ætatis, minimè in cachexiam incidunt, nisi magna sit caussæ vehementia, vel lue venerea afficiantur, quæ & ipsa inter caussas cachexiæ numerari potest. Lues venerea cachexiā inducit.

Signa diagnostica.

Cognoscitur hoc malum ex colore naturali corporis, vt Signa.

vt antea diximus, mutato in album, pallescentem, liuidum, & plumbeum, & corporis habitu subtumido & molli, qui tumor & inflatio quasi præcipuè circa oculos in facie & genis ac pedibus & manibus conspicitur. Humores enim aquosi & serosi illi grauitate sua ad pedes descendunt, pedésque ac manus à caloris fonte remotiores sunt; facies verò & genæ, ac inprimis palpebræ & circa oculos partes laxiores sunt, & humores serosos facilius recipiunt. Scrotum etiam interdum atque inguina intumescere incipiunt, & tum hydrops in principio est. Æger ad omnes cum corporis tum amimi motus lentus ac tardus est, minus quoque expeditè respirat. Et in principio quidem coctiones cibi impediuntur, manente tamen appetitu, postea verò ἀνορεξία accedit, teste Aëtio, corpúsque ita imbecillum redditur, vt crura inter eundum vacillent.

Quod ad signa caussarum, si vitio hepatis, lienis aut ventriculi hoc malum accidat, præcesserunt caussæ, à quibus partes illæ labefactatæ fuerunt; sin minus, à prauitate alimentorum habent, ob victus rationem prauam, quæ & ipsum ventriculum, hepar & viscera corrumpere solet.

Prognostica.

Prognostica. 1. Cachexia malum non contemnendum est, cum si diutius duret, teste Aëtio, *tetrab.* 3. *serm.* 2. *c.* 29. imò ipsa experientia teste, in hydropem, qui Anasarca dicitur, degeneret; ideóque cura maturanda.

2. Curationem tamen admittit, nisi sit à pulmonis hydrope, aut morbo aliquo acuto, aut à præstantioris alicuius visceris apostemate, aut scirrho confirmato, aut alio morbo incurabili.

Indicationes.

Indicationes. Materia vitiosa euacuanda est. Caussa, quæ humorem illum vitiosum & serosum generat, tollenda, ideóque hepar aut viscus aliud materiam generans & suppeditans ab intemperie frigida & humida vindicetur, roboretúrque. Si à tumore duro visceris alicuius fiat, is curetur. Si ex suppressione alicuius euacuationis, illa prouocetur. Si ex nimia euacuatione, calidum natiuum conseruetur, & quod dissipatum est, instauretur. Habitus verò corporis curatur calefaciendo & exiccando, ne materia intrò conuersa, viscera & partes nobiliores lædat. Caussæ externæ & inprimis habitatio in locis frigidis & humidis, aut subterraneis, tollantur & mutentur.

Curatio.

Curatio. Ideóque si hepar refrigeratū sit, ex caloris natiui dissipatione, phlebotomia non opus est, cum corpus magis refrigeret. *Venæsectio.* Si verò ex caloris natiui suffocatione, ob suppressam aliquam sanguinis euacuationem, seu mensium, seu hæmorrhoidum, sanguis mittendus, vt docet Auicennas, 3. *Can. fen.* 14. *tr.* 4. *cap.* 10. & Paulus Ægineta, *lib.* 3. *c.* 47. sed parcè & per vices ad tertium vel quartum diem. Nonnulli quidem in brachiis potius venas aperiendas censent; quod, vbi adhuc alicuius plethoræ notæ adsunt, vt non planè improbamus: ita eidem indicationi & scopo per venarum in cruribus sectionem satisfieri posse putamus, cum subitā & confertim factā sanguinis euacuatione hic opus non sit, & venæ hæ apertæ eandem etiam præstare possint, & sanguini suppresso consuetum motum iterum concilient.

Medicamenta verò hîc conueniunt, quæ supra *de intemperie hepatis frigida & humida* proposita sunt, & deinceps *de Hydrope Anasarca* tradentur, cum quibus affectibus cachexia cognationem habet. Praui tamen humores, qui in corpore redundant, prius euacuandi sunt, postquam, si opus est, fuerint præparati. *Purgatio.* Verum non vsurpanda fortia purgantia, ne imbecillæ corporis vires amplius prosternantur, & calidum natiuum debilitetur, sed lenia adhiberi debent & per vices humores expurgari. Et quia inprimis serosi humores hîc redundant, euacuari illi & educi debent, tam per aluum, quàm per vrinam ac sudorem, iis medicamentis, quæ postea *de Hydrope* proponentur. *Vomitus.* Vomitus etiam sæpè ad antecedentis caussæ sublationem multum potest.

Roborantia & laxantia. Corpore euacuato ad ventriculum & hepar roborandum & humores abstergendos vtilissimum est absinthium, quocunque modo sumptum.

Vtiles sunt & hæ pilulæ, quæ simul laxant:

℞. *Spec. dialacca vel diacurcum.* Scr. iiii. *Rhabarb. elect. mechoacan.* an. Dra. i. *spec. diarrhod. Abbat. galang.* an. Scr. i. Cum *s. q. syrupi de absinth.*

F. Pilulæ è Dra. i. xxx. de quibus quarto quoque die 24. sumantur mane ieiuno stomacho.

Vel ℞. *Spec. dialacca, diacurcum.* an. ʒ iß. *Diarrh. abb.* ℈. i. Cum *extract. absinth.*

F. Pilulæ.

Prosunt quoque *trochisci de absinthio, de rhabarb. de lacca*, addito *pulu. rhabarb.* & *agaric.* & pauxillo: *spec. diarrhod. Abbat.* qui cum *syrupo byzantino* vel *de eupatorio* exhibeantur; aut ex iis fiant pilulæ cum *extract. vel succo absinthij*; De quibus singulis diebus mane quatuor vel quinque sumantur.

Vtiles etiam sunt *species dialacca & diacurcum.*

Commendant nonnulli & hunc puluerem, cuius cochlear i. paulò ante cibum sumatur.

℞. *Intestin. gallinar. cum interna ventriculi tunica à carne separatorum & vino albo ablutorum* ℥. iii.

Comburantur in furno & *vino albo & aqua absinthij* extinguantur.

Deinde addatur cuilibet Vnciæ cineris, *galanga, cinamom.* an. ʒ. i. *croci* ℈. i. *caryoph.* ʒ. ß. *hepatis lupi prap. & in puluerem redacti* ʒ. vi. *facchar. rosat. tabulat.* ℥. i.

F. Puluis.

Est & hic puluis satis efficax, & inde cachecticus dicitur.

℞ *Limatura chalybis q. s.*

Puluis cachecticus. Irroretur *aqu. absinth.* vel *fraxini* in quibus *eorundem sales* dissoluti sint; Relinquatur tamdiu, donec rubiginem contrahat.

℞. *Huius croci* ℥. iii. *C. C. vsti prap.* ℥. ß. *magisterij corall. perlar.* an. ʒ. iß. *cinamom.* ʒ. ß. *cryst all. tartari* ʒ. i. *facchar. q. s. ad dulcedinem.*

F. Puluis, cuius dosis ʒ. i.

Laudatur & hic minus operosus puluis.

℞. *Chalyb. præpar.* part. i. *cassiæ lign.* part. ii. *sacchar. alb.* part. iiij.

F. Puluis, cuius ℈. i. bis quotidie detur.

Efficax est & hoc vinum chalybeatum, præcipuè in pertinaci viscerum obstructione & mensium suppressione, vnde cachexia ortum habet.

℞. *Limatur. chalyb.* ℥. iiiß. *vini albi* ℔ iiij.

Infundantur ad dies 8. in vitreo vase bene clauso ad solem vel locum calidum, quotidie aliquoties agitando *Huius vini* Dentur Vnc. vi. vel Vnc. viii. 4. horis ante prandium, sumptóque eo æger ambulet horas duas, si vires ferant, gressu concitatiore. Detur 15. vel 20. diebus. Cum exhibetur, necesse est vas nonnihil agitare, vt substantia ipsius chalybis vino permisceatur. Quoties cyathus vnus effunditur, toties tantundem vini affundatur, donec medietas chalybis assumpta videatur. Pòst nihil amplius addatur.

Cauteria. Si vitium sit in partibus nutritioni inseruientibus, cauteria, præseruationis ab hydrope gratiâ, in cruribus vtiliter affiguntur, priusquam insigniter ea intumescant.

Si autem à suppressa aliqua consueta euacuatione cachexia ortum habeat, ea omni modo promo-uenda,

uenda ſimúlque medicamenta cachexiæ inſeruientia vſurpanda. Itaque hîc valde vtiles ſunt *pilulæ primo loco propoſitæ*.

Quando cachexia ab immodica aliqua euacuatione contingit, corpus reficiendum bono alimento, partes refrigeratæ calefaciendæ, & habitus corporis paulatim exſiccandus, heparque inprimis roborandum. Si à lue venerea originem trahat, ei morbo primò occurrendum.

Diæta.

Diæta.

Aër eligatur ad calidum & ſiccum vergens; vitetur humidus, paluſtris. Cibus, quantum vires ferunt, tenuis ſit, (cùm abſtinentia hîc multum proſit) ac exiccandi vi præditus, boni ſucci, facilis concoctionis, qui condiatur *cinamomo, caryophyll. croco & ſimilibus*. Minus lautè viuentes homines porro, alliis, ſinapi, & omnibus, quæ attenuandi vim habent, vtantur. Ab omnibus verò frigidis, craſſis, lentis, & qui ſunt difficilis concoctionis, æger abſtineat, inprimis verò ea vitet, quæ multum aquoſi humoris continent, ac propterea aquoſum & ſeroſum ſanguinem gignunt. Galenus, 1, *de aliment, facult. cap*, 18. ſcribit; quibus aquea in carnibus cachexia eſt, iis lens in cibo vtiliter præbetur. Temperata enim eſt in caliditate & frigiditate, inſigniter autem adſtringit, & in ſecundo ordine exiccat. Cæterum aridis & ſquallentibus, eodem Galeno teſte, admodum damnosè exhibetur. Vinum ſit album, tenue, odoratum; aquæ verò potus planè vitandus. Aluus ſit aperta. Corpus tempeſtiuè & moderatè exerceatur. Mœror animi vitetur. Somnus non ſit nimium longus, nec diuturnus: Venus damnatur. Frictiones ſiccæ fiant cum linteis crudis. Paulus vſum aquarum aluminoſarum magíſque nitroſarum & ſulphurearum laudat.

CAPVT III.

De Hydrope à ſanguificatione læſa, in genere, & De Aſcite.

Hydrops.

AFfectus, qui Græcis ὕδρωψ & ὕδερος nominatur, & inde Celſo, *lib.* 3. *c.* 22. morbus hydropicus, Latinis aqua intercus, & aqua inter cutem, Germanis; *die VVaſſerſucht*, ab aqua nomen accepit, & in genere aquoſi & ſeroſi humoris abundantiam & collectionem ſignificat, ob quam corpus vel pars eius præter naturam intumeſcit. Nomen autem hoc vſurpatur vel ἐκ προσθήκης, nomine partis addito, vt hydrops capitis, qui vulgo hydrocephalus nominatur, de quo *lib.* 1. *part.* 1. *c.* 28. actum; Hydrops pulmonis & pectoris, de quo *lib.* 2. dictum; gutturis, cuius itidem *lib.* 2. mentio facta; Vteri, de quo Hippocrat. 4. *de morb. & lib.* περὶ γυναικείων. Aëtius, *lib. vlt. c.* 97. Auicennas, 24. *tert. tr.* 4. *c.* 25. Fernelius, *lib.* 6. *de part. morb. & ſympt, c.* 15, Guilielmus Fabricius, *cent.* 2. *obſeru.* 563. brachij, de quo D. Horſtius, *lib.* 7. *de hiſt. mirab.* Manus, cuius exempla in duobus iuuenibus vidi: Vel abſolutè & ſimpliciter, & totius corporis, aut certè abdominis tumorem ab humore aquoſo ſignificat. Verùm de particularibus iſtis aquæ intra partem collectionibus ſuis locis diximus & dicemus; hoc loco de eo ſaltem hydrope agemus, cum vel totum abdomen, vel vniuerſum corpus à materia ſeroſa & aquoſa intumeſcit.

Hydrops dupliciter conſideratur.

Hydrops autem hoc modo ſumptus dupliciter conſideratur, vel vt tumor abdominis aut totius corporis, & morbus in mala compoſitione & magnitudine aucta, vel vt ſymptoma, quod læſam ſanguificationem ſequitur, qua ratione etiam hoc loco præcipuè *de hydrope* agemus. Cum vere & alij ſint abdominis tumores, quibus etiam nomen hydropis tribui ſolet, de iis infra *ſuo loco* dicemus.

Hydropis differentia.

Eſt autem hydropis huius differentia quædam. Hippocrates, 4. *de rat. vict. in acut. t.* 3. duas hydropis ſpecies recenſet, vnã, quam ὑποσαρκίδιον, alteram quam μετ' ἐμφυσημάτων nominat. Verum Galenus hanc diſtinctionem, vt inſufficientem, ibi reprobans; triplicem hydropem ſtatuit; vnum ἀσκίτην, in quo totus venter inferior liquore aquoſo & ſeroſo impletur, vt inſtar ἀσκοῦ ſeu vtris pleni turgeat; alterum τυμπανίτην dictum, in quo locus ille flatu craſſo inprimis turgidus redditur, manúque percuſſus tympani ſonum edit, qui Hippocrati, ξηρὸς ὕδρωψ: tertium ἀνασάρκαν, ὑποσαρκίδιον aut λευκοφλεγματίαν, in quo vniuerſa corporis moles per carnem & ſub carne humore albo & pituitoſo ſuffuſo tumida apparet. Aretæus quidem, *lib.* 2. *de cauſſ. morb, diut, cap.* 1. inter ἀνασάρκαν λευκοφλεγματίαν diſtinguit, quod hic ex alba pituita, craſſa, & frigida in hepate genita, ille ex carnium in humorem ſanguineum, aquoſum, & tenuem reſolutione oriatur. Verùm ab aliis hi affectus non diſcernuntur, neque etiam neceſſaria aliqua, cur id fieri debeat, cauſſa ſuppetit. Ferè a. hæ materiæ miſcentur, vt rarò ſit aqua ſine flatu, & flatus ſine aqua in abdomine; atque iſtâ de cauſsâ forſan Hippocrates vel autor *lib.* 4. *de rat. vict. in acut.* ſub Tympanite Aſciten complexus eſt. Ex eo tamen, quod abundat, appellatio ſumitur, & cum parum flatuum eſt, Aſcites appellatur; cum v. copioſus flatus cum aqua exigua, tympanites. Plerúmque tamen aqua abundat. Ideóque ſi accuratè rem æſtimare velimus, rectè ſcripſit L. Iacchinus *in* 9 *Rhaſis c.* 22. præcipuè hydropẽ dici Aſciten, cæteras verò ſpecies per huius ſimilitudinem. Et proinde cum ſi quis abſolutè hydropicus appellatur, Aſcite laborare intelligatur, cum Aſcites præcipua ſit Hydropis ſpecies & dum ſcriptores abſolutè Hydropem nominant, hunc ferè intelligant, de eo primo loco dicemus, & quæ in genere de Hydrope dici poſſunt, in illius tractatione proponemus; poſtea verò etiam differentias reliquas addemus.

Aſcites præcipua eſt hydropis ſpecies.

De Hydropis Aſcitæ natura & cauſſis.

Hydropis Aſcitæ natura.

Eſt autem Aſcites tumor abdominis, cui & femorum ac pedum, nonnunquam & ſcroti tumor accedit, ab humore aquoſo & ſeroſo in abdominis capacitate collecto ortum habens.

Materia Aſcitæ vbi colligatur.

Subiectum huius tumoris eſt abdomen præcipuè, qua ratione ab aliarum partium, quibus hydropes particulares accidere poſſunt, tumoribus, eiuſmodi tumor differt. Et quidem materia Aſcitæ colligitur in illo ſpatio, quod eſt inter peritonæum, omentum & inteſtina, ſeu, vt breuiter dicam, in abdominis cauitate, & quidem tantâ copiâ, vt non ſolum abdomen valde extendat, ſed & diaphragma comprimat, imò in thoracis cauitatem tranſſudet, vnde difficultas ſpirandi, ac aſſidua tuſſicula exiſtit, pars etiam aliqua ad crura & pedes deſcendit, pars ſcrotum occupat, vnde & hæ partes intumeſcunt.

Cauſſa.

Proxima tumoris huius cauſſa eſt humor, maximam quidem partem aquoſus, & hinc ſuâ naturâ frigidus, qui tamen multas partes ſalſas continet, vnde calorem quoque participat, quem etiam contrahit è viſcerum vicinia, imò temporis diuturnitate putreſcit, quod febris inſequens & ſitis, à vaporibus ſalſis ac putridis os ventriculi petentibus excitata, oſtendit.

Cadauer hydropicum veſicis intus oppletum.

Accidit tamen, quod hîc non prætereundum, vt interdum aqua non in cauitate abdominis, ſed veſicis quibuſdam, partibus ventris inferioris intus adnatis, includatur. Cuius rei hiſtoriam recenſet Mauritius Cordæus *comm.* 5. *in lib.* 1. *de mulier.* vbi ſcribit, Anno 1567. 8. Martij mulierem quandam hydropicam Lutetiæ mortuam eſſe, in cuius euiſcerato cadauere nulla capacitas, id eſt, nihil cauum deprehenſum fuit, in quo non veſica pendebat loco illi exactè æqualis & conformis, qui ſuo ambitu ipſam contineret. Locos autem

autem cauos dicit fuisse, non vesicam tantum, renes, vterum, sed & ventriculum, intestina, cor, pericardium & id genus reliqua, è quibus, prout tam intus, quàm foris cuique locus obtigisset, cystes pendulæ conspiciebantur aqua citrina oppletæ, & sine omni fœtore, etiam post 20. diem. Nec partes supernas exceptas fuisse ad iugulum vsque, sicut neque hepar, neque lienem. Et siquis vniuersas in numerum redegisset, 800. numero superasse scribit. Harum porrò fabrica fuit huiusmodi, vt binæ eas membranæ conficerent, vna candicans interior, altera fuit tunicæ ventriculi similior, tenuior aliquantū, sed ei concolor. non absimilem historiam recenset Schenckius, *lib.* 3. *obs.* ex communicatione D. I. Eichholtzij. Anno 1581. fœmina quædam plebeia annorum circiter 40. pro hydropica habita mortua est. Eius cadauer cum aperiretur, aqua nulla in cauitate abdominis reperta est, vt nec flatus vllus, sed intestina vnà cum reliquis visceribus angusto spatio contenta apparuerunt. Ipsum verò abdomen à cute ad peritonæum quasi alba pinguedo duntaxat contextum videbatur, nullâ musculorum carneâ substantia interposita, sed vesiculis crebris maioribus minoribúsque aquâ limpidâ refertis inuicem cohærentibus. Cætera à naturali constitutione haud multum variarunt. Omentum tamen perexiguum vix intestina contegebat. Hepar albicans forinsecus magnitudine & mollitie sua competenti erat. Quæ proculdubio acciderunt, seroso humore cum sanguine ad capillares venas, quæ visceribus & partibus ventris inferioris inseruntur, delato, ibique exitum quærente, quem cùm ob densitatem membranarum non inueniret, vesiculæ hæ fuerunt excitatæ.

Sed hæc rariora sunt; cùm verò frequentissimè aqua in abdominis cauitate contineatur, de caussis, loco & modo, quo generatur, & viis, quibus in abdominis cauitatem penetrat, dicendum.

Aqua Hydropicorū vbi generetur. Locus vbi generatur, est officina sanguificationis, aut, vt clarius dicam, locus inter ventriculum & renes, per quos aliàs naturaliter serum euacuari solet. Ibi enim vitiosus sanguis generatur, & serosus humor colligitur, vbi bonus generatur, & serum nondum à sanguine separatum est. *An in Hepate?* Officina autem primæ sanguificationis est hepar, & proinde plerique in hepate primò aquam illam hydropicorum generari statuunt. Et omnino hoc credo esse verum de hydrope Anasarca. In ea enim hydropis specie sanguis frigidior & aquosior generatur, & per omnes venæ cauæ ramos distributus, facit, vt tertia coctione frustrata corpus totum tumidum & aqua quasi suffusum reddatur. De hydrope verò Ascite, vt & Tympanite, aliter sentiendum puto. Etsi enim & in his hydropis speciebus hepar tandem afficiatur: tamen non tam ipsum humorem serosum generat, quàm à vicinis partibus accipit, & à circumfuso humore læditur. Quin potius plurimum ad hydropem contrahendum Lienem facere puto qui suo modo etiam sanguinem generat, vt & venas mesaraicas, quæ chylum ad Lienem & hepar deuehunt, & sanguinis coctioni suo modo inseruiunt. Et in hydropicis post mortem hepar saluum repertum fuisse, Medicorum obseruationes docent, sicut ex iisdem constat, lienem malè affectum & scirrho laborantem hydropi originem dedisse. Docet id expressè Hippocrates *lib.* 1. & 4. *de morb. mulier.* Imò mesaraicas etiam non rectè suum officium facientes hydropi causam dare, multa docent, atque inde fit, vt post quartanas & alias febres diuturnas interdum hydrops sequatur. Atque inde procul dubio factum, quod Hippocrates, 2. *prorrhet.* hydropem diuisit in eum, qui est ab hepate, & qui ab Ilibus seu inanibus locis: Incipit, inquit, plerumque hydrops, ab inani parte seu Ilibus, vel ab hepate, Per κενὦνα intelligit illas partes, quæ extremis costis thoracis subiacent, & tamen ab hepate differunt. Et proculdubio per hydropē ab hepate intellexit Anasarcam; per hydropem ab Ilibus Asciten & tympaniten. Verùm ea de re infra plura, *quæst.* 1. dicentur, & patebunt etiam ex iis, quæ iam de caussis collectionis humoris serosi tradentur.

Caussa collectionis humoris serosi in hydrope. Iam enim porrò quærendum, ob quam caussam hisce in locis humor serosus colligatur: Nos hoc loco eam, quam maximè probabilem putamus, sententiam proponemus, plura postea, *quæstione* 2. addemus.

Primò autem hoc certum est, si serum per renes euacuatur, hydrops non generatur. Nam videmus multos, qui magnam aquæ, cereuisiæ vel vini copiam ingurgitant, & sæpe vno die plus exhauriunt, quam aliquot diebus ab hydropicis bibitur, & tamen nihil mali pati, dummodò aqua per vrinam, vt fieri solet, vel etiam per aluum liquidiorem excernatur. Contrà videmus hydropicos omnes vrinas reddere paucas, &, si paulò liberalius bibant, maximè offenduntur. Quod autem ad renes in hydropicis vrina non peruenit, caussa non est sola angustia venarum ab hepate ad renes, quæ Erasistrati opinio fuit, quam Galenus, 5. *de loc. affect. cap.* 7. non immeritò reiecit. Nam si sanguis, qui crassior est, quàm serum, hepar transit, & in venam cauam ac proinde in totum corpus ad eius nutritionem distribuitur, certè serum, quod tenuius est, vnà etiam penetrare posset.

Neque etiam, quæ vulgata opinio est, ad sanguificationem læsam, ob quam pro bono sanguine in hepate aquosus generetur, in Ascite & Tympanite recurrere licet. Neque enim semper Hepar afficitur, vt dictum antea, & postea, *quæst.* 1. dicetur, sed sæpe in hydropicis saluum reperitur, etsi morbi progressu ab aqua circumfusa lædi possit. Et si hepar sanguinem aquosum generaret, non tantum abdomen & partes ventris inferioris intumescerent, sed sanguis ille aquosus in vniuersum corpus distribueretur, id quod in Anasarca fieri concedimus.

Quia ergo neque ex sanguificatione læsa, neque ex viarum, quæ ab hepate ad renes sunt, angustia collectionis humoris caussam petere licet, & nihilominus hydropici parum mingunt, & id, quod ad renes transire debebat, in abdomine subsistit, caussa inter ventriculum, hepar ac lienem quærenda videtur, & res ipsa sæpe docuit, aquâ hoc in loco subsistente, vbi auidius pota fuit, hydropem excitatum fuisse.

Hydrops à largiore haustu aquæ & cereuisiæ. Ita refert Carolus Piso, adolescentem, cum in tertianâ intemperantius bibisset aquam, sub eius declinationem in Asciten incidisse, sed illum vnius tabulæ Diacarthami vsu, aquâ in abdomine restitante per aluum confertim redditâ, breui sanitati restitutum fuisse. Memini ipse quoque puellam, cum in febri tertiana vehementer sitiret, integram mensuram cereuisiæ secundariæ vno haustu ebibisse, & inde in hydropem incidisse, quæ tamen gummi guttæ & aliorum serosos humores euacuantium vsu, aquâ singulis diebus per aluum eductâ, sanata fuit, nullo in hepate vitio remanente, quæ nunc etiam aliquot liberorum mater bene valet. Et sæpe messores, ac ij, qui in æstu aquam & cereuisiam secundariam auidius bibunt, in hydropem incidunt, aquâ in abdomine restitante. Itaque in talibus non euacuatur aqua & serum per renes, quia ad renes non peruenit, sed in ventre & vasis mesaraicis subsistit. *Cur serum in ventre subsistat?* Si autem porrò quæramus, vbi & qua de caussa subsistat, ea quæ de vsu lienis, *in Institut.* & supra *part.* 4. *cap.* 1. dicta sunt, repetenda. Nimirum, vt Hippocrates, *lib.* 4. *de morb.* scribit; splen aquam ad se trahit ex ventriculo, & si plus traxerit, quam oportet, homo statim affligitur, &, vt apertè & clarissimè hanc rem explicat Aristoteles, *lib.* 3. *de part. animal. cap.* 7. Lien humiditates superfluas diuertit & attrahit è ventriculo, & concoquere eas potest, vt qui sanguineus est. Quod si plus excrementi fit, parúmque caloris habeat lien, corpus præ alimento immodico languescit, & propter confluuium hoc humoris sæpe accidit, vt lienosis ventres præduri

Serum non omne ad hepar & venas emulgentes defertur.

præduri efficiantur. Etenim serum & aquosi humores omnes, vt *locis allegatis* dictum, non ad intestina & hinc per mesaraicas viâ longâ ad hepar perueniunt, hincque ad venas emulgentes, sed minor eorum pars; maxima verò pars è ventriculo per vas breue à liene attrahitur, & hinc per arteriam splenicam in cœliacam, mox à trunco aortæ arteriæ per emulgentes arterias ad renes deriuatur. Patet id ex eo, quod qui largius bibunt, aquosum quod est in potu, mox iterum emingunt, & qui acidulas vel aquas thermales sæpe ad 9. libras ebibunt, eas mox intra tres horas per vrinam reddunt. Fieri tamen etiam potest, vt pars aliqua humoris serosi in ramo mesenterico & ad portas subsistat. Ideóque hîc hepar & lienem non planè excludimus. Nam si viscera hæc, præcipuè in parte caua, & quà rami portæ ad eam pertingunt, obstruantur, vel scirrhosa reddantur, serum non admittunt, quod subsistens ibi cumulatur & in vasa restagnat. Vnde scribit Carolus Piso: qui dissectioni demortuorum hydropicorum attenderit, fatebitur vltrò, tumorem aliquem visceris alterutrius ferè vnam, certè frequentissimam Ascitæ caussam esse. Addo præcipuè in hydrope lethali: Sunt enim hi hydropes periculosissimi & ferè incurabiles, cùm, vt scribit Hippocrates, 2. *prorrhet.* eum, qui ab hydrope conualiturus est, εὐστάλαχνον esse oportet, quod fit, si hepate & liene saluo, vitium saltem est in vasis mesaraicis. Atque ita quod per renes serum non euacuatur in Ascite, caussa est, quod in venæ splenicæ præcipuè, vt & mesaraicæ, & forsan etiam in arteriæ splenicæ ramis subsistit, vt & in radicibus earum venarum circa caua viscerum, & ad gibba viscerum non penetrat, nec ad renes peruenire potest.

Cur serum in Ascite per renes non euacuetur?

Quænam autem caussa sit, quod his in locis subsistit serum, porrò inquirendum. Caussa autem præcipua est, quod à visceribus, inprimis liene, qui, vt ex Aristotele dictum, humiditates superfluas à ventriculo attrahit, non omne attrahitur. Non attrahit autem lien, vel quia viæ non patent, vel quia facultas attractrix in eo labefactata est, vel quia obruitur nimiâ humoris attrahendi copiâ, vel quia plus attrahit, quàm iterum euacuare possit. Prima nimirum & ferè frequentissima hydropis caussa est obstructio vasorum ad lienem & hepar è ventre inferiore tendentium à crassis & multis humoribus, vel etiam iis induratis, quod in alterutrius visceris scirrho accidit. Quo modo sæpe febribus diuturnis succedit hydrops. Deinde læsa attractrice facultate colliguntur humores serosi in hisce locis, quia vel ipsa attractrix labefactata est, calore innato debilitato, siue per contraria alterantia, id est, insignem refrigerationem à potu aut medicamento frigido, siue humido primigenio, quod caloris natiui fundamentum est, absumpto, siue spiritu à calore influente denegato; (Vnde hydropem inducunt aquæ frigidæ, & potûs alterius refrigerantis nimius vsus. Dissipato calore & humido radicali absumpto inducunt hydropem febres ardentes & diuturnæ, potus nimius vini potentis, aut spiritûs vini, & morbi alij, qui viscerum calorem debilitant & absumunt. Insignes verò sanguinis euacuationes hydropem inducunt, quod spiritus confertim exhauriunt) vel quia plus potûs assumitur, quam attrahi possit, id quod euenit, cum quis, præcipuè corpore prius calefacto, potum, & inprimis aquam, auidius ingurgitat, vnde accidit, vt aqua, cum tota attrahi à liene non possit, in vasis ad eum tendentibus subsistat. Quò tandem & ipsum calorem viscerum nimium referre possumus, ob quem ea, & præcipuè lien, plus, quàm iterum euacuare & ad renes distribuere possunt, attrahunt.

Hydropis Caussa.

Caussarum harum mentionem facit Hippocrates *lib. 1. de morb. mulier.* vbi docet; si febris hominem detineat, sitisque valida corripuerit & biberit, Lienem, aquam ad se trahere & intumescere. Deinde etiam sine febre id accidit, si καῦμα seu incendium in ventre adfuerit, & in siti sibi homo non temperet. Et *lib. 4. de morb. in fine* scribit Hippocrates, si lien ægrotans (procul dubio intemperie calida laborans) potum ex ventriculo ad se trahit, hydropem sequi, & in venis inferioris ventris aquam coaceruari.

Quæ omnia sunt longè probabiliora, quàm si statuamus, solùm sanguificatione in hepate læsa tantum seri generari. Equidem in Anasarca libenter admitto, chylum in crudiorem, & pituitosum sanguinem mutari; at in aquam totus mutari non potest. Neque enim cibus solidior in aquam mutari potest; Neque serum, quod per vrinas naturaliter excernitur, & in hydropicis præter naturam detinetur, in hepate vel Liene primum generatur, sed è ventriculo transmittitur & attrahitur, estque ille humor, qui bibitur & cibis admiscetur. Vnde etiam obseruatum, quosdam hydropicos omnimoda à potu abstinentia sanitati restitutos fuisse. Et experientia atque ipsa corporis nutritio, & sanguis, qui in venis etiam in hydropicis continetur, docet, chylum non in aquam, sed in sanguinem in ascite mutari, & in hydropicis etiam, quicquid alimentarij est in chylo, ab hepate attrahi & in sanguinem mutari, serosum verò & aqueum in primis viis subsistere. Etsi enim viæ illæ, per quas serum ad lienem transit, non pateant: venæ tamen mesaraicæ patere possunt, vt chylus ad hepar transferatur. Temporis tamen progressu ab aqua circumfusa hepar corrumpi, & sanguificationem lædi, facilè concedo; quod etiam accidit, si hepar scirrho detineatur. Vnde etiam tandem superiores corporis partes contabescunt.

Chylus in aquam mutari nõ potest.

His ita positis, non difficile est, vias quoque inuenire, per quas serum in abdominis cauitatem perueniat, de quibus tamen non leuis est apud autores controuersia, vt *quæst. 3.* dicetur. Breuiter enim statuimus, si serum copiosius in vasis, quæ inter ventriculum, lienem ac hepar sunt, colligatur, id, vasis seu per διαπήδησιν, seu per ἀνασόμωσιν, seu per exesionem & erosionem apertis; in abdomen destillare, ibique colligi ac cumulari posse. Quæ viæ etsi in cadaueribus non pateant: tamen in viuentibus satis patulæ sunt, naturaque iis, quoties libet, in μεταςάσει & ἐκκρίσει humorum feliciter vtitur, & ob eas corpus vniuersum ξύῤῥουν καὶ ξύμπνουν est.

Quæ autem viæ illæ sint, apud autores non satis planum est. Hippocrates, 7. *aph.* 55. earum mentionem facit, dum scribit; Quibus hepar aqua refertum in omentum eruperit, his venter aqua repletur, ac moriuntur. Quem aphorismum Galenus quidem ita explicat; Maximè, inquit, hepar obnoxium generandis in ea tunica, quæ ipsum extrinsecus ambit, vesiculis aqua plenis, quas ὑδατίδας appellant Græci: siquidem in iugulatis animalibus apparet interdum talibus vesicis refertum. Si quando igitur acciderit, vt tales ὑδατίδες rumpantur in eam peritonæi regionem aqua effunditur; quæ est secundum ἐπιγάςριον. Verum etsi negari non possit, tales vesiculas aquâ plenas in hepate ac liene non rarò inueniri, sero, quo abundant, membranam hepar ambientem distendente: tamen nec in omnibus hydropicis tales vesicæ apparent, & in quibus sunt, raro rumpuntur, neque tanta aquæ copia, qualis in hydropicis colligitur, per eas exstillare potest. Neque etiam verbis Hippocratis consentanea est Galeni explicatio; cum Hippocrates non ex hepate in abdominis cauitatem, sed in omentum aquam erumpere scribit. Res verò per se plana est, & ipse Hippocrates, 1. *de morb. mul. loco sæpe allegato*, lucem huic rei affert, dum scribit: Lienem, si ab aqua intumescit, distribuere eam per venas corpori, & maxime in omentum, & loca circa ventrem & crura. Etenim si Hepar aqua repletum fuerit, illa in omnes venæ portæ ramos, quo

quorum inter se continuata est communicatio & confluxus mutuus, redundat; atque ita facilè in epiploi seu omenti venas per eum ramum, qui gastroepiploicus à recentioribus appellatur, fluere potest, vel etiam à Liene attrahi & in omentum per vtrumque ramum epiploicum erumpere. Atque ita viæ per quas aquæ hydropicorum in venæ portæ ramis & visceribus vicinis collectæ in abdominis cauitate perueniunt, sunt rami Epiploici & Gastroepiploici. Hi enim si tanpere humore aquoso & seroso replentur, vt illorum extrema præ copia dehiscant, vel quocunque modo aperiantur, ex apertis & dehiscentibus venarum omenti orificiis guttatim aqua destillat in abdominis cauitatem, atque ibi collecta ventrem in tumorem attollit, & hydropem Asciten generat.

Alij adhuc alias vias addunt. Fernelius equidem, *lib. 6. de part. morb. & sympt. cap.* 4. serum in abdomen effundi statuit, parenchymatis horum viscerum continuitate soluta & fissa, excesâ, apertâ, rupta ac dehiscente eorum substantiâ. Adrianus Spigelius, *lib.* 8. *de corp. hum. fabrica* viam antiquis & recentioribus adhuc ignotam addit, lobum scilicet exiguum in caua hepatis parte juxta portas vocatas situm, qui in ipsam omenti cauitatem totus recondatur, & longè tenuiore membrana, quàm reliquum hepar, tegatur, vt credibile sit, à leui iniuria eum facilè pertundi: inprimis cum ipsa substantia mollissima sit, & hoc loco complures venæ cauæ propagines & ipse venæ portæ truncus situs sit, in quibus major serosi humoris copia, quàm in aliis hepatis partibus coaceruari potest.

Platerus aliter quoque hepate malè affecto hydropem excitatum fuisse obseruauit, in puella quadam, nimirum tumore fungoso hepati annato, è quo humor serosus emanare potuit. Insuper hepate ac liene vlcerato adeo, vt ad ejus superficiem vlcera post inflammationes suppuratas vel tumores in abscessus desinentes aperta, relictaque ibi diu, sæpe purulentas dejectiones mouentia, tandem hydropem effecisse scribit. Refert quoque hûc læsiones externas, & præsertim contusiones, & duos ab equo in dextrum latus lapsos præcedentibus aliquandiu hepatis & lienis symptomatibus quibusdam, tandem hydrope correptos ac extinctos fuisse, scribit; idémque à vulnere vlcus relictum & corruptiones ac putredines horum viscerum efficere posse existimat. Et omnino à vasorum, viscera in ventre interiore, mesenterium scilicet, renes, vterum perreptantium, soluta continuitate, iisque seu per διαπήδησιν, seu per ἀναστόμωσιν seu per διαίρεσιν apertis, serum in abdominis cauitatem fundentibus, hydropem generari posse, supra dictum, & infra, *quæst.* 3. dicetur.

Verum frequentissima caussa proculdubio est primo loco posita. Nam si serum in venæ portæ propaginibus per mesenterium & omentum sparsis copiosius cumuletur, nisi ad intestina defluat, & alui fluxum excitet, ex his venis in abdominis cauitatem destillat. Cum enim vasa ista, quæ in omentum & vicina loca excurrunt, raræ texturæ sint, ac peritonæo tantùm vestiantur, facilè hinc per eorum orificia in ventrem aqua exsudat & exstillat. Habet enim omentum se peræ instar, quæ portæ caudicem excipit, & in homine pro corporis proportione maximum est, ac venas innumeras è vena portæ accipit, vt & arterias ex ramo cœliaco & mesenterico. Cumulatur autem ibi, vt supra dictum, si transitus illi è venis splenicis & mesaraicis ad Lienem impediatur. Quod fit præcipuè ob attractionem viscerum læsam, frustratam vel impeditam, ob quam serum, quod partim chylo permistum, partim ab eo separatum continuò à potu has vias pertransit, ad se, vt par est & naturaliter fieri debet ac solet, non allicit, vnde ad renes peruenire non potest. Quod præterea etiam accidit ab obstructione, quæ vel est in ipsis vasis, vel etiam in viscerum substantia, quod in scirrho hepatis & lienis præcipuè euenit.

Vt ergo ista, quæ hactenus prolixius de caussis hydropis Ascitæ diximus, in pauca contrahamus & caussas etiam mediatas & remotas addamus, vbi serum copiosum in ramis venæ portæ subsistit, in omentum transit, per venas per id dispersas, quarum orificiis apertis in cauitatem abdominis destillat. Colligitur autem ibi, quia vel à liene non attrahitur, vel quia via non patet.

Hinc caussæ mediatæ, & remotæ hydropis sunt, quæcunque vel attractionem seri in visceribus lædunt, aut calidum innatum extinguendo, aut suffocando, aut dissipando, vel obstructionem in vasis & viis illis, per quas transire serum debet, pariunt, vel faciunt, vt viscera serum intempestiuè & nimium ad se trahant. Calidum innatum extinguunt Lienis & hepatis refrigeratio à caussis externis & internis, vt nimius aquæ vel vini aut cereuisiæ glacie refrigeratæ, præcipuè post æstum & corporis motum, è quo corpus incalescit, potus, alimenta frigida nimiâ copiâ sumpta, qualia sunt lactuca, cucumeres, melones, persica & similia, &. quæ à Pythagora damnata est Atriplex, quod hunc affectum facere putetur, vt Plinius, *lib.* 20. *nat. histor. cap.* 30. scribit. Partes etiam vicinæ refrigeratæ & malè dispositæ affectionem suam hepati ac lieni communicare possunt.

Suffocant & corrumpunt calorem natiuum consuetæ per hæmorrhoides & menses euacuationes suppressæ, de quô Hippoc. 6. *aph.* 12. *diuturnas curanti hæmorrhoides, nisi vna quæpiam seruetur aperta, periculum aquæ intercutem vel tabis impendet.* Sanguis enim ille feculentus & impurus circa hepar & lienem subsistens, aut tumorem in iis excitat, aut copiæ prauitate calorem natiuum eius extinguit & corrumpit. Calorem dissipant & absumunt euacuationes sanguinis nimiæ per hæmorrhoides, menses & hæmorrhagiam narium; quanquam Galenus in mulieribus ob menses nihil tale euenire scribat, quia ipsis consuetæ sunt, *de curand. rat. per. ven. sect. cap.* 19. febres ardentes, diuturnæ, inprimis quartana, lentæ, longæ, hecticæ, καῦμα item & æstus in venis mesaraicis, vt & dysenteria & diarrhœa, item podagra, & dolor coxendicum longus; vini generosioris & aromatici, vel Spiritûs vini vsus, medicamenta item calida & fortia, inprimis purgantia.

Obstructionem pariunt, quæcunque crassos, & viscidos humores suppeditant; quò pertinent quartanæ longæ, quæ non solum calorem innatum debilitando, sed & periculosas viscerum obstructiones relinquendo, imò scirrhos viscerum, hydropem inducunt. Quò referri potest & nimius aquæ confertim haustæ potus, vt totus à liene attrahi non possit, sed necessariò in primis viis subsistat, & cùm sibi, tùm quotidie affluenti humori seroso aditum ad viscera intercludat.

Tandem ad hydropem excitandam facit καῦμα illud & æstus in venis illis circa lienem, ob quem ille auidius plus attrahit, quam vt iterum euacuare possit, qui simul sitim excitat, in qua si à bibendo æger sibi non temperet, facilè plus bibi quam euacuari potest.

Paracelsicorũ de generatione hydropis opinio.

Paracelsicorum de hydropis generatione opinionem quod attinet, salem illi resolutum caussam hydropis statuunt; Verùm negandum quidem non est, humorem illum, qui in hydrope abundat, esse salsum: Verùm hoc falsum est, quod in corpore antea coagulatum illud sal fuerit & postea resolutum. Etenim humor aquosus hic, vt dictum cum cibo & potu ab homine hauritur, & in primis viis cumulatur, ob caussas modò dictas, & semper liquidam naturam habuit, nunquam verò in corpore concretus fuit, vt sal resolutus meritò appellari possit.

Abdomen rarò à solâ aquâ distenditur.

Circa caussas tandem & hoc notandum, quod abdomen in Ascite rarò à sola aqua distenditur, sed plerumque flatûs aliquid illi admiscetur. Qua ratione autem flatus generentur, dicetur postea *de hydrope tympanite.*

Differentia.

Differentia. Ex his, quæ hactenus de caussis hydropis Ascitæ dicta sunt, apparet, non unam ejus esse differentiam. Etenim non semper lienis, nec hepatis, nec vasorum, quæ chylum ad hepar & lienem vehunt, vitio hydropem produci diximus, sed sæpe his omnibus partibus salvis, in aliis partibus, vt in renibus, vreteribus, vesica, testibus muliebribus, in abdomine vase alicubi aperto, è quo serosus humor in abdominis cauitatem destillare potest, hydrops generatur, vt antea dictum.

Caussæ continentis etiam quædam est varietas. Plerúnque enim aqua illa est pallida & citrina; & vrinam refert, vnde etiam *das gelbe VVasser* nominant. Carolus Piso tamen & Marcellus Donatus, *de histor. medic. mirab. lib. 4. c. 21.* luteam & viridem obseruauit, & Christophorus Guarinonius, *consult. 194.* flauam in nigrum vergentem; Guilielmus Fabricius, *cent. 2. obseru. 57.* loturæ carnium recens mactatarum similem; Scholiographus, *ad cap. 39. lib. 1. de intern. morbis Hollerij* planè cruentam, & loturæ carnium saturatæ sanguine similem. Præterea aqua hæc nunc majore, nunc minore quantitate abundat, vnde abdomen nunc plus, nunc minus intumescit.

Est etiam hydrops à colliquatione seu subitaneus ille hydropis status, cujus Galenus, *3. de sympt. causs. cap. 2.* & Petrus Salius Diuersus, *de affect. part. cap. 9.* mentionem faciunt. Quæ duæ differentiæ postremæ etsi primariæ non sint, & propterea plurimi nomine hydropis non dignentur; tamen ob particulares, quas habent, caussas, & curandi rationem à primaria illa specie, de qua hîc agimus, discernendæ sunt. Sunt & accidentales differentiæ, vt quod nunc venter tantum, nunc cum ventre scrotum intumescit; nunc aquâ saltem venter repletur, nunc simul flatus adest, vnde hydrops Ascites alius est exquisitus, alius minus exquisitus; item alius est cum febre, alius sine febre; alius recens, alius inueteratus; alius per se incipit, alius alteri morbo succedit.

Signa Diagnostica Hydropis in genere.

Signa hydropis in genere. Communis est omni hydropi pedum tumor, teste Hippocrate & Galeno, *2. prognost. 2. & 3.* quia aquosus humor pondere suo deorsum vergit; & pedes loco decliui siti sunt, ac longissimè à corde distant, & suapte naturâ sunt frigidi, ossibúsque multis, neruis ac cartilaginibus, pauca verò carne constant. Maximè autem vesperi pedes tument, & à corporis exercitatione. Adest & spirandi difficultas, & vitiosus faciei color. De tumore tamen pedum notandum, in conualescentibus sæpe cùm ex acutis, tum ex diuturnis morbis pedes intumescere sine vllo insigni periculo, modò maturè succurratur. Accidit enim hoc fere à ciborum copia, aut aliqua caussa externa. Nam calor natiuus cùm in ventriculo tùm in hepate languens, & antecedente morbo labefactatus tantum conficere non potest, quantum æger appetit ac assumit, aut etiam quantum corpori alendo opus est. Ideóque in concoctione illa imperfecta vapores crassi excitantur, & crudi ac serosi quid gignitur, quod ad pedes descendit, principiò quidem sine insigni periculo, modò victus ratio rectè præscribatur, & calor debilis roboretur: aliàs si nimio cibo viscera continuò onerentur, ac multa cruda ac serosa excrementa cumulentur, hydrops inde generatur.

Prognostica Hydropis in genere.

Prognostica hydropis in genere. 1. Hydrops quidem non semper difficilis curatu est, temporis verò progressu augetur vi caussarum & symptomatum in singulis hujus mali differentiis. Quæ verò species periculosior sit, de eo autores alij aliter sentiunt. Nos breuiter censemus, anasarcam minus esse periculosum; cum in eo, vt postea dicetur, virtus minus à naturali statu, quam in aliis hydropis speciebus, recedat, humórque eius continens caussa propius ad sanguinis naturam accedat, quàm aquosus humor in Ascite & flatus in Tympanite. Præterea Anasarca fit plerumque à crapula, & cibo nimis crasso, vt pueris quandóque accidit, atque exercitio corporis intermisso, quæ caussæ minus rebelles sunt. Atque has rationes experientia confirmat, rectéque scribit Leonhard. Iacchinus, *in 9 Rhasis*: Ego à juuentute perpetuò euentus ægrorum omnes obseruaui, vidique, cæteris paribus, ætate & robore, hydropes, qui Anasarcæ dicuntur, facilius curari. Neque id multum refert, quod plures in Anasarca partes afficiuntur, modò caussa sit talis, vt facilè tolli possit. Falsum ergo est, quod scribit Ludouicus Mercatus, Anasarcam & Asciten ab æquali hepatis vitio prouenire, cum, vt antea dictum, & postea *quæst. 1.* dicetur; ab alia caussa ascites, quàm anasarca proueniat. De Tympanite & Ascite res intricatior est. Verùm si rem ipsam & caussas vtriusque hydropis consideremus, tympanitem ascite periculosiorem esse meritò statuimus. Grauiorem enim caussam habet tympanites, quam ascites, vt *postea* dicetur. Aliàs pro varia circumstantiarum ratione fieri potest, vt ascites tympanite sit grauior. E. g. Si scirrhus conjunctus sit cum hydrope, quicunque etiam sit, curatu non solùm est difficilis, sed impossibilis. Ideóque ne fallamur, comparatio semper inter similia facienda, & omnes circumstantiæ perpendendæ.

2. Omnis inueteratus hydrops, & qui habitum hepatis jam corrupit, est periculosus, teste Aëtio, vt & qui à scirrho hepatis existit. Facilius curatur, qui ab obstructione & à cibi multitudine, vel à suppressis mensibus ortum habet, & qui à profluuio sanguinis, nisi extrema accesserit refrigeratio.

3. Hydrops à duro lienis tumore minus periculosus est, quàm à duritie hepatis, teste Auicennâ.

4. Difficilior hydrops est, si ex alio morbo corpus labefactatum comprehendat. Breui enim homo moritur alio morbo diu afflictus. At vbi etiam aluus fluida fuerit, citissimè moriuntur, & sentientes & loquentes. Hippocrates, *4. de morb. in fine.*

Signa Hydropis Ascitæ.

In Ascite abdomen paulatim intumescit, hinc & pedes & scrotum: interdum tamen ab inferioribus tumor incipit, æger de latere in latus conuersus murmur & fluctuationem quasi aquæ sentit, tumórque latus, in quod decumbit, sequitur. Magnitudo abdominis major est; Superiora verò gracilia redduntur & contabescunt, nisi quod ad extremum manus interdum inflantur, cordis & corporis calore paulatim labefactato. Vrina pauca & ferè crassa est; quia seri parum ad vias vrinæ transit, & paucum illud diutius ibi subsistit. Pulsus, secundum Galenum, *4. de caussis pulsuum cap. 24.* est paruus, crebrior, subdurus, cum quadam tensione. *Signa hydropis Ascitæ.*

Malo crescente dispnœa plerumque accedit insignis, & tanta, vt ægroti erecti sedere cogantur, ob aquæ copiam diaphragmati incumbentem, præcipuè cum æger decumbit: Sitis plerumque ægrum malè cruciat, & quò plus sunt potæ plus sitiuntur aquæ, quod accidit à serosi & salsi humoris in abdomine copia, à quo & febris sæpe excitatur continua & lenta. Serosus enim ille humor diutius in abdomine contentus salsedine & acrimonia sua, quam partim ex natura sua habet, partim ex aliorum humorum admistione & corruptione, ob diuturnam in abdomine moram acquirit, viscera, hepar, lienem, renes, intestina, omentum, mesenterium, quæ omnia in aqua illa fœtidâ & cadauerosum quasi odorem spirante natant, corrumpit sensim, & putrefacit, vnde in actionibus naturalibus varia symptomata & lentæ febres originem habent.

Caussarum verò signa quod attinet, omninò diligenter considerandum, vnde malum originem habeat, non solùm prognostici ergò, sed & curationis gratiâ, quæ omninò partem affectam respicere debet. Frustra enim soli hepati adhibentur medicamenta, cum ab alia parte affecta principium ducit hydrops. Hippocrates, 2. *prognost. aph.* 2. *&* 3. *& in Coacis lib.* 6. *s.* 2. *aph.* 27. *&* 28. *sec. distinct. Hollerij*, qua ratione hydrops ab hepate & liene discerni possit, docet. Loquitur tamen ibi solùm de hydrope, qui morbos acutos & febres ardentes sequitur. *Quibus*, inquit, *ex ilibus ortum habet hydrops, iis pedes intumescunt, & diuturna alui profluuia comitantur, quæ neque ventrem inaniunt, nec dolores soluunt. At quibus ex hepate, tussis facilè fit, pedes tument, aluus dura reddit, & ea vi, tumores circa ventrem fiunt, modo sinistra parte, ijque rursum quiescunt.* Tumor quidem pedum omni hydropi communis est; alui verò siccitas, vt & tussis arida, separat hydropem ab hepate, ab altero, qui est ab ilibus. Nam proprium & peculiare hydropis ex inflammatione & æstu venarum & partium in ilibus est alui profluuium pertinax, quod dolores non soluit, succrescente noua cacochymia ob caussam pertinacem. Prouenit autem hoc ob imbecillitatem venarum, quæ alimentum ad se trahunt; deinde ob alimenti corruptionem & continuam biliosi excrementi euacuationem, cùm à putredine, tùm æstu intestini jejuni & mesenterij. Quibus accedere potest obstructio ab humoribus putridis vel inflammatione, ob quam distributio alimenti impeditur. A profluuio tamen nec tumor ventris, nec dolor imminuitur; cum internus calor & intemperies hectica permaneat, quæ medicamentis purgantibus nimis exhibitis non solùm imminuitur, sed eorum vsu mors ægro sæpe acceleratur. Et quia diaphragma pars affecta comprimit, tussis illa arida adest.

Si autem hepar calida dispositione affectum hydropis caussa sit, tussiendi cupiditas adest, vel hepate diaphragma propter tumorem comprimente vel detrahente propter grauitatem. Alligatur enim hepar fibris quibusdam diaphragmati, quibus deorsum reuulsis vnâ diaphragma detrahitur, vnde difficultas spirandi & tussicula inanis excitatur. Aliàs etiam tussis in hydrope excitari potest, cum desperato hydropi ea superuenit, materia præ copiâ è ventre inferiore per occultos meatus in cauitatem abdominis penetrante. Deinde excrementa sunt pauca & sicca. Venter enim, vt in prognosticis dictum, nihil dejicit, nisi dura quædam; & coactus necessitate, &, vt *in Coacis lib.* 7. *sect.* 2. *aph.* 6. ait, *quibus à morbo aliquo hydrops superuenit, iis alui sicca, & stercori caprino similia egerunt, cum colliquatione mucosa & vrina non bona.* Nam eorum, qui in hoc affectu diu morantur in aluo, pars serosa in abdomen mittitur, reliqua à caliditate hepatis exuritur & induratur. Talia verò excrementa non facilè locomouentur & excernuntur, nisi medico aliquid moliente & clystere vellicante.

Verum tutissimum est, in hydrope caussas, quæ præcesserunt, omnes diligenter considerare, siue sint externæ, siue sint morbi & eorum caussæ. Etenim si quis aquam frigidam vel alium potum auidius exhauserit, eam in primis viis subsistere & hydropis caussam esse credendum. Ita si quis quartana laborauit diuturna, in liene vitium esse, credibile. Scirrhi etiam viscerum suis signis cognoscuntur: sed maturè explorandi, antequam venter valde intumescat, & tumor impediat, ne hypochondria tactu explorare possimus. Ita si quis alios etiam morbos perpendit, quos æger, antequam in hydropem incidit, perpessus est, facilè etiam agnoscet primariam hydropis caussam.

Et vt reliquarum caussarum & hinc dependentium hydropum (quos tamen aliàs hîc explicare propositum non est) signa addamus, si à vase visceris alicuius rupto proueniat hydrops, excretio sanguinolenta, vel vomitus sanguinis præcessit; Si à rene exulcerato sit hydrops, in vrina aliquid puris interdum apparet, mictio, quàm in cæteris caussis, longè parcior est, & sæpe parcissima, præsertim si vterque ren exulceratus sit, cum maxima vrinæ pars in abdomen destillet, minima ad vreteres perueniat.

Si ab vretere rupto sit hydrops, vt in calculi à renibus exturbatione, dolor insignis ea parte perceptus fuit, & malum hoc tum subitò ortum.

Si ab alia parte in abdomine affecta & serum in ejus cauitatem fundente sit hydrops, signa ejus partis affectæ adsunt.

Prognostica Ascitæ.

Prognostica Ascitæ.

1. Iuuenes & robusti facilius sanantur, quàm senes & qui sũt debiliores, quibúsq; facultas naturalis lãguet.

2. Hydrops facilius curatur in seruis, quam in liberis; quia cum desideret famem, sitim & multa alia tædia, longámque patientiam, promptius succurritur his, qui facilè coguntur, quam quibus inutilis libertas est. Sed ne hi quidem, qui sub alio sunt, si ex toto sibi temperare non possint, ad salutem perducuntur. Celsus, *lib.* 3. *cap.* 22.

3. Omnis hydrops à duritie lienis minus periculosus est, quam à duritie hepatis, teste Auicenna, vt ante etiam dictum; quia lien minus princeps membrum est, quàm hepar.

4. Omnis hydrops si ex acuto morbo existit, malus est. Non enim sedat febrem, sed dolorem admodum infert, ac mortem. Hippocrates, 2. *progn. aph.* 1. Id quod accidit, quia viscera absumpto humido radicali frigidam & hecticam intemperiem, quæ corrigi non potest, contrahunt.

5. Omnis hydrops grauis est & curatu difficilis, eóque difficilior, quò magis inueteratus.

6. Quibus hepar aqua refertum erumpit in omentum, iis venter aqua impletur & moriuntur. 7. *aph.* 55. Quo modo id fiat, supra dictum, & *quæst.* 3. dicetur. Cumque pars hæc imbecillior sit & ignobilior, facilè corrumpi potest à serosa illa humiditate. Itaque mors sequitur, accedente ad priorem calamitatem hepatis diu & insigniter affecti nouâ illâ, omenti scilicet corruptione.

7. Neque huic aphorismo contrarius est alius, 14. *sect.* 6. vbi scribit Hippocrates: Ab aqua inter cutem habito, si aqua, quæ in venis est, in ventrem confluxerit, morbi fit solutio: quæ sententia etiam *in Coacis* repetitur, *aphor.* 457. *in Codice Foësij, seu in l.* 6. *sect.* 2. *aph.* 31. *in Hollerio*, dum scribit; incipiente hydrope alui profluuium sine ἀπεψία seu cruditate proueniens morbum soluit, & *ibidem aph.* 61. (*Foësij*) *seu* 77. (*Hollerij.*) His, qui hydropem circa venas collegerunt, erumpente aquâ in ventrem soluitur. In illo enim aphorismo per ventrem intelligitur abdominis cauitas & capacitas, in qua si aqua retineatur, mors sequitur, etsi non semper, plerumque tamen, præcipuè si omentum corrumpatur. In isto verò per ventrem accipitur aluus & intestina, per quæ si aqua euacuetur, bonum. Spontanea enim, ideóque vtilis est hæc euacuatio, dummodo nullum vitium in visceribus relinquatur, vt scirrhus, substantiæ corruptio, ob quam aqua de integro colligitur. Euacuatio enim quæcunque siue eam ars, siue natura molitur, fieri debet saluis visceribus, & antequam viscera grauius læsa sint, & vires morbi diuturnitate fractæ, seu, vt idem *in prorrhet.* ait, εὐσπλάγχνους esse oportet, qui ab hydrope seruari debent; aliàs si cum scirrho vel hepatis corruptione adsit alui fluxus, citissimè moriuntur Ascitici, secundum Auicennam, & Galenum, 2. *ad Glauc. c.* 5. Et idem Auicenn. scribit, constrictio anhelitus & solutio vẽtris in tribus diebus mortẽ significat.

Vias autem, per quas hydropicorum aquæ ad aluum feruntur, quod attinet, confluit aqua ad aluum, vel quia salsa humiditas venis adhuc inclusa per aluum ita purgatur,

purgatur, vel aqua in medio peritonæi & intestinorum aut omento collecta exugitur à venis mesaraicis.

8. Qui lienosi Dysenteria corripiuntur, iis dysenteria diutius durante hydrops aut lienteria superuenit, & moriuntur 6. aph. 43. Lienosi autem vocantur, quibus lien longo tempore infarctus copiâ humoris melancholici & flatuum tumet sine scirrho. His enim si dysentia moderatè accidat, affectio lienis tollitur, materiæ μετκσάσι & per intestina euacuatione. Vbi verò dysenteria diutius durat & praui humoris transitu caloris innati συμμετρία in intestinis & visceribus perierit, accedentibus nouis morbis moriuntur, & quidem aut hydrope, ab hepatis, lienis & vicinarum partium cum intestinis consensu; aut lienteria, ob labefactata intestina, atque ita fractis diuturnitate plurium morborum viribus mors sequitur.

9. Quantò lotij minus redditur, tantò deterior est hydrops; quia serum in ventrem confluit & ferè nihil ejus ad renes penetrat. Hinc etiam Hippocrates, *in Coacis aph. 456. sec. distinct. Foësij, seu lib. 6. s. 2. aph. 22. Holler. Hydropico febriculoso vrina pauca turbatáque lethale.* Et tum demum secundæ valetudinis spes est, inquit Celsus, *lib. 3. cap. 22.* cum plus humoris per vrinam, (quam ideò, vt & potum metiri oportet) excernitur, quàm assumitur. Ideóque an venter assumptis quibuscunque medicamentis decrescat, eum quotidie lino metiri, & qua comprehendit aluum notam imprimere præcipit, postero die videre, si plenius corpus sit, an extenuetur. Id enim quod tenuatur, medicamentum sentit; quod si contrarium eueniat, paribus cæteris, inter mala signa numeratur.

10. Hydropi si tussis superueniat, malum *6. aph. 35. & 7. aph. 47.* Cum a. triplici de causâ tussis hydropicis accidere possit, vel ex catarrho, vel ex compressione aut detractione diaphragmatis, vel ex aqua in thoracem penetrante, de vltima hâc caussa aphorismus hic accipiendus. Vbi enim aquosa humiditas in tantum creuit, vt in thoracem penetret, & asperas arterias iam occupet, & inde tussis superueniat, periculum est, ne haud ita multò pòst homo suffocetur.

11. Abscessus vel maculæ in cruribus erumpentes lethales. Ita Hippocrates, *7. epid.* scribit: *Bion, cum multo tempore aquâ inter cutem laborâsset, multis diebus cibum auersabatur, & vrinæ stillicidio vexabatur. Ad genu sinistrum oborto abscessu & suppuratione factâ mortuus est. Ctesiphon post magnam febrem ardentem aquâ inter cutem correptus est, & antea cùm hydrope & lienis tumore laborâsset, valdè oppletum est scrotum, crura & abdomen. Sub finem tussis & suffocationes ad noctem contingebant, ex pulmone magis, velut pulmonis vitio laborantibus. Tribus aut quatuor ante mortem diebus rigor, febris corripuerunt, ad femur dextrum parte interna juxta venam mediam, quæ ab inguine fertur, collectio velut ex igne agresti oborta est, cum rubore aliquantulum liuido. Ad noctem oris ventriculi dolor, neque multò pòst vox defecit, suffocatio cum stertore & mortuus est.*

12. Hydrops, qui leuatus remediis integrè renascitur, desperatus est, *in Coacis aph. 460. s. 36. loco antea allegato.* Cum enim ille tantum hydrops curabilis sit, qui fit sine scirrho viscerum, sine substantiæ eorundem corruptione, sine marasmo & hectica intemperie viscerum, si tale vitium adsit, frustra vel aqua euacuatur vel flatus discutiuntur. Etsi verò venter detumescat, & melius æger per aliquod tempus habere videatur, causâ tamen mali durante, recrudescit malum. Et vt multa paucis cōplectamur, si æger εὐσπλαγχνος sit & bonis visceribus ac constantibus viribus, cibum libenter assumat, facilè concoquat, nec ab eo ingesto affligetur, benè spiret, non doleat, tussis absit & sitis, (si non planè, tamen magna ex parte) lingua, ne à somno quidem, quod aliàs fieri solet, inarescat, aluus medicamentis celeriter moueatur, extra hanc caussam non admodum cita sit, & naturaliter excernat, vrina pro victus ratione mutationem subeat, lassitudinis expers sit; Si hæc omnia adsint, bene se habet: Si plurima, aliqua conualescentiæ spes est: si nulla, res desperata est.

13. Et vt de reliquis caussis quædam addamus, si à renum & vreterum vel venarum mesaraicarum, vel vesicæ læsione, disruptione, exesione, exulceratione fit hydrops, plerumque lethalis est.

14. Hydrops à colliquatione difficulter curatur. Cum enim vires omnes exsoluantur, corpúsque languescat, à tam magno morbo ægrum seruare difficile est.

Indicationes.

Ex his cum pateat, non omnes hydropicos posse sanitati restitui, sed eos saltem, qui sunt εὐσπλαγχνοι, eumque tantum hydropem posse curari, qui à caussa, quã tollere in Medici potestate est, originē habet, Medici est, non omni hydropico salutem promittere. Quis enim humidum natiuum absumptum, calorémque extinctum vel dissipatum restituet, vel partem scirrho inueterato obsessam, vel corruptam sanitati reddet, vel pertinaces & inueteratas obstructiones liberabit? Ideóque curatio maturè instituenda, & dum adhuc viscera integra sunt, ægrique εὐσπλαγχνοι, & quamprimum signa hydropem minantia apparent, tensio nimirùm hypochondriorum sentitur, vrina potus quantitati non respondet, sed parcior, quàm par est, redditur, dyspnœa aliqua percipitur & pedes intumescere & cachexia aliqua se prodere incipit. Verùm hanc in partem non tàm Medicorum, quàm ægrorum culpâ peccatur, qui non nisi vbi malum jam incrementum sumpsit, Medici opem implorant. Cum verò nec hi deserendi sint, indicationes, ad quas in curando Medicus respectum habere debet, in promptu sint. Indicationes.

Cum ergo hydropis Ascitæ caussa continens & proxima sit serum in abdominis cauitate collectum, dandą opera, vt id omnibus, quibus fieri potest, modis euacuetur: idque quod adhuc in abdomen confluit, aliò auertatur, simúlque euacuetur. Deinde vt caussa, ob quam aqua colligitur, tollatur. Quæ quidem indicatio in curatione facilè principem locum obtinet. Frustra enim aqua euacuatur, cum caussa, ob quam statim noua colligitur, persistit: Compertúmque sæpe est, aquas hydropicorum ferè euacuatas fuisse, morbum tamen de integro rediisse ob caussam reliquam.

Atque hæc est maxima caussa, quod pauci hydropici sanitati restituuntur; cum plurimi saltem de aqua tollenda sint solliciti, & medicamentis illis fortioribus viscera saltem debilitent. Quæ verò caussa sit, ob quam aqua colligatur, non satis diligenter inquirant, neque illi, vt par est, obuiam eant. Quamuis autem in curatione caussæ eo ordine sint tollendæ, quò sese in generatione mutuò consequuntur, atque ita à caussæ, ob quam aqua colligitur, ablatione curatio inchoanda videatur, idque omninò imminente hydrope faciendum sit: tamen si hydrops jam confirmatus sit, medicamenta pro caussis tollendis necessaria frustrà & sine fructu exhibentur, si aqua in abdomine adhuc remaneat, & aqua in abdomine restitans hepar & viscera in dies magis debilitet & corrumpat. Ideo vt aqua collecta primò tollatur, danda opera, nisi, vt dictum, hydrops planè recens aut potius incipiens sit. Tum enim, modò caussæ succurratur, natura vitiosos humores absumere & discutere solet. Virium quoque habenda est ratio, vt idoneo victu illæ conseruentur & roborentur. Cur pauci hydropici sanitati restituantur?

Et quidem caussam conjunctam quod attinet, eadem illam tollendi in omni Ascite est ratio. Caussæ v. ob quam ea colligitur, cum variæ sint, & seri prouentus & collectio à variis caussis proueniat, singulis etiam idonea remedia opponenda. Si ab hepate valde intemperato malum hoc proueniat, quod, vbi calido natiuo destituitur, vt non benè sanguificat, ita serosum quod est

in chylo etiam non attrahit, commune hoc est, vt eius calidum natiuum conseruetur & instauretur; caussis verò, quæ illud quocunque modo absumunt, obuiam eatur: quæ cum diuersæ esse possint, diuersa etiam hîc remedia requiruntur. Etenim si hepar, à quacunque etiam caussa, nimis refrigeratum sit, calefaciendum. Si verò à caliditate ejus humidum absumatur & calor dissipetur, calefacientia & siccantia non tuta sunt, sed moderatè refrigerantia, aut temperata potius, & omnino calidum natiuum absumptum instaurantia adhibenda. Si verò obstructio in caua hepatis parte adsit, ea aperienda. Eadem ratio est, si ob lienis & vasorum ad lienem tendentium, quod frequentissimè fieri puto, vitio hydrops accidat. Nam si constitutio harum partium, earúmque temperies & calor destructa sit, ob quam serum, vt debent, ad se non trahunt, naturalis constitutio & temperies hisce partibus reddenda, & si à refrigerantibus calor extinctus sit, calefacientia vsurpanda; si verò ab intemperie calida dissipetur, & incendium aut καῦμα aliquod sit in primis viis, refrigerantia moderatè & humores vitiosos abstergentia adhibenda. Si verò obstructiones adsint, eæ aperiendæ.

Curatio.

Curatio. Qua ratione autem ista omnia perfici possint, jam dicendum. Prius tamen in genere monendum est. 1. Cum chronicus hic sit morbus, longiore tempore vsurpanda esse remedia, neque ab eorum vsu statim desistendum. 2. Varianda tamen esse remedia, ne natura vni assuescat. 3. Interdum etiam temporis spatium aliquod interponendum & à medicamentis cessandum, vt vires, & morbi & medicamentorum multitudine labefactatæ, præsertim circa seri euacuationem, recolligantur, vt postea fortius contra morbum pugnare possint. 4. Ad fortiora medicamenta non deueniendum esse, nisi mitiora non profuerint. 5. In forma medicamentorum etiam hoc obseruandum, ne vllo modo ijs quantitatem aquosi humoris augeamus. Ideóque si euacuantia, præcipuè diuretica, exhibeantur formâ potulentâ, neque tamen inde copia vrinæ augeatur, à potulentorum vsu desistendum esse, & forma solida potius medicamenta exhibenda.

Caussæ ergo continentis seu humoris aquosi in abdomine collecti, & id distendentis euacuationem quod attinet, fit ea vel sensibiliter, inprimis per cathartica & abdominis apertionem, seu παρακέντησιν, vel insensibiliter per ἄδηλον διαπνοήν. Quanquam enim etiam per vrinas & sudores sensibiliter materia euacuetur: tamen iis modis potius aqua, quæ in ventrem confluxura est, quam quæ in abdomine continetur, euacuatur. Cathartica cùm vel per superiora, vel per inferiora educant, præstat hîc aquam per aluum, quam vomitum euacuare; quædam tamen, quæ vtrumque præstant, non incommoda sunt, quæ postea purgantibus inseremus.

Materiæ verò euacuandæ coctionem expectare vel moliri opus non est, vtpote quæ nullam coctionem recipit, & per se satis tenuis & ad fluendum apta est; & propterea potionibus multis coctionem procurantibus exhibitis ventriculus debilitatur, venter repletur & aqua augetur. Si quæ tamen crassior materia circa primas vias hæreat, illa abstergenda & incidenda ac præparata euacuanda: In quem finem exhibita medicamenta aliàs in Hydrope vtilia sunt.

Præparantia. Præparant: *Radices Graminis, petroselini, asparagi, absinthium, eupatorium, cuscuta, capill.♀. prassium*, & ex

Prognostica. his composita. E Chymicis, acidum, cremor & crystalli tartari, tartarum vitriolatum.

Purgant; Pilulæ de rhabarb. diacarthamum, diaphænicum & similia.

Simplicia. Quæ autem humorem aquosum purgant; alia simplicia sunt, alia composita, & simplicia quidem alia mitiora, alia vehementiora.

Mitiora sunt *Mechoacanna*, quæ à Drach. j. ad Drach. ii. exhibetur, & interdum vno atque altero grano diagrydij acui potest. Datur commodissimè in puluere cum aliquot granis zingib. Paratur etiam ex ea extractum. *Mitiora. Mechoacanna.*

Fortior verò est, & in hydrope efficacissima radix *Gialapa vel galapium* dicta, quæ pro Mechoacanna nigra habetur, & extra nigricat, intus ruffescit, gustu non est injucunda, fortius tamen & potentius, quàm alba, serosos humores purgat. Datur à Scrupul. i. ad Scrupul. ii. *Gialapa.*

Efficax est & *Sambucus & Ebulus*, præsertim succus eorum: fortior tamen est ebulus. *Sambucus. Ebulus.*

Datur succus Ebuli è radice vel mediano cortice contuso, & cum aqua hordei vel decocto passularum cum momento cinamomi vel nuc. moschat. ne ventriculo noceat, expressus, non coctus, (coctione enim vis purgandi minuitur, vt rectè Fernelius, *lib. 5. meth. med. cap. 12.* docet) ab Vnc. i. ad Vnc. ii sem.

Exprimitur quoque *ex acinis baccarum sambuci oleum*, vt ex semine lini vel aliis, quod Drach. j. pondere exhibitum potenter purgat. *Oleũ è baccis sambuci expressum.*

Paratur etiam è *granis ebuli*, probè maturis & in vmbra exsiccatis, *extractum*, quod in Hydrope vtile est. *Extr. ebuli.*

Flores quoque *Persicorum sicci* & in jusculo cocti, vel M. i. eorum in vino per noctem maceratus aquam educunt. Sic & *conserua* eorum & *syrupus*, quorum hic ad Vnc. ii. illa ad Vnc. i. homini robusto exhibetur. *Flores Persicorum.*

Pertinet huc & *Gummi* illud *Gotte*, *seu chittagemu*, dictum, quod nonnulli etiam gummi de Peru appellant, cum tamen non ex Peru afferatur, sed Sinarum regione. Gummi quidem vocatur, sed minus propriè; cum potius succus concretus & inspissatus sit plantæ cuiusdam peregrinæ. Nonnulli putant esse succum, cuius mentionem facit Carol. Clusius, *lib. 4. exot. cap. 8. num. xj.* Alij arbitrantur esse succum è floribus Ricini Indici expressum atque exiccatum, cujus aliàs etiam in hydropicorum aquis educendis insignis vsus est. Educit autem egregiè aquas hydropicorum. Vomitum tamen quandoque etiam mouet, verum non semper, præcipuè si macis vel ejus oleum, vel spec. aromat. rosat. aliquid addatur, aut si in marmore cum spiritu salis vel vitrioli teratur & præparetur. Dosis est à gr. v. ad gr. xij. *Gummi Gotte.*

Exhibetur verò variis modis, vel cum syrupo cinamomi Drach. ii. aut Drac. iii. vel cum conseru. rosar. viol. tunicis Vnc. sem. addita gutta j. olei cinamom. vel cum cremore tartar. Scrup. j. in jusculo carnis, vel cum spec. diambr. aut aromat. rosat. gr. iiii. cum syrupo cinamomi in pilulas formatum.

Ricini etiam illius *Indici granis*, seu semine vno aut altero excorticato nonnulli hîc pro hydragogo hodie vtuntur, quæ quidem *grana Tilli* appellant. Paratur etiam inde extractum. *Grana Tilli.*

De Rhabarbaro controuersia est apud authores, an in hydrope conueniat, de quâ postea *quæstione 4.* dicetur. Et verum est, id non tam serosos humores euacuandi vim habere, quàm alia medicamenta hydragoga. Reliquis tamen non sine commodo admiscetur, cum insignem hepar roborandi vim habeat, & inprimis vsurpandum, cum biliosa colluuies in hepate hærens ejus substantiam labefactat, vel etiam in primis viis cumulata est. Quod fit sæpe post icterum diuturnum, & febres longiores, atque alias caussas bilem in hepate & venis mesaraicis cumulantes. *An Rhabarbarum in hydrope conueniat?*

Brassica marina, Soldanella vocata robustioribus paulò exhiberi potest, quam aquam ducere salubriter Fernelius, citra molestiam purgare, & præterea hepar roborare Paschalius, aquam ducere copiosè & facilè, Massarias scribunt. Verùm adeo ventri aduersum esse medicamentum tradit Mercatus, vt minus damnum ipsi videatur, carere isto præsidio, quam frui eius malefico effectu; cum & ventrem subuertat, & dysenteriam nonnunquam excitet. Si tamen alia admisceantur, quæ viscera *Soldanella.*

viscera roborant, sine insigni violentia aquas educit. Cujus succus datur à Drach.j.ad Drach.i sem. in decocto ad Vnc.i.sem.

Quia verò, vt dictum, ventriculo noxia est, addenda necessariò corrigentia; semina odorata, anisi, fœniculi, spica, spec.aromat.rosati.& similia, vt;

℞. *Soldanella* Vnc.sem.*semin.anisi* Drach. sem. *spica* Scrup.sem.Coquantur.

Colaturæ ℞.Vnc.v.

Dulcoretur saccharo,

Scammonii. Potest & locum suum habere *Scammonium*, quod etiamsi bilem purgat, satis tamen copiosè etiam serosos humores educit. Præparatur variis modis, vt passim notum. Commodissimum est extractum seu resina Scammonij, in Institut.*pag.*1390.proposita.

Fortiora. Iridis succus. Fortiora verò sunt succus *Iridis calestis*, seu nostratis, qui potenter & copiosè serosos humores euacuat. Datur succus è radice recens expressus ad Vnc.ii.vel iii. vt Instit. *lib.* 5. *part.* 3. *sect.* 1. *cap.* 5. dictum, cum manna, melle, decocto passularum, & aliis mucilaginosis, vt & tragacantha. Nam per se nimis acris est, & fauces vrit ac vellicat. Erastus quoque cum vitello oui exhibet, & aperto ouo in parte acutiore albumen euocat, replétque locum succo iridis, & cum vitello oui miscet ac calefactum exhibet. Scribit idem Erastus, se curasse aliquando pauperem cum incredili ventris, pudendorum & pedum tumore, alterna succi iridis & absinthij exhibitione, pedum scarificatione, & sudorem prouocantibus balneis, præter suam & aliorum expectationem.

Conserua. Paratur etiam ex radice Conserua efficacissima, cum s.q. mellis. Vtilis est & aqua è floribus purpureis Iridis data pondere Drach. vj. vel Vnc.i.cum spec. diatrion santal. Scrup. j. cinamom. gr. vij. vt & fecula radicis Iridis.

Esula. *Esula*, cujus & radicis cortex à gr.v.ad gr.x. & lac à g. ij.ad g.vj.exhibetur. Sed præstat ejus Extractum, de quo in Institut. *lib.* 5. *part.* 3. *sect.* 3. *cap.* 5.& Quercetanus, *in pharmac.restit.cap.*14.

Gratiola. *Gratiola* & ipsa aquosos humores educit, sed non sine corporis perturbatione & vomitu. Quapropter, vt ferocia ejus corrigatur, cinamom.sem.anisi, fœniculi & similia addenda. Datur in puluere Scrup. j. in decocto ab Vnc. sem. ad Vnc. j. sed extractum omnia commodius præstat.

Elaterium. *Elaterium seu succus cucumeris asinini* tàm feliciter aquam, quæ in abdominis cauitatem affluxit, quam vix aliud medicamentum, euacuat. Neque cum tanta molestia & labore, vt plurimi existimant, sicut hâc de re scribit Massarias, qui hoc medicamento supra 30.annos feliciter & frequenter vsus est. Quia tamen aliquid vehementiæ habet, cautè vsurpandum, & in dosi supra gr. vj. non exhibendum. Corrigendúmque tragacantha, bdellio, psyllio, cinamomo. Vel miscendum pilulis mitioribus, vt mastichinis, aloephanginis, de rhabarbaro.

Mezerei folia. *Mezerei folia* macerata aceto vel cydon. succo dantur formâ pulueris à g.v.ad x.cum mastiche & spica. Infunduntur à Drach. sem.ad Drach j. Coqu.à Scrup.j.ad Scrupul. ii. in pingui jure, addito saccharo & cinamomo.

Euphorbium & Sagapenū. Tandem huc pertinent *Euphorbium & Sagapenum*. Illius dosis est à g.iij.ad x. Hujus à Drach.sem.ad Drac. j.non neglectis corrigentibus; cum aliàs vehementiora sint & visceribus inimica.

Squama aris. Æs vstum. Sunt & ex mineralibus & Chymicè parata medicamenta, quæ aquas Hydropicorum educunt: Vt sunt. *Squama aris & as vstum*, quod jam olim quidam vsurparunt, ac Baësdorpius Carolo V. Hydropico exhibuit, vt refert etiam Forestus, *lib.* 19. *obseru.* 37. *in Schol.* Fiunt inde cum caryophyllis & cinamomo ac melle pilulæ, quæ dantur à Drach.j. ad Drach.j.sem.

Antimon. oleum. Flores pilula. Crocus metall. ☿. dulc.& vita. *Oleum Antimon. Flores* ♁, pilulæ ex iisdem, de quibus *in Institut. Crocus metallorum*, ☿ *dulcis*, ☿ *vita praparatus & longa digestione fixior* redditus, quo in iis, qui fuerint εὐσπλαγχνοι hydropem curatum fuisse scio cum aliàs, si non ritè præparatus sit, & incidat in viscera debilia, ☿ mortis esse soleat, ejúsque rei exempla non ignota sunt.

Arcanum Corallinum Parac. turbith.miner. ⊙ vitæ. *Arcanum corallinum* Parac. *turbith. minerale Aurum Kegleri*: quæ omnia cautè vsurpanda. Et licet pleraque aluum & vomitum moueant, in hydropicis tamen minus vomitum cient, sed ferè tantum per aluum purgant; ideo proculdubio, quod in tanta aquosi humoris copia ipsæ partes solidæ à medicamentis istis non ita vellicari possint, & quod salsa aqua volatilitatem figit, sicut aliàs videmus, si aliquandiu talia cum sale vel spiritu ⊖is vel aqua salis digerantur, vim vomitoriam amittere.

Composita. Composita autem sunt *spec. diacarth. diaturbith.c. rhab.& hiera picra*, quibus duobus iunctis (sp.diacarth. & hieræ picræ) ab hydropis rudimentis plurimos se vindicasse scribit Heurnius, *lib.2.med.prax.cap.*26. *Hydragogum eiusdem ibid. Hydragogum minus Fernelij*, quod mitius est, & propterea tutius exhibetur; *Majus*, quod fortius est: *Hydragogum Renodai*, quod habet *lib.* 2. *antidot. s.* 1. *cap.* 12. *Puluis ex Soldanella*, in Disp. Norimberg. *puluis Magistralis Stockstaldij* in August. *puluis contra Hydropem Erasti*, in Disp.Norimb. *puluis Hydragogus*, in Pharm. Quercetani *cap.* 17. *puluis Hydragogus Heurnij*, loco alleg. *pilula de Mezereo Mesue, de Elaterio. pilula ex Esula Fernelij, pilula de Mechoacan. Renod.lib.2. antid.s.4.cap.* 18. *pilula Hydragoga Quercetan.* in Pharm. Quercet. *cap.* 14. *Hydragoga Heurnij & Dorncreilij.*

Hollerius sequens medicamentum, quod ex Valesco de Taranta & Gordonio habet, commendat.

℞. *Succi cucumeris asinini & rad. ejusdem laureol. ires calestis, absinthij & eupator.* an. Vnc.iii.

Subsideant, & aqua quæ supernatat, abijciatur, crassiori verò parti relictæ inspergatur *rhabarb. agaric.* an. Vnc.sem. *spica nardi, sem.anisi, scariola, portulaca, mastich.tragacanth.salis gemma* an.Drach.j.*mellis q.s.*

In vase vitreo agitentur in Sole, vt fiat massa instar Electuarij.Dosis Drach.j.

Electuarium de Soldanella:

Elect. de Soldanella. ℞. *Succi ireos nostratis* Vnc. xiij. *galanga, Zedoaria* an.Vnc.i. *garyophyll.nuc.moschat.*an.Vnc.sem.*soldanella* Vnc.iiii. *mellis q.s.*

F. Electuarium.

Aliud ℞. *Gummi amoniaci aceto dissoluti* Vnc.i. *succi glycyrrhiz.*Scrup.iiii. *pulu. soldanella* Drach.i. *caryoph. cinamom.*an.Drach.sem.*spec.diacurcum.dialacc.*an.Scru. sem.*diarrhod.abbat.* Scrup.i.*trochisc.de rosis, de eupatorio* an.Scrup.sem. Cum *syrup.de cortic.citri q.s.*

F. Electuarium.

Electuarium de Soldanella D.Neuij.

℞. *Cinam.morsu acuti, sem.anisi, fœniculi, schœnanth.* an.Drach.sem.

Coqu. *in aqua agrimonia & cuscuta* Vnc.iij.vel aqu. *& vini part.aequal.* in vase duplici clauso.

Colaturæ adde *sacchar.canar.*℥.iiii.

Pulu. Soldanella recentis subtiliter triti, & cribrati Vnc.sem.

F. Electuarium.Dosis Drach.vj.

Vina Medicata. Vtilia sunt & vina Medicata. Thomas Erastus, *part.* 4. *Disp. contra Paracels.* incredibilem aquæ copiam se aliquando euacuasse scribit solius vini chalybeati, & radicum asari vsu in iis, quos compertum habebat ex diuturna splenis obstructione hydropem contraxisse. Idem & hoc vinum commendat; quod multorum annorum periclitatione cùm in seipso tùm in aliis præstantissimum comperit doctissimus Medicus Muraltus.

℞. *Rad.*

♃. *Rad. quinque aperient. glycyrrh. rasæ cortic. rad. cappar. mediani fraxini* an. Vnc. i. *rad. irid. recent. calami aromat. cinamomi elect.* an. Vnc. sem. *capill.* ♀. *ceterach, folior. tamarisci, flor. cordial.* an. M. j. *absinthij Pontici, cardui benedicti, hyssopi, prassij* an. M. sem. *ligni guajaci in scobem redacti* ℔. j. *sacchar. albiss.* ℔. ij. *vini generosi libras ciuiles* XL.

Coniiciantur omnia in vasculum, & vinum calefactum affundatur, vase acuratissimè obturato maneant per diem vnum atque alterum.

Ipse verò Erastus tale parat:

♃. *Absinth. card. benedict. agrimon. asplenij, ericæ, verbenæ, rad. irid. Floret. cort. rad. cappar. rad. polypod. cichor. apij, fœniculi*, an. Vnc. sem. *fol. senæ elect.* Vnc. i. sem. *soldanellæ* M. ij. vel M. iii. *rad. irid. cærul.* Vnc. ii. *turpethi* Drach. v.

Quibus affunde vini generosi ℔. xij. & vase clauso per tridui spatium macerentur.

De tali vino alternis diebus vel tertio quoque die poculum vnum mane exhibet, corpore prius valido aliquo medicamento elaterium accipiente purgato. Diebus intermediis Vnc. ii. vel Vnc. iii. succi absinthij cum saccharo misti, quoties obstructiones viscerum suspectæ sunt, exhibet. Vel absinthij comas præbet.

Platerus tale vinum parat:

♃. *Rad. irid.* Vnc. i. sem. *cortic. rad. sambuc. & ebuli* an. Vnc. i. *absinth. sicci* Drach. ii. *fol. senæ elect.* Vnc. i. *sem. carui* Drach. j. *vini* mensur. i.

Coqu. lento igne in vase duplici. Bibat æger quotidie haustum.

Vel ♃. *Rad. quinque aperient.* an. Vnc. sem. *irid.* Vnc. i. *asari* Drach. ii. *cort. rad. sambuc. ebuli, dulc. amar.* an. Vnc. i, *absinth. sicci* ʒ. iii. *fol. visci querni* Drach. ii. *flor. genistæ* Drach. i. *sem. fœnic.* Drach. ii. *petrosel.* Drac. j. *ebuli* Drach. i. sem. *hederæ* Dra. ii. *fol. senæ elect.* Vnc. ii. *soldanell.* Vnc. sem. *rhabarb. elect.* Drach. iii. *spicæ, schœnanth.* an. Drach. sem. Affund. *vini* ℔. viii.

Bibat de eo æger mane singulis vel alternis diebus.

Bauhinus hoc habet.

♃. *Summit. absinth. cardui bened.* an. P. ß. *agrimon. chamædr.* an P. i. *brassicæ marinæ* P. sem. *fol. senæ* Vnc. ii. *rad. ireos* Vnc. i. *asari, mechoacan. ononidis* an. Vnc. sem. *calami aromat.* Drach. ii. *sem. anisi, fœniculi* an. Drac. sem. *vini albi* ℔. viii.

Aliud.

Spiritus vitæ aureus Rulandi.

♃. *Rad. iridis flor. purpur.* Vnc. i. sem. *helenij, imperad.* an. Vnc. sem. *gentianæ. aristol. rot. dulc. amar. asari* ana Drach. ii. *cort. inter. sambuc. ebuli* an. Vnc. sem. *chamædr. chamæpith.* an. Drach. iii. *soldanellæ* Vnc. i. *fol. senæ* Vnc. i. sem. *mechoac.* Vnc. sem. *rhabarb.* Drach. iii. *cinam. elect. cortic. citri* an. Drach. iii. *absinth. Pontic. vulgar.* an. M. ß.

Omnia concisa & comminuta indantur sacculo lineo & affundatur *vini Rhenani optimi q. s.*

Spiritus Aureus Rulandi.

Commendatur & Spiritus vitæ aureus Rulandi, qui plerisque nihil aliud est, quàm essentia trochisci Alhandal.

Commodior hoc loco videtur hæc esse ejus præparatio.

♃. *Rad. esulæ præp.* ℔. j. *epithymi* Vnc. vi. *rad. polypod.* Vnc. iiii. *zedoariæ, Zingib. caryophyll. mastich.* an. Vnc. i. *cinamomi* ℥. ß *passularum min.* ℥. i. *sacch. alb.* ℔. j. sem.

Trita infundantur in vase vitreato, *in vini alb. Rhen. & vini Malu.* an. ℔ iii. sem. add. *sp. vitrioli* Drac. i. Stent per dies 14. in infus. quotidiè agitando, postea destillentur, destillatum fecibus reaffundatur, & denuò destilletur idque tertia vice repetatur.

Spiritus vini Catharticus alius.

♃. *medull. sem. carthami* ʒ. i. *turpethi, diagrydij* an. ʒ. ii. *cinam. zingiber. spec. diamarg. fr.* an. ℈. ... *cort. citri sicc. carnis cydon.* an. gr. xv. vel ℈. i. *facch. candi albi* ℥. ii.

Infund. hor. 24. *in sp.* vini *opt. p. s.* (*ex g.* ℔. j) in vase vitreo, circulentur aliquandiu, postea filtrentur per chartham emporeticam & seruentur ad vsum. Dosis cochl. j. vel Vnc. j. ante pastum aliquot horis.

Iulebus rosatus hydragogus. *Iulebus Rosatus hydrag.*

♃. *Cort. rad. esulæ, mechoacan. turbith. elect. scammon.* an. Vnc. sem.

F. Cum spiritu vini s. a. Extractio.

Deinde cum *sacch. albi in aqua rosar. aliquoties decocti* ℔. j. F. Iulapium. Possunt & aliquot guttæ olei cinamomi & citri addi. Dosis ab Vnc. sem. ad Vnc. i.

Pilulæ de Mechoacanna D. Andreæ Dôreri. *Pilulæ de Mechoac.*

♃. *Mechoacan.* ℥. ß. *turbith. opt.* ʒ. iii. *gummi gottæ, sem. ebuli vel sambuci, agarici recent. trochisc.* an. ʒ. ii. *radic. esulæ præpar. granor. mastich.* an. Drach. i. sem. *cinamom. acuti, macis, salis gemmæ* an. Scrup. ii.

Puluerisentur, & cum vino albo Rhenano fiat massa, quæ siccata teratur & succo radic. iridis denuo coagmentetur, arida rursum teratur, & cum syrupi de spina ceruina q. s. fiat massa vsui reponenda, & addendo olei anisi parum.

Pilulæ de Esula D. Georgij Leuschneri. *De Esula.*

♃. *Trochisc de esula* ℥. ß. *aloës* ʒ. vi. *mastich.* Drach. i.

Puluerisata excipiantur *melle rosaceo*, additis *olei destillati garyophyll.* gr. vj. F. Massa.

Trochisci autem de Esula sic parantur: *Trochisci de Esula.*

♃. *Rad. Esul. minor. recent.* q. v. purgentur à sordibus & fibris diligenter, & abluantur aqua simplici, postea macerentur in lacte caprino hor. 24. in loco calido. Lacte remoto affundatur acetum vini acerrimum, in quo per noctem semen anisi crassè contusum maceratum est. Stent ita infusa per biduum. Tandem aceto effuso exsiccentur & subtilissimè puluerisentur. Puluis incorporetur cum vino & pauxillo tragacanth. è quo cum guttis aliquot olei anisi formentur secundum artem trochisci.

Extractum Hydragogum Rulandi.

Extract. Hydrag. Ruland.

♃. *Rad. cucumer. asinini, curcum. ireos, absinth. Pontici, soldanell. eupator.* an. Vnc. i. sem.

Eliciatur cum conueniente menstruo tinctura, Cui adde *extract. rhabarb. mechoacan.* an. ℥. i. *essentiæ esulæ* ℥. ß. *spec. aromat. rosat. diarrhod. Abbat. diacurcum.* an. ℥. iii. (puto legendum ʒ. iii.) *magisterij tartari* ℥. sem.

F. s. a. extractum. Dosis à Drach. sem. ad Scrup. iiii.

Efficax est & hic puluis.

♃. *Rad. gialapæ* Vnc. sem. *mechoacan. brassic. marin. sem. ebuli* an. ℈. iiii. *gummi gottæ* ℈. ij. *sem. anisi, cinamomi* an. ʒ. i. F. Puluis. Dosis Drach. j. cum vino. Vt iste:

♃. *Hermodactyl.* ʒ. vi. *soldanell.* ʒ. iii. *schœnanth.* ʒ. i. *laccæ* ℈. iiii. *cinamom.* ℈. v. *sem. apij* ℈. i. F. Puluis.

Morsuli de Mechoacanna.

Morsuli de Mechoac.

♃. *Pulu. mechoacann.* ℥. i. *spec. diacitri solut.* ʒ. v. *caryophyll.* ℈. sem. *sacch. in aqu. conueniente dissoluti* ℥. viii.

F. Morsuli. Dosis Drach. iii. vel Vnc. sem.

Chymicorum medicamentorum supra facta est mentio. A Tentzelio valde commendatur, *Exeg. chymiat. part. 3. sect. 1.* Magisterium Lunæ dejectorium, seu, Luna purgans hydragoga, quæ ita paratur. *Chymica. Luna purgãs Hydrag.*

Fiat primò menstruum tale.

♃. *Vitrioli albificati* lib. ij. *salis nitri refinati* ℔. j. Destillentur in aquam fortem. Postea.

♃. *Luna per Saturnum purgata & laminata* Vnc. i. *aquæ fortis prædictæ q. s.*

Soluatur in cineribus, & liquor euadet cæruleus. Tunc adde *Salis nitri fixi absque additione præparati vnciam dimid. vel integram.* (Sic enim spiritus nitrales melius refigunt, & in pristinum corpus redeunt.) *Coagulatio spirituum mẽstrui cum Luna.*

Digere in fimo equino vel balneo per mensem Philosophicum. Postea phlegma in B. M. separa, vt vix tertia pars remaneat. Vtrumque serua diligenter.

Tertiam illam partem residuam per cucurbitam latam humiliorem in arena igne secundi gradus destilla, per horas tres quatuorve, (melius id succedit per euaporationem in aperto vase ad notas perfectionis discernendas. Quando enim pars baculo exempta albicans fuerit, desistendum est.) Refrigerato & fracto vitro inuenies lunā instar alabastriali, aliquādo totam nigerrimam, aliquando supernè candidam stellatámque. Lunam hanc in frustula fractam in suo phlegmate antè abstracto per horas 5. vel 6. in B. M. vel arena infunde, solue, putum ab impuro separa, & in loco frigido crystallos collige. De menstruo reliquo extrahe parum aquæ, iterúmque in cellam colloca, & totum illud in crystallos conficies. Crystallos lentè exsicca & benè serua.

Circa vsum tamen horum medicamentorum, vt supra quoque monui, obseruandum talium medicamentorum vsum non nimis frequentem esse debere; cum visceribus noceant, & facultatem naturalem debilitent. Ideóque Trallianus, *lib. 9. cap. 2.* ait: Satius est paulatim & tutò euacuare, quàm festinando perturbandóque vnà cum morbo ægrum è medio tollere. Quapropter quamuis prædicti Authores præcipiant talia singulis vel alternis diebus esse vsurpanda; tamen diligenter perpēdendum, quid vires ferre possint, & num post eorum vsum εὐφορία aliqua appareat, & nisi vires talem medicamentorum vsum ferant, per longiora interualla ea exhibenda.

Clysteres. Præter interna medicamenta etiam clysteres vsurpare commodum est, ex mercuriali, beta, parietaria, foliis ebuli, soldanella, centaurio minore, sem. carthami, fœniculi, cumini, baccis lauri & similibus, vt:

℞. *Fol. mercurialis, betæ, soldanellæ, flor. chamæmel.* an. M. j. *centaur. minor.* M. ß. *sem. cartham.* ℥. ß. *fœniculi, cumini,* an. ʒ. ii. *baccar. lauri* ℥. ß.

Coqu. in aqua simpl. pro ℔. j.

Colaturæ ℞. ℔. j. *Elect. hydragog. Fernelij vel alterius* ℥. i. *ol. sambuc. rutac.* an. Vnc. i.

F. Clyster.

Valeriola, *lib. 1. obseru. 2.* in vrina pueri impuberis modicum fermenti coquere iubet cum anisi, anethi & marathri seminibus, adjecta mellis despumati ℥. j. pro clystere, quem valde laudat.

Vel ℞. *Rad. ebuli* ℥. i. *cyclam.* ʒ. ii. *herb. soldanell. mercurialis, eupatorij Auicennæ* an. M. j. *absinthij, pulegij, flor. chamæm. sambuci, genistæ,* an. M. ß. *sem. anisi, anethi, carui, genistæ, fœniculi* an. ʒ. i. sem.

Coqu. in aqua ad Vnc. x.

In quibus dissolue *electuar. diaturbith. cum rhabarb. bened. laxat.* an. ℥. sem. *ol. rutac. anethini* an. ℥. i. *salis* ʒ. i.

F. Clyster.

Purgantia externa. Præterea etiam externa ventri imposita eum laxare & serosos humores educere possunt, quæ tamen præcipuè vsurpantur, cum vel propter vires, vel propter ætatem, vel alias caussas aut non possunt aut nolunt ægri purgantia medicamenta assumere. Componuntúrque talia ex *succo rad. iridis, sambuci, cyclaminis, ebuli & similibus.* Radices quoque & cortices ebuli contusi & ventri impositi aquam copiosè educunt: item oleum ebuli è semine expressum, quod ita paratur.

℞. *Sem. ebuli purgati q. v.*

Contundatur in mortario instar pastæ. Deinde in aqua pluuiali per triduum in loco calido maceretur, tùm aquâ frigidâ affusâ coquatur, & calidum in sacculum linteum indatur, & oleum prælo exprimatur, quo vmbilicus illinatur.

Composita vsitata sunt: Vnguentum Agrippæ, de Arthanita & Fernelij de lathyride.

Vnguentum vmbilicale Andernaci.

℞. *Succi cucumer. asinini, ebuli* an. Vnc. iii. *ol. sesam. irini* an. Vnc. ii. *ceræ parum.* F. Vnguentum.

Aliud Varandæi.

℞. *Cucum. agrest. bryon.* an. Vnc. j.

Coqu. in oleo communi.

Postea adde *pulp. colocynth. agaric. trochiscat.* an. Dr. ij. *sem. ebuli, scammon.* an. Drach. j. *ellebori nigri, antimon.* an. Scrup. j. *ceræ parùm* Misce.

Habetur & tale in Instit. *lib. 5. part. 3. sect. 3. cap. 37.*

Cataplasma laxatiuum.

℞. *Colocynth. sem. cataputij minor. tithymali* an. Dr. v. *succi cucum. asinini, pulu. hellebori nigri* an. ʒ. vi. *cort. rad. sambuci, succi rad. ebuli* an. Drach. vi. *scammon.* Drach. v. *terebinth.* Vnc. iii. Cum *mellis s. q.*

F. Cataplasma.

Sensibiliter deinde euacuant materiam serósam diuretica, eam tamen potius, quæ ad ventrem confluxura est, & quæ in viis, quæ ad renes sunt, hæret, quàm quæ in ventre continetur. *Diuretica.*

Parantur talia ex *petroselino, fœniculo, dauco, asparago, seseli, pulegio, linaria,* quæ insigniter aquas per vrinam ducit, *radic. vincetoxici, pimpinell. valerian. sem. hyperici, alkekengi, baccis iuniperi, sale genistæ, absinth. fœnic. gratiol. iuniperi.* Inprimis vtile est *lignum sassafras*, quod præ reliquis diureticis hanc vim à natura obtinuit, vt etiam ventriculi vires conseruet, calidum innatum augeat ac roboret, moderatéque exiccet.

Laudantur & *vermes terrestres* in puluerem redacti Drach. j. pondere, vel decocti cum radic. asparagi, fœniculi aut petroselini, quod decoctum supra fidem aquas hydropicorum pellere scribit Smetius, *lib. 4. miscellan.* Et oleum, quod ex iis paratur, *lib. 5. Institut.* descriptum.

E compositis verò sunt *species diacurcuma, dilaccæ,* quæ tamen cùm valde calefaciunt, vbi conueniant, ex caussâ morbi discendum. *Trochisci de lacca, de rhabarbaro, de capparibus*; qui dari possunt à Drach. sem. ad Dra. ii. cum liquore conueniente. Vt:

℞. *Rad. fœniculi, petroselini, asparag.* an. Drach. iii. *ebuli, ireos, pimpinell.* an. ʒ. ii. *fol. beton. cuscut. prass. alb.* an. M. j. Coqu. *in aqua simplici pro* ℔. j.

Colaturæ adde *syr. de 5. rad.* ℥. ii. *oxymel. simpl.* ℥. i.

M. pro tribus dosibus.

Vel ℞. *Ligni sassafras* ℔. sem. *agrimon. beton. chamædryos, ceterach.* an. M. sem. *cortic. rad. fraxini* Vnc. i.

Infund. p. diem in s. q. aquæ petrosel.

Postea in vase clauso ebulliant & colentur.

Colaturæ adde aquæ cinamomi & spirit. vitrioli q. s.

Vel ℞. *Schœnanth. cinamom. asari, mastich. absinth. sem. fœniculi* an. Drach. iii. *spicæ, aristoloch. long. petroselin.* an. ʒ. ii. *rhabarb.* ʒ. i. sem. *caryophyll. calam. arom.* an. ʒ. i. *mellis q. s.*

F. Electuarium, cuius dosis Dra. ii. cum aqua graminis vel petroselini.

Vel ℞. *Dauci Cretici*, ℈. ii. *cinamom. spicæ*, an. Scrupul. sem. F. Puluis.

Efficaciter & hoc vrinam promouet.

℞. *Straminis fabar.* M. vj. *summit. iuniperi, genist.* an. M. ii. *sem. matrisylu.* M. i. sem.

Comburantur in cinerem, per quem vinum bis terve coletur, cuius ℥. v. calidè exhibeantur.

Commendatur & hoc lixiuium Leuiathan Rabbi, quod descripsit Heurnius, *lib. 2. meth. med. cap. 6.*

℞. *Ciner. genistæ, stipitum fabar. vitis albas vuas ferentis* an. M. j. *vini Rhenani* ℔. iiii.

Ter cola per cineres. F. Lixiuium.

Adde *nucem moschat.* j. & ad pondus eius *cinamomum, baccas lauri* num. vi. *cumini* Drach. ii. *anisi, fœniculi tantundem. sacchar.* Vnc. iv. Misce.

Commendatur & lixiuium è cineribus frondium iunip. cum vino albo factum, impositis aromatibus & sacharo.

℞. *Aq. petrosel. halicacabi* an. ℥. v. *flor. sambuci* ʒ. iii. *spiritus salis q. s.* Misce.

Sæpius

Sæpius autem exhibenda sunt diuretica, non solum vt materiam serosam antecedentem caussam per vrinam euacuent, sed & viscera ab obstructionibus liberent. Cum enim, vt supra dictum, serosa materia in primis viis subsistens ob obstructionem eorum prima hujus mali caussa sit, omnino danda opera, vt viæ illæ aperiantur, quibus apertis natura sponte per vrinas serosos humores expellit.

Cantharides. In casu desperato nonnulli etiam cantharides exhibent, & quidem aliqui integras, cum alas & pedes ventris malignitatem corrigere statuant. Michaël Paschalius verò, *lib.1.meth.med.morb.cap.*44. capita & pedes abscindere jubet, non alas, & quidem autoritate Hippocratis & Plinij. Verum Hippocrates, *de rat. vict. in acut. circa finem*, in hydrope cantharides tres ablato cujusque capite pedibúsq; & alis, ex tribus aquæ cyathis exhibet. Quod etiam facit, *lib.1.de int.affect.* Et Capiuaccius desperatos cantharidum vsu restitutos fuisse scribit, atque è Dioscoridis, *lib.2.cap.*54.& Galeni, *2.de antidot. cap. 7.& 11.de simpl.med.fac.* sententia vnam exhibet cum puluere rutæ, fœniculi aut similis medicamenti Drach. j. & superbibere jubet juris pinguis pulli Vnc.jv.vel Vnc.v.

Commendat idem medicamentum Michaël Paschalius ex Valesco de Taranta, idque hoc modo exhibet.

℞. *Ca*nt*harid. j. absque cap.& ped.4.sem. frigid.major.mund.*an.Vnc.sem. *sacch.candi violati* Vnc.ii.*gummi ceras.aut tragacanth.*Drach.vi.

F. Puluis. Dosis Vnc.i.

Sudorifera. Sudoribus quoque aqua euacuatur; Illa tamen potius, quæ carnosis partibus inest, quam quæ in abdomine continetur. Ideóque Platerus, *tr.3.Pract.* monet, in Ascite per vim sudores elicere incommodum nonnunquam, imò noxium esse, cum sine delectu hoc fiat, ex siccis medicamentis sudoriferis, actualique adhibito calore, ægrique decubitum ob dispnœam citra suffocationis periculum diutius ferre nequeant; & si in stuffa tentetur, admodum debilitetur atque incendatur æger. Quapropter nisi sponte erumpant sudores, & in declinatione morbi crurum tumoris caussâ vsurpentur, non temerè ad sudores ægri sunt adigendi; cum serosus humor, non vt in anasarca per superficiem corporis diffusus sit, sed in abdomine contineatur, vnde sudorifera non sine magno labore aliquid euacuant, timendúmque sit, ne dum ægrum diu balneis immorari oportet, antequam sudor erumpat, vires eius deiiciantur. Ideóque hoc auxilium non nisi in iis, qui robusti sunt, vsurpandum.

Interna. Sunt autem hydrotica vel Interna, vel Externa. In numero internorum sunt pleráque Diuretica, quibus addi possunt flor.sambuci & ebuli, & ex his parati spiritus, vt & sal ebuli & vincetoxici, decoctum ligni guajaci & sassafras. Decoctum sudoriferum specificum describit. Quercetanus, *cap.8.Pharm.rest.*

Vtilis est & hæc aqua.

℞. *Scobis ligni guajaci* ℔.ii.*rad.helenij* Vnc.ii. *personata, ireos Florent.*an.Vnc.i. *flor.chamam. Roman.*M.j.ß. *succi baccar.ebuli* Vnc.iiii.sem.*theriaca diatessaron.*Vnc. ii. sem. *rob sambuci* ℔.ii. *aq.cinamom.* Vnc. i. sem. *vini Rhenani antiqui* Mens.ii.

Digerantur hor.24.in loco calido.

Postea destillentur in cineribus. Dosis Vnc.iv.

Externa. Externa, quæ ad ciendos sudores vsurpantur, sunt siccum balneum, Laconicum dictum, cujus structuram, docet Vitruuius, *lib.5.architect.cap.5.* Celsus, *lib.2.cap.* 17. de sudore per siccum calorem eliciendo sic scribit: Siccus calor est & arenæ calidæ, & Laconici & clibani, & quarũdam naturalium sudationũ, vbi è terra calidus diffusus vapor ædificio includitur, Sicut supra Baias in Myrtilletis habemus: Præter hoc Sole quoque & exercitatione sudor mouetur. Hæc Celsus. Galenus, *de vsu respir. cap.4.*& doliarij vaporarij meminit, quod antiqui, & præsertim Chrysippus Cnidius, in curando hydrope in vsu habuerint, quod multò magis, quàm balnea aqueum humorem dissipat, ægrum tamen non ita suffocat, cùm frigidum aërem intrò attrahere possit. Commodius tamen est illud vaporarium, quod ex asseribus & tabulis ligneis conficitur, per quod æger caput exerit. Decoctum autem, quod silicibus vel scoriis ferri ignitis infunditur per tritorium, paratur ex radicibus & foliis ebuli, sambuci, absinth. rutæ, lauri foliis, flor. chamæm. sambuci & similibus.

Maximum autem ad euacuandam aquam hydropis præsidium est παρακέντησις, seu apertio abdominis ferro facta ad educendas aquas hydropicorum, cuius & Hippocrates, *libr.*περὶ παθῶν & lib. περὶ τῶν ἐντὸς παθῶν meminit, quæ quomodo fieri debeat, Albucasis docet, *lib.2. chirurg.c.54.* dictúq; eade re est *lib.5.Inst.p.1.s.2.c.7.* *παρακέντησις.*

Vbi locũ habeat? Locum autem hæc habet tantùm in Ascite, quando breui tempore ad insignem magnitudinem peruenit, & hydragoga aliáque auxilia non juuant, virésque adhuc constant; Ideóque etiam Hippocrates, *6.epid.s.6.* δυναμένην, statim secare jubet, in eo scilicet, qui sine febre est, sine pulmonis vlcere, sine fluxu alui, corpore non emaciato, ætate florente, & omnino, qui, vt Hippocrates, *in Prorrhetic.* habet, est adhuc εὐσπλαγχνος. Nam si hydrops jam longo tempore sit congestus, vires jam conciderint, & viscera sint debilitata, sicut & in Ascite, qui à scirrho hepatis aut lienis, aut morbo aliquo acuto extitit, qui per se lethalis esse solet, frustra hoc præsidium tentatur, & anima cum aqua educitur: Sicut id obseruauit Capiuaccius, *lib.3.Pract.cap.15.* Ambrosius Paræus, *lib.7.chirurg.cap.11.* Heinricus Smetius & alij, & ipse etiam.

An vna vice aq. sit educenda? Etsi autem cõpertum est, sanatos fuisse quosdã, quibus aut sectione ab empiricis factâ, aut casu vulnerato abdomine, vniuersa aqua simul absque vitæ discrimine effluxit: tamẽ tutius est, de consilio veterũ, sensim aquã illã educere, singulis diebus Vnc. vj. Vnc.viii.vel Vnc. x.pro viriũ ratione & tolerãtia. Nã aquæ innatantia in abdomine viscera aquâ subitò euacuatâ subitò collabũtur, quæ tractis deorsum superioribus & diaphragmate vires antea debilitatas nõ parùm labefactãt, præsertim si scirrhus visceris ab aquosa materia sustẽtatus jã põdere suo subsideat, non sine insigni molestia, solétque in tali subita euacuatione etiam aliquid caloris exspirare.

Quo in loco fieri debeat? De loco, in quo sectio fieri debeat, diximus *allegato loco in Institut.* quæ videantur; & commodissimè, si natura eò inclinet, fit sectio in vmbilico, & natura plerũque ipsa hunc locũ eligit, dũ vmbilicum in amplam & pellucidã vesicã distendit, quæ si vel scalpello vel spõte aperiatur, aqua magno impetu, si permittatur, effluit. Qui modus cum ita expeditus sit, & à natura ipsa mõstretur, si arte procurari posset, magnã curationi spẽ afferret. Ferunt Sanctorium Medicum Patauinum id tentare & certo enchiremate & artificio vasa vmbilicalia ita dilatare posse, vt instrumẽto si phuculi formam habente tantũ, quãtum libet, quotidie sine ægri incõmodo & virium dejectione educere possit. Instrumenta ea depinxit, *in comm.in 1.fen.Auic.tr.4.c.1.text.12. quæst.* 71. *Sãctorij aquã extrahendi modus.* Platerus cucurbita vmbilico sæpe admota eum intumescere posse sperat. In votis etiam videtur habuisse hunc modum Guilielmus Fabricius, *cent.1. obseru.* 47. eò inprimis adductus, quod in hydropico demortuo vmbilicalem venam adeò dilatatam inuenit, vt facilè penna anserina immitti potuerit. Ex eo enim pateret, viam hanc euacuandi aquam hydropicorum esse commodissimam, vtpote quam natura non solum ipsa quærit, sed quandoque etiam aperit. Nam etsi vasa vmbilicalia, fœtu in lucem edito, officio suo defuncta coalescant, exiccentur, & in ligamentum quasi abeant: tamen naturalem suam conformationem non planè amittere, sed ex iis venam vmbilicalem & vrachum interdum vel non planè coalescere, vel rursum aperiri, & vrinam serosósque alios humores per ea *Plateri. Guil.Fabr.*

euacuari, Medicorum obseruationes docent. Aquam hydropicorum per vmbilicum quandoque spontè euacuari certum est,& habent huius rei exempla tum alij, tum Guilielmus Fabricius, *loc.alleg.* Volcherus Coiter, in *obseru.* refert, in virgine quadam Norimbergensi dissecta inuentam venam vmbilicalem sanguinis copiâ turgidam atque extensam. Marcellus Donatus, *de histor.med. mirab.lib.4.c.26.* narrat, in vrbe Tridentina, quo tempore Concilium ibi celebrabatur, fuisse mulierem, cui singulis mensibus menstrua ex vmbilico profluebant, & præterea viui lumbrici inde erumpebant. Fernelius, *l.6.de part.morb.& sympt.c.13.* refert, cuidam annum 30. agenti obstructa vesicæ ceruice vrinam affatim, tanquam emictione ex vmbilico in multos menses profluxisse, idque citra tumorem, citra vllam in abdomine collectionem. Ipse etiam vidi nobilem quendam Danum, cui serosus quidam humor per anni quadrantem,& interdum satis copiosè, sine tamen vlla valetudinis offensione (nisi quod interdum de doloribus ventris & præcipuè circa vmbilicum conquereretur) per vmbilicum effluebat, quod procul dubio contingebat, vt ex aliis signis cognoscere licebat, ob dispositionem & inclinationem quandam ad hydropem,& serosi humoris in ventre abundantiam, quo vt natura se liberaret, hanc viam euacuandi sibi quæsiuit, quod nisi factũ, proculdubio in cachexiam vel hydropẽ incidisset.

Scroti apertio. Aperiuntur & aliæ partes ad serum euacuandum. Platerus scrotum eligit; cum quo consentit Massarias, qui crurum & ventris scarificationi & abdominis perforationi scroti perforationem præfert, vtpote quæ fiat sine vlla molestia & periculo, summo tamen cum ægri emolumento, cujus beneficio in mercatore quodam trium dierum spatio quadraginta quinque libras aquæ cum salute ægri eduxit. Et licet aliquid incommodi accideret, minus tamen esset periculosum, quàm in aliis locis. Ita refert Guilielmus Fabricius, *cent.1.obseru.48.* *Hydrops per pudenda euacuatus.* cuidam hydropico adeo copiosè in scrotum delapsum esse humorem serosum,& excitata gangræna inde effluxisse, vt à morbo liberatus sit & diu superuixerit sanus, atque liberos aliquot procreârit. Testes autem natura obduxerat callosâ quadam substantiâ, quæ eos vice scroti obtegebat, & ab externis iniuriis vindicabat. Cum autem scrotum vel vnico saltem vulnere, vel pluribus scarificationibus, vel setaceo infixo aperiri possit, Platerus præfert vnicum vulnus satis amplum, cui cannam argenteam imponit, si nimirum scrotum tumidum sit,& natura eò loci aquam detruserit. Aliàs enim scroto vacuo & natura non adminiculante frustra tentatur scroti apertio.

Crurum scarificatio. Nonnulli scarificationem crurum suadent, cujus quoque Galenus, *lib.9. de comp.med.sec.loc.cap.3.* meminit & Aëtius *tetrab.3 serm.2.cap.30.* ex Asclepiade, Leonide, Hippocrate & Archigene modum administrandi prolixè proponit, quem etiam Instit. *loco alleg.* inseruimus. Verum etiam hîc cautione & judicio opus est. Neque enim ea semper bene cedit, sed ob humoris salsi affluxum non rarò inflammatio & grauissimi dolores, vt aliquoties obseruaui, imò quandoque etiam gangræna accedit.

Ex vesicat. tibiis hydrop. appos. gãgræna & mors. Ideóque vt hîc etiam calumniam vitet Medicus, id quod accidere potest ob prauitatẽ affluentis humoris, prædicere debet. & scarificationẽ ita instituere ac moderari, vt quantũ licet, illa symptomata & mala vitẽtur.

Nimirum in parte carnosa crurum circa suras scarificationem leniter instituere debet; cum & cuticulâ solum ruptâ aqua effluere soleat, vulneráque infligere satis distantia, serúmque, quod exsudat, linteolo molli citra omnem frictionem abstergere, & vnguento albo locis conuenientibus partes munire,& inflammationem prohibere, fasciásque sæpissimè permutare.

Alij cauteria & vesicatoria cum in abdomine, tum in cruribus paulò supra talos applicant. Sed nec hoc satis tutum, & omnino cautione & hîc opus est, vt id fiat corpore adhuc vegeto, & calore partium nondum destructo, ne vlcera insanabilia, *6.aphor.8.* vel gangræna oboriatur. Scribitque Ludouicus Septalius *animadu. medic.lib.7. num.56.* quamuis duos hydrope laborantes sanatos viderit, vesicis in cruribus per se excitatis & diruptis, ac multa aqua per eã partem euacuata, exhibitis postea multis hepar roborãtibus: nullũ tamẽ vnquam totis 40. annis, quibus Mediolani Medicinam fecit, curatum se vidisse, cui à medicis vesicatoria cruribus admota fuere, sed ferè semper gangrænas secutas fuisse curatu impossibiles. Cuius rei exemplum habet Guil. Fabricius, *cent.1. obs.49.* de vidua quadam sexagenaria, ascite laborante, cui cum imperitus Medicus vesicatoria tibiis imposuisset, tantum iisdem aquæ attraxit, vt inde natiuus calor extinctus sit, & paucis pòst diebus mulier decesserit. *Cauteria & vesicatoria abdom. & crurib. applicata.*

Insensibiliter aquam Hydropicorum euacuant & discutiunt. 1. Interna quædam, sudorifera videlicet & medicamenta discutientia, vt decoctum sassafras, ligni guaiaci, sal absinthij, sales theriacales, antidoti magnæ, theriaca, Mithridatium, quæ totum corpus mirabiliter penetrant. Maximè verò commendat Mercatus confectionem cyphoidem Andromachi à Galeno, *8.de comp. med.sec.loc.cap.7.* descriptam, cuius Drac. j. cum liquore conueniente exhibetur. *Insensibiliter aquam euacuantia. Interna.*

Verum talia potius conueniunt, vbi humor in ambitu corporis hæret, quàm cum in cauitate abdominis continetur. Vtiliora sunt, quæ foris applicantur, vt sacculi ex furfuribus, milio, panico, cumino in vino coctis; oleum juniperi, sambucinum, anethinum, vnguentum de arthanita, Agrippæ, Martiatum, emplastrum Heræ apud Galenum, *2.de comp.med.sec.loc.cap.19.* descriptum. *Externa.*

Vel ℞. *Vngu. de arthanita, Agripp.* an. Vnc.i. *rad. ebuli, asari, bryoniæ, ireos* an. Drach.ij. *sulphur viui, stercor.columbini* an. Drach.iij. *olei scorpion.* Drach.vj. *vrinæ pueri impuberis, mellis* an.q.s.

Fiat cataplasma pro toto ventre, ita tamen, ne ventriculum & hepatis regionem attingat.

Vel ℞. *Farin.placentor. sem.lini & cannabis* an. Vnc. ij *stercor. columbini* Vnc.i.

Coq. in lixiuio ad pultis cõsistentiã sæpius agitãdo.

Deinde adde *pulu. sulph. viui* Drach.v. *alumin.* Vnc. sem. *salis comm.* Drach. v. *farinæ lupin. fœnugræc.p ulu. sem.cumini, anisi, baccar.lauri* an. Vnc. sem. *olei laurini, anethini q.s.* F. Cataplasma.

Emplastrum Italis Medicis vsitatum describitur in Dispens. August.

Commendatur & hoc:

℞. *Colophon.* Vnc. iij. *ceræ nouæ* Vnc.ij. *gummi elem. tacamahac.* an. Vnc.i. *salis nitri* Vnc. i. ß. *sulphur. viui* ℥.vj. *pulu. santal.rubr. myrrhæ rubr. mastich. thuris* an. ℥. ß. *ol.laurini* Drach.vj *balsami Indici* Drach.ij.

Infund. santal.rubr. in spir.vini horis aliquot. Postea addatur cæteris, & fiat Emplastrum.

Mercatus hoc laudat.

℞. *Terebinth.* ℔.j. *thuris, mastich. myrrh.* an.℥.vj. *ladani, nuc. mosch. garyophyll. galang. zedoar. cubeb.* an. Vnc.ii.

Puluerisanda puluerisentur. F. Vnguentum, quo venter inungatur.

Vel ℞. *flor.fol.& cortic.ebuli, sabinæ* an. M.j. *rad. ireos* Vnc.i. *scyllæ* Vnc.ii. Coqu. *in olei laurini* ℔.iii. *Vini* ℔.j.& cum forti expressione colentur.

In colatura dissolue *saponis* Vnc.iii. F. Linimentum.

Galenus, *11.de simp.med.facult.* cochleas non vstas terit, & vna cum testis ventri hydropicorum imponit.

Antiqui etiam lutum Minerale circa thermas tanquã cataplasma loco fomenti applicabant. Vtile est hoc.

℞. *Ceræ, picis aridæ* an. Vnc.iii. *alumin. sulph.viui, mannæ thuris, nitri* an.℥.j.ß. *resinæ frixæ* ℔.ß. *olei veteris* Vnc.i. *aceti q.s. ad dissoluendum arida.* M. pro linimẽto.

Celebre & probatum est hoc,

℞. Stercoris

℞. *Stercoris columbini in aceto macerati* ℔.j. *sulph.vivi* Vnc.i. *nitri* Vnc.sem. *pulu.rad.helenij*, *baccar.lauri, anethi,flor.chamæm.*an.Drach.vi.*sem.nasturtij* ʒ.ii.

Coqu.omnia in vino ad iustam crassitiem.

Postea adde *mellis* Vnc.ii.*terebinth.* Vnc.i.sem. *succi ebuli* Vnc.ij.*irid.*Vnc.i.sem.*soldanell.*Vnc.i.*farin.fabar.* Vnc.ii. Misce.

F. Cataplasma.

Huius generis plura videantur apud Galenum,Mercatum,Platerum,& passim alios Practicos.

Aduersus tumorem scroti vtilis est euaporatio per sellam facta ex decocto flor.chamæmel.sambuci, meliloti,absinthij,rorismarini,rutæ & similibus; vel addendo farinam fabarum & puluerem cumini & similium, Fiat Cataplasma.

Crura tumida & inflata lauentur aqua marina vel salsa,in qua cocta sint folia sambuci,baccæ lauri, iuniperi, vel lixiuio ex cineribus vitis, in quo ebulus aut sambucus cocta sint. Aut spongia eiusmodi decocto vel lixiuio vel aqua maceretur,iterúmque exsiccetur,& fortiter cum fasciis circa crura ligetur,donec paululum detumeant.

Galenus, 2.*ad Glaucon. cap.*3. Tumorem pedum in Hydropicis, phthisicis, cachecticis tollit frictione ex oxyrrhodino, aut sale & oleo,aut ex sale iniecto oxyrrhodino.

Forestus hoc Cataplasma commendat.

℞. *Rad.ebuli recent.*M.vi.*bryon.*℔.j.*cortic.exter.sambuc.*M.iii.*fol.cucum.asinini* M.ij.*caul.rubr.*M.vi.*fol.malua* M.ij.*alth.exiccat.*M.iii.Coqu.in aqua communi.

Contundantur addendo *Vnguenti Agrippa* Vnc. iii. *farin.hordei* ℔.sem.

F. Cataplasma, quo crura vsque ad genua inoluantur.

Verum enim verò intemperie viscerum & caussis collectionis seri sublatis, & aquâ ex abdomine euacuatâ, sponte sua tumor hic in cruribus & scroto plerumque euanescit. Vbi exulceratis cruribus de gangræna metus est,lauentur illa cum vino decoctionis flor. vngulæ caballinæ,quibus aliquid mastich.thuris,myrrhæ, lithargyr.additum sit.

Alteratia & Aperientia. Interim dum hæc fiunt, non negligenda, sed diligenter diebus,quibus purgantia non exhibentur,alterantia & viscerum calorem natiuum instaurantia obstructionésque aperientia vsurpanda. Si enim hæc vel omittantur, vel negligentius vsurpentur, frustra sola euacuantia exhibentur. Remanente enim caussa collectionis serosi humoris breui is colligitur.

Commendatur in hos vsus *absinthium*, & quæ parantur ex eo medicamenta; *hepar lupi,extractum hepatis vituli,aqua ex hepate vituli,agrimonia, aliísque plantis hepaticis destillata*; *dialacca,diacurcuma,trochisci de lacca,de rhabarb. de absinth.de eupator.confectio cyphoides* à Galeno 8.*de comp.med.sec.loc.*descripta.Iohan.Anglicus, *in Practica sua*, quæ Rosa Anglica inscribitur, *Electuarium cubebarum dictum* commendat, tanquam singulare arcanum,& nemini nisi accepto pretio communicandum,cujus hæc est descriptio:

℞. *Santal.omnium* an. Drach.j. *spodij,rasur ebor.* ana Drach.i. *sem.ocymi,cubebar.* an.Vnc.sem. vel Drach.iii. *sem.4.frig.major.*an.Drach.ii.*endiu.portulac.* an.Drac.ß. *ligni aloës,nuc.moschat.*an.Vnc.sem.*sacch.*℔.j.

Cum decocto *vel aqua endiuiæ* F.Electuarium.

Non multum ab hoc differt compositio Diacubebe dicta, quæ nomine Paracelsi circumfertur; quam procuIdubio ab Antiquis Medicis mutuatus est.

℞. *Cubebar.* (quos tamen myrtillos *Heydelbeer* nominat) *ocymi caryophyll.* an. Vnc.sem. *santal. omnium* an.Vnc.sem.*rasur.eboris,carabe citrinæ* an.Drac.iii. *sem.4.frigid.major.mundat.*ana Drach.j.*ligni aloës, nuc.moschat.*an.Drach.iii. Cum *syrup.granator.* F.Electuarium.

Ferunt huius solius vsu,præmissis præmittendis,nisi viscerum substantia planè sit corrupta,hydropem tolli.

Vtile est & hoc.

℞. *Trochisc.de absinth.de eupator.*an.ʒ.i. *de rhabarb. de lacca* an.ʒ.i.*hepat lupi præpar.* ℥.ß. *spec.diarrhod.abbatis,aromat. rosat.* an.ʒ.i.*conseru.flor. sambuci* ℥.i.*Mithridat.*ʒ.ii.Cum *syrupo de eupatorio* F.Electuarium.

Vel ℞.*Roob sambuci* ℥.ß. *Mithridatij* ʒ.ii. *spec.diarrhod.abbat.*ʒ.ß.*magist.perlar.oculor.cancri* an.℈.i. Cum *syrupo de eupatorio* F. Electuarium.

Chalybs. Plurimum etiam hîc, præsertim vbi obstructiones adsunt, cùm à Galenicis, tùm à Chymicis laudatur, & multum etiam præstat Chalybs rectè præparatus,cuius supra iam aliquoties facta est mentio.

Verùm hæc omnia notatu dignâ sententiâ Alexandri Tralliani,qui *lib.9.cap.*3. ita scribit, concludere libet:Omnia,& quæ præcesserunt,mala,& quæ nunc adsunt, obseruanda puto,ac vbi præsentem intemperiem noueris,ita ad curationem audacter accedas,non autem vulgarem opionem sequaris, nempe aqua inter cutem laborantes,quouis modo calefaciendos esse.

De Ascite à colliquatione.

Ascites à Colliquatione. Cum etiam supra hydropis à colliquatione facta sit mentio, de eo etiam aliquid hîc addere libet. Hydrops autem hic subitò generatur, & conjunctus est eum febre ardente. Periculosus verò omnino est;cùm ista colliquatione corpus languescat,& omnes vires collabantur,quibus prostratis ægrum sanare difficillimum est.

Duo autem in tali hydrope agenda.Calor immoderatus & colliquans alterandus & refrigerandus, & materia aquosa cumulata euacuanda. Et primò quidem omni conatu Medico opera danda, vt colliquationem inhibeat,& caussam eius tollat,refrigerantibus scilicet, cùm in victu,tùm in medicamẽtis exhibitis,tũ extra cataplasmatis,epithematis,inunctionibus refrigerantibus thoraci & hepati applicatis; & omnino ea curatio hîc instituenda,quæ febribus colliquãtibus debetur. Aqua verò è colliquatione cumulata euacuanda vel sensibiliter per aluum & vrinam, vel insensibiliter discutienda; quod tamen non tentandum, nisi calore febrili prius sublato; cùm ex istorum remediorum vsu calor febrilis facilè augeri possit.

Diæta.

Diæta. Quantum bona victûs ratio ad curandum Hydropem faciat,præter quotidianam experientiam Celsus, *lib.*2. *cap.*22.ostendit. Qui itaque ex toto sibi temperare nequeunt,ad salutem non perducũtur. Ideóque nõ ignobilis Medicus, Chrysippi discipulus,apud Antiochum Regem amicum quendam ejus, notæ intemperantiæ mediocriter eo morbo implicatũ negauit posse sanari, cúmque alter Medicus Epirotes Philippus ipsum se sanaturum polliceretur,respondit,illum ad morbum ægri respicere,se ad animũ.Neque enm res fefellit.Ille enim cum summâ diligentiâ non Medici tantum, sed & Regis custodiretur: tamen malagmata sua deuorando bibendóque suam vrinam in exitium se præcipitauit. Diæta tamen non sit tenuis,sed mediocris & toto morbi decursu æqualis.

In tota victus ratione ab humido abstinendum. Aër igitur eligatur ad calidũ vergẽs & à naturâ suâ salubris; Vitetur humidus, crassus. Somnus sit moderatus, aut paulò breuior cõsueto. Multũ cõducit motus corporis, si modò ab ægro vllo modo iniri possit. Cibus aridior sit,coctu tamen & distributu facilis,non viscidus & humidus qui in aquositatẽ maxima ex parte transit. Ideóque juscula parcè offerãtur,ea tamẽ nutriẽtia, nõ multum aquæ suppeditãtia,ex jure pulli,caponis, carnium, ciceribus rubris, auena. Panis sit bene fermentatus, à furfuribus tamen non planè repurgatus; ita enim aperit magis & abstergit. Condiatur semine anisi, fœniculi, carui, cumini, coriandri. Biscoctum Hippocrates præfert, *lib. de int. affect.* modò ægri concoquere valeant.

valeant. Ex auibus laudantur syluestres, & præcipuè montanæ. Alaudarum esu & visu quendam restitutum se vidisse, testatur Nicolaus Florentinus. Quadrupedum carnes non pingues sint, & assæ potius, quàm elixæ præbeantur. Iecur animalium, præsertim gallinarum, quasi tota substantia vtile, plurimi commendant. Condiantur carnes cinamomo, caryophyllis aniso, fœniculo, petroselino, thymo, baccis juniperi, rusticis etiam allio.

Hydrops halece curatus. [¶ A Fide digno Medico mihi relatum est, Canonicum quendam, ex hydrope periculosè decumbentem, à Medico suo petiisse, vt halecis esum sibi indulgeret. Annuit Medicus, sed hac conditione, ne intra duarum horarum spatium quicquam potulenti post esum halecis assumeret, & integrum halecem, si posset, absumeret. Ægrotus paret. Quid fit? Æger tandem ad vrinæ emissionem stimulatus, tam largè ipsam profudit, vt per horæ ferè quadrantem nulla mictionis quies interueniret, ipsúmque abdomen sensibiliter magis magísque subsidere deprehenderetur.]

A leguminibus prorsus abstineat æger, olera etiam pleraque, cum mali succi sunt, non conueniunt, vt & fructus crudi. Condimenti tamen loco vsurpari possunt asparagi, summit. lupuli, nasturtium aquat, sinapi, cochlearia, chærefolium, gemmæ ex floribus immaturis, genistæ aceto conditæ. E fructibus conueniunt passulæ, amygdalæ amaræ, pistacia, pineæ, cappares, oliuæ. In potu aqua vitetur.

Vinum sit album, tenue & diureticum, vel cereuisia bona lupulo condita, & absinthio, agrimon. rorémarino, saluia, medicata. De quibus tamen non plus bibendum, quàm quantum ad sitim aliquomodo & vitam sustentandum sufficiat. VVierus se ægris suis vltra ℔. ß. vini qualibet die non permittere stricta lege scribit. Et vt minori molestia hîc obedire queant ægri, commodum esse, si ex vitro angusti oris bibant. Humectatur enim sæpius vini stillantis momento lingua, promptius fallitur sitis, nec ejus copia venter grauatur. In eundem vsum passulæ & glycyrrhiza viridis masticantur. Imò si æger tolerare potest, commodum est, planè à potu abstinere; cum experientia testetur, sanatos fuisse quosdam, qui ab omni potu menses aliquot, imò integrum annum abstinuerunt, vt testatur Iacchinus, *in 9. Rhasis cap. 22.* Beniuenius, *de abdit. sanat. caus. cap. 13.* (Anasarcam tamen fuisse existimat. Dodonæus) Alexander Massarias, *libr. 3. cap. 16.* Si tamen sitis valde cruciet, aceto aqua chalybeata diluto os colluere vtile est. Celsus, *loco allegato*, refert, quod Epicuri discipulus quidam Hydropicus, cum non posset æquo animo sitim ferre, vbi diu abstinuit, bibere solitus est, deinde euomuit. Retentio alui noxia est. Ideoque si ea segnior sit, stimulanda vel cibis laxantibus vel clysteribus. Animi Affectus moderati sint.

QVÆSTIO I.

An Hydrops Ascites solo hepate læso generetur?

An hydrops Ascites solo hepate læso generetur. Vulgata equidem & antiqua in scholis Medicorum est sententia, omnem hydropem accidere hepate primario affecto, & proximam ac præcipuam omnis hydropis caussam esse αἰτιατωτάτην. Hepatis læsam, & quidem ab intemperie ejus frigida. Docuit id Galenus. *lib. 5. de loc. aff. cap. 7. ibid. lib. 7. cap. 1. 6. aph. 12. & 42. 2. Progn. t. 1. & 2. 4. de præsag. puls. cap. 9.* Galenum sequitur Auicennas, *lib. 3. fen. 14. tr. 4. cap. 4.* & alij Medici plerique, & adducti sunt in eam sententiam, quod cum hepar officina sanguificationis sit, ibi sanguinem vitiosum generari probabile sit, vbi bonus generatur. Et quia calor innatus hepatis præcipuum sanguificationis instrumentum est, eo læso & hepate refrigerato sanguinē serosum generari, & tādem hydropem induci crediderūt.

Reperti tamen sunt, præcipuè nostro seculo, non pauci Medici, qui à communi ista opinione discesserunt, & quidem primò ea de caussa, quod in sectione hydropicorum sæpe hepar saluum inuentum sit. De quo Mauric. Cordæus, *comm. 5. in lib. 1. Hippocr. de mulieb.* scribit: In hac, inquit, Parisiensi Asclepiadarum familia percelebri magnus & frequens est numerus; Medicorum cateruæ vbique sunt multæ atque conuentus; vix verò inter eos vllum reperies, cui non contigerit Hydropicum cadauer aliquod euiscerare. Quid verò in illis commento superiori simile reperies? Integrum est in multis hepar ex omni parte, quibus exortus est hydrops ab aquoso Liene.

Refert quóque Schenckius, *lib. 3. obseru.* ex obseruation. D. Francisci Tidicæi, quæ historia integrè infra de Tympanite recensebitur, Virum quendam sexagenarium, cùm diu à flatibus & anhelandi difficultate molestatus esset, tandem in Asciten incidisse, eôque mortuum esse, In cujus cadauere aperto hepar nihil ferè à sana hepatis constitutione differre visum est, neque quicquam in eo vel alio viscere vitij oculis notari potuit.

Quæ confirmare videtur id, quod Ioh. Paschalius, *de med. morb. lib. 1. cap. 34.* refert: Mulierem quandam annos 50. natam laborasse Ascite sex annos, & ex casu in lapidem ventrem eius fuisse vulneratum, per quod vulnus cum subitò omnis aquositas euacuata fuerit, incidisse quidem illam in animi deliquium, sed postea in Xenodochio Patauino bonis alimentis assumptis pristinam recuperasse sanitatem. Nam si in muliere quinquagenaria hepar refrigeratum fuisset, vt Ascitem generauerit, certè œconomia illius ita turbata fuisset, vt post aquæ euacuationem tam subitò sanitatem recuperare non potuisset. Quibus accedit & illud, quod Beniuenius, Dodonæus & Langius narrant, quosdam aquæ potu largissimo ab hydrope sanatos fuisse aperto vmbilico. Nam si hepar tàm valde refrigeratum fuisset, non tam facilè sanitati aqua euacuata restitui fuissent, præcipuè post aquæ potum largissimum. Neque in eo effugium patet, quod nonnulli dicunt, hydropem prouenire ab Intemperie hepatis frigida, quæ oculis videri non possit. Etenim hydrops, si ab intemperie hepatis proueniat, non à leui aliqua eius alteratione oritur, sed à calidi natiui ejus extinctione vel absumptione, quàm caloris & qualitatum hepatis talis mutatio sequitur, vt hepar malè affectum fuisse etiam oculis pateat, quale tamen nihil in hydropicis demortuis sæpe inuenitur. Deinde hepar saluum esse posse, & nihilominus hominem in hydropem incidere, eo probatur, quod non solum hepar, sed & lien sanguificationis organum sit, & propterea eo læso etiam hydrops oriri possit.

Quod præter experientiam confirmatur autoritate Hippocratis, qui *lib.* περὶ παθῶν scribit: γίνεται ὕδρωψ καὶ ἀπὸ σπληνὸς, ὅταν νοσήσῃ: generatur hydrops etiam à splene, cum ægrotauerit. Et *lib. 1. de morb. mulier.* docet, splenem humorem aquosum ad se trahere, vt qui rarus & spongiosus est, & secundum ventriculum situs, generationémque hydropis ex splene eò loci integrè describit. Idem docet, *lib. 4. de morb.*

Neque est, vt quis ad id confugiat, dicátque per consensum lienis hepar malè affici, atque ita hepate affecto, tantum hydropem generari. Præstantissimi enim Medici & inter eos Vesalius, *cap. de liene*, in hydrope lienem vitiosum hepate planè saluo deprehensum fuisse testantur; atque ipse etiam in hydropico quodam & simul scorbutico, omentum corruptum, lienémque prauè dispositum hepate saluo vidi. Præterea Hippocrates etiam 2. *Progn.* docet; Hydropem aliquando ab hepate, aliquando ab Ilibus oriri, de quo *quæstione.* 2. dicetur. Allegari etiam hîc solet locus Hippocratis, qui 2. *Prorrhet.* scribit; eum qui ab hydrope conualiturus est, εὔσπλαγχνον esse oportere: cum εὔσπλαγχνος videatur non esse is, cui hepar malè affectum

σύσπλαγχνον quid? ctum est. Verum argumentum parum firmum præbere videtur hic locus. Etenim si per τὸ σύσπλαγχνον intelligatur omnimoda sanitas viscerum, nullus hydropicus affecto hepate vel liene euaderet; cum tamen experientia contrarium testetur; & frustrà ab Hippocrate aliisque Medicis tot præscriberentur medicamenta. Τὸ σύσπλαγχνον igitur hîc vel ad naturalem statum refertur, quasi dicat Hippocrates, eum qui ab hydrope liberari debet, necessariò robusta viscera habere debere, quæ grauiori morbo non succumbant; vel si de statu morboso id accipiendum, σύσπλαγχνοι sunt, quorum viscera morbo quidem sunt correpta, nondum tamen scirrhosa, putrida & corrupta, sed talia, vt ad statum naturalem redire possint.

Hydrops ex Intestinis etiam. Imò ex aliis quoque partibus hydropem originem ducere posse, nonnulli existimant. Nimirum ex intestinis, si illa perforentur, & homo non statim moriatur, sed humor aquosus in abdominis cauitatem ex iis exstillet, & ventrem in tumorem attollat.

Ex renibus. Deinde ex renibus, si nimirum propter obstructionem vel maximam imbecillitatem serum ad se non trahant. Tùm enim in corpore retentum facilè in ventrem confluere potest. Idem accidit, si renes exulcerentur; obseruauítque Platerus, vt *lib. 3. obseru.* habet, in quodam Ascitico vtrumque renem multis vlceribus perforatum fuisse, adnatis hinc inde vesiculis partim ruptis, partim integris, exteriori superficiei hinc inde adhærescentibus, vnde sanies & serum in abdominis cauitatem liberè exstillauit. Idem etiam post calculi vesicæ incisionem & è vesica extractionem fieri potest. *Ex vesica.* Si enim vulnus non rectè consolidetur, sed cuti cicatrix obducatur, interno vulnere adhuc hiante, per id vrina exit & in abdomine cumulatur. Ita si calculus vreteres transiens magnus & asper eorum membranas rumpat, tum vrina per viam apertam in cauitatem ventris fluens breui tempore, hepate saluo, hydropem excitare potest.

Hydrops ex vtero, hepate saluo. Ex vtero etiam fieri potest hydrops saluo hepate, fertúrque passim historia ex Iohan. Heintzio, Medico olim in valle Ioachimica, de ancilla quadam, quæ ob errores in victu commissos in mensium suppressionem incidit, & tandem in tumorem ventris, vt ea de causa malè audiret. Bene autem sibi conscia cum de vita desperasset, vt mortuæ corpus secaretur, pro innocentiæ testimonio petiit. Secto cadauere & emissa plurima aquæ copiâ viscera omnia salua reperta sunt. Iecur optimè affectum, lien laudandus. Pulmones verò ob aquam, quæ in thorace penetrauerat, dimidia ex parte corrupti, itémque omentum & testes. Hi enim ab vtrâque parte non solum tumidi ad magnitudinem capitis recens nati infantis, sed & liuidi, fungosi, plurimis vesicis aquosis, quæ maiore ex parte ruptæ fuerant, & in vlcera degenerauerant, reperti sunt, vt proculdubio à testibus, non verò ab hepate aquæ illa copia in abdomen effusa fuerit.

Hydrops à colliquatione. Tandem à colliquatione quandoque fit hydrops, hepate non præcipuè affecto, multo minus refrigerato. Eius mentionem facit Hippocrates, qui *lib. 1. epid. s. 2. t. 35. & 36.* ἐκ κακῆς συντήξιος, ex mala colliquatione, viguisse præter dysenteriam, lienteriam, diarrhæam, etiam hydropem scribit. De eodem Galenus, *3. de sympt. causs. cap. 2.* Fit interdum quædam ἀνασοιχείωσις colliquatio seu resolutio seu dissolutio, siue quocunque nomine alio appellare libet, aliquando totius corporis, aliquando succorum, qui in venis sunt, duntaxat. Quod autem ex ea colliquatione prouenit, aliàs ad ventrem confluit, aliàs ad vrinam, aliàs ad sudores pellitur. Ac succis quidem, qui in venis habentur, in serosam saniem solutis, re[illegible] ad excrementum id contrahendum sunt nati [illegible] sunt, serum quidem à venis expurgant, [illegible] autem ad vesicam quotidie mittunt. Vbi autem renes trahere non valent, venæ eiusmodi serum in ventrem mittunt, aut toti corpori id partientes subitaneos hydropum status inducunt. Facit & huius hydropis mentionem Pereda, *in Schol. in Michaël Paschal. meth. med. de hydrope*, & Petrus Salius Diuersus, *de affect. partic. cap. 9.* qui refert, se obseruasse in febribus hac de caussa ventrem vno atque altero die ita intumuisse, ac si per menses plures Ascite ægri tales laborassent. Ipse autem distinctione hac controuersiam componi putat; statuítque, tres esse hydropis species, ratione materiæ distinctas; Anasarcam à materia pituitosa & cruda; Ascitem ab aqua; Tympanitem à flatu, Hásque hydropis species omnes fieri ex vitio hepatis immediatè ex intemperie malè affecti, siue id fiat primariò per propriam passionem, siue per consensum & secundariò. Hásque omnes non subitò, sed sensim fieri. Etsi verò præterea tumor ventris quandóque ab aqua accidat, cuius Galenus, *sympt. causs. t. 2.* meminit, qui ab intemperie calida & corporis colliquatione fiat, cum colliquato sanguine & succis, qui in venis sunt, renibus non attrahentibus, subitanei hydropum status fiunt, quales ipse etiam obseruauit: tamen hydropis speciem esse negat ideo, quia non tam generetur vitio hepatis, quàm ex mala totius intemperie. Deinde quia materia, quæ vi colliquationis gignitur, potius est calida, quam frigida; cum in hoc hydrope omnis materia, quæ vitio hepatis generatur, sit frigida. Tertiò, quia verus hydrops sensim generatur; hîc verò tumor subitò. Verum principium hîc petit, cum ideo hunc tumorem verum hydropem esse negat, quia hepatis vitio non generetur: cum hoc ipsum in quæstione sit, an omnis hydrops ex hepate generetur?

Carolus Piso, *in lib. de morb. ab illuuie serosa natis*, Serosi humoris in abdomine collectionis, atque ita hydropis Ascitæ caussam statuit expurgationem per renes fieri solitam deficientem & suppressam. Quod autem serosus humor, per renes consueto modo non euacuetur, caussam esse dicit, quia aut serum ex prima officina non distribuitur ad secunda viscera, hepar & lienem, sed in mesaraicis restitat, gastricis, epiploicis, aut certè portis, radicibúsque earum, & conuexa viscerum non peruadit; aut vbi transgressus est viscera, hæret in stipitibus cauæ siue arteriæ siue venæ splenicæ, & hinc inde tam in radicibus eorundem vasorum, quam in ramis emulgentibus, & per corpus renum dispersis, ibique subsistens renes euadere non potest, de qua sententia postea, *quæst. 2.* plura dicemus.

Cum ergo in re tam seria & tanti momenti Medici discrepent, omnino operæ pretium est, diligenter in veritatis inuestigationem hîc incumbere, & rem ipsam omni autoritate sepositâ perpendere. Vt verò ab eo, quod apud omnes in confesso est, incipiamus, aquam seu humorem serosum in abdominis cauitate plerúmque collectum, idque distendentem proximam & continentem hydropis Ascitæ caussam esse, omnes concedunt. Cuius autem partis vitio aqua colligatur, de eo, vt ex iis, quæ hactenus dicta sunt, patet, non omnes consentiunt. Plerique euidem hepatis vitio, quod pro sanguine bono & laudabili serosum generet, id fieri statuunt. Verùm si non solùm autoritates attendamus, sed quid in ægris quotidie fiat, obseruemus, omninò concedendum est, quandoque saluo hepate aquam in abdominis cauitate ita colligi posse, vt inde intumescat, vt supra satis probatum est. Lienem certè saluo hepate malè interdum affici in hydropicis & autoritas Hippocratis, *lib. περὶ παθῶν & lib. 1. de muliebribus*, supra allegata & obseruationes doctissimorum Medicorum, testantur.

Neque venæ mesaraicæ, quæ chylum à ventriculo ad hepar & lienem transmittunt, extra culpam semper sunt, vt supra dictum, & quæstione sequenti etiam probabitur. Neque etiam hoc negari potest, renum, vreterum, vesicæ & aliarum partium in ventre inferiore vitio aquam in abdomine colligi posse.

Ideóque vt hæc concludamus, hydrops, qui non à priuatæ alicuius partis, renum, vreterum, vesicæ vitio generatur, sed ex iis partibus, quæ secundæ coctioni inseruiunt, in specie & κατ' ἐξοχὴν hydrops appellatur, cũ is frequentissimè accidat. Est enim vsitatum, vt de omnibus dicamus, quod frequentius accidit.

Interim non est negandum, etiam aliis de caussis, nec organis secundæ coctionis læsis, humorem aquosum & serosum in abdominis capacitate colligi, & inde ventrem intumescere posse, scilicet ex intestinis, renibus exulceratis, vt obseruauit Platerus; item vreteribus à calculis transeuntibus, vel ruptis, vel ita extenuatis, vt serum transsudare possit, vt & vesica vel rupta vel vulnerata, & vulnere malè curato. Nam hæc vasa & receptacula sunt sero è corpore euacuando destinata. Si verò alicubi in iis via aperitur, per illa serum & vrinam in abdomen destillare posse, extra controuersiam est. Nonnunquam & à caussa aliqua externa & vi illata, venarum mesaraicarum, quæ omentum & mesenterium perreptant, aliqua rumpi & aperiri potest, è qua primò sanguis in ventrem confluit. Si verò vulnus in vlcus conuertatur, serum continuò ex eo in abdominis cauitatem destillare & hydropem excitare potest, quam etiam cruenta deiectio & vomitio aliquando præcedit & putulenta sequitur. Idem à testibus in mulieribus accidere posse, satis docet historia illa & obseruatio Iohan. Heintzij, supra allegata de ancilla hydropica, in qua hepar & lien salui reperti sunt, testes verò valde tumidi & vesicis aqua repletis turgidi aquam in abdomen effuderunt: & notum est, quantum vulnera, quæ articulis & neruosis partibus infliguntur, si non rectè tractentur, ichoris & serosi humoris effundant, parte vulnerata nutrimentum affluens non bene coquente & assimulante, ac humoribus vitiosis è corpore ad locum affectum confluentibus. Idem ergo si accidat in parte aliqua in abdominis cauitate, magnam aquæ & saniei copiam in abdomine colligi posse, manifestum est.

Hi ergo tumores omnes cum etiam ab aqua in abdomine contenta ortum habeant, si rẽ ipsam spectes, aquæ inter cutem & hydropis nomen merentur: quia tamen hi tumores abdominis rariores sunt, nec etiam ab antiquis annotati, atque aliam etiam caussam & curandi rationem, quam vulgatus hydrops habet, plerique hydropis nomine eos non dignantur. Verùm de nomine hîc non litigandum, sed illud potius dispiciendum, à qua caussa humoris aquosi in abdomine collectio fiat, vt curatio postea rectè institui possit.

Eadem ratio est hydropis, qui ex colliquatione sanguinis & succorum in venis prouenit. Petrus Salius Diuersus equidem veram hydropis speciem esse negat: ipse tamen caput, in quo de eo tractat, inscripsit, *de hydrope ex colliquatione*: & licet Galenus, 3. *de sympt. causs. c.* 2. non hydropem, sed ὑδερώδεις καταστάσεις nominat: tamen ipse hydropem ὑδερικὴν παρέγχυσιν nominat. Et 2. *ad Glaucon. c.* 3. διάθεσιν ὑδερικὴν & ipse Hippocrates, 1. *epid. comm.* 2. *t.* 36. hydropis nomen tumori ἐκ κακῆς συντήξεως tribuit.

Hercules Saxonia equidem *lib.* 3. *Pract. c.* 22. adhuc aliam, præter hactenus enumeratas, caussam addit, & hydropem etiam à sanguine fieri asserit, scribitque fuisse quendam religiosum ad Spiritum Sanctum, qui patiebatur herniam, & cùm semel factus esset intestinorum prolapsus, repentè factum esse hydropicum, & eodem etiam die tabidum. Cùm verò post 14. dies mortuus esset, inuentas fuisse in ventre 10. vel 14. libras sanguinis: quibus euacuatis venter ita detumuit, vt nulla amplius moles consisteret. Verum enim verò tumor equidem ventris fuit ex sanguine per venam aliquam effuso ortus, sed non hydrops, qui, vt nomen ipsum indicat, tumor est ab aquâ ortum habens; patétque tumor ventris latius, quàm hydrops.

QVÆSTIO II.

Qua caussa prima sit collectionis humoris serosi in Ascite?

Seposito autem illo hydrope & tumore abdominis, aut quomodocunque appellare libeat, qui ex renibus, vreteribus, vesica, vtero ortum habet, de eo saltem hîc quærimus, qui hactenus ab hepate solum prouenire creditus est, & qui κατ' ἐξοχὴν hydrops appellatur, ac frequentior est, quænam sit prima collectionis aquæ in eo caussa. De quo Autores etiam non parùm discrepant. Plerique statuunt, sanguificatione in hepate læsa id euenire. Etenim vt in ventriculo accidit, vt is se non rectè habens, vel cibos crudos relinquat, vel eos vario modo corrumpat, vnde etiam vomitus & fluxus alui sæpe sequuntur: ita in hepate idem fieri putant. Dum enim sese rectè non habeat, chylum vel imperfectè elaborari, & crudum ac aquosum sanguinem gigni, statuunt, id quod fit in cachexia & Anasarca, vel corrumpi, id quod fiat in Ascite. Etenim generari pro sanguine bono sanguinem prauum, & qui boni sanguinis partem exiguam, multas verò serosas & salsuginosas partes contineat. *Quæ caussa prima sit collectionis humoris serosi in Ascite?*

Quæ verò sit dispositio vitiosa in hepate, ob quam sanguis hîc vitiosus generatur, itidem non eadem omnium est sententia. Vulgata sententia est, fieri id ab intemperie hepatis frigida. Alij tamen etiam ab intemperie calida id fieri posse, existimant. Scribitque Alexand. Trallianus, *lib.* 9. *cap.* 3. non omnes aqua inter cutem laborantes quouis modo calefaciendos esse, & quosdam etiam à refrigeratione adiutos esse. Si nimirum hepar ob caliditatem præter naturam sanguinem bonum non generet. Auicennas [illegible], *lib.* 3. *fen.* 14. *tr.* 4. *cap.* 13. scribit, non attendendum illud esse, quod dicitur, omnem hydropem curari medicamentis calidis. Hoc enim tantùm vt plurimum verum esse, & experientia sibi constare, curatum esse hydropem ab intemperie calidâ refrigerantibus. *Qualis sit hepatis dispositio, ob quam hic vitiosus sanguis generatur? Sec. Trallianum.*

Cardanus quoque, 1. *prognost.* 2. *& in* 12. *aph. Hippocrat. sect.* 1. Hydropem Asciten & Tympaniten oriri statuit ex intemperie hepatis calida & sicca, idque ideo, quia in hydrope adest sitis, quæ est indicium caliditatis & siccitatis & non tollitur, nisi refrigerantibus & humectantibus, & quod in magna frigiditate hepatis homo non deducitur ad hydropem, sed ad fluxum vrinæ, ad inappetentiam, malum calorem & morbos frigidos alios, & quod è magnis sanguinis effusionibus, quæ contingunt per vulnera, nemo fiat hydropicus, cum tamen ibi fiat summa refrigeratio hepatis: Sed potius in fluxu hæmorrhoidum & mensium ob corruptionem sanguinis. Insuper addit, si adesset frigiditas hepatis in hydrope, medicamentis calidis iuuarentur ægri. Experientiam tamen contrarium testari statuit; cum ab aromatibus omnes lædantur, à malis verò punicis iuuentur, cùm corruptioni maximè resistunt, etsi neque vrinam neque aluum mouent. Quapropter ille hydropis curationem instituit per refrigerantia hepar, & ipsum ac renes confortantia & vrinam prouocantia, atque indicium rectæ curationis esse scribit vrinæ attenuationem. *Cardanum.*

Fernelius, *lib.* 7. *de part. morb. & sympt. cap.* 8. caussam proximam statuit hepatis siccitatem vehementem, ob quam ceu rimis, sicut in terra sicca accidit, dehiscat & diffindatur, vt serum amplius continere non possit, atque inde caussas omnes, quæ hepar vehementer exiccant, hydropem i[illegible] posse statuit. *Fernelium.*

Eadem Plateri est sententia, qui simul docet, siccitatis huius caussam [illegible] intemperiem potius calidam, quàm frigidam, id quod summa sitis hydropicorum & vrinarum rubedo, aliáque potius caloris, quàm frigoris indicia *Platerum.*

indicia demonstrant, & quod caussæ, quæ hydropem inducunt, potius sint calida, quàm frigida, aromatum & calidorum nimius vsus, vini generosi continuatus potus, calida medicamenta, morbi calidi, vt febres ardentes, diuturnæ & similes.

Guarinonii. Christophorus Guarinonius, *Consil.* 573. Leucophlegmatiam quidem fieri statuit à sanguine imperfecto, & sanguinem tùm esse crudiorem ac imperfectum, & pituitæ quasi speciem habere asseritːat in Ascite & Tympanite hoc fieri negat, ac tum non sanguinem perfectum & pituitosum abundare, sed aquam aut serum flauum existimat, eúmque humorem serosum non prouenire ab imperfecta coctione, cùm omnis coctio afferat crassitiem & imperfecta imperfectam, nunquam verò tenuitatem: ideóque aquam illam potius à calore colliquante & resoluente fieri statuit, materiæ in vapores conuersione, qui póstea in aquam concrescant. Docet nimirum, chylum, qui in ventriculo è cibis elaboratus est, dum sub venarum torrefaciente calore versatur, in vaporem primum, deinde in aquam mutari, & calidam illam intemperiem non solum esse in hepate, sed etiam in reliquis partibus, per quas transit, quæ chylum in vaporem resoluant, atque sub specie vaporis in abdominis cauitatem excludant, vbi calore amisso in aquam resoluatur: ideóque etiam hydropicis semper iecur siccius & densius est, numquàm mollius, & præterea atro colore præditum, quod malæ nutritionis indicium est, quod cum sit durius, etiam calorem intensiorem retinet, & fortius, quàm par est, in chylum agit, eúmque sicut renes, in vapores resoluit & per membranam extrudit. Atque hac de caussa etiàm ascite laborantes parum vrinæ, eámque valde coloratam excernere scribit, cum parùm serosæ materiæ ad renes perueniat, bilis verò multum in hepate generetur. Idque huius rei argumentum esse putat, quod à febribus ardentibus sæpe fiat hydrops, sicut in pituitosis leucophlegmatia & tumores artuum. Et si ab hepatis frigiditate proueniret aqua, cur non potius inde crudus chylus & leucophlegmatia proueniret, quam Ascites & Tympanites. Ac si à frigiditate hepatis talis sanguis generatur, cur non ille à venis superioribus attrahitur & inde anasarca generatur; cum aliàs sanguis vitiosus in hepate genitus in venam cauam distribui soleat? Nam obstructio venarum, quam nonnulli volunt, in caussa esse non potest. Etenim si sanguis multò crassior, quàm serum, hydropis caussa, ad alias partes nutriendas transire potest, cur non serum tenuius easdem etiam penetraret? Et si in hepate generaretur, cur non potius per proximas & patentes vias euacuaretur, & vel per vrinam, vel per aluum excerneretur, quam in abdomen destillaret? Cur autem halitus, inter peritonæum & intestina expressus nunc in aquam, nunc in flatus mutetur, id ex materiæ & efficientis ratione prouenire docet. In Ascite enim & efficientis seu caloris, & materiæ, quæ nimis terrestris est, ratione chylum in vaporem conuerti, qui in aquam mutetur. In Tympanite verò ob calorem magis assantem, & materiam magis terrestrem in fumum, qui in flatus abeat, mutari. Addit is & hoc, si vulgata sententia vera est, nimirum ab hepate refrigerato hydropem fieri, & ascitem ab hepate magis refrigerato, tympanitem à minus refrigerato, sequeretur, quod Ascites esset curatu difficilior, quam tympanites; cum tamen contrarium quotidiana experientia demonstret, idque ideò fieri statuit, quoniam morbi ex humore melancholico contracti sint pertinaciores.

Tandem sunt quidam, qui quidem ipsi caussam generationis humoris serosi in hepate quærunt, & vitiatam *αἱμάτωσιν* ob frigiditate[illegible] esse statuunt, atque in eorum sententiam incli[illegible]i à frigiditate vel potius caloris defectu eam p[illegible]e existimant, sanguificationem tamen non à nuda [illegible]emperie deducunt, sed à calidi natiui & humidi radicalis peculiari in hepate defectu & penuria non facilè explicabili, & quod non nisi ex effectu deprehendatur vitio, vnde etiam hepar eorum, qui hydrope perierunt, minus rubicundum, sed albicans & iusto siccius apparere, atque calidi natiui hunc defectum tàm à caussis frigidis id extinguentibus, vel suffocantibus, quam calidis id dissipantibus & absumentibus, atque in hydropem à caussis tam calidis quàm frigidis generari posse statuunt.

Cùm ergo in re tam vtili & cognitu necessaria Medici ita opinionibus discrepent, omnino in veritatem diligenter inquirere, operæ pretium est; cum nisi de vera caussa & modo collectionis humoris serosi in abdomine constet, curatio rectè institui non possit. Ideóque meam sententiam, etsi in Medicorum scholis minus tritam, candidè proponere libet, idque eo libentius, quod eandem sententiam maxima ex parte fouere iam videam Carolum Pisonem, Medicum clarissimum, & in morborum caussis inuestigandis diligentissimum. *Authorem.*

Primò ergò illud tenendum, autores pleróśque hìc mox à ianua aberrare, dum in solo hepate caussam collectionis serosi quærunt. Monstratum enim est, *quæstione præcedente*, sæpe hepate saluo hydropem generari. Et quidem de iis aquæ in abdomine collectionibus, quæ ex intestinis, renibus, vreteribus, vesica læsis, ex iis hinc aquæ in abdominis cauitatem destillationibus oriuntur, res manifesta est, sed tamen de eo hydrope, qui frequentior est, & citra harum partium vitium, accidit, idem etiam verum est, obseruatúmque, sæpe hydropicis, qui sanguificationis vitio in hunc morbum lapsi crediti sunt, hepar post mortem saluum repertum fuisse, & rationes hoc ipsum suadent. Nam si in hepate serum illud generaretur, cur non à venis attraheretur, & in totum corpus distribueretur, vt in anasarca fieri solet? aut cur non per patentes vias, præcipuè vrinam, excerneretur; cum nullum in renibus vitium sæpe deprehendatur in hydropicis? Neque coctione, siue bonâ siue malâ, plus humoris & aquæ ex chylo fieri potest, quàm quantum eius in eo inest, & illa ipsa aqua, quæ sanguini permiscetur, in chylo iam fuit ex cibo potuque relicta, vt esset ὄχημα τροφῆς & distributioni alimenti inseruiret. Vt verò ex chylo corpore composito & heterogeneo aqua saltem fieret, impossibile est: neque in venæsectione, si in hydropicis ea instituatur, aqua mera, sed sanguis, & sæpe pauco sero dilutus emittitur: & aquam illam hydropicorum non in hepate ex læsa sanguificatione fieri, sed ex cibo & potu assumpto colligi, etiam illud docet, quod quidam à potu omnino abstinentes ab hydrope liberati sunt. Ita refert Plinius, *natural. histor. lib. 7. cap. 18.* Iulium Viatorem, equitem Romanum, voluntate sitim vicisse, cum aquæ subter cutem fusæ morbo laboraret; Et Beniuenius, *de abdit. sanat. & morb. causs. cap. 13.* refert, se rustico cuidam, quem aqua intercus malè habebat, consulenti respondisse, sanari eum non posse, cum morbus iam inueterasset, nisi vltrà non bibat, quàm vt vitam sustineat. Rusticum dicto obtemperasse, & per annum nihil bibisse ac sanatum fuisse. Quæ omnia cum ita sese habeant, vero consentaneum non videtur, in ipso hepate serum, proximam hydropis caussam generari, sed citra hepar colligi, & aquam in hydropicis cumulari, quòd quicquid eius cibo & potui permistum est, ad conuenientes euacuationis vias non peruenit, & neque per lienem, neque hepar, ad renes penetrare potest, sed in venis mesaraicis gastricisque & epiploicis citra hepar subsistit. Nam quod Guaritonius non in primis viis hanc aquam colligi, sed chylum in vapores resolui, qui in cauitate abdominis in vapores concrescant, vero consentaneum non est. Dissectis enim hydropicis ipsa viscera aquâ turgida reperta fuerunt, quæ postea in ventris cauitatem fluxit. Neque etiam semper adest calor torrefaciens. Verùm de loco collectionis dicentur plura ob materiæ connexionem *quæstione seq.*

Hydrops sæpè hepate saluo generatur.

Caussæ

Cur serum in primis viis subsistat?

Caussæ autem, cur in primis viis aqua & serum, quod cibo & potui permistum est, subsistit, supra explicatæ sunt. Nimirum non ipse chylus, atque serum in eo sponte vel ad lienem, vel ad hepar & hinc ad renes ruit, sed à partibus istis attrahitur, inseruiúntque διαδόσῃ & distributioni chyli, ac seri, quod in eo est, duo viscera, hepar & lien, quæ serum in chylo etiam ad se trahunt, & porrò ad renes amandânt. Maiorem tamen partem seri & aquæ, & quidem per vias propiores è ventriculo lien ad se trahit, & τὰς ἰκμάδας περιττὰς, humiditates superfluas, vt Aristoteles docet, ad se trahit, vt pluribus *in tractatu de Scorbuto* monstratum est: reliquum, & quod distributioni chyli ad hepar satis est, cum eo simul ad hepar transit, & officio suo functum, è vena cauâ ab emulgentibus venis attrahitur, & per renes ad vesicam è corpore euacuatur. Ex quo patet, caussam hydropis non minus in liene, quàm hepate, imò forsan sæpius, quàm in hepate hærere.

Distributio seri quomodo impediatur?

Distributio autem ista seri læditur facultate attractrice (imò etiam expultrice) vel læsa, vel impedita, vel ob errorem externum frustratâ. Carolus Piso quidem in ea est sententia, serum ideo in corpus distribui, quia sit confusum sanguini, & per necessariam concomitantiam trahatur. Trahi autem sanguinem propter indigentiam habitu corporis inanito; non verò trahi, vbi nulla est eius indigentia. Ideóque inter hydropis caussam etiam refert Plethoram, seu plenitudinem in toto, ob quam & indigentiam nullam attractio in toto & consequenter in visceribus cesset: inprimis tamen hic eam saltem plethoram admittit, quæ fit ex menstrua purgatione & hæmorrhoidum fluxu suppresso: eam verò plethoram, quæ ab aliis caussis fit sanguinem non serosum, sed potius crassum gignere existimat. Serum autem in plethora ea plurimum abundans à reliquo secretum per se exsudare in cauitatem abdominis scribit.

Verùm abundantiam sanguinis in toto vix hydropis caussam constituendam puto. Etenim etsi facilè concedam, illud serum, quod venæ cauæ inest, per necessariam cum sanguine concomitantiam in totum corpus distribui: tamen alio modo sese res habet in prima coctione & chylo, habétque lien facultatem aquosa attrahendi, etiam sine chylo, quod & Hippocrates & Aristoteles docent, & experientia testatur, cùm post vinum, vel cereuisiam, vel alium potum largius haustum, paulò pòst aqua, quæ in eo est, eâdem ferè quantitate, quod etiam in thermis & acidulis accidit, per vrinas excernatur, quod per lienem fieri plerique doctiores Medici concedunt. Ideóque collectio aquæ & seri potius in organis, quæ distributioni chyli inseruiũt, quam in venâ cauâ quærenda est. Et si collectio seri in vena caua ideo facta, quod attractio in habitu corporis cesset, fieret, facilè vel per sudores vel per vrinam & consuetam viam euacuari posset, vt non opus sit, eam in abdomen regurgitare & penetrare. Quapropter quod distributio seri debito modo non fit, læsa facultate attractrice fit, ideo quod in visceribus, hepate & liene inprimis, calor natiuus actionum omnium instrumentum deest. Deest autem calor in visceribus, vel quia extinguitur à nimio refrigerantium vsu, quæcunque illa sint, seu assumpta seu extra applicata; vel suffocatur, quod fit in plethora, præcipuè ex mensium & hæmorrhoidum suppressione, vtpote in qua serosi humores vnà cumulantur, & viscerum horum calorem suffocant; vel dissipatur, quod fit ab omnibus, quæ calorem viscerum dissipant & humidum primigenium eorum absumunt & exsiccant, vt febres ardentes, vini potentis vsus continuus, medicamenta nimis calida.

Secundò impeditur seri distributio propter vasorum angustiam. Etsi enim attractrix salua esse possit, & per se non lædatur: tamen si angustia aliqua sit in vasis, per quæ transit serum, nulla fit attractio, quia non affluit id, quod attrahi debet. Angustia autem hæc fit plerumque ab obstructione à multis crassis viscidísque humoribus, vnde diuturnas & præcipuè quartanas febres sæpe sequi solet hydrops. Si quis etiam angustiam à compressione vasorum in scirrho viscerum & aliis tumoribus addere velit, cum eo equidem non multum pugnauerim; hoc tamen certum est, in scirrho etiam simul obstructionem adesse, neque humores illos induratos saltem extra vasa, sed etiam in vasis hærere.

Tertiò ob errorem externum seri & aquæ distributio non fit, cùm ad lienem præcipuè plus eius confluit, quam vel attrahi, vel iterum euacuari possit. Fit hoc, cùm lien ipse calidior plus, quam debebat, & auidius humorem aquosum attrahit, vel cum in siti nimia potus nimius hauritur. Ita memini puellam in febre tertiana, cum intensius sitiret, & integrum cantharum cereuisiæ secundariæ vno haustu ebibisset, in hydropem incidisse, quæ tamen aquæ per aluum eductione, inprimis Mechoacannæ vsu, iterum conualuit. Sic refert etiam Carolus Piso, adolescentem quendam cum in tertiana aquam intemperantius bibisset, sub eius declinatione in Ascitem incidisse, sed illum vnius tabulæ Diacarthami vsu, aquâ in abdomine restitante per aluum affatim redditâ, breui restitutum fuisse.

Caussa residua in Hydrop.

Quanquam verò hîc quidam obiiciunt, non solum seri in primis viis retentionem, sed sanguificationem læsam caussam hydropis esse ideo, quod pauci hydropici, etsi aqua semel sit euacuata, seruentur, sed in idem malum recidant, quod indicium sit, sanguificationis læsæ, quæ, etsi aqua semel euacuata sit, iterum eam generet: tamen id nostræ sententiæ non officit. Equidem cõcedimus, paucos hydropicos seruari, & quidem ob calidum natiuum & humidum radicale in visceribus absumptum, quæ restituere impossibile est. Fit tamen tùm Hydrops non tàm ob sanguificationem, quàm attractionem læsam.

Quod etiã accidit, si lien vel hepar inueterato scirrho laborent, vt nec rectè attrahere possint, nec humoribus transitum præbere. Cum verò ista mala inueterata curare impossibile sit, etiam hydrops inde ortus curari non potest. Præterea læditur quidem sanguificatio, vnde etiam tandem atrophia partium inferiorum sequitur: sed læsa illa sanguificatio non est caussa hydropis, sed potiùs ab hydrope ortum habet, cum scilicet aqua hepati & visceribus omnibus in abdomine circumfusa, ea corrumpit.

Atque ex his omnibus, quæ hactenus dicta sunt, patet, vera quidem esse pleraque quæ antiqui de caussis hydropis protulerunt, sed iis potius vt caussis remotis, quam proximis. Et licet concedatur, ab intemperie viscerum frigida, aut potius calidi natiui & humidi radicalis in iis defectu peculiari, scirrho item & diuturnis obstructionibus ac substantiæ viscerum corruptione hydropem oriri, sicut nec negatur, ab hisce vitiis etiam sanguificationem lædi, quia tamen non solum alteratrix facultas viscerum, sed & attractrix ab iisdem caussis læditur, hoc iam in quæstione est; an serum & aqua, quæ in hydropicis colligitur, alteratricis, seu sanguificationis vitio generetur, an verò potius attractricis culpâ cumuletur, dum illud, quod aquosum est in potu & cibo, non attrahitur, & per conuenientes vias euacuatur, sed mox in primis viis restitat: quorum hoc probabilius esse, hactenus monstratum est.

An hydrops fit à sale resoluto.

Et vt tandem in hac de caussis hydropicis disceptatione superioribus aliquid adhuc de Paracelsi & eius sectatorum sententia addamus, eos à sale resoluto hydropem deducere, supra dictum, & quidem plerique proximam hydropis caussam statuunt sal aluminosum, quod alij etiam tartarum [illegible]luminosum appellant. Resolui autem sal illud al[illegible]sum & liquescere à variis caussis statuunt. 1. ab [illegible]ientia interni cœli microcosmici, seu stellæ hyd[illegible]picæ & aquosæ, à qua pluuia interna moueatur, quæ salem attingens illum liquefaciat. 2. à propria

propria natura salis, qui natura sua in resolutionem abire aptus natus est. 3. à Diæta aquosa & cibis humectantibus & potu minus conueniente. 4. à similibus morbis, qui salem resoluere possint, de qua re Paracelsus *in duobus tractat. de Hydrope, lib. 2. de tartaro tract. 2. c. 6.* Scheunemannus, *in medicin. reformat.* Petrus Seuerinus, *in Idea Medicin.*

Verùm enim verò Primò etsi aqua Hydropicorum salsa sit tamen ex resolutione salis coagulati vel aluminosi eam factam, nunquam probatum. Nam quæ de pluuia illa interna dicuntur, allegorica sunt, & magis Rhetorum, quam Physicorum & Medicorum Scholis apta, in quibus allegoriis ludere non decet. Deinde omnino falsum est, aquam illam ex viscerum sale resoluto factam esse; cum partes eæ in hydrope sæpe integræ sint. Et si sal eorum resolueretur: tamen tanta copia aquæ inde colligi non posset. Præterea notum est, salem non liquescere & resolui, nisi à partibus oleosis terrenísque, quibus admixtus est, separetur, quod in hydropicis non accidit. Vnde quæ de caussis resolutionis ab iis dicuntur, frustra afferuntur, & partim aliena, partim falsa sunt. Si sal purus alicubi esset in corpore in magna copia, à cibo & potu similibúsque caussis forsan liquescere posset: verum cum talis non detur, frustrà ista afferuntur.

QVÆSTIO III.

Per quas vias aqua Hydropicorum in cauitatem abdominis perueniat?

Postquam hactenus dictum, quomodo aqua in hydropicis primò circum viscera colligatur, iam porrò quæritur, per quas vias collecta in abdominis cauitatem perueniat, de qua re inter autores variè disputatur. Hippocrates hac de re aphorismum habet, 7. *sect.* 55. *Quibus*, inquit, *iecur aqua refertum in omentum eruperit, his venter aqua repletur, atque moriuntur.* Quem aphorismum ita Galenus explicat: *Maximè*, ait, *epar obnoxium, generandis in ea tunica, quæ extrinsecus ipsum ambit, vesiculis aquâ plenis vulgò dictis hydatidibus. Siquidem in iugulatis animalibus apparet, interdum talibus vesiculis refertum. Si ergo acciderit, vt tales vesiculæ rumpantur, in eam peritonæi regionem aqua effunditur, quæ est secundum hypogastrium.* Verum cum dicat Hippocrates, aquam non in abdomen, sed in omentum erumpere, omentum verò solidum sit, sibíque vndique constans & densum, vt nihil in se ex parte alia introlabi & erumpere sinat, præterquam ex liene, illisque partibus; vnde nascitur, aut exedi putat Galenus peritonæum parte illius dextra, quâ iecori propinquat, aut illud, *in omentum erumpit*, in omenti locum explicandum existimat. Verum verbis Hippocratis vix consentanea est illa Galeni explicatio. Expressè enim Hippocrates loquitur non de æquæ in abdomen, sed in omentum eruptione.

Secundum Hippocratem.

Fernelium.

Alij, vt Fernelius, *lib. 6. de part. morb. & sympt. cap.* 8. eos turpiter hallucinari putant, qui existimant per angustos cæcósque poros serosum humorem transferri in capacitatem abdominis. Nam, *inquit*, hac ratione peræquè omnes inuaderet & distribuendis humoribus videretur natura inutiliter vias ductúsque tam multos destinâsse. Adde, quod in iis, quos ex vrina per dies 20. suppressa extinctos nouimus, aquæ nihil deprehensum est per cæcos illos ductus in abdominis spatium defluxisse, quoniam integra nec pertusa sanguinis seríque receptacula. Ipse verò putat, visceris substantiam siccitate & humoris penuria, ceu rimis quibusdam dehiscere, eorúmque ambientem membranam diffringi, vt non amplius serum tenue continere possit, sed id renum more elabi sinat, atque sensim, quasi ex fissa olla stillare in vacuum abdominis spatium.

Verùm enim verò præsupponit hîc Fernelius in omni hydrope hepar affici, quod tamen cum experientia non consentit, & sæpe hepate saluo & rimis talibus non apparentibus, atque integra hepar ambiente membrana hydrope quosdam mortuos esse compertum est. Neque etiam credibile est, in corpore viuente tantam siccitatem induci posse, vt substantia partis præ ea rumpatur & dehiscat: & licet verum sit, caussas calidas, vt vini calidioris nimium potum, calidorum medicamentorum frequentem vsum, & morbos calidos hydropem inducere posse: tamen de eo adhuc quæstio est, quomodo calida ista hydropem inducant, An siccando hepar, vt rumpatur & dehiscat; An verò potius eius calidum natiuum dissipando & humidum insitum absumendo; quod posterius probabilius est. Et si à dehiscente hepatis substantia hydrops oriretur, omnis hydrops esset incurabilis. Licet enim aqua vel per παρακέντησιν, vel per purgationem educeretur: tamen tantundem quotidie iterum influeret. Vesicas illas seu hydatides hepatis quod attinet, licet illæ procul dubio etiam in brutis, & aliis animalibus dentur: tamen nec ex illis tantum seri fluere potest, quantum ad hydropem constituendum necessarium est. Et licet in ouibus & aliis brutis frequenter hæ vesicæ conspiciantur: nemo tamen propter eas illa hydrope laborasse deprehendit. Neque quæ contra cæcos illos meatus affert, satis firma sunt. Neque enim si iis apertis hydrops fiat, omnes in hydropem incidere necesse est, cum id non fiat, nisi adsit magna serosi humoris quantitas, qui vel copia vel acrimonia vasorum orificia aperit. Quod verò quidam, qui ex vrina diu suppressa extincti sunt in hydropem non inciderunt, caussa est, quod serum iam vltra hepar penetrauerat, non in primis viis, quod in hydropis generatione fieri solet, substitit. In eo tamen assentimur Fernelio, quod non simpliciter ad occultos meatus confugiendũ sit. Ipsi enim illi manifesti ductus venarum, quibus sanguis & chylus, ac serum, quod in illis est, defertur, sufficiunt: Si nimirum eorum orificia aperiantur, & humorem aquosum exstillare sinant.

Platerum.

Cum Fernelio consentit Platerus, qui caussas, ob quas hepar exiccari & dehiscere possit, recenset. Idem tamen alias etiam plures caussas addit, & in abdominis cauitatem serum defluere posse putat, ex hepate & liene exulcerato vel contuso & vulnerato; à renibus item si eorum continuitas soluatur; à venarum omentum & mesenterium perreptantium, vt & aliarum partium in ventre inferiore, vteterum puta & vesicæ continuitate soluta.

Verum hepatis & lienis vulnera, contusionem & exulcerationem quod attinet, æger prius ex his morbis moreretur, quàm tantum seri per ea efflueret, quantum ad hydropem necessarium est. Reliquas caussas quod attinet, omnes ad seri in abdomine collectionem facere posse putamus, sed raræ sunt hæ hydropis species, & propterea eas Medici hydropis Ascitæ nomine non comprehendunt, & aliam etiam curãdi rationem, quàm vulgaris hydrops, requirunt.

Adrianus Spigelius, *de corp. hum. fabr. lib. 8. c. 6.* tres vias agnoscit. Prima est illa Fernelij per membranam hepatis ruptam. Addit tamen, hanc Fernelij opinionem haudquaquam semper veram esse; cùm ex iecore aqua etiam sine manifesta continui solutione siue tunicæ & membranæ exterioris, siue etiam ipsius substantiæ effluere possit. Alteram viam ponit venas, quæ per omentum disseminantur, quarum tunicas vel copia dilatat, vel acrimonia exedit.

Tertiam viam aliis ignotam addit, lobum exiguum in caua hepatis parte iuxta portas, qui in ipsam omenti cauitatem totus reconditur, & substantia est mollissimâ, ac tenera membranâ obtegitur, quæ facilè rumpi potest.

Verùm,

Verùm, vt dictum, ipse Spigelius agnoscit, primam viam non semper locum habere. Eadem & ratio est tertiæ viæ. Neque enim per lobum illum exsudare potest aqua, nisi vbi in hepate copiosa continetur, quod non semper accidit. Neque experientiâ probatum, seorsam illam materiam tantum ad lobum illum confluxisse, id quod probandum erat: siquidem in morborum caussis inuestigandis videndum quid fiat, non quid forsan fieri possit. Et si aliquando contingat: tamen ex isto lobo in omentum defluit, & hinc in abdominis cauitatem destillat.

Itaque verbotenus Hippocratis sententiam retinemus, qui in omentum aquam erumpere dixit, & eorum sententiam probabiliorem putamus; qui è venæ portæ propaginibus per omentum sparsis, & præcipuè ramo, qui Gastroepiploicus dicitur Recentioribus, in omentum aquam in venæ portæ ramis subsistentem fluere, & hinc vel tunicis earum rarefactis per διαπήδησιν aut osculis illarum patefactis per ἀναστόμωσιν aquam in abdominis cauitatem influere statuunt. Si enim, vt *quæst. præced.* dictum, aqua illa, quæ cum cibo & potu hauritur, in primis viis subsistat, eaque neque ad lienem neque ad hepar trahatur, atque hinc ad renes peruenire non possit, cumulatur in illis viis, & nisi ad ventrem refluat, in omenti, vt partis laxæ, venas ruit, easque aperit. Aut licet ad lienem perueniat, vel ad cauum hepatis pertingat, inde tamen ad omentum facilè peruenit. Et docet idem *alibi* etiam Hippocrates. *libro 4. de morb.* Nam ita scribit: *In ventriculum autem etiam potus fertur, quò cum expletus fuerit, ab eo lien recipit, & ad venas & omentum transmittit,* Et *lib. 1. de morb. mulierum:* Cum febris vehemens hominem detinuerit, neque dimiserit, sitisque valde corripuerit, & biberit, quod ad vesicam defertur, per vrinam redditur: Lien verò quod reliquum est, ex ventre ad se raptum suscipit, cum sit rarus & spongiæ similis & prope ventrem situs. His ita se habentibus, si neque exsudauit, neque in ventrem dimittatur, ex eo splen attollitur, idque magis, si aqua epota fuerit. At si quis ipsum attrectet, mollis est, veluti lanæ tomentum, interdum etiam durus ac renitens. In tumorem autem sublatus & oppletus per venas aquam in corpus transmittit, præcipuéque in omentum & partes ventriculum ambientes. Idem in mesenterio accidere, & humores serosi ibidem subsistere possunt, quod Hippocrates etiam concedere videtur, *lib. 4. de morb. mulierum.*

Autoritatibus hisce subscribit ipsa ratio. Cùm enim non rarò ex subita potus repletione hydrops fiat, lien verò potulentæ materiæ maximam partem attrahat, in omentum procul dubio ex liene defertur, & deinde in ventrem destillat. Potest tamen idem etiam fieri, si in mesenterio subsistat. In corpore enim vbi in vnaquaque parte plus, quàm par sit, aut quàm continere possit, humoris cumulatum est, altera ad alteram transmittit, vt loquitur Hippocrates, *lib. 1. de morb. mulier.* Nulla verò vicinior, & magis commoda pars est, in quam lien, vt & mesenterium sese exonerare possit, quàm omentum, vtpote quod venas à sola venâ portæ habet, & superior quidem membrana vtramque gastroepiploidem dextram & sinistram inferior autem epiploiden dextram, & posticam; Arterias totidem à cœliaco & mesenterico ramo. Præterea si febrium intermittentium & aliorum morborum latentium hic focus est, vt vult Fernelius: credibile etiam, hîc caussam hydropis inprimis quærendam esse, vt qui febres diuturnas, obstructiones pertinaces, cachexiam & alios huiusmodi morbos sequitur. Rationi denique subscribit experientia, quod in dissectis hydropicis omentum plerunque vitiatum deprehenditur. Ita in ancilla illa hydropica, de quâ Heintzius, omentum corruptum repertum est, liene & hepate saluo. Columbus autem, *lib. 15. anatomia*, lienem & hepar saluum reperit in hydropica, in omento verò refertissimum abscessum. Ego quoque in studioso quodam in Nosocomio Academiæ Hydrope & Scorbuto mortuo hepar & lienem saluum reperi, omentum verò totum penè putredine absumptum. Et talia procul dubio quotidie obseruare est.

Non tamen excludendum hîc est Pancreas. Cum enim in sinistra parte prope lienem situm sit, & in medio splenicam venam ad lienem transeuntem, simul & cœliacæ arteriæ sinistrum ramum habeat, facilè etiam in eo serosi humores colligi possunt. Scribitque Rondeletius, *cap. 35. Pract. Id annotatione dignum est, quod ex frequenti corporum dissectione obseruaui, omnes hydropicos glandulas mesenterij induratas habere* & pancreas similiter.

Etsi verò quis hic obiicere posset, quod Hippocrates, *allegato aphorismo 7. sect. 55.* scribat, quod quibus hepar aquâ plenum in omentum eruperit, illis ventrẽ aquâ repleri & mori; cùm tamen non omnes hydropici moriantur, atque ita non ex omento aqua destillasse videatur: tamen sciendum, non semper aquam ex hepate in omentum deponi, sed etiam ex liene. Deinde non semper, vbi hepar aqua plenum eam in omentum deponit, ægri moriuntur, sed vbi in omentum eruperit. Vox enim ῥαγῇ apud Hippocratem, vt etiam Foesius, *in Oeconomia*, monet, semper violentam & periculosam eruptionem significat, vt hoc loco Hepar valde corruptum supponatur, & eruptio ista vltimus naturæ conatus sit.

QVÆSTIO IV.

An Rhabarbari vsus in curatione Hydropis vtilis sit?

De Rhabarbari vsu in hydrope Medici dissentiunt. Plurimi equidem id valde commendant, scribitque Guilielmus Placentinus, *c. 120.* Indubitanter credat omnis homo, quod solum cum exhibitione Drach. ii. rhabarbari puluerisati & cribellati exhibiti in aurora mixti cum Vnc. ii. oxymel. compos. & Vnc. iii. vel iiii. decoct. lactucarum, scariolæ & radic. fænicul. multos curauimus. Exhibet autem de tertio in tertium pro vitium ratione. Aliis verò diebus, quibus non datur rhabarbarum, exhibet ante prandium & cœnam Vnc. i. ß. oxymel. scillit. vel compos. in aqua decoct. lactucæ, scariol. & rad. fœnicul. Quod remedium etiam probat Erastus, quanquam omnes sumptus rhabarbari ferre non possint. *An Rhabarbari vsus in Hydrope conueniat? Sententia Placentini.*

Alexander Massaria v. rhabarbari vsum in hydrope improbat, ideo, quod Galenus scribit, *in libello de med. purg. fac. cap. 2.* medicamenta, quæ flauam & nigram bilem purgant, dare in hydropicis inutile esse: Et quod Rhabarbarum præcipuè bilem purgat, quæ aquosum humorem quodammodo coercet. Massariam sequitur Ludouicus Septalius, *med. obseru. lib. 7. num. 54.* easdem ob caussas. Verùm hîc ad hydropis caussam respiciendum. Etenim si hydrops originem habeat à bile, quæ per venas mesaraicas ipsúmque hepar dispersa calorem natiuũ viscerum corrumpit, & sæpe etiam, si sit crassior, pertinaces obstructiones parit, imò in calculos quandoque degenerat, quod fit sæpe post icterum longum & diuturnam febrem, tunc non incommodè rhabarbarum vsurpatur, quod humorem biliosum euacuandi visceráque roborandi vim habet. *Massaria. Lud. Septalij Autoris.*

Et cum absinthium, quod in hydrope plurimum prodesse omnes concedunt, non paruam cognationem (etsi vis aperiendi in absinthio minor sit) habet. Et ratio illa Massariæ de bile, aquam quodammodo temperante, saltem locum habet, vbi in vena caua illa consistit. Serum verùm in abdomine contentum temperare non potest. In aliis verò caussis non sine discrimine vsurpandum, sed magis hydragogis supra enumeratis fiden

fidendum; etsi rhabarbarum roborandi viscera gratiâ addi possit.

CAPVT IV.

De Tympanite.

Tympanites. SEcunda Hydropis species est Tympanites, cui nomen à tympano inditum, cuius sonum refert venter flatibus extensus, si manu percutiatur. Antiquiores vt ipsum ab Ascite seu aquoso hydrope distinguerent, siccum hydropem nominare consueuerunt, 4. *aph.* 11.

Caussa.

Caussa. *Caussa* proxima & continens est flatus in abdominis cauitate & sæpe etiam intestinis inclusus, Obseruauit enim Platerus, flatus non solum in abdominis cauitate, sed & intestinis retentos hunc tumorem excitasse, deprehenditque, in quibusdam, qui tympanitici putabantur, post mortem sectis nullum flatum è ventris cauo erupisse, nec ventrem subsedisse, sed intestina, præsertim tenuioria, adeò flatibus distenta & conuoluta prosiliisse, vt in eundem ventrem amplius reponi nequirent, mirumque fuerit, quo pacto in ventre adhuc clauso contineri potuerint. Simile quid obseruauit, Smetius, vt *miscell. lib.* 7. *ep.* 4. refert, Antuerpiæ in puerpera quadam, quæ durante puerperio, ex animi ægritudine mortua est, in cuius dissecto corpore intra peritonæum extra intestina ne guttula quidem aquæ, nec flatûs quicquam inuentum, verum vniuersa intestinorum volumina, imò vnà ventriculus ipse, flatibus distenta & pellucida & tantum non omnis excrementi vacua visa fuerunt.

Tympanites rarò à solo flatu fit. Rarò tamen solus flatus reperitur, sed plerumque aquæ permixtus: prædominatur tamen in tympanite flatus, sicut in ascite aqua, & ab alterutro denominationem tumor accipit. Ita tamen interdum miscentur, vt vtrum ad ascitem, an verò tympanitem hydrops referendus sit, ambigas. Interdum etiam asciten flatus præcedunt, sicut & tormina circa vmbilicum, proculdubio ex flatibus orta, 4. *aph.* 11. Refertque Schenckius *lib.* 3. *obseru.* 126, ex obseru. D. Francisci Tidicæi, virum *Tumoris totius corporis historia dua.* quendã sexagenarium satis alioquin corpulentum aliquot menses antequam ipsi per aquæ accumulationem in manifestum tumorem attolleretur venter, hoc symptomate infestatum fuisse, quod quotiescunque assidens mensæ cibum sumpturus & iam mandere cibum aggrediens, tanta corripiebatur anhelandi difficultate, vt pro crebritate respirandi suffocationis periculum præ se ferret, vt ex eo cibum semimansum ex ore reiicere subinde cogeretur. Idem in hoc symptoma incurrebat, quotiescunque se ad somnum componens iam obdormiscere inciperet. Ipse verò affirmabat, se eo tempore percipere circa hypochondria palpitationem quandam, atque omnino tale quid, ac si præcordiis aliquid viui animalis subesset. Hic vir tandem ascite periit; Cuius hepar cum aperiretur, illius abdomen, quantum externam eius faciem attinet imò dissectum, nihil ferè à sana hepatis constitutione differre visum fuit, neque quicquam in eo vitij, sicut nec in alio viscere, oculis notari potuit.

Cuius symptomatis caussa procul dubio fuit flatus in hypochondrio generatus, qui variis modis, vt de scorbuto dictum, respirationem lædere potest., qui postea ascitem tympanitæ mixtum produxit.

Rarum verò est illud, quod idem Smetius, *loco allegato*, recenset de Tympanite, quem appellat vniuersali, aut potius sarcite flatuoso in iuuene quodam robustissimo Leodiensi, qui cum in conflictu subter axilla dextra ad insertionem musculi brachium adducentis vulnus accepisset, quod punctim factum, inter tertiam & quartam costam, quod in pectoris cauitatem penetrauit, postridiè vulneris accepti toto corpore post vnicam noctem manè turgidus apparebat, non solum pectore, sed & dorso, ventre, lumbis, imò scroto quoque, præterea & brachiis, humeris, collo, vultuque, vt ne palpebras quidem deducere posset, quin etiam in vertice ipso, cute vbique distenta & tumefacta: tumor erat tensus, & cum dolore non paruo, qui tamen linimentis dissoluentibus corpore inuncto paulò post euanuit. Simile quid, etsi in partibus saltem quibusdam anno 1623. mense Iulio obseruaui hic in studioso quodam, qui vulnus accepit noctu in pectore gladio angusto in dextra parte circa tertiam costam prope alam antè in pectus adacto & in dorso proximè spinam exeunte, vt de læso pulmone nihil dubitandum fuerit, cum etiam spiritus cum sono maximo è vulnere exiret. Huic latus dextrum vsque ad diaphragma & collum etiam circumquaque intumescebat; qui tumor tamen postea discutientibus cataplasmatis adhibitis euanuit.

Caussam vniuersalis illius tumoris (proculdubio eadem & particularis illius, quem modò recensui, fuit,) refert Smetius in sufflationem pectoris per vulnus axillare obligatũ subter cute tota nocte illa factũ, quomodo vesicam recentem & flaccidam inserto calamo à pueris inflari videmus. Cui, modò ista opinio rectè explicetur, assentimur. Etenim pulmo respirationis organum est, per quem & fuligines è corde expelluntur, & aër attrahitur; Quæ actio, pulmonis substantiâ integra & vasis omnibus saluis rectè perficitur; & aëris ille commeatus est ad cor, & fuliginum à corde. Si verò pulmo vulneretur, & simul inter musculos duos vel musculos & cutem aëri via pateat, quod in vtroque vulnere factum, aër, vt debebat, non rectà per os & pulmones ad cor transit, neque rursum fuligines è corde rectà ad os, sed aër è vulnere, quasi è folle, in spatiũ inter cutem & musculos inflatur, & hinc porrò in vicina penetrat. Etsi catarrhi ac serosi humores à capite sub cute totũ musculosum genus peruadere, & per collum ac dorsum ad crura vsque & pedes penetrare possunt, cur non & aër ac spiritus flatulentus idem facere possit? Ac videmus cutem etiam in multis animalibus, vt columbis, dum pro esca parantur, inflari posse. Morbus tamen hic Tympanites, ad quem eum refert Smetius, non est; sed in studioso illo vulnerato fuit dextri lateris inflatio, in altero totius corporis.

Quomodo autem hi flatus in Tympanite generentur, non ita planum est, & alij aliter ea de re sentiunt de quo postea *quæst.* 1. dicetur. Nos hoc loco breuiter statuimus, flatum crassum huius hydropis caussam esse, qui quomodo generetur, in Instit. *lib.* 2. *p.* 2. *c.* 7. dictum. Nimirum duo ad flatus generandos requiruntur Primò materia crassa, & quidem plerumque bilis atra. Cum enim ij, quibus atra bilis ventriculo substrata est, flatibus abundent, & ructus plurimos interdum edant, imò sæpe maxima pars ciborum in flatus commutetur si illi flatus retineantur, abdomen distendunt, & hanc hydropis speciem producere possunt. Neque enim in hepate solum huius morbi caussa quærenda est, sed sæpe inprimis viis; vnde rectè Hippocrates, 4. *aph.* 11. *Quibus tormina adsunt, & circa vmbilicum cruciatus ac lumborum dolor, qui neque medicamento, neque aliter soluuntur, in siccum hydropem firmantur.* *Quomodo flatus in Tympanite generentur?*

Deinde caussam efficientem quod attinet, equidem, vt in Institut. *loco allegato* dictum, calor debilis dicitur caussa flatuum, sed non simpliciter talis, verùm ratione materiæ, vtpote quam vincere & discutere non valet; imò sæpè præternaturalis & satis magnus est, ac in materiam totam subitò & violenter agit, eâque agitat, quod in tympanite plerumque fieri existimamus *Quomodo calor debilis sit caussa flatuum.*

mamus. Etenim si calor planè debilitatus & infirmus esset, in materiam non ageret, neque flatus excitarentur. Chylus enim, si sub calore blando versatur in venis mesaraicis, primum sanguinis rudimentum accipit, serumque, quod in eo est, cum chylo relinquitur, donec nimirum suo tempore per conuenientes vias euacuetur. Si verò nimius & torrefaciens quasi calor ille sit, quod subtile & resolutioni aptum est, statim in vapores & flatus resoluit, qui in abdomen distribuuntur. Hepatis tamen & lienis intemperiem non planè excludimus præcipuè in sima hepatis parte, vbi vena portæ ei inseritur. Nam si & illa sua caliditate & siccitate affluentem chylum non blando calore in sanguinem laudabilem mutet, sed eum torreat quasi, quod in eo subtile & resolutioni aptum est, in flatus resoluitur. Atque ita Ascites & Tympanites differunt ratione materiæ & efficientis. Materia enim in Tympanite est melancholica magis; calor verò torrefaciens & adurens; vnde etiam interdum ad remedia frigefacientia confugiendum est, scribitque Mercatus, si hæc omnia præsidia (calefacientia scilicet) non prosint, vtendum esse Hippocratis consilio & prudentia, qui cum multis diebus vsus fuisset in hisce doloribus, calefacientibus & nihil commodi inde percepisset, transiit ad frigida magnâ cùm vtilitate.

Per quam viam flatus in abdominis cauitatem perueniant? Per quam autem viam flatus in abdominis cauitatem perueniant, & vbi hæreant, etiam non ita expeditum est, de quo *quæst.* 2. dicetur. Nos breuiter statuimus, partem chyli tenuem & serosam in venis mesaraicis in flatus mutatam vel per orificia venarum mesaraicarum in ipsam intestinorum cauitatem sese insinuare, vel in mesenterium penetrare, atque inter tunicas illas coërcitos eos tandem permeare & in abdomen penetrare, vel etiam aliquam humoris serosi partem à calore viscerum circumjacentium in vapores resolui, qui cum exitum non inueniant, in abdomine cumulantur, idque distendunt.

Signa Diagnostica.

Signa. In Tympanite venter digitis percussus sonum instar tympani edit, & moles, abdominis minus grauis, quam in ascite, sentitur. Præcesserunt rugitus ventris & tormina diuturna circa vmbilicum, & lumborum dolor: ægro supino iacenti venter distentus ac durus manet, extrema non adeo tument.

Prognostica.

Prognostica. 1. Tympanites inter omnes hydropis species periculosissima est, quia plures partes intemperie, eâque sicca & habituali affectæ sunt, & plerumque etiam contrariæ intemperies concurrunt; & quo magis inueteratus est, eò periculosior est.

2. Tympanites, qui fit ab atra bile multa in ventre redundante, ferè lethalis est, & frustra ægro medicamenta adhibentur.

3. In sicco hydrope stillicidium vrinæ malum est, Hippocrates, *in Coac. lib.* 2. *aph.* 19.

Indicationes & Curatio.

Indicationes. Materia, vnde flatus eleuantur, euacuanda, & caussa, quæ eos attollit, remouenda. Flatus verò, qui iam ventrem distendunt, discutiendi & dissipandi.

Ideoque si pituita adsit, simulque aqua, phlegmagoga & hydragoga exhibenda, ferè vt in Ascite; cum rarò tympanites sit sine aqua. Quia tamen flatus præualent in Tympanite, minus euacuandum, flatus verò discutientia semper præualere debent. Quapropter pro materiæ antecedentis, è qua flatus generantur, euacuatione, vsurpanda ea, quæ ad hepatis obstructiones, vt lienis & venarum mesaraicarum, sunt vtilia, & ad inflammationem ventriculi vsurpantur, vt pilulæ de hiera cum agarico, stomachicæ, aggregatiuæ, de rhabarb. & similes.

Vel ℞. *Mass. pilul. de hiera cum agarico, turbith. electi, rhabarb.* an. ℈. ii. *fol. soldanellæ* ʒ. ß. *rad. asari* ℈. j. *trochisc. alhandal. elaterij, nucis moschat. galangæ, cinamom. piperis, cubebar.* an. ℈. ß.

Puluerisanda puluerisentur & excipiantur omnia *succo iridis*, & fiat massa, cuius dosis Scrup. ii. vel Drach. j.

Cum *oxymel. scillit.*

F. Pilulæ mediocres. Plura huius generis purgantia *cap. præced.* sunt proposita.

Flatus discutientia. Simplicia. Ad flatus discutiendos conueniunt *calamintha, pulegium, hyssopus, thymus, saluia, rosmarinus, fœniculum, anisum, cuminum, baccæ lauri, & huius generis alia.*

Composita. E compositis: *Species dianis. diacalaminth.*

Electuar. *de baccis lauri.*

Vtile est & hic puluis, qui simul concoctionem adiuuat.

℞. *Galang. cinam.* an. ʒ. j. ß. *piper.* ℈. j. *cort. citri siccor.* ʒ. j. *sem. anisi, carui* an. ʒ. ii. *ligni aloës, nucis mosch.* an. ʒ. j. *sacch. ros. tabul. ad pondus omnium.*

F. Puluis.

Vtiles quoque sunt *clysteres* ad discutiendos flatus parati *è floribus chamæmel. anethi, origani, calaminthæ, rutæ, pulegio, radic. Imperat. helenij, sem. anisi, rutæ, cumini, carui, baccis lauri, elect. de baccis lauri, oleo chamæmel. anethino, rutaceo, laurino, melle anthosato*, quibus & purgantia addi possunt, vt:

℞. *Fol. rutæ, flor. chamæmel. sambuci, summit. anethi* an. M. j. *sem. anisi, fœniculi, cumin., carui*, an ℥. ß.

Coqu. in aqua simpl.

Colaturæ ℞. ℔. j. *vini maluatici* ℥. iij. *benedict. laxatiu.* ℥. j. *baccis lauri* ℥. ß. *ol. rutacei, laurini* an. ℥. i.

F. Clyster.

Externa. Extra cucurbitulæ plures sine scarificatione toti ventri, aut vna magna cum multa flamma sine scarificatione abdomini post totius euacuationem affigantur.

Efficax est & *emplastrum de baccis lauri.*

Vtilis quoque frictio cum *succo allij*, vel manibus *oleo rutaceo* aut *laurino* inunctis facta, aut *allium in vino generoso decoctum* ac contusum abdomini applicetur. Quidam vas terreum recens amplum cinere calente replent, & *semen dauci, fœniculi, cumini* inspergunt, & panno lineo coopertum inuersumque ita calidum abdomini imponunt, vt ab ægro perferri potest.

Vtiles quoque sunt sacculi *ex milio & sale ac furfure torrefactis*, & *ex semine anisi, dauci, cumini, fœniculi, rutæ, lauri, pulegij. galangæ confecti.*

Vt ℞. *Summitat. anethi, fol. rutæ, absinthij, fl. sambuci* an. M. j. *sem. cumini, carui* an. ʒ. ij.

Coq. in s. q. vini ad mollitiem.

Contusis adde *emplastri de baccis lauri, vnguenti Agrippæ* an. ℥. ß. *ol. anethi, rutacei* an. q. s.

F Cataplasma.

Vel ℞. *Stercoris vaccini, caprini* an. ℥. iii. *pul. rutæ, sem. cumini* an. ℥. ß.

Cum vrina pueri incorporentur additis *sulphur.* Vnc. iii.

F. Cataplasma.

Vel paretur hoc emplastrum, quod cuti pertinacius adhæret, & satis efficax est.

℞. *Rutæ, chamæmeli, meliloti, calaminthæ* an. ℥. ii. *sem. carui, fœniculi, cumini* an. Vnc. j.

Coqu. omnia in vino & oleo rutaceo vel anethino. Contundantur minutim.

Addatur *gummi carannæ, ceræ*, an. q. s.

F. Emplastrum.

Cum autem sæpe in hoc affectu coniungatur viscerũ intem

intemperies calida, quæ intenditur vsu calidorum medicamentorum flatus discutientium, vtendum, tùm minus calidis, & hepati succurrendum per medicamenta externa; quæ illius calorem temperant. Quam ipsam ob caussam, vt etiam vt supra dictum, circa curationem Tympanitis hoc curare iubet Mercatus, si hæc omnia præsidia prodesse non videantur, & ex calidorum vsu æger nil commodi percipiat, vt transeatur ad frigida.

Diæta.

Diæta. Victûs ratio omnino flatûs sit expers. Potûs parsimoniâ adeò exquisita non est opus. Talis tamen sit potus, qui flatus potius discutiat, quam augeat, & propterea conuenit vinum dilutum ligno sassafras, cortic. citri & similibus.

QVÆSTIO I.

Quomodo flatus in Tympanite generentur?

Quomodo flatus in Tympanite generentur? Quomodo flatus in Tympanite generentur, ob Autorum dissidentes sententias non ita expeditum est. In hoc equidem omnes consentiunt, humorem crassum è primæ coctionis vitio flatibus materiam suppeditare, qui humor vel pituita, acida præsertim vel bilis atra esse potest, quæ in locis ventriculo vicinis collecta humores omnes ferè & cibos in flatus conuertit.

Vbi? Verum vbi, & à qua caussa materia hæc in flatus vertatur, Autores dissentiunt. Qui omnem hydropem hepate affecto fieri statuunt, etiam hic in hepate humorem illum seu chylum non in sanguinem, sed in flatus mutari statuunt. Verùm hactenus sæpius dictum, hydropem non semper hepate affecto, sed quandoque eo saluo fieri. Fernelius, *lib. 6. de part. morb. & sympt. c.* 8. caussam huius tumoris statuit esse flatum ex imbecilla coctione & cruditate genitum, in ventriculo aut intestinis cumulatum, quod iam antea docuit Galenus, qui, 3. *de sympt. causs. c.* 1. scribit, quod vltimus coctionis ventriculi lapsus in lienteriam vel tympanitem finiatur. Fernelium sequitur Platerus, qui docet, cum non alia sint viscera in ventre inferiore, in quibus flatus tam copiosè congeri possint, à ventriculo & intestinis eos prodire.

An in ventriculo & intestinis? Verumenimuerò rectè opinio ista explicanda est. Neque enim solum ventriculus & intestina flatuum horum qui vsque in abdomen penetrant, caussa sunt. Etenim, si in ventriculo generarentur, per ructus facilè excludi possent. Neque enim, qui in intestinis generantur, per angustas vias in abdominis cauitatem penetrant; cum satis patens via sit, vt per aluum excludantur. Ideoque quid à Galeno per primæ coctionis vitium intelligendum sit, inquirendum. Prælucet autem nobis hic facem Hippocrates. cum 6. *aphor.* 11. scribit; *Quibus tormina & circa vmbilicum labores & lumborum dolor, qui neque medicamētis, neque aliter soluūtur, in hydropem siccum firmantur.* Etenim si caussa huius doloris essent flatus in intestinorum cauitate, non solùm circa vmbilicum hærerent, sed per intestina vagarentur; neque dolor lumborum esset tantus, neque etiam tàm pertinax, vt nullis medicamentis cederet. Ideoque vero magis consentaneum est, statuere eos, inter mesenterij & intestinorum tunicas primò generari plerumque, (etsi in cauitate intestinorum etiam aliqui esse possint.) Cum enim mesenterium antè intestinis tenuibus, in dorso verò lumborum vertebris à quibus nascitur, tanquam in suo centro validissimè annectatur, & torminum circa vmbilicum & dolorum in lumbis, qui hydropem siccum præcedere solent caussam reddere facilè est. Nimirum cum in primis viis id est, in vasis à ventriculo ad cauum hepatis vsque materia cruda & crassa continetur, & præcipuè si viæ illæ non satis liberæ sint, calor in eos agens flatus multos excitat.

An intermesenterij & intestinorum tunicas?

A quâ intemperie generentur. Quinam autem ille calor sit, & quænam intemperies ac dispositio vitiosa, ob quam chylus ille & materia crassa in flatus mutetur, Autores etiam dissentiunt. Plerique intemperiem frigidam esse statuunt, alij calidam esse putant, & hanc ob caussam Tympanitem ab ascite differre, & tàm difficilis curationis esse, cum caussarum contrarietas hîc occurrat, & neque sine primæ coctionis vitio, neque sine calore præter naturam hepatis tympanitem fieri existimant. Nam licet ventriculus & intestina ac partes vicinæ frigidæ sint, modò hepar adhuc bene constitutum & sanum sit; non bene quidem coquere hepar statuunt, cum vitiosus chylus in bonum sanguinem mutari non possit, & flatum generare, sed paucissimum, & qui facilè discutiatur. Si verò hepatis calor natiuus debilis fit ob intemperiem præter naturam calidam, plures flatus, qui discuti non possunt, eleuari existimant.

Verùm quod hîc de calore præter naturam dicitur, id negandum hîc planè non puto, & quod supra è Christophoro Guarinonio, *consil.* 563. de Ascite protuli, id & hic locum habet, nimirum calorem in tympanite torrefacientem potius esse, quam debilem, qui in chylum non blandè agat, eumque quasi foueat, sed subtiliores eius partes in vaporem & flatum resoluat. Concedimus & hoc, calorem illum in hepate, & præcipuè eius parte caua, quà venam portæ excipit, consistere posse, heparque ea parte esse siccius ac densius, nō molle, vt in sanguineis, εὐσάρκοις & pinguibus esse solet. Tamen nec mesaraicas venas nec mesenterium excludendum esse puto. Etenim si eæ partes præter naturam sint calidiores & sicciores, chylum, præcipuè crudum & crassum, in flatus facilè mutabunt. Quod verò à nonnullis hîc prolixè disputatur, an flatus à calore debili vel excedente fiant, ad id respondendum primò, non solum ad agens esse respiciendum, sed etiam ad materiam, quæ vt in flatus transire possit, apta esse debet. Deinde calorem eundem posse dici debilem respectu materiæ, quam totam resoluere non possit; nimium verò respectu partis affectæ, cuius temperiem naturalem excedit.

QVÆSTIO II.

Per quam viam flatus in abdominis cauitatem perueniant?

Per quā viā flatus in abdominis cauitatem perueniant? Secundum Fernelium. Per quam viam in Tympanite flatus in cauitatem abdominis perueniant, Autores quoque discrepant, & vt quisque de generatione flatuum sentit, ita suam etiā de via in abdominis cauitatem habet sententiam. Fernelius flatum hunc ex imbecilla coctione & cruditate genitum, cum multus in ventriculo & intestinis cumuletur; & exitum naturalem non reperiat, impetu viam sibi inuenire & per cæcos tenuésque ductus inter abdominis membranas magnis cruciatibus sese inferre, ac demum vario impulsu in ipsum abdominis spatium penetrare ac deuolui, scribit. Per quas vias & tenues meatus, si eos intelligit, qui in ventriculi & intestinorum tunicis sunt: negat id Platerus; cum etiam tenuissimis membranis facilè coerceantur, & humor tenuis faciliùs transsudet, quàm flatus erumpat. Ipse verò in ostiola venarū mesaraicarum flatus in intestinis & ventriculo sese insinuare, atque ex venis mesaraicis, eodem modo sicut serosum humorem, in ventris spatium peruenire statuit, cum is flatibus in Tympanite plerumque permistus sit. Flatus tamen etiam per intestinorum tunicam interiorem in exteriorem penetrando illic mesenterium, vbi illi connascitur, sese

sese ingerere, atque inter illas tunicas coërcitos eas tandem permeare & in abdomen penetrare posse non negat. Præter hanc tamen caussam collectionis flatuum in abdomine aliam adhuc addit Platerus, nimirum eorundem generationem in ipsa ventris cauitate, quando nimirum humor aquosus in abdominis cauitatem transsudans vel destillans, atque ibi collectus in flatus resoluitur, quod fit ob calorem viscerum internum. Atque in hac sententia Plateri nihil desidero nisi quod putat, ex spatio intestinorum flatus per ostiola venarum mesaraicarum in intestina sese insinuare, atque hinc ex venis mesaraicis in cauitatem abdominis penetrare. Neque enim hoc necessarium est, cum flatus in ipsis venis mesaraicis & circa hepar & alibi generari possint.

CAPVT V.

De Anasarca.

Anasarca. ANasarca quam & ὑποσαρκίδιον & λευκοφλεγματίαν nominant, ita dicitur, quod vniuersa corporis moles per carnem & sub cute humore pituitoso plena tumida & alba appareat. Aretæus tamen, *in 2. diutur. cap.* 1. inter anasarcam & λευκοφλεγματίαν distinguit, quod hic ex alba pituita, crassa & frigida in hepate genita, ille ex carnis in humorem aquosum & tenuem resolutione oriatur. Verum alij autores distinctionem hanc non attendunt; neque credibile est, ex carnium resolutione, quæ proculdubio à caussa calida fieri debet, hanc frigidam morbi speciem prouenire posse. Maioris momenti est illa distinctio, quà vocabulum leucophlegmatiæ sumitur nonnunquã pro morbo nimirum de tumore totius corporis ab humore pituitoso, aliquando verò de dispositione, quæ hunc morbum producere solent, & læsa sanguificatione (quo modo de ea hoc loco præcipuè agimus,) in qua ob pituitam, quæ in toto corpore cumulari incipit, totum corpus albidum redditur.

An à λευκοφλεγματία differat?

Est enim Anasarca seu Leucophlegmatia affectus cachexiæ affinis, differens ab eo solùm magnitudine; quoniam frigiditas hepatis & venarum, siue primariò siue aliunde acquisita, hic maior est, & materia cruda in venis & habitu corporis copiosior, molesque tota corporis humidior. Præterea, Auicenna teste, alimentum in cachexia agglutinatur quidem, sed non assimilatur; in anasarca verò neque agglutinatur, neque assimilatur. Etsi enim apponatur alimentum: tamen dissimile est, neque assimilari potest, & ita quædã falsa nutritio accidit, nutritioque frustratur ob errorem externũ. Nam partium, quæ in ambitu corporis sunt, temperies ex affluente pituitoso & frigido alimento non aliter refrigeratur, atque ex aëre circumfuso iis accidere potest, qui in locis palustribus aut carceribus degunt, atque deinde aut cachectici aut hydropici fiunt, malo cum hepate communicato.

Generatur autem pituitosus ille humor & crudus sanguis primò omnium consensu hepatis vitio & intemperie frigida ob quam pro bono sanguine pituitosus & crudus generatur & copia pituitosi humoris coacervatur, quem cum facultas nutrix non superare possit, fit praua nutritio.

Frigiditas autem illa prouenit vel à sanguinis copia, qua grauata facultate naturali & calore oppresso bonus sanguis generari non potest, sed pituitosus & crudus producitur; vel à pituita & crudorum humorum redundantia; qui à caussis refrigerantibus internis & externis ortum habent.

Et omnino, vt dictum, easdem caussas habet leucophlegmatia, quam cachexia, saltem magnitudine differentes; & sæpe fœminis ex retentione mensium, vt & grauidis præcipuè si fœtus sit debilior, & alimentum non satis attrahat, accidit. Exemplum habet Hippocrates, 7. *epid.* in Harpalidæ sorore, *cui quatuor aut quinque mensium vterum gestanti pedum tumores aquosi exorti sunt, & oculi in orbem intumescebant, totumque corpus, veluti pituitâ albâ suffusis, in tumorem subleuabatur. Tussis sicca, erecta ceruicis spiratio, eiusmodique anhelatio, interdumque à spiritu suffocabatur, adeo vt perpetuò sedere in lecto cogeretur, neque decumbere posset, sed si qua somni incideret opinio, eum desidendo caperet.* Interdum ex nimio mensium vel hæmorrhoidum fluxu oritur.

Deinde nonnulli statuunt etiam citra hepatis refrigerationem corporis vniuersi habitum ita refrigerari posse; vt bonum quoque alimentum affluens assimilare non possit, sed id potius corrumpat. Externas enim caussas in partes externas aliquam intemperiem inducere posse, vt bonum quoque nutrimentum perficere nequeant. Et posse interdum hanc intemperiem frigidam ab vna parte originem sumere, nimirum à pedibus. Hi enim, vt à fonte caloris remotiores, si refrigerentur, & multam pituitam cumulent, idque malum sensim auctum ascendat, tandem corpus totum refrigerari & in consensum trahi posse. Verum si toti corpori talis caussa occurrat externa, vt antea etiam dictum, tale quid accidere & bonum alimentum affluens in habitu corporis refrigerato & nimis humectato corrumpi posse concedimus. Vt autem idem ab vna parte saltem refrigerata accidat, non probabile putamus.

Qui Aræatei sententiam retinent, interdum humorem hunc ab insigni caliditate corpus ac humores liquefaciente prouenire statuunt, si materia propter crassitiem neque in abdomen penetrare, neque per vias vrinę expelli possit, sed ad partes cutaneas feratur. Verùm enimuerò, vt supra dictum, vero consentaneum hoc nõ est. Si quid enim liquescit, vel per aluum vel per vrinas expurgatur, vel per sudores aut insensibilem transpirationem discutitur, neque compertum est, quenquam ex causa calida in anasarcam incidisse.

Signa Diagnostica.

In Ascite totum corpus æqualiter quasi intumescit, maximè tamen in pedibus & tibiis sub noctem, & si corpus digito prematur, vestigium relinquitur, & non detumescit corpus noctu, vt in cachexia, sed tumor plerumque fit maior. Venter non ita inflatur, vt in Ascite, carnes emortuorum similes habet æger, quæ molles, laxæ & pallidæ sunt; vrinæ sunt tenues & albæ; respiratio est difficilis. Febris lenta sæpe accedit. *Signa.*

Prognostica.

1. Anasarca inter omnes species hydropis minus periculosus est. Etsi enim vitium cum pluribus partibus communicetur: tamen minus habet hoc periculi. Nam humor pituitosus, quo vniuersa corporis moles abundat, initium aliquod coctionis suscepit, propiusque ad sanguinis naturam accedit, quàm serosus & aquosus humor in Ascite. Præterea plerumque Anasarca è crapula, atque corporis exercitatione intermissa oritur, quæ caussa minus rebellis est, ideoque facilius coctionem admittit per ea, quæ talem humorem absumunt & exsiccant. *Prognostica.*

2. Si Leucophlegmatia detento fortior Diarrhœa superuenit, morbum soluit. 7. *aphor.* 29. Oportet autem criticam esse euacuationem, & quæ mobo incipiente fiat, viribusque adhuc integris, & vt copia excreti humoris morbo non impar sit. Si verò ægro debili & viribus insigniter affectis profluuium alui sequatur, & cætera desint, non morbum Diarrhœa tollit, sed ægrum.

3. Hydrope

3. Hydrope detento si aqua è venis in ventrem confluxerit, soluitur morbus, *6.aph.14.*

Indicationes & Curatio.

Indicationes & curatio. In curatione Anasarcæ Medicis duo scopi sunt propositi; Primus, vt aquosa materia per carnes sparsa euacuetur & absumatur; Alter, ne noua generetur & affluat; quod fiet, si quæ circa viscera hæret cruda materia euacuetur, & epati sua temperies restituatur & robur. Primò itaque solus anasarca inter hydropis species, vt Galenus, 4. *de ration. victus in acutis text.* 11. habet, *Vena sectio.* cum incipit, interdum sanguinis detractione eget, quando scilicet ex retentione hæmorrhagiæ vel mensium vel ex alia aliqua caussa plethorica ortum habet: Idque ideo, ne frigidioris etiam sanguinis copia calor obruatur & extinguatur, hepatisque intemperies augeatur. Euacuata enim aliqua parte crudorum succorum, qui cum sanguine in venis redundant, & instar viridium lignorum debilem calorem membrorum suffocant, natura eiusmodi onere leuata facilius reliquos humores concoquere potest. Euacuatio ista sanguinis statim in principio instituenda, antequam vniuersus corporis habitus valde inficiatur, & sanguis paucus euacuandus.

Aperiatur autem vena in brachio, si sanguis in toto corpore sit copiosior sine priuatæ alicuius partis vitio. At si à mensium vel hæmorrhoid. suppressione malum ortum habeat, primo quidem in brachio vena aperienda pro copiæ sanguinis imminutione; hinc in crure venâ apertâ fluxus iterum concitandus si maior sit sanguinis abundantia; aliàs statim in crure vena aperienda.

Si verò ex alia caussa non coniuncta cum sanguinis copia ortum habeat anasarca, omittenda venæ sectio, ne sanguinis detractione corpus vniuersum refrigeretur, & in statum deteriorem coniiciatur.

Euacuantia. Sanguine, si opus sit euacuato, materia antecedens euacuanda phlegmagogis, per vomitum & alui deiectiones, vt & diureticis. Et quidem cum in anasarca plerumque crudi humores in ventre, & in primis viis abundent, singulis septimanis bis vomitum medicamento mediocri instituere vtile est.

Primis viis hoc modo euacuatis, purgantibus à maioribus venis crudos humores educere conuenit, præmissis præparantibus ex oxymel. simpl. composit. & scillitico, syrup. de duab. & quinque rad. byzantino, de hyssop. de calamintha cum decocto radic. aperient. hyssopi, carduibenedict. betonicæ, vel aquis similibus.

Ad purgandum vtilis est Ebulus, mechoacanna, agaricum, turbith, diacarthamum, diaturbith cum rhabarb. elect. Indum, benedicta laxatiu. pilul. de hermodact. &c. Misceatur autem eiusmodi medicamentis aliquid rhabarb. vt vna hepar roboretur. Et sola per aluum purgatione, si in principio & antequam viscera habitualem intemperiem contraxerint, instituatur, multi sanitati restituuntur; cum caussa antecedente sublatâ natura coniunctam interdum sola superet.

Medicamenta autem, quæ menses mouent, si ij suppressi sint, eadem & anasarcæ conueniunt, paranturque ex radicibus aperientibus, cuscuta, capill. ♀. eupatorio, chamædry, sambuco, schœnantho, cinamomo & similibus. Si verò à nimiô mensium aut hæmorrhoidum fluxu hoc malum accidat, ob quem spiritus dissipantur, & hepar refrigeratur, cautione opus est. Nam quæ sistendis mensibus aut hæmorrhoidibus vtilia sunt, anasarcæ nocent: Quæ verò Anasarcæ conueniunt, sanguinis fluxum augent. Videndum igitur, ex vtro affectu plus damni impendeat. Vtendum proinde aperientibus propter Anasarcam; mediocriter verò adstringendi vi præditis propter fluxum sanguinis. Vtilia hîc proinde sunt *absinthium*, *betonica*, *spica nardi*

Frictiones. Materiæ coniunctæ in habitu corporis ratione, vtendum valida frictione cum linteis asperis, aut fricentur partes spongia, aqua salsa, cui sulphuris aliquid additum sit, macerata & expressa. Inprimis *Thermæ.* verò vtiles sunt thermæ sulphureæ, bituminosæ, vnde Galenus, 1. *de simp. med. fac. cap.* 7. scribit; Hydropicis aduersus est & potus & lauacrum aquæ dulcis, salsæ verò ac nitrosæ, sulphureæ, bituminosæque omnes sanè perutiles. Sudores prouocentur per *Laconicum.* Laconicum. Antiqui per arenam à Sole vel igne calefactam, fluuiatilem, præsertim autem marinam, sudorem prouocârunt, in quo ægrum sepeliebant capite exserto & velato, & sudorem è facie semper detergebant. Verum Laconicis idem ferè præstari potest. Probatur & lutum thermarum, præsertim sulphurearum. Sic Galenus, 9. *de simpl. med. fac. cap. de thermar. differ.* vidit Alexandriæ quosdam Hydropicos Ægyptiæ terræ luto vtentes plurimum adiutos fuisse.

Cataplasmata. Vtilis est & Cataplasmatum applicatio, quale Aëtij ex stercore bubulo resiccato cum posca aut oxymelite fit, adiecta quarta parte sulphuris, aut ex cochleis tritis impositis. Commoda quoque sunt vesti- *Vestimenta medicamentis suffulta.* menta suffulta medicamentorum exsiccantium puluere, vt flor. chamæmel. rutæ, aneth. & similibus. Fermentum quoque multo sale permixtum nonnulli adhibent, aut panem cum pulv. hyssop. aut farina fabar. aqua marina vel alia salsa & melle coctor. cum pari pondere absinthij; Cuius generis plurima apud Aëtium leguntur. Omnia autem impinguantia & resinosa, cum cerata tum malagmata, vitare iubet, vt quæ inflandi, tumorisque intendendi vim habent.

Assiduè autem crura, manus, aliásque tumefactas partes, in Sole aut ad ignem inungat hoc medicamento.

℞. Sulph. vivi, thuris, alum. sciss. part. aq.
Contere cum aceto & vtere.

Vetula quædam capiebat ranas viuas, quas in olla noua coquebat, superfuso oleo oliuarum, & oleo ventrem inungebat calidè versus inferiora manus ducendò, à stomacho versus inguina; die secundo tumor descendit, vt pedes intumescerent vehementer, tertio die penitus liberata fuit. Forestus, *lib.9. obseru.31. in schol.*

Matth. de gradibus etiam ranas viuas mirabiliter aquas ad se trahere scribit.

Crurum scarificatio. Extrahit tandem materiam serosam crurum scarificatio, idque sensim, & sine virium deiectione præstat.

Interna Medicamenta humores aquosos absumentia. Sunt quoque interna quædam, quæ materiam aquosam & serosam absumunt. Erinacei terrestris caro siccata commendatur ad absumendum humores aquosos. Adhuc efficaciores sunt sales theriacales.

Non negligenda simul sunt hepar roborantia, quæ plerunque etiam vnâ operâ humores per vrinas euacuare possunt, vt decoctum & vinum absinthij & radic. helenij. Hoc enim vinum & crudos humores concoquit, eosque per vrinas purgat, & viscera egregiè roborat. Quod etiam faciunt Dialacca, Diacurcum. trochisci de rhabarb. de absinthio.

Diæta.

Diæta. Victus ratio sit exsiccans, calefaciens & attenuans. Ideoque tenuior victus talibus præscribendus; cum inedia humores absumat: & eiusmodi corpora, quæ crudis humoribus abundant, facilè inediam tolerare possunt. Et ita victûs quantitas moderanda, ne vel copia facultatem grauet, & caussam morbi augeat, vel paucitate vires deiiciat, quæ in morbo diuturno diu durare debent. Carnes assæ potius sint, quam elixæ. Et fere talis victûs ratio hic vtilis est, qualis præscribitur illis, qui decoctum ligni bibunt. Imò deco

decoctum ligni Guaiaci vel sassafras in potu præbere vtile est. Et omnino parcissimè bibendum, vt singulæ partes superfluum succum liquent & absumant.

CAPVT VI.

De Dolore Hepatis.

Dolor Hepatis.

DOlore quoque interdum hepar infestatur; Cuius duæ sunt caussæ, inflammatio & flatus. De Inflammatione supra dictum, vt hic addere aliquid opus non sit. Interdum etiam vsu venit, vt dolor tensiuus circa hepatis regionem sentiatur ex materia crassa & flatulenta inter membranam hepatis & eius substantiam inclusa, vt de inflammatione hepatis dictum: ab inflammatione tamen hepatis discernitur, quod inflammationem hepatis statim febris comitatur, quæ in hoc dolore ferè abest. Dolor in gibbo ad pectus distenditur, in cauo ad ventrem & intestina, & interualla quædam habet, nec color corporis & faciei, vt in inflammatione fieri consueuit, immutatur. Febris si accedat, flatulentam illam materiam sæpe resoluit & discutit.

Curatio.

Curatio.

Vbi igitur dolor insignis fuerit, basilica dextri lateris aperiri debet, aut diuersionis caussa partibus infra hepar cucurbitulæ affigantur. Materia etiam, quæ flatus gignit & fouet, præparata purgantibus euacuetur conuenientibus. Pòst topicis materia discutiatur, vt;

♃. *Chamameli, summit. anethi, fol. ruta* ana M. i. *flor. rosar. rubr.* M. sem. *sem. anisi, fæniculi* an. Drach. iii. *schœnanth.* Drac. ii.

Coqu. in aqu. simpl. ad tertias.

Colatura pro fotu vsurpetur. Hinc inunctio fiat oleo de absinthio, amygdalis amaris, rutaceo, oleo de spica.

Simul etiam interna discutientia vsurpanda, vt diagalang. diacinamom. cum speciebus diarrhod. abbatis mixta, & quæ huius generis sunt alia, non omissis, quæ à proprietate hepati conducunt.

Diæta.

In Diæta vitentur omnia, quæ flatus generandi vim habent.

Inter hæc Symptomata recenseri quoque posset Fluxus Hepaticus: verum etsi caussa eius sit in hepate; tamen quia materia per aluum euacuatur, de eo inter alui fluxus actum.

CAPVT VII.

De Ictero.

Icterus.

TAndem etiam Practici vulgo hîc de Ictero agunt. Etsi verò Icterus sit color totius corporis mutatus, atque ita inter Symptomata corporis superficiei pertineat; tamen cum originem à vesicula fellis habeat, eos imitari, ac hoc loco de Ictero agere libet.

Vnde dictus.

Icterus Græcis nomen accepit siue ἀπὸ τῆς ἰκτίδος, id est, viuerra, quæ syluestris mustelæ species, cuius oculi eiusmodi colore tincti cernuntur, vt Aretæus, *lib. 1. diuturn. cap.* 15. & Aëtius, *tetrab. 3. serm. 2. cap.* 17. habet: Siue ab Ictero, aue eius coloris, quæ & Galbulus nominatur, & si spectetur ab Icterico mori ægro sanato dicitur, vt Plinius, *lib. 30. histor. natural. cap.* 3. habet. Latinis Regius morbus nominatur, *Molliter hic quoniam celsa curatur in aula*, vt Q. Serenus canit. Quæ ratio tamen parum apta videtur. Malim ergo ita ab auro, metallo regio dictum, statuere, sicut & aurigo ab auri colore dicitur. Nominatur & fellis suffusio.

Quid sit?

Est autem color præter naturam totius corporis flauus, viridescens aut nigricans, ab excrementitij & vitiosi humoris eiusdem coloris in cutem effusione ortus, atque ita symptoma in visibili qualitate mutatâ.

Eius subiectum. Caussa.

Subiectum eius est totius corporis cutis. Caussa proxima humor concolor. Talis enim est totius corporis & partium color, quales humores in eas influunt.

Humor autem, à quo hîc color prouenit, nec vnicus est, nec vnicam causam habet. Vnde rectè Galenus, *lib. 9. de comp. medic. sec. loca* initio eos Medicos rectè facere scribit, qui in describendis medicamentis contra Icterum distinctè explicant, quibusnam ægris singula conueniant; contra verò eos non leuiter errare, qui sine discrimine remedia proferunt; quasi illa ictero laborantibus conueniant simpliciter, cum certum sit, variis Icteri differentiis varia medicamenta conuenire, & quæ vni prosunt alteri nocere.

Signa diagnostica.

Signa.

Icterus in genere facilè cognoscitur, præsertim si album oculi inspiciatur, & internus maximè angulus, vbi venæ maiusculæ sunt. Ea enim in parte euidens coloris mutatio apparet.

Differentiæ.

Differentiæ.

Vt verò distinctè de Ictero agatur, primò differentiæ proponendæ sunt, & singularum caussæ, signa, curatio postea seorsim proponendæ. Galenus, 5. *de loc. affect. cap.* 7. caussas icteri quatuor recenset. 1. Hepatis διάθεσιν præter naturam, siue ea sit temperies mutata, siue inflammatio, siue obstructio, siue scirrhus. 2. Ferarum morsum, ob quem sanguis in talem humorem flauum mutatur. 3. Κρίσιν, qua bilis è visceribus in cutem effunditur. 4. In fine capitis addit vesiculæ fellis repletionem tantam, vt prostrata eius virtute expultrice, excerni bilis ex hac in intestina nequeat.

Nos differentias, quæ curationem variant, hoc modo rpoponemus.

1. Est Icterus flauus, qui fit ab obstructione vesiculæ fellis, vel angustia eius à calculis.

2. A bilis copia; qui tamen icterus non vnius generis rursum est, sed vel ab hepatis intemperie calida cum vel sine febri, vel ab inflammatione oritur, cum tanta bilis copia est, vt vesicula fellis totam capere nequeat.

3. Est Icterus, qui fit à ferarum venenatarum morsu, vel veneno hausto, cum flauus, tum niger.

4. Niger, qui tribuitur vitio Lienis.

Ratio differentiarum flaui hæc est. Cum ideo flauus icterus accidat, quia plus flauæ bilis est in corpore, quam par est, euenit hoc, vel quia maiore, quam æquum est, copia generatur bilis & humor flauus in hepate, ob intemperiem eius calidam, aut sine inflammatione aut cum inflammatione, aut cum, aut sine febre: Vel quia, quæ quidem iusta quantitate genita est, debito modo non euacuatur. Quod fit vel ob angustiam meatuum fellis siue exporrectorum in hepar, per quos bilis in vesiculam fellis attrahitur, siue ad duodenum tendentium, vnde per aluum expurgatur: vel ob angustiam vesiculæ fellis, quæ suscipere bilem non potest, quia lapides in ea contenti eam angustiorem reddunt.

Addunt quidem alii quoque alias caussas, nimirum attrahentis expellentisque facultatis in vesicula fellis imbecillitatem, quæ ab intemperie aliqua, præsertim frigida, ortum habeat. Verum non immeritò dubitatur, an tanta frigiditas in vesicula fellis, quæ Hepati membro calido adhæret, & humorem calidum in se continet, esse possit, vt ob eam ad extrahendum & expellendum inepta reddi possit. Galenus, 5. *de loc. affect. cap.* 7. hanc etiam caussam addit, quod

quod vesicula fellis aliquando copiâ bilis ita repleatur, vt prostrata vi expultrice ex ea intestina euacuari nequeant. Verùm in vesica vrinaria, si vltra modum & tempus vrina retineatur, hoc quidem accidere solet, an autem in vesicula fellis idem possit accidere, dubitamus. Nam in vesica vrinaria id præcipuè accidit, cum voluntariè vltra debitum tempus & modum vrina retinetur, quod fit beneficio musculi, qui orificio eius præfectus est, & copiosius ex largiore potu vrina affluit; quæ retentio in vesicula fellis locum non habet, cum quod in ea per vnum meatum attrahitur, per alterum, nisi obstructus sit, euacuetur. Atque hæ cum sint Icteri differentiæ, de singulis seorsim dicendum.

De Ictero flauo ab obstructione vesiculæ fellis.

Icterus flauus ab obstructione vesiculæ fellis. Cum flaua bilis in vesicula fellis ex hepate colligatur, & subinde eius aliquid ad duodenum intestinum mittatur: si meatus siue ex porrecti in hepar, per quos in vesicam fellis bilis allicitur, siue ad duodenum tendentes, per quos in aluum expurgatur, angustiores reddantur aut claudantur, bilis in hepate restitat, & hinc cum sanguine in venam cauam distribuitur, & in totum corpus dispergitur, cutémque colore flauo tingit.

Hæc autem meatuum angustia prouenit vel ab obstructione, quæ accidit interdum à crassa pituita, interdum à bile crassa & copiosa, interdum à calculis, qui sæpe magno numero in dissectis corporibus in vesicula fellis reperti sunt, vt obseruationes Medicorum docent, quarum aliquas collegit Schenckius, *lib. 3. obseru. 37.* vel à circumstantium partium compressione, vt scirrho, inflammatione. Nonnunquam etiam vesicula fellis ita lapidibus repletur, vt bilem capere non possit.

Signa Diagnostica.

Signa. Cognoscitur hæc Icteri species non solùm ex eo, quod reliquarum caussarum signa absunt, sed inprimis, quod feces alui à consueto colore deflectunt & albicant, bilis transitu in intestina præcluso, à quo feces alui tingi solent.

Porrò autem despiciendum, an vitio Hepatis vel vesiculæ fellis id accidat. Si hepatis vitio id euenit, procul dubio signa affecti Hepatis aderunt, & aliqua tensio aut pondus in dextro hypochondrio percipitur. Si verò abs hoc fuerit, in vesicula fellis caussa hæret, & Icterus plerumque repentè inuadit, aluus ferè pigrior est, vrina crassescit, & ex flauo & rubro ferè nigricat, sine virium tamen iacturâ, modò febris planè absit. Nam febrem etiam interdum tali ictero coniungi, non planè impossibile est. Etsi icterus tum diuturnus sit, ac medicamenta satis efficacia & rectè exhibita nihil proficiant, à calculo angustiam vesiculæ fellis prouenire, argumento est.

Prognostica.

Prognostica. 1. Facilior est, si cætera consentiant, Icteri flaui curatio, quàm nigri, cuius caussa validius resistit. Et quidem inter icteri flaui species facilius curatur Icterus ab obstructione vesiculæ fellis natus, vt cui interdum vnicum Cholagogum exhibitum satis fuit; quoniam meatus bilis à vesica illa in intestina porrecti intestinis propiores sunt. Vbi tamen obstructio illa à calculis est, vix curationem admittit.

2. Ictero laborantibus si iecur durum fiat, malum, *6. aphor. 42.* Et si obstructiones sint pertinaces, & in scirrhum hepatis desinant, hydropis prænuncius est Icterus.

Indicationes.

Obstructio, siue in Hepate, siue in vesicula fellis sit, aperienda, humórque biliosus in corpore hærens euacuandus; solutæque obstructionis signum est, quando feces alui iterum colore flauo tinguntur, & vrinæ illa intensa flauedo ad nigrum vergens remittit. Tandem, si color sponte non euanescat, humor eius caussa in cute hærens discutiendus. *Indicationes.*

Curatio.

Expediuntur autem hæc per medicamenta aperientia, quibus & victus respondeat, deinde per euacuantia; quæ commodissimè per vices exhibentur, ac si malum sit contumacius, à leuioribus progrediendum ad fortiora. Et cum aperientia tutò exhiberi non possint, nisi primæ viæ euacuatæ sint, ab earum euacuatione incipiendum: Vtiles quoque hic sunt clysteres, qui non solum excrementa alui subducunt, sed & naturam stimulant. *Curatio.*

Aperientia hîc conueniunt, *Rad. cichorij, quinque aperientes dictæ, chelidon. maior. curcumæ, asari, anchusæ aruensis colore rubro, endiu. cuscut.* quâ vix quicquam hic præstantius, *agrimon. marrubium, centaur. minus, chamædrys, absinthium, trochisci de eupator. de lacca; syrupus endiuiæ simpl. & compos. de duabus & quinque radicibus, byzantinus acetos. diarrhod. syrup. de cichor. cum rhabarb. de eupator. lapis flauus in felle tauri repertus, lumbric. terrest. ad ʒ.i.* cum *succo cichorij* aut *melicrato* exhibiti.

Aëtius coctos & cum myrrha tritos fabæ magnitudine exhibet ex passo aut vino mulso, & ita postero die per vrinam icterum profligari scribit. Et plerique à proprietate occulta lumbricos hoc præstare putant: Verùm insignis vis aperiendi, quæ iis inest, ad icterum tollendum sufficere videtur. Quidam pro summo remedio *asphodeli asparagum* ictero laborantibus præbent, teste Galeno, *2. de aliment. facult. cap. 6.* *Quâ vi lumbrici icterum tollant.*

E Chymicis medicamentis vtilia sunt: *Tartarum vitriolatum, cremor tartari vino chalybeato dilutus, spiritus salis.* *Chymica.*

Pueris conuenit præcipuè *decoctum fragariæ cum passulis.* Efficacius est, si *marrubij* M. ß. addatur. Conradus Gesnerus ad icterum contumacem commendat *radices vrticæ.*

℞. *Earum* ℔.i. *croci* Drach. ß.

Contundit diligenter in mortario, & cum *vino albo* succum extrahit, *cuius* Vnc. iv. diebus 4. vel 5. continuis exhibuit, ægro in lecto decumbente, stragulis cooperto, vt sudet.

Præstántque aperientia & hoc commodi, quod pleraque simul vrinam mouent, materiámque ad vias vrinæ deducunt. *Aperientium vtilitas.*

Purgantia fiant ex *manna, rhabarb. scammon. electuar. diacatholic. de succo rosarum, de psyllio, hiera picra,* nisi febris adsit, *pilul. de rhabarb. aggregatiu.* Vtilia sunt & *vomitoria*, quibus & corpus euacuatur, & materia commouetur, & ab hypochondiis reuellitur. Exempli gratia. *Purgantia.*

℞. *Rhabarb. elect.* Scrup. iiii. *cinamom.* Scrup. i.
Infund. in *s. q. aqu. cuscut. & gramin.*
Colaturæ express.
℞. Vnc. iiii. Adde *marrub.* Vnc. i. vel *elect. de succo rosar.* ʒ.ii. *de psyllio* ʒ. i. *syr. byzant. simpl.* ʒ. ß.

Hinc ℞. *Rad. aperient.* Drach. iii. *cichor.* Vnc. ß. *sem. melon. excortic.* Drach. iii. *cicer. rubr.* Vnc. sem. *cuscut. agrimon.* an. M. i. *marrub. albi* M. ß. *passul.* ʒ. vi. *baccar. iuniper.* num. xx.
Coquantur in *aq. simpl.*
Colaturæ ℞. ℔. j.
Adde *syr. byzant. simpl.* Vnc. iv.
Misce pro 3. dosibus.
Vel ℞. *sem. aquileg.* Drac. i. ß. *croci* Scr. ß.

F. Puluis, detur in *vino*.

Vel ℞. *Sem. aquileg.* Drach.ß. *pulu.lumbr. terrestr.* Scrup.i.*croci* Scrup.ß.

F. Pulnis.

Atque ista medicamenta per interualla continuentur, si malum contumacius, progrediendo semper à lenioribus ad fortiora; cuius generis multa recenset Galenus, 9. *de compos. medic. sec. loca cap.*1.& *in Euporist.cap.*16.

Capiuaccius commendat *infusionem limaturæ chalybis in vino factâ*.

Possunt & purgantia atque aperientia misceri.

℞. *Marrubij, cuscutæ, capill.vener.* ana M. i. *cicer. rubr.* Vnc.ii.*rad.petroselin.fragar.*ana Vnc.ß.*asari* ʒ.ii. *passular.* Vnc.ii.

Coq. *in aqua simpl.*

In colatura infunde *fol. senæ elect.* Vnc.ii. *agarici albi* Vnc.ß. *rhabarb.* Drach. iii. *sem. anisi, fœniculi, genistæ* ana Drach.ii.

In colatura dissolue *mannæ* Vnc.i.ß.

F. Potus pro aliquot dosibus, vel addatur *sacchari q.s.* F. Syrupus.

Diæta.

Diæta. Victus in hac icteri specie sit attenuans. Vtiles sunt in cibo *amygdalæ amaræ*, quas Galenus ieiunis præbet. Potus sit *vinum dilutum aquâ gramin.asparagi aut petroselini.*

Vel ℞. *Cicer.rubr.*℔i.ß. *rad. asparag.* M.i. *aq.*℔.ix.

Coqu. ad tertiæ partis consumptionem pro potu, qui, si febris adsit, detur mixtus cum *vino*.

De Ictero ab hepatis caliditate sine febri.

Icterus ab hepatis caliditate sine febri. Nonnunquam sine obstructione vesicæ fellis ob solam bilis copiam icterus accidit, etiam sine febri, vbi ob sanguificationis vitium plus bilis in hepate generatur, quam vt naturaliter per consuetas vias excerni possit, cùm ob hepatis intemperiem, tùm ob errores in diæta, vt nimium calidiorum ciborum, & præsertim eorum, qui in bilem facilè corrumpuntur, vsum.

Signa Diagnostica.

Signa. Cognoscitur hic icterus ex eo, quod non solùm vrinæ, sed & feces alui croceo colore tinctæ sunt, febrisque adest, pedes & manus calent, & talia calidæ intemperiei hepatis signa adsunt.

Prognosticum.

Prognosticũ. Minus periculosus est hic icterus, quam qui cum inflammatione & febri coniunctus est.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Bilis, quæ abundat, & non sufficienter euacuatur, per consuetam viam euacuanda & ad intestina reuocanda. Si tamen aliqua sanguinis copia adsit, venæsectione ea prius tollenda. Et ne ab hepate calido plus bilis generetur, eius intemperies alteranda, ipsúmque roborandum. In alterantibus autem hoc obseruandum, vt non adstringentia adhibeantur. Cum enim probabile sit, in angustis & exilibus venis remanere aliquid bilis, si per fortiter adstringentia ibi impingatur, & non per aperientia abstergatur, facilè ibi hærens obstructiones vel inflammationem excitare potest. Conueniunt igitur præcipuè cichoracea & intybacea, quæ ex superioribus patent, & calidæ intemperiei hepatis debentur.

De Ictero in febribus acutis critico.

Sæpe etiam accidit, vt à naturâ in febribus biliosis acutis, sæpe etiam malignis, post concoctionem biliosum humorem ad ambitum corporis protrudat, vnde color cutis croceus apparet. *Icterus in febribus acutis criticus.*

Signa Diagnostica.

Id quod cognoscitur ex eo, quod febris acuta adest, & signa coctionis præcesserunt, & in die critico id accidit, sine hypochondrij duritie. Ac tum & vrina & feces alui naturalem colorem obtinent. Biliosus enim humor ad ambitum corporis à natura protrusus est. *Signa.*

Prognosticum.

Icterus hic nihil periculi portendit, sed potius morbum soluit, cum fiat naturâ vitiosos humores à visceribus & partibus interioribus ad externas & ignobiliores expellente. *Prognosticũ.*

Indicationes.

Ideóque hîc medicamentis vix aliquid agendum, cum, secundum Hippocratem, 1.*aphor.* 20. τὰ κρινόμενα καὶ τὰ κεκριμένα ἀρτίως ἐᾶν deceat. Aut si opus sit, promouenda expulsio frictionibus, sudoriferis & aspectu rerum citrinarum. Febre verò solutâ nullo auxilio opus est, quam quod reliquos humores in cute discutiat, nisi sponte euanescant, de quo postea dicetur. *Indicationes.*

De Ictero in febribus symptomatico.

Aliquando verò natura ante coctionem materiæ vel copiâ vel acrimoniâ, aut malignitate stimulata talem expulsionem tentat. *Icterus in febribus symptomaticus.*

Signa Diagnostica.

Cognoscitur talis Icterus symptomaticus, quod quidem in febre acuta accidit, sed antequam signa coctionis appareant, & die non critico, & feces alui ac vrina naturalem colorem non planè recuperârunt. Neque enim natura satis feliciter talem expulsioné tentat. *Signa.*

Prognostica.

De Ictero hoc est Aphorismus Hippocratis 62. *sect.*4. *Quibus per febres Icterus superuenit ante 7. diem, malum.* Controuertitur tamen à Medicis, An icterus ante 7. diem in febribus acutis semper malus sit? De quo sciendum, Hippocratis aphorismum, si rectè accipiatur, quidem verum esse. Etsi enim talis Icterus non semper lethalis sit, (quod nec Hippocrates dicit) tamen suo modo semper malus & periculosus est. Nam quia ante septimum diem accidit symptomatica illa expulsio, quæ quamuis, vt alibi dictum, interdum ad salutem ægri tendat; tamen per se tam bona non est, quam quæ 7. diebus vel alio critico contingit, cum fiat non simpliciter à robore naturæ, sed à natura ab humoribus vitiosis incitata, & coctione nondum absoluta. Non tamen crisis ita strictè ad 7. diem adstringenda, nec crises tàm dierum numero, quàm coctione æstimandæ. Itaque si maturè coctionis signa appareant, licet ante 7. diem icterus accidat, pro critico & proinde bono habendus est. Hippocratésque hoc aphorismo saltem critici icteri exemplum proponere voluit, & quidem sub die 7. quod is inter omnes criticos principatum obtineat. Contrà si post septimo accidit icterus, ac nulla coctionis signa præcesserint, icterus non bonus est, quod etiam docet Galenus, 3.*epid. comm.*1. *aph.* 5. dum ait; Ante coctionem materiæ nullum abscessum, *Prognostica.* *An icterus ante septimũ diem in febribus acutis malus?*

ne dum auriginosum vtilem esse; siquidem significat impediri bilem, quo minus ex viscere expurgetur & euacuetur per ventrem, vel propter obstructionem, vel propter inflammationem. Si tamen ea, quæ euacuari debent, euacuentur, & vires ferant, euacuatisque humoribus vel planè tollatur morbus, vel imminuatur, etsi symptomaticus sit icterus, suo modo pro bono habendus. Sicut nec icterus, qui die critico accidit, semper bonus est. Atque ipse Hippocrates *aphorismo allegato* excipit icterum cum hypochondrij duritie. Et 6. *aphoris.* 42. scribit: *Ictero laborantibus hepar durum fieri, malum.* Ideo in ictero, qui in febribus accidit, semper videndum, an criticus sit, morbumque tollat, vel leniat; aut si symptomaticus sit, an critici bonitatem æmuletur. Hippocrates tales icteros, qui in febribus symptomaticis accidunt, rigore discernit, 4. *de rat. vict. in acut. aph.* 81. *In febre,* inquit, *biliosa icterus cum rigore ante 7. diem eueniens, morbum soluit; Si verò absque rigore intempestiuè superueniat, pestiferum est.* Soluit enim talis icterus morbum euacuatione & depulsione materiæ febrilis sufficiente è visceribus & venis ad cutem, quod rigor indicat. Sin absque rigore fiat, à debilitate naturæ vel ab inflammatione hepatis icterum extitisse, suspicandum est.

Indicationes & Curatio.

Indicationes. Icterus hic nullam peculiarem curationem requirit, sed cura ad febrim dirigenda, quâ ablata & ipse tollitur. Ad hepar tamen, quod bilem generat, inprimis respiciendum, bilisque suo tempore, nisi symptomatica euacuatio, quæ crisis naturam æmuletur, accedat, per conuenientes vias euacuanda, & per aluum, & per vrinas.

De Ictero ab inflammatione hepatis.

Icterus ab inflãmatione hepatis. Si Icterus ab inflammatione hepatis proueniat, & caussæ & signa inflammati hepatis adsunt, & curatio tota ad inflammationem dirigenda, quâ sublatâ, & bilis nimiâ generatione prohibitâ, postea facilè icterus cessat.

De Ictero à morsu venenatorum animalium & venenis.

Icterus à morsu venenatorũ & venenatis. Tandem quandoque Icterus à morsu venenatorum animalium, vel veneno hausto, quod habet vim sanguinem in humorem flauum corrumpendi, prouenit. Ita Galenus, 5. *de loc. affect. cap.* 7. refert, cuidam seruorum Imperialium, cum à vipera esset morsus, vniuersum corporis colorem ita mutatum fuisse, vt porri colorem referret. Et Marcellus Donatus, *de histor. medic. mirab. cap.* 9. ex Auenzoare refert; Azym filium Haly ex potu rei venenatæ ictericum euasisse, vt corporis color esset, sicut cortex citri, simulque appetitum planè amisisse.

Quo modo venena icterũ inducant? De modo autem, quo venena icterum inducunt, Autores discrepant. Galenus *loco allegato* à veneno sanguinem corrumpi statuit, & in bilem seu flauum humorem talem verti. Alij putant, malam qualitatem hepati inprimi, ita vt plurimam bilem generet, quæ postea per vniuersum corpus dispergatur & icterum excitet. Marcellus Donatus, *loco allegato*, non omnes à morsu animalium venenatorum, aut hausto veneno ictericos fieri statuit, sed eos solùm, qui plurimâ bile abundant. Insurgere enim facultatem expultricem ad veneni expulsionem, & ita simul bilem, quæ in corpore redundat, expelli, cuius colore superficies corporis tingatur.

Verùm consentanea magis vero est sententia Galeni. Est enim proprium venenorum homines corrumpere, & minima portio veneni corpori communicata instar fermenti totam massam sanguinis penetrat, eamque corrumpit, quâ corruptâ, nunc hic, nunc alius color inducitur pro natura veneni. Neque necessarium est vt prius bilis semper abundet, quæ stimulata expultrice moueatur. Neque etiam credibile, malam qualitatem illam solùm hepati imprimi, vt multa bilis inde generetur, cum mutatio illa in toto corpore subitò fiat, & humor ille flauus vel viridis non propriè bilis sit, sed venenosus & malignus. Non tamẽ negamus, pro dispositione sanguinis & humorum in corpore corruptionem aliquo modo variari. Neque etiam quod quibusdam videtur, humores flauescentes, viridescentes aut nigricantes, qui icteri huius caussæ sunt, solùm ex bile excrementitia naturali corrupta, verùm etiam ex aliis humoribus corruptis ortum habent. Imò credibile est, istum humorem, qui à veneno prouenit, non bilem esse, sed ex humorum cum bonorum, tum excrementitiorum corruptione ortum.

Signa Diagnostica.

Inquirendum ergò initiò, si æger subitò toto corpore colore seu flauo, seu virescente, seu nigro (omnes enim hi colores pro venenorum varietate à venenatis caussis prouenire possunt) tingatur, an à venenato aliquo animali, quod vim habet sanguinem in talem humorem mutandi, morsus sit; aut venenum aliquod similem vim habens sumpserit, id quod vel æger vel adstantes manifestabunt. Et si omnino id lateat, tamen venenum aliis signis, vt subitâ virium deiectione, lipothymia, syncope, & aliis, quæ venena prodere solent signis sese manifestabit. *Signa.*

Prognosticum.

Periculosus est hic Icterus, ob caussæ, à qua inductus est, potentiam & malignitatem; cum omnes affectus à venenis inducti periculosi sint. Et quò venenum nocẽtius est, à quo prouenit, eò & periculosior Icterus. *Prognostic.*

Indicationes & Curatio.

Venenum mox è corpore expellendum & extrahendum, eique per alexipharmaca resistendum. Itaque si æger venenum hauserit, illudque adhuc in primis viis hæreat, vomitu quamprimum reiiciendum. Deinde alexipharmaca exhibenda; & quidem si venenum cognitum habeatur, veneni naturæ speciatim oppositum alexipharmacum exhibendum: si verò incognitum sit, commune aliquod, vt venenum vincatur & expellatur, vt *theriaca, Mithridatium, bezoar, & similia.* Si tamen aliqua manifesta intemperies calida simul à veneno inducta sit, & illi occurrendum, *succo citri, pomor. acetosorum, granatorum, succo & aqua endiuiæ, acetosæ, portulacæ, & mucilag. sem. psyllij.* Si autem foris immissum sit per ictum vel morsum animalis venenati; extra ad partem affectam adhibitis remediis extrahendum simulque alexipharmaca exhibenda, & curatio omnino, qualis eiusmodi virulentis vulneribus debetur, instituenda. Ita cum Galenus, *loco allegato*, seruo Imperiali theriacam exhibuisset, quam celerrimè color sec. naturam ei restitutus est. Abinzoar filio Haly bezoar exhibuit cum aqua cucurbitæ. Bezoar quidem ad expellendum venenum, aquam verò cucurbitæ ad reprimendum caliditatem, præter naturam adiunctam, ad quam Rhases aqu. granatorum, Alzaharauius & Haly Abbas *poma acida & mucilag. psyllij, & trochiscos de camphora* exhibent. *Indicationes & Curatio.*

De Ictero nigro.

Actum supra de eo, *part.* 4. *cap.* 11.

LIBRI TERTII PARS VII.

DE RENVM ET VRETERUM præter naturam affectionibus.

PROOEMIVM.

VT Chylus & inde elaboratus ſanguis per anguſtiſſimos venarum meatus in hepate penetrare poſſit, natura vehiculum, ὄχημα τροφῆς, vt appellat Hippocrates, addidit, aquoſum ſerum. Illud cùm alendo corpori ineptum ſit, vt vbi ſuo officio functum eſt, è corpore euacuetur, Natura renes conſtituit, à quibus attrahitur, & hinc per vreteres ad veſicam amandatur, & è corpore per vrinarium meatum tandem euacuatur. Ordo ergo tractationis poſtulat, vt de renum, vreterum & veſicæ vrinariæ affectibus præter naturam iam dicamus. Ideoque in hac parte agemus de renum morbis, intemperie puta, numero mutato, vaſorum in renibus anguſtia & contrà apertione, de renum calculo, vermibus, & aliis in iis genitis, de renum inflammatione aliiſque tumoribus, tabe, vulneribus, & vlceribus; de vreterum morbis: ſymptomatibus item: quæ iis accidunt, renum puta imbecillitate & vrinæ ſecretione in iis læsâ, de diabete, & dolore nephritico.

SECTIO PRIMA.

De Renum & vreterum Morbis.

CAPVT I.

Paradoxum de renum vſu.

QVAMOBREM interdum à veterum opinionibus diſcedendum ſit præclarè explicat Ariſtoteles, *lib.* 1. *Ethic. cap.* 4. vbi Platonicam reiecturus ſententiam: Præſtat, inquit, atque adeo oportet etiam ita nos veritati addictos eſſe, vt præ illâ vel noſtra ipſorummet decreta euertere non dubitemus. Atque mox addit: Ἀμφοῖν ὄντοιν φίλοιν ὅσιον προτιμᾶν τὴν ἀλήθειαν. *Cùm vtraque cara ſunt, tum pium eſt, antiquiorem habere veritatem.* Ideoque veritatis inueſtigatio ſemper culpâ caruit. Immò. vt Galen. *lib. de Vſ. Reſpirat. cap.* 1. habet: πολυωνητέον τε καὶ ζητητέον τὸ ἀληθές. εἰ γὰρ καὶ μὴ τύχωμεν αὐτοῦ πάντως, ὅμως πλησιέστερον, ἢ νῦν ἐσμὲν ἀφιξόμεθα. *Audendum eſt, & veritas indaganda, quam etſi non ſemper aſſequamur, omnino tamen propiùs, quàm nunc ſumus, perueniamus.* Vnde minimè nobis vitio verti poterit, ſi Renum morbos explicaturi aliquid præter vulgatam Medicorum doctrinam, & quidem ſaltem Paradoxi loco propoſuerimus. Neque enim animus eſt, antiquis temerè obloqui, ſed veritatem eruere, inquirendo: Num ei, quam ſacræ literæ de Vſu Renum, ſententiam ſuggerere videntur, conſentanea inueniri in Medicinâ poſſit?

Renum vſus ſecundum pleroſque. Phyſici ac Medici plerique in eâ hodie ſunt ſententiâ, Renum nullum alium & in homine, & in aliis animalibus vſum eſſe, quàm vt peculiari vi ſeroſum humorem à maſſa ſanguinea per vaſa emulgentia attrahant, atque ita ſanguinem à ſero purgent.

Verùm, ſi ea, quæ paſſim in ſacris literis exſtant, perpendamus, alius præterea vſus renibus omnino aſſignandus videtur. *Secundum ſacras literas.* Pſalmo 7. *v.* 11. *Pſalm.* 26. *v.* 2. *Ier. c.* 11. *v.* 20. *c.* 17. *v.* 10. *c.* 20. *v.* 12. *Apoc. c.* 2. *v.* 20. Deus corda & renes ſcrutari dicitur. In quibus locis per Renes prauas concupiſcentias & cupidinem rei Venereæ intelligi, non pauci Theologi cenſent. Ita enim Nicol. de Lyr. loca Ierem. *cap.* 17. & Apocal. *cap.* 2. Quia ego ſum ſcrutans renes & corda, explicat: Examinans & puniens concupiſcentias & malas cogitationes. Et ad locum Nahum *cap.* 2. *v.* 10. Et dolor ſeu defectio in cunctis renibus, Gloſſa habet: & deficiunt omnes voluptates carnis. Et ad locum Ierem. *cap.* 12. *v.* 2. Et longè abes à renibus eorum, addit: quoniam erant adulteri. Et ad pſalmum 16. *v.* 7. vt etiam renes mei me noctu caſtigent, annotat Sebaſt. Caſtellio: Vt meæ nocturnæ coerceantur libidines. Et ad Leuit. *c.* 3. vbi Deus mandat, vt renes ac omnis pinguedo ipſi offeratur, & ne ſacerdotes iſta comedant, interpretes annotant: Sacerdotes ita curare debere ſuum corpus, ne laſciuiant, quaſi renes occultâ vi pruritum amoris excitent. Et ad vocem *Renes* ſcribit ex Rabbi Dauid Santes Pagninus, *in Lexico Hebræo*, eos apud Hebræos nominari כְּלָיוֹת à כָּלָה, quod eſt deſiderare, quòd ibidem ſit deſiderium coitûs. Et Flacius, *in Claue Scripturæ*, Renes tum vrinæ expurgandæ, tùm etiam genitali ſemini ac generationi ſeruire affirmat. Vnde, vt idem Flacius, *eod. loco*, annotat, Scriptura lumbis generationem tribuit, vt 1. Reg. *cap.* 8. *v.* 19. & *ad* Hebr. *cap.* 7. *v.* 5. & 10. videre eſt. Et vetus verſio aliquoties pro lumbis Renum vocem vſurpat.

Neque ſolùm Hebræorum iſta fuit ſententia: Sed & Varro, vt Iſidorus *lib.* 11. *Orig.* habet; Renes dictos putauit, quod riui ab his obſcæni humoris naſcantur: & lumbos, ob libidinis laſciuiam.

Quæ omnia cum occaſionem nobis præbeant de Vſu Renum diligentiùs cogitandi, operæ pretium eſſe putamus, renum naturam penitius intueri, & de illo inprimis diſquirere: Num præter ſeri expurgationem aliũ adhuc vſum habeant, ſanguinis nimirum ad ſemen generandum præparationem? *An Renes præter ſeri expurgationem alium adhuc vſum habeant?*

Et primò quidem, cùm Renes peculiare, vt reliqua viſcera, parenchyma, & quidem, vt rectè Galenus ſentit, non multum à cordis ſubſtantiâ differens habeant; reliquorumque viſcerum carnibus concoquendi peculiaris vis, & quidem ſingulis propria, tribuatur: cauſſa non eſt, cur ea Renum parenchymati denegandа ſit. *Renes habẽt peculiare parenchyma.*

Neq; videmus, quomodo Galeni ratio concludat, 6. *de decret. Hippocratis & Plat. cap.* 8. hepati vim ſanguificandi & cordi ſanguinem arterioſum generandi tribuẽtis, eâ de cauſsâ, quod hepar peculiare itidem cor, & hepatis quidem parenchyma colore ſanguini venoſo, cordis verò ſanguini arterioſo reſpondeat: niſi etiam peculiaris vis ſanguinem ſuo modo elaborandi Renum parenchymati tribuatur.

Deinde cum vena emulgens tàm magna; & omnium à cauâ prodeuntium ampliſſima ſit, multum etiam, ſanguinis ad renes vehit; & quanto pro ſui nutritione Renes non indigent. Reliquum ergo cum ſanguine arterioſo miſtum, & ſero defecatum, vt in alium vſum cedat, neceſſe eſt. *Vena emulgens plus ſãguinis ad renes vehit, quam pro ſuî nutritione indigent.*

Tertiò, Arteriâ tàm amplâ, ſi tantùm ſeroſum humorem expurgarent renes, opus non fuiſſet: ſed id potius officium habent arteriæ, vt ſanguis arterioſus ſanguini venoſo confuſus & miſtus, atque à ſero maximè repurgatus, in renibus aliquo modo mutetur atque elaboretur, quem venæ & arteriæ ſpermaticæ, quæ ſtatim ſub renibus & ad renes ſanguinem hauriunt, ad ſeminis generationem in teſtes deferant. *Renes ad expurgandum humorem ſeroſum tàm amplâ arteriâ non opus habuiſſent.*

Nam quod vulgò docetur, arterias emulgentes, vt arterioſum expurgent ſanguinem, ſerumque in arteriis copioſiſſimum in renes effundant, factas eſſe, difficultate *Arteriæ emulgentes cur factæ?*

Cur ſerum in arteriis contineatur?

tate non caret. Qui enim ex Gal.5.*de Vſ. part.c.5.* ideo ſerum in arteriis contineri probare conantur, quod arteriæ renibus datæ ſunt, ii principium petunt, & incertum per æquè incertum probant. Nam ſi venæ emulgentes datæ ſunt, vt ſanguinem à ſeroſo humore purgent; atque ex venâ cauâ optima ſanguinis portio ad dextrum cordis ventriculum fertur, & ex eo demum in ſiniſtro cordis ventriculo ſanguis arterioſus elaboratur: Vnde in arteriâ magnâ, quæ ex ſiniſtro ventriculo Cordis non ita longo à renibus interuallo exoritur, copioſiſſimum illud ſerum ortum habet?

Cur arteriæ renibus immittantur.

Et proinde Galeno, *loco allegato*, quærenti; ſi non ſanguinis in ipſis contenti à ſero purgandi gratiâ renibus arteriæ immittantur, quænam alia cauſſa fuerit, cur eâ magnitudine Natura eas effecerit, ad cauitatèmque renum diuiſas ipſas, haud ſecus ac venas, produxerit? reſponderi poteſt: factas eſſe, vt ſanguinem arterioſum ad renes ferant, qui in eorum ſubſtantia cum ſanguine venoſo miſtus & alteratus ſemini generando materiam præbeat.

Rurſus quî fit, quod ſapor ac odor ille, qui quidem in animalibus plurimis non caſtratis per vniuerſum corpus diffunditur, maximè tamen in renibus percipiatur, & præcipuè in adultis; In nouellorum autem ac teneriorum quadrupedum Renibus, cum nondum fœminas ineunt, non ita percipiatur?

Oribaſius quoque *lib.6. Collect. cap.38.* ex ſuppreſſione ac retentione ſeminis renes malè affectos fuiſſe deprehendit.

Inſuper in Gonorrhœâ medicamenta lumbis ad ſemen imminuendum atque alterandum applicantur, vt ex Aretæo, *lib.2. morb. Chronic.cap.7.* Traillan. *lib.9. cap.9.* & aliis paſſim videre eſt.

Inter ſigna etiam renum calidorum Medici recenſent propenſionem ad libidinem, ſomnia libidinoſa & nocturnas pollutiones; contra frigidorum ad venerem ſegnitiem. Et ſeminis qualitates Practici paſſim ex renum conſtitutione deducunt, atque ſi illud calidius, ac acrius ſit, etiam ex renum calore fieri docent.

Tandem vaſorum, præparantium dictorum, origo idem perſuadere videtur. Etenim ſi ſimpliciter ſaltem ſanguinem è vena caua & arteria aorta ad teſticulos deferre deberent, poſſent deduci è propiore loco, non verò per tam longas ambages, partim ex ipſis emulgentibus, partim propè emulgentes originem ſortiri, quod indicio eſt, vaſa iſta non ſimpliciter ex vena caua & arteria, ſed in ipſis renibus elaboratum aliquid accipere, & ad teſticulos deferre.

Atque hæ potiſſimùm rationes ſunt, quibus quis adduci poſſe videtur, vt de vulgatâ ſententiâ de Vſu Renum dubitet. Ἐςὶ δὲ, vt habet Ariſtoteles, *Metaph.B. cap.1.* *τοῖς εὐπορῆσαι βουλομένοις προὔργου τὸ διαπορῆσαι καλῶς. Eſt opera pretium aliquid facultatis & cognitionis habere volentibus bene dubitare.*

CAPVT II.

De Renum Intemperie: & primò de calida & ſicca.

Cauſſæ.

Renum Intemperies: calida & ſicca. Cauſſæ.

Inter morbos autem renum ſunt primò intemperies & quidem frequentiſſima calida & ſicca, quæ contrahitur à cauſſis calefacientibus. E talibus cauſſis internæ ſunt, vicinarum partium, inprimis hepatis, & venæ atque arteriæ magnæ præter naturam caliditas, materia calida & ſicca, ſiue in renibus ſenſim cumulata, ſiue aliunde, præſertim ab hepate & vena caua atque arteriis, affluens; quam eò facilius admittunt renes, cum ob cauſſam aliquam facti ſunt imbecilliores, & ſi præterea doleant & incaleſcant, facilius humores à vicinis partibus attrahunt.

Externæ cauſſæ ſunt alimenta, potus & medicamenta calida & ſicca, quæ reliquas partes calefaciendi vim habent; inprimis tamen, quæ vim diureticam obtinent decubitus ſupinus ſupra lectum & ſtratum calidum, præcipuè plumeum, & veſtimenta circa renes calida; balnei calidi frequens vſus, præcipuè verò motus violentior & magnus ſpinæ, ac vicinorũ muſculorum, qualis fit in equitatione, vſus etiam & geſtatio longa armaturæ & thoracis ferrei,

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur autem Renum calida intemperies ex cauſſis calefacientibus, cum internis, tum externis, quæ modò enumeratæ ſunt, ſi præceſſerint; ex caloris ſenſu circa Renes; ex vrina, quæ excernitur copioſa, tenuis, ſæpe calida & acris, cui pinguedinis aliquid ſupernatat, ſæpe etiam arenulæ & rubrum ſabulum in vrinis apparet. Adeſt propenſio ad libidinem, atque accidunt nocturnæ pollutiones, & inſomnia libidinoſa; corpus extenuatur. Nocent calefacientia, iuuant refrigerantia,

Prognoſticum.

Prognoſticū.

Si intemperies iſta non ſit magna nec inueterata, nõ adeo difficulter curatur, Si verò magna ſit & diu durauerit, ac ſiccitas caliditati coniuncta ſit, difficulter curatur.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Hepar Refrigerantia.

Calida intemperies indicat refrigerantia ſicca humectantia. Refrigerant autem renes *violæ, roſa, cichorium, endiuia, lactuca, portulaca, ſemperuiuum, nymphæa, ſuccus citri, limonum, granatorum, fraga, fructus rubi Idæi, hordeum, melones, cucumeres, ſemina 4. frigida maiora, ſcariolæ, ſerum lactis, acetum, acidulæ.*

E quibus varia parantur medicamenta cum interna tum externa.

Interna.

Interna.

Conſeruæ, ſyrupi, aquæ, emulſiones ex ſupra dictis plantis.

Vt ♃. *Aq. fragor. ſine vino violar.* an.℥.iii. *ſyrupi violar. aceto ſi citri* an.℥.j. *ſpiritus vitrioli.* gr.iiii.

Miſce.

Vel ♃. *Sem.4.frig.maior.* an.ʒ.j.ß. *aq. hordei ſ. fragor. ſine vino* an.℥.iiii.

F. Emulſio.

Adde *iulebi roſar. violar.* an.℥.j. Miſce.

Externa.

Externa.

Epithemata ex aquis & ſuccis lactucæ, portulacæ, nymphéæ, ſemperuiui.

Oleum, roſar. violar. nymphéæ.

Vnguentum, roſaceum, refrigerans, Galeni.

Vel ♃. *Mucilag. ſem. pſyll.* ℥.ß. *ol. violar. vngu. refrig. Galeni* an.ʒ.vj. *ſacch.* ħni ℈.j. *ceræ parum.*

F. Linimentum.

Cerotum Santalinum

Folia vitis, lactucæ, nymphéæ, ſalicis, linteis ſtratis ſuppoſita.

Lamina plumbea dorſo è regione renum alligata; inprimis verò aquæ dulcis balneum diu continuatum.

Plura de Inflammatione Renum proponentur.

Diæta.

Diæta.

In cibis conuenientiſſima eſt ptiſana hordeacea, ſemina 4. frigida maiora, lactuca, endiuia, cichorium, fraga. Cibi condiantur ſucco citri, granatorum, ribes.

Potus ſit aqua hordei, vel tenuior cereuiſia.

Si

Si adsit simul bilis, purgetur ea cassiâ, diapruno simplici, electuario, de psyllio, de succo rosarum.

De Intemperie Renum frigida.

Caussa.

Renum Intemperies frigida : Caussa.

Refrigerant Renes vicinarum partium, vt intestinorum, hepatis, lienis, refrigeratio; humorum frigidorum præsentia; Cibi, potus, medicamenta frigida; Aër, venti, imbres, niues, si dorso occurrant; balnea frigida & renum denudatio.

Signa Diagnostica.

Signa.

Cognoscitur Intemperies Renum frigida è caussis refrigerantibus, quæ præcesserunt; vrina redditur pauca & tenuis, ac cruda. Appetitus veneris minuitur. Iuuant calida, nocent frigida. Si pituita simul adsit, vrinæ sunt turbidæ & crassæ, in quibus filamenta quasi alba subsident.

Prognosticum.

Prognosticũ.

Si Intemperies Renum sit tanta, vt actio inde debilitetur, atque seri secretio impediatur, periculo non vacat. Ex seroso enim humore in renibus retento sanguis corrumpitur, & homo ad cachexiam & hydropem disponitur.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Renes calefacientia.

Intemperies frigida calefacientia indicat, vt in aliis partibus.

Calefaciunt verò Renes: Radices *fæniculi, brusci, asparagi, petroselini, pimpinellæ, eryngij, satyrij*.

Folia; *betonicæ, agrimoniæ, calaminthæ, menthæ, saluiæ, rorismarini*, flores *lauendulæ, betonicæ*, Semina *erucæ, nasturtij, petroselini, fæniculi: baccæ iuniperi, amygdalæ amaræ, nuclei persicorum cicer, aromata*; Atque ex his parata varia medicamenta.

Extra inungitur renum regio *oleo nardino, costino, irino, menthæ*, quibus *spica nardi, caryophylli, macis* addi possunt: *Vnguento Martiato*.

Diæta.

Diæta.

Victus ratio medicamentis respondeat. Quapropter *betonica, saluia, roremarino, fœniculo, aromatibus* cibi & potus condiantur. Si simul adsit pituita, purgetur *agarico*, vel *cassiâ* cum *terebinthina, benedicta laxatiua, elect. Indo*.

Intemperies humida Renum, quæ actiones lædat, rarò datur.

CAPVT III.

De Numero Renum mutato, & aliis quibusdam eorum morbis.

Renum numerus mutatus.

RENes homo, vt & alia animalia, secundum naturam duos habet. Interdum tamen vnus deficit, vt habet Aristoteles, 4. *de histor. animal. c*. 4. Fernelius. *lib*. 4. *de part. morbis & symp. cap*. 7. Andernacus, *lib*. 1. *Institut. Anat*. Vesalius, *de corp. hum. fabr. lib*. 5. *cap*. 10. Eustachius, *cap*. 10. *lib. de constit. Renum*, Columbus, *lib*. 15. *Anatom*.

Contrà renes tres vidit Eustachius, *cap*. 10. *lib. de Renum structura*: Quatuor Gemma, *lib*. 2. *Artis cyclonomicæ, & lib*. 1. *cosmocritic. c*. 6.

Renũ color mutatus.

Mutatur & aliis modis sæpe Renum constitutio, scribitque Eustachius, *alleg. libello*, se Renes interdum subnigros, subalbidos, substantia modò fragili, & quasi putri, modò densa, dura & arida inuenisse, superficiem verrucosam & innumeris tuberculis scatentem sæpius vidisse; quin & sub eorum membrana tantum flatuum collectum, vt videretur à subiecta carne prorsus separata, adeoque turgida & distenta, vt magni tumoris speciem referret. *Substantia.*

Renum alij morbi.

In vasis quoque emulgentibus sæpe magna accidit varietas. Ambros. Paræus, *lib*. 2. *cap*. 25. septem vidit emulgentes venas, totidemque arterias, quatuor à sinistro latere diuersis locis prodeuntes, quarum vltima ab Iliaca manebat, tres à dextro diuersis pariter locis. Columbus, *vt lib*. 15. *Anat*. refert, in eodem latere duas, tres, quatuorque & plures emulgentes deprehendit. Geminas emulgentes venas & arterias vidit Andreas Laurentius & alij. Et omnino sæpe in venis emulgentibus & vreteribus magna occurrit differentia: eam tamen à naturali constitutione discernere promptum est.

Verùm talia in viuis rarò agnoscuntur, neque curari possunt. Quapropter ad alios Renum morbos progredimur.

CAPVT IV.

De Vasorum in Renibus Angustia.

Vasorum in Renibus angustia.

CVm per vasa Renum humores serosi ab emulgentibus attracti ad vreteres transmitti debeant, læditur hæc actio, si vasa hæc non satis pateant.

Quod fit vel compressione, vel obstructione. Comprimuntur vasa ab eorum tumoribus, phlegmone, scirrho, vt & à nimia siccitate, dum scilicet ipsa Renum substantia contrahitur & corrugatur, vnde vasa comprimuntur.

Frequentissimè vero renes obstruuntur ab humoribus crassis, viscidis, interdum à materia purulenta per renes euacuari solita, à sanguinis grumis, calculis, qui interdum renes obstruunt, vt nullus humor ad vreteres & hinc ad vesicam descendat.

Generantur autem isti crassi & viscidi humores ex ciborum similium frequenti vsu, præsertim in iis qui frigidiorem habent ventriculum, & vitam otiosam ac sedentariam agunt, elapso.

Grumi sanguinis in ipsis Renibus concrescunt à sanguine extra vasa sua, vel ex contusione vel vlcere aperta.

Pus vel in ipsis renibus generatur ob vlcus & abscessum in iis genitum, vel aliunde ad eos confluit, vt ex hepate aut pectore, è quo interdum materia purulenta per renes euacuari solet.

Calculi quomodo generentur, *cap. seq*.

Signa Diagnostica.

Signa.

Angustia vasorum in renibus ex vrinæ suppressione, vel paucitate cognoscitur, ita tamen, vt nullum vitium in vesica vel vreteribus adsit, & obstructio sit in vtroque Rene. Nam si alteruter sit saluus, is reliqui vices supplere potest. Vrina retenta tensionis & grauitatis sensus circa lumbos oritur, in vno vel vtroque latere, prout vnus vel vterque Ren obstructus est, hypochondria inflantur, & intumescunt, & alia accidunt quæ infra de vrinæ suppressione enumerabuntur.

Quando id, quod obstruit, circa caput vreteris est, dolor per vreteris longitudinem versus vesicam se extendit. Et si aliquid cum vrina emittitur, notas eius, quod obstruit, exhibet.

Caussæ verò suis signis discernendæ sunt. Si inflammatio vel tumor aliquis adsit, latere non potest, sed suis signis se prodit.

Obstructio, & quidem à crassis & viscidis humoribus

cogno

cognoscitur è crassorum, crudorum & viscidorum humorum redundantia, neque adest dolor, vt in calculo, neque febris, vt in inflammatione, & sentitur in renibus & lumbis quædam grauitas.

Sanguinis grumum caussam esse obstructionis Renum cognoscitur à præcedente sanguinis è vasis renum effusione, & tum plerumque sanguinis mictio præcessit, & præcesserunt apertionis vasorum caussæ, lapsus, percussio, equitatio, & aliæ apertionis vasorum caussæ & signa.

Pus caussam esse, colligitur è signis vlceris vel abscessus in renibus, hepate vel pulmone; solétque tum plerumque puris aliqua pars cum vrina excerni.

Calculi in renibus signa capite sequenti proponentur.

Prognostica.

Prognostica. I. Si ab inflammatione vel alio tumore sit vasorum in renibus angustia, mali magnitudo ex ipso tumore æstimanda. Eò enim sublato, vasorum angustia cessat, durante durat.

II. Obstructio, quæ fit ab humore crasso & crudo, vel grumo sanguinis, vel pure, nõ ita difficulter curatur.

III. At quæ fit à calculo, plus difficultatis & periculi habet, & plerunque est incurabilis. Licet enim calculus semel loco moueatur, vel tollatur: tamen vel iterum in vasa incidit, & obstructionem parit, vel manente illa dispositione λιθοποιητικῇ nouus calculus generatur, vt *cap.seq.* dicetur.

Curatio.

Curatio. Curatio pro caussarum diuersitate varia est. Nam si adsit inflammatio, vel alius tumor, curatio instituenda eo modo, quo postea, *c.*8.*&* 9. dicetur.

Si obstructio sit à pituita cruda & crassa, primò statim ea leni medicamento euacuanda. Vtilia sunt tum etiam vomitoria, quæ crudos humores euacuant, & à renibus reuellunt, & parantur ex raphano, floribus genistæ, foliis & radicib. asari. Postea exhibeantur ea, quæ pituitam incidere, detergere, & vrinam mouere possunt. In quem vsum commodissimæ sunt aquæ destillatæ è petroselino, ononide, asparago, alkekengi, capillis ♀, & similibus, syrupus de duab. & quinque radicib. byzantinus, simplex & compositus, de raphano Fernelij, quæ infra de vrinæ suppressione, *part.*8.*sect.*2. *cap.* 2. proponentur. Vtilis est & spiritus salis & vitrioli in liquore aliquo conuenienti vel iusculo galli, in quo radices diureticæ coctæ sint, exhibitus.

Si à grumo sanguinis sit obstructio, exhibeantur ea, quæ grumos sanguinis dissoluere possunt, inprimis oxymel scilliticum cum decocto vel aquis chærefolij, artemisiæ, capillorum veneris, radicum asparagi, exhibitum, mumia item, myrrha, coagulum leporis, oculi cancri & eorum magisterium. Si à pure crassiore, pus abstergentia exhibeantur.

Si à calculo, instituatur curatio, vt *cap.seq.* dicetur.

CAPVT V.

De Apertione vasorum in Renibus.

Vasorum in renibus apertio. Contra interdum vasa in renibus, venæ scilicet & arteriæ, præter naturam aperiuntur. Accidit hoc ab intemperie renum calida & humida, quæ laxat & rarefacit vasorum tunicas; Interdum verò à sanguine calidiore & tenuiore, humoribus acribus, qui vasorum orificia aperiunt & erodũt: à motu itẽ magno, quo dorsum & renes incalescunt tandẽ etiã hoc accidit à calculis, asperitate sua orificia vasorũ aperientibus, & aliis caussis vnitatẽ renũ soluentibus, vt lapsu, percussione, & similibus.

Signa Diagnostica.

Cognoscitur vasorum in renibus apertio ex vrina, quæ cruenta redditur. Et quidem si parua saltem quantitate sanguis cum vrina reddatur, vas aliquod saltem dilatatum & rarefactum est, è quo sanguis transsudat: Si verò maiori copia excernatur, vas aliquod magnum ruptum esse, manifestum est. *Signa.*

Quæ autem caussa apertionis vasorum sit, cognoscitur ex iis, quæ præcesserunt, & ex humorum in corpore abundantia.

Prognosticum.

Quantum verò periculi portendat hoc malum, caussæ, à qua pendet vasorum apertio, magnitudine æstimandum. *Prognosticũ.*

Curatio.

Curatur autem apertio vasorum iis, quæ vel adstringunt, vel consolidant, pro caussarum ratione. Itaque vtilia sunt *plantago, bursa pastoris, consolida, tormentilla, tragacanthum, bolus Armenus, terra sigillata, corallium, mumia, lapis hæmatites.* *Curatio.*

CAPVT VI.

De Calculo Renum.

Et si in omnibus ferè corporis partibus calculi quandoque generantur, vt alibi dictum: tamen nullibi frequentius, quàm in renibus & vesica gignuntur: atque ibi geniti variorum morborum ac symptomatum caussæ existunt. Corpus quidem istud durum, quod cùm in renibus, tùm in vesica generatur, propriè calculus nominatur & caussa morbifica est, morbúmque in numero aucto secundum Galenum, *lib. de differ. morb. cap.*8. morbum item in via seu, angustiam & sæpe solutam vnitatem parit, atque etiam grauissimos dolores & vrinæ suppressionem excitat. Mala tamen hæc omnia quandoque etiam nomine lapidis vel calculi, qui Græcis λίθος est, comprehenduntur; & ipsa διάθεσις præter naturam, quam calculus parit, Græcis λιθίασις dicitur. Ideóque frustrà laborant illi, qui anxiè disputant, an calculus sit morbus, caussa vel symptoma, & ad vnum tantum genus eum referre conantur; cum plures res, quæ singulæ diuersas definitiones requirunt, hoc nomine comprehendantur, vt modò dictum, & diuerso respectu variè definiri possit. In renibus appellatione à parte affecta petita, nominatur Nephritis. Cum autem renum & vesicæ calculi eodem modo generentur, & multa communia habeant, ea etiam & præcipuè quà generationem, coniunctim proponemus. *Calculus Renum.*

Hoc ergo primum maximè dignum inquisitione est, quomodo cùm in renibus, tùm in vesica generentur calculi, seu quæ sit eorum & materia & caussa efficiens. Diximus autem ea de re pluribus, *lib.*1.*Institut.part.*2. *cap.*9. & *in tract. de cons. & diss. Chymic. cum Galen. c.* 11. atque in sententia ibi proposita adhuc persistimus, ipsa rerum experientia persuasi, quæ in rebus naturalibus inuestigandis semper maximi momenti habenda est. Docent autem rerum naturalium historiæ, non solùm in thermis lapides & tophos canalibus, per quas aquæ labuntur, accrescere, sed & fontes & fluuios passim reperiri, de quibus verum est, quod de Ciconibus Ouidius scribit, *Caussa.*

Flumen habent Cicones, quod potum saxea reddit.
Viscera, quod totis inducit marmora rebus.

Imò quod magis admirandum, dari spiritus eiusmodi lapidificos, qui obuia quæque in saxa & lapides conuertunt. Ita refert Auentinus, *histor. Bauaric.lib.*7. *Anno* 1348. ex terræ motu plures, quam 40. rusticos, item mulgentes

mulgentes cum vaccis extinctos obriguisse, & corpora à spiritu terreno in salarias statuas redacta apud Charinos fuisse, quæ quidem simulacra sibi & Cancellario Austriaco conspecta fuerint. Et Philippus Camerarius, *in descript. Ptolem. augment. centur. 2. cap. 70.* ex Cornelio VVittfidio narrat de aura meridionali certis anni temporibus flante in montanis prouinciæ Chilensis in America, cuius quidem afflatu integræ equitum turmæ velut in statuas lapideas repentè obriguerint, steterintque in via eo aciei ordine, quo ante metamorphosin adhuc viuæ iter fecerant. Similem huic historiam refert Ortelius; *in descript. Russiæ*, de pecudum gregibus & armentis illicò petrefactis. Nimirum sicut in thermis & aquis quibusdam ex materiæ interna dispositione, seu succo lapidedescente, seu forma, cui hoc Scaliger, *exer.* 115. tribuit, præcipuè vbi ea à reliqua aqua maximam partem separatur, & corpus, cui adhæret, nanciscitur, lapides generantur: ita & in corpore nostro ac præcipuè in renibus & vesica ex simili feculenta terrea & salsa materia, vbi subiectum idoneum nacta est, calculos generari, & materiam illam feculentam ac tartaream interna vi ad coagulationem tendere & in lapidem concrescere, vero maximè consentaneum est. De nomine huius materiæ cum nemine litigabimus. Appelletur humor tartareus, terreus, feculentus, salsus, pituitosus, vel nobilis etiam Praxagoræ pituita, quam Scaliger, *exercit.* 108. *sect.* 3. dum emingeretur, albuminis mollitie emissam vitri duritie & splendore, & in lapidem vitreum mutatam vidit. Neque enim semper materia hæc, ex qua calculi in corpore nostro generantur, eiusdem planè naturæ est, neque eandem formam externam habet, & vt lapides non omnes sunt duri, sed & friabiles; ita omnium non planè vna materia est. Hoc modò concedatur, nec pituitam simpliciter, nec feculentum, nec terreum, aut simile quid ad lapidis productionem sufficere; cum talia in multis corporibus reperiantur copiosè, qui tamen calculo non laborant, & in vesicula fellis calculi generentur non ex pituita, sed ex ipsa potius bile, quod lapidum illorum color & natura demonstrat, sed præcipuè vim lapidificam & concrescendi in ipsa materia requiri, quod etiam illa ipsa obseruatio Scaligeri manifestè docet; cum pituita illa vitrea neque calore, neque frigore neque siccitate vesicæ coagulata fuerit, sed emissa & excreta spontè in vitream duritiem concreuerit. Agnouit hoc proculdubio manifestè Platerus, qui pituitam solam adeo terrestrem illam materiam, vt in lapidem mutetur, conglutinare, aut calorem renum pituitam adeo exsiccare posse, vt in lapidem concrescat, negat, sed expressè statuit, acrem & salsum, qui terrestreitati in sero & vrina permiscetur, atque inest, succum compingere & veluti ferruminare illam materiam.

Interim non negamus, præter innatam illam lapidescendi vim, quæ ipsi inest materiæ, alia etiam quædam, sine quibus concretio illa non fit, vel non facilè fit, requiri. Vnde nonnulli efficientium caussarum numerum hîc cumulant, & plures generandorum calculorum modos constituunt. Verùm cum Philosophis hic distinguendum est inter principale agens, quod nomine generis in specie αἴτιον dicitur, & σύναιτιον. Αἴτιον enim hic est vis lapidifica, à qua principaliter concretio pendet. Συναίτια verò sunt, vel sine quibus primarium agens finem suum non assequitur, vel quæ aliquid ad faciliorem concretionem faciunt, quorum plura esse facilè concedimus. Et illi ipsi, qui plures caussas concretionis lapidum ponunt, & plures concretionis modos, eósque quasi diuersos, tandem tamen non omnes esse eiusdem generis confiteri necesse habent, dum rectè statuunt, aquas illas, in quibus lapides concrescunt, materiam vliginosam, limosam, lentam, cænosam, terream, glareosam, quandoque salsam, acidam, aut alio fecum genere infectam secum ferre, quæ feces locis potissimum siccioribus adhærescant, quod siccitas sine omni calore quandoque sufficiat ad materiam, quæ præterfluxura erat, retinendam: Potissimam verò concretionis caussam exsistere materiæ, ex qua fit lapis, qualitatem (à Scaligero formam nominari diximus) quæ suapte natura, vel nullo extrinsecus accedente calore aut frigore, ad concretionem ipsa sibi abunde sufficiat: etsi promptius concrescat (adiuuantes enim solum caussæ sunt calor & frigus) si calor externus aut frigus accesserit. Atque ita vnicum, quantum ad caussam principem, generationis calculorum modum statuendum esse censemus; neque adiuuantes caussas & συναίτια pro principalibus habendas. Itáque etsi multæ aliæ aquæ sint, quæ æquè, imò etiam sæpe magis impuræ sunt, quàm illæ, in quibus calculi generantur: tamen non in omnibus lapides concrescunt, sed in iis saltem, in quibus iste succus lapidescens est. Συναίτια tamen & adiuuantes caussæ etiam cognoscendæ propter curationem. Nam in omni vrina materia ad calculum generandum apta est; id quod vel ex matulis vrinariis, in quibus eiusmodi materia, nisi sæpius mundentur, concrescit, & sale, qui ex vrina conficitur, apparet: non in omnibus tamen materia illa in calculum coagulatur, sed emingitur & excernitur. Ita etiam videmus, plurimos impunè caseo & aliis, qui ad calculum generandum faciunt, cibis vesci, alios verò ab iisdem maximè lædi. Cuius rei caussam non tàm in materia calculi, quàm in corporis dispositione, quam Fernelius arenosam, calculosámque renum constitutionem appellat, consistere non negamus. Noui enim virum doctum, qui cum à calculo planè liber esset, post quartanam in calculum incidit, tali constitutione renibus inducta. Et hinc multi, qui in iuuentute calculo non laborârunt, progressu ætatis calculo renum obnoxij fiunt. Si quis tamen hîc statuere velit, etiam in prima & secunda coctione hîc errorem aliquando concurrere, vt scilicet vbi partes tartareæ ac feculentæ non diligenter & exactè, vt par est, separentur, quæ verò postea ad renes & vesicam prouenerint, atque ibi quacunque de caussa substiterint, in lapidem coagulentur, id non planè reiiciendum putamus. Cum enim, vt postea etiam dicetur, stranguria etiã fieri possit ob errores in victu, & primæ aut secundæ coctionis vitium: ad calculi quoque generationem aliquid facere, & calculo materiam suppeditare posse, absurdum non est: cum prioris coctionis vitium non corrigatur in secunda.

Quæ autem caussæ sint, quæ calculorum generationem adiuuent, alij aliter sentiunt. Fernelius in genere arenosam, calculosámque renum constitutionem appellat, quæ tamen illa sit, non explicat. Platerus siccitatem solam ponit. Alij plures addunt, etsi eas pro primariis efficientibus ponunt. Primò autem ad calculum generandum facere statuunt plerique calorem exsiccantem renum, cuius etiam nonnulli aliquot gradus constituunt, & declarant hoc exemplo lixiuij, è quo, absumptâ per calorem aquâ, sal coquitur, & aquæ marinæ, quæ etiam calore Solis & ignis in salem coagulatur. Verum exemplum hoc rectè declarandum est. Neque n. quod in salis artificiosa præparatione fit, hoc omne etiam in renibus accidit, nec calore aquea pars planè absumi potest, crassa relicta; cum continuo è corpore serosa materia ad renes deriuetur: multò minus per assationem calculum in renibus gigni credendum est, sicut ex terra lapides coquuntur. Neque enim tantus in corpore nostro calor est, neque ita humidum omne, vt in laterum coctione, in renibus absumi potest. Neque etiam aquæ absumptio principalis coagulationis caussa est in salibus (etsi ad faciliorem coagulationem faciat) cum in ipsa aqua salem concrescere videamus. Sed cum natura nunquã sit otiosa,

verum

verùm excrementa non cruda, sed certo modo elaborata, vt in fecibus alui apparet, è corpore emittat: idem in vrina fieri credendum est, humorémque serosum, antequam è corpore excernatur, in renibus suo quoque modo alterari & elaborari credendum est. Quod si non rectè fiat, sed quæ coniunctim & mixta excerni debebant, partes tartareæ & feculentæ ab aqueis separentur, & aqueæ per vrinas excernantur, tartareæ v. & feculentæ hæreant & subsistant in renibus, ob insitam vim lapidescendi in calculum mutantur. Caussam verò, ob quam hoc fit, siue quis constitutionem arenosam calculosámque renum cum Fernelio, siue siccitatem cum Platero, siue calorem exsiccantem appellare velit, per me licet. Plus tamen hîc cum Platero malim tribuere siccitati, quam calori; cum senes, in quibus calor minor est, quàm in iuuenibus, calculo renum magis sint obnoxij, quàm iuuenes, in quibus calor renum maior, & calculi quandoque in iis partibus coagulentur, in quibus calor præter naturam insignis esse non potest, vt in vmbilico & alibi. Sufficit siccitas, non vt caussa princeps, sed vt adiuuans, vt modò dictum, & idoneum coagulationis subiectum. Si enim materia concretioni apta subiectum idoneum nanciscitur, ei sese agglutinat, & indies incrementum sumit. Qua de caussa in aluminis & vitrioli officinis arundines & baculi lignei lixiuio imponuntur, vt facilius concrescant; & tophacea & tartarea materia in ore dentibus adhærescit; & lapidis bezoar primum rudimentum est circa paleam vel simile quid. Et Forestus, *lib. 24. in Schol. obseru. 22.* ex Alexandro Benedicto refert, virginem quandam è vesica lapidem oui gallinacei magnitudine eiecisse, in cuius diffracti medio acus crinalis reperta fuit, quam olim deglutiuerat. Hâc ipsa de caussa accidit, vt diuretica & calculos frangentia, vehementius siccantia non solum non præseruent à calculo, sed potius dispositionem illam ad calculum generandum aptam in renibus augeant, renes exsiccando. Et qui hanc naturalem ad calculum generandum dispositionem, quocunque modo nominetur, à parentibus est nactus, calculi caussam secum circumfert, & vix illa diligentia morbum hunc effugit.

Atque hæc quidem calculorum materia proxima est & generationis modus: Caussæ mediatæ & remotæ aliæ ad materiam calculi generandam faciunt, aliæ ad dispositionem renum & vesicæ, ob quam calculi facilius concrescunt. Materiam diximus esse tartaream, limosam, feculentam, salsam, serosam, pituitosam, atque aliis etiam nominibus appellari. Huius etsi in omni vrina aliquid reperiatur, vt id in matulis vrinariis apparet: tamen in aliis corporibus plus, in aliis minus cumulatur. Ideóque de caussa antecedente calculorum, & caussis quæ eam suppeditant, dicendum.

Facit primò huc, vt antea dictum, vitiosa in ventriculo coctio. Nam si in hoc cibus non bene coquatur, & excrementa non probè segregentur & excernantur, sanguis inde feculentus generatur; cum coctionis primæ vitium non corrigatur in secunda, serúmque etiam impurum ad renes peruenire necesse est. Potest huc & aliquid conferre hepar, si munus suum non probè obeat, & quæ homogenea sunt, non congreget, nec heterogenea separet.

Victus verò inprimis ratio ad calculum generandum plurimum facit. Primò crapula & cruditates, ac cibi, qui crassum ac lentum succum præbent, acuti item & salsi. Pertinet huc panis non bene fermentatus aut malè coctus & pultis, ac placentæ ex tritico, legumina ferè omnia, exceptis ciceribus rubris, lac & lacticinia omnia, caseus, de quibus Galenus, *3. de aliment. facult. cap. 15. 16. 17.* Pisces omnes grandiores, anguilla item, murenæ, aliique squammis carentes, etiam viscosi, cancri, ostreæ & conchylia: Carnes item animalium crassum & viscidum succum præbentes, vt suilla, bubula & inprimis carnes sale ac fumo induratæ, vt & pisces sale conditi vel siccati; è partibus animalium ventriculus, cerebrum, cor, pulmones, splen, intestina. Aues lacustres, anas, anser, oua dura, fructus immaturi, austeri, acerbi, & mespila, pyra, cydonia, castaneæ, fungi item ac tubera; vinum immaturum, austerum, nigrum, crassum, dulce, inprimis mistum, & id vini genus, quod in locis argillosâ tartareâ & calculosa materia abundantibus crescit. Cereuisia recens, feculenta, crassa, aquæ crassæ, palustres, ex niue liquatæ, & quæ materiam lapidescentem permistam habent.

Cibi ad calculum generandum apti.

Calculosam verò renum constitutionem augent & inducunt, quæ renes exsiccant & debilitant. Hinc accidit, vt omnes, qui cibis modò enumeratis vescuntur, calculo laborent; de quo Galenus, *lib. 3. de alim. fac. cap. 17.* ait; Vbi succorum crassities cum calore ardente iungitur, calculi generantur. Et *ibidem cap. 16.* Calculos solent gignere edulia; crassa & crassi succi, maximè cum homines calidiores iusto fuerint, seu ob naturalem intemperiem, seu ob quendam alium affectum ipsis postea innatum, non tamen pro caloris ratione meatuum transitus latos habeant. Nimirum opus est, vt Platerus ait, vt acris & salsus humor cum terrestri iungatur, & renum siccitas præter naturam viarúmque angustia adsit. Referendus etiam hûc intempestiuus purgantium & diureticorum medicamentorum vsus, quæ renes exsiccant & calculosam constitutionem iis inducere possunt. Non etiam nihil ad calculi generationem facit immoderatus & intempestiuus mox à cibo sumpto corporis motus, item equitatio, venus, motúsque omnes; qui dorsum præcipuè & renes calefaciunt atque exsiccant.

Astrologi hîc etiam è cœlo caussas petunt & scribunt, Saturno cum Mercurio in domo octaua in natiuitate diurna significare, quod natus erit calculosus, aut vesicæ morbum patietur.

Pertinet huc & hæreditaria ad calculum generandum dispositio, quam Hercules Saxon. saltem prauam aliquam renum conformationem esse statuit, intemperiem verò esse negat, ea de caussa, quod si intemperies esset, ratio nulla dari possit, cur non potius incideret in calculum ætas iuuenilis, quam senilis. Verùm ratio hæc sufficiens non est. Dantur enim multæ dispositiones hæreditariæ similarium partium, quæ non mox in infantia & iuuentute, sed progressu ætatis sese exserunt, vbi certis de caussis augmentum sumunt, eúmque gradum, qui ad morbum aliquem producendum necessarius est, acquirunt; id quod in arthitide manifestum est.

Atque hic caussa explicanda est, cur pueri magis calculo vesicæ, adulti verò calculo renum sint obnoxij? Etsi enim pueri etiam quandoque calculo renum corripiantur: tamen id rarissimum est, vt id non nisi semel se vidisse, Cardanus scribat, *in comm. aph. 26. sect. 3.* Caussarum huius rei Galenus, *6. epidem. comm. 3. t. 15.* in vrinæ crassitiem refert: Crassitudo, inquit, multa in vesica collecta & in vnum coaceruata, si diu ibidem remanserit, concrescendi, coagmentandique initium capit. Hippocrates in lac præcipuè caussam refert. Verum cùm & pueri ferè omnes tandem viuendi rationem obtineant, & tàm in pueris, quàm infantibus multis mingantur vrinæ crassæ, & tamen calculo vesicæ non laborent, caussa huius rei inquirenda est, sicut & illius, cur in pueris in renibus calculus non concrescat. Posterioris quidem caussa est proculdubio, quod puerorum renes sunt humidiores, & ad detinendam materiam calculi minus apti, atque expultrix vis in iis est fortior: Ob quod accidit, vt materia illa statim per renes transeat, ibique non coaguletur. Ad vesicam verò delata materia cum à

à calore eius, vt partis exsanguis, debili regi non possit, non exactè crassum aquoso permiscetur, sed aquosum excernitur, crassum remanet, & in lapidem compingitur. Contra in adultis ob renum siccitatem & dispositionem statim in renibus in calculum concrescit. Prioris verò caussa quærenda est, tum in materiæ tùm in vesicæ dispositione diuersa. In materia quidem, quod materia crassa non semper est eiusdem generis. Neque enim crassities sola ad lapidum constitutionem sufficit, sed requiritur in ea vis lapidifica, seu vt Platerus loquitur, succus salsus, qui vim compingendi terrestreitatem habet. Ideóque quod omnes pueri calculo vesicæ non laborant, caussa non est calor exsiccans, vt Mercatus existimat. Neque n. in vesica membranosa & frigida, & quæ semper humore affluente è renibus abundat, tantus calor esse potest, qui humidum absumat, vt lapis instar eorum, quæ à calore humidum absumente indurescunt, concrescere queat. Verùm probabilius est, id ideo fieri, quod vrinæ crassiores infantium aliæ plus, aliæ minus illius salsi & lapidescentis succi in se continent, seu ex victus ratione, seu ob ventriculi, hepatis, vel renum in coquendo & separando vitium, ob quod materiam sibi subiectam non rectè elaborant. Hinc etiam in pueris omnibus vrina crassa ardorem vrinæ non excitat, non ideo, vt Mercatus vult, quia in aliquibus saltem maior calor adsit, sed quia, vt rectè Platerus ait, in illa materia terrestri plus est succi acris & salsi. Imò potius frigiditatem vesicæ ad calculum generandum facere, credibile est. Cum enim vrina debito modo attrahi non potest, crassum aqueo non permiscetur, sed ad fundum subsidet & vesicæ adhærescit & in lapidem compingitur. Et quamuis caliditatis indicia quædam adsint in vrinis puerorum, qui calculo vesicæ obnoxij sunt: tamen ea potius in vrina est, quàm in vesica. Qua de caussa Hippocrates, *in lib. de aër. aqu. & loc.* interdicit infantibus lac biliosum & feruidum ac vinum. Et *in* 4. *de morbis* scribit; Si puer à nutrice lac non purum suxerit, sed biliosum, morbosus fit ac tenuis. Quamprimum autem in vesica rudimentum aliquod calculi cogitur, circa id postea materia noua indies conglobatur, & vt Scaliger, *exerc.* 115. ait; Quæ forma priorem concretionem generat, eadem adgenerat etiam appendicem ex eadem materia, quam exinde nacta est. Et ita ex multis quasi lamellis sæpe lapides coagmentantur.

Differentiæ.

Differentia. Etsi aliquot differentiæ sint calculorum desumptæ à figura, quod sunt rotundi, oblongi, leues, asperi, angulares; à colore, quod alij sunt rubri, alij flaui alij cinerei, nigricantes; à duritie, quod alij sunt duri, alij friabiles; à magnitudine, quod alij sunt parui, alij magni; à numero quod modò est vnus, modò plures: tamen præcipua differentia est, quod alius est renum, alius vesicæ. De illius signis & curatione *hoc capite* agemus, de huius *suo loco* acturi.

Signa Diagnostica.

Signa. Etsi Iohan. Baptista Syluaticus, *controuers.* 32. prolixè disputat, an calculus in vesica & renibus concretus, certum aliquod, quo cognoscatur, habeat signum, atque pathognomonicum signum habere negat, imò nec Syndromen symptomatum pro certo signo admittit: tamen si omnia symptomata diligenter perpendantur, & non ex vno saltem, sed ex omnibus de affectu indicetur, non impossibile esse putamus, in calculi cognitionem venire, doloresque nephriticos ab aliis discernere.

Hippocrates, *in lib. de extern. affect.* signa calculi renum ita proponit. Quatuor morbi in renibus sunt; à calculo sequentia patiuntur ægri. Et dolor acutus incidit in renem, & in lumbos, & in testem secundum rectū situm, & frequenter mingit, & adstringitur paulatim, & supprimitur vrina, cum vrina procedit arena, & vbi per vrinæ meatum exit arena, dolorem fortem in meatu exhibet. *Libro* verò 6. *epidem. comm.* 1. *t.* 6. alia addit; In Rene inquit, dolor grauis, cum cibo impletur, vomúntque pituitam, cum verò abundauerint; æruginosa, & leuiores quidem euadunt, liberantur verò, cum cibi euacuati sunt, arenulæque ruffæ subsident, & cruenta mingunt, stupor femoris è regione positi.

Primum quidem signum dolor suppeditat, qui in lumbis percipitur, modò in rene dextro, modò in sinistro, modò in vtroque, prout in vno rene vel vtroque calculus fuerit. Atque is infert sensum ponderis grauatis; quia substantia renum sensus expers, & sentiendi vis tantum membranæ inest. Vbi verò ex renibus in vreteres descendunt calculi, dolores augentur; quia distenduntur & lancinantur vreteres, qui densa & crassa mēbrana constant. Sicut & dolores concitantur, cum calculus in substantia renum genitus è carne in cauitatem renum mouetur, durúsque & angulosus lapis partes, per quas transit, lancinat. Nonnunquam calculus ex vreteris, in quem descendere cœpit, angusta via in cauitatem renis relabitur, & tum dolor aliquando mitigatur, qui postea, vbi in vreteris caput remeat, redit.

Alterum calculi signum plerumque est vrina cruenta; quia calculus cum nunquam ferè planè leuis sit, partes per quas transit, vulnerat. Vrinæ præterea circa initium obstructionis paucæ, aquosæ minguntur, postea verò eius suppressio sequitur. Vbi verò calculus è renibus fuerit remotus, vrina multa turbulenta plerumque prouenit, arenosum sedimentum habens. Si tamen in renum substantia calculus hæreat, neque vrinam supprimi, neque arenas emingi necesse est. Obseruatúmque est in multis dissectis calculos repertos fuisse, qui neque arenam minxerunt, neque vrinæ suppressionem passi sunt. Et arenulæ quidem, vbi calculus in cauitate renum est, apparent; verum non contra, vbi arenulæ apparent, ibi calculum adesse pronunciandum. Ideóque hîc videndum, ne ex arenis solum calculosos eos pronunciemus, qui à calculo planè immunes sunt. Sæpe enim multum materiæ arenosæ mingitur, & sæpe mox à pueritia ab iis, qui nunquam calculo renum laborârunt, quibúsque calculus non facilè timendus, qui prouenit ex adustione humorum potius in venis ac hepate & aliis locis, quàm à renibus & vesicâ. Accidit quoque hoc sæpe in declinatione febrium cùm acutarum, tùm diuturnarum. Non difficile est autem arenulas istas ab iis, quæ calculi signa sunt, discernere. Nam arenulæ illæ, quæ calculi signa sunt, non substantiæ vrinæ permiscentur exactè, sed in vrina subsident, & si digitis comprimantur, non facilè comminuuntur; Illæ verò, quæ absque calculo adustorum & tartareorum humorum in venis indicium sunt, non subsident, aut certè minima ex parte subsident, sed substantiæ vrinæ permiscentur, & postea matulæ vrinariæ adhærescunt, instar pulueris etiam ipsi vrinæ innatant, & digitis compressæ facilè comminuuntur. Certius longè signum est calculi, & calculosæ in renibus dispositionis, si calculus è renibus cum vrina excernatur.

Stupor crurum etiam est in dolore Nephritico è regione renis affecti, qui in Colico abest; non, vt Galenus, 6. *Epidem. com.* 1. *aph.* 6. scribit, ob compressionem venarum, cum stupor non venarum, sed neruorum affectio sit, neque in Nephritide ita venæ & arteriæ repleantur, vt musculos premant: Sed quia vel neruus, qui in crurum musculos distribuitur, à duritie & pondere calculi comprimitur, vel quia musculus, cui ren incumbit, quique cruri flectendo dicatus est, & in cruris partem interiorem inseritur, comprimitur. Hercules Saxonia equidem & ipse agnoscit à venarum compressione

ne stuporem hunc fieri non posse, & caussam refert in compressionem nerui, quem renum tunica à sexta coniugatione accipit. Verum minus probabilis hæc caussa videtur; cum neruus ille cum cruribus nullum consensum habeat.

Testiculus præterea eius lateris, in quo dolor est, retrahitur. Cum enim calculus renes & eius membranam distendat, facilè fieri potest, vt etiam vicina vasa, quæ ad testes tendunt, iisque inseruntur, retrahantur.

Adest quoque nausea & vomitus, ob connexionem renum cum ventriculo, mediante peritonæo, cuius mébranam vtrumque viscus participat; deinde quia bini nerui sextæ coniugationis à stomacho orti in internam renum tunicam implantantur. Ideóque postquam vellicantur & lancinantur nerui & membranæ in ventriculo, per quas cum renibus consensum habet, ad expellendum, quod molestum est, stimulatur, & ita is ad vomendum prouocatur.

Confirmant hæc omnia, quæ etiam malum præsagire possunt, caussæ, quæ ad generationem calculi faciunt, si præcesserint, vt victus ratio, qualem supra descripsimus & materiam calculo suppeditare diximus. Inprimis verò si parentes eidem morbo obnoxij fuerint. Adultis quoque & qui in declinante sunt ætate, magis hic morbus accidit, sicut vesicæ calculus pueris frequentior est. Si quoque vrina crassa, turbida est, & diu citra crisin excernatur, & si æger in victus ratione nihil peccet, & postea ex crassa tenuis fiat, calculi futuri præsagium est. Crassa enim vrina, quæ excernitur, materiæ calculo gignendo aptæ præsentiam indicat, tenuis verò post crassam illam retineri & coagulari argumento est; id quod magis confirmatur, si dolor aliquis in renibus sese prodat.

Quia verò dolor Colicus non paruam sæpe cum Nephritico cognationem habet, qua ratione ab eo discerni possit, docendum. Nam interdum dolores colici vel à pituita vitrea, vel ab humore acri, vel ab inflammatione orti, ea coli parte, qua iuxta renes voluitur, fixi & stabiles sunt, maximè in latere sinistro, vbi intestinum hoc angustius est, vt tùm dolorem colicum à nephritico discernere non ita facile sit. Deinde tam in colico, quam in nephritico dolore vomitus infestat, quo primùm pituitosa, hinc biliosa reiiciuntur. Ideóque qua ratione dolores, discerni possint, videndum. Prolixè autem id docet Galenus, *1. de loc. affect. cap. 2. & 3.*

Doloris colici & nephritici Differentia. Duo verò præcipuè signa dolorem colicum & nephriticum discernunt; Doloris conditio, & situs loci dolentis. Primùm dolor in renibus non ita grauis est, vt colicus: Deinde si dolor sit supra regionem renum, non est nephriticus, sed colicus. Dolor præterea colicus amplior est, & latius extenditur, prout ipsum colon omnium intestinorum amplissimum per regionem abdominis circumuoluitur, & sæpius situm mutat, vagúsque est; Nephriticus verò fixus est, renúmque regione circumscribitur, & eo loco, in quo calculus hæret, qui vbi mouetur ad vesicam, vreterum ductum rectè sequitur. In colicis etiam doloribus murmura & rugitus in intestinis ferè percipiuntur, qui absunt in nephritide. Vrinæ in nephritide propter obstructionem primò sunt tenues & crudæ, mox cum arenulis vel calculis aut sanguine excernuntur: In dolore verò colico, cum seu bilis ob viam ad intestina interclusam ad renes fertur, seu vesicula fellis quasi conuellitur, vrina in initio rubens & crassa excernitur, aluus ferè obstruitur, & quæ excernuntur, flatuosa sunt, & tandem reliqua etiam signa nephritidis, vt stupor cruris è regione loci affecti, in colica absunt.

Prognostica.

Prognostica. 1. Calculus renum morbus periculosus est; cum mala grauissima inferat, inflammationem & exulcerationem renum, dolores acerbissimos, cum in vreteres delabitur, vnde vigiliæ, virium deiectio, vrinæ retentio, febris sæpe, & alia mala ortum habent.

2. Calculus quò maior & asperior est, eò acutiores dolores infert, & si tantæ sit magnitudinis, vt vreterem pertransire nequeat, incurabilis plerumque est. Parui verò, rotundi ac leues facilius excernuntur.

3. Si malum hæreditarium sit, difficulter, imò vix vnquam curatur.

4. Vitia renum & vesicæ in senibus difficulter curantur. *6. aph. 6.*

5. Si dolor nephriticus nullis medicammentis sedetur, mortē minatur, quæ iam in propinquo est, vbi extremitates frigidæ sunt, sudor frigidus faciem occupat.

6. Bonum est, si vrina primum crassa, deinde tenuis & rursus crassa mingatur, ac in fundo arenæ resideant. Lapidem enim resolui indicio est.

7. Calculus renum cum vlcere renum non curatur. Nam quæ lapidem frangunt, vlceri nocent.

8. Arena, quæ difficilius comminuitur, peior est, cum à duriore materia fiat.

Indicationes & Curatio.

Triplex, vt in omni calculo, ita & in renum calculo scopus propositus est Medico. Primus, vt lapidis, qui generatur, generationem & augmentum inhibeat. Secundus, vt iam genitum è corpore tollat. Tertius, vt doloris vehementiam mitiget. *Indicationes & Curatio.*

Primum quod attinet, perficitur hic itidem tribus; materiam calculo generando aptam subtrahendo; Si quid lapidis iam concrescat, illud abstergendo, comminuendo & expellendo, & tandem renum constitutionē ad calculum generandum aptam emendando. *Primus curationis Scopus.*

Ad primum assequendum rursum duo sunt necessaria: Primum est, vt victus ratio ea instituatur, quæ calculo materiam non suppeditat. Alterum, vt si quæ materia subinde colligatur, è corpore, ne in calculum concrescat, euacuetur. Ideóque & vt primum rectè præstetur, cibi omnes vitandi sunt, quos supra in caussis ad calculi generationem facere diximus, vt & cruditates ac crapula ac ciborum varietas. Quamuis verò nonnulli cibos crassos ad calculi generationem facere negant: tamen ratio, vt & experientia, contrarium testatur.

Contra cibis vtendum, qui facilis sunt coctionis, parum excrementi suppeditant, attenuandi & incidendi vim habent, præsertim in frigidioribus & obesis. Nam in gracilibus, & adustos humores in corpore habentibus extenuantium vsus tutus non est, sed humectans victus potius requiritur. Vtilis ergo est caro veruecina, vitulina, vitelli ouorum, panis bene coctus & fermentatus, furfuris non planè expers, pisces sint saxatiles, lucius & similes.

E fructibus conueniunt amygdalæ amaræ, pistacia, pineæ, nuclei persicorum, cerasorum, ficus, cicera rubra. Inter herbas conuenit attriplex, malua, cichoriū, petroselinum, asparagus, cuius prima germina in prima mensa sumpta renes ab arenosis impuritatibus egregiè mūdant, & inprimis chærefolium singulare calculi remedium. Cōmendantur & fructus Cynosbati, quos non solum hodie Pharmacopolæ sacchàro conditos asseruāt, & ex iis Rob parant, sed & matresfamilias siccant, & è siccatis edulium calculosis commodum cum sacchàro & cinamomo parant. De herbis verò & oleribus, vt & omnibus cibis diureticam vim habentibus, tenendum, ne vsurpentur, cum primæ viæ impuritatibus scatent, neque etiam cum cibis misceantur, ne cibus crudus, vel eorum excrementa secum deducant, sed solis & ieiuno ventriculo iis vtendum.

Deinde necessarium est, vt subinde materia, quæ etiā in bona diæta quādoq; colligitur, & calculo generando apta est, maturè euacuetur, antequā ad renes deducatur. Potest

Poteſt hoc fieri vomitu bis terve ſingulis menſibus inſtituto in iis, qui facilè vomunt, vel per purgationem bimeſtri vel trimeſtri ſpatio inſtitutam, vt materia è primis viis euacuetur. Non autem hîc fortia medicamenta vſurpanda, ſed leniora, ſyrup. roſar. ſolut. caſſia, manna, rhabarbarum, terebinthina, præparantibus etiam ad euacuationem neceſſariis præmiſſis. In vtriſque verò non ſolum ad pituitam, ſed ad quoſuis humores abundantes, & inprimis ſeroſos, ſalſos reſpiciendum. vt:

℞. *Hydromel.* Vnc. viii. *aqu. aſparag.* Vnc. ii. *ſyr. de cichor. cum rhabarb.* Vnc. i. *cryſtal. tartar.* ʒ. ii. *vel tartari vitriolat.* ℈. ii.

Miſce pro 2. doſibus.

Et cum ſubinde in diſpoſitis ad calculum aliquid materiæ in renibus hæreat, ne diu in iis moretur, abſtergendum id eſt, poteſtque vna opera medicamentum & primas vias euacuare & renes abſtergere. Ad quam rem inprimis vtilis eſt terebinthina in ſubſtantia ſumpta, & in bolo vel pilulis, vel in liquore, modo in Inſtitut. *l.* 5. *p.* 1. *ſ.* 1. *c.* 2. deſcripto, exhibita; cum eadem & vim purgandi habeat primas vias & materiam calculo generando aptam ſubtrahat ac renes abſtergat. Et vt vis eius intendatur, alia purgantia admiſceri poſſunt, vt:

℞. *Caſſia* ℥. ß. *terebinth.* ʒ. ii. Cum *puluere glycyrrhiz. vel cum pulu. glycyrrh. & ſaccharo*

F. Bolus.

Vel ℞. *Terebinth.* ℥. ß. *rhabarb.* ʒ. i. *cinamom.* ℈. i. *pulu. ſuccini, glycyrrh. ceterach.* an. ℈. ß.

F. Pilulæ, de quibus ſingulis ſeptimanis Dra. i. vel ʒ. ii. aſſumantur.

Vel ℞. *Flor. caſſia* ℥. i. *elect. de ſucco roſar.* ʒ. i. *pulu. glycyrrh.* ℈. j. Cum *ſaccharo*

F. Bolus.

Vel ℞. *Rad. althéa glycyrrh. polypod. q.* an. Vnc. ß. *petroſelin.* ʒ. ii. *capillor.* ♀. *veronica* an. M. i. *ſem. carthami, fœnicul.* an. ʒ. i.

Coqu. in aqua ſimpl.

In Colatura infund. *fol. ſena elect.* Vnc. i. *rhabarbar.* Drach. ii. *agaric. trochiſc.* Drach. i. ſem. *cinamom.* Scrup. ij.

Colaturæ ℞. ℔ i. quæ diuidatur in partes tres, & cuilibet addantur ſyrupi violar. ſolut. ʒ. vi. vel ℥. j.

Vel ℞. *Aloes,* ʒ. i. *rhabarb. elect. agaric. trochiſc.* an. ʒ. iß. *extract. ſcammon.* gr. xii. *cinam. ſpica, maſtich.* an. ℈. ß.

Cum terebinth. F. Pilulæ è ʒ. i. xx. quæ conſpergantur puluere glycyrrhizæ.

Si ſanguis abũdat, & is apertâ baſilicâ imminuendus.

Poſtea (nam niſi euacuationes generales præceſſerint, diuretica & ſimilia medicamenta tutò non adhibentur) accedendum ad ea, quæ lapidem, ſi fortè eius aliquid concreuit, comminuendi & abſtergendi, & omnino generationem eius imminuendi vim habent.

Calculum cõminuentia. Sunt huius generis multa. Radices *ſaxifragia, pimpinella, petroſelini, fœnicul. lappa maior. filipendul. raphani, cappar.*

Folia *betonic. capill.* ♀. *hedera terreſt. ceterach, charefol. pariet. veronica.*

Flor. *geniſta.*

Sem. *milij* ☉*lis, petroſelin. bacca hedera, cicera rubra, amygdal. amar. nuclei perſicor. malor. Armeniac. fructus cynoſbati, alkekengi.*

Terebinth. ſuccinum.

Succus citri, limonum.

Cryſtalli tartar. ſpir. ſalis, vitrioli.

Sales plantarum ſupra enumeratarum.

Terebinthina. De Terebinthina refert Amatus Luſitanus, *cent.* 2. *curat.* 68. monachum quendam, cum articulari morbo ſimul & nephritico corripi ſoleret, & nullo remediorum genere, fruſtráque multis tentatis conualeſceret, tandem monitu Amati aſſiduo terebinthinæ vſu intra 6. menſes liberum à dictis morbis euaſiſſe. Deglutiebat autem ſingulis diebus terebinthinæ particulam nucis magnitudine ſaccharo admiſtam.

Alij valde commendant Decoctum ligni cuiuſdam, quod nephriticum dicitur, cuius manè Vnc. v. exhibentur. *Lignum Nephriticum.*

Ex enumeratis ad calculum præcauendum valde etiam efficax eſt Hedera terreſtris quocunque modo ſumpta. *Hedera.*

Multum etiam ad præcauendum calculum facit, ſi ſingulis vel alternis diebus manè amygdal. amaræ. nuclei perſicor. vel grana iuniperi matura x. vel xij. comedantur, aut ſpiritus ⊖lis guttæ aliquot in iuſculo vel alio liquore ſumantur. Vinum quoque ex fructibus cynoſbati paratum calculoſis vtile eſt. Crato valde commẽdat ſuccum & ſyrupum de veronica cum aqua eiuſdem exhibitum, vel pilul. ex puluere & ſucco paratas. Hinc & ad dolores minuendos & materiam abſtergendam in familiari vſu habuit hoc medicamentum.

℞. *Althéa* ʒ. ii. *paſſular. maior. exacinat.* ʒ. iii. *veronica, heder. terreſtr.* an. p. j.

Coq. in aqua ſimpl.

Detur hauſtus cum ſaccharo.

Plura huius generis inuenientur inter ea, quæ infra de medicamentis calculum frangentibus dicentur. Leniora enim ex iis ad rudimenta calculi comminuenda & abſtergenda etiam vtilia ſunt.

Tandem danda opera, vt renes ad naturalem ſtatum reducantur. Ideóque ſi hepatis calor in renibus intemperiem calidam & ſiccam excitauerit, vel ſanguinis copia aut ſuppreſſio adſit, ſanguis debito modo euacuandus. Hinc renum caliditas & ſiccitas, tum externis, tum internis medicamentis temperanda. Vtendum nimirum balneo aquæ dulcis, inungenda regio renum oleo violarum, roſarum, vnguento roſaceo, refrigerante, quibus addantur mucilago ſem. pſyllij, camphora, vel fouendi renes lacte, ſucco cucurbitæ, portulacæ, plantaginis vel aquis eiuſmodi.

Exhibenda verò aqua fragorum, violar. portulacæ, decoctum hordei, emulſio quatuor ſem. frigid. maior. ſyr. violarum, ſerum lactis caprini cum ſaccharo, vel ſyrupus violarum, & alia, quæ renes refrigerant & humectant. Vtile eſt & Medicamentum Cratonis, quod fit ex ſucco portulacæ.

℞. *Succi portulaca inſpiſſ.* ʒ. i. *gummi Arabici* ʒ. ß. F. Pilulæ: aſſumantur hora dimidia ante cœnam corpore prius euacuato.

Si verò calculus genitus ſit, vt is tollatur, danda opera. Quod fiet, ſi viæ per quas tranſire debet, laxentur, calculus ipſe loco moueatur, ac ſi integer expelli non poſſit, comminuatur, & frangatur. *Secundus Curationis ſcopus.*

Vt iſta autem commodius fieri poſſint, & prius primæ viæ ſemper mundandæ ſunt, & ſanguis quoque ſi abundet, ac vires ferant, euacuandus, ne renum inflammatio vel febris ſuperueniat. Vnde Hippocrates, 6. *epidem. com.* 1. *aphor.* 6. iubet non repleri, iuuenes veratro purgare, poplitem incidere. Neque enim, in quo ſæpius à multis peccatur, ſtatim ad diuretica & lithontriba veniendum, quæ vitioſos humores inprimis viis hærentes ad renes deducunt, ipſúmque calculum in anguſtas vrinæ vias præcipitant, detrudunt & impingunt; ſed impuritates è primis viis primum tollendæ, & viæ, per quas calculo tranſeundum, laxiores & lubricæ primum reddendæ ſunt.

Ad euacuationem verò ſufficiunt leniora, & abſtinendum à fortioribus, quæ humores in toto corpore agitare, & ad vias vrinæ deducere poſſint. Ideóque clyſteres ex emollientibus, laxantibus, & anodynis paratos ſemper initio iniicere vtile eſt, & ab iis cura calculi meritò inchoanda; cum pluribus ſcopis ſatisfaciant, primas vias euacuent, vias vrinarias laxent, & dolores ſedent. *Euacuantia.*

Quod ſi æger clyſterem admittere nolit, purgans lene aliquod exhibeatur.

Vt ℞. *Caſſia* ʒ. vi. *rhabarb.* ℈. ii. *turbith. elect.* ℈. ß. *puluer. glycyrrhiz.* ℈. i. Cum *ſaccharo.* F. Bolus.

Vel

Vel ℞. *Rad. althéæ* Drach. ii. *eryng.* Vnc. sem. *glycyrrhiz.* Drac. j. *flor. chamamel. veronicæ* an. p. i. *passular.* ℥. ß.

Coqu. in aqu. simpl.

In Colatura infunde *fol. senæ* Drach. iii. *rhabar.* Scru. i. *turbith. elect.* Scrup. sem. *cinamom. schœnanth. sem. fœniculi* an. Scrup. sem.

Colaturæ. ℞. Vnc. iii. vel Vnc. iiii.

Adde *syrup. rosar. vel violar. solut* Vnc. i. Misce.

Venæsectio. Sanguinis verò euacuationem quod attinet, si in principio plenitudo sit in corpore toto, vena brachij aperienda. At si plenitudo jam ad partem affectam decubuerit, in poplite vel malleolo deriuationis gratiâ vena aperienda.

His præmissis vias laxant, patentiores & lubricas reddunt, vt calculus cum minore difficultate & dolore excerni possit, tùm externa tùm interna medicamenta. Inter Externa sunt clysteres, fomenta, linimenta, vnguenta, cataplasmata, emplastra, balnea. E. G.

℞. *Rad. althéæ* ℥. i. *violar. maluæ, brancæ vrsin. parietariæ* an. M. j. *summitat. anethi* M. sem. *flor. chamamel.* p. i. *sem. fœnugræc.* Vnc. sem. Coqu. *in aq. simpl.*

Colaturæ ℞. ℔. j. vel ℥. x. *ol. violar.* ℥. ij. *cassiæ* ℥. j. M.

F. Clyster.

Vel foueatur locus vesicâ aqua dulci calida semiplenâ, aut lacte, vel decocto rad. althéæ, maluæ, violariæ, parietariæ, chamæmel. anethi, sem. lini, fœnigræci, vel oleo chamæmel. in quo flores genistæ macerati fuerint.

Inungantur Renes oleo amygdalar. dulc. violar. lilior. albor. pinguedine gallinæ, anseris, butyro recenti, mucilag. sem. althéæ, fœnigræci, vnguento Dialthéæ.

Insignis etiam efficaciæ est, cataplasma ex parietaria & malua coctis & contusis, additis mucilagine sem. fœnigræci, lini, & althéæ. Oleum quoque amygdal. dulc. & vnguentum dialthéæ cum oleo scorpionum vias laxant.

Efficacissimum verò ad vias laxandas remedium est aquæ dulcis balneum cum herbis, quæ laxandi & emolliendi vim habent, paratum, vt althéa, malua, parietaria, chærefolio, quibus etiam quædam, quæ calculum mouere solent, addere, licet, vt apium, petroselinum cum toto, stramen fabarum & similia,

Inter interna sunt cassia, oleum amygdal. dulc. recens, glycyrrhiza, passulæ, & inprimis radic. althéæ, quę ad calculum rectè commendantur, non quod calculum frangant & comminuant, sed quod vias, per quas calculo transeundum, laxent & lubricas faciant, vt facilius, & sine minore dolore calculus transire possit. Eum in finem etiam syrupum suum de althéa composuit Fernelius, qui vias lubricat & laxat, simúlque renes abstergit. Vt:

℞. *Rad. althéæ* ℥. ß. Coqu. *in aqua simpl.*

Colaturæ ℞. ℥. iii. vel iiii. Adde *mellis, butyri recentis* ana Vnc. sem Misce.

Commodum est & hoc Foresti decoctum:

℞. *Sem. maluæ, althéæ* an. Drach. iii. *cicer. rubr.* Vnc. iii. *sem. 4. frigid. major.* an. Drach. ii. *hordei* Vnc. ii. *caricar. pingu.* viiii. *sebesten* num. vii. *glycyrrhiz. ras.* Dra. vj.

Coqu. in aquæ ℔. iii. ad dimidiæ partis consumpt.

Contra calculum remedium. [¶ Ioan. Zecchius, *consult.* 17. scribit, aquæ limpidæ coctæ tepidæ sex vel septem vncias ante omnem cibũ, bis, vel saltem semel in die potas, ad calculum curandum vtilissimas esse. Nihil enim renes adeò à recremẽtis vacuos & temperatos reddere, & igneum ipsorum calorem exstinguere. Et omnino verum est, vim illam lapidificam renum non parum adiuuare calorem renum nimium. Verùm cùm & siccitas concurrat, & videamus tophos in thermis lignis accrescere, malim nõ simplicem aquam sumere, quæ forsan etiam ventriculum offendere posset, sed aliquid etiam, quod renes alterare à substantia posset: id quod ipse etiam habet, *consult.* 13. dum scribit: Illud nunquam è memoria excidat, nihil præstantius pro arcendis renum calculis esse, quàm aq. tepidam, vel ius pulli gallinacei, aut vituli, vel veruecinæ carnis, quinque vel sex vnciarum mensurâ, manè & vesperi ante cibum modicè calidum potatum. Liceret tamen eiusmodi iuscula alterare rad. petrosel. recentibus, & althéæ, cicer. rubr. maluæ,]

Lapidis motum adjuuant ea, quæ vrinam mouent, cùm calida, quæ propriè dicuntur diuretica, vt fœniculum, saxifragia, ononis, petroselinum, betonica, baccæ junineperi: tùm frigida, vt semen 4. frigid. majora, fraga; tum temperata, vt capill. Vener. *Calculum mouentia.*

℞. *Sem. fœnicul.* Drach. sem. *terebinth.* Drach. ii. *puluer. glycyrrhiz. q. s.*

F. Bolus.

Vel fiant ex modò enumeratis *decocta*, aut exhibeantur *aquæ fœniculi, petroselini, saxifrag. & similes.*

Extra vsurpetur oleum Scorpionum. Cucurbitæ quoque sub loco calculi in vreteribus hærentis appositæ, ita vt secundum ductum vreteris vna post alteram deorsum versus applicetur, calculum paulatim ad vesicam trahunt. Motus quoque huc facit. Balneum verò aquæ dulcis omne momentum habet. Nam & dolorem lenit, & vias laxat, & calculi motum accelerat. Et facilius totum negotium procedit, si ægro in balneum descensuro puluis aliquis vel aqua, quæ vrinam & lapidem mouere solet, exhibeatur.

Quod si his medicamentis exhibitis calculus loco moueri non possit, quod vel impactus vel infixus sit renibus, vel maior, quàm vt in vreteres penetrare possit, vt comminuatur & frangatur, danda opera, simulque viæ laxiores reddendæ sunt.

Commendantur ad lapidis comminutionem præter supra enumerata, inter simplicia *lapis Iudaicus, lapis spongiæ, lyncis, nephriticus, oculi cancri*, & eorum solutiones, quæ magisteria vulgo appellantur, *lapides in vesica apri vel bouis reperti, lapides percarum, mandibulæ lucij, sanguinis hirci, lumbrici terrestres, semen petroselini, milij.* Spir. salis vitrioli, liquor crystalli. *Calculum frangentia.*

Inprimis commendatur lapis nephriticus, qui non solum exhibitus calculum comminuendi & pellendi vim habet, sed etiam extra corpori applicatus, vt cutem contingat, idem præstare dicitur. *Lapis nephriticus.*

De priore quidem minus dubij est; an verò extra appensus eas, quæ ei attribuuntur, vires habeat, nonnulli dubitant. Videatur ea de re Vnzerus, *lib. 1. cap. 24. de Nephritide.* & Anshelmus Boëtius, *de gemmis, p. 1126. & 1136.* & oleum ex oculis cancri *ibidem* descriptum.

Inter composita commendantur præcipuè species lithontribi, quarum Drach. j. cum conueniente liquore præbetur; item Electuarium Iustini vulgo dictum.

Hercules Saxonia aquam & puluerem sequentem commendat.

℞. *Aquæ asparag. crithmi marini, sem. fœnicul. syluestr. saxifrag. fœnicul. comm. parietar. flor. sambuci* an. ℔. sem. *succi limon.* Vnc. iii. *nucleor. cerasorum, amygdalar. amarar. nucleor. Persicor.* an. Vnc. i. sem.

Infundantur nuclei in vino Maluatico per diem naturalem, postea misceantur & in alembico vitreo destillentur. Dosis Vnc. vi. cum sequenti puluere.

℞. *Pulu. cortic. auellanar.* Vnc. j. *lapid. spongiæ, Iudaici, sem. milij Solis* an. Drach. j. *bacc. heder.* Drach. sem. *mandibul. lucij* Drach. i. sem.

F. Puluis, cuius dosis Drach. j.

Plura huius generis medicamenta ex medicis penè omnibus descripta cùm simplicia tùm composita collegit Vntzerus, *lib. 2. de Nephritide*, quæ ibi videantur.

Felicius autem officium suum exsequuntur ista medicamenta, si exhibeantur ægro in balneo sedenti. Balneo enim viæ laxantur, vt medicamento calculus facilius cedat.

Vnde autem vires horum medicamentorum proueniant, alij aliter sentiunt. Nõnulli ad occultas qualita-

tes confugiunt, alij in calore & vi attenuandi subsistunt. Verùm vt ad concretionem maximè facit spiritus salinus: ita & eundem ac salem volatilem præcipuè maximam vim in calculo frangendo habere existimo, qui in spiritu vitrioli, fragor. cerasor. nucleis persic. malor. Armeniac. amygdal. amar. manifestè deprehenditur, nec etiam lapidibus calculum frangentibus deest.

Tertius curationis scopus. Dolor si valde vrgeat, is etiam leniendus, quod ferè vna opera præstant ea, quæ vias laxant, vt ol. amygdal. dulc. mucilag. sem. alth. psyllij, vnguent. dialth. emplastrum diachylon simplex cum oleo scorpionis. Clysteres quoque vtiles sunt, & fomenta ex decocto parietariæ, maluæ, flor. chamæmel. sem. lini. Prodéstque nisi dolor remittat, clysterum vsus sæpius repetitus. Liquoris verò non sit magna copia, ne intestina distendantur, ac renes comprimantur, atque ita dolores augeantur, & vt clyster diutius retineatur.

Applicantur & cataplasmata & fomenta ex medulla panis cum lacte, mucilag. sem. psyllij; althéæ, lini cum oleo amygdal. dulc.

Cratoni hoc familiare fuit:

♃. *Cancros* x.

Incidantur per medium & coquantur in lacte. Deinde succus fortiter exprimatur, quo imbuantur *medullæ panis albi* Vnc. iiii.

Et addantur *vitelli ouorum* num. iii. *butyri recentis, ol. chamamel.* an. Vnc. i. *croci* an. v.

Misce in mortario.

F. Cataplasma ad renes.

Addit aliquando etiam oleum amygdal. dulc. & scorpion. an. q. s.

In vsu etiam ei fuit cataplasma de parietaria.

♃. *Parietaria* M. iv.

Coqu. *in s. q. olei amygdal. dulc. vel lactis*, Addantur *cepa sub cineribus cocta* num. iii. *ol. scorpion.* Vnc. sem.

F. Cataplasma.

Vel ♃. *Vng. dialthéa* Vnc. ß. *ol. lilior. albor. scorpion.* an. Drach. ii. *croc.* Scrup. sem. Misce.

Lenit quoque dolorem balneum aquæ dulcis, præcipuè si herbæ dolorem lenientes & emollientes in eâ coquantur.

Nonnunquam etiam flatuum non parua copia generatorum ex agitatione humorum in nephritide adest; ideóque tum flatus discutientia clysteribus addenda. Vt:

♃. *Rad. alth.* Vnc. i. *parietar.* M. ij. *malua, branc. vrsin. flor. chamamel. melilot.* an. M. j. *sem. fœnugrac.* Vnc. sem. *fœniculi* Drach. ij. *caricar. pingu.* num. vi.

Coq. Colaturæ ♃. Vnc. x. *cassiæ* ℥. i. *ol. rutacei, cheirini* an. Vnc. sem.

F. Clyster.

Exhibentur verò ad dolorem leniendum *syr. papaueris, ol. amygdal. dulcium recent.* Vnc. ii. in jusculo vel vino calido.

Vel ♃. *Rad. alth.* Vnc. sem. *petroselini, eryngij* an. Drach. ii. *veronica* P. j. *passular. exacinat.* Drach. vj.

Coqu. in aqua simplici.

Colaturæ ♃. Vnc. vi.

Add. *ol. amygdal. dulc. vel butyri recent.* Vnc. i.

Vel detur Drach. sem. pulueris radic. althéæ cum vino aut liquore conueniente. Quæ medicamenta etiamsi videantur leuiora, tamen sæpe plus præstant, quàm operosa calida & siccantia.

Si dolor valde vrgeat, etiam Opiata exhibenda, vt theriacæ recent. vel Philonij Drach. sem. aut laudani opiati gr. iii. Non tamen nisi necessitate valdè vrgente, & cum reliqua nihil proficiunt, & cum calculus è renibus nondum est emotus. Nam vbi calculus jam in vreteribus hæret, nullum aut momentaneum saltem auxilium præstant opiata. Vt omnino cautè, vt in aliis morbis, ita etiam in hoc in opiatis exhibendis agendum. Nam cum acerbissimis doloribus vires dejiciantur valde, fieri facilè potest, vt temerario opiatorum vsu spiritus antea valde dissipati sopiantur, & pro somno mors ægro concilietur.

QVÆSTIO.

An cibi crassi, vt & lac, ad calculi generationem faciant?

An cibi crassi calculum generent? Sunt quidem à recentioribus nonnulli, qui vulgatam Medicorum sententiam, alimentorum crassorum viscidorum ac glutinosorum, & inprimis lactis & casei, vsum improbantium, reprehendunt eâ de causâ, quod materia calculi non quærenda sit in humore lento ac viscido, sed potius in seroso & salsuginoso, qui parcè ejusmodi cibis insit: & quod lac etiam renes humectare & refrigerare possit, & butyrum vias laxet & dilatet. Verùm enimverò etsi crassum, quatenus tale solùm ad lapidis generationem non sufficit, sed vis lapidifica præterea requiritur: tamen ipsa experientia testatur, non parùm facere ad calculum ejusmodi viscidos cibos. Serum enim per se lapidem non facit, sed si vis lapidifica in crassam & viscidam materiam incidat, subiectum idoneum nacta, id in lapidem coagulat. Neque omnibus ejusmodi crassis cibis salsus succus & vis lapidescendi deest; etsi materiæ crassæ plurimæ permistus succus salsus non deprehendatur. Et quamuis lac per partem butyrosam humectet & molliet, per aqueam humectet & refrigeret: tamen in lacte est caseosa pars multò maxima. Et caseum qui ad calculi generationem esse aptissimum negat, eius naturam parùm perfectam habet; cùm vulgò etiam notum sit, glutinum tenacissimum, lapidis æmulum ex caseo fieri posse, præsertim antiquo, in quo salsuginosus ille & acris succus vel gustu satis deprehenditur. Et quamuis nonnulli caseo & similibus impunè vescantur, nec nephritide corripiantur: tamen hoc fit vel ob robur ventriculi, & calorem corporis vegetum, qui laboribus continuis suscitatur, vel quod renes minus siccos, & ampliores meatus habent. A quorum exemplo immunitatem sibi nullo modo polliceri possunt illi, qui ventriculum debilem habent, aut renes ad calculum generandum dispositos, aut vitam minus negotiosam agunt.

CAPVT VII.

De aliis rebus præter naturam in renibus genitis.

Vermes.

Vermes in renibus geniti. PRæter calculos & aliæ res præter naturam in renibus quandoque generantur. Et primo quidem vermes. Ita refert Gentilis, *lib. 3. fen. 1. tract. 2. cap. 3. Canon. Auicenna*, Nobilem quendam, qui passus est quotidianam, cum dolore renum per octo menses, in conualescentia emisisse cum vrina vermes paruos & latos, ac cessauisse dolorem. Idemque accidisse, testatur Fernelius, *lib. 6. de part. morb. & sympt. cap. 10.* Idem vidit Scholiographus Hollerii, vt scribit, *ad cap. 50. lib. 1. de morbis internis.* Idem etiam, *ibidem ad cap. 54.* narrat, in quodam longos vermes, præcedente magno dolore renum, per vrinam rejectos fuisse. Vidus Vidius, *de Cur. membratim lib. 10. cap. 14.* scribit, quendam post longos dolores renum exiguum vermem cum vrina excreuisse, præditum capite acuto, corniculato, ventre & dorso latiore, testulâque subdurâ indutum instar testudinis, nigrum ac rubentem tantum circa ventrem. Ipse in cane vidi totam vnius renis substantiam fuisse absumptam superstite tantum tunica eam ambiente, quæ tota vermibus

mibus longis instar lumbricorum repleta fuit.

Vix autem certò cognosci possunt vermes in renibus latentes, nisi simul cum vrina prodeant. Conjecturam tamen & suspicionem aliquam de iis præbent dolor continuus & diuturnus in renibus ac vesicatio.

Tolluntur a. medicamentis ad lumbricos necandos & expellendos idoneis.

Pili & filamenta.

Pili & filamenta. Capillos quoque & filamenta quædam in renibus generari obseruatum. Fecit jam eorum mentionem Hippocrates, dum. 4. *aph.* 76. scribit; Quibus cum vrina crassa exiguæ carunculæ, aut veluti pili exeunt, his à renibus excernuntur; atque hanc affectionem τριχίασιν nominant. Galenus, vt *in comm.* scribit, refert, se vidisse talia corpora cum vrina excreta, vt dimidium cubitum æquarent. Idem viderunt Brasauolus & Cardanus, vt, *in comm. ad dictum aphorismum*, referunt. Et Ioubertus, *de vrinis cap.* 20. narrat, rusticum quendam ejusmodi filamenta circiter viginti quinque intra paucos dies eminxisse, quorum nonnulli palmæ longitudinem æquabant. Rarius est, quod VVierus, *lib. 3. de præstig. Dæmon. cap.* 15. annotauit, vbi refert, nobilem quandam fœminam, quæ cum longo tempore renum calculo afflicta fuisset, post aliquot annos primò quidem aliquandiu lanam tenuem, nonnunquam inuolutam, interdum fila longa, alba, duplicata, &, quod fidem superat, sæpe cum nodo, ac si ad vsum consuendi aptata fuissent, per vrinam excreuisse. Deinde aliquandiu arctius compactam, veluti ochrâ commixtam non tàm lanam, quàm membranam lanosam, quali integunt se Bombyces cum lotio reddidisse. Postremò non rarò præter reliqua pilos longitudine vnius digiti, partim vtrinque albos, in medio nigros, partim contra, principio nigros, cætera albos, præterea acutos in vna parte tanquam extremitate, obtusiores in altera, &c.

Vbi generentur? De loco tamen generationis non omnes idem sentiunt. Galenus equidem, *allegato loco*, in renibus generari scribit: Idem tamen, 6. *de loc. aff. cap.* 3. cùm viderit talia planè exigua excerni, miratur, quomodo in renibus potuerint consistere, & proinde probabilius putat, in venis generari. Actuarius, *lib.* 1. *de causs. vrinarum cap.* 21. ea, quæ capillis sunt similia, in iis vasis, quæ à Renibus ad vesicam descendunt, generari docet, ac quanta est longitudo vasorum illorum, tantam quoque horum corporum esse longitudinem. Quæ sententia quamuis absurda non videtur: tamen etiam in renibus generari non impossibile est, cùm etiam ibi materia adesse possit, vbi plures emingunrur, aut longiore tempore, sicut Scholiographus Hollerij, *ad cap.* 50. *lib.* 1. *de morb. internis*, refert, quendam annos plusquam viginti tales vrinas cum capillis eminxisse. Fernelius, *lib.* 3. *de part. morb. ac sympt. cap.* 16. talia filamenta in vasis spermaticis, quæ Parastatæ dicuntur, generari statuit, & quidem ex seminis materia, quæ vi morbi sensim defluens calore crassescat, & apparere in iis plurima, qui fœda gonorrhæa correpti sunt, & in mulieribus, quibus alba menstrua profluunt. Sed hæc non sunt hujus loci.

Generantur autem hi pili ab humore crasso in renibus vel vreteribus siccato, qui producitur ex cibo crassi succi. Scribit Galenus, *in comm. ad aph.* 76. *lib.* 4. Eum, qui pilos minxerat, toto ferè anno præterito frequentissimè fabam fresam vel caseum tenerum & siccum comedisse, aliósque omnes, quibus talia mejere contigit, crassi succi cibis vsos fuisse. Etsi enim Scholiographus Hollerij, *loco allegato*, quendam plus quàm viginti annis tales capillos cum vrinis ruffis, mediocris consistentiæ, non crassis minxisse scribit: tamen & in iis procul dubio tartarea quædam & concretioni apta materia fuit.

Curatur autem τριχίασις ista, vt Galenus, *loc. alleg.* docet, medicamentorum attenuantium & incidentium vsu; simúlque cum reliqua curatione victu humectante.

CAPVT VIII.

De Renum Inflammatione.

Caussa.

INflammationem etiam quandoque renes patiuntur; atque ex iisdem caussis, è quibus in aliis partibus illa oritur. Nimirum ex sanguinis copioso affluxu, qui vel à vicinis membris, præcipuè hepate, sanguine abundantibus eò transmittitur, vel à renum calore vel dolore aliisque externis iniuriis attrahitur, vt lapsu, ictu supra dorsum & loca renibus vicina, motus etiam partium renibus vicinarum nimius, qualis fit in violenta equitatione & labore vehementi. Sanguinem etiam ad renes commouent medicamenta diuretica corpore pleno exhibita. *Renum inflammatio. Caussa.*

Signa Diagnostica.

In lumbis in renum regione calor, interdum etiam rubedo percipitur, dolórque: & is, si in carnosa renum parte sit inflammatio, magis grauis. Si verò partes, in quas arteriæ terminantur, obsidet, pulsans. Atque dolor sæpe ob consensum membranarum secundum ductum vreterum ad vesicam, dorsum, & sursum etiam versus costas nothas extenditur, & ægri neque se erigere, neque incedere possunt; & si sternutatio, vel alia corporis commotio accidat, dolor vehementer exasperatur. Stupor cruris è regione renis inflammati percipitur ob nerui, qui ibi ad crus tendit, compressionem. Externa frigent, & præcipuè pedes. Vrinæ difficultas adest, & sæpè mingere cupiunt, vrináque in principio est tenuis, in qua nihil subsidet, inflammatione verò augmentum sumente fit rubicundior & crassior. Febris est vehemens ob viciniam venæ cauæ. Nonnunquam accidit vomitus bilis ob ventriculum affectum, qui ob communionem membranarum in consensum trahitur. Etsi verò intestinum colum, si eo loco inflammetur, quo renibus ab vtroque latere connectitur, signa renum inflammationi similia habet: tamen situs renum diuersus has duas affectiones discernit, cùm renum dolor ad posteriora & dorsum, vt & vesicam & costas nothas versus sese extendat, coli verò inflammatio & dolor magis versus ventrem. Apparet præterea in coli inflammatione magis mutatio in fecibus alui, quàm in vrina. *Signa.*

Prognostica.

1. Est a. periculosum malum renum inflammatio, & in corporibus macilentis, ac quibus vires desunt, lethale. *Prognostica.*

2. Renum inflammatio cum febre & delirio lethalis.

3. In renum inflamatione vrina alba, tenuis, aut purulenta absque febris & symptomatum remissione, & crurum ac femorum extenuatione mortem portendit.

4. In renum inflammatione si hæmorrhoides superueniant, bonum.

5. Melius est inflammationem renum insensibiliter discuti quàm suppurari.

6. Inflammatio renum, quæ suppuratur, si abscessu rupto per vias vrinæ pus euacuetur, salutis spem præbet; Si verò per emulgentes ad hepar & intestina viam moliatur, periculo non vacat.

Indi

Indicationes & Curatio.

Indicationes & curatio. Vt in aliis inflammationibus, ita & hîc sanguis ad renes p.n. affluens reuellendus, repellendus, ad vicina deriuandus, discutiendus, ac si suppuratio prohiberi non possit, ea promouenda, & hinc puris eruptio procuranda, vlcusque curandum.

Venæsect. Principio ergo reuulsionis gratia vena in cubito aperienda. In morbi veno progressu venæ, quæ in poplite sunt, aut malleolis, aperiri possunt.

Cucurbitulæ. Pro venæsectione etiam cucurbitulæ coxis & natibus affixæ è regione renis inflammati venæ sectionis vicariæ sunt. Si hæmorrhoides sponte aperirentur, valde commodum esset, quod nisi fiat, hirudines iis applicari possunt. Simul frictiones & ligaturæ extremorum instituendæ.

Si bilis in ventriculo vel in mesaraicis hæreat, ne ad renes rapiatur, euacuanda syrupo rosarum vel violarum soluto, manna, tamarindis, cassia, rhabarbaro, electuario lenitiuo, diaprunis, diacatholico, triphera Persica.

Vel iniiciatur clyster, qui simul dolorem leniendi, & nonnihil refrigerandi vim habeat, ex violaria, malua, althéa, sem lini, fœnugræci, & quatuor frigidis, majoribus, hordeo, electuario lenitiuo, diacarthamo. Minore autem quantitate clysteres iniiciendi, ne renes comprimant, vt diutius retineri possint.

Vt ℞. *Parietariæ, Maluæ* an. M.j. *flor. rosarum rubrar.* M.sem. *sem. lini* Drach. ij. *flor. chamameli* P.i. Coq. *in aq. hord. simpl.*

Colaturæ ℞. Vnc. ix, *flor. cassiæ* Vnc. sem. *syr. rosar. solutiui* Vnc. ii. *ol. violarum* Vnc. i. sem. *vitellum oui vnius.*

F. Clyster.

Simul exhibenda, quæ feruorem sanguinis mitigant, ejúsque ad renes motum & affluxum impediunt. Vrinam verò mouentia planè vitanda.

Commodæ hîc sunt emulsiones seminum 4. frigidor. major. aquæ, decocta, syrupi & conseruæ è violis, rosis, portulaca, lactuca, acetosa, halicacabo.

Extra quoque applicentur, ad dolorem leniendum, calorem temperandum & humorum affluxum prohibendum epithemata *è succis vel aquis rosarum, lactucæ, portulacæ, nymphéæ, semperuiui, plantaginis, cucurbitæ*: aut cataplasmata ex iisdem & *farina hordei*; aut illinatur *oleum rosaceum, nymphéæ, violarum*; additis succis refrigerantibus modo dictis.

Vt ℞. *Aq. rosar.* Vnc. iv. *lactucæ, plantag. nymphéæ* an. Vnc. ii. *aceti rosac.* Vnc. i. sem. *ol. rosac.* Vnc. ii. *santali rubri* Vnc. i. M. pro Epithemate.

Vel ℞. *Ol. rosar. violar. nymphéæ* an. Vnc. j. *Succ. polygoni, semperuiui, aceti rosac.* an. Vnc. i.

Coqu. ad succorum consumptionem, Sub finem adde *santal. rubri puluerisati* Drach. j. *ceræ parum.*

In incremento morbi malua, althéa, sem. lini, fœnigræci, farina fabarum addatur.

In statu eadem vsurpari, & aliquid florum chamæmeli addi potest.

Tandem in declinatione resoluentium major pars, minor repellentium & refrigerantium adhibeatur.

Interna Med. Interna quoque medicamenta morbo ad declinationem vergente vsurpari possunt ex diureticis mitioribus, quæ humores in renibus ad vias vrinæ deducunt, *quales sunt syrupus byzantinus simplex, de duabus & quinque radicibus, capillorum Veneris, cum aqua parietariæ, capillorum Veneris, fragorum, vel cum decocto radicum asparagi, graminis, fœniculi.*

Si tumor discuti non possit, sed ad suppurationem tendat, id quod cognoscitur, quod febris minuitur, tumor tamen & grauitas manet, neque materia per vrinam expurgatur, adjuuanda est maturatio exhibito *decocto hordei, seminis althéæ, cucumeris, glycyrrhizæ, maluæ, parietariæ*, item *conserua florum maluæ*: Extra verò imposito cataplasmate *ex malua, parietaria, althéa, radicibus althéæ, liliorum alborum, fœnigræci, ficubus*, coctis in lacte: vel decoctum ex iis paratum loco clysteris iniiciatur.

Quod si suppuratio facta sit, id quod cognoscitur ex febris & doloris remissione, manente sensu grauitatis & tumore, nec tamen abscessus rumpatur, in potu exhibenda sunt, quæ abscessum rumpere, & pus per vrinam euacuare possunt, *decoctum* scilicet *radicum fœniculi, apij, glycyrrhizæ, iridis, capillorum Veneris, origani, pulegij, in aqua mulsa factum.*

Abscessu rupto ea exhibenda, quæ pus abstergere, & vlcus consolidare possunt, vt postea capite *de vlcere vreterum* dicetur.

Diæta.

Victus sit tenuis, talis tamen, ne renes ex eo incalescant, & vrina acrior reddita renes mordeat. Cibus sit refrigerans & humectans. Propterea vtilis est prisana hordeacea, panis cum iusculo gallinæ, in quo lactucæ, endiuiæ, vel acetosæ folia ebullierint. Potus sit prisana hordeacea, aqua hordei, in qua glycyrrhiza ebulliat, dulcorata iulepo rosarum vel violarum, vel cerenisia tenuis. Abstinendum à diureticis, præsertim in initio inflammationis, ne materia ad renes rapiatur. Motus vitandus, ac quieti indulgendum, clysteribus aluus emollienda. *Diæta.*

CAPVT IX.

De Reliquis Renum tumoribus, & eorundem tabe.

PRæter inflammationes & alij tumores in renibus oriuntur. Compertum enim est, in quibusdam, qui calculo renum laborârunt, renem alterutrum totum in pus mutatum, & membrana inclusum fuisse. Aliquando etiam tumores frigidi in renibus oriuntur, qui quidem tardè suppurantur, tandem tamen in pus mutantur, sicut Iohannes Bauhinus in quodam, qui circiter nouem menses affectu Renis sinistri laborauerat, & totus extenuatus fuerat, renem totum consumptum & in pus mutatum fuisse vidit. *Reliqui tumores renum Abscessus.*

Cognoscitur autem hoc malum ex dolore renum & plerunque diuturno; puris aliquid cum vrina redditur, & accidit mingendi difficultas. Interdum etiam, si æger in ventrem decumbat, tumor in dorso tactu deprehenditur, fluctuatio quædam puris percipitur, ægri etiam plerunque contabescunt, cum vlcus istud conuenientibus remediis sanari non possit.

Petrus Bajerus tamen, *Practicæ lib. 10. cap. 4.* sectionem se feliciter tentasse scribit. Cum enim in fœmina quadam tali tumore laborante chirurgus maturantia vellet applicare, vt in cupum, vt appellat, seu tumorem apostema eleuaretur, ipse ægrum prius moriturum respondit, quàm in cupum apostema eleuaretur; cum amplam in interioribus cauitatem habeat, vt dilatetur. Tandem chirurgus incisionem profundam rasorio, incidendo totum Mirach, fecit, atque inciso panniculo reperta est magna quantitas materiæ, quam paulatim exire permittens curâ diligenti adhibitâ, gratia DEI, ægrum sanitati restituit. *Incisio tumoris renum.*

Scirrho quandoque etiam renes corripiuntur & tumoribus duris, id quod plerunque post inflammationem malè curatam accidit, cum partibus tenuibus discussis crassæ relinquuntur: & tum, etiam inflammatione cessante, nihilominus grauitas & pondus, sine dolore tamen ferè, percipitur. Interdum & ex humore crasso in substantiam renis sese insinuante talis tumor generatur. *Scyrrhus renum.*

Vrina in scirrho renum redditur pauca, tenuis & aquosa: cùm ob virtutis attractricis imbecillitatem renes munere suo fungi non possint, & ob meatuum renum angustiã tenuiores tantũ partes excernãtur, crassiores verò relinquantur, quæ sanguinem inquinant,

vnde etiam cachexia excitatur. Stupor etiam quidam in coxis & cruribus percipitur.

Est autem scirrhus renum malum plerunque insanabile, quod hominem in cachexiam aut hydropem coniicere potest.

Si tamen quædam sanationis spes supersit, emollientia & leniter digerentia adhibenda. Exhibenda ergo iuscula pinguia, decoctum maluæ, althææ, polypodij, seminis fœnigræci, lini; vel in pollinem redacta cum iusculo pingui vel aqua maluæ & althææ exhibenda. Potest etiam aliquid bdellij vel ammoniaci exhiberi.

Extra inungantur renes oleo amygdalar. dulcium, liliot.albor. chamæmeli, lini: vel imponatur cataplasma ex farina sem. lini, fœnugræci, radicib. althææ, floribus chamæmeli cum pinguedine anseris, anatis & similibus, Commodè etiam hisce medicamentis admiscetur bdellium & ammoniacum aceto dissolutum.

Tabes Renum.

Renum tabes. Tabes contra interdum renes corripit, quæ præcipuè ex calida & sicca eius intemperie à caussis calefacientibus ac siccantibus prouenit.

In principio equidem malum non facile deprehenditur; vbi verò augetur & incrementum sumit, cognoscitur ex læsa renum actione, (quamuis enim ren durior euadat, tamen id tactu non facile deprehenditur) Renes enim serum minus alliciunt: id tamen statim in vesicam descendit, & frequenter per vrinam excernitur. Vrina est alba, tenuis, & cruda. Appetitus veneris minuitur, ac totum corpus contabescit.

Periculosum autem hoc & difficile malum est, & vix curatur, ac hominem lenta morte enecat.

Si quid tamen tentandum est, humectantia necessaria sunt, & commodissima sunt alimenta boni succi & humectantia, & inprimis lactis vsus continuatus. Vtile etiam est balneum aquæ dulcis tepidum, & alia, quæ hecticis præscribi solent.

CAPVT X.

De Vulneribus Renum.

Vulnera Renum. VVlnerantur interdum & Renes. Cognoscunturque vulnera renum, è loco, cui vulnus inflictum est: Vrina supprimitur, vel difficulter redditur, estque cruenta; dolor è regione renum percipitur, qui ad inguina vsque extenditur, & si vulnus sit magnum, sanguis aquosus è vulnere egreditur. An verò vulnus tantum superficiem renum attingat, an verò in parte carnosa sit, an verò in ipsam cauitatem renum penetrauerit, hoc modo cognoscitur. Si sanguis multus & vrina non egreditur, indicio est, tantum superficiem vel carnosam partis substantiam esse vulneratam. Si verò sanguis multus, & aqua simul è vulnere egrediantur, vulnus ad cauitatem renum penetrare, argumento est.

Sunt autem renum vulnera periculosa & sæpe lethalia, difficultérque sanantur, & non nisi longo tempore, cum continuus humoris, qui per eos transit, affluxus curationem impedire soleat. Minus tamen periculosa sunt renum, quam vesicæ vulnera.

Curationem quod attinet, vniuersalibus præmissis, si vulnus non sit profundum, fortiora glutinantia vsurpari possunt, & olea destillata eiusmodi vulneribus accommodata instillari & Emplastrum aliquod glutinans imponi debet. Si verò vulnus in cauitatem renum penetret, vinum austerum infundendum, in quo radix consolidæ majoris, & polygonum ac glycyrrhiza cocta sint, vel imponendum cataplasma ex dactylis, pane siligineo, acacia, hypocistide, in vino austero decoctis, & postea, quando sanguis non amplius stillat, glutinantia dicta infundenda, extra verò Emplastra glutinantia imponenda. Inprimis verò in renum, vt & thoracis aliisque internis vulneribus vtile est vnguentum Sanctum ab insigni effectu ita appellatum Iohannis Andrea à Cruce, quod, *chirurgia lib.4. tract.2. in 13. Indicatione*; descripsit, estque tale:

Vng. sanctum. ℞. *Resinæ pini recentis claræ & odoratæ* Vnc.xij. *ol. laurini puri, terebinth. opt.* an. Vnc.ii. *gummi elemi puri* Vnc. ix.

Primò resina & gummi super lento igne dissoluantur, deinde addatur oleum laurinum & terebinthina, atque ita ebulliant, donec iustam crassitiem acquirant, & percolentur.

Exhibenda verò simul primis diebus trochisci de halicacabo, de carabe cum aqua vel decocto plantaginis, equiseti, polygoni, & postea cùm consolidatione opus, gummi tragacanthæ, Arabicum, terra sigillata, terebinthina.

Cum verò sæpe in hoc affectu ob sanguinis grumos vesicæ meatus obstruatur, pecten inungatur oleo scorpionum, amygdalar. amararum, vel applicetur Cataplasma ex parietaria, malua, saxifragia.

Diæta.

Cibus sit boni succi, exhibeatúrque emulsio sem. 4. frig. major. cum amylo, prisana, juscula ex pane albo, oua sorbilia, oryza, juscula ex auena. Cum potu detur succus Cydoniorum. Vtile est & serum lactis caprinum & aqua hordei, in qua glycyrrhiza, jujubæ, sebesten, semina 4. frig. majora cocta sint. Potus tamen sit paucus, ne multum humoris ad renes affluat. Æger quiescat; si aluus sit tardior, clyster ex malua & equiseto cum melle rosato infundendus. *Diæta.*

CAPVT XI.

De Vlceribus Renum.

EXulcerantur quoque interdum Renes, & quidem non superficialiter solum, sed ita toti interdum, vt tota ipsorum substantia absumatur, & nihil amplius de iis, quam membrana ipsos ambiens, relinquatur. Imo & illa ipsa membrana interdum eroditur & perforatur. Quod Platerus vidit in nobili quodam, qui cum hydrope ascite septem mensium spatio laborasset, & post mortem apertus esset, visceráque omnia ventris inferioris salua deprehenderentur, vtérque ren multis vlceribus fistulosis perforatus fuit adeò amplis, vt digitum singula facilè reciperent, adnatis insuper hinc inde renum corpori vesiculis aqua plenis, quæ ex illis scissis profluebat, erosa simul vndique renum exteriori tunica. *Vlcera Renum.*

Caussæ.

Exulcerantur autem renes post abscessus non rectè curatos, item post vulnera non rectè curata, aut cum pus vel sanies acris aliunde, vt pulmone vel hepate, per renes fluit, eósque erodit, quod & humores ab aliis partibus affluentes præstare possunt, seu natura sua acres; seu ex putredine & corruptione acrimoniam acquisiuerint. Idem præstant calculi, præsertim asperiores, qui renes atterunt, inprimis dum homo ambulat & mouetur, vel dum sponte & naturæ impetu moueri incipiunt. Externæ verò caussæ sunt, quæcunque vel contundendo vel rodendo, aut quocunque modo renum continuitatem soluunt, vt casus, percussio, vehemens equitatio, medicamenta acria & similia. *Caussæ.*

Signa Diagnostica.

Cognoscitur Renum exulceratio ex dolore in lumbis *Signa.*
cum

cum grauitate. Vrina tamen sine impedimento redditur; quod non fit in vlceribus vesicæ. Pus vrinæ permistum emittitur, de quo Hippocrates, 4. *aph.* 75. Si quis sanguinem aut pus mejat, renum aut vesicæ exulceratio significatur. Sæpe etiam particulæ quædam carneæ seu carunculæ excernuntur, de quo Hippocrates 4. *aph.* 76. Quibus cum vrina crassa exiguæ carunculæ, ac veluti pili exeunt, iis à renibus excernitur. Quod etsi Galenus, *in comm.* se vidisse negat, alij tamen obseruârunt.

Imò obseruauit Hercules Saxonia vniuersam dextri renis carnem ex propria membrana in vesicam secessisse.

Si ab inflammatione præcedente abscessu excitatum fuit vlcus, ejus signa præcesserunt.

Si ab acri & erodente humore fiat vlcus, ex ardore vrinæ id cognoscitur; si à calculo aliquo, ejus signa præcesserunt vel adsunt. Si à caussis externis, è relatione ægri patefiunt.

Prognostica.

Prognostica.

I. Etsi renum vlcera minus periculosa sunt, quam vesicæ: tamen & ipsa periculosa sunt, & difficulter curantur; cùm continuus humorum excrementitiorum per renes fluxus fiat.

II. Periculosiora sunt renum vlcera, quæ ab erosione sunt, quàm quæ ab aliis caussis.

III. Recentia renum vlcera curationem aliquando recipiunt; inueterata verò nunquam, ideóque curatio maturanda.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Quæ in reliquarum partium vlceribus dantur Indicationes, eæ & hîc inueniuntur. Et quidem tota curatio ad duo dirigenda, quorum primum & primo loco agendum est, ne vlcus ab affluentibus humoribus foueatur, vel augeatur, & deterius reddatur. Deinde vt ipsum vlcus curetur.

Primum quod attinet, principio idonea victus ratione, de qua postea, cauendum, ne vitiosi humores in corpore generentur, qui ad renes affectos confluere, malúmque augere possint.

Deinde si metus sit, ne ob copiam sanguinis aliquis ad renes confluxus fiat & hinc inflammatio vlceri renum accedat, venæ sectio in brachio instituenda, & si omnino inflammatio accedat, curanda vt antea, *cap.* 8. dictum.

Humores acres temperantia.

Tertiò si humores aliqui vitiosi cumulati sint, mitigandi, temperandi & euacuandi. Temperantur humores acres vsu remediorum paratorum è violis, malua, nymphéa, seminibus quatuor frigidis majoribus, hordeo, semine papaueris, rosis, glycyrrhiza, passulis & similibus. E quibus syrupi, conseruæ, aquæ, decocta parari possunt.

Purgantia.

Purgantia fortiora hic locum non habent, sed lenientia solum, qualia sunt syrupus rosarum & violarum solutiuus, cassia cum puluere glycyrrhizæ, electuarium lenitiuum, Diacatholicum. Inprimis verò vtilis est Terebinthina cum vitello oui in liquorem redacta, vel cum puluere glycyrrhizæ in bolum formata; cùm non solum aluum laxet, sed & vlcus renum abstergat ac sanet.

Vlcus detergentia.

Vniuersalibus præmissis ad ipsam vlceris curatiónem accedendum, idque primò detergendum potu mulsæ, decocto hordei, cicerum, capillorum veneris, hyssopi, agrimoniæ, glycyrrhizæ, prisana cum melle, sero lactis caprini, præcipuè si cum eo emulsio è seminibus melonum facta sit: lac asininum & caprinum inprimis vtile est, cùm parte serosa abstergat, caseosa conglutinet, pingui dolorem leniat, bonúmque sanguinem, si rectè coquatur, præbeat.

Tandem vbi vlcus jam satis detersum & mundatum fuerit, quod cognoscitur, quia cum vrinâ pus minore quantitate excernitur, idque album, consistentia æquale, non sordidum, ea, quæ exsiccant, adstringunt, glutinant & consolidant, exhibenda, qualia sunt bolus Armenus, terra sigillata, corallium, radices tormentillæ, plantago, polygonum, equisetum, consolida, spodium, bursa pastoris, trochisci de alkekengi, de spodio, de carabe, de terra sigillata & similia.

Inprimis vtilis est hic puluis.

℞. *Rad. tormentil.* Drach. i. sem. *granor. alkekengi* Dra. ii. *spodij* Drach. i. *corallor. rubror. equiseti* an. Drac. ii. *mastich. sang. Draconis* an. Drach. i. sem. *sacch. rosati tabulati* Vnc. i. sem.

F. puluis qui exhibeatur in aq. plantaginis, equiseti & similibus. Potest & cibis misceri.

Vel ℞. *Terra sigillat. boli Armeni, rad. tormentilla*, an. Drach. i. *mastiches, tragacanth. spodij* an. Drach. i. *sang. Dracon.* Drach. sem. *sacch. rosat. tabulat.* Vnc. sem.

F. Puluis. Dosis Drach. ii.

Vtilis est & spiritus terebinth.

Vel ℞. *Rad. consolida, tormentilla* an. Vnc. sem. *alchimilla equiseti* an. M. sem. *flor. rosar. rubr.* P. j.

Coq in aq. pura, Colatura dulcoretur saccharo.

Vel ℞. *Rad. China, ligni sassafras, rad. tormentilla* an. Vnc. sem. *flor. rosar. rubr. malua arborea* an. M. sem. *radicum althéa, glycyrrhiza* an. Vnc. sem. *granorum alkekengi* M. sem.

Coqu. in decocto cicerum rubrorum. In decocto calido dissolue conf. rosar. Vnc. ii. Coletur.

Vtile est & decoctum ligni guaiaci, præsertim si vlcus ex lue Venerea contractum sit.

Vel ℞. *Conf. rosar. rubr.* Vnc. iii. *veronica, tormentilla* an. Vnc. i. *sem. portulaca, plantaginis, granor myrti, boli Armeni, terra sigillata, sang. Draconis* an. Drach. i. *rasur. eboris, trochisc. alkekengi* an. Drach. sem.

Cum *syr. de rosis siccis*. F. Elect.

Diæta.

Diæta.

Cibi sint boni succi, facilis coctionis, & qui non facile corrumpuntur, ægróque salsa, acria, acetosa, amara, nimis dulcia, pinguia & omnia quæ facile corrumpuntur, sunt vitanda. Conueniunt propterea cremor ptisanæ, auenæ, sorbitiones ex hordeo, amylo. Vtilis est & oryza carnes item gallinarum, auicularum montanarum, agninæ, hædinæ, amygdalæ dulces, non rancidæ, Commodus etiam est vsus lactis. Vinum sit tenue, vel cereuisia pura. Potus non sit nimius. Omnis motus vehemens, præsertim qui dorsum concutit, vt equitatio, est vitandus. Venus etiam huic morbo inimica est.

CAPVT XII.

De Vreterum Morbis.

Vreterum morbi:

Vreteres quoque suos morbos & symptomata patiuntur: nimirum exiccantur, contabescunt, morbos in numero & situ patiuntur, angustiores reddũtur & obstruuntur, vulnerantur & dolorem patiuntur.

Caussæ.

Caussæ.

Caussæ autem, à quibus isti morbi & symptomata proficiscuntur, ferè à renibus proueniunt, & si renes male afficiantur, vreteres in consensum trahunt. Etenim si renes exiccantur & contabescunt, vreteres ferè etiam in consensum trahuntur.

Putant nonnulli in febribus ardentibus ita eos exiccari posse, vt inde mictus impediatur. Verum mihi credibile non videtur, in corpore viuente tantam exiccationem fieri posse.

Nonnunquam

Nonnunquam alter deest, vel alter alieno loco insetitur: id quod in Anatomicis sæpe deprehenditur. Contorquentur etiam nonnunquam vreteres.

Obstructio Vreterum.

Obstructio Vreterum. Frequentissimum verò malum est eorum angustia, quæ etiam ex contusione vel incumbente tumore fieri potest, sed sæpissime accidit ab obstructione, quæ, fit vel à calculo è renibus in eos delapso, vel pituitâ crassa & viscida, vel grumo sanguinis, vel pure.

Cognoscitur autem hoc malum è signis renum male affectorum. Si enim materia, quæ renes antè afflixit & obstruxit, è renibus in vreteres descendat, renes liberantur, & vreteres afficiuntur. Atque tum grauitas & dolor, qui in renibus percipiebatur, mitigatur, & contrà dolor in vreteribus augetur, & sese versus inguina extendit.

Curandi ratio eadem est, quæ renum obstructorum. Medicamenta n. vbi renes penetrârunt, ad vreteres perueniunt, eosque obstructione liberant.

Possunt etiam externa medicamenta, quæ vias istas laxant, secundum vreterum ductum applicari, ac fomenta ex parietaria, malua, althéæ, semine lini, oleo amygdal. dulcium, lilior. albor. vnguento Dialthéæ, cum oleo scorpionum parari; balneum item aquæ dulcis è modo dictis plantis vsurpari.

Peculiare verò remedij genus est, quo ex vreteribus calculus versus vesicam promoueri potest, nimirū cucurbitulæ sine scarificatione. Hæ enim paulò infra locū dolentem vbi calculus hæret, applicantur, atque secundum ductum vreterum infra descendendo affiguntur. Ita enim calculus in vesicam deducitur. Non autem applicandæ sunt cucurbitulæ, dum adhuc in renibus calculus hæret, sed vbi iam vreterem ingressus est, ibique hærens dolorem parit.

Vulnera & Vlcera Vreterum.

Vulnera & vlcera. Vreteres non solum vt alia viscera interna vulnerari possunt telis externis, sed & à calculo transeunte. Imò etiam planè rumpi vreteres, non impossibile est. Licet enim obseruatum, vt Fernel. *lib. 6. de part. morb. & sympt. cap.* 10. scribat, iis, qui nephriticis doloribus sunt assueti vsque adeo dilatatum fuisse vreterem, vt in eum maior digiti pars immitti posset, & Eustachius, *cap.* 55 *libelli de renibus*, testatur, vreterem statim ab egressu de renibus latiorem redditum, instarque ventriculi seu peræ pastoralis recuruatum magnam lapillorum copiam cōgregâsse, quos postea natura cum vrinis expulerit: tamē impossibile non est, si calculus maior & asperior è renibus in vreterem excidat, eum planè rumpi posse.

Exulcerantur tandem vreteres, nisi vulnera à lapide mox sanentur, quod tamen etiam à pure & sanie acriore fieri potest.

Signa sunt eadem, quæ renum vulneratorum & exulceratorum, nisi quod dolor secundum ductum vreterum versus vesicam se extendat.

Curatio etiam eadem est.

Vreterū symptomata. Vt verò ob renum morbos vrinæ excretio læditur, & quædam symptomata circa eam excitantur: ita idem etiam vreteribus læsis fieri potest: Si enim vreteres obstruuntur, vrina supprimitur, & præcipuè si vterque obstruatur. Si vulnerentur, vrina per vulnus in cauitatem abdominis exstillat; si exulcerentur, dolor in transitu vrinæ excitatur.

Verùm symptomatum horum ablatio pendet à morborum, quos modò proposuimus, curatione, & ex iis etiam, quæ supra *de symptomatibus renum* dicta sunt, quid agendum sit, patet.

LIBRI TERTII PARS VII.

SECTIO SECVNDA.

De Symptomatibus Renum.

CAPVT I.

De Renum imbecillitate, & seri secretione lasâ.

Renum imbecillitas & actio læsa. SVNT & aliqua symptomata, quę renibus accidūt, & quidē actiones læsas quod attinet, cùm renum actio propria sit, serum ex sanguine attrahere, & hinc ad vreteres transmittere, si actio hæc lædatur, vrina nulla vel pauca redditur, & retenta sæpe grauissimorum symptomatum, imò mortis caussa est, nullo tamen vitio in vesica existente, sed vasorum emulgentium & renum attractrice læsâ.

Caussa.

Caussa. Habet autem actio hæc læsa originem à vasorum emulgentium & renum facultate vel læsa, vel impedita. Facultas læditur ob imbecillitatem vasorum emulgentium vel renum, quæ pendet ab intemperie, inprimis frigida. Impeditur facultas ab obstructione, quæ inprimis fit à calculo: nonnunquam & à pituita crassiore, aut pure crassiore, aut sanguinis grumo.

Signa Diagnostica.

Signa. Ipsa autem caussa mali semper non facilè agnoscitur. Ideoque diligenter considerandum & inquirendum, an in vreteribus vel vesica aliquod vitium sit. Quod si nullum deprehendatur, argumento est, in renibus hærere. Quod confirmatur, si grauitas aliqua, vel dolor in lumbis deprehenditur, & vrina in venis relicta & ad superiora regurgitans variorum symptomatum caussa est, de quibus mox in Prognosticis dicetur.

Si ab intemperie renum frigida sit imbecillitas eorū, apparebunt signa intemperiei renum supra, *c.* 2. proposita: & ab hac caussa non subitò supprimitur vrina; cùm intemperies subitò induci non possit: sed paulatim vrina supprimitur.

Si ab obstructione fiat, signa suprà proposita de obstructione renum, perpendenda, & à quibus caussis ea proueniat, inquirendum, de quo supra *c.* 4. dictum.

Prognostica.

Prognostica. 1. Malum hoc omnino periculosum est, & sæpe lethale. Si enim diutius serosus humor intra venas retineatur, & sanguini commisceatur, humores corrumpuntur, & putrescūnt, ac prauæ febres accenduntur.

2. Et quidem si æger ante septimum iterum mejere incipiat, seruari potest. Quod si vltra hoc spatium retineatur; etsi vrina reddatur, plerunque tamen æger moritur.

3. Retentum in venis serum sæpe per totum corpus distribuitur, & prout in hanc vel illam partem ruit, varia symptomata excitat. Iacobus Carpus, in *Isagoge Anatomica*, quendam ab vrina hoc modo retenta suffocatum esse testatur, cui cùm cucurbitulas sine scarificatione diuertendi caussa apposuisset, eas per poros cutis aquoso humore repletas fuisse, scribit. Et Iacotius, *comm.* 1. *ad lib.* 7. *sect.* 2. *aph.* 16. *Coacar. Hippocr.* refert, senem quendam ex humore isto cerebrum in cōsortium trahente in somnum & torporem lethalem incidisse.

incidisse. Extat etiam *in obseruationibus Schenckij, lib. 3. de Renibus*, Epistola Georgij Tanstetteri Medici Regij, qui refert; Illustrissimi Saxoniæ Ducis Henrici Filiũ Seuerinum, annos 12. agentem, post balneum vomitu correptum fuisse, cum dolore vreteris sinistri hypochōdrij, vrinas verò subinde pauciores reddidisse. Postea subtus vmbilicum ad dextram versum pectinem dolere cœpisse, vomitionibus crebris accedentibus, detento lotio, cuius vix vltra sex octo ve guttulas reddebat. Hinc doloribus nihil remittentibus, de præcordiorũ quoque dolore conquestum fuisse, & lumbricum trium palmorum longitudine vomitu reiecisse. Tandem & cibos sumptos euomuisse, vrina sursum regurgitante, & sex octove horis, ante mortem vrinam meram colore & odore cuiuis adstanti agnitam euomuisse & postea exspirasse. Corpore aperto meatus vrinarij fuerunt salui, nihilque, quod eos obstrueret, compertum; vesica fuit vacua & corrugata, omnisque humoris expers; corporis verò cutis quaqua versum dissecta è vestigio aqueum humorem odore & colore exactissimè vrinam referentem, veluti in hydropicis, ex se mittebat. E quibus omnibus rectè conclusum fuit, omnium horum symptomatum, & tandem mortis etiam Illustrissimi Principis caussam fuisse imbecillitatem & intemperiem vasorum emulgentium, & renum, quorum attractrix labefactata serosum humorem ex reliquo sanguine attrahere non potuit. Vnde factum, vt nihil aquei humoris ad vesicam transmitteretur, eiusdemque pars ad ventriculum transmissa vomitiones excitaret, pars in habitum corporis dispergeretur. Marcellus Donatus etiam, *lib. 4. histor. med. mirab. c. 38.* refert, Priorem quēdam Mantuæ vrinæ suppressione laborasse, eadem procul dubio de caussa, cùm nihil mali in renum, vreterum vel vesicæ regione perciperetur, tandemque corpus vniuersum intumescere cœpisse, cute pellucida apparente mollique, ita vt vrinam sub ea contineri facilè videri posset, qui tandem leui continuaque febricula accedente, mortuus est.

Curatio.

Curatio. Curatio caussæ ablatione perficitur. Ideoque quænã ea sit, diligenter inuestigandum. Si suppressio vrinæ fit ab inflammatione, qua ratione ea curanda sit, iam antea dictum, si à calculo, vel crassa pituita, vel grumo sanguinis, vel pure, itidem qua ratione hæc obstructio tollenda sit, antea monstratum. Si ex imbecillitate renum à frigida intemperie contractâ, curatio instituenda, vt supra, *c. 2.* dictum. Iniiciendi nimirum clysteres calefacientes, exhibendæ confectiones aromaticæ: Extra quoque olea, vnguenta & emplastra calefacientia adhibenda.

Vbi tamen serum ob renum imbecillitatem non secernitur, naturæ succurrendum, & medicamentorum ope id à crassioribus succis separandum, vt tenuius factum & aliquo modo erga renes concitatum facilius à renibus, etiam imbecillibus, attrahi possit. Faciunt huc medicamenta diuretica in Institut. *lib. 5. part. 1. sect. 1. c. 13.* proposita, è quibus postea varia alia medicamenta parantur. Vtile est & vinum, in quo radices raphani rusticani vel ononidis, vel amygdalæ amaræ contusæ, aut nuclei Persicorum contusi macerati fuerint. Vtiles etiam sunt emulsiones seminum quatuor frigidorum maiorum cum nucleis Persicorum, malorum Armeniacorum, cerasorum & amygdalar. amarar. Vtiles quoque sunt aquæ diureticæ, quæ passim extant, vt & acidulæ.

Diuretica quando exhibenda. De diureticis tamen hoc semel monuisse sufficiat, ea non cum cibo, sed hora vna atque altera ante cibum exhibenda esse, cùm, si cibis misceantur, chylum crudum è ventriculo ad vias vrinæ secum rapiant, vnde nec ipsum vinum, quod cum cibo bibitur, acidulis diluendum, narratque Guilielmus Fabricius, *cent. 3. obs. 72.* historiam cuiusdam, qui cùm acidulas biberet, & confectione seminis anisi, vt vocant, simul ad flatus discutiēdos vteretur, ipsum semē anisi cum vrina excreuit; & alterius cuiusdam, qui cùm in vrinæ retentione gammaros contusos & grana alkekengi contusa ex vino albo sumpsisset, vrina ita commota fuit, vt acini granorum alkekengi cum vrinâ excernerentur. Etsi verò diuretica medicamenta non tantam vim, vt acidulæ, habent, simile tamen quid præstare possunt.

Vbi vero facultas impeditur in excernenda vrina ob vasorum angustiam, curatio instituenda, vt supra *sect. 1. cap. 4. de vasorum in renibus angustia* diximus.

CAPVT II.

De Diabete.

Diabetes. ETsi Diabetes commodè etiam inter symptomata, quæ in mictione accidunt, referri possit, tamen quia ab Autoribus plerisque inter renum affectûs explicari solet, eum etiam hoc loco proponere libet, inprimis cùm hîc nullum in vesica sit vitium, sed symptoma hoc vel à renibus, vel aliis partibus superioribus, per quas serum transit, proficiscatur.

Vnde dicatur? Διαβήτης à διαβαίνω, id est, transeo, quod scilicet vrina citò transeat, nomen habet. Alij ὕδρωπα εἰς ἀμίδα, hydropem ad matulam, alij vrinæ profluuium, alij διάῤῥοιαν εἰς οὖρα, alii διψακὸν ἀπὸ τῆς δίψης, à siti vehementi, quam patiuntur ægri, nominant.

Affectus sanè rarus est, quem Galenus bis tantùm vidit, vt *6. de loc. affect. c. 3.* refert, scribit etiã Rabbi Moses *part. 8. aphoris.* quod non viderit diabeten in occidēte, neque audiuerit à suis Doctoribus, quod eam viderint. Plurimi etiam alii Medici eam non viderunt. Solet autem vrina in hoc affectu copiosissimè profluere, viditque Scholiographus Hollerii quendam quotidie sex pintas Lutetianas eminxisse. Dodonæus, vt *cap. 42. obseru. medicinal.* refert: quendam vidit, qui vno die amplius, quàm quadraginta libras vrinæ reddebat.

Admirandũ vrinæ pōdus excretum. Notabilis etiam est historia, quam Marcus Gattinaria, *in 9. Rhas. cap. de cura inuoluntarij exitus vrinæ*, & Cardanus, *lib. 8. cap. 44. de rerum varietate* referunt, de quadam puella annorum 18. quæ anno Christi 1481. passa est superfluum vrinæ profluuium adeò vt singulis diebus vrinæ libras circiter 36. emingeret, cum ex potu & cibo non plus septem libris assumeret. Cumq; hoc 60. diebus perseueraret, emisit vltra cibi & potus quantitatem libras 1740. quod pondus longe excedebat pondus puellæ, etsi tota in vrinam fuisset resoluta; cùm puella non potuerit excedere pondus 255. librarum, imò nec 150. attingeret. Sanata autem est post duos illos menses à Medico Francisco Busto. Caussam huius symptomatis statuerunt Medici fuisse aërem, qui in arteriis vbique continebatur, qui in aquam conuersus fuerit, cui alius aër successerit. Cardanus addit frigidam & humidam aëris intemperiem.

Potus etiam parùm vel nihil mutatus redditur. Vnde cum lienteria, quæ magnam appetentiam coniunctam habet, diabeten comparant, vt sicut in lienteria illa cibi auidè expetuntur, statimque per aluum deiiciuntur: ita renes trahant ab hepate potulenta, & iterum ad vesicam demittant. Verum cum de hoc aliquid dubii occurrat, dicetur de eò infra *quæst. 1.*

Caussæ.

Caussæ. Caussam verò huius affectionis reddere difficilimum, & pauci Autores inueniuntur, qui in ea reddendâ inter se conueniunt. Nos in re obscurâ, saluo cuiusque iudicio, statuimus, proximam huius mali caussã esse facultatem renum retentricem læsam, & quidem ab vrinæ

vrinæ vel copia, vel qualitate. Vrinæ v. copiæ caussam esse calorem viscerum, præcipuè hepatis & lienis, quæ cùm potum copiosius attrahunt, tùm humores in venis colliquant. Quanquam verò interdum etiam in hydropicis vel in febribus humor serosus copiosius per vrinam euacuatur: tamen diabetes mictio illa copiosa non est, sed critica potius humoris serosi expulsio, quę postea sponte cessat. Verum de hac controuersia postea prolixius, *quæstione secundâ*, dicemus.

Signa Diagnostica.

Signa. Affectus hic primò paulatim & insensibiliter crescit, neque æger multùm curat, etsi plus mingat, quàm consueuit, & ad potum vel aliam caussam externam id refert. Sæpe etiam accidit, vt copiosior vrinæ excretio naturæ opus sit, quæ abundantes humores per vrinam expellit. Vt ergo diabeten incipientem ab hisce vrinæ profluuiis discernamus, videndum primò, an caussa aliqua externa, vt potus vel similis præcesserit, quæ vrinam copiosam præbere poterat. Si verò naturæ opus sit copiosa mictio, paulo pòst illa mictio cessat, ægérque inde magnam vtilitatem percipit, morbúsque, quo æger laborabat, soluitur, vel imminuitur. Si vero tale nil adsit, profluuium vrinæ id symptomaticum esse, indicio est, ægérque tum sensim ac paulatim semper majorem vrinæ copiam incipit reddere, ita vt tandem longè potus quantitatem vrinæ quantitas superet. Vrina est tenuis, aquosa, cruda, sine sedimento, in qua progressu temporis tenuia quædam supernatant: adest assidua oris siccitas & sitis, quæ tum à calore præternaturali, tum ab humiditatis nimia euacuatione ortum habent: corpus tandem extenuatur & contabescit: in visceribus æstus & ardor percipitur, & si vrinam aliquandiu contineant ægri, lumbi, coxæ, testes, cum grauitate intumescunt.

Prognostica.

Prognostica. 1. Malum hoc plerunque lethale est, inprimis si non mox in principio cognoscatur, eique idoneis remediis occurratur, hominémque ad tabem & mortem tandem deducit.

2. Et præcipuè in senibus vix vnquam curatur.

3. Diabetes etiam post immodicum laborem, post nimium Veneris vsum, pòst febres chronicas plerúnque incurabilis est.

Curatio.

Curatio. Vt verò in caussis explicandis magna occurrit apud Autores dissensio: ita in curatione instituenda magna occurrit varietas & difficultas. Eò tamen res redit, vt ille caloris excessus, qui humores liquat, viscerúmque intemperies, quæ facit, vt serum auidius attrahatur, corrigatur, & retentricis robur tàm in visceribus, quàm in renibus, tum in toto venoso genere confirmetur & augeatur.

Vena sectio. Itaque etsi nonnulli hic venæ sectionem suadent: tamen quia vires jam ante dejectæ sunt, & plerunque alius morbus præcessit, huic remedio vix locus est. Eadem ratio est purgantium, & vomitûs, quos morbus coniunctus & vires dejectæ vix admittunt. Multo minus sudorifera, quæ nonnulli, vt humores à centro ad ambitum corporis auertantur, adhibenda censent, tuta sunt, cum sudorifera cum medicamentis diureticis cognationem habeant, viscerúmque calorem & acrimoniam augeant. Tutius ergò, his omissis, ea saltem, quæ indicationes postulant, adhibere, quæ etiam saltem proponemus, cum illa generalia, si iis opus sit, aliunde nota sint. Parantur autem illa ex adstringentibus & roborantibus, vt rosis rubris, plantagine, bursa pastoris, consolida, portulaca, coralliis, spodio & similibus. Vt:

♃. *Rad. consolid. major. plantag.* an. Vnc. i. *fol. plantag.* M. j. *flor. ros. rubr.* M. sem. *balaust.* Drach. ii. *myrob. citrin.* Drach. iii. *sem. plantag. acetos. portulac.* an. Drac. j.
Coq. *in vini rubr.* ℔. i v. vase clauso.
Colaturæ Adde *Miua Cydon.* Vnc. iii.

Vel ♃. *Sem. coriandr. plantag. portulac. flor. ros. rubr.* an. Vnc. i. *corall. rubr. boli Armeni, marg. prap. rad. tormentill.* an. Drach. i. *nuc. mosch.* Scrup. i.
F. Puluis.

Vel ♃. *Cons. ros. rubr.* Vnc. ii. *C. C. vsti prap. boli Armeni, corall. rubr. prap.* an. Drach. j.
Cum *miua Cydonior.*
F. Electuarium.

Vel ♃. *Cons. ros. rubr. antiq.* Vnc. iii. *spodij, corall. rubr. C. C. vsti* an. Drach. i. *sem. plantag. portulaca* an. Dra. sem. *mucilag. sem. Cydonior.* Vnc. sem. *syr. Cydonior. q. s.*
Fiat Electuar.

Possunt etiam exhiberi opiata, vt theriaca recens, Philonium Persicum, requies Nicolai, laudanum opiatum.

Extra hypochondriis, renibus, hepati, lieni, lumbis adhibeantur epithemata, linimenta, vnguenta, cataplasmata refrigerantia & adstringentia ex succo vel aqua plantaginis, portulacæ, lactucæ, semperuiui, vmbilici veneris, ceratum santalinum, vnguentum refrigerans Galeni, Comitissæ.

Vel ♃. *Ol. ros. myrtini* an. Vnc. i. *santali albi, rubri, flor. ros. rubr. corall.* an. Drach. i. *succi plantag.* Vnc. i. *cera q. s.*
F. Vnguentum.

Vel ♃. *Aq. vel succi plantag. acetosa, rosar. nymphéa* an. Vnc. iii. *aceti ros.* Vnc. i. *spec. ceroti santal.* Drach. ii. *spodij, corall. rubr.* an. Drach. j. *sem. ros. rubr. acetos. plantag.* an. Drach. sem. Misce.
Fiat Epithema.

QVÆSTIO I.

An potus immutatus planè per vrinam in diabete reddatur?

Galenus, *6. de loc. aff. cap. 3. & de crisib. cap. 12.* in diabete celeriter id, quod bibitur, per vrinam reddi, & quidem tale, quale bibitur reddi, docet. Idem tradit Alex. Trallianus, *lib. 9. cap. 8.* Aëtius, *tetrab. 3. serm. 3. cap. 2.* Aliique Medici plures, sicut in lienteria cibus immutatus statim deiicitur: ita in diabete potum immutatum mox excerni tradunt. Amatus Lusitanus etiam, *centur. 2. curat. 94.* refert, Romanum quendam, qui vini meracioris potui indulgebat, & fœniculi marini dicti, seu Cretami muria conditi largiore victu vsus erat, in diabetem lapsum esse, & quicquid bibebat, statim & quale sumebat, per vrinam reddidisse. Trincauellius etiam, *lib. 10. cap. 11. de rat. cur. part. hum. corp. aff.* scribit, quendam, febre maligna laborantem, cum nil biberet, nisi aquam gelidam, in diabetem incidisse, vt potus omnino immutatus redderetur, seruans eundem colorem, consistentiam, saporem, atque odorẽ. *An potus planè immutatus in diabete reddatur?*

Alij tamen etiam potum mutari scribunt. Ita Dodoneus, *obs. cap. 42. in Schol.* scribit, potũ, qui assumitur, nõ omninò talẽ reddi, qualis assumitur, sed in hepate mutationẽ nõnullã accipere. Iohãnes Baptista Syluaticus, *controu. 29.* in diabete potum non semper statim, sæpe etiam mutatum, perpetuò tamen auctum, & in maiore quãtitate, reddi docet, scribitq; interdũ potus quãtitatẽ esse vncias 25. vrinã autẽ emitti ad vncias centum.

Cum ergo alij viderent pro vtraque sententia experientiam pugnare, distinxerunt inter diabeten & vrinæ profluuium: sed sine ratione & exẽplo; cùm alij Medici sine discrimine hæc vocabula vsurpent. Ideóque in diabete non solum ad potum, sed etiam alia respiciendum. Sunt enim primò diabetæ quidã gradus. In principio enim, cùm vires nondum dejectæ sunt, & vis alte-

ratrix nondum extremè laborat, non mirum est, si potus aliquomodo mutetur: temporis verò progressu, vbi vis alteratrix magis labefactatur, potus planè immutatus excernitur. Deinde potus etiam alius mutatur facilius, alius difficilius. Aquam, cum parum mutari possit, non mirum est, eodem colore & reliquis accidentibus non mutatis, excerni; alij verò potus, qui magis compositi sunt, non ita facilè transeunt, quin aliquam mutationem accipiant. Præterea id, quod in diabete excernitur, non saltem potus est, sed sæpe etiam accedit corporis colliquatio, vnde plus vrinæ emittitur, quàm potûs assumptum est.

QVÆSTIO II.

Quænam Diabeta caussa sit?

Quænã diabeta caussa sit? Caussam Diabetæ reddere omnino difficile est, ob affectus raritatem, & Medicorum de eius caussa dissensum. Vulgata quidem, & quam plerique sequuntur, sententia est, proximam huius mali caussam esse renum intemperiem calidam, ob quam illi serum copiosius è venis attrahant, quod cum ob imbecillitatem & copiam retinere non possint, venas rursum à jecore, hoc ex intestinis & ventriculo trahere, vnde orificium ventriculi vellicetur, ac sitis excitetur, qui assumptus mox à venis & renibus attrahatur, atque iterum ad vesicam mittatur.

Verum rectè scribit hîc Fernelius, *de part. morb. & sympt. lib. 6. cap. 13.* vix aliquem deprehensum esse, qui copiosæ huius mictionis non aliam intus caussam haberet. Etenim calidâ intemperie multi laborant, neque tamen diabetem patiuntur. Neque præterea credibile videtur, renum attractricem facultatem tantam esse posse, vt ea etiam ad ventriculum vsque sese extendat, atque inde crudum potum attrahat. Trincauellius, *de rat. curand. part. hum. corp. aff. lib. 10. c. 11.* in renum imbecillitatem à frigore contractam caussam rejicit, probátque id exemplo Nobilissimi cuiusdam Viri, qui cum febre maligna laboraret, atque siris esset impatiens, aquámque gelidam & in puteo refrigeratam biberet, renes tantam imbecillitatem ex refrigeratione contraxerint, vt potum omnino immutatum redderent. Verùm si tale vitium in renibus fuit, quam ob caussam tam subitò ad renes potus peruenit? Si enim ii refrigerati atque imbecilles redditi fuerunt, attrahere præter modum non potuerunt.

Hæc omnia cum alij Medici docti animaduerterent, & in solis renibus caussam huius mali inuenire non possent, alias caussas, sed diuersi diuersas assignârunt. *Plateri sententia.* Felix Platerus statuit diabetæ caussam esse serosi humoris aut caussæ morbi cum sero subitam & profusam quasi euacuationem, vt vniuersum quasi serum è corpore effluat, atque verum diabetem, in quo subita corporis colliquatio cum calore & siti intolerabili excitata, febri ardenti atque colliquatiuæ accidere, & proinde vt febris hæc rara est, ita rarum & periculosum symptoma ipsi copulatum esse existimat. Si quis tamen etiam citra febrem diabetem fieri statuere velit, ob copiam potûs in venis mesaraicis diu retenti & coaceruati, posteáque vi naturæ subitò ad renes propulsi potius, quàm attracti, & id admittit. Eustach. Rhudius, *lib. 2. Pract. cap. 39.* præter renum calidiorem intemperiem se experientiâ edoctum aliam caussam inuenisse scribit, nimirum jecoris caliditatem atque ventriculi retentionem læsam, atque in testimonium affert exemplum cuiusdam, in quo quæ mingebantur, non solum odore & consistentia assumptæ potioni similia erant, verùm etiam feces alui multò vino, quod copiosissimè ingurgitauerat, perfusæ erant, cúmque non admodum emaciatum fuisse, & auxiliis refrigerantibus potissimùm & corroborantibus non multò pòst tempore à Diabete fuisse vindicatum.

Ioh. Baptista Sylvaticus, *contron. 31.* nouum quid, quod à nemine in hunc vsque diem animaduersum sit, se allaturum promittit: postea tamen ipse Galenum, *6. de loc. affect. cap. 13. de causs. sympt. cap. 2.* Aretæum, *lib. 2. de causs. diuturn. affect. cap. 2.* Actuarium, *lib. 1. meth. cap. 11.* idem docuisse refert. Statuit verò insignem calidam intemperiem in hepate & toto venoso genere succensam sanguinem fundere, ejúsque portionem aliquam in serum mutare. Serum autem hoc ab eximia renum caliditate separari à sanguine & attrahi, quam deinde multitudinem cum illi ferre non possint, ad vesicam quod ruat, impetuosè permittere, quæ pariter cum tantam seri multitudinem ferre non possit, ad eam expellendam insurgere.

Atque his Autoribus posterioribus assentimur in eo, quod non tàm in renibus, quàm aliis partibus caussa diabetes quærenda sit. Sit enim, de quo tamen, vt ex superioribus patet, non immeritò dubitatur, quod renes fortiter attrahant: tamen nisi serum adsit, id attrahere non possunt, & renum fortis attractio seri seu vrinæ copiam jam præsupponit. Sicut enim, etsi à vesica vrina proximè profluit; caussa tamen in vesica non residet, ac nisi vrina copiosa à renibus ad vesicam mitteretur, copiosa emingi non posset: ita etsi à renibus transmittatur vrina, tamen cur copiosa sit, caussa non tàm in renibus, quàm in aliis partibus quærenda videtur.

Caussa autem huius symptomatis, si in re obscura aliquid decernendum est, vt Galenus, *3. de causs. sympt. cap. 2.* Platerus, Ioh. Baptista Sylvaticus dicunt, *ἀνασοιχέιωσις*, resolutio & colliquatio quædam est, quæ in venis fit, in toto corpore, ab insigni hepatis & venosi generis caliditate orta. Vnde Rabbi Moses, *part. 8. aphoris.* in Ægypto tales ægtos intra decem annos, plus quàm viginti se vidisse scribit, in Occidente verò nullos. Et plerumque febribus ardentibus & malignis malum hoc accidit, atque eâ de caussâ etiam plerique in diabete refrigerationem & humectationem corporis commendarunt. Quia tamen ipse potus statim, & immutatus plerunque per vesicam in diabete redditur, secundum non absurdè conjungi posse puto imbecillitatem & laxitatem, non quidem ventriculi solum, vt statuit Rhudius, sed partium illarum, quæ aquosum humorem è ventriculo & intestinis ad hepar & lienem ferunt. Hæ enim debito tempore cum cibo, vt ejus sit *ὄχημα* & vehiculum, serum continere debent; quod si non faciant, subitò ad renes ruit; atque imbecillitatem hanc à nimio aquæ frigidæ potu partes illæ contrahere possunt, sicut & illi nobili viro, cuius mentionem facit Trincauellius, accidit. Potest tamen etiam hepatis & lienis calor ad subitam istam seri attractionem aliquid facere. Adesse a. talem laxitatem in meatibus, per quos serum è corpore elabitur, vel illud testatur, quod Iulius Alexandrinus, *in annot. ad c. 14. libell. de substantia facultatum naturali* scribit, se duósque alios Medicos in nobilissimi cuiusdã viri Curatione, affectu Diabetæ similimo laborantis, vidisse rejecta cum vrina apij radicum frustula, quadrantis magnitudine nonnulla, quas ille radices Medicis insciis jusculis incoquendas curauerat. Semen etiam Anisi ac grana alkekengi cum vrina excreta fuisse, *præcedenti capite* dictum, & *infra cap. 9.* dicetur.

CAPVT III.

De Dolore Nephritico.

Dolor Nephriticus. Dolor tandem quandoque renes vehementissimè affligit, & acerbus ac dilacerans quasi in lumbis è regione renis alterutrius, rarò vtriúsque percipitur.

Caussa.

Caussa.

Caussa. Plerique statuunt dolorem hunc tantum ortum habere vel ab arena & sabulo in renibus collecto, vel à calculo renum substantiam atterente, vel, absumptâ substantiâ Renis, quod interdum accidit, membranam renes ambientem vellicante. Et quidem verum est, à grumo sanguinis, vel pituita crassiore dolorem potius grauantem, quàm vehementem, qui nephriticus appellari solet, excitari: obseruatum tamen etiam est ab acri sanie, vel sero, & omnino humorum acrium confluxu vehementissimos in renibus dolores excitatos fuisse. Ita scribit Desiderius Iacotius, *ad Aph.* 47. *lib.* 6. *sect.* 2. *Coacar. Hippocratis*, in multis post mortem dissectis Renes integros inuentos fuisse, qui tamen, dum in viuis essent de renum dolore pertinaci conquerebantur; vel ex venis aut pulmonibus eò confluente acri sanie, vel sero renum vasa distendente: & Hollerius, *comm. ad aph.* 11. *lib.* 6. refert, se vidisse quendam, qui intolerabili renum cruciatu affligebatur, qui nec phlebotomia, nec purgatione, nec aliis remediis mitigari potuit, nisi hæmorrhoidibus apertis. Simul enim, atque per eas aperta est via, dolor quieuit.

Signa Diagnostica.

Signa. Cognoscitur hic dolor è situ & loco. Etsi enim dolor colicus cum nephritico magnam habeat cognationem: tamen renum dolor fixus est, vno loco è regione renis, & si extendatur, secundum vreteris ductum versus vesicam & inguina extenditur: dolor verò colicus versus ventrem vagatur. Vomitus etiam plerunque molestus est, quo omnia, quæ in ventriculo continentur, & tandem etiam bilis, reiicitur, ob membranarum quæ hasce partes coniungunt, communionem. Respiratio est parua & cita. Vrina in principio cum difficultate aliqua redditur, & est aquea & cruda; Hinc fit turbida, & aliquando etiam cruenta. Arenulæ interdum in vrina apparent, nunc flauæ nunc rubræ. Decubitus in partem affectam dolorem minuit, in contrariam exasperat.

Prognosticum.

Prognostici. Vt omnes dolores: ita & hi vires deiiciunt. Quid autem de curatione sperandum sit, ex iis, quæ supra de calculo Renum, eorúmque exulceratione dicta sunt, patet.

Curatio.

Curatio. In curatione ad duo respiciendum, ad caussam ipsam doloris, & ad dolorem. Qua ratione calculus, qui plerunque doloris nephritici caussa est, tolli possit, supra, *capite* 6. dictum. Hoc tamen etiam obseruandum, si dolor sit vehementissimus, & corpus plethoricum, ac metuendum sit, ne ex sanguinis ad renes affluxu renum inflammatio excitetur, venam in cubito aperiendam esse.

Si à sanie vel sero aut alio humore acri dolor excitetur, is temperandus. In quem vsum commodè exhibetur emulsio seminum quatuor frigidorum maiorum cum aqua hordei, fragorum, maluæ, decocto glycyrrhizæ & similibus.

Ad dolorem leniendum anodyna & quæ vias laxant, vt calculus loco suo moueatur, & in vesicam descendat, vnde omnis dolor subito cessat, vsurpanda. Clysteres emollientes hîc vtilissimi sunt; qui dolorem mitigant, vias laxant, simúlque flatus, qui intestina distendendo, renésque ac vreteres comprimendo, dolorem augere solent, tollunt.

Vt ℞. *Radic. althéa* Vnc. i. *parietar. violar. althéa, branca vrsina* ana M. i. *flor. chamamel. summit. anethi* ana P. ii. *sem. lini, fænugr.* an. Vnc. ß. *ca...* num. v. Coq. *in aq. vel lacte.*

Colatur. ℞. Vnc. x. *cassia extracta* Vnc. i. *olei amygd. dulc. lilior. albor.* an. Vnc. i. ß. *vitellos oui* num. ii.

F. Clyster.

Propinetur etiam decoctum radicum althéæ, glycyrrhizæ, maluæ, parietariæ, & passularum; item emulsio quatuor seminum frigidor. maior. & papaueris.

Extra applicentur fotus ex decocto radic. althéæ, lilior. alborum, maluæ, parietariæ, brancæ vrsinæ, floribus chamæmeli, meliloti, semine lini, fænugræci; linimenta ex oleo dulci, amygdalar. dulcium, lilior. albor. vnguento althéæ, pinguedine gallinæ, anseris, anatis.

Si ista non satisfaciant, vtilissimum est aquæ dulcis balneum, ex herbis modò enumeratis paratum; idque, si opus, aliquoties repetatur.

Cum verò dolor statim tollatur, si calculus in vesicam descendat, ad id promouendum cucurbitulæ secundum vreterum ductum applicatæ faciunt, de quo supra *cap.* 6. dictum & *seq.* dicetur.

Reliqua, quæ hac de re dici possunt, supra *capite* 6. *de calculo Renum* videantur.

Sunt præterea alia symptomata, quæ à Renibus originem habent, vt vrinæ cruentæ, purulentæ. Verùm quia eadem in mictione, quæ vesicæ propria est, animaduertantur, postea *de affectibus vesica* de iisdem agemus.

LIBRI TERTII PARS VIII.

De Vesica præter naturam affectibus.

PROOEMIVM.

Serosus humor equidem postquam à sanguine in renibus separatus est, vsum amplius nullum habet, sed è corpore, vt inutilis, excernendus est. Si tamen id continuò fieret, vt in iis, qui vrina incontinentia laborant, magnâ cum molestiâ & incommodo id coniunctum foret. Quapropter rerum Creator sapientissimus receptaculum condidit, in quo vrina colligatur, vt collecta postea simul excernatur; quod vesica vrinaria dicitur. Quæ, vt plurimum caperet, & rotunda est, & eam substantiam habet, vt extendi & contrahi possit; & ne vrina continuò efflueret, orificio eius musculum addidit Sphincterem, quô contractô vrina pro nostrô arbitriô retinetur, laxato per meatum vrinarum effluit, sicut ista ab Anatomicis pluribus describuntur. Et cum partes omnes benè se habent, & secundum naturam constituta sunt, etiam vrina excretio rectè fit, si verò quid mutatur, ea læditur.

Postquàm ergò de Renum & vreterum præter naturam affectionibus diximus, proximum iam est, vt de Vesica præter naturam affectionibus dicamus. Agendum ergò erit hâc in parte huius libri de Vesica intemperie, numero mutato, calculo vermibus, & aliis rebus præter naturam in ea repertis, distentione, inflammatione, situ mutato, vulneribus, scabie, & vlceribus, morbis meatûs vrinarij: Symptomatibus item, quæ vesica & in vrinæ excretione accidunt: puta de dolore vesica, eiúsque stupore & resolutione, de vrinæ suppressione, & imminutâ excretione, stranguriâ, vrinæ ardore, mictione inuoluntaria, & vrinæ incontinentiâ, de vrinæ colore mutato, & rebus alienis cum vrinâ excretis, ac vrina per aliena loca excretione.

Sectio Prima.

De Vesicæ Morbis.

CAPVT I.

De Intemperie & angustia Vesicæ & numero mutato.

Intemperies vesicæ.

ET primò morbos intemperiei quod attinet, vt aliæ corporis partes omnes eos, quos continent, humores, atque adeo ipsa excrementa, alterandi vim habent: ita etiam procul dubio vesica quem à renibus accipit humorem serosum non solùm aliquandiu continet, sed & alterat: idque innatâ suâ temperie perficit. Mutatur verò ea interdum præter naturam, & plerunque intemperies hæc est frigida, (Calida enim sine humorum affluxu, qui fit in inflammatione, vix datur.) Excitant autem eam caussæ vim refrigerandi habentes, cum internæ tum externæ.

Intemperies frigida cognoscitur ex vrina alba, viscosa, furfuracea, quæ guttatim stillat; atque ex caussis, quæ vesicam refrigerandi vim habent, si præcesserint.

Curatur autem medicamentis vesicam calefacientibus, nuce moschata, macere, betonica, glycyrrhiza, baccis iuniperi; Extra illinatur regio vesicæ oleo nardino, anethino, & similibus.

Vesicæ Angustia.

Vesicæ Angustia.

Vesica etiam præter modum naturalem interdum angustior est, facitque eius mentionem Galenus, *art. med. cap.* 72. dum scribit: cuidam vesicam contigisse ita expositam ac paruam, vt si quando vrinam tardius excerneret, tumor quidam circumscriptus manifestè cerneretur. Verum talia vitia ab ortu contracta vix arte emendantur.

Numeri Vitium.

Numerus vesicæ mutatus.

Numeri etiam vitium quandoque in vesica deprehensum est, & Volcherus Coiter, *in obs. Anat. in* virgine quadam inuenit duas vesicas vrinarias, alteram naturali & sua sede collocatam, alteram ex matricis colli dextro latere prognatam, naturali vesica duplo quasi maiorem, lotii plenissimam.

CAPVT II.

De Calculo vesicæ.

Calculus vesicæ.

CAlculus verò frequentissimum vesicæ malum est. Quà ratione autem calculus generetur, in genere supra *cap. de calculo Renum* dictum, quæ etiam hic locum habent, atque omnino statuimus, vim quandam lapidificam existere in materia, ob quam ea suapte natura ad concretionem tendit, calorem verò & frigus ad hanc concretionem non sufficere. Calorem enim quod attinet, non est credibile, tantum in vesica calorem esse, qui, vt in renibus, aliquid ad calculum generandum facere possit, ac tanta semper aquæ in vesica copia est, vt exiccationis illa exempla, quæ afferuntur, huc nullo modo quadrent. Alii igitur à frigore vesicæ, seu calore nimis debili hoc fieri statuunt. Quam sententiam vt suo modo non reiicimus: in eo tamen probare non possumus, quod frigus hîc primaria concretionis calculorum caussa sit. Neque enim tantum vnquam frigus in vesica dari potest, quod externo frigori congelanti respondeat. Hoc magis credibile est, vrinam in vesica etiam, vt de renibus dixi, aliquam alterationem (neque enim natura vnquàm otiosa est) suscipere. Si ergo temperies vesicæ non rectè sese habeat, fieri posse putamus, vt quæ vrina clara fieri debebat, partibus omnibus eius exactè mixtis turbida maneat, ac crassiores & tartareæ partes aquosis non exactè permistæ ad fundum vesicæ subsideant, atque ibi vi insitâ ad coagulationem tendente concrescant & lapidescant. Et omninò hic simile aliquid fieri existimamus, quale sæpe in stranguria accidit, vbi vrina non satis cocta & elaborata turbida est, acrimoniam obtinet, naturámque ad excernendum stimulat. Hoc tamen hîc etiam perpendendum, an solius vesicæ vitio hoc fiat, & an talis cruda vrina non etiam renum, imò & hepatis vitio fieri & ad vesicam transmitti possit. Debet enim serosus humor, qui ad vesicam transmittitur, ita dispositus esse, vt partes terreæ ac tartareæ cum aquosis exactè permisceantur, & vna è corpore excernantur. Quod si non fiat, & aquosa pars seorsim excernatur, crassa vero subsideat & subsistat, calculus inde generatur. Non negari tamen potest, ad calculi generationem etiam plurimum facere posse vesicæ siccitatem, quæ idoneum calculo subiectum præbet. Neque Galenus frigiditati simpliciter caussam concretionis tribuit, sed hoc saltem scribit, *in Epidem. comm.* 3. *aph.* 15. vrinæ crassitudinem multam in vesica collectam, si diutius intus permanserit, coagmentandi, concrescendique initium capere, & postea quicquid iterum crassum in vesicam delabitur, primo agglutinare, & non frigiditatem caussam proximam calculi statuit, sed vrinæ crassitudinem calculorum primam potissimámque caussam esse dicit. Et ideo pueros calculis magis esse obnoxios, quia vrinas crassissimas reddunt. Concretionis verò modum eum esse docet, qui lapidum est in aquis calidis nascentium sponte, caussámque concretionis præcipuam non temperamentum vesicæ, sed materiæ, è qua fit lapis, qualitatem esse dicit. Cur autem pueri magis calculo vesicæ, adulti verò calculo renum sint obnoxii, supra *allegato loco de calculo renum* dictum.

Caussa.

Signa Diagnostica.

Signa.

Hippocrates, 4. *de morb.* quinque signa calculi vesicæ ponit; vbi, *inquit*, calculus in vesica adest, æger, vbi meiere vult, dolore affligitur, & vrina paulatim fluit, sicut in vrinæ stillicidio; & vesicæ inflammatio adest, & vrinam subcruentam, & nonnunquam arenosam emingunt, nonnunquam & lapides paruos cum vrina excernunt. Quibus, *in lib. de aer. aq. & loc.* addit & hæc, quod pueri calculo laborantes fricant & vellicant pudenda, adest præterea penis tensio & ponderis sensus in vesica percipitur, & ægri nullo modo quiescere possunt, sed crebro mouentur & crura alternatim mouent. Anus quoque in consensum trahitur, & tenesmo ægri laborant sæpe. Præterea si calculus grandior sit, explorari potest, immisso in anum digito vel cathetere aut candela cerea in vesicam immissa. Qui tamen posterior modus explorandi semper certus non est, vbi nimirum calculus pituita & corpore quodam lubrico inuolutus est, cuius rei historias vide apud Schenckium, *lib.* 3. *obseru.* 269. Potest & isto modo explorari calculus, si vbi vrina supprimitur, æger supinus locetur & cruribus eleuatis concutiatur. Si enim vrinam tunc reddat, signum est, orificium vesicæ à calculo obstructum fuisse, qui eo motu ex eo excussus est.

Exstat de arenulis aphorismus Hippocratis, 79. *sect.* 4. *Quibus in vrinis arenosa subsident, his vesica calculo laborat.* Qui valde interpretes torsit. Nam & renibus laborantibus arenosa subsident, & citra calculum seu renum seu vesicæ arenosa sæpe minguntur, quæ in iecore & venis, aliquando in sanis, aliquando in febrium declinatione generata cum vrinis excernuntur, vt de calculo renum dictum est, scribitque de se Cardanus, *in* [illegible]*ment. in alleg. aphor.* qui ibi de calculo videatur,

videatur, sibi iam ab annis 30. primo ruffas, postea etiam albas arenas quotidie & copiosè, citra tamen omnem calculi & renum & vesicæ suspicionem, prodiisse, additque vix è decem vnum esse, qui ab hoc vitio (mingendi arenas) immunis sit; cùm tamen rari sint, qui renum calculo laborent, rariores qui vesicæ, & contra multi calculo vesicæ laborent, qui nullas arenas emingunt.

Verùm si ea, quæ supra diximus, diligenter perpendamus, non difficile erit, sabulosum illud in calculo laborantibus discernere ab eo, quod illi, qui calculo non laborant, emingunt, & aphorismo sua veritas maxima ex parte constare poterit. Dicit enim Hippocrates, quod in calculosis ἐν τῷ οὔρῳ ψαμμώδεα ὑφίσαται, arenosa subsident, in iis verò, & qui calculo non laborant, sabulosa & arenosa illa non subsident, sed vel matulæ parietibus adhærescunt, vel sedimento vel etiam superficiei vrinæ innatant. Neque etiam propriè sunt ψαμμώδεα, id est, lapidum frustilla & particulæ, illæ, quæ in iis, qui calculo non laborant, eminguntur, sed friabilia corpuscula tartarea, salis naturam q. referentia.

Rubra etiam plerumque sunt; cum quæ calculi sunt partes plerumque sint albi vel cinerei vel alterius coloris. Præterea in calculo laborantibus vrinæ quandóque crassæ, quandóque tenues & aqueæ quasi eminguntur, quod in reliquis non accidit. Arenulæ etiam verè ita dictæ solius vesicæ laborantis indicia non sunt, cum ex calculis renum imminutis vel contritis quoque excerni possint. Ideóque qua ratione discerni possint, videndum. Nonnulli quidem albas ex vesica, rubras ex renibus prodire dicunt. Sed fallax hoc signum. Quapropter alia signa coniungenda. Etenim si ex renibus proueniant, proculdubio signa nephritici morbi aderunt. Si ex vesica solum, illa non aderunt, vixque aberit frequens mingendi desiderium, cum vt ab vrina copiosâ natura ad excernendum stimulari solet, ita à calculo præsente continuò stimulatur. Cardanus, *loco allegato*, eum, qui certus esse velit, an calculo vesicæ laboret, equitare iubet, saltare exercereque paulo vehementius, aut assumere lapidem comminuentia medicamenta, & hinc vrinam inspicere. Nam si tribus aut quatuor diebus puluis appareat, lapis est durus; si lapidum frusta & quasi arena, tophus est; Si nihil horum appareat, lapis procul dubio non est.

Prognostica.

Prognostica.

1. Calculus vesicæ malum est, quod non facilè curatur, & nisi curetur, periculo non vacat, atque ipsa curatio sæpe periculo non caret.

2. Cum enim duo sint auxilia calculi grandioris, & qui per vrinarium meatum expelli nequit, tollendi, eius per medicamenta comminutio, vel sectione vesicæ facta, extractio; prius rarò aut nunquam profuisse censet Mercatus, etiam Capiuaccius scribit; fateor me nescire, quæ calculum in vesica frangere queant. Et Erastus, *consil.* 26. persuasum, inquit, habeo, lapidem vesicæ frangi remediis intra corpus assumptis non posse. Experientia tamen testatur, aliquando lapides in vesica medicamentis comminutos fuisse, vt postea dicetur. Et non esse nulla remedia, quæ calculum frangant, patet ex Monarde qui *lib.* 3. *de simpl. med. ex nouo orbe allat. capite de Cochos* scribit, Cochos apud Indos esse magnæ æstimationis. cùm calculos non solùm in renibus sed etiam in vesica comminuat. Idémque refert, adolescentem quendam calculo vesicæ laborantem, cum eum ad fontem de Petra cognominatum ablegasset, ibique duos menses substitisset, à calculo liberum rediisse, & omne lutum, quod paulatim eiecerat, denuo in lapideam figuram concretum secum in charta detulisse. Videantur huius generis plura apud Schenckium. *lib.* 3. *obseru.* 218. Verum tamen hoc nonnulli esse existimant tantùm de eo lapide, qui à renibus in vesicam descenderit, & ibi augmentum sumpserit. Verùm rationem diuersitatis & caussam nullam video, cur si hic possit medicamentis comminui, ille qui in vesica concreuit, non possit.

3. Lapidis per sectionem extractio etsi lapidem tollat; nonnunquam tamen mortem accelerat, quod periculum veritus Hippocrates, iuramento suos discipulos obstrinxit, ne laborantes lapide secarent, sed expertis huius artis hoc negotium permitterent.

4. Et quidem lapides grandiores non sine periculo extrahuntur, cum extractio conuulsionem accersat, quâ plerique moriuntur. Minores verò vel non apprehenduntur, vel apprehensi effugiunt aut franguntur; Mediocres verò tutius extrahuntur.

5. Nonnunquam calculus vesicæ adhæret, qui ferè incurabilis est, cum etiam sectione sine vesicæ laceratione extrahi non possit.

6. Facilius eiiciuntur & extrahuntur calculi è vesica in mulieribus; quia breuem & amplum habent vrinæ meatum.

Indicationes & Curatio.

Quæ de calculo renum dicta sunt, etiam hîc locum habent. Danda nimirum opera Medico, vt calculi, qui gignitur, generatio & augmentum prohibeatur, calculus iam genitus tollatur, & dolor sedetur. *Indicationes & Curatio.*

Prohibetur generatio calculi, si gignendo materia non suppeditetur, victu scilicet recto instituto & euacuationibus necessariis adhibitis, & si quid concrescat, abstergatur, comminuatur, & expellatur.

Generatus verò est comminuendus medicamentis, vt particulatim excernatur, vel opera chirurgica extrahendus.

Victus quidem ratio eadem sit, quæ *in calculo renum* est proposita. Caussa quoque antecedens eodem modò tollenda, vt *ibidem* dictum.

Vt verò calculus, qui generari incipit, maturè tollatur, antequam in lapideam duritiem vel maiorem molem concrescat, danda opera. Quapropter, si ex ardore vrinæ cum pituitosis excretis agnoscatur, lapidis rudimenta in vesica esse, ad calculi comminutionem statim confugiendum. Et primò quidem incipiendum à mitioribus & hinc ad fortiora adscendendum. Mercatus quatuor classes horum medicamentorum constituit, & in tertia classe recenset ea, quæ impropriè lapidem frangere putat, & abstergendo tantum atterendóque superficiem hîc prodesse dicit. Et talia docet esse omnia, quæ sua asperitate abstergunt & veluti atterunt. Duo enim corpora aspera simul collisa atteruntur. Atque in hanc classem refert etiam *lapidem spongiæ, lyncis, cinerem corticum ouorum, lapid. in vesica hominis vel apri, vel vesica fellis bouis repertum* & similia. Verùm parum probabilis est hæc opinio. Talia enim non integra exhibentur, vt asperitate suâ lapidem in vesica atterere possint, sed in subtilem puluerem comminuta, imò soluta & in magisteria, quæ appellant redacta, vbi non minus efficacia sunt. Vero magis consentaneum à spiritu salino; qui in iis est, sese in lapidem insinuante, atque ita in minima eum soluente, hoc fieri; eodem modo, quo ab aquis fortibus metalla & mineralia; ab aceto corallia, margaritæ & similia soluuntur. *Calculũ comminuentia.* *An medicamenta quadam asperitate suâ calculum frangant?*

Quæ autem hic medicamenta idonea sint, antea *de calculo renum* dictum, & plura etiam postea recensebuntur.

Calculum vero fractum quod attinet, etsi, vt *in prognosticis* dictum, medicamentis, quæ eum frangere dicuntur, pauci aliquid tribuunt, & Mercatus etiam scribat, se multis annis experimento fidissimè obseruasse, & à veteribus ac probatissimis huius temporis Medicis obseruatum accepisse, nullum eorum auxiliorum, *An calculus vesica per medicamẽta calculũ frãgentia tolli possit?*

liorum, quæ ad calculum frangendum commendantur, adminiculo sanitati fuisse restitutum, & certum sit, calculum vesicæ longè difficilius comminui & frangi, quàm calculum renum, & eos, qui in magnam duritiem concreuerunt, vix vllo modo comminui posse: tamen eos, qui ita duri non sunt, medicamentis quandoque resolui, vt luti vel arenularum formâ excernantur, experientia testatur.

Historias huius rei ab Vnzero, *lib. 1. de Nephritide cap. 19.* collectas, ex Conrado Gesnero in principio Euonymi, Scaliger. *exercit.* 344. *sect.* 8. Monard. *lib. 1. simpl. medic. ex nouo orbe allatar. cap. de Cochos.* Libau. *tom. 1. syntagm. lib. 2. cap. 29.* Horat. Augen. *tom. 2. lib. 9. epist. 8.* hîc repetere nolo. Illud saltem referre libet, quid *VVilhelmo Laurembergio, Professori Rostochiensi* acciderit. Is, vt ipse de se refert, prouecta iam ætate calculo vesicæ obnoxius factus est: eo tamen, Iehouæ auxilio, vi medicamentorum admirabili, & labore molestissimo quidem, attamen indefesso, rursum liberatus est. Cum enim acerbissimum dolorem Nephriticum passus esset, animaduertit, calculum per vreterem sinistrum in vesicam descendere, & cum grandiusculus esset, in vesica integrum substitisse, illicque affluentium sordium copiâ paulatim adauctum fuisse, spatio 36. septimanarum. Qui cum varias molestias exhiberet, & nucem Ponticam æquare deprehenderetur, ac citra sectionem exire non posse putaretur; ipse vero periculosissimo huic auxilio sese subiicere nollet, de aliis remediis cogitare cœpit. Primò ergo liquorem illum Nephriticum celeberrimum, magnóque apud principes in pretio & vsu habitum expertus est, qui ita paratur.

Historia VVilhelm Laurembg. à calculo vesicæ liberati.

Liquor Nephriticus.

℞. *Salis tartari albi* Vnc. i.
Affund. *aq. petroselini* ℔. i.

Misce, & per chartam bibulam transcoletur & liquori color croceus *corticibus aurantiorum* concilietur. Vsurpauit etiam gemmam illam Indicam, Igiada Hispanis dictam, ad calculum frangendum celeberrimam. Sed vtriusque remedii nullam vim deprehendit. Ergo inter reliqua, quæ ad calculum comminuendum commendantur, pharmacum ex asellis experiri voluit, quo duos adolescentes vesicæ calculo laborantes feliciter sanatos esse Horat. Augen. profitetur, *tom. 2. Epist. Med. lib. 9.* his verbis: *Ego bis in hunc diem vsus calculum vesicæ fractum vidi, primo casu, mox deliberatione, atque matura consultatione addita. Casus fuit, filium Ianetbi Pontificij Typographi Romæ expurgandum susceperamus, vt postea tutior ad ipsam sectionem accederet. Tentauerat enim antè omnia remediorum genera, tum à Medicis Venetis, tum Florentinis præscripta. Cum verò nullam vtilitatem subsequi deprehenderet, secari cupidus Sacerdotem iussit accersere, vt si ex sectione moreretur, animæ fuisset consultum. Requisitus fuit ex Societate Iesu, qui audita confessione ab ægroto, & cognito morbi genere proponit illi pharmacum, vt dicebat, magni vsus, de quo & in seipso & in aliis periculum fecisset. Experiri placuit, neque facti pœnituit. Nam qui proximè incidi debebat, liber ab omni calculo nono die fuit. Pharmacum à Iesuita ei datum hoc erat:*

Curationis calculi vesicæ historiæ duæ.

Pharmacum ex asellis.

℞. *Pulu. millepedum præpar.* Drach i. ad *summum* Scrup iv. *aquæ vitæ* Vnc. ß.
Iuris cicer. rubr. Vnc. ix. vel x.
Capiat horis ante prandium quinque.

Ego verò iuuenem annorum 18. calidi & sicci temperamenti totius corporis curaturus duxi imminuendam quantitatem aquæ vitæ, & vbi singulis diebus datum alteri fuit antidotum; huic alternis dari iussi, & pro refrigeratione totius corporis aquæ fabarum & fragorum an. Vnc. v. *propinari intermedio die, cum gutt. vi. olei de chalcanth. &* Vnc. i. *iulebi violati. Hoc autem modo pharmacum præbebam.*

℞. *Pulu. asell. præpar.* Drach. i. *aquæ vitæ* Drach. ii. *decoctionis cicer. rubr.* Vnc. viii.
Misce.
Capiat horis sex ante cibum.
Hactenus Augenius.

Ad imitationem ergo Augenij, præmissis vniersalibus, & exquisita victus ratione instituta accepit.

Asellor. præpar. Drach. i. *spiritus iuniperi* Drach. ii. *iuris cicer. rubr.* Vnc. x.

Quo mane assumpto prima & secunda vice à sumpto medicamento tribus aut quatuor horis quandam pectoris compressionem percepit, & quasi imminens animi deliquium, vt necesse haberet theriacæ Scrup. i. potioni admiscere. Atque ita remedio hoc totos 15. dies vsus est. Sed toto hoc spatio ne minimum quidem sabuli expurgari reperit. Itaque alia addenda ratus sequenti medicamento vsus est, quod

℞. *Asell. præparat.* Vnc. ii. *lepor. præpar. sanguin. hirci præpar. spongiæ rosar. syluestr. sem. violar. purpurear.* an. ℥. i. *spec. lithontribi* Drach. ii. Misce.
F. antidotum.

Huius antidoti accepit Drac. ii. *decocti diuretici* ℥. x. *spir. iuniperi* Drach. ii.

Quod medicamentum vbi mane hora quinta hausisset, secunda vice post horas plus minus quatuor, sub pubis osse ad regionem ostii vesicæ magnos sentire cœpit dolores. Paulò post parum vrinæ profluebat, & cum ea lamellæ exiguæ instar squamæ piscis subrubræ, quæ licet aliquam visciditatem habere viderentur, ad tactum tamen in sabulum resoluebantur, ita vt manifestò appareret, tunicam vel cr[illegible]tam esse à maiore calculo solutam. Cuius medicamenti vsum cum continuaret, interdum tertio, interdum quarto, nonnunquam quinto die, huiusmodi lamellæ crassiores, & fragmenta sæpe grandiuscula profluxerunt, & præsertim vbi lauacro aquæ dulcis vteretur. Cum verò & à calculo & ab eius fragmentis orificium vesicæ esset sauciatum, ad leniendum dolorem medicamentis vsus est. Atque ita horum medicamentorum vsu 17. septimanarum spatio à calculo isto liberatus est.

Decoctum diureticum hoc fuit:

℞. *Rad. glycyrrh.* Drach. vi. *alth. gramin. ononid.* an. Vnc. ß. *baccar. halicacabi* num. xx. *cicer. rubr.* Vnc. iiii. *vuar. pass.* Vnc. i. *sem. 4. frig. maior. an.* ʒ. j. *hordei* M. ii.
Coq. in *aq. alkekengi, ononid. fragor. flor. fabar.* an. ℔. j. ß.
Colaturæ adde *syr. de althæa* Vnc. iii.

Decoctum diureticum.

Millepedes ita præparantur. ℞. Asellor. viuor. ℔. ii. aut circiter, diligenter abluantur aqua ononidis & à sordibus purgentur. Deinde vino Hispanico Petrosimeno dicto inebrientur, eóque sensim effuso coniiciantur in ollas vitreatas, quantò plures tantò melius, cum in vnam ollam coniecti citra combustionem vel putrefactionem difficulter exiccari possint. Hæ ollæ luto diligenter occlusæ in furnum à panis coctione calentem collocentur, vt moderato calore exsiccentur, & in puluerem redigi possint.

Millepedum præparatio.

Huic pulueri rursum infunditur sensim vinum Hispanicum, quantum imbibere potest, & rursum exsiccatur, istaque imbibitio & exsiccatio tertiò repetatur, quarta vice hoc liquore irroretur, qui,

℞. *Aq. fragor* ℥ iii. *spir. vitrioli* ʒ. j. ß.

Iterum puluis exsiccetur, & tenuissimè contritus in vitro vitri seruetur.

Recenset & alia ad calculum frangendum medicamenta Guilielmus Laurembergius, quæ in *epistola* hac de re ab ipso scripta videantur.

Sunt quidam etiam in ea opinione, quæ à ratione aliena non videtur, aquis per catheterem in vesicam immissis lapidem frangi posse. Nam cum istæ aquæ nihil alterentur, & virium nihil amittant in transitu, sicut medicamenta, quæ assumuntur, sed rectà in vesicam ad calculum penetrent, vim suam in eum integrè exserere possunt; licétque extra corpus humanum in lapidibus

Aqua per catheterem immissa in vesicam an calculũ frangere possint?

lapidibus è vesica extractis vel excretis, vel aliis dissoluendis prius harum aquarum vires experiri. Cardanus has conditiones in his aquis requirit, vt lapidem atterant, & vt vesicæ sint innoxiæ. Commendatque ille aquam ex cinere scorpionum, petroselini radice, lapidibus cancri, stercore columbino, parietaria, mauultque talem aquam parari ex plurimis simul mistis, quàm ex vno simplici.

Conditiones harum aquarum.

Sectio vesicæ.

Quod si nullis remediis calculus frangi possit, vel ægro molestia illa & dolores sustinendi, tandémque tamen de vita periclitandum; vel sectâ vesicâ calculus eximendus, quæ ipsa tamen operatio non sine periculo instituitur.

Calculi extractio è vesicâ.

Qua ratione autem calculus è vesica extrahi possit, dictum *lib. 5. Institut. part. 1. sect. 2. cap. 13.* quæ hic non repetimus. Hoc saltem addimus, alterius adhuc calculum extrahendi modi mentionem facere Franciscum Roussetum, *de part. Cæsar. sect. 3. c. 6. 8. 9.* quo contra veterum sententiam non per perinæum, sed per hypogastrium & membranosam vesicæ partem sectio instituitur, quam à Francone quodam, qui eam primus vsurpauit, Franconianam appellat.

Francisci Rousseti modus extrahendi calculū vesica.

Paræi secandi ratio in fœminis.

Deinde etiā peculiaris adhuc secandi rationis in fœminis mentionem facere Paræum *lib. 16. c. 47.* Imò cum à natura sæpe ad extremitatem meatus vrinarij calculi protrudantur, & quidem sæpe satis grandes, vnde vel artis opera extrahi possunt, vel etiam sponte excidunt, sectione illa in fœminis semper opus non est. Sic anno 1621. hîc ab anu quadam lapidem ferè oui gallinacei magnitudine, è vesica sponte excretum vidi. Cum enim meatus vrinarius in fœminis amplior sit & breuis, facilius, quàm in viris, per eum expelli vel extrahi potest calculus.

Lapis oui gallinacei magnitudine à fœmina excretus.

Verum qui plura de calculo vesicæ extrahendo cognoscere cupit, legat eruditum & absolutum tractatum *de lithotomia vesicæ* Guilielmi Fabritij Hildani, in quo omnia ad hanc operationem necessaria inueniet.

Calculi ab orificio vesicæ amotio.

Si calculus, cum in vesica hæret, orificium vesicæ obstruat, & retentionis vrinæ caussa sit, æger vel supinus collocandus, & cruribus sublatis concutiendus, vt lapis in cauitatem vesicæ recidat, vel cathetere dextrè adhibito à loco illo amoliendus.

Calculi ex meatu vrinario extractio.

Quandoque à natura calculus in meatum vrinarium protruditur, vbi ille ob magnitudinem subsistit & hæret; qui qua ratione extrahendus sit, diximus in Institutionibus, *loco antea allegato.*

CAPVT III.

De vermibus & aliis præter naturam in vesica natis.

Vermes in vesicâ nati.

NOn solum autem calculi, sed & vermes in vesica generantur. Ita Aloysius Mundanella, *Dialog. 4.* scribit, fœminam quandam, quæ interdum maximam vrinæ difficultatem patiebatur, & dolorem, dum mingeret, vehementem, nullo alio morbo aut symptomate affectam tandem vermes sex digitos longos, viuos & rubentes eminxisse, quos ex humore pituitoso in vesica existente generatos fuisse statuit. Sic refert Dodonæus, *in annot. ad cap. 77. Beniueni medicinal. obseruat.* viro cuidam vermem in vesica existentem multis modis molestum fuisse, quandoque etiam sanguinis mictu prouocato, donec tandem per penis meatum sponte egressus finem doloribus imponeret. Idem ab aliis etiā obseruatum. Cognoscuntur autem tales vermes vix certò, nisi simul cum vrinâ excernantur.

Tolluntur verò diureticis, quæ pituitam & crassos humores abstergunt, de quibus antea *de renibus* dictum, admistis medicamentis vermes necantibus.

Cum calculis etiam & arenulis duos vermiculos capite acuto corniculato, ventre & dorso testula inductis excretos fuisse cum vrina, refert Scholiographus, *ad c. 50. libri primi. Hollerij de morb. intern.* Se quoque minxisse vermiculos plures, albos, breues, tenuissimos, qui nec pediculi dimidium æquabāt, diùque viuebant, scribit Cardanus *comm. ad aph. 76. sect. 4. Hippocratis.* Capillares vermes cum vrina exclusos vidit Rondeletius, vt narrat, *in histor. Aquatilium, capit. de cancro fluuiatili.* Argenterius, *de cognoscendis morbis*, refert se vidisse draconem alatum cum vrina redditum. Ambrosius Paræus, *lib. 19. c. 3.* scribit, Ludouicum Duretum excreuisse cum vrina post longum morbum animal viuum, colore rubrum, cætera millepedi simile.

Draco alatus è vesicâ excretus.

Animal millepedi simile.

Alia corpora in vesicâ nata & inde excreta.

Generantur & alia varia corpora in vesica, & tandem cum vrina excernuntur. Pituitam viscosam & longam, vt intestinum quoddam referret, concionatorem quendam per vrinæ canalem reddidisse, scribit Andernacus, *dialog. de baln.* & Cardanus, *in com. ad aph. 79. lib. 9.* refert, Monachum quendam tantum pituitæ lentæ in matulâ simul concretæ, vt oui anseris magnitudinem superaret, sibi ostendisse, & tamen nunquam calculo laborasse. Hollerius, *inter rara, numero secundo*, scribit, quendam minxisse multa similia liquidis margaritis, admodum pellucida, alia crassiora, mediocriter cocto albumini oui similia. Iohannes Schenckius tandem, *in obs. suis*, scribit, se domi asseruare fasciculum variorum pilorum, subflauorum, tenerrimorum, digiti longitudine, quibus hinc inde accreuit calculosa materia, qualis matulis vrinariis aliàs adhærescere solet, colore & odore propemodum sulphuris, in vesica cuiusdam mulieris Argentinæ natorum & cum intensissimis doloribus excretorum. Scribit etiam Alexander Benedictus, *l. 2. cap. 22. Anatomiæ*, aliquibus quædam in vesica concrescere, quæ nihil à conchyliis specie differant. Candelam etiam ceream per vrinarium meatum ad calculum amouendum immissam, nec filo alligatam in ipsam vesicæ cauitatem incidisse, refert Amatus Lusitanus, *centur. cur. 20.* Fuit in ea extrahenda variè laboratum, ex argento subtiles forcipes immissi ad rostri gruini figuram parati, cathereres etiam varij: Verum nihil profectum, donec tandem chirurgus per anum digitum immitteret, ac paulatim ex vesica candelam ceream comprimendo extra mitteret, eo more, quo lapides ex vesica detrudi solent. Hoc enim adiumento candela cerea inter tractandum liquefacta est, vt ea & ellychnium liberè cum vrina exierit.

Candela in vesicā illapsa.

CAPVT IV.

De distentione & inflammatione vesicæ ac situ eiusdem mutato.

Distentio vesicæ.

Distentio vesicæ.

VEsica equidem excipiendæ vrinæ dicata est, habétque eius orificium sphincterem, quo clauditur, ne vrina effluat continuò, sed tùm demum, vbi copia eius cumulata naturam ad excretionem irritat. Interdum tamen accidit, vt dum vel obstructo meatu vrinario, vel etiam, dum ob negotia aut pudorem & verecundiam ob adstantes, loco ad vrinam idoneam destitutus homo vrinam diutius retinet, supra modum vesicam ea distendat, vnde non solum dolor & molestia in ima ventris sede excitatur, sed & mictio planè impeditur, quod euenit, quia fibræ vesicæ, quas Hieronymus ab Aquapend. inter musculos refert, quarumque officium est, se contrahendo vesicam constringere & vrinam ex ea expellere, nimium distenduntur, vt postmodum se contrahere non possint.

Malúmque hoc sæpè satis periculosum est, & inflammatio vesicæ interdum inde excitatur, tandémque mors sequitur. Atque hâc de caussa vir quidam nobilis, Mathematicus celebris cum in conuiuio inter fœminas sederet,

sederet, nec præ pudore vrinæ reddendæ gratia surgere vellet, eique vesica ita distenderetur, vt postea vrinam non solum reddere non posset, sed & inflammaretur, breui inde mortuus est.

Si quid autem auxilij adhuc afferri potest, id in duobus consistit, primò vt emollientibus & laxantibus extra appositis vesica nimis distenta laxetur; deinde, vt si hoc modo vrina prouocari non possit, cathetere immisso vrina extrahatur. Quod si tentare necessarium est, maturè fiat, antequam inflammatio accedat. Si enim inflammatio iam accesserit, ista operatio nec satis tuta est, neque etiam à periculo omni ægrum liberat.

Vesicæ Inflammatio.

Caussa.

Vesicæ inflammatio. Caussa. Vt aliæ corporis partes: ita vesica quandoque etiam inflammatione corripitur. Quod fit, sanguine præter modum ad eam confluente. Accidit autem hoc, & sanguis ad vesicam concitatur vel à caussis internis, vt percussione, lapsu, equitatione longa & vehementi, vulnere, & cùm lapis vesicam lancinat. Internæ verò caussæ sunt vel sanguis, vel aliorum humorum abundantia in toto, vel parte aliqua vicina, vt renibus, vtero, quos natura vel sponte, vel dolore ex calculo, aut caussa aliqua externa violenta genito, irritata versus vesicam mittere solet.

Signa Diagnostica.

Signa. Cognoscitur hoc malum ex tensione, duritie, ardore & dolore, in regione vesicæ & pube; quibus accedit, vrinam reddendi impotentia, egerendi conatus ac tenesmus, ano in consensum tracto, aliquando etiam alui suppressio, intestino recto à vesica inflammatâ compresso. Adest præterea febris, vigiliæ, delirium, sitis, extremarum partium frigiditas.

Prognostica.

Prognostica. I. Inter omnes vesicæ morbos periculosissimus est inflammatio, ac plerunque lethalis, & quidem ferè circa septimum diem, quia febris continua accedit, cum vrinæ & alui retentione: atque quò grauior est febris, eò malum ipsum est periculosius, præsertim si accedunt praua symptomata & inflammatio in gangrænam mutetur.

II. Leuior autem vesicæ inflammatio cum hypostasi in vrina alba & æquali morbum salutarem indicat.

III. Inflammatio, quæ est circa vesicæ collum, quod sæpissimè accidit, suppuratur; & si abscessus intus rumpatur, melius est; cùm pus cum vrinâ euacuari possit.

IV. In pus autem inflammationem mutatam esse indicat febris & doloris remissio: abscessum autem ruptum esse, & quidem intrò, ostendit pus cum vrina mixtum.

V. Inflammatio vesicæ sæpe solet repentè solui, erysipelate iuxta cutis superficiem oborto, & vrina copiosa emissâ

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Vt in aliis inflammationibus sanguis ad vesicam fluens, reuellendus, repellendus, deriuandus, discutiendus, dolórque leniendus, & quia vrina plerunque supprimitur, ea promouenda.

Interna. Itaq; statim sanguis, si opus sit, mittendus est, venâ in cubito aperta, & pro eius copia & virium ratione euacuandus. Deinde deriuationis gratia vena in poplite, vel talo aperienda, aut cucurbitulæ cum scarificatione coxis applicandæ. Si verò non adsit magna sanguinis copia, statim vena in poplite vel talo aperiri potest.

Venâ sectâ refrigerantia & repellentia applicanda. De iis tamen monendum, non diu in eorum vsu insistendum esse. Cum enim vesica membranosa sit, frigidis, quæ neruis & membranis inimica, facilè offenditur, & vesica constringitur, atque vrina, quod aliàs in hoc affectu accidit, supprimitur, humorúmque discussio prohibetur. Ideóque ad moderatè calida, dolorem lenientia & laxantia maturè accedendum.

Quapropter talis clyster iniici potest.

℞. *Malua, violar. parietar. lactuc.* an. Mi. *sem. 4. frig. maior.* an. Dra. ii. *lini* Dra. iii.
Coq. *in s. q. aq. hordei.*
Colat. ℞. ℥. x. *cassia extracta* ℥. i. *ol. violar.* ℥. ii.
F. Clyster.
Aut si dolor sit maior,
℞. *lactis recent.* ℔ j. *succi lactuca vel solani, olei violar.* an. ℥. ii. M.
F. Clyster.

Extra ex iisdem fomenta & cataplasmata applicentur.

Et ad dolorem leniendum talis potest fieri fomentatio.

℞. *Rad. alth.* ℥. i. *parietar. malua. alth.* an. Mi. *flor. chamameli* Mß. *granor. halicacabi* ℥. ß.
Coq. in aq. pro fomento.

Post fomentationem locus inungatur sequenti vnguento.

℞. *Ol. amygd. dulc. violar.* an. ℥. i. *mucilag. sem. alth. fœnigraci, lini* an. Drach. vi. *granor. alkekengi contusor.* ℥. iß. *cera parum.*
F. Vnguentum molle.

Simul exhibeantur, quæ feruorem humorum mitigant, & vrinæ ardorem tollunt, *decoctum hordei cum emulsione sem. quatuor frigidor. maiorum, papaueris, tragacantha, syrupus violar. nymphéa, de papauere*, cum *aqua lactuca, portulaca, solani, conserua violarum, borraginis, malua, species diatrag. frigidi.*

Hinc magis discutientia adhibenda, & pubes inungenda *oleo rosar. amygd. dulc. chamamelino*, & reliquis etiam *flores chamameli & semen lini* addenda.

Si tumor ad suppurationem tendat, adhibenda eius muturationem promouentia ex *semine lini, fœnigraci, caricis, adipe gallinaceo.* Postea danda opera, vt abscessus rumpatur.

Si inflammatio in tumorem scirrhosum conuersa fuerit, emollienda *cassiâ extractâ* cum *oleo amygd. dulcium*, & adhibeatur *decoctum althéa, malua, florum chamameli,*

Si vrina nullo modo prouocari possit, catheteris vsu educenda, qui quidem affectum non tollit, quia tamen vrinam extrahit, ne malum augeatur, præcauet, id quod in fœminis sine periculo fieri potest; in viris verò cautè agendum, ne dum ægrum à periculo liberare conamur, eum in maius coniiciamus.

Vesicæ situs mutatus.

Præterea etiam vesica naturalem situm quandoque mutat. Id quod rarò quidem accidit: obseruauit tamen Platerus in Piscatore quodam, cui factâ rupturâ in inguine vesica in scrotum descenderat, & ibi distenta latebat, vt vrina nec cathetere immisso reddi posset, donec chirurgus inscius vesicam esse, dum sectionem tentat, vesicâ vulneratâ vrinam profudit, ægérque statim leuamen, sed summum periculum percepit; à quo tamen liberatus fistulâ illic relictâ per eam postea semper vrinam reddidit. *Vesicæ situs mutatus.*

CAPVT V.

De Vesicæ Vulneribus.

Vesica vulnerata. Signa. SI Vesica vulnerata sit, cognoscitur id è loco, cui vulnus inflictum est, & dolore circa pubem; vrina supprimitur, vel cum vrina sanguis mingitur, aut ex ipso vulnere vrina effluit, ventriculus in consensum trahitur, vnde bilis vomitus, aut singultus sequitur.

Prognostica.

Prognostica. I. Si vesicæ corpus, & pars, quæ neruosa est, vulneratur, insanabile ferè malum est, & inflammatio ac conuulsio superuenit, Obseruatum tamen est, etiam vesicam in fundo vulneratam sanatam fuisse, cuius rei exempla habentur in obseruat. Schenckij. Neque enim vesica tota neruea est, sed exterior eius membrana carnosior est, vnde Hieron. Fabricius ab Aquap. & Spigelius eam pro musculo vesicæ constrictorio habent. Rarò tamen integrè sanatur tale vulnus vesicæ, etsi æger non moriatur, sed callo inducto fistula manet, per quam vrina excernitur.

II. In collo verò vesicæ, quæ pars carnosior est, vulnera lethalia non sunt; id quod calculorum per sectionem extractio satis docet.

Curatio.

Curatio. Vulnerum autem vesicæ curatio maturanda, ne in fistulam degenerent. Ideoque in vulnus glutinantia medicamenta imponenda, circum circa verò locus inungendus *oleo rosac. lilior. albor. mastichino*, Possunt etiam in vulnus iniectiones fieri ex *rosis, radicibus consolidæ, foliis myrti*, in *vino* coctis, quibus *mel rosatum* addatur. Æger pauco potu vtatur.

CAPVT VI.

De Vesicæ Scabie & vlceribus.

Scabies vesicæ.

Scabies Vesicæ. SCabies vesicæ ex humoribus acribus & salsis eius superficiem internam quasi erodentibus oritur.

Quod vbi accidit, pruritus in pectine percipitur, vrina graue olet, & furfuraceum sedimentum in fundo residet, æger sæpe mingit; & si maius malum fit, interdum etiam cruenta.

Malum, si diutius duret, in vlcus mutatur, & in senibus plerumque incurabile est.

Curatur autem euacuatione humorum acrium & salsorum factâ syrupo & melle rosatum solutiuo, manna, cassia.

Deinde medicamentis humores temperantibus ex *violis, lactuca, seminibus quatuor frigidis majoribus, papaueris. Fragorum etiam succus* cum *melle* exhiberi potest, item *succus baccarum myrti cum vino.*

Eadem etiam in vesicam iniicere licet, Extra quoque applicentur medicamenta refrigerandi & consolidandi vi prædita.

Vlcera Vesicæ.

Caussæ.

Vlcera Vesicæ. Caussa. Vlcera verò vesicæ quod attinet, in quæ etiam scabiẽ vesicæ degenerare diximus, fiunt ab humoribus acribus vel pure è locis superioribus transeunte, & medicamẽtis vesicam exulcerandi vim habentibus, inter quæ sunt præcipuè cantharides haustæ. Vulgo equidem statuitur cantharides non solum haustas, sed & extra capiti, brachiis, genibus & cruribus applicatas, imò in pera gestatas sanguinis mictionem excitare, cuius rei historias ex Montagnanâ, Paschalio, Occone & aliis collegit Schenckius, *lib. 3. obseru.* Verum etsi centies & sæpius ceruici, post aures, brachiis cantharides ægris applicârim, nunquam tamen tale quid obseruare potui. *An cantharides semper vesicam exulcerent?* Post inflammationem etiam & abscessum vesicæ malè curatum vlcus relinqui solet. Excitatur quoque vesicæ vlcera à calculo aspero vesicam lædente, vt & à vasorum ruptione & læsione, à percussione, lapsu, & simili violentia. Consistit autem vlcus vel in fundo vesicæ vel in eius collo.

Signa Diagnostica.

Cognoscitur autem vlcus vesicæ è squamulis, quæ Græcis ἐφελκίδες, & pure, quæ cum vrina eminguntur, ac graui vrinæ odore, si vlcus sit sordidum: dolor adest grauis in pectine & pube, quoties ægri mingunt; nõnunquam etiam, & cum vlcus serpit, subcruenta & saniosa eminguntur. Vrinæ quoque difficultas accedit, sæpè & tenesmus & egerendi appetitus, ac membri virilis erectio. *Signa.*

Cum autem etiam in meatu vrinario & pene vlcus esse possit, distinguitur id ex eo, quod si vlcus in pene est, pus, & sanies, quæ excernitur, vrinam præuenit, aut statim in primo exitu apparet, aut etiam sine vrinâ effluit: quæ autem à vesica exulcerata excernuntur, cum vrina mixta sunt. Statim tamen seu ramenta, seu pus, quod cum vrina in vesicæ vulneribus excernitur, vbi reddita est vrina, subsidet. Præterea in meatûs vrinarij vlceribus inter mejendum dolor percipitur, id quod in vrinæ vlceribus non accidit, nisi iuxta collum eius vlcus consistat. Tum enim mictionis tantum tempore, & vbi mingere cœpit, vel cessauit, dolor percipitur. Præterea situs doloris discernit, an vlcus sit in collo vesicæ, aut in meatu vrinario.

Vesicæ quoque & renum vlcera doloris situs facile distinguit. Ita etiam si pus ex liene, hepate, thorace & aliis superioribus partibus descendat, dolor vel alia signa eius loci affecti adsunt.

An autem in fundo vesicæ vlcus consistat, an iuxta vrinarium meatum, eo discernitur, quod si in fundo vesicæ fuerit, dolor circa pubem percipitur; si autem iuxta meatum vrinarium, tempore mictionis magis deprehenditur, vt modò dictum, & inprimis vbi mingere incipiunt & desinunt.

Prognostica.

I. Vlcera vesicæ plerumque incurabilia sunt; quia in parte sunt membranosa, & vrina, quæ mordax est, continuò illo transitu vellicat, & consolidationem impedit. *Prognostica.*

II. Periculosiora autem sunt, quæ ex erosione sunt orta, quàm quæ ex aliis caussis.

III. In senibus etiam, quàm iuuenibus difficiliùs & rarò curantur vesicæ vlcera.

IV. Vlcus, quod est à calculo, non curatur, nisi calculus prius extrahatur.

V. Continuus autem, qui adest, dolor vires deiicit, vigilias parit, corpus consumit, homóque tandem ad cachexiam vel atrophiam deducitur.

Indicationes & Curatio.

Vt alia vlcera, ita & vesicæ abstersionem & consolidationem requirunt, simulque præcauendum, ne vlcus irritetur, latiusque serpat: Dolor quoque, qui vrgere solet, leniatur, vt & vrinæ ardor ac difficultas. *Indicationes & Curatio.*

Ideoque danda opera, ne vrina acris generetur, sed humorum acrimonia temperetur, id quod præstant *violæ*,

violæ. *radices althéæ, iuiubæ, sebesten. syrupus violar. de nymphéa, cum aqua lactucæ & endiuiæ, emulsio amygdalarum dulcium cum seminibus frigidis maioribus & papauere.*

Humores etiam à vesica & renibus diuertendi, & ad aluum deriuandi, medicamentis, quæ supra *de renum vlceribus* sunt proposita: inprimis *cassia & terebinthina* vtilis est.

Commodum est & hoc electuarium.

℞. *Rad. glycyrrhizæ, polypod. q.* an ℥.ß. *sem. 4. frigid. maior.* an. ʒ.iii. *flor. violar. borrag.* an. M.ß. *iuiubar.* num, xij. *prunor. Damascenorum* num. xv. *passular. minor.* ℥.j. *fol. senæ elect.* ℥.j.ß.

Infundantur in aq. hordei, mane ebulliant & coletur.

Colaturæ adde *mannæ* in s. q. *decocti* solutæ & colatæ ℥.ii. *cassiæ extractæ* ℥.iii.

Coq. ad Electuarij consistentiam. Dosis ℥.i.

Ad abstergendum vlcus aqua hordei, mellis vel sacchari, in quibus radices fœniculi aut graminis coctæ sint, dentur.

Vel ℞. *Spicæ* ʒ.ß. *seminis apij* ʒ.iij.

Coq. in aqua, cum colatura fiat *è nucleis pini* xx. *sem. quatuor. frigid. ma, or.* ℥.ß. *emulsio.*

Vel ℞. *Terebinth. Cypriæ aquâ equiseti lota* ʒ.ii. *glycyrrhizæ* ℈.ij. *trochisc. alkekengi* ℈.j.

Fiant pilulæ instar cicerum. Dentur tres, & postea bibatur liquor conueniens.

Possunt etiam per catheterem abstergentia in vesicam iniici.

Tandem consolidantia vsurpentur, & quidem exhibeantur medicamenta ex *symphyto majore, plantagine, prunella, equiseto, baccis myrti, bolo Armeno, terra sigillata, thure, gummi Arabico, corallis, sanguine Draconis, mastiche, mumia, trochiscis alkekengi.*

Vt ℞. *Succi plantag, consolida majoris* an. ℔.ß. *aq. rosar.* ℥.iij. *sacchari* ℔.j.

Coq. ad iulebi consistentiam.

Vel ℞. *Radicum alth. consolid. major.* an. ℥.ß. *auriculæ muris, equiseti* an. M.j. *alchimillæ, symphyti, flor. ros. rubr.* an. M.ß. *granorum halicacabi, glycyrrhizæ, passularum* an. ℥.ß. Coq. *in aq. s.* pro ℔.ij.

Colatura dulcoretur saccharo, & aromatisetur *cinamomi* ʒ.j.

Vel ℞. *conf. rosar.* ℥.j. *boli Armeni, terræ sigill. mastiches* an. ʒ.i. *amyli* ʒ.ii. *syrupi de consolida* q. s.

F. Electuar.

Vel ℞. *Equiseti* ʒ.ii. *sem. plantag. mastich.* an. ʒ.j. *sacch. ros. tabul.* ℥.ß.

F. Puluis. Vel *succus equiseti* cum vino exhibeatur.

Vel ℞. *Terebinth. Cypriæ aq. plantag. lota.* ʒ.j. *boli Armen. trochisc. alkekengi sine opio* an. ʒ.ß. *succi glycyrrhizæ* ℈.ii. *gummi tragacanth.* ℈.j.

Cum *succo equiseti* fiant pilulæ instar cicerum.

In vesicam verò infundatur per catheterem *lac recens mulsum* cùm *mumiâ*, vel *mel. rosatum*, vel *succus equiseti & symphyti maioris.*

Trochisci Gordonij. Trochisci Gordonij quorum hæc est descriptio, pluribus scopis inseruiunt. Vlcus enim mundant, dolorem sedant, & vrinæ ardorem mitigant, simulque conglutinant.

℞. *Sem. 4. frig. maj. papau. albi, maluæ, berberis, portulacæ, cydoniorum, myrtillorum, tragacanthæ, gummi Arabici, pinearum mundatarum, pistaciorum, sacch. candi, penidij, glycyrrhizæ, hordei mundi, mucilag. psyllij, amygdal. dulc.* an. ʒ.ii *boli Armeni, sang. Draconis, spodij, rosarum, myrrhæ.* an. ℥.j.

Cum *hydromelite* fiant Trochisci pondere ʒ.ii. quibus cum vti volueris, dissoluatur vnus in lacte.

Atque hîc etiam, quæ per catheterem iniiciuntur, plus prosunt, quàm ore sumpta, cum longa à ventriculo ad vesicam via sit, in qua vires medicamenti non parum alterantur.

Extra talis fiat inunctio.

℞. *Olei masttichini, myrtini, cydoniorum* an. ℥.j. *styracis liquidæ, ceræ* an. ʒ.i. *boli Armen* ℈.ii. Misce.

Hinc tale imponatur cataplasma.

℞. *Mastich. thuris, terræ sigillatæ, boli Armeni, hypocistid. myrti* an. ʒ.ij. *farinæ siliginis* ℥.jß. *ol. rosac. myrtini* an. q. s. F. Cataplasma.

Vlcus, quod est à calculo, non curatur, nisi calculus tollatur, vt supra *Progn. 4.* dictum: quem tamen extrahere periculosum est propter vlcus. Ideoque si vlcus sit profundum, tutius est saltem emplasticis quibusdam & viscosis vti, vt lapidi quædam lęuitas inducatur & vulnus mitigetur, quod fit vsu lactis cum amylo & aliorum viscosorum.

Si vlcus sit à cătharidibus, atque id recens, lac copiosè exhibendum, vel emulsio sem. 4. frig. maior. & papaueris. Postea consolidandum cum tragacantha, bolo Armeno, terra sigillata, corallis. Si iam antiquum sit, vt alia vlcera curandum.

Plura medicamenta ad vesicæ vlcera ex antiquis collecta videantur apud Aëtium, *tetrab. 3. serm. 3, cap. 29.* vt & Rondeletium.

Insignem vlceris vesicæ, & quidem curati habet historiam Guilh. Fabricius, *cent. 3. obs. 69.* Fœmina quædam bimestri à partûs tempore continuis ac maximis doloribus è regione vesicæ, & stillicidio vrinæ laborabat, & vrina quoque & quicquid siphone in vesicam infundebatur, per collum vteri statim inuoluntariè effluebat. E quibus fundum vesicæ ad matricis vsque collum exulceratum fuisse, rectè colligebat Fabricius. Pro dolore ergo leniendo iniecit sequens medicamentum.

℞. *Sem. cydoniorm, fænigræci* an. ʒ.j.

Macerentur per horam in ℔.j.ß. *decocti hordei*, postea per linteum exprimantur, fiatque mucilago satis liquida, cui add. *ol. amygdal. dulc.* ℥.ij. *mel. rosac, colati* ℥.j. M.

Fiat iniectio. De quâ singulis horis parùm tùm in vesicam, tùm in os vteri siphone tepidè iniiciebat.

Et quia aluus non satis lubrica erat, sequens præscripsit Enema.

℞. *Decocti capitis vitul, & lumbricor. terrest.* ℥.x. *vitell. ouor.* num. ij. *ol. anethini & chamæmel.* an. ℥.i.

Misce fiat Enema.

Pectini verò hunc fotum applicuit.

℞. *Radic. althéæ* ℥.j. *flor. chamæmel. fol. malu. violar.* an. M.j. *sem. cydonior. fœnigræci* an. ʒ.ij. *anisi, fæniculi* an. ℥.j.

Coq. *in aqua*, in quâ madefactum linteum reduplicatum (spongia enim propter salsedinem non conuenit) calidè applicetur.

Deinde sequenti linimento ventrem, coxas, & genitalia inungi curauit.

℞. *Ol. amygdal. dulcium, de vitell. ouor. axung. humanæ* an. ℥.ß. *ol. lumbricor. aneth.* an. ℥.i. Misce.

F. Linimentum.

Renes verò sæpissimè hoc vnguento inungebantur.

℞. *Ol. rosar. nymph. violacei* an. ℥.j. *caphuræ* ℈.j.

Cum *albumine oui*, paucoque *aceto rosato*, mixtis simul in mortario plumbeo. F. Vnguentum.

Pro cœna sequens amygdalatum exhibuit.

℞. *Amygdal. dulc. sem. 4. frigid. major. papau. albi* an. ʒ.ij, *decocti hordei aq. nymph. rosac.* an. ℥.i.

F. Emulsio s. a. Adde *aquæ cinam. cum vino, bugloss. & borrag.* ℥.i. *sacch. perlati* ℥.iß. Misce.

F. Amygdalatum.

His remediis adhibitis, dolor paulatim remisit, ita vt ea nocte melius quieuerit, quàm antea. Sed quod mirandum, per vlcus, quod in fundo vesicæ erat, infinitos lapillos, contusi pumicis instar, filamentis & membranulis colligatos ac inuolutos in collum matricis excreuit.

Dolore sedato per multos dies sequens decoctum syphone in vesicam & collum matricis iniecit.

℞. *Rad. consolid. maior.* ℥. i. *hordei integri* M. i. *herb. agrimon. veronicæ, scordij, alchymillæ, saniculæ,* an. M.ß.

Coq. *in aqua*,

In ℔i. *colaturæ* dissolue *mell. rosat.* ℥.ij.
Misce.
Fiatque iniectio.

Quâ in vesicam iniectâ, per collum matricis vnà cum vrinâ statim effluebat. Post iniectionem turundam longitudine quatuor digitorum transuersorum, sed crassam satis, ex stupis & gossypio concinnatam, inque sequenti collyrio madefactam matricis collo infigi curauit.

℞. *Mucilag. sem. cydonior. cum aquâ plantag. extractæ* Vnc. iiii. *cornu cerui vsti, lapidis calaminar. tutiæ præparatæ* an. ʒ.ß. *radic. consolidæ maior. subtiliss. puluerisat.* Dra. i. Misce.

His breui sic conualuit, vt domesticis negotiis paulatim vacare potuerit. Vrina tamen continuò per collum vteri magnâ sui molestiâ effluebat. Etsi verò talia vlcera, quæ fundum ipsius vesicæ & collum matricis penetrant, vt plurimùm incurabilia sint ex sententiâ Hippocratis: suasit tamen Fabritius, vt optimâ victûs ratione vteretur, & ab omnibus iis, quæ vrinam reddunt acrem, abstineret, deinde vt per vices corpus expurgaret, quin etiam vt singulis matutinis medicamenta conglutinantia, qualia sunt potiones vulnerariæ, assumeret. Hæc cùm religiosè & indefessè (magna enim in ea erat sanitatis recuperandæ auiditas) per menses aliquot obseruâsset, stillicidium vrinæ per collum vteri paulatim imminutum est, adeò vt partim per collum vesicæ, partim verò per collum vteri efflueret. Illa autem continuò vsa medicamentis conglutinantibus, & per interualla etiam purgantibus, intra menses octo, non sine admiratione omnium eorum, quibus res cognita, planè curata fuit, adeo vt posthac Dei Opt. Max. gratiâ ne guttula quidem vrinæ inuoluntariè effluxerit, sed à vesicâ collecta, retenta, & excreta fuerit, non aliter, ac si anteà nunquàm malè affecta fuisset.

Diæta.

Diæta. Æger fugiat aërem calidum & austrinum, vitet in cibis dulcia, quæ facilè bilescunt, amara, salsa, acria, aromatibus condita, acetum acre, non multum edat, & parcè omninò bibat. Cibi sint boni succi, facilis coctionis & glutinantes: & inprimis vtile est lac, quod & cibi loco est, &, ex Aëtij sententia, nulli remedio postponendum: cum & asperitatem leniat, partes exulceratas eluat, aliósque affectus extergat. Vtile est & hordeum, oryza lacte cocta, panis filigineus. Et omninò cibi tales sint, qui vrinæ acrimoniam mitigant. Æger in lecto decumbat, aut saltem quietum se contineat.

Fistulæ vesicæ.

Fistula vesicæ. Vulnera & vlcera vesicæ interdum in fistulas abeunt quæ quomodo curari possint, ex sequentibus duobus exemplis, quæ ex Iohannis Langii, *lib. 3. epist. 5.* breuiter hîc contrahere & proponere libet, patere potest. Curationem autem ille instituit hoc modo.

Primò corpus purgauit hoc medicamento.

℞. *Medull. cassiæ aquâ maluæ extractæ* ℥.ß. *diaphœnici* Scr. v. *rhabarb.* ℈.ß. *cinam.* gr. v.

Misceantur & conspergantur momento *seminis anisi*, F. Bolus.

Loco affecto applicauit emplastrum ex *diachyli cum gummi* ℥.ii.ß. *diachyl. mollis*, quod ibid. describitur ℥.i & *croci* Scr. j.

Apertionem posteà apostematis in loco decliuiori κατ' ἴξιν maturauit; in vulnus verò licinium, ex filamentis contortum, ac mixturâ ex oui albumine & vitello, oleóque rosarum delibutum inseruit, ne labra vulneris conglutinarentur, & aliquatenus ad ichoris effluuium paterent, eandémque mixturam ad doloris ex incisione mitigationem applicauit, & emplastrum diachylum suum suppuratiuum obduxit. Cùm ergo pus bonum efflueret, & dolor omnis euanuisset, ac saltem ardor vrinæ reliquus esset, & vrinæ stillicidium superueniret, salsos cibos omnes, & vinum ægro prohibuit, & decocto ex *hordei* M. ii. ß. *glycyrrh. ras.* Drach. i. *sem. anisi* ʒiiß. *dactylis incisis* num. v. *sebesten* num. xv. in *aq. font.* ℔x i i. parato propinauit, simúlque ter quaterve singulo triduo *terebinth. Cypriæ aquâ maluæ lotæ* ℈. v. in bolo exhibuit, & tertiâ post horâ *cyathū decocti cicerum* exhauriendum dedit. Sequenti triduo manè & vespere sesquicochlear *syr. capill. vener.* ℥. iii. ß. *glycyrrh.* ℥. iß. *mistorum* exhibuit. Quarto die ad *terebinthinæ* vsum rediit, cuius vsu effectum, vt ægrotus non amplius ardorem iuxta penis glandem perciperet: vlcus verò sua sponte solo ex lithargyro diachylo consolidatum est.

Alteram etiam historiam, *eadem epistolâ*, recenset curatæ fistulæ in peritonæo, per quam vrina effluebat.

Vniuersali corporis euacuatione præmissâ, ad humoris serosi & vrinæ acrimoniam mitigandam pastillos vel potius morsulos parauit, & eorum quolibet die binos, vnum manè, alterum vesperi exhibuit.

℞. *Pinear. aquâ rosar lotar.* Drach. ii. *sem. melon.* Scrup. i v. *gummi Arabici, tragacanthæ* an. Scrup. i. *cerasor. rad. glycyrrh.* an. Drach. ß. *cinamom.* Drach. i. *sacch. penid.* ℥. i. *sacch. in aq. rof. & maluæ* an. s. q. *dissolut.* ℥. i v. ß. Fiant morsuli, pondere Drach. iß.

Quarto verò quouis die haustum *decocti ligni guaiaci* Vnc. v. ad sudorem eliciendum, & serum expurgandum exhibuit.

Fistulæ, ad callum fistulæ exterendum, *surculos rad. ellebori nigri* inseruit, qui callum extererent, quos tertia die amouit, & penicilla seu turundas ex *æruginis* ʒ. x i i. *armoniaci* ʒ. i v. *aceto acri* exceptis, & in figuram oblongam formatis, vt callus arroderetur indidit. Et vt suppuratione callus colliquesceret, ex *terebinthina & glutino piscium* addito ☿ *præcipitato*, turundas formabat, quas fistulæ indebat, quibus callus 20. horar. spatio liquescebat, & cum sanie frustulatim profluebat. Ne verò oscula fistulæ nimis citò coirent, spongiæ frustula oblonga fili ligatura coarctata fistulæ imposuit, & sinus vlceris subcutaneos forcipe incidit.

Quibus peractis, vt vlcus abstergeretur, sequens linimentum, linamentis discerptis exceptum, manè & vesperi, vlcere prius diligenter absterso, indidit.

℞. *Mel. rof.* ℥. i. *terebinth.* ʒ. v. *rad. aristoloch. rotund.* Scr. i. *ireos, myrrh. rubræ* an. ʒ. ß. *æruginis* ℈. i. gr. v. *seui hircini* Dra. iii. Misce.

Et cum sub sordium lentore caro mollis succreuisset quam istud vnguentum abolere non potuit, vlcus ☿ præcipitato conspersit, & emplastrum diachylum imposuit. Post horas 40. emplastro & puluere sublato cum vlcus purum reperiret, & caro bona sponte pullularet, epuloticum sequens, ob id Langij dictum, imposuit.

℞. *Terebinthinæ, cerussæ, lithargyri, lapidis calaminaris præparati, ol. mastichini* an. ℥. i. *picis, colophoniæ, ceræ* an. Drach. ß. Epuloticum Langij.

Coq. igne lento ad viscedinis lentorem. Deinde insperge *mastiches, olibani* an Scr. i v. *corall. rubr.* ʒ. i. ß. *thuris* ʒ. i. *camphoræ* ℈. ii. ß.

Cum pistillo calido exactè coadunentur, & fiat emplastrum.

Atque hoc modo vlcus consolidatum fuit.

CAPVT VII.

De Morbis meatus vrinarij. & primò De sphincteris vesicæ refrigeratione, & duplici meatu Vrinario.

Sphincteris vesicæ refrigeratio. Atque hi morbi totam vesicam vel eius orificium infestare solent. Sunt & alij, qui meatus vrinarij proprij

proprij sunt. Inter quos est primò sphincteris vesicæ refrigeratio, quæ inducitur à caussis externis refrigerantibus, vt aëre frigidiore, sessione super lapide frigido, aquæ frigidæ balneo.

Et cognoscitur ex eo, quod actio sphincteris læditur & vrina contineri non potest: Et caussæ, quæ sphinctere vesicæ refrigerare possunt, præcesserunt.

Curatur verò, vt aliarum partium paralysis à frigore facta, dicetúrque de eo etiam aliquid infra *de vrina incontinentia.*

Duplex meatus vrinarius. Est etiam secundum naturam vnus meatus vrinarius. Guilielmus Fabricius tamen, vt *cent.1.obseru.76.* refert, vidit puerum 12. annos natum Coloniæ Agrippinæ, cui natura duplicem vrinarium ductum dederat, quique per vtrumque vrinam sine vlla difficultate emittebat. Erant a. in loco solito alter super altero siti, tenuissimáque membrana & interstitio distincti: sed interior aliquantulum incuruabatur, ita vt ex eo lotium non rectâ, sed nonnihil deorsum fluitaret.

CAPVT VIII.

De meatus vrinarij angustia.

Meatus vrinarij angustia. CVm tanta vrinæ copia in vesica collecta est, vt naturam ad excretionem stimulet, laxato sphinctere per meatum vrinarium ea emittitur. Impeditur autem hoc sæpe ob meatus vrinarij angustiam.

Caussæ.

Caussa. Angustia hæc fit vel in meatus vrinarij orificio, vel in ipso meatu. Vtrumque verò accidit vel ab obstructione, vel à compressione, vel à constipatione meatus vrinarij. Obstructio sæpissimè fit à calculo, qui si magnus sit, in orificium meatus vrinarij prolapsus illud obstruit, vel si paruus sit, in ipsum meatum vrinarium penetrat, eúmque obstruit. Idem aliquando præstant sanguinis grumi, pus crassum & viscidum, vt & pituita crassa, viscida, & lenta.

Comprimitur autem nunc à re externa, vt sessione super re dura; vel interna, vt intestino recto fecibus aut flatibus turgido, partibúsque aliis vicinis inflammatis aut turgescentibus, aut cum ipse penis & collum vesicæ intumescit, vel cum vesicæ ceruix contorquetur, vt interdum, dum vesica in scrotum delabitur, accidit, cuius exemplum habet Platerus.

Constipatur, dum caruncula vel callus, aut verruca in meatu vrinario generatur & excrescit.

Signa Diagnostica.

Signa. Meatus vrinarij angustia in genere ex vrinæ suppressione cognoscitur. Quæ autem caussa angustiæ sit, aliis signis discernendum. Si obstructio sit à calculo, eius signa antea tradita sunt. Si à grumo sanguinis, vulnus vel ruptura vasis præcessit, sanguísque antea cum vrina effusus fuit. Pus vrinarium meatum obstruere, colligitur ex eo, quod in vesica vel renibus vlcus fuit, & pus collectum est, vel in parte aliqua superiore, abscessus ruptus, & pus ad vesicam translatum est. Si à pituita crassa & viscida sit obstructio, etiam antea per vrinam euacuata est, eiúsque redundantis in corpore signa adsunt. Compressio à caussis externis ex ægri relatione cognoscitur. Si verò à tumore aliquo partium vicinarum meatus vrinarius comprimatur, & eius notæ latere non possunt. Vesicæ ceruicem contortam esse, è vesicæ ex sede sua prolapsu cognoscitur. Constipatio à caruncula, callo aut verruca in meatu vrinario enata deprehenditur ex præcedentibus vlceris notis, & cathetere in meatum vrinarium immisso exploratur.

Prognostica.

1. Malum ipsum, si pertinax sit, & perfecta adsit meatus vrinarij angustia, satis periculosum est; cum vrina diutius in vesica detenta, & cumulata grauia symptomata inducere soleat. *Prognostica.*

2. Curatur autem nunc facilius, nunc difficilius pro caussarum angustiam hanc inducentium varietate, quorum aliæ facilius, aliæ difficilius tolluntur.

Curatio.

Curatio. Curatio ad caussas dirigenda est, quæ proinde pro caussarum varietate variè instituenda. Si nimirum à calculo magno orificium vesicæ obstruatur, calculus loco illo amouendus. Ideóque æger supinus collocatus, cruribus eleuatis concutiendus, vel cathetere immisso calculus ab orificio vesicæ amouendus. Si verò calculus paruus aliquoúsque in meatum vrinarium progressus sit, digitis eum parte inferiore comprimere, & calculum vsque ad extremum meatus vrinarij deducere & per eum exprimere oportet. Licet etiam specillum, quod in cochlearis formam in extremo excauatum sit, in meatum vrinarium immittere, ita vt lapidem prætereat & superet, ipsúmque suo cauo comprehendat, atque hoc modo comprehensum lapidem ex meatu vrinario extrahat.

Quod si forte ita calculus hæreat, vt digitis loco non moueri nec extrahi possit, partem laxantibus fouere oportet, in ipsum verò meatum calculum frangentia infundere. Quod si nec hoc modo loco moueri possit, ipsum penem secare & meatum vrinarium aperire, ac calculum extrahere necessarium est: Quod quâ ratione fieri debeat, in Institut. *lib.5. part.1. sect.2. cap.14. pag.* 1060. monstratum.

Si à grumis sanguinis meatus vrinarius obstruatur, grumus dissoluendus medicamentis cùm internis, tùm externis. Exhibendum nimirum *oxymel simplex* vel *scilliticum* cum *decocto thymi & origani*, vel *amaranthi coma cum mulsa, vel lixiuium cum syrupo de capillis Veneris.* Eadem etiam in meatum vrinarium instillari possunt. Extra verò foueatur meatus vrinarius lixiuio, vel etiam immittatur candela cerea medicamento grumos sanguinis dissoluente madida.

Si obstructio sit à pure vel pituita crassa, vsurpanda sunt attenuantia & incidentia. Extra etiam vtendum fomentis & insessionibus ex *decocto origani, thymi, centaurij minoris,* cum *oleo rutaceo.* Quod si non sufficiat, *oleum de scorpionibus, vel rutaceum aut nardinum* in ipsum meatum vrinarium iniiciendum. Quæ si nec ipsa satisfaciant, catheter immittendus, & vrinæ exitus promouendus, ac postea attenuantia & incidentia continuanda.

Si angustia sit à compressione, & quidem à caussa externa, ea tollenda. Si à tumore interno, is curandus: si ex vesicæ in scrotũ delapsu, ea in suum locũ restituẽda.

Si caruncula, callus, vel verruca in meatu vrinario excreuerit, tollenda, vt cap. seq. dicetur.

CAPVT IX.

De Caruncula, callo, & verrucis in meatu vrinario enatis, vt & meatus vrinarij vlceribus.

Caruncula, callus & verruca meatus vrinarij. ALiquando etiam caruncula, callus carnosus, verruca, aut omnino carnosa excrescentia in meatu vrinario nascitur. Idque plerunque iis accidit; qui gonorrhæa ex morbo venereo & hinc orto vlcere in meatu vrinario laborant. Talia enim vlcera nisi maturè curentur, caro spongiosa in iis excrescit.

Signa

Signa Diagnostica.

Signa. Vbi caruncula in vrinario meatu est, nec vrina liberè excernitur, sed difficulter & guttatim, nec semen emittitur, grauissimi dolores coniunguntur. Exploratur quoque caruncula cathetere vel candela cerea in meatum vrinarium immisso. Cum verò etiam à calculo meatus vrinarius obstrui, & vrinæ exitus impediri possit, id hoc modo discernitur. In suppressione vrinæ à caruncula vrina similiter semper profluit; à calculo verò non eodem semper modo, sed aliquando liberè & copiosè redditur, aliquando repentè supprimitur, cùm ex fundo vesicæ calculus in eius orificium incidit. Cathetere etiam immisso tactu caruncula à calculo discerni potest. Dolor quoque in obstructione à calculo ad vesicæ radicem magis vrget.

Ab obstructione etiam à viscidis & crassis humoribus hæc à carunculâ angustia discernitur, quod obstructio à crassis & viscidis humoribus maior plerunque est, adeo vt vrina ex toto supprimatur.

Prognosticum.

Prognostic. Malum plerunque satis periculosum & diuturnum est.

Curatio.

Curatio. Curatio autem carnem absumentibus & vlcus consolidantibus perficitur, de qua re pluribus agit Amatus Lusitanus, *centur.* 4. *curat.* 19. refertque Lacunam Romæ edidisse libellũ, in quo diuinas penè laudes huic extirpandæ carunculæ inuento tribuit, & Autorem eius Philippum quendam facit. Amatus verò hunc id à se accepisse scribit.

Vniuersalia nimirum præmittenda, & corpus euacuandum, atque radicis Chinæ & sarsæ parillæ decoctum exhibendum. Hinc ad topica veniendum. Collyrium autem Philippi illius, cuius mentionem facit Amatus, hoc est:

Collyrium Philippi. ℞. *Centaur. minor. apij, caudæ equinæ* an. M. ß. *hordei contusi* ℥.j.

Coq. in *aq.* ℔.ii. ad consumptionem partis dimidiæ.

Decocto colato adde *mellis rosati, vel mellis centaurij* ℥.ij, & per siphonem iniicito.

Vbi hoc medicamento sex vel octo dierum spatio absumpta caruncula fuerit, sequentibus sex diebus tantũ candela sicca immittenda, tandemque vlcus cicatrice claudendum, quod ille Philippus hoc medicamento præstare tentauit.

℞. *Aq. plantag. rosar.* an. ℥.iv. *seri lactis caprin.* ℥.ij. *ceruss.* ℥.vj. (forsan ʒ.vj.) *aloes, myrrhæ, marmoris candidissimi, spodij, crystalli* an. ʒ.jß. *camphor.* ℈.ß.

Arida terantur subtilissimè, cribróque excussa humidis misceantur.

Verum periculosum hoc medicamentum putat esse Amatus, vt quod ex lapidum pulvere fiat, qui in vesicâ immissi difficulter egrediantur, imò grauia symptomata pariant, ut ipse experientia obseruauit, & Mercatorem quendam ex vsu hujus medicamenti mortuum esse refert, & propterea monet, ne quid calculosi, arenosi aut lapidosi in fistulam vrinariam immittatur.

Amatus his medicamentis vsus est in viro Nobili:

Emplastrum, quod huius Lernæi & Herculei morbi clauam nominat, quod hymnis multis & laudibus variis decantari mereatur; nec solùm huic morbo prodesse scribit, sed varios alios arcere & explodere, polypos videlicet vnicè curare; & extuberantes carnes in aurium meatibus & aliis locis repertas vnicè extirpare & resecare.

℞. *Virid. æris, auripigment. vitriol. alumin. rochæ* an. Vnc.ij.

Omnia hæc aceto acerrimo perfusa inter duos porphyrites lapides quàm acuratissimè ducantur, in leuoréque tenuissimum reddantur, & Soli æstiuali exponantur: hæc rursus sic exsiccata aceto affuso ducenda sunt & læuiganda, Solique exponenda, quousque puluis subtilissimus euadat, & à medicamentis iis omnis prorsus acrimonia extincta sit, quod opus octo dierum spatio conficies.

Hoc confecto & parato puluere

℞. *Ol. rosacei* ℥.iv. *litharg.* ℥.ij.

Ad ignem fiat coctura, quousque emplastri modo corpulenti acquirat consistentiam: tunc ab igne deposito adde *prædicti pulueris* Vnc.ii. & rudicula vel spatula misce, & ad ignem omnia tractato, quousque medicamentum duriusculum euadat, ita vt si candelæ cereæ, vel plumbeæ virgulæ hæreat, non diffluat, etiamsi digitis tractetur. Præter emplastrum hoc cereas candelas numero viginti quoque in promptu habuit, quæ ex alba cera, pauculâ resinâ terebinthinâ adiectâ, paratæ fuerunt, longitudinis duodecim digitorum transuersorum, crassitudinis verò prout meatus vrinarius ferre videbatur: necminus ex plũbo tres vel quatuor virgulas habuit, eiusdem longitudinis & crassitudinis, quæ vsurpari possunt candelarum loco, quando carunculæ refractariæ sunt. Candelam nimirum ceream vnam emplastro inunctam in vrinarium meatum immisit, per sex vel octo dies singulis diebus candela innouata & meiendi tempore extracta, donec ex candelæ penetratione, caruncularum & humoris putridi excretione, atque vrinæ libera emissione carunculas exstirpatas esse, deprehendit. Carunculis absumptis per octo dies nihil, nisi candelam crassiusculam siccam absque vllius rei inunctione immisit. Quo tempore elapso ad abstergendum per siphonem immisit sequens medicamentum.

℞. *Hord. non excort.* P.ii. *rad. aristoloch. rot.* ℥. j. ß. *plantag.* P.ii.

Coq. in aq. ad dimidias.

Colaturæ adde *mellis ros. colat.* ℥.ii. M.

Quod medicamentum bis terve de die sex continuis diebus per siphonem iniiciatur. Quod si fortioribus opus fuerit, Lanfranci *aqua viridi sequenti* vsus est.

℞. *Alum. roch. virid. æris* an. ℥.ß. *auripigm.* ʒ.j.

Coq. in ℔.ii. *aq. fontanæ* vel *plantag.* ad ℔.ß. absumptionem & colentur, Colatura *camphorâ* alterata per siphonem in meatum vrinarium iniiciatur.

Tandem hoc cicatricem inducente medicamento vsus est.

℞. *Cerussæ* ℥.i. *alum. roch. litharg.* an. ʒ.ii.

Coq. in *aq. caud. equin.* ad dimidias, & colentur.

Atque hoc modo intra mensis spatium æger iste perfectè sanatus est.

Curationem etiam carunculæ talis feliciter peractam habet Forestus, *lib.* 25. *obs.* 10. eamque prolixè & accuratè describit, quæ cùm à Lectore ibi videri possit, operæ pretium esse non puto, eam hîc transcribere.

Vlcera meatus vrinarij.

Aliquando etiam exulceratur meatus vrinarius: verùm cum vlcera ista non solum meatum vrinarium, sed & alias penis partes plerunque occupare soleant, vna opera de iis postea inter morbos *partium genitalium in viris* agemus. *Vlcera meatus vrinarij.*

***

LIBRI TERTII PARS VIII.

SECTIO SECUNDA.

De Symptomatibus Vesicæ.

CAPUT I.

De Dolore Vesicæ, & stupore ac resolutione sphincteris vesicæ.

Vesicæ symptomata. ATQUE hi sunt morbi vesicæ. Symptomata quod attinet, & primò actiones læsas, actio equidem vesicæ propria est, vrinam à renibus acceptam aliquádiu continere, & postea per vrinarium meatum emittere; Sensus verò tactûs ipsi cum aliis partibus cõmunis est, & stupor ac paralysis vesicæ cum aliis partibus cõmune symptoma, & proinde de illa actione læsa prius agédũ videbatur: quia tamen dolor, stupor & paralysis inter caussas illius actionis læsæ numeratur, de his prius agere libet. Deinde dicemus de vrinæ suppressione, vrinæ imminutione, stranguria, difficultate mictionis & ardore vrinæ, vrinę præter voluntatẽ effluuio & incõtinentia, profluuio nimio & diabete, vrina rubra, cruenta, nigra, purulenta, sabulosa, de rebus alienis cum vrina excretis, de vrinæ per aluum & alia loca inconuenienti excretione. *Cur de dolore stupore ac resolutione primò hic agatur?*

Vesicæ dolor. Et primò quidem dolorem vesicæ quod atttinet, occupat is vel totam vesicam, vel eius collum & meatum vrinarium. Tota vesica dolet, cùm nimium distenditur, ob vrinam in ea præter naturam retentam & cumulatam, de cuius caussis postea dicetur. Dolet etiam vesica cum inflammatur, vulneratur, exulceratur, de quibus affectibus supra inter morbos vesicæ dictum.

Caussa. Ceruicis autem & meatus vrinarij dolor à caussis plurimis ortum habet, à calculo nimirum in orificio vesicæ vel in meatu vrinario hærente, ab vlcere, ab vrina acri, de quibus postea de mictione cum dolore, & ardore vrinæ dicetur. Ideoque hîc de doloris vesicæ caussis, signis & curatione plura afferre opus non est. Petantur ea è locis allegatis.

Sphincteris vesicæ stupor. Cùm verò vesicæ musculus, qui Sphincter appellatur, præpositus sit, ne vrina continuò effluat, sed pro arbitrio hominis retineatur, & excernatur, solet hæc eius actio interdum lædi, & sphincter interdum stupore & paralysi affici, vt stimulum illum non sentiat, & vrinam non rectè contineat, sed profluere sinat. Id quod accidit, neruis, qui partim à sexta coniugatione, partim ab illis transmittuntur, qui postremi à spinali medulla ossis originem trahunt, affectis, iisque vel refrigeratis, vel obstructis aut compressis, vt alias de caussis stuporis & paralysis diximus.

Curatur etiam, vt aliarum partium stupor & paralysis, fomentis, oleis, vnguentis, emplastris contra paralysin vsitatis, regioni vesicæ admotis.

CAPUT II.

De Vrinæ suppressione seu Ischuria, & vrina imminutione seu Dysuriâ.

VRinæ emissio seu mictio multis modis vitiatur. Vel enim planè supprimitur, quod fit in ischuria; vel parcius, quàm par est, redditur, quod fit in Dysuria, quæ mictionis ablatæ aut imminutæ sunt symptomata vel etiam deprauatur, de quo *postea*.

Vrinæ suppressio. Et primò vrinæ suppressionem, quæ Græcis ἰσχυρία, quod attinet, duplici de caussa vrina non redditur, vel quia nulla est in vesica, vel licet adsit, reddi non potest, qui affectus proprie ἰσχυρία appellatur, alter verò impropriè. Sunt enim, vt vrinæ excretio rectè fiat, quatuor necessaria, primò vt vrina adsit, quæ naturam ad excretionem stimulet; secundo vt stimulus iste à facultate sentiente, quam obtinet per sextæ coniugationis & alios spinalis medullæ inferioris neruos, percipiatur; tertiò vt facultas irritata ad expellendum insurgat, ad quam rem etiam musculi abdominis concurrunt Tandem vt musculus ceruicis vesicæ aperiatur, & orificium vesicæ pateat, *Duplex.* *Ad vrinæ excretionem quatuor sũt necessaria.*

Primò ergo si nulla adsit in vesicâ vrina, etiam nulla fit eius excretio, cuius rei exẽpla aliquot collegit Marcellus Donatus, *de histor. med. mirab. lib. 3. cap. 28.* Fit autem hoc, cum vrina nulla à renibus & vreteribus ad vesicam peruenit. Id verò multis de caussis accidit, nimirum vel venarum & arteriarum emulgentium, vel renum, vel vreterum vitio. Venarum emulgentium, vitio hoc accidit, cum obstruuntur à pituita crassa, vel cum ipsorũ facultas attractrix labefactata est: Renum vitio, cum obstruuntur, inprimis à calculo: vreterum, cum obstruuntur vel à calculo, vel pituita viscida, vel grumo sanguinis, vel pure. De caussis verò harũ affectionum supra de renum & vreterum morbis dictum, ideoque restat, vt saltem de ea vrinæ suppressione agamus, cum, vrina in vesica præsente, eius suppressionis caussa in vesica consistit.

Caussæ.

Caussæ. Supprimitur autem vrina vel læsa facultate, vel impeditâ eâ propter morbos vesicæ. Læditur facultas vel sentiens, vel expultrix. Sentiens læditur, dum vesica stimulum vrinæ non percipit; quod fit, dum nerui, à quibus vesica sensum habet, afficiuntur: id quod accidit lapsu, ictu, vertebrarum eò loci luxatione, vt Galenus, 1. *de loc. affect. cap. 1.* docet, vulneribus spinalis medullæ, tumoribus, qui neruos ea parte afficiunt Expultrix læditur, quando vel fibræ transuersæ vesicæ expulsioni dicatæ læduntur, quod fit, aut ob intemperiem frigidam & humidam, aut dum nimium extenduntur, vt suum tonum & robur amittant, vt postea amplius contrahi non possint, id quod accidit, cùm vrgentibus negotiis, vt in concionibus, vel senatu, vel conuiuio vrina nimis diu retinetur & cumulatur, atque inde vesica nimis distenditur, vel dum musculi abdominis, qui vesicæ in expellenda vrina subsidio veniunt, quocunque modo afficiuntur, vt rectè contrahi non possint. Impeditur autem expultrix ob morbos vesicæ & meatus vrinarij, de quibus suprà dictum, cum scilicet vesica vel inflammatur, aut orificium eius comprimitur, vel obstruitur à calculo, grumo sanguinis, pituita, pure, vel constipatur; aut dum meatus vrinarius iisdem de caussis non patet. Galenus equidem, 1. *de loc. affect. cap. 1. & 3. de sympt. causs. cap. 2.* saltem constipationis & obstructionis ceruicis vesicæ ac meatus vrinarij mentionem facit, dum si corpus ipsius ceruicis vesicæ in tantum tumorem attollitur, vt meatus inde occupetur, aut aliquid præter naturam, vt caruncula vel callus nascitur, aut re quapiam, vt calculo, grumo sanguinis, pituita, pure obstruitur. Datur tamen adhuc vna caussa, compressio, dum scilicet tumor extra vesicæ ceruicem subsistens eam comprimit, id quod fit, dum aut vterus, aut intestina, aut aliæ vicinæ partes præter naturam intumescunt, vel dum vesicæ è suo loco prolapsæ ceruix contorquetur & comprimitur. Nonnulli & subsidentiam addunt, dum scilicet ceruicis vesicæ musculus quasi conniueat, ex immodica siccitate & inanitione in febribus ardentibus. Verum vix credibile est, in corpore viuente tantam, & præcipuè loco isto humi

humiditate perpetua scatente, siccitatem induci posse. Potius, si quid tale in febribus ardentibus accidat, ad facultatem expultricem læsam & imbecillam referendum est. Pertinent huc & vulnera ac fistulæ vesicæ & meatus vrinarij, dum nimirum vrina, quæ per meatum vrinarium egredi debebat, per viam alibi patefactam effluit.

Signa Diagnostica.

Signa. Ipsum Symptoma per se patet: distinguendum verò primò, an vrina supprimatur vitio renum & vreterum, & ita non excernatur, quia nulla in vesica adsit; vel vitio vesicæ, dum scilicet vrina, etsi in vesica præsens est, non excernitur. Etenim si vitio renum & vreterum hoc accidat, & nulla in vesica vrina adsit, nulla grauitas, nulla tensio, nullus dolor circa pubem percipitur, adsuntque potius renum vel vreterum affectorum signa supra proposita. Contra si caussa in vesicâ hæreat, atque ea vrina repleta sit, quam excernere possit, tumor & tensio circa vesicam percipitur, ægerque conqueritur, quod etiamsi vrinæ reddendæ desiderio teneatur, tamen id præstare non possit, & Medicus etiam, si regionem vesicæ contrectet, & comprimat, tumidam & repletam eam deprehendet, quorum nihil percipitur, si vesica vacua sit.

Quænam autem caussa suppressionis sit, porrò sic discernitur. Si vesicæ sensus desit, nullus sensus vrinæ aut dolor percipitur, etsi vesica plena & tumida sit, ac vrinæ copia valde distendatur. Si fibræ vesicæ refrigeratæ & humectatæ sint, cognoscitur id ex caussis refrigerantibus & humectantibus, quæ præcesserunt, & adsunt signa paralysis vel totius corporis, vel spinalis medullæ, vel aliæ stuporem neruis inducentes caussæ. Si eædem fibræ nimis extensæ sint, vrina præter voluntatem ob pudorem vel aliam caussam nimis diu retenta fuit. Si vitium sit in musculis abdominis, æger ventrem inferiorem contrahere & comprimere non potest. Morbi verò vesicæ & meatus vrinarij ex signis supra de harum partium morbis propositis cognoscũtur. Præterea vbi meatus vrinarius saluus est & patet, vitiumque solum est in vesica, si vesica manu comprimatur, homóque ita collocetur, vt decliuis sit vesicæ positus, vrina redditur, & catheter sine difficultate immittitur. Si verò vitium sit in meatu vrinario, vesicæ compressione vrina non redditur, & catheter non sine difficultate immittitur, & Chirurgus in immissione aliquam resistentiam sentit. Quæ autem meatus angustiæ caussa sit, Galenus ita discernere docet, 1. *de loc. affect. cap.* 1. *Nullâ calculi* inquit, *notâ præcedente vrinam retentam, si sanguis effluxerit, par est, vt grumus fistulam vrinæ obturet. At fieri potest, vbi vlcerata est vesica, vt paulatim vt ipsa grumus concrescat, vel non præcedente sanguinis fluore. Accidit etiam, vt sanguis ex renibus per vreteres in vesicam defluens, grumum efficiat. Atque in huiusmodi conjecturis magnus est aenea fistulæ vsus: haud secus, ac cum vel pus, vel crassum lentúmque humorem meatum obstruxisse suspicamur. In huiusmodi vero conjecturam ex præcedentium notitia hoc pacto inducemur. Etenim, siue vesica, siue renes antea affectu aliquo laborauerint, per quem tale, tantúmque pus colligi potuerit, vt par sit, ab ipso obstructum fuisse meatum: probabiliter coniicies hanc ob caussam vrinam supprimi: aut si etiam in parte aliqua renibus superiore fuerit abscessus, quo erupto haud absurdè pus in renes transsumptum esse putaueris. Quod si nihil huiusmodi præcesserit, victus rationem inquirere oportet, an in otio educatus, vel multis cibis crassos viscosósque humores generare potentibus fuerit vsus. Sic etiam, vbi ob carunculam aliquam ab vlcere innatam vesicæ ceruicem obstructam esse putamus, & ex præcedentibus vlceris notis, & ex eo, quod demissa aenea fistula vrina vacuatur, intelligere possumus.*

Prognostica.

Prognostica. I. Vrinæ suppressio satis periculosum malum est. Neque potest homo cum vrina diu suppressa viuere. Et quidem si non descendit per renes ad vesicam vrina, jecur opprimit, sanguinem inficit & inquinat, ac in totum corpus regurgitat, habitúmque corporis aqua, vt in anasarca fieri solet, replet, suffocationis periculum inducit, nonnunquam & cerebro in consensum tracto torporem inducit. Interdum quoque sanguis corrumpitur, & humores putrescunt, vnde febres accenduntur, & nisi ante septimum diem mingant, pereunt. Etsi enim postea vrina profluat, tamen ob febrẽ moriuntur. Eodem etiam modo si vesicæ vitio vrina supprimatur, magnus dolor in vesica excitatur & vrinâ ad superiora regurgitante varia mala inducuntur. Nonnunquam vrina ad superiora regurgitans per vmbilicum excernitur. Refert etiam Eustachius Rudius, *lib. 2. cap.* 53. Monachum quendam ordinis Eremitarum, cui post ischuriam vesica rupta fuit, non multis diebus pòst per inguina vrinam emisisse, & deinde per femora, natès, vicinaque loca, & ita miseram vitam multis annis protraxisse.

II. Qualis tamen sit futurus mali euentus, è caussis quæ id induxerunt, æstimandum. Prout enim caussæ vrinæ suppressionis facile vel difficulter amoueri possunt: ita etiam de morbo salutari vel lethali præsagiendum. Qui autem cuiuslibet morbi, qui suppressionis vrinæ caussa est, sit futurus exitus, è superioribus patet.

III. Grauissima nimirum & periculosissima est renum & vreterum, & quidem vtriusque, quod tamen rarum, obstructio, quam grandiores calculi, pariunt. Paucis enim diebus in hoc modo affectis vrina in totum corpus regurgitat, idque inquinat.

IV. Periculosa etiam est vrinæ suppressio, quæ ob vertebrarum luxationem, aut ictum, aut lapsum, aut vulnus spinalis medullæ accidit; cum plerunque alia grauia symptomata conjuncta habeat, & eiusmodi morbos curare sit difficile. Et omnino periculosa est ischuria, quæ à paralysi & affectione neruorum, qui vesicæ inseruntur, prouenit.

V. Ischuria à grumoso sanguine proueniens periculosa est. Nam putrescentem sanguinem grauia symptomata sequi solent.

VI. Pessima est vrinæ suppressio, quæ à caloris natiui extinctione in acutis morbis accidit.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Curandi ratio dirigenda vel ad caussas suppressionis vrinæ, vel ad ad ipsam vrinæ suppressionem. Quod caussarum amotionem attinet, patet ea ex iis, quæ antea de morbis renum, vreterum, & vesicæ dicta sunt. Hoc saltem addimus, si à vesicæ imbecillitate & stupore sit vrinæ suppressio, calor eius fouendus & sensus excitandus. Quapropter & glandes acriores & clysteres ano iniiciendi, qui ob vicinitatem & membranarum communionem, quâm habet intestinum rectum cum vesica, sensum vesicæ stupidum ad protrudendam vrinam excitat.

Ipsam verò vrinæ suppressionem quod attinet, etsi caussa statim tolli non possit, tamen danda opera, vt vrina prouocetur. Nonnunquam tamen vnâ operâ simul caussa tollitur, si non planè ex vesica, à meatu tamen vrinario amouetur. Itaque manu vesicam musculósque abdominis comprimere oportet, atque interea anhelitum supprimere, vt etiam diaphragmatis ope vesica comprimatur, & vrina, quæ subsistit, exprimatur. Quo modo nisi vrina exeat, ad catheterem tanquã sacram anchoram confugiendum, qui in meatum vrinarium immittendus, quo & ea, quæ orificium vesicæ obstruunt, remoueantur & vrina extrahatur. Dum tamen vrina propter inflammationem suppri-

supprimitur, omnino vitandus catheter, ne dolore excitato inflammatio augeatur. Imò præstat prius candelam ceream oleo amygdalarum dulcium illitam immittere. Insuper vtile fuerit, candelam ceream tenuissimam melle rosaceo illitam in meatum vrinarium immittere, aut per syringam liquorem aliquem conuenientem, oxymelite scillitico dilutum, vel aquam mulsam, in qua pulegium, calamintha, ruta, castoreum cocta sint, infundere. Extra verò vesicæ regio fouenda decocto earundem plantarum, & *abrotani, anethi, chamameli*, vel etiam dimidiæ horæ spatio æger in balneo ex decocto harum plantarum parato vmbilicotenus desideat. Post fotum pecten; pubes & perinæum inungenda *oleo scorpionum, irino, costino, nardino, rutaceo*. In tali etiam vrinæ suppressione non multum bibendum, & vitanda omnia, quæ vrinam mouent, ne copia eius augeatur, & vesica nimium distendatur. Vbi à nimia vesicæ extensione vrinæ suppressio orta est, pubes & pærineum fouenda *decocto parietariæ, anethi, florum chamameli, meliloti, sem. lini, fanigraci*.

Vel ℞. *Vnguenti dialth. ol. scorpion, amygd. amarar.* an. ℥.j. *terebinth. butyri recentis* an. ℥.ß. *croci* ℈.j.
Misce.
F. Linimentum.

CAPVT III.

De Diminuta Vrinæ excretione.

Diminuta vrinæ excretio.

VRinæ excretio diminuta fit duobus modis, vel cũ paucior, quam par est, & in minori quantitate vrina excernitur, vel quia per longiora, quàm fieri solet, interualla emittitur. De priore prius.

Caussæ.

Caussæ.

Equidem vrina, quàm pro ratione potus paucior, interdum redditur, vbi natura per crisin humores serosos ad ambitum corporis mittit, & sudore excitato per cutem euacuat, vel etiam dum aluus est liquidior & serosi & aquei humoris aliquid per aluum simul euacuatur. Verum ista vrinæ paucitas adhoc symptomatum genus, de quo hoc capite agimus, non referendum, cum post breue temporis spatium homo ad consuetum vrinæ modum redire soleat. Sed de ea solum vrinæ imminutione agemus, quæ renum vel vesicæ vitio accidit. Caussæ autem vrinæ imminutæ sunt eædem, quæ modo capite præcedente *de vrina suppressione* sunt propositæ, saltem minus validæ & imbecilliores; quæ etiam iisdem signis innotescunt.

Prognostica.

Prognostica.

I. Vrinæ difficultas minus periculosum malum est, quàm integra eius suppressio, Cum enim pars aliqua vrinæ reddatur, non tàm grauia inducit symptomata. Caussæ quoque quia non sunt potentes, facilius tolluntur.

II. Vrinæ difficultas quæ sine dolore, vel cùm minori dolore est, minus est periculosa, quàm quæ cum dolore, aut magno dolore coniuncta est.

III. Vrinæ difficultas in febribus ardentibus & malignis superueniens mala est; quia non solum vesicam, sed totum neruosum genus affici, indicio est.

Curatio.

Curatio.

Tollitur hoc malum caussis, à quibus pendent, sublatis: quæ quomodo tolli debeant, è cap. præcedente patet. Ad symptoma tamen mitigandum fomentis, cataplasmatis, vnguentisque laxantibus vtendum ex mentha, chamæmelo, malua, parietariæ, violis, semine fænigræci.

Tarditas Vrinæ.

Tarditas Vrinæ.

Quod vrina tardius redditur, caussa est. vel quia in minori copia in vesica colligitur, vel quia vesicæ sensus hebes & obtusus est, vt nisi ab vrina vel acri vel copiosa, ad quam colligendam, longius tempus requiritur, irritetur, stimulum non sentiat.

Malum ipsum per se patefit, quia homo longiore, quàm alias fieri solet in homine sano, temporis spatio vrinam non reddit. Caussæ verò ex iis, quæ cap. præcedente dicta sunt, manifestæ fiunt.

Qualem etiam euentum malum sit habiturum, ex iisdem patet, & non ita difficulter curatur; modò non in perfectam vrinæ supppressionem transeat.

Curatur verò caussis, à quibus pendet, sublatis; quod quomodo fieri debeat, etiam è capite præcedenti innotescit. Si vrinæ minor copia ad vesicam mittatur, per medicamenta diuretica mitiora ad vesicam concitanda, Si sensus hebes sit, expultrix stimulanda, & caussa sensus stupidi tollenda, vt antea dictum.

CAPVT IV.

De Stranguria.

Stranguria.

PRæter hactenus enumerata circa vrinæ emissionem symptomata, mictionem scilicet ablatam & imminutam, alia adhuc contingunt symptomata, quæ ad actionem deprauatam commodè referuntur, suntque ea varia, & deprauatur vrinæ excretio vel ratione modi excretionis, vel quantitatis, vel substantiæ, vel loci, de quibus ordine agendum, & ita de *stranguria, ardore vrinæ, & cum dolore eius excretione, de inuoluntaria vrinæ excretione, de vrina rubra, cruenta, nigra, & rebus alienis cum vrina excretis, de vrina per aliena loca excretione* dicendum.

Et primò Stranguria, ἀπὸ τῆς στράγγος, hoc est gutta dicta, seu vrinæ stillicidium est talis vrinæ reddendæ deprauatio, cùm vrina guttatim saltem redditur, & nihilominus continua ad mingendum est stimulatio cum dolore.

Caussæ.

Caussæ.

Caussa proxima stranguriæ est vrinæ acrimonia, quæ naturam quidem continuò ad excretionem stimulat, quia tamen natura dolorem percipiens in excernendo subsistit, vrina guttatim & stillatim redditur. Est autem vrina acris vel per se, quæ etiam vesicam optimè & naturaliter constitutam vellicare potest, vel per accidens. Non tamen quæuis acrimonia cum per se vrina talis est, id præstat, sed peculiaris quædam, cum scilicet vrina cruda & nondum cocta ad vesicam peruenit. Habetque stranguria quandam similitudinem cum lienteria. Nam sicut ibi alimenta nondum probè cocta per aluum statim deiiciuntur: ita etiam potulenta materia nondum satis alterata citius, quam par est, ad vesicam detruditur. Hinc sæpe illi, qui post balneum potum frigidum bibunt, stranguriâ corripiuntur. Alia tamen etiam vrinæ admixta eam acriorem reddere possunt. Deinde vrina per se quidem non est acrior, quam par est: respectu tamen vesicæ est talis, cum scilicet ea præter naturam in affecta est, vt ab vrina facilè irritari possit. Accidit autem hoc, cum vesica excoriata vel exulcerata est. Tum enim à miti etiam vrina (quæ tamen omnis ob salsi humoris admistionem aliquam acrimoniam habet) irritari potest. A sola verò vesicæ imbecillitate

imbecillitate ftranguriam excitari poſſe, vix credide-rim, vt poſtea in quæſtione dicetur. Eſtque ſtranguria teneſmo ſimilis, & ſicut magnus & continuus in teneſmo excernendi conatus eſt, parum tamen per aluum excernitur: ita in ſtranguria facultas expultrix veſicæ ad crebram mictionem ſtimulatur, non tamen multa vrina, ſed guttatim excernitur; & procul dubio vt in teneſmo ſphincter ani afficitur, ita etiam in ſtranguria ſphincterem veſicæ affici neceſſe eſt à re aliqua moleſta eam ſtimulante, & ſicut teneſmus accidit, dum cauſſa ſtimulans pertinaciter ſphincteri ani adhæret, quæ vel eſt humor pertinaciter inteſtini recti extremitati adhærens, vel vicinæ alicuius partis affectus, ſphincterem ani continuo vellicans; ita procul dubio etiam ſtranguriæ proxima cauſſa eſt, vel humor fixè & pertinaciter ſphincteri veſicæ adhærens, eámque vellicans, vel etiam calculus aut partium vicinarum affectus, & tumores, qui veſicæ orificium in conſenſum trahere, & vellicare poſſunt, de quo Hippocrates, 5. *aphor.* 58. Ad recti inteſtini & vteri inflammationem, purulentóſque renes vrinæ ſtillicidium prouenit. Quod de vtero idem Hippocrates etiam habet, 1. *de morb. muliebr. & de natur. mulier.* inquit, In procidentia vteri τὸ οὖρον στάζει, καὶ ὀλίγον, καὶ δάκνει. Ideóque non quiuis humor acris ſtranguriam parit, ſed talis, qui lentorem quendam habet, ob quem pertinaciter veſicæ orificio adhæret. Deinde calculus eodem modo circa orificium veſicam ſtimulans. Tertiò partium vicinarum affectus, vt & inteſtini recti vterique inflammationes. Humores autem hi plerúnque aliunde ad veſicam tranſmittuntur: ſicut & pus à renibus ad veſicam tranſmiſſum eam ſtimulare poteſt. Hinc frequens ſtranguriæ apud nos cauſſa eſt cereuiſia cruda & non defecata hauſta, quæ cum commodè coqui non poſſit, & præterea vim humores fermentandi aluúmque laxandi habeat, ſi ad renes citò deferatur, cruda ita ad veſicam fertur, atque eam ſtimulat, & præcipuè hoc iis accidit, qui uinum ſaltem bibere aſſueti ſunt. Idem accidit humoribus acribus & ſalſis è venis ad renes tranſmiſſis, quos & ventriculus & cerebrum ac totum corpus ſuppeditare poteſt. Ita refert Dodonæus, *obſeru.* 48. quendam ſenem octuagenarium, cum vinum Rhenanum etiam in exigua quantitate biberet, ſtatim ſtranguriam paſſum fuiſſe, ab aliis verò vinis, vt Gallico & Hiſpanico non fuiſſe læſum. Cui profuit ex ouorum teſtis in cinerẽ redactis, & vino Rhenano permixtis, lixiuium. Iſtud enim vinum, cum ſit tenuium partium, citiſſimè ad veſicam deſcendit & facilè crudos viſcidóſque humores ſecum ducit, quales in viis vrinariis hærentes ſtillicidij vrinæ cauſſæ eſſe potuerunt; quibus deinde per lixiuium inciſis, & expurgatis liberior factus eſt vrinæ tranſitus.

Qua ratione autem intemperies frigida ſtranguriam pariat, nondum explicatum. Exiſtimo autem ab ea non proximè, ſed mediatè, & quatenus ad vrinam talem generandam facit, ſtranguriam parere. Etenim cùm veſica etiam vim habeat vrinam, quam continet, in ſuo ſtatu naturali conſeruandi, ſi præter naturam frigidior reddatur, vrina in ea quaſi corrumpitur, atque ita hanc qualitatem, qua orificium veſicæ ſtimulare poſſit, induit.

Signa diagnoſtica.

Signa. Malum ipſum per ſe facilè cognoſcitur. Conqueruntur enim ægri, ſe continuò ferè ad mingendum irritari, & parum mingere, dolorémque aſſiduò moleſtum eſſe, etiamſi non mingant.

Quæ autem cauſſa ſtillicidij vrinæ ſit, ſignis diſcernendum. Quærendum nimirum, an cauſſa ſit in vrina, an in veſica. In vrina cauſſam hærere, cognoſcitur ex eo, quod nulla ſigna adſunt, quæ veſicam vel per ſe affici, vel à vicina aliqua parte in conſenſum trahi indicant: Contra adſunt ſigna humorum acrium, præceſſerúntque vſus alimentorum vel medicamentorum acrium, ſalſorum. Inprimis ſi hauſta ſit cereuiſia recens & non defecata: Si adſit viſcerum intemperies calida, ob quam acres & ſalſi humores generantur, aut febris putrida, vel hepatis aut renum abſceſſus, ac vrinæ etiam humorum talium acrium, vel puris ſpeciem præ ſe ferunt: & ægri ex iis, quæ lenia & dulcia ſunt, acréſque humores temperant, alleuiationem percipiunt, contra à calidis & acribus offenduntur. Si veſicæ vitio ſtranguria fiat, cognoſcitur id è ſignis veſicæ affectæ, quod ſcilicet vel calculus vel excoriatio, vel vlcus adſit. Si ob frigidam intemperiem accidat ſtranguria, vrina ferè cruda & alba mingitur. Si verò partis alicuius vicinæ conſenſu veſica afficiatur, ejus affectæ ſigna adſunt.

Prognoſtica.

1. Malum equidem hoc per ſe periculoſum non eſt: moleſtiam tamen, & ſæpe diuturnam, & quæ ægros, præcipuè ſenes, ad mortem vſque comitatur, excitat. *Prognoſtica.*

2. Si humor acris, qui ſtranguriam parit, diu in veſica retineatur, aut ſæpe per eam tranſeat, eam interdum exulcerat.

3. Stranguria, quæ eſt ab vrinæ vitio, facilius curatur, quàm quæ eſt à veſicæ morbo, præcipuè in ſenibus.

4. Quod à partium vicinarum conſenſu oritur vrinæ ſtillicidium, non diu durare ſolet. Si tamen ſit ab vlcere partis alicuius vicinæ, rarò curari ſolet.

5. Quibus ex ſtranguria ileos ſuperuenit, hi ſeptem diebus moriuntur, niſi febre ſuperueniente vrina ſatis fluxerit. *6. aph.* 44. Qui aphoriſmus etiam in Coacis extat. Non autem intelligendus eſt ileus, qui eſt ab inflammatione. Febris enim talem ileum, qui antè eſt cum febre, non ſoluit, ſed exaſperat: ſed per ileum (quem etiam, *2. epid. ſect. 6.* λαπαρὸν, mollem appellat, & in eo vinum frigidum meracum multum exhibere jubet) intelligit hîc obſtructionem inteſtini tenuis à crudis & craſſis humoribus prouenientem. Si enim ſtranguria non ſit à phlegmone & vlcere veſicæ, ſed craſſo & viſcido humore, collo veſicæ adhærente, ſi pars ejus humoris ad inteſtina tenuia etiam effundatur, & ea vel obſtruendo, vel flatus pariendo, excrementis tranſitum prohibeat, ſi ſuperueniens febris humores attenuet, vt per meatum vrinarium liberè & copioſè effluere poſſint, ſoluitur & ſtranguria & ileos ille.

Curatio.

Curatio. Curatio pro cauſſarum ratione inſtituenda. Itaque ſi ab vrina mordaci & humoribus acribus ſit ſtranguria, vniuerſales purgationes lenes inſtituendæ, *ſyrupo roſ. ſolut. manna, rhabarb. elect. diaprunis, diaſebeſten, lenitiuo ſimplici, diacatholico.* Inprimis verò vtilis eſt hîc *caſſia*; vt & Galenus, 5. *de tuend. ſanit. cap. 9.* teſtatur, *terebinthina*, quæ non ſolum aluum ſoluit, atque acres humores à viis vrinariis auertit, verum etiam renes & veſicam abſtergit.

Deinde humores acres temperandi ſunt *ſyrupo roſarum, violarum, de nymphéa, de papauere, de endiuia, de jujubis, de glycyrrhiza, cum decocto hordei, jujubarum, paſſularum, glycyrrhizæ, vel aquis endiuiæ, lactucæ, violarum, nymphéæ, aut ſero lactis, cum emulſione ſem. 4. frig. majorum.*

Vel ℞. *Rad. maluæ, glycyrrh. raſæ* an. Vnc. ſem. *ſem. 4. frig. major.* an. Drach. iii. *papau. albi* Drach. ii.

Coq. in ſ. q. *aq. hord.*

Colaturæ adde *ſyr. violar. de glycyrrhiza, jujubini* an. Vnc. ſem. *trochiſc. alkekengi ſine opio* ℈. j.

Miſce.

Foreſtus, *lib. 25. obſeru. 3.* refert, quendam pharmacopæum, cum aliquando ſtranguriam pateretur, ex largiori potu vini, ſumpſiſſe aquam roſaceam cum albumine oui conquaſſato miſtam, & ad medium ſcutellæ

ebibiſſe, quo ſeipſum, tum alios curauit: Senem verò quendam ſtranguria laborantem flores chamæmeli in lacte bubulo coxiſſe, & decocto feliciter vſum eſſe. Ipſe Foreſtus, cum ſtranguria tribus integris ſeptimanis laboraſſet, vt *ibidem obſeru.* 4. refert, & fruſtra multa, cum à ſe; tum ab aliis præſcripta medicamenta vſurpaſſet, tandem ſolo decocto folior. maluæ cum ſyrupo violar. vſus eſt, eóque à ſtranguria liberatus, quo modo & poſtea alios curauit. Præterea etiam habenda eſt ratio viſcerum, ob quorum intemperiem humores acres generantur, puta ventriculi, hepatis, renum. Ideóque ſi ea ſit calidior & ſiccior, corrigenda modo ſupra propoſito.

Vtiles hîc ſunt & acidulæ, quæ non ſolum humores acres per aluum, vrinam, & ſudores educunt, ſed & intemperiem viſcerum temperant.

Extra verò ad temperandum humorum acrimoniam & viſcerum calorem multum prodeſt balneum aquæ dulcis manè ante prandium vſurpatum, & inſeſſus in decocto violarum, nymphéæ, lactucæ, maluæ, ſolani, ac linimenta & vnguenta ſupra *de intemperie* renum calida & ſicca propoſita, renum, pubis & perinæi regioni illita.

Licet & per ſiphonem emulſionem quatuor ſeminum frigidorum majorum, vel decoctum ſeminis maluæ cum aqua violarum, nymphéæ aut ſimili, acrimoniam humorum temperante in veſicam iniicere.

Eadem ferè curandi ratio eſt, ſi pituita ſalſa vrinæ admiſceatur, eámque acriorem reddat. Pituita enim ejuſmodi ſæpius per purgantia, ſed mitia euacuanda, ad quam rem inprimis vtilis eſt terebinthina. Temperat etiam acrimoniam humoris ſerum lactis caprinum cum ſyrupo roſarum & violarum propinatum.

Danda ſimul opera, vt ſi ab vrinæ acrimonia ſtranguria ortum habeat, æger ſubinde mingat, ne ſi diutius vrina in veſica contineatur, eam exulceret, in quem finem aqua dulcis calida butyro recenti parum ſalſo condita exhiberi poteſt.

Si pus ab hepate vel renibus, vel aliunde ad veſicam tranſmiſſum ſtranguriæ cauſſa ſit, detergentia medicamenta vſurganda, vt ſerum lactis cum ſacchraro roſarum & alia, quæ ad vlcera illarum partium ſupra ſunt propoſita.

Si à cereuiſia recenti & non ſatis defecata ſit ſtranguria, nonnulli ſolum ſeuum candelæ vmbilico inungunt. Commoda eſt & nux moſchata ſumpta. Alij cochlear oxymelitis exhibent. Alij decoctum foliorum ribes nigræ. Vtilis eſt & potus vini Hiſpanici vel maluatici.

Si verò non vrinæ cauſſa, ſed ob veſicæ morbos accidat ſtranguria, curatio ad eos morbos dirigẽda, & vlcus modo ſupra propoſita curandum, lapis remouendus, aliáque veſicæ vitia conuenienti modò corrigẽda.

Si à veſicæ refrigeratione ortum habet ſtranguria, calefacientia adhibenda, diagalanga, theriaca, Mithridatium, aurea Alexandrina. Extra verò pecten inungendus oleo rutaceo, vel emplaſtrum ex maſtiche, thure, caryophyllis, cinamomo, ruta, abſinthio, mentha, ac ſtyrace calamita imponendum.

Si per conſenſum vicinarum partium excitetur ſtranguria, illarum partium morbi conueniente modo curandi, & inprimis hîc ſunt vtilia fomenta, inſeſſus, & alia topica, quæ ſimul dolorem mitigant.

Diæta.

Diæta. Inprimis verò in ſtranguria curanda multum valet diætæ ratio. Et quidem ſi ab vrinæ acrimonia fiat ſtranguria, plus ferè poteſt in ea mitigandâ diæta, quàm medicamenta, ſi nimirum exhibeantur alimenta, quæ nullo modo ad generationem acrium & ſalſorum humorum faciunt, ſed eos potius temperant, ac mitigant. Vtilis inprimis hic eſt ptiſana hordeacea & lac; modò corpus ita ſit diſpoſitum, ne in ventriculo corrumpatur; vt & cremor & cibi ex amygdalis dulcibus non rancidis parati, oua item recentia, carnes boni ſucci & facilis coctionis. Potus ſit vinum album, dulce, non tamen potens, vel decoctum hordei, glycyrrhizæ, paſſularum. Vitanda inedia. Res quoque reliquæ non naturales ita ſint comparatæ; vt acrimoniam humorum temperent, & ad earum collectionem non faciant. Ideóque aluus ſemper aperta ſeruanda. Ita & animi affectus nimij vitandi: Vt & laborioſa exercitatio, vigiliæ nimiæ, & omnia, quæ acrimoniam humorum intendere poſſunt. Si ab aliis cauſſis ſtranguria proueniat, diæta medicamentis ſupra propoſitis reſpondeat.

QVÆSTIO.

An ſtranguria etiam à frigiditate & imbecillitate veſicæ excitetur?

Plurimi quidem etiam inter ſtranguriæ cauſſas referunt veſicæ imbecillitatem, ob quam etiam ab exigua vrinæ copia moleſtiam percipiat, & vt ſe ea liberet, frequẽtem ejus expulſionem tentet. Eámque imbecillitatem ab intemperie frigida deducunt, in quam facilè delabantur ſenes, quibus propterea etiam iſta affectio ſit familiaris, ſæpe tamen vno vini hauſtu curetur. Verum enim verò facilè quidem concedo, ab intemperie frigida ſtranguriam excitari poſſe, & ſenibus eſſe familiarem. Verum hoc in quæſtione eſt, quâ ratione frigiditas ſtranguriam inducat, an imbecillitatem veſicæ inducendo, & retentionem lædendo, an vero alio modo. Ab imbecillitate veſicæ fieri ſtranguriam credibile non eſt. Fieret inde potius vrinæ profluuium, non verò vrina guttatim, & quidem cum dolore, emitteretur. Euſtachius Rhudius equidem, vt doloris etiam hîc cauſſam reddat, ſtatuit, inæqualem intemperiem, & quidem non ſolum frigidam, ſed & alias, duplici modo ad ſtranguriam inducendam concurrere, primò vt inæqualem, eáque ratione eſſe dolorificam, cum veſica membranoſa ſit; deinde quatenus veſicam imbecillem reddat, & ita naturam ad crebram excretionem ſtimulet. Verum ſi ab intemperie eſſet iſte dolor, in tota veſica perciperetur, quod non accidit in ſtranguria. Magis vero conſentaneum eſt, cum omnes partes, etiam quæ excrementa continent, peculiarem vim ea ſuo modo alterandi habeant, etiam veſicam vrinam aliquo modo alterare calore ſuo inſito: qui, ſi debilitetur à frigore, vrina vitioſam qualitatem induit, quæ veſicam poſtea ſtimulat, & dolorem in ea excitat. *An ſtranguria à frigiditate veſicæ excitetur?*

CAPVT V.

De Dyſuria & vrinæ ardore.

Cognatus affectus ſtranguriæ eſt Dyſuria, vrinæ difficultas, ſeu mictio cum dolore: & quidem ita cognatus, vt qua ratione mictio cum dolore, ſeu vrinæ difficultas à ſtranguriâ & cognatis affectibus differat, pauci ſatis clarè explicent. Equidem vrinæ difficultas, ſeu dyſuria etiam ſæpe ſumitur pro mictione imminuta, de qua ſupra egimus, cùm vrina vel parcior, vel tardius, quàm par eſt, redditur: verum illa neceſſariò non habet dolorem conjunctum. Ideóque hîc ſaltem dyſuriam pro actione deprauata ſumimus, & mictione cum dolore: Atque ita clariſſimè hæc diſtingui poſſe putamus, ſi mictio imminuta à deprauata diſtinguatur; etſi interdum vtraque conjungatur. Primo enim interdum vrina paucior, quàm par eſt, redditur, quæ mictio imminuta eſt, poteſtque eſſe cum dolore, vel ſine dolore. Stranguria verò duobus modis vitioſa eſt, quod ſcilicet vrina continuò, ſed guttatim ſaltem redditur, & quod ſimul dolor adeſt. Difficultas *Ardor vrinæ.*

verò vrinæ, de qua hoc capite agimus, & à mictione imminuta & à stranguria differt: à mictione imminuta quod ea in eo consistit, quod vrina paucior, quã par est, redditur, dolorem verò necessario coniunctum non habet: In vrinæ vero difficultate non necessario pauca fluit vrina, dolor verò semper est coniunctus. A stranguria verò, quod quidem etiam dolor adest, sed vrina non guttatim fluit, verùm sine interruptione & sæpe in debita quantitate. Atque hoc vitium Medici posteriores plurimi etiam ardorem vrinæ vocant, cùm inter mingendum tantus dolor percipiatur, ac si res ardens vel ignis per meatum vrinæ transiret, siue vrina copiosè fluat, siue non copiosè. Si verò saltem cum difficultate vrina reddatur, sine dolore, ad *caput* 3. & mictionem imminutam pertinet. Si quis tamen ardorem vrinæ & dysuriam seu difficultatem vrinæ discernere velit, erit differentia saltem secundum magis & minus, quod scilicet in ardore vrinæ dolor est magnus, vt ardere quasi æger videatur.

Caussæ.

Caussæ. Caussæ autem dysuriæ & ardoris vrinæ sunt omnes, quæcunque continuitatem colli vesicæ aut meatus vrinarij soluere, seu dolorem inter mingendum excitare possunt, Accidit hoc cùm vrina acris est per se vel per humorum acrium admixtionem. Inprimis verò hoc euenit, si ipse meatus vrinarius sit exulceratus. Tùm enim vrina etiam non admodum acris dolorem & ardorem in eo excitare potest. Hinc ardor vrinæ accidit, cum bilis vel pituita salsa vel humores adusti, vel pus vrinæ admiscetur, vel cum cibi acres, vel medicamenta, inprimis purgantia sunt assumpta, vt & venena, quæ vesicam exulcerandi vim habent, inter] quæ præcipuè sunt cantharides; quæ peculiarem vesicam lædendi potestatem obtinent. Idem quoque Mercurius præcipitatus præstare potest, de quo historiam habet Forestus, *lib.* 25. *obseru.* 37. Sæpe etiam materia alba & lactea quasi cum vrina copiosè emittitur, & mictionem ardentem, & quidem sæpe tanta copia excernitur, vt vbi subsidet, dimidia pars matulæ repleatur; & talis vrinæ mictio sæpe satis diu continuatur. *Materia alba & lactea ardorem vrinæ excitans.*

De eius generatione alios aliter sentire noui; ac scio, quosdam eam pro pure in renibus genito habuisse. Verùm si toti renes in pus resoluerentur, non posset tanta eius copia, quanta interdum aliquot septimanas singulis diebus excernitur, inde suppeditari. *Quomodo generetur? An sit pus?*

Ego in ea sum sententia, prouenire illam materiam à cruditate & vitiata concoctione primo quidem ventriculi, deinde etiam, cum error coctionis primæ non possit corrigi in secunda, hepatis, qua chylus, & postea etiam sanguis crudus relinquitur, neque à partibus salsis & tartareis, quæ in prima coctione separari debent, mundatur, quæ postea à renibus attractæ, & ad vesicam transmissæ dolorem inter mingendum pariunt, & præcipuè in fine coctionis, dum aliquid eius materiæ collo vesicæ & extremitati meatus vrinarij adhærescit, pertinacius. Atque in eã sententiam eo sum adductus, quòd vir quidam Doctus, qui per aliquot septimanas ardore vrinæ laborabat, & vrinam quidem, satis copiosam, sed tali materia alba ita refertam, vt dimidium vrinalis occuparet, emingebat cum maximo dolore, & variis adhibitis remediis nihil leuaminis sentiebat, tandem solius vini maluatici potu curatus fuit. *Authoris sententia.*

Calculus quoque in vesica latens vbi inter mingendum ceruici vesicæ alliditur, dolorem inter mejendum excitat.

Tandem etiam à semine in masculis ardor vrinæ excitari potest, cum illud vel loco, in quo continetur, motum, verùm non eiaculatum, sed in ductu, per quem eiici debet, hærens, acrimoniam acquirit, meatumque nonnihil arrodit, vel cum corrumpitur & malignam qualitatem acquirit, id quod in lue venerea accidit.

Verum hic inquirendum, quod ab Autoribus præteriri video, qui fiat, quod vrina, quę cum dolore emittitur, nunc copiosè, nunc parcè & stillatim, quod fit in stranguria, saltem emittitur, & quæ ardoris vrinæ & stranguriæ, ratione caussæ sit differentia. Memini enim non solum virum illum, cuius modo mentionem feci, sed & alios quosdam vrinam satis copiosè cum summo dolore emisisse. *Ardoris vrinæ & stranguriæ differentia ratione caussæ?*

Ego in ea sum sententia, differentiam esse præcipuã in loco affecto, atque in stranguria, & cum vrina stillatim excernitur, sphincterem præcipuè affici, qui ab acrimonia vrinæ stimulatus, sese quidem aperit, vt vrina emittatur, molestiam tamen & dolorem inter meiendum percipiens, vt eam effugiat, sese constringit, continuo tamen iterum lacessitus iterum laxatur, atque ita vrina sæpe, sed guttatim exstillat. Vbi verò caussa hæret in meatu vrinario, vrina quidem liberè transit, & satis copiosè redditur, sed cum dolore.

Pertinet ad caussas mictionis cum dolore coniunctæ & inflammatio partium vesicæ. quæ licet continuum dolorem coniunctum habet, is tamen exacerbatur, vbi vesica ad vrinam emittendam contrahitur, & ab vrina exitum quærente inflammatio comprimitur. *Partiũ vesicæ inflãmatio.*

Signa Diagnostica.

Signa. Ipse dolor ab ægro facilè percipitur, qui etiam de eo conqueritur. Caussæ vero signis discernendæ sunt. Patent autem ferè ex iis, quæ hactenus dicta sunt, & inflammationis vesicæ, vlcerum, calculi signa antea sunt proposita, & vrinæ prauæ qualitates, vt & pus vel semen corruptum facilè innotescunt.

Prognostica.

Prognostica. 1. Ipsum malum quidem per se non lethale est, cum molestia tamen coniunctum, & pro diuersitate caussarum nunc facilius nunc difficilius curatur.

2. Ardor vrinæ si diu durat, vesicam tandem, eiusque collum exulcerat.

3. In senibus decrepitis difficulter curatur.

4. Si accidat, quod sæpe fit, simul vrinæ suppressio, malum redditur periculosius.

5. Qui à veneno est vrinæ ardor, rarò curatur.

Curatio.

Curatio. Tota autem huius mali curatio in caussæ amotione consistit, quæ qua ratione institui debeat, ex antecedentibus patet. Ad materiæ euacuationem etiam hæc potiuncula commoda est.

℞. *Sebesten, iuiubar* an. num. x. *fol. maluæ* M. ß.
Coq. in aq. hordei simplici.
In colatur. s. q. dissolue *cassiæ extractæ* ʒ. x.
Adde *syr. violarum* ℥. ß. M.

Ipsum tamen symptoma quod attinet, si dolor sit vehemens & vires deiiciat, dolorem lenientia sunt vsurpanda, & quidem quæ exhibentur, simul caussæ resistere plerunque possunt, vt *syrupus violarum*, *decoctum maluæ, althéæ, iuiubarum, sebesten, glycyrrhizæ*, *seminum* 4. *frigid. maiorum*, *amygdalar. dulcium, & harum emulsiones*, quibus, si ardor sit vehementior, *semina papau. albi*, *hyoscyami*, *grana & trochiscos alkekengi* addere licet.

Vt ℞. *Sem. psyllij* ʒ. vi. *cydonior.* ʒ. iii. *quatuor frigidor.* an. ʒ. ii. *papau. albi* ʒ. i. ß
Conquassentur, & cum *aqua maluæ* extrahatur mucilago, quæ cum *aqua hordei* exhibeatur, vel etiam in meatum vrinarium iniiciatur.

Vel ℞. *Sem. quatuor frig. maior. mundat.* an. ℥. ß. *gũmi Arabici, tragacanth.* an. ʒ. j. ß. *sem. portulacæ, papau. albi*

albi an. ʒ.iij. *santali rubri* ʒ.j.ß. *sem.hyoscyami albi* ʒ.j.
Cum *mucilagine sem. psyllij* fiant trochisci drachmæ vnius pondere. Datur vnus mane & ante cœnam.

Vel ℞. *Grana sebesten.* num.x.
Infundantur in *aq. destillata solani* & mane exhibeantur. Vtilis est & contra ardorem vrinæ *aqua florum fabarum* ℥.viij. mensurâ hausta.

Extra vero vsurpanda *oleum amygdalar. dulcium, violarum, nymphéæ, papaueris*, quibus pubes & perinæum inungenda. Vel fiat fotus & insessus ex *decocto maluæ, althéæ, parietariæ, florum chamameli, capitum papaueris*, vel etiam ex hisce medicamentis parati clysteres in anũ iniiciantur. In meatum vrinarium etiam infundatur *lac recens mulctum* vel *oleum ex amygdalis dulcibus recens expressum*, vt & *emulsio seminum melonum, papaueris*. Si dolor valde vrgeat, etiam ad narcotica, vt *theriacam recentem*, & *Laudanum Opiatum* accedere licet.

Si à veneno sumpto sit ardor vrinæ, sicut Monachis illis apud Leonellum Fauentinum, *Practic. Medicinal. cap.*70. accidit, qui ranas comederant, exhibeatur *cassiæ extractæ* ℥.j. in *aqua maluæ* dissoluta. Postea exhibeantur *aquæ maluæ* ℥.x. cum *iulebi violarum* ℥.iij. Verùm periculosum hoc malum est, ideoque simul alexipharmaca exhibenda.

Si à cantharidibus sit ardor vrinæ, *lac* exhibendum, *mucilagines sem. maluæ, althéæ, cydoniorum, psyllij, emulsiones sem. papau. lactucæ, & frigidor. maior. grana halicacabi, gummi Arabicũ, tragacantha, syr. violar. nymphéæ, papaueris.*

CAPVT VI.

De Mictione Inuoluntaria & vrinæ incontinentia.

Mictio inuoluntaria. AD deprauatam mictionem pertinet & ea vrinæ excretio, cum homini præter voluntatem non opportuno loco & tempore expectato vrina effluit; id quod dupliciter fieri potest, *Duplex.* vel vigilantibus, cum præter voluntatem, & facultate expultrice ferè non, aut parum concurrente, vrina sponte effluit, vt homo id ferè non animaduertat, id quod apoplecticis, paralyticis & aliis quibusdam accidit; vel dormientibus in quibus etsi quoque nescientibus vrina profluat, tamẽ tùm desiderium mingendi concurrit, & proculdubio imaginationi offertur stimulus ille vrinæ; in hoc saltem vitium est, quod homo tum in somno ita sese moderari & facultati motrici imperare non potest, vt vrinam loco & tempori magis conuenienti retineat. Qui duo affectus vt sunt distincti: ita etiam distinctas quaſdã caussas habent.

Caussa.

Caussa. Caussa nimirum inuoluntarij vrinæ profluui, quod & vigilantibus & dormientibus accidit, est vitium sphincteris vesicæ, qui relaxatus & imbecillis redditus est, vt sese contrahere nequeat, & orificium vesicæ claudere, vnde vrinæ exitus ferè semper patet, & inuitis etiam ac nescientibus effluit. Neque enim aliam vrinam retinendi facultatem habet vesica, quam hunc orificio præpositum musculum, qui id claudit, & vrinam retinet, donec ex arbitrio hominis laxetur.

Quænam autem sit caussa imbecillitatis & resolutionis sphincteris vesicæ supra *cap. primo* dictum. Solet tamen etiam vrina interdum præter voluntatem reddi, cum abdominis musculi valde conuelluntur, vt vrina ob eorum constrictionem, ventrisque compressionem ex vesica quasi propellatur. Ob eandem ferè caussam etiam interdum grauidis in vltimis mensibus vrinæ incontinentia accidit, vt & iis, qui tumorem habent supra vesicam, idque ideo procul dubio, quia musculus vesicæ ab vtero fœtu distento, vel tumore comprimitur & vellicatur.

Vbi hoc occurrit dubium, quomodo ex eadem caussa & vrinæ incontinentia & suppressio fieri possit. *Quomodo vrinæ incontinentia & suppressio ex eadẽ caussa fiat?* Scribit enim Hippocrates, *in Coacis*: quibus incogitanter vrina procidit, & pudenda retrahuntur, de spe depositi sunt. Et ibidem; ex refrigeratione interceptio vrinæ pessima. Verùm sciendum, dum vrina ex refrigeratione supprimitur, solum facultatem sentientem affici, ita vt, vrinæ stimulum non percipiat: si verò non solùm sensus afficitur, sed & facultas motrix ita impeditur, vt musculum contrahere non possit, fit inuoluntarium vrinæ profluuium.

Si verò per somnum saltem hoc fiat, per vigilias verò nil tale obseruetur, equidem & tum in musculo illo vesicæ orificium claudentis aliqua est imbecillitas à frigida & humida intemperie proueniens, sed non tanta vt homo, si velit, vrinam continere non possit: ideoque ad imbecillitatem somnus profundior accedat, necesse est, & quasi quædam negligentia, & homo per somnum ab vrina stimulatus non cogitet, lectum vrinæ reddendæ commodum locum non esse. Vbi enim vrinæ ea copia in vesica collecta est quæ hominem seu copia seu qualitate stimulare ad excernendum possit, si homo profundius dormiat, & ad imaginationem irritationis sensus perueniat, facultas expultrix, nisi à ratione expulsio impediatur, ad expellendum insurgit, & præcipuè si sphincter sit debilis, vrina profluit. Quò multum etiam facit consuetudo, ob quam caussam infantes noctu sæpius lectum commingendo huic intempestiuæ mictioni quasi assuescunt, vt postea etiam adultis familiaris maneat.

Nonnulli non solum labefactatam facultatem caussam incontinentiæ vrinæ ponunt, sed & coactam, dum scilicet vrina sui copia vel impetu in musculum vesicæ agat, eumque comprimat sua grauitate, & ad apertionem quasi cogat, quamuis voluntas non vocet ad illam. Verum hæc caussa commodius refertur ad objectum & nimiam stimulationem. Vrina enim copiosa ideo statim excernitur, quia facultatem expultricem irritat, neque accidit hoc sine voluntatis imperio.

Signa Diagnostica.

Affectus hic ipse per se satis notus est: caussæ verò ex ægri relatione, & iis quæ præcesserunt, facilè innotescunt. *Signa.*

Prognostica.

Prognostica. I. Vrinæ præter voluntatem profluuium, quod accidit vigilantibus, nunc facilius, nunc difficilius curatur pro caussarum, à quibus illud pendet, grauitate. Etenim quod à musculo vesicæ ab externa caussa refrigerato accidit, non ita difficulter curatur. Et omnino si cerebro & spinali medulla sese recte habente accidit vrinæ profluuium, de salute & restitutione non desperandum. Quod vero spinali medulla affecta vel vesicæ musculo vulnerato accidit, difficilius curatur, imo plerunque incurabile est.

II. Vrinæ verò incontinentia, quæ infantibus & pueris accidit, plerunque etiam sine medicamentis ætatis progressu corrigitur; cùm non solum corpus siccius euadat, & musculi robustiores fiant, sed etiam verecundiæ & pudoris magis rationem habeant. Et propterea inter dormiendum magis cauti & solliciti sint.

III. Nonnullos tamen, etiam adultos, ac inprimis si poculis dediti sunt, hoc vitium ad mortem vsque comitatur.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Curatio in eo potissimũ consistit, vt morbus & caussa, ob

ob quam sphincter læditur, tollatur. Quapropter si musculus ceruicis vesicæ resolutus sit, ei malo occurrendum, vt supra *capite primo* dictum, & qualitas, quæ resolutionis caussa est, per contraria medicamenta corrigenda.

Inter alia autem remedia commendatur Diacyminum, thus è vino potum, calamintha & mentha cum vino ante cœnam pota, guttur galli, gallinæ, vel caponis tostum cum aqua vel vino, de quo Solenander, *sectione 4. consil.* 11. proponit medicamentum paratu facile, quo ipse in artis operibus felicissimum Virum cum iuramento prosperè in hoc affectu Romæ vsum obseruauit Doctorem Gisbertum Hollandum Medicum. Is accipiebat guttur galli, vrebat, vt non consumptum, sed tostum exiccatumque teri posset, exhibebat puluisculum sub noctem ante cœnam cum vino rubello adstringente, aut haustu dilutissimæ poscæ, idque aliquot diebus reiterabat. Quod remedium, siue manifesta siue occulta qualitate id præstet, procul dubio huic malo succurrit musculum vesicæ roborando. Laudantur & testiculi leporis combusti.

Vel ℞. *Thuris, mastich. corallior. rubr. spodij* an. Drac. ii. *cubebar. caryophill. macis, cardamomi, cyperi, piperis longi, zingib. guttur. gallinac.* an. Drach. i.

F. Puluis, qui vel solus sumatur, vel ex eo cum mica cydon. fiat Electuarium, aut cum *sacch. albo* Rotulæ.

Vel ℞. *guttur. gallinac. tosti* Vnc. sem. *cineris erinacei* Drach. iii. *agrimon.* Vnc. sem. *thur.* Drach. ii.

F. Puluis, cuius Drach. i. exhibeatur hora vna ante cibum cum vino albo vel jure gallinæ.

Vel ℞. *Ocul. cancri, nucleor. persicor. flor. hyperici, vesic. apri* an. Drach. ii.

F. Puluis.

Vel ℞. *Vesica apri tosti & puluerisati, guttur. gallinac. gummi Arabici* an. Drach. j. *rad. pimpinellæ macis* an. Drach. sem.

F. Puluis.

Extra vero pecten & perinæum foueatur spongiâ imbutâ decocto folior. menthæ, absinthij, rosar. rubrar. balaustior in vino parato, aut fiat ex his plantis balneum. Vtiles etiam sunt thermæ sulphureæ & aluminosæ, vel inungatur locus oleo absinthij, masthichino, menthæ, nardino, aut applicetur cataplasma è plantis modo enumeratis paratum. Vel imponatur hoc cerotum.

℞. *Thuris* Vnc. i. *ladani mastiches, spodij cupular. glandium* an. Drach. iii. *ligni aloes, cinamomi* an. Dra. i. *styrac. calamit.* Drach. ii. *succi menthæ* Vnc. iv. *ceræ* q. s.

F. s. a. Emplastrum.

Curatio verrucarum & vrinæ incontinentia, Henr. ab Heer.

¶ [Iuuencula quædam, vt refert Henr. ab Heer, *obs.* 14. cui in primo partu obstetrix inepta vesicam lacerauerat, in vrinæ incontinentiam incidit. E cujus continuâ destillatione labia pudendi & nares exulceratæ sunt, tótque ibi verrucæ natæ, vt vix duabus manibus capi potuissent. Verrucas istas curauit & abstulit magmate illo ex antimonio crudo & mercurio sublimato, æqualibus partibus mixtis, è quo butyrum antimonij destillari solet. Ne verò effluxus vrinæ continuus curationi obstaret, siphonem argenteum vesicæ immisit, & parti quatuor digitis latis exstanti lagenam, quæ vrinam exciperet, alligauit. Mulier hæc iterum grauida feliciter peperit. Tandem etiam ab vrinæ incontinentiâ liberata est consilio Cingari, sacculo collo appenso, in quo erat puluis bufonis viui in noua olla vsti. Expertus est idem remedium Henr. ab Heer, in quodam Mercatore Leodiensi, qui ob malè extractum calculum vesicæ etiam vrinæ incontinentiâ laborabat, & res feliciter successit, & hic quoque ab vrinæ incontinentiâ liberatus est. Cuilibet illud medicamentum experiri licet, vt ex pluribus obseruationibus de veritate constet.]

In specie autem ij, qui noctu in lectum mingunt, vesperi parùm bibant, & imprimis à vino diuretico abstineant, vt & omnibus aliis cibis, potu, & medicamentis, quæ vrinam ad vesicam facilè mouent, ne facultas expultrix irritetur.

Diabetes.

Etsi verò inter symptomata ista, quæ circa mictionem accidunt, rarus ille affectus Diabetes dictus referri possit: tamen cum à plerisque Medicis inter affectus renum recenseri soleat, neque etiam vesica quicquam mali in eo patiatur, supra inter affectus renum *part. 7. sect. 2. cap. 2.* eum explicauimus.

CAPVT VII.

De Vrina rubra, cruenta & nigra.

Vrina colorata p. n.

EMingitur etiam sæpè vrina colore præter naturali prædita. De coloribus autem istis ex professo *de Vrinis* Medici tractant, quos & ego secutus in Institut. *lib. 3. part. 1. sect. 3. cap. 2. & 5.* de iis egi.

Vrina Rubra.

Rubra.

Vt autem ea, quæ de vrina rubra in *instit.* dixi hîc non repetam, saltem de eâ vrinâ rubrâ hîc aliquid addendum, quæ à cruditate fit, de qua pauci scripserunt. Facit autem ejus mentionem Galenus, 1. *ad Glauc. cap.* 7. dum signa quotidianæ febris recenset, vrinasque in quotidianis vel albas & tenues, vel crassas & turbulentas, vel rubras esse scribit. Notatu verò dignû est, quod de vrina rubra monet Dodonæus, in *obs. medic. cap.* 31. vbi docet, vrinas rubras mingi non solùm in morbis calidis, vt febribus ardentibus, & tertianis, partiúmque internarum inflammationibus, sed non rarò jecinore ac ventriculo per diuturnos & longos morbos cum refrigeratione debilitatis. Referétque historiam viri quinquagenarij, qui à Quartanâ, quâ menses quatuor aut quinque laborauerat, in Lienteriam incidit, & cruda deiecit, ac nullo febrili calore restante vrina admodum rubebat: se verò nulla harum habitâ ratione, sed ad cruditatem respicientem, vt consuleret ventriculo & jecinori, per præsentem quartanam debilitato, victus rationem calefacientem & resiccantem instituisse, vinúmque exhibuisse generosissimum ac potens, quale Hispanum. E medicamentis vero diagalanges, diatrion pipereon, & ejus generis similia, quibus tantum profecit, vt concocta apparerent excrementa, & vrinæ color remitteretur, ac similis sanorum redderetur. Cum verò æger jam sanum se esse existimans secretò cereuisiam bibisset, mox vrinæ color iterum in ruborem multum intensus, manifestè ostendit, ex ventriculi cruditate & refrigeratione vrinam quandoque tingi, ac valde rubicundam reddi. Cum ergo à cereuisia abstineret, vrinæ mox iterum sanorum similes euaserunt.

De hoc etsi pauci Medici aliquid monuerint; tamen in praxi sæpe id obseruare in promptu est, in iis, qui ex quartanis conualescunt, & præcipuè qui ad scorbutum dispositi sunt. Quamprimum enim pisces, vel alium cibum crudiorem & coctu difficilem sumunt, mox vrinæ rubræ & quasi splendentes apparent, victûs verò ratione in meliorem mutata, ad naturalem colorem redeût.

Quænam verò caussa huius coloris sit, rationem reddere difficile est. Neque enim est cruentus color, sed talis, qualis in febribus ardentibus apparere solet. Neque tamen à bile, quæ tunc non abundat, sed potius à crasso & crudo humore prouenit. Si quod mihi videtur, dicendum, puto id, quod in Instit. *loc. alleg.* dictum, etiam hîc locum habere posse, nimirum non solum à bile vrinam tingi colore aureo, sed & à sale ruffo, sicut lixiuium à sale impuro tingi videmus, vt coloris ruffi appareat. Et, vt Chymicorum vocabulis & stylo hâc de re loquar, si vêtriculus ipse bene sese habeat, nec error aliquis externus objecti ratione accidat, partes sulphureæ & tartareæ crassiores in vêtriculo & intestinis

sepa

separantur,& per aluum excernuntur, vnde chylus fit purior, vt postea in hepate partes ejusmodi tartareas & sulphureas, quæ vrinam tingere possunt, separari opus non sit. Si verò ventriculus sit debilis, & inprimis si ventriculo debili talis cibus offeratur, quem satis coquere & elaborare non possit, non rectè fit partium excrementitiarum in ventriculo separatio, sed chylus impurus & feculentus generatur, qui ad hepar delatus,multa talia excrementa suppeditat, quæ vbi à sanguine separantur, & ad renes feruntur, vrinam tali colore ruffo tingunt. Imò in scorbuticis vrina sæpe non solùm rubra est & splendet,verum etiam, vbi turbatur, rubrum sedimentum, & pulueri laterum simile quid subsidet.

Tale ergo si quid in vrinis appareat,non statim calor hepatis,vel febris aliqua accusanda,sed diligenter omnia perpendenda. Et si nulla caloris vel febris adsint indicia,ad ventriculum respiciendum,& an is sit debilis, vel cibus coctu difficilis assumptus sit,considerandum. Ac si tale quid animaduertatur,ventriculus calefaciendus, cibúsque & potus frigidus cum calido permutandus,& pro ceruisia vinum bibendum, vt supra ex Beniuenio dictum.

Vrina Cruenta.

Cruenta. Vrina cruenta fit à sanguinis è vasis suis elapsi admistione. Verùm caussæ, ob quas è vasis suis sanguis effluit,multæ sunt;neque etiam semper ex vno loco effluit. Potest enim è renibus effluere; potest à partibus aliis, vt hepate, ad renes mitti;potest etiã è vasis infra renes, vreteribus scilicet, vesica,membrísque genitalibus effluere.

Primò enim in renibus potest aliqua vena aperiri, vase aliquo à vehementi corporis motu, vt equitatione, casu, saltu, aut ponderis grauioris eleuatione aut gestatione rupto;vel osculis vasorum in renibus laxioribus,ipsisque renibus debilioribus redditis. Imò nonnunquam natura sanguinem in corpore abundantem per hæc loca expellit. Ita refert Aretæus,*lib. 2. morb. diuturn. cap. 3.* nonnullos per circuitus quosdam sanguinẽ mingere,& si nihil sanguinis effluxerit, capitis dolore vexari,oculorum aciem hebetari,tenebras iis obuersari, vertiginem pati:inde alios in comitialem morbum incidere, alios aquæ inter cutem simile quid pati, alios morbo atræ bilis aut neruorum resolutione tentari. Ab acrium etiam ciborum vsu renum vasa interdum aperiuntur, sicut Matthæus de gradibus, *ad nonum Rhas. lib. 2. cap. 18.* refert, juuenem quendam post allij esum largum,multum sanguinis eminxisse.

Secundò sanguis iste,qui emingitur,non proximè à renibus prouenit,sed ab hepate,eóque vel imbecillo,vt sanguinem retinere, sibique assimilare nequeat, vel etiam sanguine grauato, vel vase ejus aliquo quacunque de caussa aperto.

Tertiò idem accidere potest, si vreteres à calculis transeuntibus vulnerentur, seu vesica & pudendæ partes vulnerẽtur,exulcerẽtur,vel corũ vasa laxentur, sicut post nimiã Venerẽ interdũ vrina cruenta emingi solet.

Signa Diagnostica.

Signa. Si à sanguine tingatur vrina, non splendet,habetque colorem, qualis aqua ferè, in qua recens mactatorum animalium caro abluitur.

Cuius autem partis,renumnè,aut alterius vas apertum sit,& qua de caussa,signis discernendum,idque facilè cognoscitur, si symptomata præsentia, & caussas, quæ præcesserunt,consideremus. Si enim nulla renum affectorum signa adsint, contrà in aliis partibus dolor, grauitas,vel alia symptomata percipiantur, iis affectis vrinam cruentam reddi indicio est, & contra si partes omnes reliquæ sint saluæ & in renibus aliquis morbus deprehendatur, ab iis prouenire vrinam cruentam,colligendum. Vas ruptum esse,ex eo colligitur,quod sanguis copiosus, isque purus & floridus redditur, & quod equitatio diuturna ac vehemens, vel alius motus violentus, ictus, lapsus ab alto, saltus,ponderis grauis eleuatio,aut gestatio,vel vulnus præcessit, percipitúrque dolor in parte affecta.Idem accidit,sanguisque floridus excernitur,si ab humore acri vas aliquod erosum est. Discernitur tamen à priori caussa,quod sanguis minore copia excernitur,& præsertim in initio, vbi planè exigua copia emingitur, postea verò aucta erosione majore copia. Quod si à διαπηδήσει & rarefactis saltem venarum tunicis sanguis emingitur, vrina leuiter colore rubro tincta est. Reliqua signa ex iis, quæquæ supra de renum morbis dicta sunt,patent.

Prognostica.

I. Si vrina cruenta per διαπήδησιν & rarefactionem venarum in renibus emingitur, malum minus periculosum est, & adstringentibus medicamentis adhibitis facilè curatur,præcipuè si malum adhuc recens sit. Sicut & ea,quæ ab erosione mictio accidit, periculo vacat,si sit recens. *Prognostica.*

II. Si verò malum jam inueteratum sit, metuendum,ne æger contabescat,vel hepatis calore debilitato æger in cachexiam vel hydropem incidat.

III. Si copiosè sanguis emingatur, metuendum est,ne in vesica subsistens periculosam vrinæ suppressionem, vel putrescens & prauam qualitatem induens alia praua symptomata excitet.

IV. Si ex pudendis sanguis effluat,minore cum periculo coniunctum est.

V. Si ex vesica vulnerata sanguis profluat,periculosum malum est,vt supra dictum.

Curatio.

Curatio ad caussam, à qua symptoma hoc pendet, dirigenda. Nimirum si vasa sint laxata,adstringenda; si erosa,occludenda;si rupta,consolidanda,siue id factum sit in renibus, siue in aliis partibus. Si sanguinis copia malo originem dederit,sanguis detrahendus. *Curatio.*

Principio ergo si vel à sanguinis copia malum ortum habeat, vel vas aliquod amplum ruptum vel erosum est,vena in cubito aperienda.

Medicamenta quod attinet, ea cùm in relaxatione tùm in erosione vel ruptione vasorum sint adstringentia, vimque condensandi, obturandi, & consolidandi habentia. Exhibeantur ergo medicamenta è rosis rubris,myrto,plantagine,consolida,bursa pastoris, equiseto,polygono,acacia,hypocistide, millefolio flore albo,quod hic vtilissimum est; Terrã sigillatã, bolo Armeno, lapide hæmatite, coralliis,trochiscis de spodio, terrã sigillatã,trochiscis Gordonij.

Extra applicetur Vnguentum Comitissæ, Emplastrum Diaphænicum frigidum,contra rupturam,atque alia è modò dictis medicamentis parata.

Si à vesica sanguis excernatur,vel pudendis, eadem medicamẽta exhibentur,simulq; in vesicã iniiciuntur.

Ad sanguinem autem concretum in vesica dissoluendum exhibeatur oxymel cum decocto radic. rubiæ tinctor. asparagi, vel mumia in iis dissolutã. Eadem in vesicam iniiciantur.

Diæta.

Cibi sint boni succi & adstringentibus mixti & conditi, vel etiam viscidi & glutinosi. Vinum sit rubrum, austerum,aquâ chalybeatã temperatum. Abstineat verò æger à cibo & potu ac medicamentis acribus,diureticis, aperientibus. Venus vitetur, motus item nimius corporis,& in quiete æger detineatur. *Diæta.*

Vrina

Vrina nigra.

Nigra. Vrinæ nigræ in Instit. *loco allegato* tres caussas esse diximus, nimirum humorem melancholicum vrinæ admixtum, bilem atram, & caloris natiui in venis extinctionem. Ad primam caussam referri etiam possunt medicamenta humorem melancholicum in liene mouentia, & per vrinam euacuantia, cuius exemplum habet Actuarius, *de iudiciis vrinarum, lib. 2. cap. 20.* Et Crato, *in Consil. medic. à Scholtzio collectis, Consil. 174.* scribit, se dedisse laboranti ictero nigro lapidem bezoar, ægrumque minxisse tam nigra, quam atramentum est, meliusque habuisse. Ipse etiam sæpe ab ægris scabie, hypochondriacâ affectione & aliis melancholicis morbis laborantibus vrinam nigram sine damno, imò cum commodo emissam vidi. Et notatu dignum est, quod Antonius Valletius, *in exercitat. ad cap. 40. Hollerij de morbis internis*, scribit de quodam Viro religioso, cui ter aut quater in anno, maximè vere & autumno ineuntibus, lien intumescebat, cum dolore hypochondrij sinistri, ac subliuidus toto corpore fiebat, sensimque deterius habebat, sed tandem vrinis nigricantibus emissis per quinque aut septem dies pristinam sanitatem recuperabat, idque ipsi per annos vndecim aut quindecim accidisse scribit. Ita etiam refert Valleriola, *in comm. ad lib. de constit. artis med. Galeni*, quendam cum lienis apostemate laboraret, planeque moribundus haberetur, crisi sub vigesimum diem factâ, admirandam vrinarum nigrarum, attamenti instar, copiam ad libras 12. excreuisse. Idemque in Quartâ etiam sæpius obseruauit; quod & ab aliis factum.

Itaque si ex humoris nigri admistione vrina nigra fiat, euacuatio humoris nigri promouenda; quam ad rem imprimis vtilis est fumaria, & alia diuretica simul humori melancholico dicata.

Quod verò Hippocrates vrinas nigras lethalis morbi indicium esse scribit, eæ intelligendæ sunt, quæ à caloris natiui νεκρώσει & extinctione proueniunt.

CAPVT IX.

De Rebus alienis per vesicam excretis.

Res alienæ per vesicam excretæ. VEsica equidem vrinæ excernendæ saltem dicata est. Interdum tamen accidit, vt etiam res aliæ præter naturam ex ea excernantur. De sabulo, & calculo iam antea dictum est. Vermiculos etiam & alia animalcula ex ea eiecta fuisse, supra è Cardano, *comm. ad aph. 76. lib. 4.* Scoliographo, *ad cap. 50. lib. 1. Hollerij de morb. internis*, Montuo, *lib. 4. cap. 10. Anasceues morborum*, Paræo, *lib. 19. cap. 3.* dictum. Membranulas nerueas multiformes ab vrinæ detentione cum sanie sine fœtore & febre emictas vidit Fumanellus, vt refert, *cap. 4. tract. de morb. in viis vrinæ.* Andernacus *Dial. primo de balneis & aquis medicat.* scribit, concionatorem quendam pituitam quandam adeò viscosam & longam, vt intestinum quoddam videretur, per vesicæ canalem reddidisse, antea miris doloribus excruciatum. Piscium vesiculis similia corpuscula cum vrina excreta fuisse, vidit Marcellus Donatus, vt *de hist. med. mirab. lib. 4. c. 29.* refert, & quendam incredibili quantitate multis mensibus pituitam lentam corruptam eminxisse, aliámque cum intolerabili cruciatu aliquot diebus pituitæ partes, veluti crystalli aut gelatinæ globulos, pellucidas eminxisse, Scholiographus, *ad cap. 50. lib. 1. Hollerij de morbis internis* refert. Frustula etiam radicum apij, semina item anisi & alkekengi cum vrina ejecta fuisse, supra *de Diabete* dictum. Fungi frustula per vesicam reiecta scribit Nicolaus Florentinus, *serm. 4. tract. 4. cap. 29.* & Alex. Benedictus, *lib. 3. Anat. cap. 13.* Pilos quoque cum vrina reiectos fuisse, supra dictum.

Et rei huius etiam notabilem historiam refert Guil. Fabritio, quam Cl. Dn. D. Gregorius Horstius, *sectioni quinta Epistolar. Medicarum* inseruit. Fuit nimirum fœmina quædam Bernensis, quæ octennium dolore ventris & lumborum correpta vrinam nunc sanguinolentam, nunc purulentam & turbidam, pilis plurimis rufis & oblongis refertam non sine dolore maximo quotidie excernebat. Quæ curata fuit ab eodem Fabritio clystere sequente iniecto tertio vel quarto quoque die.

℞. *Rad. alth. maluæ* an. Vnc. ij. *melissæ, artemis. origani, malvæ, althææ*, an. M. ij. *flor. sambuci, meliloti, chamæmeli*, an. M. j. *sem. anisi, carvi, seselios* an. Drach. ij. *fœnugræci, lini* an. Vnc. j.

Incidantur & manipuli duo coquantur in aq. ℔ ij. ad remanentiam ℔ j. in quâ dissolue.

Bened. laxat. Drach. iij. *olei aneth. chamæmel.* an. Vnc. j. *butyri recent.* Vnc. j. ß. *vitellos ouor.* ij. F. Clyster.

Corpus per interualla euacuauit sequenti potiunculâ.

℞. *Rad. fœnicul. cichor. polypod.* an. Drach. ij. *herbar. scabiosæ, melissæ* an. P j. *cuscutæ, flor. cordial. genistæ Hispanicæ* an. P ß. *sem. sesel. fol. senæ* an. Drach. j. ß.

Coq. ad *remanentiam* Vnc. ij.

In quibus dissolue *bened. laxat.* Drach. j. ß. *diacarthami* Drach. j. *syr. laxatiui compositi cum rhabarb. agarico & sena* Vnc. ß. *aq. cinamom.* Drach. iij.

Misce.

Fiat Potio.

Renes sequenti linimento inunxit.

℞. *Vng. rosar.* Vnc. ij. *ol. amygd. dulc. lilior. albor.* an. Vnc. j. Misce.

Ex prædictis radicibus, herbis, floribus & seminibus pro Enemate præscriptis etiam sacculos parauit; quos aquâ coctos ventri & perinæo applicandos curauit. Plura hâc de re vide in eadem Epistolar. D. Horstij sectione.

Guilielmus Fabricius, *cent. 4. obs. 53.* refert, grauidam quandam corpus quoddam membranosum ex vesica ad pugni magnitudinem, molle tamen & lubricum, & quod in maximas & tenuissimas membranas extendi poterat, excreuisse.

Quod si tale quid accidat, ad morbos & caussam, à quibus generantur, respiciendum, & corporis euacuatione præmissâ ea exhibenda, quæ humores vitiosos & similia in vesica abstergunt, & vrinam mouent.

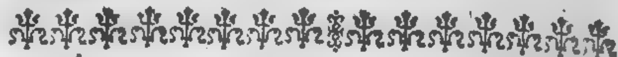
Fernelius quoque, *lib. 6. patholog. c. 11.* scribit, abscessum ani etiam visum esse, interdum in vesicâ penetrat, ac tùm micturo crepitum è pudendo, perinde, atque è podice, atque etiam fecis nonnihil vrinæ permistum prorupisse. *Crepitus per vesicam excreti.* Cuius rei etiam alia duo exempla recenset Schenckius, *lib. 4. obseru. 22.* *Feces.* Quidam enim cùm laborasset vlcere fistuloso ani, eóque admodum calloso, & vlcere penis sanioso simul teneretur, ex eodem pene crepitum veluti ventris cum fœtore emittebat. Alij verò tubicini ob virulentam ex lue Venerea stranguriam intempestiue suppressam exulceratio suborta est, & eousque progressa, vt, vitiatis circumsitis partibus, tandem etiam anum & vesicam eroserit, quô factum, vt ventris crepitus per penem etiam emiserit. Sicut & *obseru. seq.* aliquot exempla eorum, qui clauso ano nati per penem excrementa alui eiecerunt, recenset. Ita etiam refert Guilielmus Fabricius, *cent. 1. obs. 75.* fœminam quandam Geneuensem filium peperisse, qui, clauso ano, excrementa per ductum vrinarium, simul & vrinam excernebat. Verùm cum tandem excrementa induréscerent, nec per ductum illum angustum amplius permeare possent, inflatus est venter, exorta est febris, aliáque symptomata, ita vt decimo septimo ætatis die è vita discesserit. Aperto cadauere inuentum est intestinum rectum ad natum fundo vesicæ.

CAPVT X.

De vrinæ per aliena loca excretione.

Vrinæ excretio per aliena loca. TAndem ad symptomata, quæ circa vrinæ emissionem contingunt, pertinet vrinæ per aliena loca excretio. Infantem annos duos natum vidit Amatus Lusitanus, vt *cent. 2. cur. 21.* refert, cui ab ortu glans perforata non fuit, nec vestigium aliquod in ea, vbi foramen esse debebat, apparebat, qui tamen ad radicem penis prope testiculos foramen habuit, per quod lotium non guttatim fluebat, sed directè emanabat. Platerus, *in obs. pag. 792.* refert nobilem quendam Capitaneum præter foramen in glandis media anteriore sede secundum naturam formatum aliud quoque subtus, circa glandis radicem & præputij exortum ab ortu habuisse, per quod micturo vrina deorsum ferebatur, ita vt, nisi caueret, se commacularet, & semẽ quoque per idem emittebat. Puellã quoque, ex loco, qui est infra pectinẽ, paulum supra vuluam vrinam reddidisse, nullis interim apparentibus signis atque indiciis, vnde illa naturaliter profluere deberet, scribit Antonius Beniuenius, *cap. 90. de abd. morb. & sanat. causs.* & *cap. 7.* refert cuiusdam Pauli Bonini filium, qui glande colis clausa natus paulò in eam meatu patefacto vrinam reddidisse. Cuidam obstructa vesicæ ceruice vrinã affatim, tanquam emictione, ex vmbilico in multos menses profluxit: idque circa tumorem, citra vllam aquæ in abdomine collectionẽ, & citra valetudinis offensam, vt scribit Fernelius, *lib. 6. de part. morb. & symptom. cap. 13.* Caussa huius rei fuit, quod recens in lucem edito malè vinctus vmbilicus nunquam coaluit, atque hinc semper nonnihil stillauit. Puellam etiam quandam, cui cùm suppressa fuisset vrina per multos dies, tandem eam per vmbilicum profudisse, Bartholomæus Cabrolius vidit. Vesicæ abscessum per perinæum erupisse, è quo vrina reddebatur, scribit Fernelius, *loco allegato.* Dodonæus, vt *ad cap. 78. Beniueni de abd. sanat. & morb. causs.* refert, vidit per foramen in perinæo ab vlcere ceruicis vesicæ nato vrinam excerni. Vrinæ per sinistræ natis vlcus transudantis historiam ex D. Iacobo Sutero refert Schenckius, *in obseru.* Militem per femur, vesica ea in parte sclopeto vulnerata, vrinam emisisse, scribit Fallopius, *de vulneribus capitis, cap. 12.* Puerum quendam duodecimum annum agentem, cùm vrinam septimo iam die non redderet, propterea quòd concretum quid ex pituita & sanguine vrinæ ipsius canaliculos obstruxerat, eam tandem ex ano euacuasse, Antonius Beniuenius, *de abd. morb. causs. & sanat. cap. 7.* narrat. Vrinam per vulnus circa sedem inflictum excretam fuisse scribit Galenus, *de loc. affect. cap. 1.* Et talia exempla alia plurima passim occurrunt. Illud verò præ cæteris notabile est, quod annotauit Platerus, *lib. 3. obs. pag. 735.* Puellæ cuidam annos natæ tredecim, cùm aliquandiu copiosè minxisset, vrinam subitò suppressam esse, atque tunc aquam serosam ex aure dextra adeo affatim cœpisse effluere, vt vna vice mensuræ duæ sæpe emanarint, idque dies aliquot. Huic Medicus quidam diuretica exhibuit, atque simul etiam terebinthinam, post cuius vsum plus quàm quaterdecies minxit, sed subitò iterum vrina restricta aquaque illa ex aure denuo fluere cœpit, vt spatio 24. horarum mensuras aliquot excreuerit. Puella interim, vt scribit, bene habita, de nullo alio affectu conquerebatur. Cum capiti applicarentur oxyrrhodina ad repulsionem, & lotiones fierent pedum, ac iterum terebinthinam sumpsisset, denuò vrinam reddidit, primò magna copia, remittente aurium hoc fluxu, postmodum verò naturaliter, nec quicquam mali inde passa est.

Verùm talia symptomata cum vel morbos à primo ortu contractos, vel alios incurabiles sequantur, de ratione ea tollẽdi dicere aliquid opus nõ est. Quâ ratione tamen Iohannes Langius fistulam in perinæo, per quam vrina reddita fuit, curauerit, supra *de fistulis vesicæ* dictum.

LIBRI TERTII
PARS IX.

DE MEMBRORVM GENITALIVM in viris præter naturam affectionibus.

PROOEMIVM.

CVM homo sit mortalis, neque indiuidua perpetuò durent; & nihilominus rerum Conditor sapientissimus species conseruari & perpetuas esse iusserit; ita vt in locum vnius decedentis alius succedat: per generationem, vt alia animalia, ita etiam hominem conseruari voluit, & propterea ipsi peculiaria organa dedit, in quibus semen, futuri fœtus materia, generetur, conseruetur, ac retineatur, tandemque cum appetitu & voluptate maximâ in actu venereo emittatur, & à fœmina vtero suscipiatur, & in eo ex semine vtriusque parentis mixto fœtus formetur, ac suo tempore in lucem edatur. Organa autem generationis sua habet vir & fœmina. De fœminarũ generationis organis, & morbis ac symptomatibus quæ iis accidunt, agemus de morbis mulierum. *Hoc loco saltem de affectionibus præter naturam, quæ membris genitalibus in masculis accidunt, agemus. Sunt autem generationis organa in viris duorum generum, vnum genus ad seminis generationem & conseruationem facit, alterum ad eius eiectionem. In priori genere sunt testes, & ipsis adiectæ partes, in altero penis seu membrum virile. Vasa generationi & conseruationi seminis dicata sunt vasa præparantia, venæ scilicet duæ & totidem arteriæ, Parastatæ dictæ, vasa testibus incumbentia, testes, vasa deferentia, vesiculæ seminales, & prostatæ seu glandulæ seminales. An verò testes, an alia vasa semen generent, nonnulli in dubium vocant, & contra vulgatam opinionem testibus vim seminis generandi derogant; quod Physicis discutiendum relinquimus. Hoc saltem non prætereundum censemus, Recentiores, qui testes semen generare negant, eâ etiam ratione vti, quod in testibus semen non reperiatur. Verùm ratio hæc non magni momenti est. Neque enim omnia, quæ in viuente sunt, etiam in cadauere remanent, vt conspici possint. In viuentium verò testibus semen contineri, obseruauit Dodoneus, vt* cap. 39. Obseru. Medic. *refert. Cum enim cuidam testiculus eximeretur, & calens adhuc medius diuideretur, ex ipsius centro semen erupit. Cum verò testes vel intemperie, vel aliis morbis vix affici possint, quin parastatæ, & vicinæ partes simul afficiantur, de morbis membrorum genitalium in viris seminis generationi inseruientium acturi, partes eas communi testium nomine complectemur: Cum etiam medicamenta hisce partibus non separatim adhiberi possint, sed ob vicinitatem & connexionem omnes simul ab iis afficiantur. Si qui tamen proprij morbi hic occurrent, eorum etiam in specie mentionem faciemus. Habent enim & hæc corporis partes suam naturalem constitutionem, & non minora sapientiæ & omnipotentiæ Diuinæ in his partibus, quàm aliis, apparent indicia. Nam licet pudendæ hæ partes dicantur, & tanquam obscœnæ tegantur: tamen, vt rectè B. Ignatius,* ad Philippenses, *scribit, tunc demum aliquid est obscœnum, cum per scelus illud polluimus: cùm verò omne abest peccatum, nihil turpe censendum est; nihil mali eorum, quæ facta sunt, sed omnia valde bona. Et Augustinus hac de re* contra Iulianum capite 16. *scribit, Genitalia*

nitalia membra à Deo condita esse honesta & decora, sed per peccatum facta esse inhonesta, adeo vt iam tegantur. Ideóque ea hîc non vt peccatis contaminata, sed vt a Creatore sapientissimo artificiosissimè condita considerabimus, & quot modis à naturali illa constitutione deflectant, videbimus. Ac primò agemus de morbis testium, & scroti, deinde de morbis penis seu membri genitalis, tandem de symptomatibus, quæ circa generationem, & membris genitalibus accidunt.

SECTIO PRIMA.

De Morbis partium genitalium in viris, & primo de testium morbis.

CAPVT I.

De Testium intemperie.

Testium intemperies. TEstes in Viris variis morbis corripiuntur, intemperiei, interdum deficiunt, interdum abundant, interdum calculi in illis reperiuntur, interdum peccant magnitudine, patiuntúrque inflammationem, & tumoribus ac apostematibus corripiuntur; retrahuntur versus abdomen, vulnerantur, exulcerantur, cancro corripiuntur, de quibus ordine dicemus.

Caussæ.

Caussæ. Et primò quidem testes sæpe morbis intemperiei laborant, & potissimum frigida, atque eadem simul etiam vasa præparantia corripiuntur. Internæ caussæ sunt partium internarum, vt cordis, hepatis, renum intemperies. Partes enim hæ cum sanguinem & humores ad vasa genitalia & testes mittant, si intemperie aliquâ laborant, facilè eam testibus communicant. Externæ caussæ sunt aër, imprimis frigidus, qui testes facilè afficere potest. Cibus etiam & potus, vt & medicamenta, quæ excessum aliquem qualitatum habent. Vasa etiam spermatica alterat, & præcipuè calefacit, decubitus supinus, præsertim in lecto plurimis referto, equitatio nimia, gestatio onerum.

Signa Diagnostica.

Signa. Cognoscuntur autem intemperies testium primò à caussis, quæ præcesserunt, seu calefaciendi, seu refrigerandi, seu siccandi, seu humectandi vim habentibus. Qualis enim caussa præcessit, talem intemperiem inductam esse verisimile est. Postea ex effectis. Si enim testes & vasa seminalia sunt *calida*, adest propensio in venerem, & semen multum ac calidum generatur, testes ipsi sunt calidi, & venæ circa eos multo sanguine refertæ.

Si testes & vasa spermatica sunt *frigida*, exigua adest propensio in venerem, ac si intemperies sit magna, etiam nulla; adest corporis quædam inertia; testes sunt frigidi, semen est paucum, aquosum & crudum, & cum exiguâ vel nulla voluptate emittitur. Præcesserunt caussæ refrigerantes, vel etiam immodica & intempestiua Venus. Hinc qui ætate nondum maturâ veneri indulgent, eorum calor natiuus exhauritur, & partes genitales frigidiores redduntur, vt postea in prima senectute statim steriles reddantur.

Si *Humida* testium sit intemperies, laxitas in iis apparet, & semen nimis celeriter emittunt, à coitu tamen minus læduntur, quam qui siccam intemperiem eorum habent.

In *sicca* enim intemperie testium hæc omnia sunt contraria.

Et quia ad intemperiem testium cognoscendam maximè facit naturalis testium intemperies; cum partes eâ intemperie facilè corripiantur, ad quam naturalem inclinationem habent: signa intemperiei testium è Galeno subiungere libet. Ita autem ille, *Artis medic. cap. 45. & seqq.* Temperaturarum verò, ait, testiculorum calida quidem ad venerem procliuis, & masculorum generatrix, & fœcunda, celeritérque genitales partes obsepit pilis, simul autem circumiacentes attingit partes. Frigidior verò contraria efficit. Et humida quidem multo & humido semine abundat; sicca paucum, & modicè crassum generat semen; calidior verò & siccior, & crassissimum semen habet, & fœcundissima, ac celerrimè ab initio protinus ad coitum animal excitat, & his genitales partes citissimè hispidæ fiunt, atque omnes, quæ circumstant, supra quidem vsque ad regiones, quæ ad vmbilicum sunt, infra vero vsque ad media femora. Petulca igitur est & ad libidinem prona huiusmodi temperatura, statim verò satiatur & offenditur. Si autem humiditas caliditati coniungatur, hirsuti quidem tales minus, plus verò semine abundant, non tamen plus cæteris appetunt, sed minori detrimento præter modum venereis indulgent. Quod si satis excreuerint & caliditas & humiditas, non sine detrimento à venereis abstinent. Si verò frigidiorem & humidiorem temperiem testiculi habuerint, partes circumpositæ glabræ sunt, & tardè rem veneream exercere incipiunt, neque proni ad actum huiusmodi sunt, aquosum verò & tenue ipsis semen, & parum fœcundum, & fœminatum generatiuum, vel omnino non generans. Frigidior verò & siccior temperatura similis quidem in reliquis est ante dictæ, crassius verò in ipsa semen existit, atque omnino paucum.

Prognostica.

1. Intemperies equidem testium ex se mortem non inferunt; cum etiam citra hominis interitum exscindi possint: ad generationem tamen multum faciunt, & alia incommoda afferunt. Frigiditas enim & siccitas testium sterilitatis caussa est, caliditas verò cum ad venerem nimis stimulet, à bonis meditationibus animum abstrahit, & vel infelicis vitæ, vel intempestiuæ senectutis causa est. *Prognostica.*

2. Corrigitur autem facilius caloris excessus, quàm frigoris, qui & plus damni affert, & caloris natiui defectus difficulter curatur.

Indicationes & Curatio.

Intemperies calida testium medicamentis refrigerantibus curatur, cùm internis tum externis. Exhibenda medicamenta è *lactucâ, violis, rosis, nymphæa, endiuia, portulacâ, papauere, sem. frig. maj.* syrupi scilicet conseruæ aquæ, emulsiones ex his paratæ. *Indicationes & Curatio.*

Extra scrotum & partes vicinæ foueantur *aqua vel succo lactucæ, endiu. violar. vmbil. Ven. portulacæ,* vel inungantur *ol. rosar. violar. nymphææ, vng. rosac.* vel imponantur *folia recentia violar. nymph. viticis & vitis.*

Diæta medicamentis respondeat. Aër sit frigidior; cibus ac potus frigidus, ptisana nimirum, & alij cibi condiantur lactucâ, endiu. cichor. aceto, succo citri, limon. granat. Abstinendum à vino aut nonnisi ὀλιγοφόρον vel aquâ dilutum bibendum.

Frigida intemperies testium curatur calidis internis & externis. Interna sunt *Betonica, calamintha, maiorana, leuisticum, saluia, radices asparagi, eryngij, petroselini, fœniculi, dauci, sem. anis. fœnic. erucæ, napi, vrticæ, cicer. rub. pistacia, nuclei pini, nux mosch. Indica, caryophylli, cinamomum, piper,*

cubebæ & ex his parata medicamenta. Inter quæ sunt *speo. aromat. rosat. caryophyllat. diasatyr. diambra, diamoschum dulce.*

Externa medicamenta ex iisdem parantur, & propterea testes fouendi sunt decocto modò enumeratarum plantarum facto in vino generoso vel Hippocratico, vel inungendi *ol. nard. costin. nuo. mosch. caryophyll. macis, cinam. de piper. de formic. ex pistaceis, moscho, ambra, zibetho,* quod & solum illitum testes potenter calefacit.

Victus ratio sit calida, Aër sit calidus, testésque à frigore externo pannis, pellibus, aliísque tegumentis defendantur. Cibi sint boni succi & multi nutrimenti, moderatè calidi & humidi, oua sorbilia, carnes boni succi. Si sint medicamentosi, testibus familiares & amici sint, quales sunt fœnic. anethum, apium, cicéres rubri, bulbi, cepæ, rad. napi: & quidem herbæ commodius virides adhuc vsurpantur; siccæ enim plus quàm oportet calefaciunt & siccant. In secundâ mensâ dentur pineæ, pistacia, auellanæ. Corpus moderatè exerceatur.

Si *humida vel sicca* intemperies in testibus deprehendatur, corrigitur ea medicamentis humectantibus & siccantibus, qualia è calefacientibus & frigefacientibus modò propositis facilè eligi possunt.

CAPVT II.

De Testium numero vitioso, & calculis in iis repertis.

Testium numerus vitiatus.

TEstes numero duo sunt secundum naturam, vnde etiam δίδυμοι dicuntur. Aliquando tamen nulli, aliquando pauciores, aliquando plures reperiuntur. Qui testiculis carent, Eunuchi dicuntur: quorum alij ita nati sunt, alij excisione testium tales facti, & quidem alij in pueritia statim, alij grandiores iam facti.

Aliqui vnum saltem testiculum habent, & quidem alij ita nati sunt, aliis alter excisione ademptus est, id quod interdum in hernia fieri solet.

Contra compertum, quosdam tres testiculos habuisse, idque nonnullis familiis proprium est, & singularis libidinis argumentum. Agathocles, Siciliæ Tyrannus, à Timæo τριόρχης dictus est, vt refert Cæl. Rhodigin. *antiq. lect. lib. 24. cap. 4.* Idem scribit, *ibidem,* Bergomi in familia illustri Coleonum multos habere tres testiculos, & Franc. Philelpho totidem fuisse; & Fernelius, *lib. 1. patholog. cap. 8.* refert, se nouisse tertium testiculum omnibus quibusdam familiis superabundasse. Tertium etiam testiculum in quodam libidinis immoderatæ obseruauit Montuus, vt *cap. 37. tom. 4. Anasceu. morbor.* scribit: & in puero Typographi cuiusdam tertium testiculum se vidisse refert Scholiographus, *ad cap. 62. lib. 1. de morb. intern. Hollerij*; & Forestus, vt *lib. 27. obs. 15. in scholio* refert, nouit ciuem Antuerpianum, qui tres testiculos habebat & valde luxuriosus erat.

Talia autem vitia ipsis sensibus patent. Et quidem testium defectus virilitatem masculis adimit: vnum tamen testem habentes generâsse, compertum; qui verò tres testiculos habent, libidinosi sunt. Et cum vitia hæc vel ab ipsa natura proueniant, vel arte inducta sint, curationem non suscipiunt, aut ea non necessaria est.

Lapides in testibus.

Lapides in testibus.

Tophos in testiculis interdum reperiri scribit Paulus Æginета, *lib. 6. cap. 63.* Et Monspelij in cadaueris cuiusdam disectione testiculos lapillis plenos inuentos fuisse Gesnerus, *de fossil. lib. cap. 11.* scribit. Reperit quoque Fel. Platerus lapidem in testibus, vt alij quidam, quorum obseruationes collegit Schenckius, *lib. 4. obseruationum.* Generantur autem tales calculi procul dubio, cum serum impurum, & calculo generando aptum sanguini, qui seminis materia futurus est, permiscetur, & cum eo ad testes defertur, ibique in lapidem coagulatur.

CAPVT III.

De Testium magnitudine vitiosa, inflammatione & tumoribus aliis.

TEsticulos & mammas aliis vtrosque, aliis alterutrum duntaxat immodicè increuisse refert Galenus, *lib. de diff. morb. cap. 9.* Quod vitium si naturale sit, corrigi vix potest. Si tamen testium nimis increscentium magnitudinem minuere velimus, epithemata imponantur ex succo vel aqua plantaginis, rosar. semperuiui, cydoniorum, aceto rosac. *Testium magnitudo vitiata.*

Contra interdum præter naturam testes planè contabescunt, cuius rei exemplum affert Vidus Vidius, *lib. 11. de curat. membrat. cap. 2.* de monacho quodam in agro Barcinonensi, cuius testes, etsi in adolescentia moderatam magnitudinem à natura essent adepti, nihilominus processu temporis, ob votum castitatis inuiolabiliter ab eo multis annis obseruatum ferè penitus contabuerant, vasáque spermatica eiusdem adeo exaruerant, vt cum eius cadauer post mortem secaretur, exsiccatorum neruorum seu durorum ligamentorum potius imaginem præseferent. *Testium tabes.*

Inflammatio testium.

Præter naturam verò testes variis modis intumescunt; inflammantur enim: & aliis tumoribus corripiuntur. *Inflammatio testium.*

Caussa.

Et primò inflammationem quod attinet, testes, vt aliæ corporis partes, interdum inflammantur, sanguine ad eos præter naturam confluente: id quod accidit, vel sponte eò ruente sanguine, vel ex percussione aut collisione, equitatione dura, aut ab alia causâ externâ sanguinem attrahere potente eò attracto. Et quidem testes nunc soli inflammantur, nunc simul scrotum, de cuius inflammatione postea dicetur. *Caussa.*

Signa Diagnostica.

Cognoscitur autem inflammatio testium, quod testis, quam secundum naturam, est tumidior & durior, dolor in eo percipitur, & præcipuè si digitis prematur, adest rubor atque calor. Quæ omnino, si scrotum simul inflammatur, sunt manifestiora. Febris etiam plerumque adest. *Signa.*

Prognosticum.

Malum hoc est non contemnendum; cum testes non ad speciei conseruationem sint necessarij, iísque valde læsis facultas generatrix lædi soleat, sed etiam interdum gangræna succedere soleat. Plerumque tamen ea scrotum facilius, quàm testes corripit. *Prognostic.*

Indicationes & Curatio.

Testium inflammatio secundum communes aliarum partium inflammationis curandi leges & ipsa curanda. Nimirum sanguis, qui ad ipsos præter naturam fluit, repellendus, intercipiendus, reuellendus; deinde qui influxit discutiendus, aut si suppuratio prohiberi non possit, ea promouenda. *Indicationes & Curatio.*

Principio ergo statim sanguinis vena in cubito sectâ

reuel

reuellendus. Postea etiam venæ, quæ in poplite vel malleolo est partis affectæ, aperienda.

Licet quoque post venæsectionem altero die cucurbitulas cum scarificatione coxis ad deriuationem imponere.

Si etiam alij humores, præcipuè biliosi, in corpore peccant, qui forsan fluxui sanguinis occasionem præbent, & ij euacuandi.

Simul statim repellentia adhibenda, testésque inuoluendi cataplasmate, ex farina hordei, fabar. pulu. rosar. rubr. mirtyll. balaust. coctis in vino rubro vel aq. chalyb. addito ol. rof. & myrtillorum.

Vel epithema imponatur ex succo vel aqua rosar. plantaginis, mucilag. sem. psylij, cydonior. cum aqua rosar. extractâ, cum ol. rosac. & cerussa mixtis.

Quæcumque autem medicamenta testibus applicentur, ligatura semper versus superiora tendat, vt testes minus dependeant. Ita enim fluxus ad locum affectum minus fiet.

Ad intercipiendum verò sanguinis fluxum ad latus pubis, vbi venæ & arteriæ ex abdomine ad testes & scrotum tendunt, intercipiens & defensiuum medicamentum imponendum, ex far. hord. rosar. rubr. bolo mastiche cum aqua rosar. & albumine oui; vel vnguentum Comitissæ, vel emplastrum ad herniam.

Temporis progressu repellentibus ad dolorem leniendum admisceantur digerentia, fiántque linimenta ex ol. rosac. vnguento popul. dialthæa, & ol. chamæmelino.

Tandem ad digerendam materiam vsurpetur sem. lini, fœnigræc. flor. chamæmeli, meliloti, vt ex aliarum inflammationum curatione notum est.

Ad testium inflammationes etiam commendatur verbena recta in ol. cocta, vini particula adiecta. Laudatur & cataplasma ex fabâ Ægyptia decorticata cocta & cum melle mixta. Vt alterum ex pane cum ol. & aqua, interdum etiam cum mulsa paratum. Vtile etiam est diachylum cum ol. rof. subactum.

Aëtius hoc ceratum commendat.

℞. *Cera, resina pini, ol. aneth. narcisci* an. Vnc. x. *Cymini, fimi asini pilas* iij.

Fimum asini torrefactum cribrato cyminúmque admisceto, deinde cera liquefacta & alia admisceantur.

Si dolor valde vrgeat, leniendus refrigerantibus & laxantibus.

Vt ℞. *Malu. violariæ, solani* an. M. j. *furfur.* pug. ij.

Coquantur & parti applicentur.

Vel ℞. *far. hord.* Vnc. ij. *sem. lini, fœnigraci* an. Vnc. j. *malua, bismalu. ad mollitiem coctar.* an. M. ß. *pingued. porci, ol. viol.* an. q. s.

F. Cataplasma.

Si hæc non sufficiant, cataplasmate ex foliis hyoscyami coctis & contusis vtendum.

Si inflammatio in suppurationem conuertatur, ea adiuuanda, & abscessus maturus manus operâ aperiendus, tandémque mundandus ac consolidandus aliorum tumorum more.

Inflatio testium.

Inflatio testium. Testes etiam aliquando intumescunt, & inflantur sine febre, flatibus crassis eos distendentibus.

Curatur autem inflatio testium per medicamenta flatus discutientia. Applicetur ergo testibus fimus columbinus cum far. fabar. & axung. porcina cum vino mixtis. Nonnulli folia hyoscyami ad inflationem testium & simul dolorem sedandum commendant. Alij origanum in aceto vel vino coctum & contusum, vel decoctum eius fomenti loco vsurpant.

Vel ℞. *Pulu. rad. althæa,* Vnc. ß. *far. fab. sem. lini, fœnigraci* an. Vnc. j. *cumini* Vnc. ß.

Coq. in vino & addito *ol. aneth.*

F. Cataplasma.

Vel ℞. *Pulu. flor. chamæmel. meliloti, far. fab.* an. Dr. vj. *stercor. caprini. bacc. laur.* an. Vnc. ß.

Cum *vino & ol. aneth.*

Misce.

F. Cataplasma.

Vel ℞. *furfur. tritici cribrati* M. ij. *far. fabar.* Vnc. j. ß. *pulu. sem. cumini* Vnc. ß.

Cum *vino dulci & ol. aneth.*

F. Cataplasma.

Tumores duri, frigidi & scirrhi testium.

Tumores testium duri, frigidi, & scirrhi. Non solùm autem inflammantur & inflantur testes, sed & aliis tumoribus corripiuntur, iisque etiam sæpe scirrhosis. Quod accidit, vbi humores in inflammatione non discutiuntur, neque etiam in pus mutantur, sed in testibus hærent, atque ibi indurantur; aut etiam aliàs frigidi & crassi humores ad testes fluunt, ibique indurantur.

Cognoscitur hic tumor & visu & tactu, éstque sine dolore, vel cum exiguo; ac sine calore & febre.

Testium autem tales tumores difficulter curantur. Pars enim hæc laxa est, & facilè excrementa suscipit, & recepta retinet in inuolucris illis, quibus testes teguntur.

Curantur verò, vniuersalibus præmissis, hi duri testium tumores emollientibus & discutientibus. Talia sunt, *rad. althæa, farina sem. lini, tritici, passula.* Commendatur & rad. lactucæ ex mulso cocta, aut cum farin. hord. & sem. lini ac fœnugræci mista. Vtile est etiam ol. amygd. amarar. irinum, anethinum, vng. dialthææ, Martiatum, emplast. diachyl. simpl. & comp.

Vel ℞. *far. fabar.* Vnc. j. *sem. lini* Drach. ij. *empl. diachyl. simpl.* Vnc. j. *ol. melilot.* Vnc. j. ß. *aneth. chamæmel. hyoscyam.* an. Vnc. j. *sem. cumini* Drach. j.

Coq. ad consist. ceroti mollior.

Vel ℞. *fol. caulium. hyoscyami* an. M. j. *ficus* num. v.

Coq. ad mollitiem, & per setaceum traiiciantur, quibus adde

Far. fabar. sem. lini, fœnigraci, pulu. flor. chamæmel. chamæmel. an. Vnc. ß. *adipis renum capra q. s.*

F. Cataplasma.

Vel ℞. *rad. mandrag. recent.* ℔. ß. *hyoscyam. & alkekengi* an. M. j.

Coq. in sapa ad mollitiem, & per setaceum traiiciantur, quibus adde *opopanacis* Vnc. j *cera parum.*

Misce ad formam emplastri.

Vel ℞. *Emplast. diachyl. simpl. & cum gummi* an. Vnc. j. *ammoniaci vel bdellij* Vnc. ß.

Quibus addere licet quoque semen & folia hyoscyami. Efficacissimum est hoc.

℞. *rad. Althæa, hyoschyami, halikacabi* an. M. j. *rad. mandrag. recent.* ℔ ß.

Coq. in s. q. sapæ & contundantur ac per cribrum traiiciantur.

Postea adde *opopanacis, bdellij, ammoniaci in vino liquator.* an. Drach. vj. *styracis* Drach. iij.

Atque addito *ol. melino* F. Cataplasma, aut *cera*, emplastrum; quo medicamento, nisi scirrhus testium emolliatur & discutiatur, frustra alia tentantur.

Si in pus talis tumor mutetur, pus non diu in teste relinquendum, ne eius substantiam corrumpat & vlcus insanabile vel gangrænam excitet. Ideóque commodissimum est, testem tum exscindere.

Sunt & alij testium tumores, de quibus postea, *cap. 7.* inter herniæ species dicetur.

CAPVT IV.

De Situ testium mutato.

Situs testium mutatus. Testes etiam situm quandoque quasi mutant, & nimis penduli fiunt: quod fit interdum ex nimia equitatione, interdũ ex natatione in aquâ frigida, interdum ex

ex materia frigida ligamenta, à quibus pendent, seu cremasteres laxante; quod accidit in morbis grauioribus & virium debilitate; ac testes penduli virium debilium sunt indicium.

Corpus, si opus sit, conueniente modo purgandum, & postea exsiccantia calida, si ab humoribus frigidis sit laxatio, non solum testibus & pubi, sed & ossi sacro imponenda, ex saluia, betonica, maiorana, primula veris & similibus.

Interdum contra testes versus abdomen retrahuntur, vt bubonocelen quasi mentiantur. Interdum etiam planè in abdomine reconditi sunt. Idque nonnullis naturale est & nullo modo curari potest.

Interdum quoque accidit hoc ab inflamatione ligamentorum aut distentione neruorum. quod vbi euenit, emollientia & laxantia vsurpentur.

CAPVT V.

De Vulneribus, Vlceribus, Cancro & gangræna testium.

Vulnera testium.

Testium vulnera. VVlnerantur interdum testes: quod sanè periculo non vacat ob grauia, quæ subsequi solent, symptomata. Ita refert Matthæus Glandorpius, *in speculo chirurgico, obseru.37.* Iuueni cuidam dextrum testiculum frameâ transactum fuisse, vt in maximam auctus fuerit molem, & dolor ac deliria successerint.

Easdem curandi Indicationes & leges habent testium, vt aliarum partium, vulnera.

Iuuenis cuius modò facta est mentio, curatus fuit, vena tali incisâ (potest etiam primum in brachio, si opus sit, vena aperiri) & clystere iniecto, testiculus etiam, vt & totum scrotum cum pene & pectine, inunctus fuit oleo rosaceo, & impositum cataplasma digerens ac roborans, adhibitúmque emplastrum diapalma.

Vlcera testium.

Testium vlcera. Interdum post inflammationem relinquitur vlcus in testibus: nonnunquam & scroti vlcera testibus communicantur.

Sunt autem hæc vlcera valde periculosa, vtpote in loco humido, & sæpe in cancrum abeunt, aut in gangrænam terminantur.

Vt verò, si possibile sit, rectè curentur, primò corpus conuenienti modo purgandum: deinde vlcus mundandum vnguento Apostolorum, adiecto vnguento Ægyptiaco. Lauandum etiam vlcus decocto rosat. balaustior. myrtillor. cum modico thuris in aq. plantag. & vino rubr. facto.

Deinde ℞. *Tutiæ prępar. minij, plumbi vsti, antimonij* an. Drach.ij.
Cum *ol.myrtin. & cera*
Fiat Vnguentum.
Vel vsurpetur istud Gordonij.

℞. *Litharg. ceruss. cadmiæ, acaciæ, cortic. granat. sang. dracon. tutiæ* an. Drach.ij. *aloës, sarcocollæ, thuris, aluminis* an. Drach.j.
Puluerisatis adde *ceræ & ol.q.s.*
Fiat vnguentum.
Vt postea vlcus carne claudatur,

℞. *Aloës hepaticæ, sarcocollæ, anethi combusti, thuris, lap. hæmatitæ* an. Drach. ij. *alumin. vsti, flor. æris* an. Drach ß.
Cum *ol.rosar.*
F. Vnguentum.

Cicatrix tandem inducatur vnguento de minio, vel alio conueniente emplastro.

Cancer testium.

Vlcera testium in cancrum sæpe abeunt. Habet eius rei historiam VVierus, *in obseruat.* talem. Iuuenis quidam Nobilissimus cùm ex intempestiua Venere & assiduâ equitatione testium debilitatem contraxisset, & præterea lue Venerea laborasset, in herniam varicosam & sinistri scroti tumorem incidit. Quam cùm chirurgi emollientibus curare tentarent, paucorum mensium spatio supra testem leue tuberculum, rubore aliquo tinctum, apparere cœpit, quo aperto nihil effluxit, nec vllum latentis in eo humoris indicium apparuit. In medicamentis ergo, quæ emollirent, putrefacerent ac pus generarent, perseueratum est, donec se ostentaret latens cancer, qui breui tanto furore efferbuit, vt ater teterrimo cum fœtore & frequenti sanguinis fluxu tumoris multam partem depasceretur atque exederet, ægróque tandem mortem afferret. Qui ante mortem valde deplorauit, quod VVieri consilio non esset obsecutus, qui suaserat, vt ab emollientibus, quibus cancer exasperatur, abstineret, & potius per leniter refrigerantia & exsiccantia incrementum mali prohiberet. *Cancer.*

Gangræna testium.

Tandem etiam testes ex inflammatione & vlceribus planè corrumpuntur, & gangrænam contrahunt. quod malum ferè lethale est, eiúsque rei exemplum habet Forestus, *lib.17.obs.6.* *Gangræna.*

CAPVT VI.

De Scroti morbis.

SCrotum, quod est testium receptaculum & externum tegumentum, & ipsum aliquos morbos patitur; præcipuè verò inflammatur, vulneratur, excoriatur & exulceratur, ac gangrænâ corripitur. *Scroti morbi.*

Inflammatio Scroti.

Inflammatione interdum corripitur scrotum, & quidem nunc solùm, testibus saluis, sæpissime testibus simul inflammatis. *Inflammatio.*

Caussæ inflammationis sunt eædem, quæ in testiculorum inflammatione sunt propositæ. Nonnunquam tamen etiam in febribus, & præcipuè malignis, inflammatio testium succedit, naturâ vitiosos humores eò detrudente.

Inflammatio autem hæc facilè patet. Scrotum in tumorem attollitur, adest durities, rubor & calor, dolor lancinans, qui leui contactu exasperatur, febris plerumque comes est.

Inflammatio scroti periculo non vacat. Cum enim sit in loco humido, facilè in gangrænam mutatur, vt postea dicetur.

Curandi ratio est eadem, quæ testium inflammatorum.

Vulnera Scroti.

Vulneratur etiam scrotum. Et si solum, testibus saluis, vulneretur, facile, vt alia vulnera, curatur. Si verò testes simul lædantur, curandum vulnus, vt *cap. præcedente* dictum. *Vulnera.*

Excoriatio Scroti.

Excoriatur interdum scrotum epidormide erosâ, quod infantibus sæpe accidit à lotio. Idem tamen & adultis ex eadem caussa euenit, si vrinam in lectum emittant. *Excoriatio.*

Curatur

Curatur in infantibus pompholygis seu nihili albi aspersione & linteis mundis ac siccis sæpe appositis.

Vel ℞. *Vng. de cerussſ.* Vnc. ß *lithargy.* Drach. j. *ol. rosac. parum.*

F. Vnguentum.

Vel myrtus arida subtilissimè trita & cribrata, adiecto thure vel myrrha aut lapid. calaminari, aspergatur.

Vlcera Scroti.

Vlcera. Exulceratur quoque scrotum, ab affluxu humorum acrium, vel post inflammationem; & quidem vel solum, vel cum testiculis.

Curatur autem iisdem remediis, quibus testium vlcera.

Gangræna Scroti.

Gangræna. Post inflammationem quoque interdum gangrænâ corripitur scrotum. Ita memini anno 1603. hîc ciui cuidam, qui febre maligna laborabat, subitò materiam ad scrotum detrusam fuisse, atque hinc eius inflammationem excitatam, eamque vnica die in gangrænam mutatam, totumque scrotum vsque ad abdomen eâ correptum fuisse: quod cum Cheirurgus sectione demeret, testiculi nudi conspiciebantur: qui tamen idoneis medicamentis adhibitis & gangræna sedata, carne à vicino abdomine succrescente obducebantur, vt testiculus vterque vna carne obductus pomi figuram referret. Vir hic diu vixit & senex euasit. Similem historiam ex D. Petro Holzheimio refert Glandorpius, *in Speculo Cheirurg. obseru.* 38.

Gangræna hæc non ita periculosa est, vt aliarum partium. Idoneis enim, quæ ad grangrænam solent, adhibitis medicamentis, natura ipsa circa abdomen putridum à sano separat, & quod corruptum est, facilè à cheirurgo demi potest.

CAPVT VII.

De Hernia & Scroti tumoribus.

Hernia Scroti. INsignis verò scroti morbus est, qui ab intestinis omentoque ex abdomine in scrotum delapso, vel flatu aut aqua in eo collecta, vel etiam carnea quasi massa in eo genita excitatur, scrotumque inde in tumorem attollitur. Tumores hos pro diuersitate caussarum, Græci, vt postea dicetur, nominibus distinguunt. Latini autem indecoro, sed communi herniæ nomine appellant, vt scribit Celsus, *lib.* 7. *cap.* 19. Herniæ enim Sabinorum lingua Saxa dicuntur: quod nomen proculdubio ideo hisce tumoribus scroti tribuitur, quod instar saxi duri sint. Etsi verò de Hernia propriè dicta supra, *part.* 2. *cap.* 6. vbi de situ intestinorum mutato tractauimus, egerimus: tamen hîc de eâdem, vt morbus & tumor est scroti proprius, etiam agendum. Ea tamen, quæ loco allegato dicta sunt, hic non repetemus. Equidem herniæ propriæ dictæ nomen præcipue ἐντεροκήλη, & ἐπιπλοκήλη, de quibus *loco allegato* actum, competit. Verumtamen aliis etiam scroti tumoribus idem tribuitur, & herniæ nomine etiam comprehenditur πνευματοκήλη, hernia ventosa, ὑδροκήλη, hernia aquosa, σαρκοκήλη, hernia carnosa, κιρσοκήλη, hernia varicosa. Etsi enim κήλη apud Veteres omnis tumor, quacunque parte esset, diceretur: postea tamen in specie vsurpari cœpit de scroti tumoribus modò dictis. Cum autem, vt dictum, de enterocele & epiplocele supra actum sit: restat iam, vt hic agamus de hernia ventosa, aquosa, carnosa & varicosa.

De πνευματοκήλη seu hernia ventosa.

Pneumatocele. Πνευματοκήλη seu hernia ventosa aut flatuosa est tumor flatulentus in scroto; & solet aliquando cum hydrocele, aliquando etiam sine eâ inuadere.

Caussæ.

Caussæ. Caussa eius continens sunt flatus; qui vel à vicinis intestinis & abdomine transmittuntur, vel ob debilem partis calorem in eo colliguntur; & omnia quæ ad flatus generandos faciunt, quæ alibi sunt explicata, etiam hic locum habent. Estque hoc malum pueris satis familiare.

Signa Diagnostica.

Signa. Cognoscitur pneumatocele, quod scrotum, & interdum etiam vnà testes, valdè distenduntur sine pondere & grauitate, flatusque, si manibus scrotum premitur, deprehenditur, & de loco in locum mouetur cum sono.

Prognosticum.

Prognosticū. Leuissima autem & curatu facilima est inter reliquas hæc herniæ species; cum flatus facilius, quàm aliorum tumorum in scroto caussæ, tollantur.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Curatur verò, vniuersalibus præmissis, & materia vnde flatus generantur, euacuatâ, flatus discutientibus remediis, iisdemque, quibus in colica à flatu vtimur, nim. flor. chamæmel, meliloti, ruta sem. cymini, carui, anethi, milij, bacc. lauri.

Corpore ergo euacuato talis clyster iniiciatur, præcipuè si flatus ex abdomine suppeditantur.

℞. *Rutæ* M. ß *flor. chamæmel. melilot. sem. anethi* an. M. ß. *carv. cumini, lini* an. Drach. ij.

Coq. Colat. ℞. ℔j. *electuar. bened. laxat.* Drach. j. *de bacc. laur.* Vnc. ß *ol. rutac. aneth.* an. Vnc. jß.

F. Clyster.

Deinde ventri toti imponatur sacculus ex floribus chamæmeli, meliloti, sem. milii, cymini, carui, anethi.

Exhibeantur etiam flatus discutientia, galanga, cyminum, caryophylli, theriaca, Mithridatium, aqua zedoariæ, flor. chamæmeli & alia, quæ in colica flatulenta exhiberi solent.

Ipsi verò scroto talis fotus adhibeatur.

℞. *Origani, calaminth. ruta, flor. chamæmel. melilot.* an. M. j. *sem. carui, cumin. anethi* an. Drach. ij.

Coquantur in vino pro fotu.

Postea inungatur scrotum *ol. ruta, chamæmel. anethino, cheirino, laurino, costino, sambucino.*

Vel imponatur cataplasma ex farina fabarum, lupinorum, sem. cumini carui, flor. chamæmel. meliloti.

Vel ℞. *Fimi vaccini* ℔ij. *sulph. viui, sem. cumini* an. Vnc. ij.

Misce & cum s. q. *melli & ol. anethin.*

Fiat cataplasma.

Vel imponatur emplast. è bacc. lauri vel meliloti.

In pueris autem & tenellis corporibus olea dicta sufficiunt cum aliquot guttis, aquæ vitæ; vel emplastra in olei dissoluantur.

Abstinendum à cibis omnibus, è quibus flatus generantur.

De Hydrocele, seu hernia aquosa.

Hydrocele. Hydrocele est tumor scroti ab aqua in eo collecta; & accidit hîc tumor frequentius cum hydrope Ascite, aliquando etiam sine eo. Colligitur autem aqua vel inter erythroidem tunicam, & darton dictam tunicam, vel extra ipsam, inter eam & pelliculas adiacentes, vel in propria pellicula continetur, atque hoc genus herniam in tunica superagnata vocamus. Aliquando verò

duplex hernia oboritur, cum materia aquosa & intra tunicam darton dictam, & in superagnata consistit, vt Aëtius, *tetrab. 4. serm. 2. cap. 22.* scribit. Et quidem aliquando solùm aquâ scrotum distenditur, aliquando etiam flatus coniunguntur, vt in hydrope quoque fieri solet. Interdum etiam carnosa quædam substantia circa vasa spermatica concreta aquâ tecta latet, quæ, scroto aperto, paulò post in cancrum malignum degenerat, cuius rei duo exempla recenset Guilielmus Fabricius, *cent. 4. observ. 65. & 67.* Vbi enim serosus humor acris est, venas capillares membranasque leuiter erodit, hinc pars illa sanguinis, quæ paulatim exsudat, in carnem concrescit, reliquum verò, quo serosum est, scrotum ita extendit, vt caro tactu explorari non possit. Idem etiam, *obseru. 65.* refert, iuuenem sibi oblatum fuisse, quem cùm ipse, & alij Medici ac chirurgi solum aquosa hernia laborare putarent, nihilominus cùm caustico scrotum aperuisset, præter aquam etiam carnem quandam & induratam materiam circa vasa spermatica inuenta fuisse. Etsi verò metueret, ne cancer suboriretur, tamen cum perpenderet ætatem iuuenilem, constitutionem corporis aliàs optimam & sanam, leniter emollientia & discutientia applicauit, è quorum vsu cùm malum non ingrauescere, sed potius duritiem decrescere videret, ad fortiora peruenit, & ita malum curauit.

Caussæ.

Caussa. Aqua autem hæc rarò in ipso scroto generatur, sed ex abdomine affluit, in quo iis de caussis, quæ in hydrope sunt expositæ, colligitur. Et licet interdum nondum hydrops adsit: tamen aliquid aquæ in abdominis cauitate colligitur, quæ sensim in scrotum descendit; etsi tanta eius copia nondum sit, vt ventrem totum in tumorem attollere possit. Nonnulli quidem statuunt, si hydrops nondum coniungatur, destillare serosum eiusmodi excrementum in scrotum è vasis vrinariis illud ad vesicam deferentibus, si in earum tunicis raritas aliqua, vel à naturæ primordiis facta sit, vel processu temporis ob vim acrioris vrinæ superuenerit, ob quam aliquæ eius guttæ assiduè transsudent, quæ facilè sibi aditum parare possint ob suam tenuitatem & loci propinquitatem ad testes & scrotum. Verum tunicæ illorum vasorum satis sunt densæ, vt non sit credibile, vrinam per illas transsudare posse.

Vero magis consentaneum est, si accidat hydrocele sine hydrope, aliquid humoris aquosi in abdomine cumulari, & hinc ad scrotum mitti, vel etiam à rene, vt mox dicetur, descendere, vel in ipso scroto ob partium imbecillitatem, imprimis accedente caussa externa, vt percussione vel compressione, humorem aquosum colligi, præcipuè si sanguis ille, qui per vasa spermatica ad testes defertur, sit aquosior.

Tumor autem nunc totum scrotum, nunc dextram vel sinistram eius partem occupat. Et quidem cum scrotum vno saltem latere intumescit, citra externam causam, humor non est in scroto, sed in membrana erythroide testen continente. Et tunc nunquam dexter testis intumescit, sed saltem sinister, idque ob renem sinistrum malè affectum accidit. Cum enim sinistræ partis seminalis vena non ex caua, veluti dextra, oriatur, sed ab emulgente sinistri renis procedat, si ren sinister malè affectus sit, nec officio suo rectè fungantur, pars vrinæ cum per renem malè affectum descendere non possit, per seminalem venam in tunicam erythroidem delabitur, & tantus tumor interdum excitatur, qui etiam caput humanum sæpe æquat.

Signa Diagnostica.

Signa. Tumor ipse oculis patet. Esse a. eum ab aqua, à fluctuatione, quæ, dum tumor premitur, animaduertitur, cognoscitur. Præterea scrotum lucidum quasi apparet & præcipuè si candela ei opponatur, ægerque de pondere & grauitate conqueritur: neque etiam tumor per compressionem in abdomen recedit, vt in hernia ab intestinorum prolapsu fieri solet, sed semper ferè eiusdem magnitudinis apparet. Vbi testes soli intumescunt, scrotum adhuc rugosum aliquo modo apparet; quod non accidit, vbi aqua inter scrotum præcipuè continetur.

Quo in loco verò, & inter quam tunicam humor aquosus contineatur, sic cognoscitur. Si inter erythroidem tunicam contineatur, tumor erit rotundus, paulò longior, oui instar, testiculusque ibi visui & tactui occultatur, scrotumque ipsum albidius est, & nihil aut parùm intenditur. Si extra erythroidem tunicam sub darto lateat humor, testiculus tactui occurrit, scrotum magis intenditur. Si verò in superagnata tunica humor hæreat, tumor vndique conglobatus alterius testiculi imaginem refert.

Prognostica.

1. Malum hoc pro caussarum varietate nunc magis nunc minus periculosum est. Quæ enim cum hydrope coniungitur hydrocele, non curatur, nisi hydrope prius curatâ, & eius caussa ablata. Nam licet aqua semel vel discutiatur, vel scroti apertione euacuetur: tamen noua rursum affluit. Si verò caussa aquam generans minus grauis sit, facilius curatur. *Prognostica.*

2. Qui à caussa externa est scroti tumor, non ita difficulter curatur.

3. Is, qui est in sinistro teste à sinistri renis vitio ortus, difficulter curatur, & nonnisi rene curato, quod sæpe impossibile est: & temporis progressu ab acrimonia humoris substantia testis corrumpitur, & immedicabile vlcus excitatur. Licet etiam testis sectione auferri possit, & ita tumor tolli: tamen postea humor, qui antea in testem descendebat, in corpore hæret & alia mala excitat. Ita refert Dodonæus, *obs. c. 39.* Anglum quendam in grauissimum testis sinistri dolorem incidisse, qui nullis remediis leuari poterat. Cum verò vltimum remedium videretur sectio & testis ablatio, ea Antuerpiæ instituta est. quæ cum perageretur, hydrocelem latuisse deprehensum, cum copiosa in secantis faciem aqua exsiliret. Curatus verò & sanatus à vulnere paulò post de lumborum dolore & grauitate conqueri cœpit, in pube etiam circa cicatricem dolor cum tumore successit, & aliis accedentibus symptomatibus mors secuta Corpore aperto deprehensus ren sinister admodum, ac iusta quantitate maior, & substantia interiore haud parenchymatis colorem referens, sed candida, concreto ac indurato puri similis. E quâ obseruatione apparet, caussam tumoris aquosi testiculi sinistri fuisse renem signistrum malè affectum; Symptomatum verò superuenientium & mortis subsequentis testis exsectionem. Cum enim teste ablato serosus ille humor ad testem confluere amplius non posset, in corpore retentus symptomatum variorum & mortis caussa fuit.

Indicationes & Curatio.

Curatio duobus perficitur, primò vt aquosi humoris generatio, & affluxus prohibeatur; deinde is, qui iam præsens est, in scroto euacuetur. *Indicationes & Curatio.*

Quapropter si simul hydrops coniunctus est, curatio ad eum præcipuè dirigenda, & aquosi humoris generatio prohibenda: quod etiam faciendum, si sine hydrope, aqua in abdomine colligatur. Si verò sinistri testis vitium, sine hydrope tumoris caussa sit, ad sinistrum renem curatio est imprimis dirigenda. Et omnino cautè agendum, si hernia sit in sinistro teste, ne malo curato grauiora eueniant symptomata. Itaque si vitium aliquod insigne sit in rene, vel planè à curatione

ne abstinendum, vel scrotum tantùm in inferiori parte incidendum, vt serosus ille humor effluat. Imò interdum singulis annis id facere opus est. Ita refert Guilielmus Fabricius, *cent.* 4. *obs.* 66. Ioh. Griffonium Chirurgum Viro cuidam sexagenario propter herniam aquosam singulis annis scrotum parte inferiore perforâsse, & serosum humorem euacuâsse, ac postea vlcus ad cicatricem perduxisse, atque hominem istum ad summam senectutem peruenisse. Si verò in rene vitium non fuerit, & defluxum planè impedire libuerit, incisio in superiore parte scroti propè inguina facienda, vt non solum serosus humor euacuetur, sed prohibeatur etiam, ne rursus noua aqua in scrotum defluat, quod cicatrix in erythroide facta impedit. Cuius curationis exemplum *ibidem* habet Fabricius. Cum n. Vir quidam quadragenarius herniâ aquosâ in parte sinistra laboraret, corpore prius purgatô, egroque in sellâ collocato, scrotum in superiore parte vsque ad tunicam erythroidem incidit, ipsumque ex anteriore parte ab ipsa membranâ aliquantum separauit, & acu incuruatâ ac filo reduplicato vniuersam hanc tunicam (præter vasa seminalia) apprehendit, & mediocriter constrinxit atque ligauit. Postea ex inferiore parte ligaturæ membranam iam antè dictam secundum longitudinem incidit, & aquæ libras aliquot, sed paulatim, extraxit, deinde turundam satis longam albumine oui madefactam ad latus testiculi & inferiorem partem scroti versus infixit, & inguina ac ventrem infimum oleo rosaceo inunxit, & hapsum cannabis, vitello atque albumine oui cum paucâ aquâ rosaceâ conquassato madefactum applicuit.

Postero die hoc digestiuum apposuit.

℞. *Terebinth. lota* Drach. ij. *cera noua* Vnc. ß. *gummi elemi* Drach. j. *ol. rosac. amygd. dulc.* an. Vnc. ß. *de vitellis ouor.* Drach. ij.

Dissoluatur *gummi* lenissimo igne cum *oleis*, *terebinthina*, & *cera* separatim cum *pauxillo olei* liquefactis & additis, fiat vnguentem: tum admisce *vitellum oui vnius*, *croci* Scrup. ß.

Neque processum hunc, antequam vulnus probè esset digestum, mutauit. Tunc puluerem mundificatiuum vlceri & turundis quotidie inspersit, & vlcus per duos menses apertum tenuit, & corpus per interualla purgauit, vulnusque cicatrice obduxit. Ab eo tempo vir ille benè valuit, optimam tamen victus rationem obseruauit, & singulis annis aliquoties corpus purgauit.

Ipsam vero aquam in scroto contentam quod attinet, euacuatur ea vel insensibiliter, vel sensibiliter scroti apertione. Insensibiliter euacuatur per discutientia, de herniâ flatulentâ proposita, quæ tamen hic potentiora esse debent.

Qualia sunt, *farina fabarum*, *bacca lauri*, *flores chamæmeli*, *meliloti*, *sem. dauci*, *fœnigraci*, *agni casti*, *cumini*, *carui*, *pulegium*, *calamintha*, *ruta*, *origanum*, *sulphur*, *nitrum*, *ammoniacum*.

E quibus fiunt *fomenta*, *cataplasmata*, *inunctiones*, *emplastra*.

Vel ℞. *Calamintha*, *origani*, *ruta*, *flor. chamæmel. meliloti* an. Mj. *sem. dauci*, *carui cumini*, *viticis* an. Vnc. ß.

Contusa crasso modo coq. in *aqua s. q.* ad tertiæ partis consumtionem.

Vel ℞. *sem. cumini* Vnc. iij. *bacc. laur.* Vnc. ij. *salis* Vnc. jß. *sulph.* Drach. j.

Coq. *in lixiuio ad tert. part. consumpt.*

Colatura spongia imbuatur, qua scrotum foueatur. Post fotum imponatur hoc cataplasma.

℞. *far. fabar.* Vnc. iij. *sem. lini fœnugrac. pulv. flor. chamam. melilot.* an. Vnc. j. *cumini* Vnc. ß.

F. Cataplasma, cui, si libet, ol. chamæmel. & rutac. addatur.

Vel ℞. *Cochlear. cum testis contusar.* ℥iv. *bacc. laur. sulph.* an. Vnc. ij. Cum *s. q. lixiuij.*

F. Cataplasma.

Vel ℞. *far. fabar.* Vnc. iij. *pulv. flor. chamæmeli* Vnc. jß. *sem. cumini*, *sulph.* an. Vnc. j. *sterc. caprini* ℔ß.

Cum lixiuio fiat cataplasma.

Vel ℞. *Ol. irini*, *rutac. laurini* an. Vnc. iß. *bdellij vino soluti* Vnc. ß. *sulph. viui* Drach. ij. *sterc. caprini. q. s.*

F. Linimentum.

Vtile est etiam vnguentum Agrippæ & Arregon.

Vel fiat tale emplastrum.

℞. *cera* ℔j. *terebinth.* Vnc. iiß. *bdellij*, *ammoniaci* an. Vnc. ij. Misce.

F. Emplastrum.

Quod si insensibiliter aqua discuti non possit, sensibiliter euacuanda scroto aperto. Aperitur autem scrotum scalpello: quod quidem præsidium, si intra scrotum saltem aqua contineatur, satis tutum & efficax est: si verò intra proprias testium tunicas delitescat, minus tutum & efficax. Chirurgiam autem hanc integrè describit Paulus Æginetæ, *lib.* 6. *c.* 62. Aëtius, *tetrab.* 4. *serm.* 2. *cap.* 22. Celsus, *lib.* 7. *cap.* 18. qui ibi videantur.

Potest etiam scrotum cauterio seu actuali seu potentiali aperiri.

Si cum hernia aquosa caro aliqua circa testiculum concreuit, cautè curatio instituenda, cum facilè malum in cancrum abire soleat. Cuius rei exemplum habet Dodonæus, *in obseru. cap.* 40. Vir enim quidam generosus, cum hydrocele parte sinistra aliquoties laborâsset, aperiri scalpello tumorem sibi permisit. Effluxit citò omnis humor, tumor quoque subsedit. Sed cum testis ipse omninò esset corruptus, vicinas partes facilè infecit. Subsecuta mox scroti vniuersi, ac etiam penis, cum tumore & ingenti dolore, gangræna, & tandem mors. Ideoque consultissimum est, scrotum incidere, ac testiculum & quicquid circa ipsum concretum est, separare atque exscindere, dummodò id fieri radicitus possit. Si enim scirrhosa illa materia processum iam occupat, & abdomini adhæret, frustra curatio instituitur. Si verò materia maligna non sit, vt curari possit, emollientibus id præstandum, vt supra ex Guil. Fabritio, *cent.* 4. *obs.* 66. dictum.

Ita etiam si testiculus ex aqua corruptus sit, quod ex fœtore & prauo colore aquæ cognoscitur, testis extrahendus est, vt in hernia fieri solet.

Recentiores hic adhuc vnam herniæ speciem addunt, quam humoralem vocant, eamque ab omnibus humoribus, excepta bile, prouenire statuunt. Verum si à sanguine sit hic tumor, & quidem cum inflammatione, pertinet ad inflammationem scroti & testium, de qua suprà dictum: aut si ex eo caro quædam concrescat, pertinet ad sarcocelem, de qua mox dicetur: si ab aqua est, est hydrocele: si ab humore aliquo crasso, & indurato, ad tumores frigidos & scirrhum testium pertinet; de quibus supra diximus. *Hernia humoralis.*

De Sarcocele seu hernia carnosa.

Aliquando etiam quiddam carnosum in scroto nascitur, testibusque adnascitur, & scrotum in tumorem attollit, qui sarcocele seu hernia carnosa appellatur. *Sarcocele.*

Caussæ.

Generatur autem hæc hernia ex sanguine impuriore ad testes & scrotum copiosius affluente, ibique in substantiam carni similem mutato. Huic autem sanguinis affluxui occasionem præbent, hernia intestinalis, ictus, percussio, lapsus, sectio ramicis non rectè instituta. Vt enim in arteribus, si cortex externus vulneretur vel contundatur, ex affluente alimento nodi fieri solent: ita etiam si membranæ vasorum rumpantur, vel contundantur, vt quidem sanguis non copiosius effluat, sed alimentum affluens sensim exstillet, ex eo talis caro à natura, quæ nunquam otiosa est, produci solet: Vbi tamen ipsa natura sæpe simul data via cum bono *Caussa.*

alimento

alimento vitiosos aliquos humores extrudit, eosque in talem luxuriantem carnem conuertit. Aliquando etiam materia hæc planè induratur & in scirrhum conuertitur.

Cur hernia carnosa plerunque in dextro testiculo fiat; & aquosa in sinistro. Quæritur autem hic non sine caussa, cur hernia carnosa plerunque in dextro testiculo fiat, sicut aquosa in sinistro. Scribit enim Guil. Fabritius, *cent. 4. observ. 64.* se vnicum tantum herniâ carnosâ ex sinistra parte laborantem vidisse, reliquas omnes in dextra parte fuisse. Caussa huius rei mihi videtur hæc, quod vas præparans seu vena seminalis dextri testiculi ab ipsa vena caua, sinistra verò ab emulgente oritur. Etenim si sanguinem natura ad testes depellere velit, rectissime id fit per dextram venam seminalem, quæ ab ipsa vena caua oritur, sicut contra serosi humores facilius ad sinistrum testem detruduntur per venam seminalem ab emulgente oriundam.

Signa Diagnostica.

Signa. Tumor in scroto est durus, sine inguinis tumore, sensim auctus; quo modo ab hernia intestinali differt, quæ mollior & subitò oboritur. Si tumor sit durus & scirrhosus, nec dolor nec calor adest; si verò tumor sit malignus, dolor punctorius percipitur.

Videndum tamen diligenter, ne hydrocele vel alius testiculi tumor pro carnosa hernia habeatur, quod interdum accidit, si aqua profundius lateat, & extra, etsi candela adhibeatur, nulla sui signa exhibeat. Tale exemplum habet Forestus, *lib. 27. obs. 25. in Scholio*, de quodam viro, qui testem vnà cum scroto in modum scirrhi paulatim in maiorem modum auctum, & durum per quinque annos habebat, vt omnes sarcocelem esse putarent. Postea tamen cum emollientia & maturantia applicarentur, tumor mollior euasit, & facto abscessu magna aquæ copia, quæ intus latuerat, cum impetu quodam erupit, vnde scrotum & testiculus detumuit, ægerque sanus euasit.

Prognosticum.

Prognosticū. Difficulter hic tumor curatur, præcipuè si sit inueteratus, & plerunque non nisi chirurgiâ, qua vna testis tollitur.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Vniuersalibus præmissis, curandi via duplex est, nimirum vt vel per reprimentia tumoris incrementum inhibeatur, & per exsiccantia tumor absumatur; vel, si hæc non prosunt, chirurgiâ caro illa, quæ præter naturam excreuit, tollatur. Nonnulli quidem etiam hic maturantia adhibere iubent. Verum cum non scirrhus sit, sed caro, quod excreuit, emolliri non potest; & si emollientia adhibeantur, caro magis excrescit.

Possunt tamen etiam interna medicamenta, ad absumendam sarcocelem vsurpari. Ita scribit Matthiolus, *in Dioscoridem, lib. 3. cap. 18.* se nouisse quendam, qui ononidis radicis puluere duntaxat pluribus mensibus sumpto, carnosum ramicem absumpsit, & sanatus est; licet à Medicis nullo alio medicamento, quàm sola sectione vstioneque hunc curari posse, statutum esset.

Externa. Externa medicamenta quod attinet, sequentia à Medicis tribus Delphensibus pro Doctore Iohanne Heutero, anno 1529. præscripta fuisse, scribit Forestus, *lib. 27. observ. 23. in scholio.*

℞. *Maluarum, parietariæ, flor. chamæmeli, meliloti* an. Mj. *extremitat. absinthij* p. j.

Coq. *in aqua* ad mollitiem, exprimantur & contundantur contusis, adde *far. fabar. orobi* an. Vnc. iiij. *sem. lini, pulv. cumini* an. Vnc. j. *vini Rhenani succ. caulium, mellis* an. q. s.

Coquantur ad formam cataplasmatis.

Item ℞. *rosar. cum capitibus, myrtill. sumach, balustiorum, cortic. granator. nucum cupressi* an. Drach. ij. *acaciæ, aluminis* an. Drach. j.

Coq. in aqua fabrorum, pro ℔ iß. Adde *aceti* Vnc. ij.

Item ℞. *Prassij, rutæ, flor. chamæmel. meliloti* an. M. j. *maluar. parietar.* an. M ß. *vsneæ extremitat. absinthij* an. pug. j.

Coq. in aq. ad mollitiem, & contundantur optimè.

Adde *farinæ fabar. orobi* ana. Vnc. ij. *pulv. cumini, nucum cupressi* an. Vnc. jß. *stercor. ouilli* ℔ ß. *lixiuij comm. succi caulium, mellis q. s.*

Coq. ad formam cataplasmatis.

Alia etiam medicamenta, quibus Hispanum quendam septuagenarium ab hernia quadam carnosa magnitudine capitis infantis liberatum scribit, *ibidem* videantur.

Si verò medicamentis malum curari non possit, & moles tumoris ægro molesta sit, sectione tollendus, & cute in inguine aperta euulsisque vasis seminariis cum illius loci teste, ligatisque simul vasis sub ligatura, caro amputanda. Minus periculi est si non in inguine, sed scroti latere tumente sectio fiat, & testis cum carne illi adnata per vulnus extrahatur.

Cirsocele, seu Hernia Varicosa.

Si verò vasa, quæ testiculos nutriunt, varicum more dilatentur, & tumorem in scroto efficiant, Cirsocele, seu Hernia variosa nominatur. *Cirsocele.*

Caussa.

Caussa huius tumoris ferè est humor melancholicus ad scrotum, & imprimis vasa, quæ testes nutriunt, effusus; quod accidit interdum in fine morborum ab humore melancholico ortorum: & aliàs etiam humor melancholicus in corpore cumulatus ad hæc loca transponi interdum solet. *Caussa.*

Signa Diagnostica.

Cognoscitur hoc malum, quod tumor est minor, & quidem circa ea vasa, quæ testiculo alimentum præbent, ac cum pars affecta tangitur, apprehenduntur illa vasa quasi funiculi, tumorque est aliquantum obliquus, & racematim ac vuæ in modum quasi conglomeratus, cum testiculi relaxatione. Certis quoque temporibus, & præsertim vere ac autumno, ac cum intestina à flatibus distenduntur, aut pedes refrigerantur, dolor comitatur hanc Herniam, cum scilicet vasa illa distenduntur. *Signa.*

Prognosticum.

Malum hoc, vt alij ab humore melancholico orti tumores, curatu sat difficile est. *Prognosticū.*

Curatio.

Vniuersalibus præmissis, & humore melancholico expurgato, Curatio, vt in tumoribus melancholicis, instituenda. Et quidem nonnulli hanc Herniam sectione curant. Verùm hæc cura quædam incommoda & pericula coniuncta habet. Nam sine testis læsione vix fieri potest. Quapropter præstat prius medicamenta exiccantia experiri, simulque testes semper in fascia & subligaculo suspensos gestare. Medicamenta autem illa sint balaustia, cortices granatorum, rosæ rubræ, bolus Armenus, nuces cupressi & similia. Testaturque Fallopius, quendam eò solum curatum fuisse, quod testes per duos menses in fascia suspensos gestârit, & singulis diebus aquam è nucibus cupressi in vase duplici destillatam adhibuerit, eâque scrotum humectârit, atque per se exiccari permiserit. *Curatio.*

Alij emollientibus & discutientibus curam moliuntur,

tur, & propterea vsurpant balneum semicupium ex decocto rad. alth. sem. lini, sesami & similium; ac postea inungunt locum oleo sesamino, amygd. dulcium cum bdellio, idque diebus octo continuant. Deinde adhibent balneum ex lixiuio, in quo cocti sint *flores chamameli & semen fœnigraci*. Tandem applicant hoc cataplasma.

℞. *Rad. scrophul. bryon.* an ℔ß.
Coq ad mollitiem.
Contusis adde *pulu. flor. chamamel. meliloti, sem. anethi* an. Vnc. j. *farina orobi* Vnc. ij. *furfuris* Vnc. iiij. *croci* Dr. ß. *ol. amygd. dulc. & lilior. albor.* an. q. s.
F. Cataplasma.

Lapides in scroto.

Lapides scroti. Tandem inter morbos scroti non prætereundi lapides, qui aliquando, etsi rarò, in scroto reperiuntur. Ita Iacobus Moccius refert, citante Schenckio, *lib. 4. obseru.* Monspelij quendam scrotum prætumidum habuisse, tandemque ex putredine ruptum apertumque fuisse, lapidemque inde in quinque partes diffractum excidisse. Qui lapis procul dubio in scroto primariò generatus fuit. Aliquando verò in eo ex vesicæ sectione & calculi ex ea extractione minus rectè instituta generantur, cuius exemplum ex obs. D. Ioachimi Camerarij, *ibidem*, recenset Schenckius. Cum enim iuueni cuidam lapis ex vesica sectione extractus esset, & lithotomus minus peritus tantùm respexisset ad externum vulnus, neglecto altero ad collum vesicæ, id in fistulam degenerauit. Ex sordibus ergo & sabulosa materia circa collum vesicæ, & in ipso scroto collecta, tandem lapilli plurimi concreuerunt, ac scrotum intumuit, vt pro hernioso illum omnes haberent. Natura tandem exitum quærente fistula suppurata aperta fuit & lapides paulatim protrusi ad viginti tres circiter. At cùm tumor & dolor non decrescerent, sed & ischuria periculosissima superueniret, sectio instituta fuit, atque exemti lapilli centum & quinquaginta duo, quorum duo grandiores lupinos referebant magnitudine & figura. Fistula deinde mundata fuit, & topicis conuenientibus magna diligentia adhibitis spatio vnius mensis æger ille valetudinem satis tolerabilem est assecutus.

CAPVT VIII.

De Penis morbis.

Et primò de Meatus in pene vitiis, de penis distortione, inflatione, & inflammatione.

Penis morbi. Penis seu membri virilis præcipuus vsus est, vt per id vrina euacuetur, & semen virile in vterum fœminæ iniiciatur. Quos vsus vt rectè præstare possit, suam naturalem constitutionem habet, ab Anatomicis descriptam, quæ tamen variis modis læditur. *Meatus vitia.* De meatus huius, quatenus vrinæ emittendæ inseruit, angustia supra, *part. 8. sect. 1. cap. 7. 8.* dictum. De glande verò imperforata in specie postea *cap. 10.* dicemus.

Contrà obseruatum à Vesalio, *lib. 5. de corp. hum. fabric. cap. 14.* quendam in glandis apice (& procul dubio etiam in toto pene) duos obtinuisse meatus, vnum semini, alterum vrinæ paratum. Platerus etiam, vt *lib. 3. obs.* refert, obseruauit Nobilem quendam, præter foramen in media glandis sede aliud quoque subtus circa glandis radicem & præputij exortum ab ortu habuisse, per quod & vrina & semen quoque emittebatur. Tale vitium etsi sit ab ortu, spes tamen curationis superest, si foraminis labia vtrinque abradantur, & vulnus postea curetur, vt foramen hoc claudatur.

Numerus vitiatus. Numerum postea quod attinet, Penem quendam duplicem habuisse, Doctor Ioh. Iacob. VVeckerus Boniæ in Anatomia publica vidit, vt Schenckius, *lib. 4. obs. 8.* refert. Quosdam etiam mẽbrum virile nimis breue habuisse obseruatum est, vt & quosdam sine membro virili natos. Quidam etiam id sectione amiserunt.

Præterea distorquetur nonnunquam & inflatur penis, interdum quoque inflammatur, tubercula meatus angustiam patitur, vulneratur, exulceratur, fistulis corripitur, gangrænam patitur: præputium interdum clauditur, interdum retrahitur, vt reduci non possit, interdum planè deest, de quibus iam agendum. Hoc prius in genere monendum, his morbis, qui post ortum contrahuntur, magis iuuenes, quàm senes esse obnoxios; sunt enim iuuenes salaciores & ad venerem procliuiores, & hinc sæpe varios morbos contrahunt. Humores etiam sunt in iuuenibus calidiores & acriores, qui si ad membra genitalia commoueantur, varios morbos procreant.

Distortio membri virilis.

Distortio penis. De numero mutato & breuitate vt aliquid amplius, præter ea, quæ modo dicta sunt, addatur, opus non est, cum vitia ista sint incurabilia. Distorqueri verò interdum penem, vt generationi minus aptus sit, compertum. Ita scribit Hollerius, *comm. ad aph. 63. lib. 5.* Vidimus, inquit, qui membro ita obtorto non poterat gignere, quod semen semper hæsitaret in ceruice vteri. Huic paratus est canaliculus plumbeus, vel argenteus accommodatus crassitudini ipsius penis, in quem immisso, pene circumpositæ & alligatæ sunt cistellæ, ita vt tandem figuram membri si naturalem recuperarit, & genuerit. Et peculiaris penis distortionis mentionem facit Iulius Cæsar Arantius, *de tumoribus præter naturam cap. 50.* de qua ipsius verba referre libet. *Veneri nimium addictis rarum affectionis genus, antiquis ignotum, quod speciei propagandæ aduersatur, interdum accidit. Etenim genitale distentum, ac spiritu turgens tristi cum doloris sensu distorquetur, quô fit, vt semen in vterum rectà eiaculari nequeat. De hoc morbi genere neminem reperio, qui ita pertractarit, vt veram affectus caussam nouisse videatur: appellant tamen nodum penis.* *Nodus penis.* *Nam et si demisso & flaccido genitali nihil percipiatur incommodi, particulam tamẽ pertractanti paruulus quidam tumor fabæ vel glandulæ speciem referens percipitur. Huic affectui plerosque vidi, caussæ ignaros, emollientia adhibuisse, quod arbitrarentur, se duriusculam illam substantiam quasi humore affluxo imbutam, discutere posse. Sed tantum abfuit, vt id præstarent quod etiam quotidie in deterius lapsi fuerint: nam arietini cornu in modum, in illud latus, quo tuberculum est, mentula reflectitur. Sed age caussam patefaciamus: primum tamen in memoriam euocare oportet, genitale viri nihil aliud esse, quàm duo ligamenta à pubis esse exorta, rotunda, atque intus arundinis in modum caua, fungosa tamen, & rara substantiâ prædita, quæ spiritu influente turgent. Qui verò Veneri nimis indulgent, frequenterque & diu, in muliercúlis placeant, distento sunt genitali, in hoc malum incidunt. Etenim spiritus ille inclusus in aliquam alterius ligamenti conuacui partem impetum faciens, eius particulam ita impellit, vt eam relaxet, ac protuberare faciat, quô fit, vt quantum latitudini affectæ particulæ adiicitur, tantum longitudini detrahatur. Quod verò protuberat mentula, id ex propria natura ligamẽtali, non autem ob noui humoris affluxum accidit, vt morbus in figura, non in magnitudine censendus sit. Satis igitur ex iam dictis constare videtur, quod emollientia adhibentes à ratione recedant, & affectum quotidie augeant, cum laxatum compingi & roborari postulet. Conueniunt igitur, quæ procidenti vmbilico atque herniis descripta sunt, fotus præterea ex vino austero, nigro in quo galla, absinthium, myrtilli, balaustia, sumach & eius generis efferbuerint. Commonefaciendi sunt interim ægri, vt à venereis abstineant, vel parcè vtantur, vsquequò affecta particula confirmetur.*

confirmetur. Sed hæc ad noui affectus cognitionem & curationem dicta sint satis, si mihi ad hunc vsum probata medicamenta adiecero.

℞. *Aq. nucum pini, nucum cupressi, omphacij, aquæ myrtill.* an. Vnc.iij. M.

Et ex his tepidis lintea madefiant, genitaléque obuoluatur.

Aliud.

℞. *Cort. myrobalanor. citrinor. myrobal. chebul.* an. Vnc.ß. *nuc. cupressi* num.xv. *pini* num.iv. *ros. rubr.* p.j. *absinth. Pontici* M.j. *gallarum, granorum myrti, sem. sumach.* an.Vnc.j.

Contundantur, incidantur, macerentúrque omnia in vino nigro austero & aquâ nucum pini, ac destillentur per balneum, egredietúrque aqua magna virtutis ad constringendum. Hac decoctione tepida madentia lintea adhibeantur: prædicto enim affectui curando aptissima est, admirabilique ad præcauendum à lue Venerea facultate pollet, si quis imbuta lintea inter glandem & præputium contineat, & eadem aqua interdum mentulam lauerit. Est enim quasi antidotus, quâ prohibetur ne ob infecta mulieris congressum, quod longo vsu compertum est, venenosa morbi malitia concipiatur. Hæc ille.

Inflatio penis.

Inflatio penis. Inflatur & intumescit interdum penis, & quidem nonnunquam à flatulento spiritu, de quo infra *de priapismo* dicemus; nonnunquam ab humore calido, de quo mox, *de inflammatione penis* agemus: nonnunquam à flatu frigido, vel etiam humore aquoso, id quod hydropicis accidit.

Malum hoc visui patet. Caussæ verò ex iis, quæ præcesserunt, & symptomatibus, quæ adsunt, facilè cognoscuntur.

Quid autem periculi habeat colis inflatio, in priapismo, & inflammatione penis suo loco postea dicetur. Quæ autem fit ab humore aquoso in hydropicis, impedit quidem aliquomodo vrinæ excretionem aliàs per se nihil periculi affert.

Curatur medicamentis exiccantibus & discutientibus, qualia in pneumatocele & hydrocele & inflatione testium proposuimus. Fouendus nimirum penis menthâ, chamæmelo, absinthio, anetho, semine lini, fœniculi, rutæ, & similibus, quæ vel in aqua coquantur, & duplicatis pannis imponantur, vel in cataplasmatis formam redigantur & applicentur. Gordonius *absinthium, furfur & pedem columbinum* coquit in vino, & contrita imponit. Bertrutius adhibet hoc cataplasma.

℞. *Stercoris columbini, flor. chamæm. rutæ viridis, sem. lini, anethi* an. P.j. *fermenti* P.ß. *nitri vel saponis* quartam partem.

Si tamen dolor, calor vel inflammatio adsit, eiusmodi calida non conueniunt.

Inflammatio penis.

Inflammatio penis. Inflammatur quandoque penis, sanguine præter naturam & modum ad eum confluente. Qui sanguinis affluxus, sed rarius, interdum accidit, natura vitiosos humores cum sanguine eò protrudente; plerumque verò à caussis externis, nimia Venere, concubitu cum muliere, cuius vterus est immundus & acribus humoribus repletus, à casu, percussione, vulnere.

Malum ipsum per se patet: adest tumor, rubor, ardor, dolor, sæpe etiam febris.

Estque malum hoc satis periculosum; cum membrum hoc sit exquisito sensu præditum, & ad id propterea humores facilè confluant.

Curatur verò, vt aliæ inflammationes curari solent. In principio ergo instituenda venæsectio, & si opus sit, etiam purgatio. Simul statim in principio repellentia applicentur; in augmento addantur resoluentia, quæ in statu augeantur, & tandem sola applicentur. Possunt nimirum in principio applicari farina hordei, rosæ rubræ, folia hyoscyami vel epithematis, vel cataplasmatis formâ. In augmento addantur folia althææ, maluæ, flores chamæmeli: in statu iidem flores & semen fœnugræci ac lini, oleum commune, chamæmelinum, lilior. alborum.

CAPVT IX.

De Tuberculis & verrucis penis.

VAria etiam tubercula in pene & præcipuè in meatu eius oriuntur, de quibus suprà, *p.8. sect.1. cap.9.* dictum. *Tubercula & verrucæ penis.* Faciunt autem hîc nonnulli peculiaris tumoris mentionem, ganglij scilicet, tractatque de eo Forestus, *lib. 26. obs.* qui fuerit in quodam Harlemensi, duritie scilicet quasi scirrhosâ, non solum glandem occupans, verùm etiam neruum ipsius dorsi priapi. Verùm cùm ganglium definiat Paulus Ægineta, *lib. 4. cap. 16.* & *lib. 6. cap. 39.* Aëtius, *tetrab. 2. serm. 3. cap. 83.* quòd sit nerui nodosa concretio, ac tumor ex ictu aut labore proueniens, scribatque ganglium accidere partibus motui dicatis, præcipuè manuum iuncturis ac talo, vero consentaneum non videtur, verum ganglium fuisse illum tumorem à Foresto descriptum, sed potius aliam carnosam excrescétiam. Et proinde cùm ipse Forestus malum illud pro incurabili habeat, & quæ in genere de ganglio proponi solent, in doctrina de tumoribus explicanda sint, hîc de ganglio nihil addimus. Et si quæ talia tubercula curandi spes est, iis medicamentis, quæ suprà *loco allegato* proposita sunt, instituatur curatio.

Verrucæ penis. Excrescentiæ etiam quædam carneæ, molles, & fungosæ, ab aliquibus myrmeciarum & tymorum nomine indigitatæ circa glandis carnem, & sub ipso præputio extuberant, continuò madent, malè olent, ac indies augentur atque adeo sæpè excrescunt, vt glandem tegere præputium nequeat, iisque, qui morbo Gallico laborant, familiares.

Hæ vt tollantur, filo serico singulæ circa basin comprehendendæ & vinciendæ sunt, donec basi constrictâ, & alimento denegato tandem decidant. Carunculâ delapsâ alumine locus inspergendus, & linteum aquâ rosaceâ, cui aliquid tutiæ præparatæ admixtum sit, madidum superponendum. Forfice etiam caruncula abscindi potest.

Verrucæ summo balani, quæ tandem in fungum cancrosum degenerauit, historiam notatu dignam habet Guilhelmus Fabricius, *cent. 3. obseru.* 88. quæ talis est. Faber quidam ferrarius à teneris annis verrucam in summitate glandis habuit, lentis magnitudinem vix excedentem, ex quâ ante coniugium nihil doloris sensit, in matrimonio verò in coitu summum dolorem percepit, ita vt per tredecim annos ab vxore abstinuerit, progressu temporis verruca in monstrosum cancrum, magnitudine infantis recenter nati capiti nihil cedentem degenerauit, & penis in massam carnis inæqualem, liuidam transformatus fuit, fœtor talis adfuit, vt familiares & amici consortium ipsius ferre nequiuerint. Vlcera etiam non pauca, è quibus vrina hinc inde effluebat, hunc fungum cancrosum ambiebant. Morbi tamen pene desperati curam suscepit Guilielmus Fabricius. Corpore conuenienter euacuato (formulæ *allegato loco* videatur) & venæsectione prius institutâ, membrum virile vsque abdomen præscidit, & mox puluerem suum ad sanguinem sistendum stuppis albumine oui madefactis applicauit, ac linteis duplicatis, & oxycrato imbutis inguina & scrotum inuoluit, fasciisque colligauit, ministrosque constituit, qui per vices manu oxycrato madefactâ stuppas cum puluere continuò continerent, ne sanguis erumperet.

erumperet. Cauterium enim actuale in hoc casu periculosum putat, cùm quod meatum vrinarium obstruat, tùm etiam viscerum & vicinarum partium inflammationem pariat. Et omnino in abscissione membri virilis, vbi eâ opus, danda opera ne nimia fiat sanguinis profusio, ac inde æger de vitâ periclitetur, cuius rei duo exempla, *ibidem obseru.* 89. refert idem Fabricius. Sequenti die digestiuum imposuit, ac ventrem circumiacentesque partes oleo rosarum & myrtillorum inunxit, idemque defensiuum imo ventri applicauit, vulnusque more solito curauit, vt æger plenissimè conualuerit. Pro pene autem & vrinæ canali ipsi instrumentum peni simile aplicauit, cuius figura *ibidem* videatur.

Mentula monstrosa. Mentulæ quoque monstrosæ historiam habet Philippus Honchstetterus, *obseru. medic. Decad. 6. casu* 8. hác. Consistentis Viri ætatis, habitus crassi, sed cacochymici, tuber facie monstrauit in Nosocomio monstrosam mentulam, verrucis prægnantem innumeris, acinos botrys adglomeratione æmulantes. Pars quædam tumida, renitens, cuti concolor, instar globi rotunda abdomini adhærebat, quæ capiti modò nati infantis magnitudine respondebat, hæc carebat verrucis. Coles ad stuporem magnus, tumidus, longitudinis cum scroto circiter vlnæ Augustanæ. Præputium retroactum circa glandis radicem, nescio quem tumorem cristæ dedit, qui copiosis, subfuscis verrucis luxurians glandem instar collaris moderni, quod ex multiplici panno ad fimbriam flocculis ornato, conficitur, ambiuit. Glans tuberosa, & vesicam quasi sublata palmâ fuit longior, & pugno maior, ob ligamentum aliquo modo retracta, quam verrucæ obtegabat copiosissimæ, quales in collo gallornm Indicorum conspiciuntur, cum furor eos agitat. Reliqua *ibid.* videantur.

CAPVT X.

De Glande imperforata.

Glans imperforata. ACcidit etiam interdum, vt meatus ille per semen eiici debet, non pateat, vel angustior reddatur; compertum enim, quosdam glande non perforata genitos fuisse, quos Græci ὑποσπαδιαίους appellant, de quibus etiam Paulus Ægineta, *lib. 6. cap.* 54. agit, eiusque exempla aliquot collegit Schenckius, *lib. 5. obseru.* Quia verò hæc affectio hoc incommodi affert, vt neque mingere in partem anteriorem possint, nisi valdè ad pectinem membrum reflexerint; neque liberos generare; cum semen ipsos in directum eiaculari in vterum non contingat; curatione opus est. Et quidem ista glandis clausura ita plerumque comparata est, vt negotio non ita difficili aperiri possit, de quâ agit Ægineta, *loco allegato*: interdum verò ita facta, vt vestigium nullum appareat, vbi foramen esse debebat, & propterea nec arte aperiri possit. Quod vbi accidit, natura plerunque viam sibi aperit, sicut id paulò infra glandem cuidam factum scribit Beniuenius, *de abd. san. & morb. causs. c.* 7. & Amatus Lusitanus, *cent.* 1. *curat.* 23. refert, infanti cuidam, cui nec foraminis vestigium in glande apparebat, ad radicem penis propè testiculos foramen fuisse, per quod vrina non guttatim fluebat, sed directò emanabat.

Si verò foraminis vestigium appareat, id clausum aperiri debet hoc modo. Locus, vbi foramen esse debet, ferro acuto incidatur ad quantitatem foraminis naturalis, donec ad apertum virgæ canalem perueniatur. Nonnulli quidem perforationem ferro candente fieri volunt, sed periculo id non vacat, & per ferrum acutum apertio tutior est. Foramine facto canula plumbea, vel argentea indenda est, quæ primò oleo rosaceo, hinc linimento cicatricem inducente illinatur, eaque tam diu vtendum, donec cuticula vrinæ viæ inducatur.

CAPVT XI.

De vulneribus, vlceribus, fistulis & gangræna penis.

De vulneribus, fistulis & gangræna penis. VVlnerari interdum etiam penem contingit. Quod si fiat, id periculo non vacat; cùm insignis hæmorrhagia, inflammatio, dolor, ac alia periculosa symptomata, imò interdum mors subsequi soleat.

Curatio autem hîc, vt in aliis vulneribus, præcipuè partium membranosarum, instituenda. Vtile est hîc medicamentum, quo componitur ex lithargyro, cerussa lota, myrrha, sarcocolla, tutia præparata, tragacantha. E quibus vel fiat puluis, qui vulneri tepido vino eloto, & desiccato aspergatur, vel cum oleo rosaceo vnguentum fiat, quod imponatur.

Vlcera, fistula, & gangræna penis.

Vlcera penis. Exulceratur interdum quoque penis; idque accidit plerunque, dum inflammatio & apostema in vlcus transit. Nonnunquam tamen eiusmodi vlcera etiã fiunt à caussa primitiua, vulnere nimirum malè curato, percussione, attritu, Venere cum immunda fœminâ, ac contagio. Interdum quoque quandoque ex caussa antecedente, ac materia spermatica corrupta, & inter caput virgæ ac præputium retenta, vt & aliis prauis humoribus ibidem collectis. Atque ista vlcera interdum in cancrum degenerant, interdum in sphacelum, vt vel tota virga, vel eius pars perdatur.

Differentia. Sunt autem ista vlcera varia, alia externa, alia interna. Atque alia sunt in ipsa virga, alia in glande, alia in præputio. Alia etiam penetrant, vt tàm externæ, quàm internæ partes exulcerentur, & vlcus ab externa parte vsque ad vrinarium meatum penetret. Alia sunt recentia, alia antiqua, sordida & maligna.

Signa Diagnostica.

Signa. Si vlcera externa sint, visui patent: si interna, ex dolore, dum vrina transit, & pure ante vrinam exeunte cognoscuntur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Vlcera penis periculosa sunt, vtpote in loco calido & humido, & facilè putrefactioni obnoxio, vnde serpunt, & difficulter curantur, cùm vrina per meatum penis effluens curationem impediat. Præterea pars ipsa sensu exquisito prædita est.

2. Et sunt illa deteriora, quæ sunt in radice virgæ, cùm sint in loco humidiore.

3. Vlcera, quæ à lue venerea in his partibus excitantur, non curantur, nisi morbo illo prius curato; cùm ab eius malignitate foueantur.

4. Aliquando hæc vlcera in cancrum abeunt, vel etiam gangrænam inducunt, vt totum membrum virile abscindere opus sit, cuius rei exempla habet Valescus de Taranta, Guilhelmus Fabricius, & alij etiam autores.

Curatio.

Curatio. Vt omnium partium vlcera abstersione & exiccatione indigent, ita etiam hæc, & quidem vehementer exiccantibus vt Paulus Ægineta *lib. 3. c.* 59. docet. In recentibus vlceribus aloë commoda est, si arida in puluerem redacta applicetur. Mitissima est, efficax tamen, pompholyx. Fortiora sunt, charta combusta, anethum vstum, cucurbita vsta. Plura talia medicamenta habet Aetius,

Aëtius, *tetrab.* 4. *serm.* 2. *cap.* 16. 17. & 18.

Si glandis regio exulcerata sit, nullum medicamentum emolliens locum habet, sed omnia siccantia sint, sint oportet. In principio ergo mundetur vlcus aquâ rosarum & plantaginis, vel hydromelite, vel aquâ, in quâ alumen dissolutum sit: deinde vino, in quo folia rubri, myrti, plantaginis, nuces cupressi, balaustia, alumen cocta sint, quô panni linei imbuti glandi imponantur, & præputium semper mundetur. Hinc vsurpandum vnguentum album camphoratum, diapompholygos, tutia, & alia ex aloë, lythargyro, cerussa, corticibus pini, & similibus composita medicamenta. Vtile est & saccharum Saturni.

Vt ℞. *Litharg.* Vnc. ß. *plumbi vsti loti* Drach. iij. *tutiæ præp.* Drach. ij. *aloës* Drach. jß. *cortic. pini siccator.* Scrup. iv. *lapid. hæmat.* Drach. j. *sem. anethi combusti*, *cucurbitæ siccæ vstæ* an. Scrup. ij. *ol. rosacei* Drach. iij. *ceræ q. s.*

Fiat vnguentum.

Si verò vlcera antiqua, sordida, & putrida sint, abluantur hydromelite cum alumine. Potest etiam aliquid spiritus vini, qui à putredine valde præseruat, addi.

Vel ℞. *Vini albi* Vnc. vj. *aq. plantag. rosar.* an. Vnc. ij. *flor. æris* Drach. ß. *aluminis vsti* Drach. j.

Misce & parùm ebulliant.

Vtile etiam vnguentum Ægyptiacum & Apostolorum, vt & aqua in Institut. *lib.* 5. *part.* 1. *sect.* 2. *cap.* 13.

Vel rasura telæ veteris melle rosaceo illinatur, & puluis aristolochiæ rotundæ inspergatur atque imponatur.

Gangræna penis. Si vlcera sint virulenta, præcipitato cum alimento conueniente mixto vtendum; non tamen in eius vsu diu persistendum, sed quando quod callosum & virulentum absumtum est, fouenda pars decocto maluæ, althææ, sem. lini, & medicamentum digestiuum idoneum vlceri imponendum, donec, quod corruptum est, separetur, de qua re plura *de curat. luis Venereæ* dicenda.

Interdum accidit, vt vlcus sit circa glandem & inter præputium ac propter penis tumorem videri non possit. Tunc vinum melle rosaceo mixtum vel aqua viridis supra proposita iniiciatur. Si verò penis & præputium ita intumuerint, vt nihil iniici possit, cataplasma hoc vel simile imponatur.

℞. *Flor. chamam. melilot. rosar. farina sem. fœnugræc.* an. q. v.

Coq. in aq. & lixiuio.

F. Cataplasma.

Quod si nec hoc modo pars exulcerata detumescat, & dolor perseueret, & vlcus serpat, præputium secundum longitudinem incidendum, vt vlcus mundari, & conuenienti modo curari possit.

Si gangrænæ periculum immineat, circa vlcus & penem defensiuum imponendum, & affecta pars scarificanda, atque alia pro gangrænæ curatione necessaria medicamenta applicanda quorum antea facta est mentio, vt vnguentum Ægyptiacum, Apostolorum, viridis, vel etiam hoc.

℞. *Terebinth. in aqua tragopogi lotæ* Drach. vi. *mellis rosati colati, syr. de ros. siccis* an. Drach. ij. *sang. Dracon.* Drach. ß. *myrrh.* Scrup. j. *vnguenti Ægyptiaci* Scrup. ij.

Misce.

Si gangræna & sphacelus penem corruperit, tutissimum est, id, quod corruptum est, vel etiam, si opus sit, totum penem abscindere, & medicamenta postea, quæ in aliarum partium gangræna & spacelo adhibentur, vsurpare. Exemplum huius rei habet Forestus, *lib.* 26. *obseru.* 6. de quodam, cui penis post inflammationem ita putrefactus fuit, vt cataplasmati adhærens exciderit, & putrefactio etiam scrotum occuparit, ægro nihilominus idoneis medicamentis, quæ vlcus sanarint, adhibitis, testibusque noua carne obductis, viuo manente, & ex ventre per foramen saltem vrinam emittente: & simile exemplum etiam antea è Guilhelm. Fabric. *cent.* 3. *obs.* 88. retulimus.

Vlcus in meatu penis.

Interdum verò vlcera in ipso meatu penis generantur, & quidem ex tuberculo seu apostemate intus oborto, vel ex semine acri & virulento vt in gonorrhæa virulenta accidere solet, vel ex vrina acri, vel ex calculis asperis & angulosis, qui in transitu meatum hunc lædunt. *Vlcus in meatu penis.*

Cognoscuntur autem talia vlcera præcipuè è dolore, qui inter meiendum percipitur, & ex pure, quod ante vrinam excernitur. Penis interdum tensus & tumidus est. Discernitur verò hoc vlcus ab vlceribus vesicæ, quod in vesicæ vlceribus pus vrinæ miscetur, & squamulæ quædam cum vrina excernuntur, ac ipsa vrina fœtet.

Curantur autem talia vlcera facilius in iuuenibus. Verùm curatio maturanda. Nisi enim maturè curentur, carunculæ in meatu vrinario gignuntur, quæ vrinæ emissionem impediunt. In senibus verò rarò aut nunquam talia vlcera curationem suscipiunt.

Curatio vt rectè peragatur, victûs ratio ea instituenda, quæ humorum acrimoniam obtundat, & propterea vtilis est ptisana hordeacea cum amygdalis dulcibus, & seminibus frigidis maioribus. Vitanda vero acria, salsa, acetosa, diuretica.

Deinde corpus à vitiosis humoribus mundandum, humoresque acres temperandi.

Topica quod attinet, vlcus abstergentia & glutinantia per siphonem iniicienda, nimirum aqua plantag. equiseti, myrtillorum, vel succi harum plantarum, vel trochisci alkekengi cùm aq. rosar. equiseti. *Topica.*

Vnguentum Petri Bajeri, quo quidam habens penem cancrosum sanatus fuit, est hoc.

℞. *Succi extremitatum rubi*, *succi extremitatum fruticis rosar. aceti* an. Vnc. ij. *thuris mastiches* an. Drach. iij. *lithargyr. aur.* Vnc. j. *vini Maluat.* Vnc. vj. *succi sempervivi* Vnc. iij. *aquæ vitæ* Vnc. iv. *virid. æris* Drach. ijß. *vitrioli, alum. vsti* an. Drach. iß. *camphor.* Drach. j. *ol. ros.* Vnc. vj.

Puluerisatis puluerisandis subtilissimè, & cribratis coq. omnia lento igne, exceptâ camphorâ, quæ in fine addatur, vsque ad consumtionem succorum, Addatur cera & fiat Vnguentum.

Vel ℞. *Vini albi* ℔. j. *aq. rosar. plantag.* an. Vnc. iij. *alum. vsti* Drach. iiß. *virid. æris* Drach. j. *camphor.* Scrup. j.

Misce.

Vel ℞. *Spumæ argenti, ceruss. tutiæ præp.* an. Drach. j. *sacch. candi* Vnc. ß. *camphor.* Scrup. ß. *aq. rosar. plantag.* an. Vnc. iv. Misce.

Fortius est, si addatur *aluminis* Drach. j.

Ad cicatricem tandem inducendam vtile est hoc.

℞. *Aq. plantag. rosar.* an. Vnc. iv. *trochisc. albor. Rhasis* Vnc. ß. *boli Armen.* Drach. ß. Misce.

CAPVT XII.

De Præputij morbis.

Phimosis

PRæter penis morbos hactenus enumeratos etiam quidam peculiares præputij morbi sunt, inter quæ primò φίμωσις, eaque, vt Paulus Ægineta, *lib.* 6. *cap.* 55. docet, duplex. Quandoque enim præputium ita integit glandem, vt rursum detrahi, & glans detegi non possit, vnde seminis eiaculatio interdum impeditur, & viri steriles efficiuntur, quod vitium in specie φίμωσις appellatur. Quandoque verò abductum amplius induci non potest, quæ species propriè παραφίμωσις nominatur. Prima differentia, vt *ibidem* docet Ægineta, fit vel à primâ conformatione & natiuitate, vel ab vlcere malè curato, & cicatricem, vel ob carnis accretionem: secunda verò à Venere nimia, vt & in pudendorum inflammationibus, aut quando aliàs violenter *Præputij morbi. Phimosis.*

violenter præputium retrahitur, vt intumescat; vnde reduci non potest. Primam φίμωσιν Ægineta per chirurgiam curat, vt *allegato loco* videre est, modúsque operandi hic est: Vniuersali corporis euacuatione præmissâ, linea recta per superiorem mediumque præputij partem atramento ita notanda est, vt vasa grandiora vitentur. Hinc curuo instrumento inter glandem & præputium insinuato cutis secundum rectam lineam vno ductu discindenda, ita vt interna & externa cutis sibi respondeant, & par sit vtriusque sectio, neque minor, quàm ex vsu sit. Sectione factâ sanguinis fluxus siccis linimentis comprimatur, hinc linteum oui albumine & aqua rosaceâ madidum imponatur, ægérque per triduum quiescat, & curatio, vt in vulneribus solet, perficiatur.

Si callosum sit præputium, vt non amplius detegi possit glans, Fallopius, *de morbo Gallico, cap.*84. sine sectione malum curat hoc modo. Sumit fistulam paruam ex plumbo, & imponit in foramen, vt æger per eam mingat; interim præputium oleo amygdal. dulcium, vel pinguedine gallinæ inungit. Secundo die imponit paulò maiorem fistulam. Tertiò adhuc maiorem, & hoc modo progreditur deinceps, donec possit glans detegi & callus emolliatur.

De præputio à natiuitate prægrandi obseruationem à D. Casparo VVolffio communicatam habet Schenckius, *lib.*5.*obs.* Refert etiam Guilhelmus Fabricius, *cent.*4. *obseru.* 81. iuueni cuidam 22. annorum ætatis ab ipsa natiuitate præputium præter modum propendisse. Ita enim versus anteriorem partem contortum erat, vt effluente vrinâ ipsa sursum versus abdomen efflueret. Hinc vesicam commodè, & sine madefactione vestimentorum nunquam exonerare potuit, nisi solutis ligulis ad latrinas se conferret. Quod vitium quomodo curatum fuerit, *ibid.* videatur.

Idem, *cent.*5. *obs.*55. quadragenarium quendam curauit, qui laborauerat à multis annis defluxione quadam humorum ad penem & præputium per certa interualla cum febre, & aliis symptomatibus.

In initio etsi malum corpore purgato & applicato medicamento discutiente facile cederet: progressu tamen temporis morbus contumacior factus frequentius ipsum inuasit, & difficilius curari potuit. Nonnunquam enim talis durities in pene, & præcipuè in præputio remansit, vt spatio duorum mensium illud retrò glandem retrahi non posset. Tandem vbi corpore expurgato & emollientibus ac resoluentibus adhibitis tumor omnis euanuisset, suasit, vt semel in mense, aut singulis sex septimanis semel infusum sex granorum croci metallorum in vino sumeret. Loco affecto sacculum adstringentem & roborantem ex radicibus tormentillæ, bistortæ, plantag. balaustiis, nucibus cupressi, rosis & similibus in aquâ coctum, primò quidem per integrum mensem manè & vesperi applicuit, postea verò ter aut quater in hebdomade. Atque hâc methodo sanatus est.

Altera differentia non ita difficulter curatur, si statim membrum in lac tepidum immittatur, deinde cataplasma ex emollientibus & leuiter discutientibus imponatur: quibus si non cedat, fortius emollientia adhibenda ex ammoniaco, bdellio, & similibus. Si verò malum inueteratum fuerit, & præputium quasi occaluerit, incurabile euadit.

De παραφιμώσει historiam, eiúsque curationem etiam habet Guil. Fabricius, *cent.*5. *obseru.*56. Sponso cuidam iuueni, qui antea venerem nunquam exercuerat, ex nimia violētia frænum abruptum, & præputium retrorsum fuit detrusum, vt maximus dolor, & tumor totius membri virilis inde sequeretur. Victus ratione tenui & refrigerante præscriptâ, corpus cholagogis medicamentis expurgauit, & venam in brachio aperuit, regionémque renum vnguento refrigerante bis de die inungere iussit, loco verò affecto sequens cataplasma applicauit:

℞. *farin. hord.* Vnc. iiij. *pulu. rosar. myrtill.* an. Drach. ij. *balaust. nuc. cupress.* an. Drach. j.

Coq. *in aq. plantag. & rosarum*, ac *pauco aceto*, fiat cataplasma, addendo vitell. oui vnius.

Cùm autem appetitus veneris curationi obesset, corpus iterum cholagogis purgauit, & lumbos seqq. oleis inunxit.

℞. *olei violac. nymph. rosar.* an. Vnc. j. *olei hyoscyami per express.* Drach. ij. *camphoræ dissolutæ in aceto rosar.* scrup. ij.

Misce.

Cubitum verò ituro dosin laudani opiati exhibuit. Quæ medicamenta cùm aliquandiu continuasset, malum curatum est.

Si verò Phimosis aut Paraphimosis sit ex impuro congressu, repellentibus & refrigerantibus locus non est. Materia enim maligna ad viscera repelleretur. Quomodo autem phimosis & paraphimosis ex impuro coitu contracta curanda sit, docet ibidem Fabricius, *obs.*57. prolixè, qui ibidem videatur.

Nonnunquam ipsos etiam infantes, imò lactentes hoc malum corripit, vt etiam idem Fabricius, *obs. seq.* 58. docet, dum ex prauâ victûs ratione nutricis humor acris ad genitalia decumbit, ibique pruritum excitat, vnde affluxus humorum excitatur in præputium, vt mirum in modum extendatur, nonnunquam etiam inflammetur. Quod si accidat, victus tenuis & refrigerans nutrici præscribendus, corpus eius conuenienti modo euacuandum. Si verò infans ablactatus fuerit, ipse syrupo rosarum solutiuo purgandus. Hinc applicandum hoc cataplasma.

℞. *Medull. panis albi* Vnc. iij. *pulu. rosar. rubr. balaustior.* an. Vnc. ij. *croci* scrup. j. *butyri recentis* Vnc. j.

Coq. in *lacte vaccino*, & *addito vitello oui vnius*

F. Cataplasma.

Si verò malum contumacius fuerit, applicetur sequens cataplasma.

℞. *farin. fabar.* Vnc. ij. *pulu. summit. absinth. flor. chamæm. sambuci* an. Drach. iij. *pulu. far. sem. fœnigraci* Drach. ij. *cumini* Drach. iiij.

Coq. in *vino rubro austero* in formam cataplasmatis.

Pertinet & huc membranulæ freni dictæ cum glande coalitus, si nimirum inferiori glandis parti iuxta foramen frenum arctè & longiori, quàm par est, spatio connectatur, vnde erecto genitali eius extremitas distorquetur, vt rectè semen eiici nequeat; accidítque hoc vel à prima conformatione & natiuitate, vel ab vlcere malè curato. *Freni coalitus.*

Quod si accidat, inuertendum præputium & frænum incidendum, diligentérque præcauendum, nè venæ vel arteriæ lædantur. Hinc extendendum præputium quousque est necessarium, & linteum albumine oui madefactum, hinc digestiuum & emplastrum aliquod siccans inter præputium & glandem imponendum, ne iterum conglutinentur.

Coalitus tamen præputij & glandis non solùm circa frænum, sed & alibi fieri potest.

Siue autem solum frænum, siue præputium glandi connectatur, in dissectione danda opera, vt solum frænum, aut caro, quâ coaluerunt, secetur, non verò glans aut præputium secando lædatur; præcipuè si coalitus hic sit in infima parte balani. Si enim glans eò loci lædatur, meatus vrinarius perfoditur, atque inde facilè fistula fieri potest, è quâ postea vrina, vt & semen effluere potest. Si tamen aliter fieri non possit, potius aliquid de præputio, quàm de glande abscindendum; cùm licet præputium dissecetur, non adeo magnum incommodum inde oriatur. Etsi verò Paulus Ægineta, *lib.*6. *cap.*56. contrarium statuat, & potius aliquid de glande, quàm de præputio abscindendum doceat; tamen id intelligendum est, quando coalitus præputij & glandis est vel in parte superiore vel ad latera, non verò ad frænum in parte inferiore, vbi

vbi ductus vrinarius tenui membranâ inuestitur.

Præputium curtum.

Præputium curtum.

Quandoque etiam præputium curtum est, vt glandem totam tegere nequeat. Aliqui ad cutis huius elongationem duplicem chirurgiæ modum excogitarunt. Verum cùm istud vitium neque alicui actioni officiat, neque decorem vitiet, vix operæ pretium est, vt huius chirurgiæ tormentum ea de causâ quis sustineat, vt Paulus Ægineta, *lib.6.cap.*53. scribit.

De Circumcidendis.

Circumcidendi.

Facit circumcisionis mentionem idem Paulus Ægineta, *lib.6.cap.*57. non verò eius, quæ religionis more fit, sed eius quando ex pudendi affectione præputium nigrescit. Oportet itaque totum id, quod denigratum est in ægris, in orbem diuidere: postea verò squama æris cum melle vtendum est, aut etiam malicorio & eruo, ad modum eorum, quæ linamentis excepta induntur. Si verò sanguis eruperit, lunaris cauteriis vtendum est ad vtramque rem conferentibus, ipsam inquam sanguinis eruptionem, & vulnus depascendo proserpens: si verò tota glans aliquando fuerit consumpta, plumbeo canali in meatum indito, vrinam per ipsum reddere iubebimus.

Fissura Præputij.

Fissura Præputij.

Finditur tandem etiam, & quasi rimas agit, præputium: quod si accidat, *resina frixa cum oleo rosaceo* miscenda ad vnguenti consistentiam, addito *vitello oui*, idque imponendum.

Vel ℞. *Olei rosac.* Vnc.j.ß.*amyli, thuris* an.Vnc.ß. Misce.

CAPVT XIII.

De Hermaphroditis & sexus mutatione.

Hermaphrodita.

HOc loco non prætereunda videntur, quæ de Hermaphroditis, quibus à Mercurio & Venere nomen inditum (Mercurius enim Hermes est, Venus Aphrodite) seu Androgynis, & sexus apud Autores occurrunt. Etsi enim vitia ista à prima conformatione contracta incurabilia ferè sint: tamen Medico cognita esse ea, conuenit.

Inuentos autem fuisse Hermaphroditas, id est, homines, qui vtrumque sexum virilem & muliebrem præ se tulerunt passim ex historiis patet, quarum plurimas collegerunt Iulius Obsequens & Lycosthenes, aliique, qui de prodigiis & monstris scripserunt. Digerunt autem Autores Hermaphroditas in quasdam classes, eorumque quatuor constituunt differentias. Prima est, cùm virilis sexus præualet, & perfectus est, in perinæo autem excisa tantum in vuluæ formam rima est, ea tamen minimè peruia, & ex qua neque vrina, neque semen prodit. Secunda est, cum muliebre membrum integrum & perfectum est, supra verò ad os pectinis carnea quædam substantia penis similitudinem habens adnata est, vrinam tamen aut semen non fundens, scroto etiam & testibus carens. Tertia est, cum vtriusque quidem sexus expressa adest imago, inefficax tamen ad generationem, & alterutrâ saltem mictioni inseruiente. Quarta eorum, qui vtroque sexu valent, & maris ac fœminæ munus obeunt, & vtriusque sexus genitalia perfecta habent.

Verùm rectè hîc Aristoteles, 4. *de gener. animal. cap.* scribit: quibus gemina habere genitalia accidit, alterum fœminæ, iis semper alterum ratum, alterum irritum redditur, cum per alimentum subinde delitescat, quoniam præter naturam est. Neque historiæ facilè aliud docent. Vnde etiam scribit Constantius Varolius, *lib.* 4. *Anat. cap.* 4. impossibile esse, vtrumque sexum reuera in vno indiuiduo reperiri. Et si inueniantur, mulieres, quæ vtrumque sexum habere putentur, esse nympham in eam molem auctam, vt membrum virile referat, esse tamen imperforatam. Si verò genitalia interna spectentur, esse muliebria, & nihil monstrosum intus reperiri, id quod sæpè annotarit. Si verò inuenti sint, qui muliebra etiam habere putati sint, fuisse tantùm aliquam in pudendo fissuram, quæ tamen non penetrauerit, nec membrum virile admiserit; quale quid quoque habet Columbus, *lib.* 15. Scribit etiam Hieronymus Fabritius ab Aquap. *de Operat. Chirurg. cap. de Hermaphroditis*, se obseruasse in viro inter anum & testes statim sub testibus præter sua genitalia membra conformata quoq; fuisse labia vuluæ, sine tamē aliqua cauitate. In mulieribus verò obseruâsse nympham productam fuisse nunc ad duos, nunc ad tres digitos, quæ tamen fuerit flaccida, neque erigebatur; plura se non obseruâsse. Et si inuentæ fuerint fœminæ, quæ in vtroque coitu, & cum fœmina & cum masculo voluptatem perciperent, hoc saltem factum putat Varolius vi seminis ad vterum emissi, quatenus fœminæ fuit. Si qui verò sunt reperti, qui vtrumque sexum habere visi sunt, vtrumque habuerunt imperfectum, qualia exempla refert Columbus, *lib.*15. *Anatom.* Primum est de fæminâ Æthiopica, quam viuentem vidit, cui vterque sexus imperfectus contigerat, penisque minimi digiti longitudinem crassitiemque non excedebat, vuluæ autem foramen adeo angustum erat, vt minimi digiti apicem vix intromitteret. Alterum cuiusdam, quam mortuam secuit. Cum enim in Anatomia generationis vasa accuratè peruestigaret, & vasa seminaria, testesque consideraret, tandem hoc comperit, vasa quidem præparantia ab aliarum fæminarum præparantibus vasis non differre, sed deferentia differre. Non bipartita erant, & ex binis quaterna natura genuerat, ex quibus duo, quæ etiam maiora erant, ad matricis concauum destinabantur, reliqua duo ad penis radicem, qui glandularum parastatarum expers erat. Vterus, nec non vteri ceruix à cæterarum fæminarum matrice colloque nihil distaret. Peni scrotum contiguum non erat, imo ferè scroto prorsus carebat, & duobus musculis præditus erat huius fæminæ penis, non quatuor, præterea tenui pelle integebatur, nullumque aderat præputium. Et habentur exempla etiam alia apud Autores, in quibus vterque sexus conspicuus quidem, imperfectus tamen fuit.

Ob quam autem caussam nascantur Hermaphroditæ, sanè obscurum, atque alij, vt Astrologi, in cœlum, & stellæ Mercurij ac Veneris, certum coitum, caussam referunt; sed minus rectè, cum sub eodem positu, quo Hermaphroditæ nascuntur, alij etiam nascãtur, qui Hermaphroditæ non sunt; alii in vtericellas, quæ Antiquorum quorumdam, sed falsa fuit opinio: alij in tempus conceptionis, qui gigni Hermaphroditas statuũt, si conceptio fiat, fluentibus adhuc mensibus; quæ si caussa esset, multò procul dubio frequentiores generarentur Hermaphroditæ. Alij id semini adscribunt, qui putant, cum pro seminis qualitate & quantitate nunc viri, nunc fæminæ gignantur, si in seminibus dissimilitudo fuerit, & alterum maxima ex parte forte fuerit, alterum verò maxima ex parte debile, quantitate tamen pari, Hermaphroditas fieri, qui tamen ob alterius semen, vel fæminæ, vel viri naturam expressius imitentur.

Verùm enim verò cum partium corporis nostri delineatio & formatio facultati formatrici primò attribuenda sit, & tales enormes ac monstrosæ quasi in corpore mutationes errori formatricis adscribantur, & hîc ad eam meritò recurrendam censemus. Ideoque probabile esse puto, statuere, si facultas formatrix masculum

masculum formare intendat & propositum habeat, atque fortè tum aliquid obiiciatur, quod imaginationi membri genitalis fæminini speciem fortius imprimat, facultatem formatricem in opere suo quasi turbari, & sexum masculinum nonnihil obliterari, ipsique aliquid, quod fœminæ genitale membrum referat, addi; contrariumque accidere, si facultas formatrix fœminam formare intendat, imaginationique tum fortiter virilis membri imago imprimatur.

Sexus mutatio. Ex quibus facilè iudicare est, quid de iis iudicandum sit, qui sexum mutasse perhibentur. Non enim est de nihilo, quosdam Viros euasisse, qui à primo ortu fœminæ habitæ fuerunt, testanturque id historiæ multæ antiquiores & recentiores. Viros verò in fœminas mutatas fuisse, certò compertum non habetur. Neque id facile fieri potest, ob caussas, quæ posteà proponentur. Plinius, *lib.7. nat. histor. cap.4.* scribit; Ex fœminis mutari in mares, non est fabulosum. Inuenimus in Annalibus P. Licinio Crasso & C. Cassio Magno Coss. Cassinij puerum factum ex virgine. Idem, *ibidem.* Licinius Mutianus prodidit visum à se Argis Arescontem, cui nomen Arescusæ fuisset, nupsisse etiam, mox barbam & virilitatem prouenisse, vxoremque duxisse. Eiusdemque fortis & Smirnæ puerum à se visum, & in Africâ se visum, & in Africâ se vidisse mutatum in marem nuptiarum die L. Cossitium Distritanum. Liuius etiam, *l. 4. secundi Belli Punici* narrat, Quinto Fabio Maximo, & Marco Claudio Marcello Coss. virum ex muliere Spoleti factum. Refert quoque Amatus Lusitanus, in oppido Esqueria in Lusitania puellam quandam nobilem, cùm ad ætatem peruenisset, in qua mulieres menstrua primùm emittere solent, vice mensium priapum eiecisse, & sic ex fœmina factum esse masculum, qui etiam postea vxorem duxerit. Et tales historias plures collegit Schenckius, *lib. 4. obs.* & Marcellus Donatus, *de hist. med. mirab. lib.6. cap.2.*

Caussam huius rei quod attinet, prolixè ea de re agit Marcellus Donatus, *loco allegato.* Vt breuiter hâc de re aliquid dicamus, cùm in Hermaphroditis sexus vterque perfectus esse nõ possit, sed vnus superet, vel vterque sit imperfectus, sequitur hinc, masculos omnes illos fuisse, qui pro fœminis habiti sunt, & in viros abiisse dicuntur. Et licet aliquam fissuram habuerint, quâ etiam virile membrum aliquomodo admittere potuerint, vterum tamen non habuisse, sed virilia genitalia intus latuisse, & postea vel naturæ conatu, vel accedente aliquo motu violento prodiisse; sicut etiam dentes quosdam quibusdam iam adulta ætate prodiisse, obseruatum est. Docet id etiam Cardanus, *de rerum Variet. lib.8.* Nascuntur, inquit, pueri, contracto genitali membro, obductaque membrana, quasi sinu quodam, atque in eo foramine angusto, ob quod puellam existimant, qui non attrectauerint. Aliis autem sponte, vbi penis erigitur, adolescentiæ initio, fracta membranâ penis erumpit: pluribus in conatu viri, dum cum sponsa rem habere se putat, fractâ membranâ & attritu erecto pene masculus prodit. Idque confirmare videtur historia, quam refert Albertus, *lib.18. de anim. tract.2. cap.3.* In quodam, inquit, nostri temporis nato testiculi intra pellem contenti erant superius, ita quod prominentiæ eorum repræsentabant duo labia vuluæ, & fissura videbatur esse in medio clausa per pellem, habilitaretur ad coitum. Incisione factâ prosilierunt testiculi. & virga, & postea duxit vxorem, ex qua plures genuit filios.

Id verò omnem fidem superat, quod Iouianus Pontanus, *lib.10. de rebus cælestib.* & alij referunt, mulierem, cum prius filium peperisset, virilem sexum adeptam fuisse. Forsan enim, vt supra ex Varolio diximus, solùm nympha in tantum aucta fuit, vt membrum virile referret.

LIBRI TERTII PARS IX.

SECTIO SECVNDA.

DE SYMPTOMATIBVS, quæ genitalibus & circa generationem in Viris accidunt.

CAPVT I.

De Læsa generatione, seu sterilitate in viris, & primò de Læsa seminis generatione.

Læsa seminis generatio. AD generationem hominis marem & fœminam cõcurrere, nec solum marem, nec solam fœminam generare, notissimum est. Vnde etiã Aristoteles ex Empedocle scribit, *1. de gener. Animal. cap.18.* maris ac fœminæ quasi symbolum esse, totum verò à neutro proficisci. Maris autem in generãdo partes consistunt in fœcundi seminis generatione, eiusque in vterũ fœmininũ conueniente modo in actu venereo immissione. Hæc ergo si rectè se habeant, & semen fœcundum in Viro in organis seminis generationi dicatis generetur, idque in vterum rectè immittatur, fœtus inde generatur: modò etiam in fœminâ omnia rectè sese habeant. Nam etsi Virile semen fœcundum sit, & rectè in vterum imittatur: tamen si vterus sese, & quæ in fœminâ ad generationem necessaria sunt, non rectè sese habeant, generatio nulla perficitur, & fœminæ steriles sunt.

Caussæ.

Caussæ. Si verò, quæ in viro ad generationem requiruntur, non rectè sese habeant, & generatio non fit, & sterilitas ratione Viri accidit. Cum autem vt modò dictum, duo in Viro ad generationem requirantur, seminis fœcundi generatio, ac eiusdem in vterum fœminæ in actu venereo immissio, sterilitatis etiam caussæ in Viris in hisce duobus quærendæ, quæ iam explicabimus.

Semen fœcundum, hominis materia futurum, est id, quod idoneum est, vt cum eo anima propagetur. Vnde ab Epicuro, vt est apud Plutarchum, *de placit. Philos. lib. 5. cap.3.* ψυχῆς καὶ σώματος ἀπόσπασμα, aliquid à corpore & anima decisum nominatur.

Semen autem (fœcundum intelligo; cùm quod infœcundum est, saltem æquiuocè dicatur semen) vt generentur, duo requiruntur, materia & caussa efficiens. Materia est optima sanguinis, præcipuè arteriosi pars, & spiritus vitalis, quæ duo in vasis seminis generationi dicatis miscentur, & in seminis formam mutantur & elaborantur. Vnde accidit, vt cum id, quod optimum in homine est, in semen absumatur & in actu venereo euacuetur, Vir maximè ex venere, & præcipuè nimia, & intempestiuâ, debilitetur. Et cum anima in corde radicetur, vt Philosophi loquuntur, & spiritus vitalis, quo calor insitus omnium partium fouetur, in corde generetur, hinc à toto semen defluere dicitur; etsi alij etiam aliter id explicent.

Caussa autem efficiens est facultas insita partibus genitalibus (testes ne an parastatæ primas partes hîc habeant, non disputo, cum id ad curationem instituendã non multum faciat) vasis nimirum præparantibus, testibus & parastatis, sanguinem & spiritus in substantiam hanc, quæ semen dicitur, mutandi, & ob id σπερματοποιητικὴ nominatur, quæ officium hoc partiũ illarum calore innato perficit. Atque vis ea & calor in-

natus tantus est in partibus genitalibus, & præcipuè testibus, vt vim quandam in totum corpus diffundat, idque ita alteret, vt carnes, imò excreta quandam qualitatem hisce partibus respondentem accipiant; vnde etiam, quando semen in masculis generari incipit, fit vocis mutatio in homine, & carnes animalium odorem quendam grauem & saporem inde accipiunt, qui in castratis aut veneri nondum idoneis non apparet. Ac si testes in castratione exscindantur, non solum vis semen generandi, sed & virilitas planè tollitur, ac in toto corpore insignis fit mutatio, atque omne corporis robur imminuitur, castratique glabri non modò mento, sed & toto corpore euadunt, paruas, vt fœminæ, venas habent, nullâ libidine amplius tentantur. Ex quibus apparet, insignem testibus vim insitam esse, quâ non solum sanguinem & spiritus in semen mutant, sed & totum corpus afficiunt, quâ de caussâ etiam à Medicis inter corporis partes principes numerantur.

Vt ergo semen fœcundum generatur, cum & materia, è quâ producitur, conueniens est, & calor insitus partium genitalium rectè sese habet: ita contrà semen infœcundum fit, dum alterum horum non bene constitutum est, & malè se habet: atque ita, quod semen infœcundum generatur, caussa vel in materia, vel in calore insito, & temperamento testium ac partium genitalium vitiato quærenda est, læditurque seminis generatio vel ob errorem externum, seu vitium obiecti & materiæ, vel ob læsam testium & partium semini generando dicatarum facultatem.

Materiæ, vnde semen generari debet, seu obiecti vitium est vel in quantitate, vel in qualitate. In quantitate, cùm sanguis & spiritus, è quibus semen generatur, deficiunt, vel non in iusta quantitate suppetunt. Vt verò de statu naturali, in quo & in pueris & in senibus materia ista idonea deficit, nihil dicamus, sed saltem de iis, quibus præter naturam seminis materia deest, deficit materia seminis primò vel ob res præternaturales, vt post magnos morbos, totum corpus vel partes principes exiccantes, & horum alimentum absumentes, vt sunt febres, atrophia, & similes: vel ob res non naturales, vt ieiunium & inediam, vigilias, cibos pauci alimenti, nimia exercitia & motus corporis; quô & semen extinguentia medicamenta referri possunt. Deinde etsi materia seminis non planè deficit, tamen semen non generatur, si ad testes non mittatur, sed ab aliis partibus attrahatur, id quod non solum accidit in puerili ætate, in quâ totum alimentum in corporis augmẽtum absumitur, sed etiam in pinguibus & obesis, in quibus omne alimentum in substantiam corporis mutatur, & in pinguedinem abit, vnde etiam Aristoteles, 1. *de gen. anim. cap.* 18. carnosos & obesos minus semen emittere, & rem veneream minus expetere, scribit. Et Plinius, *nat. hist. lib.* 11. *cap.* 37. Steriliora, inquit, cuncta pinguia, & in maribus, & in feminis. Sic quidem castrata animalia pinguia sunt, quia materia seminis in pinguedinem abit. Imprimis verò cordis, quod spiritus vitales, præcipuam seminis materiam, suppeditat, morbi, & præcipuè eius frigiditas & siccitas seminis generationi obsunt; vnde qui frigidum & siccum cor habent, steriles sunt, & qui mœrore diuturno afficiuntur, semen fœcundum non generant.

Vitium verò materiæ, è qua semen generatur, in qualitate est, cum materia quidem semini generando suppeditatur, sed ea minus commoda, & conueniens ad semen fœcundum generandum, dum scilicet ea vel nimis calida, frigida, humida & sicca est, vel alio modo sese minus rectè habet, id quod accidit, dum partes corporis præcipuæ intemperatæ sunt, aut dum vitiosi humores qualescunque etiam sanguini permiscentur, eumque inquinant, id quod in variis morbis, & omnis generis cacheriâ euenire solet. Vnde molæ, abortus, fœtus languidi, non solum ab vteri & fœminarum vitio fiunt, sed & ob semen virile vitiosum.

Læsa autem facultate testium & partium genitalium seminis fœcundi generatio impeditur, dum vis partium genitalium, alteratrix præcipuè, seu coctrix, læditur ab intemperie frigida & humida. Calor enim testibus & genitalibus insitus præcipuum facultatis σπερματοποιητικῆς instrumentum est. Hic ergo si se rectè non habeat, semen fœcundum non generatur. Est autem ista intemperies vel natiua, vel à caussis p.n. inducta, vt caussis externis, tumoribus testium, præcipuè aquosis, testium & scroti abscessibus, quæ testes refrigerant, eorumque calidum innatum debilitant. Testes etiam debiles, & hinc homines steriles fiunt, si à prima iuuentute nimis libidini sese dedat, aut cum valetudinariâ congrediantur, aut à magnis exercitiis vel sanguinis missione, aut purgatione Veneri indulgeant. Nonnulli quidem testium caliditatem & siccitatem sterilitatis caussam statuunt, vtpote à qua semen quasi aduratur, & ariditate concrescat. Verùm credibile non est, tãtum in testibus extra corpus pendulis calorem esse posse. Vnguenta etiam mercurialia genitalibus illita Venerem tollunt, sicut eius rei historiam ex *obseruat. D. Iacobi Oethei* Schenckius, *lib. 4. obseru.* habet, cuiusdam, qui pudenda ad pediculos eius loci necãdos vnguento, ex argento viuo confecto, aliquoties illeuisset, sensit membrum virile frigidum ac torpidum, & ad Venerem planè ineptum. Verùm postea spicæ oleo ad illinendum vsus, & pediculos illos fugauit, & genitalem vim breui tempore recepit.

Pertinet huc & conformationis quoddam vitium, quando scilicet vasa semen vel deferentia, vel generantia deficiunt, aut non rectè & conueniente loco inseruntur, præsertim in vtroque latere, quod interdum in Anatomia deprehensum.

Incantamentis etiam & maleficiis virilitatem exstingui non fabulosum est, vt rectè Fernelius, *lib. 6. de part. morb. & sympt. cap.* 13. Alexander Benedictus, *lib. 24. de medendis cap.* 14. aliique docent. Hoc mirum est, quod scribit Baptista Codronchius, *lib. 3. cap. 6. de morb. venefic. & veneficiis*, veneficio mutone hominem priuari posse, ex multi historiis patere, & rectè statuit, non reuera Dæmonem vel veneficos virile membrum auferrre posse, sed præstigiis Dæmonum id ita apparere.

Multo verò magis steriles redduntur homines, si ipsis testes exscindantur. Etsi enim libidine aliquâ tententur; tamen vel semen non effundunt, vel sterile, vt *quæst.* 2. dicetur.

Signa Diagnostica.

Ipsum vitium ex relatione ægri patet. Caussæ autem ex modò dictis innotescunt, quæ cùm variæ sint, signis discernendæ. Et quidem vt de morbis & vitiis vel totius corporis vel partium præcipuarum, ob quæ idonea semini materia non communicatur, vel etsi ea suppetat, in alios vsus, vt corporis nutritionem, absumatur, iam non dicamus, cùm ea è suis locis pateant, saltem de signis, quibus testium, & partium seminis generationi dicatarum morbi cognoscuntur, agemus. Si vitium aliquod sit à primo ortu, id in omni ætate fuit obseruatum; si postea contractum, aliquando id vitium non fuit deprehensum. Si adsit testium intemperies, ea è signis intemperierum testium supra enumeratis, patet. Nimirum in frigidâ intemperie vel nullus vel exiguus Veneris appetitus, & libido percipitur, pulsus est paruus, corporis quædam grauitas adest & pigrities, & totius quoque corporis, ac præcipuarum partium intemperies ad frigidum declinat, & dum semen emittunt, exiguam vel nullam voluptatem percipiunt, semenque ipsis est crudum, aquosum & liquidum. Præcesserunt caussæ refrigerantes, vel etiam nimius & intempestiuus coitus. Qui enim nondum *Signa.*

ætate

ætate matura se Veneri dedunt, cùm calorem innatum intempestiuè exhauriant, testes ac partes principes refrigerantur, inde postea ætate adulta nimis maturè ad Venerem inepti redduntur. Et si accedat humida intemperies, semen ad leuem mulieris attrectationem emittunt, & postea amplius coire non possunt; cùm partes, quibus semen continetur, omnes laxæ sunt. Reliqua supra videantur *de intemperie testium.*

Prognostica.

Prognostica. 1. Etsi sterilitas & læsa seminis generatio potius speciei propagationi obesse, quàm indiuiduo nocere videatur: tamen & indiuiduo non rarò aliquid incommodi affert; cùm sæpe gonorrhœa hinc excitetur, quæ corporis extenuationem & tabem inducit.

2. Caussam ipsam quod attinet, quid intemperies testium & alij morbi periculi portendant, ex iis, quæ supra *de intemperie testium* dicta sunt, patet. Quæ mala etsi per se vitæ periculum non minantur: cùm testes etiam sine vitæ periculo exscindi possint: quia tamen alia praua symptomata inducere valent, secundæ valetudini obesse possunt.

3. Ab ipso ortu Eunuchi & impotentes arte Medica curari non possunt.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Curatio tota ad caussas dirigenda. Itaque si vitio aliquo totius corporis, vel membri alicuius principalis semen non generetur, illud curandum; si intemperies, vel alius morbus testium adsit, corrigendus per medicamenta supra *s.1. cap.1. & seqq.* proposita, & quæ simul peculiari proprietate testibus amica sunt: & imprimis hîc ea eligenda & exhibenda, quæ semen copiosum generant, simplicia & composita.

Semen generantia medicata.

Simplicia. Satyrium. Simplicia sunt: Radices *satyrij* & imprimis *maioris*, seu *testiculi canini maioris*, qui *cynosorchis* appellatur, & quidem testiculus maior, non verò minor, qui tantùm abest, vt Venerem excitet, vt potius eam reprimat, *cinaro, bulbique* alij etiam: radices *eryngij, asparagi, napi, pastinacæ, rapæ, allij, cœpæ.*

Semen *erucæ, fraxini, lini, ciceris, fabæ.*

Fructus, *amygdalæ dulces, nuces pineæ, pistaciæ, castaneæ, dactyli.*

Aromata, *cubebæ*, quarum maximum ad Venerem excitandam apud Indos vsum esse, Garcias ab Horto refert, *caryophylli, galangæ, zingiber viride, vel recens conditũ.*

Carnes *scinci*, præcipuè circa renes, *testes vulpes sicci triti, cerui pudendum exiccatum.*

Ex animalibus *ostreæ & conchæ.*

Composita.

Composita. *Diasatyrion, diambra, diamoschum, dulce.*

Vel ℞. *Rad. condit. satyrij* Vnc. ij. *eryngij* Vnc. j. *amygdal. dulc. pinear. pistacior.* an. Vnc. ß. *sem. erucæ, piperis, Cinamomi, rasuræ priapi cerui* an. Drach. ij. *specier. diambr.* Drach. j. *sacch. q. s.*

Fiant Morsuli.

Vel cum *syrupo conseruat. zingib. in china conditi* Elect.

Vel ℞. *Testium gallor. exiccat.* Vnc. j. *galang. cubebar.* an. Drach. j. ß. *sacch. ad pondus omnium.*

F. Puluis, cuius detur Drach. j.

Cum *vino dulci.*

Vel ℞. *sem. erucæ, rasuræ priapi cerui, testiculor. galli* an. Drach. j. *galang. pip. longi* an. Drach. ß. *zingib. cinam.* an. Scrup. j.

Fiat puluis, cuius Drach. ß. vel Drach. j. cubitum ituro detur cum *ouo sorbili & vino dulci.*

Vel ℞. *Rad. condit. satyrij, eryngij* an. Vnc. j. *nucleor. pini, pistacior. auellanar. torrefactar.* an. ℥. iij. *pulpæ dactylor.* ℔. ß. *sem. erucæ, fraxini* an. Drach. ij. *pip. longi, albi, cardamom. galangæ* an. Vnc. j. *medull. nucis Indicæ* Vnc. ß.

Cum *sacch.* fiant Morsuli.

Vel ℞. *Sem. erucæ* Drach. j. *vrticæ, anisi, fœniculi, fraxini* an. Drach. ß. *nucleor. pini, amygd. dulc.* an. Vnc. ß. *cubebar. cardamomi* an. Drach. ß. *rasuræ genitalis cerui. rad. condit. satyrij* an. Vnc. ß. *specier. diamosch. diambr.* an ʒ ß. *sacch. in aq. meliss. q. s.* dissoluti.

Fiant Morsuli.

Vel ℞. *Pinear. pistacior.* an. Vnc. ß. *zingiberis in Chinã conditi, rad. satyrij* an. Drach. ij. *carnis scinci marini* Drach. ij. *moschi* gran. iij. *ambræ* gr. j. *sacch. q. s.*

Fiant Morsuli.

Vel ℞. *Nuc. mosch. cubebar.* an. Drach. j. *zingib.* Dr. ß. *sem. nasturtij hortensis, erucæ, anisi* an. Dr. j ß. *rad. condit. satyr.* Vnc. ß. *pinear. pistacior. amygd. dulc.* an. Drach. iij. *diasatyr.* Vnc. ß.

Cum *syrupo de corticibus citri & conseruationis zingib.*

Fiat Electuarium, de quo sumantur Drach. ij.

Vel ℞. *Rad. satyrij* Vnc. iij. *nucleor. pini, pistacior.* an. Vnc. ij. *amygd. dulcium* Vnc. j. *testicul. galli* num. x. *testiculum arietis dextrum exiccatum* num. j. *limatur. priapi cerui* Vnc. ß. *sem. erucæ, pastinacæ, sileris montani* an. Drach. ij. *spec. diamoschi dulcis, diagalangæ, cubebar, caryophyllor. cinamom.* an. Drach. j.

Cum *syr. Conseruat. calami aromat. & rad. eryngij.*

Ad Venerem augendam Henric. ab Heer, *obseru. Medic. oppidò rarar. 9.* hoc habet: Ineunte vere, vel mediò autumno, aut exeunte, hoc est, floribus, foliisque vel nondum natis, vel deciduis, radices satyrij collectas aquæ puræ iniice, duobus, quibus constant, orbiculis diuulsis; quotquot aquæ innatauerint, vt inutiles abiice; quæ fundum petierint, contunde in mortario marmoreo, pilo ligneo, sensim micam panis albissimi & recentissimi addendo; & propter lentoris dilutionem affunde spirit. vini Maluatic. irrorando paulatim suauissimè. Postea optimè mixta pone in cucurbita cum alembico cœco, clausaque digere in balneo per sex septimanas. Tum prælo exprime. Expressum iterum per mensem digere in cucurbita. Innatabit liquor rubini æmulus. Hunc inclinando cautè collige, abiectisque fœcibus, cuique libræ dimid. adde magister. margarit. ℥ ß. ol. nuc. moschat. anisi, cinamomi, an. ʒ ß. Dos. ad xx. gut. in vino, iusculo, vel conserua cor roborante.] *Ad augendã Venerem Mumia Satyrionis.*

Plura videantur apud Aëtium, *tetrab. 3. serm. 3. cap. 35.* Auicennam, *fen. 23. cap. 16. & seqq.*

Extra etiam testes, perinæum & lumbi conuenientibus medicamentis inungantur, vt *oleo lilior. albor. mastichino,* aut cui *radices narcissi, pyrethrum, semen vrticæ, piper, & similia* mista sint.

Vel ℞. *Ol. de piperib. nuc. moschat.* an. Vnc. ij. *euphorbij* Vnc. j. Misce.

Vel ℞. *Ol. nuc. mosch. express.* Vnc. ß. *de piperib.* Drach. ij. *spicæ, caryophyll.* an. Scrup. ß. *mosch.* gr. iv.

Misce.

Diæta.

Diæta medicamentis respondeat. Aër sit temperatus. Panis sit ex optimo frumento, & imprimis tritico. Cibi etiam alij, qui ad semen copiosum generandum faciunt, vt oryza, amygdalæ, pineæ, oua sorbilia; & quidam non sine caussa vitellum oui recentis cum vino & pauco oleo amygdal. dulciorum recenti haustum ad Venerem augendam valdè commendant, vtilisque etiam est cibus ex ouis, & vino paratus ac cinamomo, croco, & saccharo conditus. Carnes vitulinæ, hœdinæ, veruecinæ, gallinarum, perdicum, phasianorum, pullorum columbarum, & imprimis gallorum & passerum testiculi. Et quantus ad Venerem impetus ac salacitas ex esu testiculorum gallorum cum melle & aromatibus excitata fuerit in nobili quodam, docet Amatus Lusitanus, *cent. 2. cur. 81. in Schol.* Ex piscibus edantur optimæ notæ, aromatibus ac vino conditi, ostreæ item & testudines. Nec inutiles sunt, ficus, pisa, fabæ, ciceres, castaneæ, nuces auellanæ, dactyli, allium, *Diæta.*

cæpe, radices asparagi, pastinacæ, carottæ, cinaræ capita. Cibi etiam condiantur aromatibus, fœniculo, satureia.

Vel paretur hic intinctus, præcipuè ad pisces.

℞. *Galangæ, piperis longi, cinamomi, maceris, zingiberis, cardamomi, nuc. mosch.* an. Drach. ij. *croci* scrup. j. *nucleor. pini, pistacior. auellanar.* an. Drach. iij.

Cum *vino vel sapa.* F. intinctus.

Somnus sit longior, & in mollibus lectis. Vita sit hilaritati dedita. Curæ verò & tristitia remoueantur. Ebrietas vitetur, vt & cibi refrigerantes, lactuca, papauer, balnei vsus nimius, frequens Venus, sanguinis missio larga & sæpe repetita, purgationes frequentes.

QVÆSTIO I.

Quæ caussa sit, cur Scythæ steriles fiant?

Cur Scythæ steriles fiant?

Immodicam sanguinis euacuationem ad sterilitatem facere vero consentaneum est: vnde hoc loco disputant Autores de caussa, cur Scythæ steriles fiant. De iis enim scribit Hippocrates, *lib. de aëre, aquis & locis. Quâ in re*, inquit, *medicantur sibiipsis hoc modo. A principio morbi vtrinque venam retrò aures incidunt: sanguine multo promanante somnus eos corripit præ imbecillitate.* Et paulò post: *At mihi sanè videntur, eâ medicatione seipsos perdere. Venæ enim retrò aures sunt, quas si quis secet, sterilitatem infert iis, quibus secantur.* Et *lib. de genitura. Quibuscumque venæ post aures sectæ sunt, hi coëunt quidem, & genituram emittunt, verùm modicam, debilem & infœcundam. Maxima siquidem pars seminis è capite secundum aures in spinalem medullam fertur. Ipse autem meatus sectioni cicatrice inductâ consolidatus est.*

An materia seminis è cerebro communicetur testibus?

Verum enim verò nullus manifestus ductus est, è quo materia seminis è cerebro testibus communicetur. Et proinde Hippocrates quidem excusandus, quod veram caussam sterilitatis Scytharum non attigit, dum semen à capite iuxta aures in spinalé medullam defluere, ipsique transitum cicatrice vulneri inductâ denegari putat, quod eius tempore Anatomia non satis exculta fuit. Interim hoc non negandum, cerebrum cum partibus genitalibus magnam habere cognationem, atque ipse Aristoteles etiam scribit, 2. *de gen. anim. cap.* 7. quod semen habeat quippiam cum cerebro commune. *Sedes enim*, inquit, *oculorum maximè omnium capitis locorum seminalis est, quod sola ipsa per coitum Venereum maximè immutetur, & vsu immodico rei Venereæ oculi aperti langueant & subsideant.* Ideóque etsi iis me non oppono, qui statuunt, præcipuam sterilitatis caussam in Scythis pendere ab ingenti frigiditate & impotentia, quâ totum corpus ex copiosa sanguinis profusione afficitur, (scribit enim Hippocrates, eos ex venis post aures incisis tantum sanguinis extrahere, donec eos somnus præ imbecillitate corripiat) atque in rei huius probationem & id afferunt, quod ij ad Venerem impotentes & steriles reddantur, qui vstiones plurimas & fonticulos diu manantes habent, vel diuturnum in aliqua parte ex morbosa occasione fluxum sortiuntur; quam caussam etiam Hippocrates attingit, dum Scythas etiam eâ de causâ steriles esse scribit, quod humorum detractiones ex perustione cauteriorum semper habent: tamen cum sanguis ex quacumque etiam parte detrahi possit, neque omnes, qui fonticulos habent, steriles sint; Hippocrates autem expressè scribat, quod venæ post aures sectæ sterilitatem inferant iis, quibus secantur: si res ita sese habet, alia caussa quærenda est. Hippocratis equidem ratio, qua statuit id fieri ob transitum semini denegatum, locum non habet, sed verior petenda ex cerebri cum partibus genitalibus consensu. Est enim procul dubio magnus cerebri cum partibus genitalibus consensus, vt modò ex Aristotele dictum, & res ipsa probat, vix aliquam partem magis lædi à nimia Venere, quàm cerebrum. Consensus autem procul dubio fit per neruos, quorum duos magnitudine eximios habent ab ossis sacri medullâ prognatos, quorum qui maior est, ab ossibus pubis ad penis radicem per mediam bifurcationem ascendens inde ad musculos, totum penis corpus & glandem disseminatur, atque ipse penis constat duobus neruosis corporibus intus raris & spongiæ similibus, ex minimarum arteriarum, venarumque & procul dubio etiam neruorum surculis quàm tenuissimis inter se complicatis. Quæ substantia rara & spongiosa cùm ad Venerem homo stimulatur, spiritibus non solum vitalibus inflatur & intumescit, vt penis rigidus planè fiat, sed procul dubio spiritus animales copiosè eò effunduntur, vnde ille Veneris appetitus est, & in coitu voluptas insignis, & sensus exquisitissimus, quem Iulius Cæsar Scaliger, *exerc.* 286. sextum sensum constituit, & *ibid.* docet, spiritum ipsum facere sensum illius delectationis, quam etiam, qui multum coiere ita, vt non amplius emittant semen, percipiunt irrito coitu. Titillari verò etiam à spiritu solo, ait Aristoteles, 30. *sect. problem.* Ideoque etsi cerebrum semen testibus non communicat: Spirius tamen partibus genitalibus tribuit, & proinde potest ad cerebri debilitatem etiam facere aliquid spirituum vitalium cum semine euacuatio. Cum n. spiritibus animalibus generandis vitales vt materia, necessarij sint, si cum semine diffundantur, in cerebro deficiunt.

Quæ cùm ita sese habeant, si Hippocratis hypothesis vera est, quod scilicet ex venarum post aures sectione Scythæ steriles fiant, id accidit ex immodicâ cerebri à nimiâ sanguinis effusione, refrigeratione.

QVÆTIO II.

An Eunuchi generent?

An Eunuchi generent? An testes vim σπερματοποιητικὴν habeant?

Sunt quidam è recentioribus, inter quos Bartholomæus Cabrolius, & Adrianus Spigelius, qui testibus vim σπερματοποιητικὴν denegant, atque pro suæ sententiæ probatione & id afferunt, quod Eunuchi, & qui testibus destituuntur, nihilominus coëant, & generent. Refert n. Cabrolius, quendam, cum vim Virgini fecisset, atque ea de caussa suspensus esset, cum secaretur, sine testibus tam exterius quàm interius inuentum fuisse. Deinde quod iuuenis quidam annos 22. natus intestabilis seu sine testibus natus matrimonium inierit, & filios generauerit. Præterea Smetius refert, *in Miscellaneis pag.* 525. quendam Maniacum, qui ambos testiculos sibi ipsi extraxisset, vbi menti sanæ restitutus fuit, vxori maritale debitum cum seminis profusione soluisse. Eunuchos etiam coire, etiam coire, certum est, vt Iulius Cæsar Scalig. *exerc.* 144. *sect.* 8. 172. *sect.* 2. & 175. *sect.* 3. docet.

Verum enim verò equidem quæstionem illam, an semen in testibus generetur, hîc perfectè discutiendam non suscipio. Hoc tamen certum esse puto, ea, quæ ex Cabrolio & aliis pro sententia negante antea allata sunt, id non satis probare. Sit enim, vt Eunuchi coëant: tamen non generant, & vel semen nullum emittunt, id non fœcundum est. Cùm enim reliqua vasa spermatica in iis relinqui potuerint, humor quidam seminalis, qui partes genitales titillet, sed non fœcundus, in iis generari potuit. Scortator verò ille suspensus apud Cabrolium etsi testes non habuit, analogum tamen quid habere potuit. Solet enim natura sæpe vnius partis defectum aliàs compensare, sicut & epar quibusdam, aliis alias partes defuisse, obseruatum. Neque etiam probat Cabrolius, quod semen fœcundum habuerit, etsi coiuerit, quod & Eunuchi, vt dictum, faciunt. Iuuenem verò illum, qui sine testibus, vxore ductâ, liberos procreauit, quod attinet, etsi foris pendentes testes non habuit: intus tamen latentes habere potuit.

CAPVT II.

De læsâ penis erectione & seminis eiaculatione.

Læsa penis erectio, & seminis eiaculatio.

ALterum, quod generationem impedit, est, si seminis eiectio & immissio in vterum fœminæ non rectè fiat; quod multis de caussis accidit. Cùm enim ad rectam seminis in vterum eiaculationem requiratur, vt penis erigatur, & distendatur, ac sufficiente temporis spatio talis maneat; vt meatus, per quem semen emittitur, pateat; vt penis rectè conformatus sit, & sit neque nimis longus, neque nimis breuis; sit rectus, non curuus, aut tortuosus; & præterea etiam hoc necessarium sit, vt semen virile & fœmininum eodem tempore emittatur: si quid in his desit, aut vitii sit, seminis in vterum immissio, & quæ hinc fit, conceptio, impeditur.

Primò enim cum necessarium sit, vt si semen virile in vterum muliebrem mitti debet, membrum virile rigidum sit; neque tamen commodum fuisset, si membrum hoc perpetuò rigidum esset, Creator Sapientissimus id ita formauit, vt flaccidum quidem maxima ex parte esset, cùm tamen opus est, rigidum fieri posset. Quapropter eius substantiam spongiosam, raram, & porosam effecit, vt influente spiritu distendi posset. Dum enim obiectum fœmininum pulchrum sensibus offertur, imagine eius phantasiæ oblata appetitus concupiscentia & libido excitatur, & à corde spiritus vitales copiosè ad membrum genitale mittuntur per arterias insignes, quæ radici penis inseruntur, & per totam eius substantiam vsque ad glandem extremam propagantur, vnde qui flaccidus antea erit penis subitò intumescit & rigescit. Galenus equidem, *6. de loc. affect. cap. vlt.* pluribus hâc de re disputat, & statuit, postquam penis fuerit extensus, sequi ex arteriis spiritum, vt pulmo thoracem, ob eam, quam habet ad ipsius motum sequelam. Verùm vtrumque falsum. Pulmonem non dilatari, vt repleatur, sed repleri, vt dilatetur, *in Institut. lib. 1. cap. 11.* probatum. Eadem ratio est spongiosæ penis substantia, quæ distenditur, quia spirituosa substantia per seipsam influente intumescit vtris instar, non verò repletur, quia dilatatur, instar follium. Neque enim caussa, quâ dilatetur, datur. Deinde mauult Galenus hanc actionem ad neruos, quàm ad arterias referre. Verùm vt non negamus, aliquid etiam spiritus animalis influere, cum tanta sit in venere delectatio; distensionem tamen illam penis à spiritu flatuoso & vitali potius, quàm animali prouenire, probabilius est; cum nullibi videamus, vllam partem à spiritu animali ita distendi; contrà animaduertamus, membrum virile erectum & rigidum, si timor & terror aliquis improuisò superueniat, statim flaccessere, spiritibus vitalibus ad cor reuocatis. Neque etiam datur contraria facultas penem constringendi, sed ob solam spirituũ dissipationẽ subsidet. Neque absurdum est, quod Galenus putat, arterias hasce peni insertas aliam habere facultatem præter eam, quam alibi in toto corpore habent. Obtinent enim arteriæ penis peculiarem conformationem, & mirificè per totam penis substantiam sunt dispersæ, vt ita à dextra ad sinistram, & à sinistra in dextram partem diffundantur; ac præterea eâ in parte, qua penis radici sunt insertæ, quamplurimis foraminibus sunt pertusæ. Et videmus etiam in aliis partibus, vbi incaluerint, venas & arterias intumescere. Musculos tamen etiam penis habet, qui quidem non ad distensionem, sed ad erectionem eius faciunt. Ista autem erectio pluribus modis læditur. Vel enim erectio membri virilis planè aufertur, vel imminuitur, vel deprauatur, aut intenditur, dum homini inuito erigitur.

Caussæ.

Caussæ.

Priores duæ læsiones, quæ secundum magis & minus differunt, ac de quibus *hoc capite* agendum, impotentiæ virilis nomine veniunt. Pertinet quidem huc etiam vitium, quando membrum virile vel deest, siue à primo ortu, siue postea amputatum sit, vel mutilatum, & aliquâ parte abscissum est, vt ad coitum sit inutile. Verùm quia vitia ista incurabilia sunt, de reliquis dicemus.

Habet autem præter dicta vitilis impotentia triplicem caussam, excitatúrque vel quia semen deficit, vel quia penis spiritibus destituitur, vel quia musculi penem attollentes paralysi afficiuntur.

Semen primò quod attinet, si illud desit, vel nimis paucum sit, vel etiam crudum, naturam ad excretionem non stimulat, vnde etiam nullus spiritus vitalis fit confluxus, neque virilis membri erectio. Atque ita seminis ita virium duplici ratione generationi obest, & sterilitatem efficit in Viris; cùm quia deest idonea fætui generando materia, tum quia ad venerem stimulus deest. De seminis autem defectu *cap. præcedente* dictum. Et si omnino desit semen, fit ablata eius emissio; si ex parte, imminuta. Dum autem semen planè deficit non vitio ætatis, sed vitio aliquo præter naturam, etiam penis erectio ferè ablata est. Aliquando tamen accidit, vt penis erigatur, semen tamen non emittatur. Ita refert Forestus, *lib. 26. obseru. 18. in Schol.* iuuenem quendam rarioris & sicciotis temperaturæ, cum nuper duxisset viduam, sibi conquestum esse (vt & alios non paucos) se cum coitu vteretur, pene licet optimè extento & rigido. semen tamen emittere non posse.

Spiritûs autem, qui membrum virile inflat, defectus, etiam in caussa est, vt membrum virile non erigatur. Creditum quidem hactenus à multis, à flatu membrum virile erigi, sed malè; cum spiritus vitalis id potius præstet. Postquam enim semen in vasis suis turgere, atque moueri & exitum quærere incipit, & à natura ad excretionem stimulatur, ea spiritum vitalem ad membrum genitale mittit, vnde fungosa & porosa penis substantia repletur, & distenditur. Spiritus autem hic deficit, vel quia paucus in corpore generatur, vel quia alio auocatur, vel quia à penis substantia non recipitur. Non generatur spiritus satis copiosus præcipuè ob cordis frigiditatem & siccitatem, vnde iuris consulti eos, qui ad Venerem impotentes sunt, Frigidos appellant. Aliò auocatur in diuturnis & assiduis meditationibus; in timore & terrore, vnde scortatores & adulteri sæpe semen profundere non possunt, quia aliorum aduentum timent. Imò si in ipsa Venere rei alicuius tristis, horrendæ atque abominabilis cogitatio Viro incidat, animo deiicitur, & appetitus rei venereæ concidit. Idem verecundia præstare potest, vt & nimia lætitia.

Influxus autem spirituum impeditur, si membrum refrigeratum sit, aut insensile & stupidum factum iis de caussis, quæ stuporem inducere solent, aut incantamentis etiam tale redditum, vt nec titillationem, nec stimulum seminis sentiat.

Paralysis in pene excitatur iis de caussis quæ de Paralysi alibi sunt expositæ.

Possunt huc referri etiam incantationes & maleficia. Reliquorum vitiorum, quæ in actu venereo contingunt, caussas quod attinet, cum non solum necessarium sit, vt penis rigeat, ac distendatur, sed etiam, vt talis ad consummationem actus Venerei permaneat; vitij huius eædem caussæ in spiritibus, de quibus modò dictum, quærendæ, acciditque id, cum spiritus, qui penem distendunt, ob paucitatem ante consummationem actus venerei deficiunt.

Præterea requiritur, vt penis ad seminis intromissionem sit rectè conformatus & dispositus, non nimis breuis, neque nimis exilis, neque etiam nimis crassus. Si penis

penis nimis sit breuis, semen etiam non eò vsque, quò debet, eiicitur, in vterum scilicet, qui est seminis receptaculum, sed in collum vteri saltem, vbi corrumpitur, & effluit, atque ita conceptio impeditur. Si sit nimis crassus, à fœmina non admitti, vel non sine dolore admitti potest. Tale si quid accidat, coitus impeditur. Habent autem ista vitia à primâ conformatione suam originem.

Insuper necessarium est, vt ipsum semen sese rectè habeat, ac debito tempore, & simul cum muliebre semine emittatur. Seminis autem emissio non penis, sed testium & vasorum genitalium propria est; penis verò solùm viam præbet. Recto autem tempore semen excernitur, si non nimis tenue vel aqueum est. Tale enim si sit, antequàm expultrix id expellat, excidere & effluere solet. Quod etiam accidit, si vasa, quibus continetur, nimis laxa sint.

Viæ quoque, per quas semen excernitur, rectè sese habere debent, & necessarium est, vt nulla neque in seminariis viis, quæ à testibus vsque ad penis radicem feruntur, neque in ipso pene adsit angustia. Hæc enim si adsit, seminis emissio impeditur.

Si angustia sit in vasis deferentibus, fit ea ab obstructione propter crassam & viscidam materiam, propter tubercula, vlcera; & tunc seminis emissio aufertur potius, quàm imminuitur: si verò angustia aliqua fit in pene, eiectio seminis potius imminuitur, quàm aufertur, & semen cum difficultate ac paulatim exit. Accidit autem hæc angustia propter tuberculum potissimum in meatu penis enatum.

Pertinet huc & conformationis quodam vitium, cum scilicet in pene præter foramen in glande, aliud adhuc foramen vel à natura patefactum est, cuius exemplum habet Platerus, *lib.6.obs. pag.* 782. vel per fistulam illic genitam excitatur, per quod semen ad latera penis effluit, & non in vterum eiicitur.

Si penis obliquus & tortuosus sit, tardè semen, & non rectà intrò eiicitur. Tortuositas autem penis est vel natiua, quæ fit propter ligamenti, seu fræni breuitatem, quod, dum præputium glandi nimis connectitur, accidit, vt si penis extendatur, curuus maneat. Atque hic, vt Galenus, *de morbi diff. cap.* 7. scribit, immodicus pudendorum nexus impedit, quò minus procul & directo tramite in mulieris vterum semen immittatur, ob meatus inuersionem; vel adscititia, quæ fit propter tumorem, quem penis nodum appellant, in quo quamuis pene flaccido nihil incommodi percipit æger, cum tamen prementi paruus quidam tumor glandulæ speciem referens percipitur. Generatur autem, cùm homo nimis Veneri indulget. Tunc enim spiritus ille inclusus in diu distento pene in aliquam eius partem impetum faciens eam ita distendit & laxat, vt aliquid eius protuberet, eodem modo, vt in aneurismate. Tandem etiam circa vasa generationi seminis dicata interdum error qui à natura committitur, dum scilicet vasa vel semen generantia, vel deferentia deficiunt, aut non recto loco inseruntur, id quod interdum factum esse, in Anatomia compertum est.

Quod verò inuoluntariam seminis emissionem attinet, de eâ postea *de gonorrhœa* dicetur.

Signa Diagnostica.

Signa. Vitium ipsum ægri, vel, quod sæpe accidit, vxores patefaciunt. Quæ autem caussa sit, à Medico signis inuestigandum. Si ob seminis inopiam id accidat, è signis *capit. præced.* propositis id patefit, & homo nullo fere Veneris stimulo, vel libidine tentatur. Et si ex testium & vasorum genitalium frigiditate malum hoc fiat, semen quidem eiicitur, sed fluidum nimis hoc est, & aqueum, & interdum sponte exit sine voluptatis sensu. Si etiam caussa aliqua præcesserit, quæ quocunque etiam modo membra genitalia lædere possit, vt si æger in aëre frigido versatus fuerit, & per loca frigida iter fecerit, si fuerit lapsus, vulneratus, & ab ea læsione ad Venerem impotentiam senserit, id ex ægri relatione patefit. Si spiritus vitalis deficit, è cordis & reliqui corporis constitutione id patet, & membrum vix ac cum maximâ difficultate erigitur. Si verò ad genitalia non ferantur spiritus, propter intentas & continuas meditationes, aut alias externas vel euidentes caussas, id ex relatione ægri innotescit. Si paralysis membri genitalis adsit, id flaccidum manet, neque vllo modo, etsi veneris desiderium adsit, erigitur, & semen quandoque per somnum sine veneris cupeditate effluit.

Qui verò semen in vasis genitalibus habent, sed propter vasorum angustiam eiicere non possunt, libidine & Veneris stimulo quidem tentantur, sed semen non emittunt, aut nisi cum maxima difficultate emittunt. Quænam autem caussa sit angustiæ, ex iis, quæ præcesserunt, vel adsunt, cognoscitur. Si tumor aliquis circa vasa genitalia percipitur, ab illo constipari hæc vasa indicio est. Si vlcus fuit in radice penis, post cicatricem obductam vasa hæc coaluisse argumento est. Si penis incuruus sit, ex relatione & inspectione cognoscitur. Vitia conformationis, vbi scilicet vasa vel semen generantia, vel deferentia deficiunt aut non recto loco inseruntur, id in viuentibus vix certò cognoscitur: si tamen genitalia aliàs sunt perfecta, & nulla alia caussa nota præcesserit, interim æger ad venerem ineptus sit, talem aliquam vitiosam conformationem adesse suspicari licet. Si ab incantatione vel maleficiis malum hoc ortum habeat, homo antea ad venerem satis aptus fuit, neque vlla caussa manifesta præcessit, quæ id ipsi, & præcipuè subito inducere potuerit.

Prognostica.

1. Læsa penis erectio iis, qui in coniugio viuunt, liberosque generare cupiunt, valde molestum est, & fœminis etiam plerunque maximè exosum. Prognostica.

2. Si ex læsa seminis generatione proueniat membri genitalis ignauia, quid prædicendum sit, è *capit. præcedent.* patet. Penis autem intemperies, quæ ab ætate senili est, curari vix potest. Ætati tamen huic vitium hoc non incommodum est. Nulli enim ætati magis, quàm senili, Venus nocet. Quæ verò ab aliis caussis originem habet intemperies, curari potest.

3. Si seminis eiaculatio ab aliis morbis impeditur, ex morbo, vnde illud vitium pendet, malum æstimandum. Exempli gratia si penis sit breuis vel naturâ, vel amputatus, seu ex toto, seu ex parte, malum incurabile est. Si sit incuruus ob fræni nexum arctiorem, malum curabile est. Ita etiam de aliis statuendum. Si adhuc aliud præter illud naturale in pene foramen sit, ad iactum venereum quidem obeundum nihil impedimenti affert, sed conceptioni obest; cum semen non per naturale foramen in vterum, sed per præternaturale aliò effluat.

Indicationes & Curatio.

Læsam penis erectionem quod attinet, si à semine deficiente, vel intemperie membri genitalis proueniat, intemperies illa frigida calidis medicatis curanda. Medicamenta autem ad hanc rem vtilia supra, *sect.1. cap.1. & cap. præcedente* sunt proposita. Extra quoque testes & membrum virile inungantur oleis & vnguentis ibi propositis, vt oleo, in quo radix narcisci, semen vrticæ, pyrethrum & similia cocta sint. Indicationes & Curatio.

℞. *Olei costini, de nuce Indica* an. Vnc. j. *euphorbij* Drach. ij. *mosch.* scrup. j. *alipta mosch.* Drach. iß. *ceræ* q. s. F. Vnguentum.

Si semen rectà in vteri foramen non possit immitti, ob fræni breuitatem, vel connexionem, vel præputium clausum, quomodo vitia illa corrigi possint, suprà dictum.

Si nodus in pene sit, neque emollientibus, neque discutientibus vtendum; cùm ab his medicamentis via illa & cauitas magis dilatetur, sed potius adstringentibus vtendum. Ideoque fomento è vino nigro, in quo absinthium, myrtilli, balaustia, & similia adstringentia cocta sint, vtendum.

Vel ℞. *Aq. nucum pini, nuc. cupressi, myrtillorum* an. Vnc. ij.

Misceantur, & linteamine aquâ hac madefacto genitale obuoluatur.

Vel ℞. *Cortic. myrob. citrin. chebul.* an. Vnc. ß. *cupress.* num. xv. *pini* num. iiij. *ros. rubr.* p. j. *absinth. Pontici* M. j. *granor. myrti, gallarum, sem. sumach.* an. Vnc. j.

Contundantur & affusa *aqua nuc. pini* destillentur.

Si aliud, præter illud naturale, quod in glande est, foramen sit in pene, per quod semen effluat, foraminis illius præternaturalis labia abradenda, & postea, tanquam nouum vulnus foret, illud curandum & occludendum, vt semen per naturale foramen eiiciatur.

Si semen nimis citò effundatur ob viarum laxitatem, balneis & fomentis siccantibus vtendum, vbi imprimis vtiles sunt thermæ sulphureæ.

Si semen nimis sit aquosum & tenue, incrassandum, partium genitalium calor augendus, vt *supra* dictum.

CAPVT III.

De Salacitate, Satyriasi & Priapismo.

Salacitas. Contrarium impotentiæ ad rem veneream vitium est Salacitas, seu nimia in Venerem propensio, & admodum vehemens veneris desiderium, quod interdū eò vsque progreditur, vt in furorem quasi abeat, de quo supra, *lib. 1. part. 2. cap. 10.* dictum.

Satyriasis & priapismus. Pertinet huc & Satyriasis & Priapismus. Satyriasis nimirum, à Satyris nominata, qui semper ad libidinem proni dicuntur, & pene erecto pinguntur, perpetua in libidinem propensio est, & coeundi appetitus cū penis erectione. Priapismus verò dictus à Priapo, qui Gentilibus hortorum & agrorum custos erat, & pudendo semper exporrecto sculpebatur (vnde etiam membrum virile priapi nomen accepit) est membri virilis in longum & latum extensio. Hæc tamen est inter Satyriasin & Priapismum differentia, quod in Satyriasi adest maxima rei venereæ appetentia; in Priapismo verò citra rei Venereæ appetentiam fit in vita penis erectio, pudendumque conuulsionis ac tetani modo distenditur, vnde dolor quoque coniunctus est: & in Satyriasi re venereâ peractâ penis detumescit, in Priapismo verò post coitum etiam penis erectus & tensus manet.

Caussæ.

Caussæ. Caussæ autem salacitatis est vel nimiæ seminis copia, vel eius acrimonia, vel commotio. Semen copiosius generatur ob sanguinis abundantiam, & imprimis vasorum semini generando dicatorum calorem nimium, ob quem & sanguinem copiosius attrahunt, & in semen mutant.

Si vero ad seminis copiam accedat eiusdam caliditas, & acrimonia, maior adhuc fit salacitas, & homines valdè libidinosi redduntur. Potest tamen etiā semen non copiosum acre fieri. Fit vero semen calidius & acrius à cibis calidis & aromatibus nimium conditis, vt & à medicameetis & cibis acribus, ac ad Venerem accendendam vtilibus. Humores etiam acres semini permixti id acrius reddunt. Huc pertinet & medicamentorum purgantium vsus, qui interdum venerem stimulat, præsertim si iis atomata multa misceantur. Ita refert Platerus, *obs. lib. 1.* Virum quendam multos annos viduum & continentissimum, cùm eum leuiter purgare vellet, ac pilulas aromaticas ei exhibuisset, sequenti mane ad se venisse, ac secum expostulasse, quod eum decipere voluerit, cum nullam ab illis senserit, per aluum euacuationem, sed pruritum & stimulum solùm Venereum, à quo tota nocte fuerit diuexatus. Idemque alij etiam cuidam accidisse refert: ac præterea narrat, alium quendam, sumto cathartico, cum illud adhuc operatur, ita ad venerem stimulatum fuisse, vt vxorem adstantem compresserit, atque inde valde debilitatus fuerit.

Tandem etiam semen in suis vesiculis motum, veluti agitatum, atque exitum quærens pruritum excitat.

Satyriasis verò & Priapismi caussas quod attinet, excitantur ista vitia à spiritu vitali ac flatuoso, penis corpus implente & distendente. Sed quia Satyriasis fit, cum veneris appetitus; Priapismus verò etiam sine eo; differentia hæc procul dubio est, quod in Satyriasi semē turgidum & acre hunc spiritus vitalis affluxum excitat, aut spiritus vitalis affluens simul semen commouet. Id quod accidit, cum arteriarum ora nimium patent vel cum lumbi & renes incalescunt, ex decubitu supino in culcitris plumbeis vel aliis de caussis, vt cinctura lumborum diuturna in iis, qui ei non sunt assueti, iis item, qui diu à venere abstinuerunt, interim sanguine abundant, nec exercitiis eum imminuunt; vt & iis, qui medicamentis venerem irritantibus vsi sunt. Galenus quidem, 6. *de loc. aff. cap. vlt.* & alij addunt flatuosum spiritum, in substantia penis spongiosa ortum, & generatum ab humore viscido & crasso cum debili calore. Sed probabilius est, aliunde illum spiritum flatuosum affluere. Si verò sine seminis commotione à dolore vel alia de caussa spiritus vitalis vel flatus in substantiam penis irrumpat, & penis præter naturam intumescat, fit inde Priapismus.

Signa Diagnostica.

Signa. Ipsa salacitas per se patet, & ex ægri relatione cognoscitur: quamuis rarò id homines patefaciant. Satyriasis verò & Priapismns, quia ipsi ægro molesta, & sæpe cum dolore coninncta sunt, Medicis aperiri solent. Quæ si ab externa caussa originem habeant, vt à decubitu supino & lumborum calefactione, à Venere intermissa, vel nimia, à cibis vel medicamentis venerem irritantibus, id ex ægri relatione Medico patefiet. Quæ si sint, à caussa interna, vt plurimo semine, sanguine copioso & crasso id accidere, probabile est, quorum etiam signa apparebunt. Soletque vbi crassus flatus adest, etiam palpitatio quædam in pene percipi. Si dilatio arteriarum sit in caussa, vel seminis copiosi & calidi adsunt indicia, vel calidiorum renum, vel Venus nimia præcessit.

Prognostica.

Prognostica. 1. Salacitas non solùm totum corpus eneruat & debilitat, sed etiam, vt Seneca, *de breuitate vitæ*, scribit, in Venerem & libidinem proiectorum inhonesta labes est; & nulli turpius occupati sunt, nisi qui nulli rei, nisi vino & libidini, vacant.

2. Priapismus & Satyriasis sæpe dolorem inferre solent, qualem patiuntur, qui tetano corripiuntur, aut aliis membris conuelluntur. Vnde perseuerans aut apostema aut spasmum, aut mortem superueniente indicat. Et quidam conuulsi celeriter intereunt, ac morituris venter inflatur, & frigidum sudorem emittunt.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Salacitas, quæ in coniugio viuentibus & multo magis, non coniugatis noxia est, curatur, si nimius seminis prouentus prohibeatur, illiusque, vt & sanguinis calor temperetur. Itaque si nimia adsit sanguinis copia, is venâ sectâ imminuendus.

Si

Si humores acres adsint, qui semini permisti id acre reddunt, ij temperandi & euacuandi.

Semen absumentia. Ne autem seminis nimia copia generetur, atque feruor eius extinguatur, exhibenda refrigerantia & semen absumentia. Talia sunt: *vitex*, inde *agnus castus* dictus, cuius folia, flores & semen vsurpantur, *lactuca*, *nymphæa portulaca*, *plantago*, *vmbilicus Veneris*, *succus mali citri*, *menthæ*, quæ peculiari proprietate semen extinguit, vt supra *lib.* 1. *p.* 2. *cap.* 1. dictum. *Semen cannabis*, *anethum*, *corallia*, *crystallus*. E quibus nunc calida, nunc frigida, pro corporis & humorum dispositione eligenda. Camphoram etiam plerique Venerem extinguere putant, quia sit frigida & sicca. Verum monendum, eam non esse frigidam & siccam, sed calidam, quod vel sapor eius & inflammabilitas testantur; & Venerem extinguere Iulius Cæsar Scaliger, exerc. 104. *s.* 8. negat. Et si quid hîc præstat, non frigiditate præstat, sed quia valde siccat.

Vt ℞. *Conseru. menthæ*, *flor. nymphææ* an. Vnc. jß. *caul. lactuc. conditor.* Vnc. j. *sem. viticis* Drach. ij. *corallior.* Dr. j.

Cum *syrupo nymphææ*

F. Electuarium.

Vel ℞. *folior. menth.* Drach. ij. *flor. nymph. siccat.* Dr. j. *sem. viticis* Drach. jß. *cannabis*, *crystalli præp. corallior. rubr. præp.* an. Drach. ß. F. Puluis.

Vel cum *sacchаro* Rotulæ.

Vel ℞. *succi lactucæ*, *portulacæ*, an. Vnc. ij. *menthæ* Vnc. j. *aq. rosar.* Vnc. jß. *sacch.* q. s.

Coq. ad syrupi consistentiam.

Aqua castitatis & alia in hunc vsum medicamenta supra *lib.* 1. *loco allegato* descripta sunt. Et plura etiam infra *cap.* 5. *de pollutione nocturna*, proponentur.

Extra eadem, & præterea folia salicis, viticis, plantag. semperuiui adhibentur genitalibus, lumbis, imo & pedibus. Nimirum ex dictis plantis fiant fomenta vel lotiones, quibus & acetum addi potest, vel aquæ destillatæ & succi harum plantarum istis partibus applicentur.

Vel ℞. *ol. nymph.* Vnc. ij. *succi lactucæ* Vnc. jß. *sem. viticis* Drach. ij.

Coq. ad succi consumtionem & colentur, & addito momento *ceræ* F. Vnguentum.

Vel Vnguentum refrigerans Galeni, aut Ceratum santalinum, aut alia eiusmodi lumbis apponantur, aut lamina plumbea perforata è regione gestetur.

Castratio. Vltimum verò salacitatis remedium est castratio, & quosdam ob castitatis zelum seipsos castrasse, imò colem cum testibus abscidisse, compertum est. Cuius rei historiam de quodam Monacho habet Beniuenius, *de abd. sanat. & morb. causs. cap.* 68. qui, vt loquitur, ob zelum castitatis, sed indiscretum, ac minimè secundum Dei rationabile obsequium, colem sibi, & quidem pubetenus prorsus absciderat, cum tamen Deus, *Deut.* 23. mandauerit, ne eunuchus attritis vel amputatis testiculis Ecclesiam Dei ingrediatur. Turcæ etiam iam olim & hodie iis, quos Gynæceis præficiunt, non solum testiculos exscindunt, sed & interdum totum membrum virile abscindunt.

Diæta.

Diæta. Ieiunium salacitatem compescit, & abstinentia ab aromatibus, cibis calidioribus & acribus, item vino. Legitimum coniugium quoque ad libidinem vitandam certum & à Deo concessum remedium est, & ex consilio Apostoli melius est nubere, quàm vri. Æger non cubet in mollibus è plumis stratis, verùm substernat folia salicis, & imprimis viticis seu agni casti. Hinc mulieres Athenis in Thesmophoris seu Sacris Cereris, hæc folia sibi substernebant, vt sacrorum tempore castæ manerent. Supinus etiam decubitus est noxius; cùm inde vasa in dorso incalescant, & sanguis ac spiritus copiosus ad pudenda feratur.

Eadem ferè *Satyriasis & Priapismi curandi ratio* est. Nimirum à venæsectione & purgatione curatio inchoanda, & imprimis, si sanguis abundet, propter dolorem & inflammationem prohibendam vena in cubito secanda. Exhibenda quoque Veneri resistentia modò proposita.

Postea ad topica accedendum, & parti affectæ refrigerantia medicamenta imponenda, quæ & caussam mali tollunt, & arteriarum ora constringunt, ac flatuum materiam reprimere ac repellere possunt. Eadem & lumbis applicanda. Imponatur nimirum ceratum ex rosaceo aqua frigida imbutum. *Topica.*

Vel ℞. *Ol. rosar.* Vnc. j. ß. *succi solani*, *semperuiui*, *portulacæ* an. Drach. ß. *spumæ argenti*, *cerussæ* an. Drach. ij. *aceti parum*, *ceræ q. s.*

Fiat vnguentum.

Postea aliquid chamæmeli addi potest.

Si ab abstinentia Veneris malum sit, legitimo coitu vtendum semel, postea verò à Venere, imaginationibus Venereis, & quæ libidinem excitare valēt, abstinendum.

CAPVT IV.

De Gonorrhæa & Seminis profluuio.

Γονόῤῥοια equidem omne seminis profluuium significat, cuius variæ sunt differentiæ. Vsus tamen obtinuit, vt pro eo saltem seminis effluxu accipiatur, qui inuitis accidit, & sine membri virilis tensione, ac tentigine, &, vt Celsus, *lib.* 4 *cap.* 31, habet, sine Venere, sine nocturnis imaginationibus. *Gonorrhæa.*

Caussæ.

Cùm autem retentricis officium sit, semen tamdiu retinere, donec in actu Venereo in vterum fœminæ iniiciatur, si id intempestiuè & præter naturam contingat, facultate retentrice læsa id accidit. Læditur autem facultas, vel quia ipsa labefactatur, & languida redditur, vel quia obiecti vitio turbatur. Labefactatur propter intemperiem humidam & frigidam, quæ ex similium humorum affluxu, vel caussis externis vi humectandi & laxandi præditis contrahitur, quales sunt largus vsus piscium, fructuum crudorum, balnei frequens vsus, natatio in aqua frigida, sessio super lapide frigido. Quò facit etiam intempestiua & nimia Venus, ob quam partes hæ debilitantur, vt postea affluentes humores facilè suscipiant. Ad imbecillitatem hanc pertinet & laxitas vasorum seminalium, quando scilicet folliculi semen continentes, vasáque illud deferentia nimium ampliata & laxata sunt. Quæ laxitas cùm ab humoribus, tum à nimia Venere ortum habet, per quam vesiculæ seminis toties inanitæ, iterúmque repletæ istam laxitatem acquirunt. Obiecti vitio læditur retentio, dum illud rectè sese non habet, vel in quantitate, vel in qualitate. In quantitate vitium est, dum semen copiosius est, vel ex intermissâ Venere, vel ex ciborum bene nutrientium nimio vsu. In qualitate vitium est in ea vel manifesta, vel occulta. Manifesta est, dum semen est vel calidius, vel mordacius, ex sanguine simili, & ob epar ac renes calidos, ac cibos tales genitum, vel frigidus & crudum, atque aquosius, ob testium frigiditatem, aut similem epatis intemperiem, aut etiam assumtorum humiditatem & frigiditatem, & cum vitiosi humores in corpore abundantes ipsi semini admiscentur. Occulta qualitas est, dum semen corrumpitur, & malignâ aliquâ qualitate inficitur. In hisce tamen seminis vitiis, ob quam retētrix læditur, hæc differentia est, quod, dum semen est aquosius & frigidius, retentrix primò & per se læditur, etsi expultrix non irritatur: in reliquis vitiis, dum semen vel quantitate, vel caliditate & acrimonia, vel malignitate & virulentiâ peccat, expultrix primariò læditur, secundariò verò retētrix. Dum enim expultrix facultas vitio obiecti irritata

Caussæ.

irritata ad expulsionem insurgit, retentrix ei cedere cogitur: de quo Galenus, *6. de loc. aff. cap. vlt.*

Aliquando etiam ex conuulsione gonorrhœa accidit; quod epilepticis sæpe euenit, qui in paroxysmo semen effundunt, quæ caussa proculdubio ad retentionem læsam ob expultricem irritatam referri debet. In violenta enim ista corporis totius concussione vasa spermatica simul concussa semen, præsertim si abundet, excutiunt. Atque hac ratione potius vt semen conuulsis interdum profluat, accidere putat Platerus, quàm musculorum occasione, qui vasis spermaticis præficiuntur. Nam etsi hi musculi in ipso actu Venereo leuiter vasa deferentia dilatando pleniorem eius excretionem adiuuant: hoc tamen non prius, quàm semen iam è vasculis suis excidens per hosce ductus fertur, facere docet. Et eâ de caussâ conuulsos etiam hos musculos ad excretionem hanc nihil facere, sed motum illum inordinatum semen è suis receptaculis propellere statuit.

An autem omnes, quæ hactenus propositæ sunt caussæ, gonorrhœam propriè dictam constituant, & an omne, quod per meatum seminis, & è locis, in quibus semen generatur ac continetur, effluit, seminis nomine dignandum, de eo postea *in quæstione* dicetur.

Signa Diagnostica.

Signa. Gonorrhœa ipsa per se patet, & ex relatione ægri cognoscitur. Accedunt tamen quædam alia symptomata. Quibusdam enim vniuersum corpus, ac præcipuè circa lumbos gracilescit, ægrique toto corpore debiles, graciles, ac pallidi fiunt, occulique caui euadunt.

Caussarum signa quod attinet, si ex læsa facultate gonorrhœa accidat, caussæ refrigerantes & humectantes, testesque ac vasa seminalia debilitantes præcesserunt. Si vitium sit in obiecto, atque semen sit nimis aquosum & crudum, visuique id patet, exitque id sine sensu & delectatione, & signa cruditatis in testibus vel epate ac renibus adsunt, & semen sæpe ad mulieris contactum saltem exit, sine aliqua, vel saltem exigua voluptate ægri, vt antea in genere dictum, colorem viuidum amittunt, ac languidi fiunt, & corpus sensim contabescit, doloremque circa lumbos percipiunt. Si semen sit acre, priapismus ferè coniungitur, vel dolor, & adsunt signa testium, epatis vel renum calidiorum, ægerque calidis cibis, potu, medicamentis vsus est. Si semen sit virulentum & malignum, lues Venerea, vel elephantiasis adest, quæ suis signis cognoscuntur, semenque est fœtidum & cum dolore excernitur. Et quidem in gonorrhœa Gallica initio id, quod exit, album ac subcitrinum est, & sine sensu vigilanti & dormienti effluit. Temporis verò progressu fit liuidum, fœtidum, acre, quod meatum penis exulcerat, vnde dolor, & dysuria sequitur, & sæpe, dum vrina exit, rigor quidam percipitur, & in vicinis dolor.

Prognostica.

Prognostica. 1. Gonorrhœa non solum turpe, sed & periculosum malum est; cum non solùm sæpe generationem impediat, sed &, si diu duret, homo contabescat, ac tandem moriatur.

2. Gonorrhœa, quæ fit à facultate retentrice labefactata, facilius curatur, modò sit recens. Si enim malum sit inueteratum, curatio difficilior redditur.

3. Gonorrhœa, quæ fit à semine crudo & aquoso, non ita facilè curatur, cùm intemperiem illam in partibus genitalibus frigidam tollere non ita facilè sit.

4. Quæ à lue venerea est gonorrhœa, senibus non nisi cum morte terminatur. In iuuenibus verò difficulter, & non nisi longiore temporis spatio curatur.

5. Quæ ab Elephantiasi est gonorrhœa, curatu impossibilis.

Indicationes.

Indicationes. Si gonorrhœa fit à facultatis retentricis imbecillitate, siccantibus & adstringentibus vtendum: quæ pro caussarum ratione nunc sint calefacientia, nunc refrigerantia. Vbi attendendum, si ex longa iam seminis euacuatione corpus sit refrigeratum, humorque multus aquosus & frigidus genitus, etsi à caussâ calefaciente & laxante malum initium traxerit, calefacientibus & siccantibus cum aliquâ adstrictione vtendum esse, & curationem ferè instituendam, qualis mulierum albo fluxui conuenit. Si semen sit tenue & aquosũ, coctio seminis medicamentis calefacientibus, simulque adstringentibus adiuuanda. Si sit calidum & acre, refrigerandum & temperandum. Si sit virulentum, alexipharmacis morbo illi contrarius curatio peragenda. Atque hîc hoc diligenter attendendum, ne prius adstringentibus medicamentis vtamur, antequam malignitas morbi venerei extincta sit. Solet enim natura cum virulento semine materiam vitiosam & malignam euacuare, & quamdiu hoc accidit, grauissima symptomata præcauentur. Si verò adstringentibus, antequam malignitas victa sit, humor vitiosus intempestivè in corpore detineatur, dolores artuum, vlcera varia, & alia praua symptomata suboriri solent. Vbi verò morbus caussa mali princeps victus fuerit, tùm adstringentibus vtendum, quæ potius calefacientia, quàm frigefacientia esse debent, cum diuturno fluxu partes genitales valde refrigeratæ & debilitatæ sint.

Curatio.

Curatio. Vniuersalibus, quibus opus, præmissis, si gonorrhœa fiat ob imbecillitatem facultatis retentricis, medicamenta vsurpanda, quæ humiditatem absumunt, & laxitatem adstringunt. Et quidem si coniungatur caliditas, paranda medicamenta è *rosis, coralliis, C. C. sumach. balaustiis, hypocistide, corticibus granator. terra sigillata & similibus.* E quibus interna & externa medicamenta parantur.

Exhibeatur ergo hoc Electuarium.

℞. *Conf. rof. rubr.* Vnc. ij. *corall. rub. præp. C. C. præp.* an. Scrup. j. *balaustior.* Scrup. ij.

Misce.

Extra verò vsurpetur hoc vnguentum.

℞. *Ol. rosar. mastichin. myrtini* an. Vnc. j. *pulu. balaust.* Drach. ß. *ceræ parum.*

Fiat Vnguentum.

Si verò frigiditas coniungatur, medicamenta è *mastiche, thure, menthâ, spicâ,* & similibus parentur, & genitalia inungantur *oleo menthæ, mastichino, absinthij.*

Vt ℞. *Ol. Mastich. lentiscini* an. Vnc. j. ß. *succi menthæ* Drach. v. *spicæ* Drach. ß. *ceræ q. s.* F. Vnguentum.

Imprimis verò hîc vtiles sunt thermæ adstringendi vi præditæ, vel balnea artificialia, quæ harum vim æmulantur.

Si semen sit calidum & acre, vniuersalia præmittantur, & sanguis, si opus sit, minuatur, ac humores biliosi euacuentur *rhabarbaro, myrobalanis*, bilisque temperetur. Hinc intus & extra vtendum medicamentis refrigerantibus, paratis è *rosis, lactuca, cichorio* & *similibus.*

Vt ℞. *Sem. 4. frig. maior.* Drach. iij. *portulacæ, lactucæ* an. Drach. j. *flor. rof. rubr.* Drach. j. ß. *nymphææ* Drach. ß. *gummi tragacanthæ* Drach. j.

Fiat Puluis.

Extra verò non solùm partes genitales, sed etiam spina & lumbi inungantur vnguentis refrigerantibus, aut applicentur Cerota refrigerantia.

Vt ℞. *Ceroti santali, ol. nymph. vng. Comitiss. succi solani* an. Vnc. j. *camphor.* Scrup. ß.

Misce.

Vel ℞. *Ol. roſac. myrtini* an. Vnc. j. *mucilag. ſem. ſpyllij, cydonior. aquâ roſac. extractæ* an. Drach. ij. *puluſ. ſantal. albi, rubri, acaciæ* an. Drach. ß. *camphor.* Scrup. ß.

Miſce.

Si ſemen ſit tenue & aquoſum, ſiccantibus roborantibus vtendum, quæ vim coctricem teſtium & partium genitalium adiuuant, aquoſitatem ſeminis corrigunt, & ſimul exiccant, vt *ſpeciebus aromatici roſati*, *ſyrupo menthæ*.

Vt ℞. *Menthæ, abſinth. Rom.* an. M. j. *ſem. agni caſti, baccar. myrti, flor. roſ. rubr.* an. Drach. ij.

Coq. in vino rubro & dulcorentur ſaccharo.

Vel. ℞. *Conſ. roſ. antiq.* Vnc. jß. *ſuccini, corall. rubr. præp.* an. Drach. j. *caryoph. macis, thuris* an. Scrup. j.

Cum *ſyrupo myrtino.*

Fiat Electuarium.

Vel ℞. *Maſtich. thuris* an. Drach. j. *ſuccini* Drach. ß. *ſem. coriandri* Drach. ij. *viticis, fol. ment.* an. Drach. ß. *ſacch. roſ. tab.* Vnc. j. F. Puluis.

Victus etiam ratio conueniens obſeruetur, & æger frequenter comedat oryzam cum lacte coctam.

An ſemper verum ſemen effluat in gonorrhœa? Circa curationem autem gonorrhœa, quæ ex ſemine aquoſo & tenui fieri dicitur, diligenter obſeruandum, an verum ſit ſemen, quod effluit, etſi aquoſius, dilutius & crudius; an verò, quod Langius monet, vt poſtea, *in quæſt.* dicetur, humores corrupti & vitioſi, qui in corpore cumulati ad partes genitales confluant, & per meatum, per quem aliàs ſemen eiicitur, excernantur, ſicut interdum vitioſi humores in corpore cumulati per vterum & menſes albos dictos euacuari ſolent. Si enim ſit ſemen naturale aquoſius ſolum, omninò, vt modò dictum, iis vtendum, quæ ſemen incraſſant, ſtabile reddunt, & detinent. Si verò vitioſorum humorum colluuies per penem euacuatur, nullo modo incraſſantibus & adſtringentibus vtendum, ſed euacuantibus & cacochymiam corrigentibus, & bonâ diætâ. Scribitque Langius, *loco allegato*; Auſim deierare, ſolis purgationibus, ac ſobriâ victus ratione plures ſanitati reſtitui. Et omnino ita ſe ſe res habet cum affectus non tollatur, niſi cauſsâ ſublatâ. Scribitque etiam Rondeletius, *meth. curand. morb. cap.* 57. gonorrhœa difficulter curatur, niſi cauſſa cognoſcatur, additque, ſe nouiſſe nobilem quendam, qui ab abſceſſu frigido renum diu hoc morbo laborauerat, & multò ſemper habuerat deterius, cum ſemen extinguentibus frigidis vel calidis vteretur; ſe verò inſtituiſſe contrariam victus rationem, & iuſſiſſe, vt biberet vinum generoſum, & veſceretur alimentis optimis exiccantibus, & non flatulentis, quo modo curatus eſt. Et omnino non ſemper cauſſa gonorrhœæ huiuſmodi in membris genitalibus hæret, ſed interdum etiam in aliis partibus vel toto corpore, vnde, *loco allegato*, Rondeletius ea quoque exhibere iubet, quæ ventriculi cruditatem corrigant.

Si ſemen in ipſo actu Venereo nimis citò eiiciatur, atque inde, quod fieri ſolet, conceptus impediatur; cùm id à ſemine nimis fluido, partibuſque ſemen continentibus nimis laxis fieri ſoleat, curatio eodem modo inſtituenda, vt iam de curatione gonorrhœæ è partium genitalium imbecillitate, & ſemine nimis fluido, dictum.

Si ſemen ſit corruptum & virulentum, adſtringentibus omnino abſtinendum. Si enim retineatur, partes erodit & exulcerat. Sed ſiccantibus, quæ ſimul putredini reſiſtunt, vtendum, acetoſa, theriaca, Mithridatio, & præcipuè ad morbum illum, à quo illa virulentia pendet, reſpiciendum, & curatio ad eum dirigenda.

Imprimis verò vitioſi humores expurgandi. Habetq; exemplum Foreſtus *lib. 26 obſeru.* 16. de quodam iuuene gonorrhœâ & teſticuli ac genu inflatione non ſine ſuſpicione luis Venereæ laborante, quem purgantibus hiſce curauit, vt ad decoctum ligni accedere opus non fuerit.

℞. *Rad heleni, fœniculi, apij, cichorij, bugloſſ.* an. Vnc. j. *fumar.* M. ij. *borrag. violar. ſcolopend. capill. Vener. ſummit. lupuli, herbæ paralyſ.* an. P. j. *chamæpithyos, chamædryos, ſtœchad.* an. Vnc. ß. *ſem. fœniculi* Drach. iij. *citri* Drach. ij.

Omnia infund. per diem & noctem *in ſ. q. aquæ pluuialis & fumariæ.*

Quibus poſtea addantur *myrobal. chebul. Indor. citrinor.* an. Vnc. ß. *follicul. ſenæ, epithymi, polypod. q. ſ. glycyrrhizæ* an. Vnc. j. *cortic. hellebori nigri* Drach. ij. *rhabarb.* Drach. ß. *ſchœnanthi* Scrup. j.

Poſtea coquantur & colentur.

Fiat potus longus pro ℔. ij. Addendo *ſyr. infuſion. roſar.* Vnc. j. *de fumar.* Vnc. ß *ſacch. q. ſ.* ad dulcedinem.

Si tamen iſta purgantia ſola non iuuant, ad decoctum ligni & alia huic morbo propria medicamenta accedendum.

Vniuerſalibus præmiſſis exhibeatur hic puluis.

Gonorrhœam ſiſtentia. ℞. *Succini albi, teſtar. ouor. pullis excluſis, pellicular. interior ventriculi gallinar. præp. ſem. granator.* an. Drach. iij. *Corall. rub. præp. C. C. vſti præp.* an. Vnc. j. *cinam.* Drach. ij. *manus Chriſti perlat.* ad pondus omnium.

Fiat puluis.

Vel. ℞. *Gummi Arabici, tragacanthæ, ſuccini mumiæ, boli Armeni, mandibular. lucij, pellicul. intern. ventric. gallinar. criſtar. galli, teſtar. ouor.* an. Drach. ß. *ſem. lactucæ* Dr. j.

Cum *ſyrupo de roſ. ſiccis.*

Fiant pilulæ, de quibus per multos dies Scrup. j. vel Drach. ß. ſumatur.

Nonnulli etiam ſcribunt, gonorrhœam hanc virulentam multos curaſſe *lixiuio è caulibus fabarum in cineres redactis parato* ad Vnc. iv. ſingulis diebus exhibito.

Acidulæ. Fontis etiam quidam & acidulæ gonorrhœam hanc leniunt. Ita ſcribit Dodonæus, *obſ. cap.* 41. Generoſum quendam Virum cum decem & octo annis huiuſmodi ſeminis profluuio laboraſſet, nec vllum medicamentorum præſcriptorum vſufructum conſequeretur, ad fontem haud procul Leodio, qui creditur eſſe, quem Plinius, *nat. hiſt. l.* 31. *c.* 11. in Tongris eſſe ſcribit, profectus eſt, quo vbi aliquot diebus vſus eſſet, dolores valde remiſſi ſunt. Malum tamen non perfectè curatum eſt, ſed domum reuerſus omnino peius habuit, & tandem vitam cum morte commutauit, vt *ibid.* docet Dodonæus.

QVÆSTIO.

An nomen Gonorrhœæ omnibus, quæ vulgò recenſentur, differentiis, æquè propriè competat?

An nomen gonorrhœæ omnibus differentiis competat? De Differentiis Gonorrhœæ occurrit aliqua controuerſia, & à vulgata ſententia nonnihil diſſentit Ioh. Langius, *lib. 2. epiſt.* 5. Statit enim gonorrhœam ita dictam aliud, quam ſeminis & nominis etymologia declarat, eſſe profluuium, & non parùm à vero naturalis ac prolifici ſeminis effluuio quaſdam gonorrhœæ differentias diſſidere. *Triplex gonorrhœæ differentia.* Ideoque triplicem differentiam ſtatuit, quam nec Galeno, nec aliis noſtri ſeculi Medicis ſatis perſpectam putat. Primò enim docet eſſe homines, qui renum epatis, ac vaſorum ſeminalium calore, corpore plerunque hirſuto ac ſuccipleno, ſemen genitale copioſum ac calidum coaceruant, quos non rarò per nocturna inſomnia, cùm renes ac lumbi ſupino decubitu incaleſcunt, aut illis decora amicæ facies interdiu viſa noctu obuerſatur, vel attenta rei Venereæ cogitatio ad ſeminis excretionem laceſſit & proritat, quod plerique tam confertim effundunt, vt etiam ſtragula polluant. Atque hanc primam gonorrhœæ ſpeciẽ ἀπὸ τῆ γόνε, id eſt, ſemine, & ῥέω fluo, & ob inſomnia ὀνειρωγμὸν rectè appellari docet.

Secundam gonorrhœæ ſpeciem produci ſcribit ex putrilagine phlegmatis vel ſalſi, vel etiam crudi copia, quæ non rarò cum momento genituræ permiſceatur, ac

præcipuè

præcipuè à cerebro per spinam dorsi, lumbos,& renes, & etiam ab epate per venas & neruos ad genitalia tendentes deferatur, è quibus per penem non sine eius excoriatione sensim destillet. Huiúsque gonorrhœæ fomentum esse statuit sanguinem crudum, ac impuris humoribus permixtum,quorum colluuies non,vt alij censent,ad vesicam, sed ad pudenda defluat, ac per meatum spermatis in penem excernatur. Atque hoc profluuium etiam mulieribus accidere & menstrua pituitosa appellari scribit. Non enim esse humorem,qui in hac gonorrhœæ specie excernitur, verum semen; idque vel ex eo patere putat, quod ex tantilli seminis excretione tanta virium & spirituum copia dissipatur,& vniuersi corporis robur labefactatur, cùm contra huius humoris excretio annum, imò quinquennium illæso vitali robore durare possit. Præterea genituræ semen excretum atris frigore liquescit;at istud vt viscus lentescit,vestibúsque tenaciter adhæret,ac non rarò,vt putridum,malè olet.

Tertiam gonorrhœæ speciem ponit eam, quæ est ex lue Venerea, quæ ob id fœda & virulenta appellatur,in quâ principio vigilandi pariter ac dormiendi virus album,aut subcitrinium è vasis seminalibus sine sensu destillat, ac non rarò penis canalem exest,atque id, quod effluit, malè olet, ardorémque Dysuriæ similem in mictione & vlcera in pene excitat.

Atque has gonorrhœæ differentias etiam curatione differre statuit, in primâ enim, quæ refrigerant, adstringunt, & sperma exiccant, sunt salutaria: quæ in secunda differentiâ planè sunt noxia & perniciosa, vtpote quæ non adstrictoria & incrassantia requirit, sed humorem corruptum euacuantia, & sobriam diætam, per quam meliores humores generantur, in tertia verò differentia curationem lui Venereæ propriam requiri per decoctum ligni & Mercurium.

Et omnino verum est, quod à Langio monetur, gonorrhœæ nomen omnibus, quæ vulgò recensentur, differentiis non æquè competere. Prima enim illa differentia, quæ ex seminis calidi copia prouenit, & vulgò pollutio nocturna appellatur, de quâ *cap. seq.* dicetur, propriè gonorrhœa appellatur. In hac enim gonorrhœa semen propriè dictum & fœcundum effluit.

De secunda verò differentia, quam ponit Langius, controuersia est, & non sine caussa quæritur, an non & in hac differentia quod effluit, semen appellari possit, aut an non aliquam differentiam omiserit. Primò enim omisisse videtur illam speciem, quæ ab imbecillitate vasorum spermaticorum est, quæ tamen nullo modo omittenda videtur. Si enim vasa seminalia sint debilia, & ipsum semen non bene coquatur, crudum manet, nec bene retinetur, sed cùm ob facultatis retentricis debilitatem, tum quia ipsum tenue & crudum est, facilè excidit, nulla etiam vel exigua præcedente irritatione, sicut Fernelius, *6. de part. morb. & sympt. cap.14.* quendam sola clysteris perfusione atque in anum immissione semen emisisse, scribit. Deinde in eo, quod aquositatem seminis ab excrementis pituitosis & serosis permixtis prouenire statuit, plane à Langio dissentit Platerus, qui statuit, licet sanguis crudus & pituitosus in corpore abundet, semper tamen eius puriorem partem ad seminis generationem attrahi.

Verum enim verò si quod mihi videtur, dicendum, nec vasorum imbecillitas omittenda, quod à Langio factum, nec humores serosi & vitiosi cum semine permistio neganda videtur,quod facit Platerus. Etenim cum aliæ corporis partes imbecillæ non solum alimentum suum non bene coquant, sed etiam, si publicum munus habent, id non benè perficiant, vt in ventriculo & epate videre est: cur idem etiam in testibus non accidere possit? Deinde nec hoc negandum videtur, si sanguis in corpore sit impurus, etiam semen impurum in corpore inde generari. Etsi enim verum sit, testes, vt & mammas, puriorem sanguinem ad se trahere; tamen si magna sit cacochymia; fieri vix potest, vt non aliquid etiam ad testes deriuetur. Sicut videmus, fœminas morbo aliquo laborantes etiam impurum lac in mammis generare. Præterea natura sæpe assuescit humores vitiosos ad aliquam partem, præcipuè debilem, mittere, idque etiam in testibus fieri, impossibile non est, imò fieri experientia testatur. Habent etiam humores vitiosi interdum ad peculiares partes suam inclinationem, quod& hîc accidere potest, & præcipuè in gonorrhœa ex luce Venerea, virus istud partibus genitalibus infestum est.

CAPVT V.

De Pollutione nocturnâ.

IMprimis verò Gonorrhœæ nomen ei propriè competit seminis profluuio, quod noctu dormientibus accidit, & propterea Pollutio nocturna appellatur, cum homo noctu dormiens inscius semen emittit,&,vt Horatius ait, *nocturnam vestem maculat, ventrémque supinum.* Accidit tamen idem etiam interdum de die. Ita refert Leonellus, se nouisse rusticum quendam iuuenem, qui ex sola inspectione mulieris incurrebat pollutionem etiam de die. Et quidem plerumque cum penis tensione & imaginatione quadam in somno semen profunditur. Nonnullis tamen etiam nullâ imaginatione præcedente citra sensum semen profluit. *Pollutio nocturna.*

Caussæ.

Caussa proxima huius mali est irritatio facultatis expultricis. Irritatur autem à semine, quod plerumque copiosius est. Semen autem copiosius generant cibi potúsque multi alimenti nimia copia, & hinc genita boni & multi sanguinis in corpore redundantia, otium venus intermissa. Mouetur verò semen imaginatione de rebus Venereis; & cum imaginatio in somno à ratione non ita gubernetur, vt in vigiliis, facultatem expultricem facilè stimulat. *Caussa.*

Deinde etiam semen mouet decubitus supinus, ob quem renes & vasa in dorso incalescunt. Hinc accidit, vt pollutio nocturna adolescentibus maximè accidat. Habent enim calorem vegetum,spiritus mobiles, poros laxiores, & de rebus venereis frequentem & intentam imaginationem,& errores in diæta, quibus etiam semen agitatur, & stimuli ad libidinem coacervantur, committunt. Refert etiam Fernelius, *lib.6. de part. morb. & sympt. cap.4.* quendam solâ clysteris perfusione semen emittere consueuisse.

Signa Diagnostica.

Malum ipsum ex relatione ægri cognosci potest. Et differt nocturna pollutio à gonorrhœa, *cap. praced.* proposita, quod in eâ etiam de die semen effluit, id quod in pollutione nocturna ferè saltem noctu euenit. *Signa.*

Prognostica.

1. Malus corporis habitus est, vt scribit Aëtius, eorum, qui semen multum ac calidum generant, quod eos ad excretionem stimulat. Si enim sæpius id accidat, exsolutionem oris ventriculi, & totius corporis patiuntur, debilésque fiunt, & graciles ac pallidi, oculósque cócauos habent. Quod si à Venere abstineant, propterea quod ita afficiuntur, capite discruciantur, itémque stomacho, & æstu, fastidióque anguntur, nihilque magnopere ex continentia iuuantur. Contingit enim iis per somnum semen profundentibus similia perpeti incommoda, qualia coëundo perpessi fuissent; & imprimis, si frequenti coitu id malum contraxerint. Ita refert Platerus, *lib.3. obs.* quendam ex frequenti supra modum *Prognostica.*

veneris vsu eò redactum fuisse, vt cum postea sibi temperaret, pollutionibus nocturnis diurnísque vexaretur, admodúmque debilitaretur.

2. Pollutio nocturna, quæ in principio morbi accidit, materiæ copiam & morbum diuturnum significat.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Cum vitium hoc à seminis copia nimia, & eius per somnum agitatione accidat, danda opera, ne nimia seminis copia generetur, atque id per somnum non moueatur.

Non generatur seminis nimia copia, si æger abstineat à cibis semen copiosum generantibus, quales sunt: *nuclei pini, bulbi, pistacia, fabæ, cicer, rapæ, eruca*: vt & à *vino*, præsertim generoso. Vtatur contra cibis refrigerantibus & adstringentibus. Si etiam corpus sit plethoricum, sanguis venæsectione detrahi potest.

Vt semen non commoueatur, vitentur de die imaginationes de rebus venereis, & abstineat homo à cibis, quæ semen irritant. Scribit enim Bruerynus, *lib.* 8. *de re cibar. cap.* 43. se nouisse quendam, qui cum sisymbrio liberaliter vesceretur, genituram per somnum effundebat. Cubet æger super foliis salicis, viticis, lactucæ, floribus nymphææ, rosar. violarum. Decubitum verò in somno supinum vitet.

Medicamenta sem. minuentia. Medicamenta vim siccandi, adstringendi & semen minuendi habeant, qualia supra, *cap.* 3. *de salacitate*, sunt proposita. De quibus Galenus 5. *de simpl. med. fac. cap.* 23. *Quæ refrigerare apta sunt nata, tum edulia, tum medicamenta, semen cogentia, incrassantia & stabile reddentia, vim habent ipsum supprimentem, non autem corrumpentem, nempe lactuca, blitum, atriplex, cucurbita, mora, melopepones, cucumeres: porrò quæ resiccant, prorsus ne esse quidem semen permittunt, si calidæ sint naturæ, veluti ruta; si autem non calefaciunt, multò minus, aut nymphæa.*

Vt ℞. *sem. portulacæ, agni casti* an. Drach. ß. *plantag. rutæ* an. Drach. j. *conf. rof. rubr.* Vnc. ij.

Cum *syrupo myrtino*.

F. Electuarium.

Vel ℞. *sem. agni casti, coriandri præp.* an. Dr. ij. *plantag. rutæ, folior. menthæ* an. Dr. j. *succini, corallior.* an. Drach. ß. *mastiches* scrup. ij.

Fiat puluis, cuius dosis Drach. j.

Addi potest, si libet, *saccharum rosatum tabulatum*.

Syrupus Donati ab Alto mari. Syrupus Donati ab Alto mari talis est:

℞. *Sanguinariæ, acetosellæ, plantag.* an. M. j. *portulacæ, capreolorum vitis, vmbilici veneris, summitat. rubi* an. M. j. ß. *myrtillorum, sem. coriandri præp. papau. albi* an. Vnc. ß. *fol. lactucæ, flor. nymphææ, borrag. violar.* an. M. ß. *folior. rutæ, viticis, menthæ, calaminthæ siccorum* ana Drach. iij.

Coq. in *aqua s. q.*

Colaturæ ℞. ℔. iij. *succi rosar. rubr. granatorum, pomorum acidorum* an. ℔. ß. *aceti parum, sacch. q. s.*

F. Syrupus, de quo exhibeantur singulis diebus Vnc. ij. vel Vnc. iij.

Vel fiant tales trochisci.

℞. *sem. rutæ, agni casti, portulacæ, plantag. papau. albi* an. scrup j. *cannabis, coriandr. præp. corall. rubr. præp. menthæ* an. scrup. ß. *sacch. in aq. rof. dissoluti q. s.*

F. Rotulæ.

Extra verò sequentia applicentur.

℞. *farin. gland. q. v. oui album. in aq. rof. conquassat. q. s.*

Fiat Cataplasma pectini & lumbis imponendum.

Vel *succus semperuiui, nymphææ, solani, vmbilici veneris, polygoni, portulacæ*, genitalibus imponatur. Lumbis quoque applicetur lamina plumbea perforata.

Vel ℞. *olei rosar. nymph. myrtini* an. Vnc. j. *mucilag. sem. psyllij, cydonior. aquâ rosarum extractæ* an. Vnc. ß. *pulu. folior. rutæ, agni casti, menthæ* an. Dr. ß. *corallior. santali rubri* an. Dr. j. *succi plantag. portulacæ, semperuiui* an. Vnc. j. ß. *ceræ q. s.*

F. Vnguentum.

Si rigido pene fiat seminis profluuium, ea, quæ *de priapismo* sunt proposita, vsurpanda, & imprimis si à flatuoso spiritu affectio originem habeat, *lentium decoctum* vtile est, quod præter id, quod semen extinguit, etiam membri tentiginem remittere valet.

CAPVT VI.

De Symptomatibus quibusdam in coitu & seminis emissione accidentibus.

Rara etiam & admiranda quædam symptomata in coitu accidunt, qualia recenset Marcellus Donatus, *de hist. med. mirab. lib.* 4. *cap.* 18. *Symptomata in coitu.* Refert enim, Franciscum Valerium, Medicum sibi retulisse, iuuenem quendam in venereo congressu cum muliere semen emittere non potuisse, quamuis in somno id aliàs excerneret. Idque & alteri cuidam Viro accidisse, se testari posse, scribit. Cuius symptomatis caussam reddere non ita facile est. Quamuis enim Valerius in verecundiam, vel fortem quandam imaginationem caussam reiiciebat: neutrum tamen sibi satisfacere, & rectè scribit Donatus. Nam qui verecundantur, vel timent, ij potius à penis erectione prohibentur, quàm à seminis excretione. Fortis verò imaginatio etiam nimis remota caussa videtur. Vero magis consentanea est caussa, quam affert Aëtius, *tetrab.* 3. *ferm.* 3. *cap. vlt.* dum similem historiam è Rufo recenset. Adolescens, inquit, minister domesticus, confessus est, se quando cum muliere rem haberet, semen effundere non posse, cùm verò dormiret, plurimum ei semen prodire. Visum itaque mihi est, vasa eius seminaria propter multam cum frigiditate humiditatem calefieri non posse, propterea, quod caliditas in coëundo ad corporis superficiem diffunderetur, in somnis verò amplius calefieret. Quare hunc ipsum infernas partes exercere iussi, atque id maximè per equitationem. Castoreum etiam præbui, & diætam omnem calidam & siccam institui. Aliam etiam non minus admiratione dignam, sed & ridiculam historiam, *ibid.* recenset idem Aëtius: Adolescens, inquit, nos accessit, & se vehementer coitum appetere confessus est. Verum vbi commisceretur, semen emittere non posse, sed flatus plurimos sibi per sedem erumpere. In hoc itaque coniecturam feci, seminarium vasorum siccitatem adesse, quod ipsa etiam adepta sanitas demonstrauit. Nam postquam ipse humida & bona diætâ vsus est, semen emisit. Similem historiam habet Amatus Lusitanus *cent.* 9. *cur.* 95. iuuenis cuiusdam Dalmatæ, quem mœstum & tristem ad se venisse scribit, & retulisse, cum coiret cum muliere, nullum emittere semen, sed potius ventris crepitum. Ipse autem Amatus cùm vitij huius caussam putaret multam pituitam crassam in intestino inferiore hærentem, cuius præsentiâ vasa seminalia frigida & coarctata essent, ipsa verò motu & caliditate dissoluta in flatus verteretur, curationem hoc modo instituit. Ordinatâ victus ratione calidâ ex cibis multi & boni succi, ac potu vini generosi, humores pituitosos præparauit & purgauit. Postea vt imum ventrem & inguina, ac inter anum & pudendum hoc vnguento illiniret, iussit.

℞. *pip. alb. nigri, longi* an. Drach. j. ß. *sem. erucæ, vrticæ, nigellæ* an. Drach ß. *pyrethri* scrup. j.

Ol. liliorum, In quo iniectæ sint *erucæ herbarum* aut *pinus vermes tres vel quatuor*, Vnc. ij. *olei de castor.* Vnc. ß. *ceræ q. s.*

Mane verò & horâ coitus Vnc. ß. vel Drach. vj. *sequentis Electuarij* exhibuit, & vt post haustum *vini maluatici* sumeret, iussit.

℞. *Diasatyr.* Vnc. ij. *diagalang.* Drach. ij. *spec. diambr. diamoschi* an. scrup. ij. *rasuræ pudendi cerui aridi* Drach. ß. *nuc. pinear. pistacior. amygd. dulc.* an. Vnc. ß. *carnis scinci* Drach. ij. *sem. erucæ, vrticæ, nasturtij* an. scrup. j. *pectusculi capi cocti* Vnc. iij.

Terenda terantur, & cum *melle optimo* F. Electuarium.

Quibus

Quibus medicamentis intra mensem conualuit.

Accidit præterea & aliud in coitu vitium, cuius Matthæus de gradibus, *consil.* 3. mentionem facit, de quodam, qui cum volebat coire, illi membrum non erigebatur, sed semen emittebat. Quod vitium procul dubio ex nimia vasorum semen continentium laxitate prouenit, contracta ex nimio Veneris vsu, aut diuturna gonorrhœa. Statim enim ac se tales ad coitum accingunt, & imaginatio excitatur, semen emittitur, nec tamen membrum virile erigitur, ob paucitatem spirituum nimia Venere aut diuturna gonorrhœa dissipatorum.

Tandem etiam aliud adhuc vitium recenset Auicennas, *fen.*20. *tert. tract.*1. *cap.* 20. cuius exemplum habet Alexander Benedictus, *lib.*24. *part.*29. *cap.*27. quod iis accidit, qui corpore sunt molliore, & habitu corporis resolubili, multúmque in coitus actu delectantur. Hi enim si coëant frequenter, accidit quandoque, vt vnà cum semine feces per aluum emittant. Nam cum multi spiritus excernantur, corpúsque inde resoluatur, fit, vt partes vicinæ spiritibus destituantur, sícque laxato musculo intestini recti feces emittantur.

CAPVT VII.

De Rebus alienis per penem excretis.

Res aliæ per penem excretæ.

DVo meatus in pene sunt vsus; vnus est, vt per eum vrina ex vesicâ euacuetur, alter, vt per eundem semen excernatur. Accidit tamen, vt præter naturam etiam aliæ res per eum excernantur. De rebus alienis è vesica per eum excretis dictum est supra, *part.*7. *sect.*2. *cap.*9. De iis, quæ è vasis genitalibus & aliunde, quàm è vesica, per eum excernuntur, *hoc capite* agemus.

Sanguis.

Primò sanguis interdum per penem excernitur, non tamen ex vesica. Ita refert Fernelius, *lib.* 6. *pathol. cap.*14. se quendam vidisse, qui longa Gonorrhœæ consuetudine per insomnia, atque etiam cogitatione solâ purum sanguinem, non minore voluptate, quàm semen, effuderit. Et aliàs etiam obseruatum, in coitu, præsertim nimio, sanguinem loco seminis eiectum fuisse, refértque Scholiographus *ad cap.* 52. *lib.*1. *de morb. int. Hollerij*, se vidisse, qui à coitu multum sanguinem effuderit, quíque non facile reprimeretur, laxatis nimium vasis, & imbecillioribus redditis. Et Hollerius, *ad aphor.*78. *lib.*4. scribit, se vidisse duos adolescentes, qui per immoderatam Venerem purum sanguinem per penem reddebant.

Caussa huius mali est apertio osculorum venarum spermaticarum, quæ semen ex sanguine elaborant. Si enim breui temporis spatio coitus sæpius repetatur, vasa semen elaboratum continentia ita exhauriuntur, vt per venarum spermaticarum oscula suctione hac dilatata semen ex ipsis adhuc imperfectum, vel sanguinem etiam ipsum attrahant, & in coitu effundant.

Curatur hoc malum rectissimè abstinentia à Venere, & adstringentibus, quæ laxitatem vasorum spermaticorum corrigunt, *cap.*5. propositis, adhibitis.

Ephebum quendam Athenis serpentem pusillum, pilosum, & pluribus pedibus statim ambulantem, multo cum semine eiecisse, Plutarchus, *lib.*8. *Sympos. probl.*9. refert.

CAPVT VIII.

De Testium & penis dolore, ac Scroti & præputij pruritu.

Testium Dolor.

Testium dolor.

TEstes quandoque dolore corripiuntur: id quod accidit præcipuè in inflammatione: interdum tamen etiam à frigiditate, & aëre frigido: interdum ab vlcere, interdum à caussa externa, aut contusione, & vulnere.

Quæ autem inter has caussas locum habeat, ex iis, quæ præcesserunt, & adsunt, facilè cognoscitur.

Curatio pro diuersitate caussarum diuerso modo instituenda. Si inflammatio adsit, curanda, vt supra dictum. Si adsit intemperies frigida, vel inflatio, etiam curanda, vt supra *sect.*1. *cap.*1. *de testium intemp. frig. & inflatione* dictum. Si percussi sint testes, statim, si vehemens sit dolor, sanguinem mittere oportet: imponenda verò, quæ affluxum humorum prohibent, vt *violæ*, *rosæ*, *nymphæa* & similia. Deinde quæ discutiunt & dolorem leniunt, vt *anethum*, *chamæmelum*; *folia hyoscyami* cum *farinâ fabarum* in *lacte* cocta.

Penis dolor.

Penis dolor.

Penis verò dolor ex iisdem ferè caussis excitatur, nimirum ex inflatione, percussione, vulnere, vlcere, venere nimiâ.

Curatio ex iis, quæ supra de penis inflatione, inflammatione, vulnere, vlcere dicta sunt, patet.

Ad dolorem autem leniendum vtile est fomentum ex *decocto maluæ*, *althææ*, *sem. lini*, *anethi*, *florib. chamæmeli*, *meliloti*, vel *cataplasma* ex iisdem paratum. Vel *medulla panis albi* in *lacte* coquatur, & adiectis *vitellis ouorum* atque *oleo rosaceo*, *croci* atque *opij*, si dolor sit vehementior, exigua quantitate F. Cataplasma.

Vel *folia hyoscyami foliis caulium inuoluta* coquantur sub cineribus, & *caulium foliis* abiectis imponantur.

Pruritus Scroti & præputij.

Pruritus scroti & præputij.

Tandem etiam interdum scabies & pruritus scroto accidit, cùm humores acres ad superficiem eius feruntur, eámque vel exulcerant, vel rodunt, & squamulas quasdam gignunt.

Vniuersalibus præmissis, ea, quæ in aliarum partium pruritu sunt vtilia, etiam hîc locum habent. Nimirum quæ abstergunt superficiem scroti, simúlque dolorem mitigant. Præstant hoc *farina fabarum Ægyptiacarum*, item *erui farina* & *sesami cum melle subacta*. Vel foueatur scrutum *decocto folior. ebuli*; vel *folia cocta* imponantur aut abluatur *decocto folior. saliuæ*.

Vnguentum Bayri.

Vnguentum Bayri, quod hic commendatur, hoc est.

℞. *Cerussæ* Drach.vj. *sulphur. citrini* Dr.ij. *opij* Dr.j.

Terantur in *aceto*, & *aqua*, & locus eo inungatur.

Foresti.

Foresti hoc est.

℞. *albi camphorat.* Vnc.j. *diapompholyg.* Vnc.ß. *litharg. auri*, *argenti* an. Drach.ß. *terræ sigillatæ* Drach. j. *cretæ albæ* scrup.iij.ß. ☿ *sublimati* scrup.j.

Misc. diligenter in mortario plumbeo, pistillo plumbeo in formam vnguenti.

Extremum remedium est *sal ammoniacus* cum *aceto* mistus.

Præputij pruritum tollit *lentis decoctum cum corticibus mali granati*.

LIBRI TERTII

PARS X. & VLTIMA.

DE VMBILICI ET abdominis p.n. affectionibus.

PROOEMIVM.

POSTQVAM hactenus affectus p.n. qui partibus in abdomine contentis accidunt, absoluimus: restat, vt quosdam affectus, qui externis abdominis partibus, ac toti abdomini contingunt, proponamus. Atque ita in hac vltima huius libri parte agendum erit

erit de vmbilici apertione, & rerum variarum per eum excretione, de eius prominentiâ, procidentiâ, excrescentiâ, tumoribus, inflammatione, abscessu, vulnere, vermibus & lapidibus in eo natis; de laxatione & ruptura peritonæi; de musculorum abdominis inflammatione; de spasmo & tumore abdominis.

CAPVT I.

De Vmbilici apertione, & per eum variarum rerum excretione.

Vmbilici apertio.

VAsa vmbilicalia, fœtu in lucem edito, cum eum vsum, quem fœtu adhuc in vtero latente habent, de quo de fœtûs formatione dicitur, amplius non habeant, flaccescunt, & in ligamenta ac funiculos quasi abeunt, & locus, vbi coëunt, vmbilicus vocatur, centrum totius corporis. Solent autem vmbilicus & ista vasa suos morbos pati, & ex vmbilici & vasorum vmbilicalium in adultis morbis graues affectûs oriri, non quidem ob ipsa vasa, quæ vix aliquem sensum habent, sed ob viscera nutritioni dicata, quibus suos affectus communicant. Hinc etiam ἐπομφάλια medicamenta ad purgandum vmbilico apponuntur, & flatus discutientia cauo vmbilici applicantur; cum per hanc partem celerrimè eorum vis intestinis & visceribus communicetur. Scribit etiam Clarissimus Riolanus, *lib. 2. Antropogr. cap. 12.* inter tormenta, quibus veritas reis extorquetur, illud solémne esse, frigidam vmbilico affundere, quo nullum grauius excogitari possit supplicium.

Frigida vmbilico affusa, tormentum grauissimum.

Primò interdum infantibus vmbilicus, nisi rectè ligetur, sanguinem fundit. Ita Philippus Hechstetterus, *Decad. 2. obs. Med. casu 9.* refert historiam pueri sanguinem ob non ritè ligatum vmbilicum copiosè fundentis. Verùm procul dubio ligaturæ minus conuenienti copia & acrimonia sanguinis accessit, cùm puer hic, postquam adoleuit, mox ab ætatis anno nono copiosæ & enormi hæmorrhagiæ fuerit obnoxius. Danda ergo obstetricibus opera, vt vmbilicus rectè ligetur; cùm nisi id fiat, magna incommoda, imò mortem interdum afferre soleant. Sic Guilhelmus Fabricius, *cent. 1. obseru. 52.* scribit, duobus infantulis Coloniæ id accidisse, quorum vires naturales, vitalésque ex eiusmodi hæmorrhagia adeo fuerunt exhaustæ, vt nullo modo refici potuerint, donec tandem languidi è vitâ decesserint.

Sanguinem fundens vmbilicus.

Etsi verò in adultis omnem cauitatem amisisse, & planè in funiculum coaluisse videantur hæc vasa: conformationem tamen suam non planè amisisse, patet non solùm ex eo, quod, vt modò dictum, extrà applicatorum vis visceribus per vmbilicum facilè communicatur, verùm etiam ex eo, quòd interdum iterum & præcipuè venæ vmbilicales, aperiuntur, & varias res effundunt. Ita Philippus Hechstetterus, *ibid. casu 8.* refert, puellam nobilem 12. annorum ab incunabulis habuisse vmbilicum, qui sanguinis guttâ leuiter indusium seu linteum proximum commaculârit, sine vllâ aliâ noxâ, nisi quòd color ei pallidus fuit. Sanguinis verò eam paucitatem fuisse, vt non transsudârit superstratum etiam tenue linteum. Præter succum autem & folia plantaginis vmbilico nihil admouit, sed naturæ rem commisit, cùm temporis tractu omnia in corpore robustiora fiant, & solidescant; quod & factum.

Refert quoque Guilhelmus Fabricius, *cent. 3. obseru. 37.* Danieli Schertlego, Pharmacopæo Solodurensi, homini pituitoso, obeso, 36. annum ætatis agenti, cùm æstate supra modum incaluisset, apertum fuisse vmbilicum, ita vt ad ℔ j. ß. sanguinis effunderet, qui tamen per se, & nullo adhibito remedio substitit. Medici vocati medicamenta, quæ sanguinis feruorem compescunt, exhibuerunt, & extra applicauerunt, sed sine fructu. Altero enim die & subsequentibus vsque ad vndecimum ex vmbilico quotidie bis sanguis, non quidem guttatim, neque in parua quantitate, sed cum impetu & copiosè erupit. Foramen adeò erat angustum, vt vix lentem excipere posset: certis autem horis, nimirum præcisè inter septimam & octauam matutinam, & inter secundam ac tertiam pomeridianam hæmorrhagia illa accidebat, vtplurimum quoque hoc tempore singulis diebus semel hæmorrhagiam narium patiebatur. Etsi verò Chirurgi & Medici plurima tentârint, sanguinem tamen sistere nunquam potuerunt, sed sponte ac per se subsistit, & isto vndecim dierum spatio ad libras vsque 27. sanguinis emanauit. Elapsa vndecimâ die vlcus vmbilici accreuit, ex quo, loco sanguinis, materia purulenta, per menses aliquot exstillauit, paulatim tamen iterum coaluit. Constitutio corporis fuit phlegmatica cum obstructionibus viscerum per aliquot annos, humorésque serosi venam vmbilicalem paulatim dilatârunt, tandémque vna cum sanguine per vmbilicum eruperunt. Sequenti æstate iterum aliquoties hæmorrhagiam vmbilici passus est, postea acidulis Griesbacensibus vsus est cum maximo fructu.

Non verò tantùm sanguis, sed & aqua ac serum interdum via hoc loco patefacta per vmbilicum effluit. Ita refert Antonius Beniuenius, *de abd. sanat. & morb. causs. cap. 12.* puerum quendam hydropicum Medicorum auxilio destitutum temerariam ac fortuitam libertatem vendicâsse: liberaliore quippe, & quantum poterat, aquâ epotâ, in vltimum se mortis discrimen præcipitauit. Verùm repente soluta vmbilici vnitate tanto impetu aqua inde profluere cœpit, vt supra ventrem tres cubitos ascenderet; quo sanè vitam finiuisset, nisi circumstantes opposita manu aquam fluere non permisissent. Hinc Medico accersito, & aqua paulatim educta, ac curioso victu, & cæteris, quæ ad rem faciunt, iniunctis, breui tempore in pristinam reductus est sanitatem. Andreas Laurentius etiam, *lib. 6. Anat. quæst. 9.* scribit, se vidisse Monspelij Hydropicum, cui noctu nil tale opinanti sponte solutus est vmbilicus, & maxima aquæ copia effluxit. Et Guilhelmus Fabricius, *cent. 1. obseru. 47.* refert, Virum quendam quadragenarium ex febre tertianâ, eáque diuturnâ curatum in Asciten incidisse, tandémque vmbilicum, qui ad oui anserini magnitudinem aquæ plenus propendebat, sponte sua ruptam esse, atque inde per trimestre maximam copiam serosi humoris effluxisse. Dedit autem operam Fabricius, vt humor paulatim flueret, imposito vmbilico linteamine duplicato, & fascia inuoluto, ne ex intempestiua euacuatione aquæ vires ægro antea debiles labefactarentur, & prosternerentur. Sic diuino fauore venter paulatim subsedit, vt tandem plenissimè conualuerit, & per annos aliquot sanus vixerit. Verùm cum postea pleuritide correptus obiisset, & cadauer eius aperiret Fabricius, inuenit venam vmbilicalem adeo dilatatam, vt facilè penna anseris per eam immitti potuisset.

Aqua & serum per vmbilicum excreta.

Idem *Cent. 2. obseru. 58.* meminit puellæ tres menses natæ, cui, cum per multos dies malè habuisset, ac dies noctésque grauiter eiulasset, tandem venter intumuit, cum manifestâ duritie circa vmbilici ac epatis regionem. Cui cùm primò cataplasma anodynum, simúlque syrupum aperientem lambendum exhibuisset, ac tandem, cum tumor ac tensio circa vmbilici epatísque regionem accresceret, & pus subesse manifestò appareret, cataplasma sequens *è farina tritici* Vnc. j. *sem. lini, fœnigræci* an. Drach. j. *fermenti, axung. porci, vngt basilici* an. Vnc. ß. *ficuum* Vnc. j. ß.

Cum *decocto radicum althææ* paratum applicuisset per aliquot dies, vmbilicus paulatim in tumorem eleuatus est, eóque rupto multum humoris serosi ac puris spatio quatuor hebdomadum continuò exstillauit, sympto

symptomata remiserunt, ac puella continuato *syrupo*, & matre per interualla *syrupo ros. solutiuo composito* cum *rhabarb. agarico & senâ*, expurgato conualuit. Quæ obseruatio docet, aquam istam in vmbilici apertione non solùm ex cauitate abdominis, sed & ex ipso epate per venam vmbilicalem effluxisse.

Atque ex relatione Doctoris Abelis Roscij *ibidem* refert, puellam annos decem natam Ascite laborantem, & penè desparatam solam à parentibus & domesticis domi relictam, sitis acerbissimæ impatientem, se è lectulo in solum deiecisse, & fontem, qui non procul distabat, pedibus manibusque repentem petiisse, ac aquâ purissima gelidaque iteratis vicibus sitim suam explere tentâsse. Cùm verò aquâ ad anhelitus ferè suppressionem repleta domum repetere non valeret, ilico iuxta fontem decumbenti vmbilicus ruptus est, & sponte ex eo copiosa aqua prorupit. Puella tandem à parentibus semianimis domum & in lectum deportata paulò post leuibus adhibitis remediis conualuit.

Tandem etiam feces alui per vmbilicum erupisse compertum est. Refert enim Cardanus, *lib.* 18. *de subtilitat.* puero cuidam octo annorum, cum inter pectinem & vmbilicum abscessu laborâsset, & is ad maximum vlcus peruenisset, etiam feces per vmbilicum excreuisse, seruatum tamen miserè vixisse. Et Alexander Benedictus, *pract. lib.* 20. *cap.* 54. narrat, puero cuidam Veneto ex intestino ventris abscessu, cum febre acutissimâ, intestina perforata fuisse, vt per vmbilicum magna excrementorum pars singulis diebus emitteretur, puerúque nihilominus sano similem per domum ambulâsse. Et Guilhelmus Fabricius, *cent.* 1. *obs.* 51. refert, adolescentem duodecim annos natum tumore insigni duro ac dolorifico musculorum rectorum abdominis ad vmbilicum laborâsse, ruptoque tumore excrementa per quatuor aut quinque hebdomadas per hanc viam, nihil verò per intestina excretum, tandemque puerum mortuum fuisse.

CAPVT II.

De Hernia vmbilicali.

Hernia vmbilicalis. VAria deinde tumorum genera patitur vmbilicus, & sæpè supra modum prominet, qui tumores, etsi à variis caussis ortum habent, vt mox dicetur, omnes tamen herniæ vmbilicalis, & vmbilici procidentiæ à Græcis ἐξομφάλυ & ὀμφαλοκήλης nomine appellari solet.

Caussa.

Caussa. Caussa verò, ob quam vmbilicus prominentior redditur, est vel humor emolliens & laxans, vel pondus grauans & distendens, vel etiam rumpens. Cum n. ab his ligamentis firmetur vmbilicus, si rumpantur, quod interdum accidit, vmbilicus partium incumbentium pondere grauatus cedit & laxatur.

Caussæ autem, quæ vmbilicum in tumorem attollunt, sunt variæ. Primò enim fit vmbilici prominentia ab intestini vel omenti procidentia; secundò à flatu vmbilicum extendente; tertio ab aquâ; quartò à carne ibi excrescente: qui tumores etiam diuersis nominibus ab Autoribus appellantur. Qui enim ab intestinis tumor est, eum ἐντερόμφαλον appellant: qui ab omento ἐπιπλόφαλον: qui ab aqua, ὑδρόμφαλον: qui à flatu, πνευματόμφαλον: qui à carne σαρκόμφαλον.

Intestinorum & omenti in vmbilicum procidentia.

Intestinor. & omenti in vmbilicum procidentia. Primò interdum intestina vel omentum è sua sede elapsa vmbilicum in tumorem attollunt. Quod accidit, cum peritonæum eò loci vel laxatur, vel rumpitur; idque multis de caussis, vel ob percussionem, casum, saltum, ponderis grauis eleuationem, partum difficilem, equitationem, flatus in abdomine contentos, vociferationem & cantum, ploratum in infantibus, risum.

Solent a. tumores hi præter modum interdum increscere, refertque Forestus, *lib.* 27. *obs.* 30. mulierem quandã septuagenariam vltra annos viginti ruptura vmbilici affectam omphalocelem duo capita humana fere excedentem habuisse. Scribit etiam Guilhelmus Fabricius, *cent.* 3. *obseru.* 63. fœminam quandam quinquagenariam robustam & obesam in difficili partu relaxationẽ vmbilici protraxisse, è qua procidente omento tantus tumor exortus, vt magnitudine vterum, qui fœtum maturum gestat, æquaret, ventre nihilominus suam seruante proportionem. Exuberantia verò illa vmbilici, veluti ingens saccus propendebat, vt manum ferè inter ventrem & saccum istum facilè imponere posset, interim sua negotia domestica, vt sana administrabat.

Signa Diagnostica.

Signa. Si tumor hic sit ab intestinis, non admodum durus est, neque etiam mollis planè, & retento spiritu increscit, vbi æger supinus decumbit, intestina plerunque cum strepitu & rugitu in suum locum regrediuntur, atque ita tumore subsidet.

Si ab omento sit tumore, eadem ferè signa habet, quæ tumor ab intestinis. Hoc tamen ipsi proprium est, quod tumor ab vna parte est mollior, & ad basin latus, in verticem angustus. Adest omnis dolor. Et cum tumor digitis premitur, omentum in suum locum redit, & tumor subsidet.

Si tumor ab intestinis & omento simul sit, signa mixta adsunt. Et in tumoribus ab hisce caussis excitatis, vt & in eo, qui à flatu excitatur, tumor totius corporis cuti concolor est.

Prognostica.

Prognostica. 1. Tumor vmbilici ab intestino vel omento elapso quò recentior est, & minor, ac in molliore corpore, eò faciliùs curatur: quò antiquior, maior, & in corpore duriore, eò periculosior, & curatu difficilior est. Et propterea in pueris ob corporis mollitiem tumores hi, qui à peritonæi ruptura fiunt, facilius, & medicamentis curantur: in adultis verò non nisi manus operâ: cùm peritonæum scissum & ruptum in his non coalescat.

2. Malum tamen hoc non est contemnendum. Quandoque enim ileos lethalis illi superuenire solet. Sic narrat Forestus, *lib.* 27. *obseru.* 30. duas mulieres, quæ ex omphalo laborant, in ileum incidisse, vt stercora per os reiicerent, atque ideo etiam obiisse.

Indicationes.

Indicationes. Si tumor vmbilici sit ab intestinis vel omento, ob peritonæi rupturam vel laxationem, intestinum vel omentum primò in locum suum reponendum; deinde si peritonæum sit laxatum, illud adstringendum, si ruptum, consolidandum. Atque vt vtrumque facilius fiat, omnes caussæ, quæ laxationem vel rupturam peritonæi excitare possunt, & supra sunt propositæ, vitandæ.

Curatio.

Curatio. Corpore purgato medicamenta adstringentia & consolidantia exhibenda, quæ supra *de hernia intestinorum part.* 2. *sect.* 1. *cap.* 6. sunt proposita, ex *sanicula, consolida, ophioglosso, perfoliata, herniaria, rosis, caudâ equinâ, polygono, plantagine, myrto* & *similibus*, quæ in *vino*

rubro coquenda sunt, & colatura *saccharo* dulcoranda, atque singulis diebus mane Vnc. ij. vel ℥ iij. exhibendæ.

Vel ℞. *Pulv. rad. consolidæ maioris, saniculæ, ophioglossi*, an. Drach. jß. *mastiches, corall. rubr. boli Armeni* an. Drach. j. *consr. ros. rubr. antiq.* Vnc. j. *cinam.* Drach. ß.

Cum *syrupo myrtino* Fiat Electuar.

Topica. Topica simul conuenientia parti affectæ, intestinis vel omento prius in locum suum repositis, imponenda.

Ex omphal. cura Foresti. In recenti exomphalo infantium nuper natorum Forestus quatuor rotulas ad formam stufari seu nummi parui rotundos è corio rubro conficit, oxycroceo obductas, easque sindone rubro cooperit, vel etiam sine sindone vtitur. Vnam autem rotulam per quatuor pluresve dies, antequam eam amoueret, affixam manere permisit. Deinde aliam apposuit. Magistrum vero Iohannem Tiengium Medicum percelebrem Amstelodamensem accepisse scribit petias tres ex panno lineo, primam magnitudinis denarij, secundam ad magnitudinem quadrantis, & tertiam ad magnitudinem medij stufari, inungendo primò *oleo ouorum*, & ita rotulam vnam ponendo super aliam, & vltimò imponendo emplastrum glutinans, quale ibi describitur, alutæ inductum. Inungebat autem singulis tribus diebus semel, postea sex dierum spatio, & vmbilicum diligenter ligabat, ne exire posset, idque continuauit ad perfectam curationem.

Vel ℞. *Picis naualis, mastiches* an. Vnc. ß. *sarcocollæ, hypocistidis, sang. Dracon. aloës, thuris* an. Drach. ij *pulv. rad. consolid. maior.* Drach. iij. *visci querni* Drach. ij *terebinthinæ, ceræ* ana q. s.

Fiat emplastrum.

Vel ℞. *Pulv. rad. consolid. sang Draconis* an. Vnc. ß. *mastich.* Vnc. j. *thuris, boli Armeni, nucum cupressi* an. Vnc. ß. *picis naualis* Vnc. vj. *terebinth. q. s.*

Terebinthina & *pix naualis* liquefiant, & ab igne remotis pulueres inspergantur, & bene misceantur. Fiat emplastrum.

Diæta. Simul diætæ recta ratio obseruanda. Aëris frigida intemperies, & ventus vitandi. A cibi flatulentis abstinendum, aluus lubrica seruanda. Vociferatio, cantus, fletus, ponderum grauium eleuatio & omnis motus nimius vitandus.

Chirurgia. Si hoc modo ruptura non consolidetur, ad incisionem & chirurgiam confugiebant Antiqui, quæ tamen, vt Celsus ait, non infantibus competit, sed adultioribus, & iis, qui bono corporis habitu sunt præditi. Quâ ratione a. ista operatio fieri debeat, Paulus Ægineta, *lib.* 6. *cap.* 51. & Celsus, *lib.* 7. *c.* 14. tradunt.

Verùm rectè censet hîc Hieronymus Fabritius ab Aquapend. *de operat. chirurg.* Chirurgiam hanc non ita tutam esse. Ideoque ille medicamentis & vinculo vti mauult, quibus si non planè sanatur malum, in meliorem tamen statum adducitur. Parat nimium cingulum ex linteo, quo abdomen cingat stringatque, & ea parte, qua vmbilicus est, puluinar duriusculum obtineat, in cuius centro sit globulus ex adstricto linteo, qui in vmbilici dilatationem sese insinuet, & intret ita, ne omentum vel intestina exire permittat. Prius verò vmbilico apponit sequens ceratum.

℞. *Boli Armeni, sang. draconis, mastiches, sarcocollæ* an. Drach. j. *bislinguæ, tegulæ pulueris* an. Drach. iij. *resinæ pini* Vnc. jß. *oui albuminis, ceræ* an. q. s.

Fiat Ceratum.

Si verò nullo modo prolapsa intestina vel omentum reponi possint, & nihilominus ægro, dum propter pondus superiores partes deorsum trahunt, magnam molestiam creant, fasciâ continenda est pars prolapsa, qualem describit & depingit Guilhelmus Fabricius, *cent.* 3. *obseru.* 64. Parandus nimirum ex tela triplici thorax, ita tamen, vt vltra costas nothas non descendat. Thoraci isti in dorso è regione homoplatarū ex vtroque latere fascia duos digitos transuersos lata vndique perforata annectenda est; istis præterea fasciis paruis fasciæ magna sacculata beneficio lororum annectenda est, quæ eleuari, & laxari secundum necessitatem & voluntatem ægri beneficio lororum & foraminum potest.

De Hernia vmbicali Aquosa.

Hernia vmbilici aquosa. Interdum verò vmbilicus ab aqua in tumorem attollitur, qui Græcis ὑδρόμφαλος appellatur.

Caussæ.

Caussa. Caussa huius tumoris est vmbilici relaxatio. Fit autem illa ab humore aquoso in abdomine, præcipuè inter peritonæum & abdominis cutem collecto, nonnunquam etiam per venam vmbilicalem laxatam affluente.

Caussæ autem collectionis humoris possunt esse omnes eæ, quæ in hydrope sunt explicatæ. In infantibus verò caussa interdum est lac nimis serosum.

Signa Diagnostica.

Signa. Tumor hic laxus est, & si prematur, quædam aquæ fluctuatio percipitur, & ad digitorum compressionem nec minuitur, neque augetur, & candela apposita limpidus & perspicuus apparet.

Prognostica.

Prognostica. In infantibus tumor talis est sine periculo, & facilè curatur, atque bona Diæta nutricis plerumque emendatur. In adultis verò, & cum aliis morbis, vt hydrope, coniunctus, periculo non caret.

Indicationes & Curatio.

Indicatio & Curatio. Aquosi humoris prouentus præcauendus, & quæ in vmbilico collecta est aqua tollenda. Ideoque si in infante hoc accidat, nutrici talis diæta imperanda, quæ lac minus serosum generet; si adultis, etiam collectio serosi humoris præcauenda, & si quis collectus sit, conueniente modo euacuandus, vt in hydrope dictum.

Topica quod attinet, ea vsurpanda, quæ aquam exsiccandi, & discutiendi vim habent, qualia in hernia aquosa sunt proposita, & ab Aetio, *tetrab.* 4. *serm.* 4. *cap.* 76. descripta. In pueris vtile est cataplasma ex arnoglosso, & lentibus simul coctis paratum.

In alijs ℞. *farinæ lupin.* Vnc. j. *pulv. ros. rubr. flor. chamæm.* an. Vnc. ß. *boli Arm.* Drach. ij.

Cum *vino* F. Cataplasm.

Si medicamentis tumor non cesset, sectio instituenda, vt Paulus Ægineta, *lib.* 6. *cap.* 51. tradit. Nimirum lunata sectio facienda, & aqua paulatim extrahenda: postea pars deliganda, carne replenda, & cicatrix inducenda, & pars sequenti vel similia decocto calefaciente & adstringente roboranda.

Vt ℞. *origani, pulegij, betonicæ, saluiæ, anethi, flor. chamæmeli. ros. rubr. balaustior. baccar. myrti, nuc. cupressi* q. s.

Coq. in *vino austero*, & spongia decocto isto imbuta vmbilicus foueatur.

Plura videantur *de Hernia aquosa.*

De Hernia Vmbilici Flatulenta.

Caussæ.

Hernia vmbilici flatulentia. Caussæ. Hernia vmbilicalis flatulenta fit, quando flatus vmbilicum distendunt. Accidit autem hoc, cum flatus multi in abdomine collecti vmbilicum extra pellunt; id quod euenit aliquando in tympanite.

Signa

Signa Diagnostica.

Signa. Tumor hic mollis est, & digitis cedit, sed statim redit, ac percussus sonitum quasi edit, ac ægro supino iacente eadem figura manet.

Prognosticum.

Prognosticũ. Tumor flatulentus vmbilici difficulter sanatur: imò, vt Celsus, *lib. 7. cap.* 14. scribit, quod ex spiritu vitium est, medicamentum non admittit: quia caussam plerunque in visceribus latentem & fouentem habet. Interdum tamen discutientibus tollitur; & sæpe infantibus accidit, in quibus non difficulter curatur, cum nullum viscerum insigne vitium intus lateat.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Flatus tumoris caussa discutiendus est iis medicamẽtis, quæ in hernia flatulenta sunt proposita, decoctis, fomentis vel sacculis è floribus chamæmeli, ruta, calamintha, semine milij, cumini, fæniculi, anisi, carui, ammeos, furfure.

Si tamen interdum aliquod viscerum vitium sit, quod flatus suppeditat, illud prius curandum.

Hernia Vmbilici carnosa.

Hernia Vmbilici carnosa. Denique interdum caro excrescens vmbilicum in tumorem attollit. Easdem autem generationis caussas habet, quæ in Sarcocele sunt expositæ.

Cognoscitur autem hic tumor, quod sit durior, & prementi digito non cedit, & siue æger supinus iaceat, siue stet, siue ambulet, semper idem apparet.

Caro hæc vel medicamento caustico vel ferro auferenda, & vulnus postea curandum: si tamen caro sit cancrosa. Nam si in cancrum degeneret, malum ferè incurabile est.

Exemplum talis curationis habet Beniuenius, *de abd. sanat. & morb. causs. cap.* 6. Puero cuidam octimestri vmbilicus digitis quatuor excreuerat ad penis similitudinem. Hunc cum plures Medici inuisissent, ex his alij intestinum eò erupisse iudicabant, alij omentum, alij humorem, Beniuenius verò carnem in loco increuisse dicebat: cui sententiæ cum pater inhæsisset, puerum curandum suscepit Beniuenius, & carnem vincire cœpit, & singulis diebus arctius deligare, nec prius desistere, quàm ea ipsa præmortua penitus exciderit, ac puer subinde integram valetudinem recuperauerit. Similem historiam habet Guil. Fabricius, *cent.* 5. *obseru.* 61. Patritius quidam Bernensis, Vir robustus 25. annorum ætatis excrescentiam fungosam vmbilici, quæ sex mensium spatio paulatim ex ipso vmbilico sine vlla externa caussa prouenerat, habuit, quæ, cum eam primùm vidit Fabritius, magnitudine nucem iuglandem superabat, & colore erat liuido ac fusco instar cancri, substantiâ mediocriter dura & carnea, atque instar casei putridi fœtente, in principio sine vllo dolore. Venâ secta & corpore conuenienter purgato, fungo huic sequens medicamentum applicauit.

℞. *Aq. rosar. plantag. carduibened.* an. Vnc. j. *ranar.* Vnc. ij. *sem. cydon. contusi* Vnc. ß.

Infundantur & postea exprimantur, addanturque *tutia præp. plumbi Fernelij præp. C. C. vsti, lapid. calaminaris, cinerum ranarum, gammarorum* ana scrup. ij.

Misceantur, & linteis mollibus bis terve de die tepidè applicentur.

Quod medicamentum cum bona victus ratione cum per menses fere duos vsurpasset, & omnia ad votum succedere videret, constituit excrescentiam illam filo aquâ Mercurij insuccato ligare, sed quia propter obesitatem ægri fungus ille inter musculos veluti absconditus iacebat, instrumentum quod eâ de caussa speculum vmbilici appellat, excogitauit, cuius figura ibidem depicta extat, cuius beneficio musculi deprimerentur, vt totus fungus in conspectum veniret. Instrumentum hoc fuit ex catillo stanneo, cuius fundum excidit, & ex vtraque parte fasciam oblongam alligauit, eamque in dorso tam stricte ligauit, vt catillus musculos reprimere posset, imò etiam ministro præcepit, vt speculum introrsum ambabus manibus intruderet. Hoc modo cum totus fungus in conspectum venisset, animaduertit, non vnum, quemadmodum primò intuitu apparebat, sed tres distinctos esse fungos. Hoc modo, & huius instrumenti beneficio fungi radici filum iniecit, illumque quantum fieri potuit constrinxit. Quia autem propter ingentes dolores, imo lipothymias, quæ protinus ex arcta ligatura superueniebant, primâ die radicem fungi non satis arctè ligare posset, sequentibus diebus tertio quoque die filum nonnihil, prout æger ferre potuit, constrinxit. Interim quæ dolorem leniunt, fungo apposuit, linteum quin etiam reduplicatum decocto herbarum adstringentium, veluti plantag. geranei, equiseti, rosarum, scrophulariæ, & huiusmodi cum pauco aceto madefactum applicuit. Et cum propter dolorem & lipothymiam omnes simul ligare non posset, primâ vice duos tantum filo prehendit, quibus ablatis tertium quoque eodem modo aggressus est. Post casum fungorum puluerem ex topico supra proposito cum pauxillo *alum. vsti* inspersit, & idem illud medicamentum applicuit. Atque hoc modo æger sanatus est. Monet autem hîc Fabricius, vt tria sunt vasa vmbilicalia, ita etiam tres fuisse fungos, eosque separatos, & tam ex corde, quàm ex epate originem habuisse.

CAPVT III.

De Vmbilici inflammatione, abscessu, & vlcere.

Inflammatio.

Vmbilici inflammatio. Non solum autem tumores modò propositos vmbilicus patitur, sed etiam quandoque inflammatur, à calido sanguine eò confluente: id quod accidit, vel à percussione, aut lapsu, aut sectione, ob quam venæ & arteriæ in vmbilico rumpuntur, aut laxantur, vt sanguinem effundant, vel cum is à dolore attrahitur. Et accidit sæpe inflammatio vmbilici infantibus, cùm is præciditur, aut perperam ligatur. Cui quoque occasionem præbet ploratus & eiulatus infantium. Sæpe etiam istud accidit propter affluxum materiæ serosæ ad hunc locum. Cùm enim natura, fœtu in vtero existente, humorem serosum in hunc locum mittere solebat, eiusmodi operis nondum oblita interdum eundem humorem ad hunc locum mittit, vnde dolor excitatur, & inflammatio.

Tumor hic est durus, rubeus, calorque & pulsus in loco affecto percipitur, absuntque signa intestini vel omenti prolapsi, vel flatus, vel aquæ, vel carnis excrescentiæ.

Inflammatio autem hæc sæpe periculosa est. Si enim in abscessum abeat, atque hic rumpatur, intestina procidunt, & infantes moriuntur.

Vt autem curetur, imprimis danda opera, vt dolor leniatur; deinde vt affluxus humorum præcaueatur; tertiò vt quod influxit, discutiatur & digeratur.

Medicamenta ex aliarum partium inflammationibus nota sunt. Auicennas hoc vtitur.

℞. *Spicæ Celticæ* Vnc. ß. *terebinth.* Vnc. iij.

Misce & cum *oleo sesamino* vel *amygd. dulcium* in formam Vnguenti redigantur atque imponantur.

Potest

Poteſt etiam *Ceruſſa & lithargyrum* cum *oleo ſeſamino* & *terebinthina* in formam Vnguenti redigi & imponi.

Alia quoque medicamenta, quæ teſtium & mammarum inflammationibus vtilia ſunt, hic locum habent.

Abſceſſus & Vlcera.

Vmbilici abſceſſus & Vlcera? Ex Inflammatione Vmbilici ſæpe abſceſſus fiunt, qui, vt iam dictum, in infantibus ſatis periculoſi ſunt. Si in adultis, quod interdum accidit, tales abſceſſus generentur, aperiendi ſunt, & vt alia vlcera curandi. Plerunque autem talia vlcera lethalia ſunt; cùm in abdomen penetrent, & vicina inteſtina tenuia putredine inficiant & corrumpant.

CAPVT IV.

De Vermibus & lapidibus in vmbilico genitis.

Vermes in Vmbilico.

VErmes in vmbilico generari, quos *den Nabelvvurm, oder Geitzvvurm* appellant, à multis equidē pro fabuloſo habetur: à plurimis tamē refertur, confirmatque id αὐτόπτης & oculatus teſtis D. Ioh. Georgius Brenggerus, Medicus Cauffbyrenſis, in *Epiſtola obſ. D. Philippi Hœchſtetteri Decadi 6. annexa*, dum ſcribit, fuiſſe puellam ſemeſtrem, quæ hoc affectu laborabat, quæ valdè inquieta erat, cum febriculâ quâdam inordinatâ. In quâ cum pharmaca parum proficerent, mater eius nobilis fœmina, ſuſpicata eſſe vermem in vmbilico, ei impoſuit vnum è piſciculis, quos fundulos vulgò vocant, viuum, faſciiſque alligauit quotidie ſemel, & per horas 24. ita relinquebat. Vermis autem ita depaſcebatur piſciculum ſemper relictis officulis, ac mox ſubducebat ſe iterum in venam illam. Accidit autem poſt 8. vel 10. dies, vt faſciæ prædictæ laxatæ nonnihil deorſum delatæ ab vmbilico recedentes piſciculum ſecum traherent: hinc vermis eſcam inſecutus ex vmbilico totus excidit, & regreſſum in vas vmbilicale inuenire non potuit, & ſic extra corpus per ventrem infantis extenſus mortuus repertus fuit, ſemipedali longitudine, figura terete, latiuſcula, pellicula non tenui ac leui, qualis lumbricorum eſſe ſolet, ſed duriuſcula, ſeu ſubcruſtaceâ, colore pallido ex luteo albicante.

Similem planè hiſtoriam recenſet Vir Clariſſimus, Dn. Doct. Rupertus Sultzbergerus, Medicinæ in Academia Lipſienſi Profeſſor, amicus meus honorandus, *in diſput. de vermibus in homine*, in hunc modum: Infans. Nobiliſſimi & ſtrenui Viri Dn. Georgij Erneſti à VVeiſſenbach filiolus ſemeſtris aliquot dies noctesque totus inquietus & vagiens, oſculo quaſi purpuraſcente, capitulum huc illuc miſere jactabat, deiectiones erant virides vel cineritiæ, inſtar pulmenti è carne conciſâ craſſæ: fruſtra tentis quibuſdam remediis fundulus ad vmbilicum infantis applicatur, qui elapſis duabus horis conſpicitur in latere illo, quo vmbilico alligabatur, foramine piſi magnitudine excauatus. Eo abiecto alter apponitur fundulus, qui per noctem integram ad vmbilicum ita relictus mane parte illâ, qua cutem infantis contingebat, totus conſumtus viſitur, eique nihil præter σκέλετον ſupereſſe. His cognitis putamen nucis auellanæ dimidiatæ maſſula quadā ex puluere vitri cum melle ſubactâ, addito tantillo herbæ ſabinæ repletur, & infantis vmbilico applicatur per noctem. Manè iterum bona ipſius quantitas conſumta conſpicitur: repletur denuò & apponitur, donec tertia vice ab vmbilico remotum integrum, nihilque exeſum conſpicitur: tunc exhibito per ſuperiora cornu ceruino cum aquâ tanaceti, atque exploratis ſedulò viſiſque alui excrementis ſummè tunc fœtentibus reperitur vermis in faſciis vel potius exuuiæ eius ſpithamæ ferè longitudine, capitulo abrupto, quantitate lentis minoris, forma ferè maioris muſcæ, duriuſculo tamen & iuxta vtrumque oculum proboſcide ſatis conſpicua ornatum, quod reſeruatum adhuc monſtratur. Verme hoc excluſo omnia ſymptomata remiſerunt, & infans pleniſſimè conualuit.

Hinc vulgò & noſtris fœminis vſitatum eſt, ſi infantes inquieti ſint, plorent, labia purpuraſcant, caput hinc inde iactent, nec alterius morbi adſint indicia, vermem in vmbilico latere ſuſpicantur, idque vt explorent, fundulum viuum vmbilico applicant, qui ſi arrodatur, vermem reuera latitare exiſtimant, quem vt necent, puluere vitri Venetiani ſubtiliſſimo cum pane & melle mixto (alij etiam puluerem ſabinæ addunt) putamen dimidium nucis iuglandis replent, idque vmbilico ad necandum vermem imponunt.

Lapides in Vmbilico.

Lapides in Vmbilico repertos fuiſſe, obſeruatum eſt, teſtaturque id Autor definitionum Medicarum, & hunc affectum παρόμφαλον appellari ſcribit, ac Columbus, *lib. 15. Anat.* idem confirmat, vt & Marcellus Donatus, *de hiſtor. med. mirab. lib. 4. cap.* 30. *Lapides Vmbilici.*

CAPVT V.

De Vulneribus vmbilici & vaſorum eius abruptione.

TAndem etiam vulneratur quandoque vmbilicus, cuius vulnera ſatis lethalia ſunt, cùm inteſtina vicina. & ventriculus facilè ſimul vulnerari poſſit, & inteſtina facilè procidere. Et refert Guilh. Fabritius, *cent.* 1. *obſ.* 53. adoleſcentem quendam poſt vulnus exiguum inter vmbilicum & coſtas mendoſas acie gladij ipſi inflictum, mox humi procubuiſſe, & quamprimum expiraſſe. Cadauere diſſecto interiora omnia illæſa inuenta ſunt, præter vmbilicalem venam, quæ plane abſciſſa fuit, cauſſamque mortis ſubitæ fuiſſe putat Fabritius, quod ligamento hoc, in quod vena vmbilicalis abit, Hepar ab vmbilico alligatur, quo abſciſſo epar ſurſum retrahatur, & diaphragma adeò comprimat, vt homo neque exſpirare neque inſpirare poſſit, imò ſuffocetur illico. Hinc Scaliger *exerc. 246. ſect.* 2. ſcribit, apud Ægyptios Graſſatores & Rebelles pro ſupplicio viuos exſui corio. Eos ita demum magno cum cruciatu viuere, ſi carnifex vmbilicum ferro non attingat, eo tacto illico exſpirare. Ioh. Riolanus tamen *Anthropog. lib. 2. cap.* 12. non putat, tantam eorum eſſe neceſſitatem, vt vno rupto, vel omnibus incisis hominem interiri neceſſe ſit, aut deterius viuere, dyſpnœâ fatigatum. Nam venæ vmbilicalis defectum ſupplere ligamentum illud xyphoidi affixum. Scribitque ſe vidiſſe in Æthiopica muliere ſaltatrice agiliſſima venam vmbilicalem abruptam, & inter epatis fiſſuram reuulſam, atque areſactam, quæ ſine vllo vitæ incommodo, aut reſpirationis impedicamento viuebat. Quin etiam in pluribus mulieribus, quæ ſæpius vtero geſtarunt, vaſa tria vmbilicalia inferiora deprehendi abrupta, nec ad vmbilicam peruenientia, quorum adminiculo carere poteſt veſica duplicato peritouæo in homine ſolo ſuſpenſa & incluſa. *Vulnera Vmbilici.*

CAPVT VI.

De Peritonæi Morbis.

Peritonæi Morbi.

PEritonæum quoque aliquos morbos patitur, & interdum præter naturam laxatur, rumpitur, vulneratur. De eius laxatione & ruptura, quæ in inguinibus scroto, vt & vmbilico accidit, suis locis iam dictum. Et Antiqui quidem varias hîc Chirurgias proponunt, vt apud Celsum videre est: verùm quia illæ admodũ difficiles sunt, malunt plerique ægri, & tutius etiam est, affectus eiusmodi gestare, & fasciis lenire, quam eiusmodi chirurgiæ se subiicere. Interdum tamen & in aliis præter inguina, & vmbilicum locis laxatur & rumpitur. Ita refert Marcellus Donatus *histor. med mirab. lib. 4. cap.* 3. Perillustrem fæminam, cum disrupto peritonæo supra vmbilicum in violento partu per multos annos nulla deligatione aliove præsidio adhibito rupturam tulisset, eam indies ita dilatatam fuisse, vt intestina, præsertim gracilia, laborentur, ita vt cibariorum in ventriculo confectorum distributio per illa minime fieri posset, sed natura grauata, tertio, quarto vel quinto quoque die prout magis vel minus cibũ ingerebat, per vomitum esculenta & potulenta semi cocta reiecisse. Noctu tamen, cum cubaret, vt plurimùm ex situ adiuta intestina retrocessisse, tandemque subortis doloribus, & materia plurimâ, flatibus tumentibus intestinis per rupturam elapsis suborta inflammatione, disruptaque tunica intestinali, nec non & ventris cute, prolabente pure biduo, vitam cum morte commutasse. Vidi ipse etiam fœminam, quæ ex peritonæi ruptura tumorem quatuor ab vmbilico digitis in latere habebat, & Platerus *lib* 3. *obs.* narrat, Mercatori cuidam, cui taurus, impetu facto, cornibus abdomen in latere circa vmbilicum perfoderat, post conualescentiam, exiguum tumorem rupto illic peritonæo remansisse: quem cùm negligeret, tandem sensim è peritonæi cauitate emergentibus intestinis tumorem in immensum excreuisse, ipsumque & febre acuta, & stercoris euomitione adeo periculosè & extremè laborare cœpisse, vt de illius salute pene desperaretur. Ad sectionem tamen, reponendaque intestina, tanquam extremum remedium confugit Platerus, quâ in cute illius loci tentatâ, & foramine peritonæi rupti, licet difficulter digito inuestigato & inuento sensim intrusit intestina, vt æger mox sanitati restitutus fuerit, qui tamen tumorem postea vinculis coërcuit.

Modus autem curandi idem est, qui in cura Herniæ vmbilicalis propositus est. Antiqui quidem, vt apud Celsum videre est, & modò dictum, varias chirurgias instituebant: verùm quia plerunque ægri eiusmodi chirurgiis iisque satis molestis & operosis raro se committunt, sua sorte contenti fasciis commodis adhibitis vitam prodeant, oportet. Et quia huiusmodi procidentiæ raro in ventrem retrudi possunt, aut si retrudantur, difficulter tamen retinentur, maximasque molestias ægro pariunt, tum propter pondus superiores partes secum deorsum trahunt, fasciam quandam sacculatam excogitauit Fabritius *cent.* 3. *obs.* 3. 64. quâ extuberantia illa tâm commodè sursum retrahitur, atque subleuatur, vt nullam ferè molestiam atque incommodum pariat.

Vulneratur tandem etiam peritonæum: sed quia vulnerari non potest, nisi cutis simul & musculi abdominis vulnerentur, de vulneribus peritonæi vnâ operâ, *de vulnerib. abdom,* dicetur.

CAPVT VII.

De Musculorum abdominis inflammatione, & abscessibus.

Musculorum Abdominis inflammatio.

IMprimis verò notatu digna est inter morbos abdominis musculorum eius inflammatio: & ab epatis inflammatione, quàm non rarò præ se fert, diligenter distinguenda: cum etiam ipsi medici hâc in re fallantur. Ita Galenus. 5. *de loc. affect. cap.* 7. refert, Stefianum quendam quasi, abscessum in Epate habentem ab aliis Medicis curatum fuisse: id quod Galenus negauit, & monstrauit abscessum esse inter musculos transuersos & obliquos abdominis. Sic Valeriola, *lib.* 4. *obs.* 5. narrat, fœminam quandam ingenti hypochondrij dextri dolore cum tumore insigni & circumscripto affectam, ac spirandi difficultate laborantem à Medico, vt phlegmone epatis affectam curatam fuisse, quàm postea ipse inflammatione musculorum abdominis laborare agnouit.

Signa Diagnostica.

Signa.

Equidem signorum quædam hîc occurrit affinitas: tamen etiam signa sunt, quibus discernuntur. Inflammationis Epatis signa supra, *part.* 4. *sect. cap.* 6. enumerata sunt. Si verò musculi abdominis inflammantur, corporis color, vt in inflammatione Epatis, non ita mutatur, tumor ad figuram musculorum extenditur, nec rotundus est, vt in inflammatione epatis. Et quidem rectorum musculorum abdominis tumores oblongi sunt, & per totum ventrem extenduntur. Cutis supra tumorem non sine dolore contrectatur, apprehensa quoque digitis, vt attrahatur, minimè sequitur ob tensionem. Interdum rubedo apparet, præsertim si affectio in externis musculis hæreat. Quocunque denique modo æger decumbat, eadem tumoris magnitudo manet, nec, sicut in Epate, dum decubitus fit in latus sinistrum, tumor maior apparet, & contrà minor corpore in dextrum reclinato. Si transuersi musculi inflammantur, magis afficiuntur partes profundæ, dolorque est vehementior, quàm in aliis musculis; cum illi musculi sint membranosi circa finem, & neruos plures molliores que obtineant, & cum peritonæo aponeurosi coniungantur.

Et quidem non mirum est, interdum hosce musculos inflammari, cùm insignia vasa obtineant, alia adscendentia. Adscendunt enim ab inferioribus venæ & arteriæ epigastricæ; descendunt à parte superiore venæ & arteriæ mammariæ, & per anostomoses circa regionem vmbilico adiacentem coniunguntur.

Curatio.

Curatio.

Curatio talis qualem inflammationes aliæ requirunt, & hîc instituenda. Ideoque hîc curationem à Valeriolâ loco allegato descriptam exempli loco proponam.

Cum mulier plethorica esset, Valeriola ad plethoram minuendam, & humoris ad partem affectam decumbere parati reuulsionem venæ internæ in cubitu dextri brachij sectionem, præmisso lene clystere, instituit, & vncias sedecim sanguinis detraxit; cum magnus esset sanguinis confluxus, & plenior corporis habitus, ipsaque ægra valido robore prædita.

Cùm à sanguinis missione & dolor minueretur, & tumor detumescere videretur, apozema sequens exhibuit.

℞. *Borrag. bugloss. vtriusque cichor. acetosa omnium cum radicibus* an. M. j. *agrimon. lupuli, fumaria, lapathi acuti, capillor. Veneris, ceterach. hyssopi, fœniculi, melissa* an. M. ß. *sem. melonum cum cortice contus.* Vnc. ß. *acetosa, endiuia, portulaca* an. Drach j. *petroselini, apii* an. Scrup. ij.

duarum

vuarum passarum num. xx. *prunor. dulc.* num. xij. *glycyrrhizæ rasæ* Drach.vj. *polypod.q.* Vnc.ß. *flor.cordial. thymi* an.P.ij.

Coq. in *aq. hordei recenti* ad ℔. ij. & colentur. In colatura dissolue *syr.endiuiæ compositi, de duab. radicib. capillor.Vener.* an.Vnc.ijß. *sacch.q.s.*

Fiat syrupus, pro quatuor dosibus matutinis, qui aromatisetur.

Cinam.santali citrini an.Drach.j.

Finito syrupo & coctione in vrina apparente sequens cholagogum & phlemagogum exhibuit.

℞. *Agarici albi* Drach.ij. *rhabarb.electi* Drach.j.ß. *zingib. schœnanthi, mastich. cinam.* an. Scrup. ß. Infund. in *aq.endiu. bugloss. hyssopi, cum pauco mellis rosati.* Per noctem.Colaturæ adde *Elect.ros. Mes. diaphœnici* an. Dr. ij. *syr.ros.solut.* Vnc.j. Misce.

Cum decocto præcedentis apozematis

F. Potio.

Sequenti die clysterē ablutiuum ex *decocto hordei, furfurum & seminum lini ac melonum*, adiecto *diacatholico* & *oleo violarum* ac *melle rosato* applicari iussit.

Et quoniam tumor in musculis rectis abdominis, qui epati incumbunt, consistebat, eratque in parte durities, emollientibus, ac leuiter roborantibus ob epar vicinum vtebatur. Fouebat nimirum partem hoc decocto.

℞. *Maluæ, althææ cum radicibus* an. M. j. *rad. bryoniæ* M.ß. *absinth.*M.j. *origani* M. ß. *sem.lini,fœnigraci* an.Vnc. ij. *anisi, anethi* an. Vnc.ß. *flor. chamam. meliloti, rorismarin.* an.P.j.

Coq. in 2. *partib. aquæ & tertia vini potentis*, & decoctum linteaminibus parti affectæ ante cibum applicetur.

Mox à fotu sequenti vnguento pars inungebatur.

℞. *Vng.dialth.* Vnc. iv. *emplast. Filij Zachariæ* Vnc. ij. *ceræ propoleos, fecis olei de lilio* an.Vnc.j. *pingued. anat. gallinæ* an. Drach.vj. *ammoniaci sapâ dissoluti, bdellij mastiches* an. Scrup.iv. *styrac.calam.benzoes, rad.irid. florent.* an.Drach.j.

Misce & cum *pauca cera, oleo irino* liquata, fiat Vnguentum.

Vbi diebus duodecim his esset topicis vsa, tumor plane aboleri & tumor sedari cœpit. Quia tamen ventris tumor adhuc perstabat, ad corpus purgandum primò exhibuit *pilulas ex Hiera simplici, agarico trochiscato, rhabarbaro*, cum *puluere senæ præparatæ* adiecto *mastiche* & *granis aliquot diagrydii*, interdum etiam *syrupum ex decocto antecdente* paratum adiiciendo *folior. & folliculor. senæ* Vnc. ij.

Medullæ carthami Vnc. j. *epithymi* Drach. vj. *rhabarb.* Vnc.ß. *sacch.q.s.*

Quem decimo quoque die exhibuit.

Tandem *decocti chinæ* parati è *rad. chinæ* Vnc. j. ß. in *aq.*℔ij. vsque ad dimidias coctæ, Vnc.viij. ad sudorem conciliandum exhibuit.

Ventri etiam admouit Emplastrum *ex stercore bubulo & caprillo in aceto* feruefactis & cum *cumini, anisi, & anethi seminibus*, ac *terebinthina* mixtis paratum.

Notandum autem de hâc curatione, non fuisse puram inflammationem, sed crassum & glutinosum succum fuisse admixtum. Et solent plerunque hi tumores, etsi inflammatorij sint, esse diuturniores, quod aliquoties obseruaui.

Et cum hi tumores plerunque loco profundiore sint siti, si in abscessum mutentur, non facilè is ad exteriora aperitur, sed sæpè chirurgi opera requiritur, cuius rei exemplum habet Franciscus Rousfetus, *de partu Cæsar. sect. 3. cap. 2.* vbi refert illustrem quandam fœminam habuisse abscessum, qui ortum ducebat iuxta principiū musculi recti dextri lateris supra vmbilicum digitis tribus, loco fundo ventriculi vicino, iuxa epatis regionem, & post multos diuersos & chronicos sibi inuicem succedentes morbos natura vitiosos humores in hunc locum detrudente ortus erat. Abscessu aperto incredibilis & tanta puris copia summo cum impetu prodiit, vt vsque ad pedes lecti profflueret, & quidem vltra sesquimensis spatium copiosissimè effluxit per vulnus, quod cauterio actuali excitatum fuit. Similem historiā habet Dodonæus, *obseru.medic. cap.29.* de quodam Scribâ, qui cùm dextri lateris cum febri dolore correptus esset, iuxta ac paulo infra costas nothas, Medicumque accersiuisset, qui ipsum vt pleureticum curauerat, atque inde peius haberet, Dodonæum vocauit; qui exhibitio primùm leni purgante cataplasma emolliens applicauit, ac tumore emollito tandem sectionem instituit, & cùm ex abscessu copiosum pus effluxisset, æger adhibitis vlceri idoneis remediis conualuit.

Memini etiam ante annos circiter 20. vicini mei Victoris vxorem simili tumore ad ipsam ferè ventriculi regionem laborasse, qui cùm in tantam magnitudinem excreuisset, vt ferè duos pugnos æquaret, sectione eum aperiri curaui. Ex abscessu verò maxima, & quidem primo aliquot librarum puris copia effluxit, cum tanto fœtore, vt nec ego, nec chirurgus fœtorem ferre possemus, sed ex hypocausto sucedere necesse habuerimus. Fluxitque pus postea aliquot diebus, & ægra idoneis vlceri curando medicamentis adhibitis conualuit, quæ annis aliquot post peste extincta est.

Guilhelmus Fabritius etiam *Cent. 2. obseru.* 38. refert, virum quendam quadragenarium & robustum dolore maximo dextri lateris ad finem costarum notharum laborantem, ad se Lausannam venisse. Cùm verò nullus tumor appareret, sed saltē dolor cum febricula adesset, atque purgantia, fomentationes, cataplasmata, inunctiones, discutientia, resoluentia, & anodyna per aliquot dies applicarentur sine fructu, nihilominus dolor punctorius & pulsatorius circa regionem epatis & peritonæum persisteret, etsi in cute nihil appareret, dolore locum affectum monstrante sectio facta est. Qua peracta pus copiose effluxit. Neque diu post febris, dolor, lipothymia paulò cessarunt. Vlcus tamen propter puris copiam, quæ effluxit, per aliquot menses apertum seruatum fuit. Et optima victus ratione obseruata, & corpore per interualla expurgato, & epate ac partibus nobilibus roboratis, æger sanatus fuit.

Et omnino si pus collectum esse animaduertatur, maturè abscessus aperiendus, ne nimia puris copia colligatur, quæ postea vel periptonæum penetret, & in cauitatem abdominis defluat, aut postea sine vitæ periculo euacuari non possit: cuius rei historiam habet Guilhelmus Fabricius, *cent. 2. obseru.* 39. de quodam Viro quadragenario, qui in dextro hypochondrio abscessum immensæ magnitudinis habebat, vt cutis totius ferè lateris ab ilii osse vsque ad costas veras lineamque albam & spinam dorsi puris plena & eleuata esset, cum dolore continuo & magno lipothymiâ, nausea, appetitus & virium prostratione. Vocatus Fabricius ob periculi magnitudinē tumorem aperire recusauit; quod cum postea barbitonsor quidam fecisset, & vomicam aperuisset, maxima puris copia inde effluxit, & dolor quidem aliquomodo imminutus est, sed intra biduum æger exspirauit. Vnde monet Fabricius, vt iuniores chirurgi in magnis abscessibus aperiendis cauti sint, & materiam non confertim, sed sensim & per vices euacuent.

Interdum tamen tumores hi discutiuntur, si non sint inflammatorij. Ita scribit Marcellus Donatus, *de hist. medic. mirab. lib.1.cap.6.* quendam pannorum Textorem senem tumorem indolentem ad tactum supra penem in pube sponte natum habuisse, panis crassitiem æquantē, nullo alio modo ægrum afficientem, quàm quod per initia ægrè vrinam reddebat, quæ progrediente morbo, & augescente tumore quoque suppressa est: sed discutientibus medicamentis ventoso tumore resoluto vrinam liberè excreuit, & sanitati momentaneo auxilio statim redditus, qui prius animam emissurus crederetur.

CAPVT

CAPVT VIII.

De Spaſpamo Abdominis.

Spaſmus abdominis.

RAri affectus mentionem facit Clariſs. D. Philippus Hechſtetterus, *obſ. Decad. 5. caſ.* 1. nimirum ſpaſmi abdominis, dum refert, Ieſuitam quendam, habitus ſicci oris, corporis hirſuti, temperamenti melancholici, ætatis conſiſtentis, paſſum eſſe affectiones ſpaſmodicas abdominis, quarum exortus à muſculis abdominis, & finis in diaphragmate & thoracis muſculis fuit. Conuulſus quaſi thorax ſpiritum difficilem, ſublimem & anheloſum dedit. Aberrabat nonnihil in paroxyſmo mens, cum diaphragmati noxa eſſet, cui cerebrum neruum implantat. Rugitus & murmura in ventre, flatuum copia; hypochondrii paſſio diuturnior, & inuoluntaria ſeminis excretio. Cuius affectionis cauſſa proculdubio fuit flatus vel ſeroſus humor, qui ex hypochondriis ac meſenterio per arterias meſaraicas (hanc enim puto eſſe commodiſſimam ex hyponchondriis in hæc loca viam) inter peritonæum & muſculorum abdominis ſpatium erupit, membranaſque ac tendines & fibras muſculorũ vellicans hanc affectionem excitauit, imò etiam per eaſdem arterias ad diaphragma & muſculos pectoris aſcendit. Pectoris enim maximus cum hæmorrhoidali arteria conſenſus eſt; cùm truncus, ex quo oritur, à corde deſcendens in primò ſtatim exortu inteſtinales ramos propaget.

Similem morbum deſcribit Heurnius, *de morb. capit. cap.* 15. Cùm medicinam, inquit, Patauij diſcebam, vidi adoleſcentem, cuius inteſtina totumque abdomen conuellebatur, teſteſque & vaſa ſpermatica ſub oſſe pubis abſcondebantur, rugitus aderat, & tenſio hypochondriorum. Frigida huic erat temperies, & ventriculus frigidus erat cum ardore, anheloſus erat à diaphragmate oppreſſo, ac mente in paroxyſmo exuebatur. Præceptores mei adhibebant flatus diſcutientia, & eos attenuantia, ac ea, quæ euincere potuerunt materiam frigidam, eam coquendo ac purgando, & corroborabant tantùm inteſtina. Primùm iniectus eſt clyſter ex decocto anethi cum Hiera, melle roſato, & oleo chamæmeli, & deinde decocto agrimoniæ & petroſelini præparabatur, & poſtea pilulis aureis, aloephanginis purgabatur. Foris oleo rutæ & caſtoreo inungebatur. Interdum accipiebat vnam pilulam ex caſtoreo cum ſyrupo betonicæ, bibebat vinum ſaluiatum, & ex betonica. Dianiſum illi in deliciis erat. Fricabantur crura. *Hæc Heurnius.*

Cùm ergò huius mali cauſſa in hypochondriis hæreat, rectè concluſum, Ieſuitam illũ euacuandum eſſe melanagogis & phlegmagogis, & flatus diſcutiẽtia exhibenda, ob ſaburram in inteſtinis venis meſenterij, & primis viis hærentem: Muſculoſa verò & neruoſa corpora oleis anodinis & flatus diſcutiẽtibus demulcẽda, ac eorum contractionem mitigandam eſſe, & reliqua, vt in affect. Hypochondriacâ, peragenda.

CAPVT IX.

De Abdominis tumoribus.

Tumores abdominis.

INtumeſcit etiam præter naturam abdomen, cùm eius cauitas interna vel flatu, vel humore, vel alia re id diſtendente in tumorem attollitur. Id quod accidit ſecundũ naturam in grauidis, præter naturã verò in mola, falſa grauidatione, vt appellant, in aſcite, tympanite, dum vermes in inteſtinis hærent, eaque in tumorem attollunt. Intumeſcit etiam quandoque venter, ſi tumores ſcirrhoſi in meſenterio vel omẽto ſint geniti, qui ſi plures ſint, ventrem diſtendunt atque attollunt, non ſecus ac in hydropicis & grauidis fieri ſolet, vnde ægri pro hydropicis vel grauidis falſo habentur.

Obſeruatio cuiuſdam tumoris inter peritonæum & muſculos abdominis.

[Rarum & notatu dignum eſt, ingentem tumorem ventris à materia non in cauitate abdominis, ſed inter peritonæum & muſculos abdominis concluſâ ortum fuiſſe. Fœminæ nimirum cuidam, Mercatoris Dreſdenſis vxori, ætatis conſiſtentis, venter ſenſim intumeſcere cœpit, & intrà quatuor annorum ſpatium in maximam molem, vt in hydropicis fieri ſolet, excreuit, vt ipſe menſe Ianuar. anni 1632. vidi. Ipſa tamen vſque ad modò nominatum tempus lecto non decubuit, ſed negotia ſua domi & foris ſatis expediuit, benè comedit, & cætera rectè valuit; & vix ante mortem ſex aut octo menſibus lecto decumbere coacta eſt. Medicorum de hoc tumore variæ fuerunt ſententiæ. Alij enim hydropem verum, alij hydropem vteri, alij glandularum meſenterij tumorem eſſe putauerunt. Omnes tamen ſuſpenſos & dubios habuit illud, quòd, vt dixi, adhuc ambulare potuit, cætera non admodum malè valere viſa eſt. Ante obitum tribus ſeptimanis dextrum crus aliquot locis exulcerari cœpit, & ex vlceribus nigra ac fœtida materia cum magno dolore copioſè effluxit. Poſtquam mortua eſſet, cutis abdominis in latere ſiniſtro prope vmbilicum ſectione aperta eſt, è qua, cùm tamen perforatum nondum eſſet peritonæum, magna corrupti & putridi humoris (non aquæ citrinæ, vt in hydropicis fieri ſolet, ſed materiæ fæculentæ) abſque inſigni fœtore, copia, ad quadraginta ferè menſuras, quarum ſingulæ ℥xxxij. capiunt, effluxit. Quâ effuſâ, & muſculis abdominis ſectis atque apertis, deprehenſum eſt, humorem illum feculentum inter peritonæum, (quod à muſculis ſeparatum, nulloque in loco muſculis adhærere repertum eſt) & muſculos abdominis totum contentum fuiſſe. Intra verò peritonæum & inteſtina nihil planè eiuſmodi humoris fuit. In muſculis abſceſſus multi ſatis inſignis magnitudinis, numero 26. minoribus non numeratis, quorum maximus trium pugnorum magnitudinem æquabat ferè, reperti ſunt. Abſceſſus tamen vel vlcus in cute nullum fuit, ſed omnes abſceſſus in muſculis internis verſus peritonæum excepto vno, qui in ipſo peritonæo materiâ quadam citrinâ repletus viſus eſt. Materia in illis contenta varij coloris erat, alba, citrina, nigricans, mucoſa, arenoſa, & ſcirrhoſa. Lien primo intuitu ſaluus & incorruptus videbatur, ſed inciſione factâ, totus putrilaginoſus deprehenſus eſt. Iecur in quibuſdam tantùm partibus durum & ſcirrhoſum, maximâ ex parte ſanum & ſaluum erat. In renibus & vtero nulla labes, teſticulus dexter planè abſumptus, & in materiam putridam tunicâ contentam conuerſus erat. In veſicula fellis lapis, ouum columbinum minus magnitudine æquans, incluſus erat.

Obſeruatio de abſceſſibus in muſculis abdominis.

Obſeruaui etiam ſæpius aliàs in abdominis muſculis tumores abſceſsúſque generatos fuiſſe, qui à nonnullis pro viſcerum internorum tumoribus habiti & curati fuerunt. Et modum etiam generationis horum tumorum inuenire, non ita difficile eſt. Cùm enim vaſa multa, ad nutritionem muſculorum abdominis comparata, extra peritonæum ſint, facilè humores excrementitij per eos ad hæc loca deponi poſſunt.]

Mola.

A qua cauſſa autẽ mola & falſa grauidatio proueniãt, quomodo agnoſcantur, & curentur, *de morb. mulierum* dicetur.

Hydrops.

Quomodo hydrops generetur, & curetur, ſuo loco dictum.

Vermes inteſtinor.

Qua ratione vermes & alia in inteſtinis latentia cognoſcenda & tollenda ſint itidem *ſuo loco* dictum.

Qua ratione quoque illi ſcirrhi meſenterij & omenti generentur, de illarum partium affectionibus dictum.

Non eſſe autem tumorem illum ex ſcirrhis multis hydropem, vel mulieres non eſſe grauidas, cognoſcitur ex inæquali tumoris duritie, & ex tumoris diuturnitate & longâ perſeuerantiâ; cum obſeruatum ſit, nonnullos ſine partium aliarum in ventre inferiore inſigni aliquo incommodo ad finem vitæ vſque eiuſmodi tumorem geſſiſſe. Quomodo autem hi tumores curandi ſint, modo curationem ſuſcipiant, *de affect. p. n. meſent. & omen.* dictũ.

CAPVT X.

De Abdominis vulneribus.

HOc loco non prætereunda abdominis vulnera. Abdomen autem vt aliæ corporis partes, cute tegitur: à cute, vt Galenus, *6. meth. med. cap. 4.* docet, medio circiter loco neruea tenuitas musculorum, quàm ἀπονεύρωσιν Græci vocant, gemina tenditur, membranarum situ, quæ adeò cohærent ac tenues sunt vt difficilè sit eos separare: post hos deinceps sunt musculi, sub musculis peritonæum, à quo proxime omnes partes ventris inferioris concluduntur & continentur.

Differentiæ.

Differentia. Hinc ergò vulnerum abdominis differentiæ constituuntur. Aliæ enim in ipsam cauitatem abdominis penetrant, vbi scilicet simul peritonæum perfossum est; Aliæ non penetrant, dum nimirum peritonæum integrum est. In vulneribus, quæ penetrant, vel aliquid ex visceribus, per vulnus excidit, vt omentum, vel intestinum, vel nihil excidit. Præterea in vulnere penetrante vel viscus aliquod læsum est, vel viscera omnia salua remanserunt.

Signa Diagnostica.

Signa. An vulnus penetret in abdominis cauitatem, vel non penetret, stylo immisso cognoscitur. Si enim profundius is penetret, peritonæum vulneratum esse, & vulnus in ipsam abdominis cauitatem penetrare indicio est: Cauendum tamen hîc, ne vulnus obliquum sit, & ita stylus immissus inter cutē & musculos, vel peritonæum & musculos longo ductu progrediatur. Vt ergò certi simus, an vulnus penetret, vel saltem obliquum sit, vinum vel alius liquor in vulnus infundendum. Si enim vulnus penetrans sit, liquor in cauitatem abdominis defluit, & non regurgitat per orificium. Si verò vulnus saltem obliquum sit, non verò penetrans, liquor per orificium vulneris regurgitat. Præterea cùm accidere possit, vt etsi vulnus penetrans sit stylus tamen profundius non penetret, quia viscus aliquod subiacens foramen claudit, aut vulnus obliquum est, & tùm commodissimè vinum infunditur, vt de vulneris conditione certi simus.

An vero viscus aliquod vnum vel plura etiam læsa sint cognoscitur ex ipso viscere per vulnus sese exerēte, & ex signis læso cuique visceri propriis, quæ si absint, nullum viscus læsum esse, indicio est.

Prognostica.

Prognostica. 1. Vulnera abdominis magis periculosa sunt, quæ sunt in medio abdominis, quam quæ ad latera sunt, ob aponeurosin & partem membranosam eius loci, cuius vulnus per se magis periculosum est, quàm in parte carnosa, & sudorem non facilè admittit; atque in hâc parte etiam intestina facilè excidunt, & suo loco ægrè continentur; cùm musculi recti, qui ea continent ac contrahunt, læsa sint

2. Magnum vulnus ita periculosum est, quod intestina facilè excidunt, quæ difficulter postea suo loco restituuntur. Angusta tamen etiam vulnera, si intestina excidant, periculo non vacant. Nisi enim quod excidit, statim in suum locum reponatur, intumescit & inflatur, vt postea per angustum foramen suo loco restitui nequeat. Minus ergò periculosa sunt vulnera, quæ nec nimis angusta sunt.

3. Si intestina vel omentum per vulnus excidat, nisi citò imponatur, inflatur & intumescit, vt postea reponi non possit, vnde ab aëre externo alteratur & corrumpitur & malum sæpè lethale euadit.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Abdominis vulnera non penetrantia eandem curandi rationem habent, quàm aliarum partium carnosarū vulnera. De deligatione tamen obseruandum, vt fascia sit longa & lata, & deligatio fiat incipiendo à parte vulneri opposita, & ducendo reuoluendoque duo capita supra vulnus in formam crucis, eademque ducendo reuoluendoque quoties opus. *Modus deligandi vulnera Abdominis.*

Penetrantia verò vulnera, in quibus nullum ex visceribus in abdomine contentis læsum est, curantur etiā vt aliarum partium vulnera; nisi quod in sutura aliquid peculiare obseruandum. Primò enim si intestinum vel omentum prolapsum sit, primò illa reponenda. Si vulnus magnum sit vt intestina per id reponi possint, minister manibus suis totum vulnus extra apprehendere, atque intestina intus reprimere debet, & constringere, ac exiguum semper suendi prænudare. Si verō vulnus paruum sit, vt & intestinum iam inflatum, vt reponi per vulnus angustum non possit, intestina ab aëre alterata spongiâ molli vino calēti madida & expressâ calefaciēda; vel animalia viuentia per medium dissecta calentia adhuc intestina applicanda. Quod si nec hoc modo inflatio cesserit, & intestinum reponi nondum possit, vulnus tantùm ampliandum, quantum ad intestinorum repositionem opus est. Accommodatum ad hanc sectionem instrumentum est, quod Græci Συριγγότομον, id est, ad fistulas incidendas aptum, appellant. Situs autem ægri talis sit vt caueatur, ne quod excidit, ab aliis intestinis grauetur. Itaque si in dextro latere vulnus sit, corpus in sinistrum inclinetur, si in sinistro, in dextrum, ita vt vulnerata pars semper altiorem locum occupet.

Si intestina vel omentum non sint prolapsa, vel iam in locum suum reposita, Prima cura iam esse debet, vt vlcus conueniente modo suatur. Tres autem suturæ faciendæ modos proposuit Galenus, *6. meth. med. cap. 1.*

Primus est, si cutem primò traiicias atque acum extra introrsum adigas, quæ vbi cutem & musculum totum transierit, peritonæo, quod ei subiectum, prætérito per reliquum peritonæum eam ab interno extrorsum trudas atque inde per reliquum abdomen ab interno extra transmittas: quod vbi transmiseris, rursum ab interno introrsum idem abdomen est perforandum, atque vbi ad peritonæum, quod illi subest, perueneris, illud iterū prætereundum atque contrarium ab interno extrorsum perforandum, vnaque cum eo totum ipsi vicinum abdomē. Deinde ab hoc rursum incidendum, atque id cum contrario peritonæo consuendum, ac rursum, vicina cute transmissâ, iterum ab ea parte acus introrsum est iniicienda, consuendumque abdomen id cum contrario peritonæo, etiam ibi vicina cute transmissa. Atque hæc iterum iterumque facienda, donec totum vulnus consutum fuerit. Interuallum inter suturas quod attinet, breuissimum equidem ad viscera in abdomine continenda aptissimum est: verùm ad firmitatem breuitas parùm tuta. Quare excessus vtrobique vitandus & mediocritas eligenda. *Sutura facienda in abdomine modus triplex.*

Secundus modus consuit peritonæum cum peritonæo, & musculos cum musculis, atque ita perficitur. Primùm cutis perforanda, & ab exteriore parte introrsum acus adigenda. Vbi verò ad peritonæum ventum est, eo intacto relicto, & acu ad sinistram manum reuocata rursum ex aduersa parte ab externo introrsus vtrūque peritonæi labium est perforandum, & acu iterum ad dextram manum reuocata ab interno extrorsum abdomen traiiciendum, sicque subinde pergendum, consuendo peritonæum cum peritonæo, & musculos cum musculis.

Tertius modus ille est, quo vulgò ferè in aliis partibus vtuntur, & fit acu vno ictu & impulsu transmissa per

per quatuor labia, scilicet peritonæi & abdominis, quoties opus est.

Etsi verò Galenus, & alij etiam suturam primam secundæ, & secundam tertiæ præferunt: tamen non sine caussa monet Hieronymus Fabricius ab Aquapẽd. *de operat. chirurg.* quod sæpenumerò ratio vulneris, aut magnitudo, aut temporis angustia non patitur artificiosâ semper vti suturâ, sed opus est communi modo quatuor labia simul consuere. Præcipit & hoc, vt siue hâc siue illâ vtamur, perpetuò tamen in subsidium suturarum glutinum applicemus; quia huiusmodi suturæ in abdomine statim & facilè rumpuntur, cùm propter motum abdominis ferè continuum, qui & in excernendis fecibus, & in respiratione necessarius est, tùm quia abdomen subindè modò cibis & excrementis impletur, modò inedia attenuatur, tum tertio propter flatus, qui continuò in abdomine vulnerato excitantur, idque distendunt.

CAPVT XI.

De fistulis & vstionibus Abdominis.

Fistulæ Abdominis.

IN abdomine etiam interdum fistulæ, præcipuè super pubis latera, fiunt, cùm in eum locum humores facilius decumbant, at ibi hæreant. Idque accidit post vulnera, abscessus, ac vlcera. Ac corrumpuntur sæpe, putredine inficiuntur, ac corroduntur simul intestina, vt per fistulam etiam feces alui egressas fuisse, compertum sit, cuius rei exempla supra. *part.2.sect.2.cap.9.* allegata sunt.

Curatu autem difficiles sunt istæ fistulæ, præcipuè si intestina simul affecta sint. Se tamen ista vitia omnia & curasse, & curata vidisse, scribit Hier. Fabric. ab Aquap. *de operat. chirurg.* Veruntamen non manu, non ferro non igne, non aliis medicamentis eiusmodi abdominis & intestinorum fistulas se sanâsse scribit, sed solis aquis thermalibus, aut Montis ægrotorum, aut Aponitanis, per insessiones manè & vesperi in iis factas, ita vt aqua aut per cannulam immissam in cauitatem abdominis ingrederetur, intestinorumque erosiones sua substantia pertingeret, & attingendo exiccaret, purgaret, impleret, tandemque cicatricem induceret. Et in thermarum defectu etiam sulphur, alumen, & salem in aquâ liquare & decoquere ac insessiones moliri vtile censet.

Fistulæ verò abdominis externæ non aliter, quàm incisione, sanantur; & quidem si fistula vnum orificium habeat, vtendum est Syringotomo ex altera extremitate acuto; vt finis fistulæ perforetur, & totus fistulæ meatus dissecetur, atque aperiatur. Si verò fistula plura orificia habeat, syringotomo vtendum ex altera parte obtuso, & exiguum globulum præfixum habente; quo etiam tota fistula aperiri potest. Eadem tamen apertio etiam fieri potest cultro siue scapello longo, & manubriolum similiter longum habente, qui culter ex vna tantum parte aciem habeat, in extremitate paulùm intus recuruatam, exteriorem verò partem retusam obtineat, ad cuius cuspidem ex cera globulum infixum esse oportet, quo intus per totum fistulæ ductum sine obstaculo demittatur.

Abdominis Vstiones.

Abdominis Vstiones.

Tandem hanc de abdominis morbis tractationem concludere libet vstionibus illis, quas in abdomine, hepatis, lienis, & ventriculi caussa Antiqui instituebant, vt ex Paulo Ægineta, *cap.*47. 48. 49. & Albucasi, *lib.* 1. *cap.*28.29.30. 32. patet. Verùm in desuetudinem istæ operationes venere; cùm non saltem dolorosæ valde sint, & ab ægris vix tolerentur, & id, quorum caussâ ab Antiquis instituebantur, vix præstent. Duabus enim de caussis istas vstiones instituebant, vt nimirum vel intemperiem frigidam & humidam subiectorum viscerum emendarent, vel vt vitiosos humores ex iis euacuarent, quorum tamen neutrum commodè præstant. Primum enim quod attinet, non consultum est intemperies longâ alteratione contractas tam subito corrigere; cum facile contraria intemperies induci possit. Præterea exiguum ferramentum intemperiem per totam hepatis substátiam diffusam emendare non potest. Et habentur medicamenta satis idonea, quæ intemperiem hanc viscerum emendare possunt. Alterum quod attinet, etiamsi vitiosa materia in visceribus subsit: tamen quia viscera peritonæo non sunt contigua, per vlcus ferro inductum materia effluere non potest. Et in specie quod vomicas hepatis & lienis attinet, quas Antiqui per vstionem abdominis euacuare volunt, rectè de iis scribit Hieron. Fabrit. ab Aquap. *de operat. chirurg.* ferramento candente, acuto inurere cutem & subiectos musculos, & peritonæum, & penetrare vsque ad iecoris vomicam, & ipsam quoque adurere, nihil aliud mihi videtur esse, quàm hominem penè mortuum occidere, laudatque non immeritò Præceptoris sui Nicolai Nouocomensis Medici Veneti sententiam, qui in desperatis casibus dicere solebat, *Satius esse sinere patientes mori, quàm occidere.*

CONCLVSIO.

HABES ita, Lector beneuole, *libris hisce tribus comprehensa ea, quæ Practici vulgo libris suis tradere solent: sed, vt spero, plenius. Dedi enim operam, ne facilè aliquem alicuius momenti morbum vel symptoma omitterem. Ideóque etsi omnia pro tua exspectatione, vel etiam meo voto elaborare non potuerim: tamen id me puto effecisse, vt iam Locos communes habeas, in quos omnia, quæ vel Autorum lectio, vel praxis atque experientia quotidiana suppeditabit, referre possis. Atque ita meos defectûs supplere tuæ fuerit industriæ.*

Quia autem Practici plerique in suis libris agunt de Arthritide, neque ea ad eos, qui restant, libros ita commodè referri posse videbatur, Appendicis loco tractatum de Arthritide in præcedentibus editionibus subjungere volui: quod tamen in nouissimâ hac, certis aliquot de causis mutandum duxi, illúmque tractatum quinto potiùs Practicæ libro assignandum. Quæ omnia vt boni consulas, & sicubi lapsus fuero, beneuolè ignoscas, oro. Errare aliquando, accidit omnibus ante me hominibus, & procul dubio omnibus post me accidet. Cur ergo ego me humanâ sorte exemptum cupiam? Aut tu id, quod supra vires humanas est, à me postules?

Sequetur iam, si DEVS *volet, & vitam ac vires mihi concesserit, Liber de morbis Mulierum.*

NON NOBIS VERO, SED NOMINI TVO, DOMINE, SIT GLORIA.

INDEX RERVM
Et Verborum II. Tomi.

D

E

Fames

N

O

P

T

V

F I N I S.